Costo .16. Reales Cal. Janu. 1544.

Diui Alberti Magni

Sūmi in via peripathetica philosophi: Theologiq3 profundissimi naturalia ac supranaturalia opera per Marcū Antoniuz Zimarā philosophuz excellētissimū nuper castigata erroribusq3 purgata: necnō cuz marginib9 optimis annotatiōib9 ornatis doctrinaq3 excultis atq3 fideliter ipressis feliciter incipiunt. Que sunt hec. v3.

De Physico auditu	Lib. VIII.
De Celo 7 mundo	Lib. IIII.
De Generatiōe 7 corrup.	Lib. II.
De Methauris	Lib. IIII.
De Mineralibus	Lib. IIII.
De Anima	Lib. III.
De Intellectu 7 itelligibili	Lib. II.
De Metaphysica	Lib. XIII.

Chaves

¶ Incipit tabula gñalis totius phie Diui Alberti Magni phi pstãtissimi Theologiq; pclarissimi. vz. in libros Physicorum. Celi et mũdi. Gñationis et corruptiõis. Methauroru. Mineraliũ. Anime. Intellc̃s et itelligibilis ac Metaphysices: castigatissime edita atq; impressa.

Primus Liber phicor̃ siue de physico auditu: cuius primus tractatus est de prelibandis ani sciẽtiam continet infrascripta capitula.

¶ Secundus Liber Physicorum: cuius primus tractatus est de natura continet infrascripta capitula.

¶ Tractat9 Tertius de eo q nã agit pp aliquid: et de necessitate que est in physicis cõtinet infrascripta capitula.

Tertius Liber Physicorum cuius Tractatus pmus de motu continet infrascripta capitula.

Tractat' Scđs de īfinito cōtinet infrascripta capl'a.

Quartus Liber: cuius primus Tractatus est de loco: continet infrascripta capitula.

Tractatus Secundus. De vacuo continet infrascripta capitula.

Tractatus Tertius de tempore: continet infrascripta capitula.

Explicit Tabula Libri Physicorum.

Tabula

Tabula Libri de Celo et Mundo incipit: et continet quatuor libros.

Capitula Tractatus secundi: libri primi.

Capitula Tractatus tertii: libri primi.

Capitula Tractatus quarti libri primi.

Capitula Tractatus primi: secundi libri.

Capitula Tractatus secundi: libri secundi.

Capitula Tractatus tertii: secundi libri.

C Capitula Tractatus quarti: secundi libri.

C Registrum capitulorum tertij libri.

C Capitula Tractatus secundi: libri tertij.

C Registrum capitulorum quarti libri.

C Capitula Tractatus secundi libri quarti.

C Explicit Tabula de Celo ⁊ Mundo.

¶ Incipit Tabula de generatione ⁊ corruptione.

Liber Secundus de generatione ⁊ corruptione elementorum continet infrascriptos tractatus ⁊ capitula.

Tabula Libri Metheororum Alberti Magni Incipit: ⁊ habet quatuor libros.

Liber prim⁹ de rebus accidentib⁹ in alto que sunt propinque locis stellarū: ⁊ de demonstrationibus earum per causam que sunt sicut galaxia ⁊ stelle: que dicuntur cometes: ⁊ habet quatuor tractatus.

¶Explicit Tabula Libri Metheororum.

¶Tabula Libri Mineraliũ Alberti Magni incipit: et libros quinque continet partiales.

¶Primus Liber duos tractatus continet.
¶Tractatus Primus est de lapidibus in cõmuni.
¶Tractatus Secundus est de accidentibus lapidum.

¶Primus Tractatus nouem continet capitula.

¶Secundus Tractatus octo continet capitula.

¶Liber Secundus Mineralium duos habet tractatus.

¶Primus Tractatꝰ inuestigat cãm virtutis lapidũ: et discriptiões eoꝝ: et sigilla que inueniunt in quibusdã depicta.
¶Secundus Tractatus est de lapidibus preciosis et eorum virtutibus.
¶Tertius Tractatus est de sigillis lapidũ: et qualiter est dicendum de sigillis: et quot sunt modi sigillorum et de expertis.

¶Primus Tractatus habet quatuor capitula.

¶Secundus Tractatus habet viginti capitula.

¶Tractatus Tertius continet sex capitula.

¶Liber Tertius duos continet Tractatus.

¶Primus est de substantialibus metallorum.
¶Tractatus Secundus est de actionibus metallorum.
¶Primus Tractatus habet decem capitula.

¶Tractatus Secundus continet sex capitula.

¶Liber Quartus vnicũ hꝫ Tractatũ in quo determinat de metallis in speciali: et continet capitula octo.

¶Liber Quintus vnicum habet Tractatum in quo determinatur de medijs Mineralibus que media inter naturas lapidum et metallorum esse videntur.

¶Explicit Tabula Libri Mineralium.

Explicit Tabula Libri de anima.

¶ Tabula de intellectu z intelligibili incipit: z libros cōtinet duos.

¶ Liber Primus de intellecto z itelligibili: cuius Tractatus Primus est de natura intellectus: continet infrascripta capitula.

¶ Tractat⁹ Scd's de p se itelligibili ptinet ifrascripta capl'a.

¶ Tractatus Tertius de comparatione intellectus ad intelligibile: continet hec capitula.

¶ Liber Secundus qui est de perfectiōe naturali intellect⁹: continet hec capitula.

¶ Explicit Tabula Libri de intellectu z intelligibili.

¶ Incipit Tabula Libri Metaphysice: cui⁹ libros ptinet. 13

¶ Primus liber Metaphsice hui⁹ ptinet ifrascripta capl'a.
¶ Tractat⁹ pmus est de stabilitate hui⁹ scie z nobilitate.

¶ Tractatus Scd's in quo agitur de pprietatib⁹ sapie hui⁹ sm se continet ipsfrascripta capitula.

¶ Tractatus Tertius qui est de causis z principijs sm antiquorum Epicureorum opinionem.

Tractatus Quart9 q est de opionib9 stoicoꝝ de principijs.

Tractat9 Quit9 de 9dictiõe opionũ iductarũ de p̃cipijs.

Liber Secũdus in quo agit de sciẽtia veritatis: et qũo consideratio de veritate vno modo est facilis alio modo difficilis: continet infrascripta capitula.

Liber Tertius qui est de qõnibus et principio querendis: cuius Tractatus primus est de intentione libri: et numero conclusionum.

Tractatus Secundus de disputatione qõnũ inductarũ.

Tractat9 Tertius qui est de iterata disputatione.27. inductarũ qõnũ: et est totus digressio declarãs antehabita.

¶ Liber vndecimus cuius Tractatus primus est de substantia in communi: ⁊ diuisionibus eius: ⁊ continet infrascripta capitula.

¶ Tractatus Secundus qui est de substantia insensibili ⁊ immobili continet infrascripta capitula.

¶ Explicit Tabula libri Metaphysice.

nectit ordinibus. Prouidētia enī excedit fatum eo q̄ prouidentia cūcta pariter q̄uis diuersa infinita cōplectit. Fatū vero singula dirigit in motu: locis. formis & tēporibus distributa: vt hec tēporalis ordinis explicatio in diuine mētis adunata prospectu prouidentia sit. eadē vero adunatio digesta atq̄ explicata temporibus fatū vocetur. Que lz diuersa sint alterum tamē pendet ex altero Sicut enim artifex faciende rei formā mente percipiens mouet ad operis effectum. Et q̄d simplr presentialiterq̄ prospexerat ad temporales ordines ducit. Ita deus prouidentia qdem singulariter stabilitq̄ facienda disponit. Fato vero hec ipsa que disponit multiplr ac tēporaliter administrat. Siue igit famulantibus quibusdā diuine prouidentie spiritib⁹ exercet: seu aīa: seu tota inseruiēte nā: seu celestib⁹ siderū motibus: seu angelica virtute: seu demonū varia sollertia: seu aliquibus hor seu oīb⁹ fatalis series contexit. Illud certe manifestū est immobilē simplicēq̄ gerēdarū formā rerū eē prouidentiā. Fatū vero eorū que diuina simplicitas gerēda disposuit mobilē nexū atq̄ ordinē tēporalē. Ex his oībus colligit de fato qd sit sm rei veritatē. Cū enim prima causarū sit deus: & oīum quorū cā est ipse prouidentiā habeat eo q̄ ipse causat per itellectū & sua scia est causa rerū ipse causat ea sic: q̄ mediātibus causis vlibus producit causas particulares. & mediātibus particularib⁹ producit quecūq̄ fiūt [illegible] & a proposito volūtatis. Id g̊ q̄d primo pcedit ab ipso est necessarium. sicut orbes & motus eorū: q̄d aūt ab illo pcedit & ab orbiū motu aliquā habet & idō īpediri potest & ideo caret necessitate: sed euenit vt frequenter: et hoc est in elemētorū mixtione. & causis seminalibus rerū naturalium. & artē res & opera oīa fiunt ex his causis: qa effect⁹ & motus inferiorū pēdet ex superiorib⁹ sicut ex causis: & superiora pēdent ex prouidentia: & ideo dispositio prouidētie infusa toti isti contextioni causarū dicit fatum. Sed tū qdam mathematicorū fatum non ↄsiderant sm primam originē: sz tm sm id eē q̄d habet in cōtextione causarū nullum infusiōe: & ideo nō referunt ad prouidentiam: sed potius ad ordinem stellarū & respectus earū: qa illis sicut primis motorib⁹ primo infundit. Si eni considerāt fatum sm primū eius processū tunc est id q̄d puenit ex prouidentia per q̄d sicut per legē vniuersitas administrat. Si autē ↄsideretur sm ordinē eorum in quibus habet esse: tunc est vis cōnexione causarū superiorū & inferiorū in causata pcedens. Si autē considerāt sm relationē quā habet ad effectum tunc est regula effectuū oīum & operum pueniens ex applicatiōe causarum ad effect⁹ particulares. Ex hiis p̄z qd intelligunt per fatum oēs q̄ sibi q̄ inducti sunt quorum dicta in eādem veritatem nobiscū consentiunt. Et ideo fatū negantes esse non audimus: qa falsum dicūt. Si eni ↄtextionem dictam causarum non negare possumus absq̄ dubio fatū etiam ↄcedere cogemur: cū idē sit q̄ ↄtextio causarum. verūtamen infra ostēdemus q̄ lz fatum sit quodāmodo necessarium: nō tamen imponit necessitatem rebus: & si in hoc sensu negat fatum esse: prout dicit legem ex superiorum motu pueniētem inferiora ad euētus imobiles obligantem etiā ego sum de negantibus fatū. Sed hoc modo Epicuri de fato locuti sunt & nō placuit hoc sniē Peripatheticorū. Q̄d vt melius intelligat sciās q̄ Epicurus oīum causas diis imittebat quos ad similitudinem iferiorum figurabat & imaginabatur. Dixit enim deos quidem nō carnem sed vt carnē aliqd habere: & non os sed aliquid vt os: & nō pellem sed aliqd vt pellem & sic de ceteris. Non autem dixit esse distributos in reb⁹ superioribus & inferioribus & oīa legibus sue voluntatis imobiliter administrare. Stoicus autē hoc q̄d Epicurus in similitudine corporaliū dixit virtutibus spiritualib⁹ attribuit. Sed peripathetici subtiliter hoc ↄsiderantes dicunt q̄ mundi tota dispositio pendet ex motu celi: & dispositio illa qua mūdus mouetur & regit ex prima causa infunditur celo. Ex celo autem per motum infundit formis que sunt in materia generabilium mouentes: & ideo q̄ prima causa est simplr & vt vnū & indifferēs ab essentia prime cause hoc infusum celestibus & motoribus celorū multiplicatur & diuersificat & ordinatur & tamē nō amittit necessitatem: eo q̄ nec celeste corpus in toto vel in partibus: nec etiā in motu suo habet contrariū quo minus ↄsequtur effectum sed infusum a celo in materiā generabilium & corruptibiliū. Adhuc amplius sm suā

In q̄ sensu fatū negari pt

Nota dr̄iaz inter Epicureos Stoicos & Peripatheticos de fato.

Rō fatalis dispō dr̄ster

esse variatur & distribuit in plura ppter plurimas sui subiecti variationes: & acquirit aliquā varietatē & nunc valet impediri sm sniam oīum Peripatheticorū. Stoici autē etiā dicebant q̄ impediri posset. sed nō ppter hoc q̄ hz eē infusum materie subiectum. Sed qa dicebant sapientis aīum semper placari posse per preces: & enim oīa inferiora reduxerunt ad dispōnem deorū incorporaliū: dixerunt eos esse sapiētia pditos: & ideo placabiles per sacrificia & preces & supplicationes: vt ea que disposuerūt aliqū non irrogēt ppter q̄d Arcsina & Cerina pati eo pceperūt in timore malorū fatorū Iouem placari capite agne albe immaculate: qa caput ammonitiuum est sapientie. & agna mansuetudinis: & sexus femineus de facili mouet a proposito: & albedo ptem meliorē fortune significabat. Talia ergo dicta sunt de eo q̄d querit quid sit fatum.

Cap. 20. Et est de. declarans que sint sub fato: & qualiter imponit rebus necessitatem & qualiter non.

Iam autem Facile clarescit ex phabitis vtrū imponat necessitatē. Scire enim debemus ex physicis q̄ cū fatum sit mobilium rerum dispositio q̄ nō oīa fiant sub fato que cadūt sub prouidentia Sub prouidentia eni sunt & necessaria & non necessaria: & idō sba celorū & ordo & motus cadit sub prouidētia quorū nullū cadit sub fatali dispōne. cuius causa est qa sub fato nō est id in quo primo dispō fati hz eē. habet autē primo esse dispositio fati in ordine celorū & motu: & idō nō sunt sub fato sed ea que mutabilia sunt aliq̄ mō ne oīno dissiluant fato ligant Et hec sunt ea que fiūt in mi generabilium & corruptibiliū. Horū aūt duo exēpla inducit Boethius quorū vnū est de circulo qui de cētro mobili & simplici ampliatur in circūferentiā infinitā & velocissime mobilē et partes quo magis a simplici & imobili cētro recedūt eo magis dilatant & variant & mouentur velocius. amplitudo tamē & varietas tota circuli aliquo mō religat ad vnum per relationem ad centrum vnum simplex & imobile. Aliud aūt exēplum est de tpe q̄d fluxu ↄtinuo & defectu pcedit ab eternitate nunc indiuisibili: & totum deficeret & desueret nisi ad eternitatis stabilitatē & simplicitatē referretur. Eodē autē mō est de oīum tēporaliū lege & dispōne nisi enim particulares effectus varii & mutabiles referantur ad motū elītorū: & motus elītorū ad motum celestiū: & motus celestiū ad motum primū: & motus primus ad prouidētiā motoris primi: diuersa non rediret ad vnū non mobile. Si autē nō ligaretur ad imobile primum fieret tanta diuersitas & mutabilitas in reb⁹ q̄ in seipsis perirent res nae. pp q̄d fatum superfluum est eis sicut vinculū ↄtinēs ea & sicut regula regēs que qdem si cōsideret sm q̄ pcedit a summis ad ima imobilis est & vna & vniformis. qa ex superiorib⁹ hec oia hz que dicta sūt & q̄ q̄d ↄstantie & ↄcordie & ↄformitatis est in infimis ex illo est sicut ex cā & regula. Si aūt ↄsiderat ipsa sm esse q̄d hz citer ex superiorib⁹ & imis tūc ipsa est in quibusdā mobilis per accidēs: hoc est per eē q̄d hz in illis de se aūt est imobilis q̄ pcedit ab imobili ordine & ordine cāru. Et huius exemplū ↄueniens est de regula & rectitudie eius. Ponamus n. q̄ regula edificatoris nō extrinsecus adiaceat edificio & tecticet ipm per igcetium sui in edificiū: tūc oportebit p certo regulā sm eē q̄d hz in edificio q̄ nullo mō ad plenū diriqi pōt aliquā ↄsequtiuitatem sui eē cū tamē de se insimilē babeat certitudinē: q̄ nisi talē hēet nūq̄ ad ipm dirigeretur edificiū sm causatū rectitudinis quātū suscipere valet. hoc igit modo facit & adiacet rebus & est infusum ipsis. & ideo etiā nō est insimilē est per suam essentiā & originem & tū valde dessimilē per esse q̄d hz in rebus que fato disponuntur. Et sic diuersimode fatum considerantes diuersi phi cōttaria vidētur credere de ipso. Seneca enim dicit q̄ fata ius suum peragūt nec vlla cōmouētur prece: nec misericordia flectit nec gratia seruāt cursum irreuocabilem in gesta ex destinato fluunt quēadmodum rabidorū fluuiorū aque currentium in se non reuertit: nec moratur qdem qa posteriorē priorem superueniēs precipitat. Sic ordinem fati terū eternū series regit cuius hec prima lex est stare de cetero. sic de fati tractatu poeta de paride. Te tua fata trahunt ne cepta relinquere possis. Sic trahas aīum te tua fata trahūt. Trahunt enim fata sm q̄ ex imobili dispōne celestium & prouidē-

Nō oē q̄d cadit sub prouidētia cadit sub fato.

Exēpla Boetij de fato.

Exemplū vaticinio,

Nota cās ppt quā scribentes de fato diuersa sentire videntur.

impediri posse sm peripatheticos & sm Stoicos.

c z

¶ Incipit Liber Physicorum siue auditus physici Alberti Magni Tractatus primus: de plibādis ante sciam Caplm primū. Et est digressio declarans que sit intentio in hoc opere: ꝛ que pars essentialis philosophie sit sciētia naturalis: ꝛ cuius ordinis inter partes.

Ntētio nostra in sciā naturali est satisfacere pro nr̄a possibilitate fratrib⁹ ordinis nostri nos rogātibus ex plurib⁹ iā precedētibus annis: vt talē librū de phicis eis cōponeremus: in quo et sciam nālem pfectam haberent: ꝛ ex quo libros Aristo. cōpetēter intelligere possent. Ad quod opus licȝ nō sufficiētes nos reputem⁹: tamē precibus fratrum deesse nō valentes: opus qđ multotiens abnuimus tādez annuimus: ꝛ suscepimus deuicti p̄cibus aliquorū. Ad laudē p̄mo dei omnipotentis qui fons est sapientie ꝛ nature sator ꝛ institutor ꝛ rector: ꝛ ad vtilitatem fratrū: ꝛ per cōsequens oīum in eo legentium ꝛ desiderātium adipisci sciam naturalē. ¶ Erit autē modus noster in hoc opere: Aristo. ordinē ꝛ sniam sequi ꝛ dicere ad explanationem eius: ꝛ ad p̄bationem eius queciqȝ necessaria eē videbuntur: ita tamē ꝙ textus eius nulla fiat mētio. Et p̄ter hoc digressiones faciemus declarantes dubia subeuntia ꝛ supplētes queciqȝ minus dicta in sentētia phi obscuritatem quibusdam attulecūt. Distinguemus autem totum hoc opus per titulos capitulorum: ꝛ vbi titulus ostēdit simpliciter mām capituli: signat hoc caplm eē de serie librorum Aristo. vbicūqȝ autē in titulo presignat ꝙ digressio fit: ibi additū est ex nobis ad suppletionē vel probationē inductū. Taliter autem p̄cedēdo libros perficiemus eodem numero ꝛ nōibus quibus fecit libros suos Aristo. Et addemus etiam alicubi partes librorum imperfectas: ꝛ alicubi libros intermissos vel omissos quos vel Aristo. nō fecit: ꝛ forte si fecit ad nos nō peruenerunt: hoc autem, vbi fiat sequens declarabit tractatus. ¶ Cum autē tres sint partes eētiales phie realis que inquātum phia non causatur in nobis ab opere nostro: sicut causatur sciētiis moralis: sȝ potius ipsa causat ab ope nature in nobis que partes sunt nālis siue phica et metaphica ꝛ mathematica: nostra intētio est oēs dictas partes facere latinis intelligibiles. ¶ Inter vo ptes illas: p̄ma quidē sm ordinem rei est que est vniulis de ente sm ꝙ ens qđ non cōcipitur cum motu ꝛ materia sensibili sm se ꝛ sm sua principia: nec sm esse nec sm rōnem: ꝛ hec est phia p̄ma que dicitur metaphysica vel theologia. Secūda autem in eodem ordine rei est mathematica que quidem cōcipit cum motu ꝛ materia sensibili sm esse: sed non sm rōnem. Ultima autē est phica que tota sm esse ꝛ rōnem cōcipitur cū motu ꝛ materia sensibili. Si quis enim diffinire velit substātiā in eo ꝙ suba ꝛ esse eius cōsiderare voluerimus nihil sensibiliū vel mobiliū ingredietur in eē ꝛ rōnem suaȝ: qꝛ si talia in esse sube ꝛ rōnem ingrederētur oporteret ꝙ essent de esse et rōne omnis substātie: ꝛ hoc pȝ nō eē verum: cū nihil horum cōueniat substātijs separatis. Similr si quis diffinierit circulū mathematicū vel lineam nō ponet in diffinitione eius lignum vel es vel aliquā aliam mām sensibilem in qua circulum possibile est figurari: alioquin circulus eēt equocus ligneus ꝛ ereus qđ nō est verū. Nihil ergo cadit in rōne mathematicorum de mā sensibili: sed potius de mā intelligibili que est quātitas imaginabilis: ꝛ ideo abstrahēs ab oī materia sensibili diffinit quā do dicit Euclides ꝙ circulus est figura plana vna linea cōtēta in cuius medio est pūctū qđ vocat centrū a quo oēs linee ad circūferentiam p̄ducte sūt equales. Figura enim que quātitas terminata est ꝛ materia circuli ꝛ subm abstrahit ab omni particulari circulo in mā sensibili descripto: sed tamē eē circuli extra mām sensibilē nō inuenitur. Si eni cōsideremus circulos qui in corporib⁹ naturalibus spericis describunt: sicut in celo ꝛ in elemētis nullus eorum eē inuenimus extra corpus sensibile. Similr autē artificiales circuli sicut cupreus vel aureus nō habēt esse extra mām sensibilē. tamē si ratio circuli querat nō dabitur ex materia sensibili que sit celi vel ignis vel auri. sed potius ponet abstrahēs ab oībus his cū dicitur. Circulus est figura plana vna linea cōtenta: p̄pter qđ qꝛ ratio figure vna ē in celo ꝛ in terra ꝛ alijs sensibilib⁹ corporibus circulus ē vni⁹ rōnis in oībus eis: omni autē eodē modo est in oīb⁹ mathematicis. hoc autē vt patuit prius de ente ꝛ suba in eo qđ ens ꝛ substātia nō erat verum: quoniā illa ante omne corp⁹ sensibile inueniūtur: ꝛ ideo esse eorum nō fundat in corpore sensibili etiā quādo sunt in ipsis: ita ꝙ trahant eē a corpore sensibili: sed potius ecōuerso: corpus sensibile ꝛ eē principia quibus in esse cōstituit trahit ab illis. Sȝ phica de quibus hic intēdimus: sunt in toto cōcepta cū materia per eē ꝛ diffinitionem. Si quis eni diffinit celum vel elemētū vel aliqd ex elemētis: vt eorum vel es vel os: nūqȝ potest diffinire sine mā que subijcit motui. Est eni natura celi corpus rotūdū qđ circulariter mouetur. Similr elemētuȝ est subm motui ꝛ mutationi: ꝛ sic diffinit: ꝛ similr ea que sūt ex elemētis: p̄pter qđ omnia nālia diffinitiōes habēt māles: per materiā eniȝ sensibilem ꝛ subiectaȝ diffiniunt: qꝛ essentialia nālis rei que in diffinitiōe ponēda sunt talia sunt ꝙ motui ꝛ sensibilib⁹ qualitatibus subijciūtur. ¶ Si eni darentur per intētiōes cōes generum ꝛ differētiarum que abstracta in vniuli sm rōneȝ simplicem accipiūtur manifestū esset ꝙ tunc essent logice: et ideo quo ad phicuȝ negociū essent vage omnes quoniaȝ ex talibus nō cōstituitur esse rei. sed potius ex materia ꝛ forma sensibilibus. ¶ Est autē in his tribus phie partibus adhuc aduertere ꝙ sm dicta ea que abstrahunt a motu ꝛ mā sm esse ꝛ diffinitioneȝ: sunt intelligibilia tm̄. Ea vo que abstrahūtur a motu ꝛ materia sm diffinitionem ꝛ nō sm esse sunt intelligibilia ꝛ imaginabilia. Que autē cōcepta sunt cū materia per esse ꝛ diffinitionē sunt simul intelligibilia ꝛ imaginabilia ꝛ sensibilia. Si eniȝ accipiatur diffinitio sube sm ꝙ substātia est: ipsa erit abstrahēs ab omni magnitudie ꝛ sensibilibus: ꝛ ideo dabit diffinitio illa per quiditates simplices que simplicia cōcepta sunt itellectus. Si vo diffiniātur figure spereȝ ꝛ circulorum: non pōt esse quiditas eorum: nisi in quātitate: quantitas autē sm omnes partes sui imaginabilis est. Et ideo in eo ꝙ quiditates taliuȝ sunt intelligibilia sunt: sed in eo ꝙ quiditas est horum quiditas: necessario imaginatiōi imprimūtur. Phicorum vo quiditas in eo ꝙ quiditas est in itellectu est: qꝛ omnis rei rō per intelligibilia est. In eo autē ꝙ talia quātitate distincta sunt imagiabilia sūt. In eo aūt ꝙ sunt distincta formis actiuis ꝛ passiuis sūt sensibilia: qꝛ agere ꝛ pati nō cōuenit nisi sm aliquam qualitatem sensus. ¶ Adhuc autē cum prima simplex quiditas primū det esse a quo fluit esse huius quantitatis su mēsurato per quātitatem: a quo vlterius etiaȝ p̄fluit eē huius sensibilis distincti per quātitatem ꝛ distincti per formas actiuas ꝛ passiuas erit p̄imū absqȝ dubio causa secūdi ꝛ tertij. vñ taȝ mathematica ꝙ nālia causantur a metaphysicis ꝛ accipiūt principia ab ipsis: ꝛ qꝛ ibi probata sunt: ideo nō peccāt supponēdo ea. ¶ Adhuc autē cuȝ quiditas essentie absolute sit entis in vniuersali nō contracti in partem aliquā. quiditas autem essentie cōtrahe ad materiā quantitatiuā vel cōtrarias formas passiōis ꝛ actiōis habētem sit entis sm parteȝ accepti: sequit necessario ꝙ metaphysica sit sciētia vniulis speculātis ens inquātum ens. Alie autē due sunt sciētie particulares nō speculātes ens inquātuȝ ens: sed quasdā partes entis. s. subiectū quātitati vel subiectū quantitati ꝛ motui. ¶ Cū ergo ens vniule diuidat in principiū ꝛ de principio esse cōpetit primo pho querere de p̄ncipijs. ꝛ mathematico ꝛ naturali cōpetit hoc. qꝛ nō haberēt viam ad p̄bādum nisi per ens ꝛ differētias entis inquātum est ens: ꝛ hoc nō cōsiderat nisi primus phus: ꝛ ideo nullius sciētie particularis disputatio est ad destruēdē principia. Sȝ primi phi solius ex cōitate subiecti ꝛ logici ex medio sue argumētationis: quoniā ipse

Sexto prime phie. t. cō. 2.

Uide p hoc cōmētu 3ᵐ se m metaph ꝛ p. 39. septimi

Quid sit mā intelligibil habes hic p q vide ēt Au. 7.

metaphi. cō. 35. 34. ꝛ. 8. meta. cō. 15. ꝛ 6. meta. cō. 20

Nota dr̄iaȝ i triplici genē entiū. diuiorum mathematicorum ꝛ nāliuȝ.

Uide p h 4ᵒ metaph. t. cō. p̄mi.

Dñ⁹ ex cōitate sbi: diale cuc⁹ ex cōmu

procedit ex cōmunibus que inueniūtur in multis ⁊ nō sunt essentialia illis. ⁊ ideo logica dicit̄ inquisitiua ad oium methodoꝝ principia viam habens. Tanta ergo dicta sint ⁊ tot ad sciēdū ꝙ phisica pars eēntialis est phie realis: ⁊ ꝙ pꝰ eiꝰ est: ⁊ ꝙ ipsa sermonē ad destructem principia nō hꝫ. ¶ Ex dictis autē facile inotescit quo ordine se hꝫ ad alias partes phie realis. Est eni ipsa ordine sui questi ⁊ scibilis vltima: sꝫ tamē ordine doctrine est ipsa pma. Doctrina eni nō semper incipit a priori fm reꝫ ⁊ nām. sed ab eo a quo facilior est doctrina. Cōstat aūt ꝙ humanus itellectus ꝓpter reflexionem quā hꝫ ad sensuꝫ a sensu colligit sciam: ⁊ ideo facilior ē doctrina vt icipiat̄ ab eo qđ possumus accipere sensu ⁊ imaginatiōe ⁊ itellectu ꝗ̄ ab eo qđ possumus accipere imaginatione ⁊ itellectu: vel ab eo qđ accipimus intellectu solo. Et ideo et iaꝫ nos tractādo de partibus phie pmo cōplebimus deo iuuante sciētiam nālem: ⁊ deinde loquemur de mathematicis oibus ⁊ intētionē nostrā finiemus in scia diuina.

Ide phus. 5. met. t. c. pmi.

Scia nāl' via doctrine pcedit mathematicas scias: ꝫ hoc oppm tenet btūs Do ctor sup Boetio d trī. q. ꝗ̄ ąrit. vtrū spe culatiua suffi ciēter in has tres diuisa sit. 3.

¶ Capꝫ 2m. Et est disgressio declarans: vtrū sit scientia de phicis vel non.

Anteꝗ̄ autem veniamus ad ꝓpositū opꝫ nos accingi ad defendēdū nos ab obiectis Heracliti qui lꝫ de oibus diceret nihil sciri de eis dicit tn̄ specialr̄ hoc de phisicis. ¶ Cuius tres dixit rōnes potissimas: vnā quidē qa phica omia nō vere sciuntur nisi sciātur fm suū esse ⁊ in eo ꝙ sunt. Sed fm ꝙ sunt: sunt infinitas differētias hntia. Intellectus autē refugit infinitū ⁊ nullo mō cōprehendit ipm: nālia ergo vere nō cōprehēdūtur. ¶ Adhuc autem secūda rōne negat Heraclitus phicū negociū posse habere mediū per qđ ꝓbari possit ⁊ demonstrari: qa diffinitio eale mediū erit si mediuꝫ habebit. Sed diffinitio in phicis est particularis vt dicit: quā si accipiatur diffinitio aialis fm esse phicū ipsa fm vnūquodꝗ̄ aial erit altera: ⁊ fm esse cuiuslibet particularis erit altera. Sicut ergo non est vnū esse pluriū: ita nec vna diffinitio nisi equoce: medium autē equiuocū nō est medium aliqđ ꝓbans: ⁊ si deficit ꝓbatio deficit sciētia ꝯclusionis: ⁊ vlterius tota deficit sciētia. Si autez tu dicas inqt Heraclitus ꝙ hꝫ nālis persuasiōes non per causas essentiales sumptas: sed per signa cōmunia. Dicā ꝙ talis persuasio nō facit sciam nisi reducat̄ ad demōstrationeꝫ aliquā: sed nō potest reduci in genere phice ad modum demōstrationis: ergo nunꝗ̄ erit scia de aliquo quesito in phicis: sed tm̄ existimatio quedā. Est autē etiā incōueniēs talē persuasiōis modū esse phicum. Cū enim sit scia determinati subiecti sicut habitū est ipsa ex cōibus ꝓcedere nō pōt. cū nō habeat nisi ꝓpria subiecto suo. Talis ergo modus ꝯstat ꝙ erit logicus ⁊ vanus per quē nihil scitur de phicis inꝗ̄tū phica sunt. ¶ Tertia Heracliti rō est formarū nāliuꝫ instabilitas: accepta eni forma fm esse qđ habet in mā mutatur eo ꝙ oīa phica motui subiacent ⁊ mutatiōi. Nunꝗ̄ ergo in eodē statu permanēt. De talibus autē nō est sciētia que solūmodo de necessarijs est. Hec autē rō ita violēta videbat̄ Heraclito ⁊ alijs Heraclitanis. ꝙ cū viderēt omne qđ mouet̄ ⁊ mutatur esse partim in termino motus ad quem: ⁊ viderent illos terminos esse appositos cōtrarie ⁊ cōtradictorie: qa ad motum esse inter bonū ⁊ malū ⁊ albū ⁊ nigruꝫ: sequitur motū esse inter bonum ⁊ nō bonum: ⁊ inter album ⁊ nō album: cōcedebant eandē rem simul esse albam ⁊ nigrā: ⁊ albam ⁊ nō albam: quinimo concedebant idem esse bonū ⁊ malum: ⁊ bonum ⁊ nō bonum essentialiter. ⁊ ideo etiā contraria simul esse vera de eodem ⁊ cōtradictoria de eodē verificari: qa nesciuerunt distinguere inter subiectum ⁊ accidens: nec cōsiderauerunt ꝙ eidēꝫ subiecto multa inesse possent accidentaliter: ⁊ ꝙ potētia habens in se cōtraria nō haberet ea in actu completo. sicut cōtraria habet qđ mouetur potentia fm ꝙ contraria sunt in motu. nō autez habet actu simul: ⁊ fm idem contraria. ¶ Et ꝙ hijs plus mirabile est etiam vir in multis prudēs Ptolomeus propter vltimam rationem dicit de naturis nō haberi sciētiam certam ꝓpter sui mutabilitatem: sed potius esse opinioneꝫ de ipsis cuius signum eē dicit: qa plurimi in naturis diuersa opinati sunt: omnes autem in mathematicis cōmunione tradiderunt. Istos autez Heraclitanos qui nihil sciri dicūt fm veritatez Arabes loquentes appellant quasi garrientes: qa eorū dicta absꝗ̄ dubio nō sunt recta ⁊ extra garritum nihil vigoris habētia.

Aris pro hoc 4. Met. t. c. 22.

Opia Ptolomei i pꝰ al magesti. 3.

¶ Nos autem de phicis dicimus esse scientiaꝫ ⁊ demōstrationem cum habeāt phica subiectum ⁊ passiōes ⁊ principia per que passio de subiecto ꝓbatur. Aliter eni nō esset intelligere ⁊ scire in ipsa qđ est circa omnes scientias: qđ tamē innuit Aristo. etiaꝫ in phica. ¶ Ad ratiōes autem Heracliti nihil difficile est soluere. Si eniꝫ opus nature est indiuiduū signatuꝫ: tunc Heraclitus aliquid diceret in sua prima ratiōe. sed hoc nō est verum: sicut nos infra ostēdemus. Est autem opus nature id qđ est completum in naturalibus essentialibus: ⁊ hoc est spēs fm esse substantie completum accepta. Qđ autem hec spēs est in isto ⁊ in illo: hoc est in tātū ad qđ respicit natura per accidens ⁊ nō per se ex hoc ꝙ est per accidens respectum a natura nō trahitur scientia rerum naturaliuꝫ: ⁊ ideo nō impedit nos in sciēdo infinitas quā dicit Heraclitus. Ens eni completum intēdit̄ a natura. ⁊ hoc finituꝫ est ⁊ finit̄ per causas suas essentiales realiter acceptas: que sunt forma ⁊ materia: ⁊ per cām mouentem qđ est efficiens: ⁊ per causaꝫ ad quā est motus que est finis. ¶ Secūda autez ratio sua sophistica est: qꝛ eē phicum duplicem habet cōparationem. s. ad ea a quibus est: ⁊ ea in qbus est. Et si qdidem comparetur ad ea a qbus est: illa sunt principia eius que vno mō fm rationem diffinitionis sunt cōstituentia esse in tota specie: ⁊ ideo ibi vniuocat̄ diffinitio. Et cum illa a quibus est nō sint eadem in diuersis speciebus phicis. ideo etiā cōmune per vnum eē non est in oibus speciebus. ⁊ ideo dicit Aristo. ꝙ ratio animalis fꝫ vnūquodꝗ̄ est altera. Si autem cōparetur ad ea in quibus est ista sunt variata: sed nō impediūt scientiam: qa sunt ꝓducta a natura per accidēs vt dictum est: ⁊ non per se. Nec est verum ꝙ esse cōpletuꝫ in naturalibus diuersificetur in indiuiduis signatis quemadmodū in speciebus: quoniam in speciebus per principia essentialia diuersificatur: sed in indiuiduis multiplicatur tm̄ per dispositiones materie ad quas nunꝗ̄ ex principali intētiōe respicit natura. ¶ Per hoc patet solutio ad vltimū: qa sicut quiditas ⁊ esse vniuocantur: ita etiam imobilia sunt ⁊ necessaria: nō qdidem imobilia sicut per diffinitionē a motu ⁊ ratione motus sperata: sed sicut ratio respectu mobilis est imobilis: eo ꝙ ipsa abstracta est a particulari qđ fm actum est in motu ⁊ mutatiōe. ¶ Et ad hoc intelligēdum oportet scire ꝙ ea que abstrahūtur sine separātur duobus modis abstrahūtur. s. per rationeꝫ diffinitiuam: sicut dictum est quādo diffinitia nō ꝯcipiūt motum ⁊ materiā sensibilem. sed sunt ante ipsa fm naturā: ⁊ talis abstractio in nullo est phicorum: siue sit phicuꝫ vt subiectum: siue sit phicum vt passio ꝓbata de subiecto. Est autez abstractio vniuersalis ab hoc particulari signato sicut quādo cōsideramus lignum fm esse ligni ⁊ rōnem: ⁊ nō in eo ꝙ est hoc lignum qđ est hec cedrus: vel hec palma: ⁊ talem abstractionem in omni sciētia oportet esse: quoniam ois scientia de vniuersali est: siue illud fm intētiones cōmunes accipiatur qđ est intendere logice: siue accipiatur fm naturaꝫ ⁊ esse phicum qđ est intendere phice ⁊ per ꝓpria rei. Hec igit̄ dicta sunt ad defensionē sciētie naturalis ab Heraclianis.

Sola doctoris ad ꝗ̄stiōꝫ et ad ratiōes Heracliti.

Indiuiduū nō sit d ꝑ̄ intētione nāe fm pi. pathenicos vl de p hoc cō. metri. 5. terri d aia ⁊ Aui. i sua sufficiētia.

Abstractio duplex.

¶ Capꝫ. 3. Et est disgressio declarās subiectū sciētie nālis.

Inquiremus autē post hec de subiecto scientie nālis. Ois enim sciētia est alicuius generis subiecti de quo ꝓbātur passiones. ⁊ cuius cōsiderat passiōes ⁊ differētias: hoc autez in omni sciētia naturali absꝗ̄ dubio est corpus mobile ꝓut motui subijcitur: voco autez corpus subiectum phice in cōmuni ⁊ nō hoc corpus vel illud. In cōmuni autez accipio nō simpliciter sed qū motui subijcit̄. Est eniꝫ corpꝰ in eo qđ corpus ante motū quoniā mathematicū corpꝰ non subijcitur motui fm ꝙ est mathematicuꝫ. Corpus eniꝫ ab alio habet ꝙ est corpus simplr̄: ⁊ ab alio ꝙ est hoc corpus: siue mathematicū: siue naturale: habere eni ꝙ est simpliciter corpus ex eo ꝙ vbiꝗ̄ aptum est ꝙ due diametri ad rectos angulos se secent: tertia secet duas diametros ad rectos angulos. Trium autē diametrorum vna est mēsura lōgitudinis: alia latitudinis: ⁊ tertia ꝓfunditatis corporis: si eni corpus haberet qđ est corpus ab actu intersecatiōis harū diametroꝝ

Ab alio hꝫ cōpꝰ ꝙ sit corpus simplr̄ et ab alio hꝫ ꝙ sit hoc vl illud pote nāle aut mathematicū: ⁊ nota ꝙ corpꝰ nō hꝫ

metroꝝ oporteret ꝙ cum cera comprimitur inter manus vel aliud corpus formabile ꝙ mutaretur fm corporeitatez: hoc autem nõ est verum. Nõ ergo habet ꝙ corpus est ab aliqua actuali dimensione que sic per tres diametros se in vno pũcto secãtes fm latum lõgum ⁊ pfundum: sed potius ab aptitudine sic se intersecãdi tres diametros in sua dimensione. Ab actuali autẽ trina dimẽsiõe trium diametroꝝ habet ꝙ est hoc corpus mathematicũ: sed a forma perficiente materiã sensibilem in aptitudine trine dimẽsiõis existentem: habet ꝙ est corpus naturale inquãtuz naturale est. Et ab actuali trina dimẽsiõe materie sensibilis que forma substãtiali pfecta est: habet ꝙ est corpus naturale hoc vel illũ. Sic ergo patet ꝙ corpus absolute ⁊ simplr sumptũ est ante mathematicũ ⁊ añ nãle: ⁊ fm reductionẽ ad ens ↄsiderat ipz diuinus. Corpus autẽ mathematicuz fm diuersitates figuraꝝ actualiter in ipso inuẽtarum cõsiderat geometra. Corpus autem naturale in vniuersali subiectũ est naturalis phie. ⁊ corpus hoc phicum vel illud. s. mobile ad locuz tm̃ vel mobile ad formã ⁊ locum: vel corpus simplex vel mixtuz cadit in cõsiderationem alicuius partis sciẽtie naturalis.

Dubitatio. ¶ Cũ autẽ omne corpus qđ tertio vel quarto mõ dicitur sit mobile: ⁊ hoc solum est de cõsideratione phici: videtur ꝙ non egemus dicere ꝙ corpus mobile sit subiectuz phie: sed sufficit ꝙ dicamus ꝙ corpus hoc modo dictũ subiectũ sit scientie naturalis: quia per mobile qđ additur ei in nullo videt̃ restringi: sicut nec nix cum dicit̃ nix alba: vel ethiops tum dĩ ethiops niger.

Solu. ¶ Sz ad hoc soluentes diximus ꝙ lz omne corpus qđ in natura ẽ mobile sit: tamẽ cum ponit̃ esse subiectũ phie oportet ꝙ addatur sibi hoc qđ dico mobile: qa alia est consideratio corporis inquãtum huiusmodi: ⁊ alia est cõsideratio mobilis lz omne corpus sit mobile: qr nõ inquãtum corpus: sed inquãtum corpus mobile subijcit̃ sciẽtie naturali: ideo dicimus ꝙ nõ corpus tm̃. sed corpus mobile est subiectũ sciẽtie naturalis. Lz autez natura sit pncipium motus ⁊ quietis sicut infra ostẽdemus: nõ tamẽ dicimus ꝙ corpus mobile ⁊ qescibile sit subiectuz phie: qa quies priuatio motus est: ⁊ ideo quies nõ dicit formã positiuam circa corpus: sed pot⁹ priuationẽ que nõ intelligitur nisi per habitum. Et ideo meli⁹ determinat̃ corpus per mobile ꝙ̃ per quiescibile. ¶ Possumus etiã ad hoc aliter dicere. s. qr omne corpus phicum mobile est. sed nõ omne corpus physicũ est qescibile: qa id qđ est perpetui motus nõ est quiescibile fm naturã. ¶ Si quis autẽ fortasse dicat ꝙ nec omne corpus phicuz mobile est: qr terra ⁊ maxime partes que sunt circa cẽtruz spere mũdi mobiles nõ sunt: qa in omni spera mota necesse est centrum et vtrũqz polum imobilia eẽ. Dico ꝙ licet inqñtũ circa cẽtrũ sunt imobiles sint partes terre: vel etiã si diceretur tota terra eẽ imobilis non erunt imobilia que dicta sunt: nisi motu locali: possunt autẽ moueri alteratiõis motu ⁊ alteratio est motus phicus sicut ⁊ motus fm locuz. Nihil enim est vbi virtutes totius spere ⁊ oium partiuz cõfluãt nisi centrũ: ⁊ iõ ipz alterari a virtutibus illis est necesse. Sũt tamẽ quedã physica de quib⁹ intẽdit physicus nõ ꝑpter hoc ꝙ sint corp⁹ mobile: nec ꝑpter hoc ꝙ sint corpora. sed qr referunt̃ ad motuz vt mouẽtia sicut motores orbiũ fm ꝙ ad motũ referunt̃: et anime fm ꝙ sunt cause motuum in vegetabilib⁹ ⁊ animalibus. ⁊ hec sunt naturalia ad motũ relata: ⁊ non sicut per se subiecta motui ⁊ mutationi. Motus enĩ nõ est in ipsis sed potius ab ipsis in qbusdã alijs: ⁊ hoc mõ etiã fit tractatus de ipsis. qa hoc mõ aia est principium vegetabiliũ ⁊ aialiuz sicut suo loco ostẽdet̃. Hec igit̃ de subiecto dicta sufficiãt.

¶ Capitulum 4[m]. Et ẽ dis. de. sciẽtie naturalis diuisiõez vt sciat̃ numerus partiũ scie nãlis: ⁊ de titulo libri ⁊ de ordine ⁊ diuisione librorum phice siue primi libri naturalium.

VT autem sciamus ad quem finem intendimus in scientia naturali: ⁊ quãdo habemus oẽs eius particulas. ⁊ quando non habemus eas: ⁊ que earum deficiunt: ⁊ que non: volumus ex diuisiõe subiecti qđ diximus ostẽdere libros omnes sciẽtie naturalis. Dicamus igitur ꝙ cũ corpus mobile sit subiectum ipsum habet cõsiderari in sciẽtia naturali fm omnes differẽtias ⁊ diuisiones eius. Est autem prima eius diuisio ꝙ ipsum potest cõsiderari in se ⁊ absolute: siue simpliciter ⁊ vniuersaliter: vel ad materiaz contractuz. In se quidẽ absolute ⁊ simpliciter ⁊ vniusr consideratuz habet tractari in libro qui dicitur de auditu phico. ¶ Corp⁹ autez mobile cõtractũ ad materiam habet primam diuisionẽ fm materie differentiam: hoc enim est corpus simplex vel corpus cõmixtum ⁊ compositũ ex simplicibus. Si autẽ est corpus simplex: hoc adhuc habet duas differẽtias. quoniã ipz potest esse mobile ad situm tm̃ vel ad formaz: quia iste due potentie motus sunt in mobili: ⁊ vna earũ causatur ex alia: ⁊ vna earum que est sicut causa est simplicior: ⁊ alia est minus simplex. ¶ Corpus autem mobile ad formã determinatur in libris de generatiõe ⁊ corruptione: sed mobile ad sitũ siue sic circulariter mobile siue in rectum determinat̃ in libris de celo ⁊ mundo. Sed tamen illud mobile ad situz duplicem habet cõsiderationez: potest eniz cõsiderari in se vel fm ꝙ habet ordinẽ ad mobile fm formam ꝙ recipit impressiones eius: ⁊ priori quidem modo cõsiderandum est in celo ⁊ mundo. Secũdo autem modo adhuc dupliciter cõsideratur: qa ad hoc ꝙ sciatur impressio quã celeste corpus relinquit in elemẽtis que mouẽtur ad formam ⁊ etiam in corporib⁹ cõmixtis: oportet ꝙ sciat̃ eius habitudo quã habet ad locum generationis impressionum illarum. Habitudo autez illa determinari habet in quodã libro qui dicit̃ esse de lõgitudine ⁊ latitudine terrarum ⁊ ciuitatum ⁊ de locis habitabilibus. Impressiones autem tractari habẽt in libro qui dicitur de causis ꝓprietatum elemẽtorum ⁊ planetaꝝ. ¶ Corpus võ mobile cõmixtum consideratur duplr: aut enim est in via mixtionis. aut in specie vel genere cõstitutum in esse mixti. Et primo quidem modo sufficiẽter tradita est corporis. s. mixti sciẽtia in quatuor libris metheororum. Secũdo autẽ modo variat̃ per duas differentias: corpus enĩ mixtũ in specie nature constitutũ per mixtionez vel est inanimatuz vel animatũ. Et nõ animatuz quidem simplicius est ⁊ scientia ipsius spectat ad libros de mineralib⁹. Sz sciẽtia de animatis habet duas partes. Cũ enim anima sit principiũ aiatorum ⁊ principiũ oportet accognoscere ante principiatũ opz haberi scientiam de anima anteꝙ̃ habeatur sciẽtia de corporibus animatis. ¶ Sciẽtia autem de anima duas necessario habet partitiones: quoniaz aut est de ipsa anima ⁊ potẽtijs siue partibus eius. Aut sciẽtia de opibus anime quecunqz habet in corpore ⁊ de passionibus eius quas patit̃ in corpore. Et scientia quidẽ de anima fm se ⁊ potentias eius habet tradi in libris de aia dictis. ¶ Opera autem eius duplicia sunt. qa aut sunt anime in corpus ita ꝙ non per potentias sed per se operat̃ anima aut operat̃ fm potentias. Et opus anime quidez per substãtiam anime factum in corpore est vita cui mors opponit̃. Et hoc opus determinat̃ in libro de causa vite ⁊ mortis ⁊ causis lõgitudinis vite. ¶ Opa võ aie alia sunt multiplicata fm potẽtias vegetabilis: sensibilis: ⁊ intellectualis anime partis. Et opera qdem vegetabilis sunt nutrire ⁊ augere ⁊ generare: sed duo illorũ sufficiẽter in libro de generatiõe. s. generatio ⁊ augmẽtum. Tertiuz autem in genere habet determinari in libro de nutrimẽto. ¶ Opera autẽ sensibilis duo sunt in genere. s. sentire ⁊ mouere fm locũ. Opus autem sensibilis fm sentire tripliciter variat̃: aut enim accipit̃ fm comparationem sensus ad animal. s. fm ꝙ sensus egredit̃ vel ingredit̃ in animal: vel fz cõparationez sensus ad sensibile: aut fm reditũ et specie sensibili seruata apud animam in rem prius acceptam in sensu. Et horũ triũ. Primũ quidem in libros de somno ⁊ vigilia tradit̃. Secũdum autem in libro de sensu ⁊ sensato. Tertium autẽ in libro de memoria ⁊ reminiscẽtia. ¶ Secũdum autez ꝙ motiua est anima sensibilis dupliciter mouet̃. s. fm locum: aut mutãdo locum: aut dilatãdo ⁊ cõstringendo corpus in eodem loco ⁊ vtrũqz horũ traditur in libro de motibus aialium: hic autem motus est generalis omnibus animalibus sub disiunctione acceptus. Quoniã omne animal aut mouet̃ motu ꝓcessiuo: aut dilatationis ⁊ constrictionis motu: aut vtroqz: facit autẽ spãlem motum in habentibus pulmonem qui est ad refrigerium pectoris per spiritũ attractum quem mouet trahendo ⁊ retinẽdo ⁊ emittendo ⁊ huiusmodi sciẽtia tradit̃ in libro de respiratione ⁊ inspiratione. Et ad ãminiculum eius est liber quẽ Cõstabenluce cõposuit de differentia spiritus ⁊ anime. Opus autez aie fm

partem intellectualem tractat in scientiis subtili de intellectu ⁊ intelligibili. ¶ Quibus habitis sufficit addere scientias de corpore animato vegetabili ⁊ sensibili: cuius differentie quo ad vegetabilia traduntur in libris de vegetabilibus. Et quo ad differentias animalium tradit scientia sufficiens in libris de animalibus: ⁊ iste liber est finis scientie naturalis. ¶ Ex hijs omnibus colligitur quod quasi tres partes sunt scientie naturalis. Est enim scientia de mobili simplici ⁊ de mobili simplicitati faciende compositionem. ⁊ est scientia de composito ⁊ commixto. ¶ De mobili enim simplici prima est pars scientie naturalis tractanda in physicis ⁊ de celo ⁊ mundo: ⁊ libro de generatione ⁊ corruptione. ¶ De mobili autem simplici faciente commixtiones habebimus tractatum in metheoris ¶ Et de mobili commixto ⁊ composito in libris qui sunt deinceps post scientiam metheororum. ¶ Scientia autem de mobili simplici partes habet quas supra assignauimus. inter quas prima est scientia que est de mobili simpliciter accepto non contracto ad materiam que tradenda est in primo libro qui dicitur physicorum.

> [Margin: ista vide phz in phis quantum metaphi vbi hz quod proprium doctrine non semper incipere a priori [illegible] quam ab eo ex quo facilius adiscitur. ⁊ hec non aduertunt vulgares, Z.]

¶ Dicitur autem liber physicorum eo quod ipse in vniuersali totum complectatur negocium physicum. ¶ Dicitur etiam liber de auditu physico: quia ibi tangitur ea que auditu plus quam demonstratione sciuntur de physicis: hoc est principia physica vniuersalia ex quibus alia habent probari, propter quod aliquando intitulantur de principijs physicis. ¶ Sunt enim principia physica principia mobilis corporis ⁊ motus que in rei veritate in primo libro scientie naturalis habent determinari omnia secundum suam communitatem. Alia enim sunt principia motus ⁊ mobilis causantia motum ⁊ mobile. Et alia sunt consequentia mobile ⁊ motum. Principia autem causantia aut sunt causantia motum ⁊ mobile: aut sunt causantia esse. ¶ Et quia nos de motu ⁊ mobili intendimus: ideo nos incipiemus tractatum nostrum a principijs motus ⁊ mobilis que sunt materia ⁊ forma ⁊ priuatio: ⁊ postea agemus de omnibus causis physicis ⁊ differentijs ⁊ speciebus earum. Et tunc procedemus ad loquendum de motu ⁊ partibus ipsius in genere ⁊ in specie secundum omnem modum diuisionis eorum que consequuntur eum.

> [Margin: Quare liber iste de physico auditu dicatur: vide Themistium in sua paraphrasi hic.]

¶ Capitulum 5m. Quia a communibus principijs est in omni scientia ⁊ precipue naturali.

> [Margin: Tex. c. 1. co. 1.]

QUONIAM Quidem igitur de principijs corporis mobilis sermo nobis est habendus: oportet nos temptare determinare prima principia in naturali scientia. Natura enim omnis scientie talis est quod si ipsa habet principia ⁊ causas ⁊ elementa quod intelligere ⁊ scire non accidit in ipsa nisi ex cognitione istorum que dicta sunt. Cum enim intellectus in scientijs non sit nisi habitus et acceptio principiorum ex quibus sciuntur alia: scire autem sit accipere conclusionem que sequitur ex illis principijs: oportet quod omnis scientia que vere scientia est initium processus sui habeat a principijs primis vsque ad principia prima. Dico autem quod omnis scientia que habet principia sic procedit ⁊ illa sola est vere scientia: que est demonstratiua ⁊ effectus solius demonstrationis est scire. ¶ Si autem ipsa non habeat verum nomen scientie: tunc ipsa erit scientia topica dialectice vel rhetorice ⁊ effectus eius non erit scientia sed opinio vel suspicio siue presumptio: ⁊ ideo non habet principia ⁊ causas ⁊ elementa ex quibus procedit. sed habebit considerationes topicas quas sumit aut ex intentionibus communibus que nulli conueniunt proprie: sed inueniuntur in pluribus: sicut dialectica: aut sumit eas ex circumstantibus negocium vel personam sicut facit rhetor. Nullum autem istorum est alicuius rei principium vel causa vel elementum: quia omnia principia ⁊ cause ⁊ elementa sunt essentialia: ⁊ propria rei qualia non sunt ea que in logicis vel rhetoricis assumuntur.

> [Margin: Idem Commentator hic.]

¶ Quod autem in omni scientia cuius vere est scire oporteat esse processum a primis in genere suo principijs vsque ad elementa: probatur quia (sicut dictum est) in posterioribus analeticis tunc opinamur nos cognoscere vnumquodque quod scimus vere quando cognoscimus prima in genere principia eius: ⁊ causas eius ⁊ elementa eius ex quibus componitur ⁊ non aliter. ¶ Vocamus autem hoc loco principia causas efficientes in genere corporis mobilis secundum quod est mobile: quia nos non scimus naturalia nisi sciamus causas efficientes eorum primas: causas autem dicimus vltimos fines propter quos sunt omnes alij fines: eo quod nature operationum nihil est vanum: sed omnia sunt propter finem certum in natura sine cuius scientia non perfecte scietur natura eorum: finis enim dicitur causa principaliter: eo quod causa causarum est quia propter illum mouet efficiens ⁊ propter illum mouet materia: ⁊ illum attingit forma rei per aliquem modum. ¶ Elementa autem dicimus duas causas ingredientes essentiam rerum naturalium que sunt forma ⁊ materia.

> [Margin: Com. 1. Expo. ista est Auerrois in primo loco.]

¶ Et hec quidem sunt que faciunt esse physicorum que quidem in nulla aliarum scientiarum realium adeo plene colliguntur sicut in scientia naturali: quoniam in mathematicis eo quod sine motu considerantur nihil demonstratur per efficientem ⁊ finem: quia efficiens mouet motum ⁊ per motum attingit ⁊ acquirit finem. ⁊ ideo que sine motu sunt considerationem efficientis ⁊ finis habere non possunt. Similiter etiam mathematicus non curat materiam eo quod abstrahit ab illa propter hoc quod ipsa est subiectum motus formam autem accipit solam secundum quod ab ipsa diffinitio accipitur: que quod quid erat esse quod subijcitur passioni quam probat inesse substantie formali. Metaphysicus autem licet consideret omnes causas non tamen considerat eas in eo quod causantes sunt: quia materiam ⁊ formam non considerat secundum quod ingrediuntur in rem quam componendo constituunt: sed potius secundum quod reducuntur in rationem substantie que est verum ens ⁊ principium aliorum: que metaphysicus attendit: ⁊ ideo solius physice est procedere ex principijs ⁊ causis ⁊ elementis secundum quod sunt huiusmodi.

> [Margin: Com. 1.]
>
> [Margin: Sed cogita in ista ratione doctoris quia pari posset dici quod in scientia diuina nulla fiat demonstratio per causam efficientem ⁊ finem cum scientia diuina abstrahat a motu.]
>
> [Margin: Metaphysicus non considerat causas in eo quod causantes sunt sed cogita quomodo ad hoc sit adueniendum. Auer. 1. meta. c. 6. vbi hz quod consideratio vtilis omnibus causis in causis sit cognitio primi phi.]

¶ Si autem aliquis dicat quod ista principia referuntur ad esse: sed principia ex quibus procedit scientia sunt principia cognitionis: ⁊ ideo non habet locum hoc quod diximus. ¶ Scire debet quod in physicis res non cognoscitur nisi ex principijs ex quibus est. Et ideo talia in physicis sunt principia cognitionis ⁊ esse: sed differenter: quoniam vniuersaliter accepta prout sunt in ratione physicorum sunt principia cognitionis: determinata autem in natura secundum esse agentia vel patientia sunt principia esse. ¶ Sed tunc nobis videtur oriri repugnantia sermonis quem diximus quod in omni scientia demonstratiua contingit scire ex cognitione principiorum ⁊ causarum ⁊ elementorum: ⁊ nos non ostendimus hoc nisi in scientia naturali: nostra enim probatio nulla esset si sic argueremus quod scire conuenit in omni scientia que scientia est vere ex cognitione principiorum ⁊ causarum ⁊ elementorum: sed scientia naturalis est scientia vere. ergo in ea conuenit scire ex cognitione principiorum causarum ⁊ elementorum. quia prima non est vniuersalis nisi in voce eo quod cum dicitur omnis scientia que vere est scientia scit per principia non supponitur nisi scientia naturalis. ¶ Sed ad hoc dicimus quod ea que dicta sunt relata simul ad hoc quod faciant cognitionem ⁊ esse non sunt perfecte inuenta nisi in physicis. Si autem ad cognitionem solam referantur inueniuntur in alijs scientijs realibus sed tunc aliter exponitur. ¶ Sunt enim quedam principia cognitionis non ingredientia syllogismum que sunt dignitates prime cuiuslibet scientie. Et sunt quedam ingredientia ⁊ hec sunt duplicia. scilicet priora ⁊ prima: priora quidem sicut non conuertibilia: prima autem sicut conuertibilia: fit enim demonstratio aliquando ex primis ⁊ veris ⁊ hec sunt principia. Aliquando autem per ea que per prima ⁊ vera acceperunt fidem: que tamen non prima sunt: et aliquando per vltima essentialia: prima ergo ⁊ vera sunt principia: ⁊ ea que sunt probata per prima ⁊ vera ⁊ vlterius accipiuntur ad alia inferenda sunt cause: quia propositiones sunt causa conclusionis: ⁊ elementa sunt prima que ad nihil vlterius probandum adhibentur. ¶ Sed cum distinctio prima principiorum ⁊ causarum ⁊ elementorum magis est ad propositum. Nec est dictum quod omnis scientia procedat ex principijs ⁊ causis ⁊ elementis: sed omnis scientia que habet ea procedit ex hijs ⁊ inquantum habet ea: ⁊ ideo que habet omnia procedit ex omnibus ⁊ que habet quedam ex eisdem procedit que habet. ¶ Sed sciendum est quod scientia naturalis ex his non procedit nisi sumptis secundum ambitum communitatis ⁊ principiorum ⁊ causarum in suo genere. Et ideo omne principium physicum: ⁊ omnem causam physicam accipit ⁊ colligit. sed tamen non omnem causam efficientem nec omnem finem. Si enim acciperet omnem causam efficientem oporteret quod extenderet se ad aliquid non physicum: quoniam causa prima est efficiens per essentiam suam ⁊ de illa non intendit physica sed physis prima. ¶ Eodem autem modo est de fine vltimo qui est finis vniuersitatis ⁊ est in prima causa sicut in duce exercitus. ¶ Similiter autem forma reducta in principium substantie secundum quod huiusmodi ⁊ similiter materia non sunt de intentione naturalis: nec ex talibus aliquid probatur in scientia naturali: sed potius de efficiente quod mouet per formam que disponit ipsum ad mouendum ⁊ non per essentiam sicut ignis qui mouet per dispositionem calidi quod est in ipso. Et similiter de fine qui includitur ⁊ acquiritur per motum talis efficientis: ⁊ de materia ⁊ forma secundum quod materia subijcitur motui ⁊ mutationi. Et forma est finis generationis. Intendunt hec a physico: ⁊ sic nos in ista scientia procedemus ex istis ⁊c.

> [Margin: Documentum pulcherrimum: quere vide Aur. 7. meta. co. 5. ⁊ 9. ⁊ 12. meta. co. 5. ⁊ 6.]

¶ Capitulum 6m

¶ Capl'z 6m. Qualiter vniuersalia sint in sensu notiora quo ad nos in quo est di. de intellectum eiusdem.

Tex. 2 cō. 2.

Via enim procedendi ex notioribꝰ nobis ⁊ certioribꝰ in certiora nature ⁊ notiora est innata nobis precipue. In sciētia enim nāli nō eadē sunt que sunt nota nobis ⁊ que sūt nota simpliciter apud nām. Et quia in physicis notiora nobis sunt cōmunia ⁊ notiora nature sunt simplicia: ideo necesse est nobis pcedere per huc modū.

Tex. 2. cō. 3.

¶ Sicut eni diximus ea que nobis in phicis sunt magis nota sunt cōfusa: ⁊ cū nos diuisimus hec cōfusa cōi a posterius per diuisionē ipsorū fiunt nobis nota pncipia specialia que sunt speciales cause efficiētes ⁊ elemēta que sunt spāles forme ⁊ materie que ingrediunt in eē rei spālis.

Tex. 2. c. 4.

¶ Et ppter illam cām opz nos pcedere ex vlibus notis nobis in singularia que sunt nota apd nām. In phicis eni totum fm sensuz notius est suis ptibus. vle autē est totū qddam eo q multa in se cōprehendit que multa sunt vt partes cuiusdā totius. ergo vniuse in physicis notius est particulari fm sensū.

Tex. 2. c. 5.

¶ Hoc idē autē fm quēdam modū patiunt eiā diffinita cōparata suis diffōnibus: quia diffinitū est vt totum cōstitutū ex diffinientibus: sicut circulus qui est totū cōstitutū ex eis que diffiniunt ipm que sunt qd est figura plana vna linea ptenta: in cuius medio est pūctum a quo oēs linee ducte ad circūferentiā sunt eqles: que autē sunt vnita in diffinito tanq in toto cōstituto ex diffinientibus: diffinitio diuidit in singularia que sunt partes diffinientem. Et qa mixta in sensu notiora sunt q distincta totū diffinitū in phicis notius est in sensu q diffinitētia.

Digressio.

¶ Apparet autē hoc in apphensionibus puerorū. qa illiꝰ prius per apphensionē accipiunt cōe: q particulare: vnde in pncipio oēs viros vocant patres ⁊ oēs feminas vocāt matres ⁊ posterius cōfortata etate discernūt eū qui vere pater est a viris aliis: ⁊ eā que vere est mater a feminis aliis. ¶ Ad hec aūt que dicta sunt intelligēda opz scire q aliud est vle physicum: ⁊ aliud vniuse simplr a quo est pcessus in demōstratis ⁊ mathematicis ⁊ in diuinis. ¶ Vniuse enim a quo est pcessus in mathematicis ⁊ in diuinis est simplex cōceptus rerū: ⁊ simplex rei quiditas que in intellectu est ⁊ nō in sensu: ⁊ ideo hic est nā notior fm intellectū: ⁊ est notius apud nām fm q pnm cognitionis intelligibilis est natura ⁊ qditas rei simplex. Et particulare seu speciale posterius est notū per illud ⁊ ex illo: eo q in discursu syllogistico pcessus est ab vniuersali qd est vbiq ⁊ semp ad particulare. Et hoc mō nos hic nō loquimur de vniuli sed potius de vniuli qd est fzeē acceptuz in particulari.

Triplex vle ex intētione platonis.

¶ Est eni vt Plato ait triplex vniuersale. s. ante rē acceptū. ⁊ in re ipsa acceptū: ⁊ post rem ab ipsa re abstractū: ante rē autez vniuse est causa vniulis oīs causata prehabēs potētia rerū in seipsa: vniuse autem in re est natura cōis fm se accepta in particulari: sed vniuse a re acceptū per abstractionē est intētio forme ⁊ simplex cōceptꝰ mentis que de re per abstrahentē intellectū habet. ¶ Et iō natura in phicis equiuoca est ad nāz cōem re que principiū est intelligēdi ipsam: qa natura in physicis est illa que pducit rem in nālem ex nālibus principiis eius. Illi eni nature notius est id qd operat ex principiis suis q cōis cōceptus rei quē nō operatur nisi per ɔsequens: qa cum et hoc qd est homo generat hoc qd est hō: terminus generatiōis est suppositum particulare: ⁊ per ɔñs generatū est cōmune: ⁊ ideo natura hic nō vocat a quo nō cōuertit cōsequētia: qz illa natura nō est operās sed potius pnm cognoscendi per intellectuz id qd est posterius in intellectu. ¶ Ex quo pz q nō est ɔtrarietas aliqua doctrine istius ad illā que est in posterioribꝰ analeticis: vbi dicit q prius natura est prius fm intellectuz qd hic posterius natura vocat: qa equiuocatio est in natura. ¶ Sed nota q tū natura ista que pducit res ex suis causis operet per causas: opz q cause efficiētiales res componentes sint notiores apud nām q res composita: qa aliter non vteret natura elemētalibus pncipiis pro instrumētis sue cōpositionis: ⁊ sic optime notū apud nām est elementū ex quo operat ⁊ post hoc optime notum est cōpositum qd cōponit. Et si nos faceremos res nature ex eisdez ex qbus facit eas nā idem esset apud nōm operātem notum qd esset apd nos notum. Sed qa nos nō facimus eas ideo elemēta nature que facit res naturales sunt apud nos posterius nota. Sed in artificialibus imitamur nos nām: qa nos facimus artificiatū ex forma ⁊ materia artis: ⁊ cū ipa forma sit in aia artificis est forma que est elemētū artificiati apd artificē magis nota q artificiatū.

Ista rō ēt est Comētatoris i co. 3. sz cogita qz vr peccare p fallaciā ɔñtis.

¶ Ex hiis manifestuz est q nā nouit aialia per aiam ⁊ corpus organicū physicuz. Et nouit corpꝰ organicū physicuz per cōplexionem ātia ipm ⁊ nouit complexionem per elemētorū in ipso mixtionē. Et mixtionez nouit per elemēta mixta: ⁊ elemēta nouit per corporis pmi motuz qui mouet elemēta ad hoc q misceant sic qd est notū apud nām est semper opus nature per elemēta sua ppria. ¶ Et si natura nouit vniuse tamē hoc sit natura cōis nouit illud p hoc q ipm est ɔsequens opus suūz qd pducit. s. cōpositū et sic nouit ipsum posterius: ⁊ eodē modo si nouit cām que cōmunis est ipsa nouit eam per elemētum qd est ppinquū rei ⁊ propriū. Et pncipium cōissimuz adhuc nouit per posteriꝰ q cām.

Nota qlis sit pcessus nāe i cognitione.

¶ Natura vo si nouit diffinituz ipsa nouit ipm per principia per que cōstituit ipsuz. Nouit ergo per diffinietia ⁊ sic diffinietia sunt priora apud nām componētem res quā diffinitū: hic ergo est pcessus notitie nature que componit res ⁊ ex pncipiis accipit notitiā entiū: ita semper q illa sint ei notissima qbus proxime vtit in opere compositionis: ⁊ illa sunt remotiora a notitia nature que cōsequunt ad illa sive cōsequunt ex parte pncipiorum: sive ex parte cōpositorū. Principia eni cōmunia cōsequūtur ad elemēta ⁊ vniuersalia cōsequunt ad res particulares quas natura opat. E cōuerso aūt est in natura ad quā fit resolutio fm viā nāe simplicis: ⁊ iō in via resolutionis pncipiū prius ē qd est simplicius ⁊ hoc est nā prius: sed natura aliter accipit sicut dictuz est.

Acceptio nostra fz sensuz est triplex.

¶ His habitis itelligendū est q acceptio nostra fm sensum est triplex. Est eni acceptio fm sensuz particularez tm: ⁊ est acceptio fm cōem simul ⁊ particularem: ⁊ est acceptio fm sensum particularem ⁊ cōem ⁊ aliquam cognitionem cōfuse rōnis in sensu vel cognitiuis que loco rōnis est que a quibusdam dicit extimatiua que est pars aie sensibilis: acceptio autē sensus particularis nō est nisi sensibilis pprii sicut coloris vel vocis vel odoris vel alicuius alterius. Acceptio aūt sensus cōis est subiecti in quo vniunt sensata propria. Dicimus autē hoc albū esse dulce ⁊ hoc croceū eē amarum sicut fel. Acceptio aūt rōnis permixte sensibus: aut extimationis in brutis est super rei nām in qua sunt accidentia que sunt sensata ppriorum sensuum ⁊ cuius est magnitudo subiecta sensibilibꝰ ppriis que accipit per sensum cōem. Et per illā accipit puer q vir hō est pater ⁊ non asinus: ⁊ agnus accipit q ouis est mater ⁊ nō lupus.

Nota qd idiuiduū vaguz ⁊ qd signatū: ⁊ q̄re vagum nūcupetur.

¶ Et si nos inenire volumus que istarū accepcionum sit prima: oportet nos distinguere inter idiuiduum vagum ⁊ iter idiuiduum signatum: vagum enim idiuiduum non dr vaguz eo q in natura nō sit determinatum: qa natura determinatur quādo dr aliquis homo ⁊ aliquis bos: sed dr vagum eo q ipsum per accidentia sensibilia nō est demonstratuz sicut hic homo ⁊ hic bos. Dicamus ergo q idiuiduum vagum est: cuius natura cōtracta ⁊ particulata certificat per suppositū indeterminatū. Signatum autē est cuius cōtrahitur natura ⁊ particulariter certificata in supposito determiate demōstrabili: vt hic homo demōstratu sorte. ¶ Indiuiduū autez vagum aliud est speciei: ⁊ aliud generis: ⁊ aliud generis altioris: ⁊ aliud generalissimi vt aliqs homo ⁊ aliqd aial ⁊ aliquod aiatum et aliqua substancia: ⁊ non dico q sit aliud ⁊ aliud in supposito incerto qd habet potius ppter naturā: quoniā alii nature signatur substare cum dr aliqd animal q cum dr aliqs hō et iterum alii: cum dr aliqua substātia. ¶ Hoc habito sciēduz est q cognitio que est perceptio sensus cum permixtiōe aliq rationis vel estimationis est accipiens sensibile per acciñs. ¶ Et casus eius est supra materiā cōmunē in supposito diffusam: hec eni natura cōmunis est vniuse acceptuz in re fm esse. Cum autem oīs distinctio cognoscibilis necessario sit facta sub aliquo cōmuni qd prius accipit fm cognitionem oportet q anteq diffinire cognoscat hic vir eē pater cognoscatur vir esse pater: ⁊ anteq cognoscatur vir esse pater opz q homo cognoscatur esse pater. Et sic iteruz ad hoc q cognitio patris hominis sit cognitio aliquo mō distīcta oportet q ante eum sit cognitio cōmunis sub qua est distinctio illa que est cognitio animalis. ⁊ per hunc modum ante illam

aſt cognitio animati ⁊ cognitio cadens ſuper cõmune diffuſum ⁊ confuſum in ſuppoſito prius cadit ſuper indiuiduum generis ꝗ̃ ſuper indiuiduum ſpeciei. hoc autem Auicēna egregie probat per eum quem videmus de longe. De hoc enim primo perpendimus ꝙ ſubſtantia eſt ⁊ ſm ꝙ deprehendimus motum eius cognoſcimus ꝙ aīal eſt: ⁊ tūc poſt hoc per rectitudinē ſtature cognoſcimus ꝙ eſt homo aliquis: ⁊ tādem per collationem īdiuiduātium que impoſſibile eſt in aliquo inuenire accipimus ꝙ eſt ſortes vel plato. Sicut autem in eo quē videmus longe diſtincta eſt cognitio ſenſus per ſub confuſa: ita eſt in eo qđ cognoſcimus ſenſibiliter ſꝫ nām talis cognitiōis ſenſibiliū lꝫ non pcipiamus. ¶ Qđ autem nunc dictum eſt in exemplo de eo quem eminus aſpicimus cõgnitū ſupra manifeſtatum eſt in prioꝛū īfantiū cognitione: hij em̄ ꝗ̃dis ꝓpter humū cerebri cognitionē non habent aduatam non percipiunt differentias ſenſibilium ⁊ ſtat ideo eorum cognitio in cõmuni īdiſtincta. Cum autē paulatim ſiccat cerebrū aduna cognitio ⁊ remanēt in eis ſenſibilia ꝓpria per que diſtinguitur cognita per ſenſum: ⁊ tunc determinant cognitiones eorum. ¶ Ex iſtis eſt aduertere quoddā valde notabile: quoniā lꝫ primum apud diſtinctam cognitionem īdiuidui ſit ſpēs ⁊ poſt hoc genus: ⁊ tandem vltimo occurrit generaliſſimū. tamē apud cõfuſā ſenſus cognitionem indiſtinctam: primū eſt natura generaliſſimi: ⁊ poſt hoc ſubalternū genus: ⁊ poſt hoc genus: ⁊ tūc ſpecialiſſimi nā ⁊ ſub illius natura diſtincte accipit īdiuidui cognitio. Et pma qdem cognitio deſeruit itellectui res ſoluēti ⁊ in illa nihil eſt in ſenſu niſi pmū. ⁊ qcqd reſolutione accipit ab illo eſt in itellectu. Sed itellectuum ſiue itelligibiliū illorum vnum eſt primius ſenſui ꝗ̃ aliud per modum qui dictus eſt. Scđs autē modus cognitionis totus eſt in ſenſu ⁊ eſt per viam cõpoſitionis vbi procedit a ſimpliciori indiſtincto ad compoſitius diſtictū. Et ille proceſſus eſt ſcientie naturalis proprius ⁊ nullius alterius ſcie. quia nulla alia hoc modo accipit vniuerſale pro cõfuſo ſm eſſe in particulari niſi ipſa. Et ideo vniuerſale ſm ſolam ipſam eſt in ſenſu notius. In alijs autem que reſolutorie ſunt: vniuerſale eſt ſimplex natura que a ſenſu eſt ſeparata. ¶ Et iđ vniuerſale in ipſis nequaꝗ̃ eſt in ſenſu ſed in itellectu. Ex his ſatis patet qualr̃ vniuerſale notius eſt i ſenſu quo ad nos: ⁊ occultius in natura. ⁊ particulare manifeſtius in natura ⁊ occultius in ſenſu quo ad nos. ¶ Sed oportet ſcire ꝙ particulare dupľr cõſideratur ſm duo que ſunt in ipſo. Eſt eni in particulari perfecto eſſe ſm naturā: ⁊ hec eſt natura que vocatur eſſe ſpeciei in īdiuiduo ſꝫ qđ dicit Boetius ꝙ ſpecies eſt totum eſſe īdiuiduorum ⁊ eſt in particulari ſuppoſitum ꝙ ſubſtat huic nature que eſt eſſe eiuſdē ſuppoſiti. Eſt autem perfectum ſm naturam eſt itentum a natura producente res per ſe. Sed qa hoc eſſe nō poteſt ſubſiſtere niſi in ſuppoſito: ideo per accidēs hoc eſt ꝓpter illud producit nā etiam ſuppoſitū. ⁊ hoc eſt qđ ſupra diximus: ꝙ natura per accidens operatur īdiuiduum ſm ꝙ eſt īdiuiduū. ſed per ſe intendit eſſe perfectum. ⁊ hoc eſt qđ dicit Phs egregius Ariſto. ꝙ natura itendit eſſe diuinum: ⁊ ꝓpter illud agit qc qđ agit. ¶ Ex his patet qualiter itelligi debet dcm̄ Auer. ſ. ꝙ opus nature eſt species ⁊ nō hoc particulare neqꝫ eē in genere: quoniam ſi particulare intenderet: tunc deſtrueretur opus eius. Et ſi itenderet vniuerſale in genere. tunc ſufficeret ei qualecūqꝫ eſſe in genere ⁊ vtrūqꝫ iſtoꝝ eſt falſum. Intendit ergo eſſe in ſpecie vt ipſe dicit. qꝛ hoc eē eſt perfectū ⁊ diuinum ⁊ perpetuū. Et niſi predicto modo itelligatur nō erit verum dictū Cõmētatoris. qa ſi vere ſufficeret eē i ſpecie tm̄: tūc pro nihilo eēt multitudo indiuiduoꝝ. ⁊ ideo eiſdem rōnibus dicit Auicēna ꝙ itendit indiuiduū vagum: qđ eſt ſpēi indiuiduum ſicut eſt aliqs homo ⁊ aliqs bos. qa hoc indiuiduū eſt perpetuum ⁊ in eſſe perfectū. ¶ Et ego dico ꝙ oportet addere his dictis: quoniā natura generās ⁊ producens res eſt duplex. ſ. que eſt ſicut cauſa generationis vniuſis rerū: ⁊ ea que eſt ſicut cauſa particularis. Eſt enim celū cū partibus ſuis ⁊ imaginibus ⁊ motibus generās vniuerſalr̃ hoīem ⁊ plantam ⁊ cetera omnia. particulare autē generans eſt ſicut hic homo. Eſt autem verū ꝙ natura vniuerſalis mouet in particulari: ⁊ eſt intentio particularis nature ꝓducere hūc. ⁊ ideo termini generatiōis particularis ſūt ꝙ hoc ꝓcedit ab hoc. ⁊ hoc patet qa actus ꝑticularis nature quieſcit hoc producto. finis aūt eſt quo habito quieſcit agēs: ⁊ ideo finis particularis nature eſt in hoc ſignato quē finem per vnū generationis actū attingit ⁊ eſt deſtructibilis hic finis. Finis aūt nature vniuſis eſt eſſe diuinū perfectum quem finem in omnib⁹ particularib⁹ per ſucceſſionem attingit. ⁊ ideo eſt perpetuus ſuus finis ſm nām: ⁊ hec natura nūqꝫ producit ſuppoſitum ſignatum niſi per accidēs. ſ. vt ipſum ſub ſiet eſſe diuino. hoc igit̃ eſt nature. Et pꝫ ex his qui de qualiter vniuerſale notius eſt in ſenſu in ſolis phyſicis: ⁊ ꝙ magis vniuſe magis notū eſt in ſenſu. ⁊ ꝙ ecōuerſo eſt in eo qđ notū eſt apud nām operantem ⁊ ꝓducentē res naturales. ¶ Sed qa nos ſupra diximus ꝙ eūdem modū ſuſtinent nomina diffinitorū ad diffinitionem eorū quā habēt vniuerſalia ad particularia ſua in phyſicis: oportet nos explanare id qa cum diffinitum ſit minus cõmune ꝗ̃ diffiniens ⁊ diffinitū magis notum ſit ſenſu: ⁊ occultius in natura ꝗ̃ diffiniens: videbit̃ minus cõmune notius eſſe in ſenſu ⁊ occultius in natura ꝗ̃ magis vniuſe: ⁊ hoc eſt contra predicta. ¶ Sed ſciendū eſt ꝙ vniuſe accipitur vt ſimplex natura ſeparata. ⁊ accipit̃ vt totum confuſū in particulari. Cū enim vniuerſale ſit vnū in multis ⁊ de multis: vt dicit Ariſtoteles poteſt accipi ſm ꝙ in multis nō diuiſim ab eis. ⁊ ſic eſt per modum totius mixti in eis ⁊ cōfuſū. Si autem accipitur vt eſt de multis predicatum de ipſis: tunc ipm eſt natura ſimplex: que quidem accepta vt de multis eſt ⁊ non eſt in eis: ſed ſeparata eſt ab ipſis: ⁊ eſt vbiqꝫ ⁊ ſemper omni eodem modo ſe habet diffinitum ad diffinientia. poſſunt enī diffinientia accipi: vt nature ſimplices conſtituentes diffinitum ſiue eſſe diffiniti. Et hoc modo cū natura conſtituat eſſe diffiniti oportet ꝙ elementa ex quibus conſtituit illud eſſe ſint notiora ⁊ certiora apud ipſam ꝗ̃ diffinitum conſtitutum. ⁊ hoc eſt qđ diximus ſupra. ¶ Alio autem modo accipiuntur diffinientia non vt nature conſtituentes eſſe diffiniti: ſed potius vt confuſa quedā ⁊ vnita in eſſe diffiniti. ⁊ hoc modo diffinitum in ſenſu notius eſt per rationem contra inductam: qa quicquid diſtinguit acceptio ſenſus: oportet ꝙ ſub aliquo cõmuni diſtinguat qđ prius eſt acceptū in ſenſus acceptione. vnde diffinientia que acceptio ſenſibilis diſtinguit: oportet ꝙ ſub vnione eorum quā habent in diffinito diſtinguat. ſicut diſtinguit partes ſub forma totius. et hoc modo acceptio diffiniti per ſenſus eſt ſimilis acceptioni vniuerſalis per ſenſus. Et acceptio diffinientium prout ſunt partes diffiniti ſimilis eſt acceptioni particularis ſub vniuerſali. Et hoc itetum eſt in ſolis acceptionibus phyſicis: qꝛ in alijs oppoſito modo ſe hꝫ vt dictum eſt. ¶ Ad hoc autem intelligendum dicit ſatis bene Auer. triplicē eē compoſitionem in rebus naturalibus. Eſt enim compoſitio vniuerſalis ex particulari ſicut cõpoſitio generis ex ſpeciebus. ⁊ eſt compoſitio diffiniti ex partibus diffinientib⁹: ⁊ eſt compoſitio indiuidui: ⁊ quia compoſitio īdiuidui eſt: neceſſarium eſt ꝙ due alie ſint compoſitiones. ⁊ dicit ꝙ cõpoſitio indiuidui notior eſt ſm ſenſum ꝗ̃ partes eius. alie autem due notiores ſm intellectum ꝗ̃ partes ipſarū: ⁊ hoc verum ſm intellectum noſtrum quem diximus eſſe in phyſicis ſm viam ſenſus acceptum: ⁊ ideo dicit ꝙ propter tertiam compoſitionem que eſt in ſenſu due alie ſunt apud intellectum. ¶ Et hoc ego ſic intelligo: quoniam indiuiduū habet eſſe ſpeciei in ſuppoſito vt dictum eſt. poteſt ergo accipi comparatio eſſe ſpeciei ad ſuppoſitum. Et hec comparatio neceſſario facit in indiuiduo compoſitionem vnam que reſpondet compoſitioni vniuerſalis ad particulare in intellectu procedente eadem via: quia quantum ad continentiam omni eodem modo ſtat ſpecies ſub aſſignato genere ſicut particulare ſiue ſuppoſitum ſtat ſub eſſe ſpēi que eſt in ipſo. poteſt etiam accipi eſſe ſpeciei vt componitur ex cauſis ſuis que ſunt potentia ⁊ actus ⁊ hoc neceſſario ſecūdam compoſitionem facit in eſſe indiuidui cui reſpondet apud intellectum diffiniti compoſitio ex diffinientibus que ſunt per modum potentie ⁊ actus in ipſo: ⁊ hac via apud intellectum phyſicum qui procedit in via ſenſus diffinitū notius eſt ꝗ̃ diffinientia. Hec igitur qa ſufficiunt ad explanationem dictorum de prohemijs iſtius libri dicta ſufficiant.

¶ Sequitur Tractatus Secūdus pmi phicoꝝ.

¶ Tractatus

Documētū.

Nota q̄ḋa in cognoſc̄e vniuerſal ſcia nūlis diſtinguat ab alijs ſcientijs.

Aūo itellig dcm̄ phi i.2. de aia. t.c.34. ſed cogita qꝛ iſta expō vr pati iſtātiam ex cō. 59.2. de gnōne. vbi dr ꝙ eſſe verum ſꝫ īdiuiduū eſt melius ꝗ̃ eſſe verū ſm ſpēꝫ. idem. 12. meta. c. 27. ⁊ 28.

Nota

Aū. i cō. 5. pmus tractatus.

Aūo itelligitur dcm̄ Cōmētatoris ꝙ qꝛ totū īdiuiduū dmſū ē notī⁹ apud ſenſū ſuis partibus nō aūt ſut notiora itellectui.

¶ Tractatus Secundus primi Libri Physicorum.
¶ Capitulum primum. Que inquirenda sunt de principijs problemata: ratum ex eo q quedam sunt physica: et quedam nõ physica iꝫ sint de physicis.

De principijs igitur corporis mobilis in vniuẽ et simplr determinare intẽdentes et volẽtes sequi Aristo. in quibus ꝯuenienter possumus prius opꝫ nos tãgere ea que antiqui de ꝑncipijs inqsiuerũt et determinauerũt. et postea resumẽtes determinabimus de eis sm nostrã scientiaꝫ. Ostẽdamus autẽ ꝑmo quecũqꝫ ꝓblemmata de principijs habent ingri sm dubitatiões que possunt fieri de ipsis. ¶ Est autẽ sciẽdum q ꝓblemmata que qdam antiquorꝫ mouerũt de principijs: alij mouerũt de ente cuius causa fuit. qm sicut in ꝑmo metaphysice cõtinet. ꝑmi philosophãtes nullaꝫ cognouerunt causaꝫ vel ꝑncipiuꝫ nisi mãm. formam eni et efficiẽtem et finem nõ cognouerunt. Et ideo nõ dixerunt esse ens vere nisi solã substãtiã quã materiã esse crediderunt: et hãc etiam ꝑncipium esse oium crediderũt. Et ideo idẽ fuit eis querere de principijs rerũ qd solũ querere de ente: qd ꝑstat rebus esse sm eos. et hoc erat materia sicut nuper diximus. Videamus ergo quecũqꝫ querere necesse est de principijs. ¶ Est autẽ necessariũ si ponatur esse principiũ q questio prima sit de ipso vtrũ sit vnum vel plura: qa nos nõ querimus an sit principium eo q supponimus illud esse: qa primus phs hoc ꝓbauit: et nos in particulari scia hoc probare non possemus. Secũda autẽ quãdo est: que est super alterũ membrorꝫ habite diuisionis. s. q si detur q ꝑnm sit vnum: sicut cõiter crediderunt Melissus et Parmenides. tũc queratur vtrũ sit imobile sicut dicũt idem phi: aut sit mobile sicut cõcorditer dicũt physici: natur aliter de principijs loquẽtes: qa qdam illorum omnia dicũt vnum habere ꝑncipiuꝫ: qd est aer. et dicunt aerem eẽ mobilem. Et alij dixerũt aquã esse primũ principium naturale et mobile. Si autem non sit vnũ principium naturale: tũc sumpserũt alteram partẽ superioris diuisionis. s. q sint plura. et tũc fecerunt questionẽ terciam. s. vtrũ sint finita vel infinita numero: et si sint finita vel plura nũero qꝫ vnum. tunc aut sunt duo aut tria aut quatuor aut in alio numero finito: quoniã qdam duo dixerunt eẽ materialia principia: et quidam tria: et quidaꝫ quatuor: semper aliqua elemẽta principia materialia. oium esse dicẽtes: qa omnia elementa singulariter ab aliquo pho principia eẽ dicta sunt preter terrã quã singulariter nullus ꝑnm eẽ dicit. Sed eum alijs tribus dixit Empedocles terram eẽ principium materiale. Quidã autem plura esse dixerunt sic qꝫtuor materialia et litem et amicitiã. Et quidam decem sm numerum sperarũ orbis. et quidam dixerũt esse decẽ in ordine boni: et decem in ordine mali: sicut Pithagoras sm q ostendit habet in ꝑma phia: et hec fuit questio quarta. ¶ Si aũt non sint finita sed tamẽ plura tunc questio qn inta eorꝫ est. aut illa finita vnum in genere substãtie: sed figura sint differẽtia: aut sint genere vnũ sed formis contraria: sicut dicebãt Democritus et Leucippus: oia principia materialia que infinita sunt numero: eẽ vnum: qa oia sunt athomi et diuisibiles differentes figuris: qa quidam sunt rotũdi: et quidam quadrati: et qdam trigoni: et sic de alijs. Quidaꝫ aũt dicebãt oẽs quidẽ esse idem genere qd est homogeniũ: sed formis contraria: qa vnum est aqua: et alteraꝫ est ignis: et tertium sanguis: et aliud caro: et sic de alijs que cõtrariant in qualitatibus sicut dixit Anaxagoras. Nullus eni istorꝫ potuit inuenire formam substãlem lꝫ concesserint formã accñtalem esse sicut figuras esse cõcesserũt Democritus et Leucippus. et qꝫlitates sensibiles cõcessit esse Anaxagoras in homogenijs: et Empedocles in elemẽtis: et omnes isti dixerũt cõgregationem et segregationẽ fieri generationẽ: sicut nos ostẽdemus in ꝑmo libro de generatione et corruptiõe. ¶ Omni eodem modo querũt phici quãdo querunt de ente ꝓblemmata sicut diximus: qa querũt primo ista. s. vtrũꝫ ens sit vnum vel multa. et si vnũ: vtrum sit mobile vel imobile. et si plura: vtrũ sint finita vel infinita: et alia que supra de ꝑncipio diximus. ¶ Sed tamen si multa supponãtur esse principia vel entia: nullus quesiuit vtrum essent mobilia vel imobilia: sed oẽs supponebant esse mobilia: qa lꝫ vnum non habeat quo moueat sm ipsos plura tamẽ mouẽtur semper adinuicem que sunt materialia: sicut elemẽta vel homogenea vel athomi. Cõstat ergo ex ꝑhabitis q hac via ꝓcedũt qui querunt de ꝑncipijs et elemẽtis querendo vtrũ sint vnũ vel plura. ¶ Sꝫ inter ista ꝓblemmata oportet scire q itẽdere disputare vtrũ ens vel ꝑncipium sit imobile: est intẽdere disputare non de nãlibus: qa omnis naturalis supponit ꝑnm materiale et ens esse mobile. et hoc relinqt probatum tanqꝫ ꝑncipium vnum: sicut ratio disputatiua geometrie nõ est amplius contra destruentem et negantem ꝑncipia sua. Sed aut est alterius scientie: aut scientie omnibus cõmunis. alterius qdem scientie dico que logica est: que est altera a parte phie essentiali: qa logica potius docet modũ sciendi qꝫ scientiaꝫ que sit ps essentialis phie. Dico autem omnibus cõmunem primam phiam que est de ente qd oibus cõmune est. Hec enim huic scientie viam habẽt ad principia sciẽtiarum particulariũ: sicut supra determinauimus. et in ꝑma phia expresse habet. Sicut autẽ geometrie nõ est ratiocinatio cõtra destruenteꝫ principia. sic neqꝫ alicuius scie particularis disputatio est ad negantem principia sua. nullo eni mõ potest eẽ ꝑncipiũ physicum si est vnũ tm: et sic vnum qd dicatur eẽ imobile. Si eni vnum est tũc nõ potest esse principiũ. et si imobile est tunc nõ potest eẽ physicum. ꝑncipium enim rei sit a quo sunt alia quedam vel aliqd qd dam: semper est alicuius vel aliquorꝫ ꝑncipium. et sic nõ potest esse vnicum. Si enim ꝑnm materiale sit vnius potẽtie tm. s. q habeat potentiam ad susceptibilitatem forme nõ itius tũc est alicuius: qa generabilis et corruptibilis quocũqꝫ modo fiat gñatio. Si autẽ duas habeat potẽtias. s. ad vbi et ad formam sicut dixerũt qui ponebant materiam mobilẽ esse sm locum tũc est principium aliquorum: qa mobilia sm locũ nõ necessario sunt etiã mobilia sꝫ formã lꝫ ecõuerso sit. qa quicqd est mobile sm formã necessario est mobile sm locũ. lꝫ nõ necessario sꝫ locũ moueatur. Si autem sit imobile nõ erit physicũ: qa omnia physica et ꝑcipue materialia motui sũt subiecta. ¶ Intẽdere igit disputare vtrum ꝑnm materiale sit vnuꝫ et imobile. simile est sicut si quis disputet ad aliquã positionẽ que non est de ꝓposito. vbi gratia que tñ dicta est et nihil est nisi verba: sicut fuit positio Heracliti qui oia dixit adeo esse mobilia q de ipsis nihil sciri posset cũ tamẽ oia vnum esse dixit: qd est medium inter aerem et aquã et hoc est vapor. et hoc est simile quãtũ ad principij destructionẽ: vt si ipse dixisset oia esse vnum hoieꝫ qa ad vtrũqꝫ equaliter seqtur ꝑnm nõ esse si vnicum est: siue sit vapor: siue homo: siue aliud aliqd vnum. ¶ Si igit intẽdamus cõtra sic dicentes disputare trãsferemus ꝓpositum aut soluemus rõnem eorum sophysticam et litigiosaꝫ. vtreqꝫ enim rõnes. s. Melissi et Parmenidis expressum hñt litigium. tuꝫ ex peccato qd est in materia sylli. cuꝫ ex peccato qd est in forma eiusdem. qa in suis syllis quibus intendũt probare ꝓpositum suũ et falsas ꝓpositiones recipiunt: et etiã nõ syllogizantes sunt. Sed tamẽ syllogismus Melissi cuilibet sapiẽti magis est onerosus et tediosus: qa nõ habet causam defectus et dubitationis: et ideo vanus est: qa nec veras assumit ꝓpositiões ex quibus ꝓcedat. nec forma arguẽdi valet nec ꝓpositum cõcludit sed potius vno incõueniẽti dato tanqꝫ supposito alia cõtingunt sibi ex illo. et hoc nihil difficile est soluere. hoc autem sequẽs sermo declarabit: vbi ponemus syllogismũ eius et ea que intulit et ꝓbare voluit ex illo. ¶ In ista autẽ scia oportet q supponamus q ea que naturaliter sunt mouent: aut oia: aut quedam: oia eni mouent aliquo motu celestiuꝫ preter terrã: et precipue partes que sunt circa centrum. tum et ille virtutibus celestium mouent motu alterationis: qa rum celestia moueant inferiora per radios ibi maxima apparet radiorum virtus vbi maxie coniunguntur. hoc autem est in centro et circa centrum tota terra: qa tota est loco cẽtri: maxime mouetur viribus celestiuꝫ et hec est ratio Ptolomei in quadripartito suo. Sunt autẽ quedam naturalia que motui non subijciũtur tamẽ ad motum referuntur vt anima et motores corporum celestiũ que etiam sunt aliquo modo naturalia. q autem quedã dictis modis moueantur: manifestum est ex inductiõe qa motus qui dictus est inuenitur in omnibus: simul aũt cũ dictis in-

Prio metaphysice post textũ. c. 9. et est textus nõ hñs cõmẽtum.

Tex. t. cõ. 6.

Nullo sola terra ab aliquo physico posita fuit ꝑnm. vid. ꝓ hoc ci. 2 ph. co. 9. 3.

Tex. t. c. 7.

Tex. t. cõ. 8.

Nullo logica alia sciẽtia dicatur ab alijs ꝑte ꝑnibus.

Tex. t. cõ. 9.

Tex. t. cõ. 10.

Tex. t. cõ. 11.

Nota q partes centrales terre mouẽt maxie motu alteratõis. 3.

telligere oportet quoniã in naturali scia non omnia conue-nit soluere. sed tamẽ illa oportet soluere naturalem que cum aliqs mentitur ↄ mẽdaciter infert cõclusionez ꝓcedẽs ex pn cipijs naturalibus suppositis. Quecũqz aũt non concludun tur ex principijs naturalibus suppositis non oportet solue-re. Quicũqz enim dicit ens esse vnũ ↄ imobile ipse negat pn cipium esse rerum naturalium. ↄ negat principium cognitiu nis ↄ esse oium rerum naturalium. principia enim que sunt pma esse efficientia ↄ materialia ↄ formalia sunt principia esse rerum naturalium ↄ motus earum. Entia autem natu ralia esse plura ↄ habere principia que sunt cause motus et quietis: in eis est principiũ cognitionis in phicis sine quo nihil scit de natura physicorum. Et ideo cum eo qui negat hec non est habendus sermo in naturis. quoniam negante principia non fit conclusio. eo ꝙ quando ipse deductus ẽ ad metã incõuenientis non videtur ei esse incõueniens. Hui' probatio est per simile in geometris: qa etiam geometre nõ est disputatio cum eo qui negat principia. Est autem princi-pium in geometria quoniam linea quelibet: siue sit circula-ris: siue recta est diuisibilis in infinitum ex quo principio se quitur ꝙ si figura multiangula in circulo describatur ↄ ei' anguli in punctis infinitis circuli circũferentiã signẽt. tamẽ capacitatem circuli non perueniet. qa inter quoslibet duos angulos est linea que est chorda alicuius partitionis que chorda subtendit arcui qui maioris est quantitatis ꝙ̃ ipsa. qui autem negat principium pmũz qd est lineam per infini-tum diuidi: negat ↄ cõsequẽs ex ipso ↄ cum illo non hz dispu tare vir geometricus sicut pz in quadratura circuli. Est cir culũ quadrare: equale quadratum circulo inuenire. quadra tum aũt vocatur figura quadrilatera oia latera ↄ oẽs angu los habens equales. ¶ Fuerũt autem duo male quadran-tes circulũ quoꝝ vnus fuit Brisso qui q̃drauit ex pricipijs geometrie: incidẽdo circũferentiam in quatuor portiones equales. ↄ inueniens quadratum equale illis portionibus ↄ putabat sequi ꝙ illud quadratum equale eẽt circulo. De cisiones circuli vocauit lunulas eo ꝙ sunt similes lune semi plene. Non sequit autem qd brisso dixit qa portiones nõ cõ sumunt totum circulum lz consumant totam circũferentiã. ↄ ideo non sequitur si quadratum est equale portionibus ꝙ sit equale circulo. Figura autem hec sit quadratũ. a. b. c. d. ↄ circuli portiones equales sunt portio. a. ↄ. bc. ↄ. cd. ↄ. da. Est autem artificium Brissonis ꝙ ipse conuertit chordas por tionum in arcus: ↄ postea accepit lineas equales arcubus: ↄ ex illis composuit quadratũ ↄ putauit esse probatum ꝙ ex quo latera illius quadrati sunt equalia circũferentie ꝙ to-tum quadratũ eẽt equale circulo toti: ↄ hoc nihil sequitur ꝓpter diuersam ꝓportionem chorde ad arcum ↄ quadrati ad circulum: tamẽ nullum negauit brisso pn̄m geometricuz: ↄ ideo falsigraphũ eius habet dissoluere geometra. Et fuit Brisso subtilis sicut patuit ex sua probatiõe: quoniã valde est latentis deceptionis. Quãr autem chorda cõtrahat in arcũ: ita ꝙ linea postea equalis arcũ accipiatur: lõguz esset demõstrare: sed in geometria hoc docebit: ↄ in astronomia domino cõcedente. ¶ Antiphon autẽ rudis fuit valde ↄ q̃-drare voluit circulũ ↄ negauit principium geometricum qd est cõtinuum diuidi in infinitum. Descripsit enim circuluz ↄ in ipso descripsit tetragonũ laterum ↄ anguloꝝ equalium: postea super quodlibet latus descripsit trianguluz duoꝝ equa lium laterum: arcũ cui subtensũz fuit latus tetragoni diui-dens in duo equalia ↄ facta fuit figura octogona ↄ octilate-ra. postea super latera octogoni iterum descripsit triangu-los duoꝝ equalium laterum que iterum diuidebant arcus quibus latera octogoni subtendebanẽ in duo equalia ↄ fa-cta fuit figura sexdecim anguloꝝ ↄ sexdecim laterum: ↄ sup latera illius iteruz descripsit triangulos sicut prius. Et hoc fecit sepius ↄ semper anguli ↄ latera figure duplicabanẽ. Vi dit autem ꝙ quanto figura erat plurium anguloꝝ ↄ laterũ: tanto maioris fiebat capacitatis: ↄ circulo circũferẽtie plus vicinabanẽ latera. ↄ cum putaret tãdem stare diuisionẽ cir-cũferentie ad puncta triangulorum: putauit ꝙ vltima mul-tiangula figura in qua stetit circũferentie diuisio eẽt equa-lis circulo. huic autem multiangule inuenit equale quadra tum qd quidem erat equale vt putauit multiangule erat etiã equale circulo: qa quecũqz vni ↄ eidẽ sunt equalia. ipsa sun equalia. Et hoc nihil valet qa principiuz geometrie est per triangulos tales lineam circũferentie per infinita secari: et semper esse arcũ maiorem ꝙ̃ sit latus trianguli qd subtẽdit ei. ¶ Huiusmodi autẽ figura nõ vndiqz litteris sed in sce-mate taliter est disposita sicut hic vides. Dispositio ꝙ geo-metrie nõ est habenda cum ipso: qa cum negat principium nesciret vir geometricus ex quo contra ipsũz pcederet. ¶ Rz ergo contra tales negantes principia naturalis phie dispu-tare nõ habeamus in quantum naturales sumus: qa eoruz dubitationes ↄ defectus sunt nõ naturales: tamẽ qa sunt de naturis fortassis ꝓpter faciliorem doctrinaz bene se habet aliquantuluz disputare cõtra ipsos: qa respectus hic habet phiam primam: ↄ ideo induentes phim primum disputabi-mus contra eos: qa aliter forte in doctrina phicoꝝ generare-tur obscuritas: lz scie ꝓpter hoc nihil deesset si disputatio nem omitteremus. hic autem error accidit Antiphõti eo ꝙ putauit ꝙ cõtinuum non diuideretur ad infinita per lineas vel quantitates sed per puncta: hoc autez nõ est verũ: qz per pũ-cta non diuidit nec ad finita nec ad infinita sz potius per li-neas ↄ quãtas partes diuisio eius nõ stat in infinituz: puta hat tñ Antiphon ꝙ ad aliquot latera alicuius multiangule figure staret diuisio circuli in pũctis signatis circũferẽtia.

Tex.cõ.12.

¶ Capsm 2m. De ostensione inconuenientium que sequunẽ dicta Melissi ↄ Parmenidis.

Quia autem disputatio quã habe-mus facere ꝯtra Melis-sum ↄ Parmenidẽ respi cit philosophiam primã ↄ est de principio oportet nos incipere ab ente qd est subiectum prime philo-sophie. hoc enim maxime ꝓpriũ est inter omnia quando de pncipijs volumus disputare: qa nõ possumus procedere nisi ex diuisionibus entis eo ꝙ ipsum diuidit in vnum ↄ multa: ex quo nos querere debemus vtrum ipsum sit vnum vel multa. ¶ Dicamus ergo quoniaz ens dicitur multipliciter de substãtia ↄ accidẽte ↄ de vniuersali ↄ parti-culari ↄ de vno ↄ multo. Sed qa nos inquirimus hic vtrũ ens sit vnũ vel multa. ideo ex ista vltima diuisiõe nõ procede-mus qa hoc eẽt petere id qd est in pncipio: sed ꝓcedemus ex alijs duab' diuisiõib' quas pmisimus. Queramus ergo qõ isti qui dicunt ens esse vnuz: dicunt ꝙ omnia sunt vnũ: vtrum sint omnia substantia aut accidẽs: ↄ si accidẽs vtruz quantitates aut qualitates vel aliqd aliud predicamentuz sint omnia. Et cum ens diuidatur in vniuersale ↄ particu-lare queramus: vtruz oia sint in genere suba: aut quãlitas aut qualitas aut in nũero suba vna: ↄ hõ vnus aut equus vnus: aut aia vna: aut qualitas vna: quasi dicantur oia esse hoc album vel hoc calidum vel aliud aliqd tale accñs. Oia enĩz hec multũ differunt: ↄ impossibile est dicere oia eẽ vnũ aliquo istorum modoꝝ. ¶ Magna enĩ diã est inter dicere oia esse subam ↄ dicere oia esse accñs fm aliqd predicatum accidentalium. Multũ iterũ est differẽtie iter dicere oia eẽ subam vnã numero vel accidẽs vnũ numero. ↄ inter dicere oia esse genere subam vnam: vel genere esse vnũ accidens: ↄ nõ dicimus albedinem hanc vel calorem illum sed album hoc vel calidum illud significamus vnũ accidens in nũero: qa accñtis eẽ est inesse: ↄ potius accidẽs est eẽ ꝙ̃ essentia ab soluta maxime quãdo physice accipit. ↄ iõ per modũ abstra ctionis ipm in reali scia significari non conuenit nec indiui duaẽ nisi per subiectũ in quo est. Quocũqz autẽ predictoruz modoꝝ dicatur ipossibile est dicere. ¶ Si enĩ detẽ ꝙ omnia sunt suba ↄ quale ↄ quantum sicut ea esse videmus: siue de mus ea esse separata abinuicẽ: ita ꝙ accidẽtia sint separata a subto fm esse ↄ abinuicẽ siue nõ demus ea eẽ separata ab inuicem per esse lz essentie eorum diuerse sint: sequit ꝙ nul ta sunt que sunt: ↄ hoc est contra positionẽ hoꝝ viroꝝ. ¶ Si autem demus ꝙ entia sint quale ↄ quantum separata a sub iecto: siue dicamus subaz eẽ: siue dicamus ipsam nõ eẽ. seq-tur inconueniens si liceat nobis dicere ꝙ impossibile in re-rum natura sit iconueniens. hoc autẽ iõ dicimus ꝙ isti viri multa ipossibilia in nã nõ habebãt ꝓ icõuenientib'. Sequi tur enĩ ꝙ accñs sit separatũ a subto cũ nullũ genere separabile sit nisi sola suba: eo ꝙ oia denoĩatiue de suba dicanẽ ↄ sunt in suba. ¶ Melissus aũt solus dicit ens qd est principiũ oi-um ↄ substãtia esse infinitum. ↄ fm hoc qd dicit sequitur ꝙ entia

Com. 11.

Com 12.

Nota cã3q̃ re a diuisiõe en si supsit error dui i disputa tiõe ista 3 an tiquos.

Tex.cõ.13.

Tex.c.cõ.14.

Accñs phice cõsideratu ... ut c ei ꝙ̃ e(ssen)tia absolut(a) ↄ vt sic nõ ... i(n)diuidua(t) nisi p(er) ... q(uod) eẽ ... ga ... extrinsecu ... a(c)centũ ... igr sit eẽ ... eẽ p' q(uan)t(itas) ... (vn)d(e) indiuidua-tionẽ suam

Tex.c.cõ.15.

entia sint plura: qr suba erit ꝛ quãtitas eo ꝙ infinitũ p se est in quãtitate. Nō. n. dicimus subam infinitã nisi p accidẽs. s. si mẽsuref infinita quãtitate: ꝛ qlitatez dicimus infinitã per accñs si fuerit ꝓpositio quãti infiniti. Subam ḡ infinitam aut qlitatẽ aut passionẽ infinitã esse nõ ɔuenit nisi p accñs. s. si simul cũ ipsis sint quãtitates discrete vel ɔtinue infinite. Infiniti. n. diffinitio qtitati ɔgruit ꝛ nõ sube neqꝫ qualitati: sicut nos in sequẽtibus ostẽdemus in 3° huius sciẽ libro. Si ergo suba est ꝛ quãtũ: opꝫ ꝙ ens sit duo ꝛ non vnũ: si aũt dicat ꝙ ens vnũ est solũ qḋ est suba: tũc illud ens nõ põt dici infinitũ neqꝫ magnitudine neqꝫ paruitate: qr iam habitũ est ꝙ si suba est infinita: opꝫ ꝙ sit quãta: ꝛ hoc nõ põt esse si sola ponaf esse suba. ℂ Sicut aũt ɔ̃ istos viros obiecim⁹ p ɔditiones ꝛ modos entis ita ꝓcedemus ɔ̃ eos ex intẽtione vnius: hoc. n. di̇ multiplr sicut ꝛ ens. Uideamus ḡ fm quã intẽtionẽ vnius dicũt ꝙ ens est vnũ: lꝫ. n. dicaf vnũ p se ꝛ p accñs: ꝛ vnũ p se dicaf vle ꝛ particulare: ꝛ vnũ forma ꝛ vnũ ɔtinuũ p se: ꝛ vnũ indiuisibile: tñ in hac intentione in qua mõ sumus nõ loqmur de vno p accñs: qr hoc essentiaꝝ multitudinem nõ excludit: vnũ etiã vle nõ ptinet ad nos hic: qr volumus loqui de vno fm esse: vle aũt abstractũ est ab vno fm esse accepto: vnũ aũt forma est eoꝝ quoꝝ rõ est vna. Dicamus ḡ ꝙ fm ꝙ hoc nobis sufficit vnũ triplr. s. ɔtinuũ ꝛ indiuisibile aut quoꝝ rõ diffinitiua que dicit qḋ est esse eoꝝ est vna: quẽadmodũ vappa que est tenue vinũ ꝛ vinũ spissuz qḋ vere est vinũ. ℂ Si aũt oẽ qḋ est: est vnũ ɔtinuũ: tũc ens est mlta potẽtia ad minus: qr ɔtinuũ est diuisibile in infinitũ: sicut mã gñabiliũ diuidif in multa gñata p actionẽ generantis: hoc aũt fm istos viros est incõueniens: qr dicebãt oia esse vnuz qḋ in multitudine non põt deduci. ℂ Lꝫ aũt dubiũ sit de toto ꝛ parte Utrũ sint multa vel vnũ: nõ tñ est hoc dubiuz ad hãc dubitationẽ Melissi ꝛ Parmenidis: qr bene ɔ̃tio habita est ɔtra eos: qr ipsi ens dicũt vnũ qḋ est simplex omnez multitudinẽ actualẽ ꝛ potẽtialẽ excludens: sed dubitatio de parte ꝛ de toto est fm seipsam. ℂ Dubitari. n. põt Utrũ partes ꝛ totũ sint vnũ vel plura: ꝛ si quodãmodo sint vnũ ꝛ quodãmodo plura: quõ sint vnuz ꝛ plura: ꝛ si sint plura quõ sint plura: ꝛ hee dubitationes sũt etiã de partibus non cõtinuis que sunt sub forma vna totius: sicut ossa ꝛ nerui ꝛ vene ꝛ caro ꝛ huiusmodi in hoie. Et iteꝝ dubiũ est si vnaqueqꝫ ptiũ vnũ est cũ toto: sicut id qḋ separaf ꝛ diuidif ab ipso: qm̄ q̄ cuiqꝫ sunt eadẽ eisdẽ sunt eadẽ: cũ idẽ sit relatiuũ. Est ãt totũ idẽ partibus simul sumptis: qr partes simul sumpte nihil aliud sunt ꝙ totũ: ꝛ ideo locũ hꝫ dubitatio ista. Sed qḋ nũc ad rẽ ptinet est: qm̄ falsum est ꝙ oĩa entia sunt vnũ ɔtinuũ: cũ vnũ ɔtinuũ nõ excludat pluralitatẽ ꝛ multitudinez. Sed vnũ qḋ ipsi dicunt pluralitatẽ ꝛ multitudinẽ excludit. ℂ Similr nõ põt dici ꝙ entia sint eadẽ idiuisibilitate. s. n. ens oẽ taliter sit vnũ. tũc nõ põt dici ꝙ aliquid sit quãtũ vel aliquid sit quale: qr quãtũ ponit diuisibilitatẽ in quãta: ꝛ qle est diuisum p essentias diuersoꝝ ꝓdicamẽtoꝝ. Si aũt nihil est quãtũ tũc nec est finitũ: sicut dicit Parmenides: neqꝫ infinituz sicut dicit Melissus: qr indiuisibile est in quãtitate sicut finis qui nec finitus est p aliũ finẽ neqꝫ est infinitus sicut carens fine quem natum sit habere: sicut punctus finis est linee: ꝛ neqꝫ est finitus neqꝫ infinitus: ꝛ similiter est vnitas in numeris ꝛ forma in mã: qr forma finit materie infinitatem que est in potentia eius quã habet ad formam suscipiendã. ℂ Si aũt dicatur ꝙ oĩa sunt vnum sicut quoꝝ diffinitio est vna sicut vna est fm nomen generis diffinitio tunice ꝛ indumenti: tunc opꝫ ꝙ dicat rõnem ꝛ positionẽ Heracliti esse verã. s. ꝙ vna est diffinitio indicans esse bono ꝛ malo que sunt ɔtraria. Et similiter erit vna diffinitio ꝛ vnũ esse ɔtradictorioꝝ sicut boni ꝛ nõ boni: ḡ idem fm formã s quã sumif diffinitio erit bonum ꝛ nõ bonum: ꝛ homo ꝛ equus: ꝛ tunc hec rõ non tñ inducit ad hoc ꝙ ea que sunt sint vnum siue sint ɔtraria: sicut bonum ꝛ malum: siue disperata: sicut homo ꝛ equus: sed inducit ad hoc ꝙ nihil ꝛ aliquid sint vnũ in forma: qr alterum ɔtradictorioꝝ nihil est: ꝛ tamen habituz est ꝙ ɔtradictorioꝝ est diffinitio vna: ꝛ vlterius oportet ꝙ idem esse fm diffinitiuam rõnem habeant ꝛ tale ꝛ tñ: ꝛ sic de alijs fm numerum predicatorum.

ℂ Cap. 3m. Et est dis. de. qualr vnũ omnia dicũt Melissus ꝛ Parmenides: ꝛ qualr totũ ꝛ ptes sint vnũ: ꝛ qualr diuersa.

Tex. c. 16.

Tex. c. c. 17.

Unitas principij posita ab antiquis oẽs multitudinez excludebat ꝛ põle ꝛ etiam actualem.

Tex. c. c. 18.

For° est finis mãe. idẽ Cõmẽ. p° cap. de suba orbis.

Tex. c. c. 19.

Attendendũ Autẽ est ad faciliorez intellectuz eoꝝ que sũt dicẽda: qualr isti duo viri. s. Melissus ꝛ Parmenides oĩa que sunt dixerũt vnũ esse: ꝛ qualr Heraclitus vnuz que sunt dixit esse qr tunc intelligemus melius rõnes inductas ꝛ inducendas contra istas opiniones. Et opꝫ hic tangere diuersitatem ꝛ identitatem que est inter partes ꝛ totum. ℂ Ad primũ aũt hoꝝ sciẽdũ ꝙ sicut supra diximus primi philosophantes de ente nõ viderũt nisi mãz: ꝛ omnia alia dixerũt esse accñtia ꝛ vere nõ esse: sed potius esse extra ens veꝝ. ℂ Materiã eni viderũt neqꝫ gñari neqꝫ corrumpi sicut infra ostẽdef: ꝛ ideo putabant ipsam esse principiũ necessariũ ꝛ eternũ ꝛ diuinũ: qḋ essentialr est qcqd est. Nec. n. diuidif fꝫ istos in essentias plures: ꝛ ideo remanet idiuisa. Ex pluralitas est ꝛ diũa ꝛ diffñtia entiũ nõ p se sed p accñs: viderũt eni quicquid gñaf ex aliquo qḋ fm totuz esse suum fuit in ipso: ꝛ essentiã aliam non habet nisi quã ex ipso accipit: ꝛ cũ nihil det nisi id qḋ habet opꝫ ꝙ generatum accipiat essentiam eius ex quo est generatum: ꝛ sic generatuz ꝛ id ex quo est gñatio sunt eiusdem essentie. Eadẽ autẽ rõ est de oibus gñatis: ergo oẽ gñatũ est idẽ in essentia cũ mã: sed que cuiqꝫ sunt eadẽ eisdẽ sunt etiã eadẽ inter se: tũ ergo oẽ gñatum sit idem tum mã que est vna ꝛ eadẽ eo ꝙ nihil habeat de esse nisi qḋ accipit ex seipsa: oĩa gñata eadẽ sunt inter se: ꝛ hoc modo putabãt isti viri ꝙ omnia essent vnũ: ꝛ fm eos hõ ꝛ equus sũt eadẽ p essentiã ꝛ differũt in esse accñtis: ꝛ sic ɔtraria hoc mõ sunt vnũ. ℂ Sed de ɔtradictorijs non hoc ɔcedebant nisi esset negatio aliquid relinquens que est negatio in gñe. Si aũt negatio nihil relinqueret: tũc fm suas positiones nõ oportuit eos ɔcedẽ ꝙ idẽ essent ɔtradictoria. ℂ Est aũt deceptio in hoc ꝙ forma est que diuidit mãm: ꝛ ideo entia differũt suis formis ꝛ suis materijs diuisis abinuicẽ: qḋ pꝫ qr nullo mõ põt vnũ esse qḋ diuidif forma gñis ꝛ spẽi ꝛ indiuidui. Ens aũt diuidif oibus his formis in gñe ꝛ in spẽs ꝛ in indiuidua. Cõstat ḡ ꝙ nullo mõ est vnũ. ℂ Et si obijciaf ꝙ ens ꝛ vnũ ɔuertunf ꝛ ideo qḋ est extra vnũ est etiã extra ens: dicẽdũ ꝙ ens ꝛ vnũ fm supposita cõuertunf: tñ alia est intentio in vno ꝛ alia in ente: ꝓpter qḋ non sequif ꝙ si oĩa sunt ens: ꝙ omnia sint vnum. huiusmodi aũt plana scientia breuibus explicari non põt: ꝛ ideo vsqꝫ ad primam phiam differaf. ℂ Heraclitus aũt dicebat oĩa esse vnũ hõis in se oĩa ꝓpter suã mutabilitatez. Et qr forme oium sunt in ipso: ideo ois diffinitio ɔuenit ei: ꝛ etiã ɔtradictorioꝝ quia Heraclitus dixit simul esse vera ɔ̃dictoria. Et hec sint dicta ad intelligentiã istaꝝ opinionum. ℂ De partis aũt ꝛ totius vnitate ꝛ diuersitate sciendũ ꝙ totum in forma totius vnit partes siue forma illa sit ɔtinuitas: siue alia forma sicut est forma corporis cõpositi ex partibus dissimilib⁹ nõ ɔtinuis: ꝛ ideo relate partes ad vnã formã vnientẽ eas sunt vnuz in forma illa: siue sint ɔtinue siue nõ ɔtinue. Si autẽ accipiãtur fm se diuise vel sunt p sitũ tñ: vel p situm ꝛ formã partis in eo ꝙ pars est nõ ɔtinua p sitũ solũ sicut partes ɔtinui que nõ eũdẽ sitũ habẽt sub forma ɔtinuitatis: p sitũ aũt ꝛ formam partis sicut partes nõ ɔtinue: vt caro ꝛ os ꝛ huiusmodi: ꝛ sic pꝫ qualr partes totius cõpositi sunt vnũ ꝛ qualiter diuersa: nec sequif si sunt illo modo vnũ ꝙ sint idẽ: qr idem dicit vnitatẽ absolutã: vnũ aũt qḋ vnit ptes est in alio quodã vnum qḋ est forma totius vniens. Nec sequif iteꝝ si sunt diuersa ꝙ sint diuisa: qr in alio quodam sunt vnita: lꝫ distent p situz ꝛ formam vel per situm solum. ℂ De modo autez quo partes sunt idem toti dicit Auer. ꝙ totum est partes simul sumpte: ꝛ hoc est verum de toto per compositionem partium facto: qr de hoc solo loquuntur viri prius habiti. Posset tamen dici ꝙ totum est vnum cum partibus: quia vniens partes: ꝛ partes vnum cũ toto: qr in vnitate sunt totius diuersa tamen sunt fm rõnem totius vt totum est: ꝛ fm rationez partium prout pars est: qr sic relatiuã habent comparationẽ adinuicem. De modo autem quo quelibet pars fiat sub forma totius perficiente ꝛ vniente partes dicendum eric in fine quarti methauroꝝ.

ℂ Caplm 4m. Et est digressio declarans Utrum suba fm se sit diuisibilis sicut presuppositum est in disputatione ɔtra Melissum ꝛ Parmenidem.

Error antiquoꝝ.

Ens ꝛ vnum ɔuertũf quãtũ ad supposita: nõ tñ quãtũ ad itẽtões vide pro hec 4° meta cõ° 3° ꝛ 10° meta cõmẽto. 6.

Quõ itelligitur dcm̃ auerrois p° phyſicoꝝ cõmẽ. 17

Est autem Dubiū. Utrum sola existe substa ipsa sit diuisibilis vel nō: quod enī hz ptes diuisibile esse videtur. Substa aūt sola exīte ipsa pōt esse cōposita ex mā ⁊ forma: ḡ nō remouet ab ea diuisio etiā si sola sit absq; q̄titate. ¶ Si aūt dicat q̄ nos loquimur hic de diuisione que est in infinitū vel de diuisione partiū eiusdē gñis: sicut sunt ptes ꝯtinui: ad hoc videt esse falsum: qḋ dictū est. Q̄ enī est cā q̄titis: videt etiam esse cā ꝯñtis. eēntia aūt q̄titatis causat a substa. sicut eēntia cuiusli bet alterius p̄dicamēti: videt ḡ q̄ passio ꝯñs q̄titatē causet etiā a substa que est diuidi in infinitū: ḡ p̄mo accidit sube: vt videt. ¶ Adhuc ꝯstat q̄ mā nō tota est in vno: sed in mltis est prita: ḡ hz ptē. Sed qḋ hz ptē ⁊ partē est diuisibile: videtur ḡ substa māe diuisibilis esse. ¶ Adhuc ꝯstat q̄ subz nihil hz ab accn̄te de essentialibus sibi. Est aūt essentiale māe qḋ est de ipsa in vno: ⁊ qḋ est de ipsa in alio. ⁊ sic de alijs in quas est diuisa. ḡ ptes illas a q̄titate nō hz: ḡ nec diuisibilitatē: vi enī aliter nō posse extrahi gñatio in infinitū nisi mā prima diuisibilis sit in infinitū p hoc q̄ est mā. ¶ Sunt aūt qdā theologizantiū qui oia hec ꝯcedūt ⁊ qḋ Arist. dicit: dicunt dicere ipm fm sensum: cū tñ fm rōnē aliter sit: q: diuisio fm rōnez vt dicūt primo est in substa p ea que dicta sūt. ¶ Sed hoc friuolum est: q: tūc Phūs falsum diceret: ⁊ videret verū dicē: ⁊ hoc esset deceptoriū ⁊ nō philosophicū dictū. ¶ Cā aūt dicti istoꝝ est q̄ ipi dicūt hoies esse mltiplicatos ex vno mali ali quo qḋ fuit in p̄mo hoie ex quo lz sit paruū nunq̄ deficiet generatio: q: diuisibile est in infinitū. nec est diuisibile vt inquiunt sicut quātū: q: quātū hz partē iuxta partē distantē ab ea p situ. Sed substa māe nō hz partes a se inuicē distātes p situ: sed hz ptē in pte: ⁊ nō iuxta ptē: ⁊ illa pars que est in pte producit in gnōne sine diminutione ptis ex qua educit p multiplicationē māe: ⁊ ptiū māe in seipsis absq; additione aliqua ⁊ hoc mō dicūt multiplicatū esse genus humanū: ⁊ oē qḋ est multiplicatū p gnōnē. ¶ Sed q̄ hoc absurdū sit: sic demonstrat. Mā absq; q̄titate accepta aut est simplex: aut est cōposita: si est simplex. tūc est indiuisibilis p oēm modū: si aūt est cōposita dicat qua cōpōne. Est. n. cōpositio p̄ma ⁊ cōpositio scda. Cōpositio p̄ma ex essentialibus est. Cōpositio scda ex accn̄te ⁊ subo: sicut se hz accn̄s ad subam: ita se hz cōpositio scda ad cōpositionē p̄mā: sed accn̄s causat a substa: ḡ cōpositio accn̄talis causat a cōpositiōe essentiali. ḡ vbi nō erit cōpositio prima: ibi nulla erit cōpositio: sz in mā p̄ma nō est cōpositio prima: q: prima cōpositio est ex potentia ⁊ actu: ḡ in mā nulla est cōpositio: ergo simplr ⁊ absolute est indiuisibilis. ¶ Adhuc aūt sicut iuxta ⁊ citra ⁊ infra: dicūt enī dīas positionis partiū in toto: ita dicūt dīas pōnis ⁊ situs intus ⁊ extra: ergo ipossibile est imaginari partē in parte nisi intra dicat aliquā pōnis dīam. ¶ Adhuc autē in oī qḋ hz ptes is quas diuidit: necesse est q̄ partes inter se differant aliqua dīa: si enim nulla dīa differrent: tunc essent oēs eadē ⁊ vna. q: idē est a quo nō differūt dīa: partes ḡ in quas diuiditur mā differāt inter se: queraf ḡ qualr differunt: aut dīa substātiali aut accidētali. Cōstat q̄ nō accidētali: q: mā prima ponit esse sine accidēte fm seipsam. Similr pz q̄ nō sbstātiali: q: tūc differrent formis vel materijs: ⁊ ꝯstat q̄ non formis: q: hypothesis est: q̄ sint sine formis. Materijs āt non differūt: q: nō est idē in quo aliqua ꝯueniant ⁊ in quo differunt. Cōueniūt aūt in p̄ncipio mali: ergo nō differūt in illo ⁊ tunc mirabile est qualr sint partes cū nihil sit cā pluralitatis nisi dīa sola diuidens. ¶ Adhuc etiā logica rōne cōstat idē: q: enī ꝯuenit passio ꝯuenit ⁊ subm: diuisio aūt passio est q̄ntitatis: ḡ tali māe si diuidit cōuenit esse q̄tū. ¶ Adhuc passio diffinita p subiectū nō se extendit extra subm illud: sicut symmū nō extēdit se extra nasum. Sed diuisio passio est diffinita p subm. diuisio dico que est p ea que sunt eiusdem rōnis cū toto. sic enī diuisio nō diffinit nisi p ꝯtinuū: ḡ nō inuenitur vnq̄ extra illud: nō ḡ ꝯuenit māe que est ante ꝯtinuū p nām. ¶ Sed si forte aliquis dicat q̄ mā intelligit esse diuisibilis sicut intelligit separabilis a forma: non enī actu vnq̄ separat ab oibus formis: ita q̄ sub nulla forma sit. Sed q: successiue ab hac ⁊ illa separat: ideo separabilis esse dicit: ita etiā diuisibilis esse p se dicit: nō q: diuidat qū nunq̄ ponit: sed q: diuisa in entibus inuenit. ¶ Si ḡ sic aliquis vellit dicere: ꝯstat absurdū sit esse: q̄ enī mā nunq̄ separata est a formis oibus hoc est ꝑpter sui imperfectionē que ad esse non sufficit sine forma. ⁊ hec iperfectio nunq̄ mām derelinquit: ⁊ ideo cū forma semp erit fm actū. Sed diuisio non accidit māe ꝑpter imperfectionē nec accidit ei ex alio aliquo sicut dictū est in hypothesi: ḡ māe ꝯueniet ei p seipsam. ¶ Adhoc aūt eadē rōne calor ⁊ albedo pñt dici diuisibilia per se. q: in entibus q̄ntis diuidi inueniunt: qḋ tñ est absurdū. ¶ Adhuc etiā fm hoc qualis mā p se diceret q: inuenit qualitate aliqua disposita in entibus. ¶ Forte aūt aliqs dicet q̄ inuenit mā diuisa in entibus qbusdā absq; q̄titate sicut in intelligētijs ⁊ aiabus: ⁊ ita diuidi nō ꝯuenit ei rōne quantitatis. ¶ Sed ꝯ hoc ꝑcedit ex eo q̄ difficilius assumit: q: nō est ꝓbatū intelligētias ⁊ aias ex materijs ꝯstare. ¶ Adhuc aūt ⁊ si ꝯcedat intelligētias ⁊ aias habere mās: adhuc absurdum erit dicere vel ponere ptes materie que sunt in intelligētijs ⁊ aiabus diuisas ex mā vna esse cuius ille pticulares materie sunt ptes: sed potius vnaqueq; erit ex mā sua tota que secū producta est in esse ⁊ nō reducunt iste pticulares māe i vnū qḋ sit eis cōe re: sicut totū integrale cōe est ptibus: sed potius in vnū qḋ est cōe rōne. De tali aūt māe diuisione nō loquimur: q: bene scimus genus diuidi p dīas: ⁊ mā diuidi p formas: ⁊ hoc dupl̄r. s. qū est cōe vnū diuidit p gnōnē: ⁊ qū aliter est nō diuidit sed plures māe talibus ꝯcreantur. ¶ Adhuc aūt mirū videt si intelligibile est qḋ dicūt de multiplicatione māe in seipsa sine additione. Multiplicatio enī nō causat nisi diuisione ꝯtinui vel p dīam cāe ⁊ causati: vt docet Phs. ¶ Nullo aūt istoꝝ modoꝝ fit ista multiplicatio. Si aūt multiplicationē rei in seipsam vocēt augmentuz rei ⁊ incrementū. Hoc erit mirabilius si intelligere possunt aliquid augeri nisi rarefactū nec ꝑductum sine additione alicuius ad ipsum: q: oē augmentū est preexistentis magnitudinis additamentū. ¶ Adhuc aūt queramus qua rōne ponāt hoc hic qḋ dicūt de tali multiplicatione: Phi enī nō est ponere aliquid nisi p rōnē certā. Hāc aūt rōnē nō videmus aliā nisi q: sic placet dicere gratia ꝯtentionis. ¶ Adhuc Aristo. ꝓbauit in libro de gnōne ⁊ corruptione. q̄ gnō nō est infinita ꝑpter māe infinitatē: sed potius ꝑpter gnōnis reciprocationē. Gñatio. n. vnius est corruptio alterius: ⁊ corruptio vnius gñatio alterius in simplicib᷒: ḡ positio ista que ponit sic mām diuisibilē in infinitū: nō est de pōne peripateticoꝝ. ¶ Adhuc aūt totū opus nature p hūc modū esset per multiplicationē māe in seipsam ⁊ diuisibilitatē: q̄ramus ḡ quid ad actū ducat illā potētialē multiplicationem que est in mā: aut. n. hoc facit nā: aut deus. Si nā hoc est absurdū: q: nā expedit se paucioribus q̄ potest: ḡ nā non adhibet materiā p cibum vel aliunde: vt ex sua operet in hoibus ⁊ plantis ⁊ aialibus: qḋ videmus esse falsum. Si aūt deus sic opat: tūc ea que videmus non erunt opa nature sed dei. ¶ Adhuc āt deus magis ordinatus est in ope suo q̄ nā: ḡ suū opus minus abundat superfluis q̄ nature: quare ergo adhibet ⁊ ipse fomenta aliena ciboꝝ vt suum opus multiplicet. Si dicat q̄ cibi impediunt ne ꝯsumant ea que sunt materie p̄me partes hoc erit mirabile. Si enim ꝯsumptibilis est mā: tūc est corruptibilis: ergo habet ꝯriuz: qḋ est absurduz. ¶ Adhuc aūt si ꝯsumptibilis est: impossibile est impediri q̄ aliqd nō ꝯsumatur ex ꝯtinua calidi actione quantūcūq; fomentetur ⁊ impediatur per cibū. Si ergo cōsumit aut ꝯsumptum restauratur aut non: si non ergo diu est consumpta a principio mundi. Si restauratur aut accipit in se restaurationez: aut a cibo: si in se ḡ cibo nō indigent ea que cibant: si aūt accipit ex cibo: tunc necessario aliqd ꝯuertit in ipsaz: nō ḡ multiplicat in seipsa. ¶ Hāc igit positionē tāq̄ absurdā ⁊ mēdacijs plenā relinquētes dicimus ad p̄mo obiecta: q̄ cōpositio que est ex mā ⁊ forma non est cōpositio dans materie partes ⁊ faciens eam compositam: ⁊ ideo de tali compositione non est nobis hic sermo. ¶ Quod autez obijcitur de diuisione que est per modum continui dicendum q̄ quādo ꝯsequens est passio alicuius: ⁊ antecedens est subiectum: tunc non oportet q̄ idem sit causa antecedentis ⁊ ꝯsequentis: quia consequens sinit: tunc ex essentialibus antecedentis: ⁊ anteced ēs non sinit ex essentialibus sube sed potius substa est causa accidētiū sicut subm ⁊ nō sicut essentiale ipsis. ¶ Si vo demus etiā q̄ ꝯñs causat a substa sicut ⁊ añs: adhuc nō valebit rō: q:

Marginal notes:

R.ñ° aliorum quāvs doctor subtilis imitari 2° sniaꝝ di. 12°. q̄one 2°. aliq̄ ex pte

Impugnatio

Compositio duplex.

2° ratio

3° ratio

4° ratio

5° ratio

Euasio ad instantias

Impugnatio

Triplex materia indacte

Alia euasio

Impugnatio eiusdem.

6° rō p̄ncipalis ꝯtra opionē p̄ncipalē.

7° ratio

8° ratio

p° de gnōne. t.c. 15.16.⁊.19

9° ratio

Solo doctoris ad obiecta positionis adueric.

Unde quomō substa est cā ac

Videtis 4° me ta. cōmēto. 2.

nō est necesse ꝙ eā disponat dispositione effectus sui nisi sic eā ꝑ se ⁊ vniuoce: sicut fit ab hoie hō: ⁊ calidū a calido: talis aūt causalitas nō est inter subam ⁊ accidēs. ¶ Adhuc aūt si ꝯcedamus tenere argᵐ nō pōt ꝓbari ꝙ suba diuidat᷑ nisi sicut est quāta. Est aūt potētia quāta nō actu: ideo potētia nō actu est diuisibilis. Nō aūt mā nō tota est in quolibet māto: sed ꝑ ptes ꝯuenit: iō q: nō ingredit᷑ mā sua nisi sub ꝓma forma sua que est corporeitas: ⁊ ꝑ illā efficit᷑ diuisibilis. ¶ Nec dicimus hoc ꝙ subm nihil habeat ab accidēte: alba eni nīr disgregare hꝫ visum ab accidēte. Simil'r suba diuisibilitatē hꝫ ab accidēte: q: diuidi accidit substātie. Sed vex est ꝙ essentialiū nil hꝫ subm ab acciñte: q: si aliqd̄ essentialiuꝫ suba acciperet ab accidēte ꝯtingeret ꝙ acciñs esset cā sube: qđ nō pōt esse: q: ecōuerso est. suba enim est cā acciñtis. Hec ḡ hic dicta sufficiāt: qm̄ que restāt de nutrimēto ⁊ augmēto rex partim in libro de gn̄ōne ⁊ corruptione: tractatu de augmēto: partim aūt in libro de nutrimēto habent determinari.

Nō intelligitur subꝫ nihil hře ab accnte

¶ Cap. 5ᵐ. De turbatione antiquorꝫ ꝓpter v̄bū substātiuuꝫ qđ est tertiū adiacēs inter subiectū ⁊ esse nāle predicatum.

Tex. c. c. 20.

Redeamus Ergo nūc ad improbatio nez positionum Melissi ⁊ Parmenidis. Fuerūt. n. quidā sequētes eos adeo ꝯturbati ⁊ impediti dictis ⁊ rōnibus eorꝫ: ꝙ putabāt ꝙ ens nō esset nisi vnū qđ est suba vna in gn̄e vel numero: ⁊ accidēs dicebāt esse extra ens: ⁊ iō nō debere p̄dicari de suba ꝑ verbū substātiuū notās cōpōnē acciñtis cū suba. Qm̄ eni hoc verbū est tertiū adiacēs fuit in ꝓpōne ⁊ suba fuit ī subiecto ⁊ acciñs in p̄dicato: sicut qm̄ dicebat᷑ hō est albus: cōturbant᷑ eo ꝙ putabāt verbū substantiuū essentialē notare cōpōnez: ⁊ sic id qđ erat vnū fieri multa: q: putabāt idē significari eē acciñs qđ erat suba: nescientes ꝙ ens qđ importat᷑ in verbo substātiuo multipl'r dī de suba ⁊ acciñte: ⁊ iō qdam eorꝫ dicebāt hoc verbū est: esse auferēdū de talibus ꝓpōnibus: sicut Lycophron. Alij aūt emēdabāt dictionē dicētes ipꝫ debere implicite significari: dicētes ꝙ nō opꝫ dici: hō est albus: sꝫ hō albat᷑: neqꝫ opꝫ dici hō est ambulās: sed hō ambulat: ne forte si ponerēt verbū est pro nota cōpōnis: significarent subaꝫ esse acciñs: ⁊ ita vnū significaret᷑ esse multa: q: suba est suba ⁊ nō est acciñs: ⁊ acciñs est acciñs ⁊ nō suba: ⁊ iō hec sunt duo: vñ si vnū significat᷑ esse alteꝝ: vnū significat᷑ esse duo: qđ est incōueniēs. ¶ Causa aūt cōturbationis fuit vt diximus ꝙ verbū substātiuū semꝑ putabāt essentialē notare cōpōnez: ⁊ iō qm̄ inter subm ponit᷑ ⁊ p̄dicatū putabāt: ꝙ p̄dicatū eēt semper essentia subiecti: nescientes ꝙ qm̄ tertiū fuit adiacēs: hoc v̄bū est: qđ tūc significat quādā cōpōnē essentialē vel accñtalē quā sine cōpositis nō est intelligere. ⁊ hec est qn̄qꝫ essentialis: qn̄qꝫ accñtalis: q: ens multipl'r dī de subiecto ⁊ accidēte.

Tex. c. c. 21.

¶ Ipsi aūt ꝓcesserūt in dictis suis tanq̄ᷓ singul'r: hoc est vno mō diceret᷑ vnū ⁊ ens: ⁊ hoc falsum est: qm̄ entia multa sunt nō vnā rōnē hñtia. Et vnū dī multipl'r: aliqn̄. n. plura sunt aliqua ſm rōnē diffinitiuā. sicut aliud esse diffinitiue inest albo: ⁊ aliud musico. Sed tñ eadē sunt vtraqꝫ ꝑ subm. Similiter ens dī potētia ⁊ actu ⁊ simil'r vnū: sicut totū est vnū cū ꝑtibus actu: ⁊ tñ multa est potētia diuisionis. ¶ Hic aūt is distinctione entis ⁊ vnı⁹ deficiebāt antiqui ⁊ cōfitebant᷑ ſeqꝫ ex nota cōpōnis importata ꝑ v̄bū substātiuū: vnū esse multa tanq̄ᷓ magnū incōueniens esset vnū ſm diuersas rōnes esse multa: cū tñ ſm aliquē modū aliqua esse multa: ⁊ esse vnum ſm aliū modū nō sint opposita. ¶ Dicit᷑ enīz vnū multipl'r: potētia ⁊ endelechia: hoc est actu ⁊ alijs modis quos in ꝓma p̄hia habemus determinare. Modo igit᷑ ꝓbabito precedētibus non videt᷑ impossibile vnū esse multa.

¶ Caplm. 6ᵐ. De solutione syllogismorꝫ Melissi.

Tex. c. c. 22.

Rationes Autē ex qb⁹ ea q̄ demonstrare voluit Melissus ⁊ Parmenides soluē nō ē difficile: vtri ꝙ eni eorꝫ peccat: ⁊ tā in forma rōnis q̄ᷓ in mā: q: ⁊ falsa recipiūt quācū ad peccatū māe syllorꝫ suorū: ⁊ nō sunt īferētes siue syllogizātes quācū ad peccatū ī forma: tū iter duos syllogismos. s. Melissi ⁊ Parmenidis. Rōcinatio Melissi magis est tediosa ⁊ onerosa cuilibet sapiēti Pho eo ꝙ nō hꝫ cām defectus: ⁊ dubitationis: q: vno incōueniēti assignato ⁊ cōcesso ꝯtigūt alia: ⁊ hoc soluere nō est graue. Melissus eni ⁊ peccat in mā falsūꝫ assumēdo: ⁊ peccat in forma nō ꝯcludēdo: ⁊ etiā ex his que dicit nō pōt ꝯcludere ꝓpositū sophistice impediēte equiuocatione in noīe p̄ncipij: Parmenides aūt lꝫ tā in māꝫ q̄ᷓ in formā peccet nīī ꝯcludere videt᷑ ꝓpositū: ⁊ ideo tediosior est oratio Melissi q̄ᷓ Parmenidis.

Tex. c. c. 23.

¶ Qđ qdem igit᷑ male syllogizet Melissus ꝓpter ītia sup ips dicta peccata manifestū ē. Ipse eni opinat᷑ hāc ꝯñam accipe: si aliqd̄ est factuꝫ hꝫ p̄nᵐ: ḡ qđ nō est factū nō hꝫ p̄nᵐ: ⁊ pꝫ ꝙ est a destructione aūtis: ⁊ ideo fallacia ꝯsequētis incidit. ⁊ hoc qual'r sit nō pōt intelligi nisi syllogismus Melissi ⁊ eius ꝯsequētes ꝯclūones ⁊ ꝓpositionū ꝓbationes accipiant᷑. ¶ Sic āt narrat Alexāder isti fuerūt eius syllogismi oē qđ est factū hꝫ p̄nᵐ: ens nō est factuꝫ: ḡ non hꝫ p̄nᵐ. Inde ꝯclūonē istius syllogismi assumēdo ꝓ premissa: ꝓcedit vlterius sic: qcqd̄ nō hꝫ p̄nᵐ est infinitum: ens non hꝫ p̄nᵐ: ergo est infinitū.

Mᵉ fuer᷑ syllogismi Melissi ex senten tia alexādri.

¶ Inde iteꝝ ex ꝯclūone istius vlterius intulit sumēdo eā pro minori sic: qcqd̄ est infinitū nō hꝫ locū quo moueat᷑: ens est infinitū. ergo nō hꝫ locū quo moueat᷑. ¶ Et inde vlterius intulit qcqd̄ nō hꝫ locū quo moueat᷑ est imobile: ens nō hꝫ locū quo moueat᷑: ḡ ens est imobile. ¶ Et ideo dixit Melissus esse vnū ⁊ infinituꝫ ⁊ imobile. Qꝫ aūt ens non sit factū ꝓbat Melissus sic. s. detur oppositū ꝙ ens sit factū: aut erit factū ex ente: aut ex non ente: si ex ente factū sit: ergo ens fit ex ente qđ est. sed qđ fit nō est: ḡ qđ nō est fit ex ente qđ est incōueniēs. Si aūt fit ex non ente: tūc nō ens mutat᷑ in ens: qđ iteꝝ incōueniēs est. cū oēs in hoc ꝯuenerint ꝙ ex nō ente nihil fit.

Cō. 23.

¶ Patet aūt ꝙ in p̄mo syllogismo Melissi est fallacia ꝯsequentis: q: a destructione antecedentis ꝓcedit ad destructionem cōsequentis cum econuerso fieri debeat. In scd̄o aūt syllogismo aliter sumit principium q̄ᷓ in primo: q: cum dicit᷑ qđ non habet principium est infinitum: non est hoc veꝝ nisi principium sit extremitas magnitudinis. Si enim magnitudo caret extremitate se ambiente: tunc est infinita: sed in primo syllogismo non ꝯcludebatur nisi de principio temporis vel generationis mundi. Et ideo patet ꝙ hec secūda ratiocinatio nō ꝯcludit ꝓpositum Melissi. ¶ Falsum autem est qđ assumit ꝙ ens non habet principiuꝫ quia multipliciter dicitur ens: ⁊ aliquod habet principium: ⁊ aliquod non habet: ⁊ ex his facile patēt peccata Melissi. ¶ Qđ autē ipse dicit: quia qđ fit aut fit ex ente: aut ex non ente: non opꝫ nos hoc soluere. Ens enim in vniuersali non fit: sed hoc ens qđ est particulare: ⁊ fit ex ente in potētia: nec fit ex ente in actu: neqꝫ ex simpliciter non ente: sed potentia ente ⁊ actu non ente.

Ens in vl'i nō fit, vide 7° metā. t. c. 28. ⁊ infra.

¶ Postea autem etiam si non stat vis in talibus incōueniens tamen est qđ assumit Melissus dicēs: omnis rei esse p̄ncipiū aliquid: hoc est ꝙ principiuꝫ rei sit aliquid de re ipsa extremitas: videlicet ipsius rei sicut magnitudo in qua est corp⁹ principiū habet ꝙ principiū est superficies: vel linea vel punctum: quia principiū non semper dicit᷑ aliquid rei sicut extremitas magnitudinis: sed dicit᷑ alijs multis modis.

Cō. 25.

¶ Nō ne enim res durans per aliquod tēpus principiū habet temporis: sicut enim infra dicemus in quarto huius scientie libro: in tempore esse est quadam parte tēporis mensurari. ¶ Adhuc autē nunquid non est principiū alterationis que est generatio non simpliciter sicut principiū habet mutatio que non est momētanea. ¶ Si enim dicit᷑ qđ non est factū nō habet principiū non potest intelligi hoc nisi de principio siue factionis qđ est principiū tēporis: principiū aūt factionis siue temporis est principiū alterationis qua alterat᷑ mā rei cū fit: eo ꝙ factio sua non est momentanea mutatio sicut est generatio simplex que non est motus: sed mutatio sola. Infra enim docebimus ꝙ generatio simplex est mutatio momentanea ⁊ nō motus: qđ autē momentaneū est hoc est in nūc: ⁊ hoc non habet principium: q: qđ habet principiū est compositum ex nunc ⁊ tēpore qđ ad nunc ꝯtinuatur: ⁊ ideo male arguit Melissus: q: etiam si detur ꝙ ens est infinituꝫ: tamē habere potest sine factionis principiū tēporis: sicut habet principiū alteratio que non est momentanea mutatio: ⁊ ideo ex hoc qđ non habet principiuꝫ non sequit᷑ qđ non sit factū impediente fallacia equiuocationis in hoc nomine principiū.

¶ Preterea ꝓpter qđ sequit᷑ si ens ē vnū ⁊ infinitū qđ sit im-

Tex. c. c. 24.

mobile eo ꝙ non habeat locū ad quem moueť: pōt.n. aliqd esse qđ nō h̄z locū ad quē moueť: ⁊ tñ ptes eius moueñť itra ip̄m: sicut est vidēre in aq̄ fluēte q̄ ſm se totā nō mutat locū: ⁊ cū q̄libet pars eius mutať in ip̄sa cū ſm se totā nō trāseat in locū aliū ⁊ si tota accipiať ſm vniuersitatē suaꝝ ptiū: ⁊ non ſm ꝙ est tota ſm rōnē totalitatis sue: q̄re nō diceret oīs aq̄ moueri: lz ſm totalitatē nunq̄ inueniret ex locū suū. ¶ Preterea q̄ ꝯña est hec nō moueť ſz locū: ḡ nō moueť: e cōuerso eni valeret: ⁊ iō falsa in argumētādo icidit ſz locū ꝯñtis: pōt eni alterari ⁊ si nō moueť localr. ¶ At vō ēt in eo qđ dić vnū eē ens Melissus mētiť ⁊ falsuz assumit: ⁊ sit hoc peccatū in mā syllꝰ: q: entia nō pñt eē vnū forma siue spē: sz potꝰ in mā pñt esse vnū sić ex q̄ fiūt: sić dixerūt aliq̄ nālium phoꝝ. Hō.n. ⁊ equus sunt altera specie: ⁊ hñt ad inuicem ꝯrias dr̄ias. Q: āt entia nō sint vnū ⁊ ꝯtinuū. vel vnū idiuisibile pz ad sensuz: ⁊ ideo ad hoc rōnē nos inducere nō oportet: hec igiť sufficiāt quantum ad solutionē rationum Melissi.

¶ Cap. 7m. De destructiōe siue iprobatione Parmenidis.

Tex.c.25.

Vt ad Parmenidē aūt idē modus rōnū i cōi ꝯtis aliȷ sint modi rōnū in spāli ⁊ hoc est iō q: Parmenides ⁊ Melissus vnā fere ⁊ eādē hñt pōnē: ⁊ iō solꝰ eodez mō est: partim.n. soluiť syllꝰ Parmenidis: q: falsuz supponit: ⁊ primꝰ: q: nō ꝯcludit peccans in forma syllꝰ: qđ q̄liter ꝯtingat sciri ꝯuenientēr non pōt nisi syllꝰ Parmenidis accipiaňť qui fuerūt isti. Quicq̄d est ens ē vere ens sz vnū est ens ḡ est vere ens: ḡ vere ens est vnū. Inde arguit vlterius sić: oē ens vnū vere est ens: sz accñs ē eť vnū vere ens: ḡ accñs nō est vnū vere ens: ḡ vnū ens ē suba.

Syllogismi Parmenidis.

¶ Et idē argm ꝓducit vlterius sić: q̄cq̄d est vnū caret multitudie ⁊ motu: ꝙ āt oē qđ ē vnū careat motu ⁊ multitudie ꝓbat ex hoc qđ moueť: moueť ad aliqđ qđ nō h̄z: qđ āt nō h̄z est eť se: ḡ moueť ad id qđ est eť se: sz eť ens nihil est: ergo si moueť ens moueť ad id qđ nihil est qđ est falsum: ḡ ens est vnū ⁊ imobile. ¶ Pz āt in his syllꝰ ꝙ supponiť ens vno mō dici: ⁊ iō idē esset dictu: aliqđ esse eť vere ens qđ est esse eť ens: ⁊ hoc nō est veꝝ: q: vere ens est ꝑ se ens ⁊ suba: ens aūt ambigue dr̄ de suba ⁊ accñte: peccat āt in forma eo ꝙ nō sequiť aliquo mō si tñ dicať esse ens ⁊ eť ens nihil esse dicať ꝙ tñ sit vnicū ens: q: lz tñ ens esse dicať: tñ pñt eē entia plura que entis recipiūt ꝑdicationē ꝑ prius ⁊ posterius: sić subm ⁊ accñs: ⁊ iō nō sequiť est tñ ens: ḡ tñ vnicū ens: Parmenides.n. accepit vnō ens ꝓ vnico ente tñ nō equocabat aliqđ ⁊ iō magis ꝓpositū suū īferebat q̄ Melissus: videamus āt hoc qđ dixi mus ꝑ singula. ¶ Dicamꝰ ergo q: falsa assumit Parmenides in eo ꝙ supponit ens simplr: hoc est vno mō dici cū multiplr dicať sicut ꝓhabitū ē: sz nō ꝯcludit in forma syllꝰ sicut videre possumus tali exēplo. ¶ Si.n. nos ponamꝰ ꝙ nihil sit nisi albū ⁊ ꝙ albū significet vnū qđ est ens: tūc sequiť ꝙ oē qđ est: est albū: sz albū est vnū: ḡ oē qđ est est vnū. Et si īferať vlterius sić. oē qđ ē: est vnū: ḡ nō sunt multa non valet: q: cū dr̄ oē qđ est: est albū significať subm ⁊ accñs: ⁊ hec duo nec rōne nec ꝯtinuatione sūt vnū: ⁊ ꝯstat oibꝰ ꝙ nec sūe īdiuisibile vnū: ⁊ iō illa simplr sūt multe essentie: lz vnū sint subō: ꝙ āt aliq̄ vnū sint subō ⁊ m̄lta in eēntia nō vidit neqz itellexit Parmenides. Et similr nō sequiť q̄cq̄d ē ꝓter ens est nō ens. Ens āt est vnū: q: vnū ⁊ ens ꝯuertuňť: ḡ q̄cq̄d est ꝓter vnū est nō ens: ḡ ens est vnū ⁊ vnitum: q: lz tñ ens sit: ⁊ hoc sit vnū quodāmō ꝑ analogiā: tñ m̄lta esse pñt quoꝝ vnū est ve subm qđ est suba: ⁊ alia sūt sić accñtia in suba: sić nouē ꝑdicamēta accñtiū. ¶ Qđ āt dicimꝰ ꝙ aliud esse diffinitum est albo ⁊ subō qđ suscipit ip̄m non itelligimus: ita ꝙ accñs sepeť a subō: q: accñs nō est sepabile a subō eo ꝙ accñtis eē est inesse: sz alteꝝ est esse albo ⁊ subō cui inest album: q̄a si diffiniať subiectum alia erit eius diffinitio ſm ꝙ est suba: ⁊ alia albi inquantuz est albuz. ¶ Patet igiť qualr Parmenides ⁊ falsum assumpsit: ⁊ in forma argumētādi peccauit.

Tex.c.25.

¶ Cap. 8m. De destructione siue iprobatiōe Parmenidis.

Tex.c.26.

Volumus aūt ē nūc destruere ⁊ iprobare pōnē eiꝰ necessarijs argumētis: ꝓmo per diuisionem. ¶ Quia si tōť ens vnū est: aut est vnū qđ est: qđ est accñs: aut est vnū qđ est suba. Si āt est vnuz quod est accidens cum accidentis esse sit inesse cuidam de quo predicať denoīatiue necessē est ꝙ ens illud qđ eē dr̄ ens nō solū significet eius accñtale de quo ꝑdicať: sed ei cꝰ ꝙ sit illud qđ vere est ens ⁊ vnū ⁊ hoc est subz. Cū.n. accñs semp de quodā subō denoīatiue dicať: si dicať solū accñs esse ⁊ nō subm: sequiť illud nō esse cui accidit illud qđ est: q: sequitur subm nō esse cui accidit: ꝙ solū esse positū est. Subm.n. est alteꝝ ab ente qđ positū est esse: sz sequiť eť ex ip̄a rei veritate ꝙ illud sit cui accidit ens ⁊ verius sit q̄ illud qđ accidit ei: ḡ ex his duobꝰ sequiť ꝙ aliqđ sit cū nō est q: subm nō esse poniť: cū tñ sequať ip̄m esse si accidit ei ens. ¶ Si aūt subz nō est: tūc etiā accñs nulli aliȷ inerit cū accñs ꝑ hoc qđ poniť nō inesse sit illud qđ vere est. Si.n. subm nō esse ponať: tūc accidēs nō inerit ei qđ est vere esse: sz in hoc si ens multa significare dicať subz videlz ⁊ accñs: ⁊ tūc sequiť ꝙ eē sit ad vnū qđ qz multiplr dr̄ū de suba ⁊ accñtibus: qđ est ꝯ hypothesiz q: ꝯcessuz est vnū solū significare qđ est accñs. ¶ Si vō dicat Parmenides ꝙ ens qđ est oīa significans: ⁊ iō vere ens nulli accidit: ⁊ sić suba cui accidit aliqđ: tūc ꝓcedemus ꝯtra ꝑ significatū eiꝰ ꝙ vere esse dicit. Cōstat.n. ꝙ id qđ vē ē magis significat ens q̄ nō ens. Si.n. ponamꝰ simile vt dicamꝰ ꝙ vere ens significat albū qđ est subz cū accñte: tūc sz Parmenidē albo īquātū albū nō ꝯuenit vere eē: ḡ ei subō qđ solū poniť esse a Parmenide nō pōt accidere ens: iō q: id qđ est nō vere est. ⁊ iō q̄cq̄d nō vere est vt suba: illud nō est. Sz nō ens nō accidit alicui: ḡ subō qđ esse pōiť nihil accidit de oibꝰ accñtibus: q: illa nō vere sūe ḡ illud subm nō est albū: q: albū ſm ꝙ est albū est accñs. Si āt dicat ꝙ accñs nō simpliciter est nō ens: sz nō ens aliqđ qđ ē suba ⁊ vere ens: hoc stare nō pōt cū hoc qđ dicit: ꝙ q̄cq̄d est ꝓter vere ens: est nō ens: nō ens.n. tñ dicit nō ens hoc vel illđ: sz dicit simplr nō ens. ⁊ qđ est simplr nō ens nulli accidit. sicut prius ꝓbatū est. Sed cū dicit illđ vnū qđ ponit eē Parmenides eē albū sić supposuimus prius: ip̄m vē significať eē albū: ḡ vē est albū: ḡ qđ nō est vē est. Ueꝝ.n. erat dicē ꝙ illđ vnū albū est sić dicit hypothesis: ⁊ hoc nō significauit qđ est ens: sz qđ nō est ens. ¶ Si vō ⁊ albū significat qđ vē est: tūc opz ꝙ ens m̄lta significet q̄ sūt suba vł accñs: ⁊ hoc negauit Parmenides. ¶ Ulterius ēt sequiť ex dicto Parmenidis ꝙ magnitudo nō sit: q: si id qđ est ꝓter vnū solū est nō ens cū magnitudo diuidiť vtriqz ptiū est alteꝝ eē ptiū: ḡ sūt eť vnū solū ḡ ptes sūt non entes: sed totū ꝯstituiť ex ptibus ḡ ēt ip̄sa magnitudo tota est nō ens qđ est icōueniēs ⁊ ꝯ sensuz. ¶ Adhuc āt si dicať sola suba eē sequiť adhuc multa esse: diuidiť.n. id qđ vere est in aliqđ aliud qđ ēt vē est: ⁊ hoc manifestū est in diffōne eēntiali sić vidē possumus in hoīe. Et dicamꝰ diffō hoīs sit aīal bipes. Si.n. hō dicať vē esse opz ēt ꝙ aīal vē sit ⁊ ꝙ bipes vē sit: q: id qđ vere est nō ꝯstituiť inesse nisi ex his q̄ vere sunt. Si.n. diceret ꝙ aīal ⁊ bipes nō vē sūt: tūc oporteret ꝙ essent accñtia: ⁊ si hoc eēt: tūc oporteret ꝙ vel accideret hoī vel alicui aliȷ subō. ¶ Et ꝓbemus ꝓmo ꝙ nō sūt accñtia hoīs: accidēs.n. duplex ē. s. sepabile ⁊ īsepabile: accñs.n. sepabile dr̄ eē illud qđ ꝯtingit inesse ⁊ nō inesse. Accñs āt īsepabile ē illđ in cuiꝰ diffōne cadit subm cui accidit: ⁊ est exēplū sepabilis accñtis vt sedere: qđ ꝯtigit inesse ⁊ nō inesse. Insepabile aūt accidens est: vt simmū: in cuius diffōne cadit nasus cui accidit simmium. ¶ His habitis amplius dicamus ꝙ quecūqz cadunt in diffinitiuam rōnem alicuius aut ex quibus sunt illa que cadunt in diffinitiuā rōnē alicuius illa non possunt econuerso recipere ea in quoꝝ rōne cadunt in suas diffinitiones. Sicut enim in ꝓhemio diximus diffinitū est sicut qđdā totū ꝯstitutū ex diffinientibꝰ sić hō ꝯstituiť ex aīali ⁊ bipede: ⁊ illa ēt ꝯstituuňť ex aliȷs sibi suꝑiorībꝰ essentialibꝰ sić aīal ꝯstituiť ex corpe aīato sensibili. Et sić oz venire vsqz ad pm genꝰ: ⁊ ipōe ꝙ hō veniat in alicuius suꝑioris diffinientis rōnē. Et iō cū bipes diffiniat hoīez nō pōt hō cadē in diffōnē bipedis sić ꝯuenit in accñtibus. Subm.n. similr in diffōne accñtiū: q: in diffōne albi qđ albus dr̄ eē hō cadit rō albi hoīs: sić in ꝓma ꝓhīa dicere hēmus. ¶ Si igiť ea q̄ diximus hñt hūc modū ⁊ hoī accidit bipes necesse est ꝙ aut accidat ei vt sepabile accñs: aut vt īseparabile. Si āt accidit ei vt separabile: tunc ꝯtinget hominē nō esse bipedē qđ falsum est. Si vō accidit vt inseparabile accidēs: tunc opz ꝙ hō cadat

Tex.c.27.
Tex.c.28.
Tex.c.29.

in diffõne bipedis qđ iterū est falsum cum bipes sic in ratiõe hois diffinitiua. ¶ Si ppter hoc dicat q̄ ai ai ⁊ bipes accidit alicui alteri subõ q̄ hoi: tūc opz q̄ ēt ɔstitutū ex eis accidit alij: q2 si ɔstituētia nō sūt vere entia ⁊ ɔstitutū ex ipis nō erit vere ens: ergo est accñs ⁊ nō vere ens: qđ ē falsū ⁊ ɔ hypothesim. ergo si dicat id qđ vere ē significare vnū solū qđ ē suba: adhuc sequit multa entia esse. ¶ Parmenides āt h dixit q̄ vere ens nihil eēt accñs ⁊ esse ipm qđ vere est de quo ambo dixr. s. subm qđ defert accñtis: de illo. n. di q̄ est suba ⁊ vere ens ⁊ accñs denoīans di de eodē: ⁊ dic vere ens dici vtrūqz istoꝝ: q2 subm vere est in eo qđ est suba. ⁊ accñs vere est i eo qđ significat vere esse qñ denoīatiue de subo pdicat. Et dic ēt id qđ est ex his ve esse: sed hoc totū dic eē idiuisibile vnū. Si āt hoc dicat tūc sequit totū cōponi ex idiuisibilib⁹ q2 nō vidit Parmenides diuersitatē eēntie que causat ex formis eo q̄ ipse formalē cāz nō vidit s3 mālē. Mā3 āt dixit eē q̄tū corpus: ⁊ hoc dixit eē idiuisibile: q2 si cōponeret oporteret eē q̄ aut ex diuisibilib⁹ aut ex idiuisibilib⁹ cōponeret: nō āt pōt cōponi ex idiuisibilib⁹: q2 idiuisibilia nō faciūt q̄tū aliqđ: s3 si cōponit ex diuisibilib⁹ oporteret q̄ illa iterū ex minorib⁹ diuisibilibus cōponerent: ⁊ illa iterū ex alijs: ⁊ sic semp pcederet vsqz ad pūcta idiuisibilia ex qbus pma q̄ta cōponerent qđ est ipossibile: ergo ⁊ hoc ipossibile est q̄ totū ex diuisibilibus cōponat: ergo totū sm q̄ vnitū esse di est in se idiuisibile vnū ⁊ nō cōpositū: verūtamē istā rōnē Parmenidis iprobādā reseruabimus vsqz in librū de gnōne ⁊ corruptione: q2 per rōnes Democriti ⁊ Leucippi ibi soluetur.

¶ Caplm 8m. De his q vtriqz positiōi Parmenidis ⁊ Melissi consentiunt.

Sunt autē Quidā p̄teritoꝝ qui vtriqz rōni Parmenidis in parte cōsentiunt ⁊ in parte ɔdicūt: prime rōni ɔsentiūt dicētes: qm̄ oīa vnū sunt si qđ est ens significat tm̄ vnū qđ ē vere ens: s3 dicūt cū hoc: q2 est ēt illō qđ nō est: q2 accñs qđ ē extra ens significat eē: m denoīatiue pdicat de eo qđ vere ē. Scđe āt rōni: q1 dic magnitudies eē idiuiduas: in hoc ɔsenserūt q̄ dicūt q̄sdā magnitudies eē idiuisibiles: s3 i hoc ɔdicūt: q̄ dicūt cōponi magnitudinē toti⁹ ex pūis idiuisibilib⁹ q̄tis ⁊ magnitudines eē idiuisibiles. Et volūt euitare vnū icōueniēs q̄ dixit totū nō cōponi ⁊ icidūt in aliud ɔcedētes athomas magnitudies ¶ Sed ɔ hoc est id qđ est mãifestū q̄ nō verū ē qđ dicūt: si. n. dec ens vnū significare solū: ⁊ dec ēt ɔdictoria nō posse eē simul vera: tūc id qđ est extra ens non pōt eē ens: qm̄ ens de nullo dicet nisi in significatione sube ⁊ qđ est extra subaz nō hebit pdicationē entis: ergo erit nō ens. Si āt cū hoc dicat eē ens erit nō ens simul ⁊ ens: ⁊ sic ɔdictoria simul erūt va qđ nō pōt eē. Cū. n. di q̄ id qđ est extra ens sit nō ens: ⁊ illud cū sit ens opz vt negatio nō phibeat nō ens esse simplr q2 sic eēt nihil. s3 opz vt nō ens sit nō ens aliquid hoc vel illud: qđ ponit vere esse: ⁊ hec est negatio in gñe ⁊ nō negatio absolute: ⁊ extra gen⁹ negās ⁊ phibēs entitatē. Est ergo icōueniēs dicē q̄ vnuz sit oia nisi aliqđ aliō a vere ente eē ponat extra ipm ens: ⁊ sic ens plura significabit. s. vere ens ⁊ accñs. Et hoc manifestū ē ēt alia rōne: q2 cū3 di vere ens nō itelligit in itētiōe vere entis: neqz addiscit p nomē ei⁹ nisi q̄ vere ens sit aliqđ: s3 hoc ɔcesso q̄ aliqđ sit vere ens nō est phibitū p hoc q̄ nō sint multa que sunt entia: quoꝝ nullum est extra ens sicut dictuz est prius. ¶ Manifestum est ergo ex his que dicta sunt q̄ ipossibile est q̄ ea que sunt hoc mō vnuz sint sicut dixerunt Melissus ⁊ Parmenides.

¶ Caplm 10m. Et est digressio declarās intellectū dictoruz Melissi ⁊ Parmenidis.

Est aūt Attēdenduz ad oīuz hoꝝ intellm q̄ isti viri solā mãm reꝝ esse dixerunt p̄n^m sicut ēt diximus supra: ⁊ cā deceptionis eoꝝ fuit hec: qm̄ si nos resoluamus mãm sensibiliuz ɔtinget venire in mãm q̄ sola q̄titate determinat eo q̄ corp⁹ mã ē sensibilis corpis: si āt corpus resoluamus ɔtinget venire in mã3 que est corporeitatis susceptibilis: ⁊ hoc ē hyle siue origo: ⁊ nō h3 esse corporale nisi in corpe: ⁊ hoc nō idigemus vlterio ri mãe resolutione. S3 ifra loqmur de mã itelligētiaꝝ: Utrz vna sit cuz mã corpoꝝ ⁊ q̄liō vna. s3 hoc nobis sufficit q2 aīr oīum corpoꝝ mã est vna. ¶ Hāc āt mãm totā subam ⁊ totū esse oīuz corpoꝝ esse dixerūt: q2 formā que est in mã esse non pceperunt sed putabāt ipsā3 p nō vere ens distingui. q2 formas: ⁊ accñtia nō dixerūt esse nisi in sentire ⁊ apparere ⁊ non inesse sicut adhuc multi dicūt: quoꝝ pi erroris est Alexāder ⁊ David de diuinato q seruus est Alexādrū in hoc. ⁊ iō dixerūt q̄ id qđ est eē ens ⁊ eē vere ens ⁊ hoc nō est ens s3 vi eē sm sensuz ⁊ estimationē: ⁊ q̄ hō ⁊ asin⁹ sūt vnū. s3 apparent alia ⁊ ɔdictoria sūt simul va si appeat vnū vni: ⁊ alteꝝ alteri: q2 cū mã pma vna sic id qđ agit pluralitatē nō est ve ens. s3 eē vi. ¶ Et distinxerūt id qđ eē est in id qđ ve est s3 significari. Et in id qđ vere est sm rē: ve. n. est s3 rē q̄ tatā ⁊ verā h3 entitatē ⁊ hec est mã pma q̄ sola entitas e reꝝ. ve āt significat q̄ appet veꝝ significāri sm estimationē ⁊ sensuz. ⁊ iō s3 istos hū ɔtingit q̄ aliqđ ve significat: ⁊ cū est eē ve ens. Supius āt hīte sūt pbatiōes sup hoc q̄ aliud est ve significari aliqđ: ⁊ aliud ve significari eē: cū āt di hō ē alb⁹: nō significat ve albū s3 dicētē: s3 significat albū ve esse in re: q2 accidit ve enti. Et oē accñs ve enti h3 entitatē: ⁊ sic necesse est q̄ ens multa significet: ⁊ dicat multiplr de ente p se qđ est subzp^m mãe: ⁊ de ente i illo qđ denoīat ip3: vt forma accñtalis. ¶ Has āt opiniones sic explanat Alexāder in quodā libello: vbi oia vnuz esse qđ ē mã pbare itēdit: ⁊ David de diuinato in li⁹ athomoꝝ. Nos āt Utrū oia sint vnū pscrutabimur in pte iferi⁹: sed insufficiētia h3 determinari in prima philosophia.

¶ Caplm xim. De opinionibus eoꝝ qui physice sunt locuti de principijs naturalibus.

Supra nos Diximus q̄ si vnū est p̄n^m mãle nãlis aut est imobile sic dixerūt Melissus ⁊ Parmenides: aut mobile sic dicūt physici. ¶ Quia ergo iā diximus rōnes eoꝝ qui dixerunt imobile ⁊ vnū. Tāgamus ēt eos q dixerūt mobile ⁊ vnū: q2 isti nālr sūt locuti. ¶ Dicam⁹ ergo q̄ illi q dicūt sic physici in duos ɔsentiūt mōs: qdā. n. illoꝝ q dicūt. vnū eē ens dicūt q̄ illō est corp⁹ subz motui: ⁊ ē aut triū eloꝝ vnū. s. ignis vl aer vel aq̄: aut aliō corp⁹ p̄ter ela qđ est dēsi⁹ igne: ⁊ rari⁹ aere. Illi. n. q vnū eloꝝ ponūt p̄n^m nō posuerūt terrā eē p̄n^m ppter terre imobilitatē. Illi āt q dixerūt mediū iter ela potius iter ignē ⁊ aerē mediū eē dixerūt q̄ inter alia: q2 videbāt q̄ nullū eloꝝ simplr erat reꝝ nisi ignis. Videbat āt eis q̄ p̄^a ɔria erāt raꝝ ⁊ dēsuz: ⁊ iō voluerūt q̄ p̄n^m mãle mediū eēt in alterutrū passionē pmutabile. s. raritatē ⁊ dēsitatē gñabāt. n. oia p̄n^a ⁊ reliq̄ ela p raritatē ⁊ dēsitatē: p illa. n. tota multitudo reꝝ ɔstituebat sm eos: nec erat diuersitas alteri⁹ forme in rebus nisi p raꝝ ⁊ dēsū. hec. n. dicebāt eē ɔria q̄ p̄n^m mãle pmutāt. ¶ Ut āt loquēdo dicebāt ista ɔria eē excellētiā ⁊ defectū p additionē ⁊ diminutionē primz mãe: sic Plato q dixit q̄ magnū ⁊ pūū sūt ɔria s3 differebat ab alijs Plato i hoc: qđ ipse dixit q̄ duo ɔria. s. magnū ⁊ pūū sūt mãlia: ⁊ dixit formale p̄n^m eē vnū. ¶ Alij vo dixerūt q̄ male p̄n^m est vnū ⁊ ɔria q̄ dcā sūt dic sūt ⁊ spēs ipi⁹: qdā āt intēdūt p aliā viā q2 dicūt q̄ ex vno oia ɔtinēte segregant ɔtrietates q̄ iherēt ei: ⁊ fuit in ipso actu qdē: s3 latēt sic fecit Anaximādros: ⁊ q̄cūqz alij phi nãles hoc mō dixerūt eē vnū p̄n^m ⁊ multa: sic dixit Empe. ⁊ Anaxag. oēs. n. isti alia segregari dixūt ex illo vno sicut ex q̄dā cōmixtiōe s3 differūt iter se in eo qđ Empe. ⁊ sui sequaces ifinitas fieri dicūt circulatiōes ex mixto ⁊ i mixtū: q2 qđdā tēpus h3 mūdus: vt dic q̄ t eo gñate exeūt ex mixtiōe q̄tuor eloꝝ: ⁊ qđdā tēpus in quo gñata oia redeūt ad ip3: ⁊ sic circulādo ppetuo pmanet mūdus. ¶ Anaxag. āt nō pōit circulū: s3 exitū solū: ni ppetuū eē mūdū ex eo q̄ ifinitū ē qđ erit ex mixto in quo iacēt ea q̄ egrediunt ex ipo. Differūt etiā in hoc q̄ Anaxag. ela reꝝ dic eē ifinita: oia. n. silia in ptib⁹ que hōgenia dixr: dixit esse ɔria p̄n^a. Empeđ. āt nō ponit p̄^a ɔria p̄n^a nisi q̄tuor ela: hec igit sūt q̄ dicūt nãles de pncipijs physicis: rōnes āt oiuz istoꝝ nō opz nos h ponē: q2 Utrū vnoz sit p̄n^m vel plura ifra determinabimus. Empeđ. āt pōnē in li⁹ de gnōne ⁊ corruptiōe hēmus tāgē: vbi loqmur de eloꝝ gnōne. s3 pōnē Anaxag. h determinare opz: ⁊ iō rōnes qb⁹ suā pbauit pōnē ponemus hic solū. ¶ Sūt āt rōnes ei⁹ due: q̄ruz vna ē q̄ ipse supposuit q̄ opio cōis oiuz nāliū ē va. s. q̄ nihil fit ex eo qđ nō ē: ⁊ dicūt illō fieri ex eo qđ nō ē qđ fit ex illo qđ nō ē aliqđ sue eēntie: hec. n. fuit cā q̄re dixerūt q̄ i vno mix

Tex. c. 30.

de gnōne. t. cō. 9.

Tex. c. c. 30.

Tex. c. c. 30.

Tex. c. c. 31.

Tex. c. c. 32.

Antiq̄ui nālis phice loquētū posuerūt solā terrā p̄n^m nālē

Tex. c. c. 33.

to sūt oīa simul: q2 si aliqd eoꝝ q̄ fcā sūt ibi non fuisset oporteret ꝙ illud factū fuisset ex eo qđ non est aliqd sue essentie: ⁊ ideo factū esset ex nihilo. Huius āt fieri qđ fit ex eo qđ est: dixerūt ꝙ est alterari: q2 in tali fieri nihil fit nouū: s3 qđ latebat erit in aptū. ¶ Alij āt dixerūt ꝙ tale fieri est cōgregari ⁊ segregari a discōuenientibus: ⁊ hoꝝ oīum in libro de gñōne ⁊ corruptione dīa: ⁊ tō determinaꝛ: hec ḡ est rō vna Anax. ꝙ oportuit ꝙ oīa inerāt in vno que sūt siliuz ptiū ex qb⁹ postea p cōpōnē istoꝝ aīa gñanꝛ sic manus ⁊ pes. ⁊ hmōi. ¶ Amplius āt ex eo qđ ꝯria fiūt ex alterutris dicebāt oīa eē ī vno. qđ eoꝝ fit ex aliq̄ īsuit ei pus. dicūt. n. ꝙ oē qđ fit necesse est fieri: aut ex his que sūt: aut ex his que nō sūt sed īpoē est fieri ex his que nō sūt qđ est alteꝝ mēbrū diuisiōis: q2 oēs qui locuti sūt de nā ꝯuenerūt in hoc ꝙ nihil fit ex his que nō sunt ḡ relinquiꝛ reliquū mēbrū supra dicte diuisiōis qđ est fieri ea que fiūt ex his que sūt actu ⁊ īsūt ei ex quo fit ⁊ qđ fit. Insunt eni oīa ī oīb⁹ s3 sūt īsensibilia nobis ꝓpter puitatē magnitudinū q̄s hāt qñ īsūt. Dixūt. n. oēs fere nāles ꝙ oīa hōgenia in oīb⁹ hōgenijs mixta sūt ꝓpter id qđ oīa ex oīb⁹ videbāt fieri. ¶ Si āt q̄riꝛ q̄re vnū hōgenioꝝ denoiaꝛ ab vno ⁊ alterū ab altero: ꝗ oīa sūt in oīb⁹: dī. n. vnū aq̄ ⁊ alteꝝ sanguis ⁊ tertiū medulla: ⁊ sic de alijs: dicebāt ꝙ nomē accipiūt ab eo qđ supabundat in eis ⁊ cōtinet alia in forma sua: eo ꝙ plures hʒ ptes in mixtura cōi que īfinita sunt ꝑm numeꝝ suaꝝ partiū. ¶ Dicūt. n. ꝙ nullū totuz sincere est albuz aut nigrū: aut dulce: aut caro: aut os: aut aliqd alioꝝ qđ est hōgenioꝝ. S3 vnūquodq3 vr ⁊ iudicaꝛ ꝑm denoiationē illud eē de quo plus hʒ ꝑm mixturam rei homogenioꝝ.

Tex. c. 34.

¶ Cap. 12m. Et est disgressio dclarās explanationē haꝝ opionū q̄ dicta sunt vt intelligaꝛ ea que obijciēda sunt ꝯ eos.

Vt aūt intelligaꝛ que obijciēda sūt ꝯtra istas opiones ītelligēdū est in quo ꝯueniūt ⁊ in quo differūt: ⁊ qd ponūt. Cōueniūt āt in hoc ꝙ ex nihilo qđ est absolute ⁊ simpl'r nō ens nihil fit: ⁊ iđ oȝ ꝙ q̄libȝ res fiat ex aliquo qđ est aliqd sue eēntie formalis. Illđ āt qđ est aliqd sue eēntie formalis aut est ītra māz: aut est extra ipsaz. Si āt ponaꝛ extra ipsaz: tūc opȝ ꝙ sit lux datoris formaꝝ: qui est ītelligētia irradiās sup māz eoꝝ que fiūt ⁊ sicut lux solis icorpata supficiei corpis nō pui3 est vna ⁊ facit multos colores ꝑm diuersitatē supficiei: q2 si est clara facit albū. ⁊ si est opaca facit nigrū: ⁊ si est media facit colores medios: ita lux ītelligētie cū sit vna facit formas diuersas: ꝑm diuersitatez ꝓportionis māe: ⁊ hec fuit positio Platonis ⁊ ante eū Pithag. Et iđ dixit ꝙ magnū ⁊ puū sūt mā: q2 q̄titates ꝯstituūt ex ꝓportione magni ⁊ pui: ⁊ vnū est forma qđ ē lux datoris formaꝝ. ¶ Si āt id ex quo est res qđ est aliquid eēntie rei gñande siue fiēde sit ītra māz: tūc diuersificabanꝛ opiones in tres sectas phoꝝ. Quidā. n. dicebāt ꝙ cōpositio est duplex: ⁊ vna eaꝝ est ꝑor alia. ¶ Est. n. cōpositio ⁊ homogenioꝝ ex homogenijs sicut man⁹ ⁊ pes cōponiꝛ ex carne ⁊ neruo ⁊ osse: ⁊ silibus alijs. Et vlteri⁹ homogenia cōponuntur ex elemētis: ita ꝙ in ꝯstitutiōe homogenioꝝ mixtoꝝ cōueniūt elemēta. Et illi dixerūt formas elemētoꝝ eē semina oīuz formaꝝ: ⁊ qñ semina ꝯueniūt ad ꝯuenietia sibi s3 ꝓportionē mixture: tūc ꝯstituūt hōgenia q̄ sūt sanguis ⁊ os ⁊ silia. ⁊ hoc mō dixit Empe. ⁊ iđ dixit ꝙ in elemētoꝝ mixtione saluanꝛ forme elemētoꝝ ⁊ nō corrūpunꝛ: ⁊ pcipue ignis qui ꝓpter vim actiuā in nullū trāsmutaꝛ elemētoꝝ: eo qđ nō viciꝛ vt dixit q̄litas ei⁹ ⁊ cū misceꝛ elemēta ꝯstituūt homogenia sed nō sunt colligata: ⁊ iđ sūt sicut germana ad germanitatē nō adducta: vñ Empe. dixit ꝙ in mixto multoꝝ germanoꝝ capita sūt sine ceruice colligāte capita corpis: ⁊ postea p amicitiā faciētē ꝯuenire germana fiūt ⁊ homogenia: ita ꝙ germana manui veniūt ad manū: ⁊ germana hoī ad hoiem: ⁊ sic de alijs a toīs ⁊ ptib⁹ ⁊ hōgenijs. hec igiꝛ fuit positio Empeđ. ¶ Fuit āt positio Anaxag. ꝙ silia in ptib⁹ q̄ dicūt hōgenia sint ꝑncipia pma: q2 ipse dicebat hec ꝑora esse elis: ꝓp id qđ videbat ꝙ mā ꝑm sui subaz separata est a ꝯrijs: silia āt minus hūt de ꝯrietate q̄ elā: ⁊ iđ dicebat ptes hōgenias cōpositoꝝ esse ꝑncipia mālia eloꝝ. Et ꝙ ponebat ꝙ oīa sūt in oībus actu s3 latēt qđ ⁊ iđ dixit ꝙ caro est in ligno: ⁊ ecōuerso: latet āt in eo ꝙ minoꝝ est ptiu3: in eo āt appet qđ est ptium maioꝝ: ⁊ iđ iste nō dixit ꝑncipia mālia eē q̄tuor: sic Empeđ. s3 poti⁹ īfinita p numeꝝ: ⁊ qđlibet ꝑncipioꝝ eē in quolibȝ: ⁊ fieri qđlibet ex quolibet. ex quo sequiꝛ qđlibet esse ꝑncipiū ad alteꝝ: ⁊ ꝑncipiatū ab illo: ⁊ gñationē dixit alterationē. ¶ Qđ ēt dixit Empe. sed aslr ⁊ alr. q2 Empeđ. dixit ꝙ nō fit nouū. sed qđ est sparsuz in seminib⁹ colligiꝛ ad germana: ⁊ hoc collectū ꝯstituit formā gñati: iste āt dicit ꝙ homogeniū latēs exit ad manifestū: ⁊ aliđ aslr ⁊ tertiū: ⁊ sic de alijs ⁊ hec ꝯstituūt ⁊ homogeniū cōpositū ex homogenijs: ⁊ hec ē gñō tei vt dic. Secta āt Arist. ⁊ pipatheticoꝝ est ꝙ oē qđ fit ē in eo ex quo fit in potētia q̄ nō est nisi forma: q2 potētia ē habitualis que est eēntia forme pfecta: ⁊ q̄si forme icboatio ⁊ fit q̄si ꝓduciꝛ ad actū p gñōnē ⁊ nos hic de his pōnibus nō ītēdimus disputare: s3 in meta.ca disputabimus de ipsis ostendētes qđ habeāt veritatis: opio tñ Empedo. ptinet ad gñationis elemētoꝝ sciaz: ⁊ ideo de ipsa in libro de gñōne ⁊ corruptione determinādū erit. Sed ꝯtra Anaxago. disputabiꝛ eo ꝙ ipse ponit principia infinita: ⁊ nos hic de principijs intendimus determinare in quo sunt numero.

¶ Cap. 13m. De destructione opinionis Anaxag. in eo qđ posuit principia esse infinita ⁊ qđlibet esse in quolibet.

Tex. c. 35.

SI ergo Ponaꝛ ꝑncipiū eoꝝ que sunt entia esse infinitū opȝ ꝙ sit ignoratū: q2 hʒ multitudinē in numero ⁊ ꝑm magnitudinē in ꝯtinuo acceptū infinituz est q̄ttū quoddā ignoratū. Infinitū ꝑm numeꝝ specieꝝ suaꝝ est quale quoddā ignoratū his tribus modis. Anaxag. ꝑncipia dixit esse infinita: homogenea eni que sunt lapis ⁊ lignū ⁊ caro ⁊ sanguis ⁊ os ⁊c. huiusmodi infinita posuit esse multitudine: ⁊ cū multitudo eoꝝ sit a formis ⁊ spēbus suis: dixit ēt īfinita esse spe. Et q2 posuit generationē īfinitā ⁊ qđlibet fieri ex quolibet: iđ dixit qđlibet istoꝝ esse īfinitū magnitudine: q2 īfinitus sanguis est in aq̄: ⁊ ecōuerso: ⁊ īfinita caro in ligno: ⁊ ecōuerso: q2 aliter vt dixit in īfinito tpe nō semp aq̄ educereꝛ de sanguine ⁊ ecōuerso. ¶ Si aūt ꝑncipia sic sūt īfinita ꝑm multitudinē ⁊ speciem tūc īpossibile erit cognoscere totū cōpositū ⁊ homogeniū qđ fit ex similibus īfinitis. Nos. n. nō habemus cognitionē cōpositi ꝑm ꝙ cōpositū est aliā nisi qñ scimus ex qb⁹ ⁊ quot cōponētibus est: hoc aūt ideo ꝯuenit: q2 itellim opȝ trāsire sup dīas ⁊ ptes eius qđ intelligiꝛ si bene debeat cōprehēdi p intellectū: sed īfinitū ptrāsiri nō pōt: ⁊ ideo remanet nō ītellectū nisi ꝑm quid. sciꝛ eni iq̄ntū īfinitū est: vt in 3° huius scie libro determinabimus. ¶ Amplius necessariū est ꝙ totum sit īfinitū cuius partes sūt īfinite: tales. n. ptes dicimus esse toti⁹ cōpositi in q̄s cū īsūt toti diuidiꝛ totuz: ⁊ hoc mō pūcta nō sūt ptes ꝯtinui toti⁹: q2 in ea nō diuidiꝛ ꝯtinuū. Si āt totū ⁊ hōgeniū cōpositū ex silib⁹ sic est aīal vel plāta nō ē īfinitū īpoē est ptes siles ex qb⁹ cōponiꝛ ⁊ in q̄s diuidiꝛ eē īfinitas: opȝ. n. ꝙ q̄ttū ad diuisiōnē totū sit sīr sic ptes. Caro āt ⁊ os: ⁊ huiusmodi ptes sūt aīalis: ⁊ fruct⁹ sūt ptes plātaꝝ. Manifestū est ḡ ꝙ īpoē est carnē aut os aut aliqd taliū īfinitū esse magnitudie ꝑm maius vel min⁹: q2 opȝ ꝙ ēt cōpositū eēt īfinite puū vel īfinite magnū cui⁹ ꝯriū videm⁹ oclis. ¶ Amplius si oia hmōi silia in ptib⁹ īsūt in se īuicē: vt dixit Anaxa. ⁊ nō fiūt noua s3 poti⁹ segreganꝛ ab alijs qb⁹ īsūt. ⁊ sic ꝓcedūt ad aptū ⁊ denoīanꝛ a plurimo: cū tñ oīa sint in quolibet eoꝝ ⁊ si qđlibet eoꝝ fit ex quolibet eoꝝ sicut ex carne segregaꝛ aq̄ que inest ei: ⁊ ecōuerso ex aq̄ caro: manifestū erit ꝙ ꝯtinget aliqñ ꝙ nō qđlibet est in quolibet. Et hoc pȝ tali rōne: cum eni totū finitū sic erit ⁊ pars finita sicut cōstat ex rōne ante: hoc finitū recidi ⁊ segregari pōt a finito. Remoueaꝛ ḡ aliquāta caro ex aq̄: ⁊ iteꝝ postea aliquāta: ⁊ sic fiat semp tū sit finita caro in aq̄ opȝ ꝙ aliqñ stet segregatio ista: nō aūt stat nisi q2 tota caro iā remota est: ḡ tunc nō oē erit in qolibet: q2 in aqua remanēte post segregationē nō est caro. ¶ Si v° dicaꝛ ꝙ in scđa segregatione minor caro segregaꝛ ab aq̄ q̄ in pma: ⁊ sic semp minor in posteriorib⁹ segregaꝛ: istđ nō ipedit: q2 l3 semp minor sit cū nō tāto minor ē ꝙ excellat omnē puitatē: pua ḡ finita in carne segregata separāt totā carnez ab aq̄ ipsa. ¶ Si āt dicaꝛ ꝙ iđ nō stat segregatio: q2 caro est īfinita in aqua: hoc erit impossibile: q2 ꝯstat ad visum ꝙ ea que segreganꝛ sunt magnitudine finita ⁊ sunt equalia ⁊ totū est finituz. Sequiꝛ ḡ ꝑm hoc ꝙ equalia finita ꝑm numeꝝ que sunt in magnitudine finita insunt ei qđ magnitudie in-

Tex. c. 36.

Tex. c. 37.

Nō q̄ūo plato posuit magnū ⁊ puū ex pte māe ⁊ vnū ex pte forme. De ipsis ēt positionib⁹ vide copiose auerroe in comento 15°. 12. metaphysice.

finitū est. Infinitū ergo hȝ finitas ptes se numerātes qđ est impossibile: qꝛ sic sequeret̄ ꝙ infinitū esset finitum. ℂ Adhuc aūt si ꝯcedat̄ nobis ꝙ omne corpus a quo remouet̄ aliqua pars eius necesse est fieri minus fm quātitatē: cōstat aūt ex scđa supra habita ratione ꝙ carnis determinata est ꝛ finita q̄ntitas fm magnitudinē ꝛ puitatē: tāta enim pōt esse magnitudo ei⁹ ꝙ nō est caro ꝛ tāta pōt esse puitas ei⁹ ꝙ iterū nō erit caro: qꝛ nō pōt facē carnis op⁹. Manifestū est tūc ꝙ ex minima carne nullū corporꝫ similiū nāliū segregari poterit. Si.n. detur ex minima carne aliqđ segregari opꝫ ꝙ segregatum sit minus q̄ illud ex quo fit segregatio: ergo erit aliqđ minus minimo. Lȝ enī in continuo mathematico non sit accipere minimū: tū in physicis corporibus minimū accipit̄ ꝛ maximū: qꝛ oium nā ꝛ ꝯstantiū terminus quidā est ꝛ determinata rō magnitudinis siue dimēsionis in paruitate ꝛ magnitudine: hoc aūt pbabimus in primo libro de gnatione ꝛ corruptione. In his que dicturi sumus ꝯtra Democritū ꝛ Leucippū. ℂ Amp. cū quodlibet sit in quolibet opꝫ ꝙ in infinitis similibus corporibus insit infinita caro ꝛ cerebrū infinitum ꝛ medulla infinita: ꝛ in istis que dicta sunt: ꝛ alia silia corporꝫ infinita sūt: ꝛ hec oīa infinita sunt distincta in loco ꝛ formis: qꝛ sunt que sunt fm suas spēs lȝ sint in aliis: ergo infinitū infinities est in q̄libet aliorꝫ: ꝛ hoc est irrationabile valde: nō enim indigemus in nā ꝙ sit infinities vnū infinitum in quolibet cū semel infinitum inesse sufficiens sit. ℂ Qđ aūt obijcitur ab Anaxag. ꝙ vnū ab alio neq̄ aq̄ sit segregādū: sed semp remaneat fm aliqđ in ipso lȝ sit verꝫ: de aliqbus tū nō est dcm̄ sciētis causam dicti. Dixit enim hic Anaxag. ideo qꝛ putabat id qđ est infinitū fm totū ab eo cui in est extrahi nō posse: ꝛ hoc insciēter dcm̄ est sicut pȝ ex pdictis: sed dcm̄ verꝫ est de passionibus que sunt accītia. Ille enī nō sūt separabiles a subiecto. Si igit̄ colores ꝛ habitus ꝛ accidētia alia dicant̄ esse mixta sicut dicit Anaxag. ꝛ ꝙ segregent̄ sicut alia homogenia: tūc opꝫ ꝯcedere ꝙ aliqđ sit albū fm ꝙ albū ꝛ sanatum fm ꝙ sanatū cū alterꝫ nihil qđ sit sbꝫ istorꝫ: ꝛ ꝙ ista denoīatiue de subiecto non dicunt̄: qđ est falsum. ℂ Ex oibus his igit̄ clarꝫ est ꝙ intellectus Anaxag. est incōueniēs ꝛ querēs ipossibilia qñ vult segregare que nullo mō segregabilia sūt neq̄ fm quātitatē: neq̄ fm q̄litatē. Si.n. fm quātitatem fit segregatio minus semp erit segregatū q̄ id vnū segregat̄: ꝛ tūc minus minimo qđ est incōueniēs sicut supra ostēdim⁹: si aūt fm q̄litatē vult segregare: erit ideo incōueniēs: qꝛ accidētia isepabilia sint a subo sicut vltimo oñdimus. ℂ Peccat aūt etiā Anaxag. in cā sue positionis: putabat.n. ꝙ nūq̄ gnat̄ aliqđ nisi ex simili sibi fm spēm: ꝛ ideo ponit oīa in oībus fm spēm. nos.n. videmus ꝙ nō tm̄ fit simile in specie ex simili: sed etiā dissimile ex dissimili. Diuidit̄.n. p gnationē aliqñ lutū in luta que sunt similia in spe luto: ꝛ aliqñ nō est idē modus gnationis in alijs qbusdā: fiūt.n. lateres ex luto ꝛ est aliquo mō silis gnatio ex sili. ꝛ fit dom⁹ ex laterib⁹: ꝛ est gnatio dissimilis ex dissimili: ꝛ hoc nō est tm̄ in artificialib⁹: sȝ etiā in nālibus: qꝛ aer fit ex aqua sibi dissimili ꝛ ecōuerso. ℂ Dignius aūt est pauciora ꝛ finita principia accipe vñ mō ex his causari possint nālia q̄ infinita: ꝛ est hoc verꝫ. dic̄ Empedo. ꝙ finita pncipia ponunt̄ rerꝫ nāliū. ℂ Argumentabat̄ enī Anaxag. dicēs ꝙ si ex nihilo fit nihil opꝫ ꝙ ex aliquo fiat aliquid: aliqđ dico cuius suba ꝛ spēs sit in eo ex quo fit: qꝛ aliter id ex quo fit nihil esset eius qđ fit. Si āt ex aliquo fit aliquid nolebat inferre ꝙ cadē rōne fiūt ex multis multa ꝛ ex infinitis infinita: sȝ ea ex qbus fiūt que fiūt sunt pncipia: ergo pncipia sunt infinita: hoc aūt nō opꝫ qm̄ multitudo que est in pncipiatis ad paucitatē que est in principijs reducit̄: ꝛ in hoc melius dixit Empedocles q̄ Anaxag.

ℂ Tractatus tertius primi libri physicorꝫ de principijs fm sententiam veram.

ℂ Capl'm primum. Qꝛ principia sint contraria falsa.

Quia aūt Jam de principijs posuimus snias aliorꝫ: dicemus deinceps de ipsis eisdē ostēdētes: primo que sunt fm genus: ꝛ deinde in quo numero sint: ꝛ tādē etiā soluem⁹ defectus ꝛ dubitationes antiquorꝫ. ℂ Oēs igit̄ physici ꝯuenīūt in hoc ꝙ dicūt principia esse ꝯtria. Illi.n. qui dicūt vnū esse ens ꝛ imobile sicut Melissus ꝛ Parmenides: dicūt ꝯtria esse non in re: sed in apparēdo q̄ facitur in rebus apparērē in sensu diuersitatē: Parmenides enī etiā cū alijs dicit principia esse ꝯtraria: sicut enī supra dixim⁹: iste ponebat entia esse duplicia. s. vera ꝛ estimabilia: ꝛ vera qđē sūt intelligibilia que sūe q̄ditates rerꝫ: ꝛ suba res oēs vniēs. Sēsibilia aūt sūt estimabilia ꝛ facientia in apparentia diuersitatē: cuius diuersitatis cām dicit esse ꝯtria: que sunt calm̄ ꝛ frigidum: ꝛ hoc dixit esse ignē ꝛ terrā quāꝫ ad pma suba ꝯtrariorꝫ que pncipia esse dicebat: qdā aūt alij ꝯtria pma dicebāt esse rarꝫ ꝛ dēsum ponētes pma ex pte materie. Democritus aūt prima dicebat esse firmū siue plenū ꝛ solidum ꝛ inane siue vacuum: ꝛ horꝫ alterꝫ qđ est plenū dixit esse sicut ens: alterꝫ aūt qđ est inane dixit esse sicut nō ens. ℂ Adhuc aūt id qđ dixit eē sicut ens qđ est firmū siue plenū dixit dr̄ias hēe pōne ꝛ figura ꝛ ordine: ꝛ hoc dixit esse gnā ꝯtriorꝫ: qꝛ positio gnīs est ad sursum ꝛ deorsum: ꝛ ante ꝛ retro: ꝛ dextrum ꝛ sinistrum. Figura aūt ad angulosum ꝛ rectum siue latitudinis plane ꝛ ad rotūdum. Ordinē autē dixit esse vnius ad alterꝫ: ex eo ꝙ q̄drata rotundis vel trigonia cōponunt̄. Lȝ enim angulus non ꝯtietur recto fm esse: ꝯtiat̄ tamē fm motū: vt dixit Democritus: qꝛ acutum habēs angulum pungit ꝛ penetrat sicut ignis ꝛ ascēdit: planū aūt ꝛ obtusum hebes est ꝛ graue ꝛ descēdit. ℂ Manifestū est igit̄ ex dictis ꝙ oēs pōl tā physice q̄ nō physice loquētes de principijs dicūt ꝯtria esse pncipia: cuius causa dicti est: quia pncipijs tria sunt ppria: opꝫ enim pncipia neq̄ ex alterutris esse: ita ꝙ vnum sit ex alio: ꝛ opꝫ etiā ꝙ nō sint ex alijs prioribus se: ꝛ opꝫ tertio ꝙ ab ipsis sint alia: hec aūt tria insunt ꝯtrijs primis: propterea enī ꝙ illa ꝯtria sunt prima ꝯuenit eis esse non ex alijs prioribus: qꝛ si essent ex alijs: tunc illa essent priora ex quibus essent: ꝛ sic ipsa nō essent prima qđ est ꝯtra hypothesim. Ideo aūt qꝛ sunt ꝯtria: ꝛ ꝯtriorꝫ vnum nō est causa p se alterius ꝯuenit eis nō esse ex alterutris. ℂ Si.n. vnū esset ex alio p se tunc illud esset pncipium eius: ꝛ conueniret cum ipso in essentia: ꝛ tunc nō esset ei ꝯtrium. Qualr aūt tertia pprietas ꝯueniat eis. s. ꝙ ex ipsis sint oīa alia opꝫ p rōnē ꝯsiderare qualr ꝯtingat: ꝛ hanc ꝯsiderationem ponemus in inductione eorꝫ que fiunt ꝛ gnant̄. ℂ Accipiendum igit̄ pmū est ꝙ oium eorꝫ qui sunt in nā nihil aptum est facere ꝛ agere in quodcunq̄ neq̄ aptum est pati a quocūq̄: sed facit qđ facit: ꝛ agit in ꝯtrium: ꝛ patitur physice a ꝯtrio. Neq̄ p se fit quodlibet ex quolibet nisi p accñs: per accñs enim pōt fieri quodlibet ex quolibet sicut albū ex musico si accidat nigro ꝙ sit musicum: sed nos de illo quod sic fit p accidēs nō loquimur: qꝛ hoc est accidēs cōmune ꝛ nō pprium: ꝛ hoc p artē nō pōt terminari. p se aūt album fit ex nō albo qđ est priuatio albi: ꝛ ideo nō ex omni nō albo fit album: qꝛ ex eo nō albo qđ est absoluta negatio albi non fit album: qꝛ priuatio relinquit subiectum aptitudine ad formā qđ nō facit negatio. Aptitudo aūt ad formā iam est aliquid forme: ꝛ qꝛ ꝯtria sunt genere vnum ꝛ specie diuersa: ꝛ genus est forma imperfecta: que non est forma simpliciter sed aliquid forme: ideo aptitudo materie ad formam est vna ratio duorꝫ ꝯtrariorꝫ: lȝ dispositio ad duo ꝯtraria non sit vna: qꝛ dispositio fit per accidentia inclinantia materiam magis ad vnum ꝯtrariorꝫ q̄ ad alterꝫ: ꝛ hec est causa ꙙ album non fit ex non albo quod absolute negatiuū est albi fm actum ꝛ aptitudinem siue potentiam: sed fit ex non albo quod priuatiuum est albi: hoc autem est nigrum vel medio colore coloratum. Nos aūt infra differētiā dabimus inter mediū inter ꝯtraria: ꝛ inter naturā mediā ꝯtrariorum que subijcit̄ vtriq̄ ꝯtrariorꝫ. ℂ Sicut aūt est in formis corporalibus in quibus est alteratio simpliciter dicta: ita est in formis mentalibus in quibus etiam est alteratio dicta fm quid: musicum enim fit ex non musico: ꝛ non ex omni nō musico: sed ex imusico quod priuatiuum ꝛ nō negatiuum est musici: aut ex medio inter musicum ꝛ imusicum: si aliquid ipsis est medium. Inter priuationem enim ꝛ habitum fm ꝙ huiusmodi fm se accipiant̄ nihil est medium: sed fm ꝙ causatur a ꝯtrarijs medium habere possunt illud idem quod est medium ꝯtrariorꝫ: musicum autē ꝛ imusicum medium habēt dispositum ad musicā. Dispositio enim dupliciter accipi pōt. s. fm id qđ est qualitas quedā: ꝛ fm id qđ est dispositio ꝛ nō habitus: ꝛ primo quidē mō est de nā habitus: ꝛ hoc modo media est inter priuationē ꝛ habitum. Scđo autē modo op-

Tex. c. c. 38.

In corporibus physicis est accipe minimum

Tex. c. c. 39.

Tex. c. c. 40.

Tex. c. c. 41.

Tex. c. c. 42.

Nota q̄liter penes figurā athomorꝫ democrit⁹ ꝯtrarietatē posuerit.

Tex. c. c. 43.

Tex. c. c. 45.

ponitur habitui: quia per hoc qd est facile moveri opponitur ei qd est difficile moveri. ¶ Sicut aũt vidimus hoc in exẽplis generationis et alterationis: ita facile est hic videre in corruptione sive sit corruptio simplr: sive sit corruptio quedaʒ. Id enim qd corrũpitur in quodcũqʒ ꝯtingẽs nõ corrumpitur sꝫ primũ accipiatur in qd primo et per se corrũpitur: albd enim nõ corrũpitur in musicũ: quia ipsoꝝ aptitudo in subiecto non est vna: sed corrũpitur albũ in nõ albũ: et nõ in quodlibet ꝯtingẽs nõ albũ: quia nõ corrũpitur in negatiuũ albi. sed in priuatiuũ albi qd est nigrum vel mediũ inter nigrũ et album. ¶ Similr aũt in mẽtalibus qualitatibus: quia musicũ nõ corrumpitur nisi in nõ musicũ et nõ in quodcũqʒ nõ musicũ sed in priuationẽ musici qd eã imõsicũ: aut in mediũ inter musicũ et imusicum ꝗ ipsis est mediũ aliqd sicut ostẽdimus prius: hoc aũt eã videre similr in oĩbus aliis simplicis forme existẽtibus que generantur vel corrũpuntur sive generentur simplr sive sm quid gñatione dicta generentur. Quã autem differẽtia sit inter generationem simpliciter dictã et generationẽ sm quid: et inter alterationẽ simplr et alterationẽ sm quid: dicere habemus in primo libro perigeneos: hoc est de gñatione. ¶ Hoc aũt qd diximus nõ tm est in his que sunt forme simplicis: sed etiam in his que sunt cõpositione quadã tam in artificialibus qʒ in nãlibus. In artificialibus quidẽ sicut est forma domus. In nãlibus aũt sicut est forma corporis organici physici qd ex diuersis partibus cõponitur sed tñ in his magis latet: ideo qꝫ dispositiones et forme opposite in eis nõ habẽt nõia: et hoc ꝯuenit: ideo qꝫ nomẽ illud deberet imponi a ꝓportione cõpositoꝝ: ꝓportio aũt illa frequẽter ignota est: et ideo nõ aptatur ei nomẽ: nĩ necesse eã qꝫ ꝯsonans cõpositũ in ꝓportione partiũ et armonia fiat ex incõsonanti: et qñ corrũpitur corrũpitur in incõsonantiã priuatiue oppositã ꝯsonãtie illi que dicta eã: et nõ in nõ ꝯsonantiã quãtũ per accidẽs acceptã. ¶ Nec est differẽtia quantum ad presentẽ tractatũ. Utrũ dicamus ꝯsonantiã illam attẽdi in ordine cõponentiũ vel in compositione eoꝝ: quia quocunqʒ modo dicamus vna erit ratio quantũ ad terminos gñationis et corruptionis. Cõpositio enim necessaria est cõponentium quia distantia non faciunt compositũ: et ordo est necessarius: quia iʒ nõ distent partes tamen inordinate existentes nõ cõponunt totuʒ: et ideo sive careat compositione sive ordine semper corruptio facta est in nõ ꝯsonans: hoc aũt satis pʒ in artificialibus et accipiamus totũ in quo magis est cõpositio causa cũ enim sit domus nõ sit ex his que cõposita sũt: quia sic iaʒ esset domus: sed potius sit ex partibus diuersis: et ita sit ꝯsonãs cõpositio ab incõsonanti diuisione: ita qꝫ circa eadem sumitur cõpositio ꝯsonãtie cõpositionis et incõsonãtie diuisionis. Eodẽ modo si accipimus totũ in quo plus est ordo partium fatiẽs ꝯsonantiã sicut est figura sive imago vel idolum qd ꝯstituit ordo eleuationis et depressionis partiũ et ceteraꝝ figuraꝝ: opʒ qꝫ cũ sit fiat ex nõ figurato sive effigiato: et nõ ex quocũqʒ: sed ex eo qd susceptibile est figure: vnũquodqʒ enim taliũ ꝯstituitur: aut cõpositione partiũ: aut ordine: aut vtraqʒ sicut ꝯstituitur corpus organicũ physicũ ex cõpositione similiũ et homogenioꝝ mẽbroꝝ et ordine figurationis. ¶ Si ergo verum est quod dictũ est qꝫ videlicet omne quod fit: fit ex his que dicta sunt: et id quod corrumpitur: corrumpitur in illa: hoc est ex ꝯtrariis fit: et in ꝯtraria corrumpitur: vel in horuʒ media. Media eniʒ sunt ex ꝯtrariis sicut colores medii sũt ex albo et nigro: opʒ qꝫ oĩa que nãliter fiũt et corrũpuntur: fiãt et corrumpantur ex ꝯtrariis: aut in ꝯtraria: vel in hoꝝ media: et sic pʒ qꝫ oĩa sunt ex principiis eo qꝫ ipsa sunt pma ꝯtraria ad que oĩa alia reducuntur et hec fuit tertia ꝓprietas principioꝝ. Cũ aũt dicitur mediũ ꝯtrarioꝝ esse sicut fuscum est mediũ inter albuʒ et nigrũ et tñ dr mediũ sive subm esse mediũ ꝯtrarioꝝ accipitur mediũ hic et idem equoce: quia mediũ qd ẽ forma iter ꝯtraria hʒ participatione vtriũqʒ ꝯtrarioꝝ p essentiã formalẽ. Subiectũ aũt mediũ nõ hʒ ꝯtraria nisi potentialr q̃ po. nõ est actus aliqs: sʒ est ꝯfusa qdã et imperfecta forme ꝯtrarioꝝ inchoatio sicut nos inferius explanabimus.

Tex.t.c.44
Tex.t.c.45
Tex.t.c.46
Tex.t.c.47

Nota differentiam iter mediũ sʒ formã et iter mãʒ vide pro hoc Cõmẽta. hic et podera dcta doctoris hic p opione ibi imposita de inchoatione formaꝝ.

¶ Cap. 2m. Quod oẽs physici ꝯsentiũt in hoc qꝫ pncipia sunt cõtraria lʒ differẽter determinauerit de ipsis ꝯtrariis que sint.

Tex.t.c.48

De principiis autem loquẽtes fere oẽs ꝯsentiũt in hoc qꝫ pncipia sint ꝯtraria. Fere aũt dico ꝓpter Anaxago. qui similia et homogenia posuit pncipia et intellectuʒ agẽtem facere discretionẽ eoꝝ: quia ille sicut in p° pme phie ꝯtinetur pncipia ꝯtraria nõ posuit: ꝓpter qd redarguitur ibidem ab Arist. in penultimo capl'o eiusdẽ libri. Oẽs eni antiqui pter Anaxa. pncipia elemẽtalia et ea que ipsi vocãt pncipia: sive vere ea ponant esse principia sive sine rõne: et nõ vere dicãt ea esse ꝯtraria tãqʒ ipsa veritas coegerit eos ad hoc dicẽdũ. ¶ Sed differũt ab inuicẽ in hoc qꝫ alii accipiũt pro pncipiis ꝯtraria priora et alii posteriora priora eni dicũt eo qꝫ illa sũt prima: posteriora aũt dicũt quidã alii: eo qꝫ illa sunt proxima et magis essentialia causatis: differũt etiã in hoc qꝫ qdam dixit illa ꝯtraria esse pncipia que sunt notiora sm rõnẽ et intellectũ. Alii aũt dicũt illa esse pncipia que sunt notiora: sm sensum: dico autez sm sensum sicut calidũ et frigidũ que quidã ponũt pncipia sicut fecit Parmenides: alii aũt dicũt pncipia esse humidũ et siccũ que etiã sm sensum sunt notiora. Qui aũt ponũt notiora sm intellectũ: quidã ponũt parẽ et imparẽ pncipia eo qꝫ proportionibus numeroꝝ oĩa fieri et ligari adinuicẽ nãlia dixerũt sicut Pithagoras. Alii aũt dixerũt pncipia discordiã et ꝯcordiã: vt est Empedocles: hec eni dicũt esse causas gñationis. ¶ Differũt .n. hoc mõ pdicto: ꝓportionalr adi se habẽt etiã in rõne positionis pncipioꝝ. Qui enim calidũ et frigidũ pncipia esse dixerũt ad pncipium actionis qd erã instat mãm respexerũt. Qui vo humidũ et siccũ dixerũt esse pncipia ꝯsiderauerũt qꝫ illa sunt in nã ꝯtinẽdantia et terminãtia mixta corpora eoꝝ que gñantur. Ad eadem aũt ꝓportionalr respexerũt illi qui priora sm intellectum pncipia esse dixerũt: par enim et impar attenduntur in partibus colligatis ad cõpositionẽm perficiendã sicut humidũ et siccũ: sed discordia et cõcordia mouẽtia sunt ꝓportionalr sm rõnẽ sicut calidũ et frigidũ mouẽt in sensu. ¶ Patet igitur qꝫ oẽs isti et eadẽ dicũt quodãmodo et altera quodãmodo altera eni dicũt quia plures eorũ alia supponũt ꝯtraria qñ assignãt pncipia. Eadẽ aũt dicunt sm analogiã hoc est ꝓportionẽ pncipioꝝ ad actus eoꝝ: vt dictũ est. Accipiũt aũt ꝯtraria diuersa ex ipsa coordinatiõe cõtrarioꝝ in qua coordinatione ꝯtrarioꝝ quedã sũe cõmunia quedã particularia et quedã priora et qdã posteriora: et priora cõmonia sunt ꝯtinẽtia posteriora aũt particularia sũt cõtenta. Sic igitur dicũt similr quodãmodo et aliter alio modo: et peius aliquo modo melius aliquo mõ. Et hi notiora sm intellectũ et alii notiora sm sensum. Est eni intellectus rõ vlis sensus aũt est particularis: quia cũ intellectus abstrahat a mã que cã est indiuiduationis nõ põt esse particulare in intellectu. Sensus aũt tñ accipiat presentẽ mãʒ que nunc cã est indiuiduationis nõ põt esse sensus nisi indiuidui particularis. Cõtrariũ aũt huius videtur dictũ supra vbi ostẽsuʒ est qꝫ totũ sm sensum notius est. Sed ibi satis ostẽditur solutio eoꝝ que ad hoc exiguntur: Plato aũt posuit magnum et paruũ que sm rõnẽ sunt. Alii aũt posuerũt raꝝ et densuʒ que sũt hʒ sensuʒ. Manifestũ ẽ igitur ex dcis qꝫ pn° opʒ esse ꝯtraria.

Tex.t.c.49

¶ Cap. 3m. Et est digressio declarans qualr pncipia opʒ esse ꝯtraria et que ꝯtraria sunt que principia dicuntur.

Si autẽ Cõtraria sunt pncipia sicut phatũ est: videtur ex ante habitis: ꝯtraria aũt sunt que posita sub codeʒ genere maxime a se distãt: videtur qꝫ ꝯtraria nõ sunt pncipia generis: sed potius ꝯsequuntur genus: et ita videtur qꝫ ꝯtraria nõ possunt esse pncipia que nõ sũt ex aliis. ¶ Adhuc aũt suba sube nõ est ꝯtraria: sʒ potius qlitas qlitati: qualitas aũt nõ est pncipiũ mobilis corporis in eo qd mobile: videtur igitur qꝫ pncipia nõ sint ꝯtraria: quia talia pncipia querimus que corporis mobilis in eo qd mobile sint pncipia. ¶ Adhuc aũt qdã nãliũ et mobiliũ corporuʒ sunt extracta extra ꝯtrietatẽ sicut celũ: et in eis tñ opʒ accipere pncipia nature: videtur ergo qꝫ pncipia nature nõ sũt ꝯtraria. ¶ Si forte aliquis velit sequi Auicẽnã et Auerroim in solutione qõnis dicẽtes qꝫ ꝯtraria sumuntur dupl'r. s. large et stricte: stricte eni sumpta ꝯtraria sũt qlitates prime vel causate ex primis: large aũt sumpta ꝯtraria sunt ꝯtinẽtia sub se priuationẽ et habitum: et ita intelligitur qñ dr qꝫ principia sunt ꝯtraria: quia sunt opposita vt priuatio habitus. Videbitur hec distinctio nihil valere: quia vbi Arist. ꝓbat duo esse ꝯtraria principia: rõne vtitur ad hoc qꝫ ad agendũ sufficiũt duo: ergo sm Arist. pncipia sunt agẽtia: priuatio aũt et habitus nõ agũt: priuatio eni nihil agit: ergo videtur qꝫ ista distinctio non sit sm sniam peripateticoꝝ.

Rñº Aue[...] i comẽto [...] pmi [...]

Impug[...]

peripatheticorum. ¶ Adhuc qꝛ aliter priuatio diceretur eẽ principium cum ipsa nihil sit lꝫ enim relinquat subiectũ proprium tamẽ nihil ponit. sicut cecitas que nihil plus ponit in oculo de visu ꝙ̃ in lapide: lꝫ in oculo relinquat subm̃ visus proprium qꝺ nõ facit in lapide. Omne autẽ p̄ncipium videtur esse tale ꝙ ex ipso causet aliquid qꝺ p̄ncipiatur ab ipso. ¶ Adhuc autẽ ꝙ si genera oppositorum debeam reduci nõ reducenẽ in cõtraria sed potius reducenẽ in affirmationem ⁊ negationẽ ⁊ priuationẽ ⁊ habitum. Quid ergo cause est ꝙ principia nõiantur contraria. Cum autẽ cõtraria sint opposita vt priuatio ⁊ habitus. ¶ Adhuc autẽ oppositoꝝ genera ab antiquo sunt distincta. Quid ergo cause est ꝙ antiq p̄ncipia dixerunt esse cõtraria potius ꝙ̃ opposita vt priuationem ⁊ habitũ. ¶ Amplius s̃m ante dicta oportet cũ non fiat ex alijs nec et alterutris eẽ simul in eodẽ subiecto. Talia autem que simul sunt in eodẽ subiecto nullo opponitur genere oppõnis. Videẽ ergo opinio Anaxa. ex hoc vera eẽ: ꝙ videlicet principia nõ sint opposita: sed velut quecũq; contingẽtia vni ⁊ eidẽ subiecto sicut albũ ⁊ musicũ ⁊ silia. ¶ Adhuc autẽ si dicerenẽ p̄ncipia esse opposita tũc relinquereẽ ea non posse simul eẽ in s̃bta materia: aut igiẽ vnũ erit i s̃bã materia: ⁊ alterũ erit simpl̃r extra ipsaꝫ: aut vtrũq; erit extra. Et qꝺcunq; istoꝝ detur sequiẽ incõueniens: ꝙ vꝫ aliqꝺ p̄ncipiorum nature sit extra mãꝫ: qꝺ si veꝝ est sequiẽ ꝙ non trãsmutet nec mã trãsmuteẽ s̃m ipm: qꝺ est extra ipsaꝫ generatiõeꝫ sicut in metaphysicis p̄batur. ¶ Adhuc autẽ ad gñationem rei sufficit ꝙ vnũ sit actiuum ⁊ alterũ passiuum. Sũt autem hec forma ⁊ materia: hec autem semp simul sunt in nã ⁊ nullo genere oppositiõis opposita. ¶ Adhuc autẽ supra habitũ est ꝙ vna p̄prietas principioꝝ est ꝙ ipsa non sunt ex alterutris. Cõstat aũt etiã ex ante habitis ꝙ cõtrarioꝝ vtrũq; fit ex altero. ergo p̄ncipia nõ sunt contraria sed potius silia vel contingẽtia eidẽ subiecto nõ cõtraria vt videẽ. Si autem ⁊ hoc cõcedaẽ habet rursum quãdã dubitationẽ: qm̃ que erit habitudo vnius ad vnuꝫ si talia sunt non opposita p̄ncipia eadem erit habitudo eiusdẽ ad infinita eo ꝙ infinita accidunt eidẽ subiecto: nõ ergo esset positio vera que iducta est supra: ꝙ tamẽ fit musicũ ex imusico nõ fit ex quolibet imusico: qꝛ s̃m hoc posset fieri ex quolibet ⁊ corrũpi in qꝺlibet qꝺ improbatũ est in añribus. ¶ Ad oia aũt hec sine preiudicio aliter dicendum p̄ modulo nostro oẽs s̃m doctrinã Aristo. tenuere qui princeps fuit Peripatheticorum principia eẽ contraria: ⁊ cõuenerũt etiam fere omnes alij in hãc sniam lꝫ differrent in modo ⁊ suppositis contrarioꝝ sicut diximus: hec autẽ contraria sunt illa inter que est motus ⁊ motatio que permixta est motui sicut infra dicemus: que lꝫ in singulis mobilibus sint alia ⁊ alia tamẽ i cõmuni rõne dicuntur contraria: ⁊ hoc oportet nos loqui i cõmuni: qꝛ sic est p̄cessus scientie a cõibus ad spẽlia qꝺ qualiter sit dico ꝙ sicut ẽ in genere ⁊ differentijs respectu speciei constituende: ita est in materia ⁊ contrarijs respectu rei constituende per fieri ⁊ moueri s̃m naturam. Genus enĩ est generalis forma que ideo generalis: qꝛ est imperfecta ⁊ indeterminata: ⁊ cũ trahitur ad perfectum determinatur per differentiaꝫ cõitas ⁊ confusio eius: ⁊ sic condocitur ad esse speciei: lꝫ ergo alia sit natura generis s̃m id qꝺ supponit genus: ⁊ alia natura differentie s̃m id qꝺ supponit differentia: tamẽ in potestate generis eẽ differẽtia habitualiter sicut in habitu sine forma cõfusa non adunata ad vnũ vel ad aliud nec distincta per actũ vel alium. Et si queratur vtrum ille confusus habitus ⁊ forma in genere sit eadem cũ forma speciei dicemus ꝙ est idẽ ⁊ non idem. Est enim nõ idem s̃m esse: ⁊ eẽ ideꝫ quodãmodo s̃m id qꝺ est essentia quedam: dico autem quodãmodo ⁊ nõ simpliciter: qꝛ est vna eẽntia que est in duobus. s. determinato distincto: ⁊ non determinato ⁊ indistincto: sine perfecto ⁊ imperfecto sed est vt deficiens in his que ad esse exiguntur quando est indeterminata ⁊ vt habẽs necessaria ad esse quãdo est determinata: ⁊ hic quidem habitus cõfusus vnus est abstrahens ab oĩbus speciebus lꝫ operatio eius et analogia nõ sit vna, p̄ut cõparatur ad spẽm vnã: ⁊ p̄ut cõparatur ad aliam: ⁊ hic habitus dicitur habitualis potestas per quã differentie generis omnes sunt intra genus ⁊ extrahuntur ab ipso s̃m rationem per intellectũ agẽtẽ cõpositiõi in genere ⁊ differẽtijs: ⁊ est nũc manifeste cognoscere ꝙ genus est compositum quoniã natura quã supponit genus vt s̃m quoddam differẽtiarum alia est ab illo habitu confuso qui est in genere habitualis potestas que natura gñis potestate oẽs continet differẽtias. Et qꝛ differẽtie nate sunt circa cõe fieri s̃m ⁊ vniũtur in vna potestate habituali ipsi⁹ et distãt a se sub illo quãdo actualiter accipiunẽ ⁊ expellunt se mutuo ab illo. per hoc eni ꝙ vna generaẽ in ipso alia nõ inest s̃m esse. ideo differẽtie s̃bales dicũtur cõtrarie ab Arist. in .10. p̄me phĩe. per oẽm enim eũdem modum se habent cõtrarie qualitates ad s̃m sicut autem diximus in genere et differentijs: ita est per oĩa etiã in materia ⁊ cõtrarijs preter hoc solũ ꝙ materia nõ est forma generalis. Materia enim est s̃bm formatum in entibus ⁊ habet in se habitũ cõfusum formarũ qui habitus imperfectus est ⁊ indistinctus: ⁊ hic habitus si accipiatur in materia cõi est sicut in genere remoto. Si aũt accipiatur in mã p̄pinqua ⁊ appropriata est sicut in genere p̄ximo vel p̄pinquo. Est autẽ habitus hic habitualis potestas qua mã claudit in se formas plures vel pauciores s̃m ꝙ fiunt p̄pinqua vel remota: ⁊ est hec potentia habitualis idem ⁊ diuersa a formis per oẽm eũdem modũ quo diximus ꝙ habitualis potestas differt: ⁊ idem est cũ differentijs oppositis ⁊ forme sub ipso accepte hñt se per moduꝫ cõtrariatum differẽtiarũ sub genere: ⁊ hee forme contrarie sunt p̄ncipia rei mobilis s̃m ꝙ est mobilis: qꝛ omne qꝺ mouetur aliquo mõ: moueẽ de ꝫrio ad cõtrariũ: qꝺ qualr̃ accidat videamus. ¶ Sumamus aũt hic qꝺ in tertio libro huius scie p̄babimus. s. ꝙ mot⁹ physicus nõ sit nisi aliqua forma fluens s̃m suum esse ⁊ nõ s̃m suam essentiam: sicut pꝫ in eo qui albaẽ. Albatio enim nõ est nisi albedo fluens s̃m esse qꝺ habet in materia ⁊ eciẽs cõtinue de esse in eẽ. Cõstat autẽ ꝙ sic fluens nõ flueret nisi a permixtiõe magnitudis eiceret. ergo fluit a cõtrario sibi permixto: sed hic fluxus hꝫ p̄ncipiuꝫ ⁊ mediũ ⁊ finẽ. Cõstat aũt ꝙ p̄ncipiũ eius magis est in cõtrario p̄mixto vel iuxta ipm. Mediũ aũt eius est in natura s̃m esse qꝺ eq̄ualr̃ vtrũq; respicit extremoꝝ: ⁊ finis ei⁹ eẽ s̃m recessum a natura cõtrarij ⁊ accessuꝫ ad statũ in albedine: opꝫ ergo ꝙ fit de cõtrario ad ꝫriũ per mediũ. In omni eni motu prius venẽ ad mediũ ꝙ̃ ad finẽ. Si aũt aliqs ista velit cõsiderare subtilr̃ inueniet duo extrema mot⁹ esse cõtraria: ⁊ mediũ per qꝺ eq̄distantia accipiẽ esse potestateꝫ illam habitualẽ materie in qua ambo equaliter s̃m posse et nõ s̃m esse existũt. sicut aũt genus s̃m eẽ nusq̄ est nisi in speciebus ita mã s̃m eẽ nusq̄ est nisi sub formaꝝ altera que cõtrarie sunt. ⁊ cũ motus cõueniat materie s̃ꝫ eẽ oportet ꝙ cõueniat ei s̃m exitũ de ꝫrio in cõtrariũ: ⁊ nõ s̃m exitũ a potentia habituali media inter ꝯtrarias formas: ⁊ hinc eẽ ꝙ p̄hĩ dicunt ꝙ priuatio semper saluata est in contraria forma lꝫ s̃m rõnem differat ab ipsa. ¶ Et eẽ adhuc aduertẽdũ i ipsa consideratione ꝙ quelibet formarũ potestate habituali existentium in eadem materia cõtraria est alteri ⁊ priuatio ad ipsam: si eni considerentur forme ille p̄ut sunt actuale eẽ dãtes materie absq; dubio contrarie sunt per modum supradictum: qꝛ bene sequiẽ si vnum contrarioꝝ eẽ forma tũc ⁊ alterum est forma. Si autẽ ꝯsiderentur ille forme per hoc ꝙ vniuntur in habitu cõfuso materie ambiẽtes formas potestate vnaqueq; earum habebit aptitudinem ad alteram sed deficit ab actuali esse eius: ⁊ sic contrariũ necessario supponit priuationem. ¶ Et si queraẽ a quo illorum habent ꝙ mouẽtur adinuicem ⁊ transmutantur non erit difficile s̃m prehabita assignare: qꝛ motum ⁊ potentiam mouẽdi adinuicẽ habent s̃m hoc qꝺ cõe est vtrisq;. s. s̃m ꝙ vnaqueq; priuatiue se habet ad alteram: qꝛ sic habent tã s̃bm cõmune ꝙ̃ aptitudinem recipiendi formã oppositam: aptitudineꝫ dico habitualem sicut ante diximus: tamẽ qꝛ materia s̃m eẽ habet mutari: ⁊ s̃m esse nõ est in sola ⁊ simplici aptitudine: illa oportet ꝙ principiũ motus sit a contrario vel medio qꝺ loco est cõtrarij: nec tamẽ p̄ncipiat motũ vt cõtrarium: sed potius vt priuatiue oppositũ sicut patet ex p̄dictis. ¶ Dis habitis nihil difficile est respõdere pro obiectis ⁊ alijs que similr̃ obijci possunt. Ad hoc enim qꝺ dicit cõtraria eẽ cõsequentia genus: dicẽdum ꝙ hoc veruꝫ est de genere qꝺ diuiduntur sed tamẽ p̄cedunt hoc qꝺ cõstituiẽ: ⁊ hoc est id qꝺ generatur ⁊ constituitur in nã sicut nos diximus in p̄hemijs libri istius. huius enim qꝺ in natura generatur s̃m spẽꝫ quaꝫ

Doctoris solutio ad q̄stionem.

An for⁹ gñis sit eadẽ cum forma spẽi.

Vbi iam inter mãꝫ ⁊ genus regre i p̄ meta c. 17. ⁊. 12. meta c. 14. ab Auerroi.

Solo ad rõnes principales.

natura precedit nos querimus hic in cōmuni principia non conſiderantes hoc vel illud qḋ eſt in genere minere vel plā‑te vel alijs. ¶ Nec ideo ſequit̃ ꝙ ſint ex alijs: q̄a nō ſunt ex alijs cōtrarijs que ſunt ante ipſa in motu quē principiāt: ſꝫ ſint ex alio qḋ poteſtate eſt vtrūq̃ eoꝝ. Sic eniꝫ intelligitur quādo dicitur ꝙ principia prima non ſunt ex alijs. Sufficie enim ꝙ nō ſunt ex alijs ſm modū illū quo illa ſunt ex ipſis. Subiectū tamē ipſoꝝ prius eſt ipſis ⁊ ſunt ex ipſo nō ſimpliciter: ſꝫ quodā mō vt ſupra patuit: ⁊ adhuc inferius in ſequētibus operis iſtius melius explanabit̃. ¶ Qḋ aūt obijcit̃ ꝙ ſub̄a ſub̄e nō eſt cōtraria ſoluūt Alex. ⁊ Auer. dicētes ꝙ hoc eſt veꝝ in cōpoſitis: nō aūt in ſimplicibus: nec ego reꝓbēdo ſolutionē ipſoꝝ. ¶ Si autem in ſimplicibus diſtinguat̃ inter vere cōtraria: ⁊ ea que habēt moduꝫ cōtrarioꝝ melius erit intelligere: q̄a ꝓpterea que ſupra dicte ſunt forme ſb̄ales modū habēt ꝯrioꝝ. In eo aūt ꝙ ꝯria ſunt actiua vel paſſiua ſm ſe vel per ꝓma ꝯria actiua vel paſſiua deficiūt a vere ꝯrijs: q̄a ſic ꝯria nō ſunt niſi in q̄litate. ¶ De ſolone aūt Auicēne ⁊ Auerrois pꝫ qualr̄ intelligat̃ ſi quis eā velit ſuſtinere: ⁊ qḋ obijcit̃ ꝙ per actionē ⁊ paſſionē ꝓbatur ꝑncipia eē ꝯria: dicēdum ꝙ ꝯria que ſunt in ſb̄a dupl̄r accipiunt̃. ſ. ſm ſe ⁊ ſm eē qḋ habēt in mā: ⁊ ſꝫ ſe quidē nihil agūt nec patiunt̃: ſꝫ ſunt forme ſimplices. Si aūt accipiant̃ ſm eē qḋ habent in mā ſic eo ꝙ ſunt ſb̄ales ſunt terminātes ⁊ ꝑficientes in mā: ⁊ iō oēs actiue qualitates que ſunt in mā ſunt inſtrumēta earū: ſicut eni calor nō diſſoluitur tm̄ ⁊ rarificat mām: ſꝫ ſeruat ꝓportionē ad carnē ⁊ os ⁊ lignū ⁊ alia ſimilia ſm ꝙ informat̃ ab vna forma ſb̄ali vel ab alia: ⁊ ſic forme ſb̄ales ſunt actiue ⁊ paſſiue. Quia ſicut diximus ꝓportionatr̄ in talib⁹ mouere calidum in forma ſubſtātiali informatū: ita dicimus de paſſiōe humidi ⁊ ſicci: ⁊ ita dicimus de actiōe frigidi. Nos aūt de hoc reddere perfectā rōnē habemus in li°. 4. metheoroꝝ: ⁊ in libro de aīa. Ea eni que nūc dicta ſunt ſufficiant ad preſentē difficultatē de nature principijs motā remouēdā. ¶ Ad id aūt qḋ dicit̃: priuatio nihil eē ſatis planū eſt ſoluere per aūdicta: ſꝫ eni per hoc ꝙ priuatio eſt nihil ſit tn̄ ꝑ hoc ꝙ relinqt aptitudinē formalem aliqd eſt: ⁊ ſic principiat motū rei mobilis: ſed tn̄ infra oſtēdemus ꝙ ꝑncipiꝫ rō nō eq̄liter cōuenit trib⁹ ꝑncipijs ſed potius per prius ⁊ poſterius. ¶ Qḋ aūt querit̃ qd cauſe ſit ꝙ principia dicant̃ ꝯria cū aūt cōtraria ſint oppoſita vt priuatio ⁊ habitus ſatis eſt planuꝫ ſoluere per aūdicta. Si eni in oppōne ꝯrioꝝ tanq̄ radix oppoſitiōis ſupponat̃ oppō que di̇ ꝑuatio ⁊ habit⁹ ꝓp poteſtatē habitualē in qua vniunt̃ ꝯria que eſt relicta in ꝑuatiōe ⁊ habitu. Et hec eſt rō ꝙ Ariſt. reduxit ꝯria in ꝑuationē ⁊ habitū ⁊ nō ecōuerſo: ſed tn̄ ſm ꝙ motus ꝑncipiat̃ in eē eſt ꝓceſſus motus a ꝯrio in ꝯriū: ⁊ ideo peripathetičis mag̃ placuit ꝑncipia motus eē ꝯria q̄ꝫ priuationē ⁊ habitū: tn̄ q̄a cōtrariū nō inq̄ꝫtū eſt ſpēs ⁊ forma oppoſita mouet: ſꝫ potius ſm ꝙ ꝑuatio eſt in ipſo: iō ſpecificātes per exempla ꝑncipia motus poſuerūt ꝑuationē ⁊ habitū eē ꝑn̄ᵃ. ¶ Ex his pꝫ vlterioris queſiti ſolō vtrū vꝫ. ꝑncipia ſint queq̄ꝫ ꝯtigentia eidē ſb̄to vel ꝯria: pꝫ eni ꝙ ꝯria: ⁊ qḋ di̇ ꝙ ꝯtraria nō ſiūt ex alterutris: intelligit̃ ꝙ vna ꝯrietatis extremitas nō ſit ex alia: ſicut calor nō ſit ex frigore: ſed ſm ꝙ vnū ꝯrioꝝ ē ꝑuatio alterius: in mā ſubiecta bn̄ ſit vnū ex alio: ⁊ ē nihil ſit nāliter niſi ſm hūc modū: ⁊ nihil ꝓhibet ꝯria hoc mō ſimul eē vt ī motu: ⁊ nō vt in eē in eodē: q̄a q̄n ſunt in motu vnū eſt ſicut priuatio ꝓcedēs ad habitū: ⁊ alterū eſt ſicut forma ſinēs de potētia ad eē ⁊ nō ſicut forma dans eē abſolute. Sic. n. ꝯtraria ſimul ſunt in oī motu: ⁊ hoc mō ſunt ꝑn̄ᵃ cauſantia motum: hoc aūt in tertio huius ſcīe libro erit manifeſtū cū de motu loquemur: pꝫ ē ꝙ neutꝝ ꝑncipioꝝ hoc mō ſumptū eſt extra mām ⁊ motū ſed vtrūq̄ eſſentiālr̄ eſt intra ipm motū ⁊ mām. ¶ Nec ſufficit actiuū ſolum: ſed opꝫ eē in qḋ agit: ⁊ hoc dupl̄r. ſ. ſicut ꝯriū qḋ expellit: ⁊ ſicut mā que ſuſcipit actionē agentis: ⁊ iō opꝫ eſſe ꝑn̄ᵃ ꝯria. Et ex his pꝫ ſolō dubitabiliꝫ que mota ſunt ⁊ aliuꝫ illi. ¶ Per hoc autē ꝙ nos hic fecimus comparationē inter genus ⁊ mām ⁊ ꝯria ⁊ differētias nō intelligimus ꝙ mā ſit genus. vel diffe ſint ꝯria ſm nām accepta cum nos ꝑdixerimus genus eē formā ĝnālē: ⁊ differētias eē ꝑdicabiles de his quoꝝ ſunt diffe. Mā aūt nō eſt forma nec forme ſunt ꝑdicabiles de mā vel de eo cuius ſunt forme: q̄a genus eſt intētio rei ⁊ ſiliter differētia. Et ad hoc intelligēdū eſt ꝙ (ſicut nos ante diximus) vle ⁊ forma rei triplex eſt. ſ. id qḋ eſt ante reꝫ: ⁊ hoc eſt hic cauſa: ⁊ id qḋ eſt in re: ⁊ hoc eſt forma: ⁊ id qḋ eſt poſt rem abſtractū per intellectū ab ea: ⁊ hec eſt rei intētio. ¶ Cū aūt a re ſit abſtractio ſit illa abſtractio a re tota: ⁊ iō id qḋ abſtrahit̃ a tota re predicat̃ ⁊ vocat̃ ꝓpter hoc forma toti⁹ ⁊ nō ꝑtis totū em ſm ꝙ in ſuis eēntialibus cōſiderat̃: pōt ſignificari ſm ꝙ eſt ſubſtans forme vel ſm ꝙ eſt forma ꝑfecta. ¶ Et ꝑmo q̄dē mō ab eo toto ſic cōſiderato abſtrahit̃ genus: ⁊ ſcḋo mō ab eo toto abſtrahit̃ ſpecies vel diffa ſi cōſideret̃ vt perfectū per hoc qḋ dat ei diſtinguēs ⁊ perficiēs ipm in eſſe: ⁊ ſi ꝯſideret̃ vt ſubſtās accn̄tib⁹ ab eo toto abſtrahit̃ albū vel muſicum ⁊ oīa hec ꝑdicabilia ſūt de toto eo ꝙ ſunt forme a toto ſeparate: ſed hoc non ſit in forma ⁊ materia quoꝝ neutrū eſt totius vt cōſtituēs totuꝫ: ſꝫ cōſtituunt totū ⁊ cōponūt: ⁊ iō dicunt̃ ꝑtes de toto nō ꝑdicabiles. De hoc aūt tractādū erit in ꝑma philia: ſꝫ ad intellectuꝫ cōtrarietatis ꝑncipioꝝ ſuffiriūnt ea que hic dicta ſunt.

¶ Cap. 4m. Qꝫ ꝑn̄ᵃ nec vnū ſunt nec infinita ſm numerum.

Conueniens autē poſt hec vtiq̄ꝫ erit dicere vtrū ꝑn̄ᵃ vnum vel duo vel infinita ſint ſm numeꝝ. ¶ Et oſtēdemus ꝑmo ꝙ nō ē poſſibile vt principia ſint vnū vel infinita: deide inueſtigabimus in quo ſint nūero. ¶ Ex aūdictꝫ autē oſtendit̃ ꝙ nō eſt poſſibile vt ꝑn̄ᵃ ſint vnū. ¶ Cū enim habitū ſit ꝙ ꝑncipia ſint ꝯria: cōtrarietas aūt nō pōt eſſe ſaluata in vno opꝫ ꝙ principia nature ⁊ mot⁹ ſint plura vno: ſꝫ eiꝫ in omni ĝnē vnū ſit ante duo ⁊ duo ante tria: tn̄ in ĝnē ꝑncipioꝝ phīce rei nō eſt ita. Et hoc iō eſt q̄a ꝑncipiū phīci non dicit ſimplr̄ primū genus principij ſed dicit ꝑmū in quadaꝫ nā que mobilis eſt vt diximus in ꝓhemijs: ⁊ iō actus principij phīci non pōt ſaluari in vno. Mouēs enim phīce mouet motū ⁊ opꝫ ꝙ ſit mobile ei ſbm ⁊ ꝯrium: ⁊ ideo principia rei mobilis ſm ꝙ eſt mobilis opꝫ eē plura vno. Lꝫ autē ſint plura non tamen poſſunt eſſe infinita. Si eniꝫ eēnt infinita: tūc ens ꝑncipiatū phīce neq̄ꝫ ſciretur: neq̄ꝫ credulitas aliq̄ hīet̃ de ipſo: q̄ꝛ ſicut ſupra oſtēdimus oīs ſcīa ⁊ credulitas rei habet̃ in qualibet ſcīa ex ſcīa principioꝝ: ſed ꝑncipia infinita nō ſunt ſcibilia: q̄a intellectus nō pōt tranſire infinita. ⁊ id qḋ ē ex ꝑncipijs eēt ignoratū. ¶ Si qs autē ſophiꝝ nobis opponat dicens ꝙ deus creator ſublimis ⁊ glorioſus eſt infinit⁹ ⁊ tamē ſcīa credulitatis habet̃ de ipſo: ⁊ ita nō videt̃ valere rō inducta. ¶ Adhuc aūt q̄ſi ſi detur eē infinita ꝑ numeꝝ ⁊ infinita per extenſionē ꝯtinui ſicut multi phī poſuerūt: conſtat ꝙ deus glorioſus oium illoꝝ vtroq̄ꝫ mō infinitoꝝ habebit ſciam: ⁊ ideo iterū rō inducta concludere nō vꝫ. ¶ Rñdebimus ad hec ꝙ aliter deus glorioſus eſt infinit⁹ ⁊ alr̄ infinitū per numeꝝ vel per extēſionē. Deus aūt tum dr̄ infinitus di a negatione finiētis ipſum ⁊ mēſurantis extra infinituꝫ: q̄a vꝫ impoſſibile eſt ipſum finiri loco vel tēpore vel intellectu capiente ipm ꝓp qḋ eſt plene inenarrabilis: hoc eſt q̄a eū perfecte intelligi nō cōuenit niſi a ſeipſo: eſt tn̄ ipſe finiēs ſe: q̄a tātus eſt quātus ipſe ſe intelligit. Si eni deus diceret̃ eē infinit⁹ ſicut infinitū di̇ quantū ad diſcretū vel cōtinuū: ſequeretur deū eē ſemper imperfectiſſimū q̄a infinitū. hoc mō imperfectiſſimū eſt cum ſemper aliqd eius qḋ ipm ꝑficere opꝫ ſit ex̄ ipm ſicut nos infra in tertio libro huius ſcīe oſtēſuri ſumus. Infinitū autē qḋ di̇ a negatiōe finientis ipm extra ꝑfectiſſimum eſt ⁊ ſua nobilitate excedēs oēm loci ⁊ temporis ⁊ ingenij capacitatē que vel eſt vel quā poſſibile eſt eē. ¶ Lꝫ aūt ponamus eē infinita actu ſicut poſuerūt q̄dā pithagoricoꝝ: cōcedimus tn̄ deū cuius ſciam nihil effugit illa infinita eīa ſcire qḋ iō cōtingit q̄a ſua ſcīa nō cauſat̃ a ſcitis ſed potius eſt cā oium ſcitoꝝ. Et ideo ſciēdo ſe eſſe cām ipſoꝝ ipſe ſcit infinita: ⁊ ideo ſcīa infinitoꝝ in ipſo eſt per vnū qḋ ipſe eſt qui ſibi finitus eſt: vnde ipſe nō intelligit rē per intellectum trāſeuntem ſuper rē intellectā niſi quātum intelligit ſeipſum. Nr̄a autē ſcientia nō eſt cā ſcitoꝝ ſed potius cauſat̃ a reb⁹ ſcitis: ⁊ ideo opꝫ noſtrū intellectū eē trāſeūtem ſuper ſcita ⁊ intellecta: ꝓp qḋ cōtingit ꝙ ea nō intelligit que trāſire nō poteſt ⁊ hec ſint infinita ſicut diximus. ¶ Stat ergo rō inducta ꝙ vꝫ principijs infinitis exiſtētibus ſicut dixit Anaxa. ens ꝑncipiatuꝫ ab ipſis erit ignoratum. ¶ Aliter tn̄ hoc ipſuꝫ probauimus ſic ꝙ in omni genere vno non eſt niſi vna contrarietas

Nota q̄ꝫ ſm. Auerr. formas ſub̄ales eē actiuas et paſſiuas.

Nota ſꝫ me. et Doctoris ꝑre oppō ꝑuationis reducit ad oppōnem ꝯriſ: habitus ⁊ habitus tn̄ q̄ꝫ ad radicem.

Nota hic qḋ ſit for⁹ tot⁹ et qd ſit for⁹ pꝫ. ⁊ ꝓp qd for⁹ toti⁹ ꝑdicat̃ de toto mō autē for⁹ ꝑtis.

Tex. c. c. 50.

Quare ratio ꝑncipioꝝ nō ꝑt ſaluari in vno in rebus phyſicis.

Obiectiones ꝯ predicta.

Solutio

Nota ſubtilē modū declarandi quo deus ſit infinitus.

Nō q̄ꝫ deus ſꝫ theologos infinita cognoſcit.

Nota ſcīa [illegible] dicitur de ſcīa dei ⁊ de ſcīa nr̄a. vide etiā Com. in me. co. 5.

trarietas prima. Cū igitur se genus habeat ad differētias sicut potentia ad actum queadmodum superius explanauimus: necesse est q̄ p̄me potētie in genere p̄me respondeant differētie ꝯrie: ille sunt cōtrarietas vna p̄ma que est in genere vno. ⁊ sic sunt. 10. p̄me cōtrarietates fm̄. 10. genera: q̄z autem nouē accidentiū genera tāq̄ ad cām ⁊ s̄bm reducuntur ad s̄bam oportebit necessario q̄ alia genera cū ꝯrietatibus suis causent̄ ⁊ principient̄ a genere s̄be eo mō quo iperfectuz fiunt ⁊ principiat̄ a perfecto. nō ita q̄dem q̄ p̄ncipia alioꝝ generū p̄ncipient̄ a principijs s̄be ita q̄ habitus ab habitu ⁊ priuatio a priuatiōe: sed potius sic q̄ alioꝝ generū principia a s̄ba composita principiant̄ q̄a s̄bm cōtrarietatē accñtaliū non est mā sed poti⁹ cōpositū. ⁊ ideo ēt cā ipsoꝝ est s̄ba cōposita ex quo relinquitur q̄ p̄ncipia alioꝝ generuz nec sunt p̄ncipia simpl̄r: nec sunt p̄ma simpl̄r: nec sunt principia entis simpliciter sed sunt principia s̄be ⁊ oīa ista colligūt q̄a ipsa sūt ⁊ p̄ncipia simpl̄r ⁊ p̄ma simpl̄r: ⁊ sunt principia eius qḋ simpliciter est ⁊ nō fm̄ q̄d. Hoc eni mō s̄ba est qḋ dā vnitū genus a quo p̄ncipiant̄ oīa alia genera ex quo sequit̄ q̄ nō sūt infinita principia formalia sed duo tm̄. s. cōtrarietas prima que est in genere s̄be. ¶ Si autē quis querat que sunt illa p̄ma cōtraria s̄be: que sunt p̄ncipia p̄ma: dicēduz vꝫ q̄ dupliciter accipimus p̄n⁰ prima motus. Accipimus eni prima in gn̄e ⁊ prima in re ipsa apud nām. In gn̄e autē p̄ma sūt prime differētie s̄be sicut diximus: ⁊ hoc mō p̄ma accipiuntur fm̄ ꝓprietatē istius scie quā tractamus in libro isto: q̄a nos hic cōsideramus mobile non ꝯcretum ad nām sicut pꝫ in ā habitis. Unde p̄ma principia mobilis sunt pricipia que q̄rimus hic: ⁊ hec sunt mā ⁊ forma: ⁊ p̄uatio non ꝯcreta ad spēm aliquā mobilis: sicut eni sepius diximus ꝓcessus artis ē ab vliori ad particularius. Et ideo in sequētib⁹ libris scie nālis tāgemus p̄n⁰ mobilis huius vel illius. ¶ Scōm rē autē prima principia motus sunt p̄ncipia mobilis fm̄ locū ⁊ p̄ma principia gn̄ationis ⁊ corruptiōis ex pte agētis sunt qualitates p̄me: ⁊ ex parte materie p̄ma q̄dē sunt rarū ⁊ densuz: hec autē oīa sequēs sermo declarabit. ¶ Nos aūt p̄mo mō dicta p̄ma p̄n⁰ s̄be esse p̄ncipia diximus que fm̄ nām sunt p̄ma ⁊ fm̄ viā itellectus: hoc eni melius est dicere esse finita q̄ꝫ infinita: q̄a si aliqd debeat causari ⁊ ipm pōt cāri ex finitis principijs melius causatur ex finitis q̄ꝫ ex īfinitis. Et iō Empedocles melius posuit p̄ncipia eē finita q̄ꝫ Anaxa. qui dixit ea eē īfinita: q̄a oīa nālia causauit ex q̄tuor elētis Empedocles sicut causauit ea ex īfinitis homogeneis Anaxa. ⁊ ideo q̄a eadem cāmus ex finitis que ex īfinitis causari dixit Anaxa. melius est dicere p̄ncipia eē finita q̄ꝫ īfinita. ¶ Amplius fm̄ modū quē p̄diximus lꝫ multa sint ꝯria fm̄ diuersa genera: inter tn̄ genera quedā sunt priora ⁊ quedā posteriora. Illa enim que fiūt ex alijs sicut ex suis causis sicut dulce ⁊ amarū ⁊ albū ⁊ nigrū fiant ex q̄tuor q̄litatib⁹ p̄mis: ⁊ sūt posteriora. Et illa ex q̄b⁹ fiunt sunt priora. Cum igit̄ p̄ma sint que nō fiunt ex alijs. sed alia ex ipsis vt diximus: ⁊ illa sint pauca cōstat q̄ prima p̄ncipia nō sunt īfinita sꝫ pauca numero. ¶ Adhuc aūt id qḋ dcm̄ ē ex hoc ēt cōstat q̄ pricipia semper manere opꝫ: que eni nō fiūt ex alijs semp manēt: q̄a que ex alijs nō fiūt: ex alijs ēt nō corrūpunt̄. Preterea a aūt nō fiunt ex alijs: ergo nec ex alijs corrūpunt̄ sed manēt semper.

Dubitat q̄ño p̄n⁰ opꝫ semp manere. Solo ꝓpria.

¶ Hoc aūt multā hꝫ dubitatiōē: si eni mā mobilis ē de cōtractio in ꝯriis: videt̄ q̄ vtrūq̄ ꝯrioꝝ destruat̄ per alterum: ⁊ sic neutrū eoꝝ semper pōt manere. ¶ Hoc autē soluit̄ p hoc q̄ primus habit⁹ forme nō est sepabilis a mā sicut pꝫ in generatiōe corporis vbi materia a corporeitate nō separat̄ in vniuersū sꝫ separet̄ ab hac ⁊ ab illa: ⁊ lꝫ p̄uatio que illi habitui opponit̄ nō remaneat in rōne priuatiōis manet tn̄ sꝫ q̄ res saluatur est in ꝑfectiōe que fit per habitū: sicut nos supra diximus: ⁊ ita id qḋ est p̄n^m simpl̄r sicut prima mā ⁊ prima forma semp manet. Qḋ autē est principium fm̄ q̄d manet quodāmō: ⁊ quodā aliu modo nō manet.

Auic. solō.

¶ Auicēna tamen de hoc duas dat alias explanationes quaꝝ vna est alioꝝ opinio dicentium: q̄ ideo dictū est q̄ principia gn̄atiōis manēt semper: q̄a nūq̄ fuit hora in qua nō eēt gn̄atio in mā ⁊ p̄uatione eo q̄ mūdus sit eternus: ⁊ hij dicūt manere semp nō fm̄ esse sed q̄a primo nō exiuerunt in esse. Alij autem dixerunt manere semp in vniuersi: q̄a vniuerse per se neq̄ generat̄ nec corrūpitur: sicut in littera ꝯtinet̄ quā diximus: ⁊ hoc cre-

dimus eē versus q̄ꝫ primū. Nos eni de priori opinione infra determinabimus. ¶ Dicit ēt Auer. vꝫ q̄a priuatio in ratione priuatiōis manet sed nō eadem nūero: q̄a quādo mā p̄fecta per formā vnā amittit priuationē quā habuit ad formā illā. hꝫ tamen priuationem ad formā aliam quā nata est suscipere: ⁊ ita prima contraria manēt semper. ¶ Manifestū est igitur q̄ principia neq̄ infinita sunt neq̄ vnum.

Solō Au.

¶ Cap. 5^m. Q̄ principia nō sunt plura duob⁹ aut tribus.

Quoniam autē pricipia sunt finita rōnē habet q̄ sint duo tm̄. ⁊ q̄ nō duo tm̄ sicut ⁊ rō q̄dē ad hoc q̄ sint plura duob⁹ est. q̄a cum habitū sit q̄ principia prima opꝫ eē cōtraria pōt aliq̄s dubitare dicens q̄ ꝯtrariū nō facit alterū vel aliq̄d ex altero: densitas eni non facit raritatem neq̄ ecōuerso raritas densitatē: ⁊ simil̄r est in oībus alijs cōtrarietatib⁹ que a p̄hīs diuersis dicunt̄ esse principia: q̄a discordia nō conducit ad esse concordiam neq̄ facit aliq̄d ex ipsa: nec econuerso cōcordia ex discordia: sed vtrūq̄ facit in [illegible] tertium q̄dd aꝫ tertiū qḋ subijcit̄ vtriq̄ vel in plura: sicut Platonici dicūt qui plura ponunt mālia subiecta cōtrarijs ex quib⁹ dixerunt parari nām mālium entiū.

Tex. c. cō. 51.

¶ Amplius de eodem dubitabit aliq̄s quomō vꝫ contraria sint principia nisi supponatur eis natura tertia: q̄a nos videmus q̄ cōtraria nō sunt s̄ba alicuius eoꝝ que sunt sed potius sunt forme eoꝝ fm̄ quas q̄lia dicunt̄. sꝫ id qḋ est p̄n^m simpl̄r: hoc simpl̄r ēt est ens: ⁊ opꝫ q̄ non sit sicut in subto aliquo sꝫ sit stans per se. Si eni diceret̄ p̄n^m eē in aliquo sicut in subto oporteret q̄ p̄n^m esset principiatū: ⁊ sic eēt ex aliquo alio qḋ supra iprobauimus: q̄a subiectū qḋ est stans p se prius est ⁊ principiū p̄dicati qḋ ē in subiecto.

Tex. c. c. 52.

¶ Amplius autē ex his que in predicamentis tradita sunt manifestū est q̄ s̄ba s̄be non est cōtraria: ꝫ contraria que dicta sunt esse principia nō sunt substātie. Qualr̄ igitur sunt ipsa per se sumpta principia s̄be. s̄ba eni sꝫ sit essentialiter ex nō s̄bis. Iterum autem si cōtraria tm̄ per se sumpta essent principia s̄be cum principiū sit prius principiato oporteret contraria que nō sunt s̄be esse priora q̄ꝫ s̄ba. et ergo non s̄be priores sunt s̄ba qḋ est inconueniens.

Tex. c. cō. 53.

¶ Uā si aliq̄s vtitur ambabus habitas rationes veras esse supponit. s. q̄ p̄ncipia sint contraria sicut duduꝫ ꝓbauimus: ⁊ q̄ principia substantie non sola possint esse contraria sicut nunc ꝓbatū est: oportebit eum necessario plura dicere principia q̄ꝫ duo: ponet enim tertiam mām que subijcitur duobus cōtrarijs p̄mis sicut dixerunt illi qui omne qḋ est dixerunt vnam quandam materialē naturaꝫ esse sicut aquā aut ignem: aut medium inter ista. ¶ Hec autem ea que dicta sunt obscura remaneant adhuc eadem declarabimus amplius. Cōstat eni nihil agere in alterum nisi qḋ est in esse saluatum: cōtrariuz autē in esse non saluat̄ nisi per subm in quo est: ergo ad hoc q̄ in se inuicem agant contraria: debet ipsis subijci tertiuz qḋ est subm saluans ⁊ sustinens vtrunq̄: ⁊ sic non possunt eē tm̄ duo contraria principia. ¶ Adhuc id qḋ est ex principijs cōstitutū est hoc aliq̄d. Id aūt qḋ est hoc aliq̄d duo hꝫ in se, ipso ex principijs cōstituētib⁹ ipm: est eni per se subsistēs ⁊ est ens cōpletū in actu: opꝫ ēt q̄ vnū principioꝝ sit i se subsistēs: ⁊ hoc est id qḋ ꝯrijs subijcitur ⁊ alterū sit act⁹ eius: ⁊ hoc est alteꝝ ꝯriuꝫ qḋ est per modū habit⁹. ¶ Nec est nobis dubiū ex his que in logicis ⁊ p̄ma p̄hia dicta sunt s̄bam diuidi in tria. s. in mām ⁊ formā ⁊ cōpositū. Dicit̄ aūt s̄ba a substando: tū aūt substāt tria. s. mā ⁊ prima s̄ba ⁊ scḋa consiat q̄ id qḋ p̄mo substat a quo ambo alia habēt substare est mā ꝓpter qḋ ēt ipsa est subm primū: q̄a ipsa est que prime substat forme ⁊ primo: ⁊ hoc mō sola ipsa iter simplicia s̄ba ē.

Mā maxie s̄ba ē q̄a ē s̄bstando dr̄ s̄ba vide. 7. met. t. c. 8.

Ōis autē forma in quale p̄dicat̄: siue sit pars rei siue nō. Ex his eiꝫ que Porphyrius tradidit scimus q̄ dīa lꝫ sit pars eius qḋ est eē rei tn̄ in quale p̄dicat̄: talis ꝫ forma que pars eē rei ē: qualitas est rei eēntialis: ⁊ est in subto primo qḋ est mā cui dat eē ⁊ facit ipm actu eē cū ante potētia extiterit: ⁊ nō ē substātia fm̄ q̄ dr̄ a substare s̄ba: ⁊ hoc mō prima s̄ba que est hoc aliq̄d nō hꝫ a forma q̄ sit s̄ba sed potius a mā. ¶ Unde nō ergo itellerimus q̄ s̄ba nō est ꝯria s̄be: ⁊ q̄ s̄ba nō sit s̄ba: q̄a hoc mō prima ꝯria nō sunt s̄be: sed sunt s̄be fm̄ q̄ dr̄ s̄ba que facit s̄bam actu eē: hoc eni est q̄litas essentialis: ⁊ est pars ei⁹ qḋ est eē rei hn̄s ꝯriuꝫ: ⁊ est in s̄be.

cto primo qd est mã: ⁊ nõ in subto scdo: qd est cõpositũ: quia id qd est in subto secũdo qd est cõpletum ⁊ perfectu ẽe: est ꝑns esse perfectuz: ⁊ iõ non põt eẽ pars eius qd est rei esse: q̄ propter accñs est qꝫ cũ sit in aliquo nõ est in eo sicut qdã ps eius qd est eẽ ⁊ ipossibile est eẽ sine eo in quo est: ⁊ nihil differt forma subaĺis ab accñtali: ⁊ iõ suba ⁊ sit a nõ suba ⁊ sit ab ea sit eni a forma in actu nõ in eo qꝫ substat qd est substãtia sm qꝫ suba dr: que facit actu subam nõ aũt est suba que dicit a substãdo. Et per hoc pꝫ intellectus oium que sunt ꝑdicta: pꝫ etiã qꝫ necesse est aliqd substans subijcere contrarijs qd est mediũ ipsoꝝ ⁊ primũ subiectum vtriusqꝫ.

Cap. 6m. Quali id qd subijcit ꝯrijs mediũ est vtriusqꝫ.

Tex. c. 54. Cum autem — Quidam pꝰoꝝ hoc mediũ subm dicãt extrema elemẽta sicut ignẽ vl terram: qdã aũt media inter elẽta rõnabilius dicunt qui dicũt ipm eẽ mediũ qꝫ qui dicũt ipsũ extremũ: ipm eni mediũ in eo qꝫ est mediũ potentia est vtriusqꝫ extremoꝝ: actu autẽ neutrũ. Et qcunqꝫ posuit ipm magis separatũ a ꝯrijs verius posuit qꝫ ille qui posuit ipm magis excellẽtius ꝯrioꝝ ꝯiunctum: qa cũ nã mãlis que media est sit potentia in vtroqꝫ ꝯrioꝝ ⁊ actu in neutro magis similis est ei id qd non hꝫ excellẽtias ꝯrioꝝ sm actuz qꝫ id qd habet excellẽter ꝯria: ⁊ ideo qꝫ ad hoc illi qui dixerum mãm oium esse mediũ inter aerez ⁊ ignẽ vel mediuz inter aerem ⁊ aquã rõnabilius dixerũt qꝫ illi qui dixerũt qꝫ mã oium est vnum qtuor elẽtoꝝ: qa elemẽta distincta sunt excellẽtijs ꝯrioꝝ. Media autẽ elẽtoꝝ que quidã posuerunt: vt Heraclitꝰ dicebanẽ nullũ ꝯrioꝝ habere actu. Hac eadẽ rõne inter illos qui dixerũt mãm oium eẽ vnũ elementuz melius dixerũt qui posuerũt illud aerez: qa lꝫ aer potẽtialr sit calidus ⁊ humidus tñ sm actũ nullũ hꝫ ꝯrium in excellẽtia: sed variaẽ sm actuz suscipiẽs oẽs differentias ꝯrioꝝ. Est eni mõ humidus mõ siccus: ⁊ mõ frigidus modo calidus. Post hos etiã melius alij dixerũt mãm oẽm dicẽtes eẽ aquã: qꝛ lꝫ aqua sm actum sit frigida ⁊ humida: de facili tñ variaẽ ad opposita istoꝝ: qa qñqꝫ calesit vt ferueat quãdoqꝫ aũt cõgelatione siccaẽ: ⁊ ideo magis similia sũt ista materie prime qꝫ ignis ⁊ terra que ita de facili non variantur.

Nota qũo sit intelligẽdum aerẽ eẽ calidũ ⁊ hũidũ.

Tex. c. 55. Oẽs tamẽ phi qui dixerũt mãm oẽm vnũ aliqd corpꝰ esse cõueniunt in hoc qꝫ dicũt ipm ꝯrijs distingui: qdã enim dicunt ipm distingui ⁊ figurari raritate ⁊ densitate: ⁊ qdã magno ⁊ paruo que vniuẽr dicta sunt in excellẽtia ⁊ defectu qd est additio vel diminutio: sicut diximus in antehabitis: videẽ eni antiquissima opinio Pithagoricoꝝ eẽ qꝫ principia rerum sunt tria. s. vnuz qd est nã media ⁊ superabundãtia ⁊ defectus. Sꝫ antiqui nõ eodẽ mõ ista tria ponebãt eẽ principia quẽadmodũ postea posuit Plato. Antiqui enim dixerunt qꝫ duo que sunt ꝯria faciũt ⁊ sũt actiua ⁊ vnũ qd est natura media iter ea patiẽ ⁊ est passiuũ. Posterioꝝ aũt qdam sicut Plato dixerũt qꝫ vnũ qd est cõe ꝯrioꝝ facit ⁊ duo patiunẽ que sunt cõtraria. Ex dictis igiẽ põt aliqs ꝯsiderare qꝫ principia dicere esse tria quãdam habet rationem.

Cap. 7m. Qꝫ principia non sunt plura tribus.

Tex. c. 56. Quod aũt — Sint plura tribꝰ nõ est possibile: qa ad patiendum sufficiẽs est vnuz ⁊ duo sufficiũt ad agendũ. Si eni dareẽ qtuor eẽ ꝯria prima oporteret qꝫ due essent ꝯrietates eque prime. Due autẽ eque prime ꝯrietates nõ sunt imediate reducibiles ad potẽriam vnã qd sic pbaẽ. Ois eni potẽtia vna in gñe vnius est actus tñ: ⁊ oẽ mobile siue mutabile susceptibile est vnius actꝰ primi qcũqꝫ sit ille: qꝛ aliter nõ eẽt ordo in mobilibꝰ: nec eẽt descẽsus a cõi ad spãlia. primo aũt actui nõ opponiẽ nisi priuatio vna. g̃ primũ subiectũ mobile siue mutabile vnius est tñ ꝯrietatis pme. Si aũt diceren eẽ due ꝯrietates eque prime oporteret necio qꝫ haberent duo subiecta eque prima: qa ostẽsuz est qꝫ subm primũ nõ est susceptibile primo nisi vnius ꝯrietatis: g̃ in genere trãsmutabiliũ nõ sufficeret vnuz ad patiẽdum cuius ꝯriũ iam habitũ est ante: g̃ ipossibile est eẽ plures vna ꝯrietates eque primas. Sequereẽ aũt ex hoc ẽt sꝫ plura eẽnt suba con et acijs qꝫ plura eẽnt gñia mobiliũ in corpoꝝ ⁊ plures scie que oia sunt absurda: qa quoꝝ mã nõ est vna hoꝝ genus nõ est vnũ: ⁊ quoꝝ genus nõ vnũ hoꝝ scia nõ est vna. cum ois scia vna vnius gñis sit subti ⁊ pluriũ generuz subtoꝝ plures sũt scie. Si forte aliqs diceret qꝫ due sunt ꝯrietates que generantur ex vna mã ita qꝫ mutatio mõ fit ex vna ⁊ mõ ex alia: hoc nihil est qa tũc altera ꝯrietas eẽt ociosa cũ vna earuz sit sufficiẽs: natura eni cũ sit ordinatissima nõ abundat superfluis neqꝫ deficit in necessarijs: simul aũt cũ dictis hoc aduertẽdũ est qꝫ ipossibile est plures ꝯrietates esse eque pmas per vnã rationem quã superius diximus. Est eni sola suba qddam genus entis qd ad oia alia relationẽ cause hꝫ ⁊ pncipij. vnius aũt generis vna est ꝯrieta sprima. vñ ꝯrietates generum differunt nõ in hoc qꝫ plures sint eque prime. sꝫ in hoc qꝫ quedã ꝯria sunt priora quedã posteriora ⁊ non differunt in hoc qꝫ plura sunt eque pma in diuersis gñibꝰ: semp eni in vno gñe ꝯrietas est vna prima generis illius: sed oẽs alie reducunẽ in vnũ genus qd est pmm ⁊ subm aliaꝝ. Qꝫ aũt ꝯrietas vna sit in omni gñe per supiora satis patuit. Ex illa aũt ꝯrietate nõ sequiẽ qꝫ motus naĺis sit in oi gñe: quia nõ ois forma est talis qꝫ ad ipsaz sit motus ex itẽtiõe nãe: sꝫ motus per accñs est in omni gñe sicut ifra ostẽdeẽ in tertio libro ⁊ qnto scie istius. Motꝰ aũt naĺis in qtuor gñibꝰ est tñ sm qꝫ in cõi rõne sumiẽ lꝫ ꝑpria hẽat pncipia variata sm qtuor genera ꝯrioꝝ: nã illa causantur a suba subiã illis ꝯrijs. Et iõ etiã mã que est in potẽtia subijciẽ mutationi que est in suba: sed cõpositũ ex mã ⁊ forma subijciẽ motui qui est in alijs gñibus: ⁊ causa huiꝰ pꝫ in antedictis.

Vide ꝑ hoc 5 phy. t. c. 8. Tex. t. c. 57.

Qd qdez igiẽ pricipiũ siue elemẽtũ neqꝫ sit vnũ tñ: neqꝫ sint pnꝰ plura duobus aut tribꝰ manifestũ est ex dictis hoꝝ triũ alteꝝ. vtrum vꝫ sint duo aut tria multã adhuc habet dubitationẽ lꝫ non dubitemus plura eẽ vno ⁊ nõ plura eẽ tribꝰ. Et iõ iteꝝ oportet nos ingrere vtrum sint principia duo aut tria. vt autem melius hoc inestigare possimus opꝫ nos q̃rere sollerter qd subijciẽ i oi fieri ⁊ qũo vnũ dr fieri ex alio sꝫ quẽcũqꝫ modũ.

Cap. 8m. Quid subijciẽ in omni fieri: ⁊ qũo vnum dr fieri ex alio ad sciendum numerum principiorum.

Tex. t. c. 57. Sicut — Igitur cõsueuimus dicere procedemus primũ aggrediẽtes de vli fieri ⁊ generari. Cõuenit primũ dicere que sm nãm sunt cõtraria que sunt de mobili sm se nõ cõtracto ad mãm: ⁊ deinde in alijs libris sequẽtibꝰ speculabimur circa vnũqdqꝫ ꝑpriam eius gñationem ⁊ pncipia ꝑpria ipsius sm qꝫ ad hãc vel ad illã mãm mobile cõsideraẽ cõtractum sicut in sciẽtis mineralium tãgemus: ⁊ in scia vegetabiliũ ⁊ in alijs similẽ sm oium nãlium diuersitatẽ.

T. c. c. 58. Incipientes igiẽ in vli dicimus aliquãdo ex alio fieri aliud sm mutationem in suba: ⁊ dicimus ex altero fieri alterum sm mutationẽ in accñtibꝰ: vtroqꝫ aũt istoꝝ modoꝝ possumus significare simpler ⁊ possumus significare cõpositum. Simpler autẽ significamꝰ dupliciter. s. subiectũ tñ supponẽtes vel priuationẽ siue alterũ cõtrarioꝝ supponentes. Cõpositũ aũt quãdo supponimus subiectuz cũ priuatiõe pmixtuz. Simpler eni subz dicimus fieri sicut qñ dicimus hõ fit musicus. Simpliciẽ aũt ꝑuationẽ dicimus qñ dicimus imusicus fit musicus. Cõpositũ autẽ sicut qñ dicimus hõ imusicus fit musicus: ⁊ sicut est ex pte subiecti qꝫ fit ista multiplex significatio: ita est eadẽ multiplicitas ex parte ꝑdicati qd est terminus mutatiõis. Dicimus eni hõ fit musicꝰ vel hõ fit hõ musicus sꝫ nõ dicimꝰ vel musicũ vel hoiem fieri hoiem: qa subiectũ nũqꝫ est terminꝰ mutatiõis vel motꝰ. Sciẽduz g̃ qꝫ cum ꝑpositio ex sit nota originis motꝰ ⁊ in origie motus aliqd obijciaẽ qd est priuatio nõ ꝑprie dicimus ex: nisi qñ supponiẽ priuatio simpr vel mã imixta priuatiõi: ⁊ ideo dr ex imusico fit musicus ⁊ ex imusico hoie fit musicus: vel ex imusico fit hõ musicꝰ: vel ex imusico hoie fit hõ musicus. Sꝫ cũ subijciẽ solũ subiectũ entis nihil in toto motu abijciẽ nõ recipit semp ꝑpõnem. vñ bene dr hõ fit musicus: sꝫ nõ ꝯueniẽter dr ex hoie fit musicuz vel hõ musicus.

Ex abs nũqꝫ ẽ terminꝰ motus aut mutatiõis qd vel ligo ꝑ se q̃ aꝑ accñs subz ⁊ terminꝰ motꝰ põt eẽ idẽ subto sic pꝫ 5. phy. cõ. 5. T. t. cõ. 59.

Pꝫ igiẽ ex his priuationẽ ⁊ subiectuz videri eẽ duo: qa vnum eoꝝ permanet alteꝝ nõ pmanet: ⁊ iõ in motu diuersa supposita diuersimode significanẽ: hõ entz permanet idẽ in motu. Jmmusicũ aũt nõ pmanet sꝫ abijciẽ cũ hõ imusicus fit musicus: siue simpler priuatio siue cũ subiecto cõposita ⁊ cõplexa significeẽ. Cũ autẽ significaẽ priuatio simpler põt poni sine ex ꝑpõne: vt dicaẽ imusicũ fit musicum

ficum sicut diximus: tamē magis ꝓprie significatur cū ꝓpositiōe qd̄ abijcitur ⁊ nō manet idē in toto motu. T.c.60. ¶ Si igit̄ aliquis subtilit̄ ea que dicta sunt inspiciat videbit ꝙ in oī motu aliqd̄ aliud a priuatiōe ⁊ habitu opꝫ subijci: ⁊ illud est qd̄ ꝓprie fit ⁊ permanet in toto motu: ⁊ lꝫ hoc nūero sit vnum p se ⁊ cū priuatiōe sumptū: tñ nō est vnū spē ⁊ forma. Si enim eēt vnum specie eēt idē rōne: qa specie idē ⁊ rōne idem ꝓ eodem accipimus. ¶ Qd̄ aūt hoc sit vez in exēplis prius habitis est accipere: qa lꝫ idē subtm̄ sint hō ⁊ imusicum: tñ est alia rō hoīs ⁊ alia rō imusici. g̃ ⁊ alia spēs ⁊ forma vtriusqꝫ penes quā sumit̄ rō. Cōstat eni ꝙ nō est vna spēs ⁊ rō ꝑmanētis ⁊ nō ꝑmanētis: id eni qd̄ neutri ꝯrioꝝ oppositū est sicut subꝫ illud ꝑmanet ⁊ alteri ꝯrōnis in motu ꝙ̄ id qd̄ est vnū oppositoꝝ in motu ⁊ non permanet in toto motu: sicut hō ꝑmanet qui subijcit̄ musico ⁊ imusico: sed musicū ⁊ imusicū nō ꝑmanēt sed vno adueniēte per motū abijcit̄ alterū ⁊ hoc sil̄r est in cōposito mō significatis: qa lꝫ vnū sit numero qd̄ supponitur qñ dr̄ imusicus hō fit musicus tñ priuatio abijcit̄ ⁊ subiectum manet. Et ideo altera sunt spē hō ⁊ imusicus hō. inquātū est imusicū qdd̄az. T.c.61. ¶ Lꝫ autez sic nuper diximus ex aliq fieri aliquid in nō permanētib⁹ magis ⁊ cōuenientius ꝙ̄ in permanētib⁹: sicut diximus ex nō musico fieri musicū: ⁊ nō dicimus ex hoīe fieri musicū: tamē ēt aliquādo dicimus in permanētib⁹: ⁊ hoc ꝑcipue quādo in noīe subti ꝑmanentis importat̄ priuatio ad formā que est terminus mutatiōis sic cuprum se habet ad statuā ꝓm se sed per artē accipit figurationē: ⁊ ita se hꝫ semen ad id cui⁹ est semen. ⁊ iō dicimus ex ere fieri statuā ⁊ ex semine aīal: ⁊ nō dicimus es fieri statuā vel semen fieri aīal. ¶ Vterqꝫ autē modus dictus est conueniēs opposito nō permanēti in motu: qa in ipso diximus ex hoc fieri hoc: ⁊ dicimus hoc fieri hoc verbi grā: qa dicim⁹ ex imusico fieri musicū: ⁊ dicimus imusicū fieri musicū: ⁊ in cōposito cū priuatiōe sil̄r obseruat̄ vterqꝫ modus: qa ⁊ dicimus ex imusico hoīe fit musicus: ⁊ imusicus hō fit musicus: sed vnum illoꝝ dr̄ grā subti: ⁊ alterū gratia priuatiōis vt diximus: qa lꝫ dicamus imusicū fit musicum: supponit̄ tamen ibi subiectū qd̄ idē nūero est cū imusico lꝫ rōne sit differēs: ⁊ iō subm̄ q̄dāmō est vnū ⁊ q̄dāmō duo ⁊ qdem est in oī fieri. T.c.62. ¶ Dr̄ eni fieri multipl̄r: qa quedā nō dicunt̄ simpl̄r fieri sed potius dicunt̄ ꝓm aliqd̄ fieri. sic ea que alterant̄ vel augent̄ vel diminuunt̄. q̄dā autē dr̄ simpl̄r fieri sic sube qñ gñant̄: alia aūt dr̄ ꝓm qd̄ fieri: ⁊ nō simpl̄r ⁊ manifestuꝫ est ꝙ in oī fieri est necesse aliqd̄ subijci qd̄ fit res aliq̄: ⁊ hoc manifestū est in mutatiōib⁹ accñtiū. qa q̄ntuꝫ ⁊ q̄le ⁊ vbi nō fiunt nisi in sbto aliq̄: ideo sola suba ē que nō est in subto sic ꝙ indenominatiue sit ꝑdicata oe ipso ⁊ nō sit in eo sic quedā ps. Alia aūt oīa denoīatiue dr̄t oe suba ⁊ sunt in ipsa sic in subiecto ⁊ nō sic pars q̄dā eē ipsi⁹. ¶ Qd̄ aūt ēt sube cū fiūt ex q̄dam subiecto fiāt diligēter ꝯsiderāti fiet vtiqꝫ māifestū. semꝑ eiꝫ aliqd̄ ē subm̄ i ipso fieri subaꝝ ex q̄ fit qd̄ fit sicut cū plāte: ⁊ aīalia fiūt ex semie subijcit̄ mā ex ꝑuatiōe ꝓcedēs ad habitū: sed est dr̄a qa in mutationib⁹ accñtiū subijcit̄ id quod simpl̄r est subiectū. Jn mutatiōe aūt substāriaꝝ subijcit̄ subiectū qdd̄ā: subiectū eniꝫ ē ens in se cōpletū p formā substātialē ⁊ mām que ē cā accñti exñti in eo lꝫ mā que subijcit̄ generatiōi substātie nō ē ens cōpletū i se ſꝫ in po^a est ⁊ subijcit̄ nō accñti ꝑ^a ſꝫ forme substātiali: ⁊ iō ē subiectū qdd̄ā. T.c.63. ¶ Similit̄r aūt illa que fiūt simpl̄r sic substātie multipl̄r fiunt alia eni illoꝝ fiūt trāsfiguratiōe sic̄ que ex isignato eē figurant̄: sic fiūt statue imagis ⁊ idoloꝝ. Alia aūt fiūt appōne siue additiōe partiū sic̄ que augent̄ p extrinsecā appōnē sic̄ mons q fit ex additiōe terre super terrā per diluuium vel per aliam cām. quedā ēt fiunt abstractiōe pacciuꝫ q̄cūdā sicut figura incisionis sicut quādo ex lapide sculpitur forma Mercurij vel Jouis. Quedā autē fiunt cōpōne quadā diuersoꝝ vt domus: quedā autē alteratiōe sicut illa quoꝝ mā per actionez qualitatum ꝑmaꝝ cōuertit̄ sicut ex semine fit caro ⁊ os ⁊ ex luto fit later ⁊ in oībus huiusmodi manifestū est qd̄ dixim⁹ T.c.64. ꝙ oīa vꝫ fiūt ex substātijs que subijciunt̄ fieri ipsoꝝ. ¶ Vñ ex oīb⁹ que dicta sūt est ostēsuꝫ ꝓ hoc qd̄ fit semꝑ est cōpositum ex mā ⁊ priuatiōe: qa cū fit aliqd̄ qd̄ fit simpl̄r ⁊ aliquid qd̄ fit hoc siue ꝓm qd̄ ⁊ nō simpl̄r semꝑ est in eo dupl̄r qd̄ fit. s. subm̄ ⁊ oppositū habitui qd̄ est priuatio. Dico eni in eo sterili qñ hō fit musicum oppositum habitui nō musicum ⁊ subijci hoīem. Sil̄r autē quādo fit figuratum opponit̄ ifiguratio ⁊ subijcit̄ vel aliud aliqd̄: ⁊ sil̄r qñ aliqd̄ fit ordinatiōe opponit̄ inordinatio. ⁊ subijcit̄ subiectū ordis ⁊ inordinationis. Ex sil̄r opponit̄ informatio formatiōi ⁊ sic de alijs: es autez ⁊ lapis ⁊ aurū ⁊ huiusmodi que formant̄ ⁊ figurant̄ sunt subiecta manētia in toto fieri. T.c.65. ¶ Manifestū est igit̄ ex his que dicta sunt ꝙ eē ⁊ principia eoꝝ que nā sunt ⁊ fiunt nā ⁊ non ꝓm accñs sunt in numero illo in quo sunt ea ex qb⁹ fiunt nālia per se ⁊ nō ꝓm accñs. Cōstat aūt ē ꝙ vnūquodqꝫ qd̄ fit ſꝫ ꝙ fit ex subiecto māli ⁊ forma. ⁊ hoc est videre i eo qd̄ fit ſꝫ accñs qa musicus hō cōponit̄ q̄dāmō accñtal̄r ex subiecto hoīe ⁊ musico cui⁹ ꝓbatio ē qa si tu resoluas rōnē hoīs musici resolues ipsaꝫ in hoiem ⁊ musicum: sed ex eisdē cōponit̄ cōpositum in que resoluit̄. ergo ex illis cōponit̄ ⁊ fit ex his: ⁊ sil̄r in cōpositis substātijs que fiunt ex hoc ꝙ mā accipit formā per motuꝫ: ⁊ ꝓm hoc videbit̄ duo esse principia ei⁹ qd̄ fit formā ⁊ māꝫ. ¶ Unde si ꝑmu rō est vera qd̄ subijcit̄ ē mā ⁊ imixta māe: priuatio ⁊ forma accipit̄ per motum: videbitur ꝙ tria sint principia. s. mā ⁊ forma ⁊ priuatio: ⁊ si hec vltima ratio est vera ꝙ principia sunt que cōponunt rem factam videbitur duo esse principia tm̄. s. materiam ⁊ formam. Et sic patet qd̄ supra diximus dubitationem vꝫ esse multam vtrū duo vel tria sint principia rei eius que fit naturaliter.

¶ Cap. 9^m. Qualr̄ principia sunt duo ⁊ qual̄r tria.

Redeamus Ergo adhuc ⁊ videam⁹ ex his que dicta sūt vtruꝫ sint duo aut tria ꝑncipia. T.c.66. ¶ Dictu autē ꝙ cū semꝑ mā imixta priuationi subijciat̄ vt diximus. ⁊ ipsa sit subm̄ ei⁹ qd̄ ē fieri ⁊ moueri erit ipsa absqꝫ dubio numero vna ⁊ specie duo. hō eni ⁊ aurū ⁊ vl̄r oīs mā sbta mutatiōi ⁊ motui numerabil̄r est in numero ꝑncipioꝝ. ipsa eni iter ꝑn^a magis est hoc qd̄ subsistit ⁊ hoc aliqd̄ qd̄ est cōposituꝫ qd̄ sit nō ꝓm accñs sit ex ipsa qa ipsa est saluata in suba ei⁹: ⁊ ꝯstituit ipm̄ sic ps ei⁹ eēntialis. ſꝫ priuatio que est ꝯria habitui nō ē ꝑn^m saluatū in eo ꝙ ē hoc aliqd̄. ſꝫ est ꝑn^m ei⁹ ſꝫ accñs hoc est inq̄ntū factū ē ex ipo ita ꝙ ꝑpositio ex nō notet nisi ordinē in fiēdo. qa post ꝑuatiōnē abiectā idurta ē forma in mām. sic g̃ mā vnita ē ꝑn^m subale ei⁹ qd̄ fit. Spēs aūt ēt vna cā est ens qd̄ fit ꝯstituēdo ipꝫ sicut ordiatio aut musica aut aliud huiusmodi eoꝝ que hñt habit⁹ ꝑfectiōis ꝑdicationē. T.c.67. ¶ Vñ ꝯtingit quodāmō duo dicēda eē ꝑn^a ⁊ quodāmō tria ⁊ conuenit quodāmō dicēda eē ꝯria ꝑn^a sicut musicū ⁊ imusicuꝫ ⁊ calidū ⁊ frigidū aut ꝯsonās ⁊ icōsonās ⁊ quodāmō nō sunt ꝯria. qa sola mā cū forma p se ⁊ substātial̄r sunt ꝑn^a entis ei⁹ qd̄ fit: ⁊ sicut diximus in phicis sꝫ ꝯria abstracta a mā ꝓm se accipiācur ipossibile est pati ꝯria ab alterutris. Et iō soluit̄ hic qñ mā eōis subijcit̄ neutri ꝯrioꝝ est ꝯtraria. q̄re nō cōuenit dicē ꝙ plura ꝯrioꝝ ꝙ̄ dcm̄ est sine ꝑn^a quodāmō: qa vno mō sūt ambo ꝯtraria pricipia ſꝫ diuersis modis: ſꝫ ꝯuenit duo dicē esse principia numero: nec iteꝝ sunt penitus duo eo ꝙ alterū est esse materie ꝓm se ⁊ priuatiōi imixte. ⁊ hoc mō sunt tria spē ⁊ rōne nō numero: qa alteꝝ est eē hoi ⁊ nō musico qñ motui subijcit̄ nō musicus hō: ⁊ alteꝝ est esse eri ⁊ ifigurato qñ motui subijcit̄ es infiguratuꝫ. Documentū ¶ Sciēdū enī ꝙ sicut in añhabitis diximus priuatio ꝓm ꝙ priuatio nihil ponit: ⁊ tñ nō est reducibilis in oīno nihil eo ꝙ relinqt aptitudinez in subiecto gratia cui⁹ efficit̄ ꝑn^m motus: que qdē aptitudo abijcit̄ cum adepta est mā formā lꝫ remaneat iteꝝ in mā priuatio ⁊ aptitudo ad formā aliā: ⁊ gratia illi⁹ priuationis que imixta est māe supra ostēdimus ꝙ mā subijcit̄ motui ⁊ mutationi qa aliter nō saluaret̄ ꝓcessus ⁊ fluxus alicuius essentie in terminum mot⁹. oīs autē mutatio ⁊ mot⁹ est qdd̄am ens formale fluens ad terminuꝫ qui est ꝑfecti mobilis inquātuꝫ mouet̄ ad ipm̄: suba eni materie non fluit sed ꝑmanet. qa si flueret tunc mā de po^a exiret ad eē materie: ⁊ oporteret tūc ꝙ materie eēt mā. ⁊ potētie po^a ⁊ essent in omni gñatiōe duo flux⁹. vnus qdē materie vt efficeret̄ mā: ⁊ alter forme que educeret̄ ad actuꝫ. Ex oīb⁹ igit̄ his sequit̄ ꝙ mā non subijcitur motui nisi inq̄ntū imixta est priuatiōi vna numero cuꝫ ipsa ꝓm ꝙ vnuꝫ nūero est vnū accñte. sic dcm̄ ē in exēplis hoīs imusici vel eris infigurati. Jndiget eni mā priuatiōe nō ꝓm se. vel inquātum est alteꝝ cōponētiuꝫ in cōposito. ſꝫ inq̄ntum subijcitur mutationi ⁊ motui. ⁊ ideo vnū nō numerat̄ in rō-

ne principij motus sine alio. pp qd vnum numero dicunt pncipium. qa cum mã separabilis est ab hac priuatiõe: z illa ẽt tõtiue abijcit eã in motu: z est in toto abiecta qñ cõiuncta ẽ forme. ideo necesse est q alter sit eẽ multiplex materie. z alterũ priuatiõis z q differãt spe principiorum. lz nõ sint spẽs sm se: z hoc mõ dcm est q sunt tria pñcipia spẽ z duo sm numerum. z nõ itelligit de numero eẽntiarum. qa alia est eẽntia priuationis z alia materie sz potius de numero principiorum in eo q principiãt motum. Nõ eni principiãt ipm nisi inqntum sunt sibi permixta z eadẽ nũero z subiecto per eẽ diũa. forma aũt pñm est sm se prima sz rõnẽ z intẽtionẽ: z iõ illa semp numerat numero principij. sic ẽt pz quast res p accñs fit ee priuatione. qa nõ nisi inqtum accipit eẽ per motũ z mutationem sz ex mã accipit eẽ per se inquãtum est cõposita absolute: qr mã manet in ipsa. sz priuatio trãsit. Sũt aũt multi alr de dictis loquẽtes. sed qa nõ bñ dicunt iõ nõ facio de dictis eorum mm tionẽ. ¶ Dcm est igit de oibus pricipijs q̃tcũqz sunt circa generationẽ corporum phicorum z dcm est qño sũt tot q̃t dicta sũt: duo vz vel tria: z est ostẽsum qm subijci opz aliqd 3rijs: z q opz 3ria prima duo eẽ. z ita tria esse pñ sm spẽm z rõnẽ. Et ostẽsum est iterum q quodã aliomõ nõ est necium eẽ duo 3ria pricipia: qa vnũ eorum q est sic habilis sufficiẽs est absẽtia z pñsentia facẽ mutationẽ: z priuatio nõ exigit ad hoc q p se sit pñm motus sz tñ ad hoc q sine ipsa mã nõ põt subijci mutatiõi. non eni põt esse pñm alicui qd abijcit ab ipso qñ pcedit ad eẽ per pñm suũ. sz priuatio abijcit a re que fit quando pcedit ad eẽ per pñm ipsius. g nõ est pñm nisi sicut dcm est per accidẽs. qa s. mã nõ põt esse pricipiũ nisi imixta ei. z hoc modo duo sunt pricipia per numerum pricipiorum rei facte sz vnũ ipsorum est duplex sm eẽ z spẽm vt prius dcm est ¶ Mã autem subiecta in motu que pñm est rei facte nõ est scibilis per se sz potius per analogiã hoc est pportionẽ z pcipue si per silitudinẽ accipiant nãlia ad artificialia. qa sicut in artificialibus es hz se ad statuã: z lignũ ad lectum vel archã in eo q sustiner formã artificialẽ aut aliorum aliqd qd hz formã artificialẽ ad informe sm artis formã se hz anteq̃ artis formã accipiat: sic ipsa pma mã se habet ad substãtiã genitã siue ad hoc aliquid z ad id qd perfectum est in nã: qr ipsa est informe qd sustinet formã substãtialẽ. z per 3ñs oẽs alias formas essentiales. vñ hoc pñm vnum est subto. cũ tñ nõ sit vnum sz rõnem: est eni vnum numero id qd informe sz aliud esse ipsius sm id quod est z aliud sm q informe est lz non subijciatur motui nisi inquantum informe est. Dico autem sm qd est nõ quia sic sit sicut hoc aliqd qd est pfectum in nã z cõpositũ sz qa est sic hñs eẽ mãe qd est eẽ in po z nõ in pfectiõe: vnum ẽt in numero pricipiorum ẽ id qd est forma a qua sumit rõ rei sz diffinitũ esse. oẽ eni q vere pñm est mobilis pñm est sic subiectum motus vel sic finis. ¶ Qd autẽ abijcit a motu non põt numerari iter pricipia. Sz qa per ipm mã subijcit motui: iõ ẽ aliqua spẽs z rõ pricipij hoc aũt ẽ 3rium forme qe est sic habitus siue pfectio eius qd fit: z iã dcm est in supiorib quast hec sunt duo z quast sũt tria. ¶ Ex his aũt pz solo duorum dubitabilium quorum vnũ est q̃re potius mã vnum nũero dr cum priuatiõe q̃ cum forma: cum ita vnibilis sit forme in cõposito is finẽ motus sic vnit priuatiõi an finẽ motus. huius. n. cã est qa nõ dr secum vnum numero ita q nõ numerent esse due eẽntie q̃ sunt mãe z priuatiõis. sz iõ qa hec duo nõ numerent diuersa pricipia cum vnũ eorum motui nõ subijciat nisi gratia alterius: z iõ priuatio nõ referet ad motum per se sz potius qa ẽ materie rõ q̃dã per quã subijcit motui. forma aũt per se desiderat in motu. ¶ Alterum aũt est quast pricipia sint tria z quast duo. Si. n. pricipia dicant q̃ ad pricipiatũ motum duo sunt tñ: qa pricipiãs motũ vna numero est mã imixta priuatiõi z forma que ẽ finis motus. tria autẽ sunt si debeat nũerari eẽ pricipiorum sm principiorum eẽntias z nõ sm q principiãt motũ qa sic mã duplex hz esse principij s. subiecti z priuatiõis. ¶ Primũ igit qd dcm est de pricipijs est: q 3ria opz eẽ principia: postea aũt pbatũ est q necesse est ẽt aliõ eẽ principium qd subijcit vtrisqz 3riorum: z sic necesse ẽ eẽ tria ex illis duobus. Nunc pbatum est q diũa est 3riorum: qa vnum illorum per se est pricipium rei mobilis: z alterum tñ sm q est rõ qua mã subijcit motui z nõ p se. Ex hoc eni pz quast pricipia se habeant adiuicẽ: z qd ipsorum sit subm: z qd nõ. Sz nondũ habitum est vtrũ id qd est spẽs z forma sit magis suba vel subm qd ẽ mã. hoc enim in prima phia pscrutandum est. Sed habitũ ẽ q principia sunt tria sm eẽ z duo sm numerum pncipiãtium motum. z ostẽsum est qño z qs sit motus eorum. Qd igit ista sint principia: z que sint ex his que dicta sunt consideretur.

¶ Cap. 10m. Et est dis. declarans vtrũ pñm dicat ex equo vel per prius z posterius de materia forma z priuatione.

Ex dictis aũt oñr qd nõ dissimulãda qa cum dcm sit tria eẽ pñ motus z rei mobilis in eo q est mobilis queri põt ab aliquo vtrũ ipsa ex equo sit principium ¶ Dixerunt eni alij Phi pñ eẽ tñ duo sic Plo z aliorum qdam vtentes his rõnibus: qa qd nõ est pñm esse nõ põt. priuatio autẽ nõ est: z ita non videt esse pñm. ¶ Adhuc aũt qd nõ est pñm nisi p accñs nõ numerat absolute inter pñ: sz priuatio nõ est pñm nisi p accñs vt dcm est. g nõ absolute numerat iter pñ. Non enim est pñm nisi inquãtum mã per ipm subijcit motui vt dcm est. ¶ Adhuc autem qcqd pñm est hz numerum iter pñ: sz priuatio nõ hz numerum iter pricipia g non est pñm. videt g friuola eẽ rephẽsio qua rephẽdit alios q nõ posuerunt priuationẽ eẽ pñm. ¶ Econtra autẽ pñm videt eẽ priuatio. qa sicut nos supra eẽ ostẽdimus id qd fit nõ fit ex quolibet sz p se fit ex contrario qd est priuatio. p accñs autẽ fit ex eo qd non est 3riũ: sicut album per se ex non albo qd est nigrũ. p accñs autem ex musico si musico accidat eẽ nigrum: sed hoc est pñm ex q p se fit id qd fit. g priuatio est pñm. ¶ Adhuc autẽ opposita videbit sm hoc dixisse eius qd supra determinatum ẽ q ex priuatiõe per se fit id qd fit. postea aũt diximus q ex mã p se fit id qd fit ex priuatiõe aũt p accñs. ¶ Ad oia autẽ her dõz sz Auic. q pñm per prius z posterius dr de mã z forma z priuatione: si eni priuatio accipiat duplr vt diximus s. p ea pte qua nihil ponit z p ea qua relinqt aptitudinẽ in subto que est incboatio forme in ipso: in qua ichoatiõe forma est in po formali vtroqz mõ ipsa sm aliqd pñm est. Sz si accipiat p carẽtia forme que nihil ponit nõ hz rõnẽ principij nisi vnã. s. q ipsa nõ est ex alio sz alia sunt ex ipsa. ita q ppositio ex non dicat nisi ordinẽ: qa tunc res facta accipit formã postq̃ nõ hz ipam. sed ipsa hoc mõ 3siderata est pñm motus sm q primũ est a q̃ nõ 3uertit 3ña: qa qcqd mouet ad actum pcedit ex priuatione ipsius sed non cõuertit: qa qcqd est in priuatione q moueat ad actum priuationi illi oppõm. z hoc modo priuatio dr esse principiũ a quo est motus z cuius eẽntia nõ saluat in ipso motu vel mobili. ¶ Si autẽ priuatio sumat p aptitudie quã relinqt in subto sic iterum est principium vnũ numero cũ mã diuersum in eẽ z iquãtum qdẽ est aptitudo ad formã 3tinue pficit. z iquãtum est res quedã formalis manet z cõplemẽtum accipit in actu sic diximus supra. z sic dr spẽs principij q̃dã l. sepatum a mã nõ numerat iter pñ sz pñ manentia in motu z numerata numero pncipiorum sũt mã z forma z forma qdem magis est pñm q̃ mã que sm rõnem prior est ipsa lz tẽpore sit posterior: z pp ipsam moueat mã ab efficiẽte z materia in motu suo desideret formã sicut inferius manifestabit. pmo ergo pñm est forma z posterius mã: postrema autem priuatio. ¶ Qd ergo obijcit q priuatio non sit: z iõ non possit esse principiũ. dicẽdum q lz non sit priuatio inq̃tũ est q̃dam negatio habitus: nõ eñ reducibilis est in oino nihil. qr relinqt subm z aptitudinẽ: z quo ad hoc aliq̃ mõ hz rõnem principij. ¶ Et qd dr q ex ipsa fit res per accñs dõm q per se dr duplr. s. q est rei subalis: z sic per se opponit ad per accidẽs: z per se dr q est sm ipm. z sic opponit ad id qd est p per aliud: z primo qdẽ mõ nõ per se est priuatio pñm eius qd mouet z fit sed potius per accñs: qr nõ manet in eo qd fit sz efficit pñm per mãm cui est imixta. alio aũt mõ id qd fit p se fit ex priuatiõe: qr id qd est sub priuatiõe sm ipm subijcitur motui z nõ sm aliud: z sic etiã soluit id qd querebatur de 3rietate eorum que sunt determinata. qr z per se fit res ex priuatione: z per accidens diuersis modis quibus supra diximus. ¶ Ad id autẽ qd obijcit q non numerat inter principia: dicendum videt vt diximus. s. q dicit spẽm quãdã materie subiecte motui: sed nõ principium qd per se principiet motum: z ita nõ numerat numero principiorum: sed potius cum materia cadit in eũdem numerum sicut superius sepe diximus. Sed tamẽ quidam dixerunt q ideo nõ numerat: qr inquantum priuatio est: non est: z dicit species materie inquantum

priuatio

Margin notes:

T. c. tõ. 65.

T. c. cõ. 69.

Rõo mã sit vna nuõ. vĩd 12. met. c. 14.

Quare mã potius dr vnum nuõ cũ priuatiõe q̃ cũ forma.

Quare pncipia sint tria et quare duo vide tñ q Cõmentator alr soluit p° huius. cõ. 65.

Tex. c. 70.

Rõnes plonis z aliorum negãtiũ pñ nõem eẽ pñm

Rationes de teria i oppositum.

Cõnis decisio sz mẽtem Auicẽ.

Solo ad rõnes plonis.

priuatio speciei est spēs quedaꝫ: τ ita videnꝭ dicere multi: ſʒ non placet dictū eoꝝ. qꝛ nō directe dicūt sniaꝫ Peripatheti coꝝ q dicūt sic. Et per hoc pʒ solo oium eoꝝ que sūt iducta.

C Cap. ii. Et est dif. declarās vtrum oium corporaliū τ in corporalium substantiarum sit materia vna.

Ex his Autē que dicta sunt ſm sniaꝫ Peripatheticoꝝ pʒ ꝙ mā per analogiam cognoscit: qꝛ sicut iforme in artibus se hʒ ad formatū sic ipsa se hʒ in nālib⁹: τ ideo ipsa est id qđ formaꝭ. τ distiguiꝭ omni forma. τ dicit Auicebron in libro quē fecit de mā τ forma: quē fontem vite vocauit eo ꝙ ex ipso sicut ex fonte vita fluat itellectus τ scie ꝙ oium sit mā prima. Et sunt ei⁹ rōnes multe quaruꝫ tñ quatuor magis sunt aliis efficaces.

Rōnes Auicebrō pbantes oib⁹ esse mām pmā.

C Prima aūt haꝝ est. qꝛ quoꝝ reductio ē ad vnū genus illoꝝ reductio est ad principia illius gñis: sed oiuꝫ subarum corporeaꝝ τ icorporeaꝝ reductio est ad vnū genus qđ ē substātia: ḡ ipsaꝝ est reductio ad pn⁹ generis illius. Cōstat autez ꝙ eū genus sit cōpositū vt supra diximus: τ in pma pbia hʒ ostendi ꝙ prima principia ei⁹ componētia sunt mā τ forma. τ sic ꝯstat oiuꝫ corporeaꝝ τ incorporeaꝝ subaꝝ que i genere cadūt esse māꝫ vnā primā. Dico aūt que in gñe cadunt ꝑpter cām primā que est deus gloriosus τ sublimis: qꝛ ipsa est suba extra genus pp qđ nō hʒ mām ſʒ est in fine simplicitatis.

Scda rō.

C Scda aūt rō sumiꝭ ab eo qđ est subsistere τ sustinē formā nō rōnis qdem ſʒ nāe que dat esse simpler vel ſm qd. Cū eni sustinere τ substare ꝯueniat multis τ ſm rōnē vnaꝫ opꝫ ꝙ ꝯueniat vni primo qđ est cā substādi oib⁹ aliis. cōuenit aūt substare māe τ prime sbe τ scde. Et ꝯstat ꝯuenire secūde sbe per hoc ꝙ abstrahiꝭ a prima. Prime aūt nō cōuenit nisi ex aliq̄ principioꝝ cōponētiū ipsaꝫ. hec aūt nō est forma: qꝛ illa nō substat sed potius ei substat qđ substat p⁹: hec aūt est materia: ḡ oē id in quo iueniꝭ substans forme τ sustinēs eā in illo est mā. Inueniꝭ aūt in itelligētiis τ oib⁹ incorporeis substātiis aliqđ substās forme ꝑter id qđ est p actuꝫ intellectual nāe. ḡ in talib⁹ est mā sic in corporalib⁹: ḡ tā corporaliū ꝙ̄ icorporaliū est mā vna prima. C Nec est istātia vt ingt Auicebron in formis rōnis que sūt passiōes subtoꝝ: sicut sunt par τ ipar passiōes nūeri: seu curuū τ rectū linee: qꝛ tales forme nō cōparanꝭ ad sbm vt ad sbm nisi de q̄ pbanꝭ: ſʒ potius cōparanꝭ ad ipm sicut ad cām ipsoꝝ: pp qđ sbʒ nō cōparaꝭ ad ipsas formas tales vt potentia que cōpleaꝭ per passionez sicut per actū quēadmodū mā ad formā ſʒ potius ecōuerso accidit: qa in diffōne passiōis sbm cadit loco dīie: sicut pʒ cū diffiniꝭ symmū: τ dr̄ curuitas nasi. curuitas eni genus est: τ sic potētia que determinatur per nasum qui ē sbm symmi. ſʒ in his que substāt eēntie siue forme eēntiali nō est sic: qꝛ substās eñ potētia cōpleta per essentialē formā cui substat. Cū aūt icorporee sube cōplete sint in eē opꝫ ꝙ in eis sit cōplens τ qđ cōpleꝭ primo. τ hec sunt forma τ mā vt dixim⁹.

Tertia rō.

C Tertia vō rō est qꝛ oē formatū τ distinctū ſm viā rōnis aū se hʒ informe τ idistinctū ſʒ forte ſm eē simul fiet cū ipo. Cōstat aūt ꝙ omne per se existens in natura est formatū qdem ad esse distinctū ab aliis per differētias que ꝯueniūt ipsi. ḡ ante se hʒ iforme τ idistinctū ſm viā rōnis τ itellect⁹: ḡ ante oia corporalia τ icorporalia formata τ distīcta in eē sube ē iforme τ indistīctū ſm viā rōnis. Informe aūt τ indistīctū se hʒ ad formatū τ distinctū vt mā vt supra diximus. ḡ aū oēs subas corporeas τ icorporeas formatas τ distīctas in eē substātiali est iforme qđ est mā: ḡ vna prima mā est oium substātiaꝝ corporeaꝝ τ icorporeaꝝ.

Quarta rō.

C Ad huc aūt quarto vidētur hōc per hoc ꝙ ꝓprietas māe est posita in se hīc formas sient genus dīias. Cōstat aūt ꝙ ad eādē gñis potētiā reducūtur hee dīie que primo diuidūt subam que sunt corporeū τ incorporeū. sicut etiā testaꝭ Porphyrius: ḡ τ ad vnā māꝫ illi generi rūdentez reducunꝭ forme corporeaꝝ τ icorporearū subarum que primo sunt in ipsa vt in potentia. ḡ vtriusqꝫ istaꝝ subaꝝ est mā τ potentia vna ſm nām. ab hinc ergo ꝓcedēdo apparet oium eē materiā vnā que qdem quāto fuerit prior ēto potētia ambit plures formas: τ ideo pma mā potentia hʒ oēs formas. C Forme autē sunt duoꝝ modoꝝ: quedam. n. sunt ante genus que dicuntur principia. sicut entitas τ vnum: τ res: τ si qua alia sunt talia. Que autem sunt ponentes formatum in genus distinctū sicut subalitas τ accidentalitas τ huiusmodi. Prime aūt sunt nō distiguētes māꝫ: τ qꝛ nō distinguunt eā: ideo coartāt potētiā ei⁹: τ ideo prima mā ens tñ po⁹ sua ambit τ tā corporalia ꝙ̄ incorporalia. materia autē cū sit pn̄ᵐ sube cōposite nō susceptibilis est accñtiuꝫ nisi pfecta per formā subalē. Et ideo subalitate pfecta mā subm est accñtiū: τ sic est dēm ab Arist. ꝙ ipsa ē subiectū pmū respectu forme subalis. Et ex hoc inuiꝭ ꝙ id qđ substat formis accñtiā est subm ſm ꝙ est cōpoᵐ ex mā τ forma: qđ tñ substare non hʒ nisi a mā que primo substat: sic ḡ pmo mā pfectionē hñte ab entitate τ subalitate: adhuc ipsa po⁹ sua ambit oēs formas subaꝝ ꝯñtes: qꝛ supius oīa iferiora claudit in se sicut in po⁹ habituali ambiēte ipsa. τ idō vna est po⁹ distiguibilis per formā nature icorporee τ p formas corporis in eo ꝙ corp⁹ in vniuli acceptū. Est aūt forma nature icorporee potius sup corp⁹ mouēdo ipm τ iprimēdo in ipm τ idō mā distīcta per formā icorporee nature que est itellectualitas vel sensibilitas vel vegetatio supra oē corpus ē. Et idō itellectualis nā quodāmō hʒ in se oia per lucē itelligētie formalis ꝯuertiꝭ sup ea oia que hʒ: qꝛ itelligētia est ante corpus ſm ordinē nature. Si aūt plus distiguiꝭ mā per formā sequētē post itelligētiā que est rō cōprehēdet qdē oia sequētia se: ſʒ aīa sequētis itelligentie nō cōprehendet nisi inquātū per effectū ipressiōes itelligētiaꝝ sunt in aia ab⁹ rōnabilibus. Et hoc mō minus cōprehēsiua est vis sensibilis q̄ sequētia se tñ cōprehēdit: τ est in po⁹ oia illa τ de accñtibus nō cōprehēdit nisi per effectū ipressiōis in ipsaꝫ sic dēm est. vegetatiuū ēt sequentia se mouet po⁹ sicut corpus τ iprimit in ipm. ſʒ qꝛ in eo fere ad nām corporis distincta est po⁹ que est oia sequētia se idō nihil cōprehēdit τ ꝑcipue idō qꝛ de luce cognitiōis nihil eñ in ipsa. C Silr aūt est in corpore: mā. n. corporis primi potētiā hʒ sup iferiora. Et mā distīcta ꝯrietate ꝓpria silr potētiā hʒ sup oia sequentib⁹ ꝯrietatib⁹ distincta. Istā. n. viā sequēs Auicebrō. vult ꝙ sicut est in inferioribus τ superiorib⁹. ꝙ iferiora sunt in po⁹ superioꝝ in via rōnis: ita superiora ſm nature ordinē sunt potētie ampliores: τ possunt sup inferiora. τ inferiora sunt in eis ſʒ quēdā modū. Et qꝛ oē qđ cōicat in genere vno necesse est deriuari ab aliquo principio vno: cognitio aūt est genus vnū idō dīc oiuꝫ cognitionē exire ab itelligētia. Et cū potentia materie sola distiguiꝭ itelligētia nō claudiꝭ ad aliqđ cognoscibiliū cuius forma est in ipsa potētia: τ claudiꝭ aūt plus τ plus per ꝯsequētes formas que sunt rō τ sensus τ vegetatio τ corpus. Silr dicit oēs motus pncipiū esse itelligentiā τ clauditur vis mouēdi plus τ plus ſm descēsum in formis τ distiguētib⁹ mām.

Opīo doctoris i q̄ dclat errorē Auicebron.

C Et nos quidē hic nō habemus loqui de his ſʒ in scia diuina nisi ꝓ tāto ꝙ dicit oium naturā esse vnā. huic eniꝫ non oēs ꝯcordauerūt Peripathetici τ ipse Auicebron mag⁹ videtur fuisse stoicus virtutes ponēs incorporeas in nullo existentes ꝙ̄ peripatheticus. Et idō volumus ponere sniaꝫ peripatheticoꝝ quā putamus fuisse Aristo. τ ostēdere in quo deuiauit ab hiis Auicebron. C Dico ergo ꝙ nō fuit sententia Peripatheticoꝝ itelligentias cōpositas fuisse ex materia τ forma sed esse formas simplices: nō tñ in fine simplicitatis. τ idō posse eas reflecti super se in scia eēntie sue τ i hoc hīe eas dicūt modū cōpōnis τ non cōpōnem essentialez. Dr̄ enim ꝙ vbi nō est potētia exiens aliquo mō ad actū ibi non est mā. τ ideo prima materia ſm eē nō ꝯsideraꝭ nisi in corpore moto vel mobili in quo est potētia ad sitū. In intelligētia nō est potētia talis: ſʒ intelligētia est lux quedā itellectualis cause prime: τ lʒ sit separata ita ꝙ non est actus corporis ita ꝙ determinet sibi partē in ipso ſm cuius nām agat τ cognoscat sicut potētia visiua determinat sibi oculuꝫ in corpore organico. tamen ipsa intelligentia coniūgiꝭ orbi suo sicut motor mobili. Motor autem a mobili nihil accipit sed multa imprimit in ipm sicut est videre in exēplo manifesto qđ ponit Auic. Si eni demus ꝙ in corpore nostro nō sit intellect⁹ actiuus siue practicus: ipse nihil cognitiōis vel motus accipiet a corpore: τ tamen mouebit ipsum inquantum est istrumentum per qđ agit formas artis quas habet in se in materias artificiales: sic sunt superiorum corporum motores: qꝛ nihil accipiunt ab ipsis sed influunt eis motum per queꝫ in materias naturales ꝓducunt formas quas apud se habēt: oium enim naturalium forme sunt in intelligentiis eo modo quo forme artificialium sunt in intellectu practico: sicut

Peripatheticoꝝ snia in telligētie ex ea pᵒᵐ fūt forme simplices ſʒ ñ i fine simplicitaꝭ vide p B.3.d ma. cō.5.i salone 3.q.τ i.c.14. eiusdē tertij.

Oiaꝝ nāliū for^e st i itelli

gētis s₃ philosophor. vide 12. met. c. 18. i fine commenti.

Peripathetici tradiderunt. ¶ Intelligētia ergo sic p̄sidēs orbi quodāmō vnita est in tali vnione q̄lis est inter mouēs ꝛ mobile qḋ sm̄ actum mouet ab ipso ꝛ nō est actus eius eo mō quo actus h₃ eē ꝛ operationē per corporis cōpletionē vl virtutē: ꝛ est quodāmō vnita ꝛ quodāmodo nō vnita. Incez eni cognitionis h₃ nō vnitam ꝛ virtute motiua vnit ei. ꝛ huius est exēplum in flāma adherente lignis: qr illa in pte vbi euadat lōgius a lignis est lucida ꝛ clara ꝛ in parte vbi adheret lignis est fumosa ꝛ ita est itelligētia. Sm̄ eni id qḋ cōparatur ad cām primā sic lux eius tota est irradiata ꝛ simplex sm̄ autē id qḋ adheret orbi magis distat ꝛ est motiua ꝛ obscurior: ꝛ sic ipsa est duplicis eē cum tn̄ sit essentia vna. ꝛ sic habet modū cōpōnis sm̄ hoc ꝙ est vnita orbi ꝛ non vnita ꝛ reflectitur lux eius separata super ipsaz vnitā cū m̄ sit essentie vnius sicut dcm̄ est: ꝛ hoc mō cōponēdo intelligētias nō opz nos dicere ꝙ sint cōposite ex mā ꝛ forma. ꝛ sic nō erit necīuz dcm̄ Auicebron. ¶ Nos aūt hic nec vnā opinionez nec aliaz approbare vel improbare volētes dicimus ꝙ dupl'r conuenit loqui de mā. s. sm̄ ꝙ est substātia quedam in cōposito essenciali cōpōne per quā substat compositū l₃ non sit per eā. ꝛ sm̄ ꝙ est sba que est in potētia p quā subijcit motui ꝛ mutationi. Et sm̄ p̄mā sui intētionem opz necessario ꝯcedere ꝙ ipsa est in oībus substātijs ordiatis in genere sube siue sint corporales siue sint incorporee vt dicit Auicebron. ꝛ hoc mō oium ordinator in genere sube est materia vna gn̄is vnitate. qr l₃ genus sit vl'is forma vt diximus. tn̄ itētio eius respondet materie in rebus ꝛ vnitas eius respondet vnitati generis. ¶ Si aūt sube icorporee nō sunt ordinate in genere. s₃ sunt forme simplices tūc nō opz eē verū qḋ dcm̄ est sed tunc oium corporaliū erit hoc mō dicta materia vna. ¶ Si vo secūdo mō dicat tūc materia nō ꝯsiderat nisi in moto corpore sicut dicit Arist. in 2° libro p̄hie prime. ꝛ hoz est materia vna prima: que m̄ diuidit sm̄ primam potētie diuisionē que est potētia ad vbi tm̄. ꝛ potētia ad formā. Et qr ille potentie diuise sunt sm̄ esse ꝛ per proximas materias eo ꝙ in his in qb⁹ potentia est vbi tm̄ est tota materia eoz que susceptibilis ē forme talium corpoz intra ea. In his autez in qbus est potētia ad vbi: ꝛ ad formam nō est tota materia susceptibilis illius forme intra ea: ideo equiuoca est materia in illis si ratio materie sumat sm̄ esse p̄hicū qḋ h₃ in corporib⁹ illis. Et ideo dicit Aristo. aliq̄ celestia corpora nō h̄nt mām. aliq̄ sūt ꝙ materia equoce dr̄ de materia corpoz superioz ꝛ inferioz. Oium aūt generabiliū ꝛ corruptibiliū materia ē vna: ꝛ ꝙ potētia ad formā est in eis vna: ꝛ multiplicat materia p dispositiones approximātes eam ad hāc formā vel illam: ꝛ sm̄ ꝙ est magis remota: est etiam magis cōmunis in potētia ad plures formas. ꝛ sm̄ ꝙ magis approximatur coartat potentia eius ad formas pauciores. Et quādoqz nō est nisi in potētia ad vnā sicut est semē hoīs ad hoīem. vn̄ cōpositio sola cū forma corporis in potētia est ad formā elēti ꝛ distincta ꝯrietate elēti in potētia ē ad formā cōmixtiōis ꝛ ea que cōmixta est in potētia est ad cōplōnē ꝛ cōplōnata in potētia est ad organicam corporis cōpositionē. ꝛ hec est materie vltima determinatio ꝛ distinctio. ¶ Non aūt pertinet ad nos hic determinare vtrum intelligentia ambitum formarum quas h₃ habeat a materia qua potētia est oia ꝛ cognitionē eaz habeat a luce forme ꝛ itellectualitatis. ꝛ vtrū fiat descēsus in materiali p̄ncipio icorporeo sicut diximus fieri descēsum in eo ꝙ est potentia ad formā: ꝙ v₃ forma rationabilitatis magis determinat materiā sp̄ualez ꝛ incorpoream q̄ forma intellectualitatis: ꝛ ideo minoris ambitus est potentia eius ꝛ pauciora sunt in ipsa potētia ꝛ forma eius ē obscurioris lucis. ꝛ ideo non perfecta est cognitio formaz in rōnali anima sicut est in itelligentia ꝛ sm̄ eūdē modū fiat descensus in sensibili natura ꝛ sm̄ materiā ꝛ formā. Et in vegetatiuo sub quo postea est determiatio materie per corporeitatē in qua mā potētia nō sunt nisi corporales forme. ¶ Et iterum non diffinimus vtrū talis ordo sit nāe que icorporea ē pp ambitū potētie mālis: ꝛ lucē suaz formaz cognoscant et imprimāt in oia sequentia: siue eni hoc sit: siue non sit determinandū est in vltima parte scie diuine. sed hic tm̄ hēmus dicere ꝙ materiā inq̄rimus que p̄n̄ᵐ est p̄hicoruz ꝛ mutabiliū corpoz ꝛ nō aliam. ꝛ que diximus hic dicta sunt ad facilioreni doctrinam per digressionē factā metaphysicalis.

Nota q̄ūo intelligentia sit vnita orbi et q̄ūo separata ab orbe. vide p̄ h̄ calcē p̄i mi capitu ð s̄ba orbis.

Et ista ē via Aūi. sꝫ Porphyrii cap. de sp̄e ꝛ 2. celi cō. 49 vbi ponit corpus cōe⁹ᵐ ex mā ꝛ for^a esse genus gn̄alissimū p̄dicamēti substātie.

¶ Cap. 12ᵐ. Et est di. ad declarādas rōnes noīuz materie.

HOc aūt Principiū qḋ est niā multa h₃ noīa: quoz quedā sunt p̄p̄ria: ꝛ q̄dā per trāslationē cōueniunt ei. Noīa aūt qb⁹ noīat p̄p̄rie sūt hyle: sba: mās: materia: origo: ꝛ elm̄. Noīa aūt qb⁹ noīat trāsumptiue sūt: silua: mr̄ femina. ¶ Noīum aūt p̄p̄rioz Auic. in sufficiētia sua reddit rōnē talē dicēs ꝙ dr̄ hyle: sm̄ ꝙ ipsa est receptibilis formaz in potētia aut forme. ¶ Subm aūt dr̄ sm̄ hoc ꝙ est in actu sustinēs formam aut motū ad formā. Nō aūt dr̄ sbm̄ ex hoc intellectu quo dr̄ suba p̄ma vel scd̄a eē sbm̄ in logicis. qr v₃ substet scd̄is sbātijs ꝛ accn̄tib⁹. vel qr substet accidētibus tm̄ sicut sbm̄ in p̄dicamētis accipit. sed potius hoc mō ꝙ ipsa substat forme: et gratia ipsius substare h₃ oē qḋ substat. pp qḋ etiam ipsa vocatur sbm̄ p̄mūz: ꝛ substātia cōposita prima vel scd̄a dr̄ subz scd̄m. ¶ Materia aūt est sm̄ ꝙ oīa resoluunt in illā sicut in alterū cōponentiuz. ¶ Massa vo sm̄ ꝙ ipsa vna p̄ma exīs per diuisionē formaz est in oibus cōpositis substātijs diuersificata: sicut vasa figuli ex vna massa figuli fingunt diuersificata formis artificialib⁹. ¶ Origo autē dr̄ inq̄tū ab ipsa ē motus: sic autē est imixta priuationi vt diximus qr per p̄uationē que permixta est ei principiū efficit ꝛ rei origo a qua si intelligeretur abstracta posset q̄dē eē incōposita alterū componētiū tū forma: nō tn̄ subijci posset motui pp causas q̄s supra assignauimus pp qḋ ipsa est vnū nūero p̄n̄ᵐ mot⁹ cuz priuatiōe: l₃ sp̄e differat ab ipsa eo mō quo sp̄es est materie sp̄es. ¶ Elm̄tū aūt dr̄ sm̄ ꝙ est in resoluōne vltimū ꝛ in cōpōne primū ꝛ in ipsa stat resoluō: qr ipsa nō resoluit in aliquid aliud aliquo mō resolōnis: qr elm̄tū simplicior est p̄s cōpositi ꝛ vno mō simplicior est q̄ forma: qr̄ forma sp̄ei que est in indiuiduo hoc signato cōtingit resoluere idiffinitētia sic docet in 7° p̄hie p̄me. ¶ Mā aūt in nihil oino resoluibilis est. ¶ Silue aūt rōnē reddunt expositores Platonis sic ꝙ silua dicit sm̄ ꝙ ipsa est p̄ma ꝛ indeterminata per dispōnes quasi dolabilis in eē edificiū naturale. ꝛ hoc vocauit Empedocles mixtū in quo germana capita sunt sine ceruice eo ꝙ illa que germana sunt principia cōpositoz non h̄nt ibi dispositiones facientes ea germana. Et hoc mō et dicebāt Platonici oium eē mām vnā sicut silua vna ex qua est omne edificiū. ¶ Mater aūt dr̄ ꝙ ipsa in se recipit formam ꝛ quasi pariendo ex ipsa educitur ad actū quādo de potētia educit: ꝛ hoc est nomē qḋ inter transumptiua noīa magis competit ei. qr sicut nos supra ostēdimus materia ꝯtinet in se omnes formas tanq̄ in potētia habituali. ¶ Femina autē dicit in quantū est imperfecta ad formā h̄ns tamē potētiā habitualem ad ipsam: qr sicut femina ad partū idiget masculo mouente formali'r ꝛ ali'r non parit: ita mā indiget efficiēte mouente formali'r mām ꝛ ali'r non educit de potētia ad actū. Femina eni est que parit in se mouēte alio: ꝛ in se h₃ p̄ncipia part⁹ cōfusa ꝛ iperfecta que per semē masculinū adunant ꝛ ducūtur ad p̄fectionē: vn̄ q̄nis in qbusdā sicut in aialiū gn̄atiōe aliqd de materia decidat a masculo: in hoc m̄ nā nō itēdit dare mām sed facit decisionē pp virtutē quā subm̄ ex quo i feminā traijciat hic opz: etiā hoc mō trāsumptiue aptat ei nomē qḋ est turpe: turpe eni in se h₃ habitū moris potentia habituali sicut in 2° ethicoz p̄batur. qr si sibi virtus eēt oino ꝯ naturā ꝛ violēta nō plus assuesceret morē qḋ assuesceret posset lapis sursum: si autē eēt ecōtra perfectū ad virtutē nō indigeret assuetudine operum que formali'r generāt habitū: ꝛ ideo sicut turpe inatū est suscipe morē nō h̄ns ip̄m nisi assuetudie operū: ita mā imixta priuatiōi nata est habituali'r hēe formas: nō h̄ns tū ipas nisi ex generante ꝛ mouente.

Nota differentiaz hyle ꝛ s̄biectum. vide Themistiū p̄ phy. i digressiōe ð potētia materie.

¶ Cap. 13ᵐ. Et est digressio soluens qnque q̄ōnes de mā. s. an sit sine p̄uatiōe aliq̄n: ꝛ an sit simplex: ꝛ quali'r differt a prima cā: ꝛ q̄li'r exiuit i eē: ꝛ vtrū sit eadē essentia tū forma.

SEd hic Oritur questio multiplex nō dissimulāda. s. vtrū mā possit eē vel sit priuatiōi nō imixta: ꝛ si consideratur hoc mō vtrū sit oino simplex: ꝛ si est aliquo mō oino simplex vtrū differat a p̄ma cā: ꝛ si differt a prima causa quali'r exiuit in esse: ꝛ si exiuit in esse a causa prima vtrum sit eiusdem esse cū ea est forma: ꝛ vna essentia cum forma sicut quidā dixerūt. ¶ Qd

¶ Quod enĩ possit esse mã priuationi nõ ĩmixta videt᷑: quia quo-cũcꝫ sunt essentie separate illa sunt abinuicẽ separabilia: sed essentie separate sunt essentia materie ⁊ essentia priua-tionis sicut sepius supra ꝓbatũ est cũ priuatio sit ꝯ̃ria forme. Mã aũt nõ: ⁊ cũ mã maneat in forma: priuatio aũt nõ: ergo mã põt esse priuationi nõ imixta. ¶ Adhuc aũt hyle sine mã est in oĩ corpore: sed nõ oẽ corpus h̃ȝ priuationẽ ad formam: ergo in tali corpore qḋ priuationẽ nõ h̃ȝ mã nõ põt esse: sed etiã est sine priuatione. ¶ Quod ãt in omni gñe corporis sit mã ꝓbat᷑ ex eo ꝙ id qḋ sustinet formã est mã. In ꝑpetuis ãt celestibus corporibus aliqḋ est qḋ sustinet formã. ꝓpter qḋ Arist. dicit ꝙ cũ dico hoc celũ: dico formã in hac mã. ¶ Quod ãt priuatio nõ insit talibus ꝑpetuis corporib⁹ ex hoc ꝓbat᷑ ꝙ opposita nõ simul sunt in eodẽ: forma aũt ⁊ priuatio sunt op-posita sicut iam habitũ est sepius: cũ ergo talibus corporib⁹ semꝑ insit ⁊ necessario insit forma nunꝙ̃ inerit ꝑuatio eisdẽ. ¶ Amplius lȝ tria sint principia eius qḋ mouet᷑ ad formam tñ nõ sunt nisi duo principia entis que saluant᷑ in ipso: sed talia corpora ꝑpetua sunt ⁊ nõ mutant᷑ ad formas suas: er-go nõ sunt nisi duo ꝑncipia in ipsis que sunt mã ⁊ forma sine mixtione priuationis. ¶ Amplius cuicũꝙ inest priuatio ad formã aliquã illud nõ h̃ȝ formã illã ⁊ aptũ natũ est h̃re: aut igit᷑ aliqñ habebit ipm aut aptitudo est frustra. Frustra ãt nihil est in nã sicut supra diximus: ⁊ in scḋo hui⁹ scie libro h̃ȝ ꝓbari: ergo si in corꝑibus celestibus priuatio est necessario ipsa habebũt nalẽ aptitudinẽ ad formã habẽdã quã nõ habẽt: ⁊ aliqñ habebũt qḋ est absurdũ cũ sint intrãsmutabilia sȝ for-mã. Hoc aũt qḋ iaȝ ꝓbatũ est: sñia est oĩum ꝑhoꝝ. ¶ Sed q̃-dã debilit᷑ obijciunt in ꝯ̃riũ dicẽtes: ꝙ in oĩ mã sunt potẽtia ꝯ̃ria quẽadmodũ in oĩ genere ꝯ̃rie dr̃e: ꝯ̃ria aũt reducunt᷑ ad priuationẽ ⁊ habitũ sicut supra diximus: ergo in mã celestiũ aliquo mõ opȝ esse priuationẽ. ¶ Nobis aũt prima sñia que ꝑhoꝝ est magis placet: ⁊ iõ dicimus ꝙ in oĩ mã sũt ꝯ̃ria: que q̃dẽ mã nõ tota ꝯiuncta est vni ꝯ̃rioꝝ: sicut mã ꝑpetuoꝝ que sunt ingenerabilia ⁊ incorruptibilia. Nec est simile de gene-re logico qḋ ſm rõnẽ abstrahit᷑ ab eo cuius est genus: ⁊ hoc mõ vnũ est genus logicũ ad corpora corruptibilia ⁊ incorru-ptibilia ⁊ h̃ȝ potestate dr̃ias ꝯ̃rias: sed si genus ſm esse acci-piat᷑: tũc nõ est simile: quia tũc nõ in eodẽ genere sunt corrupti-bilia ⁊ incorruptibilia: ⁊ ſm hoc genus subm est qḋ nõ est in potẽtia ꝓprie loquẽdo in corporibus ꝑpetuis: sed potius est in esse semꝑ ꝓpter qḋ infra 3° li° huius scie ostẽdemus ꝙ in ꝑpetuis nõ differt esse ⁊ posse: quia posse in esse semꝑ est acce-ptũ. ¶ Sũt tñ qui dicãt duo esse de intẽtione ꝑuationis quo-rũ vnũ est abnegatio forme ⁊ ab hoc dr̃ priuatio. Scḋm aũt est aptitudo formalis que inenit᷑ ad formã in mã: ⁊ hec apti-tudo dupl᷑ ꝯsiderat᷑. s. vt aptitudo ⁊ vt res q̃dã: siue forma-lis: ⁊ ꝑmo q̃dẽ mõ dicũt priuationẽ nõ esse in celestibus: sic aũt neqꝫ in scḋo: sed tertio mõ est in ipsis ⁊ saluat᷑ in forma. ¶ Sed hoc nihil videt᷑ esse: quia ſm modũ quẽ dicunt ꝑuatio a forma re nõ differt: ⁊ iõ primũ videt᷑ esse magis veꝝ: vñ in talibus corporibus vel non est priuatio: vel si est: ad vbi est tñ: quia illa corpora nõ mouent᷑ nisi motu locali. ¶ Sed tũc vi-det᷑ talr̃ ꝯsiderata mã esse oĩno simplex: quia simplex est id qḋ caret parte essentiali ⁊ q̃ntitatiua. Mã aũt in se accepta ⁊ ab oĩ forma separata caret parte essentiali e q̃ntitatiua: er-go est oĩno simplex. ¶ In ꝯ̃riũ aũt huius est ꝙ talis mã aut põt esse subm forme: aut nõ. si nõ põt esse subm forme: ergo im-possibile est ipsam vnꝙ̃ forme subijci: qḋ falsum est: cũ nos videamus eã esse subm. Si aũt põt: aliqua potẽtia põt: sed nõ est idẽ id qḋ põt ⁊ potẽtia eius: ergo ipsa simplex non est. Si aũt ꝯcedat᷑ ⁊ hoc. tũc querit᷑ vtrũ illa potentia sit forma vel mã: ꝯstat aũt ꝙ nõ est mã: quia tũc quereret᷑ iteꝝ de illa: ⁊ sic ibit᷑ in infinitũ: quia quelibet mã põt substare forme ꝑ aliã potentiã que erit iteꝝ mã. Si aũt est forma: ⁊ hec forma est ante priuationẽ que est prime forme inchoatio qḋ absurdũ est. ¶ Adhuc aũt forma ista aut est subã aut accñs: ꝯstat ꝙ nõ subã: quia tũc mã sine priuatione ⁊ forma accepta esset com-posita ex forma ⁊ mã. Si aũt est accñs hoc stare non põt: quia scḋa cõpositio semꝑ est post primã: scḋa aũt compositio est q̃ accñs cõponit᷑ cũ subiecto ⁊ hãc ꝑcedit ꝑor que ẽ ex forma ⁊ mã subalibus: ⁊ sic iteꝝ sequet᷑ ꝙ mã sit cõposita ex forma subali ⁊ mã q̃ñ accipit᷑ ante oẽm forme inchoationẽ: qḋ ab-surdũ est. ¶ Si aũt aliquis dicat ꝓpter hoc ⁊ alia ꝙ mã est simplex: ⁊ sua potentia est idẽ ipsi videbit᷑ tũc esse mã in fine simplicitatis ꝑ hoc ꝙ ipsa mã est idẽ ei qḋ h̃ȝ in se: h̃ȝ. n. po-tentiã qua forme subijci põt in seipsa: ⁊ illa est potẽtia: hic ãt modus simplicitatis nõ ꝯuenit nisi prime cause. illa. n. est oẽ id qḋ habet in se: quia illa est sua voluntas ⁊ sua potentia ⁊ sua intelligentia. ¶ Quod etiã quidam errãtes sic probare co-nantur dicentes ꝙ idem est a quo non differt differentia: sȝ qḋ non habet differentiam non differt differentia: ergo est idem. simplex aũt primum a simplici ⁊ primo inquantũ ho-rus non habet differentiam qua differat: ergo cum prima cã sit simplex primum ⁊ materia prima simil᷑ neutraȝ habebit differentiam: ergo nõ differunt. aut si differunt tunc differẽ-tiam habent: sed que habent aliquid sunt composita: ergo prima sunt cõposita: qḋ est absurdum. ¶ Adhuc aũt non est substantia que sit ante omnia fieri e post omne corrumpi eo-dem modo se habẽs nisi suba prime cause: sed suba mate-rie prime est ante omne fieri: ⁊ post omne corrumpi eodem modo se habẽs: ergo suba materie est suba ꝑme cause: hoc aũt infra ꝓbabit᷑ ꝙ suba materie sic ante oẽ fieri ⁊ post omne corrumpi. ¶ Adhuc aũt id ex quo cũcta ꝓducunt᷑ ⁊ fuerunt forma l᷑ in ipso est primũ: ⁊ simil᷑ hoc ipsuȝ ꝯuenit materie prime: videt᷑ ergo ꝙ non possit essentialis inueniri differen-tia prime cause ⁊ prime materie. ¶ In ꝯ̃riũ aũt huius erro-ris pessimi obijciam primo ostendendo falsum esse qḋ con-cluditur: ⁊ postea soluã ad inducta: sicut eniȝ in libro de cau-sis ꝓbat᷑: prima cã regit res oẽs preterꝙ̃ cõmisceat᷑ cuȝ eis: sed mã cõmiscet᷑ cum oĩbus: ergo suba materie nõ est suba prime cause. ¶ Adhuc aũt in scḋo huius scientie libro ꝓba-bitur ꝙ mã ⁊ efficiens nunꝙ̃ coincidunt in rem vnam: sed prima causa est efficiens ꝑ se ⁊ primũ ⁊ subal᷑: ergo nunꝙ̃ est vna res cũ mã. ¶ Adhuc mouens ⁊ motũ ⁊ agens ⁊ passum differũt ꝑ subam: prima aũt causa mouens est e agens: mã aũt mota ⁊ passa: ergo non sunt in suba idem prima causa ⁊ mã. ¶ Adhuc prima causa de potentia educit quicquid edu-cit᷑ de ipsa: materia aũt nihil educit: sed motu prime cause de ipsa mã educit᷑ quicquid educit᷑: ergo prima causa ⁊ mã nõ sunt idẽ. ¶ Adhuc ꝑfectissimũ ⁊ imperfectissimũ nõ sunt idem: sed ꝑfectissimũ in fine ꝑfectionis est cã prima. Im-ꝑfectissimũ aũt ⁊ ꝓpe nihil est mã prima: ergo non sunt ideȝ. ¶ Propter qḋ dicimus ꝙ mã intelligibilis sine priuatione ⁊ accepta sine forma simplex est nõ in fine simplicitatis: lȝ enĩ nõ habeat partem essentialẽ sine quantitatiuã eo ꝙ non sit composita ex essentijs diuersis vel ex q̃ntitate: tñ ꝯcreta est habitudinibus ⁊ cõponibilis est: ⁊ ideo habitudo qua se ha-bet ad formam cuius potest esse subiectũ aliquid est in ipsa: e forte est relatio potentialis ad formã: ⁊ tunc potentia qua subm esse potest diuersa est a mã: sed nõ dicit rem sed rõneȝ qua refertur ad formã ⁊ illi potentie substat ꝑ seipsaȝ: quia mã ex seipsa est subm forme prime vel potentie ad formam primam. ¶ Nec ꝓpter hoc sequit᷑ ꝙ ipsa sit quicquid h̃ȝ: quia h̃ȝ formã ⁊ nõ est forma: sed sequitur ꝙ ipsa seipsa est subm forme prime vel potẽtie prime. si dicat᷑ potentiã esse relatio-nẽ differentẽ ab ipsa: ⁊ sic nõ ꝯuenit ei qḋ est deo ꝓpriũ. Est etiã cõponibilis ⁊ hoc deo nõ ꝯuenit etiã: ⁊ ita est habitudi-nibus ꝯcreta inq̃ntũ est subijcibilis ⁊ mobilis ⁊ ꝯiunctibi-lis que oĩa q̃dã relationẽ dicũt ⁊ cõpositionẽ ſm ꝙ habi-tudines relationes sũt vel nõ sine relatiõe. Et qḋ obijcit᷑ ꝙ idẽ est a quo nõ differt nihil. dicẽdũ ꝙ veꝝ est: sȝ simplicia ꝑ-ma maxima differũt dr̃ia: quia differũt seipsis quẽadmodum differũt abinuicẽ quelibet due dr̃e a duab⁹ ſpeb⁹ abstracte. Ille. n. ⁊ simplices sũt ⁊ seipsis differũt sicut rõnale ⁊ irrõna-le. Si. n. dr̃e h̃rẽt dr̃iam ibit᷑ in ĩfinitũ necessario: quia tũc ille differentie differentiaꝝ differẽtias habent ⁊ sic in infinituȝ abibit ⁊ non stabit. ¶ Ad id aũt qḋ dicũt subaȝ materie esse ante fieri ⁊ esse post oẽ corrũpi eodẽ mõ se habẽtẽ: dico ꝙ fal-sum est: quia ipsa nõ eodẽ modo se h̃ȝ cũ variet᷑ ⁊ mutet᷑ ꝑ for-mas. Sed veꝝ est ꝙ nõ generat᷑ neqꝫ corrũpit᷑ ſm modum nalis gñationis ⁊ nalis corruptionis: sicut infra declarabit᷑. Deus aũt est eternus ante omne fieri: ⁊ erit post oẽ corrũpi non subiectus gñationi ⁊ corruptioni sicut mã subijcit᷑: ⁊ iõ per formas est inuariabilis deus in quibus variat᷑ materia. Simil᷑ tñ oĩa ex deo ꝓducunt᷑: ꝓducuntur ex causa ideal᷑ omnia ꝑhabente ꝑ formas intellectus: sicut artifex ꝑhabet artificiatoꝝ formas: sȝ mã ꝑhabet ea sicut potẽtia habiena-

Primo celi t.co.92.

Obiectio aliorũ ꝯ̃ p̃dicta

Solutio

Alioꝝ solutio

Impugnatio

An materia sit simplex essentia

Rõnes aliquoꝝ ꝓbãtiũ mãȝ adeo nõ distingui.

Impugnatio illi⁹ opionis.

Doctoris solutio

Nota quali᷑ mã sine priuatione ⁊ forma ꝯcepta nõ est in fine simplicitatis.

Põdera subtilẽ modũ loquẽdi doctoris de potẽtia materie.

Quõ mã habitudinib⁹ cõcreta sit. vide 12 meta. c. 11. ⁊ p̃ de gñõne t. c. 22.

Quali᷑ diuersimode res ꝓducant᷑ a deo ⁊ ex mã.

lis imperfecta ⁊ indistincta: cuius subiectum ꝓprium est mā prima vt diximus. ¶ Fuit autē Alexander epicurus quidam Phūs qui deum esse dixit mām: vel non esse extra ipsam: ⁊ omnia essentialr̄ esse deum ⁊ formas esse accidētia imaginata: ⁊ nō habere veram entitatē: ⁊ ideo dixit oīa idem esse: ⁊ hūc deum vocauit aliquādo Jouem: aliquādo autē Palladē: ⁊ aliquādo Apollinē. ⁊ formas esse peplum Palladis ⁊ vestem Jouis: ⁊ neminē sapientū dixit ad plenū posse reuelare occulta sub peplo Palladis ⁊ sub veste Jouis. Nos autē sicut etiā ante diximus hec tractabimus in sciētia diuina dño ꝯcedēte. ¶ Sed duo ꝓblemata que restāt opꝫ non hic inuestigare s. qualr̄ mā in esse exiuit. videt̄ enim a prima causa in esse nō ꝓcessisse. Quod enim imediate a prima ⁊ ꝑfectissima est cā illud est ꝑfectissimum: sed mā prima imꝑfectissima est: ergo imediate non ꝓcessit a prima causa. ¶ Unius autē ⁊ altera ratio esse videt̄ ꝙ videlꝫ illud nō ꝓcedit a prima causa cuius formalis idea nō fit in ipsa: sed non hꝫ ideā nisi forma: ergo id qd̄ caret oī forma ideā nō habet: ergo nō est a prima causa vt videt̄. Infra autē habebit̄ ꝙ nō ꝓcessit in esse a causis nālibus ꝑ gn̄ationē: ergo videt̄ ꝙ mā prima sit eterna carēs inicio quo ꝓcessit in esse. ¶ Ad hec autē quidā dicūt ꝙ materia prima ꝓcedit a causa prima sicut accidēs a subā. Est enī accidēs quoddā vestigiū sube. ⁊ quādo accidēs ꝓcedit a substātia: nō exigit̄ ꝙ subā det ei esse accidētis qd̄ nō hꝫ subā: sed dat ei quendā defectū ab esse eius eo ꝙ a principijs substātie ꝓcedit subā: ⁊ a principiato ipso ꝓcedit esse accidētis nō ex sube principijs sed potius ex his que subāꝫ principiatam ꝯsequunt̄. Ita dicunt ꝙ mā que est vestigiū forme substātialis ꝓcedit a causa prima principalr̄ que est actus completus: cuius vestigiū est id qd̄ est in potencia ⁊ imꝑfectū ⁊ ideo sicut accidēs nō habet formā similē sibi in subā que fit causa eius: ita nō habet mā ideā in deo que fit similitudo ⁊ causa eius. ¶ Sed tunc est dubiū: qꝛ sic quantum ad ꝑ se esse mā minus esset subā q̄ forma: tū supra habitū sit oppositum s. ꝙ quātū ad substare mā plus sit subā q̄ forma. ¶ Adhuc autē si mā est vestigiū forme: tūc sicut accidēs ꝓcedit a subā: ita mā debet ꝓcedere a forma ⁊ debet esse posterior forma: qd̄ falsum est. ¶ Propter hoc videt̄ dicēdū ꝙ quāuis Phūs nō sit determinare de exitu materie in esse: sed potius relinquere mām esse eo ꝙ ipsa sit principium ꝑ̄licū sicut quelibet sciencia relinquit esse sua principia: ⁊ nō querit qualr̄ in esse exiuerunt: tñ ꝓpter bonitatē doctrine dicimus ꝙ a prima cā exiuit in esse: ⁊ sicut ipsa scibilis est ꝑ analogiā ad formam: hoc modo fm̄ rōnē ꝓportionis habuit ideā primū enim causat ꝑ imperium: ⁊ ideo subm̄ cadit in intellectu esse: hoc mō quo lignū in mēte artificis nō enim cadit in mēte artificis in eo ꝙ est lignum sed in eo ꝙ susceptibile est artis: ⁊ hoc est primū subiectū forme nālis qd̄ cadit in mēte diuina. ¶ Ad hoc autē qd̄ obijcit̄ ꝙ id qd̄ est a prima causa imediate perfectissimū est: dicendū ꝙ hoc est verum ꝙ ad esse cōducit maxima sui similitudine sicut est intelligencia. Qd̄ autē sic ad esse ꝯducit vt sic fundamētū ⁊ subm̄ oīum qui ꝓduci hūt nō opꝫ ꝙ sit ꝑfectissimū. Ad alia autē pꝫ respōsio ꝑ dicta. ¶ Cum autē ꝯsentiamus in hoc ꝙ mā prima ꝓcessit in esse a causa pma: ꝓcessio autē prima que est a causa prima sit esse siue ens: videt̄ ꝙ mā ⁊ forma ꝯueniant in essentia vna cōmuni que diuidit̄ in ens in actū ⁊ potētiā: ⁊ sic videt̄ ꝙ ꝯueniūt in essencia ꝓcedente ⁊ differūt in esse illius essentie qñ ꝯtrahitur ꝑ differētias potētie ⁊ actus vel materie ⁊ forme. ¶ Sꝫ si hoc ꝯcederet̄ oporteret ꝙ mā ⁊ forma ꝯuenirent in vno qd̄ esset ante ipsa sicut genus: ⁊ sic mā ⁊ forma essent species in vno genere ꝯtente. ¶ Adhuc fm̄ hec mā ⁊ forma essent cōposita ⁊ aliquid haberent ante se: qd̄ est falsum cum ipsa sint prima cōponentia. ¶ Adhuc autē cū mā ⁊ forma fluant a prima causa sicut actus ⁊ potētia ⁊ cōpletius ⁊ minus cōpletū videtur ꝙ nō differūt nisi sicut similius ⁊ minus simile primo ⁊ ꝓpinquius ⁊ remotius ab ipso: sed similius ⁊ minus simile ⁊ cōpletius ⁊ minus cōpletū ⁊ ꝓpinquius ⁊ remotius non differunt fm̄ essentiā: sed potius fm̄ accidēs qd̄ est intensio ⁊ remissio: ergo mā ⁊ forma sunt eiusdē essentie ⁊ differūt ꝑ accidēs qd̄ est falsum. si forte qdē dicat̄ ꝙ sunt eiusdē essentie: sed differūt ꝑ esse cōpletius ⁊ icōpletius: ⁊ similius ⁊ dissimilius in essentia illa que cōis est illis: hoc videt̄ iterum esse falsum: qꝛ tūc iterum mā reduceret̄ ad aliqd vnū qd̄ est ante ipsa: ⁊ adhuc eadē rō esset de subā ⁊ accidente que inessent eiusdē essentie ⁊ differūt ꝑ prius ⁊ posterius esse in essentia illa cōmuni: ꝓpter omnia hec absurda refutamus eos ⁊ abhorremus qui hec ꝯcedunt tanq̄ vera dicentes subam ⁊ accidens eiusdē esse essentie: sed differant esse: ⁊ penes illud esse dicunt distingui genera ꝑdicamētorum ⁊ penes essentias eorum nō dicētes nihilominus naturas ꝑncipiorum esse quatuor que mā ⁊ forma efficiens nālis ⁊ finis penes esse primū sumi habēt: ⁊ nō penes essentias simplices. Nō enim ꝯsentimus eis: videnī nobis esse abusiones ⁊ errores pessimi contra ꝑ̄hiam. ¶ Dicimus ergo nō eiusdē essētie esse mām ⁊ formā: ⁊ qn̄ dicit̄ ꝙ primū id qd̄ ꝓcedit a pma causa est esse: dico ꝙ hoc est in rōne primū: id autē qd̄ primo ꝓcedit in esse fm̄ ordinē vniuersi: est intelligēdū sicut in scientia diuina habet ostendi: ꝯcesso ergo ꝙ esse est primū rerum creatarum fine primū qd̄ ꝓredit a causa prima fm̄ rōnē: dico ꝙ hoc esse simplr̄ est suba ⁊ accns̄ ⁊ ꝑ posterius potētia ⁊ actus. Cōmune autē dr̄ duplr̄ s. vt genus: ⁊ hoc saluatur in oibus que sunt sub ipso: ⁊ est cōmune ꝑ analogiā: ⁊ hoc simplr̄ saluat̄ in vno ⁊ in altero non simplr̄. sed alterum participat ipsum intātū inquantū se habet ad primū in quo simplr̄ saluat̄. ⁊ ideo mā nō habꝫ esse nisi inquantū est dispositio sube: ⁊ ꝑ hoc pꝫ ꝙ mā ⁊ forma nō resoluunt̄ ad aliquid qd̄ realr̄ sit ante ipsa: qꝛ esse est forme esse ⁊ formaliter: ⁊ mā participat ipsum posterius vt subm̄: ⁊ qd̄ dr̄ ipsa participant esse ꝑ prius ⁊ posterius nō dicunt̄ esse sube eadē nā: sed potius illud qd̄ est prius dicit participās illam nām totā: ⁊ id cui ꝯuenit posterius: dicit id qd̄ se hꝫ aliquo modo ad id: ⁊ ideo due essentie diuerse sunt mā ⁊ forma: ⁊ diuerse essencie accidēs ⁊ suba: aliter enim oporteret dicere ꝙ ex essentia forme ꝓduceret̄ essentia materie: vel econuerso: ⁊ tūc nō oporteret nos ponere priuationē in mā que est inchoatio ex qua forma ꝓduceret̄ eo mō quo supra explanauimus. ¶ His autem habitis ad propositum redeamus soluentes fm̄ sententiam de principijs traditam omnium antiquorum dubitationes ꝓpter quas defecerunt nescientes ne principijs tradere veritatem.

¶ Cap. 14m. De solutione prima dubitationū antiquorum per distinctionem eius qd̄ dicit̄ aliquid fit ex eo qd̄ non est.

Est autem Una ⁊ singularis via soluendi dubitationes antiquorum tria supponēdo esse principia: vt diximus. ¶ Illi enim qui primo inquisiuerūt veritatē fm̄ ꝑ̄hiam hoc est querendo causas rerum ꝓpter īfirmitatē sui intellectus diuerterunt a via principiorum quā determinauimus abscedētes in viam aliam quandā erroneam eo ꝙ non poterant intelligere qualr̄ vnū numero cum mā principium esset priuacio lꝫ sp̄e sit differens ab ipsa. Et ideo dixerunt ꝙ nihil eorum que sunt generant̄ vel corrūpunt̄. Si enim dicit̄ generari siue fieri vt inquiunt: tunc autē necessariū est fieri ex eo qd̄ est: aut ex eo qd̄ nō est. sed vtrūqꝫ horum est impossibile. Id enim qd̄ est nō fit: qꝛ iam est. similr̄ ex eo qd̄ oīno nihil est non pōt fieri aliquid: quia supra diximus in oī fieri oportere subijci aliquid qd̄ sit materiale ⁊ quodāmodo formale ad id qd̄ fit ꝑ gn̄ationē. ¶ Ex illo autē incōuenienti arguētes multa incōuenienti a auxerunt que sequunt̄ ex illo: ita ꝙ vererūt ꝙ dicerent encia nō esse multa: sꝫ tm̄ vnū sicut explanauimus in rōnibus Melissi ⁊ Parmenidis. Isti qdē igit̄ talem acciꝑiebant opi. ꝓpter ea que dicta sunt. ¶ Nos autem soluere volentes istorum errores dicimus ꝙ duplr̄ dicit̄ fieri aliquid ex eo qd̄ est: ⁊ similr̄ dicit̄ id qd̄ nō est facere aliqd aut pati: aut etiā ex hoc fieri aliquid dicit̄ duplr̄: ⁊ vno qdē modo nihil ꝓhibet aliquid fieri ex eo qd̄ non est: aut aliquid fieri ex eo qd̄ est: aut etiā facere aliquid id qd̄ nō est: ⁊ hoc quidē in simili possumus videre. Si enī duplr̄ dicit̄ medicū aliquid facere: vel medicū aliquid pati: aut ex medico aliquid fieri vel esse. ¶ Tūc manifestū est a simili: qm̄ ꝑdicte locutiones duplr̄ dicunt̄. s. facē aliqd ex eo qd̄ nō ē: aut facē aliqd ex eo qd̄ est: vel pati id qd̄ est vel qd̄ nō est. Dr̄ autē medicus aliqd facere sicut cū dicimus mediens edificat: hoc. n. dr̄ duplr̄. s. ꝑ se ⁊ ꝑ accns̄: ꝑ se enī medicus nō edificat sꝫ ꝑ accns̄ inquātū accidit medico edificatorē eē: ⁊ sic possumus dicē ꝙ nō medicus edificat. Similr̄ dicim⁹ ꝙ medicū albū fieri dr̄ duplr̄: si. n. accipiat̄ ꝑ se nō fit medicus alb⁹: si autē ꝑ accns̄ tūc fit me

Alexādri epicuri phī opio

Problema exitu mae in esse a pma cā

Aliorum solō

Obiectiones doctoris ꝯtra solutionem.

Solō ꝓpria.

Nō quō mā habeat ideam fm̄ mentē doctoris.

Scdm̄ ꝓblema de ꝯuenientia mae ⁊ forme cōmunicē

Opio ꝑ̄hie doctoris circa qsitum.

Nota dr̄am inter gen⁹ vniuocū ⁊ genus analogum.

Ubi forme sūt due essētie diuerse vide ꝑ hoc Comē. ꝑmo celi. ⁊ in co⁹ 92. ⁊ 8⁹ meta. cō⁹. 8. ⁊ 2⁹ physica. cōmēto. 12.

Tex. c. 7x.

Tex. c. 7x

Tex. c. 7x

Tex. c. 7x

dicens alb⁹ inquātū accidit medicū nigrū esse: sꝫ p se inquātū medicus est pōt fieri nō medic⁹: ꝛ inquātū nō est medic⁹ pōt fieri medic⁹: ꝛ inquātū ē medicus pōt facē ſm medicinā qꝺ ē medicati nisi h: sic multiplr dicaꝛ cōstat ꝙ hoc maxime dicitꝛ medicus facere vel fieri qꝺ facit: vel fit ſm ꝙ medicus est: hoc est inquātū hꝫ medicinā: ꝛ similr est in dictis locutionibus. Si enī dicaꝛ aliquid fieri ex eo qꝺ non est: maxime cōuenit ei hoc ex ipso inquantū nō est: ꝛ nō inquātum est p aliquem modum: hanc autē multiplicitatē: qꝛ primi non dixecont: ideo intm̄ ignorauerunt qꝺ opinati sunt nihil fieri sine gñati neqꝫ esse eoꝝ que abinuicē alia: sed auferebant a nāa oēm gñationē. ꝛ dixeront tm̄ esse videns. ¶ Nos aūt etiaꝫ eom ipsis ꝯcedimus nihil fieri ſm nām ex eo ꝙ simplr nihil est ꝛ nihil supponit vel relinquit: tn̄ nihil ꝓhibet aliquid fieri ex eo qꝺ p accñs non est: fit enī aliquid ex priuatione que quidē priuatio p se non est: ꝛ qꝺ fit ex ea fit ex eo qꝺ non est: ꝛ non ex eo qꝺ est: lꝫ aūt priuatio fit oino non ens inquantuꝫ est priuatio: relinquit tn̄ vt supra diximus subm cū aptitudine: sed neotrum illoꝝ est aliquid priuationis inquantum priuatio est. Et ideo qꝺ fit ex mā im̄ixta priuationi fit ex eo qꝺ per se est: ꝛ nō p accñs est: qꝛ nō est inquantū im̄ictuꝫ priuationi est que quidē priuatio accidit materie: ꝛ idē numero est secū spē differens ab ipsa: si aūt dicaꝛ fieri ex priuatione: tunc fit ex quo non est p se: sed p accñs est: qꝛ nō oino nihil est priuatio inquantū relinquit subm cū aptitudine: sicut supra distinximus in lectione ista qua dicebaꝛ ex medico fieri aliquid: vl̄ medicū facere fieri aliqd: sed bene ꝯcedimus. sꝫ ſm nāꝫ loquamur: qꝺ mirabile est dictu ꝛ impossibile fieri aliquid ex eo qꝺ sic nō est: ꝙ oino nihil relinquiꝛ: similr cōcedimus ꝙ nihil fit ex eo qꝺ est oino: sed opꝫ ꝙ id ex quo fit id qꝺ fit p gñationē quodāmodo esse ꝛ quodāmodo nō esse. ¶ Similr ꝯcedimus ꝙ id qꝺ est non fit nisi ſm accñs: ꝛ ſm hoc accñs tūc nō est sicut id qꝺ alteraꝛ: vel forte sꝫ ſm accñs esse dicaꝛ ſm ꝙ fit in actu p gñationē: huius aūt vltimi ponemus exēplū sic: vt dicamus ꝙ animal fit ex aīali: ꝛ quoddā aīal hoc est ſm ꝙ aīal fit ex quodā aīali generaꝛ enī in nāa hoc ex hoc p se sicut quoddā aīal ex quodā aīali: ꝛ p ꝯñs aīal ex aīali. Nō aūt intelligimus hoc effectiue sicut asinus gñat asinū sibi similē in specie: sed potius mālr sicut si canis generaꝛ ex equo per viam putrefactionis: vel alio modo ſm materiā: tūc enim canis nō fiet tn̄ ex quodā aīali: sed vlr dicendo canis qꝺ est aīal generaꝛ ex aīali: mālr: ꝛ ita videꝛ id qꝺ est aīal generari ex aīali. ¶ Et ita vlterius videbitur ens gñari ex ente ꝛ simile a simili. Sed solaꝛ hoc qꝛ eom dicanis qui est aīal gñati non gñaꝛ inquantū canis ꝛ aīal: sed inquantū est nō canis ꝛ nō aīal: ꝛ ita p accñs gñatur canis ꝛ aīal. Inquātū enim nō canē vel nō aīal esse ſm priuationeꝫ: possumus aūt ꝛ aliter dicere. Sumamus enim quatuor ꝓpositiones: ita ꝙ due sint similes alijs duabus: ꝛ dicam⁹ esse quidē vnā id qꝺ est simplr ꝛ absolute est animal gñari ex eo qꝺ simplr ꝛ absolute ē aīal: ꝛ id qꝺ simplr ꝛ absolute est. Nō animal generari ex eo qꝺ simplr ꝛ absolute est nō animal: est id qꝺ simplr ꝛ absolute est ens generari ex eo qꝺ simplr ꝛ absolute est ens: ꝛ id qꝺ est simplr ꝛ absolute non ens generari ex eo qꝺ simplr ꝛ absolute est non ens. Cōstat enī ꝙ prime due ambe false sunt: qꝛ id qꝺ est absolute ꝛ simplr aīal nō generatur: sed est iaꝫ. ¶ Similr id qꝺ simplr ꝛ absolute est nō animal: eo ꝙ nihil est nō generaꝛ: ergo ꝛ scđe due que sunt illis p oia similes false sunt. Sunt aūt etiā ille false que sic ꝓponūꝛ: vt dicaꝛ ꝙ id qꝺ est absolute ꝛ simplr animal generetur ex eo qꝺ simplr ꝛ absolute ē nō animal: qꝛ sic aliqđ qꝺ actu est generaꝛ ex nihilo: ꝛ hec simplr est falsa. id qꝺ simplr ꝛ absolute est non aīal generaꝛ ex eo qꝺ simplr ꝛ absolute est aīal: qꝛ sic id qꝺ nihil ē generareꝛ ex eo qꝺ actu ꝛ simplr est: ꝛ similes illis in ente sunt false sicut iste id qꝺ simplr est gñatur ex non ente simplr ꝛ id qꝺ simplr non est generaꝛ ex ente simplr: alias aūt accipimus veras quatuor ꝓpositiones quaꝝ due sunt hee: quoddā aīal hoc est sꝫ ꝙ aīal fit ex quodā: sine ſm ꝙ nō aīali: ꝛ quoddā sine sꝫ qꝺ nō aīal fit ex quodā sine ſm qꝺ nō animali: ꝛ quoddā aīal fit ex quodā aīali ꝛ quoddā aīal fit ex quodā nō aīali: hee enim sunt oēs vere: qꝛ canis ſm ꝙ est aīal quādiu est in semine: ꝛ ſm ꝙ non est aīal sic ex mā equi: que mā ſm ꝙ est aīal ꝛ ſm ꝙ nō animal. Similr quoddā ens fit ex quodā ente: ꝛ quoddā nō ens fit ex quodā nō ente: ꝛ quoddā nō ens ex quodā ente: ꝛ est per oia simile iudiciū de oibus istis. Ita ꝙ cū dicitꝛ quoddā ens vel quoddā aīal accipiaꝛ p eo qꝺ est sꝫ ꝙ ens: ꝛ ſm ꝙ aīal: talis enī modus loquēdi est Arist. ꝛ ideo nos vtimur ipso: si enim aliquid debeat fieri aīal p se ꝛ non p accñs ſm viam gñationis: opꝫ ꝙ ipsum fiat ex nō animali. ¶ Similr si fiat aliquid qꝺ est nec fit ex eo qꝺ oino nō ē: nec ex eo qꝺ oino ē: sed ex eo qꝺ aliquo modo est ꝛ aliquo modo nō ē: diximus enim supra ꝙ significeꝛ qñ dicitꝛ aliquid fieri ex eo qꝺ nō est: hoc enim significat ꝙ fit ex eo inquantū non est. Amplı⁹ aūt cū dicimus aliquid fieri ex eo qꝺ nō est nō remouemus ab ipso ꝓpter hoc omne esse: nec remouemus ab ipso oē nō esse sed intēdimus ꝙ ipsuꝫ quodāmodo sit p mām: ꝛ quodāmodo nō sit p priuationē negātē actū essendi ꝛ relinquētē subm cū aptitudine ad essendū. sic ergo pꝫ vna via solonis dubitationū antiquoꝝ phoꝝ p distinctionē eius ꝙ est ꝛ ꝙ nō est.

Margin: Tex. c. c. 75.

Margin: Nec; subiectū neqꝫ ap'tudo quā relinquit priuatio est aliquid priuati entis.

Margin: Tex. c. c. 76.

Margin: Tex. c. c. 77.

¶ Cap. 15ᵐ. Declarans de scđa solutione defectus antiquorum per distinctionem entis in potentiā ꝛ actū in quo est digressio declarans vtrum forma est in potentia ꝛ qualr.

Margin: Tex. c. c. 78.

Est autē et alia via planior q̄ sit ista lꝫ nō p eadem verba respondeat defectibus phoꝝ: eo ꝙ cū defectus eoꝝ fuit ex hoc ꝙ distinguere nescinerūt multiplicitatē entis ꝛ nō entis simplr: ꝛ ſm qđ sine per se ꝛ p accñs qꝺ idē valet ſm ꝙ hic vtimur ipso: hec aūt via est vt dicamus ꝙ ens diuidi in potentiā ꝛ actū: ꝛ hoc quidē magis hꝫ determinari in 9° libro prime philosophie vbi de potentia ꝛ actu hꝫ inquiri. ¶ Dicimus aūt quātū hic sufficit ꝙ nihil ꝓhibet quodāmodo ens ꝛ quodāmodo nō ens fieri ex quodāmodo ente ꝛ quodāmodo nō ente. Ens enī qꝺ est in potentia nō in actu fit ex eo qꝺ ē potētia ꝛ nō actus. Dicimus aūt supra ꝙ cū dicitꝛ ens in potētia nō intelligiꝛ tm̄ subm: sed etiā potentia formalis quaꝫ relinquit priuatio ex hoc qꝺ relinquit formalē aptitudineꝫ ad actū ꝛ ita forma que educitꝛ de potentia ſm sui essentiaꝫ est in mā potentia habituali: sed ꝯfusa ꝛ indeterminata sicut supra explanauimus. ¶ Et ideo grauis surgit questio de eo quomodo fit ab efficiente. cōstat enim ad omnē gñationem efficientē exigi causam que ꝯueniens sit forme ſm aliqđ: qꝛ si oino esset ꝯtraria potius moueret ad ꝯtrariā formam. Si enī tota forma dicaꝛ esse in mā ꝛ educi ex ipsa: tunc videꝛ ꝙ efficiens nō mouet ad formā: sed remouet dispositiones cōtrarias a mā vt forma que est in ipsa effulgeat: ꝛ sic forma iacens per actionem agentis de occulto egreditur ad apertum ꝛ generatio erit alteratio: ꝛ non acceptio forme substāntialis. Et hoc quidem dixit Anax. ꝛ multi moderni dicunt cum ipso lꝫ dicant p aliuꝫ modū in hoc ꝙ non ponunt materiā oium partes homogeneas esse, ꝓpter quod ipse posuit vnū tm̄ efficiēs in natura qꝺ erat vt dixit intellectus agens ꝛ distinguens ea que mixta erāt. Si aūt tota forma ponatur esse ab extra tūc erit forma ab aliquo primo ꝯtinēte in se oēs formas: hoc aūt nō est nisi intelligētia que vocaꝛ dator formarū qꝺcunqꝫ sic illa ꝛ hoc quideꝫ iam posuit Plato ꝛ multi alij moderni ponūt secū dicentes totū opus nature non esse nisi ꝓparationē materie ad formā recipiendā ꝛ datoreꝫ formaꝝ esse intelligentiā que ex nihilo formali qꝺ fit in mā iduit luce sua formas in materias. ¶ Et siquidem istis obijcitur ꝙ ſm eos opus nature est violentū: qꝛ violentū est cuius principiū effectiuū extra est ꝛ id qꝺ vim patitur nihil cooperaꝛ: ſm aūt eos efficiens est dator formaꝝ ꝛ est extra māꝫ: ꝛ nihil in mā pōt formalr cooperari ad formam. ¶ Dicunt isti ꝙ nō sequitur: qꝛ aliquid in mā cooperaꝛ lꝫ nō formalr sed dispositiue alterando p actū potentiaꝝ qualitatū. ¶ Si aūt obijciaꝛ eis p hoc ꝙ fuit cōis conceptio oium phoꝝ. s. ꝙ ex nihilo simplr nihil fit: forma aūt ſm istos nihil sui eē vel essentie pcedentis se hꝫ in mā: ꝛ ita fit ex nihilo: qꝛ cōstat ꝙ nō fit ex essentia materie. ¶ Dicūt isti diuersimode ad hoc respondentes. Quosdā enim istoꝝ inuenimus ꝯcedere ꝙ ois forma fit ex nihilo ꝛ fieri suū est creari. Et videꝛ in plerisqꝫ Auicēna multum ꝯsentire huic opinioni lꝫ in veritate nō ꝯsentiat vbi loquiꝛ de principijs corporis mobilis: qꝛ ibi tria ponit esse principia. ¶ Alios aūt istoꝝ plus errātes inuenimus ꝛ dicere ꝙ sup vnā essentiā cōem que est substantialitas fiunt mā ꝛ forma: ꝛ hūt nām substantialitatis ante se:

Margin: Digressio

Margin: Opio Anax.

Margin: Opio platonis auic. ꝛ themistij. vide 7° meta. co. 31. ꝛ 12. meta. cō. 18

Margin: Istā istātiaꝫ adducit Cōmetator co. 31 septimi meta.

Margin: 1ᵃ solutio

Margin: 2ᵃ solutio

⁊ ſm hoc differūt in eſſe mā ⁊ forma ſub cōi illa ſubſtātialitate: ⁊ ideo eſſet incōueniens ꝑ efficiētē ex eſſentia māe formā ꝓduci abſqȝ eo ꝙ priuatio ponaꝛ in mā que ſit icboatio forme. ¶ Si aūt querit etiā ab illis ꝑ qḋ mā ſubijciaꝛ motui ad hāc potius ꝙ̄ ad illā in generatione huius vel iſtius: qꝛ ſm eos quodlibet ex quolibet fieri debet ſicut albuꝫ nō plus ex nigro ꝙ̄ ex nō nigro ex quo priuatio nō poniꝛ vnū principiorū. Dicūt iſti ꝙ hoc fit ex forma agentis que magis trahit ad vnam formā ꝙ̄ ad aliam: precipue cū ipſe dator formarū moueat virtutes celeſtes ⁊ qualitates primas ad diſponēdū ſm exigentiā forme quā infundēs intēdit. ¶ Si quis aūt ꝯſideret ſubtilr tunc abſqȝ dubio ambe iſte pōnes ſunt falſe ⁊ impoſſibiles: ꝙ enim prima ſit falſa de facili patet: qꝛ abſqȝ dubio ſequitur ꝙ generari ſit alterari: ⁊ ꝙ quodlibet ſit quodlibet. lȝ non appareat: ⁊ ꝙ homo ⁊ aſinus ſunt idem cum infinitis alijs: lȝ non appareant vnū ⁊ idem: ⁊ ideo illa poſitio penitus eſt abſurda. ¶ Et ꝙ ſcḋa ſit falſa ſic ꝓbatur ſi enī forma eſt a datore formaꝝ: tunc dator formaꝝ ꝓducit forme eſſentiā: ⁊ ſic actus dationis nō eſt terminatus in eſſe cōpoſiti ꝑ ſe: ſed in exiſtia forme. Similr nāles actiones eorū que trāſmutāt māꝫ nō opaꝛ eſſe cōpoſiti: ergo eſſe cōpoſiti nec ſit ꝑ ſe a nā neqȝ a datore: ergo eſſe cōpoſiti nūꝙ̄ ſit niſi ꝑ accñs. ¶ Adhuc aūt cōpoſitū nō eſt vnū ſm hāc opinionē: qꝛ vnitas cōpoſiti nō eſt ab eſſentia forme: qꝛ ſi eſſet ab illa cū in eo ſit etiā eſſentia māe cōpoſitū eſſet duo ⁊ nō vnū. ſȝ eſſe cōpoſiti nō eſt: qꝛ vnio forme cū mā nō eſt niſi ꝑ accñs ⁊ nō ex intētione alicuius agētis: ergo cōpoſitū nō eſt vnū niſi ꝑ accñs. ¶ Amplius duoꝝ agētium nō eſt idē terminus: ſed in cōpoſito iſto gñato ſunt duo agentia non ꝯiuncta. Dator enī agit formā ⁊ q̄litates nāles ꝑparāt māꝫ: ergo nō eſt vnus terminus vtriuſqȝ: ſed duo: ⁊ ſic cōpoſitū nō eſt vnū ſȝ duo. ¶ Adhuc aūt ſi dator eſt extra tūc actio ſua tūc forma dationis nō iformaꝛ q̄litates māꝫ trāſmutātes: ergo nō agit caliditas niſi in virtute ignis: ergo diſſoluit tm̄: ⁊ non agit ꝓportionaꝛ ad aliquā cōplexionē vel formā niſi ad formā ignis tm̄ ergo mā nūꝙ̄ diſponiꝛ ad formā hoīs vel aſini vel cōplexionari qḋ falſum eſt. ¶ Propter hoc ⁊ his ſilia plura que in prima pōia determinari hñt dicimus ſm peripatheticoꝝ ꝑfectam ſententiā ꝙ forma ⁊ eſt in materia ꝑ eſſentiā confuſam vt diximus ⁊ ipſa eſt eadē numero extra ꝑ virtutē formatiuā immiſſam in māꝫ quā tāgit agens aut mediate aut imediate. Mediate quidē ſicut mouet orbis inferiora ꝑ aerē ⁊ ignē. Immediate aūt ſicut ſemē maſculi mouet ſanguinē ⁊ ſemē femineū immixtū in ipſo ſicut coagulū immixtū lacti. Nec intendo dicere ꝙ forme pars ſit ab intus ⁊ pars ab extra: ſed tota eſt ab intus ⁊ tota eſt ab extra ſm eſſe diuerſū: qꝛ ſm eſſe ꝯfuſū tota eſt intus ⁊ ſȝ eē in actu tota eſt ab extra. ¶ Adhuc aūt obſeruādū ꝙ ex quo ponimus formā totā eſſe intus in mā nō poſſumus dicere ꝙ agēs agat ad ꝓducendū eſſentiā forme: qꝛ illa iam eſt: ſed agit ad eſſe forme: qꝛ lȝ ſit eſſe forme ſi eſſe cauſat: nō m̄ eſt eſſe cōpoſiti ſicut eius qḋ eſt: ⁊ ita actus agētis terminaꝛ ſup cōpoſitū ⁊ nō ſup ſimplicē eſſentiā forme vel materie. Impoſſibile enī videꝛ ſm intellectū ꝙ actus alicuius agētis ſm nāꝫ termineꝛ in ſimplici: ſicut etiā eſt videre in corporibus artiſ. que oīa in cōpoſitis ſicut in domo ⁊ idolo terminanꝛ. ¶ Tali aūt retēta veritate peripatheticoꝝ opꝫ etiā ſupponi ꝑncipia mobili corpe eo ꝙ mā ſm ſe nullo mō pōt ſubijci motui ad formā vnā vel aliā ſicut ſupra oñdimus. ſi enī ipſa ſm ſe eēt ſubm mot⁹ cū ſua eſſentia nō ſit fluens in motū nō eſſet aliqḋ fluēs ab vno termino motus ad aliū: ⁊ ſic nō eſſet motus opꝫ ꝙ ipſa immixta ſit priuationi ⁊ cū ipſa ſit vnū ſubm ſicut ſepe oñdimus: ⁊ ſic ipſa efficiꝛ ſubm motus: amplius cū oīs motus ſit ꝑpter idigentiā ſicut credūt peripathetici. Indigētia aūt nulla ſit ei⁹ qḋ nō eſt natū ineſſe opꝫ ꝙ in mā ſit natū ineſſe id ad qḋ mouetur: nō aūt eſt natū ineſſe niſi ꝑpter priuationē: ergo oportet māꝫ immixtā eſſe priuationi que ſubijciꝛ motui ⁊ mutationi. Id aūt habeꝛ ꝑ verbū Ariſto. in ii⁰ et hic vbi dicit ꝙ omnis motus eſt ꝑpter maliciā: ⁊ nos oſtenſuri ſumus qm̄ malicia eſt ex priuatione ſola. ¶ Sciēdū aūt ꝙ lȝ oīs forma ſit in potentia habitu ali māe: tn̄ hoc ſignificatū nō dr̄ eſſe in potētia in aliquo niſi ꝑ motorē vnū ſȝ formā nature vel artis poſſit educi de ipſo cū enim diciꝛ hoc ſicut hō eſt in potētia in illo ſicut in ſpmate intelligiꝛ potius eſſe inclinata ⁊ diſpoſita ad hoc ⁊ nō ad aliud ꝑpter qḋ nō exigitur niſi motor vni⁹ forme nālis vel artis qḋ educat ipſum ad actū: ſicut domus in potētia eſt in lignis ⁊ lapidibus: ⁊ homo in potētia in ſemine: ⁊ cuprū in potētia in argēto viuo permixto cū ſulfure adurente: tamē aliqua dicunꝛ res eſſe in potētijs remotioribus. ¶ His ergo ſic ꝯceſſis pȝ ꝙ vere dicimus ſolui ꝑ iſtā diſtinctionē defectus antiquoꝝ phoꝝ ꝑ quos coacti ꝑ ignorātiam remouerūt q̄dā dictoꝝ pncipioꝝ qꝛ priuationē remouentes etiā formā tādē remouerūt: ⁊ ideo in tn̄ ſicut diximus deſtiterūt a via recta principioꝝ in gnōnē ⁊ corruptionē ⁊ vſt in oēꝫ mutationē. hec. n. potētia qua dicta ē q̄ eſt potēs in oīuꝫ nāꝫ q̄ priuationi eſt pmixta ſoluit oēm eoꝝ ignorantiam.

¶ Cap. 16ᵐ. Qualr omnes defecerūt in poſitione principioꝝ trinitatis: ⁊ qualis ſit intellectus de rebus principijs materia ⁊ forma ⁊ priuatione ꝙ ſunt tria.

Hanc autē Nām que ſubijciꝛ motui: ⁊ alij plures pōi tetigerūt: ſȝ nō ſufficiēter qꝛ priuationē māe pmixtā nō viderūt: neqȝ diſtixerūt a mā. Illi. n. ꝑpter Parmenidis argumētationem quā verā eſſe crediderūt ⁊ de neceſſitate ꝯcludere ꝯfeſſi ſunt ꝙ id qḋ ſimplr eſt ſit ex eo qḋ ſimplr non eſt: qꝛ Parmenides ſic arguit: vt ſupra diximus: omne qḋ eſt vere eſt. ꝗ̄ qcqḋ eſt ꝑter id qḋ vere eſt nō eſt: ſed id qḋ vere eſt: eſt ſuba exñs in actu: ergo oē id qḋ eſt ꝑter id qḋ vere eſt actu nō eſt. ¶ Adhuc aūt omne qḋ eſt vnū eſt: ergo qcqḋ eſt ꝑter vnū eſt nō ens cū ꝗ̄ mā nec vere ſit. nec vere vna ſit eo ꝙ non habeat formā ꝯceſſerūt ꝙ id ex quo ſit gñatio eſt ſimpliciter non ens: ⁊ ſic ens ſit ex ſimplr nō ente: ⁊ hoc eſt vnū incōueniens in qḋ inciderūt qꝛ neſciuerūt diſtinguere qualiter mā eſt ex ſe: ſed ex priuatione non eſt: ⁊ ita ꝑ accñs non eſt m̄ ꝑ ſe ſit hoc modo: qꝛ materie gratia ſui eſſe debeꝛ. ⁊ gratia priuationis debeꝛ ſibi nō eſſe: vnde iſti fuerūt Platonici qui in hoc cū Parmenide ꝯcordauerūt ꝙ reputabāt argumentationē ſuam ꝯcludere. ſed in hoc diſcordabāt: qꝛ ꝯcluſionē ſuam nō dicebant eſſe ad incōueniens ductiuam: volebat eniꝫ vlterius habere Parmenides ꝙ gñatio nihil eſt cum ens non poſſit fieri ex nō ente: ⁊ hoc Platonici non receperūt dicentes non eſſe incōueniens ens fieri ex nō ente ſimplr. ¶ Cū enim in ꝑcedenti caplo oēs dicti non poſuerunt aliquid forme eſſe in mā per hoc ꝙ negauerūt priuationem oportuit eos ꝯcedere ꝙ forma ſit ex nō ente ſimplr: aut ꝓduceteꝛ ex eſſentia materie. Cōſtat aūt incōueniens eſſe ipſaꝫ ꝓduci ex ſuba: ⁊ ideo alteꝝ ꝯceſſerūt ꝙ. ſ. ſit ex nihilo: ⁊ hoc mō dixerūt id qḋ ſimplr eſt ſȝ formā fieri ex eo qḋ ſimplr nō eſt ſm formā: vnde poſtꝙ̄ ignorauerūt diſtinctionē priuationis ⁊ materie inciderūt in aliud incōueniens: videbāt eniꝫ ꝙ mā pmixta nō enti eſt vna numero: ⁊ putabāt ad hoc ſeq ꝙ eſſet potētia ⁊ virtute vna: ⁊ hoc quidē bene ſequiꝛ ſi cuꝫ diciꝛ mā pmixta nō enti eſſe negationē. Ita ꝙ cuꝫ dr̄ nō ens negaꝛ abſolute ens: ⁊ nihil relinquaꝛ: qꝛ tūc illud nō ens in mā non relinquit aliquā potētiā habitualē ad formā ſicut facit priuatio: ⁊ tūc nō hēret mā niſi potētiā ꝓpriā que eſt altrius cōponētiū cū forma. ¶ Sed hoc nō eſt verū: qꝛ cū dicitur mā non ens: nō ens eſt priuatiuū: ⁊ ideo priuatio relinquit formalē aptitudinē ad formā: ⁊ ita lȝ ſit vna numero cū mā: nō tn̄ eſt vna ⁊ eadē potētia ſr: ſed addit ſupra potentiā que mā pōt eſſe ſubm forme: potētiā habitualē ꝑpter qḋ altera eſt ſpecie a mā ⁊ potētia: altera a potētia materie: plurimū ergo differt dicere mixtā priuationi eſſe vnā numero: ⁊ dicere ipſam eſſe vnam potentia ⁊ virtute. Nos enim dicimus materiam ⁊ priuationem eſſe alteram ſm potentiā ⁊ virtutē lȝ numero ſit vna. Differentia aūt materie ⁊ priuationis cognoſciꝛ in hoc ꝙ mā de ſe hȝ eſſe. ⁊ ꝙ non eſſe accidit ei ex priuatione inquantū eſt immixta priuationi: priuatio aūt inquantū priuatio de ſe vel ꝑ ſe non eſt eo ꝙ de ſe hȝ non eſſe: qꝛ tn̄ dicit nō eſſe etiā priuatio aptitudinē in ſubiecto relinquit: tamē nomen imponiꝛ ei inquantū dicit non eſſe actu: ⁊ ideo de ſe hȝ non eſſe. Et tn̄ inquantū relinquit aptitudinem eſt ꝑncipiū ſicut ſepe diximus. ¶ Sūt aūt quidā aliter dicentes: qꝛ dicūt id qḋ nō eſt eſſe māꝫ ⁊ nō mixtā priuationi: ſed in qua eſt negatio vlis ⁊ totalis ipſi⁹ forme. Et ideo dicūt ipſaꝫ eſſe magnū ⁊ puū: ⁊ hoc triplr. Dicūt enī māꝫ eē aut equalr magnū ⁊ puū: ⁊ ita ꝙ mā eſt ⁊ vnum ⁊ aliud aut

Impugnatio vtriuſqȝ ſolutionis.

Vide pro ipugnatōe iſtius ſcḋe poſitiois Auer. i locis ꝑallegatis: ⁊ ꝑſertim in cōmento 31 ſeptimi meta.

Opīo doctoris circa q̄ſitū principale

For⁹ ſm eſſe ꝯfuſū tota ē ab intus: ⁊ ſm eſſe in actu tota ē ab extra. Ideo ē loc⁹ in q̄ expſſe pōit doctor formā ſȝ eſſentiā eē in mā lȝ aliq oppo^m dicāt ex ignorā̄cia.

Tex. c. 79.

Priuatio relinquit aptitudinē ī ſubo. Tex. c. 80.

vtrūqȝ simul: aut vtrūqȝ diuisim ⁊ seorsum: ⁊ vnū dicūt esse forma. Et ideo qȝ dicūt duo que sunt mālia ⁊ neutrum esse priuatio sed vtrūqȝ sine mixtura priuationis est. Et ideo lȝ vtrūqȝ dicant esse principiū tamē trinitas quā ipsi ponūt habet aliū modū penitus a trinitate principiorū quā posuimus: qꝛ lȝ quidā eorū puenerint cōcordando nobiscum ad hoc ꝙ vnā dicant esse nām subiectā: tamen dicūt ꝙ illa nā vna est non numero tm̄: sed potētia ⁊ virtute ⁊ spē qȝ nos non dicimus. Et si quis eorū dixerit mām non esse vnum: sed duo sicut Plato qui dixit magnū ⁊ paruum tn̄ ipse facit ista duo vnā subiectā nām potētia ⁊ specie. Jō qꝛ nō ponit priuationem: ⁊ ideo desperit ⁊ noluit ponere ꝯtraria formalia: qꝛ lȝ poneret formā: tn̄ alterū ꝯtrariorū qȝ est ꝑuatio desperit ponere: qꝛ nō vidit qualr materie miscet. ¶ In oi aūt gn̄abili nā subiecta mixta est priuatio: ⁊ cuius nature nō est ꝑuatio mixta illud nō hȝ māz: dr̄ a multis auctoritatibus: ꝓpter qȝ fm̄ hūc modū corpa celestia multi māz dicūt nō hr̄e. ¶ Hec enī priuatio mixta materie facit ipsa trāsmutari adinuicē ⁊ esse gn̄abilia ⁊ corruptibilia. ¶ Altera aūt dr̄a māe ⁊ priuationis est qꝛ mā que est nā subiecta cā est cōpositi cū forma ⁊ eorū que fiūt sicut mr̄ filiorū est cā eo ꝙ ministrat eis subāz qua subsistūt. Sed priuatio que est altera pars ꝯtrarietatis multotiēs imaginabit potius esse ad maleficiū ⁊ destructionē eorū que fiūt si aliquis ꝓtēdit intellectū in eā inquātū est priuatio distincta a mā: qꝛ tūc videt ipsa cā esse qre entia corrūpunt ⁊ nō sunt neqȝ pmanēt. Cū.n. inest priuatio fm̄ actum priuat esse gn̄abiliū. Et si quis inspicit eā put ipsa iportat in nomine quādā negationē potius videt ea esse destructiua sube gn̄abilium qȝ sit principiū nāle eorū que fiūt. Et hec fuit etiā cā qre latuit antiquos ꝙ priuatio sit vnū pncipiorū: qꝛ s. ꝓtēderūt intellectū in eā fm̄ ꝙ est negatio qdā ⁊ nō put relinquit aptitudinē in subo: vnde dicebāt ipsaz nō esse penitus ⁊ esse extra oē qȝ est in nā ꝓpter Parmenidis rōnē quā supra exposuimus. ¶ Nos āt aliā dr̄āz adhuc ponimꝰ māterie ⁊ priuatiōis. Cū.n. forma sit quoddā diuinū ⁊ optimū ⁊ appetibile dicimus ꝙ priuatio est ꝯtria ei ⁊ nō mā: sed mā ꝑ hoc ꝙ est mixta priuationi nata est appetere ipsaz formā que est diuinū ⁊ optimū. Si.n. nō esset priuatio in mā nō eēt nata appetere formā. ¶ Hoc aūt sic ꝓbat aut appetit ipsam fm̄ ꝙ est informata forma ⁊ exns in actu aut fȝ ꝙ est ea res forma. Si aūt dicat ꝙ appetit eā fm̄ ꝙ est informata ꝑ formā ⁊ exns in actu: aut ꝗ fm̄ ꝙ est in forma eadē quā appetit aut in forma diuersa ⁊ ꝯtria illi. Si vō appetit eā fm̄ ꝙ est in forma eadē illi quā appetit hoc esse nō pōt: qꝛ nihil appetit hoc qȝ hȝ: sed potius appetit vt saluet in illo. Est aūt appetitus māe nō vt saluet sed potius vt trāsmutet in id qȝ appetit. Pterea si mā appetit formā ꝑ formā eadē quā appetit: ꝗ forma magis appetit: qꝛ ꝓpter qȝ aliqd est tale illud est magis tale ꝗ forma appeteret seipsam qȝ est incōueniens. ¶ Si āt appetit eā fm̄ ꝙ est in ꝯtria siue in diuersa qȝ idem est: eo ꝙ diuersitas causat a ꝯtrarietate: tūc iterū ꝯtria forma magis appetit eā: ꝗ cū ꝯtria a destruant ꝑ ꝯtriū ꝯtingeret ꝙ aliqd appeteret suā destructionē: ⁊ hoc pcipue accidit Platonicis qui dicebāt māmm esse informatā: ⁊ nihil in se hr̄e priuatiōis vnde cū neqȝ ipsa eadē spēs vel forma appetat se cū sui nō indigeat: neqȝ ꝯtria spēs appetat ꝯtriā eo ꝙ se inuicē ꝯtria corrūpāt opȝ ꝙ inter hec sit appetitus māe: ꝓpter priuationē immixtā sibi. ¶ Et ideo verissime dcm̄ est ꝙ nihil appetit aliqd nisi ꝑ similitudinē icōpletā quā hȝ ad ipz: ⁊ iō appetit cōpleri ꝑ trāsmutationē ad ipm qȝ appetit: lȝ.n. appetat saluari eius cōpletū: tn̄ appetitus trāsmutationis nō est nisi icōpleti. Et iō talis appetitus est māe ꝑ mixturā priuationis cū ipsa forme hȝ ichoationē ad quā trāsmutari desiderat. ¶ Si autē obijciēs aliqs dicat ꝙ illō incōueniēs qȝ dcm̄ est de hoc ꝙ ꝯtriū appetit ꝯtriū videt sequi de priuatione: si.n. mā ꝑ priuationē desiderat formā: tūc fm̄ ꝓhabita priuatio magis desiderat: cū ꝗ ꝯtria sit priuatio forme ꝯtriā desiderabit ꝯtriū: ⁊ ita videt desiderare suiipsius corruptionē. ¶ Dicimꝰ ad hoc ꝙ nō sequit. Nos.n. supra ostēdimus ꝙ priuatio vno modo est ꝯtriū: ⁊ fm̄ hoc est priuatio actus ⁊ forme sed aliū mō est aptitudo in subo relicta ad formā: ⁊ sic pncipiat motū in mā ⁊ hoc mō est appetitus ⁊ desiderij cā hec aūt oia facile sciūtur ꝑ anīta. ¶ Dicimus ꝗ fm̄ ea que habita sunt ꝙ mā desiderat formā sicut femina masculū: ⁊ sicut turpe bonū. nō.n. est mā ex se hn̄s turpitudinē: sed ex priuatione sibi pmixta: ⁊ sic accidit ei turpitudo ⁊ imꝑfectio femine per id qȝ non est aliquid de essentia materie ⁊ hec est priuatio.

Marginal notes, left column: Cuiꝰ nāe non ē ꝑuatio mixta id nō habȝ mām. — Cā. 81. — Tex. c. t. 81. — Nihil appetit qȝ hȝ sȝ potiꝰ appetit vt saluet in illo. — Obiectio contra predicta. — Solutio

¶ Cap. 17m. Et est digressio declarans dubitabilia de appetitu materie ⁊ priuationis rōnibus ⁊ noībus forme.

E St autē hic locus dubitatiōis de hoc qȝ dcm̄ est mām appetere formā. Cū.n. appetitus vel desideriū sint aiatorū aīa sensibili vl' rōnabili ⁊ mā nō sit huius aiatū videbit forte alicui māz nō hr̄e appetitū. ¶ Adhuc cū mā duplex sit spē fm̄ ꝙ est mixta sibi ꝑuatio ⁊ ꝑuatio videat eē cā maleficij videbit forte ꝑuatio non esse cā desiderij vel appetitus materie. ¶ Adhuc querit Utrū forma desideret māz: qm̄ nō est nisi in mā: ⁊ ita cū oia desiderēt esse videbit forte ⁊ forma desiderare esse in mā. ¶ Adhuc aūt cū priuatio ꝑ se nō sit dictū est: ⁊ ꝙ ꝑ se nō est neqȝ principiū neqȝ cā desiderij est videbitur forte priuatio nō esse vnū principiorū neqȝ cā desiderij in mā. ¶ Adhuc aūt qrit Utrū priuatio ꝑ se sit principium: videt enī hoc ex hoc ꝙ ipsa est alterū ꝯtriorū. Et ideo sicut forma ꝑ se pncipiū est: ita ⁊ priuatio: ꝗ videt falsum esse qcqd dictū est de hoc ꝙ ipsa est vnū numero cū mā ⁊ nō sine ipsa lȝ specie differat ab ipsa. ¶ Adhuc aūt sicut mā gn̄abiliū nō separat a priuatione: ita non separat a forma: ergo sicut mā est vnū numero cū priuatione: ita est vnū numero cū forma ergo principia nō sunt duo numero: sed vnū ⁊ tria fm̄ spēm ⁊ virtutē siue potentiā. ¶ Amplius quidē ꝙ forma dicta est esse diuinū ⁊ optimū ⁊ appetibile cū sufficere videat vnum nominū istorū. ¶ Adhuc aūt noīat forma ⁊ spēs ⁊ rō ⁊ idea ⁊ paradigma ⁊ imago. ⁊ querit dr̄a noīum istorū. ¶ Adhuc aūt cū ipsa sit diuinū ⁊ optimum: ⁊ in veritate appetibile nō videt esse puersus appetitus in ipsam: ergo ex mā nō puenit error nec ex appetitu eius quē causat ꝑuatio in ipsa nec ex forma ꝓuenit: ergo videt ꝙ nulla sit cā erroris ⁊ puersitatis in nā: vnde ergo ꝓuenit error ⁊ puersitas. Cōstat eniz ꝙ nō ꝓuenit ex prima cā: qꝛ illa e' cā ordinis in oībus ⁊ boni: ⁊ ea que sunt ab ipsa nō participāt nisi bonū ⁊ ordinē. ¶ Ad oia hec nō est difficile soluere: sed de primo minus pfectam Auerrois dat solutione dicēs ꝙ duplex est appetitus. s. nālis sicut in plātis. ⁊ aialis sicut in aialibus. Et ꝙ appetitus materie sit nālis. ¶ Hoc enī nō sufficit qꝛ ⁊ plāte ptē habent aīe mā aūt nullā. ¶ Adhuc aūt plātarū appetitus non est ad hoc ꝙ trāsmutet ad formā quandā sed potius vt ꝯseruent in spē in qua sunt sed materie appetitus est vt trāsmutetur in forma quā nō hȝ fm̄ actū. ¶ Dicēdū igit est ꝙ omne mobile vt a primo motore mouet a cā prima que per intellectū mouet. Et intēdit ꝑ motū moueri in aliqd qȝ est esse diuinū ꝑ modū ꝑ quē pōt aliquo mō assimilari. Et ideo appetitus intellectualis est quo appetit mā similari primo in esse diuino. Sed appetitus ille cū dicit esse materie duplex est loquutio: pōt enī materie esse sicut subiecti: ⁊ hoc mō mā nō hȝ appetitū: ⁊ pōt esse sicut moti a motore qui hȝ appetitum a quo ꝓcedēs motus est actus mobilis: ⁊ sic mā hȝ appetitum ⁊ hoc mō ꝓordinat sibi finē in quē directe mouet: qꝛ hoc mō dictū est ab Arist. ꝙ opus nature opus est intelligētie. Cum enim mā iam habeat incboationē esse diuini in seipsa recipiens actū motoris desiderat ꝯformari plenius quātū est ei possibile primo: ⁊ qꝛ nō pōt nisi ꝑ motū. ideo desiderat transmutari. ¶ Qꝛ aūt dr̄ priuatio causa esse maleficij ⁊ nō desiderij: dicendū ꝙ hoc fefellit Platonē vt diceret priuationē nō esse principiū ⁊ nō esse cām desiderij: ꝓtendebat.n. Plato intellectū in priuationē fm̄ ꝙ priuatio est ⁊ nō in hoc ꝙ relinquit in subiecto. ¶ Et cū ipsa fm̄ hoc ꝙ priuatio est priuet formā: ⁊ sic cā nō esse credebat ipse ꝙ magis ipediret eē ⁊ gn̄ationē ꝗ esset principiū ad esse ⁊ gn̄ationē: si aūt ꝯtraxisset intellectū subtilr recolligēdo ea oia que sunt priuationis inuenisset ꝙ ꝑ aptitudinē formalē quā in subiecto relinquit cā esse desiderij ⁊ trāsmutationis materie. Lȝ autē sic dicat ꝙ mā desideret formā ⁊ cā desiderij sit priuatio nō absurde dicit forma appetere mām vel esse in mā qꝛ forma in se essentia quedā est simplex ⁊ diuina ⁊ optima ⁊ ꝑ esse quod hȝ i mā efficit mobilis ⁊ corruptibilis ⁊ ideo si appeteret hoc appeteret ignobilitare seipsam. ¶ Adhuc aūt nō est desideriū nisi ad duo. s. vt ꝯiungat esse: ⁊ hoc est desideriū rei ꝑfe-

Marginal notes, right column: Pulchrum quesitum. — Solō ad primā dubitationē ex mente Auer. hic in comēto. 81. — Impugnatio Auer. et solutionis. — Solō doctoris subtilissima. — Qūo ꝑuatio sit cā maleficij ⁊ quō desiderij: ⁊ quōmō Plato ꝓtēdebat itellectū in ꝑuationē ⁊ quō non ꝯtrahebat sicut fecit Arist. — Nota h̄ qualiter absurde dr̄ forma appetere mām. — Desiderium duplex.

ete: ⁊ vt trāsmutatio fiat ad esse: ⁊ hoc est desideriū rei imp/fecte: neutrū aūt hoꝝ forme pōt ꝯuenire sicut p se pȝ: q: cōtinuati nō desiderat nisi qđ idiget ꝯinuatiōe: hoc aūt est corruptibile p seipsuȝ: ⁊ hoc nō est forma que nō nisi p accn̄s est corruptibilis ⁊ nō p suā essentiā. ℭ Qđ aūt transmutet ipsa nō desiderat q: nunq̄ trāsmutat. sed trāsmutatio imꝑfecti est ad ipsaȝ. ℭ Lȝ ēt puatio dicta sit p se nō eē: nō tn̄ est dcm ipsaȝ nihil eē. Cū. n. dr̄ p se nō esse intelligit: ita q̄ de se hēat nō esse: sed ex eo q̄ relinquit in subiecto hȝ esse fm qđ ⁊ quo ad hoc est pn̄ᵐ ⁊ causa desiderij sicut nos supra explanauimus. ℭ Ad hoc aūt qđ queritur qualr̄ ⁊ qn̄ ipsa dicat vnuȝ numero cū mā sepius supra est assignata rō pfecta: nulla enim causa huius est alia nisi q: cū principiuȝ motus sit duplex. s. ex quo est motus ⁊ in qđ. ex quo aūt sicut mā ⁊ sicut priuatio nō pōt esse mā ex qua fit motus: nisi sit mixta priuationi per quā efficit subiectū motus: q: nisi hoc esset destrueret motꝰ ꝑpter hoc q̄ nō esset ibi aliquid ens fluens de potentia ad actum: ⁊ ideo mā est vnū numero principiū motus cum priuatione nec sine ipsa nunq̄ principiū eē posset. Est nī potē/ria ⁊ specie a priuatiōe differēs. qm̄ alia rō est subiecti ⁊ alia forme que est in subiecto. Quod aūt quidā dixerūt ⁊ scripserūt de hoc. s. q̄ ideo dr̄ vna numero cū priuatione: q: priuatio fm nihil addit ei abusio est ⁊ falsum: q: fm q̄ priuatio ēt specie nō differt a mā. ℭ Aliud aūt est de forma q: illa per se habet rōnem principij cū ipsa sit in quā dirigit intentio mo/uentis ⁊ appetitus materie que mixta est priuationi ⁊ nō cōfert materie rōnē pncipij ad motū: ⁊ hoc modo mā est vnuȝ numero principiū cū priuatione ⁊ nō vna numero essentia. Et q: sunt due essentie ideo est vtriusqȝ rō ⁊ virtus siue potentia diuisa. ℭ Noīa aūt forme varia sunt in cōi fm duos modos. s. fm q̄ ipsa est finis motus ⁊ fȝ q̄ ipsa est dans esse rei formate. Scdm̄ q̄ enim ipsa est finis motus sic dicta est esse diuinū ⁊ optimū ⁊ appetibile: fm aūt q̄ est dans esse sic hȝ alia noīa. Diuersificant aūt noīa prima fm intentionem eius qđ mouetur ad ipsam: pōt eniȝ forma accipi fm qđ est finis intentionis: fm qđ est finis appetitus per intētionē directi: ⁊ siquidē ipsa est finis intētionis hoc est dupl'r. s. fm relationem ad primā causam cui inesse quodāmodo se assimilat quantū pōt ⁊ sic est diuinū. Et fm q̄ est finis motus absolute sic dicit esse optimū q: bonū est p se finis eius qđ mouetur ad ipsum. Scdm̄ aūt q̄ quietat appetituȝ imperfecti sic est appetibile quidā. ℭ Forma aūt dicit eo q̄ distinguit ⁊ informat informitatē materie. ℭ Et spēs fm q̄ est dans esse ⁊ cognitionē rei. ℭ Et rō fm q̄ ab ea sumitur vera rei diffinitio. ℭ Idea aūt dicit ⁊ paradigma ⁊ imago fm q̄ ꝓcedit ab exēplari suo qđ hȝ in causa pma. Oīs eni forma que per esse est in mā prius fuit in motore primo. ꝑpter qđ etiā ipse dicit a Platone mūdus archetypus: ꝑpter qđ dictū Boetij est verꝫ cū dicit. Mūdū mente gerens pulchrū pulcherrimus ipse similiqȝ imagine formans. Si ergo ꝯsideretur forma in exemplari primo dicit idea. Si aūt ꝯsideret rō forme ad quā omnis forma fit in mā illa dicit paradigma. Sicut enim lignū sotularis ad calceū se hȝ q̄ ad ipsum fit oīs calceus: ita se hȝ rō forme ad formas que sunt in mā. Et ideo in ista rōne dicit forma paradigma. ℭ Imago aūt dicit illa que traducta est in materiā que imitatur illā: vt dicit Boetius: ⁊ sic pȝ rō noīum. ℭ Causa aūt puersitatis in nā ⁊ erroris in moribus ꝓportionalr̄ est vna ⁊ eadē ⁊ nō est effectiua sicut ⁊ error: non est res effecta: sed est defectiua. s. corruptio vel impedimētū alicuius principioꝝ que exigunt ad hoc q̄ res fiat: ꝯuenit aūt hoc ex lōge distare a pma causa: que enī lōge distāt plus habent potētie ⁊ facilius impediunt ab effectu: ⁊ de his dicemus in libro sequenti huius scientie.

Quare forᵃ nō largit rōnē pncipij ip materie.

Noīa īposita forme sut duplicter.

Forma
Species
Ratio
Idea paradigma imago.

Solō ad vltimum q̄situm

ℭ Cap. 18ᵐ. De hoc q̄ materia est ingenita ⁊ incorruptibilis ⁊ priuatio corruptibilis ⁊ determinatione primi libri.

Tex. c. 82.

Est autem adhuc vna differentia priuatiōis ⁊ materie: quia in motu materia non corrūpitur neqȝ generatur: sed priuatio per se corrūpitur in ipsa: ⁊ ideo materia mixta priuationi: priuatio dicit generari ⁊ corrumpi ⁊ materia non generari neqȝ corrumpi: materia enim fm id qđ est in aliquo vt in subiecto est corrumpit: q: id qđ est in ipsa. s. priuatio per se corrumpit eo modo quo supra diximꝰ. Sed tamen potentia materie que est potentia subiecti non corrūpitur: quia hoc modo manet ⁊ sub priuatione ⁊ sub forma. Et ideo necesse est materiam esse ⁊ incorruptibilem ⁊ ingenitam. ℭ Si enim generari detur: tunc opȝ fm predicta documēta q̄ generationi qua generatur materia aliquid subijciatur. Quod autē subijcit generationi materie prius est generatione cum sit principium eius. sed subiectum primū generationis est materia: ergo materia est ante generationem materie: quod est inconueniens ergo per generationē non cepit esse ergo ipsa est ingenita. ℭ Est autem ⁊ incorruptibilis: q: si corrumpit opȝ q̄ in aliquid ⁊ non in nihil fm naturam corrumpatur: omne aūt qđ corrumpit resoluitur vltimo in materiā. In qđ autem vltimum corruptibile resoluitur illud non resoluitur ad aliud: ergo illud manet ergo materia manet postq̄ corrupta est: ⁊ hoc est inconueniēs: ergo materia est incorruptibilis per se: ergo qđ corrumpit in materia est priuatio: ⁊ ipsa manet incorrupta: ⁊ cū materia acquirit formam aliam: acquirit tunc priuationem ad formam aliam: ⁊ hec est causa corruptionis in ipsa: ⁊ sic semp materia ꝑpter mixtionem sui cum priuatione transmutabilis est fm formas. ℭ Quia autem nos modo sufficienter locuti sumus de principio q̄ est materia ⁊ de priuatione: ideo debemus loqui de principio qđ dicitur fm speciem ⁊ formā. Nos autem non habemus hic inquirere Utrum species sit vnius generis vel diuersoꝝ: q: hoc habet in methaphysica inquiri vbi diuidētur species in separatas ⁊ non separatas: vnde vtrum species sit vna vel plures ⁊ quot sint separate forme opus est determinare per certitudinem in prima philosophia. Deponatur ergo in illud tempus quo loquemur de prima philosophia: sed de physicis speciebꝰ que corruptibiles sunt fm esse qđ habent in materia physica loquemur in sequenti libro cum demonstrabimus ea que posterius sonē in scientia ista. ℭ Scias enim q̄ compositum esse compositū ex materia ⁊ forma accipit physicus a metaphysico sicut dicit Auicenna ⁊ non reprehendit bene eni de hoc Auer. cum sua reprehensio non careat reprehensione. Compositio enim dupliciter ꝯsideratur. s. in his que componunt que sunt tm̄ per suas essentias principia compositi ⁊ hoc ꝯsiderat metaphysicus qui ꝯsiderat formam ⁊ materiam fm q̄ sunt principia substantie: ⁊ hoc modo dicit Auicenna q̄ physicus a metaphysico accipit compositum esse compositū ex forma ⁊ materia: possunt autem principia compositi accipi eo modo quo veniunt ad cōpositionem que est in fieri ⁊ generari cōpositum. Et hoc modo compositionis sunt principia per motum principia compositi: ⁊ cum compositio talis non fiat nisi per motum: ꝯsideret physicus hoc modo pn̄cipia compositionis non accipiens ea a metaphysico: ⁊ ideo Auicenna nō est reprehensibilis qui primo modo dixit physicum accipere principia cōpositi a primo philosopho. ℭ Est autem ⁊ alia reprehensio qua reprehendit Auer. ꝯtra Auicennā minus ꝯgrua. Dixit enim Auicenna verum cum dicit non idem esse quesitum in aliqua scientia ⁊ suppositum. Deum autem ⁊ substantias siue formas separatas esse quesitas in prima philosophia. Et ideo non vere suppositas in ipsa: ⁊ ideo nō esse subiectum prime philosophie: qđ nescio quare reprehendit Auer. cum ipsum sit necessarium qđ dicit Auicenna. scimus enim quoniam ens est subiectum prime philosophie: ⁊ diuisiōes ⁊ passiones entis esse que in prima philosophia tractantur. s. per se ⁊ per accidēs ⁊ per potētiam ⁊ actum ⁊ vnum ⁊ multa ⁊ separatum ⁊ non separatū. Et cum separatum sit differentia ⁊ passio entis non potest esse subiectum: ⁊ cum dicit q̄ metaphysicus est de separatis non intelligitur hoc modo de separatis sicut intelligētie sūt separate sed intelligitur de his que separata sunt per diffinitionem ⁊ esse: hec autē sunt que in quiditatibus simplicibus ꝯsiderantur: sicut diximus in istius libri prohemio: sed quia de his in scientia diuina speculabimur hic dimittantur: forme enim quas hic tractabimus erunt in diffinitionibus suis concipientes materiam priuationi mixtaȝ: ⁊ ideo corruptibiles vt diximus. Ostendimus ergo quia principia sunt: ⁊ diximus quot sunt specie ⁊ potentia: ⁊ que sunt numero: sed quia illa sunt principia motus ⁊ mobilis potius q̄ entis physici: ideo iterum ordinemus aliud libri principiuȝ in quo loquemur de his que sunt principia entis physici.

Tex. c. 83.

Documentū

Defensio auicene ꝯ auer. in come. xlix primi huius.

[illegible]

Tex. c. 84.

¶ Incipit scḋs liber physicoꝝ. ¶ Tractatus primus de nã. ¶ Cap primũ. Et est digressio declarãs que sit libri intẽtio: ⁊ quis dicẽdoꝝ ordo: ⁊ qualr hic intendaẽ de nã.

Cum nos in toto hoc negocio qḋ de physico auditu intitulaẽ intẽdam⁹ ꝑscrutari de ꝓncipijs ⁊ causis ⁊ elemẽtis physicoꝝ corpoꝝ sic a ꝓn° libri dictũ ẽ. ⁊ nos iã in ꝓcedenti libro expediuerimus nos de ꝓncipijs mobilis sꝫ ꝙ est mobile exiens de potẽtia ad actũ: opꝫ nos hic loqui de nã ⁊ causis nãlibus anteq̃ꝫ nos loq̃mur de motu ⁊ ꝯ̃tibus motũ: q̃m nã ꝓn^m intrinsecũ est oium coꝝ que nãlia sũt ⁊ ꝯuenit cũ physicis ꝓncipijs in hoc ꝙ ipsa est ꝓn^m motus in re mobili. Tractãdũ aũt ꝑus erit de nã anteq̃ꝫ tractemus de causis: qꝛ nã ambit plures cãs. Cõtinet.n.tã maĩe q̃ꝫ formaẽ: ⁊ iḋ opꝫ ipsaꝫ ꝓmo describẽ ⁊ postea de causis agere sigillatim: lꝫ.n.cã ⁊ ꝓn^m in descriptione nãe ponanẽ: nĩ cã ⁊ ꝓn^m sm specialẽ intẽtionẽ suã nõ describit eã. Et de causis sm qḋdã physicũ genus cãꝝ agit physicus ⁊ nõ sm cõem intẽtionẽ gñalẽ sm quã ꝓmus ꝑhs de causis ꝯsiderat: ⁊ ideo tractat⁹ de nã ꝓcedet tractatũ de causis physicis de q̃bus solis speculaẽ nãlis.

Vide ꝑ dña hac comẽ. 6. scḋe meta.

¶ Cũ aũt nã multiplr sit dicta (sicut īfra ondemus) nos non agemus hic de nã nisi q̃ est ꝓn^m motus actiue vel passiue in re mobili ⁊ solaꝫ illius nãe multiplicitatẽ īfra determinabimus oẽm aliã nãe diuersitatẽ reseruãtes vsqꝫ ad sciaꝫ diuinã: in cui⁹ 5° libro largi⁹ nãꝫ ꝯsiderabimus: ⁊ largi⁹ ꝑ plura diuidemus: hoc solũ aũt hic diximus: ꝙ cũ Boeti⁹ dicat nãꝫ q̃tuoꝛ modis dici: nos nõ intẽdimus nisi de nã que vno istoꝝ dĩ q̃tuoꝛ modoꝝ.

Nã ex intentione Boetij diciẽ quatuoꝛ modis.

¶ Sicut enĩ Boetius dicit cõmunissime nã dĩ sm ꝙ est eaꝝ reꝝ que cũ sint quoquo mõ itellectu capi possũt. In hac.n.diffõne natura ⁊ accñtis ⁊ subẽ ꝯtinenẽ: hec.n.oia ītellectu capi possũt. Additũ aũt est quoquo mõ: q̃m deus ⁊ mã ꝓma ītegre ꝑfectoqꝫ ītellectu ītelligibili nõ possunt: aliquo tñ mõ ītelligunt qꝛ ꝑuatione ceteroꝝ capiunẽ. Idcirco vo dictũ est que tuꝫ sint q̃m ⁊ ipm nihil significat aliqḋ: sed nõ nãm: neqꝫ enĩ ꝙ sit aliqḋ sed potius nõ esse significat: hoc ãt mõ nã dĩ de oibus rebus. ¶ Si ãt strictius sumaẽ nã vt de solis substãtijs dicaẽ: talẽ dat Boeti⁹ diffõnẽ nãe: ꝙ nã est vel qḋ facẽ vl qḋ pati possit: pati qdẽ ac facẽ possunt tã corporales q̃ꝫ incorporales subẽ: vt corpora ⁊ aie. Aĩa.n. in corpe ⁊ a corpe ⁊ facit ⁊ patiẽ: facit vo tm de⁹ ⁊ cetera diuina. ¶ Si ãt nãe nomen spãlius accipiaẽ erit nã ꝯueniẽs corporibus que est in eis ꝓncipiũ ⁊ cã mot⁹ ꝑ se ⁊ nõ sꝫ accñs sicut īfra ondem⁹. ¶ Quarto etiã mõ dĩ nã specifica diã q̃ vnã rẽ nãe diximus differre ab alia ⁊ dixim⁹ ꝙ alia est nã argẽti: ⁊ alia auri: ⁊ alia angeli: ⁊ alia aie. ¶ Cũ sic ḡ nã multiplr dicaẽ intẽdimus hic loqui de nã sm tertiã significationẽ ipsius. In illo.n.mõ ꝓn^m ẽ motus physici corpis: ⁊ nos (vt sepe dixim⁹) hic intẽdim⁹ de ꝓncipijs motus physici. Ponemus igiẽ nostrã sup hoc inuestigationẽ qḋ sit in physicis corpibus quod nã vocatur.

¶ Cap. 2^m. Qualiter differunt naturalia ab hijs que fiunt ab alijs causis.

Tex. 2. c. 1.

Dicamus Igiẽ ꝙ oia que sũt vel fiunt q̃dã sũt a nã ⁊ q̃dã sũt ꝓpter alias cãs. A nã ãt sunt oia aĩalia ⁊ ptes aĩaliũ ⁊ plãte cũ ptibus suis: ⁊ mĩalia ⁊ corpa simplicia que vocanẽ elementa: ⁊ sũt tria.s. ignis ⁊ aer ⁊ aqua: hec eni ⁊ huiusmodi que sũt sĩlia istis dicimus eẽ ⁊ fieri a nã. ¶ Oia ãt talia videnẽ statim hẽre dñam ad ea que nõ sũt a nã: in hoc ꝙ oia hẽt quãdã virtutẽ in seipsis siue vim que est ꝓn^m mot⁹ ⁊ status siue qetis: aut sm locũ: aut sm augmẽtũ ⁊ decremẽtũ: aut sm alterationẽ: aut sm plures motus simul.

Tex. 2. c. 2.

¶ Sũt nõ nãlia a qb⁹ ista differũt multiplicia. Quedã eni nullũ hẽt ꝓn^m motus aut qetis alicui⁹ in seipsis ꝙ in suo noie importẽ. Sũt ãt oia talia artis apotelesmata siue opa: vt lect⁹ ⁊ idumẽtũ: ⁊ quecũqꝫ talia sunt alteri⁹ gñis a nãlibus existis que noie suo in quodã alio gñe predicamenti ponunẽ q̃ꝫ sunt ex noie materie vel forme nãlis que est in ipsis sicut lect⁹ est in gñe figure cuiusdã: ⁊ domus ⁊ cetera q̃ sũt arte inuẽtioĩs ⁊ edificatiue. Nullũ enim taliũ sm suũ nomẽ hꝫ aliquẽ modũ motus inatũ: lectus enim nõ descẽdit deorsũ neqꝫ quiescit deorsum inq̃tũ lectus est: sed inq̃tũ lecto accidit lignũ esse qḋ qꝛ plus terre est ideo motũ ⁊ qetẽ terre sequẽs descẽdit ⁊ quiescit deorsum.

Nãlia hñtia motũ nõ a nã duplr.

¶ Sũt aũt q̃dã nãliũ hñtia motũ non a ꝓncipio qḋ est nã: ⁊ ille motus est duobus modis. Aut enim vniformis: aut nõ vniformis: ⁊ siqḋẽ est non vniformis ⁊ a ꝓncipio intrinseco: ipse erit vl ab aĩa sensibili mouẽte: aut a voluntate rõnalis ⁊ intellectualis subẽ: sicut sunt mot⁹ ꝓcessiui multiformes in aĩalibus ⁊ ad multa idea ante vl retro ⁊ sursuꝫ ⁊ deorsuꝫ: ⁊ a dextris ⁊ a sinistris. ¶ Sũt ãt tales ẽt motus alterationis in desiderijs ⁊ tristitijs ⁊ gaudijs ⁊ delectationibus aĩaliũ aliquãdo.

Principiuꝫ diuersitatis motus in aĩ. lib⁹ in gñe est duplex.

¶ Istud aũt ꝓn^m diuersi motus in aĩalibus in gñe duplex est: aut enim est liber: aut a nã quasi ex actu ⁊ in actũ. Liberꝫ qdẽ est qḋ in se sui cã est in agendo ⁊ non agendo: sicut motus sũt liberi arbitrij ⁊ voluntatis rõnabilis. Extra actũ aũt a nã est qḋ in se non hꝫ aliquid luminis intelligẽtie qḋ ipm f.enet quo minus oẽs nature impetus expleat sicut sunt desideria ⁊ motus brutorum: non enim auertuntur a motibus suis nisi coacta timore verberum. ¶ Si autem est motus vniformis aut est vnicus ⁊ continuus: aut nec vnicus est illius principij neqꝫ cõtinuus. Si autem est vnicus ⁊ continuus erit ipse sm peripatheticoꝝ sapientiam motus intelligentie in mobili qḋ est celum qui vnicus quidem ⁊ non interruptus est: qꝛ est motus sapientis: qui motu vniformi ⁊ ꝑpetuo ꝯsequitur similitudinem cause sue ꝓme in causando: ⁊ ideo celi motus nõ dicitur nature motus sed intelligentie: quia si esset nature motus celuꝫ in loco suo non moueretur: eo ꝙ nullum naturalium corpoꝝ mouetur in loco suo: sed potius cum est extra ipsum mouetur ad ipsum ⁊ quiescit in ipso: huius autẽ in libro de celo ⁊ mundo habemus ostendere rõnes plures ⁊ perspectas.

Celi mot⁹ nõ dĩ nãe motus sed intelligẽtie

Si autem est quidẽ vniformis nec tamẽ vnicus nec ꝑpetuus tũc absqꝫ dubio est ab anima: ⁊ hoc dupliciter: aut enim est cum cognitione: aut sine cognitione. Et siquidem cum cognitione: tunc est sicut motus animalium ordinatus ad generationẽ qꝛ in illo mouet ⁊ vegetabilis ⁊ sensibilis: ⁊ ideo omnia animalia eadẽ in spẽ eodem modo coeunt ⁊ eodem modo generãt ⁊ eodẽ modo faciunt casas: nisi operenẽ ab intellectu practico quẽadmoduꝫ homines: vnde lꝫ anima sensibilis ad visa vel imaginata moueaẽ tñ in nãlibus vno modo moueẽ sicut in fame ⁊ siti ⁊ gñatione ⁊ omnibus ad illa ordinatis. Quodlibet enim illoꝝ operuꝫ ⁊ sensibili ⁊ vegetabili perficitur: vel si sola sensibili ꝑficiẽ: tunc primo mouens ⁊ instigãs est vegetabilis.

Aĩa sensibilis lꝫ moueaẽ a visis ⁊ imaginatis tñ in nãlibus vno mõ moueẽ.

Propter qḋ vna hirũdo sicut alia facit nidum.

Et ideo vna hirundo sicut alia facit nidum: qꝛ lꝫ imaginatio mouestur ad facere nidum: non tamẽ mouet sm diuersitatẽ imaginataꝝ specieꝝ: sed ex vna imagine quã natura ingerit que est aptim do loci ad oua fouenda ⁊ ꝯseruanda. Et hac de causa vnus esurit sicut alius: qꝛ lꝫ cum sensu sit esuries: tñ cibi attractiua est vegetabilis. In omnibus aũt his tanto est ꝓncipium motiuum magis vniforme quanto plus elongatum fuerit a cognitione: vnde qñ principium motus sine cognitione est: tũc est vniforme omnino ⁊ non cognoscitur esse ab anima nisi qꝛ est vnicum sed agit multa: sicut aĩa vegetabilis nutrit ⁊ auget ⁊ generat: ⁊ oia hec facit multiplici ope lꝫ omnia opereẽ de necessitate sed nõ ꝯtinue. Nature aũt motus est vnicus ⁊ ex necessitate ⁊ sine cognitione sicut igni nãle est calefacere. Dico aũt ex necessitate supposito principio quod est natura ⁊ non simplr ⁊ semper. ¶ Ex his igitur pꝫ ꝙ naturalia differunt ab artificialibus: qꝛ habent principiũ sui motus innatum qḋ non habent artifitialia. Differũt ãt a motibus aĩalium: qꝛ natura mouet imediate ⁊ motũ vnicũ: sed aĩa motus multos ⁊ nõ imediate sed mediãtibus q̃litatibus corporis. Anima eni nõ mouet mẽbra corporis nisi prius laretur calor in neruis ⁊ musculis motiuis. Et similiter est de alijs q̃litatibus corpis que exigunẽ ad hoc ꝙ corpus ab aĩa moueaẽ. Differt ãt motu itelligẽtiaꝝ: qꝛ nã non mouet corpus in loco suo sicut facit intelligentia.

¶ Cap. 3^m. De diffinitione nature: ⁊ ꝙ sua diffinitio non est diffõ sꝫ assignatio manifestioꝛ q̃ꝫ sit suũ nomẽ.

Cum autẽ Nã sit nomen dictũ multipliciter ⁊ ꝯueniat pluribus ꝑ ꝓus ⁊ posterius sicut nos infra ostensuri sumus: dabimus talem a nature diffinitionem que per prius ⁊ posterius omni-

bus his de quibus natura dicitur potest applicari: hec autem non erit vere diffinitio: sed erit assignatio et descriptio que maioris est manifestationis quam sit nomen: quia si diffinitio esset oporteret quod nomen nature his de quibus dicitur eque et non per prius et posterius conueniret: et hoc non est verum sicut patebit inferius. ¶ Dicamus igitur ex prehabitis quod ex quo natura differt ab artificialibus et violentis in hoc quod principium motus eorum est intra: et ab animatis in hoc quod natura est principium motus primum: et ab accidentibus differunt per hoc quod ipsa est principium motus per se et non per accidens: quia natura est principium primum alicuius et causa mouendi et quiescendi in quo est per se et non secundum accidens. Unius autem diffinitionis explanatio est: quia cum natura sit etiam priuatio que quodammodo principiat motum secundum quod est pars materie. sicut nos in precedenti libro explanauimus: oportet quod natura ponatur in genere principii. priuatio enim principium est et non causa secundum veram causae rationem. ¶ Cum autem natura sit verissime forma et forma vere sit causa et similiter materia: oportet etiam quod natura sit in genere cause. et ideo dictum est quod natura est principium et causa. ¶ Amplius cum natura sit de genere virtutis et potentie que semper sunt causa motus et transmutationis in aliud vel ex alio: oportet quod natura sit causa et principium motus. ¶ Cum autem omnis motus sit de contrario in contrarium: et quod de contrario mouetur ad contrarium necessario quiescit aliquando: ideo natura non potest esse causa infiniti sed quandoque quiescit et cedit: et ideo natura est causa et principium mouendi et quiescendi. ¶ Quia vero (vt dictum est) natura non omnium principium est ideo dictum est quod causa est et principium alicuius. Et quia differt hoc principium ab artificialibus et violentis in hoc quod ipsum est intra eum: artificialia mouentur ab arte que est extra ipsa. et eodem modo violenta ideo dictum est quod est causa et principium motus alicuius et quietis etiam eius scilicet in quo est: et ita quod est intrinsecum sibi quod mouet. Quia autem anima mouet: sed non primo quia anima vegetabilis mouet vno motu et quamuis ex necessitate tamen non mouet primo sed per qualitates primas: et est anima quidem mouens id in quo est non primo. natura autem est mouens primum ideo additum est quod est mouens primum hoc est primum ex parte mobilis. licet non semper sit primum: ita quod ante ipsum non sit mouens aliud. Mouens enim ante quod non est aliud: non est natura vt peripateticis placuit sed intelligentia ordinis superioris et primi: vel causa prima. ¶ Hoc autem quod additum est per se et non secundum accidens ideo dictum est vt intelligatur mouens illud essentiale motum et motus essentialis mobili: vnde quia mouet motu qui est essentialis dictum est per se. sicut calidi motus est calefacere et seminis motus est pullulare vel germinare. Et quia motus etiam essentialis debet inesse mobili ... ideo additum est et non secundum accidens. Dico enim mobili inesse motum ... quicunque similis motui quo medicus dicitur sanari cum ipse medicus sanat seipsum. Non enim sanatur inquantum habet medicinam in habitu et est medicus sed potius inquantum est egrotus. Et ideo sanari accidit medico inquantum est medicus. licet ipse medicus agat in se sanitatem quod per hoc ostenditur quia aliqui diuidunt medicus et sanus: et vnus est operans et mouens secundum medicinam: alter autem sanatus ex egrotatione. similiter oportet esse operationem nature tale quod sit essentiale virtuti que natura est et dicitur. et non sit accidentale subiecto virtutis eiusdem. ¶ Sed igitur ex predictis quod nullum artificialium operum principium sue factionis habet in se nisi per accidens. sicut diximus de medico qui sanat seipsum secundum medicinam quam habet in seipso. sed omnia artificialia ab aliis quam ab essentialibus principiis accipiunt virtutem factionis sue et accipiunt eam ab exterioribus nisi hoc contingat per accidens: vt diximus sicut domus: et alia quecumque manu fiunt vel fabricantur. Et si quedam artificialium virtutem talem habent in seipsis hanc tamen non habent secundum seipsa essentialiter sed accidentaliter: sicut illa que formam artis inducunt in seipsa: quia contingit idem esse artificem et artificiatum vt diximus de medico qui sanat seipsum. Descriptio igitur nature erit illa que dicta est. ¶ Oportet autem intelligere quod nature diffinitio a quibusdam reprehenditur iniuste, propter quatuor quorum vnum est quod dicunt quod natura est dictum ad aliud et est respectiuum vnumquodque autem prius est in se consideratum quam ad aliud comparatum et ideo dicunt quod diffiniri debuit natura secundum esse absolutum et non per ipsa est principium motus. ¶ Secundum est quod dicunt quod in multis est natura in quibus non est principium mouendi et quiescendi sicut in terra que est in partibus terre que sunt propinque centro. Et huic rationi addunt quod impossibile est simul quid moueri et quiescere cum opposita non conueniant eidem et sic male dictum est fuisse quod natura sit principium et causa mouendi et quiescendi. ¶ Tertia causa reprehensionis istorum est quod dicunt idem esse principium et causam: et ideo superfluum esse quod dicitur quod natura est principium et causa mouendi et quiescendi. Aut si principium dicatur notare causam efficientem: et causa alias causas videbitur inconueniens quod additur alicuius et principium in quo est natura. quia causa efficiens non necessario est intranea sed frequentius extra. ¶ His reprehensionibus quartam coniecerunt dicentes quia cum natura dicatur iam in quod forma et materia non sit causa motus et quietis. sed potius subiectum videbitur quod non sit conuertibilis diffinitio ista nisi de natura dicta de forma: et non de materia. Sunt autem et alie calumnie contra hanc diffinitionem a quibusdam obiecte de quibus propter facilitatem solutionis earum non est curandum. ¶ Et respondendum est ad primum quod licet id quod est natura alia ratione dicatur forma vel materia. et alia natura quia forma dicitur inquantum dat esse materie et composito et materia inquantum materia ex ipsa fit res. natura autem inquantum nullum motum et statum est principium in eo quod habet naturam nature nomen non imponit nisi ab alto quod est principium motus et status naturalium et ideo nature nomen non potuit sine respectu diffiniri: sed forme nomen forte absolute sicut obiiciunt potest diffiniri. ¶ Ad secundum autem Auicenna respondet et videtur consimiliter Auerrois: quod diffinitio intelligitur sic quod natura dicitur sit principium motus et quietis hoc est quod est principium motus si motus inest rei naturali: et est principium quietis si quiescat res naturalis: et sic non habet locum obiectio. ¶ Sed si quis subtiliter ea que diximus consideret videbit quod corpora superiora a natura non mouentur. Non enim natura mouet motum infinitum: tamen sicut dicit Boetius natura sic diffinita prout nos hic eam diffinimus in solis sit corporibus: et nos infra habebimus sententiam Aristotelis. ostendemus quod natura hoc modo dicta dicitur de forma et materia. Forma autem et materia non sunt principium motus infiniti. et ideo motus superiorum non est a natura. sed est a voluntate et intellectu motoris alicuius separati: propter quod etiam superiora in suis locis mouentur: quod non faciunt aliqua corpora que a natura mouentur et ideo natura prout hic consideratur in inferioribus est corporibus. Corpora enim superiora solum secundum vbi mouentur: et hoc non a natura. et ideo forma eorum non est principium alicuius motus in ipsis quia non mouentur aliquo motu nisi motu locali quia in eis non est a natura vt diximus. Alteratione autem et augmento: vel diminutione vel generatione vel corruptione non mouentur: et quia immobilia sunt talibus motibus: ideo nec quiescunt quietibus aliquibus naturalibus quia non quiescit aliquid quiete nisi illud quod aptum natum est moueri ... forma in eis nec est principium motus nec quietis ... propter etiam ... ideo ... ¶ Terra autem non mouetur ... apta per naturam moueri si recedat a suo loco et ideo quies eius est in centro in loco etiam suo mouetur motu alterationis. Et si quis dicat quod nos possumus ponere quod etiam celum sit extra locum suum: et ideo tunc ascendet et quiesceret in loco suo quiete que terminat motum sue ascensionis. Dico quod nos non possumus hoc ponere nisi per impossibile et ideo posito non erit naturalis. Falso autem et impossibili posito nihil est inconueniens dicere accidere falsum et impossibile quod est contra naturam. Patet igitur quod natura ... perfectam sui rationem in inferioribus est in quibus est principium motus et quietis sicut in explanatione diffinitionis est declaratum. Et quod dicit quod impossibile est simul aliquid moueri et quiescere. Dicendum quod hoc verum est sed tamen principium vtriusque simul motus et quietis potest esse natura: quia ipsa per motum deuenit ad quietem et sic principiat vnum per aliud: et ideo vtriusque principium est simul et non eodem modo. ¶ Ad tertiam autem reprehensionem patet solutio per antedicta in explanatione quia principium in plus est quam causa: et oportet quod natura secundum quod est generale principium motus in vtroque ponatur genere. Sed verum est quod quando principium conuertitur cum causa tunc supposita differens tamen in nominis ratione quia ponitur pro causa efficiente sicut diximus in primo libro. ¶ Quarta autem reprehensio locum non habet: quia tam forma quam materia principium sunt motus sed forma principium est effectiuum secundum quod potentia actiua diffinitur in quinto philosophie prime: quod est principium primum transmutationis in aliud quod est subiectum secundum quod est aliud. et materia est principium motus: quietis secundum rationem potentie passiue siue virtutis receptiue passibiliter secundum quod ibidem virtus passiua diffinitur quod est principium transmutationis ex alio in seipsum secundum quod est aliud. Patet igitur conuenientem satis esse nature preassignatam diffinitionem.

Obiectiones contra nature diffinitionem.

Solutio

Ponderatio que doctor dubius hic dixit formam forte absolute posse diffiniri.

Loquitur motus celi sicut Auer. dicit in 2° de ... intelligentia dicit doctor cogitata ... hanc ... diffinitionem hic ... in solis inferioribus corporibus ...

¶ Cap.

¶ Cap. 4m. De his que quasi per minorationem a natura dicuntur ppter cõparationem quā habent ad ipsam.

[Tex. c. c. 4.]

Hanc Autē nām hñt oīa talia corpora que cūqꝫ hñt intrinsecus in seipsis ĩ suis eēnt ialibus huiusmodi pncipiū motus ꝛ quietis. ¶ Sunt autē oīa talia sba: ꝛ precipue substātia prima que dicitur suba indiuidua. Cuius ꝓbatio est: q2 natura subm est fm ꝙ dicitur natura materia: ꝛ natura que dicitur forma est in subiecto: non quidem vt accidens sed vt quedā pars essentialis dans esse subiecto ꝛ cõposito: ergo tum tam subiectū fit substātia ꝙ forma ꝛ natura dicat de his natura erit substantia si ꝓprie modo supra dicto accipiat. ¶ Debes autez scire ꝙ id qd habet naturam: ꝛ substātia indiuidua dicit. ꝛ res nature. ꝛ etiam suppositum nature aliquando vocat. et vocatur substantia prima: ꝛ vocatur substātia. Dicit autez indiuidua substātia fm ꝙ est in eo collectio indiuiduantiū que non possunt ꝛ alia reperiri sic enim singulare est ꝛ incõmutabile. Res autem nature est fm ꝙ est per naturaz in toto esse spēi constitutum. Res autē est ens est apud naturam id qd dat natura que est forma in indiuiduo. Suppositum vo natura dicit fm ꝙ subiicit nature cõi que ē forma: ꝛ hoc suppositū significatur cū dicit hic homo: ꝓnomen enim demõstratiuum dicit suppositum qd substat: ꝛ hoc nomē predicatum dicit naturam cui subiicit suppositū illud. Supponi autem ꝛ subiicere habet illud particulare gratia materie: que natura est in ipso. aliter autē dicit particulare. s. fm ꝙ particulat fm esse determinatū ꝛ partitur formaz que de se etiaz est natura cõis. Vocat autē suba pima a principalitate substandi (sicut dēm est in pdicamentis) principalit eni substat que substat ꝛ sebe sube ꝛ accntibus. Suba autē dr quēadmodum per se habēs eē subsistēs in nā qd est cõpositū in duabus naturis si que sunt forma ꝛ mā. ¶ Scdm autē nām dnr

[Tex. c. cõ. 5.]

esse aliqua dupl'r: aut eni quecunqꝫ ex pncipijs nature eē accipiunt dnr esse fm nām: sicut ea que hñt nām de qbus dcm est. aut etiā dicunt eē fm nām quecūqꝫ ꝯītes sunt passiones ꝛ opatiões naturales ex natura que est in ipsis: sicut igni fz naturam est ascendere sursum. Cū enim ascendere sursum sit motus rei naturalis: ipsum nõ est res hñs naturā: q2 nō esset suba composita: sed ascēdere sursum est a natura ꝛ fz naturā. ¶ Hec autē que fit quasi per denoīationē a natura de rebus naturalibus dnr. Auicēna ponit plura dicēs ꝙ aliud est natura ꝛ naturale: ꝛ qd habet naturam: ꝛ qd est ex natura: ꝛ naturaliter: ꝛ qd currit cursu naturali. ¶ Dictuz est autem qd est natura. sed naturale est quicqd cõparatum nature denominatiue dictum ab ipsa: hoc autē est dupl'r. s. in quo est natura qd diximus supra esse rem nālem: aut qd est ꝑ naturam: ꝛ hec sunt ipressiões ꝛ motus nām cõsequentes: que supra diximus eē fm naturā. Aut qd est cõlsctum illis motibus ꝛ ipressiõibus. sicut locus naturalis ad quē est mot9 naturalis ꝛ tps nāle qd nature conseruatiuū est. Sed qd habet nām est vt diximus qd hz in se pncipium quo mouet ex sua natura: ꝛ quo quiescat ex sua natura: ꝛ hoc est corp9 mobile naturaliter. Ex natura autē est cui9 esse in actu aut cui9 existentia est in actu ex natura: siue sit esse primuz sicut eē habent indiuidua naturalia: siue esse 2m sicut esse habent species naturales. Qd autem dicit naturaliter hoc est qd cõeo mitatur naturam quocūqꝫ modo: siue sit qd ab ea cõstituit sicut indiuidua ꝛ species naturales: siue sit concomitās ipsaz aut subsequens sicut accidētia que per se sunt rerum naturalium: sed qd currit cursu naturali: hoc est sicut mot9 ꝛ gētes quas natura per seipsam producit ꝛ per suam essentiaz ꝛ nō preter solitum: q2 qd est ꝑter solitum aliquādo est ex cā extranea: sicut caput hominis in corpore porci: qd fit per cõstellationes extraneas nature seminis ex quo generat corpus porci. Aliquando autem fit ex extraneo recipiēte actionem nature particularis: ꝛ hec est materia idisposita ꝛ hoc modo caput latum ꝛ digitus superfluus non currunt cursu naturali: tamen sunt naturaliter ꝛ ex natura: ꝙ causa eoz est natura: sed non per se sed propter recipiēs hoc est ꝙ materia in tali dispositione siue qualitatis ꝛ siue quantitatis vt recipiat talem formam agente in ipsum.

[Nota ꝙ aliqd no currit cursu nāli cū tū a nā fit sonāliter.]

¶ Cap. 5m. Et est digressio declarās qd est eē fm cursuz nature vniuersalis: ꝛ fm cursum nature particularis.

Natura Etiā dr ad modū vl'is: ꝛ ad moduz particularis nature. Et fm hāc diuersitatē etiā variatur cursus nature: qm aliquid est extra cursuz nature particularē qd nō est extra cursuz nature vl'ez. Sed vt hoc plenius intelligat. videamus que sit nā vl'is: ꝛ que sit natura particularis. Dicat ergo ꝙ natura vl'is dr dupl'r: quaz vna est natura vl'is determinata in eē gñis vel spēi: sicut aīalis natura ꝛ hois natura dr eē vniuersalis. ¶ Alio autē modo dr natura vl'is absolute: ꝛ hoc adhuc dupl'r. Dr enim vl'is natura que pn'm motus ꝛ quietis est in oībus naturalib9 hoc est illud cõe qd oīa naturalia participāt ꝛ ab ipso naturalia dnr: ꝛ dicit natura vl'is que vl'r cõtinet ꝛ regit oēm naturā particularē. Cū autē nos dicimus ꝙ natura dr vl'is primo vel scdo mõ nō intelligimus ꝙ vnqꝫ fuerit aliq̄ res vna fm eē que diuisa sit in oēs pticulares naturas: siue fuerit vl'is sicut gen9 vel spēs siue fuerit vl'is absolute primo mõ dicta: sicut dixerūt Pithagorici ꝛ Plato: ꝛ post eos sensisse videt Hermes trimegistus. Sed dr vl'is sicut intētio vl'is ad quā pticulares nature resoluunt in gñe vno vel absolute in oīb9 naturalibus. Hec eniz vl'ia fm esse nūqꝫ sunt nisi in pticularib9. Et nō est vez qd dixerūt ꝑnominati viri: dixerūt eni illi ꝙ natura est vis absoluta diuersificata in spē ꝛ diffusa in particularib9 illius spēi per diuisionē sui in ipsis: ꝛ ꝙ natura absoluta est forma ꝛ vis quedam egrediens a cā prima per motū orbis que postqꝫ egressa est diffundit in oībus naturalibus ꝛ fit in eis principium mot9 ꝛ status. Ex posuerunt simile huiusmodi in lumine qd egredit de sole: qd quidē vnū est iuxta solē a quo egreditur ꝛ postea descēdens diffundit in his que illuminātur ꝛ accipit diuersitatem ex recipientibus ꝛ diuisionē: sic enim dixit Hermes ad Audimon qui Trimegistus vocat ꝙ natura egrediēs est vis egrediēs a pma cā per motū celi que q2 est processio quedā facta a prima cā que mouet pmū causatum est virtus principians motū: ꝛ q2 per motū celi egredit est ipsa virtus incorporabilis particularib9 ꝛ diuersificat in illis fz diuersitatem recipientium ꝛ efficit nobilior ꝛ minus nobilis ꝛ efficacior ꝛ minus efficax fm ꝙ est propinquior ꝛ remotior a prima causa ex qua in inferiora procedit. ¶ Si autez esse vt dicunt oporteret ꝙ natura non esset vis sed sba: que diuidit. Scdm dicta autē eoz haberet hec natura vniuersalis esse non in particulari sed ante particulare ꝛ eēt hoc eē aliud ab esse natura pticularis ꝛ hoc nō placet Arist. q fuit auctor secte Peripatheticoz. fm hoc eē corrupto particulari oporteret ꝙ fm eē remaneret natura vl'is qd absurdū est. ¶ Neqꝫ est vez de lumine qd ꝑ simili inducūt: q2 lumē nō est sbstantia nec hz eē nisi in recipiente. ¶ Concedimus tamen bene ꝙ opatio particulariū naturarū oīum est ad vnuz in spē ꝛ spēruz nature est cõparatio ad vnū in gñe vel generz nature cõparatio est ad vnā nature itētionē que cõis est absolute fz istas cõparatiões agit itellectus resolvēs posteriora in priora ꝛ causata in causas: ꝛ nō est dans eē separatū a particularibus naturis: sed potius cõsiderās itētionē nature abstractā ab hac natura ꝛ illa. De his tñ loqui habemus in sciētia diuia qñ de formis tractatū faciemus vtrū hēant eētias separatas vel non: sed ꝓcedimus vniuersem nām absolute dici de eo qd cõtinet ꝛ regit oēs naturas pticulares. Et hec natura est ꝓportio virtutis motuum celestium fm ꝙ sunt periodus vna oīum naturarum particularium. ¶ Si enim nos cõparauerimus celi motus ad iferiora tūc sunt qsi virtus vna mouens iferiora ꝛ regens. Si autez comparauerimus inferiores naturas ad superiora tūc est hec vir9 multiplicata fm diuersitatem rectorum ab ipso ꝛ fm has duas naturas aliqd est cuius pn'm mouendo non est particularis natura: sed est extra cursum suū naturalem: cuius tñ pn'm ex causa est natura vniuersalis ꝛ fm suuz cursum naturalē. ¶ Exemplum autē huius in generatis est femina quā nūqꝫ intendit facere nā particularis: sed causat ex corruptiōe alicui9 principioz naturaliū eo ꝙ natura intēdit opus perfectuz qd est mas: ꝛ iō dicit Aristo. ꝙ femina est mas occasionatus sicut tibia curua: tñ femina nō est extra cursuz nālem vniuersalis nature que ordis est cā in iferiorib9 ꝛ mouet generādo feminā vt sit viro adiutorium generatiōis qm nisi esset necessaria generationi nūqꝫ natura duceret feminaz: sed natura hois

[Istō ꝯ sensit Comētator in 2. celi cōmento. 42. ꝛ. 2. capitulo ꝯ sba or bis. ꝛ. 12 me ta. c. 44. 3.]

[Qualr femina no fit ꝯ intētiōe nāe particularis sꝫ vl'is tñ.]

falvaretur ꝛ staret in mare. Mors ēt nō in via corruptionis preter cursum nature particularis est mors eo ꝙ particularis natura nō mouet ad illam sed vniuersalis sm rōnē illā que ē mensura vite per periodū sicut melius explanabimus in 2° lib° de generatione ꝛ corruptiōe. sic eni sm cursuz nature vlis est successio in generabilibus ꝛ corruptibilibus sm ꝙ a superioribus diuersimode mouetur materia: cū tamen natura particularis nō ꝓprie intendat successionē nisi inquantū tangitur a virtute nāe vniuersalis. ¶ Declaratū est igitur qd natura est per diffinitionez ꝛ qd est qd dr̄ esse sz naturā ꝛ a natura: ꝛ quid est qd dr̄ eē ꝛ quocunqz modo a natura potest denominari.

¶ Cap. 6m. Qr non potest demonstrari an sit natura eo ꝙ est per se cognita.

Ridiculum autē videtur eē demōstrare an sit natura. Manifestissimū enim est nobis ꝙ multe sunt res naturales in qbus ꝓdictū mot⁹ ꝛ quietis pn̄m inuenimus: per illa eni nō possum⁹ demōstrare an nā sit nisi a posteriori. Cū enim ipsa sit pn̄m motus ꝛ quietis in ipsis per nām ipsaz nos cognoscimus ea que naturalia sunt ꝛ sic ipsa cognita sunt per naturā. Si aūt ꝛ ecōuerso nām ꝓbaremus eē per naturalia esset idē pn̄m cognoscendi naturalia ꝛ cognitum per nālia ꝛ sic idē eēt per se cognitū ꝛ per aliud cognitū qd est icōueniēs: ꝛ ideo ea que manifestissima sunt ꝛ pn̄cipia ad alia cognoscenda demōstrare per ea que ad esse nō sunt manifesta: est propriū eius qui adeo rudis ꝛ ineruditus est qd nō hz potētiaz apprehensiuā ꝛ cognitiuā adeo potētem vt sciat iudicādo discernere qd est qd cognoscitur per seipm ꝛ est pn̄m cognoscendi alia: ꝛ qd est cognitū nō per seipm sed per aliud: manifestuz eni est ꝙ ꝯtingit hoc pati quosdā rudes ꝛ ignaros: qr aliqs cū sit cecus putat se syllogizare de colorib⁹ eo ꝙ ipse pp suaz malā dispōnem intellectus ignorat ꝙ oīs nostra scia orit ex nostris sensibus ꝛ putat se habere notitiā coloꝝ inqātū significant per noīa. ¶ Et nescit qualr ꝯstituunt per actum lucis in corpore nō trāsuisibili siue terminato qd terminat visuz: ideo necesse est ꝙ ipse nō hēat notitiā coloꝝ nisi sm rōnem noium ꝛ nihil intelligere de veritate coloꝝ sm formā eoruz qua sunt visibiles. ¶ Et huic silis est ille qui putat demonstrare ea que sunt manifestissima. Ille eni nescit ꝙ manifestissima sunt ꝛ nō hz intellectū de ipsis nisi inquātū audit ea noīari per noīa. ¶ Huic aūt sniē opponit Auicēna dicēs ꝙ mirū est qualr hoc dicit Arist. qui primo fuit auctor huius sniē: si eniz nā pn̄m motus est vt diffinitū est supra si deridendus est qui querit an sit natura: ipse est deridēdus qui querit an motor differt a mobili: ꝛ diu laborauit anteqz inueniret. Motor eni nālis natura est. Et ideo idē est querere an sit mot⁹ nālis: ꝛ querere an sit nā. ¶ Videt autē Auicēna ꝙ ideo dem est hoc: qr nālis nō hz ex sua scia demōstrare an sit natura: sed inquātū induit formā phi pmi. Natura.n. pn̄m ē naturaliū: ꝛ ideo supponit ipsaz eē naturalis: ꝛ ipsaz esse ꝓbat metaphisicus. ¶ Huic aūt sniē ꝯtrariat Auerrois eo ꝙ vbiqz Auicēnā persequit dicēs ꝙ simplr est impossibile demonstrare nām eē sicut dicit Arist. ¶ Sed vera solo est ꝙ de nā mouēte siue de motore dupliciter pōt eē qō. Una qdez an sit: ꝛ hec demōstrari nō pōt. Sed tn̄ negās naturā ꝯfutandus ē a primo pho: per deductionē ad incōueniens: sicut dicit Auicēna. Alia autē qd est an differat a mobili: vel sit idē cū ipo: ꝛ illa qd disputat ab Aristo. In hac eni bene habet via demōstrationis: sicut in plerisqz libris ab Arist. inuenitur.

¶ Cap. 7m. De nature diuisione in materiam formam ꝛ priuationem: ꝛ cui hoꝝ conueniat esse naturam per prius.

Videtur autē fere oibus antiqs ꝙ natura pn̄cipalr dicat mā eo ꝙ ipsi formā rei verā nō ꝓspexerunt. ¶ Et ideo dixerūt ꝙ sba eoꝝ que natura sunt: ꝛ qd primū est vnicuiqz ꝛ est informabile hoc est formā recipiēs nō mediāte alio sed per seipm est natura rei: sicut lectuli natura est lignum: qm̄ sicut in fine primi libri diximus supra: materia generabiliuz cognoscit per analogiā materie artificialiū ad formā artis. ¶ Signū autē huius qdā antiquoꝝ Antiphon noie induxit dicēs: ꝙ natura est illud ex quo pullulat pullulans. Est eni natura vis insita rebus naturalibus ex qlibus sm naturam illis ꝓcreās. Si enim plantetur in terra lectus ꝛ putrescēs in terra accipiat potentiam naturalem germinādi: id qd ꝓducitur est lignū ꝛ nō lectus: ergo lignū est natura lecti: ꝛ non lectica que est forma eius. Hoc autē dixit Antiphon tāqz putaret ꝙ id qd est in ligno sm legem que regula artis est ꝛ ꝓportionem facit materie ad formā: ꝛ id qd est in eo qd dicit formā artis sic sm accidēs: ꝛ id qd permanet in ꝓducente ꝛ ꝓducto idē sit natura ꝛ suba rei passionem accipiens sm formas accidentium variatas circa ipsum. ¶ Sicut autē est in artificialibus: ita per analogiā est in naturalibus: ꝛ ideo sī ēt horū que naturalia sunt vnūquodqz ita se hz ad suam nām sicut se artis opus ad nām actiōis: sicut es ꝛ aurū se hūt ad aquā que est materia prima eoꝝ: ossa autē ꝛ ligna ad terram que prima materia est ipsoꝝ: ꝛ silr alioꝝ qdlibet naturaliū: hoc dicūt esse naturā illoꝝ qd pmū materiale est in ipsis: materia eni pma in quolibet illoꝝ est vna manēs sustinēs variatiōes ex formaꝝ diuersitate: vñ es ꝛ auꝝ resoluta ꝓducunt aquā: ꝛ ossa ꝛ ligna resoluta ꝓducūt terrā. ¶ Et hec fuit cā ꝙ qdā eoꝝ dixerūt ꝙ pma materia fuit terra: ꝛ qdā dixerūt ꝙ fuit ignis: alij aerē: alij vo aquā primā mām eē dixerunt. Et alij dixerūt ꝙ quedā hoꝝ plura ml̄ vno sunt mā oīuz naturaliū. Alijs aūt placuit ꝙ oīa ista sunt mā nāliū rerum ꝛ natura eoꝝ. Quot.n. numero vnusqsqz eoꝝ accepit ꝓ principio materiali: hec ꝛ tot dixit eē oium subam ꝛ naturā siue vnū supponeret siue multa siue ēt oīa. Alia aūt dixerunt esse passiones istoꝝ que mouēt in actione ꝛ passiōe in ipsis sicut qualitates prime. Aut ēt dixerunt eē habitus sicut forma ꝛ quiescētes in ipsis que nō hūt ꝯtrium vel dixerūt eē dispositiōes materiā ꝛ naturā ꝓparantes ad habitus recipiēdos. ¶ Quecunqz autē hoꝝ dixerūt esse principiū materiale ꝛ naturā: illud etiā dixerūt eē perpetuū: ꝛ dixerūt ꝙ illi non inest mutatio ex seipso: qr nūqz mutatur ab esse suo: sed alia que sunt passiōes ꝛ habitus ꝛ dispōnes fiunt ꝛ corrumpunt circa hoc modis infinitis. Iste ergo est modus vnus ꝙ dicit natura pma vniuscuiusqz subiecta mā eoꝝ que hūt i seipsis motus ꝛ mutatiōis pn̄m. Videt aūt esse causa ignorātie Antiphōtis: qr nesciuit distinguere inter formā accñtalē ꝛ substātialē: ꝛ ideo vtrāqz putauit eē accidentalem ꝛ putauit ꝙ forma naturalis per oīa esset sicut forma artificialis: ꝛ hoc nō est veꝝ. ¶ Et ideo melius alij in nature rōne perhonorauerūt formam dicentes ꝙ natura vniuscuiusqz rei naturalis est forma dans esse ꝛ species que dat vnicuiqz eaꝝ rōnem diffinitiuā. ¶ Et huius dicūt ꝓbationē per sile in artibus: qr sicut ars dicit dupliciter. s. ꝙ est factum sm artē ꝛ id qd est artificiosuz: qr id qd est arte factū hz formā artis per quā fuit in arte apud artificiosum. Et sunt hoc mō rationes vnius ꝛ forme opus artis ꝛ artificiosum. Sic ꝛ natura dicit qd sm naturā factū est: ꝛ natura: qr id qd sm naturā factuz est formalr est in natura faciēte: ꝛ iō formalr cōueniūt naturale ꝛ natura: ꝛ ideo forma rōnē hz nature: ꝛ natura est magis qz materia. Sicut eni in operib⁹ artis nō dicim⁹ ꝙ op⁹ artis aliqd habeat anteqz accipiat formā artis: sz dicimus eū habere potētiā ad artē qm̄ hz materiā artis: sicut lect⁹ potentia est in lignis ꝛ non est lectus nisi accipiat formam artis: ita est in rebus naturalibus ꝙ nihil vere actu dicuntur hēe ex materia in qua sunt potentia: sed ex forma hūt ꝙ sūt res naturales. Caro eni ꝛ os nō habent suipsoꝝ naturam nisi accipiant spēm carnis ꝛ ossis. Spēm inqz qua diffinientes vnūquodqz dicimus qd est caro ꝛ qd est os. ¶ Opz ergo sm hanc rōnē ꝙ alio mō natura sit eoꝝ que hūt in seipsis pn̄m motus forma ꝛ spēs: que qdē natura non est vis separata a naturalib⁹ diffusa in ipsis quēadmodum supra diximus. Sz si separat hoc eē sm rōnē ꝛ intellectū resoluētē tm̄. sicut manifestauimus supra. Cōpositū aūt qd ex ipsis nō est natura sed est sm nām sicut hō. Forma aūt magis est natura qz materia: qr sicut se hz res naturalis ad eē in natura siue sm naturā ita se hz ad naturā. Magis aūt est sm naturā quādo est sm formā endelechia: hoc aūt actu est qzū est in potētia materiali tm̄: ergo forma que facit cōpositū esse sm naturaz magis qz materia: magis est nā qz mā. ¶ Amplius hō fz naturā fit ex hoīe: ꝛ nō fit lectulus ex lectulo pp dilaz forme naturalis ad artificialē. Si ergo hec fuit causa ꝙ dixerūt formā lecti nō eē naturā lectiqz: lectus si germinet germinabit lignum ꝛ nō lectū: ꝛ ideo in arte nō producit forma sed materia

Quo mors sit pter nām.

Tex. c. c. 8.

Dubi⁹ Auic. ꝯ phm ꝛ solo eiusdez vide Cōmentatorē in cō. 3. scd̄i huius.

Solo doctoris ꝓ q̄ vid ēt Au. vbi s.

Tex. c. cō. 7.

Tex. c. cō. 8.

Tex. c. cō. 9.

Tex. c. cō. 10.

Tex. c. cō. 11.

Tex. c. cō. 12.

Tex. c. cō. 13.

teria si germinet artificiatum erit cõpositũ causa cõpositi in natura. Cũ ĝ in natura forma pducat formã eo q̃ ex homine generet hõ fm ↄuenientiã spẽi ⁊ forme: erit forma natura in physicis fm rõnem silem per oppositũ rõni eoꝝ. Amplius id qđ dat nãlibus eẽ ⁊ naturã cõicando se eis: ⁊ q̃ solũ est necius ad esse ipsoꝝ per se est nã. Est aũt forma dans nãlibus eẽ ⁊ naturã cõicãdo se eis: ⁊ ipsa sola per se est necessaria ad eẽ ipsoꝝ: q: si forma posset subsistere in se sine materia nõ ingrederet materia in reb⁹ nãlibus: ⁊ ideo nõ per se quereret materia sed pp aliud .vz q̃ forma subsistat in ipsa: ergo sola ipsa est natura pncipalr.

Mã i nãl' b⁹ nõ q̃rit' p se s3 pp aliud.

Fuerũt aũt qdã dicentes q̃ motus ⁊ mutatio que acqrunt reb⁹ formam ⁊ nãm sunt etiã natura: ⁊ ideo dixerunt q̃ natura dr gñatio que est via in nãm: hoc aũt lõge est a natura: qm motus est ex malitia ⁊ iperfectione: vt alibi ostẽdemus. Tale aũt nõ est nã.

Tex. cõ. 14.

Si aũt dicaꝶ natura gñatio eo q̃ est via in nãm: tũc in qđ ẽ via ipsa generatio multo magis dicereꝶ natura. Est aũt via i formã rei acqsitã per motũ ⁊ mutationẽ gñõnis: ĝ forma magis digna est noie q̃ generatio. Nõ enĩ est in nature motib⁹ que sunt vie sicut est in actiõib⁹ ⁊ motibus artis. In artib⁹ enim nõ est motus artificis: via ex forma in formã cõuenientẽ illi in specie ⁊ ratiõe sed potius motus medici est ex medicina que est habitus in aia medici nõ in medicinã sed in sanitatẽ que est forma nãlis in cõplexione calidi ⁊ sicci: ⁊ frigidi et humidi. Et si dicaꝶ motus eẽ ex sanitatis spẽ que est in aia medici in sanitatis formã que est in cõplexionẽ: nõ tñ erunt iste forme eiusdẽ rõnis: q: vna denudata est gerens in aia medici: altera autẽ gerit in materia hñs esse materiale in ipsa: ⁊ illa que est in aia medici potius est itẽtio forme q̃ forma. Illa aũt que est in re extra: vera est forma: sed aliqñ est tñ artificialis eo q̃ per solã artem inducta est: vt forma domus vel idoli. Aliqñ aũt est forma nãlis qñ ars imitaꝶ nãm in opere: sicut est forma sanitatis: sed in nature motib⁹ ⁊ generationibus nõ huiusmodi est pcessus sed pot⁹ ex forma in formã: q: ex hoie est hõ generatiõe actiua pduct⁹.

De sanitate i aia medici et sanitate i cõplex. ⁊ de exñtes. vide. 7. met. c. 29.

Text. 2. c. 15.

Et si dicaꝶ fieri ex materia cũ forma naturalis ẽ in materia potentia: ⁊ tũc iterũ ex forma fm qđ existẽte est forma in actu existens fm qđ vnũqđqđ q̃ nãliũ est aptũ natũ pcedere ad formã in actu existẽtẽ. Qđ aũt materia nascitur in tali via nature nõ est materia ex qua fit res: sed est forma que est terminus motus gñationis: forma itaq̃ est nã ⁊ nõ mã: vel forma est natura magis q̃ mã.

Documẽtũ.

Sed intelligẽdum q̃ forma ⁊ natura multipl'r est ⁊ dr. Supra enĩ ostẽdimus in libro quẽ ante istũ premisimus: q̃ priuatio ppter habitualẽ aptitudinẽ quã relinqt ⁊ supponit in subiecto forma est quodãmõ: ⁊ sic priuatio est natura fm aliquẽ modũ. Posterius autẽ in libro peri geneos cõsiderãdũ erit vtrũ circa simplicium corporũ generationem est ↄ̃riuz qđ sit priuatio: sicut circa generationẽ que est gñatio fm quid. In generatiõe enĩ fm qđ alterum ↄ̃rioꝝ priuatio est: ⁊ reliqdũ habitus: sicut nigredo priuatio est albedinis: ⁊ frigiditas priuatio est caliditatis. Si enĩ cõsidereꝶ pma cõtraria que sunt in genere coloris fm eẽ formale qđ habẽt a lumine erit albedo lux clara in superficie corporis terminati que susceptiua est luminis. Nigredo autẽ erit color priuatus luce: eo q̃ supficies corporis terminati in nullo lucis est receptibilis: ⁊ hac cõsideratiõe manifestũ est q̃ nigredo priuatiue opponiꝶ albedini.

Nota q̃ñ is gñone accñtiu3 vnũ ↄ̃rioꝝ ẽ vt habit⁹ et aliđ vt pui⁹. vide p̃ de gnõ. Auroc. c. 18. ⁊ hic. cõ. 15.

Si autem nigredo ⁊ albedo cõsideretur fm eẽ materiale fm q̃ constituunꝶ a primis qualitatibus que cõmisceñ in corpore composito colorato: sic albedo ⁊ nigredo opponunꝶ ↄ̃rie ⁊ vtraq̃ est spẽs qualitatis nõ priuatiua. De his aũt rõnem reddemus ampliorẽ in libro de sensu ⁊ sensato. Silr cũ frigiditas sistat motum ⁊ caliditas motũ inducat: erit frigiditas materialis ⁊ priuatiue opposita caliditati sicut hz ostẽdi in 4° metheoroꝝ ante finẽ. Sed in generatione sube aliquando generaꝶ id qđ est materiale ex formali sicut terra ex igne vel aere: aliquãdo ecõuerso. Et id qđ est plus materiale est etiã plus priuationi permixtũ: ⁊ sic p3 q̃ tam in qualitatib⁹ q̃ in substãtijs quedã forme sunt permixte pdationi ⁊ materiales: quedã autẽ sunt formales ⁊ pure: ⁊ de hoc perfecta ratio assignãda erit in pmo de generatione ⁊ corruptiõe. vbi queretur que sit generatio simpl'r: ⁊ que sit generatio quodã de fm quid. Ex supradictis autẽ iã planũ est q̃ nã est forma ⁊ materia: ⁊ q̃ forma magis natura q̃ materia: ⁊ iõ accidentia pp formã magis naturalia sunt q̃ accñtia pp materiam ⁊ si aliqua accidunt cõposito pp vtrũq̃: erit illud accidens magis naturale qđ plus accedit ad formam q̃ id qđ plus accedit ad mãm.

Accidentia autẽ pppter formã aliquãdo accidũt forme separate: ⁊ illa non sunt vere naturalia eo q̃ nõ accidũt pppter formã inquãtũ nã est cõpositi: sicut ẽ scientia ⁊ cõtẽplatio ⁊ felicitas ↄtẽplatiua: ⁊ delectatio in theorematibus: sed accñtia ratiõe forme naturalis sunt que sic sunt in cõposito q̃ nõ cõueniunt ei nisi rõne forme que ẽ natura cõpositi: sicut est sensus ⁊ carneitas ⁊ osseitas ⁊ huiusmodi: ⁊ hec quãdo accidũt tã pppter formã q̃ pp materiam magis nãlia sunt que sunt ppinqora forme: sicut vigilia magis est nãlis q̃ somnus: cũ m tã vigilia q̃ somnus accidãt ex corpore ⁊ aia.

Accñtia cõpetẽtia for' se parate nõ sũt nãlia.

Rõne autẽ materie accidẽtia minus sũt naturalia ⁊ in ipsis est cõsiderãdũ q̃ cũ materia pportionez habeat ad formã: ⁊ sic etiã pter hoc quedã suba cõpositi q̃ illa que accidũt cõposito ex proportione quã hz materia ad formã sunt magis naturalia q̃ illa que accidũt pppter ipsaz inquãtũ est quedã suba in cõposito forme nõ cõparata.

Accñtia ↄ̃ria n̄ãs sũt in duplici dña.

Cõplexio enĩ ⁊ cõmixtio ⁊ eẽ miscibilium in cõplexiõe ⁊ mixtione accidit ex materia pportionata ad formaz: ⁊ iõ oĩa talia accidẽtia equocanꝶ qñ mã separaꝶ a forma: sicut in 4° metheoroꝝ hz ostẽdi. Accñtia aũt que sunt pppter mãm in se cõsideratam minus sunt nãlia: ⁊ ideo nequaq̃ equocanꝶ in ipsa quãdo est cũ forma ⁊ quãdo separaꝶ ab ipsa. Talia autẽ sunt que accidũt quãtitati materie: sicut est statura corporis ⁊ figura: ⁊ cicatrices vulneꝝ: ⁊ huiusmodi que in mortuo sunt sicut in viuo: illi aũt qui dixerũt nãm magis dici ⁊ esse mãm q̃ formã totum oppositum huius scie dicunt: ⁊ iõ apparet q̃ dictum eoꝝ nõ est veꝝ.

Nota q̃re accidẽtia fm se ↄ̃ria mãz nequaq̃ equocanꝶ i viuo ⁊ mortuo: vide p̃ hoc phm p̃ de gnĩb⁹ aialiũ capĩo pmo.

Hec igiꝶ dicta sint ad hoc q̃ intelligaꝶ qualiter natura est qđlibet principioꝝ que dicta sunt: que sunt forma ⁊ materia ⁊ priuatio.

Cap. 8m. De differentia mathematice ⁊ physice considerationis.

Quoniam autẽ iã dictum est quot modis dr natura opz nos inquirere vtrũ nã quolibet modo dicta sit de speculatiõe phĩe sciẽtie vel nõ. Hoc enĩ necessariũ est pp opiniones eoꝝ de qb⁹ dcm est: q: illi qui dixerunt q̃ natura est mã sola dixerunt q̃ phĩcus nõ cõsiderat nisi mãm. Et illi qui dixerũt q̃ forma sola est nã dixerũt q̃ phĩcus non hz cõsiderare nisi formã: ⁊ ideo necessariũ ẽ nobis vt ingramus de illo.

Tex. 2. c. 16.

Cũ autẽ ea de quibus agit mathematicus fm eẽ sunt in phĩcis corporibus: opz nos pmo inquirere quid differt speculatio mathematica a speculatiõe phĩca. Nos enĩ videmus q̃ superficies planas ⁊ soliditates firmas ⁊ lõgitudines ⁊ pũcta habẽt phĩca corpora ⁊ de his intẽdit mathematicus in geometria: sed arithmeticus simpliciorẽ hz sciaz. Numerus. n. qui ex vnitate colligiꝶ etiã in discretiõe non nãliũ inueniꝶ et ille vnitates sunt nõ numerate in reb⁹ a qbus abstrahiꝶ vnitas cuius collectio facit numeꝝ numerantẽ quo oĩa numeramus: de quo cõsiderat arithmeticus. Et ideo magis differt arithmetica a phĩca q̃ geometria. Cõuenit enĩ geometria cũ phĩca in subiecto suaꝝ questionũ l3 differat in pdicato. vtraq̃. n. inquirit de corpore ⁊ superficie ⁊ lõgitudine s3 geometria dicit de recta vel obliqua: phĩcus de calida vel alba vel simplici vel cõmixta.

Amplius autem speculãdũ est a nobis vtrũ astrologia est altera pars phĩce. s. vel est scientia separata ab ipsa. Astrologia enĩ cõsiderat corpus naturali forma informatum ⁊ sub motu existens: ⁊ hec oĩa facit phĩca. Et si dicatur q̃ physica conuenit cũ astrologia in parte sui subiecti q: in celo ⁊ mũdo physica inqrit de celo ⁊ motu eius: sed differt in predicato: q: non cõsiderat easdẽ passiones celi quas considerat astrologus: videbiꝶ hoc inconueniẽs q̃ aliqua consideret de aliquo subiecto ⁊ nullum cõsideret accidentium que per se accidũt subiecto isti. Et aliter autẽ hoc videtur: q: de natura loquẽtes loquunꝶ de figura solis ⁊ lune: ⁊ vtrum terra sit sperica: ⁊ vtrũ mundus sit spericus aut non: sicut patet in libro de celo ⁊ mũdo. Et de his omnibus etiaz loquitur astrologia sicut p3 in primo Almagesti Ptolomei. Videntur ergo physica ⁊ astrologia cõuenire tam in subiecto q̃ etiam in pdicato questionũ suaruz.

Tex. 2. c. 17.

De his igiꝶ negociaꝶ mathematicus fm q̃ sunt fm esse

T. 2. cõ. 18.

physici corporis termini: sicut sunt longitudines ⁊ superficies ⁊ soliditates: sed nõ inquãtũ sunt termini physici corporis. Et si mathematicus cõsiderat accidẽtia predicata de ipsis: nõ speculat̃ ea inquãtũ talibus accidũt sed potius abstrahit ea per rõnem diffinitiuã: siue sint subiecta: siue sint pdicata. Sicut enim in phemijs primi libri ostẽdimus mathematica per itellectũ sunt abstracta a motu. Si eniz diffiniat subiectũ alicuius qõnis mathematice: sicut lineaz vel superficiẽ vel corpꝰ vel aliqd taliũ: oia que in diffõne ponunt̃ erunt essentialia sube: sicut quãdo dicit lineã esse lõgitudinez sine latitudine cuius extremitates sunt duo pũcta: lz autẽ totuz qđ ponit̃ in ista diffinitiõe sit de subã quãtitatis ⁊ quãtitas dicat cõparationẽ ad mãm: nõ tamẽ dicit cõparationem ad mãm sensibilẽ que sola est physica: ⁊ ideo abstrahit ab oibꝰ que sunt sub motu ⁊ disponẽtibꝰ ad motũ. Si autẽ diffiniat mathematicus pdicatũ sui subiecti qđ est passio: non oia cadunt que in diffõne erũt essentialia diffinita: qꝛ subm cadit in diffinitione passionis: cũ tamẽ subm non sit de essentia eius passiõis. Sed oia que cadunt in diffõne sunt separata a materia sensibili. ¶ Physice autẽ diffõnes sunt ex his que sũt coniũcta materie sensibili ⁊ motui: sicut explanauimus superius: ⁊ in 6º pme philosophie eũ expositũ. ¶ Lz autẽ sic differant cõsideratiões mathematice ⁊ phice: tñ hec differẽtia nõ facit ꝙ vna deducat ad veritatẽ ⁊ altera ad falsitatẽ: qꝛ vna pcedit vere ex his que sunt essentialia quãtitati sm ꝙ eũ quãtitas: ⁊ ideo abstrahit illa a sensibilibus ad que non pcedet quãtitas in eo qđ eũ quãtitas. Et ideo sic abstrahẽs nõ mentit̃: sic cõcludens de quãtitate per ea que sufficienter essent quãtitates ⁊ passiões eius: lz abstrahẽs nõ cõsideret eẽ quãtitatis in hac mã sensibili. Alius aũt qui eũ physicus cõsiderat esse quantoꝝ cõstitutoꝝ ex sensibilibꝰ permixtis: quoꝝ eẽ est ex motu: ⁊ concludit cõcepta cũ motu ⁊ mã ⁊ non mentit̃: tales eni sunt forme naturales que sunt aque ⁊ hominis ⁊ passionũ suarũ: que sunt calidũ ⁊ frigidũ: ⁊ albuz et nigrum. ¶ Fuerunt aũt quidã istud nõ intelligẽtes sed latebat eos: ⁊ illi fuerũt Pithagorici ⁊ Plato: qui dicebãt naz non esse rerũ nisi formas mathematice cõsideratas: ⁊ iõ nõ volebãt ꝙ vna ⁊ eadẽ esset cõsideratio phici ⁊ mathematici: ⁊ dicebãt illas formas que sunt nature reꝝ eẽ ideas: volentes ꝙ humanitas ⁊ carneitas ⁊ huiusmodi forme nãles sm suas eẽntias nõ haberẽt dependẽtiã ad materiã sensibilẽ sed potiꝰ essent abstracta quẽadmodũ mathematica. Et hoc nõ eũ veꝝ: qꝛ lz phica quedã abstrahãt tñ minus sũt abstracta ꝙ̃ mathematica. Hoc aũt fiet manifestũ illi q tẽtat ponere diffõnes essentiales mathematicoꝝ ⁊ physicoꝝ: siue sint subiecta questionũ: siue sint predicata: siue passiões eorũ. Passiões aũt dico sicut ipar ⁊ par: ⁊ curuũ ⁊ rectuz: subiecta aũt sicut numerus ⁊ linea ⁊ figura: hec eni oia diffiniunt̃ sine his que sunt in motu ⁊ in materia sensibilibꝰ qualitatibꝰ distincta sicut si dicã ꝙ impar eũ numerus nõ hñs mediũ: par autẽ est numerus mediũ hñs. Curuuz autẽ cuiꝰ mediũ nõ est directe inter extrema: ⁊ rectũ cuius mediuz extrema cooperiunt. Numerus autẽ collectio est vnitatuz: ⁊ linea lõgitudo sine latitudine: ⁊ figura quantitas terminata linea vel lineis: nihil enim in omnibus his diffinitiõibus est de principijs motus vel de materia sensibili: que motui subijcitur vel mutatiõi. Caro aũt ⁊ os que sũt subiecta phica ⁊ sũt calidũ ⁊ frigidum: ⁊ rarum ⁊ densum que sunt passiões predicate de his subiectis: diffiniunt̃ per ea que sunt principia motus ⁊ cõmixtionis materie ex sensibilibus qualitatibꝰ ⁊ non sicut curuũ diffiniuntur abstracte: sed potius cõcipiunt mãm sensibilẽ sicut symmũ in diffõne sua cõcipit nasuz. Est eni symmũ curuitas in naso sicut claudũ curuitas in tibia. ¶ Hñt tñ phica cõceptionẽ cũ mã maiorẽ ⁊ minorẽ sm tres diffãs: quedã eni in diffõnibꝰ suis determinatũ cõcipiũt subm ⁊ mãm sicut symmũ: ⁊ claudũ: ⁊ hõ ⁊ asinus. Quedã eleuantur plus ⁊ cõcipiũt subm in gñe determinatũ ⁊ non in spe: sicut caro ⁊ os ⁊ medulla ⁊ huiusmodi. Quedã adhuc gñaliꝰ quérunt subm simplr̃ vel cõpositũ qđ distinguibile est cõtrarietate: sicut albũ ⁊ nigrũ: ⁊ calidũ ⁊ frigidũ: ⁊ rarũ ⁊ densuz ⁊ huiusmodi: oia tñ hec minus abstracta sũt mathematicis: quoniã nullũ mathematicoꝝ cõcipit in sua diffõne subm sensibili qualitate distinctũ: sed sic cõcipit subm in diffõne sua sic facit passio mathematica: hoc est imaginabile vel intelligibile solum. ¶ Hoc aũt demõstrãt ille scie que sm sui subiecti cõsiderationẽ magis appropinquãt phice ꝙ̃ mathematice sicut ẽ perspectiua ⁊ armonica ⁊ astrologia: ⁊ scia de ponderibꝰ: et scia de ingenijs: ⁊ scia de spera motu ⁊ huiusmodi scie: perspectiua eni sm subiecta suã qõnũ est de radio: qui est linea visualis ⁊ phica. Armonia aũt que eũ musica est de tpibꝰ ⁊ tonis nũeratis in sonis que eũ phica sunt. Astrologia vo ẽ de corpore nãli forma perfecto: ⁊ figura nãli terminato qđ est celũ. Scia aũt de põderibꝰ est de põdere nũerato sm pportionẽ ad motũ vel aliud põdus. Et scia de ingenijs eũ de pportiõe velocitatũ ⁊ iactuuz que surgũt ex nũerato põdere: sicut si põdus vnius marche mouet tãtũ i hora põdus duarũ marcharũ mouebit illud in dimidia hora. Scia autẽ de spera mota cõsiderat pportionẽ situs ⁊ distãtiã mobiliuz ex tãta velocitate vel tãta que cõparat̃ ad corpus minoris velocitatis vel maioris. Oẽs eni iste sm cõsiderationẽ suorum obiectoꝝ alio modo se hñt ad geometriã. Geometria eniz hz subm lineã que est phica sm eẽ sed nõ accipit eam per eẽ physicũ: sed abstrahit mõ quẽ pdiximus. Sz pspectiua cõsiderat lineã que est mathematica: sz nõ abstrahit eã vt mathematicus: sed acceptã cõsiderat in phicis sicut in lũine vel visu: ⁊ ingrit de ea mathematicas passiões. ¶ Sicut antez scie iste cõuenitũt in quibusdã: ita pbatiões suas nõnũꝙ̃ permiscẽt sic est videre de hoc ꝙ terra est sperica. De hoc eni ali qñ geometricã pbationẽ fac̃ phicus dicẽs ꝙ si nõ eẽt sperica nõ diuersificaret̃ i ea ortus ⁊ occasus astroꝝ. Hec eni pbatio astrologica ẽ ⁊ accõmodata phico: ⁊ iõ nõ dic̃ nisi qꝛ: qꝛ cãm pp quã terra ẽ sperica nõ hz dicere astrologus. Aliqñ aũt astrologus de eodẽ pbationem facit physicam: sicut quãdo dicit ꝙ terra est simplex corpus ⁊ simplici corpori cõpetit figura simplex. Figura autẽ simplex non est que in vna parte hz angulũ ⁊ in alia lineã: sed potius que oino eũ sine angulo: hec eni pbatio physica est. Vel ẽt quãdo dicit ꝙ terre partes sũt graues: ptes aũt graues equalr̃ festinãt cadere circa cẽtrũ: ⁊ ideo cadũt in circulo. Tales eni pbationes dicũt cãm pp quã terra ẽ sperica: ⁊ sumunt̃ i doctrinalibꝰ ad faciliorẽ doctrinam. Oẽs eni scie disciplinales que in qõnibus suis sbiecta hñt phica ẽt mathematicas circa ipz ingrũt p causas mathematicas: ⁊ ideo etiam mathematice potius ꝙ̃ physice sunt subalternate. Hec autem omnia dicta sunt vt sciatur quoniam physica non est mathematica: qꝛ nã nõ est forma mathematica vt quidam male senserunt.

¶ Cap. 9m. De pbatiõe ꝙ physici eũ cõsiderare rã formã ꝙ̃ materiã ⁊ de cõtradictiõe antiquorum opinionum.

Quoniam autẽ natura dr̃ duplr̃: vt dictũ est. s. spẽs ⁊ mã: opz ꝙ physicus cõsideret de forma nãli cõsideratiõe cõcepta cũ mã: sic ẽ cõsideratio symmi p cõparatiõez ad suũ sbm qđ ẽ nasus: sic ex pcedẽti imediate caplo ẽ mõstratũ. ¶ Cõsideratio ꝙ̃ phica que huiusmodi ẽ nec sine mã est oino nec sm mãz vt tñ mãz cõsideret sz se. ¶ Cõsiderare. n. formam sine mã: ⁊ cõsiderare mãz nõ i cõparatiõe ad formam sz ꝙ ipa est vnũ eoꝝ que diuidũt ens sz se qñ diuidit̃ i poãm ⁊ actũ est eadẽ cõsideratio q̃ ad hoc ꝙ ipsa ẽ nõ nãlis sz pme phie. Tñ de tali cõsideratione forme ⁊ materie duplr̃ dubitabit aliquis. Vna eni dubitatio ẽ cũ due sint nãe que sũt forma ⁊ mã: de qua illaꝝ ẽ phica: vel vtrũ ẽ de vtrisqz. Cũ. n. de rebꝰ diuersis diuerse cõsiderẽt scie: qꝛ scie secant̃ sz ꝙ secant̃ res cõsiderate i sciẽtijs: ⁊ iõ cũ forma ⁊ mã sint diuerse res vi cõsideratio de ipsis eẽ diuersaꝝ sciaꝝ. Si. n. vna scia que ẽ phica est de vtrisqz: tũc opz ꝙ negociet̃ circa vtrasqz cũz sint diuerse. Sic ꝙ̃ dubitat̃ vtrũ eiusdez scie aut alteriꝰ sit vtrãqz cogscẽ. ¶ Est aũt alia dubitatio quã supra inuimꝰ: cũ. n. duplex sit cõsideratio mãe. s. sm mãz solã sm ꝙ ipa ẽ vnum de entibꝰ: ⁊ cõsideratio de ipsa sz pportionẽ quã hz ad formã: dubitabit aliqs vtrũ eiusdẽ scie sit cõsiderare mãm vtroqz mõ sũptam. ¶ Cũ. n. idẽ ⁊ vnũ sit de cõsideratiõe eiusdem scie: ⁊ mã sit vna vtroqz mõ cõsiderata. Dico autẽ vna sbo ⁊ non sm eẽ. videbit̃ forte alicui ad vnã ⁊ eãdẽ sciaz vtraqz mãe consideratio ptinere. ¶ Si aũt aliqs aspiciat dicta antiquoꝝ sapiẽter q oia dixerũt eẽ mãz: videbit̃ ꝙ phice cõsideratiõis non sit nisi mã. Oẽs eni phici antiq mãz dixerũt eẽ mãz: ⁊ phicã sciaz eẽ pfectã in mãe cognitiõe: sic fecit Antiphon. Ex qua. n. pte quidam

Te. c. co. 19.

Physica cõcernentia mãm sunt i triplici differentia.

Tex. c. co. 20.

Tex. c. c. 21.

Com. 21.

Tex. c. c. 22.

dam eoꝝ viderūt formā: sicut Empedocles ⁊ Democrit⁹ ⁊ illi ēt formā ſbalē que vere nā eſt nō viderūt: ſʒ Empedocles dixit formā eē armoniā cōplexiōis: ⁊ tñ nō eſt forma niſi nālis. Et Democrit⁹ dixit formas rerum reſultare ex figuris ⁊ diſpōne ⁊ ordīe athomoꝝ in corporib⁹ compoſitis: ⁊ illas formas dixerūt eē tex q̄ditas que ñant eē reb⁹ nālib⁹: ⁊ cum iſta nō vere ſint forme ſbales: ſʒ q̄dā ſint p̄parationes mãe ad recipiēdā formā: cōſtat q̄ ex parua pte formā tetigerunt: ideo ſi q̄s obediat iſtis ſcia pbice erit perfecta in materie cōſideratiōe abſq̄ʒ eo q̄ ponat aliquā cōſideratiōem ſup formā: ſʒ hoc mirabile eſt in tātis viris q̄ putauerunt ꝯſideratione pbicā eē pfectā in eo ſm q̄ nō ſcit̄ res niſi in po^{a}: q̄ꝛ ſi talis ſcia eēt ſufficiēs tūc vna ſcia ſufficeret ad ſciēdū oia g̃nabilia: q̄m oium eoꝝ ē mã vna: ⁊ hec ſcia eēt de mã eoꝝ: ⁊ ſic ſcire nālia eēt breue ⁊ leue ⁊ nihil hñs difficultatis. ¶ Sʒ aduertēdū ē q̄ pbici illi cū dicerēt oiuʒ nām eē māʒ: dixerūt illā eē ſignatā ⁊ diſtictā p formā: ſic eſt terra vel aq̄ vel ignis vel aer: vel mediū hoꝝ vel plura ex his vel oia: ⁊ formas eē accñtia que appatēt ſolū ⁊ nō ſūt: ⁊ iō oia nālia eē vnū ſʒ apparere diuerſa: ⁊ iō mālis p̄ncipij ſciaʒ ſufficere dixerūt ad verā ſciaʒ oium nāliū. Sʒ m̄ hoc falſuʒ pbat̄: q̄m ſi ars mechanica in ſuis opib⁹ imitat̄ nām in hoc q̄ iducit formā ſuper māʒ determiatā: ⁊ illi forme pportionataʒ: opʒ q̄ ſic ars mechanica cognoſcit ſpēʒ ita cogſcat ēt māʒ vſq̄ʒ ad hoc q̄ pportionet̄ ēt ſpēi quā iducē itēdit. ſic medic⁹ cognoſcit ſanitatē que ē ſpēs finali itēta a medico: ſʒ q̄ꝛ hāc nō iducit niſi in q̄dā mã ſanitati p̄parata: iō cogſcit ēt māʒ ſm q̄ pporcionat̄ forme que eſt cōplexio ⁊ cōmixtio humoꝝ ex cholera ⁊ flegmate ⁊ ſanguie ⁊ melia in qb⁹ ē ſanitas īducta a medico. Silr ât edificatoꝛ q̄ñ vult iducē formā dom⁹ opʒ ipʒ cognoſcere lateres ⁊ ligna inq̄ztū pportionant̄ forme dom⁹ q̄ iducit̄ in ipſis cōpoſitis: ⁊ ſilr ē in oib⁹ alijs artib⁹ mechanicis. Cū igit̄ (vt dcm̄ ē) artes nāʒ imitent̄ opʒ q̄ hec duo artes videāt fieri aliq̄ mō in nã: g̃ ⁊ ſcie que ē pbica: erit cogſcere ſpēm p̄ncipalē ⁊ mām ſm q̄ pportionant̄ ſpēi. Et ſic pʒ ſolo p̄me dubitatiōis iducte: q̄m in vitate ſi forma ⁊ mã accipiant̄ put ſūt diuerſe ptes entis diuidētes ens i eo q̄ ens: non ptinet ꝯſideratio eaꝝ ad vnā ſciaʒ pticularē ſʒ poti⁹ eas ſic ꝯſiderat vna ſcia vlis que ꝯſiderat ens inq̄ztū ens: ⁊ reduc̄ ad ens ptes entis: inter q̄s ſūt forma ⁊ mã que ſic vniunt̄ in ente ⁊ ꝯcludunt̄ in vna ſcia vli. Si aũt accipiat̄ cōſideratio forme que cū mã p diuiſiōnē ꝯcipit̄: ⁊ mã forme pportionata: illa ē forma pticularis eiuſdeʒ entis. ſ. mobil̄ corporis ⁊ mã eiuſdē: ⁊ hñt vnitatē pportionis adinuicē ⁊ analogie. Et iō ſūt de ꝯſideratiōe vni⁹ ſcie pticularis que cōſiderat mobile corp⁹ inq̄ztū ē mobile: hec aũt ē pbica: g̃ pbice ē ꝯſiderate formā ⁊ māʒ hoc mō. ¶ Solo ēt pʒ ad alterum dubitabile: q̄m māʒ reductā in ens: ſicut reducit̄ ps ad totū qđ diuidit habet ꝯſiderare p̄mus pb⁹: q̄ꝛ illa nō ē pportiōata forme: que ſimplr ⁊ marie nã ē: nec ipſa hoc mō naturale p̄n^{m} ē: q̄ꝛ ſic non eſt imixta p̄uatiōi: ⁊ iō hoc mō nō ſubijcit̄ motui: ſʒ materiā que eſt pportionata forme per p̄uationē que eſt in ipſa formā incboās hʒ ꝯſiderate pbicus: pp hoc q̄ hʒ cū forma vnitatē analogie ⁊ pportionis: vʒ rō īducta q̄ iō mã ſit de conſideratiōe eiuſdē ſcie: q̄ꝛ ipſa ſba vna eſt: q̄ꝛ multe ſūt ſbto eadē que ſunt diuerſaꝝ ſciaꝝ: ſicut pʒ in phyſico ⁊ mathematico corpore que ſūt ſbto vnū: ⁊ tñ pp̄ter diuerſas ipſaꝝ diffōnes ſunt de conſideratione diuerſarum ſcientiarum.

Nō q̄ð ani nquit intellere rat aiuz māz eē nām,

Mãs mã diſ ferenter a diuino ⁊ nāli cō ſiderat̄. vide 7. met. cō. 9. ⁊ hic, cō. 26.

¶ Cap. 10^{m}. Et eſt digreſſio declans qualr phyſica demonſtrat de materia prima: ⁊ de forma prima: ⁊ qualr non.

Quritur autē ex p̄dictis nō diſſimulanda queſtio: cū. n. pbatū ſit p hoc q̄ artes imitant̄ nām: q̄ nālis ſcia habet ꝯſiderare tā formā q̄ māʒ: ⁊ artes nō conſiderēt niſi pticularē mām: ⁊ nulla mã vlis ē q̄ ſit ſbm oīs forme artificial̄: pp qđ ēt nō hēmus mechanicā aliquā que tractet de mã vli artiū ſʒ q̄libet cōſiderat quādā māʒ pportionatā ſue forme videbit̄ ex hoc q̄ etiā pbica nō ꝯſideret niſi māʒ q̄dā q̄ ē pportionata forme: ⁊ nō ꝯſiderat māʒ p̄mā oium pbicoꝝ. ¶ Q̄ð ēt ex hoc vi q̄ ſi pbica ꝯſideret māʒ p̄mā oporteret q̄ ipſa poneret pbatiōes de mã p̄ma: aut g̃ ponet p p̄ora aut p poſteriora: ꝯſtat q̄ nō per p̄ora: q̄ꝛ prius mã p̄ma nō ē niſi ens ⁊ p̄n^{m} entis ſm q̄ eſt ens: ⁊ hoc nō hʒ i ſe ſcia nālis: ſʒ diuina: ⁊ ita ꝯſideratio prime materie ptinet ad ſciaʒ diuinā: ⁊ nō ad pbicā. Si aũt p̄cederet ex poſteriorib⁹: hoc non faceret ſcire: ⁊ ſcia alicui⁹ rei nālis iperfecte traderet̄ in ſcia nāli: qđ itex ē icōueniēs. ¶ Ad hoc aũt dixit Auerrois. cui⁹ ſtudiū fuit ſemp ꝯdicē pſib⁹ ſuis: qđ Auicēna his rōnib⁹ ꝯcedit q̄ pbicus non ꝯſiderat de mã p̄ma. Et arguit i ꝯtriū ſic. Q̄m ſicut ē in artib⁹ ita ē i phyſicis: q̄tū ad ꝯſideratione mãe ⁊ forme: ſʒ ſi eēt ars g̃nalis mechanica oiuʒ mechanicoꝝ ꝯſideraret māʒ oiuʒ mechanicorū que eēt p̄ma mã in g̃ne mechanicoꝝ: g̃ cū ſit pbica g̃nalis oiuʒ nāliū: ſicut iſta ſcia que tradit̄ i hoc libro illa ꝯſiderabit māʒ p̄mā oiuʒ rex nāliū: ⁊ ſic pbicus ꝯſiderat māʒ primam. ¶ Dicit aũt q̄ Auicēna decept⁹ fuit in ſubtilitate ſcie poſterioꝝ analeticoꝝ: q̄m cuʒ ibi didicit q̄ nullus artifex cauſas ſui ſbti demōſtrat: itellexit hoc de oi genere demōſtratiōis. Eſt eni genus demōſtratiōis pp q̄d. ⁊ eſt genus demonſtratiōis q̄ꝛ: ⁊ eſt ipoſſe cauſas ſubiecti alicui⁹ ſcie demōſtrare p ea que ſunt eiuſdē ſcie demōſtratiōe q̄d. vel demōſtratione pp q̄d ſed demōſtratiōe q̄ꝛ: nō ē ipoſſe: q̄ꝛ hoc eſt aliq̄ñ per ſignū: ⁊ ſi ſignū illud fuerit ſcie altioris. tūc nō pōt hic hō demōſtrare cām ſui ſubti: ſcia iferioꝝ. Si aũt fuerit ſignū ſcientie iferioris tūc eſt poſſibile ſcie iferiori demōſtrare cauſam ſui ſbti: ſicut pbicus demōſtrat p̄mā māʒ p pbicū ſignū qđ ē corpis entis trāſmutabilis: ſicut patuit ſupra q̄ñ demōſtrauit ſe mã p̄ma p hoc q̄ eſt igenerabilis ⁊ icorruptibilis: eo q̄ eēt añ g̃natione ⁊ poſt corruptionē ſi g̃nari ⁊ corrūpi dicerēt: ſilr p ppetuitatē mot⁹ demonſtrat̄ p̄mus motoꝛ: nec aliter pōt demōſtrari: ſicut oſtēdet̄ in 8° hui⁹ ſcie libro. ¶ Sed Auerrois ſi voluiſſet potuiſſet de facili vidiſſe q̄ mã p̄ma ē duplex. ſ. p̄mo p̄ma que dr̄ ſimplr p̄ma: de qua nihil hʒ dicē neq̄ʒ demōſtrare: neq̄ʒ p ſignū: neq̄ʒ p cāʒ pbicus: q̄m q̄ñ demōſtratio eſt p ſignū opʒ q̄ ſignū illđ ſit ꝯuertibile ſic pp̄l⁹ effect⁹ cāe: ſʒ in toca pbica nō ē ſignū ꝯuertibile cū mã ſm q̄ ipſa ē ps entis diuidēs ipʒ: g̃ de illa nihil demōſtrat pbicus per demōſtrationeʒ q̄ꝛ: ⁊ hec ē ſnia Auicē. Eſt autē mã ſcđo p̄ma que eſt in g̃ne p̄ma dicta a pbicis: ⁊ hoc eſt p̄^{m} ſbm terū nāliuʒ: ⁊ hñ vex eſt q̄ ſcientia vlis pbica cū ſit pfecta deuenit in conſideratiōe ſua vſq̄ʒ ad primum ſubiectuʒ ⁊ p̄mam formā phyſicoꝝ. Et hanc declarat phyſicus per ſignuʒ phyſicum: q̄ꝛ in ſe hʒ ſignum cōuertibile cum ipſa: q̄ꝛ eſt rei trāſmutabilis vt dictum eſt. Silr ſi haberent artes artem vniuerſalem mechanicoꝝ: nō tamē illa ſe extenderet ad loquēdū de ſbto qđ nullo mō eēt mechanicū: ſʒ declaret ſbm p̄mū in g̃ne mechanicoꝝ: ⁊ iō ſilr idē ergo nō ꝯcludit niſi de mã in g̃ne p̄ma: ⁊ nō de mã que eſt ſimplr p̄ma. Ec ſic pʒ perſpicue qualiter nulla eſt falſitas in verbis Auicēne.

Solo Auē. 1. phy. cō. 22.

Solo p̄ Auicē. ad argumētū Comentatoris.

¶ Cap. 11^{m}. Q̄ non ſit ſufficiens phyſica niſi conſideraret tāʒ cauſam q̄ formam ſm formam principalem.

Ad hoc autē adhuc iducemus rationes q̄m eiuſdē ſcie eſt cognoſcere id qđ eſt ad finē cui⁹ cā ſit ⁊ finē ipʒ: ⁊ quecūq̄ʒ ſūt ad finē ordiata: nā aũt que eſt forma eſt finis cui⁹ cā ſit q̄cq̄d ſit in nā: g̃ formaʒ ⁊ ea que ſūt pp formā: ſic mã ⁊ efficiēs eſt cognoſcere eiuſdē ſcie que eſt phyſica. ¶ Q̄ð aũt nā que dr̄ forma ſit finis pbat̄ ex hoc: q̄ꝛ quoꝝcūq̄ʒ cōtinui motus exiſtentes eſt vltimū aliqđ motus: hic eſt finis pp qđ ſit totū qđ ſit ſʒ ois motus nālis cōtinui exiſtētis forma eſt vltimū in motu ſbali: ergo forma eſt finis oiuʒ alioꝝ: g̃ eſt nā. ¶ Dico aũt cōtinui motus ⁊ vnius q̄ꝛ ſi nō eēt motus vnus vltimū nō neceſſario eſſet finis: q̄oniā vltimū qđ incidit ex neceſſitate ⁊ corruptiōe materie ⁊ mobilis aliq̄ñ nō eſt finis mouēt̄ʒ neq̄ʒ motus: ſicut eſt mors vltimuʒ viuētis: qđ ex malitia cōplonis eius qđ moueſ icidit p̄ter itētionē motoris. Et iō mors non eſt finis pp quem fiat quicq̄d fit: ⁊ ideo Homerus poeta apposuit deridendo q̄dā dicere: q̄ cum mortuus fuerſe habuit finem pp quē factus fuerat. Nō eni factionis ſue finis ⁊ vltimū fuit mors: ſed forma nālis ⁊ mors incidit p̄ter intētionē nature pticularis ex ſbti malitia ⁊ corruptiōe. Non enim oē vltimū eſt finis ſed vltimū ⁊ optimū in qđ dirigit motoꝛ intētionē. Hoc aũt aliq̄ñ ꝯſequit̄ motoꝛ per vnū motū. Aliq̄ñ aũt p oēs p vnū q̄dē motoꝛ particularis in generatiōe ꝯſeq̄tur formā que eſt finis ei⁹: ⁊ iō eſt nā: p oēs āt cōſequit̄ motoꝛ vlis g̃natiōis perpetuitatē: ⁊ ille eſt finis intēdētis vlis nāe: ſicut oſtēdemus in 2° lib. p̄geneos. ¶ Q̄ð

T. 1. cō. 23.

T. 1. cō. 24.

autē tā formā q̄ māꝫ ꝯsiderare habeat physicus: ſꝫ formam principaliter adhuc oſtēdemus ex oīuꝫ artiū mechanicaꝝ cōſideratiōe. Diuidūtur eni artes in tres spēs artiū. Artes eni mechanice faciūt māꝫ dupliciter. Quedā eni faciūt ꝯſiderāt eā ſimpliciter vt in eā educant formā: ſicut edificator domus conſiderat lateres ꝛ ligna in qb⁹ iducit formā domus. ¶ Alie vo ꝯſiderāt eā operoſe hoc eſt operādo actū ad quē eſt ꝑparatū apoteleſma artis in mā determiata: ſicut facit miles operādo in gladio actū quē facere nō poſſet niſi eēt ex ferro. Et Jconomus hoc mō opaṫ de domo. Artes aūt que ſic operoſe vtunṫ apoteleſmatib⁹ artiū vtunṫ eis ad vtilitatē oīuꝫ in ciuitate. ꝛ iō ciuilis oia artificia hꝫ ordinare ad vtilitatem cōem: q̄ nos ciuiliter viuētes ſumus quodāmō finis artificialiū oīum: hoc eſt cui⁹ cā fit aliqd illō ē ſimpliciter finis: ꝛ hoc ſumus nos: ſꝫ finis faciētis māꝫ ꝛ ꝑparātis eā eſt forma artificiati: ꝛ ideo dicimus q̄ nos ſumus quodammodo finis ꝛ non ſimpliciter. Et q̄ ſumus quodāmō finis artificialiū: iō vtimur oībus. Et ſic finis dī dupliciter. ſ. forma ad quā terminantur act⁹ efficiētis ꝛ mot⁹ māe: ꝛ finis ad quē referṫ vſus rex. ¶ Quot autem modis dicaṫ finis dici hꝫ in ſ° ii. pmē phie. Sic ergo pꝫ q̄ in genere ſunt due artes mechanice que ꝑncipaliter participāt māꝫ ꝛ cognoſcūt eā: quoꝝ vna eſt q̄ vtitur apoteleſmate facto: ſicut militās vtitur gladio: ꝛ iconomus domo ꝑparata. Et illa dī architectonica. i. principalis operatio reſpectu actiue que preparat apoteleſma: vſualis eni eſt q̄dāmō architectonica que ꝑnceps eſt i ope artꝫ. Et hec eſt duplex: q̄ eni ꝑncipalior ē hꝫ finē illa ad ꝑncipali⁹ bonū vtiṫ: ſicut militaris ſe hꝫ ad equeſtrē: ꝛ equeſtris ad frenifactricē: ꝛ architectonica eſt reſpectu eius. ¶ Dicit etiaꝫ princeps in opere que verius cauſas cognoſcit opis ꝛ hoc mō fabrilis architectonica eſt ad eaꝫ que vtiṫ gladio: quoniā verius cognoſcit formā ꝛ māꝫ gladij q̄ illa que gladio vtiṫ: niſi eni formā gladij cognoſceret nō iduceret eā ex arte: ꝛ niſi cognoſceret māꝫ gladij nō induceret eā plus in ferro bono q̄ in alia mā. Et iꝫ ēt vſualis cognoſcat vtrāqꝫ formā ꝛ māꝫ nō tn̄ ita cognoſcit q̄ ipſa ſint ꝑncipia vſus gladij: ſed potius vtiṫ eo ex arte militari: ꝛ cognoſcit māꝫ ꝛ formā ad vſuꝫ: ꝛ nō amplius. vnde architectonica que faċ apoteleſma ē actiua materiei: ſic gubernator cognoſcit q̄lis ſit ſpēs ſiue forma themōis: ꝛ iſtituit ex ligno eā ſm ordinē ad vſuꝫ gubernatiōis: ꝛ iō gubernatiua vſualis ē. ¶ Ali⁹ aūt ē artifex q eſt faber lignari⁹ nauiū q ē architectonic⁹ ſcōo mō dict⁹: q cognoſcit ex quo ligno ſit ꝛ qb⁹ motib⁹ in illo poſſit induci forma themōis. ¶ Sic ḡ tres ſunt ſpēs artiū. ſ. ſimpliciter architectonica que tn̄ facit apoteleſmata artium: vt fabrilis: alia ē q̄ ſimpliciter ē vſualis: q̄ nūq̄ꝫ facit apoteleſma. ſed tn̄ vtiṫ apoteleſmate facta ad vtilitatē ciuitatis: ſic iconomica: militaris: ꝛ ciuilis: ꝛ hec dī architectonica aliquādo a ꝑncipalitate eē finaṫ artificialiū cui ipſa ē ꝑpingor: ꝛ ē media iter eas que ē: ꝛ vſualꝫ ꝛ actiua alicui⁹ apoteleſmatis: vt lanificiū qō vtiṫ lana ꝛ filis lanaꝝ: ꝛ facit texturā ꝛ refert eā ad vſuꝫ ciuitatꝫ. ¶ Sꝫ i oib⁹ dīa ē ad phicā: q̄ i oib⁹ artificialib⁹ mā ꝑparaṫ a nobis ad op⁹ artis: eo q̄ formā artꝫ i ſe nō hꝫ: ſꝫ i phicis nō faċ nā māꝫ: cū ipſa ſit igīabilꝫ ꝛ incorruptibilꝫ: ꝛ i ſe hēat formā. Opꝫ igiṫ ex oib⁹ his accipe: q̄ ſicut oēs artes aliq̄ mō ꝯſiderāt māꝫ pp formā: ſꝫ formā ꝑncipaliter q̄ ita phica ſit ꝯſiderātiua tā materie q̄ forē: ſꝫ ꝯſideret māꝫ pp formā. ¶ Ampli⁹ aūt mā ē de nūero eoꝝ q̄ ſūt ad aliqd: nō ſic qdē q̄ ipſa ſit in pdīco relatiōis: q̄ ſm ſuū eē nō eſt ad aliqd: ſꝫ q̄ mā phica nō ē ſine reſpectu cōparationis: eo q̄ p ꝑuationē hꝫ cōparatiōeꝫ ad formaꝫ: ꝛ huiuſmodi. pbario ē: q̄ iter mās primas in alia ſpecie rerū nāliū alia ē mā ſpeciei: ḡ in alio gñe ē alia mā genere: ſic aūt ſe hꝫ mā diſpoſita in genere ad formā generis ꝛ materia diſpoſita in ſpecie ad formā ſpeciei: ita ſe hꝫ materia prima in phyſicis ad formā primā phyſicā. ergo ois materia hꝫ ad formam cōparationē: ḡ opꝫ phicū cognoſcere māꝫ inquātū forme naturali cōparaṫ: ſed cognitio māe nō ſufficit: q̄ ſm hoc iperfectū eēt phicū negociū ſi cognoſcerenṫ phica in potētia ꝛ non in actu. ¶ Adhuc aūt cū mā nō ſit cognoſcibilis niſi p analogiā ad formā: opꝫ q̄ ois cognitio a forma incipiat: ꝛ iō cum mā dicaṫ ꝛ cōpareṫ ad formā non erit ipſa cognoſcibilis niſi forma cognita: oportet ḡ phyſicū etiā cognoſcere māꝫ q̄ eſt forma. Sꝫ dubitabit aliqs ſm q̄ opꝫ phyſicum cognoſcere formā que ē rei q̄ditas: ꝛ dat eē māe. ¶ Et dicimus ad hoc q̄ ſic phicus cognoſcit māꝫ nō inq̄ꝫū eſt pars entis: ſꝫ vſquequo ꝑportionaṫ forme: ſicut dixim⁹ prius q̄ medicus cognoſcit māꝫ ſm ꝑportionē quo iducit in eo ſanitas: ꝛ faber cognoſcit es inquāꝫ in eo inducit formā idoli: q̄ pp formā eſt vnaqueqꝫ materia: ꝛ ideo cōſideratio eſt de ipſa ſm ꝑportionē quā hꝫ ad formaꝫ: ita ꝛ ecōuerſo phyſica cōſideratio eſt de forma que eſt act⁹ materie: ꝛ educiṫ ō mā per motū: q̄ illa māe phice ꝑportionaṫ. Eſt aūt circa ſeparatas ſpēs ſicut ſūt motores ſtellaꝝ: ꝛ ſtellas que ſunt ſeparata a mā gñabiliū inquātū per effectū ſui mot⁹ ipreſſiōes eaꝝ ſūt in mā. ¶ Q̄ꝫ. n. ipreſſiones ſeparatoꝝ a mā gñabiliū. ſint in mā pꝫ p hoc q̄ ex mā hoīs hō gñat hoiem ꝛ ſol ꝛ motor ſol. ꝛ ideo opꝫ ꝯſiderare ſeparata inq̄ꝫū ipreſſiōes eoꝝ p motū celeſtiū ſūt in gñabilib⁹ ꝛ corruptibilib⁹: ꝛ hoꝝ quidē māꝫ declarabimus in celo ꝛ mūdo: ſꝫ effectū quē habēt vlr in generatiōe docebimus in ii. ꝯ. pigeneos: ſꝫ effectū queꝫ hñt in particulari gñatiōe tāgem⁹ in gñatiōe ſingulari in libris de plātis ꝛ aialibus. ¶ Sꝫ qualiṫ forme ſepate nō relate ad materiā gñabiliū ſe hñt in ſe ꝯſiderare: ꝛ qd ſint ꝛ q̄t numero: ꝛ in q̄ ordie op⁹ hoc hꝫ determiate ꝑma phia. Hec igiṫ dicta ſunt ad ſciēdū q̄ phyſica hꝫ tractare de forma ꝛ mā: que diciṫ nature: ꝛ ſm quid habet tractare de ipſis.

¶ Tractatus Scōs Scōi Libri Phyſicoꝝ de cauſis.
¶ Cap. p̄m. Qualiter ꝛ qua neceſſitate tractatur hic de cauſis ꝛ de cauſa materiali.

Determinatis autē his ꝯſiderādum eſt de cauſis ꝛ q̄t ſint nūero: q̄ꝫ cā eſt ēt vnū ꝑncipioꝝ entis nālis ſicut ꝛ nā: negociū eni hoc qō habem⁹ p manib⁹ eſt ſciēdi gr̄a aſſumptū a nobis. Nos aūt iā dicim⁹ q̄ iꝫ nā ſunt oēs cāe: ꝛ in poſterioribus analeticis oſtēſuꝫ eſt q̄ nos nō opinamur nos ſcire rē aliquā anq̄ꝫ accipiamus pp qd vnūquodqꝫ: ꝛ hoc eſt accipe cāꝫ ꝑmaꝫ: hoc eſt primā ꝛ eēntialē ꝛ ꝑmā anq̄ꝫ in gñe nāe nulla ē alia. Manifeſtū eſt igiṫ q̄ꝫ ꝛ nobis volētib⁹ ꝯſiderare de gñatiōe ꝛ corruptiōe: ꝛ oīuꝫ phica mutatiōe eſt hoc faciēdū. Cū. n. ſcimus ꝑn° ꝛ cauſas phicoꝝ debemus tēcare ve reducamus in ipſa queq̄ꝫ q̄runṫ de phyſicis. ¶ Dicam⁹ igiṫ q̄ vno qdē mō dī cā ex q̄ ſit res cuꝫ inſit ei: ſic es dī cauſa ſtatue: ꝛ argētū dī cā phiale ꝛ ea que ſūt de gñe hoꝝ que ſūt ſic mā ex qua ſit res cū eni cā ſit vnū entiū ſm q̄ diuidiṫ ens in cām ꝛ cātuꝫ. cā ēt ſꝫ q̄ gñaliṫ referṫ ad cātuꝫ: facit nō tn̄ ad cāti eēꝫ ſꝫ ēt declaret ipꝫ ꝛ ꝓbet: opꝫ q̄ nos in phia ꝑma ꝯſiderem⁹ cāꝫ ſꝫ q̄ ē entis dīa ſm q̄ eſt ens. ¶ Cauſe aūt relationē ad cātū ſꝫ q̄ ipſa eſt ꝑn^m cognoſcēdi ꝛ ꝓbādi ipꝫ hꝫ declarare ſcia poſterioꝝ analeticoꝝ ſed cāꝫ que rē ꝯſtituit p motū nos habemus hic dicē. ¶ Propter qō ēt māle cāꝫ deſcribētes hec dicim⁹ q̄ ipſa ē in genere dicta ex qua ſit res: q̄ mā ſubijciṫ omni fieri: ſiue illō ſit ſm ſbm: ſiue ſit ſm accis: ſꝫ nos diximus ſupra q̄ ipſa in fieri ſbarū eſt ſbm ꝑmū. Jn alteratiōe aūt ꝛ alijs motib⁹ acciñtiuꝫ eſt ipſa ſbm z^m: q̄ꝫ in iſtis quādo ſiūt nō ſubijciṫ mā ſola: ſꝫ potius materia finita per formā ſbalez: eo q̄ nō pōt cāri accidens niſi ab ente perfecto in qua materie ifinitas finita eſt per formā ſubalez. ¶ Cū dī ex quo ſit res itelligiṫ ꝛ mā prima: ꝛ mā que ſequtur primā q̄ꝫ materia ꝑma eſt que eſt ipotētia ad formā ꝑmā: ꝛ hec eſt idiſpoſita mā aūt ꝯis ꝑmaꝫ ē que ſe hꝫ ad formā ꝯſtrē: ſicut materia ꝑma ſe habet ad formā ꝑmam. Et hoc multiplex eſt: ſꝫ in gñe ē triplex. ſ. cōmixta ꝛ cumplexionata ꝛ organizata quaꝫ qdam cōpoſitam vocant. Jn mineralib⁹ eni eſt cōmixtio ſolū elementoꝝ cū virtutibus celeſtibus operātib⁹ in eis. Jn plātis adt quedā eſt cōmixtio. ſ. cōplexio q̄ꝫ humoꝝ quoꝝdā: ꝛ in aialib⁹ eſt cōpoſitio ſuper hec duo organoꝝ que mēbra ſūt officialia ad aliquē actū interiorem vel exteriorē ptinētia. Cū aūt mā phyſicoꝝ motui ſubijciṫ nō deſcribimus hic materiā dicentes q̄ materia eſt ex qua eſt res: vel que eſt in re ſbta vł ſubſtās forme: hoc eni mō mā eſt in gñabilibus: ꝛ forte ēt in ſubſtantijs ſeparatis: ſicut diximus in libro primo ſciētie huius. ꝛ de tali mā hic nihil loqui habemus. q̄ꝫ illa aut nō eſt ſubiecta priuationi: aut priuatio eſt in talib⁹ per aliū moduꝫ q̄ſ

ſit in

Artes ſunt in triplici dīa.

Tex. co. 25.

De hoc vide ° ethico. ad ꝑncipium.

Tex. co. 26.

T. c. c. 26. Qualiṫ mā ſit in pdīco relatiōis. vide ꝑ° ꝯ° ō ſbaōrb.

Nota q̄lo ſꝫ doctorē ſubtilē dē phi eſſe rē phicā eē circa ſpēs ſeparatas ēm̄ q̄ i mā ſug eni alr Thomas expoſuit.

T. c. co. 27. ſ

Nota q̄d de cauſis dū ſimodē ꝯſiderāt tres artifices.

Mā ē ſꝫ ꝑmum gñonis ſbm motus ſubꝫ ſcbꝫ. vł de ꝑ ō gñ. ꝛ co. 2. cꝫ: ꝫ

Sed ꝯsidera q᷑ Cōmentator vult dicere māꝫ eē cām forme. 2. phẏ. 30. ꝛ 8 phẏsi. 70. Cogitaui sup hoc quō mā nō ē cā cōpositi nisi vt ē ipsa forme: q᷑ tunc vt ꝙ mā nō hꝫ ppriam cāuitatē.

sit in rebus generatis ꝛ corruptis. ¶ Dicimus autē ex ꝙ fit aliqd significātes cōpositū: qm̄ mā nullā habet causalitatē respectu forme: nisi per accidēs: sed cōpositū fit ꝓprie: ꝛ sup ipm̄ stat actus efficiētis: ꝛ respectu illius est mā cā. ꝛ hoc mō quo ipsa est cā est pncipiū cognoscēdi ipm̄: qm̄ sicut dicimus pbīca non cognoscunt nisi cognoscat mā eoꝝ eo ꝙ ipsa sunt cā mā ꝯcepta. sicut sepius supra dcm̄ est. ¶ Nec putare debet aliqs ꝙ mā sola sit cognitiōis pn̄m: ita ꝙ ex ipsa sola cognoscat cōpositū: sed potius sicut cā est: ita ēt pn̄m est cognitiōis. Est autē cā subta forme: ꝛ hoc mō cognoscit eē cōpositi per ipsaꝫ. Cuius ꝓbatio est qm̄ si nos volumus cognoscere illud vel hoc cōpositū nō cognoscimus ipm̄: nisi per cām huiusmodi vel illius dtermiatā. Et cōpositū in genere cognoscimus per cām in genere. Opꝫ ḡ ꝙ causa que est pn̄m cognitiōis huiusmodi vel illius: ꝛ cā est pn̄m cognoscēdi cōpositū sit cā cōpositi. Non est autē cā huiusmodi vel illius cōpositi in genere mā ipsa: nisi substās forme huic vel illi: vel forme simplr̄ ḡ hoc mō ꝛ nō aliter erit ipsa pn̄m cognoscēdi cōpositum hoc vel illud: vel cōpositū simplr̄: sicut ēt est ipsa prius cōposito: ꝛ qd̄ prius est alio ꝛ essentiale ipsi est pn̄m cognoscēdi ipm̄ hoc mō quo est prius ꝛ pn̄m essentiale. ¶ Ex his aūt pꝫ solutio dubitatiōis quorūdā querētiū: cū mā sit scibilis p analogiā solū ꝛ nō per seipsaꝫ: tū eē pn̄m cognitiōis sit forme ipsius: qualr̄ ipsa sit cā ꝛ pn̄m cognoscēdi aliqd qd̄ est ex ipa. ¶ Qd̄ autē nos addimus in descriptiōe materie ex qua fit aliqd cum insit diximus ad drīaꝫ ꝓuatiōis: q᷑ ex priuatiōe fit aliqd vt supra docuimus. ꝛ eā abijcit ꝓuatio in ipso fieri qn̄ fit res: ꝛ iō ꝓuatio nō est mā: q᷑ materia saluat in re que fit. ¶ Dicit etiā aliqn̄ fieri aliqd ex aliquo ita ꝙ ꝓpō nō notat materiale pn̄m: sed potius ordinē: sicut dicimus ꝙ ex mane fit meridies: ꝛ ex palestris olympia: q᷑ post ludos palestroꝝ exercebāt ludi olympiaꝝ. Et iō ad excludēda talia ꝛ priuationem diximus cū insit. ¶ Opꝫ aūt scire ꝙ sola mā aliquando sufficit vt cū forma cōstituat cōpositū: sicut est in elmtis: aliqn̄ autē nō sufficit mā sola: sed opꝫ eā eē dispositaꝫ: ꝛ illa dispō fit per materias diuersaꝝ reꝝ ꝯiunctas: ꝛ illi materie aliqn̄ sufficit ꝯiunctio tm̄: sicut singularia hoīum cōstituunt exercitū: ꝛ ꝯiunctio domoꝝ ꝯstituit ciuitatē. ¶ Aliqn̄ autem opꝫ cū ꝯiunctiōe esse cōpōnē distīnꝫ spētū. sicut est in ꝯiunctiōe ꝛ cōpōne lapidū ꝛ lignoꝝ ad ꝯstitutionē domus. Aliqn̄ aūt cū ꝯiunctiōe ꝛ cōpōne opꝫ adesse ꝯuersionē ꝛ alterationem ꝯiunctoꝝ ꝛ cōpositorum: sicut fit in artificiali cōpōne in electuario ꝛ tyriaca: ꝛ in nāli ꝯstitutione aialium ex elmtis: q᷑ elmtoꝝ non sufficit sola ꝯiunctio: nec sola cōpō in mō contingendi se ad figurā hāc vel illā: vt ex hoc sufficiēter eē habeat ꝯnata: nisi alia agāt in alia: ꝛ alia patiant ab alijs: donec ex his ꝯfectis in actiōe ꝯueniat qualitas vna mixti: ex eis que dr̄ cōplexio. Est eni cōplexio qlitas vna ꝯueniēs ex reciproca actiōe ꝛ passiōe qlitatū ꝯriaꝝ i corporib᷒ cōmixtꝫ: vnde in oib᷒ taliter cōmixtis opꝫ post ꝯiūctionē ꝛ cōpōnē eē morā tpis: vt ea que ꝯiūcta sunt ꝛ cōposita reducant in vnū actū mixti: ꝛ iō electuaria ꝛ tyriaca non statiꝫ ꝯueniētia sūt qn̄ sunt ꝯiūcta ꝛ cōposita ex spēb᷒: nisi prius sit tp̄s ꝓportionatū in quo vna spēs egerit in aliā ꝛ alterauerit ipsam: ꝛ sic alterata ab ea ad formaꝫ electuarij ꝛ tyriace que est qualitas vna ꝯsīlis quodāmō oib᷒ virtutib᷒ particularitatis mixtoꝝ in ipsis ꝛ sic ēt fit opatio talis ex ꝑticipatiōe oīuꝫ virtutū que sūt reꝝ mixtaꝝ: q᷑ mixta p formas eēntiales manent in mixtura: s; qlitas miscibiliū ꝛ accītia per quoꝝ reciprocā actionē patiunt ꝯuersionē mutant ꝛ ꝯuertunt cuꝫ amittant excellētias suas qs habebāt simplicia: ꝛ trāseāt ad mediū qd̄ cōpetit mixture. ¶ Dicemus aūt de talib᷒ in fine de generatiōe ꝛ corruptiōe: in caplo de mixtiōe. Sic ḡ dr̄ ꝓpe mā que cā est mālis. videt aūt aliqn̄ mā nō ex qua res ē: s; circa quā est sicut dr̄ mā sciē circa quā ponit ꝯsideratione ꝛ ꝓbationē passionū: ꝛ de mā dr̄ visus vel itellect᷒ circa quā ē operatio visus vel itellect᷒. Aliqn̄ etiā dr̄ materia dispō mālis: sicut calidum cōplonale disponit materiā ad vitā aie: ꝛ de tali qdē mā nō itēdimus nos hic. Iuxta ꝓpriū aūt modum materie dr̄ mobile mā motoris eo ꝙ iprimit ei motor spēm mot᷒ sic materie: ꝛ hoc mō inferior materia gn̄abiliū dr̄ esse materia supioꝝ celestium: q᷑ celestia iprimunt ei motū oēm qui fit in ipsa. ꝛ hoc mō frequenter dr̄ ab Aristo. ꝙ inferiora sunt in superiorib᷒: sicut materia est in sua forma: eo ꝙ motor est formalis respectu mobilis cū iprimat ei motum ꝛ formam: hec igitur ad presens de materia sufficiant.

Documentū

Quid ē complexio.

¶ Cap. 2ᵐ. De causa formali ꝛ de diuersitatibus eius: ꝛ de opinionibus que sunt de ipsa.

ALIO autēꝫ modo causa dr̄ species: ꝛ exemplū: hec autem est ratiaꝫ rō diffinitiua eius qd̄ quiderat eē ꝛ huiusmodi genera: vt eius qd̄ est diapason genus ꝓpinquū est ꝓportio dupli que est duoꝝ ad vnū: ꝛ genus illius ꝓportionis qd̄ cōtinet genus dcm̄ est numerus sonoꝝ: ꝛ ad hoc genus illius est numerus: ꝛ vltimuꝫ genus est forma ꝓportionis in genere illo: ꝛ partes in diffinitione. Forma eni ꝓprie loqndo est essentia que qn̄ habita fuerit per motum in materia. tūc ꝯstituit spēm sm̄ eē i rebus nālibus. Dico autē ꝙ ipsa est ꝓprie loquendo in se essentia. q᷑ eius actus ꝛ effectus ꝛ operatio ꝓpria in mā est eē actuale cōpositi qd̄ fluit ab eēntia que est forma rei. sicut lumen finit a luce: ꝛ essentia venit in materiā per motum: q᷑ ipsa nō est in materia actu ante motū. sed in potentia habituali tm̄ ꝛ ideo forma naturalis triplex hꝫ esse: cū ipsa tm̄ sit essentia simplex. Unū eni hꝫ in priuatiōe qd̄ est forme cōfuse ꝛ iperfecte ꝛ indeterminate: sicut nos in antehabitis explanauimus. Aliud aūt hꝫ eē in motu ipso in quo act᷒ ꝛ potentia sunt sibi inuicē permixta: ꝛ hoc esse est fieri. Successiuoꝝ eni oīum esse fieri est: sed ipsa forma in motu quāto ꝓpinquior est pncipio motus tāto plus habet de priuatiōe: ꝛ quāto fuerit ꝓpinquior fini motus: tāto minus hꝫ de priuatiōe ꝛ plus de actu. Tertiū aūt esse se hꝫ quādo ipsa est terminus mot᷒ qd̄ est eē getū ꝛ perfectū: ꝛ illius act᷒ est eē cōpositi qd̄ significātes dicimus in vbo substantiuo qn̄ diximus hoc est auꝝ ꝛ hoc est argētuꝫ. ¶ Nos autē hic ponimus in descriptiōe forme quādo habita fuerit per motū: ideo quia nos hic loquimur de formis naturalib᷒ que nō semp habent nec hntur quocūqꝫ mō sed hntur aliqn̄ ꝛ nō nisi per motuꝫ: oīs eni forma generabiliū ꝯiūctā hꝫ sibi priuationē: anteq̄ eni insit forma asini vel sabe in materia: tūc est priuatio i ea ad formā illam. Cū autē iam est: tūc inest eidē materie aptitudo suscipiendi ēt alterā formā: ꝛ hec est priuatio ad illam que facit eaꝫ que mō inest aliquādo nō inesse: ꝛ inesse aliam cuius priuatio infuit prius. Mā enim gn̄abiliū semp ē priuationi alicui permixta: ꝛ ideo nullā formā cōtingit semper inesse. Et iō dicimus que qn̄ habet: habet aūt tm̄ per motū vt diximus. Forme aūt ingenerabiliū ꝛ incorruptibiliuꝫ insunt: ꝛ non aliqn̄ hntur: ꝛ aliqn̄ non hntur: sed semp hntur: ꝛ ille sunt spēs incorruptibiles sicut forma celestiū: ꝛ aliquādo intelligentiaꝝ sepataꝝ: que qdem ab antiqs ꝓprie forme dicebant: eo ꝙ quasi foris manentes formabāt inferiora sm̄ ꝓportionē aliquā formaꝝ suaꝝ: pp qd̄ Plato dicit ꝙ forme iferioruꝫ ꝓcedunt ex formis superioꝝ sicut ex quodā ethymagio hoc est sigillo ꝓcedit formā in ceram: ꝛ has ipse formas separatas dicebat. Inferiores autem generabilium formas vocat imagines: eo ꝙ ille imitabant sm̄ modū possibilē ipsis. ¶ De his aūt ꝛ huiusmodi dicere habemus in scia diuina. Forme aūt iferiores dicunt multiplr̄. Quia forma dr̄ species ipsa: q᷑ est cā ꝛ exēplum speciei in effectu. Videt ēt forma q᷑ in causa formali effectus est similis ꝛ exemplatus ex causa: quoniaꝫ formalis causa facit id qd̄ fit eē in effectu. ꝛ differunt tamen species ꝛ exemplum: sicut differūt eēntia absolute accepta: ꝛ esse qd̄ est ex diffusione forme in materiam sicut nos diximus exemplum luris esse lumē: qd̄ diffusum est in aere: vel in alio perspicuo: ꝛ ideo species ꝛ exēplum nō sunt separata per subiectum: sed per intētiōes ꝛ rationes eoꝝ tm̄. Hec autē forma est etiaꝫ rei vera quiditas: quoniam res cōstitute in esse nō habent hoc ꝙ sunt a materia: sed a forma quoniam materia est in potentia: ꝛ cum res est in potētia non est hoc qd̄ est: cum potētia sit ad opposita: ꝛ nō habet se plus ad esse q̄ ad nō esse: ꝛ si plus se habet aliqua materia ad esse q̄ ad non esse: hoc non est ex materia sꝫ ex dispositionibus: que quidem non dant esse forme: sed ex forma substantiali habet res hoc qd̄ est: ꝛ ideo ipsa est propria rei quiditas: ꝛ cuꝫ diffinitur res ratio diffinitiua dicēs quid est res: sumitur penes formaꝫ: siue ipsa concepta sit cū materia sicut est forma naturalis: siue sit non concepta cum ipsa: sicut est forma mathematica ꝛ forma diuina: ꝛ ideo for-

2. 2. cō. 28.

Forma nālis triplex hꝫ eē.

Platonis opinio d̄ formis de qua diffuse 7. meta. cō. 31.

Forᵃ ē rei quiditas nō māta vide. 7. met. & 34. ꝛ. 21. cōmētu.

mā dicitur ratio eius qđ erat eē quid: ⁊ dicitur qđ erat melius q̄ qđ est. vt notetur prioritas forme ad esse qđ est act⁹ eius. Esse autem qđ est eē in forma determinante rei qdi tatē. ¶ Genera autē huius forme sunt forme colores que continent formas proprias quoniā cum daī ratio diffinitiua oportet q̄ ipsa incipiat a genere primo: q: quiditas propria componitur a forma cōi que est genus: ⁊ a forma ppria que est differentia cōstitutiua speciei: ⁊ sic oportet q̄ sicut resolutio generis propinqui stat in genere colori: ⁊ ꝓcedit resolutio vsq̄ ad genus generalissimum: q̄ eodem modo incipiat compositio quiditatis a generalissimo: q: qđ vltimum est in resolutione essentiarum primū est in cōpositione earum. Hoc autem modo se habet diapason ad proportionem dupli: quoniam nota que est diapason sicut dicit in musicis cōponitur ex proportione duorum tonorum ad vnū. Genus autem continēs hāc proportionem est numerus sonorum: ⁊ quia armonica aliquo modo est sub arithmetica genus qđ est re motius illo est numerus. Hoc autem modo quiditatis se habent partes diffinitionis in diffinitione posite ad totum diffinitum. ¶ Non lateat autē q̄ si forma generaliter sumit dicer forma omne illud qđ informat ad esse aliquod sm actū: ⁊ sic diuiditur forma in formam substantialem: ⁊ formā accidentalem. Forma vō substantialis adhuc dupliciter dicit. s. que est subā ⁊ quid dicit: ⁊ que est accñs ⁊ dicit qđ: subalis autē que est subā: ⁊ dicit quid est sicut lapideitas in lapide: ⁊ aīa in corpore aiato: sed subalis que nō est subā: sed dicit qđ est sicut color forma generalis est albedinis ⁊ nigredinis: ⁊ sicut quātitas ad bicubitū ⁊ tricubitū. ¶ Nō eni sequitur si aliqđ dicatur subale q̄ ipsum cōtinue sit subā: q: substātiale mediū est inter subām ⁊ accidēs: ⁊ accñtale similr. Videtur eni substantiale qđ hz modū sube ⁊ rē accñtis: ⁊ qđ hz rem sube ⁊ modum accñtis: similr autē accñtale dī aliquando qđ hz rem sube ⁊ modum accñtis. Sicut dicimus accidere homini q̄ est sortes: q: nō cōuenit ei gratia hois sz ꝑ hoc q̄ homo hz eē in subto indiuiduo qđ est sortes. ¶ Accidentalis autē forma est multiplex. Aliquādo enim dī forma que eadē subiecto cū figura: differēs sm rōnem: vt forma idoli est figura idoli. Sed forma dī cōparatione ad formatū qđ est ad intra hoc est ad subiectū cōparare formā. figura autē dī sm q̄ est terminatio quanti qđ est cōparare eā ad extra vbi in exteriorib⁹ subiecti cōuenit lineatio quanti que in se claudit totū q̄tū: ⁊ hec forma inter accñtales magis est ꝓpria. ¶ Videt autē generalr aliqñ omnis affectio dici sm aliqđ accñs forma: ⁊ hoc mō dī forma compōnt ꝯtingēs simplici ⁊ inuariabili essentia cōsistens: q: accñs nō cōtingit nisi composito: ⁊ per se nō variatur: sed potius subm recipit variationē per ipm. ¶ Abusiue autem dicit forma ordinatio multorū ad vnum qđ est sicut mouens sicut dux forma exercitus: ⁊ aliquādo dicitur forma ordo viuēdi: sicut dicimus legem ꝑscribere formam vite. ¶ Nos aūt hic nō intendim⁹ nisi de forma nāli: ⁊ de illa opz scire q̄ sm Auicē. ⁊ sequētes eum est aliqñ simplex ⁊ aliquando cōposita. Dicit eni q̄ forma est in simplicibus essentia eorū sicut in eētis. Et in compositis est cōpletio que nō est simplex vñ dicit q̄ aliqñ natura rei ē iūcta ex multis virtutib⁹: sicut humanitas que retinet in se vires nature corporis ⁊ vires aie. ¶ Et ex hoc surgunt due opiones circa formā subalē: quarum vna dicit q̄ ipsa est simplex: alia aūt dicit q̄ sicut est in materia scđa q̄ in ipsa est vtus ꝑme materie ⁊ pter hec disposita ē: ita est in forma q̄ scđa forma hz in se oium ꝑcedentiū formarū vires ⁊ essentias: ⁊ hoc videt velle et Aristo. vbi dicit q̄ eadē est rō anime que figure: q: sicut figura prior est in ꝯse sicut trigonum in tetragono ita vegetabile est in sensibili ⁊ sensibile in rōnali: ⁊ hoc modo eē est in vita ⁊ esse forma est ꝑma. Et si nos colligamus omnes formas. tunc ꝑma erit esse: ⁊ secūda erit forma que est corporis quantitate determinati: ⁊ tertia erit corporis hūtis ꝯtū: ⁊ quarta erit corporis mineralis: ⁊ qnta vitalis: ⁊ sexta sensibilis: ⁊ septima rōnalis. ¶ Rationes autē pōnis illius q̄ forma sit simplex sunt: q: cōpositū ē ex mā ⁊ forma ⁊ talis nō est cōpō forme. ¶ Amplius forma cū sit alterū cōponentium: opz q̄ ipsa sit simplex q: aliter cōpositio iret in īfinitū: adhuc aūt dīa forma est simplex. ḡ forma est simplex. ¶ Adhuc aūt si forma inq̄tū forma eēt composita: tūc ois forma eēt cōposita: ḡ ꝑma forma eēt cōposita qđ

Com. 18.

Cōpō qdditatis speciei a gñe gñalissimo icipit ꝫ

Forā subalis dupl'r dī.

Subale ⁊ accidñtale sunt media iter subām ⁊ accñs sz cogita q: i ter subaz ⁊ accidens nō ē eadē mediū.

For⁹ accñtalis multiplex est.

Aristoteles 2. đ aia. t. c. 31.

Rōnes positiōis tenentis formā eē simplicē eēntiaz.

est incōueniēs: q: tūc oporteret q̄ ante primā formā eēt forma. ¶ Adhuc aūt si forme eēt forma tūc nō stabit illa cōpositio sz forma erit forme si est cōposita: ḡ forma nō ē cōposita. ¶ Alia aūt opio que dicit formā eē cōpositā dicit nō oēz formā esse cōpositā sed scđaz ⁊ tertiā ⁊ sic deinceps: ⁊ hoc ꝓ vtitur his rōnibus. Quia id qđ virtutē ⁊ opationē hz mō aliquo hoc est in ipso per eētiā: sz ꝑma forma in scđa virtutē ⁊ operationē hz: ḡ est in ipsa per eētiā. ¶ Prima aūt harū ꝓponū pz per rōnē mixti in q̄ sūt per eētiā miscibilia eo q̄ virtutē ⁊ opationē hūt in ipso. scđa aūt ꝓbat inductiue: q: viuū est virtute in sensibili ⁊ eē in viuo ⁊ sic de alijs. ¶ Adhuc autē spēs forma est ⁊ ꝯstat q̄ ipsa cōponit ex genere ⁊ dīa sic per diffōnē pz: ⁊ eodē mō ꝓbat de genere qđ ipm est cōpositū cum tñ sit forma gñalis: cū n. vt inquīt ois forma sit gñalis vel spālis ois forma est cōposita. ¶ Sz ad hoc fine ꝑiudicio dicimus q̄ duplex est forma. s. que est vt ps eēntie. ⁊ que est vt totū. Illa aūt que est vt ps eēntie est duplex. s. que ē sicut forma: ⁊ que est sic intētio a re abstracta ⁊ vtraq̄ istarū ē simplex: sed vna ē sic forma materie que est forma que facit in actu mām ⁊ est ps cōpositi: altera aūt est sic dīa rei cōstitutiua que est itētio q̄litatis eētialis que de re abstrahitur sm q̄ sub forma vltima significat: forma aūt que est sic totū illa est cōposita ⁊ illa est genus vel spēs quorū vtrūq̄ compositū est ⁊ diffinibile per aliquē modū: ⁊ hoc nō hz dubiū nisi de gñe gñalissimo qđ nō videt eē diffinibile per genus ⁊ dīaz eo q̄ nō hz genus an se nec dīaz: q: aliter iret in infinitū: sed ꝯstat ipm eē cōpositū per hoc q̄ plura hz i se ꝑ hoc q̄ hz qđ ⁊ q̄le sic p̄cū dī: suba ens ꝑ se ens. Ens igit ⁊ ꝑ se ens dicūt duo que sūt de eē sube ⁊ sic de alijs ꝑdicatis: sic et dicamus de oib⁹ formis genus eni sz pars sit diffōnis: tñ totū est potētialr ꝯtinēs totū eē: ⁊ spēs est q̄ actualr totū hz esse rei. Sic ḡ videt nobis q̄ forma ⁊ est simplex ⁊ est composita. Qđ aūt obijcit q̄ ꝑma est in scđa ⁊ sic deinceps dico q̄ est in ipsa sic potētia hoc mō q̄ trigonum est in tetragono: ⁊ tamē cōpōnē eētialē nō facit in ipso cū essentia tetragoni: q: nō sūt in tetragono distincte eētie trigoni ⁊ tetragoni: sz eētia tetragoni vtute ē trigonū: ita forma sequēs sz eētia sit simplex tñ vtute colligit ꝑcedētes formas i seipsa. ¶ Sūt tñ quidā ꝯcedētes oēs sequētes formas eē cōpositas ꝑp rōnē inductā. In hac snia ē Auicēna ⁊ qdam alij phici. ¶ Sz nos mouet in oppositū hoc q̄ sequēs nunq̄ diuidit a ꝑcedēte sz precedens aliqñ diuidat a sequēte: ⁊ ideo sequens nihil diuersū hz a ꝑcedente: sed est q̄si essentia vnica virtute multiplicata sz q̄ fluit a ꝑcedentib⁹ que sunt in ipa nō vt diuersa sz vt eētia vna. hoc. n. mō et dīe sequētes que simplices sūt vtute ꝯtinēt ꝑmas. ¶ Et qđ obijcit q̄ id cuius vtus et opatio ē in aliq. essentialr saluat in ipso: dicēdū q̄ hoc verū est in his que sūt vnū ꝑ modū mixtiōis ⁊ illorū vtutes non opant pure actu simpliciū sed potius operant actu mixti: sz ita nō est in forma scđa ⁊ tertia: q: actus forme ꝑme meli⁹ ē in secunda q̄ in prima. Melius enim ⁊ nobilius est rationale q̄ ens tm: ⁊ melius nunc sensibile q̄ vegetabile: ⁊ adhuc meliori vita viuit rationale q̄ sensibile: quia in talibus potestatiuis formis ea que sunt precedentium sunt sequentiū excellēter ⁊ eminēter. Et iđ ꝑ modū cōpositū non se hūt hui⁹ forme sz potius se hūt ꝑ modū reduplicatorū: q: precedens nō distinguit ab eētia sequentis nec miscet ei sed potius q̄si reduplicata cōstituit formā sequētem: ⁊ iđ sequēs ē eētia vna simplex ⁊ precedēs. Et per hoc pz solo ad oē qđ obijcit: nos tamē de ipsis in ꝑma phia amplius dicemus.

Rōnes ponētium formam eē cōpositaz.

Opio doctoris.

For⁹ duplex.

Gen⁹ gñalissimū sz n habeat genus ⁊ dīaz hz tamen qđ ⁊ q̄le.

Auicēne opinio sunt formas sequentes eē compositas.

Mūois inq̄ ⁊ opatio alicui⁹ i eo ē eētia eius.

¶ Cap. 3m. De diuersitatibus cause efficientis ⁊ opinionibus que sunt de ipsa.

Amplius autē species tertia causarū ē: vnde est ꝑn⁹. ꝑn⁹ autē mot⁹ est cā mot⁹ in alio a se qđ est mā ⁊ mobile. Mot⁹ aūt hic dī ois exit⁹ de potentia ad actū qui actus fit per formā que venit in mām. ꝑn⁹ autē motus duplex est sicut dicit Auicēna. s. preparans ⁊ perficiens preparans quidem est id qđ preparat ⁊ disponit materiam ad hoc q̄ suscipiat formam: sicut est motus spermatis in preparationibus quib⁹ preparat sanguinis menstruum in preparatiōibus suis ad formam suscipiendam q̄ virtutem quidem mouentem et preparantem habet sperma ex spiritu qui est in ipso qui defert ⁊

Tex. c. 29.

fert ⁊ vehiculum est virtutis formatiue. ¶ Mouens autē pficiens est id qđ tribuit formā ɔstituentē spēs nāles verissime p suā essentiā mouēdo ⁊ efficiēdo: ⁊ hoc quidē est extra māᵐ ⁊ extra numez̄ principioꝝ naturalium vt inquit Auicēna: nec ptinet ad phicū verissime cognoscere istā uniuersitatē agentis: sed sufficit ei vt sciat ꝙ efficiens est vna causaꝝ naturalium que pparat ⁊ attribuit mouendo spēs materiebus nālibus: ⁊ nō dubitet quin pparator sit pncipiū motus: ⁊ quin pficiēs sit etiā pncipiū motus: qꝛ ipsuz est qđ verissime trahit māᵐ de potētia ad actū preparās aūt mouēs: vñ ponit Auicēna: qꝛ in nā nō ois mā susceptibilis ē ois forme: neqꝫ ois forma est actus cuiuslibet materie: qꝛ fm dispōnes materie forme īfundunt a datore vt dicit Plato. Et qꝛ nō ois forma cuiuslibet est materie: ideo opꝫ nālē cognoscere ⁊ māᵐ ⁊ formā si debeat scire pfecte subam rei nālis vt diximus in antecedētibus istius libri. ¶ In hac aūt sniā plures sapientū Auicenne ɔdicūt dicētes in mā inter principia nālia esse principiū efficiēs qđ verissime trahit māᵐ de potentia ad actū: ⁊ vt nos plenius hanc ɔdictionē vidē possimus ponamus aliquas rōnes pro vtraqꝫ pte. ¶ Rōnes igiť pro Auicēna sunt hee. In genere.n. cāe efficiētis necesse est vnū esse efficiēs primū: aut efficiēs necesse est ꝙ sit p suā essentiā efficiens: cuius exemplū est sicut si nos poneremus calorem habere esse separatū a suba: tūc.n. calor per suā essentiā calefaceret sicut lux p suā essentiā lucet: sicut aūt calor tūc esset primū efficiēs in calefaciētibus oibus ⁊ lux in lucētibus: ita necesse est in vniuersitate tota efficientiū esse vnuz qđ est simpliciter efficiens esse oīum rez: ⁊ necesse est ꝙ illud efficiat ipm p suā essentiā. Cū aūt ordo sit in efficiētibus: scđm non hꝫ vtutē efficiēdi nisi p virtutē primi que īfluxa est ei sicut in octauo huius scie pbabiť libro. Et tertiū similr ⁊ sic vsqꝫ ad vltimū: ergo sola forma ⁊ essencia primi efficit in oibus alijs sicut sola etiā essentia caloris calefacit in oibus callidis: ⁊ sola essentia lucis lucet in oibus lucētibus: ergo scđm ⁊ tertiū p hoc qđ addūt essencie ⁊ forme primi nō efficiūt: sꝫ pparāt vt facilius ⁊ aptius recipiat formā quā attribuit ei primuz.

Rōnes Aui. ponētis datorē formaꝝ

2ª ratio

¶ Adhuc aūt scđz mouēs nō dr nec est mouēs: nisi qꝛ habet spēm primi mouētis: ⁊ eodē mō tertiū nō dr mouēs: qꝛ habeat spēm scđi inquātū est scđm: sed qꝛ hꝫ spēm primi mouentis: qꝛ aliter tertiū esset 2ᵐ cū primū sit scđo ⁊ nō eēt tertiū: igiť a pmo mouēte ab esse in tota vniuersitate mouentium erit vna spēs motoris primi: ergo sua spe oē qđ est hūs esse in nā pficiť fm esse ⁊ educiť de potētia ad actū: ergo ipse solus qui est primū efficiēs sua spe educit de potētia ad actuz: ⁊ oīa alia sunt pparantia māᵐ.

3ª ratio

¶ Adhuc aūt qđ est agens pter agēs primū sunt qualitates prime vel aliqua qualitas causata ab ipsis. Cōstat aūt ꝙ aliqua q̄litas cū sit accñs nō attribuit formā subalē his que sunt fm nāᵐ: qꝛ forma subalis causareť ab accñtibus qđ est īpossibile: cū accñs causeť a subo. ⁊ sit vestigiū quoddā sube.

4ª ratio

¶ Adhuc si oē calꝫ egrediť a calidu primo: ⁊ frigiduz a frigido primo: ita necesse est ꝙ omne esse scđm egrediť ab esse primo. Constat aūt ꝙ esse primū est efficiens primū: ergo oē esse egrediť ab ipso. Cuz aūt egrediť ab ipso nō egrediť ab ipso nisi sicut ab efficiēte p essentiā: ꝗ ipsum solū p suā essentiā efficit oē esse. Hoc aūt etiā habeť p verbū illud qđ dr in libro de causis: ꝙ cā scđa hꝫ a cā pria: ⁊ qđ est ⁊ qđ cā est. Pluta aūt de hoc dici hnt in sciētia prime phie.

Rōnes opīonis aduerse quā sectatur Cōmē. 7. metha. 31. cōᵗᵒ Et Alexan. sicut ipse testatur.

¶ In opposituū aūt huius scie ɔtra pdicta oīa sunt plurimi peripatheticoꝝ dicētiū ꝙ cāe efficiētes nāles esse hntes in mā nō solū pparant: sed etiā efficiūt res nāles: ⁊ educūt eas de potētia ad actum vtētes his rōnibus. ¶ Quia oī eo mō quo moueť mā moueť ab aliquo cāgente ipsam: moueť aūt aliqua forma educente ipsam de potētia ad actū: ꝗ moueť aliquo tāgente ipsaz. Qđ aūt tangit ipsam nō est extra nālia: ergo intra numez nāliū est ꝙ educit māz de potētia ad actū.

2ª ratio

¶ Adhuc aūt generās vniuoce est generās primū ⁊ nō generās pmū: sed ⁊ generās vniuoce est qđ educit māᵐ in similitudinē forme ⁊ rōnis ⁊ sube: ꝗ generās primū educit māᵐ in silitudinez rōnis ⁊ forme ⁊ sube. Qđ aūt educit māᵐ in similitudinē rōnis ⁊ forme ⁊ sube educit eā de potētia ad actū: ergo generās primū educit māᵐ de potētia ad actū: ergo intra nālia est qđ pficit māz.

3ª ratio 7º phy. t. c. 10 ⁊ infra.

¶ Adhuc aūt infra in septimo huius scie libro pbabiť ꝙ inter mouens ⁊ motū nō est mediū: sed oē pficiens māᵐ est mouēs eam: ergo inter pficiens ⁊ māᵐ que pficitur nō est medium: ergo id qđ pficit māᵐ imediate iunctuz est materie ⁊ est in ipsa: hoc aūt qđ est in mā est intra nālis. ¶ Ecce hec est sententia vtrarūqꝫ opinionū ⁊ eligat vnusqꝫsqꝫ qđ vult.

Opīo doctoris media.

¶ Nos aūt dicimus put nobis videť ꝙ vtraqꝫ istaꝝ opinionū vera est fm aliquē modū: absqꝫ dubio enim vna est forma oīuz mouentiū a primo vsqꝫ ad vltimū in vno genere motus: sꝫ hec forma duplr ɔsiderať.s. fm essentiā ⁊ fm esse: ⁊ essentia quidē vna est in oibus mouētibus: esse aūt ipsius fm qđlibet mouentiū est aliud ⁊ aliud. ¶ Qu alr aūe hoc sit ponemus duo exempla: vnum quidem in natura ⁊ alterum in arte. In natura quidem est exemplum lux que est vna in essentia fm ꝙ est in aere ⁊ in corpore terminato: ⁊ tamen in aere est lumen ⁊ in corpore terminato color albus vel viridis vel niger fm diuersitatem corporis terminati: ⁊ in omni corpore terminato est vna essentia lucis: nō tamen est vnus color propter diuersitatem esse eius qđ habet in diuersitate specierum. Et propter hoc dicit Aristo. ꝙ lux est coloꝝ hypostasis: ⁊ hypostasis omniuz coloꝝ est vna: ⁊ id qđ formale est in omnibus coloribus est vnum: sed tamē qꝛ recipiens diuersimode recipit esse lucis variatur: ⁊ ideo diuersificanť colores hoc modo loquendo: vna est essentia formalis ɔtrarioꝝ coloꝝ albi videlicet ⁊ nigri. sed pter esse diuersum efficiunť cōtrarias species colorum. ¶ In artibus aūt exemplum est in regula edificij: illa enim essentialiter vna est: ⁊ tamen aliter recipiť rectitudo eius a ligno recto: ⁊ aliter a nodoso: ⁊ ideo aliud est esse eius in recto ⁊ aliud in nodoso: enim tamen essentia vna regule vtrūqꝫ ⁊ pter esse diuersum efficitur diuersa: ⁊ quasi ɔtratis edificatio nodosi ad edificationez recti. Sic ergo intendimus dicere ꝙ vna est essentia qua mouet primum mouens ⁊ omnia ɔsequenter mouentia: sed hec essentia diuersum habet esse fm ꝙ est participata a primo mouēte ⁊ a ɔsequenter mouentibus: ⁊ quāto plus distat a primo motore: tanto plus ɔiungiť materie diuersitati dispositionū ⁊ facilius impeditur. Et ideo quantū ad essentiam qua mouet primum mouens vez dicit Auic. qꝛ sic solum primū mouens educit de potentia ad actum ⁊ perficit māᵐ. Sed quātum ad esse vez dicunt alij ɔtradicentes sibi. Et scias ꝙ primum mouens ⁊ scđm ⁊ sic deinceps non distinguunť penes essentiam qua mouent p se: qꝛ illa est vna in omnibus eis vt diximus. sed distinguunť penes esse qđ est diuersuz in ipsis: ⁊ etiam in rei veritate causa verius mouet p esse ꝗ p essentiā: ⁊ ideo verius est ꝙ cā nālis pficit ꝗ ꝙ nō pficit: sꝫ causa diuina.

Cogita subtiliter ꝗmō sit vna eentia ꝗ mouet pᵐᵐ mouēs: ⁊ ꝗ mouētal a mouētis cū essentia pmi mouētis sit idepēdēs: eentia aūt alioꝝ mouentiū sit depēdens.

¶ Huius etiā cā est ꝙ sequēs cā nō destituiť aliqua opatione essentiali: nullā aūt essentialē sed tm̄ ppatiuam haberet si scđa cā nō nisi ppararet: vñ ⁊ Arist. dixit ꝙ virtus formatiua rez est in semine rez nālium: ⁊ mouet magis per esse ꝗ p essentiā: ⁊ tñ diuersificať magna diuersitate sꝫ pcedat a vera essencia tota virtus motiua: sicut virtus regule variať in his que fm se melius ⁊ minus obediunt regule ⁊ virtus lucis variať ⁊ in terminato ⁊ fm diuersitatē superficierū corporū terminati: ⁊ per hoc pꝫ solutio ad omnia que p vtraqꝫ secta inducta sunt.

Tex. 4. c. 29.

¶ Scias aūt ꝙ efficiēs dicit non tm̄ pficiens vel pparans: sed etiā coadiuuās: sicut efficiens dicit deliberans in ɔsilio: ⁊ adiutor ad hoc ꝙ aliquid fiat: sꝫ deliberans ⁊ dans consilium: spēm que est ratio operis persuadet. ⁊ ita dat mouens ad opus in animabus aliorum: coadiuuans autem dicitur ille qui partem habet in opere vel in facultate ad opus: ⁊ non pter se facit illud sed pter alterz: ⁊ hec dicta sunt de causa efficiente.

¶ Cap. 4ᵐ. De causa finali: ⁊ de diuersitatibus suis.

Tex. 4. c. 29.

ADhuc Autē causa dicit quēadmodum finis: finis aūe est cuius causa fit quicquid fit. De his que ad finē illum obtinendum sunt ordinata sicut sanitas est causa deambulationis. ¶ Cum enim queritur pter quid Plato deambulat: dicimus vt sanetur: ⁊ dicentes sic opinamur assignare causam. Est enim finis causa causaꝝ: quoniam finis mouet efficientem vt ipse moueat materiam. Mouet aūt finis efficientē sicut res desiderata mouet desideriū: ⁊ ideo dr ꝙ primū in intētione est finis: qꝛ finis primo est in intērione mouētis que prestituit sibi finem ad quem terminentur actio ⁊ motus eius. Cū aūt finis intentus mouet efficientē: tūc mā moueť ad fi-

nē efficit: ꝑpter priuationē que est in ipsa desiderat eā. ꝛ sic inducit forma que est finis: ꝛ sic pꝫ ꝙ finis est causa causarum: q: ad causandū quodāmodo mouet oēs causas. ¶ Est autē finis duplex in genere. s. vlis ꝛ pticularis: finis vlis est quē eā vniuersalis intēdit in omnibus suis effectibus simul: sicut motus vniuersalitatis p oēm motum intēdit ꝯsequi finem: qui est sicut ducis exercitus finis: hoc est ꝯsequi prime cause similationē quātū possibile est. Et si descendit in causis vniuersalibus: tūc vniuersalis causa hois in oi genere ꝑpetuitatē hois intēdit ꝯsequi: ꝛ sic est in aliis. ¶ Finis autē particularis est quē particularis natura intendit ꝯsequi in opere vno: sicut est forma hois in hoc gñato qui est Plato vel Sortes. ¶ Adhuc autē finis est de his que mūcipꝉr dicunt: sꝫ distinguemus hic in pꝛima pbia. ¶ Sed ꝙ hoc dicēdū est hoc est ꝙ finis aliqñ dicit id in quo est terminus intentionis: ꝛ hoc ꝑpꝛie dicit finis. Aliqñ autē dicit terminus operis. ꝛ hoc dicit finis minus ꝑpꝛie. ¶ Exēplū autē primi est sicut pater intendit in filio similitudinē speciei ꝛ forme p generationē: exēplū autē scdi est sicut proiectio spermatis in matricē p coitū: q: est hoc est terminus sue actiōis. Aliis autē modis etiā dicit finis sicut est finis qui est rei vltimū: ꝛ finis in quo finit ꝛ deficit res: sed de talibus multiplicitatibus nō intēdimus eo ꝙ finis sic dictus non habeat rationē cause sed termini tñ. ¶ Nos autē hic de fine loquimur inquātū est causa ꝛ nō inquantū est finis tñ. ¶ Dicunt autē fines etiā oīa que sunt circa finē vltimū: ꝛ post mouēs primū ordinata ad finē: eo ꝙ illa sint fines respectu ꝑcedentiū licꝫ sint efficiētia respectu finis vltimi: ꝛ ea sunt de quibus dicit Arist. ꝙ mouēte alio ꝑcedente ipsa media fiunt finis: sicut sanitatis medium quo ꝯsequimur ipsum est attenuatio siue macies: ꝛ ideo cū ieiunamus ꝑpter sanitatē tanqꝫ ꝑpter finē vltimū: tūc dicimus ꝙ ieiunamus ꝑpter maciē: q: terminus ieiunii est macies: ꝛ in ipso intendimus vt ꝯsumant humores putrescētes quibus ꝯsumptis sanamur: hoc modo purgationes etiaꝫ sunt media ad sanationē: ꝛ accipimus potiones vt purgemur: ꝛ ipsa potio ꝛ organa medicinalia: sicut elistere ꝛ embroce sūt media ꝛ sunt fines precedentiū actionū que agimus vt sanitatē ꝯsequamur. Oīa enim hec sunt gratia finis ꝛ hñt differentiā adinuicē: q: qdā eorum sunt opera sicut deambulatio ꝛ potio: quedā autē sunt organa siue instrumēta sicut elistere ꝛ embroce. ¶ Cause quidē igit tot modis fere dicantur quot modis dictum est. Dico autē fere tot modis: qm in veritate modi essenciales causarum nō sunt plures: sed modi accidentales sunt plures: sicut infra patebit.

¶ Cap. 5m. Et est digressio declarās diuersūꝫ ordinē causarum.

Est autem ordo in istis causis diuersus: hic eni enumerate sūt sm ꝙ sunt propinquiores rei causate que est effectus: hoc eni causat per motū cuius subm materia est: ꝛ actu cōplens est forma: ꝛ hec sunt duo intrinseca causato: principiū autē mouēs a quo motus fluit in mobile efficiēs ꝛ terminus motus est finis. Si autē ꝯsiderenē sm intētionē causarum tūc prima est illa que est causa causarum que est finis: quia hec mouet efficientē: ꝛ ꝑpter hoc efficiēs est scda: ꝛ q: ītēdo formā mouēs efficiēs eo ꝙ forma ꝯueniat cū efficiente: ideo tertia forma est: ꝛ vltima est mā que plus distat ab efficiēte ꝛ fine. Si autē cause attēdant sm esse: tūc prima causarum est efficiēs: ꝛ scda est mā que mouet ab ipso: ꝛ tertia est forma que ꝑducit actu efficiētis in qua p ꝯñs ꝯsequit intētionē suā: ꝛ ideo vltima est finis. Si vo attēdat rō illa que est rō mouendi: tum omne qd mouet a forma habeat rationē mouendi: prima erit forma: ꝛ scda efficiens: ꝛ tertia finis: ꝛ vltima mā. Et sic patet qualiter diuersus ordo est in causis ꝛ lꝫ hec pertineant ad primam pbiam: tamen hic interposita sunt vt facilior sit doctrina.

¶ Cap. 6m. De comparatione causarum ad effectus.

Cum autē cōparamus causas istas ad effectū ꝯuenit eiusdem effectus p se plures eē causas ꝛ nō sm accñs sed p se ꝛ essentialꝛ: sed nō sm vnū ꝛ eundē modū causalitatis: sicut statue idoli cā efficiēs p se est statue factiua ars: ꝛ causa eius mālis etiā est es: ꝛ nō sm alterꝫ aliquid: sed sm ꝙ est statua p se: ꝛ hoc modo eiusdē etiam est causa formalis figura eris: ꝛ causa eius finalis est repꝛesentatio iouis: vel alterius cui similis facta est statua. ¶ Similꝛ etiā si cōparauerimus eas adinuicē: vna videbit esse causa alteri⁹: sicut laborare vel secari est causa sanitatis siue bone habitudinis: ꝛ similꝛ sanitas est cā dolēdi vel secandi: sed nō sm eundē modū causalitatis sed potius sanitas est causa dolēdi: sicut finis ꝑpter quē sustinemus dolorē. q: vt dicit versificator. Ut corpus redimas ferrū patieris ꝛ ignes. Sed dolor est sicut causa mouens ad sanitatē. ¶ Amplius autē ad hoc cōparatione facta cause ad effectū eadē est causa ꝯtrarioꝝ non eodē mō: qm enim presens est causa alicuius effectus p se: illā absentē dicimus esse causam ꝯtrarii: ꝛ maxime tūc quando posset adesse ꝛ deberet ꝛ se subtrahit: sicut absentia gubernatoris nauis causa est periculi nauis: cuius erat ꝑsentia causa salutis. ¶ Sꝫ forte de dictis dubitabit aliquis: cū eni ꝯuenit plures esse causas vnius ꝛ eiusdē sm diuersum modū causalitatis: queret forte aliquis. Utrū ꝯtingat plures esse causas p se vnius ꝛ eiusdē p se effectus sm vnum ꝛ eundē modū causalitatis. Hoc enim videt in multis rebus naturalibus: sicut in colore vnguis in manibus hois quem efficiūt formaliter duo. s. sanguis ꝛ albedo corni. Bonus color faciei resultat ex albedine pellis ꝛ rubore sanguinis sub pelle: ꝛ est in multis inuenire sic. ¶ Si quis forte dicat plura vnita efficere vnū sicut efficit tractus nauis: ꝛ sicut fit mixti ꝑfectio: ꝛ similꝛ fit in coloribus dictis: ꝛ ideo habēt efficientia plura que oia sunt efficiens vnū vnitū. ¶ Hoc nō potest esse vt videt q: nō vniunt neqꝫ miscent sanguis ꝛ vnguis: ꝛ sanguis ꝛ pellis. sed sunt distincta: ꝛ ideo talibus nō videt esse simile. ¶ Sed dicendū ꝙ colores duplꝛ cōmiscent. s. in materia ꝛ in deferentē. In materia sicut qñ nigra subā miscent cum alba ꝛ resultat color rubeus. Alio autē mō miscent in pspicuo deferente spisso: tūc enim color īmutans visuꝫ in pspicuo spisso: ꝛ si perspicuū illud ꝑpter sui spissitudinē habeat colorē aliquē: tūc resultat color vn⁹ quasi diffusus sub alio ꝛ in alio: sicut est in lumine p vitrū viride vl rubeū splēdens: ꝛ talis est vnio efficientiū colorē vnguis ꝛ faciei de quibus dictum est. ¶ Aduertendūꝫ etiā est cum comparat vna causa ad aliaꝫ qd est causa ipsius ꝙ hoc accidit multis modis: est enim efficiens ꝛ comparat ad finem: ꝛ dicit efficiens esse ipsius: sicut deambulatio est causa sanitatis: non intelligitur efficiens esse causa cause finalis: neqꝫ sm ꝙ est causa neqꝫ sm ꝙ est finis: sed tñ sꝫ esse qd habet in mobili qd est subiectum. Si enim efficeret ipsum sm ꝙ est causa: tunc nō oporteret ꝙ finis esset causa causarum: sed potius causalitas eius esset effecta a causa efficiente ꝛ formali: ꝛ hoc non est verum. Similiter si efficeret ipsum inquantum est finis: tunc finis non esset sm rationem ante efficientem: ꝛ sic non moueret ipsum. que omnia falsa sunt. Relinquitur ergo ꝙ non efficiat ipsum nisi sm esse quod habet in materia. Quando autē finis dicimꝛ esse causa efficientis tunc est causa ecōuerso inquantum est efficiens: q: mouet ipsum ad hoc vt efficiat ꝛ non est causa sm esse: qm nisi haberet esse non moueretur ad efficiendum a causa finali: ꝛ ideo lꝫ efficiens sit causa finis: ꝛ econuerso: tamē opposito modo se habet causalitas ipsorum sicut dictum est. Comparatio autē talis non est inter materiam ꝛ formam: quoniā materia non est causa forme per aliquem modū. sed potius est causa compositi. sꝫ forma causa est materie sm ꝙ est in actu ꝛ nō sm esse materie nec sm ꝙ est materia: q: qd sit materia nō habet a forma: sꝫ a seipsa. Qd autē sit in actu habet a forma ꝛ nō a seipsa: efficiēs autē nihil omnino habet a forma sm ꝙ est causa formalis ꝛ actus materie: sed sm ꝙ ipsa forma est principiuꝫ motus ꝛ operationum: sic habet efficiens a forma sua mouere mām ad formam ad quam mouet: ꝛ materia habet ab ipso motum ꝛ passionem quo mouet ꝛ patitur: sed efficiens neqꝫ qd causa est neqꝫ qd est habet a materia. Similiter si cōparatur materia ꝛ finis: finis nihil habet a materia: sed in mā accipit esse a cā efficiente: mā autē hꝫ a fine appetitū quo mouetur ad ipsum sm ꝙ finis idem est cū forma vt infra declarabimus: qm sicut in primo libro diximus: nisi aliquid forme esset intra mām non appeteret mā formaꝫ ꝛ finē. Et hec dicta sint de cōparatione causarum ad effectum ꝛ adinuicem.

¶ Cap. 7m. Declarans sufficientiam quatuor causarum.

Cō. 24.

Tex. t. c. 29.

Tex. t. c. 30.

Nota qualꝛ ordo causarum tripliciter ꝯsiderari potest ꝛ quātū ad esse ꝛ quātū ad cāsalitatē: ꝛ quātū ad mouere.

Tex. t. c. 32.

Dubium

Solutio pma

Reprobatio

Solutio vera

Nota ꝙ efficiens nō est causa finis: nec vl... nis est cā ... vt finis ... mo: sꝫ solum ... eē qd hꝫ i ...

Cō. 30.
Mā nō est cā forme per aliquē modū

Nisi aliquid forme esset ... mā nō appeteret mā formam sed cognoscere videt seq ... positum

Tex. c. 31.

LIcet autē ad primā phīam ptineat pba-re numerū causarū: tñ ppter doctrine bonitatē hic aliqd de hoc dicemus: sumētes primo rōnē ex inductione. ¶ Oēs eni nūc dicte cause in quatuor ↄcidūt spēs manifestas. Dico aūt manifestas: q: lz multe sint diuersitates vniuscuiusqʒ eaꝝ sicut diximus: tñ reducunt oēs in modos q̄tuor in cōmuni: sicut pʒ ī diuersitatibus mãe. ¶ Elemēta enīz syllaꝝ ⁊ mã vasoꝝ ⁊ ignis ⁊ aqua ⁊ terra ⁊ aer corpoꝝ mixtoꝝ ⁊ ptes organice totius compositi etho-genij: ⁊ ppositiones ↄclusionis sunt oia cã sicut ex quo est res: ⁊ hoc est eē cām mālem in cōmuni. Diximus .n. supra in capitulo de cā māli: q aliqñ mã sola est cã. aliqñ vult hīe ↄiunctionē dissimiliū: aliqñ ↄiunctionē similium: aliqñ ↄiunctionē ⁊ cōpositionē ⁊ ↄuersionē ↄiunctoꝝ: ⁊ sic fit diuersa ↄiunctio vel cōpositio vt diximus. ¶ Elemēta enim syllaꝝ ⁊ dictiones orationū sunt mã p ↄiunctionē ⁊ cōpositionē discretoꝝ dissimiliū. Et tali cōpositioni rñdet quod dã vniuersuꝫ qd̄ ↄstituit̄ ppriē ex pluribus discretis dissimilibus ad finē vnū ↄiūctis ⁊ cōpositis. Mã aūt vasoꝝ est sicut simplex mã cōposita forma in naturis. Ignis aūt ⁊ cetera elemēta sunt mã ex diuersis cōposita ⁊ ad vnū actū mediū alterata. ⁊ illi⁹ forma est cōplexio. Quādo aūt componunt̄ ptes ethogenee vt manus ⁊ pes ex alteractis adinuicē ⁊ vnitis tūc forma illi rñdens est forma totius: q: totū exigit in partibus diuersitatē. Propositiones aūt sunt mã ↄclusionis p cōparationem potētie ad actū: q: in veritate ↄclo non ↄsistit ex ppositionibus nec ex maiori ⁊ minori extremitate que sunt subiecta ⁊ pdicata ppositionū: q: aliud ē subm vel pdicatū ↄclusionis.

Nō ppōnes sunt mã ↄclusionis: tñ q̄ efficiēs. ↄsiderātur mã e efficiēs nō coincidūt. 2. ph. 70.

Nō enīz intrant in mām ↄclusionis fm q sunt subiecta vel pdicata ppositionū: vnde nihil eē in ppositionibus de rōne materie ad ↄclusionē nisi cōparatio potētie ad actū que est in mã: ppositiones eni in modo ⁊ figura ordinate sunt in quibus potētia est ↄclusio. ¶ Neqʒ tamē ↄclusio se hʒ vt forma ppositionū sed potius sicut effectus eaꝝ. Et ideo etiam ab alijs quibusdã dicunt̄ ppositiones efficiētes cã ↄclusionis. Iste ergo modus minus hʒ de rōne materie. ¶ Ex oīb⁹ ergo etiã his est videre q nō inuenit̄ in ista diuersitate aliqd qd ad cām mālē aliquo mō nō reducat̄.

Tō. 31.

Cū aūt causaꝝ que dã sint sicut subm vt diximus fm q se hñt partes ad totum quocūqʒ modo ↄueniāt siue p vnionē solā siue p vnionē ⁊ cōpositionē siue p vnionē cōpositionē ⁊ alterationē: siue etiaꝫ alio modo a dictis pribus accipiant̄: vt ille ptes que sūt tñ in potētia vt ptes ↄtinui nō diuisi neqʒ distincti neqʒ cōpositi ex diuersis. ¶ Sūt alio modo diuersitates formaꝝ etiam rñdentes diuersitati cōpositionis.

Tō. 31.

¶ Exigunt̄ enim ad oēm cōpositionē tria. s. qualitas: ordo: ⁊ positio. fm q etiã dicebat Democritus: ⁊ qualitati quidē cōpositoꝝ rñdet spēs: ordini aūt rñdet totum: ⁊ positioni rñdet cōpositio. Sed materie fm q est in potētia rñdet forma que qd̄ quid erat esse: q: illa dat eē materie ⁊ quidditatē: ⁊ sic pʒ q etiã ista formalis diuersitas vnitur in vnitate forme in cōmuni. Semē aūt ↄnationis generatoꝝ ⁊ medicus ⁊ ppōnes ⁊ vlr oē faciens sunt oia cause efficiētes: vñ est pncipium mutationis ⁊ stat⁹ ⁊ motus. Semen quidē sicut id qd̄ hʒ virtutē mouētē ⁊ formātē intra. Medicus aūt est sicut mouēs extra: sicut eē in alijs artificiatis: ppositiones aūt eē sicut ordinās mām cōclusionis que est ppōnes ⁊ vniuersalr faciens: hoc mō semp mouet vel operat̄ vt aliquid fiat: ⁊ nec ista diuersitas egredit̄ in cōmuni rōnē cause efficiētis. Alie aūt diuersitates sūt in causa que est cuius gratia que est sicut finis ⁊ bonū aliorum. Illa eni causa que est finalis potissimū ⁊ dignissimum vult esse inter alia. Et ideo fm diuersitatē boni ⁊ digni variat̄: ⁊ hoc quidē in naturis semp est in veritate bonū: sed in voluntarijs: aliqñ est bonū simplr: aliqñ aūt videt̄ bonum simplr: sed forte est bonū vt nūc vel simile bono: ⁊ hoc nihil differt quo ad hoc quin semp habeat rōnē finis: ⁊ ita nec in rōne boni ⁊ digni inuenit̄ aliquid qd̄ ad cām finalē nō reducat̄: ergo nō sunt nisi quatuor cause essentiales in communi.

Bonū in nālibus semp ē bonū simplr. vide cōm. 12. mete. cō. 13.

¶ Possumus aūt etiã ad hoc dicere q cū oīs cã influat sup effectū ↄstituēdo ipsum influēs illud aut est intus: aut extra. Et siquidē est intus: aut est fm actū aut fm potētiã: siue fm id qd̄ substat: vel fm id cui tanq̄ q̄litati essentiali substat: si est fm rōnē pfectibilis: aut fm rōnē pficiētis. Siqdē est fm potētiã ⁊ substās ⁊ pfectibile est mã. Si aūt est fm actū ⁊ nāe que substat est pficiēs tūc est forma. Si aūt est influēs extra tūc vel est mouēs vel intētio mouētis. Et vno modo est efficiens: alio mō finis: sed iste modus hʒ respectū prime phīe ⁊ nō est nāli pprius. Alia ergo dicenda de quatuor essentialibus modis causaꝝ differant̄ vsqʒ ad phīam primã. Causae quidē igitur sunt hee quas diximus: ⁊ tot etiaꝫ quot nos diximus sunt species earundem.

¶ Cap. 8m. De modis accidentalibus causaꝝ ⁊ subalibus.

MOdi autē accidētales causaꝝ sunt multi videlꝫ: eo q multa accidunt cuilibet cause: ⁊ de oibus illis modis non est possibile dicere in singulari: q: diuersitas que est ex accñte qd̄ est accñs: p accidēs ⁊ cōiter nō est reductibilis ad artē: cuꝫ sit indeterminata ⁊ infinita: sed in communi dicemus modos magis vsitatos.

Tex. c. 68.

¶ Eē ergo ↄsiderādū q oīs causa capitales ⁊ cōmunes modos hʒ octo. Cause .n. que sunt siles in specie sicut efficiētes: aliqñ dicunt̄ priores ⁊ aliqñ posteriores: sicut sanitatis causa prior est medicus: ⁊ posterior cā ei⁹ est actifex. Et in causis formalibus: cã prior diapason est pportio dupli: ⁊ causa posterior numerus ⁊ vniuersalr quecūqʒ cã sit alicuius p̄la ⁊ prior: oēs ↄtinētes illã sicut cōmune ↄtinet minus cōmune sunt cause posteriores eiusdē.

Tex. c. 33.

¶ Dicunt̄ etiaꝫ secūda diuersitate modi accidentalis cause sicut causa accñtalis ⁊ causa p se siue essentialis. Causa aūt accidētalis est que est accidens cause per se ⁊ genera illius accidentis qd̄ accidit cause p se. Dicuntur etiã cause p se accidētales sicut in genere cause efficientis statuarius dicit̄ p se esse statue cã: sed q: statuario accidit Polycletū vocari: ideo p accñs dicit̄ etiã Polycletus cã statue. Cōtinēs aūt Polycletū est hō ⁊ aīal ⁊ suba: ⁊ ideo hō ⁊ aīal ⁊ suba cã statue p accñs esse dicitur. Inter accñtia vō aliqua sunt ppinquiora ⁊ q̄dã lōginquiora ab actu cause p se: quū si dicat̄ statuario accidere q sit musicus: ⁊ iō musicus dicat̄ cã statue ⁊ dicat̄ eidē accidere q sit albus: ⁊ ideo dicat̄ esse cã statue: lōginquius accñs a cã p se statue erit albus q̄ musicus: quū nō eē musicus nisi hō: ⁊ nō est statuarius nisi hō: quū vtrūqʒ est disciplina q̄d aūt ⁊ solus hō est aīal discipline susceptibile. Sed alba multa sunt que nō sunt hoīes nec albedo ↄuenit cū arte statuaꝝ in primo genere ⁊ ideo lōginquior cã est albus statue q̄ musicus.

Tex. c. 34.

¶ Preter oēs aūt nūc dictos modos causaꝝ que sunt p se vel p accñs sunt alij modi eo q cã dicit̄ aliqñ cã in potentia que potētialr est cã ⁊ aliqñ dicit̄ cã in actu que opat̄ actu vt aliquid fiat vel causat in effectu: sicut cã edificādi domū est cã potētialr edificans ⁊ actualr edificās: sed potentialr edificans triplr variat̄. Eē .n. potētia remota que eē indispositionis: ea hñs tñ habitualitatē nature sicut puer potētialr edificat. ¶ Est ēt potētia disposita hñs iclinationē ad actū ex dispōne: sicut iuuenis icipiēs discē edificationē edificat: ⁊ hic ē hñs habitū: potētialr edificās anteq̄ edificet fm actionem edificādi erit edificator in actu.

Tex. a. c. 35.

¶ Scñꝫ ēt oēs istos: videlꝫ modos cāꝝ ⁊ alios duos quos dicemus: sūt etiã diuersimode ea quoꝝ sūt cāe. s. effectus. Eē .n. in effectu ppinquū ⁊ remotū fm ppinquitatē ⁊ cōmunitatē causati sumptū: sicut dicit̄ cã statue ⁊ imaginis: ⁊ fm cāꝫ nālē dicit̄ effect⁹ eē ⁊ mã. Et sicut in accñtibus effectuū silr est: sic in accñtibus cāꝝ fm ppinquitatē ⁊ lōginquitatē ⁊ p se ⁊ p accñs ⁊ fꝫ potētiã ⁊ actū.

Tex. a. c. 36.

¶ Amplius ēt q̄dã cāe dicūt aliqñ cōplere cū quibusdã: ⁊ aliqñ dicūt icōplere eo q solitarie sit cã statue nō dicit̄ Polycletus tñ qui est cã p accñs: nec statuaci⁹ tñ qui est cã p se: sꝫ dicit̄ cã statue Polycletus statuarius cōplectēdo cām p accñs cū cã p se: ⁊ in talibus nō quecūqʒ cāꝝ facit cōplerū modū cāꝝ q: multa ↄueniūt ad mixtū: que tñ nō faciūt cōplerā cām mixti: sed opꝫ q in vna specie cause ↄueniāt plura fm diuersuꝫ modum cāꝝ respiciētia: ita q vnū p se ⁊ alteꝝ p accñs: vel vnū ppinque ⁊ alteꝝ remote: sed tñ potētia ⁊ actus nō vident̄ dici in causa tanq̄ modi qui distincti sunt ab alijs modis: sed potius qui sunt modi modoꝝ oium cause. Et fm hāc ↄsiderationē causaꝝ modi sunt sex in cōl. s. lōginquius: ppinquius: ⁊ p se: ⁊ p accñs: ⁊ cōplere: ⁊ icōplere: ⁊ qlibet eoꝝ dicit̄ duplr fm potētiaꝫ ⁊ actū. Sed ppinque sunt sicut singulares: ⁊ longinque sicut genus ⁊ species ↄtinens illud ⁊ que sunt sicut accñs habent etiã longinquas ⁊ ppinquas: fm accñs singulare aut genus

accñtis: vt diximus. Et cõplere sũt in duobus modis ꝯiun/ctis. s. ꝙ nõ sũt tales sũt sic simplr̃ dicte sine cõplexiõe diuer/sorum numerorum: ꝫ oẽs iste sũt dicte sicut opantes: fm̃ actuz aũt sicut in potẽtia exñs. ℭ Differunt aũt differentiã vltimo dicte cause fm̃ potentiã ꝫ actũ: q̃m cause que sunt actu existentes po/nũt suuz effectũ. Cause ãt dicte fm̃ potẽtiã nõ de necessitate ponũt effectum. Edificator enim ꝫ curator actu exñs ponũt suos effectus. hoc est edificationẽ: ꝫ curationẽ: sed edifica/tor fm̃ potentiã nõ de necessitate ponit edificationẽ. ℭ Attẽ/de aũt hic ꝙ sicut cã fm̃ actũ ponit effectuz: ita effectus fm̃ actũ ponit causam: ꝫ ideo domus nõ est effectus imediatus edificatoris fm̃ actũ: sed potius edificatio. Et si aliqñ dici/tur domus esse effectus edificatoris intelligendũ est hoc de domo fm̃ ꝙ est in fieri: q: sic est sub actione edificatoris: ꝫ hoc mõ posita cã ponit effectus ꝫ corrupta ipsa corrũpit effe/ctus ꝫ cõuerso. ℭ Domus aũt imediata erit id qđ cõtinet ptes eius in cõpositione ꝫ figura: ꝫ hoc est ꝯiguatio ꝫ ꝯglu/tinatio ptiũ que sunt in cõpositione ꝫ ordine ꝫ figura dom⁹: ꝫ ita intelligẽdũ est in alijs. In gñatione eniz generãs causa efficiẽs imediate est decisionis ꝫ piectionis seminis: ꝫ semẽ cã formationis. Esse aũt formaci cã est vtetus ꝯtenãs ꝫ re/gens formatũ. ℭ Scias aũt ꝙ cause que sunt in primo hoꝝ octo modoꝝ que dicunt esse priores ꝫ posteriores tres hñt diuersitates spãles que a quibusdã Phis nõ inepte sũt posi/te: ꝫ ideo nõ videnĩ illi etiã plures ponere modos causaꝝ ꝙ̃ nũc dictũ est. ℭ Sũt eniz in eis priores ꝫ posteriores ꝫ ppin/que ꝫ remote: ꝫ cões ꝫ ppie. Et est qdẽ causa prior que pri/or est inter effectũ: ꝫ q: effectus sũt pticularia. ideo pticula/ris cã dicit esse prior. ℭ Posterior aũt dicit que posterius se hz ad effectũ: nõ p hoc ꝙ sequat ad cãm priorẽ. sed que lon/gius respicit ipsum: sicut dictũ est de albo ꝫ musico. Remote aũt ꝫ ppinque sũt sicut imediata: ꝫ cã p mediũ sicut calor est cã eleuãs sursum mediãte raritate ꝫ leuitate: ꝫ raritas ꝫ le/uitas sunt cause imediate. ℭ Propria aũt est que de sua for/ma causalitatẽ dicit huius effectus pter hoc ꝙ aliqđ addat ei. Cõis aũt est que indiget aliquo addẽdo sibi vt ppria ef/ficiat: sicut homo est cã statue cõis: ꝫ cũ addit ei statuarius tũc efficit ei ppria: hec aũt sunt q̃cũqz antiqui peripathetici dixerũt de modis cãꝝ. ℭ Quidã aũt ex supioribus subtilr̃ ista pspiciẽtes plures causaꝝ modos sub his ꝯtẽtos tñ dixe/rũt. Dicũt eni ꝙ vnaqueqz causaꝝ aliqñ est essentialr̃: ali/qñ accñtalr̃: aliqñ ppinqua: ꝫ aliqñ remota: aliqñ ppria: ꝫ aliqñ cõis: aliqñ aũt particularis: ꝫ aliqñ vlis: aliqñ vo sim/plex: ꝫ aliqñ cõposita: ꝫ aliqñ in actu: ꝫ aliqñ in potẽtia. Ali/quãdo aũt cõmiscenĩ inter se alie cũ alijs: aliqñ sunt incom/mixte ꝫ simplices. ℭ Et isti sunt. 14. modi causaꝝ de quibus exẽplificabimus in oĩbus spẽbus causaꝝ: ꝫ primo in cã effi/ciente. Dicemus ergo ꝙ causa efficiẽs essentialr̃ est sic me/dicus curationis aut ignis calefactionis: ꝫ hoc est cuz causa fm̃ suum nomen ꝫ formã ꝫ principiũ illius operis sive effe/ctus ꝫ in rõne talis causalitatis effectu cõparat. Cã aũt effi/ciens accidẽtalr̃ est que differt ab illa: ꝫ q: id qđ accidit cõ/muniter ĩdeterminatũ est: ppter hoc illđ est multis modis.

Quatuordecim modi causarum competunt efficienti.

ℭ Est aũt vnus modus frequẽs in naturis quo dĩ ꝯtrariũ eẽ ꝯtrij causa: eo ꝙ remouet illud qđ operari debet ꝯtrium il/lius effectus qđ p accñs inducit: sic enim dicit calida nubes p calorẽ amplius infrigidari: ꝫ aqua calida citius cõgelari: q: calor disgregat mãm: ꝫ sic vndiqz expirat calidũ ꝫ vbiqz i/gredit frigus ꝯstringẽs: ꝫ hoc mõ scamonea que calida est infrigidat corpus: q: educit choleram rubeã que corpus cale/faceret si maneret. Alio mõ dicit efficiens p accñs: sicut phi/bens obstaculũ sicut deijciens columnã dicit efficere casum ei⁹ qđ colũne innitebat. Tertio aũt mõ dicit causa p accidẽs que nõ fm̃ formã in qua significat p nomẽ causa est effect⁹: sed accidit ei illud: sicut medicus dicit fabricare nõ vñ ẽ me/dicus sed vnde est faber cui accidit esse medicũ: aut cũ dici/tur homo fabricat eo ꝙ hõ subm̃ est artis fabricãdi. Quar/to mõ dicit efficiens p accidẽs qui sortit finẽ in actione quẽ nõ intendit: ꝫ ppter quẽ nõ opatus fuit sicut pijciens lapi/dẽ casu vulnerat cũ vulnerare nõ intẽdit: sed accidit vt ob iactũ lapidis aĩal vulneret: aut cũ fodiens sepulchrũ inuenit thesaurũ cũ nõ intẽdit nisi fodere sepulchrũ. Et hec sunt cau/salia ꝫ fortuita: de quibus infra dicemus. ℭ Ad hũc aũt mo/dũ reducit factũ iactatoris cuius factũ pter intẽtionẽ suam

Quando aliqua causa per accidens efficiens sit multis modis.

aliqñ sequit laus hoim: ꝫ illã attribuit sibi tanq̃ ex intẽtio/ne ppter hoc fecerit. cũ secutũ sit factũ eius p accidẽs: ꝫ cum sequit res vituperabilis dissimulat ipsum tanq̃ ipse nõ intẽ/derit ipsam facere. ℭ Efficiens aũt ppinquũ est illud inter qđ ꝫ factũ non est mediũ. sicut lacertus cum virtute motiua que est in ipso est causa motus mẽbri. Remotũ aũt est illud qđ mouet per mediuz. sicut anima est causa motus mẽbroꝝ rũ corporis. ℭ Efficiens aũt ppriũ est illud a q̃ nõ patit nisi vnũ solũ singulare effectũ: sicut medicina quã sumit callias nõ trãsmutat nisi corp⁹ callie tñ. ℭ Efficiẽs aũt cõe est illđ a quo patiunĩ multa sicut aer qui ꝯuertit multa corpa quo/rũ qđlibet sibi est imediacũ: ꝫ iste est alius modus cõmunis ꝫ ppriȷ q̃ est iste qui dictus est supra. ℭ Singulare autẽ siue particulare efficiens est illud qđ est cã vnius singularis ope/rationis: sicut statuarius huius statue: ꝫ hic medicus hu/ius curationis aut etiã ꝙ sit causatũ circa equalẽ in ambitu cõmunitatis. ℭ Adhuc aũt dicit in pbicis causa particula/ris sicut medicus est causa curationis: ꝫ homo gñonis ho/minis. ℭ Cã ãt efficiẽs vlis est qñ nãlis causa in plus est in operãdo q̃ sit effectus sicut sol est cã vlis gñationis: q: ge/nerat oĩa generabilia ꝫ alia plura opa facit: ꝫ hoc agẽs hz in/fluentiã sup agens particulare. ℭ Cã aũt efficiens simplex est que opat vna virtute ex qua ꝓuenit opus eius. sicut ꝓue/nit ex vna virtute nãli expellere que dicit expulsiua ꝫ ab alia ꝓuenit attrahere que dicit attractiua. ℭ Sz causa efficiẽs cõposita est que hz illi modũ oppositũ: qñ videlz opus ꝓue/nit a virtutibus plurib⁹ ꝯiũctis sicut ꝓuenit tractus nauis vel lapidis a virtute multoꝝ hoĩum ꝯiuncta. Iste aũt virtu/tes sunt aliqñ similes in specie sicut in exẽplo pdicto: aliquã/do aũt dissimiles sicut fit fames a duabus virtutibus: qua/rũ vna est nãlis ꝫ pars vegetabilis que est attractiua: ꝫ alte/ra sensibilis que est sensus inanitionis in ore stomachi. Cã

Fames fit a virtute nãli ꝫ sensibili.

aũt in actu efficiẽs est sicut ignis causa est ei accẽsionis qđ ac/cẽdit in actu. Cã aũt in potẽtia est sicut est ignis respectu cõ/bustibilis qđ nõdũ est accensum: hec aũt potẽtia variat per modũ quẽ diximus supra. ℭ Oẽs autẽ isti modi cõmiscenĩ quidã cũ quibusdã: ꝫ aliqñ simplices sunt sicut supra sufficiẽ/ter docuimus. Isti eciã modi oẽs ꝯueniũt materie. Est eniz

Modi oẽs predicti modo cã pertinent mãe.

Mã p accñs cã p accidens triplex.

mã p se ꝫ essentialr̃ forme que de se illi forme est subm̃: sicut cõbustibile cõbustionis. Aliqñ aũt accidẽtalr̃: ꝫ hoc ꝯtingit multiplr̃ sed sufficiũt modi tres in hoc vt diuersitas ei⁹ scia/tur. Unus quidẽ modus est qñ subijcit mã cũ forma quam necesse est remoueri anteq̃ susceptibilis sit forme: sicut dici/tur mã accis aqua ꝫ ipma dicit mã hoĩs: cum tñ necesse sit amittere formã aque qñ efficit mã hoĩs. Aliqñ aũt dicit ma/teria hoĩs p accñs qñ nõ significat nomine dispõnis qua ad/aptat forme: sicut dicit rubeũ eẽ mã idoli vel fuisse materia idoli ꝫ huiusmodi. Tertio aũt mõ dicit mã p accñs qñ signi/ficat noĩe efficiẽtis cause: sicut qñ dicit cã curatiõis qñ medi/cus curat. Nõ. n. curatiõi subijcit vñ medicus sed vñ est ifir/mus. Et sunt alij modi huiusmodi multi qui per se dino/sci valẽt. ℭ Propinqua aũt mã est sicut mẽbra corpis: ꝫ re/mota sicut humores ꝫ elemẽta eiusdẽ. Mã aũt ppria est si/cut corpus hoĩs cũ sua cõplexione subijcit forme hominis. Cõmunis ãt sicut ligna lecto ꝫ cathedre. Particularis aũt sicut est mã ad apta forme sicut mã solij. Uniuersalis ãt sic ligna cathedre ꝫ oĩbus ex lignis edificabilib⁹. Simplex aũt est sicut hyle fm̃ rẽ ꝫ ligna fz sensuz. Cõposita ãt sicut humo/res ꝫ sicut spẽs in tyriaca. Mã aũt in actu est illa que in ef/fectu est p formã sicut corp⁹ hoĩs. Et mã in potẽtia est sicut sperma est mã hoĩs. Cõmixte aũt ꝫ simplices sunt fm̃ ꝯiun/ctionẽ ꝫ separationẽ hoꝝ modoꝝ. ℭ Modi ẽt isti ꝯueniũt

Modi isti conueniunt formis.

forme. Est. n. forma essencialis sicut humanitas hoĩs: ꝫ fi/gura cathedre ꝫ huiusmodi. Accñtalis ãt est mltiplex fz ꝙ in ea attẽdẽdũ est: hoc est ꝙ aliqñ pdest accñtalis ad retinẽ/dã formã: aliqñ ad vsum rei formate: aliqñ aũt nihil pdest ad neutrũ: ꝫ tunc vel obest: vel indifferenter se habet. Pro/dest aũt ad formam retinendam sicut compactio cathedre ad hoc ꝙ pmaneat figura cathedre. Prodest aũt ad vsum sicut planities supficiei ad sedẽdũ bene in cathedra. Obest aũt sicut debilitas lignoꝝ cathedre: sed indifferens est sicut albedo cathedre. Propinqua autez forma est sicut quadra/tura tetragono. Et remota est sicut angulare tetragono. Forma autem propria ꝫ particularis non differunt: ꝫ sunt

sicut diffinitio ⁊ ppriū que sunt ꝯuertibilia. Similr cōis nō differt ab vniuersali: ⁊ est sicut genus ppinquū vel remotū. Simplex aūt forma sicut ignis ⁊ cetere forme que non sunt ꝯstitute ex multis formis numero. Cōposita aūt est que ꝯsti tuit ex multis numero sicut est complexio: ⁊ etiā fm alios si cut forma hois que est cōposita ex multis viribus ⁊ ex mltis formis que ꝯueniūt. Forma aūt in actu est cognita ⁊ est que pficit māam in actu: sed illa que est in potētia que adhuc cū priuatione est pmixta: sicut nos supra ostēdimus esse q̄sdā formas cū priuatione pmixtas. ℭ Isti ēt modi ꝯueniūt fina li cause. Est.n. finis essentialis ad quem ppter se ⁊ nō ppter aliud tendit motus efficiētis nālis vel volūtarij sicut medi ci est finis sanitas: ⁊ generantis finis est filius. ℭ Aliqñ pō accidētaliter finis: ⁊ hoc multis modis. Est.n. finis p accñs sicut qñ fit aliquid: nō ppter se: sicut ꝯtritio medicine dicitur fieri vt bibat: qō tamē nō fit vt bibat: sed vt cito dissoluta p ficiat curationi. Huiusmodi aūt fines accidētales aliquan do sunt vtiles in rei veritate: ⁊ aliqñ putant vtiles. Finis āt p accidēs est etiā illud qō comitat finē: sicut dicit finis gñā tionis hois vt moriat: vel finis comestionis vt egerat: cum tamē nec homo generet vt moriat: nec etiā comestio fiat vt egerat tm̄: sed ppter depulsionē famis ⁊ virtū ꝯseruationē. Aliqñ finis accidētalis est qō coaccidit fini sicut decor acci dit exercitio: qr cū hō sanus est efficit decorus. Dicunt etiā fines p accidēs ea que eueniūt nō intēta: neqꝫ q̄sita sicut ca sualia ⁊ fortuita: de q̄bus ifra dicemus. ℭ Finis aūt ppin quus est qui attingit opatione efficientis sicut sanitas finis est medicine. Remotus aūt est qui ꝯsequit p mediū ad illō sicut fortitudo finis est medicine. Finis aūt ppinquus qui est determinare intētus sicut inētio ei⁹ qō q̄rit: vel adeptio eius qō desiderat. Cōis aūt finis est qui ex pluribus habe ri pōt: sicut expulsio flegmatis est pluribus medicinis pota tis. Finis aūt particularis est qui ex vno sequit sicut qñ ali quis capit debitorē suū ppter quē capiendū dis pfectus est. Uniuersalis aūt est sicut vindicta de malefactore. Simplex aūt est vt saturatio comessationis. Compositus aūt sicut de cor ⁊ calefactio: ppter que duo ꝯiuncta emitur vestis p̄cio sa. Finis autē in actu ⁊ in potentia est sicut forma que est in actu ⁊ in potentia. Isti aūt fines cōmiscentur ⁊ simplices sūt sicut in alijs modis causax. Hec igitur dicta sūt de modis causax substantialibus ⁊ accidentalibus.

Mōū ꝯdicti modi ꝯueniūt cāe finali

Finis p accidēs mlt̄ is modis esse pōt.

ℭ Cap. 9m. Que causa reddēda est ad q̄ōnem phicam.

Tex. c. c. 38.

Cum autē querit causa in naturis oꝫ reddere cāꝫ summā que est prima cā in vnoquoqꝫ gene re causax: sicut cum querit quare hō edificat: ⁊ volumus scire fm quid iste actus egredit de ipso: dicim⁹ ꝙ edificat: ideo qr est edificator: hec enī est causa prima: ⁊ ideo q̄rimus vlterius quare est edificator: ⁊ rńdemus ꝙ est edificator fm artē edificatiuam quā didicit: ⁊ ibi sistimus querēdo: qr scimus p nos ꝙ ars edificatiua facit edificatorē: ⁊ tūc ex hoc scimus prius q̄ritū sꝫ ꝙ edificat: qr est edificator. Est igit p̄ma que nullā hꝫ ante se cām: qr istitutus est fm edificatiuā: ⁊ eodē mō pcedēdū est in oibus. ℭ Cū.n. demōstratio dupl̄r faciat fidē. s. aut p prima ⁊ vera: aut p ea que ex p̄mis ⁊ veris sumpserūt fidē: ⁊ illa que per prima ⁊ vera sumpserūt fidē: nō sunt p se cogni ta. sed potius ex alijs demōstrata. Quādo ergo demonstra tio fit talis que est p ea que ex primis ⁊ veris sumpserunt fi dē post ꝯclusionē habitā. restabit qō de principijs ꝯclusionis donec veniat ad ea que demōstrata sunt p prima ⁊ vera: ab illis enī incipit scīa. Prima aūt ⁊ vera sunt que habent in se cās primas ante quas nihil est in genere illo. Ea āe que sūt ex p̄mis ⁊ veris demōstrata habēt in se cās primas effectui que ante se habēt alias causas: ꝫ opꝫ in talibus reducere q̄ stionē vsqꝫ ad primas causas a q̄bus per se manat scīa que tamē vltime sunt in resolutione q̄rri in causam. Modo enī vno demōstrationes fiūt sicut diffinitiones. Diffinitiones enim opꝫ incipere in genere primo: si enī ego diffiniam ho minē ⁊ dicā qm̄ est aial rōnale mortale. ⁊ querā quid sit aial: opꝫ dicere qm̄ est suba aiata sensibilis ⁊ ibi stat: qm̄ suba nō hꝫ ante se p qō diffiniat. Et p hūc modū opꝫ demōstrationē que est p cām incipere a cā prima: qr ab illa incipit scientia. ℭ Cū aūt sic reddit cā ad q̄ōnē opꝫ scire ꝙ cause generales sunt adaptāde ad effectus generales: ⁊ cause pticulares ad

Tex. c. c. 38.

effectus pticulares. Est.n. artifex in genere: cā statue in ge nere: ⁊ hic artifex causa huius statue. Et ideo nō rex dicit Plato qui voluit causas gñales esse effectuū pticulariū: qm̄ ipse posuit formas separatas vniuersales causas esse essen tiales particulariū. ℭ Similr sciēdū ꝙ cause dicte fm potē tiam reddende sunt ad effectus dictos fm potentiā: ⁊ cause dicte fm actū reddēde sunt ad effectus dictos fm actū: ita tñ ꝙ semp in oibus his resolutio fiat in primā cām sicut di ctū est ante. Quia igit iste sunt cāe quas diximus: ⁊ quō sint cāe quātū ad modos eax essentiales ⁊ accñtales: ⁊ qualr re soluenda est qō in causam intiā a nobis sit determinatum.

ℭ Cap. 10m. De rōne quare agēdū est de casu ⁊ fortuna ⁊ ra tionibus eoꝝ qui dicūt nihil fieri a casu ⁊ fortuna.

Dicitur autē fortuna ⁊ casus de nume ro causax: ⁊ multa dicunt fieri a casu ⁊ fortuna nāliū rex a phis quibusdā ℭ Et ideo ꝯsideratione opus est q̄ liter fortuna ⁊ casus accipiant intentionē cau sax: ⁊ qualr differūt adinuicē fortuna ⁊ casus: eo ꝙ quidā hec eadē esse dicūt: ⁊ quidā dicūt ꝙ differūt ab inuicē. Et opꝫ etiā querere quid fortuna ⁊ qd casus. De fa to etiā opꝫ nos adiungere his qō greci vocāt hymarmenē: qr multi dicebāt ꝙ hymarmenes ipedit fieri aliqd a fortu na ⁊ casu. ℭ Et ideo quidā dubitant an fortuna ⁊ casus ali quid sint oino. Dicūt enī nihil fieri a fortuna: sed oē qō fit hē cām determinatā. Et similr id qō nos dicimus fieri a casu ⁊ fortuna: dicūt fieri a causis determinatis sic cū dici mus a fortuna eē ꝙ Demosthenes iuenit amicū suū Eschi nū i foro vbi nō p̄cocepit eū iuenire nec itēdit. Dicūt illi cāꝫ hui⁹ determinatā eē hāc qr Demosthenes voluit ire ad emē dū aliqd in foro illo vbi Eschin⁹ erat. Et alr dicūt i alijs q̄ nos dicim⁹ fieri a fortuna: semp.n. hox ꝯtigit aliquā accipe cām p̄ter fortunā q̄ determinata ē ⁊ irēta. ℭ Adhuc dicūt ne gātes fortunā qm̄ si aliqd eēt fortūa sapiētes antiq q locuti sūt de causis generationis ⁊ corruptiōis aliqd de fortuna ⁊ casu determinassent: sed nullus eox inuenit aliqd de fortuna ⁊ casu dixisse: cuius cā videt eē ꝙ nihil opinabant esse for tunā ⁊ casum: sicut videt ex dictis eox. Hec igit sunt q̄bus antiqui negantes casum ⁊ fortunam dicta sua ꝯfirmabant. ℭ Quia vō q̄dā modernox ex socijs nostris etiaꝫ negāt ca suꝫ ⁊ fortunā: iō volumus ponere ēt rōnes eox que fortiores esse vident. Dicūt aūt iuxta Platonē esse vex ꝙ nihil fit ni si cuius ortū legitima cā p̄cessit: ⁊ qō hꝫ legitimā cām illō est a cā determinata ⁊ nō a casu ⁊ fortuna: ergo nihil fit nisi a le gitima cā: ⁊ nihil a casu ⁊ fortuna. ℭ Adhuc aūt oē qō vere est ⁊ nō est cā: vere est causatū: sed omne qō factū est a nā vl a volūtate quocūqꝫ mō vere est: ergo est vere causatū: sꝫ ve re causatū hꝫ cām verā ⁊ determinatā. nihil aūt taliū casua le est vel fortuituꝫ: ergo nihil de numero factox est casuale vel fortuitū. ℭ Adhuc autē sicut omne accidens reducit ad ens p se: ita ois cā p accñs reducit ad cām p se: ꝫ oē qō fit a cā accñtali necesse hꝫ fieri ab aliqua cā p se: sed qō hꝫ per se cām nō est casuale ⁊ fortuitū ppter cām p se quā hꝫ: ꝫ nihil eox que fiūt a cā p accñs dicet casuale ⁊ fortuitū. Sola aūt illa que fiunt a cā p accñs dicunt esse casualia ⁊ fortuita ab his qui dicūt esse casum ⁊ fortunā: ergo casus ⁊ fortuna ni hil causant in numero causarox. ℭ Adhuc aūt obijciūt ma thematici ponētes hymarmenē: ⁊ ideo negātes casuꝫ ⁊ for tunā: sic vna est cā vniuersalr ordināns ⁊ regēs ad finem vni cuiqꝫ debitū cās pticulares in nā ⁊ volūtate: sed qō est sic or dinatū ⁊ rectū a cā vlī nō recipit aliqd p casuꝫ ⁊ fortunā: ꝫ ca sus ⁊ fortuna nihil causant in oib⁹ his que fiunt. Qr aūt vna sit cā ordināns ⁊ regēs cās pticlares pbāt ex hoc ꝙ oia iferio ra regulant motu celi: ⁊ ipse est cā ordis ipsox: ⁊ q̄ñ vita cunc tis oib⁹: vt in 8° hui⁹ scie li° hēbit ⁊ oia p ipm mensurātur p̄iodo: sic in 2° li° pigeneos hꝫ demōstrari. ℭ Idē arguūt ex hoc ꝙ in nulla actiōe pōt icidē casus ⁊ fortuna in q̄ pncipale est agēs qd oib⁹ alijs ifluit vires agēdi ⁊ actionē nihil agit casu ⁊ fortuna: talis āt ois actio nāe est ⁊ volūtatis. Agēs.n. p̄m in his regulās oia alia vel ē mot⁹ celi vel de⁹ sicut dicūt Hesiodiste theologi: ꝫ i talib⁹ nihil pōt fieri a casu ⁊ fortūa. ℭ Videt ēt ꝯ fidē catholicā eē si ponat casus ⁊ fortuna. Si enī oia q̄ futura sūt q̄cūqꝫ mō p̄scit de⁹ q̄cūqꝫ āt p̄scita sūt fie ri imobilr eueniūt oia futura imobilr eueniūt: sꝫ q̄ fiūt a ca su ⁊ fortūa ve dicūt ponētes casū ⁊ fortunā mobilr eueniūt:

Tex. c. c. 39.

Tex. c. c. 40.

Tex. c. c. 41

Rōnes socio rum Alberti negātiū casuꝫ ⁊ fortunam.

Rōnes ma thematicoꝝ ad idem

8° phy. tex. c. pum.

ergo s3 rônē pmā oīa imobilr' euenīūt. Et sī casus ⁊ fortuna sūt, q̄dā mobilr' eueniūt: ergo cum fides catholica dicat oīa imobiliter euenire ponentes casum ⁊ fortunam dicunt quedam mobiliter euenire. Et ista sunt quasi 9tradictoria: sequitur enim ex his nulla mobilr' euenire: ⁊ quedam mobilr' euenire: ergo videt' heresis ponere casum ⁊ fortunā.

Solo q̄rūdā

¶ Sūt aūt quidam ista soluere volentes ⁊ dicentes omnia que fiūt habere comparationem ad duplices causas agentes. Cōparant' enim ad causas agentes particulares ⁊ compatant' ad causas agentes vniuersales: siue ille sint ordo motus celestiu3 siue causa prima que est deus gloriosus cuius honor est sublimis. Et si quidem cōparant' ad causas agentes particulares: tunc multa fiunt preter intētionē ipsoꝝ: ⁊ illa quo ad illas causas fiunt a casu ⁊ fortuna. Si aūt comparant' ad causas agentes ⁊ ordinantes vniuersales: cu3 omnia a talibus causis preordinata sint nihil omnium que fiunt fit a casu ⁊ fortuna: vt dicunt. ¶ Huius aūt inducunt simile. Si enim paterfamilias diues habēs seruos plurimos: habeatq3 pecora in fouea iacentia ignorantibus seruis: que tamen vult vt extrahant serui quādo inueniunt. Reuelat aūt seruis ad eundum ad locu3 fouee in qua iacent animalia ⁊ nō reuelat eis causam quare vadant illuc nec reuelat vni q̄ alter veniet ad locum: sed reuelat diuisim eis ire ad locu3 p diuersas vias. Illoꝝ enim seruoꝝ vnus aliū non intendit inuenire iuxta foueam: nec aliquis intendit extrahere animalia de fouea: q2 nesciunt ea cecidisse in foueam: ⁊ ideo casu extrahuntur alalia de fouea quantum ad eos ⁊ saluant': ⁊ casu se inuicem inueniunt iuxta foueam: ⁊ tamē quo ad patrē familias nihil hoꝝ est casu.

Impugnatio illius solonis

¶ Quod aūt hoc nihil sit videtur: q2 sic eueniunt que eueniunt imobilr' simplr': ⁊ nō haberent imobilitatem nisi quo ad me vel te qui non p̄uidemus ea. Hoc aūt si verum est tunc perit liber arbitrium ⁊ perit 9silium: sicut ⁊ perit casus ⁊ perit fortuna. ¶ Adhuc aūt s̄m hec omnia fierent ꝓpter aliquid: q2 agens vniuersale ordinat omnes actiones ad finem determinatum: ergo nihil fieret frustra simplr': sed quo ad nos forte cum non 9sequimur intentum a nobis ⁊ tn̄ actio terminat' ad finem ad quem ordinat agens ⁊ ordinans vniuersale. ¶ Adhuc autem s̄m illud op3 q̄ primū ordinans actiones naturales intendat oē illud ad q̄d terminat' actio nature. Terminat' autem actio nature ad monstra aliquando que sunt peccata nature: ⁊ sic peruersa esset actio eius ⁊ 9tra ordinem quem toti nature statuit vt ad debitā ⁊ naturalē formā terminaret'. Patet ergo q̄ ista solutio non videt' esse vera.

Rōnes negātiu casum q̄s ponit Auic.

¶ Sūt aūt adhuc alie obiectiones due negantiū casum absolute quas ponit Auicēna. Quaꝝ prima hec est: q̄ oīs actio vel naturalis vel voluntaria est aliquo fine terminatā: sed actio que est aliquo fine terminata non est casualis: q2 habēs finem determinatum non est casuale: ergo nulla actio nature vel voluntatis est casualis. ¶ Alia est aūt q2 impossibile est finem 9uerti in non finem ꝓpter nostrā potentia3: sed quādo nos ponimus aliquem intendere ire ad forum ⁊ inuenire amicū inuentio amici non est casualis sed h3 fine3 determinatū: ergo ꝓpter nostram potentiam ille finis non 9uertitur in non fine3. Si ergo ponamus eam ire ad forum ⁊ non intendere inuenire amicū: inuentio amici adhuc erit finis determinatus aduētus sui ad forum: ergo sicut prius inuentio nō fuit casualis: ita nec nūc. Istas aūt oēs rōnes nō soluemus statim: sed prius alias de casu ⁊ fortuna ponemus opiniones ⁊ determinabimus quid est fatū: ⁊ tūc redibimus ⁊ soluemus rōnes inductas: q̄ꝛ solutio istoꝝ dependet ab aliis.

Solones ad hec regre infra in cap. xi.

¶ Cap. ii^m. De opinionibus eoꝝ qui vsi sūt casu ⁊ fortuna.

Tex. c. c. 42.

Sed mirabile Videt' de antiquis qui nullā fecerūt mētione3 de causis que dicuntur casus ⁊ fortuna. Multa enim fiunt a fortuna ⁊ casu: li3 enim non ignoremus q̄ oīa reducant' ad causas determinatas: sicut dixit antiquoꝝ rō destruēs casu3 ⁊ fortunā: tn̄ scimus aliqua fieri a fortuna ⁊ casu: q2 nō est veꝝ hoc q̄d dicunt q̄ quoꝝ sit aliq̄ cā determinata q̄ illoꝝ nihil fiat a casu ⁊ fortuna. Oēs eni3 antiqui ⁊ nos dicimus eoꝝ que fiūt q̄dā fieri a fortuna ⁊ casu: quedā aūt nō. ¶ Et ideo aliquo mō erat faciēda memoria de casu ⁊ fortuna ab antiquis. Antiqui eni nullā causaꝝ

Tex. c. c. 43.

dixerūt esse casualē neq3 fortuitā. Empedocles eni amicitiā ⁊ litē nō dixit esse casualia vel fortuita. Silr' illi qui dixerūt mālē p̄ncipiū esse ignē vel aliq̄d aliud: nec dederūt illud casui ⁊ fortune. Neq3 Anaxagoras intellectū agentē quē dixit esse discernētē oīa dedit casui ⁊ fortune: ⁊ tn̄ aliqn̄ vsi sūt casu ⁊ fortuna in dictis suis. Et iō fuit incōueniēs ita relinq̄re casu3 ⁊ fortunā q̄ nullā mētionē iter cās fecerunt de ipsis. Si eni nō putauerūt esse fortunā de[b]uere debebāt ipsa3 ꝓ rōnes ⁊ nō vti ea referēdo eā ad q̄dā eoꝝ que fiūt. Si āt putauerūt eā esse tāc iter causas debebat mētio fieri de ipsis. Videbat' aūt Empe casu ⁊ fortuna q2 dixit q̄ nulla cā essentialis est q̄re aer 9gregat' supius ⁊ nō descēdit sub aquam ⁊ terrā sed potius hoc 9tingit a cā accitali ⁊ a casu. Dixit. n. q̄ in mūdi creatione accidit: sicut in cursu hoīs. Cū. n. turrit aliqs̄ allidit pedē qn̄ h3 obstaculū in via q̄d nō p̄uidet: ⁊ aliqn̄ nō allidit qn̄ nō obiicit' ei obstaculū: sic etiā aer: cūc qn̄ mūdus creabat' qn̄ nō inuenit obstaculū ascēdit sursū. Multotiēs āt fit aliter in motu aeris qn̄ inuenit obstaculū: ⁊ hoc totū est ꝓ causas accitales p̄ter intētionē nature. Et silr' est in ptibus aialiū q̄ casu 9gregant' aliqū ptes ex q̄bus fit caput: ⁊ alie ex q̄b⁹ fit corpus: ⁊ tūc fit gn̄atio: ita etiā casualis est mūdi creatio in vno tēpore ⁊ nō in alio tēpore: sicut ⁊ aer aliqn̄ 9gregat' sursu3 ⁊ inddat in vētū: ⁊ aliqn̄ deorsum ⁊ inundat in terremotū ꝓ casum ⁊ fortunā. Et similr' dixit Democritus q2 in infinito vacuo respersi athomi casu occurrūt sibi aliqn̄ ⁊ gn̄ant mūdū: ⁊ aliqn̄ ita dispgunt' ꝓ casu3 q̄ mūdus vel in toto dissoluit': vel ex maiori pte.

Non credat ... doctorem ... iuisse ex ... re ꝓpia ... eē verum ... terremotu ... oppo^m ... Phs ⁊ ipse 2. metheoro Tex. c. c. 44.

¶ Sūt etia3 alij q̄dā qui dicūt q̄ oīu3 mūdanoꝝ cā sit casus: eteni dicunt q̄ motus celi ⁊ cursus astroꝝ qui discernūt inferiora: ⁊ totum vniuersu3 posuit in ordinē istū quē videm⁹ ⁊ statuūt qn̄ stabilitū illū in illo est a casu ⁊ fortuna. ¶ Et dictū eoꝝ magna admiratione est dignū. Dicūt. n. q̄ aialia ⁊ plāte nec fiunt a casu: nec sunt a casu: sed dicūt q̄ in his oīum que fiūt vel intellectus est cā sicut in his que agūt a voluntate aut nā est cā in eis: sicut in illis que agūt a nā. Et huius signū esse dicūt q̄ hoc q̄d fit ex semine nō fit: iō ex eo q̄ sic 9tingat 9tingēter ꝓ casū: sed fit ex cā determinata essentiali: ⁊ ideo ex semine oliue fit oliua ⁊ nō aliud: ex semine aūt hoīs fit homo ⁊ non aliud. ¶ Si aūt fieret a casu sepius fieret ex seminibus illis aliud ⁊ non aliud. ¶ Celum aūt ⁊ stellas que sunt diuiniora ⁊ nobiliora inter ea que manifesta sunt nobis: dicunt fieri a casu ⁊ fortuna: ⁊ nullam causam determinatam nālem vel voluntariā dicūt esse ipsoꝝ sicut causas determinatas dixerūt esse aialiū ⁊ plātaꝝ.

Tex. c. c. 45.

¶ Et tamē si ita est vt dicunt hoc ipsum dignū est admiratione ⁊ 9sideratione ⁊ bene se h3 aliquid dicere de casu ⁊ fortuna: ⁊ id tn̄ q̄ dicūt etiā aliter inconueniēs est.

Tex. c. c. 46.

¶ Adhuc qn̄ nō tm̄ sūt impfecta in tractādo de causis nālibus: sed etiā icōueniēs est velle dicere hoc qn̄ dicūt: nanq3 eni in celo viderūt vel videbūt aliq̄d a casu fieri. In his aūt inferioribus que s̄m eos nō sunt a casu ⁊ fortuna multa viderūt fieri a casu ⁊ fortuna. Et ideo modo 9trario dicere debuerūt. s. in celo nihil fieri a casu ⁊ fortuna: in inferiorib⁹ aūt multa. ¶ Erat aūt cā erroris ipsoꝝ q2 sciētia astroꝝ ipsoꝝ tēpore nō erat inuēta. Et ideo vidētes retrograde ascendendo ⁊ descēdendo moueri quasda3 stellas planete: hoc est errātes ab ipsis sūt vocate ⁊ oēs cursus eoꝝ causam supponebant eo q̄ defecerunt in principijs que postea magno labore inuenta sunt.

Error ... posuerunt ... celestib⁹ ... nō in inferioribus.

Tex. c. c. 47.

¶ Sūt aūt quidam alij qui in numero causaꝝ posūt casum ⁊ fortunam: sed tamē ideo q2 sunt cause accidentales ab accidente quod minus est q̄ ad vtrūlibet: q2 est in paucioribus: ⁊ hoc est infinitis modis cōtingens: ⁊ qn̄ 9tingit infinitis modis est ignotū: ideo dixerūt q̄ hec cause sunt ignote intellectui humano. Et cū putarēt in potestate fortune esse felicitatē ⁊ infelicitatē hoīs: dixerūt fortunam esse diuinū numen cui templū statuerūt ⁊ idolū q̄d erat in rota ꝓpter varietatē: ⁊ cecū ꝓpter impudētia3 fortuitoꝝ: ⁊ dimidiū nigrū ⁊ dimidiū albū ꝓpter eufortuniū ⁊ infortuniū que sunt partes fortune. Reputabāt eni ab eo q̄ est incognitū homini sibi nō posse cauere in malis vel occurrere in bonis ex vno itellectu: ⁊ ideo orabāt diuinum numen vt ꝓpiciaretur in malis auertendis: ⁊ beniuolū ⁊ largū esset in bonis cōferendis.

Nota de[s]criptionē ... ius fortune.

Ex oībus aūt his op3 intelligere qn̄ 9siderandū de casu ⁊ fortuna vel alteꝝ ab ipsa: quid sit vtrūq3 ipsorum ⁊ an sit casus idem cum fortuna: vel alteru3

ab ipsa: ⁊ in quem modum causalitatis reducantur de modis causarum supra determinatis.

Cap. 12m. In quibus esse potest casus ⁊ fortuna: ⁊ est in eo contradictio peripatheticorum.

Tex. 2. c. 48.

Primum quidem igitur de casu ⁊ fortuna determinare volentibus considerandum est: quoniam videmus quedam semper similiter fieri sicut motus astrorum: alia autem videmus fieri sicut frequenter ⁊ non sicut semper. Ea enim que semper similiter fiunt a causis necessariis: ⁊ eodem modo semper moventibus ⁊ habentibus subiectum incorruptibile motum: ⁊ ideo non possunt habere contrarium impediens in causalitate sua. Ea autem que fiunt sicut frequenter sunt ea que habent causam ordinatam non necessariam: ⁊ ideo contingit eis habere contrarium per quod aliquando possunt impediri ne proveniat sua causata: sicut est quod ex semine olive generetur oliva: ⁊ ex hominis semine homo: ⁊ sic de aliis. Et si ista duo comparantur tunc ea que sunt necessaria ⁊ semper sunt moventia ⁊ regulantia ea que sunt frequenter. sed non excipiunt in toto regulam ipsorum: propter hoc quod materia ipsorum est cum privatione: ⁊ forma non in toto vincit eam. Quod enim ea que sunt frequenter deficiunt ab his que sunt semper: hoc est propter materie eorum inequalitatem eo quod ipsa receptibilis est contrariorum ⁊ disponitur ab ipsis ita quod aliquando non obedit motori ⁊ forme: enim hoc ipso quod frequenter sunt habent ab hoc quod forma eorum ⁊ virtus formativa eorum est determinata ad unum ⁊ extrahit potentialitatem materie ad unum: que de se fuit indeterminata antequam advenirent ei virtus formativa unius determinate a motore determinato. Et sic patet qualiter sepe sive frequenter exit sub illo quod est semper ⁊ habet aliquid ab eo quod est ex parte sue forme: ⁊ deficit in aliquo ab ipso ex parte sue materie. Manifestum autem est quod in neutro istorum ponenda est fortuna: neque id quod est a fortuna: quia utrumque habet causam determinatam moventem ⁊ formalem: ⁊ id quod est semper ⁊ id quod est frequenter: sed variatur aliquando in creando propter inordinationem aliquam sue materie ex diversa dispositione contrariorum. Sed quia quedam sunt etiam extra hec: ⁊ preter hec ⁊ in illis omnes dicunt aliquid fieri a fortuna ⁊ casu: manifestum est quod per iudicium loquentes dicunt hec esse a fortuna ⁊ a fortuna fieri.

Quare ea que sunt frequenter deficiunt quandoque. vide 6. metaph. tex. c. 5.

Tex. 2. c. 48.

Ex his autem que sic dicuntur secundum priores peripatheticos: quorum dux ⁊ princeps fuit Arist. cuius sententiam hic posuimus videtur quod casus ⁊ fortuna sunt in duobus contingentibus scilicet in contingente ad utrumlibet: ⁊ in contingente ut in paucioribus. Sed hoc non placet posterioribus peripatheticis: sicut Themistio ⁊ Alexandro: ⁊ aliis quorum dicta ad nos pervenerunt: qui dicunt casum ⁊ fortunam non esse nisi in contingente ut in paucioribus non in contingente ad utrumlibet.

Opinio Avic. ⁊ rationes eius.

Avicenna autem ⁊ quidam sapientes dicunt quod casus ⁊ fortuna fiunt tam in contingente ad utrumlibet: quam in contingente ut in paucioribus: sed non in contingente in pluribus: quoniam hoc est id quod fit frequenter de quo iam locuti sumus. Rationes autem Avicenne sicut apparet in sufficientia sua sunt iste: quia contingens ad utrumlibet est quod se habet equaliter ad esse ⁊ ad non esse: sicut in operibus voluntatis est comedere ⁊ non comedere: ambulare ⁊ non ambulare ⁊ huiusmodi. Cum enim illa in se considerantur sunt ad utrumlibet. Si autem voluntas sit directa super ea: tunc fiunt frequenter: quia de his que frequenter fiunt est hoc quod ambulat qui vult ambulare: ⁊ comedit qui vult comedere. Nihil autem prohibet (ut inquit Avicenna) id quod est ad utrumlibet secundum comparationem ad causam unam fieri semper secundum causam aliam: ⁊ id quod est in paucioribus secundum causam unam fieri frequenter: vel etiam semper secundum causam aliam: ⁊ ideo potest casus ⁊ fortuna fieri in eo quod est ad utrumlibet secundum causam unam: cum enim fit ordinatum secundum comparationem ad causam aliam. De omnibus autem his dabimus exempla. Si enim nos consideremus ambulare ⁊ comedere per comparationem ad potentiam comedendi que est in organis ordinatis ad comestionem: vel ambulationem illa se equaliter habent ad comedere ⁊ non comedere ⁊ ambulare ⁊ non ambulare. Si autem consideremus ea secundum relationem ad voluntatem moventem hec membra: tunc ipsa non sunt ad utrumlibet: sed vel frequenter vel semper. Si enim fit voluntas ante opus ad quem referuntur: tunc fiunt frequenter quoniam frequenter ambulant qui voluntatem habuit ambulandi: ⁊ semper ambulavit cuius voluntas in actu movit membra ad ambulandum. Si ergo ista in se considerentur potest in eis aliquid evenire preter intentionem ⁊ hoc accidit casu vel fortuna. Similiter autem est in operibus nature: quoniam in paucis est quod ex materia manus fiunt sex digiti. Materia ergo manus plus se habet ad non esse digitos sex ex ipsa quam ad esse sex digitos ex ipsa. Si tamen abundans materia ultra materiam sex digitorum referatur ad datorem formarum: cum ille non negat formam aliter materie habenti aptitudinem ad recipiendum formam: ⁊ consideretur materia manus abundans sub ista causa divina ⁊ universali erit vel frequenter: vel forte semper quod talis materia recipiat sex digitos: ⁊ sic digitus sextus erit semper causatus secundum comparationem ad causam universalem divinam ⁊ non erit extra intentionem nature prime agentis: cum tamen in se sit in paucioribus ⁊ extra intentionem nature particularis communi cursu nature agentis. Hec igitur est sententia Avicenne volentis sequi Aristo. qui videtur velle in omni eo quod est extra semper ⁊ frequenter secundum quod cadit extra ipsa posse fieri casum ⁊ fortunam: si alia concurrunt que pertinent ad casus ⁊ fortune diffinitionem: sicut in sequentibus ostendetur.

Opinio doctoris ⁊ quam imitatur etiam Commen. in co. 48. huius: ⁊ Themistius ⁊ Alexan.

Ego autem magis consentio novis peripatheticis ⁊ concordo eum Alexandro ⁊ Themistio ⁊ Averroi ⁊ Porphyrio: ⁊ multis aliis qui etiam mihi videntur melius Aristo. in hac sententia intellexisse. Dico autem cum triplex sit contingens ut in pluribus: ⁊ ad utrumlibet ⁊ ut in paucioribus quod casus ⁊ fortuna non possunt esse nisi in contingente ut in paucioribus. Contingens enim ut in paucioribus ubique exemplificat Aristo. quando loquitur de casu ⁊ fortuna: ⁊ dicit ipsum accidere raro sicut rarissime contingit fodientem sepulchrum invenire thesaurum ⁊ euntem ad forum emendi causa invenire amicum: quem non intendit invenire. Et ut melius intelligatur oportet nos interponere aliquid de natura contingentis.

Quid est contingens in paucioribus.

Dico ergo quod contingens in paucioribus est causam determinatam non habens ⁊ utrumque est de genere cause efficientis. Causa enim efficiens agens aliquid: aut est determinata: aut non determinata: sed tamen agens: nulla autem causa efficiens est que se habeat ad utrumlibet: ⁊ ideo contingens ad utrumlibet est secundum causam materialem ⁊ non secundum causam agentem. Quapropter statim patet quod casus ⁊ fortuna cum sint de numero causarum efficientium non possunt esse in contingente ad utrumlibet. Horum autem manifestatio est per exemplum. Ambulare enim ⁊ non ambulare quiescere ⁊ non quiescere ⁊ huiusmodi sunt ad utrumlibet: sicut dicit Themistius ⁊ Alexander: non autem sunt ad utrumlibet nisi secundum quod habent se ad esse ⁊ ad non esse in his in quibus sunt materialiter: hoc est in membris mobilibus ad hec opera. Illa autem nihil agunt ad finem aliquem: sed aliquid agitur in ipsis a voluntate movente ea: ⁊ ideo nihil fit in eis casu ⁊ fortuna. Si autem hec comparantur ad voluntatem. tunc sunt frequenter vel semper: ⁊ sic iterum in eis non est aliquid a casu ⁊ fortuna. Et sic patet quod nunquam in talibus aliquid fit a casu ⁊ fortuna. Materia enim si sola in sua potentia consideratur ad utrumlibet se habet: sicut probavit Aristo. in 9° prime philosophie: sicut pluere ⁊ non pluere est equaliter quoniam materia eius non est plus ad esse quam ad non esse. Sed si dicatur pluere in hyeme: erit in pluribus propter formam ⁊ efficientem. Et si dicatur pluere in estate in diebus canicularibus erit in paucioribus propter efficientem ⁊ formam. Constat ergo non esse verum quod casus ⁊ fortuna fiant in contingente ad utrumlibet.

17. c. 19. none metaphysice

Dubium.

Si autem quis querat quare Aristo. qui auctor fuit secte peripatheticorum generaliter dixit quod extra semper: ⁊ extra frequenter fieret casus ⁊ fortuna.

Solutio

Dicendum est quod cum ipse loqueretur de causis contingentibus non oportuit ipsum excipere contingens ad utrumlibet quia per se patet quod casus ⁊ fortuna sunt de causis agentibus. Et ideo nihil esset dictum quod diceretur esse extra contingens ad utrumlibet. Sed cum tres sint modi cause agentis in natura ⁊ voluntate scilicet semper ⁊ frequenter: ⁊ in paucioribus: ⁊ ipse dixit quod casus ⁊ fortuna non sunt in eo quod est semper: neque in eo quod est frequenter relinquebatur per seipsum quod erant in his que contingunt in paucioribus.

Cap. 13m. Et est digressio declarans naturam contingentis in paucioribus ⁊ errorem qui est de ipso.

Sed oportet nos facere digressionem ad videndum errorem eorum qui locuti sunt de contingente in paucioribus. Dicit enim quidam ipsum non esse secundum intentionem cause efficientis. Causa enim efficiens se habet ad esse tantum. Sed contingens in paucioribus plus se habet ad non esse: ergo illud non est

sub illo. ¶ Adhuc aūt cōtingens ad vtrūlibet plus se hȝ ad esse ꝙ ꝯtingens in paucioribus: ⁊ tamē illud qḋ est ad vtrū libet reducit̄ ad māᷓm: ergo multo fortius ad māᷓm reducet̄ qḋ se minus habet ad esse. ¶ Adhuc aūt ꝑsuadere intēdūt ꝙ nullum fit ꝯtingens qḋ fit in paucioribus. Si enim aliqḋ ꝯtingens est qḋ est in paucioribus: hoc est qḋ nō hȝ causaȝ: qḋ aūt non habet causam non habet causam efficientem: ⁊ qḋ nō habet causam efficiētem: non est eoꝝ que fiunt: ⁊ qḋ non est eoꝝ que fiunt: nō fit in paucioribus: ergo ꝯtingēs in paucioribus nō est eoꝝ que fiūt in paucioribus: qḋ est īpossi bile: ergo ex quo sequit̄ illud ꝙ ꝯtingēs aliquod esset qḋ fiat in paucioribus. ¶ Adhuc aūt videt̄ ꝓbare ꝙ eadem nume ro sint ꝯtingētia in paucioribus ⁊ ad vtrumlibet: ꝯtingens enim in paucioribus est qḋ nō hȝ causam: sed qḋ nō hȝ cau/sam equaliter se habet ad esse ⁊ non esse: ⁊ qḋ equaliter se hȝ ad esse ⁊ ad nō esse est ad vtrūlibet: ergo ꝯtingens in pauciori/bus est ꝯtingens ad vtrūlibet. ¶ Ad oīa aūt huiusmodi so/phismata dicendū est ꝙ ꝯtingens vt in paucioribus est illḋ a quo est casus ⁊ fortuna sicut infra patebit in exēplis: ⁊ di/co ꝙ ipsum est ſm intentionē cause efficiētis. sicut supra ostē sum est in exēplo de pluuia in estate: ꝯtingēs enim aut hȝ or dinatā causam: sed impedibilē ab effectu: aut nō hȝ causaȝ ordinatā ad effectū ꝑ se: sed ꝑ accñs: ⁊ si quidē hȝ causaȝ est in pluribus: qḋ enim hȝ causam nō īpedibilē: hoc nō est con tingens: sed necessariū. Cōtingens enim qḋ nō hȝ causam ꝑ se sed ꝑ accñs qḋ est efficiēs illud est in paucioribus. Vñ nōnullā hȝ causam sed nō hȝ ordinatā ⁊ ꝑ se: sed ꝑ accñs: qḋ fit raro quia accñs illud raro causat: ⁊ ignotū est: ⁊ ad artē nō est reducibile. ¶ Per hoc pȝ solō ad 2m: quia ꝯtingēs in pau cioribus est cū opposita ad esse: ⁊ causat̄ ꝑ accñs: cū tñ fit cuȝ eo qḋ disponit in oppositū: sicut est de pluuia in diebus cani cularibus: sed nō est ita de ꝯtingente ad vtrūlibet qḋ redu/cit̄ ad māᷓm vt pȝ ꝑ antedicta. ¶ Ad aliud pȝ solutio quia nō hȝ cām sed ꝯtingentē cām hȝ huius ꝯtingens. Et dico cau sam ꝯtingentē nō quālibet causam que pōt impediri ab esse ctu: sed causam que est ꝑ accñs nō ab accñte ꝑ se dictaȝ: sed ab accñte cōmuniter. ¶ Ad id aūt qḋ ꝓbant ꝙ ꝯtingens in paucioribus idē sit qḋ ꝯtingens ad vtrūlibet: pȝ quidez rñ/sio sicut ꝑ antedicta. Sed rñ nō valet argumētū: quia id qḋ nō hȝ causam nō equaliter se hȝ ad esse: ⁊ ad non esse: sed plus se hȝ ad nō esse: quia ex se non est: ⁊ ex defectu cause nō est: sed tñ prior rñsio tenēda est quia hoc est ſm sententiā verā peripathe/ticoꝝ. ¶ Nec est dicēdū ſm ꝙ dixerūt aliqui ꝙ nihil sit ꝯtin/gēs ad vtrūlibet: ⁊ hoc dicunt illi ꝓpter hoc qḋ dictū est. s. quia qḋ nō hȝ causam ex duobus non est. s. ex se ⁊ ex defectu cau/se: ⁊ ex vno nisi se hȝ ad esse. s. ex potētia essendi: hoc eniȝ nō est veꝝ: quia ꝯtingens in paucioribus hȝ causaȝ ꝑ accñs vt di/ximus ⁊ ꝯtingens ad vtrumlibet est reductum ad causam materialem: sicut docuimus in prehabitis.

¶ Cap. 14m. Quod casus ⁊ fortuna sunt in his que fiunt propter aliquem finem.

Habito autē ꝙ casus ⁊ fortuna fiūt in cō tingente in paucioribus: qḋ voca tur a quibusdā ꝯtingēs raro. Di cemus adhuc ꝙ eoꝝ que fiunt quedā fiunt ꝓ/pter finē determinatū quem sibi facientia ꝓsti terunt: quedam aūt fiunt nō ꝓpter finē aliquē sicut indifferentia: similiter eoꝝ que fiunt quedam fiunt a ꝓpo sito: sicut illa que fiunt a libero arbitrio ⁊ intellectu deliberā te: sicut sunt omnia voluntaria. Alia aūt fiunt non ſm ꝓposi tum: sed vel fiunt a natura: vel fiūt ab anima vegetabili vel sensibili non habentibus deliberationem aliquam in suis actibus: sicut diximus in principio huius libri scōl in scien/tia ista: sed ambo ista videlicet que fiunt a proposito: ⁊ que fiunt non a proposito sunt de numero eoꝝ que fiunt propter aliquem finem. ¶ Manifestum est igitur ꝙ tam in his que sunt ſm necessitatem ⁊ semꝑ ꝙ̄ in his que sunt sicut frequē ter: sunt quedam circa que ꝯtingit esse ꝙ sunt facta propter hec: ⁊ fines determinatos. Sunt igitur propter fines deter/minatos facta quecunqȝ aguntur a natura: ita vt natura ge neraliter sumatur pro omni eo qḋ agit modo nature: ⁊ hoc est omne illud qḋ non delibetat ad actū faciendum. ¶ Hu/iusmodi igitur tum sint in paucioribus ⁊ fiant a causa finali accidentali: tūc fiunt a natura: fortuna vel casu. Nec indice/

tur inconueniens ꝙ nos ponamus causam accidentalem. Sicut enim est ens duplex. ⁊ est quoddam ens qḋ est ens ꝑ seipsum sicut substantia. ⁊ quoddam est ens ſm accidens si cut nouem genera accidentium: ita est ⁊ cause diuisio. quod est causa per se: ⁊ substantialis siue essencialis: sicut domus: causa per seipsam est ars edificatiua: ⁊ edificator per acci/dens autem causa domus est forte albus vel musicus. Sed differentia est in his causis: quia causa per se que est essentia/lis est determinata ⁊ finita: eo ꝙ ſm formam determinatā. Causa autem per accidens que est per accidens talis ab ac cidente cōmuniter dicta est infinita: hoc est indeterminata: eo ꝙ sunt infinita ſm formam que accidit vni ⁊ eidem. In finita enim accidentia possunt hominez inducere vt vadat ad locum vbi inuenit hominem qui est amicus suus: queȝ tamen non intenderat inuenire: sicut igitur dictum est cum in his que fiunt propter finem aliquem aliquid fiat a causa ſm accidens: tunc dicitur casu fieri hoc qḋ fit. ¶ In quo aūt differat casus ⁊ fortuna: posterius determinabitur. sed nūc ex dictis manifestum sit ꝙ vtrunqȝ ipsorum sit in his que fi/unt propter aliquid sicut venit ad villam Demosthenes vt acciperet argentum: sed sciuit ibi sibi fore dandum argen/tum. Si autem nesciuit ⁊ venit aliquo accidente trahen/te ipsum ad villam: ⁊ accidit vt inuenit ibi hominem qui si bi dedit argentum: tunc a fortuna dicitur fieri ꝙ accepit ar/gentum: deferens autem pecuniam neqȝ sicut frequēter ve/nit ad villam: neqȝ sicut semper ⁊ ex necessitate: sed potius sicut raro: quia raro hoc accidit. ¶ Amplius reportatio ar/genti est finis quem fortuitus est aduentus suus lȝ non inten derit propter hoc venire: ⁊ ideo non est finis essentialis pro pter quem venit. sed tamen est finis propositi ⁊ intellectus. ¶ Sed propositi ⁊ intellectus est duplex finis. Est enim fi/nis proponentis ⁊ intelligentis ⁊ est finis ad quem termi/natur operatio propositi ⁊ intellectus. Finis autem propo/nentis ⁊ intelligentis est quem intendit proponens ⁊ scit: ⁊ propter quem operatur: ⁊ ille non est fortuitus. sed finis ad quem terminatur operatio propositi sine scitu ⁊ preordina/tione proponentis est ille qui est fortuitus: vt si esset propo/nens reportare pecuniam. Sicut autem se habet hoc in ꝓ/posito: ita casualiter se habet in alijs causis que sunt preter pro positum agentis. ¶ Manifestuȝ est igitur ꝙ fortuna sit cau sa ſm accidens in contigentibus que fiunt in minori parte ſm propositum eorum que fiunt propter aliquid: hoc est ꝓ/pter aliquem finem. Et ex hoc vlterius manifestum est ꝙ fortuna circa idem operatur circa qḋ est intellectus practi/cus. propositum enim deliberans de faciendis non est si/ne intellectu practico: propter qḋ si quis considerare velit esse fortuitum ex duobus per se intentis causatur: quorum alterum ad minus est a proposito reliquum autem aliquan do est a proposito ⁊ aliquando a natura sicut patet. Inuētis enim amici in villa qui non intentus est inueniri in ea cau/sata est ex eo quia vnus amicorum intendit aliqua de cau/sa ire ad villam: ⁊ alter intendit ire ad eandem cum neuter intenderet ibi inueniri ab altero. Similiter inuentio the/sauri in sepulchro causata est ex proponēte facere sepulchrū: ⁊ alio qui iam diu ibi intendit abscondere thesaurum: vel quia mineralis produxit eum in loco sepulchri non ad hoc ꝙ eam inueniret ille qui fodit sepulchruȝ. Et sic constat qḋ dictum est ꝙ fortuitum semper causatur ex duobus inten/tis. Et hec fuit causa quare quidam dixerunt ꝙ habet cau/sam per se: hoc enim modo absqȝ dubio reducitur fortuitū ad causam per se. sicut omne per accidens ad aliquod per se reducitur: nō tamen in tali reductione fit per se. sicut nec accidens fit substantia ex eo ꝙ ad substanciam reducitur. Et hec est causa quare falsum dicunt dicentes fortunā non esse causam per accidens propter hoc ꝙ reducitur ad cau/sam per se.

¶ Cap. 15m. Qualiter casus ⁊ fortuna sunt infinita ⁊ igno/rata: ⁊ tam in accidentalibus propinquis ꝙ̄ in accidenta/libus remotis.

Infinitas autē causas necesse est esse a quibus fit id qḋ est a for/tuna: cum fiat ab acciden/te per accidens: qḋ est accidēs cōmune: ⁊ hoc fit i determinatū ⁊ īfinitū: eo ꝙ īdeterminata sunc

Doctoris so/lutio.

Tex. 2. c. 49.

Tex. 2. c. 50.

Tex. 2. c. 4[illegible]

Propositi ⁊ intellectus du/plex est finis

Tex. [illegible]

Tex. [illegible]

sunt que sic accidere possunt: vnde τ eidem constat fortunam hoc modo esse infinitam. vnde etiam qa de tali indeterminato non potest haberi scientia ideo visa est fortuna esse infinita τ incognita homini. ¶ Quia vero sicut diximus omne qd fit reducitur ad aliquam causam per se: ideo nihil videtur aliquibus fieri a fortuna: cum ipsa non sit causa per se: nec causetur ab accidente per se. oia enim hec aliquo modo recte τ rationabiliter dicuntur. hoc enim qd fit a fortuna secundum accidens fit: τ non per se qd reductum est ad causaz per se: τ quo ad hoc non est fortuitum. ¶ Unde fortuna est causa sicut per accidens: τ per accidens est causa eius cuius causa est: sed nullius causa est per se: τ vt hoc sciatur melius dicamus φ differentia est inter causam per se τ causam per accidens τ occasionem. ¶ Est enim causa per se que essentialiter ordinatur ad effectum producendum sicut edificator est cā domus. Causa autē secundum accidēs est que est adiuncta cause per se per aliquid qd accidit ei: quandoqz disponit ad effectum: quādoqz autē nihil: sicut quando tibicen est causa domus eo φ ars tibicinandi nihil facit ad domus fabricationem: sicut robustus est causa domus: robur disponit vt fortiter secet cum dolabro τ factura domus. Sed occasio dicitur ad aliquid per cuius negligentiam vel absentiaz accidit aliquid: sicut absentia naute causa est euersionis nauis. causa autem per accidens est fortuna: quoniam fortuna est accidens qd facit venire ita φ aduētus terminetur ad aliqd felix: vt reportare pecuniam. hec autem infinita sunt que sic possunt esse cause. Si enim venerit ad villam accipiet pecuniā quā non puidit se accepturum: τ potest esse causa aduentus: qa ibi volant aliquem: τ inuenit ibi dantem pecuniam: vel qa persequebatur illuc inimicum suuz. vel qa fugit illuc inimicum suum: vel qa venit visurus villam illam vel inducturus aliquem in villa illa: τ infinitis alijs de causis venire potuit: ita φ semper nihil prescivit de hoc φ pecuniam erat accepturus. ¶ Quolibet enim illoruz est in paucioribus secundum φ terminatur actus ille ad pecunie acceptionem. non eni frequēter sic venit vel fugit pecuniam accepturus: lz frequēter veniat visurus vel empturus aliquid qd preintendit τ preordinat se facturum. Non eniz ratum est φ homo empturus aliquid vel visurus aliquem vadat ad villam. ¶ Nō ergo inconueniens est dicere φ fortuna sit de his que sunt extra rationem: cum causet ab his que sunt raro que sunt infinita. ¶ Ratio enim omnis de his que habēt causam ordinatā: vel semper: vel frequenter. fortuna autez est in his que fiūt preter hoc in his que fiunt raro. Sic igitur qa infinitas habet causas effectus fortuitus dicitur fortuna infinita. ¶ Sz de dictis est dubium: in quo dubitaret aliquis. Dictuz eni est φ fortuna est circa cōtingens in paucioribus. Cōtingēs autē est ab accidente ppinquo: τ aliquādo ab accidente remoto. vbi gratia: sanitas est fortuita τ per accidēs pōt causari a multis causis. per accidēs potest enim aliquis sanari preter intētionem suam ex hoc φ intrat sub ventum aliquē qui persufflat eū τ sanat. Cum tamē nō ppter hoc sub ventum intrauerit: τ potest sanari ex hoc φ ipse subintrat estuz qui sanat eum: cū nō ppter hoc in estū venerit: τ pōt sanari ex hoc φ depilatur per rasurā capitis: cum tamē nō pp hoc raserit vel depilauerit caput. In his enim causis accñtalibus quedā sunt ppinquiores sanitati sicut ventus τ estus. qdam aūt sunt remotiores: sicut depilatio vel abrasio pilor a capite: τ ille que sunt remotiores sunt magis per accidēs q̄ ille que sunt ppinquiores: qa propinquiores sunt magis vicine ei cause que est per se. ¶ Dubitabit ergo aliqs vtruz fortuna τ casus sint in accidētalibus propinquioribus τ non in remotioribus: sicut fit sanitas ex vento τ estu per fortunam: τ nō ex depilatione capitis: vel sicut casus τ fortuna in vtrisqz tā remotis q̄ propinqs. Causarum enim que sunt secundum accñs: quedam sunt alijs remotiores: τ quedam alijs ppinquiores: vt iam dictum est. ¶ Et veritas istius questionis secundum Themistium τ Alexandrum est φ sanitas est fortuna ex vtrisqz causis accidentalibus taz propinqs q̄ remotis. lz enim propinque sint aliqd ferentes: non tamē per se cōferūt: nec sunt intente ab eo qui consecutus est sanitatē ex ipsis. hoc autez ex hoc sciri potest φ si aliqd per se esset collatiuuz sanitatis sicut euacuatio: τ euacuatus nesciret φ scamonea euacuat ipsm a cholera: τ inueniret scamoneaz τ sumeret ipsaz: τ non intenderet per hoc euacuari: qa nesciret. euacuatus autem sanaretur. fortuita esset sua sanitas: qm per accidens accepit euacuans: τ preter intentionem. paret igitur φ si etiaz aliquid sit cā per se alicuius: τ semper ipm cū sit sicut raro. τ in paucioribus qm acgritur preter intentionem: tunc in talibus est fortuna: sicut supra diximus. Sicut autē diximus de fortuna circa propositum ita intelligendum est de casu in his que preter propositum operantur: vtrūqz enim est causa p accidens in his que fiunt in paucioribus ppter aliqd factis.

¶ Cap. 16m. De diuisione fortune in eufortunium τ infortunium: τ de conuenientia fortune τ casus.

Ortuna autē cum sit circa eadez circa que est ppositū τ intellectus τ hec sunt cōferentia ad vitā hominis: diuidit in duo mēbra penes aduersa et prospera euenientia homini pter intētionē. Et dicit fortuna bona cū bonū aliqd euenit homini pter intētionē. τ dr fortuna mala siue praua cū euenit aduersuz τ prauū. Et fortuna que circa psperā est nō hz nomē propriū: nisi quādo magnū bonū euenit homini: τ tūc vocatur eufortuniū. Cū aūt maximū malum euenit: tunc vocatur infortuniū: qd qdam disfortuniū appellāt. In magnis enim bonis vel magnis malis dicimus homini ɔtingere vel decontingere. Intellectus eni hois actiuus non dr variare vitam nisi secundum magna bona vel mala: nec vita hois ēt variationē recipit secundum pspera vel aduersa: nisi sint magna. ¶ Si eni parue fortune variarēt statū vite humane: semp variaretur τ simul eēt hō felix τ infelix: qd nō est verū. Et iō sic fortune se hūt ad vitā nō mutatiuā: ita noiat eas itellectus. secundum aūt fortunas vita hois quasi nihil de habere videtur: τ iō pinis nō dat noia specialia. sed magnis: vt diximus. Cū eniz fortune nō sint de essentia felicitatis: eo φ felicitas est actio secundum perfectionē optimā virtutis aie: cū bone fortune organice subueniunt felici: τ faciūt ipsum expeditorē ad actus felicitatis: quando magne sunt. ¶ Si aūt qm parue sunt in nullo expediūt. Et ideo nomē nō merentur hic. Eodē autē mō est de infortunijs. hec autē quādo magna sunt cōtribulāt felicē qñis ipsis felix decēter vtatur ex virtute animi. Sed si parue sūt fortune male in nullo tribulāt felicē: τ ideo nec ille nomē ppriū habere merentur. ¶ De talibus aūt tractatus hūdus est in primo ethicor: siue autem sit eufortunium: siue īfortunium incerta est vtiqz fortuna non irrationabiliter: qa certitudo nō est nisi in his que fiunt semper vel frequēter: τ neutro modo. Sed in paucioribus τ raro fit fortuna. Nihil eni hor que sunt a fortuna: sicut iā ante pbauimus possibile ē esse semper vel frequenter. ¶ Est igitur vtrasqz istas accñtales causas casum videlicet τ fortunam fieri. non in contigētibus semper que sunt necia sed in ɔtingētibus raro: τ nō in cōtingētibus per accñs qd est in pluribus sicut ea que fiunt frequēter: τ fiūt in his que fiūt ppter aliqd sicut dcm̄ est.

¶ Cap. 17m. De differentijs casus τ fortune in quo est differentia τ occasio.

Ifferunt autem adinuicem casus τ fortuna sicut spēs τ genus. Casus eni in plus est q̄ fortuna. Quicqd enim a fortuna est etiā a casu ē: sed non cōuertitur: non eni ois casus est a fortuna. fortuna enim eo φ videtur aliqd conferre ad felicitatem dicitur de his qbus inest bene contingere τ male contingere in conferentibus ad vitam: τ ideo non conuenit actus quem in ethicis diximus esse comparationez voluntatis. nihil enim actuale est nisi voluntas deliberatiua: nec actus est nisi voluntatis circa ea que conferunt ad vitā. ¶ Et ideo oportet φ fortuna sit circa practicam partem vite que dicitur actualis. Et signuz huius est qd diximus ante: qa quidam dicunt φ sic inest felicitati aut prope felicitatem eo φ aliquid confert ad ipsam sicut diximus. felicitas enim praxis quedam est eo φ est eupraxia: qa est actus perfectissimus secundum virtutem animi: ergo quibuscunqz non contingit hoc modo agere: illis etiam non contingit aliquid facere a fortuna: τ propter hoc nullum dicitur facere a fortuna nisi qd habet intellectum deliberantem. ¶ Unde nulluz inanimatum facit aliqd a fortuna neqz infans qui adhuc nō valet vti intellectu deliberante: neqz bestia: eo φ talia ppo-

Margin notes: T. τ. cō. 54. — Nota differentiam inter causam per se et causam per accidens τ occasionē. Et nota qualiter causa per accidēs quandoqz disponit ad effectum τ quandoqz minime. — Tex. τ. cō. 55. — Com. 55. — Tex. τ. c. 56. — T. τ. cō. 57. — T. τ. cō. 57. — T. τ. c. 58. — T. τ. c. 59.

ſtum nõ habent. Et ideo neq̃ eufortuniũ neq̃ infortuniũ accidit eis: niſi ſm metaphorã ⁊ ſimilitudinem: ſicut lapides ex qbus ſiunt altaria vel imagies deoꝝ. Protarchos dixit eſſe bene fortunatos eo ꝙ adorant ⁊ honorant. Copulari autẽ eis qui ſunt eis ſimiles ↄculcãtur pedibus. ¶ Adhuc autem ſciendum eſt ꝙ etiã talib⁹ non ↄtingit aliqd ſm fortunã niſi paſſiue: cum aliqs circa aliqd operetur a fortuna: ⁊ non aliter. Et ideo fortuna eoꝝ non eſt in actione ſua ſed potius in paſſione: eo ꝙ ea que fiunt circa ipſos ab operantibus per intellectum ſunt ſilia felicitati cuidam. ¶ Sz caſus eſt in alijs aialibus ⁊ ab homine operante per intellectum: ſicut ſi dr aliquis ꝙ equus venit caſu ⁊ ſaluat⁹ eſt: qz perditus fuiſſet ſi non veniſſet: non tamẽ venit ꝓpter hoc ꝙ ſaluaretur. ⁊ ſimilr tripoda cecidit eo ꝙ remotũ fuit id qd̃ ſuſtentabat eam. ¶ Cadẽs autem cecidit ſic vt eſſet apta ſedes ſedenti ſuper eam: ⁊ hoc fuit caſu: qa non cecidit ꝓpter hoc. ¶ Quare manifeſtũ eſt ꝙ in his que ſimplr ꝓpter aliquid fiunt quãdo nõ fiunt ꝓpter illud qd̃ accidit et fieri eorũ. ſed cã eorum eſt extra ipſa ⁊ intentiones eoꝝ: tunc dicũtur fieri a caſu. A fortuna autẽ dicũtur fieri quecũq̃ de nũero caſualium fiunt appoſito: in hñtibus propoſitũ viſũ quo ad intellectum delibeꝛantem. ¶ Signũ autez ꝙ caſus ſit in his que ſortiũtur fines accidentales eſt illud qd̃ eſt fruſtra ⁊ vanum. Fruſtra enim dicitur id eſſe qd̃ fit ꝓpter aliquid: cum nõ ſortitur finẽ intentum: ſicut deambulatio que fit pp depoſitionez ventris: fruſtra eſt quãdo nõ ſeqtur depoſitio: tunc eniz deambulatio dr̃ eſſe fruſtra facta: ⁊ fruſtra dicitur talis hõ deambulaſſe: tanq̃ hoc ſit fruſtra qd̃ de ſe aptũ natum eſt ↄſequi aliquẽ finem: ⁊ nõ ↄſeqtur ipſum quẽ aptum natuz eſt cõſequi. ¶ Sicut autẽ ſupra diximus finis duplex eſt. ſ. operãtis ⁊ operis. finis autem operãtis põt aliquando eſſe ſtultus: quãdo videlicet talis eſt ad quẽ nullo mõ ordinatur ordinatio ſua ⁊ quẽ ipoſſibile eſt eũ cõſequi per operationem illã: ⁊ tunc nõ dr̃ operatio vana vel fruſtra ſi nõ cõſeqtur finem quem ille ſtulte intẽdit. Sicut ſi aliqs dicat ſe balneari vt ſol eclipſet: nõ enim ꝓpter hoc balneatio eſt fruſtra ſi ſol nõ eclipſabitur: qa per balneum non eſt talis finis aptus natus acqri: ⁊ ideo deridendus eſt talis qui hoc ītendit. Sed alius eſt finis operis qui frequenter obtinet operẽ illoꝝ: ⁊ ideo tale opus eſt fruſtra ſi finem ad quez eſt nõ obtineat. ¶ Oportet tamẽ ſcire ꝙ lz in hoc loco diuerſi pbi ꝓ eodem accipiant fruſtra ⁊ vanum ⁊ ocioſum tamẽ habent apud latinam linguã iſtam differẽtiam: ⁊ eſt fruſtra hoc qd̃ iam dictũ eſt qd̃ videlicet fit intentione obtinendi finis ad quẽ etiam de ſe ordinatũ eſt: ⁊ tamẽ non conſeqtur illũ finẽ. Vanũ aũt proprie eſt qd̃ de ſe nõ eſt aptum natum vt ſit alicuius vtilitatis vel nocumenti cauſa: ſicut eſt motus digiti preter indigentiã ⁊ intẽtionẽ. ¶ Ocioſum autẽ dicit op⁹ demõſtrans vanitatem operantis: ⁊ ideo ſonat hoc vitiũ qd̃dam in operante. leues eni ocioſa faciunt: ⁊ ideo ocioſum ⁊ vanũ idẽ ſunt ſubto ſed differũt ſm rõnẽ vt dictum eſt: ſed id qd̃ eſt fruſtra proprie loquendo etiã ſm ſubam differt ab vtroq̃ ipſoꝝ. ¶ Caſus autẽ qui ex ſe pter intẽtionez accidit ſm ſuum nomẽ venit ab eo qd̃ eſt fruſtra: cadit enim operatio in caſu ad finem nõ intẽtum: ſed in eo qd̃ eſt fruſtra cadit ↄ fine intento: ⁊ ideo vtrunq̃ iſtoꝝ videt ex ſe accidere: cum finis ſit extra intentionẽ: ⁊ ideo etiã qd̃ nos vocamus caſum greci vocãt ex ſe accidere: cuius exẽplum eſt rũ cadit lapis de ſubmota colũna que ſuſtentabat eũ: hic eniz cadit non vt percutiat vel vulneret: ſed cadit ꝓprio põdere cũ remotũ ſit ſuſtentans ipm vt deſcendat. Vulnerat autẽ ideo: qa habuit caput obiectum deſcẽſui eius ⁊ ideo vulnerare extra intẽtionem eſt lapidis cadetis ⁊ colũnã deijcientis. A per ſe ergo ⁊ caſu cecidit lapis ſe vt vulneret tũc. Aliquãdo tamen cadit vt vulneret quãdo proijcit ad vulnerãduz aliquem. Caſualis autẽ caſus qui vulnerat dicit a qbuſdã vanus vel fruſtra eo ꝙ ſit finis nõ intẽtus: qz vanum ⁊ fruſtra eſt qd̃ nõ habet finem intẽtũ: ſed hoc dictum ſm noſtraz linguam eſt minus ꝓprium. ſic ergo differt caſus a fortuna gñaliter. ¶ Sed maximã quã põt habere differentiaz caſus ad fortunã habet in operibus nature: cũ aliqd in operib⁹ nature fiat extra nature intẽtionem: ⁊ eſt ſicut digitus ſextus vel duo capita in vno corpore: vel carentia digiti: vel aliquoruz membroꝝ: tunc eniz nõ a fortuna dicit fieri: ſed a caſu: ⁊ ab eo qd̃ eſt per ſe: ⁊ fruſtra ſm ꝙ qdam per ſe fruſtra vocant caſum. Iſta igit eſt alia differentia caſus ⁊ fortune q̃ predicta: qa fortuiti euẽtus cauſa eſt tota extra: qa finis fortuit⁹ totus eſt extra eũ cui accidit. Sed caſus in opere nãe quãdaz cãm habet intra que videlicet eſt materialis vel diminutio materie vel corruptio alicuius ꝑncipioꝝ in materia: ſicut nos infra dicemus. Ego tamẽ in iſto exẽplo nõ multũ video ꝓprie eſſe caſum: niſi large ſumatur: ⁊ ideo etiaz ipſe Ariſt. talia ẽt nata in libro de aialibus vocat occaſionata et non caſualr nata. Caſus eni eſt cã per accñs. ¶ Occaſio nominus dicit q̃ cãm: ⁊ eſt vt diximus quãdo pp aliqd accñs aliqd cauſat: ſicut in moribus dicimus aliquẽ date occaſionẽ quãdo iuuit vel negligit aliqd ꝓpter qd̃ aliqs dãnificat. Et ita eſt in talibus nature operibus ꝙ abũdãtia materie dedit occaſionẽ ꝓducendi digitũ ſextũ: ⁊ diminutio fecit diminui in aliquo mẽbroꝝ: ⁊ debilitas caloris vel intẽperãtia que fuit in ſemine alterius corruptionis fecit occaſionem: ⁊ aliqñ diuiſio ſecũdine fecit iungi duo corpora ⁊ cõglutinari: ⁊ ideo ſm veritatẽ quã tradit Ptolomeus in libro de natiuitatib⁹. Natiuitates tales occaſionate ſunt in cauſa particulariter mouẽte que eſt vis formatiua ſeminis ⁊ preparatio mãe ad formã: lz cũ ſũt intẽte in cã vlt mouente q̃ eſt q̃litas ꝓueniẽs ex ſitu ⁊ reſpectu ſtellaꝝ in hora q̃ ſemen cadit in matricẽ. Et ideo ꝑn⁹ dant geneatici qbus ꝑdicant ⁊ preſcunt tales natiuitates: ⁊ exꝑtũ eſt ꝙ talia ꝑn⁹ frequenter eueniſſ. ¶ Dcm̃ eſt igit intantũ qd ſit per ſe: ⁊ qd fruſtra: ⁊ qd caſus: ⁊ qd fortuna: ⁊ quã habeãt adinuicẽ differẽtiam.

Tex. t. c. 64. Nota quãſi ex itẽtiõe doctoris peccata nãe q̃ accidũt vl ex materie ſupabũdãtia ſeu diminutiõe vocet⁹ dicunt occaſionata q̃ caſualia.

Tex. t. cõ. 62.

Tex. t. c. 61.

Tex. t. c. 62.

Nota dñam inter fruſtra vanũ ⁊ ocioſum.

T. t. cõ. 63.

¶ Cap. 18m. In quas cauſas reducantur caſus ⁊ fortuna: et ꝙ vtrãq̃ eſt cauſa per ſe ⁊ in omnibus cauſatis.

AMbo autẽ iſta tã caſus vz q̃ fortũa reducunt ad cãm efficiẽtem que eſt vnde eſt ꝑncipiuz motus. Iſta eni que dicimus caſualia ⁊ fortuita aut ſunt de numero eoꝝ que fiunt a natura. ita ꝙ natura largè ſumat ꝓ omni eo qd̃ mouet modo nature in hoc ꝙ nõ deliberat. Aut ſunt ab intellectu operãte. ita tñ ꝙ ambo ſunt incerta facientia. Sed vtrũq̃ iſtoꝝ facientiũ nãz ⁊ intellectus ſunt de genere cauſe efficiẽtis: ergo caſus ⁊ fortuna ſub efficiente collocant. ¶ Qm̃ vero caſus ⁊ fortuna cauſe qdem ſunt efficientes: quoꝝ eſt vtiq̃ natura vel intellectus vera cauſa ⁊ caſus ⁊ fortuna ſunt circa nãlia ⁊ intellectualia cũ fiant ſm accñs. nihil aũt eoꝝ que fiunt ſm accñs põt eſſe prius eo qd̃ eſt per ſe: eo ꝙ oẽ per accidẽs reducitur ad aliqd̃ per ſe: ſicut oſtẽdimus ſupra. ¶ Manifeſtũ eſt ꝙ cauſa ſm accidẽs opz ꝙ hẽat ante ſe priorẽ que eſt cã per ſe: ergo caſus ⁊ fortuna poſteius ſunt poſt itellectũ cauſantem per ſe. ⁊ nãm per ſe aliqd cauſantẽ. Ergo miruz eſt qd̃ dixit Empedocles ꝙ caſus eſſet prima cauſa celi. Oportet eni ꝙ ponatur ante caſuz aliq̃ cã celi ⁊ mot⁹ ei⁹ per ſe: que ſit ſic nã: vel ſic itelľs. Et hoc mõ ponet natura cauſare aſi caſuz multitudinẽ generatoꝝ: ⁊ totũ omne illud qd̃ eſt vniuerſum.

Tex. t. c. 65.

Tex. t. c. 66.

Tex. t. c. 67.

¶ Cap. 19m. Et eſt digreſſio declarans quid eſt fatum: ⁊ ꝙ ipſum eſſe non eſt negandum.

ANteq̃ autẽ nos ſoluamus rõnes ꝑmo inductas contra caſum ⁊ fortunã oportet nos hic inducẽ duo capitula de fato. In quoꝝ ꝑmo tangemus qd ſit fatũ. In ſecũdo autẽ ingremus vtrũ ponat rebus neceſſitatem. Tãgemus autẽ ꝑmo de fato opiniones antiquoꝝ quecũq̃ veteres de fato dixerunt. ¶ Dicit enim Hermes ⁊ Trimegiſtus in libro de nã deoruz ꝙ fatũ qd̃ grece vocat Imarmenes: idẽ eſt ꝙ cauſatuz amplexio ex ꝓuidentia prime cauſe depẽdens. In idẽ autez conſentit Apuleius pbs. Firmicus autẽ aſtronomus dicit fatum eſſe cauſatum colligantiã ex motibus aſtroꝝ vim et efficaciaz trahẽtem: ⁊ cum illo ↄſentit Ptolomeus lz nõ nominet illud noĩe fati: ſz vocat ↄſtellationis virtutẽ. Seneca vero in libro de naturalibus qõnibus. vbi loqtur de ſignificationibus tonitrui ſm Scinnam Pontificẽ dicit nihil aliud eſſe fatum q̃ neceſſitatẽ oium rerum: ⁊ actionum: quã nulla vis poſſit irrũpere: eo ꝙ ſz ſciam ex Iouis diſpoſitione dependeat: ⁊ diffinito ↄſilio deoꝝ. ¶ Poſter autem Boetius in quarto de ↄſolatione phie: dicit ꝙ fatum eſt inherẽs rebus mobilib⁹ diſpoſitio per quã diuia ꝓuidẽtia ſuis queq̃

Quid ẽ fatũ ex ſnia Hermetis Firmicij Senece ⁊ Boetij.

nectit

indivisibiles lineas primas: et hec est ro cui maxime innitebantur antiqui: et videbatur eis esse efficacissima. ¶ Secundum autem eundem modum probatur resolutio exagoni et omnium figurarum ad lineas: quia manifestum est quod quedam in genere continui accidit his esse priora: et similiter est de omni superficie: et omni corpore, propter eandem causam. ¶ Ulterius autem Democritus et Leucippus probant: quod indivisibile non solum necesse est esse in intelligibilibus que sunt mathematica: que secundum rationem diffinitivam sunt abstracta et separata a sensibus. Sed etiam quod in sensibus est aliquod primum athomum ex quo cetera componuntur. Probant autem ex hoc quod elementa sunt corpora quedam. Elementum autem est ut in celo et mundo probatur quod est primum in compositione: et non dividitur secundum formam in aliam formam: ergo prima componentia sunt elementa omnium partes autem prius sunt componente totum: ergo oportet quod aliqua eorum sint ita prime quod non dividantur. quia non dividi est de ratione elementi: ergo aliquis utique erit primus ignis de indivisibilibus: et universaliter sic se habebit in omnibus corporibus elementorum: ergo sicut dictum est non solum in intellectibus mathematicis sunt indivisibilia prima: sed etiam in sensibilibus. Amplius autem ex Zenonis ratione hoc probari videtur: quod sit aliqua magnitudo que non est punctum indivisibilis et impartibilis. Constat enim quod impossibile est quod aliquid contingat tangendo infinita in tempore finito: ita quod tangat ea non simul secundum unumquodque signum. sive sigillatim unumquodque infinitorum signando contingat. Omne enim quod movetur quocumque motu motus: necesse est prius ad medium tangere spatium quam ad extremum. Omnis autem quod non est impartibile: sed divisibile habet omnino universaliter secundum omnes partes medium: quia omne divisibile habet medium inter extrema sua. Si autem id quod fertur in linea contingit infinita media que sunt in linea in tempore finito in quo potest transire lineam. Et dicamus id quod in 6° dictum est: quod velocius est quod in equali tempore plus perficit de spatio: sic convenit quod id quod velocissimum est in tempore finito transibit media infinita in linea. ¶ Constat autem quod nihil est adeo velox sicut motus mentis sive intellectus pertransiens per media per que est motus. Si ergo mens in tempore finito accipiens partes medias spatii transeat infinitas: contingeret ea mentis acie secundum unumquodque sigillatim: tunc erit motus per infinita in tempore finito: ergo si istud est verum contingere est idem quod numerare accidet mentem numerare infinita in tempore finito. Si autem hoc est possibile tunc non erunt infinita media in spatio: ergo erunt ibi finita in quibus stat divisio et numerus: hec autem sunt indivisibiles linee: ergo erunt indivisibiles linee prima componentia continuum. ¶ Amplius autem idem probari videtur ex his que dicuntur in disciplinis mathematicis: et precipue in 10° geometrie. Ex his enim que ibi dicuntur sequitur ut aiunt aliquam mensuram esse indivisibilem et primam. Ibi enim dicitur quod commensurabiles linee sunt. Omnia autem commensurabilia una et eadem mensura mensurantur: ergo sunt omnes commensurabiles mensurate. Omnium autem commensuratorum erit alia longitudo mensurans necessario qua mensurantur omnes commensurate: igitur illa non erit mensurata sed erit prima mensura. Prima autem mensura non habet ante se aliam: ergo ipsa ante se nullam habebit mensuram: ergo erit linea indivisibilis: quia si esset divisibilis: tunc ante se haberet mensuram: unde si diceret esse divisibilis tunc oporteret dare quod partes sue etiam essent alicuius mensure que mensuraret eas. quia partes commensurabiles sunt toti: ita quod eadem aliqua mensura mensurantur. Hoc enim sicut diximus in geometricis commensurabile vocatur ergo ille mensure erant ad aliquas partes apertas in proportione dupli ad medium: quia si pars omnis dividitur in duo: et longitudo est alia que mensurat partem oportet quod illa se habeat ad medium illius partis in proportione dupli ad dimidium: hoc autem est impossibile si illud sit mensura prima commensurabilium. Illa enim que mensura prima est commensurabilium non habet ante se mensuram minorem se ergo similiter sic ista non habet ante se aliam: ita etiam omnes mensurate ab ipsa prima longitudine: sicut omnes linee mensurantur: componuntur ex impartibilibus primis lineis: in quibus prima ratio mensure et longitudinis salvatur. Idem autem sequitur in planis superficiebus. Omnia enim hec commensurabilia sunt ad invicem. Et ratio prime commensurabilis est: que secundum numerum aliquem commensurate vni et eadem mensura mensurantur. Constat autem quod omnes linee commensurabiles omnes sunt mensurate: quia que una et eadem mensura mensurantur commensurate sunt a dictis lineis que sunt impartibiles: ergo prima mensura ipsorum erit impartibilis. ergo ponende sunt esse indivisibiles linee.

¶ Cap. 2m. De solutione rationum inductarum de lineis indivisibilibus.

Sed his Rationibus obviantes prius ostendemus inconveniens esse quod dicunt: quod si aliquid quod est nature differentia vel passio dividit lineam quandam separatam et indivisibilem sicut iam dictum est: sicut dividitur linea in rectam et obliquam: et commensurabilem et incommensurabilem. tunc absque dubio illud quod dividit hanc lineam indivisibilem in differentias non erit aliqua differentiarum que ponitur in geometria: quedam enim in 10° geometrie dicuntur linee dicibiles sive rationales. quibus positis et datis ratiocinantur. Quedam autem dicuntur indicibiles: sive mute et irrationales quibus positis et datis ratiocinari non possumus. Et hoc modo dividuntur linee in decem ordines in geometria: sicut patet intuenti decimum Euclidis. quia hoc longum esset ista prosequi: et etiam hic non indigemus eis: nisi quod sciamus quod illa que dividunt lineas in geometricis non possunt dividere lineas indivisibiles: neque convenire eis. Cum ergo illa que lineam dividunt ex duobus nominibus sub abscisione sive disiunctione conveniant omnibus lineis eo quod immediate sint circa lineam. sicut affirmatio et negatio: et non conveniant lineis indivisibilibus: constat lineas indivisibiles nullas esse quia secundum differentias inductas nullas habebunt naturas convenientes lineis geometricis: de quibus demonstrationes fiunt. Si si habebunt eas tunc non habebunt eas nisi adiniventa. scilicet ut una indivisibilis in comparatione ad aliam indivisibilem dicatur rationalis vel muta vel commensuralis: vel incommensuralis: vel communicans vel incommunicans: et sic de aliis decem differentiis linearum. ¶ His autem habitis dicamus primo ad primum respondentes quod non est necessarium quod dicunt. scilicet quod illud quod sit parvum vel paucum quod infinitas habet divisiones partium: et est instantia eorum dictum in proposito: quia in alio non invenitur in quo instantia fieri posset. Nos enim dicamus de loco et de magnitudinibus sensibilibus. quas dicunt esse compositas: quod sint parva et pauca dicimus qui congruit hoc dicere de quantitate eorum: non tamen dicimus sicut illi: quod hoc sit eo quod habeat paucas partes finitas numero et potentia. Sed dicimus quod habet infinitas potentia licet paucas habeat actu: et hoc ipsi distinguere nesciverunt. ¶ Amplius autem si ut aiunt illi in lineis compositis sunt quedam linee de his indivisibilibus quas ipsi dicunt esse tunc de illis indivisibilibus dicitur parvum et paucum: cum tamen in linea illa sint infinita puncta secundum eos actu. Linee enim divisio etiam si non concedatur dividi in lineas: tamen est secundum puncta: et est divisio eius secundum unam similitudinem secundum qualecumque punctum: quia una est ratio divisionis in quolibet: et ideo licet quodcumque divisibile est linea ergo infinitas habebit divisiones linea secundum positionem eorum: sicut prius. Omnis autem linea utique non indivisibilis est et tamen quedam secundum istos dividuntur in parvas et sunt infinite per divisionem et tamen pauce. Suppositum est iam a nobis omnem lineam divisibilem et nullam lineam indivisibilem esse: ergo nihil est quod dicunt de parvo et pauco. ¶ Amplius omne magnum ex parvis quibusdam componitur: propter quam rationem etiam magnum et parvum non dicuntur opposita esse secundum rem: nihil igitur erit magnum: vel oportet dicere quod ex predeterminatis quibusdam parvis sit compositum et si tunc parvum terminatas divisiones habet: ut dicunt: tunc autem nihil erit magnum secundum eos: aut oportet dicere: quod illud non sit magnum quod habet divisiones partium terminatas: quia hec est ratio parvi secundum eos. Omne enim totum habet partium divisiones: sicut et partes habent suarum partium divisionem. et ideo si parva sunt partes magni. tunc oportet quod magnum habeat divisiones partium parvi. divisiones parvi autem sunt finite. ut dicunt igitur divisiones magni sunt finite. Sed hec est ratio parvi ergo parvum est magnum vel oportet dicere: quod magnum non componitur ex parvis. ¶ Si ipsi dicunt quod rationale est parvum habere partes determinatas et finitas: et magnum quod componitur ex parvo significant habere divisiones partium infinitas quare manifestum est quod secundum rei veritatem non potest dici magnum et parvum in hoc quod est determinatas et finitas habere partes. et in hoc quod est habere partes indeterminatas et finitas. Si autem inducit eos ad dicendum in lineis esse parvum ex paucis et finitis partibus esse: et videtur eis hoc esse dignum ad dicendum istud: quod in nu-

3° celi. t.c.31.

6° phy. t.c.23.

Linee; divisio.

aut supposita

tie dependente: non tamē trahītur necessario inferiora: eo ꝙ nō in toto obedibilia sunt periodo superiorꝫ: ꝛ hoc elegāter docet Ptolomeus in quadripartito. vbi dicit ꝙ lꝫ celestis effectus imobilis sit nō tñ participaꝭ imobiliṙ. eo ꝙ participaꝭ per aliud ꝛ per accñs. per aliud eni participaꝭ: q: per mām elmtorꝫ iferiorꝫ: que cū habeāt ɔ̃riū ꝛ disposita sint frequenter ɔ̃riis dispōnibus retrahūt celestē effectū: vt nō hoc mō procedat in inferiora quo exit a superioribꝰ. Per accñs autē participaꝭ. qa participaꝭ per esse. ¶ Esse aūt suū sicut esse oīs essentie necessario variaꝭ fm variationē subiecti in quo est: qa dicit Aristo. ꝙ ꝓportionaliṙ est esse forme fm diuersitatē materie in qua est: ꝛ hoc est qđ innuit Arist. in scđo de somno ꝛ vigilia dicēs. ꝙ effectus superiorꝫ sepe variatur pp dispōnem diuersam ꝛ oppositam inferiorꝫ: sicut bene cōsulta mutanꝭ ɔ̃siliis aliis magis opportune superuenientibus. ¶ Qđ autē dicit Boetius fatū aliquādo spiritibꝰ aliquādo demonibus explicari platonicū est: ꝛ Plato fuit stoicꝰ ꝛ hesiodistaꝫ qui epicuri per oīa fuerunt: sed fm veritatem peripatheticorꝫ celestium motibꝰ ꝛ inferioribus explicatur. ¶ Qualiter autē se habeat ad casum ꝛ ad liberꝫ arbitrium soluēdo rōnes ɔ̃ casuꝫ ꝛ fortunā iductas erit dicēdū ꝙ̃tū ptinet ad p̃ītē de causis speculationē. Satis eni puto clarꝫ eē cuilibet qualiṙ fatū ē imobile ꝛ qualiṙ mobile: ꝛ qualiṙ vnū ꝛ qualiṙ diuersuꝫ: ex quo ɔ̃stat ꝙ ꝙ̃to aliq̄ sūt magis diuersa ꝛ magis mobilia tanto magis sunt fatalia: ꝛ quanto plus recedunt a diuersitate ꝛ mobilitate: tāto minus sunt fatalia.

¶ Cap. xxiᵐ. Et est digressio soluens inducta superius contra casum ꝛ fortunam.

Regre istꝫ argumētaꝫ superiꝰ i cap. de cuno.

H Abito Qualiter Imarmenes qđ est fatum nō impedit casum ꝛ fortunaꝫ per hoc ꝙ nō imponit necessitatem rebus: soluemus p̃inducta ex rōnibꝰ eorū qui negāt casum ꝛ fortunā. ¶ Vltimus igiṫ qđ casuale qdem habere ē ꝛ cām per se: quemadmodū dicebant negantes casum: sed casuale est extra illam qa non intētione effectus casualis casualia operaꝭ: sed ɔ̃tingit per accidens queadmodum dictū est: ꝛ ideo casus est p̃ter cām per se. Siṙ autē est in fortuna ꝛ voluntariis. ¶ Qđ autē dicunt antiquos nihil esse locutos de fortuna rephensione dignum est in ipsis: sicut ostēsuꝫ est ex p̃habitis. ¶ Et qđ obiiciunt nostri socii ꝙ nihil est cuius ortū legitima causa nō precedat: verꝫ est: sed effectus casualis vel accidētalis nō est legitima causa que est per se. Cū enim ꝓponio sit iter cām ꝛ effectum: erit effectus per accñs cā legitima cā per accidēs: effectus per se erit cā legitima cā per se. ¶ Qđ aūt dicunt omne qđ nature est effectus hr̃e veram cām: dicēdū ꝙ locutio illa duplex est ex equocatione veri. Nam si verꝫ dicit idē qđ veritatē cause: tūc nō ē verꝫ ꝙ verā cāꝫ hēat effectꝰ p accñs. qa sic verꝫ opponiṫ nō ad falsū: sꝫ hꝫ qđ: ꝛ ɔ̃uertiṫ verꝫ cū simpṙ: ꝛ idē ē vera cā ꝛ simpṙ cā. Si āt dicat vera cā vitatē ꝓportionis cāe ad effectū: tunc id qđ est vere causatū habet veram cām fm modū debitum sibi: ꝛ ex hoc inferri non pōt ꝙ id qđ habet verā cām hꝫ cāꝫ per se ipediente equocatione. ¶ Ad ea aūt que iducūt mathematici facile est videre per ea que dicta sunt de fati necessitate. Scimus .n. ex illis ꝙ regnans est vnū ꝛ multa: ꝛ imobile ꝛ mobile sꝫ diuersas consideratiōes. Et primū qdem insunēs est necessariuꝫ ꝛ imobile ꝛ cū infinitum recipiṫ ɔ̃tingenter ꝛ mobiliṙ fm eē qđ habet in inferioribꝰ. Qđ autē sit vt dēm est apparet ex his q̄ dicunt diuini ꝛ augures. Dicūt eni diuini in scia somniorꝫ: ꝙ fatum in ea parte qua ꝓcedit ex superioribus in iferiora trahit naturas corporꝫ particulares ꝛ infundit se eis. ¶ Natura autē corporis imprimit in aīas imagines que sunt signa effectuum fatorꝫ ad que iam inclinatur fatalis dispositio: ꝛ hoc significat somniū: ꝛ cum nō necessario euenit pp impedimenta que occurrūt in mā̄ tracta ad oppositum. eodeꝫ autē mō inclinat mentes hoīum ad diuersas voluntates et phātasias ꝛ cognitiones: cū tamē ab oībus his auerti possit homo: eo ꝙ fatum imobile fm ꝙ fluit a p̃mo cardine cārum mobiliṙ ꝛ ɔ̃tingenter fm suum eē participaꝭ ab inferioribus. Cum aūt insultur hec fatalis dispositio aīalibꝰ non sollicitis circa ꝓprios actus tūc magis sequitur eaꝫ aīalia: ideo in talibus fatales dispōnes magis manifestanꝭ. Et ideo augures in illis tanq̄ in secūdis stellis: vt dicit Ptolomeꝰ

Solō ad ob iecti sociorꝫ.

Solō ad argumenta mathematicorꝫ add vera supⁱ capi°.io.

Nota q̄r fatalis dispositio magis im

ponūt ɔ̃siderationes. Hinc est etiā melācholici qui minus aliis circa ꝓpria sollicitanꝭ: ꝛ ideo minus aliis auertūtur a perceptione imitationū quas in ipsis facit fatalis dispō magis p̃signant futura: ꝛ magis predicūt euētus fatales: ita vt quidam videantur a demonibus ad preditionē talium irritati. Nihil autē horꝫ que dicta sunt est ɔ̃tra fidem vel p̃sciētiam: quoniā p̃scientia nullam rebꝰ imponit necessitateꝫ: qa que sunt in ipsa intēporaliter ꝛ simpṙ ꝛ imobiliṙ fm ꝙ descēdunt ex ipsa sic fiunt plus: ꝛ plus temporalia: ꝛ multiplicia: ꝛ mobilia: ꝛ ɔ̃tingentia. Argumētatio autē illa ꝓcedit ac si ꝓuidentia causans omnia faciat per seipsaꝫ ꝛ auferat modū causalitatis ab omnibus causis scđis ꝛ iferioribꝰ. Et ideo lꝫ sit imobile id qđ futurum est fm ꝙ p̃sciētia est de ipso nō ɔ̃sequitur hoc ꝙ simpliciter sit mobile: qa iudiciū rei simpliciter est fm causas primas: que quādo sunt ɔ̃tingentes simpliciter ɔ̃tingens est. Et quādo sunt necessarie tunc ēt ipsa res simpliciter est necessaria: ꝛ ideo nō est ɔ̃dictio in hoc ꝙ p̃scientia sit imobilis de rebus: ꝛ res in re sint mobiles ꝛ cōtingentes: sicut non est aliqua oppositio in hoc ꝙ p̃scia intēporaliter est de rebus: ꝛ tum res temporales sunt in seipsis. ¶ Solonem autē que inducta est ego non iudico approbandam. Sed potius dicēdum est hic mō hoc dicto. qa sic non perit casus: nec perit liberꝫ arbitrium: nec perit ɔ̃silium: nec omnia hoc mō attingunt finē in natura ordinatū sicut probant obiectiones inducte. Nos tamē de manifestorꝫ cā istā tangemus in tractatu sequēti. ¶ Obiectiones aūt ex Aulē. inducte oīno nulle sunt: sicut ꝛ ipse testaꝭ: qa cū dr̃ ꝙ destruitur casus ex hoc ꝙ oīa habēt finem nihil est dictū: cuꝫ nos cōcesserimus ꝙ casus sortiē fineꝫ sed per accñs: ꝛ finis per accidens est aliqs finis. ¶ Cum aūt dicit ꝙ nostra positio nō variat finem: falsum est absolute qa cū nos ponimus ꝙ aliquis vadat ad villā intētione argētum recipiendi. Et hoc ɔ̃tingens vt in pluribus: ꝛ si ponimus ipm ire accepturū argentum sine scitu suo: ꝛ preter hoc ꝙ vadat pp hoc ꝛ hoc cōtingens in paucioribus. ꝛ qđ mirū si positio variat nām contingētis ꝙ variat etiā intētionē finis. Sic ergo ꝛ in vno istorum incidit casus ꝛ fortuna: ꝛ nō in alio. Hec igiṫ de casu ꝛ fortuna an sint ꝛ qđ sint: ꝛ qualiter differant: ꝛ ad quas causas reducantur dicta sint nobis sufficienter quo ad nostraꝫ intentionem qua volumus hic loqui de ipsis.

¶ Cap. xxiiᵐ. Qꝫ nō sint nisi quatuor cause: ꝛ ꝙ physici est oēs illas cognoscere.

Q Uot Quidē igitur sunt cause ꝛ ꝙ tot sint numero modi causarꝫ quot diximꝰ manifestum est ex p̃habitis. Sed ꝛ hic de hoc inducemus quādā rōnem. lꝫ enim ꝓpter qđ sit idem cū cā nl nobis est notius quia cum querimus de cā querimus pp qđ. Cōprehendit autem pp qđ oīa genera causarꝫ: ꝛ non cōprehendit plura genera q̄ꝫ quatuor: que dicta sunt. siue eniꝫ queramus cām in imobilibus que sunt diuina ꝛ mathematica: siue q̄ramus pp quid de mobilibus que sunt physica: non querimus nisi aliquā causarꝫ q̄tuor. ¶ In mathematicis eni q̄rētes cām formalē vt quid sit rectū vel qđ sit etiā mensurabile: aut cuiuscunqꝫ alterius querimus diffōnem formaleꝫ reducimus qōneꝫ ad vltimuꝫ pp qđ qđ est causa formalis in qua stat resolutio: sicut nos supra docuimus. sed nō requirimus ibi mām qa abstracta sunt mathematica: nec querimus ibi mouentē: qa etiā a motu mathematica sunt separata: nec querimus ibi finē: qa finis fm rōnem mobilis ꝛ digni nō est nisi i mobilibꝰ. ¶ Sed querēdo de mobilibꝰ physicis pp qđ reducimus in mouētem cāꝫ que est effitiēs: sicut cū querimus pp qđ certauerunt vel qđ mouerit eos ad certamen: dicimus qꝛ furati sunt volētes ꝙ furtum sit cā mouens ad certamē: vel querimus pp qđ certauerint querentes finē: dicimus vt dn̄enꝭ. Aut si querimus cām in his que fiunt reducimus aliqū cām in mām: q̄ꝫ manifestū est ꝙ cause sunt hee que dicte sunt: ꝛ tot nūero: q̄t dicte sunt. ¶ Quoniā aūt cause quatuor sunt: de oībus erit cognoscere physici: cū eni querimus pp qđ ipse hꝫ reducere questiones ad causas physicas oēs: ꝛ ideo demōstrabit mām ꝛ spēꝫ siue formā: ꝛ mouētem ꝛ finē: cuius cā fit hoc qđ fit. Sed in physicis tres cause multotiens coincidūt in rem vnā fm rōnem: lꝫ nō coincidant in vnū modū causalitatis: qa modus causalitatis

eorꝫ

oriunꝭ ē hmō q̄ꝫ i hoibꝰ: ꝛ i hoibꝰ melius magis q̄ꝫ i aliis alterꝰ cōplexio.

Iudiciuꝫ rei simpṙ est fm cās primas.

Solō lᵃ qꝛ nō iudicat approbādā ē ista cap. io.

Solō ad obiectiōes iductas ab Aui. supra cap. io.

Tex. c. c. 68.

Tex. c. c. 69. Finis fm rōnē nobil. ꝛ digni non ē nisi i mobilibꝰ. cogita ista de diuinis.

Tex. c. c. 70.

Quo finis et for^a sint idez numero.

eoꝝ oppositus est: lz res causaꝝ nõ sint opposite semper. In physicis enĩz qditas qua aliqd est qδ est que est forma τ cã finalis cuius cã fit hoc qδ fit: vna res est nũero semp lz dif- ferat fm rõnem causalitatis: qm̃ idez qδ est forma faciens actu esse mãm: τ qδ est qditas rei causans sibi rõnem τ spe- ciem est finis fm ꝙ est terminãs motum efficiẽtis: qui itẽ- dit ipm fm esse qδ hz in mã. ¶ Et sic patet ꝙ vna res nũe- ro τ subã est τ finis τ forma: lz diuersificetur in esse τ ratione. ¶ Efficiens autẽ in naturis nõ est idem numero cũ forma τ fine sed semper est idem specie: si sit efficiens vniuocum.

Quã efficiẽs idẽ spẽ sit cũz for^a τ fine. vide cõ. p h cõ- mẽtũ. 24. 12. metaphysice.

¶ Aliud eni efficiens qδ nõ efficit vniuoce nõ est ita vniuo- cum eo ꝙ nõ est ɔiunctum materie: sicut id qδ agit vniuo- ce. Habet tñ hic dubitationẽ in his que fiũt ex putrefactio- ne: sed illa dubitatio explicari põt in quarto metheoroꝝ. Sed qδ ad istã sufficit intẽtionẽ est ꝙ spẽs illoꝝ est quodã modo fm ɔñtiã in causa putrefactoꝝ seminali: sicut τ alioꝝ generatoꝝ species mouẽs est in semine. Sũt. n. semina reꝝ reducta ad spẽm eoꝝ quoꝝ sunt semina fm originẽ τ finez. Semen eni nõ nominat aliqd in natura cõpletũ: sed poti^9 id qδ est via ad alterũ. Et ideo finalis intẽtio nature in se- mine nõ est forma seminis fm ꝙ semen est sed potius for- ma rei cuius semẽ est. ɔuenit ĝ non semp efficiens vniuocũ in numero rũ forma: sed semp ɔuenit in specie. sicut pz cum hõ generat hoiem. ¶ Cũ enim hõ pducit hoiem forma ho- minis mouẽs est in gñatione τ est intenta a generante sicut finis. τ est eadẽ que facit actu esse mãm. generãt autẽ homi nem et sol τ calor aliorum corpoꝝ celestium: sed nõ est vni- uocum nec hñs eandẽ mãm cũ generato: τ ideo diximus in principio istius libri scdi ꝙ nõ est adeo physicuz queadmo- dũ generãtia inferiora. Nos aũt diximus ꝙ coincidũt mul totiens tres cause in vnũ ꝯseruando nos fm sniam Arist. τ a generãte equoce: τ a generatis ex putrefactione: τ etiã qñ finis naturalis alicuius est generãtia: τ alicuius rei genera

Vide Cõmẽ- tatorẽ hic. Tex. τ. c. 71.

te. Gñantis eni finis est per gñationẽ venire in perfectio- nẽ suam vltimã: que est qñ põt facere tale alterũ quale ipm est. Sed finis generati est venire in perfectionẽ suã primaz que est esse actu fm formã nãlem. ¶ Physicus autez tenet ɔsiderare mouentia quecunqz mouẽt mota: quecũqz autez mouẽt nõ mota sed oĩno imobilia sunt nõ pertinẽt ad consi derationẽ physicã. nisi qñtuz ad motũ referant: talia eniz in seipsis nõ hñt pn^m physicuz motus: qδ est natura mouẽs: sz potius mouẽt per intellectũ: sicut diximus a pn^o huius scdi libri: cũ talia mouent: sed sunt imobilia. Et ideo tria nego cia sunt ẽẽntialiũ partiũ pbie: quedã eni pars est circa imo- bile fm eẽ τ fm rõnẽ: sicut est negociũ diuinũ. Et qdã pars pbie est circa id qδ fm esse qdem est mobile: τ fm rõnem i- mobile τ icorruptibile: sicut scia mathematicoꝝ. ¶ Tertia autẽ est pars realis pbie circa spẽs mobiles τ corruptibiles

T. τ. cõ. 72.

fm esse τ fm rationẽ: sicut est physica. ¶ Ergo ppter qd in questiõe physica reddit a physico resoluente questionez in mãm: τ in id quod qd est: hoc est formã τ in primũ mouẽs. Illi eni qui loquunt de generatione rerũ maxime hñt consi derare huiusmodi causas querentes quid post aliqd fiat: hoc est qd effectus: postqz causam querentes qd fuit pmuz efficiens τ quid primum sustinuit passionem: hoc enim est materia prima τ veniant de causa pma ad scdam: τ de scda ad tertiam: τ sic semper cõsequenter vsqz ad vltimum que-

Tex. τ. c. 73.

situm. ¶ Duplicia aũt sunt principia mouentia queadmo- dum diximus. quoꝝ alterũ est physicũ τ alterũ nõ: qδ nõ habet in seipso principium motus qδ est natura: huiusmo- di autez est illud qδ mouet imobile manẽs penitus qδ mo uet τ nullo modo moues: τ hoc est oĩum primũ in ordie mo-

Tex. τ. c. 74.

uentium. ¶ Et oportet scire ꝙ sicut ppter quid interrogan ti physicus reddit has causas ita ɔsiderat formam que est quiditas rei que aliqd erat esse: hoc enim est in physicis fi- nis: τ cuius causa fit hoc qδ fit. hanc eniz oportet cognosce- re physicum si vniuẽr τ penitus vult reddere causam ad p- pter qd interroganti: sicut respondet materiaz quãdo dicit ꝙ ex hoc materiali necesse est hoc esse: aut semper: aut sicut frequenter. Si hoc materiali supposito opz hoc fieri. sic cõ- tinuo ex premissis ppositionibus suppositis: τ de forma rñ- det dicens. ꝙ hoc est qδ aliquid erat esse ppter formam et quiditatem: τ ppter finem dicit dignius esse sic qz alio mo- do. Dignitas enim finis est in physicis: eo ꝙ nã nihil agit ociose vel frustra: que dignitas finis non attendit in alijs. Cause tamen iste non sunt reddende simplr: sed potius fm ꝙ pportionantur subẽ vniuscuiusqz rei naturalis. Si enim aliquãdo queratur de causa efficiente: cum efficiens causa fm se non sit ppinqua causa quare forma sit in materia: vel finis. oportet reddere efficientem put est sub intentione fi- nis mouentis. Nõ enim esset respõsio sic cõpetens ad iterro gationem qre est domus qδ diceret ꝙ habet artificem: sed oportet ꝙ dicatur qa artifex intẽtione defensiõis a pluuia: τ ɔtinendi diuitias fecit eam. Si autem aliquãdo sufficit rñ dere solam causam efficientẽ: tamẽ etiam tũc habet in se or dinem ad finez: vel questio est de causa finis sicut queritur quare sanatus est iste: τ est supponẽs finem qstio ista: τ que- rit de efficiente: τ ideo ɔgrua est respõsio dicẽs simplicẽ cãz efficiẽtem valet qa talem bibit medicinam. Medicina eiz fm se effectiua est sanitatis: τ hoc mõ oportet cõsiderare in oĩbus causis ꝙ respõdeatur ad qstionẽ physicã: put habẽt ad subam vniuscuiusqz rei proportionem. Sũt tamẽ qui di cunt ꝙ hoc non sit intelligendũ nisi de fine: qδ Arist. dixit ꝙ non simpliciter assignãda est causa: sed ad vniuscuiusqz sub stantiam: sed primum mihi videtur magis.

¶ Tractatus Tertius Scdi Libri Physicoꝝ: de eo ꝙ natu ra agit ppter aliqd: τ de necessario prout est in physicis.

¶ Cap. p^m. De rationibus eorum qui negant naturaz age- re propter aliquid quod agit.

D **Icendum aũt deiceps** Tex. τ. c. 75.

Primuz erit: quoniã natura est de nume- ro causaꝝ que sunt ppter finem determia- tum: postea autem dicẽdum est de necessa- rio qño se habet in physicis: τ tunc termi- nabit nostra intẽtio in hoc nostro libro 2°. Omnes autẽ antiqui physici inducũt se in cãm istam que est necessaria ex parte materie sumpta: τ ne- gant cãm finalem: dicẽtes ꝙ natura nihil agit pp finem de- terminatũ: sed cogit hoc vel illud facere ex necessitate ma- terie. dicẽtes ꝙ hoc vel hoc ex necessitate sit τ fiõt ex neces- sitate: τ fieri apta nata sunt hoies vel asini: vel lõga: vel bre- uia: ppter mãles dispõnes que cogunt iclinãdo ad hũc effe ctũ plus qz ad aliũ: sicut ꝙ calor talis est: vl frigus huiusmo di est mã. Si eni aliam aliquã cãm qz mãlem dicũt necessita rem eẽ rerũ nãlium: quãcũqz illam tñ tãgũt τ finõt se gaude re: in hoc nõ pergrentes veritatẽ de ipsa: volẽtes sic euade- re aliquas difficultates: τ de lõge inspiciũt eam sicut fulgur micãs qδ subito cadit extra visum intuẽtiuz: tãgũt causam efficiẽtem obscure: ita ꝙ aliqs eoꝝ dicit eã eẽ ɔcordiã τ dis cordiã: sicut Empedocles. Aliqs autẽ dicit eaz esse intelle- ctum agẽtem: sicut Anaxa. ¶ Oppositionem habet aũt fm

Tex. τ. c. 76.

dictos physicos querẽtes qd phibet nãm operari ex necessi tate materie: τ dispositionum in materia inuẽtarũ τ non pp aliqd ꝙ finis sit a natura intẽtus: sicut dr ꝙ pluit Juppiter: qui fm vulgus deus fuit regẽs oẽ qδ est τ hoc nõ facit Jup- piter aliqδ intẽdẽdo. Nõ eni intẽdit in vere ꝙ per pluuiam frumentuz augmentet: sed ex necessitate materie pluit. Cũ enim per euaporatiões aq ducta est sursuz ad locũ frigiduz opz eã ibi inspissari ex frigore τ ɔgelari: τ postqz ispissata est vel ɔgelata: tunc igit liqda accipiat formã grauis aque: τ iõ pluuia descẽdit deorsuz ex necessitate τ si tũc casu inenit se- getes augmẽtat eas. Si aũt hoc Juppiter facerer sic hñs i- tellectũ fm puidẽtiã deoꝝ: tũc nõ aliquãdo destrueret sege- res per pluuiã: sed tñ hoc accidit qa aliqñ per pluuiã putre- scit τ perdit frumentum in area: sicut qñ plus solito pluit in messe. Et in hac snia videt fuisse Seneca: qui in lib^o de nã- libus qstionibus sic dicit de Joue: vis nature Jouis prece- ptũ τ pmissio est nec aliter ista dĩ facere: nisi qa ex necessita- te fiũt nature quã istuit Juppiter: cũ ipse sit oĩmodo toti mũ do puidens: vel forte totus mũdus partib^9 suis inductus. ¶ Querũt aũt dicti phĩ dicẽtes: ꝙ sic in trãsmutatiõe eĩnto rũ ea que fiũt ex neeitate fiũt: qd phibet ꝙ ea que fiũt i aia- libus sic fiãt ex necessitate materie: sic dẽtes anteriores fiũt tenues in acumine τ acuti ita ꝙ cibũ faciliter diuidant: et maxillares dentes qui τ molares dicunt fiunt lati vtiles ad ɔterendũ τ molendũ cibum: nõ pp hoc ꝙ nã has vtilitates

intēdit in formā dentiū: sed qa talis erat mā in dispōne sua diuersa. oportuit taliṩ formatos dentes fieri ex ipsa: ꝛ conue nit ꝙ iste facti sint tertio: ꝛ acuti ante in ore. Siliṩ dicunt ꝙ oīa fiunt quecūqȝ fiunt in partibus aīaliū. oēs enim fiūt casu ꝛ per accidens: ꝛ nō ex intentiōe quecunqȝ videntur fieri de terminate necessitate pter hunc finez. ¶ Sȝ tm̄ debēt eē differētie ꝙ quādo casu apta cōiunguntur que ex ꝯrietate materie se nō corrūpunt tūc saluantur: sic quādo fiūt illa que dicuntur fieri consueto cursu nature. Qñ aūt casu ꝯiunguntur ea que non sunt apta ꝯiungi: tunc ex ꝯrietate materie corrūpuntur ꝛ nō saluantur: sicut Empedocles dixit vaccas vitipas siue virigenas vel vnigenas ꝛ bouigenas: que erant de genere hominis: seu viri superius ꝛ īferius de genere bouis. quē poete minotaurum vocauerūt. quem interfecit Theseus. Ille enim nō est saluatus vt sīlia sibi pduceret in specie nāe: qa fuerūt ꝯria ipsum corrumpētia: vt dixit Empedocles: ꝛ de alijs mōstris nature sīlis est per oīa rō. Iste igitur rōnes sunt que induxerūt antiquos dubitare de fine nature: ꝛ similes his quas poni per singula non oportet.

¶ Cap. 2m. De rōnibus īductis ad hoc ꝙ nō ꝓpter finē determinatū operetur natura: ꝛ de similitudine nature ꝛ artis.

Tex. c. co. 77.

Sed ipossibile Est ꝙ tes nāe modus istū obtineant: qa sicut ꝯdēnamus eos qui casuz negāt esse in natura: ita condēnamus etiā eos qui oīa naturalia dicūt fieri a casu: sicut isti dicūt quos nup idurimus. ¶ Oia enim nālia sicut ꝛ ea que idurimus ꝛ de pluuia ꝛ mēbris aīalium: aut semp fiūt aut frequēter. Sed ea que fiūt de numero eoꝝ que fiūt casu ꝛ fortuna nullū fit semp vel frequenter sicut ꝯstat ex supius habitis: ergo ea que fiūt a nā nō fiūt casu et fortuna. Nō enī a casu ꝛ fortuna est ꝙ pluit multotiēs i hyeme: sed aliqd rōnis hēt ꝙ dicerent ꝙ casu ꝛ fortuna plueret qñ sol est iuxta canē in diebus canicularibus: qa lȝ hoc fiat a nā tm̄ fit raro. neqȝ hēt rōnē ꝙ dicāt cauma siue estū casu fieri in diebus canicularibus: qa hoc fit frequēter. Sȝ aliqd rōnis videretur habere si dicerēt casu fieri cauma siue estū quādo fit in hyeme: qꝛ cū casualibus in hoc cōuenit ꝙ hoc fit raro: qꝛ sua cā ꝯcurrit raro. ¶ Si igitur oia nālia aut a casu videntur fieri: aut a nā pp aliqd operāte ꝛ finem intēdente: ꝛ īpossibile est ea fieri a casu ꝛ fortuna: necessario fiūt a natura determināte finē in vnoquoqȝ eoꝝ intēdente. Huiusmodi enim oia que semp vel frequenter saluata sunt a nā sunt: quēadmodū etiā antiqui affirmabāt: qui casuȝ ꝛ fortunā causas reꝝ eē dicebant. ergo oia nālia sunt pp aliqd ꝛ habēt finem determinatū. ¶ Sūt autē qdam Peripatheticoꝝ qui calūniantur exemplū a nobis inductū quādo dirimus ꝙ pluuia est pp messes. ¶ Dixit enim Alexāder pluuiā nō pp messes esse: qa messes nō sunt a natura sed ab arte: sed tm̄ plurima eoꝝ que sunt ab arte cōplet nā: siue hoc fit qd dicit siue non: nō pertinet multū hoc ad nostrā intētionē. Nos enim nolumus hoc inuestigare nisi ꝙ pluuia ē pp aliqd sicut ꝛ alia q̄ sunt a natura. vñ si finis eaꝝ nō sit messis est tm̄ aliqs alius: sicut forte est equalitas gñationis in'elātis per eqles eoꝝ trāsmutationes: sicut in libro metheoroꝝ demōstrare habemus. ¶ Amplius in quibuscūqȝ est finis determiātus omnis quecūqȝ fiūt sic fiunt: siue priora sint siue lōgiora sint a fine: siue ꝯtīa que sunt fini primiora: ea si fiant pp finē illū ꝛ illius causa. Nō aūt agunt aliqua siue ab arte siue a nā nisi fm ꝙ sunt apta nata agi vt attingant finē pp quez sunt nisi aliqd impediat. ergo vnūquodqȝ eoꝝ agitur ꝓpter illud vel hoc determinate: ꝛ aptū natū est fieri pp illud qd est determinatū finis eius: sicut enī efficiēs primū pmo ꝯstituit finez aliquē in quē dirigit ꝛ producit opus: sic etiā ipsa res per sīlitudinem quā habet ad finē ex cōfuso habitu finis qui est in mā ex primatiōe. sicut diximus in pmo libro tendit in eūdē finē p aptitudinez nature: ꝛ iō verū est ꝙ sicut fit ab efficiente: ita aptū natum est agi: qꝛ aliter occasio non esset nālis: sed ꝯ nām sic sȝ lapis ꝓbarī superius. exēplū autem est in domo que si a nā enim esset aliqua res nature absqȝ dubio fieret: sicut mō fit ab arte cā eiusdē finis. Sīr econuerso si ea que sunt a nā etiā fierent ab arte artifex ipsoꝝ dirigeret ea in eosdē fines i q̄s nunc diriguntur a natura: ꝛ easdē retinerēt aptitudines ex parte materie: pter hoc solū ꝙ forma artificialis esset a princi-

plo qd est extra mām operans: sed naturalis eēt a pricipio operante intrinsecus: ꝙ vtrūqȝ eoꝝ esset pp alterū operans qd est determiatus finis in quē producit opus. ¶ Oino autē siue vniuersaliṩ loquendo duplex est ars mechanica: qm̄ quedam perficit que forte natura cōplere nō pōt: quedā autem nām imitatur in hoc ꝙ finē prestituit in quē dirigit opus suum. Si igitur innegabile est ꝙ ea que fiūt per artē fiunt pp hoc q̄ sunt fines determinati rex artificialiū: sic ops ꝙ ēt ea que sunt a nā sint pp aliquos fines determinatos: qꝛ nunqȝ posset fieri ꝙ id qd casus incipit posset cōpleri ab arte aliqd intendēte nec mutari ab arte aliqd intendente. Si. n. sanitas fieret a casu nō posset perfici a medico nature defectus nec iuuari: ꝛ sīr si animal fieret a casu nō posset hoc ars imitari. Cuius rō est: qꝛ casualiū ꝛ fortuitorum finis semper est ex operantem ꝛ accītalis. Artificialium aūt ipossibile est finē esse extra operātē ꝛ accītalē: ergo ipossibile est per artē mutari vel cōpleri opus casuale vel fortuitū. ¶ Amplius ars nō est nisi eoꝝ ad que sunt ordinata principia artis: sed ad id qd est per accñs ꝛ improuisum ipossibile est ordinare artis pncipia: ergo ars nō est de eo cōplendo vel imitando: qd est p accidēs ꝛ improuisum. Sūt enī per accidēs ꝛ improuisum oia casualia ꝛ fortuita sicut clarū est ex superius determinatis: ergo si opus nature est casuale ipossibile est ꝙ ars operetur ad ipsū vel cōplendo vel mutando. ¶ Manifestū est igitur ꝙ ea que sunt fm nāz pp hoc fiunt: eo ꝙ sīr se habēt ars ꝛ nā ad se inuicem tā in his que fiunt fm artē q̄ in his que fiunt fm naturā posteriora ad priora: posteriora autē vocamus finem: ꝛ priora ea que fiūt ꝓpter illū mouentia mota. ¶ Est autez maxime manifestū ꝙ natura agit ꝓpter finē determinatuz in aīalibus brutis: que diuersificantur ab hoīe i hoc ꝙ nec q̄rentia cām: nec deliberantia faciunt opera sua: ꝛ hoc cū ita directe ad finem terminatū dirigūt opera sua: qd ēt qdam dubitauerunt an operarentur ab itellectu aliquo qui eēt i ipsis aut quodā alio pncipio finē precipiētē: que tm̄ dubitatio per hoc determinatur ꝙ si operarentur ab intellectu vel pncipio p̄concipiente: diuersificarentur opera eoꝝ sed nō diuersificantur: qꝛ imaginata ab vno non sunt imaginata ꝛ precōcepta ab alio: sicut videmus hoīum opera diuersificata. Oportet igitur ꝙ oia que sunt vnius nature aīalia instinctu nature similiter operentur que operantur: sicut etiā ī pncipio huius sciē determinauimus ergo instinctus nature eoꝝ est pp aliquez finem determinatū: ꝛ sic natura ꝓpter aliqd operatur: talia autem aīalia sunt sicut araneę ꝛ formice ꝛ huiusmodi minuta aīalia: in quibus ꝯstat ꝙ nō est cōceptio nisi parua ꝛ tm̄ ad finez operantur. Si aūt paulatim ꝓcedamus ꝯsiderantes opera vegetabilium in que plus instinctū nature sequuntur de facili percipere possumus etiam in illis que agūt ꝓpter aliqd ea que agunt. sicut ꝙ producunt folia vt cooperimēta sint fructuū: ergo quecunqȝ naturaliter faciunt ꝓpter aliquem determinatum finem faciunt. Scimus enim ꝙ hirūdo ꝓpter finez determinatum facit nidum: ꝛ aranea telam: ꝛ plante folia: ꝛ ꝓpter aliquid habent radices deorsum: ꝛ nō sursum: qꝛ nutrimētum est in terra qd sugūt per radices: ꝛ sic vegetantur: ergo manifestū est ꝙ cā huius que finalis est in his ē q̄ fiūt fm nām. ¶ Quia vero natura duplex est ꝛ dicitur: alia enī est materia: alia forma: finis autē in naturis forma est sicut cōstat per ādicta erit forma cā finalis cuius grā sunt ꝛ fiunt q̄cūqȝ sunt ꝛ fiunt in nālibus ante forme adeptionem.

Tex. c. 78. *Tex. c. 80.* *Tex. c. co. 81.*

Tex. c. c. 77. *Opīo Alexandri.* *Idez Cōmētator hic. Tex. c. c. 78.*

¶ Cap. 3m. De probatione ꝙ natura agit propter finem determinatum ex peccato qd accidit in opere eius in quo etiā est de diuersitate munstrorum.

Idem Autē qd nūc ꝓbauimus ex similitudine artis ꝛ operibus aīaliuz et vegetabilium ꝙ s. natura operetur ad finem intētuz ꝛ determinatū: probabimus adhuc ex eo ꝙ accidit peccare in natura sicut ꝛ in arte: qd non accideret si natura nō ad finez determinatum dirigeret opus suum. Si enim finis non sit: ad nullum finez dirigitur opus. ergo qualecunqȝ fiat opus semper indicabitur rectuz: sicut est videre in finibus casualibus. ¶ Si enim non accidant illi fines nō propter hoc iudicabitur peccatum in opere: ꝛ similiter tum forma in natura sit finis: si non sit finis determinatus rebus naturalibus non haberent etiam formam determinataz: ergo siue vnā

sine aliam contingant formam nullum in eis iudicabit pec-
catum quod falsum est: quia peccatum fit tam in his que sm
artem sunt quam in his que sm naturam sunt: ⁊ hoc apparet tam
in arte que imitatur naturam in opere non naturali: quam in il-
lis que perficit opus nature ⁊ iuvat naturam in opere natu-
rali. Et exemplum primi horum est quod aliquando non re-
cte scribit grammaticus: ⁊ tunc propter omissionem alicuius
principiorum artis non pervenit ad finem orthographie: quia
grammatica quantum ad orthographiam scientia est recte scri-
bendi. Exemplum secundi est quod medicus aliquando propter
omissionem alicuius principiorum potavit eum scamonium
non recta portione. Cum ergo ars imitetur vel compleat
naturam accidit etiam peccare in natura: quando scilicet natura ope-
rans propter corruptionem alicuius principii naturalis non
pervenit ad finem intentum a natura. Si igitur sunt quedam
que fiunt sm artem in quibus tum recte fit non habet rationem
rectitudo: nisi quia debitum sibi finem directe attingit ex inten-
tione artis: ⁊ non peccatur in eis nisi tamen alicuius finis gra-
tia fiunt: sed fallit ita quod finem debitum non attingunt pro-
pter alicuius principiorum corruptionem. Similiter utique fiet
in physicis: quia quicquid ibi recte fit non habet rectitudinem:
nisi ex proportione ad finem debitum quem attingit: ⁊ cum
peccat peccatum suum perpenditur ex hoc quod finem illum non
attingit propter corruptionem alicuius principii naturalis.
Monstra enim sunt peccatum illius quod in natura est propter
aliquid. Fiunt autem monstra ut in genere dici potest propter
quatuor causas: que tamen sub se multas habent particula-
res causas. Aliquando autem fiunt propter materie diminu-
tionem. Aliquando propter materie superfluitatem. Aliquando propter
qualitatum improportionabilitatem ad materiam. Aliquando
autem propter continentis malitiam. Propter materie au-
tem diminutionem fiunt tripliciter: sm quantitatem magnitu-
dinis membrorum tantum: ⁊ non sm numerum: ⁊ aliquando sm quan-
titatem magnitudinis ⁊ sm numerum simul: aliquando au-
tem sm numerum ⁊ non sm magnitudinem. Ea autem
que fiunt sm quantitatem magnitudinis duplici ex causa fiunt.
Fiunt enim ex diminutione materie: aut debilitate virtutis
formative que non potest formare nisi partem de materia ⁊
reiicit aliam. Ea autem que fiunt sm diminutionem si-
mul ⁊ numerum: absque dubio propter utrasque causas fiunt scilicet
quia diminuta est materia ⁊ quia debilis est virtus formans. Si
autem fortis esset virtus formaret membra in materia da-
ta ⁊ attraheret aliam materiam in augmentum. Que autem
fiunt ex diminutione numeri ex utraque causa sigillatim fie-
ri possunt. scilicet ex defectu materie: vel quia virtus sibi datam ma-
teriam preparatam convertere non potest nec mutare. Et
huiusmodi signum est quod precipue deficiunt membra longe a
corde ⁊ epate distantia: in quibus precipue situm habent vir-
tutes membra formantes. sicut deficiunt manus vel pedes
vel aliquod extrinsecorum membrorum in capite. Que autem defi-
ciunt in membris: vel in toto deficiunt quasi sint abscisa: vel
deficiunt ab actu: eo quod sint curva ⁊ mollia que actum susti-
nere non possunt. Ex superfluitate etiam in genere fiunt tri-
pliciter: aut enim in sola excedunt magnitudine: aut in nu-
mero solo: aut in numero simul ⁊ magnitudine. In magni-
tudine autem sicut nascuntur infantes: vel totum corpus: vel
aliquod membrum habentes enorme. Et hoc contingit ex
duplici causa: aut enim contingit propter fortitudinem vir-
tutis ⁊ abundantiam materie simul: aut contingit solum pro-
pter materie abundantiam: propter hoc quod virtus sit ultra mo-
dum intensa. Signum autem primi est quando totum corpus
enorme est: sed tamen habet omnia membra respondentia si-
bi ⁊ proportionata adinvicem. Signum autem secundi est
quando corpus non habet membra sibi proportionata: sed unum
est enorme: ⁊ aliud non: quia quando virtus est proportiona-
ta ⁊ non materia: tunc virtus non potest omnia formare equa-
liter: ⁊ ideo habilem materiam melius format quam inhabilem.
Est autem sicut prius diximus materia exteriorum in qui-
bus minus potest formans virtus quam in interioribus: pro-
pterea quia plus distant a membris in quibus sita est vis for-
mativa. Aut excedunt in numero solo quod convenit semper pro-
pter materie prime spermatis abundantiam ⁊ virtutis for-
titudinem. ⁊ habet istud tres modos. Aliquando enim abun-
dans est membrum debitum ⁊ tamen abundat: quia ante

Tex. 4.c. 82.

Monstra propter quatuor causas in genere fiunt.

Monstra ex parte diminutionis materie tripliciter fiunt.

Monstra ex superfluitate materie fiunt tripliciter.

tempus oriuntur: sicut convenit in infantibus ⁊ aliis quibus-
dam qui cum dente parvo vel pluribus nascuntur: propter
abundantiam caloris ⁊ materie circa mandibulas. Et ad
istud pertinet nativitas natorum cum pilis magnis ⁊ ascel-
larum ⁊ multitudine capillorum in capite: quod propter forti-
tudinem cordis convenit ⁊ propter terrestreitatem fumorum
a corde ad exteriora expulsorum ⁊ iam meis temporibus pre-
sentata fuit puella que nata fuit dependentibus uberibus:
⁊ cum pilis inguinis ⁊ ascellarum: ⁊ fatebatur mater eius
etiam quod patiebatur resolutionem menstruorum quod absque
dubio accidit propter fortitudinem caloris formantis ⁊ ma-
turantis. Aliquando autem est membrum propter abundan-
tiam materie. Aliquando autem fit bicorporeum superius
vel inferius sicut accidit de eo qui fuit natus cum duobus
capitibus: ⁊ postea continuata erant duo corpora in collo ⁊
in dorso utriusque: ⁊ inferius videbatur unum corpus. Ali-
quando autem visus est natus econtra: qui quatuor habuit
crura ⁊ vultum ⁊ continuum corpus apparuit in superiori par-
te: quod absque dubio contingit ex divisione spermatis in ma-
trice. Sic etiam fit geminorum nativitas qui in una cella ma-
tricis nati inveniuntur. Sunt enim quedam mulieres ⁊ que-
dam animalium que multum in coitu delectantur: ⁊ in de-
lectatione illa movetur matrix cum sperma infunditur ner-
vis sensibilibus eius ⁊ in motu illo dividitur sperma. Cum
ergo divisio tota perficitur tunc fiunt gemini: si coalescit se-
men in fetum. Si ergo divisio non perficitur: sed sperma quasi
ramificatur: tunc fiunt bicorporea animalia: subtus vel su-
pra: vel etiam in medio sm modum per quem dividitur sper-
ma: ⁊ ideo quidam inveniuntur cum duobus ventribus: qui-
dam autem cum tribus vel quatuor brachiis: ⁊ sic de aliis
diversitatibus medii corporis. Iuxta autem modum me-
dium istius divisionis inveniuntur quidam nati cum multis
foraminibus: sicut sunt ora: ⁊ multis linguis in uno capite:
sicut aliquando presentatus fuit quidam temporibus nostris
qui habuit .ii. linguas ⁊ .ii. ora ⁊ labia incompleta .xx. ⁊ fuit
mortuus antequam nasceretur. Ea autem que fiunt propter qua-
litatum improportionabilitatem sunt sicut nimia macies ⁊
nimia pinguedo: quorum sic primum ex nimio calore: ⁊ secundum
ex nimio frigore: ⁊ si iunguntur qualitates contrarie quarum
utraque sit complexionalis ⁊ terminans: tunc convenit nasci
hermaphroditos ⁊ virtus formativa satisfacit utrique sexui tam
in membris exterioribus quam interioribus: sunt ad visum pro-
bavimus in quibusdam esse utrunque sexum: ita quod a sapien-
tibus discerni non potuit quis prevaleret: ⁊ dicitur de qui-
busdam quod in coitu ⁊ succumbunt ⁊ incumbunt: situs enim
membrorum genitalium non impedit hoc: quia situs membri
virilis est super nervum coxe: ⁊ situs vulve mulieris est infra
anum. Propter autem malitiam continentis peccata fiunt
dupliciter sm duplex continens. Est enim continens sicut
pellis que dicitur secundina: ⁊ est calor terminans continens
habens in se virtutem celestis circuli qui est primum circun-
dans. Ex ruptura autem secundinarum fit multiplex mon-
struositas: quoniam enim materia defluit ⁊ sic deficit mem-
brum vel curvatur: vel grandescit: vel discontinuatur: vel dislo-
catur a membro sibi vicino: ⁊ aliquando confluunt sperma-
ta diversorum fetuum: ⁊ tunc conglutinantur duo corpora
sunt in loco illo. Ex malitia autem continentis se in cele-
stem effectum ⁊ terminantis fiunt impressiones diversarum for-
matum: que competunt diversis speciebus animalium: sicut
porce parientes porcellos quorum capita sunt humana: et
sicut est de vaccis quas ponit Empedocles ⁊ huiusmodi: hec
enim ex spermatum commixtione fieri non possunt: quia spermata
valde diversa in specie se corrumpunt invicem ⁊ nihil generatur ex
ipsis: sed potius fit ad constellationem ad illam formam sperma ex
suam qualitatem movente: sicut est quod dicit Ptolomeus in qua-
dripartito: quod in quadam parte arietis luminaribus ⁊ quibus-
dam planetis aliis concurrentibus non potest fieri generatio huma-
na. Si autem essent similia ⁊ vicinarum specierum animalium tunc posset
ex illis generari medium animal: sicut ex equa ⁊ asino fit mu-
lus: ⁊ ex equo ⁊ asina fit burdo: ⁊ ex cane ⁊ lupo: vel vulpe et
lupo: ⁊ huiusmodi. Hec autem iam ad scientiam de animalibus perti-
nent hic interposuimus ut sciatur: non casu ut dixit Empe-
docles talium animalium generationem fieri vel continge-
re. Omnis enim hec monstra peccata nature sunt intenden-

Nota de nativitate geminorum separatorum et coniunctorum quomodo fit coniunctio eorum.

Nota de hermaphroditis

Monstra ex parte continentis fiunt ex duplici causa.

tis finem aliquem quem attingere nō valet ꝑpter corruptionem alicuius ꝑncipij nālis ergo ⁊ in his substātijs de quibus dicit Empedocles ꝙ in pma parte sunt bouigena: ⁊ in alia parte hūt figurā hoīs vel econuerso: si potuerūt venire ad finē aliquē ⁊ terminū quē natura ꝑstituit ⁊ desiderauit: nā dico que fuit vis formās semē: factū est hoc ipedimentū corruptione aliquo ꝑncipioꝝ vt diximus: ⁊ ideo facta sunt monstra: sicut ⁊ nūc ⁊ semper fit corruptio in semie. ¶ Amplius oportet et ꝙ semē sit prius ⁊ postea aial. ⁊ semē facit nā pmo etiaz molle vt sit aptū receptioni figuraꝝ. Hoc autem nō faceret nā tali ordine nisi esset semē ꝑpter aialis generationem: ergo nō est casu. sed ꝑpter finem determinatum. ¶ Quecūqꝫ enim sunt quoꝝ pn^m est a re terminata per nām: ⁊ mot^9 eoꝝ per res a natura terminatas: hoꝝ oium ordo necessariu est ad finē terminatum: talis aūt ꝑcessus est gn̄ationis omniū aialiū: qꝛ est a spermate terminato: ⁊ pmo est molle: deinde conuertit formaꝫ ⁊ maturaꝫ: gratia ipsoꝝ ordo ⁊ generatio ordinata est ad finē in nā determinatū. ¶ Amplius ⁊ in plātis sicut ⁊ in aialib^9 species inest eis pp aliqd qd est finis earum determinatus ꝑpter eādē rōnem lꝫ magis sit occultū ⁊ minus per rōnē colligi possit ꝙ in aialibus: ⁊ sic finis nē terminatus ad quē nā operaꝫ est in vtrisqꝫ. Et ex hac consideratiōe ꝫdicemus Empedocli qui dicit oia hec a casu et recte ⁊ nō recte ⁊ mōstruose: si enī casu sit in aialibus monstrū cuius superiora sierēt hoīs: ⁊ inferiora tauri qd est minotaurus: opꝫ ectā ꝙ casus isc fiat in plantis fm Empedoclē: ita ꝙ aliqn̄ generet plāta cuius vna pars sit vitis ⁊ alia oliua: sed tn̄ hoc non videmus: lꝫ equalr oporteat hoc fieri in plātis sicut in aialibus fm Empedo. ¶ Amplius autē in seminib^9 opꝫ fm Empedo. fieri gn̄ationem: sicut cōtingit a casu ⁊ fortuna: ⁊ nō fieret gn̄atio vnius spēi ex semine determinato: fieret enī sic ex semine hoīs bos sicut hō: ⁊ ex semie vitis ita cito oliua sicut vitis: si nihil eēt agēs in gn̄atiōe rerum nisi casus ⁊ fortuna. ¶ Causa autem subest quare plus mōstra in aialib^9 apparēt ꝙ in plantis quā ignorauit Empedo. Hoc autē est ꝙ mollius est semē aialis: ⁊ plura exigūtur ad terminationē eius ꝙ plāte: ⁊ aial difficilis est gn̄ationis ⁊ plāta similis ⁊ facilis gn̄ationis: ⁊ ideo facilius fit vt corrūpaꝫ aliqd pn^m generatiōis aialis ꝙ plāte. ¶ Oino aūt ⁊ vniuesr sic dicēs casum eē cām reꝝ nālium destruit id qd ē a natura ⁊ nām. Nā nāqꝫ sunt quecunqꝫ ab alio qd hūt in se ipsis ꝑncipio motus ꝯtinue mota in finē aliquē certū ⁊ determinatū veniunt: sicut a pn^o huius scōi ꝑbaꝫ ex diffōne nature: sed que fiunt a casu nō habēt in seipsis pn^m per se mouēs ad finem casualē. cū casualis finis īcidat ⁊ nō sit is agente ad finē illū: finis itē naturalis nō idē est vnicuiqꝫ rei naturali nec cōtingēs ⁊ accn̄talis. qꝛ ille indeterminatus est ⁊ infinitus. Si ergo res nālis est que finē hꝫ certū ⁊ determinatū semper ꝑueniet in eūdē: nisi sit aliqd impediēs qd corrūpit aliqd nālium principioꝝ. ¶ Finis aūt ille qui est cuius gratia fit totū qd fit: fieret absqꝫ dubio casu ⁊ fortuna: si sic fieret incerte ⁊ indeterminate: sicut dicamus ꝙ venit ad nos aliqs extraneus cū balneū nostrū paratuꝫ fuit tanꝙ balneaturus apud nos in nostro balneo cū sibi accidit venire tanꝙ propter hoc operat^9 sit ⁊ aduenerit cū tn̄ nō aduenerit pp hoc: qꝛ nescie aliqd de nostro balneo: sed accidit ei ⁊ nō ordinauit aduentum suū ad hoc vt balnearet. ¶ Fortuna nāqꝫ de numero est illarum causarū que sunt fm accidens: sicut diximus prius: sꝫ cum hoc semper aut frequenter fiat: tūc non fiat fm accidens neqꝫ a fortuna: sed potius fit ab ordinante ⁊ ordinato ad certum finem. In physicis autē semper sic fit nisi aliquid impediat sicut diximus etiam prius.

¶ Cap. 4^m. De solutionibus rationum Empedoclis ꝙ natura potest agere propter finem certum lꝫ non deliberet de ipso nisi cognoscat ipsum.

Inconueniens autē est qd dicit Empedocles ⁊ ceteri dicētes ꝙ casus est causa reꝝ nāliū: ꝑpter hoc ꝙ videt eis nihil operari ad finē certū: nisi ꝙ ꝑconcipit finem ⁊ deliberat de ipso: ⁊ postea cogitando et ratiocinando dirigit opus in finē illum. Et qꝛ natura non habet in se ꝑconceptionem finis ⁊ deliberationem ⁊ ordinē per ratiocinationem: ideo negant ipsam operari ad finem certum ⁊ determinatum: hoc enim est maximum inconueniens: ⁊ instantia huius in arte mechanica. Postꝙ enim aliquis adeptus est artem perfecte non deliberat nec preordinat qualiter fm artis principia operetur. Sicut enim operatio sua est cum addiscit artem: ⁊ est hec operatio tarda sicut apparet in his qui discunt citharizare. Illi enim primo deliberant ⁊ precogitant de proportione chordarum ⁊ que prius ⁊ que posterius sit tangenda ⁊ quantum ⁊ tunc operaꝫ tarde ⁊ cum timore: postꝙ autē didicerit non ꝑcogitat quimo cū precogitate inceperit in artis opere impedirentur ⁊ titubarent: sed moueꝫ ex arte sicut ex natura quadaꝫ: ⁊ hoc modo est de opere nature: qd absqꝫ dubio certissimum est: lꝫ nō preconcipiat: qꝛ habet in se incorporatam artem primi motoris mouentē in eo: ⁊ hoc est ac si nos diceremus ꝙ ars nauigandi que est in anima naute incorporata esset lignis nauis: tunc ars eius incorporata dirigeret nauem sicut modo facit ars naute: sed tanto certius operaretur quāto essentialis esset forma artis nauis magis essentialis ⁊ intrinseca. ¶ Hoc autem maxime manifestum est in medico qui curat seipm fm artem medicine que est in ipso. Ille enim lꝫ inquantum medicus non cureꝫ: sed inquantum eger: tamē curaꝫ per artem que est in ipso ⁊ ars que in ipso dirigit ipm inquātū est eger in finē sanitatis. Huic autē comparaꝫ optime op^9 nature qd hꝫ in se formam agentis primi que est in ipso incorporata ⁊ intranea: ⁊ deducit ipsum ad finem certum ⁊ determinatum. ¶ Ad hoc autem intelligendum sciendum est ꝙ omne mouens in natura reducitur ad motū mouentis primi: ⁊ per formam illius mouet omne mouēs scōm. Primū autem mouens est mouens per intentionem ⁊ intellectum: ⁊ ideo preordinat oia ad finem determinatū: ordo autē ille insultur nature nō per modū cognitionis ⁊ intellectus: sed potius per modū illum quo est principium motus ⁊ operationis: ⁊ ideo in eodem ordine ad finem est in materia nāli in seminib^9 quo est in motore pmo lꝫ habeat aliud eē hinc ⁊ inde: ⁊ alterius sit rationis. Et huiusmodi exemplum est in eo qui sapiens est ⁊ dat consilium ad opus aliquod ⁊ adiungit preceptum vt fiat: audientes autem non sunt sapientes: nec possunt percipere rationem consilij: cum formā consilij apprehendunt prout est principiū operis: ⁊ vis precepti vrget eos vt impleant id qd ex consilio ordinatum est fieri a sapiente. Ita enim etiam est in operibus nature in quo sicut sapiens omnia ordinans ad certos fines est motor primus. Cause autem naturales in superioribus corporib^9 et inferioribus sunt sicut ministri formā consilij ⁊ ordinem recipientes ⁊ incorporantes sibi: ⁊ non accipiunt rationeꝫ ordinis ⁊ deliberationem ⁊ intellectū que sunt in motore primo. ⁊ loco precepti primi motoris accipiunt virtutes naturales de necessitate inclinantes ⁊ deducentes ad finem certum ⁊ determinatum: aliter enim non cōtingerent fines certos virtutes ille: sicut est videre in calore naturali qui nisi haberet in se ordinem naturalium vltium inclinantiuꝫ ad certum finem ipse interimeret omne illud in qd ageret. Nunc autem hoc non facit: sed terminat ad speciem carnis ⁊ ossis ⁊ huiusmodi: ⁊ ideo qd alterat calor hoc habet inquantum est vis corporalis elementi ⁊ ex necessitate: qd autē deducit ad formam hoc habet a forma ⁊ ordine motoris primi. ¶ Et huiusmodi exemplum est de eo qui dirigit sagittam vt vulneret: sagitta enim habet quod vulnerat ex necessitate materie propter acumē sui teli ꝙ autē perueniet in certum locum ⁊ nequaꝙ in alteram partem deflectitur hoc habet ex intentione ⁊ ordinatione dirigentis sagittam: ⁊ sic est in operibus nature quia qd qualitates prime alterāt ⁊ mouent materiam ⁊ transmutant absqꝫ dubio sub necessitate est: ⁊ hoc habent inquantum sunt virtutes corporales. sed hoc ꝙ actiones eorum terminantur ad fines determinatarū speciez in cōmixto ⁊ in natura: hoc hūt ex virtute forme que ex primo motore insluiꝫ oībus mouentibus in nā. ¶ Scias aūt ꝙ lꝫ finis aliquis sit in quē natura ordiat op^9 suū ac si illū finē ꝑcōceperit: ⁊ ille est finis ad quē moueꝫ cōtinuo motu ⁊ vno: sicut est forma specifica finis generationis: tn̄ sunt multi fines qui sequunꝫ necessitatem materie: qui sunt nō nāles: sicut dissolutio sequit cōmixtū: ⁊ mors sequiꝫ aiatū: ad quos fines nā ꝯiuncti non mouet: lꝫ aliꝙ mō moueat ad ipsos simplex qd est in cōmixto: cum enim mouet ad

Tex. c. cō. 33. · T. c. cō. 34. · Que ē cā ꝙ mōstra magis fiūt in aialib^9 ꝙ ī plantis. · T. c. cō. 34. · Tex. c. c. 35. · Tex. c. c. 36. · Documētū · Ordo nāe insinuāꝫ nō pmodū cognitionis intellectus sꝫ pmodū ꝙ ē pn^m mot^9 ⁊ operationis. · Vide p̄ Phi. de aia. cō. 41

net ad hoc q differt a suo contrario: et ita veniat ad defectionem sue speciei et locum in quo saluatur forma simplicis tūc per consequens mouet ad dissolutionem cōmixti: et ad mortem: et hoc modo quidem simpler desiderat finem certuz in natura sed ad hoc consequens dissolutio et mors non sunt fines naturales nisi forte per consequens: sicut iam dictum est. ¶ Quod igitur natura sit causa rerum naturalium: et sit sic causa sicut propter aliquem finem determinatuz et certū mouens manifestum est ex dictis.

¶ Cap. 5m. De necessario qualiter est in physicis non absolute: sed ex conditione finis: in quo prima propter posteriora sunt necessaria.

Causa autē Omnis erroris istius quo antiqui inducti sunt ad credendum q ex necessitate materie fieret omnis generatio animaliuz casu et plantarum et aliorum rerum naturalium fuit necessarium in disciplinis demōstratiuis: in quo videbant q per necessitatem primorum principiorum sequitur esse consequens: quia conclusio ibi necessario sit ppter principiorum materialium necessitatem: que principia materialia sunt propositiones inquantum in ipsis est cōclusio posita: et per habitum scientie confusum: sicut forma est in materia: sicut superius diximus. Et ideo oportet nos inuestigare de isto necessario qualiter est in physicis: et qualiter in demonstratiuis: et ostendere similitudinem inter illa. ¶ Queremus ergo primo Utrum necessarium physicorum sit necessarium simpliciter vel sic necessarium ex suppositione et cōditione cuiusdam presuppositi prestituti. verbi gratia necessarium simpliciter est sicut necesse est graue descendere et leue ascendere. Non enim oportet aliquid presupponi ad hoc q sit hoc necessarium: necessarium autem ex cōditione est ad cuius necessitatem oportet aliquid presupponi: neq ipsum est necessarium nisi ex suppositione: et sic necesse est sedere te: si ego video te sedentem. ¶ Est autem necessarium simpliciter in sola materie aptitudine et necessitate. Necessarium autē secundum positionem est in ordine hypothesis alicuius: sicut necesse est te dormire si quiescere debeant in te virtutes sensibiles. ¶ Hunc quidem enim opinantur antiqui qui casu oīa dicunt fieri non esse in natura nisi necessitatem absolutam que est ex materie obligatione: sicut si aliquis dicat non propter suppositionem finis: sed ppter materie obligationez et aptitudinem fieri domum: quia cogitat parietem esse factum et erectum: non ideo q sustineat tectum: sed ideo quia componitur paries ex diuersis quorum quedam sunt grauia: et ideo necesse descendunt in fundamentuz deorsum: eo q sic moueri apta nata sunt. Quedam autem sunt modo medio leuia: et ideo illa coherent grauibus in inferioribus: et extenduntur altiora contingendo: et ita fit expansio parietis: lapides enim deorsum feruntur et fiunt fundamentū: et ligna medio modo leuia altius ascendūt: et leuissima sūt in summo: ita dicunt q est motus mixtorum in mixto: et ideo ex necessitate materie adueniunt eis figure et forme competētes motibus eorum. Sic ergo patet q secundum istos forma sequitur necessitatem materie: et non ppter formam requiritur materia: ita vt materia nō queritur a natura nisi propter formā: et hec est necessitas absoluta que est ex materie obligatione. ¶ Sed dictum istorum non est verum: quia licz non sine materia necessaria fiat forma: non tamen ppter necessitatem materie fit forma: quia sic non quereretur materia propter formam: sed posset habere materia formam quecunqz sequeretur necessitatem motuum materie. Et sic iterum forma naturalis supponeretur casui cum non intenderetur a natura: et dicimus q forma non fit propter hoc nisi vocetur causa necessitatis que est disponens eius subiectum qd est materia: sed potius sicut in operibus artium omnia prima fiunt ppter posteriora: eo q posteriora facta sūt fines: et priora sunt ordinata ad finem: et tamen posteriora non fiunt sine prioribus: ita q per omnia est in rebus naturalibus: quia finis in eis est forma qua totius operationis est principiuz ppter qd fiunt vniuersa et sunt. Et hoc quidem manifestum est in domo: quia id qd est principium omnium eorum que fiunt in domo est q sibi preponit effectus qui facit domum: et hoc est operimentum a pluuiis in tempestate: et conuentiuz esse diuitiarum et solatiorum esse contentorum. Et propter illum finem queritur materia domus et paratur et disigitur: et omne qd fit circa domum fit ppter illud: et ideo diximus superius q finis qui primus in cognitione est. et vltimus in operatione: et esse est causa causarum: quia ppter ipsum esse alie causant qd causant. Sicut enim est in domo: ita est et in aliis oībus que fiunt propter aliquid qd est certus finis ipsorum. Nullum enim illorum fit quidem sine necessaria materia et disposita ad ipsum suscipiendum: sed tamen nunqz finis fit propter materiam vel necessitatem eius: sed econuerso materia et eius necessitas fit ppter finem: nisi equiuocatio fiat in prepositione causam denotante: ita q dicas causaz sine qua non et necessitatem materie que est causa disponēs in subiecto in quo finis habet esse: vnde si queratur ppter quid est serra huiusmodi: hec est ex ferro: dicetur q forma serre que est dentatio requirit talem materiam et ppter formam illaz materiam talem oportuit querere. Si autem queratur vltra quare dentes habet huiusmodi materia ferrea: dicetur pro causa: vltimus finis qui est opus serre qd est diuidere ligna: qd opus licz non fiat nisi dentes ferrei: sunt tamē opus qd est finis vltimus: cuius causa omnia fiunt non est ppter ferrū et dentes: licz ecōuerso illa sunt ppter illud. Si ergo necesse est serram ferream esse et dētatā si debeat complere opus eius: hic tamen non dicit necessitatem finis ppter quem sunt oīa que sunt circa serram: sed dicit necessitatem que est in materia et dispositionibus eius. Finis enim nō est in materia habens necessitatem: sed potius in ratione: quia sic est mouēs artificem: et efficitur principium totius operationis: et ideo sic ab ipsa fluit et motus quo mouet efficiens et necessitas materie qua preparatur ad finem cōsequendum. ¶ Incidit autez dubium de dictis ex eo q finis mouens efficientem qui principium est operis: est res in cognitione et ratione cōsistens: taliter autem ens est ens secundum quid. Si ergo illud est principiū et causa operis: erit ens secundum quid causa et principiū entis simpliciter. ¶ Sed ad hoc dicendum est q in artibus principium operis est intellectus operatiuus: et ideo id qd mouet intellectuz oportet q habeat esse quale permittit intellectus: sed forma que est in intellectu operatiuo alia est qz illa que est in intellectu speculatiuo. Illa enim que est in intellectu operatiuo est ars et principium formale et effectiuum operis. Illa autem que est in intellectu speculatiuo: est a re abstracta: et est principium cognitionis. et hoc est ens secundum quid: quia est intentio rei et non principium rei: sed principiatum a rebus in anima. Sed illa que est in intellectu practico per modum quo est in ipso non est a rebus sed principium rerum artificialium secundum hoc q forma est: qd autē habet esse in anima hoc accidit ei quia non cōuenit ei inquantum est forma artis: sed per esse suum qd habet in subiecto. Et ideo non phibet aliquid quin ipsa vt forma est sit principiuz rerum artificialiū. Et simile est huiusmodi in natura: quia forma primi motoris influitur omnibus: et per hoc q est in efficientibus materiam ipsa est finis et principium rebus materialibus: licz ipsa sit in eis secundum quid in esse suo: ipsa tamē simpliciter est forma rerum et principium earum.

¶ Cap. 6m. De necessario in disciplinis qualiter differat a necessario in physicis.

Est autem Necessariuz in disciplinis demonstratiuis qd fuit antiquis causa erroris in quo est necessarium simpliciter ppter suppositionē finis licz enim scientia cōclusionis sit finis in demōstratiuis: tamen premissa non sunt necessaria ppter cōclusionem sed in se habent necessitatem: et ppter necessitatem earum cōclusio est necessaria: et cum ipsa habeat necessitatem rei non attenditur in ipsis necessitas cōsequentie tm: sed potius necessitas rei que cōsequitur que vocatur a quibusdam necessitas cōsequentis. Est igitur in ipsis processus a premissis ad cōclusionem: et cōclusio est necessaria propter premissas et non econuerso: et si procedatur a cōclusione ad principia: non erit demonstratio ppter quid: sed quia: et illa demonstratio non ponit necessitatem nisi cōsequentie: quia vltima non sunt vera et necessaria ppter prima: sed ecōuerso: quia effectus nihil dat cause sed potius causa effectui.

Tex. 2. c. 87.

Tex. 2. c. 88.

Dubium de căsalitate finis.

Solutio

Forma vt est i intellectu pratico nō est a reb⁹ ꝫ modū quo est in ipso sed est rex artificialiū principiū. ꝫ cogita sup hoc q videt seq formas vel ec cō creatas itellectui vt pduci ad ipso quorumq est inconueniens. Tex. 2. c. 89.

¶ Videamus ergo de necessarijs in istis in quo conveniãt ⁊ differãt. Conveniũt aũt in hoc ꝙ tã in physicis ꝙ̃ in disciplinis est necessariũ simil'r. ita ꝙ in vtroqꝫ est principium ⁊ principiatuꝫ: ⁊ hoc patet. Si enim velimus concludere quoniã rectilineus triangulus habet tres angulos duobus rectis equales: nos accipiemus causatũ anguli triãguli rectilinei. Causam dico non inquantum est angulus sed inquantũ tantus quantus põt contineri duabus rectis lineis ⁊ a se inclinatis: ⁊ dicimus qñ angulus trianguli rectilinei cuius exterior angulus duobus sibi non coniunctis in eodem triangulo inclusis est equalis. ⁊ q2 exterior cum sibi coniuncto est equalis duobus rectis: ⁊ ideo necesse est ꝙ interior cõiunctus exteriori tuꝫ duobus interioribus sit equalis duobus rectis: ⁊ hoc in 32. geometrorũ libro primo demõstratur. vnde si interior valet duos rectos: tunc opꝫ triangulum habere tres angulos equales duobus rectis eo ꝙ duo anguli interiores valent vnum exteriorem sibi non coniunctum: ⁊ sic necessaria est conclusio ꝓpter premissas ⁊ non econuerso q2 non ꝓpter hoc ꝙ triangulus habet tres duobus rectis equales duo exteriores equipollent exteriori: q2 sic idem esset causa ⁊ causatũ: ⁊ principians ⁊ principiatum: tamen bene sequitur ꝙ si triangulus non habet tres angulos equales duobus rectis ꝙ non fuit causa recta per equipollentiam qđ est interiorẽ cũ duobus interioribus illi non coniunctis esse equalem duobus rectis. Sic ergo patet ꝙ in disciplinis priora sunt principia sequentium ⁊ ea que sunt materialia sunt principia finis: sed in his que fiunt ꝓpter aliquem finem siue in artibus siue in physicis fiant ecõtrario est. Ibi enim (vt diximus) finis mouet efficientem ⁊ ab efficiẽte infundit̃ materie motus: ⁊ sic finis est principiũ totius: ⁊ ideo est ibi necessitas conditionis ex finis suppositione. Si enim finis erit aut est: tũc necessario erit id qđ est ante finem aut est. Si vero id qđ est ante aut non fit: sic vel sic s̃m ꝙ exigit finis: tunc non est finis: sicut in disciplinis sequetur bene destructiue. Si enim non sit conclusio necessaria nõ erit id qđ est ante conclusionem qđ est principium conclusionis necessarium: ita sequitur ⁊ hic destructiue si non sit materia in necessitate debita tunc non erit finis: sed constructiue necessitas materie nõ est causa finis sicut in disciplinis necessitas principiorũ causa est conclusionis. Sicut enim in disciplinis principia se habẽt ad conclusionẽ: ita in his que fiunt finis se habet ad materiã ⁊ efficientem. Finis enim est principium in talibus sicut ibi premisse principia sunt. Sed differentia est in hoc ꝙ finis est principiũ non omnium hoc est cognitionis: sed actionis ⁊ operis. In disciplinis aũt principia sunt cognitionis ⁊ nõ actus: eo ꝙ finis est forma actionis ⁊ intellectus operatiui: ⁊ premisse sunt forme speculatiui intellectus ⁊ principia speculationis. sicut ante diximus. Si autem queritur per quem modum hoc possit esse tuꝫ ante dictuꝫ sit ꝙ premisse sunt sicut materia conclusionis: tũc enim conclusio erit sicut finis ⁊ forma. ⁊ ita in disciplinis conclusio debet esse principium sicut in his que fiunt ab arte vel natura. Dicendum ꝙ premisse sicut in ante habitis explanauimus non sunt vera materia conclusionis: nec conclusio est forme siue finis premissarum sed effectus: sed potius premisse ordinate in materia ⁊ figura habentes in virtutem medij vt medium causa est ꝓpter qđ sunt formales quo ad hoc ad conclusionem: sed in hoc similes sunt materie: q2 est in eis potentia ꝯ scientia conclusionis. Scđm ergo assignatã differentiã necessitatis in artibus ⁊ physicis pro parte vna: ⁊ in disciplinis pro parte alia necessitas in his que fiunt procedit: a fine autem omnia alia. ¶ Et ideo si erit domꝰ supposita necesse est hec materialia fieri aut existere p̃sentialiter aut esse futura. Aut vniuersaliter loquendo si finis supponatur necesse est existere lateres in tectis ⁊ lapides in fundamentis si domus esse vel fore supponitur. Non tamen finis propter illa si vocetur causa finalis: sed si vocetur causa disponens: tunc bene potest dici ꝓpter illa: sed melius dicitur finis esse in illis: sed tamen si materialia non essent sub dispositione debita vniuersaliter: tunc non esset finis sicut domus non est si lapides ⁊ ligna non sunt: nec serra erit nisi sit ferrum dentatum: q2 etiã in disciplinis bene sequebatur si conclusio nõ est nec principia sunt necessaria: sicut si triangulus non habet tres angulos equales duobus rectis non erit rectus equipollẽs angulus qui rectis equipollere supponebatur in premissis. Manifestuꝫ est igitur ex dictis ꝙ necessariũ est in physicis ex conditione finis. ⁊ etiam est in eis necessitas que dicta est sicut materia ⁊ motus materie qui est dispositio ipsius. ¶ Manifestũ est etiã ꝙ vtreqꝫ cause. s. materialis ⁊ finalis que est formalis dicende sunt a physico sed magis illa cuius gratia fit totum qđ fit q2 illa est principium in physicis sicut iam dictuꝫ est causa materiei s̃m ꝙ subijcitur motui materia: ⁊ s̃m ꝙ mouetur ab efficiente: sed non econuerso materia est causa finis nõ sicut superius diximus: q2 est causa eius sicut subiectum: ⁊ hoc s̃m esse finis ⁊ non s̃m ꝙ est finis vel causa finalis. Principium enim qđ est finis: est etiam principiũ a diffinitione quam ipse dat formam dando que ponit rem intra fines ⁊ terminos sui esse s̃m formam eo ꝙ forma est in omnibus physicis finis: ⁊ etiam principium a ratione s̃m ꝙ ipsum est ratio rei et qua scitur res ⁊ cognoscit̃. Non enim scitur res nisi per terminos essentiales in quibus est suum esse: hos aũt dat finis qui est forma: sicut dictũ est: ⁊ ideo est dictum in scđo de anima: ꝙ diffinitiones sumentur a fine. Sicut enim in artibus necessitas tota oritur ex fine: quoniã si domus huiusmodi est que est cooperiens ab imbribus ⁊ saluans diuitias: oportet hec materialia sic fieri ex necessitate ⁊ esse presentia: ⁊ hoc est in arte que imitatur naturam. In arte autem que iuuat naturam etiam sic est q2 ideo ꝙ sanitas Socratis est talis. opꝫ hec materialia sic fieri ex necessitate ⁊ esse sicut purgationes ⁊ sudores ⁊ huiusmodi: eodem autem modo si homo est talis s̃m materiam oportet vtiqꝫ esse ea que sunt materia eius sicut carnes ⁊ ossa ⁊ huiusmodi. Et si sunt carnes ⁊ ossa oportet esse ea que sunt ante ea materialia sicut humores: ⁊ si humores sunt oportet conuenire elementa ad mixturam: ⁊ sic semper qđ posterius est causa quia ꝓpter quid est prius. ¶ Pars autẽ materialis que est necessitatis ordinande ad formam illa forsassis necessaria est etiam in rõne ⁊ diffinitione q2 in physicis quibusdaꝫ ita est ꝙ non tñ materia declaratur esse necessario per consecutionem que est ex forma: sed etiam ipsa necessaria per se est ⁊ pars essentie: sicut materia earum que intrant in diffinitionem: sicut serra nescitur nisi diffinitio dicat materiam ⁊ formam: ita est in omnibus physicis que subiacent motui s̃m suum esse. Quedam aũt sunt physica per relationem ad motum quem non habent tales. ¶ Et est generaliter notandum ꝙ in physicis alterum duorũ oportet esse. s. aut ꝙ diffinitio detur per formam declarantẽ materiam s̃m consecutionem ad ipsaꝫ: aut ꝙ in diffinitione ponatur materia. Si enĩ diffiniatur species physica diffinietur per genus ⁊ differentiam: ⁊ genus est forma generalis que nõ est nisi materia in generali: ⁊ sic posito genere sequitur necessitas materie in genere: differentia autem vltima est ꝓpria forma ⁊ ad illam cõsequitur propria materia: ⁊ ideo dictum est ꝙ forme physice cõcepte sunt cum materia. ¶ Si autem diffiniatur aliqua passionum vel operationuꝫ physicarũ: oportet poni materiam in diffinitione: quia operatio illa est supra determinatam materiam: ⁊ passio similiter. Exemplum primi est ꝙ si homo diffiniatur nõ recipitur materia in diffinitione ipsius: sed ad vtrũqꝫ diffinientium supponitur ⁊ consequit̃ necessitas materie: quoniam si animal est necessario erit materia animalis: ⁊ si rationale ⁊ mortale: oportet esse materiã corporis ad mediuꝫ complexionis inter omnia corpora magis accedentem. ¶ Exemplũ autem est in diffinitionibus digestionum ⁊ indigestionum: que etiam quarto metheororum ponuntur: cum dicitur ꝙ digestio est completio a proprio ⁊ naturali calore ex contrariacentibus passionibus. In hac enim diffinitione ponitur efficiens cum materia: cuꝫ tamen efficiens ex fine ⁊ materia moueatur propter ipsum. ¶ Altero ergo istorum modorum diffinitio naturalis concepta est cum materia: sed diffinitio mathematica neutro modo cum materia est concepta: quia si dicam triangulum esse: non consequitur alicuius materie generalis vel specialis materia ad illud esse necessaria. Similiter si dicam rectum quod est passio anguli quedam non cadit in diffinitione eius materia. Eodem autem modo ⁊ multo amplius est in diffinitionibus substantiarum ⁊ passionum que sunt metaphysica: eo ꝙ illa per esse ⁊ rationem separata sunt a motu ⁊ materia. Hec igitur sunt que dicere volumus in hoc secundo libro scientie physicorum.

Nota h̃ quõ p̃misse sũt cã conclusionis

Tex. c. 90

Tex. c. 91

Tex. c. 92

Nõ quõ nõ semp in diffine rei aliq̃ ponit̃ altero duorũ modo

Incipit liber Tertius Physicorum.
Tractatus primus de motu.
Cap. pͥm. Que sit istius libri intentio qm̄ de motu.

Tex. c. 1.

Quoniam autem natura est principiū motus ꝛ status mutationis sicut in principio scḋi diximus: nobis autē in hoc opere intētio facta est de nā. opʒ nos nō ignorare quid sit motꝰ: eo ꝙ motus est ꝓprius nature effectus. Cū eni nō dicatur principiū motus. ꝛ nā dicat̄ duplr: vt ostendemus etiā principiū mutus dicet̄ duplr. Est aūt nā vno mō dicta mā: ꝛ hec bene declarabilis fuit sine diffinitione ꝛ distinctiōe motus ꝛ ꝯsequentiū motū: eo ꝙ ipsa nō est principiuʒ eius. nisi in quo est motus ꝛ mutatio: sed est aliud principiuʒ motus qḋ est motor: ꝛ precipue motor primus qui nō pōt cognosci nisi ex motu. Et ideo ad sciētiaʒ istius principij opʒ scire de motu. Si enim ignoret̄ motus: ignorabit̄ motor primus: ꝛ si ignoret̄ motor primus: ignorabunt̄ oēs motores: ꝛ tūc nihil scietur de nā: ꝛ ideo ignorato motu ignorabitur tota nā.

Cō. 1.

Cuʒ aūt intendamus determinare de motu: opʒ tentare eodē modo vt aggrediamur de his que ꝯsequunt̄ motum. Primū aūt qḋ sequit̄ ipsum est ꝙ motus est de genere ꝯtinuoꝝ: sicut infra ostendemus. Sed in diffinitione continui primū apparet infinitū: qm̄ infinitū est tam in numero ꝙ̄ in cōtinuo: sed ifinitū in numero causat̄ ab ifinito qḋ est in cōtinuo: ꝛ est prius in ipso: vnde etiā diffinientibus ꝯtinuū ꝯuenit multotiens vti ꝛ indigere infinito. Dico aūt multotiēs qm̄ ꝯtinuū multiplr̄ est diffinibile. Si enim attendat̄ nā ꝯtinui sm̄ ꝙ ipsuʒ hʒ formā que p diuisionē nō separat̄ ab ipso: tūc absqʒ dubio infinito indigemus in diffinitione eius: tūc eni ꝯtinuū est qḋ diuidit̄ in infinitū: eo ꝙ diuidētia semper manēt in forma ꝛ rōne totius diuisi. Si aūt attendat̄ nā ꝯtinui sm̄ ꝙ ad terminū aliquē ptes ꝯtinui terminant̄: tūc nō indigemus infinito in rōne eius: sed dicemus tūc ꝙ ꝯtinuū est in cuius medio accipere est pūctū ad quem ꝯtinui copulant̄ ambe medietates. Per hāc enim mām ꝯtinuū separatur a discreto. Quia igit̄ in diffinitione ꝯtinui multotiens indigemus infinito: ideo post motū loquemur de infinito: ꝛ nostra intētio in hoc tertio libro cōplebit̄ qn̄ de motu ꝛ infinito fuerimus locuti.

Cōtinuū mꝰ ipse est diffinibile.

Tex. c. 2.

Adhuc aūt impossibile est motum esse sine loco ꝛ tēpore: loco aūt accidit vacuū sicut multi priorꝫ dixerūt: lʒ eni nō ois motus sit localis: tm̄ omne qḋ mouetur est in loco: ꝛ oēm motū mēsurat tēpus: cū tēpus sit numerus motus: oportebit nos in 4° huius scie libro loqui de loco ꝛ vacuo ꝛ tēpore. Est aūt huiusmodi ꝛ alia rō hec. s. q2 ista sunt cōmunia oibus rebus nālibus: qm̄ lʒ ifinitū nō sit actu sed tm̄ potētia: ꝛ est in eo qḋ est finitum sicut in subo: ꝛ similiter vacuū est in pleno sm̄ ꝙ quodāmodo hʒ esse potētiale ꝛ priuatiuū: ꝛ ideo opʒ esse speculationē de his: ita ꝙ primo argumētemur de istis tractādo: q2 speculatio de ꝓprijs spēbus motuū ꝛ qño se hʒ motꝰ ad motorē: ꝛ vtrū motꝰ factꝰ ē vel non erit posterior in 5° ꝛ 6° ꝛ 7° ꝛ 8° libris huius scie: in his eni cōplebit̄ nostra intentio in hoc libro.

Cap. 2m. Qꝫ motus est aliquid entium.

Tex. c. 3.

Primum autē sicut diximus de motu est intēdendū. Ad cuiꝰ notificationē sciendū opʒ pmittere quedā. Cū enim motus sit aliqd ꝛ alicuius ꝛ sm̄ aliqd opʒ nos primū pmittere tres diuisiones. Ex quaꝝ prima accipiamus quid sit motus in genere: sicut in genere pfectionis ꝛ nō potētie: ꝛ ex eadē accipiemus sm̄ quid motus est pfectio sicut sm̄ ꝙ genus predicamenti. Tertiā aūt diuisionem pmittemus vt sciamus sm̄ quē modū fluit motus a motiuo in mobile: sicut in id quod mouet̄. Dicamus igit̄ ꝙ ens duplex est: est eni aliqd qḋ est endelechia solū sine actu: ꝛ hoc est ens oino pfectū nō indigens aliquo ad pfectionē eius. Est etiā aliud qḋ est potentia tm̄ sm̄ ꝙ accipit̄ vt indigēs aliquo ad sui cōplementum. Nec est itelligēdū ꝙ aliqd sit qḋ sit tm̄ in potētia ꝛ nullo mō actu: q2 hoc nō pōt esse in reꝝ nā quēadmodū ostēdimus in primo libro scie huius. Sed dicit̄ in potētia esse sm̄ ꝙ accipit̄ priuationi in genere imixtū: lʒ habeat formā sm̄ modum aliū quo non accipit̄ vt imixtū priuationi.

Cō. 3.

Hoc aūt modo quo diximus nihil est medium inter potentia ens ꝛ complemento ens. ꝛ ideo opʒ ꝙ motus sit aliquid hoꝝ duoꝝ ꝛ non pōt esse extra hec. Est eni motus pfectio eius qḋ est in potētia sm̄ ꝙ est in potētia. Scḋa aūt diuisio est ꝙ entiū aliud quidē significat hoc aliqd: ꝛ est subā. Hoc vo significat quātū qḋ est quantitas. Aliud aūt significat quale: ꝛ hoc est qualitas: ꝛ alia significāt eodē modo alia entis predicamēta. Ex hac aūt diuisione nos accipimus ꝙ si motus est perfectio: ꝛ ois pfectio est sm̄ aliquod genus entis. tūc opʒ ꝙ motus sit sʒ aliquod genus entis: vel aliqua genera entis plura vno. Motus enim inuenit̄ in quatuor generibus entis: sicut infra ostēdemus. Ea eni que sunt in genere aliqū sunt sine respectu adinuicē: aliqn̄do aūt sunt cū respectu: ꝛ que sunt cū respectu adinuicē duplr̄ sunt sm̄ ꝙ nūc spectat ad ꝓpositū: q2 mobile semp excellitur a motiuo ꝛ vincit̄ ab ipso. Et eaquoꝝ vnū excellitur: ꝛ alterum est excessum dupliciter se habent. Aut enim excellunt se sm̄ abundantiam ꝛ defectū quātitatis adinuicē: siue sm̄ magis ꝛ minus in quātitate sumptum: sicut duplum se habet ad dimidium. Aut excellunt se ꝛ excellunt̄ sm̄ virtutem sicut agens ꝛ patiēs: vel vt vniuersalius dicamus sicut mobile ꝛ motiuum: qm̄ in primo de generatione ꝛ corruptione ostendet̄: ꝙ mobile ꝛ motiuū vniuersaliora sunt ꝙ̄ agens ꝛ patiens: qm̄ omne genus est mouens. sed non ꝯuertit̄. Habēt aūt ista respectū adinuicem: quoniā omne motiuū est alicuius mobilis motiuū: ꝛ omne mobile est mobile a motiuo: quoniā relatio est quoddā genus qḋ spargit̄ in oibus alijs generibus quātū ad habitudinē generꝫ adinuicē: ꝛ eoꝝ que sunt in generibus que adinuicem cumparant̄. Sunt aūt ꝛ alie due comparationes relatiuoꝝ sm̄ suppositionem ꝛ equiperantiam dicte sicut dñs ꝛ secunꝰ: ꝛ socius ꝛ tuius est socius: sed nobis non faciunt hec ad ꝓpositum aliquid ad sciendum qualiter fluit motus a motiuo ad mobile: ꝛ ideo omittimus de illis.

ꝑ de gñatiōe t. c. 45.

Documentū

Sciendū aūt est ꝙ cum nos dicimus ꝙ motus est perfectio: ꝛ perfectio multipliciter dicitur: opʒ ꝙ etiam motus sit eoꝝ que multipliciter dicuntur. Est eniʒ perfectio prima ꝛ perfectio secunda: ꝛ vtraqʒ istarum dicitur tripliciter. Dicitur enim perfectio prima sm̄ prioritatem operis: ꝛ dicitur perfectio prima sm̄ esse ꝛ dicitur perfectio prima sm̄ prioritatem cause formalis ad actum eius: ꝛ omnibus his modis dicit̄ etiā perfectio secunda respondens prime perfectioni.

Perfectio prima ꝛ scḋa tripliciter capi possunt.

Prima autem perfectio sm̄ prioritatem temporis est illa que est ante omnes perfectiones tempore: ꝛ hec est que est via ꝛ exitus imperfecti ad perfectionem: ꝛ talis perfectio imperfecti est motus in genere acceptus: ꝛ secunda perfectio respōdens ei est forma sm̄ ꝙ accipitur in rōne finis ꝛ termini motus. Est autē perfectio prima sm̄ prioritatem esse ea que est sm̄ id qḋ primo principalr̄ est: sicut est illa que est sm̄ formam substantialem: ꝛ huic respondet secunda pfectio que est sm̄ accidens: siue sm̄ formam accidentalem aliquam: ꝛ hoc modo motus est de genere prime ꝛ secunde perfectionis: est enim motus in substantia ꝛ in accidentibus. Est iterum perfectio prima sm̄ prioritatem cause formalis ad effectuʒ eius: sicut dicimus ꝙ perfectio prima entis est figura entis: ꝛ perfectio secūda est incidere: qḋ est actus forme ꝛ figure entis: ꝛ hoc modo dicimus ꝙ anima est perfectio prima animati corporis ꝛ vegetari ꝛ sentire: ꝛ intelligere sunt perfectiones secunde ꝛ vniuersaliter loquēdo vnūquodqʒ est perfectum prima perfectione sm̄ esse: ꝛ est perfectum secunda perfectione sm̄ agere. Hoc aūt modo motus: nec prima perfectio est entis nec secūda: sed est via ad primam pfectionem. Cū aūt nos dicimus hoc tractatu ꝙ motus est pfectio prima mobilis nos intelligimus de primo modo dicta prima perfectione.

2m documētū

Adhuc autem obseruandum est ꝙ id qḋ est in potentia dicitur multipliciter: est eniʒ aliquid in potentia ad esse sicut materia: ꝛ est aliquid in potentia non ad esse simplr̄. sed ad esse sm̄ accidēs: sicut id qḋ potest esse album vel nigruʒ. Est aūt aliquid in potētia nec ad esse primū qḋ est substantiale: nec ad esse scḋm qḋ est accidentale ꝓprie: sed potius ad hoc ꝙ aliquid extra per aliqueʒ modū se habet ad ipsuʒ: sicut est potētia ad vbi vel ad situʒ: hoc enim non est sm̄ aliquā formaʒ quā acquirit id qḋ est in potentia: sed potius ex hoc ꝙ aliquid quod est locus se potest

aliqualiter ad ipsum habere. Cum enim dico aliquid esse in theatro vel in foro: significo ꝙ aliquid se hꝫ vt circūscribēs habens aliqđ corpus qđ dico esse in foro vel in theatro: absqꝫ hoc ꝙ aliqua fiat mutatio in eo quātū ad formā substātialē vel quātum ad accidētia eius intrinseca. ¶ Hoc aūt qđ di et de loco fm totū corpus: quidā dicūt similr̄ esse in situ quo ad partiū ordinationē in loco: sicut sedens potētia est stās: vel hoc modo ordinatus in loco: possibile est vt se conuertat manens quidē in eodē loco sed tn̄ aliter ꝯuersus in illo quo ad partiū ordinationē absqꝫ eo ꝙ mutetur in aliqua forma sbāli vel accidentali afficiēte corpus eius. ¶ Cū aūt dicit̄ motus esse aliqua dispositio que est in genere prime pfectionis eius qđ est in potētia: generalr̄ sumit̄ motus pro motu ꝛ mutatione: opꝫ ꝙ id qđ est in potētia omnibus his modis generalr̄ sumat̄: cū tamē primo ꝛ principalr̄ rōnem habeat potētie id qđ est in potentia ad formā sbālē: ꝛ scđo habet rōnem potentie id qđ est in potentia ad formā accidētalem ꝛ minime hꝫ de rōne potentie id qđ ad vbi vel ad situ in potentia est: ꝓpter qđ etiā mot⁹ in vbi ꝛ in situ ꝯuenit pfectis corporibus que minime sunt in potētia. Eodē aūt mō motus in cuius notificatione cadūt ista. est de numero eorum que modo dicunt̄. Est enī motus primo ꝛ principalr̄ dictus motus localis. Et secūdario dicunt̄ motus alij motus qui sunt ad formā: ꝛ hoc quidem intelligit̄ dupl̄r. Dico enim ꝙ motus localis primus causa est esse fm formam ꝛ cā motus est fm formā. Superiora enim causa sunt inferioꝝ fm esse qđ hñt: qꝛ superiora dant eis formas ꝛ accidentia per suū motū ꝛ nō tm̄ dant eis formas ꝛ accidentia: sed etiā dāt eis motus quos habēt ad esse ꝛ ad accidentia ꝛ hoc modo dicimus reprehēsibiles esse eos qui dicūt motū esse genus vnū ad motus spāles. s. localē ꝛ alterationē: ꝛ alias esse spēs eius eo ꝙ dicāt spēm motus nō causari a spē motus. sꝫ esse causetur ab esse. hoc enī nō est veꝝ: qꝛ ois motus reducit̄ ad primū motū sicut ad regulā ꝛ mensurā: ꝛ tamē qꝛ nō ꝯuenit in spēbus coequeuis sub vno genere sumptis. Est āt ꝛ alia huius rō que quasi logica est. Cū enim spēs coequeue sub vno sunt genere opꝫ ꝙ nā generis sit vniuoca in illis: sꝫ sꝫ esse variet̄ sicut nā aīalis vnicā hꝫ rōnē in spēbus aīaliuꝫ. Ipsa eoꝫ est que substat differentijs in oibus spēbus. Cū aūt motus accipit̄ in genere nō hꝫ vnā nām essentie alicuius fm ꝙ contrahit̄ ad alterationē ꝛ localē ꝛ augmentū ꝛ diminutionē: qđ ꝓbat̄ p hoc ꝙ nā vna nō decurrit p diuersas cathegorias entis. Opꝫ aūt ꝙ nā motus decurreret p diuersas cathegorias: qm̄ in alia cathegoria est motus localis: ꝛ in alia alteratio: ꝛ in alia augmentum ꝛ diminutio. ¶ Amplius ad idem est: quoniam nullum genus est in alia coordinatione cathegorie ꝙ̄ sit species. Si ergo motus esset genus quoddam sub quo esset species allatio ꝛ alteratio ꝛ augmentum ꝛ diminutio: oporteret ꝙ aut omnes species motus essent in genere vno: vel ꝙ motus esset in diuersis generibus: ꝛ esset tamen genus vnum: quoꝝ vtrūqꝫ est irrationabile. Ex hoc aūt vlterius arguūt hij qui dixerūt plura ꝙ̄ decem esse pdicamēta entis: ꝛ motū esse vnū entis pdicamētū: sicut de facili ꝓbat̄ ex dictis: nihil enī eoꝝ est pdicamētū que decurrūt de genere in genus sicut ostendimus. ¶ Cū aūt nihil sit cōmune pdicamētis p modū vniuoci: ꝛ motus sit cōmunis pluribus pdicamētis: opꝫ ꝙ nō sit p modū vniuoci: sed nec est cōmunis p modū equiuoci fm ꝙ equiuocum est a casu ꝛ fortuna sicut canis: sed est ambiguū siue multiplr̄ dictum: sicut ens qđ est in vno pfecte ꝛ pncipalr̄ ens. In alijs aūt secūdario ꝛ p relationē ad ens primū. ꝛ ita est de multiplicitate motus sicut in sequētibus huius scie ostendemus. Tale aūt dictū multiplr̄ cū diffinitione sua bene intrat in scientiā qꝛ cōparationē hꝫ ad vnū p qđ terminatur esse eius ꝛ describitur in comparatione ad illud. Hoc aūt totum dictum est ideo: qꝛ cum motus nō est vno modo dictus impossibile est ꝙ habeat diffinitionem vno modo dictam.

Tex. c. 4.

Ma le dicūt motū eē gen⁹ ad motū localē ꝛ ad motū alterationis ꝛ ad alias spēs eius.

Cō. 4.

¶ Cap. 3m. An in pdicamētis sit motus: ꝛ qualr̄ sit in illis.

Tex. c. 4.

Dicemus autē deinceps qualr̄ motus cadit in pdicamēto: qm̄ sine hoc diffinitio motus haberi nō pōt. Ad hoc aūt sumendū est primū ꝙ motus nunꝙ̄ est ꝓter res cathegoricoꝝ: id enī qđ mutat̄ semp mutat̄: aut fm subām: aut fm qualitatē: aut fm locū: aut aliqđ alioꝝ pdicamētoꝝ. ¶ Nihil āt accipere est cōe ad ista pdicamēta fm vniuocationē sicut superius diximus: ita ꝙ illud cōe sit genus vnū nō incidēs in aliqđ istoꝝ pdicamētoꝝ: ita ꝙ ip̄m sit neqꝫ hoc qđ est subā: neqꝫ quale: neqꝫ quātū: neqꝫ aliqđ alioꝝ pdicamētoꝝ: sicut dixerūt qui motū ꝛ mutationē vnū pdicamentū distinctum dixerūt: ꝙ neqꝫ motus neqꝫ mutatio est alicui⁹ generis qđ sit extra genera dicta. ¶ Sed in his oibus entibus dicitur vnūquodqꝫ genus dupl̄r sicut pꝫ in gñe sube. Est enī in genere sube aliqđ principiū sicut forma ꝛ act⁹. ꝛ aliud est sicut priuatio siue potentia que mixta est priuationi que motui subijcit̄. Scđm qualitatē aūt etiā est hic sicut actus ꝛ habitus vt albū: ꝛ aliud est sicut priuatio vt nigrū qđ supra ostēdimus opposi ad albū sicut opponit̄ priuatio ad habitum: simil̄r est fm quātitatē vnū sicut pfectū: ꝛ aliud est sicut impfectū in quātitate. Simil̄r est in loci mutatione hoc est sursum ꝛ aliud deorsuꝫ: ꝛ deorsuꝫ qdē est pmixtuꝫ priuationi ꝛ sursum est sicut habitus: ꝛ in eis que mouent̄ localr̄ hoc qdē est vt leue aliud vo vt graue. ꝛ leue est sicut habitus ꝛ pfectio: graue vt priuationi ꝯmixtū. Et hoꝝ oium superius ostēdimus rōnes ꝛ ampliores ad hoc ponemus rōnes in libro perigeneos: vbi loquemur de gñatione simpl̄r: ꝛ de gñatione fm quid. Scđm hec aūt que sic sunt in generibus per modū priuationis ꝛ actus distinguunt̄ penes spēs mot⁹ in cōmuni sumpti. ꝛ in quatuor gñibus sunt octo extra oppositionū dictaꝝ p modū priuationis ꝛ habitus. ꝛ cū spēs mot⁹ distinguant̄ fm terminos ipsius opꝫ ꝙ sint octo spēs motus in gñe quoꝝ due sunt in suba. s. gñatio ad id qđ est in actu: ꝛ corruptio ad priuationē: ꝛ duo in q̄litate: vnus ad q̄litatē que est sicut actus: ꝛ alter ad qualitatē que est vt priuatio lꝫ habeant nomē vnū in cōmuni. Et de hoc in 5° huius sciētie libro reddemus rōnē. Et due sunt in quātitate fm augmētū ꝛ diminutionē: ꝛ due in loco penes ꝯrietatē que est in vbi. Et nos nō ponimus iter istos motū circularē: qm̄ sicut nos supra ostēdimus nō est oino nālis. ¶ Est aūt in his que diximus multa ambiguitas ꝛ multoꝝ phoꝝ snie diuerse. Cū enī dicāt in pdicamētis ꝙ motus est in passione: videtur aūt hic dici motū esse in gñibus multis: vel etiā in oibus videbit̄ hec ꝯrietas q̄dā esse. Et nos qdē iam destruximus errorē eoꝝ qui dicūt motū esse genus vnū p se ꝓter decē entis predicamēta. ¶ Auerrois aūt ad istā soluit ꝯrietatē dicens ꝙ motus fm ꝙ nō differt a pfectione ad quā vadit nisi fm magis ꝛ minus: necesse est vt sit de genere illius pfectionis. Motus. n. nihil aliud est ꝙ̄ gñatio vnius pris post aliā illi⁹ pfectionis ad quā tēdit mot⁹ donec pficiat̄ ꝛ sit in actu: vnde necesse est vt motus qui est in suba numeret̄ in gñe sube ꝛ motus qui est in quātitate numeret̄ in genere quātitatis: ꝛ similiter est de motu in vbi ꝛ in qualitate. Scđm autem ꝙ motus est via ad pfectionem alia ab ipsa pfectione: necesse est vt sit genus p se. via enim ad rem aliud est ab ipsa: ꝛ fm hoc fuit positū in predicamētis: ꝙ esset pdicamentuꝫ p se. s. passionis: ꝛ iste modus quo ponit̄ in predicamēto passiōis est famosior. Ille aūt quo est aliquid perfectionis ad quam vadit est verior. Et ideo Arist. in libro predicamentoꝝ vbi ꝓbabilr̄ loquit̄ dixit ꝙ esset motus in pdicamento passionis. In physicis aūt vbi loquit̄ de nā rei in veritate dixit ꝙ esset in decem predicamentis. ¶ Sed qꝛ ista solutio Auer. est obscura ꝛ dubia: ideo anteꝙ̄ inquiramus: de ea tangemus omnes diuersitates peripatheticoꝝ de genere motus: ꝛ has quidem ante nos videt̄ tetigisse Auicēna in sufficientia: dicēs ꝙ in generali tres sunt diuersitates opinionuꝫ de genere motus. Sunt enim quidam qui cōparauerūt motū ad mouēs: qꝛ viderūt ꝙ motus actus est mouētis: ꝛ ideo dixerunt ꝙ erat in pdicamēto actionis. Et in hoc consentire videt̄ Gilbertus Porretanus in libro qui de sex pncipijs iscribit̄ dicens ꝙ ois motus in actione: ꝛ ois actio in motu firmat̄. ¶ Alij aūt comparant motū ad mobile: qꝛ est actus mobilis quē suscipit a mouēte quo aliquid abijcit̄ ab ipso: ꝛ quo aliqđ acquirit̄ in ipso: ꝛ illi dicunt ꝙ est in pdicamēto passionis. Et hac via videt̄ pcedere Arist. ꝛ multi alij peripatheticoꝝ in pdicamētis. Scimus enim ꝙ ois passio magis facta ꝛ intensa aliquid abijcit a suba. ꝛ aliquid acquirit in ipsa: hec aūt ambo fiūt in re mota p motū quoniā abijcit̄ nā eius ex quo est motus: ꝛ acquirit̄ nā eius ad qđ est mo-

Tex. c. 5.

Dubitatio quare ꝛ quo ꝙ mutare sit motus quam motus. Comē hic 5. phy. co. 4.

Tres sūt opiniones diuersē in gñe de genere motus.

tus per motū. ¶ Tertia aūt est sententia eorū qui comparant motū ad finē et terminū motus: dicētes motū esse fluxū alicuius entis in id qd est terminus motus: sicut nigrescere fluxus est in nigredinē: et albescere in albedinē: et imperfecti quātitate fluxus ad pfectā quātitatē esse augmentū: et fluxū vbi esse allationē in loco: et hi diuidunt in duas sectas. Quidā enī dicūt qꝫ quisqꝫ fluxus a fine in quo stat nō differt differētia specifica siue p essentiam: sed p esse tm: et hij dicūt qꝫ motus est in oībus illis pdicamentis in quibus inuenit ens fluens: et terminus fluxus illius: et hec sunt predicamenta quattuor: et de hac sententia videt esse Auer. in supradictis verbis. Et fm istos nigrescere est nigredo ptrāsiens siue fluēs: et ascendere est vbi fluens qd est sursū: et sic de alijs: et nigrescere non differt a nigredine fm essentiā p differentiā specificā: sed differt ab ea fm esse in fluxu et in quiete: qd est esse aliud et aliud: et fm esse in via et in termino: qd item est esse aliud et aliud: et istis ꝯuenit dicere qꝫ motus est equiuocum ad ea que dicunt spēs motus: qz nulla est res vna vel natura vniēs quantitatē et qualitatē et vbi nisi illa analoga q̄ fuit ens et vnū: quorū nullū est motus. Et sic motus est equiuocū vel analogum nō inuētū in oībus predicamētis sed in pluribus. Scdm hos aūt opꝫ dici iterū qꝫ ea que dicunt spēs motus: nō sunt spēs vere: sed sunt modi quidā et manerie quibus aliter et aliter inuenit mot⁹ in hac nā que est huiusmodi pdicamenti: et aliter in alia nā est que est alterius predicamenti: et similr pfectio siue actus qd grece endelechia vocatur: que cadit in diffinitione motus: qm motus qui dicitur esse pfectio mobilis fm qꝫ est mobile nō est vnius rōnis: sicut exposuimus in capitulo qd premisimus. ¶ Sūt aūt qui etiā dicūt qꝫ motus est fluxus entis qd est in diuersis predicamētis: et dicunt qꝫ fluxus p essentiā et differentiā specificā differt ab eo a quo fluit: vnde dixūt qꝫ nigrescere p essentiā et p differentiā specificā differt a nigredine ppter qd et nigrescere nec est species qualitatis nec qualitas. et sic de alijs motibus: et de his ad que est motus. Et illi adhuc sunt duarū sectarum. Quidā enī illorū dicunt qꝫ motus neqꝫ in gñe neqꝫ in specie sumptus est in aliquo pdicamēto: sed est via ad rē pdicamēti et quoddā principiū ad ipsam: et cū hoc dicunt qꝫ motus in genere est nomen ambigue pdicatum de spālibus motibus ppter causas quas supra diximus. Et hec est secta in qua fuerūt quidā pbati viri valde in secta peripatheticorū. Et Auicēna magis ꝯsentire videt in hac sentētia: et cum Arist. dicit motū esse in diuersis pdicamētis: intelligūt hoc illi fm qꝫ via ad pdicamentū dicit esse de pdicamento: sicut etiā alia principia generū dicunt esse de generibus illis quorū sunt principia: sicut pūctus et vnitas sunt de genere quantitatis: et sicut forma et mā sunt de genere substātie: propter hoc solū qꝫ illa sunt principia essentialr saluata in illis generibus. Motus aūt non saluat essentialr in re generis qz est principiū sicut via et nō sicut ens pmanēs. Et ꝯfirmāt dictū illud p similē modū loquēdi: qz aliter Arist. nō dicit generationē esse nām nisi qz via est in nā: simili modo: ergo mot⁹ dicit esse in genere qz est via in genus. ¶ Scda aūt secta dicentium motū differre p essentiā a re in qua est motus: est eorū qui dicūt motū esse predicamentū per se: quorū sententia est qꝫ motus vniuoce pdicat de spēbus motus: vnde et cōtinet sub se alterationē et augmentū et allationem sicut spēs ppias. Et horū sentētia est debilis: et superius iprobata satis. ¶ Sūt ergo in vniuerso quinque opiniones de motu que sunt inter alias magis famose: et qz res est difficilis horū oīum ponamus rōnes et ꝯtradictiones: et postea eligā qd mihi magis verū videt esse. ¶ Pro his ergo qui motū in pdicamento actionis dicūt esse: videt qꝫ motus nihil aliud est nisi qd ab agente fluit in patiens: siue a mouēte in motum: sed nihil ab agente fluit in patiēs nisi actio agētis: ergo motus nihil aliud esse videt nisi actio agentis. ¶ Amplius motus est actus cōmunis agētis et patiētis siue mouētis et moti. Cōstat āt qꝫ cōmune vtriusqꝫ nihil est nisi qd fluit ab vno in alterū: ergo cōis vtriusqꝫ actus est fluens a mouente in motū: hoc aūt est actio mouētis: ergo motus est actio agentis. ¶ Adhuc ad idē ē qd in scdo de aīa habet ab Arist. qꝫ act⁹ actiuorū sunt in patiente et disposito: sed nihil est qd sic in patiente et disposito ab agēte nisi motus: ergo motus est actio agentis: et sic est in pdicamento actionis. ¶ Adhuc autem

Nota que sit Auer. opinio

Hoc videtur sentire Com. in cō. quarta huius tertij.

Alia opinio comparātiū motū ad terminū motus.

Opio Auic. quā et recitat Cō. 5. ph. c. 9

Rōnes ponē[tiū] motū in p[dicamento] actionis [et] passio[nis].

tria sunt actio: motus: et passio: et hoc igit aūt differunt fm essentiam: aut ꝯueniunt in eadē. Si differunt in essentia et sunt diuersa: tūc sunt abinuicē separabilia: et hoc nō est verū: ergo in essentia ꝯueniūt. Et sic videtur qꝫ motus nō differt ab actione nisi per accidēs et p rōnē. s. qz fm qꝫ est exitus mobilis est motus: et fm qꝫ idem exit et fluit ab agēte sic est actio: passio aūt est affectio qua afficit patiēs: ergo motus nō erit essentialr pdicamentū actionis: vt videt. Hec igit et quedam alie rōnes sunt eorū qui dicūt motū esse in pdicamēto actionis. ¶ His aūt obijcit qꝫ motus est in mobili sicut in subiecto: et nō in mouēte. Actio aūt est in agente sicut in subiecto: ergo mot⁹ diuersus est ab actione: nō ergo opꝫ qꝫ sit in pdicamento actionis: sed potius in pdicamento passionis: vt videt. ¶ Qꝫ aūt motus sit in mobili et non in mouente pbat per hoc: qz in quocūqꝫ est motus vt in subō illud mouet: ergo si motus esset in mouēte sicut in subiecto: oporteret qꝫ oē mouēs moueret: hoc aūt falsum est: omne aūt patiēs mouetur: et passio videt esse motus eius. ¶ Adhuc aūt motus est id qd ꝯtinue aliqd abijcit et aliquid inducit ꝯtinue in subiectū. hec aūt est passio que abijcit a subiecto et inducit in subm sicut ostendimus prius: ergo videt motus esse passio et esse in genere passionis. ¶ Hoc aūt etiā videt ex hoc qꝫ res non mouet nisi qñ afficit aliqua specie agentis. Affici aūt specie agentis pati est: ergo moueri pati est. ergo et motus quidā est in genere passionis. Hec igit et similes sunt rōnes eorū qui dicūt motū esse in genere passionis. ¶ His autē opponit et sunt rōnes pro tertia parte vel opinione facientes: sicut forma pmixta potētie: et forma pura: nō differūt p essentiā: sed p esse. motus aūt est fluens forma pmixta potentia: ergo nō differt ab eadē forma pure accepta: sed forma que mixta est potentie in motu est eadem cum ea que pura est in termino motus: ergo non differunt iste per essentiam: ergo essentialiter sunt in vno predicamento: sed forma que est terminus motus nec est in actiōe nec in passione: sed est in diuersis pdicamentis. ¶ Adhuc aūt cū fluit ens alicuius pdicamēti: aut terminat ad terminū sibi extrinsecū: et essentialr nullo modo in ipso ꝯtentum: aut terminatur termino in ipso essentialr ꝯtento: lz p esse differat ab ipso. Siquidē terminat termino sibi nō essentiali: et qui nō ꝯtinet in ipso: ergo terminat ad ipsum tanqꝫ ad extraneū: sed quodlibet extraneū eqnalr est terminus extranei: ergo quilibet mot⁹ pōt terminari ad quēcūqꝫ terminū: qd est absurdū. qz quilibet motus hꝫ ppriū terminū. ergo relinquit qꝫ terminus motus intrinsecus sit p essentiā motui: ergo est idē cū ente fluente ad ipsū p essentiā lz nō p esse. ¶ Adhuc aūt si nos imaginemur pūcti fluxū facere lineā et terminari fluxū puncti in aliquo puncto vbi terminat fluxus eius: ꝯstat qꝫ terminus linee in quo stat fluxus pūcti intrinsecus est et essentialis linee: et nō possemus dicere qꝫ pūctus termināns fluxū esset alterius essentie qꝫ pūctus fluēs. sed esse est aliud fluētis et stātis p modū termini. Est aūt p oīa simile in qūli fluēte et termināte fluxū illi: et in quāto fluēte et terminānte fluxū quāti: et sic de alijs: ergo eiusdē est motus et terminus motus: et sic pꝫ qꝫ motus est in eodē pdicamento in quo est terminus motus: vñ etiā dixit Alpharabi⁹: qꝫ motus acquirit formā post formas: sicut est additio linee ad lineā et sicut est additio intēsi ad id qd minus est intēsum: et hoc volebat dicere Auer. qñ dixit motū nihil aliud esse nisi gñationem vnius partis post aliā illius pfectionis ad quā tendit motus. ¶ Amplius nomen et diffinitio rebus nō adaptat nisi p essentiale rebus: sꝫ nomē et diffinitio motus aptatur motibus spālibus p terminos eorū: ergo termini eorū eiusdē essentie sunt cū ipsis motibus naīr acceptis: ergo fm qꝫ terminus motus est in predicamēto: ita et motus. ¶ Adhuc aūt forma que est actus mãe et forma que potētia est in mā: sunt essentialr forma vna: sed eadē forma que est in potētia et in actu est fluens qñ simul est in actu et in potentia: g ipsa essentialr est eadē cum forma in potētia existente in actu: forma aūt fluens est motus: g motus realr sumptus est eiusdē essentie et eiusdē predicamenti cū forma que est act⁹ etiā mobilis: et sic in quot pdicamētis fuerit forma que est actus mobilis in tot pdicamentis motus inuenit. ¶ Sed lz hec sententia sit absqꝫ dubio Aristo. et Alexandri et Auer. et Themistij: et fere oīū peripatheticorū: tamē opponitur contra ipsam pbabilr sic fm hanc opinio-

Rōnes ꝯ illā rōnē: et p rōne ponēte motū esse in pdicamento passionis.

Rōnes p opinione tenente motū eē idem cum termino mot⁹ solū differēntem fm eē: et est opio Cōmētatoris.

Cō. 40.

Rōnes ꝯ pōnē Auer. et p quarta opinione

nē: nigrescere est nigredinis itēsio ⁊ fluxus nigredinis: ⁊ idē in essentia cū nigredine: sed forma que intendit aut est aut nō est. Si est: ergo nō acquirit p motū: qd falsum est: tūc nigredo acquirit p motū qui est nigrescere. Si aūt nō est: sed qd nō est nō intendit: ergo non intendit forma illa vt mā videtur. ¶ Adhuc aūt albedo pmixta nigredini ⁊ albedo pura nō sunt eiusdē speciei nec eiusdē essentie: sʒ omnis forma fluens in motu pmixta est ecōtrario. ergo nulla taliū formarū est eiusdē speciei ⁊ eiusdē essentie cū forma pura ⁊ depurata a ɔtrario: sed in termino motus est forma pura: ergo forma fluens in motū: ⁊ forma que est terminus motus non sunt eiusdē speciei ⁊ eiusdē essentie. Et ppter has duas rōnes dicit Auicenna q abhorret hāc opinionē. ¶ Adhuc aūt ⁊ sic pōt obijci ɔtra eandem: p motū aliquid recipit ɔtinue de forma ad quā est motus: sʒ receptū p motū nō est mot⁹: ergo forma ad quā est motus ⁊ forma que sm partē recipit antecʒ res sit in termino motus nō sunt aliqd de mutu: ⁊ sic motus nō est eiusdē pdicamēti cū forma illa. ¶ Adhuc autē si motus nō differret a pfectione ad quā vadit nisi sʒ magis ⁊ minus: tūc nō differret a forma ad quā vadit nisi sicut differt imperfectū a pfecto. Sed cū impfectū venit ad pfectum: tūc maxime est ⁊ manet: ergo cū motus venit ad formā ad quā est tūc maxime esset ⁊ maneret: qd falsum est: qr cū motus venit ad terminū ad quē est: tūc non est: sed desinit esse. ¶ Adhuc forma mouēs ⁊ agēs gñe differt a suo mouere: qr mouere est in pdicamēto actionis: ⁊ forma agēs ⁊ mouens forte in pdicamēto qualitatis vel sube: vel alterius predicamēti: ergo a simili ⁊ p eandē rōnē forma recepta ⁊ acta differt a suo mouere: ergo moueri est in vno pdicamento: ⁊ forma recepta p motū in alio: sed motus est cuius est moueri: ergo motus cū forma recepta p motū nō est in eodē predicamēto. ¶ Adhuc aūt illi sentētie qua dicūt motū acceptum sic vt viā esse in pdicamēto passionis: videt esse ɔtriū q motus est sicut via inter duos terminos sursum ⁊ deorsum: sed spatiū nō est magis sursum q deorsum: ergo ⁊ motus non magis est actio q passio: sed est vtrūqʒ: ⁊ sic cadit in duobus pdicamētis que sunt actio ⁊ passio. ¶ Rōnes aūt iste oēs preterq vltima pro quarta sunt inducte opinione: ɔtra quā videt esse q id qd est pncipiū alicui⁹ generis est ante oīa que sunt generis eiusdē: ⁊ nō causatū ab aliquo illo. Motus aūt qui est alteratio causat ab aliquo qd est in genere qualitatis: ergo nō est alicuius pncipiū qd sit in genere qualitatis. ¶ Ad hec aūt oīa notādū est q aliud est loqui de motu sm suū esse qd hʒ in mobili: ⁊ aliud est loqui de ipso sm q est causans ⁊ efficiens aliquid in mobili qd mouet. Sed si nos loquamur de motu sm esse qd hʒ in mobili: nos loquimur vere de essentia motus. Cū aūt hoc mō sit imperfecta perfectio eius qd mouet: opʒ necessario q inquantū est perfectio formarū ɔueniat cū eo qd est pfectio pura ⁊ pfecta. Et ideo dixerūt quidā illustres viri de secta peripatheticor q motus nō differt essentialr a forma ad quā est motus. Inquantū aūt est imperfecta pfectio sic differt a forma ad quā est motus p esse imperfectionis ⁊ pmixtionis cū priuatione illius forme ad quā tendit motus: ⁊ hoc modo innegabiliter sententia Arist. est esse motū in tot pdicamētis: in quot est forma que p motū acquiri pōt ⁊ hec est opinio quā credo esse verā. Si aūt attendat in cōparatione ad mouentem a quo causatur motus: sic motus est actionis agētis effectus ⁊ nō actio eius: qr actio est in agēte: ⁊ motus in mobili: sicut dixit obiectio superius inducta: ⁊ tūc motus firmat in actione: sicut effectus in causa: ⁊ actio firmatur in motu sicut causa in effectu: ⁊ nō puto hoc esse verū q mouere mouentis sic motus mobilis essentialr: nisi intelligat q hoc mouere qd est a mouente in mobili sicut a suscipiente mouere mouentis: sed nō suscipit ipm p modum eius qd est mouere: sed p modū eius qd est moueri. Sed ad hoc nos redibimus in sequentibus ⁊ subtilius de hoc ɔsiderabimus. ¶ Si aūt ɔsideraf motus sm q est affectio mobilis que affectio causat a motu: hoc est a forma fluēte de esse in esse eo q mouetur: sic motus est in predicamento passionis sm rei veritatem: ⁊ ideo lʒ multe sint sententie de motu in quo predicamēto sit: tamē iste due sunt celebriores. s. q sit in pluribus sm numerū eoz in quibus est terminus motus: ⁊ q sit in pdicamēto passionis: qr esse motus absqʒ dubio in mobili est: aut vt forma fluēs: aut vt affectio mobilis sicut diximus. ¶ Rōnibus aūt inductis opʒ nos cadere in quibusdā: qr quedā solo pʒ ex pdictis ⁊ ex dicēdis erūt manifeste. Ea igit que ad hoc inducta sunt q motus sit in actione solus: nō p hoc q actio dupliciter dicit. s. mālr ⁊ formalr: hoc est id qd est actio sm q est accidēs agētis. ⁊ cōparatio agentis ad patiens ⁊ primo quidē modo motus est actio agentis qr est id qd est ab agēte siue mouēte. Scdo aūt modo motus non est actio sed est effectus actionis: ⁊ p hoc pʒ solō triūm primor. ¶ Sed ad hoc qd inducit q mouere ⁊ moueri: ⁊ agere ⁊ pati sunt idem infra respōdebimus: hic nō dicimus q in oībus his sūt duo. s. cōparatio qua cōparat agēs ad patiens: ⁊ ecōuerso: ⁊ qua cōparat mouēs ad motū: ⁊ ecōuerso ⁊ hee cōparationes sūt aliquo mō eedē differentes penes cōparata. Res aūt penes quas cōparationes ille sunt ⁊ relationes sunt in his que cōparant: ⁊ ille ppriē sunt actio ⁊ passio ⁊ mouere ⁊ moueri: ⁊ nō sunt eedē: sed habēt quēdā modū oppositiōis: ⁊ ideo nec motus idē est actioni. ¶ Ea aūt que inducunt ad hoc q motus sit in pdicamēto passionis multi ɔcedūt: sed tamē potest dici ad ea q motus aliud est q affectio mobilis facta in motu ⁊ p motū: ⁊ affectio quidē in passione motus aūt nō: ⁊ nō sequit si motus ⁊ passio sunt in eodē subiecto q sint in eodē pdicamēto: sic enī oīa essent in vno pdicamēto cū omnia alia sint in subiecto ⁊ suba. ¶ Qd aūt motus abijcit a suba ⁊ passio nō valet: qr arguit in scda figura ex affirmatiuis: posset tū rńderi ppositionibus illis q in veritate aliter abijcit a substātia passio: ⁊ aliter motus. Motus enim nihil abijcit substantie sed abijcit priuationi eo modo quo motus est cōtinuus exitus forme de pmixtione priuationis. sed passio afficit subam passi: ⁊ ideo abijcit aliquid de ipsa: ⁊ tūc dissolutionē sube patiētis inducie si intēdat ⁊ magis fiat. ¶ Qd aūt dicit q in oē motu aliqua spēs mouētis ⁊ agentis afficit mobile. Dicendū q verū est: ⁊ ideo in motu est passio nō tū motus est passio vt dictū est. ¶ Tertiā aūt opinionē de motu inter oēs nos reputamus veriorē. Ea aūt que Auicēna obijcit in ɔtriū soluēda sunt p hoc q nigrescere est nigredo fluēs qr nihil phibet id qd significat in motu: ⁊ id qd significat in quiete esse eiusdē essentie dūmodo in esse diuersificent: sicut amare ⁊ amor: ⁊ sicut in multis alijs. Et nō habēt differentiā specificā qua differant abinuicē nisi illa differētia accipiatur esse differēs: qr penes talē differentiā verbalr significant vnū ⁊ cū motu ⁊ tēpore. Alter nominalr ⁊ sine motu: ⁊ sic pʒ q nigrescere ⁊ nigredo sunt aliquo mō idē: ⁊ aliquo mō diuersa. ¶ Ad hoc aūt qd obijcit vlterius q cū nigredo intendit: aut intendit nigredo que est: aut que nō est. Dico q intēdit nigredo que quodāmodo est ⁊ quodāmodo nō est: sicut est in oī intensione. Est enī nigredo ens p se ⁊ nō ens per accńs: nigredo dico q est fluēs: p se enī ē: qr p se forma fluēs est sed inquantū priuationi adhuc pmixta est ⁊ sic non est: ⁊ hoc modo dicit Arist. māam que motui subijcit p se esse ⁊ p accidens nō esse inquātū priuationi permixta est sicut in primo libro diximus. Id aūt qd intendit quādiu est in motu intensioris: vnū quidē est essentia: ⁊ ɔtinue diuersificat in esse: qr nisi esset vnū in essentia nō reciperet cōparationē p magis ⁊ minus: ⁊ nisi ɔtinue in esse diuersificaret nō differret a se p magis ⁊ minus: qr cōparatio nō est nisi vniuoci qd vniens vna: ⁊ differentia p magis ⁊ minus nō est nisi eius qd hʒ esse accedit sm magis ⁊ minus ad nām illam vel actiter cui nomen est impositum quod quidam vocant accessuʒ ad veram nominis impositionem. ¶ Qd aūt dicit mixtum alterius speciei q purum: ⁊ probatur ita esse in colorib⁹ mediis ⁊ extremis. Dicendum q hoc non est simile. Omne enī qd mouet prius est in medio q in extremo sed medium inter extrema duobus modis accipitur: sm esse completum: ⁊ sm potentiam fluentem ɔtinue ad perfectum esse. Et primo quidem modo alterius speciei est medium q extremū: qr non est vtrūqʒ species completa quarū vna est composita: ⁊ altera simplex. Scdo autē modo medium non est species neqʒ forma completa: sed est via ad formam completam: ⁊ in illo vnica fluit forma a suo esse incompleto ad suum esse completum: ⁊ hoc non vocatur absolute medium: sed cum determinatione: vt dicatur medium motus vel fluxus: ⁊ hoc modo medium specificat ⁊ diffinitur. ¶ Quod aūt hoc qd diximus verum sit pʒ in simili: cōstat enim q cōtinuum

Rōnes ɔ quartā opiones q est Auic.

Solō doctoris

Nō quō motus pro fluente forma idē est cum termino motus ⁊ quō nō idem.

Nō quō motus in pdicamēto passionis esse dicat

Solō ad rōnes probātes motum esse in pdicamēto actionis.

Solō ad obiecta scde op.

Op opio ... rois docto... ... veriori...

Solō ad ... nes Auic.

Nigredo ... ens ⁊ ... ... fig... cari in mo... ⁊ inquan... Forma ... quodāmo... ⁊ quodā... do non e... est p se ⁊ ... est p accid...

Medi... extrema ... plr sunt ...

partes nõ hʒ nisi potẽtia que in actu efficiunt signa ⁊ diuidũt ɔtinuũ. Ponamus ergo fluere punctũ ⁊ fluat ad cubitũ in longitudine: sed signetur fluxus eius in dimidio cubiti erit punctus terminus linee qui est in dimidio cubiti ⁊ erit actu terminus linee ɔstitute p fluxum puncti. Si aũt pducatur fluxus puncti in totũ cubitũ: et sit punctus actu terminus linee ɔstitute per fluxum puncti qui est in extremitate longitudinis cubitalis: ⁊ ille punctus qui est in semicubito nõ erit in linea ɔstituta nisi potentialr: ⁊ forma totius fluxus nõ dicet terminari nisi pũcto vltimo. Per oẽm aũt eundẽ modũ vt dicit Alpharabius est in omni vero motu. Mot⁹ enim est de numero ɔtinuoꝝ: ⁊ ideo non specificatur in ipso ens finẽs qñcunqʒ fuerit p id qd̃ est in potẽtia sed per id qd̃ est in actu: ⁊ hoc est vltimũ ad qd̃ terminatur fluxus eius qd̃ est in potẽtia. Sed si nos signemus ⁊ diuidamus motũ cũ aliquo nũc tempore motus vel tertie partis: tunc in illo nũc erit finis mot⁹: ⁊ ideo ille dat spẽm motui: ⁊ tunc forma fluens accipit esse actuale in illo qꝛ id medium est ei sicut extremũ quo ad hoc q̄ est terminus motus actu: qd̃ tñ mediũ nõ erit nisi in potẽtia si motus vltimus versus verã extremitatẽ dicatur ɔtinue pduci: ⁊ hoc mõ forma sequẽs addita cũ precedenti efficitur vnus motus specificatus in extremo. nõ est enim in medio priori qd̃ nõ est nisi potẽtia in ipso motu. ¶ Qd̃ aũt dicũt q̄ forma est accepta p motũ: ⁊ acceptũ p motũ nõ est motus: hoc nõ est difficile. Acceptũ enim p motũ nõ est motus. sʒ terminus ⁊ finis motus. ¶ Et qd̃ dicitur q̄ motus est generatio ɔtinua partis post partẽ illius pfectionis ad quã vadit motus tanq̄ termini eius. Dicendũ q̄ pfectio illa ad quã est motus tanq̄ ad spẽm ⁊ finẽ dupli͛r p hoc ɔsideratur. s. fm esse ⁊ eẽntiã. Et fm eẽntiã quidẽ nõ hʒ ptẽ ⁊ ptẽ sʒ ẽ forma simplex. Sed pars fm esse accepta nõ est pars nisi sicut mot⁹ est pars. Hec enim est pars fluxus eius: ⁊ hic fluxus ɔtinu⁹ in ptib⁹ talibus est motus nõ differẽs a cõplemẽto ad qd̃ vadit nisi sicut magis ⁊ minus: qd̃ tũc nõ differt nisi sicut minus pfectũ a pfectiori. Dicendũ est q̄ magis ⁊ minus dicũt diuersitatẽ inesse forme fluentis: ⁊ bene ɔcedo q̄ differũt sicut complementũ inesse: ⁊ sicut incõpletum inesse. ¶ Qd̃ aũt dicũt imperfectum maxime cũ ɔiungitur pfecto: dicendũ q̄ hoc non est generalr veꝝ de omni imperfecto: sed est imperfectũ qd̃ est sub lectũ iperfectionis ⁊ pfectionis: ⁊ de illo est veꝝ qd̃ dicunt. Est aũt imperfectũ inesse ppter hoc q̄ fluit ⁊ extẽditur extra potẽtiã ⁊ imperfectionẽ donec depuretur ⁊ sit pfectũ ⁊ hoc non est qñ cõpletũ est: qꝛ nõ hʒ pmanentiã in ptibus: sed successionẽ: ⁊ tale quidẽ est motus ⁊ similr tẽpus: ⁊ ideo peccatũ est in argumento fm sophisma equiuocationis. ¶ Ad hoc aũt qd̃ dicũt q̄ forma mouẽs ⁊ dans differt genere a mouere: ⁊ similr volũt arguere q̄ forma recepta differt a moueri: dico ego q̄ hoc est necessariũ. qꝛ mouere est agere: ⁊ moueri est pati quoddã si in genere sumatur nomẽ actionis: ⁊ neutrum illoꝝ est forma dans vel recepta qꝛ forma recepta hoc modo quo recipitur dupli͛r recipitur. s. fm esse influxũ ⁊ fm affectionem quã facit in subiecto. Et primo quidẽ modo est mot⁹. Secũdo mõ est effectiua passionis: cũ tñ ipsa sit forte in genere qualitatis ⁊ quãtitatis vel vbi: vel in aliquo genere fm diuersitatẽ pdicamentoꝝ. ¶ Qd̃ aũt dicũt q̄ fm q̄ est via est passio. dicendũ q̄ hoc dixit Auer. ⁊ forte melius fuisset si dixisset affectionẽ mobilis esse passionẽ. Si tñ nos velim⁹ verificare dictũ eius dicemus q̄ via põt accipi in se in ratione spatij vel ex parte viantis p ipsam: ⁊ via quidem similis est motui vt est in se ⁊ non passioni: sed via ex parte viantis in ipsa est passio viantis q̄ per viam quasi trahitur ab agẽte qd̃ cõpellit ipsum sic viare ⁊ moueri. ¶ Opinionẽ vero que dicit nõ in genere esse motũ: sed viam esse ad ea que sunt generis improbare nolo: qꝛ sic o q̄ genera pdicamẽtoꝝ ɔtinẽt entia. Motus aũt ppter sui imperfectionẽ nõ est ens pprie loquẽdo: sed est entis: ⁊ ideo nõ pprie cadit in genere nisi hoc mõ quo ea que sunt reꝝ que sunt in generibus reducuntur ad genera: ⁊ qd̃ dicitur q̄ causatur a re generis. dicendũ q̄ hoc est verũ: nihilominus est etiã causa reꝝ que sunt in genere. Et hoc modo quodãmodo est principiũ vel actus aliquoꝝ principioꝝ: ⁊ ideo est actus mouentis cause ⁊ actus mobilis qd̃ reducitur ad mãm. Hec igitur sufficiant de determinatione diuersaꝝ opinionum in diuersis generibus motũ ponentiũ. Nos aũt in 5° huius scientie libro inuestigabimus Utrum

Cõ.4.

motus sit in oĩbus pdicamẽtis an nõ: ⁊ vtrũ est in subã motus ⁊ qualr ponitur esse in q̄tuor generibus hec. n. sciri non possunt nisi ɔsiderent spẽs motus. Et nos nõ itẽdimus hic nisi de motu in cõmuni ponẽdo diffinitionẽ eius.

¶ Cap. 4m. De diffinitione motus data magis fm formam: ⁊ de probatione per inductionem eius q̄ dicitur motus esse actus eius qd̃ est in potentia.

Tex. c. 6.

Redeamus Ergo ad inuestigandam motus diffinitionem: ex quo enim habitũ est q̄ aliquid est potẽtia: ⁊ aliquid actu: ⁊ aliquid substãtia. ⁊ aliquid quãtitas: ⁊ aliquid qualitas: ⁊ vbi: ⁊ sic de alijs ⁊ in vnoquoqʒ istoꝝ est aliquid vt forma: ⁊ aliquid vt priuatio in ɔtrium tunc sequitur ex illo q̄ si determinatur ⁊ diuiditur potentia ⁊ actus fm vnũ quodqʒ genus predicamenti in quo est motus: q̄ motus ẽ endelechia siue pfectio ei⁹ qd̃ est in potentia fm q̄ est in potentia. ⁊ fm q̄ est in potentia non est in sui perfectione siue endelechia: ⁊ prima ipsius perfectio est via ad perfectionem quãdo habet perfectionem mixtam priuationi: ⁊ per illam continue vadit ad endelechiam puram. Dico aũt q̄ est existentis in potentia: quoniã motus non est perfectio mouentis qd̃ est in actu: sed potius ɔsequens ipsum qꝛ est ab ipso. Et dico q̄ est existentis in potentia fm q̄ est in potentia qꝛ nihil prohibet aliquo modo esse in actu sicut actu homo: ⁊ potentia albus mobilis ad albedinem sed fm q̄ est actu nõ est motus pfectio eius. Preterea qꝛ fm q̄ est in actu nõ est mobile: cum omnis motus sit ppter indigentiam eius qd̃ habetur. Est ergo motus ⁊ perfectio eius prima fm q̄ est mobile: fm aũt q̄ est mobile est in potentia: ergo motus est pfectio eius qd̃ est potẽtia sʒ q̄ est in potẽtia. ¶ Adhuc aũt ɔsiderare opʒ q̄ fm q̄ est in potentia nõ habet pfectionem nisi motum: qꝛ forma est pfectio rei existentis in actu: ⁊ cum habet formam non est in potentia ad illam sed in actu. Sed tum est in potentia adhuc ad formam: ⁊ ideo cõplementum eius qd̃ est in potentia fm q̄ est in potentia est motus cõplementũ aũt eius qd̃ fuit fm q̄ est in potẽtia sed in actu ẽ forma. Cum aũt motus sit perfectio mixta potentie: ponitur tamẽ in genus pfectionis ⁊ nõ potẽtie: qꝛ sicut dictũ est motus est fluxus pfectionis ⁊ non potẽtie qꝛ potentia fm q̄ est priuationi admixta abijcitur. sed forma fluit ad esse purum: ⁊ ideo motus est pfectio cui accidit mixtum esse priuationi ⁊ potẽtie ppter qd̃ motus aliqñ est pfectio pura quãdo nõ est fluxus de nõ esse in esse siue de potentia ad actũ sicut est motus intelligentie: ⁊ ideo mouet i fm cõtẽplationem est actus ⁊ pfectio pura. Et phat ista diffinitio inducendo in oĩb⁹: qꝛ alterabilis fm q̄ est alterabile pfectio ei⁹ est alteratio ⁊ nõ qualitas alterans: qualitas enim alterans est pfectio eius fm q̄ est alteratũ. Similr augmẽtabilis fm q̄ est augmẽtabile pfectio est augmẽtatio: ⁊ diminuibilis fm q̄ diminuibile pfectio est diminutio: hec enim nõ habẽt nomẽ cõmune sicut motus in qualitate dicitur alteratio. ⁊ hui⁹ cãm assignabim⁹ in sexto huius scie libro. Hoc etiã mõ generabilis fm q̄ est generabile pfectio est gñatio ⁊ corruptibilis fm q̄ est corruptibile pfectio est corruptio sed nõ facimus hic differentiam inter motũ ⁊ mutationem. qꝛ hoc in quinto facere debemus vbi inquiremus vtrũ in suba sit motus: ⁊ qualr est in ipsa. Eodẽ aũt modo loco mutabilis fm q̄ est mutabile in loco pfectio est mutatio loci ⁊ non locus vel vbi. ¶ Cũ aũt ista diffinitio motus data sit penes ɔditionem mobilis qd̃ est subm vel mã in qua est motus facile est videre q̄ ɔuenit ista diffinitio motui nouo qui quãdoqʒ incipit quãdoqʒ finitur ⁊ eterno motui qui fm nãm nunq̄ incepit nec deficiet: cũ enim sit inter ɔtia tũc motus est pfectio potẽtie ad formã nouã existentis ⁊ exeũtis. Cũ aũt est circulatio: tunc est potẽtie ad situm eũtis: ⁊ ille est motus qui fm nãm nõ hʒ principiũ vel finem: illius enim est loci mutatio: ⁊ ipsum est mobile circulariter ⁊ circulatio est pfectio eius: ⁊ motus Similr cũ motus sit perfectio eius qd̃ est in potentia fm q̄ est in potentia: opʒ motum esse ɔtinuum. Motum aũt discontinuari est idem q̄ interrũpi. Nõ aũt interrũpitur quãdiu est pfectio existis in potẽtia: fm q̄ est in potentia qꝛ semper est in moueri quãdiu est huius pfectio: sed qñ id qd̃ est in potẽtia incipit nõ esse in potẽtia: tũc est in actu ad quẽ finitur motus: ⁊ ibi quies intercidit

Quare mot⁹ ponitur in gñe pfectiõis potius q̄ potẽtie.

Diffõ motus ɔuenit motui nouo ⁊ eterno idẽ Commẽtatoꝛ hic.

⁊ interſcipit motus. Quãdo aũt eſt pfectio in potẽtia exiſtis ſm ꝙ eſt in potẽtia ad hominẽ tunc fluit ꝯtinue ad pfectionem ⁊ huius imaginationẽ ſupius poſuimus p exemplũ in terminis in fluxu puncti vſqȝ ad pũctũ qui actu fit terminus linee: hec aũt ꝯtinuitas in motibus plus ⁊ minus apparet: lȝ enim in motu alterationis ⁊ augmenti ⁊ diminutionis cõtraria ſint quodãmodo: ⁊ illa videant̃ ſe expellentia mutuo ⁊ ita facere diſcõtinuationẽ: tamen qꝛ ꝯtraria illa ꝓut in fluxu ſunt non ſunt vbi potentia ⁊ nõ actu ſimpl̃r ꝯtinuari poſſunt in fluxu qui eſt motus alterationis vel augmẽti vel diminutionis: ſed tamẽ ꝯtinuitas non ita apparet in eis ſicut in motu locali: ⁊ hoc ꝓbat̃ et hoc ꝙ vni⁹ augmentabilis ſm nãm eſt vna augmentatio que deducit ad pfectionẽ quãtitatis: ſicut deducit̃ ad pfectionẽ quãtitatis hõ puus qui eſt infans: ⁊ ſi augmentat̃ vſqȝ ad .25. annos per .7. pedes: non poſſumus dicere ꝙ ꝯtinue augmentet̃: qꝛ cum augmentum ſit ſenſibile nõ poſſumus diſtinguere vel diſtinctiue cuilibet tẽpori ſenſibili aliquã partẽ ſenſibilẽ magnitudinis adijcẽ. Si enim ſciremus quantũ augmẽtũ in die: ⁊ quãtũ in hora: ⁊ quantũ in parte tẽporis hore: ⁊ ſic de alijs. Et ſimil̃r cũ alteratione deducat̃ cõplexio humida ad ſiccã: ⁊ calida ad frigidã nõ poſſumus diſtribuere partes alterationis ſenſibiles ad ſenſibiles tẽporis in quo fit alteratio. Et ideo etiã nõ opꝫ ꝙ augmẽtũ nãliter vna augmẽtatione ꝯtinua ad ſtatum augmenti deducat̃: ſed aliqñ auget̃: aliqñ nõ: ⁊ nõ multis augmẽtis deducit̃ ad augmẽtũ: ⁊ ſimil̃r multis alterationibus in cõplexione alterat̃. Sed in motu locali magis apparet ꝯtinuitas inter ceteros: ꝓpter qð in ſexto ⁊ in octauo infra oſtendet̃ ꝙ ſi aliqð mouet̃ in toto tẽpore p totũ ſpatiũ aliqð qð ſm quãlibet partẽ tẽporis ſenſibilẽ eſt accipere ſm quandã partẽ ſpatij eſſe motũ. ¶ Adhuc aũt ꝓbat̃ hec eſſe diffinitio motus ex inductione mobiliũ tã artificial̃r ꝙ nãliter. Qñ.n. vere dicimus ꝙ qñ edificabile inquãtũ edificabile ⁊ nõ inquãtũ eſt edificatũ: eſt in pfectione edificabilis ſm actũ tũc fit ⁊ edificat̃ in actu: ⁊ hec pfectio ei⁹ eſt edificatio. Simil̃r doctrinatio qua docet̃ docibilis ſm ꝙ eſt docibilis eſt pfectio eius: ⁊ ſimil̃r medicatio hoc mõ pfectio eſt medicabilis ꝙ p medicationẽ paſſiuã reducit̃ ad ſanitatẽ. Et ſimil̃r volutatio qua voluunt̃ mimi volubilis eſt pfectio eoꝝ ſm ꝙ ſunt volubiles: ⁊ hoc modo ſaltus ſiue ſaltatio tripudiantiũ in choreis eſt pfectio eaꝝ ſaltabiliũ ſiue potentium tripudiare ⁊ choreizare ſm ꝙ in potẽtia ſũt ad huiuſmodi ludum: ⁊ hoc modo adoleſcentia que eſt fluxus cõplexionis adoleſcentis ab humido in calidum ſiccum pfectio eſt talis alterabilis ſm complexionẽ: ⁊ ſenectus que fluxus eſt a calido ſicco in frigidum ſiccum: ⁊ a frigido ſicco in frigidũ humidũ eſt pfectio alterabilis ſm iſtum modum.

Nota de augmento ⁊ alteratione. vide Auer. et hic.

Tex.t.c.7.

¶ Cap. 5m. De probatione eius ꝙ dicit̃ motus eſſe actus ei⁹ qð eſt in potentia ſm ꝙ eſt in potentia.

Tex.t.c.5.

IN physicis vero quedã ſunt potentia ⁊ qdam actu: ⁊ hoc dupl̃r: qꝛ aliqñ ſunt potentia ⁊ actu reſpectu eiuſdẽ forme ſiue pfectiõis: aliqñ reſpectu diuerſoꝝ: ſed qñ ſũt reſpectu diuerſoꝝ formaꝝ potẽtia ⁊ actu: tũc ſimul tpe ſunt potẽtia ⁊ actu: ſicut aqua que eſt calida potẽtia: frigida aũt endelechia: ⁊ hoc dupl̃r ꝯuenit: qꝛ forma quã hȝ in potẽtia aliqñ hȝ nãl̃r eo ꝙ potẽtia eius eſt nãlis: ſicut aer qui potentia nãli eſt calidus etiã qñ eſt frigidus: aliqñ aũt habet eã p accñs preter potẽtias nãles ſicut aqua que potẽt aſr calida eſt: qꝛ calefactibilis eſt ab alio quodam agente in ipſam. Quãdo aũt aliqd reſpectu eiuſdẽ forme eſt potentia ⁊ actu: tunc debet illud non eſſe ſimul: ſicut aqua que aliqñ calida eſt potentia: ⁊ aliqñ actu: ⁊ qꝛ ſic eſt in oĩbus phicis que vere ſunt agẽtia: opꝫ ꝙ multa ſint agentia ⁊ patiẽtia ſimul ad inuicẽ: qꝛ ſm ꝙ ſunt in actu alicuius forme agũt: ⁊ ſm ꝙ ſũt in potentia ad alteꝝ patiunt̃. Eſt aũt oẽ agens phice in potẽtia habẽs formã paſſiui: ⁊ ecõuerſo: ergo oẽ agens phice patitur: ⁊ oẽ mouens phice mouet̃. Huius aũt exẽplũ eſt in cibo qui eſt actu panis ⁊ potẽtia cibus: ⁊ inquãtũ eſt panis agit ⁊ immutat etiã corpus: ⁊ inquãtũ eſt potẽtia cibus immutatur a corpore. Et hoc quidẽ veꝝ eſt de oĩ agente phice ꝙ ſimul eſt actu ⁊ potẽtia reſpectu diuerſaꝝ formaꝝ quaꝝ vna eſt agẽtis ⁊ altera patientis: ⁊ ideo vtrũqȝ eſt agens ſimul ⁊ patiẽs ⁊ ꝓpter hoc putabãt qdã vt Plato ⁊ ſui ſimiles ꝙ omne mouens cõponit̃ ex motore ⁊ mobili: ⁊ ideo omne mouens mouet̃: ⁊ hoc nõ eſt veꝝ: ſed hoc tm̃ eſt veꝝ ꝙ ſimul ẽ actu ⁊ potentia: ⁊ hoc eſt ꝙ ſm eſſe ſuũ eſt phicũ: ſȝ tñ ex alijs erit manifeſtum de hoc: qꝛ nos in fine octaui libri declarabimus ꝙ eſt quoddã mouens qð ſm ſuũ eſſe nõ eſt phicũ: lȝ referatur ad phyſica ⁊ illud mouet cũ ſit imobile. ¶ Cũ ergo ſic ſit in rebus phicis ꝙ ſunt in potentia ⁊ actu reſpectu diuerſoꝝ: aut nõ ſimul reſpectu vnius ⁊ eiuſdẽ: tũc motus eſt pfectio eoꝝ que nã ſunt inquantũ ſunt in potẽtia: ⁊ nõ inquãtũ ſunt in actu. Et ideo cũ id qð eſt in potẽtia ſm id qð eſt in potentia fiat in actu p ſeipſum operãs aut ab alio operãte ⁊ mouẽte: tũc motus erit pfectio eius. Dico aũt p ſeipſum operãs: qꝛ quedam per accñs mouẽt ſeipſa ⁊ educunt ſe de potẽtia ad actũ: nõ inquãtũ ipſa: ſed inquãtũ vt alia: ſicut mediens qui curat ſeipſum: ille enĩ efficit̃ medicatus actu a ſeipſo non inquãtũ a ſeipſo: ſed inquãtũ p accñs eſt alter medicãs ⁊ alter infirmus: ſubiecto tñ idẽ: ⁊ medicatio eſt actus ei⁹. Ab alio aũt mouẽte id fit qð eſt in potẽtia in actu: ſicut qñ frigidũ calefacit p calidũ ⁊ calefactio eſt actus eius. Motus igit̃ nõ eſt pfectio reꝝ nãliũ inquãtũ ſunt actu: ſed inquãtũ ſunt potentia. Dico aũt inquãtũ in potẽtia: ſic accipiat̃ exẽplũ in ere: hoc.n. cũ ſit actu eſt es: ⁊ eſt ꝓter hoc in potẽtia idolũ vel ſtatua qð formandũ eſt: ⁊ ideo mobile eſt ad formã ſtatue ſm ꝙ eſt in potẽtia ad illã. Motus igit̃ qui eſt ſtatuatio nõ erit vere pfectio ſiue actus eius inquãtũ eſt es aeris: qꝛ nihil mouet̃ ad id qð iam eſt: ſed eſt actus eius ſm ꝙ eſt es ſtatuale. Si aũt daret̃ ꝙ motus eſt pfectio eris inquãtũ eſt es actu: cũ forma eris ſit pfectio eius ſm ꝙ eſt es actu: ⁊ quoꝝ eſt effectus formalis vnius ipſa ſunt eadẽ formal̃r: opꝫ ⁊ ꝙ idẽ eſſet forma eris ⁊ motus: ſed eſſe datur a forma: ⁊ eſſe etiã tunc daretur a motu: ⁊ ſic idem eſſet eſſe alicuius rei in actu exñtis ⁊ eſſe mobilis alicuius qñ ſi motus ſimpl̃r idẽ eſſet qð forma reꝝ actu exiſtentiũ: tũc etiã eſſet eadẽ rõ eris: ⁊ rõ motus ⁊ hoc totũ ſequit̃. Si etiã inquãtũ eſt es eſſet motus endelechia.i. actus: ſȝ hoc eſt impoſſibile ꝙ eadẽ ſit rõ eris ⁊ mobilis ad ſtatuã: qꝛ ſic motus ſumeret̃ in diffinitiõe eris inquãtũ eſt es: ergo opꝫ ꝙ motus ſit actus reꝝ nãliũ inquantũ ſunt potentia ⁊ nõ actu. Sequeret̃ etiã ex hoc ꝙ idẽ eſſet potẽtia ⁊ actus: qꝛ quoꝝ pfectio eſt vna ipſa ſunt eadẽ. Cũ igit̃ motus ſit pfectio potentie ſi idem eſſet pfectio actus eſſent idem potentia ⁊ actus. ¶ Adhuc aũt ſi motus eẽt actus eius qð eſt actu: ſicut cupꝛi inquantũ eſt actu cupꝛũ: ergo quidditas ⁊ forma cupꝛi eſſet eius qð hȝ potentiã ad motum ſtatue: ⁊ ſic iteꝝ eſſent idem potẽtia ⁊ actus in rebus nãlibus: ſed hec non ſunt eadẽ vt dictũ eſt: ergo motus nõ ꝯuenit rebus inquantũ ſunt actu: ſed inquãtũ ſunt potentia. ¶ Hoc aũt manifeſtũ eſt in ꝯrarijs: poſſe nãqȝ ſanari ⁊ poſſe laborare ſiue infirmari ſm ꝙ potentia refert̃ ad actum eſt alteꝝ ⁊ alteꝝ: ⁊ ſi radix etiã potentie ſm ſubm ſit vna. Si aũt daret̃ ꝙ potentia cõparata ad ſanari ⁊ infirmari eſſet vna: tũc oporteret ꝙ ſanari ⁊ infirmari eſſent idem: qꝛ potẽtia relata ad actũ diffinit̃ p actũ: ⁊ quoꝝ diffinitiones ſunt eedẽ ipſa ſunt eadẽ: ſubm aũt ſanitatis ⁊ infirmitatis eſt idẽ ⁊ vnũ ſicut dictũ eſt ſiue id ſit humidũ cõmixtũ ex quatuor humoribus ſiue ſit vnus humor qui magis dominat̃ in corpore ſicut ſanguis: ſed ꝓpter identitatẽ ſubiecti potẽtie nõ ſunt eedẽ potẽtie ꝯrarioꝝ: ſicut pȝ in colore ⁊ viſibili: que lȝ ſint eadem ſubo nõ tñ ſunt ꝓpter hoc eiuſdẽ potẽtie. Cũ ergo aliquid eſt in actu ſm formã aliquã: ⁊ ſit in potentia ad formã aliã que cõtraria eſt illi: vel nõ eſt ꝯria quãuis ſit ſubm idẽ in actu ⁊ potentia exñs reſpectu diuerſaꝝ formaꝝ: actus tñ ⁊ potẽtia in ipſo nõ ſunt idẽ: ergo motus qui eſt pfectio eius qð eſt in potẽtia ſm ꝙ eſt in potẽtia nõ eſt pfectio eius qð eſt in actu ſȝ ꝙ eſt in actu: ſed ſm ꝙ eſt in potentia. ¶ Qð quidẽ igit̃ dicta diffinitio ſit motus differẽtie ⁊ quã ꝯtuit moueri cũ ſit endelechia inquãtũ erit in potentia: ⁊ neqȝ prius contingat ipſum neqȝ poſterius oſtenſum eſt ex dictis: vnũquodqȝ enĩ nãlium qð eſt in potẽtia ꝯuenit aliqñ eſſe in pfectiõe ſiue in ope ſm actũ aliqñ aũt nõ: ſicut pȝ in eo qð eſt edificabile: qꝛ actus edificabilis inquãtũ edificabile eſt: edificatio eſt: aut enim edificatio eſt actus edificabilis nõdũ adhuc edificati ⁊ pfecti ſm formã edificij: aut eius qð eſt edificatũ iam ⁊ pfectũ ſm formã edificij: ſed ei⁹ qð eſt edificatũ iã ⁊ pfectum

Tex.t.c.

Tex.t.c.

Tex.t.c.

ſm

sm formã edificij: nõ amplius edificatio est: sed potius tũc cessat edificatio: sȝ edificat cũ est edificabile nõ cõpletũ adhuc sm formã domus: igit necesse est edificationẽ pfectam eẽ edificati iqn ãcũ est edificabile. Est aũt edificatio mot⁹ qdã: ergo motus est pfectio mobilis inqũtũ est in po°: ⁊ iõ eadeȝ rõ est siľr in oibus alijs motib⁹. ergo generaľr ꝯcludiť motũ eẽ endelechiã eius qđ est in potẽtia sm ꝙ est in potentia.

¶ Cap. 6ᵐ. De probatione ꝙ diffinitio motus data sit bona per aliorum diffinitiones que non conueniunt.

Tex. c. co. 12.

Quod aũt bene dcm̃ sit motũ eẽ sic diffiniẽdũ sicut dcm̃ est: manifestũ est ex diffinitiõib⁹ q̃s alij dixerũt eẽ mot⁹ diffinitiões: ⁊ ex hoc ꝙ nõ est facile ipm aľr diffinire q̃ dcm̃ est. ¶ Nõ eni põt poni mot⁹ in aliq̃ genere q̃ pfectiõis: siue endelechie: hoc aũt manifestũ intẽdẽtibus in ea genera in que posuerũt motũ alij q̃dã pliorꝫ. Posuit eni q̃dã motũ alietatẽ vel alteritatem sm suũ genus. q̃dã aũt posuit ipȝ eẽ ineq̃litatẽ siue exitũ ab eq̃litate: ⁊ q̃dam dixit motũ esse nõ ens siue idefinitũ iter ens ⁊ nõ ens: ⁊ illi q̃dẽ qui dixerunt motũ esse alietatẽ ⁊ alteritatem: videbãt ꝙ in motu ad formã ꝯtinua est quedã formarũ variatio. In motu aũt locali ꝯtinua est renocatio ⁊ variatio vbi: ⁊ pp istã rõnẽ dicebant motũ eẽ alietatẽ ⁊ alteritatẽ. Qui aũt dicebant motũ eẽ ineq̃litatẽ siue exitũ ab eq̃litate: dixerũt hac rõne: q: res variata ꝯtinue nunq̃ remanet statui suo eq̃lis. ⁊ iõ ineq̃litatẽ cõiter acceperũt ꝓ siľitudine et dissiľitudine ⁊ inequalitate. ¶ Qui aũt dicebãt motum non ens eẽ: aut indefinitũ iter ens ⁊ nõ ens rõcinati sunt ex hoc ꝙ id qđ pmixtũ est puationi nõ est: motus est pmixtus priuationi: ⁊ q: est actus exitis in potẽtia ⁊ nõ exitis in actu: iõ hȝ eẽ mixtũ cũ nõ esse: ⁊ iõ dixerũt ipm esse indefinitũ iter esse ⁊ nõ eẽ. ¶ Sȝ nihil horꝫ est mot⁹. Et hoc vna rõne probať tali. s. q: cuicũq̃ inest motus illđ moueť: sȝ nõ q̃buscũq̃ insunt que dicta sunt moueť: ergo nullũ istorꝫ est motus. Cõstat eni ꝙ nõ moueť aliq̃d pp hoc ꝙ ipm est aliud. vel alterũ: vel equale: vel nõ ens. ergo nihil horꝫ est mot⁹. Siľr idefinitũ iter ens ⁊ nõ ens lȝ sit mot⁹: nõ tñ pp hoc est motus q: ẽ indefinitũ q: tps hoc mõ est idefinitũ. ⁊ et ipsum ifinitũ hoc mõ est idefinitũ: ⁊ tñ nullũ horꝫ moueť necesse: vñ alteritas ⁊ ineq̃litas ⁊ nõ ens ⁊ idefinitũ nõ sunt motus: sicut dcm̃ ẽ.

Te. c. co. 13.

¶ Adhuc aũt mot⁹ ⁊ mutatio nõ est magis in hoc vel ex illis q̃ in opposita ex oppositis istorꝫ. Nõ. n. magis est mot⁹ ex alio vel in aliud q̃ ex opposito ei⁹ qđ est idẽ: ⁊ sic de alijs: ergo ista nullo mõ intrãt in diffõne motus: q: nec gña motus sunt nec termini. Diffiniť aũt mot⁹ in gñe sm genus ⁊ sõm: ⁊ in spe diffiniť per nõ ens. Cõstat igiť ꝙ ista accñtalia sunt motui: ⁊ nõ eẽnt illa per que ꝯstituiť motus. ¶ Cã aũt q̃re aliq̃ui posuerũt motũ in hoc est hec: q: motus est q̃daȝ idetermĩatũ in esse: eo ꝙ nõ hȝ esse permanẽs: neq̃ fundať in esse: vel nõ in nõ esse: huius auctores sniẽ pcipue fuerunt Pithagorici ⁊ Almeon cromates. Illi eni dicebant eorũ q̃ sunt duplicia pn° esse: ⁊ duas fecerũt coagulatiões siue coordinatiões pncipiorꝫ quas sitychias greci appellãt. Eorꝫ eni que sȝ habitũ dicunť siue modũ habit⁹ dixerũt eẽ decẽ principia per modũ habit⁹ dicta que sũt finitũ: par: vnũ: dextrũ: masculũ: q̃escẽs: rectũ: lumẽ: bonũ q̃dratũ. ¶ Dixerũt enim q̃escẽs per modũ habit⁹ eẽ: eo ꝙ optimũ est qđ sine motu ẽ perfectũ: ⁊ causas mot⁹ eẽ ex malitia ⁊ iperfectione. ¶ Priuatorꝫ aũt decez his opposita dixerũt eẽ pncipia. s. ifinitũ. i. par: plurale: sinistrũ: femininũ: motũ: curuũ: tenebras: malũ: ⁊ parte altera lõgi⁹ q̃drãgulũ. Hãc aũt opiõnẽ Pithagoricorꝫ ita recitat Arist. i pmo metaphice: ⁊ Cõmẽtator Eustatius sup primũ ethicorꝫ. ¶ Et ideo cauẽdum est a dicto

Impugnatio dicti Auẽ. in co. 13. 3.

Auerrois qui motũ ponit ꝓ pn° habituũ: ⁊ hoc nõ facit Pithagoras: ⁊ iõ dcm̃ Auerrois dicto Aristo. hic nõ ꝯcordat: q: Aristo. intẽdit dicere ꝙ mot⁹ est indetermĩatũ: eo ꝙ est principiũ priuatiue dictorꝫ. Et ideo dixerũt ꝙ alterius ordinationis pncipia indeterminata sunt: eo ꝙ sunt puatiua: et ideo motus inest determinatus: ⁊ q: est vnius illarꝫ ordinationũ vnũ principiorꝫ. Ordinatio aũt scđa que altera dicta est a dicta determinata est: eo ꝙ est habitualis ⁊ permanentiũ in esse. Indeterminataȝ aũt dixit Pithagoras hãc ordinationẽ inesse: q: neq̃ sbam significat neq̃ aliqđ aliorꝫ pdicamentorꝫ: sed potius priuationẽ ab esse. Ois autẽ diffinitio est alicuius esse: ⁊ ideo sic syllogizauit pithagoras. Quecunq̃ priuatiua sunt nõ hñt diffõnẽ: sed altera istarꝫ coordinationũ est priuatiua: ergo nõ hñt diffõnẽ. Et ꝯstat ꝙ hec ẽ falsa: ꝙ quecũq̃ priuatiua sunt nõ hñt diffõnem: habẽt eniȝ diffõnem sed nõ cõpletã. Siľr falsuȝ est ꝙ oĩa que ponuntur in illa coordinatiõe sint priuatiua pure. ¶ Videť. n. motum

Tex. c. co. 14.

eẽ indeterminatũ: ⁊ cã est: q: nõ põt poni in pura potẽtia rerũ in genere: sic nec in actu puro sicut e in gñe poni potest. Et hoc manifestum est: q: id qđ est in potẽtia quãtum non necessario moueť: per hoc ꝙ est i potẽtia quãtũ: neq̃ qđ actu est q̃ãtũ necesse moueť sm ꝙ est actu quantũ. Et siľr de potẽtia quali: ⁊ actu q̃li: ⁊ de potentia vbi: ⁊ actu vbi. ¶ Et

Tex. c. co. 15.

in veritate sicut diximus: motus videtur inter oĩa magis eẽ in genere actus: siue endelechie: siue perfectionis: videť tñ esse actus iperfectus: ⁊ iõ difficile est inuenire diffõnẽ ipi⁹. Imperfectus aũt actus est ipse mot⁹ eo ꝙ est actus imperfecti: hoc qđ est eius est in po° sm ꝙ est in potentia. Qđ aũt sit in genere actus ⁊ nõ in alio genere: ꝓbať per diuisionẽ: aut eni est in gñe priuatiõis: aut in gñe potẽtie: aut in gñe actus simplicis ⁊ puri: aut in gñe actus imperfecti: qui iperfect⁹ ẽ eo ꝙ est iperfecti ⁊ potentie ⁊ priuationi admixti. Cõstat autẽ ꝙ nullum istorꝫ videť cõis preter vltimũ. Relinquitur ergo modus pdictus. s. ꝙ actus quidam sit: sed talis actus q̃lem prediximus. s. imperfectus: ⁊ hoc quidem difficile ẽ videre: ⁊ tamẽ ita esse cõuenit ꝓpter causas quas diximus.

Probatio ꝙ mot⁹ sit in gñe actus imperfecti.

¶ Cap. 7ᵐ. De secunda diffinitiõe motus que est quasi materialis magis q̃ prior.

Postq̃ Autẽ inuestigauimus diffõnẽ que magis est sm formam sm quã diximus ꝙ motus est perfectio exitis in potentia sm ꝙ huiusmodi tãgemus et diffõnem que magis est sm mãm: que lȝ min⁹ demõstreť sbm motus: tamẽ notior est quo ad nos q̃ prima. ¶ Hãc inuestigantes dicimus ꝙ omne mouẽs physice moueť sicut diximus: ⁊ huius cã est: q: ipm mouẽs physice in po° est mobile mouẽs eni tale eiusdẽ est materie cum mobili: ⁊ iõ corpora superiora eo ꝙ nõ sunt eiusdeȝ materie cum inferiorib⁹ nõ moueť ab eis: nec sunt ꝓprie mouentia physice oĩno: sed sm quẽdã modũ. eũ eni nã in physicis pncipiũ sit motus ⁊ q̃etis: oẽ physice mouẽs mouet ad quietẽ: et iõ imobilitas sua qua cessat mouere est q̃es in forma quaȝ dat ei qđ mouet. Cuicunq̃ eni inest motus phice sicut act⁹

T. c. co. 16.

mouẽtis huic quies accidit per imobilitatẽ hoc est cessatio nẽs mouẽdo. nihil eni aliud est ipm mouere nisi ad talẽ q̃tem agere. Nõ aũt agit ad talẽ quietẽ nisi per cõtactũ. Cũ ergo se tangãt quorꝫ vltima sunt siľ: ⁊ vltima sũt in ꝯtrijs formis: necesse est ꝙ agẽs repatiať a passo: sicut declarabiť in libro perigeneos. motus aũt nõ est actus eius inq̃ãtũ est agens vel mouẽs sed potius mouẽtis actus est forma qua agit: q: per illã efficit pnᵐ actionis. ergo motus erit actus mobilis inq̃ãtũ est mobile. Mobile eni qđ est in po° est mobile: ⁊ q: motus est actus exitis in potẽtia: vt diximus in priori diffinitione: iõ opȝ et ꝙ sit actus mobilis sic dicit scđa. ¶ Motus aũt in moto nõ accidit nisi tactu mouentis: ⁊ per rõnem tactus phici opȝ ꝙ mouẽs siľ sit vel moueať cũ mouet: oportet. n. semp ꝙ in vltimo tangẽtiũ se phice sit aliq̃ dispõ ⁊ species mouẽs: aut sba: aut q̃litas: aut q̃ãtitas: ⁊ illa spẽs ẽ principiũ motus ⁊ eĩ quietis enȝ ois talis spẽs moueat hñs

T. c. co. 17.

ꝯtrĩ: ⁊ omne tale mouẽs cessabit a motu: sic diximus in pn° scđi huius scie. ⁊ exẽplum mouẽtis sm spẽm sbe est homo q actu facit hoiem ex spermate ⁊ sanguine menstruo in q̃b⁹ ẽ hõ in potẽtia per generationem. Moueť ergo mouẽs sed per accidẽs moueť ⁊ nõ sm ꝙ mouẽs: sed sm ꝙ mobile est motus: est act⁹ eius. ¶ Scias aũt ꝙ q̃dam posuit motũ in genere pcessionis vel exitus vel fluxus dicentes motũ esse exitũ de potẽtia ad actum: vel fluxũ potẽtie ad actum: vel pcessionẽ: sȝ nullũ istorꝫ generum cõueniť: q: oĩa ista noĩant species quorũdã motuũ: ⁊ iõ nõ ꝯuenienter dicuntur eẽ genera motus. Si tamẽ nõ fieret vis in hoc: ⁊ distinctio fieret de exitu potẽtie ad actũ: eo ꝙ quedã exeunt subito ⁊ in instãti: q̃daȝ autem nõ subito ⁊ in tẽpore: ⁊ illa quidẽ que exeũt subito nõ moueť: sed illa que exeunt in tẽpore: tũc satis cõuenienter posset diffiniri motus: sicut dicit Auic. ꝙ motus est exit⁹ de potẽtia ad actũ in tẽpore continuo nõ subito: nisi ꝙ tps qđ

Impugnatio dicẽtium motu eẽ exitũ vľ fluxũ de po° ad actũ: ⁊ q̃r ista opinio dfendi pt sm Auicẽ.

ca dr̃ in diffinitione motus potius terminus est cuz motu. Et adhuc nõ est habitus tractatus de ipso. Motus eni de numero cõtinuoꝝ est: ⁊ ideo in ɔtinuo tẽpore est mot⁹ vn⁹. Sed hoꝝ deriuatio pendet ex posterius ingrediendis: ⁊ ideo hec diffinitio hic poni nõ debet. De tẽpore habebit in fine quarti. ⁊ de vnitate motus in quinto. ⁊ de ɔtinuitate in 6°. ⁊ ideo post sextũ librũ diffinitio illa perfecte intelligetur.

Cap. 8m. In quo soluuntur dubitationes de motu ⁊ precipue illa qua queritur in quo sit motus vt in subiecto.

Tex.c.16.

Ubia

Autẽ quedam de motu iam soluta sũt per dictas diffinitiões: quorũ vnũ est verũ in mouente vel in eo qđ mouet sit motus sicut in sbto. Cõstat enĩz ex physicis cũ motus sit actus mobilis ꝙ in mobili est sicut in sbto: q: in quo est mot⁹ sicut in subiecto illud mouetur. constat autem ꝙ mobile mouet cum motus inest ei: non autem mouens mouetur ſm ꝙ est mouens: ergo motus nõ est in mouẽte sed in mobili: est tamen motus huiusmodi actus qđ est mobile: ⁊ ab hoc mouente. vnde autẽ actus moti sine inducẽtis motũ nihil aliud est ꝙ motus: q: motus est actus quẽ mouẽs dat mobili qđ mouetur. Cum autẽ non det nisi id qđ habet aliquo modo opz actum istũ qui motus est aliquo mõ inesse in vtrisqz. s. in mouente ⁊ in moto. Mobile eni dicit ⁊ est mobile in ipso posse moueri ⁊ recipere motuz. Mouens autẽ dicit ⁊ ẽ mouens in ipso facere ⁊ agere motum in mobili: ergo siŕ ⁊ eq̃liter est vnus vtriusqz actus ipse motus: sed diuersimode: q: est agentis siue mouẽtis actiue: ⁊ sicut cause que per motum cõparantur ad motum ⁊ patiens. Et est mobilis sicut subiecti qđ per motũ receptum ⁊ in se fluentẽ ex mouẽte cõparatur ad motum: ⁊ hec comparatio equalis est vna sicut omnis relatiua oppositio in eo qđ cõparatio media iter cõparata: sicut dicitur vna comparatio media duoꝝ ad vnuz: ⁊ vnius ad duo: tamẽ si in extremis accipit cõparatio duoꝝ ad vnum est cõparatio ⁊ proportio dupli: ⁊ cõparatio vnius ad duo est ꝓportio subdupli: ⁊ ideo ꝓportiões iste sunt due ⁊ composite ⁊ exterius ⁊ in medio est ꝓportio essentialiŕ vna differens per terminos per quos diffiniũtur ꝓpter hoc etiã sua diffinitio non est vna. Eodẽ autẽ modo se habet hoc in rõne sicut in spatijs. Spatium eni vnũ est inter duos terminos oppositos que sunt sursum ⁊ deorsum. Spatiũ eniz medium in subiecto est vnũ sed tamẽ comparatiõe eius qđ ẽ sursum ad deorsum est descẽsus: comparatione vo eius qđ ad deorsum sursuz est ascẽsus: ⁊ diffinitio ascẽsus ⁊ descensus motus cũ penes terminos sumat nõ est vna. Silis autez modus oppositionis ⁊ idẽtitatis est etiã in mouente ⁊ moto quo ad motũ qui est in mouẽte per rationem eius qđ est mouere in motu per rõnem eius qđ est moueri: ⁊ sunt rationes eoꝝ ⁊ potentie opposite: lz essentia cõparationis videat esse vna: eo ꝙ est inter eadẽ extrema.

Tex.c.16.

Habet aũt ista questio ad oẽm partem rõnalem disputatioẽ ⁊ ideo lz iã determinata sit. ꝓpter bonitatẽ tamẽ exercitij redibimus ad eaz iterz. Necesse est aũt ex dictis forassis ꝙ motus sit actus quidam ⁊ actiui ⁊ passiui: ⁊ videt ꝙ ille motus idẽ numero acceptus hic sit actio siue mouere. s. in actiuo ⁊ mouente. illic autẽ sit passio siue moueri in passiuo ⁊ mobili qđ mouet ſm actum. Mouere aũt ⁊ moueri penes effectus ⁊ opa videtur habere diuersitatẽ: q: vnius opus ⁊ perfectio est actio i actiuo: ⁊ alterius opus est passio in passiuo. Quia aũt ⁊ mouere ⁊ moueri sunt actus qui est actus ⁊ mouẽtis ⁊ moti sicut iam dcm̃ est: si dicant ista duo s. mouere ⁊ moueri qui sunt mot⁹ eẽ actus alteri ⁊ diuersi: tũc aut vtriqz actus siue perfectiões iste sunt in actiuo siue in mouẽte: aut vtriqz sunt i patiẽte siue in eo qđ mouet. aut actio est in agẽte ⁊ mouente: ⁊ passio est in patiẽte eo qđ mouet: non enim possumus accipere vlterioꝛ ẽ partẽ diuisionis. s. ꝙ passio sit in agẽte ⁊ actio in patiente: quoniã si agens vocaretur noie patientis ⁊ patiens noiaretur nomine agentis tunc essent equoca. Et iterum alia causa est huius: q: si agens eẽt patiẽs ſm ꝙ agẽs tũc opposita inessent eidẽ ſm idẽ. ⁊ eadẽ rõ est q̃re actio non inest patienti per se sola. Accipiamus igiŕ membra predicte diuisionis: ⁊ duo qdem simul iprobabũtur. Si eni mouẽ motoris: ⁊ moueri moti: siue agere ⁊ pati sũt diuersa: ⁊ ipsa sunt motus: ⁊ dicaŕ ꝙ mouere ⁊ agere sunt in mouẽte ⁊ agẽte: tunc cum mouere ⁊ agere sunt motus: motus erit in agẽte ⁊ mouente: ⁊ si hoc cõcedatur tunc duoꝝ impossibiliũ alterum sequtr: aut ꝙ omne mouẽs mouetur eo ꝙ cui inest motus necessario illud moueŕ: sicut necessario est albuz cui inest albedo: aut ꝙ habẽs motũ non moueŕ: ⁊ hoc videŕ impossibile: q: sicut dcm̃ est cui inest motus illđ moueŕ. hoc autez sequtr illis duob⁹ que dicta sunt suppositis. s. ꝙ mouere ⁊ moueri cum diuersa sint: sint tñ vnus motus ⁊ mouere sit in mouẽte sicut in sbto. per eũdem autẽ modum disputationis supponiŕ destructũ esse mẽbrum ꝓbabite diuisiõis s. ꝙ ambo sint in mouente. s. mouere ⁊ moueri: ⁊ agere ⁊ pati: et sint ambo lz diuersa in se motus vnus tunc iterum motus erit in mouente rõne duoꝝ actuum qui sunt mouere ⁊ moueri: ⁊ tunc si id non moueŕ cui inest motus: tũc habẽs motum nõ mouebitur. Si aũt tertiũ mẽbruz prehabite diuisionis accipiaŕ. s. ꝙ vtraqz pars sit in moto ⁊ in patiente ita ꝙ duo actus. s. mouere ⁊ moueri: ⁊ agere ⁊ pati que sũt actiones actiui ⁊ passiui sunt in moto ⁊ in patiẽte: ⁊ sunt diuersi: cum tñ sit vnus motus sicut actio ⁊ passio: ⁊ doctio actiua ⁊ doctio passiua. cum duo sint ambo tñ sint in patiente siue in addiscẽte: ⁊ sint motus vnus in ipso sequunŕ duo ipossibilia: quorum primũ est ꝙ actus ꝓprius vtriusqz ipsoruz duorum. s. actiui ⁊ passiui est in altero sicut in subiecto: cum tamẽ ipsa sint opposita: qđ est impossibile: q: sicut agẽs ⁊ patiens opponũtur ita actiones eoꝝ ⁊ perfectiões eoꝝ opponũtur ⁊ ita actus actiui non est in passiuo sicut in sbto. Illđ autẽ incõueniẽs sequiŕ ad mẽbꝛ diuisiõis phice. s. si vtrũqz dicatur inesse actiuo: ⁊ ideo illud mẽbrũ diuisionis destructum est in vtroqz extremoꝝ duoꝝ mẽbrorum. Alterum autẽ incõueniens ꝙ vnum ⁊ idẽ duobus motib⁹ moueŕ sił ad eũdem ⁊ vnum finẽ: q: vnũ ſm spẽm est moueri ad vnũ ⁊ eũdem finem. Est autem patiens vnũ ſm spẽz: ergo vnus erit finis: sed si moueri ⁊ mouere est in ipso tũc habet duos actus. s. actum actiui ⁊ passiui qui duo motus dicunŕ. eo ꝙ in duplici rõne ⁊ spetie existẽtia dicũtur eẽ motus vnus differens spe agentis ⁊ specie patientis: ſm hoc eni due erunt alterationes: quedã vnius ⁊ eiusdem ⁊ in vnã spẽm ducentes tanqͣ in finem: q: vnius ⁊ eiusdem patientis erit alteratio que est motus agentis qui est alterare: ⁊ alteratio que ẽ mot⁹ patiẽtis qui est alterari: ⁊ vterqz motũ ducit ad vnã spẽm: sicut ad albũ vel musicum vel aliã huiusmodi qualitatem: sed hoc est ipossibile: ergo ⁊ illuđ ipossibile fuit qđ suppositũ erat. s. ꝙ mouere ⁊ moueri sunt diuersa ⁊ mot⁹ vnus: ⁊ insunt ambo actiuo ⁊ passiuo: vel diuisiz insint: ita ꝙ actio passio ⁊ passio actio. Si aũt ꝓpter hoc dicaŕ ꝙ ista nõ sunt diuersa sed sunt eadem in se. s. mouere ⁊ moueri: ⁊ agere ⁊ pati: ⁊ sint etiaz motus vnus: iterũ videŕ sequi ipossibile. s. ꝙ duoꝝ spetie differentium eo ꝙ actiuũ ⁊ passiuuz differãt speciebus oppositis sit idem actus ⁊ idem motus: eo ꝙ mouere est actus actiui: ⁊ moueri est actus passiui: ⁊ si eadẽ sũt tunc actiui ⁊ passiui est actus vnus: ⁊ ſm hoc vlterius sequitur tũc ꝙ doctrina ⁊ doctio sint idem eẽntialiŕ: ⁊ actio ⁊ passio: ⁊ docere ⁊ addiscere: ⁊ agere ⁊ pati. q̃re docẽtẽ necesse est addiscere ⁊ agẽtez pati.

Documentum

Sciendũ autẽ est ꝙ omnis ista disputatio sequtr ex q̃tuoꝛ que cõsiderãtur in motu: quoꝝ vnum est ꝙ motus nihil aliud est nisi qđ fluit a motore. Est aũt mouere qđ fluit a mouente: ⁊ sic motus ⁊ mouere videtur esse idẽ formaliŕ ⁊ essentialiter lz differant ſm esse ⁊ rationez. Scđm autẽ est ꝙ motus nihil aliud est nisi ꝙ recipit id qđ mouetur a mouente. nihil autẽ recipit motũ nisi qđ dat mouens: dat aũt quãdo mouet: ꝗ moueri qđ datur moto: ⁊ mouere qđ dat mouens sunt eiusdẽ essentie: ⁊ motus videŕ esse idem vtriqz ipsoꝝ. Tertium aũt ꝙ mouens ⁊ motuz differunt ⁊ opponũtur precipue si sint mouentia ⁊ mota physica: q: illa mouent ⁊ mouentur formis cõtrarijs. Quartũ autem est ꝙ differentium specie videtur esse diuerse perfectiones ⁊ actus: ⁊ ita videŕ alius esse motus siue actus mouentis: ⁊ alius moti qđ moueŕ.

Solo fluxum dubitationum

Ista autẽ disputatio de plano solui potest sic vt reuocemus imaginationem motus quaz superius posuimus. s. ꝙ diximus motũ eẽ sicut fluxum quẽdam: sed qđ diximus supra fluxum esse a termino mot⁹: iterum hoc dicimus hic fluxum a mouente in id qđ mouetur: ⁊ imaginemur hunc fluxũ: siue sit in quantitate: siue in vbi: siue in qualitate: nõ eẽ interruptũ neqz abscisum: sed continuũ

mus quem motor causat: ⁊ sicut a causa egredit ab ipso ⁊ mobile suscipit sic ipsm. ⁊ cum inter mouēs ⁊ motuz nihil sit medium: vt pbatur in .7. omr motus est cōtinous fluxus non hñs distātiaz inter mouens ⁊ motū semper a motore i mobile fluens. fm eni hāc imaginationē siqdē mouere: qd ē fluxus motus a motore. ⁊ moueri qd est susceptio eiusdez fluxus a moto idem est in essentia sicut spatiū qd est inter duos terminos. sed tamen q: mouere non tm̄ nominat motuz illū fluxū sed rū fluxu nominat esse fluxum a motore: ⁊ moueri non tm̄ dicit fluxū sed cū fluxu conceptionē eius in subiecto: motus aūt nō dicit nisi motū qui est ab vno in aliud: ideo mouere nō est moueri: ⁊ tm̄ motus est vnus fluxus eiꝰ qui est eius qd est mouere: ⁊ eius qd est moueri. sic spatiuz ab Athenis ad Thebas: ⁊ a Thebis ad Athenas. vnde et idē est in essentia: sed fm tamē ꝙ terminatū est ad Athenas nō est spatium terminatū ad Thebas: ⁊ melius exēplum fuisset si placuisset Aristo. radius inter solē ⁊ coloratū corpus: hic eni vnus ⁊ idē est: sz tm̄ terminus eius sz ꝙ est a sole fundente ipm nō est receptio eius in colorato. ⁊ iō esse ipsius in fonte radij ⁊ aliud est ab ipso esse eius in sbto recipiente ipz qd est corpus coloratū: ⁊ hoc exemplū cōius est valde: quia sol nō est in quo radius sed est cā fundens ipz coloratū: aut non est cā eius sed sbm solū in quo est radius fm esse ꝓpriū sbe ⁊ nō fm nām radij quā hz in sole a quo principiatur. Ita enī motus est vnus in eo qd est mouēs ⁊ motū principiatꝰ a mouēte per id qd est mouere: ⁊ receptus i eo qd mouet per esse motus. ⁊ cum motus est vnus: ⁊ mouere non est moueri: ⁊ motus quidem est in eo qd mouet. sicut in sbto recipiē te. In eo aūt qd mouet est sicut in causa motus a qua fluit: ⁊ nō sicut in sbto. Hec aūt vt magis intelligantur opz scire ꝙ omne mouens mouet aut essentialiter aut per accñs: ⁊ mouēs quidē per essentiā nō nisi primū mouens est: ⁊ eius mouere nihil aliud est nisi ab ipso fluere motū preter id qd motui subijcit: ⁊ illud mouens est imobile dans cūcta moueri. Si aūt mouet per accñs tunc nō mouet per essentiaz que sit causa motus sed per formā aliquā que sit causa morꝰ i ipso: sicut ignis mouet per calorem qui est in ipso. ⁊ tunc illd mouens mouet. sed nō fm ꝙ est mouens: vt prius dcm̄ est: ⁊ iō iterum in illo nō est motus sicut in sbto inquātum est mouens: sed motū esse in ipso est motū esse ab ipso ⁊ nō subijcit motui: ita ꝙ motus essentialr sit in ipso sed subijcit causalitati motus ⁊ hanc causalitatē motus noīat agēs ⁊ mouēs: ideo nō sequit ꝙ ipm moueat si motus per eēntiam sit in eo qd mouet: ⁊ ideo illud mouet. ¶ Cuz ergo querit in quo sit motus dicimus ꝙ sicut in causa motus est in mouente: ⁊ sicut in subiecto motus est in eo qd mouet. Et cum queritur vtrum mouere ⁊ moueri sint actus diuersi. dicemus ꝙ fm ꝙ significant nomina sunt diuersi q: mouere non solū dicit motū: sed dicit motū fm ꝙ est causa motus que subijcit cāsalitatis rationi motus a qua fluit motus. Moueri aūt nō dicit solū motū sed dicit esse motus fm ꝙ est in subiecto recipiente ipsuz a mouente. Si v̓o queritur vtruz mouere ⁊ moueri sint motus vnus: dicemus ꝙ fluxus essentialr vnus est differens tamen penes eē ⁊ rōē. Aliud est enim esse suum fm ꝙ est a mouente: ⁊ aliud fm ꝙ est in eo qd mouetur. ¶ His dictis de plano itelligit ꝙ soluēdo hāc disputationē Arist. dicit. ꝙ nō est incōueniens vnius actū esse in altero. s. mouētis in eo qd mouetur. eo ꝙ doctio que est actus docentis est a docente in quo actu docens nō subest nisi intētioni cause ꝓcessus doctrine ab ipso. ⁊ hic actus est in quodā subto nō decisus neq: interruptus inter cām eius ⁊ sbm suscipiēs ipm qd sbm est discipulus: ⁊ iō est actus huius agentis in hoc sbiecto suscipiente. Simili mō predicto nec ꝓhibet vnū motū qui essentialr est ꝯtinuus fluxus ab vno in aliud eūdem numero in duobus esse nō idez in esse vno sed sicut illud qd ē essentia vnū: ⁊ fm esse duo ⁊ hoc mō rōparatur potentia suscipiens actum illuz qui est motus ad agens qd influit actū illum qui est motus. ¶ Secūdo autē hanc solutionē nihil sequitur inconueniens neq: eniz sequitur docentem addiscere ꝙ̄uis agere ⁊ pati idem motus in essentia sit q: non sunt sic idem ꝙ habeat rōnem vnā. ¶ Diximus eniz ꝙ agere et pati nō solum dicunt simplicem fluxū: qui est motus qui fluxus est inter mouens ⁊ mobile a mouente i mobile. Sz agere nominat fluxū illuz fm eē quo est a mouente: ⁊ pati nomit

Ex^m doctoris mag^l ar commodatū exēplo Ar.

Mouēs duplex.

Tex. t. c. 20.

T. t. cō. 21.

nat eū fm ꝙ est receptus i mobili qd mouetur: ⁊ ideo lz ipse sit fluxus vnius: non tamen habet vnam rationem que dicit quid est esse ⁊ est rei quiditas sicut habent ratione vnā indumentum ⁊ tunica fm ꝙ est indumētuz q: lz actio ⁊ passio dicāt sit cum: vnuz tamen dicunt ipsuz fm diuersum esse ⁊ esse vt diximus: sed dicūt fluxū vnum sicut spatium vnū dicit viam que est a Thebis ad Athenas ⁊ ecōuerso differētem solū per terminos sicut prius dcm̄ est. ¶ Similr nō sequitur incōueniens: quoniam que sunt eadem insunt eidē. hoc eniz non sequit nisi de illis quoꝝ quiditas est vna. hoc aūt non sic est hic. hoc enim nō est nisi fluxus vnus ⁊ quiditas est diuersa q: quiditas eoꝝ est penes eē ⁊ esse ⁊ eē eius sz qd est a mouente aliud est ab esse eius fm ꝙ est in eo qd mouetur: ⁊ ideo ꝓpter idētitatem fluxus non sequtur ꝙ mouens sit motū: ⁊ ideo etiā neq: doctio est doctrina: neq: addiscere est docere: sicut lz duoꝝ distantiū spatiū idē sit in substantia: nō tm̄ idē est pp hoc distare hinc ⁊ inde: ⁊ huc ⁊ illuc: q: distare inde huc ⁊ illuc forte est ascēsus ⁊ distare hinc illuc forte est descēsus: sicut se hz distantia que est inter celum ⁊ terrā. cuius lz idē sit spatium: tamē termini neq: sunt idē: neq: motus neq: potētia: neq: nā. ¶ Vniuersalr aūt dicendo fm hāc solonez neq: doctio est doctrina: neq: actio idez passioni ꝓprie loquendo sed fluxus cui hec insunt fm diuersos terminos erit motus: ⁊ ille est idē. motus eniz quidam est vnus ⁊ idez fluxus qui est huius in hoc. hoc autez vnum ⁊ idez huius esse actuz est alterū fm esse ⁊ rationez. est enim huius vt cause: ⁊ est huius vt subiecti suscipiētis. ¶ Dictuz est ergo quid sit motus ⁊ vniusr ⁊ fm partes. dico autez fm partes q: data diffinitione vniusr motus non inde manifestata est diffinitio partiū eo modo quo supra differuimus inducendo de singulis vnāquāq: speciem motꝰ: sicut diximus ꝙ alteratio est endelechia alterabilis fm ꝙ alterabile. cum autē dictuz sit de motu ꝙ est actus mobilis fm ꝙ est mobile: ⁊ ꝙ est actus mouentis fm ꝙ est mouens certissimuz qd potest accipi de motu est ꝙ dicatur ꝙ est vtriusq: actꝰ ⁊ perfectio ⁊ vniusr ⁊ simpliciter fm ꝙ sunt huiusmodi. hoc eniz dicit totaz substantiaz motus fm ꝙ est fluxus a mouente in illud qd mouetur: ⁊ hoc cōperit vnicuiq: specierū motus. sicut medicationi que est perfectio medicantis ⁊ sanati: ⁊ edificationi que est perfectio edificatoris ⁊ edificij: eodē autez modo de vnoquoq: aliorū motuuz. ¶ Cum ergo tres diffōnes date sint de motu vna quidē est magis dicens formam ⁊ substantiam motus que est ꝙ est endelechia existentis in potentia fm ꝙ est in potētia: q: endelechiā esse cōuenit motui fm suā formaz que reddit in predicamento: ⁊ hec est certa satis. alia est que est endelechia mobilis fm ꝙ est mobile: ⁊ est fm ꝓprium sbm motus data: que certior est quo ad nos: q: motus cū inde habeat esse deficiens magis certificatur nobis ex mobili q̄z ex scipso. Tertia est ꝙ est endelechia ⁊ mouētis ⁊ mobilis que dicit totū qd est motus sz ꝙ est fluxus a mouēte i mobile: ⁊ certissima est ista q: in ea certificatur nobis motus tā ex mouente q̄z ex mobili. In quibus autē generibus sit motus: ⁊ qualr de spēbus motus ⁊ de cōtinuitate: ⁊ an factus est aliquādo motus: ⁊ alijs quibusdam in posterius cōsiderandis dici habet q: illa sciri nō possunt nisi prius alia consequentia motum interponantur.

¶ Incipit Tractatus Scōs Libri Tertij Physicorum.

¶ Cap. pᵐ. De infinito de probatione per dicta physicoꝝ ꝙ vniuersalis scientie est tractare de infinito.

Cum autē scientia naturalis sit circa magnitudines fm ꝙ sunt termini physicoꝝ corpoꝝ: ⁊ circa ipm tempus ⁊ motū ꝗuoꝝ vnūquodq: necesse est esse finitū aut infinitum: q̄uis nō oīa naturalia que sunt in naturalibꝰ corporibꝰ sint finita vel infinita: sicut pūctus ⁊ passio q: nullum tale necesse est esse in aliquo istorum generum que sunt finitā vel infinitā. Cōueniēs vtiq: erit ꝙ ille qui de nā negociat cōsideret de infinito an est: ⁊ si est qd ē. ¶ Dico autē pūctū ⁊ passiōes nō ee in altero istoꝝ generū finiti vel infiniti q: opposita que hñt potētiā ꝯtroꝝ nō diuidunt fm verum vel falsum: nisi inata sint recipere genera ꝯtroꝝ. pūctus autem

Tex. t. cō. 22.

T. t. cō. 23.

Tex. t. c. 24

tem que finis est indiuisibilis est. et ideo neqz finitus: neqz infinitus: neqz per se neqz per accns. passiões vo que sunt indiuisibiles sunt per se: diuisibiles aūt per accns finite vel infinite possunt esse per accns hoc est per subm in quo sunt: sed nō p se: qz vo infinitū multotiēs accipit in diffōne continui: ideo primo loquēdū est de infinito. et pcipue pper hoc qz multi diffiniunt motū per infinitū et nō sine rōne vt diximus eo qz est indeterminatus in eē. ¶ Qd aūt physice sit cōsiderare de infinito pbat pp̄ signū eē qz omnes qui rōnabiliter vident aliqd tetigisse de phia nāli fecerunt verbū de infinito: et hi oēs concordauerūt in hoc qz dixerūt ipm esse pn̄m eoz que sunt et iō etiā nobis tractandū est inter pncipia de ipso. ¶ Differūt autez abinuicē qz quidā antiquoz qui ponebant reb9 nālibus pncipia esse nō naturalia: dixerūt infinitā esse subaz et nō dixerunt esse de numero accntiuz: aliq in hoc puenerūt sicut Pithagorici et Platonici: et cā qz dixerunt subam eē fuit: qz dixerunt ipsaz esse pn̄m: qz pn̄m subarum esse non posset nisi eēt suba: et ideo lz videat esse in magnitudine tn̄ fm istos nō est accns vel passio magnitudinis sed est differētia subalis ei9 cui accidit magnitudo vel quātitas. ¶ Sz differūt Pithagorici a Platonicis in hoc qz infinitū dixerunt esse pn̄m sensibilium et sensibile: qz ipsi dicebāt numeros sensibiles infinitos esse cām infinitam: et reruz nālium et illos nō dixerūt hr̄e eē separatum: sed potius habere eē in rebus sensibilibus. Dixerunt et qz extra celuz est sensibile infinitū qd est locus vel spatiū. Plato aūt nō dixit extra celuz aliqd esse: et ideo nec corpus ibi posuit: nec ideas: et tamē nō negauit iō eē ideas nec esse extra celū: qz reqrerent locū: qz dicit qz idee reruz nusqz sunt qz idee ad suū esse nō reqrunt locū. Ideas eniz dixit formas esse hn̄tes esse separatū que ad suum esse nō requirūt sensibilia. et dixit infinitū esse in vtrisqz. s. in sensibilib9 et ideis. ponit eniz infinitū ex mā: quaz dicit esse paruū et magnuz eo qz putauit magnū crescere in infinitū: et paruū in infinitū decrescere. ¶ Differūt ergo Pithagorici a Platonicis: qz Pithagorici cāz infinitatis dicūt numez parez: sed Platonici cāz infinitatis dicūt in crescēdo et decrescēdo magnum et paruū. Dixerūt eni Pithagorici sicut in primo arithmetice cōtinet diffinientes numez parē: qz numerus par est q sub eadē diuisione potest in maxia paruissimaqz diuidi. maxima quidez spatio partiuz. paruissima vo partiuz multitudine: qz nihil spatio maiores partes habet qz duas: eo qz ille sunt medietates. Medietas autem maxima partiuz est quātitate spatij: qz medietas maior est tertia et quarta: et sic de alijs partib9. pars autē in mathematicis vocat: et que aliquotiens sumpta reddit suuz totū. He autē partes que sūt medietates due paruissime. i. paucissime sunt multitudine: plures eni sunt tertie et quarte: et sic deinceps partes. Numerus autē impar nequaqz ita diuidi pōt. et ideo cū oīs res sit diuisibilis vt par numerus. hoc est in duo media quātitate continua maxima: et iteruz in duo diuisibilia et paucitate minima: et ideo per diuisionez de facili acceptabilia dixit Pithagoras qz cōprehensus sub impari: et cōclusus eo qz impar primus vincit euz vnitate que principiuz est multiplicitatis: hoc est binariuz adhibet omnibus rebus ex modo sue diuisiōis infinitatez: nec finitur diuisio paris numeri in duo media nisi ad imparē: et ideo pariter paris nūeri diuisio nō finitur nisi ad vnuz. Impariter autē paris diuisio finitur ad imparez: sicut cuz diuidit denarius in duos quinarios qui sunt medietates denarij: nō potest quinarius in duos medios nūeros diuidi: qz ipse impar finiens est diuisionez paris: et ideo dixit Pithagoras numecū parez finiri ad imparem et excindi sub ipso. ¶ Qz autē par sit principiuz infinitatis pbat Pithagoras ex signo qd accidit in numeris figuralibus si eniz accipiatur primus potentia ipar qui est vnitas et circūponatur ei primus actu impar: generabitur quadratus primus qui est quaternarius: et si huic quadrato iterum circūponatur secūdus impar qui est quinarius: generabitur secūdus quadratus qui est nouenarius: et si nouenario circūponatur tertius in ordine impar qui est septenari9: generabitur tertius quadratus qui est decimussextus: et sic in ordine multiplicationis in infinitum si semper proximus impar sequenti quadrato circūponatur semper generabit numerus quadratus: nec vnqz hec forma numeri variat. Ordinantur autez numeri quadrati ordine suaruz radicū:

que sunt vnus duo tres quattuor et c. qz vnitas est primus potentia quadratus. primus autez quadratus actu est cuius radix est duo: cuz dicitur bis duo: et secundus est cuius radix est tria: cum dicitur ter tria: et sic in ordine quater quatuor: et quinquies quinque et hoc modo in infinitum: sicut autez totus numerus in se multiplicatus dicitur hoc modo quadratus. eo qz latera habet equalia et angulos: ita impar pprie dicitur gnomo grece: qd arabice vocatur eia ale et sumptuz est de secūdo geometrie vbi dicitur qz quadratum qd in paralelleagramate diametrus secat circa diametrum dicitur consistere. paralelleagramamū autē est quadrangulū sub duabus equalibus lineis contentuz. In paralelleagramate quadratuz qd diametrus secat cuz supplementis duobus gnomo vocatur: paralellaegrama autem lz quatuor lineas habeat: tamē opposite linee in ipso sunt equales: et qs equales linee in potentia sunt vt vna: ideo sub duabus dicitur contineri que inequales aliquando sunt. eorum autez oium sensibilis figura hec est. ¶ Pithagoras autem ad similitudinem figuratuz formans figuras numerorum dixit imparem esse gnomonem: quia sicut gnomo circūponit quadrato in paralelleagramate: ita impar circūpositus quadrato priori primo perficit quadratum scdm. Est ergo sensus Pithagore qz nūetus impar principium est finitatis eo qz circūpositus quadrato non perficit nisi numeros vnius figure: hoc est quadratos: et ideo etiam ipse posuit numeruz entis principiorum quadratum qd est per modū habitus. Si autem par quadrato proximo circūponatur: multiplicatio generat infinitas figuras. Si autez primum parem qui est duo primo potentia quadratu circūponas qui est vnitas generabitur trigonus numerus qui est ternarius: et si sequentē parem qui est quaternarius circūponas huic numero constituto: generabitur eptogonus hoc est. 7. et si huic sequentem parem addamus hoc est. 6. ad. 7. generabitur figura quater decatona. et sic in infinitum variant figure. Cū ergo fm Pithagoraz cōpositio numeroz sit cā multiplicationis oium erit par principiuz infinitatis. Impar aūt erit principiū finitatis. Scdm hoc aūt intēdit dicere Arist. truncatis verbis que sic sunt pficitanda. ¶ Signū qz impar est principiū finitatis qz gnomonibus circūpositis circa supremoz quadratuz numeri ibi gn̄abitur vnū in figura et extra. si apponantur pares circa quadratos vel trigonos aliqn̄ gn̄at eadē figura qualis fuerat figura numeri cui circūponebat. aliquādo autē gn̄atur spēs alia in infinitū. hec est ergo diffa qua differūt Pithagorici et Plato in cā infiniti. Pithagoras dixit numeros eē formales subas rerū: et sic in infinituz in nūeris formalis fm ipz fuit rerū suba. ¶ Sed Plato posuit ipsuz esse subaz materialez quēadmoduz diximus: cuz tn̄ ambo isti rebus naturalibus non naturalia posuerūt pncipia esse. ¶ Sed hi naturalius locuti sunt in eo qz posuerunt naturalia principia rebus naturalibus: illi nō dixerūt qz infinituz sit substantia formalis vel naturalis reruz: sed dixerunt qz ipsum est passio quanti continui vel discreti: et ideo quia passio querit esse in subiecto aliquo dixerunt qz habet aliam quandam naturaz que subiectuz est eius que est aliqua substantia sensibilis et ideo infinitum. Alia est rō ab elementis que tamen substant infinito: et ideo quidā dixerunt infinitum esse in magnitudine illius rei que est elementuz reruz sine multitudine illoruz que dicuntur esse elementa: sicut aerez infinite esse magnitudinis vel aquaz vel mediuz inter elementa vel etiā infinita numero elementa sunt infinita fm multitudinē: et ideo quicunqz dixit finita eē elementa rerū et magnitudine et multitudine ille dixit infinitum nihil eē actu: qz ille negauit in elemētis infinituz: ideo oportuit qz negaret ipsuz in elemētis: qz ex finitis numero et magnitudine nō constituitur nisi finituz. Sed dixerunt infinituz esse physici quicunqz posuerunt infinita elemēta: sicut Anaxa. et Democritus. Anaxagoras enim dixit infinitū cōponi ex infinitis numero et multitudine similibus partib9 et homogeneis: quia talia homogenia dixit rerum omnium esse elementa. Democritus vo athomos infinitos multitudine esse elementa rerum et illorum figuram et ordinez eē semen oium figuraruz que sunt in corporibus naturalib9: sicut alibi dictum est: et opinio eius magis in libro perigeneos explanabitur: hic autez athomalia corpora dixit discur-

rere in

T. c. c. 19.

T. c. c. 18.

Nota de ordinatione numeri quadrati.

T. c. c. 20.

T. c. c. 21.

rere in vacuo qđ est magnitudis infinite. Ubi ergo ambo cõuenīūt in hoc ꝙ infinitū sit ↄstitutū ex infinitis nūero se ↄtingentib⁹: ꝛ per cõtactū suū ↄtinuū corpus constituentibus. ¶ Differūt aūt in hoc qđ Anaxa. dicit. ꝙ quelibet pars homogenia ſm verā ſilitudinē mixta est vniuersitati rerū: ex cuilibet parti vniuersitatis ꝛ cā hui⁹ dicti fuit sicut sepe diximus qa vidit ꝙ quelibet res fiebat ex q̄libet in tota vniuersitate rex: ꝛ ex hoc voluit ꝙ affirmaret ꝙ aliqñ omnes simul fuissent permicte que nūc diuidit ex aliquo nisi ꝙ fuit in ipso sicut si partes hui⁹ ossis aut carnis que diuise sūt accipiamus ex vna massa carnis aut ossis: necesse est vt aliqñ simul fuissent in vno ita dixit ꝙ oēs sanguines ꝛ ossa diuisa in rebus aliquando fuerūt in vno toto: q: est infiniti sanguinis ꝛ ossis: ꝛ sic de alijs: opꝫ igitur ꝙ aliquando omnia fuerūt in vno toto. Id eni qđ est principiū segregacionis ꝛ distinctionis rerum qđ vocat intellectū nõ solum segregat particulariter vnū ab alio: sicut conuenit in generatiõe particulari: sed etiā idem pn^m fuit tam distinctionis a principio tēporis in vniuerso cū ex vna massa infinita oia que nūc videmus distinici ꝛ segregari ceperūt. ¶ Omne eni qđ fit ex tali corruptione qđ in se hꝫ vel cõtinet omnia ꝛ infinitū est multitudine partiū ꝛ magnitudie dicitur fieri ab Anaxa. sed nõ dicit omnia fieri simul: non eni simul ꝛ semel segregat ab eo totus sanguis vel totū os qđ est in ipo: sed successiue: ꝛ ideo q: talis distinctio ꝛ segregatio fit in ipso opꝫ ponere aliquod principiū agēs illā distinctiõis segregationē. hoc aūt principiū in toto vniuerso ꝛ in partibus segregās est vnum qđ ille vocat intellectū agētem. Intellectus aūt ille operat a quodam principio temporis determinato: q: intelligere ē opus eius ꝛ a quodā tempore intelligere cepit ſm Anaxa. cū aūt hoc non intellexecit tunc mūdus idem incepit quādo intellectus redeūdo super res discretionem ex vno mixto fecit: cognoscēdo eas luce ītellectus operatiui: sicut artifex cognoscit artificium: ergo ſm Anaxa. necesse est aliquando oia simul fuisse: ꝛ intelligere hoc per ſilitudinem intellectus operantis ad operata: ꝛ adde ꝙ pmus intellectus quē Anaxa. dixit esse deū in hoc potentior est intellectu artificis: q: non indiget instrumēto ad pductionem rerum: nec motio⁹ sed sua voluntas sufficit ad fieri ꝛ rerū pductionem: sed tamē lꝫ Anaxa. ſm verba ista posuerit mūdum incepisse a principio quodam quo incepit intelligēt a luce sua discernere segreganda: nī ipse intelligentie subiecit pro materia infinitū illud ex quo discernit res: ꝛ hoc dicit esse eternū quia fere oēs pħici cõueniunt in hoc ꝙ materia esset eterna. ¶ Errabat ēt Anaxa. in hoc qđ dixit intelligentiā primā aliquando itelligere: aliquando non: ꝛ hanc dixit deū: q: intellect⁹ suus vno modo se habet ad res: lꝫ res non vno mõ se habeant ad ipꝫ sed exeant ab ipso sub ordine tēporis: ꝛ de hoc ↄsiderandū erit sufficiencius in .xi. pme pħie. ¶ Democritus aūt differt ab Anaxa. non solū in hoc ꝙ alia posuerit principia: sed etiā in hoc ꝙ nihil primorum dicit fieri ex altero: eo ꝙ vn⁹ athomus nõ fit ex altero: ꝛ hoc nõ dixit Anaxa. sed potius ꝙ vnū priorum fit ex altero: sicut sanguis ex carne ꝛ ecõuerso. Sed dicit Democritus corpus cõe qđ contactu athomoꝝ constituitur oium esse principium: ꝛ differt magnitudine ſm differentiam partium ꝛ differētiam figuraꝝ que sunt in partib⁹ athomalibus ex quibus congregatur ꝛ in quas segregatur. Manifestum est igitur ex predictis ꝙ speculatio de infinito conuenit speculationi physice.

T. c. cõ. 28. Nota hic de opinione Anaxagore ꝛ de motiuo opinionis.

T. c. cõ. 29.

¶ Cap. 2^m. De eo ꝙ rationabiliter ab antiquis infinitū est positum principium esse ꝛ incorruptibile ꝛ ingenitum.

T. c. cõ. 30.

Considerando Ergo đ īfinito opꝫ scire ꝙ illi qui posuerūt esse infinitū rõnabiliter dixerunt ipsum principium esse eorum que sunt. tam enim nihil frustra fit in natura non potest poni frustra infinitū a ponencibus ipsum: ꝛ cum frustra nõ sit ipossibile est ꝙ detur ei ac⁹ principij: q: principia maxia ꝛ infinita sunt virtute. Oia eni que sunt aut sunt ex principio: aut principium. Infinitū autem nõ habet principiū qđ probatur ex hoc ꝙ omne qđ habet principium habet finem aliquem: quia qđ habet principium extra finitur ad aliqđ extra: ꝛ qđ finit ad aliqđ extra finitum est: sed qđ est finitum non est infinitum: ergo si infinitum est finitum nõ est infinitum: qđ est incõueniens: ergo infinitum nõ habet principium: ergo ipsum est pn^m. ¶ Amplius si est infinitū necesse ē eē ingenitum ꝛ incorruptibile: omne enim qđ generatur necesse est ꝙ generet in magnitudine determinata quā complere potest forma generātis: sꝫ infinitum nõ est determinate magnitudinis ergo est ingenitum: hoc etiam mõ non est corruptibile. ¶ Sicut eni ge der atū necesse est accipere finē in quo completur generatio: ita corruptionē necesse est esse a quodā principio qđ vltimū fuit generationis. Finalitas autē illa ex qua cõplet generatio est ex qua est motus corruptionis: ꝛ tam isti motus sunt finiti necesse est ꝙ omne generatum ꝛ corruptum sit finitū. ¶ Cum ergo nihil hoꝝ cõueniat infinito nõ potest eē principium aliqđ infiniti: imo potius ecõuerso infinitum principium aliorum eē videtur: ꝛ oia cõtinere ꝛ claudere in seipo: ꝛ gubernare omnia: sicut dicunt illi omnes qui nullā causā nisi agentem ponūt preter infinitum: sicut Anaxa. qui ponit preter infinitum cām intellectum agētem. Et Empedocles cām agentē dicit esse concordiā ꝛ discordiā. ¶ Qui autē infinitū dicunt ꝙ .s. nõ est causa pter hoc ꝙ sit aliqua cā agēs: dicūt ꝙ infinitū diuinū qđdā principiū est ꝛ de⁹ ipse eo ꝙ sit imortale ꝛ icorruptibile: affirmat Anaximandros ꝛ physicorum plurimi. ¶ Attēdendum aūt ꝙ qui dicit infinitum eē a principio: opꝫ ꝙ illud principium etiā sit infinitū: ergo ſm illum duo erūt infinita. s. quecūqꝫ discreta sunt nūero discreta sunt alietate formarū: ꝛ illa finita sunt suis formis: g̃ quecūqꝫ sūt discreta nūero finita sūt suis formis: g̃ hec duo infinita sūt finita suis formis: igit̃ ifinita sūt finita: pp qđ ifi^m a pn^o eē non põt. ¶ Est ēt attēdēdū ꝙ Anaximādros q ifinitū hoc mõ posuit esse: nõ posuit esse diuinū sicut causam efficiētē: sed potius sicut cām materialem: q: infinitū magnitudine sua dicebat oia continere sicut partes ꝛ gubernare omnia p hoc ꝙ dat vnicuiqꝫ eē ꝛ essentiā ꝛ virtutē naturalē: eo ꝙ nõ posuit ipse nisi cām mãlem esse. Si enim hoc in numero cāꝝ efficientiū esse dixisset: tūc sine dubio verū est ꝙ ipsa cā est infinita. sed nõ dicit̃ priuatiue infinita: ita ꝙ sit apta nata habere finem ꝛ nõ hñs: q: sic esset quātitas: sed dicit̃ infinita negatiue: ita ꝙ neget potētiam ꝛ actum finitatis in cā prima: qđ enim simplex est: neqꝫ finitū: neqꝫ infinitum pprie est: sed est ifinitum per negationē infinitatis ab ipso: eo ꝙ nec loco nec tempore nec ītellectu eius aliqđ finiri põt ꝛ gubernat oia per prouidentiā: ꝛ continet oia per hoc ꝙ omnia ambit potētia cõtinēte ꝛ claudēte oia inferiora hoc aūt infinitū sic acceptū finis est oium nõ intrinsecus ꝛ essentialis: sꝫ ad quem esse vniuersoꝝ tendit ꝛ nālis appetitus: hoc tū mõ antiquissimi pħorum nihil locuti sunt de infinito.

Nota đ opinione Anaximandri.

¶ Cap. 3^m. Qꝫ ex quinque aliquid probat̃ esse infinitum.

Volentes Nunc disputare qõnē an est infinitum: ponamus pmo ad hoc rõnes ꝙ ipm sit: ꝛ postea quasdam in oppositum adijciemus probātes ꝙ non sit aliquid infinitum. ¶ Dicimus autē ꝙ ex quinque maxime videt̃ posse pbari aliqđ esse infinitum: quoꝝ primum est ex tēpore: tps infinitū est: ꝛ hoc qdem in .8. huius sciētie libro cõsiderabit̃. quoniam si de tēpore nihil est accipere nisi nūc presens instans: aū qđlibet instans est accipere futurū ꝛ necessariū est tēpus: nec aū nec post fieri: ergo ipm infinitū necesse est eē. ¶ Adhuc aūt cuiuslibet gñati gñacio ꝛ cuiuslibet corrupti corruptio clauditur tēpore. Si ergo dicat̃ generaci tps vel instās: oportet ꝙ eius generatio ꝛ corruptio tpe claudantur ꝛ sic ante tempus erit tps: ꝛ post tps erit tempus: hoc aūt est ipossibile: ergo tps nec generatū est nec corruptū: ergo est infinitū. Et he sunt rõnes pp̄ter quas omnes pħi dixerunt nõ incepisse tēpus: pter Platonē qui dicit ꝛ ipm genitū incepisse cū celo. Hec autē infinitas accidit tēpori: vt in quarto huius scie libro ostendet̃ ex eo ꝙ est mensura circulatiõis: ex hoc eni cõstat ꝙ ante qđlibet instans est tēpus ꝛ post qđlibet sicut ante quelibet punctum in circulatione signatū est motus circuli ꝛ circulus ꝛ post quelibet. quilibet eni pūctus est in ratiõe principij ꝛ finis: ꝛ q: finis est: ideo aū ipm est tempus pteritum: ꝛ q: principium necessario est post ipm futurū. Si aūt tēpus adiaceret motui recto sicut pmo sbto ꝛ cause tūc absqꝫ dubio finē haberet ꝛ pn^m: q: in linea recta est accipere pū-

Tex. c. cõ. 31.

Tex. c. cõ. 32.

Nota duas rõnes omniū phorū ad pbādū tps esse eternū pter Platonē q tēpus gñat loquitur.

Si tps adiaceret motui recto tūc sine dubio haberet pncipiū.

etum per quē est tota dimēsio linee ⁊ motus recti nihil ante. Et ita accipere punctuȝ añ queȝ est tota dimēsio linee. ⁊ nihil post ⁊ cū mensura ⁊ mensuratū sicut ꝓportionabilia oporteret: si motui tali tp̄s adiaceret qḋ in tp̄e esset nunc a q̄ fineret tēpus ⁊ nihil esset añ ip̄m de tempore: ⁊ aliud nunc ante qḋ esset tp̄s ⁊ nihil post ip̄m de eē tēporis: ⁊ hoc modo dixit Plato q̄a dixit ꝙ factio celi a prima cā ꝓcedit in esse ante eē per modū motus recti ⁊ illi adiacet tp̄s cōcausatum illi. Et in hoc nō male dixit Plato lȝ nō nāliter loqueret̄: naturalis eni supponit motū celi esse cām ḡnationis ⁊ illi adiacere tp̄s ⁊ in ipso primo tp̄s fuisse inuentuȝ ꝑm ordinem nāe ⁊ esse passioneȝ ei⁹. q̄a ꝑm euȝ mēsura ⁊ nūerus motuū adiacet primo ⁊ regularissimo motui qui nūerus est ⁊ cā oīs motus p̄hici. Est autem tp̄s numerus ⁊ mensura oīs motus: et motus regularissimus qui cā ⁊ numerus eſt oīs motus est motus p̄mi mobilis in natura: ⁊ hoc est celum primum qḋ mouet̄ motu diurno ab oriente in occidentē: ⁊ ꝑm ꝙ tēpus adiacet huic motui qui esse ponit̄ a p̄hico: verū est ꝙ ꝑm naturā est infinituȝ sicut ⁊ circulatio ipsa que est motus circuli hoc aūt in scie huius. 8. magis ingret̄. ¶ Scḋm aūt ex quo probat̄ esse infinituȝ est ex diuisiōe magnitudinum: mathematici eni vtunt̄ huiusmodi diuisiōe in infinituȝ: hoc autem fundat̄ super hoc ꝙ magnitudo cōponit̄ ex magnitudinibus ⁊ nō ex punctis: ⁊ lȝ notuȝ sit ⁊ manifestuȝ magnitudinē in ifinita diuidi: nō tñ notum est oīb⁹ ipsaȝ cōponi ex magnitudinib⁹. sȝ hoc ꝓbat ⁊ eo ꝓbato vtit̄ mathematicus eo ꝙ mathematicus nō habet ꝯsiderare cōpōnes ⁊ ex essentiales quas cōsiderat naturalis: ꝓbat̄ autem hoc in. 6. huius scie ⁊ in libello paruo Aristo. qui de lineis īdiuisibilib⁹ appellat̄ quem nos iferius in. 6. hui⁹ scie adiungemus vt melior ⁊ ꝑfectior sit doctrina. ¶ Amplius tertio mō ꝓbat̄ esse infinituȝ q̄a nisi ifinitum aliquo mō esse ponat̄ nō pōt dici qualr̄ non deficiat: sed infinituȝ sic fieri per ḡnationem: ⁊ qualr̄ in infinituȝ sit corruptio: hoc autem nō lō ꝙ infinita mā sit ex qua est ḡnatio ⁊ corruptio: sed potius est hoc ex ḡnatiōe vni⁹ alterius esse corruptioneȝ ⁊ ecōuerso. ¶ Quarto mō ꝓbāt ifinitū falsum qḋdaȝ supponentes. dicunt eni veritatem rerū sequi modum imaginatiōis per phantasiam eoȝ sicut dixit Heraclitus ꝙ hoc est verū qḋ videt̄ alicui per imaginationē ꝑm imaginationē quolibet centro in plano dato possunt scribi ifinite circūferentie quaȝ exterior maioris semp̄ ē capacitatis: ⁊ lō cōcludit ⁊ cōtinet in se iteriorem minorem sicut habet̄ ex p̄mo libro Euclidis ex scḋa petitiōe quā in theorematibus p̄mittit. Sic ergo dicit ꝙ est in corporibus nālib⁹ que circularia sunt ⁊ vnuȝ cōcludit alteȝ vsq̧ in ifinitū sine termino: nulluȝ eni necesse erit eē terminuȝ loci si vnū corp⁹ alteȝ icludere dicat̄ ⁊ qḋlibet finiri ad aliqd cōtinēs ip̄m extrinsecus: hoc autem falsum est q̄a hec imaginatio ꝑm potētiam imaginantis est ⁊ nō ꝑm potentiam nature: tamen q̄a ipsi mathematici ponunt p̄ncipia ex illo ꝓbant aliqd esse infinitum hi qui ponunt ip̄m esse. ¶ Quintum etiā super falsum fundat̄ ex quo ꝓbant infinitum hi qui aliqd actu dicūe ip̄m esse ⁊ est illud qḋ dicunt ꝙ veritas sequit̄ estimatiōeȝ: ⁊ ideo dicunt ꝙ illud qḋ maxime oium ⁊ ꝓprie ⁊ cōiter ⁊ cōmunem facit rebus dubitationem est ꝓpter hoc ꝙ contingit in augendo res siue extendendo continue sine numerando nō deficere intellectum: ⁊ hoc qdem etiā accepit occasioneȝ ab eo qḋ petit̄ in p̄mo Euclidis petitione p̄ma q̄a lineā diffinitā lȝ in continuum rectūq̧ quātūlibet ꝓducere: ⁊ ideo nulla quātitas accepta est cui nō sit possibilis additio per intellectum: ⁊ similr̄ in numeris acceptis semper possibile est addere: ⁊ hoc mō dicunt esse extra celum spatium vacuȝ infinitum ex intētione loci. ⁊ infinitum in numero: q̄a infinita calia vacua ibi esse dixerant: ⁊ cū hoc modo infinituȝ spatiū esse ponitur esse extra celum oportet ꝙ in ipso sit corpus infinitum: ⁊ q̄a vacua infinita ponontur eē per numeȝ oportet ꝙ in ipsis sint infiniti mundi per numeȝ: eo ꝙ non est magis ratio quare locus intra celuȝ sit plenus ⁊ contineat corpus mundi q̄ȝ locus qui est extra celum: ergo vel nullus continet aliqd locus vel omnes continent: cōstat autem ꝙ non nullus cōtinet: q̄a iste qui est intra celum cōtinet mundum: ergo qlibet alioȝ mundum similr̄ cōtinebit: q̄a si vere aliqs locus singulariter cōtinet corpora mundi: tunc opȝ ꝙ vbiq̧ contineat corpora habētia magnitudines. Similr̄ si est vacuum ⁊ locus ifinitus qui aptus est continere corpora continentia mūdos oportet esse infinituȝ in vacuo ⁊ in loco quilibet necessario q̄a qcquid in rebus eternis possibile est esse necesse est esse q̄a nō differt ab eis contingere in actu ab eē: ⁊ ideo omne possibile in eis est necessarium dico autem res eternas que sunt vniuersales in natura: sicut est ꝓportio loci ad locatum: hoc est nō subiacem tempori: sed sicut eterna quo ad imutabilitatē sui: sȝ res particulares ex natura sua mobiles tempori subijciuntur: ⁊ ideo nō omne qḋ est in eis possibile est necessariū sed qḋ cōuenit in eis eē: cōuenit etiaȝ nō esse ⁊ subijciunt̄ casui ⁊ fortune. ¶ Fundat̄ autem hec tota rō super fundamētum falsuȝ: q̄a nō sicut per intellectū cōtingit in ifinitum ꝓcedere quātitatē sic ꝓcedit̄ ꝑm nāꝫ: cuȝ omnium natura ꝯstantium terminus qdam sit ⁊ rō magnitudinis ⁊ augmenti. ¶ Habet igit̄ dubitationem multā consideratio de ifinito siue ponat̄ esse siue nō: multa vident̄ accidere ipossibilia. Si enim ponat̄ nō esse vident̄ accidere ipossibilia que dicta sunt. Si aūt esse ponat̄ tūc cōtingunt illa que dicemus in sequēti capitulo: ⁊ lō cōsiderādūȝ de ipso. ¶ Amplius si dicat̄ opȝ querere q̄d est: vtruȝ sit sub̄a vel accidens per se: hoc est ꝓpria passio: aut neutrū: ⁊ quocūq̧ horum modoȝ dicat̄ nihil minus est infinitū. Adhuc si infinita dicant̄ esse multitudine q̄dā ⁊ plura numero adhuc sunt infinita: sed nī ifinitum sit in quantitate ḡnaliter. ¶ Tamē physici est cōsiderare marie si aliqua magnitudo sensibilis est infinita actu: sicut celū vel aer vel aqua vel aliqd tale.

Tex. t. cō. 31.

Lȝ notuȝ sit magnitudiēs diuidi i ifi^m: nō tñ ē notuȝ oib⁹ eē ex magnitudib⁹ eē cōpositā: vt dicit Cōmētatoꝛ hic.

Tex. t. cō. 32.

Tex. t. cō. 33.

T. t. cō. 34.

¶ Cap. 4^m. De rationibus q̄bus ꝓbatur nō aliqd esse infinitum vniuersr̄ ponendo infinitum in mathematicis.

Anteq̄ȝ Autē ponamus rōnes ꝓbantiuȝ nō esse infinitū actu opȝ nos distinguere quot modis dī infinituȝ vt accipiatur modus quo a p̄hicis dicitur esse infinitū. ¶ Dicit̄ autem infinituȝ quinque modis: quoruȝ primus modus est priuationis quo negat̄ genus priuationis ⁊ etiaȝ sp̄es sicut planta vel lapis dicit̄ esse nō videns nō tamē ꝓpter hoc ꝙ nō hȝ oculos: sed etiam ideo q̄a nō est animal aptū natū videre. ⁊ hoc consueuimus vocare priuationē priuātem ⁊ actuȝ habit⁹ ⁊ aptitudinem nālem ad ip̄m sicut dī vox inuisibilis. ⁊ hoc modo dī infinitū quasi negatiue plus q̄ȝ priuatiue. s ꝙ nō transitur neq̧ aptum natū est pertrāsiri: ⁊ hoc mō dī deus infinitus ⁊ incorporeus ⁊ imensus ⁊ in oībus nominib⁹ priuatiuis hoc mō dictis melius noiat̄ q̄ȝ affirmatiuis ⁊ positiuis. ¶ Sicr̄ autē ⁊ scḋo modo dī infinitum: qḋ habet quantitatē ex qua hȝ aptitudinē vt trāseat̄ tamē ꝓpter extēsionē sine carētem pertrāsiri nō pōt sicut spatiū infinitum: ⁊ hoc mō a p̄hicis dicentib⁹ esse infinitum supponebat̄ infinitū esse actu: sicut pȝ ex physicis: q̄a ipsi dixerūt spatiū vacui vel loci esse infinitū: eo ꝙ quātūcunq̧ trāseatur de ipso specialr̄ remanet trāsit⁹ eius imperfectus. ¶ Tertio mō dī metaphorice quo ad potētiā trāseuntis: ⁊ nō quo ad potētiā eius qḋ dȝ pertrāsiri: sicut infinitū dī ꝙ vix trāsit̄ sicut lōgitudo ab oriente in occidentem eē infinita dī ambulāti vel testudini que plane serpit. ¶ Quarto etiā mō dī metaphorice infinitum: qḋ quidē aptum natū est pertrāsiri: sed ipedit̄ eius trāsitus per accidēs aliqḋ extrinsecū sicut ꝓfundū maris dī infinituȝ: q̄a aq̄ impedit trāsitū eius. ¶ Quinto et mō dī ꝓprie infinituȝ cui⁹ actus finitus semper icludit potētiā ad ifinitum: ⁊ hoc dupliciter: aut ꝑm additionē ⁊ hic est nūerus: cui numero fit potētialis additio: aut ꝑm diuisionē ⁊ hoc est in cōtinuo: q̄a cum diuidit̄ cōtinuū semper est diuisum diuisibile in min⁹. ¶ Iſto aūt mō ⁊ scḋo dī infinitū ꝓprie. sed secundo mō dcm̄ infinitū dicebat̄ a physicis esse: ⁊ hoc mō querimus hoc de infinito an sit: an nō sit. ¶ Resumant̄ ergo dicti modi: q̄a lȝ non esset sicut ꝓprium: tamen ꝓpter bonitateȝ exercitij ⁊ doctrine disputabimus de eis ⁊ tāgemus infinitum p̄mo modo dcm̄. ¶ Dicimus ergo īpossibile esse infinituȝ si dicatur per se separatum ens a sensibilibus sicut si eēt sub̄a aliq̄ per se eris separata a natura alioȝ p̄dicamentoȝ. Si eni negat̄ esse magnitudo ⁊ multitudo: ⁊ alia accn̄tia ⁊ sola sub̄a eē dicat̄: tunc erit sub̄a que dī infinitū: ⁊ ꝑm infinitū erit indiuisibile: qḋ ꝓbatur ex hoc ꝙ omne qḋ diuidit̄ opȝ ꝙ sit a natura magnitudo cōtinua aut multitudo discreta si per se diuidat̄ ⁊ si nō diuidat̄ per se sed per accn̄s: tūc opȝ ꝙ accidat

Tex. t. c. 34.

Tex. t. cō. 35.

magnitudini vel multitudini: vt diuidat diuisione magni-tudinis vel multitudis. Sed illo mō sola sub̄a dī esse infini-tum sequtur ergo vt diximus q̄ erit īdiuisibile. ergo non di-cetur infinitum nisi p̄mo mō dicitur q̄ eo mō quo negat aptitu-do trāseundi: ⁊ actus sicut dī vox inuisibilis: eo q̄ nec nata ē videri nec videt: sed illi qui affirmāt aliqd eē īfinitum: non hoc mō dicunt eē infinitū: neq3 nos querimus h̄ hoc modo vtrum aliqd sit necnō infinitum: sed potius querimus vtru3 aliqd sit infinitū qd̄ aptum sit pertransiri ⁊ nō habeat trāsi-tum ꝑpter finis carētiam. ℂ Posset autem hic esse questio de diuisiōe vtru3 cōueniret subiecte materie per se sumpte: ⁊ vtrum cōueniret subto gratis quātitatis vel ecōuerso: s3 nos ista in primo libro discussimus: ⁊ ideo his omissis cepti3 insistamus. ℂ Si eni ꝑpter precedens icōueniens aduersa-rius dicat q̄ infinitu3 est sub̄a que per aliqd qd̄ accidit ei est infinita: ⁊ nō per se s̄m q̄ est separata ab oīb⁹ accn̄tib⁹: tūc sequtur q̄ infinitum s̄m q̄ infinitū nō est elementū vel p̄nci-pium reꝝ nullum: nec eni p̄n^m per id qd̄ accidit ei: sed potius per essentiā suam p̄n^m ⁊ elemtu3 est: ⁊ hoc p3 tali exemplo: vox enim est audibilis per se: ⁊ inuisibilis per accn̄s: sed tn̄ nō ē elemētum locutionis ex quo essentialr cōponit locutio: nisi per hoc q̄ est per se audibilis: voci eni accidit inuisibile3 es-se: igitur sub̄a infinita nō est elementum entiu3 per hoc q̄ ē infinita per accn̄s: sed per hoc q̄ est substātia per se exn̄s. ℂ Amplius p̄n^m est per seip̄m existēs: illud aute3 qd̄ accidit alij nō est per seipsum existens: ergo illud qd̄ accidit alij nō est p̄n^m: sed infinitū accidit alij: ergo nō est p̄n^m. accidit eni numero ⁊ magnitudini: numerus aute3 ⁊ magnitudo acci-dunt substātie: si igit accidit alij infinitū q̄ nō potest poni se-paratū. ℂ Adhuc si sub3 alicui⁹ accidit alij ⁊ nō separat per seipsum exn̄s. multo minus erit separata passio subiecti il-lius: sed subiectū infinitū qd̄ est numerus ⁊ magnitudo ne-quaq̄ hēt esse separatū. ergo multo minus ponet separatu3 infinitū: ergo nō pōt esse p̄n^m. ℂ Manifestū aute ē q̄ nō cō-tingit infinitū esse sicut rem existe3 in actu: ⁊ sicut sub̄am de-nudatā ab accidentibus: ⁊ sicut p̄n^m: ⁊ l3 hoc idem ꝓbatum sit: tn̄ adhuc ostēdit sic. ℂ Si eni sit sub̄a simplex que est p̄n-cipium: tunc op3 q̄ sit homogeniū: q2 etherogenium princi-piatur ab homogenio: g̃ cum diffinit infinitum eadem erit diffinitio eius qd̄ est infinitū sicut sub̄m infinitatis infiniti s3 q̄ est in infinitū. In homogeneis eni nō s̄m diuersitatem est rō formalis totius ⁊ partis sicut in linea ⁊ in aq̄ que sunt ho-mogenia oino: q2 nō sunt mixta: in carne aute ⁊ hoie quo-rum vnum mixtū est ex 3lijs ⁊ alteꝝ ex dissimilibus cōposi-tum: alia est rō formalis s̄m se totius: alia que accipit s3 eē. hoc vel illud: q2 forme ille multam accipium variationem in partibus: ⁊ iō nō est idem caro s̄m formā ⁊ carnis eē. Si ergo infinitū formale reꝝ ⁊ sub̄ale p̄n^m est s̄m q̄ est infinitu3 tunc vna erit rō infiniti formalis s̄m se ⁊ s̄m eē cuiuslibet par-tis accepti: g̃ sicut totū est infinitū ita quelibet pars est ifini-ta: q2 s̄m hoc infinitū s̄m se ⁊ s̄m esse partiū acceptū idem est quo ad rōnē infiniti in sub̄s. ⁊ p̄n^m dicatur esse infinitū ⁊ nō dicat de numero eoꝝ que denoiatiue dicunt de subto: sicut accn̄tia. Si aute sit idē est eē infiniti ⁊ infinitū tunc oportet q̄ aut totū sit idiuisibile sicut p̄ctum: aut totū diuisibile: sed de indiuisibili ifinito nō querunt p̄hi: nec hic nos querim⁹. Si ergo totū indiuisibile ⁊ rō totius nō variat s̄m eē ptiu3: tunc infinitū per idiuisibile op3 eē per multa ifinita: ⁊ et op3 vt per finita diuidat in infinitū: sed ipossibile est q̄ multa i-finita in partibus sint vnū in toto cōposito: q2 ipossibile ē in telligere q̄ multa infinita aliquo mō vniant in vno aliqua vnitate: ergo cū nec diuidat nisi in sua cōponentia ifinitum nō pōt diuidi per infinita ergo nō est sub̄s ⁊ p̄n^m. ℂ Exem-plum aūt diuisionis homogenei cuius rō nō variat in parti bus per eē partiū est sicut aeris totius quelibet pars est aer: eo q̄ idē est aer s̄m formā ⁊ eē cuiuslibet partis: eo q̄ nec di-stat pars a forma totius quēadmodū faciūt partes mixti vl̄ cōpositi ex etherogeneis: partes eni mixti simplices sunt et nō sequunt rōnem totius mixti: ⁊ partes toti⁹ etherogenei per formas partiū separant a toto etherogeneo: s3 in simpli ci quēadmodu3 dctū est neutrū est hoꝝ. Si ergo infinitū ca lescit quelibet pars eius erit ifinita h̄is rōnē totius. Si au tem dicat q̄ est mā subiecta que per se ⁊ nō per accn̄s est ali-

qd̄ principiū iā ostēdimus: q2 tūc erit impartibile. ergo erit etiā indiuisibile. Sed ipossibile est actu eē infinitū q̄ sic po-nitur eē sub̄a sola. Si eni detur infinitū eē s̄m actū: tūc opor tebit ip̄m ponere esse quātitatē aliquā: q2 rō infiniti quāti-tati cōgruit ⁊ extra quātitatem nō inuenit. ℂ Si aūt infini-tum dicat nō esse pura sub̄a: sed sub̄a que per quantitatē est infinita: ⁊ per hoc q̄ est sub̄a est p̄n^m: tunc infinitum nō erit p̄n^m per hoc qd̄ infinitū: ergo infinitū est illud qd̄ est per ac-cidens p̄n^m: sed sicut dctū est q̄ per accidēs est infinitū non est p̄n^m inquātū est infinitum: sed potius illud cui accidit eē infinitum est principium: sicut aerem aut numeꝝ parem q-bus accidit infinita esse s̄m dicta diuersoꝝ ph̄oꝝ: ergo ipsi ph̄i nequiuerunt inter principia dicentes esse infinitū. sicut di-xerunt Pithagorici. Si eni sic dicant infinitū esse principiū oportet q̄ infinitū inquantū infinitum sit sb̄a: ⁊ cum sit sola sb̄a dicunt diuidi ⁊ partiri posse sb̄am: que omnia sunt incō-uenientia sicut p3 ex predictis. ℂ Et si dicerent infinitū con gruere quātitati adhuc non inesset quantitati per se nisi cō-gueret omni quantitati: sequtur autem ifinitū quātitatem quādā: vt infra patebit. ℂ S3 fortassis querere vtrū substā-tia separata sit ifinitu3 est qd̄ magis vlis q̄ꝫ pertineat ad ꝓ-positū: nō eni pōt determinari nisi 9sideret ens separatu3 et nō separatū qd̄ est vlis scie que est p̄ma ph̄ia considerare: ⁊ ideo hec questio illuc differt. Ibi etia3 querēdū est si 9tigit i-finitū esse in mathematicis que quāta sunt ⁊ in separatis q̄ intelligibilia sunt: vt intelligētie ⁊ reꝝ qlitates: ⁊ iterum si cōuenit in his que nullā hn̄t magnitudinē. sicut est substan tia per se accepta. Nos aūt hic itendimus de sensibilib⁹ mē suris ⁊ physicis de quibus nunc scientiam sciemus in libro isto: querentes vtrum in ipsis est aut non corpus infinitum per additionem ⁊ augmentum.

ℂ Cap. 5^m. Qualiter probatur rōnibus logicis infinitū non esse actu: ⁊ vtrum infinitum pertransibile sit ab infinito.

Nobis Autē speculantibus logice hoc est in cōibus ⁊ trāscēdentibus p̄mum ꝓbauimus nō esse infinitū actu: si ue in cōtinuis: siue in discretis accipiat. ℂ Si eni in 9tinuis accipiat: ꝓcedemus ex hoc q̄ oē corpus actu acceptum finit suis dimēsiōib⁹. s. vna vel pluribus: spericū eni finit vna ⁊ angulosum finitur pluribus. ℂ Est aūt hec corporis diffinitio: nā corpus est sic dicit Euclides in .11° libro geometrie q̄ h3 lōgitudinem ꝓ-fundientem ⁊ latitudinē. Si aute3 hec est diffinitio corporis non erit actu corpus qd̄ hoc mō diffinitū sit: ergo omne cor-pus actu his dimēsionibus est finitū: nullum g̃ corpus est i-finitū: siue sit itelligibile: siue mathematicu3: siue sit sensibi-le: siue physicū. ℂ Est autē rō ista logica ⁊ ex trāscēdentib⁹: q2 sumpta est ex his que cōia sunt ⁊ in omni corpore tā physico q̄ꝫ ma thematico iuēta. ℂ At vō nec numerus s̄m actu3 accept⁹ sic est infinitus sicut qdā separatū numeꝝ sub̄am ⁊ p̄n^m eē dixe runt. Quicqd eni numerale est hoc est numero mēsurabile illud est finitu3: sed vterq3 numeroꝝ actu 9ceptus nūerabi lis est vnitatibus suis. ergo vterq3 numeroꝝ est finit⁹. Di-co aūt vtrūq3 numeroꝝ eē quoꝝ vnus dictus est nūerus for malis: q2 ipso nūtiamus qui est vnitatū collectiuum ulteri ctio. Alter est nūerus mālis qui h3 istū numeꝝ formalē quo numerat: sicut canes vel aues nūerate. Si igit 9uenit actu quēdā numerū infinitū esse 9tingeret ipsum sic numerare ⁊ mensurare numerū ⁊ transire: ergo ifinitum 9tigeret ptran siri: sed qd̄ 9uenit pertransiri est finitū: ergo infinitū est fi-nitū qd̄ ē ipossibile. ℂ Incidit aūt hic dubiū qd̄ qdā errore suo induxerūt. Cū eni ptrāsibile finitū sit est dubiu3 vtrū ifini-tum ab ifinito sit pertrāsibile: vt eni qbusdā q̄ sic: q2 eq̄lia se inuicē pertrāseunt: sunt aūt que ifinita sunt eq̄lia: g̃ se inui cem ptrāseunt. ℂ Amplius itellect⁹ diuinus nūerati nō pōt in luce ⁊ potētia sua: si nūc dicat ifinitu3 esse: siue in nūeris: si ue in cōtinuis s̄m actu3: aut illud itelligit de⁹: aut nō: si autē itelligit tunc trasit in ifinitū: q2 nō pfecte itelligit qd̄ nō i-tellectu mensurat: q2 sicut dicit Arist°. Sapiēs per mētem mensura est reꝝ: ⁊ qd̄ perfecte mēte mensurat hoc ptrāsit. g̃ infinitum trāsibile ab itellectu infiniti. Si aūt dicat q̄ pos-to ifinito nō erit ip̄m itellectum a deo. sequtur error pessimus q̄ deus est iperfectus in itelligendo: vt dicunt. ℂ Hac rōne

T.c.có.36.

T.c.c.37.

T.c.có.38.

T.c.có.39.

T.c.có.40.

Que sit rō lo gica: vide c̃ ab Au.p̃ celi com.7a.

T.c.có.41.

Dubiū q̃ q̃ritur an ifinitū ab ifinito per trāsiri possit.

Solō alioꝝ.

inclinati dicunt qđ ꝙ lꝫ numerox̄ sit nūerus īfinitus: eo ꝙ infiniti sunt numeri: tn̄ illi numeri numerant̄ itellectu diuino: cuius nō est in claritate lucis ꝛ potētie ipsius numerus.

Solō docto ria.

¶ Sed ꝙ hec oīa falsa sint facile deꝑhendit̄. Cū eni querit̄ verū infinitū ab infinito est ptrāsibile. dicendūꝫ ꝙ si infinitum accipiat̄ scđo mō supra determinato: qa hoc mō quare hoc īfinitū nō pōt infinitum pertrāsiri: nec a finito nec ab infinito nihil eni trāsit̄ nisi fine suo: ꝛ qđ hꝫ finem finitū est ꝛ nō infinitum.

Falsuꝫ ē ifinitū eq̄le eē ifinito.

¶ Et qđ dī: infinitum est infinito equale: dicēdum ꝙ falsum est: qa eq̄lia sunt que hn̄t quātitates mensuratas eq̄les. infinitum autē imperfectuꝫ est eo ꝙ finē nō habet: ꝛ ideo eq̄litas nō ꝓprie conuenit ei. Equalia enim sunt vnum in quātitate: ꝛ quātitas īfinitox̄ nō vnit̄: ꝛ iō non accidit eis eq̄litas que īfinita esse ponunt̄. Si aūt ꝯcedat̄ abusiue ꝙ sint eq̄lia: tunc nō sequit̄ ꝙ trāseant se: qa nunq̄ se finiunt: trāseuntia autem finiūt se eo mō quo loquimur hic de trāsitu. Est eni transire duplex. s. ꝓprie ꝛ iproprie. ꝓprie trāsit qa mouet̄ super spatium ipm: ꝛ hoc mō infinitū nō transitur. Alio mō dī transire qđ mouet̄ super spatiū aliqđ perficiens de ipso. lꝫ illud qđ perficit nullā habeat ꝓportionē ad totum: ꝛ sic super spatium īfinitū īfinitus est motus: ꝛ tale mobile pōt dici trāsire super īfinitum lꝫ nunq̄ pertrāseat ipsuꝫ ita ꝙ perficiat totum spatium.

Quō itellectus diuinus ē ifinitus ꝛ ifinita itelligens.

¶ Qđ autem dicitur de intellectu diuino: dicendum ꝙ intellectus diuinus nō dicit̄ infinitus nisi primo superius determinato eo. s. modo quo est infinibilis: ꝛ iō ꝓportio nulla est que est inter infinitatē dei ꝛ infinitatē infiniti: impedit eni equocatio comparatiōē. Qđ si in hoc non fiat vis dicēduꝫ est sicut superius determinauimus ꝙ itellectus diuinus nō intelligit aliqđ nisi sic itelligendo ꝓut est causa exēplaris illius ꝛ forma: sicut intelligit artifex artificium: ꝛ nō transeundo per rem.

Quō ꝙ itellectū cātū a reb' itelligit̄ nō ꝓfecte itelligit̄ nisi qñ ꝙ itellectu attingit̄ termin' rei.

¶ Qđ. n. intelligitur per intellectum causatum a rebus nō perfecte intelligitur nisi quādo per intellectū attingitur terminus rei: ꝛ iō infinitum nō pōt perfecto intellectu intelligi: qa terminos nō habet. Si eni infinitū ponat̄ esse ſm modū superius determinatū nec motū nec locū illud habet. sicut ifra ꝓbabit̄: nec potest in aliquo capi vel claudi intellectu.

3.

¶ Cap. 6m. De ꝓbatione physica ꝙ nō est actu corpus infinitum per diuisionē corporis in simplex ꝛ compositum.

Tex. c. 42.

Physice autē cōsiderando infinitum ſm esse suuꝫ naturale qđ attribuit̄ ei ꝓcedemus dupl'r: ad hoc ꝙ ꝓbemus non esse actu corpus infinitū. Sunt. n. quedam corpora phīca essentialia: ꝛ ex his ꝓcedemus pmo sic. si est infinitū: aut est cōpositū vel simplex: ꝛ si est compositū: aut est silē in specie quēadmodū homogeneū: aut dissimile quēadmodū etherogenium. Ex his ostēdemus pmo corpus sensibile physicū nō esse actu īfinitum. Sūt etiā quedā corpus physicum cōsequentia sicut est motus ꝛ locus ꝛ ex his cōsequenter ostēdemus nullū corp' actu esse infinitū. Incipiamus igit̄ primo ꝓbantes ꝙ corp' simplex vel cōpositū nō est infinitum ſm actū. Si eni cōpositum est infinitum aut est cōpositum ex oībus finitis numero ꝛ magnitudine: aut ex qbusdam finitis ꝛ qbusdā infinitis. Si autē dicat̄ ꝙ est cōpositum ex oībus finitis: hoc est ipossibile qa cuius partes sunt finite ꝛ ipm totū finitū necesse est eē. Si autē ponit̄ ex qbusdam finitis ꝛ qbusdā infinitis: aut ea que sunt ifinita sunt ifinita per spēm ꝛ numerū: ꝛ finita per magnitudinem: aut quedā eorum sunt finita magnitudine: quedā autem infinita: aut vnum eox̄ est infinitū reliqua finita: aut ecōuerso: vnum finitum ꝛ reliqua infinita. Sed de hac parte diuisionis. s. ꝙ sic cōpositū ex infinitis numero ꝛ specie: ꝛ finitis magnitudine non habemus hic disputare. sed in libro perigeneos: quā si species dicat̄ figura corporis idiuisibilis finiti per magnitudinē hoc destruemus in libro pmo perigeneos loquendo contra positionem Democriti ꝛ Leucippi. Si autē spēs dicatur forma elementi simplicis: tunc nō posset esse cōpositum ex infinitis: nisi elementa simplicia essent infinita: ꝛ hoc destruemus in secūdo perigeneos: ostēdendo ꝙ elementa nō sunt nisi quatuor. Si ergo dicat̄ ꝙ cōpositum est ex qbusdam vel quodā infinitis ſm magnitudinem: ꝛ qbusdam vel q̄daꝫ finitis: sicut ꝓmisimus in aliis duob' membris diuisiōis prius cōsiderabimus ꝙ lꝫ quātitates cōtrarie que sunt in elemētis differāt: ita ꝙ quedā sit remissior: q̄daꝫ intēsior: sicut calor aeris remissior est q̄ calor ignis. ita ꝙ forte per decuplum vel duplum calor ignis excedit aerem: tamē si infinitus ponat̄ aer in magnitudine ad finitum ignē: calor aeris ꝛ humor excellent siccuꝫ ꝛ callidum ignis: oīs eni virtus ꝛ potentia qualitatis naturalis crescit crescēte sua materia ꝓpria: ꝛ si materia eius crescit in infinitum sua virtus ꝛ potētia crescit in infinitum: sicut in. 8° huius scie libro ostēdemus. cū ergo in cōposito finitum iungit̄ infinito vni vel plurib': id qđ est infinitum erit potētie infinite: ꝛ excellendo alia corrūpet oīa alia cōponentia ꝛ sic corrumpet cōpositum: ꝛ sic cōpositum nō erit infinitum: siue vno siue plurib' existētibus in ipso ifinitis: dūmodo etiā q̄dam finita sunt in ipso.

Tex. c. 43.

¶ Si autē dicat̄ ꝙ oīa sunt infinita que cōponūt ipm hoc est ipossibile: qa corpus infinitū cum tres habeat dimēsiōes ſm quālibet est ifinitū: qđ aūt qualibet dimēsiōe distat in infinitū replet ad eē spatiuꝫ locum ifinitū. ergo cū ipso nō poterit remanere aliud ifinitum nisi duo corpora sint in eodē loco: ꝛ ita duo talia vl' plura nō possant ꝯiungi ad cōpōnem corporis ifiniti. ¶ Preterea si ad oēm dimēsionē corpus ifinitū distat in ifinitū. tunc nihil pōt ꝯiungi corpori ifinito: qa qcqđ ꝯiungeret̄ ei oporteret ꝙ pmo applicaret̄ extrinsecus per contactum. ꝛ sic oporteret ꝙ haberet vltimū in quo tāgeret: hn̄s aūt vltimuꝫ est finitū. ergo si aliqđ applicaret̄ ei extra ipm eēt finitū: ꝛ hoc est ꝯ hypothesim: qa positū erat eē finitum qđ componit̄ ex pluribus infinitis. ¶ Istaꝫ aūt ꝓpōnem quā diximus ꝙ corpus infinitum in oībus dimēsionibus est ifinitū: qdā dicūt nō esse notā: ꝛ ideo ꝓbāt eā dicentes ꝙ si detur aliqđ corpus infinitū in dimensiōe vna vel duab' ꝛ nō in oībus. ꝛ dicat̄ illi aliqđ ifinitum in vna dimensione vel duabus ꝛ nō in tertia applicari ita ꝙ cōponatur in dimensione vel dimensiōibus in quibus finiti sunt sequet̄ incōueniens. s. vnum ifinitum maius esse alio ifinito: qm̄ cōpositū ex duob' infinitis maius est vtroqꝫ cōponētium eo ꝙ omne totū maius est q̄libet sua parte. Est aūt incōueniens vt dicūt ifinitū maius esse infinito. Sed hoc nō eē incōueniens videt̄ qa in eo qđ cōponūtur finita sunt ꝛ ſm hoc ꝙ finita sunt totū potest esse maius parte ꝛ nō in eo qđ ifinita. Ideo dicēdū ꝙ ad hoc ꝙ cōpositio fiat opꝫ de simplicibus fieri cōpositionem simplex aūt vnius virtutis est: ꝛ ideo in tali lōgitudo respōdet latitudini ꝛ ꝓfunditati ꝛ ecōuerso. ꝛ hoc nō itellexit Aris. o. qñ dixit ꝙ corpus ifinitum cōponēs iterminate distans est per oēm dimēsionē: sed in cōpositis corporibus longitudo mag' fit a callido: ꝛ latitudo magis a frigido dilatante ꝛ retrahēte: profunditas autem fit a motu humidi qđ calidū fac̄ ebullire ad superficiem: ꝛ in tali corpore nō sequeret̄ ꝙ si longitudo eius esset ifinita ꝙ etiam latitudo ꝛ ꝓfunditas eēnt ifinita: nisi eo modo quo calidum ifinitum exigit frigidū ifinitum ꝛ humidum ifinitum: qa aliter corrūperet ipm sicut ostēsum est in priori parte istius tōnis.

Tex. c. 44.

¶ Sicut ergo corp' cōpositum impossibile est esse ifinituꝫ: ita ipossibile est ꝙ corpus simplex sit ifinitum. ¶ Corpus aūt simplex dupl'r potest accipi ꝛ dupl'r dici pōt esse ifinitum. s. ꝙ aliqđ corpus extra elēta esset simplex ꝛ ifinitum: vel ꝙ aliqđ elētox̄ simplicium eēt ifinitum: ꝛ nos vtrūqꝫ ostēdemus ꝙ neqꝫ extra elēta est corpus ifinitum: nec simpl'r ꝛ vniu'r est aliqđ corpus ifinituꝫ: siue extra elēta siue itra ea. ¶ Sūt aūt qdam physiologox̄ q dicunt ifinitū corpus eē extra elēta: ꝛ nō itra ea ꝛ dixerunt nō aerem aut aquā: aut ignē: aut terram esse ifinitū: q: videbāt hn̄ ꝙ elēta in superficiebus suis se tāgūt ꝛ ideo qđcūqꝫ ipsox̄ dicerent esse ifinitū illud corrumperet alia eo ꝙ elētū vnūquodqꝫ hꝫ ꝯrietatem ad aliud sicut qdem aqua est frigida aer humidus: ꝛ ignis qdem calidus ꝛ terra sicca. Cōtraria autem se tāgentia agunt ꝛ patiūtur adinuicem: ꝛ iō qđcūqꝫ ipsox̄ esset ifinitum: corrumperet oīa alia ꝛ cōuerteret in seipsum: ꝛ ideo ne destruatur mūdus dicūt ꝙ alteruꝫ ab elemētis est qđdam corpus ifinitum qđ est extra elementa.

T. c. 45.

¶ Nos autē ostendemus ipossibile esse ꝙ tale corpus sit extra elemēta: nedū ꝙ infinitū sit: de dicto eni isto faciem' cōuerbum ꝛ de aere ꝛ aq̄ ꝛ alio quolibet ostēdētes ꝙ impossibile est tale corpus esse: ꝛ tūc ꝯstet inferi nō esse ifinituꝫ. Si eni tale corpus esset extra vocata elementa ex quo generaret̄

tur alia corpora que vocamus elinta: tūc etiam oporteret ꝙ etiā elemēta resoluerētur in ipsum: sed nullum corpus est in qđ resoluātur elemēta: ꝛ hoc supponimus ab his que in tertio celi ꝛ mūdi probare habemus: qꝛ aliter elemēta nō ēēnt elementa. In diffinitione enim elementi est ꝙ nō resoluitur ſm formam ad formā; ergo impossibile est tale corpus esse ex quo elementa generent̄: ſm hoc enim nō esset generatio elementi vnius corruptio alterius: ꝛ ecōuerso corruptio vnius generatio alterius: ꝛ sic nō esset circularis generatio elementoꝝ: sed ex quodam alio generarent̄: ꝛ in quoddā aliud resoluerent̄ in corruptione. Sūt etiā aliqui qui dixerūt vnū aliqđ istoꝝ esse elementū ad alia ex quo generant̄: ꝛ in quod alia corrumpuntur. ¶ Et per eandem rōnem que posita est ostendit̄ impossibile esse ignē aliquod elementoꝝ esse tale ꝛ infinitū: vīr enim ꝛ omnino: ꝛ etiam absq3 hoc ꝙ faciamus vim in eo ꝙ infinitū dicit̄ esse: ꝓbabimus etiā iam ꝙ īpossibile est aliqđ corpus taliter se habens ad elementa etiam si ponat̄ infinitū esse: impossibile aūt est sic esse vel fieri ex alio elemento aliqđ elementoꝝ sicut Heraclitus dixit oīa aliqñ prius ignē: ꝛ ignē dicit esse elemētum elementoꝝ. ¶ Eadem rō est de illo vno ꝛ infinito qđ physici extra elemēta esse dixerunt. ¶ Oīa nanq3 mut ant̄ ex ꝯtrario in cōtrariū. vt ex calido in frigidū: ergo illud qđ est ex elemēto ex quo p mutatione fiunt elementa: est distinctū ꝯtrarietate: ꝛ sī hꝫ cū elementis contrarietatem. tunc corrumperet elementa: sicut superius est ꝓbatum: sed hoc non est veꝝ: ergo falsum est aliqđ corpus tale esse ꝛ esse infinitum: opꝫ aūt de omni elemento simplici ex rationibus dictis ꝯsiderare si ꝯtingat: aut nō corpus sensibile ꝛ distinctum ꝯtrarietate ꝛ simplex infinitū esse: quia eadem ratio est de omnibus.

¶ Cap. 7m. De ꝓbatione physica ꝙ non est actu corpus infinitum per diuisionem corporis compositi in ea componentis que sunt similia in specie ꝛ dissimilia in specie.

Quod autē corpus sensibile impossibile sit actu infinitū esse ex posterius ꝯsiderandis declarabimus. Est eni corpus vt prius diximus aut similis speciei in partib⁹: aut dissimilis: ꝛ nos ostendemus ꝙ neutrū istoꝝ potest eē actu infinitum: sed premittemus qꝛ nō loquimur hic nisi de corpore habente motum rectum qđ solum sensibile vocam⁹ eo ꝙ ipsum distinctū est primis qualitatibus sensibilibus que sunt obiecta tactus ꝛ causa sum omniū aliaꝝ sensibiliū qualitatum. Causa aūt quare tm̄ loquimur de tali corpore est: qꝛ physici ponentes infinitū esse posuerunt māle principium reꝝ. Id aūt qđ est māle corpoꝝ principiū rectum motū habet: ꝛ est distinctum qualitatibus tactus. In libro aūt celi ꝛ mundi loquemur generalius de infinito: ostēdentes ꝙ nec corpus motū circulariter pōt esse infinitū: nec infinitū ecōuerso ipsum posse esse ostendemus: his aūt p̄missis p̄emittemus tres ꝓbationes ex quibus volumus ꝓcedere: quarū prima est ꝙ oē corpus sensibile aptū natum est alicubi esse: ita ꝙ vniuscuiusq3 corporis sensibilis est locus aliquis. Secūda autē est ꝙ in corpore simili in spē idē est locus totius ꝛ partis: sicut idem est locus totius ignis ꝛ ptis ignis. Corpus aūt simile in specie dicimus esse corpus homogenium ꝛ simplex: qꝛ si esset homogenium ꝛ cōmixtum: tunc nō sequeret̄: qꝛ in carne sunt componentia elementa: ꝛ locus carnis est deorsū: ꝛ tm̄ qdā cōponentiū mouent̄ sursū sicut ignis. Tertia aūt ꝓpositio est ꝛ sequit̄ ex ista ꝛ est hec: ꝙ corp⁹ simplex similis speciei quiescit in loco nāli qui est in ipso: ꝛ mouetur ad ipsū qui est extra ipsū: ꝛ pars similis speciei quiescit in loco totius qui est in ipso: ꝛ mouetur ad ipsū qui est extra ipsum. His prelibatis dicimus si corpus illud qđ dr̄ esse infinitū est simplex ꝛ est similis speciei ꝛ forme erit ī aliquo loco p positionē primā. Ille aūt locus aut est sibi nālis: aut nō. Si est nālis tūc ꝑpetuo quiescit in loco infinito sibi nāli: qꝛ extra locum infinitū nō est locus: ꝛ ita cum nō habeat locū ad quem moueri possit ꝑpetuo quiescit: aut si est extra locū suum nālem: ille etiā erit infinitus: ergo in infinitū distat a nāli loco: ergo p infinitū tēpus mouet̄ si mouet̄: hoc autē est impossibile: qđ enim mouet̄ mouet̄ sursum vel deorsū si est corpus simplex habēs motū rectū: ꝛ qđ mouet̄ mouet̄ sursū vel deorsum. In corpore vō infinito ꝛ loco infinito nihil magis est sursum vel deorsum qꝛ sursum ꝛ deorsum sunt differentie que terminant hoc sitū determinatū in loco. Si autē dicat̄ ꝙ mouet̄ motu partiū ꝛ non motu totius: tūc qrimus vbi sit motus partiū. Premisimus n. in scđa ꝓpositiōe ꝙ locus totius in tali corpore idem est cum loco partium ꝛ econuerso. ꝛ motus partis est motus totius: vbi ergo gleba mouebit̄. si gleba est talis corporis pars. Si eni idem est locus totius ꝛ partis ꝛ totum quiescit in loco cōnaturali sibi: ꝛ gleba quiescit in eodem ergo quiescente toto quiescit ꝛ pars. Eadem aūt rō est si dicatur glebā manere quietā moto toto: locus enim glebe ꝛ sui ꝓprij ꝛ cōnaturalis corporis hoc est totius infiniti est idem. Similr̄ querimus vtrū corpus illud totū locū occupat vel non: si enī nō totū locū occupat: tunc maior locus est locato: si aūt totum occupat: tūc nō pōt moueri. Quomodo ergo occupat locū: qꝛ non impletur qđ est infinitū. nec circūdat̄ loco. Similr̄ querimus que ꝛ vbi est mansio ipsius si manet: ꝛ quis est: ꝛ vbi mot⁹ ipsius si mouetur: qꝛ nullo loco capit̄: ꝛ ideo opꝫ ꝙ vbiq3 maneat etiam pars eius si idem locus est totius ꝛ partis: aut in infinitum moueātur partes eius: qꝛ non est rō quare magis moueat̄ sursum in loco totius q̄ deorsum: pꝫ ſm aliam loci differentiā: nullā enim rōnē potest quis ostendere nisi in loco totius quiescat pars ꝛ moueat̄ tū ois locus totius sit sibi equaliter nālis vel innālis: si est pars similis speciei. nec pōt quis ostendere quis sit motus partium ipsius: aut que quietes in vno loco plus q̄ in alio. ¶ Si aūt ponat̄ ista pars diuisionis ꝛ dicatur corpus infinitū componi ex infinitis numero speciebꝰ que opꝫ esse finita magnitudine. tunc etiā opꝫ ꝙ loci sint infiniti p prius primā positam positionē: qꝛ videlꝫ corpus quodlibet in specie locū hꝫ sibi respōdētē: tūc primū incōueniens qđ sequit̄ ex illo est ꝙ infinita corpora p numeꝝ spēꝝ se ꝯtingāt vsq3 in infinitū: ergo mūdus nō hꝫ vniuersitatē ab vniuersitate circūdātis oīa corpora alicuius ꝛ ꝯtinētis: sed potius vniuersitas est aggregatio ꝯtingentiū se corpoꝝ in infinito tm̄. Et hoc destruemus in libro celi ꝛ mundi ꝛ in libro perigeneos. Postea vō sequitur aliud inconueniens qꝛ illa dissimilia spē aut erūt finita aut nō infinita p spēm: tum tū finita sint magnitudine: ꝛ nō pōt dari hoc ꝙ sint finita cum totum est infinitum qꝛ nihil infinitū cōponit̄ ex oīno finitis. Si aūt detur ꝙ quedam sunt infinita magnitudine tm̄ sint dissimilia spē: sicut si ignis ꝛ aqua dicant̄ esse finita ꝛ alia infinita: vel ecōuerso: hoc enī est impossibile: qꝛ sicut diximus superius infinita corrūperent finita ꝓpter ꝯrietatem que est in corporibus simplicibus: que habēt motū rectū: ꝛ ideo antiqui cauerūt sibi ne dicerent extrema elemēta esse infinita: qꝛ illa magis habent q̄litates actiuas: ꝛ locū ꝛ motū determinatos ad vnā partē tm̄: ꝛ ideo p q̄litates corrūperēt alia: ꝛ p motus distarent ꝛ distraherent̄ ab inuicem in infinitum: sed media elementa qdā dixerūt esse īfinita: qꝛ de facili mutant̄ in q̄litatib⁹ ꝛ loca ꝛ motū hñt indeterminata ꝛ emanāt sicut humidū fluens mō sursum modo deorsum qui motus cōpetit generationi ꝛ corruptioni corpoꝝ. Aer enim grauis est in vno. s. in igne in quo emanat deorsū. ꝛ leuis est in duobus. s. in aqua ꝛ terra in quibus emanat sursum: aqua autē ecōtrario grauis est in duobus. s. in aere ꝛ in igne in quibus emanat deorsum. ꝛ leuis est in vno in quo manat sursum: hoc est in terra: dixerūt aūt quidā physiologoꝝ hec duo esse infinita ꝛ principiū oium: ꝛ alij dixerunt corpus infinitum medium inter hec ꝓpter qđ videbant ꝙ aer ꝛ aqua nō oīno separant̄ a ꝯrijs: mā aūt oīno ꝛ infinita a ꝯrijs dꝫ esse separata: hoc aūt in p̄habitis iam determinauimus. Si aūt dicat̄ ꝙ simplicia dissimilia spē sunt infinita per numeꝝ spēꝝ diuersaꝝ tūc sequit̄ ex hoc ꝙ loci sunt infiniti ꝛ elementa locata sunt infinita. Si autē hoc est impossibile eo ꝙ loca finita sint tūc necesse est ꝙ totū infinitū ex diuersis spēbus simplicīū ꝯfectū sit finitū. Nō enī pōt esse ꝙ locus ꝛ locatū non totaquent̄. ꝛ ideo si loca ſm numeꝝ differentiaꝝ loci sunt finita: tūc opꝫ ꝙ corpora in eis locata p spēꝫ sint finita: ꝛ si locus est causatus causatū est ꝛ corpus in eo locatū qꝛ impossibile est ꝙ locus maior sit q̄ quantū est corpus nec corpus maius sit q̄ locus. Si enim locus maior esset q̄ corpus locatū: tūc opꝫ

Differētia n. eius (?) egre in 3° celi t.c. 31. ꝛ in 5° meta. t.c. 4.

Tex. t.c. 47.

Tex. t.c. 48.

Notare soluꝫ d corpē recto loqꝫ phs hic.

Qūo intelligitur ꝓpō famosa dicens idē est loc⁹ totius ꝛ partis.

q aliquid esset vacuū: ꝛ hoc in 4° huius sciētie libro ostendemus esse impossibile. Si aūt corpus locatum esset maius tunc oporteret q corpus aliquod nusq esset: ꝛ hoc est impossibile precipue de corpore simplici habente motū rectum de quo hic facimus cōsiderationem. ¶ Scias aūt q omnia hec impossibilia sunt de corpore infinito sm actum acceptu: hoc enim nec equale est alicui: nec maius: nec minus aliquo corpore: equale enim non est: q nō est infra terminos aliquos sua quantitas maius etiam non est: q oē maius in aliqua parte maius est: ꝛ similr minus in aliqua parte minus est: ꝛ infinitum ad infinitum nulla rōne pōt comparari.

¶ Cap. 8m. De improbatione solutionis Anaxagore: ꝛ de cā quietis infiniti.

Tex.c.c.50.

Anaxagoras autē has rōnes intēdēs euadere incōuenientem cām assumpsit de mansione ꝛ quiete īfiniti: dicit. n. q totū īfinitū qđ mixtū est ex oīb' īfinitis hōgeneis iō qescit: q ipsū fulcit seipsum: ꝛ ipm est locus suus: in partibus enim suis que homogenee sunt vna ptiguatur ad aliam in infinitum: ita q non est locus extra ipsum ad quam posset moueri: eo q semper vna ꝯstringitur ab alia: ꝛ ideo necesse est quiescere: q sicut in seipso est infinitum: ꝛ ipsū est locus suus vt dicimus: q tamē extra infinitum nihil sit nō potuit hēe locū extra ꝯtinētē: ꝛ iō nil aliud ꝯtinet ipm q ipm infinitū: hoc āt Anaxag. sic sonat tanq velit dicē q ois res sit apta p nām esse vbi est. eo q ipse dicit nō esse aliquā nāz locati vel loci que faciat rē alicubi eē: sz in illo loco erit res vbi ꝯstrigit circūposita ptibus īfiniti: ꝛ nō hz aliā aptitudinē ad locum: hoc āt nō est verū: sic. n. ois res sm dictū suū est in loco vbi ē vi: ꝛ nō hz aptitudinē ad ipz in quo est cui' cā est: q ꝯstrictū est in loco ꝛ vi aliena detinet in loco: ꝛ nō p aliquā nām mouetur ad locū in quo est.

Tex.c.c.51.

¶ Si igit vt dicit Anaxag. hec est cā maxime q̄re nō mouet īfinitum: q totū fulcit ꝛ retinet in seipso: tūc opz q sit imobile p accñs. s. q nō est loc' ad quē moueatur: ꝛ q̄re pbicū est moueri: sz hoc nō sufficit in nālib' in qb' q̄rit cā p se ꝛ nō p accñs. ¶ Oportuit ḡ Anaxa. assignare cāz vtiq q̄re īfinitū nō aptū natū sit moueri ex nā: q in naturis nō sufficit sic dicētē accñtalē cām euadere. Si. n. cā quā induxit vera est: tūc ēt qđlibet aliud qđ nō mouet hac de cā nō moueret: sz hoc falsū est q nihil phibet q id qđ retētū est violētū in aliquo sicut lapis sursum sit aptus natus moueri ad aliū qui est suus locus nālis. Et hui' exēplū est in terra que nō mouet: ꝛ si poneret ipossibile q esset infinita: adhuc non moueret si ꝯtineret a medio nā q est locus terre nālis ꝛ nō retineret ex hoc q est cōprimeret alijs circūprimētib' ipm: nec iō q nō esset locus ad quē posset moueri: sed potius iō figeret in medio: q de nā grauitatis sue ibi est apta eē: ꝛ ibi q̄escet: ꝛ tn licebit sm Anaxa. tūc dicē q fulcit seipsū cū posita sit eē infinita. ¶ Pz ḡ q nō est cā quā assignauit pro cā: q p hoc q negat mot' ab aliquo corpe nō negat aptitudo necessario: q multa nō mouent que tn apta sūt moueri qñ sūt extra vbi pprīū ꝛ hoc ignorauit Anaxa. Si igit in terra tuz sit īfinita adhuc cā sit q nō mouet: q est in vbi pprio qđ est mediū ꝛ nihil mouet in vbi pprio nālr: hz igit grauitatē ꝛ p grauitatē qescit in medio.

Tex.c.c.52.

¶ Per eādē vtiq rōnē ēt īfinitū nō hz cām mansionis sue que est in se: sed aliā. s. q nō est aptū natū moueri: eo q est in loco pprio ꝛ hoc nō dixit Anaxa ꝛ nō hī pro cā illud qđ dixit q īfinitū fulcit seipsū. ¶ Est aūt cū dictis simul manifestū q sicles in spe sūt loci totius hōgenij ꝛ ptis sicut totius terre locus est idē ꝛ glebe ꝛ scintille locus idē est ꝛ totius ignis: vterq. n. est sursū ꝛ totius terre ꝛ glebe locus est deorsū. Est. n. p se manifestū q nihil est in seipso vt in 4° libro dicet: ꝛ q locus toti' ꝛ ptis nō differūt nisi q̄titate: maior. n. est totius locus q ptis: q totū ē mai' pte: ꝛ iō id qđ fert ad locū vel qescit in loco p aliquā nāz fertur ꝛ qescit ī illo: ꝛ nō q īfinitū est: sed accidieri finitū vel īfinitū: tn si verū dixit Anaxa. q infinitū sit in seipso: opz etiā q ptes īfinite sint in seipsis: eo q infinitū est hōgeniū: ꝛ vbi est totū ibi est pars sm nām: sed ꝯstat q pars nō manet in seipsa: ḡ nec totū: falsū est ḡ qđ dixit Anaxagoras.

¶ Cap. 9m. De pbatione q corpus sensibile nō est infinitū actu per comparationem eius ad locum.

Tex.c.c.53.

Eodem autē modo pbabimus nihil esse actu infinitū qđ sit corpus simplex pbice acceptū p cōparatione corporis ad locū. Oino aūt ꝛ vlr manifestū est q ipossibile est hec duo simul eē: vel dicē q corpus aliqđ simplex ꝛ pbicū sit infinitū: ꝛ q locus aliqs determinat' in nā insit illi corpi. Si. n. sicut vidimus se hz oē corpus sensibile aut grauitatē aut leuitatē hz: tūc infinitū hz aut grauitatē aut leuitatē: eo q ipsi īfinitū posuerūt elm: ꝛ nō celū dixerūt eē īfinitū. Si. n. graue est tunc fert ad mediū: ꝛ si est leue tūc fert sursū. Qđ aūt fert ad locū finitū ꝛ determinatū finitū est: ḡ īfinitū est finitū: q sursū ꝛ deorsum loca terminata sūt in nā: ꝛ corp' vo īfinitū si simplex est ꝛ sensibile. necesse est altero istoꝝ motuum ferri. Si aūt forte aliqs diceret q corpus īfinitū sustinet vtrūq istoꝝ motuū: hoc est ipossibile: q tūc esset cōpositū ex oppositis naturis: ꝛ suppositū erat q eēt simplex. Similr est ipossibile q medietas eius ferat sursū ꝛ medietas deorsum: si. n. est īfinitum quō diuidit in duo media. Qđ aūt in duo media diuidit finitū est: q mēsurat duabus medietatibus in quas diuidit: quō ḡ possumus dicere q hec pars īfiniti est sursū: ꝛ q alia pars eius est deorsum: q qđ finit ptibus suis ad loca finita est finitū. Si aūt vna pars īfiniti que est supior est sursum ꝛ finit ad locū sursum: ꝛ si alia pars eius deorsū: ꝛ illa finitur deorsum ad locū: ꝛ sic in ptibus suis esset finitū id qđ positū est esse īfinitū corpus: ꝛ hoc est ipossibile. Scdm hoc ḡ iterū opz ꝯcedere q corpus īfinitū hēt vltimū. s. versus sursū ꝛ hēt mediū versus cētrū: cū tn hoc sit ipossibile: q cui' nō est finis illius nō est vltimū: ꝛ cuius nō sunt duo fines illius nō est mediū qđ equedistat ab extremitatibus que sūt fines eius. In tota hac rōne nihil supponit: nisi q loca in nā finita sunt sursū ꝛ deorsū: ꝛ hoc maxime p se pz: ꝛ tn hoc etiā declarabimus in libro ce. ꝛ mū.

Tex.c.c.54.

¶ Amplius id qđ est manifestū p se est q oē corpus sensibile hoc mō quo dixerūt pbi esse sensibile īfinitū est in loco. Loci aūt spēs ꝛ differētie sunt sex sursum: deorsum: dextrorsum. sinistrorsum: ante: ꝛ retro: ꝛ hee differētie nō solū denominant ꝛ distiguunt quo ad nos ꝛ sm positionē sed sūt denoiare ꝛ distincte in toto vniuerso: siue in mūdo. Sūt. n. iste diffe in celo ante ꝛ retro: eo q a Pithagora aiatū dr. Duo āt sursū ꝛ deorsū sunt in corpibus inaīatis. Possumus. n. loq duplr de loci differētijs: vno. n. mō dicimus q loca nālia sunt ad que est motus nālis ꝛ circa loca nālia duo sūt. s. sursū ꝛ deorsū: ad que mouent corpora nālia sensibilia mota motu recto: q de nō talib corpoꝝ nāliū dicebat eē corp' īfinitū. Alio āt mō dicimus differētiā loci nālis. s. differētias situs sm quas est qeūq motus: ꝛ hoc ꝯtingit duplr: sūt. n. distincta sm sitū solū: ꝛ sic sūt in mūdo sex differētie loci: sūt ēt sm positionē ptiū corpis qđ est in loco: ꝛ hoc duplr: aut. n. sūt sm relationē ad nos. aut sm positionē nālē ptiū corpis ꝛ figurā: aut virtutē sine figura: ꝛ hoc dico pp celū ꝛ sm cōparationē qua ad nos sunt iste differentie in corpibus nō aiatis sm āt positionē ptiū ꝛ figurā sunt in corpibus aiatis: ꝛ de oibus his exq̄sitā habemus reddē rōnē in celo ꝛ mūdo. Sed sufficit nobis hoc quocūq istorū modoꝝ sumant loci differētie: ipse determinat corp' īfinitū extremitate suaꝝ ptiū: ḡ ipossibile erit istas differētias accidē corpori īfinito: ergo impossibile est corpus infinitū esse in loco.

Tex.c.c.55.

¶ Silr āt ꝛ vlr est ipossibile q locus sit īfinitus. Cū igitur oē corpus in loco sit. ipossibile est q aliqđ corp' sit īfinitū. Si āt forte aliqs istet ꝛ dicat q mūdus est corpus: ꝛ tn in loco nō est: dicimus q nos loquimur de corpibus sensibilib' sensu tactus q tale corpus pbi dixerūt eē īfinitū. vel si volumus dicere mūdū nō esse sensibile corpus: ꝛ celū vltimū esse sensibile corpus: diximus corpus duplr esse in loco: vno quidē mō ambit ꝛ ꝯscribit aliquo corpore ꝯtinente ipm: ꝛ hoc mō nō oē corpus est in loco: sed qđdā sicut in sequētibus ostendemus. Alio āt mō dr esse in loco cui' ptes determinant ad differētias situs ꝛ loci: ꝛ sic oē corpus in loco est: q ptes ei' sm aliquā differētiā situs determinant. De hoc aūt qđ sic in loco est: opz q sit alicubi: ꝛ qđ est alicubi: opz q sit i loco: q nihil est in gñe qđ nō sit in aliqua spe: ꝛ de quo spēs pdicat de illo ꝯūr ꝛ genus pdicat sicut est videre in gñe quāti ꝛ spēbus eius: q qcqđ est q̄ntū aut bicubitū: aut tricubitū: aut in aliq

alia spē q̄titatis: q̄ est bicubitū: aut tricubitū: aut aliā habēs spēm q̄titatis est q̄tū: hoc.n. significat q̄re aliqd dr̄ q̄tū: ergo a sīli qḋ est in loco opꝫ ꝙ alicubi sit sicut sꝫ aliquā speꝫ loci ⁊ diāꝫ sit⁹. Ois āt talis loci spēs ⁊ sit⁹ dr̄a: aut est sursū: aut deorsuꝫ: aut in aliq̄ alia sex differētiaꝝ. Sꝫ vnumq̇sq̄ hoꝝ locoꝝ termin⁹ est ⁊ finis aliqs: q: ipsius distāte opposite sūt dr̄e fines. ḡ oē corpus qḋ est in loco est finitū: ḡ nihil est actu corpus infinitum. Manifestū est ergo ex his ꝙ non est simpliciter corpus aliquod infinitum.

Cap. 10m. Qualr̄ infinitū est potētia: ⁊ in hus gñe sit potētia illa: ⁊ qualr̄ erit in actū: ⁊ quis sit actus eius.

Tex.c.c.58.

Superius Diximus ꝙ multa ipossibilia accidūt si oīno negeṫ esse infinitū. Diximus enim hoc ꝙ ꝫm hoc tēporis erit quod dā initiū ⁊ quidaꝫ finis: ⁊ magnitudies nō erūt diuisibiles in magnitudines in infinitū: ⁊ numerus ꝫm hoc nō crescit in infinitū. Cū aūt his sic determinatis ⁊ ad vtranq̄ partē disputatis neutrū ꝯtingere videaṫ: nō eni ꝯtingit infinitū simplr̄ esse: neqꝫ ꝯuenit infinitū simplr̄ nō esse: opꝫ dicere ad hoc ꝙ infinitū quodāmodo est ⁊ quodāmodo non est. Esse aūt duplr̄ dr̄. s. ꝫm potētiā ⁊ ꝫm actū: ⁊ nos diximus ꝙ infinitū est duplr̄. Est eni ꝫm appositionem in numeris ⁊ est ꝫꝫ diuisionē in ꝯtinuis: ⁊ quidē dictū vel ꝓbatū est ꝙ magnitudo nō est ꝫm actū infinita: q: nā est magnitudo que extendiṫ in infinitum: sed diuisibilis est magnitudo in infinitis: ⁊ ideo dr̄ magnitudini in infinitū accedere diuisionē: ⁊ hoc ex hoc ꝓbaṫ: q: non est difficile diuidere lineā p athomos: que quidē athoma nō sunt quātitates: sed athoma eo ꝙ p ipsa linea nō pōt ampli⁹ diuidi tali diuisione q̄li diuisa est: ⁊ hoc fit qn̄ diuidiṫ magnitudo p eq̄lia ꝓportiōe ⁊ quātitate sicut in duas medietates vel tres tertias: vel q̄tuor quartas: ⁊ sic de alijs ptibus aliquotis magnitudinis: tali n. enim diuisio stat athoma sr̄ in magnitudine q: tali diuisione nō est diuisibilis magnitudo nisi semel. Alia aūt diuisione que etiā nō est difficilis duciṫ in infinitū qn̄ diuidiṫ in equ alia ꝓportiōe ⁊ nō quātitate. Qḋ aūt qdā dicūt magnitudinis stare diuisionē eo ꝙ cōponaṫ ex idiuisibilibus ⁊ intelligibilibus lineis nō est difficile iprobare: ⁊ hoc studebimus in 6° huius sciē

Tex.c.c.57.

libro. Relinquiṫ ḡ ex oībus ꝓbatis ꝙ infinitū nō est nisi potētia ⁊ nō actu. Sed opꝫ nos distinguere in his q̄ potētia esse dicunṫ: aliqui eni dicunṫ in potentia ita ꝙ potētis eius finiṫ ad actū vnū pur. ita ꝙ euꝫ in actu illo nihil remanet de potētia ad actū illū. Sicut es dr̄ in potētia statua idoli: ⁊ sperma in potētia dr̄ homo. ⁊ hoc mō infinitū nō dr̄ in potētia: q: sicut es qḋ est in potētia statua idoli erat aliqñ statua: ita oporteret ꝙ infinitū in potētia sumaṫ esse aliqn̄ ꝫm actū ifinitū. Sed qm̄ multiplr̄ dr̄ aliquid esse in potētia: ⁊ tūc etiā diciṫ alio mō aliquid esse ad actū in potētis que erit in actū nō pur: qui semp claudit in se potentiā ad actū eundeꝫ: ⁊ hec sūt quoꝝ esse ē in fieri: q: in illa rōne et⁹ qḋ in actu sūt: sunt ⁊ rōne eius qḋ sūt potētialitatē hñt admixtā ad illius actus succedētē particulā: sicut superius diximus de motu qui est actus exñtis in potētia ꝫm ꝙ est in potentia: hoc mō etiā tēpus est gratia motus: q: tēpus est motus: ⁊ partes tēporis sunt hoc modo sicut dies. Et hoc mō etiā sunt motus qui dicunṫ agones in Olympiadibus ludis ⁊ torneamēto ⁊ huiusmodi. In his.n. eo ꝙ in successione sūt semp sūt aliud ⁊ aliud: nō ita ꝙ diuisim fiat: sed q: ꝯtinue vnū succedit alteri: ⁊ in tali gñe potētie que actu pmixta est dicimus esse infinitū: q: in his que sunt infinita sunt actus ⁊ potentia: actus quidē respectu prius accepti p diuisionē. ⁊ hoc est finitū: sed potētia respectu posterioris accipiēdi. s. ꝙ est in motu ⁊ tpe succedens sibi sine interruptione: hoc est in diuisione infiniti: vel sine appositione: hoc est cum interruptione: ꝓpter qḋ diuisio vna ꝯtinui semp finiṫ ad acceptū p diuisionē: sed incohat alia respectu recipiēdi: ⁊ talis successio diuisionū sine mente fiat sine ꝫm accēs ponaṫ fieri nunq̄ stabit in ꝯtinuo. Et appositio nunq̄ stabit in discreto: cuius cām in sequētibus assignabimus. Hic.n. nihil volumus dicere mō nisi ꝫꝫ quē modū potētie ꝓcedat diuisio in infinitū in ꝯtinuo: ⁊ appositio in discreto. In tali eni successione qualis dicta est fit olympia: q: olympia dicunṫ fieri in eo ꝙ erūt post id qḋ acceptū est de ipsis in p̄senti: ⁊ in eo ꝙ iteꝝ in p̄senti fiunt: sicut quilibet motus olympia fuerūt agones in qbus nudi duellia faciebant: ⁊ iterabaṫ post quinque ⁊ quinque annos: vt discerēt exercitiū belli: tū ꝫ infinitū sit dictū ꝫm hunc modum potētie ml̄ alr̄ est in tpe: alr̄ in hoībus ⁊ alr̄ in diuisione magnitudinū: sꝫ ꝙ huiusmodi potētia ad aliū actū est in diuersis illis que enumerata sunt.

Tex.c.c.59.

Cōuenit enim oībus his in hoc ꝙ oīno ⁊ vlr̄ est infinitū sicut in accipiēdo semp aliud ⁊ aliud ꝫm successionē interruptā vel nō interruptam vt diximus. ⁊ in accepto quidē est finitū sed infinitū in accipiēdo alteꝝ post alteꝝ semp: ⁊ ideo infinitū respectu potētia accipiēdi: ⁊ nō respectu actu accepti: ⁊ ideo infinitū nō opꝫ accipere: sicut si sit hoc pmanens ⁊ exñs actu sicut est homo gñatus. aut domus facta: sed opꝫ ipsum accipe sicut id cuius eē est dependens ad succedēs in futuꝝ. ex eo ꝙ in p̄senti ⁊ in p̄terito est ceptū: sicut diciṫ esse tēpus ⁊ dies ⁊ agon qbus nō ꝯuenit esse sicut est suba pmanens ⁊ saluata ꝫm totū suū esse in hoc p̄senti: sed ꝯuenit eis esse successiuum. sicut diximus. Sed lꝫ sit infinitū ꝙ semp fit aut corrūpiṫ ꝫm id qḋ acceptū est de eo: tñ est infinitū respectu recipiēdi semp alteꝝ post alteꝝ. Et q: accipiendū ꝫm potentiā e nō ꝫm actū dr̄. ideo infinitū diciṫ in potētia ⁊ nō in actu: ⁊ hoc qdē ꝯuenit oī infinito. Sed sicut diximus in sic accipiendū differunt infinita: q: accepta in diuisione magnitudinis pmanēt saluata cū accipiēdis ⁊ ecōuerso: ⁊ sic accidit infinitū ⁊ in magnitudinis diuisione. ⁊ in numeri additione. Sed in gñōne hominuꝫ que ꝫm potentiā nō deficit vnq̄: ⁊ in tpe nō oīa accepta remanēt cū accipiēdis sed differūt. q: in hoībus accepta p gñationē pmanet aliquādiu donec cōpleṫ periodus. In motu aūt ⁊ in tpe ꝯtinēdi incidunt accepta: ⁊ succedūt accipienda: ⁊ rōne huius successionis ꝫm potētiā nō est deficere in gñatione ⁊ motu ⁊ tpe. Ex dictis aūt pꝫ solutio cuiusdā ambiguitatis que est hec. Cū.n. oīs potētia reducaṫ ad actū ⁊ referaṫ ad ipsuꝫ nō videṫ esse in potētia qḋ ad actū nō reduciṫ. Sed videṫ esse potētia vana que p actū aliquē nō pficiṫ. Uanum

Nota solonē notabilem.

aūt sicut in 2° huius sciē libro ostēsuꝫ est: nō est in nā: potētia ḡ infiniti nō videṫ esse in nā cum infinitū nunq̄ fit finituꝫ in actu. Huius aūt solo est ꝙ esse infinitū nō est actus vel pfectio: sed iperfectio: sed diuidi in infinitū vel fieri in infinitū appositione aliquid hꝫ de actu: est.n. actus in se claudens potētiā vt diximus: ⁊ iō q: actus ꝯtinue in se claudit potētiā ipose est potētiā illā p actū terminari vel finiri: sꝫ ꝯtinue exite potētia ad actū ⁊ actus ꝯtinue reducit potētiā. ⁊ hoc modo est in nā: ⁊ ideo nec vana nec veꝝ est qḋ quidā dicunt ꝙ nullo mō ereat ad actū: sed potius ꝯtinue exit in actū ad quem est: sicut ante iam probauimus.

Cap. 11m. Scḋꝫ quē modū ifinitū sit in ꝯtinuo ⁊ discreto.

Tex.c.c.59.

Infinitū Aūt qḋ est ꝫm appositionē in numeris idē est quodāmō ei qḋ est ꝫꝫ diuisionē in ꝯtinuis magnitudinibus idē.n. est illi q: vtrūq̄ est in potētia respectu accipiēdi: sꝫ nō simplr̄ est idē: q: infinitū in diuisione ꝯtinui potētiā hꝫ diuisionis nō respectu prius accepti p diuisionē: sꝫ respectu posterius accipiēdi. Infinitū aūt qḋ est in appositione hꝫ potētiā sue ifinitatis in addēdo p̄us accepto p numeꝝ: ⁊ iō ifinituꝫ qḋ est in additione in mō ꝯuertibilr̄ se hꝫ infinito p diuisionē q: in q̄tū ⁊ in quot diuisibile ꝯsideraṫ in ifinitū respectu accipiēdi posterius ⁊ diuidēdi intūs ⁊ in tot addiṫ ad numerū p̄us acceptū in infinitū. Infinitū.n. in diuisione ꝯtinui nō fit p quēlibet modū diuisionis. Si.n. aliqs diuidēs magnitudinē aliquā accipiat ptes diuidētes eā in eadē ꝓportione ⁊ magnitudine eq̄li necessario stabit diuisio: sicut si aliqs accipiat lineā x. pedū ⁊ diuidat p decimas eq̄les: vl̄ p duo eq̄lia: vel p tria: stabit necessario diuisio: q: oīs magnitudo finita tota remoueṫ p diuisionē qn̄ oēs ptes remouenṫ ab ipsa que aliquotiēs sunt in ea: ⁊ si qs velit diuidētia viterius diuidere nō poterit sumere p diuisionē aliā cū ꝓportiōe p̄oribus: cū hoc ēt ꝙ sint eq̄lia in q̄titate. Si.n. ego diuidā decimā ptē. x. pedū: potero qdē diuidē in decimas: sꝫ nō e ibūt decime eq̄les in q̄titate illis decimis q̄ erāt in linea x. pedū: ⁊ iō quotiēscūq̄ i magnitudie diuisa diuidētia sumunṫ ita ꝙ sint eq̄lia in q̄titate: ⁊ cū hoc sīlia i ꝓportiōe stabit necō diuisio ⁊ nō ibit in infinitū: ⁊ in diuisione illa ꝯsumiṫ ⁊ diuiditur tota magnitudo. Si autem diuidens magnitudinem accipiat

Nota q̄ diuisio p ꝯ in magnitudinis in [illegible] tendat.

diuidētia illis in pportiōe: sz nō eq̄lia in q̄titate nūq̄ stabit diuisio: sz pcedet in ifi^m: cui^o exēplū est in linea .x. pedū: quā si diuidā in quācūq; pportionē .s. subdupli vł subtripli ⁊c. postea diuidā vnā ptiū diuidētiū i eadē pportiōe i ptes subduplas aut subtriplas ⁊c. q̄ nō sūt eq̄les in q̄titate ṗorib^o nūq̄ stabit diuisio: q: q̄libz ps p diuisionē accepta in eadē pportiōe ⁊ nō in eadē q̄titate bz i se ptes q̄ pnt accipi p diuisionē. Sic g̃ ē ifi^m p diuisionē ⁊ nō alr. ē.n. po^a in diuisiōe respectu accipiēdi posterl^o: ⁊ nō ē in actu puro ⁊ simplici: sz poti^o i illo actu q̄ i se ɔducit ⁊ osńdit potētiā. sic actu ē dies ⁊ agō: ē āt hec potētia: sic māe po^a q̄ mā ē ifi^a ⁊ pn^m ifinitatis: sz finitas est sic for^a: ⁊ iō ifi^m nō ē p se sic finitū. In hoc g̃ modo ɔueniūt ifi^a q̄ sūt in po^a ⁊ nō in actu. nisi sic dicim^o dię ⁊ agonē eē i actu.

Tex.t.c.62. ¶ Et sz appōnē igit in numeris ifi^m ē potētialr: ⁊ hoc qdez in pbabilit dixim^o eē ifi^a p diuisionē quodāmō: est.n. vtroq; aliq̄d recipe eē respectu cui^o dī ifi^m. quascūq;.n. accepo ptes p diuisionē adhuc aliq̄d est eē diuisionē ṗus factā. qō accipe est p diuisionē sequētē: ⁊ hoc addibile ē ṗus acceptis q̄ dicta sūt p diuisionē factā in ɔtinuo: sz tñ in ɔtinuis non est accipe magnitudinē q̄ excellat oēm magnitudinē determinatam ⁊ sūptā: sz in diuisiōe excellit oē determinatū q̄tūcūq; puuz: ⁊ sit min^o qō adhuc potētiale ē accipi p diuisionē. Impoīe eni est q̄ in magnitudie respectu maioris accipiēdi ⁊ addēdi sic accepto ɔtinuo sit po^a ad ifi^m: q: si eēt po^a respectu maioris: hoc nō accipeř p diuisionē: q: mini^o determinato nō accipiř p diuisionē: sz opz q̄ intelligeř addi ⁊ ɔtinuari ad ṗus acceptā magnitudinē ⁊ hoc nō est poīe: nisi ɔcederem^o q̄ ifi^m nō ē p accńs. sz p se ⁊ actu puro: sic dicūt qdā physiologi q̄ ifinitū ē eē totū corp^o mūdi: ⁊ eē eē vltimū celū: cui^o suba est aer vł aliud corp^o simplex sensibile: sz hoc nō est vez: ⁊ iō nec hoc ē vez q̄ corp^o ɔtinuū in addēdo mini^o fit ifi^m sz potētiā. Sz ifi^m qō est in additiōe in numeris ē p ɔriū ad modū diuisiōis in ifi^m q̄ est in ɔtinuis. hui^o āt exēplū est q̄ si nos accipiam^o magnitudinē finitā q̄ sit .a b. ⁊ diuidam^o ipsaz i duo media in .c. ⁊ diuidam^o eius vnā medietatē q̄ est .a c. in duo media ⁊ vnā illaz addim^o ad medietatē ṗorē q̄ est .c b. ⁊ iterū reliquū diuidam^o in duo media: ⁊ vnā medietatē illi^o addam^o ṗorib^o ptib^o acceptis: sic tñr diuidēdo nūq̄ ɔsumem^o ɔtinuū: ita ēt tali addēdo nūq̄ pueniem^o ad totū q̄ numer^o claudit in se oēs ptes q̄ fueriť ṗus in linea diuisa: sz ptes numeratę semp pauciores sūt q̄ fuerūt ptes lineę ṗme: ⁊ iō diuisio ⁊ additio currūt in ifi^m.

Tex.t.c.61. ¶ Propter āt istā eādē causaz Plato dixit eē duo ifi^a: q: .s. videbat ifi^m fieri ex diuisiōe p diminutionē ⁊ ex additiōe. Sz additionē ipse nō dixit eē p collationē discretoz: sz poti^o p extēsionē ɔtinui in maiorem q̄titatē in ifi^m: ⁊ hoc fuit vnū i quo peccauit Plato. Scōz āt ē: q: cū dicēt duo eē ifi^a: nō vtebař ifinitatē nisi vno qō p diuisionē ē in ɔtinuo: q: in numeris nō dixit eē aliqō ifi^m: q: numeros respectu minimi dixit stare ad vnitatē: ⁊ in hoc vez dixit: ⁊ in augmēto dixit stare vnū icremētū ad decez: ⁊ ex denario reiterari p numeros cōpositos: ⁊ hoc fuit falsuz: ⁊ hoc fuit scōz in quo peccauit Plato in positione ifiniti.

¶ Cap. iz^m. Hec est digressio declarās q̄liter ifi^m in additione numeroz causař ex ifinito qō est in diuisione.

In euidētiā autē eoz q̄ dcā sūt opz intelligē q̄ ifi^m qō ē in additione numeroz causař ex ifi^o qō est in diuisiōe ɔtinui: q: nihil est cā numeri nisi diuisio: sz.n. discretio sit añ ɔtinuitatē: eo q̄ simplicior ē illa: ideirco q̄ pcedit ab eo idiuisibili qō ē simplici^o: tñ numer^o fm esse qō bz in reb^o numeratis causař a diuisiōe ɔtinui ⁊ discretio sua est post ɔtinuitatē eē qō bz i magnitudie ɔtinua: qō q̄lr sit ɔsiderare oz hoc mō. ¶ Scitū.n. est in ṗdicamētis q̄ ois q̄titas ab idiuisibili pcedit. Sūt āt in gñe idiuisibili tria .s. vnitas. pūct^o: ⁊ nunc. Unitas āt ē idiuisibilis pōnē nō hńs. pūct^o vo idiuisibile hńs pōnē. Nūc āt est idiuisibile qō adiacet mobili qō ferř.

Et aliter vnitas simplicior est puncto ⁊ ipso nunc.

Cum igiř vnitas nec adiacet alicui mēsurato sic nūc: nec pōnē habeat sic pūct^o: simplici^o pticipat rōnē idiuisibilitat̃ q̄ pūct^o vel nūc: pp qō ēt q̄titas est simplicior q̄ finit ab vnitate sicut nūc q̄ q̄titas q̄ finit a pūcto. Si āt numeros fm eē ɔsiderař qō bz in reb^o numeratis: tūc numer^o ē post diuisionē ɔtinui: q: vbi nō est diuisio māe ibi nō est numerus. ¶ Et hoc ostēdit trib^o rōnib^o: quaz vna sumiř ex multitudie q̄ est in numero: sic dicit Boeti^o: numerus nō surgit ex eodē iterato: q: si dicā: Marcus est vn^o ⁊ Tulli^o est vn^o ⁊ Cicero est vn^o: cū Marcus Tulli^o Cicero sit vn^o hō: nō possuz ex tali iteratione iferre numez: nō.n. sequiř q̄ sint tres. sz vnus. Sed si sint collo vnitatuz diuersaz ɔtinue inferř ⁊ colligiř numeri pluralitas: sic si dicā Plato est vn^o: Marcus est vn^o: Petr^o est vnus: ɔtinue ifero q̄ illi sūt in nuō ternario. Cōstat āt q̄ oīa sic numerata sub aliquo vno sūt vniēte ea cui cōpetit diuidi in ipsa p accńs cuz tñ vni ad ea p se sic for^a. ⁊ p ṗo: ti cero sūt tres hoies: ⁊ hō ⁊ asin^o ⁊ leo sūt tria aialia: ⁊ aial ⁊ lignuz ⁊ lapis sūt tres sube corporee: ⁊ nūq̄ aliq̄d numerat i pōt si nō acti pinř aliq̄d quocūq; mō vniēs ea que numerata sūt. ¶ Cōstat āt q̄ vniēs i eo q̄ vniēs nō est pn^m pluralitatis: sz poti^o id qō plurificař sub illo. Est āt vniēs for^a gñalis vł spālis: ⁊ sic vna est for^a: ita rńdet ei vna mā: q: vni^o forme in gñe vna est mā in gñe: ⁊ vni^o forme in spē vna est mā in spē.

Nota de diuisione materię ⁊ formę.

Sz diuidiř mā p ptes diuersas p esse qō bz for^a in ipsa: ⁊ iō p se in pluralitatē agiř mā ⁊ ptes māe q̄ est in vno nō est illa q̄ est in alio: for^a āt non sic diuidiř q: fm totā eēntiā saluař in quolibz: sz for^a diuidiř p accńs .s. p eē qō bz in mā: mā āt diuidiř p se: ⁊ sic ɔstat q̄ ex vno surgit diuisio pticularis: q: sic dcm̃ est mā vni^o forme fm q̄ hoi vna est: g̃ discretio numeri q̄ diuersitatē exigit rei est ex māe diuisiōe q̄ diuersa est in ptib^o māe: ⁊ nō ex for^e diuisione q̄ vna est p rōnē in oib^o que numerař sub vno aliquo cōi.

Dubium

¶ Si āt dicař qualr ħ eē possit q̄ for^a diuidat māz: ⁊ tñ ipsa nō sit pn^m discretionis ⁊ numeri sz poti^o mā. Sicut.n. est vna singularis mā in quolibz: ita est vna for^a singularis in quolibz.

Solutio.

¶ Dicēdū q̄ for^a nō diuidiř p se: sz p accńs: hoc est p esse qō bz in mā: nec diuidit nisi fm q̄ attigit māz ⁊ terminat ipsaz: ⁊ cōplet ad spēm suscipiēdā: ⁊ hec oin ɔueniūt forme p suū eē: ⁊ iō forma nō numerař nisi nuō māe ⁊ potētię. ¶ Et si obijciř de aiabus q̄ in nuō eē nīr: ⁊ sił intelligētię. Dico q̄ fm pipatheticos aię multiplicanř ad corpoz multiplicationē: ⁊ intelligentię mltiplicanř ad numez mobiliū: ⁊ tūc numerař numero ipsoz: ⁊ nō p se.

Animę ⁊ intellectuales multiplicāt ad multiplicationē corpoz ⁊ intelligē ad multiplicationē orbiū sed cōtra hoc videř eē dcm̃ Cōmen. suo de aia in cō. 53. vbi hymbra corpi nō differūt a mēbris leonis nisi sicut aia ab anima.

¶ Utrū āt aię ⁊ intelligētię hńt mās quaz diuisiōe multiplicanř in seipsis supius in pte dixim^o ⁊ in pbia pma plenius dicemus: iā g̃ pz q̄ diuisio māe cā numeri est ⁊ cū mā nō diuidař in plura nisi sit ɔtinua diuisio ɔtinui erit cā numeri: ⁊ diuidēs ipsaz est forma nō p hoc q̄ est essentia cōis q̄ in quolibet est tota: sz p hoc q̄ tāgēs ipsaz pficit ⁊ terminat ipsaz: ⁊ iō ptē quā tāgit de ipsa pficit ⁊ sepat a pte quā nō tāgit nec pficit. ¶ Alia rō est ad idē: q: idē est pn^m idiuiduatiōis ⁊ numeri. Est āt idiuiduatiōis pn^m mā q̄ facit formā eē ħ ⁊ nūc: cū vlis forma sit vbiq; ⁊ semp q̄tū est de se: ⁊ iō etiā mā per hec diuisa in mēis indiuiduat cā est numeri. Numer^o aūt fm latinā linguā dr nutus memeris. Est āt memer diuisio: ⁊ sic numer^o idē est qō nutus diuisiōis: hoc est nut^o ad diuisionē. Forma aūt de se nō diuidiř: sz integra manet vt dixim^o cū forma gñis sit in q̄libet spē q̄ p diras diuidiř: ⁊ forma spēi sit in quolibet idiuiduo q̄ materijs suis diuidunř: sz mā est q̄ diuidiř p se: pp qō dię Arist. in 5° ṗme pbię: q̄ idē ē differre nuō ⁊ differre mā. Sūt āt q numeranř p māz vt diximus: vt forma ⁊ mot^o ⁊ tps ⁊ oia alia: cū igiř numerus a diuisiōe ɔtinui causeř: opz q̄ ifinitas in nuō causeř ab ifinitate in diuisiōe ɔtinui: ⁊ hoc est qō volum^o in hoc caplo inestigare.

¶ Cap. iz^m. Hec est di. de. q̄re nō est ifi^m fm extēsionē q̄titatis.

Sed adhuc opz nos inenire cāz q̄re in ɔtinuis nō fit ifinitū in augmētū: sic est ifi^m p diuisionē: q: tūc sciem^o q̄re errauit Plato. Sic eni supra dixim^o geometer petit q̄ nullā lineā sit accipe adeo lōgā qn liceat accipe maiorem qō nō facēt nisi po^a extēdereř linea in ifi^m. Et nos nō videmus q̄ nā aliqō q̄tū pduxit i ifi^m: ⁊ si posset in ifinitū pducē: tūc necessario pduxisset: q: sicut supra diximus in rebus eternis nālib^o idē est posse ⁊ esse. Eterna.n. sūt oia vlia quo ad hoc q̄ imutabilia sūt: q: semp sūt actu in quo debēt esse. ¶ Sciēdū g̃ q̄ extēsio i quāto est a forma ⁊ ad q̄titatez: in q̄ forma valens exercē suas opatiōes ⁊ extēsio lz sit māe, put est sub q̄titate: tñ forma est q̄ extēdit hui^o signū est in corpib^o aiatis q̄ augmētanř in qb^o ⁊ augmētās primuz qō nō augeř est forma: ⁊ id qō augeř est pars fz formam ⁊ nō fm māz: ⁊ augeř ad quātitatē fm nām determinatā ⁊ nō vltra: ⁊ hoc

Nota q̄ extēsio ē a forma ⁊ q̄ a materia.

oĩuz̃ subtilis ꝛ certa tñ i pmo pigeneos assignabit. Qđ ḡ sic sit extẽsio in corporib⁹ q̃atis demõstraẽ: qm̃ for̃ fac̃ extẽsionẽ q̃titatis: in oib⁹ alijs fac̃ at eã ƀz pportionẽ q̃ vires for̃ ꝛ potẽtie ei⁹ valẽt exerceri in tãto ꝛ nõ in maiori ꝛ iperfecte exerceren̄ i minori: ꝛ iõ for̃ extẽsiõis põit finẽ vltra quẽ nõ licet pcedẽre for̃ ḡ p̃n̄ᵐ ẽ finitatis ꝛ terminatiõis ꝛ oĩno q̃titi. ꝛ iõ nullũ q̃ttũ ƀz nãz vl̃ ƀz potẽtiã ẽe põt nuci isi̇ᵐ. ⁋ Est aũt ꝛ bui⁹ alia rõ nõ adeo pbica talis. q: si q̃ttũ i eo q̃ q̃ttũ posset ẽẽ isiᵐ oportẽt q̃ ẽẽt isiᵐ: q: i reb⁹ talib⁹ idẽ ẽ posse ꝛ eẽ: ḡ tũc nõ debẽt cadẽ rõ finis in spẽb⁹ q̃titat: ꝛ boc falsuz ẽ: q: circulus ẽ figura vna linea ztẽta: ztẽtũ āt ẽ finitũ. ꝛ corp⁹ est qđ lõgitudinẽ ꝛ latitudinẽ ꝛ pfũditatẽ bz: ꝛ boc ẽ finiᵐ: ꝛ sic de alijs. ⁋ Si āt qs q̃rat q̃re nõ sit est de visione q̃ in ea sit idẽ eẽ ꝛ posse: ꝛ q̃ ipsa vnitas ẽ isiᵐ respectu accipiedi in po⁹: ꝛ ñ cẽdũ q̃ cã b ẽ q̃ p̃n̄ᵐ visionis ẽ mã sic dixim⁹: ꝛ mã p̃n̄ᵐ ẽ isinitatis. In mã āt nõ ẽ idẽ posse ꝛ eẽ: ƀz mã subst at actui q̃ est sic fieri sic uies ꝛ agõ: ꝛ iõ q̃ttũ ƀz mãz ẽ visibile: ꝛ p̃n̄ᵐ visibilitatis in ipso ẽ mã: ƀz ƀz formã ẽ extẽsio: ꝛ p̃n̄ᵐ extẽsiõis i ipso est for̃: q̃lr āt visibilitas ad mãz reducit: nos ifra in loto pprio ondem⁹. ⁋ In numeris āt isiᵐ ẽ p zuersuz modũ: q: in numeris p̃n̄ᵐ eẽ numeri ẽ vnitas. ꝛ illa ẽ formalis in numeris: ꝛ q: formali idiuisibili pficit numeri aggregatio: iõ p diuisio sẽ stat in idiuisibili vno: q: āt aggregatio fit ex ptib⁹ diui mãlibus sic dcm̃ ẽ supra: iõ ifinitat numer⁹ in additiõe ꝛ icremẽto sue pl̃alitatis. ⁋ Est āt adhuc notãdũ q̃ isiᵐ sic isiᵐ ẽ. Ita bz potẽtiã ifinitã. Est āt isiᵐ sõ ƀz formã: ƀz ƀz mãm vt dicim⁹: bz ḡ ifinitã potẽtiã mãlẽ. Est āt po⁹ mãlis ƀz quã ẽ fieri ꝛ nõ facẽ: ꝛ iõ po⁹ ifiniti ẽ ifinities fieri ꝛ nibil facẽ ꝛ iõ peccãt q dãt ifinito grãtẽ diuiã. Nibil. n. adeo debile ẽ sic isiᵐ: ꝛ iõ ipm nullo mõ ẽ diuinũ: ƀz si eẽt isiᵐ extẽsiõe hoc hẽet potentiã ifinitã: sic ondeẽ i fine octaui hui⁹ scie: q: ei⁹ po⁹ nãlis q̃ ẽ ƀz q̃litatẽ actiuã sic est calm ꝛ frigidũ. graue vl̃ leue: ꝛ ille potẽtie nãles erescũt m̃tiplicata sui nũĩ qđ ẽ sub3 nãle: sit ḡ ifinita st subm̃ sit isiᵐ: q: tali po⁹ nõ esi: nec actũ bĩe põt. ꝛ iõ nõ põt esse aliquid qđ sit extensione infinitum.

Non q̃re diuisio magnitudinis sẽdit i ifinitũ: nõ sic additio.

Si esset mãle ifinitum hẽt virtutem actiuã infinitã.

⁋ Cap. 14ᵐ. De diffinitione infiniti: ꝛ quare non est infinitum ƀm magnitudinis extensionem.

Tex. c. 62.

Contrario aũt mõ accidit diffinire ifinitũ: qm̃ sic diffinierunt plĩi dicẽtes actu aliqd eẽ ifinitũ: ipsi. n. diffinierũt ipm sic dicẽtes id esse ifinitũ: cui⁹ ptes si qs accipiat p numeꝝ vl̃ mẽsurã nulla eaꝝ eẽ ex ipm: ƀz boc mõ oportẽt q̃ isiᵐ hẽt ex oĩa sua itra: ꝛ tũc isiᵐ nõ eẽt respectu alteri⁹ accipiẽdi p diuisionẽ ꝛ respectu addẽdi vlteri⁹ nuõ sic dicim⁹: ƀz esset sã respectu accepti: ꝛ boc mõ supra ondim⁹ q̃ isiᵐ ẽ finitũ: qđ ẽ ipoẽ. Opz ḡ sic diffiniri vt dicat isiᵐ eẽ cui⁹ semp aliqd est ex accipe. ⁋ Signũ āt hui⁹ est anulus vl̃ circulus vndiq̃ planus ꝛ ztinu⁹: hos. n. zsueuim⁹ sic ifinitos dicẽ eo q̃ nũq̃ accipiãt in termino sui qn semp eadẽ rõne accipiat aliqd post illõ in quo terminati diẽ: ꝛ in illa diẽt ƀz silitudinem ifinita: ꝛ nõ ƀm vitatẽ. In anulis. n. ztinue accipiẽdo nõ semp sũt altera ƀm subaz ƀz sũt altera in situ circulatiõis: ꝛ m̃toties sunt eadẽ i suba ƀz sepe repetat acceptio. Sz id qđ ztinue accipit in isi⁹ ex p̃ᵐ acceptũ p diuisionẽ opz eẽ aliud p subaz: ꝛ nũq̃ eẽ p̃us acceptũ: ƀz accipiẽdũ posteriori diuisione ztinue fac isiᵐ: ꝛ boc nũq̃ p̃ori diuisione fuit acceptũ. Infiᵐ igit ƀm diuisionẽ verã ẽ: cui⁹ ptes ƀm q̃titatẽ accipiẽtib⁹ semp zuenit aliqd ex acceptũ p̃us accipe lz. n. accipiẽdũ nõ sit ex ztinuũ qđ diuidit: tñ ipz qđ accipiẽdũ nõ ẽ idẽ accepto: ꝛ q: i ztinuo semp aliqd restat accipiẽdũ. iõ in isiᵐ pcedit diuisio: cui āt nibil ẽ ex boc ẽ pfectũ ꝛ totũ ƀm q̃ huiusmodi. Totũ. n. sic diffinim⁹ dicẽtes q̃ totũ ẽ cui nibil deest de bis q̃ ptinẽt ad suũ cõplemẽtum. Sic. n. dicim⁹ boiez totũ q est res nãlis: ꝛ arcã totã q̃ est res artificialis. Sic totũ ẽ in reb⁹ singularib⁹ q̃ sẽ ptes vniuersi: sic ꝛ ipm oẽ siue mũdũ dicim⁹ totũ: cui⁹ nibil ẽ ex simpl̃r ꝛ absolute. ƀz oĩa bz itra se: ꝛ cui⁹ aliqd ẽ ex nõ oẽ vl̃ totũ ẽ cũ aliqd desit ei. Totũ. n. ꝛ pfectũ aut sẽ idẽ po⁹: aut sẽ idẽ ppria ƀm nãz: sub b. n. sẽ idẽ penit⁹: q: qcqd ẽ totũ ẽ pfectũ: ꝛ qcqd ẽ pfectũ ẽ totũ: ƀz ƀz rõnẽ sẽ ppria: qm̃ pfectũ ẽ qđ attigit iã finez q ẽ cõplemẽtũ ꝛ pfectio ipsi⁹: totũ āt ẽ qđ itegratũ ẽ ex oib⁹ suis q̃ ztinent in ipso sub for̃ sua: pfectũ igit nullũ ẽ qđ nõ habeat finẽ: finis āt ois termin⁹ ẽ ꝛ terminat id qđ pficit igit isiᵐ dicat ꝑuatiõe finis vel termini: nullũ ifinitũ est pfectũ vel totũ. ⁋ Propter qđ opinãdũ ẽ q̃ Parmenides melius dixit q̃ Melissus. q: cũ posuit ens eẽ totũ vnũ ꝛ imobile voluit dicẽ q̃ eẽt isiᵐ: cũ boc q̃ dicebat ipm eẽ totũ vel oẽ. Sz ꝛ Melissus totũ dixit eẽ ens: ꝛ cũ boc dixit ipm eẽ isiᵐ. Dicebat. n. Parmenides q̃ totuz erat p boc q̃ extremitas eq̃lr distabat a medio: ꝛ ista ens oĩa zcludebant. Dixit. n. q̃ nõ erat is isiᵐ abire ztigũdo corp⁹ ad corp⁹ circũdãs: sic si ligaret liciũ vel linũ ad aliũ sic dixerũt pl̃es pbor̃. sic sup⁹ diximus. Cũ in boc q̃ pbi dixerũt isiᵐ eẽ totũ ꝛ pfectũ: ƀz errarẽt acceperũt dignitatẽ eẽ quã dixerũt isi⁹. dixerũt. n. oĩa ztinẽ: ꝛ ẽt in seipso hẽe. Et ca dci eoꝝ fuit: q: silitudinẽ bz cũ toto: q: ipm ẽ mã ꝛ subm toti⁹. Est. n. isiᵐ mã pfecte magnitudis ƀz q̃ pfecta magnitudo ẽ q̃ ẽ termista p diuisionẽ vl̃ dimẽsiões: talis. n. magnitudo p ea q̃ in ipsa sẽ po⁹ subijcit infinitati: ꝛ iõ isiᵐ qđ ex mã ẽ isiᵐ: po⁹ totũ ẽ sic mã po⁹ bz terminationẽ actu: tñ nõ ẽ totũ ƀm se: diuisibile. n. ẽ ƀm diminutionẽ ztinue faciẽdã: ꝛ sic isiᵐ est ƀz appõnẽ q̃ fit ad p̃us acceptũ in numeris: ꝛ iõ neq̃ totũ neq̃ finitũ ẽ p se ƀz p formã pficiẽtem: ꝛ iõ nõ ztinet ƀz ztinet: ꝛ numer⁹ vnit itra fines suos a for̃ lignatũ ẽ ifinitũ. ꝛ q: p p̃uatione finis ꝛ for̃ di: ꝛ oẽ qđ noscit p se noscit p formã ꝛ finẽ: iõ est etiã ignotũ inquãtũ est isiᵐ: eo q̃ ƀz se hic spẽm nõ bz p quã cognosci debeat: vñ delatũ ad alterz di: eo q̃ ẽ isiᵐ: eo q̃ mã ƀz quã di cũ p̃uatiõe finis nõ bz formã: nõ āt di delatũ hoc mõ quo accñs opz eẽ delatũ neq̃ sup aliõ eo q̃ nõ ẽ in seipso: hic āt ppe di delatũ neq̃ di delatũ hoc mõ q formã di eẽ delata q̃ est in mã nõ hñs eẽ extra ipsaz ꝛ boc min⁹ di eẽ delatũ ad illõ. ƀz di delatũ sic id qđ nõ bz pfectionẽ a se: ƀz ab alio: sic mã defert ad formã q̃ ztinet ipsaz: ꝛ finit: ꝛ terminat: boc ipropriissime ẽ delatũ. ⁋ Manifestũ ḡ est ex dictis q̃ magis bz ptis rõnẽ q̃ toti⁹: qm̃ ptis tõ ẽ ipfecti rõ: sic mã ps ẽ toti⁹: sic es statue q: isiᵐ nõ zuenit nisi ƀz mãz: ꝛ iõ ƀz Plato in hoc bñ dixit q̃ posuit isiᵐ eẽ in magno ꝛ puo ƀm q̃ sẽ mã diuz: tñ in hoc errabat q̃ dixit illa ztinẽ oĩa sensibilia ꝛ itelligibilia: hoc ẽ formas itelligibiles: vt ideas ꝛ separatas: ꝛ formas sensibiles q̃ sũt in ididuis. Cũ eni isiᵐ sit ignotũ ꝛ iterminatũ nõ põt terminare ꝛ facẽ nota ea q̃ noscunt: ztinẽs āt ẽ terminãs ꝛ notificãs: ḡ si isiᵐ ztinet sensibilia ꝛ itelligibilia ipz terminat ꝛ notificat: vtraq̃ ḡ ztinet ꝛ notificat itelligibilia q̃ Plato dixit eẽ p̃nᵐ cognitiõis ꝛ scie: ḡ qđ ẽ isiᵐ ꝛ ignotũ facit nosci ea q̃ sẽ p̃ncipia ois scie ꝛ notitie: qđ ẽ ipoẽ. Impoẽ est ḡ isiᵐ ztinẽ ꝛ terminare: sic Plato dixit. ⁋ Scđz rõnẽ āt eadẽ ztigit q̃ nõ videt eẽ isiᵐ sec ẽ ƀm extẽsiõis appõnẽ ztinue sic q̃ excellat oẽz dterminatã magnitudinẽ: ꝛ q: for̃ extẽdẽs ẽ terminãs ꝛ finiẽs: ꝛ iõ cũ augmẽtũ sit ƀz formã magnitudo ois erit finita: ƀz i diuione ẽ isiᵐ eo mõ q̃ diximus: q: diuidit ƀz mãz i isiᵐ q̃ itus ztinet ꝛ quã spẽs ꝛ for̃ ztinet: boc āt q̃liter sit in seq̃ntibus ostẽdemus.

Tex. c. 68. In quo errauit plato de infinito.

Tex. c. 67.

⁋ Cap. 15ᵐ. Quare in nũeris stat diuisio ꝛ nõ stat icremẽtum.

Ex eadẽ rõne ꝛ cã numer⁹ crescit i isiᵐ ꝛ nõ diminuit in isiᵐ: q: vnitas ẽ minimũ in qđ diuidit numer⁹: ꝛ ẽ termin⁹ in quo stat diuisio. Et q: idiuisibile non diuidit: iõ numer⁹ nõ diuidit vltra vnitatẽ: sed in magnitudinib⁹ ẽ cõuerso ẽ diuidẽdo. n. magnitudinẽ in min⁹ accipiẽdũ p diuisionẽ excellit oẽz magnitudinẽ acceptã: ita q̃ efficit min⁹ semp ƀz i mai⁹ stat q: inenit totuz ꝛ pfectũ cui ipoẽ ẽ additio: sic pbabit inſmo de ce. ꝛ iõ nõ ẽ magnitudo ƀz extẽsionẽ ifinitã cui⁹ sup⁹ assignauim⁹ cãz. Cã āt stat⁹ diuisionis numeri ẽ q̃ vnũ in quo stat diuio ẽ idiuisibile q̃re ẽ vnũ ẽ: ꝛ est. n. oẽ qđ ẽ vnũ vnitate ꝛ idiuisibilitate vnũ. vt bõ vn⁹ ẽ q idiuisibil̃ ꝛ idiuisus ƀz spẽz ẽ: ꝛ iõ nõ ẽ m̃lta. Nibil. n. vt supra dixim⁹ accipit nũeꝝ ppe p se nisi p boc q̃ accipit diuisionẽ pp qđ ẽt pl̃es boies pticipatõe spẽi nũ vn⁹ bõ q: nõ differũt ab iuicẽ diia bumanitatis: ƀz diuõe mãe: ꝛ si for̃ diuidit boc ẽ ƀz eẽ: pp qđ ƀz eẽntiã ꝛ nõ eẽ idiuisibilis ẽ for̃ in vnoquoq̃: ꝛ iõ ẽ vn⁹ ꝛ nullo mõ pl̃es: numer⁹ āt est pl̃es vna vnitate aggregate: ꝛ ẽ q̃libz q̃dã for̃ siue q̃dã discretio pp id qđ simpl̃r retinet formã in nuõ b ẽ vnũ: ꝛ q: for̃ idiuisibilis ẽ: nec ẽ ẽ q̃ vnũ sit idiuisibile: ꝛ q: numer⁹ ex talib⁹ cõpõit iõ i talis diuidit: ꝛ iõ zstat i ipsis tãq̃ idiuisibilib⁹ diuersis: q: sic sup⁹ ondim⁹ numer⁹ nõ colligit nisi ex vnitatib⁹ diuersis: ꝛ nõ ex vna zstituũt: ḡ nũeꝝ for̃ vnitate ꝛ discrete q̃ ẽt faciũt stare diuisionẽ ipsi⁹ ƀz q̃ ad rẽ refert: boc. n. mõ b loqmur de nuõ ƀz q̃ diximus supra. Qđ āt boc veꝝ sit pz: q: duo ꝛ tria: ꝛ alij nu-

meri sũt nota denoĩata a numeris qb⁹ numerant⁹ res. Duo eñi denominant a binario: ⁊ tria a trinario: ⁊ sic de aliis: ⁊ hec sũt res icõtinuã discretionẽ hñtes ex suis vnitatib⁹ tot quot p spẽz numeri signant: qr duo sunt due vnitates: ⁊ tria sũt tres: ⁊ sic de aliis: ⁊ iõ stat pcessus diuisionis in q̃libet illar vnitatũ: s3 in plus numerꝫ respectu addẽdi semp ẽ itelligere eo q in illa cõparatione nõ separ numer⁹ a ptinui diuisiõe: s3 poti⁹ causat ab illa sic supra dixim⁹: ⁊ iõ l3 det spẽz numero: ⁊ sit idiuisibilis vnitas tñ qr depẽdet a ptinua diuisione: ⁊ est in potẽtia addẽdi semp: iõ est vt po⁹ mãe ⁊ cã ifinitatis: eo q ifinite sũt decisiões magnitudis sibi succedentes que sic po⁹ ⁊ nõ actu sũt in magnitudie: ita po⁹ ⁊ nõ actu sũt in additiõe numeri ⁊ iõ acceptũ p diuisionẽ ⁊ addẽdũ numero semp excedit oẽz magnitudinẽ determinatã: s3 sm hoc q sic ptinue addit nullomõ a diuisiõe magnitudis separat neq3 ifinitas est in aliquo vno manẽte: qr sic eẽt actu: s3 finit ptiane sic tps cui⁹ eẽ est in successiõe: ⁊ sic numerus qui est gen⁹ tpis in ptinuo sm pus ⁊ posteri⁹ sm successionẽ numerat. ¶ Est aũt sciendũ q numerus sit simplr plura ⁊ sm qd vnũ: ⁊ est q̃si collectio id qd simplr formale est in nuõ est vnitas: ⁊ hoc abstrahit a re q sm formã est vna. ⁊ collectio in nuõ duplr psiderat. s. vt terminata in vltio vno additõ: ⁊ sic mãlis collectio numer⁹ ẽ in actu p vnũ vltimũ additũ qd dat nuõ spẽz numeri qui est vel ternari⁹ vel q̃ternarius: vel ali⁹ numer⁹: ⁊ psiderat vt depẽdẽs ad addẽda: ⁊ sic collectio que mãlis ẽ in nuõ dicit ma ifinita: ⁊ iõ hoc est in nuõ cã ifinitatis: ⁊ hoc

Tex. c. 69.

mõ plana sũt ea que dcã sũt de cã ifinitatis numeri. ¶ S3 in magnitudinib⁹ ẽtiũ ẽ ptinuũ. n. ad mãlis diuidit in ifini⁹: qr nõ diuidit s3 formã s3 s3 mãz ⁊ in mai⁹ nõ est ifi⁹: qr extẽsio est sm formã: ⁊ hec est cã finitatis quãtũ eni s3 augmẽtũ puenit eẽ magnitudinẽ quãdã tãtũ puenit eẽ i mũdo ⁊ in ptibus ei⁹: qr sicut diximus in talib⁹ nõ differt posse ⁊ eẽ cũ sint pn⁹ alioꝝ ⁊ iõ necia: ⁊ iõ qr nulla magnitudo sensibilis est ifinita in mai⁹ nõ puenit eẽ excellẽtiã in ifinitum cuiuslib3 magnitudinis determinate: qr si hoc daret esse oporteret q s3 potentiaz nature ⁊ actũ esset aliquod corpus maius vltimo celo qd falsũ esse ostẽdit in primo libro de celo ⁊ mundo.

¶ Cap. 16m. Q infinita ratio per prius ⁊ posterius conuenit magnitudini ⁊ motui ⁊ tempori.

Tex. c. 70.

Infinitũ Autẽ nõ est vno mõ ⁊ vnitate in motu ⁊ magnitudine ⁊ tpe tanq̃ vna q̃dã nã: s3 in his diuidit pus ⁊ posteri⁹: qr sic ista se hñt ad q̃titatẽ ita se hñt ad nãz ⁊ rõnẽ ifiniti: pus. n. participat rõnẽ ifiniti magnitudo que p diuisionẽ est ifinita: qr l3 q̃libet diuisio accepta sit finita: tñ depẽdẽtia ptinua ad diuisionẽ est ifinita. Sic eni mã nulla forma sic finit qn depẽdẽtiã hẽat ad aliã: ita est de diuisiõe ptinui: qr nũq̃ adeo finit p diuisionẽ qn diuidẽtia sm ptãtẽ diuidẽdoꝝ depẽdeãt ad vlteriorẽ diuisionẽ ex mã ⁊ po⁹ mãli ptinui: ab illo ãt est ifinitũ in numeris ex hoc q collectio numeri semp depẽdet ad ea que diuidi pñt ex ptinui diuisione segregante ptes ptinui ita q sicut nũq̃ p diuisionẽ pñt accipi oẽs ptes ptinui: ita nũq̃ põt psiderari numerus qui numerat ptinuũ p collectionẽ suaꝝ ptiũ acceptaꝝ p diuisionẽ: qr ãt iste due sũt spẽs q̃titatis simplr: iõ ista duo pcipiũt simplr rõnez ifiniti: mot⁹ ãt ẽ ifinit⁹ p posteri⁹: qr. s. magnitudo q mouet vel in qua est mot⁹ est ifinita siue ille motus sit localis siue alteratio: siue augmẽtũ ⁊ diminutio sed ⁊ tẽpus est infinitũ ppter motũ: cui⁹ ipsuz est numerus: sed his vtimur h tanq̃ suppositis ⁊ po⁹tis sine pbatiõe ⁊ demõstratione. Posterius aũt in fine q̃rti: ⁊ in 5° hui⁹ scie lib⁹ tẽtabimus dicẽ qd est: ⁊ pp qd est vnũqdq3 istoꝝ: ⁊ pp qd est ois magnitudo diuisibilis in magnitudine: s. q̃ gr̃a magnitudis diuidit vnũqdq3 istoꝝ.

¶ Cap. 17m. Qualr mathematici psiderant infinitum.

Tex. c. 71.

Ratio Autẽ hec ifiniti nõ remouet mathematicos a psideratiõe ifiniti: veruz eni est q ipsi supponũt qdã ifinitũ eẽ in augmẽti extẽsiõe sm quẽdã modũ: l3 eniz nos negem⁹ eẽ ifinitũ p extẽsionẽ q̃titatis ptinue: ita q dicam⁹ nullũ q̃tũ ita magnũ eẽ sm actũ q ipz sit intrãsibile: si accipiant ptes ei⁹ finales in pportiõe ⁊ eq̃les in q̃titate: tñ nõ negam⁹ qn poni possit sm imaginationẽ q̃titas adeo magna q̃tã volum⁹ eẽ hic: ⁊ hoc vocãt ifinitũ mathematici: qr nulla adeo magna dscribit linea cui nõ accipiam⁹ maiorẽ si volum⁹ ea hic ad demõstrãdum aliqd. Mathematici nõ idigẽt in sua scia magnitudie ifinita s3 actũ qr nõ accipiũt q̃titatẽ s3 eẽ s3 s3 imaginationẽ: ⁊ pcedũt s3 ptãtẽ imaginatiõis cõponẽtis figuras ⁊ angulos: ⁊ nõ s3 ptãtẽ rei imagiate. Mãe. n. figure geometroꝝ nullo mõ sũt in corpib⁹ nãlib⁹: ⁊ mãe figure nãles ⁊ pcipue aialiũ ⁊ plãtaꝝ nõ sũt dterminabiles arte geometrie ⁊ iõ nõ idiget ifi⁹ qd sit s3 eẽ s3 poti⁹ qd dseruit imaginatiõi: ⁊ hoc ẽ vt liceat ptrahẽ lineas i q̃titatẽ q̃tũ volũt: ⁊ nulla dterminata lõgitudie ab hoc mõ imaginatiõis ipediti. Adhuc ãt alia rõne nõ idigẽt actu ifi⁹: qr marie magnitudini s3 eãdẽ rõnẽ inest secari sic pue: ⁊ iõ q̃tũ ad vim dmõstratiõis nihil dife est verũ dmõstratio fiat i pua vl i magna vl ifinita vl in ifinita q̃tũ ad hoc: ⁊ iõ q negẽt ifi⁹ eẽ actu nihil ipedit psiderationẽ mathematicoꝝ sed qr tñ mathematicã linea accidit diuidi pp hoc põit mathematic⁹ ptinuũ i ifi⁹ nũeꝝ crescẽ p aggregationẽ. ¶ Cã diuisiõis i ifi⁹ ẽ: qr magnitudo cõponit ex magnitudinib⁹: ⁊ iõ cũ diuidi sit passio q̃ti: ⁊ nulla ppa passio destruat suũ subz iõ diuisio nũq̃ tollit formã q̃titatis a cõtinuo vl discreto pp qd qr for⁹ ptinui mãet i diuersis ⁊ diuidẽtibus efficit semp pcedẽs i po⁹ ad vlteriorẽ diuisionẽ: ⁊ iõ diuidit semp i ifi⁹. Si ãt diuisio separet formã ptinui a ptiui mã: tũc absq3 dubio remanẽt mã po⁹ diuisibil ⁊ nõ actu: ⁊ iõ nõ posset diuidi i ifi⁹ nisi pus illa po⁹ ad actũ reduceret: ⁊ hoc ñ fit nisi p forma q̃titatis positã i mã sic ostẽdim⁹ in pmo li⁹ hui⁹ scie in pmissis.

Nõ q̃re mathematici nõ idigẽt in sua cõsideratione aliq̃ magnitudie actu ifi⁹.

¶ Ca. 18. Qualr ifi⁹ i gñe cãe mal. ⁊ q̃lr ẽ d psideratiõe phici.

Tex. c. 72.

Quoniã Aũt cãe diuerse sũt q̃drifariã manifestũ ẽ qm ifi⁹ ẽ cã sic mã ⁊ cũ dicat s3 nomẽ a puatõe finis: oꝫ q eẽ ipsi⁹ sit puatio. Et qr nõ ẽ actu s3 ẽ passio q̃ti finiti oꝫ q subz ipsi⁹ sit q̃tũ ⁊ sensibile corp⁹: ⁊ hoc ẽt appet ex hoc q oẽs phi alii vtunt ifinito sic mã: pp hoc q ẽt icõueniẽs ẽ: vt dicat ptinẽ cũ mã nõ ptineat s3 ptineat. hic ãt supi⁹ assignauim⁹ rõnẽ. ¶ Opz ãt h duo idagare ad itelligẽtiã eoꝝ q h dsr: quoꝝ vnũ ẽ q̃lr ifi⁹ ẽ i gñe cãe mãlis: ⁊ s3 q ex illo scit q̃lr ifi⁹ cadit i scie nãlis psiderationẽ: h. n. duo vsq3 ad hũc distulim⁹ locũ. ¶ Ad itellim ãt reuocet ea q i pmo li⁹ sũt determiata q̃lr. s. mã abstracta a q̃titate idiuisibil ẽ s3 actũ ⁊ diuisibil po⁹: ⁊ efficit actu diuisibilis q̃n efficit q̃ta sm actũ. Qd ãt po⁹ sit diuisibilis in seipsa sic po⁹ h3 ptẽ ex ptẽ sic ostẽdit. Diuidat. n. linea phica ignea. s. vl ferrea in duo media. ⁊ sumant ppõnes q i fine q̃rti pbabũt s. q vbi nõ ẽ diia distiguẽs ppa q ibi remãet vnitas p se l3 p accñs fiat diuisio. vbi gr̃a isocheles vel isopleuros l3 sint duo triãguli tñ sũt vna figura p se: qr l3 differũt dña triãguli: nõ tñ differũt dña figure. q: vtr aq3 sũt figura triãgula. Ita eni q̃dratũ ⁊ q̃drãgulũ sũt figura vna ⁊ q̃drilatera duo: ⁊ sic ẽ in oib⁹ q id qd ẽ rõ pueniẽtie i eis nõ põt eẽ rõ diuisionis ⁊ diie. ¶ Redeam⁹ g ad ppositũ q si linea. a c. in duo diuidit in. b. ⁊ a b. ⁊ b c. ptes ei⁹ nõ differũt dña q̃titatꝫ. s3 dña mãe cũ sit vtraq3 q̃ta. Sic ãt nõ differũt nisi qr ps q̃ta q ẽ in vna pte lineẽ nõ ẽ in alia: ⁊ q̃titas ẽ alia ⁊ alia s3 eẽ ⁊ ñ s3 rõnẽ. ⁊ hoc ẽ iõ: qr ẽ i aliis ⁊ aliis ptib⁹ mãe: g diuisibilitas s3 potẽtiã ppa ẽ mãe ⁊ act⁹ diuisibilitatꝫ ẽ q̃titatꝫ in eo q q̃titas fac mãz hẽe ptẽ ex ptẽ. ¶ Cũ ãt ps ex ptẽ sit q̃ta opz q tãdiu duret diuisio q̃diu durat acceptio ptis ex ptẽ: durat ãt in ifi⁹ cũ diuisio nullo mõ tollat formã ptinuitatꝫ a ptib⁹ mãe: pz g q i ifi⁹ durat diuisio: ⁊ cãt a mã potẽtialr diuisibili: ⁊ ifi⁹ ẽ passio nõ mãe sicut subi primi s3 poti⁹ passio q̃ti: qr mã q̃ta ẽ subz ei⁹ primũ ẽ ãt nõ ois mã q̃ta diuisibilis eo q q̃dã ẽ idiuisibil a for⁹ nãli diuisio ãt separat vl ẽ via separatiõis mãe a for⁹ nãli: mã. n. celestiũ corpoꝝ nullo mõ separat a suis for⁹: ⁊ iõ mã q̃ta in eis nõ ẽ diuisibil s3 nãz. Et si mathematici dicãt eã diuidi: hoc ẽ s3 modũ imaginatiõis ⁊ nõ nãe: ⁊ iõ ẽt qr ad diuisionẽ imagiariã suffic q̃titas in mã itelligibili. iõ mathematici vtunt diuisione i ifi⁹ alr q̃ nãles: mã. n. s3 actũ diuisibil ẽ mã sensibiliũ corpoꝝ dterminata q̃litatib⁹ actiuis: ⁊ iõ ppe loq̃ndo subm diuisionis in ifi⁹ q̃ accipit sm ptãtẽ rei dise ⁊ nõ s3 imaginationẽ diuidẽtis tñ est corp⁹ sensibile q̃tũ sic dic Arist. ¶ Hic pz scia ei⁹ qd 2° ppo suim⁹ qr scia ifinitoꝝ p diuisionẽ ⁊ appõnẽ numeroꝝ ptinet ad phicũ. eo q subm primũ ⁊ ptinũ est de psideratione phici. ¶ Sed iridit dubiũ qm nullũ corp⁹ phicũ sub forma phica diuidit in ifi⁹: qr est accipe mimã carnẽ q nõ ẽ accipe minorẽ

Dubiu⁹ tiun.

in spe carnis: et sic de aliis homogeniis: ergo divisio in infinitum non fit in corpore physico per hoc quod est physicum: sed potius per hoc quod est quantum: et hoc est an physicam formam secundum intellectum: ergo videtur quod preme phisice aut mathematice convenit divisio infiniti. ¶ Sed ad hoc nos secundum doctrinam Arist. quod absque dubio sic obiectum est physica homogenia non dividuntur sub formis substantialibus in infinitum et de hoc ratio reddetur in primo perigeneos. Sed physicus non solum considerat formas substantiales physicas sed mensuram quantitatis considerat prout est terminus corporum physicorum: et quia materia physica sensibilium relata ad illas mensuras dividi habet in infinitum secundum potentiam divisionis corporis et non secundum imaginationem cum ideo tractatus infiniti pertinet ad scientiam naturalem. Ex hoc intelligitur qualiter infinitum causatur a materia quamvis sit una cum divisibilis est: et actionem recipit divisibilitatis: per hoc quod efficitur forma determinata: ut diximus.

Solutio

Sed cogita quare non videtur satisfacere ista solutio quia quantitas que est terminus physicorum corporum insequitur formam et consequens adhuc finita est.

Tex. t. c. 73.

¶ Cap. 19m. De solutione rationum quibus esse actu probabamus infinitum superius inductarum.

Reliquum est aggredi ad solvendas rationes superius inductas quibus actu infinitum probabamus et non solum potentia: sicut a nobis supra determinatum est: alie autem illarum rationum non necessitate inferunt suas conclusiones: alie vero veras hic conclusiones. quia veraciter probant infinitum quodammodo esse actu: que autem non necessario concludunt: sunt sicut ille que probant infinitum esse corpus sensibile ut generatio non deficiat. Si enim infinita sit generatio materia ex corpore sensibili infinito: tunc oportet quod illud sit in loco infinito et quod motus eius sit infinitus: sicut supra diximus: que omnia falsa sunt: non ergo necessarium est corpus esse infinitum actu: ad hoc quod non deficiat generatio sed potius ex hoc generatio in simplicibus est indeficiens: quia generatio unius est corruptio alterius et econverso: cum tamen omnia elementa circulariter generata sint finita. Causa autem indeficientie generationis omnium est allatio generantis in obliquo circulo: et huiusmodi perfecta declaratio inuenitur in 2o libro perigeneos. ¶ Scias autem quod quidam modernorum dicunt causam indeficientie generationis esse: quia generatio est ex infinito corpore secundum divisionem qua dividitur in infinitum. cum autem illa divisio sit vel in equalia in quantitate et illa in proportione: oporteret secundum illos quod fili semper minor esset parte in quantitate: quod absurdum est: et ideo dictum eorum error est: sed de hoc non est hic determinandum. ¶ Adhuc autem alia ratio superius inducta non concludens fuit: quia dicebant mundum ideo esse infinitum: quia componitur ex infinitis se contingentibus: sicut si filum filo copuletur: et hec ratio Anax. et supponit nihil finiri intra: sed potius omne quod finitur dicebat ad aliquid extra se finiri et terminari quod eum tangit: hoc autem non est verum quia aliquod finitur termino sibi essentiali et non habet terminum extra se sicut ultimum celum: unde tangit et finit se hic sic superius et inferius: quia omne quod tangitur finitur: sed non convertitur. Finitur enim celum ultimum quod non tangitur aliquo corpore se ambiente. Similiter omne quod habet terminum extra se ad quem terminatur habet et terminum sibi essentialem intra et non convertitur et quia ultimum celum terminatur sua superficie: non tamen habet aliquid extra se terminans et ambiens ipsum. Infinitum autem nec tangit nec finit nec finitur. et ideo non est aliquid extra se tangens comparatum: non enim quodlibet tangit quodlibet: sed potius tangit id cuius ultima vel ultimum est cum suis ultimis vel ultimo: et ideo cum infinitum non habeat ultimum neque ultima neque tangit neque tangitur ab aliquo. ¶ Illa autem ratio que dicit quod debeamus credere imaginabili intelligentie in mathematicis etiam non concludit necessario. Infinitum enim non accipitur secundum potentiam imaginationis sed potius secundum potentiam corporis physici: et ideo abundantia excessus et defectus quam ponit geometer non est in re: sed in intelligentia imaginante geometre quantitatis exigentis quantitatem demonstrabilem. Potest enim unusquisque nostrum imaginari quod habeamus staturam corporis centum pedum vel plurium longiorem quam habemus: et potest sic multiplicare staturam suam quantum voluerit. Et cum hoc quantitas stature sue sit in intelligentia sua: et forte considerentur figure eius et passiones sed quod est imaginata quamquam non tamen propter hoc in corporibus nostris est extra modo: quantitas quam est secundum naturam: et sic in eo quod est in re formetur imaginatio: non tamen omne quod est in imaginatione contrarium est in re necessario: hoc autem supra explanavimus a simili: ergo licet geometer petat quantitates quantas esse voluerit: non tamen propter hoc sunt de necessitate in rebus. ¶ Rationes autem que sumuntur ex tempore et motu et magnitudine et numero concludunt necessario modo infinitum esse actu: et actus ille est sicut dies et agon ut diximus: et in tempore quidem et motu est per divisionem infinitum non permanente accepto: eo quod non habent permanentiam in suis partibus: et hec divisio temporis et motus est secundum quod metatur per intellectum: licet non fecerit in se tempus et motus. Magnitudo autem non est infinita divisione: ita quod mens et intelligentia sint causa infinitatis. sed potius divisione: cuius causa est materia infinita: et non est infinita magnitudo per augmentum per extensionem in maius: numerus autem per additionem diversorum est continuum. Dictum igitur sit hic modo de infinito quomodo est et quomodo non est: et quid est per divisionem et naturam.

Tex. t. c. 74.

¶ Incipit liber Quartus Physicorum.

¶ Cap. pm. Tractatus primus de loco. Quod necessarium est physico inquirere de loco an sit locus: et quid sit locus.

Similiter autem necesse est considerare naturalem Philosophum de loco sicut considerat de infinito. Locus enim est unum de principiis motus primum: sicut diximus superius: ideo oportet ipsum cognoscere in scientia naturali. Quia autem sciendum et inquirendum est de ipso hic: aut est locus: aut non est: et si est: quomodo est: et quid est: licet per se notum sit locum esse: et ideo demonstratio nulla potest haberi probans locum esse: tamen quia ex dubitatione que convenit circa loci quiditatem: surgit etiam dubitatio an omnino sit locus. oportet igitur nos ex probabilibus perscrutari de questione hac de loco: quando an sit locus.

Tex. t. c. 1.

¶ Antiqui adeo veraciter sunt quod universaliter omne quod est in loco esse et locum esse persuasecunt ratione logica arguentes: quia sicut quod non est nusquam est: oportet ergo id quod est in aliquo loco esse: id autem quod non est dixerunt id quod non est ens ratum in natura: sicut sunt plura ex his que sunt imaginatione sola sicut est hircocervus quod grece dicitur tragelaphus: et chimera que figmentum appellatur. Non enim est ratio per quam ista probarentur alicubi cum non sint nisi in phantasia faciente compositionem phantasticam ex partibus animalium que sunt specierum diversarum. ¶ Sunt autem et multi modernorum qui concedunt consequens huius consequentie: licet sciant non valere consequentiam. Ex logicis enim scimus non valere consequentiam in qua proceditur a destructione antecedentis ad destructionem consequentis: et ideo licet verum sit quod id quod non est nusquam est: tamen propter hoc non sequitur: id quod est alicubi esse: et licet non sequatur ex dictis tamen sunt multi qui dicunt quod omne quod est in loco aliquo est: venientes tali ratione: quia omne quod est unum aliquod particulare est particulare autem est hic et nunc: et quod nunc et hic est alicubi est: ergo omne quod est alicubi est. ¶ Amplius omne quod est diffinite essentie est quod intra terminos sui coartatur: et quod diffinite essentie est in loco diffinitur: et quod in loco diffinitur in aliquo loco est: ergo omne quod est in aliquo loco est. ¶ Distinguunt autem isti per Joa. Damasc. auctoritatem dicentes aliquid in loco esse dici dupliciter. Est enim aliquid in loco circumscriptive: cuius principium et medium et ultimum assignatur in loco: et hoc modo dicunt corpora esse in loco. Est item in loco aliquid diffinitive cuius essentia sic finitur et clauditur in uno loco quod extra ipsum nihil sui invenitur: et hoc modo punctum et indivisibilia dicunt esse in loco: et similiter intelligentias et animas et huiusmodi. Sed nos ista non credimus instantiam ferentes in ultimo celo quod nec diffinitur nec circumscribitur loco eo quod omne quod est in loco clauditur et continetur a loco in quo est. Similiter intelligentie secundum peripatheticos non sunt in loco quia quod nec sursum: nec deorsum: nec ante: nec retro: nec sinistrorsum: nec dextrorsum est: in loco non est. Intelligentia autem per naturam suam in loco non est: nec in aliqua loci differentia. Sed de his alibi erit inquirendum: hoc hic tamen sufficiat quod antiqui causa consequentia locum esse probabant. Argumentum quo expressius probatur quod locus sit aliquid est mutatio que maxime communis est corporibus naturalibus: eo quod in ipso superiora et inferiora moveantur: et quia magis proprie motus dicitur: quia per prius sibi convenit ratio motus: et hic est motus localis quem vocamus in el mutationem. hoc enim non est sine loco: ergo oportet aliquid esse locum. Et quod dicunt moderni quod particulare est hic et nunc: non sic intelligitur quod sit hic per se: sed quod determinationem habet ad locum per se vel per accidens: id quod est particulare sive sit substantia: sive accidens. Similiter id cuius essentia tota clauditur in loco quod dicitur diffinitum loco et non circumscriptum communiter intelligitur sive sit in loco per se: sive per accidens. Per accidens in loco esse non negatur punctus et cetera indivisibilia: et similiter anime et cetere substantie spirituales sed omnes hec ad esse suum non requirunt locum sicut nec primum celum quod omnia includit. Si enim omnia ad esse suum requirerent locum: oporteret locum esse primum omnium eorum que naturalia sunt sicut dixit Hesiodus cuius rationem inferius explanabimus. Sufficit ergo nunc quod antiqui probabant locum: et quod per naturae effectum qui mutus est locum constat aliquod esse ad hoc quod sciatur nos oportere de loco hic facere tractatum. ¶ Cum autem volumus tractare de loco multe nobis incidunt dubitationes: habet enim multas dubitationes quid forte sit locus intantum quod dubitationes que sunt circa quiditatem loci faciunt aliquos credere nihil esse locum. Si enim inspexerimus omnia que dicuntur esse in loco: non videtur locus esse idem secundum communem diffinitionem in omnibus secundum omnia locata: quia aliter est in loco mixtum: et aliter simplex: et aliter celum: et elementa: et aliter superius: et aliter celum inferius: nomen igitur loci est ambiguum: et ideo diffiniri non potest in communi: quia diffinitio eius nec divisione nec com-

Aliquid esse in loco contingit duobus modis ex sententia Damasceni.

Tex. t. c. 2.

Quare locus in communi non potest diffiniri.

positione acceptorum per divisionem potest inveniri: quia divisibus non est ei unius rationis ad nuidentia: nec dicitur sumpte per divisionem per unam rationem compositam essentias specierum earum que in loco esse dicuntur. ¶ Ad hoc autem nisi modis posset concludi per demonstrationem: et talem etiam dicam locus in celi non habeo quod non habet materiam nec aliquid sic eius materia. Est autem alia causa difficultatis eo quod multe sunt proprietates et partes loci, sicut infra ostendemus: in quibus omnibus proprietatibus et partibus loci non videtur idem esse locus secundum rationem: et ideo difficile est iterum invenire propriam eius diffinitionem. ¶ Amplius autem in nullo fere sumus adiuti per antecessores nostros in consideratione loci: nihil enim de loco habemus ante questum vel ab aliis inquisitum quod habeamus et perspicaciter tractatum sit de loco: et ideo super nos relinquitur difficultas ista. Constat ergo ex dictis quod oportet nos in scientia naturali ista requirere de loco: et quod hoc est nobis valde difficile.

¶ Cap. 2m. De probatione quod locus sit aliquid in natura.

Tex. c. 5. Secedamus igitur primo locum esse: et sumamus potissimum nostre considerationis argumentum et transmutationem secundum locum. Quod enim corpus movetur de loco ad locum non debet ei ratione alicuius quod est in ipso in utroque locorum: quia nec ratione substantie nec ratione quantitatis: nec ratione qualitatis quam accipiat semper in motu illo sed tantum ratione loci: et hanc semper accipit in loci mutatione: et tunc recedit ab ubi uno et tendit ad ubi aliud. sicut est videre in aqua et aere: quia ubi est modo aqua: ibi autem aer fit exeunte aqua de loco sicut de vase. Et aliquando aliud corpus quod tertium est ab his duobus optinet locum hunc eundem quando egreditur aer ide: videtur autem omnibus quod hoc in quo fiunt sic successive multa corpora cum ipsum remaneat idem aliud sit a corporibus illis. vocatur autem illud locus: ergo locus est aliquid in natura: in quo enim ubi aqua est modo in illo eodem aer prius erat ipso eodem salvato: ergo locus est aliquid et est receptaculum aeris et aque alterum ab utrisque existens in quo et ex quo mutantur corpora. ¶ Si autem forte quis insteter et dicat non esse verum quod supponitur: et in ista ratione quod scilicet locus maneat idem diversis corporibus mutatis in ipsum et ex ipso: eo quod locus est equalis locato et configuratur eidem: non autem est una quantitas aeris et aque: nec figura corporum mutatorum: et ideo videtur corrumpi locus quando ex ipso mutatur locatum: et quando aliud movetur ad ipsum videtur generari novus locus: et ideo videtur non esse probatum quod locus maneat in motu diversorum corporum ad ipsum et ex ipso nisi in genere. Dicendum erit ad hoc quod est accipere loci essentiam et loci esse quod habet secundum quod procedit ab ipso circumscriptio propria loci quod est in ipso: essentia enim loci est superficies quedam continentis corporis: esse autem loci quod habet per comparationem ad locatum secundum quod a loci circumscriptione procedit circumscriptio eius que est ubi eius et absque dubio corrumpitur locus secundum esse suum quod habet in comparatione ad locatum: sed non corrumpitur secundum essentiam: quia superficies continentis utrumque manet: una enim est superficies in qua est aqua: et in qua ingreditur aer. Sic ergo probatur aliquid esse locum secundum essentiam et ex qua et in quam una existente est motus diversorum corporum. ¶ Naturalius autem probatur aliquid esse locum per motum physicorum et simplicium corporum que sunt ignis et terra et his similia. Ex motu enim illorum non solum probatur aliquid esse locus: sed etiam quod locus habet potentiam quandam formaliter complentem corpora que moventur ad locum. Feruntur enim unumquodque physicorum corporum in sui proprium et naturalem locum non prohibitum antequam id quod est perfectio sua secundum formam: et ideo quantum suscipit de forma a generante tantum suscipit de loco eius: et unum et idem generans dando ei formam dat ei et locum in quo completur et salvatur forma illa: sic enim quidem fieri hoc videmus sursum ut ignem: et aliud deorsum ut terram: hic autem sunt partes loci non quantitative sed formales: et ideo sunt species loci in oppositas formas loci differentes: et sunt sex scilicet sursum: deorsum: ante: et retro: dextrum et sinistrum. ¶ Hec enim dicuntur sive distantie non solum differunt secundum respectum ad nos: ut dicatur dextrum et sinistrum etc. sed differunt in natura per formas oppositas. Si enim differrent in comparatione ad nos tantum: tunc posset esse quod non idem esset semper dextrum: sed illud idem nobis efficeretur sinistrum: unum enim et idem si nos convertamus secundum diversa latera ad ipsum: efficitur aliquando nobis dextrum: aliquando sinistrum: et aliquando ante: et aliquando retro: et aliquando sursum quando nos sumus inferiores ab ipso: et aliquando inferius quando est sub pedibus nostris eo quod ascendimus super ipsum: sed in natura unumquodque istorum determinatum est et distinctum ab altero per formas oppositas: et non per contingentem causam est sursum id quod est deorsum in natura: sicut id quod est per conversionem corporis est sursum: et hoc est sursum ubi fertur ignis et leve corpus: et similiter et deorsum non per contingentem causam: sed potius ubi feruntur et manent terrea et habentia gravitatem: sicut ea que non solum positione differunt: sed et potentia naturali qua congruunt huiusmodi locatis: et sic constat non solum quantitatem esse sed etiam qualitatem formalem inesse illi quantitati que congruit nature illorum corporum que moventur ad ipsum et quiescunt in ipso. Utrum autem omnes differentie positionum que sex sunt numero ita per oppositas formas distinguantur in mundo sicut distinguuntur superius et inferius dubium est: quia videmus non esse motum elementorum nisi ad duas ex ipsis que sunt sursum et deorsum: et huiusmodi scientia nos tradetur in II° de celo et mundo. quamvis veritas est quod omnes distinguuntur in mundo per oppositas formas: et non sunt distincte quo ad nos tantum: sed duo que sunt superius et inferius distinguuntur ad motum simplicium inanimatorum localem: quatuor autem alie distinguuntur quo ad motum animatorum tantum. Est autem dictum celum animatum a Pithagora: et consenserunt ei in hoc peripathetici: et ideo sicut in elementis simpliciter et non per causam contingentem erit dextrum et sinistrum et ante: et retro: ita sunt iste differentie in celo: et totum huiusmodi subtilius in 2° de celo et mundo ingrediemus. ¶ Quod autem tale quid sit locus et quod habeat potentiam huiusmodi que dicta est ostendunt mathematica: hec enim non sunt in loco: ita quod locus ponitur habere ad ipsa sicut ad physica: et tamen habent positionem que est in comparatione ad nos habentes dextra et sinistra et ideo dicta positionis eorum non est nisi in intellectu: sicut et ipsa per solum intellectum abstracta esse accipiuntur: et non habent per naturam unamquamque differentiarum istarum sex positionum: quia si haberent eas per naturam: tunc moverentur ad ipsas per naturam et hoc falsum est cum sint separata a motu.

Tex. c. 6. ¶ Amplius affirmantes vacuum esse dicunt esse locum aliquid et hoc probant per vacui diffinitionem: quia vacuum est locus privatus corpore: et ideo vacuum licet non sit simpliciter: tamen ex eo probatur esse locus: quia sicut infinitum est in eo quod est finitum sicut in subiecto et sicut materia non est actu nisi sub forma et nunquam ab omni forma est separata: ita vacuum licet non sit absolute: tamen est in pleno quodammodo per hoc quod sicut materia privatur quolibet forma: et ita locus privatur quolibet corpore divisim et nunquam omnibus simul. Nihil autem antiqui dixerunt vacuum esse absolute: per dicta igitur potest aliquis intelligere quod locus est aliquid preter corpora locata: et quod omne sensibile quod qualitatibus tactus distinctum est in loco aliquo est: et quo ad hoc videtur Hesiodus recte dicere quando primum dicit esse chaos: hoc est receptaculum inane. Dixit enim in creatione mundi primo deum fecisse chaos et postea fecit terram latam super aquas natantem: et hoc dixit quod posuit quod corpora sensibilia primo indigent receptaculo in quo generantur: et sic in hoc non male dixit: quia nos infra ostendemus quod locus simpliciter est principium generationis ipsorum: sed peccavit Hesiodus in hoc quod posuit illum locum vacuum.

Improbabiliter dicit Aver. commento 6. Arist. libro de natura deorum dicit mundum esse creatum a deo. ¶ Quod autem dicit Aver. quod omnes qui generant mundum deum per creationem inciderunt in dictum Hesiodi: quia necesse est esse vacuum ante mundum in quo creetur mundus: et cum falsum sit esse vacuum: falsum est mundum esse creatum: non est recipiendum: et satis plane patet non esse verum: quia nos dicimus cum mundo creatum esse locum sicut circumferentia locans omnis: et unumquodque superiorum locans in se corpus inferius: quemadmodum testatur Arist. dicens: quod terra est in aqua: et aqua est in aere: et aer est in igne: et ignis in celo: celum autem non amplius in aliquo est. Et ideo dictum Aver. falsum est absolute quod profertur contra mundi creationem: nec est dictum Arist. sic dicto suo: quia Arist. expresse in libro de natura deorum dicit mundum creatum esse a deo. Et Hesiodus licet in parte verum diceret: sicut et testatur Arist. eum dixisse verum et recte: tamen in hoc falsum dixit quod affirmabat vacuum mundum precessisse natura et tempore: et hoc accidit quia putabat communem hanc sicut et alii necessariam esse. scilicet quod non est in loco non est: ergo id quod est aliquid de necessitate erit in loco: et ideo dicit omnia esse in loco et in ubi aliquo.

Tex. c. 7. ¶ Si autem talis esset locus qualem dixit esse Hesiodus tunc utique mirabilis esset potentia loci cum enim mirabile sit quod sua potentia trahit admirantem: nihil esset adeo admirabile sicut locus: quia potentia loci hoc modo esset prior omnium et prima omnibus principiis dicitur: primum enim est in natura sine quo nullum aliorum esse potest: et ipsum potest esse sine omnibus aliis: et hoc convenit loco secundum Hesiodum: quia secundum eum non destruitur locus etsi omnia destruantur que sunt in loco. Sunt autem omnia in loco secundum eum: ergo non perditur locus omnibus entibus perditis: et hoc ideo dixit: quia dicit eum esse vacuum separatum ab omnibus his que sunt sine quo vacuo nihil entium potest fieri: hoc autem in supra habitis ostendimus esse falsum.

¶ Cap. 3m. De sophisticis rationibus antiquorum probantium omnino locum esse nihil.

Tex. c. 8. Si autem his rationibus concesserimus aliquid esse locum: incipimus iterum deficere et dubitare quid sit locus: et ex eo quod non invenimus genus in quo ponamus locum: dubitamus an sit omnino locus sicut dubitavit hac de causa Zeno an esset motus et locus. licet utrumque aliquid esse

esse in natura sit manifestum. Dubitaē eni si sit aliqd corpo
ris alicuius sicut pōdus eius: eo q mobile iclinat ad se: aut
sit quedā alia nā: genus. n. ipsius pmo querēdū est vt ex ipso
aliqd pbetur eē in nā. Obijcit autē sic Zenō. si locus est ali-
qd aut ē suba aut accīs. Si autē ē suba: aut est spūalis: aut
corporalis: ⁊ si est suba spūalis ⁊ ad spūale nō moueē corp⁹:
videē q nullū corpus moueē ad locū: qd vr eē falsuz. Adhoc
aūt sm hoc sba spūalis sicē itelligentia: vel aliox separatox ali
quid bēbit loci dīlas que sum sūt sursū ⁊ deorsuz ⁊c. qd ē absur
dū. Si aūt sit sba corporalis tūc opz q sit corp⁹: ⁊ tūc duo cor
pora erūt in eodē loco. s. locus ⁊ locatū. Si aūt eē accīs aut
erit accīs locātis aut locati: cōstat q nō locantis: qa pprie-
tas loci referē ad locatū ⁊ nō ad locans. Si vō dicaē acci-
dēs locati: tūc cū sit accīs in subto opz q locus sit in locato:
⁊ hoc absurdū est: cū pot⁹ ecōuerso dicaē locatuz eē in loco.
Adhuc autē cum oē accīs motu sui subti moueaē localr:
opz q locus moueaē motu locali: ⁊ hoc est falsuz: cū ḡ non
videaē oīno suba nec accīs videbiē omnino nihil eē locus.
Adhuc aūt obijcit Zenō q locus hz tres dīstātias qb⁹ oē
corpus determinaē: ⁊ ex hoc videē eē corpus: locum aūt esse
corpus ipossibile aūt: qa sicut dcm̄ ē st: si locus ē corpus ⁊ cor-
pus ē in loco: tūc corpus locatū dim ēnōib⁹ suis penetrat cor
pus qd est locus: ⁊ sic duo corpora erūt in eodē loco qd ē ipos
sibile: sicē in tractatu de vacuo ostendemus. Ampli⁹ si ve-
re dicaē locus eē receptaculū qddā az corpox in quo recipitur
corp⁹ qñ trāsferē de loco in locū: tūc opz ēt supficiei ⁊ linee et
pūcti eē locum: qa cū trāsferē corpus in ipso trāsferunē supfi
cies ⁊ linee ⁊ pūcti: ⁊ si corpus itrat locū ita supficies ⁊ linee
⁊ pūcti itrāt in locuz cum corpore: qa vna ⁊ consona est rō de
motu corporis ad locū ⁊ de motu terminox ad locū: vbi enim
erant prius aque planities aeris ⁊ linee ⁊ pūcta ibidē erun
te aqua fiūt planities aeris ⁊ linee ⁊ puncti: sed pūcti nullus
est locus: qa si pūctus hēēt locum locus pūcti nō differret a
pūcto: qa locus pūcti eēt idiuisibile positū in cōtinuo: ⁊ illud
idē est pūctus: ḡ pūctus nō hz locum: ergo eadē rōne nec su-
perficies nec linea nec corpus habebit locum: locus aūt q̄ri-
tur pp motū corporis: ḡ videē q locus nihil est sm naturā.
Neq3 ēt loc⁹ pōt eē aliqd pter vnūqdq3 istox: q. n. ponaē
forte locū esse: aut eni est corpus aut icorporeū aliqd: ⁊ si aūt
corpus: aut est eēntū aut eēntatū: cōstat aūt q nō est corpus
aīntatū qa duo corpora nō cōueniūt eē in eodē loco sm pene
tratione vnius per aliū: vt m ō ostēdimus: eadē. n. rōne nō ē
eīntū corporis: qa eēntū corporis ē corp⁹. Simitr aūt ɔstat q
nō est res icorporea: qa loc⁹ hz magnitudinē ⁊ dimēsionē q̄n-
dā. Res aūt icorporea nihil taliū hz: eēntū aūt sensibiliū cor
pox eē nō pōt: qa hoc ē corpus. ⁊ locus corpus eē nō pōt. Si
vō dicaē eē eēntuz itelligibiliū sbaruz: siue sint itelligētie. siue
forme ideales q̄s ponit Plato. cōstat q nihil est dcm̄: quia ex
eēntis itelligibiliū nulla fit magnitudo: locus aūt quedā ma
gnitudo eē vr: sicut eēnta itelligibiliū sunt ea que sūt pces eē
⁊ qditates eox que igrediunē dimēsiones: ⁊ que nō faciūt ma
gnitudinē in nā sed qditatē simplicez. Ampli⁹ si locus ē
aut ponemus in gñe cause: aut in gñe effect⁹: pz aūt q nō est
in gñe effectus: qa mot⁹ corporis est ad ipm tāq̄ ad cōtinēs
ipm ⁊ pficiens ipm esse: ⁊ hoc nō est act⁹ effect⁹: sed vr eē act⁹
cause. Querimus ergo in qua⁹ gñe cause ponaē loc⁹ eē. Nulla
autē rō cause de. 4. videē loco inēē: non. n. est mā qa mā ē ex
qua res nature cōstituunē: ex loco aūt nihil cōstituiē sicut ex
materia. Neq3. n. sicut spēs ⁊ forma: qa si forma eēt tūc mot⁹
a loco eēt motus a forma. Sz motus a forma corruptio ē: ḡ
motus a loco esset corruptio: ⁊ hoc nō gñaliter est verū: ḡ lo-
cus ⁊ forma nō sunt idē. Nos autē ad hāc cōsiderationē in-
fra redibim⁹ subtilius ostēdētes q locus neq3 mā ē neq3 for
ma est. Silr q nō est finis: qa finis in nā est forma: ⁊ eēntialē
⁊ intrisecus rei: loc⁹ aūt neq3 forma est: neq3 eēntialis neq3 i-
trinsecus rei. Adhuc autem cōstat q nō est efficiēs siue mo-
uens: qa efficiens cōiunctuz ei qd mouet perficit motū. Cor
pora autem cōiuncta locis suis nō mouentur sed quiescūt:
ergo cum locus nec effectus nec causa videaē esse locus oi-
no non esse videbitur. Amplius ipsemet locus cum sit de
numero eox que sunt alicubi esse Zenonis enim rō querit
quādam rōnem esse verā quā antiqui supponebant. Si nā-
q3 sicut superius ex dictis antiquoxz ostendimus omne qd
est in loco est: ⁊ locus aliquid ponatur esse: manifestū est q
locus erit in loco: ergo loci erit locus: ⁊ sic vsq3 ad infinituz:
qa non est magis ratio quare vnius loci esset locus q̄z alte-
rius: hoc autē est impossibile ergo locus nō videē eē. Am-
plius sm dicta antiquox sicut omne corpus est in loco. sic ēt
ecōuerso diceret in omni loco corpus esse: quomō ergo dice
mus de locis eox que augmētātur: cum enim locus non sit
maior neq3 minor q̄z locatum: opz aucto corpore augeaē ⁊ lo
cus. Si autē augeē locus augmētabiē ⁊ loci locus: ⁊ sic si au
getur aliquod corpus opz q augeatur elementuz ⁊ tot⁹ mun
dus. qd falsuz est: ergo nō videtur locus eē aliquid per rō-
nes igiē quas induximus nō solum dubitaē q locus sit. sed
etiā si oino est aliqd dubitare necesse est. Has aūt rōnes nō
statim sed postq̄ qd est locus ostēderimus soluemus.

Cap. 4m. De rōnibus eorum qui dixerunt locū formā eē:
⁊ de rationibus eorum qui dixerunt locum esse materiam.

Inquiremus autez primo an locus sit in aliquo genere in quo posuerunt eū an-
tiqui quorum quidam dixerunt euz esse formā:
alij autem q est materia. Illi autez qui posue
rūt eum esse in genere forme sic pcesserunt. Di-
xerunt eniz q sicut entium aliud est per se: ⁊ aliud sm aliud:
ita ⁊ locus alius est cōis qui est sm aliud locus: ⁊ ille est cōis
simus in quo sunt oīa corpora que sunt in loco. Alius vō est
locus pprius in quo pme est aliqd ⁊ gratia sui. Dico aūe
gratia exempli locū cōmunez: sicut dicimus te nunc eē in ce-
lo: qa es in aere: ⁊ es in aere: qa es in terra: ⁊ es in terra: qa
in hoc locu pprio qui nihil plus cōtinet q̄z te. Si igiē vt ing-
unt illi qui dicunt locū eē formam: locus est pmum conti-
nens vnūqdq3 corpus: locus vtiq3 erit quidā terminus. qd
autem terminat ⁊ finit rē vnāquāq3 que finiē ⁊ terminaē est
species ⁊ forma: ergo locus est spēs ⁊ forma que determina-
tur rei magnitudo que est dimēsio ipsius ⁊ magnitudis ma
teria que est subiectuz harū dimensionū. Forma eni que sic
terminat rē est terminus vniuscuiusq3. Forma eni non solū
perficit materiā quātitate dimēsam qua primū hz dimēsio-
nes potētia: postea vō actu: ⁊ tūc est in loco in actu: ⁊ ideo di
cebatur locus eē forma. Siqdem ex similitudine actus loci et
forme cōsiderātibus videbiē locus eē forma. Patet aūt
q duplex est malitia in hac argumētatiōe antiquox: quoniā
cū dicitur locus terminus eē siue terminare hoc est termi-
nās extrinsecus: ⁊ cū diciē forma terminus ⁊ terminās hoc
aūt terminans itrinsecus: ⁊ sic est impedimētū equocatiōis
in medio syllogismi eox. Est etiā syllogismus ex ambabus
affirmatiuis in secūda figura: ⁊ iō pbatio eorum non valet.
Ideo alij dixerūt alio mō dicētes q locus est materia sm
q locus videtur esse distātia magnitudinis. Distātia autē
hec altera videē esse a magnitudie ipsa: ⁊ videē contēta esse
sub spetie: ⁊ definita sub forma sicut sub plana supficie ⁊ ter
mino quodam. Cōstat autem q materia primū hz dimen-
siones que magnitudo dicunē in potētia: ⁊ tūc nō determina-
tur spēbus: ⁊ tunc dicebant eam Platonici eē sicut distātiā
indefinitaz per terminos superficieruz: cum autem primuz
habeat superficies tūc efficitur finita: ⁊ ideo distātia mate-
rie que potētia est finita contineē sub forma: ⁊ sub spē sicut
sub plana superficie: ⁊ sicut sub termio quodā. Si eniz que-
ramus quid est illud q sicut subiectuz primuz cōtinet pla-
nuz: ⁊ terminum: nos dicemus hoc esse distantiā vel mate-
riam distātem: ⁊ ideo distātia per se est subiectum cōtinētis
terminos qui sunt supficies ⁊ linee ⁊ pūcta: tale infinituz est
mā ɔtinēs formā. Plato eniz dixit materiaz cōtinere etiam
formaz: dixit eni q si remoueātur a re formata ⁊ terminata
passiones que sunt qualitates ⁊ termini qui sunt supficies
⁊ linee tunc relinqtur materia: cōstat autez q remanet distā
tia infinita: ergo distātia materia est. vñ dicebat Plato q
cum mā cōtinet formas ⁊ trāsmutāt se super vnā ⁊ eandem
ipsaz manētem passiōes ⁊ termini: ⁊ similr ad locū vnum et
eūdem fit trāsmutatio diuersox: dicebat q pmus locus mā
est: ⁊ est locus formarū ⁊ terminox. Quādo enim res locata
nō est in loco: tūc locus nō est terminatus nisi potētia: sed in
ipso est distātia loci saluata solū: ⁊ cū recipit locatū actu tūc
terminaē ⁊ finitur sicut receptaculū terminaē ⁊ finiē ad rece
ptum. In ambobus eni hoc est in loco ⁊ materia dixit Pla-
to in Timeo receptiuū eē locuz ⁊ mām: ⁊ hec duo idem eē ⁊

T. c. cō. 9.
Tex. t. c. 10.
Tex. t. cō. 11.
T. t. cō. 12.
T. t. cō. 13.
Tex. t. c. 14.
Rōnes ponē-tiū locuz esse formam.
T. t. cō. 15.
Rōnes ponē-tiu locuz esse materiam.

vnum. In alijs autē libris suis dicit receptiuum aliud eē ꝙ materiā. qa sm plures acceptiones vtif receptiuo: ꝛ hoc fecit precipue in lib° qui dicitur doctrina nō inscripta sine titulo: eo ꝙ noibus discipulorum libros suos inscripsit: ꝛ illuz nulli discipulorum ascripsit: ruz etiam ibi dicit ꝙ receptaculum ꝛ locus idem sunt. ꝛ cū materia quedā sit receptaculum formarū ꝛ terminoꝝ dicit primuz locum esse mām. ¶ Pater igit ex his ꝙ omnes antiqui pħi dicunt aliquē esse locū: sed solus Plato conatus est dicere quid sit per diffinitiōez. Merito igitur intēdentibus dicere qd est locus. ex his que dicta sunt videtur difficile valde esse qd sit locus: si verum est qđ dicū ꝙ alteꝝ istoꝝ sit. s. aut materia aut forma. Forma enim ꝛ materia cū sint prima ꝑncipia substātie altissimā habēt speculationem: ꝛ ideo eē nobis difficile: qa altissima lꝫ in se sint certissima tamē sunt nobis difficillia. sicut in prima pħia dicit Aristo. Et eē altera causa difficultatis: quia neutrum istoꝝ possibile eē cognoscere sine altero: qa forma eē habens esse in materia: ꝛ mā est actu per formā: ꝛ iō vtriusqꝫ cognitio dependet ad alterum: ꝛ ideo si locus est alterū istoꝝ quodcunqꝫ sit nō poterit haberi scientia de vno sine reliquo. ꝛ hoc modo tradere scientiam est difficile: quia plura ꝛ altissima coguntur ad scientiam eius.

Tex. c. 18.

Idē hꝫ Cō. mētator hic.

¶ Cap. 5m. De improbatione eorum qui dixerunt locum eē materiam vel formam.

Tex. c. 17.

At vo Quod impossibile sit quolibet istorum duorum locuz eē nō est difficile videre. ¶ Cū igitur res trāsmutatur loci aliter: forma ꝛ materia a remota non separantur: sed locus separatur a remota ergo nec locus est spēs nec materia: locus eniz in quo nūc fuit aqua nō transmutatur. tūc ab eo remota aqua fit in eo aer tum aqua ꝛ aer trāsmutātur adinuicē: qa aqua cōuertitur ad locum aeris: ꝛ aer ad locū aque sm successionez: ꝛ tūc locus manet imobilis. per eandē autē rōnem patet ꝙ locus nec eē pars locati nec habitus ipsius: qa nihil hoꝝ separatur a locato. locus autē separabilis est ab vnoquoqꝫ suoꝝ locatoꝝ semper. Et videtur ꝙ comparatio locati ꝛ loci sit sicut cōparatio vasis ꝛ id qđ est in vase: ꝑter hoc solum ꝙ locus est trāsmutabilis: vas autem trāsmutabile: ꝛ ideo sicut vas separatur ab eo qđ est in vase ita ꝛ locus. vnde sm ꝙ loc⁹ separabilis est a re locata. sicut pꝫ ꝙ locus nō est forma: quia separatio forme a re corruptio est rei: nō autem corruptio ē separatio a loco. ¶ Scđm autē ꝙ locus cōtinet locatuz ꝛ terminat ipm: sic nō est mā: qa mā cōtinetur ꝛ nō cōtinet. Si autem aliqs obijciat dicens ꝙ sm veritatem locus corporū simplicium est: sicut infra ostēdemus: ꝛ hec in locis suis saluātur: ꝛ ideo motus ad formā eoꝝ est motus ad loca eoꝝ: cum autē separantur a locis suis tunc corrūpuntur ꝛ ipsa: ꝛ ideo videtur ꝙ locus ꝛ locatum nō sunt separabilia: qa cū locus aque sit vltimuz aeris si egrediatur aqua ꝛ intret in aerez aliquod aliud corpus illud nō erit cōnaturale aeri: ꝛ iō corrumpet: ꝛ ideo illa rō tenet de locu nisi ponatur locum esse qđdam vacuū: ꝛ hec non fuit opinio Peripatheticoꝝ: sed potius Epicureoꝝ. ¶ Et ad hoc dicimus ꝙ locus nālis corporis simplicis absqꝫ dubio corrūpitur exeunte corpore cōnaturali ex ipso: ꝛ ingresso in ipm alio sicut est obiectū: sꝫ cū corruptio locati est non est corruptio loci: nec ecōuerso: sed corruptio locati est corruptio forme: ꝛ ideo sic intelligitur qđ dictum est: qa si locus eēt forma: tunc corruptio loci eēt corruptio locati: ꝛ hoc nō est verum: qa locatum nō ex hoc corrumpitur: qa locus corrumpitur. sed potius forma sua corrūpitur cum egreditur extra locum nālem: ꝛ similiter nō ex hoc loc⁹ corrumpitur: qa locatum egreditur: sed potius ab actiōe contrarij nō cōnaturali sibi qđ ingreditur in ipm. Videtur autez semper omne qđ est in aliquo loco habere duo necessaria. s. ꝙ ipsum sit completum aliquid ꝛ finitum inesse: ꝛ ꝙ sit alterum ab eo in quo est sicut in loco: forma autē ꝛ materia non sunt huiusmodi altera ab his in quibus sunt: qa differt habitudo ꝑpositionis cum dicitur forma inesse materie: ꝛ cuz dicitur materia eē rei cuius est materia: ꝛ cum dicitur aliqd eē in loco. ¶ Si autem nos paruz velimus disgredi a proposito tunc queremus a Platone qui dixit materiam esse locū: ꝛ dixit ꝙ id qđ est participatiuum hoc eē receptiuuz cōmune est locus: siue ergo hoc receptiuū cōmune dixerit eē materiam primam: siue magnum ꝛ paruum que posuit eē materialia: nos queremus ab eo quare species ꝛ idee quas posuit Plato non sunt in loco. dixit enim in Timeo ꝙ spēs ille non sunt in loco: ꝛ hoc mirum est cum species habeat eē in materia. ¶ Amplius si locus dicatur esse species vel materia: queramus quomodo fertur in locum suum ꝑpriuz vnūquodqꝫ: constat eniz ꝙ res nō mouetur ad id qđ habet tanqꝫ partem. Sed formam ꝛ materiam habēt que mouentur tanqꝫ partes ipsorum. ¶ Adhuc autem locus habet sex differentias. s. sursum ꝛ deorsum: ꝛ alias ad quas eē motus: sed forma ꝛ materia nihil horum habet: ergo forma ꝛ materia nō sunt locus. ¶ Adhuc autez sequitur si materia ꝛ forma sunt locus: ꝙ locus sit in seipso hoc modo ꝙ locus erit in loco: ꝛ ꝙ loci erit locus. Locus enim debetur rei que mouetur sm rem: sed materia ꝛ forma mouentur sm rem quando corpus compositum ex materia ꝛ forma mouetur. ergo materia ꝛ forma sunt in loco. Si ergo sint loca siue ambo: siue alterum illorum sequitur ꝙ locus mouetur: ꝛ ꝙ loci erit loc⁹. Si autez quis obijciat dicens ꝙ id qđ mouetur per se est corpus compositum: ꝛ per accidens mouetur qđ mouetur motu illius sicut forma ꝛ materia: ꝛ non eē inconueniens ꝙ id qđ per accidens mouetur ꝛ per accidens sit in loco: ꝛ tūc nō sequitur ex illa ratiōe ꝙ loci sit locus nisi per accidēs: ꝛ hoc non est inconueniens. ¶ Respondet Alexan. peripathetic⁹ ꝙ sequitur ex illa ratione loci esse locum per se: qa illa ratio est contra positionem magis inducta ꝙ contra rem. Si enim detur forma vel materia esse locus oportet ꝙ conueniat eis ratio loci que eē equalē esse loco ergo materia ꝛ forma sūt equalia corpori qđ mouetur: ergo debetur eis locus equalis corpori qđ mouetur: ꝛ sic loci esset locus per se: ꝛ in hoc bene dixit Alexā. Auer. autem dicit ꝙ in veritate ex ista ratione non sequitur nisi ꝙ locus sit locus per accidens: sed tamen id qđ eē per accidens est duobus modis. Eē enim aliqđ per accidēs rarum ꝛ ex illo nō pōt probari aliquid tanqꝫ ex eo qđ est per se: aliud autem per accidens est semper ꝛ ex tali concluditur: sicut ex eo qđ eē per se: qa est conuertibile sicut causa. tale autem eē loci esse locum si locus est forma vel materia tunc enim semper ruz remota mouetur locus ꝛ semper erit locus per accidens loci per se. ¶ Hoc autem sm rei veritatem non conuenit: qa sm rei veritatem locus non mouetur motu locali semper: sed aliquando. s. quando locus est sicut vas eius motu mouetur id qđ est in vase: et sm hoc vltimus huius rationis est ꝙ si locus est materia vel forma ꝙ tunc loci per se semper erit locus per accidēs. hoc autem non est verū. ¶ Amplius si locus est materia vel forma tunc locus perditur ꝛ corrumpitur corruptione locati. sicut ex aere fit aqua: tunc enim forma corrumpitur sm eē et perditur: similiter autem ꝛ materia corrumpitur inquantū eē sub forma: qa diuersa efficitur sm speciem ꝛ formam: sꝫ locus non corrūpitur corruptiōe locati ergo locus neqꝫ species neqꝫ materia est. ¶ Hec igitur sūt dicta vt sciamus ex quibus rationibus probatur ꝙ locus est aliquid: ꝛ ex qbus rationibus dubitatur que sit substantia ipsius.

T. t. cō. 19.

Tex. t. c. 20.

Rāsio Alexādri qua ꝑdicat Cōmētator hic.

Tex. t. cō. 21.

T. t. cō. 22.

¶ Cap. 6m. De octo modis quibus diuiditur vnum esse in alio: ꝛ vtrum in octauo modo cōuenit aliquid esse in seipso: ꝛ de solutionibus ipsorum contra ipsum.

T. t. cō. 23.

Tex. t. cō. 24.

Post hec Autez vt melius intelligamus qualiter aliquid dicitur esse in aliquo sicut in loco: accipiendum est per distinctionez: quot modis dicitur aliquid esse in aliquo. Octo enim modis dicitur aliquid esse in alio. ¶ Quorum vnus primus est: sicut dicitur digitus eē in manu ꝛ vniuersaliter sicut pars integralis in suo toto. Secūdo autem modo sicut dicitur totum in partibus per modum conuersum ad modum primum: totum enim vniuēr sumptuz non est ꝑter partes. Tertio modo dicitur sicut homo in animali: ꝛ vniuersaliter loquendo sicut species in genere. Quarto per modum conuersum illi: ꝛ dicitur sicut genus in specie: ꝛ essentialiter sicut id qđ est pars essentialis speciei in diffinitione speciei: partes enim spēi sunt genus ꝛ differentia. Quinto sicut sanitas in complexione calidorum ꝛ frigidorum: ꝛ vniuersaliter loquēdo sicut forma in materia: ꝛ omnes isti quinque modi sciūtur ex comparatione ad id cuius est forma: ꝛ ecōuerso.

uerso. Forma enim aut est rei aut rationis: que tamen est abstracta de re ⁊ siquidem est res: aut comparatur ad materiam simpliciter: aut ad materiam sub diuersitate partiũ existentem: ⁊ si cõparatur ad mãꝫ simpliciter tunc est quintus modus ⁊ ille non cõuertitur: q2 nõ est aliquo modo mã in forma: cum materia sit id qđ substat: forma autez qualitas substantialis vel accidentalis sicut in primo libro diximus. Si autem cõparatur ad materiam sub diuersitate partiuꝫ existẽtem tunc est modus primus ⁊ secundus: quoniam ille modus cõuertitur: quoniam sicut totuꝫ vnit partes ita partes dant integrale cõplementum toti. Si autẽ est forma fm rõnem que predicabilis est: tunc est modus tertius ⁊ quartus: q2 sicut spẽs est in habitu generis: ⁊ ita etiam genus fꝫ esse in spẽbus determinationem accipit in illis. Sext⁹ modus est non proprius ⁊ quasi dicitur fm metaphoraꝫ qui est sicut regimen ⁊ gubernacio grecorum existit in rege grecorum: ⁊ vniuersalr loquendo sicut aliquid est in sua cã mouẽte ⁊ efficiente. Et hic modus est duplex: aliquãdo eniꝫ mouens est intrinsecũ: ⁊ aliquãdo extrinsecũ quãdo est extrinsecuꝫ tunc dicitur esse in loco: q2 est ex eius potestate: sicut dr̃ salus infirmi in medico: aliqñ est intrinsecuꝫ quando .s. forma est motor fm locuꝫ sicut aĩa in corpore: ⁊ deus in mũdo: ⁊ tunc id qđ dicitur inesse est regẽs ⁊ mouens ⁊ continens: ⁊ id cui dicitur inesse est cõtentum motum ⁊ rectuꝫ. Septimo modo dicit̃ esse aliquid in alio sicut in optimo: ⁊ vniuśr loquendo sicut dicitur esse id qđ est ad finem in suo fine: ⁊ iste modus magis est vicinus illi quo aliquid dicitur esse in loco ꝙ ille qui precessit imediate. ¶ Oct̃ autẽ magis ꝓprie oĩbus dicitur esse aliqd in aliquo est: sicut dicit̃ esse aliquid in vase: ⁊ vniuersalr loquendo dicit̃ locatuꝫ in loco. Inter oẽs autem modos istos nullus est qđeꝫ similis ei qui dicit̃ hic. s. quo locatum dicitur esse in loco: sicut ille dicit̃ qui est sicut res est in vase: q2 sicut diximus supra non differt ab eo quo res dicitur esse in loco nisi in hoc ꝙ vas est sicut locus mobilis: ⁊ locus est sicut vas imobile. Inter alios autẽ .7. modos propinquior est quo dicit̃ forma esse in materia: q2 infra ostẽdemus ꝙ locus se habet ad locatuꝫ sicut forma ad materiã: post hunc autẽ propinquior ⁊ similior principali est sicut dicitur pars in toto: q2 nos ostendemus ꝙ locus ⁊ locatum se habent sicut pars ⁊ totum. Et post illos similior est ille qui dicitur esse particulare in vniuŕli: q2 particulare est sić quedam pars. Et alij tñ fm metaphoram: iꝫ enim locus sit finis quidã non tamẽ est fm optimuꝫ: vnde proprius modus quo aliquid dicitur eẽ in aliquo: est sicut in vase vel sicut in loco: ⁊ omnes illi dicũtur per similitudinẽ vel per metaphoram ad illum. ¶ Dubitabit itaqꝫ aliquis vtruꝫ fm vltimũ istorum modorum vnum ⁊ idem aliqd ꝯuenit esse in seipso: aut nihil: sed omnia aut nusqꝫ sunt: aut sũt in alijs a seipsis. ¶ Ad hoc autẽ soluitur ꝙ dupl̃r aliquid dicitur esse in alio. Aut enim dicit̃ esse in alio fm se aut fm alterum: qđ tamen inest ei: sicut cuꝫ partes alique sint totius ⁊ conuenit totum denominari ab vna suarum partium: id qđ inest parti cõuenit fm alterum inesse sibi: q2 totum denominat̃ a parte: ⁊ totum est in partibus: ⁊ econuerso: ⁊ ideo dicet̃ totum esse in seipso. Denominatur autez totum fm partes. sicut tot⁹ homo dicit̃ albus ꝓpter corpus album: ⁊ corpus dicitur albũ: quia superficies alba est. Similr̃ totus homo dicitur sciẽs q2 rationatiuum eius est sciens: ⁊ ideo cum hõ ⁊ albuꝫ sint idem: ⁊ album inest homini: conuenit album inesse sibi non per se sed per alterum a quo totum denominatur. Silr̃ est de amphora vini: hoc enim simul totum potest accipi ꝓ vno toto qđ cõstituitur ex vino ⁊ amphora sicut vsitate cõsueuimus dicere ille habet .10. dolia: ⁊ intelligimus ꝙ sint .10. dolia vini: q2 lꝫ forte centum habeat dolia vacua tamen quis interrogatus quot habet dolia in cellario suo dicit .10. vsitate enim dolium vel amphora consueuit accipi pro dolio pleno vino. sic ergo totum compositum ex dolio ⁊ vino nominatur nomine dolij vel amphore: qđ tamẽ istius toti⁹ pars est. ¶ Si autem queramus ab aliquo in quo sunt dolia vini. dicit ꝙ in vasis suis: q2 dolium accipit pro vino mensurato per doliũ: ⁊ hoc dicit esse in dolijs que sunt vasa: et iste modus magis vsitatus est minoꝝ vasorum nominib⁹. ¶ Cõsueuimus enim dicere ꝙ potator vini bibit tria sextaria vini: cum tamen sciamus ꝙ ipse non bibit vasa tria. sed vinũ qđ per vas est mensuratum: vnde vinum denominatur nomine vasis. Cum ergo tñ vinum sit in sextario dicim⁹ sextarium vini esse in sextario: ⁊ ita idem fm aliud non fm seipꝫ dicitur esse in seipso. ¶ Mensura autem qualis apud nos est sextarius: vel quartale: vel cyphus fuit apud antiquos amphora: ⁊ ideo amphora fm se sumpta non est in seipsa neqꝫ vinum fm se sumptum est in seipso sed amphora vini erit in seipsa quodãmodo: q2 illud qđ est mensuratum per amphoram ⁊ ipsa amphora cui inest vinuꝫ vtraqꝫ sunt partes pleni eiusdẽ ⁊ mensurati qđ dicit̃ vini amphora: ⁊ si querit̃ quantum de vino est in amphora: dicimus qñ vini amphora est in amphora. ¶ Et ita idẽ fm alterũ dicit̃ eẽ in seipso. Primũ autem ⁊ principaliter nõ cõuenit ideꝫ esse in seipso. Et huius exẽplum est qđ diximus prius: quoniã albũ est in corpore eo ꝙ superficies que disponitur albedine est in corpore: ⁊ totus hõ dicitur albus albedine partis: ⁊ cũ albũ sic idẽ subiecto homini ꝯcedit̃ per alterum ⁊ nõ per se q2 albũ sit in seipso. Silr̃ sciẽtia est in aĩa: q2 rõ disposita est fm sciẽtiam: ⁊ fm has partes denoĩationes sunt totius: cũ tñ pres sint sicut pater in hoĩe qui gratia istaꝝ partiũ dicit̃ albus et sciens: eodẽ autẽ modo ⁊ amphora ⁊ vinũ quãdo sunt diuisa seorsum: ⁊ vinũ non est mẽsuratum per amphorã. tũc non sunt partes adinuicẽ vt dicat̃ amphora vini vinũ: sed tunc dicit̃ simpliciter vinũ. Sed cũ sunt simul ⁊ sunt mẽsurata vina per amphorã tunc sunt ambo vno nomine noiata qđ est amphora: ⁊ neutrum tunc est in se diuisum. Et cuꝫ sint partes eiusdem pleni: tunc erit quodãmodo in seipso: q2 totuꝫ plenum dicit̃ amphora vini: ⁊ item in pars eius dicitur amphora vini: eo ꝙ vinum mensuratũ per amphoram dicitur vini amphora: ⁊ ideo vere dicimus ꝙ iste bibit amphoram vini: ⁊ hoc modo amphora vini est in amphora vini. Et repetemus huiusmodi exemplum supra inductum de hoc qđ est albuꝫ in homine: q2 in corpore est: ⁊ est in corpore quia in superficie. In hac autem non amplius fm aliud: sed potius dicitur inesse ipsi: ⁊ lꝫ hoc modo dicatur idem esse in seipso: tamen ista sunt altera fm speciem: ⁊ alteram naturam habet vtrũqꝫ ⁊ alteram potentiam: q2 superficies est vnuꝫ specie ⁊ natura ⁊ potentia: album autem aliud specie ⁊ natura ⁊ potẽtia ab illo: ⁊ similiter est de vino ⁊ amphora. ¶ Sicut autẽ diximus de modo quo aliquid est in aliquo sicut in vase qđ primo ⁊ principaliter fm modum illum nihil dicit̃ esse in seipso: ita etiam inductione considerantibus apparet ꝙ non est aliquid in seipso fm aliquem modum prius determinatum. ¶ Per rõnem etiam diffinitiuam patet ꝙ nõ est aliquid in seipso eo modo quo dicitur aliquid esse in alio sicut in vase: quia oporteret vtraqꝫ vtrunqꝫ esse per diffinitionem. Oporteret enim ꝙ amphora esset vinum ⁊ amphora: ⁊ vinum esset amphora ⁊ vinum: si vere primo ⁊ per se contingeret idem esse in seipso: ergo si contingeret ꝙ esset in altero tris maxime ⁊ primo: tunc amphora caperet vinum: nõ fm qđ quidem diffinitur vt vas per modum continentis et mensurantis capiens vinuꝫ: sed potius prout ipsa est vinũ: quia diffinitio sua est diffinitio vini: ⁊ econuerso: sicut dicit hypothesis: oportet vinum esset in amphora per diffinitionẽ ꝓpriam: prout liquor contentus ⁊ mensuratus ab amphora: sed potius per hoc ꝙ idem esset amphore: q2 vna dicit̃ esse diffinitio vini ⁊ amphore. Cuꝫ igitur hec omnia falsa sint: constat ꝙ amphora accipit vinum per hoc ꝙ hꝫ diffõnez diuersam a vino ⁊ non fm ꝙ ipsa vinuꝫ esse dicit̃: ⁊ per hoc ꝙ vna dicitur diffinicio esse vtriusqꝫ: ⁊ ideo capit vinum ꝓut ipsa est diffinita vt vas: ⁊ illud vt liquor cõtentus in vase ⁊ vinum capitur ab amphora per diffinitionem ꝓpriam vini inquantum est vinum: q2 sic liquor contentus in vase ⁊ non capitur ab ipsa inquantum vinũ est amphora. ¶ Quin igit̃ diuerse diffinitiones vini sunt ⁊ amphore. Manifestum est igitur ꝙ vtrũqꝫ istoꝝ est alterum ab altero fm esse: alia nãqꝫ est diffinitio ei⁹ qđ est sicut in quo est vt in vase: ⁊ alia eius qđ est sicut ꝙ est in alio ergo neutrum est in se primo ⁊ per se. At vo neqꝫ fm accidens conuenit idem esse in seipso fm istum modum quo dr̃ aliqd esse in alio sicut in vase. ¶ Det̃ enim ꝙ contingat idem esse in seipso per accidens ⁊ nõ fm aliud: sed ꝙ idem sit in seipso: tunc sequitur duo corpora eẽ in eodem loco: q2 tunc amphora in propria diffinitiõe sumpta erit in seipsa per accidens: ⁊ iterum vinuꝫ erit in eadẽ:

Tex. c. c. 24.

Tex. c. c. 25.

Tex. c. c. 26.

Tex. c. c. 27.

⁊ sic in eodem loco erit amphora ⁊ vinum: q2 illud cuius natura ⁊ ratio est esse receptiuum conuenit esse in seipso: ⁊ insuper illud minus ipsum est receptiuum: sic est vinū si vini amphora receptiua esse dicatur: ⁊ hoc est īpossibile: qa duo corpora non possunt esse in eodem loco: neqꝫ per se neqꝫ per alteruz. Qđ igitur impossibile sit aliquid esse in seipso per seipꝫ manifestum est. ¶ Ex dictis autem habitis non est difficile soluere id qđ opposuit Zeno destruens locum ⁊ dicens ꝙ omne qđ est in loco est: ergo si locus est in loco est: ⁊ ille iterū in loco ⁊ ita in infinitum abibit. Cū eni dicit Zeno ꝙ omne qđ est in loco est: falsum dicit: cum dicit locū aliquid esse: verum dicit: ⁊ cum dicit in alio esse: verum dicit: sed non est in alio sicut in loco: sed in alio sicut sanitas est in cōtēperantia calidi ⁊ frigidi que est sicut habitus in equalitate cōplexionis: ⁊ est in aliquo sicut color in corpore qui est i eo sicut passio est in subiecto: ⁊ vniuersaliter loquēdo sicut forma est in materia: ⁊ ita locus est in alio sicut terminus ⁊ superficies est in corpore per superficiem terminato. ¶ Hec autē solutio absqꝫ dubio soluit obiectionem Zenonis per hoc ꝙ peripathetici dicunt locum esse superficiem corporis que corpꝰ locatum continet ⁊ includit. Sed si locus dicatur esse spatiuꝫ qđ est inter extrema vasis vel superficiei: impossibile est euadere obiectionem Zenonis qđ sic patet: q2 fm hoc id qđ recipit corpus locatum in se distantia est que est iter extrema: ⁊ cum omne corpus sit in tali distantia oportet ꝙ omne corpus sit in loco: ⁊ tamen iterum distantia necesse est habere aliquā distantiam inter extrema aliqua: oportet ꝙ extra locum ⁊ circa locum sit corpus: ⁊ sic in infinitum procedet de necessitate: ⁊ hoc inferius magis declarabitur. ¶ Sꝫ Peripathetici non hac via processerunt sed dixerunt locum eē superficiem includētis corporis: ⁊ non omne corpus esse in loco: qa non omne corpus habet aliquid extra se cōtinēs: ⁊ dixerunt etiam ꝙ ea que sunt in loco non vna ⁊ eadem ratiōe loci sunt in loco. Et hec omnia inferius manifesta erūt. Similiter autem ex dictis soluitur qđ obiectum est de materia ⁊ forma. ¶ Cōstat enim ꝙ habitudo loci ad locatuꝫ est habitudo vasis ad id qđ est in vase. Uas autē nihil est eius qđ est in vase neqꝫ enim est materia eius: neqꝫ forma: neqꝫ pars: neqꝫ accidens eius. Forma autem ⁊ materia aliquid sunt eius quorum sunt materia ⁊ forma: ergo forma ⁊ materia nō sunt locus sed res locate. Hec igitur dicta sunt de his que alij circa locum obiecerunt.

Tex. c. 28.

Tex. c. 29.

¶ Cap. 7m. De quinque que sunt in loco fm seipsum que sunt continue esse equale locato separari ab ipso cuius sunt differentie sursum ⁊ deorsum ad qđ mouetur locatio.

Tex. c. 30.

Quid autē forte sit locus fiet vtiqꝫ manifestum si acceperimus ea que insunt ei fm se: ex illis enim sciemus naturaꝫ ⁊ quidditatem: ⁊ vim loci naturalis: sed non omnis locus vulgariter sumptus hꝫ ea. ¶ Accipiamus igitur prius anteqꝫ determinemus quid sic locus que cūqꝫ vere videntur inesse fm ipsuꝫ ei. Est autem dignum visum omnibus ꝙ locus ꝯtinet illud cuius est locus: ⁊ nihil est eius: cōtinet enim extrinsecus sicut supficies exterior ad quā finitur quantitas locati: ⁊ cuꝫ nihil sit locati per hoc differe a figura ⁊ forma locati que aliquid est eius qa lꝫ quantitas locati finiatur ad figuram ipsius ⁊ ad formam que cōtinet locatum: tamē forma ⁊ figura est aliqd ipsius. ¶ Amplius autē qđ est 2m inter ea que cōueniūt luco proprio est ꝙ sit equale locato hoc modo equalitatis ꝙ nec maior nec mior sit locus corpore qđ icludit. Et lꝫ in hoc videatur conuenire cum inani siue vacuo: nō tamē cōuenit qa vacuuꝫ nō est: ⁊ ideo nec equale nec inequale est locato. ¶ Est autē hic accipienda equalitas fm extensionē: qa locus proprius non extendit extra quantitatē locati lꝫ non sit equalis fm oēm dimensionem: qa locus non habet tres dimensiones vel duas. Uel possem dicere ꝙ locus habet tres dimensiones quodāmodo: qa dupliciter habentur dimēsiones. s. fm essentiam: ⁊ fm effectū. fm essentiam quidem habet locus fm latitudinem ⁊ lōgitudineꝫ. Quia autē locus est verissime continens effectum: ⁊ ideo autē cōtinentie causa in eo qđ est locatuꝫ. Omnis autēꝫ ꝯtinentia loci per effectū finitur ad centrum locati: ideo continentia loci est fm ꝓfundum: qa pertingit vsqꝫ ad locati centruꝫ: ⁊ sic possumus dicere ꝙ locus est equalis locato. Sed due dimensiones erūt in eo fm essentiaꝫ: ⁊ tertia erit quantitas effectus eius quā continendo imprimit in substantiam locati. ¶ Adhuc autē tertium conueniens est loco non deficere vnicuiqꝫ locato: ⁊ tamen separabile esse a quolibet. Omne enim locatuꝫ in loco est: ⁊ locus non excedit ipm: ⁊ tamen separabile est a quolibet sicut materia non deficit forme: ⁊ tamē separabilis est a qualibet forma. Sed tamen locus materia non est: qa separatio forme a materia quedam corruptio est vtriusqꝫ: sꝫ separatio loci a locato non est corruptio loci vel locati: sicut supra ostendimus. Quartum autē qđ ꝯuenit loco est habere differentias positionis que sunt sursum ⁊ deorsum: q2 ille sunt fm motum naturalem distincte: lꝫ ille quatuor non inueniantur nisi in corporibus animatis: vt supra diximus. Quinta autem ⁊ vltima ꝯditio vel ꝓprietas conueniens loco est ꝙ ad ꝓprium locuꝫ fertur ⁊ manet in ipso vnūquodqꝫ corporum que naturalem habent motum: ⁊ motus ⁊ quies sunt sursum vel deorsum quia elementorum duo feruntur sursum ⁊ duo deorsum.

¶ Cap. 8m. Que sit diffinitio pulcherrima: ⁊ qualiter inueniatur loci diffinicio ex dictis loci proprietatibus.

Tex. c. 31.

His autē suppositis oportet ꝯsiderare ea que reliqua sunt: sicut est diffinitio loci ⁊ solutiones dubitationum inductauꝫ de ipso: sed oportet preintelligere qualis diffinitio debeat inquiri de loco. ¶ Oportet enim nostram intentioneꝫ talem fieri vt ex diffinitione inuestiganda reddatur quideꝫ quid sit locus fm substantiam: ⁊ per eādem diffinitionē soluantur quecunqꝫ sunt opposita de ipso: ⁊ ex eadem manifeste fiant ⁊ proprietates que insunt ei. ¶ Amplius autēꝫ ꝙ et discolie est. i. ꝯtradictionis ⁊ difficultatis causa ex ipsa sciātur ⁊ manifesta fiant ea que opponuntur a discolis circa locum: hoc enim modo pulcherrime demōstratur vnūquodqꝫ. Si enim aliqua diffinitio assignetur ex qua non possunt omnia ista declarari: aut inutilis est. aut insufficiens: ⁊ hoc precipue in physicis vbi cause diffinitionem rei ingrediuntur. Hoc autē proposito incipiemus venari diffinitioneꝫ talem loci ex prelibatis proprietatibus. ¶ Primum qdeꝫ igitur oportet intelligere ꝙ locus non quereretur nisi est motus: lꝫ enim corpora physica quiescant in proprijs locis: nō ita tamen scitur locus ex quiete sicut ex motu: qa motus est sicut habitus: ⁊ quies est sicut priuatio per habitum autem cognoscitur priuatio: ⁊ ideo si aliquo modo cognoscitur locus per quietem: oportet tamē ꝙ illius cognitionis principium sit a motu: ꝓpter enim motuꝫ localem etiam celum a quibusdam maxime putatur in loco esse. Celum enim habet motuꝫ localem per se: ⁊ non est verum qđ dicunt qdam ꝙ non moueatur nisi fm situm. habet enim motum fm sitū in partibus: qa partes sue in motu renouant situm: sed habet motum localem eo ꝙ circa locum mouetur. Et non approbamus sententiam eorum qui dicunt ꝙ mouetur fm partes ⁊ non fm totum. Totū enim non est extra partes: ⁊ ideo qđ fm omnes partes mouet: fm totum etiā mouetur. ⁊ huiusmodi inferius dicemus causaꝫ ⁊ declarationem. Motꝰ autem per quem scietur locus est duplex. s. loci mutatio: aut fm augmentum ⁊ decrementū qđ est in quantitate loci enī mutatio indicat locum ex quo ⁊ ad quem si est recta. vel locum circa quem si est circularis. Id autēꝫ qđ augetur crescit in maiorem locum: ⁊ id qđ minuitur decrescit in minorem. Similr autem mobile qđ mouetur actu indicat locum esse duplex. quoddā enim est mobile per seipsum: ⁊ quoddā per aliud: ⁊ illud quideꝫ qđ est mobile per aliud: adhuc vlteriꝰ est duorum modorum: quoddam eniꝫ sic est mobile per aliud ꝙ contingit aliquando per seipsuꝫ moueri sicut digitus in manu. ⁊ vniusꝰ pars in toto: hec enim cum separantur ab his quorum partes sunt: ⁊ efficiuntur actu per seipsa distincta: tunc per se moueri possunt: quedam autem sic sunt mobilia per aliud ꝙ nunqꝫ ei ꝯuenit per se moueri ⁊ illa sunt inseparabilia ab his in quibus sunt: sicut sunt forme ⁊ accidentia in corporibus motis vt albedo ⁊ scientia: hec enim sua non transmutant locum: nisi per illa in qbus sunt. His itaqꝫ habitis inuestigabimus vnum eoruꝫ que intrant in diffinitionem loci qđ est esse equale locato. ¶ Quoniam autem aliquid

Nota ꝯditiones registas ad diffinitiones datas gdiditatem.

Tex. c. 32.

Tex. c. 33.

quidā esse in loco cōmuni dicimus q̄a est in celo: ⁊ hoc q̄z est in aere: ⁊ aer est in celo ⁊ in aere dicimus ipm̄ esse nō omni: sed ꝑpter ultimum aeris qđ est superficies ꝯcaua aeris ꝯtinens locatum: manifestuz est ꝙ nihil est in loco cōmuni nisi ratione loci ꝓprij. Si enim totus aer esset locus: tunc locus non esset equalis locato: igit̄ videtur ꝙ locus sit aliquid huius primū ⁊ ꝯtinens proximum cum actu sit diuisuz ⁊ diuersum ab essentia locati: q̄a aliter esset forma vel figura locati: vt supra ostendimus. ¶ Cuz autem ꝯtinens primuz ⁊ proximum non diuisuz ⁊ distinctum est a locato: sed ꝯtinuum ei tunc non dicitur in eo esse sicut in loco sed potius ipsuz cōtinens primuz ⁊ proximuz dicetur esse in cōtento sicut pars in toto: pars essentialis sicut terminus terminati continui pars est essentialis: hoc enim modo dicit̄ superficies intrinseca pars continui corporis: ⁊ linea pars superficiei ⁊ punctus linee pars. Cum autē sit diuisum ⁊ ꝯtactum habēs ad ipsum ꝯtentum esse ꝯtactus est in primo quodā siue primo: tangit̄ enī corpus ꝯtentum id qđ est continēs ipm̄ corp⁹ in primo occurrente sibi: ⁊ hoc est superficies cōcaua corporis ꝯtinentis. ⁊ tūc neq̄z pars est ipsius q̄a ꝯtingentia se diuersa sunt neq̄z distantia que est inter terminos superficiei cōtinentis est maior q̄z distātia que est inter terminos superficiei cōtente: sed eadē aliq̄ q̄z vna est: vnū enim bene dicit̄ sibi equale quando refert̄ ad diuersa sicut in geometricis solemus dicere ꝙ latus figure est aliquādo sibi equale. Ultimus enī sunt ꝯtingentia se in eodē qđ est distātia vna nūero existens que est inter terminos illaꝝ superficieꝝ. Cum aūt superficies ꝯtinens nō sit diuersa a ꝯtēto sed ꝯtinua sibi. tūc ꝯtentum non moueт̄ in illo qđ sibi est ꝯtinuum: sed potius moueт̄ cum illo sicut totum mouetur cū parte: ⁊ econuerso. Diuisum autē est ꝯtinens qđ est superficies exterior diuisa a cōtento ⁊ diuersa ab illo mobile nō sic mouetur q̄a contentū in ipsa moueт̄ siue illa siue vas sit siue sit locus imobilis: q̄a ⁊ si moueatur tamē nō mouetur necessario motu locali. Amplius quādo ꝯtinens nō est diuersum siue diuisuz: tunc dī esse in ꝯtento sicut est pars in toto: sicut visus in oculo qui est pars que nō pōt habere motum per se si diuidat̄ a toto. Cum autē diuisuz est ꝯtinens primum siue proximuz: tūc nō dicitur esse in ꝯtento: sed ecōuerso ꝯtentum in ipso: sicut aqua dī esse in cado vel in vrna: ⁊ vinū in cypho. Et hoc indicat diuersitas motus ipsoꝝ: q̄a manus cū corpore mouetur: ⁊ non de corpore ad corpus: aqua aūt moueт̄ in cado: ex de cado ad cadum. Iaz igitur ex his lz insufficiēter manifestuz est quid sit locus ex q̄busdaz diffinientib⁹ ipsuz: est enī locus ꝯtingens ⁊ ꝯtinens equale s̄m spatiuz ei qđ est in ipso: oportet autē scire ⁊ alias duas proprietates ⁊ differētias loci anteq̄z habeatur loci diffinitio propria.

¶ Cap. 9m. Qz locus neq̄z forma neq̄z materia est neq̄z spatiū intermediuz sed superficies continentis corporis.

Tex. c. c. 35.

Anteq̄z Loci cōpletam diffinitionem assignemus: opz adhuc nos ostendere ꝙ locus non est in alio genere q̄z ꝯtinentis termini: siue finis intrinseci ⁊ proximi: ⁊ hoc claruz erit cuz ostenderimus ꝙ locus non est in aliquo aliorū generum in q̄bus a q̄busdaz esse ponebatur. ¶ Fere enī si colligantur ea in q̄bus ponitur esse locus: tunc sunt quatuor. Dixi autē fere ꝓpter quosdaz qui locuz non dixeruz quatuor aliqđ: sed virtutem quandaz celestem esse dixerunt de quibus infra faciemus mētionē. Aut enī locus est forma aut materia aut spatium aut mediuz extremoꝝ: aut extrema ꝯtinentia si nullū dicatur spatiuz esse separatuz ⁊ diuersuz extra corporis illi⁹ magnitudinem qđ finitur ⁊ determinatur in loco. Qđ autē locum non ꝯtingat esse aliqđ primorum triuм manifestum erit ex dicendis. Forma enim videtur esse: eo ꝙ ꝯtinet siue etiaz figura: ostēdimus enī ꝙ in eodē videnт̄ eē: hoc est sīt̄ extrema ꝯcaua ꝯtinentis corporis ⁊ ꝯtenti ⁊ conuenerūt in hoc ꝙ vtraq̄z sunt termini finientes ꝯtētuz corpus ⁊ magnitudinē eius: lz nō sint eiusdez termini vt partes: q̄z species ⁊ forma sunt partes rei locate: locus autē est pars ꝯtinētis eo ꝙ sit superficies eius ꝯcaua que ambit locatū vt diximus: ⁊ sic patet ꝙ locus nō est forma. ¶ Opinio autez que dicit locum eē distātiaz inter mediū ⁊ extrema loci duplex est. Quidam enī dicebant hoc spatiuz semper eē plenū. sed separatū a quolibet corpore qđ suscipitur in ipso. Et q̄dam dicebant aliquādo esse vacuum: ita ꝙ nullū corpus est in ipso. ¶ Rōnes autem eoꝝ quibus ponebant huiusmodi spatiuz in tractatu de vacuo ponemus. Sed hic sufficit dicere ꝙ spatiū illud ponebant vt in ipso s̄m oēm dimensionez corpus locatum reciperet̄ ⁊ dicebant ipsuz esse separatū a quolibet corpore: ita ꝙ lōgitudo locati recipitur intra lōgitudinē illius spatij: ⁊ latitudo in latitudinem ⁊ ꝓfunduz in ꝓfundo. Et istas dimēsiones separatas in spatio esse dicebāt: ⁊ ideo longitudo ipsius est ipsa lōgitudo: ⁊ latitudo ipsa latitudo: ⁊ ꝓfundum dicat̄ esse ꝓfunditas s̄m se: q̄z nō sunt in aliquo corpore iste dimēsiōes ꝙ per eas lōguz ⁊ latuz ⁊ ꝓfunduz eē dicatur. ¶ Sic intellecta ista positione: sciendum ꝙ ex eo ꝙ videbant multotiens manēte ꝯtinēte loco ⁊ spatio ꝯtentuz diuisuz ⁊ diuersum ab ipso ⁊ in ipsuz mutari sicut aqua in vase mutat̄: ideo putabant ꝙ aliqđ spatiū medium eēt iter extrema vasis ⁊ loci preter spatiuz corporis cuius distātia q̄ntitatis que implet locū in quo s̄m lōgitudinez ⁊ ꝓfunditatem corporis dimensiōes recipiunт̄ ⁊ ex quo mutanт̄ q̄n mutanт̄ que mouenт̄ s̄m locum: hoc autē non est veꝝ sed potius inter terminos loci per mediuz incidit corpus vndiq̄z ꝯtigēs terminos loci ⁊ corpus locatum incidēs in locū est de numero eoꝝ que se sunt apta nata ꝯtingere: ⁊ ideo iter terminos loci nō est distātia nisi illa que est locati corporis. ¶ Si autē esset ibi esse aptū natum aliqđ spatiuz separatū ⁊ diuersuz a locato ⁊ manens in seipso cuz locati spatio intra terminos loci tunc oporteret ꝙ infiniti essent loci: ⁊ hoc tribus rōnibus. Una quidē est: q̄a cuz spatiuz illud sit separatū: ⁊ nō sit alicuius corporis ita se hz ad totuz sicut ad partes. Est autem locus totius per se vt dicitū: ergo locus erit per se partiū totius locati: q̄z si per accñs eēt partiuz hoc nō posset eē nisi q̄z ipm̄ eēt terminus vel dimēsio alicuius totius qđ nō est veꝝ: cum sit separatuz: ergo sicut locus totius est per se locati: ita est per se medietatū eius ⁊ partiz medietatū: ⁊ sic in infinitum: ergo in vno loco sunt infinita loca: ergo aliqđ est in actu infinitū. qđ superius iprobatū est: huiusmodi aūt exēplū est in aere ⁊ in aqua locatis. sicut enī quādā distātiam hūt totus aer ⁊ tota aq̄ i spatio sep̄ato p se: ita eādē p similez modū distātie in ptib⁹ spatij illi⁹ hēbūt ptes oēs i toto: q̄a respiciūt a ptibus spatij p se sic ⁊ totū ⁊ mouenт̄ a ptib⁹ spatij p se sic ⁊ totū i toto spatio: siue in toto vase: q̄a ēt s̄m vitatē nō sūt partes spatij sz separata spatia ifinita. ¶ Alia aūt rō est: q̄a dicat̄ totū spatiuz ita eē locus totius ꝙ partes nō sūt partiū nisi per accñs adhuc erūt infinita loca per accñs in vno: q̄a si vas moueat̄ in aliuz locū: ꝯstat ꝙ tunc moueт̄ spatiū p̄muz in ipso quo recipit in se aquā primā ⁊ iterum recipit in se spatiuz secūdi loci ⁊ partiū ipsius: ergo iaz sunt ibi duo spatia ⁊ totius ⁊ partiuz et in quo subijcienт̄ partes locati sicut in p̄mo spatio. Et si mouebitur ad tertiū locū: ⁊ iterum erunt ibi spatia tertij loci: ⁊ sic ibit in infinitū mutando locū ⁊ colligendo spatia in q̄bus locanт̄ totū ⁊ partes. ¶ Tertia rō est q̄a spatiū est in spatio. Si enim p̄dicto mō mutet̄ vas ⁊ locus s̄m spatiū erit in primo: ⁊ tertium: ⁊ quartum in scđo ⁊ p̄mo. ⁊ sic in infinituz: ergo cū hoc sit impossibile falsum est locū eē spatiū separatuz inter extrema loca. ¶ Simul aūt cum dictis ipossibilibus ois locus mutat̄ in locū: spatium enī vt dcm̄ est transfert̄ in spatiū: ⁊ sic erit loci locus: ⁊ multi loci in vno loco qđ est incōueniens. Oportet ergo ꝙ dicatur s̄m sniam veritatis ꝙ locus nō est spatium separatū: ⁊ ꝙ nō est alius totius ⁊ partis sed idē qui est totius per se est partis per aliū vt diximus: quis in quo moueт̄ totum per se: moueт̄ pars cū suo toto: ⁊ hoc ē etiā cum totum vas transmutat̄: ⁊ in ipso locatum mouetur ⁊ partes eius: q̄a aer ⁊ aqua motanт̄ motu eius in quo sūt: ⁊ partes eorum similr̄. Non enī retento loco priori veniunt vel fiunt in aliū locū qui sunt pars loci qui sit spatiuz vel locus totius spatij qđ est inter circūferentiam celi: sicut dixerunt illi qui dixerunt locum esse spatium. ¶ Materiā autez dicentes esse locum rationem acceperunt ad hoc ꝙ si locus consideraretur in quiescēte aliquo vase in quo manente fieret transmutatio eoꝝ que sunt in ipso: ⁊ ꝙ poneretur vas illud nō esse separatum sed ꝯtinuum ei qđ est in ipso. Sicut enim quando alterat̄ aliquid: hoc quidez nō est album: oliz autem erat nigrum: ⁊ nūc quidem durum: aliquādo autem molle fuit. ꝓpter qđ dicimus aliquid esse materiaz que ma

Tex. c. c. 34.

Tex. c. c. 36.

Tex. c. c. 37.

Tex. c. c. 38.

net vna numero in tali successione formarum: et sic locus materia videtur esse per similem huius phantasiam et apparentiam licet non sit verum. Quia in eodem vase si ponatur primo fuisse aqua et vas maneat imobile donec ex eo aspiret aqua et generetur inde aer: tunc nõ videtur differentia inter locum et materiam nisi quia quo ad materiam quae erat aqua modo est aer. Quo ad locum autem quia vbi nunc est aer fuit aqua: et tunc in loco nihil elementorum est maior similitudo: quia in illa fit generatio et corruptio elementorum loco et materia manentibus transmutatis: et ideo locus et materia idem esse videbantur: hoc autem non est verum quia sicut dictum est in prioribus quia materia neque divisa est a re nec continet eam: locus autem vtrumque istorum habet.

Tex. c. cõ. 39.

Si ergo nullum trium est locus scilicet neque forma: neque materia: neque spatium aliquod separatum aliterum preter id quod est rei locate distantia necesse est quod locus sit reliquum ex quatuor supra nominatis hoc est terminum: sive superficiem corporis continentis. Dico autem contentum in loco corpus quod movetur secundum loci mutationem in qua est totum mobile transmutat locum hoc autem est loci mutatio recta que sola proprie loci mutatio vocatur.

Cap. 10m. Quare difficile est tradere de loco: et est in ipso digressio declarans sententiam Epicureorum et Peripatheticorum de substantia et natura loci.

Tex. c. c. 40.

Ex dictis autem manifestum est quod aliquid magnum est et difficile accipere quid sit locus propter dictas loci similitudines ad tria que dicta sunt. Apparet enim materia et forma et ideo Hesiodiste dixerunt ipsum esse materiam: et quidam dixerunt ipsum esse formam. Epicurei autem dixerunt ipsum esse spatium intermedium extremorum loci. Et quidem propter id quod transmutatio eius quod movetur secundum locum fit in vase quiescenti et manenti propter hoc videtur eis contingere quod sit spatium aliquod separatum in loco et vase quod aliud est a motis magnitudinibus in quo magnitudines eorum que moventur recipiuntur et locantur: vnde habuisset remedium aliquod error si fuissent imaginati extrema vasis corrumpi. Si enim spatium fuisset locus tunc oporteret quod aqua in vase adhuc contineretur post corruptionem superficiei vasis: et hoc ad sensum patet esse falsum: et ideo hoc fuisset remedium erroris eorum. Aliud autem remedium fuisset si imaginati fuissent motum colüne: hoc enim quia non est concava sicut vas non ita videtur habere spatium separatum sicut vas concavum. Apud rudes enim epicureorum multum profecit ad assertionem vacui: hoc quod aer eis incorporeus videbatur esse: propter hoc enim quia cum vas erat aere plenum videbatur eis esse vacuum: et ideo non solum terminos vasis: sed spatium intermedium quod aer accipiebat locum esse dicebant tamquam vacuum. Subtiliores autem alias habebant rationes que erant precipue quatuor.

Quatuor rationes Epicureorum.

Prima fuit quod corpori non debetur locus ratione sue superficiei: sed ratione corporis in quantum habet tres dimensiones. sed si superficies esset locus non contineretur corpus in loco nisi secundum superficiem ergo superficies includens non est locus: sed potius spatium separatum quod tres dimensiones habet. Secunda autem est quod locus est equalis locato: non autem sola superficies est equalis corpori habenti tres dimensiones: cum ergo sit locus separatus a re locata erit locus spatium separatum habens tres dimensiones. Tertia est quod particule loci et locati ad vnum terminum communem copulantur non est autem terminus communis nisi duarum distantiarum centrum. scilicet loci et locati: ergo locus est spatium sive distantia habens centrum cum quantitate locati: cum ergo locus sit separatus a locato oportet quod locus sit spatium separatum in quo recipitur res locata. Quarta est magis physica et est hoc si locus est superficies tunc quando corpus movetur ad locum movetur ad superficiem: et est idem motus ad locum qui est motus ad superficiem movetur autem corpus ad locum tamquam ad perficiens et salvans. ergo superficies est perficiens et salvans et hoc inconveniens videtur: quia superficies alterius corporis est quod habet quandoque contrarietatem cum corpore quod locatur in loco: et quod contrarium perficiat et salvet videtur impossibile. Addunt etiam quod si locus est superficies: tunc motus secundum superficiem est motus secundum locum. Cum autem lapis stat in aqua fluente: vel homo in vento variatur circa ipsum superficies aque et aeris. ergo movetur secundum locum quod falsum est cum stet imobilis. Hee rationes ex libris Epicureorum colliguntur et fuerunt ille precipue que induceban eos ad ponendum spatium intermedium extremorum loci esse locum. Sunt autem et alie adhuc que in tractatu de vacuo ponentur. Sicut autem diximus Epicureorum duplex fuit sententia de loco: quidam enim ponebant aliquod spatium esse inane: et aliqui plenum et de illis loquemur in primo tractatu de vacuo: quidam autem ponebant spatium illud semper esse plenum et separabile: tamen per successionem mobilium a quolibet corpore: et illorum sententia fuit probabilior: et habuit in se fere Achademicos omnes.

Epicureorum duplex fuit sententia de loco.

Sed Peripathetici is non placuit via ista: sed dicebant locum esse superficiem concavam corporis continentis. Dicebant enim quod omne generabile et corruptibile habet proprium locum sue generationis et alium sue corruptionis: et hoc ostendunt in animalium generatione quibus locus generationis est matrix. Et in plantarum generatione quibus locus generationis est terra: et sic est de omnibus elementis. eo quod in locis generationum suarum virtus celi est cum virtute elementi permixta formans et generans generatum. Si autem queratur quid sit hic in elementis patet manifeste quod apertius est in elementis quam in elementatis: quia ignis non perficitur in specie nisi in concavo orbis lune: et aqua non nisi in concavo aeris: et videmus expresse quod motus ad locum vnitus est mobili datur a generante ipsum: quia quantum dat ei de specie et forma levis vel gravis tantum dat ei de contingentibus formam que sunt motus et locus ad quem est motus: ex quo etiam patet quod locus debetur rei gratia forme et non materie. Forme autem variatio variat locum et non materie: est ergo sententia Peripatheticorum quod cum virtus celestis in omnibus sit formans et generans elementa et elementata que proprie sunt in loco: sicut inferius declarabimus et formans et perficiens necesse est esse distinctum a formato et perfecto: necesse est quod illa virtus sit diffusa sicut in subiecto in eo quod tangit prime formatum et perfectum. Est autem hec superficies concava corporis superioris quod ambit locatum: ergo in hac superficie diffunditur virtus illa: et ideo concavum lune et orbis est formativum et perfectivum materie in speciem ignis: et concavum ignis formativum et perfectivum est materie in speciem aeris: et sic fit descensus in elementis et elementatis. Ex hoc patet intellectus vbi Porphyrii peripathetici qui dicit quod locus est principium generationis quemadmodum pater. Quod autem sic sit vt dictum est patet ex hoc quod Aristo. dicit quod omne agens est tangens: non autem dubium est quin generatio et perfectio generabilium et corporum ad aliquod agens reducatur: oportet ergo quod illud tangat ea: non autem tangit nisi concava superficies in qua sunt: est ergo illa formans salvans et perficiens ea que formantur salvantur et perficiuntur.

Nota quomodo verificatur dictum Porphyrii dicentis locum esse generationis principium quemadmodum et patrem.

Quod autem verum sit hoc patet adhuc ex his que alii de loco dixerunt. Quidam enim dixerunt quod locus est corpus continentis cum determinata a celo distantia: et distantia non esset eis opus nisi viderent quod locus a virtute in se diffusa celesti haberet virtutem formandi et salvandi et perficiendi ea que sunt in ipso. Alii dicebant quod locus est superficies concava corporis continentis cuius basis et summitas est lux orbis: intelligentes per lucem virtutem celestem dictam loco infusam. Et hoc forte fuit causa quod Hesiodus dixit loci virtutem mirabilem: et habere se per modum principii ad alias creaturas quas fecit creator mundi.

Solutio ad rationes epicureorum.

His probatis secundum Peripatheticos de facili solvuntur questiones predictorum Epicureorum. Dicemus enim ad primum quod corpus locatum gratia sui totius est in loco: sed tamen virtus loci coniungitur ei primo per superficiem et per superficiem diffunditur in toto locato. et huiusmodi causam dicit Avicenna esse insufficientia quia licet toti corpori dicamus deberi locum tamen locus non datur ei nisi vt contingens et continens sicut iam dictum est. Contactus autem non est nisi in vltimo quod est superficies: et ideo locus non continet prime nisi per superficiem: non autem tangit superficiem propter superficiem: sed tangit superficiem propter totum corpus. Ad rationem autem secundam iam ante dedimus solutionem quare locus est equalis locato: possumus autem hoc dicere quod vna distantia est loci et locati: sed sunt duo termini: locus enim est illius distantie terminus extrinsecus non essentialis et figura et superficies locati est eiusdem distantie terminus intrinsecus essentialis: et sic eadem est distantia loci et locati: et sic ad quemcunque terminum copulentur particule distantie illius vt terminum essentialem ad eundem copulantur particule loci sicut ad terminum extrinsecum non essentialem: et sic equantur: et sic patet solutio rationis tertio inducte. Ad hoc autem quod quarto inducit dicendum est quod non est motus ad locum prout est superficies sola: sed prout habet potentiam activam et perfectivam locati sicut in principio huius tractatus ostendimus: et hec potentia est a virtute celesti loco infusa. Ex id quod obiiciunt quod hec superficies est contrarii corporis et motus contrarii

rrarij nõ est ad 2rium corpus dicẽdũ ꝙ lʒ sit contrarij corporis: tñ nõ moueť ad ipsũ tanꝗ̃ ad 2riuʒ corpus: qđ sic pʒ: 2stat enim ꝙ virtutes formatiue ꝛ saluatiue elemẽtoꝝ terminate sunt ꝛ vltra terminum ꝓportionate distantie a primo formante nõ extẽdũtur: ꝛ ideo cũ per motũ ꝛ lumẽ celestis corporis mã elemẽtoꝝ ꝛ calefiat ꝛ rarefiat: ita virtꝰ nõ est infinita: finiť ergo in aliquo. Cõstat autẽ ꝙ nõ ꝓtendiť vltra sphm suã qđ est ignis: eo ꝙ nulla virtus vltra sphm propriã ꝓtendiť. finiť ergo in vltimo ignis. Est aũt hec superficies 2caua ignis: ergo in illo finiť ita ꝙ nihil sub ipso formatur in genere illo: opʒ ergo ꝙ ibi icipiat virtus formans aerẽ: illã enim quãcũest de pmo formãte opʒ eẽ extra aereʒ: sicut supius mõstrauimus. ergo ibi erit virtus formãs aerẽ nec est icõueniens duas virtutes eẽ in eodẽ vltimo: vnã sic deficientẽ ꝛ determinatã: aliam sicut perficiẽtẽ ꝛ agẽtem ꝛ icipientẽ: ꝛ ideo locus referť ad inferius locatũ: lʒ sit superficies corporis superioris: qꝛ inferius diffundit virtutẽ ꝛ nõ supius. Sic ergo pʒ ꝙ nõ moueť ad ipsaʒ supficiẽ tanꝗ̃ ad 2rariũ: sed sicut ad formãs ꝛ saluãs. ¶ Ad hoc aũt qđ dicũt ꝙ si supficies est locus ꝙ tũc motus sm̃ supficiẽ est motꝰ sm̃ locũ. dicendũ ꝙ locus multiplr̃ dr̃: sicut inferius ostẽdemus. ꝛ locus per accñs põt eẽ mobilis lʒ nõ moueať motu locali: ꝛ ideo accidit loco hois ꝛ loco lapidis moueri nõ inquãtuʒ est locus per se: sʒ per accñs: ꝛ ideo nõ sequiť ꝙ ex tali motu inducať motus localis locati: hoc infra magis patebit qñ ostẽdemus ꝙ locus dr̃ per prius ꝛ posterius de locatis.

¶ Cap. ııᵐ. Qualiter locus est imobilis in quo est digressio declarãs locum ꝓprium elementorum ꝛ elementatorum.

Tex. c. c. 4.

Vt autem loci diffõnẽ cõpleamus opʒ nos inuestigare adhuc vnaʒ loci ꝓprietatẽ. Est aũt sic vltimus locus trãsmutabilis sicut vas: locus autẽ qui est sicut terminus est mobilis: ꝛ iõ locus ẽ duplex. est. n. locus per se terminus siue supficies imobilis. ꝛ ille est locus simplicium corpoꝝ sicut elemẽtorum. Est aũt locus alius qui est sicut vas. ꝛ ille est imobilis: ꝛ est locus per aliud: vñ cũ in tali loco moueať id qđ mouetur et moueať motu locali locatũ in ipso: sicut nauis in flumine mouetur tũc magis moueť in eo sicut in vase ꝗ̃ sicut in loco continẽti. Locus eni de rõne sua vult esse imobilis: ꝛ ideo dicať flumẽ esse locus nauis: cõueniẽtius diceť totum flumẽ locꝰ qui est locus vt terminus ꝗ̃ superficies fluminis que 2tigit nauim. totũ eni flumen est imobilis: ꝛ moueť sm̃ ptes: ꝛ ideo partes sũt sicut vas ꝛ totũ est sicut terminus imobil. ¶ Et vt hoc itelligať opʒ scire ꝙ loquẽdo de loco elẽtoꝝ ꝛ elẽtatoꝝ dupl'r est res in loco. Est eni locus ꝓp̃e quãdo vna numero superficies in qua est virtus celestis diffusa est cõtinẽs saluãs ꝛ formãs: ꝛ iste est locus ꝓp̃e ꝛ adeꝗtus locato eo ꝙ vna mẽsura est mẽsurãs vtrũꝗ: qꝛ loci superficies mẽsurat superficiẽ locati: ꝛ hoc mõ simplicia corpora motuʒ terrã hñtia sunt in loco: ꝛ vnius simplicis est vnus locus simplex ad quẽ est motus eius cuius qdẽ loci virtus formãs et cõtinens locatũ diffundiť in vistãtiaʒ locati: sicut dixĩmꝰ supra. Et hoc est qđ dixit elegãter princeps Aboali: ꝙ si queramus ꝗre ex hac pte materie gñata est terra: ꝛ ex alia aq̃: ꝛ ex alia aer: ꝛ ex quarta ignis nullã cãm possumus reddere: nisi locũ cum virtute celesti: qꝛ eni tãta frigiditas quãta cãtur ex distãtia ad orbẽ qui motu suo ꝛ lumine facit calorem inuenit hãc partem mãe in loco terre que maxime distat a circũferentia: ꝓp hoc inspissauit mãm spissitudine exprimente ex ea humidũ fecit siccũ ꝛ frigidũ elẽtuʒ qđ est terra. Frigiditas autẽ illa causať in distãtia que est vltes ꝓportioneʒ ꝛ potẽtiã formandi aquã: ꝛ similr̃ frigiditas inspissans non exprimẽs humidum: sed faciẽs fluere ad seipm̃ est frigiditas que causať ex distantia ab orbe que est vltra potẽtiaʒ ꝓportionate distantie ad gñanduʒ aerẽ. Caliditas aũt infrigidibilis que cõpatitur secũ humidũ spiritale fluens causať ex distantia ab orbe elongata vltra virtutem formatiuã ignis. Ignis autẽ generať a prima virtute orbis lune calidi tate ꝛ motu agitante: ꝛ disgregante ꝛ iflãmante mãm nãleʒ. ¶ Et si obijcis ꝙ locus ignis nõ est imobilis: qꝛ moueť circulariter: superficies eni cõcaua lune mouetur circulariter. Respõdet Aboali ꝙ cum dr̃ ꝙ locus est imobilis intelligiť terminus eẽ imobilis motu locali ꝛ nõ simplr̃. Ex motu. n. circulari nõ elõgatur vel vicinatur distancia superficiei ab orbe: ꝛ ex distantia sic vel aliter proportionata causať caliditas vel frigiditas ꝓportionata virtuti formanti hoc vel illud elẽtuʒ. ¶ Si quis autẽ obijciat contra ea que dicta sũt dicẽs ꝙ vna ꝓprietatũ loci est ꝙ locatũ moueť ad ipsuʒ sicut ferrum ad magnetẽ. Nos aũt nõ videmus ꝙ terra moueať ad superficiem 2cauã aque vbicũꝗ fuerit: sed potius ad ipsa moueť descendẽdo. Et silr̃ videmus ꝙ aqua mouetur nõ ad superficiẽ aeris cõcauã: sed potius si terra remoueať descendit in locũ terre. Et eodẽ modo est de motu aeris qui descendit ad locuʒ aque ꝛ terre si remoueanť: ꝛ non ascendit ad locũ ignis. ¶ Dicẽdum ꝙ de hoc reddit rõnẽ Arist. in tertio de ce. ꝛ mun. qꝛ causa huius nõ põt perfecte sciri nisi sciatur motus grauis ꝛ leuis: tñ quantũ spectat ad hũc locũ itelligendũ est ꝙ motus simplicium corpoꝝ non est ad superficiem ꝓpter superficiẽ: qꝛ si ita esset tũc motꝰ ad locum ẽt esset mathematicoꝝ corpoꝝ que locari itelliguntʼ in superficiebꝰ: ꝛ huiꝰ dispositionis ad nos dici aꝗ: ꝛ nõ similiter sicut diximus supra sed ꝙ moueť ad supficieʒ hoc est ꝓpter virtutẽ formantẽ ea ꝛ saluantẽ ꝛ 2tinentẽ ꝛ cum illa nõ stet tota in superficie sed diffundať in totũ locati spatium vsꝗ ad centrũ: iõ est motus terre in centrũ ꝛ itelligendũ est hoc quadrupl'r. ¶ Cũ enim virtus terminatiua ꝛ formatiua terre ꝛ 2tẽtiua sit frigiditas que cãtur ex pfecta distantia ab orbe illa virtus est perfecta vbi maxima est distãtia: ꝛ hoc est in centro: ꝛ ideo sicut inchoãs est in 2cauo aq̃: ꝛ sicut cõpleta est in centro: ꝛ ideo terra nõ ascẽdit ad aque cõcauum ꝛ nititʼ descendere vsꝗ in centrũ: ꝛ hec est cã ꝙre terra simpliciter est grauis. ꝛ simplr̃ hʒ motum deorsum. Econtrario aũt cũ virtus formans ignẽ sit caliditas que est completa sicut in effectiuo vltimo mobilis circulariter: ꝛ debilior est in spatio qđ distat ab vltimo orbis erit motꝰ ignis nõ solum sup cõuexũ aeris tñ: sed ad vltimũ orbis lune qđ est 2cauũ ipsius: hoc est eni sibi cõnaturale formãs ꝛ 2tinens: ꝛ hec est cã ꝙ ignis est simplr̃ leuis: ꝛ ꝙ motꝰ eius simplr̃ ẽ sursum. Frigidũ autẽ terminans aquã nõ est extremũ frigus: sed mediũ: ꝛ ideo virtus formãs cõpleta est in medio spatij aque: ꝛ iõ descendit in aerẽ petẽs directe id in quo est vtus cõplete formãs ꝛ saluans: que qdem sicut inchoata est in cõcauo aeris: ꝛ sicut deficiẽs in cõuexo terre est: ꝛ sic cõpleta in media distãtia ipsius aque. Eodẽ aũt mõ est de aere q formať a tẽperato calore ꝛ ille est sicut ichoans in 2cauo ignis ꝛ sicut cõpletus in media distãtia aeris: ꝛ sicut deficiẽs i cõuexo aque: ꝛ ideo ascẽdit in duobus elementis que sunt aq̃ ꝛ terra ꝛ descẽdit in vno qđ est ignis. ¶ Qđ autem obijciť ꝙ si remoueať terra ꝙ descẽdit ad eã aqua. ꝛ similr̃ aer descẽdit ad locum terre ꝛ aque. Rñdet Alpharabius ꝛ dicit ꝙ descensus iste est corruptiuus aeris: vñ cũ ex descensu a loco ꝓprio sit trãsmutatio substãtie eoꝝ qꝛ statim incipit in aquã ꝛ terram mutari aer: ꝛ in terrã incipit mutari aq̃ cũ descendit ad locũ eius: cuius causa est ꝙ frigiditas loci terre amplius inspissatiua est ꝗ̃ forma aque vel aeris exigat ispissari: ꝛ ideo post inspissationẽ generať in eis forma terre: ꝛ iõ descensus nõ est sicut ad locũ ꝓpriũ aque vel aeris: sʒ potꝰ est motus gñantis qđ generans est terre frigiditas intensa que vincit caliditatẽ ꝛ frigiditatẽ mediã aque: ꝛ cuʒ hoc ꝙ incipit dare formã generatis dare ẽt incipit locuʒ eius: sicut etiã videmus ꝙ facit calor eleuans nubes: quantũ enim in aq̃ generat de forma leuis rarificãdo tãtuʒ ẽt dat ei de loco aeris eleuando vapores ad locuʒ eius: nisi autẽ ita dicatur de loco simplicium incidemus in errores maximos qui vici sunt ante nos. ¶ Dixerunt eni quidam ꝙ aliter est in loco terra: ꝛ aliter ignis: ꝛ aliter aqua ꝓpter id qđ dicit Arist. ꝙ terra est in loco deorsum: ꝛ ꝙ locus deorsuʒ est cẽtrũ ꝛ medium ipm: dicunt ꝙ terra est aliquid sui loci: nolũt eni dicere ꝙ locus est distantia separata a corpoꝝ locatoꝝ distãtia: ꝛ ideo 2cedũt ꝙ infra 2cauuʒ aque nõ est distãtia nisi terre: ꝛ cũ viderẽt terram moueri ad centrũ ꝛ nõ ad aque 2cauuʒ dicũt terram eẽ suum locũ. Eodẽ aũt mõ vident aquã moueri ad 2cauum: ꝛ audiunt dicere Arist. ꝙ amphytrites est locꝰ ꝓprius aquarũ: ꝛ vident ꝙ amphytrites est aq̃: 2cedũt ꝙ aque locus est aq̃: nõ aũt cõcedunt hoc de igne: qꝛ dicunt 2cauuʒ lune eẽ locũ ignis: ꝛ isti sunt errores pessimi ꝛ cõtra pbiam nãleʒ: qꝛ oẽs Peripathetici dicũt nõ eẽ ideʒ locuʒ ꝛ

Ignis l ꝓpria spera eius sit nãlis vel violẽtus. vide ꝑ hoc cõmẽtũ. 20 tertij de ce lo.

Solo

Nota hic eãʒ pulchram ꝓp qđ cu locꝰ nãlis terre sit cõcaua supficies aq̃ terra tñ nãlr̃ moueť infra ipaʒ vsꝗ ad centruʒ.

Cõsidera circa istã solõnẽ Alpharabij diligẽter quõ motus aq̃ ad locũ terre est corruptiuꝰ aq̃ quia tũc vꝫ ꝙ motꝰ iste esset violẽtꝰ q ẽ ꝓp vacuũ cauendum.

Quo itelligitur locus esse imobilẽ cõsidera õ motu

locatum: qa aliter cū locatū mouet ad locū moueretur ad se ipsz. Et dicūt locū separi a locato: & locū ee imobile: & nō loca tum: & alia multa que ostēdūt falsitatē dicti istius. ¶ Si aūt aliqs querat & dicat φ cū virt⁹ formās & terminās ipaz vir tus sit in centro φ in ɔcauo aque circūferētie interioris: tūc illa virtus aut est in aliquo corpore: aut est in spatio illo se parato: & si in corpore aliquo q̄rat qd sit illd nō videt esse in terra eo φ vtus formās terrā est ante terrā. Si aūt ē in spa tio separato: tūc erit ponere φ spatium separatū sit locus: & hoc negatū est a Peripatheticis. ¶ Dicēdū φ hec fuit rō absqz dubio Joānis qui cognominat grāmaticus: & Alpha rabius cōtradicit dicēs φ virtus illa vr ichoans est in vltio fine: siue termio aque perficiēs aūt & perfectū in ptib⁹ terre magis & minus a centro dl sltib⁹ & nō est in spatio separato qz nō est ibi spatiū separatum aliqd sicut dixit Jo. grāmati cus. Et qd obijcit φ terra nō est ante terrā: & virtus illa for matiua est terre & ideo ante terrā dicēdū φ si loquamur de prima terre formatiōe: tūc terra fm rōnez format successi ue lz fm tps simul formata fuerit & incepit formatio eius a distātia ab orbe & inchoatio eius est a circūferentia aque: & in partib⁹ terre circulatiter formatis: pfecit virtus & facta est fortior vsqz ad cētrū diffusa in materia quā format in ter re spēm. Et hoc nō dico φ nā ita tēpore pcesserit: sed iste p cessus eius est fm rōnē qua cōparat causa ad causatū: vn etiā motus terre ad centrū velocior est quo est vicinior ē cē tro eo φ virtus formās terrā est fortior magis & magis: et imprimit terre nām grauis. Hec autem oīa in libro de ce. & mun dici habēt & que hic dicunt sunt ad facilioré doctrinā. Sic igit intelligendū est de loco elntoz hntiū motū rectū. Locus aūt elntoz minus est pprius eo φ scdo & per nāz ele mētoz debet eis loc⁹: & cū ipsa sint cōia quast elntis oibus & gnātio eoz sit vbi cōcurrunt elnta opz φ locus eoz sit cōpe tens cōpositioni eoz. Sūt aūt hoc in gnē duplicia. qdā enī eoz hnt virtutē terre magis sicut lapides & plāte & minera lia: & quedā hnt minus virtutē terre sicut aialia hntia mo tū pcessiuū: & illa que hnt terre virtutē hnt locū sue ɔserua tionis in terra ita φ multū deficit virtus eoz si remouere tur a terra & idigeret multo tpe añqz conualescerent in loco alio: & forte nunqz ɔualescerent: & ideo hnt locū ppriū sue ge nerationis vel illi siliem & hnt vnū locum sicut elementa. Alia sūt hnt locū non multū dissilez loco gnātionis tñ nō vnum: sed dñ multū variet cōplexio loci habitatiōis eoz a loco ge nerationis eoz corrūpunt & infirmant: nisi fiat maxima mu tatio in ipsis ex victu & alijs que imitāt corpora animaliū. ¶ Sz intelligendū est φ sicut totū ɔcauū lune ē locus ignis: & est locus vnus fm rōnem & multiplex fm spatiū & formam cōneritatis: ita animaliū est vnus locus fm rōnē: & hec rō ē similitudo cōplexionis habitatiōis: & est hoc idē locus mul tiplex fm spatium qd spatium est tota distātia in qua est si milis cōplexio habitationis: & ideo mouent aialia de loco ad locum fm spatiuz: & tamē manere dicunt in vno loco ha bitatiōis eoz. Hec ḡ dicta sunt de nā loci elntoz & elnta toz. Sunt aūt & artificialia & abscissa & corrupta in loco p ac cidēs: & iō nō opz φ ɔtinens ipsa sit vnigeniū cum illis.

Marginal notes: Dubita⁹ Jo annis grāmatici. — Quare mo⁹ terre cētro ma gis vicinatur cētro tāto est velocior. — Documentū. — T. c. cō. 41.

¶ Cap. 12ᵐ. De hoc φ loc⁹ ē imobil. & de pfecta loci diffōne.

Per predicta

aūt qz locus est imobi lis videt oibus φ ifra circulationē circuli or bis duo sunt que precipue loca sunt & verā hnt loci rōnem: & hec duo sunt mediū celi qd est cen trum: & vltimū in cōparatione ad nos qd est cō cauum lune: hoc enī est vltimū orbis φ vnus istoz locoruz est sursum & alter deorsuz. Hec enī debent pprie & marie ha bere rōnem loci: & ista sunt loca imobilia. Jd enī qd est supe rius semper manet vno mō: manet enī vltimū circulorū or bis semper vno mō: lz enī circūuoluat tñ distātia ipsius que est fm remotionez a centro eodē mō manet & quescit quo ad hoc φ imobilis est motu locali: & ideo qd est leue fert natu ra sursuz: & qd est graue fertur nā deorsum: qz cum nā sit ad vnū si loca ista essent mobilia & essent mō sursum. mō deor sum: mō aliter & aliter nō posset eē vna natura mobilis icli nans mobilia ad ipsa: sed oporteret φ mobilia ad loca illa essent multaz naturaz fm oēm loci variationē. Et ideo qn hoc est ipossibile in mobilib⁹ eē nā ordinauit locū imobilez: vnde sicut vltimū orbis est imobile sic & locus deorsuz est i mobilis: & ille locus est supficies ɔtinēs apud mediū & ipm mediū: & hoc est cōtentū sub cōcauo aque & cētrū ɔcauitatis illius: qd vere est apud vltimū orbis lune est sursuz qdem & ipm vltimū totū in circuitu. ¶ Propter hoc planū videt eē ex dictis quid sit locus per loci diffōnez perfectā. Est enī lo cus ɔtinens primū equale hns positionis differētias ad qs fm naturā mouet mobile intrāsmutabile fm motū eius qd localr mouetur. Pz ergo φ locatū cōtinet locū sicut vas est continēs id qd est in vase: & sic vas separabile est ab eo qd est in vase: sic locus separabilis est a locato. Amplius sic ea q hnt cōpositionē adinuicē simul eē volūt: ita locus vult eē si mul cū re locata: finis enī & id cuius est finis silr: locus autē finis est qui dāt & locatū finitur ad ipsum: & iō pz φ nō est se paratus in quo nihil sit sicut qdam arbitrant esse vacuz.

Marginal note: Que sit pfecta loci diffō.

¶ Cap. 13ᵐ. Qualiter spere sunt in loco: & qualiter mouetur localiter spera prima.

Ex his

Autez etiā iam manifestatur que sint in loco & que non sint in loco: cuicunqz enī corpori inest hoc qd hz extra se circūdans & cōtinēs corpus: hoc est in loco cōiter loquēdo de loco: cui vō nō inest habere extra se circūdans & cōtinens corp⁹ il lud non est in loco: vnde si nos ponamus φ celū sit aq̄ & ha beat partes mūdi sub se distinctas sicut celuz hz sub se spe ras iferiores & elnta: tūc partes aque que sunt ptes mundi ɔtente sub spera aq̄ mouebunt in loco eo φ cōtineant sub inuicē sicut spere orbiuz sub orbe pmo: & spera elntoz conti net sub spera lune: totū autē qd est aq̄ qd est ambiēs totū q̄ dāmodo mouet: & quodāmō nō mouet: nō enim mouet ita φ totus locus trāsmutet simul: qz oporteret eē φ totus mū dus ferret de loco ad locuz: circulariter aūt mouet fz qsdaz partes que sunt orbes: qz mot⁹ circularis est mot⁹ illaz par tiū mūdi que sunt orbes mouebit aūt sursuz & deorsuz rō ne leuium & grauiuz partiū suaz. Circulo ḡ sic qdē mouent quedā mūdi ptes: alie aūt qcunqz hnt densitatē & raritatez ex frigido densante & calido rarefaciēte mouent sursuz & de orsum. ¶ Si autē querat de pmo orbe vtrū moueat ipe vel nō. sunt hic magne iter phos diuersitates. Si em fm dcā nō est in loco nisi corp⁹ qd circa se hz aliud corpus & corpus pmū nō hz circa se aliud corpus nō erit in loco corpus pmū: & qd nō est in loco: nō hz motū in loco. ḡ corpus primū nō hz mo tum localē pp istā rōnez: & pp superius positas. dixit Jo. grā maticus locū nō eē superficiē que cōtinet corpus: sed spatiū qd est distātia inter superficies: & cū celū pmū sit in tali distā tia dixit ipsuz eē in loco & moueri in loco. Cū aūt due fuerit secte eoz qui dixerūt spatiū qd est inter mediū superficierū esse quaz vna fuit eoz qui dixerunt aliqn ipz separatū actu ab omni corpore. & hec fuit snīa eoz qui affirmabāt esse va cuum: sicut fuerūt Democrit⁹ & Leucippus. Alia aūt eoruz qui dixerunt nunqz actu eē sine corpore: lz fm eē ipm non sit distantia corporis locati fuit Jo. de secunda secta: & dicebāt distantiā que est terminata ad exteriorē superficiē celi pmi esse locū & distātiam illā differre fm eē a distātia corpor que sunt in ipsa: sicut differt locans a locato in ipso. Sz nos hāc snīam supra iprobauimus: & partiz in tractatu de vacuo ēt improbauimus. Jd aūt qd ex hoc dicere volumus ē eā qa ē celū fm dicta Jo. est in loco per se: & hoc nō dicit Aristo. q di cit celum & aīam eē in loco per accñs sicut iferius in hoc ca pitulo ostēdemus. ¶ Propter hoc dicit Themistius φ or bis pmus nō ē in loco nisi per suas ptes: & vocauit ptes or bes iferiores qui mouent in ɔcauo orbis pmi & rōne illarū partiū dr orbis pmus eē in loco: & moueri in loco: qz mouet circa couexū illoz orbiū: & ita dicit φ orbis primus non mo uet fm sbm: hoc ē fm totū fz mouet fm ptes ɔtētas sb ipso. hoc aūt nō est fm Ar. dcm qz Ar. dicit in fine. 6. phy. φ spa nō mouet fm sbm: sed mouet fz formā. ¶ Adhuc aūt nihil est dictu φ mouet fm oēs ptes: & nō mouet fm totū qa to tū nō est extra ptes: & iō cū oēs ptes mouent necesse est etiā totū moueri: lz enī totū & partes differāt rōne in mot⁹ nō ē de numero eoz que attribuunt toti inquātū separ a ptib⁹: sz poti⁹ est de hijs que attribuunt ei fz φ ipz ē in suaz ptiū collectiōe itegra: & iō solo Themistij nō est ɔueniens. ¶ Jō post dictos phos veniens Auēpace dicit φ sperica nō sunt in loco:

Marginal notes: Com. 43. — Cō. 44. — Op. Jo. grā matici de loco pme spere. — Com. 44. Op. Themistij. — Impugnatio opinionis Themistij … Auer. — Cō. 45.

Opio Auē[pacis] & Al[pharabij].

in loco: ꝛ ratio sua fuit q2 finitū in se nō indiget aliquo extrinsecus finiēte. Linea aūt circularis ꝛ corpus spericū finita sunt in se ꝛ pfecta: ꝛ iō non indigent finiente extra: ꝛ ideo sperica nō sunt in loco ꝫ recta linea infinita ꝛ corpus rectum īperfectū ē ꝛ desluētes hꝫ ptes extrīsecus ꝛ iō nō idigēt cōtinēte ipsa ꝛ finiēte extra: ꝓpter qḋ opꝫ illud hēre locū. Lꝫ āt spericū nō sit in loco tñ mouet. ꝛ hoc dixit non esse ipossibile eo ꝙ motus nō depēdet ad locū. q2 locus nō cadit in diffōne motus: nec motus in diffōne loci: ꝛ iō dixit corpus primū in loco nō esse ꝛ tñ motū circularē qui est circulatio ꝛ nō ē motus ſm locū eo ꝙ motus ſm locū est de loco ad locū: ꝛ iō circulatio nō est motus localis. ¶ Est āt hec eadem opinio Alpharabij quē etiā Auēpace inducit pro testimonio dicti sui.

Impugnatio

¶ Sed multiplr videt esse falsa vno. n. mō videt esse falsa: q2 motus localis primus motus est: qui cā est ōis motus: vt ꝓbabitr in 8° huius scie ostēdet. Isti āt dicūt ꝙ primus motus localis nō est. ¶ Adhuc āt cum oē qḋ est in gñe sit in aliq̄ spē: ꝛ ꝯcedat ab istis primū mobile hēre motum: opꝫ ꝙ ille sit in aliqua specie motus: ꝯstat āt ſm ipsos ꝙ non est in specie motus localis. ¶ Adhuc aūt Arist. dicit ꝙ celū est in loco p accñs: ḡ dictum istoꝝ nō ꝯcordat dicto Arist. ¶ Propterea

Opīo Auic. & Alexādri.

hic Auicēna secutus Alexādrū dixit ꝙ in oī illo predicamēto est motus in quo est exitus de potētia ad actū in tempore ꝯtinuo ꝛ nō subito. ¶ Cōuenit āt talē exituꝫ esse in situ: sicut pꝫ in eo qui surgit: ille ꝯtinuo motu renouat situ: ꝛ sic motus est in situ. ¶ Dicūt ergo Alexāder ꝛ Auicēna ꝙ primi orbis motus est in situ: ꝛ nō in loco: eo ꝙ in ptibus eius remouet

Impugnatio p quā vide ē com. 85. sexti phyſi.

situs ꝛ locū nō mutat totū celū. ¶ Cōtra hāc opinionē ē videt ꝙ locus cadit in diffinitione situs: ꝛ ideo mutatio situs est cū motionis situs: ꝛ iō nisi prius reluꝫ moueat ſm locum nō videt posse mutari ſm situ. ¶ Adhuc āt nō placuit Ari. ꝙ motus sit in situ qui dixit motū tñ esse in q̄tuor pdicamētis sed tñ de hoc in 5° determinabimus. ¶ Adhuc āt cōis obiectio est: q2 ſm Arist. corpus pmū dr esse in loco p accñs: ꝛ moueri in loco p se ꝛ pmo motu: ꝛ huius hic iquirimus intellectū ꝛ ita nō videt esse ꝯueniēs dictuꝫ viroꝝ istoꝝ in pte

Cō. 43. Opio Auer. in pñti loco.

ista. ¶ Propterea qḋ dicit Auer. ꝙ primū celuꝫ est in loco p accñs: ꝛ tñ mouet in loco p se dr eni esse in loco q2 suū cētrū est in loco p se: ꝛ ideo circūferētia orbis dr esse in loco p accidēs. Cū. n. declarauerit Arist. in li° de motibus localib° aialium. ꝙ ōis motus ꝓcedat ab imobili: opꝫ ꝙ motus circūferētie ꝓcedat ab aliquo qḋ est imobile: ꝛ illud imobile erit in loco p se: ꝛ iō circūferētia est in loco p accñs. Dictū āt Arist. satis ꝓbat in mēbris aīaliū: q2 si manus moueat motu manu° ꝛ nō motu bracchij: opꝫ bracchiū qḋ assel d vocat siue armū do esse imobile: ꝛ iō motus manu° est ab imobili qḋ est in resta manus: ꝛ sic planū est in oībus motibus mēbroꝝ aīaliuꝫ: ꝛ ideo etiā cū motus orbis primi sit motus totius mūdi: qui diurnus vocat: ꝛ sit ab itelligētia ꝛ nō a nā sicut motus aīaliū nō est a nā. sed ab aīa. opꝫ ꝙ motus circūferētie prime sit ab aliquo imobili ſm locū: ꝛ hoc est cētrum totius spere qḋ est in loco p se. ¶ Dico āt ꝙ est motus ab intelligentia vel ab aīa: q2 in motu nāli nō est hoc necessariū. ¶ Motus eniꝫ nālis nō est ab imobili aliquo: sed a generante ꝛ ad imobile qḋ est locus eius qḋ mouet ſm locū sicut ꝓbabit in 8° hu° scie li°. tale āt qḋ est in loco p accñs mouet sicut dicit Auer. ſm totū: ſm formā ꝛ nō ſm subm: vt dicit etiā Aristo. in fine tertij huius scie: est eni subm semp id qḋ est spera: ꝛ hoc non

Quid ē celuꝫ variari ſꝫ formam.

erit a loco. ¶ Forma aūt eius erit dispositio quā hꝫ circa cōseruꝫ cētri qḋ est terra: hec eni forma variat oī hora de ꝯuexo rotūditatis vno ad aliud: q2 ꝯuexuꝫ rotūditatis diuidit in multa ꝯuexa quoꝝ qḋlibet est pfecte rotunditatis: cuius exēplum est: q2 ꝯuexuꝫ vnuꝫ pfecte rotunditatis hꝫ ad polū aquilonis: ꝛ aliud ad polū austri: ꝛ aliud ad pūctū orientis: ꝛ aliud ad punctum occidētis: ꝛ sup hoc variat primus mot° ſm diuersa terre cōuexa que sunt ꝯuexa rotūditatis centri.

Obiectio Cō. mētatoris contra se.

¶ Obijcit āt sibi Auer. ꝙ ſm hunc modum si dicamus primuꝫ celuꝫ esse in loco p accñs: tūc videt ꝙ motus suus sit in loco p accñs. sed ꝯstat ꝙ ipse est primus: ꝛ cā oium aliorum motuū ergo motus p accñs est primus: ꝛ cā oiuꝫ alioꝝ ergo id qḋ est p accñs est prius eo qḋ est p se ꝛ cā ipsius: ꝛ hoc est

Solo eiusdē

falsum ¶ Soluit āt ad hoc dictus Phs: ꝙ id qḋ mouet ab intelligētia vel ab aīa absq3 dubio indiget imobili a quo sit motus eius: ꝛ hoc est quiescēs in loco p se: quiescēs enim est indigēs vt sit in loco p se ꝛ motū nō idiget ꝙ sit in loco nisi p accñs. Et hui° rō est. q2 id qḋ quiescit quiescit ꝓpter similitudinē ꝛ ꝯnālitatē ꝯtinētis se: qñ enim est in ꝯtinente ꝯnāli sibi ꝛ simili sibi ſm nām tunc quiescit ꝛ nō mouet: qñ aūt extra illud est ꝛ nō est in cōnāli: nec in sibi simili ꝯtinēte: tūc mouet ad ꝯtinēs sibi cōnāle ꝛ simile. Nota āt q̄ñq3 indigent motu ad sui pfectionē ꝛ q̄ñq3 non indigēt. illa aūt que nō indigēt sunt illa que sunt in ꝯtinente in cōnaturali sibi ꝛ dissimili: ꝛ illa mouent ad ꝯtinēs cōnāle sibi ꝛ simile: que aūt non indigent motu ad suum esse non indigent continēte ꝯnāli: neq3 non ꝯnāli. ꝛ illa sunt corpora celestia que nō facit moueri ꝯtinens ꝯnāle: sed facit ea moueri intelligentia per hoc qḋ intendit assimilari prime cause inquantū potest. ideo illa mouent per se ꝫ non sint in ꝯtinente cōnaturali: vel nō ꝯnaturali.

Obiectiões ꝯ eādē opionē. Cō. 43.

¶ Sed ſm hanc solutionem adhuc duo querunt. vnū est de inferioribus orbibus qui sunt in ꝯtinente: ꝛ ideo dubitatum est a quo sit motus eoꝝ. ¶ Aliud est qualr primus motus sit localis per se: cum ipsum mobile non sit in loco nisi p accidens.

Solutio pme

¶ Ad primuꝫ hoꝝ respondet ipse Auer. dicens ꝙ inferiores orbes sunt in loco eo ꝙ ꝯtinentur ab alijs hoc est p accidens: ꝛ ꝓpter hoc ꝙ per se indigeant loco: q2 sicut dicit Auēpace talia ꝓpter sui pfectionem non indigent ꝯtinēte formante ꝛ saluante ipsa in esse. Accidit aūt ꝓpter qḋ ꝯtinentur ab inuicem est ordo eoꝝ ad vnam primam speram que primo motu mouet omnes. Ex hoc pꝫ ꝙ etiam spere per eundēmodum nō sunt in loco sicut elementa: q2 ꝯtinēs ea non habet de rōne loci nisi qḋ circundat: ꝛ ideo vere in loco non sunt nisi elementa ꝛ elementata: alia ſm imperfectā rōnem loci dicunt in loco.

Solutio scde

¶ Ad aliud aūt innuit solutioneꝫ ꝙ primus motus est in loco: q2 est circa locum hoc est circa cōuexuꝫ centri sphere: q2 sicut dicit Arist. in primo celi ꝛ mūdi. motus localis est triplex a medio ꝛ ad mediū: ꝛ circa medium. hanc solutionē dicit se inuenisse Auer. ꝛ est subtilis p obscura verba ab ipso dicta: que intelligenda sunt vt hic explanant.

Obiectio vocātis ꝯ opīs nē Cōmēta.

¶ Est autē in ea adhuc dubitatio. Si. n. mot° circūferentie est ab immobilitate cētri. tunc videt ꝙ motus celi causet a quiete terre: ꝛ hoc est falsuꝫ: q2 omne qḋ est in terra causat a celo: ꝛ motus talis est causa omniū nāliuꝫ ꝛ est tanq̄ vita existētibus oibus: vt dicit Arist. in pncipio octaui.

Solutio

¶ Et ad hoc sciēduꝫ ꝙ motus circūferētie dupl'r ꝯsiderat: ꝯsiderat. n. vt mobilis primi ꝛ ꝯsiderat vt circulatio nō egrediētis de loco suo. Si āt primo modo ꝯsiderat. tunc motus est a primo motore qui presidet circūferentie ꝛ nō a centro. ¶ Si aūt ꝯsiderat scdo mō tunc rotatio circūferentie est ab imobilitate cētri sicut pꝫ in libro de spera mota. Mot° aūt primo mō ꝯsideratus est cā oium: ꝛ scdo mō non accipit ſm subaꝫ: sꝫ ſm quoddā accñs qḋ est nō egredi de loco sue rotationis ꝛ hoc nō est icōueniēs ꝙ hēat a cētro.

Tex. c. 44.

¶ Sic ḡ habitis his q̄ dicēda sūt de his q̄ sūt in loco: ꝛ nō sūt in loco: opꝫ scire ꝙ eoꝝ que sunt in loco quedā sunt in loco ſm potētiā: quedam ſm actum: ꝛ quedā sunt in loco p se quedam p accidens. cū eniꝫ sit aliqḋ ꝯtinuum qḋ est similiū partium illud totū actu in loco est: ptes aūt ꝯtinue manētes in ipso sūt in loco potētia. Si āt diuidant ptes a toto: tūc erūt actu in loco. Est aūt hoc verū de toto ꝛ ptibus silibus plusq̄ de dissimilib°: q2 dissimiles ptes ēt qñ sūt in toto quādā vident hēre diuisionē: ꝛ iō magis sūt in loco q̄ ptes siles. Illḋ āt totū dr

Eq̄litas duplex.

eē in loco sibi eq̄li: nō ꝙ locus habeat oēs dimēsiōes corpis locati: q2 eq̄litas duplex est: vna qdē ſm ꝯtinētiā sicut dr circulus equalitas figure angulose i geometria: ꝛ dr alia eq̄litas qñ duo eq̄lia hñt vnā mēsurā cōem qua mēsurant: ꝛ hoc mō locus nō est eq̄lis corpori locato nisi ꝯsideremus ꝙ distātia esset locus: sed pmo mō ſm ꝯtinētiā sunt eq̄lia locus ꝛ locatū.

Tex. c. 45.

¶ Et aliq̄ sunt in loco ꝛ alicubi p se: vt oē corp° qḋ mobile est ſm illā loci mutacionē in qua vere loc° mutat: ꝛ q̄ augent ꝛ que diminuunt. ¶ Celū āt sic dcm̄ est totū nō est i loco p se. nec est in loco quodā eo ꝙ nullū corp° ipm circūdās ꝯtinet ipm sub quo moueat: sꝫ ptib° ia est alicubi eē: sic in locoꝝ ptes voco orbes iferiores: eo ꝙ altera illaꝝ priū habita ꝛ disposita sit sub altera. Alia vo sūt ꝫ accñs in loco sicut aīa ꝛ celū: sed differēter. aīa eni est in loco: q2 subm ei° est in loco: celū āt supmū est in loco: q2 cētrū ei° est in loco: ptes ēt celi i loco quodāmō sūt oēs. eo. n. ꝙ circulariter ordiate vna ꝯtinet aliā vtiq3: ꝛ id qḋ est sursuꝫ circulariter mouet tñ cir

ea locū. oē āt siue totū qđ oīa circūdat non est alicubi p se: qr qđ alicubi est p seipsū est quodāmō in alio. τ opz φ aliđ ab ipso corpus sit extra ipm in quo ipm ɔtinet. Sed extra totū qđ vocat oē: τ est mundus τ ōne vltime spere nihil est. Et iđ planū est Porretanū mētiri dicentē φ vltima spera mouet sub supficie sua ɔuera τ quo ad illā in loco est: qr sic eēt in loco extra qđ nō est corpus diuersū ab ipso τ locus eēt supficies eius qđ est in loco τ nō supficies corpis esse ambientis: τ iđ qr celū ambit oīa. ¶ Propter hec oīa in celo esse dicitur. Celū.n. est τ dī oē qđ ambit oīa: τ oīa ordinant ad ipm. Locus aūt pprie sumpt⁹ nō est celū: sed celi quoddā vltimū in descēdēdo τ hoc est ɔcauū lune qđ ɔtingit corpus qđ hz moueri motu recto: τ est res ei⁹ quiescēs: τ iđ terra locat in ɔcauo aque: aqua aūt in ɔcauo aeris: aer vō in ɔcauo etheris quē Pithagoras vocauit ignē: ether vō locat in ɔcauo orbis lune: qđ est celū: celū vō fz se totū nō amplı⁹ locat in alio: τ sic pz qualr diuersa diuersimode sunt in loco.

¶ Cap. 14ᵐ. De solutione obiectoꝝ ɔtra locū.

Manifestū est aūt ex his que dicta sūt φ diffōne loci supius posita: τ intellectis his ꝓprietatib⁹ loci eo mō quo exposite sūt soluunt oēs dubitationes iducte supius. Locus.n. supficies est q est termin⁹ exterioris locati τ est in gñe accidētis qđ est ɔtitas: τ tñ nō denominat locatū: qr nō est in ipso sicut in subo τ ideo nō mouet motu eius. Sic.n. vtiqz dicto loco soluit φ dicebat locus esse corp⁹ eo φ auget cū locato: nihil videt augeri nisi corpus: loco.n. accidit augeri p accidēs. τ nō p se: τ ideo nō sequit φ locus sit corpus. ¶ Eodez aūt mō nō sequit pūcti esse locū vel linee: vel supficiei nisi daret locus esse corpus nō āt est hoc veꝝ: τ ideo corpus est in loco p se. ¶ Dimēsiones āt corpis sūt in loco p accñs. cuius cā supius est assignata: vñ cū supra diximus locū eē vltimuz corporis nō est locus nisi corporis p se: τ dimēsionū corporis p accñs. ¶ Et hac eadē cā nō ɔtingit duo corpora esse in eodē loco: qr locus nō est corpus nec distātia trinā habens dimēsionē: vnde corpus ɔtētū in loco ɔuenit vbiqz mediū: mediū āt dico qđ est iter mediū finis q est loc⁹ τ nō est loc⁹ spatiū iter mediū sicut diximus: silr qđ dī φ si locus aliqđ est φ est alicubi. Dico φ falsuz ē. sz est in aliquo: nō qdē sic i loco: sz sic in subo: in subo est.n. qđ est corp⁹ locās: sz est sic terminus in eo cuius est terminus: sine eius qđ finit loco: nō enīz omne qđ est in loco est. sed mobile corpus motu recto per se est in loco: corpus autē sepatatum a motu nō est in loco: nisi imaginabilr: τ nō oē corpus mobile circulariter est in loco. Hec igit dicta sunt de solutione obiectoꝝ.

¶ Cap. 15ᵐ. De causa quare fertur in suum locū vnūquodqz corpus τ quiescit in eo.

Ex dictis de loco etiā scit cā q̄re vnūqđqz mobiliuz rōnabilr fert in suū ꝓpriū locū: locū aūt ꝓpriū voco cui corpus est ita ɔiūr φ iter ipsum τ illud nō est aliqđ mediū ita φ tāgit ipsuz est primū ei p nām τ nō vi siue violētia. que enīz apta nata sūt esse simul illa sunt ipossibilia adiuicē: τ hec sūt que habēt ɔtinēs ɔtingēs vnigenū suū ɔnāle eis: esse.n. in tali ɔtinēte cā qetis est. τ qñ est extra ipsuz tūc est cā φ moueat ad ipm sic pz ex supius ꝓbatis. Que vō se inicē tāgūt τ tāgūtur adinicē violēter illa sūt actiua τ passiua adinicē τ pugnātia: τ iđ recedūt a se inicē: τ nitit vnūqđqz in suū ꝓpriū locū: pz ergo ex p̄dictis φ manet τ quiescit vnūqđqz in suo ꝓprio loco rōnabilr: τ qr locus τ locatū nō sūt adinicē pars τ totū: tñ silitudinē hñt cū parte τ toto: qr sicut pars quiescit in toto qñ ɔiūgit ei: sicut cū aliqs ab aq̄ vel aere remoueat ptē: hoc eni nō quiescit donec ɔiūgit toti: ita etiā est de pte locati ad totū locū: cū eni est extra locū mouet ad ipz. τ cū venit ad locū tūc quiescit. ¶ Sicut aūt se hz aer ad aquā: ita se hz locus ad locatū: est eni aq̄ vt mā aeris τ aer sicut spēs τ forma aque: aq̄ eni est sicut potētia τ mā aeris τ corruptio ipsius: aer aūt sicut actus τ gñatio aque: τ etiā aer potētia sit aq̄: hoc est p aliū modū potētie: hoc eni est p circularē gñationē eoꝝ. Sed fm cōparationē nobilitatis τ formalitatis: tunc aer est actus aque: τ aqua est potētia aeris: de hoc aūt in posterius demōstrādis habendus est sermo: hoc est in 4° ce. τ mun. τ in primo de gñatione τ cor. Quod ergo nūc icerte dī τ supponit ꝓpter necessitatē doctrine tūc erit certius: sic igit idē est mā τ actus. aqua eni vtraqz est: sed mū est tōne potētie: actus vō tōne pfectionis: τ eodē mō vtiqz quodāmodo se hz similr pars ad totū. hoc est locās ad locatū: qr locatum est sicut mā. τ locus sicut actus: τ forma fm φ format τ ɔtinet: τ locās corpus est formale: ꝓpter qđ talia corpora se ɔtiguāt vt supra diximus. aptitudo āt τ ɔtinuitas est iter eas cū vtraqz vnū fiāt p trāsmutationē potētie ad actū: τ hec eadē est ꝓportio locati ad locuz: vt diximus sepe. de loco igit qñ est: τ quid est: vniū dictum sit a nobis.

¶ Tractatus scđs quarti libri physicoꝝ qui est de vacuo.

¶ Cap. pᵐ. Qr physici est tractare de vacuo τ qbus rōnibus ꝓbat vacuū esse: τ qbus nō esse ab antiquis: τ φ illi qui dicūt vacuū nō esse ɔdicebant ad ꝓbleomata.

Eodē āt mō accipiēduz est p itellectū φ physici est ɔsiderationem facere de vacuo: sicut sunz est ɔsiderare de loco. Eadē pbleumata que rēda sūt de vacuo que querunt de loco: que sunt tria. Si est. s. aut nō est: τ si ponit esse: qūo est: τ qd est. Quecūqz eni ex eisdē pncipijs τ rōnibus ad vtrāqz ptez ɔdictionis iducti: similē hñt icredulitatē essendi: τ fidē siue credulitatē eēndi. Hoꝝ ɔsideratio ptinet ad eādē sciaz. ¶ Ex eisdē pncipijs aūt τ rōnibus vacuū τ locus accipiunt similitudinē icredulitatē τ fidē essendi τ nō essendi. Cum ergo locus sit de ɔsideratiōne physici: erit τ vacuū de ɔsideratione physici. Hoc āt manifestū est ex hoc φ physici ponunt vacuū esse in gñe loci qr ponūt esse vacuū sicut locū quendā τ vas quoddā. Videt āt plenū τ vacuū τ locus idē eē subā: sed differūt fm esse τ diffinitionē: qr antiqui dixerūt esse plenū id qđ est: vt locus τ vas: cū hz in se graue aliqđ τ grossuz: visibile τ tāgibile: cuius ipm est susceptiuū. Cū āt ꝓuatuz est illo tunc dicebāt idē receptaculū esse vacuuz. Locū āt dicebāt idē p rōnē qua susceptibilis est illius nō distinguētes inter locū τ vas tanqz idē sit vacuū τ plenū τ locus fm subm: esse āt ipsoꝝ fm rōnē diffinitiuā nō idē esset. ¶ Tractantes aūt de vacuo opz nos incipere ab illo qđ intendunt alij phi assignare p nomē vacui accipiendo quecūqz dicunt illi qui asserūt esse. scđo qui asserūt nō esse vacuū. τ tertio iterꝝ colligētes eas que cōmunes opiniones sunt de vacuo τ nobis τ antiqs: qr ille videnī esse vere τ cōmuniter cognite. ¶ Sūe igitur quidā qui volunt ostēdere vacuuz nihil esse: τ nō probāt generalr vacuum nō esse: sicut intendunt vniuersalr affirmare vacuuz illi qui ponunt vacuum esse: sed potius ɔdicunt particulariter: τ ostēdunt quoddā vacuuz nō esse qđ illi dicebant esse vacuuz. Et ex hoc vniuersalr volūt affirmare φ nihil est vacuū: τ ideo peccāt peccato Anaxa. qui cū deberet ostēdere nihil esse vacuum conatus est ostēdere mām nō esse vacuā: sed potius in se latente habere formā: τ ideo nō eodē mō argumentant quo illi qui dicunt esse vacuum: sed ferunt ɔtra eos ɔdictionē pticularē ostēdētes vasa esse plena: que vacua dicunt esse ab antiquis. ¶ Probāt enīz φ aer aliqđ est τ nō nihil utēt(?) sal māz sumētes p vtres τ mōstrātes φ aer fortis est in clepsydris que sunt instrumēta sursū trahētia aquas: qr cleps est verbū grecuz: qđ idē est qđ furor: τ ydros est aqua. Est aūt instrm supius strictū hñs collū cum ore puo qđ digito obstrui possit: τ iferius est latuz hñs multa foramina in fundo qđ cū ifusum est aqua si obstruit supius foramen nō egredit aqua iferius: qđ illi dicebāt fieri ꝓpter vim aeris aquā detinētis. Et erāt decepti: φ lz verꝝ dicāt aerem esse aliquid: non tñ ꝓpter vim aeris aqua stat in vase. sed ideo qr nihil est vacuum: τ ideo opz supficies corpoꝝ esse ɔiunctas: τ ideo aqua nullo mō sepatat ab aeris supficie: nisi aer ipsam de instrumēto cadētē sequi possit: τ ali⁹ aer sequi possit ipsuz: τ hoc est qñ foramē superius aperit: τ hoc est vnum principioꝝ quo vtunt qui faciunt ingenia: fiunt eni multa vasa τ syphones per illud principium. Et illi qui volunt leuare magna pondera paruo instrumento: faciunt primo inseparabiles supficies corporis qđ leuare volunt τ instrumenti: τ tunc leuant vnum per aliud. Sunt aūt τ multe alie rationes quibus vtuntur negantes esse vacuū.

Error Gilberti porretani.

Tex. c. 46.

Tex. c. 47.

Tex. c. 48.

Tex. c. 49.

Tex. c. 50.

Tex. c. 51.

Mō de subleuātib⁹ magna pondera per instrumētū.

quas infra ponemus: hanc enim posuimus: vt ostendamus q illi qui pbāt nō esse vacuū nō pbāt ipsuz nō esse nisi pticulariter: qm dicūt q nō est vacuū: qz vasa que vident eē vacua sūt aere plena: ⁊ ideo necessarius est tractatus iste in quo pbabit vacuū vīr nō esse. ¶ Sūt aūt alij his oppositū dicētes iseo etiā q pticulariter vacuū esse affirmant: qz dicūt q vacuū est spatiū in quo nullū corpus grossum sensibile est ad visuz ⁊ ad tactū.

Tex. c. 51.

¶ Opinant eni q oē qđ est sit corpus grossum ⁊ sensibile qđ resistit actui ⁊ terminat visuz ⁊ dicūt q in quo nullū corpus tale est q hoc est vacuum. ¶ Si aūt illi qui negāt esse vacuū volūt ꝯdicere illis qui dicūt vacuū esse aliud nō opz pbare q aer sit aliud. Sed opz adducere rōnes ad hoc q nullū spatiū vacuū separatū a corporib⁹: siue infra celū siue extra: nec etiā q spatiū vacuuz infra corpora sit qđ actu oporteret igit pbare eos q tale vacuū non sit qđ capiat totū mundū: ⁊ q nullū corpus sit vere ꝯtinuū: sed interceptū multis vacuis: sicut dixit Democritus ⁊ Leucippus ⁊ alij philosophoꝝ: aut oporteret eos pbare ⁊ ostēdere si vacuū sit aliud q sit extra oē corpus separatū extra celuz: cū sit spatiū ꝯtinuū infinitū extra celū existēs sicut dixit Pithagoras.

Tex. t. c. 53.

¶ Pz igit q illi nō sz hypothesiz ad pblema ista cōtradicunt: qz particulariter demōstrāt nō esse vacuū: cum vniuersalr ꝯtradicere deberent. ¶ Uerūtamē illi qui affirmabāt esse vacuū dicūt vnū qđ magis est verū: ⁊ iter alia cōuenientius esse videt: ⁊ hoc est qz motus fm locū nō erit: si vacuū nō esse ponat. Motus aūt fm locuz qui destruit non posito vacuo est loci mutatio ⁊ augmentū ⁊ decrementuz: qz id qđ augetur imutat locū crescēdo in locū maiorē: ⁊ id qđ diminuit decrescit in locū minorē. Nō enim videbit loci mutatio esse quocūqz mō fiat: nisi sit vacuū: id enim quod quocūqz mō mutat locū aut mouet ad plenuz: aut ad vacuum: sed ad plenum moueri nō pōt: qz plenum nihil amplius recipere potest. si vō recipiat: tunc erunt duo corpora in eodez loco: qđ esse nō pōt: qz infra ostēdemus q si duo corpora sūt in eodē loco q ꝯtinget etiā quelibet corpora esse in eodē loco: ⁊ quelibet corpora esse vnū corpus. Nō eniz pōt aliquis dicere differentiā quare quelibet corpora nō possunt esse in eodē loco: si ꝯcedat duo posse esse in eodē loco. ⁊ si hoc ꝯtingat: tūc sequerent multa incōueniētia: tūc eni corpus maximū pōt esse in paruissimo loco. Multa etiā parua possūt eē in loco paruo: ⁊ multa parua sūt equalia magno: ergo ⁊ maximū pōt esse in loco paruissimo: cōuenit etiā inequalia esse in eodē loco: qđ est maximū impossibile q ꝯuenit tria equalia esse in loco vno ⁊ eodē: duo aūt equalia equant vni inequali qđ duplū est ad vnū: ergo ⁊ illud pōt esse in loco subtriplū sibi.

Tex. t. c. 54.

¶ Et hec oīa incōueniētia putabant sequi Melissus ⁊ Parmenides si poneret ens moueri: ⁊ ideo dixerūt ens eē vnū imobile. Si. n. moueat cū his rōnibus nō possit moueri ad plenū necesse est esse vacuū vt dicūt: vacuū aūt non dicebat esse Melissus: ⁊ ideo dicit ens imobile: pz igit q quidā vacuū esse demōstrant ex dicta rōne de motu qui nō pōt esse ad plenū sed ad vacuū.

Tex. t. c. 55.

¶ Alio vō modo pbāt esse vacuum quibusdā experimētis quoꝝ rōnē nō vere pspexerūt. Dicūt eni quidā q quedā res qn ex ipsis impleta sunt vasa vsqz ad sūmū adhuc vident esse coeuntia ⁊ calcata in minora spatia vacua que intra se habēt sicut dicūt fieri de vino. Cū enim dolia plena sint adhuc recipiunt vtres pacuos ⁊ tenues ⁊ pcipue recipiūt corpora tenuia paulatim imissa: sicut catenas vel nūmos: ita q expertū est q vas paruuz plenū vino vsqz ad sūmū adhuc recipit nūmos parue pcussure ⁊ tenuis: cuius cāz dixerūt illi esse q corpora illa intrāt in spacia vacua que sunt intra vinū postq̄ vinū fuerit impressuz ⁊ ꝯdēsatum p corpora que imictent in ipsum. ¶ Amplius aūt oībus istius secte physicis videt augmētū ⁊ nutrimētū fieri p vacuū qđ est iter corpora que nutriunt. que nos poros vocamus. Dicūt eni oēs phi huiusmodi q alimentū p qđ nutrit aīal vel corpus ꝯstat aūt q intrat in corpus aīalis: cum ergo duo corpora nō sint in eodē loco: ꝯstat q nō intrat in plenū ergo mittet in vacuū: ergo vacuū est intra corpora nalia ad minus.

Tex. t. c. 56.

¶ Testimonia aūt ad hoc idē reducūt experimētū de vase cū cineribus: cinerib⁹ eni vas plenuz tātū recipit aque q̄tū vas vacuū sine cineribus: cui⁹ cām dicūt esse vacuū qđ separat inter particulas cineris: ⁊ hoc quidē verū est de cinere: ⁊ melius inuenit in farina: ⁊ quāto fuerit etiā farina subtilior: tāto plus recipit aque: ita q aliqn recipit plus aque q̄ vas vacuū capere posset. Cooperat aūt ad hoc siccitas farine ⁊ cineris. Et huiusmodi cām sicut diximus dicūt esse vacuū multiplex qđ determinat inter corpuscula particula farine ⁊ cineris. Pithagorici aūt dicūt infinitū vacuum esse: ⁊ extra celū ⁊ mūdū esse: ⁊ celū dixerūt magnū aīal esse qđ spiciū suo anhelādo ⁊ respirādo in seipsum attrahit vacuū ex infinito vacuo qđ est extra celū: ⁊ illud vacuū sic inspiratū separat nās reꝝ in mūdo distinctas abinuicē tanq̄ vacuū sit id qđ separat ea que sunt adinuicē: ⁊ que sunt ꝯtter: ⁊ dicūt hoc determinās qdē primū esse in numeris faciens discretionē. ⁊ p numeros determinat alia: qz numeri sz eos pncipia erūt reꝝ sensibiliū. rōnē etiā habebāt: qz id qđ distinguit ⁊ diuidit vacuo: aut diuidit vacuo: aut pleno. ꝯstat āt q nō pleno: qz hoc est ꝯtinuū in oēz loci sui dimēsionē: ergo discōtinuat vacuo ⁊ distiguit.

¶ Est aūt deceptio in experimēto: qz tres cause sunt q̄re cinis vel farina plus capit aque q̄ vas vacuū. Una qdē est cām itribilitas: qz subtilis est cinis ⁊ pcipue farina: ⁊ cōmiscet aque ⁊ terminat eā: ⁊ aq̄ ꝯtinuat farinā: ⁊ efficit vtrūqz rectius alteri⁹. Scda cā ē porositas cineris ⁊ farine: qz aq̄ retinet i poris cineris ⁊ farine: ⁊ plus in poris farine: qz illa hz poros obliquos ex qb⁹ nō pōt effluere aq̄: ⁊ iō magis ꝯtinuat p aquā: ⁊ aq̄ euaporāte ꝯtinua manet indurata. Cinis aūt magis hz poros amplos ⁊ rectos: ⁊ ideo sorbet qdē aquā fortiter sed nō bene retinet: ⁊ iō aqua effluēte ⁊ euaporāte discōtinuat cinis: hoꝝ aūt rōnez in 4° metheoroꝝ reddere habem⁹. Tertia cā est corruptio aque fm ptē a siccitate cineris: qm eni diuidit in ptibus cineris ⁊ miscet: tūc i pte corrūpit: ⁊ hoc ōndit signū ifallibile: qm qn postea exprimit nō tāta est quāta fuit qn infundebat: ⁊ cinis est minus q̄ prius: ⁊ hoc pcipue euenit in farina: qz in illis poris trāsfusa retinet ita q forte nulla aqua exprimi possit qn bene fuerit admixta farine.

Nō tres cās pp q̄s vas plenu faria plus aq̄ recipit q̄ ipsummet vacuū existens.

Tex. t. c. 57.

¶ Hec igit sunt fere ex quibus Phi dixerūt esse vacuū: ⁊ ex qbus alij negant ipm esse. Et reducit positio ponētiū esse vacuū ad tria. Quidā. n. dixerūt vacuū esse locū extra celū separatū a corpore: sicut Pithagoras. Quidā āt vacuū dixerūt locū ifra celū separatū a corpe: sicut Democrit⁹ ⁊ Leucipp⁹: ⁊ hoꝝ sūt iducte rōnes de vacuo. Quidā āt dixerūt ipm esse ibibitū in corpibus nālibus porosis ⁊ p ipm fieri rarefactionē ⁊ ꝯdēsationē: sic dixit Xirtes. ⁊ huiusmodi rōnes nō sunt habite supra. Et pp̄ter istū dixim⁹ q fere tot ⁊ huiusmodi rōnes sūt quot ⁊ q̄les posite sūt ex qb⁹ alij pbāt esse vacuū: ⁊ alij iprobāt ipsum esse.

¶ Cap. 2ᵐ. De descriptionibus vacui ⁊ iprobationibus eorū ex quibus intelligit vacuum nihil esse.

Tex. t. c. 57.

Ad quale autē se hz fm veritatē: veꝝ ad affirmatiuā ptē vel negatiuaz nō pōt declarari nisi prius accipiat qđ est qđ significat p nomē vacui: cū eni id qđ ācit p qōnē an res est an nō est debeat determinari: opz q accipiat nois diffinitio: ⁊ postea inquirat Utrū hoc sit genus ei⁹ qđ ponit esse genus: ⁊ bec differētia que dicit inesse vt differētia. ⁊ qn hoc ita esse inuenit: tūc scit rem esse si aūt nō ita inuenit. nec inuenit in alio genere: tunc scitur qm res nō est. ¶ Describit aūt vacuum ab antiquis pluribus descriptionibus. Quidā eni dicunt q videt vacuū esse locus in quo nihil est: ⁊ nō vocāt locū superficiem ꝯtinētis vl spatiū qđ est iter superficies ꝯtinētis suppositū. Sed vocāt locū cuiuslibet rei capacitatē: quocūqz mō dictā: ⁊ ideo hec descriptio ē valde gn̄alis: nō ponēs vacuū aliquā esse nām determinatā. Cā āt huius est q opinant q omne ens sit corpus: ⁊ q oē corpus sit in loco: ⁊ vacuuz dicunt esse in quo nullū corpus est: ⁊ ideo vacuū est id in quo nihil est: sic vbi nō est corpus ibi nihil dicit esse. Adhuc āt cum oē qđ est corpus dicat esse nō dicunt aliquid esse corpus nisi qđ hz grauitatē ⁊ leuitatē ⁊ ceteras differētias tāgibiliū q̄litatuz. Sic ex syllogismo habet q id in quo nullum corpus tangibile est: vacuū sit. Hec igit sicut diximus ex syllogismo accidūt qn syllogizat aliqs ex pōne antiquoꝝ: de descriptiōe vacui. ¶ Anteq̄ āt ponamus alioꝝ aliā descriptionē vacui dicemus incōueniētia que huic accidūt pōni. Primū aūt qđ accidit his qui nō ponūt vacuū aliquā nām determinatam. Sed negatione vl diffiniūt ipsuz dicētes hoc esse vacuū in quo nihil est: sequit fm eos q pūctus est vacuū: qz pūct⁹ est i

quo nihil est. ¶ Est aũt hoc icõueniẽs: cũ vacuũ sit qõdã spatiũ: ꝛ locus similr: spaciũ aũt oẽ diuisibile sit. Si ergo pũctus sit vacuũ erit spatiũ diuisibile in pũcto: ꝛ ita diuisibile in idiuisibili. qð est incõueniẽs. nõ ergo locus ꝛ vacuũ erãt ita determinãda ꝙ vacuũ est in quo nihil est: ꝛ locus sit id qð capax est alicuius quocũqꝫ mõ. ¶ Sic igit̃ videt̃ ꝙ vacuũ dicat̃ vno mõ alio a pdicto. s. spatiũ nõ plenuꝫ sensibili corpore fm tactũ. Sic eni diffinit̃ vacuũ a negatione in gñe spatij ꝛ nõ a negatione vñr simplr: corpº aũt sensibile fm tactuꝫ est id qð hꝫ grauitatẽ vel leuitatẽ. ¶ Unde etiã dubitare põt aliquis in hac antiquoꝝ descriptione quid dici debeat tali hypothesi facta ꝙ spatiũ sit plenũ colore vel sono. Utrũ sit vacuũ dicẽdũ aut nõ. Manifestũ est eni si dicat̃ nihil esse plenũ nisi qð graui vel leui corpore plenũ est: ꝙ spatiũ illud est vacuũ. Si aũt illud nõ dicat̃ tñ plenũ: sed ꝛ alia que plena sunt quecũqꝫ: tũc istud spatiũ minime dicet̃ eẽ vacuũ. Et describẽtibus vacuũ sicut nũc dictũ est accidit ꝙ celũ totũ est vacuũ: qꝛ nõ est plenũ corpore sensibili habẽte grauitatẽ aut leuitatẽ: accidit etiã idẽ esse vacuũ ꝛ plenũ: qꝛ multa sunt plena: que nũc corpore sensibili p totũ sunt plena. ¶ Alio autẽ mõ ꝛ tertio dicit̃ esse vacuum fm Platonẽ id in quo nõ est hoc aliquid qð est suba corporea pfecta p formã subalẽ: in qua rõne vacui dicũt quidã Platonici: corporis mãꝫ esse vacuã anteq̃ habeat formã: ꝛ hoc innuit Plato in Timeo vbi dicit ꝙ mã est formaꝝ gremiũ: hoc eni vacuũ verissime dixerũt esse locũ eo ꝙ locũ ꝛ mãꝫ idem esse dixerũt: sicut diximus supra de Hesiodo. Nõ bene aũt in hoc dixerunt. Mã eni nõ separabilis est vẽr a rebus: ita ꝙ ipsa sit per se sola ab oĩ forma separata: ꝛ qñ dicit̃ ꝙ sepat̃ ab oĩ forma: intelligit̃ ꝙ successiue separat̃ ab hac ꝛ ab illa. Uacuũ aũt dicunt antiqui põi sicut vẽr separabile: illi qui ponũt vacuũ esse corpus sepatũ a corpore qð aliqñ est in ipso. ¶ Contra aũt oẽs istas vacui descriptiones est id qð diximus de loco: qm̃ eni de loco supra determinatũ est: ꝛ vacuũ locũ necesse est eẽ: sed priuatũ corpore: ꝛ supra diximus qualr locus est: ꝛ qualr nõ est: manifestũ est qm̃ vacuũ: ꝛ hoc mõ nõ est sicut dicũt ipsuꝫ esse spatiũ extra corpus separatũ ab ipsis: aut in ipsis corporibus ibibitũ: sicut dicũt dicẽtes poros raroꝝ corpoꝝ esse vacuũ ꝛ intra corpoꝝ nãm ɔtẽtuꝫ. Ambe aũt iste secte volunt ꝙ vacuũ sit nõ corpus sꝫ spatiũ corporis: hoc est habẽs dimẽsiones corporis in qbus recipit corpus tres corporis dimẽsiones: cũ eni supra ostẽderimº ꝙ locus est supficies ɔtinẽs ꝛ ɔtingẽs corpus qð nõ est aliquid locati: ꝛ ꝙ locus non est ipse dimẽsiones spatij que sunt intra supficies corporis ɔtẽti: ꝛ qð est intra superficies corporis ɔtinẽtis: nõ est spatiuꝫ aliquaꝝ dimensionũ nisi dimẽsionũ illaꝝ que sunt corporis ɔtẽti in loco: manifestũ est tũc ex eisdẽ pbationibº ꝙ vacuũ nõ est etiã dimensiones spatij separati: ꝛ ꝙ nõ sunt ibi aliq̃ dimẽsiones separate a corpis in loco ɔtẽti dimensionibus. ¶ Unde ꝛ vacuũ dicit̃ aliquid eoꝝ quoꝝ est locus: qꝛ ponit̃ locatoꝝ esse receptaculũ: ꝛ pp̃ter hãc causam acceptum est ꝛ suppositũ ab antiquis vacuũ esse: ꝛ ideo vnã rõnẽ habẽt dicẽtes esse vacuũ: ꝛ illi qui dicũt locũ eẽ spatiũ quoddã sepatũ. dicẽtibus eni esse loci mutationẽ aliqd: ꝛ aliqd eẽ locũ ɔuenit: etiã fm suã rõnẽ aliquid esse vacuũ preter formam corpoꝝ: ꝛ separatũ a corporibus: que per motũ icidũt in ipsũ: hi eni dicũt ꝙ vacuũ est aliqd: ꝛ opinant̃ ꝙ vacuũ est causa motus localis hoc mõ: sicut id dr̃ esse causa in quo ꝛ in qð fit motus localis: hoc aũt est tale aliquid quale dicũt esse locũ: erit eniꝫ receptaculi spatiũ in qð locat̃ fm eos corporis moti dimẽsio: hoc aũt etiã dicũt vacuũ. Nõ aũt eoꝝ supius dicta est: ꝛ hoc est qꝛ cũ nõ põt motus corporis esse ad plenũ eo ꝙ duo corpora nõ possunt esse in eodẽ loco: opꝫ vt eis videt̃ ꝙ sit aliquid vacuum: qð fm suas dimensiones est receptiuum dimensionum corporis moti.

¶ Cap. 3m. De hoc ꝙ rõnes quibus antiqui vacuũ esse probabant nõ probant esse vacuũ que de facili soluuntur.

HAbitis aũt his que dicta sunt de descriptionibus antiquoꝝ de vacuo: ostẽdemus rõnes quibus pbãt esse vacuũ nõ esse efficaces ad pbandũ esse vacuũ: ꝛ rõ pncipalis eoꝝ que est de motu pp̃ter quã ponũt esse vacuũ: potius pbat aliqd non esse vacuũ: aut enim accipiunt ꝙ motus in genere causatur a vacuo aut in specie motus qui est fm locum. Si aũt accipiũt motũ in gñe, ɔstat ꝙ nulla necessitas est ꝙ si motus est esse vacuũ: vẽr eni nequaq̃ oĩs motus supponit esse vacuũ: vnde ꝛ hoc latuit Melissum: qui dixit vnũ esse ens ꝛ imobile ne cogeret̃ dicere aliqd esse vacuũ: est enim alteratio aliquis motus: ꝛ alterari ɔuenit plenũ: ꝛ non vacuũ. Si aũt dicũt ꝙ motus in specie dr̃ esse vacuum qui est loci mutatio in his que ferunt̃ de loco ad locũ: vel de his que augent̃ ꝛ diminuunt̃: pbamus ꝙ nõ est necesse esse vacuum ad hoc ꝙ motus sit fm locũ gñaliter. Aliquis enim est motus rectus: ꝛ ɔuenit vnũ corpus subingredi in aliud corpus: p hoc ꝙ illud cedit sibi: lꝫ nullũ spatiũ separatũ ꝛ vacuũ esse ponat̃ qð sit sepatũ preter corpoꝝ motoꝝ spatia: ꝛ hoc manifestum est etiã in his corporibus que ɔtinua sunt: ꝛ tñ reuoluuntur fm ptes: sicut aqua ꝛ aer que sũt de numero humidoꝝ. horũ eni ptes mouent̃ sup alias: ꝛ alie cedũt aliis: pter hoc ꝙ vacuũ aliquid in eis esse ponat̃: qꝛ humida corpora cuꝫ sint male terminabilia nõ possunt in se hẽre huiusmodi spatia separata: ꝛ sicut est de motu ptiũ ipsoꝝ: ita est de motu corpoꝝ que mouent̃ in ipsis: talia eni corpora cedũt sibi ꝛ cõprimuntur dẽsata in minorẽ locũ ꝛ ampliant̃ rarefacta in maiorem: pter hoc ꝙ aliqd ipsis addat̃ vel auferat̃ fm mãm sicut iste ostẽdemus: ꝛ sic dẽsata recipiunt in se alia corpa ꝛ amplificata replẽt loca corpoꝝ recedẽtiũ ab ipsis. ¶ Cõtingit aũt ꝛ dẽsari huiusmodi corpora nõ in vacuũ qð extra se vel intra se habeãt: sed pp̃ter id ꝙ ea que sunt in ipsis elapsa elabunt̃ ab ipsis ꝛ dissoluunt̃: sicut aer qui ɔtinet̃ aliqñ retẽtis in aqua spatijs: ꝛ egredit̃ ab ipsa: ꝛ tũc aqua vel alia corpora imissa resident in locũ aeris: sicut supra diximus de nũmis vel catenis imissis in dolio aque vel vini. Nõ solũ aũt fit hoc ingrediẽte alio in aquã ꝛ diuidẽte ipsaꝫ vel implẽte: sed etiam ex sola alteratõe q̃litatũ primaꝝ que trãsmutãt subaꝫ aque: sicut qñ ex aq̃ fit aer: tũc eni sine eo ꝙ aliqd auferat̃ sube aq̃: quo ablato fiat spatiũ in ipsa. sed in tota suba eius accipiũt ptes eiº quãtitatẽ maiorẽ: ꝛ replẽt maiorẽ locũ q̃ pus: ꝛ ecõuerso ɔdẽsant̃ pter hoc ꝙ aliqd ipsis addat̃ ꝛ ɔuert̃ in minorẽ locũ: qñ ex aere fit aq̃: ꝛ accipiũt quãtitatẽ minorẽ. hoꝝ aũt amboꝝ pbatio euidẽtior ostẽdet̃ iferius. Uẽr aũt rõ quã induxerũt de augmẽto ꝛ de experimẽto aque diffuse destruit se ipsaꝫ in hoc ꝙ pbat esse augmẽtũ qꝛ q̃stio de augmẽto tali rõne posita: ita manet post e sicut pus: hoc aũt talr videri potest. Detur. n. ꝙ corpº augeat̃ p vacuũ: sicut dicũt: adhuc sequitur vnũ triũ icõuenientiũ: aut eni corpus nõ fm ptẽ aliquam augetur: aut auget̃ nõ p corpus augẽs: sed p icorporeũ: aut opꝫ ꝙ duo corpa sint in eodẽ loco. si aũt augeat̃ in q̃libet pte, tunc opꝫ fm eos ꝙ vacuũ sit in q̃libet pte: ꝛ sic corpus est ipsa vacuitas: ꝛ nõ auget̃ ita: aut si auget̃ p plenũ: tũc aut icorporeo ꝛ hoc est icõueniẽs: qꝛ corpº nõ accipit addicionẽ p icorporeuꝫ: aut auget̃ p corpº: ꝛ tũc duo corpa fm eos erũt in eodẽ loco. ¶ Cõstat igit̃ ꝙ q̃stio de augmẽto nõ est soluta: qꝛ adhuc q̃rit̃ q̃liter fiat augmẽtũ: ꝛ si ponat̃ eẽ vacuũ: non ergo pbat̃ eẽ vacuũ p augmẽtũ: sꝫ potiº dubitationẽ nobis ꝛ ipsis cõeꝫ voluit soluere p vacui põnẽ: ꝛ tñ solnẽ eãdẽ nõ possunt: qꝛ cũ augmẽtũ pprie aiatoꝝ est: ꝛ nõ elemẽtoꝝ: ꝛ ad hãc sciam nõ ptinet soluere hãc qõnẽ: differemus solonẽ huiº ad sciam libri peri geneseos: ꝛ ad sciaꝫ de aia: ꝛ ibi solonẽ iduremus. Eadẽ aũt rõ ponit̃ de aqua ifusa in cinerẽ quo ad hoc ꝙ p ipsaꝫ nõ pbat̃ vacuũ esse. Si eni aqua tãta itrat cinerem quãta in vas sine cinere itrat: opꝫ fm eos ꝙ nõ tñ vacuũ sit inter particulas cineris; sed opꝫ ꝙ ibi sit cinis vacuus: ꝛ sit ipsa vacuitas qð est icõueniẽs: qꝛ fm hoc nihil esset de cinere in vase. Soluend a aũt est questio de cinere sicut supecius est soluta. ¶ Manifestũ est igit̃ ex dictis ꝙ facile est soluere rõnes illas ex qbus intendebant demonstrare esse vacuum quoniã per ipsas vacuum esse non probatur.

¶ Cap. 4m. De rõnibº pbãtibº vacuũ nõ eẽ cãꝫ motº localis.

QUia autẽ Iaꝫ ostẽdimus ꝙ rõnes antiquoꝝ vacuũ esse nõ pbãt: ostendemus hic absolute ꝛ simplr ꝙ vacuũ nõ põt esse causa motus localis aliquo mõ: illi enim qui ponunt ipsum esse cãꝫ motº fuerũt duoꝝ modoꝝ: qdaꝫ. n. dixerũt ꝙ cã motus est sicut in qð ꝛ ad qð est motº: alij aũt dixerũt ꝙ est cã motus localis: sicut mouẽs: ꝛ de ista scða opinione iste

Tex.t.c.58.
Tex.t.c.59.
Tex.t.c.60.
Tex.t.c.81.
Tex.t.c.82.
Tex.t.c.[illegible]
Augmẽtũ p pte aiatoꝝ est vide pmo celi cõ.3. et pmo de gñe. nõe.te.35. ꝛ infra.
Tex.t.c.[illegible]

rius faciemus mentionem. Quod sit vacuum non est sicut divisum et separatum a corporibus: sicut ad quod est motus: sicut quidam dicunt. ¶ Dicemus hoc iterato sermone alio quam prius. Si enim dicamus sicut vere dicunt physici: quod unius cuiusque simplicium corporum habentium motum rectum alia et alia est loci mutatio: sicut ignis quidem naturalis mutatio loci est moveri sursum: terre autem deorsum et ad medium: tunc manifestum est quod vacuum non potest esse causa loci mutationis: ostendimus enim supra in tractatu de loco: quod locus con naturalitatem non habet ad locatum: et ideo habet potentiam trahentem ad se locatum in ipso quod movetur ad ipsum talem connaturalitatem et potentiam non habet quisque ostendere in vacuo: cum vacuum non sit nisi dimensiones que sunt unius rationis ubique et nusquam est in ipsis natura superioris et medii natura. cuius igitur mutationis est causa vacuum: videbatur enim ex rationibus antiquorum esse causa loci mutationis: et iam ostensum est quod non est causa ipsius. ¶ Amplius si etiam aliquid supponatur esse vacuum ut locus quod habeat potentiam tractivam locati per modum dictum de loco et dicatur vacuum esse locus privatus corpore: cum sit vacuum separatum a corpore: tunc oportet quod corpus positum in ipsum moveatur alicubi in ipso: hoc est in aliquam partem spatii eius quod dicitur esse vacuum: non enim potest moveri in omnem partem ipsius spatii vacui: quia sicut diximus corporum simplicium motus non est nisi ad unam partem spatii. ¶ Erit autem ista ratio quam deinde inducemus communiter contra ponentes vacuum esse spatium separatum et contra ponentes locum esse dimensiones spatii separati in quod movetur id quod fertur: istud enim spatium illud quod dicitur esse vacuum: vel locus ponatur habere potentiam tractivam corporis: tamen cum spatium illud non sit nisi quantitas que unius rationis est secundum omnem sui partem: oportet quod potentia tractiva sit per unum modum et unam rationem in omnibus partibus spatii illius: et hoc supponendo queratur quo moveatur id quod ponitur in ipsum: aut quo manebit: aut enim ad omnem partem movebitur: aut ad nullam: et similiter aut in omni parte ipsius manebit aut nusquam. Similiter queritur qualiter in ipso est sursum et deorsum. Non enim videtur esse in ipso nisi quo ad nos: sicut est in mathematicis dimensionibus: sicut diximus in tractatu de loco. De vacuum autem merito convenit eadem ratio cum vacuum etiam ponatur esse locus separatus privatus corpore. ¶ Adhuc autem queritur quo corpus inest ei: non enim quando est in ipso secundum unam partem est magis connaturale corpori locato quam secundum aliam. Quod autem inest ei queritur etiam utrum sit in ipso sicut in loco connaturali habente connaturalitatem ad locatum aut in spatio vacuo illi: quod dicitur esse corporis receptaculum. Similiter non possunt dicere causam sic dicentes esse vacuum: utrum id quod est in ipso: sive in loco: sive in vacuo modum per quem inest ei: aut enim est in ipso per se sicut totum: aut per accidens sicut pars: et dicentes locum esse separatum spatium: et vacuum esse ponentes causam non habent quam reddant: quo totum sit in illo spatio per se: et partes per accidens: non enim accidit totale corpus esse per se in aliquo spatio separato permanenti supposito: sicut sepe diximus: ergo nec pars erit in ipso per accidens: cum totum non sit in eo per se: pars enim non potest dici esse in spatio illo per se: nec accidit quod totum sit in toto spatio illo per se et per dimensionem partium sit per se in partibus spatii: quia pars non est in aliquo loco per se: nisi seorsum et divisa ponatur a toto. sed potius tantum totum sit in loco per se: pars est in toto et in loco totius per accidens. Si igitur locus sit separatim positus non potest esse eo quod non est causa motus nec quietis: nec existit in loco per se vel per accidens: constat etiam quod non est vacuum: quia vacuum dictis de causis loci quidam esse dixerunt.

Tex.t.c.65.

¶ Cap. 5m. Quod ex rationibus quibus antiqui probabant esse vacuum locum accidit contrarium dicere.

Tex.t.c.66.

Non tantum autem ex rationibus inductis ex motu ostenditur non esse vacuum: sed etiam insuper ostenditur ex ipsis quod ex causa ex qua dixerunt esse vacuum separatum auctores vacui debent dicere contrarium: hoc est esse plenum id in quo est motus secundum locum. ¶ Hoc autem manifestum est: si quis intendit ex ratione loci quod nihil contingit moveri neque naturaliter neque violenter si spatium esse vacuum ponatur in quo dicitur motus. Hoc autem primum ostendemus a simili sumpto ex causa: quam quidam antiquorum ponebant in quiete terre. Dixerunt enim quidam physicorum terram quiescere propter hoc quod ubique equaliter attrahitur a circumferentia orbis: et non ex hoc quod habeat connaturalitatem ad medium locum: sed potius ex hoc quod circumferentia orbis sit in circuitu eiusdem dispositionis: cuius concavum equaliter distat a terra per circuitum: et ideo attrahit terram undique equaliter: et sic stat in medio quasi suspensa per circularem attractum circumferentie: a simili ergo dicitur de eo quod ponitur in vacuo. Si enim ponatur naturam attractivam habere oportet quod ab omnibus partibus equaliter attrahat et sic positum in ipso non est: quo magis vel minus moveatur eo quod undique attrahitur: quia virtus attractiva non habet differentiam secundum quod est in vacuo: ergo nusquam movebitur: ergo si est motus: convenit dicere non esse vacuum sed plenum. ¶ Adhuc autem quod postea considerandum primum quidem quod omnis motus aut est naturalis: aut violentus. Sed necesse est si violentus est quod sit etiam ille qui est naturalis: violentus enim cum dicatur esse extra naturam oportet quod in comparatione ad naturalem diffiniatur: sicut privatio intelligitur et finitur per habitum: et inde convenit quod violentus in esse et natura posterior est eo qui est secundum naturam: sicut id quod est per accidens posterius est eo quod est per se: et privatio posterior habitu: et ex hoc sequitur si corpora non habent motum naturalem quod non habeant aliquem motum violentum. Et ulterius sequitur ex illo quod id quod nullum habet motum naturalem quod nullum omnino habet motum nec habere potest. Si ergo probaverimus quod physici corporis naturalis motus non potest esse si vacuum separatum a corporibus esse ponatur: probatum erit quod in tali vacuo non potest esse motus violentus. ¶ Queritur ergo quo in tali vacuo separato potest esse motus naturalis: si dicatur ita esse in ipso: cum non sint in eo differentie loci sive positionis: secundum quod est vacuum et infinitum: illi enim qui ponunt vacuum separatum dicunt ipsum esse infinitum. Si enim poneretur ipsum finiri: tunc oporteret quod finiretur ad plenum: et sic plenum esset terminus essentialis vacui: quod esse non potest: tum oppositum non sic finis oppositi. ¶ Adhuc autem ubicumque poneretur finiti vacuum: ibi non posset esse motus secundum sententiam eorum qui dicunt vacuum esse infinitum. Secundum igitur quod vacuum est infinitum: sic non habet differentias que sunt sursum et deorsum: sicut supra ostendimus in tractatu de infinito. Et hoc modo etiam consideratum non habet medium: sicut nec habet principium: secundum autem quod est vacuum sic nihil differunt in potentia tractiva mobilis id quod est sursum et id quod est deorsum. Sicut enim nullum simpliciter non ens habet dias forma et potentia naturali differentes: sic et id quod vacuum dicimus cum sit privatio simpliciter non habet differentias forma et potentia naturali differentes: vacuum enim cum non sit aliquid videtur esse et est privatio. Palam autem est ex omnibus probatis et habendis in ce. et mundo. quod loci mutatio naturaliter differens est: naturaliter enim differt id quod movetur sursum in forma et natura ab eo quod movetur deorsum. ¶ Oportet igitur etiam loca ad que sunt isti motus quod habeant differentiam in forma et potentia naturali ad formam illam conste. Sumus ergo inter duo quorum alterum oportet concedere. Aut enim oportet nos concedere quod nulla mutatio naturalis sit alicui corpori: aut oportet nos dicere quod si motus naturalis est quod vacuum non est. Est autem inconveniens primum quod ondimus supra quod si motus naturalis non est: quod tunc omnino nullus motus est: oportet igitur dare secundum. scilicet quod existente motu non est vacuum: et sic patet quod ex motu propter quem dixerunt esse vacuum cogitur ad dicendum sui dicti contradictorium: licet autem ex correlatio habeamus non esse motum violentum in vacuo si non sit motus naturalis: tamen propter bonitatem exercitii probabimus ex propriis non esse motum in vacuo. ¶ Queritque igitur moventur violenter: aut movens sic quod movens violenter separatur a motu violenter: aut ita quod non separatur ab ipso. ¶ Que autem moventur violenter motore separato ab eo quod movetur dicuntur expulsione moveri: et secundum diversas opiniones sunt diverse cause illius violenti motus. quidam enim sequentes Platonem dixerunt hoc esse propter frequentiam repercussionis: sive percussionis: sicut verbi gratia manus projiciens percutit aerem primum motum: in hoc aere manet impetus manus: et percutit aerem qui est iuxta eum: et sic aer percutit tertium: et sic fit iteratio percussionis donec cessat violentia et sic cessat motus: et hec est sententia omnium stoicorum de his. Similis autem sententia est de causa motus sagitte a chorda arcus. Aliorum autem sententia est quod primum pertiens percutit aerem: et ille quia est levis et non gravis naturaliter non est sine naturali impetu quo iuvat pellere ad locum quo dirigitur motus eius quod movetur violenter: unde aer velocior est in expellendo: et fortior quam sit primum pellens: et sic motu aeris qui non omnino violentus est: pellitur expulsum. Et hec est sententia Aristo. in libro ce. et mun. et in fine octavi huius scientie: quam tenent omnes peripathetici. Qualiter autem sit infra verificabitur. Sed quod hic advertendum est hoc est tamen quod sive causa prima sit motus violenti: sive secunda quod in vacuo nihil horum esse contingit: quia nihil est in ipso quod recipiat motum projicientis: vel expellentis primi: ergo non convenit ali-

Tex.t.c.67.

Tex.t.c.68.

Nota opinionem platonis et omnium stoicorum de motu proiectorum pro qua vide .8. phys. t. c.82.

quid fieri in vacuo: ita q id qd fertur separet ab eo qd mouet. Si aut detur q nō separat mouēs violēter a moto: tūc est sicut vehat super illud: sicut si sedens aliquis vehatur in equo vel vehiculo: 7 hoc esse nō pōt: q: vehiculum in vacuo nihil habet super qd innitatur ad sustinendū illud qd vehitur super ipsum: ergo nullus motus violentus pōt esse in vacuo. ¶ Amplius ex quiete nāli corpoꝝ physicoꝝ pbabimus nō esse vacuum: sicut enim ex physicis descriptionibus vacui manifestū est. ¶ Nullus hꝫ dicere causā ppter quā id qd moueť stabit: aut quiescit magis in vna parte vacui q̄ in alia: cū vacuū nullā habeat loci differētiā. Que enim posset esse cā q magis quiesceret hic q̄ ibi: cū vacuū vnius modi sit 7 nature in oībus partibus suis. Sequitur ergo ex illo q aut vbiqꝫ quiescit si est in vbi nāli vbiqꝫ: aut opꝫ q moueať in infinitū. 7 semp si est in vbi nō nāli. vtrūqꝫ aūt hoꝝ est impossibile: q: nihil quiescit naturalr in omni vbi: 7 nihil mouetur naturalr ad oē vbi. idē aūt est de quiete 7 motu violētis: q: nec gerit in omni vbi violēter: nec moueť ad oia vbi violēter. ¶ Amplius hoc idē pbabimus per locū ad quē est motus violētus. Oīs.n. motus violentus est ad vnū vbi qd nō est nāle: 7 ad illud vbi est natū cedere mediū per qd est mot⁹ violētus: nō enim vnq̄ fit motus violentus: nisi ad illā partē natum sit cedere illud per qd est motus: sicut in fine octaui 7 in libro ce. 7 mū. ostēdemus. Sed vacuū vbiqꝫ vno mō existēs ad oēm partē natū est equalr cedere: ergo mot⁹ violētus vno mō est ad oēm partē vacui: qd est impossibile: q: tūc id qd moueť ad nullā partē moueť naturalr: 7 si ad nullā moueť naturalr: tūc ad nullā partē moueret violēter: ergo a pmo si ad oēm partē mouetur violēter: ergo tūc ad nullam partem mouetur violenter: qd falsum est.

¶ Cap. 6m. De demōstrationibus q nō pōt esse vacuum ppter dispositionē medij p qd est motus: 7 ppter potētiā motoris pportionatā mobili 7 spatio p qd est motus.

Amplius Aūt 7 ex his que dicenť manifestuꝫ est qd dicit. f. q nihil est vacuuꝫ. Cū enim cōparamus vacuū ad plenuꝫ: si motus in pleno est in tēpore: sequiť motū esse in vacuo in nūc: qd est indiuisibile tēporis. ¶ Hoc aūt cū impossibile sit ꝯstat q nō est vacuū: vacuū enī nō poniť nisi ppter motū: 7 loquiť de vacuo qd est extra corpus separatū. ¶ Ad hoc āt incōueniens hoc mō veniemus: vt pus cōparemus motus qui sunt in pleno subtiliori 7 grossiori adinuicē sm diuersaꝫ velocitatē 7 tarditatē: 7 postea cōparemus motū qui est per plenū ad motū qui est p vacuū si aliquis talis motus esse poterit. ¶ Incipimus igiť dicētes q nos videmus q idē corpus graue retinens eandē quātitatē vna vice velocius moueť q̄ alia: ppter alterā duaꝝ causaꝝ: aut ppter ambas: aut enī moueť velocius: aut tardius. q: moueť per diuersa media: quoꝝ vnū est spissius altero: 7 alteꝝ magis tenue: sicut idē lapis citius moueť per aerē q̄ per aquā: eo q aer est magis tenuis q̄ aqua: aut etiā si dicať nō retinere eandem grauitatē: si dicanť esse duo corpora per idem medium mota: tūc enim qd habet excessum in leuitate citius ascendet: 7 qd hꝫ excessum in grauitate citius descendet: 7 tūc diuersificabunť motus illoꝝ duoꝝ corpoꝝ ppter diuersitatē eoꝝ que feruntur siue moueť. Impedimētū aūt qd est ex parte medij per qd est motus: qn oia alia fuerint equalia ex parte mobilis: vel mobiliū duoꝝ vel pluriū est tribus modis: quando enī maxime retardet motū: hoc est qd moueť ꝯtra motum eius qd moueť per ipsuꝫ: sicut si piscis natet ꝯtra ictū fluuij: vel lapis pijciatur ꝯtra impetum venti. Post aūt retardat mediū qd stat. Minime aūt retardat id qd ad eandē partē moueť ad quā ferť res mota: sicut si lapis ferať sm flatū venti: vel piscis sm motū fluuij: id aūt qd impedit ex medij ipsius dispositione: hoc est q nō facile diuidiť: sicut id qd pinguius 7 grossius est mediū. Si aūt ponamus vnū 7 idē moueri p duo media diuersa in spissitate 7 tenuitate: erit pportio tēporis quo moueť per vnū ad tēpus quo moueť per alteꝝ: qualis est pportio motus ad motū: 7 ecōuerso. Idē aūt est si dicamus esse duo que moueť que per oia sunt equalia in virtute mouēte 7 dispositione mobilium. Adhuc enī est pportio motus ad motū 7 tēporis ad tēpus vna: 7 hec pportio erit sm spissitudinē pportionis vnius medioꝝ ad tenuitatē alteri⁹. Sequiť ergo si lapis aliquis moueť p aereꝫ 7 idē moueť per aquā: q si aer in duplo tenuior est q̄ aqua: q tēpus quo moueť per aquam in duplo longius est q̄ tempus quo moueť per aerē: 7 hoc quidē veꝝ est in omni motu tam violento q̄ nāli tali positione retenta q nihil sit causa inequalitatis motus in vno vel in duobus mobilibus nisi inequalitas medij per qd est motus. hoc autē ponemus in terminis cōmunibus p litteras designatas. Id ergo in quo est. a. sit id qd moueť vnū numero existēs delatū per duo media. b. aūt mediū sit pinguius 7 grossius per qd moueť: 7 tēpus qd mensurat motū eius per ipsum sit. c: d. vō sit mediuꝫ magis tenue per qd etiaꝫ moueť. a. qd mobile esse diximus: 7 tempus qd mensurat motū eius per ipsum sit. e. 7 sint ambo media equalis longitudinis 7 spatij ita q. b. grossius sit ita lōgū sicut. d. qd est medium subtilius: 7 vniuersaliter oia alia sint paria tam ex parte mobilis q̄ ex parte medioꝝ pter hoc solū q vnū sit grossius q̄ alteꝝ: tunc enim tempus esset sm analogiam impedimenti quo mouetur. a. per. d. 7 tempus c. est sm analogiam impedimenti quo moueť. a. per. b. sicut si ponamus. b. esse aquam: 7. d. esse aerem. Quanto ergo subtilior est aer q̄ aqua 7 incorporalius elementum tanto citius. a. qd mobile esse ponitur mouebitur per. d. aerem: q̄ p. b. aquam: ergo dicamus q eandem rōnem pportionis habet velocitas motus per aerem ad velocitatem motus per aquam qua pportione nature distat aer ab aqua in subtilitate: ergo si aer dupliciter est subtilior q̄ aqua dupliciter breuiori tempore mouebiť. a. per. d. aerem: 7 in dupliciter longiori mouebitur per. b. aquam: 7 tempus quod notať per. c. in quo transit per aquam erit duplum ad tempus. e. in quo transit per aerem: 7 ita pportio est vniuersalr in omnibus medijs per que ponitur transire. a. mobile: q: quantūcunqꝫ fuerit medium subtilius 7 incorporalius per qd est motus: tamen cito transibit ipsum id qd ponitur moueri per ipsuꝫ: sed sm medium qd est vacuum nulla potest esse pportio ad plenum quātūcūqꝫ sit subtilius elementum qd est plenum: qua proportione excellentia aliqua sit sub corpore medij pleni: sicut nec pportio aliqua est numeri ad nihil. Si enī quatuor comparemus ad tria habebunt se in sexquitertia pportione ad ipsa: q: excellunt tria vno qd est pars ternarij tertia: sed si comparentur ad duo: habebunt se ad ea in pportione dupli: q: excellunt duo in plurali numero qui est binarius. Et si comparenť ad vnuꝫ habebit se in pportione quadrupli: q: excellunt vnum plus q̄ in duobus: excellunt enim quatuor vnum in tribus. Sed quatuor in nulla pportione se habebunt ad nihil: q: non habent aliquam rōnem pportionis qua excellant nihil: qd sic pbatur. Omne enim qd excellit aliquid sm pportionis aliquam speciem necesse est diuidi id qd excellit 7 in id quo excellitur excessum sicut quatuor excellētia tria diuiduntur in tria 7 in vnum quo excellūt tria. Si igitur quatuor excellūt nihil: tūc diuidenť quatuor in aliud 7 in nihil: 7 nihil esset aliquota pars de quatuor qd falsum est. Est aūt ratio eadem in ꝯtinuis: linea enim excellens lineam sm pportioneꝫ aliquā excellit eā: 7 diuiditur excellens in excellentia 7 in id quo excellit ipsam: 7 ideo nulla pportione se habet linea ad punctum: q: non diuiditur in aliquot lineas: 7 in punctum nisi poneremus q linea cōponeretur ex punctis sicut quidam dixerunt: qd tamen falsuꝫ est. Sed hic non est inquirendum de illo. hoc igitur modo non potest vacuum ad plenum habere aliquam rōnem pportionis impediēdi motū qui est per ipsuꝫ: oporteret p pleni sm potētiā impediēdi motū qui est p ipsum diuideretur in aliquot subtilitates vel potentias impediendi: 7 in vacuum qd esse non potest. Si ergo concedatur q id qd fertur quodcūqꝫ est illud per subtilissimū medium qd sm naturā esse potest: vel etiam qd poni pōt per cognitionem fertur in tanto tempore qd est determinatuꝫ: 7 tale est tempore determinate velocitatis: cum velocitas differt a velocitate: sicut medium distat a medio: oporter q velocitas qua fertur per vacuū nō sit pportionalis velocitati qua fertur per mediuꝫ subtilissimū. Fertur aūt per subtilissimum in breuissimo tēpore sm pportionē que potest esse pleni ad plenū: ergo p vacuū nō fertur in tēpore aliquo: sꝫ potius in indiuisibili tēporis qd est nūc: q: hoc ad tēpus pportionē nō hꝫ: sicut nec punctus ad lineam. Cum igitur inconueniens sit motuꝫ esse in

Tex. c. 69.

Tex. c. 70.

Tex. c. 71.

aliꝯ temporis: videt ꝙ motus nō possit esse in vacuo: vacuū aūt ponebat ꝑpter motū. ergo nō debet poni eē vacuū ¶ Si aūt forte aliquis dicat ꝙ non est ꝓportio motus ad motum ex dispositione medij tm̄: sed etiam ex potentia que vincunt motores super mobilia: ꝗ potentia motoris non est infinita super id qđ mouetur ab ipso: ideo qđ mouet in vacuo nō mouetur in indiuisibili temporis: sed in tempore. Probat enim Aristo. in fine octaui physicoꝝ ꝙ motor qui est potētie infinite super idem mobile mouetur in indiuisibili tēporis: ille aūt qui est potentie finite mouetur in tēpore ꝯtinuo: fm̄ hoc ergo si posuerimus ꝙ .a. qđ mouetur per plenum ⁊ p vacuum: ⁊ a motore qui est potentie finite mouet: tunc sequit ꝙ motus eius tam in pleno ꝗ̄ in vacuo sit in tempore. ¶ Si inquā aliquis sic dicat instando demonstrationi inducte in ducemus sic aliam. Sit enim lapis qui mouet per medium qđ est aer in tēpore aliquo determinato qđ sit horaꝝ decē ⁊ sit spatiū vacuū equalis longitudinis ipsi spatio aeris per qđ mouet lapis in tempore breuiori ꝗ̄ sit tēpus in quo mouetur p aerē: ⁊ sit illud tēpus subdecuplum primo tēpori: ita ꝙ sit vnius hore. Si ergo lapis mouet p aerē in decē horis p mediū plenū subtilius aere mouetur in tempore breuiori. ¶ Ponamus ergo medium qđ sit decuplo subtilius aere p illud ergo mouebit in subdecuplo tēporis ad tēpus quo mouet per aerem. Est aūt hoc tēpus vnius hore. ergo per plenum illud decuplo subtilius aere mouebit lapis in vna hora. ¶ Positum aūt fuit ꝙ per vacuū etiā moueretur in vna hora. ergo in equali tēpore mouet per plenū ⁊ per vacuū: ergo vacuū ⁊ plenū sunt facientia resistentiā equalē ad motū eiꝯ qđ mouet p ipsa: qđ est impossibile. ¶ Ponamus etiā hanc demonstrationem in terminis cōmunibus: vt generaliter sint ad oēm spēm ꝓportionalium. Si igit vacuum signatū per litteram .z. sit hoc spatiū equale per magnitudinē his medijs que sunt .b. qđ est aqua: ⁊ .d. qđ est aer. Si igitur .a. qđ positum est esse id qđ mouet transietit ⁊ mouebit per vacuum qđ est .z. in tēpore quodā finito (sicut dicit aduersarius) sit illud tēpus in quo est littera .l. hoc aūt vacuū lꝫ trāseat in tempore ꝯtinuo: tm̄ trāsit ipsum in minori tempore ꝗ̄ sit tēpus in quo est littera .e. in quo positū fuit olim ꝙ transiret p aerē: ⁊ talem ꝓportionē quā hꝫ tēpus .l. ad tēpus .e. habebit etiā vacuū ad plenū. Ponamus aūt ꝙ littera .c. sota sit decime partis aeris: ⁊ tēpus .l. sit decima pars tēporis .e. in quo trāsiuit per aerem: igit in tāto tēpore quantū est in quo est .l. id qđ est .a. transibit partē .d. que est .c. Itē si ponamus ꝙ aliqđ corpus in subtilitate differēs ab aere. ita ꝙ sit decuplo subtilius: illud etiā trāsibit .a. in tēpore .l. sit etiā illud decuplo subtilius aere corpus notatū p litterā .z ita ꝙ littera .z. sit etiā sota vacui: ⁊ nota pleni: qđ subtilius est aere: si ꝗ̄ .z. subtilius plenū in tali ꝓportione subtilius est aere: in quali ꝓportione se hꝫ tēpus .l. ad tēpus .e. cōstat ꝙ in tempore .l. transibit .a. p plenū signatū p litterā .z. scđo positū: ⁊ si tāto est subtilius corpus .z. scđo positū ꝗ̄ .d. qđ est aer: quantū exuperat tēpus .e. tēpus .l. tunc ecōuerso in velocitatis ꝓportione trāsibit .a. p .z. scđo positū ꝗ̄ trāseat p .d. Intm̄ iquā tū .l. breuitate exuperat tēpus in quo est signum littere .e. Si aūt oino nullū sit corpus mediū qđ significat p .z. sicut nullū corpus est in vacuo: tūc adhuc velocius trāsibit p .z. vacuū ꝗ̄ p .z. plenū. Sed positū erat ꝙ trāsiret p vacuū in tēpore .l. ⁊ habitū est etiā ꝙ p .z. plenū trāsit in tēpore .l. ergo in equali tempore trāsibit .a. ⁊ id qđ est plenum: ⁊ id qđ est vacuum: sed hoc est impossibile: eo ꝙ tunc esset ꝓportio pleni ad vacuum: ⁊ aliquot numeroꝝ ad nihil qđ supra improbatum est. ¶ Forte aliquis dicet ꝙ ista demōstratio fundat super positionē ipossibilem ⁊ nō nālem: nō .n. possumꝯ ponere physice corpus subtilius igne: ⁊ ideo lꝫ dicamus motū in vacuo fieri in tēpore paruo minori ꝗ̄ sit in igne: nō possumus accipere in nā aliqđ corpus per qđ motus sit in equali tēpore cū vacuo: ⁊ si ponamus aliqđ corpus tanto subtilius igne quāto excedit in paruitate tēpus motus p vacuū illud tempus quo est motus per ignē: erit positio falsa ⁊ ipossibilis: ⁊ ipossibili posito nō est mirū si illud qđ accidit est falsum ⁊ ipossibile: ⁊ sic demonstratio inducta nihil probare videt. ¶ Nec valet pōt ꝙ ignis vel aer fm̄ subtilitatē sit diuisibilia in infinitum: ꝗ diuidi in infinitū nō accidit corpori physico: sicut supra ostēdimus: vnde lꝫ linea diuidat in infinitū: tm̄ linea ignea vel terrea nō pōt diuidi in infinitū: ⁊ sic adhuc demōstratio inducta nihil videt ꝯcludere de ꝓposito. ¶ Dicimꝯ aūt adhuc ꝙ in veritate fm̄ nām nō est deuenire ad corpus subtilius igne. sicut dicit obiectio. mēte aūt accipi pōt subtilius: ⁊ ideo hec positio lꝫ in corpore physice ꝯsiderato sit impossibilis: tm̄ fm̄ ꝙ corporis differentie in subtilitate accipiunt mēte est possibilis. Eo aūt mō quo falsum ⁊ impossibile ponit accidit falsum ⁊ impossibile: ꝗ fm̄ intellectū impossibile est in vno eodēꝗ tēpore motū esse per vacuū ⁊ p plenum: ⁊ hoc modo demōstratio iducta ꝯcludit ꝓpositū: ⁊ tā Arist. ꝗ̄ Plato sepe talibus demonstrationibus ad ipossibile ducentibus vtunt. ¶ Manifestum est igitur ex dictis ꝙ si erit aliqđ tēpus in quo fertur aliquid per vacuū: accidit impossibile qđ dictū est hic. s. ꝙ accipiet aliquid in eodē tempore vel equali transire p plenum ⁊ per vacuū. erit enim fm̄ intellectum semper accipere aliquod corpus analogū hoc est ꝓportionale alteꝝ ad alteꝝ: sicut tempus ad tempus: sed sicut in toto capitulo ⁊ in summa est dicere hec est causa que ostēsa est esse ꝯclusionis inconuenientis que accidit: ꝗ ois motus ad terminū motū ꝓportio est: eo ꝙ omnis motus est in tēpore breuiori vel longiori tēporis aūt ad tēpus est ꝓportio quādo vtrūꝗ est finitū ⁊ determinatū: vacui aūt ad plenum nulla est ꝓportio: ⁊ ideo nō potest esse motꝯ in vacuo. ¶ Eadē tlogūt aūt ⁊ incōuenientia que dicta sunt fm̄ ꝯsiderationē differentie eoꝝ medioꝝ per que est motus: vel potest esse fm̄ intellectum: etsi non sit in reꝝ nā. ¶ Adhuc aūt idē ꝓbari potest ꝯsiderando excellentiā quā habēt adinuicem ea que ferunt siue mouent. Videmus igit ꝙ ceteris parib9 ea que mouent habent maiorem motū ꝓpter alteram duaꝝ causaꝝ: aut ꝓpter ambas simul: quedam enim maiorem motum habent ascendendi vel descendendi ꝓpter hoc ꝙ sunt maioris grauitatis vel leuitatis: quedam citius ferunt ꝓpter figuram: ꝗ sunt acutiora vel rotundiora alijs hebetibus vel latis. Si ergo oia illa se habeant similr in figuris ⁊ equalitate habitaculi: siue spatij per que feruntur: tunc mouebuntur citius vel tardius fm̄ rōnem ꝓportionis quam habent magnitudines mote adinuicē in grauitatē ⁊ leuitatē: ergo si vacuum est opꝫ istā ꝓportionem seruare in motu qui est p vacuū. s. ꝙ grauius citius transeat per ipsum in descendendo: ⁊ minus graue tardius: sed hoc est impossibile: propter quā enim causam graue citius moueret per vacuum ꝗ̄ minus graue: causa enim quare maius graue citius moueret per plenū ꝗ̄ minus graue inuenit ex necessitate. quia grauius velocius diuidit mediū ꝗ̄ minus graue. Dictū enim est ꝙ aut figura diuidit mediū aut potētia mouente que est grauitas siue moueat natūr aūt siue violēter sicut proiectū. sed in vacuū nihil diuidit: ergo equalr moueret in eo graue: ⁊ leuius: ⁊ acutum: ⁊ hebes: qđ est impossibile. ¶ Quod quidē igitur si sit vacuū accidit ꝯtrarium dicere ei ꝓpter qđ ꝓbant dicentes esse vacuum manifestum est ex dictis. Accidit enim dicere non esse motum si vacuū sit cum illi ꝓpter motum separatum a corporibus posuerunt. Opinantur enim quidā philosophoꝝ sicut Pithagoras ⁊ Democritꝯ ⁊ Leucippus vacuū esse: si vere fm̄ nām ⁊ violenter sit motus fm̄ locū: ⁊ dicunt ipsum discretum esse fm̄ se extra corpus ⁊ hoc est idē dicere ac si dicant ꝙ locus est spatiū separatum fm̄ se: sed ꝙ sit impossibile dictum ⁊ ostensum est per rationes inductas ⁊ demonstrationes.

¶ Cap. 7m. Et est digressio declarās solones ꝯdictionū Auicēne ⁊ Auēpace ꝯtra inductas demonstrationes.

Cum aūt In prima hac demonstratione ⁊ vltima sit suppositū ꝙ velocitas motus ⁊ tarditas sint ex pinguedine vel tenuitate medij: ⁊ ꝙ motus sit velocior qui hꝫ mediū minus ipediens trāsitū eiꝯ qđ mouet: ⁊ ꝓpter hoc si in vacuo esset motus: esset motus in indiuisibili tpis: eo ꝙ vacuū fm̄ potentiam impeditiuā trāsitus eius qđ fertur nō habet aliquam ꝓportionē ad plenum. ¶ Contra hoc obijciūt tam Auicēna ꝗ̄ Auēpace deducētes ex hoc ad tria inconuenientia quoꝝ primum est ꝙ medium impeditiuum motus non est mediū naturale: eo ꝙ naturalia rei rem in nullo impediūt. sed potius ꝓmouēt ad motū. Omne autem plenū vt hic supponitur est impeditiuum transitus eius quod mouet per ipsū:

Alia demonstratio ad idē

Tex. c. 72.

Vide: ꝓ hoc & Auerro. hic.

Tex. c. 73.

Tex. c. 74.

Tex. c. 75.

Tex. c. 76. Obiectiones Auēpace ⁊ Auic. p quꝯ v. de cō. 71. & 72 huius.

ergo videt ꝙ nullū plenū sit nāle medium per qd moueat cor
pus nāle. Cum igit oporteat habere aliqd medium nāle: q2
nāle mediū est aut innaturale: ⁊ nō est mediū innaturale ni
si esset ⁊ nāle: opz ꝙ mediū nāle p qd est motus corpor nālr
mobiliū sit vacuū: ⁊ ita redibit opinio dicentiū vacuū sepa-
ratū oportere poni ppter motū. ¶ Scdm aūt est incōueniēs
q2 si motus est in indiuisibili tēporis qui est per medium nō
resistens motui eius qd fert p ipsum: sequit ꝙ motus corpo
rū celestiū sit in indiuisibili tempore: eo ꝙ motus qui est cir
culatio spherarū celestium non est per mediū aliqd: neqz resi-
stens: neqz nō resistēs: sicut motus ois circularis qui est cir-
culatio circa cētrū vnū ⁊ idē: circulus enim in circulādo non
indiget motu suo ꝙ aliquid cedat sibi de loco in quo mouet:
q2 nō recedit de loco suo: ⁊ in loco ipso in quo est rotat. z3 est
vniformis sicut dicit esse sphera celestis corpis. ¶ Tertium
aūt incōueniens est ꝙ cū pportio motus sit sicut ex duobus:
ex vno principali: ⁊ ex alio secūdario: sequit fm dicta ꝙ mo
tus nō pportionatur motui nisi fm id qd secundario ⁊ per
accñs est in quodā motu. Cū n. omnis motus fiat ex victo-
ria potētie motoris super mobile: opz necessario ꝙ mot9 sit
velocior in quo potentia motoris sit magis vincens sup mo
bile: ⁊ motus sit tardior in quo potētia motoris minus vin-
cit mobile: hac eni de causa inuenimus motus diuersos in
celestibus in velocitate ⁊ tarditate differentes. Inuenimus
enim motū primi mobilis velocissimū: ⁊ inuenimus motū
stellarū fixarū tardissimum adeo ꝙ spatiū qd perficit motus
primi mobilis in. 24. horis pficit motus stellarū fixarū: vt di
cit Arist. in 36. millib9 annis. ¶ Hec aūt cōparatio motorū
ad mobilia inuenit etiā in elemētorū motibus: vt pbat Ari
sto. in fine octaui physicorū: q2 maior grauitas magis descē
dit: ⁊ maior leuitas plus ascendit q̄ minor. Cum igitur ista
comparatio motorū adhuc remaneat etiā si vacuum esse se-
paratum ponatur: videt ꝙ penes eam sit pportio motus ve
locioris ⁊ tardioris in vacuo si esse supponat. Erat ergo in
cōueniens dicere ꝙ nō esset pportio motus ad motū fm ve
locitatem ⁊ tarditatem nisi per spissitudinē ⁊ tenuitatē me
dij: qd nō accidit nisi cuidā motui qui est eorū qui habēt mo
tū rectū siue nālis siue violentus. Ecce hec sunt que in hoc
loco ɔtra dicta Aristo. quē nos sequimur obijciuntur ab

Rationes doctorum contra demonstrationē aristote.

Auicē. ⁊ Auēpace. ¶ His aūt etiā nos addimus demon-
strationem qua vtitur Arist. in 6° physicorū sic dicens: ꝙ ni-
hil transit in spatio maius se. nisi prius in eo trāseat minus
se vel equale sibi: supponat ergo paulisper gratia disputatio
nis esse vacuum separatū quēadmodū ponūt pdi superius
inducti ⁊ moueatur. a. per ipsu3 ergo prius transit in spatio
vacui minus se vel equale sibi q̄ maius se: ergo in transitu
a. per spatiū vacui necessario est prius ⁊ posterius: ergo ⁊ tē
pus: nō ergo in indiuisibili tēporis est motus per vacuum: ⁊
hoc est ɔtra ea que dicit Arist. ¶ Adhuc Aristo. nos docuit
ꝙ prius ⁊ posterius in motu est propter ante ⁊ post qd est in
spatio: ⁊ post ⁊ posterius est in tēpore ppter pus ⁊ posterius
in motu. Sit ergo spatium sicut dicūt separatum: constat ꝙ
illud est dimensio quedā in qua est pars ante partē: ⁊ pars
post partē in ascendendo ⁊ descendendo: igitur motus qui
est per ipsum necessario habebit prius ⁊ posterius: ergo ne-
cessario erit in tēpore: ⁊ nō in indiuisibili tēporis. ¶ Am-
plius nihil prius in motu peruenit ad distans q̄ ad propin-
quum: neqz eque cito. Sed in spatio vacuo est distans ⁊ pro-
pinquum: ergo mobile motu suo non prius est in distanti:
neqz eque cito q̄ in propinquo: ergo prius ⁊ posterius est in
stante ⁊ ppinquo: ergo motus per spatiū tale vacuum est in
tēpore necessario habente prius ⁊ posterius. ¶ Amplius de
scendit lapis per cētum cubitos vacui: aut descendit in in-
diuisibili temporis: aut in tempore: ⁊ si quidem descendit in
indiuisibili temporis: cum ea sunt simul in tempore que in
vno ⁊ eodem sunt temporis indiuisibili: tūc simul ⁊ semel
erit lapis superius ⁊ inferius: ⁊ in oībus locis intermedijs
ergo idem numero corpus simul ⁊ semel erit in diuersis lo-
cis: qd non est intelligibile qualiter esse possit. Si aūt descē-
dit in tempore ɔtinuo: tunc habetur propositum ꝙ in rei ve
ritate motu etiam existente in vacuo adhuc est in tempore.
¶ Adhuc aūt ɔiungant duo corpora planarū superficierū: ita
ꝙ inter ea nihil intercidat medium: hoc enim est possibile
⁊ postea subito disiungantur. ¶ Constat ꝙ spatium qd est

Nō pulchrum ... de duobus corporibus planarū superficierū q̄ nihil cadit medium.

inter distancia plenū erit aliquo corpore qd est aer vel aqua
vel aliud corpus: aut ergo hoc efficitur in spatio illo subito:
aut successiue. Si subito hoc non videtur: q2 prius erit mo
tus aeris ad propinquum q̄ ad remotum. Si aūt fit suc
cessiue tunc motus etiam fm veritatem videbitur esse in va
cuo: ⁊ videbitur esse in tempore motus ille.
¶ Adhuc aūt sit lapis sursum: ⁊ sit totum intermedium va-
cuum: aut descendet aut non. Si descendit tunc erit motus
in vacuo: qd est contra determinata. Si aūt non descendet
tunc graue non descendet remoto omni prohibente deor
sum eius qd absurdum esse videtur. ¶ Hec aūt ⁊ his simi-
lia induxerunt Auicēnam ꝙ dixit ꝙ si motus est in vacuo
in rei veritate ꝙ ille esset in ipso tempore: ⁊ consentit ei Auē
pace: ⁊ dixerunt ꝙ non intelligebantur demonstrationes
Aristo. sicut multi credebant. Sed cum duo sint que termi-
nant velocitatem ⁊ tarditatem in motu. s. proportio poten-
tie motoris ad rem motam. ⁊ dispositio medij: ꝙ vtrūqz fa
ciebat pportionem motus ad motum: ⁊ ideo sicut dispositio
medij se habet ad velocitatem augendam vel diminuendā:
ita se habet ad tempus breuiandum ⁊ augendū: ⁊ dixerūt
ꝙ simile huius est in linea cuius quātitas crescit ex duob9:
ex vno faciente lineam: ⁊ altero addente sibi incrementum.
Est aūt talis natura pportionalium vt docetur in geome-
tricis: ꝙ si quantitates alique sunt proportionales: si adda
tur eis vna quantitas vtrinqz: vel diminuatur ab eis vna
⁊ eadem vtrīqz: ea que relinquentur vel nō erunt oīno pro-
portionales. Cuius exemplum est in. 6. ⁊ tribus que sunt in
pportione dupli ⁊ subdupli. Si aūt addatur vtrīqz ternari
us tunc non erunt pportionales numeri illi: q2 nouem ⁊ sex
non sunt in eadem proportione. Similr aūt est si demat ab
eis duo vel vnum: sicut patet cuilibet ɔsideranti. Dicūt er-
go dicti viri ꝙ pportio motuum qui fiunt per plenū in ve-
locitate ⁊ tarditate est ex duobus. s. ex potentia motoris su
per rem motam: ⁊ ex dispositione medij in pinguedine ⁊ te-
nuitate: pportio aūt consistit in equalitate ⁊ excessu: ppter
qd contingit ꝙ si aliqui motus equalis potentie sunt ex par
te motorū ꝙ tunc inequalitatis diuersitas causatur ex diuer
sa spissitudine medij: ⁊ tūc motus qui est per spissius est tar
dior q̄ ille qui est per tenue. Si aūt fiat per vacuum tunc au
fertur vna causa retardationis: ⁊ ideo fiunt motus illi qui
dem non pportionales: ⁊ sic motus qui est per vacuum est in
indiuisibili temporis: quantum ad ablationem impedimen
ti motus qd causabatur ex medio: ⁊ non simpliciter. Causa
ergo improportionalitatis est ex hoc ꝙ proportionalib9 mo
tibus qui fiunt per plena auferi altera causa tarditatis. Si
causa eius qd est esse motum in indiuisibili temporis est ex
hoc ꝙ vacuum nihil retardat: ⁊ ideo non causat tempus ali
quod in tarditate: ⁊ tunc motus quoad hoc est in indiuisi
bili tēporis: ⁊ nō simplr. ¶ Ex hoc aūt ꝙ tam excellentes vi
ri in philosophia sic intellige Aristo. pz ꝙ locus iste diffici
lis est: ⁊ subtili indiget consideratione. ¶ Recolligamus er-
go sensum supradictorum virorū. Et dicamus ꝙ fm duos
viros memoratos aliunde habet motus naturalis ꝙ est na
turalis: ⁊ aliunde ꝙ habet retardationem. Qd enim est na
turalis motus: habet hoc ex victoria potentie motoris sup
rem motam: ꝙ aūt est retardatus: hoc habet ex spissitudi
ne medij per qd est motus. ¶ Sequitur igitur vt motus ad
motum non habeat cōparationem ex diuersitate medij: sed
potius ex dispositione medij erit pportio tarditatis ad tar
ditatem: ⁊ non pportio motus ad motum. Et hoc idem in
motu violento: q2 ꝙ motus est habet ex victoria motoris
super rem motam. Tarditatem aūt ex diuersitate seruata
vniformitate motoris in potentia mouendi habet ex diuer
sitate medij per qd est motus: propter qd in eo qd aufertur
de motu tarditas causata ex medio: relinquitur non esse p-
portionalem motum qui est per vacuum ad eum qui est per
plenum in tardatione: ⁊ ita est in indiuisibili temporis quo
ad hoc: ⁊ sicut fit in quantitatibus pportionalibus: ꝙ si ali-
qua diminuuntur ab eis non oportet eandem esse pportio-
nem in ablatis que fiunt in totis proportionalibus: nec ite-
rum oportet ꝙ relicta post ablationem habeant eandem p-
portionem ita dicetur esse in motibus. Si enim concedatur
proportionalis esse motus qui est per pinguia ad eum qui est
per subtilissimu3 in tarditate que auget tempus motus nō
est possibile

Sententia cōis patris ...

Summa illius opinionis.

est possibile q motus in vacuo habeat eandem proportionem ad motum illum: cum ab eo auferatur tempus totum quod est ex tarditate. Ecce hec est breuis summa dictorum virorum. ¶ Videtur autem secundum dicta q Aristo. non concludit propositum: quia licet retardans in vacuo auferatur quod causat tarditatem: tamen hic remanet proportio motus ad motum secundum excessum motoris ad motorem. Et sic est motus in vacuo aliquo modo proportionalis ei qui est in pleno: et tunc demonstratio Aristo. est omnino inartificiosa. ¶ Secundum hoc autem falsa sunt que dicuntur in fine. 7. et 8. phisicorum. s. q si motor aliquis mouet aliquid in toto tempore per spatium aliquod per medietatem ipsius mouebitur per totum illud spatium in medietate temporis. Si enim motus est secundum proportionem excessus motoris super mobile: et potentia motoris ad totum mobile excedat multum medietatem mobilis: et sic forte mouebit multo citius per ipsum spatium totum quam in dimidio spatio temporis illius. ¶ Preter hec et his similia dicit Auer. deceptum esse Auempace: et Auicen. per consequens relinquitur esse deceptum. Est enim ista propositio per se manifesta q supposita equalitate mouentium in potestate mouendi: et equalitate figure in ipsis mobilibus: q equales erunt motus qui sunt per equalia media in spissitudine et dimensione. Et inequales erunt qui sunt per inequalia media in spissitudine: quamuis sint equalia secundum dimensionem. Cum igitur equalitas motus causetur ab equalitate: et diuersitas a diuersitate: concluditur necessario q quantitas diuersitatis medii causat equalitatem in velocitate et tarditate: infra quod si nihil resistentie ferat medium quod tunc erit in fine velocitatis: quod est in indiuisibili temporis: et hoc est verum tam in motibus naturalibus quam violentis. Hoc igitur probato oportet scire q motus violenti velocitas et tarditas supposita equalitate motiue virtutis non causatur nisi a dispositione medii per quod mouetur. Et si comparatur motus ad motum: si vterque est violentus et habent motores equales et mobilia equalia causabitur proportio motus ad motum ex proportione medii ad medium. ¶ Motus autem naturalis non habet proportionem primo ex medio: sed potius ex potentia mouente relata ad medium: sicut inferius patebit: et ideo medii natura in illo est signum proportionis habitudinis motus ad motum. Causa autem est habitudo motoris ad mobile: quod qualiter verum sit hoc modo est intelligendum. ¶ Eorum autem que mouent quedam mouent ex se ita q principium sui motus habent in seipsis: quedam autem non mouent ex se: quia principium sui motus non habent in seipsis. Illa autem que mouentur ex se habentia principia sui motus in seipsis sunt animata: et omnia talia habent motorem qui est in actu: et mobile quod est perfectum in actu: sicut intelligentie que mouent celum sunt actu et est actu. Et similiter est de anima que mouet corpus organicum: et omnia illa mouentur in locis suis et non extra loca sua: et illa talia ad motum quem faciunt cum sint perfecta in seipsis non indigent medio per quod fit motus in quo perfecte acquirat mobile formam motoris: et ideo tales motus et si non sint per medium non tamen propter hoc sunt in indiuisibili temporis sed in tempore. Illa autem que non habent motorem in seipsis duplicia sunt: quedam enim eorum nec primum habent mouens in se: nec etiam formam quam dat motor. Quedam autem etsi non habeant primum mouens: tamen habent in se per aliquem modum formam motoris. ¶ Et primorum exemplum est in motibus localibus violentis in quibus nihil confert id quod vim patitur: et ideo motor illorum in actu est et mobile actu et seruata equalitate motorum non causatur in eis tarditas nisi ex medio. ¶ Exemplum autem secundorum est in simplicibus corporibus que mouentur a generante: vt probat Aristo. in. 8. huius scientie: et illorum primum mouens est in actu: mobile autem in potentia. Et de talibus omnino verum est q motus eorum semper causatur ex comparatione motoris ad mobile. Ex hoc enim motor mouet et mobilitas mobilium causatur ex similitudine quam habet cum motore et hoc enim q motor contrarium inuenit in mobili: propter hoc agit in ipsum expellendo illud et inducendo formam suam quam si induxisset non amplius moueret. Mobile autem susceptibile est eiusdem forme: non vnum comparatum sed vnum sibi simile per confusum habitum forme: sicut explanauimus in primo libro. Quantum enim dat generans mobili de forma sua: tantum dat ei de consequente formam suam hoc est de loco: et ideo dat ei motum ad locum. Et quia vis motoris per vires congelescit in mobili: propter hoc in medio agit in ipsum: et indigent talia mobilia medio in quibus procedant de potentia ad actum: in quorum medio termino completa fit generatio et motus: et secundum q distant ab illo tamen imperfectior est forma generantis in ipsis et motus. ¶ Et inde est q motus naturalis intenditur in fine sui: quia quanto plus est iuxta finem tanto perfectius habet formam: et quanto perfectius habet formam tanto perfectius habet motum ad locum saluatiuum sui in forma: per hoc etiam patet q medium per quod est motus naturalis sibi naturale est. et est aer vel aqua que sunt eius media: et est vno modo prohibens: et alio modo adiuuans: quia ex connaturalitate adiuuat. aer enim magis est terreus iuxta terram: et aer iuxta ignem magis est igneus: et ideo est q cum generatio fit ignis: quanto aer superior est tanto magis connaturalis est igni generationi eius quod fit ignis: et quanto inferius est tanto minus connaturalis est igni: et magis connaturalis terre. et ideo ex illa connaturalitate iuuat ad motum ascensionis ignis vel descensionis terre. Idem autem est de aqua quantum ad ea que mouentur per ipsam in ascendendo ad aerem: vel descendendo ad terram: inquantum autem pinguedine vel tenuitate et plus difficiliter et minus est diuisibilis: sic est medium impeditiuum: et impedimentum illud est in vno sicut in causa: et in alio sicut in signo et promouente. In causa enim est in comparatione mobilis ad motorem. Hec enim comparatio maior est in principio medii: et vbi incipit motus et minor est in medio: et minima in parte que est iuxta terram: et ex illo causatur q motor diuersimode potest minus et plus super mobile. Sed tamen medium promouet ad hoc inquantum est difficiliter vel faciliter diuisibile. Et medium etiam est signum huius secundum distantiam vel propinquitatem ad terminum motus: vt diximus. ¶ Et si queratur de motu eius qui fit non ex generante sed quasi remouente prohibens mouetur: sicut quando deijcitur columna et cadit lapis qui erat super columnam dicendum q motor omnis secundum elongationem a loco ad quem mouet trahit debilitatem quandam in virtute mouendi rem motam: et ideo licet talis motus tempus habeat ex medio retardante motum: tamen etiam aliquid huiusmodi habet ex virtute motoris que fortificatur plus in descensu quasi descendit vel vicinatur loco ad quem mouet. ¶ Ex his igitur patet q ea que mouentur tripliciter in motu participant velocitatem et tarditatem. s. aut ex motore solo: sicut quando est et motor in actu et mobile est in actu: et non indigent medio: eo q motu illo mobile non acquirit perfectionem essentialem: sicut corpora celestia sunt velocia in motu vel tarda: aut ex medio iudicante et iuuante potentiam motoris: sicut corpora simplicia se mouent inuicem generando: aut ex vtroque: sicut animalia que mouentur motu processiuo in aere vel in aqua. Ex hoc iterum patet q si detur potentia motoria esse perfecta super mobile et non fuerit medium promouens: nec impediens ipsam: q tunc sicut habet formam motoris id quod mouetur: ita habet ad motum et locum: habet autem formam motoris totam sine medio promouente vel impediente: ergo habebit necessario locum et motum ad locum sine medio aliquo ad hoc conferente vel impediente. Omne autem quod non habet comparationem nisi ad duos terminos sine medio mouetur non in indiuisibili tempore vel continuo: sed in tempore indiuisibili: ergo tale mobile mouetur in indiuisibili temporis: cum autem motus est in vacuo medium nihil operatur ad motum impediendo vel conferendo: ergo non est ibi nisi habitus forme perfecte in instanti: et acceptio loci eiusdem forme sine tempore. ¶ Et hec est causa quare dixit Aristo. q si non est medium impediens q innata est potentia motoris super mobile et promouens generationem forme motoris in mobili: q tunc motus est in indiuisibili temporis: et q comparatio motus ad motum est sicut comparatio medii ad medium. Et iam miro fuit in hoc subtilitas Arist. nec videtur aliter posse intelligi quam sicut dictum est. ¶ Patet autem q causa deceptionis Auicen. et Auempace fuit q putabant q ad aliud et aliud referretur tarditas que causatur ex medio in motu simplicium: et tarditas que ex diuersitate motoris causatur: cum hoc non sit verum: quia cum habitudine medii crescit virtus motoris: et cum comparatione eius decrescit: et ideo quod demonstratur in vno eorum tenet in vtroque eorum. ¶ Per dicta patet solutio ad tria dicta inconuenientia que memorati viri induxerunt. Ostensum est enim qualiter plenum naturale medium est motui naturali recto: plenum etiam medium est per quod est motus violentus: vt in fine. 8. patebit: et in libro de ce. et mun. et supra in parte est tactum. Nec sequitur corpora celestia debere mo-

Impugnatio illius opinionis.

Rh. co. 71.

Nota differentiam inter motum naturalem et violentum.

Nota de motu grauium et leuium vt est a generante.

Nota q motus naturalis intenditur in fine sui.

Nota de motu grauium et leuium vt fit a remouente prohibens.

Nota triplicem causam velocitatis et tarditatis in mobilibus.

Nota causam deceptionis Auempacis et Auic.

Solutio ad instantias eorum.

neri in indiuisibili tēporis: qa aliam cōparationem hn̄t ad suos motores ꝙ̄ elemēta habeāt ad suos motores. Silr pꝫ ꝙ nō est ꝓportio cum eo ꝙ secundario tn̄ in motu est cā velocitatis ꝛ tarditatis: qa ꝫ secūdarium sit tamē est signum pn̄cipale. ¶ Ad ea autē que vlterius iducta sunt dōm pmūꝫ qdē ꝙ nullū mobile fm nꝫ est mobile nisi aliquo motore nāli: ꝛ ille nō hꝫ cōparationē ad spatium fm ꝙ est mathematicū spatiuꝫ tn̄: nec fm ꝙ est inane: sed fm ꝙ est plenuꝫ: ꝛ de illo verꝫ est ꝙ nō transit maius: nisi transeat minus vel eq̄le. Si autē esset inane ꝛ hoc inane poneret terminos hīc in qb' cōtineret motor nō respiceret nisi termios: qa nihil est in medio per qđ cōnaturale est sibi mediuꝫ: ꝛ ideo mot' in talib' esset in momēto de termino spatii ad alterꝫ terminum: cum in tali spatio inani nec est eq̄le mobili: nec minus: qa nihil est oīno: ꝛ ideo nec equale nec minus est aliqđ. Per idē pꝫ solutio ad scđm ꝛ tertiuꝫ: qm̄ in veritate ꝛ sicut Auicē. dic in vacuo nō est aliqđ qđ sit linea: vel punctus: vel dimēsio: nec inferius: nec superius: nec añ: nec post: qa iste dīle sunt entiū. vacuum autē ponebaꝛ nō ens: sed priuatio entis ab oīb' antiqs. hoc autēꝫ infra melius explanabiꝛ qñ ostendeꝛ ꝙ duo corpora nō pn̄t esse in loco pleno vel vacuo. ¶ Qđ autē qritur de lapide descēdente per vacuū opꝫ dici fm p̄dicta ꝙ motor lapidis nihil respicit de medio: ꝛ ideo per vices nō ē in medio: qa nihil est medium: ꝛ ideo nō ꝓpter illud lapis est in diuersis locis: sed lapis erit in vno momēto superius in loco a quo descendit ꝛ inferius ad qđ descendit: non tn̄ fm idē sed erit superius in instāti fm ꝙ est finis p̄teriti ꝛ inferius fm ꝙ est pn̄' futuri: talis autē motus qui fingitur esse in vacuo nō est motus in rei veritate: sed est finis cuiusdaꝫ mutatiōis que est in instāti. Sicut .n. illuminatio occidētis statim est in instāti orientis eo ꝙ nō est motus: sed est finis quidā motus vel effectus mot'. Cum .n. sol accipiꝛ vt mot' ad punctuꝫ oriētis: tunc ex fine motus ad punctuꝫ oriētis cāꝛ gn̄atuꝫ esse lumen in omni diaphano illi puncto opposito in vno momēto tpis: ita est etiā ꝙ motore perfecte hn̄te potestatem super mobile: sequiꝛ ipsum mobile perfecte eē mutatum ad formā motoris ꝛ sic nō mutaꝛ: sed est imutatū esse: ꝛ hic est finis mutatiōis eius: ꝛ illius finis est effect' eē in loco corporis generātis ipm̄: et si nō sit medium ipediēs: ꝛ ideo cum vacuum nihil faciat ipedimenti sequiꝛ illud qđ moueꝛ statim esse in fine mot' in indiuisibili tpis. Et ꝙ hoc facit ad imaginādū difficile est hoc ꝙ vacuū imaginaꝛ p modū distātie hn̄tis dimēsiones: cū sine dubio nullas habeat distātias: sicut in ꝓximo post illud capꝫ declarabim': ꝛ ideo sicut Aristo. determinās de tēpore: ꝙ si quis copulat p̄cedens nunc sequēti nunc nō percipit tempus: ita directe est de vacuo ꝙ ibi motor mobilis non attingit nisi terminos spatii ꝛ non medium: quia medium nullum est: ꝛ ideo non est ibi motus habens prius ꝛ posterius nec fieri aliqđ sed potius esse hic ꝛ ibi sine eo qđ attingit medium. ¶ Qđ autem queritur de separatione duorum corporum que habent superficies planas: dicēdum ꝙ separatio eorum nō est subito: sed tamen aer efficitur subito in omni spatio intermedio propter causam que dicta est vt dicunt quidam: ꝛ in veritate nō est verum qđ dicunt ꝙ absqꝫ dubio nūꝙ̄ corpus separatur a corpore: sed nec superficies corporis a corpore: nisi sit alia superfities corporis cui coniungatur: ꝛ ideo talia corpora nūꝙ̄ a se separarētur nisi prius ingressus aeris continuaretur superficiebus eorum: ꝛ qđ patet in clepsydris in quibus superficies aque ab aeris superficiebus non volunt separari: quoniam necesse esset vacuum intercidere inter superficiem clepsydre ꝛ aque: ꝛ ideo prius opꝫ imittere aerē ad minus quo ad cām imissionis: ꝛ si forte tēpore simul ingrediaꝛ imissus aer ꝛ egrediatur aqua: ꝛ tunc dico ego ꝙ nō est separabilis sup̄ficies vnius p̄dictorꝫ corporꝫ ab alia: nisi intrātū inquātū imittiꝛ aer: vel aliqđ aliud inter superficies eorꝫ: ꝛ super istud pn̄m multa pulchra construxerunt fabricatores ingeniosorum. De his autēꝫ forte tractatus habebitur in aliis locis. ¶ Patet autem ex dictis vt mihi videꝛ solutio oīum predubitatorꝫ. Reuertamur igitur nunc ad propositum ꝙ vacuum non esse ostendamus.

¶ Cap. 8m. In quo declaratur non esse vacuum in ꝓpria natura vacui: in quo est digressio declarās ꝙ duo corpora nō possunt esse in eodem loco.

Volumus autē nunc ostendere nō eē vacuum ex natura ips' vacui: eo ꝙ sufficienter ex rōnibus supradictis ex motu ostēdimus ipm non eē. oēs eniꝫ rōnes que ex motu sumi poterant pp qđ ponebaꝛ vacuū iduximus: qꝛ vacuum ponebatur ꝓpter motum rectuꝫ nālem vel violentum: ꝛ nō ꝓpter circularē: qa ille nō indiget medio: sicut preostēsuꝫ ē: ꝛ ideo cum ex nā vacui ipm nō esse ostenderimus: tunc pfecte destructum erit vacuū. ¶ Dicimus ḡ vere ꝯsiderātib' nām vacui: videbiꝛ optime dcm̄ vacuum: sicut id qđ abesse vere est vacuū: ꝛ omni eēntia priuatū. Si .n. in pleno qđ ē aqua iponatur cubus siue aliud corpus cubicuꝫ: hoc est ad oēm partē quadratū siue alterius figure. oportet ꝙ itrāte in aquā cubo cedat aqua ad tātā quantitatē q̄ntū est cub'. Et hoc lōgē fit: qa aqua nō ibibiꝛ in cubo: sed potius aq̄ expelliꝛ a loco in quē cubus intrauit: ꝛ tunc aqua cedit in aliū locum. aut inspissaꝛ vt partes eius efficianꝛ in loco minori ꝙ̄ prius fuerunt quādo nō fuit in aquā missus cubus. Eodeꝫ autē mō cedit aer qñ cubus poniꝛ in aerē: sed non sentiꝛ: qꝛ aer est inuisibilis. Sēper eni cubo imisso in aliqđ corp' simplicissimuꝫ necesse est ipm trāsmutari in locuꝫ aliū in quē aptuꝫ natum est ex nā trāsmutati: nisi coeat per densatiōeꝫ. Dico autē ꝙ mutaꝛ in locum sibi debitum ex nā sicut terra deorsū ꝛ ignis sursū ꝛ aq̄ descēdit in terra ꝛ descēdit in aere ꝛ igne: aer autē descendit in igne ꝛ ascēdit in aq̄ ꝛ terra ꝛ ad hec loca mutanꝛ elemēta fm tātū spatiū quātus est cubus vel opꝫ ꝙ coeant per cōdēsationē. Moueret ḡ sursum sicut ignis: aut deorsū vt terra: aut in vtraqꝫ sicut aq̄ ꝛ aer quādocunqꝫ quale ꝛ q̄ntū aliqđ ipositum fuerit in ipsa cedentia illi qđ iponiꝛ. Sed in vacuo ipossibile est fieri talē cessionē: qa cum vacuū nō dicaꝛ esse nisi dimensiones mathematice: cōstat ꝙ ipm nullū est corpus nāle: ḡ nec sursū vt ignis nec deorsum vt terra: nec in vtraqꝫ vt aq̄ ꝛ aer cedere poterit. Mathematica enim nō hn̄t loci differētias nisi quo ad nos. vt in p̄habitis est ostēsū: ꝛ cuius nullus est locus naturalis: illius ēt nullus est mot' nālis. ꝯstat ergo ꝙ intrāte cubo in locū vacuū nō cedit spatiū vacui sed manet vt p̄us. Et videꝛ per ipm spatiū vacuū trāsire eq̄le spatiū cubo imisso in ipm: eo ꝙ locus ꝛ locatū sunt eq̄lia: qa etiā prius erat in vacuo. Et hoc est sīle illi sicut si diceremus ꝙ aer nō cederet cubo ligneo imisso in eum sed spatia aeris eēnt in spatiis cubi: ꝛ ecōuerso ꝙ cubus ēt nō cederet aeri sed oīs ad dimēsiōes istorꝫ duorꝫ pertinētia trāsirēt per se inuicem. At vō ēt cubus tātā hꝫ magnitudinē quātam hꝫ vacuū qđ est locus cubi: qꝛ locus ꝛ locatum sunt eq̄lia. ¶ Et qa forte aliqs posset dicere ꝙ nō est inconueniens duo spatia esse sic in se inuicē: quorꝫ vnū est mathematicuꝫ ꝛ alterꝫ nāle: ideo videamus an hoc sit possibile. Spatiū .n. cubi in quo sunt dimēsiōes eius lꝫ sit calidū vel frigidum: aut leue vel graue: vel aliis passiōib' nālibus dispositū: nihil minus tn̄ alterū est fm eē diffinitiuum ab oībus passiōib' ꝛ formis nālibus: nō eni ꝯhit esse vel essentia ab aliqua formarꝫ nālium: neqꝫ a plurib' earꝫ: neqꝫ ab oīb' simul. Dico autē spatium illud qđ diuersū est a passiōib' corpus lignei cubi qđ habet tres dimēsiōes dimēsionib' vacui equales: ergo si separaꝛ ab oībus aliis passiōibus nālibus: ꝛ stelꝛ nō eē graue neqꝫ leue cū per nullā formarꝫ nāliū sit in loco: sed tn̄ per dimēsiōes corporeitatis sue: tunc ꝯtinebit occupādo eq̄le vacuū: sicut qñ intelꝛ cū oīb' formis nālibus: qa sicut dixim' occupare locū in formis nālibus nō hꝫ sed ex dimēsiōibus: lꝫ ex formis nālibus ad locū hēat nālē īclinationē: ꝛ erit in eadem parte ꝯtentū que est pars loci ꝛ vacui: ꝛ hec est ps vacui eq̄lis sibi ipsi. Sic ḡ sunt in vno ꝛ eodē spatio dimensiones vacui ꝛ dimēsiōes cubi: qa spatiū vacui supponaꝛ habere tres dimēsiones: ipm necessario erit corpus ꝛ ēt cubus erit corpus hn̄s tres dimensiōes illis per oīa equales. Queraꝛ igiꝛ quid distant dimēsiōes corporis cubi a dimensionibus vacui sibi equalis. Si eni lōgitudo sit in lōgitudine ꝛ latitudo in latitudie: ꝛ ꝓfundum in ꝓfunditate: erit quelibet triū diametrorꝫ intersecātiū se ad rectos angulos in cubo ꝛ spatio in alio: linea autē nō pōt imaginari esse in linea: nisi sit eadem puncta terminata: ꝛ sic linea in linea imaginata est indifferens ab ea fm esse ꝛ essentiā: ergo nulla differētia est

Margin notes:

Solo ad instātias adductas a doctore.

Nota solonē de lapide descēdēte per vacuum.

Cōsidera qꝛ in ista solone vꝛ doctor admittere cāsam q vꝛ nō debere admitti ex sēctis phi in .2. de aīa .t. c. 43.

Tex. c. 76.

tia est inter corporeitatem cubi ⁊ corporeitatem spatij: quia duo corpora facta sunt vnum corpus. ꝙuis duo sint sm̄ diuersum esse nāle ⁊ mathematicum. Si autem hoc nō duo corpora sint in vno spatio per eandem rōnem: quilibet ⁊ quelibet infinita possunt esse in vno loco: qa oia efficient vnum corpus. hic igitur est vnū incōueniens qđ sequitur ex hoc ꝙ ponitur aliqd esse vacuū. ¶ Nos autē adhuc melius volumus declarare ⁊ adducere demōstratiōes super illud: dicamus ꝙ si vacuū est separatū vt dicunt: ⁊ ꝙ est hñs tres dimēsiōes in qbus recipitur corpus: tunc sine dubio vacuū est corpus: ⁊ si recipit corpus in se: tūc apparet ꝙ duo corpora sint in eodē loco vt diximus. Si autē vacuū nō est separatū: sed locus est superficies in qua recipitur corpus: sicut determinauimus in tractatu de loco: ⁊ locus ille recipit duo corpora simul: tunc eedē demōstratiōes que adducunt ꝙ in vacuo nō possūt eē duo corpora simul ēt demōstrabunt ꝙ duo corpora nō possunt eē in eodē loco. Sint n. duo corpora ī eodē loco: siue id sit vacuū: siue superficies ambiens ea que sunt .a. ⁊ .b. ⁊ locus sit cuiuscunq; figure: volumus .d.e.f.g. ⁊ sit punctum in medio illorum corporum ⁊ loci sumptum qđ sit punctū .b. sicut vides in hac figura: ista autē corpora .a. ⁊ .b. sint equalia: ⁊ locus sit equalis vtriq;: aut ergo sunt in vno loco simul ita ꝙ dimensiones vnius supposite sunt dimēsiōib⁹ alterius: aut ita ꝙ dimensiōes vnius sint in dimensionib⁹ alterius: ⁊ p̄mo qdem modo nō possunt eē simul in eodē loco: qa eq̄lia sibi applicata: siue nālia siue mathematica: siue vnū sit nāle ⁊ alterum mathematicū crescunt in duplū: ⁊ tunc oporteret ēt crescē locum. Nos autē posuimus ꝙ idē locus remaneat. ¶ Preterea sic nō esset idē locus vtriusq;: sed superficies vni⁹ corporis efficeretur aliqd loci alterius inq̄tū terminatur vnū ad alterum. ¶ Si autē sicut ponere opz vnum est ibibitum in alterum ⁊ dimēsiōes vnius sunt in dimensiōib⁹ alterius: tunc a centro vtriusq; qđ est .b. educā diametrū signātem lōgitudinē vnius eorum que sit .e.f. ⁊ ducā etiā in vtrāq; partem diametrū signātem latitudinē vnius eorum que est .a. que sit .d.g. ⁊ intelligā diametrū mēsurātem ꝓfunditatē secare istas duas diametros in puncto .b. qa id qđ corp⁹ est hz tres diametros se ad rectos angulos secātes. aut ergo iste eedem diametri sunt ⁊ dimēsiōes alterius corporis qđ est .b. aut non. Si sunt eedē sm̄ esse ⁊ essentiā: tunc ista duo erūt vnum: qꝛ quorum corporum dimensiōes corporeitatis sunt eedē ⁊ ipa sunt eadē: eo ꝙ dimensiōes faciunt ⁊ cōstituūt corpus. Si autem sunt alie: ergo termini eorum sunt alij. Si ergo semidiameter corporis .a. est .d.b. cōstituēs super lineā .e.f. duos angulos rectos: eo ꝙ diameter lōgitudinis secat diametrū latitudis in oi corpore ad angulos rectos: opz ꝙ diameter corporis .b. signās latitudinē terminetur aut supra punctū .d. aut infra ipm̄: terminetur ergo in puncto .k. supra punctū .d. qa idē sequeretur si terminetur supra: siue infra: ꝓducaz ergo lineā .k.b. que erit semidiameter corporis .b. cū ergo sit semidiameter corporis necessario faciet supra diametrū lōgitudis duos angulos rectos: ergo angulus .e.b.k. est rect⁹: cōstat autē ꝙ angulus .e.b.d. est rectus. Cū ergo oēs anguli recti sint eq̄les: erit angulus .e.b.k equalis angulo .e.b.d. sed angulus .e.b.k. ps ē anguli .e.b.d. ergo pars est eq̄lis toti: qđ est ipossibile. ergo ipossibile fuit ꝙ corpus .a. ⁊ corpus .b. duas habeāt semidiametros latitudinē eorum designantes. ¶ Amplius linea .e.f. diameter est signās lōgitudinē vnius illorum corporum qđ est .a. aut ergo illa eadē erit diameter lōgitudinis corporis .b. aut alia. Si est eadē tunc opz ꝙ vna numero longitudo sit corporis .a. ⁊ corporis .b. sed eadē sunt corpora quorum vna est numero lōgitudo: ergo corpus .a. ⁊ corpus .b. sunt vnū nō ergo duo corpora. Si autē sūt diuerse diametri lōgitudinis sit ergo lōgitudo corporis .b. linea .p.c. sit hoc est possibile: illa autē linea est exiens vtrinq; a puncto .b. qđ est centrū vtriusq; corporis: egredietur ergo a termino linee .d.b. cum autē illa sit diameter latitudis opz ꝙ lineā .p.c. que est diameter lōgitudis faciat circa se duos angulos rectos: ergo angulus .p.b.d. est rect⁹: ⁊ iterum angulus .e.b.d. est rectus: ergo illi duo anguli sunt eq̄les ⁊ cū vnus sit pars alterius erit tunc ps eq̄lis toti: qđ falsū est. ¶ Adhuc autē linea .b.f. erit a termino linee .d.b. faciēs rectū angulū cum ipso: ⁊ ēt linea .p.b. erit ab eadē ad rectum angulum in opposito. Si linea .p.b. ponatur esse semidiameter lōgitudis corporis: ergo duo anguli .p.b.d. ⁊ .f.b.d. circa lineā .d.b. cōsistentes sunt recti: ergo linea .p.b. ⁊ linea .p.f. in puncto .b. directe cōiūcte sunt: ⁊ linea vna sic dicit .14. theorema Euclidis in primo geometrie que oia falsissima sunt: ergo ipossibile est diametros lōgitudis ⁊ latitudinis ⁊ ꝓfunditatis duorum vel plurium corporum in eodē loco existiū esse diuersas: ⁊ corpora eē diuersa. Sūt autē qui cōcedunt hoc de corporibus mathematicis: ⁊ nō de physicis: qđ mirū est cū corpora phica magis sint replentia locū ꝙ mathematica: quorum error cōuincitur ex hoc ꝙ corpora phica p̄ter formas nāles hnt dimensiōes facientes corporeitatē in ipsis. Qđ ergo sequitur de mathematicis pp̄ nām corporeitatis: sequitur etiā de phicis. Nō aduertunt ēt illi ꝙ Aristo. posuit suā demōstratiōnē de ligneo cubo qui est corpus physicū. ¶ Ideo veniunt alij volētes hūc errorē cauere: ⁊ dicunt ꝙ corpus dr̄ duplr̄. s. a corpulētia ⁊ a corporeitate: corpus autē dēm a corpulentia est grossum: et hoc cū alio corpore nō pōt esse in eodē loco. Corpus autē dictum a corporeitate est sp̄uale corpus: ⁊ illud cū alio pōt esse in eodē loco: sed falsitas est: qa demōstratiōes oēs fundātur super corporeitatē: ⁊ nō super corpulentiā. Si ergo demonstratur ꝙ corpus solā hñs corporeitatē nō pōt esse cū alio in eodē loco: tunc distinctio eorum ad nihil vtilis est. ¶ Adhuc autē nullū corpus adeo est sp̄uale sicut mathematicū: sed duo corpora mathematica nō possunt esse in eodem: ergo nulla alia duo possunt eē in eodē loco. ¶ Sunt iterum qui dicūt ꝙ inconuenientia dicta tenent de essentia corporum: ⁊ nō de eē: ⁊ ideo dicunt ꝙ mathematica cū sint essentie corporales: phica autē distinguantur penes esse: ꝙ tūc nō sequitur ꝙ duo corpora physica efficiantur vnū corpus: sed duo mathematica: qa forme physicorum corporum distinguunt ea. ¶ Hoc autē ꝙ error pessimus sit de facili ꝓbatur: qa forme phice sunt in mā quāta. ꝓbatum autē ꝙ quātitates duorum corporum physicorum si sunt in eodem loco necessario sunt eedē: ⁊ quorum q̄ntitates sunt eedē illa quāta sunt eadē: ergo duo corpora efficiuntur vnum corpus quātum. Sed forme phice numerantur per sitū: ergo informantur formis phicis: ergo nō erit nisi idem ⁊ vnū. Sz qa hoc dictum est oium Peripatheticorum nō sunt audiēde nuge quorūdam in cōtrariū dicentium ⁊ afferentium instātiā de luce quā dicunt esse corpus qđ est cū quolibet alio in eodem loco: qa nec lux sm̄ Peripatheticos est corpus: ⁊ si eēt corpus nō esset cum alio in eodē loco. ¶ Redeamus ad ꝓpositum ostēdentes nō est vacuum per ipsius vacui naturā. Manifestū est enim ꝙ cubus de quo supra fecimus mentionē: hoc habet ꝙ omnia corpora habent: hoc est tres dimēsiones que intellecte absq; formis naturalibus: ⁊ separate ab eis per itellectum in nullo differunt a dimēsionib⁹ que supponuntur esse in vacuo: ergo nō est magis ratio ꝙ corpus recipiatur in loco per dimensiones vacuas: ꝙ per dimensiones ꝓprias. Qđ ergo opz facere locū extra corpus locatū: non enim indiget loco extra se cū habeat dimensiōes ipas sibiles: hoc est sine passionibus cōsideratas que sunt spatiū eius. Nihil enim vtilitatis confert ei ꝙ dicatur alterū spatium esse dimēsionum ti rea ipsum que sunt equales suis dimēsionibus. Fuit tamē hec causa positionis vacui ꝙ locus ⁊ locatum sunt equalia: ⁊ ideo putabatur locus equari locato sm̄ mēsurā earūdem dimensionum. Et istius erroris causa fuit equocatio in nomine equalitatis: qꝛ locus nō dicitur equalis locato: eo ꝙ vnius dimensiōis sunt causate sicut alterius. Sed potius dicuntur equalia ꝓpter equalitatē capacitatis vt diximus in p̄missis. ¶ Adhuc autē si in nullo differunt dimensiones vacui a dimensiōibus corporis qđ est in vacuo: sicut iam probatum ⁊ demōstratum est: tūc eadē ratione dimensiones corporis sunt locus vacui sicut ecōuerso: ⁊ ita locus est in locato sicut locatū in loco: qđ absurdū est. ¶ Amplius si vacuū est in mūdo: ⁊ est sicut locus per se existens separatus oporteret ipsum iudicio sensus aliq̄ manifestari. Nihil particularium est in mundo qđ non aliquo mō manifestetur: oporteret autem ꝙ manifestaretur in his que mouentur ⁊ hoc nō fit: ergo vacuum nō est. ¶ Et si dicatur ꝙ illud est vacuum vbi nihil deprehenditur esse per visū: hoc constat esse falsum: qa aer est aliquid: ⁊ tamē per visū non sentitur: eo ꝙ nō est coloratus. nihil autem sentitur per visum nisi coloratum eo modo quo color generaliter est forma terminati ⁊ perspicui corporis. sic enim lux est color solis ⁊ aliorum lucentium. Similiter autem si pisces qui sunt

Error q̄rūdā circa p̄dicta.

Nullū corp⁹ ē adeo sp̄uale sicut mathematicū corpus: qr ipē hz in sua vna cum ponat corpus metaphicum vltra nāle et mathematicum.

Tex. c. 77.

Tex. c. 78.

in aqua essent ferrei cõstat ꝙ non viderentur: qa profundarentur in aqua: ⁊ nõ propter hoc nihil essent. Tactu eni posset fieri discretio eorum sicut tactu discernitur qd tangit et hoc est verius sensibile qd habet differentias tactus: aer ꝗ est aliquid qa tactu sentitur. ¶ Patet ergo ꝙ vacuum separatum extra corpora existens sicut locus nullo mõ esse põt. Siue enim dicat vacuũ in quo nihil est: siue dicatur eẽ vacuum in quo sola est materia receptibilis dimẽsionum: siue dicatur vacuum locus habens dimensiones separatas ab omni corpore improbatum est eẽ vacuum: ⁊ ita constat oino vacuum nihil esse. Iste enim tres sententie fuerunt de vacuo sicut supra patuit ex diffinitionibus vacui ex rationibus philosophorum antiquorum inductis.

¶ Cap. 9m. De rationibus eorum qui vacuũ ponũt physicis corporibus imbibitum ⁊ de contradictione eorum.

Tex. c. 79.

Sunt Autẽ quidã (vt supra diximus) qui non dixerunt vacuum eẽ separatum locũ a corporibus infra celũ vel extra existentem: sed dixerunt corporibus porosis vacuum eẽ imbibitũ: opinantes pbationẽ eẽ manifestam vacui per raritatem ⁊ densitatẽ quorum susceptibilia sunt corpora phica. Dicunt eni ꝙ ⁊ si nõ sit rarum ⁊ densum ꝙ nihil in partibus suis potest intre et calcari in minorem quãtitatem ⁊ locum: eo ꝙ sentẽtia eorũ fuit ꝙ omne densum ex raro factum ꝯstringitur in sua vacua que intra se habet rarefactum ex denso egreditur de suis vacuis ita ꝙ partes que fuerũt in vacuis egrediuntur ⁊ reducuntur de ipsis ⁊ disponuntur iuxta partes que in vacuis non fuerunt. Si autem vacuũ hoc modo non dicatur esse: dixit auctor secte illius cuius nomen Xutos fuit ꝙ necessario accidit vnum triũ incõuenientiũ. s. aut ꝙ motus nullus est omnino: eo ꝙ tunc forent mobilia in eodẽ loco: s. id quod mouetur in vacua que sunt intra corpus in quo sunt motus non reciperetur sicut in vacuum aeris quãdo motus est in aere. Aut moto vno mobili quocunqꝫ oporteret ꝙ totum vniuersũ moueretur: qa si totum esset plenũ tũc primũ corpus cedet ei qd mouetur: ⁊ illi redit aliud illi primum: ⁊ sic vnum expellit reliquũ de loco suo: ita ꝙ necesse est etiã relũ impelli. aut necesse est ꝙ in omni generatiõe quãdo rarum fit ex denso ⁊ ecõuerso equalis fiat diuersoꝝ trãsmutatio. vbi gratia. si ex aqua fiet aer: ⁊ sic rarũ ex denso ꝙ etiam ex aere fiat aqua in tanta quãtitate: qa aliter oporteret locũ crescere vel decrescere ꝯtinue vsqꝫ ad celũ: ⁊ illud ẽt opꝫ extendi ⁊ cõprimi sm modum quo fit defrensũ ⁊ rarũ. Cũ autem qdlibet istoꝝ sit falsum dicebat Xutos ꝙ necesse est eẽ vacuũ intra corpora physica: qꝛ aliter nõ cõtingeret conculcari densata: ⁊ extendi rarefacta. ¶ Obijciendo aũt contra hanc positionem opꝫ nos distinguere qualiter intelligitur dictum eoꝝ. vacuũ enim corporibus intrinsecũ ⁊ imbibitum dupliciter esse potest: aut enim ita est ꝙ sit distinctum a pleno in corpore: ita ꝙ vacuũ in qbusdam suis extrinsecus sit separatum a pleno: ⁊ hoc intrinsecus in alijs ipse sit corpus plenum. aut ita est ꝙ toti corpori est imixtum in partibus eius ⁊ a pleno nõ distinctum: sed vbiqꝫ sibi imixtum. ¶ Siquidem igitur rarum dicunt multa vacua sepata hñs ⁊ distincta a partibus plenis: tunc per eadem destruitur positio eoꝝ per que destructa est positio ponentium vacuũ locũ esse separatum: qꝛ tunc hec positio nõ differt ab illa. nisi qꝛ illa in diuersis ponit vacuum. s. extra celum: vel infra mũdum: vel in qbusdã partibus corporis phici: semper aũt ponit actu existens ⁊ distinctum a pleno. Manifestũ est igitur ꝙ si neqꝫ vacuũ contingit esse separabile: sicut pbatum est ꝙ locum non ꝯtingit esse separatũ hñtem spatium superius: sicut qdam dixerũt ꝙ locus sui ipsius spatiũ hꝫ separatũ: sic etiam non conuenit rarum intra se habere spatia talia separata. ¶ Si autẽ non est separatum sed imixtũ est vacuũ pleno nõ distinctũ ab eo nisi sm potẽtiam qua plenũ põt esse vacuũ: ⁊ ecõuerso quando de denso fit rarum ⁊ ecõuerso: ⁊ ita ponit aliquid eẽ vacuum: tunc minus est impossibile ponere ipsum ꝙ̃ primũ: eo ꝙ posito primo vacuo sequitur motum localem nõ eẽ vt patet ex orehabitis: non autem sequitur hoc posito isto vacuo. ¶ Sed tamẽ impossibilia ꝯtingunt huic positiõi: ⁊ primum qdem qd cõtingit isti positioni est ꝙ est iperfecta: tũ enim vacuum ponatur ꝓpter motum a phis antiquis: con-

Xutos phus auctor secte asserẽs vacuum corporibus phicis imbibitum.

T. c. cõ. 80.

Tex. c. cõ. 81.

uenit sm istam positionem ꝙ vacuum nõ est causa ois motus sed motus qui sursum causatũ. vacuum autẽ sm actũ non efficitur nisi in raro: ⁊ rarũ est leue. ꝓpter qd ignẽ rarum esse dicunt eo ꝙ leuis est ⁊ ascendit sursũ. ¶ Scdm aũt qd contingit isti positioni est ꝙ vacuum hoc mõ non est cã motus vt dixerunt antiqui non enim est causa motus sicut ad qd vel ex quo est motus: qa tunc oporteret ꝙ esset extra corpora distinctum. Sed cõuenit ipsum esse causam motus sicut dispositio mobilis que est mouens: siue adiuuans id qd mouet. Est enim causa sicut vtres pleni vento sunt causa ꝙ sursum ferantur alligata sibi ⁊ continuata in eo ꝙ ipsi enatant ⁊ sursum feruntur: sic vacuum in raro enatatiuum est: ⁊ ideo corpus ascendit ꝙ talis habet in se vacua colligata ⁊ continuata partibus suis. ¶ Et etiã sm istos queremus ab eis qualiter potuit esse ꝙ vnum ⁊ idẽ sit motus ⁊ motũ ⁊ locus ad quem mouetur: vacuum enim vt iam dictũ est est mouens: ⁊ qa est intrinsecũ corpori. oportet etiã ꝙ sit motum: ⁊ opꝫ iterũ esse receptum a vacuo: qa aliter duo corpora erunt in eodem loco: ⁊ hoc quomõ potest esse: qa tũc vacuum erit vacui: ⁊ hoc ibit in infinitũ. ¶ Amplius autem si vacuum est causa motus vniuersalis: vt dicunt isti quã causam poterunt assignare in graui: ꝓpter quam feratur deorsum. Manifestũ est ꝙ si quanto rarius est sic magis vacuũ: tunc etiam quanto magis est vacuum: tanto fit leuius ⁊ magis sursum fertur: ꝗ vacuũ nõ est causa grauis: sed potius plenũ: non ergo vacuum est causa quare aliquid feratur deorsum. ¶ Adhuc autem sm hoc si aliquid esset oino vacuum idem velocissime fertur sursum: sed hoc est falsum qa forte est impossibile ꝙ vacuum moueatur oino: ⁊ ratio eniꝫ vna ⁊ realis est que dicta est de vacuo separato. Sicut enim non dicitur motus esse in vacuo: sine motu eni sunt omnia ⁊ imobilia sunt: eo ꝙ necesse est fore motum in instãti: ⁊ ꝓportionem esse inter motum in pleno ⁊ motum in vacuo: ita etiã erit vacuum sine motu: qa si causaret motum vacuũ oporteret ꝙ oino vacuum causaret motum in instãti: eo ꝙ incõparabiles sunt velocitates pleni ⁊ vacui: ⁊ ideo si aliqd plenum rarum causabit velocem motum: ⁊ rarius illo causabit velociorem: ⁊ sic oportet ꝙ id qd omnino est vacuum et ipsa vacuitas causet motum in instanti: ⁊ hoc est impossibile: ergo etiam impossibile est ꝙ vacuum sit causa motus.

Tex. c. cõ. 82.

¶ Cap. 10m. De epilogo rationum Xutos philosophi: ⁊ de solutione earum.

Quoniam Autem nos non dicimus eẽ vacuum aliquid in natura: sicut patet ex pehabitis: opꝫ autem nos dicere ꝙ ea que inducta sunt de raro ⁊ denso sunt bene dubitatione digna: ⁊ ideo vere dubitata sunt. Sunt autẽ ista ꝙ nisi ponatur esse densum ⁊ rarum ex vacuo ⁊ pleno turbatur celum. Item aut non est motus oino: aut oportet generatione eoꝝ que ex densis fiunt rara ⁊ ecõuerso semper fieri equalem in eadem hora: vt quantum de aere fit ex aqua: tãtum in eadẽ hora de aqua fiat ex aere. Et manifestũ est ex predictis dubitabilibus Xutos phi ꝙ si plus aeris ex aqua fieret ⁊ nõ poneretur esse vacuum: tũc oporteret ꝙ continue depellerentur vltime superficies corpoꝝ semper in maiorem locum donec tumultuaret etiam expulsum celum in maiorẽ locum. ¶ Et ecõuerso est quãdo plus est de aqua fit ex aere: qa tunc necesse videtur ꝙ constringantur vltima corpoꝝ in locum minorem: ita ꝙ tãdem cõtraheretur celum qd est vltimũ oium. Aut oportet ꝙ supponamus alicubi equaliter fieri mutationẽ vnius ex alio in eadem hora ⁊ ecõuerso: ita ꝙ omne corpus vniuersũ sit semper equale. Aut oportet ꝙ nihil oino moueatur: in omni eni eo qd mouetur accidit talis tumultuatio vltimorũ ⁊ expulsio sicut diximus: nisi in motu circulatiõis. Non autem ꝓpter motum circulationis positum est esse vacuum: qa circulatio non recedit de loco suo: sed potius propter motum rectũ positum est esse vacuum: non semper eni in circulum est loci mutatio: sed etiam aliquãdo fit in rectũ. ¶ Hi igitur qui nominati sunt ꝓpter hoc qd dictũ est aliqd vacuum esse dicunt. Et redit dictum eorũ ad hoc ꝙ vacuũ sit rarum: eo ꝙ partes naturales implentes foramina quãdo res est densa exeunt ab ea intus: ⁊ additur ei extra: ⁊ ideo crescit in maiorem quantitatem ex interpositiõe vacui

inter

inter partes suas. Quādo autē fit densum ex raro: tunc partes materie adducuntur rei intus ⁊ implent foramina: vacuo interposito partibus rari. ⁊ sic nunq̄ fit rarum ⁊ densuȝ: nisi additione ⁊ subtractione partiū naturaliū. ⁊ nos non loquimur de augmento animatoꝝ: q̄a illud fit per additioneȝ: sȝ loquimur de incremento rei: ⁊ de incremento facto per rarefactionem ⁊ condēsationem. ¶ Hoc aūt modo Xutos etiāȝ plus dixit fieri intēsionem quando. s. de calido fiebat magis calidum: ⁊ hoc dixit fieri per subtractionem partiuȝ materialium frigidaꝝ ⁊ appositionem calidaꝝ: ⁊ hoc modo dixit de frigido fieri caliduȝ: q̄a non videbat qualiter vna potentia contrariorum esset. Hoc etiam dixit fieri in figuris: q̄a quando de arcu maioris incuruationis fiebat curuatio minor. i. remissior arcus: vel econuerso de remissiori intensior ⁊ magis curuatus: dicebat aūt q̄a recte partes que sūt in maiori arcu interposite curuis partibus contrahuntur ⁊ incuruantur: ⁊ tūc fit arcus contractior. Hec autē etiā adaptabat in elemētoꝝ generatione: q̄a cū elemētū fit ex elemēto ⁊ pacuū fit maius: ⁊ ecōuerso: ⁊ calidū fit calidius vel frigidum frigidius: ⁊ sic de ceteris qualitatibus elemētoꝝ habentium symboluȝ: ⁊ si non habent symbolū: tunc fit contrariū ex contrario. Et q̄a elementa rotūda sunt fit minor arcus ex maiori vel econuerso: ⁊ hec omnia vt dictum est appositione ⁊ subtractione partiū fieri dicebat Xutos. Est autem aduertendum ꝙ hanc additionem ⁊ subtractionē non dicebat fieri in corporalibus tm̄: sed etiāȝ tā in materialibꝰ q̄ in formalibus simul.

Tex. c. 84.

¶ Nos autem hec omnia soluētes dicimus p̄cedētes ex subiectis que determinata sunt in primo huius scīētie lib. ⁊ supponemus q̄tuor p̄positiones ex quibus omnia superius dubitata soluere possumus: quarum vna est ꝙ vna est materia contrariorum ⁊ calidi ⁊ frigidi: ⁊ aliaꝝ oīum physicaꝝ contrarietatum: sicut sunt raruȝ et densum ⁊ graue ⁊ leue. Secūda est ꝙ cum aliquid generatꝰ ꝙ illud generatꝰ existens in actu ex eo qd̄ est in potentia preter alicuius extrinseci additionem: actus enim totus est in potētia in materia sicut ostēdimus in primo libro. Et si dicatꝰ agens dare formam patienti: hoc nō est aliter nisi quia sua actio in passiuo est educens de potentia ad actuȝ id qd̄ est in m̄ā: ⁊ hec omnia manifesta sunt si ea que in fine p̄mi libri diximus ad memoriam reuocentꝰ. Tertia autem p̄positio est ꝙ materia non est separata a cōtrariis ⁊ formis: sed semper cōiuncta alicui contrariorum ⁊ alicui formarū ⁊ p̄cipue materia simplex que est materia elemētorum. Quarta vō est ꝙ ipsa est numero ⁊ subiecto vna. sed esse eius est alterum ⁊ alterum quādo contingit vni vel alteri contrariorum: sicut quando contingit ꝙ est sub calore vel frigore. Igitur ex dictis dico ꝙ corporis est eadem materia magni ⁊ parui quando fiūt ista ex raro ⁊ denso: ⁊ nō ita ꝙ alia materia addatur paruo ex quo fit magnuȝ vel aliqua materia subtrahatur magno ex cuius subtractione fiat paruuȝ: hoc autē manifestum est: cū eniȝ ex aqua fit aer ⁊ dicamos ꝙ ex essentia aque fiat aer. tūc materia est trāsmutata in maiorē quātitatē nō accipiens additiones aliqd̄ in partibꝰ m̄alibꝰ sed id qd̄ in materia erat potētia hoc factū est actu: ⁊ tamē ecōuerso fit iterū aqua ex aere m̄ā facta minoris quātitatis preter alicuius appositionē vel subtractionē: ⁊ sic aliquādo trāsmutatur ex paruitate in magnitudinē: aliquādo ex magnitudine in paruitatem ⁊ huiusmodi cā agens nō est q̄dē nisi frigus: aut calor: vel q̄r substantialis forma aque in densiori ⁊ habēte magis partes cōstātes vult esse q̄ substantialis forma aeris que hȝ partes que sunt extēsioris q̄titatis: ⁊ ideo maiorem requirunt locum p̄ter vacui interpositionē: ⁊ materia aque hȝ partes minoris quātitatis: ⁊ ideo compressioris ⁊ minoris loci p̄ter alicuius partis materie subtractionem: pōt enim vna numero materia susceptibilis eē maioris ⁊ minoris quātitatis preter appōnē vel subtractionē vt diximus. Silr̄ ēt cum multus aer aliq̄n fit in minori corpore cōpressus ⁊ aliq̄n ēt in maiori ⁊ fit ex minori maior: ⁊ ecōuerso q̄a cum m̄ā istoꝝ vtroruq̄ȝ potētia est. s. maius ⁊ minus ipsa fit vtraq̄ȝ agētibus in se q̄riis que sunt calidū ⁊ frigidū. Sicut eni eadē est m̄ā cū ex calido fit frigiduȝ: eo ꝙ vna susceptibilis q̄rioꝝ sine acceptiōe vel abiectiōe aliquarū partium. Et sicut vna est cū ecōuerso ex calido fit frigidū: vel ex frigido fit calidū sic ⁊ vna est cū ex calido fit magis calidum nulla parte facta calida que nō sit in m̄ā prius calida: ⁊ ei apposita vt fieret magis calida. Sed oīs pars m̄āe que prius fuit calida murata est per intensionem caloris. et facta est magis calida: ⁊ hoc est sicut circulatiōe maioris vł amplioris circuli ⁊ ambitu eius quando fit per maioreȝ incuruationem minoris circuli: siue dicatur circulatio eē eadem numero cum priori vel etiam alia: q̄a de hoc modo nō est questio: semper enim ille due circulationes sunt in eadē materia. ⁊ in nullo alio factus est ambitus minoris circuli qd̄ non esset subiectuȝ maioris circulationis prius: sed eēt rectum: sicut dixit Xutos ꝙ rectum qd̄ fuit interpositū curuis: ⁊ fecit maiorem ambitum eēt incuruatuȝ in minori circulo ⁊ ideo esset circulus minor maioris curuitatis: q̄ plures haberet partes curuas: non enim maius vel minus in deficiendo aliquo vel apponendo: sed potius vt diximus transmutatione totius materie de potentia ad actum. Nō eniȝ potest accipi fm̄ magnitudinē scintilla vel flāma ignis que non sit calida aut lucens siue alba. ⁊ ideo cum intenditur scintilla non est hec: q̄a partes frigide que sunt in ipsa igniantur. ⁊ ita efficiatur calidior: eo ꝙ plures q̄ prius habeat partes calidas. sed potius q̄a tota materia ex minori calido qd̄ potentia calidius est trāsmutatur in caliditatē maiorem. Sic igitur prior inest calor posteriori vt potentia est in actu: quare etiam magnitudo ⁊ paruitas corporis sensibilis fiunt circa materiam eādem: ⁊ extenditur m̄ā in quantitatem maiorem non accipienteȝ aliqd̄ additionis in partibus m̄alibus: sed q̄a materia potentia est vtraq̄ȝ istarum quātitatum ⁊ potentia est densum ⁊ rarū. Sicut enim diximus vna est istaruȝ materia sicut ⁊ aliarum p̄habitarū contrarietatum. ¶ Est autem vt semper ⁊ absolute densum quidem graue eo ꝙ partes eius fiant simul compresse in parua quantitate ⁊ loco. Raꝝ autēȝ semper est leue quādo simplr̄ ⁊ absolute est rarum: eo ꝙ partes eius sunt remote adinuicem: eo ꝙ sunt magne quātitatis ⁊ magni loci.

Tex. t. c. 85.

¶ Amplius sicut circuli circulatio quādo cōducta ⁊ curuata est in minus nullum accipit aliud cōcauuȝ quātuȝ ad partes materie de nouo sibi additas ab extrinseco: vel in q̄bus noua generata sit curuitas cum prius essent recte in maiori circulo existētes. Sed cōcauuȝ ⁊ curuum qd̄ imixtum erat sibi in oībꝰ partibus: hic amplius incuruatꝰ sic ⁊ ignis q̄r quicq̄d est de igne est calidum: ⁊ sic magis calidum oibus partibus m̄ālibꝰ intēsis in calido: sic etiā est in circulo: q̄a omnis cōgregatio in minorem vel correctio sua in maiorē est ipsius materiei q̄a vna ⁊ eadem subijcitur incuruatiōi ⁊ directiōi. Et si in m̄ūdo toto fiat cōgregatiōe generatio opȝ ꝙ ista fiant circa eādem materiam numero per esse alteruȝ ⁊ alteruȝ numero differētem. Sunt eniȝ duo cōsequentia tam rarū q̄ densuȝ: graue eni durum ⁊ densum sequuntꝰ: ⁊ leue ⁊ molle raruȝ sequuntur: huiusmodi autē oppositum deberet eē si verū eēt qd̄ dixit Xutos. Cum enim rarum maioris sit quātitatis q̄ densum: ⁊ qd̄ maioris est quātitatis ei plus addituꝝ est in partibus m̄āe: sicut dixit Xutos deberet rarū esse ⁊ duruȝ ⁊ graue: q̄a qd̄ habet plus de materie partibus hoc hȝ easdē magis cōsectas ⁊ ita duras: ⁊ ita grauius per oppositam autem causaȝ densum deberet eē molle ⁊ leue. Accipiamus autem hic molle ⁊ durū in gn̄alibus significationibus eoꝝ: p̄ut durum est omne id qd̄ non cedit tangenti: ⁊ molle qd̄ cedit quocunq̄ȝ modo cedat: subtiles autem distinctiōes istorum in quarto metheoroꝝ determinari habēt. Quādo autem durum ⁊ molle non accipiūtur pro his que absolute dura ⁊ mollia sunt. ⁊ densum ⁊ rarum non accipiuntur p̄ his que absolute ⁊ simpliciter sunt densa ⁊ rara: sed etiāȝ p̄ his que sunt quodāmodo ⁊ respectiue densa ⁊ rara: tūc aliquādo dissonant ea que sequuntur ipsa. Non enim semper illud qd̄ durius ⁊ densius est etiam grauius est: q̄a plūbum grauius est ferro: ⁊ tamen ferruȝ durius est plumbo ⁊ densius.

Nō semp id qd̄ densius ⁊ durius est etiam grauiꝰ ē.

Ex dictis etiam patet ꝙ falsum est qd̄ dixit Xutos densum ⁊ rarum eē quantitates materie: cum ex quantitate non sequantur qualitates cōtrarie causate ab ipsa. Ex denso autē ⁊ raro sicut ex causis contrariis que dicta sunt sequuntur.

T. t. cō. 88.

¶ Ex predictis ergo manifestum est ꝙ nec aliquid discretum neq̄ȝ separatum est vacuuȝ neq̄ȝ simpliciter est vacuū: neq̄ȝ cōmixtum in raro ⁊ denso neq̄ȝ est etiāȝ in potētia hoc modo quo dixit Xutos ꝙ esset in potentia: ⁊ non actu: quis

semper esset infinitum: et non sic actu separatum vacuum. Dico autem ipsum nõ esse in potentia nisi aliqs vocet vacuum ipsum in in que est aliqua causa illius qđ fertur: et loci mutationis sicut subiectũ dicitur esse causa. Sm hoc enim materia vna que subiectũ grauitatis est et leuitatis dicet vacuum: sed tunc ito: debuit poni vacuum causa motus sicut densum et rarum: qa illa sunt actiua et factiua motus: mã autem nõ. Sz potius debuit dici ꝙ vacuum est causa motus ex eo ꝙ corpora susceptiua motus localis recti inquãtum sunt susceptibilia rari et densi: et cum rarum et densum sm suam contrarietatem sint actiua motus: durum et molle que sequuntur de ipsa nõ se habẽt ad motum localẽ vt actiua sed potius ve passiua facienda ad motus facilitatẽ vel difficultatẽ: qm motus rectus facilis est per molle qđ cedit: et difficilis vel impossibilis per durum. Et vt generalr dicatur magis sunt durũ et molle sm suam cõtrarietatem causa alterationis ꝙ loci mutationis. Sic igit ex sillogismo patet ꝙ materia est vna contrariorum: et cũ rarũ et densum sint contraria ꝙ vna est materia eoꝝ que est causa istoꝝ cõtrariorum pz etiam hoc ex signo infallibili ꝙ causantur ex vna materia sine additione et subtractione: eo ꝙ in omnibus partibus eiusdẽ materie inueniuntur: sicut postensum est. Q2 autem nõ sint quãtitates addite: sed qualitates ex situ partiũ materie causate: et hoc pbabitur ꝙ causantur ab ipsis qualitates cõtrarie que sunt durũ et molle et graue et leue. De vacuo igit quo est: et put ipm dr materia: et quomodo nõ est: put ipsum dicitur esse separatum extra celum vel infra ipsum existẽs: sit hoc modo quo diximus determinatum.

¶ Tractatus Tertius Quarti Libri Physicorum.

¶ Cap. pm. De tempore an sit tempus: et probatio ꝙ non sit aliquid per extraneas rationes.

Conueniens autem est ꝙ post predicta aggrediamur ad loquẽdum de tẽpore: eo ꝙ ipsum est vnũ de his que sequuntur motum: in eo ꝙ motus est in cõi. de quibus in hoc quarto libro pmisimus mentionem facere: et tractatum. ¶ Lz autem per seipsum manifestũ sit esse tẽpus: eo ꝙ ipsum percipit cum motu qui manifestus est ad sensum tamẽ per extraneas rõnes quidam sophiste arguũt tpm non esse pmũ ergo bene se hz opponere de ipso per rõnes extraneas vtrum sit de numero eoꝝ que sunt aut sic de numero eoꝝ que non sunt. ¶ Rõnes autẽ extraneas vocamus illas que sunt ex cõibus que in multis inueniunt: et nulli sunt ppria quales sũe rõnes logice. Naz logica propter eãdem cãm pbin extranea vocat: postea vo ex nãlibus et ppriis tẽpo:i perscrutabimur que sit nã ipsius. ¶ Qđ igit oino non sit tps aut sit vix et obscure ex dicendis aliqs cõcipere poterit. Qđ eni vere est cũ sit cõpositum ex partibus cõtinuis hz partes existẽtes ex quibus est sua continuitas: sed tps non hz partes existẽtes: qz tẽpus non videt esse partium eni temporis due sunt. s. preteritũ et futurum: preteritũ aũt non est sed factũ est et transijt: futurũ aũt nondũ est: psens autẽ cum sit indiuisibile nõ est pars cõtinui tẽporis. ergo infinitũ tẽpus qđ semper accipit sine fine componit ex his que nõ sunt. Ex his autẽ que non sunt cõpositũ non videt participare aliqñdo sbam qua sit. ergo tps oino nihil est aut si est vix est sicut sunt ea quorum eẽ est permixtũ priuationi et cũ hoc obscure est qa sm potentiam est Et forte apud intellectũ est actu eius vt quidam dixerũt: sed nos de hoc inferius queremus. ¶ Adhuc autem ois diuisibilis qđ est. aut necesse est oẽs partes aut quasdam eẽ. tẽporis autẽ due partes nõ sunt qa sicut dcm est preteritũ factum est et nõ est. Futurũ aũt nondũ est: et sic est in potentia est solũ: cum ergo tps diuisibile sit quodam videt tẽpus nihil esse. Si qs autẽ dicat ꝙ ipm psens nunc quedã pars tẽporis est: cõstat falsum eẽ qa omnis pars que est vere pars aliquota totius: mẽsurat et nũerata aliqñdo reddit totũ qđ cõponit ex partibus aliquotis sed nũc cũ sit indiuisibile nõ reddit totũ tps ergo tẽpus ex nũc nõ cõponit. Si aũt dicatur ꝙ est pars nõ aliquota: sicut binarius est pars quarij adhuc constat eẽ falsum: qa pars talis componit totũ cum alia parte. et est quãtitatis alicuius in toto. nũc autẽ nõ componit tẽpus nec est alicuius quãtitatis in tẽpore ergo nũc nõ est pars tẽporis nec pũctus est pars linee sed terminus eius ita etiaz nũc non est pars tẽporis sed terminus eius. ¶ Amplius si tẽpus continuũ est: vt dicunt affirmantes tẽpus tũc opz ꝙ distinguant partes: diuisibili nũc qđ est terminus tẽporis sicut pũctus linee. ¶ Queramus ergo de ipso nunc qđ determinat et distinguit inter pteritũ et futuꝝ vtrũ sit vnum et idem permanẽs semp aut sit aliud et aliud: hoc enim nõ facile est scire: et hoc est querere vtrũ sit vnũ et idem permanẽs nũc in toto tẽpore aut plura sibi succedentia plura enim simul eẽ nõ possunt qa si essent simul tũc oporteret ꝙ tempus esset de permanentibus et stantibus: et hoc nõ est verum. Si autẽ sunt plura nũc sibi succedentia ita ꝙ semp alteꝝ et alterum est eo ꝙ nulla pars eoꝝ que sunt in tẽpore simul esse cum alia nisi contineret ab ipsa sicut pars a toto sicut mẽsis continet sub anno: et septimana sub mense: et dies sub septimana: et hora sub die et pars hore sub hora: et hoc modo itur necessario vsqz ad indiuisibile nũc qđ solum est de tẽpore accipere. Minus enĩ tẽpus qđ est pars pluris semper continetur sub illo: si igitur sic est: tunc plura nũc non sunt simul: nisi vnũ contineat et reliquum contineat. sed indiuisibile nihil continet: ergo vnũ nunc non continet aliud vel alia nunc ergo si sunt plura tũc illa sunt succedentia: vt dcm est: ergo illud nũc qđ est pteritũ et fuit prius necessario modo est corruptũ ac omnia nũc vt dictum est nõ erunt simul: sed semper id qđ est prius necesse est corrũpi: aut ergo corrũpitur in eodẽ nunc qđ est ipsum: ita ꝙ corruptũ sit in seipso: aut corrũpitur vel est corruptũ in alio nunc ab ipso non aũt corrumpitur in eodem hoc est in se qa nihil simul est in aliquo et corruptum est in illo sed nunc est in seipso ergo non corrũpit in seipso. Si aũt corrumpitur in alio nũc: aut illud aliud nũc est imediatũ pñs ad ipsum: aut non est imediatũ. Sed inter nũc qđ corrumpit et nunc in quo corrũpit cadit tẽpus medium. Nõ autẽ cõuenit corrumpi prius nunc in pximo pseqnente nunc: qa nunc nõ ita se hñt adinuicem sicut nec in linea imediate pũctus cõsequitur pũctũ hoc aũt manifestabit in. 6. huius scie. Si aũt dicat corrũpi in nunc non pximo cõsequẽte. sed in eo inter qđ et ipm tps est mediuz: ergo prius nũc qđ est in pterito manet in eẽ saluatũ in infinitis nũc que sunt in tẽpore itermedio et simul erit cum oibus illis: hoc aũt est ipossibile qa ex hoc seqtur ꝙ id nũc qđ prius erat in pterito remanẽs in psenti et futuro qđ non patit naturã successionis. Seqtur ẽt ex illo ꝙ nunc qđ prius erat sit cum presenti et futuro ergo pteritũ psens et futuruz simul erunt: qđ est impossibile qa idiuisibile nõ põt habere rõnẽ cõtinẽtis. ¶ Sunt autẽ quidam qui dicũt ideo nũc psens nõ corrũpi in nũc posteriori imediato: vel ẽt in seipso qa omnis corruptio est in tempore et in nũc indiuisibili nihil corrũpitur: sed est corruptũ ad ipsum: et cũ corruptio sit motus quidam qui nõ põt esse in indiuisibili sicut pbabitur ifra in 6. Sed hoc nihil est qa corruptio nũc nõ est simplr corruptio sed sz quid. Si nihil enim corrumpi nũc est nisi desinere esse et talis desitio bene est in indiuisibili sicut motus in indiuisibili desinit hoc mõ desitione qa nihil inuenit de ipso vltra ipsum: et hoc mõ linea desinit in pũcto. Sed si fiat vis in vbo desitionis: tunc ponam finiri tẽpus in nunc: et motũ in momento et lineam in puncto. ¶ Sed si ppter istas rõnes dicat aliquis semper manere idẽ et vnũ numero nunc ostẽdemus ẽt hoc esse impossibile. Nullius enim continui diuisibilis finiti est terminus vnitus: siue in vno indiuisibili sit ptinuũ: siue continuet ad plura: siue in pluribus sicut linea cõtinuatur in vno indiuisibili sm rõnem qđ est pũctus et habet necessario duos termios quãdo finita accipit linea: qa illa nõ est circularis. In plura autẽ continuatur superficies. s. in quatuor terminos qa hz lineas et puncta. Corpus aũt ptinuat in terminos. 6. ppter tres diametros se in eodẽ ad rectos angulos intersecantes. Cũ ergo nũc ppter hoc qđ est indiuisibile necessario sit terminus et finis. Finis autem alicuius finiti finis est: oportet tẽpus accipere simul cuius instans sine nunc dicitur esse finis: sed nihil continuũ est finituz vno tm fine: ergo tẽpus necesse est habere plures fines et terminos: non ergo nunc est tm vnũ sed sunt plura nunc. Hec autem ratio fortior est omnibus illis quas induxerũt illi qui negat tẽpus esse aliquid. ¶ Amplius si simul eẽ aliqua sm tẽpus est

Tex. c. 87.
Tex. c. cõ. 87.
Tex. c. cõ. 88.
Tex. c. 89.
Tex. c. c. 90.
Tex. c. 91.
Tex. c. 92.

pus est esse ea neq; prius neq; posterius: sed in eodē ⁊ ipso nunc esse si dicat vnicum esse nūc in toto tēpore: tunc ea que fuerunt prius ⁊ sunt mō ⁊ erunt postea sunt in vnico ⁊ eodē nunc: ergo simul erunt omnia fm tēpus que sunt ⁊ fuerūt et que erunt. ergo que facta sunt in annū millesimum in preterito sūt cū his q̄ sūt hodie ⁊ nihil altero ē prius vel posterius qđ falsū est tot q̄ opposita sūt p phiaz ⁊ ξnea accepta ex his que insūt tēpori que sūt pteritū ⁊ futur: ⁊ nūc q̄ sūt i tpe. Nos autē hor solones in fine ponem⁹: qm̄ fine his que determinanda sunt determinari ista non satis manifeste possunt.

¶ Cap. 2m. De opinionibus antiquorum de natura temporis ⁊ de improbationibus eorum.

Tex. c. 93.

Quid Autē sit tempus ⁊ que sit natura tēporis: non satis manifestum est ex iā dictis: ⁊ non possumus scire qdditatem eius ex his sermonibus antiquoꝝ de quibus attingimus eos. Quidam enim antiquorum dicunt q̄ tempus est motus totius: hoc est motus diurnus qui est prime spere motus qui etiaz motus vocatur motus vniuersi: siue motus totius: ⁊ in hoc sententia fuit Plato. Et fuit sufficientius dictū qđ dixerunt antiqui de tempore. ¶ Alij autē dixerunt q̄ est spera ipsa. Sed deceptio est in dicto primoꝝ: qa si motus totius esset: tūc esset circulatio circuli: ⁊ hoc eē nō potest eo q̄ pars circularis circulatio nō est: sed pars tēporis est tēpus. ¶ Amplius autem si tempus esset circulatio circuli tūc si plures essent celi primi: sic dixerūt illi qui dixerunt mundos eē plures. tūc etiam essent plures circulatiōes: ergo etiā essent plura tempora: qa tempus esset motus cuiuslibet eoꝝ: ergo plura tēpora essent tēpora simul: ⁊ hoc inconueniens est. ¶ Si autez forte aliquis dicat q̄ ista cōclusio pcedit impossibili quodā supposito tali posito q̄ accidat falsum ⁊ impossibile esse nihil phibet. Dicendum q̄ conclusio bene deducit ad inconueniens fm sniam aduersarij qui tenet q̄ tēpus est motus circuli: qa multiplicato subiecto primo ⁊ pprio multiplicabitur accidēs qđ est in subiecto quādo subiectum imediate subijcitur accidēti. Motus autem tale accidens est qđ est in mobili: ⁊ ideo multiplicatis mobilibus necesse est multiplicari motus: sed tēpus non est tale accidens qđ per se statim sit in mobili vt mobile est: qa tunc tempus esset aīmotum. Sed sicut infra docebimus tēpus est in mobili per motum vt numerus motus existēs: ⁊ ideo si duo vel tres essent eque pmi motus nō multiplicaretur per hoc tempus: quia nec numerus multiplicaret: ⁊ ideo incōueniēs est dicere q̄ tempus est motus. ¶ Ulterius autē patet falsuz dicere eos qui dicunt sentire Aristo. q̄ si prima mobilia essent duo q̄ essent duo tēpora: positis enim primis mobilibus esse pluribus deducit ad istam ɔclusionem videlicet q̄ sint plura tēpora tanq̄ ad aliquid incōueniens. Sequeretur autē ex hoc vlterius vt videtur esse infinita tempora: qa si duo tempora sunt simul. constat autem q̄ nō sunt simul nisi in tempore. hoc autem tempus in quo sunt simul nō esset aliqđ ipsorum: ergo iam esset tertium tempus ⁊ illa tria iterum essent simul in quarto: ⁊ sic de alijs. Nisi forte aliqs dicat ad hoc q̄ sic duo corpora sunt simul non in vltimis alterius corporis sed in vltimis suis: ita etiam duo vel plura tempora si eēnt essent simul eo q̄ essent in nūc alicuius ipsoꝝ vel plurium: hoc autem inferius melius est expressuz.

Si duo vel tres erāt pmi mot⁹ nō multiplicaret pp h tps: q̄ ipm nō est mot⁹ sz numerus mot⁹.

T. c. 94.

¶ Totius autē mundi spera que est spera prima visa est esse tempus quibusdam dicentibus eam esse tempus: hac rōne q̄ sicut in spera prima sunt omnia: ita etiam in tempore sunt oīa. Est autez stultius hoc qđ dictū est hac ratione. s. primā sperā eē tēpus q̄ q̄ de hoc aliqua ipossibilia cōsiderent per que ipossibilis esse dicat ista opinio. ¶ Si quis enīz hoc sic syllogizet. In tempore sunt omnia: ⁊ in prima spera sunt oīa. ergo tempus est spera prima: ⁊ syllogizet ex affirmatiuis in secūda figura ⁊ equiuocat in ppositionē notantē ɔtinentiā: qa aliter sunt res in prima spera q̄ sunt in ea sic in loco ⁊ aliter sunt in tēpore: quoniā sicut in nūero sunt in tēpore. Et falsas assumit ppōnes quoniā falsuz est omnia esse in tempore: ⁊ falsum est etiā omnia esse in totius spera: hoc autem sequens sermo declarabit: vbi ostēdetur que sunt in tempore ⁊ que non.

Tex. t. c. 95.

¶ Qm̄ autem maxime ⁊ probabilissime videtur tēpus esse motus ⁊ mutatio quedam: redibimus super hanc opinionem ⁊ considerabimus de ipsa an sit vera an falsa. Ostēditur autē esse falsa ex hoc q̄ vniuscuiusq; mutatio vel motus solūmodo est in eo qđ mutatur vel qđ mouetur motu suo. aut vbi est illud qđ mouetur vel transmutatur. tēpus autem similr est ⁊ apud omnia tēporalia vbiq; omnia eni temporalia que vbiq; sunt in vno ⁊ eodem sunt tempore nūc presenti.

Tex. t. c. 98.

¶ Amplius autē omnis mutatio vel motus velocior vel tardior est eo q̄ passiones motus sunt velox ⁊ tardum: nullum autē tempus est velox vel tardum: ergo nullum tēpus est motus vel mutatio. Q; autem velox ⁊ tardum non sint tēpus probatur per hoc q̄ tam velox q̄ tardū diffiniuntur tempore. tēpus autem tēpore non diffinitur. velox enim est qđ in paruo tēpore moueť per multum spatium. Tardus autem est qđ in multo tēpore moueť per paruum spatiū. tēpus autē tēpore nō diffiniť: neq; in eo q̄ quale ſtneq; in eo q̄ quantum: sicut iam diximus q̄ qualitas mot⁹ est velocitas ⁊ tarditas que tēpore diffiniunť: q̄titas etiā motus diffinitur tēpore: qa magnus est motus qui est magni temporis ⁊ paruus qui est parui.

Tex. t. c. 97.

¶ Manifestum est igiť ex dictis q̄ tēpus non est motus. ⁊ nō facimus hic differentiā aliquā inter motum ⁊ mutationē: eo q̄ nō differunt in mensura tēporis: sz alias differentias habent quas in qnto dicemus.

¶ Cap. 3m. Hic est digressio declarans sententiam eorū qui dixerunt tempus non esse nisi in anima.

Sunt Etiam alij pōt qui videntes q̄ tempus habet esse: ⁊ q̄ non est mot⁹: neq; spera prima: dicunt ipsum nō habere esse nisi in anima: ⁊ sunt illi qui dicunt q̄ sicut ex rebus que non sunt absolute in rebus surgunt forme cōparationum que nō sunt nisi in anima compar ante: ⁊ nō in rerum sunt natura: ita et dicunt hic q̄ cum mobile sit in transitu spatij accipit ipm anima ante ⁊ post: ⁊ remanet in aīa ante ⁊ post: sz in re nō sit remanens ⁊ cōparat q̄ cito est mobile de anteriori spatio in posterius. Et hec cōparatio que sic mensurat motuz mobilis vocatur tēpus: cum tamen in re ipsa actu nō sit nisi hic: ⁊ potentia in vlteriori parte spatij: ⁊ q̄ prius fuerit in anteriori qđ pertransit: ⁊ sic trāsituz illum cōparandū de anteriori in vlterius ⁊ distinguendo per hoc q̄ est medium inter ante in spatio ⁊ post facit anima tps: qđ est mēsura mot⁹ qui est velox vel tardus. dicit autē ista sententia vt refert Auicēna q̄ in veritate tēpus nō est nisi aggregatio momentoruz. Huius autē signū esse dicit q̄ percipiť tēpus quādo momenta aggreganť. Momēta autē designare sic vel aliter est i volūtate aggregantis ⁊ designantis. vbi gratia. cum dicit erit sic vel sic cras: vel post duos dies quādo eleuabiť sol: ⁊ posset si vellet aliud designare qđcunq; esset momentum determinans quācunq; solis eleuationez. Cum autē momentorum aggregationem sic dicant illi esse tēpus: dicūt tñ q̄ aīa cōparat motū momento fm successionē motus: ⁊ iā tps est per modū extēsionis continue: ptendiť eni imaginatio vel alia vis anime in pteritū ex psenti vel in futuꝝ: ⁊ hāc ptēsionem vocant isti tēporis ɔtinuitatē. ¶ Et ad hanc sniam cōfirmandā plurimas inducūt rōnes quaꝝ medi a breuiter pstringam ad vitādū pliritatez. Dicūt ergo q̄ ex quo tps est numerus motus ex priori ⁊ posteriori qđ est in motu causatū: sicut prius ⁊ posterius in motu nō sunt simul fm actuz: sz tñ simul sunt in actiōe anime: ita tēpus opz esse in aīa ⁊ nō in natura. Sicut eni existere prius ⁊ posteri⁹ in motu se habet ad esse vel non esse: ita se hz tēpus ad esse ⁊ non eē: nūq̄ autē in motu pōt accipi prius qđ cū illo sit posterius: qm̄ id quod prius in ipso non est: sed factum est. Et posterius in ipso nō est: sz fiet: id ergo qđ accipiť ista simul est anima. ¶ Ad hoc numeri non est causa nisi materia numerabilis: ⁊ aīa numerās: sed materia numerabilis in motu est prius ⁊ posteri⁹: ⁊ illa nō est vt iam habitum est. ergo numerus eius non est in ipsa. ergo relinquitur q̄ solum sit in aīa numerāte. ¶ Adhuc autem vt ingt vltra Aristo. nos nō percipimus tēpus nisi percipiendo motum in mente: siue in aīa. hoc autem ideo videtur esse: qa tempus nō consequiť nisi motuz illum qui est in anima: ⁊ non aliuꝫ: ergo non est nisi in anima. nisi est causa eius que est motus anime. ¶ Adhuc autez si motus celi est causa temporis ⁊ tēpus est in celo vt in subiecto per huiusmodi motum: tūc hoc mō deberet eē in celo quo mo-

Rōnes asserentiū tps eē i aīa tm̄.

ma est in celo. Motus autẽ sit est in celo ꝙ partes eius sunt plures ⁊ oẽs partes sunt simul qa ⁊ oẽs ptes celi simul rn oñ/tendit nõ sm prius ⁊ posterius ergo ⁊ oẽs partes tẽporis si/mul sunt ⁊ nulla sm prius ⁊ posterius se hz ad aliã vel opor/tet tot eẽ tẽpora quot sunt ptes motus ⁊ mobilis qd est icõ/ueniens: ergo tps non videt esse in motu vt in subto. ¶ Si autẽ forte dicat aduersarius ꝙ tẽpus nõ causat a motu ce/li sm ꝙ motus eẽ expãsus in toto celo: sed potius sm ꝙ ali/quid eius accipit vt motũ in ipso. vbi gratia vnus gradus vel vna stella vel sol: vel aliqd huiusmodi qđ est prius ⁊ po/sterius circulo pter situs renouatione: ⁊ tũc nõ pcedit rõ in/ducta dicemus ꝙ tũc reddit primũ incõueniens: tũc eniz cõ/nã nunꝗ̃ esse accipit prius ⁊ posterius sm actum. Et si sunt tunc sunt in aĩa comparante prius ⁊ posterius: ⁊ tũc iterũ se/quit tẽpus in aĩa eẽ tm. ¶ Adhuc aũt est obo Galeni qa si tempus nõ est nisi in celo per motũ celi: tunc illi qui nihil p/cipiunt de motu celi nihil pcipiunt de tẽpore. Sunt ergo ali/qui incarcerati nati sub terre claustris qui nunꝗ̃ motũ celi viderunt nec perceperũt: illi ergo nihil perceperũt de tẽpo/re qđ falsum est qz percipiũt tps per motũ aĩe. ¶ Si autem quis diceret Galeno ꝙ percipit motus nõ anime sed rerũ exteriorũ: ita tẽpus non est in aĩa per motũ aĩe. sed potius per motum rei exterioris. Sic eni intelligere de natura tem/poris imponit Galenus Aristo. ⁊ arguit eũ instantiam fe/rens huic dicto: dicens ꝙ sepe imaginamur nos stantes ⁊ in ipsis ⁊ super ipsos mouet imaginatio nostra: ⁊ in illo mo/tu percipimus tẽpus. tempus ergo causat a motu aĩe etiaz stantib⁹ rebus imobilibus in natura: ergo eẽ nãle erit tẽpo/ri esse in anima per motũ anime: ⁊ nõ per motũ rei. ¶ Ad/huc autem cũ tẽpus est numerus motus vnitates qb⁹ cõsti/tuitur hic nũerus: aut sunt designate per aĩam: aut sunt vni/tates rei extra animaz existentis: cũ res que numerat mo/tus sit: ⁊ motus sit necessario vnus eũ sola vnitas vna in to/to motu. ergo nõ est ex illa numerus. Si aũt dicat ꝙ sint vni/tates partiũ redit pristinũ incõueniens: qa nõ existentium in natura nõ sunt vnitates in nã: partes autẽ motus nõ sũt existentes in natura. reddit ergo ꝙ vnitates cõstituẽtes nu/merũ qui eũ tẽpus sunt designate per animaz solaz: ergo nõ est tẽpus nisi in anima. ¶ Augustinus etiã disputans an tẽ/pus sit in anima querit si tẽpus sit extra aĩam vbi sit: pteri/tum enim cũ non sit nusꝗ̃ est in rerũ natura: futurũ etiã cũ nondum sit non hz esse in rerum natura. ergo si tẽpus sit in rerum natura extra aĩaz: hoc erit presens. Queramus ergo quid sit p̃sens: hoc autẽ est cuius nihil p̃teritũ ⁊ nihil futuz est: hoc autẽ nõ est annus vel mensis vel dies vel hora: vel aliqua pars hore diuisibilis ergo p̃ns nõ est nisi indiuisibi/le sed idiuisibile nũc: nec est tps nec est pars tpis: g rõne il/lius non erit tẽpus extra aĩam. ¶ His rõnibus ⁊ quibusdam alijs vident quidam magne auctoritatis viri inducti vt dicãt tempus non esse nisi in anima. Intẽti vt etiam Auerrois di/cere videat ꝙ tempus est extra aĩam in mobili. s. per motũ in potentia ⁊ complementum eius in actu sit ab anima et in anima. ¶ Sz contra hoc obijcit Auicẽna: ⁊ plures alij pho/rum dicunt eni ꝙ sm has rõnes omnes motus non esset in rez natura sed in anima solum. qa prius in ipsa non est nec posterius. Cum ergo videamus motum eẽ ad sensuz in re/rum natura extra aĩam erit ⁊ tẽpus aliqoid extra animam. ¶ Adhuc autẽ ridiculuz videtur id quod est vna quãtitas continua esse in anima solum qa nullius quantitatis ⁊ sim/plex est cõstat autez ꝙ tempus est vna quantitas continua. ¶ Adhuc autẽ si tẽpus esset in anima tunc diceretur passio anime: ⁊ nõ passio motus: nec participaret passiões veri cõ/tinui ⁊ veri discreti. que omnia falsa sunt. ¶ Mirum etiaz est de istis hominibus qui dicunt numerũ formalez quo nu/meramus esse extra animã: eo ꝙ cõstituitur ex vnitatibus rebus existẽtibus extra aĩam: ⁊ dicunt tempus esse numez in anima existentem cum sit numerus acceptus a partibus motus que nullo modo sunt in anima. Si eniz essent in ani/ma partes motus: tũc motus eẽt in anima: ⁊ in quo eũ mo/tus localis illud mouetur: oporteret ergo ꝙ anima mouere/tur localiter: ⁊ ideo absurda videtur esse ista opinio. ¶ Ad/huc autẽ vident ꝙ anima vno modo se haber ad oẽm mo/tum si ergo tempus dicunt in animaz debent concedere ꝙ tempus se hz vno modo ad oẽm motum ⁊ nõ ad vnuz p̃us:

Opi. Gale/ni quã addu/cit et Comen/tator i cõ. 98.

Obo. Au/gustini.

Sñia Auicẽ/nae cõ. 98.

Obiectiones Auicene con/tra illã ponẽ.

⁊ aliam posterius: ⁊ hoc negatum est a Peripatheticis qui volunt ꝙ tempus p̃ncipaliter est in motu celi ⁊ per cõsequẽs est mensura motuũ alioz. Nos autez dicimus tẽpus eẽ extra aĩam: tamen inducetas rationes posterius cum alijs deter/minabimus qa prehabitis quibusdam facilius soluentur. ¶ Cap. 4ᵐ. Qꝙ cognitio temporis dependet a cognitiõe mo/tus eo ꝙ non percipiunt tempus sine motu.

Quia autẽ iam probauimus ꝙ tẽpus non est motus: ⁊ intendimus hic inuesti/gare naturã ⁊ diffinitionez ipsius: volu/mus hic incipere a motu eo ꝙ sine motu non est tẽpus. ¶ Cum autẽ nos ipsi nihil mutamur sm intelligentiã vel aĩam: aut latet nos si trã/smutamur non videt fieri tẽpus nobis. ¶ Dico autez nos transmutari sm aĩam transmutatione qua nos trãsmuta/mur in esse per tempus. Cum enim dicit transmutari sm aĩam sm tres modos sm. s. ꝙ nos non percipimus tps ni/si quando fuerimus moti motu anime qui est motus ima/ginationis: vel intelligentie: ⁊ hoc mõ dixerunt Galenus ⁊ Augustinus nos percipere tẽpus ⁊ esse in tẽpore. Dixerunt enim ꝙ esse in tẽpore est esse in viribus motuũ anime vel in/terioris creature spiritualis: ⁊ cũ motus anime sit simplex ⁊ nõ habent pprie prius ⁊ posterius: constat ꝙ iste modus p/prie non dicit nos percipere tẽpus: ⁊ ideo est sensus corru/ptus eo ꝙ nec Galenus nec Augustinus sciuerũt bene na/turas rez. Alter võ modus est quo nos dicimur trãsmuta/ri sm aĩam cum percipimus per aliquez anime motũ. s. ima/ginationis vel intelligẽtie aliqd de motibus exteriorib⁹ ⁊ hoc modo iterũ directe non percipimus tẽpus qa est perci/pere motũ preter hoc ꝙ numerus prius ⁊ posterius in ipo: ⁊ tunc non percipimus tẽpus sed motuz in rõne motus pre/ter hoc ꝙ mẽsuremus ipsuz per tẽpus. Est autẽ tertius mo/dus quo nos percipimus motũ in eo ꝙ pcipimus nosipsos trãsmutari: ⁊ tũc necessario percipimus tẽpus in eo ꝙ nos imaginamur vel sentimus sm intelligentiaz venire a prio/re in posterius: ⁊ hoc solo modo verũ eẽ: ꝙ cũ nihil mutant sm intelligentiã nostraz. aut latet nos nostra trãsmutatio: eo ꝙ ligate sunt virtutes in nobis quibus debemus perci/pere motũ sicut fit in somno vel voluptate ꝙ nos tũc nullũ percipimus tẽpus: ⁊ ideo tunc nobis tẽpus fieri non videt. Sicut est de illis Poetis qui fabulose dixerũt p dictamẽ ver/suũ in rhodo insula ⁊ dictamine heroico ꝙ quidaz dormie/runt per multos annos qui nõ perceperũt tps quo dormie/runt. Illi eniz copulauerũt nunc prius quo dormire incepe/rũt cuz nũc posteriori quo euigilauerũt: ⁊ non perceperũt tẽ/pus intermediuz sed putabant ꝙ in vno nũc eẽnt quando dormire inceperũt ⁊ quãdo surrexerunt ⁊ remouerũt totuz tẽpus mediuz pter motus insensibilitatẽ. Causa autẽ hu/ius profunditatis somni. Sũt eniz quedaz animalia ⁊ qui/daz hoies flegmatici valde ⁊ pellis spisse: ⁊ est in eis vapor spissus diu morans propter caloris debilitatez ⁊ illi habent multas superfluitates viscosas circa viscera vbi ẽ locus di/gestionis: ⁊ habent cerebruz frigidũ valde: ⁊ ideo qa in eis quando ex longitudine tẽporis calidi sicut eũ estas aggre/gatur superfluitas: ⁊ permanet calor teris aliquantulũ ape/riens poros cutis nos dormiũt: ⁊ querant illo tẽpore nutri/mentoz eo ꝙ calor exterior iuuat calorem interiorez ⁊ sunt vorantia multum propter frigus naturale circa locum dige/stionis: qa facit descendere cibum: ⁊ eijci indigestum. Cor/autẽ per frigus exterius restringuntur pori non potest exire superfluum per vapores ⁊ poros ⁊ redundat ad interiora va/por sicut fumus in olla cooperta: ⁊ ex illa abundãtia hume/scunt valde ⁊ humor viscosus efficitur: ⁊ animalia efficiũ/tur pinguia ⁊ dormientia ⁊ dormiunt illa que multum spis/se pellis ⁊ frigida per totum tempus quo pori per frigus re/stringuntur: ⁊ quo abũdat humor viscosus in visceribus: ⁊ postea euigilantia aduentant ⁊ mouentur: hoc autez ex ea/dem causa fit in hominibus aliquando: ⁊ precipue in mu/lieribus quando sunt imobiles ⁊ spisse pellis ⁊ viscosarum superfluitatum: ⁊ habentes lentum calorem naturalem: et precipue quando dormiũt sub terra: qa frigus terre iuuat ad strictionem pororum ⁊ hec sunt profundi somni in qui/bus nõ sunt imagines somniales: ⁊ ideo in toto ligantur in eis vires animales exteriores que sunt quinque sensus: ⁊ in/

Tex. c. c. 98.

Transmuta/tio sz aiaz tri/pliciter pcipitur.

Mota causa profunditatis somni.

teriores que sunt imaginatio ⁊ intellectus: ⁊ ideo tales nullū circa se percipiūt tēpus: habēt igit̄ se illi ad tēpus copulādo nūc priusq̄ʒ dormire incipiāt ad nūc posteriusq̄ʒ euigilāt tanq̄ʒ si nō eēt nūc medij tēporis ⁊ hoc ideo ꝙ latet eos alterū esse nūc qđ est cū priori tēpore ⁊ posteriori qđ est mediū iter tēpus inceptionis somni ⁊ vigilationis ⁊ iō nō pcipiunt tēpus mediū ꝯ similī ergo accidit nobis nō opinari tēpus esse qn nō determinamus esse aliquā mutationē sed in vno ⁊ eodē indiuisibili videt̄ manere apprehēsio aie nostre. Cū aūt nobis sentimus ⁊ determinamus fieri trāsmutatio nē quā nos trāsmutamur tūc dicimus fieri tēpus. ¶ Ex eadē aūt cā est in delectatione maxima existes ⁊ deductione sicut hoies diuini qui sunt in vehemēti delectatione ꝯtēplatio nis nō pcipiunt tēpus. Cōstat aūt ai ꝯ eox̄ in vno desiderabili: ⁊ ideo nō pcipit motū qui in se fiunt: ⁊ ideo tanto minus percipit̄ motus quāto iocūdius est illud qđ ꝯtēplat̄. Manifestū est itaq̄ʒ ꝙ tēpus nō est sine motu ⁊ mutatiōe. Videt̄ forte aliter sequi ex dictis ꝙ tēpus sit passio ois motus eo ꝙ pcipitur ex oi motu: ⁊ nō pcipit̄ res nisi sicut est: ergo est ex oi motu: qnimo videt̄ ꝙ sit passio motus in nobis facta ⁊ pcepta ab aia: ⁊ sic necessario multiplicaret̄ tēpus s̄m multiplicationē motus. ⁊ pcipue s̄m multiplicationē motus aie: sic eēnt plura tēpora. Et sequit̄ ex hoc ꝙ tēpus simul esset ⁊ nō esset tēpus: aliquis. n. trāsmutat̄ s̄m aiam: ⁊ aliquis nō. Sequit̄ ēt ex hoc ꝙ tēpora sint infinita: ⁊ ꝙ plura tēpora sunt simul in tēpore ⁊ illud tēpus in quo sunt simul est etiam simul cū alijs tēporibus: ⁊ hoc pcedet in infinitū. Et sequit̄ etiā ex hoc ꝙ fiūt multa tēpora noua: ⁊ corrūpunt̄ tēpora antiqua: q2 fiūt in nobis motus ⁊ mutationes noue ⁊ corrūpunt̄ antique: ⁊ alia multa icōueniētia ex hoc sequi vident̄ que Galenus ⁊ Augustinus euadere nō possunt qui dicūt his de causis in aia esse tēpus. ¶ Propter qđ respōdēt viri illustres in p̄hia Auicēna: Alexāder: Themistius. ⁊ Auerrois: Theophrastus ⁊ Porphyrius ꝙ tēpus nō est passio nisi vni⁹ mobilis per motum suum: ⁊ hoc est primum mobile: ⁊ hic motus pcipitur in omni motu sicut causa in suo effectu. Et non est necessaria in hac pceptione collatio effectus ad cām: q2 quicquid est in effectu: hoc est a causa siue aduertat̄ ⁊ participat̄ distincte siue nō. Si enim motus celi nō esset: nō esset aliquis motus in inferioribus siue in aia siue in alijs qui facerent aliquā in inferioribus trāsmutationē. Et hoc ignorauit Galenus qñ obiecit ꝯtra Arist. qui dixit tempus esse mensuram motus celi: de his qui nati sunt sub terra ⁊ detēti ibi nunq̄ʒ aliquid pcipientes de motu celi quos dixit s̄m Arist. nō debere pcipere tēpus. Et est erroneum dictū suū: q2 illi pcipiūt motū celi in effectu habitualr̄. lʒ nō rōferant ⁊ referant effectū ad cām. Et ex hoc vlterius p3 ꝙ nō ꝓpter illā Galeni obiectionē cogimur dicere tēpus esse in aia tm̄. ¶ Quod quidē igit̄ neq̄ʒ motus neq̄ʒ sine motu est tempus manifestū est ex predictis. Cum igit̄ iam querimus qđ est tēpus s̄m nām ⁊ diffinitionem op3 incipere ab eo ꝙ ꝯsideremus quid est motus eo ꝙ nus simul sentimus motū ⁊ tempus. Et namq̄ʒ si nos ponamus nos esse in tenebris: ⁊ nihil per corpus patiamur. Motus aūt deprehēdunt̄ esse in aia p imaginationē ⁊ intellectū subito: hoc est statim cum ipso motu videt̄ ⁊ pcipit̄ tēpus quoddā etiā ⁊ vice cōuerso cum tēpus videt̄ fieri simul cum illo tēpore videtur fieri aliquis motus: q2 tēpus necesse est esse alterum duorum s. ꝙ sit aut motus aut aliquid coniunctum motui: ⁊ quia ex predictis ꝓbatum est ꝙ tempus non est motus: relinquit̄ ꝙ tempus sit aliquid motus: hoc est ꝯiunctum motui.

Margin notes: Aīa existēs in maxia delectatiōe non pcipiūt tēp⁹. — Nota illustrium p̄pathetico⁹ sniam de tempore. — Nota Galeni errorem. — Tex. c. 99

¶ Cap. 5m. De inuestiganda natura ⁊ diffinitione temporis.

Consideremus ergo id qđ mouet̄: ⁊ tunc poterimus inuenire nām ⁊ diffinitionē tēporis: quoniā ergo qđ mouet̄ in spatio in quo est motus pncipalis qui principaliter motus est ⁊ vocat̄: ⁊ per quem motū tēpus est mensura oium motuū venit necessario ex quodam spatio in quidam s̄m vbi ⁊ situs renouationē: ⁊ illud est magnitudo ꝯtinua in qua est motus localis: oportet tamē motum esse ꝯtinuum: eo ꝙ est renouatio loci ꝯtinui: vel potius eo ꝙ ipse est vbi fluens ꝯtinue ⁊ ideo continuitas motus localis est a continuitate spatij in quo est motus. Continuitas aūt aliox̄ motuū est a fluxu continuo illius siue in illo in quo est motus sicut q̄litatis vel quātitatis. Cū enī supra in tertio huius sciē libro habitū sit de motu ꝙ est exitus de potētia ad actum: ⁊ continue in potentia ⁊ actu existens. patet ꝙ illa potentia que erit ad actū diuisibilis est in medio ⁊ in medietate medij ⁊ in illius medietate: cōstat aūt ꝙ p̄ se est diuisibile quantū esse ⁊ ideo ꝯstat motū esse quantū: vt dicit Alpharabius ⁊ motus qdē in genere acceptus ꝯtinuitatem nō habet a spatio: q2 aliter ois motus esset sicut spatiū. Sed motus in loco habet ꝯtinuitatē a duobus: quox̄ vnum est, primū fluxus s̄m vbi nō interruptus alterū aūt est primū non primū qđ est ꝯtinuitas spatij nisi enim esset spatiū ꝯtinuū nō esset fluxus mobilis s̄m vbi nō interruptus: ⁊ sic p3 ꝙ motus localis sicut a ꝯtinuante primo ꝯtinuitatē habet a spatio: sicut aūt a ꝯtinuante primo habet a fluxu nō interrupto qui est s̄m vbi. Quia aūt motū sequit̄ tempus absq̄ʒ dubio: op3 etiā ꝙ tēpus habeat ꝯtinuitatem a motu. sicut vult Arist. quē hic precipue sequimur: lʒ huic sententie ꝯtradicere videant̄ Auicenna ⁊ Alpharabius quox̄ ꝯtradictionem postea ostendemus. Mensurat̄ enim tēpus motu: ⁊ motus tēpore q2 quantū est motus tantū etiam videt̄ fieri tēpus. ¶ Qualr̄ aūt sit ꝯtinuitas motus ⁊ tēporis ⁊ quo differant ab alijs ꝯtinuis posterius demōstrabimus: sed hic tm̄ volumus inuestigare tēporis diffinitionē s̄m peripatheticos. ¶ Quia igit̄ prima causa ꝯtinuitatis motus localis est a cōtinuitate spatij Si nos ꝯsideremus spatiū loci vt diuisibile tūc inuenimus prius ⁊ posterius quantum ad nām prioris ⁊ posterioris primū in loco: q2 inuenimus ꝙ vna pars est ante ⁊ alia est post illam s̄m ꝙ positione determinant̄ ⁊ distinguunt̄ partes magnitudinis. Et si subtiliter ꝯsiderem⁹ tūc pars prior ⁊ posterior dupliciter ꝯsiderentur. Si enim cōsiderent̄ s̄m ꝙ stant sub forma ꝯtinue magnitudinis. tūc non habent adinuicem aliquam distinctionem ⁊ non numerāt magnitudinem. Si aūt ꝯsiderent̄ s̄m ꝙ stāt sub forma prioris ⁊ posterioris tūc erūt in genere numeri cuiusdam q2 prius ⁊ posterius nomina sunt numeralia: ⁊ sic sunt distincte partes ille adinuicem ⁊ numerant spatium: ⁊ op3 ꝙ tūc sub diuersis accipiant̄ vnitatibus ad minus s̄m intellectū: ⁊ nō itelligitur pars linee distincta a parte linee: nisi ⁊ vna ⁊ alia itelligant̄ esse iter duo pūcta terminata iter que est linea partialis: ergo prior ⁊ posterior pars nō distinguunt̄ in spatio nisi sic per duo ⁊ duo pūcta adinuicē distinguant̄. ¶ Hoc etiā modo nihil ꝓhibet lineam ꝯtinuam cadere in diuersis generibus ꝯtinui ⁊ discreti: sicut etiam Euclides in 10° geometrie sue agit de linea cōmmetabili supra quam cadit numerus: ⁊ hoc est primū fundamentū ex quo scitur natura tēporis. ¶ Qm̄ g̊ in magnitudine cōtinua primū ⁊ vltimū est sicut diximus. necesse est etiam in motu esse prius ⁊ posterius ꝓportionaliter his que sunt in spatio. Et si quis diligenter ꝯsideret necesse est etiam motū cadere in duplici genere. Quia enim motus est non interruptus exitus de potentia ad actum in spatio continuo necesse est ꝙ sit in genere continui. Quod aūt alia pars mot⁹ est prius que est in eo qđ prius est in spatio: ⁊ alia posterior que est in eo qđ posterius est in spatio. Habebit motus necessario prius ⁊ posterius que dupliciter ꝯsiderant̄ sicut ⁊ partes spatij. Si enim ꝯsiderantur prout sunt in toto sub forma ꝯtinui motus non habebūt adinuicem differentiam nec distinctionem ⁊ sunt in genere ꝯtinui. Si aūt cōsiderent̄ stantia sub forma prioris ⁊ posterioris: tunc op3 ꝙ vtraq̄ʒ sit vna in se ⁊ ab alia diuisa s̄m ꝙ super eas cadit forma numeri eo ꝙ nomina numeralia sūt prius ⁊ posterius: op3 ergo ꝙ vtraq̄ʒ accipiat̄ vt terminata duobus indiuisibilibus motus que a quibusdam P̄hīs vocant̄ momenta inter que indiuisibilia est prior pars motus. Inter alia aūt duo est pars motus que est posterior ⁊ sic prius ⁊ posterius in motu numerata numerant motū: ⁊ hoc est scōm fondamentū quo vtitur Arist. ad inuestigandam naturā tēporis. At vo ⁊ in tēpore est prius ⁊ posterius ꝓpter id qđ sequitur semper alterum ipsorum tempus enim semper sequitur motum: ⁊ motus sequitur tempus: sicut res numerata suum numerum. Id aūt prius ⁊ posterius qđ diximus esse in motu est illud motus qđ quidem cum aliquando est

Margin notes: Motus in loco a duob⁹ h3 ꝯtinuitatē. — Primū fundamētū ad inuestigādā tēporis nām. — Scōm fundamentum.

tunc motus est. Quia sicut diximus in tertio libro superius motus est in eo qd fit. Fit aut in fluxu qui est ptinue ex priori in posterius. Et sic accepta prius et posterius sunt partes continui motus et continua tamen eorum esse sm q sunt sub forma prioris et posterioris nō est esse motus: quia sicut paulo ante diximus sunt discreta stantia sub forma numeri sm q numerus est in forma nominum ordinaliū et numer aliuz que sunt prius et posterius sive primum et secundum. Si aut accipiamus sic prius et posterius in motu stantia idez forma numeri est aliquid forma numeri in ipsis. forma autem numeri sit in ipsis adherens put accipitur ipsis vt adherens verissima est natura temporis sm sapientiores peripathericos.

Tex. t. c. 100.

Cum enim cognoscat prius et posterius in motu hoc modo quo diximus et cognoscitur tempus: quia cum diximus motū hoc est partes motus itra fines suos que sūt momēta ponim⁹ determinātes prius et posterius in ipso motu: et tunc diximus fieri tempus in perceptione nostra quando pcipimus sensum vel experimentum prioris et posterioris in motu: quia nos tunc percipimus numerum in ipsis rebus numeratis. Determinamus autem tempus in accipiendo aliud et aliud nunc que sunt termini prioris et posterioris: et tunc accipimus etiam aliud et aliud medium ipsoruz nunc: et tunc habebimus prius et posterius in tempore inter quatuor nunc accepta. Cum enim intelligimus altera extrema medij: ita q medium aliud et aliud inter ea: et dicat anima ipsa nunc sic esse duo: hoc quidem prius: et hoc posterius: tunc hoc verissime dicimus esse tempus: quia inter illa duo nunc est tempus. Determinato an sic per divisionem ipso nunc statim videtur esse et fieri tempus: supponatur ergo sic esse et fieri et percipi tempus.

Tex. t. c. 101.

Quando autem non ponimus duo nunc: sed tanq̄ vnum sive illud accipiatur vt stans sive vt fluens et accipiatur non divisum sicut prius et posterius in motu: hoc est quando accipitur vt stans: aut accipiatur sicut idem prioris et posterioris alicuius: et hoc est quando accipitur vt idem fluens non divisum: tunc nullum tempus fieri videtur: quia etiam motus fieri non videtur. Si enim nos accipiamus idem nunc non movens se: et indistinctum accipiatur: tunc est indivisibile: cuius transitus non percipitur: et ideo non dividitur per partes.

C. 5. 101.

Averrois tamen dicit q si accipiatur vnum instans aut duo instantia simul inter que non ponimus prius et posterius: sicut dormientes faciunt non percipimus tempus: eo q non percipimus partes motus: cum vo prius et posterius est per modum predictum: tunc dicimus esse tempus: ergo tempus est numerus motus sm prius et posterius motus: et in hac diffinitione est numerus motus qd totus est pro genere: quia diximus q numerus prout heret motui est genus temporis: et sicut forma adherens numeratis. Quia autem omnis numerus est sub vnitatibus rerum que numerantur per ipsum: propter quod additur sm prius et posterius et intelligitur sm prius et posterius motus: quia vnitates formales illorum constituunt numerum qui vocatur tempus. Diffinitio ergo in qua nulla dubitatio est: ista est q dicatur tempus est numerus motus acceptus a priore et posteriore in motu existentibus. Et in hoc reprehensibilis est Themistius qui dixit q tempus est numerus motus sm prius et posterius temporis: sm hoc enim esset circularis diffinitio: quia prius et posterius temporis diffiniuntur per tempus: et tempus etiam diffiniretur per prius et posterius temporis. Patet igitur ex predictis q tempus non est motus. sed tempus est idem sm q numerum habet motus.

Error themistij.

Cap. 6m. De probatione et explanatione dicte diffinitionis.

Tex. t. c. 102

Quod aūt diffinitio data de tpe sit cōveniēs, pbat p signū: q2 passiones numeri tēpus ponit circa motū: plus eni et min⁹ in reb⁹ iudicamus et discernimus numero gnalr. Specialr vo in motu dicimus plurale motū et minorē p tempus mēsurātes. Numerus itaq3 aliqs est tēpus: cū aūt numerus realis sit duplex. s. formalis et mālis. Mālis aūt est res numerata sm actū. vel numerabilis sm potētiā. Formalis aūt est quo numeramus quē sicut formā ponimus circa res numeratas sicut sūt spēs numeroȝ que sūt vnus: duo: tres et c. tps aūt est numer⁹ q̄si medi⁹ iter istos. Est. n. numerus acceptus in vnitatū collectione nō simplr: sȝ cuiusdā generis: q2 in genere partiū motus vt diximus. Et quo ad hoc est sicut numerus numeratus. Qd aūt vitta applicat motui sicut forma materie, ppter hoc est numerus formalis et numerans. Cū aūt ista duo pueniāt tēpori non dicit ipm tēpus ab eo q est nūs determinata in genere sed ab eo q est numerans motū: et iō p̄imū est sibi accidētale et nō subale: et iō cū diffinitur nō dicit numeratū: q2 p subalia rei dat diffinitio.

Co. 102.

Huius aūt exēplū pueniēs valde in vlna lignea que lȝ sit res mēsurata inquantū est q̄ntitatē habēs: tū inquātū est res mēsurata nō diffinit: q2 hoc accidit ei inquātū est vlna: sȝ diffinit ab eo qd est mēsura numerās p oēm q̄ntitatē: q2 hoc est ei substātiale. Est aūt advertendū hic q tēpus cū sit sicut formalis numerus motus cuius vnitates a posteriori et priori accipiunt: tūc opȝ q sit mēsura ois motus: q2 forma ista per vnū modū est in omnibus rebus numeratis: cū aūt non ois motus sit in aia pȝ q nō solū tēpus in aia existēs est. Et hoc est vnū qd infra valebit ad solutionē rōnū illaȝ supra inductaȝ ad id qd in aia hȝ tū tēpus existere.

Documentum

Oportet etiam nos nō latere q cū nos dicimus prius accipi inter duo nūc: et posterius similr inter duo et inter medio existere tēpus: et similr accipimus ptes motus priorē et posteriorē iter duo momēta motus q nos accipimus momēta et nūc illa distincta. Cū aūt in motu et in tēpore sint indistincta: q2 in motu non est nisi momētū currēs. Et in tēpore nō est nisi nūc fluēs. Sȝ qd indistinctū est apud nām tēporis et motus relatū ad spatiū vel distinguentē sit distinguibile: et hoc mō vtimur eo h. Inferius aūt vbi declarabimus nām ipsius nūc h ostendemus. Sic igit pȝ que sit nā tēporis: et qualr diffinitio eiusdē. Si aūt tu velis scire q ista que dicta est vera est nā temporis ponamus tūc duos esse motus in spatio ineq̄les: et etiaȝ ineq̄les in motu eo q vn⁹ est velocior: et ali⁹ est tardior: et tū simul pueniet ad fines suos. Constat. n. q in vtroq3 eoȝ est potestas ad actū exiens que cōplet in termino motus. et hec eadē citius est ad medietatē spatij: et ad medietatē illi⁹ medietatis: et similr est ad medietatē illi⁹: et sic ptinue facultas dividitur sm spatij divisionē: et similr est in motu scdo. Cōstat ergo q illa potestas est divisibilis omne aūt divisibile est quantū: ergo ista potestas sic exiens ad actū est quātitas. Cū aūt illi duo motus quos esse posuimus sint eq̄les in illa potestate sive in exitu illius potestatis ad actū tunc erūt eq̄les in q̄dā quantitate. aut ergo illa est spatiū: aut mot⁹: aut tēpus: aut mobile: q2 plura hic nō possunt pȝiderari. Constāt aūt q nō spatiū: q2 posuimus q illi motus in spatio sint ineq̄les. Similr pstat q nō in motu sunt eq̄les: q2 posuim⁹ q essent ineq̄les qd ptingit ex altera duaȝ causaȝ: sȝ pbos. Aut. n. pvenit ex inequali interpositione quietis: sicut q̄dam dicūt eo q vni motui plures quietes interponuntur q̄ alij. Aut pvenit ex inequali velocitate et tarditate et quocūq3 mō pvenit motus sūt inequales. Similr nō pvenit hoc ex mobilibus: q2 ineq̄lia mobilia equalr sic explent partes spatij per qd movent frequēter. Relinquit ergo q eq̄litas ista sit temporis: est aūt ista eq̄litas in numero partiū motus expletoȝ in partibus spatij: equalr ergo tempus est huiusmodi numerus sicut p̄diximus. Et si tu velis pȝiderare diligenter motū in eo q motus nō est ptinuus: q2 si in eo q motus est ptinuus esset omnis motus essentialiter est continuus: et sic ois motus esset in predicamento quātitatis qd improbatū est in tertio libro. Quātitas aūt que est in motu non semper est a spatio: q2 non ois motus est motus localis quantitas aūt motus in eo q motus est quātitas ptinui exitus sm generationē partis entis fluētis post ens: sive forme post formā: sicut ostēdimus in tertio: et hec q̄ntitas numerata est tēpus: et ideo tēpus p se ptinuū est: motus aūt p accñs. Et hec quātitas primo hȝ p se prius et posterius qd simplr et absolute prius et posterius vocat. ois aūt alia res et motus ipse non hȝ prius et posterius nisi sm q numerat illa quantitate. Et hec est snia Avicēne. Quia vo in tali pcessione exitus continui prius et posterius nō dividit ipm exitū: ideo manet tēpus sm veritatē ptinuū: sȝ hȝ actū discreti in eo q numerat: et iō discretio sibi est formalis et ptinuitas mālis. Est n. numer⁹ ptiū ptinui exitus idivisi simplr: sed divisi sm qd: et iō mēsu⁹

Motus in eo q motus non continuus vide pro hoc com. 6. tertij et 38. octaui physi.

diffinit p diserentia q p ptinuu hz tm adhuc aliq̃ sine ptinuitatis cãm fm q generatur ex fluxu ipsius qd est indiuisibile. et de hac ifra loquemur. Sed hec de tẽporis nãtura est arabu hz multi latinoꝝ aliter sapiant quos ego secutus aliter forte dixi et scripsi. Sed hic per oĩa arabes sequi disposui qꝛ potiꝰ intellectus eoꝝ de tempore est verus.

Cap. 7m. De solutione positionum extranearum quibus videlicet probatur tempus non esse in quo est de natura ipsius nunc.

Ex dictis Aũt soluemus pre dubitationẽ superius inductaꝝ de tẽpore. Illas que primo iducte sũt ad pbandũ q tẽpus nõ habeat esse per põnaz extraneã de plano soluemus ex dictis. Ibi. n. obiectũ est q tẽpus ideo nõ est qꝛ ptes eius nõ sunt. Nos aũt dicimus ex ante habitis q ea que sunt dupliciter sunt aut eni habẽt esse pmanẽs. aut successiuũ esse q̃ dẽ pmanẽs nõ hz tẽpus. Sicut. n. motus in partibus suis semp est alius et alius vel potius aliud et aliud: qꝛ est forma facta post formã sicut in tertio ostẽdimus ita etiã tẽpus qd est numerus prioris et posterioris semp est aliud et aliud ẽn q nõ hz pmanẽtiã in suis ptibus: et talia lz sint pmixta ex potẽtia et actu nõ tñ simplr nihil sunt. Cũ enim talia sint continua ipsa sunt et ptes eoꝝ fm q ad indiuisibile qd est mediũ partiũ eoꝝ ptinuant: omne enim qd ptinuat aliquo indiuisibili ptinuãte hoc nõ est inquãtũ ad indiuisibile cõtinuat: aliud etiã esse nõ requirit successiuũ. s. cũ ipsuz nõ habeat esse pmanẽs pz ergo qualr partes talis ptinui sunt. et qualr non sunt. Sũt enim quãtũ ad indiuisibile ptinuationẽ recipiunt. Nõ sunt aũt sic q pmanẽtiã habeãt: et est instãtia ad rationes illas iductas ad hoc q nõ sit tẽpus: qꝛ eiusdẽ rationibus motus nõ esset quẽ tñ videmus ad sensum esse. Et ex hoc pz solutio ad rationẽ primã et scdaꝫ. Qd aũt obiicitur de nũc: q ipsum nõ est pars tẽporis: videt esse pcedẽduz: qꝛ aũt tẽpus est nõ habẽs pmanẽtiã in ptibus: io dicit obscure esse: et qꝛ est in mobili mediãte motu qui pmixtus est priuationi et potẽtie: pter hoc dicit habere obscurã entitatẽ. Qualiter aũt sit in aĩa et qualr nõ: ex inferius dicẽdis patebit. Lz aũt tẽpus in hoc pueniat cũ motu q ipsum est successiuũ semp aliud et aliud in ptibus existẽs: tñ in hoc differt a motu: qꝛ motus nõ in omni mobili est idẽ: sed sunt diuersi motus fm diuersa mobilia: sed omne tẽpus simul omniũ tẽporaliũ est idẽ: et non multiplicat fm multitudinẽ tẽporaliũ. Et cã huius est: qꝛ ipsuz nũc cuiꝰ fluxus agit tẽpꝰ est idẽ qd forte erat. Est eni idẽ fm substãtiã et esse eius diffinitiuum fm q est cũ priori et posteriori est alteꝝ. Hoc aũt melius intelliget qñ manifestabit nã ipsius nũc statim in sequẽtibus psequẽter. Vñ ad solutionẽ reliquaꝝ obiectionũ que inducte sũt ad querẽdũ vtrũ nũc idẽ est et vnicũ in tẽpore: aut nõ sit vnicuz et idem: sed plura opz pbare: qꝛ sicut diximus in pcedẽtibus ptes spatij accipiunt duplr. s. fm q sunt sub forma ptinui: et fm q stant sub forma numeri: et similr dictũ est de partibus motus in loco vbi posuimus fundamẽta ad sciendã nãm temporis ita dicemus q id qd mouet siue id qd fertur duplr psideraẽ in motu: aut enim psideraẽ fm q stat sub forma ppria aut put ipsum est agẽs motũ. p hoc q fertur p spatiũ hoc est put est stat fm formaz motus: et siqdẽ primo mõ psideret est ipsum pũctum: aut hõ: aut lapis: aut aliud qd fertur. Si aũt psideret put ipsum est agens motuz sic est renouatũ in situ in toto motu et tũc adhuc psideratur duplr. Aut enim accipit fm q est idẽ subiectu in toto sine renouatione: aut fm q variaẽ p esse moti fm q acceptuz hic et ibi in spatio: sicut Coriscꝰ in foro dicit differre a Corisco in domo fm vbi. Et pmo quidẽ mõ numeraẽ vnitate mobilis que vna est in toto motu. Scdo ãt mõ numeraẽ numero prioris et posterioris: qꝛ fm hoc est sub forma prioris et posterioris in spatio: ipsuz tñ vnũ est in priori et posteriori: vnitas ãt sua est subiectũ que idẽ est in toto motu formalr accepta est ipsum nũc tẽporis: et pluralitas sua formalr accepta est tẽpus fm qd est numerus. Et ideo sicut id qd fertur se hz ad motũ in eo qd agit motũ: ita nũc se hz ad tẽpus in eo quod agit tẽpus. Et sic id qd ferẽ veniens a priori in posterius distinguit partes motus: et est causa diuisionis eoꝝ abinuicẽ: ita nũc acceptũ vt adiacẽs ei distinguit ptes tẽporis pteriti a futuro. Motus aũt simile imaginandũz est fm Aristo. et Auic. q imaginamur fm dictuz geometrie q pũctũ fluens p ptinuũ facit lineã: tũc eni pũctũ vnũ et idẽ est in substantia continue licet atum in situ et substantia eius continue est inter id linee quod fluxu suo constituit ante: et id quod pet eundem fluxum pstituet post a: et ita pũctũ causa est in linea prioris et posterioris mediũ semp existẽs ad qd ptinuaẽ prima vt terminatum ad ipsum et a quo incohoat posterius vt a principio ipsius: et sic est continuatio linee et causa partium: et tamen nulla pars linee existens. Et si nos poneremus per impossibile q linea constituta per fluxum puncti non haberet permanentiam in partibus. sed continue cederet pars prior succedente posteriore tunc esset simile penitus. Dicamus similiter q hoc modo vnitas mobilis lati per totũ est substantia ipsius nunc que fluxu suo sic facit tempus fluens a priori in posterius medium existens prioris et posterioris: et ptinuatio eoꝝ et nulla pars eius. Et ideo dicunt priores peripatheticoꝝ q sicut tempus est numerus motus ita nũc est vnitas eius qd fertur vnum existẽs in toto motu: et sicut id qd fertur agit motum ita nunc agit tempus. Cum enim sint tria id qd fertur: et motus et tempus id qd fertur agit motum: et est notius motu eo q ipsum est substantia permanens in seipsa motus aũt non motus autem notior est tempore. Id autem qd fertur agit motũ per hoc q fluit a priori in posterius in spatio et numerus partium motus est tempus et vnitas eius in toto motu est nunc qd est idem in substantia ppter incorruptibilitatẽ et inuariabilitatẽ mobilis: siue eius qd fertur fm subiectum: et est fm esse diuersum inquantum fluit a priore in posterius: cuius causa est renouatio situs in eo qd fertur vno existente fm subiectuz. Nos ãt inferius ostendemus qualr nunc distinguat et terminuz motum et qualiter non distinguat ipsum. Nunc autem ea que d diximus sufficiant ad solutionem eoꝝ que inducta sunt ad inquirendum verum nunc temporis sit vnum vel plura. Et sequimur per omnia Arabes sicut supra diximus. Dicimus ergo q ipsum nunc dicitur mensurare tempus in eo q est causa mensure que est tempus. diuidit enim motum in prius et posterius: et per hoc mensurat ipsum tempus: sicut diximus in prehabitis. Ipsum autem nunc est quidem sicut idem. eo q ipsum est pstitutum vnitate eius qd fertur. et est sicut non idem inquantum in esse variatur per renouationẽ situs eius qd fertur sicut idem. Scdm enim q in alio et alio vbi est alterum est: et hoc erat quoddam esse ipsius nunc inquantũ est in fluxu a priori in posterius. Inquantũ quidem enim est idem qd fertur idem in toto motu: et ipsum nunc accipitur penes vnitatem eiusdem est. Cuius pbatio habita est in prehabitis quãdo dictũ est q sequitur magnitudinis ptinuitatẽ et discretionẽ sequitur ipsuz tẽpus: eo modo quo dicemus. Et similiter iam punctum: si ponamus punctum esse indiuisibile id qd fertur. sicut geometre ponunt lineam constitui ex motu puncti: tunc punctum est quo motum cognoscimus: quia ipsum fluxu suo facit motum qui describit lineam: et eodem puncto cum motu cognoscimus prius et posterius: et hoc quidem idem: qꝛ cum hoc est hoc in entitate sui subiecti acceptum: idem est in toto motu. Id enim est aut punctum vnum fm substantiam si punctum moueri dicamus aut est lapis aut aliquid huiusmodi si punctũ moueri non dicamus: qꝛ lz lapis diuisibilis sit: tamen in vnitate moti siue eius qd fertur acceptus: accipitur vt indiuisibilis et vnicus: et ideo vnitas sua que formaliter est in ipso fm q fertur est indiuisibilis: et hec est natura eius qd vocaẽ nũc: hac aũt rõne alteꝝ est fm q ratio eius a forma renouati continue situs accipitur: sicut sophiste alterius rationis dicunt esse Coriscũ in theatro: et Coriscũ in foro. Et hoc ideo est: quia Coriscus est alterum in eo quod alibi et alibi est. Et si non esset ibi aliqua pluralitas non dicerent Coriscum aliquo modo esse alterum. Et si non esset ibi aliqua vnitas nõ dicerent ipsum aliquo modo vnum. Id autem quod fertur sequitur illud quod vocamus nunc: quoniã est vnitas eius per se acta in pluralitatem: sicut et tempus sequitur motuz: quoniam est numerus motus qui in priori et posteriori motus acceptus. Ex võ qd fertur per id quod renouaẽ p situz cognoscimus prius et posterius in motu: ideo q id qd ferẽ est nobis substãtia notior cuius eẽ subale nõ est in successio,

Tex. c. c. 103.

Quare tẽpꝰ nũ obscura ẽ.

Tex. c. c. 104

ne sz pmanēs. Mot⁹ ꝟo nō bz eē pmanēs sz ipm nūc sequit id qđ fert vt dixim⁹: ⁊ sz ꝙ est vnitas ei⁹ in pluralitatē quādā actu: sic pus ⁊ posteri⁹ cognoscim⁹ p ipm: ⁊ sic ipz nūc nobis notī⁹ est ꝙ tpa ꝗ opz ꝙ in hoc qđ est ⁊ pmanec sbār ipm nūc idē sic in subā. Scđz vo ꝙ ē in motu ⁊ successiōe est pus ⁊ posterius ⁊ sic nunc in ipso esse agitur in pluralitatem ⁊ sit alteꝝ ⁊ alterum prius enīz ⁊ posterius est in esse fm ꝙ ipsiz est numerabile stans sub forma numeri. numerabile autem maxime fm motum. qꝛ iz etiam sic in quiete mensurans tēpus hoc tamen non est imediate: sed mediante motu. sicut enim infra determinabit quies nō referē ad tēpus nisi gratia motus eo ꝙ est motus puatio. Motus enim sicut numerabilis est ꝑpter id qđ moueē qđ est agens motuz nume ro sui. ⁊ loci mutatio. sic est numerabilis ꝑpter numeꝝ ⁊ vnitatē eius qđ fertur in spatio. id enim qđ ferē est aliqua substantia nobis nota: sed motus non est habēs aliquid esse firmū sed fluens: ⁊ ideo motū p mobile cognoscimus: ⁊ p motum tēpus. Sic igitur dictum est a nobis sufficienter qualiter id qđ nunc dicit est semper sicut idem ⁊ qualiter est sicut non idem: ⁊ hoc est ad similitudinez eius qđ fertur ꝙ quodāmodo est idem in toto motu ⁊ quodāmodo sicut nō idē. Et sic pz questionis solutio ꝙ nunc aliquo modo est vnuz ⁊ aliquo mō nō vnū ⁊ quodāmodo manet incorruptū ⁊ quodāmodo corruptū: sz ꝙ habet ratiōnē prioris ⁊ posterioris: ⁊ tūc nec in se nec in alio nō corrumpit: quia corruptio eius nō est nisi qꝛ amittit rationē prioris cum accipit posterioris formā ⁊ rationē. Et per hoc pz solutio omnium inductoꝝ quibus ꝑbari videbatur tempus non esse.

¶ Cap. 8m. Qꝛ ipsuz nūc est numerus eius qđ fertur sicut vnitas numeri. ⁊ quam conuenientiaz ⁊ differentiam habeat ad punctum ⁊ vnitatem.

Tex. c glos.

EX dictis nō difficile est inuenire diffinitionē ipsius nūc ⁊ ꝯuenientiā quā hz ad punctū ⁊ vnitatē ⁊ differentiā quā hz ad eadē. Manifestum est enim ex dictis: ꝙ nisi tēpus sit ipsum nunc nō erit: ⁊ si ipsum nūc non erit. tēpus non erit. Ista enīz simul sunt necessario: qꝛ sequunē id qđ fertur ⁊ loci mutationē: vnde sicut simul sunt id qđ fertur fm ꝙ huiusmodi ⁊ loci mutatio nec vnū est sine altero: ita ꝙ necesse est ꝙ simul sint numerus loci mutationis qui est tēpus ⁊ numerus eius qđ ferē qui est ipsuz nūc. Sicut eni diximus tēpus nihil aliud est nisi numer⁹ loci mutationis. ⁊ nūc nihil aliud est nisi numerus eius qđ fertur: sicut vnitas est in numero. Sed tamē est differētia habitudinis vnitatis ad numeꝝ: ⁊ eius qđ est nūc ad tēpus: qꝛ tēpus ꝯtinuaē ipsi nūc: ⁊ diuidit fm ipsum: sed numerus nō diuidiē nisi vnitate: ⁊ nō ꝯtinuaē p ipsum. Sicut aūt hoc est in ipso nūc qđ ꝯtinuat tempus ⁊ diuidit ita illud sequiē ad loci mutationē. ⁊ ad id qđ fertur. Motus aūt ⁊ loci mutatio vna qđē est ⁊ ꝯtinua ab eo qđ fertur: eo ꝙ nō deficit ipsum in forma illati seu trāslati: sed est vnū in toto motu: ⁊ nō ita ꝙ qñqz sit ⁊ qñqz non. Si enim nō esset aliquādo vnū in forma translati: absqz dubio deficeret. Dictū aūt prius est ꝙ non deficit nisi ratione que sumiē penes situs renouationem: hoc aūt idem ipsum nunc etiam diuidit ⁊ determinat priorē ⁊ posteriorē motū: qꝛ hoc ꝙ est finis preteriti: ⁊ principiū futuri. ⁊ per hoc assimilatur pūcto. Hoc etiā quodāmodo similiter sequiē ad punctum. Pūctū enim duo facit in ꝯtinua longitudine: ꝯtinuat enīz eam inquantū est terminus siue indiuisibile vnuz cōmune anteriori ⁊ posteriori linee. diuidit aūt eam inquantū est finis vnius ⁊ principiū alterius. sicut instās cū accipiē vt indiuisibile cōmune preterito ⁊ futuro ꝯtinuat tempus. Inquātū aūt est principiū vnius ⁊ finis alterius ipsum nunc diuidit tēpus. Ista aūt similitudo inter nunc ⁊ punctū in actu cōtinuandi ⁊ diuidēdi nō est nisi quodāmodo ⁊ nō in oībus. Cū enim sic accipit aliquis sicut indiuisibile idez bis vtens vno ⁊ eodē indiuisibili diuidente tanqȝ duobus: tūc necesse est stare ⁊ quietū manere in suis partibus ꝯtinuum qđ diuidiē tali indiuisibili. Si enim nō permaneret pars anterior accepta: tūc nō posset demōstrari indiuisibile vt finis eius: qꝛ qđ ipsum nō est: illius finis non est: ⁊ si non permaneret pars posterior: nō posset idē indiuisibile demōstrari: nec principium eius propter eandē rationē. qꝛ. s. qđ in se nō est: illius principiū nō est. ¶ Si ergo vtatur vno indiuisibili bis: semel vt fine. ⁊ semel vt principio necessariū est vt ⁊ indiuisibile ꝯtinuū quiescat ⁊ permanētiā habeat in suis partibus: ⁊ sic est in linea diuisa in pūcto siquidē enīz erit ipm pūctū principiū ⁊ finis sic diuidēs lineā. sed ipsaz nūc qđ est vnitas ei⁹ qđ fertur fm ꝙ fertur oportet alteꝝ esse semper quādo diuidit tēpus sicut ⁊ id qđ fertur semper alteꝝ est in spatio ⁊ in motu: quia cū preteritū nō sic finis etiam eius non est ⁊ rursuz futuꝝ non sit principiū eius non est ⁊ ideo alteꝝ altero nunc fm esse est principiū futuri ⁊ finis preteriti. ita ꝙ nūc ad minus duobus nunc diuisum est temporis preteriti ⁊ futuri: ⁊ ideo etiā cū tēpus sit numerus ⁊ numerus ille causeē ab illo nunc siue ab instanti erit tēpus numerus quidaz prioris ⁊ posterioris creatus ab ipso nunc: non sicut punctus cuiuscū crescētis numeꝝ sed sicut duo vltima duoꝝ hoc est sicut duo fines duoꝝ diuersoꝝ temporꝝ: que tamen vltima siue fines non sunt partes temporis. Et propter hoc qđ dictum est ꝙ pars aliquota est in toto ⁊ ideo quando puncto diuiso vtimur in ratione duoꝝ velut duobus tunc oporter quiescere partes diuisas ⁊ habere permanentiam. Et ideo si hoc modo vteremur ipso nunc oporteret partes temporis habere permanentiā ⁊ hoc non est veꝝ. ¶ Et adhuc alia de causa patet ꝙ ipsum nūc nulla pars est temporis: quia diuisio que est indiuisibile in motu cui respondet ipsum nunc acceptum in tempore nulla pars ipsius est motus: sicut nec punctum cui respondet indiuisibile motus ⁊ tēporis in spatio est pars aliqua linee super quā est motus: sed potius due linee sunt partes vnius. patet ergo ꝙ ipsum nunc non est tēpus fm ꝙ est terminus siue finis diuidens: sed accidit ei esse finem: qꝛ finis est eius cuius est finis ⁊ nō alterius: nunc ꝟo vnum est in toto tempore fm substātialē acceptionē suā: ⁊ hoc est fm ꝙ est numerus ei⁹ qđ ferē numerās ipm in toto motu ersus: ⁊ sic est ipsuz agēs numeꝝ qui est tempus. sic aūt vt diximus non est terminus: quia terminus non est nisi solius terminati: ⁊ non excedit. Numerus autē est omnium numerabiliuz ⁊ non applicaē vni tm̄: qꝛ numerus formalis qui est hoꝝ decez equoꝝ qui numerus est denarius formalr acceptus. ille est etiam aliaꝝ reꝝ numerabilium: sicut canū vel hominuz: hoc enim est substantiale ipsi numero: qꝛ sic se habet ad tēpus: vt agens ipsum sicut patet ex superius habitis. Manifestū est igitur ꝙ tempus est numerus motus fm prius ⁊ posterius. manifestū est etiā ꝙ ipsum est ꝯtinuū: eo ꝙ ipsum est ꝯtinuus numerus sicut dixim⁹: lz ꝯtinuitas sit in ipso sicut materia ⁊ discretio quasi forma ostendemus tñ infra ꝙ ipsum nūc nunqȝ est terminās ⁊ diuidens nisi p accidēs in loco vbi determinabiē qualiter nunc est in tempore.

Tex.c.c.lv

Tex.c.c.lvi

¶ Cap. 9m. De proprietatibus tēporis que ꝯsequunē ipsum inquātū in gnē numeri: ⁊ inquātū est in genere ꝯtinui.

Tex.c.c.lvii

MInimus aūt numerus in eo ꝙ numerus est simplr qui. s. est numerus formalis quo numeram⁹ dualitas siue binarius si numerus accipiatur actu habēs multitudinē. Si aūt accipiaē potentia numerus prout numerus est ex vnitatibus tunc minimū in numero est indiuisibilis vnitas: sed numerus numeratus habet differētiā ab ipso numero formali: qꝛ numerus numeratus quodāmō hz minimū ⁊ quodāmō nō hz. Sicut enī dictū est numerus prout in actuali multitudine existit minimū habet eā multitudinē que paucissima est: ⁊ illa est dualitas: prout aūt ex indiuisibilibus est minimū habet primū indiuisibile qđ est vnitas. Si aūt accipiaē numerus linee quo numeraē prout partes sue sub forma discretionis ꝯsideranē sicut supra diximus: tūc ille numerus est numeratus ⁊ vlterius numerans lineā per partes suas. Et tūc ille si accipiaē sub forma discretionis minimū habet: ⁊ illud aut est multū minimū: ⁊ hoc sūt due linee: aut est ex his que vt indiuisibilia accipiuntur: ⁊ tunc est linea vna. Sed si accipiatur numeratum sub forma continui: tunc non habet minimū: qꝛ ꝯtinuuz diuisibile est in infinitū: quare similiter est de tēpore. Minimū enim tēpus fm se qđ est numerus duplex est: put enī est numerus prioris ⁊ posterioris: sic est duo tēpora: ꝑut aūt conficiē ex numero eius qđ fertur: tunc minimū eius est vnū indiuisibile nūc: prout autem ꝯsideratur ꝯtinuū ad similitudinem magnitudinis. tūc nō habet mini

num sed est diuisibile in infinitum. hec est ergo vna ꝓprietatũ que cõsequitur ipsum inquantum est discretũ et continuũ s3 diuersum et diuersum modũ. s. ꝓut est discretũ habere numerũ minimũ: ꝓut aũt continuũ nõ habere minimũ. ¶ Patet igitur etiam ex his alia eius ꝓprietas ꝓut accipitur simul in genere continui et discreti ex hoc. n. nõ dr̃ tardũ vel velox sed dr̃ multũ et paucũ: et breue et longũ. sm̃ em ꝙ ipsum est continuũ sic dr̃ breue et longũ: qr breuitas et lõgitudo passiones sunt continui. sm̃ aũt ꝙ est in gñe numeri sic dicitur multũ et paucum: qr multitudo et paucitas sunt passiones discreti siue numeri. velox aũt et tardũ nõ dicitur: eo ꝙ velocitas et tarditas passiones motus sũt: et prius ostensum est ꝙ tẽpus nõ est motus. ¶ Cũ enĩ tẽpus cõpositũ sit ex nã discreti et continui: discretũ quidẽ formale est in ipso et ab illo diffinitur sm̃ ꝙ est tẽpus continuũ tñ nõ est intersectũ qr in veritate nũc in tẽpore nõ est diuidẽs ipsum nisi per intellectũ nostrũ vel p cõparationẽ ipsius ad aliũ motũ: sed de nã ipsius nũc est ꝙ sit continuans ipsum: et hoc inferius explanabimus vbi distinguemus ipsius nũc diuersitatem. ¶ Est aũt adhuc alia ꝓprietas ipsi⁹ tẽporis inquãtũ est numerus numeratus quo et differt a numero formali qui simpliciter numerus est: et hoc quidẽ est: qr id qđ de illo simplr̃ est sicut p̃sens nũc est vbiqz simul apud oĩa: eo ꝙ nõ multiplicatur per multiplicationẽ eor̃ que mouentur vel motuũ sm̃ prius et posterius nõ simul sed potius vnũ fuit: et alter̃ est futurũ adhuc: et hoc ideo est: qr tp̃s est numer⁹ mot⁹. In motu aũt id qđ mouetur est vnũ: sed prius et posterius sunt diuersa: et ideo etiã nũc in toto motu est vnũ prius aũt et posterius differũt sm̃ esse ad minus s3 subiecto sint idẽ. ¶ Hoc aũt ex p̃habitis planũ est intelligere: cũ igitur tẽpus sit sicut numerus numeratus: et nõ quo numeramus simplr̃ sicut numerus formalis et ꝓpter hoc accidit prius et posterius altera et altera habere: qr ipsa nũc que sunt diuidẽda prius et posterius sunt altera et altera: sed numerus formalis totus idẽ est apud oĩa numerata et simul. Idẽ enĩ numerus qui est centũ equor̃: est et centũ hominũ s3 ea quor̃ est numerus sicut materia numeralis altera sunt: qr equi alij sunt ab hoĩbus. ¶ Amplius aũt alia est ꝓprietas temporis que cõsequitur ipsum inquantũ est numerus circulationis et nõ cuiuslibet motus primo. Sicut enĩ contingit motũ ipsum qui circulariter est esse motũ et vnũ: per hoc ꝙ semper reuoluitur in seipsum iter̃ et iter̃ sic cõuenit etiã tẽpori ipsum esse vnum per hoc ꝙ reuoluitur in seipsum: hoc aũt ostendunt qualitates tẽporis que semp reueniunt eodẽ sicut hyems et ver: autũnus et estas que quolibet anno reiterantur et in ista ꝓprietate differt etiã tẽpus a numero formali qui est quo numeramus tñ qr ille numerus nõ reuoluitur in seipsum sed ꝓcedit in infinitũ. ¶ Sed adhuc habet etiã aliã ꝓprietatẽ in qua cõuenit cũ numero formali: et hoc est qr nõ solũ motum metimur tẽpore: sed etiã tẽpus mensuramus aliqñ motu. Hoc aũt probatur hoc ꝙ quecũqz eisdẽ ꝓprietatibus determinantur et certificantur abinuicẽ quãtũ ad suã quãtitatẽ ita mensurantur abinuicẽ: sed motus et tempus mutua vice sic terminantur abinuicẽ cũ dicitur tẽpus magnum: qr motus magnus: et econuerso motus magnus: qr tempus magnũ. ergo ista mutua vice se mensurant adinuicẽ sed cũ tẽpus determinat mensurat motũ et hoc est sibi substãtiale: qr tẽpus formaliter est numerus motus. Motus aũt determinat et mensurat tẽpus per accidẽs sicut mensuratum aliquando certius est quo ad nos ꝙ quãtitas mensure: vnde aliquãdo dicimus tẽpus esse multũ et paucũ mensurando p motũ sicut cõsueuimus dicere: multum transiuit de die eo ꝙ sol eleuat⁹ videtur ad mediũ hemisperij vel eo ꝙ aliquis pfecit viam longã que nõ nisi longo tẽpore pfici cõsueuit: huius aũt simile est in numero formali qr licz numerabilia mensuremus numero per se et essentialr̃ tamen nobis aliquãdo dubitatio fit de numero formali: et tunc certificamus ipsuz per numerabilia: tunc aũt vno equo cognoscimus equor̃ multitudinẽ formalẽ siue numer̃ si numerans per vnitatez vnius alios equos mensuratos: et in ipsis cognitionez accipientes discrete multitudinis que est numerus formalis ipsor̃: siue etiã equor̃ in multitudine materiali cognoscentes multitudinẽ formalem sicut faciunt illi qui multitudinem numeri formalis quando venit in dubiũ numero digitor̃ vel articulor̃ rimantur: sicut faciunt illi qui cõputãt ratiocinia illi articulis vel lapillis rimantur summã numeri quã querũt tamen per se et substantialiter conuenit numero formali certificare numerabilia. Et quo ad nos et per accidens aliquando et raro sit econuerso ꝓpter causam quã prediximus. Similiter autẽ est in tẽpore et in motu: tẽpore quidẽ motũ. motu aũt etiã ecõuerso aliqñ mẽsuramus tẽpus. sicut diximus. ¶ Cõuenit aũt rõnabilr̃ hoc. s. tẽpus imitatur quidem magnitudinẽ motus: siue accipiatur sub forma discreti siue sub forma continui sicut diximus sepius supra. Motuz autem in vtraqz istar̃ formar̃ imitatur tẽpus in eo ꝙ quantitates continue et discrete sunt p modũ quẽ diximus. Quia enĩ magnitudo est huiusmodi qđ est in forma continui et discreti sustinet idem illud motus. et qr motus est huiusmodi opz ꝙ idẽ sustineat tẽpus. ¶ Conuenit aũt aliqñ ꝙ mensuremus magnitudinem motu: et hoc est per accidens et quo ad nos: aliquando aũt mensuramus motũ magnitudine: et hoc est magis p se et essentiale: qr magnitudo de se mẽsura est qđ nõ est motus. Dicimus enĩ aliqñ viã esse longã et multã qñ ꝓcessus est multus et longus: et aliquãdo ecõuerso dicimus ꝓcessum magnũ esse si via sit magna. sicut dici cõsueuit qñ venimus de vna ciuitate ad aliã. et dicitur nobis ꝙ multum ꝓcessimus eo ꝙ vna ciuitas distat ab alia p longã viaz que nota est nobis. aliqñ aũt via non est note quantitatis: et dicimus ꝙ multũ distat eo ꝙ per viam illam vix tribus diebus ꝓcessimus. Sic igitur etiam motus et tẽpus se habent adinuicez ꝙ vtrũqz mensuratur per alter̃: sed tẽpus per se mensura est motus: sicut magnitudo mensura motus. Motus aũt quo ad nos et per accidens mensura temporis sicut motus spatij. Hec igitur dicta sint de proprietatibus temporis inquãtum est continuum et discretum.

¶ Cap. 10m. Qualiter motus sit in tẽpore. et quid est motũ et in tp̃e. ex quo pz ꝙ necessaria nõ sunt in tẽpore.

Quoniã Aũt tẽpus est metrũ siue mensura motus: tunc opz etiam ꝙ sit mensura eius qđ mouetur sm̃ ꝙ refertur ad motũ: opz igitur declarare qualr̃ est mensura motus primo: et postea qualr̃ est mensura alior̃. Dico igitur ꝙ est mensura motus in hoc ꝙ determinat quẽdã motũ partialẽ qui vt pars mensurat totũ motũ. et per illũ tunc numerat totum motuz. Et illius exẽplũ est ꝙ cũ nos volumus mensurare diurnum motũ primo accipimus motũ vnius hore vel momenti vni⁹ hore et ad equalitatẽ illius mensuramus motuz. 12. horar̃ et dicimus ꝙ motus ille est diei artificialis. Mẽsuramus etiã motũ. 24. horar̃: et dicimus ꝙ ille est motus diei naturalis. Facimus autez hoc primo in motu primi mobilis: eo ꝙ ille equalissimus et simplicissimus est in partibus sicut in sequẽtibus ostendetur: et ex illo referimus mensuram eandem ꝓportionaliter ad motus alios. ¶ Est autem huius simile in vlna et panno: quando enim volumus scire totam quantitatem panni supponimus ꝙ vlna sit nobis certe quantitatis: et tunc applicamus vlnã panno: et ad equalitatem vlne accipimus quantitatem panni partialem: et replicando illam quãtitatẽ circa oẽs partes ipsaz mẽsuramus quãtitatẽ panni: et certificatur nobis tota quantitas: et oportet supponere ꝙ quantitas equaliter expansa sit in omnibus partibus panni: sicut etiam motus in omnibus partibus primi mobilis. Est autem motum in tempore esse idem ꝙ motum mensurari a tempore: et ipsum et esse ipsius. Dico autem ipsuz mẽsurari quando quantitas eius mensuratur. esse autem ipsius. quia ipse sm̃ esse et sm̃ essentiam temporalis est cum sit successiuum: quiddam hoc autem non est in alijs. Id enim quod fertur mensuratur sm̃ ꝙ habet quantitatem motus in se: sed tamen non sm̃ essentiam mensuratur tempore quia non per se est in tempore: s3 tempori coexistat hoc autem in eodem capitulo sermo declarabit. Mensurat ergo tempus motum simul quantum: et esse motus: et hoc est motum esse in tempore sic a tempore mensurari et ipsum et esse ipsius: hoc autem sic probatur per simile. ¶ Manifestum enim est in alijs ꝙ hoc est esse in tempore motus omnis ꝙ mensurari esse ipsorum a tempore siue sub tempore. In tempore enim esse est alterum duorum. quor̃ vnum est ꝙ res que dicitur esse in tempore tunc quidẽ sit quãdo tẽpus est: et ꝓpter hoc dicatur esse in tẽpore: alter̃ aũt ꝙ res dicatur esse in tempore ideo quia in tempore est: sicut quedã dicuntur esse in nume-

Tex. c. 109.

Tex. c. 110.

Tex. c. 111.

Tex. c. 112.

Tex. c. 113.

Tex. c. 114.

Tẽpus mẽsurat et mot⁹ qñtitatem et esse motus.

Tex. c. 115.

ro ¶ Hoc aut̃ scd̃m adhuc dupliciter est. Dicit̃ enim aliqd in numero sicut aliquid numeri existẽs cõiunctũ ipsi essentia liter sicut pars numeri: aut per se passio ipsius: ⁊ vniuersali ter ꝙ aliquid est numeri per modum dictum. Dicitur etiaʒ aliquid esse in numero: qꝛ ipsius est numerus: eo ꝙ ipsum sit numerabile per numerum. Quia autem tẽpus numerus est sicut habitum est: erunt omnes isti in tempore p aliqueʒ modũ: ipsum enim nunc qd̃ est indiuisibile temporis in prius ⁊ posterius que sunt partes temporis sic sunt in tempore vel aliquid temporis ex natura essentialr illi cõiuncta. sicut vni tas est in numero: ⁊ par ⁊ impar: ⁊ superfluum ⁊ diminutũ ⁊ perfectum que sunt numeri: aut partes aut essentiales pas siones essentialiter illi cõiuncte cũ numerus cadat in diffini tione ipsorum. Hec igit̃ sunt numeri aliquid ⁊ illa per eũdem modũ sunt tẽporis aliquid existẽtia. Res aũt que sunt in tẽ pore sunt in ipso sicut in numero numerate ea: eo ꝙ in se sunt mẽ numeri. si aũt hoc est verum. tunc opꝫ ꝙ cõtineãt̃ sub vno qui excellit ea sicut ea que sunt in loco cõtinent̃ sub loco excellente localia eo ꝙ ambit ipsa ⁊ terminat. Manifestuʒ est itaqꝫ ex dictis qm̃ nõ est hoc in tẽpore esse qñ tẽpus est ⁊ illa que talia sũt coexistũt tẽpori. Sicut enĩ nõ est esse in mo tu idẽ qd̃ esse qñ motus est neqꝫ est esse in loco esse qñ locus est: ita nec est esse in tẽpore qñ tẽpus est. Si enim daretur ꝙ idẽ esset esse in aliquo: ⁊ esse cum ipso: tunc sequeret̃ ꝙ oẽs res essent in qualibet re: qm̃ oẽs res se cõcomitantes in esse sunt quãdo ille sunt ⁊ sm̃ hoc totũ celũ esset in grano milij: qꝛ celũ est qñ granũ milij est. ¶ Cõstat ergo ꝙ coexistere tẽ pori res tẽporales accidit ex cõcomitantia tẽporis ad ipsa tẽporalia. Illud aũt qd̃ est esse tẽpus rei propriũ ex eo ꝙ res est in tẽpore sicut in numero: hoc sequit̃ necessario: accidit enim ei qd̃ est in tẽpore esse quoddã tẽpus qd̃ est qñ illud est: qꝛ lꝫ nõ sequat̃ esse tẽpus vniuersalr: sequit̃ tñ esse tempus ꝓpriũ illi sicut ex esse hanc rem in motu lꝫ nõ sequat̃ motuʒ esse vniuersalr ⁊ simplr: accidit tñ sequi hũc motũ esse huic rei ꝓpriũ. ¶ Quoniã aũt id qd̃ est in tẽpore est sicut in nume ro. tũc opꝫ ꝙ tẽpus aliqd̃ accipiat̃ plus omni eo qd̃ est in tẽ pore: opꝫ enim ꝙ tẽpus excellat ipsum sm̃ vtranqꝫ extremi tatem: eo ꝙ tẽpus accipit̃ infinitũ. Omne aũt qd̃ est in tem pore accipit̃ finitũ habẽs principium ⁊ finẽ sm̃ nãm. Ex in de pꝫ ꝙ nihil est dictu qd̃ quidam dicunt ꝙ duplr est aliqd in tẽpore: aliquid enim est in tẽpore ita ꝙ cõmetit̃ se toti tẽ pori sicut totus celi motus simul acceptus ⁊ aliquid est in tẽpore qd̃ mensurat̃ parte temporis sicut hic motus finitus vel ille. Sicut enim nihil est dictu ꝙ aliquid accipit̃ nume ratũ ab vlna qd̃ adequat̃ oibus vlnis in nullo numero acce ptis. Sed in pãno indefinite extẽsis: ita nihil est dictu ꝙ ali quid est in toto tẽpore qd̃ toti se tẽpori cõmetit̃. Nõ eni ma ior certitudo ⁊ numerus est in quãtitate oium vlnaꝝ nõ nu merantiũ quãtitatẽ pãni ꝙ in ipsa quãtitate panni ⁊ sine eã diceret̃ vlna applicari pãno nisi ex numero vlnaꝝ pãni quã titas certificaret̃. ita etiã totũ tẽpus indistinctũ adiacẽs mo tui sine causa adiaceret ei nisi numeraret ipsuʒ ⁊ nisi nume rat ipsum tunc primo adiacet parti. ⁊ per illã metit̃ totuʒ: ⁊ tũc verum est ꝙ omne illud cui primo adiacet numerus qui est tẽpus excellit̃ sm̃ nãm a tẽpore sm̃ vtrãqꝫ extremitatẽ: ⁊ sic tẽpus est plus omni eo qd̃ est in tẽpore: vnde necesse est oia que sunt in tempore sub tempore cõtineri: sicut ⁊ oia ea que sunt in aliquo sicut in cõtinente: sicut que sunt in loco cõtinen tur sub loco. Necesse est etiam quecũqꝫ sunt in tempore ali quid pati a tempore: hoc est ab eo cui sicut numerus adia cet tẽpus. hoc est a motu: ⁊ ideo quidẽ per accidẽs patiunt̃ a tempore: sed patiunt̃ per se ab eo cui cõuenit tẽpus: sicut di ꝙ oia senescant in tẽpore ⁊ ꝙ obliuio accidit ꝓpter tẽpus: ⁊ nõ dicit̃ ꝙ aliquid addiscit ꝓpter tẽpus neqꝫ ꝙ nouũ. id est innouatũ est ꝓpter tẽpus: neqꝫ ꝙ bonitatis ⁊ emendationis sit causa tẽpus. Tẽpus enim est causa corruptionis p se: hoc est per id cui per se cõuenit tẽpus id est per motũ. Sed gene rationis causa nõ est nisi per id qd̃ cõuenit ei per accidens ⁊ huius causa est: qꝛ tẽpus est numerus motus. Motus autẽ distare facit id qd̃ mouetur sm̃ substantiã in principijs cõ ponentibus ipsum: ⁊ huius rõ inferius dicetur. Ex pdictis aũt manifestũ est ꝙ ea que semp sunt sm̃ substantiaʒ sm̃ ꝙ sunt semper immutabilia nõ sunt sub tẽpore. Necessaria enim in esse immutabilia sunt: ⁊ illis nihil abijcitur: nec acquiritur: ergo in illis nec est preteritum nec futuꝝ: sicut sunt corpora celestia que lꝫ mobilia sunt sicut in tempore vel in nunc tem poris: tamen sm̃ substãtiã sunt necessaria: ⁊ quo ad hoc eter na quidẽ sunt intransmutabilia eo ꝙ nõ cõtinentur quo ad substantiam sub tempore neqꝫ esse coꝝ sub tempore mensu ratur. huius autẽ signũ est: qꝛ nihil patiunt̃ a tempore sicut ea que sunt in tẽpore. ¶ Dubitabit autẽ aliquis forasse an alie res que sunt generabiles ⁊ corruptibiles sunt in tẽpore sm̃ substãtiam ipsaꝝ hoc aũt videt̃ eo ꝙ substãtia ipsarum trãsmutat̃ ⁊ ita aliquid abijcitur preterito ⁊ acquirit aliqd in futuro. ¶ Ad hoc dicũt quidam ꝙ subã coꝝ est in nũc tẽ poris eo ꝙ vna manet substãtia ipsoꝝ sm̃ ꝙ cõsiderat̃ in pn cipijs substãtialibus heri ⁊ hodie ⁊ cras. lꝫ quo ad variatio nẽ qualitatũ sit in tempore qꝛ in illis cõtinuã recipit variatio nẽ vnde etiã dicit Arist. in 5° physicoꝝ: ꝙ non est eadẽ sani tas in mane ⁊ in vespere. Sed si quis subtiliter itelligat ⁊ in tus inquirat substãtia taliũ variat̃ ⁊ accipiatur in esse physi cu: habẽt enim talia forma in mã trãsmutabili: ⁊ ideo reci piunt in substãtialibus variationẽ: cuius signũ est: qꝛ paula tim corrumpant̃ ⁊ opera sua debilitantur. sed tamen bene cõcedendum videt̃ ꝙ substantia taliũ est in momento tem poris eo ꝙ ipsa est vt vna ⁊ vt plura sꝫ esse variata sicut va riat̃ temporis nunc. ¶ Nec aliquo modo cõcedenduʒ videt̃ ꝙ substãtia immutabiliũ corpoꝝ sicut sũt corpora celestia sint in nũc tẽporis sm̃ ꝙ est nũc tẽporis: qꝛ substãtia coꝝ in for mis nullã recipit variationẽ cũ nũc cõtinue variet̃: ⁊ id sub stantia sm̃ ꝙ est iata: siue sm̃ ꝙ fertur est in nũc tẽporis: cuꝫ supra ꝓbatũ sit sm̃ doctrinã Arist. ⁊ peripatheticoꝝ ꝙ nunc tẽporis est numerus eius qd̃ fertur sm̃ ꝙ fertur. Quod aũt sit mensura taliter mutabilium in substantia: in fine tracta tus de tempore ostendetur.

Nõ pdicibi dubitationeʒ de substantie generabiliũ in tẽpore mẽsure tur in centro vt volunt quidã doctores: sed tpis momẽto

¶ Cap. IIm. Qualiter quiescentia ⁊ non existentia sint in tem pore: ⁊ de distinctione preteriti ⁊ futuri.

Tex. c. cii.

Quoniã aũt tẽpus est mẽsuratio motus vt diximus. erit etiã idẽ tẽpore metrũ siue mensura quietis sm̃ accidẽs: hoc est sm̃ ꝙ priuatio refertur ad ha bitũ vel mensura priuationis ad mensurã ha bitus. Omne enim sm̃ nãm quiescens est tẽ porale ⁊ in tempore: nõ enim nos ita dicimus aliquid eẽ in tempore sicut aliquid dicimus esse in motu qꝛ tunc oporte ret ꝙ id qd̃ esset in tempore necessario moueretur: sicut id qd̃ est in motu necessario mouetur. Diximus enim supra ⁊ probauimus ꝙ tempus nõ est motus: sed numerus motus. In numero aũt motus põt aliquid esse qd̃ non est in motu ipso ⁊ precipue in numero motus est quiescens qd̃ sm̃ ꝙ est quiescens est relatũ ad motũ. Non enim dicimus oẽ mobi le quiescere sm̃ nãm sed tñ id qd̃ est aptum natum moue ri sm̃ nãm: cũ tñ sm̃ actum priuatum sit motu sicut est ter ra lapis ⁊ huiusmodi. Si aũt aliquid esset oino imobile. ita ꝙ nullã possibilitatẽ haberet ad motũ illud nõ esset in tẽpo re sm̃ ꝙ huiusmodi: sicut iam infra ostendet̃. Sicut autem iam ante diximus rem esse in tempore: est esse rem in quo dam numero. esse aũt rem in numero nõ est esse aliquid nu meri essentialiter cõiunctam numero: sed potius esse quen daꝫ numeꝝ rei ⁊ mensurari esse ipsius a numero in quo est: ⁊ re sit hoc est esse sub tẽpore: ⁊ tẽpus mẽsurat id qd̃ mouet̃: tunc opꝫ etiã ꝙ mẽsuret quiescens sm̃ ꝙ est quiescẽs: mẽsu rabit ergo motũ eius qd̃ mouetur: ⁊ quietem eius qd̃ quie scit: sm̃ ꝙ sunt quanta quedam: qꝛ nihil mẽsurat̃ nisi sm̃ ꝙ est quãtũ quoddã existẽs hoc enĩ modo nõ sunt tota simul: sꝫ aliqd abijciũt in pteritũ ⁊ aliqd acqrũt i futuꝝ: ꝓpter qd̃ cadit circa ipsa tẽpus ⁊ hoc est veꝝ de omni quiete. siue sit quies in forma: siue quies in loco: ⁊ ideo etiã lõgitudinem quietis mẽsuramus dicẽtes ꝙ a motu quieuit per tres an nos vel plus vel minus: aut quiescit p octo menses. vel plus vel minus. ¶ Patet igit̃ ꝙ id qd̃ mouetur non simpliciter sm̃ ꝙ est substantia quedam erit mensurabile sub tempo re: quia tunc substantia corpoꝝ celestium caderet sub tem pore qd̃ non cõtingere superius ostendimus: sed cadet sub tempore sm̃ ꝙ quantum aliquod est. cuius quantitatis non omnes partes sunt simul ⁊ hoc est sm̃ ꝙ motus ipsius quan tus est quantitate successiua. ¶ Ex his aũt per cõtrapositio nẽ ostẽdit̃ ꝙ illa que neqꝫ mouent̃ sm̃ nãm neqꝫ quiescunt

Tex. c. ciii.

Tex. c. cii7.

Tex. c. cii.

non sunt in tempore. Si enim omne esse qd est in tempore monetur vel qeiscit tunc per 9uersam per 9trapositionem qd neqz quiescit neqz mouet nō est in tempore. Causa autē huius est ꝙ in tempore esse est a tempore mensurari ꝛ pati aliquid a tēpore: tēpus enim est mensuratio motus ꝛ quietis ergo qd nō sic mensuratur ꝛ patitur vt sub motu ens vel quiescens a tempore non mensurat. ¶ Manifestū igitur ex dictis est: qꝛ neqz qd nō est omne erit in tempore. sicut enim non omne qd cū est in tempore: ita neqz omne qd non est. Id enim qd ita non est ꝙ nō 9uenit ipsū aliter habere se ꝙ nō esse non est in tempore: sicut id falsum qd est impossibile vt diametrū esse lateri symetrū. vniuersaliter enim si mensura est tēpus motus p se. aliorū autē que non mouent per accidens hoc est sm ꝙ referuntur ad motū tunc manifestū est ꝙ oibus illis quorū esse mensurat inerit esse in motu: si per se sunt in tēpore: vel esse in quiete si sunt in tempore per accidens. Sūt autē mobilia nō existentiū ꝛ existentiū quecunqz generabiliū generant aliqñ de non existentibus: vel corrūpunt de existentibus: ꝛ vniuersaliter que aliquādo quidē sūt: aliqñ autē nō sūt. talia oia necesse est esse in tēpore: ꝛ nō alia: est enim sicut diximus tēpus plus eis que sunt in tēpore ꝛ excellens esse ipsorū ꝛ est mēsurās esse eorū subāz ꝛ quantitatē. Quedā autē de numero eorū que nō sunt quecunqz 9tinet tēpus vt mēsurās. s. erāt qdē in preterito finito vt Homerus erat aliqñ. alia vō erāt in futuro finite: sicut 9ceptus iaz aliqñ nascet: vtraqz eni istorū 9tinet tēpus. Et sūt aliqua sūt que sunt ambo: hoc est preterita ꝛ futura: illa ꝛ erant ꝛ erunt sicut illa que iterantur siue corruptibili substantia siue incorruptibili: corruptibili quidem substantia sicut si nubes fuit postqꝫ terra madefacta euaporauit sursum necesse est etiaz nubem adhuc ex illa causa fieri: ꝛ hec sunt preterita ꝛ futura eadē existentia sm substātiā. substantia autē incorruptibili reiterat sm preteritū ꝛ futurū: sicut ortus ꝛ occasus stellarū ꝛ eclipses ꝛ 9iunctiones: ꝛ preuentiones ꝛ oppositiones stellarū ꝛ planetarū. ¶ Sed obseruandū est ꝙ ea que sunt in preterito quedā sunt in preterito finito ad presens: quedā autē in preterito finito ad preteritum qd finitur ad presens ꝛ quedam sunt in preterito quod nō finit ad presens: sed includit ipsum nō finitū ad ipsum. Illa autē que sunt in preterito finito ad presens: ita ꝙ presens sit circa actus preteriti: dicunt in preterito perfecto esse: sicut cū dicitur Homerus fuit: vel Virgilius scripsit eneida. intelligit enim existētia Homeri ꝛ scriptura Virgilij iam esse finita ad presens. Illa autē quorum esse finitur nō ad presens sed ad preteritum perfectum: qd finitur ad presens. sunt in preterito plusqꝫperfecto: sicut dicit ꝙ bella Troie fuerūt quādo scripsit Virgilius eneida. Quorū autē existentia includit presens ꝛ non terminatur ad ipsum sunt in preterito imperfecto: sicut dicit ꝙ sortes legebat viuente Platone. Quecūqz autē sūt in futuro dupliciter sunt in ipso aut enim sunt in futuro finito: aut infinito. In futuro finito dicunt esse quecūqz iam sunt in ꝓprie materie concretione ꝛ ordinatione: sicut homo futurus est: qñ iam cōcretum est sperma cū sanguine mēstruo. Quecūqz autē nō sunt nisi in mā prima ꝛ in potentia infinita: sunt in futuro infinito: ꝛ non magis sunt futura qꝫ non futura: ꝛ ideo non est futurū nisi qd inchoat a presenti in materie 9cretione ꝛ ordine cause. sicut sunt futura que sunt in ordinatione cursus superiorū tm̄ sicut sunt eclipses ꝛ similia illis: vel que sūt in ordinato cursu superiorū: ꝛ cōcretione materie inferiorū: sicut futurus est homo qui iam 9ceptus est in semine. Quecūqz autē sunt non entia que nō 9tinet tēpus. sicut sunt impossibilia illa nequaqꝫ sunt vel erant in preterito vel erunt in futuro. Sunt autē huiusmodi de numero eorū que nō sunt. quorū opposita semp sunt: ꝛ necessaria sunt. sicut diametron esse asymetrū semp est ꝛ quodā modo eternū est: ꝛ ideo hoc neqz est neqz erit in tēpore: nec oppositū eius qd est esse diametron symetron: hoc eni semp nō est. sicut illud semper est qd est ei oppositū. 9trarie enim opponant semp esse ꝛ nūqꝫ esse. ¶ Ea autē que sunt de numero taliū nō existentiū ꝙ 9traria eorū nō semp sunt: sed aliqñ sunt. aliqñ quidē nō sunt illa sūt nō existētia que possunt esse ꝛ non esse: ꝛ talia sunt gñabilia ꝛ corruptibilia: ꝛ est generatio ipsorū ꝛ corruptio: ꝛ ideo talia sunt iam in ordine materie: ꝛ causarū mouentiū ad esse ipsorū. ꝛ ideo talia sunt in tēpore futuro finito vel infinito: sicut ante diximus. Utrum autē ea que semper sunt ꝛ que nūqꝫ sunt habeant mensuram aliquam: ꝛ an sint eterna posterius erit determinandum.

Cõ.t.c.lxx.

¶ Cap. iz[m]. De distinctione acceptionis ipsius nunc.

Postqꝫ autē iam diximus de his que sūt in tempore sicut in numero quodam. nunc etiam bonum est ꝙ dicamus etiam de his que sunt in tempore sicut aliquid temporis ex nā: sicut est nunc ꝛ tunc: ꝛ iam ꝛc. que in sequentibus determinantur. ¶ Primo autem inter ista dicemus de nunc ipso: eo ꝙ hoc ad tempus substātialius se habet qꝫ alia. ¶ Intelligendum igitur ꝙ nunc temporis dupliciter dicit. s. sm ꝙ est numerus eius qd fertur: ꝛ sm ꝙ accipitur vulgariter. sm ꝙ ipsum dicit qñ quoddam relictum ex tempore qd propinquū est presenti. Et primo quidem modo sm ꝙ. s. est numerus eius qd fertur vel mouet est ipsum nunc cōtinuatio tēporis sicut prius dictū est in prehabitis: 9tinuat enim sicut indiuisibile cōmune preteriti tēpus ꝛ futurū: ꝛ vniuersaliter hoc modo loquendo est ipsum terminus temporis indiuisibilis. Est eniz huius quoddam principiū qd est futurū ꝛ huius finis qd est preteritum. Et vt hoc melius intelligat opz scire ꝙ sicut diximus in prehabitis pres tēporis dupliciter accipiunt. s. sm ꝙ sunt sub forma 9tinui tm̄ ꝛ sm ꝙ sunt sub forma discreti: ꝛ primo quidem modo nō differūt sm tōnē preteriti ꝛ futuri. Sed sunt homogenee partes 9tinui tēporis ꝛ hoc mō accipiunt substātialiter: ꝛ nō habēt diuisionē sed 9tinuationē in ipso nunc indiuisibili qd est 9tinuatio partium: ꝛ hoc solo mō se habz nūc in nā tēporis: ꝛ hoc mō est vnū in toto tēpore sm subaz: ꝛ hoc solo mō est de tēpore vt ipsum nūc ꝛ preteritū ꝛ futurū sunt sm quid. s. sm ꝙ hñt ad ipsum nūc 9tinuationē. Est aūt accipere partes tēporis sm ꝙ stant sub forma discretionis: vt ostendimus supra: ꝛ sic nūc est inter causas diuisionū: eo ꝙ ipsum variat in esse ꝛ diffinitione ꝛ efficit principiū futuri ꝛ finis preteriti: finis enim ꝛ principium opponunt ꝛ opposita habent diffinitiones: ꝛ sic per diuersos respectus efficitur idem nunc principiū ꝛ finis: nihil enim est incōueniens ꝙ vnum ꝛ idem in substātia per diuersos respectus participet opposita sm formam ꝛ diffinitionē tamen rō qua ipsum est diuisiuū nō ita manifesta est in ipso nunc: sicut est in puncto manente ꝛ fixo in 9tinuo. Sed tamen diuidit potentia. Dico aūt potentia diuidere ipsum nūc duobus modis: vno quidem modo ꝙ nunc sit in potentia: sicut punctum est in actu: cū enim diuidit ipsum nunc. tunc nō potest idem bis remanere demonstratū semel. s. in preterito ꝛ semel in futuro qꝛ iam supra ostendimus ꝙ nihil est in actu de preterito ꝛ nihil est in actu de futuro: ꝛ ideo nūc qd est huius principij ꝛ huius finis nō est actu bis idē sed in potentia. ¶ Et hec est sententia Auer eo ꝙ in arabica trāslatione dicit Aristo. ꝙ ipsum instans est punctus potentia. Hoc. n. ipse dicit esse dictum eo ꝙ instans sit in potentia ꝛ non in actu qꝛ non est sicut punctū autē qꝛ fixum est ꝛ manens: ꝛ ideo est in actu ꝛ sic instans sm veram similitudinem est punctus in potentia. Alio aūt modo intelligiē vt puto verius: qꝛ cum sint duo actus ipsius nunc: vnus ibi est 9tinuare ꝛ alius qui est diuidere: continuat quidem ipsuz nunc prout accipitur actu existens in tēpore ꝛ in partibus eius sm ꝙ stant sub forma cōtinuitatis: actus autem qui est diuidere non est ipsius nunc nisi in potentia accepi. Et hoc duobus modis: aut in comparatione ad nostrum intellectum. s. inquantū nos p ipsum diuidimus tempus: aut in comparatione ad aliquem motum inferiorem qui est in tempore ꝛ terminatur ad nunc aliquod temporis. Et hoc non est in substātia ipsius nūc: qꝛ si ipsum nūc actualiter diuideret tempus vniuersale cū omne 9tinuum actu sit finitum ad indiuisibile diuidens opz ꝙ totum tempus actu esset finitum ad nunc diuidens: ꝛ aliud tempus inchoaret actu post ipsum: ꝛ sic tempus interrūperet: ꝛ hoc est falsum. ergo falsum est ꝙ sit actu diuidens tēpus ipsum nunc. Et iste est intellectus Auicenne: ꝛ puto ꝙ verus. Sic ergo patet qualiter nunc per id quod actu est cōuenit ei continuare tempus. per id autem quod est in potētia conuenit ei diuidere. Inquantum autem huius est diuidens sic absqz dubio sicut diximus aliud ꝛ aliud est esse in tempore: propter hoc ꝙ partes temporis non permanent.

Com.t.c.lxx.

Cō.lxi.

Nota qualiter intelligitur dicere ꝙ instans est punctus in potentia.

Inquantum sit copulat semper est idem in toto tempore: sicut & unitas ipsius quod fert que est semp una in toto motu. ¶ Huius autem simile in lineis mathematicis est. In illis n. non semper est idem punctum secundum intellectum dividens lineas: punctum enim dividentium aliud & aliud est semp secundum rationem quia est in ratione finis & etiam ratione principii. Secundum autem quod est unum commune sic est continuans: & idem penitus terminus communis duorum. Continuum n. est cuius partes ad eundem terminum copulantur: sic etiam nunc ipsum secundum quod est temporis divisio aliud & aliud est in potentia. Secundum autem quod est continuatio terminus communis est utriusque s. preteriti & futuri: & est unitio & copulatio eorum. Est autem idem in substantia & secundum idem hoc est ut indivisibile in continuum acceptum quod est unitio & divisio temporis: sed tamen esse suum formale: secundum hec duo non est idem: ut patet ex prehabitis. Hoc igitur modo dicitur nunc primo acceptum: sicut aliquid temporis essentialiter coniunctum tempori eius.

Tex.c.c.122. ¶ Nunc autem quod accipitur vulgariter est quasi quod relinquitur ex tempore quod est vicinum presenti quasi tempus eius quasi dicit ipsum nunc prope presens in preterito vel in futuro sicut dicimus de sorte: quia veniet nunc: quia hodie veniet: vel quia venit Plato nunc: quia hodie venit: ita quod tempus cuius quasi dicit nunc removetur a presenti nunc per unum diem. Bella autem que facta sunt in Ilion que fuit turris Troie: non dicimus facta esse nunc. nec dilunium dicimus esse factum nunc: quia licet totum tempus preteritum continuetur ad presens nunc: tamen tempus bellorum Troie & dilunii non sunt prope nunc presens. ¶ Sciendum etiam quod quidam distinguunt inter instans & nunc dicentes quod nunc dicit substantiam temporis. Instans autem dicit id quod est sub forma presentialitatis: & hoc est idem quod nunc licet differat ratione ab ipso. ¶ Alii autem dicunt quod instans dicitur quasi non stans: & ideo dicit ipsum nunc prout est sub fluxu: & sic iterum idem est cum ipso nunc in substantia: licet differat ratione. ¶ Hec igitur dicta sint de ipso nunc ad presens: inferius autem comparabimus nunc temporis ad nunc eternitatis: querentes utrum idem sit illi vel non: & alia quedam de eternitate dicemus.

¶ Capitulum 3m. De tunc: & utrum tempus unum vel plura sit: & utrum finitum vel infinitum: & de olim: & de modo & de repente.

Tex.c.c.123. Ipsum autem quod dicimus tunc est tempus determinatum ad presens nunc sive accipiatur in preterito sive in futuro: est enim tunc dicimus quasi relictum ex tempore distante a presente nunc quod terminatur ad ipsum sicut dicimus quod tunc est destructa Troia: & tunc erat diluuium: vel tunc capietur civitas: oportet enim ipsum tunc includi quidem ad presens nunc: quod patet: quia cum queritur quando destructa est Troia dicimus tali die: talis mensis: talis anni: qui centesimus vel millesimus est ad presens nunc & tunc dies determinatur per mensem & mensis per annum & annus per numerum ut eum ostendit continuationem ad presens. Et similiter est de quando dicitur tunc in futuro remoto ab hoc presenti. Quando igitur quod dicit tunc oportet habere quantitatem notam temporis ex quo relinquitur & quantitas eius est a nunc quod est principium facti usque ad nunc ad quod finitur factum: sicut dicimus quod bella Troie fuerunt tunc: & intelligitur quod tribus annis duraverunt: vel plus vel minus secundum quod duravit bellum illud: quantitas ergo eius erit a primo nunc quod est principium facti ad posterius nunc quod est post ipsum: & econverso a posteriori nunc in primum. Sic igitur patet quod tunc semper dicit tempus

Tex.c.c.124. determinatum & finitum. ¶ Et ex hoc tunc surgit questio. Si enim nullum tempus est quod non sit tunc & determinatum modo predicto: tunc videtur quod omnes partes sint determinate & finite quod autem componitur ex finitis est finitum: ergo omne tempus est finitum. ¶ Querimus ergo utrum deficiat aut non omne n. finitum deficiet contingens finem quo finitum est & sic videtur tempus deficere. videtur autem non deficere per hoc quod semper est motus cuius numerus est tempus. Si autem non deficit tempus non deficiente motu: tunc querimus utrum sic non deficiat quia manet per successionem regeneratum semper aliud & corruptum sicut succedendo sibi manet motus generatio & corruptio an ita manet quod reiteratur idem incorruptibile manens: sicut reiterantur supercelestia in motu circulari. ¶ Quod autem dicit

Com. 123. Nota qualiter rationes Aver. solvantur quibus probare nititur tempus eternum esse.

Aver. de hac questione falsum est & nullius valoris probat enim non corrumpi tempus: eo quod omne quod corrumpitur corrumpitur in tempore. Si ergo tempus corrumpitur: corrumpitur in tempore: sed tempus in quo aliquid corrumpitur non corrumpitur: ergo tempus manet incorruptum postquam est corruptum: hoc autem est impossibile: ergo & hoc est impossibile quod tempus corrumpatur. ¶ Adhuc autem dicit Aver. quod necesse est poni tempus ab eo qui destruit tempus. Destructio enim temporis erit aliquando ergo in tempore sicut probatum est: ergo ponit tempus. Idem autem est si dicatur tempus incepisse cum celo & mundo: sicut dicit Plato tempus enim non fuit ante mundum tunc tamen verum fuit ante mundum futurum esse tempus: ergo tempus fuit ante tempus. ¶ Iste n. rationes colliguntur ex dictis Aver. quibus probat tempus esse eternum. & non posse incipere vel incepisse aliquando: vel etiam desinere. Et iste rationes nullius valoris sunt quia qui ponit tempus destrui vel corrumpi: ipse non ponit hoc fieri in tempore. Generatio enim & corruptio sumuntur dupliciter. s. proprie & communiter: sive secundum quid proprie quidem secundum se non generatur aut corrumpitur nisi substantia: secundum quid autem generatio & corruptio accidentium sicut est corruptio motus in fine motus post quem non est plus de motu. Ita etiam ponentes corrumpi tempus in ultimum nunc temporis post quod non est plus de tempore: & ideo prima ratio nihil valet omnino. ¶ Ad aliam autem dicendum quod destruens tempus non ponit tempus: cum non ponat ipsum destrui in tempore sed potius in suo fine. Sicut in omni continuo est quod nihil est de continuo ultra finem ipsius. ¶ Adhuc autem quod dicit ante mundum fuisse tempus: eo quod verum fuit mundum fore dicendum quod mundum fore non fuit ante mundum: neque verum: neque falsum: eo quod non erat enuntiabile. Si n. fuisset enuntiabile: aut esset in aptitudine rei & compositione que enuntiatur: aut in aptitudine enuntiantis neutrum autem istorum fuit ante mundum: quia nec res erat que enuntianda esset: neque rerum compositio. neque etiam enuntians: nisi forte dicatur quod fuit in mente divina. Sed si hoc ponitur tunc non erat in eo contrario temporis aliqua neque compositio: quia quod est in mente divina substantia dei est: ut probat Arist. in 11° prime philosophie.

Tex.c.c.125. ¶ Propter hoc hanc questionem solvemus aliter dictis Arist. innitentes: dicimus igitur quod manifestum est ex predictis quod sicut motus est: sic est etiam tempus: unum siquidem motus unus & idem sit aliquando: tunc etiam tempus quod est eius numerus erit unum & idem. Si autem motus non sit unus & idem tunc etiam tempus non erit unum & idem. Constat autem quod motus circuli est unus & idem semper reiteratus secundum circulum: ergo etiam si tempus accipitur numerus illius erit unum & idem tempus reiteratum ut numerus circulationis. Rectus autem motus non est idem & unus: & idem tempus quod est numerus illius non esset unum & idem: nisi in alio esset sicut in subiecto: hoc est in primo mobili sicut diximus superius.

Tex.c.c.126. ¶ Et ideo sicut punctum recte linee est: sic quod est principium non est finis: & aliud sic est finis quod non est principium. Sic est etiam de tempore sibi adiacente quod ipsum finitur ad nunc quod est tantum finis: & principiatur ad nunc quod est tantum principium. Sed in circulo nunquam est accipere punctum quod non unum & idem eius sit principium & finis. Cum ergo nunc talis puncti motus sit numerus non potest accipi nunc in toto tempore quod non sit principium futuri & finis preteriti: quia sicut diximus in prehabitis non potest unum & indivisibile nunc esse principium & finis eiusdem: sed oportet quod respiciat diversa in ratione finis preteritum in ratione principii futurum: hec autem non sunt opposita respectu diversorum: sicut enim periferia circuli in eadem linea indivisibili secundum latitudinem habet ambitum: hoc est concavum & planum hoc est convexum que due forme sunt: & quodammodo opposite. & hoc non est inconveniens eo quod unam habeat ad intus & aliam ad extra: ita non est inconveniens tempus in uno indivisibili habere rationem principii & finis respectu diversorum s. preteriti & futuri. In hoc ergo semper videtur esse alterum tempus: quia non est eiusdem principium & finis ipsum nunc: quia secundum hoc opposita inessent eidem & secundum idem patet igitur quod nunquam deficit: sicut circulus non deficit eo. s. quod semper est s. in principio & fine: quicquid autem in principio & fine est nunquam deficit: tempus autem secundum quod agitur ab ipso nunc: semper est in principio & fine: ergo nunquam deficit: & non probatur ex ista ratione nisi quod tempus in motu circulari manente ipso non potest deficere: sed si deficiat motus absque dubio deficiet tempus. nisi forte remaneat ut numerus recte motionis. Hec igitur sunt dicta de ipso nunc & de temporis infinitate.

Tex.c.c.127. ¶ Ipsum vero quod dicitur iam dicit quando in preterito & futuro quod relinquitur ex tempore quod propinquum est presenti indivisibili: sicut dicimus quando vades: & videtur iam: quia prope est tempus in quo futurum est ut eamus: & quando ivisti: videtur iam ivi: quia non est procul ab ipso nunc in preterito. Ilion autem sive Troiam destructam non dicimus iam esse quia tempus destructionis eius multum procul est a presenti nunc.

Tex.c.c.128. ¶ Ipsum autem modo similiter est quando quod relinquitur ex tempore preterito quod prope nunc presens est: sicut dicimus quando venisti: & respondetur modo veni: si sit tempus

fit tempus aduentus primum presenti nunc. ¶ Olim autem est quãdo qd relinquitur ex tẽpore preterito qd longinquuz est a presenti: sicut dicimus q olim fuit diluuiũ. ¶ Repẽte autẽ fit qd in se ono hz s. breuitatẽ tẽporis in quo fit: et insensibilitatem tẽporis suius quãtitas sentiri non pot. Sic ergo exposita est diuersitas ipsius quando qd relinquitur ex preterito et futuro. Ex preterito quidez: siue fuerit remotũ a presenti. siue propinquuz. Ex futuro autẽ non est nisi propinquuz: qa id qd remotum est a presenti nunc non habet ordinationez in materia: et hoc est de quando mẽsurabili. Quãdo autez non mensurabile a nobis est qd relinquitur ex tẽpore imperceptibili. Et iz alia multa sint que importam diuersitatẽ eius qd est quãdo: tñ ois alia diuersitas reducitur ad istaz. Si eniz significatur quando: aut significatur cõiter put relinquitur ex preterito et futuro: et tunc significatur per iam et tunc: vnuz qdez iuxta presens propinquũ: alterum iuxta remotuz: aut significatur per distinctionez preteriti tñ ppinque vel remote. tunc significatur per modo et olim. futurum autez propter causaz predictam non habet hanc distinctionem: aut significatur a presenti: et tunc aut significat ab ipso prout est diuisibile vel prout est indiuisibile: et pmo quidẽ modo significatur per nunc vulgariter acceptum: quia etiaz presens est euius pars preteriit: pars quoqz futura est: et ps est in instanti. Secundo autem modo significatur per nunc qd est continuatio temporis et diuisio In comparatione autem ad nos est significatum pro repente.

¶ Cap. 14m. Qualiter tempus est causa corruptionis.

Uia vo Superius diximus q tps de natura sua magis est causa corruptionis q generationis: opz nos hic redire et assignare causam dicti illius. ¶ Dicimus ergo q tempus est numerus mutationis et motus: et coniunctum illi per modũ quez diximus supra: ois autez mutatio in eo q numeratur a tẽpore: hoc est per prius et posterius remouet et abijcit aliquid a natura eius qd mutatur: vnde etiaz gratia mutationis in tempore fiũt oia et corrũpuntur: propter qd etiaz quidaz Phorum dixerunt tẽpus esse sapientissimum: eo q qui processerunt in tẽpore multa sunt experti. Experimentũ eni indiget tẽpore multo. ¶ Pithagoras autẽ Paron pentrs in disciplinabile dixit esse tẽpus: eo q memorie senũ sunt sicut ruinosa edificiorũ que construi non possunt ppter naturalis principij corruptionez: et ideo in tẽpore magis obliuiscũtur hoies q addiscũt: et hic rectius dixit q priores qui dixerunt tẽpus esse sapientissimuz. Igitur manifestuz est per auctoritatez Paronis q tps est magis per se causa corruptionis q generationis: sicut dictuz est prius. Cum autẽ multipliciter dicatur per se et causa sicut distigai habet in. 5. libro prime phie: voco hic per se qd accidit per id cui tẽpus semper et per se cõiungitur. Causa aũt dicitur: qa per hoc q est materia numeri qui numerus est tẽpus: hoc est prius et posterius in mutatiõe fiũt sicut causantia corruptionẽ. ¶ Mutatio eni per se hec est gratia sui destructiua: qr mutatio passio quedaz est: aut non sine passione: sicut in. 3. libro superius diximus. que nõ transmutaret nisi esset magis factiua q resistere possit id qd patit: et ideo absqz dubio abijcit a substãtia patientis. Mutatio autez non est generationis causa et ipsius esse nisi per accidẽs. hoc est per formaz et actum generantis que forma et actus non sunt in patiẽte fm q patiẽs: sed potius extra ipsum a gñante fm q illud est generans: lz forma similis illi fit in patiẽte potẽtia sicut demõstratur in primo libro sciẽtie huius. Signum aũt huius est q nihil fit aut generatur nisi moueatur ab aliquo sibi cõuenienti: et aliquid agat in ipsum qd est extra ipm. Sed ipsum qd corrũpitur: corrũpitur a cõtrarijs agentibus in ipso: etiã cum nihil oino moueatur ab extrinseco. ¶ Et cum res sic deficit ex seipsa: hoc vocamus maxime corruptionẽ que est sub tẽpore: tale eniz antiquatur et senescit: et ex hoc ppe interituz est: at vo neqz hanc corruptionem ppter tẽpus facit. Sed accidit in tẽpore fieri hanc corruptionez ppter mutationẽ quaz mutat tẽpus. sed in accidit per hoc cui per se cõiungitur tẽpus. Generatio aũt accidit per hoc q per accidẽs se habet ad tẽpus: hoc est per actũ generantis: et ppter hoc et supra diximus q oia que sunt in tẽpore aliqd patiunt a tẽpore: qa esse eoz mẽsurat periodo qui excedit a tẽpore: et hoc est qd consueuimus dicere aliquẽ habere. 100. annos qui hz defectuz relictũ a. 100. annis: et ideo etiã per accñs est cã disciplinẽ. nõ eni per mutationẽ quã numerat est cã discipline sed p experimentũ qd accepisse cõuenit in multo tẽpore: et nõ ex subiecto ipso tẽporis qd est cõplexio que per tẽpus est variata. Jam ergo diximus q tẽpus est: et qd est per diffõnez et numerum: et quot modis dicimus ipsum nunc: et quid est ipsum nunc: et quid iam: et quid olim: et quid repente.

¶ Cap. 15m. Q non soluz motus localis: sed et omnis motus et mutatio sic in tempore.

His autez a nobis sic determinatis opz nos ostẽdere q omnis mutatio et ois motus est in tempore: et non soliũ motus localis sicut supra diximus. ¶ Adhuc autẽ duas inducemus rõnes: quaruz vnaz adducimus ex passiõe ppria motus et mutationis que a tẽpore diffinit: alteraz autez ex ipsis partibus tpis que sunt prius et posterius. Dicamus ergo q omne velocius et tardius in tpe sunt: ois aũt motus et mutatio sunt velocius et tardius: g ois motus et mutatio sunt in tẽpore. Dico aũt velocius moueri id qd prius trãsmutat in id qd subijcit vel intẽdit esse acqsituz in motu fm idem et equale spatiuz et regularez: hoc est vniuocũ: et per cõparabilẽ motuz. Sicut dicimus motuz cõparabilez esse motui in loci mutatione si vtraqz moueant fm circulationez: aut vtrunqz fm rectũ. Sed motus rectus non est cõparabilis circulari: qa non est in circulatione velocius et tardius fz diuersas potestates circuli: sed in recto est velocius et tardius fm diuersas partes recte: qa nãlis in fine intendit in recto: et violẽtus intendit circa pnm ipsius. Similr intelligendũ est de cõparatione motuuz alioz. ¶ Ex diffõne autẽ velocis pz etiã diffinitio tardi: tarduz eni est qd priuatiuuz est velocis. Est eni tardũ generalr qd posterius mouetur in suũ fine per motũ intentũ fm idez et equale spatiuz et motũ regularẽ: patet igit rum velocius et tardius plus cõueniant motibus et mutationibus q circulari q nõ soluz circularis motus in tpe est: sz etiaz alij motus et mutationes. ¶ Hoc aũt etiã pbat ex rõne prioris et posterioris que sunt in tẽpore: cõstat eni oẽ prius et posterius in tẽpore esse sicut ptes sunt in toto: prius eni et posterius dicimus eẽ distantiã ad ipsuz nũc presens: et hoc quando prius et posterius sunt finiti. Diximus autez superius q ipm nũc est terminus preteriti et futuri: ergo qm ipsa nũc in tẽpore sunt: tũc opz et prius et posterius in tẽpore eẽ que ad ipz nunc terminant. In quo eni est ipm nũc qd est finis indiuisibilis in eodẽ oportet esse distãtiã ipsius nũc. Sed differẽter sunt in tẽpore ipm nunc et prius et posterius: est eni nũc in tẽpore sicut finis est finito: sicut pũctuz in linea. prius aũt et posterius sunt in tẽpore sicut partes tẽporis: et sicut ptes linee determinate et finite ad pũctum. per hũc autẽ modũ dicit prius et posterius terminari ad ipsuz nũc fm preteritũ et futuruz. In preterito eni dicimus prius qd lõge distat ab ipo nũc: sicut dicimus diluuiũ fuisse prius q bella Troie: et Platonez prius floruisse q Aristotelẽ. Posterius autez in preterito dicimus q ppinquius est ipi nunc: sicut bella Troie fuisse post diluuiũ: et Aristotelem fuisse post Platonez. In futuro autem dicimus prius qd ppinquius est ipi nunc: sicut dicimus crastinum ortũ solis prius fore q meridiem crastinaz: posterius autem in futuro dicimus qd a presenti nũc remotius est. Sic ergo patet q oẽ prius et posterius est in tẽpore: oẽm autẽ motuz et mutationem seqtur prius et posterius: ergo omnis motus et mutatio sunt in tpe: lz eni nõ sint in motibus et mutationibus que sunt ad formaz renouatio situs a qua nascitur prius et posterius in motu: tamẽ est ibi renouatio mobilis fm formaz que est in cõtinuo fieri: et sic est ibi prius et posteri9: cuius numerus est ipsum tempus: et est ibi vnitas mobilis variata fm esse cuius nũerus est ipsuz nũc idem in substantia existens: et diuersificatum in esse. ¶ Sed obijciet forte aliquis quasdam mutationes non esse in tempore: qa generatio que est acceptio forme substantialis non est in tempore: eo q ipsa est de non esse ad esse. et sic inter cõtradictoria quoruz nihil est mediuz: et ideo hec mutatio nõ intercipit medium aut extremuz. ergo ipsa non habet prius et posterius: et sic non est in tẽpore. Silr illuminatio orizõtis

Tex. 5. c. 128.

Tex. 5. c. 129.

Nõ quo mutatio est gñonis cã p accidens.

Dbtio Aũ. i cõmẽto. 129.

a sole non sentit esse in tēpore: nec etiā illuminatio domus a candela: et ideo non videtur universalis demonstratio inducta. ¶ Sed ad hoc dicendū videtur ꝙ finis continui non est continuuz: sicut punctus non est linea: et nunc non est tempus. Similiter autez finis motus continui non est motus: neqꝫ est pars motus. Cuz igitur sicut in fine primi diximus generatio duobus modis dicatur: quarū una est ea que est motus et mutatio simul: altera que sola est mutatio: et hec est finis alterationis cuiusdaz. Dico ergo ꝙ generatio que est finis motus: nō est motus: et ideo nō est in tēpore: sed est in nunc sicut alibi ostensuz est: et ideo de tali generatiōe non tenet pinducta demonstratio. similiter est de illuminatiōe. Illuminatio eniz non est nisi generatio luminis in diaphano ad rectaz oppositionem illuminantis: et ideo cū ex parte diaphani nulla forma expellenda sit que sit ꝯtraria lumini: et ex parte illuminantis nihil exigat ad generatiōez eius: nisi oppositio recta cōtingit generari lumen in toto orizonte ad ortum solis: et est illuminatio finis vel cōsequens finem mot⁹ solis ad ortuz: et ideo fit in instanti. Et ea dē causa est de illuminatione domus a candela. patet ergo ꝙ de oib⁹ his que vere sunt motus tenet demonstratio prehabita.

Solo eiusdē

Nota Aūr generatio duplex et finit ꝓ vide 6° phy. c. 59.

¶ Cap. 16m. Quare in omnibus sit tempus: et utruz tempus habeat esse extra animam.

T. c. cō. 130.

Dignum Est autē decetero perscrutari duas questiones de tēpore: quarū una est qualiter tēpus se habeat ad aiam. Secūda autez est quare in oibus videtur esse tēpus: et omnia videntur esse in tēpore. videtur eniz esse in celo et in terra et in mari: et in oib⁹ que in eis sunt. Sed nos scd'am inter questiones istas prius solvemus: eo ꝙ ipsa naturalior sit q̄ prima. Dico ergo causaz huius esse: qa motus est in oib⁹. s. in mari et in celo: et in terra: et in omnibus que in eis sunt. hec eniz oia moventur potentia vel actu. Cuius ꝓbatio est qa ipsa sunt in loco locus autez querit ꝓpter motuz sicut superi⁹ dictuz est. Cuz igitur tēpus sit quidaz habitualis numerus motus: oportet ꝙ in oibus his sit tēpus: sed tamē nō in oibus equaliter. Sed in celo tēpus est fm actuz: eo ꝙ semper movetur. In aliis autē fm potentiaz quādo quiescūt: et fm actū quādo moventur tempus eni et motus et ea que ad motū referuntur sunt simul. ¶ Deinde revertemur ad questionē primam: en ꝙ ipsa nō est naturalis: sed phie pme. ostēdere eni tēpus esse extra aiam vel in aia nō est de phia naturali que non cōsiderat tēpus nisi fm ꝙ est nūerus motus: tamē ꝓp bonitatez doctrine ut melius sciatur eē tēporis. hec de hoc inquiremus. ¶ Dubitabit ergo aliquis utrū tēpus est aliquo cum non sit aia aut non. Cuz eni non sit possibile esse aliquē numerantē nisi sit anima: videt ꝙ impossibile sit aliqd esse numerabile fm actuz nūeratuz existens: ergo etiaz impossibile videtur esse numeꝝ. Cuius ꝓbatio est ꝙ numerus nō videtur esse nisi duplex. s. quo numerat qui est actio numerantis: et numerabile ipm qd est numerātis materia circa quaz est actio. Si autē nihil aptū natū sit numerare nisi aia: et nō omnis aia sed anima intellectiva tm̄ impossibile est tēpus esse si nō sit aia intellectualis. Qꝫ autē nihil numeret nisi intellectus aie tm̄: patet per alia aialia que sui quantitatē et pullorum suoꝝ quantitatē nō deꝑhendunt per numeꝝ: sed hoīes tm̄: videtur ergo nihil numerare nisi aia intellectualis tm̄. Sed tunc nō oportet dicere ꝙ tēpus est aliquādo cuz sit aia et nō habeat esse extra aiam: et tunc erit esse tpis fictuz: sicut esse chimere et tragelaphi: aut opꝫ dicere ꝙ motus est cuius passio est tēpus et si convenit motuz esse sine aia: tunc cōvenit tēpus eē per quendā motuz sine aia: qa prius et posterius sunt in motu numerabilia quidez sine aia sed non actu numerata sine aia: et ideo tēpus in potentia est sine anima: actualē autez accipit perfectionē ab aia numerante. ¶ Ecce hec videtur eē sn̄ia Arist. et est expositio Averrois de hoc qualiter tēpus se habeat ad aiam: et est imperfecta ut videtur mihi. Cui⁹ ratio est: quā aia nunqꝫ numerat aliquid nisi sit in ipsa principium numeri qd accipitur a rebus ipsis. Res autez illa non est materia numerabilis: qd pꝫ ex eo ꝙ aia quādo numerat uno denario numero canes et boves sunt canes et boves numerata: et aliqd qd est numeri spēs ponit aia circa canes et boves qd nō ē aia: ergo ad numerare tria exiguntur. s. materia numerata et numerus formalis et aia efficienter et non formaliter numerans: ergo si nō sit aia adhuc nūerus est fm esse formale et fm numeꝝ numeratū q̄ quo numerat est duplex. s. quo numerat efficiēter: et quo numerat formaliter nō ergo fm potētiaz solū est numerus nō existente aia sed etiā fm habitualez formā discretionis reꝝ numeratarꝫ: et hoc mō penitus est et tēpus extra aiaz. Et cū ad esse rei in se non exigat nisi forma et mā non exigit aia ad esse tpis in seipso. sed aia actione nūerantis ponit et causat tēporis deꝑhēsionez: et quo ad hunc actū nō est tēpus extra aiam. ¶ His autē habitis rōnes superius inductas nō est difficile solvere. Qd eni obijciunt ꝙ mobile non est in veritate hic vel ibi: et cōparans hic ad ibi: sive ante ad post est aia: dicendum ꝙ prius est in mobili quādo est in motu: et hic est cōtinua situs renovatio et ideo non est hic et ibi stans sed fluēs: et ideo fluxus ille realis erit realiter tēpus. ¶ Et ideo pꝫ ēt falsuz eē ꝙ tēpus non sit nisi momenta quin potius cōtinuū est tēpus inter momenta: sicut cōtinuus est motus inter quelibet duo pūcta ante et post in spatio accepta. Et ideo falsa est illa imaginatio. Qd autē obijciunt de numero numerōte quē dicunt esse aiaz: et de mā numerata iā pꝫ per antedicta ꝙ insufficiēs est distinctio. ¶ Qd autē dicunt tēpus non esse nisi numeꝝ motus aie irrisorium est qa fm hoc apud unū hoiem esset tēpus et nō esset apud aliū. Sed verū est ꝙ motus aie est causa deꝑhensionis temporis: ut hoc autē plura superius dicta sunt. ¶ Qd autē querunt de motu celi facile solvitur: qꝛ in sequētib⁹ habebitur ꝙ tēpus ut in cā et in sbō est in pmo mobili. Et bene concedo ꝙ nō est in motu pmi mobilis fm ꝙ est expansus in toto celo. Sed put in ipso fm nām aliqd est a quo icipit motus et aliquid per qd regyrat motus hec autē dextrū et sinistrū sunt: nō distincta ab aia. sed in ipsa nā celi existētia: sicut patebit in scdo ce. et mū. ¶ Et qd dicit Galenus ꝙ multi sunt qui motum celi nō deꝑhendūt supra est solutū: ubi dī ꝙ motus celi dupliciter deꝑhendit. s. in se: et in effectu: et ꝙ in omni motu deꝑhendit motus celi: sicut causa in suo effectu: et iō tēpus relinquitur eē in motu celi. Qd autē obijcitur de ptib⁹ tēporis mot⁹ ꝙ nō sint et ita numerari nō possint supra solutuz est in rōni logicaꝝ solone qb⁹ tēpus ꝓbari nō esse videbat. Hec igitur dicta sunt de tēporis esse in aia vel non esse in anima.

Solo ad rōnes adductas supi⁹ i cap. 3° pūcti tractat⁹.

Ꝑscrutatio de eē tpis an sit in aia an eē aiaz ad pmaꝝ phiam spectat. vide Com 5 metaphy. t. c. 14.

T. c. cō. 131.

¶ Cap. 17m. De causa quare non multiplicatur tempus ad multiplicationem motus.

T. c. cō. 133.

Dubitabit Autez aliquis cuius et q̄lis motus sit tēpus numerus: et utrū. s. sit numerus cuiuslibet mot⁹ equaliter: an sit unius primo: et posteri⁹ sit nūerus et mēsura alioꝝ. Videt aūt ꝙ sit cuiuslibet mot⁹ equaliter: per hoc qa hoc qd sit et generat. generat et fit in tēpore: et similiter qd alterat alterat in tempore: et eodē modo id qd fert ad locuz fert in tēpore: q̄ videtur ꝙ tēpus sit mot⁹ fm ꝙ est mot⁹ in genere. et iō simpliciter et universaliter tēpus est numerus cōtinui mot⁹. et nō cuiusdā pmo. et per consequēs alioꝝ ut videt. Sꝫ tūc iteꝝ obijcit. qa cōvenit tunc simul moveri: et unū qd movet uno motu et aliud qd movet motu diverso ab illo vel in numero vel in specie: quoꝝ utriusqꝫ mot⁹ tēpus est numerus. Et si tēpus est numerus mot⁹ fm se sicut dēm eē videt: tunc multiplicat tēpus fm quēlibet motuz sicut forma multiplicat per suū sbm: q̄ erit unqꝫ tēpus hic mēsurans unū motū et tēpus aliud mensurans motū aliuz: et sic erunt plura tēpora: qd est ipossibile. ergo ipossibile est ꝙ mot⁹ sit mensura cuiuslibet mot⁹ equaliter: qꝛ sequeret ꝙ duo tēpora essent simul equalia: quādo duo mot⁹ equales eēnt simul. Nō autē sic est dicēdum omne nāqꝫ tēpus est unū qd fm similitudinē unā est oium tēporaliuz: et qd est simul apud oia tēporalia: sicut nūerus unus apud numerata diversa: cū nūerata sunt aliqñ diversa specie vel genere et nō sunt sil in una specie vel gn̄e. Cui⁹ exēpluz est: qa si hec nūerata sint canes: et alia nūerata sint equi: et utraqꝫ sint. 7. idē est numerus formalis utroꝝqꝫ sicut pꝫ ex assūabilis. Et per eūdē modū mot⁹ diversi specie simul terminati sunt uni⁹ tpis: lꝫ unus eoꝝ sit velor et ali⁹ tardior qñ ꝯveniūt in specie. Et lꝫ hic forte sit loci mutatio et alter alteratio qñ nō in spē sed in gn̄e cōveniūt: lꝫ eni sic differūt mot⁹ mensurati: tn̄ idē est tēpus qñ simul ad unū nunc terminant. Siqdem verū sit qd dictum est ꝙ tēpus sit nūerus taliuz motuū equalis et simul eo ꝙ motus sunt

Text. c. c. 131.

Nota opiniōez doctoris adūsante opinioni Aū. in cō. 131.

tus sunt equales ꝛ simul loci mutatio.s.ꝛ alteratio. Et propter hoc qđ motus alteri sunt ꝛ seorsuz tps aũt vbiqꝫ hoc est apud oẽs mot⁹ est idẽ: eo ꝙ numerus est idẽ ꝛ vnus vbiqꝫ apud oĩa numerata: qui est eoꝝ que sunt equalia. Ita ꝙ tot sint hec sicut illa ꝛ simul cũ ipsis. Causa aũt hui⁹ nõ fit nisi cõsiderẽt mot⁹ eoꝝ qui mẽsurant. ꝛ ea que mẽsurant. ¶ Sumemus igit ex posteri⁹ demõstrandis ꝙ pmus motuũ est loci mutatio ꝛ nõ oĩs mutatio loci sed quedã spẽs loci mutationis est pmus motuũ. Et hic est mot⁹ circularis qui dicit circulatio. Sumamus ẽt a pma pñia: ꝙ vnumqđqꝫ mẽsuratur duplici mẽsura.s.vniuoca fm ꝙ vnũqđqꝫ mẽsurat sui generis primo: ve vnitates vnitate equi aũt equo. ꝛ sic necesse est ꝙ mẽsuret tps totum a quodã tpe finito ꝛ certo nobis. Mensurat ẽt vnũqđqꝫ non vniuoca mensura: ꝛ hoc duplicit.r. s eẽntialiter.s.quãdo per qũtitatem mẽsure accipimus qũtitatẽ mensurati: sicut mẽsuramus per vlnã pãnuz ꝛ cado oleũ ꝛ lagena vinũ. Mensurat ẽt aliquãdo accitaliter: sicut quãdo per mẽsuratũ accipimus qũtitatez mensurantis: sicut per qũtitatẽ vini cui⁹ quantitas est nobis nota accipimus qũtitatem lagene. hoc enĩ mõ sicut diximus in antecedẽtib⁹ mẽsuratur tps motu ꝛ mot⁹ tẽpore. Et hui⁹ cã est qa tps ꝛ mot⁹ mensurant sub terminato quodã motu q est simplicior oib⁹. Sic igitur sicut diximus pma oĩum mensura vniuoca est circularis mot⁹: tũc illa circulatio que maxime est regularis erit maxime mẽsura. Et hoc ideo est: qa cũ ipsa sit simplicior mot⁹ numerus eius erit notissimus alteratio eni non est regularis neqꝫ augmẽtatio: neqꝫ generatio: neqꝫ omnis loci mutatio. sed circularis soluz: vt inferi⁹ demonstrabit in.8.libro. ꝛ ideo circulatio pma erit mensura oĩum alioꝝ. Tps igit qđ est numerus eius ꝛ mensura est vniuoca oĩum alioꝝ temporꝫ: ꝛ eius mot⁹ erit oĩum aliorum motuũ. Cum aũt dicimus suum tps esse mẽsurã alioꝝ tẽporum non intelligimus plura esse tẽpora: sed vnũ diuersimode referri ad multa. Refert eni tps ad pmum mobile ꝛ ad motũ eius sicut ad fõm ꝛ numeratuz. Ad alios aũt mot⁹ sicut numerus extrinsecus ad numerata solũ ꝛ in illis nõ est sicut in sbto: ꝛ ideo non multiplicat multiplicatione eoꝝ: ppter qđ etiã antiqui videbat tps esse pme spere mot⁹: eo ꝙ motu illi⁹ mensurant alij mot⁹: ꝛ ipm tps etiaz mensuratur per accidens hoc motu: sicut ostẽdim⁹ supra. Et ppter hoc etiã consuetuz est dici apud vulgares ꝙ humane res sunt sicut circulus ꝛ rota fortune: ꝛ similr oĩum alioꝝ motuuz habentiũ nãlem generationẽ ꝛ corruptionẽ di esse circulus pro dalis: eo ꝙ oĩum hoꝝ fortuna iudicat tempore: ꝛ finez ꝛ pncipium accipiunt sue fortune in tẽpore: sicut si sit fm quãdaz circulationẽ instabilem: ꝛ tps ipm dicit hac de cã circulus eo ꝙ causat a circulatione circuli: hoc aũtẽ videt ob hoc sic ci ꝙ tps est mẽsuratio talis loci mutationis ꝛ ecõuerso etiã mensurant tẽpora tali loci mutatiõe: ergo nihil aliud est dicere reꝝ que generant esse quẽdam circulũ: qꝫ dicere tẽporis esse quendã circulũ. Hoc aũt ideo est. qa tps mensurat a quadã circulatione: ꝛ tps qđ mensurat hoc mõ nihil aliũ videt esse extra mẽsurã: qa ipm essentialr metruz ꝛ mensura quedã est ꝛ totũ tps est multa metra ꝛ multe mensure ad diuersa mẽsurata cõparatum. De oib⁹ aũt his in fine de generatiõe ꝛ corruptiõe erit dicẽdum inquãtuz pertinet ad scientiam nãlem mẽsura periodi. Quedaz aũt sciẽda de periodo tractabuntur in scia astronomie. ¶ Rectissime autez di ꝙ numerus idẽ est non multiplicat⁹ canum ꝛ boum si vterqꝫ sit equalis qui.s.sic denarius: sed numerata hoꝝ ꝛ illoꝝ.10. non sunt eadẽ specie vel numero vel genere necessario. Cu ius causa est: qa nihil multiplicat per numerũ nisi per differentiam sibi essentialez: numerata autem nõ sunt de eẽntia numeri: ꝛ ideo nõ multiplicãt numeruz. nomerata enim.10. nõ sunt necessario eadem. Et hoc etiaz possumus videre in simili triãguli eni equilateri non sunt idẽ triangulus: eo ꝙ diuidũtur ꝛ plurificatur per ppriam ꝛ essentialem differẽtiã trianguli. Est eni diuisio essentialis ꝛ imediata triãguli in isopleurũ qui est laterũ equalium: ꝛ isochelem qui non habet latera equalia: tamẽ hi duo sunt eadez figura: eo ꝙ non exeunt a figura per imediatam ꝛ essentialẽ diuisionẽ figure: qa figura diuiditur in triãgulum ꝛ quadratuz ꝛ alias differentias figure. Idẽ enim di a quo non differt differẽtia propria ꝛ essentiali. Nõ aũt idem di a quo differt differẽtia propria ꝛ essentiali. Triãgulus aũt isocheles differt a triangulo isopleuron diũa triãguli eo ꝙ alteri triãguli sunt. sed non differt ab eo differentia figure. Cũ eni diuidit figura in trilateram ꝛ quadrilateraꝫ ꝛ sic de alijs vterqꝫ triangulus cadit in vna ipsius figure diuisiõe. Est eni pma diuisio figure: qa figura alia huius est circulus: ꝛ alia huius est triãgulus: ꝛ alia huius est quadrat⁹: vlterior vo est diuisio trianguli ꝙ ali⁹ est isopleurus ꝛ alius isocheles figura quidez igitur est eadem: qa vterqꝫ est triãgulus triãgulus aũt nõ est idẽ: eo ꝙ vterqꝫ exit a triãgulo per essentialẽ diuisionẽ trianguli. Silr aũt est de numero quãdo cõparat ad rem numeratã nõ enĩ numerus istoꝝ formalis differt a numero formali istorum per differentiaꝫ numeratoꝝ: qa numeratuꝫ non est de essentia numeri sed potius par ꝛ impar facerent differentie numeruꝫ formalem a numero formali: qa iste sunt differentie essentiales numeri. Decem igitur numerata nõ eadem sunt rerum diuersarum: ꝛ tamẽ denarius est idẽ nõ enim sunt eadem res in quibus dicitur denarius: sed differũt. Hee.n.sunt canes: alie vo equi. Et oino eodẽ modo est de tempore cõparato ad diuersos motus. ꝙ tps quidem est in vno motu sicut forma in subiecto sicut ꝛ cetere res naturales. In alijs autem est sicut numerus extrinsecus applicatus rebus numeratis vt diximus de tempore quidẽ igitur ꝛ proprietatibus que sunt circa ipsum hac intentiõe dictum sit. Cum enim ad eternitatem comparetur: oportet ꝙ alia intentione loquamur de ipso ꝛ hoc quidem hic faciemus propter doctrinam vt sit facilior.

¶ Incipit Tractatus Quartus Quarti Libri Phisicoꝝ.
¶ Cap. pm. De eternitate: ꝛ est digressio declarans que loquenda sunt de eternitate ꝛ an eternitas sit continens: ꝛ quibus modis dicatur eternitas primum.

De eternitate igit quetamus an sit: ꝛ qđ sit: ꝛ qualr se habeat ad eterna. Deinde ẽt de cõparatiõe ei⁹ ad euũ ꝛ tẽpus seculum ꝛc. que hoc mõ dicunt. Et de nũc eternitatis ꝛ de tẽporis vtrũ sit idez vel nõ: de quãdo enim eui ꝛ eternitatis: et tẽporis in eo qui de predicamẽtis intitulat libro habet determinari. ¶ Sciẽdum igitur ꝙ multi an esset eternitas aliud qꝫ tempus infinitũ dubitauerũt: asserentes rõnes quatuor: quaꝝ pma est ꝙ infiniti fm ꝙ infinituz est nõ est mensura. Eternitas aũt ponit mensura eẽ eternitati qđ est infinitũ: sicut est eẽ diuinũ. Scdã autez est ꝙ ois mensura certificat qũtitatẽ aliquam. Si ergo eternitas est mensura certificabit qũtitatem aliquã eius qđ pmo ꝛ principalr ꝛ per essentiã eternũ est. Hoc aũt falsum eẽ dicunt: qa deus sive sua diuina que pma ꝛ essentialiter eterna est quantitatẽ nõ habet. Tertia est ꝙ omnis mẽsura differt a mẽsurato re ꝛ ratione: qa cum mẽsura sit certior mẽsurato eo ꝙ certificat qũtitatez eius si mensura non differt a mensurato. oporteret ꝙ idẽ esset certificãs ꝛ certificatum: ꝛ certius ꝛ incertius seipso: qđ est incõueniens. Cuz ergo mẽsura differat a mensurato: eternitas nõ potest esse mẽsura: qa eternitas non differt a pmo eterno: qa si differret ab ipso oporteret ↄcedere ꝙ duo essent sine pncipio: quoꝝ neutrũ eẽt ab alio: ꝛ sic sequeret duo eẽ principia: que omnia incõueniẽtia sunt: ꝛ si eternitas nõ est in genere mẽsure: tũc nõ est in genere aliquo: ꝛ sic nihil est: ab oib⁹ eniz a quib⁹ ponitur eternitas esse aliqđ dicitur eẽ in genere mẽsure. Quarta ratio tal etiam potissime inititur est ꝙ si eternitas est aliquid: tunc oporteret ꝙ esset numerus aliquis substãtie eterne: quẽadmoduz tps est numerus motus: ꝛ nũc tẽporis numerus est eius qđ modo: nihil aũt indiuisibile manens vno mõ nũerat sicut patet: qa vnitas nisi sit in aggregatiõe nõ numerat: ꝛ nunc temporis nisi sit cum priori ꝛ posteriori: nõ numerat. Similr indiuisibile manens vno modo non numeratur sicut patet ex omnibus prehabitis. Quia si id qđ fertur nõ renouaret situm non numeraretur a nunc temporis. Cuz igit eternitas vnum indiuisibile eodem modo manẽs eẽ ponatur: ipsa nihil numerat: ꝛ similr cum eternum sit eodẽ modo manens sba simplex videt ꝙ nullo modo numerat: ꝛ sic eternitas nõ videtur in genere mẽsure: ꝛ cuz in alio genere

4.t.cõ.133.

Mẽsura duplex vniuoca ꝛ nõ vniuoca.

Mẽsura vniuoca duplex essentialis ꝛ accitalis.

Tps aũ mensurat duplr: cẽ hĩmdinez sbi: ꝛ ad alios mot⁹ vnũ tũ.

4.t.cõ.134.

Rõnes quorundã pbãtiũ eternitatẽ nõ differre a tpe infinito.

esse non possit: videtur q eternitas nihil est. Nõ inueniunt autem Peripathetici aliquid tractasse sm certitudinem de eternitate: quãuis aliquã licet exiguam mentionem fecerint de ipsa qd videtur mirum esse: quia de re qua sepius vtebantur ex tractatum fecisse debuerant. Et forte tractatus eorum de ipsa ad nos non peruenit: z ideo noster tractatus de ipsa est imperfectior.

Eternitatis multiplicitas

¶ Dicamus igitur q eternitas est dicta multis modis: quorum primus z nobilissimus z propriissimus est q eternitas sit spatium principio z fine carens nõ habens in se prius z posterius: nec aliquid successionis: eo q non mensurat id qd fit vel imitatur: sed potius qd stat vno modo nihil amittens in preterito z nihil acquirens in futuro: z hoc modo locutio nostra erit de eternitate. ¶ Alio autem modo dicitur eternitas minus proprie spatium rei incommutabilis sm omnem speciem mutationis licet habeat principium in esse z hoc modo necessaria dicuntur esse eterna z impossibilia simpliciter: z ideo necessaria z impossibilia per se nullo modo esse in tempore que in preterito z futuro eodem modo se habent: sicut diametrum esse assimetron z diametron esse simetron: vnum enim horum semper fuit est z erit verum alterum vero semper fuit z est z erit falsum: nõ autem sic est de necessariis z impossibilibus per accidens que sm ipsum recipiunt variationem: z illa de causa cadunt sub tempore: z in hoc sensu Peripathetici mentionem videntur facere de eternitate. Tertio modo dicitur eternitas impropriissime spatium variatum qd nõ habet principium neque finem sub quo modo adhuc minus proprie dicitur eternitas spatium habens principium z non finem z vtroque illorum modorum modus a phis quibusdam dicitur eternus: est tamen absque dubio temporalis sicut et q corpora que sunt in ipso mouentur z mutantur: que mutatio habet prius z posterius: z ideo si per impossibile poneretur nõ habere principium z finem tamen adhuc temporalis esset cum motus eius mensuretur tempore: z mobilia sua numerarentur nunc temporis. ¶ Aliquando dicitur eternitas nõ spatium alterius esse vel sibi absolutum sine habeat esse stans simul sine successione: sed potius delectatio z possessio vite intellectualis que est in tali substantia eterna: eo q vite possessio quando est simul z nõ succedit abstrahit a temporis successione z immutabilitate: sicut inferius explanabitur. Et omnibus his modis dicitur eternitas z habet verissimam entitatem. Et ideo dixit Isaac phs q eternitas est spatium continuum nõ intersectum intelligens per continuitatem indeficientiam ipsius. Et per hoc q dicit nõ intersectum intelligit q non intersecatur continuo exitu de potentia ad actum: talis enim exitus intersectus est: eo q esse talium intercipitur priuatione. ¶ Qd autem obiiciunt primo de infinito q nõ habet mensuram sm q est infinitum dicendum videtur q est verum: sed substantia que stat in esse vno licet sit infinita per hoc q est sine principio z fine: tamen finitissima est per hoc q stat in esse simplici simul: cuius nihil est extra ipsum: z hoc modo mora ipsius z indeficientia in esse habet mensuram spatium non intersectum vt dictum est. Qd autem dicunt talem substantiam que eterna est quantitatem nõ habere: dicendum est q verum est eam nõ habere quantitatem dimensiuam que corporum quantitas est: habet tamen maximam sue virtutis quantitatem que se sic continet vt nõ aliquid sui extra seipsam excedat vel extendatur. Et hec indeficientia sui stans infra seipsam mensuram habet que vocatur eternitas. Nec est verum qd dicunt q ois mensura differat a mensurato: quia nos aliquando mensuramus totam quantitatem per partes ipsius eiusdem quantitatis: et tamen tota quantitas nõ sit alia ab ea que est partium quantitate simul accepta: z ideo sufficit q mensura differat a mensurato ratione: z ideo licet spatium illud nõ intersectum qd vocatur eternitas nõ separetur re ab esse z substantia eterna: z sit idem in re cum ipsa tamen ratione differt: quia alia ratio est indeficientie: sine more talis substantie in esse stantia: z alia ipsius substantie stantis in esse illo z primum quidem est eternitas: secundum vero eternum est. Ad id vero qd vltimo inducitur dicendum q eternitas non numerat: eo q nunc eius: nec in esse nec in substantia recipit variationem: sicut habet variatione spatium qd est intersectum. Sed alio modo mensurat. s. per modum vnitatis stantis immobiliter z sic fallacia consequentis est in argumento. Qualiter autem stet immobiliter z non deficiat in sequentibus erit manifestum.

Solo ad rõnes oppositas aduersis.

¶ Cap. 2m. Hic est digressio declarans qd re z diffinitione sit eternitas.

Quid vo sit eternitas partim innotescit ex physicis: est enim sm veram sui acceptionem mora sine spatium continuum non intersectum: eo q totum simul esse simul habet z perfecte: moram quidem vocat eternitatem Gilbertus porretanus. Spatium autem Isaac Israelita phs. Si autem mora vocetur non erit hec mora temporis vel momenti temporis cursus aliqua. Sed mora vocabitur permanentia eius indeficiens: que eadem mora spatium vocatur sm q ambit totum esse indeficiens. Qd etiam spatium continuum dicitur nõ ideo q habeat partes sicut quantitas continua sed quia nunquam defuit nec deest nec deerit vnquam stans semper incommutabiliter in seipsa. Intersectum vero vocatur qd habet partes vtrinque abscissas: sicut tempus cuius prior pars preterijt z nõ est: z pars posterior futura adhuc expectatur z nõ est. Id autem qd de ipso est accipe quod indiuisibile presens nunc est qd instat. Sed nõ sic est eternitas: sed potius nihil amittit in toto preterito eo q ipsa est mensura rei per vnum modum incommutabilis: z nihil acquirit in futuro eo q ipsa est mensura eius q nullo modo est in potentia z tota ipsa est stans presentialiter. Propter qd dicit Boetius q nunc stans z non mouens se eternitatem facit. Propter qd quibusdam venit in dubium qualiter verba preteriti temporis z futuri dicantur de eternis sicut cum dicimus substantiam primam incommutabiliter extitisse fuisse z esse z fore cum procul dubio preteritum z futurum sint prius z posterius sicut rei esse illius que mutatione sua aliquid amittit in preterito. z aliquid acquirit in futuro. ¶ Sed intelligendum est q eternitas nõ dicitur moram habentem partes z prius z posterius z preteritum z futurum: sed in se indeficientem semper: z cum talis sit in se accidit ei cum comparatur ad partes temporis nunquam defuisse in preterito: z nunquam defuturam esse in futuro: z hanc concomitantiam eius ad partes temporis ex indeficientia sua causatam dicunt verba preteriti temporis z futuri: quando de rebus eternis dicuntur: z ideo prima z incommutabilis substantia fuit eo q nunquam defuit in aliquo preterito. z eadem erit eo q nunquam deerit in futuro aliquo. Et hec eadem est causa quare dicit Augustinus q vera eternitas nihil aliud est q vera incommutabilitas. ¶ Qd autem dicitur eternitas suum esse simul habere perfecte z propter quasdam substantias dicitur que in hoc q sunt simul esse suum habent tamen in hoc q aliquid possunt vel volunt vel intelligunt non habent simul nõ enim omnia presentia sunt intellectibus intelligentiarum ad que extendi potest intellectus intelligentie. sed potius continue illuminantur ab intelligentia prima z ideo vices quasdam habent sm possibilitatem z sm suum intelligere cuiternum licet sm q est simul sit propter qd etiam nõ perfecte possidet suum esse simul: sicut eternum qd totum est presens: eo q omnia sua sibi sunt presentia quo ad esse z viuere: z intelligere: z velle z nulla parte obfibiatur: z ideo apud ipsum nec est transmutatio in esse nec vicissitudo obumbrationis in viuere: z intelligere: z in velle: quin potius ea que sparsa sunt in toto tempore que fluunt ab ipso eterno simul presentia sunt sibi: propter qd etiam omnia preuidet z prescit ante q fiant z vno modo sunt in ipso presentialiter. s. que fuerunt et que sunt z que futura sunt. Hanc autem possessionem perfectam sui esse simul sic stantis non habet nisi eternum primum: z est sibi propria. ¶ Propter qd eternitatem in eterno considerans Boetius eius diffinit dicens q est interminabilis vite possessio tota simul z perfecta: vocans vitam totam simul que sm omnem ipsius esse modum stat in totalitate sua: que totalitas non est dicta ea q partes habeat. Sed quoniam nihil sui est extra ipsam illud qd totum est qd idem est perfectio sicut superius diximus in tertio tractatu huius scientie. Perfectio autem vt ipse exponit Boetius attribuitur ad modum perfectionis que est in esse z posse z viuere: z intelligere: z velle simul z habere. z nihil horum extensum extra alterum z extra presens nunc. Interminabile autem dicitur in cuius duratione nõ est finis ante vel post et hoc est carens principio z fine: sicut nonnulli dixerunt de mundi duratione: qui si interminabilem haberet durationem: nõ tamen esset eternus: eo q esse suum z vitam suam nõ simul possideret sed potius per partes amittit eam z acquirit preteritum enim amittit: z futurum acquirit. Viuere autem ponitur in diffinitione eternitatis: eo q in eterno sm optimam sui perfectionem consideratur: z hoc est ad nutum habere vitam: que vita est sm intellectum z contemplationem z contemplationis delectationem que non habet contrarium: que etiam dum temporales homines afficit non percipere tempus facit: z quendam gustare statum eternitatis: proprie tamen magis eternitas refertur ad esse stans simul modo predicto: sicut z ipsum nomen eternitatis demonstrat: quia

eternitas

eternitas dicitur esse interminatuz omni modo: qd etiã ꝓpter sui simplicitatem ꝛ prioritatem diffinitur per negationem cuz dicitur interminabile esse: qa lz satuz esse interminatuz ꝛ ratuz sit. tamen nihil habet ante se per qd diffiniatur: sed potius explanatur per consequentem se negationez vel ꝓlationem: ꝛ hec est vere dicta eternitas.

¶ Cap. 3m. Hic est digressio declarans comparationez eternitatis ad eternum.

Habet Autẽ se eternitas ad eterna tripliciter. Ad ea enim que vere eterna sunt: sicut sunt ea que sunt sm eẽ: ꝛ videre: ꝛ velle. ꝛ intelligere siue sm eẽ: ꝛ posse: et operari simul: ꝛ vere incõmutabilia se hz eternitas sicut mẽsura adequata: sicut se hz tẽpus vt mensura adequata ad ea quoꝝ nihil est simul quoꝝ nihil est incõmutabile: ꝛ euuz ad ea quoꝝ est esse simul: sz posse ꝛ agere: siue intelligere nõ est simul in hoc vz in hoc qd est eẽ ꝓpriũ mẽsuraz eoꝝ: qa sicut tempus tẽporali in hoc adequatur qd est mẽsura egredientis de potentia: sicut ꝛ ipsuz est potentie permixtuz: ꝛ euuz est mensura in hoc adequata euiterno: qa sicut euiterna sm ꝙ sunt stant simul in suo posse ꝛ agere sunt non simul. sed acqrunt perfectiões quas non habuerũt. ita ꝛ euuz est mensura que sm quid simul est: ꝛ sz quid non simul. ita eternitas est mensura ꝓportionalr adequata eterno: qa sicut eternũ totuz est simul in esse ꝛ videre: hoc est in esse ꝛ posse ꝛ suo ꝓprio ꝛ cõnaturali agere qd est intelligere: ꝛ velle: ita eternitas est mẽsura que est tota simul ꝛ perfecta. Et hoc intellexit ꝓbs quãdo dixit ꝙ est eternuz eterno: hoc est euiternũ euiterno: ꝛ tẽpus tẽporali. ¶ Est tamen in alijs multa dissimilitudo habitudinis temporis ad tẽporale: ꝛ eternitatis ad eternuz: ꝛ eui ad euiternũ. ¶ Supra eni diximus ꝙ in tẽpore esse est quadam parte tẽporis mensurari. Sic autẽ eternũ non est in eternitate ꝙ mensuretur quadã parte eternitatis: cuz eternitas partez non habeat: sicut patuit ex ꝓdictis. ꝓterea omne qd mensuratur a quadã parte sue mẽsure excellitur a mẽsura illa: sicut supra diximus ꝙ tps excellit omne qd est in tẽpore. Eternitas autẽ non excellit eternuz: sed coequat ipsi sicut diximꝰ. ¶ Euũ aũt cũ sm qd sit simul: ꝛ sm qd nõ simul: sm qd excellit euiternũ: ꝛ sm qd equatur illi. Et sm hoc qd excellit qdam vocant euũ tempus: sicut Augꝰ dicit ꝙ spũalis creatura ꝓpter vices volũtatis ꝛ intellectꝰ mouet per tps: ꝛ nõ per locum: creatura aũt corporalis ꝛ tẽporalis mouet per locum ꝛ tps. Hoc ergo mõ ꝓmo cõparat eternitas vera ad vere eternũ. Sũt autẽ aliqua eterna per participationẽ aliquã vere eterni: sicut angeli ꝛ intelligẽtie cũ cõtẽplant vere eternũ ꝛ bonitate sua sibi influẽte imutabilia efficiunt: ꝛ sꝫ qdã hũt immutabilitatẽ illaz nõ exeunt: ꝛ hoc mõ diuine sbe in regno celesti per participationez vere eternitatis sunt eterne: ꝛ sub illis ẽt diuini hoies aliquid capiẽtes de ɔtẽplatione eternitatis in hac vita vltra tps efficiunt ꝛ nõ percipiũt mutationes tẽporales. Ad silitudinẽ vo illiꝰ dicitur necessaria eterna: siue icõplexa vt celestia corpora: siue ẽt ea que habitudine cõplexoꝝ adinuicẽ habẽt necessitatez vel ipossibilitatem: vt diametron eẽ symetrõ: vel asymetron: sicut superiꝰ explanauimus. Sũt alia que nõ cõparant ad eternitatez: per hoc ꝙ participãt aliqd icõmutabilitatis que eternitati est ꝓpria: sed potius qa hũt silitudinẽ cũ illa in isinitate carẽtie finis: ꝛ hoc mõ dr tps a quibusdaz eternũ: ꝛ pene que dicunt ifernales eterne: ꝛ alia que ad silitudinẽ hoꝝ dicunt. Et ideo a quibusdã distinguit cõparatio eternitatis ad eternũ tripli: quedaz eni sunt eterna ꝛ vere in eternitate. s. primus sbã que est deus gloriosus ꝛ benedictus. Quedã vo sũt eterna ꝛ nõ vere in eternitate: sicut illa que facta sunt imutabilia participatiõe incõmutabilitatis: sicut dicit Plato de his que lz sint nã cõmutabiles: tñ voluntate deoꝝ ꝛ nobilioꝝ eius bonitatũ participatione sunt manentes incõmutabiles: hec tamẽ nõ vere dicunt in eternitate: qa eternitas nõ ẽ ꝓpria mẽsura pmanentie eoꝝ: qdã vo nec vere eterna sunt: nec vere i eternitate sz sunt silia sm qd eternis: sicut tẽporalr hñtia successionẽ sine fine. sicut motus eternus di ab his q ponũt mũdũ eternũ: ꝛ pene barathri dicunt eẽ in legibꝰ Pithagore.

Eui sz qd excedit euiternũ: ꝛ sic vocari tps: ꝛ sz qd adequat ei.

Cõparatio eternitatis ad eternũ est triplex.

¶ Cap. 4m. Hic est digressio declarans cõparationem eternitatis ad euũ: ꝛ ad tps in quo est de numero spatiorum.

Ex his Iam aliqualr inotescit qualr eternitas cõparatur ad euum: ꝛ tempus: ꝛ seculũ: ꝛ huiusmodi. Euuz eniz est spatiuz eoꝝ quoꝝ esse stabile est. sed tamẽ vices habẽt in potentijs: sicut intelligere: ꝛ velle cũ eternitas sit mora ꝛ spatiuz permanentis vno modo per oẽm modum: ꝛ ea que sunt ab illo qd vno mõ permanet deficiunt ab illo propter distare a primo. Et oportet ꝙ aliqd potentie admisceatur eis. Quia non in eẽ: sed in posse ꝛ agere. ꝛ ideo etiã mora ꝛ spatiũ adiacẽs eis per modum mensure est sub eternitate ꝛ sub his ꝓpter admixtionem potẽtie ad esse erunt generabilia ꝛ tẽpus: qz tẽpus est qd in generatione ꝛ corruptiõe metit: sicut testatur Dionysius. Et hoc est qd dicit Boetius: qui tẽpus ab euo ire iubes: qa sub eternitate est mora eui: ꝛ sub hoc mora tẽporis ꝓpter plus ꝛ plus distare a primo: sicut euiternum est sub eterno: ꝛ tẽporale sub euiterno: ꝛ ideo etiã cum tps sit in vno qd est motꝰ velocissimus ꝛ simplicissimus: ꝛ eternitas sit in vno qd est permanẽtie simplicissime: nõ est absurdum quin etiã euuz sit in vno cuius potẽtia ꝛ intellectus lz patiat vices tñ ꝓpinquius est actui intellectꝰ primi ꝙ̃ aliquoꝝ aliorum. ¶ Cõparabit ergo eternitas ad euũ sicut causa exemplaris eius. eo ꝙ euum imitat eternitatẽ quãtũ põt: sicut et euiternũ imitatur eternuz: ꝛ deficit in aliquo ab illo: ꝛ similiter tẽpus imitatur euiternum ꝛ eternũ. Et illius exemplũ dicit eẽ Boetius in illo qd est semper ꝛ freqnter ꝛ raro: qꝛ tuz semper posterius imitat prius: sicut diximus in secũdo libro huius scie. sic autẽ est de eterno. Hoc eni nobilissimuz est ꝛ stans in seipso cum bonitates alia nõ participare possunt nisi per motum aliquẽ: ꝛ hoc quidẽ si est intellectus solius qui motus perfectꝰ actus est: ꝛ nõ ꝑmixtꝰ potẽtie: absqz dubio illius mẽsura non est tẽpus sed euum. Et si motus ille est iperfectus actꝰ sicut sunt motus corpoꝝ: tũc mẽsura eorum est tẽpus. ¶ Habẽt etiam hec tria aliam adinuicẽ cõparationem: eo ꝙ cũ eternitas exemplar sit eui ꝛ tẽporis cuiuscunqz mẽsura eũ tempus ẽt illius est mensura eternitas ꝛ euum sed nõ adequata ꝛ ꝓportionata. sed excellẽs ꝛ esse ꝛ morã temporaliũ ꝛ cuiuscunqz est mensura euũ: illius etiam eiusdẽ mẽsura est eternitas excellens ꝛ non adequata eẽ euiternoꝝ ꝛ more: sed nõ cõuertit: eterna enim nec euo nec tẽpore mensurant: nec sicut mensura adequata ad eẽ ꝛ morã: nec sicut mẽsura non adequata. Et dico mẽsuraz adequari ad esse hoc mõ quo supra dixi mẽsuraz ad esse mẽsurari ꝛ ꝓportionari sicut supra dixi motũ mẽsurari tpe: ꝛ ipz ꝛ eẽ eiꝰ: qa esse suũ est successiuum. Hec aũt cõparatio significat cuz dicit quãdo motꝰ est deus est: ꝛ intelligẽtia est: tũc eni notat quãdo eternitatis: cuius exẽplatũ est quãdo eui ꝛ tẽporis: ꝛ ideo eternitas est mẽsura quedaz euiternoꝝ ꝛ tẽporalium. ¶ Ex ista aũt cõparatiõe nõ per se sed per accidẽs conuenit diuidi eternitatẽ: ꝛ notari partes in ipsa non que sunt eius: sed spatij qd est sub ipsa: sicut dicit mille annis fuisse deus ꝛ ꝙ anni sui non deficiunt: non ꝙ sit suus dies ꝛ mensis ꝛ annus: sed qz non deficit in decursu temporis qd est sub eternitate eius: ꝛ illa indeficientia vocat ex tũc per itellectũ per dies ꝛ mẽses ꝛ annos. ¶ Seculũ autẽ nõ di genus spatij aliqd quactũ: sed est in multis acceptionibꝰ: qz aliqñ dicit presens vita vel spatium quo durabit mũdus: ꝛ aliquãdo dilectio ꝓsentis vite. Et seculũ semꝑ di aliud seculũ qd est finis huius seculi: eo ꝙ succedit post istud. Et seculuz seculoꝝ dr futurũ seculum: qd est finis seculoꝝ hoium qui sunt in ꝓnti seculo. Ex ꝓdictis quidã habere volũt ꝙ nõ sint in genere nisi tres mẽsure eternitas: ꝛ euuz: ꝛ tẽpus: qa dicũt opz vnã eẽ per abnegationẽ finis ꝛ principij sine successione: ꝛ vnaz nec per abnegationẽ finis nec principij cũ successione: eo ꝙ mẽsurantia nõ possunt habere variationẽ nisi sicut stantia vel mota: ꝛ si sunt mota: tunc aut sunt intellectualr qui motꝰ est actus perfectus: aut corporaliter: qui motus est imperfectꝰ actus. ꝛ hec distinctio est bona ¶ Sed tamẽ sciendũ ꝓbonũ opinionem eẽ mũdum habere principium: sed nõ finẽ: que lz falsa sint: tamẽ possibilia sm nãm sũt: sicut in octauo libro huius scientie ostendet: ꝛ ideo nõ approbo dictum eorũ qui dicunt tres mẽsuras distingui: ꝙ vna sit que neqz habeat principium neqz finem. Una autem que habet principium ꝛ nõ finem: vt euum. Tertia vo que habet ꝓncipiuz ꝛ finẽ: vt tẽ-

Nota qd in eisdꝰ intelligentijs citra primã aliqñ poꝰ i ocuat qd ẽt uftñ Com 3. de aia. c. 5 in sol. 3. q. ꝛ in c. 14. eiusdẽ.

Prima cõparatio inter eternitatẽ euũ ꝛ tempus.

Scda cõparatio.

Quo intellit uerũ scripture docens annos fidei non defituros.

pus: si enim ponamus stare celum: et mundum finiri nõ tamen ex hoc sequitur tempus finiri nisi ponamus omnia fore stantia vno modo et nullam futurã esse successionẽ. ¶ Est etiam hic attendendum q sicut spatium temporis causatur a partibus motus numeratis vt diximus: ita per oẽm modum et mora eternitatis causatur a statu et permanentia rei eterne. ¶ Et ideo eternitas nullo modo est numerus eterni: sed potius mora eius indiuisa et indeficiens: sed eum habet totum esse simul. et ideo habet vices numerabiles et incontinuas: q3 vicissitudo non est continua.

¶ Cap. 5m. Et est digressio declarans vtrum idem sit nunc eternitatis temporis et eui.

Nunc autem eternitatis quidã peritorum virorum idem dixerunt eẽ subiecto cũ nunc eui et temporis. eo q stans et non mouẽs se non differt subiecto ab eo qd non stat et mouet se: sed ratione sola. Cum ergo vtrumq nũc sic mensura indiuisibilis et eius qd est indiuisibile: videtur q eadem sint subiecto. quia indiuisibile manens idẽ et stãs ab indiuisibili manente eodem et moto non habet differentiam fm substantiam: sed ratione differt solum. ¶ Adhuc autem dicunt q cum dicitur deus est nunc: et intelligentia nunc: et motus nunc idem nunc denotatur. Cum igitur idem sit nunc: et vnum horum trium sit eternum: et alterum euiternum: et tertium temporale: videbitur idem esse nunc eternitatis et eui. et temporis vt inquiunt. ¶ Sed hoc omnino inconueniens mihi videtur: quia sicut se habet tẽpus ad motum: ita nunc temporis se habet ad mobile fm q mouetur: sicut ex predictis patet. Cum ergo tempus numeret motũ: nunc temporis numerabit id quod mouetur fm q mouetur. sicut etiam superius est demonstratum. Non ergo nunc temporis est numerus substantie eius qd fertur: sed potius numerat ipsum fm q fertur: ergo nullam habet proportionem ad id q idem est stans in seipso semper. ¶ Ad hoc autem cum omnis rei numerus et vnitas sit fm naturam eius qd numerat: et nulla conueniẽtia sit eius qd stat vno modo et nullo modo mouetur ad id quod fertur fm q fertur: videtur q nullo modo sit idem nũc qd adiacet vtrisq. ¶ Et hoc puto verum esse. et precipue videtur hoc ex hoc q eternitas precedit tempus: et nunc eius precedit nunc temporis. quorum autem vnum alterum precedit illa non sunt eadem in essentia. ¶ Adhuc autem nunc tẽporis continuatio est preteriti et futuri. Continuatio autem continui aliquid est de essentia continui: propter quod etiam supra habitum est q nunc est aliquid temporis. Id autem quod est aliquid de essentia continui temporis nullo modo potest esse de essentia eternitatis. Propter qd dicendum videtur nunc eternitatis diuersum esse a nunc temporis per subiectum et eui et nunc eui diuersum esse a nunc temporis per subiectum: et non tm fm rationem. ¶ Et quod dicitur indiuisibile fluens et indiuisibile stans non differre nisi fm rationem: dico falsum esse cum indiuisibile stans aliquid sit de essentia stantis: et indiuisibile fluens sit aliquid de essentia fluentis. Cum autem dicitur nunc est deus et intelligentia et motus est ista locutio notans: aut exemplaritatem: aut concomitantiam: quia sicut vnum horum spatiorum trium exemplatur ab altero: et vnum circuit sub aliquo stante per modum supra expositum ita nunc vnius eorum exemplatur ab altero: et vnũ eorũ procedit ab alio et ideo sicut vnitas euiterni fit ab vnitate eterni: et vnitas temporis ab vnitate pma euiterni: ita nunc vnius fluit a nunc alterius: et illud quod est magis simplex est exemplans et faciens: et id quod est magis diuisibile est exemplatum et factum. ¶ Est autem sciendũ q nunc eternitatis non differt ab ipsa eternitate nisi ratione tm: q2 nũc dicitur fm q adiacet vni indiuisibili stanti et non amittenti aliquid in preterito. nec acquirenti aliquid in futuro. Eternitas autem dicitur mansio et mora indeficientie durationis eius. Hec ergo de eternitate quantum ad presens sufficit dicta sint. Utrum enim plura sint eterna: et vtrũ qñ idẽ vel diuersum sit eternitas vel tpis ad aliã spectat lectionẽ.

¶ Incipit Liber Quintus Physicorum: Cuius primus Tractatus est de speciebus motus.

¶ Cap. pm. Hoc tractatus intentio: et quis motus sit per se: et quis gratia partis et quis per accidens et in quo declarat q ipsẽ sunt mobiles: et q mot⁹ nõ sunt in eis sicut in sbo.

Cum autem nos iã locuti sim⁹ de pncipiis rei mobilis: et de motu ipso: et de his que consequuntur mobile et motum in cõmuni relinquitur vt dicamus de speciebus motus et de proprietatib ipsarum specierum: et de his que consequunt oẽm motum fm quãlibet spẽm: et tunc dicemus de comparatione motus ad motorem fm quẽlibet modũ cõparatiõis eius ad ipsum: et sic finiemus tractatum libri Physicorum. Nos autem non possumus determinare species motus nisi nos prius sciamus vtrum in motu per se vel per accidens motus distinguatur per suas species: et in quibus et in quot predicamentis sit motus et ideo scientiam istã inchoabimus in hoc qd inquiremus de motu per se et per accidẽs: q2 tunc inueniemus q motus per se distinguit habet in species: et non motus per accidens. ¶ Quantũ igitur ad presentem spectat intentionẽ sciẽdũ est q omne qd trãsmutat vno trium modorum transmotat: aut enim transmutat per accidẽs: ita q illud nũq potest moueri per se: sed semper accidit ei q mouetur per se: sicut q musicum ambulat: musica enim nũq potest ambulare: sed semper accidit homini cui⁹ est ambulare. ¶ Aut dicitur moueri gratia partis: qd quidem per se non mouetur: sed in toto iam posset per se moueri si pars separetur a toto: et hoc precipue in parte a cuius dispositione totum denoiatur: sicut cũ dicitur Socrates sanari q2 torax eius vel oculi sanantur: que tamen sunt partes toti⁹. ¶ Est in isto modo differentia: q2 alia dispositio est que in partibus partis principaliter existens coafficit totum corpus in parte illa sicut est egritudo que est in dente vel in digito existens si vehemens sit coafficit totum corpus: et ideo illo parso mẽbro sanato dicitur sanatum est corpus totum. Est autẽ aliqua dispositio que sic est in parte q non coafficit totũ corpus: et de illa non est verum q parte mota mouetur totum: sicut si aliquis denigretur in dente: et tamen non sequitur q ipse fm se denigretur. ¶ Iste autem modus qui attribuit toti motus partis: iam reducatur ad motum per accidens: eo q non conuenit toti nisi gratia alterius que est pars: tamẽ qsi medium est inter motum per se et motum per accidens: quia conuenit cum vtroq. Cum motu enim per accidens conuenit: q2 conuenit gratia alterius. Cum motu autem per se conuenit: quia pars cui cõuenit motus diuidi potest a toto: et tũc mouebitur per se. ¶ Aut etiam tertio conuenit motus alicui non in eo q fm accidens pure moueatur: neq in eo q ipsi⁹ aliqua pars moueatur: sed potius in eo q ipsummet mouetur primum hoc est per se: et hoc est qd vocamus fm se ipm mobile: sicut dicimus infirmum sanari: et graue moueri deorsũ. ¶ Et iam multi modi sint eius qd est per accidens: tamẽ oẽs reducuntur ad duos dictos. ¶ Et nostre intentionis nõ est hic distinguere modos eius qd est per accidens: q2 hoc spectat ad primum phm: et nos non querimus hic aliquid qd est per accidens. nisi vt ostendamus species motus non accipi penes ipsum. ¶ Id autẽ qd mouetur per se diuersificatur. q2 aliud est qd est per se mobile in vno motu: et aliud in quo vt alterabile per se: aliud est ab eo qd est mobile fm locum: iam per accidens forte sint idem. Et in motu vnius generis predicamenti aliud et aliud est mobile fm diuersas species spẽ- cialissimas motus: sic et alteratiõe aliud est qd p se est sanabile: et aliud qd p se ẽ calefactibile. ¶ In his aũt trib⁹ modis motus iam diximus vnũ esse simplr et pure p accñs: et aliũ eẽ simplr et pure p se: et tertium eẽ medium: tñ ex hoc nolumus intelligi q sic inter per se et per accidens aliquid medium: sicut nec medium est inter substantiam et accidens. Sed aliud est cum considerantur res opposite que sunt substantia et accidẽs et per se et per accidens: et aliud cum modi accidẽtis et modi substantie: et modi eius qd est per se: et modi eius qd est per accidens cõsiderantur. In rebus enim nihil est medium. In modis autẽ accidentis et per accñs nihil prohibet aliqd esse pl cinius

Opio doctoris.

Solo ad obiecta que adversis. Cũ dr nũc ẽ de⁹ et itelligẽtia et mot⁹ hic dñotatur: aut exẽplaritas: aut cõcomitãtia. vide p hoc cap. immediate precedens.

Tex. cõ. pmi.

Documẽtũ.

Aliter qz se dispõnes aliquã coafficit totũ fm doctorẽ et est idẽ q hoc mutatur totum q2 hic potius principium. Idẽ Comentator hic.

Documẽtũ 6 metaph. c. 4. 5. 6.

Documẽtũ

Lz iter ... et accñs ... medium ... modis ... modis ... nil phibet ... quo modo ... dũ ...

tinius substantie: et in modum substantie nihil prohibet aliquid esse vicinius accidenti quam aliud: sicut diximus supius. ¶ Sicut autem iste tres differentie quod est per accidens pure: et quod est gratia partis: et quod est per se pure sunt in mobili et in eo quod mouetur ita sunt etiam in mouente. ¶ Aliud enim est quod secundum accidens mouet. Aliud autem quod secundum partem in eo quod est aliqua pars mouet: aliud vero mouet per seipsum primum hoc est essentialiter: vt medicus qui sanat per se. Cos autem manus percutit hoc percutit gratia partis. Et cum medicus edificat est per accidens pure. Et quia sicut est in mouente et modo quod aliquid in omni motu per se est primum: hoc est proximum et essentiale mouens: et aliquid est quod est primum: hoc est proximum et essentiale erit hec diuersitas que dicta est esse in mouentibus et motis etiam in aliis que circumstant motum. ¶ Quinque enim circumstant motum omnem. scilicet mouens: et id quod mouetur et tempus in quo est motus et ex quo: et in quod que duo vltima duo sunt termini motus. Omnis enim motus est ex quodam et in quoddam: et id sicut alterum est quod primum hoc est essentialiter mouetur ab eo quod per accidens et secundum partem mouetur: sicut alterum est quod essentialiter mouet ab eo quod per accidens et secundum partem mouet: ita est alterum ex quo vel in quod est per accidens: aut secundum partem. Sunt enim ista in motu sicut diximus: quia dicimus quod lignum est quod mouetur: et frigidum ex quo mouetur: et calidum est in quod mouetur quando calefit lignum. Et ex hoc eliditur error eorum qui dixerunt quod motus est in specie: siue forma sicut in subiecto: ita quod forma moueatur. Motus enim calefactionis quando calefit lignum in ligno est. et non in specie calidi quia aliud est id quod mouetur: et aliud est ex quo et in quod est motus. Species enim que est finis motus neque mouet: neque mouetur: nisi forte dicimus quod mouet intentionem efficientis: sicut forma et finis mouet sed non mouet influendo motum materie quemadmodum mouet efficiens: vnde licet efficiens per se et essentialiter sit idem specie cum forma que est finis motus: nunquam tamen est idem numero cum ipso: et ideo species absque dubio non mouet neque mouetur secundum quod ipsa est finis motus: siue id in quod est motus: et voco speciem formam substantialem vel qualitatis. Et locus etiam et quantum secundum quod termini motus in quo non sunt motus non mouent neque mouentur. ¶ Sed quia sint in omni motu per se mouens et quod per se mouetur et in quod per se mouetur: et ex quo est per se motus tamen motus magis essentialiter est coniunctus ei in quod est quam ei in quo est: et ideo denominatur ab eo in quod est. et non ab eo ex quo est: sicut generatio dicitur denominata ab esse in quod est: et corruptio denominata a non esse in quod est. Et sic est de augmento et decremento et omnibus aliis denominationibus motus specialiter denominatis: sicut dealbatio: denigratio. calefactio: et infrigidatio: et sic de aliis omnibus. ¶ Causa autem eius est quod id ex quo est motus in motu abiicitur: et ideo motum nec informat nec denominat. Id autem ad quod est motus acquiritur: et ideo informat motum et denominat ipsum. ¶ In tertio autem scientie huius libro diximus sufficienter quid est motus. Sed quod hic volumus dicere notum est quod species substantiales in quas sunt mutationes generationum: et passiones que sunt qualitates in quas alterantur que alterantur: et locus in quem mouetur id quod mouetur localiter: sunt imobilia imobilitate negatiue dicta ita quod nullo modo possunt moueri per se sed per accidens solum: et qui dicit talia moueri non est loquendum cum eo in physicis: eo quod ipse negat nota principia que sunt diuersa mobilis esse ab his in que est motus: et cum est imobilitas non esse motum. In fine autem motus ad quem motus est. est imobilitas et priuatio motus: et hoc est quando species acquisita est per motum: et tunc non est motus. Qui autem dicit illa moueri dicit tunc motum esse maxime cum illa sunt: et cum illa sunt est priuatio motus: et sic dicit istis quod tunc motus priuatio est quod tunc maxime est motus: et hec insania dicere et ideo cum tali non est loquendum quia mente excidit. talia autem sunt scientia et color: et omnia talia ad que est motus. ¶ Tamen aliqui iam dubitauit super hoc vtrum passiones et passibiles qualitates sunt motus sicut albedo que est passio corporum albororum eo quod infert ei passionem. Et fuit ratio sue dubitationis quod tales qualitates quasi continue variantur in corporibus in quibus est actio et passio: sicut sunt corpora physica inferiora. Et iste nesciuit quod subiectum est quod mutatur: et ex mutatione subiecti consequitur variatio talium passionum et formarum. Si enim diceretur qualitas talis mutatio: tunc oporteret etiam dicere quod mutatio est in mutationem: quia mutatio aliquando est in albedinem vel aliam passionem: et hoc non infra ostendemus esse impossibile. et ideo dicimus quod albedo non est motus alterationis sed albatio. ¶ Cum ergo sicut diximus sint duo termini motus ex quo et in quod absque dubio etiam in illis est distinctio predicta. scilicet per accidens. et gratia partis: et per seipsum: et primo siue essentialiter. Sed nos non distinguemus hic nisi in eo in quod est motus quia hoc dat speciem motui et non distinguemus ea in termino ex quo est motus quia superfluum esset secundum nostram intentionem: cum abiiciatur a motu et nullam det motui speciem vel nominationem. In eo autem quod sit album sunt ista tria. Id enim quod fit album dicimus mutari in id quod intelligitur eo quod accidit albedinem intelligi: et hoc est per accidens pure: eo quod intelligibile secundum quod huiusmodi non est terminus motus: sed potius a motu et materia separatur per intellectum. Dicitur autem in colorem mutari gratia partis: quia pars coloris est album. ¶ Et in loci mutatione dicitur aliquis moueri in Europam: quia pars Europe sunt Athene: vel in Germaniam quia pars Germanie est Colonia. In album autem colorem per se mutari dicitur. Ista igitur inueniuntur in mobili et in mouente: et in moto: et in eo ad quod est motus: que essentialia sunt motui. ¶ Tempus enim causatur a motu: et ideo cum querimus de speciebus motus non est necessarium vt de ipso ponamus distinctiones licet etiam ista tria sint in ipso: quia est motus in tempore terminato: et in anno: et in parte anni. ¶ Sed quia mouens per hoc quod in specie conuenit cum ipso in quod est motus aliquid facit ad speciem motus cognoscendam propter hoc locutionem fecimus de ipso: licet sit extrinsecum motui. Intrinseca autem essentialia sunt id quod est materiale: vt mobile: et id quod est formale. vt id in quod est motus. Et ideo ad cognoscendum speciem motus sufficit in his tribus consideratio distinctionis prehabite. ¶ Manifestum est igitur ex predictis quomodo quidem aliquid per se mouetur: et quomodo quidem secundum accidens: et quomodo secundum aliud: siue gratia partis: et qualiter ipsum primum quod essentiale est et in mouente: et in eo quod mouetur. Et manifestum est quod motus sicut in subiecto non est in specie ad quam est motus quecunque sit illa: sed est sicut in subiecto in eo quod mouetur: et hoc est esse motum vt in subiecto imobili quod secundum actum sit: quia actus mobilis inquantum mobile est motus: vt in tertio libro est declaratum. ¶ Mutatio quidem igitur que est secundum accidens dimittatur: quia in omnibus est generibus et est semper. eo quod infinitas habet causas et continue est quia vna earum terminatur ad aliam: quod enim factus est albus factus est similis alicui et dissimilis alicui: et forte dicit: et sic est in aliis mutationibus: eo quod mutatio per accidens modis multis fit: et non ad artem redigibilis. ¶ Illa vero que non est secundum accidens. ita est per se et non est in omnibus generibus: nec in omnibus speciebus generum: sed est in contrariis tantum: et in mediis contrariorum: et in contradictione et huiusmodi fides et probatio est ex inductione motuum: quia generatio et corruptio et alteratio et alie mutationes hoc modo habent fieri. Id enim quod mutat id quod mouetur ex medio mutat ipsum ex eo sicut ex contrario: quia nos supra ostendimus quod medium contrariorum non est sicut subiecta natura medium: sed potius sicut id quod habitualiter habet aliquid de vtroque contrario: et ideo mutans ex ipso vtitur ipso sicut contrario ad vtrunque quia medium quodammodo est vltima et extrema: per hoc quod participat aliquid de vtroque: et ideo extrema comparata ad medium et ipsum comparatum ad extrema dicuntur contraria. sicut vox media dicitur grauis que comparatur ad vltimam in subtilitate: siue in acumine. et dicitur acuta et subtilis quando comparatur ad extremum in acumine siue subtilitate: et sic fuscum dicitur album quando comparatur ad nigrum et idem dicitur nigrum quando comparatur ad album. In talibus ergo contradictoriis et mediis species mutationum que sunt per se species motus inquiremus.

¶ Cap. 2m. De diuisione ex qua sumitur prima genera mutationum.

HOc autem Determinato videamus que mutationum sit motus: et que non sit motus earum quas per se esse diximus. Sumemus autem principium huius inuestigationis a diuisione eorum inter que est mutatio omnis. ¶ Quod enim mutatio omnis sit ex quodam et in quiddam. et vtique nomen mu-

Marginal notes: Tex. co. 2. — Tex. co. 3. — For. vel est si motus non mouet nec mouetur idem hz Themistius in primo loco. — Tex. co. 4. — Tex. co. 5. — Non quia Aristoteles forme moueri non est disputandum in Scientia naturali. vide Philosophie com. 5. 4. meta. — Nota quia extrinseca motui sit causa intrinseca et sic ipse de ipso philosophus fecit questionem: non autem de tempore. — Tex. co. 6. — De quo isti per medium potentiale et formale vide Aue. in phy. com. 56. — Tex. co. 7.

nifestat mutationis. In omni enim mutatione est aliqd post aliud qd fuit ante. Monstrat enim mutatio per hoc q dicit transitū ab vno in aliud vnū esse prius ex quo est: aliud est posterius in qd fiue ad qd est. Quādiu enim res manet in dispositione vna non mutatur. Sed tunc mutari dicit quādo fluit ab vno in aliud: siue fm formam: siue fm locū mutetur. Mutans ergo siue mouens mutabit id qd mutat quadripharie eo q duo termini inter quos est motus: quatuor modis possunt coparari & cōbinari. Mutatio enim inter duos terminos affirmatiue sumptos: sicut que est ex subiecto in subiectum. Aut inter duos negatiue sumptos: sicut si esset ex non subiecto in non subiectum. Aut inter duos quorum vnum subijcitur affirmatiue & alter negatiue: & hoc dupliciter. Aut prior est affirmatiuus & posterior negatiuus: sicut est in mutatione que est e subiecto in non subiectū. Aut prior quidē negatiuus posterior affirmatiuus: sicut illa que ex non subiecto in subiectum. Ego enim voco hic subiectum qd affirmatiue monstratur. hoc autem est ens cōpletum per formam importatam in predicatu affirmatiue propositiōis que est de ipso: sicut cum dicitur hoc est hō & hoc est asinus: & hoc est ens in se cōpletum q iam aliud ens qd est accidens potest recipere in seipsum & per hoc dare ei esse. Tale autem ens non est materia pura: qa de illa nulla est affirmatio que vere habeat rationem affirmationis: qa cū dicitur materia est materia non seruatur ibi habitudo subiecti ad predicatum: iz modus aliquis illius sit ibi: & ideo etiam ex tali affirmatione non potest inferri materiam simpliciter esse: qa non sequitur q si materia est materia q materia simpliciter sit quia qd simpliciter est actu est. Materia autem in potētia est tm. Sicut autem materia in se considerata non mensuratur affirmatione: neqz est subiectum fm q hic loquimur de subiecto. sic neqz materia stans sub priuatione subiectum est: qa a priuatione non habet entitatem materia sed potius ex ipsa est non ens: & ideo neqz materia fm se nec materia substans priuationi est subiectum hoc modo quo hic loquimur de subiecto. Alia autem ratione fm quam subiectum dicitur id qd habet substare primo formis materia sola subiectum est. sz hoc modo non loquimur hic de subiecto. Sumamus igitur diuisionem habitam ex compositione duorum terminorum mutationis adinuicem: qa ex numero partium illius diuisionis necesse est crescere species & genera mutationum. Erūt igitur genera mutationum tria per ea que dicta sunt: quia oppositio non inuenitur nisi tribus mēbris prehabite diuisionis ex subiecto in subiectum: & ex subiecto in nō subiectū: & ex non subiecto in subiectum. Qd enim est ex nō subiecto in non subiectum non potest facere genus mutationis. eo q in terminis illis sic adinuicem cōparatis non est cōparatio per opposita in situ terminorum. Non subiectum enim ad nō subiectum non opponitur: neqz contrarie: neqz cōtradictorie. eo q non ens non opponitur nō enti: sed ens enti potest opponi contradictorie. Non ens autem enti contradictorie opponitur: vel fm habitum: vel fm priuationem. Cum igit omnis mutatio inter opposita sit. sicut nos determinauimus in libro primo scientie huius non potest esse mutatio aliqua inter non subiectum & non subiectum. Siue enim inter non subiectum dicat negationem puram siue relinquat potentiam solam: siue potentiam cum priuatione nunqz facit oppositum ad non subiectum: quoniam nec non ens opponitur non enti: nec potentia potentie: nec priuatio priuationi. Est autem sciendum q transmutatio que est de subiecto in subiectum non est inter opposita fm modū quia non est modus oppositionis aliquis inter subiectū & subiectū. Est autem inter opposita que subijciuntur terminis illis quia contraria ambo sunt actu: & ita vtrūqz relinquit subiectū propter qd quantum ad ea que supponit illud mēbrum diuisionis mutationum constituit mutationem: que tamen mutatio etiā reducitur ad hāc que est de non subiecto ad subiectū vel econuerso: & sic duo sunt membra prima istius diuisionis. Qd qualiter sit intelligendum est q cum dicatur non subiectum negatio potest dicere negationem puram vel consequentem ex quadam affirmatione: & si quidem dicit puram tunc est absoluta negatio eius qd est in actu: sicut est non ens qd subijcitur generationi. Si autem dicit consequentem ex affirmatione negationem tunc relinquit subiectum informatum fm actum qd propter oppositionem quā habet ad aliud negatur ab ipso: & est priuatio ipsius sicut dicitur nigrum non album & non bonum dicitur malum. Est ergo prehabita diuisio talis q mutatio aut est de non subiecto ad subiectū vel econuerso de subiecto ad non subiectū & non subiectū est duplex s. simpliciter & fm quid. tunc illa que est de non subiecto ad subiectum vel econuerso est duplex: qz aut est de non subiecto vere ad subiectum vere vel econuerso vel est de non subiecto fm quid ad subiectum fm quid vel econuerso nulla autem potest esse de non subiecto vere ad formam accidentis: quia materia que est non subiectum vere non est susceptibilis forme accidentalis nisi prius receperit formam substantialem eo q esse accidentis a substantia composita causatur & in ipsa: sicut alibi habet probari & ideo nulla mutatio potest esse de non ente simpliciter ad ens fm quid vel ecōuerso. Patet igitur q ex predicta diuisione non crescunt nisi tria mutationū genera. Illa igitur que est ex non subiecto in subiectum est in cōtradictionis modo. eo q sui termini modum seruant oppositionis contradictorie & illa dicitur generatio. Et propter causam quam diximus diuiditur in duas. Alia enim est generatio simpliciter & sine determinatione & simpliciter qa est eius qd simpliciter. Alia vero est generatio quedam siue fm quid & est cuiusdam: hoc est fm quid entis & nō in eo qd est simpliciter: sicut generatio que est ex non albo in album generatio dicitur fm quid siue quedam & cuiusdam & non simpliciter entis. Illa vero generatio que est ex non esse quod nō est hoc est q fm substantiam non actu est quia hoc simpliciter non esse: & est in substantiam actu existentem est generatio simpliciter vel fieri vel non fieri: qa quando aliquid simpliciter fieri vel non fieri dicimus: hoc dicimus fm substantiam. Mutatio autem que est ex subiecto in non subiectum est corruptio & absolute & simpliciter corruptio que cum est ex subiecto fm actum existentem non esse qd simpliciter non esse dicitur: eo q non habet actū substantie. Illa vero que est corruptio quedam cuiusdam & fm quid est illa que est in oppositam negationem illi generationi que fuit dicta esse fm quid q fuit in id qd est fm qd: siue fm accidens.

Cap. 3m. De probatione q generatio & corruptio nō sunt motus sed mutationes solum fm fines earum.

His autem habitis procedamus ad determinandum vtrū oēs iste mutationes mot' sunt vel non sunt. Hoc autem inueniemus de facili distinguendo q id qd non est siue non ens dicitur multipliciter: & sufficiunt hic nobis tres modi qbus diuersificatur non ens. Est enim non ens per compositionem & diuisionem quando componuntur ea que habent diuidi: sicut cum dico homo est asinus vel chimera vel hircocerũs: vel diuiduntur ea que habent componi sicut cū dicitur homo non est animal & huiusmodi: & hec sunt absolute vel omnino: & ideo non conuenit tale non ens moueri omnino: quia qd nihil est non subijcitur motui vel mutationi. Alio autem modo dicitur non ens qd non actu est ens demonstratum sicut sunt omnia entia que perfecta sunt in natura & de quibus contingit dicere vere quoniam sunt: & hoc est ens potentia materie solum q modum oppositionis habet ad id qd est actu per formam & de hoc etiam probabimus quoniam non mouetur eo q motui subijci non potest. Tertio autem modo dicitur non ens per accidens: quia videlicet non est per accidens illud cuius priuatio significatur in ipso fm quam etiam priuationem dicitur & significatur ve non ens sicut dicitur non ens non bonum et non album: & hoc non ens conuenit moueri: eo q illud non est ens simpliciter quidem est: & fm accidens non est. vt homo est non album: & ideo illud moueri potest. Illud igitur non ens qd simpliciter non est: eo q fm actum non est. Simpliciter enim esse & fm actum esse non conuenit moueri. Cuius duas rationes dat Aristo. & Auerro. & Auicenna assignat tertiam. Ego autem apponam & quartam & quintā & sextā. Una igitur quam dat Aristo. hec est q dicit q impossibile est tale non ens moueri & ideo impossibile est etiam generationem motum esse: qa si moueatur tunc mouebitur qd simpliciter non est. Cum enim dicitur aliquid fieri fm generationem: oportet q illud quod fit non sit simpliciter & fm substantiam.

Ex q mā ō mā non seruat ibi habitudo subi ad p̄ uz: qd credo do ctorē dixisse gg dcm̄ Cōmētatoris. 12. me. c. 14. vbi hz q mā ñ bz nām rei vita predicabil' de pl'ib': & tamen de q dr̄ a elt apō Peripatheticos iter p̄dicationem nālē & iter verā p̄dicationem: sic nostr.

Nois multiplicitatē sibi.

Docē pul eptum.

Qz velle mā ... in aecns ... dari i mā ... iā ... vniuersal ... ne ... ethic.

T. c. 8.

Nota ... q generatio ... actu nō ... g' se mouet.

substantiā. Si enim in generatione sm quid est nō ens sm qd de quo verum est dicere ꝙ ipsum est simpliciter: opꝫ ꝙ in eo qd simplr est generatio sit non ens simplr: de quo nullo mō verū est dicere ꝙ ipsuz est ens. Unde de eo qd simplr fit. hoc est de eo qd simplr generat verū est dicere ꝙ ipsuz simplr est ꝙ non ens est simplr. Idem aūt contingit si dicatur non ens simplr quiescere: qr quies non opponitur nisi motui: ꝛ ideo qd non ꝯtingit moueri non ꝯtingit quiescere. Hec igit sunt inconuenientia que ꝯtingunt si dicatur non ens moueri: ꝛ si dicatur quiescere sm ꝙ simplr illud qd non est mouetur: ꝛ ꝙ illud qd simplr non est quiescit: ꝛ hec ideo est incōueniens: qr non entis non est motus neqꝫ quies. sicut per se manifestum est. Sed hec rō amplius declarabit inferius. vbi duorum phoꝝ Auicēne ꝛ Auer. rō adiungetur: que quasi dicet causam propter quid non ens moueri nō poterit neqꝫ quiescere.

2ª rō Aristo.

¶ Secunda aūt ratio est eiusdem Aristo. qui dicit ꝙ omne qd mouetur est in loco aliquo cum ipsum sit quantuꝫ corpus. Quod autem simpliciter nō est ens in nullo loco est: qr tale non ens non est nisi in potentia materie: ꝛ gratia materie simplicis non debetur corporibus locus. Cuius signuꝫ est ꝙ materia sm ꝙ altera pars est essentialr componēs corpus est in omni corpore in quocunqꝫ loco sit. Et ideo quod non est simpliciter non in loco est alicubi siue in aliquo loco: ꝛ sic eius qd est non ens simpliciter vel potentia: esset aliqs locus particularis ꝛ sequeretur ex illo ꝙ potentia ad ens ꝛ ad non ens simpliciter saluaretur in aliquo loco. ꝛ contemperetur extra locū aliquando existēs: quod est inconueniēs: cum materia sit incorruptibilis ꝛ ingenita: sicut habituꝫ est supra in primo libro scientie huius. Sic ergo due sunt cause quare non ens simpliciter non mouetur. Una qr nō potest tale non ens motui subijci sicut mobile. Alia autē qr non est in loco.

3ª rō Auicen. et Auer.

¶ Et causa huius est. qr motui non potest subijci tale non ens absqꝫ dubio: quia si motui subijceretur sicut dixit Auicenna ꝛ Auerrois oporteret ꝙ aut gratia materie inquantum substantia quedaꝫ est motui subijceretur. aut gratia priuationis que est in ipsa. Cōstat autē ꝙ nō potest subijci motui gratia sui ipsius inquantum substantia quedam est ex omnibus que sufficienter dicta sunt in fine primi libri vbi agitur de principijs mutationis ꝛ motus: ꝛ insuper quia omnis motus continuus est ꝛ diuisibilis ꝛ sic oportet habere medium ꝛ extrema. Inter materiā autē ꝛ formam nihil est medium: ꝛ ideo nullus potest esse motus vnius ad alteram. Si autem diceretur ꝙ subijcitur motui gratia priuationis que est in ipsa. hoc iterum esse non potest. quia priuatio vel est in ipsa: ꝛ per priuationeꝫ materia dicitur nō ens: ꝛ sic sequeretur ꝙ gratia non entis: ꝛ inquantum est nō ens simpliciter esset aliquid subiectū motui: ergo vlterius tum motui subiectum sit simpliciter subiectum: oporteret ꝙ inquantum est non ens simpliciter esset: qd est absurdum.

Nota sm Albertū ꝙ aptitudo quā relinquit priuatio in ma ē essentialiter forma subalis.

Si autem dicatur ꝙ priuatio relinquit aptitudinem formalem ad actum: ꝛ gratia illius supponitur motui: hoc iterum esse non potest. tum aptitudo illa sit essentialiter forma substantialis: que simplex est ꝛ indiuisibilis. Quod autēꝫ simplex est ꝛ indiuisibile non potest intercipi vt sm parteꝫ ꝛ parteꝫ habeatur. In omni autem motu exigitur hoc ꝙ vbi vel forma habita per motum sm partem habeatur. vt dictū est in tertio scientie huius: ꝛ ideo generatio non est motus: sed finis motus: vt dictum est superius. Si autem generatio non est motus: neqꝫ corruptio erit motus per eandē rationem. Id enim qd cōtrariaꝝ motui large sumpto ꝯtrario vt sub se cōprehendat: ꝛ oppositionem ꝯtrarioꝝ ꝛ habitus ꝛ priuationis: oportet esse motū aut quietem: ꝛ ideo cum oppositoꝝ idem sit genus: ꝛ generatio que opponitur corruptioni non sit in genere motus sed mutationis simplicis non erit corruptio in genere motus. Ecce ad tātuꝫ extendunt verba ꝓdecessorum nostroꝝ in scientia peripatheticoꝝ.

4ª rō doctoris.

¶ Huius autem quarta ratio est: qr cum omnis motus sit actus imperfectus successiuus: sicut in tertio probatum est indiget ipse subiecto quod per motum deueniat ab vno in aliud continue. Si ergo materia simplex subijceretur motui oporteret necessario ꝙ ipsa per motum continue veniret ab vno in aliud: ergo aut ab vna materia in aliam: aut ab vna forma in aliam. Constat autem ꝙ non potest deuenire ab vna materia in aliam; tum non sit nisi vnū hyle qd subijcitur generationi simplici. Si autem deueniat ab vna forma in aliaꝫ tunc est in vna forma ꝛ alia: ergo fuit actu ens ꝛ non materia simpliciter. que simpliciter est non ens: ꝛ hoc est contra hypothesim. ꝛ hec forte fuit ratio que ꝑcepitur mouit Aristo. ad istam subtilem considerationem.

5ª eiusdem.

¶ Quinta ratio est quoniam si materia ens in potentia tm subijceretur motui ꝛ sufficiens esset ad hoc: tunc cum natura operetur per minima non quereret aliud subiectum motus. Querit autem aliud sicut constat ad visum ergo ipsa per se non potuit esse subiectum.

6ª rō ad idē.

¶ Sexta autem ratio est eiusdem: quoniaꝫ materia susceptibilis est forme subito non interueniente tempore. Si ergo talis materia subijceretur motui oporteret ꝙ omnis motus esset subito qd falsum est. Et ideo etiam dixini sapientes dicunt ꝙ cum materia esset creata que subito receptibilis est forme substantialis ꝙ creator omniū formis eam informauit subito: ꝛ sic creauit omnia simul. sicut aer ad oppositionem rectam luminaris vbicunqꝫ sit simul recipit lumen.

Nomē motꝰ nō ꝯuenit vniuoce neqꝫ per cōparationeꝫ ad aliud gñationi ꝛ corruptioni: ꝛ hoc cōtꝫ Cōmentatorem.

¶ Cum autē dico generationem ꝛ corruptionem non esse motus: intelligo ꝙ nomen nec conuenit ei vniuoce: nec per prius ꝛ posterius. Et ꝙ quidem vniuoce non conueniat ei satis patet ex dictis. Qd autem non cōueniat ei per prius ꝛ posterius ex hoc declaratur: quia quicqd per prius ꝛ posterius conuenit alicui id primo conuenit vni ꝛ alij per comparationem ad illud. Motus autem nomen ꝛ ratio nec conuenit generationi primo: nec in comparatione ad aliquem motum: ꝛ ideo nullo modo est motus sꝫ mutatio simplex vel finis motus: sicut in precedentibus dictuꝫ est. habent se tamen motus ꝛ mutatio sicut inferius ꝛ superius: quia omnis motus mutatio quedam est: sed non conuertitur ꝙ omnis mutatio sit motus. Dictum autem est ꝙ mutationes sm diuisionē superius habitā sunt tres.

Tex. c. 9.

¶ Duorum autem trium ille que sunt sm generationē ꝛ corruptionem non sunt motus: sicut nunc est declaratum quia ille sūt sm contradictionem que non habet medium per qd sit motus: ergo relinquitur ꝙ mutatio illa que est de subiecto in subiectum sit motus tm: ergo est de affirmatiue significato in id qd oppositum est illi affirmatiue significatum. Duo autem affirmatiue significata opposita sūt duobus modis: scilicet sm oppositionem contrarioꝝ: ꝛ sm oppositioneꝫ priuationis ꝛ habitus: ꝛ ideo cum dicimus motū esse de subiecto ad subiectum sumimus subiectum in cōmuni pro cōtrarijs ꝛ oppositis sm priuationeꝫ ꝛ habitū: ꝛ vocamus vtrūqꝫ illorum contrarium in cōmuni: ꝛ ideo subiecta dicimus cōtraria: ꝛ media inter contraria que comparata extremis cōtraria sunt. Priuatio enim in communi ponitur pro contrario: quia affirmatiue monstratur designari vt nudum ꝛ album ꝛ nigrum. Sicut enim nudum ad vestitum: priuatio est affirmatiue designata: ꝛ cecum ad videns: ita priuatio albi est nigrum sm aliquem modum quem supra determinauimus. Eo autem modo quo cecum ꝛ nudum dicuntur priuationes affirmatiue designate non differt subiectum a non subiecto ex quo est generatio. quia nudum ꝛ cecum nō ponunt formas oppositas sed materiam nihil dicunt tamen aptitudinem ad formam: ꝛ ideo si talis priuatio significetur respectu forme substantialis ex ipsa erit generatio. non motus licꝫ affirmatione designetur.

¶ Cap. 4m. Qr in substantia non potest esse vere motus: in quo est digressio que ꝛ quot exiguntur ad vere contraria.

Tex. c. 9.

SI igitur sufficienter predicamenta diuisa sunt quando diuiduntur in substantiam: ꝛ quantitatem: ꝛ qualitatem: ꝛ vbi: ꝛ quando: ꝛ ad aliquid: ꝛ facere: ꝛ pati: ꝛ situm: ꝛ habere: tunc necesse est motus esse tres sm genera: scilicet motum qualitatis: ꝛ motum quantitatis: ꝛ motum sꝫ locum. In alijs enim non est motus: sed in istis tm. Sicut enim quidam dixerunt philosophorum motus dupliciter consideratur. Aut scilicet sm ꝙ est vbi: vel forma fluens. Aut sm modum sue redemptionis in subiecto. Et primo quidem modo est in eodem predicamento cum forma non fluente: vel cū vbi nō fluente: ꝛ hoc modo motus est in tribus predicamētis. Scdo aūt modo motus est in predicamēto passiōis solū: ꝛ qr oīs forma ꝯsideraꝫ vt fluēs vel vt gera.

Et si ut fluens considerat sic est cum tempore. Et si consideratur ut generata sic est sine tempore ideo principales partes orationis apud omne genus idiomatis sunt nomen et verbum. et hec videtur esse Alpharabij et Avic. sententia. Quidam tamen alij non concesserunt quod forma fluens ut fluens caderet in predicamento sicut sub predicamento contentum et illi dixerunt quod motus est via in predicamentum et ideo reducitur ad ipsum sicut ire ad calorem est calor et ire ad substantiam est substantia quodammodo. Et alij dixerunt quod motus absque dubio non est in passione secundum quod ponitur in tribus generibus: hoc est ratione terminorum motus: et non ratione essentie motus. ¶ Averrois autem videtur velle quod duplex est consideratio motus s. secundum suam materiam hoc est secundum quod est res in qua est motus que est qualitas: vel ubi: vel quantitas: et sic est in genere illius rei ad quam est motus: secundum formam autem consideratur: hoc est secundum quod est transmutatio coniuncta cum tempore est in predicamento passionis: quia sic est in eo quod movetur a movente: et non in agente. De hoc autem plura disputata sunt in tertio libro scientie huius. Divisis predicto modo predicamentis ostendemus impossibile esse quod motus sit in aliquo aliorum nisi in prenominatis tribus tantum. ¶ Dicimus igitur quod secundum substantiam non est motus eo quod substantie non est aliquid contrarium. Omnis autem motus est inter contraria et media: ergo nullus motus est in substantia. ¶ Nec intelligimus hoc sicut dixit Alexan. grecus. quod substantia composita non habeat contrarium: sed potius quia formaliter contrarietas non est in substantia: ita quod ille contrarie forme sint substantie quia aliter ex hoc quod diximus probare non possemus quod in substantia non est motus. Id enim quod mutationi subijcitur in substantia in potentia est ens quod est non ens simpliciter. Omne autem quod movetur est ens actu: quemadmodum in precedenti capitulo est dictum. Nec obviat hoc quod Arist. dicit in libro 2° perigeneseos: quod ignis et aqua sunt contraria: cum tamen ignis et aqua sint substantie. Ignis enim et aqua non sunt contraria: ut ipse Arist. in primo perigeneseos innuit nisi ratione qualitatum suarum: propterea quod ipse dicit ignem secundum quod est substantia nihil agere cum prime qualitates sint qualitates et accidentia in mixtis non possunt esse substantie in elementis quia impossibile est quod id quod est accidens in uno. sit substantia in altero. et ideo sunt qualitates et non substantie elementorum: verumtamen sunt qualitates proprie elementorum et naturales ipsis et inseparabiles: et ideo sunt signa formarum substantialium in elementis: et in diffinitione eorum ponuntur loco formarum substantialium. Et divisio elementorum penes ipsas: ut sunt signa substantialium formarum accipitur. De hoc autem plura habentur dici in libro perigeneseos. ¶ Scias autem quod licet bene sequatur quod si in substantia non est contrarietas quod non est in substantia motus non tamen sequitur si est contrarietas in substantia vel in alio genere quod sit in substantia vel in alio genere motus: et in hac consequentia deceptus fuit Themistius grecus Non enim supra ostendimus quod in substantia est contrarietas quedam sicut in omni genere uno est contrarietas: quia si large sumatur contrarium tunc comprehendit oppositio contrariorum sub se oppositionem privationis et habitus cum privatio affirmative designatur sed inter talia contraria non est motus sed mutatio simpliciter. ¶ Adhuc autem advertendum est quod superius diximus contraria dupliciter accipi. s. simpliciter et secundum se prout sunt qualitates pure: et secundum quod habent in se virtutem formarum substantialium in quarum sunt substantijs. et ideo calor hominis aliter agit quam calor naturalis ignis: et sic est in omnibus substantijs. In hac enim duplici acceptione non accipimus hec contraria: sed contraria hic vocamus vere contraria. ¶ Ad vere autem contraria quatuor exiguntur. Primum quidem est quod sint agentia in se invicem vel patientia. vel per se: vel per alia que sunt priora ipsis. Per se quidem sicut qualitates prime. Per alia ab ipsis sicut qualitates secunde create ab ipsis que dicuntur prime. ¶ Secundum autem est quod sint forme non simpliciter simplices sed multiplicate in materia multiplicata: et diminute in subiecto diminuto: sicut sunt omnes forme corporales. Calor enim maior est in maiori calido: et minor in minori. si id sit proprium subiectum eius sicut nos dicemus in fine octavi libri huius scientie. ¶ Tertium autem est quod omnia contraria habeant medium per quod fit motus: et hoc quidem necessarium estimo: quia in omni motu est processus ab uno in aliud et quando processus illic relinquit unum et acquirit aliud continue plus et plus: et ita oportet quod medium sit inter extrema motus. Et si forte aliquis obijciat quod etiam in qualitatibus contrarijs quedam sunt immediata sicut sanum et egrum et ut quidam dixerunt calidum et frigidum. Dico ad hoc quod contraria immediata non sunt ex hoc immediata quod sunt contraria sed quia causantur a privatione et habitu sicut sanum et egrum. Inter calidum autem et frigidum media sunt multa ut tepidum et alia. Et si ad hoc mihi obijciatur quod Aristo. dicat illa esse immediata dico dupliciter accipi contraria s. secundum intentiones suas et secundum suum esse. Et si accipiantur secundum intentiones suas hoc est secundum quod sunt forme in se non relate ad esse quod habent in subiecto. Quedam sunt forme miscibiles sicut secundum actum suum formalem: hoc est per hoc quod agit eas in formali esse suo. Et quedam non sunt taliter miscibiles forme. Illa autem contraria que sunt forme miscibiles modo quo dictum est habent media sicut album et nigrum quia lumen quod agit colores miscet extrema medijs coloribus et sicut est in acuto et gravi sono et in saporibus: et odoribus similiter: et in alijs multis contrarijs. Si autem non sunt forme miscibiles. sed vincentes se mutuo in proprijs subiectis: tunc non habent medium sicut calidum et frigidum. et hoc convenit propter vehementiam sue actionis que semper vincere querit: aut vincit. Si autem vere contraria secundum se considerantur tunc absque dubio omnia habent media: quia nunquam est processus ab extremo ad extremum nisi per media multa que in esse sunt in substantia motus: sed media ista sunt in potentia que procedit continue ad actum secundum exigentiam motus quia videlicet motus est actus eius quod est in potentia. ¶ Quartum autem sequitur ex primo. s. quod mutuo se expellunt ab eodem susceptibili expulsione propria: et non per formam alienam. Hoc autem dico quod propria actione agat expulsionem suam quia forme substantiales diverse non sunt simul in eodem susceptibili: sed expulsio earum non fit mediante actione ipsarum: sed potius per actionem contrariarum qualitatum sicut diximus in alijs locis. Manifestum est autem quod nullum horum quatuor convenit formis substantialibus: quia ille neque agunt: neque patiuntur abinvicem: et ideo una substantia posita iuxta aliam non mutabit eam nisi per qualitates primas vel secundas que sunt in ipsa. Forme etiam substantiales sunt simpliciter simplices sine quantitate. nec maiores in maiori parte materie sue: nec minores in minori nec habent medium per quod fit motus ad extremum ipsarum: quia aliter intenderentur et remitterentur. Et ideo generatio et corruptio sunt immediata per modum contradictionis opposita: nec propria actione etiam ducuntur et expelluntur a proprio susceptibili. et ideo non sunt contraria vere loquendo de natura contrariorum. ¶ Sunt igitur in universo due cause in communi quare in substantia non est motus sed mutatio simpliciter quarum una est defectus mobilis quia sicut diximus supius materia que est in potentia ad formam substantialem non est mobilis. Altera autem est defectus extremorum et mediorum que requirit motus ut sit inter ipsa que sunt contraria et media: quorum quodlibet sit habitus et forma.

¶ Cap. 5m. De probatione quod in ad aliquid non est motus per se: sed per accidens.

Sed neque In ad aliquid est motus nisi per accidens. Quorumcunque enim accidit fieri mutationem secundum formam aliquam nihil mutato eo quod mutari dicitur illa non movetur per se: sed per accidens. Sicut autem accidit in ad aliquid. Cum enim consessus dexter sit columne transeunte consesso in sinistro: efficitur columna sinistra nihil mutata columna: ergo variatio forme ad aliquid que fit circa columnam a dextro in sinistrum per accidens fit: quia fit modo alio quodam. Sed et in eo quod movetur motus fit per accidens in forma relationis: quia consessus non efficitur sinister nisi per motum localem a dextro in sinistrum: ergo variatio formarum secundum quas dicitur ad aliquid causatur ex alio motu per accidens: ergo fit talis motus. Per accidens autem motum dividimus olim eo quod in omnibus est: et determinari per artem non poterit. Adhuc autem sunt alie cause s. quia opposita relative in uno non sunt. Ea autem inter que essentialiter est motus sunt in uno eodem susceptibili. ¶ Adhuc

Tex. 2 c. 9.
Aver. opinio

Nota quomodo intelligatur dictum Aver. in hoc loco: videlicet quod motus secundum formam est in predicamento passionis 3.
Co. 10.

Idem Comen. hic et in 5° metha. c. 5.
Documentum

Contraria dupliciter accipi possunt absolute et ut habent virtutem formarum substantialium.

Admonet quod 4or ad vere contraria quatuor conditiones requiruntur.

Due cause quare in substantia non sit motus.

Tex. c. 10.

sūt q: simul sunt opposita relatiue: ⁊ posita se ponunt: ⁊ perempta se perimūt. Ea vo iter que est motus nūq̄ simul sūt: ⁊ si ponif vnū eoꝝ alterū destruit ⁊ econuerso. Adhuc aūt q: simplices forme sūt que ducūt ad aliqd mediū nō habētes: sicut pȝ ꝯsideranti in na eoꝝ que sunt ad aliqd. His ḡ de causis in na aliqd nō est motus nisi per accidēs vt diximus.

¶ Cap. 6m. Q: in agere ⁊ pati non est motus.

Tex. t. cō. 10.

Ostendemus etiā q: in agere ⁊ pati non est motus: ⁊ loquimur vniuersalr de agere ⁊ pati fm q: omne mouēs est agens: ⁊ oē motū est patiens. Nec ostēdemus tm̄ q: mot⁹ nō est in agere ⁊ pati: sed etiā q: nulla mutatio per se est in predicamētis dictis: neqȝ generatio. neqȝ corruptio: neqȝ aliquis alius motus vel mutatio. Et huius causa in vniuersali est: q: motus nō est motus: neqȝ ḡnationis generatio: neqȝ alicuius mutationis mutatio. Agere aūt ⁊ pati nō sunt sine motu vel mutatione: ⁊ ideo si motus vł mutatio p se ⁊ essentialr esset in agere ⁊ pati absqȝ dubio sequeretur ipsius motus esse motū ⁊ ipsius mutationis esse mutationē. Et hoc primo ostēdemus per hoc q: si motus est ipsi⁹ motus: ⁊ mutationis mutatio: hoc ꝯtingit altero vel vtroqȝ duoꝝ modoꝝ. ¶ Cuȝ enim dicif q: mutationis est mutatio potest intelligi duo: aut ꝯstructio subiecti vel termini: ⁊ si ꝯstruitur in habitudine subiecti sensus est q: motus est motus: ⁊ mutationis mutatio sicut eius qđ mouetur: sicut dicimus hominis esse motū qui mouetur q: mutatur ex albo in nigrū vel fm aliam mutationē. Si aūt ꝯstruatur in habitudine finis siue termini tūc sensus est q: motus est mot⁹: ita q: mot⁹ essentialiter fit ad motū sicut ad terminū: sicut motus albi essentialiter ⁊ per se est ad nigrū. ¶ Et primū quidē est impossibile q: si motus esset motus sicut subiecti qđ mouetur: tunc oporteret ꝯcedere q: motus mouef ꝓprie: ⁊ omne qđ in genere est in aliqua specierum est: tūc oporteret ꝯcedere q: motus aut calesceret aut frigesceret: aut locum mutaret: aut augeretur: aut diminueref hoc aūt est impossibile: q: motus vel mutatio nō est aliquod de numero subiectoꝝ: eo q: subiectum est ens in se completum qđ est causa esse accidentis in ipso. Mutatio aūt ⁊ motus icōpletius esse habēt q̄ accidēs quietū. ¶ Adhuc aūt abiret hoc in infinitū q: si motus subijcereẽ motui oporteret q: ois motus esset subiectum alterius: ⁊ sic scđs etiā tertio: ⁊ tertius quarto subijcereẽ: ⁊ sic in infinitū qđ est īpossibile. ¶ Adhuc aūt si motus esset subiectū. ⁊ motus esset in motu: ⁊ esset subiectū in subiecto qđ est īpossibile. ¶ Et si forte diceretur ad hoc q: vnus esset subiectū: ⁊ aliter nō: sed res existēs in subiecto: oporteret q: due res que sunt eiusdē generis ⁊ rōnis essent subiectum ⁊ accidens: q: per hoc q: vna eaꝝ est subiectum substātia est: ⁊ per hoc q: est in subiecto est accidēs: cū mot⁹ ⁊ motus sint eiusdē generis: ⁊ eiusdē rōnis fm genus. Illud est igiẽ impossibile motū esse motus: ⁊ mutationē mutationis per modū subiecti. ¶ Eodē modo est impossibile q: motus sit motus per modū finis ⁊ termini. Si enim motus est motus. vel mutationis mutatio per hunc modū hoc erit in mutando alterū aliquod subiectum: ex mutatione vna in alteram speciem mutationis que essentialr est finis ⁊ terminus eius. Opȝ enim q: omnis mutatio terminū habeat essentialem ⁊ per se sibi ꝯuenientē: sicut pȝ cum homo mutaẽ ex egritudine in sanitatē: sanitas adepta essentialis terminus est mutationis qui dicif sanatio. Sed neq: hoc possibile est q: hoc modo mutatio sit terminus essentialis mutationis sed potest terminari mutatio ad mutationē per accidens sicut inferius ostendemus. Hic enim motus qui sic p se terminari ponitur ad aliam mutationem erat motus ab vna specie mutationis transiens ad aliam speciem mutationis sicut ad finem sibi essentialiter per se conuenientem: ⁊ generatio ⁊ corruptio erunt simılr terminate ad alias mutatiões: q: quo ad hoc simile est de generatione ⁊ corruptione. Neqȝ est differentia in alio preter hoc solum q: generatio ⁊ corruptio sont in opposita sic q: habent modum cōtradictionis qui est de subiecto ad non subiectū: ⁊ de nō subiecto ad subiectum. Motus autem non similiter his ad opposita: sed potius est inter contraria quoꝝ vtrūqȝ est subiectum. Sed quo ad constructionem impossibilium idem est motum esse motus qđ generationē esse generationis: ⁊ corruptionem corruptionis. Si enī sic motus esset motus: vel mutatio mutationis tunc oporteret q: simul alia res mutaretur dupliciter. Quia enim mutatio est inter cōtraria formas oporteret q: transiret de forma in formam: sicut ex sanitate in egritudinē. Et cū hoc propterea q: mutatio ponif esse mutationis oporteret q: etiam per illam mutationē transeat ad quācūqȝ aliā que dicif per se esse terminus ꝑme mutationis. Manifestum est q: fm ista dicta cū aliquis infirmatur ⁊ mouetur ex sanitate in egritudinē: q: tunc erit etiā mutatus in quālibet aliam mutationē hoc aūt falsum ⁊ impossibile est: q: nos videmus q: ipsum conuenit quiescere in egritudine quā accipit per mutationē qua mutabitur ex sanitate. Quies aūt priuatio est motus: ⁊ ideo non ꝯuenit ipsum tunc transmutari: ergo transmutatio non terminabitur ad mutationē: sed ad quietem. ¶ Et amplius manifestum est hoc esse impossibile ex hoc q: tota doctrina trāsmutationū fm hoc annihilaẽ. Doctrina enim trāsmutationū est q: transmutatio nō est ad quodcūqȝ ꝯtingens sed ad oppositum: ⁊ ita si transmutatio est ad transmutationem: non erit ad quācūqȝ ꝯtingentē. sed ad oppositam: ⁊ illa opposita erunt in quoddā alterū oppositum. ex quodā opposito illi: ⁊ ex hoc ꝯuenit duplex incōueniēs si dicatur mutationis esse mutatio. Quoꝝ vnū est q: cū aliquis mouef ex sanitate in egritudinē q: tunc etiā sanatio que opposita est egritudini mutatio etiā inerit eidē: ⁊ sic aliquis simul infirmatur ⁊ sanatur qđ est impossibile. Secundum est q: mutatio tūc non erit fm regulam mutationis ex opposito in oppositum: sed potius ex hoc qđ accidit. Cū enim simul moueatur ex sanitate ⁊ in sanitatē: ⁊ ex egritudine in egritudinē: non pōt aliquis istorum terminoꝝ mutationis esse per se terminus: q: si ex vno moueref essentialr tūc nō moueref essentialr in eūdem simul quādo mouef ex ipso: nec tunc posset moueri simul ex opposito ⁊ in oppositū illi. Sic ergo erit mutatio semper ex eo qđ accidit: ⁊ in id qđ accidit: vt si aliqs mutat hominem ex scientia: vel ex recordatione in obliuionē: nō erit hoc: ideo q: recordatio vel obliuio opposita sint: sed potius mutat ipsum: q: inest ei accidētaliter obliuio: ⁊ nō ꝓpterea q: obliuio sit terminus essentialis motus qui est ex recordatione: ⁊ tūc sufficit terminus accidētalis ad mutationē aliquādo venit ex recordatione in scientiā que eadē specie vel genere est cū recordatione: aliquando aūt venit ex recordatione in sanitatē que est diuersa genere a recordatione que omnia sunt impossibilia: ⁊ sic non est possibile q: sit mutatio mutationis. ¶ Amplius aūt si mutatio est mutationis in infinitū vadet: sed anteq̄ hoc ostendamus videamus qđ incōueniens sequif. Si ḡnatio est generationis in infinitū: ⁊ supponamus tres ꝓpositiones quaꝝ vna est: q: id qđ generatur dum generaẽ nō est sed fit: ⁊ ideo qui ponit generatū generari eo q: est terminus generatiōis: necesse est q: generatio nō sit dum generatur sicut finis generationis. Secūda aūt ꝓpositio est q: id qđ est finis generationis quādo generaẽ est: ⁊ ideo si generatio est finis generationis: generatio est quādo attingit eam illa generatio que est ad ipsā. Tertia propositio est: q: si hoc processerit in infinitum ante ⁊ post q: ista que dicta sunt de generatione in infinitū se extendunt in ante ⁊ post. ¶ Dicamus ergo si generatio est generationis: oportet generationem esse priorem si debet esse posterior tum posterior sit nata ex priori: vt si generatio simplex que substantialis est fiebat aliquando per generationē aliam: tunc necesse est q: illud fiebat ⁊ generabatur quod sit ⁊ generatur: hoc est generatio generata fm q: fit ⁊ generatur adhuc nondum est: ergo generatio dum fiebat nondū erat. ¶ Deinde procedo vlterius dicens q: generatio generata que fit: ⁊ est finis generationis prioris iā facta est quādo generatio prior facta est: ergo vna generatio numero que est finis facta est: ⁊ est per precedentem generationem: ⁊ fit: ⁊ nondum est per seipsam: ergo idem numero est ⁊ nōdum simul ⁊ semel: ⁊ sequitur q: hoc sint itemȝ: quia ex generatione ista sequitur alia in infinitum. Illud autem fit ex quo fit generatio: ergo hec generatio facta fiet iterū in sequēti generatione ⁊ erit: ⁊ nō erit in illa simul ⁊ semel: sicut

Hec q: tex. t. cō. 10.
Dicitur etiam agere propter ea q: sunt motus re. vide ꝑ de ḡnatione. t. c. 45. 3.

Tex. t. c. 11.

Nota qđ implicat aliquem habere rationem subiecti.

Tex. t. c. 12.

Tex. t. c. 13.

laz habitū est. Si aūt fiet in sequēti sicut semen fit homo: ita gñatio ex gñatione tunc nō decrat gñatio ergo nō fuit ꝯsti⸗tuta in esse per pcedentē gñationē que oīa impossibilia sūt. Adhuc aūt qm̄ eoꝝ que sunt infinita ꝛ pcipue fm̄ rectū non est aliquid pmū tūc in hac via qua gñatio fm̄ rectuz est ex gñatione essentialr̄ ꝛ p se nō erit aliqua prima gñatio. Ubi aūt nō est pmū ibi nō est imediatū ꝯsequēs ex illo pmo qd̄ vocat habitū. Sed vbi nō est prima gñatio: nec ꝯsequens: ibi impossibile est aliquid fieri vel moueri vel mutari: ergo nihil fit nec mouet nec mutatur sed hoc est falsum ad sen⸗sum ergo falsuz est gñationē esse gñationis: ꝛ motū motus: ꝛ mutationē mutationis. Si aūt ista ꝯsecutio est vera tunc motus non est ex motu in infinitū: ꝛ per eādē rōnē nec hō est ex hoīe in infinitū ꝛ si homo esset ex hoīe in infinitū tūc non fuisset aliquis homo primus: ꝛ sic non esset homo posterior primo: ꝛ per ꝯsequēs nullus esset homo. Idē aūt sequitur si motus ex motu dicatur esse in infinitū: qr̄ tunc nō esset mo⸗tus aliquis primus: nec consequens: ergo mundus non fu⸗it sine principio sicut videt dicere Aristo. sed incepit in pri⸗mo motu ꝛ in aliquo primo hoīe: ꝛ in aliis substātiis pmis qd̄ lz ꝯcedi debeat fm̄ religionē christianā: non tamē sequit virtute argumēti: qr̄ cū nos arguimus ꝙ si motus ex motu: ꝛ gñatio ex gñatione fit ꝙ tūc nō erit aliquis motus pmus nec ꝯsequēs intelligimus hic motus fit ex motu: ꝛ genera⸗tio ex gñatione per se ꝛ essentialr̄: ꝛ hoc esse nō pōt quin se⸗quat qd̄ dcm̄ est. Si aūt nos ponamus vnū motū fuisse sine inceptione ipsius fm̄ nāmꝫ ꝛ eūdē nō esse cessaturū fm̄ nāz lz volūtate dei cessare possit qñcūqz omnipotēs voluerit tunc ex illo motu nō per se sed per accidēs possunt causari infini⸗ti fm̄ successionē motus ꝛ homines semp per intellectū ꝛ ce⸗li operātia ꝛ aliā virtutē superiorē. Sed hominē esse ex ho⸗mine: ꝛ motū ex motu per se infinitū est impossibile. Et hoc dicimus ideo: qr̄ de iceptione mūdi aliter loquit nālis ꝛ ali⸗ter metaphysicus: ꝛ aliter theologus qui solū diuina ꝑscru⸗tur. Redeamus ergo ad ꝓpositū p se nota supponētes: ꝛ ex illis pcedētes. Est āt per se notū ꝛ alibi ꝓbatū ꝙ idē subiici⸗tur ꝯriis: ꝛ ideo idē opz esse qd̄ gñat. ꝛ qd̄ corrūpit: ꝛ qd̄ ge⸗scit: ꝛ qd̄ mouet. Ad hoc āt iductione pz ꝛ in iiº de ce. ꝛ mun. ꝓbabit ꝙ oē gñatū corrūpit in aliquo tpe d'terminato. Ter⸗tio etiā pz ꝙ id qd̄ corrūpit nō corrūpit dū gñat: vel duz nō est: sed corrūpit cū existit ꝛ gñatū fuit. ¶ Ex his igit dicim⁹

Tex. c. 14.

ꝙ motus ꝯriū est eiusdē talis sicut suus ꝯrius: ꝛ ꝙ eiusdem numero est quies ꝛ gñatio ꝛ corruptio. Si ḡ gñatio est gña⸗tionis: tūc etiā corruptio erit gñationis ḡ gñatio aliqñ cor⸗rūpit: sicut dicit ꝓpositio scd̄a. Corrūpet ergo qñ est sic vt di⸗cit tertia: sed est gñatio qñ fit: ergo gñatio corrūpit quando est gñatio ergo aliqua res corrūpit dū fit ꝛ gñat: ꝛ hoc est in⸗ꝯueniēs. Nō eni pōt aliquid corrūpi mox cū fit hoc est mox dū est in fieri qr̄ tūc gñat: ꝛ gñatio ꝛ corruptio non insunt si⸗mul. Nec etiā gñatio pōt posterius corrumpi ꝙ̄ fit: qr̄ poste⸗rius ꝙ̄ fit non est: eo ꝙ non est nisi dum fit: ꝛ id qd̄ corrūpit. oportet esse. Patet igit ex dictis oībus ꝙ non est gñationis generatio neqz motus motus: neqz mutationis mutatio.

Tex. c. 15.

¶ Amplius aūt idē alio mō ostēdemus. In omni enim mo⸗tu opz esse māz ꝛ nām alicuius generis in qua est motus di⸗uersam a mouēte sicut nigratio est in materia ꝛ in natura que est albedo ꝛ nigredo: ꝛ nec albedo est nec nigredo. Opz eniz semper mām que est genus aliqd̄ entis subesse ei qd̄ fit ꝛ ei qd̄ mutat id qd̄ mutat diuersam a motu ꝛ a mobili que igi⸗tur erit illa circa quā hoc modo fit motus: sicut eni cū sortes fit niger alteratio sortis nec albedo nec nigredo est. Ita etiā cū motus est motus qui est ad motū nō est de nā motus ad quem est. Cum enim alterabile vt subiectum sit corpus aut aīa: sic opz in nā aliqd determinatum esse qd̄ sit motus vel gñatio hoc aūt qd̄ fit duplex est subiectū ꝛ quātū sine priua⸗tio: dicimus eni ꝙ sortes fit albus: ꝛ ꝙ nigrū fit albū ꝛ intel⸗ligimus hoc scd̄o mō. Si enim motus est mutatio: tunc ex motu in motū est mutatio: ꝛ oportet ꝙ ille motus qui est ex motu in motū fm̄ pdicta fiat motus: ꝛ nō sit motus actu.

Tex. c. 16.

¶ Et itez videtur hoc per aliam rationē: qr̄. s. omnis mo⸗tus est ex quodā in quiddā que sunt termini motus: ꝛ mo⸗tus vt diximus neutrū illoꝝ est actu: sed in potētia solū. Si ergo motus est in motu: oportet motum nō esse motus: sed motū fm̄ generationē non esse generationē: sed generatio⸗nis. Et qualiter hoc potest intelligi esse: hoc eni nō est intel⸗ligibile qr̄ nos videmus ꝙ doctrine generatio nō est doctri⸗na sine scientia ꝛ sic est de omnibus aliis ergo neqz erit ge⸗nerationis generatio in vniuersali: neqz quedaz generatio erit generationis cuiusdā. ¶ Amplius si tres sint tm̄ species motus quo ad genera entis in quibus est motus sicut diri⸗mus supra: ꝛ nihil moueat in sibi simile fm̄ speciē sed potius in dissimile: si vnus motus supponit alteri. ita ꝙ motus sit motus ꝛ mutationis mutatio siue ad mutationem tunc opz ꝙ aliqua harū trium mutationū supponatur aliis ꝛ sic ad ipsaz: qr̄ in omni motu oportet aliquā materiā esse subiectā ꝛ aliquaz naturā in qua est motus. Si ergo mutationis est mutatio: opz ꝙ loci mutatio sit alterationis siue ad altera⸗tionē. ¶ Et cū illud dicatur mutari qd̄ mouet ad aliquid: vt albū ad nigruz: tunc loci mutatio alterabit: aut si mutat ad idē in genere vel specie tunc loci mutatio feret. ꝛ omni⸗no vniuersaliter loquēdo: qm̄ omne qd̄ mouet vno triuz mo⸗doꝝ vt prediximus in principio istius quinti. s. aut in eo qd̄ est fm̄ accidēs: aut in eo qd̄ est pars eius aliqua moueatur: aut per se fm̄ accidēs ꝯuenit solū mutationi esse mutatio⸗nē: vt cū aliquis sanat ꝙ tūc currat: talē aūt mutationē que est accidēs dimittēdā diximus olim. ergo nō est mutationis mutatio. In oībus aūt his rōnibus videt esse ꝙ idē sit mo⸗tū esse motus qd̄ actionē esse actionis: vel passionem passio⸗nis: qr̄ aliter per rōnes illas nō ꝓbatur ꝙ motus non est in predicamento actionis neqz passionis. ꝛ hoc ideo est ꝙ vno mō motus est passio: ꝛ semp hoc modo ꝯiungit actioni sicut sue cause: propter qd̄ vlterius sequit motū nō esse motus. si⸗cut nec passionis passionē. ¶ Sed tūc dubiū est qualiter ꝓ⸗batur motum non esse in predicamento passionis: cū dicat esse passio in predicamento passionis. ¶ Sed ad hoc dicen⸗dum est ꝙ motus hic dicitur esse in predicamento ratione terminoꝝ ex quibus ꝛ in quos est motus: ꝛ quia non est in actionem vel passionem: ꝓpter hoc non dicitur esse in pre⸗dicamento actionis vel passionis.

Tex. c. 17.

Tex. cō. similiter

Dubium

Solu. ¶ qua vide Lōic. hic in cō. 9. ꝛ 5. phy. c. 4.

¶ Cap. 7m. Et est digressio declarās ꝙ motus nō est in pdi⸗camētis duobus que sunt situs ꝛ habitus: nec est in quādo.

Ulterius aūt ostendemus ꝙ etiā mo⸗tus non est in habitu ꝛ situ. Et ꝙ quidē nō sit in habitu per se pz: qr̄ habitus est corpoꝝ ꝛ eoꝝ que cir⸗ca corpus sunt adiacētia. sicut est esse cappatū vel tunicatū: hec aūt adiacētia eoꝝ q̄ circa cor⸗pus sunt nec est subiectū motus: nec terminus nisi p accns: ꝛ ideo nō est motus in habitu. Adhuc autē habitui nihil est ꝯriū. Oīs. n. motus iter ꝯria. ¶ Adhuc āt ois mot⁹ nālis est p aliqd̄ mouēs itrinsecū. In habitu āt nihil est mouēs itrin⸗secū ꝛ io nō est mot⁹ in habitu. sz qr̄ hoc pz plures rōnes ad hoc iducere nō opz. ¶ De situ aūt magna dubitatio est ꝛ ꝯtra⸗dictio inter pcipuos pipatheticoꝝ. Dicit eni Auicēna mo⸗tū esse in situ: inducēs ad hoc in diuersis locis quatuor rō⸗nes quaꝝ vna est ꝛ prima ꝙ quicquid est non subito sed in tēpore venit de forma in formā fm̄ predicamentū aliqd̄ illd̄ habet motū in illo predicamēto. Sedens aūt qui paulatim surgit in tpe venit de vna forma situs ad aliā: qr̄ sedere ꝛ sta⸗re sunt diuerse forme situs. ergo motus ille fm̄ pdicamētuz situs est. ¶ Adhuc scd̄a rōne obiicit ꝙ aliquid mouet nō va⸗rians locū sed situ: vt celū. ergo motus est in situ. celū eni nō est in loco: sed situaliter fm̄ partes variat: vt Auicenna dicit. ¶ Tertia rō est ꝙ oē qd̄ hz ꝯriū hz motū: situs āt differētie sūt ꝯrie. s. sursuz ꝛ deorsuz dextrū ꝛ sinistrū: ante ꝛ retro: ḡ in situ est mot⁹. ¶ Quarta rō est a diffōne mot⁹: est eni mot⁹ en⸗delechia entis in potētia fm̄ ꝙ est in potētia: siue exitus de potētia ad actū: id aūt qd̄ variat situm ꝯtinue sic exit de po⸗tentia ad actum ḡ mouet fm̄ situ: ḡ mot⁹ est in situ. His rō⸗nibus Auicēna ꝛ forte oēs moderni obediūt ꝛ dicūt ꝙ fz ve⸗ritatē motus est in situ: sz reducit ad motum in loco: siue in vbi. ¶ Hoc āt nō placet Auer. ꝛ aliis pcipuis de secta pipa⸗theticoꝝ qui tres rōnes iducūt ꝙ in situ nō est mot⁹ p se: sz p accns: ꝛ est vna illaꝝ cui pcipue innitunt qr̄ situs est forma simplex nō habēs intercipi in medio anteꝙ̄ sit in extremo. Inter sedere aūt ꝛ stare nō est mediū qd̄ sit mixtū de sessiōe ꝛ statiōe ex superioribus āt stat: qd̄ opz ad formā talē simplicez nō est motus p se. Scd̄a rō est qr̄ ꝯtraria que sunt in situ nō

An in situ sit per se motus Auicē. opīo.

Opīo Auer. pro qua vide 6º phy. c. 4.

sunt absolute forme: sursuz eniz ⁊ deorsuz nõ sunt differen-tie situs: sed loci: situs eniz est corpus sic ordinatum esse in loco vel aliter. In formis aũt talibus que non sunt absolute nõ est motus nisi p accidẽs. Ex hoc eni ꝙ res aliqua mouet ad locũ mouet ad sic vel aliter disponi in loco: ⁊ hoc est situs ⁊ ideo motus nõ est ad formã situs. sicut ad imediatũ termi-nũ motus. ¶ Tertia aũt rõ est: qꝛ si motus esset in situ: ꝯstat ꝙ ille motus esset localis: ergo ille motus esset in duobus p̄dicamentis aut ergo eque principaliter aut vnius per se: ⁊ alterius per aliud: sed non esse potest eque principaliꝛ. qꝛ sic esset vnũ eque principaliꝛ ad duo que sunt genere differẽtia: qḋ est impossibile. cum vel vnum eque principaliꝛ ad duos fines terminetur. Si aũt est vnius per se ⁊ alterius medias te illo. tunc aut erit loci per se ⁊ situs p locũ: ⁊ tunc nõ erit in predicamento situs nisi per accidẽs. aut ecõuerso situs per se ⁊ loci per situm: ⁊ sic loci mutatio nõ est in vbi nisi p acci-dẽs qḋ est falsuz: ergo motus nõ est in situ nisi per accidẽs. ¶ Et hoc videtur esse ꝯcedendũ: tamẽ res subtilis est hec: ⁊ magna indigens ꝯsideratione. Et videtur hoc nõ esse ve-rum ꝙ sedens ad statum veniens non subito mouetur per se ſm situm: sed potius per se mouetur ſm locum: vel vbi ⁊ per accidens ſm situm vt diximus ante. ¶ Qḋ dicunt de ce-lo ꝙ mouetur ſm situm ⁊ nos ſm locum. nos ostendimus esse falsum in 4° libro huius scientie. ⁊ super illum locum. Et propter hoc dicit Auer. ꝙ in situ non est motus: eo ꝙ sic forma simplex nihil intercipiens de ꝯtrario. Qḋ autem di-cunt esse motũ in habentibus ꝯtrarium sententia est The-mistij: ⁊ debilis valde ⁊ nos ostendimus superius ꝙ ꝯseq̄u-tio illa non tenet. Est tamen ⁊ aliud qḋ ꝯtra hoc dicere pos-sumus: qꝛ. s. ꝯtrarietas que est in situs differentijs nõ est p-pter situm. sed ꝑpter loci differentias in quibus est situs ⁊ a quibus causatur: ⁊ sic motus qui est inter ꝯtraria illa per se in loco: est per accidens in situ. Qḋ aũt dicunt motũ esse exi-tum de potentia ad actum ꝯcedendum est: sed oportet in-telligi ꝙ exit in actum qui est actus eius per se ⁊ non per ac-cidẽs: quẽ hic esse diximus dimittendũ. Non aũt opꝫ nos in-ducere rõnes ad hoc ꝙ in qñ non sit motus: qꝛ qñ causatur a tẽpore ⁊ tẽpus est numerus ⁊ mensura motus oĩs: ⁊ ideo nullus motus est ad quãdo: vel tẽpus sicut ad id qḋ dicim⁹ esse per se tñ motum: hoc aũt modo solum diximus motuz in hoc non esse in predicamento.

¶ Cap. 8m. Qꝛ motus est in tribus p̄dicamentis: ⁊ qualiꝛ est: ⁊ quãlr nominat ſm quodlibet genus predicamenti.

Quoniã autẽ neqꝫ substãtie neqꝫ ad ali-quid. neqꝫ ipsius facere aut pa-ti. neqꝫ habit⁹ neqꝫ situs: neqꝫ quãdo est motus. ⁊ motus est in tribus generi-bus: vt probabiliẽ statim infra relinquitur ſm quale: quantũ: vbi motum esse solum. In vno quoqꝫ istoꝝ est vna ꝯtrarietas: que ꝫ aliquãdo habeat mo-dum ꝯtradictionis tamen nõ ens illius ꝯtradictionis non est negatiuũ subiecti: sed potius negat formã ꝯtrarij: vt cũ dicitur non album fit albũ. Est enim non albũ homo vel asi-nus: vel aliquid tale: sicut diximus in precedentibus: ⁊ ꝙ ꝯtra-rietas sit in qualitate non est dubiũ. Est autem motus ⁊ in quantitatẽ ſm physicam eius ꝯsiderationẽ. Duplex est eniꝫ ꝯsideratio quantitatis: potest enim ꝯsiderari esse quantita-tis ſm rõnem simplicem: ⁊ potest ꝯsiderari quantitatis esse prout est terminus ⁊ mensura corpoꝝ physicoꝝ: ⁊ primo qui-dem modo ꝯsiderat dupliciter: vno modo accipitẽ quanti-tas ſm simplicẽ intentionem quantitatis: ⁊ in ius cõmunita-te claudit omnis interior quantitas: ⁊ hec ꝯsideratio est logica. Alio aũt modo accipitur prout est multiplicabilis ab vnitate: vel terminabilis a linea vel lineis in ꝯtinuo. ⁊ sic cõ-siderat in mathematicis ⁊ neutro modo habet contrariuꝫ. Magnum enim nõ est ꝯtrariũ paruo. cum paruum sit pars magni. nec etiã paruum ⁊ magnũ pures dicũt quantitates: sed potius sunt qualitates circa quãtitatẽ dicte. ⁊ ideo dem̄ est in predicamentis ⁊ ꝑprium est quantitatis nõ habere cõ-trariũ. Si aũt accipiatur quãtitas ſm esse sicut est mensura terminus corpoꝝ physicoꝝ que oĩa determinatã habent ra-tionem magnitudinis sue: ⁊ ideo cum attingũt illam sunt p-fecta in augmẽto. ⁊ cũ sunt circa illã imperfecta sunt ⁊ diminu-ta: ⁊ sic perfectio ⁊ imperfectio ſm quantitatem circa idem habent fieri in physicis: ⁊ ratione huius est in quantitate cõ-trarietas. ¶ Similiter sciendũ est ꝙ motus in vbi magis dicit esse in vbi ꝙ̃ in loco qꝛ locus est imobilis. Vbi autem qḋ est circũscriptio mobilis a loci circũscriptione procedẽs est mobile ⁊ fluens: ⁊ ideo in illo dicitur esse motus: ⁊ habet ꝯtrariũ rõne ꝯtrarietatis differentiaꝝ situs. Oportet etiam nõ latere nos ꝙ habere ꝯtrariũ nõ sufficit ad creandũ mo-tum. Sed oportet cõtraria inter que est motus talia esse ꝙ vtrũqꝫ incipere valeat aliud in toto cursu sine fitura motus ante ꝙ̃ sit in extremo sicut superius diximus. Hoc aũt mo-do ꝯsiderata cõtraria non sunt nisi in p̄dictis tribus gene-ribus. Huius aũt causa est ꝙ omne mobile catenus est mo-bile quatenus est in potentia: non autem est in potentia ni-si ad vbi vel ad formam. Ad formã autẽ substãtialẽ nihil est mobile: vt habitũ est. Sed forma accidentalis absoluta nõ est nisi duplex. s. illa que est propinqua materie ⁊ est quanti-tas: ⁊ illa que est propinqua forme ⁊ est qualitas: ⁊ ideo non sunt nisi tres motus ſm genera in quibus est motus. Mo-tus igitur qui est ſm quale in cõmuni vocat alteratio. quia hoc nomen cõmune est oĩbus speciebus illius motus. Cuꝫ aũt dicimus motũ qui est ſm quale alterationẽ nõ intelligi-mus quale qḋ est differẽtia sobe: ⁊ forma substãtialis. Oĩs eni forma predicat in quale. Differẽtia enim substantialis est quale qḋ ad esse ꝯducit: ⁊ ꝙ eius qḋ est esse rei pars est. Sed nos intelligimus quale qḋ dicit passiuum: eo ꝙ passio est ſm ꝙ dicit aliquid pati: vel passibile esse. Ostendemus enim in 7° huius scientie ꝙ ſm illã solam speciẽ que est pas-sio vel passibilis qualitas proprie est alteratio physica. Et forte ſm naturalẽ potentiã vel impotentiã. Aliqñ aũt natu-rales potentie sunt sensibilia alicuius sensus: sicut patet in duro ⁊ molli ⁊ in quibusdam alijs sic dictis. ¶ Motus v̄o qui est ſm quantũ in cõmuni nõ habet nomen cõmune. sed nominat ſm vtrãqꝫ partẽ eius diuisim: ⁊ dicit vnus augmẽ-tũ: ⁊ alter diminutio siue decrementum. Qui enim est in p-fectam magnitudinem dicit augmentum. Qui autẽ ex hac perfecta magnitudine dicitur diminutio vel decrementũ. Ex quo patet ꝙ nõ incipit diminutio ſm nãm nisi post mo-tum vel statum augmenti. Cum enim corpus physicũ est in augendo se ꝫ non compleuerit magnitudinem: tunc auget: ⁊ ideo tunc non diminutum est nec diminuit post augmen-tum v̄o cũ virtus amplius non sufficit augeri incipit dimi-nutio ſm naturam: ⁊ si ante diminuatur: hoc est per accidẽs eo ꝙ aliqua causa accidentali virtus augẽs in eius opera-tione destituit. Ex quo patet etiã ꝙ vnũ cõmune nomen in genere isti motus habere nõ possunt. qꝛ vnus eoꝝ est ab ha-bitu: alter a priuatione dictus quoꝝ non est vna natura cõ-munis a qua nomẽ imponat: sed tñ habẽt subiecti cõmuni-tatẽ. In alterationibus aũt omnibus vna est natura cõmu-nis generis. ¶ Motus aũt qui est cõmunis ſm locũ ⁊ vbi: sõ habet nomẽ in cõmuni: ⁊ nõ habet nomẽ ꝑpriũ in specie qḋ vno nomine significat motũ: sed per circũlocutionẽ dicit loci mutatio in cõmuni. Causa aũt est: qꝛ sola illa que mo-uent ſm locum dicunt ferri ꝑprie ⁊ moueri quando mouen-tur a natura non ab aia. Mouent aũt a natura que non ha-bent in seipsis principiũ standi siue quiescendi: sed necessa-rio feruntur ad loca sua: ⁊ hec sunt quecunqꝫ seipsa non mo-uent ſm locum. sicut animalia mouent se quando ⁊ vbi vo-lunt: ⁊ quiescunt asẽ quando ⁊ vbi volunt ⁊ ideo nihil natu-raliter motoꝝ mouet in loco suo: sed tñ est extra ipsuꝫ. De his aũt declarabimus in 8° scientie huius. ¶ Illa aũt muta-tio que est in specie qualitatis eadem que dicitur motus in-tensionis: ⁊ est in magis vel minus illius qualitatis que in-tendit ⁊ vocatur alteratio: quia alteratio physica est motus ex contrario in contrarium ita ꝙ contrariuꝫ sumatur in cõ-muni ad vere ꝯtrarium: ⁊ ad sic siue quodãmodo ꝯtrariuꝫ: ⁊ hoc est medium qḋ ꝯtrarium est comparatuꝫ extremo qḋ ipsum percipiat aliquid de contrario: ⁊ cũ talis motus fit in minus alicuius speciei: tunc dicitur remissio: ⁊ fit tũc in cõ-trarium: qꝛ in physicis forma alicuius speciei nõ remittitur nisi per ꝯtrarij interceptionẽ ⁊ admixtionem. Cum autẽ fit motus in magis alicuius speciei. tũc dicitur intensio: ⁊ tunc mouetur tanqꝫ ex ꝯtrario: qꝛ nõ fit intensio in physicis nisi p ꝯtrarij separationem: ⁊ non est differentia quo ad genus ⁊ motus nomen vtrũ motus sit inter ꝯtraria simpliꝛ: aut inter

Opio ꝯtra ⁊ solo ad rõnes Auicẽne.

Tex. c. 15.

Nõ qñ duplex ẽ quãti-tatis ꝯsidera-tio ⁊ quo ĩ ea sit ꝯtrietas.

Quare mot⁹ in vbi potius dr in vbi ꝙ̃ i loco.

Qualis dicit eẽ ꝯtrãs motu describit.

Nõ quo forme ꝯcedi pos-set ad qualitatẽ sõbe speciẽ esse per se motum qñqꝫ.

Quare mot⁹ ad quãtitatẽ nõ hꝫ vnũ cõ-mune nomen ad suas spẽs.

Tex. c. 19.

contraria quodãmodo nõ enim differunt isti motus in genere sed potius in hoc ꝙ oportet vno modo illa esse ꝯtraria simpliciter inter que est motus. Alio autẽ modo fit motus in eo qd̓ plus vel minus ꝯtrarij habet forme eiusdem speciei. ¶ Est autẽ attendendũ ꝙ nõ semper fit intensio ⁊ remissio p hūc modũ. lʒ semper sic fiat in physicis. Aliquid enim id qd̓ intenditur non habet ꝯtrariũ: sed opponuntur vt priuatio ⁊ habitus: priuatio aũt non admiscetur alicui ad eius tensionem: ⁊ tamen fit intensio ex accessu ad ipsum: ⁊ remissio ex recessu ab ipso. sicut enim est videre in bono quod non habet ꝯtrarium: ⁊ tñ ex accessu ad optimum cui vere imponit nomen boni dicit̃ bonũ: melius optimũ: ⁊ ex recessu ab ipso dicit̃ malũ peius pessimũ. Cũ tñ nihil sit summe malũ vt in ethicis hʒ probari. ꝙ igit̃ tres ꝯdicti motus soli sint s̃m genera diuersa ex his que dicta sunt satis manifestũ est.

Sed ꝯsiderãdũ circa hʒ semper qꝛ forte aliquñ ẽt in physicis non sit p ꝯmixtionẽ p̃ticipationes seu separationẽ

¶ Cap. 9m. De intelligẽtia vere diffinitionis quietis. ⁊ qualiter opponitur motui.

Tex. c. 6. 20.

Immobile autẽ dicit̃ tripliciter. Aliquando enim dicit̃ a priuatiõe cause materie ad motũ ꝙ actus sicut sonus inuisibilis in eo qd̓ nec videre: nec videri potest: ⁊ ita dicit̃ imobile qd̓ nullo modo moueri potest: ꝙ nec actum hʒ motus nec potestatem. Dicit̃ etiam imobile nõ a totius priuatione potentie ad motũ. sed a priuatiõe facilitatis motus que est dispositio potentie mouentis. Et hoc s̃m Arist. ⁊ Alexan. ⁊ phos dicit̃ dupl'r. Uno modo ꝙ multo tempore vix mouet̃: ⁊ hoc est in quo mobile ꝯtinue vincit semp mouens. Dicit̃ etiã hoc scd̓o mõ mobile qd̓ tarde incipit moueri: ⁊ hoc dicit̃ grauiter moueri: ⁊ hoc est illud in quo primo mobile vincit semper mouens. sed postea cõualescit ex aliqua causa: ⁊ tũc fortiter mouet̃. Dicit̃ ẽt imobile tertio modo a priuatione actus motus: ⁊ nõ potẽtie vel aptitudinis: ⁊ hoc qdẽ est qd̓ aptũ natum est moueri: ⁊ possibile est moueri: lʒ nõ mouet̃. tũc cũ aptũ natũ est moueri: ⁊ sic sine hoc mõ vt aptũ natũ est moueri. Et de hoc numero imobilium solũ dicit̃ quiescere: qꝛ fit circa idẽ subiectũ cũ motu sicut priuatio ⁊ habitus volũt circa idẽ subiectũ esse. Cũ enĩʒ quies ꝯtraria sit motui: oportet ꝙ quies sit priuatio eius qd̓ est susceptiuũ motus s̃m ꝙ est susceptiuũ. Est autẽ mobile susceptiuũ motus tẽpore quo debet: ⁊ vbi debet: ⁊ vt debet moueri: quies ergo priuabit motũ s̃m ꝯditiones dictas. ¶ Cũ autem dicimus ꝙ quies est priuatio motus a mobili quando ⁊ vbi: ⁊ vt debet moueri: ⁊ mobile nõ sit motus susceptiuum nisi extra suũ vbi: eo ꝙ nihil mouet̃ in suo loco s̃m naturã. Extra locũ aũt suũ non hʒ mobile quietẽ nisi violentã: videbit̃ ꝙ hic non sit diffinita quies nisi violenta: ⁊ non naturalis. est aũt quies violenta accidentalis: ⁊ quies naturalis est per se. Diffinitũ ergo erit accidentale: ⁊ non illud qd̓ est per se: ⁊ hoc non est ꝯueniens s̃m artẽ diffiniẽdi. ¶ Sed ad hoc dicimus ꝙ illa diffinitio generalis est: ⁊ nõ debet referri nisi ad subiectũ. Id enim qd̓ natural'r mouetur ⁊ quiescit si priuatur motu nõ priuat̃ ab ipso motus nisi vbi habet potẽtiã ⁊ aptitudinẽ mouẽdi: si priuatur aliquo impediente motũ: ⁊ tũc quiescit violenter. Et simil'r cum est in vbi proprio caret illo qd̓ innatũ est habere per naturã: hoc est motu ad vbi ꝓpriũ: ⁊ sic quiescit vbi innatum est moueri. Cũ enim dicit̃ vbi ⁊ vt: ⁊ qñdo est innatũ moueri. solutio duplex est: ex eo qd̓ innatũ esse moueri potest referri ad mobile per se vel in cõparatione ad vbi: ⁊ vt: ⁊ quando. Et primo quidẽ modo habet intellectũ ꝙ mobile innatũ existẽs moueri ⁊ existens in vbi ⁊ quãdo: ⁊ vt habet hanc potentiam motus non mouet̃: ⁊ hoc verũ est de terra quando existit in centro ⁊ in quiete sua naturali: qm̃ ibi existens: ⁊ quãdo ibi existit: ⁊ vt ibi existit habet potentiam ad motum. Si autem referatur innatũ esse moueri ad mobile cũ ꝯiunctione ad vbi: ⁊ quando: ⁊ qualiter: tũc sensus est ꝙ quietũ nõ mouetur vbi ⁊ quando. ⁊ qualiter innatũ est moueri: ⁊ tũc nõ quiescit nisi violenter impeditũ: ⁊ sicut exẽplificauimus de motu in loco ita infra ostẽdemus esse de motibus alijs. ¶ Sʒ attẽde s̃m Auicẽ. ꝙ intellectus de quiete est adhuc ꝯplexus. Si enim nos dicamus ꝙ quies est priuatio motus: tũc opʒ ꝙ intellectus diffinitionis eius sit totus priuatiuus. Si aũt dicamus ꝙ est ꝯtraria motui: tũc opʒ ꝙ intellectus diffinitionis eius sit positiuus ⁊ non potest esse ꝙ vtraqʒ istarum oppositionũ sit inter motum ⁊ quietem qꝛ tñ vnũ vni opponit̃ vno genere oppositionis ⁊ s̃m idẽ. ¶ Accipiamus ergo diffinitiones que sunt de quiete ⁊ videamus que sunt ꝯuenientes. Est aũt s̃m Arist. sententiam diffinitio hec ꝙ quies est priuatio motus a mobili vbi: ⁊ quãdo ⁊ qual'r oꝫ moueri: ⁊ hanc etiã absqʒ dubio ꝯcomitat̃ ꝙ quies sit remanentia rei in loco vno p aliqd̓ tẽpus si quiescit s̃m locum. vel in forma vel in quantitate vna si quiescit s̃m aliorũ motuum priuationẽ. Et quidã ꝯuertũt istã ⁊ dicũt ꝙ remanẽtia rei mobilis in eodẽ per aliquod tempus est primũ ⁊ principale in intellectu quietis. Et priuatio motus a mobili vbi ⁊ quando ⁊ qualiter debet moueri secũdariũ. Alij aũt dicũt ꝙ motus sit pfectio prima eius qd̓ est in potentia s̃m ꝙ est in potentia: ⁊ quies opponitur sic motui. opʒ ꝙ quies aut sit perfectio eiusdẽ secũda qd̓ est potẽtia: aut sit pfectio prima ei⁹ qd̓ non est in potentia: vel sit pfectio prima eius quod est in actu s̃m ꝙ est in actu. ¶ Et videamus que istarũ diffinitionũ sit ꝯueniens incipientes ab vltima ⁊ descendentes in primam. Si ergo determinet̃ quies esse pfectio prima eius qd̓ est in actu s̃m ꝙ est in actu: tũc esse qd̓ est in actu quiesceret s̃m ꝙ huiusmodi: ⁊ hoc non est verũ. Et si dicat̃ ꝙ prima pfectio dicit̃ respectu secũde: ⁊ ideo nõ quiescent nisi que possunt habere perfectionẽ secũdam: tũc querit̃ que sit illa pfectio scd̓a. Illa enim non est motus qꝛ non ostẽdimus supra in 3° huius scientie ꝙ motus est pfectio prima. Et si secũda pfectio non est motus tũc incõueniens est diffinitio quietis qꝛ nõ dicit̃ quiescere nisi potens moueri. Si aũt dicit̃ quies est pfectio prima eius qd̓ nõ est in potentia: est iterũ diffinitio nulla qꝛ id qd̓ nõ est in potẽtia nõ est mobile hoc aũt qd̓ nõ est mobile per naturã nõ est quiescens. Si aũt dicat̃ quies esse perfectio scd̓a eius qd̓ est in potẽtia tũc motus ⁊ quies non habent oppositionẽ priuationis ⁊ habitus nec etiã contrarietatis. In nullo enim differũt diffinitiones eorũ nisi per primũ ⁊ secundũ: hec aũt non indicant oppositionem: ⁊ hoc est etiã falsum qꝛ motus ⁊ quies habent oppositionem priuationis ⁊ habitus. ⁊ etiã aliquomodo ꝯtrarietatis. Si aũt dicat̃ quies esse remanentia rei vt erat prius sequit̃ duplex incõueniens: quorũ vnũ est ꝙ quiescũt illa que penitus sunt imobilia s̃m primum modum imobilitatis supra positum. Et tanto verius illa quiescunt quanto verius remanẽt modo vno. Scd̓m aũt inconueniens est ꝙ cuʒ dicit̃ vt erat prius dictio prioritatis significat tẽp⁹: ⁊ sic tẽpus cadit in diffinitione quietis: sed motus cadit in diffõne tẽporis: ergo ⁊ motus cadit in diffinitione quietis. ⁊ hoc est inconueniens cuʒ quies ⁊ mot⁹ sint opposita. Remanet ergo ꝙ intellectus quietis nõ sit nisi priuatiuus quẽ solũ dixit prima diffinitio: ⁊ iõ absqʒ dubio diuulgata sententia naturaliuʒ vera est: ꝙ motus ⁊ quies habent oppositionẽ habitus ⁊ priuationis. Et cum nos motũ diffinierimus ex intellectu habitus supra qñ diximus ꝙ motus est actus existẽtis in potẽtia s̃m ꝙ est in potẽtia: opʒ ꝙ nos quietẽ diffiniamus ex intellectu priuationis sicut diximus. ¶ Sed tñ aduertẽdũ est ꝙ aliud est quies aliud vero in qua quiescit̃. Quies enim nihil aliud est q̃ motus priuatio ab eo qd̓ natũ est moueri ⁊ qñ ⁊ qual'r est natũ moueri. Id aũt in quo fit huiusmodi priuatio est id quietans ⁊ sistens motũ qꝛ nulla ꝯtrarietas est in genere: sed in specie. Color enĩ cũ est in genere nõ habet ꝯtrariũ cũ oĩuʒ ꝯtrariorũ sit genus vnũ ⁊ idẽ: ⁊ ideo in genere qdẽ quies opponit̃ motui s̃m habitũ ⁊ priuationẽ. Si aũt quies in specie accipiat̃ quãtũ ad illam quietantẽ tũc aliqua quies in specie opponitur alicui motui ꝯtrarie ita ꝙ vtrũqʒ est habitus ⁊ forma: ⁊ de hoc loquemur inferius circa finẽ libri quinti. ¶ Iam igitur in prehabitis in tertio dictũ est qd̓ est motus s̃m diffinitionem: ⁊ dictum est qd̓ est quies: ⁊ ante hoc dictum erat in hoc libro quinto quot sunt mutationes que non sunt motus s̃m verã motus rõnẽ: qm̃ ille sũt in substã: eo ꝙ in substã nõ est motus: nã forma substãtialis est indiuisibilis pfectio que nõ est diminuta anteq̃ sit cõpleta sicut exigit motus: qꝛ motus est forma fluẽs ab incõpleto esse ad cõpletũ. Sũt aũt etiam mutationes s̃m alia genera que sunt preter tria quãtũ: quale: ⁊ vbi in quibus est motus. Dictũ est etiã quales motus s̃m noĩa sua sunt s̃m tria genera superius determinata: ⁊ in hoc finitur tractatus primus huius quinti libri.

Dubiũ motiuũ etiã ab Auerrhoe.

Solutio.

Et hoc ꝯside ra ꝙ diuidi est iter potẽtiã ⁊ aptitudinẽ.

Documentũ ex mẽte Auicenne.

Aliud ẽ quies ⁊ aliud est in qua quiescit.

¶ Incipit tractatus secundus Quinti libri physicorum de septem intentionibus.

¶ Cap. p^m. De simul et separatis: et tangere.

Tex. c. c. 21.

Post hec autē itēdimus dicere de ppietatibus motus in cōmuni. Sed opz nos dicere ante de intentionibus nominū quorūdā qbus vtemur posterius qñ loquemur de cōtinuitate et diuisione motus: et qñ loquemur de ppietatibus mot⁹. ¶ Et he intentiones sunt septē numero de quibus vnū tractatū faciemus. Sūt aūt iste qd est simul esse: qd separatū: qd tāgere qd mediū: et quid cōsequenter: et qd habitū: et qd cōtinuū. ¶ Et postq̄ dixerimus vnūquodqz istoꝝ fm suam diffinitionē fm quā intendimus de tēpore in naturis: tūc dicemus subiecta ipsoꝝ physica in qbus et in qualibus vnūquodqz ipsoꝝ habet esse in 6° libro qui sequit post hunc librū. ¶ Dicamus igit q̄ lz simul esse dicat multis modis: sicut in predicamētis est determinatū. tñ fm q̄ in physicis indigemus ipso simul dicunt res esse solum fm locū. Et illa sunt simul fm locū quecunqz in vno primo et pprio loco sūt.

Tex. c. c. 22.

Dubium

¶ Cū aūt locus et locatū sint eq̄lia vt dictū est in 4° huius scientie libro: et duo sunt maiora q̄ vnū vident duo vel plura nō posse esse in loco vno pprio: sed in duobus locis nulla ergo videbunt esse simul fm nām.

Solutio prima

¶ Sed ad hoc dicimus q̄ nulla corpora physica diuersa sunt in vno loco pprio: sz q̄ vnū est subiecto aliquādo lz diuersitatē fm esse et rationē. Totū enim idem est subiecto cū vniuersitate suaꝝ partium et differt in esse et rōne et totū et partes vnū sunt simul in loco vno.

Solutio secunda ad idem.

¶ Aut aliter forte dicendum q̄ tūc dicunt aliqua simul esse fm eundē ppriū locū: intelligit locus pprius non vnius sed duoꝝ et hoc est qñ cōtingunt se in loco vtriusqz pprio: et hoc mō simul cadit in diffinitione eius qd est tangere sicut inferius patebit.

Quomodo simul differt a tangere.

Et differt ab eo qd est tangere in eo q̄ tactus pficit in vltimis que sunt vltima corporis itaque sūt aliquid corpoꝝ tangētiū. Simul aūt perficit in vltimis corpoꝝ extra hoc est que non sunt aliquid corpoꝝ tangibilium. Separatū vo esse opponit ei qd est simul et ei qd est tāgere: et fm q̄ opponit ei qd est simul: et tūc separatim sūt quecūqz sunt in loco altero et diuerso: qz illa nō cōtingūt se in locis suis ppriis. Scdm aūt qd opponit ei qd est tangere siue cōtingere: tūc separatim sunt quoꝝ termini a se inuicē per spatiū distinguunt. Tangūt aūt se physice quoꝝ termini sūt simul mō quo diximus. Nō sunt aūt pprie simul nisi quādo remanent diuersa. Cū enī tactus fit in mathematicis magnitudinibus: tūc dicunt se tāgere mathematice magnitudines quando sibi fm duos terminos supponūtur: vnde corpora mathematica tūc se tangūt quādo supponunt eoꝝ supficies ad inuicē: et superficies se tangūt qñ puncta ad se inuicez supponunt. Quando aūt linea tāgit lineā: tūc pūcta vt dictū est in vno extremo lineaꝝ supponūt directe sibi vel oblique. Et tūc si directe applicant: dicit Euclides et pbat in geometricis libro primo q̄ efficiunt pūctū vnū. Si aūt oblique sibi applicant tūc faciūt angulū qui in cōtactu duaꝝ linearum in pūcto vno applicatione nō directa factus est: et tūc iterū duo pūcta efficiunt vnū. Et simił fit in applicatione supficieꝝ q̄ efficit linea vna in qua sibi applicant. Et similiter in corpoꝝ mathematicoꝝ applicatione efficit vna supficies cū duabus: et ideo tangētia se mathematice nō habent vltima

Nota differentiam inter tactum mathematicum et physicum.

simul sed vnū. Sed tangētia et applicata sibi physice retinēt esse suū distinctū: et ideo nō vniunt nec idez fiūt sua vltima: sed simul sunt modo qui dictus. Et ideo per hoc q̄ dicunt q̄ tangētia se quoꝝ vltima sunt simul differentia: datur inter tactum physicum et tactum mathematicum.

¶ Cap. 2^m. De intermedio fm q̄ accipitur in physicis.

Tex. c. c. 23.

Medium aūt qd grece intermediū vocatur: qd apud Arabes dicit interest re vera in quo est saturamotu s: et hoc illud in qd ipsuz qd mutat mobile aptū natū est primū dimittere id qd mouetur q̄ in qd mouet vt vltimū. Cū enim iam pbatū sit q̄ mutationis nō sit mutatio: neqz motus sit mot⁹: nō pōt esse motus ex motu: neqz motus ad motū: opz q̄ in eo ex quo est motus nō sit motus: qz aliter motus eēt ex motu. Eodem modo opz q̄ in vltimo ad qd est motus non sit motus cū motus non sit ad motum. Oportet ergo q̄ in intermedio qd est inter terminum a quo et terminum ad quē sit motus: ergo intermedium in physicis est id qd primū id qd mouet dimittit hoc est extendit id qd mouet fm qd mouetur et hoc est in isto continue prius q̄ veniat ad terminū vltimū motus id quo est motus in motum esse: et hoc fm naturaz continue mutationis: q̄ si mutatio sit interrupta: tūc non necessario veniet ad vltimum sed sistet in aliquo medioꝝ. Est ergo fm q̄ in physicis accipitur intermedium ad qd primū nata est tre trāsmutatio aliqua anteq̄ veniat ad illud ad qd postremo transmutatur in quo trāsmutatio est in transmutatum esse. Intermedium autem sicut patet in physicis fm q̄ in physicis accipitur ad minus est in tribus: q: omnis motus est inter duo contraria: et ideo vnum contrarioꝝ est primum principium et alterū finis motus. et intermedium est in quo est motus de vno ad aliud qd habz quodāmodo vtrūqz cōtrarioꝝ. Lz aūt intermediū multis aliis modis dicatur per participationē scilicet extremoꝝ p equidistantiam et per abnegationem extremitatis vtriusqz: tamen fm q̄ in physicis indigemus ipso predicto modo accipitur: qz sic motus est in ipso solo. Sicut enim motus ipse est forma permixta potentie que media est inter duos actus cōtrarios ita etiā intermediū est in quo primo est talis mot⁹: ita q̄ ante ipsuz non est in aliquo: et est vsqz ad vltimum in quo est in motū esse. Quia aūt nos supra diximus q̄ hoc est fm continuū motū oportet nos hoc declarare qd vocamus continuū motū: et cōtinue mutans vel mouens.

Tex. c. c. 23.

¶ Dicimus igitur q̄ continue mouetur qd nihil aut paucissimū deficit rei: et non tempori. Aliquis enim est motus in quo nihil prohibet mouens aliquantulum deficere rei mote: sicut est motus pessima quorūdam animaliū. Sed si cōtinuus est opz q̄ in nullo deficiat tempore. ¶ Est enim motus quorūdam animaliū sicut armonia cythare in qua faciens armoniam percutiendo cytharam aliquātulū deficit chorde: quis post primaz in acumine que grece dicitur ipatin percutit vltimā in grauitate: et lz non sit cōtinuus transitus percussionis a primo ad vltimum sed deficit percutiens rei percusse cū sonus istaꝝ chordaꝝ est indistans fm armoniaz et ideo est vna articula cōtinua fm tempus: ita est etiam in pnuntiatione litteraꝝ in syllaba. q: syllaba est litteraꝝ cōprehensio indistanter plata: et sic dicimus cōtinuū esse motū quorūdam animalium sicut eoꝝ que ambulant. Constat enim q̄ non simul innitur pedibus vtriusqz lateris: sed prius fixa vna parte pedū leuatur altera pars si plures q̄ duos habent pedes: et si habent duos: tunc eleuato vno pede figitur alter. tamen qz sine interruptione temporis virtus mouens mouet vnum post alterū: ideo continua dicit ambulatio. Volantia autez et natantia nec rei mote: nec tempore deficiunt: qz oportet q̄ simul et semel virtus mouens alas ad volandum: vel pennas ad natandum simul nitatur instrumentis vtriusqz lateris. Et ideo etiam ars natandi in hominibus nulla alia est nisi q̄ simul cōtrahit et extendit vtrāqz manū et vtrūqz crus: vel saltem crus vtrunqz. Quando aūt motus naturalis est non animalis: tunc est omnino cōtinuus: et hoc intelleximus quando diximus q̄ non deficit rei: hoc est qd non deficit ei qd mouetur fm rem illam in quam mouetur: et hoc est manifestum in omnibus motibus. Est enim continua loci mutatio in qua mouens non deficit mobili fm rem in qua est motus hoc est fm vbi: et est cōtinue alteratio in qua mouēs non deficit mobili fm qualitatem ad quaz est alteratio. Et similiter intelligendum est de augmento et detrimento.

Nō qd sit ad deficere rei. 3.

Tex. c. c. 24.

Qd vo diximus q̄ intermedium est in quo est primo continuus motus qui est inter contraria dicimus q̄ hoc apparet maxime in his que sunt fm locum contraria. Illa enim sunt que fm rectitudinem plurimum distant. Non enim potest mensurari distantia eorum nisi per lineam rectam quia ista vnita est inter extrema. Curue autē sunt infinite. Recta autem est minima et breuissima et ideo notissima nobis et fm rationem: ppter qd per ipsam mensuramus distantiam: et ideo illa sola fm naturam est media propter qd illa est intermedium per qd est motus leuis ascendendo: et motus grauis

descendendo. Sic autem est ⁊ in alijs motibus naturalibus quia natura procedens ab extremitate in extremum semper mouet per intermedium breuissimum: ⁊ hoc est rectum. ⁊ ideo rectum est iudex sui ⁊ obliqui: quia per rectum cognoscimus ⁊ ipsum ⁊ obliquum.

¶ Cap 3ᵐ. De eo q̄d est consequenter: ⁊ de eo q̄d est habitū: ⁊ de eo q̄d est cōtinuū: ⁊ qualiter se habent adinuicem.

Tex. c. c. 25.

Consequenter s̄m q̄ in physicis cōmuniter: ⁊ in alijs similiter est q̄ cum sit solum post id q̄d est eius principium: aut positiōe: aut specie: aut ordine: aut aliquo modo sic determinato .s. q̄ aliquid sit principiū: ⁊ aliquid post ipsum nullū h̄z mediuz q̄d sit de numero eoꝝ que sunt eiusdē generis cum ipso principio suo respectu cui⁹ dicit ipsum esse cōsequenter sicut nos dicimus q̄ linea sequit̄ lineā positione si nulla sit linea iter eas: ⁊ vnitas sequit̄ vnitatem si nulla sit eaꝝ media vnitas: ⁊ domus domū si nulla sit domus itermedia. ⁊ narratio pheminū in rhetoricis. Et similit̄ s̄m speciem animal bipes sequit̄ hominē ⁊ huiusmodi: sed nō phibet aliud quin res alterius generis possit esse inter ea que sunt cōsequēter: vt si casu stat iter duas domos cōsequenter existentes nihilominus cōsequenter sunt adhuc. Omne enim q̄d est alicui cōsequēter ⁊ s̄m aliquē modū cōsequēter est: ⁊ opꝫ q̄ sit posterius illo ex quo accipit cōsequēter esse: ⁊ ideo nō dicimus in ordine numeri q̄ vnū sit cōsequenter ad duo: nec in accessionibus lune dicimus q̄ prima luna sit cōsequēs scd̄am: sed ecōuerso. ¶ Habitū aūt est q̄ addit aliqd cōsequēti. Est enim habitū q̄d cōsequenter est: ita q̄ tāgat tactu large accepto .s. q̄ esse id q̄d tāgat: siue sit corp⁹ q̄d siue nō: q̄d imediatū est omnino. Hoc aūt est q̄d vocat̄ arabice sese: q̄d nos succedens possumus interpretari. Hec aūt ambo .s. cōsequēter esse ⁊ habituz esse cōueniūt in intermedio physico de quo iaz locuti sumus: q̄a id est cōsequēter ⁊ habitū post extremū vnde est motus. Manifestū aūt est ex superioribus q̄ cū due sint oppōnes inter quas est mutatio .s. cōtradictionis ⁊ cōtrarietatis: ⁊ cōtradictio non habeat medium. Ois aūt cōtrarietas physica habet mediū q̄ motus est iter contraria ⁊ nō inter cōtradictoria. ¶ Cōtinuū aūt est q̄d est aliquo modo habitū. habitū est quādo vltima sunt simul: ⁊ si de his que sunt simul terminat aliquo mō vnū. tūc erit cōtinuū. Cōtinua aūt sunt quoꝝ vltima sunt vnū. hoc est cum vtriusqꝫ cōtinuoꝝ sit vnus ⁊ idem terminus: ⁊ ita cōtinuātur abinuicem sicut significat nomē. Cōtinuū enim dicit̄ quasi in vno se tenens vel in vno se tangens. Nunq̄ aūt hoc esse pōt si termini qui sunt vltima sint duo vel plura: q̄ tūc tāgentia sunt soluz ⁊ nō cōtinua. ¶ Sed ex ipso nomine cōtinui manifestū est q̄ in his est cōtinuū solū ex quibus vnū aliqd aptū natū est fieri: siue mathematice. siue nālr: siue artificiose vnde si se tangant: opꝫ q̄ vniant̄ sicut dicunt̄ mēbra animalis cōtinua que se tangunt ⁊ fiunt vnuz in forma ⁊ colligatione. Sicut. n. cōtinuum est vnū in multis vnitis: ita ⁊ totū vnitiuum partiū se tangentiū fit vnū. Fit aūt de se se tangētibus multiplr̄ vnū. Aut enim sunt se tangentia ⁊ sibi inuicē permixta sic q̄ plurimū vnius sit in plurimo alterius q̄ imbibituz sit vnū alteri: aut sunt se tangentia nō tamen sibi imbibita. Et primo qdē modo vnū recipit̄ interspatia ⁊ poros alterius: sicut sunt mixta elementa in corporibus. ⁊ hec vocatur cōtinuatio corporalis: q̄ fit foraminibus paruis que grece pori dicunt̄. Si aūt se tangūt ⁊ vniant̄ non sibi imbibita: tūc aut habent vniēs vltima sua extra se: aut vniunt̄ vltima eorū seipsis. Et siquidē habent vniēs extra se hoc nō pōt vniri vltima se tangentia nisi per modū ligamenti sicut vniuntur ossa duo in membris ad se inuicē se tangētia: ⁊ hec vnio vocat̄ colla vel colligatio sicut collū colligat̄ capiti ⁊ corpori: ⁊ partes in collo sibi inuicē vniant̄. Si aūt vniens nō est extra seipsa: aut vniunt̄ vltimis sibi coherētibus per se: aut q̄ vtrūqꝫ vltimoꝝ recipit̄ ab altero in partez sui. Et primo qdem modo per simplicē tactū vniunt̄ sibi mēbra similia sicut caro: vene: ⁊ nerui: ⁊ similia. Scd̄o aūt modo vocat̄ vnio insectionis: vel incastratore: sicut diximus ossa capitis esse cōtinua: q̄ vnum recipit̄ separabilr̄ in altero: ⁊ ecōuerso. In mathematicis aūt vt supra diximus tangentia vltima efficiunt̄ simplr̄ vnum: ⁊ ideo vbi vere est cōtinuitas: sed de talium cōtinuatione nō indigemus in physicis. ¶ Si aūt cōsideremus habitum istorum insimul: tunc primum s̄m rationem ⁊ intellectum inter ista est illud quod est esse consequenter. Omne enim contactum quod est habitum consequenter est sed non omne quod consequenter est est etiam tangens: ⁊ ideo etiam id quod cōsequenter est: est in primis s̄m rationem diffinitiuam: quia diffinientia ipsum in pluribus inueniuntur. In numeris enim inuenitur cōsequenter esse: sed non contactus: ergo cōsequenter se habet ad contacta esse sicut a quo non conuertitur consequentia. Eodem autem modo se habet contingens ad continuum. Si enim continuum est: necesse est tangere sed non cōuertitur. quia si contingat nondum necesse est continuum esse. Non enim necesse est ipsorum vltima esse vnum si simul esse conceduntur. Sed si conceduntur aliquorum vltima esse vnum tunc necesse est cōcedere q̄ sint simul: quia sicut diximus vltima naturalium corporum possunt esse simul ⁊ tamen remanent distincta: ⁊ non vnum. Sed vltima mathematicorum non sunt simul nisi fiant vnum: ⁊ ideo non proprie diximus esse simul in mathematicis: sicut patet in superius determinatis. Patet igitur ex his que dicta sunt q̄ inserens qui est adunatio ex receptione vnius in aliud vltimum est in esse inter hec quatuor quia si vltima sunt inserta sibi necesse est esse vnum: ⁊ si vnum sunt non necesse est esse inserta: sicut patet in mathematicis. Est igitur insertus vltimum s̄m generationem istorum que generatio est ex compositione diffinientium ipsa eo q̄ aliam non habent generationem. Similiter necesse est q̄ tangant se vltima si se conseruntur. Contacta autem vltima non vniuersaliter apta nata sunt esse cōserta: sed quia negato superiori negatur inferius: ideo si nō contacta absqꝫ dubio nō erunt cōserta: q̄ in quibus nō fuit est contactus: non erit etiam consertus. ¶ Et ideo reprehenduntur illi qui dicunt puncta ⁊ vnitates esse separata: ⁊ hoc est principia corporum ⁊ corpora componi ex illis. quia etiam si separata ponant̄ esse puncta ⁊ vnitates adhuc differentia est inter vnitates ⁊ puncta: ⁊ non possunt esse idez: quia punctis inest tangere: vnitatibus autem non conuenit tangere. sed consequenter esse. Si enim concedatur corpus componi ex punctis tunc puncta se tangunt composita in corpore. Hoc autem falsum est: vt in sexto huius scientie demonstrabimus. Alio autem modo vere inest punctis tangere: quia linee se tangunt in punctis: lꝫ sic se tangentia conueniuntur: vt supra diximus: sed in talibus neutro istorū modorum contingit tangere: ergo puncta non sunt vnitates separate. ¶ Alia autem est differentia puncti ⁊ vnitatis: quia inter duo puncta conuenit aliquid medium esse etiam si dicantur s̄m imaginationem separata esse: sed non est necesse q̄ aliquid sit medium inter vnitates. Quod autem contingat aliquid esse medium inter puncta patet ex hoc q̄ punctum possibile est habere positionem in continuo: ⁊ ab hac potentia non est separabile: ita q̄ remaneat punctum ⁊ cuz positum est tunc oportet q̄ inter quelibet duo puncta sit linea quia non potest habere situm in continuo nisi situm termini: ⁊ terminus semp alicuius terminati terminus. Quod autem situaliter terminatur duobus terminis terminatur: ⁊ sic inter quelibet duo puncta est linea. Probatur autem idem ex conuersa istius. s. q̄ omnis linea recta est inter duo puncta. Hanc enim si conuertimus particulariter tunc inter aliqua duo puncta erit linea ex qua sequitur propositum q̄ inter quelibet duo puncta possibile est esse lineam. Si enim detur q̄ non est possibile inter quelibet duo puncta esse lineam ergo non inter quedam duo puncta erit linea ex qua sequitur destructio prime q̄ non omnis linea est inter duo puncta: sed modo inter duas vnitates non est medium necessarium inter eas: quia nullum medium s̄m ordinem numeri est inter vnitatem ⁊ dualitatem: aut inter binarium ⁊ ternarium: quapropter vnitates consequenter sunt ⁊ non conuenit eis tangere: sed puncta non sunt consequenter: ⁊ tangere conuenit eis: ⁊ ideo vnitas non est punctum: quamuis etiam separata esse ponantur. ¶ Dictum igitur iterum sit nobis quid sit esse simul: ⁊ quid separatum: ⁊ quid tangere: ⁊ quid intermedium: ⁊ quid consequēter: ⁊ quid habituz: ⁊ quid continuum: ⁊ dictum est etiam in quibus subiectis inuenitur vnumquodqꝫ istorum.

Tex. c. c. 26

Tex. c. c. 26.

Tex. c. c. 27.

Nō diuersos modos continuationis naturalis.

Tex. c. c. 28

Tex. c. c. 29

6ᵒ phy. capi. infra.

Deductio est ad incon. vt sexto lacu.

Tex. c. c. 30

Incipit

¶ Incipit Tractatus Tertius Libri Quinti Physicorum de vnitate et contrarietate motus.
¶ Cap. p^m. Qualiter motus est vnus genere et spe et nuero.

Post hoc autem oportet nos inuestigare de vnitate motus et contrarietate: qa hoc nobis plurimu erit vtile ad sciendum de diuisione motus: et an sit fact^o: an non: et ad alia que tractaturi sumus in sequentibus libris. ¶ Dicamus igitur q motus multipliciter dicit vnus: eo q ipm vnu multipliciter dicitur. Omisso enim vnu quod dicitur per accidens vnu. habemus vnu fm forma essentiale dictu: et hac possumus considerare fm esse et essentia. Et si consideremus fm essentia: aut considerabimus ipsam fm q est pars essentie rei: aut fm q est tota rei essentia: et fm q ipsa est pars essentie rei sic est genus: et ab ipsa causat vnum in genere qd est vnum fm figuram pdicamenti: et coordinationem predicabilium. Si aute consideremus ipsum fm q est tota rei essentia sic est species: qa quicqd est post speciem in his que sunt formalia: et non malia est de indiuiduantibus. ¶ Et ab ea sic considerata causatur vnum in specie indiuidua que est species specialissima que non diuiditur in alias species quemadmodu diuiduntur spes subalterne. ¶ Et si nos consideremus esse huius forme fm q est actus et effectus eius in suo pprio subiecto: tunc ipsa est forma indiuiduata per subiectum: et sic considerata causat vnitatem in numero. Istis ergo trib^o modis dr motus vnus. Et genere qdem vnus est cuius termini ad quos est motus sunt in genere vno: sicut ois loci mutatio vna est in genere cu loci mutatioe: sicut circulatio vna est in recto motu et motus sursum hoc modu vnus genere cu motu deorsum. Alteratio aute et loci mutatio no sunt vnu in genere: qa finis alterationis est in genere qualitatis. ¶ Sed finis loci mutatiois est in genere vbi. Specie aute vnus est qui cu genere vnus sit. Est etia cu hoc vnus per indiuidua speciem que est spes specialissima. Sunt enim coloris qui est finis alterationis multe differentie fm spem: et ideo alteratio cuius finis est vna spes coloris no est eiusde speci cum illa cuius finis est alia species: vt denigratio in alia specie est q dealbatio. Sed ois dealbatio cum omni dealbatione erit eadem alteratio et ide motus fm spem: et ois denigratio eade est cu omni denigratioe in specie. Sed nigratio cu dealbatione non est eade fm spem: vnde cum sit specie vna dealbatio cu omni dealbatione habet coparatione ad oem dealbationem: qa non est coparatio nisi eorum que conueniunt in aliquo vnu in quo fit coparatio eorum adinuice. Si aute sunt quidam fines motuu qui sunt simul et genera et species: sicut subalterna que inter generalissimu et specialissimu sunt. Mot^o quide ad tales fines dicit quodammodu vnus in specie: sz no dicit absolute et simplr vnus fm spem: qa absolute et simpliciter no est species nisi specialissima: sicut est mot^o qui dicit doctrinatio: si dicat scia in coi sumpta esse species acceptionis siue opinionis: put opinio dicit oem acceptione per intellectum: lz eni scientia que est habit^o demostratiuus sz hoc sit species acceptionis vel opinionis: tn est genus hanc scientiaru sicut geometrie: arithmetice: musice: et astronomie: et ideo determinatio in communi no est motus vnus fm spem specialissima que simplr spes est: sz potius quodamo vnus: qa est vnus fm id qd est species ad queda: et genus ad quedam alia sic ergo fm speciem est vnus qui est ad ide fm spem motus. ¶ Sed dubitabit aliqs vtru hoc sufficiat. Si enim sufficit hoc qd dictum est: tunc specie vnus mot^o est qui est ex eade specie in idem specie. Possibile est aut vt vnu pictum vel homo vel aliquid mobile moueat ex hoc loco in hunc locu iterum et iterum: ita q bis vel ter semper diuerso motu moueatur: vt ex. a. in b. Et prima qde vice moueat per arcu circuli super quem sunt. a. et b. Secunda aute vice moueatur per diametrum que est inter. a. et. b. Et tertio veniat forte volitatu. Et quarto veniat ambulans. Et cu omnes isti motus sint ab eode in idem videbit fm dicta q oes isti mot^o sunt idem specie. ¶ Dicamus aute ad hoc q in veritate no sufficit ad hoc q motus sit ide in specie q sit ex eodem specie in idem specie: sed oportet addere q etia medium in quo solo est motus vt supra diximus sit ide: et per illud patet q circularis motus et rectus etia si sint ex eode in idem no erunt idem specie. Et in alterationibus similiter est: quoniam sicut testatur Auice nigrum venit ad album multis vijs. Aliquando venit per viride et glaucum et fuscum et subalbu. Aliquando per nigosum et rubeu et croceu. Aliquando per hyacinthinu et lucens: et lz isti motus sint ad ide specie: et ex eode: non tamen sunt ide specie: qa medium per qd est transitus in quo solo essentialiter est motus est ad aliud et alio specie. Modis ergo predictis dicitur motus ee vnus fm genus et fm speciem. ¶ Simpliciter aute et absolute et sine determinatione est motus vnus aut substantia qde aut numero. Dico autem substantia vnu qui est substantialibus motui conuenientibus est vnus eo mo quo omnia sibi substatialia sunt eodem modu: sicut vnus est in quo no inuenit diuersitas in nometado. Quid aute sit motus taliter vnus manifestum erit si per diuisione accipiamus ea que exigunt ad vnitatem motus. Sunt aute tria fm numerum circa que dicimus motu vnu quando illa tria eadem sunt. s. id qd mouetur: et in quo mouetur fm materia que est vbi vel quantitatis vel qualitatis: et tepus quando mouetur. Dico aut q mouetur quo niam in omni motu aliqd necesse est ee qd mouetur vt hominem: aut asinu: aut punctum fm eos qui dicunt puncta moueri. Et iteru necesse est vt in aliquo sit motus eius: vt in loco vel in passione vel in qualitate alia: et iteru aliquando mouetur: qa in tepore est omnis motus. ¶ Sz inter hec tria non ostenditur vtrum motus sit vnus genere: aut specie vnus: nisi penes illud in quo est vnus motus qd est materia: siue natura fluens in motu. Sed consequens et habitum ad esse motum in genere est esse eum in tempore: quia omnis motus est in tempore: sed non oportet q idem mot^o in genere vel specie sit in eodem tepore: qa tales motus possunt esse in eodem tempore vel in diuersis temporib^o. Simpliciter aute esse motum vnum est qd in omnibus idem sit. Et namq oportet esse vnum et idem numero id in quo est motus: sicut in natura que fluit de vno termino mot^o ad alium: sicut q species vel forma in qua est motus sit vna numero et indiuisibilis. Et similiter oportet q tepus qd est aliquando in quo est motus sit vnum et indiuisibile. hoc est indiuisum et quiete non interpositum. Et oportet etiam subiectum motus qd mouetur vnum esse: et non fm accidens esse vnu: qa si fm accidens dicat esse vnu: tunc fierent duo mot^o diuersi genere vnus fm numeru. Est enim fm accidens vnum coriscus siue tonsor: et albus: et in eodem tepore potest tonsor ambulare inquantum tonsor vel coriscus: et potest niger fieri fm q albus: sed tamen ambulatio et albatio non sunt idem motus numero: nec specie: nec genere. Et oportet iterum q id quod est subiectum motus non sit vnum in specie in communi sed oportet q sit idem indiuiduum numero. Si autem idem esset in specie tm quorum duo ambulantes in tepore vno sint vnu in specie: et moueant vno motu specie: et vno tepore oportet q eorum motus esset vnus fm numerum. Idem autem est si duo dicimus sanari fm eiusdem speciei sanitatem: vt ab obtalmia que dicitur oculatio que est apostema oculi. Talis eni motus non est vnus simpliciter: sed est vnus fm speciem.

¶ Cap. z^m. De solutione dubitationis vtrum aliquis motus sit idem numero.

Est autem hic questio grauis vtrum fm dicta sit motus vnus numero. Videamus aut hoc in simili: qa si dicamus Socratem alterari fm vnam et eande speciem alterationis que est albificatio vel alia quecunq et alteretur in alio et alio tepore si species que est finis alterationis est vna numero in duabus illis alterationibus: tunc videtur q iste alterationes sint eedem numero qauis sint in diuersis temporibus: sed non potest esse q spes ad qua alterat sortes in duabus alterationibus sit eadem numero nisi id qd corruptum est in iterata generatione reuertatur et reiteratur fm idem numero: quoniam non alteratur sortes bis ad eandem speciem albedinis vel sanitatis nisi prius corrumpatur albedo vel sanitas ad qua primu alteratus est: vt in secunda alteratione iterum alteretur ex contrario ad albedinem vel sanitatem. St

Le. c. co. 31.

Docu^m pulchum. Fer^e duplices ...

Vide p hoc 7. phi. c. 31.

Le. c. co. 32.

Le. co. 33.

In alteratio nib^o specifica et mediorum diuersitas in ipsis alterationibus efficit.

Tex. c. c. 34.

Tex. c. c. 35.

Tex. c. c. 36.

igitur reiteratur idem numero in secunda alteratione tunc absque dubio illi duo motus erunt idem numero. Si autem sperteas ad quam alteratur secundo vna vice post aliam in secunda vice non reiteratur eadem numero. tunc ille due prime alterationes non erunt idem motus numero. ¶ Quo autem idem videtur in motu vno numero et continuo: quia motus nihil aliud est nisi vbi generatum post vbi vel forma generata post formam secundum continuum processum de vno in aliud. Constat autem quod primum corrumpitur continue: et posterius continue in motu generatur et ideo si corruptum et generatum in motu sunt alia et alia tunc et non videtur idem esse motus substantialiter sed alius et alius. Si autem in motu reiteratur idem numero generatum quod fuit corruptum tunc motus substantialiter erit idem numero. ¶ Habet autem dubitationem hoc per omnia huic similem de formis que sunt in subiectis continue transmutatis sicut est sanitas que est in contemperantia humorum et commixtione elementorum in animali et similiter de omni habitu siue forma que est in subiecto quod secundum comportentia ipsius est in continua variatione. Tales autem habitus et forme sunt in substantia hoc est in corporibus. Cum igitur subiecta habentia tales formas moueantur ex continua alteratione receptionem antiquum et sint continue fluentia eo quod alias et alias habet qualitates et partes deperditas et restauratas videtur etiam quod forme que in eis sunt moueantur et fluant: eo quod forma quelibet subiecti requirit proprium: et quando variatur tunc non est proprium: et ita videtur destrui forma que est in subiecto. ¶ Si autem dicatur quod forma in tali subiecto variato remanet eadem et quod est eadem sanitas continue que fuit heri et hodie non esset ratio quare non similiter diceretur vna numero sanitas quam quis habet ante et post eum interrumpitur egritudine et iterum recuperat eam quando sanatur quod vtraque sanitas redit iterata postquam fuit corrupta vt prius habitum est. ¶ Non enim est differentia nisi in hoc. quod in vno non est sanitas interrupta per suum habitum oppositum sed est variata de specie in speciem similem In altero autem est interrupta et variata de contrario in contrarium. Quod si quidem dicat aliquis quod hec duo sunt idem et sunt vnus motus vel actus sicut numero dicitur vnus motus vel actus qui sunt ad primam sanitatem et secundam tunc necesse est quod etiam habitus siue forma prima et secunda sit eadem numero. Unus enim numero actus siue motus sanitatis qui est vnus numero habitus siue forma sanitatis. hoc est ad quam est sanitas sed non conuertitur: quoniam aliter forte non videbitur hec consequentia necessaria esse quod si vnus numero sit habitus vel forma quod propter hoc etiam vnus numero sit actus vel motus eius. Cum enim quis pausat postquam ambulauerit tunc cessat actus vel motus ambulationis eius. Cum autem iterum ambulat tunc est alius motus ambulationis eius et tamen habitus a quo est ambulatio que est virtus ambulatiua est vnus et idem. Si autem propter hoc dicatur quod similiter habitus et forma sanitatis est vnus et idem habitus numero: et actus et motus sunt diuersi sic sequitur quod vnum et idem quod est habitus sanitatis corrumpitur et erit multotiens secundum quamlibet subiecti variationem et hoc est inopinabile ¶ He igitur dubitationes sunt extra perscrutationem que nunc est: sed propter similitudinem inducte sunt quoniam sicut subiecti variatio inducit formarum variationem ita et ipsa motus successio videtur inducere variationem forme et nature in qua est motus. ¶ Et dicendum absque dubio de principali dubitatione quod motus continuus et vnus est numero quando non interrumpitur per aliam formam aliam que sit in ipso. et hoc ideo quia prius in ipso non distinguitur actualiter a posteriori. Nihil autem discontinuat aliquid nisi quod actualiter distinguit ipsum: vnde cum in motu sit potentia tantum et non actus nisi imperfectus remanet totus processus qui motus dicitur vnus numero et continuus. Sed cum motus est ad duas sanitates iste actualiter abinuicem distinguuntur per quietem interpositam vel etiam per contrarium actum interuenientem et ideo duo illi motus non sunt vnus nec ad idem numero. ¶ Sed de hoc quod videtur in dubio relinqui vtrum sanitas vel alia forma que est in subiecto fluente sit eadem cum esse ipsius sit sicut quoddam fieri continue diuersimode dicitur. ¶ Communis enim responsio esse consueuit quod tales forme habitus sunt eedem secundum non actum. sicut et Auerroes innuere videtur et hoc mihi non videtur verum esse nec videtur intellectus Aristotelis quia mutato subiecto nec habitus manet idem nec actus. Si enim habitus maneret tunc qualitas maneret eadem et hoc est impossibile si manere non ponatur eius proprium subiectum. ¶ Propter hoc dicunt quidam quod tales forme habent duplex subiectum. scilicet commune et proprium. Subiectum autem commune est materia corporis et partes dicte secundum materiam Subiectum autem proprium est corpus idem secundum formam: et partes eius secundum formam et quid sit hoc dictum exponitur in primo libro periheneseos in tractatu de augmento. Dicunt ergo quod si referantur iste forme ad subiectum commune quod est corpus secundum partes materie acceptum tunc non manent ille forme eedem secundum numerum sed secundum speciem. Si autem referantur ad subiectum proprium quod est corpus secundum compositionem suam quam habet in partibus secundum formam dictis tunc forme iste sunt eedem numero quoniam non sunt interrupte per contrarium. Et hanc ego credo veram sententiam de istis formis: et ideo etiam non consentio in hoc quod esse ipsarum sit quoddam continuum fieri sed dico eas esse quiescentes et aliquod continuum fieri in partibus materialibus que sunt sub ipsis et non sunt sua corpora immediata sed potius per partes formaliter acceptas subiciuntur eis et ideo dico talia esse subiecta mediata et communia ad quorum variationem non necessario sequitur variatio ipsorum que sunt in ipsis ¶ Hac tamen opinione freti Heraclitani sophiste et decepti cum omne corpus diceretur componi ex contrariis dicebant omnia esse contraria in continua transmutatione et omne esse vniuersaliter esse quoddam continuum fieri et ideo dixerunt nihil sciri de re aliqua eo quod esse eius esset incertum. Et dixerunt propter eandem causam quod contradictoria verificantur de eodem et secundum idem et quod omnis oratio est vera de re qualibet. Hos tamen quidam secuti sunt Hesiodiste theologi sicut macrobius et quidam alii de quibus non est modo dicendum per singula.

¶ Capitulum. iii. Quod ad vnum motum numero non sufficit vnitas temporis et speciei vel subiecti: sed oportet hec omnia adesse.

Uoniam autem omnis motus est de genere continuorum oportet quod motus qui simpliciter est vnus sit etiam continuus. Omne enim diuisibile est continuum et ideo etiam cum motus diuisibilis sit in partes aliquantas oportet quod motus vnus sit continuus Et eadem est ratio quia oportet tempus esse continuum. et hec ratio melior est ad probandum quod motus et tempus sint quantitates: sed tamen de hoc subtiliter tractare pertinet ad metaphysicum. ¶ Cum autem motus sit continuus hoc modo quo est de genere continuorum tamen omnis motus continuatur omni motui sicut nec aliquid aliorum quod est de genere continui continuatur omnibus quia sic essent omnia continua. Unde sicut in aliis non continuantur contingentia contingenti sed continuantur cum rebus sui generis et sue speciei et illorum ea continua sunt tantum quorum vltima sunt vnum: et ideo non omnibus omnia sunt continua. Ultima enim quorundam non sunt quia non omnia habent vltima sed ea que sunt in genere quantitatis tantum et illa habent vltima. Et quedam etiam que habent vltima habent etiam ea specie diuersa sicut tempus et linea et cetera. ideo vltimum si in ratione plica que per esse datur predicetur de eis equoce predicabiliter et ideo etiam talia se non tangunt neque continuantur in vltimis. Irrationabile autem esset si vltimum linee diceretur tangere vltimum ambulationis: et ideo linea et ambulatio non continuantur et ideo neque motus diuersi genere neque specie possunt esse continui. ¶ Habent quidem similiter esse pariter et sunt aliquando hoc est immediate sibi succedentes motus illi qui neque genere neque specie sunt. Currens enim aliquis potest febricitasse statim cum cursu vel immediate post cursum: ita quod vltimum instans dessitionis cursus sit primum instans febricitationis: ita quod nullum intercidat tempus: sed tamen illi motus licet habeant vnum continuum tempus non tamen sunt vnus simpliciter et continuus et sicut lampas vel flamme siue lumen quod facit motum ex succedente sibi diffusione loci quia in loco diffunditur: hoc est quando candela vel flamma vicissitudinantur de manu in manum ita quod semper vltimum instans diffusionis vnius sit principium alterius absque interpositione temporis: tunc enim ille diffusiones habent tempus vnum et tamen non sunt motus vnus continuus sed potius habiti sunt siue succedentes. Ponitur enim continuum differri quod illa sunt continua quorum vltima sunt vnum. Tales igitur motus habiti sunt: et aliter in eo quod tempus eorum continuum est non interruptum et ideo non sufficit ad hoc quod vnus numero et continuus sit motus quod tempus sit continuum non interruptum: sed potius continuus dicitur ipse motus quo ipse est continuus in sua essentia et vnus: et hoc est quando vltimum vnum sit ambobus motibus siue partibus motus. ¶ Unde si debeat esse vnus numero et continuus motus oportet quod cum hoc quod est tempus vnum continuum sit et motus eiusdem speciei in quo est motus: et vnius eiusdem subiecti non solum nec per accidens dicti: et tempus quidem debet esse vnum vt non intercidat quies siue immobilitas. Si enim tempus deficiat tunc necesse est quiescere: et tunc quies interponitur: et tunc motus non est vnus et continuus sed plures. siue multi erunt motus quorum quies est media quia si aliquis motus statim siue quiete occupetur ille neque vnus numero est: neque continuus. Recipitur enim quies media si in medio intercidit quies inter duo. similiter quamuis non deficiat tempus aliquid: sed sit continuum et vnum:

T. c co. 37.

T. c co. 38.

Soluit primas que inducit in textu 36.

Soluit alias que inducit in textu 37.

Sn for' i 18 lecto variabi lis ecclesie sint eede secundum habitum 3.

Paro de g. tetu 4.co.35

Tex.co.39.

T. c co. 40.

T. c co. 41.

⁊ vnū. ſi tñ motus nō ſit ſm ſpēm vnā in quo eſt motus non erit motus ille vnus ⁊ ꝯtinuus: qa in talibus tp̄s qdem eſt vnū ſed tñ motꝰ ſunt alij ſm ſpēm: ⁊ iō nō cōtinuant̄ qa diuerſoꝝ ſm ſpēm non eſt vltimū vnū. Motꝰ em qui eſt vnus ſimplr̄ hoc eſt nūero ⁊ ꝯtinue neceſſe eſt vnū ee ſm ſpēm: ſꝫ non conuertit̄ qa non eſt neceſſe ꝙ vnus ſm ſpēm ⁊ tp̄s ſimpliciter ſit vnus. Opꝫ igitur omnia tria adeſſe. ſ. ꝙ id quod mouet̄ ſit vnum ſimplr̄: ⁊ per ſe motui ſuppoſitū ad hoc ꝙ ſint in ſpecie vna: ⁊ ꝙ ſit tempus vnum non interceptū. Sic ergo dictum eſt quis ſit motus ſimpliciter vnus.

¶ Cap. 4m. De vnitate motus ſumpta penes perfectionē ⁊ regularitatem eius.

Tex. c. c. 41. — Tex. c. c. 42. — Motꝰ localꝭ eſt pfectioꝝ ſꝫ genꝰ inter oēs motꝰ: vide p hoc. 8. phy. t. c. 55 vſq; ad tertiū. c. 81. ſꝫ ſpēs i motu locali circularis ē pfectior: vt dē pce. t. c. 13. ⁊ 5 meta. cō. 11 ⁊ 8 phy. t. cō. 74. ⁊. 75

Qvia autem iſtos determinauimꝰ oēs modos eēntiales vnitatis motus relinquitur etiā vt determinemus vnitatē motꝰ que ſit per modū accidētiū inſeparabiliū in ipſo motu: per illā vnitatē cōparemus motū ad motū vt ſciat̄ qs magis ſit vnus inter motꝰ. ¶ Dico aūt ꝙ cū motuū alius ſit pfectus alius iperfectus: ſicut oñdemus in. 8. erit pfectꝰ magꝭ vnus ꝗ̄ iperfectꝰ. Perfectꝰ aūt eſt triplíciter. ſ. ſm genꝰ ⁊ ſm ſpēꝫ ⁊ ſm ſbam. Perfectus qdē ſꝫ genus eſt cuius generis perfectioꝝ motꝰ eſt: ſicut motꝰ localis pfectioꝝ motꝰ eſt in genere ꝗ̄ alij qa eſt cā alioꝝ. Perfectioꝝ aūt ſm ſpēꝫ eſt: cuꝰ ſpēs perfectioꝝ eſt inter ſpēs motꝰ pfecti ſm genus. ſicut motus circularis in genere motus localis perfectioꝝ eſt: qa nō recipit additionē neq; diminutionē: pfectꝰ aūt ſm ſbam eſt perfectꝰ ſm nūeꝝ hoc eſt ſm ea que exigunt̄ ad vnū motum ſm numerū: ⁊ ſic iteꝝ motus circularis perfectioꝝ eſt: qa ſuum mobile ⁊ ad qđ eſt motus: qa eſt ab eodē in idē ⁊ ſuuꝫ tēpus: perfectiſſima ſunt inter oēs alios motus: ⁊ ideo perfectus motus hiis oībus modis maxime dicit̄ vnus: hoc tñ vnū non opponit̄ pluralitati: ſed potius opponit̄ iperfecto qui accipit pluralitatē modi: ⁊ ſi ſit vnus ſꝫ ſe. Eſt eni ꝙ aliquando iperfectus motus vnius dicit̄ cōtinue eſt vnꝰ non habēs rōnē perfecti: qa ſicut in alijs id qđ eſt perfectū ⁊ totū dicitur vnū: ita eſt ⁊ in motibꝰ.

Tex. c. cō. 43.

¶ Amplius autē pter oēs qui dicti ſunt modos dr̄ motꝰ vnus regularis ſiue eq̄lis in oībus partibus ſuis: ⁊ iſte qdeꝫ per oia eſt eq̄lis velocitatis ⁊ tarditatis in medio ⁊ principio ⁊ fine. Irregularis autē ſiue diuerſus ſiue ineq̄lis eſt qui nō videtur vnus dicto mō: qa diuerſus eſt ſm modū: ſꝫ in ſubſtātia ſit vnus. Regularis autē videt̄ eſſe vnus ſicut in lineis rectū videt̄ vnū. Rectuꝫ eni eſt vnū quantū ad modū: qa quelibet pars eius operit aliam ⁊ ſupponitur ei ſi aſpiciatur in pūcto a parte vna. Curua autē ſiue tortuoſa linea non eſt taliꝰ: ſed eſt cōpoſita ex recta ⁊ obliqua: ⁊ ideo vna pars eminet extra aliam: ⁊ alia deprimitur infra aliaꝫ: ⁊ ex hoc ſunt multe forme lineaꝝ que non patiuntur lineaꝫ formaliter eſſe vnaꝫ: ſꝫ cōtinuatione ⁊ ſubiecto ſit vna. Et ſic motus irregularis eſt diuiſibilꝭ: quia eſt cōpoſitus ex multis motibus ⁊ differt in partibus ſuis per magis ⁊ minus qđ eſt additio velocitatis: ⁊ diminutio ipſius in partibus eius. In omni autē genere motꝰ inuenit̄ qđ eſt regulare: ⁊ qđ eſt irregulare: qđ probatur inductione: qui aliquid aliquando alteratur regulariter quando alteratur equaliter: non velocius ⁊ tardius in toto motu. Et aliquando fertur localiter in regulari magnitudie ⁊ regulariter: ſicut qđ fert̄ in circulo: vel in recta linea: ⁊ ideo erit equalis motus: ſꝫ autē nullus motus naturalis equalis ſit in recta linea: tñ aliquando ſm rectuꝫ ſit motus regularis: ſicut auri vel pūcti. vel alterius alicuius. ¶ Motꝰ autē qui eſt a generāte in recta linea nullo modo eſt equaliꝫ: ⁊ de hoc tractabitur in ſequentibus tribus iſtius. Similiter autem in motu iſtius augmenti ⁊ decrementi. Vtrunq; enī iſtoꝝ aliquando ſit regulariter: aliquando irregulariter.

Tex. c. c. 44. Quatuor ſūt cāe irregularitatꝭ motus ſꝫ Cōmētatorē in pn̄ti cōmēto.

¶ Irregularitatis autē in vniuerſo differentie ſunt q̄tuor. ſ. irregularitas mouentis qđ nō equaliter mouet: ⁊ irregularitas moti qđ non diſponitur ſemper ⁊ equaliter ad motū: ⁊ irregularitas in quo eſt motus qđ nō ſemper eodē modo eſt finis motus ſed aliquando facilius poteſt conſequi: aliquando difficilius: ⁊ precipue cauſa irregularitatis ⁊ differentia eſt id in quo eſt motus ſiue per qđ eſt motꝰ qđ aliquando eſt regulare ⁊ aliquando irregulare. Impoſſibile eſt enim regulareꝫ eſſe motuꝫ quando magnitudo in qua eſt motus nō eſt regularis: ⁊ ideo ſunt irregulares motꝰ reflexi ⁊ obliqui aut ēt alteriꝰ magnitudinis irregularis. Reflexi eni motus neceſſario hīt vti vltimo poſito in quo ſit reflexio: ſicut ſuit p̄cedentis motus: ⁊ ſic principio ſequentis. In fine autem p̄cedētis motus nō fuit motus niſi in motuꝫ perfectuꝫ eſſe: ⁊ tunc nō erat motus: qa cuꝫ perfectus motꝰ eſt tunc nō eſt. In principio autem ſequētis fuit inceptio motus: ⁊ hoc eſt vt motꝰ ēet poſt illud pūm in itermedio ſicut ſupra diximus ꝙ due partes reflexi motꝰ ſunt interpoſite quete media. ergo nō ſunt regulares ⁊ eq̄les ſemper in vna velocitate ⁊ tarditate. Vna eni cauſa maioris retardatiōis iterpoſitio quietis eſt. Silr̄ autē eſt in obliqua magnitudine ꝙ eiuſdē mobilis motus aſcenſiōis in cōuexū nō eſt eq̄lis motui deſcenſiōis in deuexuꝫ. Et ſi ſit linea curua multis curuitatibus ſic erit penitus irregularis motus in illa. Cuiuſcunq; ergo magnitudis nō quelibet pars ſm ordinē ſitꝰ nō cōtingit regulariter q̄libet parteꝫ ⁊ ordinate ſupponitur ei ⁊ illius nō pōt eſſe motus regularis: ⁊ ideo in recto ſolo ⁊ circulo eſt motus regularis nō qdem motus ſuper circulū: ſed motus qui eſt circuli circulatio ſicut inferius oſtendemus. ¶ Aliquādo aūt nō eſt cā irregularitatis in vbi neq; in q̄tī neq; in eo ad qđ eſt motꝰ: ſꝫ in eo ꝙ ipſm mobile ſicut diſponit̄ ꝙ irregulr̄ mouet̄: qa cū eſt in trāſitu efficit̄ ſuſceptibile motꝰ plus ⁊ minus: ⁊ ex hoc cauſat̄ diuerſa velocitas: ⁊ diuerſa tarditas. Regularitas eni motus diffinit̄ ⁊ determinatur velocitate ⁊ tarditate: cuiꝰ qdeꝫ eadē in oībꝰ ptibus motus eſt velocitas regularis eſt motꝰ: cuiꝰ aūt nō in oībꝰ ē eadeꝫ velocitas ⁊ tarditas nō eſt regularis: ⁊ hoc eſt vnū eoꝝ per qđ pbat̄ ꝙ velocitas ⁊ tarditas nō ſūt diſe eēntiales diuidētes motū in ſpēs neq; ſunt ſpēs motꝰ: ſed ſūt accītia per ſe motꝰ in eo ꝙ motꝰ: ⁊ iō accidūt omni motui ſicut par ⁊ impar accidūt nūero: ⁊ ideo oēm ſpēm motꝰ ſeqtur velocitas ⁊ tarditas: qa oīs motus velox eſt aut tardus.

Te. c. cō. 45.

¶ Cū aūt grauitas ⁊ leuitas diuerſificēt motū eiuſdē ſpēi in velocitate et tarditate: opꝫ etiā ꝙ grauitas ⁊ leuitas nō ſint ſpēs motus: qa ſi cōtingat duo deſcēdere ſicut plūbū ⁊ aurū mouebit̄ velocius id qđ maioris eſt grauitatis: cū tñ motus eoꝝ ſit idē ſm ſpēm. Eſt eni vterq; ad medium. Si vō contingat duo aſcendere aſcendet velocius id qđ maioris eſt velocitatis cum vtriuſq; motus ſit vnus ſpecie: qa a medio in ſurſum. Terra eni in eo ꝙ eſt grauis motū habet in idē terre: quia mouetur ad terrā. Et ſilr̄ ignis motū habet ad idem igni. ſ. ad ipſum ignē: qa cū iſte motus ſic ſit naturalis terre ⁊ igni diuerſificatur in eadē ſpecie mouens ex diuerſitate leuis et grauis: vt diximus: ꝓpter qđ grauitas ⁊ leuitas non diuerſificant motū ſm ſpeciem. ¶ Cū autē ſic dixerimus motuꝫ regularem eſſe vnuꝫ eo ꝙ ſimplicioꝝ eſt ⁊ habet vnū modū: non tñ oppoſitus ei regularis erunt plures motus: ſed erit vnus in eo ꝙ ꝯtinuus eſt. Minꝰ aūt erit vnus in eo ꝙ ē pluriū modoꝝ qbus diuerſificat̄: ⁊ hoc accidit precipue reflexo motui: ꝓp cām quā ſupra diximus. Hec aūt minoritas vnitatis ⁊ ſimplicitatis vnitatis accidit eo ꝙ q̄libꝫ motꝰ vel q̄es ſunt ſibi admixta. Eſt aūt hic motus vnus vt dcm̄ eſt in eo qđ eſt continuū. ¶ Ex dictis igitur liquet ꝙ oēm motuꝫ qui ē vnus ꝯuenit eē ꝯtinuū ſiue ſit regularis ſiue nō. ¶ Vlterius igit̄ pꝫ ex illo ꝙ habiti ſiue ꝯtingētes ſe motꝰ non ſm ſpēm vnā ipſi nō erunt vnus motꝰ ⁊ continuus. Similr̄ autē eſt ſi nō ſit in gñe vno: qm̄ nō poſſet eē poſſibile ꝙ eſſet vnus cōtinuus motus regularis ille qui compoſitus eſt ex alteratione ⁊ loci mutatiōe: precipue cū etiā cōponi non poſſit niſi ſm ipſiꝰ ꝯtinuitatē eo mō quo ſupra determinauimꝰ. Hec aūt ꝯtinuitas nō ſufficit ad hoc ꝙ motꝰ ſit nūero vnus. opꝫ eni ꝙ vnius motus partes cōueniāt ſibi in vnitate forme: ⁊ mobilis: ⁊ eius in quo ⁊ eius qđ mouet. Et hanc cōuenientiā qdam phyſici vocāt ſuppōneꝫ qa vnuꝫ ſupponit̄ alij ad oſtendendū ꝙ diuerſum eſt genere ab ipſo. Hec dicta ſūt de motu pfecto ⁊ regulari qui veriſſime dicitur vnus.

¶ Cap. 5m. De contrarietate motus ad motum: ⁊ quis motus ſibi ſit contrarius.

Tex. c. c. 46.

Amplius autē determinādū eſt qualis motus quali motui eſt ꝯrāꝰ: ⁊ eodē modo determinanduꝫ eſt que manſio ſiue quies cui motui: ⁊ cui queti contrariet̄. Sed primū perſcrutabimur de cō/

ex varietate motus ad motum. Optime autē hoc accipiemus per divisionem ponētes omnem modū quo motus potest cōponi ad motū. Cū aūt motus sit de sbto in sbm sicut supius determinavimus si debeat motui zrari ad motum hoc erit aut qz illi sunt cōtrarij qui sunt ex eodē sbto ad idē sbm: vt ille qui ex sanitate sit zrius illi qui est ad sanitatē. Sic enī mutatiōes videnī esse zrie: qz sic opponit gn̄atio corruptioni: aut illi sunt zrij qui sūt ex zrarijs vt ille qui est ex sanitate contrarius sit ei qui est ex egritudie. aut qui sunt in zria vt cōtrarius sit mot⁹ qui est in termino zrio motui qui est in cōtrariū vt zrief motus qui est in sanitatē motui qui ē in egritudinē. Aut quarto mō vt zrius sit mot⁹ qui est ex zrio motui qui est in zriū: vt zrietur mot⁹ qui est ex sanitate motui qui est in egritudinē. Aut qnto mō qui est ex zrio in zriū zrief ei qui est ex zrio in zriū: vt qui est ex sanitate in egritudinē ei qui est ex egritudine in sanitatē. Necesse est enī qz aut vnū istoꝝ esse zriū alij aut plures vni vel pluribus: qz nō ōuenit fm divisionē aut ōponere sbm ad sbm cū de sbto ad sbm sit mot⁹. ¶ Quart⁹ aūt dictoꝝ qui dictus est ex zrio ꝛ opponi ei qui est in zriū nō est zrius. vt qui est ex sanitate nō ē cōtrarius ei q est in egritudinē eo qz illi duo mot⁹ lz sbm sūt vnus ꝛ idē: lz esse eoꝝ qđ rō diffinitiva dī nō sit vnū ꝛ idez: qz nō est idē fm diffōnē mutari ex sanitate in egritudinem mutari. Diffinitio enī assignaf fm nomen: ꝛ primus istoꝝ motuū non dicit nisi terminū ex quo est mot⁹ ꝛ alter dicit terminū ad quē: sed fm sbm idē sunt: lz diffinitio altera sit mutatiōis ex sanitate: ꝛ mutatiōis in egritudinē fm qz ē i egritudinē. ¶ Silr aūt nec iste qui est ex zrio est zrius illi qui ē ex zrio: quē zᵐ in divisione superius posuimus. hn̄ enī verū est qz mot⁹ ille qui est ex zrio est in zriū vel in medium. Sed nos hoc posterius in fine hui⁹ capli dicemus. Sz hoc tn̄ diximus qz lz mot⁹ pfectus sit ex zrio: tn̄ nō hz ver ī rōnē cōtrarietatis fz qz est ex zrio. Vn̄ lz isti motus in vitate sint: rō tn̄ zrietatis ipsoꝝ nō est penes esse ex contrarijs sed poti⁹ si deberet rō zrietatis accipi ab vno istoꝝ motus magis essent zrij qui sunt in zria quos tertio loco in divisione superius posuimus qz sunt ex contrarijs qui positi sunt scdo loco. Causa autē huius est qz cuz duo motus sūt ex zrarijs: ita vt vnus sit ex sanitate ꝛ alter ex egritudine tūc in vtroqz abijcif ꝛ mutatur zrius. Cū autē sunt in zrariū sic vnus in sanitatē ꝛ alter in egritudinē tunc in vtroqz accipif ꝛ retinetur cōtrarium: cōtrarietas autē in motibus potius est penes id qđ retinef ꝛ accipitur: tuz hoc habeat eē qz penes id qđ abijcif: cū hoc nō habeat esse qz magis est cōtrarietas in his que sunt in contraria qz in his que sunt ex contrarijs. Et si forte aliquis dicat qz accidit mutationi qz sit in contraria: ꝛ cōvenit eis essentialiter qz sit ex contrarijs: ideo magis est contrarietas penes esse ex contrarijs qz penes esse in cōtraria. Dicemus qz hoc falsum esse pbatur ex hoc qz vnūquodqz magis denoiaref ex eo in qđ movetur qz ex eo ex quo movetur: ꝛ ideo dicitur mot⁹ in sanitatē sanatio: ꝛ nō egrotatio lz sit ex egritudine: ꝛ motus in egritudinē dicif egrotatio: ꝛ non sanatio lz sit ex sanitate. Cōstat autem qz id qđ dat nomen magis est ei naturale qz id qđ nō dat nomē: ḡ rō contrarietatis magis sumitur penes illud qđ dat nomē qz penes illud qđ non dat nomen. Lz ergo isti mot⁹ qui sunt ex contrarijs ꝛ illi qui sunt in contraria subto sunt idez: tamē diffinitione non sunt idez: ꝛ in neutris perfecta est cō cōtrarietatis. Cū enī diffinitio motus sit qz sit pcessus de subiecto ad sbm: opz qz contrarietas motus ad motuz sit accepta penes vtrūqz: ꝛ sic deficit a cōpleta ratione zrarietatis. Et silr iste qui est in contrarium qui fuit tertio loco positus in divisione. Sed fm hoc relinquitur fm solū illum esse contrarietas que est in zraria ex contrarijs: quez vltimū superi⁹ in divisione nostra posuimus. Forasse autez hāc eūdez motum cōvenit eē ex contrarijs ꝛ ita esse idem cū scdo: ꝛ forasse accidit enz esse in contraria: ꝛ sic esse idē cū tertio mō divisionis phabite: ita qz scds ꝛ tertius ꝛ qntus modus motuū sint idez fm sbm: sed eē eoꝝ fm diffōnez non est idē: sicut iaz sepius dictū est. Dico autē eos idē esse fm sbm: sicut idē fm subiectū est iste qui est in sanitate ei qui est ex egritudine: ꝛ illi qui est ex sanitate ei qui est in egritudinez est idez. ¶ Sz qz sicut diximus differentia est inter motuz ꝛ mutationē eo qz motus venit ex quodā subiecto actuante in qđdā subiectum ꝛ talis motus est ex cōtrario in zrium: opz qz cōpletā rōnez zrietatis habeat mot⁹ qui est ex cōtrario in zrarium ad eū qui est ex cōtrario in cōtrariū vt qui est ex sanitate i egritudinē cōtrarief ei qui est ex egritudine in sanitatez. ¶ Lz autē hoc sufficienter pbatum sit per rōnē: tn̄ etiam probabimus hoc per inductionē tā in motibus corporis qz aie accipientes que videnf esse motus contrarij. Videmus enīz sanari esse cōtrarium ad egrotare ꝛ vnum illoꝝ est motus ex egritudine in sanitatez alter econverso ex sanitate in egritudinez. In motibus autē aie videmus qz addiscere qđ est ab alio docente quodā accipere scientiā cōtrarium est ad decipi ita qz discipli in pmutaref in deceptionē per aliū: nō per seipsuz. Et hoc ideo qz motus discipline ꝛ deceptionis debeat esse in zria. Sicut enī acceptio scientie duplex est ita etiā deceptionis acceptio. s. qz vnūqqz accipif per seipsum et per alterz. Sed scie accepte ab illo nō ita etiā cōtrariaf deceptio vel error acceptus a seipso sed potius ab alio: ꝛ scie accepte per inventionē ppriā cōtrariaf error sive deceptio accepta per seipsaz ex ppria invētione. Eodē aūt mō est in motibus mūdi. Motus enī qui est sursum cōtrariaf ei qui est deorsum: eo qz sursuz ꝛ deorsuz cōtraria sunt in lōgitudine: ꝛ qui est ad dextrā motus zriatur ei qui est ad sinistraz eo qz hec sunt cōtraria in latitudine: ꝛ mot⁹ q est ante zriaf ei qui est retro eo qz hec sunt cōtraria in altitudine sive in pfunditate de qbus in celo ꝛ mūdo faciemus tractatū. Ex inductione igitur cōstat oēm motū qui est ex cōtrario in cōtrarium eē cōtrariū illi qui est ex cōtrario in cōtrariū. ¶ Remanet ergo adhuc primū mēbrū solū superius habite divisiōis. s. qz aliquis mutef in cōtrariū soluz ꝛ transeat nō de sbto in sbm lz sit solū in subiectū: vel solū ex sbto: sed hoc sicut diximus nō est motus sed mutatio: ꝛ cōtingit hoc dupl̄r. s. per se ꝛ p accidēs. Et per se qdez in sbā in qua nullus est mot⁹: qz enī nō ens ex quo vel in quo vel in qđ est mutatio non dicit nec supponit aliqđ sbm. Per accn̄s autē sicut cū dicim⁹ ex nō albo fieri albuz. Illud enī fit nō ex quodā sbto fm qz sic fieri dicitur: sed hoc est per accn̄s: qm̄ accidit nigro albi esse privationē sicut alibi explanavimus. Quibuscunqz aūt generib⁹ sicut sube nō est cōtrariū: in illis motus nō est sed mutatio: ꝛ in talibus oppositio mutationū est fm primū mēbrū phabite divisionis: qz. s. mutatio que est ex ipso zrio sit mutationi que est in ipsūz. vnde gn̄atio ꝛ corruptio contrarie mutatiōes sunt hoc mō ꝛ generalr oīn simplr acceptio esse vel forme hoc mō cōtraria est remotiōi eiusdē. He enī sunt mutatiōes qdē motus autē nō sunt. Lz ergo in his mutationib⁹ nō sit pcessus de cōtrario in zriū cū non est instantia ad inductionē: qz iste mutationes non sunt motus. ¶ Si autem aliqs obijciat de motibus qui sunt de medio ad extremum vel econverso de medio ad mediuz: dicimus fz predicta qz in oibus contrarijs habētibus mediuz motus qui sunt ad mediū ponendi sunt tanqz sint in cōtrariū qdāmō. Motus enīz qui pcedit in quodtunqz mediuz vtif medio sicut contrario. Per hoc enī est ad ipm qz aliqd hz ex zrio: vt mot⁹ qui est ex fusco in albū est tanqz sit ex nigro qz ex ipso non est motus in albū nisi inqtum aliqd habet de nigro. Et ex albo est in fuscū motus tanqz in nigrū: per eandē rōnē. Cuz autē est ex nigro in fuscū tunc est tanqz in albū eo qz fuscum habet aliqd de albo. Mediū enī cōparatū ad extrema qdāmodo dicif vtrunqz extremoꝝ sicut dictum est in principio istius quinti libri: igitur motus est contrarius motui sicut dictum est: qui. s. est ex contrario in contrarium.

¶ Cap. 6ᵐ. De zrietate qetis ad motū ꝛ qetis ad qetem.

Quoniam autē motui non solū videf esse contrariuz motus sed et quies. Determinādū est de ista contrarietate que est motus ad quietem. Dicamus ergo qz simplr ꝛ absolute contrariatur motus motui: sed quies opponif motui qdāmodo per hoc qz quies est privatio motus. Cōvenit enīz aliquādo: ꝛ pcipue in phabitis qz privatio dicif contraria. Sicut enīz nos declaravimus in primo libro: materia nūqz subijceref motui nisi subijceref pvatiōi: ꝛ fm qz pvatio radicaf in forma cōtrarij ex quo est mot⁹: pvatio est contraria motui nō simplr lz qdāmō. Que enī simplr zria sūt dum act⁹ spe differētes: ꝛ in vno exntes genere: lz mot⁹ nō ē actus

putus

Tex. c. 47.
Tex. c. 48.
Tex. c. 49.
Tex. c. 50.
Tex. c. 51.
Pro hoc vide Aver. in ipso loco.
Tex. c. 52.

Idē Cōmē- tator. cō 54. quinti phy. ⁊ cō. 4. 3. phy.

patus sed diminutus ⁊ permixtus potentie: ⁊ ideo ꝯriaꝭ ei dem cui ꝯriatur actus ad que vadit mot⁹ per hoc ꝙ est aliquid eius ga motus est gñatio forme post formā donec cōpleatur actus ille ad quē est motus sicut via ad cōplemētū: ⁊ ideo quies ad qua est motus aliqd est mot⁹ eiusdē. ⁊ per hoc ꝙ sic vnius nature sunt opponunꝭ eidē. ⁊ ideo cum ques ad quā est motus aliqd est motus cōtrarieꝭ ei quo est motus: motus opponiꝭ eidem: ⁊ econuerso. Et cū diciꝭ ꝙ vnuz non opponiꝭ duobus vno genere oppōnis intelligiꝭ hoc de illis que nō sunt quodamodo idē: sicut actus permixt⁹ potē tie quodamodo idē est cū actu potentie qui educiꝭ ex ipso: ⁊ ideo etiā nō quelibet ques opponiꝭ cuilibet motui sed aliqualis ꝯriatur aliq̄i vel ei quieti que est fm locū ꝯriaꝭ motus fm locū. Sed tn hoc etiā nō simplr est verū ꝙ oīs quies in lo. ꝯriatur omni motui fm locū. Sed nos hic nō diffinite dicimus que ques cui motui cōtrariaꝭ: vtrū s. ques que ē in hoc ex quo est motus ꝯriaꝭ motui qui est ex isto aut ques que est in hoc ad qđ est motus contrarieꝭ motui qui est ad idē. ¶ Ad hoc eni determinandum necesse est resumere qđ prius habitū est s. ꝙ motus semper est in duobus sictis existētibus cū sit ex sbcto in subiectū tūc eni videꝭ ꝙ huic motui qui est ex hoc in cōtrariū ꝯtrariatur quies que est ex hoc ex quo pcedit motus. Alij autē motui qui est ex cōtrario poris in cōtrariū contrariaꝭ quies in eodē contrario ex quo pcedit motus. ¶ Regula eni generalis est ꝙ cōtraria se adinicez destruunt. ⁊ ideo motui non cōtrariaꝭ quies quā facit ⁊ ad quā vadit sed potius illa quā destruit: ⁊ a qua recedit. Facit autē motus quietē ad quam vadit: sicut diximus supra: ⁊ destruit ipsam a qua recedit: ergo cōtrariaꝭ illi a qua recedit: ⁊ hec est illa ex qua est motus ⁊ non illa ad quaz est motus. ¶ Per eādem autē rōnem ille etiā quetes contrarie sunt que mutuo se inuicez expellunt ab eodem susceptibili. Incōueniens eniz est dicere ꝙ motus hāt ꝯrietatē adinuicem. ⁊ non quetes. Lz eniz quies sit priuatio: ⁊ priuatio priuationi non sit cōtraria: tamē quies nō est pura priuatio: ⁊ iō per hoc ꝙ est ens pōt contrarie opponi priuationi que similiter est ens sicut in pcehabitis etiam priuatio priuationi ⁊ vnum pluribus opponitur: ꝓpter causaz que dicta est. Cū autem dicimus ꝙ quetes sunt sibi ꝯtrarie non quecūqȝ ques intelligitur esse contraria cuilibet quieti: sed quetes que sunt in contrarijs sunt contrarie adinuicem: sicut quies que est in sanitate contraria est quieti que est in egritudine. Et eadem quies contrariatur motui egrotationis qui est ex sanitate in egritudinem. Sed vtrunqȝ irrationale esset ꝙ cōtrarietur illi motui qui est sanatio qui est ex egritudine in sanitatem fm predicta. Motus enim qui est in ipsum qđ est ques habet illud in quo stetit pro quietante magis ⁊ proficiente ꝙ̄ pro contrario. Nulla enim res stat in suo cōtrario nec accedit ad ipsum: nec perficitur in ipso: sed potius aufugit ab ipso ⁊ corrumpitur ab eo. Hanc etiam quietem ad quā est motus accidit similiez fieri ipsi motui quia de hoc ꝙ motus est forma post formam: vel vbi post vbi: motus ipse inducit quietans vltimom ⁊ ideo non possunt habere adinuicem contrarietatem. Cum ergo motui egrotationis vna dictaruz quietum contrarietur: ⁊ non contrarietur ei illa que est in egritudine ad quaz motus vadit: oportet ꝙ cōtrarietur illa que est in sanitatem a qua recedit motus egrotationis. Oportet enim ꝙ contraria sint eiusdem generis proximi: ⁊ ideo non dicimus ꝙ quies in albedine contrarieꝭ quieti in sanitate: qr ambo possunt simul esse in susceptibili vno.

Tex. c. cō. 55.

¶ Quibuscunqȝ autem generibus non insunt contraria horum motationes quidem sunt opposite: sed non contrarie: sed potius habent modum contradictionis ⁊ in talib⁹ mutatio que est ex ipso opponitur mutationi que est in ipsum idem. Sed tales mutationes non sunt motus: sicut mutatio que est ex non esse opponitur mutationi que est in esse sicut corruptio opponitur generationi. Sed priuatio huiusmodi mutationis que non est motus nō ꝓprie diciꝭ ques: sed appellari consueuit imobilitas. Sed talis mutatio duplex est: vt superius diximus: per se ⁊ per accidens: per se quidem quando nullum subiectuz est non esse in qđ vel ex quo est mutatio: sicut fit in generatione ⁊ corruptiōe que in substantia est. Per accidens autem quando per se quidez mutatio est ex contrario: per accidens autem ex priuatione: sicut quando diximus ex non albo fieri album: tunc eniz per se fit ex nigro vel medio cui accidit non album esse ⁊ tūc est aliquod subiectum non albi. Tunc quando est aliquod subiectum ex quo est mutatio tunc mutatio est vere contraria mutationi: ⁊ habet quietem oppositam que vere est quies. Quando autem nihil subijcitur non esse qđ sit subiectum: sicut in non esse substantie tunc potest dubitare aliquis cū sit contraria mutatio que est ex non esse: ⁊ vtruz habeat aliquam quietem contrariam. Si autez hoc concedatur: ꝙ s. quietem habeat tunc sequitur alterum duorum inconuenientium s. ꝙ non omnis quies motui contrarietur sed quedam contrariatur mutationi que non est motus: aut ꝙ oīs mutatio sit motus: ⁊ rerum generatio ⁊ corruptio sunt motus. Manifestum est ergo ꝙ talis imobilitas siue imutatio qđ melius dicitur non est dicenda esse quies nisi generatio ⁊ corruptio dicantur esse motus. Est igitur fm veritatē nō quies: sed aliquid simile quieti: ⁊ ideo potest vocari imutatio: hoc est priuatio mutationis in eo qđ aptuz natuz est mutari. Et oportet dicere: ꝙ hec imutatio aut nulli est ꝯtrariatur: aut dicetur contraria mutationi que est in non esse: ⁊ mutationi que est corruptio. Corruptio enim est ex immutatiōe que est in esse: ⁊ generatio que opponitur corruptioni est in illam mutationem que est in esse. vt patet in pcehabitis. Sicut ergo generatio ⁊ corruptio opponuntur: sic opponuntur imotationes que sunt in esse: ⁊ in non esse. Et sicut ques duplicem habet oppositionem: vnam ad motū qui est ex ipsa: ⁊ alteram ad quietem oppositam: ita etiam imutatio opponitur tam motationi que est ex ipsa ꝙ̄ imotationi que est in opposito. Sicut enim omnia alia in naturis fm esse accipimus ita accipimus ⁊ quietem. Si autez fm esse accipiatur quies ⁊ imutatio non solum est in ea intellectus priuatiōis: sed intellectus nature quietātis: vt diximus: ⁊ sic habet nomen contrarietatis: ⁊ mutatio accipit rationem oppositionis priuatiue vel contradictionis.

¶ Cap. 7m. De contrarietate motuum ⁊ quietū penes modum qui est fm naturam: ⁊ qui est extra naturam.

Cum autem nos declarauerim⁹ oēz oppositionem motus ad motum. ⁊ motus ad quetem ⁊ quietis ad motum que est oppositio formalis ⁊ ēentialis in ipsis sumpta penes formas eorum tunc dignum est consideratione de accidentali que sumitur penes modos oppositos in vna specie motationis. Sunt enim modi oppositi naturale: ⁊ violētū: ⁊ delectabile: ⁊ triste. Et videmus aliquam mutationē naturalem esse ⁊ aliquam innaturalem: ⁊ aliquam delectabilē: ⁊ aliquam tristabilem. Perscrutemur igitur de huiusmodi oppositione circa motum ⁊ mutationem. ¶ Queret autem aliquis quare in mutatione fm locum sunt motus: ⁊ fm naturam: ⁊ extra naturam siue violenti ⁊ similiter quietes tā fm naturam ꝙ̄ extra. In alijs autem motibus hec diuersitas non est. Terra enim violenter ⁊ extra naturam quiescit sursum ⁊ extra naturam mouetur sursum: ignis autez extra naturam mouetur deorsum: ⁊ extra naturam quiescit deorsum. In alteratione autem non sic esse videtur vt hec qdez fm naturam sit: illa autem sit extra naturam. Non enim potest dici quare sanatio magis sit fm naturam ꝙ̄ egrotatio: vel extra naturam. Similiter autē neqȝ dealbatio: neqȝ denigratio. Et si obijcitur de pictoribus qui colorant res non naturaliter dicimus ꝙ talis irridendus est: qa illi non alterant simplici transmutatione qualitatis: sed circūponūt corpora colorata. vt ex illorum colore res alterare videanꝭ. Similiter autem est de augmento ⁊ decremento. Motus eniz illi non videntur esse contrarij adinuicez in hoc ꝙ vnus fm naturam ⁊ alter sit extra naturam. In generatione autez et corruptione eadem videtur esse ratio. Non enim potest dici ꝙ generatio sit fm naturam corruptio autem extra nāz: qa corruptio fm naturā est senescere: ⁊ omnis corruptio est per modum senectutis: sicut pbabimus in quarto libro metheororum. Neqȝ in eadem specie mutatiōis videmus hāc oppositionem vt s. generatio vna sit fm naturaz: ⁊ altera sit extra naturam. Et sciendum est ꝙ ratio istius dubitatiōis oritur ex comparatione mouentis ad mobile: qa in motu locali naturale mouens insluit mobili formam suam: ⁊ quātū

Tex. c. c. 58.

Pictores nō dicūtur simpliciter alterare, ꝙ̄ ipsi circūponūt corpora colorata: vt res alterare illoꝝ colore videanꝭ.

ei dat de forma tantum dat ei de consequentibus formam que sunt motus & locus. Mouens autem violenter non dat formam & ideo cogit ad motum extraneum: & ad locum extraneum. Sed in omnibus aliis motibus & mutationibus mouens proximum est intra: & quia intra est videtur esse naturale & ideo surgit dubitatio predicta. ¶ Ad autem solutionem hanc dubitationem distinguimus quod naturale dicitur dupliciter. s. secundum perfectam rationem naturalis & diminutam. Naturale autem secundum perfectam rationem naturalis est quod est a principio intra mouente per se & non per accidens secundum ordinem quo natura particularis coniuncta mouetur a natura vniuersali non coniuncta que est in celo & stellis naturam particularem omnis rei ordinantibus. Naturale autem secundum diminutam rationem naturalis est quod deficit in aliquo membro istius diffinitionis s. quia aut est secundum inferiorem naturam & non secundum superiorem: aut econuerso: aut quia est a natura mouente per aliquod accidens: aut quia non impeditur per aliquod accidens. Similiter autem etiam innaturale dicitur dupliciter. Aut enim dicitur innaturale oppositum principio intrinseco secundum omnia illa quibus ordinatur ad actum tam in superioribus quam in inferioribus: & hoc est violentum simpliciter: quia ad talem actum nihil omnino cooperatur id quod violentiam patitur: sicut motus lapidis sursum: aut est innaturale: quia priuatum aliquo principiorum dictorum: & hoc est idem cum naturali secundum diminutam rationem naturalis secundum subiectum: licet secundum rationem differat ab ipso. Et hoc innaturale non est violentum omnino: sed est preter naturam & hoc inuenitur in omnibus motibus & mutationibus. ¶ Istis ergo sic suppositis dicimus quod corruptio vna bene contrariatur ad alteram per hoc quod vna est naturalis & alia extra naturam: quia id quod violenter est est extra naturam. Quedam autem corruptio est violenta sicut interfectio: & quedam est naturalis: vt senectus. Sed tunc querimus verum ne generationes quorundam sint violente & quorundam non violente que modum contrarietatis habent ad eas que sunt secundum naturam. Absque dubio enim quedam generationes innaturales sunt & illarum modi: quia accidentales sunt non sunt terminati per numerum: quia tales non mensurantur natura superiori que regit inferiores. Similiter et augmenta violenta sunt: sicut illa quibus iuuenes pubescentes velociter augentur: & est carnis spongiose non condensate propter calorem velociter dissoluentem & non consumentem humidum nutrimentale. Cuius simile est in seminibus que pullulant in aquis. Illa enim propter humidum aqueum quod est dilatabile multum cito augentur in latum & sunt rare substantie & hec sunt que dicuntur ab Aristo. triconta cito adaucta & non constricta. Et hec etiam est causa quare mulieres citius augentur & habent carnem mollem receptiuam multarum superfluitatum quas a membris earum non expellit virtus debilis que est in eis. ¶ Quod autem Aristo. vocat tricon ta arabes vocant semen luxuriosum cuius humiditas defluit & non condensatur: eo quod humidum superfluum non consumitur in talibus propter caloris debilitatem. Queritur autem si similiter est in alteratione. ¶ Et dicendum adhuc quod sic et est in alteratione: & hoc est videre in alteratis ad sanitatem in febre acuta: vel in febre alia. Quedam enim alterantur in die non congrua que non est dies crisis: quando nec tempus est quod humor moueatur: nec tunc natura iuuatur a respectu opportuno celestium: & est illa alteratio propter aliquod accidens febris & materie facta: & ideo plerumque terminatur ad malum. ¶ Illi autem alterantur alteratione que est extra naturam: alii autem alterantur diebus congruis motui vel digestioni humoris secundum congruum respectum superiorum: & sunt qui alterantur secundum naturam: & ideo tales alterationes siue crises que fiunt in diebus creticis sunt bone: quia plurimum terminantur ad bonum. Secundum igitur hunc modum oportet etiam quod sit in mutationibus: & hoc ergo modo corruptiones erunt contrarie adinuicem secundum modum & non corruptio opposita erit generationi. Quid enim prohibet hoc modo corruptionem opponi corruptioni: oportet enim absque dubio sic esse quod vna sit secundum naturam & altera extra naturam sicut cuius signum est quod vna est dulcis: altera tristis. Dulcem vero voco que secundum viam nature ad annihilationem deducta est per senium. In illa enim paulatim efficitur organum minus habile motori: & ideo separatio est dulcis hoc modo quo dulce vocatur parum contristans: eo quod non est magni valoris videtur quod amittitur: & vires motoris & forme paulatim ab organo ipso sunt quasi emisse. Tristis autem est in qua contrarium est siue per violentiam fiat siue per interfectionem, iuuenis siue per accidens: sicut est mors iuuenum que difficilis est supra modum eo quod instrumentum habile anime & adhuc in medio complexionantium existens fortissimum habet sensum: & difficilis est separationis ab anima. ¶ Ex predictis ergo constat oppositionem istam esse in motibus & mutationibus omnibus: & est oppositio non substantialis: sed penes modum accepta: quia non simpliciter corruptio corruptioni est contraria. Sed modus vnius est contrarius modo alterius quia secundum hos modos hoc quidem est huiusmodi alia vero alterius modi. ¶ Vniuersaliter igitur motus & quietes dicto modo dupliciter contrariantur. Et hoc patet in motibus localibus in quibus magis apparet contrarietas: vnde qui est sursum contrarius est ei qui est deorsum: quando est relatum ad idem mobile. Hec enim sunt contrarietates secundum locum. Ignis autem naturaliter motu suo fertur sursum terra autem motu suo naturaliter deorsum: & ipsorum loci mutationes sunt contrarie inquantum sunt ad loci differentias contrarias. Et ideo quando referuntur isti motus ad idem mobile tunc habent contrarietatem predicti modi quod vnus motuum est secundum naturam: & alter extra naturam. Ignis igitur qui sursum mouetur naturaliter, deorsum autem extra naturam quia ille motus qui est secundum naturam ipsius non tantum in modo sed etiam in specie eius ad quem est motus contrarius est illi qui est extra naturam quia sursum & deorsum secundum speciem sunt contraria. Contrarietas igitur illa que est penes modos sumpta secundum quos vnus est secundum naturam & alter extra naturam non tantum inuenitur in motibus vnius speciei sed etiam in motibus diuersis speciei: quando referuntur ad idem mobile. ¶ Quietes autem motuum omnino similiter se habent in operatione ista: siue sint quietes vnius speciei siue sint specierum diuersarum. ¶ Diximusque supius quod quies contraria est motui qui recedit ab ipsa: & hoc est ille qui est desuper in deorsum. quia si referantur ad idem mobile: tunc illa quies que est sursum sit terre extra naturam quia est de sursum in deorsum sit ei secundum naturam ergo quies que est extra naturam contraria est motui qui est secundum naturam quia in eis est dupliciter contrarietas. s. essentialis & accidentalis quia inquantum sunt diuersarum formarum contrariantur essentialiter: & inquantum differunt per naturale & innaturale contrariantur accidentaliter siue secundum modum. ¶ Quod autem quies illa motui sic dicto contrarietur probatur ex hoc: quod talis duplex contrarietas fuit etiam inter motus diuersos in specie qui sunt sursum & deorsum: qui referebantur ad idem mobile. Cum ergo motus ad quietem aliquam sit eiusdem forme ad quam vadit: habebit eandem contrarietatem quies ad motum quam habuit motus ad motum. Similiter autem est de quietibus sibi inuicem respectu eiusdem comparatis. Alia enim quietum secundum naturam erit sursum & alia deorsum extra naturam si referantur ad ignem. Oppositio ergo que est penes modum essentialem & extra naturam in quietibus non est tantum in quiete eiusdem speciei sed etiam in quietibus diuersis in specie ad idem relatis. ¶ Sed differentia est in quietibus secundum locum quia si oppositio accipiatur in eis in quietibus eiusdem speciei oportet quod quietes ad diuersa referantur: sicut due quietes deorsum vna erit naturalis terre: & alia erit innaturalis igni. Cum autem sumitur hic oppositio in quietibus diuersis speciei: tunc oportet quod ad idem referantur: sicut quies terre sursum innaturalis: deorsum autem naturalis sed in aliis non est ita euidens hoc.

¶ Cap. 8m. De solutione quarundam dubitationum que oriuntur ex prehabitis.

Oritur autem dubitatio ex prehabitis. Si enim concedimus quod omnis quies non semper est: & omne quod non semper est generatur necessario ab aliquo motu: tunc oportet etiam quod quies eius quod manet sine quiescit sit extra naturam: vt terram dicimus manere sursum sic generata a motu sursum. Cum autem generatur quies a motu: generatur pars post partem plus & plus quanto magis motus fini motus appropinquat. ergo etiam quies sursum per motum terre sursum sic generatur. ¶ Quod si conceditur videtur sequi inconueniens quod si sic hoc: ergo cum terra per violentiam ferebatur sursum tunc stabit ibi quiescens quiete generata per motum: sed omne quod stat in quiete generata

te generata per motum semper videtur velocius ferri quanto magis appropinquat quieti: ergo terra ascendens sursum: tanto velocius fertur quanto magis ascendit ad quietem sursum. Sed nos videmus q id qd violentia fertur contrario modo se habet. ergo quies terre sursum non generatur per motum terre sursum sicut quies naturaliter generatur per motum naturalem qui intenditur iuxta quietem. Si aut quies illa non fit per motum tunc non fit per aliquid aliud. quia nihil facit quietem alia motus. ergo terra erit quiescens sursum violenter. ita q quies eius que non semper fuit non est facta ab aliquo. et hoc est inopinabile: quia omne qd non semper fuit fit ab aliquo qd est sue factionis principium et causa. Si autem dicatur q non habet quietem separatam a motu suo: tunc accidit simul utrumque proprie dici. s. q movetur in proprium locum debitum sibi secundum naturam: et non in eum qui est extra naturam et quiescit: et hoc est inconveniens magnum quia non potest simul quiescere quiete non naturali: et moveri motu naturali cum illa sint contraria. sicut patet ex prehabitis. Sequitur autem dictum inconveniens de eo qd positum est stare quiete non naturali. Si enim non poneretur stare tunc in infinitum moveretur violentia: et hoc est absurdum dicere. ¶ Q autem vera sint que dicta sunt probatur: quia motus naturalis processus est in naturalem formam: vel ubi: et quanto magis procedit tanto magis acquirit vigorem forme: et tunc si motus sit consequens formam naturalem oportet concedere q quanto magis acquirit formam: tanto vigorosius et velocius movetur: et omnis motus naturalis qui procedit naturaliter velocior est in fine quam in principio vel medio: et velocior est in medio quam in principio. In motu autem violento econtra est: quia omnis res per violentiam mota aliquantulum recedit a vigore forme sue: et ideo cum redit ad vigorem redit ad naturalem motum: et cum procedit in motu: quanto plus procedit in ipso: tanto magis vigoratur: et tanto velocius movetur: unde autem generetur quies post motum violentum: et quare retardatur in fine inferius dicemus in fine istius capituli.

Tex.c.62. ¶ Habet autem hoc qd prius habitum est aliam dubitationem. Diximus enim in prehabitis q quies que est hic in aliquo contraria est motui qui est hinc sive ex illo eodem. Si enim ita se habet videtur sequi inconveniens: quia quando aliquid mutatur ab aliquo et remutatur sive separatur ab ipso: adhuc videtur hic illud qd remutatur hic qd separatur ab ipso. Si enim in toto separatum esset ab eo qd movetur ipsum ex quo movetur: tunc non esset amplius motus: sed quies in opposito: sicut quando aliquid separatur a nigro. habet adhuc aliquid nigri quia si in toto esset separatum a nigro: tunc iam quiesceret in albo. Si ergo concedatur q hic quies contraria est illi motui qui est ex ipsa oportet q simul in eodem sint contraria: cum illud in quo fuit quies adhuc remaneat in mobili quando est in motu. ¶ Solvemus autem hanc secundam dubitationem. et tunc redibimus ad primam: dicentes q illud qd movetur ex aliquo sic: hoc est quodammodo quiescit et quodammodo movetur: et non simpliciter. Universaliter enim loquendo de omni eo qd movetur oportet q omnis motus cum non moveatur nisi in intermedio duorum extremorum q aliud eius sit ibi ubi fuit quies ex qua est motus: et aliud eius ibi ubi est quies post motum. Et hoc est q omne mobile partim est in termino a quo et partim in termino ad quem quia tamen dicitur q aliud est eius ibi et aliud alibi sicut cum dicitur partim est hic et partim est ibi non intelligitur de parte et parte eius qd movetur: quia tunc oporteret q una pars eius quiesceret et altera moveretur. Sed intelligitur q secundum aliquid sive secundum partem est in termino ad quem et secundum aliam in termino a quo: quia hec diverse partes non sunt eius qd movetur: sed formarum vel ubi inter que est motus. Cum enim motus sit in intermedio ut ostendimus supra. Omne autem intermedium partim sit unius extremi. partim vero sit alterius oportet q id qd movetur semper dum movetur sit partim in eo a quo et partim in eo ad quem est motus. Cum autem extrema distincta sint in intermedio non erit id qd movetur in eo ex quo et in eo ad qd est motus: sicut in duabus naturis sive quietantibus distinctis: sed potius indistinctis propter qd non simul quiescit et movetur: quia utrumque istorum est in potentia tamen sed quia motus abiicit id ex quo est motus: et inducit id ad qd est motus: propter hoc motus est actus imperfectus respectu eius ad qd est motus: et id ex quo est motus. Est enim secundum desinere et potentia propter q id qd movetur simpliciter movetur: et nullo modo quiescit: quia natura quietis ex qua est motus non est ibi nisi secundum quid et indistincte. Motus autem simpliciter est secundum processum ad qd est motus.

Obiectio. ¶ Et si obiiciatur de differentiis in loco in quibus media distantia nihil videtur habere de circumferentia que est sursum et de centro qd est deorsum.

Solutio ¶ Dicemus q locus non accipitur in physicis secundum dimensionem quantitatis solum sed etiam secundum proprietatem qualitatum que sunt in ipso. ut in quarto huius scientie ostensum est quia quo ad hec media distantia virtutem retinet extremorum. Sic ergo patet qualiter quies hoc est quietans secundum quid et motus simpliciter possunt esse in eodem quia sic aliquo modo secundum quid et non simpliciter quies cum sibi contrario motu est in eodem simul. Ex hoc autem scitur q motus magis contrariatur motui quam quies motui: quia duo contrarii motus nullo modo sunt in eodem quia retardarent et impedirent seipsos. Quies autem existens cum contrario motu in eodem non impedit ipsum.

Tex.c.63. ¶ Et de motu quidem et quiete quomodo utraque unum dicantur: et que contrarie sint: hoc modo dictum sit a nobis. Non enim oporteret nos specialem facere tractatum que quies sit una. quia quies est una specie: genere: et numero: sicut et motus quia ea que exiguntur ad hoc q motus vere sit unus: exigitur etiam ad hoc q quies vere sit una.

Tex.c.64. ¶ Redeamus ergo ad questionem in principio huius capituli tactam querentes iterum utrum motus innaturalis aliquam habeat quietem sibi oppositam: secundum prehabita enim videtur irrationabile si nullam habeat oppositam quietem. Si enim nullam habeat quietem ab ipso motu generatam: tunc semper remanebit violentia: et numquam veniet ipse motus ad statum: cum quies ab eo nulla generetur. Manifestum est igitur: q talibus motibus opponitur aliqua quies. Id enim qd extra naturam movetur ad aliquem locum: etiam extra naturam habet quiescere in eodem loco: propter qd dicendum. q motus violenti sursum et quies sursum non sunt contrarii sibi adinvicem sed terre que sic violenter movetur et quiescit: et quies illa generatur ab eodem a quo generatur motus a violentia videlicet. Sed est quadrupliciter status violentie scilicet generationis eius: et augmenti eius: et decrementi eius. et status sive destitionis eius. In generatione autem incipit moveres quia motus violentus non est intensior quam potest esse in principio secundum opinionem Aristo. licet ita sit secundum opinionem Platonis. In augmento autem suo est in maximo posse: et tunc est intensior motus violentus quam esse potest. In detrimento autem motus remissior: et ideo tam secundum Aristo. quam secundum Platonem motus violentus in fine est remissior sed cum stare incipit violentia tunc non movet sed tenet aliquantulum id quod violenter ante movebat: et hoc modo generat quietem: et sic patet q hec quies non generatur accessione omnimoda violentie. quia tunc oporteret q generaretur a natura. qd falsum est. Et patet q non fit per motum violentum quemadmodum quies naturalis fit per motum naturalem: sed potius fit per violentiam: que secundum vigorem est causa motus. et secundum minimum posse suum est causa quietis: et hoc verum est de violentia qua grave movetur: et quiescit sursum non removens ipsum a natura et forma gravis. Violentie autem que id quod simpliciter est leve movet deorsum eodem modo se habet in faciendo quietem et motum.

T.c.65. ¶ Quoniam autem omne qd movetur motu recto secundum naturam habet etiam aliquem motum oppositum illi extra naturam: sicut in libro de ce. et mun. declarabimus ut ignis sursum naturaliter motus extra naturam movetur inferius. ¶ Dubitabit autem forte aliquis quis cui contrariatur motui. aut enim motus ignis sursum contrariatur motui terre deorsum: terra enim descendit naturaliter: aut motus eiusdem secundum naturam contrariatur motui eiusdem extra naturam. ¶ Et dicimus ad hoc secundum predicta q utrumque istorum est rationabile esse sed non eodem modo. Motus enim naturalis unius ad motum naturalem alterius naturalem et essentialem habet oppositionem que sumitur penes terminos motuum oppositos. Et cum hoc motus ignis sursum opponitur motui eiusdem extra naturam deorsum: quia sicut patet ex superius habitis in illis motibus sunt due rationes oppositionis scilicet essentialis et accidentalis. Eodem autem modo omnino est de contrarietate quietum. Et per hunc enim duplicem modum etiam quies est opposita motui: et quies quieti.

¶ Explicit Liber Quintus Physicorum.

¶ Incipit Liber Sextus Physicorum de continuitate mot⁹ et indivisibilitate.

¶ Cap. pᵐ. Que libri intentio: quod continuum non componitur ex indivisibilibus per rationem continui et continuitatis et consequentis. In quo est digressio de natura puncti.

Expeditis his que de speciebus motus dicenda videbantur in communi sub alio libri principio exordiemur ad loquendum de hoc quod sequitur omnem motum: et hec continuitas est ipsius: et quia continuans est divisibile in semper divisibilia que continua sunt oportet ostendere quod motus nec componitur ex indivisibilibus nec dividitur in indivisibilia. Et hoc faciemus in sexto huius scie libro. Primum autem ostendemus hic de continuo ut facilius postea sic de motu intelligere qui est de genere continuorum. ¶ Dicimus ergo quod si continuum et quod tangitur et consequens bene in superiori libro diffinita sunt tunc impossibile probabitur esse quod aliquod continuum sit compositum ex indivisibilibus. Diximus enim in superiori libro quod continua in physicis et mathematicis sunt quorum ultima sunt unum: et quod illa sunt contigua sive se tangentia quorum ultima sunt simul. Quecunque enim in physicis continuantur oportet primo esse contingentia quia ultima eorum non fierent unum: nisi prius sint simul in loco se tangentia. In mathematicis autem quecunque se contingunt uniuntur sicut ostendimus in antehabitis. Et iterum hoc dictum est quia illa sunt consequenter quorum nihil est medium sui proximi generis. et hec iterum in physicis erunt ante contigua et ante continua: quoniam nulla se contingunt in physicis nisi que sibi immediate coniunguntur et postea adunantur illa per continuationem. Si ergo ista sic esse supponantur probabimus nullum continuum esse compositum ex indivisibilibus: et per consequens nullum continuum dividi in indivisibilia: quia omne quod dividitur non dividitur nisi in ea ex quibus componitur: et sic impossibile erit lineam esse ex punctis si vere punctum indivisibile esse supponitur. Et hoc primo quidem ostendemus ex ratione continui: et deinde ex ratione contingentis: et tertio ex ratione consequentis. Ex ratione quidem continui sic quorum non est ultimum aliquod: horum ultima non sunt unum: sed punctorum et aliorum quorumcunque indivisibilium non est ultimum aliquod: ergo punctorum et aliorum quorumcunque indivisibilium non sunt ultima unum. ¶ Quod autem non sit ultimum punctorum vel aliorum indivisibilium probatur ex hoc quod omne quod habet ultimum quod est aliquid sui habet etiam aliquid aliud sui preter ultimum illud. hoc enim ostendit nomen ultimi et sic habens ultimum ut aliquid sui compositum est: unde nihil est ultimum impartibilis: quia alterum est ultimum alicuius et alterum est illud cuius sive respectu cuius ultimum dicitur esse. Impartibile autem non habet sic alterum et alterum que sunt aliquid sui: ergo non habet ultimum: ergo puncta diversa: nec unum habent ultimum nec simul habent ultimum: ergo nec continua sunt nec contigua. Sed illa ex quibus est continuatio oportet esse continua sibi et tangentia se cum conveniunt ad formam continui sive sint puncta sive alia: ergo puncta nec continua nec tangentia sunt adinvicem. ¶ Eadem autem ratio est de omnibus indivisibilibus in continuo existentibus: sicut de instantibus in tempore et de momentis in motu igitur propter predictum modum ex diffinitione continui sumptum oportet dici quod puncta non sunt continua. Probatur autem idem ex diffinitione contingentium cum enim quod tangit aliud aut totum tangit totum: aut pars partem tangit: aut pars tangit totum. Non enim potest esse quartus modus tactus: quia idem est si totum tangit partem: et si pars tangat totum. Cum autem ea que contingunt se in continuo ponuntur esse indivisibilia: tunc non potest dici quod pars tangat partem secundum quod pars tangit totum: quia indivisibile non habet partes. Omne enim habens partem habet etiam compartem: quia aliter totum esset quantum pars quod non potest esse in continuis: et quod habet partem et compartem est divisibile sed prius erat datum quod esset indivisibile: non ergo potest dari quod pars partem vel pars totum tangat: ergo si continua erunt indivisibilia tunc oportet quod totum tangat totum: ergo totum unum est cum toto alio in eodem loco proprio: ergo unum alii supponitur: et econverso in quantitate una. Cum autem sic aliqua conveniunt non constituunt continuum: quia omne continuum componitur ex partibus quantitativis: quarum due equales maiores sunt quam una: et sunt invicem et locis suis discrete quando in eas dividitur continuum: ergo ex indivisibilibus. Iterum propter rationem predictam continuum componi non potest: quia continuationem videlicet in ipso habere non possunt. ¶ Et vero demonstrabimus quod neque consequenter erit punctum puncto in continuo aut ipsum nunc alii nunc in tempore: et sic neque longitudo erit ex punctis: neque tempus ex ipsis nunc. ¶ Consequenter enim diffinitum est esse quorum nullum est medium proximi generis. Sed cum puncta in continuo accipiuntur semper media ipsorum est linea: et cum nunc in tempore accipitur semper inter quelibet duo nunc est tempus. Linea autem est terminata punctis et tempus est terminatum nunc: et sic inter quelibet puncta sunt puncta in continuo: et inter quelibet nunc sunt alia nunc in tempore: et sic aliquid proximi generis est medium tam inter puncta quam inter nunc: ergo non sunt ibi directe consequentia. ¶ Si autem de hoc dubitabit aliquis dicens quod linea non est eiusdem generis proximi cum puncto: cum punctus non sit linea nec pars linee. Eodem autem modo se habet nunc ad tempus et sic non valet nostra argumentatio facta per diffinitionem eorum que sunt consequenter. ¶ Redit autem tota difficultas ad hoc ut sciatur qualiter punctum est in linea et qualiter nunc est in tempore. Aristo. enim in posteriorum lib⁹ videtur dicere quod punctum tripliciter se habet ad lineam si quis velit colligere verba eius. Dicit etiam quod linea est ex punctis. Dicit etiam quod punctum est substantia posita in linea. Et dicit tertio quod punctum est in diffinitione linee: et ideo ubi exemplificat de primo modo eius quod est per se scilicet quando predicatum cadit in diffinitione subiecti ponit exemplum sicut punctus in linee diffinitione: nec potest dici quod omnia illa dicta sint secundum aliorum opiniones qui dicunt lineam componi ex punctis: et qui dixerunt principia corporum esse puncta sicut Democritus et Leucippus: quia secundum hoc etiam iste locus non est simpliciter verus scilicet quod punctus non est consequens ad punctum in continuo: Sed esset verum secundum opinionem Democriti et Leucippi qui dicunt lineam componi ex punctis: et secundum hoc demonstratio inducta nihil valeret. Universaliter igitur oportet nos determinare qualiter punctus se in linea: et utrum sit substantia vel accidens: et utrum sit aliquid linee. Dicendum igitur videtur quod punctus similiter et linea dupliciter possunt considerari scilicet secundum esse quod habent in materia: aut secundum diffinitivam rationem ipsius secundum quam non concipitur cum materia sicut nec quantitas. Si autem secundum esse accipitur procul dubio in materia est sicut accidens in subiecto. Materia enim ut dicit Aristo. et nos ut supra exposuimus: nec est punctum nec linea sed est id cuius hec sunt ultima: et sic punctum habet vel causatur a materia: sicut et alia accidentia: et materia subiicitur ei eo quod ipsa de se impartibilis est: et potest esse partibilis per quantitatem quam acquirit: et primum subiectum puncti non est prima materia simpliciter: sed potius illa que iam incipit esse principium quantitatis: et inclinatur ad potentiam: unde si aliquid est materia intelligentia: illa est ante eam que est primum puncti subiectum. Sed autem punctus hoc modo sit accidens sicut et linea et superficies tamen si absolute et secundum diffinitionem accipitur non est accidens linee: sed aliquid de substantia eius hoc modo quo substantia dicitur quod cadit in diffinitione alicuius. In continuo enim duo sunt necessaria scilicet continuatum et continuans: et continuatum quidem est pars continui: sed continuans non potest esse pars eius: aliter enim idem esset continuatum et continuans: unde primum continuans est punctus: et ideo punctus tripliciter est in linea scilicet ut principium: et ut medium: et ut finis: et secundum quod est principium sic ab eo fluit continuum primum quod est linea: eo quod motus eius imaginabilis permanens in processu facit lineam quemadmodum diximus supra: et sic dictum est quod linea ex punctis non est quidem sicut partibus: sed a quibus est indivisibilitas eius per totam longitudinem. Secundum autem quod est medium sic est continuans partes et sic cadit inter duo puncta lineam terminantia: et ideo nunquam possunt esse contraria se duo puncta: et secundum quod est terminus continuatio est ad ipsum ut ad finem continui. ¶ Patet igitur quod punctus est linea sicut eam eius et forma. Sed forma est pars essentialis et non quantitativa: et ideo a quibusdam meo iudicio non irrationabiliter concessum est punctum esse partem linee essentialem non autem quantitativam. Neque enim oportet quod omne quod est forma rei de re predicetur: quia forma faciens esse non predicatur. Nec forma in quantum forma est predicatur de eo cuius est forma: ut testatur Avicen. sed predicatur prout est forma et idem sive unum genere: vel specie: vel numero. Sic ergo iam patet qualiter punctum est id quod substantia posita in continuo: quia ipsum est prima substantia

Tex. 1. c. primi

In physicis que eique continuantur oportet prius esse contingentia.

Tex. 2. c. 2.

Primo posteriorum t. c. 3 et 1. c. 4.

Primo generatione et corruptione t. c. 29. 30.

Punctus est principium habitudine hic respectu linee.

substãtia cõtinui habẽs positionẽ in ipso: ⁊ eadẽ in diffini-
tione ipsius sicut principians ⁊ continuans ⁊ terminans cõ
tinuum que omnia sunt actus forme. Et patet quaꝛ pun-
ctũ nõ sequit punctũ: ⁊ qualiter est accidẽs materie ⁊ substã
tia linee: ⁊ oia que de puncto querũtur iaz facta sunt plana.
Per oẽm aũt eundẽ modũ nunc se habet ad tẽpus sicut ex-
planatũ est in quarto huius scientie in tractatu de tẽpore.
¶ Redeamus ergo ad ppositũ ostendentes q cõtinuũ nõ cõ
ponit ex indiuisibilibus demonstratione ducẽte ad impossi
bile. Si enim detur cõtinuũ cõponi ex indiuisibilibus sequi
tur etiã q diuidet in indiuisibilia. Omne enim qđ diuidit
diuidit in ea ex quibus cõponit. Sed nullũ est de numero
cõtinuoꝝ qđ diuidat in indiuisibilia ergo nullũ cõtinuoꝝ cõ
ponit ex indiuisibilibus. Si enim cõtinuũ diuidet in indiui-
sibilia tunc staret diuisio cõtinui qꝛ indiuisibilia nõ sunt vl-
terius diuisibilia. Cõstat aũt q non potest aliud genus en-
tis q̃ cõtinuũ diuisibile esse mediũ inter puncta. vel iter ipsa
nũc. Si enĩ mediũ ipsoꝝ sit aliud genus: hoc erit aut diuisi-
bile aut indiuisibile ⁊ si est diuisibile indiuisibile erit conse
quens ad indiuisibile: qđ improbatũ est: ⁊ indiuisibile est cõ
stitutũ ab indiuisibili: qꝛ mediũ vnitur ab extremis: qđ iteꝝ
falsum est. Si aũt dicat q est diuisibile mediũ: aut ergo di-
uidet in indiuisibilia aut in ea que semper diuisibilia sunt:
⁊ si primo modo dicat sequit idem qđ prius. Si aũt dicatur
scđo modo tũc sequit q mediũ punctoꝝ ⁊ ipsoꝝ nũc est cõti
nuũ: qꝛ diffinitio cõtinui est qđ diuidit in semper diuisibilia.
Manifestũ est enim q omne diuisibile in semper diuisibi-
lia diuidit. Si enĩ diceret diuidi in indiuisibilia nõ oporte-
ret q indiuisibile esset in diuisibili cõtactũ: qꝛ superius dixi-
mus ea que cõtinuant in physicis sunt ea que se primo tan-
gunt ⁊ postea eoꝝ vltima vnum ⁊ idem.

¶ Cap. 2m. De demõstratione q cõtinuũ in nulla suaꝝ speꝝ
sigillatim sumptaꝝ cõponit ex indiuisibilibus.

Tex. c. c. 4.

Quod aũt nos ostẽdimus de cõtinuo in cõ muni habet vnã ⁊ eandẽ rõnem in oibus speciebus cõtinuoꝝ. eiusdẽ enim positionis est dicere oia hec magnitu-dinez: videlicet tẽpus ⁊ motũ cõponi ex indiui-sibilibus: ⁊ diuidi in indiuisibilia: aut nullum eoꝝ. hoc aũt erit manifestũ ex his que dicent. ¶ Cũ eniz su per magnitudinẽ sit motus localis: si dicat magnitudo alia cõponi ex indiuisibilibus oportebit dicere: q motus qui est super eam cõponat etiã ex indiuisibilibus motibus equali bus indiuisibilibus illius magnitudinis: qꝛ supra in quar-to huius scientie libro docuimus motus sequit magnitudi nem: ⁊ prius ⁊ posterius in motu sunt a priori ⁊ posteriori in spatio siue magnitudine: vt si dicamus q magnitudo que si gnificat per litteras.a.b.c. cõponit ex tribus indiuisibilibus que sunt.a. primũ ⁊.b. scđm: ⁊.c. tertiũ: tunc opz nos etiã cõ-cedere q motus illius qui mouet super spatiũ illud cõpona tur etiã ex indiuisibilibus: ⁊ dicamus q id qđ mouet super illud spatiũ: vocet.o. ⁊ motus eius significet per litteras.c. e.z. ⁊ tres partes indiuisibiles motus sint.d. primuz que est in prima parte indiuisibilis spatij ⁊.e. in scđa: que est in se-cũda parte spatij: ⁊.z. tertia que est in tertia parte spatij. Si enim dicatur motus esse eius moti qđ vocat.o. tunc opz q de presenti motu eius moueatur ſm aliquaz partem ipsius motus: qꝛ nõ explicat totũ motũ nisi partes eius successiue vnam post aliam explicando. ¶ Constat autez q si aliquid mouetur tunc opz q sit eius motus: ⁊ econuerso cũ motus alicuius est tunc opz q ipsuz moueatur. Si ergo dicatur q ipsum mouere siue ipse motus sit ex indiuisibilibus tũc opz q ipsum qđ fertur quod vocatur.o. feratur ſm primã par-tem spatij: qđ dicit.a. explicando primã partem motus que dicitur.d. ⁊ ſm secundã partem spatij que vocat.b. explica-bit secũdam partem motus que vocatur.e. ⁊ ſm tertiaz par tem spatij que dicit.c. explicat tertiã ⁊ vltimaz partẽ motus que dicit.z. qꝛ sicut nõ trãsit spatiũ nisi per partes eius mo-uẽdo: ita non explicat motũ nisi partem per partez in spatio explicandu: qꝛ si partes spatij dicant indiuisibiles: erunt ⁊ partes motus indiuisibiles. Qđ si cõcedit ostendit hoc esse impossibile per hunc modũ. ¶ Si enim omne qđ mouetur vnde. vbi hoc est ne aliquo loco ad aliquẽ locuz: necesse est nõ simul moueri ⁊ motũ esse a loco a quo mouit se: ⁊ quãdiu

Tex. c. c. 5.

Quarto c. 99.

Tex. c. c. 6.

Tex. c. c. 7.

mouit se ab illo: tunc etiã impossibile est q aliqua pars mo-
tus sit in indiuisibili parte magnitudinis. ¶ Qz aũt primũ
sit impossibile sic pbat per exemplum. Si enim aliquis va-
dit thebas impossibile est q hec duo simul sint in tẽpore que
sunt ire sũ ad thebas ⁊ iuz esse ad thebas sicut nec simul
sunt ire ad balneũ ⁊ esse in balneo sine iã esse ad balneũ.
Si enim simul essent hec duo. tunc aliquis cum incipit ire
Roma esset rome ⁊ tũc ire esset superfluum: ⁊ simul esset in
quiete ⁊ in motu: qđ est impossibile. A simili ergo si dicatur
id qđ mouetur qđ vocat.o. moueri in impartibili: tunc par
tem motus que est.d. vocata explicat in illo indiuisibili ma
gnitudinis que vocatur.a. In illo ergo.a. opz q prius sit in
moueri q̃ in motũ esse. per ea que pbata sunt in simili. Et
simile est in alijs partibus motus. Cõstat a sit q cũ moue-
batur transiuit spatiũ aliquod in quo non fuit in motũ esse:
ergo si illa pars magnitudinis que vocat.a. cõposita est ex
spatio qđ trãsiuit ipsam qñ vocat.e. ⁊ ex illo in quo fuit in
motũ esse post q̃ trãsiuit ipsum: ergo non est indiuisibile: ⁊
hoc est contra positionem primaz. ¶ Hoc aũt eodẽ mõ pe-
nitus pbat q spatiũ qđ vocat.b. est diuisibile: ⁊ simil'r illđ
qđ vocat.c. supposito q ad quodlibet eoꝝ posterius deue-
nit hoc cũ inuentũ esse fuerit q̃ venit: hoc aũt est q̃ in veniẽ
do fuit. Nõ enim põt dici q quiescebat in partibus magni-
tudinis: ⁊ mouebat in tota magnitudine qꝛ id qđ mouetur
non explicat spatiũ aliquod in trãseundo in partes ei⁹: neqꝫ
iteꝝ põt dici q quiescebat dũ transiret: qꝛ sicut opposita vt
priuatio ⁊ habitus essent simul in eodẽ ⁊ ſm idem: ⁊ respe-
ctu eiusdẽ: ⁊ cõstat q intermediũ est in spatio in quo solo fuit
motus sicut ostendimus in quinto libro hui⁹ sciẽtie. ¶ Si
aũt dicat q hec duo sunt simul in tẽpore que sunt ventũ esse
⁊ venire tũc sequit: q cũ iam aliquid venit per hoc q in ve
niẽdo est presentiali qđ erit ventum in locũ ad quem venit:
⁊ erit ibi motũ esse vbi iam est in mouẽdo: ergo presens oẽ
ſm se totũ est preteritum: que omnia sunt impossibilia ergo
nõ potest dici q aliquid simul veniat ⁊ ventum sit ad illud.
¶ Si aũt aliqs dicat adhuc sicut prius: q id qđ vocat.o. mo
uet ſm totũ spatiũ magnitudinis: que est.a.b.c. ⁊ mot⁹ qui
est in tota illa magnitudine. Totus quidem est qui vocatur
d.e.z sed.o. nihil mouetur ſm aliquam partez spatij: ⁊ ideo
in.a. que est impartibilis pars spatij nunq̃ mouet ſm ali-
quã partem motus: sed potius motum in qualibet partibi-
li spatij: ⁊ tamen mouet in toto: hoc est q id qđ fertur in mo
ueri sit in toto: ⁊ in motũ esse sit in qualibet partiũ spatij: eo
q sunt indiuisibiles tũc sequuntur multa inconuenientia.
¶ Quoꝝ vnũ est q motus componit ex non motibus sed
ex momentis indiuisibilibus: qꝛ positũ est q motus cõstat ex
tribus: quoꝝ primũ est d. scdm.e. tertiũ z. que sunt in.a.⁊.b.
⁊.c. partibus spatij. ⁊ hoc nõ põt esse: qꝛ ex indiuisibilib⁹ nul
la cõponit quantitas. ¶ Scdm aũt est q aliquid iam motũ
est qđ nunq̃ motum fuit. i. qđ nunq̃ mouebatur: quia erit
aliquid in transitum esse per totum qđ nunq̃ transiuit par-
tes illius spatij totius. Constat ergo q aliquid erit in tran
situm esse Romam qđ nunq̃ fuit: vel vadens Romam: cõ
stat enim q id qđ vocatur.o. ſm hoc dictum hanc magnitu
dinem spatij transiuit totam: ⁊ nunq̃ transiuit hanc eandẽ
magnitudinem ſm partes: ⁊ tunc tamen aliquid possit trã-
sire totum spatium explicando partes illius spatij. ¶ Ter-
tium autẽ inconueniens est q tum non possit aliquid simul
quiescere ⁊ moueri. eo q omne mobile aut quiescit aut mo
uetur. eo q ista opposita immediate circa mobile sicut affir
matio ⁊ negatio. Sequitur ex isto dicto q id qđ vocatur.o.
simul quiescit ⁊ non quiescit ⁊ simul mouetur ⁊ non mouet:
⁊ qđ simul quiescit ⁊ mouetur. quiescit eniz per vnũquodqꝫ
indiuisibilium: que sunt.a.b.c. que tamen componunt totuz
spatium ⁊ mouetur per totũ: ergo erit cõtinue quiescens in
partibus motũ per totum: positum enim q per totam longi
tudinez a.b.c. mouebat: ⁊ nũc dicit quiescere in qualibet lõ
gitudine istos. Cũ aũt totũ quantitatẽ habens nõ sit extra
partes suas sed in qualibet parte quiescit: sequitur neces-
sario q etiam in toto quieuit: ⁊ sic in toto mouebitur ⁊ non
mouebit: ⁊ in toto quieuit ⁊ non quieuit. ¶ Quartũ incõue
niens est q si ea que vocantur.d.e.z. ponuntur esse indiuisi-
bilia: ⁊ cum hoc sint partes motus presentis qui dictus est
esse motus eius qui vocatur.o. tunc cõtinget q.o. non moue

Tex. c. c. 8.

Tex. c. c. 9.

tur sed quiescit quia indiuisibile motus non potest esse nisi secundum indiuisibile magnitudinis. In indiuisibili autem magnitudinis nihil mouetur neque diuisibile neque indiuisibile. et hoc est ideo quia nihil mouetur per spatium equale sibi quia in illo spatio quiescit quod est equale sibi sed cum mouetur transit de spatio ad spatium: et spatium est maius se et hoc intelligendum est de motu recto ergo id quod vocatur .o in qualibet parte spatii contingit quiescere: et in nulla moueri. Si autem concedatur quod .d e. non sunt motus contingit quod motus est ex non motibus. quod falsum est cum quantum sit ex quantis necessario figura autem huius demonstrationis est hec. ¶ Similiter autem sicut diximus de longitudine et motu: quod si sunt indiuisibilia ex indiuisibilibus tunc necesse est tempus esse indiuisibile et componi ex indiuisibilibus. et hoc ideo est. quia sicut nos in sequenti capitulo demonstrabimus equaliter velox quod equaliter mouetur in toto suo motu hoc in minori tempore transibit minorem magnitudinem quam idem transeat maiorem. Si ergo detur magnitudo esse diuisibilis: equaliter velox citius transiet partem illius spatii quam totum transiet ergo partem spatii transibit in parte temporis ergo si magnitudo est diuisibilis erit et tempus diuisibile: et econuerso: si tempus est diuisibile erit et spatium in quo fertur id quod fertur diuisibile. et si hoc spatium ponitur esse .a. tunc .a. erit diuisibile spatium. Dato enim quod tempus sit diuisibile in parte temporis: non feretur equaliter velox per totum spatium sed per partem spatii: ergo habet spatium partem et partem totius et sic est diuisibile necessario.

¶ Cap. 3m. De diffinitionibus velocis et tardi: ut ex hoc sciatur continuum non esse compositum ex indiuisibilibus: nec diuidi in indiuisibilia.

Quia nos intendimus ostendere modum continuitatis et diuisibilitatis motus: non possumus hoc facere nisi sciamus quid est velox et quid tardum in motu. Ideo considerabimus nunc primo quid est velox quia ex diffinitione velocis erit diffinitio tardi manifesta. ¶ Dicimus ergo ex premissis quod omnis magnitudo spatii super quod est motus est diuisibilis in magnitudines que sunt partes ipsius. Iam enim in precedenti capitulo ostendimus quod impossibile est magnitudinem constare per compositionem ex athomis: cum tamen omnis magnitudo sit continua ideo necesse esse compositam ex magnitudinibus que sunt partes eius. Quia ergo hec iam ostensa sunt: et velox et tardum considerantur in hoc: quod vnum plus et alterum minus transit de partibus magnitudinis spatii in tempore equalibus: oportet quod velocius habeat in se tria quorum primum est quod velocius transeat in tempore equali plus de spatio quam tardum. Secundum est quod velox in minori tempore transeat equale spatium cum tardo. Et tertium est quod in minori tempore velocius plus transeat de spatio quam tardum. Per hec enim tria quidam antiquorum ante nos diffinierunt ipsum velocius. ¶ Primum autem horum trium sic probatur. Signetur enim velocius nomine littera .a. et tardius per litteram .b. et magnitudo spatii quod transit velocius significetur per litteras c.d. tempus autem quod mensurat motum velocioris per hoc totum spatium significetur per .z.i. dico quod cum per se notum sit quod velocius sit quod primum sue citius mouet suum subiectum quam mouens id quod est tardius necessario sequitur quod cum velocius quod vocamus .a. est in termino spatii qui terminus significatur per .d. litteram in quem terminum venit motum a principio spatii quod vocatur .c. hoc est in tempore quod significamus per .z.i. et in illo eodem tempore tardius quod vocamus .b. non est in termino spatii quod vocamus .d. sed potius deficit et erit in aliquo intermedio eiusdem spatii: ergo velocius et in equali tempore plus habebit de spatio quam tardius et sic habita est prima pars diffinitionis. ¶ Et vt etiam probabimus quod plus mouetur de priori spatio in minori tempore quam tardum ex quo habitum est iam: quod cum velox sit in termino spatii: tunc tardum adhuc non est ibi: sed remansit in intermedio: ponamus quod locus in quo remansit tardum significetur per litteram .e. vt sit in equali tempore velox transeat totum spatium .c.d. quando tardum eiusdem spatii transiuit partem que est .c e. eo quod ipsum est tardius: et ponamus litteram .t. inter litteram .c. et .d. in eodem spatio: vt c.t. sit maior pars totius spatii quam sit c.e. Quia igitur iam habitum est quod velocius quod vocatur .a. in toto tempore quod vocatur .z.i. transiuit totum spatium quod dicitur .c.d oportet necessario quod idem velocius partem maiorem eiusdem spatii que dicitur .c.t. sit in breuiori tempore transeat quam totum spatium: ergo transit ipsum in parte temporis totius quod dicitur .z.i. Ponamus ergo quod illa pars temporis in qua velocius transeat partem spatii que dicitur .c.d. significatur per .z.h. ita quod tempus .z.h. sit pars temporis .z i. ergo breuius erit .z h quam .z.i. tempus. Sed positum fuit prius quod tardius non transiuit in toto .z.i. tempore nisi per illam partem spatii que dicitur .c e cum igitur c.t. maius sit spatium .c.e. spatio: et .z.h. tempus breuius sit tempore .z.i. velocius in breuiori tempore transit plus de spatio quam tardum: et hec est tertia pars superius habite diffinitionis. Ex his autem eisdem manifestum est quod velox in breuiori adhibet equale spatium cum tardiori. Iam enim habitum est quod transit in breuiori tempore spatium maius. Si ergo accipiamus velocius secundum se non comparatum ad tardius tunc in pluri tempore transit maiorem magnitudinem et in minori tempore minorem. Dicamus ergo quod maior magnitudo quam in pluri tempore transit velox significetur per .l m. tota: et minor magnitudo quam transit in breuiori tempore signetur per .l.r. tunc enim spatium .l.r. pars est spatii totius quod est l. m. et dicamus quod .l.m. sit equale spatium ad .c.d. et .l r. sit equale spatium ad .c.t. que sunt pars maior spatii totius c.d. ponamus etiam quod tempus in quo velocius transit totum spatium .l m. vocetur .p.r. et pars eius temporis in qua idem velocius transit partem eiusdem spatii que dicitur .l r. vocetur p.s. ex quo sequitur quod .p.r. est sicut tempus .z.i. quia pars eiusdem temporis .p.s dicta est sicut pars alterius temporis que dicebatur .z.h. et tempus in quo tardius transit partem spatii que vocatur .l.r. sit significata per litteram .b. ex quo sequitur quod tempus .b. sit longius .z.i. tempore et .p.r. tempore diuisim sumptis: cum enim .l.r. sit plus spatii quam c.e. eo quod est tantum sicut .c.t. et citius .c.e. fuit pars: et tardius in toto .z i. tempore non sit motum nisi per c.e. quod est minus quam .l.r. oportet quod in maiori tempore tardius transeat per .l.r. quam sit totum tempus .z.i. vel .p r. istud ergo maius tempus signetur per litteram b. vt diximus. Constat enim quod id quod est maius maiore: est multo maius minore: et id quod est maius toto multo maius parte. Cum ergo tempus .b. in quo tardum transit per .l.r. sit maius quam .p.r. in quo velox transit per .l m. erit tempus .b. multo magis tempore .p.s. in quo velox transit per .l.r. quod est spatium equale ei quod transit tardum cum sit illi idem. Et sic probatum est quod velox in minori tempore transit equale spatium spatio tardioris quod fuit 2m superioris diffinitionis: quod tamen in ordine demonstrationum posuimus tertium quia probatur ex tertio. Figura autem omnium horum est hec quam videtis hic descriptam in hac lineas .b longior debet esse ceteris quia significat longius tempus. ¶ Amplius si omne quod est necesse est moueri cum alio aut in tempore equali aut inequali: et si mouetur in inequali. tunc necesse est moueri: aut in pluri: aut in pauciori: et quod quidem mouetur in pluri est tardius. et quod mouetur in tempore equali per equale spatium est eque velox et si velocius est nec tardius est: nec eque velox tunc necessario sequitur quod velocius: neque mouetur in pluri tempore quam tardum: nec in equali tempore tamen pro tardo. Relinquitur ergo secundum predictam diuisionem quod velocius mouetur in tempore minori. Si ergo cum tardo transeat equalem spatii magnitudinem absque dubio transibit eam in tempore breuiori ipsum velocius quam tardum.

¶ Cap. 4m. In quo probatur ex diffinitione velocis quod tam magnitudo quam tempus sint continua.

Ex prehabitis autem ostenditur quod tam magnitudo quam tempus continuum est. Accipiamus enim ex superioribus determinatis quod omnis motus est in tempore: et cum motui accidit velocitas et tarditas oportet quod in tempore contingat velocius et tardius moueri: eo quod omne quod mouetur in quantum mouetur conuenit velocius et tardius moueri. ¶ Dico autem in quantum mouetur quia sicut obiicit Alexander motores naturales determinatarum sunt virtutum. et ideo nullum elementorum potest velocius moueri quam mouetur: et etiam motores elementorum conuenit venire ad velocitatem aliquam statam: quia in illo genere non est accipere velocitatem maiorem. Et ideo videbatur quibusdam falsum esse quod dictum est: quod omne quod mouetur conuenit velocius et tardius moueri. ¶ Sed dicendum quod si consideretur motus in mobili vniuersali non contracto ad materiam hanc vel

In motu recto [illegible] mobi [illegible] spatio in spatium [illegible]

Tex. c. 10.

Tex. c. 11.

Velocius tria requirit.

Tex. c. 12.

Tex. c. 13.

Tex. c. 14.

Tex. c. 15.

Com. 15. Obiectio [illegible] Auerrois [illegible]

Solutio

illam absq; dubio omne quod mouetur conuenit velocius ⁊ tardius moueri. ¶ Et talis est hic nostra consideratio de motu ⁊ mobili: q2 mobile nō ꝯtractū nō ponit aliqua formā determinata, qua vel tardet vel velocitet motus eius. Si aūt ꝯsideraē mobile ꝯtractū ⁊ determinatū tunc absq; dubio verū est ꝙ accipiē determinata velocitas motus ei⁹ quā fm naturā nō est accipere maiorē sicut obijcit Alexāder. Accipiat ergo vniuersaliter ex dictis ꝙ in omni tēpore ꝯuenit velocius ⁊ tardius moueri omne mobile inquātū est mobile.

Tex. c. 16.

¶ Accipiamus ergo diffinitionē ꝯtinui qua dicit ꝙ ꝯtinuū est id qd̄ diuisibile est nō p̄ athomis sꝫ p̄ diuisibilia. ¶ His enim suppositis demōstrabimus ex diffinitione velocis ⁊ tardi tam magnitudinē ꝙ̄ tēpus esse diuisibilia in semp diuisibilia: ⁊ sic esse ꝯtinua. ¶ Quā eni ostēsum est prius in vltima demonstratione precedentis capituli. quia velocius in minori tēpore trāsibit equale et qd̄ tardū trāsiuit in maiori. Ponamus vt prius ꝙ veloci⁹ significeē p. a. litterā: ⁊ ꝙ tardius significeē p. b. litteraꝫ: ⁊ ponamus ꝙ id qd̄ est tardius moueē p magnitudinē spatij sui: ⁊ signeē p. c. d. litteras in toto tēpore qd̄ significeē p. z. i. litteras. Tūc eni patet ex dictis ꝙ idē spatiū totius in breuiori tēpore trāsibit idē spatiū. Dicamos ergo: ꝙ id velocius qd̄ voceē. a. transibit p spatiū. i. p parte tēporis prius dictū illa pars voceē. z. c. ⁊ sit pars totius tēporis qd̄ diciē. z. i. Iterū aūt dicimus ꝙ quā veloci⁹ in parte tēporis: que est. z. c. trāsibit totū spatiū qd̄ dicitur. c. d. tūc in eadē parte tēporis. b. qd̄ est tardius p minorē magnitudinē spatij trāsibit. ¶ Transeat ergo partē spatij prius dicti in parte tēporis prius habiti: ⁊ signeē illa pars transita a tardo per. c. k. adhuc quā tardius transiuit. c. r. in tēpore qd̄ est. z. c. idē spatiū transibit velocius in breuiori tēpore: ex motu ergo velocioris ⁊ iterū scd̄a diuisione diuidiē tēpus. sic ergo ex cōparatione velocioris ad tardius sup quācūq; partē magnitudinis iteratis semp diuisionibus tēpus: hec aūt diuisio etiā pars magnitudinis que est. c. r. diuideē per cōparationē tardioris ad velocius: ⁊ sic magnitudo diuideē necesse est iterū tēpus diuidi hoc aūt semp ita ꝯuenit in infinitū. Si aūt accipiē cōparatione velocioris tardius: ꝙ transit minus spatiū in eodē tēpore in quo velocius trāsit maius ⁊ si accipiē ecōuerso a cōparatione tardioris velocius ꝙ trāsit equale spatiū in breuiori tēpore. dūmodo aliquis vtatur velocior ⁊ tardiori in diffinitione qua superius demōstratū est de ipsis. Ostēdet enim velocius semp diuisionē temporis si accipiē in equali magnitudine cū tardo. ⁊ tardi⁹ semp ostēdet diuisionē magnitudinis si accipiē in eq̄li tēpore cuꝫ veloci. Si aūt semper tenet huiusmodi cōparatio: tūc semp verū est ꝯuerti tardū ad velox: ⁊ ecōuerso. Quotiēscūq; aūt ꝯuertunē ad se totiēs ostēdunt fieri diuisiones magnitudinis ⁊ tēporis.

Tex. t. c. 17.

¶ Cū aūt ꝯtinuū sic diuidiē in semp diuisibilia. oportebit ex dictis ⁊ magnitudinē ꝯtinuā esse. Cū enim tēpus ꝯtinuū sit manifestū est: ꝙ similr oīs magnitudo ꝯtinua est: per huiusmodi eni ⁊ equales diuisiones tā magnitudo ꝙ̄ tēpus diuidiē. Forma aūt linearū ds esse huiusmodi: ꝙ signa sectionis infinite sint in duobus signis lōgitudinis ⁊ tēporis. ¶ Amplius aūt idē ꝓbaē quasi logice ex his que ꝯsuetū sunt dici. Manifestū eni est ꝙ si tēpus ꝯtinuum est ꝙ etiā magnitudo ꝯtinua est ⁊ ecōuerso oēs enim dicūt ꝙ si aliqd̄ in regulari motu trāsit aliqd̄ spatium qd̄ in dimidio illius tēporis trāsit mediū. ⁊ in dimidio medietatis tēporis iterū dimidiū medietatis spatij: ⁊ sic in infinitum. Hę nāq; diuisiones in eodē etiā mobili sumpte sunt tam temporis ꝙ̄ magnitudinis.

In regulari motu hꝫ diuisio spatij ⁊ diuisio tpis recipꝛoce se cōsequuē equalr.

Tex. t. c. 18.

¶ Vnūquodq; istorū infinitū esse dicitur erit ⁊ alterum necessario infinitum. ⁊ fm quēcunq; modū infinitatis vnū eorū est infinitū fm eundē modū infinitatis est alterū infinitū: vt si tēpus est infinitū in vltimis ita ꝙ nō habeat vltimū vel finē ita ꝙ sit extensio in infinitū tūc etiā lōgitudo est infinita fm distātiā vltimorū qd̄ est infinitū esse p extensionē in infinitū. Si aūt diuisio sit tēpus infinitū erit ⁊ magnitudo diuisione infinita. ⁊ si vtroq; istorū modorū tēpus est infinitū tunc etiā vtroq; istorū modorū lōgitudo est infinita.

Obiectio.

¶ Lꝫ forte de hoc aliqui dubitare possint: q2 fm peripatheticos tēpus poniē sine vltimo q2 nō habebit finē: ⁊ a peripatheticis ꝓbatū est in celo ⁊ mūdo ꝙ nulla magnitudo infinita est in vltimis.

Solutio.

¶ Sed ad hoc dicendū ꝙ quando tēpus ifinitū poniē: hoc diciē q2 tēpus quidā est circulas ⁊ rediē idē tēpus. Nos aūt loquimur hic de ifinitate que est per extēsionē rectā hoc eni mō sup oēm magnitudinē pōt eē motus. ⁊ oīs motus mesura est tēpus. ⁊ ideo infinitas que venit in vno necessario euenit etiā in altero.

¶ Cap. 5m. De reprehensione Zenonis qui dixit ꝙ si motus est conuenit transire infinitum in tempore finito: ⁊ qualiter hoc conuenit: ⁊ qualiter non.

Tex. t. c. 19.

Ex predictis Patet ꝙ ratio Zenonis qua destruit motū assumit aliqd falsum: qd̄ Zeno opinaē esse verū hoc aūt falsum est illud qd̄ Zeno assumpsit ꝙ impossibile est ꝙ aliqd̄ motū pertrāseat infinita que sunt in continuo vel vt tangat ea fm vnūquodq; in tēpore finito ⁊ sic ꝓcessit Zeno. Omne qd̄ moueē in aliquo tempore moueē in quo perficiē motus eius: qd̄ aūt moueē in tēpore in quo pficiē motus eius moueē in tēpore finito: ergo omne qd̄ mouetur moueē in tēpore finito. sed omne qd̄ moueē in tepore finito p spatiū alicuius magnitudinis trāsit tāgendo oīa fm vnūquodq; eorū que sunt in spatio in tēpore finito. Sed que sunt in ꝯtinuo spatio sunt infinita: ergo id qd̄ moueē trāsit tāgēdo infinita fm vnūquodq; in tēpore finito qd̄ est impossibile ergo ⁊ motū esse est impossibile: q2 hoc sequiē si detur esse motus. ¶ Falsum aūt opinaē Zeno in hac rōne: tū dicit magnitudinē infinitā ⁊ tēpus infinitū: q2 quo ad finitū esse vel infinitū eiusdē rōnis sunt tēpus ⁊ magnitudo. Dupliciter eni diciē magnitudo ⁊ tēpus: ⁊ sic omne ꝯtinuū esse infinitū. aut enim diciē infinitū fm diuisionē eo ꝙ diuisibile est in infinitū: aut diciē infinitū actu qd̄ est in vltimis: hoc est in distantia suarū extremitatū infinitū: ⁊ hoc diximus supra esse ifinitū vel extēsionē in rectū: ⁊ verū quidē est ꝙ taliter infinitis fm quātitatis actualē extēsionē nō ꝯuenit se tangere in tēpore finito q2: cū talia infinita vltima nō habeat nunq̄ ꝯtingēt se his que nō habēt: ꝙ si etiā vltima haberēt: qd̄ tñ esset ꝯtra rōnem infinitorū hoc modo dictorū. nō ꝯtingerent se in suis vltimis q2 sua media que actu sunt infinite extēsionis nunq̄ pertransire possent: ⁊ hoc mō si esset infinita magnitudo. verū diceret Zeno: sed ostēsuꝫ est supra in tertio huius scie ꝙ hoc mō nihil est infinitū. Eis aūt que sunt infinita fm diuisionē: eo ꝙ diuiduntē in infinitū ꝯuenit hoc modo trāsire infinita que ꝯtingūt se in ꝯtinuo: q2 illa infinita non sunt actu sed potētia: ⁊ hoc modo etiā ipsum tēpus est infinitū ⁊ ideo in tēpore hoc mō infinito qd̄ nō est infinite diuisionis ꝯuenit id qd̄ moueē trāsire in infinitū fm diuisionē: sicut etiā ꝯtinuū spatiū ⁊ hoc modo ꝯuenit ꝙ potētia se tangant infinita in ipsis que hoc mō sunt infinita que sunt ꝯtinua: ⁊ ideo nō finita p diuisionē. Sed si daretur aliquid esse actu per extēsionē infinitū id nō posset trāsire spatiū finituꝫ: nedū infinitū in tpe finito: nec etiā in tēpore infinito: quia si transiret tūc aliquādo vltimū eius ꝯtingeret vltimuꝫ spatij: ⁊ sic oporteret ꝙ esset finitū. ⁊ hoc est ꝯtra hypothesim: qua positū fuit ipsum esse infinitū. Sed oportet dicere ꝙ p modū illū quo tēpus est infinitū ꝙ per eūdē modum magnitudo est infinita ⁊ ecōuerso si magnitudo est infinita p aliquē modū per eūdē erit tēpus infinitū. Hoc ostēdiē per demonstrationē ducentē ad impossibile per hūc modū.

Tex. t. c. 20.

¶ Si enim aduersarius det magnitudinē aliquā finitā esse: ⁊ tēpus mesurans motū esse infinitum: signeē magnitudo recta finita vtrūq; finē habens per lineā. a. b. tēpus aūt ifinitū adequatū motui qui est supra ipsuꝫ signeē per litteras. c. d. Oportet aūt necessario ꝙ tēpus illud finitū sit ad vnā suā extremitatē in qua incipit motus: q2 ad vtrāq; suā extremitatē nō pōt imaginari infinitū esse ex parte ergo finite extremitatis tēporis resecemus ex tēpore partē finitaꝫ que signeē p litteras g. d. ⁊ incipiat motus tēporis motū magnitudinis in extremitate linee. a. b. in parte que signaē p. b. illud ergo qd̄ signatur p lineā. a. b. in parte finita tēporis quā resecamus ab infinito tēpore aliā partē magnitudinis trāsibit: ⁊ sic illa signata p lineā b. e que est pars totius linee. a b. Pars ergo illa que est. b. e. aut est pars aliquota linee. a. b. ita ꝙ sit dimidia vel tertia vel quarta: ⁊ sic deinceps. Aut deficit ab aliquota ita ꝙ est minor. Aut excedit aliquotam: ita ꝙ est maior: sicut si velles accipere partes eius quod est sex aliquote partes sue essent que aliquociens sumpte constituerent totum

sicut tria essent dimidia: vel duo essent tertia: vel vnum esset sex ta pars deficiens ab aliquota est: sicut si velles accipere. 8. deficiens a dimidia esset ternarius: et excedens aliquotam esset quinarius et senarius et septenarius: et hoc modo dicitur pars que minor est toto cum tamen sit in ipso. Si ergo diceremus quod linea b e. aliquota esset linee. a. b totius tunc oportet quod mensuret totum et reddat ipsum si iteretur toties in toto quot vnitates habet numerus a quo denominatur: vt si est altera vel iterata reddet totum. et si est tertia tunc iterata constituet totum et sic de aliis. ¶ Constat autem quod equaliter velox motu regulari equales partes spatii transiuit in partibus equalibus. Si ergo transiuit partem que est. b. e in tempore g. d. alias partes transibit in tot temporibus equalibus illi quot sunt partes equales linee. b. e. et tota linea. a. b. Sed quod componitur ex equalibus finitis aliquotis est finitum: ergo tempus motus qui est super lineam. a. b erit finitum et dictum fuerat quod erat infinitum. Si autem dicatur quod pars illa que dicta est. b. e. deficit aut excellit idem sequitur: quia tunc sicut linea componitur ex parte minori et parte maiori ita et motus super ipsam: et tunc tempus adequatur motui: tunc oportet quod et totum tempus componatur ex maiori et minori finitis: et tunc totum erit finitum: et dictum erat quod esset infinitum. Hoc autem totum sequitur propter illud quod semper per equalia additur magnitudo et motus et tempus: quia tantus est motus quanta est magnitudo spatii in quo est motus: et quantus est motus tantum est mensurans ipsum. ¶ Amplius autem si dicat aduersarius: quod bene verum est quod non omnem magnitudinem transibit in tempore infinito sed transibit aliquam in tempore finito: sicut illam que est partium. sed tamen illam que est totius secundum se transibit in tempore infinito. ¶ Probabitur iterum non posse stare quod dicit. Intendit enim sic dicens quod illam magnitudinem que est partis que dicitur. b e. transibit ipsam in tempore finito cum illa siue sit aliquota: siue excellat: siue deficiat ab aliquota: semper reddat totum: et concessum est quod equaliter velox in equalibus temporibus equales partes transit: oportet necessario sicut prius quod totum tempus ex finitis compositum sit finitum: quia totum continuum et quantitatiuum non habet quantitatem: nisi illam que ex partium quantitate est. Si forte dicat aduersarius iterum quod etiam partes transit in infinito tempore. sicut partem que est. b e. ostendemus hoc esse falsum. Sicut enim diximus oportet quod tempus tale in altera extremitate sumatur finitum. Hoc autem dato accipiemus propositionem per se manifestam que est: quod omne quod transit aliquod spatium equaliter velox in toto spatio existens in minori tempore transit partem illius spatii quam totum spatium: ergo illud quod mouetur super spatium. a. b. in minori transibit hanc partem que est. b. e. quam totum. Sed quod minus in finito necesse est finitum esse cum infinita omnia equalia sint: ergo partem b e. et simili ratione alias partes transit in tempore finito. Sed prius habitum est quod illa parte temporis finita necesse est et alias finitas esse: ergo totum tempus est finitum. ¶ Hec autem demonstratio figuratur in lineis hoc modo: quia linea magnitudinis et spatii finita sic ponatur vt primus terminus eius prenotetur littera. b et vltimus terminus signetur littera. a. et pars eius quecunque fuerit siue aliquota siue deficiens siue excellens eam significetur versus. b. per. e. litteram: sub illa autem linea ducatur linea designans tempus infinitum: que quidem finita sit in extremitate prima versus b. et illa extremitas significetur per. g. litteram et ab altera parte ducatur in infinitum: et pars temporis in qua est motus b. e. significetur per litteram. d. sicut hic vides. ¶ Eadem autem demonstratio conuersa demonstrabit impossibile si dicatur magnitudo esse infinita in altera extremitate: et super illam esse motum qui mensuretur tempore finito: quoniam tunc eodem modo ab infinita magnitudine ex parte extremitatis finite secabimus partem super quam est motus in parte temporis finiti: et probabimus quod illa pars mensurabit totam magnitudinem: et sic erit finita. ¶ Manifestum est igitur ex his que a principio istius sexti dicta sunt: quod neque linea neque planum quod est superficies: neque vniuersaliter aliquid quod est de numero continuorum compositum est ex athomis: et hoc non solum ex dictis manifestum est: sed etiam ex eo quod dicemus in sequenti capitulo. s. quod sequeretur diuidi indiuisibile. Quod enim continuum

Tex. t.c.21.

Tex. t.c.22.

sit indiuisibile in ea que semper sunt diuisibilia et non sit compositum ex athomis tripliciter declarari potest quorum vnus modus est per diffinitionem continui contigui et consequentis. Alter est per naturam motus et eius quod mouetur: et hi duo modi habiti sunt. Restat adhuc tertius qui in sequenti capitulo ponetur ex proprietate velocioris et tardioris.

Idem in quo Auerrois in precedenti loco.

¶ Cap. 6m. Quod continuum non componitur ex indiuisibilibus per diffinitionem velocioris et tardioris.

Dicamus igitur quod velocius et tardius in motu sunt sicut diuisio motus: quoniam motus non diuidit nisi dupliciter vt in sequentibus istius libri declarabitur. s. per magnitudinis diuisionem et temporis diuisionem et nos habuimus iam in premissis probatum quod tardum diuidit magnitudinem: et velox diuidit tempus. Oportet ergo quod in omni motu sit accipere velocitatem maiorem et minorem in infinitum sicut in continuo est accipere diuisionem in infinitum et si staret velocitas siue in minus siue in magis tunc sequeretur quod in aliquo continuo staret diuisio quia in motu continui staret diuisio quod est impossibile: et istud quod superius diximus sine probatione et ideo hic probatum. ¶ Dicamus igitur quoniam sicut iam dictum est in omni tempore conuenit velocius et tardius moueri: tunc velocius semper est id quod in equali tempore cum tardo plus transit de magnitudine. Velocius autem et tardius conuenit in omni proportione se habentes adinuicem magnitudines transire: possunt enim esse in proportione dupli et in proportione emyolia. que sexquialtera ab arithmeticis vocatur que est quod vnum contineat totum alterum et mediam eius partem insuper. Est enim in greco emy dimidium et olon totum et inde componitur emyolium quod est continens alteram partem et totum. Ponamus ergo in istis proportionibus se habere duas magnitudines ad duo puncta. et sit hec proportio velocioris ad tardum: et in eodem tempore adducatur velocius secundum emyoliam proportionem et diuidantur magnitudines secundum athoma siue indiuisibilia ex quibus dicantur componi. ita quod linea significans magnitudinem cuius motus significatur per. a. b. c. d. et diuidatur in tres athomos a b. b. c. c. d. et super illam sit motus velocioris. Magnitudo autem super quam est motus tardioris significetur per lineam. e. z. i. diuisam in duos athomos. e. z. z. i. quia tria ad duo se habent in proportione emyolia in qua proportione positum est se habere velocius ad tardius. Positum autem est quod tempus sit vnum motus vtriusque. Et quia nos supra posuimus quod tempus necesse est diuidi secundum diuisionem magnitudinis et econuerso: tunc tempus in quo velocius transit lineam trium athomorum necesse est diuidi in tres athomos componentes totum tempus motus sui. quia equale spatium transit equaliter velox in equali tempore: et ideo in quanto transibit primum athomum spatii: in tanto transibit secundum et tertium: ergo tempus tres equales athomos habebit. Signetur ergo totum tempus p. k. l. m. n. et diuidatur in tria diuisibilia: que sunt. l. m. n. Sed eadem ratione idem tempus quod etiam mensurat motum tardi p. e. z. i. magnitudinem secabitur in duo sicut secatur sua magnitudo in duo: que sunt sub emyolia ad tria que sunt emyolia ad duo: et illa duo cum designent idem tempus cum tempore velocis sunt sicut tria athoma velocis. Sed si equaliter tardum transit aliquod spatium in tempore aliquo medietatem illius spatii transibit medietate temporis illius. ergo tardum quod transit. e. z. i. spatium in toto tempore. k. l. m. n. medietatem transibit in medietate illius temporis: sed dimidium illius temporis sunt vnus athomus et dimidius: ergo athomus temporis diuiditur. Idem autem sequitur si tempus trium athomorum diuidatur in duo equalia sicut diuiditur magnitudo quam transit tardum: quia tria athoma non diuiduntur in duo equalia: nisi per vnum et dimidium et per vnum et dimidium: et sic sequitur indiuisibile diuidetur et impartibile. Constat enim quod tardum medietatem sui spatii non transit in vno athomo totius temporis. sed in pluri: cum equalia spatia transeat in temporibus equalibus. Manifestum est igitur ex omnibus probatis quod nihil continuorum neque in partibus neque in toto est partibile. Figura autem linearum hoc modo protrahatur: vt primo ponatur linea velocis in tria diuisa significata per quatuor lineas. a. b. c. d. deinde linea temporis significata per tria momenta k. l. m. n. deinde linea tardi significata per duo athoma: que sunt. e. z. i. sicut hic vides: et debet referre ad motum velocis et ad motum tardi: et ad partes vtriusque motus.

Tex. t.c.23.

Que sit emyolia proportio.

¶ Cap. 7m. De probatione ꝙ idem nunc est indiuisibile ⁊ in toto tpe.

ET quia iam nos ostēdimus ꝯtinuum nō componi ex indiuisibilibus: oportz nūc nos loqui de nūc indiuisibili qđ accipit in tēpore verū sit vnū ⁊ idez: vt postea videamus an in ipso possit esse motus. Si enī ipsum sit indiuisibile ⁊ vnū: tunc si dicatur motū esse in ipso: ⁊ motū esse indiuisibile: ⁊ hoc nos ostendemus in sequētibus esse falsū. Dico ergo ꝙ duplex nūc est in tēpore: vnū quidē ſm seipsum nūc dicit̄: ⁊ alterum qđ est tēpus breue cōpositū ex preterito ꝓpinquo ad p̄sens: ⁊ ex futuro qđ coniungitur propinque presenti: ⁊ hoc vulgariter nunc ⁊ apud grammaticos dicimr: ideo qꝛ presens componitur ex preterito ⁊ futuro: ⁊ hoc non ſm seipsum vocatur nunc sed ſm alterum qđ est presens qꝛ habet coniunctionem cum parte preteriti ⁊ cum parte futuri ⁊ cum nos querimus verum idem sit: intelligimus de eo qđ ſm seipsum dicitur nunc: ⁊ hoc est idem simplex qđ solū de tempore potest accipi. ¶ De illo ergo loquentes dicimus. ꝙ necesse est in ipso nunc qđ non ſm alterū sed ſm seipsum ⁊ principaliter nunc dictum est esse indiuisibile: ⁊ ratione necesse est ꝙ hoc in omni tempore sit idem ipsum: ⁊ nos quidem ostendemus ꝙ ipsum est idem: ⁊ ex hoc ꝯcludemus ꝙ est indiuisibile. Quod aūt sit idem sic probatur. Cum enim duo tempora scilicet preteritum ⁊ futurum ꝯtinentur aliquo qđ est finis vnius ⁊ principium alterius. eo ꝙ omne ꝯtinuum sic ꝯtinuatur: oportet ꝙ aliquid sit vltimū preteriti. ita ꝙ nulla pars preteriti sit: ⁊ ꝙ aliquid sit vltimū futuri: ita ꝙ nulla pars futuri sit: ⁊ ideo vltimum ꝯtinuans vtrūqz. In preterito quidē nihil est futuri per modum partis: ⁊ in futuro nihil est p̄teriti: ⁊ quod sic neutrius pars est hoc esse diximus in quarto libro terminum vtriusqz: quia est finis vnius ⁊ principium alterius: sic vtrūqz tempus terminatur ad ipsum. ¶ Si ergo demōstretur ꝙ talis est terminus huius per se: ꝙ nihil futuri in preterito: ⁊ nihil preteriti in futuro: ⁊ ꝙ est idē ipm ſm sensum: lʒ differat in ratione: ſm ꝙ est finis vnius ⁊ principium alterius: tunc simul cum illo declaratum est: ꝙ idem nunc est indiuisibile: qꝛ si esset diuisibile cum ipsum sit tam futuri ꝗ̄ preteriti terminus: oporteret etiam ꝙ esset pars vtriusqz tēporis quia id quod diuidi potest: est pars quantitatiua continui: ⁊ sic cū sit causa preteriti ⁊ futuri vt dictū est: sequeretur ꝙ alia pars preteriti esset in futuro: ⁊ ꝙ alia pars futuri esset in preterito: ⁊ ideo necessario sequitur ꝙ si idem est in preterito ⁊ futuro ꝙ sit indiuisibile: nec pars preteriti: nec pars futuri. ¶ Probemus ergo ꝙ necesse est idez esse ipsum nunc quod est terminus vtriusqz temporis. Si enim non est idem: tunc dabitur ꝙ alterum est. Si autez alterū est: cum sit in tēpore: oportebit ꝙ illa nunc que altera sint in tempore: aut immediate se ꝯsequantur in tempore: ⁊ tangant se in ipso: aut non immediate sequētur: ita ꝙ sint separata per aliquid intercidens medium inter ea. Si autez detur ꝙ nunc que altera sunt ꝯsequenter se tangant in ꝯtinuo tempore: tunc oportet per ea que in principio huius sexti dicta sunt ꝙ ꝯtinuum tempus sit ex indiuisibilibus: ⁊ que ꝯsequenter se tangunt in ꝯtinuo vniuntur per formam ꝯtinui: hoc autem est impossibile. ꝙ continuum sit ex indiuisibilibus: ergo nunc altera non sunt ꝯsequenter in ꝯtinuo tempore. Si autem esse dicantur separata abinuicem in ꝯtinuo tēpore: tunc oportet ꝙ aliquid inter ea incidat medium sui generis. Medium autez opꝫ ꝙ sit de genere extremoꝝ: ⁊ ideo inter duo non incidit medium nisi tempus: omne enim ꝯtinuum talis nature est: ꝙ oportet ꝙ inter duo extrema sit medium: qđ est de genere illoꝝ extremoꝝ: vnde inter duo puncta non intercidit punctus: sed linea ⁊ inter duas lineas nō intercidit nisi superficies: ⁊ inter duas superficies non intercidit nisi corpus: cuius causa est: quia ꝯtinuum finit ab indiuisibili: ⁊ ideo ab indiuisibili qđ est vnius generis non finit ꝯtinuum: qđ est alterius generis. Sic ergo cū omne medium intercidens inter duo indiuisibilia sit vniuꝫ ⁊ vnius generis cum ipsis: oportet ꝙ etiam inter duo nūc separata nō intercidat nisi tempus. Indiuisibile enim non intercidit nisi inter duo indiuisibilia: qꝛ sic indiuisibile ꝯsequenter esset in diuisibili: ⁊ sequeretur idem qđ prius. Constat autem ꝙ si tempus intercidat medium hoc tēpus est diuisibile. Ostēsum est autem in quarto libro huius scientie: ꝙ omne corpus est diuisibile. Si ergo dicatur hoc totum esse nūc. s. duo indiuisibilia diuersa cum tempore qđ intercidit sicut ponit aduersarius ipsum nunc esse diuisibile: ⁊ si ipsum nunc est indiuisibile tunc erit in tempore sicut pars ꝯtinui temporis. Est autem ipsum in preterito ⁊ futuro: ergo in preterito est aliquid qđ per substantiam ⁊ subiectum pars futuri est. ⁊ in futuro est aliquid quod est pars preteriti: quia illud nūc necesse est componi ex preterito presenti ⁊ futuro. ergo aliquid factum est in futuro: ⁊ aliquid futurum est in facto: ex quo sequitur ꝙ illud quod iam preteriit. ⁊ est perfectū sit adhuc in potentia ad hoc ꝙ fiat ⁊ futurum sit: quod est valde incōueniens. Hoc autem totum sequitur ex hoc: ꝙ nunc ſm ꝙ diuiditur preteritum a futuro eo ꝙ est principium vnius ⁊ finis alterius determinat preteritum ⁊ futurum in vtroqz p aliquid existens idem in subiecto. ¶ Adhuc sequitur aliud inconueniens: ⁊ est hoc: ꝙ nunc quod sic separatur a nunc p tempus intercidens non nunc est per se dictum sed dictum per alterum quia per illud nunc non est diuisio vnius tēporis ab alio: cum ipsum componatur ex vtroqz: quia in principio huius capituli posuimus nos de ipso velle inuestigare. ¶ Adhuc autem ⁊ tertium sequitur incōueniens: qꝛ ipsius nunc qđ posuimus esse indiuisibile aliquid est factum: ⁊ aliquid est futurū: ⁊ non semper est idem quod factum est. ⁊ qđ futurum est: qꝛ id quod factum est abiit ⁊ non est: ⁊ id quod futurū est nondum est: ⁊ sic ex duobus non entibus componitur nunc: qđ hꝫ entitatē solū in tēpore: qđ est valde incōueniēs. ¶ Sequit̄ aūt adhuc quarto: ꝙ ipsū ꝯtinuās partes tēporis non est idē simul: ⁊ si ipm nō est idē simul: non est cōtinuatio partium temporis ad idem: ⁊ sic tempus erit non continuum. ¶ Si enim dicatur nūc predicto modo compositum: ⁊ sic est diuisibile in multa sicut tempus: qꝛ omne tempus in multa potest diuidi: quia si omnia hec impossibilia est cōuenire ipsi nunc: tunc oportet dicere ꝙ idem est nunc qđ est in vtroqz tēpore preterito. s. ⁊ futuro: vt terminus vtriusqz existens ⁊ si idem est: tunc manifestū est ꝙ est indiuisibile. Si enim esset diuisibile tunc oporteret ꝙ componeretur ex tempore intercidente: ⁊ tunc contingerent eadem inconuenientia que dicta sunt prius. Unde indiuisibile ipsum esse per se manifestum est: ⁊ ex indiuisibilitate sua probatur esse idem ſm substantiā suam: lꝫ diuersas habeat rationes ſm ꝙ est finis vnius ⁊ principiū alterius. ¶ Manifestū est igit̄ ex his que dicta sunt ꝙ aliquid est in tempore quod est indiuisibile: ⁊ idem qđ vocamus ipsum nunc.

¶ Cap. 8m. Quod nihil mouetur neqz quiescit in tempore.

QUod autē in indiuisibili tēporis nihil mouetur ex his que dicentur erit manifestū. Si nāqz detur aliquid moueri in ipso. tunc per ea que dicta sunt oportebit dare: ꝙ aliquid moueatur in ipso velocius ⁊ aliquid tardius. Signemus igitur ꝙ nunc in quo ponitur aliquid tardius ⁊ velocius moueri per litteram. s. id autem quod mouetur in ipso velocius: moueatur in nunc per spatium. a. b. linee. Totum ergo per ante dicta tardius in eodem nunc mouebitur per minus spatiū ꝗ̄ velox: dicatur igitur: ꝙ tardum in nūc transit partem. a. b spatii: ⁊ illa pars significet̄ per. a. g. Sed constat ꝙ etiam velox mouetur per partem illam spatii que est. a. g. Cum ergo tardum transeat illam partem spatii in nunc: velox transibit in minori tempore ꝗ̄ sit nunc: ergo nūc est compositum ex breuiori ⁊ longiori tēpore: ⁊ hoc iam ostēdimus esse impossibile: ergo non potest dici motus esse in nunc. Linee autem huius demōstrationis sunt due. ¶ Quod vero neqz quiescere conuenit aliquid in nunc: ⁊ hoc probatur primo per diffinitionem quietis quam posuimus in quinto libro huius scientie. Ibi enim diximus ꝙ id quiescit qđ in natura materie habet moueri: ⁊ tunc quiescit quando ⁊ vbi aptum natum est moueri. Sumamus igitur illam partem diffinitionis huius: que est quando aptum natū est moueri qđ tunc quiescit: sed in nunc nunꝗ̄ aptum natū est moueri: ergo in nunc nunꝗ̄ quiescit. ¶ Amplius autem si idez est nunc in vtrisqz sicut iam ante probauimus. Constat autem si duo tempora accipiantur: quorum vnum est preteritum: ⁊ alterum est futurū: conuenit aliquid in toto pre-

Tex.t.c.24.

Tex.t.c.25.

Tex.t.c.26.

Tex.t.c.27.

Tex.t.c.28.

Tex.t.c.29.

Tex.t.c.30.

Tex.t.c.31.

terito moueri: ꝛ in toto futuro quiescere. Si ergo detur posse moueri in nunc ꝛ posse quiescere in nunc: tunc oportet concedere ꝙ cum moueť in preterito toto ꝙ moueť etiā in eius termino nūc preteriti: ꝛ tamē quiescit in futuro toto: qđ quiescit etiā in nūc qđ est principiū futuri. sed vnū ꝛ idem nunc fm substantiaꝫ est postremū preteriti ꝛ principiū futuri: ergo in vno ꝛ eodē nūc per substātiā moueť ꝛ quiescit aliqđ: qđ est īpossibile. ergo ꝛ hoc est īpossibile ꝙ aliqđ quiescat in nūc.

Tex. t. c. 32. ¶ Amplius quiescere quidem dicimus aliquid qđ similiter se habet in toto ꝛ in partibus ꝛ nunc ꝛ prius. Sed in ipso nūc indiuisibili non est prius: quare neqꝫ quiescere. Necesse est igitur omne quod mouetur moueri in tempore: ꝛ omne qđ quiescit necesse est in tempore quiescere.

¶ Tractatus secūdus sexti libri physicoꝝ de motus diuisione.

¶ Cap. pͫ. De diuisibilitate eius quod moueť.

Tex. t. c. 32. **Quia āt iam ostēdimus** nullū cōtinuū ex indiuisibilibus cōponi: indiuisibilia diuidi nec motū esse posse in indiuisibili tēporis. Accedamus nunc ad hoc ꝙ motū oēm ostēdamus esse diuisibilē infinitū. ¶ Et primo quidem declaremus ꝙ omnis motus est diuisibilis dicentes ꝙ oē qđ mutať necesse est diuisibile esse. Diximus enim in quīto:

5° phy. t. c. 7. ꝙ ois mutatio est ex quodā in quiddaꝫ. Et hoc declarať ex hoc. ꝙ cū id qđ mutať est in eo ad qđ est motus vel mutatio: tūc nō amplius mutať. sed est in mutatū esse. Cū aūt est in eo ex quo est motus vel mutatio: ꝛ ipsuꝫ ꝛ partes eiꝰ oēs: quiescit ꝛ nō mutať: qꝛ qđ similiter se habet nūc ꝛ prius: ꝛ ipsuꝫ ꝛ oēs eius partes: quiescit ꝛ nō mutatur. Quādiu aūt id qđ mutať est in eo ex quo mutať: ꝛ ipsuꝫ ꝛ partes eius: tūc manet in forma vel vbi in quo erat prius: ꝛ ideo in illo nō mouetur sed quiescit. Opꝫ igiť ꝙ mutatū quando mutať sit in intermedio: ita ꝙ sit partim in eo ex quo: ꝛ partim in eo ad qđ est motus: sicut ostendimus in fine quinti libri superius. Non eniꝫ possumus dicere ꝙ in vtrisqꝫ terminis motus sit actu: qꝛ tūc ꝛ esset mutatū quo ad terminū ad quē: ꝛ nō esset mutatū adhuc quo ad terminū ex quo. Superius autēꝫ in hoc eodē capitulo pbauimus. ꝙ nō pōt id qđ moueť quando moueť esse in vltimo terminoꝝ diuisim: qꝛ si esset in termino ad quē. tūc nō mutareť: sꝫ esset mutatū: ꝛ si esset in termino a quo: ꝛ ipsum ꝛ partes eius. tūc nō adhuc mutaretur sed quiescit. Similiter nō possumus dicere: ꝙ nullo modo sit in terminis motus a quo ꝛ in quē: qꝛ nihil moueť ad hoc ꝙ nullo mō se habet in seipso: sicut ostendimus in fine primi libri. ergo relinquiť dicenduꝫ ꝙ fm aliquid sit in termino a quo est motus: ꝛ fm aliquid in termino ad quē est motus: ꝛ hoc esse est in intermedio qđ quodāmodo est extrema: sicut

5° ph. t. c. 6. ꝛ 52. dictum est in quinto. Duratio aūt ꝙ est in eo in qđ primuꝫ mutať fm cōtinuā mutationē anteqꝫ sit in extremo fine mutationis. Hoc aūt est itermediū extremoꝝ: ꝛ hoc est duplex mediū in extrema. Est enī aliqđ mediū fm formā qualitatis aliquā que est diuersa specie ab extremis: ꝛ non tn̄ differens ab extremis per magis ꝛ minus siue per intēsionē ꝛ remissionē: sicut est fuscū ꝛ pallidū inter albū ꝛ nigrū. Et similiter est in speciebus saporum: ꝛ odoꝝ: ꝛ auditus: ꝛ aliis quibusdā: ꝛ necesse est ꝙ id qđ mouendo venit in mediū habeat oppositū vtriusqꝫ extremoꝝ motus sui: ꝛ est in medio qđ

Mediū duplex id est aut rōis in plenitudo. potētia est extremū. Aliquādo aūt mediū non differt forma ꝛ specie ab extremo: sed tn̄ per magis intensuꝫ ꝛ minus intensuꝫ sicut est inter calidū ꝛ frigidū ꝛ tepiduꝫ: ꝛ ideo tepor nō est diuersa qualitas a calore: ꝛ ideo talia contraria videntur habere media: cum tamen non sit transitus ab extremo vno ad aliud nisi per mediū: non ꝙ specie: sed intēsione differāt ab extremo necesse est eniꝫ ꝙ moueť nō statim in quolibet vltimoꝝ finiū sui motus ꝓpter qđ ostēdimus motum esse in indiuisibili tēporis. Manifestū est igiť ex his que dicta sunt ꝙ omne qđ mutať est diuisibile. ¶ Dubitabit autē

Cō. 32. Dispo p quā vide Comm. hic dissolue. fortasse aliquis de hoc qđ probamus ꝙ. s. ideo ostendimus id qđ moueť esse diuisibile: qꝛ necesse est ipsum quando mouetur partim esse in eo ad qđ est motꝰ: ꝛ partim esse ex quo est motus. Videť enim fortasse aliter: ꝙ per hoc non probať id qđ mouetur esse diuisibile sed potius esse quandam formā ꝛ cōpositionē in ipso mobili. Non enim intelligitur sic ꝙ vna pars distincta mobilis sit in eo ex quo est motus: ꝛ altera pars distincta sit in eo ad qđ est motus: quia ex hoc non sequeretur moueri id qđ mouetur sed sequeretur ꝙ ipsum esset in motu in vna parte ꝛ in altera parte quiesceret: ꝛ nō dum moueretur nec etiam intelligitur sic ꝙ indistincte habeat in vna parte aliquid eius a quo est motus ꝛ in alia aliquid eius ad qđ est motus: qꝛ sic vterqꝫ terminoꝝ motus nō inesset ei fm idē: ꝛ ideo cū vnus expellatur ab alio: tūc vnus non expelleret aliuꝫ: quia non ageret in ipsuꝫ cū non esset fm eandē partem mobilis sed potius intelligitur non de parte mobilis: vt diximus in quinto: sed de parte motus qui est inter extrema: ꝛ ex hoc non sequitur ꝙ mobile sit quantum ꝛ diuisibile sicut videtur: sed ꝙ quedam formarum compositio sit in ipso ꝛ sic diuiditur forte fm differentias diuiditur. ¶ Amplius videtur ꝙ demonstratio insufficiens sit in motu fm locū. In motu autē mobile dupliciter moueť. s. naturaliter ꝛ violenter. Naturaliter quidem sicut cum terra descendit: ignis ascendit: ꝛ in illo motu id a quo est motus fm naturam est prius in motu. Id auteꝫ ad quod est motus est posterius in motu. Et videtur ꝙ locus per quem est motus sit separatus omnino ab vtroqꝫ istoꝝ: ꝛ sic cum id quod mouetur in illo non videtur esse partim a quo: ꝛ partim ad quē ꝛ sic non sequitur ꝙ id quod mouetur in motu locali sit diuisibile. ¶ Et hoc quidem concessit Auēpace dicens in aliis

Cō. 32. Rātio Auē pace solutio. motibus in quibus mobile mouetur ad formam non est diuisibile nisi fm formaꝝ compositionem ꝛ diuisionē. In motu autem locali dixit non esse perfectam demonstrationem: nisi addatur ꝙ locus mediuꝫ qui est inter terminum a quo mouetur: ꝛ ad quem mouetur id quod fertur in motu locali esset fm naturam mediuꝫ inter extrema: sicut color medius inter colores extremos. In motu auteꝫ violento non est aliquid prius ꝛ posterius fm naturā sed per accidens sicut ꝛ ipse motus est per accidens. Adhuc autem demonstratio inducta particularis esse videtur: quod constat ex hoc ꝙ generatio ꝛ corruptio non possunt dici esse partim a quo: ꝛ partim ad qđ. quando id quod mouetur est in motu: quia forme substantiales sunt simplices: ꝛ non est in eis generatio partis forme post partem. sicut in passionibus ꝛ in passibilibus qualitatibus. ꝛ sic videtur ꝙ demonstratio non teneat nisi gratia materie. ¶ Et vt hoc excusaret Alexan. peripa-

Cō. 32. Rātio Alexandri approbatio. theticus dixit omnē motum ꝛ omnem mutationē esse diuisibilē: ꝛ esse in tempore. sꝫ quedaꝫ essent ita subito ꝙ lateret nos tempus: ꝛ diuisibilitas earum. Quedam autem sunt in tempore continuo ꝛ non subito quarum diuisibilitas ꝛ tempus non latet nos. ¶ Sed in hoc Alexan. contradixit illis: in

Improbatio Alexandri. qđ cōsenserunt sapientiores peripathetici: qꝛ Arist. dixit generationem ꝛ corruptionem ꝛ illuminationem non esse in tempore: ꝛ esse motus simplices: ꝛ ideo non videtur verum qđ dixit Alexan. ¶ Themistius autem consentit in hoc ꝙ

Rātio Themistii. sunt quedam mutationes simplices sicut dictuꝫ est: sicut est motus illuminationis in domo ex motu candele: ꝛ motus vmbre ex motu corporis obiecti ad lumen: ꝛ sicut motus coloris a dextro in sinistrum: ꝛ quedam alie mutationes simplices: sed tamen ꝛ in his ea que mouentur sunt diuisibilia: ꝫ non sint diuisibilia propter motum esse simplicem ꝛ diuisibilem: tamen quia magis videtur diuisibile esse quod mouetur motu diuisibili magis qꝫ quod mouetur motu indiuisibili: ideo est ratio aliqua declarans que precedit ad ostendendum mobilis diuisibilitatem ex diuisibilitate motus. ¶ Sed fm hoc in demonstratione inducta non causa

Improbatio eiusdem. pro causa poneretur: quia fm hoc diuisibilitas motus non esset causa diuisibilitatis eius qđ mouetur: ꝛ tunc etiaꝫ causa quam inferius adducemus: scilicet ꝙ moueri in tempore diuisibili sit causa diuisibilitatis eius quod mouetur: nō causa esset cum id quod mutatur in indiuisibili temporis: etiam sit diuisibile: sicut id ꝙ sit homo vel equus nunqꝫ aliquid ita sit homo ꝛ equus ꝙ aliquando sit partim equus: ꝛ partim aliud: vel partim homo: ꝛ partim aliud: sed vel homo est: vel non homo: vel equus vel non equus. Causa ergo inducta quando per diuisionem motus diuisibilitas probatur eius qđ mouetur esset non causa: sicut si diceremus:

quū homo ambulat: q2 est rōnalis rōnabilitas enim non est
causa sue ambulationis sed est aliquādo cōcomitas ipsaz.
¶ In ista autem obscuritate quid tenendum sit non satis
exprimit Auerrois qui dicit se diu sustinuisse opinionem
Auempace: sed postea eam sibi non placuisse: eo q̄ de-
monstratio inducta que in veritate Arist. est non sic proce-
dit sed potius q̄ cum ad qd̄ mouet̄ nō moueat̄ in eo a quo
est motus sed continue mouebit̄ recedens ab illo: nec mo-
uet̄ in eo in id qd̄ est motus sed potius in motū esse: op3 q̄
ipsum qd̄ aliquid sit in vtroq3 simul quando mouet̄. Quic-
quid aūt in duobus simul fm̄ aliquē modū op3 q̄ sit cōposi-
tū diuisibile: non per formas tm̄ sed potius essentialr̄ fz sui
quantitatē. ergo id qd̄ mouet̄ essentialr̄ est diuisibile: ꝓpter
suipsius quātitatē. Propter qd̄ nos lucidius ostēdere vo-
lētes q̄ obscurū est dicimus cū Arist. in 6° suoꝝ physicoꝝ. q̄
omne id ad qd̄ est motus est diuisibile: & hoc quidē probaui
mus infra. sed inter ea ad que motus est quedā sunt diui-
sibilia p se & quedā per accidēs. Per se quidē sicut locus: &
quātitas. Per accidēs aūt sicut qualitas ad quā est mot9.
Qd̄ aūt mouet̄ susceptibile est hoc mō diuisibile: & qd̄ est su-
sceptibile diuisibilis est diuisibile ergo omne qd̄ mouet̄ est
diuisibile: & hec est pfecta declaratio demōstrationis supe-
rius inducte & ꝓbatio eius. ¶ Et qd̄ Auēpace obijcit de lo
co nō est instantia: q2 in celo & mūdo monstrabit̄ nō moue-
ri nālr̄ vel violēter nisi per id qd̄ fm̄ aliquid est locus. Cū3
enim locus sit vt supficies vt in 4° huius sciētie ostēdimus
libro: oportet q̄ locus vnde est motus superficies sit: & simi-
liter locus ad quē est motus: & simil̄r locus super que. Diri-
mus aūt supra q̄ inter quaslibet differētias vel plures sup-
ficies est corp9: cū nihil sit vacuū. Op3 ergo q̄ in loco sit cor-
pus circūscriptū a loco illo: & tunc medius in quo corpus est
motū per hoc q̄ aliter sumit̄ locus aliquid habet de dua-
bus ꝯtrarietatibus loco extremoꝝ inter que est motus & sic
etiā mobilis diuisionē. De alijs aūt mutationibus simplici
bus concedendū videtur sicut obiectū est: sed non oportet
q̄ demonstratio teneat de illis: cū nō sint mutationes fm̄
ꝓpriam rōnem mutationum: sed potius finis quidam. Fi-
nis enim mutationis non proprie est mutatio. Themistij
vo dictum videtur esse peruersum.

Textus Auer. in cō. 32. huius physi.

Textus doctoris expositio.

Terminus motus duplex diuidi potest.

4° phy. c. 41.

¶ Cap. 2m. De duplici motus diuisione: quaꝝ vna est fm̄ id
qd̄ mouetur: & altera fm̄ tempus.

Tex. c. 33.

Motus aūt diuisibilis est duob9 mo-
dis. Uno quidē modo di-
uidit̄ motus tēporis diui-
sione. Alio vo modo diuidit̄ diuisione particu-
lari: non motuū: qui sunt motus partiū eius
totius qd̄ mouet̄. Cuius rō est: q2 nos totum
motū alicuius non accipimus nisi duobus modis: quorum
vnus est: q̄ dicimus totū motū alicuius qui sibi inest gratia
omniū partiū motaꝝ per totū spatiū: & dicimus dimidiū
motū eiusdem qui sibi inest gratia partis medie mote per
totū spatiū: & tertiam motus qui inest eidem per totū spa-
tiū gratia partis tertie per totū spatiū mote. Hec enim di-
uisio non est fm̄ partes spatij: cū quelibet moueatur per to-
tū spatiū: precipue cū fm̄ diuisionē spatij nō diuidatur mo-
tus principali diuisione: q2 si diuidatur in spatio nō est mo-
tus vnus cōtinuus: & nos loquimur hic de diuisione vnius
motus cōtinui. Dicimus eni3 motū vnū qui est in tempore
vno & illius medietas est in dimidio illius temporis: & ter-
tia illius motus est in tertia illius temporis: & sic deinceps:
q2 vo primus modus diuisionis essentialior est motui: eo
q̄ illa conuenit ei per subiectū propriū in quo est loquimur
primo de illa. Dico ergo q̄ in illa motus est totius in totali
diuisione: motus vo est alius a motu partiū simul aggrega-
to: & hoc ꝓbatur in exemplis. Sit enim magnitudo eius qd̄
mouet̄ tota significata per totam lineam. a. c. & diuiditur in
duas partes super linea3. b. ita q̄. a. b. sit pars prima eius. &
b. c. sit eius pars secūda q2 igit̄ sic se habet in ꝯtinuo q̄ mo-
to ipso mouetur pars eius: ve3 erit dicere q̄ suppositū a. c.
mouetur totu3: q̄ vtraq3 pars eius mouebit̄. s. tam illa que
est. a. b. q̄ illa que est. b. c. Signemus igit̄ pticulares motus
partiū: & dicamus q̄ motus partis. a. b. sit partialis motus
d. e. partis. a. que est. b. c. sit partialis motus. e. z. Dico ergo:
q̄ tunc totus motus totius erit motus. d. z. qui componitur
ex partialibus motibus. d. e. & e. z. sicut totum. a. c. componit̄
ex. a. b. & b. c. Constat enim q̄ totū a. c. fm̄ hanc totalitatem
motus mouetur in eo q̄ vtraq3 partium eius mouetur fm̄
vtraq3 partem motus & hoc probatur ex hoc q̄ neutra par
tium est eius qd̄ mouet̄ fm̄ partem motus qui est alterius:
sed vtraq3 mouet̄ fm̄ suam parte3 motus propriam in toto
spatio. Cū igit̄ totū ꝯtinuū non habeat totalitatem aliam:
nisi illā que est ex partiū aggregatione erit totus motus cō-
gregatus ex partibus idem cū totius magnitudinis ei9 qd̄
mouetur motu: & hoc est qd̄ intendimus probare. ¶ Ampli-
us hoc idem per aliam rōnem ostendimus: omnis eni3 mo-
tus est alicuius moti motus q2 mot9 est in aliquo subiecto:
& id mouet̄ ergo necesse est q̄ totus motus qui signat̄ p. d. z.
sit alicuius motus. Cōstat aūt q̄ iste motus totus simul nō
est motus partiū diuisim: q2 neutre ptis rei mote est vtraq3
pars motus simul accepta. Cōstat aūt q̄ nullius alteri9 est
nisi rei que mouet̄ ipso motu. Cuius enim totius motus to
tus est illius eiusdē totius partiū sunt partes motus q2 si to
tus motus signatur per. d. z. diuidatur in duas partes mo-
do predicto tunc partes sunt partiu3 magnitudinis. a. b. c.
que posita est moueri illo motu: & non sunt aliquarum par-
tium aliarum: quia ostēdimus in quinto libro superius q̄
subiectoꝝ plurium non potuit esse vnus motus in numero
continuus. ergo motus ille qui ꝯstituitur ex partibus: que
sunt motus partium eius quod mouetur est idem cum mo
tu totius & hoc est qd̄ volumus declarare. ¶ Amplius etiā
declarabimus ducendo ad impossibile si detur oppositum.
Si enim detur q̄ totius magnitudinis alicuius est motus
q̄ motus partium magnitudinis sit ille motus qui est toti-
us qui signatur per. t. i. & diuidatur in pūcto in quo ponitur
littera. k. hic igitur motus separat̄ & remouetur a motu par
tium sicut vna res diuersa ab alia. Iste ergo motus. qui est
totius motus & non partiū. aut est equalis partium motui:
aut deficit ab ipso: aut abundat & excellit motū: si est equalis
ei: ergo partes motus huius diuidātur sicut partes motus
prioris qui est. d. e. z. Constat autem: q̄ vnius moti non est
nisi vnus motus simul acceptus in ipso. Si ergo totus mo-
tus totius qui est. t. i. diuidatur diuisione subiecti in motus
partium subiecti: motus prime partis a. b. qui est. t. k. erit
idem cum motu. d. e. & motus secūde partis. c. b qui est k. i.
idem cum motu. e. z. & totus. t. i. equalis: & idem erit motui
d. z. & datum erat q̄ esset diuersus. Hoc autē sequitur ideo
quia vnius non est vnus motus simul & semel & fm̄ eande3
speciem motus acceptus: & omnino si est totius: cum osten-
sum sit q̄ omne totum cuius est motus aliquis diuiditur:
oportet etiā q̄ motus in partiales partium motus diuidat̄.
Si vo diceretur q̄ motus deficit a motu partiū: ponamus
igitur: q̄ pars illa que est. k. i. deficiat. Cum ergo continuu3
non habeat totalitatē extra partes non habebit motū extra
partes suas. Cum igitur pars motus est. k. i. nullius sit par
tium: non potest etiam esse totius: & sic. k. i. nullius mobilis
est motus: & sic est aliquis motus qui nullius est: qd̄ est con-
tra supposita: q2 ibi diximus: q̄ omnis motus est alicuius
mobilis motus: vnde iste motus nec est totius neq3 parti-
um q2 vnus motus est vnius: nec potest dici q̄ sit alicuius
magnitudinis que diuersa est ab ista: quia nos ostēdimus
in quinto: q̄ continuus motus est quoꝝdam ꝯtinuoꝝ: & di
uersa abinuicem non sunt continua. Idem autem omnino
sequitur: si detur q̄ iste motus qui est totius excellat alium
fm̄ diuisionem: quia in parte in qua excellit partiales mot9
non est alicuius partis: & cum totum non sit extra partes nō
erit ab illa pars excellēs etiam totius motus: & sic erit nulli-
us: quare si hec omnia impossibilia sunt: oportet q̄ motus
partium sit eiusdem mobilis cum motu totius: & q̄ est equa
lis & idem illi: & diuiditur in motus partium eius qd̄ moue
tur. Hec igitur est diuisio: que est fm̄ motus partiales par-
tium eius qd̄ mouetur: & istam diuisionē necesse est ꝯuenire
omni motui qui est motus alicuius partibilis p quantita-
tem. Motus enim intelligentie qui est diuisibilis per quan
titatem est etiam eius qd̄ non diuidit̄ per quantitatē. De-
scriptiones aūt linearum sunt iste accipiamus enim primo li-
neā magnitudinis que est. a b c deinde accipiat̄ motus par
tiū per aliā lineā que est d. e. z. tertio illam que representat
motu3 totius qui dicitur remoueri a motu partium qui est

Tex. c. 34.

Tex. c. 35.

e.k.i. sicut hic vides.a.b.c. Alius autem modus quo motus [Tex.c.36.] d.e.z. diuiditur est sm tempus c.k.i. sicut diximus a principio. Iz enim tempus non sit causa que faciat motum esse diuisibilem: cum ipsum est signum semper ostendens ipsuz esse diuisibile: et hoc signum sepe in demonstrationibus ponitur pro medio demonstrationis. ¶ Modus autem diuisionis est quia cum omnis motus sit in tempore: tempus autem omne sit diuisibile: vt supra ostensum est. oportet q sicut tempus diuiditur: q sic diuidatur motus. Eadem enim est diuisio mensurati et mensure eo q vna quantitas sit vtriusqz. Si enim motus aliquis totus est in tempore toto: minor motus qui est pars totius motus aliquota erit in parte temporis aliquota. Dimidia enim pars motus est in dimidia temporis: et tertia in tertia. et sic deinceps. [Tex.c.37.] ¶ Quoniam autem omne quod mouetur motum suuz habet in aliquo genere: et in aliquo tempore mouetur. Et qr omnis temporis est motus aliquis cum tempus sit numerus motus: necesse est q eedem sint diuisiones ipsius et motus: et econuerso et ipsum moueri. Hec est motio ipsa et magnitudo que mouetur et natura in qua est motus habebunt similiter et diuidi preter hoc solum: q ea ad que est motus siue natura in quatum genere est motus non habebunt semper vnius rationis diuisionem: qr motus qui est in qualitate et quantitate: et quantitas habet per se diuisionez in partes essentiales sibi. Qualitas autem diuiditur per accidens: qr non diuiditur omnino nisi quia subiectum eius diuiditur primo: et ideo qr qualitas quedam distenditur situaliter in subiecto: ideo etiam ipsa diuiditur: et illa qualitas que non habet subiectum propriuz magnitudinem: vel est in subiecto non multiplicata propter quantitatem subiecti illa non diuiditur. Q autem motus diuidatur sm diuisionem temporis sic probatur: sit enim tempus in quo est motus aliquis signatus per litteraz.a. motus autem significetur per litteram.b. Si enim concedatur: q regularis motu aliquid motum est in toto tempore motu toto qui signatur per.b. tunc in dimidio illius temporis expleuit totum motum minorem q sit.b. et in dimidio illius medietatis iterum minorem partem motus expleuit: et sic semper diuidetur motus ad diuisionem temporis qr ista est per se nota: q si totus motus regularis est in aliquo tempore toto: q medietas illius erit in dimidio illius temporis: et medietas medietatis in dimidio medietatis temporis: et sic deinceps: et propter hoc etiam econuerso verum est: q si motus diuiditur q etiam tempus diuiditur. Si enim per totum motum mouetur in toto tempore: tunc per medium motum transit mediuz tempus et iterum per minorem partem motus q sit medietas transit minorem partem temporis q sit medietas: et sic deinceps. [Tex.c.38.] ¶ Similiter autem diuidetur et ipsum moueri: qr differentiam facimus inter motum et moueri: eo q motus est acceptio forme successiue vel acceptio vbi. Sed moueri vocamus ipsum decursum qui est in mobili per modum passionis. Quod autem hic moueri diuidatur sm tempus patet. Sit enim ipsum moueri totum signatum per litteram.e. illud igitur moueri est minus toto sm medium motum: et sm medium temporis: et iterum minus medietate sm minorem partem motus et temporis: q sit medietas motus et temporis. et sic deinceps: et hec omnia per se sunt manifesta. Similiter littere demonstrationes sunt tales: vt hic sunt descripte. Similiter autem conuenit motio: quaz ipsum moueri vocamus que est passio mobilis diuidit ipsum motu diuiso. Si enim ponamus moueri vnuz esse continuum sm vtramqz partem vnius motus qui sit sm se totuz signatus per.d.e. et diuidatur in litteram.c. tunc moueri erit continuum prime parti motus qui est.d.c. et secunde parti eiusdem motus qui est c.e. Sicut enim tota motio siue totum moueri se habet ad totum motum ita partes eius se habent ad partes motus: vel detur oppositum. Et si aduersarius dans oppositum dicat q motio sit alicuius alterius motus q partium istius motus: et sic non adequatur partibus motus tunc opz q ipsum moueri sit plus q motus sm quem inest ipsum moueri: q illud moueri quod est est in plus q motus non continuatur illi: quod est sm motum istum in suo mobili: qr pluriu non potest esse vnum moueri continuum. Si enim non sumus determinantius motum esse diuisibilem in motus partium eius quod mouetur: ita opz q ipsum moueri diuidatur: qr coniunctum est motui. Et si accipiatur moueri sm vtramqz partem motus moueri est continuum. Si autem extendit se extra partes motus in aliud subiectum: tunc non erit continuum: et hoc erit contra positionem: qr non loquimur de vno moueri continuo. Id autem sequitur si in minus sit motio q motus qr cum motio siue ipsum moueri extendat se per subiectum motus: si in plus est motus oportet q motus extendat se extra subiectum: et sic motus qui est in pluribus subiectis est vnus et continuus. quod est impossibile. Linee autem demonstrationis sic formantur: qr ducatur linea significans motum: et alia sub ipsa significans ipsum moueri eisdem litteris: qr vnum indiuisibile est ab alio sicut hic vides.d c.e. ¶ Ex his autem demonstrationibus etiaz demonstrabitur: q si longitudo spatij est diuisibilis q motus [Tex.c.39.] diuiditur: et omne id vniuersaliter ad quod est motus et in quo est motus sicut in genere predicamenti preter q quedam sm accidens diuiduntur: sicut supra dictum est: et hoc est ideo: qr id quod mutatur est diuisibile: vno enim illorum quocunqz diuisa omnia diuiduntur. Et si vnum eorum sit infinitum per diuisionem vel finitum: omnia simul erunt finita vel infinita per diuisionem: et licz ex quolibet probetur diuisio aliorum omnium: tamen principium per quod alia probata sunt diuidi est id quod semper est in omni motu in ratione sua importat diuisionem. et hoc est id quod mouetur. Motum enim quod nominatur id quod mouetur sm q mouetur in ratione sua importat diuisionem in infinitum: qr motum dicitur partim esse in termino a quo: et partim in termino ad quem. Sed nos in superioribus quidem ostendimus q diuidatur. Quod autem in infinitum diuidatur. in sequentibus erit manifestum.

¶ Cap.3. De probatione: q omne quod mutatum est in eo est ad quod mutatum est: et non est in eo ex quo mutatum est.

Anteq̄ autem probemus: q in infinitum est diuisibilis motus: ostendemus q id quod mutatur quando mutatum est: est in eo ad quod est mutatum: et non in eo ex quo mutatum est: et etiam prius ostendimus: q id in quo primo mutatum est est indiuisibile. Sine enim his duobus non possumus habere viam ad hoc q probemus motum diuidi in infinitum. ¶ Dico igitur [Tex.c.40.] circa primam inter hec duo declarationem: q omne quod mutatur quacunqz mutatione siue illa sit simpliciter mutatio siue motus: venit ex quodam in quiddam. Cum autem id quod mutatur deserat id ex quo mutatum est: et acquirat id ad quod mutatum est: opz q sit in eo ad quod mutatum est: et non in eo ex quo mutatum est: et ipsum deficit in eo quod mutatur per mutationem: qr mutari ex aliquo: aut est idez quod deficere id ex quo mutatur ab ipso: aut ad mutari sequitur deficere id ex quo mutatur deficere in eo quod mutatur. Si enim mutatio accipiatur vt passio eius quod mutatur: tunc necessario mutari est deficere ab eo ex quo est mutatio: qr passio magis facta abijcit formam que contrariatur agenti in ipsam. Si autem mutatio accipiatur vt actus siue perfectio eius quod mutatur sm q ipsum est in potentia: tunc abijcere id ex quo est mutatio sequitur ad mutari: quocunqz autem istorum modorum mutari se habeat ad deficere id ex quo est mutatio: semper verum est: q id quod mutatum est non est in eo ex quo mutatum est sed in eo ad quod: eo q hoc quidem simpliciter vel sm quid acquisitum est per mutationem. Dico autem quod mutatum est non tantum quod perfecte est mutatum. sed etiaz quantumcunqz pars mutatum sit statim quando attingit proximuz medium quod est post id ex quo mutatum est: et iam incipit deficere id ex quo mutatum est: et id quod mutatum est in eo ad quod mutatum est. ¶ Et hoc manifestum est in mutatione que est sm contradictionem: eo q ibi extremum mutationis contingit sine [Tex.c.41.] medio: eo q inter contradictoria non est medium. vnde tamen mutationes que sunt in substantia sunt inter contradictoria non est medium inter ea: cuius causam assignauimus hanc esse: qr s. forma substantialis simplex est: et non permixta contrario: nec habens contrarium: et ideo aut sm totum et perfectum esse habetur: aut nullo modo habetur qr igitur id quod mutatur in substantia statim vt mutatum est est in extremo illo ad quod est mutatio: ideo hoc quod dicimus est manifestius est in substantia q in alijs mutationibus. Cum igitur vna mutationum sm genus est sm contradictionem: et manifestum est in mutatione que non habet medium q id quod mutatum in esse: ex eo q non deficit et distat ante esse: necessarium est q sit in esse. Cum enim de quolibet sit affirmatio vel negatio vera. Omne quod est necesse esse: est aut esse: aut non esse. Manifestum

Tex.c.c.42.

nifestum igitur est q etiā id qd mutatum est in mutatione fm ↄ̄dictionez: erit aut in esse: aut in nō esse. sed non in non esse: eo q deficit et distat a nō esse: erit igitur in eē qd mutatum est. Si autē in hac mutatiōe sic se hz tūc necesse est q in oibus siīr se habeat: qa oēs mutationes in hoc sunt siles q sunt ex aliquo in aliqd: et distant ab eo ex quo sunt. Amplius: et si nos accipimus id qd dēm est fm vnāquāq mutationē sigillatim manifestū erit. et hoc pbatur per deductionem ad impossibile si detur oppositū. Id enī qd mutatur: quādo mutatuz est necesse est q sit alicubi: siue in aliquo. Si ergo nō sit in eo in qd mutatū est. tūc necessario aut erit in eo ex quo mutatum est: aut in alio. Constat autē q nō est in eo ex quo mutatū est. qa iā habituz est: q id deficit et distat ab ipso. Qd ergo necesse sit alicubi siue in aliquo eē erit in hoc ad qd mutatū est: aut in alio. Et si dicatur: q non est in hoc tūc est in alio. Sit igit id aliud ad qd mutatū est.b. et id aliud in quo est id qd mutatum est quādo mutatuz est sit.c. Cum igit ex pmissis constet: q mutatio sit cōtinua erit id ↄ̄tinue mutatum vsq ad.b. qa positum est q.b. sit in qd mutatum est. iterum sit.c. aliud ab ipso.b. sicut positū est: opz q transeat id qd mutatum est a.c. in.b. qa aliter mutatio non esset cōtinua: ergo cū est in.c. transit in id qd est in.b. sed dēm est: q erat in.c. quādo mutatū est: ergo qn̄do mutatū est transit adhuc in.b. qd est impossibile. qa si quādo in.b. mutatuz est erat in.c. et trāsit de.c. in.b. tunc quādo mutatū est ad.b. trāsibat adhuc ad.b. qd est absurduz: positū eni erat q.c. non sit in.b. nec sit et cōtrarium siue cōtradictorium eius: qa sic.c. esset id ex quo mutatū est. Cuz igit mutatio continua est vt dictū est tunc id qd mutatuz est quādo mutatuz est adhuc mutat in id qd mutatū est. Hoc autez est impossibile: ergo necesse est: q id qd mutatū est sit in id in quo mutatuz est.

Tex.c.c.43.

Cū hīn igit manifestuz est q et id qd factum est: quādo factū est est in eē: et qd corruptum est quādo corruptū est erit in non eē. Uniuer enī dictū est de omni motiōe: et maxime manifestum est in ea que fm cōtradictionē est. Manifestū est igit q id qd mutatū est cū primū mutatuz est ad proximū iuxta id ex quo mutatū est: siue id sit medium siue extremū est in illu in qd mutatuz est: et hoc est qd volumus declarare. Linee vo indirecte in linea signātur ita q.c.et.b. sint due linee ab vno principio exeuntes: et q mutatum ponitur esse in altera: que est.c. cum mutatuz est in.b. fm veritatem sicut videri potest hic.

Cap.4m. Qz in quo primo est mutatū: et a quo pmo est mutatū sunt indiuisibilia: et a quo finis manet in eo: sz nō pn.

Tex.c.c.44.

IN quo autem pmo mutatum est illud necesse est eē indiuisibile: qd greci athomum vocāt. Dico autez primū: cui gratia sui et nō gratia alterius attribuitur motus alterius: dico q sit pars ei9 vel totū ad ipsum: et non loquor hic de pmo: qd fz tempus est pmum: sed potius de primo qd fm q idē est primum et per se: et hoc est id cui sic cōuenit mutatio vel mutatum esse: q nō potest inueniri tēpus in quo mutatio conueniat alteri q sit aliqd: hoc est aliqua pars eius: et de hoc dicimus: q est diuisibile cui cōuenit mutatuz eē vel mutationem esse ab ipso. Nō enim sunt nisi duo qbus hoc modo attribuitur mutatū esse in mutatiōe: quoꝝ vnum est finis mutationis: et alteꝝ principium: et siīr est in continuo omni. Oē enim cōtinuū est inter duo indiuisibilia: et ideo tū motus et mutatio accepta cū motu sint cōtinua: opz q sint inter duo indiuisibilia: et hoc qdem declaratur per deductionē ad impossibile. Si enim det aduersarius veritatis: q primum in quo mutatuz est quando mutatuz est sit diuisibile: tūc id primum sit signatuz per.a.c. lineā et diuidat illa fm pūctum qd signat per.b. vt vna pars eius sit.a.b. et alia pars sit.b.c. Si igitur id qd mutatuz est sit mutatuz in vtraq istarū partiuz in.a.b. et.b.c. tunc per diffinitionē primi qā diximus sequitur: q non sit mutatū in toto.a.c. sicut in primo: qa primum diximus esse idē qd per se: cui cōuenit mutatum esse nō gratia alterius q sit aliqd eius hoc est q sit pars eius. Si autē dicat aduersarius: q in vtraq partiū trāsmutatur: et in toto est in trāsmutatuz esse: et sic trāsmutatū esse ↄ̄uenit gratia totius: et nō gratia partium: hoc est impossibile: qa totū non habet aliqd nisi in partibus: totū dico acceptū in ratiōe continui. Cōtinuuz cōstituitur ex cōtinuis: sicut supra diximus: ita nō potest dici. q in vtraq parte sit in trāsmutari: et in toto in trāsmutatiōm esse sed potius necessariū est si in vtraq parte trāsmutatur: q etiaz in toto trāsmutaret. Et si in toto est trāsmutatuz esse: q etiā in partibus sit in trāsmutatū esse. Sed tū positūz erat q in toto eēt in trāsmutatū esse primo: et hoc ostensum est esse impossibile. Eadē autez rōe si aduersarius veritatis dicat q id qd trāsmutatū est in vna parte inest trāsmutari: et in alia imutatuz esse cōuenit ei mutatum eē toti gratia partis: ergo prius cōuenit parti q toti: sed positū est q post cōuenirent toti: ergo aliqd est prius primo: qd est impossibile ergo nō pōt dici q illud cui pmo conuenit mutatuz esse sit diuisibile: qre nō erit diuisibile in quo primo mutatū est. Linea autē demonstratiōis est hec.a.b.c.

T.c.cō.45.

Ex his eisdē autē tanq correlariū accipiemus: q id etiā qd corruptuz est: et id qd factum est in indiuisibili sicut in primo hoc qdem corruptum est. Illud autem iaz generatū est. Sicut autem iaz ante diximus id in quo pmo mutatum est in mutatiōe dicit dupliciter: hoc est de duobus tm̄. Unuz enim dicitur in quo primū pfecta est mutatio. Quando enī mutatio venit ad finem: et est perfecta: tunc verum est dicere q mutatū est et gratia alicuius per se dicitur imutatuz esse q gratia finis. Aliud vo primum dr in quo cepit mutari. Dico autem in quo sunt in principio: et non in quo eē habuit mutatio. Non eniz mutatio est in indiuisibili iz sit ab indiuisibili sicut a principio: et id pncipiuz necesse est indiuisibile esse. si ipm sit primū et per se principium mutationis per eandem necessitatē per quā finis mutationis est indiuisibilis: oino in ipso nō est mutatio: sed continue post ipm: et ab ipso: sicut nec in indiuisibili qd est finis est mutatio: sed ante ipsum et ad ipsum: sic eniz linea se habet ad duo puncta inter que est ipsa linea.

T.c.cō.46.

Illud autē principium qd dicitur eē fm finem motationis existit in esse: et hoc etiam est illud qd est per se: et primo in hoc qd mutatuz est: et hoc ideo: qz oportet q mutatio perficiatur. non autez perficitur nisi in fine. Et iaz ante ostensuz est: q mutationis finis est indiuisibilis: et aliter non esset finis per se sed per alterum: qd esset pars eius vt superius diximus. Illud vo primuz qd omnino primum est illud est a quo est mutatio: et illud non hz esse cum primū probatum sit q mutari est deficere. vel sequitur ad deficere: et illud qd deficit est principium ex quo est mot9 et mutatio. Principium autez mutationis nō est pp̄ter hoc q mutatio est de numero successiuorum: et non dico primuz tm̄ id ex quo a principio est motus: vel mutatio fm actum: sed etiam in toto motu id ex quo est motum nō est: neq manet vbicunq accipiatur: neq etiam est tempus aliquod in quo primū et per se mutatum illud qd mutatū est. sicut nos infra probabimus: sed est indiuisibile temporis. Et qa nos ostendimus: q principium ex quo est motus: siue sit primo primum: siue secūdo primum: siue tertio primoꝝ: exclusa est questio quorūdam: quare non ostendatur esse mediuz sicut primū. cum medium etiam mutationis non maneat: sicut neq primuz. Adhuc autem nō sunt audiendi qui dixūt motum habere finem et principium: sed finem habere indiuisibilem: et non principium: qa hoc falsum esse patet ex predictis. Adhuc autem si qs dicat vtrūq indiuisibilem hēre motum: sed tamē a Peripathericis non fieri mētionez nisi de fine: sicut nec Arist. vt illi dicūt de fine loqtur: nisi de fine pz per antedicta: q falsuz dicunt: et dictum eoꝝ ex praua intelligentia sūe Arist. oriē tū sicut hic dictum est dicat Arist. et sicut hic dictuz est explanāt eū Cōmentatores.

Cap.5m. Qd non est primuz in mutatiōe: neq in eo quod mutatum est.

Tex.c.c.47.

SI autem Ea que dicta sunt vera sūt: dicit: facile pbabimus: q in mutatione non est aliqd primum: sicut nec in aliquo continuorum sit pmuz sumatur fm superius habitam diffinitionem: hoc est cui ita attribuitur mutatio: q non gratia alterius conueniat. Cum enim nō omnis mutatio sit cōtinua non est accipere quantūcunq paruum: q mutatio est quin sit infinituz diuisibile: ergo ante quātūq partem est pars prior: et post quācunq partem est pars posterior: et sic nunq erit mutatio alicui attributa ita q non alteri ↄ̄ueniat. Pri

mutatur aut fuit: qd conuenit gratia sui: et non gratia alterius: ergo in nulla mutatione est accipere primum. Si aut dicat aduersarius quod in mutatione non est accipere primum qd est mutatio in parte: et mutatio: eo quod quelibet pars mutationis mutatio sit. Sit igitur primum a.d. tota aut mutatio aliqua cuius a.d. sit pars cui per primo conuenit esse mutationem. Si ergo a.d. sit id mutationis cui primo conuenit esse mutationem. aut est diuisibile: aut indiuisibile: et constat per antedicta quod non est diuisibile: quia indiuisibile mutationis non est in diuisibili temporis sed in indiuisibili potius. Sicut igitur mutatio est ex indiuisibilibus: ita tempus erit ex indiuisibilibus. que sunt ipsa nunc et hoc supra improbatum est. Sicut igitur a.d. mutatio componitur ex indiuisibilibus: ita et tempus in quo est mutatio illa: eo quod supra habitum est quod omnis mutatio est in tempore. Amplius si a.d est quedam indiuisibilis mutatio. sit tempus illud in quo quiescit illud qd illa mutatione mutatur. a.c. Qd aut quiescit in toto aliquo tempore quiescit in quolibet parte ipsius. ergo quiescit in parte temporis que est a. Si ergo a.d. ponitur esse impartibile tunc erit in spatio indiuisibili: et in indiuisibili temporis sed inter finem quietis et principium motus non est tempus: et iterum nunc non potest esse medium quia nunc non est consequens ad nunc: ergo in eodem et gratia eiusdem est aliquid quiescens et motum simul qd est impossibile quia absque dubio in a. ponitur quiescere: et illud est indiuisibile et in indiuisibili loci et temporis. Cum aut procedit mutatio usque ad d. tunc est mutatio et indiuisibilis: et cum sit indiuisibilis est in eodem tota mutatio a d. in quo est a. qd est primum mutationis: et sic erit tota in indiuisibili temporis qd est a c. quia si motus est indiuisibilis et tempus erit indiuisibile constat autem quod quiescit in principio illius temporis: et post principium continue mouetur: cum sit indiuisibile principium temporis est idem cum toto tempore: sed in toto mouetur: et in principio quiescit: ergo in eo qd est idem re indiuisibile tempus quiescit et mouetur. ¶ Similiter autem sequitur de fine temporis si enim in toto tempore mouetur in fine temporis necessario quiescit. et si tempus dicatur indiuisibile erit subiecto idem tempus et finis temporis. Si igitur in fine quiescit: et in toto mouetur: sequitur quod in eodem indiuisibili tempore quiescit et iam motum est: qd est impossibile. ergo non potest dici quod d. a. sit indiuisibilis sicut alia pars mutationis. Si aut sit mutatio diuisibilis ostendemus quod in ea nihil est primum. Sit enim tota mutatio cuius illa predicta est pars signata per c.a.d. ita quod una pars eius sit. a.c. et alia a. d. aut igitur mutatio sit in utraque parte mutationis: aut in neutra aut in altera tantum. Si detur quod in neutra est mutatio: tunc cum totum non sit nisi ex partibus constitutum. sequitur quod nec in toto mutatio sit: et hoc est falsum quia positum est in toto esse mutationem. Si aut datur: quod in utraque sit mutatio. tunc cum mutatio sit continua et successiua sequitur quod prius est secundum primam partem quam secundum totum: ergo mutatio non est primo attributa toti: et sic de partis parte: et de parte illius partis: quia quamlibet est accipere priorem Si aut in altera tantum sit mutatio: tunc non erit verum quod esset post in toto secundum diffinitionem primo habitam: siue ergo primum dicatur indiuisibile siue diuisibile non potest esse primum quod sit mutatio in alia mutatione et hoc est qd volumus demonstrare.

Tex. c. 48. Figura aut demonstrationis est hec. c. a. d. ¶ Similiter aut demonstrabitur: quod etiam r. a. in eo qd mutatum est in quo iam mutatum est non est aliquid primum: qd sit primum secundum predictam diffinitionem. Si aut dicat aduersarius quod id qd transmutatur habet primum ante quod nihil sit accipere de ipso dicamus quod tunc transmutatum totum signatur per d. e. et diuidit in puncto. z. ita quod prima pars eius que primo est transmutata sit. d. z. et ultima pars eius que transmutatur sit. z. e. et dicamus quod tota magnitudo d. e. transmutatur successiue secundum partes. ita quod prima pars in prima parte temporis: et secunda pars eius in secunda temporis transmutatur: et sic deinceps de partibus temporis: et partibus transmutati: sitque tempus in quo prima eius pars que est. d. z. transmutatur. t. i. Superius enim demonstratum est omne qd mutatur diuisibile esse et ideo hypothesis est impossibilis secundum igitur istam positionem tota pars eius qd mouetur qd est d. z. mutatur in toto tempore. t. i. cum illud tempus habeat partem: oportet quod medietas eius que est. d. z. mouetur in medietate temporis. t. i. et iterum medietas medietatis temporis et sic in infinitum ergo in eo qd mutatur non est accipere aliam partem primam quia ante quamlibet est accipere aliam priorem: cui per prius conuenit mutatum esse: et gratia cuius conuenit alteri que in ipsam diuiditur. ergo in eo qd transmutatur non est accipere partem

Tex. c. 49. primam. Figura aut est hec. d. z. e. t. i. quam vides hic. ¶ Qd quia

dixi igitur neque in eo qd mutatur neque in eo in quo mutatur hoc est in tempore sine etiam in ipsa mutatione non sit accipere primum: manifestum est ex dictis Sed etiam id qd mutatur ut forma sine ut genus secundum quod mutatio non se habet similiter. Tria enim sunt que a mutatione denominantur. scilicet illud qd mutatur. et in quo est mutatio ipsa: et illud in qd est mutatio: et horum exempla sunt quod id qd mutatur est sicut homo vel astrum: et illud in quo est mutatio est tempus: et illud in qd est mutatio est sicut album vel locus vel aliud tale: et homo quidem et tempus et generaliter illud qd mutatur et illud in quo est mutatio sunt indiuisibilia per se: eo quod quanta sunt per se: sed de albo sine de eo in qd est mutatio est alia ratio. Non enim semper per se diuisibile est illud in qd fit mutatio: sed illud est diuisibile per se et per accidens et si large sumatur diuisio ad diuisionem per se et per accidens tunc omnia tria sunt diuisibilia: eo quod subiectum cui accidit album aut quale sit per se diuisibile. Quecumque aute diuidantur per se et non secundum accidens: illis non conuenit habere primum sicut in magnitudinibus nullum est secundum dictam diffinitionem primum. ¶ Si enim dicat aduersarius quod aliquid qd mutatur habeat primum: sicut magnitudo que mutatur: sit igitur magnitudo que mutatur. a b. et moueatur ex parte. b i. c spatium. Spatium ergo in quo mutatur figuratur per. c. b. lineam. Queramus ergo utrum spatium b. c sit indiuisibile vel diuisibile. Si indiuisibile: tunc oportet quod magnitudo spatii sit composita ex indiuisibilibus qd est falsum et supra improbatum. Si aute est diuisibile tunc quelibet pars eius est diuisibilis ergo cum pars eius diuisibilis diuiditur igitur et tunc anterior pars eius est que est. c. erit prior ipsa in eo qd mutatum est et iterum per eandem necessitatem erit alia pars prior ista: et semper curret sic: eo quod diuisio spatii signati per. b. nullo modo deficit: sicut non deficit diuisio alicuius continui: et ideo prius motum est. a b. in id qd vocatur. c. quod nullum primum est qd mutatum est: ita quod ante ipsum nihil sit accipere in qd prius mutaretur. Similiter aute est in mutatione que est in genere quantitatis. Illa enim mutatio est ad id qd est per se continuum. Manifestum est igitur: quod non conuenit diuisibile esse per se in quo est mutatio nisi in quantitate: et in illo genere est indiuisibile: aliquid quidem per se et non per accidens diuisibile quia motus non est nisi ad formam que distenditur secundum quantitatem in subiecto inuentam. Figuratur autem sic demonstratio: et mobile quidem sit linea a b. spatium sit linea b. c. sicut vides hic. a b. vel aliter. b. c. d b b. c.

¶ Cap. 6m. De proprio et communi tempore motus: et quod ex hoc probatur quod omne iam infinities mutatum est.

Quoniam autem sicut predictum: omne qd mutatur aliqua mutatione mutatur in tempore: dicitur ipsum dupliciter in tempore mutari: aut mutatur in tempore: quia tempus est sua mensura prima et propria adequata ei: aut mouetur in tempore qd non est sua mensura prima et propria et ei adequata sed in parte sua mutatur. verbi gratia. Dicimus enim quod aliquis motus fuit in anno: non intelligentes quod durauerit per annum sed potius quia fuit in die illius anni: et tunc mensura communis motus est annus: prima aute et propria est dies in quo durauit motus et hoc vocamus primum: cui ut mensure motus attribuitur: non gratia alterius sed potius gratia sui: quia adequatur ei secundum principium et finem: licet enim motus non habeat primum tempus in quo primo sit ita quod ante ipsum non sit in alio tamen habet primum tempus in quo est totus motus: et hoc est id qd contrahitur inter duo nunc: quorum unum est principium motus: et alterum est finis eius. Hoc igitur supposito sic dicimus: quod si aliquis motus est in toto aliquo tempore sicut in suo proprio et primo tempore: oportet quod quelibet pars eiusdem motus sit in aliqua parte eiusdem temporis: et mobile qd mouetur motu illo mouetur in qualibet parte temporis illius: et hoc manifestum est ex diffinitione primi quam diximus. Hoc enim modo diffiniuimus primum supra: neque oportet hic repetere. ¶ Hoc etiam hic manifestabimus deducentes ad impossibile dicentem oppositum. ¶ Si enim aliquis dicat quod aliquid mouetur in aliquo tempore qd est primum et principium motus: et non mouetur in qualibet parte illius temporis tunc ponamus quod tempus totum qd est principium motus signetur per. x. r. et quia omne tempus est diuisibile ut superius ostendimus licebit nobis illud tempus diuidere in duas partes: et signum diuisionis sit. k. ita quod prima pars eius sit. x. k. et altera sit k r. sicut

hic vides

Tex. c. 5[?]

Aliquid mouetur primo et per se et in parte motus

Tex. c.

hic vides.x.k.r. Queramus igit᷑ vtrum illud qđ monet᷑ in toto tēpore.x.r. moueat᷑ in parte tēporis que est.r.k.⁊ vltra similr̄ monet᷑ in secūda parte que est.k r. Si eni dicatur: ꝙ in neutra barū mouetur tūc opʒ ꝙ quiescat in toto tempore: qꝛ non est motus in toto tempore.nisi per hoc ꝙ est in partibus eius vnde impossibile est moueri ipʒ in toto:⁊ tamē in nulla parte illius totius. Si autē diceret᷑: ꝙ moueret᷑ solum in altera parte tūc motus totus in altera parte explet᷑: ⁊ sic illa pars fuit suū pmuʒ ⁊ ppriū tēpus:⁊ non totum:⁊ hoc est cōtra hypothesiʒ: que dicebat ꝙ totū tēpus erat suum tēpus propriuʒ ⁊ primū:⁊ non cōmune. Cuʒ ergo totum tēpus.x.r. sit pprium eius opʒ ꝙ moueat᷑ sm̄ vtrāq; parteʒ ipsius: ergo necesse est ꝙ id qđ mouetur motuʒ sit in qualibet parte temporis dicti ⁊ hoc est qđ volumus ostendere.

Tex. cō. 52.

¶ Hoc autē ostenso facile declarabitur: ꝙ omne qđ mouetur sm̄ vnā partem motus ⁊ tēporis motum est prius. Accipiamus igit᷑ tempus dimidiū qđ supra diximus: hoc est.r.k.⁊ dicam⁹: ꝙ magnitudo alia sit illa que signat᷑ per.k.l. monet᷑ in aliquo spatio in illo tempore: sicut hic vides.r.k.k.l. Melius autē intelligit᷑ demonstratio si accipiam⁹ in eo qđ est actu separatū: ꝙʒ si acciperemus in parte alia potētia existente separata. Dicamus ergo: ꝙ si magnitudo que est.k.l.cū tempore qđ est.r.k. pertrāsit spatiū aliqđ: cum alia magnitudo que est eque velox cū.k.l. trāsit medietatē spatij illius in dimidio dicti tēporis. dūmodo simul incipiant moueri iste magnitudines: que mouent᷑ per spatiū: sed cum illa magnitudo monet᷑ per dimidiū spatij: ⁊ sic etiā magnitudo.k.l. monebit᷑ per dimidiū eiusdeʒ: ergo mota fuit tū mouebatur in secūda parte spatij: ⁊ sic id qđ monet᷑ ante motū fuit per spatium qđ iam transiuit eque velox sibi in dimidio temporis. Si aūt diceret᷑ ꝙ non est eque velox: qđ cum ipso monet᷑ in eodem spatio:⁊ in dimidio temporis fui:⁊ in ipso incepit moueri:⁊ non sequt᷑ ꝙ cū.k l. transiuit spatiuʒ qđ in dimidio illius temporis minus velox aliqđ transiuit de spatio:⁊ illud idem necesse est iam trāsiuisse id qđ vocet᷑ k.l. ergo in illo spatio iam motū est: ergo qđ monet᷑ iam ante motū est.

Tex. c. 53.

¶ Amplius aūt si in toto tēpore qđ vocamus.r.k. dicimus aliud esse motū: aut etiam vniuisr in quocūq; tēpore si nos accipiamus vltimū nūc temporis in quo est motus ille eo ꝙ nūc est terminus tēporis mensurantis motū:⁊ nūc aliqđ est principiū eiusdem temporis ⁊ tempus est intermedium illoꝝ nūc: ⁊ sic inqꝛ am si nos diuidamus tēpus sic acceptū per nunc in medio nūc diuidente tēpus tempus erit motū sm̄ partem aliquā motus ergo in tempore qđ fuit ante hoc nūc iā motum fuit. Medietatis autē tēporis illius iterū possibilis est diuisio: ergo in medietate medietatis motū iā fuit ante:⁊ vniuisr sic diuidendo temporis quantitatem in qualibet parte tēporis iā motum fuit que fuit anteius accepta. Semper enim in omni diuisiōe temporis erit aliqua pars tēporis accepta inter duo nunc: quoꝝ vnum est principiū:⁊ alterū finis tēporis accepta per diuisioneʒ. Cum igitur omne tempus diuisibile sit in infinitū:⁊ qđlibet acceptum tempus sit inter duo nunc: oportet ꝙ omne qđ monet᷑ si per diuisionem temporis accipiatur diuisio motus ei⁹ infinities iā mutatum sit ante.

Tex. c. 54.

¶ Amplius si dicamus: ꝙ id qđ mutat᷑ continue mutatur vt pbatum est supra:⁊ scimus per antedicta iam: ꝙ mutacio eius qđ mutat᷑ nō corrūpitur: sicut Zeno dicit: nec pausatio interponit᷑ cōtinue mutationi: sicut dixerunt qdam eoꝝum: necesse est ꝙ in quolibet nūc in quo accipit᷑ tēporis diuisio: aut mutet᷑: aut sit mutatū. Constat autē per antedicta: ꝙ nō mutatur in nunc: ergo in quolibet nunc diuidente tempus mutatū est ergo continue ante hoc mutabat᷑: sed nunc diuidentia infinita sunt in qđlibet tēpore: ergo in quolibet tēpore ⁊ in qualibet parte temporis quādo aliqđ accipitur vt nunc mutatū. Infinities autē hoc mutatū erit ⁊ mutabatur:⁊ hoc est qđ volumus demōstrare. Sunt autē qdam aduersarij veritatis qui forte ex hoc conuincere volūt nos sentire: ꝙ motus nūq̄ deficit: quia si ante qđlibet mutari iam mutatū est non est venire ad primuʒ initiū motus. Sed qđ non habet initiū est eternum et nunq̄ deficit ergo vt dicunt motus est eternus ⁊ nunq̄ deficit. Sed isti non considerant ꝙ nostra demonstratio que inducta est in quolibet motu: tenet etiā si nō sit nisi vnius horę motus:⁊ tenet istū quando vnus motus accipit᷑ per diuisionem sui ⁊ tēporis in quo. Tūc enim non cōuenit accipere primum sicut nec in aliquo continuo sicut in tertio ꝓbatuʒ est. Non enim continuū componitur ex indiuisibilibus. sed ex diuisibilibus semper quoꝝ nullum est primū actu: cū contingat ante qđlibet aliud accipere per diuisionem cui primo conuenit motus. Si autem eternus esset motus oporteret ꝙ ipse duratione esset infinitus ideo non habendo vltimaque sunt initium ⁊ finis eius:⁊ sic hic nos non procedimus: sed potius probamus ipsum infinitum esse potentia per diuisionem. vt diximus.

¶ Cap. 7ᵐ. Q ante omne mutari est mutatum esse in infinitum:⁊ similiter est in fieri ⁊ corrumpi.

Non solum ante qđ mutatur necesse est prius mutatum esse in nūc in quo diuiditur tempus: sicut probat᷑ in capitulo pcedēte. sed etiaʒ econuerso: omne qđ mutatū est necessario ante mutabat᷑: qꝛ cū mutatū eē finis sit mutationis: ⁊ finis non possit eē nisi illud sit qđ finitur ad ipm: non pōt intelligi ꝙ aliqđ sit mutatū nisi prius mutaret᷑. Hoc autem etiā demōstratione ostēdit᷑. Omne enī qđ mutatum est siue perfecte siue iperfecte iā venit ⁊ peruenit ex quodam ex quo est motus: in qddam in qđ est motus. Dico autē perfecte mutatū: cuius tā mutatio completa est tota. Imperfecte autē mutatū: cuius mutatio nō est completa nisi sm̄ qd. In toto enī tēpore in quo mutatio manet per diuisionem possumus accipere partē tēporis ⁊ mutatiōis:⁊ illa pars iter duo indiuisibilia que sunt termini eius:⁊ in quolibet indiuisibili qđ est terminus vt finitū est mutatum est eē. Et in continua qđ terminatur ad illam finē fuit in mutari:⁊ hec est necessitas: ꝙ ante qđlibet mutatum esse infinities est mutari. Si enim aliqđ mutatur ex.a. in b. siue.b. sit res perfecte mutationis. siue iperfecte: qui terminus est per diuisionē mutationis acceptus: tunc enī in eodē nūc in quo est.a. qđ est principiū motus non est mutatū: qꝛ hoc est indiuisibile post qđ continue erit motus: vnde si in.a. mutatū est: cū nō sit mutatum nisi in termino motus: hoc est in fine.⁊ finis est.b. oporteret ꝙ simul eēt in.a.⁊.b. hoc autē est impossibile: qꝛ iā ostēsum est supra: ꝙ id qđ mutatum est quando mutatuʒ est nō est in hoc ex quo mutatum est: sed potius ab illo deficit ⁊ distat. Sed deficit is eo ad qđ mutatuʒ est qꝛ id acquirit per motum: ex quo igitur in illo nō est: opʒ ꝙ sit in altero termino indiuisibili qui est.b. Constat autē ꝙ inter duo indiuisibilia tēporis est tēpus: eo ꝙ iā probauimus. ꝙ ipsa nūc non sunt cōiuncta vel habita in tēpore: ergo in toto illo tpe mutabatur ante suū mutatū eē in fine tēporis qui est nūc terminans tps illud.

T. c. cō. 56.

¶ Qm̄ igitur in toto tēpore mutabat᷑:⁊ tempus omne est diuisibile: si diuidā illud tēpus per mediū pars accepta per diuisionē est iater duo nunc:⁊ eadeʒ necessitate qua prius in nūc finali illius tēporis est illud qđ mutatur in mutatū esse:⁊ in tēpore qđ terminat᷑ ad ipm. Hoc autē continue mutabatur:⁊ eadem rō est de istius partis medio: et sic in infinitū: ergo ante qđlibet mutatū esse mutabatur infinities prius:⁊ hoc est qđ volumus declarare. Linea autem vna huic demōstrationi sufficit que est.a.b. que signū habet diuisionis sic.

T. c. cō. 57.

¶ Amplius ⁊ in magnitudine spatij manifestius est qđ di. ppter id ꝙ omnis magnitudo spatij in quo aliquid mutat᷑ est cōtinua:⁊ ideo diuisibilis:⁊ iō quelibet pars accepta per diuisionē est terminata in duo idiuisibilia. Sit enīʒ magnitudo spatij linea.c.d. sicut hic viden:⁊ sit aliqđ mutatum ex.c. in.d. tunc eni motus ipsius fit in spatio qđ signatur per.c.d Quero ergo vtrum.c.d. sint idiuisibilia: aut diuisibilia. Si sunt idiuisibilia: tunc impartibile erit impartibili cōnnexū:⁊ hoc supra iprobauimus. Si autem.d.c. spatiū est diuisibile. tunc id qđ est iter duos terminos d.⁊.c. est magnitudo que est diuisibilis in infinitū:⁊ tū in indiuisibili quolibet ipossibile sit esse motū sed potius mutatū esse in indiuisibili finali: opʒ necessario: ꝙ ante qđlibet mutatuʒ eē qđ est in indiuisibili illius spatij per diuisionē accepti sit mutatio in spatio: qđ ad illud idiuisibile finit᷑.

T. c. cō. 58.

¶ Necesse est ergo omne qđ mutatū est prius mutari:⁊ hoc est qđ volumus declarare:⁊ liʒ hoc magis appareat in trāsmutatione locali: tamen illud est veꝝ in omni trāsmutatione qꝛ eadē demōstratio est etiam in hisque per se nō continua sunt: sicut in

mutatione que est inter cōtraria: ⁊ mutatione que est inter cōtradictoria siue de affirmatiua ad negatiuā: vel ecōuerso sed tñ est differētia ꝙ in illis nō possumus accipere spatium vel locum in quo est mutatio pro causa ⁊ medio demōstrationis nec etiam possumus accipere illud in qḋ est mutatio. qa illud non est diuisibile nisi per accidens. Sed nos accipiemus tēpus in quo est mutatio talis: ⁊ eadē dicemus demōstrando que prius diximus de mutatione locali: ergo omne mutatū generalr necesse est prius fuisse in mutari: ⁊ ecōuerso. Omne qḋ mutat necesse est prius fuisse mutatū: cuius cā est: qa in ipso mutari est mutatū esse. quādo per diuisionē accipit diuisibile terminās partes acceptas per diuisionem ⁊ in ipso mutatū esse claudit mutari. quādo per diuisionem accipiunt partes continue terminate ad indiuisibilia: ⁊ in neutro istoꝝ cōprehendi potest aliqḋ primum cui mutatio non gratia alterius prioris attribuat. ¶ Causa autem huius est: qa impartibile nō est continuum. impartibili sed potius omne cōtinuum cōponitur ex indiuisibilibus in infinitū ⁊ ideo currit diuisio in infinitū: sicut in lineis que diuidūtur in infinitū: ex diuisionibus earū surgit aggregatio infinita numeri partiū linearū: sicut in tertio libro huius scientie declaratum est. ¶ Ex his etiā manifestū est ꝙ etiā qḋ factum est per generationem sm ꝙ generatio est motus cōtinuus ⁊ cōpositus ⁊ non ꝑut est simpler finis alterationis fiebat ante: ⁊ qḋ fiebat ante factum est. Sed tamē in hoc est differentia: qa si consideremus formas generatoꝝ generatio est tripler. ¶ Est enī generatio simplicis: ⁊ generatio cōplerionis ⁊ generatio organici corporis. In generatione quidem simplicis verum est simplr: ꝙ id qḋ factum est sub eadem forma fiebat prius: ⁊ id qḋ fit sub eadem forma factū est prius: eo mō quo dictum est. s. vel complete: vel incōplete: ⁊ non est ibi venire ad primum per diuisionē. In generatione autem complerionis similr est: sed non sub eadē forma sed potius qḋ complete factum est in forma complerionis. Sed id qḋ ante accipitur est ad formā illam: ⁊ non sub forma: sed tamē nec ibi est accipere primū per diuisionem. In generatione autē compositi organici est accipere organū primum sicut cor in aīalibus: sed tamē in generatione eiusdem organici ex sanguine nō est accipere primū ꝙ cōtinue alteratur sanguis donec fit caro: ⁊ hec est alteratio diuisibilis in infinitū. sicut ⁊ alia mutatio: ⁊ ideo nō est accipere primū per diuisionē: ⁊ ideo in talium generatione nō semp factum est qḋ fit: sed aliquādo est in alia forma que est forma partis eius: sicut cū facta est domus: est ante illud factum esse fieri: nō domus sed fundamenti vel alteriꝰ partis. Similiter autem est in eo qḋ corrumpitur. Hoc enim per rationem continui inest qḋ fit per generationē: ⁊ in eo qḋ corrumpitur in infinitū sm diuisionē: ⁊ nunꝙ est fieri nisi aliqḋ factum sit prius: neqꝫ corrūpitur nisi aliquid corruptum sit prius: neqꝫ ecōuerso factum esse: vel corruptum esse nisi aliquid fiat ⁊ corrumpatur prius. Semper enim in ipso corrūpi est corruptum eē prius: ⁊ in ipso corruptum esse prius est corrūpi prius in potentia sm diuisionē cōtinue mutationis: eo ꝙ in quolibet per diuisionē accepto sunt duo. s. continuū: ratiōe cuius est mutari: ⁊ terminus continui rōne cuius inest ei mutatū esse. sicut paulo ante ꝓbatum est. Manifestū est igitur qḋ factum est necesse est fieri prius: ⁊ qḋ fit necesse est prius factū esse. ¶ Ois enim magnitudo ⁊ omne tempus diuisibilia sunt semper: ⁊ ideo in quocūqꝫ tempore vel magnitudine fit: nō est in ipso sicut in primo.

¶ Cap. 8m. Q finitum non mouetur vel quiescit in tempore infinito.

Habitis Antē his quibus probatum est motum ⁊ mutationē diuidi in infinitū: ⁊ sic oēm mutationem infinitam esse sm diuisionē. Considerabimus nunc: vtrū aliqua mutatio possit eē infinita in vltimis: quoniā supra denūtiauimus ꝙ infinitum dicit dupliciter: potentia s ⁊ actu. Potentia sicut in diuisione cōtinui. Actu aūt sm vltima. sicut si aliqḋ in vna vel in ambabus extremitatibus extēderet in infinitū, de hoc in tertio libro huius sciētie iā ostendimus: ꝙ tale infinitū non potest esse. Sed hic deducendo ad impossibile faciemus cōparationes infiniti talis: si esse concedatur aliquid infinitū.

¶ Dicimus igitur ꝙ iam in premissis habitū est ꝙ omne qḋ mouetur in tēpore mouetur: ⁊ in minori quidem tempore mouetur magnitudo minor in maiori autem maior sed finitam magnitudinē sm vltima impossibile est moueri in tēpore infinito vel sm tēpus infinitū nisi illa magnitudo eadem semper iteret sm situm in motu vno sicut celi circulatio vel nisi sit aliqua pars illius qḋ mouetur sicut si diceremus partes aliquas vel aliq moueri in toto: sed de tali motu cuꝫ sit per accidens non loquimur mō sicut ⁊ diximus in principio quinti huius scientie. Oportet ergo ꝙ in toto tēpore primo ⁊ ꝑprio motꝰ alicuius magnitudinis expleat totus motus ⁊ tota magnitudo. Hoc autem sic demōstratur. Si enim motus finite magnitudinis est in tēpore infinito: aut est eque velor aut non eque velor in toto motu. Si autem sit eque velor tūc facile manifestū est ꝙ motꝰ eius sit in tēpore infinito tunc enim sumemus aliquam partē magnitudinis que est aliquota: ⁊ mediam vel tertiā vel decimā: hanc enim impossibile est accipere per diuisionē: ⁊ dicemus ꝙ sicut se hꝫ totū tempus infinitū ad totam magnitudinem motā: ita se habet ad partē: qm si tota mouetur in toto tempore: ⁊ medietas eius mouet in dimidio tēporis: ⁊ tertia in tertia: ⁊ decima in decima: ergo equales sunt partes tēporis partibꝰ magnitudinis mote. Sꝫ partes magnitudinis mote sunt finite numero ⁊ extensione: ergo ⁊ partes temporis sunt finite numero ⁊ extēsione sm vltima. Tot enim sunt partes magnitudinis mote: quot sunt partes temporis qḋ multiplicat partes sm oēm multiplicationem partiū. Velor enim est qḋ diuidit tēpus: sicut supra dictum est: ⁊ qn̄ velor diuidit totiens tēpus ponit distinctionem in partibꝰ magnitudinis mote: ⁊ ille erunt eq̄les: cum suppositū sit id qḋ mouetur esse eque velor in toto motu: ergo finite erunt vt diximus partes tēporis ⁊ numero ⁊ extensione sm vltia. sed ex finitis sm vltima ⁊ numeꝝ: non cōponit infinitum: ergo tēpus totius magnitudinis mote non est infinitū: neqꝫ sm numeꝝ neqꝫ sm vltima: ⁊ hoc est cōtra hypothesim: qa positū fuit ꝙ est infinitum. ¶ Si autē nō sit eque velor in toto motu nil differt quantū ad deductionē ad inconueniens idē. Ponamus enī spatium finitū signari per lineam. a. b. ⁊ dicamus ꝙ id qḋ motum est in tēpore infinito. ꝙ significetur per. c. d. ⁊ ex his que in tertio libro huius scie determinata sunt in distinctione motus: resumamus ꝙ in moueri omnis motu illius nature in qua est motus: sicut est in genere ꝑdicati vel specie alterū altero sit prius sm motū qḋ vocat alterū altero prius motū esse: cū nos ostenderimus ibi ꝙ motus est generatio vel ꝑductio forme post formam quodam modo: vel vbi post vbi quodāmodo. Hoc enim manifestum est ex tēpore: qa sm ꝓcessum tēporis ex priori in posterius ꝓcedit etiā motus ex parte priori in posteriorē. Semper enim sm tēpus plus etiā motum esse motū: ⁊ plus siue eque velociter mutet se aliqḋ. siue nō eque velociter. ⁊ siue motus diminuat. siue ꝓlongetur. ⁊ extēdatur: siue etiā maneat non extēsus vel diminutus ⁊ sm verū est sm subiectū motꝰ: qḋ est res predicati in quā ⁊ ad quam est motus generaliter in omni motu iꝫ non semper veꝝ sit subiectum motus qḋ est in dimidiū substātie qḋ mouet. Illud enim aliquādo sit plus ⁊ plus: ⁊ aliquādo totū est simul in motu non plus ⁊ plus sꝫ partes. In mutatiōe enim generatiōis ⁊ similius alterationis sit ipm plus ⁊ plus: sicut supra dcm̄ ē: ꝙ id qḋ factū est iam tm̄ fiebat: ⁊ qḋ fit iam ante factū est sm partē ⁊ partē et in alteratione aliqua similr est: sicut cū calescit lignū. Illud enim calescit sm partē ⁊ partē: sed in motu sꝫ locū. ⁊ in motu augmēti simul mouet id qḋ mouet sm totum. ⁊ non sm partē ⁊ partem sed qḋ dictum est generalr est veꝝ sm ꝙ id qḋ mouet oī id qḋ subijcitur motui: vt genus predicati siue natura in qua est mutatio. His igit sic habitis accipiamus partē spatij totiꝰ qḋ est. a. b. ptē aliqꝫ que sit aliq̄ta: sicut dimidiā: vel tertiam: ⁊ sic deinceps: ⁊ illa pars eiꝰ sit signata per. a. e. hāc enī partē id qḋ inequaliter velociter mouetur trāsibit in aliquota parte totius tēporis infiniti. eo ꝙ non potest dici. ꝙ partē illā transeat in toto tēpore: qa positum est: ꝙ totā magnitudinem transeat in infinito tēpore: vnde si partē transiret in tempore infinito: eēt pars equalis toti qḋ est impossibile. Parte igit illa accepta accipiemus de eodē spatio partē illi equalē cōiunctā cū priori p. a. e. eo

ꝙ linea

Tex. t. c. 59.

Tripler ē generatio. ꝯ sic h: Auroes i pri loco.

3° ph. t. c. 40.

Tex. t. c. 60.

5° phy. t. c. 6.

Tex. t. c. 61.

3° phy. t. c. 6. ⁊ infra.

ꝙ linea illa tota diuidit in locis tot quot voluimus ſm pun cta.c.⁊ e.⁊ alia quotcūꝗ voluerimus. ¶ Hāc autē partē ea dē necessitate qua prius transit: ⁊ inq̄da parte tēporis infi niti qa aut trāsit eam in toto tēpore aut in parte. ⁊ constat ꝙ non in toto qa totū spatiū transit in toto ⁊ si trāsiret etiā partē in toto tempore eēt pars equalis toti: qđ esse non pōt: si accipiamus semper partē spatij post partē: ⁊ accipiamus partes eq̄ales spatij: qa tūc aliquādo stabit diuisio spatij. ⁊ quelibet pars expleta erit per motuz in parte tēporis fini ta: iz partes temporis ſint equales ⁊ in lōgitudine: ppter id qđ mouet positū est esse ineq̄liter velor. Quia igit nulla ps accepta in eo ꝙ est finitū actu remetit ipm totuz: neꝗ cum equali finita neꝗ cū inequali finita sumpta: eo ꝙ impossi bile est infinitū esse ⁊ cōponi ex finitis ſm numerū ⁊ ſm vlti ma siue sint equalia siue inequalia erit tēpus finitū qđ con stituit ea actu ⁊ ſm numerū finitis partib⁹. eo ꝙ illud tēpus mensurat a quodā vno qđ est pars spatij: per finitā ēt mul titudinē partium tēporis: que etiā finita est ſm magnitudi nem in vltimis siue illa finita sint equalia: siue inequalia. qz dictuz est: ꝙ illud spatiū qđ mēsuratur per ptes tēporis ſm inequalia tēpora mēsurat motuz pp id qđ motū inequaliter positū est moueri. Spatiuz eni finitū est ⁊ mēsuratū tātis si ditis: ⁊ tot quot sunt ptes aliquote totius spatij: que signat per.a.b. totū ergo ipm.a.b. totuz mouetur in tpe finito. Di ctuz autē erat ꝙ moueret in tpe infinito. ¶ Si sit autē est in quiete. Cū enim quies sit priuatio mot⁹: habebunt eē circa idē: ⁊ sic mot⁹ finitus ſm vltima nō pōt esse in tēpore infini to ita nec q̄es finita pōt esse in tēpore infinitu pp eādez cau sam. Ex ista autē declaratiōe sequitur vlterius: ꝙ in mutatio nibus generatiōis ⁊ corruptionis nō est possibile vnū ⁊ idez semper generari ⁊ corrūpi. eo ꝙ finitum ⁊ diuisuz est ſm tē pus vtriusꝗ cum ipse mutatiōes sint infinite: si tempus ea cum esset infinitum: cum ipse mutationes sint finite: vnuz ⁊ idem esset tempus mutationis vtriusꝗ in eodez ⁊ sic neces sario essent finite simul generatio ⁊ corruptio in eodem: qa illa sunt simul que sunt in vno tempore. Linee autem demō strationis sunt sicut vides hic.

¶ Cap. 9m. ꝙ nec infinitum pertransit: nec ecōuerso: nec in finitum tempore finito.

Tex.c.62.

EAdem Ratio est ad pbandum ꝙ infi nituz nō potest moueri in tēpore infinito: neꝗ etiā gescere: siue re gulariter moueat siue irregulariter. Si eni de tur infinituz posse moueri in tēpore finito nos accipiemus aliquā partez tpis: que numerat ⁊ metitur totū tēpus: ⁊ dicimus ꝙ in parte illa trāsibit aliquā partē magnitudis infinitū qđ mouetur: qa infinitū non pōt moueri si moueat nisi magnitudine infiniti spatij: ⁊ in pte il la tpis non transibit totuz spatiū: eo ꝙ positum est ꝙ in toto tpe transibit totā magnitudinē spatij: ⁊ totuz ⁊ ps non sunt equalia. In alia autez parte tpis que est equalis prius dicte parti: iterū trāsibit aliā partez spatij: ⁊ in tertia parte tpis si militer: ⁊ sic de singulis partibus tpis: siue ille partes spatij q̄s trāsit sint equales: siue ineq̄les. ꝙ hoc non affert aliquaz diuersitatem ad id qđ intendimus nūc. Si eniz regularis est motus: tūc sunt partes eq̄les. Si autē irregularis est mot⁹: tunc partes spatij pertransite sunt inequales: ⁊ vtroꝗ modo sunt finite: eo ꝙ sunt ſm numerū partiū tpis: ⁊ in lōgitudine sunt etiā finite. Manifestū est eniz: ꝙ tps sic diuisum p par tes que sunt aliquote ⁊ eq̄les non vadit sua diuisio in infini tum nec ptes spatij sunt infinite: ergo nec totū spatiū erit infi nitum: ergo infinitū nun conuenit transire in tpe finito: ⁊ ni hil differt ad psens: siue magnitudo ponat in vtraꝗ parte infinita: siue in altera solū ponat infinita: dūmō ponat tem pus motus eius finitū. qa per eādē rōnem: que nūc dicta est pbabitur etiā magnitudo eē finita. ¶ Demōstratis autem

Tex.c.63.

his manifestuz est per dicta ꝙ neꝗ possibile est ꝙ finita ma gnitudo in tēpore finitu transeat spatiū infinituz: pp eandez cām. Cōstat enim ex pbabitis ꝙ infinitū qđ moueri suppo nitur in aliquota parte tpis finiti trāsibit aliqd de spatio in finito: siue sit regulariter motum: siue irregulariter: ⁊ in alia parte tpis transibit silr aliqd: ⁊ partibus oibus transit oēs partes spatij infiniti: qa in toto tempore positū est: ꝙ tran seat totum: sed qđ ex finitis numero ⁊ vltimo cōponit est fi nitum ergo qđ cōponitur ex partib⁹ illis quas trāsit in par tibus temporis finiti finitū erit: sed totū spatium cōponitur ex taliter finitis: ergo totū est finitum: ⁊ hoc est contra hypo thesim: qa dictuz est ꝙ esset infinitū. ¶ Qm autē sicut iaz ha

Tex.c.64.

bituz est finituz mobile non potest pertransire infinitū spatiuz in finito tpe manifestuz est ēt per simile. qa infinitum nō po test transire finitū infinito tpe. Si enim daret ꝙ infinitum potest trāsire finituz infinito tpe tunc oporteret ēt econuer so concedere ꝙ finituz trāsiret infinitū. qa tunc supius est p̄ probatum ꝙ nō est differentia quocunꝗ mō fiat cōparatio finiti ad infinituz. In omni eni tali cōparatione sequt ꝙ in finituz trāseat finitū ⁊ hoc est ideo. qa minus semp mensu rat ⁊ numerat maius: ⁊ ideo quantitas spatij mensurabit ⁊ numerabit q̄titatē eius qđ mouet. qa finituz est minus infi nito. Si eni dicatur: ꝙ infinitum qđ ponit moueri sup fini tum sit.a. opz necessario ꝙ aliqd equale spatij partib⁹ super qđ mouet qđ est pars infiniti sit finituz. Dicamus igitur ꝙ spatium sup qđ mouet sit.c. ⁊ pars quā pmo accipit de spa tio sit e tunc enim equale illi parti de infinito qđ mouet vt a.b. est finituz: ⁊ cū totū infinitū trāseat totuz spatiū. accipia mus silr alias partes spatij ⁊ numerando partes infiniti qđ mouetur: ⁊ pbando ꝙ similr sequtur finitum spatium motū esse per infinitum: ⁊ ecōuerso infinitū per finituz: qa semper infiniti ptes numerant partibus eius qđ finituz est: ⁊ sic se quit infinituz esse finituz: qa forte ēt nō est possibile mutare se infinituz sup finituz: nisi ꝙ finitum in trāsitu illo explet et numerat ptes infiniti trāseundo sup ipm: qa infinitum non hz spatiuz sup qđ moueat: nisi hoc modo: ꝙ finitum trāseat per ipm aut feratur sup ipm aut metiat ipm numerādo p tes eius: ⁊ ideo lz pp comparationis diuersitatem dicat infi nituz transire sup finituz: cum ſm rē nō aliter potest transire finitū nisi per motū finiti sup ipm infinitū. ¶ Si ergo demon stratuz sit ipossibile esse: ꝙ infinituz in tpe finito trāseat fini tum: erit cuz hoc demōstratum: ꝙ ipossibile est ꝙ infinituz in tpe finito transeat finitū. Linee autē demōstratiōis hui⁹ sic ponēde sunt: ꝙ infiniti linea nō signet nisi vno termino: qa infinitū alterū terminuz nō hz: sed ps cōmensurata spatij parte in vtroꝗ termio lr̄is terminalibus psignatur: qa illa finita est. Spatiū autē lz sit finitū tn̄ qa supponitur esse spa tiū infiniti in altero termino nō signat litteralz ps eius tn̄ ⁊ hoc est sicut vides hic. ¶ At vō neꝗ infinitum possibile est

T.c.65.

etiā transire per infinitū spatiū in tēpore finito. Si eni trāsi ret infinitū: tunc oporteret ꝙ ēt trāsiret finitū. qa in infini to sunt finite ptes quas opz ipm primo transire. ⁊ sic in infi nituz transiret finitū. ⁊ hoc est iprobatū. Amplius autē hoc aliter pbatur. qa si nos accipiamus ptes tēporis finituz q̄ libet partiū tēporis transibit aliqd finituz id qđ est infinitū: ergo infinitū iterū transiret finitum: qđ est ipossibile. vt pa tet ex habitis supra. ¶ Quoniā autē pbatum est iā: ꝙ nec in

Tex.c.66.

finitum pōt transire finituz: nec ēt ecōuerso finitum pōt trā sire infinitum. nec infinitum pōt moueri in tpe finito. Mani festum est per cōsequens: ꝙ neꝗ mot⁹ infinitus vnus ⁊ idē non circularis pōt esse in tempore finito. Non enim est dif ferentia in hoc ꝙ motus vel magnitudo ponat infinita. Qđ cunꝗ enim hoz ponatur infinitum: sequtur ⁊ alterū eē infini tum: quia supra ostēdimus ꝙ motus vnū hz diuisionez ſm magnitudinem in qua est motus: ⁊ alterā ſm tempus. Ois enim loci mutatio est in loco: ⁊ si loci mutatio est infinita: se quitur ⁊ locum infinitum esse: ⁊ econuerso.

¶ Cap. 10m. De statione ꝙ non est in ea aliquid pmum.

Tex.c.67.

QUoniam Autem omne qđ mouetur aut quiescit nō q̄escit nisi qđ aptuz natū est moueri: ⁊ qū aptum natū est moueri: ⁊ quo aptum natū est moueri: sic vt aptū natum est moueri: sicut in quinto libro huius scie declarauimus. Neces se etiam est omne qđ stat cū stat moueri. Stare autē hic vo camus itionē ad quietē. Cum eni post motuz res sit in q̄e te: est ante quietem vltima pars motus: quando res incipit stare: quaz vocamus hic stationem: ⁊ hec quidem statio in naturali motu est velocior motu ipso. In violento autez est tardior q̄z ipse motus: sed in voluntario aliquando autem est eque velox: aliquando autem tardior: aliquando autem velocior. Dico ergo ꝙ cum stare incipit adhuc mouet: qa

si non moueretur omnino tunc quiesceret sed non conuenit quiescere id quod incipit ire ad quietem quod sic a quibusdam grecis dicitur quiescens eo quod incipit iam ire ad quietem: ergo eo stat quod adhuc mouetur. ¶ Hoc autem demonstratum manifestum est ex probatis quod omne stare est in tempore quod supra ostensum est: quod id quod mouetur mouetur in tempore: et hoc modo probatur quod id quod stat adhuc mouetur: ergo necesse est stationem fieri in tempore. ¶ Amplius si velocius et tardius diximus esse in tempore conuenit autem velocius et tardius stare ut diximus necessario sequitur omne stare esse in tempore. ¶ Sicut enim diximus de motu. s. quod necessarium est motum esse in qualibet parte temporis illius: quod est suum tempus primum et proprium: et non excellens ipsum ita necessarium est quod quando statio est in aliquo tempore suo adequato sibi quod est suum tempus primum et proprium et non commune et excellens ipsum: quod statio illa fiat in qualibet parte illius temporis. Si enim diuidatur tempus quod est primum et proprium in duas vel plures partes: tunc oportet quod aut statio fiat in qualibet parte temporis aut in nulla aut in aliqua fiat statio et in aliqua non. Si autem fiat in qualibet parte temporis tunc habetur propositum quia tunc sicut diximus statio que est in aliquo tempore primo in qualibet parte illius temporis fit. Si enim dicatur quod in illa parte fiat statio tunc etiam non fit in toto tempore sicut in primo et proprio quia non conuenit toti nisi ratione partium: et hoc est contra hypothesim que supponit quod fiat statio in toto illo tempore sicut in primo et proprio subiecto. Si autem in altera parte fit et in altera non tunc tempus alia parte excedit stationem sed tunc excellens non est primum. sed commune: ut patet ex ante dictis: ergo statio non fit in toto tempore illo sicut in primo quod est contra hypothesim. Oportet ergo quod statio fit secundum utramque partem temporis sicut etiam dictum est prius in eo quod mouetur cuius motus est in aliquo sicut primo et proprio. Ex hoc autem ulterius patet quod sicut in eo quod mouetur et motu non est dare primum cui gratia sui et non partis motus attribuitur. eo quod motus diuisibilis est in infinitum et ante quamlibet datam partem iam fuit alia: sic etiam in eo quod statur et sistitur non habetur primum sue stationis propter eius diuisionem in infinitum. ¶ Et hoc est ideo quia nec in ipso moueri: nec in ipso stare est aliquid prius cui ita attribuatur motus vel statio quod non conueniat alteri parti prius. Si autem detur oppositum repetemus eandem demonstrationem quam posuimus superius de motu et deducemus ad impossibile. Detur enim quod primum cui conuenit statio sit. a.b. hoc autem non potest esse impartibile: quia esse motus non saluatur in impartibili: eo quod nullum continuum componitur ex indiuisibilibus: sed semper qualibet parte data est accipere partem priorem in qua fuit motus. Demonstratum autem est superius quod id quod stat sine sistitur est id quod adhuc mouetur ergo sicut motus non est indiuisibilis ita nec statio eius quod sistitur. At vero si detur esse diuisibile tempus. a.b. in quo statur tunc secundum prius habita oportet quod statio fiat in qualibet partium eius eo quod ratio motus et statio continue stant per partes temporis. quia igitur. a b. in quo dicat aduersarius quod primo statur est tempus continuum: et non athomum temporis. Omne autem tempus est in infinitum partibile: non erit aliquid illius temporis in quo statur prius: quia quocunque dato primo illud erit diuisibile: et habebit partem ante partem propter prius et posterius que sunt in ipso: et sic erit in ipso accipere prius aliquid cui attribuatur statio. et sic erit aliquid prius primo quod est impossibile igitur in statione non est aliquid primum secundum tempus neque secundum continuitatem stationis: et hoc est quod volumus demonstrare: et sufficit ad istam demonstrationem protrahere lineam temporis: quia quod conuenit in linea temporis. conuenit etiam ex continuitate stationis: linea hec est. a.b.

¶ Cap. iiii. Quod in quiete non est dare primum.

Deinde Ostendit habere quod in quiete quiescentis non est aliquid primum secundum prehabitam primi rationem. Quies enim quiescentis non est tota simul in vno temporis indiuisibili: propter id etiam motus eius quod mouetur non est in vno indiuisibili temporis: quia in quo sicut in mensurante est quiescere: in eo sicut in mensurante est etiam moueri: et hoc ex supra habitis in quinto libro declaratur vbi diximus quod tunc rem dicimus quiescere in eodem mensurante: quando est in quo aptum natum est moueri: et non mouetur id quod moueri aptum natum est: non est aptum natum moueri nisi in tempore: et non in indiuisibili temporis: ergo neque quiescit nisi in tempore: et non in indiuisibili temporis. ¶ Amplius non dicimus quiescere est id quod secundum dispositionem vnam in forma et vbi se habet nunc et prius: tamen non indicemus quietem quiescentis vno indiuisibili temporis sed duobus ad minus quia cum dicitur quod similiter se habet quiescens nunc et prius duo nunc signamus in sermone: sed inter duo nunc est tempus continuum vt sepius supra probatum est. ergo in tempore continuo quiescit et non in indiuisibili temporis. Si vero quiescit omne quod quiescit in eo quod diuisibile est tempus tunc oportet quod in qualibet parte illius temporis quiescat: quia nos accipimus tempus proprium et non commune. Hoc autem eodem modo demonstrabitur quo et in prioribus sermonibus est demonstratum ergo nullum erit dare tempus primum quietis. Huius causa est quia omne quod quiescit et omne quod mouetur in tempore quiescit et mouetur sed non est aliquod tempus primum dare quo non est aliquid prius per diuisionem neque est magnitudinem primam neque vniuersaliter aliquid quod est de genere continuorum eo quod omne continuum diuisibile est in infinitum. ¶ Quoniam autem sicut habitum est sepius: omne quod mouetur mouetur in tempore: et continue velut quodam in quiddam in toto tempore illo quod motum mensurat sicut mensura adequata et propria sibi: et non sicut mensuratur excellens et non commune in cuius parte est motus et non in toto tunc impossibile est quod secundum aliquid motorum vel quiescentium sit aliquid primum. Dicimus enim quod quiescere est tunc quando in ipso est accipere tempus quoddam in quo etiam ipsum quiescit: et omnes partes sue et partes quietis sunt in partibus illius temporis: sicut partes motus sunt in partibus illius temporis quod est tempus illius motus secundum se et proprium. Sicut enim supra diximus quod hoc est quiescere cum verum sit quod in quod secundum formam: et vbi est hoc aliquid et ipsum et partes eius in alio et alio ipsorum nunc que sunt extrema illius temporis: in quo dicitur vno modo se habere nunc et prius et ideo etiam dixit quod omnis quies est in tempore: et si hoc est quiescere: tunc non conuenit quod id quod mouetur vel quiescit secundum aliquid quod est motus vel quietis esse primum tempus cui ita attribuatur motus quod ante ipsum non sit aliquid aliud prius ipso. Omne enim tempus est diuisibile et in alia et alia eius parte verum erit dicere de quiescente et moto quod in eodem tempore sit quiescens vel motum et ipsum et partes eius. Si autem dicat aduersarius quod non sic est. immo potius ipsum quod mouetur vel quiescit est in vno solo nunc: tunc nullum tempus erit secundum motum vel quietem sed potius vtrumque istorum est secundum nunc indiuisibile quod est terminus et finis temporis: et hoc iam sepe ostensum est esse impossibile: licet enim in ipso nunc aliquid sit manens secundum quod manentia dicuntur illorum que nullo modo sunt apta nata moueri. sicut sunt necessaria non tamen aliquid quiescit in ipso nunc: et hoc ideo: quia eadem mensura est quietis et motus. Cum igitur non sit in ipso nunc moueri non erit in ipso quiescere sed tamen bene conuenit non moueri in ipso nunc secundum quod non moueri dicit negationem oppositam ei quod est moueri: et est in ipso nunc esse secundum aliquid: quia secundum necessitatem secundum quam non refertur aliquid ad motum. In ipso autem nunc est manentia: que est priuatio mutationis simplicis que est generatio et corruptio sicut diximus in quinto quod talibus cum non sint motus non opponitur quies. eo quod quies et motus non sunt in nunc. Manentia autem generatorum et corruptorum est in nunc: vnde non moueri talium est in ipso nunc et etiam esse ipsorum secundum aliquid est in ipso nunc quia esse ipsorum quod est secundum formam substantialem: in eo quod esse illud fluit a forma est in ipso nunc: quod qualiter sit inuenitur in quarto libro huius scientie de tempore et etiam in quinto vbi agit de mutatione et speciebus eius sed in tempore non conuenit quod id quod quiescit secundum aliquid indiuisibile quod est simul totum sit quia si hoc contingeret in quiescente tunc etiam contingeret in eo quod fertur: quia ad eandem mensuram referuntur id quod quiescit: et id quod mouetur: et sic esset dare primum in quo esset quies et motus hoc autem est impossibile. Est autem hoc verum manifeste in motu locali: et in aliis motibus est etiam verum: sed non adeo manifestum: sed probatur ex dictis supra in tertio. vbi diximus quod alteratio est quale continue fiens: et augmentum est quantum continue fiens: hec igitur dicta sunt de diuisibilitate motus in infinitum.

¶ Incipit

T.c.cõ.68 · T.c.cõ.69 · T.c.cõ.70 · Tex.c.71 · T.c.cõ.71 · Tex.c.73 · T.c.74 · 3 phy. t.c.

¶ Incipit Tractatus Tertius Sexti Libri Physicorum de cōtradictione contra Zenonem: et q impartibile nō mouetur.
¶ Cap. p^m. De solutione rōnum Zenonis que sunt quattuor.

T. c. cō. 75.

Ex omnibus autem p̄habitis non est difficile videre cām deceptionis Zenonis in rōnibus quas inducit ad motus destructionē. Paralogizat enim ipse seipsum et alios: et deratiocinatur fm equiuocationis sophisma occultū: et fm hoc q falsum supponit. Dicit enim sic omne qd est: aut mouetur: aut quiescit quādo est fm equale sibi spatiū in magnitudine: sed īpossibile est. q moueat quādo est fm equale spatium sibi: eo q motus est processus de vno loco ad aliuz. Unus autē et alius locus non sunt equale aliqd rei mote sz maius: ergo qd est fm equale sibi in spatio nō mouetur ergo quiescit: fm qd fert in ipso semper quiescit sz equale sibi in spatio. ergo id qd fertur quiescit in toto spatio. Q autem id qd fertur sit in nunc: pbat Zeno ex hoc: q nūc nihil aliud est nisi numerus eius qd fertur in motu sicut tps est numerus loci mutatiōis: sicut pz ex his que dicta sunt in quarto. Ex his vlterius est tragedia .i. increpatio cōtra eos qui motuz esse asserebant. Inferebat Zeno et sagittā que velocissime videtur ferri imobilem esse. ¶ Est autē et in hac argumentatione falsum supponēs et paralogizans fm equocationē: qd enim supponit q id qd quiescit quiescat in nūc falsum est: et pz ex predictis. Credebat enim q sicut est p̄uatio motus q etiam ita est priuatio mēsure motus que est tps: et hoc falsum est: qa priuatio non p̄uatur nisi id qd ei opponitur. tps autē non opponitur ei: et ideo nō priuat tps ipm. ¶ Si qs autem obijciat q motus est causa temporis: et ideo priuata causa: necesse est effectū priuari: et sic redit incōueniens Zenonis .s. quietem esse in nunc. ¶ Dicēdum q nec motus in genere: nec in spē causat tps: sed potius vnus quidam motus mobilis primi. et ideo priuatio hoc motu vel illo non p̄uatur tps hoc ille p̄mus motus: ille enim semp est: et ideo tps priuari non potest. Scōm falsum est qd Zeno supponebat: q id quod fertur in ipso nūc est in qualibet parte spatij: qa si ita est. vt dicit tunc mot^9 nō est continuus: sed essent infinite quietes vel mouentia in quibus mobile est hoc modo: et post in alio nūc ibi: et sic deinceps fm partes spatij: et sic oporteret. q tempus componeretur ex ipsis nūc: et spatiū componeretur ex indiuisibilib^9: que omnia supra sunt improbata: vnde lz nūc sit numerus eius qd fertur: tamē sicut id qd fertur nō est in alia parte spatij determinate nisi in potētia: et in actu semp est partim a quo: et partim ad quem dū est in motu: ita nūc nō est in tpe qd mensurat motum. et infinite motus erit locus ad quē est mot^9 actu locus eius qd fertur: et ideo non erit actu terminus tpis: qd mēsurat motū: et hoc est qd diximus supra in tractatu de tēpore: qa sicut id qd fert fert semp de p̄ori in posterius in spatio ita q nūc fm esse suū fluit semp de priori in posterius in tpe: et ideo nunc numerādo id qd fertur fm id qd fert cōstituit tps sicut eius qd fertur fm q fert, p̄mus actus est motus: cuius tps nūc est. Paralogizat aūt Zeno fm fallaciam equocationis: quādo dicit q id qd est fm equale sibi in spatio non mouetur. Id autē qd videtur ferri est fm equale sibi: ergo nō mouetur. In p̄ma enim ppōne quādo dicit: q id qd est equale sibi non moueri: stat id qd dicitur eq̄le sibi pro loco determinato fm actū: et hoc modo verū est: q est sz eq̄le sibi in spatio non moueri. In minori autem ppōne hoc ipm eq̄le sibi stat pro eq̄li fm potentiaz: qa id qd fertur nō est fm eq̄le sibi in spatio nisi fm potētiam: et sic equoce vtitur medio termino sui syllogismi: pp qd incidit fallacia equocatiōis: et sic paralogizat. ¶ Sunt autē p̄cipue q̄tuor rationes quas inducit ad pbandum q non est mot^9 que ingerunt difficultatem volentibus eas soluere. Et p̄ma quidē est qd dicit q omne qd mouetur per spatiū aliquod opz prius accedere per motum ad mediū illius spatij q̄ accedat ad finē eiusdē: et eadē ratione p̄us accedet ad mediuz illius medij q̄ ad finē eiusdem: et iterum ad medietatē illius medij: et sic in infinitum: ergo in tpe finito in quo dicitur aliqd moueri pertransit infinita fm numeruz. Ex infinitis autē per numerum componitur infinitū per vltima: ergo in tēpore finito id qd mouetur

Obiectio.

Solutio

T. c. cō. 76.

T. c. cō. 77.

pertransit infinitū: et hoc iam superius impossibile esse ostēsum est. Hanc autē rōnem distinguendo iam ad hominem soluimus in superioribus rōnibus vbi distinximus q infinitum dicitur dupliciter. s. potentia sicut in diuisione cōtinui: et actu sicut infinitū fm vltima et ostendimus ibi q nō est inconueniens q infinituz potentia per diuisionē pertrāseatur in tempore actu finito: qd etiam infinitū est potētia sicut qdlibet cōtinuum diuiditur in infinitū. Ex talib^9 enim infinitis cū non sit nisi potētia non cōponitur infinitū actu. Infra tū soluemus hanc rōnem ad rem cū sequenti rōne: qa nō sumus cōtenti solōne ad hoiem eo q volumus veritatē rei certificare. ¶ Scdam autem rōnem quā ppter fortitudinē cōclusionis vocauit Achillē: eo q esset inuincibilis vt arbitrabatur induxit dicēs: q si motus esset tardissimum p̄cedens nunq̄ posset attingere velocissimuz: qd sequitur ipm in spatio in eodem tpe motus: cuius cām esse dixit: qa in tēpore in quo velocissimum sequitur in spatio in quo precessit ipm tardissimū pertransit tardissimum aliqd de spatio vlterius: et cum velocissimum iterū transit illud spatium: tūc iteruz tardissimū transit aliqd vlterius: et sic in infinitum. ¶ Cuius exemplū est si ponamus limacē pertransire in spatio leucam: et postea velocissimum equuz insequi limacem: tunc enim dixit Zeno q equus nunq̄ consequitur limacem. Necesse enim est q aliqua pportio sit motus equi ad motum limacis: tūc enim quando equus pertransit leucam: q limax fuit ante equū limax pertransiuit millesimā leuce vlterius in spatio: et quando equus pertransit illam millesimā. tunc limax iteruz pertransit millesimam millesime. et sic in infinitū ergo semper limax est ante equuz: ergo tardissimū nunq̄ assequitur a velocissimo insequēte qd est inconueniens: ergo non est motus. ¶ Est aūt hec ratio ex eadem p̄cedenti: qa fundatur super illam q illud nunq̄ sequitur nisi per diuisionem spatij: quam Zeno actu opinatus est fieri in motu: sz differt rō hec fm sermonem: qa nō vtitur in eadem diuisiōe in duo media et iterum diuisiōe medij in media sed vtitur velocissimo et tardissimo: cū tū ex rōne diuisiōis sequtur velocissimū nō posse cōprehēdere tardissimū: et ideo hec rō eadez sit illi que est per diuisiōis rōnē in duo media magnitudine accepta sup quā dicitur eē motus. In vtraq3 aūt hax rōnum accidit q nō pōt contingi terminus magnitudis: ppter hoc q mō quodā diuiditur in infinita ab eo qd mouetur sup eam accipiendo medias partes ante vltimā. Sed ipse apponit in scda rōne: q neq3 id qd est velocissimū cōsequitur tardissimū: et hoc potius est tragedia: hoc est vituperia eox qui motū eē dicūt dictuz est q̄ q variet medium rōnis prioris: et ideo et necesse est q ad vtrāq3 istax rōnuz solutio sit eadez. Dicimus igitur q falsum est qd dicit q velocissimū nō cōprehendit tardissimuz precedēs: et hoc pz ex rōne velocis et tardi p̄us posita. Velox enim est qd in eq̄li tēpore mouetur plus q̄ tardū. Omne autem qd in eodem tpe mouetur plus aliquādo comprehēdet id qd mouetur minus: ergo velox cōprehēdet aliqñ tardū: veruz enim est: q in q̄ntuz istud p̄cedit et illud sequtur nō cōprehēdet. si vtrunq3 accipet hoc mō ea que potētia sunt in spatio: sic dicit Zeno: sed nō sic accipit: sed potius determinatā et finitaz accipit q̄titatem hntia: et hoc mō plus accipit de spatio velox q̄ tardū in eq̄li tēpore: et ideo nō cōprehendet: id enim qd fertur nō trāsit per spatia hoc mō diuidendo: sicut fit diuisio in infinitū. qa tunc oporteret q in secūda hora motus sui minus transiret q̄ in prima: sicut quando diuiditur ōtinuū in infinitum. p̄ma diuisio relinqt maiores ptes q̄ secūda: et secunda maiores relinqt partes q̄ tertia: et sic in infinitū. Nō autē sic fertur id qd fertur per spatiū: siue regulariter: siue irregulariter moueatur. Si enim mouetur regulariter ptib^9 eq̄lib^9 accipit partes eq̄les spatij sicut mouentur celestia. Si aūt irregulariter moueatur: tūc forte pcessu tēporis accipit maiores: et forte minores. In motu enim naturali accipit maiores. In motu violento aliquādo maiores sicut post p̄ncipiū mot^9: et aliquando minores. sicut circa finē motus. Cōstat ergo: q accipit ptes aliquotas spatij: et determiatas et finitas: et sic necessario id qd est velox aliq̄ndo consequtur tardū: iste ergo sunt due rōnes Zenonis. ¶ Tertia autē rō Zenonis est que nunc dicta est in p̄ncipio istius sermonis. s. q sagitta stat eo q est in nūc in eq̄li sibi in loco in spatio: et illius solutio pz ex principio istius capituli. Ista enim rō non consequtur nisi dicat

6° ph. t. c. 19.

T. c. cō. 78.

Com. 78.

Tex. co. 79.

T. c. cō. 80.

mus tps componi ex ipsis nunc ita q tps nihil aliud sit q aggregatio ipsorum nunc: et motus aggregatio momentorum: et id qd fertur sit per vices in equalibus sibi in spatio: et hoc nō cōcedatur tunc nō pōt facere syllogismū: hoc aūt qualr sit et qualr solvatur satis a principio capituli ostensum est. ¶ Quartā aūt rōnem inducit Zeno ex similitudine eorum que movent sicut homines movent sup stadium quorum unus currit contra aliū ita q equales magnitudines moveant iuxta equales magnitudines quiescentes quarum quedā movent a fine stadij moti: et alie a medio stadij quiescentis et moveant equali velocitate. In hac enim positione sic putat sequi inconveniens q s. dimidium equale fiat duo duplici tempori. ¶ Deceptio autem qua decipit est ex hoc q ipse vult equalem magnitudinem cum sua equali que est equalis velocitatis cum alia sibi simili sm tps equale moveri in spatio qd extra magnitudinem motā movet: et in eo qd extra magnitudinem motam quiescit: et hoc nō est verum quia equales magnitudines que eque velociter movent: non moventur sm equale tempus nisi in spatio equali qd extra magnitudines illas quiescit. Sed si una earū movet in spatio quiescente: et alia in magnitudine mota tunc nō transeunt equales magnitudines in tpe equali: sed in quo tempore una trāsit dimidium magnitudinis quiescentis in eo alia trāsit totā magnitudinem extra se motā. Huius autem exemplum est ut sint magnitudines due sic directe coniuncte et quiescentes a.a.a. et coniungantur in puncto cui pnotatur media a. ita q sit qsi magnitudo una. Alie autē magnitudines signent per b.b.b. coniuncte in media b. qsi sint magnitudo una et sint mote: ita q mot⁹ earū incipiat a media littera a. in qua signatur coniungi due magnitudines quiescentes: et moveant ad unā partē quācunq voluerimus. ubi gratia versus dextrā: sintq magnitudines quiescentes et mote per oia equalia. Iste igit magnitudines mote movent in quiescentibus: et nō ptrāseunt nisi dimidium magnitudinū quiescentium. et ideo si in toto tpe magnitudo mota transit totā magnitudinem quiescentem tunc in dimidio tpe trasit dimidiā: cū positum sit eē equalis velocitatis et regularis mot⁹. Sint iterum due alie magnitudines mote que pignent litteris c.c.c. que et sint equales numero et qtitate prioribus: et sint mote eque velociter cū illis que signant p tria b.b.b. et dispō sit qd moveant ab ultimo b. ctrio motu versus sinistram: et hec dispō sic signat sicut hic videre potes. Talis enim hypothesi facta contenit necio q qū pmū b. qd est nl sub pmo c. eo q c. positū est moveri sup ipm est sub ultimo a qd tunc est et sub eodē pmū c. sz ultimū a. vocat nō qd dispōne est ultimū in figura. sed poti⁹ in quo ultimū b. sic in fine motus movet: et hoc qdē accidit īter duas magnitudines que abinvicem movent: ita q una cōtra aliā econtrario: qa una movet ad dextrā et alia ad sinistrā. Accidit aūt in hac positiōe: q ipz c. qd ē magnitudo mota sup magnitudinē cōtra se motam trāsit id qd est iuxta oia a.a.a. et hoc est b.b.b. qa hoc positū est eē iuxta ois a.a.a. et accidit in eodē tpe q magnitudo b. que est et magnitudo mota nō transit nisi media spatia que signant per a.a.a. et sic cōtenit sm Zenonē duplū tps esse equale dimidio. eo q positū est q utrūq spatiorum motorum equale sit ad unūquodq motorum spatiorum et quiescentium: et ideo unū dz eē tps mot⁹ eorum. Sequitur enī q c.c.c. est cū ultimo a. qd tunc trāslatū est p oia c.c.c. et sic in eodē tēpore in quo trāsit dimidiū spatium a.a.a. transit totū spatiū c.c.c. qa in ctrijs motibus in uno et eodem momēto pmum b. et pmū c. simul sunt in cōtrarijs finib⁹ sive ultimis: quorum ultima sunt sm oia b.b.b. que sunt tāta sz numerum et extēsionē qtitatis unūquodq eorum que sūt a.a.a. Hec autē oia: qa sicut diximus obscure posuit Zeno sicut recitat Aristo. in suo sexto physicorum. nos qd obscure positū est clare posuimus sic. Retēta enī positione et figura suppositis dicimus hāc positionē eē per se notā: q si alia magnitudo regularis mot⁹ in toto tpe aliquo trāsit totū spatium aliqd: qd in dimidio illius tpis trāsit dimidiū. Itē hāc dicimus p se notā: q due magnitudines veloces duo equalia spatia trāseunt in tpe uno et equali. ¶ Ex his igit arguimus: q si magnitudo b.b.b. trāsit totū spatium a.a.a. in toto tpe aliquo: in dimidio illius tēporis transit dimidium spatiū eiusdē. Sed positum est: q incipiat moveri a media a. ergo in dimidio tempore transivit mediū magnitudinis: sed equales sunt magnitudines a. et b. et equalis velocitatis sunt b. et c. magnitudines: ergo in equali tēpore trāsit magnitudo b. totam magnitudinē a. et magnitudo c. totam magnitudinē b. sicut dicit secunda ppositio. Propositione autē superiori retēta quādo pmum b. est sub ultimo a. in figura: tunc ultimum b est sub pmo a. eiusdem figure. Sed quādo pmum b. est sub ultimo a tunc primū c. est sub pmo a. moveri motu ctrio. Sed qū ultimum b est sub pmo a tūc pmum c. est sub eodē pmo a. ergo cū ultimo b ergo c. tūc trāsivit per oia b. ergo in tpe in quo b. transit per dimidia a. in eodē c trāsit per dimidia b. sed in dimidio tēpore b. trāsit per dimidia a. ergo in dimidio tempore b. transit c. per oia b. Datū autē erat q in toto tēpore transit per oia b. qa oia b. sunt dupla ad dimidia a. ergo totum tēpus duplū eqle est dimidio. Hec igit est ratio Zenonis et accidit ad falsitatem supra dictā: et est fallacia sm qd ad simpliciter in argumento. Qd enim dicitur q si aliqd in dimidio tēpore transit dimidiū spatium sm regularē motum. q in duplo illius tēporis transit totum spatium. Arbitrat Zeno esse verum simpliciter in omni spatio tā cōtra id qd fertur motu q̄ quiescente: et non est verum nisi in spatio quiescēte. Si eīz aliqs vadat Parisius: et ponamus q eque velociter ut ipse peragit spatium veniat cōtra illum. ille dimidio tempore veniet Parisius q̄ veniret si spatium staret. Et sequerat unū simile istis in natura motus habet. ¶ Dicēdū q in luna: illis enim aux cōtra lunam movet ppter qd in dimidio sui circuli sibi obviat luna et aux bis in una lunatione. ¶ Et sic patet solutio rationum quas Zeno de motu locali induxit sm q sufficit ad presens. Infra enim cum de lineis indivisibilibus loquemur: redibimus adhuc ut dicamus aliquid de istis rationibus Zenonis. Sed quia Zeno non solum cōtradixit motui locali. sed etiam alijs motibus: oportet nos ostendere falsitatem rationum suarum etiam in illis.

¶ Cap. 2ᵐ. De solutione rationum Zenonis q̄ mutationes existentes inter cōtraria vel contradictoria.

DIcimus igitur q nobis nullum accidit impossibile ponētib⁹ motum ex cōsideratione mutationis que est sm cōtradictionē aut sm contradictoria. Dicebāt enim qdam nō esse aliā mutationē inter contradictoria: qa si detur eē mutatio inter ea tunc id qd mutatur de non esse in esse aut est in esse aut in non esse: aut in neutro: aut in utroq. Constat autem q non est in non esse: qa cum mutatur iam recessit ab eo: et superius habitum est q res que mutatur non est in eo ex quo mutatur. Similiter autem neq in esse in qd mutat: quia esse magis est qes q̄ mutatio: et ideo res tunc mutata est quādo est. Eodem autē modo non potest esse in neutro: qa cōtradictorium alterum inesse necesse est. Similiter autē nō potest esse in utroq: qa cōtradictoria simul de eo verificātur. ¶ Similiter autē obijciebāt de mutatiōe que est inter cōtraria: qa in eo ex quo est mutatio non est: qa iam recessit ab illa per infinitas mutatiōes: ut supra pbatum est. In eo autē ad qd est mutatio nōdum est: qa cū est in illa quiescit et nō mutatur: in neutro etiā nō pōt: qa unum eorum ponitur ut mutationis principium: alterum vō finis: et mutationi cētrialia sunt pncipiū et finis: qa aliter infinita essent: ppter qd necessarium est ista inesse rei mutate que est subiectum mutatiōis. Utrūq autē istorum iterum non pōt esse. eo q cōtraria nō insunt simul eidem. ¶ His igit rōnib⁹ pbāt nullam eē mutationē: neq inter cōtraria: neq īter cōtradictoria dicētes q si aliqd ex nō albo in album mutatur: et in neutro istorum esse pōt: ut pbatum esse videt: qa tunc neq albū neq non albū erit: qd est inconveniens: cum ista sunt mutationes nō sibi essentiales: et ideo opz ipsas inesse ei cui inest mutatio. ¶ Solō autē huius sophismatis est q cū mutat aliqd aliq̄ modo ē in utroq: sed magis in eo ad qd est mot⁹: ut si aliqd mutet ex nō albo in album: aliquo modo est nō albū et aliquo modo albū sed tamē magis est albū sicut ostēsum est in quinto libro huius sciētie. Nō solū enim id dicit qd in toto. i. perfecte est album: hoc est q hz albedinem in toto a nigrationis permixtione separatam: qa album aut nō albū dicit aliquādo et nō q totū et perfecte sit huiusmodi. Sed qa plures partes: aut magis proprias habet albedinis: et nō est eiusdem intētionis differentie q aliqd non est in hoc totum et pfecte sicut iam patuit: et sic est res dum mutatur inter contraria: qa dum mutatur in utroq est quodāmodo. Sed plures accipit

cipit ꝯtrarie partes ꝛ magis ꝓprias eius ad qđ est motus si/ne mutatio: neqꝫ sequitur ex hoc ꝙ ꝯtraria sunt in eodē: quia simplr nõ insunt neqꝫ fm actū. sed fm potētiā. sicut in fieri: ꝛ hoc mõ ꝯtria bene pñt esse in eodē. eo ꝙ vnū est sicut exitēs: ꝛ aliud est sicut mutās: ꝛ ideo vtrūqꝫ est in potētia vł in actu qui potētie est pmixtus qualē actū supius diximus esse motū. Similr aūt est in mutatione que est inter ꝯdictoria que est inter esse ꝛ nõ esse. Hãc igit mutationē que vere mutatio ꝛ motus est diximus esse iuxtā alterationi: ꝛ fm hūc modū ꝯsiderātū illud qđ mutat neqꝫ pfecte est in esse neqꝫ pfecte in nõ esse ꝛ est tñ magis in altero oppositoꝝ: ad qđ est mutatio: sed in neutro est totū semp ꝛ pfecte. Et hec quidē perfecta est solutio rõnū Zenonis: lꝫ quidā dicāt hāc esse qõnez p se circa motū ꝛ mutationē. fm enim ꝙ est qõ p se certificās verū id qđ mutat sit in eo ex quo est motus: vel in eo ad qđ: vel in vtroqꝫ: vel in neutro tractata est qđ in 5° libro huius sciētie. Sed fm ꝙ est inducta nõ ꝓpter se: sed ad destruendum motum ꝛ mutationē inducta est hic.

Cõtraria fm potentiā possunt simul in esse eidem

¶ Cap. 3m. De solutione rationum Zenonis contra motuz circuli ꝛ spere.

Quia aūt Nosiam enumerauimus oēs fortiores rõnes Zenonis quibus destruere nitebat motum rectū: relinquit vt inducamus rõnes eius quibus visus est destruere motū circularē vt soluamus eas. Sicut enim dixi in his que mouent motu recto: ꝙ accidit qñ quiescūt dum putant moueri. Similr dixit in circulo ꝛ spera: ꝛ vniuersalr in oibus que mouent. Oia enim talia per syllogismū accidit quiescere dum putant moueri. Quecūqꝫ in eodē loco fm ꝯtinuū aliqđ tempus sunt ꝛ ipsa ꝛ partes illa quiescūt: sꝫ circulariter tñ sperice mota fm ꝯtinuū tēpus in eodē loco sunt ꝛ ipsa ꝛ partes: ergo quiescūt. ¶ Probat aūt Zeno: ꝙ illa quiescūt que sunt in eodē loco per ꝯtinuū tēpus ꝛ ipsa ꝛ partes per hoc ꝙ illa que mouent fm totū mutant locū: sicut illa que mouent fm formā mutāt formā. Circulus aūt ꝛ spera circa idē cētrum in eodē loco sunt semp: ꝛ ideo quiescere ea putant: vel si ponunt moueri simul quiescūt ꝛ mouent qđ est incõueniens.

Tex. c. 84.

¶ Ad hoc aūt duplicē dabimus solonē. Soluemus enim primo per interēptionē vnius pmissaꝝ sui paralogismi dicentes ꝙ partes circuli ꝛ partes spere nunqꝫ tēpore aliquo continuo sunt in eodē loco. sed totū fm subiectū sit in eodez loco. Scdam aūt dabimus solonē ad rem dicētes ꝙ in circulo ꝛ spera totū ꝯtinue ꝓcedit ad aliū ꝛ ad aliū locū. ¶ Sed nos distinguimus duplicē totalitatē circuli: ꝛ duplicē alietatē loci. Est enim vna totalitas circuli fm mā ꝛ subiectuz: ꝛ hoc nõ refert ad motū circuli ꝛ locū: nisi per accñs. Accidit enim ea talis motui inquantum forma circularis in ipso. ¶ Alia aūt est totalitas circuli fm formā cõuexi ꝛ ꝯcaui qđ est in ipso: eo ꝙ figura circularis duas formas habet que sunt ꝯuexū ꝛ ꝯcauū: ꝛ fm hoc si nos imaginati fuerimus siue in ꝯuexo: siue in ꝯcauo quotquot voluerimus pūcta que notant litteris. a. b. c. d. ꝛ sic de alijs circulis circūductis describet tot circulos fm formā quot pūcta fuimus imaginati signari in ꝯcauo vel ꝯuexo eius: ꝛ hoc ꝓbat ex hoc ꝙ cū eleuat. a. pūctū: ꝛ redit in vbi in quo eleuabat: tunc cõplete descriptus est circulus per. a. pūctū: ꝛ similr est. c. b. redit ad locū vbi eleuabat. ꝛ similr est de. c. ꝛ de oibus alijs ꝛ cū forma circuli descripta per. a. punctū est cõpleta: nondū est cõpleta forma circuli descripta per. b. ꝛ sic de alijs. Sed vna descriptio ꝯtinue cõplet post aliā. Cõstat aūt ꝙ in circulatione circuli ꝯtinue tali a pūcta sibi succedūt. ꝛ vnus semp est vt pellēs: ꝛ alter vt pulsus post aliū: ꝛ ita ꝯtinue se pellūt ꝛ pellunt: ergo ꝯtinue forma descriptionis circuloꝝ formalr variat: ꝛ pcipue in circulo naturalr mobili in quo est oriēs ꝛ occidēs: ꝛ dextrū ꝛ sinistrū: ergo ꝓcedit continue circulus in formas multoꝝ circuloꝝ: lꝫ subiecto sit vnus. Similr aūt est de loco. locus enim motus circuli est supra centrū: vt supra verificauimus. Lꝫ aūt hoc idē sit subiecto: tñ formalr variat. Locus enim vnius forme circuli descripti nõ cõplet cum descriptione alterius circa centrū. Est enim formalr locus circularis vbi in quo cõplet descriptio circuli. Patꝫ igitur ꝙ circulariter totus totalitate formali ꝓcedit de loco ad locuz: ꝛ de circulo ad circulū ꝯtinuo in motu circuli. Et isti circuli non

Tot:litas circuli duplex.

Tex. c. 85.

sunt idē formalr sed subiecto: sicut idē numero sunt ꝛ p accidēs homo ꝛ homo musicus: ꝛ ideo p se mouet circulariter de loco ad locū: ꝛ per accidēs est in loco vno. Et hec est vera solo qõnis. Falsuz est igit qđ quidā dicūt ꝙ partes mutant locū ꝛ totū manet: qꝛ tunc circulus nõ moueret nisi per accñs ꝛ nõ fm se falsuz est etiā qđ dicit Auic. ꝙ circuli motus sit fm situ ꝛ nõ fm locū motus qꝛ supra ostēdimus: ꝙ in situ nõ est motus nisi p accñs. eo ꝙ est forma indiuisibilis: cuius etiā alia causa esse põt: qꝛ scilicet situs nõ est sine eo qđ est ad aliquid. ꝛ in illo nõ est motus nisi per accñs: verꝫ tñ est ꝙ circulus ꝓcedit fm partes de situ ad situ: sed hoc ꝯuenit etiam ei qđ mouet fm motū rectū: lꝫ in motis recte sit diuersus locus. ꝛ situs. ꝛ forma ꝛ substātia. In circulariter aūt motis locus diuersus est fm formā: ꝛ nõ fm substātiā ꝛ hoc est ꝓprium eoꝝ que mouent fm circulū. Sicut antē diximus de circulo ꝙ variat fm formas circuloꝝ ꝓpter pūcta orientia ꝛ depssata dicimus in spera: si signamus sup eam semicirculos vel puncta inter polū ꝛ polū: ex parte dextre spere: vnde est motus. Illi enim actus fm pūcta ꝯtraducta variant formaliter ꝛ describūt ꝯtinue speras diuersas in forma: ꝛ cū hoc ꝯtinue fiat in motu spere: necesse est ꝙ locus descriptiõis vnius differat formalr a loco descriptionis alterius p eandem que de circulatione est inducta rõnē: ꝛ ideo tota spera ꝓcedit de loco ad locū formalr: lꝫ substa maneat in eodem loco. Spera. n. est qđ gñat ꝛ describit semicirculo inducto: vt ait Euclides. Hoc enim necessario habet tria pūcta imobilia centrum. s. ꝛ duos polos: patet igitur ꝙ spera semp mutatur ab altera speralitate in alteram fm forme sue totalitatem: ꝛ nequaqꝫ quiescet. ꝛ sic circulus de vna circularitate in aliaz fm ꝯtinuum motum qui circulatio vocatur. Sic autem est de omnibus que mouent in istis que sunt circulus ꝛ spera: ꝛ hec aliquando dicunt in seipsis moueri: qꝛ non egrediunt eundem locum fm subiectum: vt diximus.

Vide ꝯ auic. Auer. in presenti loco.

¶ Cap. 4m. De ꝓbationibus ꝙ indiuisibile non mouetur.

His autem Habitis ꝛ ostēsis ꝯuertemus nos ad indiuisibile: qđ supponit Zeno moueri si motus esse darēt ꝛ ostendemus. qꝛ id qđ est oino indiuisibile vt pūctus impossibile est moueri. Sed prius faciemus rememorationē de his in parte que diximus in principio quinti: ꝙ cõcedimus enim ꝙ idiuisibile mouet p accñs: sicut motu corporis aut magnitudinis: in qua sicut terminus est indiuisibile: ꝛ hoc est sicut si aliquis moueat in naui a nauis motu: ꝓter id qđ mouet in naui a nauis motu extrinsecū est essentie nauis: ꝛ ideo simile magis est id qđ mouet existēs in corpore aliquo a corporis illius motu in quo ipsum est: sicut pars mouetur motu totius corporis. Diceni motus in hoc similis est motui accidentiū: qꝛ sicut accidentia nõ mouent ex se: sed motu subiecti ita neqꝫ pars ꝙdiu ꝯiuncta est toti ex se mouet: sꝫ motu sui totius. Impartibile aūt voco illud qđ oino indiuisibile est fm quātitatē. ¶ Est aūt hec distinctio nobis hic necessaria: qꝛ lꝫ pars nõ habeat nisi motū totius tñ motus idē p accñs ꝯueniēs ipsi aliqñ sicut in spera mota hꝫ alietatem velocitatis: ꝛ tarditatis in partibus diuersam a motu totius. Motus enim totius vniformis est in toto: ꝛ tñ in spera maxime indicat esse difformis in partes: qꝛ ꝓpinque centro vel polo: ꝓpter hoc ꝙ trāscunt paruos circulos in eodē tēpore in quo partes remote a polo vel cētro transeunt magnos: necesse est esse tardioris motus ꝙ illas: ꝛ ideo stelle iuxta polum in austro ꝛ aquilone tardi sunt ꝛ motus ꝛ stelle iuxta equinoctialē qui est vnus magnoꝝ circuloꝝ spere sūt velocis motus ꝛ sic inuenit triplex diuersitas in partibus a motu totius qꝛ que sunt intus in cētro vel polo quiescūt: ꝛ que iuxta centrū vel polū tarde mouent: ꝛ sic que sunt remota ab vtroqꝫ polo ꝛ centro velociter mouent: ꝛ cū iste motus est per se vnius totius ꝛ per accidēs partiū: sicut supra ostēdimus: multo magis igit ꝛ in his in quibus motus partiū est eiusdē velocitatis cū motu totius: ꝛ cū partibus alijs motus attribuit p se toti. ꝛ p accñs partibus. Sic igit dicebam prius nõ ꝯuenit moueri impartibile: cū spera sit in alio: nisi sicut mouet in naui sedens naui eūte: per se aūt non ꝯuenit ipsum moueri. ¶ Si aūt dicat aliquis ipsum moueri deducemus ad impossibile. signet enim motus trāsitus eius per

Tex. c. 86.

5° ph. t. c. pñt.

Tex. c. 87.

lineam .a.b.c cuius pars prima: ex qua est motus sit .a.b. & secunda pars in qua est motus sit .b.c. & accipiamus motum generaliter ad motum in loco & ad motum qui est ex magnitudine in magnitudinem. sicut est motus augmenti & diminutionis ad motum alterationis qui est ex specie ad speciem: & ad mutationem continuam alterationi: que est inter contradictoria sicut est generatio & corruptio. Tempus autem proprium & primum huius motus quo mouetur impartibile sit signatum per litteram .d. In isto igitur tempore secundum quod mutatur si est secundum primum & proprium tempus necesse est impartibile ipsum: aut esse totum in .a.b. ex quo est motus eius: aut totum esse in .b.c. in quod est motus eius aut partim esse in .a.b. & partim esse in .b.c. quoniam cum in mutatione non sint nisi hec tria: oportet quod omne quod mutatur vno istorum modorum se habeat: sed non potest dari quod tertio modo sit aliquid ipsius in vtroque tamen .s. in eo ex quo est motus: & in eo ad quod est motus: quia in fine generali: & in hoc 6° libro probatum est. quod omne quod est partim in vno & partim in alio: est diuisibile. & suppositum est id quod mouetur esse indiuisibile. Per hoc igitur datum sequitur destructio hypothesis. At vero non potest dari: quod sit motus in .b.c. in quod est motus: quia cum est in eo ad quod est motus: tunc est iam mutatum. Nos autem posuimus ipsum mutari: relinquitur ergo: quod totum sit in eo ex quo est motus: hoc est in .a.b. per totum tempus: quod signatur per .d. Et sequitur ex illo quod quiescat & non moueatur: quia nos diximus supra quod hoc est quiescere quod est in eodem secundum vbi vel formam manere per totum tempus aliquod: datum autem erat quod mouetur. Ex quo igitur omnibus his datis sequitur impossibile: manifestum est quod impossibile est quod impartibile moueatur: vel vniuersaliter mutetur secundum aliquam speciem mutationis: & huius causam assignabimus: & causa huius est quia omne mobile est continuum & diuisibile & continuitas eius est causa continuitatis motus & temporis: sicut supra diximus: vnde non posset esse motus eius quod est indiuisibile: nisi hoc modo tempus componeretur ex ipsis nunc indiuisibilibus: & motus eius ex momentis que sunt fines motus: quia eius quod est indiuisibile est motus indiuisibilis & spatium indiuisibile: & illius mensura non potest esse diuisibilis: sed mensura eius esset indiuisibile nunc: & hec omnia sunt impossibilia: quia sicut supra probatum est in nunc non est motus vel quies: sed potius motum esse in nunc: & ideo si tempus esset ex nunc in omnibus: vel nunc esset id quod est indiuisibile in motum esse: & nunquam fuisset in moueri. quia moueri non est nisi in tempore: & sic motus esset in fine & nunquam fuisset in via ad finem que omnia sunt impossibilia etiam ad intelligendum sicut ostensum est supra. neque enim ex ipsis nunc est tempus neque linea est ex punctis neque motus ex momentis. Qui enim hoc dicit: quod impartibile mouetur. nihil aliud facit: nisi quod dicit motum esse ex momentis: aut lineam ex punctis: aut tempus ex ipsis nunc. Sed hoc impossibile est: cum nullum eorum habeat quantitatem aliquam. Quantum autem non componitur ex non quantis: hec est igitur ratio vna qua probatur indiuisibile non moueri.

Tex.t.c.89.

Amplius autem & ex his que dicta sunt manifestum erit hoc idem .s. quod punctum & omne aliud indiuisibile impossibile est omnino moueri. Omne enim quod mouetur super spatium aliquod impossibile est vt prius accipiat & pertranseat de spatio maius se: quam accipiat & pertranseat de eo spatio minus se vel equale sibi. Si ergo punctum vel aliud indiuisibile mouetur oportet quod pertranseat de eodem spatio minus se prius quam pertranseat de eodem spatio maius se. Impossibile autem est quod transeat de spatio minus se: cum sit indiuisibile: quia si haberet minus se: tunc diuisibile esset. ergo oportet quod transeat equale sibi. Et ex hoc vlterius sequitur: quod linea spatii per quam transit componatur ex punctis: quia cum id quod fertur transit per spatium tunc per equalia sibi ministrando reddit quantitatem spatii & ex illis componitur. Equale autem puncto est punctum: & ideo linea componeretur ex punctis. Si autem hoc impossibile est vt supra ostensum est tunc etiam impossibilis est positio ex qua istud sequitur quod .s. indiuisibile moueatur: & hec est probatio secunda.

Tex.t.c.90.

Amplius autem si omne quod mouetur in tempore mouetur sicut sepius probatum est: & nihil mouetur in ipso nunc: & omne tempus diuisibile esse ostensum est prius: tunc oportet ex quolibet tempore quod est alicuius motus sic accipere aliquod tempus minus illo eo quod tempus est diuisibile in infinitum: & pars semper minor est toto. Hoc igitur modo & hac de causa si indiuisibile mouetur: oportet quod moueatur in tempore eo quod omne quod mouetur mouetur in tempore: & omne esse diuisibile ostensum est prius. Si igitur punctum mouetur oportet quod sit accipere tempus minus illo quod est primum & proprium tempus motus sui: sed hoc est impossibile: quia ex superioribus patet quod si aliquid mouetur in tempore aliquo regulariter quod ipsum diuidium mouetur in medietate illius temporis eo quod continuitas motus sicut a prima causa est a continuitate mobilis: in eo quod mobile & continuitas temporis est a continuitate motus: & sic oporteret quod esset accipere aliquid minus puncto & sic id quod est indiuisibile esset indiuisibile in minus sicut & tempus diuiditur in tempora minora se. Hoc enim solo modo sequitur diuidi id quod est athomum & indiuisibile: si possibile esset quod moueretur in ipso nunc: quod est athomum. Eiusdem enim rationis est in ipso nunc moueri quod est indiuisibile moueri & moueri ex ipso: sequitur vtrunque diuidi sicut ex prima huius disputationis ratione ostensum est.

Opin. Aui. & sequacium

Sunt autem quidam sequentes Auicennam: & dicentes hanc rationem non tenere. que hic vltimo inducta est: quia non videtur sequi: quod si aliquid integrum mouetur in aliquo tempore non mouetur dimidium illius in dimidio illius temporis: sed potius maius illo mouetur in tempore minori. Sicut videmus: quod magis graue in tempore breuiori descendit quam minus graue: & ideo dicunt quod ratio ista non tenet nisi de motu violento: in quo mouens est extrinsecum: quia si violentia aliqua mouet aliquod totum in tempore determinato eadem violentia mouebit minus illo in tempore breuiori: & sic diuidi potest omne quod mouetur secundum temporis diuisionem.

Improbat

Nos autem dicimus quod in ista scientia generali loquendum est de comparatione mobilis ad motum & tempus & ideo ex vnius horum diuisione sequitur alterius diuisio sicut etiam supra ostensum est: & ideo ad impossibile ductum declarandum sufficit quod ostendebatur: quod si in tempore aliquo aliquid mouetur: quod impossibile sit accipere aliud minus illo quod mouetur in minori tempore ab eadem virtute mouente: & hoc tamen in nullo motu quam violento secundum intellectum verum est: & sic est demonstratio ista vniuersalis. & hoc competit huic scientie sicut etiam supra docuimus: quod in omni motu est accipere motum velociorem secundum intellectum: & tardiorem similiter. cum tamen hoc de motu contracto ad materiam spiritualem falsum sit. Est enim liber hic de principiis nature & motus: & ideo nihil in eo demonstratur de speciali mobili & motu. Sed tamen passiones ille demonstrantur: que sunt mobilis & motus inquantum abstrahunt ab omni mobili & motu secundum partem accepto. Est etiam aduertendum quod non in probabilis physice demonstrauimus per causam physicam & realem. & abhorremus rationes logicas. Si enim logice procedere vellemus ad probandum quod indiuisibile non mouetur: non oportuisset nos inducere rationes dictas sed potius cum supra probauimus hanc propositionem. quod omne quod mouetur est diuisibile conuertissemus ipsam per contrapositionem in hanc quod hoc quod non est diuisibile non mouetur. & habuissemus propositum. Sed tunc nesciremus causam: quare indiuisibile non potest moueri sicut modo scimus.

Cap. 5m. De probationibus: quod nulla mutatio per se sola est infinita.

Sicut autem Zeno supponit indiuisibile moueri si esset motus: & ideo non esse motum quia indiuisibile & per indiuisibilia non mouetur: ita supposuit omnem motum esse infinitum eo quod esset per infinita si esset motus: & ideo non esse motum dixit: quia motus non est infinitus secundum actum.

Tex.t.c.9…

Et ideo oportet nos ostendere. quod neque vna mutatio est infinita secundum vltima: & hoc intelligimus generaliter de omnibus mutationibus que sunt in quatuor generibus: & hoc quidem manifestum est de qualibet mutatione que est secundum formam: siue illa sit substantialis siue accidentalis: quia omnis talis mutatio est inter determinatos terminos: quorum vnus est principium ex quo est mutatio: & alter est finis ad quem ipsa eadem est mutatio: & sic omnis mutatio est ex quodam in quiddam. Omne autem quod sic est inter principium & finem finitum est ex vtraque parte. Si ergo omnis mutatio est de forma ad formam ex vtraque parte finita est siue sit in contradictione: siue in contrariis. ergo ille mutationes que sunt in contradictione terminos habent affirmationem & negationem: vt generationis quidem que est ex non esse terminus in quo stat est esse & corruptionis que est ex esse terminus in quem stat est non esse. Earum autem mutationum que sunt inter contraria. sicut alterationum omnis termini sunt contraria: illa enim vltima sunt alterationum omnium: quia alterationes stant in illis: ergo omnis alterationis est aliquod principium determinatum: & aliquod determinatum vltimum.

5° ph.t.c.39. & 6° ph.t.c.32 · *Tex.t.c.88.*

Omnis enim alteratio est ex quibusdã ↄtrarijs. Similr aũt se habet in augmẽto ⁊ decremẽto. ¶ Diximus enĩ in ⁊° libro huius ꝙ pfectio ꝗ̃titatis fm nãm est terminus augmẽti: ⁊ qd̾ stat in illo. Omne enĩ qd̾ nãliter est hȝ quãtitatem in minimo: ⁊ maximo ⁊ medio fm nãm sicut embriones minimi ⁊ maximi determinati sunt in nã. Similr homines pfecti sunt minimi ⁊ maximi: ⁊ medij fm spẽm hois. Et si inuenitur quãtitas siue in embrionibus siue in hoibus maior vel minor: ꝗ̃ determinata est in spe embrionũ vel hominuȝ: erit innãlis res: ⁊ nõ saluata sed ad corruptionẽ redẽs vel corrupta. ¶ Perfectio enĩ quãtitatis est illa quãtitas in qua virtutes quãti pficere possunt expedite suas opationes. ¶ Diminutio aũt est que deficit ab hac sic determinata quãtitate nisi talia determinata in nã: ⁊ sicut ex hoc diminuit corrũpitur qd̾ diminuit. Pȝ igit̾ ꝙ ille etiã mutationes que sunt in quãtitate finite sunt fm principiũ ⁊ vltimũ. ¶ Sed de loci mutatione nõ hoc mõ pbari põt ꝙ sit finita: q2 nõ ois loci mutatio etiã que recta est inter ↄ̃ria est: sicut pȝ in motibus pcessiuis animaliũ que non sunt inter ↄtraria. ¶ Est tamẽ alia via ad hoc ꝙ pbet̾ loci mutatio recta nõ esse infinita: dicitur aliquid impossibile est decidi vel diuidi: qd̾ lȝ fm genus suũ decidi vel diuidi possit: tamen in specie acceptũ fm quẽcunq̃ pũctum acceptum in ipso diuidi nõ potest. Impossibile enim decidi siue diuidi dicit̾ multiplr aliquid eius ex genere suo indecisibile siue indiuisibile est: sicut vox ⁊ẽ que nõ sunt de genere quantitatis. Aliquid aũt ex genere suo decisibile est siue diuisibile: ⁊ tamẽ ex sua specie nunq̃ decidi vel diuidi põt: q2 decisio eius nunq̃ põt incipere. sicut celum cuius genus corpus est. Et scimus: quia omne corpus fm genus suũ est decisibile ⁊ tñ celum ꝓpter formã suam nunq̃ recipiet diuisionem fm aliquem pũctum acceptũ in ipso: ⁊ hoc dicimus impossibile diuidi eo ꝙ diuisio eius nunq̃ incipere potest. Similiter aũt dicimus impossibile mutari: q2 aliquid impossibile est mutari sicut diximus de impartibilibus. Aliquid aũt impossibile mutari nõ omnino sed sic: sicut ponit̾ mutari: hoc est: q2 mutatio eius hec que attribuit̾ ei nunq̃ potest incipere: ⁊ non ita dicimus ipsum inmutabile qd̾ fm suum genus inmutabile sit: omni aũt eodem modo distinguimus hanc impossibile est aliquid fieri. Dicimus fm predicta ꝙ impossibile est aliquid mutari in hoc in qd̾ impossibile est ipsum mutari: hoc etiã fm suũ genus mutabile dicat̾: sed in infinitũ impossibile est mutari: ergo impossibile est mutationem rectam esse que fit in infinituȝ. Q2 aũt aliquid in infinitum possibile est mutari: ꝓbatur ex hoc: ꝙ nihil est actu infinitum: ⁊ ideo mutatio que est in infinitum est in nõ finẽ: sed qd̾ est in nõ finẽ in nihil est: ergo mutatio que est in infinitum nihil est: ⁊ cum in ⁊° huius scientie probatuȝ sit: ꝙ omnis mouentis est aliquis finis sequitur necessario ꝙ mutatio que est in infinitũ non habet motorem: ⁊ si non habet motorem nunq̃ incipiet ergo mutatio que est in infinitum nunq̃ incipiet: ⁊ si nunq̃ incipiet impossibile est eã esse: ergo mutationem localem rectam infinitam impossibile est esse. Si igitur omne qd̾ fertur recte semper mutatur in aliquid determinatũ: non erit localis motus existens rectus aliquis vnus numero infinitus. Non enim impossibile est transire infinita: ⁊ ideo aliquando finietur talis mutatio localis. ¶ Manifestũ est igitur ex dictis: ꝙ nulla mutatio recta est infinita: ita ꝙ nullis terminis finiatur. ¶ Sed si sic aliqua infinita cõuenit esse est hoc ex vtroq̃ .s. ex principio ⁊ fine: ⁊ non ex carentia finis solius: sicut est in circulatione que caret ⁊ principio ⁊ fine: q2 adhuc in futuro ↄ̃siderare habebimus si est in quodam tempore toto contingere vnuȝ ⁊ eundẽ motũ localẽ esse infinitũ. Nihil enim fortasse ꝓhibet infinitatẽ esse in motibus: quãdo nõ accipit̾ motus vnus ⁊ idẽ sed successio motuũ: vt si post loci mutationẽ accipiat̾ alteratio: ⁊ post alterationẽ generatio: ⁊ iteȝ post generationẽ augmẽtũ: vel ecõuerso. Si enim talis sit successio ↄtinua motuũ: sed in toto tẽpore erit motus sed ille non est vnus ⁊ idẽ numero motus: q2 vnus numero motus non cõponit̾ ex diuersis in genere omnibus motibus: ⁊ de hoc in ⁊° de generatione ⁊ corruptione tractabimus: qñ cãm infinite ↄ̃tationis reddemus. Pȝ igit̾ ex habitis: ꝙ vnũ ⁊ eũdẽ motũ numero nõ ↄuenit in infinitũ fieri pter vnũ solũ motũ qui ẽ motus circulationis. sicut in li° 8° huius sciẽtie declarabimus.

¶ Incipit scientia libri de indiuisibilibus lineis: que facit ad scientiam sexti libri physicorum.

¶ Cap. p̃m. De introductione i. e. de rõnibus eoꝝ que ponebant lineas indiuisibiles.

Dicet autem de philosophis nõ sit sciẽtia de lineis indiuisibilibus. quia cum Zenonis inea inducunt̾ rõnes: ⁊ ex lineis indiuisibilibus videbatur componi corpus physicũ absolute in genere ↄsideratum put non ↄtrahit̾ ad aliquod corpus in specie: ideo videt̾ nobis hic ponẽda breuiter esse ista disputatio sub tractatu vno in quo sic ꝓcedemus: q2 .s. primo ostẽdemus rõnes eoꝝ omnes qui indiuisibiles lineas esse dicebãt: deinde soluemus easdẽ ⁊ tandẽ abundabimus rõnibus ↄtra eos ⁊ sequemur Aris. in libro suo de indiuisibilibus lineis: q2 hoc qd̾ ipse dixit sufficit nobis in hac sciẽtia. ¶ Scias aũt ꝙ multi antiquoꝝ ↄcordabant in hoc: ꝙ linea nõ componeret̾ ex pũctis ⁊ hoc etiã corpus: tamen dicebãt corpora mathematica componi ex corporibus athomis: ⁊ corpora athoma componi ex indiuisibilibus superficiebus: ⁊ superficies indiuisibiles componi ex indiuisibilibus lineis: ⁊ lineam ↄstitui ex fluxu pũcti ⁊ nõ ex cõpositione ex pũctis: eo ꝙ linea primũ est in genere quãti continui. Et tales primi fuerũt Democritus ⁊ collega eius Leucippus: ante hos fuerũt qui dicerẽt lineã cõponi ex pũctis: sicut Pithagoras ⁊ sui sequaces. Quo ad eos igit̾ qui dicunt prima cõponentia ↄtinui esse lineas indiuisibiles: nõ sufficit prima pars sexti physicoꝝ in qua probat̾ ꝙ componentia prima non sunt puncta vel nunc vel momenta. Sed quo ad rem sufficiat: ⁊ ideo inducimus hic istã disputationẽ vt pfecte etiam hominibus satisfiat quãdo per omnẽ modũ ↄfutati fuerunt aduersarij veritatis. ¶ Queremus igitur Vtrũ sint indiuisibiles linee: ⁊ vtrũ vniuersaliter aliquid sit indiuisibile primuȝ componẽs omne quantũ: sicut dicũt quidã phoꝝ. Quorum iste fuerunt rõnes. Dicunt eniȝ ꝙ in omni ↄtinuo cadit paruum ⁊ magnũ esse: ⁊ huius causa est q2 paruuȝ causatur ex pauco ⁊ partibus cõponentibus. Magnuȝ aũt causatur ex multo in partibus eiusdem. Cõstat aũt ꝙ omne magnũ diuidit̾ in parua: sed paruũ est qd̾ habet paucas partes: ergo ea in que diuidit̾ magnũ paucas habẽt partes cõponentes. Pauce aũt partes cõponentes non sunt infinite: sed finite per paruũ numeꝝ: q2 id qd̾ habet infinitas partes componẽtes nõ habet paucas partes sed multas: ⁊ datũ est ꝙ paruum habet paucas partes: ergo hȝ eas finitas. Omne autẽ cõpositũ ex finitis diuidit̾ in ea que sunt finita ⁊ non põt diuidi vltra ea: sicut pȝ in diuisione omnis numeri finiti: ergo parui continui stat diuisio in his finitis ex quibus cõponit̾. Cõponit̾ aũt ex primis quãtis ⁊ illa sunt linee: ergo stat diuisio eius in lineis. Sed illud est indiuisibile in quo stat diuisio: sicut ꝓbat̾ per vnitatẽ in qua stat diuisio numeri: ergo illa in quibus stat diuisio parui continui sunt indiuisibiles linee: ergo sunt linee indiuisibiles ⁊ sunt in omnibus superficiebus ⁊ corporibus ↄtinuis: est ergo in quolibet quãto ↄtinuo aliquod primũ impartibile cõponens ipsuȝ ꝓpter hoc ꝙ paruũ pars est magni: ⁊ paruũ cõponit̾ ex paucis. ¶ Amplius si est idea linee: ⁊ idea est prima eoꝝ que sũt in ratione vna: tũc opȝ ponere indiuisibiles esse lineas. Cõstat enim per doctrinã scdˡ metaphysice ꝙ omne genus cause reducit̾ ad vnum genus primũ in genere illo: ergo omnes linee formali rõne ↄuenientes reducent̾ ad vnũ primũ: qd̾ primum formale est in genere illo. ¶ Est aũt illud in quo sunt oẽs linee formalr sicut in causa ꝓhabẽte in se lineaꝝ rõnem: ⁊ hec est idea ad quã fiunt oẽs linee. ¶ Additur aũt his: ꝙ in omni ↄtinuo partes sunt priores toto nãlr: cum totũ cõponitur ex partibus. Vndecunq̃ aũt vnũ pcedit aliud nãliter est venire ad vnũ primũ qd̾ nihil precedit in ordine illo: ergo in partibus ↄtinui est venire ad vnũ primuȝ ante qd̾ nihil est in nã ↄtinuoꝝ ⁊ cui primo ↄuenit rõ cõtinui ideãliter ad omnia alia. sed ante qd̾ nihil est illud est indiuisibile: ergo in omnibus ↄtinui partibus aliquid est diuisibile in partibus a quo rõ ꝗ̃titatis deriuat̾ in oia sequẽtia. Hoc aũt cũ sit pars cõtinui ↄtinuum est: q2 aliter nõ esset ideale: ergo opȝ ponere

Phys. c. c. 8.

Tex. c. cõ. 52.

Indiuisibile multiplex.

Tex. c. c. 94.

Documentũ

T. c. 6. ⁊ infra.

meris videntur paucum habere partes et divisiones habere terminatas hoc est stultum: quia non sunt eadem principia generationis eorum quibus est discretum sicut numerus et ex quibus est continuum ut linea. In numeris enim ex indivisibilibus unitatibus aggregatis est generatio numeri: et illud impartibile est quoddam determinatum in genere discreti. et ideo omnis numerus qui non est infinitus terminatas et finites habere divisiones. In magnitudinibus autem non est similis compositio et ideo in his divisio procedit in infinitum. ¶ Non est autem simile etiam in formis et speciebus quas dicunt Platonici. et tamen illi qui ponunt species esse ideas horum accipiunt axioma quod est minus forte quam illud quod oppositum est et secundum quendam modum interimunt indivisibiles lineas per eadem que ostendere intendunt eas esse. et econverso: per hanc rationem species et idee interimuntur et ita utrumque interimitur per reliquum. Si enim sunt idee ut dicunt separate illas impossibile est intrinsecas rebus esse. ergo non sunt partes linearum ut dicunt: et ita per eadem interimunt species per que probare volunt: et econverso: si puncta in lineis sunt indivisibiles partes earum rursus impossibile est quod sint species ideales eodem modo se habentes. idea enim est una unius. sed unius et eiusdem patui plures sunt indivisibiles linee si finite: et ideo istud axioma nihil habet fortitudinis. ¶ Rursus autem dicere dignum esse quod indivisibilia quedam sint prima corporalium elementorum est stultum: quamvis enim rursus quidam sic enuntient. tamen ad subiectam intentionem hoc est propositum problemati assumunt id quod est ex principio. Id enim quod a principio probandum est: hoc est verum sint indivisibilia quedam ex quibus continuum est: et hoc ipsi sumunt in corporalibus elementis esse. Magis est autem contra eos qui quanto magis ipsi sumunt id quod est ex principio: et non possunt probare intentum vera probatione tanto magis videbitur verum esse oppositum scilicet quod omne corpus compositum sit divisibile tripliciter. scilicet secundum linearum longitudines que sunt in ipso: et secundum molem profundi quod est in ipso. et secundum distantiam latitudinis superficiei que est in ipso. ¶ Zenonis autem ratio non concordat ad propositam intentionem in hoc quod dicit: quod id quod est latum sive motum per spatium non tangat infinita in tempore terminato et finito. Sic enim et secundum eundem modum et tempus et longitudo habent se ad esse infinitum: et esse finitum et terminatum. et tantas: et tales habent divisiones unum sicut alterum: sicut etiam supra diximus in 6° physicorum. ¶ Neque etiam utique verum est quod dicunt quod hoc sit numerare quod est singulum infinitorum tangere secundum mentem: nisi actu tangeret. Tangit enim ea mens in potentia divisionis tantum: et ideo hoc non est enumerare: quia ea que numerantur tactu mentis secundum actum sunt finita. Dubitatio enim est utrum etiam quis intelliget hoc modo secundum mentem quod contingat infinita. Est enim forte hoc impossibile: sed alibi hoc est in 3° de anima habet dici: quia absque dubio numquam intelligens numerando pertransit infinita. Non enim est motio mentis per intellectum exiens spatium continuum et sibi subiectum super quod moveatur: sicut exigit id quod fertur corporaliter secundum locum: sed potius mentis motio est per intentiones specierum citra. Et si concedatur mens sic pertransire per continuum: hoc non est numerare partes numeri secundum actum. Numerare enim est quod est cum scientia rerum secundum actum diversarum. ¶ Spatium autem non dividitur nisi potentia. Sed fortassis inconveniens est quando aliquis non potest solvere rationem aliquam quod cedat et serviat debilibus positionibus que sunt contra sensum: et quod aliqui velint decipere seipsos contra hoc quod nuntiat eis sensus. ¶ Decipiunt enim isti seipsos secundum maiores deceptiones quam sint ille quas timent: et adiuvant impotentiam suam ut fiat fortior. Quando enim Zeno nescit solvere qualiter id quod fertur transit spatium prius tangendo medium quam extremum. Et quando Democritus nescit rationem illam solvere quod prima componentia sint indivisibilia. Negat Zeno motum quod est maius inconveniens. Et ponit Democritus corpora indivisibilia vel lineas: quod est magis inconveniens quam id quod incidere timet. Qualiter autem solvantur rationes Zenonis in 6° physicorum supra scriptum est. Democriti autem ratio in libro perigeneos habebit solutionem. Quod autem obiiciunt per geometricas rationes de lineis commensurabilibus quod scilicet omnes uno et eodem mensurantur sophisticum est: et nequaquam concordat que in mathematicis supponuntur. Non enim sic supponunt mathematici: quod linee indivisibiles sint que mensurant lineas commensurabiles: neque utile esset eis ad suas demonstrationes cum non demonstrent nisi de lineis divisibilibus in lineas. Simul et iam cum dictis et etiam totum contrarium supponunt mathematici contrario modo omnem quidem lineam dicunt fieri: hoc est divisibilem in partes divisibiles. Convenit autem etiam datis lineis indivisibilibus quas ponunt esse propter commensurationem adhuc significare lineam secundum quam commensuratio fit. Non enim probatur in geometricis commensurabilitas linearum per lineam indivisibilem: sed potius per lineam divisibilem in infinitum: et sic inutilis est positio linearum indivisibilium ex quo positis illis adhuc inquiritur de aliis secundum quas fiat commensuratio quare hoc quod dicit ridiculum est quia secundum opinionem eorum etiam ex quibus dixisse dicentes se ostendere probatur quod a veritate declinant se ad litigativam disputationem inquantum proterviunt contra veritatem: et deveniunt in rationem sophisticam inquantum paralogizant seipsos. Et hec quidem dicta antiquorum sic ostenduntur esse debilia. ut dictum est. Multipliciter enim debilis est ista opinio. et secundum omnem modum nititur diffugere dicta probabilia et redargutiones que fiunt ab ipsa veritate. ¶ Adhuc autem inconveniens utique erit propter rationem Zenonis aliquem persuaderi quod ponat esse indivisibiles lineas propter hoc quod non habet et nescit contradicere ad rationem Zenonis quam facit contra motionem per rectam aut semicircularem lineam quam motionem: ut dicit Zeno confestim necessarium est incidere infinitis periferiis in semicirculo: et distantiis entibus in rectam lineam cadentibus in intermedio antequam id quod fertur veniat ad extremum. Illi enim qui posuerunt indivisibiles lineas componere lineam dicebant illas esse finitas: et sic intermedias esse finitas: et ita pervenire aliquando ad extremum: et hoc modo evadebant. ut eis videbatur rationem Zenonis. Isti autem ut evaderent unam egritudinem opinionis inciderunt in peiorem. Est autem hoc inconveniens: propter ea que dicta sunt: et est rursus tanto magis inconveniens quanto facile suadibile erat oppositum: propter motionem equalium circulorum: hoc est equalium arcuum in circulo quos accipit in singulis horis id quod regulariter movetur in circulo vel semicirculo: per illos enim arcus facile suasibile est: quoniam utique necessarium est quodcunque movetur moveri secundum maiorem arcum semicirculi quam sit indivisibilis: et hoc est facile suasibile per quecunque alia talia que considerata sunt circa lineas precipue in 6° physicorum: de quo supra expedivimus. Persuadetur enim per omnia talia de facili quod non est possibile quod numquam talis contingat motio qualem dicit Zeno: que actu infinita contingat numerando media: quia mobile accipit de medio partem aliquotam que numerat totum spatium: et non accipit partem indivisibilem. Hec enim multo probabilius concessa sunt: quam illa que ipsi dixerunt. Manifestum est igitur quod neque necessarium est: neque probabile quod propter dictas rationes philosophorum indivisibiles esse linee supponantur.

¶ Cap. 3m. In quo inducuntur omnes rationes geometrice contra indivisibiles lineas.

Adhuc autem et ex dictis fiet utique manifestum non esse aliquas indivisibiles lineas: et sumemus primo rationes ex his que in mathematicis dicuntur. Dicta autem in illis scientiis aut debent manere firmiter supposita: aut si submonenda sint debent submoveri rationibus firmioribus et credibilioribus quam sunt ipsa: et hoc quidem esse non potest cum sint demonstrata. ¶ Indivisibiles igitur non esse lineas primo probatur per linee diffinitionem: sive enim diffiniatur linea secundum se: sive diffiniatur linea recta: diffinitio linee indivisibili non competit: quia linea in se et recta diffinitur per habere medium inter extrema. Linea autem indivisibilis si est indivisibilis medium nullum habet inter extrema: quia si habet medium inter extrema: dividitur necessario illud medium quia inter extrema non est divisibile ut probatum est supra in 6° physicorum: sed inter puncta duo continua est linea que divisibilis est. Quod autem linea diffiniatur per habere medium et etiam recta linea. ex hoc patet quod in geometria dicitur: quod linea est longitudo sine latitudine cuius extremitates sunt duo puncta. Recta autem linea

3° de anima c. 23. et infra.

Primo de generatione t. c. 4. et 9.

sm Platonem est cuius medium non exit ab extremis: vel cuius medium extrema cooperiunt. ¶ Deinde etiam si sunt indiuisibiles linee: inter omnes linee erunt commensurabiles et communicantes. Omnes enim mensurabuntur ab indiuisibilibus lineis: siue longitudine sint commensurabiles et communicantes: siue potentia et non longitudine sint commensurabiles et communicantes. Dicuntur autem linee communicantes siue commensurabiles in longitudine vt habetur in 10° Euclidis quibus est vna quantitas communis eas numerans. Communicantes autem et commensurabiles potentia utcunque quarum superficies quadrata vna superficies communis numerat. ¶ Si autem sunt indiuisibiles linee: vt isti dicunt: omnes erunt commensurabiles: per hoc quod indiuisibiles linee vt isti dicunt omnes sunt equales eo quod vna non potest esse maior vel minor alia: cum sint indiuisibiles: ergo et potentia sunt commensurabiles. quia si quadrata fiat ex eis numerat superficies illas alia superficies aliqua ex indiuisibilibus lineis constituta per hoc quod sit equalis illis. ¶ Si autem hoc detur tetragonum constitutum ex indiuisibilibus erit diuisibile: et hoc non est intelligibile: qualiter diuisibile componatur ex indiuisibilibus. Necesse est autem diuidi tetragonum quod aliqua superficie numeratur. Omne enim quod numeratur diuiditur quia sicut diximus in prehabitis in 3° physicorum. Diuisio est causa numeri quia numerum cognoscimus diuisione continui. ¶ Amplius si qua linea facit superficiem sibi circumscriptam equalem in lateribus: quando linea in se ducitur vt quadratum ex ea constituatur: quod est per maiorem latitudinem quam sit mensura linee. Omnis enim linea in se ducta quadratum constituit: quod est tante latitudinis quanta est mensura linee. Si igitur sic sit in omni linea in se ducta: tunc si superficies quadrangula que sit ab indiuisibili linea et pedali: hoc est ex ductu linee indiuisibilis in pedalem circumponatur superficiei quadrate: que fit ex ductu linee bipedalis in seipsam: minorem facit latitudinem quam si sola pedalis in se ducta eidem quadrate superficiei circumponeretur: tunc sequitur necessario quod id quod producitur ab indiuisibili linea minus sit quam impartibile. ¶ Et hoc sic declaratur: ponamus lineam bipedalem in se duci: et quadratum ex ea constitui: sicut docetur in 2° Euclidis. Fiat autem aliud quadratum ex ductu pedalis in se: et circumponatur quadrato primo bipedalis linee: constat quod constituitur maior latitudo ex duobus quadratis sibi circumpositis et coniunctis quam fuerat latitudo vnius solius. Est autem suppositio geometrica in 2° Euclidis: quod omnis linea in se et in quamlibet aliam duci potest: et ex producta parallelogramum constituitur. Si ergo aliqua est linea indiuisibilis ex indiuisibili linea et pedali in se ductis constituetur quadrangula superficies equidistantium linearum que superficies parallelogramum vocatur. Cum autem omnes quadrangule superficies equedistantium linearum latitudo tanta sit quanta est mensura laterum in se inuicem ductorum: oportet quod quadrangulum quod fit ex ductu pedalis in indiuisibilem lineam: indiuisibilis sit latitudinis et nullius. Illud autem quod nullius est latitudinis circumpositum cuicunque quadrato non facit latitudinem maiorem: sed potius minorem quam si sola linea bipedalis in se duceretur: ergo quadrangulum constitutum ex indiuisibili linea et pedali minus est quam ipsa linea impartibilis: quia linea impartibilis ponitur finite esse quantitatis et prime: productum autem nullius est quantitatis. Hoc ita dato si quadrangulum minorem habet quantitatem quam impartibilis linea: ergo aliquid est minus impartibili: ergo linea impartibilis diuiditur: et hoc est impossibile: sicut sepe in 6° libro physicorum ostendimus. ¶ Amplius si ex quibuslibet tribus datis rectis lineis constituitur trigonum: sicut probatur ex primo Euclidis: tunc etiam ex tribus indiuisibilibus constituetur triangulus. ¶ Hoc habito procedatur vlterius: quia in omni triangulo isopleuro: hoc est qui duo equa habet latera cathecus cadit in medium linee: que est inter duas: quia in eo linea recta vocatur cathecus. Erectam autem dicimus inter inferiorem et superiorem. Hypothemisa autem est descendens a summo catheci: et basis est iacens subtus cathetum: cum ergo hec dispositio etiam est in lineis indiuisibilibus trianguli: et hoc est impossibile etiam fingere volenti: quia indiuisibile cum indiuisibili nullum constituit angulum: nec indiuisibile est medium duorum indiuisibilium: nec indiuisibile erigitur super indiuisibile: nec indiuisibile inequale est indiuisibili: sicut isopleurus duo habet latera equalia: et tertium habet inequale. ¶ Amplius in geometria probatum est quod si fiat tetragonum: et diuidatur per diametrum incidentem tetragonum: illud quadratum quod producitur ex diametro est equale quadrato cathecti illius trianguli qui fit ex duabus collectis quadrati et diametro et medietate diametri. Totum enim quadratum quod fit ex diametro est inequale duobus quadratis qui fiunt ex duabus costis quadrati equalibus: sicut probatur ex penultima et vltima propositione Euclidis: ergo illud quod fit ex medietate diametri equale est quadrato vnius coste quadrati: et id quod fit ex altero equale est alteri quadrato quod fit ex costa secunda: ergo id quod fit ex vna costa et medietate diametri tantum est sicut id quod fit ex duabus costis quadrati. Si ergo omnia hec vera sunt: omnia hec necesse est etiam accidere in quadrato et diametro que fiunt ex lineis indiuisibilibus: hoc est quod si tetragonum impartibilium laterum componatur: et diameter in eo indiuisibilis producatur per lineam incidentem eum per medium fit cathecus ductus aliquod latus tetragoni: tunc oportet quod costa hoc est quadratum coste possit per equalitatem in cathecum: hoc est in quadratum catheci et in medietatem diametri. Utrisque enim quadratis diuisim sumptis: et non coniunctim equale est quadratum coste quadrati: et si hoc tunc linea indiuisibilis non est minima: quia expresse quadratum vnius maius est quadrato alterius. Quadratum enim diametri duplum est ad quadratum coste. Si autem non est minima tunc neque diuisibilis est: neque prima: et etiam si dicatur indiuisibilis tunc non est verum: quod duplum sit quadratum quod producitur a diametro ad quadratum alterius indiuisibilis que est costa alterius. Si enim dicatur duplum: tunc ablato a diametro et equali quadrato quod equatur quadrato coste: id quod relinquitur erit minus quam prius fuit. Fuit autem prius linea indiuisibilis ergo id quod remanet minus est indiuisibili: quod non est intelligibile. Si enim equaliter equalia costis addantur diametro: tunc absque dubio quadratum suum erit quadruplum vnius laterum: ex se enim est duplum: et ei additur quod est equale costis: et tunc erit quadruplum ad vnamquamque costarum. Hec igitur sunt impossibilia que sequuntur contra hanc opinionem et de facili poterit aliquis contra eos conducere alia et alia impossibilia infinita. quia omnibus sicut vniuersaliter dicere possumus que in mathematicis sunt contrariantur ea que isti aduersarij veritatis dicunt.

¶ Cap. 4m. In quo inducuntur rationes contra lineas indiuisibiles sumpte ex natura diuisionis.

Possumus Autem ad idem aliter adducere impossibilia sumpta ex his que sunt de ratione linee. Est enim eius quod est impartibile non nisi vnus: hoc est secundum vnum contactus. Sed linea in duobus contingit: et ideo duos contactus habet quia linea indiuisibilis tangit totam. Indiuisibile enim omne si tangit oportet quod tangat totum. sicut in principio sexti physicorum probatum est. Sed linea que est longitudo inter duo puncta tangit econtrario. quia secundum duos terminos tangit: et non tota totam. ¶ Amplius linea talis est qualem dicunt opposita alij non faciet maiorem lineam eo quod impartibilia composita non faciunt maius aliquid. Linea autem vera composita linee facit maius: sicut omne quantum adueniens quanto. ¶ Amplius ex duobus impartibilibus nihil potest fieri continuum: vt probatum est in sexto eo quod omne continuum oportet habere plura in sui natura quam impartibilia. Omnis autem linea vna est continua circa indiuisibile: quia ad indiuisibile continuans et terminans in suis partibus continuatur: ergo nulla linea vna est indiuisibilis. ¶ Amplius si omnis linea diuiditur de indiuisibili linea que est in ipsa: siue diuidatur equaliter hoc est per equalia: siue inequaliter hoc est per inequalia. et non sit linea aliqua ex tribus indiuisibilibus: neque vniuersaliter ex superfluis indiuisibilibus: sed ex duabus: propter quod vltima diuisio stat in duo facta equalia. Tunc queramus ab istis quare dicant lineam indiuisibilem esse. Similiter autem si dicamus lineam diuidi in duas partes eo quod omnis linea composita ex superfluis diuiditur: tunc eadem restat questio: quare dicunt indiuisibiles esse lineas: et dicitur ex superfluis diuidi: quia diuiditur in infinitum: eo quod in tali diuisione semper aliquid diuidendum

superfluit divisioni. ¶ Si aūt dicat ꝙ non omnis linea dividitur tm̄ in duas partes sed illa sola tm̄ dividitur in duas partes que est ex perfectis lineis hoc est ex lineis que perfectam habent rōnem linearū hoc est ꝙ sint indivisibiles: tūc adhuc restat qō quarit aliqua linea sit indivisibilis. cum sit spēs quātitatis: que divisibilis est semp. Linea. n. divisa in duas partes dividit in ea quecūqz tm̄ possibile est itez dividere sicut evidēter pbat p rōnē ꝯtinui. que est ꝙ ꝯtinuū est qō dividit sempiterna ⁊ infinita divisione. Sic ergo indivisibilia dividet: sī dabit. ꝙ linea ex pfectis lineis ꝯstās dividit in pfectas lineas ⁊ ille vlterius ⁊ nunq̄ stat divisio: ergo indivisibiles linee sic dividenē. Si aūt dicat: ꝙ linea in duas partes per equalia divisibilis est illa que ꝯstat ex pfectis tm̄ illa que ꝯstat ex imperfectis lineis que sunt elemēta pfectar̄ linear̄: ⁊ sont indivisibiles nō pōt dividi p eq̄lia: qr illa bz aliquā pfectā: ⁊ ideo dividit p ineq̄lia. qr imperfecta linea est semp pars: ⁊ est indivisibilis que nō est eqvalis p fecte que est vel esse pōt totū in genere linee. ¶ Si inquā sic dicat: adhuc restat eadē questio: quarit alia linea sit indivisibilis. cū enim dividit per inequalia ꝯstat tm̄ ꝙ dividit p lōgen ⁊ eo ꝙ oē qō accipit ex divisione linee linea est. Oīs aūt linea divisibilis est sm̄ mediū pūctū. Medi⁹ aūt pūctus nō ꝯtinuus cū pūctis extremis. sed potius potētia est linea que distendit inter extrema puncta: ⁊ sic pz manifeste: ꝙ nullo mō rōnē reddūt huius qōnis: quarit aūt linea sit divisibilis. ¶ Rursus ad idē rōne motus obiiciemus. Cōstat enim ex his que dicta sunt in 8° physicor̄. ꝙ si aliqd regulariter motū movet p spatiū aliqō in toto tēpore signato: ꝙ in medio illius tēporis movet p medietatē eiusdez spatij: ⁊ in minori parte tēporis illius q̄ est medietas: movebit p minorē ptez q̄ sit medietas spatij: q̄re sigdē detur lōgitudo alterius spatij tōponi ex suprnis indivisibilibus. hoc est pluribus indivisibilibus que superfluūt divisioni: tūc nō est ver̄ de motu p spatiū: sed potius auferē icisio p mediū: qr suprnū qō est pars spatij p divisionē acceptū ⁊ est indivisibile: nō pōt dividi p mediū tēpore motus divisio: ⁊ bene dico ꝙ auferē: qr habitū est: ꝙ in medio tēpore transit mediū: eo ꝙ sm̄ vnam similitudinē: ⁊ tempus: ⁊ linea super quā est motus dividū-tur. Cū igitur incōveniens sit hoc: vt in 6° physicor̄ ostēdimos: ⁊ nec vna oppositar̄ linear̄ dividet modo p̄dicto: hoc est per equalia que sūt pfecte linee ⁊ p inequalia vel que sūt elemēta linear̄. Cōstat iam per dictā rōnē ꝙ sicut in se nō dividunē modo predicto linee: ita etiā nō dividunē tēporū motus divisione: ergo nulle erūt indivisibiles linee. Que āt eiusdē rōnis sunt iter spēs quātitatis ꝯtinue sm̄ genus suū ꝯvenit oīa facere ex ipartibilibus lineis. Lz eni impartibilis linea cōponat lineā perfectā. tm̄ qr dicunt lineam pfectā cōponere planū: ⁊ planū dicunt cōponere corpus: ideo ꝯvenit necessario ꝙ hec oīa sicut ex primis cōponentibus sint ex impartibilibus lineis: ⁊ ideo hoc per istā ꝯsiderationē obiiciemos ꝯtra eos. Dico ergo primo sūmens rōnē ex linea ⁊ sibi ppriis: ꝙ ois linea nō infinita duos hz terminos: eo ꝙ linea his terminis terminata est: sicut pz ex diffinitiōe linee. Indivisibilis aūt linea nō est infinita: ergo habebit terminū duplicē in extremis: ergo aut est divisibilis. qr terminus semp est alterius q̄ sit terminus: est enim ꝯtinue lōgitudinis. Aut opz dicere. ꝙ erit alia linea que est preter hāc quā videmus lineā que neqz infinita est: neqz terminata: ⁊ hoc est figmentū qō imaginari nō pōt neqz esse: qr non terminatū vel terminatū esse ꝯtradictionis modo opponūtur circa lineā. ¶ Amplius sm̄ dicta non erit in omni linea punctū: qr in indivisibili linea non est punctū: eo ꝙ indivisibilis nō est indivisibile: qr iretur in infinitū: ⁊ siquidē sic dicatur: ꝙ nō est punctum terminās lineam indivisibilem: tunc necessario sola seorsum existet linea talis: ⁊ deinde separatū etiā existet punctū: vna enim erit sola sm̄ hoc linea. ¶ Pluralitas enim ois ꝓvenit: aut ex divisione formali: aut ex divisione ꝯtinui. Ex divisione aūt formali ꝓvenit sicut differentie sont plures ⁊ forme plures in eodē genere. Ex divisione aūt ꝯtinui ꝓvenit: sicut individua plura sunt in eadē specie. Si aūt linea fingatur esse sine puncto tunc neutro modo habebit pluralitatem qr linea aliena non differt formalr̄: nec linea potest dividi aliena divisione ꝯtinui: quia linea non est divisibilis nisi in puncta: ⁊ iam ponitur ex pūcto esse vniver-

Ois pluralitas aut provenit ex divisiōe formali: aut ex divisiōe cōtinui ꝯsimile hz Aver. pīmo ph. cō. 6.

saliter separata: ergo erit sola ⁊ vnica. Si autem plures sint linee. tunc opz per iam dictā rationē ꝙ divisibilis sit linea. ¶ Adhuc autem siquidem in indivisibili linea dicatur non esse punctus. tunc sequitur vniversaliter in nulla linea esse punctum sm̄ istos qr ipsi dicunt alias lineas ex indivisibilibus constare ⁊ nihil amplius componere essentias earum nisi lineas indivisibiles ⁊ hoc est inconveniens. ¶ Amplius autem nihil omnino de genere ꝯtinui erit intermediū punctorum aut oportet ꝙ linea sit medium: qr inter duos terminos non oportet aliquid intelligi esse nisi interminatum. Si autem hoc detur ꝙ linea est intermedium punctorum: cum in omni linea sint plura puncta sm̄ rei veritatem ⁊ probationem iam inductam: non potest aliqua linea esse indivisibilis: quia sm̄ oēm punctum divisibilis erit. ¶ Amplius si sunt linee indivisibiles non omnis linee erit tetragonum: quod est inconvenientissimum: eunt omnem lineam contingat in se duci: ⁊ sic necessario vna posita linea tetragonum generari. In hac enim generatione simplicius est tetragonum q̄ trigonum. Si autem tetragonum: tunc necessario sequitur ꝙ sit dicendum: eo ꝙ longitudinem habet ⁊ latitudinem: quia hoc quidem tetragonum est hoc aliquid qō est divisibile esse: propter suas essentiales dimensiones. ¶ Si autem tetragonum est divisibile. tunc necessario etiā linea ex qua generator erit divisibilis: quia tetragonum non habet longitudinem ⁊ latitudinem nisi ex longitudine linee ex qua generator. ¶ Amplius constat ꝙ terminus linee necessario erit pūctus ⁊ non linea: quia si linea esset terminus linee oporteret ire in infinitum: vnde linea non erit terminus. Illa autem linea que est extremum per hoc ꝙ ponitur indivisibilis simpliciter: cum omne indivisibile simpliciter terminus sive extremum sit est linea indivisibilis: ergo si illa linea est linea habebit punctum: ⁊ si est indivisibilis omnino non differt a puncto. ergo punctum erit terminus puncti indivisibilis ⁊ sequitur etiam: ꝙ linea punctū: hoc est qō est pūctum: sit minor vel maior linea puncto. qr terminatum maius est termino: ipsa autem ⁊ terminus est ⁊ terminatum. Si autem dicatur: ꝙ linee indivisibili inest punctus propter hoc ꝙ vnum ⁊ idem est terminus ꝯtinuātium: hoc est continuitatem habentium linear̄: tunc oportet etiam ꝙ indivisibili linee non sit punctus: cum supponatur esse continua. Et vniversaliter loquendo oportet ꝙ in aliquo differat pūctus a linea: quia sm̄ istos nihil habebit proprium indivisibilis linea per quod differat a puncto preter nomen solum: ⁊ hec omnino incōvenientia sunt. ¶ Amplius si linea dicatur indivisibilis tunc similiter planū manet indivisibile: ⁊ similiter corpus ex planis compositum est indivisibile. Vno enim istorum ente indivisibili: oportet ꝙ cōsequenter omnia alia sint indivisibilia: propter hoc ꝙ si vnum istorum dividitur: vtrunqz aliorum cōsequenter sequitur dividi. ¶ Corpus autem sm̄ vtranqz divisionez scilicet linee ⁊ plani que sunt in ipso dividitur: ⁊ sm̄ profundū ⁊ sm̄ latum ergo vtiqz linea erit indivisibilis. Corpus enim sm̄ planum vt isti dicunt dividitur. Planum autem dividitur sm̄ lineam: ⁊ vlterius linea dividitur sm̄ punctum. Corpus enim non secatur nisi in superficie: ⁊ superficies in linea: ⁊ linea in puncto: propter hoc ꝙ vnūquodqz in suo indivisibili dividitur: ⁊ corporis indivisibile est planum: eo ꝙ non dividitur ratione corporis in profundum: ⁊ plani indivisibile est linea: eo ꝙ dividitur divisione plani in latum: ⁊ linee indivisibile est punctum: quia non dividitur omnino aliqua divisione. Linea autem dividitur divisione vna: ⁊ planum duabus: ⁊ corpus tribus.

¶ Cap. 5m. De probationibus ꝙ linea non componatur ex punctis.

Quia aūt et rationes eor̄ que in principio inducte sunt per quas conantur ostendere ⁊ suadere suum propositum debiles sunt: ⁊ super falsas ppositiones fundate: ⁊ opiniones eorum sunt omnes contrarie his qui possunt contingere ad finem sm̄ ꝙ opinio innata rōnibus sit fides. Manifestū est vtiqz ꝙ nulla erit linea indivisibilis: ⁊ si nulla alia rō in oppositū adduceretur: ⁊ hoc quidē manifestū est ex supradictis: vbi ⁊ rōnes eor̄ ⁊ instantie rōnum suarum sunt posite.

¶ Ulterius igitur hic manifestabimus q non utiq ex punctis erit indivisibilis linea. hoc eni erit nobis facile hic ostendere. qr plurime rōnum inductar contra lineas indivisibiles fere eedem congruent etiā ad hoc q linee indivisibiles nō sunt ex punctis. non enim opz variare nisi nomē: qr linea indivisibilis et pūctū nō nisi nomine differūt: sicut ostenium est in precedenti capitulo. Si eni linea cōponat ex punctis: et omne qd cōponit ex aliquo dividit in illud ex quo cōpositum est: necessariū est dividi punctū. pars enim afferens quātitatem linee est punctū sicut linea cōponit ex punctis. omne enim qd est quantū ex suis partibus habet quātitatē: pars aūt afferens quātitatē toti divisibilis est: ergo punctū est divisibile: si linea dividit in punctū. ¶ Dividit aūt linea in pūctū dupl'r. s. cū divisio fit per inequalia ex superfluis lineis: hoc est ex lineis que superflūt divisioni: et in quibus stat divisio: et ille sunt linee prime indivisibiles in puncta: vt dicūt: vel cū fit divisio per inequalia quādo fit divisio ex pfectis et cōpositis lineis: qr etiā illa divisio tandem sicut in ultimo stat in puncto. Sequit etiā ex hoc q si linea est ex pūctis: q ultima pars linee nō est linea: sed potius pūctus: neq ultima pars plani est planū sed linea et punctus: et simil'r ultima pars corporis nō erit corpus sed oia sicut in ultimas partes resolvunt ad pūcta. ¶ Sequit etiā ex dicta positiōe q linea indivisibilis sit maior linea puncto: hoc est linea: cuius quātitas non excedit punctū eo q est indivisibilis: erit eniz necessario indivisibili indivisibile maius: qr id qd cōponit ex aliquo: et est totū maius sua parte componēte. Si ergo linea indivisibilis cōponit ex punctis ipsa erit maior: et sic indivisibile erit maius indivisibili. ¶ Ex hoc aūt sequit: q indivisibile non sit indivisibile: qr omne maius cōpositum est ex tanto quantū est id ex quo maius est: et ex pluri quo excedit ipsum. Qr aūt hoc sit impossibile pz etiā ex rōnibus que in mathematicis inducunt: vbi supponit indivisibile esse cuius pars cōponens nulla est. ¶ Adhuc aūt et rōne physica accidit punctū in tēpore esse: qr dicunt pūctū esse qd fertur. Si enim pūctum sit pars quātī: tūc quāto moto movet etiā pūctū per accidens. Sed vt in principio quinti physicor habitū est: qd movet per accidēs: sicut pars eius qd movet movebit per se si separet a toto: ergo punctū potest moveri per se. et qr omne qd movet in tēpore movet: et erit motus puncti in tēpore. movebit ergo per spatiū maius in pluri tēpore et spatiū equale inequali: et ex hoc sequit: q pūctū sit divisibile cum omne qd movet sit divisibile. sicut in 5° physicor declaravimus. sed qr ibi diximus q hoc modo solo cōvenit indivisibile moveri si tempus sit ex nunc. forte isti dicent etiā tēpus ex nunc esse: et eiusdem rōnis est dicere ambo ista. Si utiq cōcesserint q nūc est principiū et terminus tēporis: et linea etiā puncti sicut principij et termini sui. ¶ Sed q hoc sit falsum probat ex hoc q duo indivisibilia quor unū est principium: et alter terminus nō sunt adinvicē cōtinua: sed habent aliqd cōtinuū intermediū sicut in principio sexti physicor pbatū est: ergo utiq neq duo nūc quor unū est pncipiū et alter terminus: neq duo pūcta quor unū est principiū: et alter terminus erūt adinvicē cōtinua. ¶ Amplius ois linea est magnitudo quedā: pūctor aūt multor compositio nō facit aliquā magnitudinē. eo q nullū eor hz distensionē que maiorē requirat locū quādo cōposita sunt multa: et hoc pbat ex simili: qr si linea cōponat ad lineā: et superponit ei cōgruēter: ita q una nō distet ab alia: nunq̄ fiet ex lineis sic sibi cōiunctis alia latitudo: eo q linea omnis latitudine caret: ergo a simili etiā puncta que insunt in linea illa utiq puncta nō tenebūt ampliorem locū: pꝑter hoc q nullius sunt quātitatis: quare utiq nō facient pūcta aggregata magnitudinem aliquā. ¶ Amplius si oia pūcta tāgūt oēm pūctū qui cōgregātur in unū locū: tūc necesse est q pūctus tāgens pūctū aut totū tāgat: aut aliquid pūcti: sicut pars tāgit aliquid alterius pūcti qd est pars eius: aut totū tangat aliquid vel partem: quā divisionē etiā in principio sexti physicor pꝑsecuti sum⁹: et sicut ibi probavimus pūctū nō pōt tangere: nisi totū tāgat totū eo q partē nō habet cū sit impartibilis. Sed oē totum tangens totū necesse est idē esse cum ipso qd tangit ab ipso: qr si totū tangit totū nusq̄ distat ab eo: et qd nusq̄ distat ab aliquo qd est eiusdē nature et rōnis cū ipso idem est illi: cum nec forma: nec loco distinguat: ergo punctū tangens pūctū idem erit cū pūcto toto. Si enim detur punctus aliquis esse non tactus. aut etiā utrūq pūcti: hoc est utraq pars pūcti: si partē habeat nō esse tactā. tunc absq dubio totū nō tāgit totū: sed utrūq istor est impossibile: qr p hoc q aggregata ponunt esse pūcta non est aliquis pūctus seorsum distinctus ab alior per hoc q est indivisibilis punctus nō hz utrūq: qr nō dividit per mediū: et ideo necessario totū tangit totū. Si aūt simul sunt modo predicto impartibilia puncta eundē retinent locū: et eiusdē quātitatis est locus nūc qui plura pūcta hz in se: et qui prius anteq̄ cōgregarent habuit tm unū pūctū. retinet eni ille loc⁹ extēsionē entiū simul pūctor: et extēsionē nō entiū simul pūctor: et sm hoc idē est ambob⁹ loc⁹. Impartibile aūt non hz aliā distātiā sm locū. Sicut. n. dictū est in quarto physicor: neq unā inveniet aliquis distantiā puncti et loci pūcti: ergo utiq nulla erit magnitudo cōtinua ex impartibilibus. Oēs enim partes cōtinue magnitudinis distantias habēt locales: et impossibile est plures eiusdē magnitudinis partes in loco unius partis esse: nō ergo componit linea ex punctis: neq tēpus per rōnem cōsimilē cōponit ex nūc. ¶ Amplius si magnitudo est ex pūctis: absq dubio tangit punctus punctū. qr probavimus in sexto physicor: q in mathematicis finis tactus cōtinuū est: et q necūq cōtinua sunt tangencia sunt. sed nō cōvertit. Ponamus igit q punctus unus de cōgregatis sit. k. et per precedentē rōnez omnes alij puncti cōgregati erūt in eodē loco cū ipso: ex pūcto igitur k. que signavimus extrahamus per circuitū distinguēdo pūctum. a. et punctū. b. et iter punctum. g. et punctum. d. Si igitur posuerimus et cōcessecimus q. g. d. pūcta tangunt. r. eo q sunt in eodē loco pꝑpriō cū ipso: tūc etiā opz cōcedere q punctus qui est. a. r. tanget. r. et etiā ille qui est in eo qd est. r. d. pūctus tanget idem. k. ergo et alio quodā quocūq volverimus pūcto fieri idem cōtactus sicut diximus de. k. q oia puncta tāgunt inter quecūq puncta accepta. Jam eniz ostendimus: q necesse est q impartibile totū tāgat totum: ergo oē punctū tangens. r. punctū habebit eundē locum cū ipso. r. punctor: simil'r oia tangentia pūcta erunt in eodem loco cū tacto puncto: et econverso etiā sequit: q si sunt in eodē loco q tunc tangent se. Magnitudo igit tota que est. a r. g d. cū nō sit nisi punctor compositio est in loco indivisibili unius pūcti: qd est maximū incōveniens. Et hec figura dz sic scribi: q linea. a. r. g. d. sicut hic vides eam sint puncta aggregata quor nullum distare a loco alterius cōvincit per rōnē precedentem. ¶ Deinde sequitur adhuc magis īpossibile. Sic enim sequit q linea recta tangat aliam lineam rectam non sm unum punctum: sed sm duo vel plura puncta. Resumemus igitur dictā magnitudinē que est. a r. g. d. tunc eniz pūctus qui est in parte magnitudinis que est. a. r. et pūctus qui est in parte magnitudinis que est. r. g. tangit etiā alter punctum: qui est in fine magnitudinis sive in parte vicinia: et si tangit alter: tunc tangitur etiā ab altero: qr omne tactū tangitur a tangente: ergo punctus qui est ex. g. d parte ultima magnitudinis non tangit sm unū punctum: sed tangit sm plura puncta se tangētia et tacta ab ipso: ergo cū linea recta tangit lineā in extremo sui utraq tangit sm plura puncta: et hoc impossibile est. cum tactus sit sm ultimū: et vicinum linee in parte una non sit nisi unū. ¶ Eadē aūt ratio est quātum ad incōveniens predictū etiā si nō ponamus lineā tangere lineā: ita q tactus sit per tactū adinvicē in extremo: sz tangat etiam qualitercunq: sicut tangit linea lineam: quādo qualitercunq stat super ipsam: vel aliqualiter applicat liner linea. ¶ Amplius sm dicta sequit q etiā punctus qui est circuli circūferentia designans tangit rectā lineā: et sm plura puncta. Jd aūt qd rectuz est in circūferentia a puncto tangente: et id qd cōtactum est in tota linea tangente tangit totum: et hoc adinvicem: qr si circūferentia cōponit ex punctis que nō distat per locū sicut et linea: tunc uno puncto circūferentie tangente quodlibet tangit: et simil'r est de pūctis recte linee: et ideo puncta circūferentie tangunt adinvicez: et puncta recte linee et ecōverso puncta recte linee tangūt adinvicē et puncta circūferentie: et hoc est impossibile imaginari: cum linea recta circulum non tangat nisi in puncto uno sm rei veritatem. Si ergo hoc est impossibile: et sequitur ex suppositione: tunc etiā impossibile est q punctū tangat punctum in componenda magnitudine. Si aūt impossibile est punctū

5° ph. t. c. pmi

6° ph. t. c. 32.

6° phy. t. c. 2.

4° phy. ...

6° phy. ...

punctum tangere punctū: tunc etiā sequitur ꝙ nec linea sit materialiter punctus. qꝛ necessarium est: ꝙ punctus nō tāgat punctum: ⁊ ideo linea nō cōponit̄ neqꝫ ꝯtinuat̄ ex punctis. ¶ Amplius qualr̄ posset assignari ratio ſm dictā positionē: ꝙ aliquādo sit linea recta ex cōtactu punctoꝝ: ⁊ aliquādo sit linea circularis ex cōtactu eoꝛūdē punctoꝝ nullam enī hꝫ distam cōtactus punctorum: eo ꝙ oīa cōtingentia se puncta nō faciūt distātiam ſm situꝫ in magnitudine: neqꝫ circulariter: neqꝫ recte: vnde cōtactus punctoꝝ nihil oīno differt: neqꝫ in linea recta neqꝫ in perfecta. Impartibile enī totuꝫ tāgit impartibile: ⁊ iam ꝓbatum est: ꝙ nō cōuenit totum tāgere: qꝛ ex cōtactu nusqꝫ ꝓducitur extensio aliqua magnitudīs. Si igit̄ sūt differētes: ꝙ vna est recta ⁊ alia circularis: cōtactus autem indifferēs nō erit vtiqꝫ linea ex cōtactu punctoꝝ ergo neqꝫ ex punctis erit linea. ¶ Amplius si linea est ex punctis: aut erit ex punctis tāgētibus se ita ꝙ illud qđ est ante in linea tangat id qđ est ante deinceps: aut erit ex punctis nō tangētibus sic se adinuicem: ⁊ siquidem necessarium est: ꝙ punctū anterius tangat id qđ est deinceps in linea: tunc erit ex punctis sese tāgentibus: ⁊ ex contactu punctorum: ⁊ tunc erit eadem tō que prius inducta est. s. qualiter differentes linee ſm formā generātur ex indifferenti contactu punctorum. Si aūt in linea cōuenit aliqđ punctorum qui sunt post primuꝫ punctum: deinceps in linea nō est tangens: neqꝫ tactū cuꝫ alijs punctis: cū nos nihil aliud dicimus ꝯtinuū: q̄ꝫ qđ est ex aliqbus sese tāgētibus in termino vno. oportebit ⁊ sic puncta tangere adinuicem: vel ipsa puncta eē lineam cōtinuaꝫ ex tali contactu: ⁊ hoc est ꝫ hypothesim: qꝛ positū erat ꝙ nō essent tangētia. ¶ Amplius si inconueniens scientia siue cōceptio est ꝙ punctus sit linea. Et si inconueniens sit sciētia siue conceptio ꝙ linea sit planum: tūc ipossibile est hoc qđ dicūt siue enim puncta in linea deinceps ponantur esse sine motu: siue deinceps esse ponantur: ita ꝙ sit inter ea tgctus: semper sequitur inconueniens. Si enī sit deinceps sine motu: tunc non sunt continue: sed diuidētur linee: ⁊ diuidentur quidem ſm neutrū punctorum: sed potius īter mediū qđ est inter puncta sese nō tangentia. Si aūt se tāgūt: tunc sicut ex superioribus ꝓbat̄: tota magnitudo linee nō erit nisi regio vnius puncti. Utrūqꝫ aūt hoc est impossibile. ¶ Amplius si linea est ex punctis: tūc oīa diuident̄ ⁊ resoluentur in punctum: ⁊ punctum erit ꝑma ps corporis. Si corpꝰ quidē est planū aggregatuꝫ in corpus: ⁊ planum est ex lineis. Si aūt sic est. ꝙ singula sunt composita ex his que ꝑmum insunt illis: hoc est que primitus veniunt in cōpositionem eoꝝ: tunc hec puncta erunt elemētum omniuꝫ alioꝝ: ergo puncta erunt elemēta corpoꝝ: ergo cum puncta sint vnius rationis: erunt necessario elementa vniuoca ⁊ nō altera ſm rationeꝫ ⁊ spēm: ⁊ tūc oīa que sunt ex ipsis erūt vniꝰ rationis: qđ est maximum inconueniens. Manifestum est igitur ex dictis quoniam non est linea ex punctis.

¶ Cap. 6m. Q̄ punctum per diuisionem nō aufert̄ ex linea.

Ostendemus autē deinceps ꝙ punctus nō potest auferri per diuisionē ex linea: ⁊ tunc oīno manifestum erit: ꝙ linea non est ex punctis. Si enī esset ex punctis: tunc punctū per diuisionē posset auferri de linea. Dicimus igitur: ꝙ nō cōuenit per diuisionem punctuꝫ auferri de linea. Si autē detur: ꝙ manifestatur punctum seorsum a linea diuisum: tunc etiā oportet cōcedere: ꝙ cōuenit apponi ad lineā. Omne enī qđ diuiditur ex aliquo iterato potest cōponi cuꝫ eodem. Qđ autē cōponit̄ cum aliquo necesse est ex hijs duobus posse cōponi quoddā totū. Cōposito autē toto necessario totum illud maius erit nō ex principio cōposito: hoc est ei ex principio nō erit compositum: si tale sit qđ cōponit̄ cuꝫ aliquo ad totius alicuius constitutionem: quare absqꝫ dubio conuenit ex his duobus vnum totum facere: ⁊ vnū totū ex his duobus sic facere: nihil aliud erit: nisi ꝙ linea composita sit sit maior linea puncto hoc est linea ⁊ puncto diuisiꝫ acceptis: hoc autē impossibile est: qꝛ punctum nullam aufert quātitatem: ergo nō conuenit per diuisionem punctum a linea separare. ¶ Sed forte diceret aliquis ꝙ per se ⁊ ſm seipsam essentialiter nō cōuenit lineam in puncta separare. sed ſm accidēs bene quidem cōuenit punctum auferre a linea. Aufert enī se tunicē linea: ⁊ punctus in ablata linea: si toto ablato qđ est linea principiū ⁊ finis aufert̄: ⁊ concedit̄ ꝙ punctum est ſm māꝫ linee ꝑncipiuꝫ ⁊ finis etiā punctuꝫ est linee: ⁊ his ablatis in ablata linea cōuenit etiaꝫ auferre punctū qꝛ ablata linea aufertur punctus: qui est in linea. Hec autē ablatio est ſm accidens: ⁊ de hac non loquimur: qꝛ de ista non ꝓbat̄: ꝙ linea diuidatur in puncta. Si autem ponatur separari a linea vt terminus indiuisibilis in quo stat diuisio tunc dicit̄ ab istis tāgere lineam. ⁊ si tangat tūc sequitur ꝙ neqꝫ terminus est: sicut in sexto physicoꝝ ꝓbatum est. Omne enim tāgens tāgit ſm aliqđ aliud q̄ꝫ ipm sit: ⁊ ideo si terminus tangit tunc terminus hꝫ aliud q̄ꝫ ipm ſm qđ tangit: ⁊ tunc non est terminus qꝛ necessario est diuisibilis cum omnis terminus indiuisibilis sit: ⁊ si nō est terminus: tūc nō est terminus ipsius vel eorum quoꝝ dicebat̄ esse terminus. Punctus aūt qui est terminus ſm istos veritatis aduersarios tangit lineam ⁊ sic sequit̄: ꝙ nō sit terminus. ¶ Si igitur hoc qđ dico linea ponit̄ esse mālīter punctus sic linea erit maior puncto: ⁊ hoc est incōueniens: cū ſm hoc punctuꝫ habeat q̄ntitatē quā linee q̄ntitas maior est. Punctus enī qui est māꝫ linee ſm istos est ex oībus punctis: qui sunt in linea: qꝛ tū dicūt ꝙ oēs puncti se tangūt: ⁊ tāgētiuꝫ nihil est itermediū: sequit̄ ꝙ regio oium punctoꝝ est regio vnius puncti: ⁊ quoꝝ est vna sola regio illa sunt vnum: tunc sequit̄ ꝙ oia puncta sunt vnū: ergo linea est vnum punctum. Eadē oino est ratio in diuisiōe: si diuisio hoc est relictum ex diuisiōe sit punctus: ⁊ cōcedatur ꝙ diuisio illa tangit aliqđ ⁊ in firmo ⁊ plano. Scđm vnā autem similitudinem ponatur firmum esse ex planis: ⁊ planū ponatur esse ex lineis: tūc enim necessario sequit̄ oia huiꝰ corpora esse vnum ⁊ idem punctum: sicut est autē verum dicere ſm punctum ꝙ sit minimus. Adhuc enim est minimū in minimum eoꝝ: hoc est in minimaꝫ rationem eorū que sunt de his que ex linea sunt ex q̄bus ipsa linea cōponitur: ⁊ sunt de his que insunt linee vt aliqua pars linee existentia. Minimum autē dicitur minus his quoꝝ ipm est minimum. In linea autē nihil aliud dicitur esse q̄ꝫ punctum: cū tamē ſm veritatem linea insit linee: ⁊ ideo linea nō est maior puncto: qꝛ punctum nō est aliquid linee: sed terminus eius: neqꝫ enī planuꝫ dicitur maius linea: cum linea nō sit aliqua pars plani sicut neqꝫ planum minimum est corporis. Opꝫ enim ꝙ comparabilia sint vniuoca in eo in quo cōparantur: ergo pꝫ ex dictis ꝙ punctum nō erit minimum linee: ergo neqꝫ per diuisionē aufertur ab ipsa linea. Minus enīꝫ ⁊ minimū accipitur per diuisionem ex eo cuius est minus. Si autem punctum sit aliquid cōpositum vel appositum linee: vt dictū est: ⁊ minimū ad minus est in tribꝰ ꝑsonis siue indiuiduis: opꝫ enī ꝙ punctū ⁊ minus sit eiusdē nature cum minimo: tūc nō pōt punctꝰ esse minimū linee: siue eoꝝ qui sūt in linea: sicut aliqua ps linee existentia. Similiter autē est de alijs quecūqꝫ insunt circa puncta ⁊ lineas in lōgitudine. Ex oībus illis colligitur ꝙ nō est lōgitudo aliqua ex punctis. Si autē dicatur ꝙ punctus est aliquid ens in loco: tūc oportet ꝙ ex punctis que sunt in loco sit aliquid qđ sit longitudo. vel planum vel firmum. Ea autē ex quibus est linea illa sunt in loco: etenīꝫ ipsa sunt linea quꝫ id qđ est in loco distēsionem habet in finē in loco: ⁊ ideo puncta que sunt in loco distensionem habēt: ⁊ ideo facere lineaꝫ possunt. Si ergo concedatur cuꝫ hoc: ꝙ neqꝫ corpus inest linee: neqꝫ planum: neqꝫ aliquid compositum ex his: tunc sequitur necessario ꝙ vel vniuersaliter circa lineas ⁊ puncta ex eis est in alis longitudine: quia si concedatur punctuꝫ esse in loco absqꝫ dubio erit corpus: ⁊ si non erit corpus non erit in loco: quia non habebit tumorem: ⁊ sic non habebit longitudinem: ⁊ sic sequentur opposita. Si enim sunt in loco tunc sunt lata profunda ⁊ longa: ⁊ sic componetur ex eis longitudo: ⁊ cetere dimensiones. ⁊ si non est in eis aliqua dimensio lati ⁊ profundi: tunc non sunt in loco: ⁊ per consequens non erit ex eis longitudo vel aliqua dimensio. ¶ Amplius autē si in loco ente vel demonstrato est longitudo que dicta est et maior que est superficies vel firmum siue corpus. Punctꝰ autem est de numero eorum que sunt in loco ⁊ in longitudine existens que est circa puncta vel lineas que componunt longitudinem: vel est predictorum que sunt in loco: ergo punctus non erit minimum eorum que sic sunt in loco: ⁊ insunt eis: quia aliter corpora ⁊ plana que sunt in loco resoluūtur ad puncta existentia in loco: ⁊ puncta taliter in loco existētia

Js ꝑncipio.

essent corpora: sicut dictum est. ¶ Amplius si punctus indiuisibilis erit minimum in linea qđ per diuisionem accipit: tunc erit tale sicut in qđ reducitur etiam minimum ꝙ eorum que sunt in domo. ad qđ tamen domus componentia per cõparationem nõ dicitur: q̃si diceretur ad ipsam tũc oporteret esse vniuocationem in ipso in quo comparantur: hoc est in qualitate. Similiter autem est in alijs que componũtur ex partibus aquarum qualitate est quantitas eorum: ergo etiam id qđ est in linea minimum. sicut pũctus vt dicit erit ad lineam comparatum: hoc autem est incõueniẽs. Omne enim per diuisionem acceptum in cõtinuo minus est toto ꝛ comparatur ad ipsum quare nõ cõgimur pũctum dicere qđ minimum per diuisionem extractum de linea: quia in simili qđ nõ est ens in domo: vt aliqua pars componẽs domum nõ erit eorum que sunt in domo minimum ꝛ similiter est in alijs que componũtur ex partibus. Cõuenit autem lineam ipsam s̃m seipsam esse: hoc est inquãtum est linea ꝛ tũc necessario habet aliud esse q̃ esse pũctorum cõgregatorum: et tũc pars linee linea erit ꝛ quelibet erit diuisibilis ergo sic cõsiderata linea nihil erit accipere per diuisionem indiuisibilẽ in linea: ergo simpliciter ꝛ absolute minimum nõ erit in ea: s̃m hãc ergo lineam nõ erit verum dicere ꝙ aliquid sit in linea minimum in quo stet diuisio. q̃a quolibet accepto per diuisionem est accipere minus: ꝛ hoc procedit in infinitum.

¶ Cap. 7m. Q̃ punctus nõ habet analogiam cum articulo.

Articulus quid?

Uit quedam existimatio de puncto ꝙ haberet rationem articuli indiuisibilis: eo ꝙ in ipso partes cõtinui cõnectuntur. Queramus igitur verum pũcto generaliter cõueniat ratio articuli. Articulus enim dicit minimum in corpore composito in quo diuersa articulantur et quasi colligãtur: s̃m hãc igitur rationem articuli dicemus: quoniam g̃naliter pũctus in cõtinuo articulus dici nõ põt. Articulus enim semper duorum est terminus que in ipso articulantur. Pũctus autem vnius linee terminus est: ꝛ ideo punctus cum articulo nõ g̃naliter habet similitudinẽ. Amplius pũctus s̃z hoc ꝙ actu est in ratiõe indiuisibilis magis habet ratiõez termini q̃ diuisiõis: sed ecõuerso articulus mag̃ habet ratiõez diuisiõis q̃ termini. Natura enim in fine ꝛ extremitate aliquãdo nõ cõstituit articulum sed in medietatib9 inter extrema: sed pũctus semper est finis linee. Amplius linee ꝛ planum hñt magis ratiõez articulorum q̃ pũctus q̃a habẽt aliquid analogum hoc est s̃m proportiõez similitudinis dictum ad articulum. Articulus enim est aliquid inter differẽtia: hoc est in quo differẽtia colligãtur: sicut linea est inter pũctum ꝛ planum: ꝛ planum inter lineã ꝛ corpus pũctus autem ꝛ corpus sunt sicut extrema: ꝛ ideo habẽt analogiam cũ articulo propter qđ ꝛ Empedocles recte fecit articulum propter qđ ꝛ oportet facere ipsum. Dixit enim sicut apparet ex suis sermonibus: ꝙ in primo mixto capita germanorũ erãt sine ceruice: ꝛ similiter alia non colligata erãt ꝛ cõiũcta: que postea per amicitiam ordinata ꝛ articulata sunt diuersis cõuenientibus per concordiam in cõstitutionez vnius ꝛ eiusdem: ꝛ ideo articulus cõcordat diuersa: sed pũctus est eorum que sunt vnius linee: sicut sunt partes cõtinui terminate ad pũctum: ꝛ ideo patet ex dictis Empedoclis ꝙ pũctus non habet analogiam cum articulo.

Obiectio.

¶ Sed forte obijciet aliquis ꝙ est in linea punctus s̃m ꝙ est diuisio linee qui signum proprie vocatur vel diuisio: ꝛ ille videtur habere cum articulo analogiam.

Solu.

¶ Sed hoc citius soluitur: quia punctus diuidens non est nisi potentia: articulus autem diuidit actu et connectit que actu diuisa sunt. Punctum autem etiam est in his que non habẽt motum. siue omnino abstracta sint a motu sicut mathematica: siue nõ habeãt motum a seipsis sicut habẽt motum animalia. Articulus autem nõ est nisi in corporibus ad motum ordinatis vnde ꝛ propter motoz formatur articulus sicut in libro de motibus aĩalium dici debet. Adhuc nullus habet infinitos articulos actu vel potentia in corpore toto vel in parte corporis: sicut in manu: puncta autem potentia sunt infinita: eo ꝙ nõ fit diuisio nisi in pũcto. ꝛ diuisio vadit in infinitum. Amplius lapidis ꝛ alterius homogenij in partibus articulus nullus est. Pũcta autem habet lapis sicut ꝛ quodlibet homogeneorum.

¶ Incipit Septimus Physicorum Liber: Cuius Tractatus primus est ꝙ omne qđ mouetur habet motorem.

¶ Cap. pm. Q̃ omne qđ mouetur mouetur ab alio.

Expeditis omnib9 his que dicenda erant de compositiõe ꝛ diuisiõe cõtinui ꝛ motus accedẽdum nobis videtur ad comparationem motus ad motorez. Et erit prima nostra in hoc septimo libro inuestigatio, verũ omne qđ mouet per se ꝛ non s̃m partem neq̃ s̃m accidẽs habeat motorem. ¶ Quidam enim magne auctoritatis viri sicut Gal. arabs ꝛ Plato ꝛ q̃dam alij volunt ꝙ aliquid moueretur a seipso vel si forte haberet motorẽ ꝙ ille esset vel posset esse aliqua pars eius qđ mouetur per se. Etenim animam que est mundi animam voluit Plato per se moueri ꝛ alijs omnibus prebere motuz. Corpus autem animalis placuit Gal. a calore naturali moueri qui tamẽ calor naturaliter alia pars animalis est. His autem duobus plurimi cõsenserũt aliorum philosophorũ: sed de anima mũdi nõ est presentis speculationis tractare. ¶ Hoc autem qđ Gal. dicit absolute falsum est quia ꝛ si moueatur animal motu caloris naturalis: ille tamẽ motus nõ est per se ꝛ primo totius sed est motus per accidẽs hoc modo quo in quinto libro huius sciẽtie ostẽdimus motum partis nõ esse attributuz toti nisi per accidẽs: ꝛ ideo falsum dicit Gal. in hoc ꝙ dicit talem motum esse animalis per se. sed ipse decipitur in hoc ꝙ non distinxit duplicem motum esse per accidẽs: ꝛ vnum tm̃ per se: sicut nos distinximus supra in principio quinti libri physicorum: nec oportet hic repetere. Gal. enim nõ dixit aliquem motum esse per accidẽs nisi eum qui est gratia accidẽtis: sicut dicimus ꝙ musicus ambulat. Illum autem qui est gratia partis vocauit per se motũ: eo ꝙ pars substatialiter inest toti. hoc est sicut aliquid sue substãtie existẽs. ¶ Nos autem hic loquimur de motu s̃m ꝙ est passio mobilis per se attributa eidem: ꝛ hoc qđ cõuenit per se hoc cõuenit s̃m ipsz: ꝛ nõ s̃m alterum: sicut docetur in libro posteriorũ. Qđ enĩ cõuenit toti s̃m ipsum nõ potest cõuenire s̃m partes: q̃r alia est ratio partis: ꝛ alia totius: ꝛ ideo motus qui est alicuius totius per se ꝛ primo nõ cõuenit ei gratia partis: ꝛ hoc ignorauit Gal. ꝛ ideo cõtradixit verbis egregij phi Aristo qui ponit in principio sui septimi physicorum ꝛ fecit tractatum in quo putat verba Arist. reprobare ꝛ decipit seipsum propter causam quaz diximus. ¶ Nos igitur his presuppositis dicimus: ꝙ omne qđ mouetur necesse est ab aliquo motore moueri: ꝛ huiusmodi quidem propositionis veritas manifesta est per inductionem. Omne enĩ qđ mouetur aut mouetur ab aliquo extrinseco sibi ꝛ distincto ab ipso sicut mouẽtur ipsa que violenter mouẽtur. Aut habẽt principium ꝛ efficientem causam motus sui in seipsis ꝛ illa quidem que mouẽtur violẽter ꝛ nõ habent in seipsis principium sui motus manifeste mouentur ab alio motore quia in eis liquido videtur aliquid extrinsecum quod mouet ea. Similiter probabimus ꝙ mouentur ab aliquo illa que in seipsis habent causam sui motus. Accipiatur enim magnitudo. a b. que ponatur a seipsa moueri: ita ꝙ motus sit totius: ita ꝙ nõ attribuatur toti propter partem vnam motaz que sit totius illius aliquid sicut superius diximus. Tali autem positiõe facta dicimus primum: ꝙ si aliquis opinatur. a. b. magnitudinem moueri a seipsa: propter hoc ꝙ nõ videt distinctum eius motorem: ꝛ videt bene ꝙ totum mouetur qđ est a. b. error illius causatur a quodaz simili sicut videlicet aliquis dicat. d. e. mouet magnitudinem. e. z. ita ꝙ etiam ipsum d. e. moueatur totum. d. e. z. a seipso moueri ꝛ nõ habere aliquem motorem eo ꝙ ipse nescit distinguere que pars moueat per se: ꝛ que moueatur: vtrum s. illa que est. d. e. moueat illam que est. e. z. vel ecõuerso illa que est. e. z moueat illã partem que est d. e. q̃a tales homines quãdo nõ vidẽt motorem exteriorem nesciũt distiguere inter motorem ꝛ motuz in cõtinuo: qđ totum vidẽt moueri: ꝛ ideo ipsum dicũt moueri a seipso: ꝛ nõ moueri a seipso: ꝛ nõ habere motorem: et ad hoc vidẽdũ in exemplo predicto protrahatur. a. b. sicut hic vides. a. b. que ponit tota nõ alicuius partis: sed totius

motu

Com. 1.

Anima mundi per se [illegible]

Tex. c. 1

motu moueri:protrabatur etiam alia linea.d.e.z.sicut hic vides.d.e.z cuius prima pars ponitur eē mouēs mota que est.d.e.⁊ sc̄da pars mota tm̄ que est.e.z ⁊ hic enim quia.d.e.⁊ nõ est extrinsecum separatum ab.e.z.ignoratur quid mo

Tex. c.3.

uēs sit illorum duorum.¶ Amplius autem procedētes ostē demus ꝙ nihil talium mouetur a seipso:⁊ pro principio ad hoc probādum sumimus hāc propōnem ꝙ omne qđ moue tur a seipso hoc est ꝙ ipsum est causa motus sibi nullo mo do pausabit in eo ꝙ aliquid alterũ se stat qđ mouetur:qa causa est que posita ponit effectũ ⁊ destructa destituit:⁊ ideo si ipsum est sibi causa motus semper mouetur ꝙdiu est:et nõ stat per hoc qđ stat aliquid aliud:⁊ hoc verũ est de his que sũt per se causa motus:quia de talibus hic loquitur sicut supra diximus ergo a destructiõe cõsequētis:⁊ cõuersio ne facta per cõtrapositiõez si aliquid eorum que mouentur per se pausat motum per hoc ꝙ aliquid alterum a se stat ne cesse est hoc nõ moueri a seipso.Cum autem moueatur vel a se vel ab alio:tūc necesse est ꝙ moueatur ab alio.Hoc au tem sic facto manifesto ⁊ declarato necesse est omne qđ mo uetur per se moueri ab alio ꝑpter hoc qđ declarauimus in sexto libro huius sciētie:ꝙ.s.omne qđ mouetur est diuisibi le:qm̄ enim in priore positiõe acceptum est id qđ signať per a.b lineam esse qđ mouetur per se.⁊ nõ sm̄ partem vel sm̄ accidēs:oportet ꝙ ipsum qđ vocatur.a.b.sit diuisibile diui datur igitur in pũcto qđ signatur per litterã.c.sicut hic vi des.a.c.b.dico ergo tūc ꝙ.b.c.que est pars magnitudis mo te per se quiescēte necesse est quiescere totam magnitudinē a.b.Si enim nõ est necessarium quiescere totum parte qe scēte:dicatur igitur moueri tota magnitudo.a.b.quādo pars eius que est.b.c.qescit:ergo.b.c.quiescēte mouetur tota.a. b.sm̄ ꝙ in sexto probatum est:ꝙ quādo totum moueť tunc mouetur quelibet eius pars:ergo.a.b.mota quelibet eius pars mouetur:ergo mouetur pars illa que est.b.c.⁊ hoc est cõtra hypothesim:qa datum fuit ꝙ illa qesceret.Sequitur etiam ex illo ꝙ si.b.c.quiescēte mouetur.a.b.ꝙ.a.b.nõ mo uetur nisi motu alterius partis sue que est.a.c.sed qđ moue tur motu partis nõ mouetur per seipsum:ergo.a.b.nõ mo uetur per seipsũ:⁊ hoc est cõtra hypothesim qa datũ erat ꝙ totum.a.b.moueť per seipsũ:ergo manifestũ est ꝙ par te que est.b.c.qescēte quiescat tota.a.b.⁊ tunc id qđ moueť per se pausat:sed supra habitũ est ꝙ si aliqđ pausat ꝑpter hoc ꝙ aliquid aliud stat ⁊ pausat a motu suo ꝙ hoc ab alte ro mouetur:ergo manifestũ est ꝙ id qđ per se mouetur ab aliquo motore moueť.Eadē autem ratio est de omnibus: ergo omne qđ mouetur ab aliquo motore moueť eo ꝙ di uisibile est omne qđ mouetur per se:⁊ parte quiescente qe scit totũ:qđ nõ fieret si nõ ab alio moueretur:quia adhuc moueretur reliqua pars motu totius:⁊ hec demonstratio optima est in qua multi hactenus errauerunt.

¶ Cap. 2m. De probatione ꝙ non vadit in infinitum hoc ꝙ semper per id quod mouetur mouetur ab alio.

Quia autem aliqs diceret ꝙ vnum moueť ab alio in infini tum:⁊ non est aliqs mo tor diuersus ⁊ distinctus ab essentia eiꝰ qđ mo uetur omnino:⁊ vnũquodqꝫ qđ moueť per se mouet aliud:tunc attingemus iterũ ad dispu

Tex. c. cõ. 3.

tandum contra hoc dicentes.¶ Quoniaꝫ sicut iam proba tum est omne qđ mouetur mouetur ab aliquo alio:ergo et hec qđ mouetur sm̄ locum qui primus est motuum moueť etiam ab alio:⁊ mouens illud si mouetur mouetur iterum ab alio:⁊ non potest hoc abire in infinitum sed stabit neces sario in aliquo qđ est primũ mouens qđ nequaꝙ̄ mouetur.

Tex. c. cõ. 4.

Hoc enĩ erat primũ qđ est prima causa motus.¶ Si aũt aliqs hoc negando det oppositum huius ⁊ dicat ꝙ in infini tum abibit:tunc ponamus ꝙ.a sit vocatũ aliqđ qđ moue tur ab alio qđ signať per litteram.b.⁊ qa etiaꝫ.b.mouetur quādo mouet.a.eo ꝙ sicut dicit aduersarius.b.non mouet a.nisi motu suo:ponamus etiaꝫ ꝙ.b moueať ab eo qđ vo catur.c.⁊ qa etiam.c.mouet motu suo.ponamus ꝙ moueť ab ipso qđ vocatur.d.⁊ hoc modo ponamus ꝙ ascendat in infinitũ in numero mouentiũ ⁊ motorꝫ:qa igitur simul tē pore mouens mouet:⁊ motũ mouetur:⁊ positũ est ꝙ qđ libet mouens mouet motu suo quo ⁊ ipsum mouetur:opor tet necessario ꝙ quando mouetur ꝙ omnia moueanť:er go manifestum est ꝙ simul moueantur ⁊ a.⁊.b.⁊ quodlibet aliorum:⁊ ꝙ aliter simul non moueret mouens ⁊ mouere tur motum cum tamen motus nihil aliud sit ꝙ̄ actus mo uentis in eo quod mouetur:cum ergo.b.mouetur moueť ⁊.a.⁊ cum.b.mouetur mouetur ⁊ ipsum.c.quia positum est ꝙ ipsum c.mouet.b.⁊ cum mouetur.c.mouetur ⁊ ipsum.d. propter eandem causam.ergo simul erit tempus motus.a. ⁊ motus.b.⁊ motus vniuscuiusqꝫ ceterorum.¶ Sed tamē aduertendum est ꝙ lꝫ motus talium quorum vnus mouet alium ⁊ mouetur ab alio simul sit per tempus:non tamē ne cessario quietes sunt simul vniuscuiusqꝫ istorum.¶ Et quia

Documentũ Auẽrois i pũti loco.

hoc ignorauit Gal. contradixit Aristo.qui dixit principiũ motus in animali eē ex corde qđ mouetur ⁊ mouet alia que mouentur:⁊ causa contradictionis est quia vidit ꝙ in qui busdam animalibus corde extracto adhuc moueť per pas sum aliquando plus.aliquādo minus:⁊ ideo dixit ꝙ si cor esset principium motus extracto corde qescerent omnia que mouentur ⁊ mouent in animali.⁊ ideo dixit ꝙ caput ⁊ non cor est principium motus animalia quia putabat ꝙ seque retur ꝙ si aliquorum mouentium se motus est simul tempo re ꝙ etiam quies eorum esset simul tempore:⁊ hoc non se quitur:quoniaꝫ inuenitur in secundo ⁊ tertio motu virtus ⁊ vehiculum virtutis qđ est spiritus influxus a primo mo uente.⁊ hec mouent mouentia aliquo tempore paruo etiaꝫ postꝙ̄ cessat mouere mouens primum:⁊ ideo tũ cor ponit primum mouens influit musculo spiritum motiuum cũ vir tute.⁊ musculus influit ipsum corde:⁊ corda influit cũ mē bro:⁊ remanet virtus motiua cum motu in musculis ⁊ cor dis ⁊ membro aliquādiu etiam postꝙ̄ extrahitur cor.Qđ autẽ ipse dicit pro signo ꝙ virtus motiua non sit in corde: quia extracto corde adhuc mouentur aliquādiu quedā ani malia non est signum infallibile.¶ Et ꝫ ab Auerroi iam vi sus sit aries qui abscisso capite sepius ambulauit huc ⁊ illuc: ⁊ ideo etiam sm̄ hoc caput non debet poni principiũ mo tus:⁊ quidam de meis socijs caput amputauit paruo ani mali qđ vocatur cicada cantās in campis:⁊ postea fere per spatiũ dimidium miliaris mouebatur in manu ⁊ cantabat vt prius.De his tamen in libro de animalibꝰ faciemus tra ctatum.Sed hic tm̄ habemus ꝙ quecunqꝫ sm̄ mota ⁊ mo uentia ad se inuicem ꝙ omnis istorum motus simul erit tē pore:lꝫ non de necessitate quietes eorum simul sint tempore. ¶ Cum igitur quilibet istorum motuum sit sm̄ se:lꝫ simul sit cum alio tempore licebit nobis accipere vnumquodqꝫ ipso rum sm̄ se:ꝙuis namqꝫ vnumquodqꝫ supradictorum ab al tero moueatur etiā simul cum ipso.tamē nihil minus vni uscuiusqꝫ istorum vnus est numero motus sm̄ ꝙ in ipso mo bili consideratur:⁊ illi qui hoc modo accipitur vnus nume ro motus non erit infinitus sm̄ vltima:sed determinatus: quia vnumquodqꝫ istorum mouetur ex quodaꝫ in quiddā ⁊ nos ostendimus in fine sexti physicorũ:ꝙ talis motus nõ est infinitus:sed finitus.Motus enim vnus qui est ex eo dem in idem:aut est numero vnus:aut genere:aut specie.

Tex. c. cõ. 5.

¶ Numero autem sicut in quinto determinatũ est:dico mo tum esse vnum qui fit eiusdem mobilis ex eodem in idē nu mero in tempore eodem numero:vt ex hoc albo qđ est idẽ in numero:in hoc nigrum qđ est idem numero ⁊ non tamē genere vel specie idem:⁊ sm̄ hoc tempus qđ est idem nume ro.Si enim sm̄ aliud tempus est non erit idẽ numero:sed specie.Genere autem motus vnus est sine mutatio qui est in eodem predicamento substantie vel alterius generis pre dicati.Specie autem est motus idem sm̄ eandem speciem vt ex albo in nigrum:aut ex bono in malũ:hec antē omnia dicta sunt in prioribus sermõibus qui habiti sunt in quin

Tex. c. cõ. 6.

to libro huius scientie.¶ Hoc autem sic presupposito acci piatur per hypothesim ꝙ motus ipsius.a.vocetur.e.⁊ mo tus ipsius.b.vocetur.z.⁊ motus eius qđ est.c.⁊ eiꝰ qđ est.d. vocetur.l.⁊.t.⁊ quia iam habitũ est ꝙ motus omnium isto rum est simul sic tempus in quo est motus vnius ipsorũ qđ est a.signatum per litteram.k.tunc autē determinatus hoc est finitus sit motus ipsius.a.sm̄ numerum ⁊ speciem ⁊ ge nus:vt supra probauimus oportet ꝙ tempus eius qđ est.k. sit terminatum ⁊ non infinitum:sed in eodem tempore mo uetur.a.⁊.d qđ est.b.⁊ aliorum vnumquodqꝫ que infinita di

enitur ergo totus motus infinitorum qui signatur per.e.z.i.c. erit in tempore finito qd est.k.⁊ hoc ideo sequitur: quia iam ante habitum est ꝙ in eodez tempore in quo mouetur ꝯ consequentia ipsum.a.omnia infinita mouetur: ergo oium motus erit in eodem tempore. Motus enim eoꝝ aut est equalis: aut maior quia minor esse non potest: quia tñ vel plus est de motu in eo qd mouetur ꝙ infinit ei id quod mouet ⁊ nullo modo minus. Dicimus autem plus de motu in ipso propter causaz quã supra diximus ꝙ s.adhuc virtus motiua manet in eo qd mouetur quando etiam nõ mouet id qd mouebat:⁊ in hoc non est differentia ad presentẽ intentionez qa in vtroqꝫ modo mouentia supponuntur eẽ infinita: vnde ſm vtrũqꝫ modum sequitur vniuersaliter ꝙ infinitus motus sit ⁊ moueatur in tempore finito. Hoc autẽ impossibile esse probatur in sexto ergo impossibile videt ꝙ hoc abeat in infinitum ꝙ vnum semper moueatur ab alio.

Tex. c. cõ. 7.

¶ Sic quidem igitur ſm apparentiã demonstrari videtur intentum nostrum qd a principio intendimus s.ꝙ nõ abeat in infinitum hoc ꝙ vnũquodqꝫ semper moueatur ab alio nõ tamẽ ſm veritatem adhuc demõstratur nisi aliqd dictis addatur propter hoc ꝙ nullum videtur inconueniens: sicut in fine sexti libri huius scientie declarauimus hoc qd dictum est. Conuenit enim ſm ea que hic dicta sunt in tempore finito infinitum motum esse: non eiũdem quidem numero: sꝫ alterum post alterum:⁊ alterum cum altero ſm numeruz infinitum mouentium ⁊ eoꝝ que mouentur: ita ꝙ multa ⁊ infinita sint mota consequẽter ⁊ simul habentia motũ: sicut ẽt accidere videtur in his que nunc dicta sunt sic ĝ forte videbit ⁊ instabit nobis aliqs.

Tex. c. cõ. 8.

¶ Sed contra hoc dicimus ꝙ si nos supponamus ſm supradicta ꝙ id qd mouetur primuz ⁊ mouet alia ſm locũ corporalez mouetur:⁊ necesse est ꝙ oẽ quod mouetur qd necesse est tangi ⁊ per cõsequens cõtinuũ esse suo mouenti qd moueri supponitur: eo ꝙ imediatũ ens ad aliquod ipsum tãgat ⁊ tactus in mathematicis ⁊ in physicis ordinatur ad vnum sicut videmus cõtingere in omnibus physice mouentibus ⁊ motis: tunc possibile erit ꝙ ex oibus vel infinitis que mouentur a se inuicẽ supponamus fieri vnum: aut contangens aut continuum: qa nos superius iaz diximus ꝙ nos non loqmur hic de mobili contracto ad materiam:⁊ ideo etiã diximus supra: ꝙ omne mobile est diuisibile: non tamẽ elemẽtum qd est mobile est ⁊ nõ sic diuisibile: qa diuisibile est elementũ ſm ꝙ est mobile non tñ diuisibile ſm ꝙ est hoc mobile ad materiam contractuz: ⁊ ita dicimus ꝙ omne mobile inquantuz mobile cõtinuabile est cũ omni mobili inquantuz est mobile:⁊ si accipiatur continuũ tum ipso nihil debet sequi impossibile. Accipiamus igit ꝙ contingat vnuz fieri corpus ex omnibus illis que posuimus esse infinita ⁊ sit illa magnitudo siue continuum infinituz signatum per.a.b.c.d.⁊ motus enim cõgregatus ex omnibus motibus particulariuz continuorum sit signatus per.e.z.i.c. ⁊ non est differentia quo ad propositum nostruz: siue sit quelibet magnitudo signata finita: siue infinita: dũmodo infinite ponitur ſm numerum: quia siue numerata siue alio modo sit semper composita est infinituz qd componitur ex infinitis per numeruz: siue sint infinita ſm vltima siue finita: sicut etiam in physicis est ostensum. Conuenit ſm vnam similitudinem quodcunqꝫ istorum ponatur ꝙ in tempore finito mouebitur infinituz qd in componentibus ſm vltima: aut est finitum: aut infinitum: sꝫ numero componentia semper sunt infinita:⁊ vtrũqꝫ horuz est impossibile: sicut in sexto declaratum est: ibi enim probauimus ꝙ motus infiniti est infinitus: eo ꝙ motus vnam ⁊ essentialem habet diuisionẽ ſm diuisionem eius qd mouetur:⁊ tunc eius qd est infinitũ in componentibus motus est infinitus: quia non finit transitus eius. Cum igitur impossibile sit motum hoc modo infinituz esse in tempore infinito:⁊ sequitur hoc ex illa positione que dicit abire in infinitum: si vnum ponitur moueri ab alio.

Tex. c. cõ. 9.

¶ Necessarium est ergo ꝙ stabit aliquando si vnũ mouetur ab alio: ita ꝙ aliquod sit primuz mouens: ita ꝙ ipsuz ab alio nullo mouetur: oportet igitur per istam rationez eẽ aliquod primum qd mouetur a mouente primo. ¶ Si autem forte aliquis dixerit ꝙ ista demonstratio non valet: qa non concludit simpliciter: sed concesso quodaz falso hoc est ꝙ omnia mouentia ⁊ mota contiguentur: vel cõtinuentur: dicemus ꝙ non impedit nostram demonstrationez: quia sꝫ hoc sit falsum ſm corpora physica in specie ⁊ forma accepta: tamen est possibile ⁊ contingens ſm genus mobilis inquantum est mobile vt diximus. Quando autem possibile ⁊ contingens supponitur sꝫ sit falsum nihil debet sequi impossibile: hoc autem sequitur impossibile: ⁊ ideo non sequitur hoc ex assumpto falso sed potius ex positione illa qua ponit abire in infinitum ꝙ vnum semper moueatur ab alio. Est etiã aduertendum ꝙ cum nos in tali ordine mobilium ⁊ motorum probauimus esse aliquod pimum mouens: non intelligimus hoc de primo qd est finis mouens intentionem efficientis: quia finis est cuius causa fit totum qd fit ab efficiente sed intelligimus de primo qd est efficiens: vnde est principium motus quod mouet ⁊ operatur ad hoc ꝙ motus fiat:⁊ cuius actus est motus in eo ꝙ motus. Hic enĩ mouẽs simul tempore est mouens cum eo qd mouetur: ita ꝙ nihil est medium ipsorum hoc enim verum est ꝙ s. talis motor immediatus est ei qd mouetur in omni eo quod mouet ⁊ mouenti:⁊ hoc vocauit quidam esse locum ex loco qa in eodez loco ⁊ vbi est motor ⁊ id quod mouetur.

¶ Cap. 4m. Quod inter motorem ⁊ id quod mouet nihil est medium in omnibus modis motus localis.

Hic in. Ex. ... vnit.

Quia autem nos in demonstratiõe pdicta supposuimus ex omnibus motoribus et motis si in genere consideremur fieri vnum ⁊ hoc non potest esse nisi imediata sint motor et id quod mouetur ita ꝙ inter ea nec plenuz sit: nec vacuum: oportet nos hic determinare ꝙ inter motorez ⁊ id quod mouetur ab ipso nihil sit medium ſm omnez motum in genere. Quia autem per se manifestum est ꝙ iter generans ⁊ generatum ⁊ proximum nihil est medium: qa virtus formatiua que est proximũ generans est in semine ideo nos oportet nos multum sollicitari vt probemus in generatione ⁊ corruptione que est generationi cõtraria sed nos pbabimus hoc in his in quibus est occultum.

Tex. c. 10.

¶ Quoniã autem tres sunt motus vt diximus in quinto quoꝝ vnus est ſm quẽlibet locum ⁊ alter ſm qualitatez ⁊ tertius ſm quãtitatem. Necesse est etiam ꝙ ea que mouentur mouẽtur ad res trium generuz ⁊ necesse est motus tres esse ſm genera. Motus igitur qui est ſm locuz est loci mutatio qui vo ſm qualitatem est alteratio que vo ſm quantitatez est augmẽtum vel detrimentum. Dicamus igitur primuz de loci mutatione: hic est enim ſm naturam primus motuum: sicut pbabimus in octauo huiꝰ scientie. Dicamus igitur ꝙ omne illud quod fertur ſm locum: aut mouetur ipsuz a seipso: aut ab altero qd est extrinsecum ei. Si autem mouetur a seipso sicut animalia mouentur: vel per se videntur moueri sicut elementa: tunc manifestum est ꝙ motus simul cum talibus ⁊ in seipsis mouentibus habent in se mouẽs:⁊ ita simul erit mouens ⁊ quod mouetur: ita ꝙ inter ea nullum est mediũ: neqꝫ plenum: neqꝫ vacuum: quia cum in principio libri probatum sit ꝙ omne quod mouetur habet motorem: oportet ꝙ illud quod mouetur ⁊ non habet motorem extra: habeat eum in seipso ⁊ ita habet eum coniunctum sibi sine medio. Qd autem mouetur ab alio mouetur quadrifarie: oẽs enim motus violenti qui motorem habent extra ad quatuor modos cõmunes reducuntur. Modi autez illi sunt vocati pulsio: tractio ⁊ vectio ⁊ vertigo. Omnes eni alios modos motus violenti necesse est in hos reduci ⁊ contingere aliam rationem istorum: sicut inferius ostendemus. Pulsio autem diuiditur in duos modos speciales: quedam enĩ pulsio est impulsio:⁊ quedam vocatur expulsio. Et impulsio quidem est quando id quod mouetur non deficit ab eo qd impellitur: sed corporaliter coniungitur ei per totum spatium:⁊ per totum tempus impulsionis: sicut si manu superposita super lapidem lapidem impellam: ita ꝙ manus a lapide non separetur:⁊ tunc manifestum est ꝙ mouens ⁊ motũ coniunguntur sine medio. Alius autez motus pulsionis est expulsio. Expulsio autem est quãdo pellens deficit ab eo qd pellitur:⁊ hoc est quando primum tangens mouens id qd mouetur impetu suo expellit ipsuz a se.⁊ tunc distat ab ipso: sicut est in lapide proiecto a manu:⁊ in hoc motu etiam mouens imediate cõiungitur ei qd mouetur: quia aer per quẽ

mouetur

Str.66.28. ⁊ hde.

mouetur locus est naturalis eius qđ proiicit ⁊ virtus pꝛoiicientis est in ipso cum lapide sicut in tertio de celo ⁊ mundo habet ostendi: ⁊ sic manifestum est ꝙ in omni motu violento qui est pulsio mouens ⁊ motum sunt coniuncta sine medio. Hoc autem idem ostendimus fieri in motu vectionis. Vectio enim in cõmuni dicta perficitur tribus modis motuum in speciali dictis. Generaliter enim vex est de omni eo quod vehitur ꝙ ipsum non mouetur motu proprio neqꝫ naturali: neqꝫ alio. sed mouetur fm accidens hoc qđ ducitur in alio quodam qđ mouetur motu pulsionis in quo ipsꝫ iacet vel est fm quẽcunqꝫ modum in ipso. Vehens autem cuius motu mouetur id quod vehitur habet motũ aliquando quidem pulsionis fm duos modos supra dictos. Aliquando autem habet motum tractionis siue citationis. sicut id quod vehitur in plaustro. Aliquando haber motum eius qđ ducitur in circuitu. quod vocatur vertigine ductũ: sicut id quod circũducitur rota molẽdini iacens vel sedẽs. Manifestum est igitur ꝙ vectio perficitur his tribus modis motuum: ⁊ cum in quolibet istorum vehens sit mouẽs: id autem quod vehitur sit motum: ⁊ inter illa nihil sit medium: manifestum est ꝙ etiam in hoc motu violento inter mouens ⁊ motum nihil est medium. Tractio autem est motus violentus qui duobus modis perficitur. Fit enim tractio semper hoc modo ꝙ mouens non separetur ab eo qđ mouetur: sed fit dupliciter. scilicet ꝙ potest fieri ad trahentem: vel ad alterum a trahente. Constat enĩ ꝙ tractus aliquis fit ad trahentem: ⁊ aliquis fit ad aliud a trahente in hos duos motus omnes alij modi tractionis reducuntur: ⁊ tractionem quidẽ non superius posuimus in secundo loco enumerationis istorum motuũ: ⁊ tamen exequemur eã tertio loco: quia vectio fiebat vno modo per tractũ: ⁊ alijs modis: ⁊ ita vectio quodammodo erat in plus ꝙ̃ tractio: ⁊ ideo prius erat exequenda. Sed inquantum tractio simpliciori modo motus sit ꝙ̃ vectio erat tractio enunciãda ante euectionem: ⁊ inquantum fit motu proprio ipsius mobilis: cum vectio semper fiat motu alieno. Cum autem duobus modis fiat tractio: etiam duo nomina sortitur vulgariter: quia motus qui est ad trahentẽ dicitur attractio. Motus autem qui est ad aliud dicitur extensio. Omnes autem alij motus tractionis cum incidant in duas species modorum predictorum reducuntur ad istos. Sunt autem quidã modi motuum qui lꝫ non sunt violenti: qui etiam reducientur ad similitudinem istorum: lꝫ non habeant eandem rationem cum istis: sicut est in anhelitu inspiratio que est per modum attractionis: ⁊ expiratio que est per modum extructionis. Similitudinem etiam habent cum his omnium illorum corporum modi motuum qui sunt per modum emissionis vel receptionis: quoniam emissio semper est per modum extrusionis: ⁊ receptio per modum attractionis: sicut in virtutibus est naturalibus in quib⁹ virtus emittitur in organa ⁊ habet organũ quodlibet fila ⁊ lacertos ⁊ chordas per quas attrahitur: ⁊ si ista etiam sint accidentalia ⁊ corrũpentia: tamen in hoc reducunt sicut tussis ⁊ sternutatio que per modum extrusionis fiunt: ⁊ tractus qui est per modum attractionis. Similiter est autem de speculatione ⁊ radiatione: quoniam speculatio omnia tum fiat intus suscipiendo est per modum attractionis: ⁊ tum radiatio fiat in emittendo lumen ⁊ radium ipsa fit per modum extensionis: quodlibet enim vnum fit per modum attractionis: ⁊ alterum segregationis ⁊ extrusionis. Est autem aduertendum ꝙ lꝫ tã motus naturales ꝙ̃ animales similitudinem habeant cum his duobus modis attractionis: tamẽ non sunt illi ipsi motus in specie: sicut in motu animali sicut in pꝛincipio diximus: ⁊ etiam motu naturali per se constat ꝙ motor coniunct⁹ est suo mobili ꝙ ab ipso mouetur: ⁊ ideo non egemus vt probemus hoc: sed in motu tractionis non ita cõstat. Est etiam adhuc aduertendum ꝙ lꝫ quedam trahant: tamen non omnia que aliquo modo trahuntur dicuntur moueri motu tractionis sed aliquãdo mouent plus motu naturali eius qđ trahitur: sicut nutrimentum mouetur ad membra: non motu membri quod trahit ipsũ: sicut locus trahit locatũ: sed potius proprio motu: quia tam assimilatum est fm aliquid membro mouetur ad ipsum sicut ad suum locum saluantem se in forma quã recipit: ⁊ hoc etiam modo graue

Nō de nominib⁹ tractiōis

Nō hic quō aliq mot⁹ nō violēti reducunt ad istos

mouetur deorsum: ⁊ leue mouetur sursum: ⁊ hoc modo etiã magnes mouetur ad ferrum propter similitudinem forme quã habet cum ferro: ⁊ ideo ferrum est locus eius: ⁊ ideo cum impeditur vis illius similitudinis: ferrum non mouetur ad magnetem nec e conuerso ⁊ ideo cũ linitur succo allij vel lapillus vel ferrum: neutrum mouetur ad alterum: ⁊ iste motus est etiam sic ꝙ mouens coniunctum est suo mobili quod mouetur ab ipso quia virtus lapidis diffunditur in medio vsqꝫ ad ferrum ⁊ e conuerso ⁊ hec virtus tangens est mouens immediatum. Similiter autem est de kakabre vel alio lapide precioso qui non trahit paleam nisi calefactus per motum: quia per motum dissoluitur res trahens ⁊ emittit virtutem: vnde etiã aliquando si calefiat per ignẽ non trahit quia ignis est vehementer dissoluens ⁊ cõsumptiuus. ⁊ ideo non manet cũ calido ignis vigorosa virtus ad attrahendum: sed potius consumitur. ⁊ ideo non attrahit. In omnibus autem his lꝫ motor immediate coniunct⁹ sit mobili qđ mouetur ab ipso: tamen ipsi nõ sunt modi huius motus quem vocamus tractionem nisi fm similitudinem: quia in istis qui naturales vel animales sunt non mouetur tractum fortiori motu trahentis: sed potius fortiori motu eius quod trahitur qđ iam acquisiuit aliquid de forma: ⁊ per hanc formam naturaliter ad ipsum trahens mouetur. Cum autem sit verus motus tractionis: tunc oportet ꝙ velocior ⁊ vehementior sit motus trahẽtis ꝙ̃ eius qđ trahitur. In omnibus autem dictis considerandum ꝙ siue fiat motus vere tractionis siue motus naturalis vel animalis assimilatus illi: ꝙ semper hoc verum est ꝙ nullũ est medium inter proximum mouens ⁊ motũ: ⁊ ratione huius motus constat ꝙ propositio non habet instantiam que dicit ꝙ inter mouens ⁊ motum non est medium. Sciendum autem ꝙ quidam vocant modum motus violenti citationem que quasi fit per chordas ⁊ instrumenta. Modum autem tractionis naturalis vel animalis vocat tractionẽ: hoc est igitur qđ dicere volumus de tractu. Et dicendum ꝙ oĩs motus qui fm locum est: aut est per modum congregationis: aut per modum segregationis: eo ꝙ omnis motus localis aut est ad mouentem: aut a mouente. Et si quidẽ est ad mouentem: tunc est motus per modum attractionis siue congregationis. Si autẽ est motus a mouente: tunc est per modum extrusionis siue segregationis: ⁊ ideo omnes mot⁹ reducunt ad duos motus tractionis: ⁊ ideo cum illi duo modi motus educantur ad attractionem in cõmuni: tunc oĩs modus reducitur ad vnum modum motus: ⁊ hec forte fuit causa ꝙ antiqui duo prima mouentia esse supponebant: scilicet litem que mouet per modum segregationis: ⁊ amicitiam que mouet per modum congregationis. Vertigo autem componitur ex tractu ⁊ pulsione: vertigine enim ducitur quod circunducitur circulariter sicut rota. In motu autem rote est semicirculus qui est ex parte mouentis attrahitur: ⁊ ideo habet similitudinem cum tractu ⁊ perficitur tractu. Semicirculus autem qui distat a trahente expellitur: ⁊ ideo habet similitudinem cum pulsu: ⁊ perficitur pulsu. Est autem considerandum ꝙ lꝫ circulus sit figura simplex: eo ꝙ vna linea continetur: tamen motus eius simpliciter esse nõ potest propter diuersitatem ⁊ regnantia in ipso que a duab⁹ virtutibus mouentur: ab ea scilicet que expellit: ⁊ ab ea que retrahit ad mouentem: ⁊ ideo etiam motus iste post alios ponitur: quia a simplici virtute nequaquã perfici potest. Ex precedentibus autem manifestum est ꝙ si pellens ⁊ trahẽs simul sunt cum eo qđ pellitur ⁊ trahitur: ⁊ inter ea nihil est medium ꝙ tunc etiam inter circunducens vertigine ⁊ circũductum nihil est medium: neqꝫ plenum neqꝫ vacuum. Qđ autem inter pellens ⁊ pulsum: ⁊ inter trahens ⁊ tractum nõ sit medium: manifestũ est ex diffinitionibus vtrorũqꝫ. Pulsio enim sicut ante dictum est: aut a seipso: aut ab alio ad aliud est motus eo ꝙ perficitur in duobus motibus impulsiuis vel expulsionis. Tractus autem similiter in duobus perficitur. cũ sicut dictum est sit aut ab alio ad ipsum trahẽs: aut ab ipso trahente ad aliud: ergo in omnibus his motibus verum est ꝙ inter mouens ⁊ motum ⁊ proximum non est mediũ. ¶ Amplius forte credet aliqs ꝙ instãtia sit eius qđ dictum est in specie pulsionis que est pꝛiectio. Proiectio enim fit duobus modis: aut enim fm naturam motus pro-

iecti sunt contra naturam. Et siquidem sit contra naturam tunc cessat motus quando cessat impetus proijcientis sicut fit cum lapis iacitur sursum. Si autem fit secundum naturam motus proiecti tunc non cessat motus quando cessat impetus proijcientis. Si autem impetus in talibus addit super motum naturalem rei proiecte ut si lapis proijciatur deorsum ille enim velocius fertur deorsum quam si secundum naturam moveretur: et in talibus verum est quod proiectio fit quando velocior motus fit eo motu quem habet id quod secundum naturam fertur: eo quod fortior fiat impulsio quam sit inclinatio ad motum naturalem in eo quod proijcitur: et tunc ille motus fortior usque ad hoc fit quousque fit motus eius quod fertur quam sit naturalis motus eius: eo quod violentia et impetus proijcientis addunt super motum naturalem in tali modo motus: et in tali etiam ultimum proiectivum proximum est rei proiecte. et inter ea non est medium: ergo in omnibus his motibus manifestum est quod simul sunt id quod movetur et movens primum et nullum est medium ipsorum.

¶ Cap. 4^m. Quod nec in alteratione nec in augmento aliquid est medium inter movens et motum.

T. c. 11.

AT VO Eodem modo probabimus quod neque alterati neque alterantis proximi nullum est medium. Hoc autem ex inductione est manifestum sicut etiam per inductionem probavimus in omnibus modis motus localis. In omnibus enim motibus alterationis accidit sic alteratio quod ultimum alterantis est cum primo alterati ergo sunt simul: et inter ea non est medium aliquod. Et ad hoc probandum sumemus unam propositionem: et supponemus eam donec inferius probemus eandem. Hec autem propositio est hec quod solum alteratur alteratione propria et publica quale hoc est secundum qualitatem informatam in eo quod ipsa est sensibilis qualitas secundum aliquod obiectum sensus. Sensibilia autem sive sensibiles qualitates sunt ille solum que secundum corpora pure naturalia: hoc est generabilia et corruptibilia differunt abinvicem sicut probatum habemus in primo secundi libri perigeneseos sicut sunt gravitas: levitas: durities: mollities sonus: non sonus: sive sonus gravis et acutus: albedo: et nigredo: dulcedo: et amaritudo: humiditas et siccitas densitas et rarietas: et que sunt media inter ista. Similiter autem et omnia alia que sunt sub sensu aliquo hoc modo quod sunt obiecta sensuum de numero quorum est calor et frigus et levitas et asperitas. Omnia autem sunt passiones vel passibiles qualitates que subijciuntur qualitati sicut species subijciuntur generi: per hec omnia enim differunt abinvicem naturalia corpora sensibilia aut per aliquod horum in eo quod magis vel minus patiuntur aliquid horum. Sensibilia enim corpora dicuntur que sensibilibus qualitatibus distinguuntur. Quecumque autem sensibilibus distinguuntur necesse est quod primis sensibilibus distinguantur: prima autem sensibilia sunt frigidum calidum humidum: siccum: et his primo differunt homogenea que sunt elementa sicut dici habet in secundo libro perigeneseos: et siquidem non ita secundum rationem et ordinem cause efficientis consideremus invenimus primas esse qualitates activas et passivas calidum et frigidum humidum et siccum: hec enim dissolvendo et constringendo naturam inducunt rarum et densum ex eo quod propinque vel remote a se invicem disponuntur partes materie.

Que istarum qualitatum sint propinquiores materie consideratur.

Si tamen consideremus inter contrarietates qualitates que vicinores sunt materie et que magis distant ab ipsa invenimus rarum et densum propinquiores et post has sunt humidum: calidum et frigidum sed de hoc consideratio erit alibi. Quod autem hic sciendum est hoc est quod omnia corpora physica patiuntur ab his et ipsorum pati est cum alterari ipsorum. Alterantur autem cum fiunt frigidiora: aut calidiora: aut dulciora aut amariora aut aliquid patiuntur secundum aliquam qualitatem de his que sunt predicte: et quia animata componuntur et generantur ex primis sensibilibus et simplicibus: oportet etiam quod animata secundum partes tam animatas quam inanimatas. hoc est insensibiles sicut sunt ungues et pili: alterantur eisdem qualitatibus. Et in omnibus his manifestum est quod inter alterans proximum et alteratum proximum nihil est medium ex eo quod augens non alterat patiens nisi tangat ipsum: et inter tangentia non est aliquid medium sicut patet ex his que de tactu dicta sunt: unde Aristo. dicit in .16. libro animalium: quod si aliquid non tangit aliud et non agit: et si non agit non sequitur alteratio actionum eius. ¶ Quod autem alterans agit dupliciter. scilicet corporaliter et spiritualiter. Corporaliter quidem quando agit per formam secundum esse physicum et corporale quod habet in materia. Spirituale autem agit quando immutat per intentiones sue forme potius quam per formam sicut alterantur sensus in partibus anime passivis perceptivis sensibilium presente materia. Ille enim potentie non recipiunt formas sed intentiones formarum sensibilium: et he intentiones spirituales sunt que sunt in sensu quia secundum aliud esse non potest eas recipere sensus. sicut docetur in secundo de anima: et licet illa alteratio sensuum non perfectam habeat rationem alterationis tamen ipsa etiam non fit nisi ita quod nihil medium fit inter alterans primum et alteratum proximum et hoc videre possumus hoc modo ipsi enim sensus alterantur tali modo alterationis eo quod a suis sensibus sibi inferentibus passionem patiuntur. Actus enim quorumlibet sensuum fiunt secundum actus sunt motus per corpus hoc est per corporalia organa sensu ipso aliquid patiente hoc est recipiente. Omnes enim sensus passive potentie sunt: et fiunt in actu quando patientes recipiunt formas sensibilium. Verum est enim quod secundum quecumque sensibilia alterantur ea que non sunt animata secundum omnia eadem alterantur etiam animata: eo quod animata sunt commixta ex illis. Non autem convertitur quod secundum omnia illa secundum que alterantur animata alterantur etiam inanimata. quia licet alterentur a formis que sunt sensibiles: non tamen alterantur ab illis spiritualiter hoc est quod recipiant eas secundum esse spirituale quod facit sensus: et causa est: quia non habent potentias sensuum in quibus forme ille esse spirituale recipiant quando generantur in ipsis. Omnis enim forma secundum tale esse inest quale permittit subiectum in quo est: et cum sensus sunt partes anime et organa sensuum sunt animata non possunt eis inesse forme ille nisi secundum esse spirituale et secundum hoc non insunt his que non sunt animata: et ideo non alterantur inanimata secundum omnia illa que alterantur animata quia alteratione sensuum non alterantur inanimata: et non percipitur cum alterantur inanimata quia non habent virtutes apprehensivas suarum alterationum quemadmodum animata: unde nihil prohibet quod lateat alteratio inanimatorum eo quod alteratio eorum non accidit secundum virtutes sensibiles: licet quidam dicunt quod inanimata habeant sensus naturales. Illi enim qui hoc dicunt: non dicunt quod sensibus naturalibus fiat perceptio alterationis qua alterantur inanimata. Siquidem igitur sicut predictum est sensibiles sunt omnes qualitates passibiles et passiones et per hoc tantum fit alteratio. Manifestum est ex hoc eadem quod patiens quod alteratur: et passio alterans sint simul: et non est inter ea medium. Cum enim fit passio secundum visum: aer est contiguus oculo: aeri autem est contiguum corpus coloratum quod non mutat visum: et superficies illius corporis terminatur ad lumen quod abstrahit colorem et ponit eum in medio visus quod est aer: et ille aer terminatur cum lumine ad visum: et sic inter visum et aerem informatum forma visibili non est medium. Similiter autem se habent auditus et odoratus ad sua obiecta et media quia inter medium et obiectum quod alterat medium nihil est medium. et inter medium alteratum et organum sensus quod alteratur a medio nihil est medium. Inter enim verberans primum quod facit sonum et aerem concavum auris iterum nihil est medium. Similiter autem est de odorante quod sicut est camphora quod inter eam et aerem et aquam nihil est medium et aer immutatus odore pertingat usque ad instrumentum olfatus in anteriori parte cerebri collocatum: ergo inter movens primum hoc est proximum quod non per aliud sed per se movet et sensus et organum nihil est medium in sensibus qui fiunt per medium extrinsecum. Eodem autem modo simul est gustus instrumentum et sapor immutans ipsum. De tactu autem constat quod omnia tangentia simul sunt ita quod inter ea non est medium: et ista immediatio agentis et patientis secundum unam similitudinem est in his que sunt animata: et in illis que sunt inanimata.

Tex. c. 12.

¶ Est autem et sic in motu augmenti quia augens est id quod additur: et auctum est cui fit additio. Cum ergo nihil sit medium inter additum et id cui fit additio ipsius nihil erit medium inter augens et auctum. Similiter autem est in decremento quia decrementum fit per ablationem eius quod additum est. et inter illa non potest esse medium ergo generaliter verum est quod moventis primi sive proximi quod non per aliud movet et eius quod movet ultimum: hoc est quod non per aliud movetur: nihil est medium quod sit medium secundum modum moventis et eius quod movetur: et hoc est quod intendimus probare.

Obiectio

¶ Obijciet autem forte aliquis dicens: quod augens et aucti motu duplex est: sicut

determinat Aristo. in primo libro perigeneseos. Unū quidez est sicut augens additū Aliud vo est augens sicut efficiēs: e hec est virtus augens que vocat virtus augmētatiua ꝛ in precedenti ꝓbatione nō est ꝓbatū ꝙ non sit mediū inter augens ꝛ auctū nisi fm ꝙ augens sumit ꝓ eo qꝺ addit: ꝛ ideo iperfecta videt esse nostra ꝓbatio ℭ Sed ad hoc dicimus ꝙ non oportet nos inducere ꝓbationez ad hoc ꝙ per se cuilibet potest esse manifestum qꝛ nunq posset fieri augmentum nisi virtus augens imediata esset ei cui fit addicio ꝛ ei qꝺ additur per hoc ꝙ vnit ꝛ additur vnum alteri.

Solutio

ℭ Cap. 5m. In quo est digressio declarans in cōi ꝙ nō est alteratio nisi fm passiōes ꝛ passibiles qualitates: ꝛ in spāli ostenditur ꝙ in naturali potētia ꝛ impotētia nō est alteratio.

Te. c. 14.

Quoniam antē que alterantur oīa alterantur a sensibilibus: ꝛ ꝙ motus alteratiōis qui est in predicamēto qualitatis nō est nisi fm illā spēz qualitatis que est passio vl passibilis qualitas inferens passiōes in sensu: vel illata in sensu sicut diximus ex his que dicemus deinceps potest considerari. Est enim alteratio proprie fm prima sensibilia eo ꝙ verissime illa ꝛ per se cōtraria sunt: que sunt calidū ꝛ frigidū: ꝛ humidum ꝛ siccum. In alijs autez cōtrarijs est contrarietas causata ab istis: ꝛ ideo etiaz in secūdis sensibilibꝰ est alteratio sicut in duro ꝛ molli: aspero ꝛ leui ꝛ alijs que sūt oīa obiecta tactus. ℭ Similr autem est in gustatiuis: eo ꝙ sapores sequuntur qualitates cōplexionantes: ꝛ ideo causant a primis qualitatibus: ꝛ ideo inuenitur in eis cōtrarietas. Odor autem iuxta sapores est ꝓpter qꝺ etiam in illis inuenitur vera cōtrarietas. Est autez silr in omnibus coloribus que sunt obiecta visus: sed in obiectis auditus secus est: qꝛ illa non generant a qualitatibus primis: sed potius a percutiente ꝛ sonante: ꝓpter qꝺ etiam qdam ꝓborum dixerūt ꝙ alteratio que est inter acutum ꝛ grauem sonum in auditu equiuoca est ad alterationez que est in obiectis aliorꝫ sensuum. Cū autē absqꝫ dubio veraz habeant tales alterationes alterationis rōnem: intelligendū est ꝙ lz quantū ad primum sonans generatio sonorꝫ sit violēta: inquantum autez ad id qꝺ est medium deferens sonuz hoc est aer in quo sicut in materia prima generatur non oino est inaturalis sonus. Aer autē diuisibilis per humidum spirituale qꝺ est in ipso: ꝛ ideo quo ad hoc aliqsaz respicit de qualitatibꝰ primis. qꝛ calidū cum humido spirituali puro facit optime sonare. Si autem frigidū sit cuz humido spirituali retinentur soni ita ꝙ fiunt obtusi: ꝛ si sit humidum corporale sicut in aqua cito soni disparent ꝛ paruz manifestantur. Est ergo ex his oibꝰ colligere rationem veram. quare in sola illa specie qualitatis que est passio vel passibilis qualitas est alteratio phica ꝛ vera: qꝛ. s. supra diximus ꝙ omnis motus qui est vere motus est iter ꝯria talia qui mediuz habeant per aliquem modū ita ꝙ cōtrariū in illo medio misceat cū ꝯrio. Talis autez cōtrarietas in sola specie illa est que est passio vel passibilis qualitas inferēs ꝛ illata: ꝛ ideo in sola illa specie qualitatis est alteratio que est motus phicus ꝛ si forte in alijs sit alteratio quedaz sicut in habitu ꝛ dispositione illa nō erit motꝰ sed mutatio quedam: eo ꝙ ignorantia ꝛ scientia nō sunt cōtraria sed opposita. vt priuatio ꝛ habitus: ꝛ inter illa nō est mediū. Cū ergo ꝓbatū sit superius in quinto libro ꝙ in solo intermedio sit motus: tūc non pōt esse motus in ꝓuatiōe ꝛ habitu. Figura aūt cū figura nullā habent contrarietatez. Similr aūt nec ulla potentia cum alia potentia vel ipotentia: hoc tamen aliter etiaz ostendemus sigillatim per singulas qualitatis spēs. ℭ Sed de naturali potentia ꝛ impotentia nō oportet nos multū laborare: quia alteratio nō est nisi quando sub eodem subiecto manēte in oibꝰ suis substantialibus mutatio fit in suis passionibus: sicut in pmo libro perigeneseos dici habet. Cū aūt naturales potētie vel impotētie ex ipsis essentialibꝰ rei fluant nō erit variatio in ipsis nisi variatis essentialibꝰ subiecti. non aūt variant subiecti essentialia nisi per gnationem erūt igit naturales potētie date ꝛ variate per generationē ꝛ corruptionē: ꝛ non per alterationē. Sꝫ obseruandum est ꝙ sicut in antehabitis diximus terminus generationis est duplex. s. ꝓprius ꝛ primus: ꝛ alius qui consequitur ad illum. Gnationis ergo terminus primus ꝛ primus est hic qui generat ab hoc: sed qꝛ hic est hō iam cōsequens terminus est homo ꝛ animal ꝛ substantia coniuncta his sicut intelligens ꝛ cōsentiens ꝛ mortalis: que omnia dicunt potentias naturales ꝓpter qꝺ etiaz Alexā. peripatheticus dixit ꝙ potentia naturalis ꝛ impotētia nō sunt actiue nec qualitates: sed substātiales forme intelligimus per hoc ꝙ lz in veritate naturales potētie sint de genere accidētiuz: eo ꝙ cōsequuntur esse rei tamen nō sunt accidentia per accidens sed sunt accidētia per se ꝛ manant de substantialibꝰ. Res enim agunt per suas formas: ꝛ patiuntur per suas materias ꝛ ideo omnis naturalis potentia oritur ex victoria forme super materiaz: ꝛ naturalis impotentia oritur ex victoria materie super formaz ꝓpter qꝺ non variatur nisi variata forma ꝛ materia substātialibus: ꝛ ideo generatio est istorum ꝛ non alteratio. Si autē forte aliquis dicat ꝙ durum ꝛ molle dicuntur a naturali potentia ꝛ eiusdez ipotentia: ꝛ tamē fm hec duo est alteratio: eo ꝙ illa sunt subiecta tactus: vt superius habitum est. Dicemus ad hoc quoniam durū ꝛ molle sunt dura ꝛ mollia dupliciter. s. aliena siccitate ꝛ humiditate: vel propria: ꝛ quando sunt alienis qualitatibꝰ dicta dura vel mollia: tunc nō dicuntur fm naturalem potētiā vel impotentiam ꝛ tunc alteratio fit in eis sine substātialiuz rei variatione. Quando autē naturali ariditate vel humiditate sic dicunt tūc nō variantur sine substantie variatione: ꝛ ideo tūc est generatio ꝛ nō alteratio. Quare igit motꝰ nullus potest esse ad has formas que sunt naturalis potentia vel impotentia. sed mutatio est ad eas lz enim in se qualitates sint: tamen alteratio non est in eis: quia in quinto libro habitū est ꝙ alteratio nō est forma: sed via in formaz.

Quō causetur nālis poꝰ ꝛ ipotentia.

Quō ad durū ꝛ molle sit alteratio ꝛ quō generatio.

ℭ Cap. 6m. Q ꝙ in formis siue circa aliquid circunstantibus figuris non est alteratio.

Tex. c. 15.

Marime autem inter alias species qualitatis videbit eē alteratio in formis ꝛ figuris ꝛ habitudinibꝰ et dispōnibus ꝛ horuz acceptionibus in subiecto aliquo ꝛ remotionibus eorꝫ a subiecto si qs intelligendo mentem apponat. Sed nos ostendemus ꝙ in neutra harum specierū est alteratio: sed pus ostēdemus ꝙ alteratio nō est in forma siue cōstante circa aliqd figura. ℭ Dicit autē figura que est quātitatis terminatio: qꝛ sic inuenitur in corporibus naturalibus ꝛ artificiatis nec differunt forma ꝛ figura subiecto sed rōne qꝛ figura refert ad terminationem quāti: put quantitas subiecti extra terminatur in superficiebus ꝛ lineis. Forma autem dicitur idem prout subiectū in ipsa informatur: quasi per cōuersum modum respectu subiecti ꝛ ad intꝰ. Propter qꝺ etiam quidaz satis bene dixerunt determinantes formā que subiecto idē est cuz figura ꝙ ipsa est dicta forma quasi foris manēs lz sit relata ad intus sicut diximus. Ostendemus igitur ꝙ in his non est aliquid alterationis. Quecunqꝫ enim per generationem fiūt fiunt eē quedam alterantur ꝛ fiunt quasi ꝯria alterationem: quorꝫ illa non sunt termini alterationis: sed figure sic fiunt in corporibus naturalibus: ergo ad figuras ꝛ ad formas non est alteratio. Siue enim dicamus sicut antiqui dixerunt ꝙ congregatio ꝛ disgregatio sunt cause generationis ꝛ corruptionis: siue dicamus ꝙ calidum ꝛ frigidū ꝛ cetere qualitates in generatione trāsmutant materias: semper inuenimus formas ꝛ figuras sequi alterationem: qꝛ si dicamus ꝙ congregatio ꝛ segregatio sunt cause generatiōis: sicut dicebat Democritus: tūc rarum ꝛ densum erunt prima alterantia materiam: ꝛ tūc ex illorum alteratiōe inerit figura diuersa: qꝛ alia est figura eius cuius partes sūt ꝓpinque in loco paruo. ꝛ alia eius cuius partes sunt longinque in loco magno. siue exeant a suis plenis ꝛ relinquant illa vacua: sicut dixit Xenos: siue non. Si autem dicimus ꝙ calidū ꝛ frigidū sunt causa rari ꝛ densi: sicut veritas se habet in re tunc iterum variat figura ex calido disgregante ꝛ frigido cōgregante ꝛ inspissante ꝛ sic alteratio per se nō est in istis: sꝫ sunt cōsequentia quorūdam aliorꝫ alterationem. Amplius autē non predicamus id ex quo est figura: siue sit in naturali corpore: siue in artificiali de ipsa forma sine figura: ergo nō dicemus proprie loquēdo ꝙ statua idoli sit es hoc: nec dicimus ꝙ pyramis sit lapis vel circulus ferrum: vel id quod est in figura hominis non dicimus carnem ꝛ ossa sed potius de

Quare in 2a spē qualit nō sit p se motꝰ: vide et Auerroem hic i fine cō. 20. ꝛ in 5. meta. c. 19. ad finem commenti 3.

nominantes a materia dicimus ea enea vel lapidea vel lignea vel carnea ⁊ ossea vel terrea vel ferrea. Illud autem qd alteratur predicatur de forma supposita que concretiue significatur sicut proprie habet significari eo q accidens alterans potius est esse qd habet in subiecto q sit essentia absoluta: dicimus enim q hoc calidum est es. Similiter autem est de humido ⁊ sicco ⁊ duro ⁊ aliis qualitatibus sensibilibus secundum quas est alteratio. In omnibus enim his equiuoce hec natura secundum nominis communitatem dicimus ⁊ predicamus materiam: hoc est subiectum de passione ⁊ econuerso. Huius autem alia causa nulla est nisi quia cum figura sit terminus naturalis corporum physicorum ⁊ sit species artificialis: non fuerit alia ⁊ alia figura nisi cum materie ⁊ subiecti transmutatione. Sed hoc in naturalibus corporibus manifestum est: quia in materia transit ⁊ non manet in specie vna: quia non potest esse q figura hominis ⁊ asini sint circa subiectum qd in substantialibus idem est quia sicut differunt naturalia corpora formis suis substantialibus ita differunt figuris: ⁊ tanta potest esse distantia a figura speciei debita q id quod generatur non saluatur: sicut patet in hominibus quando generant enormiter magna capita: vel alia monstra: sicut diximus in secundo libro supra: ⁊ ideo materia non predicatur de ipsa nisi denominatiue. In artificialibus autem non est adeo manifestum tamen etiam in eis est quia figura ipsa in artificialibus est species sicut patet in domo ⁊ circulo ⁊ omnibus aliis: ⁊ cum supponatur vt species: ⁊ de specie non predicatur subiectum suum quod est materia: cum species querat materie transmutationem in substantialibus: ideo in artificialibus etiam non predicatur materia proprie sed in his que alterantur in illis omnino nihil mutatur de substantialibus subiecti: ⁊ ideo idem in natura manens qd ante fuit predicatur de forma que alterauit ipsum: sicut dicimus q hoc es est calidum vel humidum vel durum: vel molle: ⁊ econuerso. Figura autem non est in ipso nisi sit mutatum a statu in quo ante fuit: ⁊ ideo non generaliter possumus dicere q hoc figuratum est es: sed hoc potius est ereum vel ligneum: vel carneum: vel osseum: vt per talem denominationem signetur q materia antequam esset susceptibilis talis figure mutata est a formis in quibus prius fuit substantialibus si figura est consequens formam substantialem: sicut fit in physicis vel accidentalibus: si figura est artificialis sicut in artificiatis. Quoniam quidem ex quo fit ⁊ facta est figura nos equiuoce dicitur secundum nominis communitatem de figura: vel econuerso. ¶ Que autem alterantur secundum nominis communitatem predicantur de se inuicem ⁊ non secundum denominationem: quia non dicimus hoc calidum esse ereum sed es. Manifestum est q in figuris non est alteratio: sed in solis sensibilibus sicut dictum est

Tex. c. 16. ¶ Amplius inconueniens est q dicamus artificialia vel naturalia alterata quando acceperunt suas perfectiones secundum finem qui est forma in natura. Ridiculum enim est si dicamus hominem vel domum esse alteratam quando accipit vltimum finem se perficientem: ⁊ ideo non dicimus esse alteratam quando laterata est ⁊ tecta ⁊ in debita figura composita quia tunc perfecta est. Sicut autem in artificialibus figura est dans speciem ⁊ rationem in artificialibus: ita et figura consecuta est physicis formis ⁊ in physicis corporibus quia concomitatur talem formam talis figura: ⁊ ideo figura et est de perfectione in physicis ad minus quantum ad extra: ergo secundum formam ⁊ figuram non est alteratio.

Tex. c. 17. ¶ Manifestum est enim q id qd est de ratione alterationis non est de numero eorum que fiunt per generationem: forma autem ⁊ figura sunt de communitatibus vel secundo speciem ⁊ formam substantialem que inducitur per generationem: ergo in talibus non est alteratio. Figura enim omnis speciei duo habet extrema ⁊ medium ⁊ si contingit distare extrema illa non erit generatum saluatum in illa specie sicut diximus: ⁊ huius signum est q figura in generato nunquam variatur secundum etatem. Qualitates autem alterantes variantur quasi continue: his additur q non est contrarietas in figuris: ⁊ sequitur perfecte q non est alteratio in forma siue circa aliquid constante figura.

Quid addi debet rationi predicte.

¶ Cap. 7m. Q in habitibus corporalibus ⁊ dispositionibus non est alteratio.

Volentes autem ostendere q etiam in habitibus ⁊ dispositionibus non est alteratio: diuidimus prius habitus in habitus corporis ⁊ habitus anime. ¶ Et ostendemus primo q in habitibus corporalibus non est alteratio ⁊ consequenter quoniam neque alteratio in habitibus anime est. Prius ergo oportet scire q habitus ⁊ dispositio sunt vna res: sed ratione differant ⁊ tempore quoniam id qd est dispositio est habitus quando confirmabitur: non enim differunt hec nisi per esse facile mobile: vel per esse difficile mobile: vel omnino immobile cum sit de habitibus naturalibus: ⁊ ideo non oportet diuisim inducere demonstrationes de habitu ⁊ dispositione quia probato q in habitu non est alteratio probatum erit sufficienter: quoniam neque in dispositione potest esse alteratio. Adhuc autem prenintelligere oportet qualiter cognoscatur aliqua forma esse habitus siue sit corporalis siue sit in anima sicut in subiecto. Cognoscitur autem forma aliqua esse habitus per ipsam rationem habitus: habitus enim est omnium habitudo quedam: omnis autem habitudo est ad aliquid ⁊ aliquorum siue alicuius: ⁊ ideo qd absolutum est in se simpliciter nullo modo potest esse habitus. Qd autem sonat habitudinem aliquorum ad inuicem ⁊ ad aliquid illud est habitus.

Tex. c. 18. ¶ Hoc igitur prenotato dicemus q in habitibus non potest esse alteratio quia habitus sunt virtutes ⁊ malitie tam corporum quam animarum existentes in habitudine aliquorum ad inuicem. Omnis autem virtus talis est permixta secundum suas essentias ⁊ essentialem rationem cum relatione: per hoc q est ad aliquid sicut patet in sanitate ⁊ complexione ⁊ pulchritudine ⁊ que eis similia sunt habitus corporales. Sanitas autem consistit in habitudine aliquorum adinuicem ⁊ ad aliquid ⁊ non est forma absoluta. Consistit enim in debita secundum speciem aliquam ⁊ naturam commensuratione calidorum: frigidorum humidorum: ⁊ siccorum: ⁊ in debita habitudine membrorum interiorum ⁊ in debita commensuratione ad continentem aerem secundum omnes aeris qualitates: ⁊ ita sanitas in plurium habitudine adinuicem consistens. Similiter autem est de complexione que est qualitas resultans ex permixtione humorum ⁊ elementorum: ex eo q plurimum cuiuslibet est cum plurimo alterius cuiuslibet vbique alterans ipsum ⁊ alteratum ab ipso. Eodem autem modo est pulchritudo in proportione commensurationis membrorum adinuicem ⁊ colore: ⁊ eodem modo est de corporis robore ⁊ omnibus aliis similibus. Hec enim omnis in plurimum consistunt adinuicem habitudine: ⁊ non solum habent hoc qd dictum est sed etiam non absolute sunt in corporibus: sed potius sunt ad aliquid qd mensura proportionis attenditur: omnes autem tales corporis virtutes sunt ⁊ dicuntur dispositiones animalium perfectorum: non absolute: sed relate ad optimum statum naturalem alicuius animalis in quo in summum sunt omnia sua naturalia secundum speciem illius animalis. Est enim alia ratio sanitatis hominis perfecta ad quam omnis alia sanitas commensuratur: ⁊ dicitur maior vel minor secundum accessum ⁊ recessum ab illa: ⁊ similiter de complexione ⁊ pulchritudine ⁊ robore est intelligendum in vno quoque animali ⁊ similiter in quolibet climate dicitur esse perfectum secundum hoc animal ⁊ secundum hoc clima: qd optime sanat et optime dispositum est secundum naturam speciei illius ⁊ talis climatis. Quoniam autem sicut iam patet tales virtutes ⁊ per consequens etiam malitie corporum sunt ad aliquid ⁊ in ad aliquid neque generationes sunt neque alterationes: eo q aliquid per se neque sit generatio neque alteratio. ¶ Manifestum est q id qd est de ratione alterationis non est omnino circa habitus corporales.

¶ Cap. 8m. Q in virtute anime morali non est alteratio.

Tex. c. 19. **Eodem autem** modo probabimus q etiam circa virtutes anime ⁊ malitias non est alteratio: sed virtutes anime sunt duplices: scilicet morales ⁊ intellectuales. Prius ergo probabimus q circa morales non est alteratio: post autem q neque circa intellectuales. Virtus autem moralis quedam perfectio est. Omnis autem perfectio est indiuisibilis ⁊ in indiuisibili temporis datur: ergo virtus moralis indiuisibilis est ⁊ datur in indiuisibili temporis: sed alteratio sicut ⁊ alii motus non sunt nisi ad diuisibile: sicut ostendimus in sexto. ergo alteratio non est circa moralem virtutem: nec etiam circa vitium morale. Qd autem virtus moralis quedam perfectio sit: probatur a simili ⁊ per syllogismum: per syllogismum q sic. quia vnumquodque tunc maxime est: ⁊ tunc maxime perfectum est: ⁊ maxime secundum naturam quando attingit id qd est

Nota quod virtus moralis in indiuisibili consistit et bonum.

proprie

proprie virtutis perfectiu: sed anime hominis est quedam pfectio virtutis moralis: ergo cum attingit illam tunc maxime dicit esse pfecta. Cum ergo omnis pfectio detur in indivisibili tepo͞ris: omnis virtus moralis est idivisibilis: et datur in indivisibili tepo͞ris. A simili autē pbatur per hoc q si nos accipiamus pfectionē circuli maxime tūc circulus erit quando perfectā rōnē et virtutē circuli attingit. Perfectio aūt omnis que vere pfectio est indivisibilis est et simplex: et datur in indivisibili tepo͞ris: vt sepe supra ostēsum est: et sic se quit q nō sit alteratio in talibus pfectionibus.

Obiectio

Si autem forte nobis aliquis obijciēdo dicat q virtus et malitia non sunt pfectiones: et ideo dixerimus inferēdo nō sunt pfectiōes indivisibiles: q virtus nō est ad esse sed ad bene esse: et qd nō est ad esse nō est pfectio simplr: sz pfectio sm quid: sicut et albedo est pfectio albi: et nigredo est perfectio nigri.

Solutio

Dicemus q nō est verū qd dicit: eo q sicut pbari habz in ethicis nos innati sumus suscipere virtutē: sed perficere est ab assuetudine: et ideo sicut se habet forma substātialis ad materiam: ita se habet virtus moralis ad anime partē practicā: et ideo sicut indivisibilis est forma substātialis et datur in indivisibili tēporis: sicut sepius habitū est supra: ita est etiam de virtute morali. Qd aūt obijcit q nō sit ad esse. sed ad bene esse: non impedit: q vnū est esse rei qd est a forma substātiali: et aute esse rei nihil est. Alterū aūt est ad perfectionē potētie practice ad actū. et hoc est post esse rei sicut et ipsa potentia: tamen nihilominus pfectio ipsius est indivisibilis: et ideo etiā nō intercipit contrario: et ideo nullus sm partē est in vitio et sm partē in virtute neq in motu neq extra motū existēs: sicut est sm aliquid in albo et sm aliqd in nigro ille qui mutat ex albo in nigrū: eo q albū nō est indivisibilis et simplex forma: sicut virtus moralis: ppter qd nō est motus ad ipsaz et sicut etiā alteratio nō est ad ipsaz: sed potius finis est alterationis cuiusdā sicut et generatio finis est alterationis: qm circa virtutē moralē nō est alteratio: tūc etiā circa malitiam virtuti morali oppositā nō est alteratio: q malitia nō est positio alicuius qualitatis vel habitus ꝯtrarij: sed potius est corruptio et remotio virtutis: sicut et omne malū non est positio alicuius: sed privatio habitus illius cui malū illud opponitur: sicut in ethicis habet determinari.

Tex. c. 19.

Qd aūt diximus q virtus est finis alterationis cuiusdam: sic intelligimus q absq dubio virtus moralis fit: et malitia sibi opposita cum aliquid alterat: sed tamē alteratio non est neutrum horū: q est ad neutrū illorū. Q aūt aliquid illorū que recipiunt virtutē vel malitiā alterat anteq recipiat est manifestū. Virtus enim moralis vt habet determinari in ethicis: aut est impassibilitas quedā: aut passibilitas hoc modo quo cōuenit: hoc est qn opz: et vbi et quomodo et qualr et qua de causa et quātū. Si enim aliquis abstractus sit: et vicerit passiones delectabiliū que fiunt in sensu: tūc est vincens per passionē ꝯtrariā passionibus illis: et sit nō est simplr passibilis sed impassibilis: sic etiā hoc est hoc modo quo passiones sunt in vitijs. Si ãt passiones delectabiliū que fiūt in sensu nō sequit: tūc est impassibilitas: et neutrū horū fit sine passione prius excepta: ergo iratus nō est sine passione: et cū alteratio sit sm passionem et passibilē qualitatē: virtus hoc modo nō fit sine alteratione: sed semper est finis alterationis per hoc qd est finis passionis. Malitia aūt passibilis q passioni nō resistit: aut est aliquādo passio ꝯtraria virtuti: q virtus sequit laudabiles passiones: malitia aūt vituperabiles: et est ꝯiūcta eis per causam. Huius aūt totius causa est: q sicut in ethicis determinat moralē virtutē accidit esse in voluptatibus et tristitijs: q est circa eas sicut circa obiectū in gaudēdo et tristando. Voluptas aūt ois et tristitia passiones sunt que fiūt a sensu: ois.n. voluptas est a sensu: et si est a sensu aut est sm psens ab actu sensus: aut sm preteritū: aut sm futurū. Si aūt est sm psens ab actu sensus: tūc est voluptas psens. Si aūt est sm preteritū: tūc est reminiscētia: eo q reminiscimur similiū ꝗlia passi sumus in preteritu: aut est sm futurū: quia speramus talia pati sm voluptatē ꝗlem similia audivimus et experti sumus: et ita omnis voluptas fit a sensu: aut sm actū aut sm potētiā.

Documentū

Manifestū aūt est q talia sensibilia sūt passibiles qualitates et sm ea est alteratio: et hoc est qd volumus ostēdere. Sed sciēdū est q lz voluptas de qua loquimur hic sit sensibilis et corporalis passio tñ delectatio aliqñ est simplex et mētis solius: et ideo illa nō necessariu est cū passione: q mentalis delectatio nō hz ꝯtrariū: q illa delectatio nō est vere passio. sed potius sicut dicit Arist. in 4° libro ethicorū: est opatio ppria et habitus cōnalis nō impedita.

Alia etiā causam possumus assignare qre sm virtutē moralē et malitiā ei oppositā nō est alteratio que est motus physicus: q si ipsa etiā est ꝯsistens in habitudine circūstantiarū circa mediū q est qn debet: et vbi et quātū et quomodo: et sm ceteras circūstātias que ab ethico determinant: et est in medio qd necessario operatur extremis: et ostēsum est iam in physicis q in talibus nō est motus: et ideo etiam in virtute morali motus esse non potest. sed est coniuncta alterationi propter passiones circa quas est: sicut iam in physicis dictum est. Tristitia enim et voluptas sunt passiones illate a sensibus: et sunt circa partem sensibilem anime que est concupiscibilis vel irascibilis: q sm etiam Plato. dixit q omnis voluptas est generatio in sensibilem animam.

Isto mō etiā format rō a Themistio in pñti textu.

Cap. 9m. Q in intellectu speculativo sm virtutes intellectuales non est alteratio.

At vo neqz in intellectiva pte anime sm virtutē intellectualem est alteratio.

Tex. c. 20.

Sciens enim sm scientiā quam adipiscit vel adeptus est maxime dicit ad aliquid: lz enim sit spēs quedā qualitatis scientia sm q est in anima sicut in subiecto: et animā denominat sm q dicit sciens vel prudēs tñ sm q est in se vel sm suam generationez qua generat in anima maxime est ad aliquid. Hoc aūt manifestū est in generatione sapientie vel scientie in intellectu. Idem eniz scientie q in aia nō est factū in anima sm aliquā potentiā moventiū vel agentiū que trāsmutēt intellectuz ne esse sm formā vnā in aliud esse sm formā aliā sicut in oi generatione et alteratione vna forma abijcit et expellit a moventiū potētijs et alia inducit: sed potius intellectus qui est sm vniversalē scientiā: eo q vniversaliū rōnes iquirit fit in nobis per resultationē sine trāsmutationē intellectus ex ea experimētali cognitione sensibili: que est sz partē: sicut fit imago in speculo terso sine alia potētia mutāte speculū: q resultat in speculo imago per lucē abstrahentē formā rei: et directā et ꝯgruā speculi oppositionez. Et ideo sicut alio quodam mutato speculo vno pmanēte resultat imago. ita intellectu possibili vno modo pmanēte sm oia sua que hz in se ipso resultat in eo vniversalis sciētia ex cognitione experimentali particulariū per lucē intellectus agētis: et ideo sicut diximus de coīūna que sine mutatione sui per motū sortis fit dextra et sinistra: ita etiā sciētia fit in intellectu scientia sine mutatione intellectus possibilis: ita q nō mutatur nisi corpus impediens abstractionē intellectus sm scientiā. Est aūt huic muni simile: sicut si aliquis removeat obiectū lignū: vel lapidē a fenestra quo amoto sine omni mutatione domus illuminat per solis radium: ita etiā fit in intellectu. Remoto enim impedimēto corporis per etatē et exercitiū studij statim resultat in intellectu possibili sciētia vniversalis et particulariū cōprehensione: ideo sciētia sm actū que accipit nō est generatio quedā rei in se generate per potētiā movētiū aliquorū: sed est resultatio eius in nobis. Nisi forte aliqs improprie loquēs dicat reversiōes sensibiliū ad sensus: sicut visibiliū ad visus: vel tactibiliū ad tactū esse quasdā gñationes formarū: q visibilia in visu etiā fiūt ita q nulla potentia trāsmutat visum: sed potius remotis ipedimētis visus ab obiecto subito resultat forma in visu: et simile est de tactu nō qdē sm mediū tactus: sed q species tactus resultat in pte aie que iudicat de tāgibilibus. Cū.n. forma tactus gñatur in medio tactus: qd est ītra in aīalibus subito p resultationez fit intētio illius forme in pte que pceptiva est tāgibiliū nulla potētia movēte partē illā aie: et talis qdē actus est vniversalis sciētia in aia: sicut diximus. et ideo si aliquis vere et pprie loquens tales sensibiliū in sensitivis potētijs resultationes dicat nō eē gñationes et alterationes: tūc multo minus dicere dz: q resultatio vniversalis scie in aia fit gñatio vel alteratio pprie dicta: eo q sicut dictū est resultat in intellectu sine omni sua trāsmutatione ex sensibiliū acceptione p lucē intellectus agētis: vnde etiā pz q illa acceptio sciētie que fit a principio cū aliquis ex ignorāte factus est sciēs: nō est vo nomine gene-

Expō Aver. in pñti loco.

Nō q̄do scia sit qualitas et q̄do ad aliqd

ratio aliqua neqz alteratio. Anima enim fit sciens prudēs ⁊ sapiens in eo φ quiescit ⁊ residet in actibus suis qui turbati ⁊ instabiles erant ꝓpter inquietudinem complexionis eo φ in pueris complexio multū abūdat subtilis humoris qui est facile mobilis ⁊ est in eis multum calidum licz calor nō sit ita acutus sicut in iuuenibus. ⁊ ille calor multū mouet: propter qđ ꝯfusio motuum corporis impedit actum anime per intellectuz: ⁊ species accepte ab ipsis mouent continue ⁊ nō ordinate ⁊ pute defecerunt a spiritibus animalibus: ⁊ ideo super eas non potest figi lux agentis intelligentie vt resultationes vniuersales ponat in intellectu possibili: ⁊ simile huius est in formis resultantibus in aqua fluente. Ille enim oēs confuse sunt ⁊ distincte videri non possunt: propter qđ dixit Plato φ in pueris est sicut in dormiente: ⁊ ebrio ⁊ infirmo ex humore cerebri infecto: qꝛ sicut ebrius non considerat bene nisi digesto vino: eius calore ⁊ humore phantasmata distincta esse non pmittebant ⁊ ꝯceptiones firme esse nō poterant ⁊ sicut dormiens humido frigido descendente a capite habet ligatas virtutes animales precipue exteriores: ⁊ sicut infirmus humore innāli oppilante impedit ab apprehēsione ordinata: ⁊ ꝯstituitur in amentia quadam: sic pueri ꝓpter humidū fluidum oppilans cerebrum ⁊ dissipās imagines apprehensas nō bene iudicant sm scientiam ⁊ prudentiam ⁊ sapientiam: sit ergo nō est factus sciens per alterationē quādo aliquis dormiens surgit vel ebrius prius digesto vino: vel infirmus si ordinet in capite: ita etiā ille qui primo accipit scientiā: ⁊ ideo non est alteratus in intellectu ab aliquo mouente. Ebrius enim vel dormiēs vel infirmus nō poterat vti scientia sm actū: sed mutatiōe facta in corpore nō in intellectu per quā in statū ordinatū venit corpus: tūc poterat vti scientia: qꝛ tunc inerat ei potentia vtendi scientia: sm φ ꝯgruum erat: ⁊ huius aliquid fit in scientie existentia quando ex principio accipit: qꝛ quies turbationis in corpore quedam est restauratio intellectus: vt resultare possint in ipso que ante nō resultabāt: ⁊ hac de causa infantes nō possunt addiscere in infantili etate: ⁊ etiā cū primo incipiunt iudicare de rebus nō similr bene possunt iudicare ꝑsꝑteris: hoc est senioribus: in quibus quies iam facta est: qꝛ circa infantes multa est perturbatio: ⁊ multi motus ꝓpter causam supra assignatam. Hec autē pturbatio pulsat ⁊ tunc status fit cōprehensionū ex multis causis: aliquādo etiam fit a natura quādo etas debita excedit: ⁊ hoc est cōmune in oībus: aliquādo autē cum hoc studium fit ordinās cōprehensiōes: operant autē ad hoc exercitia bona ⁊ liberalia: ⁊ virtus: ⁊ pcipue castitas: qꝛ peccatū incōtinentie subijcit hominē passionibus corporis que impediūt intellectus cōprehensionez: sicut in pueris impedit etas. Quod enī in pueris facit etas: hoc facit in luxuriosis passio: ꝓpter qđ in ethicis peccatum incōtinentie inter puerilia peccata cōputatur. ¶ In vtrisqz aūt his accidit intellectus facta quadam in corpore alteratione: sicut diximus de dormiēte qui digesto humido frigido organis sensuum solutis surgit ⁊ fit vigilans ad actum. Et similiter est in eo qui accipit scientiam mutatione facta in corpore suo per modum quem diximus. Non igit fit sciētia in intellectu: ita φ intellectus alteret per se ⁊ essentialr: neqz sic fit in eo φ scientia sequatur quādam alterationem factam circa intellectum: sed fit in eo qđ sequitur per accīs quandam alterationem factam in corpore. Dico aūt scientiam sequi illam alterationem per accidens: qꝛ illa alteratio non per se causa est scientie illius: sed facta alteratione ordinata fit experimentalis collectio particulariuz: ⁊ remanens stat in anima sensibili: ⁊ tunc luce intelligentie agentis fit scientia in anima sine aliqua intellectus mutatiōe. Hoc igitur modo intelligitur φ sciētia est habitudo dicta ad aliquid: ⁊ nō hoc modo quo quidam ante nos dixerunt φ sciētia refertur ad scientem ⁊ ad scibile: hoc enim nihil est ad ꝓpositum: qꝛ per hoc id qđ intenditur ꝓbari non pōt. Manifestum est igitur ex omnibus antedictis φ id qđ est vere alteratio in corporibus: est que sensibilibus qualitatibus sunt distincta: ⁊ est etiā in sensibili parte anime exteriori ⁊ interiori: que est concupiscibilis ⁊ irascibilis: ⁊ in nullo alio: ꝓpter qđ etiā partes anime sensibiles: cum indigeant corpore sm hos actus quos habent in corpore non possūt separari. sed de hoc alibi tractabitur.

Nō quō pueri sm Platonē ebrio dormienti ⁊ infirmo cōparant

¶ Tractatus secundus septimi libri physicorum De comparatione motuum.

¶ Cap. pᵐ. De disputatione: vtrum omnis motus omni motui esset comparabilis.

Tex. c. 11.

Dubitabit autē aliquis: Utrum omnis motus omni motui sit comparabilis per eque velox ⁊ magis ⁊ minus velox. Uel nō omnis motus hoc modo ad omnem motum possit comparari. Si enim concedatur φ omnis motus ad omnē motum per ꝓportionem velocitatis sue possit comparari: cum equaliter velox sit qđ in equali tēpore per equale spatium cum alio mouet: tūc circularis motus erit comparabilis recto sm ꝓportionem velocitatis ipsorū: ita φ possumus dicere φ aliquis circularis motus sm velocitatem est equalis recto motui: aut minor ipso vel maior sm ꝓportionē velocitatis. Et si dicat aliquis φ hoc nō est incōueniens: tunc inferam ꝯclusionem que expressum habet inconueniens: qꝛ sm dicta si duo sint quorū vnū alteretur: ⁊ alterū ducatur in motu sm locum: ⁊ fiat hoc in vno tempore equali: tunc erūt illi duo motus comparabiles sm ꝓportionem velocitatis ita φ possumus dicere equalem vel maiorem vel minorem alterationem esse φ sit loci mutatio. Cuz autem omnis velocitas alterationis sit a passione ⁊ in passione que fuit in alteratione: ⁊ omnis velocitas motus localis sit sicut a causa ⁊ a subiecto suo ab vbi: cuius renouatio cōtinua ⁊ fluens est in motu sm locum: nec ipsorum velocitas sm esse physicū considerata vnqꝫ sit extra ipsaz: sequitur φ possum dicere: φ aliqua passio fluens est equalis longitudini que renouat in motu locali. vel maior vel minor in ipsa. ¶ Si ergo hoc impossibile fit: erit etiam impossibile motum circularem cōparabilem esse motui recto: quia si essent cōparabiles ipsi motus oporteret: φ linea circularis esset cōparabilis linee recte. Omnia enim que cōparant sm magis ⁊ minus ⁊ equale mēsurant se inuicē per partes: ⁊ ideo sibi inuicē sunt superponibilia: ⁊ ideo opꝫ ipsa esse vnius nature omnino: qꝛ vnūquodqꝫ mēsurat sui generis minimo sm excessum ⁊ defectū: ⁊ equalitatē sicut in philosophia docetur. Si ergo sm supradicta ꝯcedat: φ hic dicimus equalr velox cū illo qđ in equali tēpore mouet p equale aliqd: opꝫ φ habeat velocis diffinitionē: φ equalia sint p que trāseūt equalr veloccia: sꝫ nulla passio equalis est longitudini. neqꝫ maior: neqꝫ minor: ergo mota p passionē ⁊ longitudinē nō mouent p equalia: neqꝫ p maiora: neqꝫ p minora: ergo nec equalr: nec velocius: nec tardius mouent: ergo alteratio nō pōt cōparari loci mutationi nō ergo ois motus oi motui est cōparabilis sm ꝓportionē velocitatis. Si aūt equaliter velocia sunt que in equali tēpore p equalia trāseūt: opꝫ φ in equalr velocibus duplex sit equalitas: vna. s. temporis: ⁊ alia eius p qđ sunt in quo est motus: sicut in ea que fuit in motu: ⁊ nos scimus φ nulla equalitas est inter circulū ⁊ lineā rectā. ¶ Queramus igit qualr possit esse cōparatio motus iter motū in circulo: ⁊ motorē in recto. Incōueniēs est enim omnino nisi supponamus: φ aliqd pōt moueri aliqñ in circulo: ⁊ illud idē pōt moueri in linea recta. Mox aūt isto supposito φ hoc pōt fieri necessariū videt esse: φ motus eius in circulo sit velocior: vel tardior: vel equalr velox motui eiusdem: vel similis sibi in recto sicut si diceremus: φ aliqd aliquādo ascēdit p lineā rectā: ⁊ aliqñ descēdit. De isto enī statim videt sequi φ aut eque velocius: aut velocius: aut minus velocius ascēdit sicut descēdit. ¶ Amplius etiā sm rōnē ⁊ diffinitionē velocis nō differt ve videt: vel si aliqs dicat: φ dato sm ꝓdicta φ aliqd mouet in circulo ⁊ in recto: mox ipsm moueri velocius vel tardius in vno motu φ in alio: sicut si diceret ipsm sic cōparari in motu ascēsionis ⁊ descēsionis. Scdz hoc enī motus circularis erit maior ⁊ minor recto: ⁊ cū excedētia ⁊ excessa dicant ad equale: tūc erit circularis cōparatus recto sm equalitatē: maius enī resecare ⁊ minori apponere licet vere, ducant ad equalitatē: ⁊ hoc possumus ponē is exēplis vtilibus. Si enī dicamus φ. b. signet circulū ⁊. c. signet lineā rectā: ⁊ dicamus φ duo trāseūt p ista magnitudines quecunqꝫ sint illa in vno tēpore qđ est. a. cū circulus sit spatij maioris φ linea recta: si inter eadē duo pūcta vnū moueat per arcū semicirculi: ⁊ al-

Tex. c. 12.

Tex. c. 13.

tex per diametrum: videtur quod illud quod vadit per circum transit maius spatium in eodem tempore in quo aliud transit per rectam diametrum. Sed velocius est illud quod in equali tempore transit per maius spatium: ergo velocior est motus in semicirculo quam in diametro: ergo circularis et rectus secundum hoc sunt comparabiles. Adhuc autem dictum est in 6° quod illud est velocius quod in minori tempore transit equale. Addamus ergo velocitatem illi quod movetur super circulum: tunc ipsum movebitur velocius quam prius: et dicamus quod illud quod movetur super rectam lineam que est .x. moveatur ut prius: tunc id quod movetur super circulum in parte temporis .a. transit circulum: et in toto tempore aliud quod movetur super lineam rectam transit lineam rectam: ergo velocius est id quod movetur super circulum quam id quod movetur super lineam rectam per diffinitionem velocioris: ergo motus iterum videntur esse comparabiles. ¶ Et si hoc conceditur: tunc sequitur inconveniens supra inductum. s. quod rectum equale sit circulo: ergo ea etiam que sunt diversarum specierum et naturarum sunt equalia et excedentia se et excessa a se invicem: et hoc supra ostensum est inconveniens magnum.

¶ Cap. 2m. De solutione que investigat contradictiones et modos comparabilium.

Sed forte dicet aliquis: quod ista non sunt comparabilia que dicta sunt scilicet rectum et circularem: neque motus qui fiunt in eis sunt comparabiles: et dicet forte quod equivocum est illud quod est velox vel velocius in ipsis motibus: quia non sunt comparabilia nisi ea que fuerint univoca: sicut si aliquis querit quare non fiat comparatio quod queratur utrum acutior sit stilus vel angulus aut vinum aut vox ultima in neumatibus. Equivoce enim dicitur acutius de his: quia acutum in stilo vel angulo est quod pungit et penetrat in tactu: acutius autem in vino est quod penetrat in linguam: et acutius in neumate ultimo in acumine est quod fortius aliis penetrat in auditum. Que enim equivoca sunt non comparantur: cum omnia que comparantur non possint comparari nisi per unam naturam que est in utrisque. In equivocis autem non est una natura: sed tantum est in his convenientia in nomine. sed ultima nota in acumine comparabilis est voci vel neumati minus acuto: eo quod acutum unius rationis est in utrisque: sic ergo dicet quod non est idem velox sive unius rationis hic in circulo et ibi in linea recta. Multo autem minus erit secundum rationem velox idem in alteratione et loci mutatione: cum illi duo motus sint in generibus diversis. Motus autem circularis et rectus sunt in genere uno. ¶ Forte autem aliquis diceret obiiciendo: quod illud quod modo dictum est non est verum. s. quod illa sola sunt comparabilia que non equivocata sunt. Secundum hoc enim omnia univoca essent comparabilia: et hoc nos invenimus esse falsum ut videtur: quia multum videtur esse unius rationis in quocumque sumatur. Si ergo accipiatur in aere et in aqua unius erit rationis: multum enim est quod est tantum et amplius. Si igitur precedens sermo esset verus: deberet aqua esse comparabilis aeri per multum et paucum: et hoc non est verum: quia cum aer et aqua distent essentialibus differentiis: nihil idem est in eis. sed quecunque comparantur per aliquid idem in utroque comparantur: ut diximus supra. ergo aer et aqua non comparantur. Et si forte aliquis dicat quod multum non est unius rationis in aqua et in aere: et in ceteris que multa nominatim dicantur: tunc accipiam ego duplum: quia illud in omnibus videtur esse eiusdem rationis. Ubicunque enim accipiamus duplum habebit rationem proportionis duorum ad unum. Cum ergo dicamus duplum aerem ad aquam qui est tantus et equalis: oportet quod si illa comparantur quod aer sit equalis aque: ergo calidum est equale frigido: et spirituale equale corporali: et hoc nihil est dictu: ut prius ostendimus: ergo ista non sunt comparabilia: non ergo univocatio sufficit ad rationem comparationis. ¶ Aut forte de istis aliquis dicet: eandem rationem quam dixi superius de veloci equaliter: et magis et minus: quod scilicet ista sint equivoca. Possunt enim ista dupliciter diffiniri. Si enim diffiniuntur in communibus suis intentionibus secundum quod abstrahunt ab hoc ab illis: et a quolibet illo multo vel duplo in universali erit logica diffinitio istorum: et secundum rationem logicam erit in omnibus eiusdem rationis: sed quia differenter omnia subiecta sua et passiones et opera diffinium physicus et dialecticus oportet quod physicus ista secundum esse diffiniat quod habent in suis substantiis: et tunc multum et duplum in aere et aqua non sunt eiusdem rationis. Sed quia non habemus propria nomina differentia multum et duplum secundum quod variantur in singulis: ideo ponimus eadem in diffinitionibus ipsorum in omnibus dicentes multum esse: quod habet tantum et amplius: et duplum esse quod est sicut duo ad unum: sed tamen iste diffinitiones secundum esse physicum in diversis accepte equivoce sunt. quia cum dicimus multum esse in aere quod est tantum et plus: et duplum quod est sicut duo ad unum: illud tantum et plus quod ponitur in diffinitione multi non erit eiusdem rationis cum eo quod dicitur multum aque: et duplum aque: quinimo potius erit et tantum equivocum: et plus erit equivocum que ponuntur in diffinitione eius quod est multum: et duo erit equivocum: et unum erit equivocum: que ponuntur in diffinitione dupli. ¶ Quare autem hoc posset contingere: quod univocorum quedam erunt comparabilia: et quedam non: cum certum sit omnium univocorum esse naturam unam simul: nulla enim ratio ad hoc posset inveniri. Dicendum est igitur ista esse equivoca ut dictum est. Aut forte diceret aliquis: quod istorum rationes non sunt diverse: sed subiecta eorum prima sunt diversa: et forte dicet quod duplex est inter res nature diversitas. Quedam enim sunt diversa: quia rationes eorum sunt diverse: et quia subiecta susceptibilia ipsorum sunt diversa: sicut canis latrabile et marinum et celeste: et hec sunt vere equivoca que dicuntur equivoca casu et fortuna. Alia autem sunt diversa: non quia rationes eorum sunt diverse: sed quia susceptibilia eorum que sunt ipsorum subiecta propria sunt diversa: sicut multum in vino et multum in numeris et multum in aere: et similiter duplum et dimidium in discretis et in continuis: et hoc modo forte dicet aliquis velox esse diversum: non ex ratione diversa in recto et circulo: sed quia susceptivum est diversum: et ideo impeditur comparatio. Quando enim susceptivum est unius rationis: quia equus albus et canis albus sunt comparabilia: utrum eorum albius vel equaliter album sit eo quod susceptivum eorum que est superficies et magnitudo in equo et cane est eiusdem rationis: aqua autem et vox non sunt eiusdem rationis: nec eiusdem rationis sunt in susceptivo: et ideo si dicatur aqua multa: vel nix multa: vel aqua dupla: et nix dupla erunt multum et duplum equivoca non propter rationem diversam dupli et multi: sed propter diversitatem susceptivi: quia multum et duplum dictum de aqua et voce in diversarum rationum sunt subiectis. ¶ Sed iterum adhuc aliquis obiiciet: quod si hoc verum est quod ea que in communi sunt unius rationis et differunt subiecto quod est proprium susceptivum ipsorum sunt univoca et sunt unum in ratione: tunc sequitur: quod omnia sunt unum et univocum quecunque sunt in diversis subiectis. Possumus enim dicere de omnibus talibus quod unumquodque ipsorum est in alio et alio subiecto: et sic equale ubicunque sit idem erit in ratione: et dulce sive sit in voce sive in melle erit unum et univocum. et similiter album sive sit in voce: sive alibi: quia dicimus de omnibus talibus: quod ipsa sunt in ratione una: sed sunt in alio et alio subiecto: hoc autem est inconveniens: ergo inconveniens est dicere quod ista sint unum in ratione. sed differunt per subiectum. ¶ Amplius subiectum susceptivum uniuscuiusque horum in quo fit comparatio non contingens est et per accidens: sed proprium et primum et per se subiectum est unum unius solius: et ideo subiectum est in diffinitione eorum. In diffinitione enim accidentium per se cadit subiectum: et est quasi differentia cadens in ratione eorum sicut docetur in 7° prime philosophie. Cum ergo nunquam comparentur nisi subiecta: et nunquam fiat comparatio nisi per aliquam passionem que est in ipsis: non erunt illa vere univoca que habent diversa subiecta secundum genus vel speciem: non ergo sufficit ad comparationem: quod sint unum in ratione communi: et differant per subiecta precipue in physicis: ubi omnia ad esse referuntur: et non attenditur secundum diffinitiones logicas: que in communi dantur de ipsis: propter quod multum in numeris et in continuis sive liquidis et aridis non erit vere comparabile: et idem est de duplo et omnibus aliis: et hoc patet per inductionem: quia curvum in tibia et in naso non sunt comparabilia: et similiter nudum in homine et in equo. Nudum enim in homine privatio est vestium: et in equo privatio est pellis: et sic est in aliis. Si ergo secundum predicta non solum oportet esse non equivoca in ratione communi:

Tex. c. 24.

Tex. c. 24.

Tex. c. 25.

Tex. c. 26.

Quo differt physicus et dialecticus diffiniat. vide primo de anima c. 16. 3.

Tex. c. 27.

Tex. c. 28.

Tex. c. 29.

sed etiam non habere differentiam formalem et substantialem neque in quiditate ipsorum secundum que est comparatio: neque in subiecto proprio in quo sunt: tunc plana erit solutio predictorum de multo: et duplici: et veloci: incerto motu et circulari. Dico autem adhuc esse attendendum: quod id in quo attenditur comparatio et ea que comparantur sunt accepta specie indivisibili: hoc est specialissima: quia non fit comparatio aliqua nisi ubi potest esse magis et minus et equale: non autem fit comparatio talis nisi in accidentali forma: que vel per se vel per accidens accidit: et precipue fit secundum passionem per se accidentem. Commune autem ut genus ita non comparatur ad ea quorum est genus: quia est pars quiditatis eorum. Dico autem sicut color habet divisionem in species: et ideo colorata non comparantur secundum habere colorem: ut queratur utrum magis album quam nigrum coloratum sit: quia autem tunc fiet comparatio non secundum aliquem colorem in specie acceptum: sed fieret comparatio secundum quod est color in genere communi: cum omnis comparatio debeat fieri in specie ultima sicut si fiat secundum album colorem: ut queratur utrum omnis canis albior sit quam equus. ¶ Est autem attendendum quod licet species ex equo participent suum genus: et comparatio etiam fiat secundum equale: tamen equalitas hinc et inde est equivoca: quia autem equale quo species participant genus opponitur priori et posteriori secundum naturam. Equale autem quod est in proportione comparationis opponitur ei quod est magis et minus. ¶ Ex his ergo omnibus colligere potest aliquis de facili quod tria exiguntur ad comparationem que verissime comparatio est. scilicet quod id in quo est comparatio sit univocum. et accipitur secundum esse proprium quod habet in per se et primo susceptivo: et quod sit acceptum secundum indivisiduam speciem ultimam: et hec est comparatio physicorum: que ut diximus in esse proprio et nature consideratur. Si autem large sumatur comparatio: sufficit ad hoc quod fiat comparatio in hoc quod quocunque modo unum est in his que comparantur. Dico autem quocunque modo: quia si sit univocum in eis fiet comparatio per magis et minus et equale que generantur ex intensione et remissione. Si autem sit in eis unum per analogiam quod non est pure univocum: nec pure equivocum fiet in talibus comparatio per magis et minus et nunquam per equale: quia illa comparatio non generatur ex intensione et remissione: sed potius ex proportione ad unum quod per prius et posterius respicit ea. sicut ens se habet ad potentiam et ad actum et ad substantiam et accidens: et sic tribus modis fit comparatio. Et sic attendens Aristoteles in ethicis dicit: quod qui crediderint aliqua non esse comparabilia propter hoc quod non sint univoca: non sufficienti crediderant signo.

Notanda qualiter ad veram comparationem tria se ipsa exe quirunt: et ad uerte hic qualiter est triplex comparatio.

¶ Cap. 3[m]. De comparabilitate motuum secundum predictas conditiones comparabilium.

HAbitis autem his secundum primum et proprijssimum signum ostendemus motuum adinvicem comparationem: secundum proportionem velocis et tardi. Dicimus ergo quod circa motum velocem et tardum secundum comparationem debent attendi secundum omnia inducta de proprijssima comparatione. Est enim eque velox quod in equali tempore movetur secundum aliquid tante longitudinis in tali subiecto: et ideo tria cadunt in diffinitione. scilicet equalitas temporis: et equalitas eius in quo est motus: sicut in natura generis que fluit: sicut est ubi vel forma: vel quantitas: et cadit in ipso subiectum motus: et si quod habet horum sit equivocum in duobus motibus tunc non erit vera comparatio. ¶ Si vero queratur si hec alteratio sit equalis: et similiter velox loci mutationi. quando hoc subiectum quidem est alteratum: et aliud subiectum est ductum localiter: constat quod inconveniens est dicere: quod ista sint equaliter velocia: quia nature in quibus est motus non sunt comparabiles. neque eorum propria subiecta sunt eadem: et causa huius est: quia motus habet species in quas dividitur: et natura uno fluit in una specie: et alia fluit in alia: et quod subijcitur uni per se: non subijcitur alteri: propter quod velox in eis non est in ratione una omnino: quia suum subiectum proprium non est unum: sed due species motus. Si autem dicatur secundum hoc: quod illa sunt eque velocia: que secundum equalem longitudinem sunt ducta motu locali: et hoc sufficit ad motuum invicem comparationem: tunc erunt equales motus circularis et rectus: et hoc superius reputatum est esse inconveniens. Queramus ergo utrum causa huius inconvenientis est: quia loci mutatio genus est et habet species diversarum naturarum in quibus non est velocitas unius rationis. Aut causa est: quod linea que est mensura spatij super quod est motus est genus: et dividitur in rectam et circularem: et ideo motus unius nature non potest esse super hec duo spatia: propter quod ulterius velocitas non erit eiusdem rationis. Non enim possumus dicere quod causa sit equivocatio temporis quia tempus omnium temporalium que a tempore mensurantur est in atomo: hoc est indivisibili specie: quia per subiecta non variatur: eo quod in temporalibus rebus non sit sicut in subiecto: sed sicut in numeratis. ut diximus in 4° libro huius scientie: et si tempus habet species ille sunt secundum partes eius integrales. que sunt preteritum et futurum. Aut dicendum etiam absque dubio quod ambo specie differunt: et motus: et spatium. et loci mutationes sunt species diverse in quibus velocitas non omnino est unius rationis. propter hoc quod illud spatium in quo est loci mutatio habet species que sunt rectum et circulare: et ideo loci mutatio eadem in specie cum alia comparabilis erit ei: quia velocitas earum unius est rationis. Sed tunc forte aliter videtur quod motus ascensionis comparatur motui descensionis: cum tamen sint contrarij motus: ut in 5° dictum est: et sunt diverse species. propter quod etiam non sunt vere comparabiles: quia velocitas ipsorum non est eiusdem rationis: quia ubi fluens in eis non est eiusdem nature prout sumitur physice: ut ex superioribus sepe habitis de facili sciri potest. quia sicut albatio et nigratio differunt: ita differunt ascensio et descensio. ¶ Amplius autem dubitabit aliquis querens utrum instrumenti per quod est motus diversitas faciat specifice differre motum: et sic impediat comparabilitatem motuum sicut si dicamus quod volatio fiat per alas et ambulatio per pedes. Et queramus utrum ambulatio comparabilis sit volationi secundum proportionem velocitatis. Videtur autem Arist. ad hoc dicere quod motus per differentias instrumentorum non differt nisi penes figuram: quia aliter secundum figuram acceptionis spatij transit volans spatium: et aliter ambulans: et ideo si sint secundum eandem longitudinem possunt dici eque velocia: et plus et minus velocia: quia figura non dat nisi accidentalem differentiam motui: et hoc est verum secundum quod motus comparatur ad id sicut in quo natura speciei vel generis est motus. quia per illud specificatur et nominatur loci mutatio. vel alterationis vel augmenti. Si autem consideretur motus ut est actus moventis et mobilis. ut diximus in 3° libro huius scientie. tunc differentiam non accidentalem habet a movente et mobili: et sic differunt specie et moventis et mobilis: ambulatio: et volatio: et natatio. Et huius signum est: quia sicut in 5° libro huius scientie: alia est continuitas ambulationis. et alia volationis: quia ambulatio sibi interponit temporis quod interponat aliquid rei sed volatio nec rei nec temporis aliquid interponit: et quo ad hoc velocitas erit equivoca in ambulatione et volatione. Sic igitur in omnibus comparabilibus rebus esset idem: et secundum speciem in differentijs quantum ad naturam in qua est motus: hoc est cuius fluxus est ipse motus: sicut est linea recta vel circularis: quia etiam ipsum movens sive ipse motus debet esse indifferens specie sicut diximus. ¶ Et ideo cum comparamus motum ad motum considerandum est que sit eius differentia. Et ratio inducta significat quod potissimum genus illud et natura que fluit in motu debet esse unum aliquid et individuum sicut albedo vel linea. Genus enim hic vocamus naturam illam que specificat motum: unitas tamen illius generis multotiens latet. ¶ Et huius causa est: quia equivocationum multa sunt genera. Quedam enim equivocationum multum sunt distantes: sicut sunt equivocationes eorum que sunt a sensu et forma equivoca. sicut quando dicitur de latrabili et marino et celesti. Alie vero sunt equivocationes analogorum: que habent quandam similitudinem et proportionem. eo quod referuntur ad unum. Et illorum ad hoc quedam sunt proxima et parum distantia: sive secundum genus distent in quo sunt: sive distent secundum similitudinem comparationis ad unum. Dico autem in genere parum distare: que parum distant in natura illa a qua imponitur nomen: cum tamen sit diversa natura illa in se. Dico autem parum distare in similitudine comparationis: quando natura communis secundum rationem logicam una esset: et est alia proportio ipsius ad subiectum unum: et alia ad aliud: et ille proportiones parum distant tunc facile decipitur aliquis: ut credat eum univocum: et est equivocum. Alie autem plus sunt distantes: et in his non est adeo facilis deceptio. Cum ergo tot modis fiat equivocatio impediens comparationem: querendum nobis est solerter: quando est alia species eorum secundum que attenditur comparatio et alia natura: et quando terminus: et tunc considerabimus utrum eadem natura est in alio et alio secundum speciem differente: aut si est alia natura in alio etiam secundum speciem differente ab eo quod comparamus. Si enim est eadem secundum rationem logicam in alio et alio. tunc non erit equivoca

4° phy. t.c. 130. et infra.

5° ph. t.c. 46. et infra.

De contrarijs

5° ph. t.c.

Tex. c. 31.

Equivocationum multa sunt genera.

Tex. c. 30.

tio ab ipsa intentione nominis: sed potius causatur equiuocatio ad similitudinem proportionis in esse qđ habet in vno ⁊ alio: sicut diximus de multo ⁊ dupliciꝫ que equiuocant nõ ex se sed ex similitudine ꝓportionis ad aquã ⁊ aerẽ: ⁊ alia subiecta fm spẽm differentia. Si autẽ alia in alio ⁊ alio tũc causat equiuocatio ab ipsa intentione nois equiuoci: sicut est canis in latrabili ⁊ celesti. ¶ Considerandũ autẽ precipue ad indagationẽ predictoꝝ quis est terminus diffinitiuus eoꝝ fm que cõparatio attendit. ⁊ hoc consideratur p: ex ipue illo documento quo discerminus ꝙ idẽ vel diuersum vnũquodqꝫ predictũ ⁊ hoc gratia exẽpli dicimus: sicut quo discernimus in albis esse idẽ fm diffinitionẽ: ⁊ quo discernimus dulce esse idẽ fm diffinitionẽ in oibus quibus sunt aliud. In albo enĩ quãdo per documẽta illa cõparat ad alba videt esse rõ ⁊ diffinitio altera. sicut cũ dicit vox alba: ⁊ quãdo dicit color albus. ⁊ hoc discernimus nos. ꝙ est altera rõ in quibusdã equiuocis que multũ distant: aut discernimus ꝙ non oino idem sunt. sicut equiuoca que parũ distãt ⁊ nõ distant fm se sed fm ꝓportionẽ qua participant a suis subiectis. Documẽta autẽ illa quibus hec oia discernimus sunt consyderationes habite in libro topicoꝝ de eodẽ ⁊ diuerso: ⁊ ideo recolende sunt in oibus que adinuicem volumus cõparare. ¶ Si aliquis obijciat ꝙ geometer cõparat quãtitates diuersaꝝ specieꝝ quando dicit lineam rectam breuissimã lineaꝝ esse: que ducit inter duo pũcta. ⁊ circulũ esse eq̃lẽ figure poligonie vel maioꝛẽ. ¶ Dicendũ: ꝙ ipse vtitur large equalitate ⁊ breuitate fere equiuoce: sicut pꝫ per pdicta. Jntũ igit dictũ sit de cõparatione motuum in cõmuni: ⁊ in spali de cõparatione motuum localium.

Obiectio

Solutio

¶ Cap. 4m. De comparabilitate alterationum.

Tex. t. c. 32.

DEinde Juxta predicta documenta queremus quaꝛ vna alteratio comparat alteri alterationi. ¶ Queramus igit de alteratione quomodo vna alteratio eq̃lis vel magis vel minus velox sit alij alterationi. Si enim dicimus: ꝙ vnus sanat velociter: ⁊ alter sanat tarde: ⁊ dicimus ꝙ aliqui sanant simul fm tẽpus: ita ꝙ ita cito sanat vnus sicut alter: tũc videtur cõparari alteratio ad alterationẽ eiusdẽ speciei. ⁊ videbit ꝙ equalis sit alteratio alterationi que facta est in eodẽ tẽpore vel in eq̃li. Qđ si ꝯcedat tunc queremus: quid hic alteratũ est equale. Cũ enim tẽpus sit extrinsecuꝫ rei cuius est tẽpus: opꝫ ꝙ equalitas hic attendatur fm aliquid qđ sit intrinsecũ ⁊ essentiale motibus illis qui dicunt equales ⁊ cõparabiles. ¶ Videt autẽ ꝙ nihil taliũ sit in alteratione. qꝛ sicut vnũ in quantitate facit equale: ita vnũ in qualitate facit simile. ergo similitudo ⁊ nõ equalitas videt esse in duabus alterationibus: que sũt eiusdẽ speciei. ¶ Sed forte aliquis dicet ꝙ idẽ subiectũ est alterationi in vtraqꝫ alteratione: ⁊ hoc subiectũ est quantũ. ⁊ rõne huiꝰ dicit alteratio esse eque velox alterationi: quãdo. s. tãtũ de vno subiecto alteratur in vno tẽpore quantũ alterat de altero in tẽpore qđ est equale illi. ¶ Sed tũc queremus quid opꝫ attẽdere in cõparatione motuũ vtrũqꝫ. s. opꝫ attendere subiectum in quo est passio: vel ipsam passionẽ que est in subiecto. Jn prehabito enĩ exẽplo qđ est de duobus qui eque cito sanant: est accipere ꝙ sanitas est eadẽ cũ vnũ subiectũ neqꝫ maius hoc est fm partẽ maioꝛẽ: neqꝫ fm partẽ minoꝛẽ est: sed simil'r. Aut etiã dicamus: ꝙ sanitas est simil'r sanitati: qꝛ vna non est fm maius neqꝫ fm minus tẽpus q̃ alia. Si autẽ sit altera passio in duabus alterationibus quã aliqua alterant ita ꝙ vnũ subiectũ albet ⁊ alterũ sanet: his nihil est cõmune neqꝫ simile. neqꝫ equale fm ꝙ cõparari possunt. ¶ Redit autẽ ad huc nostra disputatio. qꝛ si fiat cõparatio duaꝝ vnius speciei alterationũ penes quantitatẽ subiecti: vt. s. tãtũ alteret de vno quãtũ de altero: tũc erit cõparatio ⁊ equalitas motuũ alterationis per accidens: hec enim equalitas nõ est alterationis per se: sed per subiectũ suũ. Si autẽ attendat equalitatis cõparatio in ipsa passione fm quã alterant ea que cõparant: tunc erit cõparatio ⁊ imperfecta ⁊ impropria. Imperfecta qdeꝫ: quia non est penes oia que sunt in motu. Impropria autẽ: qꝛ equalitas nõ dicit de qualitate: sed potius similitudo. Et ideo opꝫ non hic diligenter ꝯsiderare: qꝛ si fiat alteratio fm passiones duas specie differentes: ꝙ ibi sunt due alterationes fm speciem ⁊ nõ vna: sicut supius dictũ est: ꝙ non ois loci mutatio cũ omni loci mutatione est eadẽ specie. Quare cõsiderandũ est in omni cõparatione alterationuꝫ ⁊ loci mutationũ ꝙ sint fm spẽm differẽtes alterationes: ⁊ ꝙ ipse differentes fm loci mutationes. Non autẽ ꝯsideratur hoc tñ in ipsis motibus sicut superius in 5° libro huius scientie: sed ꝯsiderat differẽtia motuũ in ipsis subiectis: que mouentur quãdo illa subiecta sunt per se subiecta motus ⁊ nõ per accidẽs. Et ideo quando subiecta motus per se specie differũt: tũc etiã ipsi motus differũt specie. sicut supra diximus de volatione ⁊ ambulatione. Et si subiecta differũt genere tũc ⁊ ipsi motus differũt genere. Et si subiecta differũt numero: tũc ⁊ motus differũt numero. Et nemo miretur ꝙ dicimus subiecta motus differre genere cũ tamẽ omne qđ mouet sit in gñe subẽ: qꝛ nõ accipimus hic genus pro gñalissimo: sꝫ ꝓ subalterno sicut dicimus mobiliũ corruptibiliũ ⁊ imobiliũ ⁊ icorruptibiliũ nõ esse idẽ genꝰ: cũ termini sint in eodẽ gñe ꝓ dicamẽti. ¶ Patet igit ex predictis: ꝙ si querat vtrũ in cõparatione ⁊ equalitate alterationũ opꝫ respicere ad passionẽ solã si eadẽ est passio: aut similis: aut equaliter veloces alterationes ipsaꝝ fm tẽpus: aut opꝫ respicere in solũ id qđ alterat qđ est subiectũ alterationis inuestigando ꝙ huius quidem subiecti huiusmodi pars est: ⁊ alterius tãta est albata quãta est alba: opꝫ autẽ respicere in vtraqꝫ hec. ¶ Pꝫ igit ꝙ opꝫ nos respicere in vtraqꝫ. tam in subiectũ q̃ in passionẽ: qꝛ ex vtraqꝫ variat species alterationis. ⁊ variata specie nõ fit cõparatio. Et opꝫ nos determinare de alteratiõe: vtrum sit eadẽ vel non sed alia per passionẽ quãdo ipsa est eadem vel alia ⁊ iteruꝫ determinamus de alterationibus duabus: vtrũ vna est equalis alteri vel inequalis: per hoc ꝙ cõsideramus vtrũ passio in subiecto vno est equalis passioni eidẽ fm spẽm in altero vel inequalis. Si autẽ nos tñ ad subm respiceremus esset cõparatio per accñs in alteratione. Si autẽ ad passionẽ solã. tũc esset ⁊ impfecta ⁊ impropria. ⁊ si ad tempus solũ. tũc nõ esset cõparatio penes aliquid motibus intrinsecũ. ⁊ ideo opꝫ considerare omnia hec.

Tex. t. c. 33.

¶ Cap. 5m. De comparatione generationis ⁊ corruptionis.

Tex. t. c. 34.

ET in generatione Et corruptiõe idem ꝯsiderandũ est qđ in alijs ꝯsideratũ est: qꝛ generatio ⁊ corruptio nõ tñ sunt mutationes simplices sꝫ etiã ꝯiuncte motibus: sicut supra sepius diximus: ⁊ tũt sunt diuisibiles ⁊ cõparabiles adinuicẽ sicut alij motus. Opꝫ ergo de hoc querere quaꝛ cõparant: ⁊ quõ sit eque velox generatio generationi. ¶ Et forte dicet aliquis generationẽ esse eque velocẽ generationi si idem fm specieꝫ indiuisibilẽ quaꝫ specialissimã vocat Porphyrius genererẽ in tẽpore equali cũ alio eiusdẽ speciei indiuiduo: sicut si dicamus in homine ⁊ nõ in aiali fieri hanc comparationẽ. eo ꝙ aial sit diuisibile in spẽs nõ autẽ homo. ⁊ tunc erit inequalis generatio generationi: quando inequali tempore pluri vel pauciori alterum altero generatur. Nec aliquis miretur: quare non ponimus hic ꝓpria nomina huic comparationi. sicut fecimus in alijs qꝛ cum comparabantur motus qui sunt in quantitate dicemus equalitatem motuum vocari ꝓprio nomine equalitatem: ⁊ quando comparabimus alterationes conuenientia in eis ⁊ disconueniẽtia dicebatur similitudo ⁊ dissimilitudo. Quando autẽ comparabimus generationem generationi nõ habemus aliqua duo nomina in quibus sit alteratio vnius ad alterum per comparationem signata: sicut inequalitas significat ea que non conueniunt in motu vno fm speciem: ⁊ velocitatem in quantitate. Est enim vnum in quantitate equalitas: ⁊ hec est hic in duobus fm vnam quantitatis comparationeꝫ conuenientibus istis. Et est vnum in qualitate ⁊ hec est similitudo: que est etiam in duobus fm vnam comparationem qualitatis conuenientibus ⁊ diuersum in istis est inequalitas ⁊ dissimilitudo. sed vnum in substantijs dicitur idem absolute ⁊ hoc non est in duobus vel pluribus comparatis adinuicem per substantiam sed potius simplr est in vno. Sic ergo nõ habemus duo noia quibus hic exprimamus cõparabilitatẽ generationis ad generationẽ fm ꝯuenientiam in vna velocitate: ⁊ fm disconuenientiam. ¶ Aut forte dicet aliquis: ꝙ ha

bemus: q: fm Pithagoricos numerus est substantia: qui in substātia componi ex numeris: et tūc dicere ꝙ numerus qui est plus substātie: et qui est minor numerus substātie existentis in simili specie. est numerus in quo cōparatio vocaꝶ: vt sit ibi equale quando due generationes sunt fm vnū numerū: et inequale quādo sunt fm numeꝝ diuersum pluralē vel minorē. Sed ad hoc dicemus: ꝙ equiuocū est illud qd̄ notat idētitatē: et illud qd̄ notat vtrūqꝫ excessuꝫ in plus et in minus in substātijs et in numeris. sicut nos videmus ppria nomina in passione: vbi passio vna passio dicif plus vł excellēs aliā qn̄ generaꝶ dissimilitudo penes quā vnuꝫ dicif maius fm alterationē ꝙ̄ aliud: et in quantitate similr sunt nomina: et ideo sicut equiuocū est maius quādo dicif de passiōe que est plus ꝙ̄ alia: vel excellens eā: et hoc ideo: q: solū quantuꝫ ꝓprie loquēdo maius est: ita equiuocatio erit qn̄ plus et excellens attribuaꝶ cōparationi generationi vnuꝫ vel pluriū: vtrū aūt substātia numerus est vel non: ad aliā spectat ꝯsiderationē. Non aūt de augmēti et diminutionis cōparabilitate nō loquemur q: doctrina illius perfecta est in superiori capitulo: vbi docuimus loci mutationis cōparabilitateꝫ: q: si illa doctrina oīno generalis fuisset nō fuissemus locuti aliquid de generationis et corruptionis et alterationis cōparabilitate. Quia aūt generalis nō fuit: eo ꝙ vna velocitas speciei alteratione nō dicif equalitas: sed similitudo: et in generatione nō habet nomē ꝓpriū: ideo specialē oportuit nos de alteratione et generatione facere mentionem.

¶ Cap. 6m. De cōparatione mouētis ad id qd̄ mouetur.

His autē habitis ostēdemus etiā cōparationē mobilis et motoris ad motorem. Sed nos distinguimus primo modos et spēs motoꝝ: vt ex hoc facilior sit intelligentia sequētiū. Dicimus ergo ꝙ spēs motoꝝ sunt tres. Quedā enim mouent que nec sūt corpora: nec virtutes corporales siue virtutes in corpore sicut ꝯsueuerūt dicere Phi peripathetici: et sunt illi motores indiuisibiles: qui nō multiplicanꝶ quātitate corporis multiplicata: nec diminuunꝶ quātitate diminuta per se vel per accn̄s: sicut intelligētie mouētes siue moueāt celestia: siue corpus humanū qd̄ mouef ab intellectu. Alia aūt ꝗdaꝫ mouēt: que nō sunt corpora: sed tn̄ sunt virtutes corporales hoc est que crescūt et decrescunt multiplicata māa sua ꝓpria et diminuta sicut est grauitas leuitas et huiusmodi alia mouētia sunt corpora que tn̄ mouēt p virtutes corporales existentes in eis sicut talentū ꝑsibi mouet brachiū libre: et de his motoribus qui sunt virtutes īdiuisibiles mouētes nos hic nō loquimur: sed potius in fine octaui vbi ostēdemus: ꝙ tales motores nec sunt finiti fm quātitatē nec infiniti sed impartibiles nullā penitus habētes magnitudinē. Sed hic loquimur de scđo mō et tertio dictis motoribus in cōparatione ad sua mobilia q: illos motores possumus diuidē: sicut et ipsa que mouenꝶ ab ipsis: et ideo iste cōparationes quas hic faciemus et iste ꝓportiones nō tenebūt in motoribus celoꝝ. Lꝫ enī illi motores virtutes determinatas habeant ad sua mobilia: ita ꝙ si maius esset mobile nō moueret ipm: cū nō pōt diuidi virtus motoris: et ideo tales quales hic assignabimus ꝓportiones nō habebūt locū in ipsis. ¶ Ad ꝓpositū aūt venientes dicimus: ꝙ in omni motu semp est aliqd mouēs. et in aliquo et vsqꝫ ad aliqd. Dico aūt in aliquo tēpore: q: in aliquo tēpore mouet oē mouens. Et dico vsqꝫ ad aliquid: q: in motu locali vsqꝫ ad aliā lōgitudinē certā mouet omne mouēs qd̄ est corpus vel virtus in corpore. Omne aūt tale mouens mouet motu recto: q: id qd̄ circulariter mouet intelligētia est que nō diuidif: vt diximus prius. Hoc aūt tale mouens semp mouef: q: nō mouet nisi motū: vt in p̄missis habitū est: et hoc vadit in infinitū. Omne ergo qd̄ sic motū mouet est quātū aliquid et diuisibile. et mouet in quāto tēpore: et motus finis est in mobili qd̄ est quātū et ita vtrunqꝫ diuisibile est sicut et mouēs: et hec oīa in 6° sunt demonstrata. ¶ Ponamus ergo de hoc generales terminos sicut cōpetit huic doctrine que generalis est: et nō ꝯtracta ad aliquā mouentiū vel motoꝝ natā specialē. Et dicemus ꝙ .a. littera significet nobis mouens quantū. b. aūt significet mobile qd̄ mouef et est ꝓportionatū ad suū mouēs: qd̄ ē .n. quātūcūqꝫ aūt voluerimus lōgitudo mota: siue sup quā est motus sit significata p litterā .c. et motus iste expleaꝶ in quātocūqꝫ tēpore voluerimus ꝙ significef p litterā .d. hec est figura quā vides. ¶ Ex ista igif positione elicimus tres cōparationes et ꝓportiones veras quas hꝫ mouēs ad id qd̄ mouef. Prima quaꝝ hec est ꝙ si quātitas .a. mouet quātitatē b. p totā lōgitudinē .c. in toto tēpore d. sicut dixit hypothesis tunc similis quātitas vel eadē mouenti mouebit medietatē ipsius .b in eodē tēpore .d p duplo lōgius spatiū ꝙ̄ sit .c. ¶ Et eadē quātitas vel similis ei mouebit medietatē .b. per totā lōgitudinē .c in dimidio tēporis .d. et hec est scđa ꝓportio. Et tertia est ꝙ si potētia illa mouēs .b. totū p .c. totū in toto tēpore .d. tūc oportebit ꝙ eadē virtus mouens mediuꝫ eius qd̄ est b. p totū .c. in medietate tēporis sicut diximus in scđa ꝓportione et ex hoc sequif ꝙ mediū illius virtutis mouētis medietatē moti qd̄ est .b moueat in toto tēpore .d p spatiū equale ei qd̄ diximus esse spatiū .c. Hoc .n. mō seruabiꝶ analogia et etiā ꝓportio mouentiū et motoꝝ. Et si volumus litteris signare medias partes mouentiū et motoꝝ tunc dicamus ꝙ medietas ipsius .a. qd̄ est mouēs sit signata p litterā .e. et medietas eius qd̄ est .b qd̄ mouef sit notata p litterā .ꝫ. sicut vides in dispositione ista ¶ Scđm eandē enim analogia quā se hꝫ totū ad totū: hꝫ etiā se pars ꝓportionalis toti mouenti ad ꝓportionalē partē eius qd̄ mouef. Causa aūt huius est: ꝙ omnis motus ꝓuenit ex virtutis mouentis victoria sup mobile et cū illa virtus mouet opꝫ potentiā passiuā eius qd̄ mouef sibi esse ꝓportionalē: et cū nō sit infinita opꝫ ꝙ sit in tēpore. Si enim esset infinita tūc eius motus esset in nunc qd̄ est indiuisibile tēporis sicut ante finē octaui libri docebitur. Surgūt igif tres ꝓportiones necessario: vne ex diuisiōe mobilis solius. et tertia ex diuisione vtriusqꝫ tam mouētis ꝙ̄ mobilis. Duaꝝ aūt que resultāt ex diuisiōe solius mobilis: vna est cū additione lōgitudinis et nō tēporis. et alia est cum tēporis diuisione et sine tpis additione fm duo que cadunt in diffōne velocioris. hoc enim in eodē tēpore ptrāsit plus: et in minori tēpore ptrāsit equale. Cōstat eniꝫ ꝙ vna manēs virtus mouēs velocius mouet dimidiū ꝙ̄ integrū: et super istas ꝓportiones optima et pulcherrima fundanꝶ theoremata ingenioꝝ: et scīa de pōderibus in his que subalternanꝶ sꝫ aliquid geometrie et fm aliqd physice: q: fm eandē que nūc dicta est analogiā virtus mouēs regulariter sꝫ hꝫ ad graue quodlibet regulariter motū: et ideo equalr graue mouet eadē virtus in eodē vel equali tēpore: et fm alias ꝓportiones que dicte sunt que in vniuerso sūt quatuor quaꝝ vna est in hypothesi supposita: et tres alie sunt elicite de illa sicut ex p̄habitis pꝫ: et elicite sunt ex ꝓportione totius ad totū sicut dictū est. Si aūt ecōuerso velimus elicere ꝓportiones ex ꝓportione partis ad partē volētes elicere ꝓportionē totius ad totū: nō semp erūt vere ꝓportiōes ille. ¶ Et si eni ꝯcedamus: ꝙ medietas virtutis mouentis que est .e. mouet medietatē moti que est .ꝫ in toto tēpore .d. per totū spatiū .c. nō tn̄ necessariū est ꝙ eadē medietas mouētis que est .e. moueat duplū moti qd̄ est duplū ad .ꝫ. et est equale ipsi .b. itegro in equali tēpore ei qd̄ est .d. fm medietatem spatij qd̄ notatur per .c. Et si enim .a. mouens positum sit mouere .b. totum in toto tempore .d. per longitudinem .c. non tamen oportet ꝙ medietas ipsius .a mouentis moueat totum .b. in tempore qd̄ est .d. in aliam partem spatij que est .c. que pars ꝓportionem talem habet ad totum spatium .c. qualem habet proportionem .e. ad .a. hoc est medietas ad integrum totum. Potest eniꝫ cōtingere. ꝙ omnino non mouebit ipsum et in nullum spatiū: neqꝫ magnum: neqꝫ paruum. Si enim tota virtus mouet aliquam quantitatem totam: potest contingere ꝙ medietas illius virtutis non mouebit totum omnino: neqꝫ in toto tempore: neqꝫ in parte temporis: neqꝫ in aliquo maiori tempore mouet fm aliquod spatium. Contingeret enim et hoc ꝙ supposito ꝙ homines triginta moueāt nauim. et nos diuideremus per trigesimas virtutes mouentium et spatiū per qd̄ triginta nauim mouerint: ꝙ vnus solus homo moueret nauim per trigesimaꝫ partem spatij: per quod omnes eam traxerant et hoc non est verum: q: vnus solus non potest eam mouere de loco: hec est causa q: non est necessariū ꝙ si tota virtus mouens potest in totuꝫ mobile ꝙ pars virtutis mouentis possit etiam super totum mobile.

¶ Cap. 7m. De falsitate rōnis Zenonis et dictis ꝓpōnibus.

Tex.c.35.

Tex.c.36.

8° phy. 79.c.

Tex.c.37.

Tex. c. 37.

Uapropter ratio Zenonis non est vera. Dixit enim Zeno q̄ si totus modi⁹ milij cadendo facit tm̄ sonū q̄ q̄libet pars per se cadens ꝓportionalē partē facit sonū: ⁊ hoc nō est verū. Nihil enim phibet: q̄ virtus q̄ est in vno grano milij nō moueat aerē ad sonandū in aliquo tēpore quo mouet et ipsum totus modius cadēs ⁊ sonans. Neq̄ enim necessariū est: q̄ si pars illa que mouebat quādo erat cū toto modio moueat aliquid quādo accipit̄ diuisa a toto: ⁊ sic p se ens ⁊ hoc est ideo: q̄ pars p se nihil est ena in actu virtutis mouētis. ⁊ mouet in toto per hoc q̄ est potētia in illo: ⁊ ideo virtus vnius partis est disponēs ad alterā: ⁊ illa ad tertiā: donec ex partialibus virtutib⁹ colligat̄ virtus totius ⁊ tūc vltima pars est cōplens dispositionē omniū partiū precedentiū vltimam: ⁊ hoc est dupli. s. diuisim ⁊ piunctim. Diuisim quidē in guttis cauātibus lapidē: q̄ vna illaꝝ nō cadit cū altera: nec remanet cū ipsa: ⁊ tamen nō quelibet cadit aliquid de lapide sed vna post aliā percutiēdo disponit vt aliquid de lapide separet̄: ⁊ cū sufficienter dispositus est lapis: tūc venit vna que tollit hoc de lapide qđ dispositū fuit ad separationē. Coniunctū autē sicut in modio milij sonāte: modio enim quodlibet granū affert virtutē sonandi fm̄ q̄ cōponit̄ cū alio: ⁊ id qđ vltimo additū complet mensure sonantis quantitatē illud cū alijs precedentibus educit potentiā sonandi ad actū sonādi: ⁊ sicut supra diximus: distinctionē inter potētiam ⁊ actū ignorauit Zeno. Sed si accipiant̄ duo vel plura diuisim: que sunt adinuicē ꝓportionalia fm̄ ꝓportionē vnā que sunt mouentia: ⁊ piungant̄ diuisim mota in eadē ꝓportione. tunc veꝝ est: q̄ si duo mouent duo diuisim: q̄ mouentia piuncta mouebūt mota piuncta: ita q̄ vtrūq̄ piunctū mouet vtrūq̄ mobiliū piunctim. Dico aūt talia oportere esse in ꝓportione vna: q̄ si in diuersis accipiant̄: tūc nō est veꝝ. Ponamus enim: q̄ aliquid moueat quantitatē. z. in toto tempore. d. per longitudinē. c. ⁊ illud moueat eandē quantitatē. z. per longitudinē eandē in duplo tēporis. d. ⁊ sit illud vocatū. p. tunc dico q̄ nō oportet q̄. p. ⁊. e. piuncta moueant duplum eius qđ est. z. ⁊ hoc est qđ diximus esse. b. per longitudinē. c. in toto tēpore. d. q̄ vnū mouentiū qđ est. p. multo debilius est in mouendo q̄ alteꝝ qđ est. e. ⁊ ideo opꝫ q̄ virtutes mouentes partiales sint in ꝓportione vna: ⁊ ipsa partialia mota sint in ꝓportione vna respōdente illi ꝓportioni qua mouēt virtutes mouentes: ⁊ super illud fundat̄ qđ dicit̄ in 5° Euclidis qui vocat̄ liber elementoꝝ a quibusdā: q̄ in eo ptinent̄ theoremata que sunt elementa demōstrationū. ibi enim dicit̄: q̄ si fuerit quotlibet quātitates: ⁊ totidē eaꝝ cōpares: ꝓportio enī ad oēs est sicut ꝓportio vnius ad vnā. Si ergo duoꝝ mouentiū cōproportionaliū vtrūq̄ diuisim mouet tātā quātitatē p tātū spatiū in tāto tēpore: tūc etiā ille potētie mouētes cōposite mouebūt illd qđ cōpositū est ex quātis grauibus motis per equalē longitudinem ⁊ in equali tēpore: q̄ tūc similis est analogia partis ad partem: ⁊ totius ad totum.

Uide cōmētū ꝯtextum. 23. octaui phy. ꝑ no hoc. Z.

Tex. c. 38.

Ca. 8m. De ꝓportiōe augētiū vl alterātiū ad auctū vl alteratū

Tex. c. 39.

Omni autē Eodē mō fm̄ dictas proportiones dicemus in augmēto: ⁊ in alteratione. In omni quidē augmētatione est aliquid quidē augens: ⁊ aliquid qđ auget̄: ⁊ in aliquāto tēpore: ⁊ fm̄ aliquā determinatā quantitatē auget augēs ⁊ auget̄ auctū: sicut diximus ista esse etiā in motu locali. Similr̄ aūt est in alteratione: quia in omni alteratione opꝫ: q̄ sit aliquid alterans ⁊ aliquid alteratū: ⁊ ibi est quātitas intēsiua fm̄ q̄ maius ⁊ minus alterata esse cognoscunt̄: ⁊ hec alteratio est in aliquo tēpore determinato. His igit̄ quatuor suppositis: tam in augmentatione q̄ in alteratiōe: sicut in loci mutatione pōt fieri ꝓportio que in loci mutatione habita est. Si enī accipiamus ꝓportionē primā nō illam que supposita est: sed illā que prima inter tres est electa: scimus q̄ alterās tātū alterat alteratū tātū in tāto tpe: tūc idē alterans alterabit medietatē alterati eiusdē in duplo passionis in eodē tēpore. Et si in eodē tēpore alterat totū in toto tēpore: tūc in duplo illius tēporis alterabit fm̄ duplā intensionis q̄litatis illius fm̄ quā alterat: ⁊ in medio illius tēporis alterat totū fm̄ medietatē intēsionis q̄litatis. Aut etiā alterat in medio tēpore mediū: hoc est fm̄ mediū passionis vt diximus. Aut etiā in equali tēpore alterabit tota virtus alterās dimidiū alteratū fm̄ duplū passionis quā inducit p alterationē. Quocūq̄ enī mō ponat̄ virtus alterans augeri sup alteratū: in tanto poneret̄ crescere alterationis velocitas: ⁊ tēpus diminui: ⁊ ecōuerso si diminuat̄ necesse est velocitatē diminui ⁊ tēpus augeri. Si aūt pcesserimus q̄ alterans ⁊ augēs que quāta sunt augent totū ⁊ alterāt in tali tēpore totū: nō necesse est ꝓpter hoc q̄ mediū alterantis virtutis vel augētis totū alteratū in medio illius tēporis augeant vel alterēt: ita q̄ mediū augmēti ⁊ intēsionis fit iduntū in medio tēporis: sed forte nihil oīno de ipso augmētabit vl alterabit fm̄ aliqđ tēpus: sicut etiā diximus de graui superius: vbi locuti fuimus de ꝓportiōe mobilis localis ad mouēs localiter. Sed hoc est veꝝ. q̄ si duo augentia vel alterātia in ꝓportiōe vna existētia augēt vel alterāt duo ꝓportionalia sibi fm̄ intēsionē aliquā in tēpore vno determinato. tunc illa duo piūctim augētia vel alterātia augebunt vel alterabūt piunctim: ⁊ ꝓportionaliter sibi rñdentibus fm̄ tātūdem in equali tēpore. Hec igit̄ dicta sūt de motuū cōparationibus.

Incipit liber octauus physicoꝝ: Cuius tractatus primus est de proprietate motus.

Cap. pm. Et est digressio declarans intentionem libri: ⁊ qualiter deus precedit mundum.

In vltimo autē nostro Libro physicoꝝ nostra est intentio inuestigare. Utrum sit aliquis motus perpetuus qui est sicut causa perpetuitatis motus in genere. Motū enim in genere diximus esse perpetuū: ⁊ fm̄ nām infinitū in fine sexti libri physicoꝝ superius. lꝫ fm̄ numeꝝ non necessario sit aliqs rectus motus ꝑpetuus. Circularis aūt solus pōt esse perpetuus ꝓpter pimuā circuli circulationē in qua si generās ptinue sit allationis: erit etiā generatio ꝑpetua ⁊ inquieta ⁊ infinita fm̄ nām. Et ideo ad oēm physicoꝝ generationē ⁊ corruptionē sciendū: opꝫ nos hic inuestigare si est aliqs motus qui alioꝝ motuū successionis causa est ꝑpetuus. Scimus aūt q̄ si nos demōstremus successionē motuū inferiorū esse ꝑpetuā: ⁊ per illā vellemus tanq̄ p signū siue effectū demōstrare q̄ vnus esset primus motus ꝑpetuus esset nostra demōstratio insufficiens: ⁊ circulariter nos demōstrare oporteret: q̄ hic fm̄ ea que diximus pcludemus vnum motū perpetuū. ⁊ ex eo q̄ successio motuū est ꝑpetua vt in 2° perigeneos oportebit nos pcludere motus inferiores esse ꝑpetuos fm̄ successionē: q̄ allatio circuli primi motus est ꝑpetua. Unde nos in demōstrationis mō essemus reprehēsibiles: ꝓpter qđ nos volumus hic inuestigare id ex quo in 2° perigeneos ꝓcedere volumus: hoc est verū sit aliquis primus motus ꝑpetuus que est cā ptinue successionis motuū in inferioribus in mū gñabiliū ⁊ corruptibiliū. Nō autē nos aliquis existimet ita loqui de ꝓprietate motus q̄ putemus deo esse motū coeternū: sed potius ita vt ꝓbare velimus nullū fore tēpus in futuro in quo nō futurus sit motus ⁊ nullū fuisse tēpus in preterito in quo nō fuerit mot⁹. Scđz quē sensum etiā Boetius in 5° ꝯsolationis phie mūdū dicit semp fuisse: nec deū ꝓcedere mūdū tempore sed eternitate. Cū aūt ꝯstet etiā fm̄ dicta peripatheticoꝝ deū esse añ mūdū eternitate ⁊ causa: p hoc q̄ dicit̄ deus ꝓcedere mundum eternitate: pcludit̄ necessario deū ꝓcedere mūdū duratiōe: cū eternitas duratio q̄dā sit indeficiens ⁊ oīno immutabilis. Si tamen querat̄ verū ista duratio que solius dei eterni est hꝫ extēsionē in partes simul stātes vel sibi succedētes. Constāter respōdemus q̄ nō: q̄ si haberet partes simul stātes: tūc esset ptinuum habēs permanētiā in suis partibus cum eternitas sit in genere mēsure: oporteret etiā q̄ suū mēsuratū cū haberet partes simul stantes: eo q̄ mēsura ⁊ mēsuratū ꝓpriū sunt eiusdē quātitatis: ⁊ sic deus haberet partes ⁊ esset quantus: qđ est abusiuo. Omnino aūt eadē sequerent̄: q̄ si haberet partes succedentes: q̄ deus eternus eiusdē rōnis haberet partes: qđ etiā est absurdū. Adhuc autem si daret̄ talibus partibus diuidi eternitas in nullo differret a tēpo-

6° ph. t. c. 94

Scđo de generatiōe. t. c. 56. ⁊ infra.

De⁹ auctoritate boetij ꝓcedit mundū eternitate,

re: ꝛ hoc ostēdimus supra in 4° libro falsum esse. ¶ Sequit igitur inevitabilr̄ ꝙ cū deus eternitatis duratione p̄cedat mūdum ꝙ eternitas eius dicat nūc indivisibile eternitatis quo sine principio esse precessit mundū. Et hoc ipsū qd̄ dicimus ipsum precedere mūdū: nō dicit spatiū magnum vel parvū anni vel diei vel alicuius tēporis: sed potius ordinē eternitatis ad tēpus: ꝛ cause ad causatū: ꝓpter qd̄ nihil q̄runt qui dicūt quid deus tātū expectavit facere mūduz: vel quid fecit deus in tāto spatio eternitatis anteq̄ faceret mūdū: q: in illa eternitate nō est diu: neqz cito: neqz spatiū lōgū neqz breve: cū oīa hec dicāt distēsionē quātitatis alicuius p partes. Et nos iam ostēdimus: q̄ eternitas dei indivisibile nūc est: qd̄ nō est terminus alicuius ꝯtinui: sed poti⁹ ipsa ipsius eternitatis substātia. Ex his etiā elucescit ꝙ falsum dicūt qui dicūt voluntatē dei esse dilatoriā in creādo mundū. Dicūt enim deuz existentē ab eterno volūtate nō necessitate nature ꝓduxisse mundū: ꝛ ideo nō ab eterno ꝓduxisse: q: volūtas est causa que pōt differre ꝓductionē sui causati. Causam aūt quare distulit mūdi creationē dicūt esse: ne mundi duratio divine durationi equaret̄. Frivolū enim est huiusmodi dictū cū omnis dilatio sit respectu futuri. Iam enim ostēdimus talē ꝓcessionē nō esse eternitatis a tēpore: nec causa pōt esse quā dicūt ꝙ s. duratio mūdi divine durationi nō equaret̄: q: impossibile est durationē sm̄ causatum eq̄ri cause sue: quādo causa ꝛ causatū nō sunt coessentialia: ꝛ ꝙ impossibile fuit accidere nō oportuit eā cavere per dilationē volūtatis. ¶ Si aūt aliquis dicat obiiciēdo ꝙ aliquādo fuit primo verū ꝙ nūc est mūdus: ꝛ ante hoc instans fuit verū mūdū fore. Ante primū aūt instans mūdi nō fuit tempus: ergo cū dicebat̄ mūdū fore: hoc designabat aliqd̄ eternitatis: ꝛ ita futurū ꝛ preteritū sunt in eternitate: ꝛ sic duratione divisibili ꝛ extensa deus p̄cessit mundū. ¶ Dicimus ad hoc ꝙ in primo instāti tēporis differētia fuit dicere mundus est: ꝛ ante hoc nō fuit verū dicere mūdū fore: q: rōne illius nō fuit aliquid aptū enūtiari per cōpositionē: nec aliq̄ tēporis differētia. ¶ Et si tu dicas ꝙ quicquid est verū de p̄senti fuit verū in futuro qū ꝯtinuabat̄ ad hoc p̄sens. ¶ Dico ꝙ tu dicis verū: sed ante mūdū nō fuit futurū ꝙ ꝯtinuaret ad presens instans tēporis in quo fuit verū dicere ꝙ mūdus nunc primo est: ꝛ ideo nō potuit tunc significari aliquid de futuro. ¶ Si aūt tu obiicis ꝛ dicas ꝙ si mundū fore tunc nō fuit verū ꝙ eius ꝯtradictoriū fuit verū s. mundū non fore ꝛ si ꝯtradictoriū fuit verū: ꝙ tūc aliquid de futuro fuit verū: ꝛ sic aliquid fuit futurū. ¶ Dico ad hoc ꝙ nec eius ꝯtradictoriū tūc fuit verū. eo ꝙ nō esset ꝯtradictoriū eo ꝙ non esset aliqua differētia tēporis futuri: nec aliqua cōpositio que notaret̄ cōponi vel etiā dividi respectu alicuius tēporis: ꝛ etiā cū dicimus ante: ꝛ tūc nō sumimus distinctiōes istas ꝓprie eo ꝙ ꝓprie signāt tēporis differētias: sed oēs in talibus locutionibus signāt ordinē eternitatis ad tēpus: sicut dixim⁹. Et sic pz̄ qualr̄ deus precedit mūdū nō spatio extenso: sed eternitatis nūc indivisibili ꝛ causa. Causa enim nō coessentialis ꝛ prima causato hoc modo necessario precedit causatū suū. ¶ Si quis aūt forte obiiciat ꝙ deus est potentie infinite: ꝛ nō agit per aliquotā partē sue potentie: sed per totam potentiā suā: ꝛ ideo agit infinitū effectuz in duratione: sicut ꝛ ipse infinitus est durādo. ¶ Dicendū ꝙ ratio ista decepit multos academicorū: sed tamē planū est solvere eam. Dicimus enim deū nunq̄ agere nisi tota potētia sua: cū sit sua potentia indivisibilr̄ simplex: sicut ꝛ sua essentia. Sed ordo qui necessario ponit̄ inter causaz ꝛ causatū exigit ꝙ mūdus duratiōe inceperit aliquādo: ꝛ ideo dixit Arist. ꝙ actus cause efficientis que vere est efficiēs ꝛ prima causa precedit tēpore: ꝛ substātia: ꝛ rōne: vocans tēpus durationē indeficientē eternitatis: ꝛ3 causando simul ꝓducat māz pfectā sub forma tamē nō pōt esse mā receptibilitatis infinite: q: nō posset terminari talis receptibilitas: ꝛ ideo etiā mūdus quātitate finitus est: sicut ꝛ duratione: ꝛ ideo lz deus agat sm̄ potentiā infinitā: tn̄ impossibile est mundū agi sm̄ potentiā infinitā quo ad fieri: ꝓpter causas inductas iā: ꝓpter quod mūdū necesse est esse finitū: ꝛ sm̄ durationē ꝛ sm̄ quātitatē. In nullo enim potētia vel ꝓportionat̄ potētijs causatorū: ꝛ ideo nō inveniunt̄ in causatis ea que inveniunt̄ in creatore. Cū aūt hec sint potius de speculatione prime phīe: ꝛ hec nō sunt dicta nisi ad faciliorē intellectū sequentis: hec sit dicta sufficiāt. Inferius enī ponemus rōnes phicas ex qbus videbit̄ mūdū esse creatū. ¶ Nō lateat aūt nos: ꝙ cū intēdamus ꝓbare motū nō incepisse in aliquo tēpore preterito neqz corrūpendū in aliquo tēpore futuro nō ꝓcedemus nisi p rōnes phicas que sunt ꝙ generando incipit quicquid incipit: ꝛ p corruptionē finit̄ quicquid finit̄. Nō enī possumus in physicis ꝓbare nisi qd̄ sub principijs est physicis: ꝛ si non extēdamus nos ad loquēdū de his que supra physica sunt nō possemus esse physici: q: nō ꝓcederemus ex ꝓbatis vel p se notis sed potius trāscēderemus ea que rōne nō valēt cōprehēdi: sicut est creatio ꝛ modus creādi oīa simul ꝛ divisim. Physici enī est aut nihil dicere aut dictū suū demonstrare per illa que sunt illi sciētie ꝓpria. de qua intendit facere ꝯsideratiōnē. His igit̄ sic prelibatis intendimus ꝓbare: ꝙ motus nāliter nunq̄ incepit ꝛ nāle nunq̄ deficiet.

¶ Cap. 2m. Qualiter motus incepit sive dicat̄ esse ꝑpetuus.

Ueramus igitur verū motus aliqn̄ fit generatus sive factus: ita ꝙ nō esset ante hoc in aliquo p̄terito tēpore: hoc est ꝙ aliqd̄ fuerit tēpus preteritū in quo oīno nō esset motus in aliq̄ parte mūdi: eo ꝙ primus motus qui est causa oīs motus tūc nō fuerit. Queramus etiā vtrū motus aliqn̄ ita corrūpet̄ ꝙ residuū sit aliqd̄ futurū tēpus in quo nihil moveri ꝯtingat oīno: eo ꝙ duraturus sit primus motus: qui ē causa oīs motus in oībus mūdi partibus: aut opposita istarū duarū qōnū sunt vera: ꝙ s. motus neqz factus est sive gnātus in aliquo preterito: neqz corrūpit̄ in aliquo futuro: sed erat semp sm̄ omne preteritū tēpus: ꝛ erit semp in omni futuro: ita ꝙ dicemus ꝙ aliquis motus ꝯtinuus sm̄ omne tēpus inest entibus que sm̄ nām sunt: vt imortalis ꝛ inquietus: sicut vita inest his que subsistūt sm̄ nām: qm̄ sicut in vivis est aīa cuius actus ꝯtinuus in corpus est vita: ꝛ nō existente anima nō existit in animalibus vita: ita ꝛ motus vn⁹ ꝯtinuus ꝛ inquietus causa est influens omnibus trāsmutabilibus ꝯtinuitatē ꝛ inquietudinē per hoc ꝙ ipse prim⁹ motus immobile ex suo motore: ꝛ inquietus ex simplicitate sui mobilis ꝛ incorruptibilitate. ¶ Iste igit̄ sunt nostre qōnes de motu: ꝛ nos primo circa determinationes istarū qōnum ꝯsiderabimus in cōmuni quecūqz dixerūt Phi qui fuerūt ante nos: vt per hoc nostrū dictū de eisdē qōnibus fiat credibilius. Dico igit̄: ꝙ oēs illi Phi qui de nā nāliter aliqd dixerūt affirmant motū aliquem ꝛ aliquo modo esse: ꝓpter hoc ꝙ dicūt ipsi fieri sive generari mūdum: ꝛ dicunt oībus mūdis qui successive fiūt: ita ꝙ ex corruptione vnius fit generatio alterius: inest ꝯsideratio de generatiōe ꝛ corruptione mundorū. Impossibile aūt est generationē ꝛ corruptionē esse: nisi sit motus: q: generatio ꝛ corruptio sunt motus vel nō sine motu: vt in prehabitis est ostēsuz. ¶ Sed quotquot phorū per successionē dicūt esse infinitos mūdos: ita ꝙ fiāt quidā: ꝛ quidā corrūpant̄: cuius generatio vnius fit corruptio alterius: sicut pz̄ in simplicibus mūdi partibus: que sūt elementa: q: corruptio vnius illorū ꝯtingit ꝯstituere generationē alterius: dicūt esse perpetuū motū in genere ꝛ non in numero aliquem esse perpetuū: ꝛ hoc est ꝙ perpetua sit motuū successio: ꝛ non vnius in individuo motus sit ꝑpetuus. Dicūt enim isti semp esse motū: eo ꝙ necessariū est generationes ꝛ corruptiones mūdorū esse cū motu: ꝛ generationes ꝛ corruptiones mūdorū per successionē sunt semp ꝛ ꝑpetue. Quicūqz aūt phorū dicūt vnum esse mundū: ꝛ hunc non esse semp in omni preterito. Dicunt etiā de motu sm̄ eandē rōnē: ꝙ s. motus nō fuit semp in omni p̄terito: ꝛ iste fuit Plato: qui dixit mundū incepisse in p̄terito: ꝛ tēpus incepisse cū ipso sicut nos inferius ostēdemus. Quocūqz aūt modo dicta phorū varient̄ circa motus ꝑpetuitatē: tn̄ ad duos modos in cōmuni dicta eorū reducunt̄: qui dicunt motū aliqn̄ nō fuisse: ꝛ aliqn̄ nō esse futurū. Si enī motus aliqn̄ non fuit ꝛ incepit cū non fuerit: aut hoc fuit sm̄ modum quem dixit Anaxagoras Italicus: aut sm̄ modum quem dixit Empedocles. Inquit enim Anaxag. ꝙ primo omnibus homogeneis simul existētibus in ꝑmixto illo in quo simul oīum forme latebant: lz actu essent: ꝛ quiescentibus: hoc est sine motu existibus: in illo intellectus activ⁹ practicus ꝛ impmixtus fecit

Nota contra
quer i c. 15.
huius vbi
simile qōnē
movit.

Cō radicem
volūtatē
esse dilato
riā in mūdi
creatione.

Obiectio pulchra ꝯ p̄dicta

Solutio.

Replica p̄a

Solutio

Replica 2a

Solutio

Obiectio 2a

Solutio

Arist. sn̄ia in 12 meta. t. c. 16. vere efficiens tpe precedit causatū: lz tūc considera q: sm̄ hoc in eternis nō est decimū efficiens qd̄ est cōtra multos.

Documentū pulchruz quod ondit quis ꝯs phi. ꝯdat circa motus ꝑpetuitatē

Tex. 1.

Tex. 2.

Opio

fecit moueri hoc mixtum per hoc: q disgregauit latentia in ipso. & fecit exire in apertum per hoc q plura vnius rationis existetia dari in aliquo vno ipsorum inceperunt. Istum autem intellectum intellexit esse intelligentiam primam: que formis idealibus agit vnumquodque de occulto in apertum producens. Produxit autem intellectus illas res formatas postquam per infinitum tempus quieuerat in eo quod dicit latentia: & hec fuerunt omnia homogenia congregata. Tempus enim infinitum dixit: quod componitur ex infinitis. & hoc infinitum esse actu dicebat & fine carere quidem in preterito sed non in futuro in quo dixit incipere motum: non enim potuisset dixisse q inciperet motus si posuisset tempus secundum vtrumque scilicet preteritum et futurum esse infinitum. Fuit enim iste intellectus Anaxa. sicut patet ex his que habita sunt in sexto libro supra. vbi dictum est q non erat possibile imaginari aliquid infinitum esse secundum vtrumque terminum.

Empedoclis positio.

Empedocles autem dixit incipere motum in parte quadam temporis finita secundum vtrumque finem: & iterum post motum illum in alia parte temporis incipere quietem. Moueri enim dixit Empe. quando amicitia vniuersis ex multis disgregatis in multas formas corrumpendo facit vnum mixtum ex omnibus: hoc est cum omnia particularia generata reducuntur ad vnum materiale mixtum ex omnibus. Iterum autem dicit incipere motum quando discordia vniuersis ex vno mixto materiali producit particularia generata omnia. Quiescere autem dicit res in medijs temporibus. Cum enim omnia congregantur in vnum materiale mixtum per amicitiam: non statim post congregationem perfectam incipit discindi & producere ea in disparitatem generatorum sed quiescunt in mixto aliquo tempore. Eodem autem modo cum discordia eduxerit generata in disparitatem formarum: non statim reducit ea amicitia. sed quiescunt aliquo tempore: & ita sunt duo tempora quietis: & duo tempora motus secundum Empedo. Quod autem induxit Empedo. ad hoc dicendum quod dixit de amicitia & lite fuit: quia dixerat: q ex pluribus aptum est fieri vnum per resolutionem: & iterum ex vno geminato per formas & distincte dixerat fieri plura per compositionem. Sic enim fiunt res & perficiuntur: hoc autem quod dictum est nullo modo potest esse perpetuum secundum vnum modum: siue ille sit congregationis. siue disgregationis: sed potius sic permutantur ad inuicem: & non perficiuntur hec simul: sed potius semper sic sunt mobiles secundum circulum: quia congregatio causat disgregationem per viam compositionis in plura: & disgregatio causat congregationem per viam resolutionis multorum ad vnum: & hoc modo voluitur hec adinuicem: vnde absque dubio opinandum est q Empedo. sic dixit propter hoc: q res huius mundi adinuicem vidit permutari: & ideo etiam iste non dixit vnum motum esse eternum: sed potius duos sibi sic succedentes continue. ¶ Est autem aduertendum q licet Empedo. dixit amicitiam moueri in generali resolutione generatorum ad mixtum: & litem in generali generatione distinctorum exeuntium de mixto: tamen dicebat et hec duo principia mouere in generatione & corruptione particularibus: quia q elementa congregantur in mixturam humorum & q diuersa membra conueniunt in constitutionem vnius animalis facit amicitia. Q autem in ipso composito elementa remanent secundum suos actus primos: & q diuersa in forma remanent membra sicut os: & caro: & caput: & manus: & hoc facit lis: & in corruptione q recedunt abinuicem: & hoc facit lis: & q similia sibi congregantur facit amicitia. He igitur sunt due sententie inceptionis motus ad quas omnium aliorum sententie reducuntur qui dicunt motum incepisse.

Tex. 2. co. 3.

¶ Considerandum igitur est de hoc quo modo se habet. Est enim hoc nobis pro opere vtile non solum vt sciamus in naturalibus motibus veritatem considerare: sed etiam ad sciendum primum principium: eo q nos ipsum non possumus scire nisi ex posterioribus se: & etiam met physicus in hoc primum motum perpetuum a physico accipiens per motum probat motorem esse: aliter enim motores scire non possumus: nisi ex motibus ipsis: & ideo oportet nos illud cum diligentia inuestigare.

¶ Cap. 3m. De probationibus Peripatheticorum q motus sit perpetuus.

Tex. 2. co. 4.

Incipiamus igitur primum disputare contra hoc ex his que nos supra in tertio physicorum disseruimus. Ex his que supponi habent in omni demonstratione tamquam principia ex quibus est procedendum. ¶ Dicimus igitur ex supradictis: q motus est endelechia hoc est perfectio mobilis siue eius quod mouetur secundum q mouetur. Cum autem omnis perfectio non sit nisi in eo quod perficitur ipsa secundum principia perfectionis eiusdem ad hoc q motus sit: oportet esse ea que possibile est moueri: que sunt subiecta motus secundum quemlibet motum & quietem hoc etiam sine resumpta diffinitione motus quilibet concedit: & confitetur: quia per se notum est: q perfectio non est nisi in perfecto: & ideo ad hoc q motus sit necesse est esse mobile quod mouetur motu illo qui dicitur esse perfectio ipsius secundum quemlibet motum. Non enim alteratur hoc est aliter aliome mouetur nisi id quod est alterabile secundum q alterabile est: nec ferri potest secundum locum: nisi illud quod est secundum locum mobile secundum q est mobile secundum locum. Sic autem est per eandem rationem de mouente quia motus est etiam actus mouentis: vt diximus supra: licet aliter sit actus mobilis. & aliter actus mouentis: & ideo sicut motu existente necesse est mobile esse in eodem motu existente necesse est mouens esse. cum mouens et motus sint principia motus prius natura vel tempore: vel vtroque modo necesse est esse motiuum & mobile: prius quam motum: sicut combustibile prius esse necesse est quam motum combustionis qui est comburi: & per eandem rationem necesse est combustiuum esse prius quam comburere. Hoc autem oportet esse quia in omnibus motibus qui sunt ad formam: sicut est augmentum: diminutio: & alteratio oportet q mobile sit ante motum secundum duplicem potentiam: quarum vna est ad esse: & altera ad motum: quia non augetur nisi quod possibile est augeri: & non alteratur nisi quod possibile est alterari: & ante hanc potentiam oportuit illud quod augetur & alteratur esse non autem est nec possibile fuit ipsum esse si ipsum esse incepit eo q omne quod esse incepit a potentia essendi procedit ad actum. In motu autem locali: id quod est secundum formam substantialem statim operatur motum: nisi aliquid sit quod prohibeat: vt inferius probabimus: & ideo id quod mouetur localiter non est primo: & postea mouetur localiter sed statim localiter mouetur: si nihil fuerit prohibens motum eius. ¶ Ex his autem omnibus volumus concludere: q si nos ostenderimus motum localem qui causa est omnium motuum esse perpetuum q tunc oportebit dare: q id quod mouetur ipsum est perpetuum secundum substantiam: & id quod mouetur ipsum esse perpetuum. Si enim non essent perpetua: & ideo motus non esset perpetuus.

Tex. 2. co. 5.

¶ Huius causa esse non posset: nisi altera duarum causarum: quarum vna est q dicerentur ista generata & facta esse secundum substantiam: cum non essent ante q essent hec duo perpetua sed mouens non moueret ipsum mobile propter aliquod impedimentum.

T. 2. co. 6.

¶ Si autem detur: q propter priorem istarum causarum q motus semper non fuit: quia scilicet oportuit prius fieri vnumquodque mobilium ante suum motum: cum mobile ponatur non esse: tunc oportuit facturam illius mobilis esse secundum processum de potentia ad actum: sed factura illa generatio est: ergo generatio fuit ante illum motum: qui per hypothesim positus fuit esse primus. Est autem generatio finis motus: sicut supra diximus sepe: ergo ante generationem est motus: ergo etiam ante generationem primi mobilis est motus: ergo et motus est ante primum motum: quod est impossibile: ergo non fuit hec causa: q motus non esset semper in omni preterito tempore: q primum mobile oporteret prius generari in esse & postea moueri: quia absque dubio sequeretur: q quedam mutatio esset ante illam que est accepta: q sit prius omni motu: secundum quam mutationem factum est id quod mouetur primo motu: quod est impossibile & non intelligibile.

Tex. 2. co. 7.

¶ Si autem dicatur: q ea que sunt principia motus vt mouens & mobile etiam erant in omni tempore preterito: ita tamen q non existebat motus: tunc oporteret q hoc fuerit propter causam secundam superius enarratam. scilicet q hoc ideo fuit: quia mouens non mouit mobile: aut non mouebatur propter aliquam dispositionem in altero: vel in vtroque inuentam quod impediuit ne mouens moueret: vel mobile moueretur: & hoc in primo motore & primo mobili. Et insciētibus & imperitis videtur irrationale eo q primum mouens & primum mobile non possunt talibus impedimentis subiacere etiam secundum vulgus. ¶ At vero si aliquis per subtiles rationes magis ingrediatur considerando proprietates primi motoris: & primi mobilis: tunc necessarium est: q illi magis videatur irrationale hoc quod dictum est. Si enim dicatur q in primis & perpetuis quedam fuerunt mobilia secundum substantiam existentia: & alia fuerunt mouentia existentia secundum substantiam: & tamen non erat motus. eo q impedimentum erat mouendi in mouente vel mobili: vel in vtroque: tunc aliquando primum mouens est mouens: & aliquando non: & primum

mobile aliquãdo mouet: ⁊ aliquando nõ: sicut dixerũt Anaxagoras ⁊ Empedocles: q aliquã est motus ⁊ aliquãdo qes: tũc anteq̃ mouens moueat ⁊ mobile moueatur vel vtrũq; disponat ad alterũ ⁊ accedat ad ipm: opz mutari per alterationẽ primũ mouens vel primũ mobile vel vtrũq;: oportuit eni si aliqñ mouit ⁊ aliqñdo nõ: q aliqua fuit cã quietis. Cũ aũt quies sit priuatio motus: oportuit q ante hãc quietem fuerit motus q̃ ante illũ qui positus est eẽ primus mot⁹ esset alius motus: ⁊ hoc iã impossibile eẽ pbatum est. Nulla eni cã esse potest q pma causa nõ semper moueret nisi aliquid moueret ad quietẽ: ⁊ tũc oporteret illam dispõnẽ tolli p motũ alterationis: alteratio autẽ nõ põt esse primus motus: sicut nos in sequẽtib⁹ pbabimus: q̃ oporteret aliũ motũ localem esse cãm huius alterationis: ⁊ sic aliqs eẽt motus localis prior motu locali primo: qđ sicut iã ostẽdimus est ipossibile.

¶ Hoc aũt qđ diximus inuenimus eẽ verũ in omni genere motoris ⁊ mobilis. Uidemus eni q oĩa que mouẽt ⁊ agũt: q quedã eoꝝ agunt ⁊ mouẽt singulariter ad vnũ ⁊ vnũ motum mouẽt. Quedã autẽ mouent ⁊ agũt sm contrarios motus. Potẽtie enim nãles: nõ agũt nisi vno modo eo q nã est ad vnũ tm: sicut ignis calore suo nõ nisi calefacit: ⁊ nũq̃ infrigidat: quãdo agit essentialẽ opatione. Nix autẽ infrigidat: ⁊ nũq̃ essentiali actiõe calefacit. Potẽtie aũt rõnales ⁊ cõprehensiue gñaliter que sunt potẽtie aie rõnalis ⁊ sensibilis: sicut scia ⁊ rõ: ⁊ huiusmodi sunt actiue ꝯtrarioꝝ: ⁊ aliqñ qdez in naturalibus potẽtijs videt aliqđ simile eẽ potentijs sensibilibus ⁊ rõnalibus que dicũtur cõprehensiue: q a frigidũ aliquo mõ calefacit per accñs: quãdo accipit vt cõuersiuũ: ⁊ propellens ⁊ excellẽs ante se calidũ circũstans ⁊ ambiens ipm ⁊ constringens in cẽtro rei infrigidate: sed hoc est per accñs: sicut ⁊ sciens: nã ipse per se cõsideret recte: tñ volũtarius peccat aliqñ quãdo nec opat sm eã que est in ipso sciaz sed potius reuertit ab ipsa: ⁊ vtit ea ad ꝯtrariũ. Sed de his nihil ad presens: nisi tm q sunt agẽtia nãliter ad vnũ: ⁊ illa sũt naturalia: ⁊ sunt agentia voluntarie ⁊ cognitiue ad opposita: ⁊ illa que sunt agentia nãlia nõ possunt eẽ cã quietis ⁊ motus: nisi murent per diuersas dispões sm qđas aliqñ mouent: aliqñ nõ mouent. Illa aũt que agũt per cognitionẽ: vt videt pro libitu agũt ⁊ sunt aliqñ causa quietis: ⁊ aliqñ motus cũ: eo q in ipsis est qescere ⁊ moueri p volũtatis arbitrio. Sed tñ hoc nõ est veꝝ. q a etiã in illis oporteret esse diuersas cõceptiones: si aliqñ deberent mouere ⁊ aliqñ non mouere: q̃ vna numero ⁊ eadẽ nũ conceptione manẽte: nõ erit aĩal cã motus neq; manente vno nũero appetitu sm spẽm que mouet appetitũ: diuersaꝝ aũt cõceptionũ ⁊ appetituũ cã est id qđ occurrit in varietate tẽporis ⁊ motus perfecti per corp⁹: ergo añ renouationẽ ꝯceptionũ ⁊ appetituũ erit mot⁹ in tpe ⁊ a corpore.

¶ Redeamus q̃ ad ppositũ generalr sumendo: q si queclq; siue aĩalia siue nãlia possibilia sũt mouere ⁊ moueri: ⁊ facere: ⁊ pati: non penitus neq; oĩmodo sunt possibilia sicut mouere ⁊ moueri. ⁊ facere ⁊ pati: sed opz ea eẽ disposita. ⁊ sic habere se: ⁊ prima ⁊ imediata eẽ: ⁊ sibi fieri qñ ando mouere ⁊ moueri incipiãt. Cũ aũt hec nõ mouerẽt ⁊ mouerent: sicut necesse hz dicere: qui motũ nõ dicit perpetuoz: tunc per alteratiõnẽ sm dispões illas efficit vnũ motiuũ ⁊ alteꝝ mobile: ⁊ per illã alterationem inerit eis tanq̃ hoc sit mouẽs sm actum ⁊ alteꝝ motũ sm actum.

Tex. c. 8.
Tex. t. cõ. 9.

¶ Si ergo dicat nõ semp motus esse: ⁊ tamẽ mouens ⁊ mobile dicat semper existere: tunc oporteret dicere: q mouens ⁊ mobile nõ semp sic se habent vt sufficienter disposita ad hoc q vnum sit mouens: ⁊ alterum sit mobile sm actum: ita. s. q vnum sit nunc actu mouens: ⁊ alterũ sit nunc actu motum: tunc manifestũ est: q incepit motus sm actuz q oportuit mutari sm dispositiones illas mouens ⁊ motuz vel alteꝝ eoꝝ: ⁊ tunc sm superiorem rõnem oportebit motum esse ante primum motũ.

Tex. t. cõ. 9.

¶ Hoc autẽ ⁊ alia rõne est necessariũ: q a. s. motuz ⁊ mouẽs sm actum sumpta sunt sm aliquid. Relationes antem non inascuntur nisi per aliquam in altero relatiuoꝝ vel in vtroq; factam mutationem: sicut in quinto libro huius scientie dixit.

5. phys. t. cõ. 10. 3.

Si igitur nõ semper sit mouens sm actum neq; semp motum sm actuz oportebit q sint facta mouens ⁊ motũ per transmutationem erit: ergo sicut supra pbatum est mutatio ante primum motum: ⁊ si mutatio est ante primũ motũ. tũc etiam motus erit ante motuz primum: qui est causa illi⁹ mutationis. Ecce iste sunt rõnes Arist. ⁊ quoꝛũdã Peripatheticoꝝ: put meli⁹ intellexi: q̃ bãtis q nõ est motus factus.

¶ Cap. 4m. Et est digressio declarans qualiter declarãt pluducte rõnes motũ eẽ ⁊ motuz perpetuũ eẽ: ⁊ qualiter non.

Omnes antez dicte rõnes supponunt q motu existente perpetuo mobile ⁊ mouens erunt perpetua. Et si mot⁹ nõ est perpetuus: ppter hoc cõuenit aut ppterea q mobile non est perpetuuz sed qñoq; generatum sicut dicebãt de mundo Anaxagoras ⁊ Empedocles: aut q motu existente perpetuo sm esse non fuit in ipso perpetuo dispositio mobilitatis ei⁹: que sufficienter disponerẽt ipm ad hoc: q esset mobile. Et enim hoc posset referri ad dispõnem primi motoris: tamen nullus ita dubitauit de motore: sicut dubitauit de mobili. Ex omnib⁹ istis planum est colligere q si nos dicamus mobile ⁊ motuz simul incepisse: ita q mobile cũ motu suo educat de nihilo: ita q mobile non precedat motuz tempore sed natura: sicut subiectũ passionẽ que in ipso est q inducte rõnes hoc nõ destruunt.

¶ Et si dicat Auer. q nullus phoꝝ consentit in hoc q fiat aliqđ ex nihilo: ⁊ dicat ideo dcm nõ esse veꝝ ⁊ ꝯtrã est dicto phoꝝ: qui oẽs supposuerũt q ex nihilo nihil fit. Dico ego q ex nihilo nihil fit per gñationẽ: sz ex nihilo aliqđ fit p actuz cãntis q aũt ex nihilo nihil fit per gñationẽ cã est q a oportet generationem ex quo per se est generatio nõ tamẽ esset generatio per accidẽs: nisi prius esset generatio per se.

¶ Per se autem generationis termini sunt priuatio ⁊ habitus: ⁊ nõ quilibet est priuatio ex qua fit generatio ⁊ ideo nihil nõ potest subijci generationi vt ex ipo aliquid fiat: q a nihil equaliter se habet ad omnia generata: ⁊ ideo non põt dici per se esse terminus ex quo fit generatio hois vel albi: vel alicuius alterius. Et hec eadẽ est ratio quare mã prima ab omni forma denudata non põt esse subiectum generationis. Accideret enim ei q ex ipsa eẽt generatio huius vel illius sicut accidit q ex quanto generat albuz. sed oportet q si supponatur nõ ens in generatiõe q per se opponatur enti qđ generat ex ipso. Sed hoc est nõ ens in quo inchoata est forma entis qđ generat ex ipso: ⁊ hoc vidẽtes phi ꝯsenserũt in veritatẽ huius ppositionis: q ex nihilo nihil fit per generationem: ⁊ etiã in hac q ex materia pura nihil fit per generationez: q a si ex mã pura aliquid fieret: oporteret q forma generati ex nihilo fieret: q a materia nõ est id ex quo fit forma: sicut sepe supra ostendimus: ⁊ in prima phia plenius habemus.

Quõ ex nihilo p gñonem non põt fieri aliquid?

Non aũt negant precipui Peripatheticorum quin actu simplici precipue cause pme: essentia materie prime cũ forma substantiali educta sit de nihilo in esse a deo qđ etiã Aristo. in libro suo de nã deoꝝ: mundum a deo opifice dicit esse creatuz. Qđ aũt rõnibus prius inductis pbatur q motus non deficit in aliquo pterito tempore omnino verum est ⁊ necessarium: ⁊ ideo nõ est ponenduz: q mobili ⁊ motore existentibus in aliquo tẽpore pterito non fuerit motus: quia p hec omnia esset irrationale. sicut bene pbatuz est.

¶ Qđ autem Auer. dicit deum per intellectũ mũdum operantẽ nõ fuisse ante mundum in pterito tẽpore verissimum est. q sicut iam ostẽdimus ante deus pcedit mondum eternitate: non tempore.

Auer. in 8. phy. c. 15.

¶ Nec poto veꝝ esse qđ dicit de voluntate dilatoria sicut supra posuit.

¶ Dicit autẽ Auer. q̃dã q nõ est verum: q a dicit non esse intelligibile: si dicatur q deus ab eterno vnius idee sm intellectum existens operatus est mũduz vel aliam rem mundi qđ est post eternitatem.

¶ Est eni satis intelligibile qđlibet intellectũ posse stare in conceptu ⁊ appetitu vno faciẽdi rem nõ modo sed postea. ⁊ quando postea ab eo fit res: variatio que est inceptio rei est circa rẽ factam: ⁊ non circa intellectum operãtem: ⁊ ita dicimus eẽ in deo qui est causa phabens idealiter oẽm rem creatã: ⁊ vno modo stat in cõceptu suo. vel q scientia sua est causa rerũ sicut docet Aristo. in. xi. pme phie ⁊ inceptiones reꝝ sm ordinem sequuntur tẽpus cũ tamẽ intellectus qui est causa scientie sit supra tempus: ⁊ sic hoc modo dicimus intellectum illum esse cãm motus in tẽpore: cuz tamẽ nõ ab eterno fuerit causa motus.

Tex. cõ. 36.

¶ Causaz autem motus dico eũ esse eo q causat ⁊ mobile ⁊ motum simul absq; eo q educat eũ de potẽtia materie ad actum. Sed veꝝ est q si in tẽpore eẽt aliquando causa motus: ⁊ aliquando causa quietis: tunc oporteret q

variatio

variatio esset in ipso secundum conceptus diuersas: et appetitus diuersos: quemadmodum dixerunt Anaxa. et Empedo. ¶ Dicit etiam Auer. quod hoc quod quidam obiiciunt non tenet. scilicet quod si primo agenti subiiciatur materia subiecta ex qua operetur: quod hoc sit diminutio potentie in ipso eo quod dicunt quod perfectioris agentis est operari sine subiecta materia: quam cum indigentia materie. Et dicit hoc non tenere ideo quod videtur ei esse impossibile quod fiat res aliquis productio nisi per generationem. Generatio etiam est ex subiecta materia: propter causas quas supra diximus: et ideo non esse diminutionem aliquam potentie primi agentis: si non operetur id quod impossibile est fieri. ¶ Sed decipitur quia si deus operatur per generationem ex alia materia tunc virtus eius est proportionata potentie nature: et natura est effectus dei et secundum philosophos Peripatheticos: ergo virtus cause que est deus excellens proportionatur effectui suo: quod est impossibile: cum causa prima sit superior natura: et deficiant lingue a narratione eius propter excellentiam esse ipsius sicut tradit Aristo. Et ideo bene concedo quod si esset impossibile deum operari sine materia: tunc operari cum materia subiecta non esset diminutio potentie eius: sed quia non est impossibile sed potius necessarium deum sine materia operari: ideo dicitur quod si semper requireret materiam: quod hoc sonaret diminutionem potentie eius vel minorationem: quia tunc proportionaretur virtus eius virtuti nature: que est potentie mensurate: et non potest operari subitum: nec etiam de nihilo. Quod autem sic necessarium deum operari ex nihilo aliquid: ostenditur per hoc: quod prima forma que habet esse in materia quocumque modo. siue potentiale siue actuale est ab aliquo efficiente producta: aut per seipsam. Constat autem quod non est per seipsam quia sic numquam indigeret efficiente: quoniam si prima non indiget: tunc et secunda non indiget: quoniam vna et eadem ratio est de omni forma quo ad exitum in esse inquantum forma est: nisi quantum ad hoc quod secunda potentia est in materia. Prima autem forma non potest educi de materia: quoniam si de materia educeretur: tunc oporteret inchoationem eius esse in materia: sed inchoatio eius est aliquid forme: ergo ante primam formam est aliquid forme: quod est impossibile: ergo oportet quod prima forma sit ab efficiente primo. Constat autem quod nihil precedit formam primam ex quo fiat: ergo ipsa per actum cause prime educitur de nihilo: et sic constat quod primum operatur creando de nihilo: et ideo cum sit sibi potentialis hec operatio minoratio ipsius potentie esset si requireret in primis creatis subiici sibi materiam. Ista tamen disputatio non est physica licet sit hic introducta ad eliciendum errorem eorum qui dicunt mundum fuisse ab eterno: et non esse creatum. Sed non cum consideratione ampliori tractabimus de his in prima philosophia: vbi queremus qualiter fluxit entia creata ab efficiente primo. Nos etiam infra redibimus: et ostendemus verisimilibus rationibus mundum esse creatum: et non fuisse ab eterno. Sed hoc quod est nobis hic sciendum est: quod sciamus istas rationes que inducte sunt non probare: nisi quod mundus non incepit per generationem: et quod non fuit aliquod tempus in quo non fuerit motus: et hoc quidem est verum: et a nobis supra concessum.

¶ Cap. 5m. De probatione quod motus in nullo incepit preterito tempore ex ipsa temporis conditione.

Tex. cō. 10.

Redibimus autem adhuc ad probandum: quod motus numquam incepit in tempore preterito ex ipsa temporis conditione: prius enim et posterius in rebus non sunt nisi ex tempore: quia prius et posterius primo sunt in tempore: et in rebus quidem non motis non videntur esse prius et posterius: nisi ex hoc quod ponitur tempus circa res illas. In rebus autem que mouentur sunt prius et posterius per se: et ex hoc verificatur: quod vbicumque prius et posterius proprie dicuntur: quod ibi est tempus. Sed vbicumque ponitur aliquid incipere illud est nunc: et non fuit prius: ergo in omni nouo quod incipit ponitur prius et posterius: ergo tempus fuit ante ipsum in quo ipsum non fuit: et tempus fuit posterius illo in quo ipsum fuit et incepit. Sed si tempus est necesse est et motum esse: quia sicut probauimus in quarto libro huius scientie: tempus est numerus motus: et est quiddam ipsius: quod est eius passio: ergo si tempus est perpetuum: et motus erit perpetuus. ¶ Tempus autem esse perpetuum probatur: tam per auctoritatem philosophorum tum etiam per rationem. Per auctoritatem quidem quia omnes philosophi preter vnum solum dixerunt tempus semper fuisse: et numquam incepisse: licet quod vnus eorum nomine Democritus culpauit omnes qui dixerunt quod omnia inceperunt aliquando: et non semper fuerunt sicut dixit Anaxagoras et Empedocles: et institit eis per tempus quod dixit impossibile esse quod sit factum: et in hoc erat mirum de antiquis quia viderunt bene tempus semper fuisse sed non motum: cum tamen tempus sit numerus motus omnis vel cuiusdam: et hoc ideo fuit quia non viderunt perfecte proprium temporis subiectum: sed acceperunt ipsum prout omnes res temporales sunt in tempore sicut in quodam numero: et non retulerunt ipsum ad aliquod subiectum vnum. Ille autem vnus qui dixit tempus incepisse Plato est: et iste vidit bene quod erat passio motus: et ideo etiam dixit motum incepisse quia dixit quod celum incepit esse et moueri: et tempus incepit esse cum illis: et hec dixit facta ab opifice primo mundi. ¶ Per rationem autem probabimus idem sic. Est enim certum ex his que diximus in quarto libro huius scientie quod impossibile est intelligere tempus nisi per intellectum eius quod est nunc siue instans. Oportet enim quod quicumque intelligit tempus quod ad minus intelligat duo nunc: inter que est tempus: quod qui copulat ipsa nunc: non percipit tempus sicut diximus quod faciunt dormientes: nunc autem intelligitur sicut medietas quedam inter preteritum et futurum hoc est sicut media differentia. sic etiam medium mundi indiuisibile in quo continuatur et distinguuntur preteritum et futurum. et ideo accipitur vt finis preteriti et initium futuri. In tempore autem toto non est accipere aliquid actu existens nisi nunc: sicut in antecedentibus probatum est: et illud nunc numquam stat: propter quod et instantis nomen accepit: et ideo non potest idem bis demonstrari et significari sicut fit in puncto qui permanet: et stat in continuo quod habet permanentiam et positionem in suis partibus: et non potest aliquo modo intelligi nunc in ratione principii tantum: et in ratione finis nisi accipiatur per modum dicte linee: et sic non potest accipi: quia sic deficeret tempus. Cum igitur ista sic se habeant: et si tempus ponitur incepisse: tunc oportuit quod in aliquo nunc primo inceperit: sed illud nunc fuit finis preteriti quod fuit ante ipsum: ergo ante primam inceptionem fuit tempus preteritum: quod est impossibile: ergo tempus non incepit: et eadem etiam causa est: quod non desinet: quia si desinet in aliquo vltimo desinet. illud autem nunc erit initium futuri: quod est post ipsum: ergo erit tempus postquam tempus desinet quod iterum est impossibile: ergo tempus numquam desinet. ¶ Hoc autem quod diximus de tempore sane intelligendum est. quoniam tempus accipitur. vt dupliciter se habens ad motum. Est enim alicuius motus numerus quasi manens extra ipsum formaliter: et alicuius motus passio et numerus creatus ab ipso motu. Illius enim motus qui est sub primo motu: et incipit et terminatur in parte quadam temporis tempus non est nisi numerans: et numerat ipsum per alium motum cuius tempus est passio: et omnis talis motus continetur inter duo nunc temporis quorum vnum est sicut principium: et secundum est ratione finis tunc et hoc tempus finitum est sicut etiam ipse motus. Si autem tempus referatur ad motum qui est causa temporis: ille est motus primus omnibus aliis simplicior: et in illo motu sicut nihil indiuisibilium potest accipi ante quod et post quod non sit motus: ita nullum indiuisibile temporis potest accipi ante quod et post quod non sit tempus: et hoc modo intellecta procedit ratio inducta. Et causa istorum est quia diximus in quarto: quod scilicet tempus non refertur ad motum: prout ipse est in toto quod mouetur: sed potius prout ipse causatur ex vno vnde est motus. Illud enim vnum in circulatione numquam potest accipi: quod renouatio situs non sit ante et post ipsum: et ideo nunc quod est numerus eius numquam accipi potest nisi in ratione finis et principii: et si ponatur tempus incipere secundum substantiam vel desinere: tunc oportet quod hoc modo acceptum incipiat vel desinat: et ideo hec ratio fortior est aliis: et videtur probare: quod numquam incipere potest vel desinere tempus quocumque modo inceptionis: et quocumque modo desitionis at vero si tempus semper fuit et erit tunc etiam necessario motus aliquis semper fuit et semper erit. Tempus enim est quedam passio et numerus motus et sequitur quod motus ille semper fuit et erit: cuius tempus per se passio est: et ille est motus primi mobilis inter orbes celestes. qui dicitur motus diurnus: qui omnibus est velocior et simplicior.

Auer. in 8. phy. cō. 4.

Improbatio Auerois.

Quod necessarium sit deum ex nihilo operari.

Que sit differentia inter primam formam et secundam.

Solus Plato posuit tempus incepisse.

T. c. cō. 11.

¶ Cap. 6m. Et est digressio declarans quare non necessario est inducta ratio de tempore, et qualiter tempus incepit.

ISte autem Modus probandi unum motum primum fuisse ab eterno nō est necessarius: sicut nec antecedentes. sed probabilis. Si enim nos dicamus motum incepisse cum inceptione mobilis: et potentiam ad esse mobilis non precessisse tempus suum motum et suam potentiam ad motū: tunc non sequitur hoc qd est inductum. tunc enim incipit motus circuli a dextro circuli: et illius nunc erit nunc in quo incipit tempus. et illius nunc erit in ratione principii tm̄ et nō ratione finis: et ideo tunc nō sequitur q ante illud nunc fuit tempus. ¶ Si aūt aliquis obiiciat qd in sexto libro superius probatū est q ante qdlibet indivisibile motus iterū est accipere motū. et post qdlibet indivisibile est accipere tps. ¶ Dicendū q hoc est verum: q hoc nō est verū de motu nisi quādo per divisionē accipitur et verū est tunc de quolibet motu siue recto siue circulari: qa ante qdlibet indivisibile motus et post qdlibet indivisibile tēporis sunt infinita moueri: et non finit per divisionē ita q primū et ultimum possunt accipi in ipsoꝝ: et sic est de tēpore. Si autē aliquis ipm per divisionem accipiat et non tm̄ de toto tēpore est hoc verum qd dicitū est: sed de qualibet parte ipsius verū est. q per divisionē est infinita sicut et omnis pars cuiuslibet cōtinui est infinita. ¶ Sed hoc quibusdam generat errorem qa nō distinguūt inter nūm eternitatis et tēporis: et putāt q oīs indeficiēs duratio sit tēpus cū hoc ex phabitis cōstet nō esse verū. ¶ Si aūt queratur utrū tēpus incipiat sm̄ dicta in nunc. vel in parte indivisibili tēporis. dicēdū q ex his que pbata sunt in nostro sexto libro phicoꝝ: constat q non pōt incipere in parte indivisibili: qa non incipit tps nisi in primo tēporis. et pars idivisibilis nō est primum tēporis: incipit ergo in eo qd est indivisibile nunc qd adiacet dextro primi circuli sm̄ q ipm est principium circulationis prime. Nec approbo qd dicunt qdam tps non sequi motum: sed mutationem vel materiā: qa tps non potest eē mensura mutationis simplicis sicut ex antehabitis cōstat. Materia enim sm̄ q est suba quedam nullas hz vices tēporis: et ideo sequitur motū per modum qui dictus est: et hoc est q qdaꝫ theologi tradiderūt tēpus. s. eē coequeuū materie et celo. ¶ Si autē nos diceremus q celū primū fuit in potentia materie. et post exiuit in esse per modū gñati de ipsa sicut dicūt illi qui dicūt q nō oia creata sunt simul. tūc opꝫ nos dicere q tps primum fuit numerus motus materie quo mouebatur ad esse celi: et alioꝝ substantiali forma distinctoꝝ. De qua sententia fuit Anaxa. et Empedo. et post eos Ovidius sicut patet per hoc qd dicit q ante mare et terram et q tegit omnis celum. unus erat toto nature vultus in orbe quē dixere chaos: et in hanc sniam consenserunt multi theologi diversarum religionum tam. s. saracenorū q̄ iudeoꝝ q̄ christianorum. Sed nos nō ꝯsentimus in hoc sed potius q oia creata sunt simul: et q tps coequeuū sit celo et motui eius: et a motu celi creatus sit motus materie activoꝝ et passivoꝝ que sunt generabilia et corruptibilia: quaꝫ sniam cōfirmant multi Peripathetici et multi theologi aliis subtiliores eo q ipsa stat tā sm̄ religionē legis. q̄ etiam sm̄ sniam phie naturalis. ¶ Qd aūt dicitur q sm̄ hoc Plato verū dixisset dicendum est q non oino dixit verum: qa ponebat celū gigni de materia preexistente. et hoc non posset esse nisi motus esset ante primum motum: ut patet ex predictis.

Instātia 3ᵃ dicta.

Solo

Utrū tps incepit in nūc?

Mā̃ ut ē sba q̄dā nullas vices tēpis hz.

Ovidiꝰ i pnᵒ pmi Metamorphoseos

¶ Cap. 7m. In quo probatur q motus est incorruptibilis in tempore futuro per rationes Peripateticorum.

EAdem Autē ratione qua pbatur eē motus perpetuus sꝫ omne tēpus preteritū. pbatur etiā perpetuo duraturus esse sm̄ omne futurū sm̄ Arist. qui princeps fuit secte Peripateticoꝝ. ¶ Ipsi enim dicunt quidem: q motus incorruptibilis sit per eandem rōnem qua pbatur eē ingenitus sicut enim sequitur ad hoc: q si incepit motꝰ in pterito q motus alius pcedat motum primum: ita etiam sequitur ad hoc: q motus corrumpitur q aliqs erit motus post motum ultimum: et pbatur ex hoc q nō sunt hec duo necessaria simul: que sunt cessare et quiescere a motu: et cessare sive qescere a mobilitate. sive ab

T. c. cā 1x.

aptitudine illa qua natū est moveri: sicut patet in eo qd cōburitur sm̄ actū et qd est combustibile. Quando enim aliqd cessat a combustione sm̄ actū nō pter hoc necessario cessat vel quiescit a cōbustibilitate qa frequēter invenitur combustibile qd non cōburitur sicut diximus de mobili et eo qd movetur sm̄ actū ita dicimus de movēte sm̄ actū et de eo qd aptū natum est movere qa non necessario aliquid cessat simul ab actu movēdi: ita q nō moveat et ab aptitudine movendi ita q nō sit natū movere. Cōvenit enim aliqd aptū natum non movere sm̄ actum pter aliqd impedimētum qd accidit ei extrinsecus tm̄ se vel in eo qd d3 moveri ab ipso: vel forte in utroq. ¶ Queramus igitur sicut pꝫ q si motus corrumpitur in aliquo tēpore futuro q hoc cōvenit altero duorum modoꝝ. s. qa movens et mobile vel alterū ipsoꝝ corrūpitur: vel qa sunt perpetua: et tm̄ non movebūt aliqn̄ Si autē dicitur q corrūpitur mobile vel movēs vel utrūq ipsoꝝ tunc opꝫ corruptionem eoꝝ esse post motus cessationē: sed corruptio est finis motus ergo motus erit cuius finis est corruptio post ultimum motū et oportet q in illo motu aliqd sit movēs ad corruptionē et hoc voco corrūpens: ergo erit mobile aliqd et movens et motuꝫ post ultimū motum qd nō est itelligibile: qa in nullo genere pōt intelligi q aliqd sit post ultimum. Si igitur hoc est impossibile: tūc manifestū est q ex pte illa motꝰ est perpetuus. ¶ Si aūt dicatur q manent movēs et mobile: sed tū nō erunt aliqn̄ disposita ad motū: tunc iterū opꝫ q illa dispositio ipediens motū vel sit motus vel motuꝫ ꝯsequēs: et inducta ab aliquo movente et tunc illa alteratio erit post illum motuꝫ qui positus erat eē ultimus ergo motꝰ est post ultimū motū. si nō aliqn̄ quidem erit motus et hoc est impossibile sicut prius. ¶ Si autē diceret q sine causa aliq̄ aliter disponente movens vel mobile vel utrūq: aliquādo cessabit motus ita q sine causa aliquādo qdē erit aliquando nō erit hoc pculdubio stultū est et figmento assimilatur. ¶ Similiter autē figmēto assimilatur qd dixit Empedo. q. s. motus aliquādo qdeꝫ sit et aliquādo nō sit vel q nulla cā sit huius: nisi qa sic aptū natum est eē in natura universali reꝝ: et q nō oportet querere cām huius: sed opꝫ opinari hoc eē principium: cuius causa non est ingrēda sicut dixit Empedo. q oportet amicitiaꝫ tenere res vere et movere in pte tpis: et q oportet in alia pte tpis discordiā inesse rebus ex necessitate: et q opꝫ quiescere in aliis temporibus mediis sicut diximus in pdictis. Empedo. enim nullam dixit huius cām: nisi qa dixit q casu fit eo q nō semp dominatur amicitia. nec semp dominatur lis: et lꝫ movētia semp sint uno modo qd vocat mixtuꝫ non tamē dixit motū semp esse uno mō. sed quādoq motū dixit esse et quietē quādoq. Et dicit q huius nō est causa querēda sed est supponēdū tāq̄ pnm̄. ppterea q vicissitudo amicitie et litis principia entium sunt. quoꝝ dissimum dicto modo sibi succedit. Ista autē ratio que hic posita est est Aristo. sed valde trūcate est ab eo posita: et tamē sicut hic dictū est exponenda est: et nos inferius pquiremus utrū sit necessaria vel probabilis. ¶ Fortassis autem et Anaxa. qui dixit q pnm̄ esse ctiuum generatiōis et motus post tps infinitum unum solū fuit qd est intellectus agens et non dixit factum esse duo sicut de principio motus dixit Empedocles. ¶ Quoniā si quereretur ab eo quare agens intellectus expectavit tps infinitum et postea movit plus in quodam tpe q̄ in alio: non poterat respondere. nisi quia ubi intellectus agens pnm̄ esset ideo non debet queri causa actionis eius: quia principia non habent causas sic ergo pbatur motus esse incorruptibilis: et alioꝝ dicta nō eē cōvenientia ¶ Si aūt nos diceremꝰ motū celi finiēdū: eo q qescetꝰ ad alium statū mundi ordinabitur q̄ nunc ordinetur motus eius. tunc non concluderet ratio Aristo. inducta: et ideo videtur esse pbabilis non necessaria: et de hoc quidem inferius plenius loquemur.

T. c. cā 1x.

T. c. cā 1x.

Instātia nōꝰ Au…

¶ Cap. 8m. De contradictione: q satisficatur dubium Anaxagore et Empedoclis.

MOdo autem Volumus accingi ad disputandum ꝯ Anaxa. et Empedo. ¶ Dicimus igitur q nihil inordinatum in natura: et vocamus naturaꝫ universalem cursuꝫ nature ab universali natura ordinatū que regit omnem naturam. Et ordinē nature vocamus nō quēlibet cursum nature:

T. c. cā…

Quid …

ture: sed potius illum qui est fm nature illius que ordinata est dicit per ꝓpterata. Hec enim natura oibus est causa ordinationis eo ꝙ forma rerum naliu cursum exigit determinatu in ordine ⁊ rõne speciali ⁊ iste ordo explicatur dupliciter in natura. Quedaz enim res sunt talis ordinis ꝙ semper cursum vnum seruant nature sicut ignis qui semp ascẽdit extra vbi suum existẽs: ⁊ sol eclipsatur interpositione lune inter solem ⁊ visum nostrum in capite ⁊ cauda draconis. Quedaz autẽ succedunt sed habet causas ⁊ tempora determinata quare fiant quãdoqꝫ ⁊ nõ fiant quãdoqꝫ: sicut tepus generationis ⁊ corruptionis qꝺ sibi succedit ex accessu ⁊ recessu solis in circulo obliquo. ℂ Ex his autẽ facile est videre: ꝙ in dictis Anaxa. duo sunt cõtra ordinẽ nature quorũ primuz est qꝺ ipse dicit: ꝙ mixtum quieuit tempore infinito: ⁊ postea tamẽ exiuit in esse distinctuz per generationẽ factaz ab intellectu agẽte. hoc eni nõ est fm exigentiam alicuius forme naturalis: qꝛ si mixtuz naturaliter quieuit tpe infinito: tũc non exiuit in esse distinctũ in generatis nisi per violẽtiã. Tps autem motus violẽti est paruũ. ergo tpe infinito non remanebit generatio: qꝺ tamẽ dixit Anaxa. patet ergo ꝙ infiniti tpis quietis ad infinituz tps motus nulla est rõ ordinis: qꝛ nulla forma naturalis pmittit talẽ ordinẽ naturalis ad violentũ. Omnium eni naliter adinuicẽ ordinatoꝝ est ratio alia ordinis ex aliqua forma naturali. Scdm autẽ est: qꝛ et si dicatur vtrũqꝫ esse naturale: tũc tamẽ aliq̃ causa erit differentie: qꝛ intellectus agens primo infinito tpe qeuit: ⁊ postea in infinito tpe agebat. Nũc autẽ nulla cã differentie assignatur ab Anaxa. quare. s. egit nũc intellectus ⁊ nõ prius. Si autẽ dicaꝶ ꝙ nulla est ratio ordinis in talib⁹: hoc nõ erit opus nature. Sicut eni diximus id qꝺ est ordinis nature: aut similiter se habet semp ⁊ nõ aliquãdo qdem sic aliquãdo nõ aliter: vt ignis sursum ferꝶ natura: ⁊ nõ fertur sursuz: aliqñ quidẽ: aliqñdo vero nõ: aut si nõ est semp vno mõ: tunc rõnem hꝫ differentie: ⁊ cãm determinatam in natura ⁊ nõ est simpliciter illa diuersitas absqꝫ rõne: sicut diximus de periodo generationis ⁊ corruptionis: que cãm differentie accipit in accessu generantis: ⁊ recessu in obliquo circulo: sicut in scdo de generatione ⁊ corruptione: ⁊ ideo hꝫ ambo male dixerunt tam Anaxa. q̃ Empe. tñ Empe. aliquid dignius dixit q̃ Anaxa. ⁊ qcũqꝫ aliter dixit q̃ Anaxa. ⁊ aliquã cãm differẽtie tpis motus ⁊ quietis assignauit. Dixit eni Empe. ꝙ sic ignis semp sursum fertur: ⁊ nõ aliqñdo qdez fertur sursum: aliquãdo autẽ nõ ꝓp ordinez sue nature quo necessario mouetur sursum: ita se hꝫ in hoc ꝙ omne vniuersuz in parte tpis quiescit: ⁊ in pte tpis mouetur qꝛ illa talis vicissitudo habet quãdã tã ordinationem: eo ꝙ amicitie est cõgregare: ⁊ litis disgregare Anaxa. aũt dixit. ꝙ nulla est cã quietis per tps infinitum: neqꝫ exitus rerum in esse per tps infinitum nisi intellectus operãs. Sed tamẽ Empe. peccauit in hoc: ꝙ ipse nihil addidit ꝓbationis dicto suo. Qui eniꝫ dicit: ꝙ amicitia quodã tpe congregat. ⁊ lis quodã tpe disgregat: opꝫ ꝙ non hoc dicat solum ⁊ affirmet ita esse simplici affirmatiõe: sed opꝫ ꝙ cum hoc dicat causam: ⁊ non sit cõtentus dicto simplici: cum nihil apponitur ⁊ opꝫ ꝙ nõ velit ꝙ hec sit dignitas per se nota que irrationalis est: ⁊ cui ratio cõis non assentit. Si eni eẽt dignitas quilibet ꝯsentiret in eam qꝛ cõis animi cõceptio est: quã quilibet ꝓbat auditã: sed oporteret ꝙ aut per viã sensus ꝓbaret nobis ꝙ sic est vt dicit per inductionem: aut per viã intellectus afferat cãm per quã demõstret nobis ꝓpter qd sic est vt dicit. ℂ Hec autez que posita sunt. s. amicitia ⁊ lis sunt nõ cause: amicitie eni ⁊ inimicitie esse: ⁊ diffinitio nõ est in hoc ꝙ congregauit vel disgregauit res nature in vniuerso. Sed amicitie qdẽ est cõgregare quedam: ⁊ inimicitie est dispergere quedã. Si eniꝫ sic determinentur ⁊ diffinianꝶ amicitia ⁊ lis ꝙ vtraqꝫ est in pte entis: ⁊ nõ in vniuerso: tunc oporteret Empe dixisse que entia cõgregantur per amicitiã ⁊ que disperguntur ꝑ inimicitiam: et vtrũ rõnabilia vel irrõnabilia: vel aĩata vel inanimata. Videmus eni amicitiaꝫ nõ esse nisi rõnabilium. Amicitia eniꝫ ꝓprie loquendo hic apud nos est id qꝺ congregat hoies: ⁊ lis qua fugiant inimici adinuicẽ: ⁊ qꝺ est in hoibus supponitur etiã in toto vniuerso sic esse: eo ꝙ in qbusdaꝫ entib⁹ sic est vt diximus qꝛ in hoibus sic eẽ inuenimus: ⁊ ideo Empedo. oportuit assignare cãs: quare sic fiet in toto vniuerso.

ℂ Et similr qꝺ dixit tps motus ⁊ tps quietis eẽ eq̃le indigebat ratione qꝛ nos videmus ꝙ tps amicitie in hoib⁹ non necessario equat tẽpori litis. Uniuersaliter aũt loquẽdo tã contra Anaxa. q̃ cõtra Empedo nõ recte se hꝫ opinari ꝙ ista dicta sint pncipia quoꝝ non oporteat querere rõnez: ideo quia in omni tpe aut sic est ꝙ est motus: aut sic est ꝙ est qes in quo etiã Democritus dicit causas de natura. Democritus eni dixit inane ⁊ athomos causas esse rerum naliuz cũ Anaxa. ⁊ Empe. dixit in hoc ꝙ nõ oportet querere cãz quare athomi aggregãtur ⁊ non separentur in eo qꝺ est inane: qꝛ pncipioꝝ dixit causas non eẽ querendas. sed dicebat ꝙ prius fm nature pncipia sic factuz est. Eius autẽ qꝺ est semp ⁊ perpetuum noluit ꝙ quereret aliqua causa. In hoc aũt qꝺ dicunt isti phi: ꝙ eius qꝺ est semp siue ppetuum non debent queri cause in quibusdam est rectũ ⁊ verum: in qbusdam neqꝫ rectum neqꝫ veꝝ. Cõclusiones eniꝫ mathematice ppetue sũt: ⁊ semp habent causas: sicut ꝙ triangulus rectilineus habeat tres angulos equales duobus rectis. Huius eni ppetuitatis est alia causa per quã demonstratur: sed ppetuoꝝ que sunt pncipia pma ad que nõ habetur vis demonstrationis nõ est alia causa: quia si omnis rei esset alia causa tũc iretur in infinituz in causis. Hoc autẽ qꝺ isti dicant nõ est tale qꝺ nõ habeat causam ante se: ⁊ ideo male fecerunt non dicendo causam. ℂ Est autẽ hic aduertẽdum ꝙ lꝫ Anaxa. dixerit intellectum agentem facere motũ: tamẽ dixit illũ mouere per naturam: ⁊ nõ per voluntatem: ⁊ ideo nullam assignare potuit causam quare aliquando mouerit: ⁊ non semper. Nos autem inferius ponemus ꝙ mouet ex voluntate eterna: ⁊ ideo dictuz nostrũ verificabiꝶ a dicto Anaxa. Dixit et Anaxa ꝙ tps infinitum fuerit ante motum: ⁊ nostra positio est vt patet ex ꝓbabitis ꝙ nullum tps fuit ante motũ sꝫ potius eternitas: ⁊ ideo iterum quo ad hoc inducta ꝯ Anaxa. nihil facient cõtra nostram positionem. Sint igiꝶ hec ⁊ tanta dicta ad ꝓbationem eius: ꝙ nullum tempus erat añ motum in quo nullus motus erat neqꝫ aliquod tempus in futuro erit in quo nullus futurus sit motus.

ℂ Cap. 9ᵐ. De rationibus quorũdam sophisticis ꝓbantiuz motum semper fuisse fm omne tempus.

Nunc autem tempus est vt inducamus rationes aliquas quorũdam. Phoꝝ qui dixerunt motũ non semp fuisse in pterito neqꝫ semp futurum esse fm omne tps: ⁊ hoc quidez non erit difficile soluere. ℂ Uidebiꝶ autem ex huiusmodi qualia inducemus hic considerantibus motuꝫ aliquando esse cum non semp fuerit fm omne pteritum et desiturum aliquando cuz non semp futurus sit fm omne futurum. Primum autem illorum: quia sicut diximus in fine sexti physicoꝝ: ꝙ neqꝫ vna aliqua fm numerum est ppetua mutatio. Omnis eni mutatio apta nata est ꝓcedere ex quodam finito in qꝺdam finitum: quare necesse est omnis mutationis eẽ terminum terminatuz. Cõtraria enim in qbus fit ipsa mutatio sunt fines eius. Et si forte dicaꝶ ꝙ hoc non tenet nisi in mutatione ad formaz que est inter ea que vere sunt cõtraria: ⁊ non tenet in motu fm locum ꝙ ibi cõtraria nõ adeo sunt determinata: sicut determinate sunt forme cõtrarie: tũc ad minus ꝓbabitur finita esse mutatio fm locũ: sicut ꝓbatum est in fine sexti phicoruz: quia per hoc ꝙ nullũ mobile omnino moueꝶ in infinitum qꝺ nũq̃ potest fieri qꝺ nunq̃ potest incipe fieri. Infinitum autem nunq̃ incipit fieri: ergo nihil moueꝶ localiter ad id qꝺ distat in infinitũ. Si autem oẽm motum sic esse finitum: ⁊ finitus motus sit in tẽpore finito: sicut ꝓbatum est in. 6. phyicoꝝ supius: videbiꝶ tunc: ꝙ nulla mutatio semp fuerit: ⁊ semper fore futura sit. Et hec est ratio pma. ℂ Secũda autẽ ratio inducitur contra hoc qꝺ suppositum est ⁊ ꝓbatuz in ꝓbabitis rationib⁹: ꝙ. s. quando motus incipit de nouo ꝙ taz ex pte mouentis q̃ ex pte eius qꝺ mouetur necesse est alium motuz prius fuisse: videtur eni hoc nõ sequi. ℂ Uidemus eni ꝙ possibile est mouere de nouo qꝺ neqꝫ mouetur iam neqꝫ hꝫ in seipso aliquẽ motum anteq̃ hoc incepit moueri fm aliquem motũ: sicut in animatis: quoꝝ neqꝫ ps aliqua: neqꝫ totum prius mouebatur: sed videmus ꝙ modo in toto tam fm ptez q̃ fm totuz quiescens cõtingit aliquando post hoc moueri. sicut ver-

Ordo nãe dupliciter modis explicat.

Documentũ

T. c. cõ. 16.

T. c. cõ. 17.

bi gratia: sic lapis qui quieuit ante. Sz sm dicta in probatis. s. q motus nouus nõ fit si nõ sit ante motu conuenit ista talia que dicta sunt aut semp moueri aut nunq quorum vtrumq est falsum ergo falsum erat illud qd dicebat motu nouum non posse fieri. nisi esset alius motus ante qui faceret motorem accedere ad ipm mobile & econuerso. Hoc autē p tertia parte inducūt qd multo magis videt qd verū est in his que sunt aiata q s. moueantur aliqñ nouo motu absq eo q pcedat aliquis motus in motore vel in mobili qui disponat mobile ad hoc q moueatur. In nobis aūt videmus hoc: q neq vnus motus est in nobis & post hoc quasi expergiscētes per volūtatē mouemur liberam aliquando & sic fit in nobis pmus motus: non ab extrinseco aliquo nos mouēte sed ex nobisipsis qa s. volumus moueri: & habemus pmum motū in nobis anteq nihil nos extra moueat: sicut aliquis ambulat sine vtilitate tm qa vult ambulare tale enim pmum non videmus in his esse que nõ sunt aiata: & ideo etiā nõ mouent seipsa sed semp aliquid exterius: & que sunt extra ipsa mouent ea qd est alterum ab eis. Mouent enim aut a gñatiõe: aut ab eo qd mouet violentiā sicut nos in sequētibus huius libri ostēdemus. Sed nos dicimus q ipm animal mouet seipsum ergo cū nos videamus q animal aliquando gescit: fiet nouus motus: in eo q penitus est imobile alio motu pcedente: & ille motus vtiq fiet ex ipso: & nõ ex aliquo altero mouente exteriore. ¶ Si autē in aiali hoc possibile est fieri: tūc nõ est generale qd pos conclusum est p inconuenienti. s. q incipiatur motus nisi pus fuerit motus qa nihil phibet quin nos dicamus fieri in mūdo & in celo q s. motus incipit nullo motu pexistente: sicut videt fieri in aiali. Rhetorice enim & per similitudines loquēdo animal & pcipue hō dicitur mūdus paruus qa in eo est motor pmus sicut intellectus: & sunt in ipo motores medii sicut phantasia & appetitus: & virtutes que sunt in neruis motiuis & musculis & calor naturalis: & est in eo motum tm sicut corpus vel mēbrum corporis aliqd. & motores inferiores hñt motus pprios: & tamen motuz sui superioris sicut est in mundo magno: & ideo qd in paruo mūdo fit videt etiā in magno debere fieri: & si in magno mūdo fit tunc etiā videtur accidere in infinito. qd maxime pnm ponit Anaxa. qa s. componitur ex infinitis: sicut ipse dixit. & ita etiā intellectus agens incipit mouere & infinitum moueri: ita q ante illū motum nõ fuit pexistens motus. Hec autē expositio que continet hoc ideo sideliter a nobis ponitur: vt qlibet sciat ad quid inducuntur vba Arist. & quid et quātum cōcludere possunt. Quocunq aūt alio modo exponunt sicut dictum est nihil facient ad ppositum. ¶ Est ēt attēdendum q quidā dicunt hoiez inter aialia alia magis pprie vocari mūdum minorem ex pte corporis: quia in eo sunt omia naturalia mūdi qa elementa sm essentiam sunt in ipso quo ad esse pmuz elemētorum: & est in eo cōmixtorum similitudo in cōmixtione elemētorum ad humores cōstituēdos. Et similitudo complexionatorum in cōplexione: & similitudo compositorum ex diuersis in cōpositione organica sui corporis ex parte anime est q viuit sentit: rōcinatur & intelligit: & sic cōuenit cū omnibus mūdi partibus sm formam & sm mām: sz sz hoc verum sit nihil facit ad ppositum: sed tm pmum.

Expō aliorum.

¶ Cap. 10m. De solutione rationum enumeratarum.

Tex. 20. c.

PRima Autē rō inter tres iam inductas q. s. motus vnus & idē nūero qui est inter zria non sit semp est vere & recte dictum sicut concessum est in fine sexti physicorum. Hoc eni fortassis necessariū est. qa si idē numero absq dubio accipiatur in tpe finitu erit. Si autem accipiatur idē genere non erit finitus propter causam eius perpetuam iterabit enim per successionē infinitam quātum est de causa nisi. Verum est enim q. vnius rei & eiusdem numero mobilis nõ est possibile vnum & eundem motū eē semp infinite. Dico autē sic eū qd dixi querēdo vtrum vnius & eiusdem chorde sit vnus & idē sonus semper: aut sit semper alter vel vno modo se habēte mouēte sine percutiēte chordam. Constat enim q cū percutitur vna & eadem numero in monochordo chorda: q ipsa sonando dat ictum ad vtrūq latus: hoc est a dextris & a sinistris: qn vno modo est tēsa: & tūc ppter vnum percutiens & vnuz percussum pōt dubitari: vtrum vnus sit sonus: & constat q non est vnus sed potius ictus erit cōtinui in tēpore si percutiens chordā continue percutiat: & nihil interponat: & huius adaptatio est ad ppositum: q materia que est vna cōtrariorum est: sicut chorda percussa & aliario generantis in obliquo circulo est sicut continue percutiens: & oc tempore nihil interponēs. Et vicissitudo materie inter cōtraria est sicut ictus soni datus ex motu a dextris & a sinistris: & ideo lz motus talis nõ sit idez numero: tamē tota natura est sicut monochordus vnius musici percussus continue: & cantus est idem. eo q generatio vnius est corruptio alterius. & ecōuerso: sed tamē quicquid de hoc nihil prohibet ista ratio inducta quin vnus motus qui sit cōtinuus & ppetuus qui est sicut manus continue percutiēs monochordum. ¶ Hoc aūt magis erit manifestum ex his que postea ius in hoc eodē libro erūt cōsideranda. ¶ Ad hoc autē qd secūdo inductum est dicēdū: q nullum est incōueniens q aliquid moueatur quod ante non mouebatur. Inter ea enim que mouētur quedam mouentur a motore extrinseco: & quedaz ab intrinseco. Qd autem illa que mouētur a motore extrinseco nõ moueant causa est triplex. s. absentia motoris aut distātia eius ab ipo mobili: aut presentia impedimēti motus in motore vel in mobili vel in vtroq ipsorum: & oppositis de causis illa mouent: et hoc modo mouētur postq nõ mouebātur omnia naturalr mota sicut nos infra ostensuri sumos. Omnia enim mouentur: aut a generāte presente & non distante: aut ab eo qd remouit impedimentum: sicut mouent oia simplicia corpora que sunt elementa & quedā etiā cōmixta que non sunt aiata sicut lapides & metalla: & oia hec habēt motores extrinsecos sicut iam diximus. Motor enim extrinsecus nõ mouet nisi motus ab alio: & ideo si oia eēnt talia oporteret q iretur in infinitū: qd in septimo est improbatū: & ideo opz q stet in aliq primo motore qui mouet seipm: & mouetur a virtute extrinseca: & hoc totū nos declarabimus in sequētibus istius libri in tractatu qui sequitur post istum. sed si nos dicamus talem esse pmū motorem cuius motus sit ppetuus: & ille mouet oēs motores extrinsecos motu suo: tūc querit quare aliqd motorū a motore extrinseco mouet qñq & quiescit qñq: cū motor ille pmus qui mouet oēs istos motores moueat semp & ista rō quā isti dicūt nõ est rō que aliqd faciat cōtra nos & dicta que pus induximus ad pbandū q motus eēt ppetuus: sed potius dubitatiōez quādaz cōem inuenit: & nobis qui dicimus aliquē motū eē perpetuū. & eis qui dicūt nullū motū eē perpetuū. Et hec dubitatio est pp qd omnium eorum que sunt quedā nos semp: alia qdem quiescūt eorum que sunt sed aliquādo mouent: & pp quid alia nõ moueant semp sed quiescunt aliqñ cuz motor pmus qui mouet oēs motores semp moueat: & semp moueat vt inferius ostēdemus. Videmus eni quedā semp moueri vt celestia: & quedā semp quiescere sicut cētrum spere totius qd est terra: quedaz eni aliquādo moueri: & aliqñ gescere: sicut intermedia iter celū & terraz & huius nos pfectam inferius reddemus cām & solonem sed qd hic cōsiderandū est q tenēdum est q nūlla mota a motore extrinseco nõ incipiūt moueri nisi aliqs motus sit ante motū eorum: & ideo nõ habet instātiā hoc qd dictum est: q. s. motus incepisset absolute: q oporteret q motus eēt an pimum motū. Ista enim oia mouent a generātibus vel remouentibus impedimēta motū phibētia: & hec generantia & remouētia ipedimenta et remouent: & tādem stat illud in motu pmo qui accessu & recessu mouet oia huiusmodi sicut in sequentibus patebit. ¶ Sed hoc qd dicūt tertio de animatis maxime videt ferre dubitationez: qa videt q nullus sit omnino motus nouus cū nõ insit prius aliqs: & cū illa nõ mouentur ab extrinseco. sed potius ab intrinseco vident moueri: videt q in illis est allata instātia cōtra cōclusionē supius inductam. In aiatis enim videt hoc accidere: q aial gescēs prius post hoc vadit ita q nihil exterior videt ipm mouere: & hoc nō est falsum tūc ostensum erit q in nullo hz instātiam hoc qd supius induximus ad pbandum ppetuitatez motus. Qd autē aliqd extrinsecū moueat aial. pz ex hoc q aliqd naturā semp cōspicimus in aiali moueri: sicut calor naturalis qui semp agit viuente animali: & cum non agit tunc est inducta mors. Calor autē ille multarū indigentiarum est causa: sicut famis: sitis: & loci calidioris & frigidioris motus: vel quietis. vel fomentorum vel extinguentium: vel refrigerantium.

L. t. c. 11.

Motus obiectū ab intrinseco quedam ab extrinseco mouentur.

7. physi. primi motoris perpetuitas.

Tex. c. 30.

rantium ipsum: ⁊ ille indigentie mouent phantasiam ⁊ appetitū animalis: ⁊ ille appetitus mouet vlterius aial vt moueaꝛ fm locū: ⁊ ideo quo ad hoc pȝ ꝙ falsū est ꝙ talia nō habent motorem extrinsecum qui moueat ea. Moueꝛ autem animal ab aere cōtinente ipm in quo sunt omnes qualitates corporum celestium ⁊ aliorum circūdantiū animalia: ⁊ ideo aer sic alteratus alterat corpora animalium: ⁊ ille alterationes mouent appetitū in animalibus: ⁊ intellectum practicum in hominibus sed verū est ꝙ motus illius quo mouetur animal a calore naturali. vel a circūdante aere nō est causa ipsum animal sed potius motū est ab ipso: ⁊ cōtinens vel aer est causa motus illius sed tamen animal cum est motū illo motu. tunc vlterius mouetur ab appetitu ad motum pcessiuū fm locū. Non enī dicimus ꝙ animal moueat seipsum motore intrinseco sibi fm oēm motum: sȝ tm̄ fm motum qui est fm locum ergo nihil phibet cū dicimus animal moueri a seipso fm locū quin moueaꝛ multis motibus ab extrinseco circūdante: qui nō sunt fm locū: ⁊ hoc forte est necessarium: ⁊ tūc illi motus sunt causa: quare moueatur fm locum. Motum autem motuū quibus mouetur animal quosdam qdem necessariū est aut intellectu in hominibus. aut appetitu in aialibus alijs mouere. Intellect⁹ autē ⁊ appetitus sic moti mouent totū aial motu pcessiuo fm locum: ⁊ talis duplex motus maxie cōuenit circa somnū ⁊ vigiliam: qa somnus pfectissima quies est: quā pōt habere animal: ⁊ vigilia perfectissimus motus. Sōnus enim est cū neq; vnus motus in sitū aiali sensibilis: qa a nulla potentiarū sensibilium moueꝛ in somno. eo ꝙ tunc naturales vires intendūtur ⁊ operantur in loco digestionis circa cibū: a quo cibo resolutus vapor reflectitur ⁊ humectat membra vnde sensus oriūtur ⁊ motus sicut cerebrū ⁊ cor: ⁊ tunc imobilitātur omnes sensus ⁊ virtutes mouentes: ⁊ ab illo surgunt aialia vigilantia itecum: cū digeratur humidū illud ⁊ redit ad cor ⁊ cerebrū calor naturalis: ⁊ expandatur in organis sensus ⁊ motus: ⁊ hec est vigilia animalium. Sed tamē manifestum quidē erit de his in posterioribus libris naturalibꝫ vbi loquemur de somno ⁊ vigilia. Si autē aliqs obijciens dicat: ꝙ nos videmus hoīes aliquādo se mouere: ita ꝙ nihil exterior moueat eos sicut si aliqs moueaꝛ nō ex indigentia sed vadat vt ostēdat se posse ire: ⁊ nō ideo ꝙ querat aliqd in loco ad quē vadit. Dicemus ad hoc: ꝙ impossibile est intelligere ꝙ motus localis aialis fiat sine cōceptione aliqua: qa nūq̄ fit motus nisi nūtiatione alia facta a conceptu: ⁊ ideo mot⁹ nouus exigit cōceptū nouū: ⁊ sic mouetur ⁊ disponiꝛ concipiens virtus anteq̄ moueat. Concipere enī hoc ꝙ aliqs velit ostendere se posse ambulare est aliqd moueri ⁊ extrinsecū concipere. ⁊ sic ex omnibus his colligitur ꝙ nūq̄ fieret motus vnius nisi poneretur motus perpetuus: non nouus qui est causa mouens oium motuum nouorū: ⁊ sic adhuc redit: ꝙ stat nostra disputatio prima de perpetuitate motus. Sed aduertēdum est ꝙ si nos ponamus intellectum perpetuū eē in suis intellectis hic sine mutatione pōt esse causa motus noui sicut in sequētibus ostēdemus.

¶ Cap. ii. Et est digressio declarans dicta Philosophorū in somnio: ⁊ eas precipue rationes que inducuntur pro opinione Aristo.

Opio Epicuri.

Quia autem perfecte itēdimus tradere hoc qō sentim⁹ de mā ista volumus sūmatim tangere snias Phoꝝ circa materiā istam. Non enim opꝫ certificare de his cum qb⁹ posteriores nō consenserunt: fuit ergo snia Epicuri fm ꝙ Alexan. tradit circa mām istā hoc qō dixit Empedo. ꝙ. s. sine rōne necessitatis: alia per litem ⁊ amicitiam que per similitudinē metaphoricā adheret reb⁹: aliqñ res vel vniuꝛ vel particulariter cōgregaꝛ: ⁊ per litem naturalem vniuꝛ vel particulariter dispergūꝛ: ⁊ tūc fit generatio vel corruptio: vel vniuꝛ vel particulariter. Tēpus aūt congregationis ⁊ segregatiōis ⁊ tps quietis a cōgregatiōe ⁊ segregatione casui ⁊ fortune subijcitur ⁊ hec est snia Epicuri: precipue in celo: ꝙ deū dicebat Empedo. qa illud precipue dicebat casui subiacere: eo ꝙ nullam in eo inuenit congregationē ⁊ segregationem: ⁊ ideo deum istū dicebat ignorare discordiā: sicut habetur in libro pmo de aīa quē scripsit Aristo. videbat enī in celo quādā esse stellam ⁊ quēdā circulū ⁊ quedam alia ad alias formas terminata ⁊ cū ignorarent qs esset terminator materie celi ad tales formas. dixit ꝙ casu oīa talia ad tales formas determinata sunt hoc ergo sic dicendo dixit mām eternā esse ⁊ precipue in ea motū ⁊ quietem tēpore casuali per litē ⁊ amicitiam sub orbe lune sȝ celum nō esse perpetuum ⁊ formatum taliter sicut videmus ipm esse terminatū ⁊ formatū nisi per casum ⁊ fortunā: hec autē opinio ab Arist. ⁊ a nobis tā in. 2. q̄ hic improbata est. Cū enim tēpus adhereat motui ⁊ mā ponatur esse ppetua: oportebit necessario eē motum aliquē: quo educitur de potentia ad actū ⁊ illius mot⁹ necessario erit aliqs motor: ⁊ sic ibitur in infinitum: qa semp motor ⁊ motus erunt aū motorem ⁊ motum pmū: ideo post istū venit Anaxa. ⁊ dixit materiā esse eternam: sicut ⁊ Epicureus sed nō Epicureus negaret pncipia spūalia mouentia ⁊ poneret casualia corporalia emendauit ibi opinionē Anaxa. ⁊ posuit intellectū agentem: cuius operatio ad res nature est: sicut intellect⁹ artificis ad artificiata: ⁊ dixit etiā materiā eē eternā: ⁊ vnam esse materiā corporaliū ⁊ incorporaliū. ⁊ ideo celum ex mixtura homogeneoꝝ esse generatū ⁊ post tps aliqō etiā destruendū: ⁊ tēpus dixit adherere nature mixti illi⁹ sicut subiecto: ⁊ iō dixit ēt tēpus esse eternū. Intellectum autē determinato tēpore: ⁊ semp moueri pp̄ter seipm: qa pncipiū est sue actionis nō eē causam querēdam: nec tamē pp hoc mutari intellectū de potentia ad actum. ⁊ aliquādo mouet: ⁊ aliqñ non mouet: qa hoc nō fit ex diuersa dispōne intellectus ad id qō moueꝛ: sed ex diuersa dispōne materie mixti ad intellectū: sicut sol semper qdē illuminat. nō tñ semp id qō sub ipso est illuminaꝛ sed aliquādo illuminaꝛ cū disponiꝛ ad hoc ꝙ recipiat lumen solis: cū aūt habet aliqō obstaculū icōueniēs: tunc nō illuminaꝛ. ¶ Et si queraꝛ ab Anaxa. qd facit mām multipliciter sic diuersimode disponi vt aliqñ recipiat motū ab intellectu: ⁊ aliquādo nō nesciuit dicere rōnem nisi casum ⁊ fortunā: sicut ⁊ Empedo. in tanto cōuenit Anaxa. cū Empedo. sicut supra habitum est. Post hos venit sententia de inani ⁊ athomis que in oibus conueniunt cū Empedocle ꝙ ille dixit materiā esse mixtum ex quatuor. Isti aūt athomos: ⁊ ille dixit cūncaū celi plenum eē mixto: ⁊ illi ex multa parte vacuū. Et ꝙ ille dixit motū sepe incipere ⁊ desinere. Isti autē dicebant motum semper esse ⁊ fuisse. ⁊ tēpus ⁊ materiam esse eternam: ⁊ nunq̄ incepisse sed mouentia principia dixerunt esse discordiā ⁊ amicitiā: sicut ⁊ Empedo. Ex omnibus his necessariu concludiꝛ et dictis supra inductis: qa si motus incipit cū tēpus ante sit: absq; dubio mot⁹ erit ante primum motum: ⁊ hoc est incōueniens. Post hos autem venit Plato ⁊ Socrates ⁊ Leucippus ⁊ alij quidā precipui viroꝝ de secta Stoicoꝝ ⁊ Pithagoricoꝝ: oēs isti in multis sequebanꝛ: eo ꝙ Pithagoras tota laudabat antiquitas phoꝝ: ⁊ isti spūales substancias dixerunt esse datores oium formarū ⁊ motores materie ⁊ vt spūalibus substantijs darent subiectū: ⁊ habitationem: dixerunt ꝙ ille virtutes que intelligentie a quibusdā vel dij vocantur a pma cā create sunt cum celo: ⁊ tempus incipit cum celo. eo ꝙ celum simul productum ⁊ motum est: ⁊ tēpus est numerus loci mutationis. Mām autē dixerunt esse eternā ⁊ subiectam motoribus dijs: eo ꝙ prima causa semētem oium formarū tradidit ei: sicut intellectus artificis semētem habet formarū rerum: que fiunt ex artificio. Et per motum celi pma causa fecit mouere deos siue intelligentias materias: vt prepareꝛ ad recipiendum formam: cuius semen est apud aliquē motorem orbis: quē aliquem deorum vel intelligentiam vocauerunt. Dixerunt autem hij celū ⁊ motores nō esse eiusdē materie cum elementis: qa materia fm genus distingui habet per potentiam ad motum. Cū igitur sicut dicit Arist. in libro primo phie: celum igitur qō mouetur circa mediū: ⁊ elementa que mouentur recte non sunt eiusdem materie: ⁊ ideo celum ⁊ motores dixerunt nos esse ex materia preiacenti sed ex nihilo: sed alia fieri ex materia preiacenti. Sed ex his autem cum dicant materiam ab eterno fuisse necessario itecum erit conclusio: quia s. materia non moueꝛ modo cū ante non moueretur nisi aliquo modo disposita esse motus erit ante primum motum. Concluditur itecum his ex hoc: ꝙ cum mobile sit materia ⁊ mouens prima causa: et

Opio Anaxagore.

Opio Platonis ⁊ Socratis ⁊ Leucippi.

Philo de aīa. t.c. 80.

12. met. t.c. 10.

vel sicut sit eternum ꝙ non habent assignare rationem: qua/
re non semper mouit deus materiam per creationem celi si/
cut modo facit. Vanitas enim est dicere ꝙ hoc fuit sine cau/
sa: quia si in operibus nature vanum nihil fit: cum opera dei
magis debeant esse perfecta ꝗ opera nature: multo magis in
operibus diuinis nihil vanum fieri potest. Hanc autem sniaz
a Platone tota accepit schola Stoicorum. Sunt autem oes iste
opiniones false ⁊ ab Aristo. improbate in physicis ⁊ adhuc
in prima phia improbabuntur. Post omnes autem hos prin/
cipes phorum surrexit Aristo. incipiens sectam Peripatheti/
corum hec oia improbans ⁊ dicens neq; motum neq; mun/
dum incepisse vnq; in tempore aliquo preterito: ⁊ nunq; ipz
esse desiturum in tempore aliquo futuro cuius rationes lz fi/
deliter posuerimus in phabitis tamen adhuc volumus re/
dire: ⁊ summatim ponere rationes quibus a posteris Pe/
ripatheticis hec opinio est pbata: ⁊ sunt in vniuerso .7. col/
lecte a Moyse Egyptio Iudeorum pho que in diuersis lo/
cis librorum Aristo. colliguntur.

Opio Aristo telis ⁊ ei⁹ rones.

Prima ratio ⁊ potior inter omnes.

Prima autem istarum ⁊ po/
tior inter omnes est illa que phabitis capitulis istius tracta/
tus est inducta ⁊ explanata: q. s. si motus incepit ꝙ tunc ince/
pit per motum ⁊ motorem qui fecit nouum motum postq; nõ
fuit: ⁊ fundatur super hoc ꝙ omnis motus qui de nouo in/
cipit in eo quod ab alio mouetur ⁊ in eo quod a se mouetur inci/
pit per motum quendam alium qui precedit ipsum: ⁊ sic ibitur
in infinitum in motoribus ⁊ motibus nisi ponatur aliquis mo/
tus qui nunq; incipit etiam in aliquo tempore preterito. Et hoc
idem probauit Aristo. per rationem temporis: quia si dicatur ince/
pisse tunc ante hoc non fuit: sed cum dico ante hoc ⁊ post dico
tunc tempus. ergo tempus fuit ante motus inceptionem: ⁊ cum
omne tempus sit passio quedam motus: oportebit motum esse
ante inceptionem motus: ⁊ sic iterum ibitur in infinitum nisi po/
natur primus motus in nullo vnq; tempore incepisse.

2ª ratio

Secun/
da autem habetur ex hoc ꝙ Aristo. dicit ante finem primi phy/
sicorum: ⁊ nos etiam supra in primo nostro libro de auditu
physico posuimus ꝙ materia est ingenerabilis ⁊ incorrupti/
bilis quoniam si generaretur tunc oporteret ꝙ generaret ex
materia: ⁊ sic materia esset materie: ⁊ hoc iret in infinitum: ⁊
eadem rõne probatur hoc si corrumperet. Adhuc autem si ge/
neraretur materia id est materie: oporteret ꝙ materia gene/
rata haberet formam dantem materie esse materie: quia rõ ge/
nerationis sm veritatem est acceptio forme que dat gene/
rato esse sm quod est generatum: ⁊ hec oia sunt impossibilia apud
omnem hominem habentem intellectum sanum in phia. Si au/
tem materia est incorruptibilis ⁊ ingenita: ipsa nunq; ince/
pit in aliquo tempore preterito: ⁊ sic est eterna. In vanum au/
tem esset materia eterna que posset moueri nisi esset motus
quo moueretur: ⁊ motor eius eternus: ⁊ cum vanum non sit in
operibus dei vel nature oportuit ꝙ motus celi qui mouet
mouet materiam: ⁊ motores eius sint eterni: ⁊ hec secunda
ratio non est propria Aristo. sed etiam est aliorum phorum:
sed prima est ratio sua.

3ª ratio

Tertia autem ratio colligitur ex
his que dixit Anaxa. in primo de celo ⁊ mundo: q. s. quicquid
nunq; subiacet corruptioni nunq; fuit generatum: cum omne
generabile sit corruptibile: ⁊ quod non est corruptibile non sit
etiam generabile: sed id quod nullum habet contrarium nunq;
subiacebit corruptioni: ergo quod nullum habet contrarium
nullo modo erit generabile. Celum autem nullum habet cõ/
trarium: ergo celum est ingenerabile: ⁊ quod est ingenerabile
est perpetuum: ergo celum est perpetuum: ⁊ similiter motus
eius ⁊ motor: ⁊ sic iterum videtur sequi mundum fuisse eter/
num: vel ab eterno: quia existente causa existit effectus: ⁊ cum
motus celi sit causa generationis perpetue: ⁊ huius corru/
ptionis super materiam que perpetua est: videtur ergo ꝙ
mundus semper steterit sicut monstratur.

4ª ratio

Quarta ratio que
etiam fortis valde visa est multis Peripatheticorum: fuit ꝙ
propositio per se manifesta ꝙ omne illud quod incipit in tem/
pore aliquo illius possibilitas precedit suum fieri tempore. Si
ergo mundus incepit in tempore: oportuit ꝙ sua possibilitas
precessit mundum tempore. Non autem potest dici ꝙ fuerit necessi/
tas existendi mundum: quia omne quod fit anteq; fiat possibile est
fieri: ⁊ non necessarium: nec potest dici ꝙ fuerit impossibile mun/
dum fieri anteq; mundus fieret. Queratur igitur in quo sicut in
subiecto fuerit illa possibilitas: ⁊ constat ꝙ non nisi in materia mun/
di que est cum tempore: quicquid autem sic est cum materia: indiget
corpore moto quod extrahat ipsum de potentia ad actum: ergo ante
infinitum fuerunt corpora mota educentia ista corpora istius
mundi de potentia ad actum: ⁊ contra hoc est dictio que non
potest intelligi. Fuit autem quidam ex defendentibus ꝙ mun/
dus incepit nomine Algazelus qui dixit se soluisse hanc rationem
per hoc quod dixit verum esse ꝙ omne quod de nouo incipit est
in potentia anteq; incepit sed non necessario est in potentia
cause materialis sed in potentia cause efficientis: ⁊ sic potentia qua
potuit esse mundus anteq; fieret fuit in deo benedicto mundi
creatore sed iste decepit seipsum quia argumentatio procedit de
potentia cause materialis: ⁊ de hac verum est ꝙ omne quod in/
cipit de nouo est ante tempus in potentia cause materialis: ⁊ ideo so/
lutioni illi ego non consentio sed inferius aliam tentabo solu/
tionem inducere. Iste autem sunt rationes que precipue sunt anti/
quorum Peripatheticorum quibus potissime innituntur. Poste/
riores autem inuenerunt alias quatuor quas his addiderunt: quarum
tres ponit Moyses egyptius: ⁊ vna eis additur ab Auerroi
cordubense in commento libri physicorum Aristo. vnde quinta
ratio est ꝙ si detur creatorem fecisse mundum ita ꝙ ipse fuerit an
mundum non creans ipse tunc absq; dubio fuit non creans mun/
dum ergo de non creante factus est creans actu ergo mutatus
est: ⁊ est in ipso potentia ꝙ ipse aliquid fiat omne enim tale agens
indiget alio quod semper agit ꝙ extrahat ipsum de potentia ad
actum quod est absurditas magna.

Solo Algazelo.

Noua rõ posteriorum.

Sexta vero est ꝙ omne
agens quod agit in vna hora ⁊ non in alia habet impedimentia in
opere vel excitantia ipsum ad opus: ⁊ impedimentis quidem
sublatis vel excitantibus positis in ipso tunc agit quia remo/
tio impedimenti dat operandi facultatem ⁊ collatio excitantis
dat ei voluntatem ad operandum sicut supra induximus ⁊ proba/
uimus de omni eo quod agit actionem nouam siue sit non siue
sine naturam ergo si non habeat primum talia impedientia ⁊ exci/
tantia non aget actionem nouam sed cum sit creator eternus erit
actio eius eterna quia actio est substantia sua vel comitatur sub/
stantiam quia aliter non esset agens primum ergo ipse semp et
perpetue agit: ergo mundus qui est actus ab ipso fuit semp.

Septima rõ que fundatur sup hoc ꝙ sua actio necessario
est perfectissimo modo quo fieri potest ita ꝙ nihil vanum
vel frustra sit in ipsa. Si autem expectasset facere mundum
hoc esset vanum cum a principio potens ⁊ sapiens fuerit ad
mundi facturam: quia sua sapientia eterna est sicut ⁊ sua substan/
tia: ergo ab eterno fuit mundus.

Octaua autem est que fundatur su/
per propositionem quandam que in sequentibus probabitur: q. s. ois
motor exterior rei habet alium motorem ante se quo mouetur
vt moueat: probabitur autem in sequentibus ꝙ omne quod de
nouo fit habet extra se motorem ad esse. Cum igitur mundus
sit habebit extra motorem mouentem ad esse mundi: ergo
⁊ ille habebit extra se alium quo ille moueatur vt moueat:
ergo si prima causa fecit mundum: prima causa habebit ex/
tra se motorem: qui mouet ipsum ad mundi facturam quod
est absurdum nimis estimare: ergo mundus non est factus:
hec ergo sunt fere que dicunt antiqui in probatione eterni/
tatis mundi: que ideo diligenter sunt collecta vt videamus
vtrum demonstrationes sunt necessario concludentes: vel
sunt rationes probabiles: que lz in multis teneant: non ta/
men habent contraria ostendentes earum falsitatem.

Cap. 12m. Et est digressio declarans rationes sophisticas
aliquorum obiicientium contra motus eternitatem.

Est autem attendendum ꝙ fuerunt qui/
dam Phi contradicentes anne/
nos: ⁊ dixerunt ꝙ demon/
strationes attulerunt in eorum contradictione
sex: quarum duas reputauerunt ne ducentes ad im/
possibile: alias autem quatuor probabiles.

Pri/
ma autem suarum demonstrationum est: quia notum est ex oibus
que in tertio dicta sunt ꝙ infinitum non potest esse actu siue sit in/
finitum ex parte vnius vltimi: ⁊ finitum ex alia parte siue sit infi/
nitum sm ambo vltima: ⁊ si infinitum esse concedatur: tunc nunq;
erit per ipsum decurrentem peruenire ad aliquam eius partem:
eo ꝙ ante quamlibet sunt partes infinite ex parte illa qua est in/
finitum. Dicunt ergo ꝙ si duratio mundi fuerit ab eterno: tunc
est infinitum sm tempus preteritum: ergo recipienti reuolutiones celi et
dies seculi non est possibile ad istam in qua sumus peruenire: eo
ꝙ ante eam sunt reuolutiones ⁊ dies infiniti. falsum autem est: ꝙ
non sit venire ad istam diem: ergo non fuerunt reuolutiones infinite: neq;
dies:

3. ph. Aci. sõ ⁊ infra.

dies·ergo mundus non durauit fm omne preteritū. ¶Alia
est que fundatur super idem: quoniam si mundus stetit sem
per: esset generatio omnium specierum huius mundi fuit sem
per sicut est modo ergo infiniti homines generati et mortui
sunt in mundo. Sed fm phos anima hominis manet post
mortem ergo infinite anime sunt actu manentes et exute cor
poribus ergo in numero animarum separatarum a corporibus
est infinitum actu: et hoc est impossibile ergo cum hoc sequi
tur ex illa positione ꝙ mūdus steterit ab eterno positio erit
falsa et impossibilis. Iste ergo sunt due demonstrationes vt
dicunt ad minus demonstrantes ꝙ mundus incepit. His
autem addunt persuasiones. quarum vna est. ꝙ licet quedā cau
sa non precedat causatū duratione: alia tamen necessaria ꝓ
cedit ipsum fm durationē. Causa enim essentialis et vniuo
ca non videtur precedere causatum suum fm durationem:
sicut luminosum coequeuum est radio suo et pes in puluere
coequeuus est vestigio. Illa aūt que ꝓpter nimiā suam excel
lentiā nihil sibi agit vniuocū: et extra oēm suā ꝓportionem
distat a quolibet suo causato habet precedere causatum: si
cut precedit dans aliquid datum suum: talis autem est cau
sa prima que est deus gloriosus ergo videtur ꝙ duratione
precedat creaturam. Adhuc constat: ꝙ omnis causa intel
lectualiter operans precedit causatum suum: sicut patet in
omnibus artificibus et artificiatis. Cum ergo fm Arist. etiā
liceat similia inferiora ad primam causam referre: et prima
causa sit intellectualiter operans ipsa duratione est ante su
um creatum. Qđ autē liceat ad superiora inferiora referre
per rationem similitudinis· patet ex ante habitis: vbi assū
pta est similitudo ex animalibus se mouentibus ad proban
dum de primo motu. ¶Adhuc aūt planum est omnibus phi
losophis ꝙ intellectus qui est prima causa non habet aliqd
ante se qđ in ipso causet sua intellecta: ergo primus intelle
ctus causa est suorum intellectorum. Est autem primus itellectus
practicus: et non similis intellectui speculatiuo: eo ꝙ specu
latiuus causatur aliunde. Practicus est causa et non causa
tus fm ꝙ huiusmodi cum sit causa suorum intellectorum proce
dentium ab ipso: ipse operatur cum intentione mensurante
et preordinante opus: et electiōe modi sui operis. Sic igitur
omnis perfectus operatiuus intellectus. Intendens autem
et preeligens duratione precedit opus: ergo cum prima cau
sa sic operetur ipsa duratio precedit mundum qui est suum
opus. Adhuc aūt omnis duratio cause est consequens esse du
rans ergo quod habet principium in esse principium habet
in duratione· sed fm omnes phos mūdus habet principium
in esse: ergo habebit principium in duratione: qđ habet aūt
principium in duratione incepit: ergo mundus incepit. Ista
rum aūt rationum vltima debilis est: eo ꝙ fundatur super
equiuocationem principij: quia bene concedunt phi: ꝙ dura
tio est consequens esse durans fm nām et non fm tempus: et qđ
postea infertur: ꝙ id quod habet principium in esse: habet
etiam principium in duratione concedunt: si principium acci
piatur in rōne cause efficientis: sed si accipiatur pro initio ali
quo durationis negant: et tunc non sequitur qđ vlterius in
fertur: ꝙ incepit mundus: quia nō omne incepit esse qđ habet
causam efficientem: sed omne illud incepit qđ habet initiū
sue durationis. Est enim sol sup orizontem coequeuus diei
et tamen est causa efficiens eius. Similiter aūt concedit omnes
peripathetici ꝙ prima causa eo ꝙ est prima causa est suorum
intellectorum: et ꝙ illa procedunt ab ipsa non sicut radius a lumi
noso: vel etiā sicut vmbra ab opaco corpore qđ obijcitur in
[illegible]: sed per electionem. sed dicunt ꝙ sua electio est immutabi
lis: et vniformis: et sine deliberatione: et ideo non indiget pre
ordinatione aliqua: sed ab eterno causat intellecta. Nullus
enim intellectus deliberans est et preordinās: nisi qui alicui
priuationi et indigentie et dubietati permixtus est: talibus
aūt subiacere intellectum prime cause nefas est et absurdum
opinari: et ideo ab eterno dicunt ipsum emittere intellecta
sua. Et per illud patet etiam iam qualiter respondent phi
ad id qđ ante hoc est inductum: dicunt enim ꝙ intellectus
tempore non precedit sua intellecta deducta in opus: nisi pro
pter hoc ꝙ subiacet priuationi et dubietati indigentie in in
ferioribus sed dicunt illam non in omnibus esse conformem:
sed tñ in habitudine intellectus ad intellectas res fm rōnē
causalitatis eiusdem et ꝓportionis. Intellectus enim artifi
cum licet sit causa artificiati: tamen etiam creatus est a sensu
vel doctrina: et constat ꝙ hoc nō conuenit intellectui diuino pro
pter qđ palam est non in oibus esse similitudinē attendendā.
Ad primam aūt istarum persuasionū dicunt ꝙ absque omni am
biguitate causa prima nō est vniuoca ad aliqđ suorum causa
torum: et ideo etiā nō potest nominari nomine alicuius creati nisi
equiuoce: et bene concedunt ꝙ non est essentialis dependentia
cause prime ad creata sua prima vel secūda vel aliqua alia:
sed hec est largitas prime cause ꝙ non subijciatur priuationi
alicui: et indigentie ꝙ ab ea fluxit: et fluit et fluet omne esse si
cut a fonte cause et boni qui sui copiam continere nō valet:
et ideo nō sequitur hoc qđ inducitur: ꝙ causa que assignatur in
ipso nō est causa: sicut patet ex iam dictis. ¶Prima aūt istarū
demōstrationū absque dubio nihil valet: licet a multis pro for
tissima habeatur: et est in ea peccatum multiplex. Primū qui
dem quia cum ꝓbatum sit infinitum esse non posse non est ꝓ
batum nisi ꝙ non possit esse per se: per accidens autē esse po
test in successione. Cōstat aūt: ꝙ motus primus per se nō est
causa circulationis. Per accidens igitur est: ꝙ successio cir
culorum erit infinita. Ponamus enim mūdū ab eterno stetis
se sicut modo stat: hoc enim cause prime nō est impossibile:
tūc erit successio circulationū infinita: et hoc etiā fm nām nō
est impossibile: quia multi magni nāles hoc dixerūt: sed inquā
tū accidit ei ab eterno fuisse. Secūm aūt peccatū est: quia infini
tū hoc modo nō est fm actum: quia qđ fm actū est simul est ꝑ
fectū: et hoc nō est hoc quia nō est hic infinitū nisi per successio
nem: et hoc non reputabant esse incōueniens peripathetici.
Hoc enim modo dicebant et tempus et gñationē esse infinita:
et similiter motū circularē. Tertiū peccatū est: quia nō sequitur si
est infinitus numerus successionū: et dicex: ꝙ non sit deuenire
ad istaz. Nos enim habuimus in 6° ꝙ pars infinita in vna
parte tñ est finita: et habemus in 3° ꝙ pars infiniti est infini
ta: et ideo intelligendū est duplicē partē esse infiniti: eā. s. que
aliquotiens sumpta numerat totum: et eam que non nume
rat sed tātū quo minor est toto prima aūt pars est aliquo
ta in toto: et non secūda pars que est tñ toto minor: igitur ali
quota infiniti est infinita: et ad illā nunquam conuenit venire eum
qui accipit numerando partes infiniti: sed ad illam que nō
est aliquota conuenit venire: et tales sunt partes reuolutiones
numerate et etates seculi: si ponatur motus ab eterno fuisse. Qđ
aūt inductū est de numero aiarum exutarum a corpore: firmū est et
forte valde sed tamē indiget ꝓbatione illa videlicet ꝙ anime
maneant post mortē: et si manent ꝙ manent fm numerum di
stinctū: hec enim a quibusdam phis negata sunt: quia iam vi
si sunt quidā eorum quorum quidam vnus fuit Maurus noie Ab
ouizer qui dixerit ꝙ anime quidē manēt post mortē: sed non
nisi intellectus eis: et ꝙ continuatur intelligentijs qđ remanet ex
oibus aīabus: et ꝙ sint vnum: et de hoc nos cum studio quere
mus in libro de anima et vsque illuc differemus.

Prime rō- nis iprobatio

¶Cap. 12m. Et est digressio declarans ꝓbationē magis effi
cacem inter ceteras ꝙ mundus inceperit per creationem.

Iam nūc Tempus esse videtur: vt circa
mūdi facturā nostrā dicamus
opinionē: et fidē et rōnibus eā
confirmemus quātū possumus. Dicamus ergo
laudes dādas creatori vniuersi esse ꝙ mūdus
a primo creatore solo deo incepit per creationē
dicētes etiā tēpus et motū cū creatione primi mobilis ince
pisse: et cum creatione primi motus qui est primo mobili qđ
est celū intrinsecus. Non enim aliquis hominum sustinere posset:
ꝙ mūdus nō esset eternus: si etiā ipse concederet ꝙ tēpus fuis
set ab eterno propter hoc ꝙ tēpus est passio mot9: et posito tē
pore eterno sequitur motū fuisse eternū: et tūc etiā sequeretur mo
bile fuisse ab eterno: et cū ipsum motu suo sit cā gñōnis et cor
ruptionis sequitur et gñōnē et corruptionē fuisse ab eterno. et p
consequens totū mundū fuisse ab eterno fm ꝙ mō stat: et ideo
dicimus tempus incepisse cum celo: et celi motu: sicut etiam
supra ostendimus vbi diximus non esse necessitatem in rō
nibus Arist. Dicamus igitur deum eternitate precedere mū
dū: et quotienscunque dicitur mūdū fuisse ante et mūdū post: nō
vocāt hec vba nisi ordinē eternitatis ad tps: et nō tēpus. et di
cimus eternitatē eē indeficientē sine principio: et sine fine dura
tionē: et nō ad tēpus cōparabile: et propter hoc nihil oino ꝗrunt
qui inquisiūt eum quare tantum expectauit donec fecit mun

dū qā si tot ānis stetisset mūdus quot grana milij possent iacere in cōcauitate circūferētie primi celi: vel et tot millibꝰ annorū eadē possetē qō quis quēlibet hoc modō. et hoc omne tō sufficiēs hic ex phabitis. Redit igitur nīr mocih ad hoc quod deꝰ nō precessit mūdū tpe sed eternitate: quia tps nullū fuit ante mundū neqꝫ in: sed cum materia et celo et celi motu incepit tempus eo modo quo superius explanauimus. Dependet autē scientia huius problematis a scientia alterius qd est vtrum per necessitatem nature fiunt entia creata a prima causa vel per electionē voluntatis: et illud sciri non potest nisi per primam phiaz: sed quia alteram partem oēs supponunt peripathetici et Aristo. probat quod per voluntatem et scientiam pducit prima causa res. et ideo hic supponimus accipientes cum hoc ppositionē in precedentibus pbatam quod omne qd agit per voluntatem et sciētiam liberū est ad agendum si vult et ad dimittendum actionem si vult. Et similiter liberum est ad agenduz hoc modo vel illo quocūqꝫ modo voluerit dūmodo voluntas eius et scientia sit causa ad causandum: et hoc quidē iam in prehabitis ex verbis Arist. habetur. ¶ His autē suppositis dico quod deus ex nihilo fecit mūdum quia fecit mobile et primum motum et materiā primam et incorporauit ei omnium generabilium formas et fecit vt ille per generationē ptinuā ex ipsa pduceret. Actus autē prime cause qui est creatio in nullo erat subiecto: quia nec pprie loquendo actio est: sed potius fuit demonstratio rei in esse: postqꝫ oino nihil fuit sm imperium sue voluntatis et scientie sue operatiue intentionem ¶ Adhuc autē rōnes inducemus sed nos opꝫ prescire: quod nos abhorremus rōnes aliquorū qui se iactant pbasse qd nullo modo pbauerant: et dicunt quod fortioris agentis est et perfectior est modus operationis. Est autem prima causa perfectissimum agens ergo habet perfectissimum modum actionis: sed modus perfectior agendi est agere sine subiecta materia qꝫ cum materia subiecta: ergo causa prima agit mā non subiecta. Sed mā non subiecta non pōt esse generatio ergo nō agit per generationē. sed potius per eductionē entis de priuatione pura siue negatione que est nihil omnino: et sic agit de nihilo existentia: et sic creat quia creare est de nihilo aliquid facere. Ista. n. rō de facili refellit dicendo: quod hoc nō est in potētia prime cause si nō facit ea que impossibile est fieri: sicut si nō facit ptradictoria simul vera: vel contraria simul esse vera in eodē: et sic posset etiam dici quod non agit ex subiecta materia: quia hoc fieri non potest: et hoc non dicit in potentia in causam primā: sed potius in subiecta mā et re facta atqꝫ aliū modum facture qꝫ illum qui nunc est sustinere nō pōt. Omissis igitur his dicimus ad pbandum nostrā intentionem quam posuimus in principio istius capituli: quod omne cōpositum qd est terminatū et perfectū per formā pfectiorē et terminatorē suum in forma illa habet esse extra se. Huius autē pbatio est in oibus elementis et elementatis: et in elementatis quidē ꝯstat quod pfectior et terminatior rex cōpositarū ex mā et forma est generāti ipsa: eo quod generās pducit id qd generat in similitudine forme et substantie. In elementis etiā ꝯstat: quia forme elementorū sm quod tradit Arist. et Auicenna et nos pbabimus in lib. Metheororū: et in prima phia ab orbis virtutibus fiunt et a loco: tanta enim distātia ab orbe facit hoc ignē et alia distantia facit aliud aerem: et similr de aqua et de terra. Similr autē est de oibus celis et stellis: ille enim oēs sunt cōposite ex mā et forma sicut et oē corpꝰ: opꝫ ergo necessario quod id qd terminat ea ad minus sm nām sit ante ea et extra ea: et nō pōt aliquis dicere: quod talia non sint formata et terminata cū oē compositū aliquam habeat causam sue compositionis: quia cōpositum illud aut est prima causa: aut a prima causa: aut ab aliquo qd est a causa prima p vnum medium vel per plura: et ꝯstat quod ipsum non est causa prima quia prima causa est simplex et nō cōposita. Si autē dicit: quod est a causa prima vel ab aliquo qd est a causa prima: tūc sequitur quod habet extra se causam terminantē et cōplentem que precedit ipsum tēpore et nā: vel nā solū hoc habito pcedo vlterius inquirendo causam ois diuersitatis que est in orbe tam in substantia qꝫ in motibus. Video enim quod est in orbe stella: et quod est in orbe circulus: et est in orbe id quod mouetur motu vnico: et est in orbe quod mouetur motibus pluribus vno: et est in orbe varium: et est in orbe corpus vniforme per totum: sicut nos probabimus in 2° libro de celo et mundo: et est in orbe stans et non mouetur nisi per accidens vt stella: et est in orbe mouens sicut circulus deferens stellam: et quero ego huius omnis diuersitatis causam. Si enim dicatur quod materie diuersitas est causa diuersitatis forme: erit multipliciter inconueniens et sufficiunt ad hoc in presenti inconuenientia tria. Quorum vnum est commune omnibus prehabitis quia in eis diuersitas materie est ex diuersitate forme potius qꝫ econuerso: eo quod nihil diuersificat materiam nisi qd perficit et terminat eam: nihil autē perficit et terminat materiam nisi forma. Aliud autem est quod si diuersitas materie esset causa diuersitatis forme oporteret quod adhuc esset aliqua causa diuersitatis materie: et ideo iterū illud esset ante materiam celorū: quia faciens diuersitatem in aliquo per naturam est ante illud in quo fit illa diuersitas: et illud iterum esset idem: aut diuersum. Et si esset idem eodem modo se habens non posset facere aliam diuersitatē: ppositio per se nota est in quam consensit Aristo. et omnes peripathetici quod ab vno simplici non est nisi vnum simplex. Est igitur inconueniens quod diuersitas forme perueniat ex diuersitate materie in celis et celestibus corporibus. Tertiū autem inconueniens est qd sequitur ex illo quod oporteret in celo esse qualitates actiuas et passiones que materiam celi diuersificarent ad hoc quod vna pars eius susciperet formam stelle et alia non: et si hoc esset tunc etiam eedem qualitates alterarent materiam ad transmutationem de forma in formam: et sic celum esset generabile et corruptibile qd absurdū est et improbatur in primo de celo et mundo. Non igitur restat aliquid dicendum nisi quod compositum totum corpus in forma et materia ab aliquo qd est causa sui pductū sit in tota illa diuersitate quam videmus in ipso: et sit ideo non generabile et non corruptibile: quia elongatum est a ꝯtrarijs: sicut etiam absqꝫ dubio dixit Aristo in pluribus locis: et nos subtiliter hoc in celo et mūdo pponimus inuestigare. ¶ Vlterius ergo quero vtrum elementum ab illa sui causa que pducere ipsum iam pbatum est pducatur sicut a causa agēte per naturam et necessitatem: sicut calor pducitur ab igne: aut figura in speculo a luce et obiecto speculo: aut pducit ab ipsa per scientiam et voluntatem et electionem. Si autē dicatur quod pducitur sicut a natura et per moduz necessitatis sicut vestigium in puluere a pede: tunc illa natura est forma agentis: et cum illa sit vnica nunc non pducit nisi vnicum sicut ante pbatum est. Nos autem in orbe magnaz videmus diuersitatem. Si autē dicatur quod pducitur in esse per electionem et voluntatem: tunc possibile erit quod sint in magna diuersitate per illam ppositionem quā ante pbataz sumpsimus: quod agēs per voluntatem liberū est agere actiones diuersas: et tūc causa diuersitatis orbis non erit nisi sapientia preordinans et ꝯstituens sm idealem rōnem diuersitatem orbis. Cum autē producat in forma et materia vt ante pbatum est: ꝯstat quod non producit ex alia materia que sit ante materiaz orbis: nec ex alia forma: nec ex alio composito quia oporteret quod hoc iret in infinitum: cum eadem rōne illam materiam et formā pduceret ex materia et forma: vel ex vtroqꝫ: ergo pducit ex nihilo: hoc autē nos vocamus creationē: ergo ex nihilo creatus est orbis et per eandem rōnem alia sunt educta de nihilo: et precipue materia prima. ¶ Hoc habito videamus vtrū natura tm vel natura et duratione eternitatis prima causa sit ante mundi facturam: et dicamus quod duorū quorū alterum nec in substantia nec in actu mutabile est: et alterū in actu est mutabile et non in substantia non est mensura vna: sicut pbauimus in 4° libro tractatu de eternitate. Sed prima causa nec in substantia nec actu mutabilis est: celum autē actu et nō substantia. ergo non mensurant mensura vna. Cū igitur eternitas sit mensura dei et celi sm quod mouet: mensura est tēpus: vt in 4° pbatū est: deus erit eternus et mūdus temporalis. Eternitas autē precedit tēpꝰ: vt causa causatū: ergo deꝰ eternitate precedit mundum: et hoc est qd volumus pbare. ¶ Amplius quādocūqꝫ duo sic se habent adinuicem: quod vnum tm natura precedit alterū: tunc primū est aliqua natura sequentis et intrat in ipsius substātiam: sed prima causa nō est alia natura componibilis cum alicuius creati substantia: sicut per se patet et dicit Phūs: quod primum regit res omnes preterqꝫ cōmisceatur cum eis: ergo prima causa non est solum ordine nature precedens sua creata sed etiam esse et duratione.

Creatio ex nihilo est et pprie loquendo dici non potest.

Cōsimilē istā rā pōit Cō. 8. phy. c. 4.

Nota quō diuersitas materie non potest eē causa diuersitatis forme: vide p mo de celo c. 55. et 2° de celo c. 60. et 2° ph. commento 87.

In fine primi de celo.

An natura tm vel natura et duratione eternitatis prima causa sit ante mundi facturam.

Sic igitur probatur: ⁊ mundus esse creatus: ⁊ deum duratione eternitatis precedere mundum. Hanc igitur nostre opinionis habuimus rationem: ⁊ si nos iam fortem rõnem non haberemus nihil opinaremur circa materiam istam: quia fedum ⁊ turpe est in philosophia aliquid opinari sine rõne. Videt aũt nob̃ᵉ ista ratio meliorẽ esse omnibus rationibus Arist. nec tñ dicimus q̄ sit demonstratiua: nec putamus demõstrabile esse vel vnũ vel alterũ: q: iam etiã in precedentibus locuti fuimus de exitu temporis in esse: ⁊ de exitu materie in esse: ideo non inducemus hic rõnes ampliores.

℃Cap. 14ᵐ. Et est digressio declarãs solutiones peripatheticorũ quibus videbat̃ pbari eternitas mũdi.

Dissoluemus igitur rõnes inductas a pħis qui dicunt mũdum esse eternũ: q̄ aũt dicunt q̄ motum oportet esse ante motũ si mundus incepit: non sequitur oĩno nisi duobus suppositis. Quorum vnum est: q̄ mã preexistens ponatur que fuit subiectum eius q̄ de nouo incepit per generationem physicam. Et aliud est q̄ tempus sit eternum ⁊ non incipiens cum celo. Nos autem vtrũq3 eorũ negamus ⁊ sic nulla sit nobis ɔtradictio. Et q̄ dicit Arist. de tẽporis inceptione: iam in physicis non esse necessarium ostendimus. Q̄ aũt dicunt de materie prime ingenerabilitate ⁊ incorruptibilitate: nos etiã ɔcedimus q: non est idẽ aliquid esse ingenerabile ⁊ aliquid esse increabile ⁊ hoc satis in primo libro est explanatũ: creatam enim ibi diximus esse materiam eo q̄ nec materia est ex forma: nec econuerso forma ex materia: nec mã est ex mã nec forma ex forma. ⁊ iõ de nihilo facta per creationem simplicẽ que est actus prime cause: vt supra diximus. Q̄ aũt dicit q̄ posse precedit esse in oĩbus his que fiunt: dicimus nos q̄ hoc nõ est verũ nisi in his que fiunt per motum ⁊ mutationem physicam: sed in his que fiunt a creante causa posse cum esse ꝑducitur quia ꝑducitur mã cum forma: ⁊ nõ fuit id q̄ fit per hunc modũ in aliquo preexistente sicut in mã ⁊ forma. Sũt enim decepti peripathetici in hoc q̄ voluẽt similẽ esse mudũ inceptionis principiorũ nature ⁊ rerũ perfectarũ in natura: ⁊ hoc nõ est verum: q: res perfecte in mã generant̃ ⁊ corrũpunt̃ in mãm: ⁊ sunt in mã ⁊ potentia anteq̃ fiant. Sed principia nature sicut forma ⁊ materia ⁊ primũ mobile cum motu suo q̄ facit materiam generabilium moueri motibus ⁊ mutationibus physicis non est necessariũ sic incepisse: sed potius incepit ex nihilo factũ sicut dictũ. Materiã aũt ex nihilo fecit prima causa ⁊ formã ex nihilo: ⁊ impressit eam faciendo in mãm ⁊ primũ mobile ⁊ totũ orbem: ⁊ q̄ ꝑduxit ex nihilo produxit cũ omni diuersitate que est in ipso: ⁊ hoc q̄dẽ ꝓbabilr̃ probauimus iam ante: ⁊ hoc sufficit in mã ista in qua etiã cõtra nos nihil demõstrationis est allatũ. Dicit enim Alexã. grecus: q̄ cũ nõ habemus demõstrationẽ: sufficit habere talem sermonẽ ad quẽ non sequat̃ incõueniens: ⁊ ꝓbabiliter sit ꝓbatus. ℃Dicet aũt fortasse aliquis nos Arist. non intellexisse: ⁊ ideo nõ ɔsentire verbis eius. vel q̄ forte ex certa sciẽtia ɔtradicamus ei quãtum ad hominẽ: ⁊ nõ quãtũ ad rei veritatẽ. Et ad illũ dicimus: q̄ qui credit Arist. fuisse deũ: ille debet credere q̄ nunq̃ errauit. Si aũt credit ipsum esse hominẽ: tũc ꝓculdubio errare potuit sicut ⁊ nos. tñ hoc mõ quo rõnes sue inducunt̃ non sequunt̃ nisi quibusdã ꝓpositis. s. nihil incipere nisi mutatione physica: ⁊ nihil incipere nisi in tẽpore: ⁊ talibus suppositis nos bene ɔcedimus q̄ rõnes sue sunt de necessitate ɔcludentes. Ceterũ aũt dicimus q̄ quicũq3 bene intelligit Aristo. subtiliter: bene scit q̄ ipse nunq̃ ꝓbauit duo illa que dicta sunt que tamen supposuit. Et si voluisset ꝓbasse que posuit non potuisset neq3 viã ad hoc habuisset: sed sicut diximus ratiocinat̃ de modo inceptionis principiorũ nature per modum inceptionis perfecte rei in nã: cum hoc non sit necessariũ: aliter enim moueretur inesse principia etiã in vna re q̃ ipsa res: sicut pz in embrione talis nã est sanguis menstruus qui fiat in matrice: ⁊ nõ alterat̃ ad generationẽ: ⁊ cũ tangitur a spermate viri statim mouetur ⁊ formatur: ⁊ tunc formatur corõ ⁊ alia membra: ⁊ vẽtre aperto ad vmbilicũ nutritur in matrice: ⁊ nõ spirat: ⁊ nõ egerit: nec digerit embrio donec effundit̃ de vtero matris: cũ tñ hoc motuũ nullo moueat̃ postq̃ natus est infans. Et si forte remoueret̃ post q̃ natus est a matre ⁊ nutriretur: ita q̄ nullam videret feminam donec esset grandis incredibile esset ei si quis diceret eũ nouẽ mensibus fuisse clausum in ventre hominis ⁊ non comedisse neq3 egessisse: ⁊ habuisse vmbilicum apertũ: ⁊ non spirasse ⁊ forte fuisset rõcinatus in oppositũ dicens istum dicere falsum: eo q̄ videret q̄ homo iam perfectus minori tempore nõ viuit nisi comedat: ⁊ egerat ⁊ spiret: ⁊ hominẽ cito mori si claudit̃ in vase amplo ri q̃ sit venter matris: ⁊ forte diceret impossibile fuisse q̄ vẽter sans fuisset apertus ad vmbilicum: ⁊ postea vmbilicum suũ esse colligatũ ⁊ precisum: eo q̄ videret hominẽ mori qui paruam vulnus accepit in ventre per omnem hũc modum voluit isti q̄ falsum sit de mũdo iam incipiente ſm sua principia q̄ falsum esse videt̃ in propagatione mũdi qui iam est cõpletus ⁊ pfectus. ℃Q̄ aũt obijciunt rõne quinta posteriores peripatheticorũ: nõ est magni momenti q: non sequit̃ q̄ nunc non agens ⁊ aliquando agens: exeat de potentia ad actũ: ⁊ est instãtia in intellectu agente etiã ſm eos q: intellectus agẽs: vniuersalr̃ est agens in actu: ⁊ nunq̃ de potentia erit ad actũ: cũ tamen aliqñ agat: ⁊ aliqñ nõ agat: ⁊ hoc quidẽ in 3° libro de aia erit manifestũ. ℃Si aũt dicat̃ q̄ intellectus quidẽ agẽs semper est in actu: sed q̄ aliqñ agit: ⁊ aliqñ nõ hoc nõ est ꝑpter varietatẽ ipsius: sed q: aliqñ appropinquat ei id in q̄ agit aliqñ nõ: sicut si dicamus q̄ sol semp illuminat: ⁊ tñ domus sub sole posita nõ semp illuminat̃: eo q̄ fit aliquid impediens susceptionẽ luminis solis: tũc dicim⁹ q̄ similr̃ est in intellectu prime cause: q: semp est agens ⁊ nõ variat̃: q: ipse in oĩbus suis intellectis agẽdis stat vno mõ ab eterno: ⁊ tamẽ ista nõ agit ab eterno: q: hoc in re incipiẽte fieri non põt: ⁊ q: ipse in sapiẽtia sua ordinat exitum rerũ ab ipso ⁊ hoc bene fit sine mutatione aliqua: sicut si diceremus q̄ aliquis itellectus stat in vno q̄ facere per tres dies vt tũc stat. ℃Si aũt obijcit̃ rõne sexta: q̄ tũc habeat impedientia ⁊ retrahentia. ℃Dicẽdũ q̄ hoc nõ sequit̃: q: q̄ res nõ fuit ab eterno ab ipso nõ est impedimentũ a parte sui: sꝫ potius ideo est q: res ab eterno nõ potuit fieri: q: tẽporale ⁊ incipiens nõ põt esse non mutabile ⁊ non incipiens: q: aliter ɔtradictoria verificant̃ de eodẽ: ⁊ ideo etiã obijciunt id q̄ afferũt in septima rõne: q̄ verba ista vanũ faciũt operatorẽ mũdi qui iã diu expectauit. Et dicimus ɔtra hoc q̄ ipsi vani ⁊ stulti sunt qui hoc obijciũt. Hoc. n. nõ sequit̃ nisi ponamus tẽpus fuisse ante mũdum: ⁊ hoc non negamus ⁊ ideo hec ɔclusio sit Anax. ⁊ Empe. ⁊ Democriti ⁊ alijs socijs eorũ: ⁊ nõ nobis qui dicimus q̄ deus in indiuisibili eternitate precedit mũdũ: ⁊ si per mille milia annorũ prius esset factus mũdus idẽ esset querendũ q̄ mõ querit̃. ℃Ad id autẽ q̄ obijcit̃ dicendũ q̄ bene ɔcedimus q̄ id q̄ incipit esse p quẽlibet modũ causam habet sue factionis extrinsecã sibi: sed nõ opꝫ q̄ motorẽ extrinsecũ a se habeat: q: sicut iam dictum est nõ oẽ q̄ incipit incipit per motũ vel mutationẽ physicã: ⁊ ideo illa rõ nõ tenet nisi de his que incipiunt physica inceptione. ℃Si aũt querant de aliquo dicente q̄ si vera sunt que dicta sunt: quare Arist. qui multa subtilia intellexit ista nõ dixit. ℃Dico omnino mihi videri Arist. bene intellexisse nõ esse necessitatẽ in suis rõnibus quibus visus est ꝓbare mũdũ eternũ esse ⁊ hoc ipse manifestat in pluribus libris ce. ⁊ mũ. vbi dicit q̄ inquisiuit ista ex cupiditate quã habuit in pħia: ⁊ reddit causas quibus minus q̃ alijs ɔtradici potest: ⁊ hoc erat signũ q̄ ipse sciuit se demõstrationẽ nõ habere: q: demõstrationi nõ põt aliquo mõ ɔtradici: ⁊ si etiã ab oĩbus ɔtradiceret̃ nõ ꝑpter hoc minus esset necessaria q̃ si a nullo ɔtradiceret̃. Arist. aũt nõ cõsueuit dicere in physicis nisi physica que physicis rõnibus possunt ꝓbari. Sed inceptio mũdi per creationẽ nec physica est: nec ꝓbari põt physice: ⁊ ideo hãc viã putat̃ Arist. tacuisse in physica: ⁊ nõ tetigit eã expresse nisi in libro de nã deorũ quẽ ipse edidit.

℃Cap. 15ᵐ. Et est digressio declarans qualiter orbis ⁊ celestia corpora procedunt a causa prima.

Ne autẽ aliquid scrupuli remaneat in opinione nostra volum⁹ adhuc facere mẽtionẽ de secta peripatheticorũ in principio mũdi ⁊ ex cõparatione dicti eorũ ad opinionẽ nostrã ostẽdere ipse opinionis ꝑemiuẽtiã: hi. n. viderunt peripathetici ⁊

Refert aliqñ ingenerabile dicere ⁊ increabile.

Mã in his q̄ fiunt posse precedit esse theologice.

Nota in quo peripathetici a veritate discedunt.

℃Ancorã qualiter intellectu agẽte ſm peripatheticos ꝑ car. eũ solutione. vide cã. 5ᵐ ⁊ 19. ⁊ 20 tertij de aia Auerroĩ.

Nota q̄ adhuc tunc dictis Aristo. ac si a deo emanasset fuerint. 3.

Nõ ẽ necessariũ sicut modus essendi attribuit principijs rerũ ipsi rei iam gñate.

2° cel. t. c. 34 ⁊ 60.

Pro hoc fūdamento vide 2° de gñone et corruptione t. c 56. Et vide Auer. in me ta. cō. 44. 5.

ipse Aristo. ꝙ absq3 dubio mundus procedit a prima causa per intellectum et voluntatem sed dicunt: ꝙ procedit per modum necessitatis. Dicunt enim qḋ notū est per se ꝙ ab vno primo non procedit nisi vnum. et ideo dicunt ꝙ a prima causa procedit intelligentia que est fm nature ordinem causatum primum. l3 enim primum fm rationem resolutionis sit esse· tamen in his que sunt simplicius et potentius est intelligentia siue substantia intellectualis. que quia intelligit se et suus intellectus qui reflectitur super se composita est per aliquem modum compositionis de quo non est hic determinandum: propter quod in ipsa est quiddam per modum actus et quiddam per modum potentie: et ex parte potentie quidem a prima causa. et a prima intelligentia procedit causatum primū corporeū qḋ est celū vniforme: et ex parte act⁹ sui pcedit itelligētia scḋa siue scḋi ordinis. Adhuc aūt et a prima causa cū prima intelligētia pcedit intelligētia tertij ordinis et suū celū et talis fit pcessus multiplicis principij vsq3 ad diuersitatē totā celoꝝ et sic creāt ipsi diuersitatē que est in celestibus orbibus. Viderūt enī ꝙ nō possunt dicere ꝙ distantia vnius celi ab alio aliquid faciat ad diuersitatem aliorū celoꝝ sicut fit in elementis et ideo reducūt ipsum totum ad diuersitates intelligentiaꝝ. Sed si hoc verū est qḋ dicūt: tūc fm ꝙ est descensus in celis debent esse corpora ignobilia et magis multiplicata in motibus eo ꝙ corp⁹ ignobile pluribus motibus mouet̄ ꝙ̄ corpus nobile sicut nos docet Arist. in 2° libro de celo et mūdo. Est aūt ignobilius corpus qḋ plus distat a fonte primo nobilitatis: ergo īferiores stelle et celi ignobiliores esse debēt et pluriū motuū: et hoc nō est verū. qꝛ sol qui multo inferior est alijs nobilissimū est inter omnia corpora celestia: et celū solis pauciores habet motus ꝙ̄ celū saturni qḋ tamē multo est altius. Adhuc autē docet nos Arist. qualr̄ inuenitur ꝙ elementa sunt de materia vna ꝑ duo documenta. Quoꝝ vnū est qꝛ vnus est mot⁹ in genere vnius materie. Elemēta aūt oīa mouent̄ motu recto qui est ascendere et descēdere. Aliud aūt est: qꝛ elementa trāsmutant̄ adinuicē: et hoc fm ꝙ creant̄ ex primo: nulla enim trāsmutant̄ nisi que mouent̄ in eodē spatio adinuicē: et fm hoc cū vnus motus in genere sit celestiū quātū3 ad orbes: videt̄ ipsoꝝ esse mā vna: cū tñ nō trāsmutent̄ adinuicē: eo ꝙ nō adinuicē mouent̄: et ideo dicit Arist. ꝙ quodlibet illoꝝ corpoꝝ est ex mā sua tota. Quero igit̄ vtrū pcessus ille qui dictus est hanc facit materiei diuersitatē: videt̄ ꝙ non: qꝛ intelligentie prime a quibus vt dicūt pcedūt et creant̄ orbes nō agūt nisi per intellectū opatiuū: et hic nō diuersificat corpora nisi per electionē operet̄ vt vult: et hoc redit in idem cū eo qḋ nos dicimus: qꝛ tūc mūdus a prima causa pcedit p electionē et voluntatē: et differunt opiniones nostre intātū ꝙ ipsi dicūt celos fluere a prima causa mediātibus intelligentijs que sunt primo in ordine eoꝝ que sunt.

Nota in qua sit dr̄ia inter opionē Aris. et theologoꝝ.

Nos aūt dicimus ꝙ absolute fluunt a prima causa fm electionē sue voluntatis: et neutra haꝝ opinionū pbari pōt nisi psuasionibus pbabilibus: l3 aūt intelligentia sic simplicior inter essentias: et sit potētior: eo ꝙ ambit oīa que sunt: eo ꝙ oīa que sunt intellecta sunt eiusdem fm aliquem modū: tñ nullus vnꝙ̄ pboꝝ esse opinatus est intelligēs nisi in orbibus: vel in stellis. et intelligētias nō precedere celos fm esse: sed fm rōnē solū propter qḋ cū nec orbis precedat intelligentiā fm esse nec econuerso intelligentia orbem sic cedatur vtrūq3 esse creatum: op3 ꝙ vtrūq3 eoꝝ simul pcedat ab vna et eadē causa. Et hoc dico verū esse: et addo ꝙ mā que diuidit̄ in entibus tā celestibus ꝙ̄ elementaribus pcedit ab eodē: et sic plane videt̄ tota intētio vtriusq3 opinionis. Nos aūt oīa ista cū diligēti studio in prima philosophia tractabimus: et inquiremus etiam exquisite vbi ponemus noīa auctoꝝ qui hec scripserūt: eo ꝙ hic nō ponimus ista nisi vt facilior sit doctrina. De rōne āt qualr̄ mundus desinat nō facimus mentionē: qꝛ bene pcedimus ꝙ nō desinet per corruptionē physicā sed potius p voluntatē creantis sicut incepit. Sūt enim opiniones phoꝝ de mundi duratione multiplices: eo ꝙ quidam dicunt ꝙ nec incepit nec desinet vnꝙ̄. Quidam enim ꝙ incepit et non desinet vnꝙ̄. Et quidam ꝙ sepe incepit et sepe desinit sicut Empedocles. Nostra autem fides est ꝙ incepit semel: et semel desinit fm aliquid: et non simpliciter: sicut als in theologicis h3 determinari. hec igit̄ de mūdi īceptione dicta sunt.

Incipit tractatus scḋs octaui libri physicoꝝ de inuestigatione ppetuitatis motus fm ꝯsiderationē primi motoris.

Cap. p̄m. Que tractatus intentio: et a quo principium est considerationis. et ꝙ nec omnia semper quiescūt: nec omnia semper mouentur: nec alia semper quiescunt nec alia semper mouentur: ita ꝙ nihil aliquando quiescat: et aliquando moueatur.

Reuertamur autem nūc

Et queramus adhuc de his de quibus q̄stum est prius· an. s. in aliquo tēpore preterito factus sit motus vel nō. et inuestigemus per ꝯditiones primi motoris a quo mouet omne qḋ mouet in nā: et a quo mouet̄ omne qḋ mouet̄ in nā. Oportet aūt nos hanc inuestigationē incipere ab his que mouent̄: vt per illa deueniamus in illa que mouēt: eo ꝙ illa que mouent̄ sunt nobis notiora. Et isti⁹ ꝯsiderationis principium incipiet a dicta superius dubitatione· que quesiuit quare quedā eoꝝ que sunt aliquādo mouent̄: et aliquādo quiescunt. Ab hac aūt incipientes diuidimus oīa que sunt fm ꝙ ad motū et quietē possunt cōparari. Dicimus igit̄ ꝙ oīa que sunt aut necessariū est semp quiescere sicut dicit Zeno: aut necesse est omnia moueri sicut dixit Heraclitus. Aut necesse est alia moueri: et alia quiescere sicut dixit Pithagoras· ꝙ terra mouet̄ et celū quiescit. Et iste tertius modus etiā diuersificat̄ vlterius: qꝛ si quedam mouent̄: et quedam quiescūt hoc pōt esse: aut ita ꝙ ista que mouent̄ mouent̄ semp: et illa que quiescunt quiescūt semp: et nihil entium sit extra alterū istoꝝ duoꝝ modoꝝ aut ita ꝙ oīa que sunt sint apta nata ad vtrūꝙ. s. ꝙ quiescāt et ꝙ moueantur: et aliqñ quiescāt et aliqñ moueant̄ sicut dixerūt Anax. et Empedo aut remediū est ab his duobus. Et amplius est iterū diuidere entia sic. ꝙ eoꝝ que sunt alia sunt semp mobilia et mota: et alia semp imobilia et nunꝙ̄ mota: alia aliquando mota: aliquādo quieta: et hoc solū vltimū mēbrū dicterū diuisionū est verū. Ut aūt hoc melius appareat reducimus totū hoc in septem modos entium qui positi sunt a diuersis pħis quoꝝ vnus et primus est: ꝙ oīa semp quiescūt sicut dixit Zeno. Scḋs est ꝙ oīa semper moueant̄ sicut dixit Heraclitus. Tertius est vt omnia moueant̄ quādoq3 et quiescūt: sicut dixit Anax. et Empe. Quartus est vt oīum terꝝ quedam semp quiescūt: et quedam moueant̄: sicut dixit Pithagoras. Quintus est: vt quedā nō oīa moueant̄ et quiescāt quādoq3. Sextus vt quedā quiescāt semp et alia moueant̄ quādoq3: et quiescāt qñq3. Septimus est vt inueniant̄ in entiū diuersitate tres modi simul. s. ꝙ quedā moueant̄: et quedā quiescant semper: et quedā quiescat qñq3 et q̄dam moueant̄ quandoq3. Hec enim diuisio nobis etiā ꝯsideranda est et ꝯsequēda: qꝛ declaratio eius h3 in se solutiones oīum dubitationū: et ideo huius diuisionis declaratio pfecta est finis quē intēdimus ꝯsequi in hoc negocio huius libri quē physicū auditum noīamus.

Tex. t. c. 2.

Incipiamus igitur a primo istoꝝ membroꝝ et dicamus ꝙ infirmitas intellectus in rebus nālibus est ꝙ aliquis dicat ꝙ omnia que sunt quiescant: et querat ad hoc rōnē inuenire: et dicat dimittendū esse sensum. Si enim aliquis h3 itellectū in aliqua sciā: ille itellectus erit apud ipsum notitia que est habitus principioꝝ ex qbus pcedere debet in sciā illa quā intendit tradere: principia aūt vniuersalia sunt ad sensum et colliguntur per experimentalem cognitionem que est in sensu accepta· sicut habet manifestari in principio prime philosophie: et declaratum est in fine secundi posteriorum analeticorum. Si ergo sensus dimittatur et reijciatur nullum erit experimentum quare intellectus principiorum est infirmus et nullus et tamen hoc faciendum esse dixit Zeno. Sic enim dubitare de motu non est dubitabile de parte aliqua sensibilium: sed de toto: quia non modo conclusiones physice non habebuntur sed etiam principia nulla erūt: si sensus sit abijciendus· nec ista dubitatio tñ est ad physica sed etiam ad destruēdas omnes artes mechanicas que physica vt in secundo libro huius scientie diximus imitantur: et etiam cōtra omnes opiniones de entibus: qꝛ omnis entia aut mouent̄ aut referunt̄ ad motum. Et si dubitetur tunc op3 ꝙ omnia veniant in dubitationem qꝛ oēs scie me-

Tex. c. 12.

chanice: ⁊ alie vtuntur motu ſm aliquem modū: ſi ſunt ſcie de entibus ſm ꝙ ſunt entia: qm̄ cum oīa entia ſint in rebus mobilibus: vel ſunt mota vel relata ad motum. Si dubitaſ de motu dubitaſ de principijs motus: ⁊ ſic dubitabitur de oībus entibus tam phyſicis que vere mouent̄ ꝗ̄ mathematicis que ſm eſſe ſunt in his que mouentur ꝗ̄ etiaꝫ diuinis que referunt̄ ad motū: ⁊ ꝑpter hoc nihil oīno relinquitur qui ſic dubitat. ¶ Amplius aūt ſicut in rōnibus doctrinabilibꝰ que ſunt mathematice nihil ptinet ad mathematicū ɔtradicere ⁊ refellere importunitates que ſunt ɔtra principia: ⁊ ſic hoc nō ptinet ſimilr̄ ad aliquē artificē qui ɔſiderat ens ɔtra ctū ad materiā ſpecialē: ita etiā nō ptinet ad nālē aliquid dicere ⁊ refellere de eo qḋ nunc dicit̄. ſ. ꝙ nihil oīno moueaſ. Eſt enim principiū ſuppoſitū in phyſicis ꝙ nā eſt principiū motus: ſicut dixit in 2° libro huius ſciētie. Pertinet igitur hoc inquiſitiue ex cōmunibus refellere ad logicā que ad oīa methodoꝝ principia viā hꝫ: aut ꝑ certitudinē ptinet hoc ad phm̄ primū: qui ex cōmunitate ſui ſubiecti ⁊ ſuoꝝ principiorū aliaꝝ ſciaꝝ principia hꝫ probare ⁊ determinare. Fere aūt eſt falſum eſt dictū eius qui dicit oīa ɔtinue moueri ⁊ ſemper: ſicut dicit Heraclitus. eſt enīꝫ in re ipſa tātū falſuꝫ vnū quātū aliud ſed in mō quidē in phyſicis dictū eius qui dicit moueri eſt minus falſum: eo ꝙ eſt ſm ſcientiā nālē ⁊ non ɔtra principia eius. Suppoſitū eſt enī: ꝙ oībus phyſicis ineſt nā que eſt principiū motus ⁊ quietis: ⁊ ideo dicens motū nō negat principiū qḋ eſt nā: ⁊ eſt principiū phyſicoꝝ. Similr̄ aūt vna de paſſionibus reꝝ nāliū eſt motus. Paſſio aūt ꝓpria eſt etiā quoddā principiū icōplexū in ſciētia in qua paſſio illa ꝓbatur ſubiecto ineſſe. Dicens ergo oīa moueri minus mentit̄ ꝗ̄ dicens oīa quieſcere. ¶ Quidā aūt dicūt: vt diximus ꝙ oīa que ſunt ɔtinue ⁊ ſemꝑ mouent̄: ⁊ ꝙ non eſt talis diuiſio in entibus ꝙ alia quidē moueant̄ ⁊ alia non moueant̄ ſed oīa moueant̄ ⁊ ſemper. Sed dicūt: ꝙ motus quorūdā latet nos ſm noſtrū ſenſum: q: paulatim mouent̄: ⁊ nō percipit̄ motus eoꝝ niſi poſt etates multoꝝ hoīm: ⁊ ꝫ hec nō eſt difficile ɔtradicere: precipue cū ipſi nō diſtinguāt quali motu moueant̄ ſemper ⁊ ɔtinue oīa que ſunt: ſed potius videantur dicere ꝙ oībus motibus moueant̄ omnia. Dicimus ergo ɔtra tales: ꝙ nō eſt poſſibile vt aliquid augeaſ vel minuatur ɔtinue: ſed potius eſt manifeſtū tempus inter ſtatū augmenti ⁊ diminutionis inceptionem. Probauimus enim in 6° libro ꝙ neqꝫ augmentū vel diminutio: neqꝫ alius motus eſt ɔtinuus tēpore infinito: q: cū augmentū ſit finitū ſm menſurā diſtantie que eſt inter pfectioneꝫ in quātitate ⁊ inter imperfectionē ɔtingentie ꝙ finitū moueret̄ tēpore infinito ſi augeret aliquid ɔtinentie tempore infinito: ⁊ idem eſt de diminutione: ⁊ hoc quidē demonſtratuꝫ eſt eſſe impoſſibile in 6° ſuperioꝝ libroꝝ. Nec iteꝝ pōt dici ꝙ res moueaſ ita ɔtinue: ꝙ mutatio ſit ad mutationē eſſentialē: q: iam in 5° libroꝝ ſuperioꝝ demonſtratuꝫ eſt hoc eſſe impoſſibile. poſſibile tamen eſt ꝙ accidētalr̄ motus terminetur ad motū: ſed hoc nō inducit neceſſitatē: q: hoc qḋ per accidens eſt hoc ɔuenit ineſſe ⁊ nō ineſſe: opꝫ ergo medium tēpus ſtatus inter augmentū ⁊ diminutionem eſſe: ⁊ hic eſt ſtatus rei antequā̄ incipiat diminui. ſicut nos tēpus infantie ⁊ iuuentutis damus augmēto: ⁊ tēpus etatis virilis damus ſtatui: tempus ſenectutis ⁊ ſenij: vt in pluribus damus diminutioni ita ꝙ in ſenectute ſit diminutio virtutis: ⁊ non ſubſtātie. In ſenio aūt diminutio ſubſtātie ſimul cū virtute. Eſt aūt de augmento ⁊ alteratione reꝝ rō ſimilis rōni huic que eſt de eo qḋ eſt guttā cōterere: ⁊ pforare lapidem: ⁊ alijs que ſunt apta nata ɔteri: vel ei etiā qḋ eſt lignū ſcindere lapidem: quādo plantaſ ſub lapide: ſicut enim dixiſſe nos meminimus in 7° ſuperioꝝ libroꝝ: nō eſt neceſſariū ſi gutta in aliquo toto tēpore tātū effodit de lapide: verbi gratia: in tribus annis: vel ſi plāta tātū pforat de lapide in tribꝰ annis: ꝙ medietatē illius fouee faciat in medietate illius tēporis: ⁊ tertiā in tertia: ⁊ milleſimā in milleſima: q: ſic ɔtingeret cū diuiſio vadat in infinitū in fouee quātitate temporis qḋ in quolibet minima aliquid effoderet: ⁊ hoc nō eſt veꝝ: q: huius partes nō ſunt niſi in potētia in ɔtinuo ⁊ in tēpore: ſicut diximus in 7° ſuperioꝝ libroꝝ. Sed potius hoc eſt ſicut de tractu nauis ꝑter hoc ſolū: ꝙ gutte cadētes ⁊ rodētes partes lapidis nō ſunt ſimul: ſed trahētes nauim ſunt ſimul: ⁊ ideo nō ſequit̄: ꝙ tot gutte quot in toto tēpore fouee cadere poſſunt moueāt partē lapidis vt ſepareſ a lapide ⁊ fiat fouea: ꝙ pars illaꝝ guttaꝝ tertia vel aliquota in tertia parte tēporis aliquotā reddat partē fouee: q: forte pars in nullo tēpore aliquid radit de lapide vt fouea fieri poſſit. vel pars fouee. q: lꝫ qḋ de lapide remotū eſt ſit quātitas que diuidi pōt in plurima ⁊ infinita cū nulla eaꝝ partiū ſeorſum ⁊ diuiſim remota eſt a parte guttaꝝ pcedentiū: ſed potius precedentes diſpoſuerūt ⁊ fecerūt ſimul aliquid ſeparabile qḋ ad vltimā guttā que in actu eſt reſpectu precedentiū totum ſimul ſeparatū eſt: ⁊ huius pfectā rōneꝫ reddidimus in 7°. A ſimili igit̄ dicimus fieri in diminutione ⁊ ideo ſi aliquid diminuaſ nō eſt neceſſariū ꝙ in toto tēpore diminutionis ſue aliquid ɔtinue abeat ab ipſo in qualibet parte tēporis ſed potius per partes tēporis diſponit̄: ⁊ tūc aliquando quādo vltime diſpoſitū eſt totū ſimul abit in ipſo qḋ eſt diuiſibile: aliter enim oporteret ꝙ in infinitū diuideretur: cū partes tēporis potentie ſint infinite ſine qualibet parte: ⁊ partis parte tēporis ɔtinue diminueret̄ vel augeret̄. Similr̄ autēꝫ eſt in alteratione ſm quālibet ſpecieꝝ alterationis. Non enim ſequit̄: ꝙ ſi partibile eſt infinitū id qḋ alteraſ: ꝙ ꝑpter hoc etiā ipſa alteratio ſm partē ⁊ partē in partibus tēporis in infinitū diuiſibilis introducaſ ſed ſit alteratio multotiēs valde velociter in multis partibus alterati ſimul: q: alterās ante diſpoſuit id qḋ alteratū eſt: ⁊ cū vltime diſpoſitū eſt tunc in pluribus partibus velociter introducit̄ alteratio: ſicut etē videmus in denſatiōe ɔgelationis ⁊ coagulationis in qua denſantia pmū diſponūt: ⁊ poſtea velociter dēſaſ id qḋ coagulandū eſt. Oīa aūt hec ideo dicunt̄: vt ſciamus ꝙ nō eſt neceſſe aliqḋ ɔtinue augeri: vel diminui: vel alterari. Si. n. partes quātitatis quas addit augmētum referant̄ ad partes tēporis in quo ſit augmentū ſequunt̄ duo incōuenientia: quoꝝ vnū eſt: ꝙ eadē rō eſt de oībus partibus quantitatis additeꝝ ⁊ de oībus partibus tēporis: ergo vel in oībus partibus tēporis ſit pars augmenti. vel in nulla: ſed nō in nulla: vt dicit aduerſarius: ergo in oībus. ſicut ergo daſ dici pars quātitatis addite: ita dabitur hore pars ꝓportionalis ſibi: ⁊ ſimilr̄ medietati hore: ⁊ ſic in infinitum: ergo per infinitas partes tēporis facta eſt quātitas addita per augmentū: ſed infinita nō ɔuenit ptrāſire: qū actu accipiunt̄ ergo nunꝗ̄ ſuit deuenire ad quātitatē additā illi ꝑ augmētū. Accipit eniꝫ hec rō partes infinitas actu diuerſas in ɔtinuo. Aliud autē eſt inconueniens ꝙ ſi in qualibet parte augeret̄ aliquid ſm partē ꝓportionalē parti tēporis: tūc opꝫ ꝙ id qḋ augeſ ſemper ſit equalr̄ diſpoſitū ad augmentū: ⁊ ꝙ ſemꝑ in partibus tēporis equalibus ſm equalē quātitatē augeaſ. ⁊ hoc eſt cōtra ſenſū: q: nos videmus: ꝙ infans in vtero matris plus augmenti accipit in nouē mēſibus ꝗ̄ poſtea addaſ ei in pluribus annis: ⁊ ꝙ infra pmū ſeptēniū plus augeſ ꝗ̄ infra ſecūdū: ⁊ ita ifra ſcōm ſeptēniū plus augeſ ꝗ̄ ifra tertiū: ⁊ huius cauſa ſpectat ad libri aīalīū ſciētiā. Eadeꝫ aūt rō eſt de diminutione ⁊ alteratione: vt pꝫ ex dictis. Amplius cuꝫ aliquis infirmaſ ⁊ moueſ de infirmitate ad ſanitatem: neceſſe eſt determinatū eſſe tēpus in quo ſanabit̄: ⁊ nō poteſt illud tēpus diuidi ad partes indiuiduas: ita ꝙ pars ſanitatis ſit in vno indiuiſibili: ⁊ alia pars in alio indiuiſibili temporis: ſicut dixit Zeno: ſed potius ſanitas eius perficitur in tēpore poſtꝗ̄ diſpoſitus eſt ad ſanitatem: ⁊ non diuiditur ſm temporis diuiſionem: ſicut diximus ante. Non auteꝫ poteſt dici: ꝙ ideo moueatur continue ille qui ſanatur: quia lꝫ finita ſit mutatio eius ad ſanitatem: tamen cum peruenerit ad ſanitatem non quieſcit ibi: ſed mouetur ad aliud: ⁊ ideo cōtinue ⁊ ſemper mouetur. quia hoc nos deſtruximus in prehabitis. ꝙ non eſt mutatio mutationis: nec motus eſt ad motum: quare dicere ꝙ omnes continue alterantur ſm partes omnes temporis eſt ambigere in his que multum ſunt ad ſenſum manifeſta. Diximus autem iam ante: ꝙ alteratio eſt ad ſuum contrarium ⁊ quieſcit in illo: ⁊ videmus etiā ꝙ a multis generationibus lapidis nihil videtur durior fieri neqꝫ mollior. ¶ Et illud idem inconueniens eſt etiam in eo quod fertur ſm localem motum: quia ſi dicatur aliquid continue ferri quod fertur. tunc mirabile eſt ꝙ latet nos ſuus motus deorſum qui continue eſt ⁊ ſemper: quia nos videmus eum quieſcere cum peruenerit ad centrum: ⁊ ideo

Unde pro hoc et pmo ph t. c. iii. ⁊ iiii.

2° phy. t. c. 3.

Tex. t. c. 23.

6° ph t. c. 51. ⁊ infra.

5° phy t. c. iii. vſqꝫ ad textū commē. 17.

A textu c. 35. vſqꝫ in fine.

Unde pro hoc Auerroē hic cōmento. 23.

Tex. t. c. 24.

si latuit nos suum mouens quando est in terra: ⁊ quia quiescere videtur: hoc est mirabile. ¶ Amplius nos videmus ꝙ terra ⁊ quodlibet simplex corpus de numero alioꝝ pmanent necessario ⁊ quiescunt quādo sunt in ꝓprijs locis ⁊ a locis illis nō mouent̄ nisi per violentiā. Ex his igit̄ necessario ꝯcluditur: ꝙ quedam ipsoꝝ sunt in ꝓprijs locis: ⁊ ꝙ in eis nō mouent̄ fm̄ locū ergo nō oia mouent̄ ꝯtinue ⁊ semp fm̄ locuz ergo aliquis poterit de facili scire ex his que hic dicta sunt ⁊ alijs similibus illis: ꝙ vtraqꝫ positio impossibilis sit: ⁊ illa s. que dicit oia moueri ⁊ illa que dicit omnia quiescere. ¶ At vō de facili ostendit̄ tertiū mēbrum superius dicte diuisionis esse falsum: ꝙ s. entiū quedam ꝯtinue mouent̄: ⁊ quedam ꝯtinue quiescant ⁊ nihil sit de oibus ꝙ aliquādo moueat̄: ⁊ aliquando quiescat. Dicendū enī est ad hoc ꝙ illud sit impossibile p easdē rōnes qbus probatū est ꝙ superius īprobata mēbra sunt īpossibilia. Nos enim videmus ad oculū in eisdē rebus fieri oēs mutationes: ⁊ ille mutationes necessario stāt in finibus suis: ergo talia ⁊ mouent̄ quādoqꝫ: ⁊ qnqꝫ quiescunt. ¶ Adhuc dicemus ad hoc ꝙ qui dicit ea hoc dubitans oppugnat his que sunt manifesta: fm̄ enī dictū suum non erit aliqđ augmentum. cum supra ꝓbatum sit: ꝙ augmentū non fit ꝯtinue ⁊ semper in tempore: ⁊ etiam nihil mouebit̄ violenter: qꝛ ꝓpter hoc aliquid dicit̄ violenter moueri: qꝛ expellit̄ a loco suo in quo quieuit naturaliter. Hec etiam rō remouet ab entibus generationē ⁊ corruptionē: qꝛ nihil generat̄ infinite. cum terminoꝝ generationis ⁊ corruptionis non sit aliqđ mediū. Fere aūt positio talis destruit totū motū vniuersalr̄ ⁊ mouentia: qꝛ motus alterationis finis est generatio. ⁊ motus localis causat alterationem. Similr̄ aūt opinio cōmunis est ꝙ in omni motu fit fieri quoddā: ⁊ generari quoddā: ⁊ quoddā corrūpi: qꝛ sicut diximus

5° phy. t. c. 4. ⁊ t. c. 6.

in tertio motus est generatio forme post formā: vel vbi post vbi: ⁊ eius qđ abijcit̄ corruptio ⁊ ideo illud qđ mutatur fit ꝯtinue durante motu hoc in qđ mutatur sit sicut album vel nigrum vel alia forma ad quā mutatio est: aut si nō est motus ad formā sed ad vbi tunc hoc qđ mouet̄ fit in hoc vbi ad qđ mouet̄: ⁊ corrūpit̄ ab eo ex quo est motus: ⁊ si hec est forma tūc corrūpit̄ hoc qđ est albū vel nigrū qđ mouet̄: aut corrūpit̄ ab ipso si motus est fm̄ locū qꝛ locus nō fit id quod mouetur in loco. Cū aūt motus est ad formā. tūc id qđ mouet̄ fit fm̄ aliqđ esse suū. ⁊ ideo hō fit sanus: qꝛ sicut diximꝰ in 5°. id qđ mouet̄ dicit̄ denominatiue fieri hoc ad quod est

Tex. t. c. 25

motus. ¶ Quare ex dictis manifestū est: ꝙ entium quedaz aliquando mouent̄: ⁊ aliquando quiescunt.

¶ Cap. 2m. In quo per sensus experimentum ostenditur: ꝙ nō oia semp mouent̄: nec oia semp quiescūt: nec qđā semp mouent̄ nec qđā semp quiescūt: ita ꝙ nihil aliqñ moueat̄ ⁊ aliqñ quiescit. sꝫ potiꝰ est ꝙ aliqñ mouent̄ ⁊ aliqñ quiescūt.

Quartū autē membrū dicebat: ꝙ vniuersalr̄ oia aliquādo mouent̄ ⁊ aliquando quiescūt: ⁊ ꝙ nihil est qđ cōtinue ⁊ semper moueat̄ ⁊ semp quiescat: sicut dicebat Anax. ⁊ Empe. copulandū est ad rōnes quas antiquitus antiqui adduxerūt ꝯtra hoc quidē accingi non opꝫ. Non enim in 5° ⁊ 6° ⁊ in 7° libroꝝ ostendimus: ꝙ ois motꝰ aliqñ puenit ad finez si rectus est: ⁊ illud valebit nobis ad declarandū: ꝙ aliquid est qđ aliqñ quiescit ⁊ aliqñ mouet̄. Sed tamen adhuc altius ordinare volentes qōnem principiū huius disputationis adhuc iteratō sumemus ab his q̄ nūc determinata sunt: hoc est eandē diuisionē resumentes

Tex. t. c. 26.

quā fecimus in capitulo precedenti. ¶ Dicimus igit̄ summatim ꝙ aut oia quiescūt: aut oia mouent̄: aut alia quiescūt: ⁊ alia mouent̄ ⁊ si hoc tertiū mēbrū ꝯcedat̄: tūc hoc nō potest esse nisi vno triū modoꝝ: aut enī oia simul aliqādo quiescūt aliqñ mouent̄: sicut fuit opinio Anax. ⁊ Empe. aut ita ꝙ semper quiescunt ⁊ nunq̄ mouent̄: quedā aūt semp mouent̄ ⁊ nunq̄ quiescunt ⁊ nihil omnium est qđ idem numero quiescat ⁊ aliquādo moueat̄: aut ita est ꝙ quedā entium aliquādo quiescūt: aliquādo aūt mouent̄: eadē numero existentia: ⁊ nos non indigentus hic vt plures articulos repetamus de superioꝝ diuisione. Qđ quidē igit̄ nō sit possibile vt oia quiescant. ⁊ nunq̄ moueant̄: sicut dixerunt Melissus ⁊ Zeno ostensum est prius: sed adhuc quedaz dictis adiungemus. Si enim sic se hꝫ: ꝙ omnia quiescunt: tunc in rei veritate sic se habet sicut dicit quidam: ꝙ omne ens est infinitū ⁊ immobile: qꝛ eū sit infinitū nō hꝫ quo moueat̄. Infinitū enim fm̄ locū occupat oēm locū. ⁊ infinitū fm̄ formā occupat oēm formā sed tū ꝙ oia sint quiescētia nō videt̄ esse verū fm̄ sensuz sed multa entiū que sunt finita fm̄ in sensū vident̄ moueri. Et hoc etiā per varietatem ꝓbat̄ opinionis in eo qđ cōparat̄ ad res. Si n. ponat̄ alia opinio ee falsa siue vniuersalr̄ aliqua opinio supponat̄ esse tūc sequit̄ necessario: ꝙ motus sit etiā qꝛ aut vera erit opinio de eo qđ est forte sedere: ⁊ nō sedere. aut opꝫ esse motū qꝛ cū opinio sit receptiua ꝯtrarioꝝ: hoc est veri ⁊ falsi nisi per mutationem reꝝ oportet motū esse in rebus. Idem autē sequit̄ si sit phantasia illa enim est vera vel falsa per eandē reꝝ mutationē ⁊ idē sequitur generalr̄ quādo de re aliqua aliquādo sic videat̄ ⁊ aliquando aliter apud sapientes: qꝛ hoc esse ⁊ fieri nō pōt per reꝝ mutationes. Phantasia enim ⁊ opinio sic variate p res sunt motus quidam: lꝫ enim phantasia ⁊ opinio motus qui dam sint a sensu fm̄ actū facti. Qđ aūt nos diximus probari motū esse per phantasiā ⁊ opinionē intelligimus de phātasia ⁊ opinione fm̄ cōparationē ad res: qꝛ sic oratio vera vꝫ falsa est non in eo ꝙ ipsa est susceptibilis ꝯtrarioꝝ: sed in eo ꝙ suscipit ꝯtrarietatem cuius ipsa oratio est signū ita etiam phantasia ⁊ opinio suscipiunt ꝯtrarietatē. Nō enim phantasiā ⁊ opinionē hic accipimus fm̄ ꝙ sunt in opināte tm̄: qꝛ re vno mō se habēte pōt opinio esse vera ⁊ falsa per deceptionē opinantiū de ipsa sicut est opinio de quātitate solis ⁊ stellis: qꝛ qui sequit̄ sensuz ⁊ deceptionē sensus dicit solem esse monopedalē: ⁊ qui sequit̄ demonstrationē dicit ipsum maiorem q̄ sit terra vno modo se habente re ipsa. ¶ De intellectu aūt ⁊ sciētia nō est eadem rō: qꝛ intellectus ⁊ sciētia sūt de his que sunt vno modo. ⁊ de necessitate inuariabilia. Iste tamē oēs rōnes quas hic inducimus a diuisione supius posita logice sunt nō habētes necessitatē: sed tamē in eis sūt ꝓpositiones premisse maioris probabilitatis q̄ ꝯclusio: ⁊ nos ꝯtra tales veritatis aduersarios hic alijs rōnibus non indigemus: qꝛ intendere ⁊ querere rōnez de his habemus aliquid dignius q̄ sit ratio: ita ꝙ sūt nota per se ad sensum ad quē omnis propositio vniuersalis certificat̄. hoc est propriū eius qui indiget mente ⁊ rōne. eo ꝙ ipse amens ⁊ mente captus est. talis aūt hois ꝓpriū est male iudicare inter melius ⁊ peius: ⁊ inter credibile ⁊ nō credibile ⁊ inter principiū ⁊ nō principiū: omnis aūt acceptio que firmat̄ a sensu melior est q̄ illa que sensui ꝯtradicit: ⁊ ꝯclusio que sensui ꝯtradicit est incredibilis principiū aūt qđ experimentali cognitioni in sensu nō ꝯcordat nō est principiū: sed potius ꝯtrariū principio. Similiter aūt per omnē moduz impossibile est ꝙ oia moueant̄: ⁊ similr̄ adhuc impossibile est: ꝙ omniū entiū quedam que semp moueant̄: ⁊ quedam que semp quiescāt: ⁊ nihil sit qđ aliquādo moueat̄: ⁊ aliquando quiescat eorū que sunt de numero entium. Ad omnia enim tria membra sufficiens est accipere vnius acceptionis fidem. Videmus enim ad sensum quedam aliquando moueri: ⁊ aliquando quiescere eadem numero existentia: lꝫ enim visus aliquando decipiatur in quantitate visibilis: aut in eo qđ videtur aliquando moueri ad qđ non mouetur: tamen congregatio sensuum de eodem non decipitur: ⁊ ideo tripliciter se habet iudicium sensuum. Aliquando enim decipitur visus sicut quando iudicatur ad visum de quantitate solis: vel motu stellarum qui dicitur scintillatio: aliquando enim nō decipitur: sicut quando iudicium plurium sensuum est de eodem: sicut ꝙ aliquid aliquando mouetur: ⁊ aliquando quiescit: ⁊ ideo iudicium est aliquando precise verum: ⁊ aliquando precise falsum: sicut probatur in sciētia de fallacia visus: aliquando autem est dubium donec feratur demonstratio: que certificat alteram partem. Sed causa de hoc qđ diximus aliquid aliquando moueri ⁊ aliquādo quiescere est ꝓcise verū: ⁊ ex illo testimonio manifestum est: ꝙ impossibile est ꝙ omnia semper quiescāt: vel ꝙ omnia semper ⁊ ꝯtinue moueant̄: vel ꝙ entia omnia sic se habeant ꝙ quedā eoruz semp moueant̄ ⁊ quedā semp quiescāt ⁊ nihil sit qđ aliquādo moueat̄: ⁊ aliquando quiescat. ¶ Reliquum ergo membrum superioris diuisionis nobis ꝯsiderandum est: vtrum scilicet omnia entia sint possibilia ad vtrūqꝫ: ad motū scilꝫ ⁊

Ois acceptio q̄ firmat̄ sensu melior est q̄ illa q̄ sensui ꝯtradicit. vide et Comē. hic ꝓ phāsiā [illegible]

Iudiciū sensuum tripl̄r se habet.

Tex. t. c. 27.

quietē aut quedā sint possibilia ad vtrūqz hoꝝ: ⁊ quedam alia possibilia semper moueant: ⁊ quedam alia semper quiescūt. Si enim hoc demonstrauerimus: sufficienter discesseꝰ omnia membra superioris diuisionis. hoc igitur demōstrādam ē a nobis. hoc igitur conuenienter facere nō possumus nisi cōsideremus modos eoꝝ que mouent oīo inuestigando de ipsis quoꝝ vnum est: ꝙ omne qđ mouetur habet motorem sicut etiam per modum aliquem minus sufficientem ostendimus in principio septimi. Secūm est: ꝙ omne qđ mouetur fm locum reducitur ad motorem qui non mouetur omnino: ⁊ tamen est in eo qđ mouetur fm locum: ⁊ hoc est primum mouens ⁊ primum mobile.

Cap. 3ᵐ. Quod omne qđ mouetur mouetur a motore distincto ab ipso: aut per esse ⁊ diffinitionem: aut per diffinitionē tm̄: ⁊ non per esse.

Incipiamus igitur inuestigando vtrū omne qđ mouet habet motorem: vt perfecta sit doctrina quā incepimus in 7ᵒ superiorū libroꝝ: ⁊ dicamus per ea que sunt determinata in principio quinti. Quoniam tū mouentium ꝙ eoꝝ que mouent alia quidē fm accidēs mouent: ⁊ fm accidens mouent: alia aūt per se mouēt vel per se mouentur. fm accidens aūt mouent: ⁊ fm accidens mouent: que cūqz quidē dicunt mouētia vel mota, ppter id ꝙ sunt in his que mouent vel mouentur ⁊ hoc est duobus modis: aut enim sic sunt in mouentibus vel motis: ꝙ nullo modo possunt per se mouere vel moueri: sicut albedo vel musica dicit mouere cū dicimus ꝙ musicus proijcit lapidē vel musicus ambulat: aut ita ꝙ pōt mouere per se: si separet ab eo cui inest: sicut dicimus ꝙ manus percutit: vel manus mouet: in eo ꝙ percutit sor. vel mouet ambulādo. ⁊ qꝛ id qđ est per accidens quo ad nos notius est eo qđ est per se ex abnegatione eius qđ est per accidēs tam in mouēte ꝙ̄ in eo qđ mouet possumus cognoscere id qđ mouet per se: ⁊ id qđ mouet. Quod enim sic mouent ꝙ nō dicūtur mouere qꝛ insunt mouentibus vt accidentia ipsoꝝ vel vt partes ipsoꝝ. Iteꝝ qꝛ que dicuntur moueri non quo insint motis altero dictoꝝ modoꝝ illa dicūtur mouere ⁊ moueri per se. Et hec omnia patent liquide ex his que in 5ᵒ libroꝝ superioꝝ sunt dicta: ⁊ ideo nō opꝫ nos hic amplius explanare ista preter solū hoc qđ pꝫ ex dictis ꝙ anima nūꝙ̄ mouet per se: nec pōt moueri per se: cū ipsa nō moueat nisi in corpore: ⁊ si separet a corpore non erit mobilis motu physico cū sit indiuisibilis fm quātitatē. Ulterius aūt diuidendo ea que mouent per se: ⁊ nun fm accidens dicimus: ꝙ eoꝝ que mouent per se: alia quidem mouent a seipsis ita ꝙ motorem habeat indistinctū a seipsis fm essentia ꝟo mouent ab alijs que per esse distincta sunt ab ipsis per diffinitionē: ⁊ intelligimus distinctionē fm esse: ⁊ diffinitionem: quando mouens ⁊ mobile differunt ratione diffinitiua: ⁊ etiā subiecto ⁊ loco: distinctionē aūt fm diffinitionē ⁊ nō fm esse: quādo diffinitio data per formam entis mouentis alia est a diffinitione que est a forma mobilis: sed nō differūt subiecto ⁊ loco: eo ꝙ mouens est q̄dā forma ⁊ perfectio eius qđ mouet. Adhuc aūt vlterius diuidendo id qđ mouet dicimus: ꝙ eoꝝ que mouent: aliud mouetur a nā. ⁊ aliud mouet a violētia ⁊ extra nām. Quecūqꝫ enim eoꝝ que mouent mouent a seipsis. ita ꝙ principiū sui motus est in eis: illa mouent a nā: sicut constat per ea que diximus in 2ᵒ libroꝝ superioꝝ. tamē diffiniendo nāꝫ diximus ꝙ nā est principiū ⁊ cā motus ⁊ quietis in quo est primū per se: ⁊ nō p accidens: hoc aūt modo mouet etiā quodlibet animaliū: qꝛ animal quodlibet mouetur a seipso qꝛ quorūcūꝙ principiū motus est in seipsis. hoc dicimus moueri nā: vnde cōsiderando totū animal prout cōponit ex motore ⁊ mobili dicimus ꝙ animal mouet seipsum: ⁊ naturalr mouet: ⁊ nāliter mouet: qꝛ aīa que mouet aūt forma ⁊ nā totiꝰ: ⁊ corpus qđ mouet hoc modo est pfectū ab aīa: ⁊ refert ad aīam mouentē ita ꝙ ipsum nāliter suscipit motū ab ipsa: cū motus qui est ab anima potētia sit in ipso corpore: ⁊ fiat in ipso actu: quādo mouetur fm actū. Omne enim illud mobile qđ potentia habet actū alicuius mouentis nāliter mouetur ab illo sicut inferius declarabimus. Si aūt cōsideret corpus animalis nō in relatione ad animā: sed in relatione ad elementa ex partibus māliбus quibus cōponitur cōuenit ipsuꝫ nāliter moueri: ⁊ quāqꝫ nō nāliter. siue extra nām: ⁊ ideo differentia magna est fm qualem motum eueniat motus corporis: ⁊ ex quali elemento constet: qꝛ si mouetur corpus ab anima fm eundem motuꝫ quo nāliter mouet corpus: sicut si moueat ipsum descendendo: qđ est corpus terrestre ⁊ graue. tūc erit motus fm nām aīalis ⁊ corporis materialis. Si autem moueat ipsum contra naturam corporis ⁊ elementi corporalis qđ dominatur in ipso corpore tūc erit talis motus cum pena ⁊ lassitudine: ⁊ ideo erit nālis animali: sed tamen contra naturaꝫ corporis: sicut si homo vel aliud graue animal ascendat. Si aūt corpus sit ex elemento qđ non habet contrarium: ita ꝙ motor nunc mouet ipsum contrario motu nature corporalis elementi qđ in ipso est: tūc ille motus non habebit penam ⁊ lassitudinem: ⁊ erit fm naturā totius animati ⁊ corporis eius ⁊ per similitudinē ad istud est motus corporis celestis: sicut inferius ostēdemus. Et ideo dicit Ptolomeus in almagesti ꝙ creator corpis celestis ita formauit ipsuꝫ: ꝙ obediret motori fm naturaꝫ. vt oīs motꝰ sui motoris perfici possit in ipso: hoc aūt non perfecte hic: sꝫ in libro de celo ⁊ mundo habet declarari. Hoc igit nunc dimittentes diuidendo alterum superioꝝ membroꝝ: ꝙ eoꝝ que mouentur ab alio distincto fm diffinitionem ⁊ esse: quedāꝫ mouentur naturaliter ⁊ a natura: ⁊ quedam mouentur extra naturam. Extra naturam quidem siue violenter mouetur sicut terra mouetur sursum: ⁊ ignis deorsum. Amplius etiam partes animalium relate ⁊ comparate ad elementa ex quibus consistunt materialiter quandoqꝫ mouent extra naturam iuxta positiones diuersas in situ sursum ⁊ deorsuꝫ ⁊ modos motus qui sunt ascensio vel descensio. Que aūt sunt illa que mouentur ab aliquo extrinsecus sibi: ⁊ tamen mouentur a natura nos statim potest determinari sed manifestabitur inferius. tali igitur posita diuisione si probauerimus ꝙ omne qđ mouetur a se ⁊ a natura ⁊ omne quod mouetur violenter: ⁊ quando mouetur naturaliter habet motorem a se distinctum per diffinitionem ⁊ esse: vel per diffinitionem tm̄ probata erit sufficienter vna propositionum dictaruꝫ superius que dicit: ꝙ omne quod mouetur habet motorꝫ distinctum a se: aut fm esse ⁊ fm diffinitionem: aut fm diffinitionem tm̄. Declarantes igitur per inductionem omnium eorum que mouentur ꝙ mouentur a motore distincto a se: incipiemus a magis notis apud nos. In his enim motis que mouentur violenter ⁊ extra naturam maxime quo ad nos: manifestuꝫ est ꝙ mouentur ab alio quod est eis extrinsecum: ⁊ distinctum ab eis per esse ⁊ diffinitionem: quia manifestum est in talibus: ꝙ mouens ad sensum diuersum est ab ipsis sicut quando lapis proijcitur sursum: patet omnibus diuersum esse proijciens a proiectu: ⁊ ideo in talibus patet ꝙ omne quod mouetur violenter mouetur ab aliquo distincto ab ipsis. Post aūt illa que mouentur sic violenter ⁊ extra naturam magis est manifestum in his que a seipsis mouentur ⁊ naturaliter: sicut mouentur animalia. In animalibus ꝟo non est manifestum: vtrum ab alio mouentur vel non: qꝛ omnes sciunt ꝙ corpus qđ mouetur per diffinitionem aliud est ab anima mouente ipsum: sed forte immanifestum est qualiter aūt accipere diuersum mouens ⁊ id qđ mouetur vtrum scilicet anima mouens ⁊ corpus motum distinguantur diffinitione solum ⁊ non esse: vel distinguantur ita ꝙ sicut separantur suis diffinitionibus ita etiam sint separabilia fm esse quia in rei veritate in animalibus brutis in quibus vltime perfectiones sunt anime sensibiles. Motor aūt a mobili non distinguitur per esse: sed per diffinitionem: sed in anima rationali intellectuali secus est que per se ⁊ diffinitionem separatur: ppter qđ etiaꝫ tam Alexan. ꝙ̄ Themistius eam equiuoce dicunt vocari animam cum vegetabili ⁊ sensibili: sed de hoc alibi erit locus inquirendi. Qđ autē diximus: ꝙ nō est immanifestum in oībus aīalibus motorem aliuꝫ esse ab eo qđ mouetur: pbatur ex hoc qđ viderunt esse in animalibus quantū ad motorem ⁊ id qđ mouetur: sicut est in nauibus ⁊ alijs artificiatis que non mouentur nisi ab artifice distincto ab ipsis: lꝫ nō subsistāt per nām: sed per artem. Ars enim nām imitatur: ⁊ precipue etiam fm quā ipsa est nā: ⁊ ideo sicut in artificiatis motum artifex diuisus est ab artificiato: ita etiā est in aīalibus: ⁊ in oībus que a

Ptolomei in almagesto.

Tex. c. 28.

Nota dr̄m inter aīam rōnalez ⁊ alias quas penes distiguit a motore fm esse ⁊ diffinitionem.

seipsum mouent̃ ⁊ seipsa mouẽt: p̃ter hoc solũ q̃ artifex extrinsecum est ad artificiatũ: ⁊ distinguit̃ ab ipso loco ⁊ subiecto: ⁊ diffinitione. Aia aũt non generat̃ distinguit̃ a corpore qd̃ mouet̃ sm̃ esse sed sm̃ diffinitionẽ generat̃ distinguitur ab ipso ⁊ sic p3 q̃ certũ illa que mouẽt ipsa seipsa habẽt motorez p diffõnẽ a se distinctũ. Maxime aũt dubitat̃ de reliquo mẽbro vltimo dicte diuisionis. Dictũ est enim q̃ eoꝝ que mouent̃ ab alio quedã mouent̃ violẽter: ⁊ quedã nãliter. ⁊ non est dubiũ quin illa moueant̃ ab alio que violẽter mouentur: sed illa que mouent̃ naturalr̃ ⁊ nõ mouent̃ a seipsis vt aĩalia faciũt habẽt maximã dubitationẽ vtrũ habeant aliquez motorẽ vel nõ habeãt: ⁊ illa sunt que superius in vltima diuisione posuimus ɔtra illa que mouent̃ ab alijs violenter. ⁊ ideo ista mouent̃ nãliter. Et qr nã est principiũ intrinsecum eoꝝ quoꝝ est nã ideo ista maximã afferunt dubitationem a quo moueant̃: sicut leuia ⁊ grauia: hec enim ad opposita loca mouent̃ per violẽtiã: locus enim oppositus ⁊ ɔtra naturã graui est sursum: ⁊ locus oppositus leui est deorsum: ⁊ in illa loca mouent̃ violẽter graue ⁊ leue. In ꝓpria aũt loca mouentur naturalr̃: leue qd̃ sursum: ⁊ graue qd̃ deorsum. ¶ Sz nõ est manifestũ a quo moueant̃ in ꝓpria loca: sicut manifestuz est de eis a quo moueant̃ in locos oppositos sibi: qñ mouentur per violẽtiã ⁊ extra naturã: sed dicere ipsa moueri a se in ꝓpria loca: sicut a se mouent̃ aĩalia que naturalr̃ mouentur est impossibile. Moueri aũt a seipsis animaliũ ⁊ animatoꝝ est ꝓpriũ: ⁊ queciiq3 animaliũ mouent̃ a seipsis illa etiã possunt stare a seipsis. Omne eñi animal qd̃ est sibi causa ambulãdi per principiũ ɔiunctum sibi: per idẽ etiã est sibi causa non ambulandi: qr sicut supra in primo huius libri tractatu diximus: anima est principiũ motuũ ⁊ quietũ ⁊ pluriũ ⁊ nõ vnius. ¶ In hoc enim differt a natura: que est forma corporalis sicut diximus in 2° libro superioꝝ: quare si dicatur in ipso igne per principiũ ɔiunctũ sibi esse sursum ferri: sicut in animali est causa ambulãdi: tũc etiã erit in igne causa standi: ⁊ causa q̃ feratur aliquãdo deorsum quãdo fuerit sibi appetitus descendendi: ⁊ hoc est falsum: ergo nõ a seipso mouet̃ sursum ignis. Irrationabile enim est. q̃ illa que mouẽt seipsa moueant̃ tm̃ sm̃ vnũ motũ: vt diximus prius: hoc ãt melius in libro de motibus aĩaliũ habet declarari. ¶ Amplius quomodo posset esse. q̃ ɔtinuũ aliqd̃ physicũ sine nãle qd̃ vnã habeat in oĩbus partibus rõnẽ sicut elemẽta simplicia mouent seipsa. Scdm̃ enim q̃ ipsum est vnũ in forma ⁊ ɔtinuũ in toto ⁊ in partibus nõ est ɔtactũ. ergo nõ potest in ipso esse rõ diuersa mouentis: ⁊ eius qd̃ mouetur: ⁊ ideo vel quelibet pars mouet ⁊ nulla mouet̃: vel quelibet pars mouet̃: ⁊ nulla mouet: vel quelibet pars simul mouet̃ ⁊ mouet: qr cum sint vnius rõnis non põt dici q̃ vna moueat ⁊ altera moueatur. Et siquidez dicat̃ q̃ quelibet mouet ⁊ nulla mouetur: tunc ipsum erit mouẽs imobile ⁊ tũc assignãdum est: quid ab eo qd̃ mouet̃: ⁊ hoc non fit: ⁊ tũ mouens imobile sit impartibile sicut inferius ꝓbabit̃: op3 q̃ ɔtinuũ esset impartibile qd̃ falsũ est. Si aũt quelibet mouet̃ ⁊ nulla mouet: tũ habemus q̃ nõ mouet̃ a se sed a quodã alio extrinseco sibi: impossibile aũt est q̃ quelibet moueatur ⁊ moueat: qr sic quelibet esset in potentia ⁊ in actu. Omne eñi mouẽs est in actu: ⁊ omne qd̃ mouet̃ est in potentia ⁊ sic quelibet esset cõpleta ⁊ incõpleta: ⁊ educens se de potẽtia ad actũ: que omnia sunt absurda ergo impossibile est dicere q̃ moueãtur a se talia simplicia ⁊ ɔtinua corpora: sicut graue ⁊ leue: ⁊ vniuersaliter quatuor elemẽta: sed op3 sm̃ q̃ diuidit̃ ⁊ separat̃ vnũ ad minus per diffinitionẽ: sicut vnũ aptum natũ est agere: ⁊ aliud pati: ⁊ vnũ mouere: ⁊ alteꝝ moueri. Nullum igitur hoꝝ simplicium ɔtinuoꝝ ipsum seipsum mouet: ⁊ q̃ cõposita sũt sub forma ɔtinui habentia in omnibus partibus vnitatem: similiter etiam est in alijs partibus continuis que composita sunt: vt ossa ⁊ pili. Inquantuz enim continua sunt non mouent ipsa seipsa sed op3 q̃ in vnoquoq3 talium mouens diuidat̃ essentiali diuisione diffinitionis: vel esse ⁊ diffinitionis ab eo qd̃ mouet̃: sicut videmus fieri in his que animata sunt: cum notum sit omnibus: q̃ aliqd̃ distinctuz ab eo qd̃ mouetur mouet ea. ¶ Sed obijcit nobis forte aliquis dicens q̃ sicut in animalibus distinguit̃ forma que est anima mouens a corpore qd̃ est motum: ita etiam in elementis simplicibus forma specifica distinguitur ab essentia materie: ⁊ ideo essentia forme potest mouere intellectuz: ⁊ materia mouet̃ sicut in animalibus anima mouet: ⁊ corp⁹ mouetur ⁊ sic potest dici q̃ elementa a seipsis mouent̃ sed hoc nõ est ɔueniens. Non enim ostẽdimus in 5° libroꝝ superioꝝ q̃ materia sm̃ q̃ est in potentia ad esse nõ est aliquo modo mobilis. Et q̃ op3 q̃ mobile sit actu quo ad esse. licet sit in potentia sm̃ q̃ est motum. Materia enim elementoꝝ distincta a forma non est actu aliquomodo: ⁊ ideo non potest eum mouere forma: propter qd̃ talia corpora simplicia a seipsis non sunt mobilia. Jam enim habemus propositum. q̃ probauimus: omne violenter motum ⁊ omne qd̃ mouetur ab anima: ⁊ omne qd̃ mouetur naturaliter ⁊ non ab anima: ⁊ non violenter ab alio moueri. licz non adhuc ꝓbauerimus: qd̃ vel quale sit illud mouẽs qd̃ mouet corpora simplicia nãliter mota: ⁊ ad hoc ɔsequẽter ponemus ɔsiderationẽ.

5° phys.

¶ Cap. 4m. Q: omne id qd̃ mouet̃ natura. ⁊ nõ ab aĩa per se mouetur a suo generante: ⁊ per accidens ab eo qd̃ remouet impedimentum sue actionis.

Tex. c. ...

SI enim Accidit id qd̃ natura ⁊ non ab anima mouetur ab aliquo a se distincto per esse ⁊ diffinitionez semper moueri: fiet manifestũ qñ in per se ⁊ per accidens sm̃ nãm ⁊ extra nãm fuerint cause diuerse que sunt magis essentiales moui que sunt mobile ⁊ mouens: est etiam in mouentibus accipere ea que dicta sunt. Mouentia enim quedam mouent extra nãm: sicut que mouent violenter: ⁊ quedam mouent sm̃ nãm: sicut que mouent naturalr̃. Exemplum aũt eoruz que mouent extra naturã ⁊ violenter est in omnibus illis que nõ mouent ad hoc vt imprimant ei qd̃ moueat formam suam sm̃ quam mouent: sicut vectis in machinis qui dicunt̃ mãganelli: vel tribuchi: vel bilide mouent lapidem: ⁊ sic chorda arcus mouet sagittam: ⁊ sic manus proijcit lapidem: talia enim oĩa nõ sunt nã sua ꝓpria mouenti a graue: sed p impetũ: qui fit in eis aliunde mouent. Exemplũ autem eorum que mouent nãliter est in oĩbus his que formã sm̃ quã sunt mouentia nitunt̃ motu suo imprimere ei qd̃ mouent: sicut actu calidũ mouet potẽtia calidũ: ⁊ sicut anima mouet corpus prosequendo formã: quam ɔcepit. Similr̃ aũt est in oĩbus alijs huiusmodi ⁊ in ɔsimilibus istis. Hec aũt eadem diuisio est de mobili sm̃ q̃ est mobile. Illud enim est dupliciter mobile: aliud enim mobiliũ mouet̃ sm̃ nãm. ⁊ aliud extra nãm ⁊ violẽter. Et qd̃ mouet̃ sm̃ nãm est per se mouet. Et qd̃ mouet̃ violẽter est per accñs. Illud aũt qd̃ absolute ⁊ simplr̃ mouetur naturalr̃. est illud qd̃ habet in se susceptiuã ⁊ passiuã potentiã recipiendi formã sm̃ quã mouet motor suus per incboationẽ ipsius forme in ipso: qñ intendit ei suus motor imprimere per motũ quo ipsum mouet ⁊ habet in se tale principiũ per se: ⁊ nõ sm̃ accidẽs: sicut potentia quale vel potẽtia calidũ vel frigidũ efficitur actu sm̃ qualitatẽ illã informatiue ad quã fuit ordinata potẽtia eius: ⁊ similr̃ est de eo qd̃ potẽtia quantũ: aut potentia vbi. Dico ãt absolute ⁊ simplr̃ talia esse que mouent̃ nãliter: ꝓpter ea q̃ mouent̃ violẽter. Illa enim aliquid nature habent in motu quo mouent̃ sed nõ absolute mouent̃ sm̃ nãm: sed sm̃ qd̃: ⁊ hoc declarabit̃ in 3° de celo ⁊ mũdo. Et voco principiũ passiuum receptum in quo incboata est forma agentis hoc modo quo dixi in primo hoꝝ libroꝝ: qr omnis forma mouẽtis incboata est in mã: aliter enim non est mã ꝓpria: neq3 mobile ꝓprium motori suo potius q̃ alijs: op3 eniz q̃ mouentia inferant passiones suis ꝓprijs mobilibus: ⁊ agentia suis ꝓprijs passiuis: ⁊ huiusmodi passiui ⁊ mobilis generale signũ est quando in eo talis inuenitur potentia que nõ indiget nisi vno determinato motore vt exeat in actum. Si enim plures exigeret motores: tunc nõ esset per se appropriata vni: ⁊ sic non esset alicuius agentis ꝓprium passiuum sicut figura hominis potentia est in semine hominis: ⁊ figura idoli potentia est in cupro eo modo quo cuprum est subiectum arti. Dico autem: q̃ hec potentia insit illi passiuo per se: ⁊ nõ sm̃ accidens: qr aliquãdo idem numero mobile mouetur ⁊ ad quale ⁊ quantũ. sed tunc alteꝝ alteri accidit: ⁊ non est essentiale: sicut quando calidũ potentia fit actu calidum: tũc enim ideo q̃ calor est dissoluens ⁊ extensiuus fit etiam id qd̃ fit calidum maioris quantitatis. hoc forte non fuit de intentione

3° celi et mundi

Margin: Tex. c. c. 29. — Tex. c. 30.

tione agentis sed ideo sic quia talis extensio accidit calori quando est in materia dissolubili et extensibili. hoc autem quod iam diximus vniuersaliter dicimus fieri in corporibus simplicibus quando mouentur secundum locum: illa enim ab alio mouentur extra naturam et violenter: et ab alio mouentur secundum naturam siue naturaliter sicut ignis et terra quorum vnum est leue simpliciter et aliud graue simpliciter: et ideo magis manifesti sunt in eis motus dicti quam in elementis medijs. Mouentur autem natura cum actus eorum quos imprimunt eis sua propria agentia sunt potentia ipsorum: et in eisdem eo modo quo dictum est.

Tex. c. c. 32.

¶ Causa autem quod non manifestatur in talibus quid sit ea mouens est: quia potentia ponitur esse multipliciter: et ideo non expresse scitur a quibusdam a quo ignis mouetur sursum: et a quo terra mouitur deorsum. Hoc autem demonstrabimus in simili. Potentia enim passiua que receptiua est actus et complementi dicitur dupliciter: quia nos dicimus quod secundum alium modum potentie receptiue est potentia sciens ille qui adhuc addiscit et eget vt doceatur: et secundum alium modum potentia est sciens ille qui iam habet scientiam in habitu: sed non considerat secundum actum: prior enim qui eget doctrina non habet potentiam in qua sit complementum nisi per inchoationem: quia est in potentia sua habitus confusus non aduunatus: qui est in primis principijs scientiarum que homo scit per naturam.

Sed considerandum quod primus et secundus sciens.

¶ Secundus autem habet habitum: et potest agere actiones habitus quando voluerit nisi sit impeditus: et ideo primus est per se potentia sciens: sed secundus non est per se potentia sciens in actu: sed potius per accidens impeditur ab opere scientie. et generale est in vtroque istorum modorum quod semper fit actu id quod est potentia quando simul sunt actiuum et passiuum. Si enim docens secundum suam doctrinam tangat et informat potentia scientem que potentia scit per se efficitur actu: doctus et sciens. Similiter cum remouens impedimentum simul sit cum sciente non considerante efficitur sciens actu considerans: sic enim addiscens ex potentia esse ad discentem fit alterum aliquid a potentia: quia efficitur in actu. Cum autem sic habet actum sciendi et non sit aliquid quod prohibeat ipsum: tunc secundum actum et complementum quod recipit operabitur: hoc est considerabit secundum actum de scibilibus que iam didicit. Si enim ita non diceretur: tunc sequeretur necessario: quod post scientiam acceptam inesset sibi adhuc ignorantia: que secundum contradictionem habet se ad scire et sic simul sciret et non sciret: quia non valens considerare cum non habeat impedimentum est ignorans: et hoc est impossibile: ergo oportet dicere quod habens scientiam secundum actum considerat si non habet impedimentum.

Nota quis docens aliquem mouet ipsum per se ad considerandum.

Si autem nos queramus quid moueat eum ad considerandum inter duo mouentia scilicet. vtrum moueat eum ad considerandum ille qui docet eum et generat in eo scientiam: vel ille qui remouet ei impedimentum postquam doctus est: inuenimus quod docens ipsum mouet eum per se ad considerandum: quia dat ei formam ad quam necessario consequitur considerare si non impediatur: sed remouens obstaculum mouet eum per accidens: quia motus eius non dat ei considerare nisi per accidens: eo quod considerare inerat ei prius si impedimentum non habuisset. Si autem aliquis obijciens dicat quod sciens seipsum mouet ad considerandum et sic non indiget motore remouente impedimentum: quia impedimentum considerationis sue non est nisi voluntas sua: et ideo quando vult tunc considerabit. Dicemus quod hoc per accidens est: sicut medicus sanat seipsum: et non inquantum medicus efficitur sanus: sed inquantum eger: ita et hoc. Iste enim remotor est impedimenti sui non inquantum est effectus de potentia considerante actu considerans sed accidit hoc ex illo quod in potestate habet impedimentum remouere. ¶ Est autem adhuc intelligendum: quod considerare secundum actum est a forma scientie quam iste accipit a sciente: et ideo quando docens dat ei scientiam: tunc cum scientia dat ei omne quod sequitur ad scientiam: et ideo docens per se mouens est in vtroque motu: sicut supra diximus. Similiter autem per omnem modum se habet in physicis quantum ad mouentia corpora simplicia: que sunt quatuor elementa. In talibus enim id quod est actu frigidum potentia est calidum antequam generetur: et fiat secundum actum calidum. Cum autem generatum est et accipit formam calidi: et sit ignis: tunc operabitur operationem calidi que est ardere: nisi habeat aliquid quod ipsum impediat ab operatione: vnde ab eo a quo accipit formam ignis et caloris ab eodem accipit omnem operationem et omnem proprietatem que sequitur formam ignis et caloris. Similiter autem se habet et tunc graue et leue. Leue enim fit ex graui per hoc quod graue est leue in potentia: et tunc fit leue a generante ipsum a graui: sicut quando fit ex aqua aer vel ignis: vel quando fit ex terra alterum illorum. Graue enim primum potentia est leue: et tali potentia quam vocamus per se potentiam passiuam et receptiuam in qua per inchoationem solam est forma leuis. Cum autem iam est leue secundum complementum tunc habebit ab eodem generante omnia que sequuntur leuitatem que sunt motus ad superius et locus superior nisi aliquid impediat. Actus enim consequens leuitatem est in aliquo vbi determinatum esse et hoc est sursum: sed aliquando prohibetur quando detinetur in loco contrario: sicut quando ignis vel aer clauditur in vase vel retinetur in materia deorsum cadente: sicut est de igne in lignis: et sicut diximus de motu secundum locum simplicium corporum ita etiam se habet in quanto secundum motum augmenti vel diminutionis: et in quali secundum motum alterationis. Signum autem huius est: quia nos videmus: quod quantum generans ei quod generatur largitur de sua forma: tantum largitur ei de suo loco et de suo motu. Cum enim ignis agit in graue quod est terra primum dissoluit ipsum et tunc eleuat ipsum parum: et postea dissoluit et rarificat ipsum plus et plus: et cum omnino ipsum igniuerit tunc adiungat sibi id quod generauit in loco suo naturali: et ideo locus et motus datur a generante sicut forma sed forma datur principaliter et locus et motus datur per consequens: sicut ea que propria accidentia sunt forme date per generationem: et licet ita sit vt dictum est: tamen propter hoc quod latet hoc in corporibus simplicibus queritur a Platone et a quibusdam alijs quare in suum proprium locum mouentur grauia et leuia: quando sunt extra ipsa: cum non videatur distinctus ab eis motor intrinsecus vel extrinsecus: sicut in animalibus et in his que mouentur violenter distinctus motor inuenitur. Causa autem quare mouentur in propria loca quando non sunt prohibita nulla alia est: nisi quia ex forma accepta a generante ipsa apta nata sunt inesse et non alibi vbi sunt sua generantia: et hoc esse forma leui et graui vi per essentiam est leue sursum et graue deorsum et leui sursum moueri: et graui deorsum moueri sicut diximus.

Tex. c. co. 32.

¶ Sed potentia leue et potentia graue dicitur multipliciter sicut dictum est de potentia sciente. Cum enim adhuc est sub forma aque et terre secundum actum est graue: tunc quodammodo potentia est leue: quia materia sua susceptiua est forme leuis: et quando iam factus est aer vel ignis: et habet in se formam leuis: tunc aliquando conuenit ipsum esse potentia leue. Conuenit autem aliquando quod propter aliquod impedimentum neque sursum est neque sursum ascendere potest sed continue quando ablatum fuerit impedimentum tunc agit actum leuis: et tunc fit sursum per hoc quod ascendit. ¶ Similiter autem est de quali: quando de generatione deductum est ad formam qualitatis generate: tunc in actu mutat secundum illam: sicut superius diximus: quod sciens mox considerat nisi aliquid prohibeat ipsum. ¶ Similiter autem quod est actu factum quantum mox extenditur in maiorem locum: nisi aliquid prohibeat ipsum. Illud autem quod est mouens siue remouens id quod sustinet et prohibet generatum ne agat operationem sue forme illud potest dici mouens et non mouens: sicut ille qui diuellit columnas domus: aut qui deijcit lapides qui iacuerunt super columnas: aut ille qui emittit aquam contentam in vase. Ille enim secundum accidens mouet sed per se non mouet. Mouere autem secundum accidens dico sicut paries dicitur pilam sphericam mouere quando repercutitur proiecta ad parietem: hanc enim proijciens per se mouet sed per ipsum mouet ipsam paries: et similiter mouet ipsum generans dando ei formam dat ei omnia formam generantis consequentia. Sed auferens impedimentum mouet ipsum per accidens nihil dando sibi sed tantum impediens id quod iam inest ea remouendo. Iam enim per formam sibi datam inest ei esse illud quod per se consequitur formam datam: licet impediatur ab exteriori. Iste tamen sermo quem hic fecimus de mouente: licet sit generalis secundum omne genus motus complebitur specialiter de mouente secundum locum in tertio de ce. et mun. vbi cum perscrutatione diligenti ingremus de

motibus leuis & grauis. ¶ Manifestum igitur ex dictis est: q nihil horum simplicium corporum mouet seipsum sicut antiquus opinatus est Plato & post eum Galenus & in processu temporum Seneca. Sed oia talia sunt motus in se habit pri non qdem mouendi se actiue & faciendi sed patiendi & recipiendi hoc a generante ipsa & dante eis formam cuius est motus & locus ad quem mouentur. ¶ Recolligamus igitur inductionem nostram dicentes q oia que mouentur aut natura mouentur: aut extra naturam siue violentia qd idem est. Que autem extra naturam mouentur omnia mouentur a quodam motore qui est extra ipsa per diffinitionem & esse. Eorum autem que natura mouentur iterum quecumque mouentur a seipsis sicut animalia mouentur a motore aliquo distincto ab eo qd mouetur per diffinitionem & non per esse. ¶ Et alia que non mouentur a seipsis & mouentur natura vt grauia & leuia mouentur & ab aliquo motore qui distinctus est ab eis per esse. quia aut mouentur a generante & faciente leue & graue in forma leuis & grauis: aut ab eo qd soluit & remouet ab eis impedientia & prohibentia vt agant actum grauis & leuis. Omnia igitur que mouentur ab aliquo mouebuntur distincto ab ipsis per diffinitionem & esse: aut per diffinitionem solum & hoc est qd volumus declarare. ¶ Nec aliquis miretur si tantam questionem determinamus per inductionem. scimus enim q inductio non certificat quantacumque vniuersaliter inducant nisi predicatum ab oibus particularibus inducti participet essentialiter. quia tunc particularia participant predicatum per se & vniuersale recipiet predicationem per se predicati eiusdem quia si probemus q quilibet triangulus in particulari est albus. non possumus probare q triangulus vniuersaliter & necessario est albus. quia conuenit quemlibet album non esse: & ideo forte mirabitur aliquis q sumus contenti inductione. Quia si enim induxissemus hic particulariter oia mota vbi nisi prius in principio septimi induxissemus demonstrationem de vniuersali: q s. omne qd mouetur ab alio a se distincto mouetur. Nec hic fecimus inductionem vt probaremus vniuersale quia hic demonstrauimus: sed potius vt excluderemus questionem Platonis & Galeni & Senece contingentem de corporibus simplicibus que videntur per se moueri ad loca sua quando sunt extra vbi prius. Nos enim diximus q tunc mouentur a motore qui est motor per accidens eo q & ipsa non sunt in potentia per se sed per accidens cum iam per se habeant formam per quam ascendant: & sunt in loco sursum vel deorsum sed impediuntur ab aliquo per accidens & non per se.

¶ Cap. 5m. Q omne quod non reducitur in aliquod mouens primum q mouet seipsum.

Postquam autem iam probauimus vnam duarum propositionum quas supra premisimus. s. q omne qd mouetur mouetur ab alio a se distincto: tunc procedemus ad alterius propositionis declarationem. s. q oia mota reducuntur ad aliqd primum motum vnum: & ille est motus qd mouetur a suo motore intrinseco sibi: sicut animal aliud mouetur ab anima. ¶ Incipimus autem istam considerationem ab eo qd dicimus q omne qd mouetur ab alio: non mouetur ab alio nisi altero duorum modorum. Aut enim mouetur ab alio qd est mouens ipsum. non secundum ipsum. sed propter alterum: aut est mouens ipsum propter seipsum. Si autem mouet ipsum non propter ipsum tunc aut mouebit ipsum per vnum medium quia s. ipsum est primum mouens post vltimum mouens secundum viam resolutionis & hoc est primum mouens in ordine naturali mouentium: aut est mouens per plura media. ita q inter primum mouens & vltimum motum sint plura media. ¶ Et exemplum huius qd habet plura media est: secundum q baculus est primum mouens lapidem percussum & mouetur baculus non secundum se sed per aliud. quia mouetur a manu: & manus etiam mouetur ab alio quia mouetur a virtute hominis & mouentis manum: vtraque enim mouentium dicimus mouere. sed tamen dicimus primum magis mouere quam vltimum: quia primum dat vltimo q moueat: & ideo non mouente vltimo adhuc potest mouere primum: sed non mouente primo non potest vltimum mouere qd proximum est iuxta rem motam: & ideo est primum sicut causa primaria: quia retrahente ipso causalitatem suam nihil erit deinceps mouentium. Sed retrahentibus aliis suas causalitates: nihilominus ipsum causabit motum. propter qd ipsum est magis mouens omnibus aliis. Et exemplum est: quia baculus non mouebit lapidem nisi mouetur ab homine sed homo mouebit etiam baculo non mouente. ¶ Si ergo secundum predicta necesse est q omne qd mouetur ab aliquo a se distincto secundum esse mouetur: & illud iterum aut mouetur ab alio aut mouetur a seipso: & si mouetur ab alio a se distincto secundum esse: tunc necesse est q sit aliquid mouens primum qd non mouetur ab alio a se distincto secundum esse: sed secundum diffinitionem solam: & si hoc est qd sit mouens seipsum est primum mouens tunc non est necesse q hoc moueatur ab alio: sed ipsum in quantum reducitur omne mouens motum aliquid in natura. Et probatur hoc ex hoc q impossibile est vt in infinitum vadat mouentium numerus & motorum: quia cum infinitorum ex parte ante nihil sit primum nunquam possemus deuenire ad id quod mouet per se: & quia omne mouens ab alio reducitur ad mouens per se si non sit accipere mouens a se non erit accipere mouens ab alio: & cum omne mouens sit aut per se mouens aut ab alio: oporteret q nullum mouens omnino seipso esset qd est impossibile quia ex hoc sequeretur nullum esse motum omnino. oportet ergo dicere q mouens seipso sit primum mouentium. hec propositio fundatur super tres propositiones quarum vna accipitur ex secundo metaphysice Aristo. & est q omne quod inuenitur in pluribus & est vniuocum in illis oportet q inueniatur in vno primo qd est causa omnium illorum: & ideo cum mouere in multis mouentibus motis oporteat q inueniatur in vno primo mouente moto qd est causa omnibus aliis mouendi. ¶ Alia autem propositio est q omne quod mouetur ab alio distincto a se per esse & diffinitionem mouetur ab eo quod quandoque mouet & quandoque non mouet eo q ipsum est quandoque coniunctum: & quandoque non coniunctum: sicut probatum est in primo tractatu huius octaui libri omne autem tale mouens qd aliquando mouet & aliquando non mouet est aliquando in potentia mouens & non in actu qd autem est in potentia mouens indiget mouente generante sicut in precedenti capitulo monstratum est: & ideo omne quod motorem habet extra se mouetur non perpetuo motu: & ideo motus suus non potest esse primus: & ideo oportet ipsum reduci ad aliud primum. ¶ Tertia propositio est qd mouet se habet motorem coniunctum sibi & extrinsecum sibi: & ideo si ille motor non sit in potentia ad aliquid mouebit perpetuum motum qui est primus motuum & causa omnium motuum aliorum. ¶ Est igitur sciendum q duplex est primum mouens: vnum quidem in genere & alterum extra genus. Primum autem mouens in genere est mouens qd mouet seipsum & aliud mouetur: & de hoc ponimus modo nostrum studium ad inuestigandum. Alterum autem est mouens non motum omnino: & de hoc inquiremus posterius quantum pertinet ad presens negocium. ¶ Qd ergo sic mouetur q ipsum non mouetur ab alio extrinseco sibi: illud necesse est moueri a seipso: & illud est primum mouens per rationem predictam. ¶ Amplius etiam alio modo apertiori est aggredi ipsam eandem rationem que habita est. Omne enim mouens oportet q aliquid moueat. & per aliquid siue aliquo quod est sicut instrumentum mouendi: & hoc patet ex hoc q sicut habitum est omne qd mouet aut mouet seipsum aut mouet quoddam aliud quod mouetur primus ab ipso. Cuius exemplum est quia cum animatum mouet aliquid tunc anima mouet sicut motor immobilis sed vtitur corpore sicut instrumento sui motus: & per illud mouet. Et si velimus accipere qd est causa motus & est motum: tunc erit ratio clarior: quia tunc homo motus seipso mouet aliquando aliquid: & aliquando vtitur baculo per quem mouet sicut instrumento: & ideo qd dicimus in prehabita ratione esse medium mouens inter primum mouens & vltimum motum: hoc dicimus esse instrumentum: sed in nomine instrumenti clarius est qd dicimus: quia instrumentum sonat vt ab alio motum semper: & modum instrumenti habet corpus qd mouetur ab anima. & est extrinsecum aliquid mouens sicut baculus. ¶ Et huius exemplum est: quando ventus proijcit sine medio instrumentali & aliquando dicitur proijcere lapidem quem proijcit ventus: & tunc lapis mouet sicut instrumentum: nec tamen dicimus q ventus mouentur a se: sed potius mouetur a generante qd dat ei talem motum: & per hoc qd dat ei talem leuitatem: & de hoc in libro metheororum erit locus optimus tractandi & simile est de magnete qui mouet ferrum per hoc qd alterat solum

virtute

Tex. c. cõ. 33.

Tex. c. cõ. 34.

Vide 8 multi plici inductio ne Auerroiz 3 prior. c. 23

2 meth. c. 4.

Tex. c. cõ. 35.

Primũ mouens duplex & vide p hoc ti Rõnem 3 figu lione & com plise. t. c. 14. 3.

Tex. c. cõ. 35.

Vide 8 attra ctiõe magne tis. 7. ph. c. 10.

virtute sua: ⁊ generat aliquid circa ipsum. Cuius signū est ꝙ kakabre non attrahit calamos nisi prius calefiat: vt per calorem eius virtus eius spargatur vsq ad calamum: ⁊ per hoc aliqd forme sue generet in calamo per hoc ꝙ calamus moueatur a kakabre. ⁊ sic in omnib⁹ est ꝙ omne quod mouetur ab alio mouente qd mouet aliquid moueatur ⁊ mouet alia: qd est sicut instrumentum mouendi: ⁊ impossibile est motum aliquem fieri nisi sit aliquid qd seipsum mouet: ⁊ illud quod seipsum mouet compositum erit ex mouente qd non mouetur omnino: ⁊ ex corpore qd mouetur ⁊ mouet sicut instrumentum mouens. Sed in hoc est differentia mouentium ꝙ si sit quidam mouens seipsum mouens: tūc non est necessarium ꝙ sit aliquid aliorum mouentium que mouent in hoc qd ab alio extrinseco sibi mouet: sed si mouens sit extrinsecum ⁊ sit ab altero motum extrinseco sibi: tūc oportebit ꝙ ante illud sit aliquid mouens seipsum per rationem superius positam: in qua probatum est: ꝙ omne mouēs motū ab altero mouente extrinseco sibi reducitur ad aliud mouens qd mouetur a seipso: ⁊ non ab altero: aut oporteret ꝙ in infinitum abiret: ⁊ tunc omne mouens mouet sicut instrumentum: ⁊ hoc est impossibile: quia non potest omne mouere instrumentaliter nisi aliud sit mouens seipso quod vlterius mouet id quod mouet instrumētaliter. Si ergo detur ꝙ id quod mouetur mouet tūc necesse est hoc in aliquo numero mouentium stare: ⁊ non abire in infinitum: stabit enim in eo ꝙ mouet seipsum. sicut habitum est: ⁊ hoc manifestū est in omni ordine mouentium. Si enim baculus mouet et baculus mouetur a manu: tunc manus mouet baculum. Si autem ⁊ manum aliquid aliud mouet: ⁊ hoc iterum aliquid est mouens: ⁊ cum id quod mouetur moueatur ab aliquo: tūc semper necesse est ꝙ aliquid sit prius eo qd mouetur ab alio donec deueniatur ad illud quod mouet ipsum per seipsum: licet enim hoc moueatur dūmodo tamen non sit ipsum mouēs aliquid aliud extrinsecum: ⁊ distinctum ab ipso sm esse: tūc necesse est ꝙ illud moueat ipsum seipsum quare sm istā rationem que sumpta est a ratione instrumētaliter mouētis: ⁊ eius qd mouet instrumentum: eo ꝙ omne id quod mouetur: aut oportet ꝙ sine aliquo medio moueatur ab ipso qd mouet seipsum: aut si per media multa mouetur: tunc decurrendo per omnia media instrumētaliter mouentia aliquādo deuenitur in id quod mouet mouēdo seipsum: ⁊ hoc erit primum motum mouens.

Cap. 6m. Quod primo primus motor est omnino imobilis vt per hoc cōcludat ꝙ id qd est cā ois motus est mouēs seipm.

Iuxta autem hec que predicta sunt inducemus ratiões ad hoc ꝙ primo primus motor est imobilis in quolibet genere motus: propter hoc etiam ille motor dicitur eē extra genus mobilium motorum: ⁊ tunc redibimus ⁊ faciemus per easdem rationes constare eadem hec que nūc diximus sm ꝙ primum illud qd est causa omnis motus ⁊ est motum est illud quod mouetur a seipso: ⁊ mouet seipsum. Erunt autem iste eedem rationes contra Platonis positionem qui dicit ꝙ nihil mouet imobile existens. Sed ꝙ primi motores modo se moueant omne quod est. Dicimus igitur si det nobis aduersarius: ꝙ omne quod mouetur ab eo mouetur qd sm naturam mouetur: sicut dicit Plato tunc moueri qui est in primo motore qui est causa motus: in omnibus alijs aut conuenit ei essentialiter ⁊ per se. Si autem primus motor qui est causa motus vniuersaliter in oibus moueatur per accidens tunc non propter idem mouet: ⁊ est causa motus quia mouetur: sed accidit eidē moueri qui est cā motus mouendo. ergo primorum motorē non est necesse moueri ad hoc ꝙ moueat. Si autem hoc detur tunc sequitur contra Platonem inconueniens ꝙ. s. possibile est contingere ꝙ nulla res moueatur in omnibus partibus mundi: ⁊ hoc ideo sequitur: quia id quod est per accidēs non necessario inest: sed cōtingit inesse ⁊ non inesse. Si ergo tale qd per accidens inest ponamus non esse tunc sm doctrinam priorum analeticorum nullum debet sequi impossibile: quia falso et non impossibili posito qd accidit est falsum ⁊ non impossibile sic igitur accidit hic: sed qd hoc accidit est falsum ⁊ impossibile: quia sequitur ex hoc: ꝙ si nos ponamus primum motorem non moueri: cum hoc qd Plato dicit non mouere eundem nisi moueatur: ꝙ possibile est nullum motum esse in mundo quia sic ostendimus ꝙ primo motore nō mouente non contingit mouere aliquem secundorum motorū qui sunt post ipsum. Dicit autem Plato omnino non mouere nisi moueat: ergo cum contingat ipsum non moueri non erit motus in aliquo entium huiusmodi hoc autem est impossibile quia nos supra probauimus quia necessarium est primum motum esse qui est primi mobilis ergo positio fuit impossibilis que dixit ꝙ primus motor mouet per accidens ⁊ nō per se.

T. c. 37.

Hoc autem quidem dictum esse rationaliter accidit ꝙ. s. primum mouens qd omnino est primum motus principium sit imobile ⁊ non moueatur. In ordine autem omnis motus necesse est tria esse quorum vnum est quod mouetur tm. scdm qd est mouens tm: ⁊ tertiū ꝙ instrumentaliter fit motus: ⁊ hoc mouet ⁊ mouetur. Et bonum exemplum est in motu processiuo hominis: quia qd mouetur tm est membrū sicut pes vel manus qd autem mouet tm est virtus mouens que est appetitus mouendi: ⁊ qd mouet instrumētalr est sicut neruus vel musculus: ⁊ hoc mouetur a virtute: ⁊ membrum mouet. Exemplum autem bonum est in ordine naturalium motuum. Cum enim aliquid calefit est calidum mouens motum: ⁊ id qd calefit est motum. Est autem necessarium ꝙ sit aliqua causa prima caloris mouens tm: sicut stella: vel motus qui nō mouetur sm qualitatem sm quam mouet: licz moueatur forte localiter: hec autem in sequentibus ostendetur. Inter hec antē qd mouetur quidē necesse est generaliter moueri: sed nō generaliter necesse est mouere: quia vltimum motum sic est motum: ꝙ ipsum nullo modo mouet sed illud qd mouet mouens etiam necesse est moueri ⁊ mouere: quia medium est inter primum mouens ⁊ vltimum motum: illud enim simul cōmunicat participando hec duo. ⁊ sm idem esse diffinitum conuenit cum eo qd mouetur: quia in veritate mouetur ab alio: ⁊ conuenit cum mouente: quia mouet vlterius id qd est vltimo motum. Hec autem que dicta sunt sunt maxime manifesta in his que mouent ⁊ mouentur sm locum. Per enim tria necesse est tangere se inuicem aut simpliciter: ꝙ inter ea nullum sit medium. aut vsq ad aliquid hoc est vsq ad spatium et distantiam determinatam ad quam distendi potest virtus mouentis: sicut nos videmus ꝙ sm determinatum spatiū mouet chorda sagittā: ⁊ nō vltra vsq ad determinatū spatiū distans mouet magnes ferrum: ⁊ piscis stupefactor vsq ad determinatam distantiam imotat rete in quo manum tangentis stupefacit: ⁊ non vltra. Piscis autem qui latine dicit stupefactor: arabice autem rachadā vocatur. Sicut autem sol vel mars calefaciunt aerem ⁊ vniuersaliter omne quod mouet habet spatium determinatum vltra qd non distendit virtus motiua. Mouens autem primum qd non sic mouet: sicut is quo instrumentaliter fit motus illud mouet: ita ꝙ est imobile ab alio. Et quia nos videmus ꝙ medium horum est compositum ex vtroq extremorum: ⁊ videmus ꝙ vltimum in ordine isto qd est illud quod potest ita moueri ꝙ ipsum nullum habet principium actiuum motus potest inueniri per se separatum: ⁊ videmus etiam existere illud quod est mouēs motum: qd quidem mouetur ab alio extrinseco sibi: ⁊ nō a seipso: tunc etiam rationale est ꝙ dicamus etiam tertium existere illud quod est ita mouens ꝙ ipsum est imobile omnino: sicut nos hoc videmus existere in cōpositione mixtorum. Non enim in cōpositione hydromellis inuenimus ⁊ aquam per se existere ⁊ mel: ⁊ multo magis hoc est in proposito cū id quod mouetur instrumentaliter diuisum sit sm rationem: tam ab eo qd mouet primum ꝙ ab eo quod mouet vltimum. Irrationabiliter igitur dixit Plato nullum mouens inueniri ⁊ imobile. Sed rectius dixit Anaxagoras in hoc: quia cum posuit intelligentiam vniuersalr agentem esse primum mouens mixturam de qua superius locuti sumus: tunc posuit ipsam ipassibilem ⁊ imixtam. In hoc enim recte posuit intelligētiam primū motus principium: quia imobilis erit per hoc ꝙ et ipassibilis: ⁊ si esset mixta materie ex contrarijs: sicut virtutes physice mouentur: tunc esset generabilis ⁊ corruptibilis: ⁊ ideo iperare habet motum per hoc ꝙ est imixtus: sicut faciunt intelligentie separate. Et ex ista probatione habetur ꝙ ipossibile est ꝙ primo motori accidat moueri cum mouet quia sm dicta necesse est inueniri primum motorem qui non possit mo-

T. c. 36.

Tex. t. c. 38.

neri per se vel per accidens: qd impossibile est q accidit ei moueri cu3 mouet. ¶ At vo si dicat aduersarius: q primus motor non fm accidens sed per se et essentialiter mouetur: ita q non potest mouere nisi moueatur eo q ex necessitate mouetur: tunc necesse est q hoc fiat altero duorum modorum: aut enim mouetur fm eandem speciem motus fm qua mouet: aut mouet fm vnam speciem motus et mouetur fm alteram. Dico autem fm eandem speciem motus mouere et moueri: sicut si calidum qd calefacit etiam calefit: et sanans sanatur: et latum fm locum mouet fm locum. Et dico fm alteram speciem motus moueri et mouere: sicut si sanans fertur et mouetur fm locum et mouetur fm locum augetur: aut aliquo modo motus mouetur diuerso ab illo quod mouet. ¶ Sed manifestum erit statim q vtrumque horum est impossibile. Si enim sic dicatur: tunc non erimus contenti vniuersali dictione. vt dicamus q mouens mouetur: sed nos descendemus ad indiuiduos fm speciem et numerum motus: quia in illis magis manifestum est inconueniens. Si enim mouetur mouens fm eandem speciem motus fm quam mouet: tunc oportet q ille qui docet geometricare addiscat: et doceatur geometricare. et opz q docens sit ignorans fm eundem motum numero: aut oportet etiam q ille qui proijcit lapidem vel aliud quodlibet qd proijci potest proijciatur eadem proiectione: que aperte sunt inconuenientia. ergo non est possibile q mouens moueatur fm illum modum motus quo mouet. ¶ Si autem dicatur sic quidem q non moueat fm eundem motum quo mouens mouet. sed mouetur fm aliud modum et speciem motus: sicut si dicamus id qd fert fm locum augeri: aut id qd auget alterari ab alio: et hoc alterans moueri dicamus fm alterum quendam modum motus quemcunque voluerimus. Adhuc ostendemus hoc esse impossibile quia iam supra probauimus q species motuum sunt infinite: et ideo necesse est stare: cum finiti sint motus fm speciem: oportet ergo si hoc semper dicatur fieri q fiat reflexio in primum motum: quia si ferens fm locum dicatur augeri: et augens alterari: et alterans doceri: et sic de singulis q tamen redeat q alterans vel docens dicantur moueri fm locum. ¶ Idem autem est quantum ad conuenientiam inconuenientis si motor dicatur mouens fm locum moueri fm locum: et si dicatur post multa media aliorum motuum moueri fm locum: quia in vtroque sequitur ferens fm locum ferri: et docens doceri licet enim post multa media deueniatur ad eundem modum motus quo mouet primum mouens: tamen refertur motus ille ad primum motorem prius q ad aliquem secundorum: quia iam manifestum est ex superius habitis: q omne quod mouetur mouetur ab eo qd est mouens superius et prius: et magis mouetur ab illo q ab aliquo alio. ¶ At vo iam prius ostendimus hoc esse impossibile: eo q fm hoc docens accidit addiscere. et mouens fm locum moueri ad locum: et ideo dicimus q hoc est impossibile: quia docens habet scientiam: et addiscens non habet eam. et sic in vno tempore: et fm vnum et eundem motum aliquid habet scientiam et non habet eam: qd est impossibile. ¶ Amplius autem qd magis est irrationale q ea que dicta sunt hoc est: q motum fm locum vel fm quemlibet alium motum sit mobile. et hoc est improbabile etiam fm opinionem. Si enim omne qd mouetur dicatur moueri ab eo qd mouetur: tunc mobile erit aliquid simile sicut si aliquis dicat q sanatiuum et sanans est sanabile fm eundem motum ad sanitatem: et tunc quando medicus sanat aliquem a febre: oportet q ipse sanetur a febre et sicut si aliquis dicat q id qd edificat edificatur fm eandem edificationem aut motor sine medio: aut per plura media sicut in precedentibus est explanatum. Dico autem per plura media: sicut si dicatur q omne qd mouet est mobile ab aliquo mouente. sed non fm eundem motum fm quem mouet proximum qd mouetur ab ipso. i. fm istum motum quo mouet alterum quo mediante coniungitur ei: vt si sanans dicamus non addiscere quia proximum est illud qd dicit sed altero modo moueri. hoc est ascendens et decurrens per omnes modos motuum aliquando perueniet et ad eandem speciem motus quo mouet ipsum mouens: sicut diximus prius. Cum enim motus in omnibus substantijs inuenimus sit a primo motore de necessitate refertur ad ipsum in quocunque inueniatur: et tunc sequitur inconueniens: sicut si motor sine medio moueatur fm eundem modum motus quo mouetur et sic patet: q vtrunque horum est inconueniens: vel potius dicamus: q vnum illorum est impossibile. s. q motor moueatur fm eandem speciem motus qua mouet: alterum autem est figmentum ex quo tamen sequitur impossibile licet non ita sit manifestum q. s. moueatur fm aliam speciem motus qua mouet. Inconueniens enim est q alteratiuum sit ex necessitate et essentialiter augmentatiuum et augibile licet forte accidat ergo non potest dici q primo primus motor semper moueatur et inde vlterius concluditur q non est necessarium q omne qd mouetur semper moueatur ab alio a se distincto per esse quia superius habitum est q omnis motor extrinsecus distinctus mouet ab alio motore qui est mouetur: et est sicut instrumentaliter mouens quasi ita esset oporteret q iretur in infinitum: opz ergo dicere q id qd mouet a motore primo imobili sit seipsum mouens: sicut animal mouet seipsum: et motor imobilis non est extrinsecus ei sicut intellectus mouet hominem. cum tamen sit per se inmobilis et per accidens mobilis. ¶ Sed motor primus in hoc differt ab intellectu. q nec per se nec per accidens est mobilis. ¶ Ergo non est necessarium q omne id qd mouet semper moueatur ab alio q etiam ipsum ab alio moueatur: ergo stabit hoc in aliquo motore qui est causa omnis motus aut quasi a quiescere hoc est imobili mouebit sicut a motore primo: aut mouebit a motore qui seipsum mouet. qui compositus est ex motore et mobili qui est sicut motor secundo primus. At vo si opz considerationem facere et querere: vtrum causa vniuersalis omnis motus sit motor seipsum mouens: aut motor qui mouet ab aliquo extrinseco sibi fm esse omnes homines licet aliquid modicum rationis habentes ponent q illud est causa vniuersalis omnis motus. qui est mouens seipsum eo q illud componitur ex primo motore imobili: et primo moto qd mouetur ab ipso. Illud enim qd per se et non ab alio causa est semper est prior et potior causa q id qd est causa in altero quodam habens causalitatem. Hoc enim licet et ipsum sit causa non tamen a se sed ab altero habet causalitatem. ¶ Oportet igitur nos illud considerare accipiendo aliud principium considerationis q prius: vt queramus si aliquid mouet seipsum fm quem modum mouet et fm quem est motus.

Tex. t. c. 39.

¶ Cap. 7m. In quo eliditur error Platonis in eo qd dixit q primo primus motor mouetur a seipso.

Tex. t. c. 40.

Ab hoc autem demonstrandum probabimus primo omne qd mouet seipsum esse compositum ex motore et mobili. ¶ Ad hoc autem probandum sumemus hanc propositionem q omne qd mouetur est diuisibile in partes que semper in infinitum sunt diuisibiles. Hanc enim propositionem iam ostendimus in sexto superiorum librorum: vbi locuti sumus de vniuersalibus physicis que sunt continuum diuidi in infinitum: et compositum componi ex diuisibilibus in infinitum: et motum esse continuum: quia est actus continui: et si esset motus actus subiecti indiuisibilis non esset motus continuus: sed indiuisibilis et tunc non esset motus: opz ergo ex his que ibi dicta sunt supponere: q omne qd mouetur est continuum. Impossibile est igitur: q hoc qd mouet seipsum penitus fm totum qd est in ipso moueat seipsum. Si enim moueret penitus fm totum seipsum tunc oporteret q quicquid est in ipso moueret seipsum: ergo quicquid est in ipso mouet et mouetur: et tunc sequitur ex indiuiduis et singularibus motibus q idem fm totum qd est in ipso fert hoc est mouebit se localiter: et fertur hoc est mouetur localiter fm speciem et formam: et idem alterabitur et alterabit: et docebit vtique et docebitur simul et sanabit et sanabitur fm eandem sanitatem: que omnia inconuenientia esse ostensa sunt. siue fiant per medium vnum: siue per plura siue etiam fiant motor sine medio quia cum nullo modo motus media moueant nisi illo quem habent a primo motore: idem est si millesimum moueat: ac si primum mouerit: quia semper sequitur q mouetur eodem modo motus quo mouetur. ¶ Amplius determinatum est in tertio librorum superiorum: q non mouetur nisi mobile in quo sicut in subiecto inest motus. Mobile autem est qd potentia mouetur antequam sit in actu. Omne autem qd potentia est ad aliquem actum vadit in illum: et motus est actus et perfectio mobilis. quia actus est imperfectus eo q est imperfecti et sicut in via ad perfectionem vel ad existentis sicut in tertio librorum superiorum determinatum est: et sic patet q omne quod mouetur simpliciter est imperfectum qd autem mouet oportet q sit perfectum: quia motor vniuocus mouendo dat formam suam: et ideo cum non det nisi qd habet: oportet q ipse fm formam illam perfectus sit sicut videmus q calefacit ens actu calidum: vel calor ipse et generans

neraus vniuoce est id qd habet speciez & formaz quã largit generato. ¶ Si ergo dicatur q aliqd diuo fm oia que sunt in ipso simul mouet & moueatur oportet q idez simul sit calidũ & non calidũ & cõpletũ & incõpletum. & fm vnumquodqz aliorũ motuũ fm quẽ potest mouere mouens vniuocum. Cũ igitur hoc sit ipossibile tunc oportet dicere q mouens seipsũ sit cõpositum ex motore & moto: & ita q aliquid eius moueat: & aliquid moueatur. ¶ Quia vo aliquis Platonẽ defendere volens dicere posset: q primũ mouẽs mouet se: ita q vna pars moueat alterã & moueatur ab ipsa & econuerso: ideo ostendimus hoc esse ipossibile. ¶ Hoc enim ita est dictũ ac si mouens se cõpositũ. s. ex motore & mobili ita moueatur fm motorẽ & mobile quia mobile mouet motorẽ: & sic motor mouetur: & motor etiã mouet mobile & ideo etiã mobile mouetur: & hoc dato accidit multiplex incõueniens. Quorũ vnũ quidez est qa fm hoc neutrũ erit primũ mouens: qa vtrũqz mouetur & mouet equaliter alterũ & mouetur ab ipso: fm enim rationes supra inductas id erit tunc prius in ordine mouentiũ qd magis distat ab eo qd vltimo mouetur: & illud quod sic prius est magis est causa mouendi qz qd sequitur ipsũ & continet sub ipso. Diximus autẽ q ea que mouent a duplici motore mouent: aut enim mouent ab eo qd mouet ab alio extrinseco sibi aut mouentur ab eo qd mouet seipsũ: & ostendimus q in ordine illo mouens se remotius est ab vltimo moto qz id qd mouet in eo qd mouetur ab alio: & id proximus est primo principio motus qd mouetur a seipso qz id quod mouetur ab alio qa hoc diximus supra q hoc mouet per modũ instrumenti qd mediũ est. Id aũt qd mouet seipsum mouet per modũ instrumenti mouentis. sicut manus vel hõ mouet baculũ: ergo primo motui nõ cõpetit q moueat ab alio: qa sequeret q ipse nõ eẽt principiũ motus: ergo nõ põt dici q hoc mõ vna pars moueat aliã: & per hoc vna moueatur ab alia. ¶ Amplius aũt scdm inconueniens est: q fm Platonẽ etiã non est necesse etiã q primũ mouens qd est pmo primũ moueatur nisi a seipso: ergo potuit enim mouere in hoc q mouetur ab eo qd mouet ab ipso ipse cõtrariũ sue positionis ponit. ergo nisi fz accñs econtra moueat ab eo qd ipse mouet fz Platonẽ non mouebit ab alio fz q mouet in eo q per accidens mouetur ab alio supius accepimus possibile nõ cõtingere mouere: & sic possibile est cessare oẽs motus cũ cessatiõe primi motoris: et qa hoc est icõueniens erit absqz dubio in eo q mouet seipsũ cõpositio duorũ quorũ vnũ erit qd mouet & mouet aliud: & hoc est celũ primũ. & aliud erit qd mouet penitus imobile & hoc est motor primus. ¶ Amplius tertiũ incõueniens est in dicta positione q non est necessariũ qd dicit. ¶ Si enim debeamus inuenire principia motus qui est semper & sempiternus fm tẽporis duratione oẽz: non est necesse q ponamus celũ motorẽ primũ qui econtra mouet a suo mobili sine per se siue per accñs etiã si dẽt: q nõ mouet in eo q mouet: qd tñ dixit Plato. Sed dicemus aut q imobile necesse est mouere sicut est pmo primus motor: aut dicemus q mouens seipsũ est cã motus sempiterni sicut est scdo primus motor qui est cõpositus ex pmo motore & pmo mobili cuius motus cã est oiuz motuũ aliorũ. ¶ Si enĩ nos daremus q motor pmo primus posset moueri per accidẽs etiã si taliter moueri non daret ei eẽ motorẽ tũc ipse moueret motu sui mobilis sicut aĩa mouet motu corporis qd mouet & tũc ipse nõ eẽt perpetuus cũ aliqua renouatio & imutatio accideret circa ipsũ: & hoc est ipossibile qa ex hoc sequeret q ipse nõ eẽt in corpore fm ptes corporis sicut oculus hz visũ & auris auditũ: & vt vniuer dicat oporteret q ipse eẽt actus & perfectio corporis q nõ cõuenit subẽ que est itellect pnrus imlet sẽ motor separat & ideo valde icõueniẽs est dicere motorẽ primũ esse mobile per accñs ẽt si nõ dicamus q mouet primus motor in eo q mouet: & hec pbatio valde notanda est qa ex illa inferius ostẽdemus vtrũ primus motor sit aĩa celi q mouet vel non: & ex illo pbatur primus motor esse separat & simplex: & multa alia que in scia diuina necessaria sunt. ¶ Amplius quartũ est incõueniẽs qa si moueret primus motor in eo q mouet tũc oporteret hoc eẽ fm vnicũ motũ: siue eẽt p mediũ siue sine medio: vt supra diximus. & sequeret iterũ q id qd calefacit aliqd q calefieret ab eodẽ. & in oibus aliis motibus quos supra diximus idẽ sequeret. ¶ Non enĩ põt dici q mouẽs ita moueat q vnũ qd est in ipso moueat reliquũ & moueatur ab ipso econuerso. ¶ Ar vo qd violẽtissimũ est cõtra Platonẽ est q id qd primũ motũ est ex seipso non põt esse nisi vno quinque modorũ: per oppositas diuisiones acceptorũ: aceniz si diceret q totũ mouet totũ & non ptes: aut sic q vtraqz pars mouet vtrãqz partez & non mouet ab vtraqz parte: aut ps mouet totũ aut ecõuerso. totũ mouet partẽ: aut q reliquũ est vna pars eius sit imobilis mouẽs & reliqua sit mota ab illa. Sed tñ de istis quatuor prioribus modis duo sunt latentis & duo sunt apparẽtis inconuenientie. ¶ Certũ enĩ oibus est q per accidẽs motus est quo ps mouet totũ & quo totũ mouet partẽ. Per accñs aũt motus non conuenit motori pmo qui mouet essentialiter. & ideo de his duobus mẽbris nõ opz nos multũ sollicitari quasi improbẽtur. ¶ Est tñ in oibus prius quatuor mẽbris vnus modus improbationis. s. q semp sequit hoc incõueniens. s. q idez sit mouens & motũ: & fm eundẽ modũ motus eo q Plato posuit q mouens non mouet nisi in eo qd mouetur. Siue ergo totũ mouet totũ: siue pars partẽ: siue totũ partez: siue ps totũ hoc modo quo dicit Plato semper sequitur incõueniẽs: qd supra est iprobatũ. s. q idez sit mouens & motũ. Et quia vt dixi istis duo mẽbra magis latent Dicamus q neqz primũ ita ipsũ seipsũ mouet ita q totũ moueat totum neqz q vna pars vel plures mouebũt ipse seipsas: ita q vnaquaqz ipsarum moueat ipsa seipsam: & moueatur ab alia. ¶ Si enĩ dicatur totũ in seipso mouere: & moueri sine relatione ad partes: aut ita mouetur in seipso. q mouetur ab aliqua sui parte que primo mouet seipsaz: & ita est causa motus totius. Siqdez igitur dicatur q totũ mouetur a seipso. eo q alia pars mouens se moueat totũ quod mouetur a seipso: tunc pars erit primũ q mouetur in seipso. Si enĩ detur separari a toto illa pars: tunc ipsa mouebitur in seipsa eo q non a toto habet moueri in seipsa: sed potius totũ ab ipsa. Si autem totũ a toto mouetur sine relatione facta ad ptes: tunc partes non mouent seipsas nisi fm accidẽs. ¶ Qd aũt fm accidens mouetur a seipso non est necessariũ moueri: vt supra ostendimus: ergo si accipiantur a seipsis non moueri: tunc nihil sequetur ipossibile. Sequtur autez tunc motorẽ qui est altera pars cõponens totũ qd mouetur a seipso non moueri. igitur tunc nõ erit nisi mouens imobile: ergo totũ quidez moti in seipso aliud partiale mouebit: cũ sit imobile. Aliud autẽ partiale mouetur: & potest mouere vlterius aliud vel non mouere. Solũ enĩ sic possibile est q aliqd cõpositũ sit mobile & motũ in seipso. & sic falsũ est qd dicit Plato pmo primũ motorẽ motũ eẽ in seipso. ¶ Amplius aũt si cõcedit q tota pma aĩata mouent ipsa seipsa. & ẽt motores mouent ipsi seipsos tunc hoc erit ideo dictũ in toto: qa hoc partiale totius mouebit hoc aut aliqd aliud prtiale mouetur. Partiale autez qd mouet illa etiã mouetur a seipso: vt dixit Plato ergo hoc est dictũ. s. si totũ aut cõpositum moueat a seipso: eo q habet in se motorez & mobile & q nihilominus moueatur ab. a. moto in seipso per motum quo mouet. b. & hoc est incõueniens qa sequitur q ante primũ motũ in seipso sit aliud motũ in seipso qa a motũ in seipso erit ante a b. & sequitur q motus. a. non perueniet ad a. b. totũ nisi per mediũ. b quia prior est motus partis qz motus totius vt probatum est in sexto librorum superiorum: ergo. a. b. nõ erit primum quod mouetur in seipso.

¶ Cap. 8m. Et est digressio in qua ostenditur cõuenientia et differentia opinionis Platonis ad opiniones Peripatheticorũ quantũ ad positionez motorũ superiorum.

Nos autem hic opz facere digressionem vt ostendamus differentiaz opinionis Platonis ad opinionez Peripatheticorũ: & quia licz hoc ad scientiaz istã non pertineat: tamen facit ad doctrinam faciliorem. ¶ Oportet igitur scire q in tribus quantũ ad motores primos cõuenit Plato cum Aristo qui fuit dux & princeps secte peripatheticorũ. Quorũ vnũ est q conuenit in probatione priorum motorũ que habita est superius & hoc est q sicut est in inferioribus: ita est in superioribus q. s. in inferioribus quedam mouentur in se & quedaz ab alio. Et eorũ que mouentur ab alio quedã mouentur natu aliter a generante: & quedã ab alio per vio

T. c. cõ. 41. — *T. c. cõ. 42.* — *tx. 119* — *Tex. 119* — *In qb9 cõuenit Plato cum Aristo.*

lentiam: ꝙ illa que mouentur ab alio non mouentur nisi a motore moto: ꝙ illum reducere oportet vel in motorē qui mouetur a seipso vel oporteret ꝙ iretur in infinitū: in hac enim probationem consentit Plato. ¶ Secūdum autem est in quo consentit ꝙ primum mouens quod mouet mobile primū est substantia intellectualis que dicitur intellectus siue intelligentia separata: quia vidit bene ꝙ nihil est in potētia ad motum localem nec per se nec per accidens in loco suo existens nisi id quod est mobile a substātia spirituali que est anima vel intellectus. Et vidit bene ꝙ continuum corpus inquantum est corpus non mouit seipsum: quia omne corpus motum mouetur ab alio distincto a se per diffinitionem tantum: vel per esse et diffinitionem: sicut patet ex dictis. ¶ Tertium autē est ꝙ bene cōsentit in hoc ꝙ motores corporum celestiū sunt indiuisibiles nō habentes magnitudinem: et ideo nec finitā: nec infinitam potentiam habētes sicut sunt potētie que sunt virtutes corporales: sicut est grauitas et leuitas caliditas et frigiditas et huiusmodi: quod non etiam ita probabimus. Sed dissentit in duobus quorum vnum est: quod ipse dixit ꝙ motores primi per hoc mouent ꝙ a se mouentur: et dixit hoc non tantum de motoribus corporum celestium: sed etiā de anima quā ideo dixit esse imortalem: quia mouet seipsam sicut expresse patet legenti phedronem Platonis. Dixit enim ꝙ intellectus separatus in eo ꝙ facit ipse formas intellectus mouet se: quia nihil facit intelligibilia nisi intellectus: sicut nihil facit calida nisi calor. Faciendo autem intelligibilia in eo ꝙ sunt intelligibilia mouet se intellectus et ꝙ sic mouet se est causa motus localis: quia scientia intellectus et cōceptio est cā motꝰ localis in habente intellectum: et ideo mouendo se in intelligibilibus mouet motum localem: et similiter est in anima intellectuali quo ad intellectū practicum. ideo dicebat ꝙ anima mouendo se in seipsa est causa motus localis: et quia id quod mouet se nunquam deficit sibi: et nō est in eo cōtrarietas mouentis et moti neque distantia. ideo dixit ꝙ quodlibet talium est imortale et perpetuum. Et quia hoc primitus est in celestibꝰ: ideo dixit semen animatum esse in celestibus: vocans semen animarum aias separatas que descendunt a comparibus stellis. Taliter autē non fuit dictum Arist. quia ipse voluit per rationes supra habitas: ꝙ primus motor est omnino imobilis et per se et per accidens: et mouet mobile primum cōiunctum sibi: et non mouetur motu ipsius: nec per se nec per accidens. ¶ Quod autem non moueatur in motu ipsius mobilis posuit duas causas quarum vna est ex parte motoris alia ex parte mobilis. Ex parte motoris quidem: quia cū ipse sic substantia intellectualis que nullius corporis est actus: ipse nō est in corpore sicut actus corporis organici physici potentiā vitam habentis: neque etiam est in corpore non organico sicut actus in potentia: quia sic esset anima fm vnam rationem et eādem ad animam animalis: et hoc non est verum: et ideo cū nō sit sicut actus in potentia in ipso corpore celesti nō mouetur motu ipsius: neque essentialiter neque accidentaliter. et hec est etiā causa: quare non dixerunt priores Peripathetici ꝙ intellectus mouens corpus celeste esset anima sed potius esset separatus cum aia non dicat substantiam separatam: sed cōiunctam in eo ꝙ est anima. ¶ Et vlterius nō dixerunt ꝙ cōpositum ex motore tali et moto esset animal: cū motor nō habeat vere rationem anime: nisi equiuocetur anima ab eo ꝙ intellectualis substantia separata nullam habet potentiam siue vim per quā sit actus corporis: et corpore indigeat: eo ꝙ de virtutibus eius non inueniatur nisi intellectus et voluntas: et quando mouet non mouet sicut anima: ita ꝙ habeat quasdā vires affixas ipsi mobili: et alias imperantes motū: et alias dirigētes motū ipsum sicut habet aia intellectualis hominis. Aia enim intellectualis hoīs non habet corpus cui motus eiꝰ sit omnino nullis vt supra diximus: et ideo opꝫ ꝙ virtutes quādā habeat affixas corpori per quas quasi trahēdo mouet corpus ꝓ pondus proprium. In celo autē nō est nisi voluntas imperans motum proprium: et non indiget viribꝰ affixis corpori: quia ipsum corpꝰ fm suum esse ad motū illū est cōplēdū quem imperauit voluntas: propter quod dicit Ptolomeus in .13.° diuisiōe Almagesti c. 2. ꝙ nō debet sumi iudiciū corporis celestis ab aliquo corpore inferiorum simplicium: quia corpus celeste obedit in omnem motum quem vult fieri in eo motor suus absque lassitudine et tristitia: non autem sic est in corporibus inferioribus a se mo-

In quibꝰ differat Plato ab Aristo.

Aia intellectiua non dicit sbām separatā a corpore sꝫ ꝯiūctā vide Auicē. 9. sue metaph. c. 4. et Comentatorē 2. de aia. c. 1.

tis. Quidam autē ex posterioribus Peripatheticis ex quadā difficultate seducti sicut Auicēna et Algazel et Moyses egyptius et quidam alij dixerunt substantiā intellectualē mouētē celum habere imaginationē: nō quidem assuefactam sed potiꝰ sicut habet artifex ad formas artis quādo determinat eas in materia: hoc ipsi dicebāt ideo: quia si forme que expleꝫ ex motu sui mobilis in nā motor celestis essent in intellectu tantum: cū intellectus nō habeat nisi formas vles: et ex vli non determinē particulare nisi fm potētiam: ideo dixerūt ꝙ non posset intēdere hunc motū mō quo mouet ipse suū mobile sicut nec operatiuus intellectus in nobis: cū operatur ea que sunt artis opꝫ ꝙ primo reducat rōnem vlem ad imaginatū particulare: et tūc fm illud moueat corpus per vires affixas membris: et traducat in ligni mām vel lapidem: et ideo dixerūt celestia corpora eē animalia de sensibilibus virtutibus solam imaginationem habētia. Et hoc nō est verum quia licet vlis forma sit in intellectu substantie separate: tamē quia corpus ex sui na ad motum intellectus exequēdū ipso motu corporis particulatur et sit determinata. Et cum dicit ꝙ forma vniuersalis est in intellectu operante nō sic intelligitur esse vniuersalis ꝙ sit pdicabilis de multis. sicut forma abstracta a rebus. Sed intellectus vlis eē sicut causa multa explicās et causans dicitur eē vlis: et tunc intelligentia talē motū vniuersalem imperat qui licet particularis sit inquātū est in moto corpore vlis tamen est sicut cā multa causans: et ē in intellectu sicut rō simplex motꝰ talr vniuersr sicut dcm ē. In corpore aūt quod mouet est sic passio determinata sui subiecti: et in hoc differunt positiōes Arist. et Platonis fm certius intelligētes in phia de primis motoribꝰ. ¶ Secūdum aūt est in quo differunt ꝙ Plato dicit aias eē perpetuas: et descēdisse a comparibꝰ stellis: et hoc nō dixit Arist. peripatheticorum dux: sed potius causatas in corpore: licet quedā sint post mortē manētes: et quedā nō: nec dixit ꝙ seipsas moueant: sed potiꝰ mouēt mote quantum ad nos. sicut superius in primo tractatu explanauimus. Hec igitur hic sufficiant ad faciliorem intellectum eorum que hic habent dici. In scientia enim diuina plurima de his habent disputari.

Opio Auicē. et Algazel et Moysi egyptij.

¶ Cap. 9m. Quod omne mouens seipsum componitur ex tribus ad minus: et de solutione dubitationis que est circa hoc.

Tex. c. 44.

REdeamus ergo nūc ad ppositum loquētes de eo quod mouet se ipsum: quoniā fm prius dicta aliud sic mouet quod mouetur ab alio. sicut id quod mouet instrumentaliter. Aliud autem mouet cum ipsum sit penitus imobile: sicut motor primo primus. Iterum autem quoniam aliud mouetur sic ꝙ ipsum est aliquid vlterius mouēs sicut id quod mouetur sicut instrumentū. Aliud autē sic mouetur ꝙ ipsum nihil vlteriꝰ sic mouet et vltimū motum tunc oportet ꝙ illud quod est primum seipsum mouens sit cōpositum ex imobili mouenti autem et etiam ex eo quod mouetur: sed nō necessario mouet aliquid aliud: et aliquando nihil mouet. Si enim nos cōsiderationem ponamus in primo mouente seipsum nō erunt sibi intrinseca cōponētia nisi duo s. mouens imobile quod est itellectꝰ separatꝰ et immixtus: et id quod mouetur tantum quod est corpus celeste. siue id sit orbis siue stella: et licet orbis et stella moueant inferiora: non tamē illa sunt componentia celeste mouens seipsum. Et huius causa iam expedita est quia s. hoc corpus de se aptū natum est recipere omnem motū qui sunt a motore intelligibili: et ideo motor in mouēdo seipm non idiget aliquibꝰ medijs quā sint ex pte sui vel qui sint ex pte eiꝰ quod mouetur ab ipso: et io in talibus id quod mouetur nō mouet aliquid vlterius: et perficitur compositio taliter mouētiū seipsa ex duobꝰ. ¶ Si autem nos cōsideremus inferiora seipsa mouētia: sicut sunt hoies et cetera aialia tunc opꝫ ad cōpositionē se mouentis venire tria fm rōnē que tamen plura sunt fm numerum quam tria. Aia enim nō mouet corpꝰ vel mēbrū corporis nisi per mediū: et hoc dupliciter. s. mediū ex pte sui: et mediū ex pte corporis. Ex pte enim aie est vis affixa corporalibꝰ partibꝰ: vt neruis et musculis. Ex pte aūt corporis mediū ē calor nālis quo ablato a membro corrūpit motꝰ mēbri: et ipm mēbrū: et ex neruus et musculus: et cetera huiusmodi que oia mouēt motum: et io cōpositio taliter seipm mouētis ē ex tribꝰ fm rōnē: hoc est ex mouēte imobili per se: licet sit mobile p accñs: et ex mouente moto: et ex eo quod mouetur tantum. ¶ Modum autem horum cōpositorum

Nō oīa aīa mouet corpꝰ per mediū.

et cōpositionis

cōpositionis gñaliter inuestigare possumus ꝓm huius scīe ꝓprietatē in sequētibus. vt dicamus q̄ mouēs seipsuȝ in cuius cōstitutionē tria p̄dicta ꝯueniūt. significat p.a.b.c. ita q̄.a. sit mouēs imobile. a.b. vero sit mouēs ⁊ motū a seipso q: mouet motū ab .a. ⁊ mouet vlterius cū.c. autē qd̄ mouet ab ipso b. qd̄ nō mouet aliquid vlterius ⁊ hec tria sūt aīa ⁊ musculus ⁊ mēbrū qd̄ mouet᷑ ꝫ n. aliqñ motus per plura media veniat in vltimū motū qd̄ significat p.c. cū sufficiat vnū mediū: sicut diximus oīa media erūt idē in rōne medij ꝫ plura sint aliqñ ꝓm subm ⁊ numer. Totū igit᷑ cōpositū qd̄ est. a.b. ipsuȝ seipsuȝ mouet. Sȝ si aufero de hoc toto. c. qd̄ tm̄ mouet᷑ ⁊ nō mouet aliqd adhuc remanet. a.b. ⁊ mouebit seipsȝ: q: adhuc cōponit᷑ ex duob᷒ .a. s. mouēte ⁊ b moto: ⁊ hoc erit simile primo mouēti seipsuȝ. c. aūt qd̄ separatuȝ est nō mouet nec mouebit᷑. q: positū fuit. c. esse vltimū motū: ⁊ ideo nō mouebit ⁊ q: separatū est a suo motore ⁊ ideo nō mouetur. ⁊ ideo nō mouebit ipsuȝ seipsuȝ. c. neq̄ penitus mouet᷑. ❡At vo si ab. a. primo mouēte separauero. b. c. sicut si separarē ab aīa musculū ⁊ mēbrū: tūc. b. c. magnitudo nō mouebit ipsa seipsāȝ: q: est sine. a. mouēte primo. Dicit eīm hypothesis q̄. b. mouet nō a seipso sed in eo qd̄ mouet᷑ ab alio: ⁊ nō mouet in aliqua sui parte ꝯtinua sibi ⁊ ideo qñ separatur ab. a. primo mouēte ipsuȝ: nullū tūc habebit motū oīno: nec actiue nec passiue. a. b. aūt si accipiat᷑ sine. c. solūȝ adhuc seipsum se mouebit vt diximus prius: ergo necesse est. q̄ ipsuȝ qd̄ est seipsum mouēs habeat mouens qd̄ sit imobile: ⁊ habeat motū qd̄ qdē mouet᷑: sed nō est necessariū: q̄ aliqd tertiū vlterius moueat: ꝫ ꝯtingat aliqñ tertiū adesse cōponentibus qd̄ mouet᷑ a scd̄o. Hec aūt cōponentia dicunt᷑ aliquando ꝯtacta adinuicē: ita q̄ ꝯtactus per ꝯiūctionē sumat᷑. Aut est ꝯiūctū vnū alteri qñ sunt duo: qñ eīm sunt tria: tūc scd̄ȝ ⁊ tertiū ꝯtacta sunt ꝓprie: q: sunt corpora ꝓm vltima simul existentia in vnius membri cōpositione. Primū aūt qd̄ est imobile ⁊ indiuisibile nō est ꝯtactū ꝓprie sed ꝯiunctū eis sicut forma materie: sicut aīa ꝯiūgit᷑ corporibus aīatis. Qñ ācumq̄ duo oīno: nō sunt ꝯtacta ꝓprie loquēdo sed ꝯtinua: sicut motor imediatus ꝯuenit suo moto qd̄ mouet: q: sicut diximus superius motor corporis celestis nō est immixtus sicut miscent᷑ vires aīe corpori aīato sed potius sicut separatus intellectus qui nullius corporis est actus sed per modū superius dictū sit motor corporis qui corpore vtitur sicut instrumēto: ⁊ nō est in eo sicut in subiecto ⁊ hāc imediationeȝ aliquo dicūt ꝯtactū. Si igit᷑ mouet seipsuȝ est ꝯtinuū sicut est in rei veritate: eo q̄ nihil mouet᷑ ꝯtinuo motu nisi ꝯtinuū sicut ꝓbauimus in 6°. tunc opȝ q̄ omne mouēs seipsuȝ nō sit mouēs seipsuȝ ideo q̄ alia pars quātitatiua ipsius moueat seipsam vel totū: sed ideo q̄ totū in quātitate mouet ipsuȝ seipsum. Qd̄ aūt sic mouet᷑ a seipso est mouēs seipsuȝ in eo qd̄ ipsius aliqua pars cōpositionis est mouens nō aliqua pars quātitatiua ⁊ in eo q̄ ipsius altera pars cōponēs est mota: nō enim totū ꝓm vtrāq̄ partē cōponentē ipsuȝ mouet: neq̄ totū ꝓm vtrāq̄ partē cōponentē mouet᷑: vt diximus in superioribus exēplis qd̄ mouet quidē. a.b. mouet᷑: ⁊ nō est impossibile quiescētē. c. moueat᷑ ab ipso. b. qñ sunt tria in cōpositione eius q̄ mouet ipsum seipsum. ❡Hoc autē videre possumus in ipsis aīalibus. In illis eīm nulla pars quātitatiua mouet seipsāȝ: sed potius aīa que infusa nō est parti: sed toti corpori aīalis ⁊ ideo rōne illius totū aīal mouet seipsum: neq̄ est in eo aliqua pars quātitatiua p̄mo mouēs seipsam: ex qua postea moueant᷑ alie ptes: cū tñ nō vtraq̄ pars ipsuȝ essentialr̄ cōponēs sit mouēs ⁊ mota sed vna mouēs ⁊ altera mota. ⁊ hoc multo magis verū est in corporibus celestib᷒: que amplioris sunt simplicitatis q̄ȝ oīa inferiora. ❡Dubitationē aūt graue habere videt᷑ id qd̄ dictū est de primo mouēte seipsum. Dictū est eni q̄ primū mouēs seipsum ita est: q̄ totū mouet totū ⁊ hoc quidē rōne corpoȝ celestium nullā hȝ dubitationē: q: in illis motor simplex est: qñ nō diuidit᷑ diuisione corporis: etiā si corpus celeste ponat᷑ diuidi. Sed ratione quorūdam aīaliū magnā hȝ dubitationē: ⁊ p̄cipue in illis que corpora habent similia: ⁊ nō hñt magnā differētiam organice cōpositionis: sicut sunt anulosa que a quibusdā rugosa dicunt᷑: sicut lubrici terre serpētes: anguille ⁊ huiusmodi. In illis enim motor primus qui non mouetur virtus est ꝯstituta in ꝯstitutione corporis: ⁊ est permixta ei: ⁊ diuidit᷑

Tex.c.44.

corporis diuisione. Et ideo rōne talium pōt aliquis dubitare ⁊ dicere q̄ si aliquis ab ipso. a. qd̄ suppositum est gñalr̄ motor oīum seipsa mouentium faciat ablationē per diuisionē: ⁊ hoc quidē possibile est si a dicat᷑ esse ꝯtinuū siue p se siue p accidēs etenim per accidēs ꝯtinuū q: distensa est vis mouēs in ꝯtinuo corpore in talibus aīalibus: aliqñ aūt nō est cōtinua vis mouēs sicut in celestibus vt diximus ante. ❡Et si aliquis per diuisionē faciat ablationē ab ipso mobili qd̄ est a.b. tūc eni maximū dubiū nascit᷑ ex dictis: q̄ tali diuisione facta adhuc vtraq̄ pars remanet mouēs seipsam: sicut nos expresse videmus in anguilla diuisa: ergo relinquitur pars ipsius. a. qui est motor adhuc mouebit: ⁊ reliqua pars per diuisionē relicta ipsius. b. adhuc mouebit᷑. Si aūt sic est tunc cū motus partis sit prior motu totius: ⁊ diuisio ista currat in infinitū nō pōt dici q̄ aliquid primo moueat᷑ a seipso ꝓm ea que determinata sunt in 6° supra: q: sicut totū diuiditur in duo mota a seipsis ita pars diuidet᷑ in duo ⁊ pars partis: ⁊ sic in infinitū. Dictū aūt est: q̄ in ꝯtinuo diuisibili in infinitū nō est date primū: ergo nō generalr̄ in oibus a seipsis mouētis est inuenire primū mouēs seipsum: ⁊ sic videbit᷑ doctrina superius inducta aut falsa esse aut nō esse generalis. Dicēdū igit᷑ ꝯuenit ad hoc q̄ absq̄ dubio in omni virtute corporali diffusa per ꝯtinuū corpus ⁊ mouente: ⁊ in omni corpore animato. Si in potentia accipiant᷑: tūc sunt diuisibilia in infinitū. q: nō accipiunt᷑ sic nisi in forma ꝯtinui per se vel p accidens. Si aūt accipiant᷑ ꝓm q̄ sunt actu tūc nō possunt diuidi in infinitū q: virtus in actu est: q̄ pōt exercere actum virtutis: ⁊ hoc exigit determinatā quantitatē sui. Si minor accipit᷑ corrūpit᷑ virtus: ⁊ hoc est verū in omni corpore physico: q: virtus ignis est in determinata quantitate ignis: cui si minor accipit᷑ per diuisionē nō erit ignis: sed corrumpet᷑: ⁊ hoc multo magis est de corporibus aīati corporis. Cū ȝ igit᷑ hoc mō non sit diuisibile in infinitū: ꝯtinget in ipsa accipere primū mouēs seipsuȝ ante qd̄ nihil mouet seipsum: ⁊ si illud diuidat᷑: tūc. a. qd̄ est virtus mouens nō esset habēs eandeȝ potētiā quā habuit prius: q: corrūpit᷑ ⁊ non mouebit parteȝ ipsius. b. sicut dictuȝ est. Sic ergo nihil ꝓhibet q̄ in his que diuisibilia sunt potētia ⁊ actu indiuisibilia accipiat᷑ aliquid qd̄ est primū mouēs seipsuȝ qd̄ est indiuisibile actu. ❡Manifestū est igit᷑ ex his que dicta sunt: q̄ in oibus est deuenire ad primū mouēs imobile. Cū eni duo sunt ordines corūȝ que mouent᷑ ab alio in vtroq̄ ꝯuenit deuenire ad primum mouēs seipsuȝ: q: si dicamus: q̄ id qd̄ mouet᷑ mox mouetur ab alio extrinseco sibi: tūc opȝ q̄ hoc deducat᷑ vsq̄ ad p̄muȝ mouens seipsuȝ: sicut docuimus superius in his que mouētur violenter: ⁊ in his que mouent᷑ naturalr̄ a suis generantibus: ⁊ illud etiā vlterius reducit᷑ in primū mouens imobile. Et si dicamus: q̄ id qd̄ mouet᷑ est ipsum in quo mouetur ipsuȝ a seipso: qd̄ est seipsuȝ mouēs ⁊ est stās ⁊ etiā ex seipso eo q̄ sibiipsi est cā mouēdi ⁊ stādi tūc iteȝ accidit hoc reduci in primum mouēs imobile vtrobiq̄ igit᷑ accidit in oibus motis primū mouēs esse immobile.

Tex.c.44

❡Cap. 10m. Qualiter omne qd̄ est aliquando: ⁊ aliquando non: necessario supponit primum mouens qd̄ mouet semper ⁊ regit ipsuȝ q̄ illud mouet᷑ a primo motore imobili qui est vnus ⁊ primus ⁊ perpetuus.

Cum his Aūt que nūc determinata sūt de p̄mo motore resumamus ea que a p̄ncipio hui᷒ libri ꝓbata sūt ❡Et hec sūt: qm̄ ꝓm nāȝ opȝ semper motū esse ⁊ nō deficē ꝓm aliqd̄ p̄teritū neq̄ ꝓm aliqd̄ tēpus futuȝ: q: hoc est necessariū: tūc etiā opȝ eē aliqd qd̄ primū mouet hūc motū necessariū qui nō deficit. Siue āt sit vnū tale siue plura: eo q̄ tales mot᷒ idefficientes forte sūt plures: opȝ q̄ mouēs p̄mū in talib᷒ sit oīno imobile: ⁊ p se ⁊ p accñs. Si. n. p accñs moueret᷑: tunc oporteret aliū priorē motū aliquē existere: vt supra ostēdimus. ❡Sed ad rōnē istius scīe nō ptinet determinare: vtrū vnūquodq̄ mouētiū imobiliū sit ppetuū vel nō: q: vtruȝ anime animaliū que sunt per se imobilia mouētia sint perpetua mouētia: sicut dicit Plato nō ptinet ad scientiam istam: sed in scīa de aīa hoc hȝ iquiri. Sed ad nos spectat hic determinare: qm̄ necessariū est esse aliqd imobile ab oī imutatione intrinseca idest que cadere pōt in ipm̄ siue sit mutatio p se: siue p accidens

Tex.c.45.

Tex.c.46.

dē: ⁊ siue sit mutatio in sūba sicut generatio ⁊ corruptio siue in accidentibus: sicut alteratio ⁊ cetere mutationes que nō sunt fm̄ substātiā. ⁊ hoc opꝫ esse motiuū alterius qđ mouet ab ipso. ¶ Q̄ enim hoc sit veꝝ manifestuꝫ est oībus ꝯsiderātibus ea que diximus fm̄ ꝗ pet hūc modū. Si eni vult aliquis vt Plato ꝙ ꝯtingūt aliqua mouentia impartibilia esse mouētia aliquādo. ⁊ aliquādo non mouentia qꝛ cū nec generanł nec corrūpunł. sicut dicit Plato de aīabus aīaliū tunc absqꝫ dubio opꝫ aliquē motorē esse pmū qui est causa motus ꝯtinui ⁊ perpetui. qui est causa oīum coꝝ que fiunt aliquādo ⁊ deficiunt aliquādo. ¶ Est enim forsasse necessariū qꝛ si dicał aliqđ impartibile vt aīa mouēs ⁊ aliqñ esse ⁊ aliquādo nō esse ꝙ tñ sine mutatione per se qđ hoc sit aliqñ huiusmodi mouens ⁊ aliquādo non mouens. Et dico forsasse non qꝛ dubiū sit: sed qꝛ deinceps in libro de aīa ꝓbari habet. Et dico aliquādo esse ⁊ aliquādo nō esse sine mutatione per se qꝛ Plato ponit huiusmodi mouentia esse ppetua: ⁊ lꝫ in rei veritate fm̄ esse nō sint ppetua fm̄ peripatheticos cū nō generanł per se: neqꝫ corrūpunł: sed potius fiūt ⁊ desinūt ad gñatione corpoꝝ ⁊ corruptionē p̄ter aīam intellectualē que nō educił de mā corporali ⁊ ideo non deficit ꝓpter defectū eius. Necessariū est igitur principioꝝ mouentiū imobiliū ꝯtingere quedā aliquādo quidē esse: ⁊ aliquando nō esse sed nequaꝗ̄ est possibile hoc contingere in oībus huiusmodi causis. Manifestū est igił: ꝙ vna aliqua participationū inest sicut mouens ⁊ ꝯtinēs oībus partibus inferioribus que mouēt seipsa que causa est eis fm̄ successionez ꝯtinue mutationis in qua particulariter comparata singula aliquādo sunt: ⁊ aliquādo nō sunt cū tñ fm̄ successionē semper saluenł. Diximus enim supra ꝙ ipsum seipsum mouēs qđ cōpositū est ex motore ⁊ moto: necesse est habere magnitudinē corporalē eo ꝙ oē qđ mouet est corpus: sed nō est necessitas aliqua ꝙ id qđ est mouens imobile habeat magnitudinē aliquā. quinimo vt inferius ꝓbabimus: ꝙ nullā penitus habeat magnitudinē primū mouens imobile: qꝛ primū mouens seipsuꝫ mouēs habet magnitudinē que est primi corporis mori pōt ipsum effici ꝓpinquum ⁊ remotū ei qđ mouet. ⁊ sic causare aliquādo esse ⁊ aliquādo nō esse: in eo ꝙ mouet ab ipso: tanꝗ̄ ab alio extrinseco sibi: ⁊ sic pꝫ: ꝙ eius successionis fm̄ quā est alia fieri ⁊ alia corrūpi ⁊ hoc ꝯtinue sic succedere nihil eoꝝ est causa que sunt de numero mouentiū imobiliū: que aliquādo sunt ⁊ aliquando non sunt: neqꝫ etiā est causa: quare hoc est ꝙ se semp moueat fm̄ successionem. Sed opꝫ ꝙ hoꝝ que dicta sunt sit aliqua altera causa que semper moueat. Ipsius enim qđ est semp ⁊ cōtinue hoc sibi succedere: neqꝫ ipsoꝝ vnūquodqꝫ diuisim est causa: nec oīa simul. Et huius rō est qꝛ oīa singularia hec que generantur sic se fm̄ successionē habere ppetuum est: ⁊ ex necessitate fm̄ nām: ⁊ huiusmodi oīa nō possunt esse causa simul. qꝛ oīa sunt infinita cū in numero ꝯsideranł: ⁊ nō sunt simul. Cause aūt motus nō sunt infinite ⁊ sūt simul. Et redit totū hoc qđ dictū est ad hoc ꝙ oīuꝫ eoꝝ que mouēt ⁊ mouenł in mā gñabiliū ⁊ corruptibiliū: que aliqñ sunt ⁊ aliqñ non sunt: necesse est esse aliquā causaꝫ ppetue successionis extra ipsa: cū ipsa infinita sint: ⁊ ideo reduci habēt ad finitā causam: ⁊ nō simul sunt: sed succedūt: ⁊ ideo reduci habēt ad causam que de necessitate est semp. Nihil eni gñabiliū est casu: qꝛ casu in nā nō fiunt nisi mōstra: ⁊ illa nō pmanēt: sicut diximus in 2° huius supra. ¶ Sed generabilia dupliciter ꝯsideranł: vno enīꝫ mō cōparanł ad id qđ prime mouet ad actum gñationis: ⁊ alio mō cōparanł ad nām: virtute cuius fit gñatio: ⁊ siquidē cōparanł ad id qđ mouet ad gñationē sic nō habent causaꝫ sue gñationis nisi p accīs: sicut pꝫ in aīalibꝰ que generanł. Inclinās eni ad actum gñationis volūtas est coeuntis: qui nō intēdit nisi delectari: ⁊ forte ꝓijcere semen: sed vlterius nō operał ad gñationē: ⁊ ideo hoc mō gñanł res a causis accidētalibus. Si aūt cōparatio fit ad nām vtute cuius est generatio tūc est sicut ex hoīe homo: ⁊ ex capra capra sit ꝓpter hoc ꝙ in semine hoīs ꝓiecto in matricē est virtus formatiua hoīs ⁊ nō alterius ⁊ cōparatione pma est causa que fit raro: ⁊ cōparatione scđa sunt cause que opanł frequenter: ⁊ nō semp ⁊ necessario. Tū qꝛ semen ꝓiectū indiget mouēte ⁊ regente: opꝫ ꝙ extra causam que operał per accidens: ⁊ extra cam que operał frequenter sit illud qđ mouet semp adducēdo ⁊ reducēdo generatiuꝫ ⁊ mouens pmū qđ mouet a seipso: ⁊ illud est quasi in omni opatione nature. Uirtutes aūt que sunt in semine sunt instrumēta quibus opał virtus celestis que est vt artifex. Et qꝛ instrumēta nō necessario sūt finita sed artifex est vnus ⁊ finitus ꝓpter hoc ea que sūt in mā infinita reducunł ad operans celeste finitū. ⁊ iteꝝ qꝛ illa que sunt in mā succedūt: opꝫ ꝙ reducanł ad celestē virtutē que reiterat idē in sūba corrupta qđ redacēdo ⁊ adducēdo causat totā multitudinē eoꝝ: ⁊ causa est succedentis sibi ꝯtinue gñationis ⁊ corruptionis ⁊ ideo oīa ista sunt necessaria in gñatione ⁊ corruptione. ¶ Si eni solū mouēs ⁊ regēs primū sufficeret hoc est vtus celestiū tūc superflueret mā ꝓpria: ⁊ tūc ad gñationē hoīs nō exigeretur semen hoīs sed posset generari ex terra vel qualibet alia mā que aliquo respectu moueret a virtute celesti. Sed hoc nō videł esse verum fm̄ Auer. qui dicit ꝙ si ex alia mā ꝗ̄ ex semine hoīs posset gñari hō: tūc ille talis homo equiuoce diceretur homo cū illis qui generanł ex semine hoīs: qꝛ homo dicit formā in mā: ⁊ ideo qñ distinguił in diffinitione ꝯcipit materiā ꝓpriā. Propria aūt mā nō est eadē que est hoīs decisum semen ab ipso ⁊ nō decisum semen ab ipso. Et ideo repꝛehēdit Auic. dicentē ꝙ ex semine hoīs generał homo ⁊ matrix facit ad hoc ꝙ generetur in loco ꝯueniēti sibi sed tñ ex stellis pōt preparari mā ad figurā hoīs: sicut pꝫ in scrophis parientibus porcellos aliqñ in figura capitis humani. ¶ Et hāc reprehēsionē ego nō iudico ꝯuenientē generaliter qꝛ essicilēs nō est aliquid seminis: lꝫ ab ipso in semine sint plures virtutes formatiue ad spēm ⁊ formā eius qđ gñat efficienter deducēdo semen a seipso: ⁊ ideo si dispōnes ⁊ tēperationes seminis possint sufficienter haberi per stellas: tūc posset fieri homo de eo semine qđ nō est abscisum ab hoīe vel capra: ⁊ esset eiusdē spēi cū alijs: qꝛ virtutes celestes que inducūt seminis causas specificas operarenł ad eandē spēm ad quā dispositum est semen: ⁊ de hoc multa diximus in 2° libro supra. ¶ Hoc igił mō manifestū est ꝙ ꝗuis millies reiterenł principia particulariū motoꝝ que sunt per se mobiles: sicut aīe aīaliū. Et ꝗuis multa de numero eoꝝ que seipsa mouēt ꝯtinue corrūpunł: ⁊ alia fiāt siue generanł: ⁊ in quolibet istoꝝ sint duo quoꝝ vnū est imobile per se: sicut aīa: ⁊ alteꝝ sit motū sicut corpus: ⁊ hoꝝ alteꝝ vnū sit distinctū ab alio fm̄ diffinitionē: ꝙ nihilominus opꝫ aliquid esse extra hec oīa ꝙ ꝯtinet ista: sicut causa oīuꝫ istoꝝ ⁊ hoc extra vnūquodqꝫ istoꝝ est sicut diximus: ⁊ est causa ꝙ alia fiūt ⁊ alia nō fiūt sed corrūpanł: ⁊ est causa ꝯtinue mutationis fm̄ successionē. ⁊ quedā inferioꝝ sunt quibusdā causa mutationis: ⁊ quedā alia sunt causa mutationis alijs: si aliquid extra ea erit causa mutationis oībus īferioribus: hoc aūt est qđ seipsoꝫ mouet perpetuo in numero idē ꝯseruatū. ¶ Redibimus igił ad ꝯclusionē primā ⁊ si talis motus qui causa omnis motus est ppetuus est: tūc opꝫ etiā ꝙ mouens imobile qđ mouet hūc motū sit ppetuū: ⁊ primū si est vnuꝫ. Si aūt plura sint talia mouentia se: tūc etiā plura erūt perpetua: sed opꝫ magis existimare: ꝙ est vnū ꝗ̄ ꝙ sint multa: qꝛ in rei veritate primū mouēs nō est nisi vnū qđ primo primū mobile mouet. Sed tñ sunt plura inferiores speras mouentia: que magis opꝫ existimare esse finita ꝗ̄ infinita. ¶ Cōsiderātibus aūt de tali reductione motus ad motū: ⁊ motoris ad motorē qualeꝫ nos diximus semp sunt finita magis accipiēda ꝗ̄ infinita qꝛ cū celestia operenł per modū artificū opꝫ ꝙ sint finita. Infinita aūt particulariuꝫ causaꝝ sunt p modū instrumētoꝝ que nō opꝫ redigi ad finitū numeꝝ: sed sunt infinita per accīs: qꝛ fm̄ successionē sunt infinita: ⁊ non actu: neqꝫ p se. In oībus enim que nāł sunt: opꝫ ꝙ melius sit finitum ꝗ̄ infinitum: dūmodo possibile sit ipsum esse finitum: ⁊ hoc dico ideo: qꝛ in generabilibus non pōt esse finitas aliqua sed in generabilibus est infinitas. ¶ Est autem sufficiens ad omnem naturalē motū ꝙ vnitum ⁊ infinitum sit id qđ est primū imobilium: ⁊ principiū alijs mutationis ⁊ motus est: ⁊ hoc ideo sufficit vnitum esse. qꝛ est perpetuuꝫ: ⁊ ideo non indiget successione inferioꝝ. Hec enim est causa motoribus speraꝝ inferioꝝ ꝙ mouenł: ⁊ causa est generabilibus ⁊ corruptibilibus ꝙ mutentur successione. ¶ Hoc autem ex eis que diremus erit manifestum ꝙ scilicet necesse est aliquod vnum esse perpetuum primum mouens. Ostensum est enim in pꝛobabitis: ꝙ scilicet necesse est ꝙ ille mo-

tus qui est semp sit etiã semper cõtinuus nihil intercipiens de tẽpore vel de spatio. Jd.n. qd semp est ɔtinuũ est fm tpis durationẽ sz id qd est frequẽter nõ est ɔtinuũ sz poti⁹ iteratũ plr in ipso sed si ɔtinuus est mot⁹ qui est semp: tũc opz vnũ eẽ p ea que determinata sunt in 5° supra. Sz vnus vere est mot⁹ qui ẽ ab eodẽ ɔtinuo mouẽte. ⁊ in eodẽ qd ɔtinue mouet. Si.n. quoddã aliud ⁊ aliõ mouẽs mouebit: tũc nõ erit ɔtinuus motus totus sz erit frequẽter: qr qñ mouẽs nõ mouet tũc ẽt id qd mouet nõ mouet ⁊ tũc nõ erit ɔtinuus motus. Cũ igit motus semp sit. opz idẽ numero mouens semp eẽ mouẽs: ⁊ idẽ numero motũ semp eẽ motũ: ⁊ ex his duob⁹ cõpositũ idẽ numero mouẽs seipm semp esse mouẽs se. Ex his igit que dicta sũt sciet aliqs certificat⁹ certissime. qꝫ est aliqd primũ mouẽs imobile qd nõ mouet seipsum.

Cap. iii. Jn quo ex ɔsideratione infinitoꝝ pbat pmus motor esse imobilis tã p se qꝫ p accñs ⁊ pbatio procedit p ɔuersum modum pbationi que est in precedenti capitulo.

Citerum Erit hic certius per aliaz viam qꝫ s. aliquis ɔsideret ibi pncipia mouẽtia ⁊ in illis que sunt aĩata in iferiorib⁹. Sicut.n. in pcedẽti caplo pbatũ est primũ motorẽ esse vnicũ ⁊ ppetuũ ⁊ imobilẽ p hoc qꝫ mot⁹ suus est cõtinuus ⁊ vnus: ⁊ ca ois motus: ⁊ ita ecõuerso pcedemus in hoc caplo. vt ex ɔsideratiõe motuꝝ inferioꝝ demonstremus primũ motorẽ esse ppetuũ ⁊ vnicũ: qr ex ɔlãctione duaꝝ viarũ istaꝝ certissimũ erit id qd intẽdimus declarare. Dicamus igit qꝫ manifestũ est fm sensum qꝫ qdã eoꝝ que sunt hic apud nos aliqñ quiescũt ⁊ aliqñ mouent: sicut in oĩbus aĩatis apparet sensibilit: ⁊ ppter hoc diximus supra qꝫ manifestũ est qꝫ neqz oĩa entia mouent: neqz oĩa quiescũt neqz talis diuisio est in entibus qꝫ quedã eoꝝ quiescũt semp: ⁊ que dã alia moueant semp: ita qꝫ nihil sit qd aliqñ quiescat ⁊ aliqñ moueat. Jlla enĩ que vtrobiqz sunt in motu. s. ⁊ quiete fz diuersa tẽpora sũt habẽtia potẽtiã ipsius qd eẽ est vtrobiqz: qr possunt qñ volũt moueri ⁊ qñ volũt quiescere. His aũt demõstrat: qꝫ alia sunt que aliqñ mouent: ⁊ alia que aliquãdo quiescũt. Et iteꝝ ex his scit qꝫ aliquid est qd semper mouet sicut primũ mouẽs seipsum: ⁊ aliquid est qd semp quiescit: hoc est semper imobile: ⁊ hic est primo primus motor. Et qm huiusmodi oĩbus hoĩbus sunt manifesta ad sensum: ⁊ nos intẽdimus demõstrare duoꝝ vltimo dictoꝝ nãm vtrãqz qꝫ s. alia sunt imobilia semp: sicut motores corpoꝝ celestiũ. Alia aũt mouent semp. sicut ipsa corpora celestia. ⁊ cõponunt ex motore ⁊ moto que mouent seipsa opz incipere ab his que mouent apud nos: vt sic per effectũ deueniamus in causam. Procedẽtes vo hac via ⁊ pponentes ea mota que sunt apud nos in genere: qꝫ s. omne qd mouet ab aliquo mouet ab aliquo distincto ab ipso. sicut supra diximus. Et pponẽtes vlterius: qꝫ illud a quo mouet aut est imobile: aut etiã ipsum mouet. Et si mouet: aut mouetur a seipso aut ab alio: semper deuenimus in hoc qꝫ opz nos accipere qꝫ oĩum hoꝝ que mouent est aliqd principiũ in genere mobiliũ motoꝝ ⁊ hoc quidẽ mouet: sed ipsum mouet seipsum: ⁊ est principiũ oĩum ⁊ extra genus motoꝝ est qꝫ mouet imobile ⁊ hoc vt diximus declarat ex his que sunt inferius mota. qr videmus manifesta quedã esse apud nos que mouẽt seipsa. vt sunt oĩa aĩata habẽtia motũ pcessiuũ. Hec enĩ sunt que vt diximus in primo huius libri tractatu opiõnẽ multis phis attulerũt: qꝫ motus vniuersalis in mũdo incipit aliqñ cũ nullus motus pcesserit ipsum: qr videtur nobis. qꝫ hoc in istis tanqꝫ in minoribus mũdis ɔtingat. Jsta enim oĩa post imobilitatẽ in qua fuerũt aliqñ incipiunt moueri. sicut videt fm sensum: lz aliter sit fm rõnẽ vt supius ostẽdimus. Unde ad veritatẽ in his intelligẽdã opz accipere qꝫ hec nõ mouẽt se nisi fm vnũ ⁊ eũdẽ motũ: qui p se nota est ppõ: qꝫ ab vno nõ est nisi vnũ: ⁊ ideo si vnus accipiat in aĩalibus motor primus qui nõ mouet ab alio aliquo: ille est quĩ vno modo oĩno se hz: ⁊ ab alio sic se hñte nõ est nisi vnus motus ɔtinuus. Si aũt quiescat a motu illo aliqñ: tũc aliquid mouet ad hoc pter motorẽ ⁊ tũc primus motor erit alius: ⁊ ideo opz accipe qꝫ hũc motũ qui est post quietẽ nõ mouet pprie per se motor ille qui dicit pmus in aĩalibus qui est aĩa: eo qꝫ ipse non est causa huius motus per seipsuz: sed potius causatur iste motus ex eo qꝫ multi alij motus insunt animalibus quos motus nõ mouent aĩalia per seipsa ita qꝫ sint a motore aĩaliũ essentialr ⁊ tales motus sunt augmentum ⁊ decrementũ fm quantitatẽ eius qd est potentia quantũ augens ⁊ transmutans corpus. Et respiratio que est ad caloris nalis mitigationẽ in oĩbus respirãtibus ⁊ fm hos mutus mouet ⁊ mouet se vnũquodqz animaliũ: tũc qñ quiescit a motu locali hoc est quãdo mouet motu illo qui pure causatur a seipso. Hoꝝ aũt motuũ causa prima non est aĩa animaliũ sed potius ɔtinens aliquãdo: sicut aer variat fm celestes virtutes ⁊ qualitates ca. fri. hu. ⁊ sic. Aliquãdo aũt prima causa eoꝝ est multa que insunt corporibus sicut sunt alimentũ quorũdam aĩatoꝝ qui dormiũt ⁊ quiescũt dũ coquitur cibus eoꝝ eo qꝫ resoluit vapor ab alimẽto ⁊ humefacit cerebrũ vel coꝝ ⁊ infrigidat instrumenta motus localis: ⁊ ideo nutrimento disgregato p mẽbra surgũt ⁊ mouent tũc seipsa: vnde qdã spisse pellis ⁊ viscose multe humiditatis multũ dormiũt tẽpore flegmatico: vt in hyeme sicut nisus ⁊ glires ⁊ varijs similes: ⁊ quedã aues. Ex oĩbus his aũt est accipere qꝫ prima causa mouens in talibus extra aĩam ⁊ aĩal est: ⁊ cũ talia mouent corpora redũdat motus corporis ad aĩam: ⁊ aĩa sic mota in corpore per accñs ab alio motore priore sed est causa varioꝝ motuũ ⁊ motus aliqñ: ⁊ quietis aliqñ qr impossibile est: qꝫ ab aĩa vel a primo motore esset hec diuersitas: ⁊ cũ ab vno motore simplici nõ possit esse nisi vnus motus vno modo se habẽs. Hec igit est causa qꝫ nõ semp cõtinue mouẽt se aĩalia. Aliud.n. ⁊ extrinsecũ est mouẽs: ⁊ aliud qd mouet ⁊ aliud est mutans ppter primũ in talibus motibus ad vnũquodqz qd mouet seipsuz. Jn oĩbus aũt his motibus mouet ab aliquo alio primũ mouẽs qd est aĩa ⁊ causa ipsum seipsum mouẽdi in talibus motibus est quidẽ aĩa: sz per accidẽs qr talia mouẽt corpus: ⁊ ideo p accñs mutatur aĩa. Et etiã iste modus alius ab eo qꝫ per accñs dicimus moueri partẽ quando mouet totum: ⁊ per accidens mouet albedinẽ quando mouet subiectũ albedinis. qr dicimus: qꝫ p accidẽs mouent oĩa: qr motus corporis redundantes ad ipsam faciũt ipsam esse causaz diuersoꝝ motuũ. Anima enĩ causa est augmẽti ⁊ decremẽti: ⁊ respirationis: ⁊ operꝝ ⁊ vigilie: sed nõ est causa prima vt diximus. ⁊ ideo quia sic est in corpore vt actus totius fm se: ⁊ partiũ ⁊ per partes eius sicut dicit in 2° de aĩa: ideo corpore mutãte locum necesse est ipsam per accidẽs locũ mutare. Motus enim corporis pueniunt ad ipsam aĩam sicut iam ostendimus ⁊ tali motu aĩa mouẽs corpus mouet seipsam sed ab alio motore priore se mota. Et ex dictis colligit qꝫ ois motor qui mouet per accidens eius qd ipse mouet necessario etiã mouetur fm locuz: qñ suũ motũ qd ipse mouet mutat locũ. Utruz aũt sit econuerso qꝫ s. ois motor qui mouet fm locũ moueat etiã ab accidentibus eius: qd ipse mouet nõ duz pbatũ est: sed de hoc faciemus inferius ɔsideratiõnẽ. Ex istis est scire manifeste qꝫ si aliquid est de numero mouentiũ per se imobiliũ: qd tñ mutat per accñs impossibile est ab illo moueri ɔtinuũ motũ: ⁊ ideo siquidẽ necesse est aliquẽ esse ɔtinuum motũ sicut in pncipio istius octaui libri dictũ est: ⁊ pbatũ necesse est esse aliqd primũ mouẽs imobile tam per se qꝫ p accidẽs: qr diximus qꝫ opz esse aliquẽ imortalẽ ⁊ ipassibilẽ esse motũ in his que sunt per nãm qui sunt quasi vita oĩbus existibus: ⁊ opz qꝫ ille cuius est ille motus moueat ipsum seipsum: ⁊ in eodẽ pncipio qd est mouẽs primũ principio enim illo mouente fm vnũ moduz necessariũ est etiã qꝫ totũ illud moueat vnu mõ qꝫ ɔtinuum hoc est ɔiunctũ principio: ⁊ ideo suũ motũ ab ipso ⁊ suum mouere semp manebit in omni tempore fm nãm. Opz aũt scire: qꝫ nõ est idem moueri fm accidẽs a seipso: ⁊ moueri ab alio: qr motor ɔstituit per esse mobilis sui: sicut aĩa aĩaliuz in cuius diffinitione cadit corp⁹ qd mouet ab ipsa p accñs mouet qñ mouet suuz corpus: ⁊ hoc supplet sicut diximus in premissis: ab alio aũt bene conuenit aliquid moueri ita qꝫ tamen motor eius nõ mouebitur per accidens motu illo: ⁊ hoc ideo est: qr motor talis non constituitur in esse per suum motum: ⁊ ideo nec motor essentialiter diffinitur per corpus qd mouet: sicut sunt motores celestes qui sunt separati per diffinitionẽ: ⁊ tamen mouent corpora celestia: quoꝝ quedam sicut inferiores orbes ⁊ stelle omnes tam planete qꝫ alie mouent motu corporis primi superioris

Tex. c. 50.

Tex. c. 51.

Tex. c. 5.

Nõ est idem moueri fz accidẽs a seipso ⁊ moueri ab alio.

absilente in occidente per motū diurnū qui est sup polos mūdi & sup circulos eqnoctiales & paralelos ad equinoctialē cū tñ a motoribus ꝓprijs moueant̄ ab occidēte in oriente ecōtrario motui pmo ſm ꝙ tradit ꝓpria disciplina mathematicoꝝ: & cū sic moueat̄ per aliud superius corpus ſm illū motū nō mouet̄ motor ipsoꝝ ꝓprius sicut nec mouet̄ illo motu quo ipse mouet: qꝛ ꝓpter causam supius assignatā sepius: nullus motoꝝ celestiū mouet̄ per accñs ſm aliquem modū accidētis supra determinatū: sꝫ moueri per accidens ꝯuenit solis motoribus corporalibꝰ. ¶ At vō si aliquod est huiusmodi mouēs sicut in veritate est qđ est mouēs quidē ipsum: & nō est imobile eo ꝙ nec mouet̄ p se nec p accidēs: & tūc etiā necessariū est ꝙ primū corpus qđ mouet̄ ab ipso sit ꝑpetuū: qꝛ aliꝰ sicut a principio huius libri diximus oporteret ꝙ ante primū motū esset motꝰ: qđ est īpossibile. ¶ Hoc aūt manifestū est alio mō a ꝓdicto in quo ꝓgredimur ab effectu inferioꝝ ad superiora que sunt cause. Nō enī est possibile ꝙ aliꝰ nisi dicto mō fiat gñatio & corruptio & vniuersaliter mutatio in inferioribus que aliqñ mouent̄ & aliquādo quiescūt: opꝫ enī si hec debēt esse in inferioribus: ꝙ aliquid sit ita mouēs ꝯtinue ꝙ etiā ipsū mouet̄ sicut est id qđ diximus primū mouēs seipsū. Si enī esset tm̄ imobile primū: per hoc quidē semp moueret eūdē motū: & sic nihil erit mutās seipsū in diuersas dispōnes respectu eius qđ mouet̄ ab ipso: & ideo si poneret̄ primus motor mouere materiā gñabiliū & corruptibiliū. cū ipse sit vno mō & simplr̄: & nihil variet ipsū ad gñabilia: nō faceret nisi gñationē & corruptionē: vel aliā mutationē vnitā: & non induceret diuersitatē speꝝ in his que sunt nūc: & ideo opꝫ ꝙ primus motor qui nō mouetur habeat corpus motū ab ipso qđ non deficiet ei ſm oē tēpus futuꝝ nec defecit ei ſm oē preteritū: qꝛ qđ mouet̄ sic. s. ꝙ mouet̄ quidē ab imobili primo iam nō erit causa eiusdē motus: neqꝫ eiusdē forme: eo ꝙ motu suo aliꝰ & aliꝰ se habet ad reꝝ gñabiliū & corruptibiliū materiā. Illud enī ꝯtinue affert & defert gñans: sicut solē & stellas que aliꝰ ſm radios suos & angulos respiciunt res qñdo sunt in tropico hyemali: & aliꝰ quādo sunt in tropico estiuali: & qꝛ illa pūcta maxime distant in cursu planetaꝝ & solis: ideo in his oppositis rebꝰ inferioribus imprimūt̄ dispōnes. Similr̄ autē est de pūctis equinoctialibus in vere & in autūno: & idē est de discursu planetaꝝ in signis ſm ꝯiūctiones & preuentiones: & alios respectus planetaꝝ in quibus diuersimode respiciunt res in ortu suo & in occasu in climatibus diuersis: & ideo causant diuersos motus sicut diuersas generatiōes & diuersas corruptiones: & diuersas alterationes: & sic de alijs motibus propterea ꝙ quādo sunt in locis ꝯtrarijs & formis: & figuris. ipsi motores: tūc opꝫ ꝙ ꝯtrario modo se habeat vnūquodqꝫ alioꝝ qđ mouet̄ ab his: & ideo opꝫ ꝙ aliquādo moueatur: & aliqñ quiescat. ¶ Ex dictis etiā manifestū est ꝙ soluta est illa dubitatio que in primo huius libri tractatu inducta est: & a qua incheoauimus totā huius scđi tractatus dispositionē. s. quare quedā aliqñ mouent̄ & aliqñ quiescūt. ¶ Cū igit̄ iam pꝫ ex predictis ꝙ nō oia quiescūt. neqꝫ oia mouent̄: nec iteꝝ talis diuisio est in entibus: ꝙ aliqua eoꝝ semp quiescūt & aliqua semp moueant̄: & nulla sunt que aliqñ quiescāt & aliqñ moueant̄. Et qꝛ iam pꝫ ꝙ quedā aliqñ quiescūt: & aliqñ mouentur: & etiā qꝛ pꝫ huius causa que iā sepiꝰ dicta est &c. Nūc ex dictis etiā manifestū est ꝙ quedā sunt que nūꝗ mouent̄: nec p se nec p accñs sicut sunt motores celestes: & causa huiꝰ est: qꝛ sunt indiuisibiles. & ideo per se nō possunt moueri. Causa aūt ꝙ nō mouent̄ p accñs est: qꝛ nullius corporis sunt actus: sicut sepe diximus. Alia aūt sunt que ꝑpetuo ſm omne tempus mouent̄: & hec sunt corpora celestia que mouent̄ ab imobili motore ꝑpetuo: & mouēt seipsa: ideo etiā est causa quare ꝑpetuo mouent̄ qꝛ mouēt seipsa. Alia vō mouent̄ qñqꝫ & quiescūt qñqꝫ. Et cā huius est: qꝛ mouent̄ ab alio extrinseco sibi ꝙ diuersimode respicit ipsa per motū suū sicut sūt gñabilia & corruptibilia: & ideo mouēs ista inferiora necesse est mutari: sed mouēs imobile & motū a seipso nō hꝫ nisi motū localē. Sed illa que mouent̄ ab alio exteriori mouent̄ ſm oēm motū in mobile: igit̄ mouēs sic sicut determinatū est similr̄ in eodē ꝑmanēs vnū tm̄ & simplicē mouebit motū: eo ꝙ a motore vno simplici nō est nisi vnus motus simplex: & de illo motu ꝯsiderationem faciemus deinceps.

¶ Tractatus tertius octaui libri physicoꝝ in quo querit̄ an sit aliquis motus ꝑpetuus ſm nām: & quis sit ille vt sciat̄ ꝙ illum mouet motor primus.

¶ Cap pm. Quis sit primus motuum in genere.

NOs aūt deinceps iterū aliud faciemus principiū nostre disputationis: & queremus duo: vnū. s. aliquē motum ꝯtingat esse ꝑpetuum ſm nām: & quis sit ille qꝛ hoc inuestigato iteꝝ ꝯuidemus ex illo ꝙ motor illius motus erit ꝑpetuus ſm nām. Incipiēdo aūt istā inuestigationē opꝫ nos inuestigare etiam iteꝝ. s. quis sit primus motuū: qꝛ lꝫ in 6° iam ostēderimꝰ tñ nos oꝫ hic reiterare. Ex eo nāqꝫ nos opꝫ inuestigare duo que ſm īmus. Hec. n. inuestigatio in hoc 3° nostro tractatu necessaria est nobis ad cognitionē primi motoris. Si. n. necessariū esse ostēdet̄ ꝙ aliquis motus sit semp ſm oē tēpus: & ille erit primus & ꝯtinuus motus qui nullo tēpore interruptus est: tūc declaratū erit ꝙ primum mouens mouet hunc motū & illū motū necessariū erit esse vnū & eundē: & ꝯtinuū & primū eiusdem motuū. ¶ Nūc igit̄ incipientes inuestigationē dicimus ꝙ cū sint tria gña motus vt diximꝰ in 5° supra. Alius quidē ſm imaginationē quātitatis: & alius ſm passionē qualitatis: & alius ſm locū quē vocamus loci mutationē: necessarium est ꝙ ille qui vocat̄ loci mutatio sit motus prior alijs in genere. Alteratio eniꝫ ſm genus prior est augmento & decremēto. qꝛ nō fit augmētū vel decrementū alteratione nō ꝑexistente. oē qđ augmētat̄ ꝓprie auget̄ cibo augēte ipsū: & ideo quodāmodo auget̄ cibo sibi simili facto & quodāmō auget̄ cibo sibi dissimili. Dicit̄ enī ꝙ alimentū fit alimentū ex ꝯtrario qꝛ per digestionē cōplet̄ & decoquit̄: & remouet̄ a ꝯtrarijs accidētibus & ꝯtrarijs qualitatibus. Cū aūt primo sit dissimile: & postea fiat simile opꝫ ꝙ alteret̄ p calorē nāalem & vigestiuum anteꝗ augeat: qꝛ per calorē mutat̄ de dissimili in simile: ergo alteratio est ante augmētū. ¶ Similis aūt rō est & de decremēto: qꝛ decrementū nō fit nisi p calorē ꝯsumētē & deperdentē aliquid de subā eius qđ diminuit̄. ¶ At vō si alteratio fiat necesse est ꝙ agēs alterans ſm locū appropinquet alterato passo & tāgat ipsum qꝛ aliꝰ nō faceret ex potentia calido actu calidū. Calidū ergo mouēs in alterationem ſm distantiā loci ad patiens nō similr̄ se hꝫ: sed aliqñ est longius: aliqñ ꝓpius ei qđ alterat̄ ab ipso. Prope aūt fieri & lōge nō possunt esse sine loci mutatione ergo loci mutatio est ante alterationē: ergo & ante augmentū & decrementū: pꝫ qꝛ qđ est prius priore est prius posteriore. Ex illo infert̄ vlteriꝰ ꝙ si semp opꝫ motū esse in genere: sicut in fine sexti dicimꝰ: tūc oportebit esse motū aliquē ſm locū qui est causa omniū motuū & successionis eoꝝ: & in loci mutatione si alia spēs est prior alia: necesse est ꝙ illa sit prima loci mutatio que semp est. & illa est circularis: sicut infra ostēdemus. ¶ Sed qꝛ forte aliquis diceret: ꝙ loci mutatio est prima motuū sꝫ nō est pma mutationū: qꝛ forte videt̄ illi ꝙ sicut suba est genꝰ qđ ē añ oia gñsentis ita mutatio q̄ est in ipsa sic añ ceteras mutatiōes alioꝝ generꝝ: & iō ēt ꝓbabimꝰ loci mutationē eē pmā mutationē: & hoc etiā ſm nr̄as opiones q dicimꝰ pmas eē q̄litates ca. fri. hu. sic. & hoꝝ trāsmutationē fieri gñonē & corruptionē simpliciū corpoꝝ q̄ ēt ſm illos q dixerūt atomos: aggregatiōe & disgregatiōe fieri gnōnē & corruptionē p dēsitatē & raritatē. Illi. n. dicūt pmas q̄litates dēsuꝫ & raꝝ: & raꝝ eē ꝑncipiū calidi & humidi & mollis: dēsuꝫ aūt ꝑncipiū frigidi & sicci & duri: sꝫ. n. illos oīuꝫ passionū sūt ꝑncipiū dēsitas & raritas: ſm. n. istos graue & leue: & molle & durū vident̄ eē causaliter q̄dā dēsitates & raritates: eo ꝙ sunt māles dispōnes ad istas q̄litates sꝫ rei veritatē: & hoc idūxit. Democritū ꝙ posuit ea eē vō a ꝑncipiis pmaꝝ q̄litatū qꝛ nesciuit distinguē inter dispōnē mālē & cāꝫ siue ꝑncipiū veꝝ. Dēsitas āt & raritas sūt q̄dā aggregatiōes & disgregatiōes prīū māe in locū pauū vel magnū. & sꝫ has vt illi dicūt sūt gnōnes subaꝝ corpaliū & corruptiōes. Quecūqꝫ āt sic ꝯgregant̄ & disgregant̄ hoc mō necesse est mutari sꝫ locū: g̃ loci mutatio ꝑcedit gnōnē & corruptionē subaꝝ: & sic ipsa in gnōne simplr̄ ꝑor est. Silr̄ āt de eo qđ augmētat̄ & decremētū parit̄. Opꝫ. n. ꝙ magnitudo augmētās mutet locū: qꝛ in augmēto opꝫ ꝙ cibꝰ ascēdat: & locat̄

Tex.c.53.

Tex.c.54.

Tex.c.55.

movetur ad membra: et in decremento oportet quod recedat a membris ut minuatur. Hec autem sunt loci mutationes: certum id quod augetur crescit in maiorem locum: et id quod diminuitur decrescit in minorem.

Tex.c.56. Sed ista loci mutatio est per accidens: et non per se. ¶ Amplius autem et alio modo considerantibus erit manifestum quod loci mutatio prior est omnibus aliis mutationibus et motibus. Sicut enim primum dicitur multipliciter in aliis: ita etiam dicitur multipliciter in motu: et omnibus illis modis vel pluribus vel potioribus quibus dicitur in aliis entibus: vel etiam dicitur in motu. Dicitur enim primum in natura quo non existente alia non erunt: sed non convertitur. quia id existere potest sine aliis. Dicitur etiam prius secundum substantiam sive diffinitionem et formam: et dicitur prius tempore. Et nos quidem iam ante ostendimus: quod loci mutatio prior est natura. tamen etiam hec ostendemus. Dicimus enim prius a quo non convertitur consequentia: sicut est unum ante duo. et causa ante causatum. ¶ Adhuc autem sumemus id quod in precedentibus est probatum. scilicet quod motum necesse est esse continuum secundum omne tempus: et nunquam deficere tempore. Non potest autem esse continuus secundum tempus: nisi altero duorum modorum. scilicet ut sit continuus non interruptus: aut ut sit successivus. ita quod finis in uno sit principium in alio secundum temporis successionem. Sed in natura magis ponendum est id pro principio quod est continuum quod dignius est in natura quod motus continuus sit prior aliorum et principium eorum quam id quod est contrarium. Id autem quod dignius est semper in physicis accipitur esse prius et principium quam id quod est indignius esse: dummodo ipsum esse possibile sit in natura. Sed nos monstrabimus posterius: quod non solum possibile: sed et necessarium est aliquem motum esse unum continuum non interruptum secundum omne tempus: et hoc ergo nunc petatur et supponatur. Taliter autem est motum nullum esse possibile nisi motum aliquem localem: quia sicut supra diximus omnes alii terminantur et interrumpuntur: vel contrariis: vel etiam contradictione: ergo necesse est quod loci mutatio sit prior aliis. Nulla enim necessitas est quod id quod fertur secundum locum: aut alteretur: aut augmentetur: aut generetur: aut corrumpatur. ¶ Harum autem mutationum nullam convenit esse: nisi sit loci mutatio prior: ergo loci mutatio prior est natura quam alie mutationes.

Tex.c.57. ¶ Adhuc etiam tempore prior est: quia quod perpetuum est secundum tempus non interruptum precedit esse quod incipit et desinit in tempore. ¶ Est autem solus motus localis perpetuus. quia perpetuitas temporis per se est in eo quod committitur se tempori non interruptum in illo. Per accidens autem est in eo secundum successionem talem: quod finis unius est initium alterius: sed tamen in uno et eodem individuo quod omnium vel plurium motuum est susceptibile motus localis est ultimus motuum. In illo enim prius est via in esse que est generatio: et post illam est alteratio et augmentum in consolidatione et quantitate debita organorum: et tunc deinde loci mutatio est motus animalium iam perfectorum in esse: et robore: et quantitate organorum. Sed in mundo universo necesse est: quod sit quiddam alterum non generatum: neque corruptum. neque alteratum: neque auctum. quod movetur secundum loci mutationem. quod prius est omnibus his mutationibus: quod est causa generationis omnibus que generantur hoc modo quo generans causa est generati. ¶ Igitur forte videbitur generatio prima inter motus et mutationes: propter id quod videtur quod oportet rem prius

5 ph.t.c.8. generari: et tunc demum moveri secundum alios motus: qui ut diximus in 5° quod non movetur nisi quod est: et hoc in unoquoque generabilium sic se habet: ut dicit obiectio. Sed tamen in universo necesse est prius moveri in his que fiunt et generantur in mundo quod sit ingenerabile et hoc alterum sic motum prius est generatione et generato. Impossibile est enim esse generationem primam simpliciter in mutationibus mundi. Si enim ipsa esset prior: cum primus motum sit principiorum naturalium motus oporteret quod ipsa principia rerum essent corruptibilia: quia omne generabile est corruptibile. Et si principia mundi corruptibilia essent: tunc per consequens omnia alia corruptibilia essent: et sic nihil esset perpetuum: et hoc modo iretur in infinitum: quia scilicet cuius generalis esset alia causa movens precedens ipsum: et sic oporteret quod mutatio esset ante mutationem in infinitum. Si autem generatio non esset ante loci mutationem: tunc manifestum est quod neque aliquis consequentium motuum post generationem erit ante loci mutationem. Dico autem motus consequentes post generationem: sicut est augmentum et decrementum: et alteratio et corruptio. Omnes enim iste mutationes sunt posteriores generatione: quare si non est generatio prior loci mutatione tunc etiam nulla aliarum mutationum prior est loci mutatione. Sed forte videbitur alicui inconveniens et contrarium nobis metipsis quod dicimus generationem priorem aliis mutationibus esse in generabilibus et corruptibilibus: cum supra probatum sit alterationem precedere generationem eorum quod oportet alterari materiam generabilium et corruptibilium antequam generetur. Sed ad hoc sciendum est quod prius et posterius in his diversimode accipitur. Si enim prius et posterius simpliciter accipiantur hoc est universaliter tunc absque dubio alteratio prior est quam generatio: quia aliquid alteratur ante generationem quamlibet. Si autem accipiatur eodem modo tunc generatio est prior eo: quia non alteratur nisi quod est: et ideo oportet quod prius sit via in esse quam alteretur illud idem.

Tex.c.57. Hoc autem Aver. non ita solvit sed dicit quod tunc dicitur quod generatio est prior: quia hoc dicitur secundum substantiam generationis quod prius est natura aliis generibus. Quando autem dicitur alteratio prior tunc hoc intelligitur de priori secundum tempus. ¶ Possemus autem aliter dicere quod est generatio universaliter dicta et particulariter. Generatio autem universalis est illa qua ingreditur in esse quodlibet ens: sive sit substantia sive accidens: et hoc est prior alteratione sed alteratio est prior generatione particulari secundum quam substantia procedit in esse. Sed hec solutio licet sit quorundam arabum non est valde conveniens: et ideo puto primam esse veriorem. ¶ Ex his igitur puto quod motus localis prior est natura tempore et omnibus aliis motibus et mutationibus. Consequenter etiam probabimus quod est prior substantia hoc est

Tex.c.58. diffinitione. ¶ Ad hoc autem probandum dicimus: quod universaliter omne quod fit aut generatur est imperfectum in esse quia est in principio sui esse quando non habet perfectionem debitam secundum quantitatem: ab imperfecto autem non sumitur diffinitio: sed potius ab ultimo et perfectissimo: et hoc est postremum in generatis: et ideo convenit quod id quod est in generatione posterius est natura prius et substantia. Palam autem est: quod ultimum et completum in animalibus est loci mutatio. In animalibus dico que sunt substantia gradu et sunt perfecta: et ideo que non habent nisi partem partis anime: ut vegetabilia non moventur licet vivant: propter hoc quod habent defectum organici motus secundum locum et indigentiam: ut plante et multa animalium genera: ut ostree et conche quedam. Hec enim non habent virtutem motivam processivi motus. et ideo natura non dedit eis organa: propter quod etiam dicuntur imperfecta: sed in omnibus perfectis secundum animam sensibilem quo ad omnes sensus inest motus processivus: et ideo si motus secundum locum perfectioribus secundum naturam inest que maxime comprehenduntur ne nature perfectione: tunc etiam oportet quod motus hic sit prior aliis secundum substantiam. quia ultimum est quod dat substantiam et diffinitionem et quod est actus et com-

Tex.c.59. plementum respectu omnium precedentium. ¶ Et hec est etiam causa: quod ipse in his in quibus convenit nihil mutat de esse vel substantia. quia id quod est actio ultimo complentis naturam nihil tollit ab esse vel substantia: sed motum in eo quod fertur aliquid secundum locum est actio et motus ultimo complentis naturam et ideo nihil mutat ab esse et substantia et hoc est solum huic motui proprium: quia id quod alteratur et mutat quale secundum esse: et si passio magis sit incipit abiicere a substantia. Eius autem quod augetur et decrementum patientis mutatur quantum: sed solus motus localis nihil mutat omnino sed totum motum transfert in alium locum.

Tex.c.60. Maxime autem ex his manifestum est: quod id quod movet seipsum movet se maxime secundum hunc motum et hic motus est in potestate sua: et non aliis et cum ipsum sit perfectioris nature quam ea que moventur ab alio patet etiam ex hoc quod ipse prior et perfectior aliis secundum naturam sui generis est. Et etiam quia dicimus hunc esse principium: et eorum que movent: et moventium ea: quia hic motus causat ea que moventur et aliquando non: et causat etiam motores eorum que aliquando moventur: aliquando non: ut patet ex prius habitis. Adhuc autem: quia sicut probatum est: quia ipsum seipsum movens primum est in ordine eorum que moventur: ergo etiam suus motus qui est localis prior est natura aliis motibus.

Tex.c.61. ¶ Igitur ex his omnibus que dicta sunt manifestum est quod loci mutatio est prima motuum: et natura et tempore et substantia.

¶ Cap. 2m. Quod nulla mutationum potest esse continua semper nisi loci mutatio.

Quae autem loci mutatio secundum speciem accepta sit prima deinceps dicemus: sed tamen simul cum illo erit manifestum quod etiam aliquando quesitum est: quod scilicet alie mutationes non erunt continue preter loci mu-

Tex.c.62. tationem quandam. ¶ Quod tamen nullus aliorum motuum possit esse continuus manifestum erit ex his que hic inducemus. Omnes enim motus et mutationes preter unum circularem sunt ex oppositis in contraria. Diximus autem in 5° quod illi sunt motus oppositi qui sunt ex contrariis in contraria vel in contradictoria sicut generationis et corruptionis termini sunt esse et non esse. Alterationis autem contrarie passiones sunt termi-

ni augmẽto aũt ⁊ decremẽto magnitudo ⁊ paruitas vel qũ est vel in pfecto magnitudinis ⁊ imperfectio: ⁊ sicut non puenit actio alicuius rei sm naturam nisi a forma sua ppria sm naturam: vbi gratia actio hois nõ puenit nisi a forma ppria hois: ita etiã robur illius actionis est in qntitate debita hois. Est enim in hoie maximũ determinatũ ⁊ minimũ: ⁊ extra illud nõ est qntitas in qua salueť actio forme hois ⁊ idẽ oium naturaliũ est terminus aliqs ⁊ cõpfectionis ⁊ magnitudinis siue augmẽti: ⁊ si forma sit extra qntitatẽ illã nõ agit opus hois: vel alteri⁹ nãe: sed corrũpeť. Scdm aũt oes istos enumeratos terminos 3°ḣ mot⁹ dicunť qui sunt in 3ia: q: illi etiam idẽ motus sunt ex 3rarijs. Quicqd aũt sic est: qd nõ semper 3tinue moueť sm eũdẽ motũ numero ⁊ specie quo prius mouebať illud necesse est quiescere in fine motus eiusdẽ. Manifestũ est enim qd omne illud quiescit qd mutať in 3riũ: sicut in terminũ. Et similr est in mutationibus que non sunt motus: q: gñatio vniuersalis opponiť corruptioni vniuersali: ⁊ gñatio singularis huius opponiť corruptioni singulari eiusdẽ. Cũ igiť ĩpossibile sit simul opposita inesse eidẽ: ĩpossibile erit inesse eidẽ motus vel mutationes oppositas. Et si impossibile est simul eidem inesse mutationes oppositas: tũc impossibile est qd 3tinua sit mutatio que est de opposito in oppositum: ⁊ reflectens ab opposito in ipsum. Cõtinuum aũt in mutationibus nõ est interruptũ nisi tẽpore: ergo tempus aliquod quietis est inter duas mutationes tales. Et quo ad hãc demõstrationẽ nullã hz differẽtiã vtrũ dicamus duas mutationes que nõ possunt esse 3tinue 3rias. aut non 3trarias: sed sm 3tradictionẽ opponi. dũmodo ostendam⁹ qd non possunt esse simul in vno tẽpore 3tinuo in eodẽ subiecto mutabili. Hoc enĩ solũ vtile est nobis sm pbatõnẽ quã pbare intendimus: qd nõ possit esse 3tinuitas sm tẽpus indeficiens in omnibus mutationibus que sunt ad formam: nec iteꝝ indigemus hoc pbare qd in 3tradictiõe nõ est quies pure sed imutatio: sed de hoc expediuimus nos in 5°. ⁊ hoc non est nobis vtile: nec iteꝝ indigemus pbare vel distinguere: qd mutatio non est 3traria quieti: sed potius motus fortasse enim veꝝ est: qd nõ quiescit id qd nõ est actu: ⁊ 3stat qd corruptio mutatio est ad non ens simplr: ⁊ ideo non terminať ad quietẽ: sed ad imutationẽ vbi quies valde large accipiť sed nos hic nihil habemus pbare de talibus: sed solũ hoc qd mutationes opposite intercipiunť medio tẽpore. Sic enim cũ illo statim pbatum erit qd mutatio nõ est 3tinua: ⁊ qd dicimus in prioribus nõ insunt simul eisdẽ nõ fuit nobis vtile ad declarandum qd volumus declarare: ppter hoc qd sunt 3trarij: sed tñ ppter hoc qd non est 3tingere illos simul inesse eidem in tẽpore nõ interrupto. Nec etiam opz hoc turbare: qd dicimus idẽ pluribus esse 3trariuz: sicut dicimus qd motus 3trariať motui ⁊ quieti. Motui enim qui est in contrarium vnũ 3trariať motus qui est in 3trariũ illi oppositũ: ⁊ etiã quieti que est in 3trario illo ex quo est motus: q: non indigemus hoc nisi vt accipiamus modo quodã qd idẽ opponiť pluribus: sicut motus quieti ⁊ motui: sicut eqle ⁊ medium opponiť excellenti: ⁊ ei qd excelliť ab ipso: hoc eniz bene 3uenit duplr. s. qd vnũ nõ sm idem acceptum habet plura 3traria sicut mediũ oppositũ extremis: ⁊ opz accipere qd sine vere sine nõ vere opponiť qd non 3uenit simul oppositos motus: siue mutationes simul eidẽ inesse. De omnibus aũt his sufficienter in 5° tradidimus doctrinã quã hic repetere nõ est necessariũ: sed qd ex omnibus his que dicta sunt colligiť: ⁊ he sunt quatuor ppositiones ex quibus de facili demõstrať id qd intendimus. Quaꝝ prima est qd ois motus qui est ad formã ⁊ nõ ad vbi: ⁊ similiter ois mutatio est de opposito ad oppositum. Scda aũt est: qd ⁊ hoc sufficit qd oppositi motus ⁊ mutationes sunt que sunt in opposita. Tertia vo est: qd qd idem numero motũ moueť duobus motibus oppositis hoc erit successiue in tẽpore: ⁊ necesse est qd inter illos duos motus cadat tẽpus. Quartus vo: qd motus iter quos cadit tẽpus sunt interrupti: ⁊ nõ 3tinui. Cũ enim omne qd moueť sit in potentia qdiu moueť: ⁊ ois potentia pgrediť ad actũ: opz qd cũ est in 3trario ad qd moueť sit in actu: q: hoc est terminus motus eius: ergo aut tũc est nõ in motu: sed in motũ esse: aut ipsum moueť adhuc. Si aũt nõ est in motu: sed in motum esse: tũc ppositum habetur. s. qd motus nõ est 3tinuus: sed interruptus. Si autez est adhuc in motu: ergo adhuc est in potentia ⁊ prius habitus est qd erat in habitu: siue in actu: ergo idem ⁊ sm idem est in potentia ⁊ in actu: ergo simul est in actu ⁊ non actu qd est impossibile ergo necesse est in termino quiescere. Qd aũt nos dicimus motus 3trarios non posse sibi succedere: hoc intelligitur in eodem mobili: q: si sunt diuersa mobilia tũc bene potest fieri: sicut patet in motu chordaꝝ: hoc eniz modo supra in fine sexti dixim⁹ 3tinui in infinitũ tempus sm nãm esse mutationẽ in genere: q: ex principijs mediis nõ habemus finẽ talium mutationũ. Amplius aũt in generatione ⁊ corruptione motus incõueniens esse videtur si factũ moꝝ 3tinue siue quietis interpositione necesse est corrũpi: ⁊ nullo tẽpore pmanere id qd factũ est in esse: q: sic omnis labor nature esset frustra: q: ipsa laborat generando ad hoc qd res sit ⁊ permaneat aliquãdiu in esse sic etiã nunq̃ aliquid gñareť: sed tñ esset gñatio. vt nõ terminareť ad ens gñatũ: ⁊ id qd corrũpiť nõ esset simplr: sed sm quid. inquãtũ. s. fuit in gñatione. qd est 3tra rõnem gñationis ⁊ corruptionis q: gñatio est via ad esse simplr: ⁊ corruptio est via ab eẽ simplr. Ex his vtiqz fides põt inesse de alijs motibus: q: demonstratio ista generalis est de omnibus motibus. In omnibus eniz pcedit potẽtia ad actũ vt sit in illo Et sm dicta si motus nõ terminatur tunc nunq̃ esset in actu id qd est in potentia: ⁊ tũc potentia est frustra: ⁊ sm hoc etiã res pcedit ad actum ⁊ recredit ab actu p motũ vel per mutationem oppositaz: absqz hoc qd nunq̃ puenit ad actũ illũ: que ois sunt absurda ⁊ ideo etiaz nulla mutatione vel motu põt esse id qd dictũ est. Nãle eniz est qd in oib⁹ similr se habeat: q: oẽs similes sũt in hoc qd terminati sũt ⁊ oppositi: ⁊ qd in eis pgrediť potẽtia ad actũ.

Cap. 3m. Q: motus rectus ⁊ iste qui est super circulũ: ⁊ ille qui est mixtus ex vtrisqz nõ possunt esse 3tinuũ ⁊ infinitũ.

Quod aũt Cõtingat quendã vnũ motũ numero infinitũ esse ⁊ 3tinuũ sm tẽpus: ⁊ hoc est circularis: deinceps dicemus sed ad hoc demõstrandũ ordinate pmittemus demonstrationes ⁊ rõnes logicas pbabiles per quas ostendemus nullũ alioꝝ motuũ posse esse 3tinuũ: ⁊ infinitũ sm tẽpus. Incipientes aũt hic dicimus: qd omne qd moueť ⁊ ferť sm locũ necesse est vno trium modoꝝ moueri aut ferri: aut enim moueť circulariter: aut sm rectã lineã: aut sm motuz mixtũ. Mixtũ aũt motũ intelligimus alio duoꝝ modoꝝ: si enim medius qui cõponiť ex vtroqz mixtus dicať: sicut est motus in curuo qui cõponiť ex recto ⁊ circulari: eo qd in aliquo habet formã recti: ⁊ in aliquo formã curui: ostẽdemus qd nõ põt esse 3tinuus: ⁊ iste vocať a qbusdã phis gyratiuus: ⁊ hz in se in actu vtrũqz ⁊ rectũ ⁊ circularẽ p hoc qd dicit formã natu recircularis in curuo: ⁊ formam recti in recto. Forma eni recti non est exire ab extremis: ⁊ habet locũ in linea aliqua partiali que est inter puncta signabilia in ipso. Forma aũt circuli est 3uexũ ⁊ 3cauũ: ⁊ hoc etiã habet. ⁊ ideo talis motus est rectus sm partem rectam ⁊ circularis sm partem curuam in lineam sm quã est motus: ⁊ q: in parte vna regyrat principiũ versus finẽ: ideo vocať motus gyratiuus. Alio aũt modo diciť mixtus: qui põt esse in circulo vel recto mixtus de circulari ⁊ recto. ita qd vnus sit vincẽs ⁊ sit in actu alter sit victus ⁊ sit in potẽtia: ⁊ tũc illa mixtura non pcedit semp: q: necessarium est: qd omne qd est potentia aliqñdo exeat ad actum. Ista autez potentia nunq̃ potest pcedere in actum: ⁊ sic non est ibi motus virtus: sed tñ vincens: ⁊ ideo si demonstrabiť qd vincens nõ est 3tinuus pbatum erit: qd nec mixtus aliter erit 3tinuus. Qñdo aũt nos dicimus qd in curuo est mixtus motus primo modo mixtionis: sicut cõponiť medias ex extremis non intelligiť nisi regulariter turuz hoc enim est qd opponitur curuo circulari ⁊ recto: sicut medium extremis. Sed quocunqz dictoꝝ modoꝝ dicatur mixtum semper erit pbatum: qd mixtus non erit 3tinuus si pbauerimus qd rectus non est 3tinuus: q: infiniti recti 3tinui essent in vno mixto semper: ⁊ ideo si rectus in se finitur: tunt infinities erit finitus mixtus: ppter qd etiam non põt esse 3tinuus: q: nullus finitus est 3tinuus: sicut ostendimus in capitulo precedenti. Qd aũt id qd mouetur siue fertur supra rectum ⁊ finitum non fertur 3tinue sm tempus: manifestũ est ex his que hic inducunť. Non enim põt esse 3tinuus motus

2° de ani. c. 41.

Quo vnũ 3trariaĩ plurib⁹. vide el Lõ. hic.

Tex. c. 66.

Tex. c. 66.

motus fm rectum in infinitum: q3 nihil est taliter infinitū sicut ostendimus supra in lib.3°. Et adhuc ostendemus pluribus rationibus in primo de ce. & mun. hic autem supponitur. si ergo sit & rectus motus continuus: oportet ꝙ ille sit cōtinue reflexus a principio recti ad finē eiusdē & a fine eius ad principium eiusdem sine quietis interpositiōe. sed oportet scire ꝙ omne quod sic reflectitur supra rectum mouetur motibus contrarijs. Nos enim non accipimus mathematicum rectū. sed physicum qd distinguitur differentijs sitꝰ cōtrarijs: aut nō. & fm hanc viam nos videmus ꝙ motꝰ qui est sursum cōtrarius est motui qui est deorsum: & contraria sunt corpora que naturaliter mouentur his motibꝰ. & motꝰ qui est ante est cōtrarius motui qui est retro: & qui est ad dextrū contrarius est ei qui est ad sinistrum. Cum enim tres sint dimensiones longitudo: latitudo: profunditas: oportet ꝙ ipse sex oppositis differentijs situs terminent quia iste quidem differentie manifeste sunt in homine figura & virtute differentes. Sunt autem etiam in mundo fm veritatem sicut in .2. de ce. & mun. habet determinari. Loci enim contrarietates sunt iste sex que dicte sunt. In prioribus autem habitis in .5. diligenter diffinivimus quis est vnus motꝰ & continuus. & quot exigantur ad essentiam vnius & cōtinui motus: & diximus inter cetera ꝙ ad hoc ꝙ sit vnus & cōtinuus motus oportet ꝙ sit vnius mobilis fm numerum: & in vnico tempore & ad vnum fm speciem terminū. Tria enim erāt in quibus fuit omnis motus vt supra diximus. s. qd mouet vt homo. aut astrum qd Empe. & alij quidam credebant esse deum: & quando vt tēpus in quo est motus: & secūdū naturā in qua est motus: & tertium in quo est motꝰ fm genus vel speciem sicut est locus in motu locali: aut passio in motu qualitatis: aut species in mutatione generatiōis & corruptiōis: aut magnitudo sicut est in motu augmēti vel diminutiōis. Cōtraria autē inter que est oīs motus differunt specie: & nō sunt vnum. Cōstat autē: ꝙ predicte differentie sunt loci: & sūt cōtrarie: qd licet sit manifestū. tamē signū ꝓbans cōtrarietatem dictarū est: q3 motus inter tales differentias sunt contrarij. Si enim signaueris aliquā diuisionem loci physici per. a. b. lineam. siue a sursum in deorsum: siue fm alias differentias situs motus qui est ab. a. in. b. contrarius erit motui qui est ecōuerso ab eo qd est. b. in id qd est. a. & corpora mota erunt cōtraria fm qualitates. Qd aūt isti motus sint contrarij p3 ex hoc: ꝙ si sint in eodē mobili stant & quiescūt: & repausant: et corrumpunt se inuicē: & si sunt in diuersis mobilibus sibi directe ex opposito obuiātibus iterū sistūt se & repausant si fuerint equaliter fortes: ergo sicut nos ostēdimus supra: in motu qui est ad formā: ꝙ necesse est quiescere anteꝗ redeat in primū oppositum ex quo fuit motꝰ: ita necesse est quiescere reflectēs in linea recta anteꝗ redeat ad situm ex quo motus fuit. Nō tamē indigemus nos hac vera cōtrarietate motuū ad hoc qd probemus ꝙ nō sit cōtinuus motꝰ reflexus sup aliqd spatiū: q3 vera contrarietas motuum exigit duo. s. ꝙ motus sint cōtrarij: & ipsa corpora mota sint contrarijs qualitatibus distincta. Et sufficit nobis hoc: ꝙ motus inuicem se sistant in vno mobili succedentes: & in diuersis mobilibus sibi directe obuiantes etiam si non sint contraria corpora. Si enim hoc habuimus habebimus etiam illum effectum cōtrarioꝝ qui est: non posse simul fm vnū continuum tēpus: & vnum eē in vno subiecto: ita ꝙ non fiat interruptio: & per hoc ꝓbabimus tales motus reflexos non esse continuos fm tēpus. Hoc autē ideo dicimus: quia in circulo quantum ad illum motū qui non est circuli: sed alicuius super circulū est similiter ꝙ nō pōt reflecti aliqd continue super eū. Accipiatur enim in circulo portio maior vel minor semicirculo que sit a. c. tunc dico ꝙ motus qui est super portionē illā que est ab. a. in. c. oppositꝰ ē directo mō oppōnis ei qui est ecōuerso ab eo qui est. c. in id qd ē a. id autē est: si signetur portio illa per. b. c. litteras: siue p alias quascunq;. statur enim & quiescit vnus motus ab alio: quamuis vterq; cōtinuus sit in se: etiā si nō fiat reflexio quādo motuum vnū istoꝝ motuū venit directe cōtra alterū per oppositas virtutes mouentiū: & hoc fit ideo: q3 cōtraria sese corrūpūt & prohibent adinuicem: & ideo quecūq; sunt se inuicē corrūpētia & prohibētia aliqd habēt contrarietatis: tū ille qui est ad latꝰ non est cōtrarius ei qui est directe sursum: q3 illi situs nō sunt opposite differētie: q3 dextrū nō opponit ei qd est sursum: & id

2. celi. t c. 15. & infra.

5. phys. t. cō. 34. & inde.

Vera motuū contrarietas duo requirit.

etiam reflexio non pōt esse inter illa: q3 impossibile est ꝙ idem motū simul moueat motibus illis: & ideo nō pōt esse cōpositus motꝰ ex talibus differētijs situs nō oppositis. ppter qd etiā de talibꝰ motibꝰ nō op3 adducere demōstrationē. Cū autem & ad istā & ad precedentes demōstrationes nihil exigatur probandū nisi ꝙ necessario intercidat tps quietis inter duos motus qui sūt ex oppositis eisdē ad opposita eadē hic demonstrabimus. Maxime enim manifestum est ꝙ impossibile ē ꝙ duo motus sint cōtinui qui sunt fm rectitudinē eētes: & reflexi inter easdē differētias situs cōtrarias. Omne enim reflexum necesse est stare nō solū in recta: sed etiā si sup circulū feratur. Non enim idē est aliqd ferri circulo. hoc est sup circulū: & circulum ipsum ferri. aliquādo enim id qd mouet est cōtinuū in motu sicut quādo circulus mouet circulādo: & tūc dr mouere circulus: aliquādo autē aliqd mouet reflexum. ita ꝙ sup eundem arcum circuli super quē venit in aliqd punctū reuertit & reflectit in punctū vnde exiuit: & hoc nō mouet circulādo: sed reflectendo qd nō fit in circulatione circuli. q3 quicūq; arcus in circulatione eleuatur tūc ille idē deprimit: & nō fit fm arcum eūdē. Hec igit est differētia inter moueri circulū & moueri per reflexionē super circulū: ꝙ in omni motu tā ad formā ꝗ ad locum qui est ex reflexiōe sit necesse stare in medio puncto reflexionis fidē & ꝓbationē accipit: nō solum in sensu in quo aliquādo manifestatur: sed ēt per rōnem. Dico autē manifestum esse sensui: q3 sic est: sed ppter qd sic est accipitur per rōnē. Cū enim motus sit obiectū sensus cōis tūc erit priuatio ipsius apprehēsibilis per sensum: ppter qd ēt medicorum apertissimi indicāt per tactū de quiete pulsus inter duos motꝰ eius reflexiuos qui sūt diastoles & systoles. Et si dicatur forte ꝙ quies illa manifestatur in sensu: tūc ponemꝰ ad hoc demōstrationē: cuius principiū est illud ꝙ tria sunt necessaria in oibus duobus motibus reflexiuis. s. principiū: medium: et finis. Principium quidem vnde vadit motus primus: & medium in quo finit primus: & incipit secundus. Mediū enim ad vtrūq; motum cōparatum est tā finis ꝗ principium: & est quidem vnum numero & substātia. Rōne autē & forma est ipm duo: q3 alia est ratio principij & alia finis. Aliud autem qd accipiemus p principio est: ꝙ in omni motu aliud est qd est potentia: & aliud qd est actu: q3 sicut nos diximus in ꝓbabitis & ꝓbauimus ꝙ quādiu motus durat in eē motus. tādiu res est in potētia: quando autē est in termino motus: tūc res mota est in actu: & in motum fuisse: & non in motu. His autē adiungemus ea que ꝓbata sunt in sexto. ꝙ finis motꝰ est in indiuisibili tēporis: & magnitudinis in tēpore. Et ex his vlterius adiūgemos: qd per se notum est: ꝙ terminus rei est indiuisibilis: & ꝙ omne cōtinuū finitum est inter duo indiuisibilia. quoꝝ vnum est principium: & alterum finis: & ꝙ nullum indiuisibile in cōtinuo est actu: sed potētia solum preter principium eius & finem ipsius. His autem habitis leue est ꝓbare qd intendimus: fm dicta enim qdcūq; pūctum accipiat in rectitudine qui est media inter duo extrema potentia medium est & nō actu nisi diuidat actu rectitudinē illā. Mediū enim dicitur ab actu mediādi sicut signum ab actu signādi: & ideo quādiu non accipitur vt actu signans & diuidens tūc in rectitudine nō est nisi in potētia: & iō q3 non diuidit spatium nō diuidit etiā motū: sed si accipiatur actu diuidens: tūc efficit finis vnius partis: & principium actu alterius partis: & tūc etiam diuidit motū qui est sup spatiū: & ideo quādo motus terminatus est ad ipm. tūc erit in fine suo qui nō ē motus: sed potius motū fuisse est tūc verum & cōtinuatum vsq; ad indiuisibile hoc: & alius motꝰ incipit ab eodē inquantū est principium spatij alterius: sic ergo stās in ipso indiuisibili medio inquantum est finis spatij actu precedētis: iterum incipit moueri alio motu ab ipso inquātū est principium actu spatij sequētis: sic enim medium fit actu principium & finis respectu diuersoꝝ: principium enim posterioris spatij: & finis prioris. Per oēm autē eundem modum se habet instans siue nūc etiam in tēpore: q3 terminat tempus mēsurās motū vnō ad istās in quo est finis motꝰ. Per oēm eūdē modum est in motibꝰ reflexis duobꝰ: q3 finis linee sup quā est motꝰ necessario accipit & in rōne finis: & in ratione principij fm actū: non fm potētiā. Oportet enim ꝙ in aliquo indiuisibili finiat terminus primi motus: & oportet ꝙ ab eodem incipiat reflexio secundi motus: ergo qd mouet motu reflexo necessario vtitur puncto finali linee vno fm subs:

Tex. c. 1. 45.

vt duobus fm formam et rõnem qa vt fine actu finiente et vt principio actu principiante. Et huius exemplum sic est: si cui dicamus q. a est signum eius qd mouet reflectitur: et linea super quã mouet et reflectitur sit b. c. et venit a ex. b in. c. et re uertitur ex. c in b. tunc eni ipso puncto. c. vtitur vt fine prece dentis motus vt in principio sequentis ergo necessario erit ibi due quietes: et duo motus: vna qdẽ quies ex qua est mo tus primus et illa fuit in. b. anteq̃ moueretur primo motu: et alia pars ad quã terminatur mot⁹ idest ex qua est mot⁹ re flexus. et illa quies est in. c. ergo necesse est eẽ in quatuor tem pora que mensurant dictas quietes: et dictos motus. Si au tem diceret aliquis q in. c. nõ quieuit. hoc est impossibile: qa cũ continue feratur motu pmo vsq ad. c nõ potuit simul in vno instanti factum esse in. c. vt in fine motus primi: et abesse ab ipso fm principium motus secũdi: qa aliter indiuisibile esset diuisibile: qa constat q nõ põt in eodẽ indiuisibili adeẽ et abesse ergo oporteret q in parte ei⁹ adesset: et in parte ei⁹ abesset et sic esset diuisibile qd est impossibile. Cõstat autem q aliquãdo. a. est in ipso signo. b. sed cũ. b. sit indiuisibile nõ põt esse in ipso in tẽpore vel in aliq parte tẽporis sed in indi uisibili nunc tẽporis sicut in sexto ostensum est. Est autẽ in nũc in ipso pp qd nũc est diuisio tẽporis sicut et pũctum linee: ipm autẽ. b est pn^m a quo est motus: et motus nõ est in ipso: qa mot⁹ nõ habet pmũ qd sit mot⁹ sicut iã pbatũ est in sexto. Eadẽ aũt est rõ de. c. q est iduisibile. Si aũt aliqs cõcedat q. a simul adsit in. b. et absit ab eo tãc cũ res stet qñ est in eo dẽ indiuisibili eo q sic se habeat nunc et prius: sic semp sta bit in toto motu ipm. a. qa moueri sub nõ erat nisi situ cõ tinuo ad esse indiuisibili a quo fuit motus. Cũ ergo sit ĩpos sibile nõ potest cõcedi q in vno indiuisibili tẽporis affuerit a. in c. in fine motus pcedẽtis: et abfuerit ab ipso in motu re flexiõis cõntis. Idẽ autẽ est de ipso. b. a quo incipit mot⁹ pce dens: quem pcedit quies ex qua est motus: qz in alio et alio si gno siue nũc signante tẽpus affuit ad. c. fm finẽ motus pce dentis: et abfuit ab ipso in motu cõsequenti. Sed inter queli bet duo signa tẽporis est tps. vt pbauimus in sexto qa ali ter nõ esset cõsequẽs ad nũc. ergo inter signũ quo affuit in c. et signũ quo defuit ab ipso est tps: qd nec est mot⁹ pcedentis nec motus sequẽtis: ergo est mẽsura quietis inter duos mo tus. Idẽ autẽ oĩno est de quiete tpis in. b et motu tpis q de fuit ab ipso. b. et silr est de oib⁹ aliis signis que actu in magni tudie et tẽpore accipiunt. Eadẽ aũt rõ est in oib⁹. Cũ eni cõ currat. a. ad ipm. b. vel ad aliud signum mediũ: qd accipit vt principiũ et finis: tunc necesse est stare et quiescere inter du os motus: qa duo facit fm actum finit enim motũ vnum: et post incboat alium ad indiuisibile et hoc fit vtrisq. sicut si ali quis intelligat q. a. c. sit magnitudo: et aliquid abeundo ab a. mouet in. c. perficiẽdo motum stat et quiescit. Eadẽ eni ne cessitate qua in fine suo stat sic motus vnus nõ reflexus: ea dem aũt necessitate stat ibidem mot⁹ eius qui postea refle ctit ab eodem. Ois ergo mot⁹ generalr qui reflexus est siue sit in loco siue in formis quiete media interruptus est: et ideo non est continuus: et hoc est qd volumus probare.

Cap. 4^m. De solone dubitanõis que orit ex pbabitis.

Text. c. 66.

Dicta autem In pcedẽti capitulo: q sz motus cõtinuus me diũ non habet in actu: sed in potẽtia: et si habeat actũ mediũ non erit continuus sunt dicta ad dubitationis actionez que oritur ex ipsis. Ponamus eni q spatiũ si gnatum per lineã. c. sit eqle spatio signato per lineã. z. et pona mus. q id qd fertur signet per lrãm. a. et hoc cõtinue ferat in spatio. c. ad terminũ ipsius qui sit b. et silr sit. a in signo qd si gnat per. b. qd sit mediũ: vel spatij: vel duo motuũ reflexo rum: vtroq eni mõ variabimus positionẽ: vno qdem: q li nea c. b sine. b. c. qd idẽ est sit semidupla ad lineã. z. i. et a. fe ratur duob⁹ motibus. quoz vnus est. a. b. i. c. et aliet reflex⁹. Alius modus positiõis est q linea. b. c. sit eqlis linee. z. i. sed in aliquo medio. Si igit b. c. sit actu mediũ in quo p su periorem rõnem quiescere accidit: vtroq eniz mõ est vnus modus dubitationis sed primus modus magis est ad pro positum. Ponamus aũt: q quãdo. a. mouet reflexiue in. b. c. q tũc eqali velocitate et regulari motu moueatur. d. super duplã lõgitudinẽ que est. z. i. Cũ eni due medietates alicui⁹ equales sint toti: videt q duo mot⁹ super b. c sint equales motui z. i. ergo in eqli tẽpore debet. a. ire et redire sup. c b. in quo. d transit simplr. z. i sed ostẽdit hoc eẽ falsum: et pariter so lutio dubitatiõis per prius habita q ip. s. c. citius venit ex z. in i. per duplã lõgitudinẽ q̃. a reuertat in. c motu ex. b. nisi finali semidupie longitudinis. c. d. Idem qd prius est hoc est breuiori tempore discedens a medio spatij q̃ aliud illo etiam prius et citius venit per equale spatium sed. d qd cõ tinue mouet in medio qd est potẽtia citius adest et abest in medio spatij q̃. a. qa in nũc vno adest in. b. et in alio abest ab ipso inter que est tempus quietis in quo mansit in. b. getã q̃ citius transit. d. totũ spatiũ. z. i. q̃. a. transeat et redeat in sub duplo spatij. b. et causa huius est interpositio qetis. vt dictũ ẽ: et ideo equalr velocitũ motuũ in eqli spatio nõ est eqlitas nisi acciplatur motus vtriusq cõtinui sine qetis interpositiõe. Si q̃ b. sit punctũ in q̃ sit reflexio tunc nõ simul in eodẽ instã ti indiuisibili ipz. a. adfuit et abfuit in ipso sed potius in di uersis inter que est tẽpus quietis medie: et ideo ẽt posteri⁹ fit mot⁹ eius q̃ ipsius qd est. d. Si eni simul adesset et abesset ab ipso. b tunc non posterius perficeretur motus ei⁹ q̃ mo tus eius qd est. d. Nõ ergo est ponendum: q in eodẽ nũc in quo. a abfuit ab ipso. b. q tunc. d. moueretur ab vltimo lon gitudinis ipsius. z sed potius prius recessit ab vno suoz vl timorum in cõtinuo tẽpore: et venit ad aliud. Si enim dicat q in vno et eodem indiuisibili affuit. a. in. b. et defuit tunc si militer erit in vno instanti etiam adesse et abesse: et hoc erit in diuisiõe tẽporis. hoc est in nũc in quo deciditur tẽpus: et nõ in tẽpore figura autẽ huius demõstrationis est illa quam cõspicis. Hoc autẽ qd dictum est de medio in quo fuit refle xio impossibile est sic dicere in continuo: qa cõtinuũ non hz medium nisi in potentia: et non in actu: sed in reflectenti ne cesse est sic dicere. Et huius exẽplum est: q nos ponamus li neam super quã est motus reflexus lineam. z. d. et sit linea ve niens a sursum in deorsum. Si enim tunc aliqd qd est in. z. feratur ad ipsum. d. hoc est a deorsum in sursum: et iterũ refle ctens a sursum feratur deorsum: et veniat vltimo in id qd ẽ d. tunc vtetur illo vltimo sicut fine et principio duoz motuũ: cum sit ipm sit ipm vnum in subiecto: et ideo necesse est sta re et quiescere inter duo: nõ eni simul sicut sepe dictũ est affuit et abfuit ab ipso d. Si enim hoc eẽt verum tũc esset simul in d. et non esset in. d. in eodẽ nunc indiuisibili: ergo necesse est q in alio et alio affuerit quiescẽs: et abfuerit motũ ab ipso: z tps est mediũ in quo quieuit. In omni aũt tpe aut quieuit: aut mouebat. Inter duo aũt nunc in qbus affuit et defuit ab eodẽ pũcto medio nõ mouebat q̃ tũc qeuit q̃ tales motus oẽs interrupti sũt p qetẽ interpositã nõ ergo sũt cõtinui semp.

Cap. 5^m. De dissolutione dubitatiõis Zenonis per ea que dicta sunt in prioribus.

Text. c. 67. 6. phy. c. 18.

Per ea Que dicta sunt nũc soluẽda est du bitatio Zenonis qa solutio que di cta est olim in sexto supra nõ est di cenda: eo q nõ fm rem: sed ad hoiem est. Cuz enim diceret Zeno: ideo nõ esse motũ qa si mo tus eẽt sequeretur aliqd transire spatiũ infini tum in tẽpore finito. Nos autẽ ibi ad interrogantem: et non ad interrogationẽ respõdentes diximus q infinitum dicit dupliciter. s. potentia et actu. Actu qdem nihil diximus eẽ in finitum sed potentia sicut in diuisione: et nõ eẽ incõueniens spatium infinitum trãsiri in tẽpore finito: est enim vtrũq. s. spatium et tẽpus infinitum potẽtia equalr fm diuisionẽ. So lutio autẽ illa nõ conuenit fm rem: cõtingit eni soluẽdo illo dicere. q aliqd qd fertur sicut. a. sit in indiuisibili nũc tẽpo ris in quo decidit tps in fine spatij super qd est mot⁹ qui q dem finis sit linea. d. et nõ cõuenit dicere q in vno et eodem nũc affuerit et abfuerit ab ipso. sicut pz ex pdictis. Qd autez verũ sit manifestatur ex hoc: q necesse est omne finitũ aliqñ in finem venire finit autem magnitudo sup qua est motus per id q id qd fertur describit indiuisibile in fine eius sup ipm. Est eni finis lõgitudinis actu: et nõ potẽtia: sed puncta que sunt in medio lõgitudis sunt potẽtia: et nõ actu. Iste aũt finalis pũctus est actu: et nõ potentia: et iste est finis lõgitudi nis quidẽ que est de sursum et pn^m lõgitudis deorsum que q dem lõgitudo in eẽntia spatij vna est differẽs fm termios: et in motib⁹ qui sunt supra eã oĩno similr se hz. Est igit in 6°

docuimus

dcrimus id qđ fertur nūq̄ sit in aliquo equali sibi fm̄ spatium semp pcedenś in eo qđ est a quo ⁊ ad qđ: tandem erit actu in vno qđ est finis. Et cū illud sit indiuisibile necesse ē ibi stare id qđ ferf cū reflectitur in recto. Media aūt cū nō sint infinita actu sed potētia. ⁊ infinita potētia finita autem actu nō est possibile pertrāsiri: sic ḡ ei oib⁹ dictis eēt vidē q̄ nō cōtingit motū ꝯtinuū eē in recto ⁊ perpetuū fm tps inde ficientē. Eodē autē modo obuiādū est his qui obijciūt rōni Zenonis volētes dicere. q̄ si omne qđ trāsit spatiū opꝫ p̄mo trāsire mediū spatij ⁊ medietatis mediū: ⁊ sic in infinitū qđ nō ꝯtingit trāsiri aliqđ minimum spatium cū tales medietates sint infinite ⁊ ifinita nō cōtingit pertrāsire. Aut forte si aliter eādē obiectionē formāt quo ad modū lꝫ p sub stātiā sit eadē. volentes dicere: q̄ omnis intellect⁹ accipiēs id qđ ferf trāsire spatiū aliqđ. opꝫ q̄ accipiat q̄ id qđ fertur accipiēdo partes nūeret spatiū ⁊ reddat sic numerando partes spatij totā spatij quātitatē: sic igit̄ numerando numerat medietates: ⁊ medietatum medietates ⁊ sic in infinitū ergo illum qui sic abit per totā lōgitudinem accidit infinitas medietates numerasse: ⁊ esse numerū medietatum infinitū: ⁊ hoc oēs confitentur esse impossibile. ¶ Et hoc qdē in p̄mis dictis rationibus in 6° supra persoluimus per id q̄ tēpus infinitas habet in seipso partes sicut ⁊ spatiū. Et diximus nō esse incōueniens si in infinito tēpore id qđ ferf trāseat infinita numerando in spatio. Est autē fm vnā ⁊ eādē similitudinē infiniti ratio ⁊ in tēpore ⁊ in lōgitudine sicut p̄batum est in sexto. Et ideo lꝫ hec cōueniēs sit responsio ad querentē: tamē nō est sufficiēs ad questionē. Est aūt conueniēs ad querētē: q̄a verū est q̄ si id qđ ferf transit infinita in spatio q̄ trāsit illa in partibus ifinitis: sed tn̄ falsuꝫ est in se q̄ id qđ fertur trāseat ifinita. ⁊ ideo si querēs querat mutando qōnē ad tēpus m̄ sic q̄ dimissa longitudine supra quā est motus querit vtrū in tēpore finito ꝯtingat infinita ptrāsire: ⁊ si interroget eādē sumēs interrogationē ab ipso tpe: vtrū scꝫ tēpus cōponatur ex ifinitis: eo q̄ habet in se aliq̄ mō infinita: querēs vtrū in tēpore cōposito ex ifinitis idiuisibilib⁹ contingat id qđ ferf transire infinita in spatio. Si q̄s eni sic querat: tunc nō erit iā sufficiēs supra inducta solutio. Sꝫ in rōnibus quas mō dicemus est verū istius solutionis dicendū: si eni aliq̄s diuiserit cōtinuū in duo media: hoc vno medio signo diuidente vtit̄ vt duobus: facit eni ipsum principiū ⁊ finem: finē q̄dē vnius medietatis. ⁊ p̄n᷑ alterius. ⁊ lō diuidit continuū: ⁊ facit ipsum actu duo ⁊ sic etiā facit actu numerans medietates eius: ⁊ diuidēs ip̄m in medio signo. Si enim in aliquo diuidente cōtinuū nō remanebit continuum: neq̄ remanebit linea supra quā est motus: neq̄ ipe motus. Mot⁹ eni ꝯtinuus est cōtinui spatij q̄a cōtinuitas motus est a cōtinuitate spatij. Diximus eni in p̄babitis: q̄ ꝯtinuum diuidit̄ in eo qđ id qđ ferf indiuisibile fm actū describit super ip̄m. In illo eni necessariū erit in motū esse: ⁊ nō in mouerit: ideo diuidi eū necesse est. sicut ⁊ ipꝫ spatioꝫ accipit̄ in ipso puncto super ipsum descripto vt diuisum. In continuo autem qđ accipitur in forma cōtinui sunt infinita media: sꝫ non actu sed potētia. Et quādo id qđ ferf vtit̄ aliq̄ alioꝫ illoꝫ vt actu medio ⁊ sic facit ip̄m mediū in actu medij: tunc diuidit̄ cōtinuū sed tūc stat⁹ erit in seipso ⁊ nō cōtinuus motus. ⁊ hoc manifestū est in eo qui nūerat media. Illi eni accidit diuidere ꝯtinuū fm media que nūerat: q̄a necesse habet nūerare vnū numero ⁊ subiecto signum: ⁊ rōne duorum hoc est finis ⁊ p̄ncipij fm actū: q̄a non nūerat aliqđ nisi actu diuisuꝫ nisi forte nūeret vnū cōtinuū in forma cōtinui sꝫ duas medietates in potētia tm̄. Sed fm dicta surgit qō: q̄a si id qđ fertur describit actu media super magnitudineꝫ tunc diuidit ipsam qescēdo in medijs ei⁹: sed talia media sunt infinita potētia: ⁊ ponamus q̄ qescēdo describat mediuꝫ post mediū hoc ḡ mō nūq̄ trāsibit magnitudinē: ⁊ sic videtur q̄ ad minus hoc mō redit qō Zenonis. Sed ad hoc absq̄ dubio oꝫ r̄nderi: q̄ mot⁹ nō est nisi sup magnitudinē indiuisaꝫ actu: ⁊ diuisaꝫ potētia: ⁊ lō aliquā partē magnitudinis oportet eē diuisaꝫ si debeat eē mot⁹. Illā autē que sic diuisa est nō diuidit trāseūdo nisi in ptes equales potētia ⁊ nō actu nūeratas. Omne aūt qđ partib⁹ equalib⁹ potētia diuidit̄ trāsitur: ⁊ sic pꝫ. q̄ magnitudo trāsitur hoc aūt modo quo trāsit vnā ptē magnitudinis diuise transit etiam aliā. ⁊ sic transit tota. Hec autē verificata sunt in sexto supra. ¶ Ad interrogationem autem qua querit̄ si ꝯtingat infinita transire aut in tēpore aut in magnitudine dicendū est quidēꝫ vt supra: q̄ transitur vno modo est autē non sic. Alio enꝫ modo non transitur per infinita. Cuꝫ enꝫ actu nō sint infinita non contingit ipsa pertransire: sed cum sint potentia tunc contingit ipsa transire. Qui eni continue sine interpositione q̄etis mouetur super longitudinem fm accidens infinita trāsuit: simpliciter autem non transiuit infinita: accidit enim linee q̄ infinita media sint in ipsa potentia: ita q̄ hoc accidere dicat̄: q̄ non contingit gratia formaliuꝫ cōstituentiuꝫ lineā: suba aūt ⁊ esse formale linee est altera quia diffinitur linea recta qđ est longitudo terminata p̄ctis: ⁊ linea circularis terminatur ad centrum: ⁊ ideo terminatum esse cōtingit linee per se ⁊ substantialiter: sed diuisio accidit ei gratia medie quātitatis. s. propter qđ etiam non soli linee contingit.

¶ Cap. 6m. Q̄ diuisio temporum est per indiuisibile tēporis: per qđ cōpletur doctrina solutionis precedentis.

Tex.c.68.

Jcut autē nos dicimus q̄ inter duos motus cōtrarios in eodē mobili sibi succedentes necesse est esse distinguens tēpus quietis interposite. ¶ Ita necessariū est: q̄ inter oīa duo tēpora sit nunc diuidens tēpus prius a posteriori fm actū sumptum: ⁊ illud quidem est: vt principium temporis sequentis ⁊ sicut finis temporis precedentis. ⁊ sic est inter duo tempora quietis ⁊ motus. Vnuꝫ eni tēpus precedit. ⁊ aliud tempus posterius est quietis que intercidit inter duos motus: ⁊ necesse est hec duo tempora distingui per nunc: qđ est finis prioris ⁊ principiuꝫ posterioris. Et per eandem etiam rationeꝫ distinguitur tēpus quietis precedentis per aliud indiuisibile: nunc autem tempus motus sequentis qui vocatur reflexio. Et quia sicut nunc duobus distinguitur tēpus quietis a temporibus motuum: quorum vnus precedit: ⁊ alter sequitur: tūc necessarium est: q̄ inter illa duo nunc in toto tēpore res quiescat. Et manifestum est nisi aliquis modo dicto dicat sic fieri tēporis diuisiones: q̄. s. fiant per signum temporis diuidens inter tempus prioris motus: ⁊ posterioris quietis: vel motus si sequatur motum: tunc semper sequitur inconueniēs: sed oportet q̄ in diuisibili signo diuidātur tempora duo qđ tamen fm rei veritatem non est nisi posterius rei facte ⁊ cōstitute per motum: ⁊ non prioris transmutationis: sicut nos statim infra p̄babimus. Inconueniens autem: qđ sequitur si aliquis dicto mō tēpora non diuidat que se immediate consequunt̄ est: q̄ sequitur idem simul in vno tēpore eē ⁊ nō esse: et sequitur: q̄ quando res iam fuit facta q̄ ipsa nō est. Sed antequā nos declaremus istā cōsequentiā dicamus nūc signi distinguentis queslibet duo tēpora sibi succeder. tia sicut enim punctū diuidens linee cōmune est priori ⁊ posteriori: ita ēt indiuisibile tēporis qđ est signum diuisionis tēpoꝫ est cōmune duob⁹ tēporibus. s. priori ⁊ posteriori: ⁊ est idē ⁊ vnū nūero. sed rōne non est idē q̄a aliā rōnem hꝫ quādo est p̄ncipiū: ⁊ aliā quādo est finis q̄a est finis prioris: ⁊ p̄n᷑ posterioris: sed tamē nunq̄ fm rem referf ad motum precedentē: quia motus nō est in nunc sed potius realiter est ad passionē que posterius per motū est facta ad quā factā mot⁹ terminatur. vbi gratia: si per alterationem fiat aliqđ album: tūc in toto tēpore est alteratio sed album factū est in nunc: ⁊ sic indiuisibile signum adiacet non priori motui sed passioni siue rei cōstitute per motū qui est terminus mot⁹. Et si querat̄ q̄re non sil̄r refertur ad p̄n᷑ motus qđ est indiuisibile: dicēduꝫ q̄ de hoc iā rōnē assignauimus in sexto. q̄a. s. p̄n᷑ abijcit̄ et finis manet: ⁊ est dignius igit̄ refertur magis ad finē q̄ ad principiū eo q̄ ip̄m nūc solum est q̄ esse accipit in tempore. Simil̄r autēꝫ de trāsmutatione nihil manet nisi res in qua terminatur ⁊ ideo ad illā refertur nūc qđ solum est in tēpore. Hoc habito aūt cōseq̄ntiā prius inductā verificabim⁹. Sed opꝫ prescire q̄ quidā non talem ve nos dicebant fieri diuisionē tēporis. Sed dicebāt tēpus diuidi a tēpore per tēpus medium: ⁊ dicebant diuidēs tp̄s ⁊ etiā diuisa tpa etiaꝫ ex indiuisibilib⁹ esse cōposita: qđ nos in sexto iprobauimus sufficienter. Si igit̄ tēpora diuidunt̄ tēpore sicut dicūt aduersarij sint tēpora duoꝫ motuum: siue motus ⁊ q̄etis: ⁊ tēpus diuidens etiā a. a. b. c. ita q̄ tēpus p̄cedens sit. a. ⁊ tp̄s

Tex.c.69.

posterius sit.b. et tempus diuidens si hoc possibile est sit tempus.c. res aūt que per motū facta est sit d. sicut si dicere in d. esse albū: vel nō album factum per alterationem precedentem. Dicamus ergo q in toto tēpore.a. ipsum d. sit albuz et in toto tēpore.b. sit non albū: ergo cū aliquādo factū sit non album: opz q in.c. si tēpus sit albū et non albū simul. Si enī c. qd est distiguēs tēpora est tps: tunc ipm est ps tpis prioris vltima et pars tēporis posterioris prima: et rōne eius qd est pars prioris est in ipso.d. albuz: qd positū est in toto priori esse album: et ratione eius qd est pars posterioris prima tūc in ipso est d. non album quia positum fuit q in toto posteriori tēpore sit non album et quiescat in nō albo. In toto autem priori qd est tps motus quo mouet.d. de nō albo ad nō esse album est adhuc album quia quādiu durat motus: tūc non est in termino motus: terminus autez istius motus est esse non album perfecte: ergo in tēpore eodem qd est.c. ipm d. est album et non albuz: qd est impossibile. In qualibet enī parte verum est dicere: q ipsum est album: sed positūz erat q in toto a. esset album. et in qualiber ipsius.b. non est albū: qa positum erat ipsum in toto.b. perfecte esse non albū. Cū ergo.c. sit tēpus qd est in vtrisq vt pars quedā vtriusq: tūc oporter q in c. sit simul album et non albū: et cum ipm dicat ab aduersario esse tēpus indiuisibile: tunc sequitur q in tēpore indiuisibili sit simul album et non albuz perfecte: quia oībus modis verū est q differentia distinguens inter duo est aliquid vtriusq cum non sit terminus indiuisibilis vtriusq vt dicit aduersarius: sed tēpus tunc erit necessario ps vtriusq. et sic sequitur necessario prehabitū inconueniēs: nō igitur est dicendum q.c. distinguens inter duo tēpora sit tēpus: sed indiuisibile tēporis: qd est finis tēporis prioris qd est finis alterationis albi ad non album: vnde dicenduz: q lz in qualibet parte tēporis.a. sit ipsum.d. adhuc album. nō tamē in quolibet indiuisibili qd illius tpis est albū. qa in vltimo indiuisibili nō refert ad motū. sz ad rē posteri⁹ factaz p motū est ipm pmo non album factū. sic igit alteratio ab albo terminatur ad non esse albū: et ideo in quolibet qd est in a. tēpore est album pter vltimum nunc: qd signatur per litteram.c. qa illud sicut prius diximus: est iaz eius qd est posterius: sicut terminus in motu: et ab illo eodem inchoat sicut ab indiuisibili pmo tēpus quietis eius in eo qd est perfecte nō albū esse: qa si dicat fieri aliqd albū in toto.a. tpe: siue dicatur etiaz corrumpi in toto.a. tpe: tamē opz q in termino finali eiusdem tpis dicatur terminari gñatio albi: siue corruptio eiusdem: vnde cum illi termino attribuatur.c. in ipo.c. dicetur esse generatū vel corruptum in eodē.c. ergo primuz in illo tpe finali verum est dicere q est albuz qd ante fiebat album in toto continuo tpe ad.c. distincto. Et in illo verum est dicere: q primum est non album perfecte si corrūpi ponatur in continuo tpe priori qd continuaē ad indiuisibile vltimum qd est.c. aut oportebit dicere primū inconueniens. s. q cum factum est.a. sequtur ipsum adhuc non esse: aut cū corruptum est.a. sequitur ipsum adhuc esse: aut etiam simul eē album: et non esse album: et omnino hoc est vniuersaliter eē et non esse et tunc simul in gñatione et corruptione: et ista cōsecutio est manifesta sm hoc qd pdictū est: qa si dicamus aliqd generari in toto.a. tunc in nulla parte ipsius est generatuz: ergo non est generatum in vltima. ergo in vltima adhuc generatur: sed vltima est distinguens inter tempus et generationis et generari esse perfecte igitur in vltima rōne eius qd est prima pars generari esse pfecte erit res pfecta per generationem: et rōne eius qd est generari non est factuz. sed generatur adhuc: ergo in eodem in quo est factum non est factum adhuc. Si autem ponantur duo tēpora corruptiōis et corrupti esse distingui per tertiū: tunc sequtur q aliquid erit cum corruptū est. sicut patet cuilibet ex pdictis per siliez modum deductionis. Qualiter aūt sequatur aliquid eē albuz: et non esse album simul superius ostendimus: sed talis distinctio tēporis est oino impossibilis. Si aūt sicut iaz dcm est: id qd prius est in nō esse fieri prius q̄ fit et suum fieri terminatur ad esse: tunc oportet q similr sit in tēpore: q. s. tps qd mensurat fieri terminetur ad indiuisibile in quo est primo res facta: et hoc nō est distinguens inter duo tēpora. s. tps qd mensurat motū siue fieri: et tēpus qd mēsurat quietē in eē: et illud indiuisibile est ad vtrūq temporis: sed nō aliquid vt pars: sed potius vt signum indiuisibile distinguens vnū ab alio vnius finis et alterius principium existens: ergo nō est possibile qd illi dicūt: q tempus diuidatur in athoma tempora et vnum athomū tēpus distinguat inter duo alia athoma: ita q tria athoma sint se consequentia. Si enī sicut pus posuimus ipsum d. qd fieri posuimus album factum est album in toto.a. tpe aut si dicamus cum illo simul fieri c. tāq̄ in altero tēporis indiuiduo habito et cōseqn̄ti post illd aut etiaz cum his dicet fieri in tertio athomo qd est c. Si autez dicatur q in.a. toto fiebat. et qd fit non est: tunc ipm nō erat albuz in toto a. In b. autem posuimus q non est generatio siue fieri albuz sed potius quies in albo tunc oportet aliqd esse medium in quo primo sit album: et hoc est tēpus sm aduersariū: et tūc sequuntur prius habita incōuenientia. Hec autem ratio deducens ad impossibile non conuenit nobis: qui diuidimus tps in athomos: sed dicimus ad distinctionem tēporū compositorū esse in athomo nunc et non in athomo tēpore. In vltimo eni ipsius tpis in quo fiebat res quando fuit in motu et mutatione res ipsa est in factū esse et in eē: quia sicut vltimū temporis est indiuisibile nunc ita vltimū eius qd est fieri est factum esse et esse: huic autez indiuisibili vltimo temporis precedentis nihil est habitum hoc est cōsequens eiusdē tpis: neq sm nostrū dictuz indiuisibile est cōsequens ad indiuisibile quia indiuisibile est terminus non nunc sed temporis: sed indiuisibilia tempora que illi ponūt sunt cōsequentia se imediate. Ex his igitur manifestū est: q si aliquid fiebat in.a. toto tempore: tunc non est addendū aliquid plus temporis in quo fiebat et factum est: q̄ solūz illud in quo toto fiebat: quia fiebat in qualibet parte illius tēporis: et in vltimo eiusdem indiuisibili factuz erat: et hoc nō erat additum tempus: sed tempus eiusdem. Non igitur dicendum est q.c. tempus addendūz sit ad.a. tempus in quo dicatur factum esse id quod fuit in continuo fieri in.a. positio enim illa rei non concordat sed potius nostra positio cōcordat rei motee vt patet ex predictis. Sic ergo modo perfecte probatum est q inter quoslibet duos motus est tēpus quietis: et inter quelibet duo tempora est instans indiuisibile sm actum diuidens: ex quo vlterius pbatur q tales motus reflexi non sunt continui. Iste igitur rationes proprie et demonstratiue quibus aliquis credet q non est motus continuus et perpetuus in recto vel supra circulum: quia vna ratio est in ambobus.

Cap. 7m. De logicis rationibus: quibus probatur q motus continuus et perpetuus non potest esse in recto.

Tex. cō. 75.

Rationaliter autem ita q ex communibus que inueniuntur in multis et nulli sunt propria que sunt logicalia intendentibus et procedentibus videbitur idem accidere qd prius q. s. motus continuus non possit eē reflexus in recto. Omne enim qd continue mouetur naturaliter vel voluntarie venit in idem a principio motus et in fine et in medio eiusdem nisi violenter prohibeatur ab aliquo. Dico autem moueri continue sm naturam: vel sm voluntatem: sicut illa que a se mouentur: quia infra probabimus q motus violentus non potest esse continuus. Qd autem omne naturaliter motum vel voluntarie in idem veniat sm loci mutationem posterius in moueri quo venit prius in motu eodem: probatur ex hoc: q motus non est nisi forme ad formam: vel vbi post vbi: et ideo per oēs partes motus motum ipsum aliquid continue amittit de eo vnde est motus et continue acquirit aliquid de eo ad quod est mot⁹: et sic prius et posterius in motu venit in idem: verbi gratia. hoc autem modo venit in b. et prius in eo ferebatur in idez b. et non tm̄ fertur in.b. cum proximum est ad ipsum: sed etiam mox cum incipit moueri sicut diximus prius. Que enīz esset ratio quare non magis fertur in.b. cum proximum est b. q̄ prius quando fuit remotum: cum totus motus sit acceptio eiusdem forme: vel eius vbi quod est terminus ipsi⁹: similiter autez est in omnibus aliis motibus. Si igit vnus et continuus motus est reflexus in recto sit illud rectum a.c. linea. Si enim continuus et vnus est motus reflexus super a.c. tunc vnus et continuus est motus ab.a. in.c. et reditus ex c. in.a. et terminus formalis totius reflexi motus sm vnam

reflexionem

reflexionem est .a. ergo sm premissa quando aliquid fert ex .a. in principio reflexiui motus tunc fertur in .a. ⁊ venit in .c. ex quo datur ꝙ mouetur continue in eundo ⁊ redeundo. ergo quando fertur ab .a. in .c. tunc fertur in .a. sm motuz vnum qui est .a.c. ⁊ hoc est. ac si dicatur ꝙ quando aliquid fertur a sursum in deorsum: ꝙ tunc fertur in sursum. ⁊ quando aliquid fertur de albo in nigrum: ꝙ tunc fertur in albū. Quando autem aliquid sic fertur: tunc fertur sm motus contrarios ergo in eodem simul sunt motus contrarij continui sine quietis interpositione. Motus enim qui sunt sm rectitudinem inter situs oppositos contrarij sunt. Similiter autem ex hoc sequitur quidem quod fertur mouetur mutando ex eo in quo nondum est quia cum ex .a. mouetur in .c. tunc mouetur in .a. vt dicit aduersarius. sed non mouetur in .a nisi ex .c. Cum igitur non sit in .c. quando mouetur ex .a. ad .c. tunc sequitur: ꝙ mouetur ex .c. quando nondum est in .c. Si autem impossibilia ambo sunt: tunc necesse est stari in medio omnium duorum contrariorum motuum in eodem motu sibi succedendum: ergo in .c. statur. Non est igitur vnus motus ab .a. in .c. ⁊ .a.c. in .a. reditus enim non est vnus statui: nec etiam motui: hec autem ratio ideo logica dicitur: quia est vniuersaliter ex omnibus motibus conuenientibus ⁊ non tantum ex conuenientibus motui locali. ¶ Amplius etiam ex his manifestum est: quod dictum est si loquamur de hoc quod est magis vniuersaliter omni motui. Si enim omne quod mouetur aliquo dictorum in .6. motuum mouetur ⁊ quiescit aliqua quietum ibi determinatarum: tunc nullus motus neque quies erit preter istos qui ibidem sunt determinati. Omne autem quod non semper mouetur vno ⁊ eodem motu sm speciem: ⁊ non mouetur motu qui est pars alterius motus necesse est prius quiescere sm oppositam quietem illi motui quo mouetur: ⁊ hoc est ideo: quia motus nunquam est ad motum: neque ex motu: sicut in superioribus probatum est. nisi sit pars illius motus: vel nisi sit hoc per accidens: sicut illuminatio est finis motus candele. Illud vero quod mouetur motibus diuersis sm speciem non semper mouetur motu eodem sm speciem: ergo motus eius procedit ex quiete opposita motui: sicut actus procedit ex priuatione ⁊ potentia: quia quies est priuatio motus. Si igitur illi motus sunt contrarij qui sm rectitudinem sunt ad oppositos situs: ⁊ non conuenit aliquid simul moueri sm contrarios motus: oportet absque dubio procedere ex quiete opposita motui ⁊ non a motu opposito immediate: ergo illud quod fertur ab .a. superiori ad .c. inferius vtique non simul cum illo nec immediate post illud fertur etiam .a.c. in .a. Quoniam igitur non simul fertur his contrarijs motibus: neque vnus continuatur ad alterum: ⁊ constat ꝙ mouetur aliquid sm alterum illorum motuum: tunc necessarium est ꝙ mouestur a quiete illi opposita motui. ergo antequam exeat reuertendo ab ipso .c. ad .a. absque dubio quiescit in ipso .c. Sunt enim hec opposita .s. quies in ipso .c. ⁊ motus ab ipso .c. in id quod est .a. Manifestum est igitur ex his que dicta sunt: quoniam isti motus non sunt continui ergo interponitur eis quies. ¶ Amplius autem ⁊ hec ratio quam modo inducemus inter rationes logicas ⁊ communes est magis estimata proposito: ⁊ magis propria illi quam ille que inducte sunt prius ⁊ deducens ad impossibile: quod habitum est in precedentibus .s. ꝙ sequatur ꝙ in eodem nunc simul factum est album aliquid ⁊ corruptum non album: quia sicut diximus in probabitis ꝙ generatio ⁊ corruptio vtriusque non fit nisi finali instantia motus vel mutationis. Si igitur continua ⁊ vna dicatur alteratio que est ex non albo ad album: ⁊ econuerso ex albo ad non album: ⁊ non sit mansio siue quies inter duas alterationes in tempore aliquo tunc est vnum instans vtriusque alterationis finale. Cum igitur in vna alteratione corrumpatur non album: ⁊ fiat album: ⁊ in altera corrumpatur album: ⁊ fiat non album oportet ꝙ omnia ista fiant in istanti: ⁊ sic alterationum eorum tempus terminatur ad idem nunc numero. Tria autem sunt .s. factio albi: ⁊ factio non albi: et corruptio non albi: quorum sunt quatuor sm rationem .s. due corruptiones: vna albi ⁊ altera non albi ¶ Amplius si continuum dicatur esse tempus duorum motuum contrariorum: tunc etiam oportet. ꝙ ipsi motus sint continui sed motus contrarij consequenter sunt ⁊ non continui. Cuius probatio est: quia non posset assignari causa: quomodo erit vltimum duo-

rum contrariorum: sicut albedinem ⁊ nigredinem: ergo etiam tempus est consequenter ⁊ non continuum: ergo non potest esse vnus ⁊ continuus motus reflexus de contrario in contrarium: ⁊ econuerso supra rectam dimensionem: ⁊ hoc est quod intendimus probare.

¶ Cap. 8m. Quod nullum inconueniens impedit quando circularis motus possit esse continuus sm omne tempus.

Motus autem qui est circularis erit vnus ⁊ continuus indeficienter. Nullum enim predictorum impossibilium sequitur: si circularis dicatur esse vnus ⁊ continuus semper. Quod enim mouetur in ipso est circulus qui non mouetur de contrario in contrarium: sed potius ab eodem in idem: sicut si punctus inceptionis eius signetur per .a. tunc mouebitur per totum motum in idem punctum .a. sm eandem rationem ⁊ situm quod non facit reflexus: quod mouetur ad contrarias oppositiones ⁊ situs. Omne enim quod mouetur mouetur in hoc ad quod venit per motum suum: sed circulus deueniet per motum suum in punctum: incipiet ergo moueri ab ipso: ergo motus eius est ab eodem in idem: ⁊ sic nulla contrarietas situs vel formarum contrariatur impedit continuationem eius: quia non similiter alijs motibus mouetur per contrarios situs neque in oppositos terminos: ⁊ situs: non enim est verum ꝙ omnis motus qui est ex aliquo sit contrarius illi qui est in illud vel oppositum ei. Sed hoc est verum de omnibus motibus qui sunt in linea recta: quia illa habent contrarietatem sm lineam rectam in qua maxima est distantia sicut distantia sm extremitates distant plurimum ⁊ sunt oppositi motus qui sunt sm eandem longitudinem in spatio sm terminos oppositos longitudinis eiusdem. sicut etiam sursum ⁊ deorsum. In spera autem non est maxima distantia. Spera enim diuiditur in centrum ⁊ circumferentiam que maxime distant: ⁊ motus circularis non est nisi circumferentie: sicut subiecti quod mouetur circa centrum: ⁊ non ad centrum: ⁊ ideo cum sic in eadem circumferentia nihil est quod prohibeat eum moueri continue sm continuum: ⁊ tempus nullum deficere continuationi eius: quia nullus punctus per motum spere in actu describitur super speram: sed omnes sunt in potentia: ⁊ ideo nunquam diuiditur motus sicut patet ex predictis. ¶ Est enim circularis motus ab eodem in idem continue. Rectus autem est ab vno in aliud quod est oppositum primo. Et est alia ratio eiusdem rei quam diximus: quia .s. quando motus est in circulo: tunc nequaquam est motus in eisdem sepius sm situm sed semper sm duos arcus: quorum vnus eleuatur ⁊ alter deprimitur: ⁊ per vnum motus fit: ⁊ per alterum regyratio. Motus enim qui reflexus est sm rectitudinem in eisdem est: quia super eandem longitudinem vadit ⁊ reuertitur: ⁊ non ab eodem in idem: sed de alio in alium. Quoniam igitur motus circularis semper fit de arcu in alio in alium conuenit ipsum sm omne tempus moueri continue. Ille autem qui est in eisdem multotiens non conuenit moueri continue: quia in eisdem partibus positionum motus non potest esse nisi sm contrarios terminos: ⁊ tamen a contrarietate terminorum motus sunt contrarij: oporteret ꝙ contrarij motus essent continui sicut patet ex probabitis. Et hec eadem est causa: quare neque super semicirculum: neque in aliqua portione circuli siue circulatione quacunque: quod est eundo et reuertendo super eisdem arcum semicirculi ad duo extrema puncta chorde cuiuscunque subtense arcui non potest esse vnus ⁊ continuus motus: quia omnibus his modis oporteret: ꝙ id quod fertur multotiens transiret eundo ⁊ redeundo super arcum eundem circuli: que mutationes essent habentes in hoc contrarietatem: vt supra diximus: quia sibi succedere: ⁊ corrumperent seinuicem. In nullo enim talium arcuum copulatur finis ad principium sed in omnibus eis per extremitates arcuum signantur duo puncta in arcu substantialiter diuersa: ⁊ vtrumque eo in motu reflexo: super arcum accipitur vnum in substantia ⁊ duo in ratione. Quia in uno finis motus ad ipsum: ⁊ ad principium motus ab ipso: ⁊ sic necessario illis duobus motis interponitur quies: ⁊ sic discontinuatur motus. Motus enim qui est circulariter ⁊ est circuli circulatio in quolibet puncto copulat finem ad principium quia nullum habet punctum actu descriptum in circumferentia: ⁊ ideo nunquam intercipitur motus: sed semper manet continuus: ⁊ ideo solus hic

Aue. sit vbi logica vide et Commentatorem in celi co. 72.

T. c. co. 71.

T. c. co. 72.

T. c. c. 75.

In motu recto verum est quod est a situ in situm

motus est pfectus cui nihil addibile est. sicut nec circulo ali quid potest addi sicut ostendemus in primo de ce. ⁊ mun.

Tex. c. 74.

¶ Ex hac autem diuisione omnium eorum supra que vel inter que potest esse motus manifestum est: quoniam non cōuenit aliorum motus preter localem esse ꝯtinuos ⁊ quiete non interruptos: quia omnes illi motus sunt inter illa extrema determinante contraria vel contradictoria: si debeat non desi rere oportet ꝙ eadem multotiens moueantur sm̄ easdē formarum distantias eundo vel reuertendo: ⁊ ideo sm̄ predicta non possunt esse motus continui sicut in alteratiōe sicte flexio sm̄ eadem media duorum extremorum inter que est motus alterationis: ⁊ similiter in motu augmenti ⁊ decrementi qui est quantitatis in genere motus reflexio fiet sm̄ eadem media duorum extremorum inter que est augmentum ⁊ decrementum: ⁊ similiter est in generatione ⁊ corruptione quantum ad reflexionem que est inter esse ⁊ non esse: inter que sunt mutationes due generationis ⁊ corruptiōis Et non est differentia in hoc: vtrum media per que est reflexio sint pauca aut multa aut nulla quia interruptio motus non est propter media sed potius ꝑpter extremum quo vtitur vno vt duobus in omni reflexione: sicut patet ex ꝓbabitis: ⁊ ideo siue media sint multa: siue nulla: ⁊ siue mediorum aliquid esse ponatur vel medium in toto auferatur semp accidit multotiens reflecti propter eandem distantiam eorum extremorum propter qđ motus discontinuatur per quietem interpositam. Et ex his manifestum est: ꝙ physiologi: hoc est loquentes de natura: qui consenserunt nobiscum ꝙ necesse est aliquem motum continuum esse in natura: ⁊ nō bene dixerunt specificando hunc motum in eo qđ dixerunt ꝙ iste motus est quo mouentur omnia sensibilia semper. Si enim sensibilia moueantur oportet ꝙ moueātur aliquo predictorum motuum qui sunt motus ad formam substantialem vel accidentalem: quia videmus bene ꝙ semper mouentur localiter ⁊ sm̄ physiologos magis mouentur motu alterationis. Dicunt enim omne corpus sensibile semp fluere ⁊ corrumpi propter actionem ⁊ passionem continuam primarum qualitatum in eis: ꝑpter qđ etiam indigent quidā eorum cibo ꝑpter deperditi restaurationem. Adhuc dicūt: ꝙ generatio ⁊ corruptio sit alteratio: ⁊ ꝙ accidentia in nulla hora vel parte huic remanent eadem: ⁊ huius fuit auctor primus Heraclitus Ephesius: ⁊ postea adhuc Seneca: ⁊ sunt adhuc multi defensores huius erroris. Ratio autem quam nos nunc induximus ꝓbat de omni motu vsꝫ: ꝙ sm̄ illū motum euenit moueri continue nisi sm̄ circulationem: ergo neqꝫ sm̄ alterationem: neqꝫ sm̄ augmentum vel decrementum conuenit moueri continue. Hec ergo nobis sufficienter sint dicta: ꝙ nulla mutationum est infinita: hoc est continua per totum tempus nisi illa que est circuli motus.

¶ Cap. 9m. Q solum motum circularem conuenit esse perfectum ⁊ primum incorruptibilem.

Tex. c. 75.

Quod Autem inter omnes mot᷒ solus motus circularis primus ⁊ perfect᷒ sit: sicut solus est continuus ⁊ perpetu᷒: erit manifestum ex his que nunc inducuntur. Sicut enim diximus in prehabitis: omnis motus sm̄ locum: aut est in circulo. aut in recto: aut est mixtus ex vtroqꝫ. Mixtum enim dicimus: aut in linea gyratiua que finem vel principiū non copulat: aut in linea curua: quia ille formaliter cōponuntur in recto ⁊ circulari. Rectum enim habet linea curua formaliter per hoc ꝙ est terminata punctis. Hoc enim cadit in diffinitione linee recte: sicut patet in primo Euclidis. Formam autem circuli hꝫ in hoc: ꝙ habet conuexum ⁊ concauum: sicut omnes arcus circuli. Sed ad hunc qui mixtus est necesse est prius esse illos qui sunt simplices quia ex illis componitur vt dictum est: ⁊ componentia sunt ante compositum. sed circularis est prior recto: eo ꝙ ipse est magis simplex ⁊ perfectus magis q̄ rectus. Et ꝙ ipse sit magis simplex ꝓbatur ex hoc: ꝙ iꝫ circulus duplicis sit forme concaue. s. ⁊ conuexe: ⁊ linea recta sit simplicis: ⁊ ideo linea recta sit ante circularem: tamen non est similiter de motu: ⁊ ideo cum motus circularis copulet finem principio ⁊ rectus habeat diuersa actu finem ⁊ principium: ideo circularis motus est ante rectum: ⁊ simplicior ipso. Qđ autem sit magis perfectus q̄ sit rectus: probatur ex hoc: quia motus rectus non pōt esse in infinitum protensus. Si enim protenderetur in infinitum hoc esset altero duorum modorum: aut enim esset hoc ideo: ꝙ in linea super quam est motus ꝓtenditur in infinitum: aut quia reflectitur super lineam finitam: sed qđ reflectitur nō opꝫ improbare: quia satis improbatum est. Qđ aūt non sit linea infinita actu ostensum est in 3° libro supra vbi ꝓbatum est ꝙ nihil est infinitum in actu. Et etiam si poneretur per impossibile nihil moueretur supra ipsum: quia sicut ꝓbauimus in fine sexti ꝙ impossibile est fieri numq̄ fit vel incipit fieri. ¶ In infinitū aūt impossibile erit motum fieri rectum cū omne mouens intendat finem determinatū quē ꝯsequitur per motū: quia aliter moueret in vanū: vanū aūt non est in operibus nature: sicut ostendimus in 2° libro supra. Si aūt diceretur ꝙ esset reflectens in eo qđ est finitū rectum ⁊ sic duraret in infinitum tunc esset ex duobus oppositis motibus: ⁊ essent duo motus ⁊ nō vnus ꝯtinuus: quia inter omnes eos intercidit quies sicut ostēdimus prius. Opꝫ ergo ꝙ ois rectus sit finitus: ois aūt rectus finitus possibilis est ad receptionē additionis: ergo imperfectus est ⁊ corruptus: iꝫ enim forte ascensioni ignis nihil possit addi: nec descensioni terre: tamen motui in genere possibile est addi: sicut linee recte: ita ꝙ adhuc manet in rōne recti motus inquantū est rectus. Sed circulari inquantū est circularis nihil addi potest quin maneat circularis ergo rectus est cessans in tempore: siue corruptus. Circularis aūt inquantum est circularis nunq̄ potest cessare: quia si cessaret hoc esset in pūcto qui actu describeretur super circulum: ⁊ talis nullus est in circulo: quia si aliquis esset in circulo tūc in illo pūcto reciperet circulus additionē in potentia. Id aūt quod est perfectū ⁊ incorruptibile ⁊ incessabile sm̄ tempus est prius tripliciter s. natura tēpore: ⁊ diffinitione: q̄ imperfectum ⁊ corruptibile: ⁊ veritas omnium horum plana est ex supra habitis. Amplius inter motus prior motus est ille quem conuenit esse perpetuum q̄ ille quem nō cōuenit esse perpetuum: sed circularem ꝯuenit esse perpetuū ⁊ nullū aliū: neqꝫ loci mutationē videlꝫ aliā: neqꝫ aliū motū quēcūqꝫ ꝯuenit esse perpetuum. In oibus enim talibus quādo reflectūtur: vel quādo sunt in extremo ad qđ est motus: opꝫ fieri statum ⁊ quietem. Cum aūt quies sit priuatio motus: tunc oportebit motum cessare ⁊ corrūpi quādo intercidit quies. ¶ Et rōnabiliter accidit vnū solū circularē esse vnū ⁊ ꝯtinuū ⁊ non rectū. eius enim quod mouetur in recto determinatū est principiū ⁊ mediū ⁊ finis: ⁊ oīa hec in seipso habet sm̄ actū: ⁊ nō sm̄ potentiā. Principium enim recti est indiuisibile ⁊ similiter finis: ⁊ ideo in oī motu recto necesse est esse duas quietes: vnā. s. a qua est motus: ⁊ aliā ad quā est motus. Mediū aūt qđ actu est in recto non est indiuisibile: sed totū qđ interiacet duobus indiuisibilibus hoc est in quo est motus ipse: quia ꝓbatum est in 5° ꝙ motus nō est nisi in intermedio ⁊ non in extremis que sunt principiū ⁊ finis: ergo quicquid mouetur in recto hꝫ determinare vnū incipit qđ mouetur: ⁊ vbi finis est mot᷒: ⁊ vbi mouetur quia omne qđ mouetur quiescit iuxta terminos: vnde est motus siue sit terminus vbi hoc est ad quē est motus. Hec aūt oīa que sunt ipsius motus circularis sunt indeterminata. Si enim hec in circūferentia accipiantur: que posset esse ratio: ꝙ punctū vnū magis esset principiū vel medium vel finis q̄ aliud: ex quo oīa sunt in potentia ⁊ nullū in actu descriptum super periferiam. vnūquodqꝫ enim sm̄ suam similitudinē ⁊ principium est ⁊ medium ⁊ finis quia in omni puncto possum imaginari principiū arcus: vel mediū vel finē sm̄ ꝙ voluero ergo motus circuli semper est equaliter in principio medio ⁊ fine ⁊ nunq̄ in aliquo istorum: quia potentia semper est in principio medio ⁊ fine: ⁊ nunq̄ sm̄ actū: ⁊ hec est etiā causa: quare spera quodāmodo mouetur ⁊ quodāmō quiescit: sicut diximus ante finē sexti supra. Non quidē vt quidam dixerunt vt quiescat sm̄ totū ⁊ moueatur sm̄ partes: sed quia sm̄ totū mouetur formaliter ⁊ nō sm̄ subiectū: sm̄ partes aūt mouetur ⁊ formaliter ⁊ sm̄ subiectū: quia partes renouant situm in motu spere de vbi ad vbi. Spera aūt imobilis est subiecto: quia subiectū eius semper eūdem ꝯtinet locū. Cū aūt huius est: quia omnia hec que sunt principiū mediū ⁊ finis esse accidit centro spere: siue centrum accipiatur mathematice pro puncto indiuisibili siue accipiatur physice pro corpore sperico quod est in centro: hoc est pro terra. ¶ Spera enim tota diuiditur in duo:

2 ph. [illegible]

Nō q̄do in recto p addito fiet nō aūt circulari,

Tex. c. 76.

in duo in circũferentiã.s.⁊ centrũ: ⁊ centrũ est principiũ mediũ ⁊ finis spere ⁊ magnitudinis eius. Lz aũt ista rõ mathematica sit tamen applicat physicis inquãtũ qõnes physicorũ subalternant mathematicis: ita ꝙ in mathematicis est ꝓpter quid: ⁊ in physicis quia. Omnis enim spera magnitudinis sue principiũ habet centrũ inquantũ est magnitudo circa centrũ vnũ equaliter circũducta. Mediũ aũt habet ipm ſm ꝙ est motus eius vnus motuũ localiũ: qꝛ tũc erũt motus tres.s. sursum ⁊ deorsum: hoc est a medio ⁊ ad mediũ ⁊ circa mediũ. Finis aũt est ꝯtinuitatis eo ꝙ magnitudo tota spere ipsius ꝯtinuat ad centrũ: ⁊ ideo etiã oĩs virtus eorũ que sunt in circũferentia refertur ad centrũ: nec alibi vnitur nisi in ipso. Et huius dicti causam dicit Ptolomeus in libro qui vocatur arabice Alarba: ⁊ latine Quadripartitũ: ꝙ radij stellarũ nõ ꝯgregant nisi in cẽtro spere. Et forte etiã huius est causa ꝙ solum corpus essentialiter situ in spera est perfectus locus generationis. Si aũt quis obijciat ꝙ circũferentia vniuersi nõ est corpus generabile: sed corpus centrale: ⁊ ideo dicat centrũ nõ esse principiũ generationis spere. Intelligat ꝙ nos nõ loquimur hic de corpore mobili contracto ad formã physicã: sed loquimur hic de eo solũ prout habet vbi solũ vnde mobile est in genere: ⁊ ad hec magnitudo sufficit: ⁊ si sic ꝯsiderat: tũc principiũ generationis eius est ex centro: ⁊ centrũ est ingenerabile quẽadmodũ principiũ generationis. Diximus enim in 6° libro ꝙ nihil prohibet aliquid accidere mobili inquantũ est mobile: qđ tamẽ non accidit alicui mobili physico inquantũ est mobile ad formã physicã determinatã: ꝓpter id ergo qđ principiũ ⁊ medium ⁊ finis spere extra circulationẽ que est motus circuli non est aliquod punctũ in quo quiescat id qđ fertur circulariter sicut in recto necessario sunt duo pũcta vt diximus: in probabilis. Semper enim fertur spera circa medium ⁊ nunquã fertur ad ipsum sicut ad vltimũ motus: ⁊ ꝓpter hoc ipsum semper quiescit quodãmodo semp mouendo subiectũ suum in eodẽ loco totũ: ⁊ nõ mouetur ꝯtinue: qꝛ motus suus accidit ꝯuersiue circa idem centrũ. Adhuc aũt alia rõ est: quare prior est ⁊ perfectior: ⁊ hoc est: qꝛ est mensura oĩum motuum loci mutatio: sicut enim ꝓbari habet in prima phĩa: omnia que sunt dum mensurant aliquo sui generis principio: ⁊ qꝛ iste motus circularis est primus sicut iam dudũ ꝓbauimus: tũc opꝫ ꝙ sit omniũ motuũ aliorũ principiũ. Adhuc aũt ⁊ hec cã est quare ꝯuenit ipsum solũ esse regularẽ: qꝛ ille qui est in recto regulariter fertur a principio vsqꝫ ad finem: omnia enĩ talia quanto plus distant a quiescente primo. a cuius quiete est motus eorũ velocius ⁊ velociꝰ ferunt: ⁊ huius causaꝫ diximus superius: qꝛ omnes motus naturales intendũtur in fine: ⁊ violenti intenduntur in principio: sed enim circularis solum nec principiũ nec finem habet in se: nec aptum natum sit habere: sed extra ipsum: sicut habitum est iam tunc semper eqꝫ aliter distat a principio ⁊ a fine: ⁊ ideo semper est vniformis.

Mõ quo aliq̃ rõ mathematica physicis subiectis applicari põt.

Ptolomei sententia.

Obiectio.

Solo.

6 ph. t. c. 65.

7 met. t. c. 5. 6. 7.

Cap. 10m. Quod omnes physice loquentes testantur motum localem primum esse: cui natura inest motus.

Tex. c. 72.

Quod aũt Loci mutatio ſm genus sit primus motuũ testant oẽs naturales phĩ quicunqꝫ de motu fecerũt mentionẽ principis motus tradunt que sunt mouentia ſm huiusmodi motũ qui est localis motus. Disgregatio enim ⁊ ꝯgregatio sunt motus ſm locum: ⁊ tale motum dixerũt esse primum in entibus illi qui dixerũt principia prima mouentia esse ꝯcordiam ⁊ discordiam sicut fecit Empedo. horum enim duorũ principiorũ disgregat discordia: ⁊ ꝯcordia ꝯgregat. Anax. aũt qui posuit intellectũ agentẽ esse primũ principiũ faciens motũ dixit eundẽ primũ motũ facere ꝯgregando ⁊ disgregando. Similr aũt: ⁊ illi qui nec vnã causam mouentem dicunt esse: eo ꝙ illi dicunt ꝙ primi motus fiunt p vacuũ: ⁊ illi quidẽ dicunt primũ motũ esse loci mutationeꝫ: ⁊ dicũt ꝙ est natura prior ceteris hic motus. Motus enim per vacuũ aut est loci mutatio: aut est sicut in loco motus: qꝛ vacuũ lꝫ nõ sit actu: tamẽ ponitur sicut locus ab ipsis qui sũt auctores vacui. Aliorũ aũt motuũ neqꝫ vnũ dicũt inesse principijs primo que sunt ſm eos inane ⁊ athomi: sed potiꝰ opinantur ea que sunt ex athomis ⁊ vacuo: sicut ex principijs moueri alijs motibus postquã ꝯstituta sunt ex ipsis. Dicunt enim ꝙ res augmentatur: ⁊ quando imbibit in sua vacua athomos. ⁊ diminuitur quãdo emittit eas ex suis vacuis: ⁊ similiter dicũt ꝙ res generant ⁊ corrumpũtur ꝯgregatione ⁊ segregatione athomorũ: qꝛ generationẽ dicũt fieri ꝯgregatione ⁊ segregatione athomorũ. Alterationẽ aũt non poterant fieri nisi ex situ ⁊ ꝯuersione athomorũ: ⁊ ideo generationẽ dicebant esse quandã alterationem sicut determinare habemus in primo libro perigeneseos. Et huiꝰ quidẽ sententie auctores fuerunt Democritus ⁊ Leucippus. Eodẽ aũt modo quicũqꝫ ponebant generationẽ fieri per dẽsitatẽ ⁊ raritatẽ dicũt loci mutationẽ esse primã inter omnes motus. Omnes enim illi ponũt hec sensibilia generata per disgregationẽ rarorũ: vel ꝯgregationẽ densorũ: prius aũt disgregationẽ ⁊ ꝯgregationẽ ostendimus fieri per motũ localem: qꝛ ꝯgregata mouent a circũferentia versus centrũ in locum paruum: ⁊ disgregata mouent a centro versus circũferẽtiã in locũ magnum. Xutos aũt quidam phs fuit huius secte defensor. Amplius aũt preter hos omnes Platonici dixerũt animã esse causam motus: ⁊ animã mũdi esse causaꝫ primi motus. Dicũt aũt loci mutationẽ esse primã iter motus in generatione. Hi enim sunt qui dicũt ꝙ illud est principium primi motus qđ mouet ipsum seipsuꝫ: ⁊ hoc dicunt esse principium omniũ que mouent: sicut patuit in priori tractatu quem ei in quo nũc sumus proposuimus. Constat autẽ: ꝙ anima ⁊ omne animatũ motũ ab anima mouet ꝓprie localẽ motum: ⁊ mouetur ſm ipsum: ⁊ nõ ab alio sicut nos probauimus supra. Cũ igitur ſm Platonem ita sit in maiori mundo. sicut est in minori ꝯsensus Platonis est primũ motum in vniuerso esse motũ localẽ. Sic igitur ab omnium naturaliũ Phorũ iudicio manifestũ est ꝙ motus localis prior aũ inter motus: hoc aũt rõnale est: qꝛ etiã ipsi Phi vieti rõne ꝯsenserũt in id qđ loci mutatio est prima: qꝛ in veritate illud ꝓprie ⁊ per se dicit moueri: ⁊ primo quidẽ mouet ſm loci mutationẽ. Si eniꝫ aliquis quiescat in seipso a loci mutatione: ⁊ tamẽ augeatur: vel decremẽtum patiatur. vel alteretur lꝫ tũc ꝯtingat ipsuꝫ quodãmodo moueri alijs motibꝰ qui sunt ad formã: dicimus ꝙ ipsum nõ simplr mouetur: sꝫ quodãmõ: ⁊ huius cã est: qꝛ motus dr̃ p prius ⁊ posterius: ⁊ prius qdẽ est motus localis: sꝫ alij motus sũt modi qdã motus potius q̃ motus p se. Dictũ igit est nobis sufficiẽter ꝙ aliqs motus est qui est semp ſm oẽ tẽpꝰ. ⁊ dictũ est qs est ille motus qui erit in oi tpe: ⁊ dcm̃ est ꝙ est pncipiũ mouẽs ꝓpe istius motꝰ. Adhuc ãt dcm̃ est qs est motus: ⁊ in gñe ⁊ in spe pmus: ⁊ quẽ motũ solũ iter oẽs motus ꝯuenit eẽ ꝑpetuum ⁊ ꝯtinuũ: ⁊ dcm̃ est nihilominus a nobis ꝙ pmo pmũ mouẽs est immobile: trãsibimus igit nũc ad ꝯsiderãda ea que h dicẽda sunt de primo motore: ⁊ finiemus nostrũ librum.

Pnia de generatoe a textu cõmẽti primi vsqꝫ ad. 25

Motꝰ localis simplr magis est: alij aũt potꝰ sũt modi qdã motꝰ. Vide cõ. ꝗrtũ tertij phy.

Tractatus quartus octaui libri physicorũ in quo intẽdit ꝙ motores pmi sũt ipartibiles nõ habẽtes magnitudinẽ.

Cap. pm. Que tractatus intentio: ⁊ quis dicendorũ ordo: ⁊ ꝙ nullũ finitum mouet mobile finitum ſm tẽpus infinitũ.

Tex. c. 78.

Nunc igitur dicemus in Vltimo tractatu nři libri: ꝙ pmũ motorẽ necesse est esse ipartibilẽ: ⁊ nõ hũe magnitudinẽ penitus: h ãt ꝯtẽplari ꝯgrue nõ possumꝰ nisi ponamus q̃daꝫ pmo de his que duo ad nos priora sũt.s. de motoribꝰ diuisibilibꝰ: qui hñt magnitudinẽ ⁊ diuisibilitatẽ p accñs sꝫ nõ p se. Nõ.n. possumus in cognitionẽ pmi motoris venire nisi ex posterioribus ipso que sũt priora quo ad nos. Horũ ãt vnũ ⁊ pmũ est ꝙ dicimus ꝙ ipoẽ est ꝙ aliqđ hñs diuisibilẽ ⁊ finitã vĩutẽ moueat ſm tẽpus ifinitũ. Dico ãt diuisibilẽ vĩutẽ sic est leuitas vl grauitas vl aliq̃ alia forma corporalis que in maiori mã est maior: ⁊ in minori minor ⁊ huiusmodi qdẽ cãm iam ostẽdimus in 6°. qꝛ nõ mouet in tẽpore ifinito nisi sup spatiũ ifinitũ: ⁊ tale ipossibile est fieri vel icipere fieri: ⁊ tõ nullus motor corporeꝰ est ad hoc ꝙ moueat tali motu. Huiꝰ tñ inducemus h ꝓpriã demõstrationẽ dicẽtes ꝙ talia sũt i oi motu.s. ꝙ mouet hoc est subm motus: ⁊ mouẽs qđ est efficiẽs cã motus: ⁊ tertiũ in quo est motus. sicut in mensurante ⁊ hoc est tẽpus.

Hec autem omnia quando corporales sunt virtutes mouentes aut sunt simul finita aut simul infinita: aut quedam sunt finita & quedam infinita & tunc aut duo sunt finita: & tertium infinitum: aut vnum est finitum: & duo sunt infinita quecunque esse illa dicantur. Si ergo possibile est: q mouens finitum mobile moueat tempore infinito: ponamus in terminis vniuersalibus: & dicamus q a. signet mouens corporeum partibile & finitum & b. signet id qd mouetur qd est corpus finitum: & c. signet tempus infinitum in quo est iste motus. Cum autem corporea virtus particularis corporis diuisione non fit nisi in corpore: tale mouens necessario erit corpus: & supra habitum est q corpus non mouet nisi motum ab alio extrinseco sibi. ergo tale mouens erit motum ab aliquo extrinseco sibi. Tali igitur positione facta ponamus etiam q qr. a. mouens est partibile: q d. significet aliquam partem mouentis que sit aliquota in ipso: sicut in decima vel quarta vel media vel secundum aliam aliquam proportionem denominatam: sicut sub sexquialtera: & sub sexquitertia: & sic de aliis proportionibus que possunt esse inter totum & partem. Similiter ponamus q e. significet aliquam partem eius qd fertur vel mouetur. hoc est ipsius b. que in tali proportione se habeat ad totum qd mouetur: sicut se habet. d. ad. a. sic enim per ea que dicta sunt in vltimo tractatu septimi libri: sicut totum mouet totum: ita pars mouebit partem. Hac igitur positione facta: dico q d. mouebit. e. qd est. b. in aliquo tempore qd est minus q infinitum: qr iam posuimus q totum mouetur in tempore infinito: & ideo partem oportebit moueri in minori q sit infinitum: & dicamus q illud minus tempus infinitum signatur per litteram. z. ergo si addam aliquotam equalem mouentis ad. d. mouens. & aliquotam moti ad motum. e. tunc mouebitur ipsum in maiori tempore q sit z. tantum quantum est ipsum. z. & sic addendo opponam omnes partes mouentis ad mouens: & secundum omnes partes moti ad motum: & tunc etiam quiescent incrementa temporis secundum partes equales temporis: & q partes sunt finite erit necessario tempus quod componitur ex omnibus illis partibus finitum: ergo mouens qd est equale omnibus partibus mouentis: & motum qd equale omnibus partibus moti mouet in tempore finito: sed equalia mouentia mouent equalia mota in equalibus temporibus: ergo tempus infinitum fuit equale tempori finito: & hoc est impossibile: ergo positio fuit impossibilis ex qua sequitur q mouens finitum moueat aliqd finitum motum in tempore infinito. Istud autem qd dictum est sic intelligendum est: q non sit proportio nisi in diuisione mouentis ad quantitatem temporis: & equalitas velocitatis semper moueat eadem: sicut si totum ex aggregatione omnium partium suarum moueat decem dies q quelibet decima vnum ei mouere vnum diem: & sic necessaria est ista consequentia. Sic enim auferentes continue ipsi. a. qd diuidere possumus apponemus diuisas partes ab ipso ei qd est. b. & tandem assumemus diuidendo per equalia totum. a. & omnes eius partes apponemus ipsi. d. & ipsi. e. Similiter ponemus omnes partes quas secamus equales ab ipso. b. & cum peruenerimus ad totum mouens & mobile: tunc non possumus peruenire per partes temporis ad totum tempus qd est infinitum & ideo sequitur q omnis pars. a. simul collecta mouet omnes partes. b. simul collectas in parte temporis. c. finita: qd erit impossibile: & contra hypothesim. Non igitur possibile est aliquid moueri a finito secundum tempus infinitum: & motum infinitum. Et huius causa expressa est: q nihil mouetur secundum tempus infinitum nisi moueatur secundum motum infinitum: & nihil mouetur secundum motum infinitum nisi quod mouetur secundum spatium infinitum: vel secundum reflexum motum. Cum autem modo contingat infinite moueri secundum reflexum motum: oporteret infinitum motum esse secundum spatium infinitum: & hoc non potest esse si motor sit finitus & motum finitum: sicut probatum est in sexto. Manifestum igitur est: q non conuenit finitum mouere finitum secundum tempus infinitum.

Cap. 2m. Q non est infinita potentia mouens in magnitudine finita.

Tex. 2. c. 79.

Quod aut omnino infinita magnitudine non conuenit esse potentiam corporalem infinitam ex his que nunc dicentur est manifestum. Supponamus enim quod in 6° libro est habitum: q scilicet potentia mouens quod est plus hoc est maior in minori tempore facit equale. quia maior potentia necessario facit velocius mouens: & cum velocius sit quod in minore tempore facit equale ei quod tardius facit in maiori tempore oportet etiam q maior potentia faciat equale in tempore breuiori ei qd facit potentia minor in maiori tempore: sicut magis calefaciens aut magis dulce inferens: aut prohibens ista aut vniuersaliter maioris potentie in mouendo ergo secundum hanc communem conceptionem animi: que tamen etiam supra probata est necessarium est si aliquid finitum habeat potentiam mouentem finitam: q id quod patitur ab ipso breuiori tempore patiatur q ab aliquo finito: & plus tamen patitur ab ipso q ab aliquo finite potentie: eo q infinitum excellit & plus est potentia infinita q sit aliqua potentia finita. Sed secundum rationem istam sequitur: q nullum tempus sit in quo moueat potentia infinita. sed potius q mouebit in nunc & cum in nunc non possit esse motus tunc ostendetur q ista positio est impossibilis. Sit enim tempus in quo vis infinita calefaciat designatum per. a. ita tamen q a. sit tempus finitum: quodcunque voluerit: aut etiam in quo depulit motu violento. s. vis infinita: sed tempus quod signatur per. a. b. sit illud in quo depulit vel calefacit virtus finita: hoc enim necesse est esse longius q tempus primum in quo mouet vis infinita: sed cum illud tempus virtutis finite in aliqua proportione se habeat ad tempus determinatum virtutis infinite: eo q triplum vel quadruplum ad ipsum vel in aliqua alia proportione. Si ergo ego augeam virtutem finitam mouentem supra diminuetur tempus: ergo aliquando veniet ad tempus in quo mouet virtus infinita: & sic tunc virtus que aggregatur ex finitis erit finita: & illa mouetur tantum in. a. tempore: sed si ego addam ad finitam potentiam nunquam veniam ad infinitam: quia ipse excellit omne infinitum: & hoc est sine auferam ab infinito: & faciam eam deficere sine addam: ergo tunc potentia finita & infinita mouebunt in tempore equali: hoc autem est impossibile: sicut per se patet cuilibet ergo non conuenit q aliquid finitum in magnitudine habeat in se potentiam infinitam: quia aliter potentia mouens extenderet se vltra suum subiectum: & hoc etiam intelligi non potest.

Cap. 3m. Q in magnitudine infinita non potest esse potentia finita.

Tex. c.

Sed tamen fiet etiam infinita magnitudo habet in se potentiam infinitam: licet aliquando contingat in minori corpore esse maiorem potentiam q in maiori: quia licet hoc aliquando contingat tamen totiens posset accipi reduplicari maius q in maiori esset plurima q in minori. Si enim in maiori corpore ponatur esse minor q in minori. sicut in lapide paruo cadente maior est caliditas q in magno aere: & in plumbo paruo maior grauitas est q in spongia magna: tamen totiens potest reduplicari siue aer siue spongia: q maior esset in aere vel in spongia q in lapide vel in plumbo. Si autem aliquis aduersarius ponit: q in magnitudine infinita conuenit esse potentiam finitam. Dicamus tunc q. a. b sit infinitum secundum magnitudinem: sed. b. c. sit aliqua pars eiusdem que in aliquoto tempore mouet hoc mobile quod signatur per. d. in aliquoto tempore finito quod signatur per e. z. Si igitur ego duplicem potentiam. b. c. finitam tunc mouebit idem mobile in dimidio tempore. e. z. qr talis est proportio mouentis ad tempus. qr quanto mouens fuerit fortius super mobile tanto in breuiori tempore mouebit: sicut patet ex his que dicta sunt in 7°. Hec vero medietas temporis sit signata per. z. e. Si igitur sic accipiam duplum ad. b. c. nunquam veniam ad quantitatem infinitam: que est ad. a. b. qr infinitum non conuenit transiri aliquo numero partium.

Quocunque enim tempore dato: nos accipiemus semper minorem partem temporis in quo mouet maior potentia: que est accepta ex duplicatione prius date potentie: sed quod non conuenit transiri habet infinitam potentiam: vt dictum est in principio huius capituli id enim subiecte magnitudinis quod remanet semper accipiendum vltra omne acceptum habet aliquid potentie. ergo sua potentia erit infinita: cum

infinitum sit quod excellit omne acceptum finitum: ⁊ hoc est contra hypothesim. Istud autem sequitur ex hoc ꝙ oēs potentie finite necesse est tempus in quo mouet finitum. Si enim dicatur ꝙ mouet hec potentia in quodam tempore causato: tunc maior mouebit in minori: sed cum finito ⁊ determinato sm quantitatem: sed sm conuersionem proportionis: vt quanto tempore fuerit minus: tanto potentia sit maior mouens ⁊ econuerso. Si autem aliquis dicat: ꝙ infinitis partibus subiecti sumptis conuenit potentiam esse finitam: hoc esse non potest: qr diffinitio potētie infinite est: ꝙ sit sicut multitudo ⁊ magnitudo excellens omne finitum. Cum igitur loquamur de potētia corporis que mouet corpus infinita potētia erit que erit ex infinitis partibus subiecti ex quibus p additionē cōstituitur magnitudo infinita que excellit omne infinitū sicut partes numerate in ipsa excellunt omnes numeros partium in magnitudine finita.

Tex. c. 84. ¶ Est etiam hoc aliter demonstrare leuiori modo ꝙ dictuz est. Si enim dicatur: ꝙ in magnitudine infinita sit potentia finita ⁊ sic accipiamus corpus eiusdem generationis: cuius est infinitum: ⁊ hoc sit finitum in quo sit tanta potentia quantum est potentia finita corporis infiniti: qr omnis potentia infinita potest esse in corpore finito. Illa igitur in potentia finita que est in tempore infinito mensurabile per equalitatez potentiam finitam corporis infiniti. Hoc autē est impossibile: qr sicut diximus in corpore quidem minori potest esse potentia maior ꝙ in maiori: sed in corpore minori eiusdem generis non potest esse potētia maior: vel equalis ei que est in corpore maiori: ergo multo fortius in corpore finito non potest esse potentia eq̄lis ei que est in corpore infinito. Ex his patet: ꝙ non conuenit aliquo modo ꝙ potentia terminata sit in magnitudine infinita. neqꝫ ꝙ potētia sit infinita in magnitudine finita.

¶ Cap. 4m. De solutione dubitationis: que est in his que feruntur expulsa.

Tex. c. 85. SEd quia Jam diximus in precedētibus ꝙ aliquis motus est vnus ⁊ cōtinuus: ⁊ diximus ꝙ nō pōt esse mediū inter motorē ⁊ id qđ mouet ab eo. ¶ Oportet nos mouere dubiū de his que feruntur localr per medium motu violento: quem expulsionē vocamus supra in 7o. Hanc enim dubitationez antequā determinemus de primo motore opꝫ nos determinare: qr forte aliter instaretur nostre determinationi p ea que videntur accidere in motibus expulsionis. Pōt enim aliquis dubitare ⁊ dicere: ꝙ si ea que mouent ne aliquo mouentur extrinseco sibi cōiuncto per tactum quecūqꝫ a non ipsa se mouent: sicut animata: quomodo potest esse ꝙ aliqua tunc mouent cōtinue non existente aliquo mouēte: qđ cōtinue tangat ea que mouent: sicut sunt proiecta ⁊ sagittata. Si autē dicatur ꝙ in talibus motibus nō est nisi vnum primum mouēs: sed est ⁊ aliud mouens a primo mouente: sicut aer qui mouetur a manu ⁊ chorda: ⁊ mouet lapidem vel sagittam proiectaz: tunc adhuc videtur sequi impossibile: qr supra determinauimus: ꝙ quādo primum mouens qđ non cōtingit motum nō mouet tunc non cōuenit moueri ab aliquo secūdo mouentiū: sed potius sm ea que sunt determinata cōuenit simul omnia moueri primo mouente: aut simul omnia quiescere: tūc primum mouens quiescit: aut etiam si facit sicut lapis dictus magnes mouere qđ mouet: tunc adhuc videmus: ꝙ primo non mouente nihil mouet secūdorum mouentiū: qr licet lapis magnes moueat actum vel aliud ferrū ⁊ aliud motuz a magnete moueat aliud: tamen subtracto magnete primo lapide a primo ferro moto per lapidem: ferrum qđ secūdo mouet non mouebit: ⁊ sic adhuc sequitur ꝙ primo non mouente non debet manere motus proiectionis: ⁊ vniuersaliter omnis expulsionis: ⁊ hoc nos nō videmus accidere: qr manu quiescente ⁊ chorda arcus stante quieta: adhuc mouetur lapis vel sagitta. Ex hoc videtur adhuc: ꝙ ad hoc ꝙ sit motus cōtinuus non opꝫ motorem mouere cōtinue: ⁊ sic superius habita doctrina tota est vana ⁊ nulla: vt videtur. Sed ad hoc dicendum est: ꝙ necesse est dicere ⁊ concedere: ꝙ primum mouēs nō cōtinue mouet: sed potius motu suo facit ⁊ agit virtutem ⁊ robur suum in hoc ꝙ possibile est suscipere vim ⁊ robur suum qđ est aer aut aqua: aut aliquid talium: qđ aptuz est de facili moueri ⁊ mouere: sicut nubes vel nebula: vel cetera corpora que sunt media inter aquam ⁊ aerem. Talia autem corpora sunt que tria maxime in seipsis habent quorum vnuz est ꝙ nullius sunt figure determinate qr per hoc sūt omnis figure susceptibilia: ⁊ tūc necessario erūt humida: sicut aqua ⁊ aer. Secūdum est: ꝙ talia sunt quorum vna parte mota non necesse sit aliam partem moueri: ⁊ hoc habent ista corpora inquantū sunt spiritualia: sic enim accidunt corpori qđ proijcitur in ipsa: ⁊ tūc vna pars inundat supra aliam ⁊ expellit vna aliam donec cessat violentia: sicut videre possumus in lapide proiecto in aqua qui circulum aque a se expulse facit: ⁊ ille alium maiorem: ⁊ sic circuli crescunt donec deficit violentia a multitudine media. Et ꝙ quidez cedunt aer ⁊ aqua corpori in se proiecto hoc habent inquantuz corpus: qr duo corpora non possunt esse simul in eodem loco. Qđ autē pars inundat supra partem ⁊ non extendat eam cōtinue: hoc est inquantum est spirituale corpus aliquo modo: qr si esset terminatum: pars extenderet partem vsqꝫ ad circūferentiam vltimam celi: ⁊ tunc tumultuaret celum ad iactum lapidis in aerem vel in aquam: ⁊ hoc est inconueniens: ⁊ ideo pars stat supra partem ⁊ cessat motus. Tertium autem est vicinitas talium corporum ad materiā: ex qua vicinitate omnes motus de facili recipiunt ideo concedendum est: ꝙ taliter mota mouentur ab aliquo extrinseco sibi. sed tamen non simul pulsat secūdum ⁊ tertium mouens pausante primum mouente: sicut exemplum dedimus in circulis in aqua: qr lapide proiecto stante: adhuc circulus vnus mouetur ad secūdum circuluz: ⁊ sic deinceps: vnde quod mouetur adhuc est mouens: cum quiescit primum mouens in omni tali motu: ⁊ ideo in talibus habitum qđ est conueniens primus mouens mouetur ab ipso: ⁊ in hoc secūdo mouente est eadē ratio: qr etiā illud mouet tertium mouens: ⁊ tertium mouens quartum. ⁊ sic procedit semper ꝙdiu durat motus expulsionis: cum in habito hoc est cōsequenter moto fiat potentia ⁊ virtus minor ꝙ in antecedenter motis ⁊ mouentibus: ita. s. ꝙ vltimum habitum non nisi moueatur: ⁊ non moueat: tunc aliquid vlterius id qđ ferebatur expulsum pausat. qr finis vltimus mouentium quiescit a mouendo: tum primum hoc est proximū mouens non agit amplius: sed ipsum mouetur tm: ⁊ nō mouet aliud: eo ꝙ iam cessauit impetus violentie primi mouentis. Per hoc autē: ꝙ illud pausat necesse est simpliciter pausare ⁊ mouens ⁊ totum motum expulsionis qui fuit per diuersa mouentia successione per aerem ⁊ aquam. Hic autez motus sicut ⁊ prius diximus non fit nisi in illis corporibus que conuenit de facili aliquando moueri: ⁊ aliquando quiescere: ⁊ illa sunt humida propinqua materie aliquid spiritualitatis habentia. per hoc enim illa sm partē aliquā mouent: ⁊ nō sm totū: ⁊ vna pars ipsorum pōt mouere: ⁊ alia moueri ab ipsa: ⁊ de facili generātur in ipsa forme ⁊ violentie: ⁊ virtutes mouentiū: ⁊ talia sunt neqꝫ simpliciter leuia: neqꝫ simplr grauia: ⁊ ideo de facili in oēm situm mouentia: ⁊ sic coadiuuat motum expulsionis: qui fit per ipsa ad quācūqꝫ differentiam situs fiat: ppter qđ etiam ista duo sola corpora sunt media sensuum illorum qui sentiunt eminus remoti a suis sensibilibus. Et opꝫ scire: ꝙ quando impetus generatur in talibus: opꝫ ꝙ ad perfectam virtutez impetus fiat generatio in pluri aere vel aqua ꝙ sit ille quem percutit expellens ⁊ hoc est videre in eo qui proijcit lapidem in aquaz: ita ꝙ iuxta centrum lapidis cadentis iaceant ligna parua vel media in quantitate: ⁊ remotius aliquantulum alia iaceāt: tunc enim circuli aque generati a lapide cadente fortius impellunt ligna que aliquantulum distant ꝙ illa que sunt vicina multum centro. Querit tunc igitur impetus quantitatem mediam debitam: in qua sit summa virtus eius: ⁊ illa non est que primo percutitur: eo ꝙ illa est minus pura. Hinc est etiam ꝙ arcus ⁊ balliste ⁊ blide: ⁊ tribuchi: ⁊ cetera instrumenta fortius proijciunt ad debitam quantitatem vel distantiam ꝙ iuxta chordam que primo percutit: eo ꝙ licet aer primo percussus fortiorem habeat impetum in potentia: tamen ille educitur in actum quando fuerit in debita materie quantitate: sicut ⁊ alia omnis virtus corporalis. Motus autem talis nequaꝙ est continuus: sed sunt multi successiue: licet sm sensum continuus esse videatur. Aut enim eorum que sunt consequenter mouentium: ⁊ motorum: aut eorum

Quã conuenit aer ⁊ aqua ꝙ sibi inuicē cedunt ⁊ ꝙ pars inundat supra partem.

que ſe tangentia mouent ⁊ mouentur. In aqua enim qđ eſt elementum ſpiſſius videmus: ꝙ circuli ſunt conſequenter generati: ⁊ non per ſe tangentes ſed in aere propter ſubtilitatem elementi ſunt tangentia non enim vnum eſt mouens ſicut in continuo motu eſt vnum. Sed mouentia ſunt habita ⁊ conſequentia vnde in duobus elementis que ſunt aer ⁊ aqua fit tm̃ huiuſmodi motus quē quidā obijciūt ferentes inſtantiā ꝯtra motum ꝯtinuitatez: ⁊ ad hoc qđ dicimus in ꝯtinuo motu motorē eſſe imediate ꝯiunctum mobili qđ mouet ab ipſo. Sūt aũt Platonici qui iſta obijciūt ⁊ etiaꝫ iſti qui hūc motū vocauerūt ſucceſſionē ⁊ denoiauerunt ab ea eū eo ꝙ iſti dixerūt ꝙ nō eſt ibi mouēs: niſi p̄imuꝫ mouens hoc eſt primū percutiens ⁊ expellens: preterꝗ̃ ꝙ virtus eius generatur in alijs mouentibus ꝯſequēter. ¶ Sed dicunt ꝙ continuitas iſtius motus fit per materiam expulſi: quia dicunt ꝙ quelibet pars expellit aliam ſucceſſiue quādiu durat vis primi percutientis in percuſſo: hanc enim dicunt manere in percuſſo. ⁊ aerem non percutere ſed per expulſionem ſucceſſiuam dare locū ei quod fertur primo impetu per ipſum. Hoc aũt modo non poteſt ſolui predicta queſtio. q2 ſic primo motore penitus quieſcente remanet motus in eo qđ mouetur tm̃: ⁊ ſic ſeparatum id qđ mouetur a motore mouebitur. ⁊ hoc eſt cuius ꝯtrarium eſt ſupra demonſtratum in 2° tractatu. Oppoſita igitur non poſſunt ſolui niſi predicto modo qui dictus eſt a nobis: opꝫ enim ſic dicere ſicut dictum eſt: aut ſm̃ Platonicos opꝫ dici ꝙ ſucceſſio expulſorum eſſet in cauſa: ⁊ tunc abſq3 dubio ſequitur: ꝙ oīa mouent ſimul ⁊ mouentur ⁊ ſimul omnia quieſcunt: q2 primum expellens eſt ſimul cum expulſo: ⁊ ſcđm cuꝫ tertio ⁊ ſic deinceps: ergo primū eſt cū vltimo: ⁊ ſi ꝯcedatur vis motiua non ſucceſſiue generari in expellētibus: q2 tunc nulla vis eſt ibi mouens niſi primi percutientis: ⁊ cum illa quieſcit tota expulſio ceſſat ⁊ quieſcit. Sed hoc nō eſt veruꝫ etiam ſm̃ ſenſum viſus: q2 expelli videtur vnum aliquid: ſicut ſagitta vel lapis ꝙ mouetur ꝯtinue: quo ad hoc ꝙ non interrūpatur aliquid de tempore ⁊ mouetur a quolibet mouente ſcđo ⁊ tertio. ⁊ ſic deinceps ſcilicet modo qui dictus eſt ſupra: nō tamen eſt ibi vera motus ꝯtinuitas: quam diuerſitas mouentium impedit: q2 in vere ꝯtinuo motu eſt vnum ⁊ idem mouens. Qđ aũt illud moueatur a quolibet mouentium dictorum probatur ex hoc: ꝙ nos ſcimus ꝙ non mouet a ſeipſo: ⁊ ſm̃ dicta oportebit ꝙ moueatur ab alijs ſucceſſiue ſibi coniunctis. Eſt aũt hic error Auerrois grauis: q2 dicit ex iſto manifeſtum eſſe ꝙ ſtelle non mouent per medium: q2 ſequeretur ꝙ motus earū non eſſet ꝯtinuus. Et intendit improbare mathematicoꝝ quorūdam opinionē dicentium ꝙ ſtelle non mouent motu circuloꝝ aliquoꝝ deferentiū eas ſed mouentur a ſe per medium corpus ethereuꝫ: ⁊ motu ſuo deſcribunt in eo circulos non reales ſed intellectuales: ⁊ hec fuit opinio mathematicoꝝ egyptioꝝ. Et lꝫ nos opinemur hanc opinionē non eſſe verā: tamē nō dicimus falſitatis eius eſſe cauſam quam dicit Auer. ꝙ ſ. ſm̃ opinionem illam motus earum non eſſet continuus ⁊ vnus. Si enim nos dicamus: ꝙ motus earum per medium ethereum eſt motus intellectus: ſicut in precedentibus diximus ꝙ itellectus mouet corpora celeſtia tunc non ſequitur quod dicit Auer. quia intellectus vno modo ſe habet in mouendo ⁊ mobile ſuum vno modo ſe habet in moueri abſq3 eo ꝙ intellectus moueat aliquod corpus qđ vi ſua moueat ſtellas.

Error Auerrois.

¶ Cap. 5m. Q2 motus primi motoris eſt infatigabilis ⁊ regularis motus.

Tex. c. 38.

Quoniā aũt Sicut diximus a principio iſtius libri neceſſe eſt ꝙ in his que ſunt ſit motus aliquis continuus vnus: qui ſit tanꝗ̃ vita quedam omnibus exiſtentibus. Cōtinuus ſit ⁊ vnus oportebit mobile eſſe vnicū ⁊ idiuiſum ſm̃ actū: lꝫ ſit diuiſibile ſm̃ ꝙ eſt quantū ſicut etiā diximus: ꝙ neceſſe eſt eſſe vnū motorē: neceſſe eſt ꝙ iſte motus ſit alicuius mobilis: non renouati vel multiplicati ſm̃ formas peregrinas in ipſo: ⁊ neceſſe eſt ꝙ hoc ſit alicuius magnitudinis q2 ſicut nos oſtēdimus in prehabitis ꝙ impartibile nō eſt mobile. ⁊ neceſſe eſt ꝙ ſit vnus ab vno motore: q2 ab vno motore ſimplici non pōt eſſe niſi vnus motus. Si enim mouens nō eſſet vnū aut etiā ſi mobile nō eſſet vnū: tūc motus nō eſſet ꝯtinuus neq3 vnus ſed etiā diuiſus ⁊ habitus ſiue ſucceſſiuus: ſicut ex prehabitis ſatis habet. Si autē dicit ⁊ ꝯcedatur mouens eſſe vnuꝫ tunc opꝫ alteꝝ duoꝝ dare q. ſ. aut mouet in eo qđ mouet aut imobile eſt in eo qđ mouet. ¶ Si aũt detur ꝙ mouet in eo qđ mouet: tūc cū illo oportebit ſequi ꝙ ipſum mutant motu quo mouet. Mouens aũt qđ ⁊ ipſum mutat per ſe vel per accidens non eſt motor primus. Omne enim qđ mouet mouetur ab aliquo extrinſeco vel intrinſeco ſibi ⁊ illud mouēs aut mouet ab alio aut a ſeipſo ⁊ hāc reſolutionē oportebit ſtare in primo mouēte imobili ſicut ſufficienter ꝯſtat ex predictis. Hoc aũt qđ ſic eſt immobile tam per ſe ꝗ̃ per accidēs nō eſt neceſſe ſimul mutari cū eo qđ mutat q2 nō eſt actus alicuius corporis. ſed ſemp poterit mouere ⁊ mutare. Talē aũt motorē mouere eſt infatigabile: q2 oīs fatigatio aut ꝓuenit ex motore: aut ex eo qđ mouet: ⁊ ex motore quidē ſeparato nō poterit ꝓuenire fatigatio q2 per hoc ꝙ ipſe nulla eſt virtus que ſitum habeat in mā ſubiecti: tūc ipſe nō mouetur: ⁊ oīs fatigatio eſt ex motu aliquo vincente ſuper facultatē eius qđ mouet. Mouēs igitur illud nō fatigat ex ſeipſo: ex eo aũt ꝙ ipſe mouet nō fatigat etiā q2 corpus hoc ex ſe eſt ad motū ordinatuꝫ quo mouet a motore: ſicut nos ſupra oſtēdimus. Fatigatio aũt ꝓuenit ex inobedientia eius qđ mouet ad motorē ⁊ ideo ex neutra cauſa fatigationis fatigat ⁊ hoc in 2° de ce. ⁊ mū. ⁊ in 10° prime phie latius hꝫ tractari. ¶ Ex hoc autē qđ diximus ꝙ celū ordinat ad ſuſcipiendum motum primi motoris ſumit Auer. actionē, ⁊ reprehēdit Auic. dicentē ꝙ celū ⁊ oē corpus ⁊ omne creatū poſſibile eſt ⁊ nō neceſſariū q2 neceſſariū non eſt niſi prima cauſa qđ eſt ens primū. Dicit enim Auer. ꝙ celū eſt ens neceſſariū: lꝫ neceſſitas eius in ſuſcipiendo ſit ⁊ nō in agēdo. Et hec reprehēſio nō eſt rōnalis q2 neceſſe dicit dupl'r. Dicit. n. neceſſe qđ ſuū eſſe non debet alij: ⁊ eſt ſine oī dependentia ad aliud ⁊ hoc mō nō eſt neceſſe niſi prima cā: que cauſam nullā habet: q2 omne qđ hꝫ cauſam vel cauſas ſui eſſe eſſe ſuū dꝫ alij: ⁊ hoc mō corpus ⁊ oē cauſatū eſt poſſibile eſſe. Alio iteꝝ mō dicit neceſſe eſſe qđ non pōt nō eſſe ⁊ cuius cauſa nunꝗ̃ fuit ſm̃ actū extra ipſum: cauſa inquam eſſentialis ſicut forma vel mā ⁊ hoc mō celum ⁊ cetera immortalia ſunt neceſſe eſſe. Sed in hoc ſenſu nō loquit Auic. ſicut pꝫ inſpicienti verba ſua in prima phia. Ex predictis ēt pꝫ ꝙ ſolus iſte motus qui eſt primi motoris vno mō ſe habētis: ⁊ qui eſt mobilis primi vno mō ſe habentis ⁊ regularis: aut maxime regularis ⁊ vniformis mouēs enim ſuum nullā hꝫ mutationē ſemp vno mō ſe habens ⁊ oportebit ꝙ id qđ mouet ab vno ⁊ iuxta ipſuꝫ ⁊ ſimile ſibi ſit in hoc ꝙ nullā habeat mutationē quatenus vno mō ⁊ ſemp ⁊ ſimul ſe habēs ſic motus. hec āt oīa patēt ſufficiēter ex p̄miſſis.

2° celi et mū. ⁊ 10 prime phie.

Auer. 3° met. com. co. 7°.

Defenſio Auicene.

¶ Cap. 6m. Ubi ſic in ſpera primus motor.

Tex. c. 44.

Hanc aũt Motorez qui nec corpus eſt nec aliqua virtus que ſit actus alicuius corporis neceſſe eſt ſm̃ aliquid eſſe in mobili: ⁊ cū totū nō diuidat niſi in duo principia motuū: ⁊ hoc eſt in circūferētiā ⁊ centrū ſpere: neceſſe eſt ipſum eſſe in altero iſtoꝝ. Uidemus enim in motibus mēbroꝝ aīaliū ꝙ omne qđ mouet in eis circa aliquid immobile mouetur: in quo ſitus eſt motor eius. ⁊ ideo virtus motiua membri que coniuncta eſt organo ſita eſt in neruis motiuis ⁊ muſculis. Muſculus aũt mēbrū mouens ſemper eſt extra illud quod mouet ⁊ membrū motū iungitur ei articulus circa quē mouetur qui in motis eſt motu mēbri: lꝫ alio motu moueatur: ſicut manus que mouetur in articulo reſte manus vbi ꝯiūgitur ad aſſeid brachij que dicuntur arundines brachij: ⁊ brachiū cum mouetur motu ꝓprio voluitur in cubito qui non mouetur: ⁊ ſic de alijs. Niſi enim ſic eſſet: tunc ad motū vnius membri quodlibet extenderet de loco ſuo: ⁊ hoc non ꝯuenit. Omnia autem membra motiua ad vnū vniuerſalē motorem ordinant: que vis ſita in poſterioribus partibus cerebri: vel in vicario cerebri que eſt nucha per ſpondiles dorſi deſcendens: vel aliquid loco cerebri vel nuche in animalibus que nō habent cerebrū vel nuchā: ⁊ hec eſt vis immobilis ibi ꝯſiſtens: a qua ſluit totus motus in totum corpus animalis. Et ſiquidem primus motor eſſet virtus ta-

lis vt haberet situm in corpore: & esset actus eius absque dubio oporteret q ipsum esset situm in centro sup quod est motus: ipsum enim est immobile. Huiusmodi enim virtus est stare perpetuo: quia aliter extruderetur motus totius mundi totus de loco ad locum: & hoc non contingit. Sed quia ipse est virtus separata & substantia non infusa alicui materie: oportet ipsum esse vbi maior est effectus eius qui est motus: erit igitur in circumferentia: eo q circumferentie influit motum qui in omnibus partibus circumferentie est equalis: & hoc maxime verum est de primo motore & primo mobili: quia illius est totius mundi motus primus qui velocissimus est & quem participant omnia mobilia inferiora: & cum in spera sint multi circuli imaginati: sicut paralelli circuli quos describit Aries circuli signorum circa polos & paralelli circuli quos describit sol motu suo diurno: quorum sunt duo solstitiales qui maxime distant: & vnus equinoctialis qui maximus circulorum est vnus: constat q motus velocissimus est orbis super circulum illum equinoctialem. Dicimus enim propter hoc: q motus totius orbis diurnus est super circulum equinoctialem & super polos eius: & videmus oculis nostris: q stelle que sunt in hoc circulo velocioris sunt motus quam stelle iuxta polos site: tunc oportet q vis motoris maxime sit in circulo qui equator diei & noctis appellatur: non ita q sit ibi: vt in loco qui nullum habet locum proprie loquendo: sed quia est ibi effectus potius: cum tamen ipse sit sm esse separatus: & non sit actus alicuius corporis quemadmodum diximus sepe. Hec autem est causa q omnes gentes in hoc conueniunt q deus est in celo: videntes ibi maiores effectus eius apparere.

Pro hoc vide primo celi c. 24.

¶ Cap. 7m. Q primus motor neque corpus est: neque virtus in corpore: sed est indiuisibilis perpetuus.

Text. c. 85.

Habet autem dubitationem vtrum aliquid eorum que mouentur conuenit moueri continue omnino: & hoc est querere vtrum primus motor sit corpus vel alia virtus situm habens in materia corporis. Videtur enim omne quod mouetur mouere sicut impellens iterum & iterum hoc quod sequitur ipsum continue sine temporis interruptione: quia aut oportet primum motorem impellere: ita q non deficiat impulsio si habet motum a seipso: cuius mobili non deficit: aut oportet ipsum trahere si motum habet ad seipsum: aut oportet ipsum vtroque modo istorum modorum mouere: sicut si vertigine ducit: aut oportet esse aliquem alium motum sub alio factum per expulsionem in qua mouens deficit ei quod mouetur: sicut olim diximus in his que proijciuntur. Diximus enim in 7° q licet isti motus sint violenti: tamen etiam motus naturales similes sunt illis. ¶ Si autem dicatur: q aliquo istorum modorum mouet motor primus: tunc absque dubio ipsum erit corpus mouens & moueret sm hoc situm in aere: aut in aqua: quia illa duo elementa sunt facile diuisibilia: sicut patet ex dictis: sed sic moueret: tunc motus ille esset sicut motus qui fit iterato semper & succedente motore: sicut diximus q multis motoribus perficiuntur motus eorum qui feruntur expulsione. Et simile his habet motor naturalis qui est corpus eo q ipse non in vna dispositione se habet ad mobile suum eo q non equaliter vincit ipsum in principio & fine sicut patet ex prehabitis: & ideo licet motor naturalis vnus sit in substantia: tamen multus est in dispositionibus: & non vno modo mouet. Unde vtrobique tam in motu in quo non deficit mouens mouenti: quam in motu expulsionis in quo deficit mouens mouenti non possibile est motum vnum & eundem esse omnino: sed potius est habitus: & consequens ad minus ex parte mouentium: licet forte nihil intercipiat de tempore ex parte eius quod mouetur. Cum autem primus motus sit continuus omnino: sicut in prehabitis probatum est: non potest primus motor esse corpus vel aliqua virtus in corpore sita sicut in materia: & quia ipse solus separatus est & vno modo se habens suus motus continuus est: eo q ipse est immobilis per se & per accidens existens: & similiter se habet in se & in comparatione ad mobile & ad id quod mouetur ab eo se habet vno modo. Secundi autem motores inferiorum orbium eo q ipsi sunt separati per diffinitiones suas: etiam vno & continuo mouent motu. ¶ Determinatis autem his manifestum est q impossibile est q primum mouens quod est immobile habeat magnitudinem aliquam: eo q ipsum non est corpus sicut iam probatum est. Si enim diceretur q magnitudinem haberet necesse esset: q finitum aut infinitum esset sm virtutem & quantitatem. Probatum est autem q non conuenit magnitudinem aliquam esse infinitam sm actum in 3° libro supra. Quod autem corpus finitum impossibile sit habere potentiam infinitam: & iterum q a finito corpore possibile est moueri aliquid sm tempus infinitum demonstratum est nunc in isto vltimo tractatu: & habitum est iam ante q primum mouens immobile mouet motum perpetuo sm tempus infinitum sm naturam. Manifestum est igitur: q neque corpus est: neque virtus aliqua que sit actus corporis: ergo est indiuisibile in se & impartibile: & cum nec corpus sit vt per se diuidatur: nec virtus corporis vt diuidatur per accidens: & etiam est incorruptibile in se & inquantum mouet. Causa autem incorruptionis eius in se est: quia separatum est per diffinitionem: & causa incorruptibilitatis eius inquantum est mouens est quia non est actus corporis sicut ex prehabitis est manifestum: & ideo est simplex nullam habens magnitudinem penitus. Hec autem est conclusio vltima a nobis in hoc opere intenta. Et penitus ab omnibus hoc opus inspecturis vt diligenter examinet non conceptiones suas: sed dicta antiquorum peripateticorum & tunc vel reprehendant: vel diminuant sm q placuerit eis.

Tex. c. 86.

¶ Explicit commentum doctoris excellentissimi Alberti magni ordinis Predicatorum in libros Physicorum.

Venetijs impensa heredum quondam Domini Octauiani Scoti Modoetiensis: ac sociorum.
19. Februarij.
1517

Registrum.

a b c d e f g h i k l m n o p.

a Duernus. o p Terni: & alij quaterni.

¶ Incipit liber primus de Celo ⁊ Mūdo Alberti Magni philosophi clarissimi.

¶ Tractatus primus q̄ mūdus est pfectus.

¶ Capitulum primū. Q̄d libri subiectum: q̄d nomen. ⁊ que ipsius diuisio: ⁊ quis ordo.

Libri intentio.

E celo autē Et mūdo in hoc libro nostrarū naturarū loqui cupiētes. Primo visū est nobis tangere querenda prelibanda sunt ad notitiā istius libri faciliorem habendam sicut est de subiecto ⁊ nomie: ⁊ diuisione ipsius ⁊ ordine. Dicimus autē in his que pbabilia sunt in libro physicor: q̄ mobile ad vbi est subiectū huius libri qui de celo ⁊ mūdo noīatur. Ex quo de mobili ad vbi siue ad locū q̄d simplicius est inter mobilia ⁊ sensibilia contracta ad materiā per totū istum librū intendimus. ¶ Potest quis forte dubitare: qa mobile ad vbi est corpus motū circulariter: ⁊ corpus motū motu recto. Corpus autem q̄d mouetur motu circulari est incorruptibile: ⁊ corpus q̄d mouetur motu recto est corruptibile: ⁊ corpus corruptibile ⁊ incorruptibile non sunt vnius generis. neq̄ vnius potentie: neq̄ vnius diffōnis: vt tradit Aristo. in. 9. phie pme. Quecunq̄ autē nō sunt vnius generis: neq̄ potētie: neq̄ diffōnis illor non est sciētia vna: cum sciētie diuidātur fm genera de quibus sunt. ⁊ sic de mobili circulari: ⁊ mobili motu recto: alicui fortasse videbitur nō eē scientia vna libri vnius. Adhuc autē qa sicut nos in pcedenti libro docuimus motus qui est corporis huius rectum motū quādo simplex est: a generāte quodam alio corpore est. Motus autem circularis est eius q̄d mouet ab imobili primo. ¶ Amplius qa circularis motus perpetuus est ⁊ qlibet motus rectus corruptibilis est et cessans. necessario ergo videbit istis rōnibus non eē vnius scientie tractare de istis mobilibus. ¶ Sed ad hoc videtur posse dici q̄ in veritate vna sciētia in cōmuni est de simplicibus corporibus que mouent motu locali fm q̄ sunt mobilia motu locali. Motus enim ille est entis perfecti: ⁊ nihil trāsmutat in subiecto q̄d insit ei substātialiter vel accidētaliter absolute: sed totū subiectū mouet de loco vno ad locū aliū: ⁊ ideo lz aliq̄d mobiliū motu locali sit corruptibile: nō hoc nō hz a motu locali: sic autē nō est de alteratiōe augmētatione ⁊ diuisiōe qui motus sunt aliqd variantes in subiecto ⁊ corruptionē inducētes: ⁊ ideo mobile de quo agit hic: si in cōmuni accipiat abstrahit a mobili corruptibili ⁊ a mobili incorruptibili. sic aūt in cōmuni hz vnū genus ⁊ vnā potentiā ⁊ vnā diffōnem: que tn̄ logicalis nō est: sed tn̄ realis ⁊ nālis a cōmuni nā sumpta. Si aūt ista accipiant fm esse p priū. s. quo corruptibile diuisum est ab incorruptibili: tunc fm hoc eē nō sunt: neq̄ vnius generis: neq̄ vnius potētie: neq̄ vnius diffōnis. Q̄d autē dicit q̄ sunt a diuersis motoribus fm nām: nō impedit quominus sit vna scia de ipsis: qa nō attendunt hic put a diuersis mouent: sed potius put sunt vnius potētie in cōmuni ⁊ vnius actus qui est mot⁹ localis: hoc eni modo cōsideratū corpus physicum ppria hz pncipia ⁊ pprias passiōes que considerata faciūt sciam vnā de ipsis. Et q̄d dicit q̄ circularis est perpetuus ⁊ motus rectus corruptibilis nō officit: qa non considerant hic differētie ipsor motuum: sed potius actū est de illis in physicis. sz consideratur in eis natura simplicis cōmuni corporis in cōmuni relata ad motū localē quantū ad libri totalitatē in cōmuni: in partib⁹ autē specialibus tangant differētie speciales. ¶ Ordo istius libri est: qa est ante alios libros nāles pter librum physicorum eo q̄ suum subiectū q̄d est simpliciter corpus mobile ad locum prius est natura q̄ subiecta aliorum librorum cōsequentiam. In cōsequentibus eni libris subijcitur corpus mobile ad formā ⁊ bene scimus q̄ quicqd est mobile ad formā etiam est mobile ad locū sed non conuertitur: ⁊ ideo qa nō cōuertitur cōsequētia a mobili ad locū ad mobile ad formā: prius in nā est mobile ad locū q̄ mobile ad formā. ¶ Ex dictis autē illucescit istius libri nomen q̄d est de celo ⁊ mūdo. Uniuersū eni celi cōtinentis ⁊ mundi sensibilis contēti cōsistit sicut ex primis pz in nā corporib⁹ mobilibus fm locū: ⁊ qa in cōmuni agit de his in isto libro: ideo bene vocat de celo ⁊ mūdo. nec vocari pōt de celo soli: quonia illud nō est mobile nisi circulariter. Nec pōt vocari de mūdo sensibili: qa mouetur corpora mundi sensibilis fz motum rectū tm̄. sed perfectio nois eius est q̄ de celo ⁊ mūdo simul appelletur. Et qa nos hic intēdimus de huiusmodi corporibus que sunt in cōmuni mobilia fm locū: ⁊ nō est aliqua forma substātialis vel accidētalis que faciat mobile in cōmuni fm locū ideo opz nos hic dicere subm esse corp⁹ fm q̄ consistit ex magnitudinibus suis. Q̄d autē dictū verum sit: pz ex hoc q̄ siue accipiatur forma celi vt celū est: siue forma elementi: vt elemētū est ipsa disponit ad hunc motum localē vel illū: ⁊ nō ad motū localē in genere. Celū eni mouet circulariter ⁊ elementum recte. Sed corpus in eo q̄ corpus physicum est in genere mobile motu locali per hoc q̄ est diuisibile: sicut docuimus in sexto physicorum: hac igit de causa in scientia ista habemus dicere q̄ cognitio nature que est in principijs nature ⁊ sciētia que est in cōclusionib⁹ naturarū: in cōmuni ⁊ in summa maxime consistit in scientia subiectorum ⁊ passionū ⁊ viarum in subiectū. Et accidētia siue passiones que sunt accidentia ppria: in cognitiōe p priorum principior per que talia accidentia de talibus subiectis poterūt denumerari. Et etiā in his que sunt similibus ⁊ sunt sicut partes subiector ⁊ cōtenta sub ipsis ⁊ passiones partium. ¶ Dicimus autē q̄ subiectū est corpus: ⁊ ille dimensiōes que dicuntur magnitudines que sunt linea ⁊ superficies. Passiones autē vocamus accidētia propria que imprimūtur talibus subiectis a suis proprijs pncipijs actiuis. Et vias in substātiam eorum ⁊ accidētia vocamus motus quibus mouētur eo q̄ omnia naturalia vel in motu sūt vel ad motum referūtur. Que autem talibus naturis sūt similia sunt sicut partes eor subiectorum: vt stelle ⁊ composita ex elemētis que etiam habēt suas partiales passiōes ⁊ pncipia specialia: qbus talia accidētia suis pbantur inesse subiectis. Sciētia autē perfecte notificans ⁊ significās nobis talia completa erit quantū ad subiectum hoc loco intētū. Cuius pbatio est: qa naturales res non sunt plures quo ad numerum subiector in cōmuni nisi q̄ earum quedā sunt corpora ⁊ magnitudines. ⁊ alique sunt ex primis corporib⁹ simplicibus que dicunt habere corpora ⁊ magnitudines ⁊ principia istor: siue illa sint cause siue passiones: quibus ex maxima parte cognoscitur q̄d quid est. ¶ Non lateat autē nos quia differenter physicus ⁊ mathematicus inquirūt de corpore ⁊ magnitudinibus. Physicus enī de his cōsiderat put sunt vitima materia physice: ⁊ dimēsiōes eius. Mathematicus autem inquirit de his prout sunt separata per diffinitionem a materia physica ⁊ sensibili: ⁊ ideo mathematicus considerat indiuisibile a quo fluunt huiusmodi magnitudines ⁊ illud est punctus de quo nos nō oportet hic facere mētionem. cum sciamus a prima philosophia: q̄ ista fm eē nō fluunt a puncto: sed potius a materia. Hec igitur sint dicta vobis de prohemio.

Nomē libri.

6. ph. t. c. 32.

Tex. cō. pmi.

Mobile ad vbi est sbz subiectū huius.

Dubia Scō. clusionē pam

Solo ad obiecta.

Sz cogita q̄ nā illa diffo cōis ob vna nā cōi supra cōs nulla mā cōis eē videatur respectu corruptibiliū ⁊ eternor sic vt collig: posse ex cōmēto 39. pmi metaphysice.

Ordo libri.

Qualr̄ diuiūt modo nālis ⁊ mathematic⁹ de magnitudib⁹ ꝯsiderāt

Scdm mathematicos magnitudines fluunt a pūcto sz fz p^am phiam fluunt fm eē a materia.

¶ Cap. 2^m. De perfectione corporis fm rōnem dimēsionum.

Cum autem intendimus probare mūdum esse perfectissimum absolute ita q̄ non sit amplioris perfectionis susceptibilis fm naturā: ⁊ mūdus cōstet ex naturalibus corporibus: oportet nos ostendere corpus esse perfectissimū in genere eorum que habēt dimensiones quantitatū: q̄d ratione facere non valemus. nisi de continuo: ⁊ eius partibus mētionem aliquam faciamus. Incipiētes igitur a rōne continui quā in sexto physicor pbauimus: dicimus q̄ continuū est q̄d diuidit in semper recipiētia diuisionē: hui⁹ autem causa est: qm̄ diuisio cōtinui formā continui non tollit a diuisis. Nō enī diuidit aliqd nisi in partes cōstituētes ipm: cum igit nulla pars cōtinui sit indiuisibilis sicut pūct⁹

non diuiditur aliqd cõtinuum ad pũcta: sed ad partes cõtinuas: qa continuũ quantum cõstituit nõ nisi ex partibꝰ cõtinuis ⁊ quantis partes autẽ cõtinue semper sunt quãte ⁊ diuisibiles: ergo ꝯtinuũ in semper diuisibilia diuidit. huiꝰ autẽ continui in genere accepti sunt spẽs corpus superficies linea: tps enĩz motus ⁊ locus ⁊ si cõtinua sint tñ hec ad considerationẽ nostraz nõ pertinẽt: sed inter has spẽs cõtinui corpus est diuisibile magis ceteris: qa diuidit fm oẽs dimensiones ⁊ sic bz dimẽsiones: ⁊ ideo cũ nõ sit receptibile alicuiꝰ dimensionis: amplius ipm est perfectũ in genere quantitatem habentium: magnitudinis autẽ spẽs que habẽt vnaz tñ trium dimẽsionum est linea que vnica tñ dimensio: ⁊ pma non põt imaginari in cõtinuo nisi inter duo pũcta: que principia sunt dimẽsionum. In ꝯtinuo autẽ a quolibet pũcto ad quẽlibet punctum erit ducere lineam rectã. Et linee quidez sunt simplices ⁊ cõposite: simplices qdez sunt sicut recte ⁊ circulares: sed recta est simplex ⁊ fm formam ⁊ eẽntiam: qa ex vtraqz parte nõ habet nisi formã recti circularis autẽ nõ simpliciter simplex est: qa in vna parte habet formam cõcaui ⁊ in altera conuexi. Essentialiter tamẽ est simplex. Est autez composita que est pluriũ formarũ ⁊ plurium eẽntiarum sicut illa que vocaẽ curua quocunqz mõ dicaẽ curua ⁊ de hoc diximus in physicis. Spẽs ỏo magnitudinis que duas habet dimensiones est superficies eo q sit superior facies quantorum corpoꝝ ⁊ huiusmodi causa est: qa sicut a pũcto ad pũctum in cõtinuo nõ contingit nisi lineaz ducere. Ita de linea in lineam in cõtinuo nõ contingit nisi superficiẽ expãdere: ⁊ ideo necessario habet duas dimẽsiones: vnaz qdem sui principij a quo fluit ⁊ hec est linea. Alteram bz ꝓpriã inqñtum est quãtitas producta sic autẽ non sit in linea qñ illius principiũ cũ sit pũctus non potuit habere a pñcipio illo aliã qñtitatem diuisibilez. Spẽs autẽ magnitudinis que tres hz dimensiones est corpus tripliciter diuisibile: ⁊ illius causa est: qa non conuenit inter superficies duas eẽ nisi corpus in cõtinuo. In plano enim cõtinuo non cõuenit accipi aliqs duas superficies: ita q tertia sit bis cõtinua per oia qa tres superficies erunt superficies vna numero: vnũ numero ⁊ idem nõ producit a seipso fm nãm: qa fm hoc esset idem pducens ⁊ productum ⁊ in potentia ⁊ in actu simul ⁊ semel. Ergo imaginari opz duas superficies distare in cõtinuo fm ꝓfunduz: ⁊ tunc necessario a superficie producet corpus: qd vnaz habet linee dimensionem: que est principium superficiei: ⁊ alteram dimensionez habet sui principij: qd est superficies: tertiam habet ꝓpriam inqñtum est quantitas pducta. ¶ Et preter istas non est aliqua magnitudo differens fm speciez ab illis: quoniam ⁊ locus quedaz est superficies. Causa autem huius mathematica quidez est: quoniam intelligi non potest q amplius qñ tres diametri secent se fm rectos angulos: quoniaz cum nos ꝓtrahimus inter quelibet duo pũcta lineam facimus quãtitatem primam: ⁊ cum omnis superficies sit linea vel lineis contẽta ꝓtrahimus aliam lineaz orthogonaliter a puncto illius: ⁊ quocunqz modo concludimus eam ad aliam inuenimus superficiem: volẽtes autẽ pducere aliam speciem quãtitatis a puncto orthogonij: hoc est ab angulo recto intelligimus alteram stare superficiem: ⁊ orthogonaliter descendere in ꝓfundum: ⁊ quocũqz modo illam concludimus iterum cũ alijs inuenimus corpꝰ. ¶ Nec possumus dicere q lz fm rectos angulos se nõ secẽt nisi tres diametri: tamen fm angulos acutos vel obtusos secare se possunt multo plures. Quia lz hoc verum fuerit hic non facit aliam spẽm qñtitatis: cuius cause sunt tres: quaꝝ vna ẽ: qa rectus est primus angulus per quẽ alij diffiniunẽ: qa hebes est qui maior est recto: ⁊ acutus est qui est recto minor: ⁊ ideo alij anguli nõ faciunt aliqd qd specie differat fm rõnẽ continui: cũ ipsa a recto deficiat vel abundent in dimẽsionibus eiusdem que a recto sunt cõstitute. ¶ Alia causa est: qa in infinitum multiplicabilis est hebes: ⁊ in infinitũ multiplicabilis est acutus: sed rectus vno mõ: ⁊ ideo ois rectus angulus equalis est omni angulo recto: ⁊ qa omnis scientia ⁊ natura refugit infinitum: ideo non possunt constitui plures species continui fm diuersitatem acuti vel hebetis anguli. ¶ Tertia autem causa est quia si nos ꝯtinua pducimus ex discretis: sicut etiaz docetur in secũdo arithmetice eo q numeri quodãmõ omnium sunt principia: tunc nõ possumus variare fm generatiõ meros nisi linealiter superficialiter ⁊ corporaliter: omnis enim numerus aut in seipso accipitur p ut vult ubi suis perficitur: sicut si dicamus trinariũ per vnum vnum vnum: aut accipiẽ numerus ductus in se vel in alium semel sicut si dicatur bis tria vel ter tria: ⁊ necesse est q ex illo ducti diuersus a priori numero constituatur: eo q sicut superius diximus productum ab alio vt a pñcipio suo semper est diuersum in forma ab ipso: si autẽ nos ducamus numerum semel in se vel in alium ⁊ postea ducamus eũ iterum in hoc totum sicut si dicamus ter tria ter vel ter tria. s. alio quocunqz modo necessarium est q iterum productꝰ numerus differat in forma ab eo a quo ducitur: cuz enim linearis per additionem vnitaris multiplicetur in longum: constituit lineam quasi ex partibus collectam. Sed cum ductus in se numerus non possit crescere in longuz sicut simpliciter vnitatum aggregatio ipse crescit in latum: ⁊ tunc erit superficialis ⁊ est terminus illius linearis qui est vnitatuz aggregatio sicut cum dicitur bis duo vel bis tria. Cum autez hoc totum iterũ in se vel alium ducatur numeruz: oportet q terminetur illud pductuz a duobus superficialibus numeris: sicut quãdo dicitur ter tria ter. vel bis duo solũ vel ter tria quater: nec poterit inueniri productio que alios fm speciem terminos habeat. Et ideo necesse est q nõ sint nisi tres species continue quantitatis. Ratio autem huius physica est: quia situs differentie fm veritatem sunt in mundo. ⁊ in corporibus animatorum sensibilium: sicut supra ⁊ infra dextrũ ⁊ sinistrũ: ⁊ ante ⁊ retro: sed inter se opposita oportet q sint tres vie continue: ergo non erunt continue vie maxime distantium nisi longitudo latitudo ⁊ profunditas: quia inter sursuz ⁊ deorsum est longitudo: inter dextrum ⁊ sinistrum est latitudo: ⁊ inter ante ⁊ retro est profundum: ⁊ iste sunt dimensiones corporum: ergo preter istã nõ est aliqua magnitudo alia: quoniam omnia recta apud naturam corpora fm dimensiones suas non sunt nisi tria eo q diuiduntur fm tres dimensiones: hoc autem confirmatur per legem Pithagore: in quibus dicitur q totum ⁊ ratum apud naturam ⁊ cõpletuz terminatur tribus dimensionibus: que sunt finis medium ⁊ principium. Principium enim dimensionum qd est in genere dimensionum est longitudo: sed principium extra genus dimensionum est punctus: sed de hoc principio non est tractare ad presens: quia corporum quantitas producitur non ex punctis: medium autem qd est ⁊ producens ⁊ productum est superficies: sed finis est corpus qd est productũ tñ: ⁊ in quo perficitur omnis dimensio: ⁊ iste quidem numerus est omnis rei que rata est apud naturam: ⁊ significat trinitatem rerum naturalium. Nos ỏo non extraximus hunc numerum nisi ex natura rerum: ⁊ tenuimus ipsum pro lege. eo q rebꝰ naturalibus similis est: ⁊ ideo in lege Pithagore in qua docuit colere deuz adhibuimus nosipsos magnificare sacrificijs ⁊ cultu deum vnum fm istum numerũ: quoniam magnificamus deum creatorem: qui eminet proprietatibus omnium creaturarum tribus vicibus ⁊ tribus sacrificijs colendo eum per diem. eo q eius actus manifestatur in naturalibus que perficit tribus dimensionibꝰ modo quo diximus: ⁊ etiam tribus perficit cognitionẽ que est de ipso sensu ⁊ ratione ⁊ intelligentia: sicut dicit Trimegistus Mercurius in libro de natura deorum sensu quidem: quo manu ducimur: ratione qua indagamus: verũ ex his que nos manu ducunt intellectu quo mente cõspicimus inuentum propter qd in tribus honoramus euz adoratione: ⁊ sacrificio thuris ⁊ hymnis: ⁊ tribus vicibus fm tria puncta hemisperij: hoc est mane vespere ⁊ meridie: ⁊ ideo legũ aliqua precipit adorare ad orientem: ⁊ hec prima fuit Pithagore ⁊ consonat legi christiane: quantum ad hoc. Et alia precipit adorare ad meridiem vt Trimegisti prima ⁊ huic ꝯsonat lex Machometi. Et aliqua ad occidentem ⁊ hec fuit lex Moysi ⁊ iudeorum. Causa autem huius est: quoniam motus diurnus est ab oriente: planete autem oẽs fm traditionez Ptolomei quasi anime sunt signoꝝ celi: voluũtur ab occidente: sed viuificaz lumen fm circulum obliquũ recipiunt a meridie. Ratio adorationis est reuerẽtia. Et ratio thuris est distributio suauissime cognitiõis diuine in virtutibus discretiuis tam celestium qz hominuz terrestrium. Ratio autem hymnorum suaue sonantium est concentus celi

Linearũ alie simplices ⁊ alie sũt cõposite.

Nota mathematicã cãz q re nõ sit qrta mẽsura.

Pithagoras fuit dilector numeri ternarij.

Nõ q nõ colitur deus ternario nũ colitur.

Nõ q iste diuerse leges adorant deum ad orientẽ ⁊ aliã ad meridiẽ ⁊ aliã ad occidentem.

tus celi

tus celi vt dixit Pithagoras: ⁊ hoc etiaꝫ dixit Mercur9 trimegistus qui fuit ante Pithagoram. Scḋm autem Peripatheticorum traditionem significat armoniam separatarum substantiaruꝫ in laude intellectuali ⁊ iocunditate. Hec autem non ob aliud dicta sunt nisi ꝙ he tres dimensiones manifestantur ⁊ perficiuntur in celo relato ad terraꝫ ſm ordinationem prime cause: diuiditur enim spera in circūferentiam ⁊ centrum ⁊ relatio circūferentie ad centrum facit longitudinē ascendēdo ⁊ descēdendo. Diuiditur etiaꝫ circūferentia ſm duplicē eius motuꝫ in duo hoc est in dextrum ⁊ sinistrū: ⁊ hoc causat latitudinē: ⁊ in ante ⁊ retro: ante enim celi (vt dicūt astronomi) est ſm ordinē signoꝝ ab occidente in orientē in circulo obliquo: retro eiusdē est conuersiuus respectu in eodē circulo ab oriente in occidēteꝫ ſm obliquū circulum. Nos igitur numeramus hūc numerū tripliciter loquimur eni de ipso ſm ꝙ est formalis: ⁊ ſm ꝙ est mālis ⁊ ſm ꝙ est perfectus ipsius rei perfectiōe. Cū eniꝫ loquimur formaliter: dicimus ꝙ nūerus qui est duo hoc est binarius est absolute duo sine determinatiōe: q2 ipse est ipsa dualitas siue binarius. Cuꝫ autē loqmur de ipso prout est mālis tunc nō dicimus ꝙ absolute est numerus: sed cū determinatiōe materie numerate dicimus ꝙ duo viri sunt duo viri: duo equi sunt duo equi: ⁊ nō simpli͡r sunt duo: q2 non sunt dualitas vt binarius sed neqꝫ oēm formaleꝫ: neqꝫ oēm materialeꝫ dicimus omneꝫ vel totū nisi a materia rei habeat perfectiōeꝫ: ⁊ q2 res tribus perficiꝰ: ⁊ substātis spiritualis tribus perficiꝰ ponimus omne ⁊ totū super tres in ꝑmis. ⁊ ideo opꝫ ꝙ omne qḋ distribuit ꝓ subiectis partibus tria habeat appellata: vel plura: ⁊ totū qḋ distribuit pro integrātibus: et tria habeat integrātia ad minus. Hoc autē inuenimus sic in legibus vocis articulate ⁊ litterate hoc est in grāmaticis imponētibus ei noīa ideo ꝙ natura apta nata est taliter in tribus perficere sua opera. sicut nuper diximus: ⁊ nos imponēdo nomina imitamur eius operationē: ⁊ ideo (vt inqt Trimegistus) perficitur mūdus in tribus: hoc est imarmene ⁊ necessitate ⁊ ordine: ita ꝙ imarmenes facit semen qḋ necessitas explicat ⁊ dispensat ordinate. Imarmenes eniꝫ est causarū implexio: necessitas aūt est executio earūdeꝫ per motuꝫ ad esse: ⁊ ordo est distributio cuiuslibet ꝓducti ad locū suuꝫ ⁊ officiuꝫ. Casus autē nō est aliquid de mūdo: sed est qḋdaꝫ permixtuꝫ ordini ⁊ necessitati. Sic ergo perfectio cuiuslibet est in trinario: ergo trinarius numerus est qui indicat rem perfectā in esse. Dixit autē insuper Pithagoras: ꝙ etiā totuꝫ ⁊ vniuersuꝫ siue omne deitatis perficiꝰ trinario eo ꝙ est deitas deoꝝ supercelestiū incorporalium: ⁊ deitas deoꝝ celestiū corporaliuꝫ: ⁊ deitas deoꝝ terrestriū quoꝝ mortale exuitur: ⁊ imortale in celesti sede collocatur: ⁊ de his oībus nos domino cōcedente tractabimus quando disputabimus de deoꝝ natura ⁊ deitatis distinctiōe. ¶ Sed vnum obseruanduꝫ est qḋ Pithagoras in lege de deoꝝ cultu nō p̄cepit offerri sacrificiuꝫ aīalium: eo ꝙ nefas putauit occidere animalia: ⁊ q2 non opꝫ aliquid talium offerri deo q2 nullo caret eoꝝ que condita sunt ab eo. ¶ Sic igiꝰ q2 omne ⁊ totuꝫ completum tā substantie corporalis ꝙ etiā ipsius spiritualis. ꝙ ipsius vniuersi ⁊ ipsoꝝ deoꝝ ꝯsistit in tribus: nos opꝫ distinguere in quo differant illa. s. omne totum ⁊ cōpletum: quādo de rebus naturalib9 dicunꝰ. ¶ Dicamus igiꝰ ꝙ ista non differunt in forma: eo ꝙ omnia noiant formam vnam: sed ipsoꝝ diuersitas est in materia ⁊ in accidēte ⁊ hoc est dicere ꝙ per esse qḋ habet forma illa ex diuersa cōparatione ad materiā differūt ista. Si eni accipiaꝰ forma illa ꝓut ipsa potētia est in multis: ⁊ de multis nō diuisa ab ipsis tūc diceretur omne: ⁊ comparatur ad partes subiectas: que discrete sunt abinuicē: si v̓o accipiaꝰ ipsa eadē forma ſm comparationē ad partes integrales quas vniꝰ: tunc ipsa dicitur totum: q2 continuatio partiū integraliū hoc modo colligiꝰ et vniꝰ in ipsa: ⁊ ideo diximus in quinto physicoꝝ: ꝙ finis continuitatis in physicis est vnio que fit per formā nālem: si autem eadem forma cōparetur absolute ad materiā: que subijciꝰ generationi: tunc ipsa est cōplemētum: q2 sic completuꝫ esse dat ei ꝙ erat in potētia ante ipsaꝫ. Si autē adhuc eadē forma accipiaꝰ ꝓut ipsa dat nomen ⁊ rōneꝫ ei cuius est forma tūc ipsa diciꝰ res huius speciei vel illius sicut homo vel asinus: ⁊ sic substat id ei qḋ vocamus suppositū: qḋ demōstratur cū dicitur hic est homo: ⁊ hic est asinus: ⁊ ille est leo. Cum ergo ista sint ſm qḋ dictum tunc ex oībus dictis manifestum est ꝙ solum corpus inter cōtinua est completum. ⁊ omni alia magnitudine cōpletius. ⁊ hoc est ideo quia soluꝫ corpora terminant tres dimensiōes: ⁊ reliquaruꝫ specieruꝫ continui est aliqua que habeat duas dimensiones. ⁊ aliqua est que habet vnaꝫ tm̄. Et inquantuꝫ recipiunt nomē dimēsionis in tātū ⁊ participant nomen cōtinuitatis ⁊ diuisibilitatis siue separatiōis: eo ꝙ numerus quiddā cōtinuum est: q2 numeruꝫ cognoscimus diuisiōe continui sicut in physicis dictū est. Cui eni conuenit tm̄ vna dimensio: vocatur continuum a copulatiōe suarū partium ad pūctum ⁊ cui cōueniunt due dimēsiones: lꝫ sit cōtinuum tamen vocatur separatum: eo ꝙ iaꝫ per duas formas cōtinui numeraꝰ: q2 vna est longitudinis in ipsa forma ⁊ altera latitudinis: sed corpori cōueniunt vtraqꝫ noīa simul quia corpus mathematicuꝫ ꝓducitur ꝓductiōe a superficie ⁊ linea directa in ꝓfundum: ⁊ ideo habet in se formam linee: que est cōtinuitas: ⁊ formaꝫ superficiei: que est separatio per duas formas: ⁊ quo ad hanc tertiam rōnem corpus est perfectius alijs duabus dimēsiōibus. Amplius ꝙ omnis magnitudo habēs in se formam separatiōis. habet etiā in se formaꝫ cōtinuitatis: q2 omne diuisibile est cōtinuum ꝓculdubio: vtrū autē omne cōtinuum ꝙ mathematicūqꝫ physicū sit diuisibile nō est sufficiēter notum ex his que hic dicta sunt: ⁊ in quinto physicoꝝ: sed erit manifestum in ꝑmo libro perigeneseos: ⁊ in prima phīa vbi ostendeꝰ ꝙ nulla sint corpora indiuisibilia. Qḋ autem iā notum ⁊ manifestum est ex his que dicta sunt hic: hoc est ꝙ nō est possibile vt corpus permutari intelligaꝰ ad aliquod aliud quartuꝫ genus aliarū dimēsionum: sicut diximus lineaꝫ permutari ad superficieꝫ per hoc ꝙ duciꝰ in seipsam: ⁊ permutari superficiem ad corpus per hoc ꝙ duciꝰ in seipsaꝫ: si eniꝫ esset via ad hoc ꝙ corpus permutareꝰ in aliaꝫ quartam dimensionē tūc non esset magnitudo cōpleta: cuꝫ essent diminuta ad vltimaꝫ dimēsionem que cōpleta esset respectu oīuꝫ aliarum: in solo eni eo qḋ diminutum est ab vltimo complemēto: possibilis est permutatio. Cū ergo hoc sit vt dictū est: tunc impossibile est ꝙ illud cōpletuꝫ qḋ separatur ⁊ diuidiꝰ in omnes dimensiones sit diminutū: hoc autē est corpus: ergo nō possibile est vt corpus sit diminutum: sed hoc dem̄ est de corpore in se in vniuersali considerato. Si autem nos cōsideramus corpora mūdi: nos inuenimus aliqḋ qḋ est continens ⁊ nō contentū ab aliquo: cui nihil addi potest nec intus nec extra: quēadmodum est celum primū: ⁊ mūdus ipse ⁊ inuenimus aliqḋ continens ⁊ contētuꝫ: quēadmodū sunt spere inferiores ⁊ tres spere elemētoꝝ. Et inuenimus aliqḋ contētum ⁊ non cōtinens: quēadmodum est spera terre: ⁊ ideo dicimus ꝙ corpoꝝ simplicium que sunt reliqua sub corpore in vniuersali accepto: vnūquodqꝫ cōpletum est ſm modum sue dispositiōis sicut iaꝫ diximus de termino sui complementi qui terminus est cui nihil addi potest nec itra nec extra diximus enim ꝙ qḋlibet corpoꝝ habet tres dimēsiones ⁊ sic intra se est cōpletum: veruntamē cōtentis corporib9 est terminus extra q2 cōtenta corpora tangit aliquid extra se: ⁊ illud cōtinendo mensurat ipsa: q2 concauum cōtinētis tātū est quātum cōuexum corporis contenti: ⁊ illud cōtentuꝫ est in multitudine: q2 cōtenta sunt sicut materie cōtinētiuꝫ: ⁊ partes quedam iacēte in continētibus: ⁊ ideo videmus ꝙ qḋlibet corpus qḋ est in multitudine cōsistens est imperfectum: q2 si esset perfectuꝫ saluaretur in vno. Et hec multitudo est duplex. Aliquādo est vnum in substātia: ⁊ incorruptibile: multa tamē in formis partiū ⁊ in motibus: sicut in multitudine sunt celi inferiores sicut nos ostēdemus in secūdo huius sciētie: ⁊ hoc cōtingit ꝓpter imperfectioneꝫ potentie mouentis ⁊ mobilis que nō potest assequi finē sui mot9 nisi per multa: ⁊ per multos modos. Motus aliquādo consistit in multiplicatione indiuiduoꝝ: que ideo multa sunt q2 eē diuinum in periculo salutis esset in paucis eo ꝙ generātur ⁊ corrūpuntur: sed totū cuius omnia ista corpora sunt ptes: qḋ est celū primum vel ipse mūdus est omnibus modis his completum: ⁊ nulla parte diminutum: ⁊ ideo illud ꝓprie habet nomen totius ⁊ omnis: ⁊ est ei essentiale nomen istud ee conueniens per prius: ⁊ perpetue conuenit ei eo ꝙ conuenit ſm essentiam. Illud enim est totum ratione absolute: ⁊ non

Numerus formalis ⁊ materialis.

Mūdus in trinitate Trimegisti trib9 perficitur.

Tex. cō. 3.

Nō quo ad totum ⁊ complementum differunt de rebus naturalib9 dicunꝰ.

Tex. cō. 4.

totum ad quedam: et ad quedam non totum: sicut sunt corpora particularia que sunt continentia et contenta. In sequentibus autem declarabimus que sit natura totius: et utrum sit finitum aut infinitum secundum aliquam eius dimensionem. Ab illo enim dependet perfectio istius capituli: quia si sit infinitum tunc non erit completum: eo q nihil infinitum est completum: ut ostendimus in tertio physicorum. ¶ Est autem abbreviatio omnium horum que diximus hic q differentia inter corpus et quamlibet aliam dimensionem huiusmodi est q corpus distenditur ad omnes dimensiones sed magnitudo que habet unam dimensionem vocatur linea: que habet duas vocatur superficies: que habet tria spatia vocatur corpus: et post tria spatia non restat aliqua dimensio quarta: et hoc sciatur per hoc q non possumus intelligere aliquid aliud ad quod corpus mutetur. ut sibi addatur ei aliqua alia dimensio sicut mutatur linea ad superficiem: quando eius longitudini additur latitudo: et sicut superficies mutatur ad corpus quando eius longitudini et latitudini per intellectum additur altitudo. Constat igitur ex hoc q in rebus quantitatem habentibus corpus perfectius est eo q continet in se omnes dimensiones et unumquodque corporum huius mundi perfectum est hac perfectione: sed tamen habet quandam imperfectionem: eo q terminatur ad aliquod corpus extra continens ipsum: totus autem mundus utroque modo perfectus est. Habet enim tres dimensiones et non terminatur ad aliquid extra. Hec autem abbreviatio colligitur ex verbis Avicenne qui sic abbreviat sermonem istum.

Abbreviatio omnium predictorum ex verbis Avicenne collecta

¶ Cap. 3m. De probatione subtili q oportet esse aliquid simplex cui naturalis sit motus circularis per hoc q sunt corpora simplicia quibus est naturalis motus rectus: et de obiectione contra hoc.

Tex. co. 5.

Nunc autem intendimus de partibus mundi simplicibus que differunt formis substantialibus abinvicem. et differunt accidentibus propriis que consequuntur substantiales formas earum ad hoc q nos inveniamus corpus celeste per motum qui est ei naturalis secundum convenientiam sue forme naturalis. Ad hoc autem investigandum ponemus principia investigationis istius sic penes propositionem istam: q scilicet omnia corpora naturalia et magnitudines per se moventur aliquo locali motu: quia scilicet cetere magnitudines non moventur nisi in corpore: tamen corpus ab eis habet q sit mobile motu locali sicut diximus. Huius autem ratio patet ex his que dicta sunt in diffinitione nature in secundo physicorum. q scilicet natura est principium motus et quietis eius in quo est per se et non secundum accidens. Cum ergo quodlibet corporum sit alicuius nature formalis: et nos diximus quia motus est de consequentibus formam substantialem in corpore quod movetur per se non per accidens: oportet q habeat quodlibet corpus physicum motum naturalem suam formam consequentem. Omnis autem motus localis sicut patet ex octavo physicorum aut est equalis: aut circularis: aut compositus ex utrisque. Duo autem priores istorum motuum sunt simplices scilicet equalis et circularis. Equalis enim dicitur cuius mobile rectarum et equalium in partibus est dimensionum: et circularis est cuius mobile est dimensionum circularium: et licet equalis motus et rectus sit etiam super spatium equale et rectum: tamen hoc non est causa q motus est rectus et equalis: quia circularis non est super spatium circulare sive in spatio circulari q sit extra ipsum vel in ipso: quia non est spatium aliquod circulationis nisi ipse circulus. Nihil autem movetur in spatio quod est sub ipso: et sic patet q circulare spatium non est causa circularis motus: ergo a simili neque rectum spatium potest esse causa recti motus. His autem habitis cum causa motus diversi sit causa mobilis quod movetur diversimode: ita q mobilis unius secundum formam sit motus unus secundum formam: et diversorum in forma mobilium sunt diversi motus in forma. Item causa diversitatis horum motuum qui sunt circularis et rectus est diversitas mobilium secundum formam: unum est enim forme que est in dimensionibus rectis et longis: alterum vero forme que est in dimensionibus circularibus. Motus autem circularis est ille qui est circa medium: et motus rectus dividitur in duos quia est unus eorum in sursum sicut motus eius quod est leve: et alter deorsum est sicut motus gravis. Dico autem motum sursum: motum qui est a medio: et motum deorsum qui est ad medium. ¶ Ergo manifestum est q erunt tres

Tex. co. 8.

motus locales simplices: ad medium: a medio: et circa medium. Et signanter isti tres motus tria mobilia in forma differentia: et sic est aliquod corpus secundum substantialem formam differens ab elementis et cuius naturalis motus est circularis sicut naturalis motus est rectus corporis quod est elementum. ¶ Est autem hic non parvus locus ambiguitatis. Nos enim ostendimus in octavo physicorum q forma illa quam naturaliter consequitur motus localis est forma data a generante: et res in potentia ad motum hoc modo quo est in potentia ad formam illam: talis enim forma est elementi simplicis qua consequitur motus sursum et locus sursum: et motus deorsum et locus deorsum. Si ergo elementalem formam consequitur motus circularis: videbitur necessario q celum sit compositum ex elementali forma que est actus et perfectio materie: et ex materia. Omne autem sic compositum est generabile et corruptibile: igitur celum generabile et corruptibile videtur: cuius contrarium diffinito probatur inferius: quia ibi ostendemus q celum ex materia sua tota est: et q non habet compositionem forme cum materia: ita q forma sit actus acceptus per generationem. Si autem aliquis forte velit dicere q celi motus est motus forme sue: que non accipitur per generationem sed inest ei semper sicut ingenerabili et incorruptibili: et q ideo est motus suus ingenerabilis et incorruptibilis: tunc omnia illa que dicta sunt in principio 7. physicorum: et in secundo tractatu 8 physicorum erunt falsa. Ibi enim ostensum est q omne quod movetur per se habet motorem a se distinctum per esse et diffinitionem vel saltem per diffinitionem solum. Si enim diceretur celum moveri a forma sua corporali: que est ut ita dicam celeitas: tunc a nulla parte nec a toto distinguitur motor: nec per esse: nec per diffinitionem. Item quia corpus mobile non est motum nisi per hoc q est in potentia ad locum sicut corpus mobile ad formam non est motum secundum actum: nisi per hoc q est in potentia ad formam: non autem est in potentia ad locum: nisi per se vel per accidens: et si est in potentia ad locum per se movebitur a generante: et non movetur plus quando adeptum fuerit formam generantis et locum: quia tunc stabit. Si autem est in potentia ad locum per accidens: tunc est extra locum suum violenter: et movebitur ab eo quod removet impedimentum: et quando adeptum fuerit locum suum iterum quiescit. et nihil oium istorum videmus in celo q movetur continue in loco suo: et non a generante neque a removente prohibens. Adhuc autem ostendimus in secundo tractatu. 8. physicorum q necesse est q primum quod movetur: moveatur non a generante: sed a seipso: quia illud movetur in loco suo: postquam iam completum est in esse sicut animal: et ostendimus q iste motus non est omnino naturalis: quia omnia videntur falsificare ea que hic sunt inducta. ¶ Ad ois autem hec videtur solvere Averrois dicens q natura sumitur equivoce: quando dicitur motus rectus esse naturalis: et quando dicitur motus circularis esse naturalis: eo q motus rectus est consequens formam per generationem datam a generante que actus est compositi a generante per generationem ex forma et materia cuius forma generationis est finis: et materia generationis est subiectum. Motus autem circularis est a forma que est substantia separata que non est actus alicuius corporis neque alicuius generationis finis: neque materia est alicuius generationis subiectum. ¶ Sed si hoc est verum quod dicit dictus philosophus tunc non videtur ratio inducta valere. quia equivocatio impedire videtur eius processum. Sed ad hoc leviter potest dici per illud quod in octavo determinatum est: q talis motus est naturalis secundum q totum illud quod movetur comparatur ad motorem: et non secundum q illud quod movetur comparatur ad motum: vel partes eius quod movetur comparantur ad motum. Est enim totius animalis natura anima que movet localem motum licet ipse motus non secundum naturam sit corporis moti vel partium ipsius corporis moti: et quo ad hoc est similitudo proportionis: quoniam sicut naturalis est motor generans dando formam suam generabili: et per hanc est movens secundum locum: ita naturalis est motor qui est substantia separata ei quod movetur quando influit ei motum localem per intellectum vel appetitum: vel possumus dicere q sicut forma que est coniuncta corpori: et est actus corporis habet movere dando formam suam corpori recto q habet gravitatem et levitatem: ita forme et substantie separate est movere corpus rotundum: neque habens gravitatem: neque levitatem: et hoc redit fere ad idem. ¶ Sed tunc surgit maior et magis difficilis questio:

Di. gratia quam movens altro 4. c. 5.

Solo Averrois in c. 5.

Obiectio contra solutionem.

Solo

Alia dubitatio difficilior

questio: ꝛ illa fundatur super duo: quorum vnum est: ꝙ nos vi-
demus ꝙ hec forma que datur ab hoc generante non hz mo-
uere nisi per esse qḋ habet in eo qḋ mouetur per hoc qḋ indi-
uiduatur in ipso. Et scḋz est ꝙ formarum talium diuersitas in
specie diuersificat corpora que mouẽtur in specie: ꝛ et mot⁹
ipsos diuersificat in specie. Si ergo ponat̃ forma separata:
que per esse nullius corporis est actus: ideo indiuiduatiões
nõ habet ab ipso subiecto in quo est: illa videt̃ nõ posse mo-
uere subiectũ cuz per esse nõ sit ei cõiuncta. Et iteruz ꝓpter
scḋz nulla diuersitas motus videbitur posse esse ex talibus
motoribus: cũ omnes ipsi sint substãtie separate: ꝛ per hoc nõ
habentes diuersitatez neqꝫ diuersitatem aliquaz causantes
vel facientes in corpore qḋ mouetur ab eis: neqꝫ etiaz in mo-
tibus qui sunt ab eis. ¶ Et scias ꝙ hec difficultas multos
compulit dicere ꝙ celuz cõponitur ex motore qui est act⁹ cor-
poris ꝛ virtus eius in corpore qḋ mouetur. Et dederũt illi
motori celi imaginationem qua intẽderet hunc motuz par-
ticularem quo mouetur corpus celi ab ipso: quia non vide-
runt qualiter intellectus qui est substãtia separata intende-
re posset nisi ratione motus in vniuersali: ꝛ ideo dixerũt con-
sequenter ꝙ esse istorum motoruz diuersum est sicut eẽ for-
marum que sunt in generatis ꝛ corruptis: ꝛ ab illa diuersita-
te prouenit diuersitas motus ipsoruz. Hec omnia autẽ ab-
surda sunt: sicut nos probare intẽdimus in phia prima: ꝛ in
parte probauimus in octauo physicorum: ꝙ si esset sicut isti
dicunt motor talis moueretur per accidens: ꝛ sic nõ eẽt act⁹
primus neqꝫ separatus: ꝛ esset finitus nõ infinitus in virtu-
te mouendi que omnia ostẽsa sunt nõ cõuenire motori pri-
mo separato. ¶ Propter qḋ quantuz sufficit presenti nego-
tio dicẽduz est ꝙ motores sperarum celestiuz: lz moueãt per
modum nature eo ꝙ mouent vno modo: ꝛ ꝙ motus ille est
naturalis corpori celi plusqȝ motus ꝓcessiuus cõuenit cor-
pori animato: tamẽ sunt separati: neqꝫ per esse: neqꝫ per dif-
finitionez depẽdentiam habẽtes ad corpora ipsa: sed cõpa-
rantur ad ipsa sicut intellectus artificis cõparatur ad corp⁹
qḋ mouetur instrumẽtaliter ad formaz artis inducendaz in
materia ꝓpter qḋ forma que est in motore proprie est: neqꝫ
vniuersalis neqꝫ particularis: eo ꝙ hoc accidit formis pro
ut abstrahũtur a rebus per potẽtias apprehensiuas: nisi for-
te diceret̃ ꝙ est vniuersalis eo modo quo vna numero causa di-
citur vniuersalis. qꝛ factiua est multoruz. Talis autẽ intel-
lectus sic informatus infinit motuz particularẽ corpori: qui
quidem particularis est prout est in eo ꝙ particulare ꝛ sin-
gulare mobile: habet tamen vniuersalez virtutez explicãdi
omne illud cui debet induci forma quaz intendit inducere
motor per suaz scientiaz actiuaz: ꝛ sic patet aliqualiter solu-
tio primi. ¶ Diuersitas autez istorum motoruz est ex diuer-
sitate ordinis: sꝫ distare plus vel minus a causa ꝑma: ꝛ huic
diuersitati respõdet diuersitas mobiliũz sperarũ: ꝛ per cõse-
quens diuersitas motus in speris ipsis: ꝛ sic propalata est so-
lutio secũdi. De hoc tamẽ plus dicemus in libro scḋo istius
operis. sed cuz subtilitate inquiremus de his in phia ꝑma:
ꝛ que hic dicta sunt cõcordãt cuz his que dicta sunt in octa-
uo physicoruz. Diximus eniz ibi ꝙ motor est separatus nõ
indigens corpore: nec motus motu corporis per accñs. quo
niam est sicut intellectus actiuus mouẽs. Et diximus dissi-
militudinez eẽ inter id qḋ mouet̃ ab aialium aia: ꝛ illud qḋ
mouetur a motoribus separatis: qꝛ corpus aialiuz de se nõ
est susceptibile motus ꝓcessiui: quo mouet aia aialis perfe-
cti: ꝛ ideo natura fecit ei fila ꝛ chordas per que trahit mem
bra ad motuz: ꝛ fecit ei musculos in quibus sedẽt virtutes af-
fixe in mẽbris que mouent ad imperiũ itellectus mouẽtis.
Corpus autẽ celi de se susceptibile est motus illati ei per su
um motorẽ separatum ꝓpter qḋ nec indigẽt filis ꝛ chordis
nec virtutibus organicis affixis istis partibus moti: ꝛ quia
talibus non indiget: ideo nullã habet virtutẽ que sit corpo-
ris virtus ꝛ actus eius: sed totus est separatus: ita ꝙ nihil
accipit a corpore: nec esse habet a corpore neqꝫ diffinitionez:
ꝛ sic debet itelligi ꝙ dicitur motus naturalis celi qui est cir-
cularis sicut motus rectus naturalis est elemento. Simpli-
ces autẽ motus locales in genere sunt tres, sed in specie plu-
res. quoruz vnus est a medio ꝛ est duoꝝ elementoꝝ: ꝛ alius
est ad medium ꝛ etiam est duoruz elemẽtorum: ꝛ tertius est
circa mediuz: ꝛ ille est multiplex ꝛ cõuenit corporibus cele-
stibus. Hoc autem conuenit cum eo qḋ diximus superius
vz ꝙ corpus est cõpositũ ex tribus dimensionibus sm eniz
tres dimensiões corpus mouetur trib⁹ motibus quia cum
dextrũ ꝛ sinistrũ sit primũ latitudinis erit illud ꝑncipiũ mo-
tus circularis: vt in secũdo huius sciẽtie ostendemus. Si-
militer ante ꝛ retro erit principiũ cuiusdam motus qui est
inferior motoꝝ ꝛ mobiliũ sm circuluz sicut illoꝝ quorũ mo
tus est super polos orbis signoruz. Sursuz autem ꝛ deorsuz
sunt principia duorum motuuz ascensionis ꝛ descensiõis sꝫ
diuersitatem suorum terminoruz: ꝛ ideo errant qui dicunt
tres dimensiones non habere consonantiaz cum tribus mo-
tibus localibus corporum simplicium nisi in numero: qꝛ si-
cut iam patuit tres dimensiones sm sua extrema que sunt
in mundo habent causalitatem ad tres motus. Cum nos
autez vnum istorum motuuz dicimus esse circa mediũ sunt
quidam quoꝝ princeps ꝛ dux Auerrois qui dicunt ꝙ istud
medium est physicuz ꝛ nature vnius ꝛ determinatuz: ꝛ hoc
est medium terre: quia hoc est medium mundi. ꝛ sic volunt
mentiri astrologos in hoc ꝙ ponunt epiciclos qui voluun-
tur circa medium acceptuz in deferentib⁹ circulis: ꝛ dicunt
falsuz eẽ ꝙ de circulis dicitur eccẽtricis siue circulis egres-
se cuspidis: quia illoruz medium: neqꝫ est vnum: neqꝫ terre
mediuz: sicut probatur in Almagestis Ptolomei. Sed qꝛ
de his hic nõ potest sufficiens inuestigatio haberi: ideo trã-
seundo dico ꝙ dictuz Auerrois nõ tenet nisi dicant̃ omnes
orbes celi eẽ vnius nature ꝛ vnius speciei ꝛ vnius materie:
quemadmodum vnius materie sunt elementa: ꝛ nihil ho-
rum verum est sicut ostẽdemus in secũdo libro: ꝛ ideo si cor
pora celestia diuersa sunt in forma ꝛ in materia: ꝛ in motu
diuersa erunt: ꝛ ideo non erit inconueniens ꝙ etiam diuer
sa habeant centra. Sed Auerrois nequaqȝ bene sciuit natu
ras celestiuz: ꝛ ideo multa abusiua ꝛ absurda dicit de celis:
que etiam falsa esse conuincũtur per visum: redeamus nũc
ad propositum adhuc inducentes rationes ad probandum
ꝙ celuz est corpus quoddaz simplex preter quatuor oĩa ele-
menta existens. ¶ Dicimus igitur ꝙ cũ inter corpora que-
dam sunt simplicia quedam composita ex simplicibus erũt
profecto simplicia in quibus ideo est motus simplex: qꝛ in eis
natura mouens nõ est nisi vna quecunqꝫ sit illa que est prin-
cipium motus naturalis: sicut est ignis ꝛ terra ꝛ similia for-
mis horum duorum que sunt media: quia aer est sm formã
ignis in leuitate: ꝛ aqua sm formam terre in grauitate. Et
sunt etiaz hec duo similia generi ignis ꝛ terre: lz Joãnes grã
maticus velit hoc eẽ falsuz propter hoc ꝙ quatuor elemen-
ta differunt in formis ꝛ differunt locis ad que mouẽtur sed
in genere grauis ꝛ leuis conueniunt: lz differãt sm species
grauitatis ꝛ leuitatis. Sunt autem corpora cõposita in qui
bus sunt plures nature mouentes. sicut natura leuis ꝛ natu
ra grauis: ꝛ sm hoc necessario diuersificãtur motus qꝛ alij
sunt motus simpliciuz: ꝛ alij motus compositorum. motus
autem corporum compositorum diuersificantur sm diuersi
tatem compositionis sed tamen quia nõ potest esse compo-
sitio ad equalitatem omnimodam componentiuz ideo mo
tus compositorum est idem in specie sm naturam mouentẽ
que vincit in composito. Si eniz esset compositio ad equali-
tatem omnimodam rũc compositum nec locum nec motuz
haberet: sed in omni loco in quo poneretur ibi ꝛ maneret si
rum qꝛ a cõponentia equaliter mouerẽt ipsuz sursum ꝛ deor
suz. ¶ Sz tunc forte obijciet aliqs dicens ꝙ sm hoc cõposi-
tio dissolueret̃: qꝛ vincẽs in ipsa alia vel expellet vel trãsmu
tabit ad seipsum. ¶ Sed ad hoc respondemus ꝙ est cõposi
tio sm equalitatez geometricaz in cõpositis per naturam: ꝛ
non sm equalitatẽ arithmeticam: non eniz cõponentia in cõ
posito sunt sm equalitatem in quãtitate componentiuz ac-
ceptam sed potius sm similitudinem acceptã in equalitate
proportionis cõponentiũ: qꝛ a tum sint in composito termi-
nato ꝛ continuato: ꝛ tãtũ est in cõpositione de sicco terre: quan
tuz passiue sufficit ad terminationem ꝛ figurationem cõpo-
siti: ꝛ est in eo de frigido quãtũ sufficit terminationi ꝛ figu-
rationi actiue: quãtum autẽ sufficit ad continuationẽ est in
eo de humido cõtinuante. De calido autez quãtum sufficit
mouere ad ista ꝛ actiones compositi. Dicemus autẽ plura
de hoc in primo libro perigeneseos in tractatu de mixtiõe.
Cum igitur (vt predictũ est) motus simplex sit nature sim-

Opio Auicẽ. de circa questionem.

Impugnatio eiusdem.

Solu. dubii ad questionem.

Rõ sic diuersitas motoꝝ in celestib⁹ vide etiã cõ 44. 12. metaphysice.

Nota contra Auerroim.

T. c. 7.

Nota rõnez ꝓpter quã nõ pt eẽ eqle ad põdus vide etiã Cõmẽtatorẽ hic.

Obiõ ꝯ sdicta.

Solõ

Nota de duplici eq̃litate.

Tex. cõ. 8.

plicis mouentis: cuz motus circularis sit simplex vt ꝓbatuz est in octauo physicorum. sicut ⁊ motus equalis siue rectus: oportet ꝙ sicut corpori simplici ↄuenit motus simplex: ꝙ ita sit econuerso ꝙ motui simplici aptetur simplex corpus qḋ moueatur motu illo. Si autez inueniatur aliquādo in physicis motus simplex in corpore cōposito: tunc oportet ꝙ ille sit illius compositi nō s̄m ꝙ est compositū: sed potius s̄m ꝙ dominatur in ipso aliquod simplex vincens in compositione sicut quādo videmus lignū descendere: ⁊ possibile est ꝙ etiaz simplex aliquādo sequat̄ motū ↄtrariū simplicis qḋ dn̄atur super cōpositū: sicut quādo videmus ignē descēdere in stipite accēso: q̄a tūc ꝑfecto sequitur materiā suaz que est terrestre cōbustibile. Ex oibus autē his que dicta sunt manifestuz est ꝙ motus simplex est corporis simplicis per se: ⁊ ideo cum circularis sit motus simplex: oportet ꝙ sit aliqḋ corpus simplex qḋ natura sua simplici moueat̄ motu illo: ⁊ sicut est motus rectus distinctus a circulari: ita est distinctio in mobilibus: ꝙ videlicet id quod circulariter mouetur distinctuz est ab omnibus his que recte mouentur.

¶ Cap. 4ᵐ. Q̄ꝫ nullo modo motus circularis simplex potest esse celo accidentalis.

Tex. cō. 9.

Sed forte dicet aliqs aduersarius: ꝙ absq̄ dubio motus circularis est motus simplex sed nulli corpori est naturalis s̄ꝫ accidentalis: ⁊ dico accidentalem ad quē non mouet aliqua nā corporis: sed motus ille est a motore extrinseco ꝑ violentiam mouente. Sic eniꝫ accipimus hic motum accidentalē cum nos intēdamus naturam eius inuestigare ꝙ moueṫ per rōnem sui motus: tūc eni dicimus motū nālem ad quē mouet aliqua natura eius qḋ moueṫ: ⁊ motū accidentalē ad quē mouet non natura aliqua eius in eo qḋ moueṫ: sed ad quē mouet extrinsecus motor: cuius motus nō nā est in eo qḋ moueṫ: talis aūt est violentus. Dicit igiṫ forte aduersarius ꝙ nō est verū ꝙ corpus celeste sit quintū corpus ꝓter quatuor elemēta: sed dicit ꝙ est ignis ⁊ motus circularis inest ei accidētalis ⁊ non nālis. tūc dico ꝙ verum est qdeꝫ ꝙ possibile est corpora quedā simplicia moueri motu accidentali: sed ille motus qui est vni simpliciū accidentalis. erit alteri corpori simplici nālis: ⁊ non pōt esse ꝙ istḋ corpus simplex cui est nālis habeat cū ipso etiā alium motū naturalem: q̄a iā ostēdimus ꝙ vnius simplicis nō est nisi vnicus simplex motus nālis. Nos autez videmus ꝙ omnia elemēta quattuor simplicia habēt mot⁹ simplices naturales rectos: ergo nulli eoruꝫ est naturalis circularis: opꝫ igitur iterum ꝙ aliud sit corpus quintuꝫ extra quatuor elementa cui sit naturalis. ¶ Amplius tali modo sumpto naturali ⁊ accidentali vt diximus mot⁹ naturalis semper ↄtrarius est motui accidentali. Hic aūt hoc supponatur: ad qḋ redibimus in seqūtib⁹ huius capituli ⁊ ꝓbabimus illud. Est autē notum ex canone maiore siue ex regula cōi dialectice artis: ⁊ ex mathematicis que vel in maiori parte vel vniuersaliter est vera ꝙ vnus motus vni motui tm̄ est cōtrarius: ⁊ hoc etiaz ostēdimus in quinto physicoꝝ. Adhuc autem ex his que in octauo dicta sunt: cōstat motū circularem eē motū simplicē: q̄a enim sunt due linee simplices: vꝫ recta ⁊ circularis ⁊ non plures: ideo necesse est duos motus simplices esse vꝫ rectuꝫ ⁊ circularem. His igiṫ suppositis dicam ꝙ si dicat aduersarius ꝙ ille motus circularis nō est naturalis corpori celi sed accidentalis: sed ipsum est ignis aut aliquod aliud elementuꝫ qḋ mouetur circulariter per accidēs tūc sequiṫ necessario ꝙ motus naturalis ignis est cōtrarius motui circulari quo moueṫ per accidēs: sed nos nuper posuimus ex canone esse verum ꝙ vnus motus tm̄ ↄtrariatur vni ⁊ si hoc est verum tūc per ea que dicta sunt in quinto physicoꝝ mot⁹ sursum qui est naturalis igni cōtrariaṫ motui qui est deorsum: eo ꝙ sunt ad extrema ↄtria ⁊ ex principijs cōtrarijs. ergo nō est contrarius motui circulari q̄a motus circularis non est idem cū motu deorsum. Ulterius ergo sequitur ex supposit⁹ dictis ꝙ mot⁹ circularis nō est accn̄talis igni q̄a si eēt ei accidētalis tūc esset nāli suo motui ↄtrius: ⁊ hoc est ↄtrm̄ eius qḋ dixit aduersarius. Si aūt ꝓpter predicta dicat aduersari⁹ ꝙ absq̄ dubio corpus celi nō est aliqḋ corpoꝝ q̄tuor que sūt elemēta vocata: ⁊ ideo mot⁹ circularis est ei accn̄talis ⁊ non nālis. tūc opꝫ absq̄ dubio ꝙ illud corp⁹ hēat etiā aliquē aliū motum simplicem nālem: q̄a naturale est ante accidentale: ⁊ nihil erit vnquā accidētale: nisi supponat̄ aliqḋ naturale. Sed post ēdimus ꝙ simplicem mot⁹ non sūt nisi duo in genere rect⁹ vꝫ ⁊ circularis ⁊ ꝙ recti sūt duo sursum vꝫ ⁊ deorsum: motus mouentur autē duo elemēta superius s. ignis ⁊ aer: ⁊ duo inferius aqua ⁊ terra. Si ergo corp⁹ illud quintū distinctum est a q̄tuor ⁊ non nāliter mouetur circulariter: tūc non potest esse quin habeat simpliceꝫ motū rectum: aut ergo naturaliter mouetur sursum: ⁊ tunc erit ignis aut aer: aut naturaliter moueṫ deorsum: ⁊ tunc erit terra aut aqua: ⁊ qḋlibet istoꝝ est ↄtra hypothesim q̄a dixit aduersarius ꝙ nō esset aliud q̄tuor elemētoꝝ. Scias aūt ꝙ oia que dicunṫ sūt dicta ↄtra Platonez ⁊ phos Egypti qui dixerūt ꝙ celuꝫ est igneum: ⁊ non est motuꝫ circulariter nisi per accidens dicebant enim ꝙ ignis naturaliter ascendit: ⁊ quādo nō habet quo plus ascendat. tunc circūuoluitur in seipso sicut flāma ignis in fornace ꝓter hoc solum ꝙ ↄcauum fornacis circūuoluit flāmaꝫ. Defect⁹ autez vlterioris loci circūuoluit ethere. vt dicebant. ⁊ ↄtra hec dicta inducte sunt iste ratiōes.

Tex. cō. 8.

¶ Est autez in rōnib⁹ his multa dubitatio. Cum eniꝫ diciṫ ꝙ mot⁹ accidētalis est ↄtrarius motui naturali: videṫ hoc eē falsum de circulari accidentali: q̄a nos videmus lapidem molarem molendini ꝙ hꝫ duos mot⁹ accidentales: vnum quidē qui est ascendere sursum: ⁊ alteraꝫ qui est reuolui circa centrum quo teneṫ super molarem inferiorem: ⁊ ille videṫ esse medius inter naturalem ⁊ illum qui est ascendere sursum: q̄a circulari motu mouetur ad inferioreꝫ molarem: ⁊ eleuatur s̄m aliquid ab ipso: quia aliter non ↄtereret grana. Cum ergo duo non sint ↄtraria vni: non potest esse omnino naturalis motus circularis ⁊ ↄtrarius motui naturali. Nec vitatur inconueniens ad qḋ inducitur aduersarius: quia si demus ꝙ mot⁹ naturalis est ↄtrarius motui accidentali et videmus aliquod elementorum per accidens moueri circulariter: tunc sequitur ꝙ duo sint ↄtraria vni: ⁊ hoc est contrarium qḋ supponitur ex canone maiori. Adhuc autem videtur ex hoc sequi ꝙ motui circulari est aliquid contrariū: cuius oppositum inferius ostendemus.

Motus mole molendini contrari⁹ s̄m Solu.

¶ Conabitur forte aliquis ad hoc soluere dicens sicut Auerrois videtur alicubi dixisse ꝙ duplex est contrarietas: perfecta videlicet et imperfecta: perfecta est quidem que est s̄m completam distantiam contrariorum maxime distantiuꝫ: incompleta autem que est medij ad extremum: ⁊ ideo dicet s̄m completaꝫ distantiam vnum vni esse ↄtrarium: ⁊ s̄m incompletaꝫ plura opponi ad vnum ↄtrarie. Dicet enim ꝙ accidentale perfecte egrediens extra naturam est ↄtrarium naturali: ⁊ non complete egrediens non est omnino ↄtrarium: ⁊ sic circularem motum quādo est accidentalis esse quidem ↄtrarium s̄m rationem ↄtrarietatis incompletaꝫ: sed non est ↄtrariū naturali s̄m completam rationem ↄtrarietatis.

Solu. r̄one Auerrois hic cō. 10.

¶ Sed iste qui sic dicit non soluit inconuenientia inducta: quoniam rationes superius inducte procedunt: ac si circularis completam haberet ↄtrarietatis rationem.

Alia solu.

¶ Ideo nos dicim⁹ ꝙ hec que dicta sunt de motu circulari sunt intelligēda de motu circulari simplici. Duo autem exiguntur ad hoc ꝙ mot⁹ circularis sit simplex quorum vnum est ꝙ mobile circulariter non habeat aptitudinem naturalem nisi ad motum circulationis: ⁊ hec est aptitudo que est ex rotunditate suaruꝫ superficierū. Si enim poneremus per impossibile corpus celi componi ex superficiebus. tunc dico ꝙ corporis rotandi necessario omnes superficies erunt sperice: ⁊ hec imaginatio est sicut si imaginemur globum componi ex superficieb⁹: q̄rum quelibet ↄuolueretur circa alteram a centro globi vsq̄ ad vltimam conuexitatem eiusdem. Alterum autez est mouentis simplicitas: quia hec non diuersimode se habet ad partes eius ꝙ mouetur: cum nullius partis sit actus: ⁊ cum ipsum impossibile sit moueri per accidens aliquod per qḋ diuersimode disponatur ad motum. Et ex his duobus patet ꝙ motus circularis qui per accidens inuenitur in elemētis: non est simplex sed diuersus ⁊ compositus: quia sicut rotundum corpus ex rotunditate suarum superficieruꝫ: ita rectum corpus erit ex superficieruꝫ planitie que omnes s̄m rectas lineas ad se applicatas extenduntur: ⁊ hoc non habet naturalem aptitudinem ad circularem motum: nisi refracto in seipso. ⁊ sic motus eius erit compositus. mouens etiā

Sol. auctoris.

ipsuꝫ

ipsius est forma que est virtus in corpore eius variata sm diuersas partes eius qd mouetur per accidens. Et ideo ab illa nõ potest moueri circulariter et simpliciter: et quãdo voluitur in circuitu hoc fit: aut a virtute mouẽtis corporis extra q nõ equaliter appropinquat omnib⁹ partib⁹ ei⁹ qd mouetur: et ideo non simplex potest esse mot⁹ aut fit eo q componitur ex compositis virtutib⁹ sicut ex graui et leui quia si tunc venit graue super leue tunc inuoluendo se descendit sicut facit ventus turbinis descendẽs: et si vincit leue sup graue tunc inuoluendo se ascendit sicut facit vẽt⁹ turbinis ascẽdens. Qd autem in superiorib⁹ rationib⁹ supponitur elemẽtis posse conuenire mot⁹ circularis simplex hoc est ex hypothesi aduersarij et nõ ex veritate: et ideo inducitur vt dicẽs hoc ducatur ad impossibile modo supradicto: et ideo concedendũ de plano q sm veritatem motui circulari non est contrarium: et q motus circularis simplex non potest conuenire nisi corpori quinto qd est celum. Est autem cauendum a dictis aliquorum minus peritorum in astronomicis qui dicunt corporis sperici simplicis esse naturam q voluatur circa centrũ vnũ: et ideo mot⁹ eius esse super polos spere perforatos. Item quidam dicunt q stelle superiores et inferiores omnes non possunt moueri vno motu proportionabiliter: quia oporteret q motus ille non esset vnus sicut diximus in octauo physicorum: q non est vnus mot⁹ eorum que feruntur per medium. Qd enim dicitur q motus spere esset super centrum hoc est naturaliter verum et mathematice: sz centrum non acceptũ sit vno modo hinc et inde: quia naturale centrum corp⁹ est sensibile qd est terra ad qd virtus spere refertur: et q respiciũt radij eius mathematicum autem centrum eius est pũctum indiuisibile sumptum in toto cõtinuo spere totius: et qd dicitur super polos stantes esse: ac si sint perforati imaginabiliter dictum est. eo q non imaginamur speram volui: nisi super axem intelligibilem quã imaginamur transire per polos. Secũdum autem dictum non habet causam sufficientem: quia lz verum sit fortassis stellam non circũuolui nisi latam a circulo suo: tamen nihil probibet eam continuum habere motum etiam si per se moueretur sicut ostendimus in octauo physicorum: nec aliqua necessitas cogit corpora diuersa in materia propinqua et forma referre ad centrũ suum et idem: ex his igit facilia sunt que superi⁹ sunt inducta.

Nota q natu- raliter et mathemati- ce dicitur mo- tus spere esse circa centrum.

Cap. 5ᵐ. De probatione per motum circularem q celum est corpus prius q corpus qd est elementum.

Tex. cõ. 11.

Hoc autem qd diximus per motum circularem probari corpus celeste esse distinctũ a quatuor elementis: et esse prius eis sm naturam adhuc etiam aliter probatur. Dico enim ex his que a nobis probata sunt in octauo physicorum: q motus circularis primus est omnium motuum necessario: et huius ratio est quia completum et perfectum est ante diminutum: et est prius eo prioritate naturali et substantia et tempore. Et nos ostendimus q circularis mot⁹ est cõpletior et perfectior omnibus motibus: ergo debetur corpori qd est figure completioris et prioris per naturam: et hoc est id quod est circulare per naturam: quoniam de lineis equalibus et rectis nulla completa est siue sit infinita: siue finita. Si enim infinita tunc nullomodo potest esse completa: cum omne complementum sit a fine: et infinita dicatur a priuatione finis. Si autem est finita: tunc erit corporis finiti. Rectũ autem finitum necessario est contentum ab aliquo corpore: quia non potest imaginari q sit rectum continens: eo q nõ sm equalem distantiam referri potest ad contenta: nec est ambiens vt circulare qd equaliter distans ambit ea que sunt in ipso. Omne autem contentum habet aliquid extra se terminans ipsum et conseruans continendo. Si ergo hoc accipiatur vt corpus tũ: tunc potentia suscipit additionem: quia potest intelligi crescere in continens: et dico q si accipiat vt corpus: quia forte si accipiatur vt hoc corpus nõ potest crescere: quia materia elementorum non est possibilis ad maiorem extensionem quã habet sub forma ignis. Sed nos non loquimur hic nisi de corpore prout consideratur in solis dimẽsionibus sue quãtitatis sicut diximus in prohemijs huius libri. Talis autem additio non est possibilis in corpore rotũdo: quia corpus rotundum si habet rationem spere: oportet ad minus esse finitum et terminatum in suo concauo: et ratione concaui est continens et non contentum. Lz autem quidam dixerunt ipsum infinitum in superficie conuexa: eo q dixerunt infinitam esse spissitudinem inter superficiem interiorem concauam et exteriorem conuexam: tamen hoc infra reprobabimus: sed qd nobis hic sufficit est q rotundum de sua ratione est finitum in concauo et continens non contentum: ergo est completum et non contentum extra ab alio corpore: et sic completum in se et impossibile ad incrementum additionis: et ideo omnia que conueniunt recto negatur de rotundo: et ideo oportet q rotundum corpus prius sit recto. Redeamus igitur ad principium istius disputationis: et dicamus q motus primus absq dubio naturalis est corpori primo: et q motus circularis prior est motu equali recto: ergo motus circularis simplex et primus conuenit alicui corpori simplici et primo: et hoc est celum: ergo celum est prius elementis et simplicius eis. Motus enim equalis conuenit corporibus simplicibus equalibus. sicut igni qui mouetur sursum motu equali: et huius simile est in terra que est corpus simplex et mouetur deorsum motu equali simplici. Deorsum autem voco motum ad medium. Si ergo ita se habent: tunc proculdubio est dignius q ille qui est simplicior et prior motus hic sit etiam motus conueniens corpori simpliciori et priori q̃ illa corpora sint: ergo corpus quintum cuius per naturam est motus circularis non est aliquod ex elementis sed prius eis. Nos enim iam diximus q illi motus simplices cõueniunt corporibus simplicibus: et si inueniretur mot⁹ simplex in composito corpore: hoc contingit ratiõe simplicis corporis qd dominatur in illo composito. Iam igitur per omnia supradicta et per rationes inductas ostensum est q est aliquod corpus simplex aliud in substantia materie et forme a corporibus que sunt quatuor elementa que sunt apud nos. et illud est substantia nobilis et sublime in natura: propter hoc q non generatur neq corrumpitur: et est altissime dignitatis in perpetuitate: et est primorum et principium istorum corporum inferiorum omnium.

Tex. cõ. 13.

Tex. cõ. 14.

Si autem dixerit aduersarius q omnis motus corporis simplicis: aut est naturalis: aut accidentalis: et ponat cum hoc q motus ille qui est quibusdam corporibus naturalibus simplicibus naturalis: alijs corporibus simplicibus est accidentalis: sicut motus ascensionis et descensionis: ascendere enim naturale est quibusdam corporibus et accidentale quibusdam: et descendere similiter: quia naturale est igni ascendere et terre accidentale. Et dicat cum hoc aduersarius quia etiam sic est de motu circulari: videlicet q est istis que sunt vocata elementa accidentalis: tunc proculdubio oportet necessario eum concedere q idem motus circularis sit naturalis alicui corpori q est aliquid aliud ab elementis: quia cum concedit istam propositionem q motus naturalis vni: alteri est accidentalis tunc per locum a minori oportet eum concedere q ille qui est accidentalis vni corpori erit naturalis alij: eo q minus videtur q hec sit vera q naturalis vni sit accidentalis alij: tum ad naturale non necessario sequitur accidentale. Cum ergo illa conceditur ab aduersario: dignius est vt concedat suam conuersam: quia videlicet accidentalis vni erit alij naturalis: quia accidentale necessario presupponit sibi naturale: quia si non sit naturalis aliquis: tũc nõ erit accidentalis aliquis sed non conuertitur: sicut si non sit substantia non erit accidens et non conuertitur. Est tamen sicut in prioribus diximus hoc falsum: q naturalis vni et simplex alij sit accidentalis: sed gratia disputationis hic sumimus eam ab aduersario qui dixit celum esse ignem: et fuit communis opinio antiquorum omnium philosophorum: et q circularis motus non esset alicui naturalis.

Tex. cõ. 15.

Amplius autem si est motus circularis naturalis sicut iam probatum est: tunc manifestum est et clarum q oportet esse aliquod simplex primum de numero corporum simplicium cui naturaliter propter suam figuram attribuatur motus ille: sicut corpori rectarum dimensionum qui est ignis naturaliter attribuitur motus sursum et corpori recto qd est terra attribuitur motus deorsum. Si autem adhuc afferat aduersarius q motus circularis non est nisi accidentalis: et nolit credere per rationes inductas: tunc inducemus contra eũ testimonium sensus. Mirum enim videbitur omnibus et extra rationem omnino: q motus accidentalis sit continuus

⁊ perpetuus qui non habet finem in tempore ⁊ ultimum eſt uiſus nobis teſtificatur contrarium eius: quia in omnibus uidemus ꝙ res accidentaliter ⁊ uiolenter exiſtentes conſumuntur velociter ⁊ finiuntur tempore breui. probauimus etiam in octauo phyſicorum circularem ſolum eſſe perpetuum ⁊ infinitum motum. ¶ Amplius ſi celum qd mouetur motu circulari eſſet ignis ſicut dixerunt antiqui philoſophi: ſic oporteret dicere ꝙ motus circularis accideret celo quia nos nõ videmus unquam motum naturalem in igne niſi illum qui eſt a medio ſurſum ſm motum rectum in linea equali ⁊ recta: ⁊ tunc ſequuntur omnia ſuperius habita incõuenientia.

Tex. cõ. 16.

Ex omnibus autem dictis facile eſt colligere rationem unam vel plures ab eo qui eſt peritus in arte ſyllogizandi. Ex qua neceſſario ſequitur: ꝙ corpus motum habens circularẽ ſimplicem eſt ſeparatum a propinquioribus corporum que vocantur elementa vicina nobis ⁊ continentia nos: ⁊ eius natura tanto nobilior eſt naturis elementorum quanto ſm diſtantiam longitudinis ⁊ eleuationis diſtat ab eis. Eſt enim terra quaſi fex in corporibus ſimplicibus ⁊ ignis nobilior ⁊ formalior in elementis. Qd autem eleuatum eſt ſuper ignẽ: nobilius ⁊ formalius eſt igne ⁊ hec comparatio eſt in corporibus celeſtibus: quia inferior orbis ignobilior eſt ꝙ ſuperiores ⁊ ſuperiores quantum ſunt eleuatiores tãto ſunt nobiliores. Propter qd egregie dicit Ariſto. in lib. de animalibus ꝙ luna in celeſtibus eſt de natura terre in elementis.

Idẽ Auro in dic. 1. c. 15.

Ex his autem ulterius relinquitur per rationes inductas de motibus ſimplicibus: ꝙ corpus primum mobile quod naturaliter mouetur motu circulari: non habet grauitatem neqꝫ leuitatem.

¶ Cap. 6m. Qꝫ corpus celeſte nullam habet grauitatem aut leuitatem

Tex. cõ. 17.

Conueniens autem eſt hic propter doctrine bonitatem per diffinitionem declarare quid eſt leue ⁊ graue. vt facilius ſciatur corpꝰ celeſte neqꝫ leue eſſe neqꝫ graue. Dico igitur de diffinitione vtriuſqꝫ in tantum quantum indigemus hic: quia ſubtiles eorum differentias ⁊ paſſiones inueſtigabimus in ſequentibus libris huiꝰ ſcientie: vbi perſcrutationem ponemus ad ſciendum ſubſtantiam eorum ⁊ accidentia perfecte. Dicamus igitur nunc ſupponẽtes ꝙ graue eſt deſcendens ad medium: ⁊ leue aſcendens a medio ſurſum: ⁊ cum graue ſit corpus ſimplex duobus modis: hoc eſt ſimpliciter ⁊ vbiqꝫ graue: ⁊ in aliquo loco graue: ⁊ leue in aliquo loco. Tunc dicamus ꝙ graue ſimpliciter eſt qd ultimam grauitatem habet id quod ſubſiſtendo quieſcit ſub omnibus corporibus ſimplicibus deſcendentibus deorſum: ⁊ per contrarium leue etiam dicitur duobus modis ultimum: videlicet in leuitate qd quieſcit ſuper omnia corpora aſcendentia ſurſum. Quedam enim ſunt leuia vbiqꝫ: ⁊ illa ſunt ultima in leuitate: ⁊ quedam ſunt leuia in aliquo loco. que aſcẽdunt ab aliquo loco: ⁊ deſcendunt ab aliquo loco: ſicut aer ⁊ aqua ſed aqua eſt plus grauis quia deſcendit a loco ignis ⁊ a loco aeris ⁊ aer eſt plus leuis: quia aſcendit a loco terre ⁊ a loco aque. Aqua autem aſcendit a loco terre: ⁊ ſic eſt leuis ⁊ aer deſcendit a loco ignis: ⁊ ſic eſt grauis. Si ergo hec ita ſe habent: tunc omne corpus ſimplex qd mouetur ſurſum aut deorſum procul dubio habet grauitatem aut leuitatem ſm ultimam grauitatis aut leuitatis: aut ſimul habet iſta duo non ſicut compoſitum ex diuerſis naturis: ſed per comparationes diuerſas ad diuerſa loca elementorum: ſicut leuis eſt comparatus ad aquam: ⁊ aqua leuis comparata ad terram. Cum enim nos diffinierimus leuitatem ⁊ grauitatem tam per motum ꝙ per quietem erit id leue qd habet habitum ⁊ naturam leuitatis inclinantem ad motum leuis et quietem ⁊ illud erit graue qd habet habitum ⁊ naturã grauitatis inclinantem in motum ⁊ quietem grauis.

Tex. cõ. 18.

Et ex his facile manifeſtum eſt: ꝙ non eſt poſſibile vt corpus rotundum habeat naturam grauitatis ⁊ leuitatis cum non habeat inclinationem in motum vel quietẽ leuis vel grauis: ſed potius ad motum circularem. Non enim eſt poſſibile: vt ipſum ex inclinatione propria ⁊ naturali moueatur ad motum vel ad quietem in medio: aut etiam moueatur ex medio ſurſum vel ad quietem ſurſum naturaliter vel accidentaliter. Et huius probatio eſt ꝙ motus equalis qui eſt rectus: non conuenit corpori ſperico per naturam: eo ꝙ iſte motus non eſt niſi corporum ſimplicium ⁊ certarum ſuperficierum ſicut patet ei qui intellexerit. Motus enim qui eſt ſm inclinationem nature indicat naturã corporis ſimplicis ⁊ ſic ſunt idẽ: quia referuntur ad idem: quia qd eſt forma corporis hoc eſt cauſa motus. Et ideo ſi rotundum haberet rectum motum oporteret ꝙ corpus rotundum eſſet idem in ſpecie cum illo corpore cuius ille motus eſt rectus qd eſt impoſſibile: cum rotundum ⁊ rectum ſint differentes figure: ⁊ cum figura ſit conſequens ſpeciem ⁊ naturam: oportet ꝙ figurata ſint differentia ſm naturam differentium autem in natura differentes ſunt motus ſm naturam. Si autẽ propter hoc dicatur ꝙ motꝰ rectus eſt corpori rotundo accidentalis. hoc erit ſicut ſi dicamus ꝙ mouetur quidem corpus celeſte naturaliter per circulum. ſed accidentaliter mouetur aliquando ſurſum vel aliquando deorſum vel altero illorum modorum tantum ſequitur neceſſario ſi alter eſt ſibi accidẽtalis tantum: ꝙ reliquus ſit naturalis: ⁊ ideo ſi mouetur ſurſum accidentaliter. tunc mouebitur deorſum naturaliter. Et ſi mouetur deorſum accidentaliter tunc mouebitur ſurſum naturaliter: quia alterum non eſt violentum niſi ideo quia oppoſitum ineſt ei per naturã. Jam enim preoſtendimus hic ꝙ duorum motuũ contrariorum quando vnus motus eſt corpori ſimplici naturalis: reliquus eſt accidentalis procul dubio ⁊ econuerſo. ſi autẽ dicatur ꝙ vterqꝫ eſt accidẽtalis cum nõ ſit accidentalis: niſi contrarius naturali. oportet ꝙ illud corpus habeat aliqd contrariũ corpus in numero corporum ſimpliciũ. Nos enim infra oſtẽdemus ꝙ corpus rotundum per naturam nihil habet contrarium omnino. ergo nõ habet motum accidẽtalẽ rectum aliquem.

Tex. cõ. 19.

¶ Amplius apparet idem ex hoc: quia ad ſenſum videtur ꝙ nos videmus ꝙ in corpore omni ſimplici idẽ locus eſt ad quem mouetur pars ⁊ ad quem mouetur totum ⁊ huius cauſa eſt: quia totum ⁊ pars in ſimplicibus eſt eiuſdem rationis: ſicut idem eſt locus ad quẽ mouetur tota terra ⁊ ad quem mouetur gleba: vtraqꝫ enim iſtorum mouetur ad locum vnum. ⁊ ille eſt medium mundi. Si autem hoc eſt ſicut diximus: tunc nullum eſt dubium ꝙ corpori qd per naturam eſt rotundum: nulla eſt grauitas: neqꝫ leuitas omnino: quia ſi eſſet graue. tunc poſſibile eſſet ꝙ ipſum aut in toto aut in parte moueretur ad mediũ ⁊ ſi eſſet leue: tunc moueretur a medio ſm totum aut ſm partem. Videmus autẽ hoc nunqꝫ accidiſſe ſm totum tempus preteritum: quia ſtelle in numero ſuo eſſent diminute. ſiue mote fuiſſent ad medium ſiue longius receſſiſſent a medio. ergo non habet motum grauis: neqꝫ leuis: ideo neqꝫ grauitatem: neqꝫ leuitatem: ⁊ cum non habent contrarium eo ꝙ neqꝫ leue eſt neqꝫ graue. Manifeſtum eſt ꝙ non eſt poſſibile vt accidentali motu moueatur ſurſum vel deorſum: ⁊ ulterius manifeſtum eſt ꝙ etiam aliquo motu mouetur: ⁊ non ſicut motu compoſiti ex elementis ita ꝙ moueatur accidentaliter ſm totum: aut ſm partem ſicut diximus.

¶ Cap. 7m. Digreſſio in qua eſt abbreuiatio dictorum: vt de hoc ꝙ motus circularis naturalis eſt corpori celeſti.

Omnium horum que dicta ſunt a prohemio vſqꝫ ad hunc locum abbreuiatio facta eſt per hunc modum: quia totum fundatũ eſt ſuper hoc ꝙ non eſt poſſibile vt aliquid moueatur ſm naturam: niſi corpus. ⁊ ratio huius: quia omne qd mouetur neceſſario eſt in loco. Motus enim de quo hic loquimur non eſt niſi mutatio ſiue locatio de loco ad locum nihil autem occupat locum circũſcriptum niſi corpus ergo non mouetur de loco ad locum niſi corpus. Ulterius autem oportet ꝙ omne corpus habeat motũ naturalem proprium. Si enim due fuerint res vel plures ſimplices ⁊ conueniant in natura ſm aliquid: ⁊ differant in natura ſm aliquid: ⁊ conueniant in actione ſm aliquid: ⁊ differant in operatione ſm aliquid ⁊ accipiantur actiones eſſentiales ipſarum tunc oportet id quod in eis eſt cauſa cõuenientie in actione: ſit cauſa ꝯuenientie in natura: ⁊ id qd eſt cauſa differentie in actione ſit cauſa differentie in natura. Si autem ſint actiones non eſſentiales: vel que vni eſt eſſentialis alteri accidentalis: tunc non oportet ꝙ calor aliquando ſit cauſa maioris cõgelationis: cuius cauſa eſt maioris frigiditatis intentio: ⁊ tamen in eam non conueniunt

calor

calor ⁊ frigus. Item si sint res predicto modo conuenientes: ⁊ predicto modo differentes composite tunc iterum nõ oporteret. sed nos hic loquimur de simplicibus ⁊ essentialibus conuenientibus ⁊ differentibus que cum ita sint tunc diximus ex superius habitis ꝙ omne corpus cum omni corpore conuenit in corporeitate: sed differt vnum simplex ab alio in proprietatibus additis corporeitati: que prime sunt figure rectum ⁊ rotundum: ⁊ sm calidum ⁊ frigidum humidũ ⁊ siccum: graue ⁊ leue ⁊ huiusmodi. Conuenit igitur omne corpus cum omni corpore in hoc qđ causat corporeitas. ⁊ hoc est aptitudo ad motũ: ⁊ motus ex parte eius qđ mouetur: ⁊ differt vnũ ab alio in speciebus motus qui causatur a dispositionibus additis corporeitati. Ex quo necessario sequitur ꝙ omne corpus habet motũ nãlẽ a dispositionibus nãlibus que sunt in ipso causatum. Motuũ aũt quidam sunt simplices ⁊ quidã cõpositi: simplices aũt in genere nõ sũt nisi duo circularis videlz ⁊ rectus: ꝙ ideo est necessariũ: qꝛ prima simplicia sunt linee mensurantes ⁊ id qđ mouetur ⁊ spatium sup qđ est motus: linee aũt de se simplices nõ sunt nisi due circularis ⁊ recta ergo motus simplices nõ sunt nisi duo: sed rectorum alius est ad mediũ hoc est deorsum: alius est a medio sursum: ⁊ hoc quidẽ visus attestatur: qꝛ videmus omne corpus simplex moueri. vel ad mediũ: vel a medio: vel circa mediũ. Cõpositorum aũt corporum motus est sm naturaz simplicis in eo dominãtis: sicut diximus superius de stipite accenso: ⁊ turbine descendente vel ascẽdente: sed de talibus nõ curamus modo. Dico igitur ꝙ cũ differẽtia motus in specie sit ab aliqua natura qua differunt corpora inter se: erit motus circularis simplex causatus ab aliqua natura que differt ab oĩbus corporibus habẽtibus motũ rectũ: ergo corpus rotundum cuius est naturalis circularis motus differt sm nãm a quatuor elemẽtis que habẽt motũ rectum: ⁊ sic erit essentia quinta: qꝛ nõ põt dici ꝙ circularis motus sit illius corporis accidẽtalis: qꝛ accidẽtale nõ est ante naturale: sed post ipm: ⁊ ideo nisi prius sit quis nãlis circularis: nunꝗ erit aliquis accidentalis circularis: ergo hoc mõ ꝓbatũ est sufficiẽter ꝙ corpus cuius nãlis est motus circularis: est differens ab elementis. Si aũt dicatur ꝙ celũ est vnũ de quatuor naturis que vocantur elementa: ⁊ illa mouentur circulariter: ⁊ hoc refellitur per hoc ꝙ corporis naturalis simplicis nõ põt esse nisi vnus motus simplex. Videmus aũt omnes quatuor naturas moueri naturaliter sm rectum: ergo nulla eorum mouetur circulariter: nisi per violentiam. Sed ostendimus ꝙ oportet ꝙ tuz circularis motus sit simplex: ꝙ sit alicuius simplicis per naturam: ⁊ sic redit idẽ prius: ꝙ videlicet oportet supponi corpus quintũ cui per naturã ꝯueniat motus circularis. Si aũt diceretur ꝙ corpus celi esset compositũ ex elementis: tũc absqz dubio haberet motũ cõpositi. Nos autẽ iam ostendimus ꝙ motus circularis est corporis omnino simplicis: ⁊ oportet ꝙ sit illi corpori naturalis: si enim diceretur ꝙ nõ esset ei naturalis: tunc oporteret necessario ꝙ haberet aliũ motũ naturalẽ quicũqz esset ille ⁊ illũ oporteret eẽ rectũ: cũ nõ sint nisi duo motus simplices in genere: ⁊ si iste esset sursum: tunc esset ignis vel aer: ⁊ si esset deorsum tunc terra esset vel aqua: ⁊ hoc extraneũ ⁊ mirabile esset ꝙ corporis celi naturalis esset motus: quo nunꝗ est motum nec mouebitur: ⁊ esset ei accidentalis motus ille quo nunꝗ potest carere. Ex his igitur oĩbus ꝯstat ꝙ mot⁹ circularis est naturalis alicui corpori simplici qđ est extra quatuor elementa nõ enim possumus dicere ꝙ motus ille sit alicuius elementorum: qꝛ si esset alicuius elementorum: tunc moueretur illo elementum illud aut naturaliter aut accidentaliter: ⁊ si moueretur naturaliter illo: tunc etiam moueretur motu recto nãliter sequeretur ꝙ idẽ corpus simplex habeat duos motus essentiales ⁊ nãles qđ est ĩpossibile. Si aũt dicatur ꝙ mouetur illo accidẽtaliter: tũc sine dubio mouetur circulariter circũductũ ab aliquo corpe qđ mouetur circulariter: ⁊ tunc dignius est ꝙ circularis motus sit illi⁹ corporis nãliter ꝗ̃ istius cui ꝯuenit accidentaliter: qꝛ si dicatur ꝙ etiam illi cõueniret accidentaliter: tunc iretur in infinitum: que oporteret ponere ꝙ aliqđ primũ naturaliter mouetur sm circulum: ⁊ hoc corpus tunc erit extra quatuor elementa. Et si nos hic posuerimus ꝙ hoc corpus est essentia quinta preter quatuor elementa: tunc cum hoc non possumus dicere ꝙ motus circularis sit ei non naturalis: quia si esset ei non naturalis: tunc oporteret ꝙ haberet alium motum naturalem: quo tamẽ nunꝗ videtur moueri: ⁊ oporteret ꝙ motu circulari moueretur ab aliquo corpore ante ipsum ⁊ tunc aut ipsius esset equalis aut nõ ⁊ si esset illius tunc melius esset ꝙ staretur in quinto ꝗ̃ in sexto qꝛ natura non abundat superfluis: si autẽ nec illius est naturalis tunc ibitur in infinitum hoc est incõueniens: qꝛ natura abhorret infinitum. Restat ergo vt motus circularis naturalis sit quinto corpori quod est preter omnia quatuor elementa. ¶ Hoc aũt sm dicta Ptolomei probatur ad visum: qꝛ vbicunqz nos fuerimus nos videmus stellas paulatim surgere ab oriente ⁊ exaltari paulatim ad punctum meridiei ⁊ inde iterum paulatim deprimi vsqz ad occasum: ⁊ non fieret nisi esset motus circularis ad minus in concauo. Constat igitur ex omnibus habitis ꝙ motus circularis est naturalis corpori celesti hoc enim (vt diximus) rotũdũ est per nãm: alia aũt sunt rotũda p accñs: ⁊ longa per essentiã: sicut superius est ꝓbatũ per dimẽsionem ⁊ dispositionem superficierum rotundi ⁊ longi corporis.

¶ Cap. 8m. De perfectione corporis celestis: ex hoc ꝙ ipsum est ingenerabile ⁊ incorruptibile.

Tex. c. 20.

Adhuc aũt oportet inuestigare vtrum hoc corpus mobile sublime qđ celum est sit generatũ ⁊ corruptum vel augmentabile: vel diminuibile: vel alterabile sicut dixerunt quidam antiquorum: tum enim ostendimus nos ꝙ ipsuz non habet aliquem motum naturalem vel accidentalem qui habet aliqđ ꝯtrarium. ⁊ ꝙ ipsum nec leuitatem habet nec grauitatem: sequitur ex istis duobus ꝙ ipsuz omnino nullũ ꝯtrarium habet. Ex hoc aũt ꝙ ipsum non habet ꝯtrariũ ꝓbabimus ipsum nõ esse generabile: neqz corruptibile: nec augmentabile: nec diminuibile: nec alterabile. ¶ Sed oportet prenotare ꝙ de celo tres fuerunt ⁊ sunt philosophorum opiniones. Una fuit Empedoclis ⁊ quorundam chaldeorum ꝙ orbis esset deus ⁊ causa prima: ⁊ illi dixerunt celum non esse generatum: sed generans vniuersa: sed nos de hac opinione erronea alibi loquemur: quoniaz impossibile est ꝙ causa prima sit corpus: qđ nos ostendemus cum subtilitate in philosophia prima. Alia aũt opinio fuit Platonis qui dicit celum per creationẽ ex nihilo a prima causa in esse deductũ: ⁊ hec opinio est trium legum: iudeorum. s. ⁊ christianorum ⁊ saracenorum: ⁊ ideo dicunt celum esse generatum: sed non ex aliquo: sed de hac opinione non pertinet ad nos pertractare hic: sed de tertia opinione queretur: que dicit celũ esse generatum ex aliquo preexistente: ⁊ corrumpi in aliqđ post ipsum manens: sicut generantur res naturales ⁊ corrũpuntur per accidentia qualitatum agentium ⁊ patientium adinuicem: ⁊ quia isti soli naturaliter ex principiis nature procedunt: ⁊ ideo hoc modo inquiremus vtrum sit celum generatum. Dicimus ergo in hoc tertio modo loquentes de generatione: ꝙ celum neqz factum est neqz generatum est de aliquo alio corpore: ⁊ non cadit sub corruptione: ita ꝙ corrumpatur in aliud corpus: neqz recipit augmentum: neqz diminutionem que sint proprie vocata augmentum ⁊ diminutio: neqz etiam recipit additionem a materia que fit sm augmentum improprie dictum: neqz recipit alterationem physice loquendo: neqz recipit a materia transmutationem substantie que sit finis alterationis physice. Qđ autem non generetur: neqz sit generabile: probatur ex hoc ꝙ omne qđ generatur physice loquendo non generatur nisi ex aliquo in esse existente ⁊ facto prius qđ habet contrarietatem ad ipsum: ⁊ similiter tum fit corruptio: illa quidem corruptio fit ex ente quod factum est per generationem quod est existens sub aliqua contrarietate ad illud in quod corrũpitur: ⁊ tum corruptio fuerit completa: tunc redit in illam contrarietatem. Hoc autem est videre tam in simplicibus ꝗ̃ in compositis que sunt generabilia ⁊ corruptibilia: simplicia enim que sunt elementa non generantur nisi ex habẽtibus vnam vel duas contrarietates cum ipsis sicut probabitur in secundo libro peri geneseos: ⁊ est in eis contrarietas: sicut maxime distantie que est extremorum contrarietas: eodem autem modo est de corruptione: cum in talibus simplicibus generatio vnius sit corruptio alterius: ⁊

De celo tres fuerunt phorum opiniones famose.

e conuerso: corruptio vnius sit generatio alterius. In cõpositis autem idem est: sed contrarietas eorum ex quibus generantur et eorum in que corrumpuntur: non est adeo manifesta quia talia habent contrarietatem: sicut media cõparata ad extrema sunt contraria medium enim habitualiter habet vtrumqȝ extremorum remissum quidem ab excellentia sue actionis vel passionis sed reductum per mixtionem in vnum actum mixti medij et ita sunt contraria in cõpositis materialibus. Sed quod sint contraria patet ex hoc quia nisi essent contraria ea ex quibus fit generatio: sicut chimi ex cibo et sanguis ex chimo: que omnia composita sunt: agens generans non ageret in ipsa: quia per actionem suam nõ intendit remouere nisi contrarium. Idem autem probatur de agente ad corruptionem. Clarum igitur est quod omne quod generatur ex contrario existente et supposito generatur: et quod corrumpitur in contrarium corrumpitur. Nos autem iam in physico tractatu habemus probatum quod omnium corporum contrariorum motus sunt contrarij secundum aliquid quia diximus ibi quod motuum contrariorum nulla causa est nisi nature contrarie inclinantes corpora simplicia vel cõposita ad contrarios motus. Si ergo hec ita se habent: tunc corpus celeste primum non habet contrarium omnino: quia motus eius circularis nullum habet contrarium: sicut nos hic inferius ostendemus. ergo nõ habet ex quo generetur: neqȝ in quod corrumpatur: ergo ingenerabile est et incorruptibile. Diximus etiam quod nos secundum hanc generationis rationem volumus hic loqui de generatione. Natura autem vniuersalis que omnia ordinat: sanctissimo consilio vsa fuit. quando hoc corpus nobile posuit ingenerabile et incorruptibile: et elongauit ipsum ab omni physica contrarietate cum enim oportuerit ipsam ponere aliquid generans quod sit vniuersale principium generationis in tota natura generabilium eo quod nihil seipsum generat tunc posuit corpus ingenerabile et incorruptibile: principium generationis et corruptionis per suum motum sicut ostendimus in 8° physicorum: et ostensuri sumus in fine secundi libri perigeneseos: quia si esset generabile: oporteret quod ab alio generaretur in aliquo primo ingenerabili oporteret stare aut procederet in infinitum: et si statur tunc primum erit ingenerabile et incorruptibile: et hoc est quod volumus probare. Si autem hoc vadit in infinitum hoc est absurdum in philosophia: quia non contingit infinita transire. Ex his patet quod omne generabile est corruptibile et corrumpetur tempore determinato. Ulterius autem elicitur hoc quod celum nõ est cõpositum ex materia proprie loquendo et forma: materia enim est proprie subiecta priuationi: que saluatur in altera parte contrarietatis: et materia illa est in potentia postquam separatur a forma sed materia celi nunquam hoc modo subijcitur priuationi: et nõ est in potentia sed in actu semper: ergo nõ est ex materia: quia si potentia ad aliam formam esset in materia pro certo aliquando exiret in actum: vel ipsa esset ociosa: quod est absurdum: cum ocio sum nihil sit in naturis et precipue in corpore celesti. Si tamen materia sumatur generaliter prout Arist. dicit quod materie vltima sunt dimensiones quantitatis: nihil prohibet hoc modo cõmuni celi et elementorum esse materiam vnam: quia omne corpus cõpositum hoc modo cõpositum est ex materia et forma. De his autem plura diximus in fine primi libri physicorum. Hoc autem capitulum abbreuiando dicit quod omne quod generatur: generatur ex duobus principijs: quorum vnum est materia alterum priuatio: et similiter hoc quod corrumpitur nõ corrumpitur nisi in suum contrarium: et omne quod generatur ex contrarijs sibi ipsum in que agit generans ipsum etiam corrumpitur eisdem contrarijs vincentibus ipsum: sed postquam habitum est quod celum est corpus quintum nullum habens omnino contrarium: tunc manifestum est quod nõ generatur: neqȝ corrumpitur: et ex quo nõ generatur neqȝ corrumpitur tunc manifestum est quod nihil est ex quo generetur: et nihil in quod corrumpitur: nec est mutabile ab vna dispositione in aliam: sed est perpetuum secundum suum esse et secundum suam substantiam.

Cap. 9m. Quod celum non augetur neqȝ diminuitur: nec vlla alteratur alteratione physica.

Similiter autem diximus celum nõ augmentabile: nõ diminuibile et nullam recipiens physicam alterationem quod sic probatur. Omnis enim res que generatur et augetur: augmentum fit ex his que facta sunt homogenea sibi ex dissimilibus quia augmentum fit per cibum: cibus autem primo est dissimilis postea similis: quando fuerit decoctus. viuens autem quando nõ potest accipere cibum tunc preparatur ad corruptionem: primo in parte per diminutionem: postea in toto per dissolutionem. Ex hoc quod non sumit cibum homogeneum substantie corporis sui: que aduenit ei secundum omnem dimensionem sui corporis quod augmentatur tam in longum quam in latitudinem et in profundum: quia autem preparatum est corruptioni per hoc quod talem cibum capere non potest: conuertitur primo particulariter in diminutionem: et postea generaliter ad corruptionem per hoc quod reuertitur in materiam de qua factum est. Corpus autem quod est inter corpora primum quod est nobile non est factum ex aliquo: sicut in precedenti capitulo est habitum ergo nõ potest augeri ab aliquo: nec aliquid potest addi nec aliquid potest diminui ab ipso quia cibus nõ adderetur sibi nisi secundum aliquid generatio fieret in ipso ad minus secundum generationem partium materialium nec ipsum posset diminui nisi partes secundum materiam effluerent de ipso. Si ergo nõ recipit augmentum per additionem neqȝ diminutionem per recessum nullum partium de ipso. tunc eadem de causa nõ recipit mutationem alterationis: neqȝ recessionem alicuius quod habet esse in ipso quia alteratio omnis que vere est alteratio facit aliquid recedere ab alterato et abijcit aliquid de materia alterata: et tunc cuius oportet fieri in ipso augmentum et additionem: et si nõ fieret ei restauratio: tunc destrueretur tandem omnino. mutatio enim que est formarum est motus in predicamento qualitatis. Et iam diximus in 7° physicorum. quod alteratio nõ est nisi in vna specie qualitatis que est passio: vel passibilis qualitas: est tamen quodammodo in omnibus speciebus qualitatis: secundum hoc quod illa generantia qualitates nõ sine alteratione inducuntur. Habet enim qualitas habitus et dispositiones naturales potentias et impotentias et formas: et circa aliquid constantes figuras que omnia effectus sunt quidam alterationis actiuarum qualitatum et passiuarum alterantium eaque recipiunt illas qualitates: et imprimentium eis qualitates predictas: sicut sanitas et egritudo que sunt habitus: tamen inducuntur per alterationem calidi et frigidi: et humidi et sicci: et est simile de alijs speciebus qualitatis in omni corpore quod recipit ipsas sed non est ita de figura et naturali potentia vbi herent sunt per naturam: corpus enim inalterabile necessario habet figuram et potentiam naturalem que consequitur suum esse: et tamen nõ recipit ista per alterationem: sed potius consequentia sunt suum esse. Uidemus ergo quod corpus quod est de numero corporum alteratorum alteratur alteratione tali que imprimit in ipsum aliquod esse per quod recipit additionem alicuius esse quod nihil habuit: et diminutionem alicuius esse quod habuit: et hoc clarum est tam in corporibus animalium et partium suarum quam in corporibus plantarum et partium suarum: et secundum eandem similitudinem alterantur etiam elementa abinuicem. In omnibus enim alteratis alterans imprimit in alteratum aliquod esse quod nõ habuit: et diminuit ab ipso aliquod esse quod habuit. Amplius sunt si corpus sphericum per naturam quod est celum non est possibile recipere a materia additionem neqȝ diminutionem quocunqȝ modo fiat: tunc necessario sequitur quod ipsum neqȝ in substantia transmutatur neqȝ alteratur. Omne enim augibile et diminuibile est etiam alterabile et transmutabile: et si augmentum et diminutio large sumantur: tunc etiam conuertitur quod omne alterabile et transmutabile est augmenti et diminutionis susceptibile: et omne alterabile transmutabile secundum substantiam et econuerso: et conuertuntur tria ista super se simul et singillatim duo quecunqȝ fuerint ex tribus adinuicem. scilicet transmutari secundum substantiam. et alterari et augeri et minui. Fit enim augmentum tribus modis quorum primus est modus verus qui est per cibum ad partes animati corporis: et hoc modo augmentantur animalia et plante. Fit etiam sine additione alicuius extrinseci per rarefactionem et inspissationem: et hoc modo precipue augentur et diminuuntur simplicia corpora: licet etiam quedam alia sic augentur et diminuuntur. Tertio autem modo fit per accumulationem quando vnum additur alteri: et continuatur cum illo: sicut dicimus quod ignis augetur per materiam combustibilem et oleum augetur: et hoc modo augentur metalla: quando vnum liquefactum funditur alij. Nulla enim harum augmentationum fit sine transmutatione substantie et alteratione: sicut cuilibet etiam per se est manifestum quia autem nos iam probauimus quod celum est corpus mobile semper firmum permanens in dispositione: et modo vno secundum suam quantitatem: oportet quod non recipiat aliam additionem neqȝ diminutionem secundum aliquam dictorum modorum: et quia non habet contrarium et materiam subiectam vel substratibilem priuationi ideo non potest fieri vetustum: neqȝ mutatur: neqȝ susceptibile priuationis fieri alicuius passionis: que impri-

Id' Auerro 1° 5' ph'. c. 6

Nõ quia probatur celum nõ habere materiam vide ex Comm. hic in cõmento 20

Tex. c. 21.

Tex. c. 20.

Augmentum tribus modis fit. vide Auerr. in cõ. 32. 4° physicorum

matur ab aliquo agente in ipsū: nunq̄ enim materia sub/iicitur motui & transmutationi: nisi per priuationem que est in ipso. Et hoc quidem non dubitemus certū esse apud illum qui natura eā veritatem comprehendere de rebus si/cut ipse res est in natura. Iste enim recipit a nobis hic in/ducta & ɔsideret rōnes que inducte sunt: & videbit tunc sm q ɔuenīūt nature corporis celestis: hoc enī optimū est gen' dicēdi qn de vno quoq3 fides fit sm hoc q se h3 nā eius: & q ista nō recipit h3 deprauatū itellectū: aut ex malitia nature: aut ex prauitate studij eius in rex naturis: aut forte propter ignorantiā pessime dispōnis q̄ iam imbutus est & suppo/nit esse vera que sont ɔria principijs nālibus sicut sunt mul/ti qui ex signis que vident pbabilia inducti sunt ad creden/dū fabulosa. Ut aūt in nullo videamur deesse id qd̄ p rōnē verificatū est volumus etiā testificari p sensus de dictis enī testat rō visui & visus rōni: & hoc videmus p oēs hoies qui cognouerūt deos primā videl3 causam & alias substātias se/paratas intellectuales ɔueniūt in iudicio hoc: qr dicūt q ce/lū est locus taliū substātiarū quas illi spiritus separatos di/cebāt esse: hoc enī tam greci Phi dixerūt sicut Plato & sui sequaces: q̄ etiā alij ex gētibus chaldeorū & egyptiorū: quorū primus fuit Hermes trimegistus qui oēm deū in celum si/cut in locū sibi ɔuenientē reducit: siue sit sumptus ex hoibus siue sit celestis diuo: ostēdit aūt etiā hoc is libris de nā deorū quos diuersi Phi scripserunt: & ideo a nobis veritas tunc de his tradet qn̄ agemus de deorū nā. Sed tn̄ sciendū h̄ q aliter deus est in celo aliter locatū in loco qr deus nō ɔtinet celo. sed potius est in ipso sicut motor indiuisibilis: & p eūdē modū sunt cetere substātie intellectuales in suis orbibus sicut determinatū est in 8° physicorū: ex parte & sufficiēter ostē/det hoc in prima phia. Nō abiliter aūt iudicauerūt oēs gē/tes deū esse in celo deo enī dederūt potestatē creandi iferio/ra: & ideo cū ab vno nō possit esse nisi vnū: & ab vno eterno qd̄ nō incipit. nō pōt esse diuersitas in nā dederūt ei celum: qd̄ in substātia ingenerabile est: & sm motū diuersificatū: ut mouēdo illud causet noua iferiora diuersa eo mō quo expo/suimus in 8° physicorū: viderūt ergo necessariū esse q sicut deus in se est ens ingenerabile & incorruptibile: a quo nō re/mouet aliquid per aliquā trāsmutationē: ita opʒ q in loco suo vl corpe qd̄ mouet nō sit generatio: neq3 corruptio neq3 diminutio: neq3 alteratio: neq3 mutatio aliqua: qua aliqd ab ipso remoueat: & p motū localē corporis hui' causet mu/tationē oēm is inferioribus: & diminutionē: & additionē: & corruptionē: & remotionē & alterationē. Nō enim possibile est vt aliter sit q̄ dicimus: sicut p3 ex dictis in 8° physicorū: & ideo optime dixerūt antiqui qui dixerunt ipsum esse corpus nobile sempiterne fictionis & permanentie. Iam igit deter/minatū est & expositū est sermone qui sufficiens est: eo q est per rōnē & p cōmune rei iudiciū: cū quo sensus cōuenit hoc qd̄ dictū est de subā primi corporis: qr nos testificati sumus iterato per visū qd̄ diximus per rōnē: & hoc genus doctrine fuit sufficiens: sicut possibile est aliquā sufficiemē esse doctri/nā que cōplete sufficiēs est: eo q rōni attestat iudiciū cōmu/ne: & iudicio attestat visus. Si enī nos ɔferamus ea que vi/demus oculis nostris id celū ad id qd̄ de eo tradiderūt an/tiqui sapientes: nos inuenimus q nihil corporis huius no/bilis remouet is oibus successibus preteritis: sicut etiā ni/hil remouebit is gñationibus futurorū seculorū: qr oēs anti/qui quasi ex hereditate trāsmiserūt ad nos q celū est firmum pmanēs in vna dispōne: qr l3 sm successiones per quas colli/git pmanētia homines fuerūt aliquādo distātes abinuicē p multa tēpora: tum qr fecerūt obseruationes stellarū ɔuenitūt in mā & quātitate stellarū sicut eas modo videmus esse tēpo/ribus nostris: & nō posset esse q nō essent alterate & diminu/te in tanto tēpore si susceptibiles essent trāsmutationis: & qr hoc nō est factū: tūc celū ɔstat nec trāsmutari nec alterari: s3 totū vel sm aliquā suarū partiū oino. Et illud quidē visum est prius priorib' chaldeis qui primo in mathematicis ɔsi/derauerunt: & ɔuenerunt in illo sm sententiā nostram quā hic posuimus: & dixerunt de celo que hic diximus nō semel tm̄ in tēpore vnius obseruationis: nec in duabus: sed mul/totiens tradiderunt hoc omnes obseruantes celū sm suc/cessiones seculorū. Hoc enim modo vsq3 hodie in libris eo/rū veniunt ad nos sententie eorū. Id autē qd̄ induxit eos ad hoc fuit q videmus ex motu circulari simplici q corp' pri/mū est distinctum a quatuor naturis enumeratis elemēto/rū que sunt terra & aqua: aer & ignis. Absq3 dubio in hoc q nō habet ɔtrarium neq3 materiā subiectā vel subiicibilem priuatū sm q est priuatio: qr si haberet ɔtrium tunc oporte/ret q essent sex ad minus simplicia corpora: qr non possent esse in numero impari. sicut habet ɔbari in 2° perigeneseos: & ppter velocitatē motus sui circularis vocauerunt ipsum etherē: deriuantes nomen ab opere motus sui: eo q per mo/tū inflāmat materiā elementi sibi vicini: viderūt enī q sem/piterni motus est qui est velocior omnibus motib': & est in substātia stans firmum: in quo non est diminutio: neq3 muta/tio: neq3 alteratio: neq3 corruptio. neq3 aliqua alia remotio que accidit ei in se vel in suis partibus. Pithagorici quidē sicut Anaximandros & sui sequaces nō vtunt nomine ethe/ris sm veritatem nominis: sed sm pprietatem rei qua im/ponit nomen. Dicunt enim illi q ignis est ether: & errāt in nomine decepti: per hoc q videbant q corpus celeste inflā/mat & ignit vicinum corpus: & ideo putauerūt q esset ignis eo q putabant nihil inflāmare vel ignire nisi ignē: & hoc nō ast verū: qr hec est causa omnis caloris & frigoris & humidi/tatis & siccitatis rū sic primū corpus: non tamen disponit ali/qua istarū qualitatū: sed hoc in sequētibus ostēdet. ¶ Ma/nifestū ergo est nunc & planū per ea que diximus q non est possibile q numerus corporū simpliciū sit maior q̄ diximus: hoc est q sunt quatuor elemēta distincta in suis ɔtrarieta/tibus: & corp' quintū remotū est ab omni ɔtrarietate. Nos enim diximus q ōis corporis simplicis motus est simplex: & q motus simplices sunt in genere: & q duo circularis vide/licet & rectus: & q rectus vlterius diuiditur in duos motus: sit enī est ad mediū aut a medio: & vterq3 istorū est duplex scilicet leuis simpliciter & vbiq3 & leuis ex comparatione: & grauis simpliciter & vbiq3 & grauis ex cōparatione: & sic q̄/tuor sunt motus recti: & vnus circularis: & per illos pbatur q quinque sunt corpora simplicia. Diximus aūt q motui cir/culari non est ɔtrariū omnino: & sup illud fundauimus oēs probationes nostras de corpore quinto: & ideo hoc oportet hic probare & demonstrare.

Dece impedi/te intellectu in cognitione veritatis: vi/de 2° meta t. c. 15 & Auer/roim hic.

Vide pro his Auerroim i 3 phy. co. 15.

Tex. c. 19.

¶ Cap. 10^m Q. nō pōt esse ɔtrarietas motuū in portionibus circuli alicuius: neq3 in circulo pfecto: neq3 in semicirculo.

Tex. c. 20.

A D probationē aūt huius qd̄ diximus motum circularem nullū oino habere motum ɔtrariū potest sufficienter edoceri ille qui ɔsiderat sub/tiliter in motu circulari. Ex multis enim pro/batur q ipse nullum habet ɔtrariū. Primum aūt horū est: q si nos dixerimus q motus cir/cularis habeat ɔtrarium: tunc dignius videbit q rectus sit ei ɔtrarius magis q̄ circularis. in omni enim circulo accipi/untur due forme motus: sm duas formas linee circularis que sunt ɔuexum & ɔcauum: que aliquādo dicunt opposita sm relationem & aliquādo ɔtraria: nō quidem vere: sed qr sunt opposite forme sm situm in eodem subiecto: ɔcauum enim est in interiori arcus & ɔuexum in exteriori. Hi autē cum sint in omni circulo ɔstat q motus circularis ad circu/larē per ista nullā habet oppositionē: s3 si sint alicui ɔtrarie forme ille: tunc etiam sunt ɔtrarie forme recto sm formam: & sm patrium dispositionē: qr rectū nō erit ab extremo que/rum aūt & ɔcauum exeunt a suis medijs & ideo per diffini/tiones suas opponunt. Si aūt cōcedatur q motus equalis circulari est ɔtrarius cum etiam sit contrarius equali. sicut motus sursum est ɔtrarius motui deorsum: procul dubio plu/ra erunt tunc ɔtraria eidem. Multotiens enim diximus q motus recti qui sunt ad loca opposita sunt ɔtrarij propter di/uersitatem & ɔtrarietatem locorū ad que mouent. Superius enim & inferius sunt nomina aptata locis ɔtrarijs & diuet/sis: cum ergo vnum sit ɔtrarium vni & non pluribus motus circularis non habet ɔtrarium omnino: quia nec ɔtrarium habet motum rectum nec circularem. Qui autem dicit q vna est ratio contrarietatis que est sm aliquam proportio/nem circuli: & in motu qui est super chordam portionis: eo q tam super arcum sint diuersi termini qui sunt extrema di/stantia in motu q̄ etiā sup chordā: ille errat: quia h3 eadem puncta sint extrema arcus & chorde que subtenditur arcui: que est portio aliqua circuli: non tn̄ maxima distantia inter

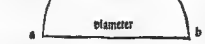
Tex. c. 25.

Tex. c. 26.

Tex. c. 27.

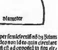
ea est secundum quod inter ea est arcus: sed potius inter ea est maxima distantia secundum quod inter ea est chorda: et ideo non potest esse contrarietas inter motus qui sunt inter ea in arcu: sicut est contrarietas in motibus qui sunt inter ea in chorda a. et b. Si autem dicat aliquis quod figurato arcu inter. a. et. b. litteras: et subtensa sibi chorda que est linea secundum. a. et. b. Motus qui est in arcu ex. a. in. b. est contrarius motui qui est ex. b. in. a. in arcu eodem: propter hoc quod ita est in motibus qui fiunt super chordam ex rationibus: si enim ipse diffiniat rectum per sermonem diffinitivum: ipse inveniet quod rectum est brevissima linearum: et non inter data duo puncta: et quod per superabundantiam dicitur convenit uni soli. et signatur sermone diffinitio quod una sola recta chorda est inter. a. et. b. puncta: et tunc distantia illa est duorum extremorum finitorum et maxime distantium: quia extremum non opponitur extremo: sicut medium extremo: sed quod dicit lineam arcualem que est aliqua portio circuli esse inter eadem extrema diffinitio portionis et arcus non dicit aliquod finitum, eo quod non repugnat diffinitioni portionis: quin infiniti arcus possent esse inter quelibet duo data puncta in concavo. Si ergo motus qui est ex. a. in. b. per arcum. a. b est contrarius ei qui est ex. b. in. a per arcum. b. a. eadem ratione est contrarius cuilibet qui fit per arcum qui potest circumduci inter duo puncta. a. b. sed infiniti possunt arcus describi inter quelibet duo puncta. ergo unum habebit infinita contraria quod omnino absurdum est et falsum: ergo non fuerunt contrarii motus qui sunt in arcu. a. b. ex. a. in. b. et ex. b. in. a. Huius autem demonstrationis hec est figura.

arcus

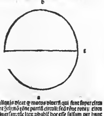

Tex.c.28. ¶ Per eandem autem rationem si inter duo puncta data describitur semicirculus. c. d. et protrahatur diameter. c. d. et dicantur duo motus esse super semicirculum. Unus quidem ex. c. in. d. et alter ex. d. in. c. et duo dicantur esse super diametrum. Unus ex. c. in. d. et alter ex. d. in. c. erunt contrarii illi qui sunt ex oppositis terminis in oppositos super diametrum. et non erunt contrarii illi qui sunt ex oppositis terminis in oppositos super semicirculum. Huius autem causa est quia in hoc est mensura alicuius rei nisi brevissimum sui generis. Cum ergo linea recta que est diameter semicirculi sit brevior que esse potest inter duo puncta data: erit ipsa mensura maxime distantie: et non linea semicircularis. sed contrarietas est penes maxime distantie mensuram propriam ergo contrarietas secundum motum qui est in linea recta: et non secundum motum qui est in linea semicirculari: Quis ergo diceret quod non esset nisi una linea circularis inter duo puncta data. sicut in veritate non est nisi unus semicirculus ex eadem parte inter duo puncta: tamen adhuc non essent contrarietates penes motus ex diversis extremis venientes in illa: sed potius penes eos qui sunt super diametrum. Huius autem descriptio in hec figura est.

semicirculus

Tex.c.29. ¶ Si autem aliquis diceret quod in veritate corpus rectarum dimensionum moveri non potest per se super semicirculum: nec etiam corpus rotundarum dimensionum potest per se moveri super lineam rectam: et ideo evenit quod motus super semicirculum non habet contrarium ad motum super lineam rectam: et ideo non ideo quin circulare bene possit esse contrarium circulari si est ad oppositum in situ circulari: sed circulare non possit contrari recto. Dicit enim sic dicens quod circularis opponitur circulari: et rectus recto. Si ergo sic dixerit aliquis: tunc probatur per hunc modum contrarium.

Tex.c.30. ¶ Describamus enim circulum totum completum: cuius unus superior semicirculus significetur per litteram. b. et inferius significetur per litteram. a. et diameter fit. c. et tunc dictum adversarii est sicut si dicamus quod motus qui est in. c. sit contrarius motui qui est ex littera. a. c. in litteram. c. per semicirculum. a. vel alio quocumque modo fiat motus in duobus semicirculis et diversis punctis in diversa puncta venientes. Quod enim illi non sunt contrarii quocumque modo fiant probatur ex hoc quod motus oppositi super rectam lineam sunt oppositi super totam lineam ideo quia sunt oppositi in partibus linee: et hoc patet: quia quelibet pars motus sursum est contraria cuilibet parti motus deorsum. et hoc ideo est quia quelibet pars linee recte est linea recta et sic est inter extrema secundum suum modum maxime distantia: sicut patet per antedicta. Sed sic non est in motibus qui fiunt in diversis partibus circuli: sive sint semicirculi: sive portiones maiores vel minores semicirculo: nulla enim pars circuli est circulus: ergo etiam si nos dicamus quod in partibus circuli motus ex oppositis punctis contra se venientes sint contrarii. non propter hoc erunt motus in toto circulo contra se venientes contrarii. Ex talibus igitur motibus super partes circulorum non probatur quod motus circulares sunt contrarii: quinimmo cum in simplici idem iudicium sit de toto corpore: et de parte: sicut omnis circulus cum omni circulo convenit in duabus formis concavi et convexi: ita pars omnis circuli cum quolibet parte omnis circuli convenit in eisdem: sed que conveniunt in forma nullo modo sunt contraria ergo motus in partibus et in toto circulo nullo modo sunt contrarii. Figura huius circuli completi est sicut vides.

Tex.c.31. ¶ Si autem aliquis dicat quod motus diversi qui sunt super circulum unum sunt contrarii: non ratione partium circuli: sed ratione rotarum circulationum diversarum: tunc iterum probabitur hoc esse falsum per hunc modum. Describatur enim circulus perfectus: qui sit circulus. a. b. c. et sint. a. et. b. puncta opposita in situ circulari: si unus motus alicuius veniens ex. a. in. b. et compleatur utriusque circulatio. Prima igitur erit veniens ex. a. per. c. in. b. et per. b. altera: quod veniens ex. a. in. b. et per. b. in. c. et per. c. in. a. igitur in eodem puncto. a. completur utriusque circulatio perfecta: cum igitur motus habeant contrarietatem in suis terminis in quibus completur motus non erunt illi motus oppositi vel contrarii: quia terminum habent eundem. Motus autem omnes qui sunt in circulo dicto modo sunt super eundem punctum numero: et non permutat motus locum illum ad oppositum locum. Sed iam in precedentibus diximus quod motus contrarii sunt qui terminentur: et sunt super puncta locorum seiunctorum sicut super terminos suos: quia illa puncta sunt in locis diversis et contrariis: igitur motus super circulum euntes per oppositos situs partium circuli venientes non erunt contrarii omnino: huius autem circuli descriptio est modus quem vides. ¶ Amplius si dicatur quod corpus celeste circulare in diversis suis partibus movetur sursum et deorsum: et a dextro in sinistrum: et ab ante in retro: eo quod omnia hec sunt contraria et sunt in celo: sicut inferius probatur in secundo libro huius voluminis: et sic habet motus contrarios secundum diversitatem suarum partium: eo quod locorum contrarietas facit motus ad loca hec contrarium: et ideo cum celum secundum diversas partes sit in locis contrariis: tunc in diversis partibus videbitur alicui forte hec motus contrarios: et si aliquis hoc dicere vellet probabimus contrarium per hunc modum.

Tex.c.32. Si enim in corpore sperico motus circularis unius partis est contrarius motui circulari alterius partis que est in loco opposito: tunc unus eorum erit vanus: et hoc quidem infra probabimus. Nam enim tunc fecisset primum corpus quod simul in se haberet contraria: et motus contrarios: et ideo non est intelligendum quod illud sit contrarium quod secundum partes diversas movetur ad loca opposita: sed potius id quod secundum se totum movetur ad oppositum locum alteri quod secundum se totum movetur ad locum oppositum. Constat enim quod si motus circularis

esset ꝯtrius motui circulari: ex hoc ꝙ mouetur ad loca ꝯtraria: tunc non causarent istas contrarietates ex hoc ꝙ vno ⁊ equali incessu mouetur corpus circulare equaliter in locoꝝ ex quo est motus eius sm partes diuersas sm quas est in ꝯtibus vel oppositis: sed potius causaret ex hoc ꝙ totū fertur in situm alium illi oppositum sicut faciunt corpora rectarum dimēsionū. Nos enim iam superius diximus ꝙ diuersitas locoꝝ que causat situs oppositos est sursum ⁊ deorsum: ante ⁊ retro: dextrum ⁊ sinistrum: ⁊ ꝙ diuersitas motuum localium ex qua causatur motuum ꝯrietas est sm naturam diuersitatis ⁊ contrarietatis locoꝝ: quā mobilia sm se tota mouentur ad loca talia ⁊ nō quā mobile vnū ⁊ idem sm diuersas partes est in locoꝝ enumeratis differētiis. ¶ Amplius autem intelligēdum est ꝙ tamen spera nō opponatur spere: vel circulus circulo sm formam tunc nō erit oppositio in circulo nisi sit terminata ad indiuidui partes: vt videlicet ex spera cōposita sit ex oppositis: ⁊ per hoc sit sm diuersas partes in diuersis situbus: vt dextra pars in spera sit ꝯtria in eadē sinistre ⁊ anterius spere sit ꝯtriū posteriori ⁊ superius spere sit ꝯtrium inferiori. Si autem hoc dicatur tunc iste virtutes oppositarum partium aut essent equales: aut esset vna vincens aliā. Si autem essent eq̄les tunc quelibet impediret aliā ne moueretur ⁊ tunc nullus esset: ergo sic esset vane factus ⁊ superflue: quia suo motore nunq̄ posset moueri: ⁊ similiter si vna virtus mouētium vnius partis esset fortior alia tunc motus istius virtutis que vincitur omnino nō esset: ⁊ sic iterum vane esset data ei virtus que nunq̄ mouere pōt nec tamen motus circuloꝝ celi esset per se: sed gratia partium ꝯtriarum mouētium que admouent sit mouere mota ab alio: vt ostēdimus in 4° physicoꝝ: ibidē ostendi ꝙ celum mouetur per se: similiter q̄ð supius diximus. Sequitur ꝙ circulus qui sic destruit se sm oppositas virtutes sic vnius cum nō possit pmanere in esse: quia quelibet pars mota de loco suo corrūpitur necessario sicut ignis qui egreditur de loco suo: tunc erit superfluum ⁊ vanū in natura: sicut dicimus ꝙ calceus sotularis est vanus quando nō est qui induat eū: per ea autem que in 2° physicoꝝ dicta sunt ꝯstat ꝙ natura nihil agit in vanum. Hoc autem q̄ð nunc diximus est etiam sequitur. si motus ad totum circulum referatur ⁊ non ad partes circuli: intelligamus enim diuersos motus in circulo: vnum quidem ab oriente in occidētem: ⁊ alium ab occidente in orientem: ⁊ sint illi super idem centrum: ⁊ super eosdem polos: quia aliter vnus refertur directe ad alium: possunt enim duo circuli ꝯcaui moueri super idem centrū: ita ꝙ non moueretur super eosdem polos: sicut est videre in circulo equinoctiali: ⁊ in circulo signoꝝ quoꝝ est centrum: vnde ⁊ non habent eosdem polos. Repeto igitur sm hoc duas vltimas demonstrationes: ⁊ dico ꝙ motus corpoꝝ superiorum super idem centrum ⁊ polos eosdem non sunt contrarij q̄uis sint ꝯtrarie venientes: quia si essent contrarij essent in differentibus locis contrarijs: ⁊ non procederent qualiter ⁊ simul in omni differentia situs: sed diuersificarentur sm loca contraria: nunc autem nullam diuersitatem depꝛehēdimus in talibus motibus sm ꝯtrarietatem istoꝝ locoꝝ: ergo non sunt contrarij. Diximus enim ꝙ diuersitas seu differentiaꝝ loci facit diuersitatem contrarietatis in motibus: ⁊ sm hoc iterum penultimam demonstrationē dicens: ꝙ si essent motus duorum circulorum vel plurium contrarij: quia e contrario sibi mouerentur super centrū idem ⁊ polos eosdē tunc virtutes opposite mouerent ipsos. ⁊ ille tunc aut essent equales aut inequales: ⁊ si eq̄les essent tunc vterq̄ sisteret vtrūq̄ ⁊ tunc ambo essent vani: ⁊ si essent inequales tunc fortior sisteret debiliorem: ⁊ tunc debilior esset vanus q̄ð est inconueniens cum non sit quid vanum in natura. Hec igitur dicta sūt a nobis ad probationem eius ꝙ circularis motus nullum potest habere contrarium.

Tex. c. 32.

¶ Cap. 11m. Digressio de abbreuiatione ⁊ solutione predictorum.

Opinio egyptioꝝ ponētiū hec aial q̄ð nutritur.

Est autem intelligendum ꝙ omnis hec disputatio suscepta est ad ostendendū ꝙ non est natura celi sicut tradiderunt sacerdotes egyptij: qui primum in schola ad inquirendum de celi natura intrauerunt. Dicebant enim illi ꝙ celū animal est quod nutritur humore occeani: ⁊ ideo quoniam humorem habent in se stelle descendunt ⁊ sunt retrograde: quousq̄ iterum digesto humore descēdāt ⁊ efficiantur exaltate ⁊ in cursu suo directe. Isti enim dicūt ꝙ verissimo modo nutritur ⁊ augetur ⁊ diminuitur ⁊ exaltatur corpus celeste. ¶ Contra quos Auicenna in sufficientia de libro celi ⁊ mundi procedit ex diffinitionibus ⁊ ꝓprietatibus nutrientis ⁊ nutriti ⁊ ex diffinitione augmenti. dicit enim vere ꝙ augmentum est nutrimentū quod corpus recipit in suis tribus dimensionibus quod fit equale in omnibus partibus trium diametroꝝ que mensurant corpus in quo nihil plus inuenitur in vno loco diametri alicuius q̄ in alio: nec plus est in exteriori q̄ in interiori nec econuerso ⁊ est absq̄ eo quod corpus augmentatum permutetur a sua dispositione in figura. Si autem intelligimus aliquid congelatum resolui ⁊ fieri liquidum: omnino esse absq̄ dubio ꝙ tunc liquidum factum inuenitur maius equaliter in oibus tribus diametris ⁊ tamen non dicitur augmentū ꝓpter hoc quod congelatum non remansit in sua dispositione ⁊ figura quando fuit liquefactū ⁊ ideo non proprie est augmentatum. Adhuc autem si intelligamus neruum sicut fit in chordis musicoꝝ instrumentoꝝ licet longior fiat verum augmentum non esse potest quia decrescit in diametris sue latitudinis ⁊ sue profunditatis: ⁊ ideo non dicitur naturaliter ⁊ proprie augeri: mutatur enim a sua dispositione ⁊ figura naturali: quia induratur in chordam cum naturaliter non sit durus. Adhuc autem si intelligamus vesicā insufflari extenditur quidem longitudo ⁊ latitudo. sed decrescit profunditas substantialis eius: ⁊ ideo nec proprie dicitur augeri: quod ergo proprie augetur in omni parte sui augetur proportionaliter ⁊ manens sicut in substantia: ⁊ per aliud additum recipit augmentum. Si enim dicamus digitum augeri ⁊ incidantur diametri eius: inuenitur ꝙ in qualibet parte sumpta inter duo puncta auctus est. Si ergo hoc modo dicatur augeri celum hoc non potest esse nisi per aliquod additum sibi. Aut ergo illud est intra ipsū: aut extra ipsū. Si autem extra ipsum est: tunc oportet ꝙ moueatur: ⁊ tunc necesse est aut moueatur motu proprio aut ab alio subuectum vel attractum. Si autem moueatur proprio motu: tunc mouetur ad celum sicut ad locum suum: ⁊ si tunc mouetur sursum erit leue ⁊ si deorsum erit graue: ⁊ sic necesse est celum esse graue vel leue: quod superius improbatum est. Si autē attrahitur ab alio sicut ab igne. vel ab aliquo alio: tunc attrahitur a celo vt infundatur ei: sicut cibus infunditur animali: ⁊ oportet ꝙ recipiat cibum propter restaurationē deperditi ⁊ tunc celum esset corruptibile: quod etiā improbatum est: sed si dicatur ꝙ est in ipso sicut sanguis in corpore animalis est cibus: ⁊ ideo non attrahitur: tunc oportet ꝙ illud nutrimentum conuertatur ⁊ digeratur per hoc ꝙ mutatur de contrario quod est celo dissimile ad contrarium quod est celo simile: ergo celum haberet contrarium. ⁊ hoc etiam est absurdum. Cum ergo celum nullo modo nutritur aut augetur: ⁊ si haberet contrarium sicut frigus ⁊ calorē: tunc mundus dissolueretur: quia cum ipsum sit multo maius ceteris corporibus simplicibus: esset ipsum etiam multo fortioris virtutis ⁊ sic omnia alia ꝯuerteret in seipsum. ¶ Est autem obseruandum q̄ð cum dicitur: ꝙ celum non alteratur: intelligendum de alteratione physica. Est enim quedā alteratio que non est motus: sed finis motus que fit subito per illuminationem ⁊ per lumen quod est forma prima corporis luminosi: quia videmus bene ꝙ luna alteratur: sm hoc etiam ⁊ nos inferius ostendemus ꝙ omnes stelle preter solem sic alterantur: nec est instantia contra dicta. ꝙ inueniuntur stelle frigide ⁊ calide ⁊ humide ⁊ sicce: quia hoc dicitur de stellis per causam: quia talia efficiuntur per naturam in inferioribus per naturam sui luminis quod emittunt: ⁊ non disponitur talibus qualitatibus: ⁊ huius probatio est: quia sicut nos in octauo physicorum probauimus: ꝙ omnis motor per locum reducitur ⁊ resolui habet per naturam ad motorem primum qui est immobilis sm locum ⁊ simpliciter: ita necesse est ꝙ omne mouens in alteratione reducatur ad vnum alterans non dispositū aliqua qualitate formaliter alterante. aliter enim primum factiuum qualitatum alterantium esset factiuum per accidens. Si enim daretur ꝙ calor non fit nisi per motum ⁊ frigiditas per distantiam a motu: cum motus non faciat calorē nisi per accidēs: non haberemus in natura substātiale: ⁊ pri

Impugnatio Auic. ꝯ illaꝫ opinionem.

Quō intelligitur celū esse inalterabile. vide et pro hoc Auer. 12° capitulo de substātia orbis.

mũ mouẽs in alteratione: ⁊ hoc est icõueniẽs: q2 fm hoc ꝓpter q̃litates que cõmiscẽt ⁊ distinguunt oĩa elementa essent per accidens: ⁊ per ɔ̃ña oĩa que fierẽt ex ipsis essent per accidẽs ⁊ ꝓter intentionẽ nature. ¶ Amplius hoc in simili videre possumus: q2 cũ tres sint motus fm tria genera. s. motus localis ⁊ alterationis ⁊ augmẽti: nos inuenimus in motu locali q᷑ primũ mouẽs est imobile: ⁊ inuenimus in augmẽto q᷑ primũ mouens est imobile: q2 mouẽs primũ in illo est virtus augmẽtatiua que nõ est susceptibilis augmẽti: ergo sic debet esse in motu alterationis. ¶ Sed tũc forte q̃reret aliquis q᷑ q̃n stelle oẽs accipiũt lumẽ a sole: sicut dicit Arist. in 2° de causis ꝓprietatũ ⁊ elemẽtorũ ⁊ planetarũ: videbit᷑ q᷑ ois stella debet esse calida ⁊ sicca: eo q᷑ lumen solis d3 esse calidum ⁊ siccũ. Sed ad hoc dicimus: q᷑ lumen receptũ a stellis in ꝓfundũ stellarũ recipit᷑: ⁊ sic icorporatũ stellis induit virtutem stellarũ ⁊ efficit᷑ in effectũ diuersarũ qualitatũ fm q᷑ diuersificant᷑ stelle in quibus incorporat᷑. Q2 aũt lumen sic incorporatũ diuersas iduit qualitates vel melius dicit᷑ qualitatũ virtutes. ꝓbat᷑ ex luna cuius lumen scitur receptũ esse a sole ⁊ tũc q̃n diffundit᷑ a luna tũc est frigidũ ⁊ humidũ: cũ tñ sciamus idẽ lumẽ in sole esse calidum. Q2 aũt lumiẽ a stellis intrinsecus recipiat᷑ infra ꝓbabimus. vbi loq̃mur de nã stellarũ. ¶ Est aũt adhuc dubiũ vtrũ corpus celi alteret᷑ fm rarũ ⁊ spissum. Scimus eni sniam esse peripatheticorũ: q᷑ essentia orbis in vna parte spissior est q̃ in alia: ⁊ sic videt᷑ nõ esse inconueniẽs quin alteret᷑ fm rarũ ⁊ spissũ: essentia eni orbis nõ seipsam fecit fm partes diuersas rarã ⁊ spissam: sed op3 q᷑ aliquid aliud sic ea faceret: sicut ⁊ ꝓbauim᷒ in 8° physicorũ. ¶ Adhuc aũt si nos supponamus grã disputationis ⁊ positionẽ mathematicorũ esse verã q᷑ videl3 sunt ecẽtrici circuli deferẽtes planetas: tũc pone q᷑ auges oium planetarum sint directe in linea. a b. c. que secẽt circulos oium planetarũ: ⁊ vocat᷑ de auge vniuscuiusq3 eorũ in oppositũ augis: hoc est ad. b. Cũ igit᷑ moueant᷑ velocitate ineq̃li nõ recedũt auges a linea. a. b. equalr̃ sed vna erit lõgius distãs ab ea ⁊ altera ꝓpinquius iuxta eã in vno ⁊ eq̃li tẽpore: ⁊ hec est figura circulorũ ɔtra quos circũdat᷑: qui est ɔcentricus terre. Cũ igit᷑ sic ordinant᷑ circuli: q᷑ ɔuexũ vnius inferioris semp est in cõcauo superioris imediate: tũc implẽt se mutuo q̃n auges directe iacẽt sup lineã. a. b. que ꝓtrahit᷑ de auge ad oppositum augis per oia centra circulorũ: sed q̃n recesserit paulisper ab ipsa tũc auges vnius vertit᷑ ɔtra minorẽ eleuationẽ alterius: ⁊ aliq̃n vertit᷑ ɔtra oppositũ augis iferioris: ergo tũc necesse est alterũ duorũ ɔtingere. s. q᷑ ispissetur ⁊ rarificet᷑ corpus circulorũ: ⁊ ita impleat vacuitates ɔtingẽtes in circulos: aut q᷑ aliud corpus sit in medio circulorũ q᷑ impleat: q2 remanere vacuũ nõ põt: ⁊ ɔsentio in partẽ illã q᷑ vnus circulorũ non tãgit oĩno aliũ: ⁊ q᷑ corpus rarius ipsis circulis est in medio qđ tñ est de nã ipsorũ in gñe: ⁊ hic cõprimit᷑ ⁊ elargat᷑ vt semper impleat inter circulos. Si eni3 nos diceremus q᷑ ipsi circuli rarificant᷑ ⁊ inspissant᷑: tũc nõ semp tenerẽt figurã eãdẽ: ⁊ sic nõ põt sciri motus eorũ: qđ ɔ̃tat oibus illis esse falsũ q̃ sciũt canones motus ecẽtricorũ. Et si nos diceremus q᷑ aliq̃n ita se tãgũt circuli q᷑ nihil est mediũ ipsorũ: tũc nos oporteret ɔcedere q᷑ tũc intercideret vacuũ inter eos q̃n p motũ distãt a tali situ ɔiunctionis: q̃n enim se ɔiungũt nõ generat᷑ ibi nouũ corpus qđ prius nõ fuit prius enim nullũ potuit eẽ mediũ: si oĩno in omni parte se tangẽdo implerent tũc. q2 si fuisset ibi tũc aliud corpus: ⁊ ita fuissent duo corpora in eodem loco: ⁊ hoc est impossibile ꝓpter hoc dico q᷑ nũq̃ se tãgũt: sed intercapedines sunt in aliquo loco aliq̃n maiores: ⁊ aliq̃do minores ⁊ corpus mediũ eris inter circulos rarum vel spissum implet eos: ⁊ hec est snia Thebith sapiẽtis in libro quẽ cõposuit de motu sperarũ. ¶ Si aũt ꝓpter hoc dicat᷑ q᷑ rarũ ⁊ spissũ sũt prime qualitates ex parte nature: ⁊ ideo qđ alterat᷑ fm rarũ ⁊ spissum: alterat᷑ fm alias qualitates: ⁊ trãsmutat᷑ in suba sicut nos videmus q᷑ mã ignis raritate ꝓparat᷑ ad hoc vt sit calida: ⁊ materie spissitudine preparat᷑ ad hoc vt sit frigida: ⁊ sic etiã celũ alterabit᷑ fm istas qualitates. Dicendũ videt᷑ q᷑ rarũ ⁊ spissũ in celo equiuoce sunt ad rarũ ⁊ spissũ etiã elemẽtorũ. In elemẽtorũ eni mã calor rarificat ⁊ frigus ispissat: sed in celo nõ. sed potius vt diximus in 8° physicorũ creator ⁊ creator primus partes orbis ꝓduxit in diuersa raritate ⁊ spissitudine: ⁊ fecit corpus medium

Dubium 3 p dicta.

Solutio.

Sz cogita q2 vt̃ hoc eẽ cõtra Arist. in libro de aialib᷒ vbi h3 noctes gleniã nij esse calidiores.

An celũ alteret᷑ fm rarũ ⁊ spissum.

Nota ex snia Thebith qđo fm ponẽs ecẽtricos ⁊ ecẽtricos op3 ɔcedere ⁊ inter circulos esse corpus rari᷒ qđ est de natura eorũ.

sperarũ cõprehensibile: ⁊ extensibile vt plenum sit qđ est inter speras ⁊ hec est sentẽtia duorũ phorũ. s. Auicẽne in sufficiẽtia celi ⁊ mundi: ⁊ Auer. in libro de nã orbis. Si quis aũt dicat q᷑ nõ sunt in celo diuersi orbes ɔtinentes se inuicẽ s3 totũ est vnũ est ɔtinuũ ille nescit quid dicit: ⁊ est ignarus celi: sicut ꝓbabimus inferius figura aũt descripta est hic in qua sufficiunt circuli 3. super diuersa cẽtra ecẽtricos: q2 qđ accidit in tribus accidit: in oibus etiã si mille esse ponerent᷑. ¶ Est ãt adhuc vnũ dubiũ in ꝓbabitis qđ diximus in 8° physicorũ: q᷑ motus ɔ̃rij possunt esse sup circulũ ⁊ semicirculũ: ⁊ hoc ibi improbamus. Sed sciẽdũ q᷑ ibi de ɔ̃rietate icõpleta loquebamur sicut ⁊ ibi ꝓtestati sumus. Hic autem loq̃mur de ɔ̃rietate cõpleta: l3 etiã hic posset dici qđ diximus de motu circulari ⁊ ibi de motu super circulũ ẽrit: ⁊ nõ est idẽ. sicut ꝓter his que dicta sunt in 8° physicorũ. Unus eni põt habere ɔtrariũ ⁊ alter nõ põt habere. ¶ Sed adhuc aliter ⁊ subtilius possumus soluere illud. Si eni accipiamus duos circulos super eosdẽ polos: ⁊ sup idẽ centrũ ɔtra se mouẽtes: ⁊ imaginemur eos mathematice: tũc necessario ꝓhibebũt se mutuo ⁊ impediunt se inuicem moueri: ⁊ sic motus eorũ sũt ɔtrarij large sumpta ɔ̃rietate: q2 ille polus est indiuisibilis duorũ ⁊ centrũ vnum indiuisum. Si aũt accipiamus eos nãliter put sũt isti circuli celi: tũc erit impossibile vt sint ɔtrarij: q2 si essent ɔtrarij tunc ɔtrarietas esset in eadẽ specie: ⁊ hoc esse nõ potest. Sepius aũt sit hoc q᷑ aliud accidit in mathematicis qđ nõ accidit nãlibus: sicut spera superficie nõ tangit nisi in puncto idiuisibili spera mathematice sumpta Si aũt sumat᷑ spera nãlis tangit superficiẽ planã nãle fm partẽ diuisibilẽ: Inm̃ igit᷑ dictum sit de his a nobis sufficiẽter determinatis ad vlteriorẽ tractatũ huius libri est trãseundũ.

Rarũ ⁊ dẽsum equoce sũt in elementis ⁊ in celo vide Auer. in meteororũ. 3° capitulo de substãtia orbis.

Nota subtilẽ modũ si quis in circulo pñ cẽ ɔ̃rij motus vide Auerroim hic. co. 3.

¶ Incipit tractatus scđs primi libri de celo ⁊ mundo. In quo subtilissime tractat᷑ vtrũ possibile sit corpus esse infinitum actu vel non.

¶ Cap. pm̃ Eiusdẽ scđi tractatus in quo habetur ⁊ declarat᷑ artificiosissime ⁊ eleganter. Quis sit libri tractatus: vel quis sit dicendorum modus ⁊ ordo.

In primis aũt q̃ramus

Tex. co. 33.

Utrũ aliqđ corporũ sit actu infinitũ: q2 hoc primũ est qđ sequit᷑ corpus pfectũ: nõ gñabile neq3 trãsmutabile qđ ipsum sit finitum vel ifinitũ fm virtutẽ sua: ⁊ qđ ipsu3 sit vnũ: vel multa fm formas diuidẽtes ipsu3. Queramus ergo vtrum corpus aliqđ sit infinitũ: ita q᷑ nunq̃ sit status transeunti super quantitate eius sicut dixerunt plures philosophantiũ antiquorũ. an sit hoc impossibile: sed oẽ corpus sit finitum fm actum. Deinde aũt querendum erit vtrum mundus sit vnus vel plures: q2 sine dubio nisi prius ostẽdamus nullu3 corpus esse infinitu3: nõ h3 locum questio vtru3 mundus sit vnus vel plures: q2 nõ possunt imaginari plura infinita fm oẽs distãtias corporales. Et hec quidẽ qđ omnes necessarie sunt valdẽ: q2 ipsas determinari ad vnã partẽ ɔ̃dictionis vel ad aliã maximã facit in partibus mũdi ad veritatẽ: diuersitas enim posita circa mundi principia necesse est vt indũcat diuersitatẽ in toto mũdo circa principia. Sic enim cadit diuersitas in illa ꝓpria veritate que est sicut principiu3 ad veritates alias: ⁊ sic nõ cõprehendit᷑ veritas in principio tunc iam est in principio cadendi a veritate in oibus alijs. Hac enim de cã deuiauerunt antiqui fm tẽpora preterita: ⁊ deuiabũt posteriores fm tẽpora futura: q2 veritatẽ principiorũ dimiserunt: ⁊ acceperunt opposita principiorũ: sicut enim est in vijs q᷑ qui in principio parũ ptransit a recta via cu3 processerit erit ꝓlõgatio intolerabilis. Ita est etiã in sciã naturarũ q᷑ qui ptrãsit veritatẽ principiorũ parũ erit elõgatus a veritate multũ in ɔclusionibus ⁊ effectibus: ⁊ huius est exẽplũ in positione Democriti qui dixit pncipia nature esse corpora athoma minima. Habet eni plurimas rõnes q᷑ sit aliquod corpus minimum: sed si est absq3 dubio idẽ erit principium compositionis corporum omniũ maiorum. Cum ergo Democritus intromisit minimum aliquod esse corpus in opinione sua circa principia: tunc congregauit ea que sequũtur ex illo. que altera sunt a veritate ⁊

ratiocinamus multa magna inconuenientia est sicut ꝙ diuisio corpoꝝ fiet in minimo ⁊ ꝙ generatio sit aggregatio minimoꝝ: ⁊ ꝙ generatio ⁊ alteratio idē sunt: ⁊ alia huiusmodi multa que sequunt ex hoc ꝙ parū errauerūt in principio: q2 absq3 dubio principiū est minimū simplicitate sed nō est indiuisibile quā titate necessario licz forte nō sit diuisibile: sed potētia diuisibile necessario exīs sicut mā que est vnū principioꝝ in nā. Causa vō maximi erroris qui oritur ex minimo: ideo est q2 principium est multum aut potētia aut actu aut magnitudine. Si enim accipiat principiū primū nature minimū quidez est q2 nec etiā quantū est actu sed maximū est virtute ⁊ potentia actu aūt est multū si accipiamus principia prima: q2 quanto sunt priniora rebus ⁊ magis ꝓpria tanto sunt plura ⁊ magna sunt principia generationis reꝝ q2 hec māia quidem sunt elemēta quattuor ⁊ mouens est celū: qđ est corpus quintū ⁊ ideo nō est mix si error in his magnū errorem causat in sequētibus. ¶ Ex his ergo manifestum est ꝙ paruus error ꝯtra principiū reꝝ magnū inducit in fine reꝝ earundē. Infinitū aūt qđ nō habet quantitatē a mā stantē ad vleinas magna res est valde: ⁊ necesse est ꝙ sua virtus ad ea que sunt post ipsum maior sit omni virtute que pōt intelligi esse mā magnitudine: sicut etiā dicimus in fine octaui physicoꝝ: opz ꝙ sit infinitū est: ꝙ ipsum est principiuz oium alioꝝ: ⁊ hoc quidē dixerunt oēs qui posuerunt esse infinitū nullo modo igit negari pōt nec irrōnabile qm irrationabile facit vniuersitatē a veritate ꝯtra ipsum deuiatio cū igit aliqui primoꝝ dicant ꝙ possibile est esse corpus infinitū . tūc opz nos querere de hoc an sit veꝝ an nō. ¶ Dicemus aūt de infinito tractatū ex quisitum cui nō est ꝯtradicere: ꝙ dicemus p demōstrationē hoc qđ dicimus sed tū duo facienda sunt in tractatu sufficienti quoꝝ vnū est tradere ipsaz veritatē per demōstrationē: ⁊ alio modo ꝯtradicere mētientibus ꝯtra idem: ⁊ primū sit sufficiens sine scđo: scđm aūt nō sufficit sine primo: tūc in principio reducimus ad id de quo intēdimus tradendo mentientē in libro isto de infinito: an sit: an nō sit. Anteq̄ nos insistamus reprehensioni mētientiū primoꝝ: q2 hoc quidem faciemus alibi vbi nobis generalior erit disputatio in phia prima: ibi enim cōplere possumus sermonē: ⁊ in reprehensionē eoꝝ: eo ꝙ nos hic nō loquimur nisi de corpore mobili infinito. Antiqui aūt ipsi generalius locuti sunt q2 quidam eoꝝ dixerūt ipsum esse substantiā incorporalē ⁊ imobilem: sicut diximus nos in primo physicoꝝ. ¶ Ea aūt que nobis necessaria sunt ad tractandū de ipso infinito sunt a nobis supposita primo: ⁊ hoꝝ primum quidē est: ꝙ omne corpus aut est de numero corpoꝝ simplicium: aut de numero corpoꝝ cōpositoꝝ: hoc enim per se patet. Non enim pōt dici vnū corpus esse omne simplex. Cū nos de testimonio sensus videamus multa corpora cōpositoꝝ resolui in sua cōponentia. Cū igitur omnis resolutio necessario fiet in aliquo primo qđ sm formam nō resoluit in corpus aliud: vlterius opz dare ꝙ illud est simplex. Constat ergo istā quā nos supponimus: ꝙ omne corpus aut est simplex aut cōpositū ⁊ nō opz nos ostēdere ꝙ nullū corpus cōpositū sit infinitū qđ causatur ex cōpositionibus infinitis: q2 si cōponētia quidē sunt finita vltimis ⁊ sint finita numero cōpositū ipsuz erit infinitū q2 aūt numero infinita sunt qm minuta in cōposito faciūt infinitatē sm vltima: eo ꝙ infinita parua faciunt vnū magnū infinitū. Si aūt sint infinita quedā numero: ⁊ sint sm vltima: iteꝝ cōpositū ipsum erit infinitū: si aūt componentia vtroq3 modo sint finita: tūc cōpositū erit finitū: sicut pz in cōposito ex visceribus ⁊ in cōposito ex ꝯtinuis: q2 oratones ⁊ syllabe finite sunt dicta: ⁊ syllaba finita sit illa finitis litteris cōponentibus eas: ⁊ physica corpora cōposita finita sunt eo ꝙ finita sunt: que per mixtionē cōponūt ipsa: omne enim compositū nō habet quātitatem aliquaz a mā ipsa nisi ex magnitudine ⁊ multitudine eoꝝ que cōponunt ipsuz. ¶ Ergo modo hoc ꝯueniens erit sm nostram intentionē querere an sit corpus simplex infinitum sm vltima magnitudinis an hoc sit impossibile: ⁊ pfectus erit noster tractatus quādo ostendemus ꝙ nullū corpus simplex pōt esse infinitū: sed adhuc ꝓcedentes ponamus primo ꝯsiderationē circa primum inter corpora simplicia querendo vtrum sit celum infinitum vel non: postea queremus de aliis simplicibus que sunt elementa habentia motum rectum.

Nota quare maximus error potest ori ri ex minimo error ꝯtingē te circa principia. 3.

Tex.c.34.

Tex.c.35.

¶ Cap.2m Scđi tractatus primi libri de celo ⁊ mundo: vbi habebis ꝙ celum non est infinitum.

Tex.c.33.

Ad demonstrationes aūt ꝓcedentes dicimus ꝙ omne corpus rotundū finitum est necessario: demonstratio aūt illius est hec: q2 si detur ab aduersario ꝙ corpus rotundū non habet finem sm vltima: cum vltimam ipsius sit periferia circa centruz circunducta opz ꝙ corpus rotundū nō habeat periferiā: ergo linee egredientes de centro eius ꝓtrahant in infinitum. Cōstat aūt ꝙ quāto magis elongant a cētro tanto magis differūt a se inuicē ⁊ si ꝓcedāt in infinitū: sic sine dubio distātia inter vnā ⁊ aliā erit latitudinis infinite: dico enim distanciā eoꝝ esse seiunctionē qua recedit alia ab alia plus ⁊ plus sm ꝙ plus elōgant a centro: que aūt seiungunt latitudine infinita nō tāgunt aliqua circunferentia extrinsecus: q2 si tāgeret oēs lineas illas egredientes de cētro: circūferentia claudens eas tūc finiret distātia latitudinis: corpus aūt infinitū nō habet finē in circūferentia qui sit circunferētia finiens. Nō aūt seiunctionis est infinite latitudinis qua maior esse nō pōt: ⁊ est ꝯuertibilis cū suo diffinitiuo diffinitio: ⁊ similis ei: q2 ecōuerso seiunctio que maior nō est seiunctio est infinita: ⁊ hoc est videre in numero q2 numerus infinitus est quo maior esse nō pōt in multitudine: ⁊ ecōuerso numerus quo maior inueniri nō pōt in multitudine est numerus infinitus. est ergo diffinitū numerus qđ posuimus hic simile sermoni nostro diffinitiuo: qm hic assignamus de infinito. ¶ Amplius aūt si nō est possibile ꝙ corpus infinitū abscidat per motū recte ascendentis sup ipsum in tempore finito: sicut ꝓbauimus in 7° physicoꝝ: tūc eadem rōne impossibile est abscidi per motū distantiā infinitā que est inter lineas egredientes de cētro ⁊ ꝓtractas in infinituz. Si aūt hoc detur sic esse tūc plane ⁊ manifeste sequit nullum esse motū corporis celestis ⁊ rotundi: si enim moueri intelligeret circūrotari linee egredientes de cētro: sicut circūrotant radij rote egredientes de medialo rote qñ reuoluit rota: igit linee sic circūducte ptrāseunt oēs distantias que sunt inter eas ⁊ qñ pfecta fuerit rota reuolutio vna: tunc linea vna reuersa ad punctū: vnde incipit motus eius ptrāsiuit plurima spatia distantiaꝝ infinitaꝝ que sunt inter quaslibet duas lineas: ergo in tēpore finito aliquid ptrāsit multa infinita qđ est impossibile q2 in tēpore infinito nō pōt ptrāsire vnū infinitū nedū multa infinita Sequit ergo ex hoc ꝙ motus celi nullus est: ⁊ hoc est ꝯtra id qđ nos videmus: q2 nos videmus ꝙ celū reuoluit oī die reuolutione pfecta supra etiā probauimus p rōnez: ⁊ precipue in principio octaui physicoꝝ: ꝙ motus corporis celestis sperici necessario est semper ergo dicere corpus illud esse infinitum: est ꝯtra sensum ⁊ ꝯtra verissimā rōnē opz ergo dicere ꝙ motus circularis est corporis celestis finiti sm vltima. ¶ Amplius qđlibet acceptū ex tēpore toto finito est finitū toto enim exīte finito necesse est partem eiusdē toti⁹ esse finitā sm vltima: ⁊ similr residuū qđ remanet de toto post partē finitam acceptā est finitū. Finito enim de finito accepto erit qđ remanet finitū: ⁊ hec oīa sunt nota per se: omni enim finito tēpore determinatū initium est ⁊ determinatus est finis: ꝓbauimus enim in 6° physicoꝝ ꝙ tēpore exīte finito necesse est motū qui est in tēpore illo finitū esse: ⁊ ꝙ etiā necesse est vt ipsum qđ mouet sm magnitudinē sit finitū. ⁊ ꝙ etiā spatiū in quo est motus sit finituz ⁊ sm eundē modū est in oībus que sunt circunstātia motus: sicut ꝓbatū est in 6° physicoꝝ q2 vno illoꝝ exīte finito sunt oīa finita: ⁊ vno illoꝝ exīte infinito oīa sunt infinita. His ergo sic premissis describā circuluz infinite amplitudinis: eo ꝙ hoc possibile esse supponit aduersarius in actu ⁊ in subsequēti volumine qui minor est semicirculo ꝓtraham chordā infinite lōgitudinis in duabus extremitatibus suis que sit linea.a.b. circulus enim infinite amplitudinis habet arcū infinite lōgitudinis: ⁊ arcus infinite lōgitudinis chordā subtēsam habet infinite lōgitudinis. Quia aūt aduersarius ponit hūc infinite magnitudinis circulū esse determinati cētri ab ipso cētro ꝓtrahā lineā.a.c.e que quidē finita sit ad centrū.a. ⁊ tangit circunferētiā in puncto.a ⁊ littera.c. signif cet partē eius infinitā ꝓductā in spatio infinito: qđ aduersarius supponit esse in ꝯcauo spere: ⁊ hoc sic significat vt super lineā istā in cētro quidē sit.a. in ꝯcauo arcus sit.c. ⁊ in gutero sit.e. ⁊ non de-

Tex.c.36.

het linea ptrahi extra circuferetia: qr aduersarius non dicit infinitu esse extra circunferentia sed intra huius figura: mouet aut ille circulus semp tepore determinato pfecta reuolutione: sicut pbat visu et pbatum est in 8° physicor. dico igit q cu linea a.g.e. tangit et incidat circulu in concauo in pucto g. et moto circulo est necesse q moueat linea a.g.e. sic igitur stans chorda in duabus extremitatibus infinita que est linea a.b. in concauo spere ptracta ergo circulo rotato aliqua do tangit linea a.g.e. linea a.b. et qn terminu circulus pfecerit sue reuolutionis q pucto g. transiuit iam per punctu b et peruenit ad puctu a.b. inter linea a.g e. trasiuit tota linea a.b. que est in duobus suis extremis infinita. tepus aute totius reuolutionis diximus esse finitu vt ante pbatu est ergo pars teporis illius in quo pficitur reuolutio arcu a.g.a. veniendo per b. est finita ergo finitu in vna extremitate ptrasit totu infinitu in duabus extremitatibus in tepore finito et no solu in tepore finito: sed etia in parte temporis finiti qd est maxime impossibile: sicut in 6° physicor pbatu est. ¶ Si enim sic est tunc opz accipere initiu teporis in quo linea a.g e. incipit incidere linea a.b. sed si teporis est finitu initiu et spatij sup qd est motus est initium finitu: sicut pmisimus: ergo determinatu est initiu linee a.b. qd est contra hypothesim: qr posuimus ipsa esse infinita in duabus extremitatibus suis: hoc aut totu sequit ex hoc q ponit spera esse amplitudinis infinite et cu hoc moueri tepore finito: ergo manifestu est ex dictis q impossibile est q infinite magnitudinis spera motu circulari moueat: et ex hoc vlterius sequitur impossibile esse mundu infinitu.

Tex. c. 37. ¶ Amplius generaliter inducedo demonstratione pbabimus impossibile esse q infinitu ptranseat infinitu in tepore finito: et hoc erat mediu ex his que hic inducunt. Protrahant due linee ambe finite quaru vna sit linea a. et altera linea b. et moueant contra se inuice quousqz sint eque distates et se inuice ptranseat. sicut videt in dispositione hic inducta. hac enim positione facta manifestu est q in vno teporis momento qn vna earu separat ab alia. tunc reliqua illaru ab ista separat: eo q sicut vna mouet contra alia occurrendo ei: sic econuerso reliqua mouet contra istam: sed tamen citius separant et pertranseunt se linee iste qn vtraqz mouet contra altera quam qn vna earu mouet et altera quiescit: dum tamen motus eius que mouet sic est in vna velocitate super mota: sicut est super quiescentem: manifestu aut est et certificatum q non est possibile q motus qui est mobilis infiniti ptranseat quantitate mota infinita in tepore finito.

Tex. c. 38. Si aut est impossibile vt pertranseat ipsu in tepore finito: tunc opz q si ptrasseat ipm in tepore infinito: hoc aut ostesu est in libro 6° de motu qui est 6. physicor: ibi enim hoc pbatu est exquisite per demonstratione. Non est aut differetia quo ad nunc intetu: vtru moueat finitu ad infinitu aut infinitu ad finitu: qr semp sequitur idem s. q finitu perransit infinitu in tepore finito: quodcuqz enim istor duor separat ab altero transeundo p ipsu terminu valet ac si reliquu pertrasiret id qd ipsu ptransit: qr dum vnum pertrasit alter vtrunqz numerat alter et numerat ab altero. nec est differetia in hoc vtru vtrunqz moueat contra alter: vel vtrum eor vnum moueat super alteru et alter quiescat: qr semper idem sequit s. q finitu numerat infinitu in tepore finito. Sed sicut supra diximus: qn vtruqz mouet contra alter citius separant: quam qn reliquu mouet transeundo per reliquum: et illud quiescit si tn ita esset q motus velocius moueret per quietuz quam ambo mota moueant contra se inuice: tunc citius separaret motu a quieto quam separaret ab eo qd contra se mouet: sed in hoc quo ad nostra intentione nulla est differentia omnino: sed tn in hoc q vnu eor ponit esse finitu: et reliquu infinitu et q vnu pertrasit reliquu infinito tepore: vt ergo redeamus ad ppositu dici opz q possibile quide est et nullo mo inconueniens q duo incidetia contra se inuice in tepore finito et determinato separent: dummodo sint ambo finita: sicut superius exemplificauimus in duabus magnitudinibus a. et b. contra se inuice motis: sed possibile est q citius separant se inuice pertraseuntes qn ambo contra se moueantur: quam qn vna ear mouet: et altera quiescit dummodo hincinde equalis sit velocitas in ea que mouet. Redeutes ergo ad ppositu dicimus si tepus hoc est finitu in quo perasit motum infinitu rem finitam vel econuerso res infinita motu finitu siue moueat siue quiescat. pbatu est in 6° physicor tunc etia necesse est q pars eius sit finita: qr pars eius aliquota in infinito est infinita: et ideo sicut mouet totu in infinito tepore. ita mouet pars in tepore infinito. Ex hoc enim sequitur q nec ipsum corpus infinitu possibile est moueri nec partem eius aliquota vel media vel maxima: qr iam habitum est q non pot moueri in tepore finito si ergo mouet opz q moueat in tepore infinito. hoc aut impossibile est. cu enim motus celi pfectus sit opz q sit finitus fm antedicta ergo celu est finitu: et mouet motu circulari in tepore finito. et mouet motu finito determinato tepore cu oibus que claudunt intra ipsu: sed intra ipsum claudit ois magnitudo vt inferius pbabimus ergo intra ipsu continet magnitudo b. et magnitudo a.b. ergo etia ipse sunt finite. Manifestu igit ex predictis est q no est possibile vt corpus rotudu sit infinitu.

Tex. c. 39. ¶ Amplius aut sicut nulla quatitas potest esse infinita per id qd finitur. ita nec linea: habet enim aliquid vnde finit: et per id no pot esse infinita. Duo enim sunt extrema essentialia linee qn diffinitur. et dicit q linea est logitudo sine latitudine et dicit q vnu est sicut ma qd est logitudo et alter sicut forma specificas qd est esse sine latitudine. et hoc est finiens ipsum et ideo si quam habet infinitate linea hoc est per extremitatez essentiale sue que est malis hoc est per hoc q est logitudo. Logitudo eodem modo etia est de supficie cu enim diffinit q est latitudo sine pfunditate q formale est in superficie: qd est sine pfunditate et hoc est finiens superficie eo q omnis forma est finis: et si habet superficies aliqua infinitate hoc est per hoc q est latitudo qi hoc quasi male extremu in eius diffinitione. Extrema enim ex quibus fit species quelibet sunt potetia et actus et ex parte potetie quide est aliqua infinitas. sed finitas omnimoda ex parte actus. Similiter aut est de corpore inquatu enim ipsum est tres dimesiones infinitu quodammodo est sed inquatu ipsuz no est quantitate dimesionis receptibile finit et complet.

[margin: Extrema ex quibus fit species sunt potentia et actus. vide 7. meta. t.c. 46.]

¶ Cu aut superficies sit in diffone figure et corporis: constat q ipsa est ante figura et corpus. qr figura ois superficies est linea vel lineis terminata. Corpus enim figuratu terminatas habet supficies. Si ergo tunc accipiamus q figura addidit superficiei: illud aut qd addit formale est et finiens: no erit possibile q aliqua figura sit infinita. figura enim ois terminatio et finitio est quatitatis que est superficies: impossibile est ergo et contra rone figure exis q quadratu vel aliqua pars eius sit infinitu ipsum enim infinitu no est ppter figure ronem: pars aut eius infinita esse no pot qr cuius pars est infinita: ipsum opz magis esse quam infinitum est: eo q ois pars suo toto minor existit. Eade aut rone neqz rotundum orbis pot esse aliquid infinitu: qr simplicior in figure est quam quadratu: et hoc simile est in figura pedali illa eni esse no pot infinita: eo q in rone eius est q terminat et mensurat quatitate pedis: et similiter in rone orbis est q finit ad forma spere vel rotudi. Si aut hoc cocederet: q s. nullu corpus rotundu vel orbis est cui no sit finis in vltimis suis: tunc no pot dici q motus alicuius rotundi sit infinitus; qr qn mobile no est infinitu: tunc no pot motus esse infinitus: eo q quantitas motus essentialiter sequit quatitate eius qd mouet: sicut ostedimus in 6° physicor: igit manifestu est q si no est spericu corpus infinitu tunc no est motus circularis infinitus: sed iam habitu est q nullu est spericu infinitu: ergo nullus erit motus circularis infinitus.

Tex. c. 40. ¶ Amplius aute hoc vniuersaliter possumus pbare describedo lineas intelligibiles in concauo spere mote: per hunc enim moduz optime manifestabit nobis impossibile esse q sit aliqd corpus circulare motu in infinitu. describat enim circulus cuius cetru sit super punctu e. per qd cetru ducatur diametrum infinitu in vtraqz extremitate per totu concauu spere ptingete que sit linea a.b. Aduersarius enim dicit q concauu spere est infinitu: et si hoc est ifinitu tunc diameter eius est ex vtraqz parte infinita. Huic aut equalem lineam hoc est ex vtraqz parte infinita pducatur extra centru per totu spere concauum que perpendiculariter secet diametru pdictaz. et illa sit linea a.e. Iz enim pbatu sit in 3° geometrie q linear ptractar in circulo logissimo est que est per cetru pducta: et sic no possunt equales esse due linee: quar vna ducit per centru: et altera preter centru in circulo fm veritate: cu hoc fm hanc positione aduersarij est possibile: qr ipse ponit q concauum spere est infinitu: et ideo vtreqz linee erut infinite que pducunt de vna parte circuferentie ad aliam siue per centru ducatur et

dividant

diuidant circulum in duos semicirculos: siue preter centrū ducantur: ⁊ diuidant circulum in duas portiones quarum vna est semicirculo minor: ⁊ altera semicirculo maior: his autem productis ducam a centro .c. lineam c.d. que sit semidiameter circuli: ⁊ sit in altera parte infinita hoc est ex parte .d. vbi protrahitur ad concauum spere: ⁊ volo ꝙ secet lineam .e. in duabus extremitatibus infinitam in puncto .d. tali enim positione facta: dico ꝙ moueatur in semidiametrum spere que est .c.d. ⁊ alie due linee maneant quiescentes in corpore infinito qd ponitur esse in concauo spere. ¶ Cum igitur linea .e. tota sit infinita: erit ⁊ pars eius que sequitur litteram .d. infinita: ⁊ linea .c.d. ex parte .d. esset infinita: cum autem infinitum transit per infinitum non separatur ab ipso tempore infinito: quia non potest separari ab ipso in se in extremo suo: ⁊ positum est non habere extremum per hoc qd ponitur esse infinitum: ergo cum mouetur linea .c.d. nunꝙ omnino separabitur a linea .e. per quā transit abscidendo ipsam: posito autem ꝙ producatur ⁊ iterum linea .c.e. a centro spere: tunc enim constat ꝙ linea .c.d. ⁊ linea .c.e. sunt equales ⁊ similes in hoc ꝙ in altero extremorum sint finite: ⁊ cōstat ꝙ linea .c.d. abscindit lineam .e. in puncto .d. ⁊ nunꝙ transibit per ipsam ita ꝙ sit separata ab ipsa ergo minus transibit linea .c.e. lineam .e. totam: quia totum est maius sua parte: ⁊ si hoc est ꝙ non transibit semidiametrum partem linee infinite: neꝙ transibit totum infinitum: ergo multo minus trāsibit duas infinitas que sunt .a.b. ⁊ .e. ergo adhoc incomparabiliter minus transibit plurimas infinitas que describi possunt in spere concesso. ¶ Hec autem omnia falsa sunt: quia supposito eo qd probatum est in octauo physicorum: ꝙ motus celi perfectior ⁊ simplicior ⁊ finitior omni motu oportet ꝙ celum tempore finito perficiat vnam reuolutionem circuli. perfecta autem vna reuolutione circuli trāsiuit semidiameter per oēs lineas quiescentes depictas in concauo circuli: ergo impossibile est ꝙ celum moueatur motu infinito: ⁊ tunc vlterius impossibile est ꝙ celum sit corpus infinitum: ⁊ huius quidē demonstrationis figura est quā vides. ¶ Amplius si celum dicatur esse finitum tunc procul dubio sequetur ꝙ abscindit corpus in tempore finito in infinitum si ponatur moueri circulariter. Ponamus enim primum celum esse stans ⁊ firmū situm: ⁊ dicamus ꝙ inter ipsum est corpus vel spatiū vacuū sm eos qui ponunt inane: cuius conuexum sit equale concauo celi. sicut locus omnis locato suo est equalis: ⁊ ecōuerso cum sic positū est ꝙ dicamus celum moueri circulariter circa id qd in aliquo nunc incipiat moueri circa ipsum: tali enī positione facta dico ꝙ si corpus vel inane qd est inter celum est infinitum in magnitudine ⁊ motus celi est motus circularis diurnus: ergo ipsum celum in die vno incipiens a determinato nunc temporis perambulat spatium infinitū cuius conuexum est simile in quantitate contrario celi. hoc autem est vnum impossibilium que sepius improbata sunt in sexto physicorum. ¶ Possumus autem hunc vltimum sermonem conuertere: quo ad hoc ꝙ sicut ad demonstrationem proposuit per recessum a suspitione motus finiti per spatium infinitum: ita nunc incipiamus a tempore finito ⁊ per id ostendemus magnitudinem circularis corporis esse finitam. dicamus igitur ꝙ si tempore quo mouetur celum contra cōuexum corporis qd continetur in ipso est finitum: tunc procul dubio sequitur etiam magnitudinem pertransitam esse finitam: quia in vltimo instanti tēporis iam pertransiuit corpus sibi simile in magnitudine: aut non pertransisset nisi vltima eorum essent separata: ergo hēt vltima ⁊ sic sunt finita. ¶ Certū igitur nunc est ex oibus antedictis celum esse finitū ⁊ cū illo verificatum est ꝙ etiam corpus rotūdum intra celū existens hz finem necessario per hoc qd habet vltimum.

Tex. co. 41.

Tex. co. 42.

Tex. co. 43.

¶ Cap. 3m. Qꝫ corpora habentia motum rectum sunt finita ⁊ determinata: siue sint extrema siue sint media.

Tex. co. 44.

Deinceps igitur probetur corpora recta esse finita: impossibile est enim vt corpora recti motus existentia sint infinita sm vltima: siue moueātur ad medium deorsum siue ad medium sursum: est enim motus sursum diuersus a motu deorsum ⁊ contrarius eidem. Motus autē diuersi contrarij inter se sunt diuersa ad loca ꝯtraria ⁊ diuersa inter se ⁊ inter se contraria. In contrarijs autem sic est ꝙ quando sunt extrema contraria: si vnum est determinatum oportet ꝙ aliud sit determinatum ⁊ finitum. Si enim daretur ꝙ alterum non esset determinatū: tunc non esset extremum: ⁊ sic esset ei aliquid addibile per qd fieret extremum: ergo possibile esset ꝙ vnum contrarietur duobus vel pluribus: quia ꝯtrarietur determinato ⁊ indeterminato sm vnum modum ⁊ sm vnam formam contrarietatis qd est impossibile ergo vno istorum existente determinato scdm oportet esse determinatum. medium autem spere determinatum est: et ergo ⁊ superius determinatum est. Qꝫ autem medium spere determinatum sit probatur per motum omnium grauium descendentium deorsum a quocunꝙ loco concaui spere descendant. omnia enim perpendiculariter descendūt ad medium: ac si omnia contēdant pertingere punctū qd est centrum: ⁊ nullum eorum super parallelum iuxta medium: vel sm ꝙ elongantur a medio qd non facerent si medium ad quod est motus eorum que simpliciter sunt grauia non esset determinatum ⁊ finitum. Si autem aliquis dicat ꝙ ista probatio non procedit nisi nos dicamus celum esse spericū: quia tunc equaliter a centro distabit dicemus celum esse sphericum: probat sensus ⁊ probauit ratio in octauo physicorum. vbi probatum est ꝙ motus huius corporis primi est circularis: quem motum habere non posset nisi esset spera integra vel dimidia ad minus. Non autem potest esse spere medietas per ea que diximus in prima parte istius libri: quia si esset medietas non esset perfectum maxima ⁊ vltima perfectione: est autem perfectum maxima ⁊ vltima perfectiōe: ergo ipsum est finite spere integre. Habito ergo sic ꝙ locus grauium est finitus ⁊ determinatus necessario sequitur per rationem contrarietatis ꝙ locus leuium est determinatus ⁊ finitus: sz determinatio non sit omnino vno modo. Medium enim spere centrum est ad id quod contendunt grauia: locus autem extremus est iuxta concauū orbis lune ad quod contendunt ea que sunt simpliciter leuia: ⁊ centrum quidem est indiuisibile: sed concauum lune non est indiuisibile: ⁊ hoc contingit propter diuersitatem spere in centro ⁊ circūferentia: ⁊ ideo hec duo ꝯtraria sz sm quantitatem non sint equalia tamen formas habent que sunt sursum ⁊ deorsum per quas contrariantur. Sursum enim est vbiꝙ iuxta circūferentiam: ⁊ deorsum est vbiꝙ in ꝯcauo corporis aque versus centrum spere. Si autem loca sic sm formas sint finita: oportet ꝙ corpora simplicia que sunt ignis ⁊ terra: quorum vnum est simpliciter leue: ⁊ alterum simpliciter graue sint finita necessario: quia si non starent in propria loca tunc procederent loca eorum in infinitum. ⁊ hoc est improbatum per hoc ꝙ loca sunt determinata habito autem ꝙ loca extrema cum suis locatis sint finita: probauimus eodem modo ꝙ loca mediorum hoc est aeris ⁊ aque cum suis contentis sint finita: quandoꝙ enim extrema que superius ⁊ inferius sunt finita: ⁊ determinata oportet ꝙ media distātia inter extrema illa sunt finita ⁊ determinata. Dicitur enim medium in spatijs dupliciter: est enim medium qd per equalem distantiam est medium. qd etiam vere est medium ⁊ hoc medium est centrum spere. Etiam est medium qd habet rationē medij per hoc ꝙ est inter extrema: ⁊ sic centrum non est medium sm extremum in loco nec concauum lune: sed ꝙ est inter extrema: ⁊ sic centrum non est medium: sed extremum in loco: neꝙ cōcauum lune: sed qd est inter hec extrema hoc est inter locum ignis ⁊ terre dicitur media regio: ⁊ hoc est ad quam diuersimode mouetur aqua ⁊ aer. Extremum ergo in spatijs determinatis oportet mediam regionem esse determinatam ⁊ finitam. Si enim poneretur hanc esse infinitam: oporteret ꝙ ignis ascendens per eam ⁊ terra descēdens per eandem mouerentur in infinitum anteꝙ transirent eā: ⁊ sic nunꝙ contingeret ignem ⁊ terram deuenire in locū suum: ⁊ hoc est impossibile quod iam nos ostendimus in physicis ⁊ exposuimus per exempla multa ꝙ non potest esse motus infinitus: ⁊ hoc probatum fuit in fine .6. physicorum. Si ergo hec ita se habent oportet mediam regionem esse finitam ⁊ determinatam: quia in loco finito oportet locatum esse finitum: tunc sequitur necessario ꝙ corpora que sunt in hac media regione actu vel que possunt esse in ea potentia: etiā si actu sint extra ipsam sint finita: sed non est possibile ꝙ in hac media regione sit corpus qd simpliciter moueatur sur-

Tex. co. 45.

Medium in spatio dupliciter sumi pot.

sum: vel corpus qd simpliciter mouetur deorsum. cum vnu illorum moueatur a medio sursum super omnia corpora recti motus & alterum descendit deorsum sub corpore recti motus que sunt ignis & terra: ergo reliqua duo que sunt aer et aqua sunt in ista media regione & sunt finita. Et hoc autem

[Tex.c. 46.]

iam verificatum est q non est possibile q grauitas alicuius corporis sit infinita quia cum grauitas & leuitas sint forme crescentes & decrescentes secundum quantitatem corporum in quibus sunt non potest esse grauitas infinita nisi sit corpus magnitudinis infinite absque dubio autem inconueniens est q aliquid de numero corporum habeat grauitatem infinitam: & huius causa est quia grauitas infinita non attribuitur nisi corpori infinite magnitudinis: & idem omnino iudicium est de leuitate & grauitate quia cum grauitas & leuitas sint contraria si vnum eorum est infinitum & reliquum necessario sit infinitum per rationem quam supra assignauimus de contrarietate. Aliter enim accideret vnum pluribus contrariari: & contrariorum virtutes non esse equales contingeret: ita q alterum destrueret reliquum que sunt omnia inconuenientia. Leuitas enim infinita esset que faceret leuia corpora ascendere in infinitum ergo in mundo non inuenietur leuitas infinita nisi inueniatur q aliquod est corpus stans sursum motum ad sublimitatem que infinite distat a centro: & tale non est nec potest esse aliquod corpus leue. ¶ Et

[Tex.c. 47.]

verificatio illius est per demonstrationem quam hic inducemus. Si enim est corpus infinitum: aut habebit tunc grauitatem finitam aut infinitam: & ostendemus primo q non potest habere grauitatem finitam: & postea q non potest habere grauitatem infinitam. Demonstratio autem ad hoc q non potest habere grauitatem finitam est ista: detur enim corpus infinitum habere grauitatem finitam & queramus vtrum sit hoc possibile: si enim sit falsum & non possibile: tunc qd accidit ex ista positione est falsum & non possibile. ¶ Ponamus igitur corpus infinitum significari per lineam. a. b. & non faciamus differentiam: vtrum sit infinitum in vna extremitate: vel in vtraque & ponamus grauitatem illius corporis infiniti esse finitam: & significari per finitam lineam. c. Resecemus que significet partem infiniti corporis finitam que significetur per lineam. a b. cuius grauitas: que pars est grauitatis totius significetur per lineam. e. Nos enim possumus resecare a corpore infinito partem finitam: siue sit infinitum in vtraque extremitate siue in altera dummodo illa pars non sit aliquota in toto. Cum igitur secundum istam hypothesim pars minoris sit grauitatis quam totum erit. e. minor grauitas quam sit. c. grauitas enim minoris corporis minor est quam sit grauitas maioris pars autem minor est quam totum. Sed cum omne totum finitum numerabile sit a sua parte finita inueniemus grauitatem totam maioris corporis per partem grauitatis minoris corporis: ergo grauitatem a b. infiniti inueniemus per grauitatem. d. b. finiti quia addemus grauitati minori tot partes grauitatis maioris donec efficiatur ei similis. Sed sicut se habet pars grauitatis ad totam grauitatem: ita se habet pars quantitatis corporis ad totum corpus: ergo etiam tota quantitas erit numerabilis & mensurabilis per minorem. Non enim tota grauitas est nisi in toto infinito sicut nec pars est nisi in parte sibi proportionali. Huius autem exemplum est sicut si dicatur q pars minor corporis infiniti est pars que est. b. d. & pars maior que est. b. e. Ex corpore enim infinito possumus resecare maius & minus secundum q volumus: & dicamus q grauitas. e. est. b. d. cui cum additum fuerit in grauitate duplum vel triplum. vel in alia proportione quam voluerimus: tunc crescit ad hoc q efficiatur grauitas figurata per lineam. e. & dicamus q tot incrementis crescit b. d. ita q efficiatur. b. & q tot incrementis crescit. e. q efficiatur. b. & q tot incrementis crescit. e. q efficitur. e. tunc enim qualis proportio est. e. ad. e. talis est proportio. b. d. ad. b. figura autem huius descriptionis est vt vides hic. Redeamus igitur nunc ad corpora simplicia & dicamus si magnitudo corporum secundum proportionem ad partes suas est secundum proportionem grauitatis eorum: sicut necessarium est in omni forma que est corporis virtus in corpore: vt diximus in octauo physicorum et est grauitas minor in minori subiecto & grauitas maior in maiori. tunc sequitur ex ista demonstratione q grauitas corporis infiniti & grauitas corporis finiti sunt equales: hoc est de numero impossibilium ergo illud ex quo sequitur hoc impossibile erit. sequitur autem illud qd diximus per hunc modum quia grauitas e. est partis corporis que est. b d. duplicata igitur grauitate & sit illa grauitas. e. duplicata erit quantitas & tunc erit quantitas. b. e & si duplicatio non reddit totam quantitatem. c. iterum & iterum duplicabo donec perueniam ad grauitatem. c. qd autem duplicatur ex finitis finitum est: ergo corpus eius cuius grauitas est. c. est finitum: ergo. c. est grauitas alicuius finiti corporis qd posuimus est. b. & prius q etiam posueramus q. c. est grauitas corporis infiniti ergo grauitas finita & grauitas infinita sunt equales. Sequuntur autem ex hoc plurima impossibilia: si enim grauitas maioris maior est grauitate minoris secundum veritatem debet esse maior grauitas corporis infiniti grauitate corporis finiti: tunc enim sequitur q iste grauitates sint equales vt iam patuit: & hoc est vnum impossibile. Et iterum quamuis corporis maioris sit grauitas maior: & minoris minor: sequitur tamen ex isto corpore q grauitas minoris est maior grauitate maioris: quoniam cum. b. d. sit pars finita corporis infiniti & b. c. sit pars infinita in altera extremitate et nos diximus q est duplicata. e. sicut. c. si bis decupletur erit in dupla maior quam sit. c. cum autem bis fuerit decuplata adhuc est finita: eo q componitur ex finitis ergo tunc erit alicuius partis finite corporis infiniti: pars autem ista minor est toto infinito ergo grauitas minoris est in duplo maior grauitate maioris qd est impossibile alterum: & grauitas corporis infiniti est duplo vel triplo vel quanto voluerimus maior grauitate corporis infiniti: & per eandem rationem sit equalis grauitas corporum omnium inequalium in quantitate: & hec omnia sunt impossibilia & absurda. Si quis autem

[Tex.c. 48.]

fortasse vellet dicere q corpus infinitum non sit similium partium sicut si diceremus ipsum componi ex plumbo & ere & ligno: & ideo non sequitur q partis minoris sit grauitas maior: & maioris minor quia pars plumbi grauior est maiori parte ligni dicamus q istud quo ad demonstrationem inductam nullam omnino generat diuersitatem: omnino enim

[Tex.c. 49.]

simile sequitur inconueniens qd prius. Nos enim possumus accipere partem proportionalem in grauitate licet non sit eiusdem quantitatis: sicut si diceremus q decem libre ligni non sunt leuiores decem libris plumbi: licet maioris sint quantitatis: sicut ergo in linea infinita accipimus partem finitam que fuit. b. d. ita accipiamus partes equalium ponderum finitas & equales in quantitate. possumus enim resecando addere quantitati & diminuere sicut patuit in superius inducta figura: & semper eadem sequuntur inconuenientia.

[Tex.c. 50.]

¶ Manifestum igitur ex dictis q non est possibile q in corpore infinito sit grauitas finita: fuit autem concessa esse finita vel infinita ergo erit infinita grauitas in corpore infinito si ipsum possibile est esse. Si igitur probatum fuit impossibile in corpore finito esse grauitatem infinitam: tunc non erit possibile corpus aliquod esse infinitum. Ad modum autem sermonis per quem probauimus q in corpore infinito non est grauitas finita: probabimus etiam q non est in ipso leuitas finita. ¶ Amplius autem dicimus impossibile

[Tex.c. 51.]

esse q sit altera pars distinctiue superius posite vera scilicet q corporis infiniti sit grauitas infinita: huius autem verificatio & demonstratio est per illud quod hic inducimus: dicimus autem ex his que ante finem. 8 physicorum diximus: q si aliqua magnitudo note quantitatis & note grauitatis mouetur in aliquo tempore note quantitatis tunc maior illa quantitas que est maioris grauitatis mouetur per idem spatium in minori tempore & maxima quantitas maxime grauitatis mouebitur in vno minimo temporis: ita q comparatio temporum adinuicem est secundum comparationem grauitatum adinuicem sed in hoc differunt comparatio temporum & grauitatum quia crescente grauitate respectu motus per idem spatium decrescit tempus motus. ita scilicet q si grauitas media mouet per aliquod spatium in aliquo tempore duplum grauitatis eiusdem mouebitur idem motus per idem spatium in dimidio eiusdem temporis dummodo figura sit eadem: & spissitudo medii per quod est motus: & sint in omnibus aliis paria & equalia nisi in sola grauitate. ¶ Adhuc autem notum esse per se dicimus: q cum

[Tex.c. 52.]

omne

omne finitum ad omne finitum aliquam habeat proportionem: ⁊ omnis grauitas finita comparata ad omnem grauitatem finitam mouetur per spatium finitum in tempore finito. si autem hec subiecta esse ponatur: tunc dicamus impossibile esse ꝙ sit aliqua infinita grauitas: quia sequeretur ꝙ ipsa moueretur ⁊ ipsa non moueretur: ⁊ sic contradictoria simul verificantur de eodem. Si autem moueri datur cum omne id quod mouetur mouetur in tempore: sicut ostensum est in sexto physicorum. ⁊ nihil omnino moueatur in nunc temporis: tunc oporteret ꝙ ipsa moueretur in tempore sicut ⁊ grauitas finita mouetur in tẽpore. sed per idem spatium moueretur in tempore minori q̃ aliqua grauitas finita: quia sicut diximus velocitas motus per spatiũ est sm modum quantitatis magnitudinis ⁊ grauitatis corporis qđ mouetur: quia quando est corpus magnum ⁊ magne grauitatis illud transit velocius ⁊ in minori tempore q̃ corpus paruum qđ est parue grauitatis: tempus enim minus comparatur ⁊ proportionatur ad grauitatem maiorem ⁊ tempus maius proportionatur ad grauitatem minorem: sic ergo sequitur ꝙ infinita grauitas mouetur in tempore infinito qđ minus est omni tempore per naturam mot⁹ qui non potest esse nisi in tempore: sicut diximus in sexto physicorum. diximus autem supra ꝙ etiam sequitur grauitatem infinitam non moueri omnino: ⁊ hoc est ideo: quia inter grauitatem finitam ⁊ grauitatem infinitam non est proportio aliqua: grauitas enim omnis que finita est pertrãsit spatiũ in tempore finito: igitur grauitas infinita pertransit idẽ spatium in eo qđ non proportionatur alicui tempori: igitur si pertransit spatium tunc pertransibit ipsum in nunc temporis: ⁊ hoc est impossibile: ergo grauitas infinita non potest pertransire spatium in aliquo minimo qđ sit corporis: ergo non mouetur omnino. aduersarius ꝙ grauitas ĩfinita pertransit in minimo temporis spatium dicens esse aliqđ minimum tempus: qđ non est proportionale alijs temporibus: sicut ⁊ grauitas infinita non est proportionabilis alijs grauitatibus finitis: hoc nõ potest sibi valere ad hoc ꝙ sit aliqua grauitas infinita: quia aliter probabimus ex his que dantur ex ipso non esse grauitatem infinitam. Si enim grauitas infinita mouetur in tẽpore aliquo: tunc grauitas alia finita moueretur in tẽpore qđ est maius illo tẽpore. Omne autem maius aliquo aliquot partibus maius est illo vel aliquot partium partibus: ergo tempus quo mouetur grauitas infinita est pars aliquota vel partis pars temporis quo mouetur grauitas finita: sed si acceperimus duplum illius grauitatis finite: tũc pertransit illud spatium in dimidio tẽporis illius: ⁊ sic augebimus grauitatem finitam per finitã additam: donec pertrãsit illud spatium in eodem tempore in quo pertrãsit ipsum grauitas infinita: tunc igitur grauitas finita ⁊ grauitas infinita pertrãsenint idem spatium in eodem tempore: ⁊ hoc est impossibile: quia tũc grauitas infinita que in infinitum maior est perambularet spatium aliquod per aliquam horam diuisibilis temporis: ⁊ grauitas alia finita que in infinitum minor est pertrãsit idem spatium in eadem hora qđ impossibile est sm principia que per se nota esse supposuimus. ¶ Manifestum igitur est per ea que supra diximus ꝙ impossibile est esse aliquam grauitatem infinitam: per easdem autem ratiões manifestum est ꝙ impossibile est aliquam leuitatem esse infinitam: si autem hoc sm ea que diximus impossibile tũc est vt alia corpora leuia vel grauia sint infinita quia cum leuitas ⁊ grauitas sint virtutes que sunt materiales in corpore non possunt esse infinite nisi in infinitis magnitudinibus ⁊ quando sunt finita: tunc sunt in magnitudinibus finitis. Sciendum autem ꝙ ea que hic diximus de infinito differsit ab his que diximus in tertio physicorum in hoc ꝙ hec dicta sunt particulariter cõtra id quod dictum est mobile sm locum. in physica autem dicta sunt vniuersalia: eo ꝙ est corpus physicum in eo qđ huiusmodi: quia ibi locuti sumus de pricipijs in cõmuni. hic autem non loquimur nisi de mobili sm locũ: in physicis enĩ diximus qualiter est corpus infinitum in potentia ⁊ qualiter non est infinitum actu in genere: hic vero diximus idẽ sm modum alium sicut prediximus. ¶ Particularius enim corpus mobile sm locum q̃ corpus physicum inquantum physicum: ⁊ ideo per hec dicta non ostendimus nisi ꝙ corpus simplex mobile sm locum non est infinitum actu. ⁊ quia mundus componitur ex talibus simplicibus corporibus sequitur cõsequenter ꝙ etiam mundus non est sm actum infinit⁹ cum id quod componitur ex finitis numero ⁊ sm vltima sit finitum: sicut sepius in antehabitis est probatum.

¶ Cap. 4m. Quod corpora componentia mundum non sunt infinitarum formarum. neque infinitorum vltimorum. neque vtroque modo sunt infinita.

Oportet autem de predictis alio modo inquirere: licet enim in physicis ostensum est ꝙ partes huius mundi sint finite numero ⁊ quantitate: ⁊ per consequens mundus iste sit finitus tot⁹: tamen posset aliquis dicere ꝙ mundus iste est compositarum partium ⁊ non simplicium: ⁊ diceret forte ꝙ est compositus ex partibus ĩfinitis sine forma ⁊ sine magnitudine ⁊ ideo oportet nos inquirere de isto: et forte aliquis posset dicere ꝙ multi sunt mũdi: ⁊ omnes habent partes simul infinitas sm speciem vel magnitudinem vel altero modo: sicut dixit Anaxa. ꝙ mundus componitur ex infinitis similibus partibus: ⁊ tunc non valent prius inducte rationes: oportet ergo nos iterum redire ad questionem prius inductam: ⁊ inquirere an mũdus sit vnus an plures: ⁊ per illum modum quo aliquis diceret ꝙ componitur ex his que quidem infinita sunt specie finita autem sm vltima est infinitum. dico autem primum de hoc ꝙ si non probauerimus ꝙ corpus vniuersi mundi est finitum: ⁊ ꝙ impossibile est vt sit infinitum: tunc sequeretur ex illo ꝙ impossibile est vt sint multi celi: quoniam si multi essent celi cum non esset ratio finitatis numeri eorum: impossibile esset ꝙ mundi corpus esset finitum: ⁊ sic ista questio de finitate mũdi multum proficit ad questionem de vnitate mundi ⁊ multitudine. Questio enim de vnitate mundi ⁊ multitudine est questio que desideratur sciri per se: ⁊ ideo a quibusdam inuestigatione vltima inuestigatur. Et dicunt multi vulgariter loquentes ꝙ licet iste mundus qui nos continet sit firmus ⁊ permanens ⁊ finitus: tamen non est inconueniẽs propter hoc ꝙ sint mundi plures isto etiam permanentes sicut iste: ⁊ si non sunt infiniti sm magnitudinem: ⁊ hi mundi poterunt esse infiniti sm cõponentia que sunt infinita in specie: huius autem inquisitio licet sit quantum ad extrinsecus sm rationem ⁊ non veritatem: tamen forte posset mouere aliquos: quia sicut nos videmus ꝙ homo vnus est in specie: tamen habet multa indiuidua: ita forte videtur alicui ꝙ mundus est vnus: ⁊ habet multa indiuidua sicut nos inducemus in sequentibus: oportet inquirere de vnitate mundi ⁊ multitudine. Sed quia dependet hec questio a questione de finitate mundi ⁊ infinitate: ideo prius queremus an mundus finitus sit an infinitus. Incipiam ergo ab his que sunt premittenda in questione ista: ⁊ dicam ꝙ omne corpus aut est finitum sm actum: aut infinitum: si autem est infinitum: aut est finitum: aut est similium partium per totum in forma ⁊ figura ⁊ specie. aut dissimilium partium per totum. Si autẽ est dissimilium partium: aut finitarum dissimilium: aut infinitarum dissimilium: ⁊ non oportet nos disputare ad hoc vtrum sit ex partibus finitis: aut ex partibus infinitis. quoniam sufficienter habitum est in physicis ꝙ mundus constat ex omnibus partibus finitis sm vltima. Eadem autem ratione constat ꝙ non oportet nos disputare vtrum sit similium partium totum: quia nos iam supra ostẽdimus ꝙ non est vnus motus omnium partium mundi: ⁊ per hoc cõstat ꝙ non componitur ex partibus similibus per totum: de hoc igitur solo inquiremus hic inuestigando vtrum mundus sit infinitus hoc modo quo infinitum est compositum ex infinitis sm vltima que sunt finita sm speciem ⁊ figurã: vel infinitus sit eo ꝙ compositus sit ex infinitis sm speciem ⁊ figuram: finitis autem sm vltima: aut vtroque sit infinit⁹: licet cõpositus ex his que vtroque modorum sunt infinita. ¶ Dico igitur ꝙ est impossibile vt sit compositus ex his que sunt infinita sm formas siue sint sm vltima infinita siue finita: ⁊ hoc quidem iam notum est ei qui recipit ⁊ cõfitetur ea que in antepre habitis exposita sunt sm principia motus localis inducta sm demonstrationes que cõueniunt principijs il-

Tex.cō.53.

Tex.cō.54.

Tex.cō.55.

Tex.cō.56.

Tex.cō.57.

hec Nos enim diximus in prehabitis ꝙ motus corporum sunt secundum formam eorum inclinantes ad motum: ⁊ hoc precipue verum in simplicibus corporibus componentibus mundum: motus enim corporum simplicium sunt simplices secundum simplicitatem formarum ipsorum motus autem simplicium sunt infiniti: ideo habitum est ꝙ in genere non sunt nisi tres hoc est circularis: ⁊ leuis ⁊ grauis. Cum ergo omni corpori naturali sit motus secundum modum forme sue oportet ꝙ forme in genere non sint nisi tres hoc est circularis ⁊ leuis ⁊ grauis: secundum tria in genere motus qui sunt circa medium a medio ⁊ ad medium ergo non ex formis infinitis. Si autem propter hoc dicatur ꝙ forme quidem sunt finite secundum partes componentes que subsistunt illis formis infinite secundum vltima: tunc oportet ꝙ sub forma aque sit aqua infinita: ⁊ sub forma ignis sit ignis infinitus: ⁊ sic de alijs elementis componentibus mundum: sed si hoc est verum sub forma terre tunc infinitum erit grauitatis infinite: ⁊ infinitum sub forma ignis erit leuitatis infinite: ⁊ vtrumque istorum mouebitur secundum distantiam infinitam: ⁊ hoc constat esse impossibile in prehabitis: vbi

Tex. c. 58.

ostensum est ꝙ nulla grauitas vel leuitas est infinita. ¶ Amplius autem si dicerentur forme esse infinite elementorum componentium mundum: ⁊ dicatur ꝙ forme sunt infinite: ⁊ ꝙ subiecta earum sunt infinita secundum vltima: sicut dicit Anaxa. ꝙ sunt infinita elementa secundum numerum ⁊ vltima: tunc absque dubio sequentur duo impossibilia simul. s. ꝙ loca ad que est motus sunt infinita formaliter differentia ad inuicem sicut differunt forme mouentes: ⁊ ꝙ in infinitum distant vt ad ipsa in infinito tempore moueantur elementa: ita ꝙ graue in infinitum moueatur inferius ⁊ leue in infinitum moueatur superius: ⁊ sic de alijs: hoc autem impossibile est omni ei qui iam imbutus est his veritatibus quas in physicis determinauimus quia sicut diximus in fine. 6. physicorum: impossibile est incipere ꝙ impossibile est finiri: ⁊ per hoc probauimus motum localem non esse infinitum sed distantiam per quam transit id quod mouetur: ⁊ hoc quidem inductum est sine instantia: ⁊ recipitur equaliter in motu qui est in qualitate ⁊ quantitate sicut in motu locali: quia si ponamus impossibile esse ꝙ corpus sit album vel cubitale secundum mensuram: tunc neque in Egypto: neque in aliquo quouis loco nunquam conuertitur ad aliquod eorum que diximus impossibilia sibi inesse ergo a simili impossibile est vt eat ad locum quem impossibile est ipsum consequi: ⁊ ad terminum quem impossibile est ipsum peruenire: ⁊ talis est locus qui distat in infini-

Tex. c. 59.

tum. ¶ Si autem aliquis propter omnia prehabita dicat ꝙ impossibile est corpus simplex continuum esse infinitum: ex ꝙ impossibile est ꝙ mundus constet ex formis infinitis que componant corpus vnum vel mundum: tamen est possibile ꝙ corpus vnius forme sicut ignis sit diuisum in infinitas partes sicut dixerunt Democritus ⁊ Leucippus: ⁊ sic erit mundus infinitus: tunc dicimus contra hoc ꝙ infinite partes ignis mouentur ad locum vnum ⁊ sic continuantur in loco illo. Continuum autem compositum ex infinitis est infinitum ergo ignis est infinitus: ⁊ sic omnia inconuenientia que dicta sunt de corpore infinito secundum vltima sequentur ad positionem istam: ergo ipsa stare non potest: sicut nec alie que

Tex. c. 60.

inducte sunt. ¶ Iam ante diximus in eis que dicta sunt ꝙ corpus habet tres dimensiones tantum: ⁊ secundum tres dimensiones habet tres motus ⁊ secundum tres motus sunt corpora trium formarum disponentium ad motum ⁊ non plurium in genere: ⁊ ꝙ nullus istorum motuum est infinitus sed determinatus: quomodo ergo potest aliquis dicere ꝙ corpora huius mundi sunt multa ⁊ dissimilia in formis: ⁊ quodlibet ipsorum est infinitum sic ergo non potest corpus esse finitarum substantiarum formarum ⁊ infinitorum vltimorum. ¶ Amplius non

Tex. c. 61.

potest esse ꝙ corpus infinitum sit per totum forme similis que forma sit elementi alicuius: siue corporis sperici infiniti: ⁊ primum quidem per quod hoc ostenditur impossibile esse: est ꝙ sicut superius determinatum est non est possibile: vt sit aliquis motus alius a tribus motibus superius determinatis: oportet ꝙ aliquis illorum trium motuum conueniat corpori infinito quod similis forme esse dicitur si ergo dicatur esse rectum corpus illud tunc oporteret ꝙ aut esset grauitatis infinite: aut leuitatis infinite: ⁊ vtrumque istorum iam superius improbatum est. Si autem diceretur ꝙ est corpus circulare vel simile sperico corpori quod mouetur circulariter: ⁊ quod infinitum est hoc iterum stare non potest quia demonstratum est ꝙ impossibile est vt corpus infinitum moueatur circulariter. Qui ergo dicit motum circularem esse sic sempiternum ꝙ nunquam moueatur ab eodem in idem propter infinitatem aliquid simile dicit ei qui dicit celum esse infinitum. Est autem in physicis ostensum ⁊ sufficienter explanatum ꝙ hoc est omnino impossibile insuper ostensum est superius in hoc libro: ⁊ in physicis ꝙ infinitum corpus non potest omnino moueri. ¶ Amplius si dicatur moueri corpus infi-

Tex. c. 62.

nitum: aut mouebitur naturaliter aut violenter ⁊ siquidem detur moueri violenter cum violentia non sit nisi per comparationem nature dicta oportebit ꝙ habeat aliam motum naturalem qui violento opponitur omne autem quod mouetur naturaliter secundum locum habet locum naturalem ad quem mouetur ⁊ motum innaturalem a quo recedit ⁊ locum per quem transit ⁊ similiter est de eo quod mouetur violenter hoc autem fingere volentibus impossibile est assignare contra motum corporis infiniti cum ipsum omnem locum excedat: si est infinitum secundum vltima.

¶ Cap. 5m. In quo ostenditur corpus non esse infinitum: et ꝙ non est proportio actionis vel passionis corporis finiti ad corpus infinitum.

Possumus autem vniuersales inducere demonstrationes ex quibus probabimus nullum corpus esse infinitum siue sit rectum: siue sit rotundum. Sumemus ad id demonstrandum ea que conueniunt corpori tam recto quam rotundo: sicut ꝙ omne corpus est actiuum vel passiuum vel vtroque modo se habeat ad illa ꝙ est tam actiuum quam passiuum: sicut corpus celi actiuum est tantum passiua autem ⁊ actiua simul sunt corpora inferiora. Si ergo corpus aliquod est infinitum: tunc oportet ꝙ sit actiuum vel passiuum vel vtrumque horum habet simul. Si autem dicatur esse actiuum vel passiuum: aut est actiuum vel passiuum in corpus finitum: aut in corpus infinitum: ⁊ accipiamus primo ꝙ patitur ab eo quod est finitum: ostendemus vna ⁊ eadem demonstratione: ꝙ nec agit in infinitum: nec patitur ab ipso nec econuerso. ⁊ illius quidem demonstratio verificans erit hoc quod diximus per hoc quod dicturi sumus: si enim possibile dicat esse aduersarius infinitum pati a finito ponamus lineam. a. esse notam corporis infiniti: sit autem aliud ab ipso finitum corpus quod significetur per lineam. b. si agat. b. in totum. a. in tempore quod est significatum per litteram. c. impellatur autem in infinitum. a. vt recipiat aliquam impressionem vel formam transeuntem ab agente finito quod est. b. in tempore finito quod significatur per litteram c. Ponamus iterum ꝙ. d. significat agens finitum quod est minus quam. b. ⁊ est aliquota et pars eius. ⁊ agat in patiens finitum quod est. e. in eodem tempore quod est. c. hoc est possibile: ⁊ idem ex ista positione nihil debet sequi impossibile. Dicamus igitur ꝙ pars illius patientis finiti sit littera. z. ⁊ sit tota pars patientis quota est pars d. ipsius agentis primi quod est. b. hac enim proportione facta dico ꝙ qualis est proportio agentis minoris ad agens maius quod est. d ad. b. talis est proportio patientis ad patiens: hoc est. e. ad. z. si enim non sit equalis proportio patientium adinuicem que est ipsorum agentium tunc oportet ꝙ sit maior: vel minor siquidem est maior resecetur ad equalitatem ipsius: tunc enim sicut se habet. d. ad. b ita se habet. e. ad partem. z. ergo permutatim sicut se habet. d. ad. e. ita se habebit. b. ad partem. z sed d. mouet. e. in tempore. c. scilicet sicut dixit hypothesis ergo in eodem tempore mouebit. b. partem ipsius. z. quod est impossibile cum enim in illo tempore moueat totum in minori tempore mouebit partem: ergo proportio patientium non fuit in equali proportione agentium. ¶ Amplius autem dico ꝙ ad complendam demonstrationem oportet accipere propositiones per se manifestas: quarum vna est ꝙ quecunque corpora sint equalia in magnitudine mouentur motu equali in tempore vno: quia equalem magnitudinem sequitur equalis virtus mouens: sicut grauitas vel leuitas: ⁊ ex ista propositione sequitur alia ꝙ corpus minoris magnitudinis mouetur in eodem tempore minus

Tex. c. 63.

quam corpus

ꝙ corpus maioris magnitudinis propter eandem causam: quia scilicet est minor virtus in eo mouens. Omne enim corpus qđ mouetur virtute que est in corpore velocius ⁊ tardius mouetur ſm modum sue maioritatis ⁊ minoritatis: ⁊ his suppositis dicimus simile esse in proportione agentium ⁊ patientium adinuicem: quia plus agit ⁊ maius est ſm modum sue maioritatis hoc est ꝙ quanto maius est tanto velocius agit dūmodo patientia sint equalia dicimus igitur ꝙ si talis est proportio d. ad.b.que est.e. ad.z. ⁊ econuerso: tunc permutatim ſm proportionem qua.d.agit in.z.ſm eandem.b.aget in.e.dicamus igitur.e.⁊.z.partem esse infiniti patientis qđ est.a.⁊ minorem hac parte.e.esse pars que est.z.tunc enim b.aget in.e.in aliqua parte temporis.c. in dupla ergo parte illius temporis aget duplum eius qđ est c. ⁊ sic duplicabimus donec veniamus ad totum tempus.c.tunc enim aget in aliquot finitas partes eius patientis qđ est infinitum: ergo in eodem tempore idem agens finitum aget in totum infinitum: ⁊ in partem eius finitam aliquam: hoc autem est impossibile: quia finiti patientis non est proportio ad infinitum patiens: ergo agentis in patiens finitum non est proportio ad agens in patiens infinitum cum sup habitum est ꝙ que est proportio patientis ad patiens eadem est proportio agentis ad agens: ergo corpus infinitum non patitur a corpore finito in aliquo finito tempore propter eandem causam: ⁊ etiam econuerso corpus infinitum non potest mouere corpus finitum in aliquo tempore: sed si moueret ipsum moueret in nunc temporis cum non sit proportio. Si enim detur ꝙ mouet ipsum in tempore tunc inuenietur aliud corpus finitum qđ mouebit aliquod minus se in eodem tempore: quia quācunqꝫ eius partem parti am mouat. tunc totiens reduplicabimus eam: ⁊ augebimus tam mouens finitum ꝙ̃ patiens donec finitum moueat finitum qđ est pars infiniti: vel donec pars infiniti mouentis moueat finitum corpus equale ei qđ mouetur ab infinito: ⁊ tamen sequitur ꝙ in eodem tempore finitum ⁊ infinitum mouent finitum qđ est impossibile: cum inter motum infinitum ⁊ motum finitum sit proportio. Inter mouens autem finitum ⁊ mouens infinitum nulla sit proportio omnino neqꝫ propinquitas. neqꝫ comparatio aliqua. Sunt autem linee illius demonstrationis sic ordinande ꝙ vna sola linea infinita protrahatur que sit.a.⁊ sub illa finita sit alia que sit.b. que partialis est ad ipsam: ⁊ minor illa sub ea que sit.d.⁊ super lineam.a.in parte aliqua significentur due partes: vna maior altera minor que sunt.e.⁊.z.sicut hic vides. In proportione autem ignotis ꝙ quare est passio infinita ꝙ quare et proportiones que supponuntur: vt note que sunt agentis finiti ad agens finitum: ⁊ patientis finiti ad patiens finitum: ⁊ ideo primum in proportione est b.secūdum est.d. tertium est.e.⁊ quartum.z.⁊ ideo cum permutatur proportio: tunc comparabitur primum ad tertium hoc est.b.ad.c. ⁊ aget in ipsum in parte temporis.c.eo ꝙ in totum infinitum aget in toto tempore: ⁊ secundum comparabitur ad quartum hoc est.d.ad z.⁊ agit in ipsum.z.in parte temporis.c.cū positum sit ꝙ in totum.e.cuius z.pars agit in toto tempore.c.⁊ sequitur ꝙ vlterius inducitur: ⁊ tunc.b.agit in duplum vel in triplum eius qđ est.e.in toto tempore c.⁊ tunc idem in eodem tempore aget in patiens infinitum ſm eandē actionem. Si autem iste littere forte in libro Aristo. quem nos promisimus sequi non sic ordinantur non est curandum: quia propter breuitatem Aristo. multa subticet: sed sic ordinande sunt. sicut hic est dictum: sicut omni homini patet qui bene considerat in natura proportionum traditarum ab Euclide in.5.geometrie. Eodem autem modo probatur hoc qđ diximus superius: ꝙ scilicet finitum corpus non patitur ab agente infinito ⁊ quia in hoc demonstratio Aristo. obscura valde est.⁊ in diuersis libris diuersimode posita inuenitur: ideo ponimus primo ꝓportiones deinde redibimus ⁊ explanabimus verba eius diuersa: ⁊ dicemus que littera sit verior: dicimus ergo ꝙ illud qđ per proportiones intendimus inuenire est potentia passiua finiti patientis ab infinito agente: hec igitur est vt ignota: ⁊ quia nos ignotum in proportione inuenire non possumus: nisi per proportiones notas plures vna: ⁊ ideo ponemus notas proportiōes agentium ⁊ patientium. ¶ Dicamus igitur ſm principia superius posita ꝙ scilicet maius agens agit velocius ꝙ̃ minus in idem vel simile patiens ſm vnum ⁊ idem genus actionis ꝙ ergo linea a.sit nota agentis infiniti linea b.z.sit nota patientis finiti: ⁊.c.sit nota temporis in quo infinitū aget in totum finitum. Dicamus igitur ꝙ littera que est.d. sit agens finitum: quia qđ minus est ꝙ̃ infinitum agit in patiens qđ minus est ꝙ̃ totum b.z. ⁊ in tempore eodem sit ergo ꝙ agat in vnam partem quam voluerimus eius quod est b.z.⁊ dicamus ꝙ agat in.z.que est altera pars eius. Resecemus autem ab infinito agente partem duplo tantum quantum est agens.d.⁊ illa sit.a.b. quia ergo.a.b. duplum est ꝙ̃ d.tunc.a.b.aget in.b.z.in toto tempore qđ est.c. Dicatur igitur ꝙ in proportione primum sit.d. secundum.a.b. tertium z.⁊ quartum.b.z.sicut enim se habet.d.ad.a.b. ita se habet z.ad.b.z.ergo permutatim se habet sicut primum ad.z.⁊ hoc est.d.ad.z.ita se habet secundum ad quartum hoc est.a.b. ad.b.z.sed.d.mouet.z.in toto tempore.c sicut dicit hypothesis ergo.a b.mouebit totum.b.z.in toto tempore.c.sed prius erat positum ꝙ totum.a.infinitum mouet.b.z.in tempore.c. ergo infinitum totum ⁊ pars eius finita mouent idem ſm eandem actionem in eodem tempore qđ est inconueniens: ergo inconueniens fuit ponere infinitum agere in corpus finitum. Qđ ergo dicit Aristo ꝙ.a.sit corpus infinitum qđ habet potentiam infinitam: ideo est quia non potest habere potentiam infinitam nisi habeat infinitam magnitudinem sicut sepius superius: ⁊ in octauo physicorum est dictum: ⁊ postea adiungo ꝙ.b.z.sit patiens infinitum: ⁊ ꝙ.c. sit tempus motus eius. Qđ autem dicit ꝙ littera.d.mouetur minus in eodem tempore ꝙ̃ sit.b c. intelligitur sic ꝙ hoc quod dicit littera.d.sit ablatiui casus ita ꝙ aliqd littera.d.minus moueatur in.c.tempore ꝙ̃ sit.b,z.⁊ sit illud minus dimidium qđ est.z. Qđ autem subiungit postea ꝙ non erit proportio talis que est super.b,z.totum ⁊ partem eius que est.z.que est proportio dupli sicut est proportio motus que est littere.d.agentis ad.a.b.agentis tunc enim oportet ꝙ inter.d.⁊.a.b. etiam sit proportio dupli: ⁊ tunc planum est qđ sequitur hoc qđ diximus virtute proportionis littera tamen quam exponit Cōmentator non habet nisi ꝙ erit proportio totius.b.z. sicut proportio motus.d.ad.a.b.que est altera pars patiētis: ⁊ ista littera sit planior: tamen prima cōmunior est verior: figura autem est ꝙ ducatur linea infinita que sit.a. qua signatur pars abscisa per punctum.b.sub qua producatur linea.b.z.habens notas diuisiōis in medio.⁊ postea linea.d. ſm dimidietatem partis.a.b. Cum igitur sequitur ex istis propositionibus idem ab infinito ⁊ finito moueri in eodem tempore: illud est incōueniens per antedicta principia que ostendimus superius ꝙ corpus maius mouet rem patientem ab ipso in tempore minori ꝙ̃ sit tempus quo mouetur a minore hoc enim generale est in omni tempore in quo ponitur expleri actio corporis infiniti in corpus finitum: quia eadem efficiet corpus finitum in eodem vel in equali tempore. ¶ Scias autem ꝙ contra hoc quod hic demonstratur non est qđ diximus in octauo physicorum: ꝙ primus motor mouet motum infinitum ſm naturam quia primus motor non habet quantitatem: ⁊ mouet in motum per se ⁊ per accidens: que autem hic demonstrantur sunt intellecta de mouētibus habentibus quantitatem finitis vel infinitis: in quibus possunt partes accipi: sicut factum est in demonstrationibus ante inductis: nec est possibile ꝙ aliquid de numero mobilium moueatur tempore infinito: quia tempus infinitum vltimum non habet: sed omnis motus vnus habet vltimum in quo stat. Si enim motus ponatur esse infinitus: tunc motus esset endelechia: sine actus non recipiens formam vel vbi impressum qđ est actus simpliciter ⁊ finitus: ⁊ motus circularis: aut motus celi qui infinitus est ſm naturam non sic infinitus est eo ꝙ ambiens circunferentie sit infinitus: sed ideo quia est ab eodem in idem completus: pars ⁊ finis eius non est aliqua forma singularis: vel non determinata sed potius priuatas esse ⁊ ideo oportet ipsum semper esse: hec autem in sequentibus demonstrabuntur. ¶ Quia autem nos declarauimus infinitum nō moueri a finito: ⁊ iterum infinitum mouere finitum vel age-

Tex.cō.65.

Documentū

T.cō.66.

re in ipsum: restat igitur nobis ostendere q infinitum non agit in infinitum in tempore finito. Si autem aduersarius dicat q possibile est vt corpus infinitum agat in corpus infinitum tempore finito. Ponamus infinitum esse agens lineam.a. infinitum patiens lineam.b. et sit tempus in quo cõpletur actio agentis in totum patiens linea c.d. que duas partes habet. quarum vna sit.c. et altera.d. extrahā et separabo ex paciente infinito qd est.b. partem vnam finitā que finiatur ad punctum e. ita q pars eius finita sit linea.b.e. et ponam q etiam in illam partem sui seorsum agat agens infinitum qd est.a. ita q habeat duo patientia ab ipso vnū infinitum qd est.b. totum: alterum autem finitū quod est pars eius qd est.b.e. verūtamen cum agit in duo patientia non agit in ipsa in tempore vno: q in maiori tempore agit in maius in minori vo agit in minus sm superius habita: ergo in infinitum agit incomparabiliter in maiori tempore: q in partem eius finitam. Constat igitur q agens infinitum mouet.b. hoc est primam partem.b. non in toto eciā tempore quo mouet totum infinitum: sed in parte temporis illius que sit.d. tunc ergo inueniemus proportionem: quoniam nos primum proportionem ponemus sm partē temporis que est c. et secūdum in proportione ponemus sm partem temporis que est.d. et iterum tertium in proportione ponemus partem patientis vnam quam agens infinitū mouebat in temporis parte qd est finitum. illa autem pars est.e. quia positum fuit q in.d. mouebat agens infinitum partem finitam patientis. quantum autem in proportione ponemus partem infiniti patientis remanentem super partem que separata est ab ipso: et hec necessario est infinita: quia aliter patiens totum non esset infinitum. ¶ Et arguemus sic. Sicut se habet.c. ad.d. hoc est pars vna temporis ad aliam partem temporis: ita se habet.e. que est pars patientis ad residuam partem patientis: sed pars temporis ita se habet ad aliam partem temporis qd est finite alicuius proportionis: ergo etiam finite proportionis erit.e. ad residuum.b. ergo totum patiens compositū ex infinitis erit finitum et datum erat q esset infinitum: et ideo ex proportione sequitur q residua pars totius.b sit finita. Qd autē sit similis proportio inter partes temporis et partes patientis patet ex hoc q agens.a. agit tam in maius patiens q in minus in temporibus diuersis sm magis et minus: ergo in eqlibus agit in equalia. Cum ergo totum.c.d. tempus diuisum sit in duo equalia: et datum sit q in vna parte.a. agit in b.e. et sequitur necessario q in reliqua parte agit in residuū b. patientis: ergo residuum equale erit parti que est.b.e. et sic totum.b est finitum qd est contra hypothesim: dispositio autem linearum huius demonstrationis est hec quam vides. ¶ Manifestum igitur est ex dictis q impossibile est q corpus infinitum moueat agendo corpus aliquod patiens infinitum in tempore finito. Et si forte diceret aliqs q corpus infinitum mouet corpus aliud infinitum in tempore finito: dicemus contra hoc q tempus infinitum sm vltima est quod non habet vltimum: et qd mouetur in ipso nō peruenit ad vltimum sui motus: quia vltimum temporis adiacet vltimo motus: sicut tempus motui. Qd ergo generatur in ipso semper generatur: et nunq peruenit ad complementum: et similiter est de augmento et alteratione et loci mutatione. Omne autem corpus qd mouetur peruenit ad finem motus necessario. sicut ostendimus in fine.6. physicorum. Similiter autem corpus omne quod mouetur est finitum et ideo passio eius finita: et motus eius: cum enī passio infinita esse nō possit nisi in subiecto infinito: si passio esset infinita: esset et subiectum infinitum et ideo qui dicit corpus infinitum: et passionem infinitam petit pncipiū. ¶ Adhuc autem dico q omni corpori sensibili est virtus agēs tm̄ sicut celo: aut virtus patiens tm̄: sicut corpori qd est materia: aut vtrūq scilicet agens et patiens est sicut se habent elementa: hec autem omnia voco sensibilia sensu tactus quia antiqui dixerunt celum esse igneum: et ꝓpter stellas et ideo lz ipsum sm veritatem non sit sensibile: tamen ab his qui esse asserunt infinitum ponitur sensibile. Arguo igitur ex p̄dictis et ex his que nunc dicta sunt: q cum omni corpori sensibili sit potentia actiua: aut passiua: aut vtraq: infinito vo corpori: nec sit potentia actiua nec passiua: nec vtraq sicut habitum est ex predictis demonstrationibus manifestū est q infinitum corpus non est corpus sensibile vt dicunt antiqui: ergo nullum omnino corpus est infinitum. ¶ Si autem aliquis fortasse dicat q finitas non accidit corporibus sensibilibus nisi eis que sunt intra celum. extra celum autē sunt corpora tenuia spiritualia non sensibilia que sunt infinita. Inducemus contra hoc qd quidem ad sensū manifestū est q omne corpus sensibile est in loco aliquo qui quidem est pncipium sue generationis sensibile enim vocatur quia est distinctum pmis sensibilibus que sunt opposita tactus: et dicuntur qualitates prime: et tunc sumemus conuersam istius propositionis: scilicet omne qd est in loco est sensibile. Diximus enim in physicis q locus non proprie cõuenit sperico corpori: eo q illud non est sensibile et per consequēs non generabile: et arguemus tunc sic. Omne qd est in loco est sensibile: extra celum autem non est locus: ergo extra celum non est corpus sensibile. ergo nec infinitum corpus sensibile. nec infinitum est extra celū: et hec conclusio sequitur quo ad antiquos sufficienter. quia ipsi dixerunt omne corpus sensibile: et lz qūo ad veritatem non sit verum eo q spericum non est sensibile. tamen ostendemus iam inferius q nec spericum corpus potest esse extra celū. Ostensū est igitur ex predictis q extra celum non est aliquod corpus aliud ab ipsis corporib᷒ que sunt sensibilia apud nos: et si aliquis dicat q possibile est q extra celum sit corpus spirituale tenue: tunc necessarium est ipsum confiteri q illud corpus qd est illic sit in loco: quia extra et intra sm q de corporibus cõtentis: et suis continentibus dicuntur dicunt locum: lz nō necessario dicant locum quando dicuntur de his que nō sunt corpora: sicut quando dicuntur de animabus et intelligētijs substantijs: et de suis continentibus sicut quando anima dicitur in corpore esse vel extra corpus: et intelligentia dicitur esse in orbe: vel extra orbem: in talibus enim substantijs incorporeis illud quod dicitur esse intra cõtinet: et illud in quo esse dicitur continetur cū econuerso sit in corpore et loco intra quem dicitur esse corpus. tunc ergo intra et extra dicant locum: et prius habitum est q illud quod est in loco sit corpus sensibile: sequitur necessario q corpus spirituale qd est extra mundum sm aduersarium sit sensibile: et vlterius sic sequitur q est actiuū vel passiuum: et ita non potest eē infinitum cū infinitū nec possibile sit esse actiuum vel passiuū.

¶ Cap. 6m. In quo probatur per rationes logicas: q nullum corpus est infinitum sm actum.

Adhuc autem ad predicta abundabimus: aliter etiam adducentes ad hec syllogismos dialecticos adhuc ex propositionibus communibus et veris lz non sint sumpte ex proprijs et cõuenientibus causis conclusionis. Si enim aliquod corpus est infinitum: aut mouetur circulariter: aut recte. Et si dicatur moueri circulariter: dicemus q omne quod mouetur circulariter reuoluitur contra medium qd est centrum finitum et determinatum: qd autē mouetur contra medium finitum et determinatum est finitum: ergo infinitum est finitum qd est impossibile: ergo infinitum non habet medium supra qd reuoluitur: ergo nō mouetur circulariter. Si vo dicatur moueri motu recto: tunc oportet q locus ad quē mouetur: et in quo mouetur sit maior ipso: quia aliter non moueretur in ipso: ergo infinitum vnum maius erit q aliud locus enim in quo mouetur per hoc q non habet vltimum est infinitus: per hoc q maior est infinito: est ergo fine fine maior. Adhuc dicunt hoc ipsū infinitum tribus indiget locis infinitis: indiget enim vno ad quem moueatur naturaliter: et indiget alio ad quem moueatur accidentaliter siue violenter: hec enim duo loca differunt sm oppositionem in forma: et indiget tertio loco per quem moueatur tam naturaliter q violenter: et necesse est q omnia hec loca sint infinita. Idem eniz locus est per quē mouetur aliquid taz naturaliter q violenter. sed maior est ipsum motum sed duo loca alia tanta sunt quantum ipsum qd mouetur ifinitū et necessario est q hec loca infinita sunt: et vnus locus maior sit alijs duobus: et q in infinitū distēt: que omnia sunt absurda quantūcunq sunt duo suis formis distincta.

Marginal notes:
T.c. 67.
Tex. cõ. 68.
Tex. cõ. 69.
T. cõ. 70.
Que sint rõnes dialectice

distincta ⁊ terminata: ⁊ diffinita: ⁊ hec necessario sunt finita. Et similiter est de eo qđ est vnum: quia hoc est in se indiuisum ⁊ nihil sui habet extra eum de infinito continue sit aliquid extra accipere sicut probamus in tertio physicorum nostrorum. ¶ Amplius si dicatur corpus infinitum esse ex equalibus superficiebus ⁊ dimensionibus ⁊ esse motus recti. tunc oportet ꝙ habent virtutem infinitam mouentem: siue motus eius sit naturalis siue accidentalis quoniam virtus infinita est corporis infiniti: ⁊ econuerso corpus infinitum virtutis infinite sicut sepius in premissis habitum est a nobis. ¶ Similiter autem cum in physicis nostris de motibus localibus ⁊ mouentibus in octauo libro ageretur: nos ostendimus ꝙ corporis infiniti non potest esse virtus finita. Si ergo hec ita se habent tum dicatur corpus infinitum habere duplicem motum scilicet naturalem ⁊ accidentalem oportet ꝙ ipsum infinitum componatur ex oppositis virtutibus mobilibus. quoniam sicut opponitur motus naturalis ⁊ accidentalis ita necesse est opponi virtutes mouentes. virtutes autem iste non sunt nisi oppositarum formarum substantialium. ergo infinitum corpus habet in se formas substantiales oppositas: sicut igneitatem ⁊ terrestreitatem. formas autem diuersas substantiales sequuntur diuerse qualitates ⁊ quantitates: ⁊ ꝙ vnum sit alterius quantitatis ⁊ figure ꝙ aliud causa est forma substantialis. ergo infiniti vna pars est maior ꝙ alia: que omnia sunt absurda ⁊ inconuenientia: ⁊ ideo non est ponere esse aliquid actu infinituꝫ: ⁊ si esset tunc esset vnius forme ⁊ vnius virtutis: ⁊ vnius motus: ⁊ non posset moueri motu aliquo: nec a se: nec ab alio corpore. ¶ Amplius cum nos in octauo physicorum nostrorum probauerimus ꝙ omnis motus localis causatur: vel ab anima: vel ab eo qđ dat formam: dummodo sit naturalis istud infinitum qđ dicitur moueri: aut est animatuꝫ qđ habet spiritum: aut inanimatum non habens spiritualem substantiam. Si autem est animatum qđ habet spiritum: tunc erit animal infinitum: ⁊ qualiter est hoc possibile vt sit animal infinitum. istud enim animal indiget cibo infinito: ⁊ eius organa erunt infinita: ⁊ cum eius organa sint partes eius: ⁊ infinitum vnum est tantum quantuꝫ aliud: sequitur ꝙ pars ipsius animalis tanta sit quantum totum animal: ⁊ cum infinitum replicat infinitum locum: sequitur ꝙ est in loco partis illius animalis. sicut totū animal ⁊ ꝙ vna pars eius sit vbi alia pars eius est: ⁊ multa alia absurda ⁊ incōuenientia. Si autem sit non animatum ⁊ non habens spiritualem substantiam: tunc sicut in octauo physicoruꝫ nostrorum probauimus: necesse est ꝙ moueatur ab alio moto corpore: ⁊ necesse est etiam ꝙ hoc sit infinitum: ⁊ sic erunt duo infinita: vnum mouens ⁊ alterum motū: ⁊ necesse est ꝙ hec differant in forma substantiali per mouentem potentiam ⁊ potentiam eius qđ mouetur. quia aliter vnū non esset agēs ⁊ reliquum patiens: ⁊ si duo dicantur in forma diuersa infinita: iam ostendimus ꝙ ad hoc plurima sequantur incōuenientia ⁊ absurda. omnino ergo impossibile est ponere aliquid esse infinitum sm actum.

¶ Cap. 7m. In quo habetur de probatione ꝙ corpus non est infinitum: sꝫ Democritus ⁊ Leucippus dicebant componi corpus ex athomis infinitis.

Quoniam autem iam in antehabitis probauimus corpus infinitum non esse simplex nec cōpositum. quoniam si esset compositum infinitū oportet ꝙ simplicia componentia essent infinita: aut specie: aut sm vltima: aut vtroq; modo ⁊ nos ostendimus ꝙ nihil horuꝫ potest dici: tamen quia Democritus ⁊ Leucippus dicebant fieri cōpositionem ex his que finita sunt sm vltima: ⁊ sm speciem: sed sunt infinita in numero indiuiduorum solummodo: et ideo compositum ex his est infinitum: ⁊ ideo oportet nos inquirere de compositione ista ⁊ tunc complebimus tractatū de infinito. Dicamus igitur ꝙ si corpus elementale totius vniuersi non fuerit continuum sed fuerit discretum ⁊ partium separatarum infinitarum sm numerum: vt Democritus ⁊ Leucippus dicebant: tunc necessario sm opinionē eorum sequitur ꝙ omnium partiū vniuersi motus sit vnus consimilis: dicebant enim predicti philosophi vnam esse naturam omnium athomorum: sꝫ sm figuras ⁊ ordinem differentiam inter se haberent: ⁊ huius simile dabant in auro cōminuto in partes plurimas cuius oēs partes sunt auri: sꝫ figuras habeant diuersas: ⁊ diuersimode ordinatas in cōpositione. Tria enim dicebant scilicet ꝙ essent vnius nature ⁊ ideo elementales ⁊ ꝙ essent athomi. ⁊ ideo prima: ⁊ ꝙ sint infinita sm numerum ⁊ ideo nihil esse extra ipsas. Si ergo hoc est verum qđ ipsi dicunt ꝙ scilicet natura omniuꝫ partium est vna ⁊ eadem tunc sequitur necessario ꝙ motus omnium est vnus ⁊ ideꝫ: quia sicut diximus in physicis nostris quo motu mouetur vna gleba mouetur tota terra: ⁊ quo motu mouetur scintilla. mouetur ⁊ totus ignis ⁊ sunt in vno loco ambo per naturam. Declaratum est ergo nunc sm positiones istorum philosophorū ꝙ si ista corpora athomalia sunt omnia grauia ꝙ tūc nihil erit in eis qđ sit leue: ⁊ si sint omnia leuia tunc nihil omnino erit in eis qđ sit graue qđ est contra sensuꝫ: ⁊ hoc quidem sequitur ad oppositū istorum inquantū dicunt ista corpora esse infinita extra que nihil est accipere quia cum tūc ponantur omnia esse vnius ⁊ eiusdem nature non erit inuenire in eis: nec extra ipsa aliquid ꝙ non habeat naturam illam. ⁊ sic in omnibus rebus mundi non inuenietur nisi vnus motus qđ est contra sensum. ¶ Amplius si dicant corpus compositum ex his esse infinitum quocunq; modo hoc fiat adhuc oportet eos concedere ꝙ hoc sit graue vel leue: ⁊ tūc si leue mouetur a medio ⁊ si graue mouetur ad medium ⁊ tunc vtrunq; istorum impossibile est conuenire corpori infinito: corpus eniꝫ ponitur esse infinitum: infinitum autem non habet mediuꝫ mediū enim est contentum corpore qđ est circa medium: contentuꝫ autem alio corpore circundante non est infinitum: ⁊ ita nō potest in ipso esse infinitum sicut in loco. Similiter autē qđ est infinitum non est in orizonte: quia orizontem non potest habere infinitum corpus. Cum enim vt tradidit Ptolomeus in libro introductionum suarum orizon sit duplex artificialis: ⁊ rationalis: siue naturalis artificialis est dimidium spere comprehensum per visum. rationalis autēꝫ dimidium spere totius que intelligitur diuidi superficie secante centrum terre: ⁊ extensa per quatuor puncta aquilonis ⁊ meridiei orientis. ⁊ occidentis: talis autēꝫ orizon habet extra se corpus continens qđ est spericum: habens autēꝫ extra se corpus continens ipsum impossibile est esse infinitum: ergo nec motus ad orizontem: ⁊ contentum in orizonte est infinitum: nec potest dici ꝙ quoddam ens mouetur inferius et quoddam superius: quia superius ⁊ inferius non habet vt iam probatum est. ¶ Si ergo hoc est sicut nos diximus istud non mouetur ad aliquem locum omnino: quia si non est ei conueniens aliquis locus. tunc non erit ei conueniens aliquis motus omnino. Corpora autem omnia mouentur: aut motu naturali: aut motu accidentali: aut motu necessario: sicut ostensum est in octauo physicorum vbi probatuꝫ est: ꝙ nihil omnino est immobile nisi motor spere: ⁊ corpora que mouentur naturaliter terminata ⁊ finita sunt sine locis suis naturalibus. eo ꝙ quantitas eorum finitur ad locum: et que mouentur violenter sunt finita etiam in his que non sunt per naturam in loca sua propter eandem causam ergo nullum corpus infinitum est in aliquo loco motum vel non motum. ¶ Amplius si dicat aduersarius ꝙ loca superius ⁊ inferius sunt eorum que mouentur naturaliter: ⁊ non eorum que mouentur violenter: ⁊ ideo diceret forte probationem inductam non valere. quia potest dici ꝙ athomi infiniti mouentur ad vnum locum per naturam tm̄: ⁊ ad alterum per violentiam tunc dico contra hoc ꝙ quodcūq; horum diuersorum corporum dicatur firum hoc est quiescēs: aut motum ad locum aliquem per accidens: oportet ꝙ idē locus sit alij corpori naturalis: quia per accidens ⁊ violenter non sunt nisi in comparatione ad naturam: ⁊ verificatio illius est: quia in omnibus rectum motum habentibus necessario consequitur istud sicut in physicis dictum est: quia scilicet qđ vni est naturale ⁊ alteri accidentale: in motibus ⁊ locis ecōuerso: qđ vni est accidentale ⁊ alteri naturale. Si ergo eadem loca sunt naturalia ⁊ violenta: ⁊ sic non fiat dictum aduersarij. Ex his ergo dicemus ꝙ non omnibus oportet ꝙ omnia corpora huius mūdi sint leuia tm̄ aut grauia tm̄. Sed quedam eorum sint grauia quedam leuia: et finita formis ⁊ quātitatibus ⁊ locis: ⁊ ideo mundus ex his

Tex. cō. 71.

Tex. cō. 72.

Tex. cō. 73.

Tex. cō. 74.

Orizon duplex.

Tex. cō. 75.

compositus necessario est finitus: sic ergo ostensum sit et verificatum ex antecedentibus rationibus: et philosophie principiis q corpus totius vniuersi est finitum secundum actum: et q ipsum esse infinitum est impossibile.

¶ Cap. 8m. Et est digressio declarans septem vias ex quibus posteriores Peripathetici probare nituntur non esse corpus infinitum.

Dicet autem melior modus quo probatur celum et cetera corpora simplicia non esse infinita sit sumptus ex spatio in quo est motus. sicut nos induximus supra: tamen video tam in celo q in elementis. sicut colligitur ex verbis quorundam physicorum Peripatheticorum septem sunt ex quibus probatur corpus non esse posse infinitum secundum actum. Et est vnus modus quia per omne terminatum tres dimensionibus est secundum omnem modum finitum. Corpus autem vndique terminatur tribus dimensionibus: ergo corpus omne per omnem modum est finitum. Non enim potest intelligi corpus cuius vltimum non sit superficies sicut nec intelligitur superficies: cuius vltimum non sit linea neque intelligitur linea cuius vltimum non sit punctus: et hec ratio est generalis omni corpori tam simplici q composito. Tres enim dimensiones sunt vltima materie corporalis: et ideo omne corpus est finitum istis. ¶ Amplius non solum non esse sed etiam non potest intelligi corpus sine longitudine: et latitudine: et profunditate. Iste igitur dimensiones tres sunt mensurantes omne corpus: omne autem quod his mensuratur totum mensuratur. et in se: et in partibus suis. quia partes corporis sunt corpora. Si detur ergo infinitum corpus esse corpus. oportet etiam q totum: et in se. et in suis partibus his tribus dimensionibus mensuretur: q his autem mensuratur totum in his continetur totum: et q in his continetur totum est finitum: ergo infinitum est finitum: quod est contra hypothesim. Si autem dicatis q aliquid infiniti his mensuratur: et aliquid est extra ista: tunc illud quod illis mensuratur et continetur est corpus: et illi aliquid extra additur quod non est corpus: sed omne enim cui additur aliquid extra est finitum: ergo corpus illud est finitum cuicunque additur aliquid post finem suum additur. illud autem quod additur: aut mensuratur etiam tribus dimensionibus tunc corpus finitum erit sicut et istud si autem non. sed est extra ipsum: tunc non potest esse corpus. et tamen circundat corpus et hoc non est intelligibile. Si forte diceretur q ipsum quidem in concauo est finitum corpus: sed in conuexo extra extenditur infinitum et non terminatur superficie aliqua: et linee sue non terminantur punctis aliquibus hoc non potest esse. quia reuoluta superficie concaua: necesse est q sit reuoluta tota pars conuexa. sed concaua superficies cum ponatur esse finita reuoluitur in tempore finito. Si ponatur moueri ergo in tempore finito reuoluta erit pars conuexa: sed infinitum non reuoluitur in tempore finito: ergo conuexum eius non poterit esse infinitum positio autem qua nos ponimus ipsum moueri non est impossibilis. cum omne corpus aut moueatur necessario: aut possibile sit moueri: sicut ostensum est in octauo physicorum. Cum igitur sequatur impossibile non sequitur ex positione: sed potius ex hoc q conuexum spere mundi ponitur esse infinitum. ¶ Amplius loquentes de infinito dicunt infinitum esse quod est infinitum secundum vltima: q si etiam dicunt aliquando infinitum secundum potentiam: tamen sicut iusta ostendimus infinitum secundum potentiam ponit infinitum secundum vltima: tale autem infinitum non potest cogitari esse vel intelligi. quicquid enim esse cogitatur secundum totum cogitatur habere esse: sed nihil habet esse nisi quod completum est in esse: infinitum autem nunquam est. vel fuit: vel erit completum in esse: vt probatum est in tertio physicorum: ergo infinitum esse non potest cogitari: et si quidem fuisset in preterito: tunc esset finitum: quia preteritum est terminatum ad presens: et si dicatur esse in presenti adhuc esset terminatum quia esset inter preteritum et futurum. Similiter si diceretur esse in futuro aliquando efficeretur preteritum: et iterum esset terminatum: et si tu dicis q nihil ad propositum est hoc quod dicitur de tempore: cum nos loquimur de infinito secundum quantitatem. dico q per temporis finitatem probatur esse finita quantitas: quia eius quantitatem accipienti aliquid excedit de tempore in quo non inuenit quantitatem aliquam accipiendam illud est finitum in quantitate sic etiam si aliquid excedit de loco in quo non est accipere aliquid de quanto aliquo quocunque signato sequitur q illud quantum non excedit omnem locum: et sic patet q in loco nullo: et in nullo tempore nunquam fuit vel esse vel fore poterit possibile cogitari infinitum esse. Et hec via est tertia: qua probant non esse infinitum. ¶ Via quarta est: quia sicut in numeris nullus numerus est qui non possit duplicari: et ideo nullus numerus acceptus potest esse infinitus eo q infinitum duplicari non potest: ita etiam in continuo non est accipere aliquam quantitatem que duplicari non possit secundum intellectum sed omne quod duplicari potest secundum intellectum est finitum: ergo nulla quantitas que accipitur secundum intellectum potest esse infinita: et sic iterum infinitum cogitari esse non potest: per hoc quod cogitatur esse cogitatur esse finitum. ¶ Via autem quinta est specialis de celo et corpore sperico: si enim hoc infinitum esset: tunc motus circularis esset infinitus: et quia hanc rationem satis in physicis explanauimus: ideo breuiter hic tangenda transimus. ¶ Via sexta est quia si motus circularis ponatur esse infinitus propter circularem infinitum ambitum sui circuli: tunc motus circularis non erit motus: quia nunquam erit ab eodem puncto in idem punctum: aliter enim oporteret q motus peruenieus ad idem punctum vnde fuit a principio precederet spatium in quo est motus: et hoc nequit intelligi: ergo non potest dici q corpus circulare sit infinitum: cum ipsum necessario sit motum: sicut ostensum est in octauo physicorum. ¶ Septima via et vltima generalis est de omni corpore: quia omne corpus: aut est in omnibus suis partibus continuum: aut est partium separatarum continuitatem in se non habentium: licet sint congregate sicut aceruus lapidis quemadmodum dixerunt Democritus et Leucippus: q si ipsum dicatur esse continuum oportebit sibi esse omnes partes copulatas a prima vsque ad vltimam: quod autem copulatur a primo vsque ad vltimum necessario est finitum et in vltimo: ergo omne corpus continuum est finitum: quod si etiam dicatur q aliquid remanet extra vltimam ad quam facta est copulatio continui: istud esset addibile ad istam per copulationem: omne autem cui aliquid est addibile est finitum: sicut superius diximus in istis eiusdem capituli physicis: ergo copulatum finitum: non ergo intelligi potest aliquid esse continuum per infinitum. Si autem dicatur seiunctarum partium: tunc ille partes: aut erunt omnes finite: aut omnes infinite: aut quedam finite: aut quedam non finite. Si autem dicantur omnes finite: aut omnes erunt finite et quantitate et numero: aut omnes erunt quantitate quidem finite. infinite quidem secundum numerum: sicut asserebant Democritus et Leucippus: et si quidem omnes sunt finite tam quantitate q numero: tunc ex his non potest intelligi componi infinitum: si autem finite quidem sunt quantitate: sed infinite quidem numero: tunc oportet dici q totum congregantium diuidatur in partes: sic quantitate finitas et numero infinitas: aut ergo diuiditur in eas corpus diuisione completa: aut incompleta: et dico diuisionem completam que stat in eo q non inuenit vltra in quo diuidat. si ergo diuideretur in eadem diuisione completa partes necessario erunt finite secundum numerum: quia diuisio non complebitur nisi in vltima vnitate que addita fuit numero postquam non erit aliam inuenire: si autem diuiditur in tales diuisione incompleta: tunc constat q alique sunt per diuisionem accepte: et alique adhuc per diuisionem accipiende: sed accepte semper sunt finite: et accipiende sunt in potentia et non in actu: ergo ex hoc non sequitur: nisi q infinitum sit potentia et non in actu: et hoc non negauimus: sicut patuit in tertio physicorum. Si autem tu dicas q omnes partes sunt infinite secundum vltima: hoc esse non potest: quia etiam multa infinita componentia vnum infinitum: et sic sequitur multa inconuenientia. scilicet q pars sit equalis toti: et q vnum infinitum sit extra aliud infinitum: et plura que superius posita contra similem opinionem. Si autem alique finite sunt. et alique infinite: tunc sequitur eadem inconuenientia: et plura alia: que etiam superius contra similem positionem sunt inducta: hec igitur sufficiant ad presens ostendendum. q non est aliquod corpus actu infinitum.

¶ Incipit

¶ Incipit tractatus tertius primi libri. In quo subtilissime habetur vtrum mundus sit vnus vel plures.

¶ Cap. pᵐ. Eiusdem tertij tractatus in quo artificiosissime ostenditur ꝙ mundus sit vnus ⁊ ipsa natura ⁊ motus partium eius simplicium que habent motum rectum.

Tex. c. 76.

Cum autem sit vnus de mirabilibus ⁊ nobilioribus quesitis in natura vtrum mundus sit vnus: vel sint mundi plures: ꝙ etiam anima humana per se desiderat scire: videtur nobis conueniens vt inquiramus de illo. promisimus enim in physicis nos de hoc sermonem ⁊ tractatum facturos. Sed oportuit vt ante ostenderemos esse mundum finitum: si enim mundus esset infinitus non esset inquirendum de eo: vtrum esset vnus vel plures: quia constaret tunc ꝙ nō esset nisi vnus: quia multi infiniti esse non possunt intelligi: sed cum iam determinatum est ꝙ mundus est finitus statim desiderium est ad sciendum vtrum sit mundus vnus vel plures: ad hoc igitur inquirendum premittamus ea que necessario sunt tanquam principium: vt ex ipsis procedamus. Dico ergo diuidendo: ꝙ omnia corpora siue sint vnius mundi siue plurium mundorum aut mouentur: aut stant siue quiescunt. Si quidem mouentur: tunc aut mouentur naturaliter: aut mouentur violenter. Similiter autem si stant aut quiescant: quies eorum aut erit violenta: aut naturalis hoc autem habito dico vlterius ꝙ ad quemcunque locum moueatur corpus aliquod: ⁊ sine violentia in eodem quiescunt naturaliter: ⁊ sine violentia ⁊ econuerso. In quocunque loco stant: siue quiescunt sine violentia: ⁊ ad eundem mouetur naturaliter: ⁊ sine violentia. ¶ Amplius autem suppono tertio loco ex antehabitis: ꝙ quicunque motus est motus violentus vi oportet ꝙ contrarius motus eiusdem eidem corpori sit naturalis: ⁊ quicunque econuerso est vni corpori naturalis: contrarius eiusdē eidē corpori erit motus violentus: ⁊ hec omnia apparent ex antehabitis rationibus: vnde constat tres esse motus simplicium in genere: ⁊ tria esse genera simplicia: scilicet circulare ⁊ rectum graue: ⁊ rectum ⁊ leue siue sint in hoc mundo siue in mundo alio: ⁊ ideo constat etiam esse tria loca secundum speciē: scilicet circa medium ⁊ mediū ⁊ orizonta.

Tex. c. 77.

His ergo ita suppositis dico ꝙ si motus terre que est extra hunc mundū vadit ad medium istius mūdi motu violento: tunc motus eius ex medio huius mundi ad medium alterius mundi est naturalis: ⁊ econuerso: si motus est ex medio huius mundi ad medium alterius mundi est motus: tunc motus eius ex medio illius mundi ad medium istius mundi est naturalis: ⁊ tunc sequitur necessario ꝙ motus vniuscuiusque horum simplicium sit mixtus ex naturali ⁊ violento: quia inquantum motus terre est ex medio huius mundi est violentus: inquantum autem est ad medium alterius mundi est motus naturalis: ⁊ sic de alijs motibus omnium simplicium corporum habentium motum rectum: hoc autem impossibile est: ergo

Tex. c. 78.

impossibile est ve sint multi mundi. ¶ Amplius si ponantur celi ⁊ mundi esse multi: tunc oportet ꝙ dicantur esse ex partibus: hoc est ex elementis similibus in natura: ⁊ diffinitione necessario ita ꝙ ignis vnius mundi sit eiusdem nature cum igne omnium mundorum in natura ⁊ virtute: ⁊ terra vnius mundi sit similis terre omnium mundorum in natura: ⁊ similiter de reliquis elementis: hoc enim solum est quod probatur ꝙ non potest dici: si enim diceretur ꝙ elemēta mūdorum plurium non essent similia in natura ⁊ virtute: tunc non conuenirent mundi nisi in nomine: ⁊ non in natura rerum: ⁊ ex talium pluralitate non sequitur plures esse mundos: sicut nec canes propter hoc sunt plures: quia canis significat latrabile: celeste sidus ⁊ marinum: quia si partes mundi non conuenirent nisi in nomine: tunc etiam totum nō conueniret nisi in nomine: ⁊ non in diffinitione ⁊ natura: ⁊ tunc vt diximus non sequeretur ꝙ essent plures mundi: ⁊ contra talem positionem hic non disputamus. ¶ Fuerunt quidam qui dixerunt plures esse mundos: vnum quidem corporum: quem hic habitamus: alium autem sphericum qui habet suum celum: ⁊ suam terram: ⁊ suum ignem: ⁊ suum aerem: ⁊ suam aquam: que in nullo conueniunt nisi in nomine cum terra: ⁊ igne: ⁊ aqua que sunt apud nos: ⁊ quia dictum illorum nulli innititur rationi physice: ideo eadem facilitate contemnetur qua dicitur. ⁊ ideo dicimus ꝙ si mūdi sunt multi: tunc conueniunt omnes in natura ⁊ virtute cum isto mundo: tam in toto ꝙ̄ in partibus: ⁊ tunc manifestum est ⁊ patens ꝙ sicut in hoc mundo quedam simplicia mouentur ad medium: ⁊ quedam a medio. ita in omnibus mundis. Causam autem huius ꝙ quedam ad medium ⁊ quedam a medio mouētur iam ostendimus ⁊ exposuimus vbi narrauimus quot sunt primi motus corporum locales: ⁊ ibi induximus rationes necessarias: ⁊ ostendimus in tractatu immediate ante istum ꝙ omnis motus est finitus: ⁊ ꝙ vnumquodque elementorum naturaliter diffinitur ad aliquem motuum rectorum. Redeamus igitur ex illo quod superius determinauimus ad istud quod intendimus hic. ⁊ dicamus ꝙ si motus corporum omnium mundorum sunt vnici secundum rationem. tunc elementa omnium mundorum sunt vnica secundum diffinitionem: ita ꝙ terra omnium mundorum est vna secundum diffinitionem: ⁊ ignis omnium vnus: ⁊ sic de alijs.

Tex. c. 79.

Si autem hoc est secundum ꝙ diximus: tunc necessario terra que est in mundo alio: vadit ad medium istius mundi: ⁊ ignis illius mundi vadit ad superius istius mundi: ⁊ hoc est impossibile propter causam quam superius diximus: quoniam si motus ignis ⁊ terre alterius mundi est sicut diximus: tunc sequitur ꝙ terra ascendit sursum: cum enim locus suus sit hic desiderabit esse hic: ⁊ non potest esse hic: nisi vadat ad superius alterius mundi: ⁊ eodem modo sequitur ꝙ ignis vadat inferius: quoniam nō potest venire ad superius istius mundi. nisi vadat a superiori alterius mundi: ⁊ ire a superiori est ire versus medium: ⁊ eadem ratio est de terra huius mundi: que necessario mouetur ex medio istius mundi ad medium alterius. Eadem ratio est de igne mundi huius: ⁊ hoc sequitur ex hoc ꝙ media omnium mundorum extrema sunt vnius rationis: sicut iam in premissis habitum est.

Tex. c. 80.

Si autem non fuerit talis motus corporum simplicium: tunc diximus: quoniam nature mundorum: nec in toto nec in partibus erit vna: ⁊ hoc non est tantum contra rationem: sed etiam contra positionem omnium physicorum: qui physice posuerunt celos ⁊ mundos. Dicunt enim omnes illi ꝙ medium omnium mundorum ⁊ orizonta eorum sunt vna in ratione diffinita. Si ergo est sicut dicunt: tunc secundum rationem prius inductā est impossibile ve sint multi mundi plures vno.

¶ Cap. 2ᵐ. De contradictione eorum qui dicunt elementa diuersorum mundorum moueri ad eundem mundum.

Tex. c. 81.

Si autem aliquis alius sit qui dicat ꝙ nature corporum simplicium existentium in mundis diuersis diuersificatur propter dispositionem elongationis eorum a locis suis proprijs minus vel magis: ita scilicet ꝙ terra alterius mūdi extra hunc mundum elōgatur a medio istius mundi: ⁊ appropinquat medio illius mundi: ⁊ ideo contrahit naturam illius medij ⁊ non istius: ⁊ ideo mouetur ad illud medium ⁊ non ad istud: sicut nos videmus in magnete ꝙ attrahit ferrum sibi propinquum: eo ꝙ acquirit aliquam proprietatem lapidis attrahentis: ⁊ non attrahit ferrum remotum: quia ad illud non peruenit virtus lapidis attrahentis. Dicemus ꝙ sermo ille est extra normam rationis: ⁊ ideo est erroneus: simplicia enim non mouentur motu attractionis: si enim sic mouerentur: tunc attraherentur a sibi similibus: si ergo terra maior suspenderetur super terram minorem: oporteret ꝙ terra minor ascenderet ad superiorem: motus ergo in quo operatur propinquitas ⁊ remotio spatij: ⁊ motus qui est a motore extrinseco. sed motus elementorum simplicium est a motore intrinseco. Quoniam sicut in octauo physicorum diximus: quādo generans dat ei formam: dat ei tunc consequentia formam: que sunt motus ⁊ locus: que formam intrinsecam sequuntur: ⁊ ideo si simplicia per elongationem vel propinquitatem consequerentur aliquid forme oporteret ꝙ essent composita ex oppositis formis: quarum vna traheret ad propinquum: ⁊ esset illa forma attrahentis: sicut in ferro est forma magnetis: ⁊ alia esset naturalis data a generante per quam mouetur ad locū sine attractione: que esset sicut pōderosita-

tia forma in ferro: et sic simplicia essent composita: et quilibet motus eorum esset compositus ex oppositis motibus. sicut motus terre a medio et ad medium sicut diximus in precedenti capitulo: que cum impossibilia sint: oportet dicere quod cum corpora elongantur a locis suis parum aut multum: nisi ex hoc contrahunt diversitatis in formis suis naturalibus: sed diversitas eorum que est in quantitate elongationis tantum que est diversitas comparationis: et nos forme naturalis in formis suis non diversificantur: sive approximent locis suis. sive removeantur ab eis: sive enim propinqua sint locis suis: sive elongata constat quod moventur ad loca sua motu simplici quod manifestum est ad sensum: ita quod non indigemus ad hoc disputare. motus autem simplex est elementi simplicis et sic non haber a materia aliquam formam ex elongatione et propinquitate.

Tex.c.82. Ut autem hoc certius fiat. volo inquirere verum ita sit sicut quibusdam videtur. scilicet quod motus omnium corporum sint violenti an sint naturales. et an motus illi qui videntur naturales esse in corporibus sint etiam violenti per hoc quod dicuntur esse a motore exteriore tantum attrahente: ita quod nihil conferat ad motum forma eius quod movetur. Ostenditur autem quod sunt motus naturales simplices tantum ab inclinatione forme ipsius mobilis quia quod impossibile est omnino moveri naturaliter. impossibile omnino est moveri violenter: cum violentia non sit nisi in oppositione ad naturam: sed est motus violentus corporum diversorum mundorum ut dicit: ergo ante hunc violenter est aliquis eorum motus naturalis. Si autem corpora diversorum mundorum sint eiusdem rationis secundum formam naturalem: sicut prius determinavimus tunc oportet necessario quod motus eorum sint ad locum unum numero: sicut diximus. sicut ad medium unum de numero mediorum diversorum mundorum: aut ad ultimam orizontis ex omnibus orizontibus diversorum mundorum: et non potest violentia actionis impedire hec quoniam talis non est motus elementorum in diversis mundis: ut diximus. Si enim esset impeditum quod non moveretur ad istum mundum hoc esset sive ex movente: aut ex mobili aut ex spatio per quod oportet esse motum. et si quidem est ex movente: tunc aut esset re forma moventis aut ex quantitate eiusdem et si quidem re forma moventis esset. tunc ille motor aut esset extrinsecus: aut intrinsecus. Ex forma autem intrinseci moventis est quod corpora omnium mundorum sunt unius rationis in forma quam consequitur motus naturalis que data est ex generante: sicut diximus similium autem in forma est moveri se ad invicem.

Tex.c.83. Si autem esset ex motibus extrinsecis: tunc esset motus eorum per actionem et non per naturam simplicem: et hoc iam ante improbatum est. Si autem esset ex quantitate moventium. vel etiam eorum que moventur. tunc aut impediret maior quantitas aut minor quo minus moverentur ad locum unius mundi: et quodcumque horum dicatur tunc si fiat resecatio vel additio quantitatis: tunc movebuntur ad invicem elementa ad loca eiusdem mundi: et sit idem motus partis et totius et econverso: cum totalitas elementorum moveretur ad loca mundi eiusdem. Si autem diceretur esse ex formis ipsorum mobilium et non ex quantitate: tunc equivoce essent elementa diversorum mundorum: et non convenirent nisi in nomine: et hoc iam a me improbatum est. Si autem esset ex spatio per quod est motus: non potest hoc esse nisi propter alteram duarum causarum scilicet propter elongationem et propinquitatem spatii solam: aut propter naturam corporis per quod debet esse transitus eius quod movetur: quod non sit propter solam elongationem aut propinquitatem iam probatum est: quod etiam non sit propter corpus per quod oportet esse transitus sic probatur. Si enim impedit corpus transitum. hoc est quia in ipso non potest esse motus naturalis nec violentus. eo quod nec est leve: neque grave: aut quia in contrarium movetur ei quod movetur per ipsum: et quod non impediat eo quod in contrarium movetur: patet ex hoc quod terra descendit per ignem cum tamen ignis in contrarium terre moveatur: licet ergo terra forte retardetur: tamen ex toto non impeditur motus terre per ipsum: et per hoc probatur per locum a maiori quod nec illud impedit quod neque est grave neque leve sicut celum. quia magis deberet impedire quod in contrarium movetur quam id quod non in contrarium movetur. et tunc non impedit illud quod in contrarium movetur: ergo nec id quod non in contrarium movetur: et ista sunt deductiones divisionum Avicenne et ideo inquirit si dicat aliquis quod ideo non movetur terra alterius mundi ad istum mundum. quia usque ad celum elevari non potest. tamen si esset in celo transiret per ipsum. hoc nihil omnino est quia impossibile est hoc pluribus modis. Sed tamen sufficiunt nobis duo quorum unus est quod est impossibile per se sicut eundem simul et semel sedere et non sedere vel generaliter contradictoria esse vera: et hoc posito sequitur inconveniens aliud ad impossibile. quod est in se possibile: sed tamen ex alia causa est impossibile: et ad illud nullum sequitur inconveniens si in esse ponatur: sicut impossibile est me portare centum milia talentorum auri. Centum milia enim talenta in se habilia et apta sunt portari sed quod non portantur hoc ex defectu virium hominis. Dicamus igitur quod si terra alterius mundi non movetur ad terram huius mundi: propter impedimentum transitus per celum: tunc hoc est impossibile per se: sed ex alia causa: et sic terra impeditur per accidens et violenter. ergo motus eius naturalis est ad istum mundum: quicquid autem est aptum fieri et conveniens fieri hoc perficit natura: ergo natura perficit motum terre alterius mundi ad medium huius mundi: et sic habetur propositum.

Tex.c.84. Si autem aliquis dicat quod in natura terre non est nisi quies et non motus: et ideo terra alterius mundi quiescit in centro alterius mundi et non movetur ad medium istius mundi: contra hoc non supra induximus rationes: ostendimus enim quod omne corpus habens motum violentum habet motum naturalem qui est ante illum nullus autem dubitat quin terra habet motum violentum sursum. ergo necessario habet motum naturalem deorsum: nec potest dici quod uterque motus terre violenter sit. quia iam supra ostendimus quod si nullus sit terre motus naturalis: nullus erit eius motus violentus. Si autem aliquis dicat quod corpora simplicia que sunt in mundis diversis sint convenientia in nomine et forma et diffinitione sicut terre multorum mundorum et reliqua elementa: sed differunt in numero. et hoc est dicere quod quedam similantur quibusdam: sed non omnia omnibus similentur partes enim terre istius mundi similantur partibus terre alterius mundi: et sic unumquodque elementorum huius mundi similatur sua relatio alterius mundi ad quod refertur per convenientiam nominis et relationis: et ideo non diversificantur in forma et ratione: sed in numero tantum: et quia diversificantur in numero elementa que sunt partes mundorum ideo loca partium mundorum erunt non diversificantur nisi in numero: ita quod medium unius mundi idem est in forma et ratione cum medio alterius. et mundi orizon idem in ratione cum orizontibus omnium mundorum: cum enim locata mundorum que sunt partes simplices ipsorum conveniunt in forma et ratione: tunc necesse est etiam convenire loca mundorum omnium in forma et ratione. Si ergo sic dicatur quod diversitas partium mundorum in numero exigit diversitatem locorum: tunc omnes partes terre per numerum diversitatem tales exigunt locorum ad quam moveantur diversitatem. Si ergo ab ista terra que est hic separentur due partes vel tres diverse in numero. ille non movebuntur ad locum unum in numero: et non descendant locum unum et eundem in numero quod est omnino impossibile quia si hoc esset non esset terra rotunda: sicut in 2° libro istius scientie posterius ostendemus: ergo nec diversitas que est penes numerum solum facit loca diversorum mundorum esse diversa in solo numero ad quem moveantur corpora simplicia. Licet autem nos induxerimus multas rationes ad probandum quod non possunt esse mundi plures quam unus: tamen hoc sufficit ad probabiliter ostendendum mundum

Tex.c.85. esse tantum unum: quia adversarius non potest probabiliter contradicere sermonibus inductis: et ideo concedendum est quod medium est unum tantum et orizon unus ad medium autem esse unum et orizontem esse unum: sequitur necessario esse unum relique et mundum esse unum hoc enim sequitur ex sermonibus et necessitatibus conclusionum que sunt inducte.

Cap. 3m. Illorum qui dicunt elementa mundorum non moveri ad invicem eo quod distent in infinitum.

Tex.c.86. Sed quia aliquis dicere posset quod propositiones demonstrationum inductarum omnes fundantur super hoc quod motus corporum simplicium sunt finiti: et hoc aliquis posset negare: videtur nobis quod hic inducamus aliquas probationes: licet etiam in pluribus aliis locis hoc probaverimus: dico igitur quod terra necessario movetur ad aliquem locum determinatum: et ignis similiter

monetur ad aliquem locū determinatū: ⁊ hoc quidē similiter manifestū est ex syllogismo ⁊ patens ad sensum ex inductione in oībus motibus. Omne enim qđ mouet alteritate quadā renouationis situs vel forme transfertur de aliquo ꝯtrario in aliqđ ꝯtrarium: omne enim qđ transfert de ꝯtrario in ꝯtrariū mouet finite a quodā in quodā ergo nullus motus est infinitus. alterationes aūt que sunt motus in qualitate diuersificant̄ sm̄ formas ꝯtrarias vel media que cōparata extremis sunt vt ꝯtraria. Forme enim qualitatum ex quibus corpora mouent̄ ad formas alias diuerse sunt ab inuicē diuersitate ꝯtrarietatis: oīs ergo alteratio est in eo qđ est finitū: sicut sanatio que est motus de infirmitate in sanitatē que determinata est ⁊ finita oppositio. ¶ Similiter aūt mouet̄ augmentū de quātitate imperfecta ad quātitatē pfectā: ⁊ similiter est de motu locali qđ enim mouet̄ localiter mouet̄ de ꝯtrario loco ad ꝯtrariū: ⁊ non mouet̄ nisi ad locū qui extremus est cōparatione sui motus ⁊ nō ad aliū: ⁊ ideo motus finitus ⁊ determinatus est: sicut ⁊ sanatio est motus finitus: sic enim sanatio non est motus terminatus ad quācunqȝ voluerit formam ille qui sanat̄ sed tm̄ ad sanitatem non ad aliā: ita est de motu terre ⁊ ignis ⁊ aeris ⁊ aque que nō mouent̄ nisi ex ꝯtrario loco determinato ad ꝯtrarium ⁊ nō ad alium neqȝ ad infinitum mouent̄: si ergo est hoc sm̄ ꝙ dicimus tunc motus ignis ⁊ motus terre non sunt ad finitū sed ad aliam distantiam que habet vltimuȝ siue extremuȝ sm̄ oppositionem situs siue loci: ⁊ hoc est qđ mouet̄ ad locum oppositum illi loco ex quo est motus eoꝝ: sicut locus superior opponit̄ inferiori: ⁊ ista duo loca sunt extrema ⁊ opposita incessus ⁊ motuum eoꝝ que sunt leuia ⁊ grauia: ⁊ hoc etiam ꝓbauimus in fine sexti physicoꝝ. Sed h̄ fecimus rememorationē de ipso quātum sufficit ad presens. Cū igitur nullū elementoꝝ diuersoꝝ mundoꝝ ab hoc nostro mundo distet in infinitum tūc oportet ꝓpter prius inductas rōnes ꝙ moueant̄ oīa elementa mundoꝝ ad loca elementoꝝ istius nostri mundi. Et si forte aliquis dicat ꝙ ea que habent motum rectum sunt finite distantie sm̄ locum ꝓpter contrarietatē loci in quo est motus rectus: sed non est ita de circulo: ⁊ ideo circuli ambitus infinitus impedit ꝙ non possunt peruenire elementa ad hunc nostrū mūdum. Obijciemus ꝯtra illud dicendo ꝙ etiam in circulo est motus quidam finitus per ꝯtrarietatem. Nos enim circuli motuȝ dupliciter accipimus. s. prout diameter circuli est duplex ⁊ prout est circulatio periferie totius indiuise: ⁊ primo quidē modo dicimus oriri aliqđ ⁊ accidere: ⁊ ascēdere aliquid ⁊ descēdere in circulo: ⁊ ortus ⁊ occasus: ⁊ ascensus ⁊ descensus in circulo sunt quodāmodo contraria finientia motuȝ circuli: ⁊ per hoc ꝯstat ꝙ cū motus circuli distinguat̄ ⁊ finiatur ꝙ ambitus circuli non est infinitus: sm̄ aūt ꝙ motus est circulatio totius indistincte periferie ab eodem in idem: est quidem ad huc nō infinitus. sed tamen non habet ꝯtrarium distinguens ipsum. sic igitur sm̄ aliquem modū in motu circulari est ꝯtrarietas propter diuersitatē punctoꝝ diametri facti in circulo. motui aūt circuli totius nō est ꝯtrarium omnino: ⁊ sic iam manifestū est ꝙ motus partiū reuolutionis sunt ad loca diuersa finita sicut ⁊ motus rectus: ⁊ sic verificatum est per rōnes necessarias ꝙ omnibus motibus corpoꝝ finis est ⁊ ꝙ nullū corpoꝝ mouetur motu recto infinito: ergo aliquādo conuenient elementa ad hūc mūdum nostrū: sicut dicimus: ⁊ nō impeditur per infinitatem distantie que sit inter vnū ⁊ aliū. Signū aūt huius ꝙ motus nō est ad infinitū terra est ⁊ ignis ⁊ vniuersaliter quodlibet graue ⁊ leue: omniū enim hoꝝ velocior est motus in fine: ⁊ intēdit̄ velocitas eorū tanto plus quāto plus recedunt a principio. vnde motus est: ⁊ huius causaȝ dicimus in physicis. Si ergo motus illorū esset ad infinituȝ oporteret ꝙ incessio velocitatis esset in infinitū: ⁊ cū incessio velocitatis non sit nisi a grauitate ⁊ leuitate: oporteret ꝙ esset grauitas ⁊ leuitas infinita qđ supra ostendimus esse impossibile. Si eni additio grauitatis esset in infinitū: tūc oporteret ꝙ etiā additio leuitatis esset in infinitū: q: vnde moueretur graue naturaliter illuc mouet̄ leue: sicut sepius iam probatū est. Nec est conueniens solutio eoꝝ qui dicunt ꝙ leuia ⁊ grauia mouent̄ sursum ⁊ deorsum nō per se sed ex alio mouente q̄si expellente ea. ⁊ ꝙ ideo non intenditur velocitas ⁊ grauitas ⁊ leuitas eoꝝ. Dicūt enim illi ꝙ coartatio reliquoꝝ expellit quodcunqȝ elementum a loco suo quia scilicet cum alio in eodem loco esse non potest quietum: ⁊ ideo expellitur ab ipso quia si non expelleretur omnis locus esset et aptus ad manendum. sermo enī talium inconueniens est: si enim sic esset vt dictū est de terra magna ⁊ ignis magnus tardius moueretur q̄ terra parua ⁊ ignis paruus: magnū eniȝ difficulter penetrat expellentis ⁊ paruum faciliter. Nos autem videmus totum ꝯtrarium huius: quia terra magna ⁊ ignis magnus velocius mouentur q̄ terra parua ⁊ ignis paruus. ¶ Amplius si esset per coartationem ceteroꝝ elementoꝝ motus terre ⁊ ignis: tūc nō debet intendi motus versus finem: sed potius remitti. Videmus enim ꝙ quanto aliquid plus elongatur ab expellente ⁊ coartante: tunc plus remittitur motus eius. ¶ Amplius nos videmus ꝙ elementa ista mouentur ad loca illa naturaliter a quibus recedunt violenter: sicut superius est ꝓbatum: sed si mouerēt̄ per coartationem tunc ad omnem locum equaliter expellerentur ad quem facilius possent penetrare: siue esset sursum siue deorsum. Sic ergo pȝ ꝙ nō est conueniens qđ dicere possunt illi qui dicunt elementa diuersoꝝ mundoꝝ non posse moueri adinuicem.

Tex.c.87.

Tex.c.88.

Tex.c.89.

¶ Cap. 4m. De probatione metaphysica que est per primuȝ motorem ꝙ celum est vnum: ⁊ est in eo digressio colligens probationem illam.

Tex.c.90.

Expedit autem omni studio ponenti considerationem in rebus istis vt confiteatur vera esse principia que inducta sunt: ⁊ non dubitet de eis ꝓpter aliqua contraria his principijs. que quidē aliqui inducunt multi enim ista ꝯcedere nō possent ꝓpterea ꝙ imbuti sunt falsis opinionibus inaniter loquētiū: q: non inducimus tam geometricas rōnes de finitate ⁊ vnitate mundi q̄ etiā naturales: ⁊ vt sit certius qđ dictū est reuocet̄ ad memoriā hoc qđ probatum est in 8° physicoꝝ: ⁊ sumptuȝ in. 11° prime phie. Illa enim ratio oībus melior est ⁊ fortior ⁊ sola sufficiens ad hoc ꝙ probetur esse mundus vnus ⁊ nos enim illic scripsimus vel ꝓbauimus ꝙ motus circularis solus vere est vn⁹ ⁊ vniformis nō habens intra se principiū ⁊ finem siue sint in hoc nostro mundo siue in alio quocūqȝ mundo. Deinde extraximus ex vnitate motus vnitatē motoris: q: ab vno nō est nisi vnū: ⁊ ꝙ celū primū non est nisi vnuȝ sub quo sunt omnes alij celi inferiores: celo autē primo vnico existente ⁊ primo motore existente vnico: non potest esse mundus nisi vnicus ⁊ non multi: sicut quidam homines dixerunt: sed quia forte difficile hoc esset ⁊ tediosum alicui querere in physicis ⁊ in multis locis philosophie prime idē eū huius ꝓbationem hic summatim perstringimus ea que ꝓbata sunt nō hic probantes: sed ostendentes quibus locis sunt ꝓbata. Dicimus igitur notum esse ex his que sunt habita in primo libro physicoꝝ materiam primā esse substantiā in potentia existentē ⁊ nullā oīno formam habentem in actu: sed est simplex in potentia existens: q: si esset simplex substantia in actu existens esset ipsa forma: ⁊ cum forma non sit receptibilis forme: nō posset materia prima recipere formam aliquam per priuationē aūt que est in ipsa subijcitur mutationi que est via ad formā ⁊ efficitur potentia recipiens formā: ⁊ ideo est potentia quasi differentia substātialis in ipsa que distinguit ipsā ⁊ a forma ⁊ a cōposito: q: si haberet formam quādam: tunc absqȝ dubio nō esset receptibilis forme alicuius q̄diu haberet illam eo ꝙ sm̄ intellectum verum non sit possibile ꝙ vnum subiectum possit duas habere formas substantiales simul ⁊ ideo in physicis dictum est ꝙ non est intelligibilis materia nisi per analogiam ad formam ⁊ non per formam aliquam quā habeat. Cuȝ autem habeat ipsam formam recipere. ⁊ duplex sit forma: accidentalis scilicet ⁊ substantialis: tunc absqȝ dubio prima materia sm̄ naturam receptibilis est tam forme substātialis q̄ accidentalis qm̄ accidētalis non est actu nisi substātia actu existēte: ⁊ ideo in 5° physicoꝝ dicimus ꝙ non mouet̄ sm̄ accidentalem formam nisi ꝙ actu est ⁊ non potentia: ⁊ hoc perfecte probatur. Est autē duplex forma substantialis: quarum vna est diuisibilis ⁊ quasi dimensa ⁊ finita diuisione ⁊ dimensione ⁊ finitione materie: ⁊ illa procuidubio est actus ⁊ perfectio corporis habens virtutem in corpore: sicut diximus in octauo phy-

Vide Cōmentatorē hic.

Nota quō intelligit̄ ꝙ potentia est dr̄ia subalis materie. vide Cōmēta. in ꝓmo cap. de substātia orbis.

Forma substātialis duplex.

sicorum. Altera autem nec diuisibilis est nec diuisa nec finita per materiam ⁊ hec nõ est actus alicuius corporis nec perfectio eius: sicut est forma que dicitur intelligentia siue intellectus. Forma autem illa que est actus corporis cognoscitur per hoc ꝙ eius operatio expletur per corpus ⁊ finita est operatio eius quia sicut diximus in octauo physicorum: operatio infinita ⁊ virtus infinita que est virtus in corpore: non potest esse nisi infiniti subiecti sm dimensiones. In isto autem libro sufficit ostendere ꝙ nullum est corpus infinitum sm dimensiones: ⁊ ex his duobus relinquitur ꝙ nulla sit virtus corporee forme infinita. Cum autem materia non diuidatur ita ꝙ subijciatur per partes diuersis formis nisi per quantitatem: eo ꝙ sm se indiuisibilis est: sicut ostendimus etiam in primo physicorum: oportet ꝙ materia que suscipit formas que sunt actus ⁊ perfectiones corporis sit primo susceptibilis trium dimensionum: non tamen terminatarum ad certas dimensiones: quia si certe dimensiones essent materie contingeret ꝙ continue corrumperent in omni generatione ⁊ corruptione: ⁊ hoc non esse verum ostendimus in primo physicorum: propter quod primo suscipit formam que est corporeitas indeterminatarum dimensionum: qua mediante diuisibilis efficitur ⁊ diuersis formis substantialibus per partes subijcibilis: ⁊ hec corporeitas est cõmunis omnibus formis quas suscipit: quia sicut ostendi habet in scdo perigeneseos forma cõmunis in materia omnibus ⁊ pluribus substantijs non mutatur quando mutatur forma substantialis: sicut patet quando mutatur ignis in aerem: remanet caliditas ⁊ diaphaneitas eadem in essentia: sz autẽ habeãt diuersum esse in igne ⁊ aere: ⁊ ita corporeitas materie que est sicut forma prima respectu omnium formarum que sunt perfectiones corporee remanet in ipsa: ⁊ nunꝙ denudantur ab ipsa in aliqua transmutatione quorumcunqz corporum: ⁊ si denudaretur contingeret ꝙ corpus esset ex omnino non corpore: ⁊ ꝙ fieret ex nihilo omnino: ⁊ hoc ostendimus impossibile esse sm naturam in primo physicorum: quia igitur hec corporeitas prima forma est per quam suscipit omnem formam substantialem corporis sequitur necessario ꝙ omnis forma substantialis corporis diuisibilis sit ⁊ virtus eius limitata sit ad corporis dimensiones: ⁊ quia diuisibilis est oportet necessario esse generabilem ⁊ corruptibilem: eo ꝙ per motum diuiditur ⁊ quia vna potentia est multiplicabilis ⁊ per multitudinem multiplicatur sm actum: ⁊ quia corporeitas non est actiua neqz passiua: nec etiam forma substãtialis que est actus corporis ideo indiget qualitatibus actiuis ⁊ passiuis per quas huiusmodi perficiatur transmutatio: ⁊ ideo post primam formam substantialem que consequitur corporeitatẽ a substantia ipsa causantur qualitates prime que sunt proprie qualitates primarum substantiarum simplicium generabilium ⁊ corruptibilium que dicuntur elementa. Neqz fit vt substantialis forma corporis sm ordinem nature consequens sit corporeitatem indeterminatarum dimensionum: ⁊ tum corporeitas propria que est dimensionum determinatarum fit post formam substantialem: ⁊ ideo quia sz corpus physicum est proprie quantitatis ⁊ proprie figure. hec autem sz probata sint a nobis in locis diuersis tamen ad sensum patent in primis formis. Nos enim videmus quia crescente dimensione in materia aeris tãtũ extẽdi potest ꝙ non amplius sub forma aeris erit: sed efficitur sub forma ignis: ⁊ similiter est in decremento dimensionum per condensationem mutatur ignis in aerem: ⁊ aer in aquam: ⁊ aqua in terram: vnde patet primarum substantiarum formas substantiales consequi corporeitatem indeterminatarum dimensionum: sz determinate dimensiones consequantur ipsam substantialem formam ⁊ ꝙ est in primis corporibus physicis: necesse est in omnibus posterioribus esse que constituuntur ex communione. Sic ergo se habet forma generabilium ⁊ corruptibilium. ¶ Forma autem que est intellectus sicut per se apparet ⁊ in prima philosophia probatur ⁊ in libro de anima: est vniuersaliter agens ⁊ vniuersaliter quodammodo patiens: agit enim vniuersaliter omnes formas ⁊ est quodammodo omnino passibilis intellectus: ⁊ quia sic non est limitate operationis: impossibile est ꝙ ipsa sit forma corporis recepta mediante corporeitate: quia sicut ostendimus omnes actus corporis limitatas habẽt operationes. ¶ Est

Nota de symbolicis qualitatibus. vide Commẽta. primo capitulo de substãtia orbis.

Nota ex intẽtione Alberti formã substãlẽ corporis nã sub seq ad trinas dimẽsionẽ in prima mã.

Vide. 3 de aĩa comẽto. 28.

igitur materia sm se sm ꝙ ipsa est in potentia omnia ante omnem corporeitatem receptibilis huius ⁊ ideo remanet etiam indiuisibilia cum omnis forma que post corporeitatem in materia necessario recipitur per accidens diuisibilis sit: materia autem ante omnem corporeitatem indiuisibilis est omnino sicut ostendimus sepius. ¶ Sed tamẽ in hac materia intellectus sunt diuerse sententie peripatheticorum ⁊ diuiduntur in quatuor opiniones diuersas. Est illa quidem que Aristo. sicut incipit ex verbis suis: sz in nullo loco expresse dicat in libris: quorum notitia ad nos peruenit. est ꝙ intelligentia sit forma celi ⁊ ꝙ celi materia sit susceptibilis huius forme ante corporeitatem propter quod Aristo. frequenter dicit ꝙ non est vna materia celi ⁊ corporum generabilium ⁊ corruptibilium: ⁊ ꝙ celum habeat corporeitatem determinatarum dimensionum ⁊ rotundarum superficierum. hoc non est ideo ꝙ iste dimensiones educte sunt de potentia materie que potentia est dimensionis indeterminate que recipit formas corporis: sed potius quia motus celi non est nisi corporis: ⁊ quia intelligentie sunt mouentes oportuit celum habere determinatas dimensiones: cum tamen substantiales formas suas primas mediante corporeitate non recipiant. ⁊ est causa quia substantie intellectuales sunt omnino impartibiles ⁊ immobiles per se: quia non mouetur nisi corpus ⁊ non diuiditur nisi quantum vel quod est in quanto sicut in subiecto: ⁊ quia sunt indiuisibiles diuisione subiecti: ideo determinat Aristo. ꝙ tales forme non sunt constitute per subiectum siue per materiam quemadmodum corporum forme omnes per materiam constituũtur: quo ad hoc ꝙ educuntur de materia sicut actus de potentia sed potius iste omnes sunt cõstitute a causa prima sm omnes ordines celorum ⁊ celestium corporum. Et ideo dicit Aristo. eas esse substantias separatas. ⁊ hac eadem de causa dixit intellectum hominis ingredi ab extrinseco: quia omnis forma educta de potentia ad actum sm potestatem materie educitur: ⁊ non potest esse nisi limitate operationis. quia tum materia efficitur actu: tunc diuiditur ⁊ non diuiditur nisi per corporeitatem vt diximus: ⁊ ideo omnis forma educta de materia sicut de potentia est consequens corporeitatem. Dico autem consequens natura ⁊ non tempore. Et hec est causa quare Aristo. laudat Anaxa. de eo ꝙ posuit intellectum esse non mixtum: ⁊ ideo vniuersale in agendo ⁊ non limitatum in opere. Vlterius autem quando inuenit Aristo. intellectum sic esse formam non mixtam nec impeditam dixit ꝙ intellectus idem est mouens ⁊ ad quem est motus. Mouens quidem sm ꝙ ipse est actus talis qualis determinatus est. ad quem autem est motus sm ꝙ ipse est separatus ⁊ vniuersalis in ratione mouente: ⁊ huius posuit exemplum. sicut vnus intellectus cibi: quia scilicet cibus est conueniens mouet omne quod cibum desiderat: ⁊ ad ipsum mouetur vnũquodqz accipiens cibum sm proportionem sibi conuenientem. Et dixit etiam multo magis in superioribus esse vnum intellectum primum qui mouet omnia sicut motor cõmunis: ⁊ non mouet nisi ad seipsum sm ꝙ in ipso est intellectus cause prime: vt scilicet producat ⁊ sit principium naturalium sm motum sibi influxum a causa prima: ⁊ ideo in talibus dicit vnum ⁊ idem intelligens ⁊ intellectum: sicut nos diximus de intellectu actiuo ⁊ practico ꝙ iste actiuus est per formam scientie practice: ⁊ hoc est intellectum suum ad quod dirigit opus: ⁊ ideo idem est sibi intellectus mouens ⁊ intellectum in opere constituto per intellectum: ⁊ hoc est multo plus in intellectu primo qui per seipsum forma est eorum que constituuntur ab ipso: ⁊ hec est causa ꝙ Aristo. frequenter dicit in prima philosophia ꝙ opus motoris est sicut opus artificis: ⁊ est sicut esset domus ex domo: ⁊ sanitas ex sanitate: domus enim in lignis ⁊ lapidibus est ex idea domus in anima artificis: ⁊ sanitas que est in calidis ⁊ humidis ⁊ siccis cõplexionibus est ex sanitate que est in anima medici: ⁊ hoc multo magis esset verum si anima artificis non per accidens: sz per se esset forma eorum que facit quemadmodum forma est suorum operum motor primus: quia generaliter tales forme non constituuntur per materiam: ⁊ sunt separate sz splendores earum sint in materia: ideo dixit Aristo. ꝙ tales substantie separate non mouentur etiam per accidens motu corporum que mouent: sicut ostensum est sufficienter in

Prima opinio ẽ Aris. de intelligẽtia ꝙ sit celi forma.

1° de gñe. animal. cap. 3.

3° de aĩa tx. 4.

octauo physicorum: et si mouerentur per accidens essent fatigabiles et corruptibiles: quoniam tunc essent immixte corporibus et limitate dimensionibus corpor. Dixit etiā Aristo. ꝙ non est alia anima corporum celestium nisi talis substantia: quia appetitus qui est in celestibus vt expleant per motus huius formas intellectum: eo ꝙ sunt sicut instrumenta intelligentiarum corpora celestia: sicut determinatum est in octauo physicorū: est appetitus eius qđ recipit actum vite intellectualis per lucem intelligentie coruscantis super ipsum: et talis lux indiuiduata per ipsum est sibi causa appetitus et motus: quēadmodū in nobis est actus anime mouētis. Ex his aūt facile colligit ꝙ primus motor qui est vniuersaliter omnia mouēs necessario est vnus et qđ est imaterialis nō est multiplicabilis per materiā. Cū igitur ab vno motore nō est nisi motus vnus: vnus erit primus motus: motus aūt vnus non est in multis mobilibus sed in vno: ergo vnū mobile est primū. vnico aūt mobili primo existēte et motore primo et motu primo necesse est ꝙ oia alia mobilia et motus et motores referant ad illud: talis aūt ordo vnios pficit vniuersum mūdū. Unde ergo vnicus est mūdus et non possunt esse mūdi plures: et hec est pbatio subtilissima quā attēdit Arist. in primo celi et mūdi: et in hanc sniam omnino ꝯuenit Auerrois sicut pꝫ primū librū legenti eius quē de substātia orbis intitulat. Auicēna aūt et Theodorus pax declināt ab ista opinione: dicunt enim celū recipere formas substantiales post corporeitatē: et ideo hoc est: qꝛ dicunt celi esse duplicē motorem: animam. s. et intelligētiā: et intelligentiaꝫ esse extra et aiam intra: et fuit causa dicti eoꝝ ꝙ intelligentia est vniuersalis: vniuersale aūt vt vniuersale non est sufficiens causa motus particularis motus aūt talis particularis est et pprius: et ideo opꝫ eum habere motorē particularem et ppriū. ¶ Hec aūt sentētia nō videt ꝯueniens: qꝛ absqꝫ dubio ois forma que datur mediāte corporeitate educitur de potētia ad actū: sicut et ipsa corporeitas determinata educit de corporeitate indeterminata et est generabilis et corruptibilis. Erit aūt alius locus de his latius tractādi. ¶ Est autē tertia opio eiusdē manicheoꝝ phi cuius nomen est Abonicees: qui dixit omnes intellectus esse vnū: sed indiuiduationē eoꝝ esse diuersam et est indiuiduatio eius per irradiationē: et ideo dixit ille motorē primū esse vnū in substantia: sed sm esse differt in intelligentijs et mouentibus in tm ꝙ etiam dixit intellectū humanū esse talē: et cessante indiuiduatione que est per irradiationē corporis tm remanere lucem primi motoris. Hec aūt opinio mala est et ꝯtraria fidei catholice: qꝛ sequitur ex ea nō remanere animas post mortē in ratione animaꝝ: sed remanere ex oibus animabus vnaꝫ et idem qđ est lux primi motoris. Et est eius improbatio ꝙ impossibile est idem et vnū indiuiduari ad plurima subiecta: qꝛ ꝯtingeret vnam numero formā esse in pluribus subiectis: et hoc est impossibile cū forma nō numeret nisi per subiectū. Conueniunt tamē cū Auicenna: qm Abonicees in hoc ꝙ primus motor est vnus: et ppter sui vnitatem pbatur mundos esse vnum mō quo prediximus. ¶ Diuersam aūt fere ab oibus peripateticis alijs pfert in mediū Auicebron in libro fontis vite: qui alio noie de forma et mā intitulatur sentētiam: hec enim dicit mām esse spiritualeꝫ: cuius primus actus est intelligentia et scda determinatione determinatur per dimēsiones corporis. et tertia per ꝯtrarietatē: et ideo ponit intelligentias esse particulares substātias cōpositas ex mā et forma et esse subtilissimas et subtiliores et subtiles sm diuersitatē sue essentie: et esse motores speraꝝ per imperiū et non per naturam: sed ꝯuenit in hoc ꝙ necesse est primū motoreꝫ esse vnum: et inde vlterius ꝯcludit mūdus esse vnus per modū quē diximus: hec ergo sufficiant ad pńs de illa pbatione prime phie qua pbatur mundus esse vnus.

Scda opinio Auic. et Theodori quā recitas in 9° metha. cap. 4.

Impugnatio

Tertia opio abonices phi ex secta manicheoꝝ.

Impugnatio

Quarta opinio auicebrō.

¶ Cap. 5m. Et est digressio ad pbādū ꝙ mūdus est vnus ex pbationē ex physicis mathematicis et astronomicis.

ESe autem adhuc aliqua pbatio subtilis que est mixta ex physicis mathematicis et astronomicis ppositionibus que est ista ꝙ spere celoꝝ siue sint in mundo isto siue in alio plures sunt numero que infra queremus rōnem et causam sm ꝙ hoc oportet nos scire et supponere ex propria astronomorum doctrina est ꝙ omnes spere inferiores motum habent spere superioris. Cum autem in inferioribus duplicem necessario inueniamus motū sicut dicit Aristo. in libro 11° prime philosophie: scilicet motum planetarum qui est ab occidente in orientem et motum diurnuꝫ qui est ab oriente in occidentem: necesse est ꝙ alter istorum motuum inferioribus speris sit naturalis: et alter ab alio motore superiori. Cum autem in motu diurno equaliter moueantur inferior et superior et constat ꝙ nulla corpora inequalia in quātitate que sunt vnius nature in genere sunt equalis motus sm naturam: oportet necessario ꝙ motus diurnus non sit eis naturalis: sed potius planetarum qui est ab occidente in orientem in quo etiam sunt equales: ergo motus diurnus ex quo est ab alio motore non potest esse nisi alicuius superioris: relinquitur tandem ꝙ ipse est motus primi mobilis et primi motoris. Qđ autem inferiora moueantur eodem motu non potest etiaꝫ fingi ꝙ sit ex aliqua causa nisi ex vna: impossibile enim est vt dicatur ꝙ idem duob⁹ motibus cōtrario sibi venientibus continue moueatur siue ab vno motore siue a duobus. Si enim essent equaliter fortes ambo starent: et si esset vnus fortior reliquo: iste remaneret et alter cessaret: sicut diximus in octauo physicoruꝫ. Eadem de causa dici non potest ꝙ inferius celum moueatur motu vno et superius celum tactu suo moueat illud in oppositum: quia tertium vnus motus sisteret aliuꝫ: et etiam ideo quia videmus ꝙ frequenter duo celi immediate tangentes se mouentur ad partem vnam sicut compertum est per demonstrationes instrumentorum omnes celos planetarum moueri ab occidēte in orientē. Nec iterum dici potest ꝙ duo motores hoc faciunt in vno mobili existentes: quia duo motores in nulla natura determinantur ad vnum mobile: ita ꝙ vterqꝫ sit intellectus: sed si duo sunt vnus erit sicut intellectus et alter sicut phantasia mouens nec iterum etiam si essent duo motores fieri posset motus continuus in vno mobili ad duas partes oppositas: qꝛ in puncto reflexionis necesse esset quietem intercidere sicut probatuꝫ est sufficienter in octauo physicorum. ¶ Si autem aliquis dicat ꝙ hoc est ideo quia totus orbis est continuus et vnius nature: et non est per orbes distinctus: et mouetur a motore vno: et vno motu qui est ab oriente in occidentem: et est error visus ꝙ planete videntur moueri ab occidente in orientem: tum sm dicant ꝙ ab oriente in occidentem moueantur: illum reputamus insani esse capitis cum nos videamus lunam plus et plus accēdi sm ꝙ mouetur recedens a sole ab occidente in orientem donec a sole distans oritur in oriente quando sol occidit in occidente: et tunc deficiens a lumine per oppositum reuertitur semicirculum: et cum hoc dictum veritati et omnibus physicis sit contrarium: ita ꝙ etiam Aristo. tam in celo et in mundo ꝗ̄ etiam. 11° prime philosophie hoc negat: et in libro de causis proprietatum elementorum et planetarum: miror ꝙ aliquos inuenit assertores. et in veritate assertores dicti illius nihil omnino sciunt de natura et motu celi: sed verba que inuenerunt sequuntur non curantes de inconuenientibus que sequuntur ad dicta eorum. ¶ Si autem aliquis dicat sicut dicit Alpetragius ꝙ celi quideꝫ distincti sunt et omnes sunt concentrici cum terra et mouentur ab oriente in occidētem a motore primo: nec habent motorem alium: et cum a motore vno simplici sit vnus motus: oportet ꝙ omnes moueantur motu vno: sed motus ille fortior est in eo ꝙ immediate sibi coniungitur ꝗ̄ in eo qđ distat ab ipso: et ideo cum primum mobile motum a motore primo vsqꝫ ad lunaꝫ que notabiliter distat et perficit circulum ab eodē puncto in idē: sm mobile non adhuc perficit ipsum: sed distat a puncto a quo incepit motus et sic descendēdo per omnes speras semper est motus tardior in inferiori ꝗ̄ in superiori propter distantiam a motore primo vsqꝫ ad lunam que notabiliter distat: ita ꝙ perueniatur multotiens a motore diurno intātum ꝙ retardatio eius est per. 13. gradus et amplius aliquādo et iste retardationes faciunt videre ꝙ planete moueantur ab occidente in orientem cum hoc non causetur ex motu: sꝫ potius ex retardatione inferioris spere post superiorem. Si ergo vt diximus: ita aliquis dicere velit, non est contra nos quoad conclusionem quam hic intendimus: ꝙ videlꝫ mundus sit vnus: quia sm istum motor est omnino vnus et vniuersalis: et ex hoc demonstrabimus mundum esse vnum.

Opio Alpetragij.

Impugnatio

¶ Sed tamen eius dictum in se falsum est multis de causis quarum tres hic reputamus sufficere: quarum vna est: quod si retardatio talis sperarum inferiorum que mouentur super polos orbis signorum faceret retardationem que videtur ab occidente in orientem: tunc deberet proportionaliter descendendo fieri. Nos autem videmus quod non fit hoc quia saturnus perficit circulum retardationis ab occidente in orientem in triginta annis: et Juppiter in .12. que est proportio dupli sexquialtera. Et mars perficit circulum minus quam in duobus annis que est proportio ad Jouis motum plusquam sexcupli. Et iterum sol perficit circulum in vno anno que ad martem est proportio minus quam dupli siue subdupli: et sic descendendo non inuenitur proportio vna obseruata. ¶ Alia causa est quod secundum hoc minus inter omnes deberet retardare inter omnes circulos circulus signorum qui proximus est primo mobili cuius motum sequuntur stelle que sunt in firmamento quod est celum octauum: et deberet seruari proportio ad inferiores speras: et hoc non fit quia repedatio eius perficitur in .36. millibus annis: et hec non proportionatur motui planetarum secundum eandem speciem proportionis. ¶ Tertia ratio est quia si in omnes stelle in quocunque loco celi apparent eiusdem essent altitudinis a terra: et eiusdem quantitatis deberet apparere diameter ipsarum quod omnino est falsum: sicut ad visum probatur per instrumenta astronomica. Secundum hoc etiam nunquam deberet apparere retrograda stella aliqua tum hoc in Marte expressissime videatur falsum ad visum: quia frequenter ad magnum spatium a loco in quo mouetur redit versus occidentem: et hoc deprehenditur per stellas quibus videtur coniunctus in diuersis noctibus. Jnueniuntur autem stelle plures stantes in loco vno quam in alio: quod totum nunquam contingeret si reditus eorum ab occidente in orientem non esset nisi retardatio post motum eorum spere superioris.

Opinio Albumasaris ptolomei et Aristotelis.

¶ His igitur omnibus abiectis cum principe Albumasar et cum Ptolomeo quibus non contrariatur Aristo. Dicimus quod nullum corpus mouetur ab alio corpore: si non est tangens ipsum vel infixum ei vel infusum aliter. Cum ergo omnes orbes planetarum sint centrum ipsum egredientes: oportet vt superius diximus aut aliquando intercidere vacuum inter ipsos orbes quod est impossibile: aut esse corpus inclusum inter orbes: dico ergo quod quilibet planetarum habet motum proprium motum autem superioris participat per corpus quod implet inter speras illas: oportet enim quod corpora que sunt vnius motus in genere primo sint vnius nature in genere: et ideo cum omnes he spere hoc est spera planetarum et spera stellarum fixarum moueantur super eosdem polos: et ab occidente in orientem continue qui est motus circuli signorum: oportet quod sint orbes illi de natura circuli signorum: et corpus quod implet inter speras illas est necessario de natura circuli signorum: et ideo cum planete mouentur de occidente in orientem mouentur motu corporis quod est inter orbes. quia est de natura circuli signorum quod circunducit speram cuiuslibet planetarum de occidente in orientem: sed motore proprio mouetur secundum tempus in quo perficit circulum: quia velocitas eius est secundum proportionem vigoris et motoris sui: sicut in pluribus locis dicit Aristo. et isti duo motus quia sunt idem in specie sunt planetis naturales. Motus autem primus velocissimus est qui est diurnus et ab oriente in occidentem. ¶ Nec potest esse eodem motore nec potest esse omnino naturalis corpori ipsi moto: nisi naturale dicatur a natura communi que est eius quod circulariter mouetur quocunque modo moueatur. Oportet ergo quod ille sit a motore primo et quod eius virtus sit diffusa per omnes celos et moueat illos absque eo quod excludat virtutes motorum inferiorum et de isto motore probauimus quod ipse est immaterialis omnino. Constat autem quod nihil multiplicatur secundum esse in natura nisi per materiam diuisibilem: sicut superius diximus: ergo talis motor cum sit immaterialis non potest esse nisi vnus. vno autem existente motore et motus erit vnus et mobile primum erit vnum: et per consequens omnia mota ab illo in ordine erunt vnum et sic mundus erit vnus et non possunt esse plures: et hoc est quod volumus inuestigare et hec probatio per sensum et non per verba scripta est ab Algazali: et Auic. in suo libro sufficientie celi et mundi. His igitur propter sequentia sic discussis ad propositum redeamus.

¶ Cap. 6m. De probatione quod mundus sit vnus per loca mobilium que mouentur in mundo.

Tex. c. 61.

Dicamus igitur nunc quod si nos numeremus simplicia corpora prima per diuersitatem sui motus quam habent secundum locum tunc ipsa sunt tria que dicuntur elementa corporea non quod omnia veniant in compositionem sequentium corporum: sed quod sint prima et simplicia. hec autem sunt graue in genere: et leue in genere et neutrum quod est corpus celeste. Et quantum ad eos qui dicunt mundos esse plures omnia hec erunt in loco quamuis nos diximus in 6° physicorum quod celum non est essentialiter in loco eo quod non habet circundans corpus: tamen quantum ad eos qui dicunt mundos plures esse extra ipsum: sequitur quod extra celum sit locus et sic quo ad eos celum est in loco essentialiter: oportet ergo eos concedere quod loca mobilium primorum sint tria secundum genus conuenientia sicut et ipsa mobilia. Horum autem locorum vnus est locus descendentia deorsum: et ille est locus corporis quod quiescit in medio et illud est corpus graue. Secundus autem est vltimus locus qui longissime distat ab ipso: et ille est locus eius quod mouetur circulariter ab ipso: et neque est graue: neque est leue sicut est celum. Et locus tertius est medius horum duorum locorum: et iste locus corporis quod est inter duo locatum et illud est leue quod necessario locatur inter circumferentiam et centrum. Si enim diceret aliquis quod leue non esset in loco illo: tunc oportet quod in alio esset loco naturaliter. et hoc iam ostendimus esse impossibile. Si enim ille locus medius inter centrum et circumferentiam esset leuia corporis accidentalis tunc oportet quod esset aliud corpus simplex cui esset naturalis: et nos ostendimus quod non est aliquod corpus quod sit preter naturam istorum trium corporum que diximus. Si ergo hoc est vt diximus tunc oportet necessario quod locus medius inter circumferentiam et centrum sit locus corporis leuis: sed tunc leue et graue diuersitates habent de quibus nos faciemus mentionem in futuro in sequentibus huius scientie libro 3° et in 4°. Sed quod ex dictis habetur hoc est quod sicut vnus locus est inferius ad quem mouentur omnia grauia in quocunque sint mundo et vnus est locus superior ad quem mouentur omnia leuia in quocunque mundo fuerint: sicut nos ostendimus in physicis: ita necesse est vnum in numero esse locum in quo mouetur celum omne in quocunque mundo fuerit: et si est vnus locus. vnus est mundus: ergo non possunt esse plures mundi. Et hoc etiam ostenditur per deductionem per impossibile. dentur enim plura esse media ad que est motus grauis in pluribus mundis et plures esse orizontes ad quos est motus leuis: et quod illa data loca diuersorum mundorum non differant specie sed numero solo: tunc medium a medio plus distat: quam medium ab orizonte: sed medium cum medio conuenit in specie et medium et orizon opponuntur contrarie: ergo plus distant in loco conuenientia in specie quam contraria in specie: et hoc est contra rationem contrariorum. Cum enim omnia contraria maxime a se distent prima distantia: et propter hoc est contrarijs in loco a quibus distantia transmittitur ad omnia alia contraria: ergo contraria in loco maxime debent distare: et sequitur contrarium a contrario non maxime distare ex hypothesi qua ponuntur plures esse mundi: ergo ista hypothesis non est tantum falsa: sed etiam impossibilis. ¶ Amplius si dicantur plures esse mundi et equales in quantitate tunc non plures contingere possunt istum nostrum mundum quam quatuor: et secundum hoc duodecim zontes in quatuor punctis: vbi exteriores mundi nostrum contingunt mundum vni soli medio nostrum circumponitur. Cum igitur contrariorum primorum virtus debeat esse equalis: sequitur necessario quod ex hoc generetur inequalitas: et erunt elementa superiora potentiora elemento inferiori: et sic vincent super ipsum et dissolueretur iste noster mundus. Adhuc autem cum circuli mundorum non se contingant nisi in puncto: oportet necessario remanere spatium inter conuexum circuli vnius spere et alterius: aut ergo aliquid est in vno spatio replens ipsum aut nihil. Si enim sit ibi aliquid replens illud non potest esse de natura alicuius elementi nec de natura celi: quia istorum motus: aut est a medio: aut ad medium: aut circa medium: et in isto spatio non est aliquod medium equaliter distans a conuexo circumferentiarum: quia longius distat in vna parte quam in alia: oportet ergo fingere noua elementa et nouum mundum que non sint de natura istius mundi que repleant illud spatium. Si autem nihil est in spatio isto: tunc remanet vacuum: et ostensum est in quarto physicorum: quod impossibile est aliquod

esse vacuum. Adhuc autem si plures sint mundi: aut sunt in-
finiti in pluralitate aut sunt finiti: si dicantur infiniti tunc in-
finitum erit aliquid actu existens: et hoc est improbatum. Si
autem finiti: tunc in aliquo numero erunt: et si queratur quis
est numerus iste: et que sit causa eius: et non erit assignare etiam si
fingere vellet aliquis. Adhuc autem cum videamus in omnibus naturam stare
in compendio cum natura omnia possit explere per ea que sunt in mundo
isto videbitur quod superflui sunt mundi alij omnino. Si autem forte aliquis
dicat quod possunt mundi esse plures sed non sunt: quia deus posset
fecisse plures mundos si voluisset facere: et adhuc posset face-
re si vellet contra hoc non disputo. Cum enim hic concluditur quod im-
possibile est mundos esse plures vel fieri plures: et quod necessa-
rium est unum esse solum: intelligitur de possibili et necessario quod est
ex parte mundi quantum ad partes et ad causas eius essentiales
et primas: et est magna differentia inter id quod deus potest face-
re de absoluta potentia sua: et inter id quod in natura potest fieri. Mul-
ta enim meo iudicio facere potest que tamen fieri non possunt. Non
enim omnis potentia activa convertitur in passivam sed solum illa que
patiens habet sibi proportionatum: ita quod potest recipere totum actum
agentis: et taliter non se habet potentia alicuius entis causati
ad causam primam: et ideo quantum est de natura mundi dico non pos-
se fieri mundos plures: licet deus hoc si vellet posset facere. Me-
thodiste et aliqui alij dixerunt tamen fecisse deum mundos plures et
infinitos: et hoc miserabile dictum fuit: quia secundum omnes bonum civile perfi-
citur commercione civium quod non fecerunt dij: quia quos illi diversos
creatores mundi commercionem inter cives diversorum mundorum:
bonum autem mundorum non est perfectum sine commercione civium. Adhuc
autem videtur quod operis sui per plures mundos sibi fecerunt maxi-
mum impedimentum quia cum plures spere mundorum se in puncto cum
cingant et non moveantur contra se: sed potius una tangit aliam vide-
tur quod una impedit aliam in motu suo: cum ut illi asserunt dij
motores sint sperarum: videtur quod sibi fecerunt impedimentum ma-
ximum per hoc quod una spera impedit aliam et impellit. Est autem
mirabile quod dij quos dicunt mundum gubernare motu et ratione
eiusdem nature habitatoribus diversa preparaverunt habitacu-
la. Falsum igitur est esse plures mundos. Iam ergo ostendimus
et clarificavimus qualitates elementorum corporeorum que ad mo-
tum disponunt locale que sunt rectitudo et circularitas et gra-
vitas et levitas. et ostendimus quantitatem ipsorum secundum ultima et se-
cundum esse finitam et ostendimus proprium locum cuiuslibet ipsorum: et
ostendimus iterum quantitatem locorum ipsorum esse finitam: et quis est
numerus ipsorum quantum sufficit ad presens.

¶ Cap. 7m. De obiectionibus sophisticis ex quibus probari videtur quod mundi sunt multi.

Tex. c. 82.

Cum autem in precedentibus multe adducte sunt demonstrationes et probationes ad ostendendum mundum esse unicum nulla earum fuit per causam dicentes propter quid mundus est unus. Sed omnes quidem fuerunt ducentes ad impossibile vel per causam non essentialem. et ille demonstrationes parum plus ha-
bent virtutis quam probationes dialectice que sunt per signa: non
abundant enim ab ipsis nisi quia sunt per signa profundata et ma-
gis propria. Volumus autem nunc per demonstrationem dicentem
propter quid determinare et ostendere quod mundus est unicus:
et quod non est possibile ut mundi sint plures: et ex eodem postea vo-
lumus ostendere quod secundum naturam suam est quoad hoc sempiter-
nus: quia non est factus ex re aliqua habente contrarium: et quod eadem
est causa quod non cadit sub corruptione. Sed ut nullum nobis
circa mundi doctrinam generetur impedimentum ex obiectis sophi-
starum: volumus antequam ostendamus propter quid mundus est
unicus inquisitionem et investigationem disputativam ex obiectis
aliquorum facere de unitate mundi. Potest enim aliquis queren-
do et disputando dicere quod non est possibile quod mundus sit uni-
cus: quia videmus in omni re que est per artem vel naturam quod inten-
tio sue forme est preter intentionem eiusdem forme cum materia
sua accepte: cum enim nihil sit sensatum et particulatum nisi per ma-
teriam: oportet necessario quod omne sensibile sit compositum ex materia et
forma. Si igitur nos formam eius per quam est intelligibile ab-
strahamus per intellectum ab ipso abstrahamus universa-
le a particulari: alia erit intentio sue forme universalis quam sit
eiusdem forme secundum esse quod habet in hac materia in qua et per quam
particulariter etiam sentitur: et huius exemplum est in orbe sive in
circulo. Forma enim orbis per se sumpta et abstracta est alia
quam sit quando est accepta secundum esse cum ere vel auro. Forma enim

rotunditatis in esse formali cum accepta est secundum rationem preter
rotundum ereum vel aureum aut ligneum. Nam quando
dicimus rotunditatem absolutam et diffinimus eam secundum aliud
nomen non recipitur in diffinitione illa aurum aut es aut li-
gnum. Si autem in rotunditate denominemus aliquam materiam
vel ligneam aggregamus tunc formam cum materia et conside-
ramus ipsam secundum esse particulare et sensibile quod habet in materia
et hoc non consideratur quando dicitur orbiculatio secundum se: quia ista potest
esse in materijs multis non equivoce quod non esset si aliqua ma-
teria accepta esset cum ipsa. Ex his omnibus constat quod orbiculatio et ro-
tunditas non significant nisi formam: sed rotundum denominati-
ve dictum significat formam in materia. Et tamen in his diversitas
est quantum ad mathematica et divina et naturalia sicut diximus in
2o physicorum: sed in omnibus est abstractio que est universalis
a particulari et tunc universale de particulari denominative
non predicatur hoc quod dicimus de formis abstractive et con-
cretive significatis propter similitudinem dictum est ut sciamus
qualiter res secundum formam solam et secundum esse quod habet in materia diversi-
mode consideratur. Nos enim loquimur hic de forma predica-
bili de suis inferioribus: hoc enim abstractum quod est forma etiam
non predicatur de suis inferioribus nisi inquantum est ali-
quo modo totum ad ipsa inferiora: et scimus quod forma que est
abstractive significatur licet sit forma: tamen non est totum et ideo non pre-
dicatur: quia non possem dicere quod albedo sit album: vel quod huma-
nitas sit homo. His igitur habitis in universali quod est forma
simplex secundum intellectum accepta per hoc quod est in multis et de
multis invenimus quod ipsa est apta dici de multis: ut in par-
tibus suis: et est ipsa principium communitatis multorum: parti-
culare autem per materiam est proprium et solum: et per multas similes
materias efficiuntur multa particularia supposita uni nature
communi: sic ergo videtur quod omne quod habet formam cum ma-
teria secundum rationem sue forme multis posse convenire et per
divisionem sue materie actu multiplicetur in plura individu-
a. Similiter igitur videtur quod sit de mundo quod ratione for-
me sit multiplicabilis et ratione materie sit pluraficatus: cum
constet mundum illum esse compositum ex materia et forma.
Si ergo illud est secundum hoc tunc celum videtur similiter sensi-
bile: et ideo compositum ex forma et materia: et sic videtur pars
una esse partium mundi composita. Omne enim sensibile
ut diximus proprium incommunicabile et sensibile est per ma-
teriam suam que est primum principium individuationis in
ipso. Si ergo hoc est secundum hoc tunc invenimus in toto celo et
principium communitatis et principium particularitatis: et quod
dicimus celum sermone absoluto et abstracto: signantes rem
prout abstrahimus ipsum ab hoc celo: intentio eius est alia
quam quando dicimus hoc celum particulatum: signantes
ipsum per materiam sensibilem. Celum ergo sermone abso-
luto et abstracto est forma sola universalis: sed per sermonem
nostrum cum dicimus hoc celum demonstrantes ipsum in
materia sensibili significamus formam cum materia parti-
culatam et acceptam secundum esse. Omne autem quod habet formam
communicabilem et figuram que terminatio est materie sensi-
bilis: aut est multa secundum actum: aut potest esse multa secundum po-
tentiam que procedet aliquando in actum per modum quem
diximus: ergo multi celi esse possunt et multi mundi. ¶ Et
ista deceptio sequitur necessario Platonem qui ponit exem-
plaria apud creatorem mundi ad que dixerit opus suum opi-
ficiculus exemplum composuit cum opere in condito mun-
do: dicunt enim quidam homines Platonis musam imitan-
tes quod exemplar perpetuum mundi est apud creatorem quod
vocat mundum archetypum: eo quod est huius mundi sensi-
bilis principalis typus: et quod est exemplar non recedens ab
ipso quod quidem Plato non dixit esse ideam in mente divi-
na conceptam: quoniam hoc etiam dicimus nos propter quod
dicimus domum ex domo et mundum a mundo: sed posuit
ipsum habere veram rationem rerum creatarum: et dixit
ipsum esse rerum formas separatas ad quas formantur ille
que produnt incorporalem materiam: propter quod nomina-
vit illa exemplaria formas: et illas que sunt in materia vo-
cavit imagines eo quod facte sunt ad imaginationem istarum
que manent extra materiam: ita quod dixit hominem esse se-
paratum et asinum separatum: et sic de alijs. Constat igi-
tur quod cum ad unum perpetuo manens apud opificem exem-
plare infinita formari possunt quod mundus aut est multus

Multa deus pot facere que tamen non possunt fieri.

Nota ex intentione doctoris quo plato posuit mundum archetypum.

aut potest esse multos. Si quis aūt nobis dixerit q̄ non pertinet ista obiectio ad nos: eo q̄ nos sumus defendētes opinionem de exemplaribus dico q̄ adhuc ex priori ratione videt̄ sequi q̄ possibile est mūdos esse multos. vel etiam sint multi eo q̄ in ppetuis: idest in actu q̄d potuit esse in potentia sicut diximus in 4° physicorū. Unde etiam si dicamus mundum non habere exemplaria: videtur recte sequi mundos esse multos. Uidemus enim q̄ omne cuius forma est in materia quod est hoc plurificabile: et sunt multe partes similes in materia et infinite per successionem. Ostensum est igitur nunc per istam rationem vt videtur: q̄ aut sunt celi aut mundi multi aut possibile est vt sint multi. Posset igitur aliquis deceptus ex his rationibus et antecedētibus dictis physicorum accipere opinionem q̄ mundi sunt multi vel q̄ possibile est vt sint multi.

Cap. 8m. De solone dubitationū dictarū cōtra hoc qd̄ dictū est mundū esse vnū: et de causa ꝓpter quaꝫ mūdus est vnus.

Tex.c.93.

Uoniam quidem igitur ad hanc intentionem vt sciamus an mūdus sic vnus posuimus studium nostrum: necesse est nobis indagare de sententijs istis donec perueniamus per limina veritatis ad hoc vt sciam⁹ que sit recta et que non sit recta. Soluentes igitur dicimus q̄ in obiectione prius inducta bene et vere dictum est q̄ res vna que cōposita est ex materia et forma alterius est rōnis quando forma diffinitur vt abstracta et forma tm̄ et alterius quādo concipit̄ et diffinit̄ sm̄ esse qd̄ habet in materia particulare ipsam formam: istud est rectum et nō est sermo aliquis contradicens illi. Et enim obiectio inducta super tres fundat̄ ꝓpositiones: quaꝝ vna est q̄ omne sensibile est compositum ex forma et materia: et altera q̄ omne cōpositū ex materia et forma est alterius rōnis in vniuersali forma: et alteri⁹ sm̄ esse cum materia ꝯceptum. Tertia q̄ omne tale est multa: vel pōt esse multa. Sunt enim due priores ꝓpositiones absq̄ omni ambiguitate: vere tertia aūt non semper est vera. sed aliquādo falsa: ꝓpter materie dispositionē. Lꝫ enim omnis forma cōmunicabilis sit: tū non cōmunicat̄ nisi materie que est extra ipsam actu. sed potētia est sub ipsa. Si ergo totā materiā aptā sibi contineat sub se: ita q̄ nullam habeat aptitudinē ad ipsam aliqua pars materie existētis extra ipsam: tunc nunq̄ possibile est ipsam cōmunicari actu pluribus: et ꝓpter hunc sermonem celoꝝ natura nō est multiplicabilis. nec etiā mundoꝝ natura. Celum enim et omne ingenerabile factum est ex tota sua hoc est cōuenienti sibi materia: et nihil est de ipsa extra ipsum: mundus aūt factus est ex materia simpliciter: et ideo non possunt fieri multi mūdi: et nos quidem de hoc afferemus exemplum gratia doctrine vt sit sermo noster facilior. Dico igit̄ q̄ si symmitas est curuitas nasi in carne: tunc symmitatis ꝓpriū subiectum et materia est caro nasi: si ergo ex omnibus carnibus que sunt vel esse possunt formet̄ vnus nasus: et in isto sit symmitas: tunc non erit nec poterit esse symmitas nisi vna: et nunq̄ inuenit̄ symmitas nisi in carne illius nasi tm̄: et tūc nō inuenit̄ in aliquo alio mēbro corporis: eo q̄ in rōne symmitatis cadit nasus: q2 symmitas est nasi curuitas. Similr̄ si dicat̄ esse materiam hominis caro et ossa et nerui et alia similia: tunc si ponamus vnum hominem ꝯstitui ex omnibus carnibus et ossibus que sunt vel esse possunt materia hominis: oportebit tunc q̄ sit vnus solus homo: et non alius omnino: q2 impossibile est vt diminuātur ab illo homine carnes et ossa per decisionem aliquam: et decidat̄ ab eo potentia mixto: q2 ex actu caro non fit generatio hominis: et ideo nisi possit resolui caro de potentia ad actum non generabitur iste alius homo: et iste etiam vnus homo nunq̄ diminuetur nec resoluetur per corruptionem: eo q̄ materia sua nec in toto nec in parte potest elabi extra formam que ꝯtinet eam. Similiter aūt est in omnibus alijs: q2 nunq̄ multiplicatur forma per generationem nisi hoc modo q̄ multiplicatur per diuisionē materie: que est sub forma potentia: lꝫ non sit sub ipsa sm̄ actū. Uniuersaliter enim verū est de omni substantia composita ex materia et forma: q̄ non est possibile vt aliam habeat similem in specie differentem tamen in numero solo: q̄ñ nulla est materia potentia similis ex qua cōponitur indiuiduū eiusdem speciei. Redeamus igitur ad ꝓpositum ad aptātes inducta exempla dicentes q̄ celum est vnū cōpositum ex ma et forma. Uocamus aūt hoc celum vel celi mam totā cuius est motus circularis vel etiam totum mundū qui vno modo dicitur celum: vt inferius ostendemus. Redeamus

Tex.c.9[illegible].

igitur nunc et iterū dicamus q̄ celum est compositum ex tota materia sibi ꝯueniente per potentiam exceptibilitatis talis forme: et tota materia sua est terminata actu per formā: et nō est possibilis ad formam aliam sicut etiā ostēdemus et partim superius tetigimus vbi diximus q̄ est in mā ante corporeitatem indeterminataꝝ dimēsionū. Si enim nō cōpositum est hoc celum ex medietate sue materie: sed ex tota materia: tunc vnū est: et non sunt celi multi. Dico aūt ex medietate materie: q2 si ponat̄ alius mūdus: sic opꝫ q̄ iste non sit nisi ex medietate sue materie quia equalium in quantitate eq̄lis est materia: sicut et duobus indiuiduis eiusdem speciei vna quantitas debetur materie in specie. Sicut enim ipsa indiuidua determinatas habent quantitates: ita etiaꝫ determinatas habent quantitates materie ipsoꝝ: ex hoc āt sequitur q̄ mundi sint infiniti et q̄ trāsmutent̄ adinuicē infiniti quidē: q2 in infinitū diuisibilis est materia per assumptam equale: quanta enim est mā patris ex qua fuit generatus: tantā proiecit in generatione filij que sumpta est ex superfluo cibi digesti: transmutant̄ aūt adinuicem: eo q̄ in simplicibus generatio vnius est corruptio alteri⁹ et ecōuerso: que oīa absurda sunt: ergo opꝫ q̄ nō ex medietate sue materie: sed ex toto sit compositus mūdus et similr̄ celū. Cōcedēdum est ergo q̄ q̄ñ celū vel mūdus noīant̄ noīe absoluto et abstrahēte ab hoc demōstratō: q̄ tūc dicit formā ipsius vniuersalis que de se predicabilis est de multis: q̄ñ aūt noīat̄ hoc celū demōstrata forma in mā et accidētibus et diuiduantibus: tunc dicit formam habentē esse in hac mā: nec tamen ꝓpter hoc possibile est vt sint celi multi et mundi propter hoc q̄ tota mā sub forma ꝯtinetur et de mā que est actu vt potest fieri ꝓpagatio in pluralitatem sicut diximus. Ex omnibus autē his que determinata sunt relinquitur q̄ oēs pluralitas indiuiduoꝝ eiusdem speciei est per diuisionē materie: et ideo cuius forma indiuisibilis est per materiā: illa nō agitur per pluralitatē. Est aūt intellectus siue intelligentia vt diximus in premissis forma indiuisibilis per materiaꝫ: et ideo nō agit in pluralitate et ꝓpter hoc ꝓbabilior sententia est de intelligentijs q̄ quelibet ab alia differt sm̄ spēm et non sm̄ numerū solū eadē aūt de causa et stelle differūt adinuicē specie sicut mihi videt̄: lꝫ ex diuersis causis specie differant intelligentie et stelle et orbes: q2 ex indiuisibilitate materie differūt intelligentie. Stelle aūt ex hoc q̄ cuiusq̄ earū mā tota est intra: et hoc est verū sine intelligētie sint cōposite ex hyle et forma: sicut dixit Auicebron: siue sint simplices sicut videt̄ velle Arist. et etiā si sint simplices bene saluat̄ in eis potētia actiua et passiua. sicut in libro de aīa: et in libro de intelligentijs domino concedente ostendemus. Cum enim oīs pluralitas reducatur ad vnitatē vt ad principiū sui: sic enim necesse est q̄ oīs multitudo indiuiduoꝝ reducatur ad vnitatē nature vnius in specie sub qua crescit illa pluralitas: nō āt pōt exire ab vno pluralitas indiuiduoꝝ nisi per actū: quo vna mā agit̄ in pluralitatē per decisionē et diuisionē materie: talis aūt actus nō est nisi generationis: et ita sit sm̄ Arist. et omnes peripatheticos q̄ non sit multitudo indiuiduoꝝ sub vna specie nisi p actuꝫ generationis: et hoc etiā Arist. innuit q̄ñ dixit q̄ illa que sūt vnius materie q̄ñ sunt diuersa trāsmutant̄ adinuicem: et q̄ multitudo indiuiduoꝝ causat̄ ex diuisione materie: cū constet multitudinē diuidentiū totam exire ab vnitate diuisi: hec ergo est vera sententia peripatheticoꝝ. Et si aliqs obijciat et dicat: q̄ sicut multitudo indiuiduoꝝ erit ab vnitate speciei: ita multitudo specieꝝ siue differentiaꝝ erit ab vnitate generis: et genus assimilat̄ materie. Cū igit̄ superiora et inferiora corpora et substātie spirituales cōmunicēt in vno genere generalissimo videbit̄ q̄ cōmunicēt in mā vna. sed ad hoc nos iam in precedētibus diximus: q2 non bene concedimus oium esse materiā vnam in genere: sed nō simplr̄ vnaꝫ sm̄ q̄ ponimus intellectū esse ens in genere sm̄ doctrinam Auicebron in libro de materia et forma: et sm̄ doctrinā Auicenne in libro de causis. Si aūt intellectum siue intelligētiaꝫ ponamus esse non in genere: tunc dicimus omnium corporalium esse materiam vnam in genere: sicut determinatum

est in

est in primo libro physicorum: et diximus esse vera que ibi inducuntur. ¶ Dicit tamen Auerrois q celum est forma tm et elementa quattuor inferiora sunt materia eius. et si queratur ab eo qualiter celum sit intellectum et sensatum si ipsum est forma simplex. Respondet q intelligitur ex analogia sicut prima materia sed illa intelligitur per analogiam ad formam suam. Celum autem intelligitur per analogiam ad materiam suam que sunt inferiora: sed nos absurdum reputamus hoc: cum sentiamus illud absolute et ideo dicimus q habet materiam significabilem per potentiam ad vbi: cum materia eorum que sunt generabilia determinetur per potentiam ad vbi: et ad motum et formam: et hec discussa sunt in ante habitis.

Opin. Commentatoris in co. 95.

¶ Cap. 9m. Q extra mundum nec locus neque tempus est.

Tex. co. 98.

Equitur autem adhuc vt ostendamus esse celum per modum quo celum vno modo compositum est ex omni corpore sensibili: verumtamen antequam fiat hoc oportet ingrere quid est qd significatur per nomen celi: et secundum quot modos dicatur nomen eius. vt et ex hoc fiat manifestius qd querimus si scire in qua sit significatione intendimus de ipso. Diximus autem q celum aut accipitur pro circumferentia spere: aut pro spere concauo vsque ad centrum circa qd voluitur: centrum enim sicut diximus in octauo physicorum aliquo modo est principium et finis spere. Si autem accipitur pro circumferentia: aut accipitur pro toto eo qd habet naturam circumferentie. secundum q dicatur celum id qd est supficierum circularium: et motus circularis: aut accipitur pro circumferentia suprema que est celum celorum claudens in se omnes celos. ¶ Dico enim q celum nominatur vno et primo principali modo corpus qd est vltimum quo ad nos motus totius vniuersi: hoc est corpus naturale qd est in vltimo motus vniuersi: et hoc est celum supremum: qd in se quidem est primum mobile quo ad nos autem est vltimum. Et hec confirmantur ex consuetudine que est in communi sermone: quia consueuimus nominare celum id qd est summus orizon mundi et eius superius: et cum illud sit altissimum et nobilissimum: dicimus illic habitare omnia spiritualia fixa et quieta: eo q omnes intelligentie que sunt motores orbium sunt imobiles et fixe per esse perpetuum: sicut sepius diximus in octauo physicorum. ¶ Et nominamus celum secundum modum alium corpus totum qd continuum est per modum quo contiguum continuum dicitur cum eo qd est supremus orizon mundi totius: et hoc corpus totum est qd dicimus quintam essentiam a conuexo ignis superius in quo infixa sunt sol et luna et cetere stelle: et hoc iterum confirmatur communi sermone quo dicere consueuimus solem et lunam et stellas esse in celo. ¶ Tertio autem modo iterum nominamus celum: totum id qd habet corpus contentum ab vltimo mobili: cuius est motus vniuersi totius hoc est a primo mobili vsque ad centrum: et hoc secundum consuetudinem sermonis quo a prediginiori nominamus totum: hoc enim modo nominamus q celum est id qd est completum et totum cui impossibile est fieri aliquam additionem omnino. Non enim hoc modo potest accipi celum nisi pro mundo toto: quia impossibile est aliquid addi mundo: cum sit ex materia tota: vt diximus. Manifestum est igitur q celum dicitur secundum tres modos dictos in his significationibus celum dictum tertio modo: q videlicet est totum qd continetur ab vltimo vniuersi motus qd est primum motum vsque ad centrum qd est compositum ex omni corpore naturali sensato necessario: siue sit motum necessario ad centrum: siue a centro: siue circa centrum: et extra hoc centrum: neque est corpus nec possibile est vt sit extra ipsum corpus omnino ¶ In hac igitur tertia significatione volumus inquirere verum hoc sit verum qd diximus: q s. extra celum non sit nec possit esse corpus aliquod. Dicamus q si detur extra celum esse corpus aliquod: aut hoc est ex corporibus simplicibus: aut ex corporibus compositis: et quocunque modo esse dicatur si est illic tunc aut erit illic sicut in loco naturali: aut sicut in loco violento et accidentali: q autem extra celum non sit aliquod corporum simplicium omnino sic probatur. Ostendimus enim superius q non est possibile vt corpus specierum permutet locum suum: quia non est in loco essentialiter: et sicut impossibilis est permutatio sui centri sic impossibilis est permutatio sui situs: eo q ipsum non potest mutari violenter: quia violentia non cadit in ipsum: et extra suum situm non posset esse nisi violenter. Similiter autem non est possibile

Tex. co. 97.

vt sit extra celum corpus simplex recti motus: siue sit leue qd ascendit: siue graue qd descendit ad medium. Si enim aliqd illorum corporum esset illic non posset ibi esse sicut in loco naturali quoniam probatum est supra q loca horum corporum simplicium sunt alia a locis que dicuntur esse extra mundum et sunt cognita ad sensum et manifesta per rationes superius inductas. Si autem dicerent q corpora simplicia essent illic sicut in locis accidentalibus tunc secundum supius inducta essent ibi corpora alia naturaliter. Multotiens enim iam diximus q omnis locus existens quibusdam corporibus simplicibus accidentalis aliis corporibus est naturalis necessario et econuerso: cum igitur per rationes probetur q non est aliquod corpus simplex preter ista corpora que sunt elementa huius mundi que quidem relata ad motum localem sunt tria que sunt corpus circulare et id qd mouetur ad medium et id qd mouetur a medio: impossibile est extra mundum corpus esse aliquod simplex. Si autem simplex impossibile est ibi esse: tunc impossibile etiam est q sit ibi corpus compositum: cum compositum non sit nisi ex simplicibus. et resoluatur in simplicia. Sic ergo probatum est q non est illic corpus aliquod. ¶ Amplius autem dicimus illic non posse esse corpus aliquod: et faciamus eandem diuisionem quam supra fecimus. Si enim esset possibile ibi esse: tunc possibile esset ibi esse: aut simplex: aut compositum: et siue sic: siue illo modo dicatur ibi esse corpus possibile: tunc aut possibile esset ibi esse naturaliter: aut accidentaliter: et quodcunque horum detur tunc ratio nostra erit ad probandum q non est ibi possibile esse corpus: sicut fuit nuper ad probandum q non sit ibi corpus aliquod. Ratio enim ab vtroque istorum est vna: q videlicet non sit ibi corpus: et q non sit possibile ibi esse corpus omnino: nec aliquam magnitudinem corporalem: et hoc precipue ex illa ratione manifestum est quam induximus: q videlicet mundus compositus est ex materia sua tota que apta est conueniens sibi. Nuper enim diximus q materia mundi est pars eius que sunt corpora sensibilia naturalia: et illa omnia sunt in mundo isto. sicut in locis naturalibus et non alibi. Si ergo hoc est sicut diximus: tunc iam manifestum factum est et planum q celi non sunt multi neque mundi: neque fuerunt in preterito multi neque erunt multi in futuro. Celum enim hoc modo dictum vnicum et perfectum et completum cui non est nec potest esse simile aliquod omnino. ¶ Amplius autem extra celum non potest esse locus neque plenus neque vacuus: neque tempus. Qd enim non possit ibi esse locus manifestum est quia locus si sit plenus tunc continet aliquod corpus: siue simplex: siue compositum. Nos autem ostendimus q extra celum nullum est corpus. Si autem dicatur esse locus vacuus: tunc secundum q dicunt esse vacuum vacuus est locus in quo possibile est esse corpus: et nos iam ostendimus q extra celum non potest esse corpus. Qd autem ibi non possit esse tempus: declaratur per hoc q tempus est numerus motus: et motus non est nisi corporis: ergo vbi non est corpus non est motus neque tempus: sed extra mundum non est corpus vt probatum est: ergo extra mundum non est motus neque tempus.

Tex. co. 98.

Tex. co. 99.

¶ Cap. 10m. De perpetuitate vite eorum que sunt in exteriori conuexo.

T. co. 100.

Um autem iam declarauerimus extra celum neque locum esse neque tempus: neque vacuum: necessario sequitur q id qd est in exteriori celi: hoc est in vltimo celo ex parte sui conuexi non sit in loco: quoniam nec hoc celum essentialiter est in loco: nisi essentialem motum habeat: qui est secundum locum motus: vt diximus in physicis q cum non sit in loco id qd est illic: tunc etiam non est in tempore: quia in tempore est qd a tempore continetur: et hoc est q tempus quadam parte mensuratur. Omne enim qd est in tempore excellitur a tempore secundum principium et finem: et esse in tempore nihil aliud sit nisi quadam parte temporis mensurari. Siue illud igitur sit causa prima: siue sit conuexum celi supremi tempus non potest facere ipsum vetus quia nihil est ibi qd est in exteriori vltimi motus vniuersi qd alteretur: neque mutetur per se vel per accidens omnino: sed est sicut secundum suum esse: et non mutatur omnino: eo q nullam recipit passionem que sibi valeat imprimi ab aliquo agente. Diximus autem in fine. 8. physicorum primum motorem esse in illo conuexo illius spere exterioris: et motum quem dat primo mobili esse quasi vitam omnibus existentibus secundum naturam: quod etiam dicit Aristo. peripatheticorum princeps: et secutores eius Auerrois: et rabbi Moyses: et multi alii pe

ripatheticorum: quod etiam spera illa viuit: et quod vita eius est actus intelligentie per ipsam speram: et quod vita illa tota est intellectualis: vita ergo huiusmodi istorum que est illic non temporaliter est ibi succedens sed potius simul fixa et stans: quemadmodum diximus de rebus que sunt eterne: ergo est sempiterna in secula seculorum. Sine enim seculum est duratio: sine esse cum toto tempore ita quod tempus non excellit ipsum licet excellat ipsum eternitas: et quia tempus causatur a motu eius: tunc seculum sui motus est totum tempus durans et sui commensuratum motus: quoniam cum tempus non excellit: et ideo non proprie motus ille dicitur in tempore esse: sicut causa temporis non est in tempore sed sub illo seculo sunt spatia eorum que sunt in tempore et illa spatia sunt secula rerum existentium in tempore: propter quod seculum primi mobilis est seculum secula continens et causa seculorum. Vita enim sua nec finitur nec deficit: nec perficit per momenta: sed stat simul: et quo ad hoc laudandus est Plato et ceteri primi philosophorum in diffinitione sempiterni quam dederunt. Dixerunt enim eandem sermonem et vniuersalem et sufficientem et conuertibilem cum ipso quando dixerunt quod sempiternitas est vltimum quo ad nos licet sit primum simpliciter et orizon continens tempus vniuscuiusque rei cum post quod et ante cuius posteriora non est tempus aliud naturale: et dixerunt quod ista sempiternitas est eternitas vel illius que est in exteriori celi et durabilitas eius. Cum enim dixerunt quod est vltimum et finis: voluerant intelligere durationem vltimi ad quod sicut ad finem esse omnium naturalium est relatum: per hoc autem quod dixerunt ipsum esse orizontem: et intellexerunt quod est supremum esse durans continens omne esse quod est sub ipso quia inferiorum tempus et duratio fluit ab ipso et excellitur ab ipso quod vocauerunt quando dixerunt quod post ipsum in futuro et ante eius posteriora in preterito quia preterita iam post nos sunt: eo quod nos ea non expectamus ante nos nullum tempus est naturale quia cum omnes res naturalis constituatur a primo motore et mobile primo et motu ipsorum: oportet quod nihil naturalium sit ante ipsum vel post ipsum: sed sub ipso omnia naturalia contineantur. Hec ergo duratio sic accepta eternitas est motoris et mobilis et motus ipsorum: quia eternitatem antiqui vocabant quamcunque durationem: non excessam a tempore: siue stet simul: siue sit successiua sicut primus sibi succedit: et vix aliquis eorum aliter inuenitur locutus fuisse de eternitate. Secundum hunc igitur modum dicimus quod vltimum celum orizontis supremi et vltimum continentem eius quod continet et includit in se totum tempus sempiternum dicitur secundum antiquos eternitas celi: eo quod in tempore nec principium habet: nec finem: et ex hoc non sequitur quod celum et motus sit simpliciter eternum: sed quodammodo secundum tempus: sicut ostendimus in octauo physicorum. Hoc autem nomen eternitas celi et motum eius determinauerunt antiqui ex ipso suo opere. Cum enim dicatur eternitas esse durans et duret tamen celum quam motus in toto tempore absque eo quod excellatur a tempore: hoc opus et esse attenderunt quando vocauerunt ipsum eternum dicto modo eternitas: quia id quod est sempiternum est semper durans cum tempore: opus autem a quo deriuatur nomen in quibusdam rebus est manifestum et plane potest ostendi sicut in his quorum operatio est manifesta: sicut est duratio celi et motus eius: in quibusdam autem rebus est operatio occulta et parua ostensione se manifestat: et rerum illarum nomen non multum manifestat esse: et opinionem ipsam iam autem diximus in libro de natura deo cum quem vocamus philosophiam extraneam eo quod extraneis rationibus per similia vulgaria probatur solum probabiliter et vulgariter: sicut et ipsam physicam credidimus communicari populis: et declaramus ibi quod necessarium est vt spirituales res sicut substantie diuine et corpora spiritualia superiora non mutentur secundum tempus omnino: neque corrumpantur in suum esse et in sua substantia: et ibidem illius rationem diximus esse quia cuius substantia est causa omnis cause rerum naturalium particularium et causis talibus non est alia post ipsam quia si permutarentur huiusmodi substantie prime oporteret quod alie substantie priores eis essent que mutarent eas: sicut diximus in principio octaui physicorum. Secundum ergo hunc modum quem diximus ipse tales substantie sunt immutabiles et inalterabiles omnino: sed sunt perfecte semper complete et ad permanendum in sempiternum. Non enim est super eam aliqua alia causa causans eam et mutans secundum naturam: et si daretur causa prior primo celo et motore eius: tunc oporteret concedere quod illa esset completissima postquam ascendendo non esset aliqua melior in ordine substantiarum celestium: quia necesse est quod aliquando sit status cum numerus et ordo substantiarum celestium non procedat in infinitum. ¶ Amplius autem dicimus quod ipsam illam primam nullam recipere occasionem mutationis per accidens vel per se: et ideo non recipit finem alicuius mutationis que sit forma aliqua aliter disponens ipsam neque recipit finem motus eius. Motus enim eius secundum naturam est sempiternus quia nunquam discontinuatur vel absciditur et ideo meretur dignissime vt dicatur motus diurnus qui hodiernus ab antiquis dicebatur. Res enim omnes non sunt mobiles nisi per naturam quando sunt extra loca sua: et cum peruenerint ad loca sua tunc quiescunt. Corporis autem nobilissimi et supremi motus nunquam quiescit quoniam extra locum suum nunquam est vt perueniat ad ipsum: et locus eius est rotundus vnus: et ideo cuiuscunque puncti orizontis in ipso loca sunt infinita: et vocatur locum situm: et quia situs omnium punctorum motuum sunt infiniti secundum potentiam et ideo ipsum mouetur sine fine in tota temporis duratione. Locus enim inceptionis motus eius est idem subiecto cum loco finis eius: et ideo vnam et eandem rationem habet semper mouendi: et ideo motus eius factus est sempiternus qui nunquam in tempore finitur sicut enim in octauo dictum est. Finis eius est extra ipsum: et ille est centrum quodammodo: et finis et principium circuli. Ad hoc autem quod mouetur circa ipsum et cum equaliter semper sit circa ipsum semper equaliter mouetur: ita quidem quod celum semper equaliter aptum moueri et motori semper moueas: et non ita quod per seipsum corpus celi moueatur.

¶ Tractatus Quartus Primi Libri de Celo & Mundo: an celum sit generatum.

¶ Cap. primum. Que tractatus intentio est et quis dicendorum modus: et quid dixerunt circa hoc antiqui.

CUm autem omnia que Tex. co.

prehabita sunt de perfectione et vnitate mundi ostensa sint discrete et determinate est mee voluntatis nunc ingredi de Celo & Mundo increato: vtrum sit factum per generationem physicam: an non sit factum per generationem: et an sit corruptibile corruptione. Hoc enim licet sit tactum in superioribus: indiget tamen adhuc inquisitione subtiliori: verumtamen antequam nos de istis duabus questionibus dicamus sententiam veritatis: incipientes secundum nostram consuetudinem de eis prius dicere sermones antiquorum philosophorum naturalium: eo quod ratio eorum qui diuersa dixerunt a nobis: erit nobis via inquisitionis in omnibus diuersitatibus eorum quibus deuiant a nobis: et ad se inuicem: et via hec erit ex contradictionibus bene consideratis. Hoc enim modo procedendo erit sermo noster apud omnem hominem qui bone considerationis est acceptabilior quando discreuerit inter nostra dicta et eorum dicta qui contradicunt nobis: et cum prospexerint nostras rationes et eliderentes dicta eorum: erit tunc nostra determinatio visa magis necessaria in intellectibus audientium et precipue cum primo audierint debiles rationes antiquorum qui diuersificantur a nobis: quia tunc auditis nostris fortibus rationibus: facile acquiescent nobis. Cum enim de per se manifestum quod omnes scimus: quia cum diximus sententiam nostram de aliqua re quod videlicet oporteat ipsam esse secundum hunc modum vel illum: et tacuerimus sententiam aliorum et responsiones quam reddent opinionibus eorum qui sunt diuersificantes ab eis: et tacuerimus et sermones determinationum eorum in re illa de qua contradicunt: tunc debilius et tardius suscipietur sermo noster: et cum nostra apud audientes conclusiones valde declaratum alterius discernunt tam inter propositiones syllogismorum quam inter principia ex quibus confirmantur propositiones syllogistice: eo quod habeat intellectum talium. Adhuc verum dictum nostrum vel aduersarii nostri sit melius et credibilius: sed quia nostra disputatio doctrinalis est et non litigiosa: oportet omnes homines qui nobiscum conferunt dicta sua obseruare: nec propter inimicitiam vel amicitiam condisputantis secum aliquid impugnet vel recipiat: falsitatis enim amicus et veritatis inimicus diceretur et non hominis secum disputantis: et ideo necesse est vt participet sic secum et concedat in disputatione vnusquisque concedat omnia que concederet sibiipsi de rationabilibus et veris secundum intellectum: aduertens illud quod in topicis dixit Aristo. de ingenitis veritatem quod prauus socius est qui impedit commune opus. Hoc autem premittimus hic in protractione questionis istius ideo quia in eo sunt multe diuersitates: et est questio desiderata sciri ab omnibus: et ideo maximi documenti

est in

est in ea impedire est qui diligētiā3 ponit in inqsitiōe verita-tis de ipsa. Nō enim solū phi diuersificant in determinatiōe ipsius sed etiā religiōes legum plurimā in ea auferunt cōdi-tionē. ℂ Dicamus igit incipiētes ꝙ antiqui phi loquentes de factura mūdi quotquot pcesserūt sectā3 Peripathetico-rum cōuenerūt in hoc ꝙ celu3 ⁊ mundus eēnt inchoata per phicā generationē: sed tñ in mō illius gñationis differebāt qdam inter se physici triplici diuersitate.

Tex. cō. 102.

Prīa opin ꝺ ē mūdi ⁊ est stoicoꝝ ⁊ platonis.

ℂ Fuerūt enī qui-dam inter eos qui ⁊ pcipui deputati sunt apud Stoicoꝝ pe-ritia3 qui dixerūt ꝙ mūdus qdē per gñationē que fit ex mā incepit: sed durabit in sempiternum: ⁊ ideo in tota tēporis duratiōe nō habebit pn^m materiale aliqđ ad qđ resoluatur quēadmodum res corruptibiles resoluunt: ppter qđ etia3 in toto tēpore nunꝗ̄ habebit finē: ⁊ huius qdem sniē auctor fuit Plato apud antiquos stoicos: ⁊ postea paru3 ante nr̄a hec tēpora renouauit eā Moyses Egyptius phs iudeoꝝ: vterq3 enim hoꝝ dicebat opificē mundi ex materia quasi ex matre mūdum pduxisse cū tēpore: ⁊ ptes qdē mundi supio-res que sunt mouentes ⁊ causantes inferiora elemēta ⁊ ele-mēta priores eē mundo natura ⁊ nō tēpore: orbes eni ⁊ stel-las sic fm istos fecit opifex ꝙ oium inferioꝝ semetem qua3 opifex qđ a3 fecit eis tradidit exequēda: sicut in Timeo Pla-tonis cōtinetur: 13 tēpore rū inferioribus sint pducta.

Scđa opin ꝺ ē Anaxagore.

ℂ Fue-runt autē alij qui dixerūt ꝙ celu3 ⁊ mūdus totus incepit per gñatione3: ⁊ ꝙ ambo finiēt in tēporē nec vnꝗ̄ reiterabit idem mūdus: qꝛ sicut per intellectu3 agētē in tēpore īfinito qđ ꝯsequitur mixturam oium tanꝗ̄ subiectū pprium mūdus iste exiuit per generationē: ita etiā reducit in idem mixtum per intellectū eūdē: ⁊ ideo cadit sub corruptiōe sicut reliqua corpora que eē per generationē acceperūt. Hec autē opinio Anaxa. fuit qui dixit tps esse infinitu3 eo ꝙ tempus sequitur eb aos pmu3 ⁊ nō motum celi. ⁊ dixit in tēpore infinito mul-tos mūdos generari: ⁊ multos corrūpi: quoꝝ nullus est idē cum alio ⁊ de hac opinione multa dicta sunt in pmo phy-coꝝm.

Tertia opin ꝺ ē Empe-doclis.

ℂ Alij autē qui tertiā viam inuenerūt fuerūt qui di-xerunt ꝙ mūdus iste sepe generatur ⁊ sepe corrūpit: ⁊ illi di-uersificati sunt fm duas vias: qdam enim dicūt ꝙ reuertit idem in magno anno qui deoꝝ sacramēto cōfirmatus est: ⁊ hec fuit sentētia Empe. ⁊ vocat magnū annum spatiū tēpo-ris quo superiores orbes ⁊ stelle reuertunt omnes simul ad principium pmū sui mot^9: qđ nō accidit ad minus fm Pto-lomeū nisi in .36. millibus annoꝝ. ⁊ dicit hunc annū ꝯfirma-tum eē iureiurando: siue sacramēto deoꝝ: quis deos vocat orbes ⁊ stellas: ⁊ illi necessitate motus sunt obligati ad re-deūdum in idē pūctum: vnde inceperūt sicut si cōfirmassent illud iureiurādo. Iste autē Empe. Italicus fuit de ciuitate que vocata est Fragurambice: ppter qđ fragicēsem eū vo-cant: ⁊ in rei veritate fuit Siculus. Heraclit^9 autē Ephe-sius dicebat ꝙ celū ⁊ mundus generant ⁊ corrūpunt conti-nue de dispōne in dispōnem sine fine eo ꝙ omne qđ dicebat continue subiacere alteratiōi: ⁊ alteratione dixit esse genera-tionem. Lz autē sciamus Heraclitū fuisse grecū natum de Ephe̅so qdam tamē saracenoꝝ dicunt eum fuisse Sascinē-sem: ⁊ quidam de ciuitate Karistos: cuius causam esse pu-to: qꝛ saraceni nomina philosophoru3 ⁊ ciuitatum frequen-ter habent corrupta. Hac igitur triplici diuersitate diuersi-ficantur philosophi.

Religiōes ꝙ drupliciter varia-te sunt circa opinionē ꝺ ini-tio mūdi ⁊ pmanentia.

ℂ Religiones que ab initio fuerūt vs-ꝙ modo quadrupliciter variantur. Dixerunt eni3 Zabij ꝙ mūdus: nec per generationem: nec per corruptionem finie-tur. Stoici autē3 qđ quidem per generationem incepit: sed per corruptionem non finietur in hoc sequentes Platone3. Pithagorici autem in legibus Pithagore tradiderūt mū-dum: ⁊ per generationem incepisse ⁊ per corruptionem desi-turum: cum quibus conueniunt tam Empe. ꝙ̄ Anaxago. ⁊ Heraclitus. lz diuersis modis hoc dicant. sicut patet ex pre-missis. Sunt autem quidam saracenorum irrationabilissi-me dicentes ⁊ quartam legem inducentes: ꝙ v3 mundus per generationem nunꝗ̄ incepit: sed tamen per corruptio-nem desiturus sit: cum nulla autem istarum legu3 conuenit lex Moysi qui prophetice non phice docuit mundum non per generationem sed per creationem incepisse: ⁊ per volun-tatem dei iudicis desiturum: non quidem sic vt nullo modo sit sed sic vt in alio statu sit. in quo tam boni ꝙ̄ mali iustam operis sui consequentur retributionem.

ℂ Cap. 2^m. De contradictione dicti ⁊ ratione Platonis et Stoicorum.

Non iā autē ia3 exposuimus fm actz opiniones que sunt de iceptiōe mūdi opportunu3 est idu-cere rōnes cōtra eas. Et pmo cōtra opinione3 Platonis ⁊ legē Stoicoꝝ. Dicimus igit ipos-sibile eē omo sermonē Stoicoꝝ cōfitentiū qui dē celū esse mundū magnū: quēadmodū ⁊ nos supra in tertia celi significatiōe ostēdimus ⁊ dicētiu3 cū hoc ꝙ hoc celu3 per gñationē icepit ex mā ⁊ ꝑuatiōe eē factum ⁊ nunꝗ̄ eē destruꝫ per corruptionē nec finē habiturꝫ eo ꝙ nō habeat mām pn^m in qđ possit per corruptionē resolui. Nos aūt dicimus nūc qꝛ cessamus a narratiōe sermonū eoꝝ qui sermo dicit ꝙ celū ⁊c. nullū eni modū aliculi^9 rei nālis cōfite-mur eē veꝝ vniuersaliter: neq3 verificamus eū nisi quādo per idu-ctionē: aut in oib^9: aut in pluribus eoꝝ pbare possemus eūdē presertim: cū res nāles sensibiles sint. ⁊ sensibili cognitiōe i-ductionis potissime pbent. Modus aūt quem isti dicūt de celo ⁊ mūdo. ꝙ v3 per gñationē phicā3 iceperint: ⁊ per corru-ptionē nequaꝗ̄ sint desitura nūꝗ̄ vidimus in aliq̄ re que i-ceperit quis potius diuersu3 isti^9 videmus in oib^9: quia oē qđ per gñationē icepit videmus corrūpi tēpore determina-to: sicut īfra ostēdemus in hoc eodē tractatu libri istius. Ab-surdū igit est istū modū enūtiare de celo ⁊ mūdo.

Tex. cō. 103.

ℂ Amplius aūt dicimus ꝙ ois res in qua nō est potētia. siue virt^9 vt alte-ret a qualitatib^9 actiuis ⁊ passiuis nulla3 h3 cām siue altera-tiōis cū ois alteratio fiat a q̄litatib^9 actiuis ⁊ passiuis: sicut ostēdimus in .7. phicoꝝ. Et sir est ecōuerso ꝙ res que alte-rat vel alterata est aliqñ a qualitatib^9 actiuis ⁊ passiuis ha-bet virtutē ⁊ potētia3 adhuc ꝙ alteret: ⁊ sue alteratiōis cā ē in re ipsa. sicut videmus in oib^9 elementis ⁊ elemētatis que alterant ⁊ adinicē. Si igit mūdus iste magnus vt aiūt Pla-tonici per generationē cōponit ex reb^9 quaꝝ dispōnes fue-rūt pmo fm aliā3 dispōnem: siue fm aliā formā ꝙ̄ sit forma mūdi: cū nō sit possibile ꝙ amittant tales formas per quas sit alteratio eoꝝ que alterant: tūc procul dubio postꝗ̄ acceperūt formā aliquā per alterationē sūt alterabiles. Videm^9 eni ꝙ id qđ nō est calidū. ⁊ per alterationē factū est calidu3: adhuc per alterationē etiā mutabile est a calido in alia3 quācunq3 dispositionē que pōt eē terminus alteratiōis. Cū igit ita sit si mūdus icepit per gñationē res ex qb^9 componibilis erat mūdus: aut erāt alterabiles a suis dispōnibus quas habe-bāt anteꝗ̄ cōstituerent mūdū aut non. Si erant alterabiles tūc adhuc sunt alterabiles: ⁊ sicut per alterationē eoꝝ vene-runt ad mūdi cōstitutionē siue gñationē: sic ēt per alteratio-nē possunt venire ad mūdi corruptionē: ⁊ tūc mūdus est cor-ruptibilis. Si aūt nō erant alterabiles tūc nūꝗ̄ potuerūt p gñationē venire ad hoc vt cōstituerēt mūdu3: qꝛ nulla gña-tio phica eē pōt nisi per alterationē. Cū igit alterent fm pla-tonicos in cōstitutione mūdi tūc alterabunt etiā post mun-dū constitutū: ⁊ sic celum ⁊ alia simplicia sic sunt alterabilia ⁊ passibilia: cū omnis passio facta abijciat a subiecto oporte-bit dicere ꝙ tā celū ꝙ̄ alia simplicia corpora ⁊ mundus ipse possint resolui ⁊ separari siue cōsumi per corruptionē ita ꝙ amittāt formā mūdi. Et eadē necessitate cū post corruptio-nē factā a forma mūdi: adhuc maneāt alterabilia ⁊ mutabi-lia: opz ꝙ postꝗ̄ resoluta sunt a forma mundi iterū alterent aliquādo ad cōpositionem forme mūdane ⁊ ab illa iterum corrūpantur per alteratione3 ⁊ sic fiat successio ⁊ generatio-nis ⁊ corruptionis mūdi in infinitu3: quēadmodū dixerunt Empe. ⁊ Heracli. Si ģ hoc est fm modū hūc: tunc mūdus qui incepit per gñationē cadit etiā sub corruptiōe: ⁊ nō ē ve-ru3 qđ dixerūt antiqui Platonici ꝙ sit pter corruptionem ⁊ finē in tēpore. Sicut aūt iprobauimus dictū istoꝝ sic cōueniēs est vt elidamus rōnē dicti quā induxerunt. Nō eni quā idu-xerūt quādo intēderūt ostendere ⁊ imaginari ꝙ mūdus per generationē incepit: ⁊ tamē nihil habuit pcedēs se fm nā3 ⁊ tps falsa est omo ⁊ ꝯdicetur ei per demōstratione3 verā: nō hñtē instātiā in natura.

Tex. cō. 104.

ℂ Dixerūt eni ꝙ facerēt simile ali-qd opificib^9 mēsurandi qui geometri vocant: lz eni illi sciāt ꝙ abstracta a motu ⁊ mā sensibili perpetua sint: tamē quan-do docent cōpositiones figuraꝝ dicūt prius esse lineas ⁊ su-perficies ipsis figuris que cōponunt ex lineis ⁊ superficieb^9: ⁊ prius esse, ptrahēdas lineas illas vel alias: nō qꝛ intendāt

elemēta figurarū tēpore pcedere figuras: & per motū deuenire ad figurarū cōpositionē. Sed vt doctrina eoꝝ sit facilior discentib⁹. Sicut inquiūt faciamus nos quādo dicimus mūdū cōponi primo ex superiorib⁹ partibus semētē genabilium: & postea pduci ipsa generabilia: & ex vtrisqꝫ his cōponi mundū dicimus hoc oībus his qui que nostra sunt confitent: ꝙ videlicet mūdus sit factus. nō intēdēte ostēdere ꝙ sm tempo:is priorita tē opifex pduxerit stellas ex mā: & postea per ipsas sementē nature facta & semīnauerit eis: & postea fecerit inferiora. in quibus semētis illa seminaretur: & rādez ex his cōpositis fit mūdus. sed intentio nostra est inquiunt facilez facere doctrinā de mundi generatiōe vt sciat ꝙ mūdus est factus simul in oībus suis partibus ex materia pma: & ꝙ superiora nō precedūt inferiora tēpore sed ordine nature: & ꝓ hunc ordinez significanten dicimus ꝙ mundus pmo cōponitur ex hac re: postea ex illa per oīa sicut facimus in figurarum cōpositione. ¶ Redeamus ergo per syllogismum sup eos cōtradicendo ipsis dicendo ꝙ exemplum & simile de figuris qd inducunt nō est cōueniens ad declarandā mundi generationē esse per modū quē dixerunt: & est dissimilitudo in tribus & patet qdem ꝙ in arte figurarū & cōpositiōe ipsarū nō est figura vnꝗ̄ cōpleta nisi cū oībus lineis & superficiebus ex quibus cōponitur: nec inuenit vnꝗ̄ aliquo tēpore figura diminuta ab aliqua linearum vel superficierū ex quibus cōponitur. Secus autē est in eo qd fit per generationē: illud enī inuenit diminutum & sm quid ens in partib⁹ suis in qbus est in potentia anteꝗ̄ accipiat complementū vltimum: & ista pcessio est sm tēpus in oībus generatis. Scdm autem est in quo est dissimilitudo: qa quādo figura fit ex lineis & superficiebus nō fit hoc ita ꝙ linee & superficies alterentur: & per alterationē accipiant formā figure. Sed elemēta generatoꝝ nunꝗ̄ accipiunt formā generatorum: nisi per alterationē & mutationem: & hec alteratio & mutatio necessario exigunt pꝛioritatem temporis eorum ad generatorū constitutionem. Tertium autez est in quo est dissimilitudo ꝙ figura quidez nunꝗ̄ est: nisi in ipsa simul sit superficies et linee nec inueniuntur sine figuris linee & superficies sm eē: sed sm imaginationem solam. Sic autem nō est in generatis: qa elementa eoꝝ inueniūtur sm esse sine ipsis: & quecūqꝫ sunt tēpoꝛalia hoc est in tēpore existētia: & inueniuntur pꝛioꝛa aliquibus: ipsa necessario sunt pꝛioꝛa illis tempore. Cū ergo elementa mundi generati sint tēpoꝛalia: & dicātur pꝛioꝛa mūdo cōstituto ab ipsis opꝫ necessario ꝙ pcedāt mūdū tēpore. nō est ergo simile illud qd inducūt de lineis figurarū: lꝫ enī ille sm esse nō sint extra figuras tñ cū opifices figurarum voluīt demōstrare figuras demōstrant eas sm eē qd hūt in imaginatione: ideo nō est possibile vt ostendāt lineas oēs simul in vice vna & vna demōstratiōe: verum ipsi ostēdunt ꝑtrahi lineā post lineā: donec ipsi veniāt tādē sup lineas ex qbus cōponit figura tota. Cōpositio autem mundi non est sm hunc modū. & ad hoc qdem declarāduz iuuamur rōne nostra quā induximus per ea ex quibus componitur mūdus: sicut patet ex pdictis. ¶ Dicimus ergo ex pdictis mūdum pmo generari ex hac re: & deinde ex alia sm Platonicos pꝛioritate & posterioritate tēpoꝛis. Res enī pꝛiores & posteriores hoc mō sibi sunt pꝛiores & posteriores: sic est sermo diffinitiuus eoꝝ. Si enim sm diffōnem sunt tempoꝛales tunc pcessio & pꝛioritas eoꝝ adinuicē est sm tēpus & sm esse. Si autē diffinitio eoꝝ abstrahit a motu & a materia: quēadmodum in mathematicis: tunc pꝛioꝛitas & posterioꝛitas est sm rōnem & oꝛdinē nature tñ. Res igitur naturales & tēpoꝛales pmo non habentes formā compositionis huius generati: & postea hñtes formaz cōpositionis huius: ita ꝙ ex tali cōpositione fit mūdus nō possunt esse simul tēpore. qa non est possibile aliquid generabiliū simul tempore habere compositionem & nō habere cōpositionem: cum non habēs cōpositionem per motū & generationem que tēpore mēsurantur. opoꝛteat acqrere compositionem: & sic motus & tēpus intercidunt inter vnū & aliud. ¶ De lineis autē & superficiebus que sunt in figura nulla est ante aliā tempore: & illa que est pꝛioꝛ earum sm oꝛdinem nature: non est in alia dispositione ante ꝙ̄ sit sub forma figure a qua alteratur quando figure formam accipit: sicut diximus prius: ostēsum est igitur sufficienter ꝙ non est possibile vt sit mundus hoc modo generatus: vt dicit Stoicus ꝙ futurus sit semper & non sit futurus ei finis in tempore in quo corruptio veniat super ipsum.

Tex.c.105.

Tex.c.106.

¶ Cap. 3m. De contradictione opinionū Empedoclis Heracliti & Anaxagore.

Dicentes autem cum Empedocle & Heraclito ꝙ idem mundus in substantia generat quandoqꝫ & corrūpitur quādoqꝫ: nolunt aliud significare per hoc dictum suum nisi vt ponāt mundum semper esse & fuisse: & futurum esse tēpus cui non sit finis aliqs in quo sm substantialez formam corrūpatur: verūtamē forma eius accidentalis alterat & mutatur qualibet vice vna post aliā ex forma in formā: & simile inducunt in minori mūdo. in quo videmus ꝙ puer alterat in viruz sm illud qd etas reliquit in corpore: & iter: alterat ex viro in puerū: sm illud qd etas senectutis vltime reliquit in mente. senes enim declinātes ad puerilia conuertuntur: hoc enim fit in minori mundo: eo ꝙ quādoqꝫ corrūpitur puer & fit vir idē in subiecto manēs: & quandoqꝫ corrūpitur vir & fit puer adhuc manens illud in subiecto. Et simile dicunt esse in maiori mūdo tā Empedocles ꝙ̄ Heraclitus: lꝫ diuersimode hoc dicāt sicut patet ex supradictis. ¶ Cōtra hoc aūt nos dicimus ꝙ dictum hoc est erroneum quo ad pbationem quā inducunt & est non verum etiam in seipso: & hoc quidez pꝛobatur ex hoc ꝙ quando conueniunt elementa quedam ad alia in compositione mundi non fiunt ex eis dispōnes formarum diuersaꝝ: pꝛecipue quo ad pꝛima simplicia in quibus reciproca alteratione reiteratur semper eadem specie: fit ergo ex talibus sic reciproce alteratis compositio mundi vnius & forma vna mundi quia partibus mundi simplicibus eisdez in forma existentibus non potest eē mundus diuersus sm formam. Deinde autē dicti Empedocles & Heraclitus nobis ēt ɔsitent illud qa talem causam ponunt generationi & corruptioni ex qua necessario reciprocatio fit earūdem formarum specie in simplicibus partibus mūdi lꝫ dicant causam generationis contrariam esse cause corruptionis. generationis enīz cā est vt dicant amicitia: & corruptiōis odium. Amplius autem si corpus mundi est totum manens idem in substantia & quantitate: sed alteratum in qualitatibus est quandoqꝫ sm dispositionem vnam: & quandoqꝫ sm dispositionez aliam: & vt dicunt non habet mūdus aliam renouationem nisi dictū modum alterationis: & sic cū hoc vt cōsitetur mūdus non habet cōpositionez ex aliqua: nisi ex quibus componitur hoc celū qd videmus: & hic mūdus sensibilis sm quācunqꝫ dispositionem formarum variatur: eo ꝙ semper reciprocantur eedem qualitates que sunt istorum elemētoꝝ tunc ex hoc sermone non seqtur ꝙ mundus sit generatus sm totū & substantiam suam neqꝫ habet aliqd principium materiale vel efficiens ante se vel post se mutationis & corruptiōis. verūtamen sm suas qualitates elementales tñ ꝙ in suis accidētalibus & particularibus formis corrūpitur & finitur in quibusdam: & hoc non aufert mūdo perpetuitatem sed potius affert sicut in secūdo perigeneseos ostendemus. Anaxagoras autez dicit ꝙ orbis est qui cadit sub corruptione & non redit vnꝗ̄ ad generationem eiusdem in specie. Respondemus per antedicta: si enī mūdus est vnus & non possunt esse plures mundi: neqꝫ simul: neqꝫ successiue cum mundus sit ex materia sua tota tunc impossibile est vt verum sit qd dicunt. Secūdum enim opinionē Anaxagore materia mundi fuit ante mūduz que fuit mixta ex omnibus homogenijs in quibus latebant omnes forme partiuz huius mundi: & per intellectuz componētem & diuidentem exiuit ex illa mixtura forma huius mūdi. Si enim daretur ꝙ non fuisset materia illa ante hunc mūdum tunc non posset esse verum qd dixit Anaxa. ꝙ alterata per intellectum agētem esset materia ad hoc ꝙ reciperet formam huius mundi. Cum igitur sm Anaxa. alterata sint in forma mūdi huius: adhuc post corruptionem mundi & resolutionem in mixturam primaz remanet virtus & potentia alterationis ad easdem formas cōpositionis mundi que modo sunt in mundo. Si enīz aliud ex homogenijs aliquādo cōpositū est: adhuc in futurum aliquid simile illi in specie potest componi ex homogenijs que sunt similia pmis homogenijs: in qb⁹ iaz olim cōpositio facta fuit:

Tex.c.10

Tex.c.104

cta fuit igit ex mixtura in quã resoluitur mũdus erit mũdus idez in specie rediens iterũ per intellectum agẽtem. Si autem dicat φ mũdus non est vnus in specie sed sunt mundi multi sm̃ speciem vel genus. tũc forsitã possibile est φ sit verum qḋ dicunt. Sed nos in sequẽtibus inquiremus vtrum hoc possibile sit an impossibile omnino. Cum enim ostenderimus celum omĩo esse ingenerabile ⁊ incorruptibile tũc cõsequens non erit reiterari diuersa in specie ⁊ genere: quoniam tunc ex perpetuitate motus celi cõcludemus in fine secũdi perigeneseos φ quecũqȝ habẽt substantiaȝ incorruptibilem motũ reiterantur eadẽ numero in omni tẽpore mundi: ⁊ quecũqȝ hñt subam corruptibilẽ motũ reiterant̃ eadeȝ specie nõ nũero: et in his duob⁹ remanet semp mũdus vn⁹: ex qbus palã erit falsuȝ eẽ qḋ dixit Anaxagoras.

¶ Cap. 4m. De distinctionibus generabilium ⁊ ingñabiliũ: ⁊ corruptibiliũ ⁊ incorruptibiliũ ex qb⁹ sumẽde sũt ꝓbatiões ad ostendendũ ingenerabilem ⁊ incorruptibilẽ esse mũdũ.

Tex. cõ. log.

Altius autẽ ordinantes disputationeȝ de mundi generatiõe ⁊ corruptione dicimus opinionẽ antiquoꝝ duo cõsiteri de quibus est ingrẽduȝ: dicunt enim aliqui φ possibile est vt aliqḋ nõ ingrediatur in esse per generationem: qḋ tñ sit corruptibile in natura etiã si nunqȝ corrumpatur: ⁊ aliquid est qḋ possibile est ingredi in esse per generationẽ: qḋ tamẽ incorruptibile est per naturam: ita φ nunqȝ finitur. neqȝ cadit sub corruptione: sicut expsse legitur in libro Platonis qui dicit̃ Timeus in illo eni libro legit̃ φ celum est generatũ. ⁊ tamẽ est semper in toto tẽpore manẽs: et hoc qdem sunt alij dicentes φ possibile est vt aliqḋ ex reb⁹ generet̃: ⁊ nõ finiat̃ nec cadens sub corruptione: ita φ nõ finitur neqȝ corruptio aliqua veniet supra ipsum. Dixit eniȝ celũ Plato nõ qdem esse corruptibile sed voluntate opificis sine corruptione permanere: dicentes autẽ sermones hos de celo nõ naturaliter de celo sunt perscrutati: sed potius mõ diuino ostẽdentes qualiter causata fiunt a causa pma: quã voluntatẽ artificis esse asserebãt. Nos igitur etiã cum intẽdimus ingrere de veritate sermonis istoꝝ philosophoꝝ: oportet nos generalius loqui φ fecim⁹: ⁊ quoniã exigit huiusmodi negocij materia: loquamur eni inquisitiõe aggregata ex entibus omnibus cõiter ingrendo vtrum in aliquo ente possibile sit qḋ dicunt: φ vȝ generatuȝ non cadit a primo corpore vel generatũ cadat sub corpore huiusmodi enĩ inquisitio est quasi diuina sed ꝓpter doctrine bonitatẽ opȝ eam hic interponi. ¶ Antequã igit̃ hãc generalẽ faciamus hic inquisitionẽ intẽdimus pmo distinguere intentiões eorum que dicũtur generabilia ⁊ nõ generabilia: ⁊ eorum que

Tex. cõ. lio.

dicũtur corruptibilia ⁊ incorruptibilia: vt sic distincte intentiones eoꝝ facilius ostẽdant illud qḋ intelligimus per sermonẽ eoꝝ cũ dicimus generatum vel nõ generatum: vel cadens sub corruptione: vel nõ cadẽs sub corruptiõe: vna enĩ res multipliciter dicta ⁊ nõ distincta per intẽtiones de quibus dicit̃ absqȝ distinctione ⁊ discretione accepta ab audiẽtibus generat ambiguitatem: ⁊ occultatur ratio eius. ita φ in ipsa hesitat intellectus audiẽtis ⁊ confundit̃: adeo φ aliquãdo nuntiat duble de ipsa: eo φ nõ discernit neqȝ distinxit: eo φ nesciuit qua rõne intẽtio nois de re dicat̃. Et hoc quidem fit dupliciter ex nois videlicet equiuocatione: ⁊ ex ipsius rei multiplicitate. Sȝ de noium equiuocatiõe sine distinctione nõ curamus ad presens eo φ hoc sophiste est ꝓprium. Rei autẽ ambiguitateȝ generaliter loquẽtes: oportet distinguere sicut patet in quinto philosophie pme. Cũ igitur phiam pmã in hac distinctione nãciscamur: oportet nos hic distiguere qbus modis ea de quibus disputabimus dicãtur per analogiã. Dicamus igit̃ φ res dicitur multis modis ingenerabilis siue nõ generata. qui tamen oẽs modi in cõmuni reducunt̃ ad duos: aut eni dicit̃ ingenerabilis non vere aut vere. Et siqdem nõ vere dicit̃ ingenerabilis: tunc

Nota φ re ex equiuocatiõe fit cõfusio ⁊ in vniuerso.

Tex. cõ. lij.

aut dicit̃ a priuatione generationis ⁊ vie motus aut a priuatione debiti tẽporis ad generationẽ lȝ actus generatoꝝ nõ priuet̃ ab ipsa. A priuatione eni vie in esse que est generatio ⁊ motus dicunt̃ ingenerabilia tẽpus ⁊ motus ⁊ ipsa generatio: nullũ eni hoꝝ ingreditur in eẽ per tẽpus ⁊ alterationẽ ⁊ motũ ⁊ generationẽ: quẽadmodũ igrediuntur in eẽ ea que per se ⁊ ꝓprie generant̃: sub isto aũt modo cadũt tres modi speciales: via eniȝ que est alteratio ⁊ motus is eẽ priuat̃ ab his que sunt ante generatũ sicut tẽpus ⁊ motus. ⁊ priuatur ab his que sunt necessario cõtinentia ad generatũ sicut cum generat̃ hic homo: per cõsequẽs ⁊ homo ⁊ aial ⁊ substãtia ꝓpter qḋ dicit̃ natura in his operari occulte: priuat̃ etiã ab his que per accidẽs sunt in generato ⁊ precipue a relatiuis: sicut cũ dicimus hunc esse generatuȝ: dicimus filium eẽ generatũ ⁊ etiã per accidẽs album vel fuscũ: quoꝝ nullũ generatur per se: oĩa tamẽ hec aliquo mõ generata sunt qa accipiunt eẽ post nõ esse ⁊ ideo nõ vere dicunt̃ ingenerabilia. ¶ Scḋo autẽ modo dicit̃ res ingenerabilis: siue nõ generata non vere sm̃ aliũ modũ quãdo priuat̃ ab ea tẽpus generationis ⁊ nõ potẽtia vel actus: possibile enĩ est φ generetur talis res anteqȝ generet̃. eo φ omne qḋ generatur in potentia est anteqȝ generet̃ lȝ nunqȝ fiat absqȝ gñatiõe: ⁊ hic modus sub se cõtinet tres modos particulares. Jd eni qḋ possibile est generari: aut nunqȝ generabit̃ lȝ habeat potẽtiam: aut generabit̃ sed nõ in tẽpore suo possibile eni si nõ fiat nõ accidit impossibile aliqḋ ⁊ ideo multa sũt possibilia que tamen nunqȝ fiũt: ⁊ illa cõtinẽt vnuȝ modũ ingenerabiliũ hoc modo dictoꝝ. in quo nõ priuat̃ potẽtia: sed actus in toto tẽpore generationis. Si aũt generabit̃ nõ in tempore suo: aut est difficilis generationis ⁊ ꝓlongatur tẽpus: aut est facilis generationis ⁊ anticipat̃ ꝓpter aliquã cãm. Et dicit̃ iteruȝ res ingenerabilis siue nõ generata ꝓprie ⁊ vere sm̃ moduȝ aliũ qui tertius est inter modos dictos in cõmuni in quo priuat̃ potentia ⁊ virtus ad generationẽ: ⁊ hoc est quãdo impossibile est rem aliquã sub generatiõe cadere: eo φ non est in ea virtus ⁊ potẽtia aliqua vt generetur: ⁊ de illa re nõ potest dici φ quãdoqȝ fit ⁊ quãdoqȝ nõ fit sicut dicit̃ de gñatis. Et hic modus etiã duos speciales cõtinet modos. s. φ non subijcit̃ generationi ꝓpter hoc φ priuatur ab eo virtus generatiõis: aliquãdo hȝ id a necessitate sui esse: sicut necessaria habẽt que perpetua sunt in eo φ sunt necessaria: aut habẽt hoc ab impossibilitate ad esse sicut impossibilia ⁊ ideo sicut diametron esse assymetron est ingenerabile: ita etiã diametron eẽ symetron est ingenerabile: hoꝝ enim vnum semper est aliud aut nunqȝ est. Gñabilia autẽ aliquãdo sunt: aliquãdo non sunt. Sic ergo octo modi particulares cõtinent̃ sub tribus cõmunibus: tñ de ingenerabili hic solũ tertiũ in cõi dictuȝ modũ intelligimus. ¶ Siliter autẽ generatũ dicit̃ sm̃ modos multos oppositos modis eius qḋ dr̃ ingenerabile. Generatũ autẽ vocamus generabile: quoꝝ modoꝝ nũerus est reducendus in duos. s. in modum nõ vere generabilis: ⁊ in modũ vere generabilis. vnus autẽ modus nõ vere generabilis in cõi in vnicum est quãdo res aliqua est in potẽtia primo: ⁊ deinde est in actu: siue fit per generationeȝ siue fit sine generatiõe: ⁊ intelligo per gñationeȝ nõ veram gñationẽ. sȝ illam potius que est per accidẽs vel per cõsequẽs sicut diximus per accidens gñari filium ⁊ per cõsequens hoiem vel animal quãdo generat̃ hic homo. Absqȝ gñatione autẽ vero absqȝ causis generationis sicut dicit̃ generari tp̃s vel motus: eo φ accipit esse post nõ esse ⁊ ideo subiecto ideȝ est generabile ⁊ nõ generabile in pmo modo vtriusqȝ acceptum.

Tex. cõ. liiij.

Sed rõne diuersa dicit̃ ingenerabile ⁊ generabile. Jngenerabile eni dicit̃ inquãtuȝ priuant̃ in eo ea que sunt in generatione per se: generabile autẽ inquãtuȝ accipit esse post nõ eẽ quocũqȝ modo accipiat illud: generabile enĩ dicit̃ omne illḋ quod quãdoqȝ est existẽs ⁊ quãdoqȝ nõ existẽs: id dictũ qḋ quãdoqȝ est existens ⁊ quãdoqȝ non existens dr̃ multis modis vt diximus: quoꝝ vnus est sicut tempus ⁊ motus dicuntur generabiles: eo φ quãdoqȝ existẽs quãdoqȝ nõ existẽs: ⁊ alios duos modos habet hic modus adiunctos: eũ. s. qui est per accidẽs: ⁊ euȝ qui est per cõsequẽs ⁊ naturale. ⁊ qui ẽ per accidens magis est in relatione que lȝ non sit per se terminus vel motus mutationis: vt ostẽdimus in quinto phisicoꝝ: tamẽ insertuntur aliquo modo per motus ⁊ mutationes. Hic igitur pmus modus generabilis continet etiã tres modos sicut pmus modus generalis. Sũt tamẽ qdaȝ sicut Themistius ⁊ alij qdam qui dicunt φ quãdo dicit̃ generabile φ pmo est non ens ⁊ post hoc ens siue per gñationẽ: siue absqȝ causis gñationis φ hic modus est cõis ad generabile per se ⁊ ad generabile non vere: ⁊ φ hoc qḋ cõmuniter dicitur in pmo modo generabilis explicatur per du-

Opinio Themistij.

os sequentes modos. Sed ego dictum istud non approbo: lʒ in his non sit vis magna: videt tamē esse verius qḋ dcm̄ est qa hoc cōcordat ꝛ rōni ꝛ his que supra dicta sunt. ¶ Secūdo autē mō dicit generabile sm̄ intētionē aliquā. quādo aliqua res que nō est in actu: est tamen de numero eoꝝ que possibile est generari lʒ forte nō obseruet tēpus sue generationis. ꝛ hoc inter 2ᵐ modū ingenerabilis continet sub se tria: sicut supra sunt enumerata ꝛ est idem in subiecto cum ingenerabili lʒ differens sit sm̄ rationem qa dicitur generabile ab affirmatione potentie generationis: ꝛ dicit ingenerabile a priuatione actus generationis aut in toto tēpore generationis: aut in tēpore debito: qḋ vel anticipatur ꝓpter facilitatem generabilitatis eius: vel prolongatur propter difficultatem eiusdē. ¶ Et dicitur tertio modo generabile siue generatum sm̄ intētionem aliquā. quādo res que non est actu ꝓmo postea accipit esse per generationem per se: ꝛ ꝓpter hic modus solus est verus ꝛ simpler nullum aliorum sub se habēs lʒ e oppositos duos sub se habeat: qa nō semper est verū ꝙ si vnū oppositoꝝ est multipler ꝙ ꝛ reliquū sit multipler. sicut patet in ethicis vbi vno modo dcm̄ volūtarium dupliciter dicto opponit inuolūtario lʒ forte ꝛ hoc verum sit ꝙ quantū ad aliqd sue rationis opponit vni. ꝛ quātum ad aliquid opponitur alteri per hoc enī ꝙ potētia respicit esse opponit impossibili ad esse: ꝛ per hoc etiā ꝙ respicit non esse opponitur necessario in esse: ꝛ sic nihil ꝓhibet vnū ꝛ idem opponi duobus nō sm̄ idem. ¶ Simili autem corruptibile dicit multipliciter. ꝛ reducit ad modos duos: quia aut dicit sm̄ actū corruptionis aut sm̄ potentiam. Si autē dicatur sm̄ actū tūc dicitur dupliciter. cōiter. s. ꝛ ꝓprie: cōiter quādo res est in ꝓmis existens in actu deinde post hoc est non existēs in cōiunctione siue per corruptionē ꝛ alterationem alterius ꝛ non ꝓpriā: siue sine corruptione ꝛ tūc iste modus necessarie cōtinet in se tres alios: illū. s. qui est per accidens ꝛ illū qui est per cōsequēs: qa illi fiunt ruinsdā alteriꝰ corruptione qḋ est ꝓprie corruptum sicut quando corrūpit Plato corrūpitur musicus ꝛ corrūpit aial ꝛ subā. Sine alteratione autē ꝛ corruptione corrūpit ipsa corruptio ꝛ alteratio corrupti ꝛ actus eoꝝ que alterant ꝛ corrumpūt: ꝛ hec est corruptio sm̄ actum dicta sed nō est vera: sed cōiter dicitur corruptio eo ꝙ talia post esse acciprūt nō esse ꝛ fortasse iterū noiamos corruptionē sm̄ alium modū que ēt sm̄ actū dicit ꝛ est corruptio ꝓprie dicta ꝛ hic modus est quādo res actu existens possibilis est ad nō eē per corruptionē ꝛ alterationē suipsius per seipsā: ꝛ nō per aliud ꝛ iste modus ꝓprius est ꝛ verus quo corruptibile dicit corruptibile. Et dī iterū corruptio sm̄ potentiā ꝛ nō sm̄ actū ꝛ hec nō pōt ꝓprie variari nisi per vnū modū quādo res anthonomatice de re dī corrupta vel corruptibilis: eo ꝙ est facilis vel velocis corruptionis: lʒ aūt potentia diuidi habeat in duo hoc est in facile: ꝛ difficile tamē qa difficile corruptibile resistit corruptioni ꝓpter moliā victoriā forme super mām: nō ꝓprie dicit ꝓp potentiā corruptibile vel corruptū. ¶ Simili autē multipli dī id qḋ nō cadit sub corruptiōe siue icorruptibile. aut enī dicitur sm̄ actū aut sm̄ potētiā: ꝛ si dicit sm̄ actū: aut dicit a ꝓuatione causaꝝ corruptionis aut a ꝓuatione actꝰ corruptionis aut a ꝓuatione virtutis ꝛ potētie ad corruptionē: ꝛ primis qdē duobꝰ modis dī incorruptibile nō vere tertio autēm odo dī vere vnus igit ꝛ ꝓmus modus icorruptibilis ē quādo res aliqua est quādoqꝫ existēs sm̄ actū: ꝛ postea est nō existens sm̄ actū: sicut diximus de tactu ꝛ ceteris relatiuis ꝛ de his que nō per se corrūpūtur. Tactꝰ enī ꝛ huiusmodi quādoqꝫ sunt existētia ꝛ quādoqꝫ nō sunt existētia absqꝫ hoc ꝙ causa ꝓprie corruptiōis subijciant: ꝛ hoc est verum de tactu actiui ꝛ passiui cū agūt ꝛ patiunt adinuicē: ꝛ etiam de sensu tactus ꝓut ipse est sm̄ actum sic enī refert ad sensibile ꝛ quodā alio corrupto destruitur sm̄ actū ꝛ nō per se: quis subijcit corruptioni. cōtinebit igit ille modus tres sub se superius enūeratos. ꝛ in isto mō est idē cū subiecto corruptibile ꝛ incorruptibile lʒ differāt sm̄ rōnes sicut cuilibet satis patere pōt ex ꝓmissis. Scdo autē mō dicit incorruptibile: siue nō cadens sub corruptiōe ꝛ priuatione actꝰ corruptionis sm̄ actū: ꝛ hoc duplr quādo res aliqua qdem est que est nūc sm̄ actū: ꝛ est in ea virtus siue potētia corruptiōis. Sed aut nūc non est corrupta vel in futurū aliqḋ tpꝰ nō erit corrupta: ꝛ ideo sm̄ id qḋ in futuro aliquo corrūpet potest dici esse cadēs sub corruptiōe inquātum autē tēpore debito non corrūpitur dicitur incorrupta vel incorruptibilis: ꝛ iste modus vsitatur in his que in sua virtute indicant tēpus aliqḋ sue corruptionis ꝛ post tēpus illud durāt per aliquā cām extrinsecā: sicut fit ꝛ frequenter in egritudinibus ꝛ etatibus hominū. Modus autē verus est quādo eius incorruptibile est vt dicatur a priuatione potentie corruptionis: sicut est res qua nunc sm̄ actum existit ꝛ in omni postremo ꝛ futuro permanebit in esse eo ꝙ non est in ea potentia ꝛ virtus ad corruptionem sm̄ quā corruptionem verum sit de ea dicere ꝙ ipsa nunc sit existens ꝛ fiat per corruptionē postremo nō existens ꝛ talia sunt necessaria in eē que dicunt ingenerabilia per hoc ꝙ nō hñt non esse ante esse: ꝛ incorruptibilia per hoc ꝙ nō habebūt nō esse post esse sm̄ actū. Incorruptibile autē dcm̄ sm̄ potētiam dī sm̄ modum aliū qui est duplex. s. a priuatione tēporis debiti ꝛ a ꝓuatione facilitatis corruptionis lʒ isti duo modi redeant in idē qa difficultas corruptionis ꝓlongat tēpus corruptionis. Dicitur enī aliquādo incorruptū vel incorruptibile qḋ non corrūpitur adhuc cū tēpus est: ꝛ tamē possibile est vt sit nō existēs per corruptionē in futuro. Et dī iterum sm̄ modū aliū ꝙ corrūpitur quando res aliq̄ nō cadit sub corruptione velociter: sicut res que nō est facilis corruptiōis. Sic ergo dcm̄ est de multiplicitatibꝰ generabilis ꝛ ingenerabilis: corruptibilis ꝛ incorruptibilis.

¶ Cap. 5ᵐ. De diffinitione virtutis actiue ꝛ passiue vt ex illa resumantur rationes ad probandum ꝙ omne generabile est corruptibile.

Quia autē iā venimus super expositionē modoꝝ generabiliū ꝛ ingn̄abiliū: corruptibiliū et incorruptibiliū: ꝛ diximus intentiōes eoꝝ veras ꝛ nō veras. nūc oportet adhuc his adiūgere diffinitionē virtutis ꝛ potentie que cadebat in diffinitionibꝰ generabiliū ꝛ ingn̄abiliū: cū diximus ꝙ ingenerabile est qḋ hʒ virtutē ad hoc ꝙ sit semper: ꝛ nō vt sit quādoqꝫ: ꝛ quādoqꝫ nō: cōuenit igit dicere de eo qḋ dicit virtus ꝛ non virtus sed debilitas anteqꝫ adducamus demōstrationes ad id qḋ itēdimus ꝓbare sicut enī diximus virtus cadit in diffinitione ingenerabilis ꝛ incorruptibilis: qa id qḋ vere nō est corruptibile est id in quo nō est virtus ad susceptionem corruptionis ꝛ in quo nō est virtus: vt aliquādo sit: ꝛ aliquādo nō sit: id autē qḋ vocat vere ingenerabile est qḋ nō habet virtutem vt sit equale per naturam sm̄ ꝙ dicit Plato inquit enī Plato ꝙ mūdus fuit equalis in potentia: ꝛ deinde equalis in actu: ꝛ sic ꝓmo inordinatus fuit quando fuit in potētia: ꝛ post hoc redijt ad ordinem per generationē: ꝛ sic nō fuit per naturam equalis in potentia: nec equalis in actu: sed potius nūc perdurat equalis in actu: hoc est per voluntatem opificis. ꝛ non per naturam hoc qdem Plato dicebat de celestibus. Et ideo cum non hic inquiramus de opiniōe Platonis: oportet nos determinare ꝛ de intētione virtutis ꝛ debilitatis que est eius oppositū. Ad acceptionem ergo diffinitionis virtutis ꝓmo intelligere oportet ꝙ virtus omnis: aut est actiua: aut passiua: sicut ꝛ ipsa potentia potētiā autē actiuā oēm ꝛ quantitatem ipsius cognoscemus per actū relatum ad obiectū dicemus enim volētes ostendere potentiā agilitatis in aliquo ꝛ quātitatem eius qui qui potest agilitatē mouere cētū leucas: vna die potest mouere quēlibet numerum leucarū qui minor est illo: qui enī potest moueri tentū passibus vel leucis potest etiam moueri. 50. vel. 20. sed non conuertit. Similiter volentes ostendere maximam quātitatem roboris alicuius ostendimus ipsam in maximo qḋ potest proficere suo robore dicentes ꝙ qui potest portare centum libras: potest portare quodlibet minus cētū libris sed non conuertitur istud maximū enī qḋ potest potentia actiua sequitur qḋlibet minus: sed non sequitur ꝙ possit aliqsid maiꝰ maximo in qḋ potest: quoniā potest ferre cētū libras nō sequitur ꝙ possit ferre cētū ꝛ vnam: ꝛ si Hercules potest vincere triginta nō sequit ꝙ possit vincere triginta ꝛ vnū. Sed sequitur ꝙ possit vincere vno minus qꝫ triginta ꝛ qḋlibet minus qꝫ triginta. Si igitur volumus diffinire virtutē cū sciamus virtutem consistere in vltimo ꝛ maxio ad qḋ se extendit virtus actiua: dicemus ꝙ virtus est vltimum qḋ est in re potente

Nō semp est verū si vnū oppositū sit multiplex ꝙ reliquum similiter multiplex.

Tex. cō. ij.

Tex. cō. iij.

Tex. cō. iiij.

Tex. cō. iiij.

tente

tente de potentia sua activa: sicut vltimum potentie fortitu
dinis ipsius Herculis diximus esse a virtute triginta. quan
titas igitur potentie extense ad triginta erit virtus Hercu
lis: et sic est in omnibus alijs circa potentiam activam. vlti
mum enim potentie active est sicut in toto potestativo quod il
bet enim totum includit minus illo: sed non convertitur. Omne
enim quod potest maius potest et minus sed non convertitur. quod
enim potentia agilitatis vel velocitatis sue potest perficere
centum passus perficiet quosdam passus pauciores: et quod poten
tia roboris sui potest portare centum libras. potest portare duas
et quaslibet pauciores centum. Ostensum est igitur ex his quod fortis
et quelibet potentia activa diffinitur in hoc quod est vltimum po
tentie sue: quod vltimum est perfectio omnium precedentium
in omni toto potestativo. sive sit potestativum totum in na
tura: sive etiam in moribus sicut est regnum quod est vltima
potestas omnium imperantium et gubernantium multitu
dines: et intra ipsum sunt potestates presides. et consules: et
militia aliorum: et qui potest vt rex potest omnia que possunt
inferiores. sed non convertitur: et vniversaliter dicatur: si
cut est de omni toto potestativo quod ad summum perducitur
ex collectione potestatum inferiorum. Eius autem cuius ha
bet potentia activa vigorem propter multam victoriam for
me super materiam habet potentia passiva impotentiam:
et hec vocatur debilitas. et potentia passiva que est opposita
potentie active diffinitur in minimo quod potest in ipsam: eo

Esse po° pas siva potentia dicatur.

quod ipsa in nihil omnino potest sed quod est passiva. sed in hoc di
citur potentia: quia alia possunt in ipsam: et in quod potest vin
cendo minus. in hoc vincendo potest etiam maius illo. et ideo
sequitur quia quod patitur a minore patitur etiam a maiori:
et quod vincitur a minore necessario vincitur multo citius a ma
iore: sed non convertitur: quod enim non potest quis deferre
de numero ponderum parvorum: non potest deferre aliquid
maius et gravius illo pondere: sicut dicere possumus in exem
plo. quia qui non potest deferre centum libras: nequaquam defert centum
et vnam. et qui non potest ambulare centum passus non ambula
bit centum et vnum. Vltimum ergo potentie passive est mini
mum: hoc enim potest esse illud a quo fit passio: sicut maxi
mum potest esse illud in quo fit actio in potentia activa. Vir
tus ergo potentie passive erit in minimo. quia hoc habet ma
xime de passibilitate vt indicat passibilitatem in statu in quo

Documentum.

non potest esse maior passibilitas in eo quod patitur. Est ta
men sciendum quod vltimum potentie passive non proprie di
citur virtus sed dicitur debilitas vel infirmitas communiter:
nisi aliquando hoc fit de bonitate alicuius virtutis passive
secundum naturam: sicut infra dicemus de potentijs sensitivis: quia
ille que facilius patiuntur a sensibilibus suis secundum aliquid sunt
meliores et fortiores indicant sensus. Sic ergo diffinitio vir
tutis active est vltimum potentie sue secundum plus et maius in quod
potest: et debilitas est in vltimo minimo quod potest in poten

Tex. co. 117.

tiam passivam. Oportet autem non decipi a paralogismo
quorundam diversa probare conantium ab his que dicta sunt
a nobis. Objiciet enim fortassis aliquis dicens non esse ne
cessariam: neque rectam diffinitionem virtutis que inducta
est: videns enim per spatium passuum vnam rem magnam
non videt ex eodem spatio quodlibet minus illo sed potius ex
paucioribus passibus spatij: sive ex minori spatio videt mi
nus illo: sed ex eodem spatio videt quodlibet maius illo: er
go vltimum virtutis non est in maximo sed minimo. Simi
liter potest objici de auditu vocis alicuius ex spatio aliquo
quia ex eodem auditur vox maior et non auditur vox minor
illa nisi ex minori spatio: non autem est hoc quod falsificet di
ctam virtutis diffinitionem: quia manifestum quidem est
quod qui potest videre per spatium predictum et audire vocem par
vam: videbit et audiet per idem spatium maius puncto et
vocem maiorem: visus enim et auditus potentie sunt passi
ve: et statum bonitatis potentiarum illarum indicat immutari
a parvo: et si immutat ipsas res parva. immutabit ipsas queli
bet pars maior: sicut diximus de potentijs passivis: non igitur
objectio dicta destruit hoc quod diximus de virtutis diffini
tione: quia potentia duplex est. et vna diffinitur in vltimo sta
tu rei in quod potest potentia que est activa altera autem dif
finitur in vltimo statu eiusdem que est potentia passiva que
cognoscitur in vltimo statu esse quando minimum inferen
tium ei passionem potest in ipsam sicut diximus: hec autem

specie a de qua dictum est passibilitas ad bonitatem facile
facit speciem eius perfectio est in hoc quod facile ei inferat pas
sio a proprio sensibili: et ideo est virtus in ipsa et vltimum bo
nitatis et perfectionis eius. In alijs autem in quibus passi
bilitas est a victoria materie super formam facilis passibi
litas est a destitutione virtutis active et in illis non proprie ha
bet nomen virtutis sed potius habet nomen impotentie et
debilitatis sive infirmitatis. Omnia autem hec adducta sunt
vt sciamus virtutes eorum ad esse semper vel non esse et ad
numquam esse semper. Sicut enim se habet potentia ad agere et
pati. sic se habet ad esse: et ideo illa cuius virtus est ad sem
per agere eius virtus est ad semper esse: et cuius virtus est
ad aliquando agere eius virtus est ad aliquando esse quia
nos loquimur de agere essentiali quod consequitur rei natu
ram et substantiam: propter quod etiam sequitur vt postea osten
demus quod cum vltimum eius quod est generabile non sit esse
semper: sed esse aliquando quod non potest dici illud habere
virtutem ad semper existendum erit ergo aliquando et ali
quando autem non omne tale corruptibile est oportebit er
go quod omne quod generatum est aliquando futurum sit in
corruptione propter que induximus omnia que diximus de virtute:
hoc autem ex sequentibus magis erit manifestum.

Cap. 6m. De principijs habentibus virtutem ad esse et ad non
esse ex quibus sumende sunt demonstrationes.

Tex. co. 118.

Postquam autem determinatum est de virtute et de
fectu virtutis que est debilitas. quarum vna re
fertur proprie ad potentiam activam ad esse: al
tera autem ad potentiam passivam consequens est
determinare residuum quod est simile illis: sicut enim
se habet virtus activa ad maximum per quod de
terminatur. ita se habebit virtus que est ad esse ad aliquod
maximum sui temporis eo quod virtus ad esse et ad generatio
nem non est nisi per activam potentiam. virtus autem ad non
esse et corruptionem est per passivam. et hanc etiam necesse est
habere tempus per quod determinetur. Oportet autem scire
quod cum potentia sit ordinata ad actum. oportet quod sicut est de tempore actus:
ita est de tempore potentie. et sicut sunt actus oppositi esse et non esse:
ita sunt potentie opposite secundum actum ad quem sunt ordinate:
sed potentia vnius actus non opponitur actui alteri: sed po
tentia ad actum non est simul cum actu: quia potentia est non
habiti actus autem est eius quod habetur: cum autem iam ha
betur: tunc non est habendum amplius: hec autem dicta sunt
propter quorundam errorem dicentium quod vna numero est po
tentia duorum oppositorum: et hoc non potest esse verum ni

Non vna numero est potentia duorum oppositorum.

si de potentia subiecti que omnino est materialis et indispo
sita: que aliquo modo est disposita infra: sicut illa que prece
dit actum: sicut privatio habitum illa non potest esse vna duo
rum oppositorum sicut ostendimus in libro primo physico
rum et in pluribus alijs locis. His autem prenotatis dici
mus quod si alicui rerum naturalium attribuatur potentia vel
virtus ad hoc vt sit: et vt non sit: sive ad esse et non ad esse: cum
esse et non esse sint opposita oportet potentias illas esse oppo
sitas: et ideo impossibile est eas inesse simul eidem secundum idem
tempus: ergo necessarium est tempus aliquod determina
tum cadere inter esse ipsius et non esse quod sit distinguens es
se eius ab eius corruptione sive destructione que terminatur
ad non esse ipsius: dico autem quando hec attribuuntur ei
dem quod est existens sicut est mundus vel celum. Si enim ra
tione materialis principij dicatur aliquid in potentia ad esse
ratione privationis secundum quod ipsa est inchoatio forme: et dicatur in
potentia ad non esse hoc erit improprie dictum. quia sic actu
non est sed potentia est: adhuc autem materia non potest dici esse
per se: et ideo quod attribuetur ei de potentia vel virtute ad vnum
vel ad aliud attribuetur ei sicut per accidens existenti et non
per se: tunc enim ratione privationis subijciatur motui: vt
probavimus in primo physicorum. ipsa per se non est sed per
accidens est et accidentaliter. Materia enim inquantum ma
teria non est individuum aliquod signatum ens in natura:
sed cum attribuitur ei esse hoc est esse secundum quid quod est co
gnoscibile per analogiam solum: vt declaratum est in fine pri
mi physicorum: et ideo ipsa secundum actum non est et ideo per se
non est: quia omne per se esse est a forma sed secundum quid: et per
accidens ens hoc est per rationem subiecti analogie ad for
mam propter quod accidit quod cum attribuitur ei potentia ad

esse ⁊ ad non esse conuenit ei non esse per se: ⁊ esse conuenit per aliud quod est forma sicut diximus. Quotienscunque autem eidem alicui existenti ſm actum attribuitur potentia ad esse ⁊ potentia ad non esse: oportet istas potentias habere suc/cessionem in eo: ⁊ esse tempus distinguens inter ipsa ⁊ hoc quidem generaliter verum est in omnibus formis siue sint accidentales siue substantiales: respectu quarum dicitur esse potentia siue virtus: sicut est homo album tricubitum: ⁊ sic de aliis predicamentis subiectis adiacentibus. Si enim dicam ꝙ hoc potest esse homo ⁊ potest non esse homo: vel potest esse albus ⁊ potest non esse albus: vel potest esse tricubitus ⁊ potest non esse tricubitus: in omnibus oportebit intercidere tempus distinguens actus duarum potentiarum ⁊ potentias ipsas propter causam quam supra diximus. Si autem datetur ꝙ alicui rei attribuitur virtus ad esse ⁊ ad non esse ita ꝙ continuum ⁊ vnum est tempus vtriusque potentie sic ꝙ non referantur ad diuersa tempora distincta per intermedium tempus intercidens etiam inter ipsas: ita ꝙ nec paruum nec magnum tempus inuenitur distinguens tempus vnius ab alterius tempore: tunc opposita inerunt simul in eodem tempore eidem quod est impossibile: ⁊ hoc est sicut quando dicitur aliqua res eterna ſm finem sue durationis ſm naturam habere potentiam ad non esse. Habet autem omne generatum ad non esse potentiam: sicut ostendemus in sequentibus. Cum ergo generatum dicitur habere virtutem ad esse ſm tempus infinitum: ⁊ infinitum tempus nō interrumpitur per aliquod tempus intermedium distinguens ipsum: oportebit tunc ꝙ ad idem tempus infinitum referatur potentia ad esse perpetuum ⁊ potentia ad non esse quandoque autem hoc est impossibile: ex isto igitur tanque ex quodam principio procedentes incipiemus nunc ostendere quomodo possibile est vt alicui vni attribuatur potentia ad esse ⁊ ad non esse: ⁊ quomodo est hoc impossibile. Sed adhuc oportet nos intelligere ꝙ falsum ⁊ impossibile nō habent intentionem ⁊ rationem vnam ⁊ eandem: sunt enim quatuor necessaria ad hoc inuenta: que sunt verum ⁊ falsum ⁊ possibile ⁊ impossibile. ⁊ possibile quidem est: sicut triangulum esse isocheleem: potest enim triangulus esse isocheles ⁊ potest non esse isocheles: propter quod laborat vir geometricus ad producendum isocheleem sub ratione trianguli. Eodem autem modo possibile est triangulum habere tres equos duobus rectis: potest enim habere ⁊ potest non habere. Rectilineus enim habet tres angulos duobus rectis equales: non rectilineus autem nō necessario habet: impossibile vero est sicut diametri quadrati lateri sit communicans vel commensurabilis vel equalis. Falsum autem et verum etiam non sunt rationis eiusdem tamen sint opposita: sicut iam ante diximus sicut neque falsum ⁊ impossibile quia omne impossibile est falsum sed non conuertitur: huius autem exemplum: quoniam qui dicit te esse stantem ⁊ non esse stantem mentitur quidem dicendo falsum: sed non propter hoc dicit impossibile: vnum enim in actu est oppositorum ⁊ alterum in potentia: ⁊ ideo intercidit tempus inter potentiam ⁊ potentiam: ⁊ inter actum ⁊ actum. Similiter autem est tamen quis dicit citharedum cantare: ⁊ non cantare: falsum quidem dicit non tamen impossibile: si ad virtutem cantandi ⁊ non cantandi retorqueatur dictum eius: quoniam tunc sicut dictum est tempus intercidit distinguens opposita ne simul esse intelligantur. Qui autem dicit stantem simul sedere in hora eadem dicit falsum ⁊ impossibile quia in eodem tempore significantur simul inesse eidem opposita: impossibile enim est alicui homini simul inesse virtutem ad sedere ⁊ ad stare in vno tempore quod non est distinctum per medium tempus quod est inter sessionem ⁊ stationem. Verum quidem enim est ꝙ in tempore in quo inest ei vnum vtrorumque inest ei ⁊ alterum sed non eodem modo: quando enim inest vnum ſm actum: tunc inest ei alterum ſm potentiam: ⁊ ideo non est possibile vt vtraque opposita insint ei simul ſm actum: videlicet ꝙ sit actu stans ⁊ sedens in vno ⁊ eodem tempore. sed est possibile vt sit statio in hora vna et sessio insit in hora alia. Et ex hoc est apte intelligere ꝙ omne id quod habet potentiam vel virtutem ad esse ⁊ ad non esse habet istas potentias ſm finitum tempus: quia aliter nō distingueretur tempus vnius potentie a tempore alterius: ⁊ tempus vnius actus non distingueretur ab actu alterius.

Tex.co.ix.

Sed oportet nos non latere ꝙ cum alicui existenti ſm actum attribuitur potentia ad esse hec absque dubio finita erit ſm tempus preteritum: quoniam virtus eius quam habet ad esse incepit in tempore quando est generatum. Nos enim loquimur de his tamen hic in quibus inueniuntur due virtutes ad esse vna ⁊ non ad esse alia. Infra autem ostendimus ꝙ virtus eius ad non esse etiam est finita: vbi probabimus generabile esse cum corruptibili conuertitur. Cum autem potentia ad esse attribuitur non existenti ſm actum: sed materie prime que est incorruptibilis ⁊ ingenita sicut nos probauimus in primo libro physicorum ⁊ ideo ſm quandam significationem perpetui perpetua erit sua potentia ad esse perpetuum ⁊ ideo perpetua. Sed quia materia prima non nisi ſm quid est ⁊ per analogiam ideo sua potentia ⁊ virtus ſm ꝙ perpetua est non est nisi per accidens ⁊ accidentaliter ⁊ non ſm actum vt diximus. Sic ergo possibile est inuenire virtutem infinitam ad esse ſm quid ⁊ non simpliciter. Quidam autem philosophorum vt Anaxa. videntes potentiam infinitam ad esse inueniri in materia: ⁊ nescientes distinguere inter id quod est essentiale ⁊ accidentale ⁊ inter ſm quid ⁊ simpliciter volebant ꝙ simpliciter infinita est virtus ad non esse ⁊ ideo dicebant non esse inconueniens ꝙ potens ad esse sit potens ad non esse ſm tempus infinitum. Errauerunt autem quia licet potentia ad generationem accidentalis sit infinita potentia tamen ad generationem essentialis ⁊ ordinata non est infinita ⁊ non distinguentes attribuerunt essentiali generationi quod non conuenit nisi accidentali. Sed ad corruptionem potentia nec essentialiter neque accidentaliter est infinita quamuis licet nō omne generabile necessario generetur tamen omne corruptibile necessario corrumpetur: hec autem omnia in sequentibus expresse declarabuntur: sed ea que dicta sunt tanque principia ex quibus perdere habemus premisimus vt facilior sit via demonstrationis.

Omne corruptibile de necessitate corrumpetur licet non omne generabile necessitate generetur.

Cap. 7m. In quo probatur ex principiis prius inductis ꝙ nullum perpetuum cadit sub corruptione ⁊ generatione.

Tex.co.xxx.

Ex his ergo que premisimus dicimus per diffinitiones eius quod est generabile: ⁊ eius quod cadit sub corruptione siue quod est corruptibile ꝙ si aliquis dicat ꝙ alicui rei que signata est in natura ⁊ est existens ſm actum est potentia vel virtus ad res multas oppositas in tempore infinito: tunc ſm predicta non significat aliud nisi ꝙ illa res nō facit actiones suarum oppositarum in tempore ⁊ virtutum: sed facit eas in tempore vno simul: quia sicut diximus infinitum tempus non est interpositum vel interceptum aliquo tempore distinguente partem eius vnam ab alia quod si esset interceptum tempore distinguente oporteret ꝙ infinitum tempus esset finitum. Si ergo hoc est ſm ꝙ diximus: ⁊ dicatur ꝙ res aliqua que est cadens sub corruptione tamen est semper ſm omne tempus infinitum: tunc illa res necessario est illa que est nō cadens sub corruptione quia aliter non haberet virtutem manendi ſm omne tempus infinitum: ⁊ ſm hoc illud quod habet virtutem vt non sit in eo quod cadit sub corruptione erit in esse in eodem tempore in eo quod nō cadit sub corruptione. Sed nos probabimus inferius ꝙ generatum sequitur id quod est cadens sub corruptione: ⁊ non generatum sequitur id quod non est cadens sub corruptione: ergo eadem res erit generata ⁊ non generata insimul sicut corrupta ⁊ non corrupta: ⁊ hoc falsum ⁊ impossibile. Falsum autem ⁊ impossibile nō est nisi ideo quia propositiones eius sunt false ⁊ impossibiles: que propositiones sunt incorruptibile esse generatum ⁊ ingenerabile esse corruptibile: ergo ipse propositiones non sunt ponende ab aliquo philosopho in naturalibus. Si enim propositiones dicte essent false possibiles: tunc conclusio posset quidem esse falsa: sed non esset impossibilis: componitur autem sic syllogismus: omne habens virtutem ad opposita ſm esse ⁊ non esse in tempore infinito est generatum ⁊ non generatum: esse autem cadens sub corruptione ⁊ perpetuo manens habet virtutem ad opposita ſm esse ⁊ nō esse in tempore infinito: ergo omne tale est generatum ⁊ non generatum simul ſm tempus vnum: ⁊ hec conclusio est impossibilis sicut ⁊ premisse ipsius ex quibus sequitur. Sic igitur ostensum est ꝙ omnis res sempiterni esse ſm omne tempus infinitum non cadit sub corruptione neque sub generatione aliquo modo: nam si caderet sub corruptione:

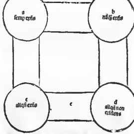
Tex.co.xxxi.

ptione vel si esset generata: tunc esset ei virtus vt aliqñ non esset in quodã tẽpore existẽs. hoc aũt erit manifestũ si diffinitiones istoꝝ inspiciant̃ que fiunt ex essentialibus ipsi: dico enĩ diffiniẽdo rẽ cadentẽ sub corruptione que res corrumpit̃ est diffinita aut ſm potentiã ad corruptionẽ aut ſm actu: ꝛ si quidẽ diffinit̃ ſm potentiã ad corruptionẽ dicit̃ corruptibile. qd̾ est possibile nõ existere in futuro tẽpore aliquo determinato ꝛ nõ infinito. Si aũt diffinit̃ ſm actũ corruptionis dicet̃ tũc potius corruptũ q̄ corruptibile: qd̾ est primo existẽs ante corruptionẽ: ꝛ postea nõ existẽs ſm actu corruptionis. Generatũ aũt diffinit̃ sic vt sit generatũ qd̾ est primo nõ existẽs: ꝛ deinde h̾z actũ existẽdi post nõ existẽtiã ꝛ ex his diffinitionibus colligit̃ ꝙ vterq̄ istoꝝ est essentialis virtus ad existẽdum quãq̄ ꝛ ad nõ existẽdũ quãq̄. Et si hoc est ſm ꝙ diximus tũc neutrũ eoꝝ amittet aliqñ virtutẽ ad existendum quãq̄ ꝛ ad nõ existẽdũ quãq̄. Generatũ ergo semp habet virtutẽ vt quãq̄ sit ꝛ quãq̄ nõ sit: ꝛ similiter corruptũ siue corruptibile. Rei aũt sempiterni esse ſm omne tẽpus est opposita huius diffinitio: ꝛ ideo ꝯuenit eidẽ virtus opposita ꝛ virtus generati ꝛ v̾tus corruptibilis remota ab ipsa re sempiterna: ꝛ ideo tali rei sempiterne nõ est virtus vt sit aliqñ nõ existens ſm tẽpus finitũ. neq̄ est ei virtus vt sit similiter nõ existẽs ſm tẽpus infinitũ ſ; h̾z v̾tutẽ ad semp existẽdũ ſm oẽ tẽpus infinitũ. Iste ḡ v̾tutes vni rei nõ ꝯueniũt ꝙ videl; res vna sit semper existẽs: ꝛ vt sit semp nõ existẽs vel etiã nõ semp existẽs. Negatiuã enĩ eius qd̾ est semp existere nõ est possibile verificari de semp existẽte siue negatiua illa sit vniuersalis ꝛ ꝯtraria ei que est semp existere significãs: siue sumat̃ vt ꝯdictoria eiusdem que est ac si diceret̃ ꝙ semp existẽs est nõ semp existẽs. Si aũt hoc est ſm ꝙ diximus tũc impossibile est de eodẽ p̾dicari ista duo ꝙ videl; sit ꝑpetuũ ꝛ semp existẽs: ꝛ ꝙ sit cadẽs sub corruptiõe: ꝛ ꝑ eadẽ necessitatẽ impossibile ẽ vt res ꝑpetua sit generata: ḡ nõ verificat̃ de eodẽ esse generatũ ꝛ nõ esse cadẽs sub corruptiõe. Eius enĩ qd̾ quãq̄ existit ꝛ quãq̄ nõ existit: sũt duo termini diffiniẽtes ipsuz: qui sũt termini ꝛ generati ꝛ cadẽtis sub corruptiõe: ꝛ vnus eoꝝ est prior qui est terminus generati: ꝛ alter eoꝝ est posterior qui est terminus corrupti. Impossibile est aũt vt sit posterius sine priori: ꝛ vbi est prior ibi necessario est posterior: ꝛ ideo si nõ est terminus prior nõ est terminus posterior oĩno qd̾ clarũ est ꝑ ea que diximus hoc est per essentiales diffĩones ipsoꝝ: q: essentialis v̾tus generati est aliqñ existere ꝛ aliqñ non existere: ꝛ nõ vltimũ eius semp existere: ꝛ ista v̾tus nunq̄ relinquit ipsuz etiã postq̄ est generatũ. Est aũt eadẽ v̾tus essentialis ei qd̾ est corruptibile: ꝛ ideo generatũ ꝛ corruptibile necessario sunt idẽ subiecto l; differãt rõne. Si autẽ hoc est ſm ꝙ diximus ꝛ diffõ rei sempiterne est ꝙ nõ est possibile ipsaz in aliquo tẽpore nõ esse: tũc impossibile est vt res sempiterna nõ cadẽs sub corruptione sit generata: ꝛ hoc est ꝯtrariũ eius qd̾ dicit Plato de celo ꝛ mũdo: q: dixit ꝙ ista sũt generata: ꝛ tñ sũt sempiterna nõ cadentia sub corruptione. Amplius aũt ꝛ hoc ex rõne medietatis ꝯtrarioꝝ possumus demõstrare. Si enĩ sumamus ꝯdictoria eius qd̾ est cui est v̾tus ꝙ sit semp ens ipsa erit hoc: cui nõ est v̾tus vt sit semp ens: ac si diceremus ꝙ terminus qd̾ semp est ens ꝯdictoria est id qd̾ est nõ semp ens: ꝯtraria aũt prime cui est virtus vt sit semp nõ ens: sicut si diceremus ꝙ ꝯtraria eius qd̾ est semp ens est ea que dicit semper non esse siue nunq̄ esse. hic aũt iterũ ꝯdictoria est cui nõ est v̾tus vt sit semp nõ existẽs: ac si diceremus ꝙ ꝯdictoria eius que dicit semp non ens siue nunq̄ ens est ea que dicit nõ semp nõ ens siue nunq̄ ens. dico ita ꝙ cũ multa ꝯtrarioꝝ habeãt media ꝙ possibile est vel inter duas ꝯtrarias que sũt hr̾e virtutẽ ad semp existere ꝛ habere virtutẽ ad semp nõ existere siue ad nunq̄ existere potest cadere aliqd̾ mediũ. Mediũ aũt illud est possibile ad esse ꝛ ad nõ esse ſm distinctũ tẽpus qd̾ videl; aliqñ sit ꝛ aliqñ nõ sit: l; enĩ in ꝯdictiõe nõ sit mediũ. tñ in ꝯtrarietate aliqñ mediũ est qd̾ partẽ h̾z vnius ꝯtrarij ꝛ partẽ alterius. ꝛ tũc nõ est necessariũ alteꝝ inesse ꝯtrarioꝝ semp: sed impossibile est ipsa vni ꝛ eidẽ simul inesse. In ꝯdictorijs aũt necessariũ est alteꝝ inesse: ꝛ impossibile est etiã simul vtrũq̄ inesse eidẽ: vtraq̄ .n. dictarũ ꝯtrariaꝝ sumit̃ vt negatiua alterius ꝯtrariaꝝ ꝛ vtraq̄ eaꝝ que ꝯtrarijs ꝯdicũt ꝯueniũt in hoc ꝙ dicũt nõ existẽs: qd̾ tñ ſm aliqd̾ tẽpus est existẽs ꝛ existẽs in quodã tẽpore nõ existere in alio tẽpore: hec enĩ duo dicit tã ꝯdictoria eius que est semp existẽs q̄ ꝯdictoria eius que est nunq̄ existẽs. Sicut enĩ hec dicit illa cui nõ

Tex.c.122.

est virtus vt sit semp existẽs que est ꝯdictoria prime: ita hec idẽ dicit ista que dicit cui nõ est virtus vt sit semp nõ existẽs que est ꝯdictoria scd̾e. hec enĩ dicit ꝙ sit in q̄dã ꝑte tẽporis existẽs ꝛ in q̄dã ꝑte tp̾is nõ existẽs. Iste ergo due ꝯdictiones non sibi sed duab⁹ ꝯtrarijs ꝑ intẽtiones suas idẽ dicũt ꝛ sup rẽ vnam ꝛ eadẽ cadũt. ergo vna ꝛ eadẽ res est cui est virtus vt sit nõ existẽs aliqñdo: ꝛ vt sit existẽs aliqñ ſm diuersa tẽpora ꝛ ipsa eadẽ res media est inter ꝯtrarias duas que sũt semp existẽ ꝛ nunq̄ existere sicut diximus nuꝑ in his que ꝑhabita sũt. hec aũt demõstrare possumus ꝑ vniuersales terminos ad nullã m̾ãm determinatã ptinẽtes ꝑ lr̾as: videl; qbus est vsus in geometricis demõstrationibus. Sint ḡ signa duoꝝ ꝯtrarioꝝ que nullo mõ vni rei ꝯuenire possunt. lr̾a. a. sit h̾ñs potẽtiã vel virtutẽ ad semp existẽdũ qd̾ est necessariũ ꝛ ꝑpetuũ inesse lr̾a aũt b sit h̾ñs potẽtiã ad nunq̄ existẽdũ qd̾ est ꝑpetuũ. lr̾a aũt. c. ꝯdictorie sit opposita littere. a. ꝛ littera. d. ꝯdictorie sit opposita littere. b. ita ꝙ c. sit signũ eius qd̾ nõ semp est siue qd̾ aliquando nõ est: ꝛ d. significet id qd̾ nonnunq̄ est: siue qd̾ aliquando est: sicut vides in hac dispositione oppositionẽ eoꝝ.

Tex.c.123.

Dico ꝙ q: necessariũ est de quolibet affirmationẽ vel negationẽ esse verã: si aliqua res est de qua nõ verificat̃ vniuersalis qua est h̾re virtutẽ ad semp manere vel existere: tunc de ea vera erit sua opposita que est aliqñ nõ eẽ. Ponamus ḡ ꝙ de eadẽ re etiã alia vniuersalis negatiua nõ verificetur que est nunq̄ existere: tũc per eandem necessitatẽ de eadem re verificabit̃ etiaz illius ꝯtradictoria que est aliqñ existere. Res ergo vna ꝛ eadẽ de qua nec. a. nec. b. verificabit̃ necessario erit in quã cadũt ꝛ. c. ꝛ. d. Ex quo igit̃ ꝛ. c. ꝛ. d. cadũt in rem vnã significemus eã ꝑ litterã vnã ꝛ illa sit. e. vel que tũq̄ alia: ḡ tũc littera. e. sola significat mediũ duaꝝ ꝯtrariaꝝ que sunt. a. ꝛ. b. Res enĩ vna de qua neutra duaꝝ ꝯtrariaꝝ verificatur vniuersaliũ necessario ẽ media inter ꝯtrarias: ꝛ de illa ambe ꝑticulares ꝯdicẽtes duab⁹ ꝯtrarijs v̾ibus verificabunt̃: ꝛ q: lr̾a. e. est sola vt lr̾a. c. ꝛ lr̾a. d. simul tũc opꝫ necessario ꝙ lr̾a. e. sit media duaꝝ ꝯtrariaꝝ. Redeamus ergo ꝛ ostẽdamus in rebus qd̾ demõstrauimus vl̾r in lr̾is ꝛ dicamus ꝙ res que est semp existẽs nõ põt esse generata ꝑ hoc ꝙ est ꝯdictoria: q: generatũ est aliqñ nõ existẽs ꝛ semp existẽs ꝛ aliqñ nõ existẽs sũt ꝯtradicẽtia sibi. Eadẽ necessitate res semp existẽs nõ põt esse res cadens sub corruptiõe: q: res cadẽs sub corruptiõe ẽ etiã quãq̄ nõ existẽs. Si ḡ hoc est ſm ꝙ verũ est: tũc manifestũ est ꝛ patẽs ꝙ tam res generata q̄ res cadẽs sub corruptiõe nõ est res semp existẽs sempiterne. Si .n. daret̃ ꝙ esset sempiterna: tũc esset ei v̾tus ad semp existendũ: ꝛ inquãtũ est generata vel corrupta esset ei v̾tus ad nõ existẽdũ semp: ꝛ sic ꝯdictoria verificarent̃ de eodẽ: hoc aũt oĩno impossibile est sicut sepius dictũ est in his que posita sunt. Falsuz ḡ fuit dictũ Platonis qui dixit rẽ generatã ꝑpetuo manere posse: ꝛ falsuz est dictũ aliorum qui dixerũt rez

Tex.c.124.

Tex.c.115

ingenitã & ppetuo existẽ in preterito posse eundẽ sub corruptiõe. Amplius at hoc ipsum ex ꝓprijs istoꝝ diffinitionibus possumus ꝓbare. Res enim nõ cadẽs sub generatione que nullo mõ generabilis est ea que semp est nõ habẽs principiũ neqz finẽ existendi in eandẽ ast intentionẽ incidit res nõ cadens sub corruptione que nullo mõ est corruptibilis. Illa enim etiã est cui nullus est finis in existẽdo. Dico nũc hic ingenerabile & incorruptibile fm diffinitionẽ verã & certã qr cuz multi sint modi ingenerabilis & incorruptibilis nõ accepimus ingenerabile & incorruptibile pro eo qd generat quidem: sed absqz causis generationis. vel qd generat: sed absqz tẽpore generationis. nec etiã accepimus hic ingeneratũ pro eo qd est impossibile aliud esse sed tm pro eo quod necessarium est inesse & est semp: & hac de causa fecimus hoc: qr res illa que habet esse verum qd nullo modo permittatum est cũ non esse: & cuz potentia est ingenerabilis & incorruptibilis. Si igitur vtrũqz hoꝝ per certas coꝝ diffinitiones velimus diffinire: dicemus qꝫ res ingenita & ingenerabilis est nũc vere existẽs: de qua nõ põt dici qꝫ fuit in priori preterito nõ existens: & de qua non potest dici qꝫ in aliquo futuro postremo sit futura non existens. Scdꝫ nũc eundẽ modũ verissime diffinitionis dicit res incorruptibilis de qua dicitur nũc qꝫ vere est: & nullatenus euenit in posteriori aliquo futuro nõ esse. Cum igit illa sint fm supposita sua euertibilia quoꝝ diffinitiones vere euertibiles sunt: tunc oporteret qꝫ ingenerabile & incorruptibile euertant: eo qꝫ diffinitiones coꝝ euertunt. Omne enim ingenerabile est incorruptibile: & econuerso omne incorruptibile est ingenerabile; vtraqz enim haꝝ reꝝ sequit esse sempiternũ fm tẽpus infinitũ necessario. Res enim ingenerabilis semper est que nõ remouet ab esse in aliquo tempore. hoc enim manifestum est & patẽs ex diffinitionibus vtriusqz quas induximus. Incõueniẽs igit est qd dicit gñatum non posse corrũpi. vel incorruptibile posse esse generatum.

¶ Cap.8m. Qꝫ conuertitur generabile cum corruptibili & ingenerabile cum incorruptibili.

Tex.c.116

Quia nũc iam ex rõne perpetui fm infinitũ tempus ostendimus omne ingenerabile esse etiaz incorruptibile nũc ostẽdamus hic euersionez esse inter ea que dicta sunt per rationez oppositionis coꝝ. Dicimus igitur qꝫ quecũqz res cadit sub corruptione fm naturã est etiã generata & demonstratio illius est: quia si dicetur qꝫ non est generata per naturam: tunc fm ante dicta etiam non cadit sub corruptione. cum tamen positum sit in antecedente qꝫ ipsa cadit sub corruptione ergo oportet istam ꝯsequentiam esse necessariam: quia si res cadit sub corruptione qꝫ ipsa est generata. Similiter verificabimus ꝯsequentiam esse necessariam: & econuerso si ꝯsequens fiat antecedens dicentes qꝫ si res aliqua est generata: qꝫ ipsa etiam cadit sub corruptione: quoniam si diceretur non esse necessaria. tunc oppositum consequentis verificaretur cum antecedente: & tunc res generata esset non cadens sub corruptione: hoc autem per antecedentia destructum est. vbi ostensum est qꝫ res generata & non cadens sub corruptione opponitur per modũ affirmationis & negationis. Igitur conuertuntur hec duo super se generatum videlicet & cadens sub corruptione. Similiter euersio est inter esse non generantia & non cadentia sub corruptione: sicut diximus nuper in capitulo qd premisimus. Si enĩ fuerint due oppositiones dicentes verum & falsum circa omne ens: tunc in illis oppositionibus erunt quatuor extrema oppositionum: & dictum est in dialecticis qꝫ si in talibus extremum vnius oppositionis cõuertitur cum extremo alterius oppositionis vel predicatur de ipso: necesse est etiam aliud extremum conuerti cum reliquo vel predicari de ipso: tales autem oppositiones due sunt semper ens & aliquando non ens & nunqꝫ ens & aliquãdo ens: & sunt iste eadem his ingenerabile & impossibile ad ens & generabile & corruptibile. Est autem ingenerabile semper ens cui opponunt tam generabile qꝫ corruptibile: quia vterqz eorum est aliquando ens & aliquando non ens. Similiter & incorruptibile est semper ens cui opponunt etiam eadem ratione tam generabile qꝫ corruptibile: & nos non indigemus de impossibili ad ens: quoniam illud non cadit in aliquam rerum existentium. Sic ergo quatuor sunt opposita: generabile enĩ qd opponit tam ingenerabili qꝫ incorruptibili: & similiter incorruptibile opponitur vtriqz. Si ergo generabile conuertatur cum corruptibili oportet etiam qꝫ ingenerabile cõuertatur cum incorruptibili. Ostendimus autẽ in principio huius capituli generabile cum corruptibili conuerti ergo & necessario cõuertetur ingenerabile cum incorruptibili. Similiter autez si daretur qꝫ ingenerabile non conuerteretur cum incorruptibili: tunc sequeretur qꝫ nõ esset vtrũqz istoꝝ res sempiterna que non remouetur ab esse. ¶ Qd autem vnũ eorum sequitur

Tex.c.117

alterum & conuertatur cum ipsa verificatur ex hijs que dicemus statim. Generatum enim qd vtriqz eorum opponitur est res cadens sub corruptione & conuertitur cum ipsa ergo & opposita istorum duorum conuertuntur adinuicẽ. Omne enim generatum est corruptibile & econuerso: omne cadens sub corruptione est generatum. Ex his enim verificamus etiam euersionem inter ingenerabile & incorruptibile. Sicut enim diximus inter rem que semper existens & rem que nunqꝫ est existens est alia media vtriusqz que neutrum coꝝ est & illa res est generata & res cadens sub corruptione sicut ostendimus in prehabitis. Media autem dicitur vtriusqz contrariorum: quia habet virtutem que est vltimũ potẽtie sue que non pertingit ad semper existere: & excedit nunqꝫ existere & ideo est existens & non existens in diuersis temporibus. Cum ergo mediũ cadat super rem vnam: oportz qꝫ extremũ qd est semp existẽs cadat etiã in rẽ vnã siue sit gñabile: siue sit incorruptibile. Si ergo ingenerabile nõ hẽret potẽtiã infinitã ad esse nisi ex parte ante: & corruptibile nõ haberet potẽtiã infinita nisi ex parte post tũc infinitũ adderet supra infinitũ: & infinitũ esset maius infinito. qm infinitũ tã ex parte ante qꝫ ex parte post adderet & maius esset infinito ex parte post & infinito ex parte ante & hoc nõ esset nãle. ¶ Amplius

Tex.c.118

ãt adhuc vniuersalr ꝓbabimus illud in terminis gñalibus vt potest nostra demõstratio tenere p accñs & nõ p se. Dico igit rẽ oẽm gñatã cadẽtẽ sub corruptione mediã esse duaꝝ ꝯtraꝝ: hoc est inter semp esse & nunqꝫ esse. sicut iã sepius diximus. Sit.n.littera.a.semp existẽs: & littera.b.nũqꝫ exñs littera aũt.c.res gñata sit: aliqñqz exñs & littera.d.sit res corrupta qñqz nõ exñs. Manifestũ est enim tũc qꝫ littera.c.est media inter.a.&.b.per hoc qꝫ neqz.a.neqz.b.finẽ & vltimũ nullũ habẽt fm totũ tẽpus infinitũ.a.quidẽ in essendo & b in nõ essendo. Res aũt gñata est vltimũ & finis in tẽpore aut actu aut potẽtia: qr si est corrupta: tũc hꝫ actu finez: & si est adhuc corruptibilis hꝫ finẽ potẽtia.a.&.b.neqz actu neqz potẽtia habẽt finẽ & vltimũ sicut ostẽdimus: eo qꝫ aliter adderet infinitũ sup infinitũ neutra enĩ haꝝ reꝝ est in tpe quodã semp existẽs: & in quodã nunqꝫ exñs. sed.a.quidẽ semp exñs.b.vo nunqꝫ exñs fm oẽ tẽpus etiã si infinitũ esse ponat. Sicut ãt c.mediũ esse est ostẽsũ inter.a.&.b.ita ostẽdit.d.esse mediũ eodẽ per hoc qꝫ.d.mediũ est vltimũ & finẽ in tpe: & est per hoc in quodã tpe existens: & in quodã tẽpore nõ existẽs. Cũ ergo de qualibet affirmatio vl negatio sit vera de gñato nõ verificata vniuersalis affirmatiua que est semp existẽ: nec vniuersalis negatiua que est nunqꝫ existere: opꝫ de ipsa verificari duas predictis vniuersalibus ꝯtradictorias que sũt aliqñ existere & aliqñ nõ existere. Eedẽ aũt verificant p eandẽ rõnem de corrupto: ergo generatũ & corruptũ sunt idẽ sicut etiã probauimus in prima demõstratione ad hoc inducta. Est igit omne generatũ cadens sub corruptione: & oẽ cadẽs sub corruptione ꝓculdubio est gñatũ: sic manifestuz est etiã & certũ qꝫ res generata & cadẽs sub corruptione euertũtur. Declaremus igit hoc qd diximꝰ per terminos vniuersales deducẽdo ad impossibile aduersariũ qui negat ea que

Tex.c.119

diximus. Sit ergo ingenerabile.e.& incorruptibile.i.generabile aũt sit.t.corruptibile vo sit.c.sicut pꝫ in hac figura. Dico ergo tali positione facta qꝫ.c euertit cum.i.si littere iste significẽt res illas quas supposuimus eas significare.e.autẽ &.r. nõ euertunt neqz euenint rei vni: sed potius cuicũqz rei cõuenit.e.tunc alteri ei opposite conueniet.t. Similr aũt.i.&.r. nõ euertunt: neqz euenint rei eidẽ sed diuersis & oppositis. Si aũt hoc est fm qꝫ diximus tũc oportet qꝫ.e.&.i.euertant per rationem quam supra diximus de oppositis diuidentibus verum & falsum per modum affirmationis & negationis: quia ex quo quãdoqz ens & quãdoqz nõ ens euertuntur: necesse est qꝫ semp ens & semp nõ ens conuertant. Est enim

semp ens duplex .s. habens potentiã infinitã ex hoc ꝙ in preterito nõ fuit in nõ esse ⁊ sic igenerabile est semper ens ⁊ habens potentiã infinitam ad esse: ex hoc ꝙ in futuro non habebit potẽtiam ad non esse ⁊ hoc est incorruptibile. Similiter aũt quãdoqꝫ ens ⁊ quandoqꝫ non ens est duplex nõ ens enĩ, in preterito ⁊ ens mõ est generatũ ⁊ ens mõ nõ est ens sũt in futuro est corruptĩ ⁊ sic ingenerabile ⁊ gñabile: ⁊ incorruptibile ⁊ corruptibile opponunť per modũ affirmationis ⁊ negationis. Si ergo ꝯuertať generabile cum corruptibili necesse est ꝙ ingenerabile cũ incorruptibili ꝯuertať. Si aũt daretur oppositum tũc oporteret ꝙ r. esset sicut. e. ⁊ sicut. i. fm potentiã quã habet ad esse ergo fm hoc etiaꝫ ꝯuertitur cum. e. cuius probatio est: qꝛ iã dictum sit ꝙ e. ⁊. r. nõ cadunt super rem vnam: sed super opposita tamen dicit aduersarius ꝙ. r. ⁊. i. simul cadant super rem vnam ⁊ eandẽ ⁊ ꝯuertuntur sed sequitur e. i. ⁊ ꝯuertitur cum ipso. Cũ igitur illa que ꝯuertunť omnino cum vno ⁊ eodem etiã ad se inuicem conuertantur. sequiť necessario. r. ⁊. i. ꝯuerti ad se inuicẽ hoc aũt est omnino impossibile qꝛ sic ꝯtradictoria cõuerterenť: ergo falsum fuit dictum aduersarij ꝙ. r. esset vt. i. ⁊ e. sicut aũt cõuertiť generabile cũ corruptibili sic sequiť per cõparationeꝫ vnius ad alteꝝ ꝙ conuertať. e. cum. i. hoc est ingenerabile cũ corruptibili. Igitur ex oĩbus his ꝯstanter dicimus ꝙ res ingenerabilis que significatur per. e. diuersa ⁊ opposita p virtutem nature a re generata que significať per. r. Et eodem modo res incorruptibilis significata per. i. diuersa ⁊ opposita est ad rem generatam que significať per. r. nunꝗ ergo cõueniunt vni rei. e. ⁊. r. neqꝫ eidem rei. e. ⁊. i. sicut iam ante sepius diximus: ⁊ huius causa est: qꝛ ipossibile est vt res vna ⁊ eadẽ sit sempiterna ⁊ nõ sempiterna: ⁊ similr ipossibile est vt sit res vna ⁊ eadẽ cadẽs sub corruptione ⁊ nõ cadẽs sub corruptione: ⁊ vt sit semper infinita fm tẽpus ⁊ nõ sit semp fm tẽpus: eo ꝙ ꝯdictoria de eodẽ nõ verificanť. Jam igiť ostensum est sufficienter ꝙ e. ⁊. i. sequunť se inuicẽ ⁊ ꝯueniunt rei eidẽ: ⁊ ostensuꝫ est hic per opposita istoꝝ que ꝯuertunť eo ꝙ res vna ⁊ eadẽ est generata ⁊ cadẽs sub corruptione: ergo oẽ generatũ est cadẽs sub corruptiõe ⁊ oẽ cadẽs sub corruptione est gñatũ. Et similr. e. ⁊. i. ꝯueniũt rei eidẽ: ⁊ vna eaꝝ sequtur ad alterã: qꝛ res vna ⁊ eadẽ est nõ generata: ⁊ non cadẽs sub corruptione. Igiť ꝓpter vnitatẽ suppositi vtriusqꝫ istoꝝ omne qđ est non generatũ est non cadens sub corruptione ⁊ econuerso omne non cadens sub corruptione est nõ generatum: itecum ⁊ hoc est quod volumus demonstrare per terminos vniuersales inductos superius.

¶ Cap. 9m. In quo repetanť dicta aduersarij vt summatim destruanť ex ratione temporis infiniti.

Tex. c. 130. ⁊ 131.

Aduersarius aũt qui dicit ꝙ non est incõueniens rem generatam nõ esse corruptibilẽ ⁊ rem ingenerabilẽ sempiternã in preterito esse corruptibilẽ fm tempus futuꝝ: destruit quedam principioꝝ antecedentium ex quibus nos processimus: ⁊ destruit etiã syllogismos inductos eo ꝙ ipse in hoc dicto suo opposita supponit principioꝝ: dicit enim rem incorruptibilẽ esse generatã: ⁊ rẽ nõ generataꝫ sempiternã fm oẽ tẽpus preteritũ esse corruptibilẽ fm futurũ qui aũt dicit qꝛ nõ est incõueniens vt sit res generata nõ cadẽs sub corruptiõe ⁊ qꝛ iste talis sic dicit: volo nũc destruere sermones istos per rõnẽ potẽtie finite ⁊ infinite. Dico igitur ꝙ potẽtia que attribuitur rei attribuitur dupliciter. aut enim est potentia actiua qua res agit esse vel aliquid aliud: aut est potentia passiua qua agitur in ipsaꝫ. Jd aũt qđ diciť esse in actu in re aliqua etiam dupliciter attribuiť ei: aut enĩ in actu dicitur esse: aut in actu diciť nõ esse: ⁊ cum potẽtia ordinať ad actũ: tunc aut erit potẽtia ad esse fm actuꝫ: aut ad non esse fm actuꝫ: ⁊ ad quodcũqꝫ hoꝝ sit potẽtia siue virtus rei tunc aut erit illud fm tẽpus finitũ qđ habet vltimũ nũc in quo determinať aut erit illud fm tẽpus infinitũ nec habẽs vltimũ neqꝫ finẽ. Non opꝫ aũt latere ꝙ nihil ꝓhibet tẽpus infinitũ esse fm aliquid determinatũ. Si enim detur tẽpus esse infinitũ in preterito: hoc tẽpus terminatur ad nũc presens qđ cõtinuo est preteriti ⁊ futuri; sicut ꝓbatum est in 4° physicoꝝ. Cum aũt fm peripatheticos detur esse tẽpus infinitũ ⁊ in futuro ⁊ in preterito: tunc queriť qualiter possit esse terminatum: ⁊ quasi sit vtrum tempus esse infinitũ: cũ tñ fm eosdẽ peripatheticos nihil sit actu infinitũ. Sed ad hoc dicendũ ꝙ lꝫ nos credamus tẽpus habuisse initiũ per creationẽ: hoc tamen nõ est cognoscibile per phiaꝫ sicut diximus in 2° physicoꝝ. Cũ ergo peripathetici tẽpus dicũt esse infinitũ: ipsi tamen cũ hoc dicunt ꝙ de tẽpore nihil est nisi in potẽtia: nũc enim qđ soliũ est accipere neqꝫ tẽpus est neqꝫ pars tẽporis: id aũt qđ fm successionem in potẽtia est nihil ꝓhibet esse infinitũ: sicut enim infinita est potẽtia diuisionis in ꝯtinuo: ⁊ ex hoc nõ sequiť ꝙ infinitum sit actu: ⁊ de hoc multa dicta sunt in phisicis. Cũ aũt diciť terminatũ per nũc presens nõ dicitur tẽpus simpliciter sed diuidiť ꝓut est mẽsura huius actus sic terminatus. Sed ista terminatio nõ aufert ei potentiã ad esse infinitũ: qꝛ eadẽ potentia tẽporis que est in preterito ad infinitũ fm carentiã principij est in futuro fm carentiã finis. Uel vt melius dicať sicut vnũ est tẽpus in tota ꝯtinuitate tẽporis: ita vna est potentia sua ad fluxum successionis in infinitũ: ⁊ ideo per hoc ꝙ preteritũ terminať ad nũc ⁊ futuꝝ incipit in nũc nõ distinguitur potentia que est in duabus partibus tẽporis. s. preteriti ⁊ futuri in duas potentias infinitas sed in toto eo remanet vna potentia infinita fm principiũ ⁊ finem: ⁊ hoc per simile videre possumus in tẽpore finito alicuius rei que habet principiũ ⁊ finem quã nos dicimus habere duas potentias ad esse finitas quarũ vna sit fm preteritũ ⁊ altera fm futuꝝ: ⁊ ex hoc patet error eius qui dicit duo esse: quoꝝ vnũ infinitũ est in preterito qđ vocatur ingenerabile: qđ tamen sit finite potentie ad esse fm futuꝝ: ⁊ aliud sit infinitũ fm futuꝝ qđ vocant incorruptibile: qđ tamen finite potentie sit ad esse fm preteritũ: qꝛ dicit ipsum esse generatũ. Tẽpus enim infinitum lꝫ sit terminatũ ad nunc generationis ⁊ corruptionis alicuius rei. nõ tamen habet duas potẽtias ifinitas sicut nec linea duas habet potẽtias diuisionis in infinitũ per hoc ꝙ diuidiť in pũcto vno quicũqꝫ sit ille: tẽpus ergo infinitũ per suã potentiaꝫ totã est etiã terminatũ liceꝫ: ⁊ tamen remanet fm vnã ⁊ totã suã potentiã infinitũ: eo ꝙ post ipsum nihil inueniť de tẽpore: ⁊ ante ipsum nõ inuenitur prius aliquid tẽporis ad qđ ante vel post termineť. Res aũt cui nõ est finis in aliqua horaꝝ dicitur quo ad hoc eterna: eo ꝙ eterno nõ est finis: ⁊ illa eadem est etiã interminata que nullũ fm nãm habet sue generationis principium neqꝫ finẽ ad quem ante terminata sit: ⁊ hoc ideo qꝛ vt diximus vna numero est potentia infinita eẽ fm preteritum ⁊ fm futurum. ¶ Amplius si dicat aduersarius ꝙ res quã fingit eternam esse fm principium: eo ꝙ fm eam est ingenita sit corruptibilis in futuro: tunc opꝫ ꝙ ipsa sit mẽsurata tempore rei infinite: quia infinita est fm preteritum vt diximus hoc est ꝙ mensuratur hora temporis cui nõ cõuenit in preterito aliquo non existere: ⁊ deinde existere sicut est tempus rei generate. Si ergo sicut nos iam ante probauimus hora tẽporis infiniti non diuersificarentur. tunc manifestum est ⁊ patens per hoc qđ nunc diximus ꝙ res generata fuit ens in tempore infinito: ⁊ iterum res cadens erit sub corruptione ⁊ tamen hoc est in tẽpore rei eterne cui non est finis in tempore: cum ostenderimus vnam esse infiniti potentiam fm preteritum ⁊ futurum: hoc autem est de numero maximorum impossibilium: quia fm hoc in vno ⁊ eodem tempore res semper est ⁊ non est. Huius autem est ratio: quia impossibile est vt res generata sit eterna ⁊ per eandem rationem impossibile est vt res cadens sub corruptione sit eterna quo ad tempus mensurans eam: quia vterqꝫ earum proprium tempus conueniens fm suum esse est vt sit quandoqꝫ existens: ⁊ quandoqꝫ non existens. Corruptibilis enim virtus est postremo non existere: ⁊ generabilis virtus est in primis non existere fm tempus: ⁊ quodcunqꝫ hoꝝ detur concluditur reliquum etiam de eodem cum generabile ⁊ corruptibile conuertantur sicut superius est probatum. Amplius autem impossibile est contraria simul inesse in aliquo tempore vno eiusdem etiam si sit tempus infinitum. Si enim daretur ꝙ simul inessent eidem tunc contingeret ꝙ idem numero haberet potentiam simul ad esse ⁊ ad non esse in eodem tempore infinito: eo ꝙ tempus esse non distinguitur a tempore non esse in tempore infinito: neqꝫ per tempus paruum: neqꝫ per tempus magnum:

Tex. c. 132.

sient in antehabitis expeditum est: hoc autem est ex eis que impossibile est esse sicut diximus τ ostendimus per demonstrationem. Amplius in omni eo qđ potentiam habet ad esse vel ad non esse potentia precedit actum. Omne enim qđ possibile est aliquid fieri sm generationem vel corruptionē prius in potentia est ad illud: τ postea efficit illud sm actum. Tempus ergo possibile distingaitur a tempore actus. Si ergo hoc est sm ꝙ diximus: tunc res sm sermonem istorum sunt semper sine fine τ in potētia τ in actu: hec est res que est semper existens τ eterna: τ res que est postremo existens. Hoc enim ante actū in potētia generationis fuit sm infinitū tempus: τ postꝙ generata est erit in actu sm tempus infinitum: eo ꝙ ponitur esse nō corruptibilis: sic ergo ambe iste erūt sine fine sempiterne. Et similiter est de re corruptibili: quia etiam ista potentia est ingenerabilis τ in potentia corruptibilis sm tempus infinitum: τ postea cum corrumpitur erit in non esse sm actum sm tempus infinitum τ sic iterum tam tēpus actus ꝙ tempus potentie erit infinitum. τ sm vtrūq; sunt sempiterne res iste: τ hoc ideo q: sm dicta istorum nō collitur ab aliqua istarum rerum virtus semper existendi sm actum: sed potius semper existendi sm potentiam: τ sm istos est tempus existentie istarum rerum finitum τ infinitum. Inquantū enim vnum precedit τ alterum sequitur datur eis virtus existendi in aliqua hora temporis finita. Inquantum autē vtrūq; tempus existendi τ non existendi est infinitum est indistinctum: τ sic ad existendum semper habēt virtutem τ non habēt virtutē ad semp existēdū sed potius habent virtutem ad existendum in hora aliqua tēporis vt sm istos simul sit verum de istis rebus ꝙ sint existētes in hora certa τ vt sint existentes in tempore infinito simul: τ sic sequitur ꝙ possibile sit impossibile: quia si sunt existētes in hora vna sunt possibiles ad non esse ea que dicunt generata: τ si sunt existentes in tempore infinito sunt impossibiles ad non esse τ eodem modo sequitur hoc de re quā dicūt corruptibilem: τ tamen ingenerabilem. Cum igitur hec omnia impossibilia sunt patet ꝙ dictum eorum est falsum τ īpossibile.

Tex.c.134.

Amplius alio manifestiori sermone ostendemus dictum istorū esse falsum τ errorem manifestabimus quo errauerūt quādo dixerunt ꝙ res ingenerabilis est corruptibilis τ ꝙ corruptibilis possit esse ingenerata. Si enim verum est qđ dixūt esse res corruptibiles: nō corrumpetur in aliquo tēpore futuro: ostensum est enim superius ꝙ omne generabile est corruptibile. Si ergo est res generata ipsa cadit sub corruptiōe: isti autem dicunt ꝙ non cadit sub corruptione: ergo habet potentiam ad esse τ ad non esse infinite simul τ erit cadens sub corruptione τ non cadens sub corruptione simul in actu: ergo vna τ eadem res erit possibilis simul ad esse semper τ ad non esse semper. Si autem hoc est possibile tunc sequit necessario vt res cadens sub corruptione corrumpatur in aliquo tempore determinato. Similiter autem sm dicta sequitur ꝙ res generata fuit in aliquo tēpore determinato: τ nō fuit omnino in tempore propter potentiam ad esse τ ad non esse simul. Si autem omnia hec possibilia sunt: tunc possibile est vt sit res generata aliquando τ non semper existens. τ similiter est de re que cadit sub corruptione. Has autem omnes demonstrationes adduximus vt conuincamus aduersarium: τ lz non sint omnino diuerse sm ea super quibus fundantur: tamen multitudinem earum ostendunt ꝙ ea que dicta sunt non habent instantiam. Fundant enim fere omne super primam: τ ideo dixerunt Themistius τ Alex. τ Auerrois ꝙ multitudie sua que quasi materialis est plusꝙ formalis virtutem habent inductionis lz ergo sapienti forti pauciores sufficerent: tamen posuimus eas hic q: principes philosophie posuerant eas ante nos τ nos nō tm in opere isto conamur tradere sciā: sed etiā laboramus vt ex hoc opere verba peripatheticorum intelligantur.

Cap. 10m. In quo ex ipsa natura rerum probatur ꝙ semper ens τ aliquando non ens nec sunt einsdē nature neq; einsdem virtutis.

Tex.c.135.

Adhuc autem in alio ponentes ꝯsiderationem intendimus destruere dicta predictorum phorum. Si enim ipsam nām que attribuit vnicuiq; proprium esse τ virtutem attendimus. Sciemus ꝙ impossibile est ꝙ res ingenerabilis cadat sub corruptione sm aliquam horarum temporis. τ etiam econuerso impossibile est vt res cadens sub corruptione sit non generata sm aliquam horam temporis preteriti. Res enim ingenerabiles τ incorruptibiles sunt determinate ad formas taliter vincentes materiam per causam determinatam in natura τ operantem τ non sunt per fortunam. Causa autē operans eam est certa rōne operans sicut artifex in artifitia: τ sicut diximus in 2° physicorum ostendimus enim ibi ꝙ res facte absq; causa operante per certam finis rationem quēadmodum artifex operatur sunt pauce lz enim in volūtariis fortune frequentius occurrant casus tamē in numero rerum nālium non fiunt frequenter: τ cum fiunt aliquando destruunt cito τ finiunt sm esse taliter enim facta in natura nō sūt nisi monstra: τ ideo cito finiunt q: diuertūt nimis a forma speciei iuxta quā fieri deberent: τ ideo species nō potest saluari in ipsis τ horum omnium diuersitates τ causas reddidimus in 2° physicorum. Res autē sempiterna tam sic sit permanens tempore infinito non erit talis.

Tex.c.136.

Igitur habebit causam efficientem ipsam omnino que est eius causa propria τ essentialis. Si autem hoc est verum: sicut diximus tunc opz ꝙ natura sit faciens τ terminās tam ea que sūt semper ꝙ etiā ea que fiunt frequenter eo ꝙ illa esse determinatum habēt in natura τ permanent vel semper vel diu: ergo natura que causa est esse τ ordinis facit vt quedam res sit semp τ necessario. τ ꝙ quedam sit existens τ nō existēs in diuersis horis temporis. Facit iterum aliam diuersitatē in rebus que est inter res ꝯtrarias ꝙ videlicet quedam sunt semp existētes: τ quedam nō semper existentes siue nunꝙ existentes tempore infinito: que sunt ipossibiles ad esse τ necessitatē habentes in esse sed ipossibiles in esse non facit nā producendo eas: sed dicit facere per hoc ꝙ ꝯtrarietatē reciprere facit ad ipossibile: ꝯtraria enī aliquo mō sunt sicut τ ꝯtradictoria ad minus ad qđ stant sub rōne oppositionis. Causa autē diuersitatis horum oīum factorum est virtus nature huius: τ eius mā q: ex virtute hz potētiā ad esse infinitū: τ ex mā hz nō esse ifinitū vel finitum τ potētiā trāsmutabilem ad esse τ ad nō esse. Cū igit oppositorum per ꝯtradictionē nō possit esse vna τ eadē numero 9tus vel in specie nō erit possibile vt virtus semper existis sm nām sit eadē in mā cū virtute cadētis sub corruptione eo ꝙ esset aliquādo nō exīs. Si enī datur possibile esse has virtutes vniri inter vna sm nām cū supra diximus ꝙ virtutes sunt ad suos actus relate: oporteret necessario ꝙ ꝯtradictoria essent aliquādo simul necessario: q: infinito tempore ens semper existit τ in eiusdem temporis horam incidit aliquando non existere sm actum: τ si diceretur ꝙ non corrumpitur in actu: τ potest tamen corrumpi idem sequeretur ꝙ si possibile erat ipsum corrumpi si ponatur in actu corrumpi non debet sequi aliquod impossibile. Sequitur autem contraria simul esse vera contradictoria qđ falsum est τ impossibile sicut sepius ostendimus.

Tex.c.137.

Si enim aliquis dicat ꝙ nunc est annus prior hac hora qui iam preteriit: τ ꝙ annus preteritus prior nunc qđ erit in futuro propinquum tempori presenti erit nunc in futuro ipse vtraq; locutione mentitur: quia preteritum neq; presens est neq; futurum. Et similiter expresse mentitur τ deprehēditur falsitas in sermone eius qui dicit ꝙ res perpetua possit cadere sub corruptibile: q: res cadens sub corruptione est in aliquo tēpore non existens: eo ꝙ habet talem potentiam τ virtutem que in futuro erit non ens sm actum lz in preterito tempore non sit non ens: quia ponitur igenerabilis: neq; ponitur non esse in tempore presenti in quo est sm actum. Sicut enī diximus alia est potentia preteriti τ alia futuri: τ qui refert preteritum ad futurum mentitur: vna autem res est hec que in preterito habet potentiam ad esse infinitum: per hoc ꝙ ponitur esse ingenerabilis. illa autem potentia sibi est essentialis τ nunꝙ potest eam amittere: ergo habebit eandem τ respectu futuri potentia enim qua dicitur corruptibile non ens in potentia non est respectu preteriti: sed respectu futuri. Et si quis dicat ꝙ est respectu preteriti potentia illa: tūc oporteret ꝙ preteritum esset futurum: quoniam nos ex diffinitione ipsius potentie scimus ꝙ non est nisi respectu futuri.

Tex.c.138.

Si autem aliquis dicat nobiscum ꝙ omnis quidem res

que in potentia possibile est vt exeat in actum in aliquo tempore: eo q potentia eius aliter esset ociosa: concordter dicimus cum illo q hoc quidem quod dicit est verum: sed dicimus q exitus ille nunq est respectu preteriti vel presentis in quo actu non sed respectu futuri. Cum enim dicatur q potentia est ante actum non intelligitur in preterito: sed vel nunc presenti respectu: cuius verum est dicere q possibile corrumpi corrumpet: vel respectu futuri in quo possibile corrumpi corrumpet: t nihil omnino dicit corruptibile vel generabile: eo q in preterito sit generatu aut corruptum. Sic ergo dicit potetia ad non esse in omni re que primo est existens: t deinde postremo in aliquo futuro est non existens: t huius pbatio est q: nulli rei est potentia ad aliquid qd sit esse vel non esse nisi in hora in qua illud no est actu ad qd dicitur esse in potentia. Si aut aliquis dixerit de aduersarijs

Tex.c.139.

nostris omnibus q videlicet potentia sit respectu preteriti temporis: tunc dicimus q hoc est impossibile. Cum enim potentia diffiniatur respectu futuri actus non possumus dicere potentiam esse respectu preteriti: sicut non possumus dicere q nunc in presenti vel in futuro nunc sit annus primus sine preteritus: q: sicut futuz non sit preteritum: ita potetia respectu futuri nunq potest esse respectu preteriti. Impossibile igitur qd omnino esse no potest dictum eoz de potentia qd sit respectu preteriti. Et iam aut iam multas rones induxeri,

Tex.c.140.

mus ex propositionibus transcendentibus materiam hanc: que vel logice vel metaphysice sut: vt diximus superius: tn non desunt nobis rones nales ex quibus pbauimus omne generatum in preterito esse corruptibile in futuro. Omne enim qd generatur ex suo pueniente est generatu: t ex suo simili sibi vniuoce: t per se habuit generans ipsum: t omne generatum habuit aliqd ptrariu: t omne qd corrumpit ex suo ptrario corrumpit. His suppositis dico pstanter impossibile esse q sit aliquid in primis non generabile: t deinde in postremo sit cadens sub corruptione: t dico similiter impossibile esse vt sit aliquid primo non ens in preterito: t deinde generatu possit esse eternu manens tepore ifinito sm nam: qa sicut dictum est res generate cadetes sub corruptione generantur ex suis similibus generatibus t ex suis pueniétibus sm nam ppria: t habet ptraria ex quibus mutatur t alteratur ad corruptione: t ex talibus ptrarijs est alterata eoz copositio sm nam: quecuq generant generatione nali. Quecuq aut habent ptraria huiusmodi necessaria finiunt per ea t corrupunt itez in futuro: ergo omne generatu in preterito corrumpetur necessario in futuro. Si ergo mundus esset sic generatus: vt dicit Plato: oporteret q generatus esset ex alio mudo: t corrumperet in ptrariu t ex ptrario: sicut fit in generatione t corruptione corpoz simplicium: sicut dicetur in 2° libro de generatione t corruptione. Hec aute oia sunt

Defensio platonis

absurda, ppter qd inconueniens videtur esse opinio Platonis. Si quis aut ad omnia hec respondere velit sm Platonem: t dicat omnia hec celu t stellas na quidem esse dissolubiles eo q sunt generate: sed volutate opificis esse indissolubiles eo q hoc qd bona rone compositu est non decet sapientem opificem dissoluere quemadmodum dicit in timeo.

Impugnatio

Dicemus hoc dictum non esse naturale omnino: quoniam sicut habitum est in physicis: naturalia sunt agentia quorum actus sunt in passiuis: t naturalr patiuntur quecunq taliuz actuum sunt susceptibilia: t ideo omne factuz in natura opz q habeat in eadem natura suum faciens: t ideo possibile t impossibile oportebit referre ad maz rei facte t ad causam nalem: t non ad causam separatam t extrinsecam. Qd igit corruptibile est de natura hoc est simpliciter corruptibile: t habet causam in natura que agit suam corruptionez: t si no habet talem ipsuz est incorruptibile: q: aliter omnia possent dici incorruptibilia q: sunt incorruptibilia si deus vult: t id supra diximus q naturalia non sunt a casu nec a voluntate: sed a causa agente t terminante ea nec nos in naturalibus

Notabile dictum

habemus inquirere qualiter deus opifex sm suam liberam voluntatem creatis ab ipso vtatur ad miraculum quo declaret potentiam suam: sed potius quid in rebus naturalibus sm causas nature insitas naturaliter fieri possit. Hec igitur de primo libro celi t mundi a nobis dicta sint.

Explicit liber primus de celo t mundo.

Incipit liber Secundus de Celo t Mundo.

Tractatus primus de dextro t sinistro: t retro t ante: superiori t inferiori celi.

Cap. pm. De recapitulatione eorum que dicta sunt de generabilitate t corruptibilitate celi.

IAm ostendimus sufficienter per demonstrationes veras q celu

Tex.c.primu.

totum non est generatu ex materia aliqua que sit elemetu eius: t ideo ipossibile est vt ipsum sit corruptibile. Materia enim que per modu elementi est in compositione rei prior est t est in potentia ad ipsam rem t per generationem t motum venit de potentia ad actum: t iz no sit in potentia ad forma qua habet postq generata est: tn est in potetia ad aliam forma: t ideo est corruptibilis: t ideo celu est incorruptibile: q: mam tale non habet: t huiusmodi quide causam nos esse diximus: q: ipsum habet mam que etiam per nam ante dimensionem accipit formam: que forma est separata: t illa largit ei esse: t hoc esse est eius qd est indiuisibile: cui dimensio aduenit per figura t motu: t no ppter forma substatiale: cuius signu est: q: ipsa forma non est diuisa p partes subiecti sicut diuiduntur alie forme substantiales t accidentales: t est non finitaz operationum que omnia non possent ei conuenire si ipsa esset determinans t perficiens subiectuz suum post aduentum dimensionu sicut aduenjut forme physice generabilium t corruptibilium. Cuz enim duo sint que faciunt generationem: quoz vnum est ex parte materie que est diuisibilitas t alter ex parte agentium que sunt qualitates prime agentes t alterantes ma celi suscipit forma suam

Vide pro his Auer. in prio t in 2° caplo de substa orbis

ante vtrunq: t ideo nec habilitatez materie habet ad generatione nec actionez agentis ad generationem: t ideo diximus q sua ma equiuoce est ma ad materiam generabilium t corruptibilium. t cum materia eorum que generantur sit quidem determinata corporeitate t non distinctaz dimensionum erit ma corporis celestis distinctaz dimensionum in actu que nunq mutant in ipso que tn no limitant operationem forme eius que est substantia separata: q: substantia illa separata non aduenit post dimensiones: sed ante non quidem tempore sed na. Hec autem omnia superius sunt expedita: igitur impossibile est q celuz sit corruptibile sicut dixerunt quidam homines: sed potius sm suam nam semp est: cui non est principium neqz finis in tota temporis imensitate: quam quidam eternitate vocauerunt. Et huius quidez

Nota triplicé cám sempiternitatj celi.

cause sunt tres quarum vna est que est precipua: quia esse suum largitur ei virtus que non est in corpore neqz corpus: t ista est infinite largitatis: t ideo influit ei esse tempore infinito sm naturam: eo q sicut diximus hec virtus non limitatur aliqua mensura materie vel contrarij agentis in materiam eius: t hanc formam quidam vocant animam: quida autem intellectum siue intelligentiam: sed de hoc alibi erit inquirendum. Virtus autem que non est limitata agit tempore infinito: sicut probatum est in fine octaui physicorum. Secunda autem causa est q in fine precedentis libri adduximus: quia videlicet nec materia sua diuisibilis est diuisione forme: sicut fit in generatione quando in materia forma propagatur: nec susceptibilis est contrarij alterantis ipsam de potentia ad effectuz. Tertia autem causa est que assignatur ab Auerroi in vltimo capitulo sui libri de substantia orbis: q: videlicet est priuationis infinite que est causa quietis motus qui est ad formam. Cuz enim omne qd mutatur ad formam non mutetur nisi ex causis motus: vbi non sunt cause talis motus ipsum nullo modo mutabitur: priuatio igitur causarum talis motus inducit immutabilitatem in natura celi. Causa autem priuationis harum causarum est ex indiuisibilitate forme per subiectum: t ex hoc q non est susceptibile ptrarioz: t itez insusceptibilitas contrariorum causatur ex hoc q ma non est diuisibilis sicut docuimus eo q contraria exigunt subiectum quátucunqz ipse sint virtutes

Gloss ad Io philosophum Ioannis grammatici vide Auerroim in fine XI metaphysice et in libello de substantia orbis: et in 8° phy. c. 79. Et in 12. meta. c. 41.

corporalis: et ideo materia que perfecta est nō per quantitatē: neq; post eā nō est susceptibilis ɔtrarioꝝ: et ideo soluit sophisma Joannis grāmatici qui dixit si celū esset ppetuū. tūc esset potētie infinite fm nām: et hoc iudicatū fuit incōueniens ꝓpter dimēsiones finitas que inueniunt in mā celi. huiꝰ eni solutio est ꝙ nō est incōueniens celū esse potētie infinite fm operationē: lꝫ ipsa nec finita sit nec infinita fm essentiā eo ꝙ est inpartibilis partitione subiecti sui. Qđ si dicaꝶ celū fm suā dimensionē nō esse potētie infinite: adhuc nihil ꝓhibet celū hēre priuationē alicuius respectu tēporis infiniti que inquātū priuatio nō ꝓp:le est virtus vel potētia: sed potius negatio qđā et quodā in subiecto in quo est: et ab illa priuatione celū nō esset susceptibile illius qđ priuaꝶ ab ipso fm tempus infinitū. Hec aūt oīa dicta sunt fm nām celi et fm sniaꝫ peripatheticoꝝ: qꝛ sicut diximus de esse celi per creationeꝫ et de statu suo p dei volūtatē nō est aliqua cognitio pbīe. ſꝫ potius talia sūt cognita p creationē de qua cognitione in pñsi nihil curamus inuestigare. Dicamus igiꝶ ꝙ celi nā est semp vna cui fm nām suā nō est principiū neq; finis in tota tēporis eternitate: et ꝙ relū est cā tēporis et ɔtinet tēpus sicut causa ɔtinet suū causatū nec tñ ꝑcedit tēpus fm durationē sed fm ordinē nature tm̄ quo cā est ante causatū. Inquirēs aūt de nā celi satis pōt esse ɔtētus de ꝑmanētia celi per sermonē istū quē diximus: etiā per ipsum satis fit ꝙ celū est fm ꝙ diximus ingñabile et incorruptibile: et impossibile est ꝙ fit fm ꝙ dixerūt aduersarij veritatis ɔdicētes nobis: eo ꝙ multa ipossibilia sequunꝶ ad dicta eoꝝ. cū nullū penitus ipossibile visuꝫ sit sequi ad dictū nostrū. Hec eni vna rō pōt esse si etiā aliā nō haberemus. Quare credēdū est nobis ꝙ celū est sempiternū nō cadēs sub corruptione: cū magis credendū sit ei: cuius dictū nō videnꝶ sequi inconueniētia. ¶ Amplius aūt vnū est ɔfirmans dictū nostruꝫ et faciens ꝙ studiosus debeat esse ɔtētꝰ in eo est ɔcordia antiquoꝝ chaldeoꝝ ad dictū nostruꝫ. Chaldei eni ꝑcipue fuerūt patres nostri in scīa de celo eo ꝙ de celi differētijs et passionibus plura inquisiuerūt et etiā celū amplius alijs gētibus sacerdotes eoꝝ venerati sūt. Oēs aūt chaldei tradiderūt ɔcorditer nobiscū ꝙ in ordine reꝝ nāliū necesse est esse vnū corpus primū qđ sit motū velocissime et sit incorruptibile sine fine manēs cui motui non sit finis in tēpore quin potius sit finis ad quē referꝶ oē finitū et vltimū: qđ sicut ad cām et ad mēsurā referꝶ oē habēs vltimū suuꝫ in tēpore eo ꝙ ipsuꝫ est ɔtinēs primū et saluās omne qđ ɔtineꝶ et est cōplēs et q̄si cōplectēs oē id qđ est diminuti esse cuius principiū et finis est intra motuꝫ et tēpus primi corporis. Sicut eni referꝶ ad ipsuꝫ oē cuius est vltimū in tēpore et finis et quies siue imobilitas: et ideo necesse est ꝙ corpus istud nō habeat initiū per gñonē phy̆sicā in vltimū p corruptionē nālē: sed semp est in tēpore cui nō est finis aliquis fm nām: qꝛ alr̄ ireꝶ in infinitū si oē generatū referreꝶ ad generās qđ esset etiam generatum: et oē corruptū referreꝶ ad corrūpens qđ esset etiā corruptū. Omnium enim reliquoꝝ motuū qui sunt motus generabiliū et corruptibiliū quidā principianꝶ ab huiusmodi corporis motu: et quidā sunt quoꝝ qetetes causanꝶ ab ipso: qꝛ omnes nāles motus causanꝶ ab hoc motu et non violenti vel volūtarij fm ꝙ sunt violēti vel volūtarij: et cum gñatio gñabiliuꝫ finita est et motus mobiliū tunc ɔsecuaꝶ in esse accepto per gñationē vel motū aliū qui est a motu celi: et hoc est qñ res quiescit in forma accepta per motū vel mutationē nālē. ¶ Attestanꝶ his que dicta sunt ꝙ oēs prime deitatis aliqđ habētes indiciuꝫ tam in chaldea q̄ alibi posuerūt ꝙ celum est locus dei creatoris gloriosi cui laus est sublimis eo ꝙ esse dei est eternū assidue indeficiēs: qđ ab omni corruptione et mutabilitate est alienū et hoc quidem optime traditum est ab antiquissimo patre Hermete trimegisto in libro de natura dei et veneratione.

¶ Cap. 2m. Qualiter orbis elongatus est a nocumento et labore sui motus.

Tex. c. 3.

AMplius aūt ratio ista que sumiꝶ ex preostēsis in fine octaui physicoꝝ ex his que in pte tradidimus in primo libro superioꝝ tractatuum pre oībus testificatur celum esse ingenerabile et incorruptibile. Ratio autem illa est que de primo motore et forma celi que nec est corpus nec virtus in corpore sicut diximus: ex illa enim expresse probatur ꝙ nec generatum est nec corruptibile est. et ꝙ est elongatum a passionibus omnium qualitatum primaꝝ: et ab omni nocumento et omni eo qđ posset finire esse ipsius et eius motū: et ideo cum moueꝶ nō habet laborē et penā aliquā fatigationis. Huius aūt causa est: qꝛ lꝫ mā eius ɔueniat in aliquo cum mā generabiliū tamē in precipuis differt ab ipsa. Conuenit enim cum mā generabiliū in hoc ꝙ ipsa est dimensa susceptibilis diaphaneitatis et non diaphaneitatis et illuminationis et nō illuminationis et raritatis et spissitudinis. ſꝫ differt ab ipsa: eo ꝙ ipsa nullo mō est diuisibilis fm formā et nullo modo in potentia ad formā et nullo modo subiscibilis ɔtrarietati: et cum oīs materia sit in actu sicut dicit Aristo per esse forme per qđ efficitur particularis et subiscibilis: sicut et oīs forma per hoc est forma ꝙ ipsa est intelligibilis per se et principiuꝫ intelligēdi aliud qđ est formatū per ipsam: eo ꝙ sermo diffinitiuus qui principiū est intellectus accipiꝶ per forma: opꝫ ꝙ materia celi hoc modo sit pfecta p formā cuꝫ ipsa videaꝶ et sentiaꝶ esse cū hic et nūc sicut cetera particularia: sed in modo participandi formā plurimū differt a mā generabiliū sicut superius diximus. sicut et differt in participatione dimēsionū: eo ꝙ sue dimēsiones nunq̄ mutanꝶ cū nō habeat eas ꝓpter formā substantialē que mensuraꝶ in ipsa: sed post formā ꝓpter motum: et ideo actu distincte et determinate manēt dimēsiones eius. dimēsiones aūt generabiliū et corruptibiliū semp sunt ꝓpter formam substātialem: et ante ipsaꝫ eo ꝙ ipsa est virtus in corpore que finite est virtutis et operaꝶ in subiecto qđ exigit debitā quantitatem: et cum forme generabilium sint diuerse nō possunt dimēsiones manere distincte et determinate: qꝛ aliter oium substantiaꝝ generabilium esset eadē quantitas et eadem figura: qđ nō permittit diuersitas esse et virtutum formaꝝ substantialiū. oportuit ergo ꝙ materia generabilium esset dimensionum determinataꝝ mutabiliū ad conguentiam oīs forme generabilis saluata semp corporeitate cōmuni: qꝛ si nullas haberet dimensiōes materia generatoꝝ: tūc fieret corpus ex nō corpore quemadmodum alibi est determinatum. ¶ Cum aūt actus sit prior potentia: et causa ipsius: sicut probari habet in prima phīa: sequitur ex hoc ꝙ quantitas et figura celi causa sit. et prior fꝫ nām omnis quantitatis et figure generatoꝝ et corruptorum. Similiter autem diaphaneitatis dispositio non est propria aeris vel aque vel ignis sed hec elementa habent eam ex conuenientia cōmuni cum celo sicut etiam dixit Arist. in 2° de anima: sed participatio ipsius in celo et in materia est valde diuersa et equiuoca: quia in elementis videmus expresse ꝙ calidum dissoluens facit eam: vel ad minus frigus non totum exprimens humiduꝫ mobile cuius vna pars fluit ab alia cum male sit terminabile in seipso: sicut causatur diaphaneitas siue perspicuitas in aqua. Si enim in aqua staret vna pars super aliam non esset aqua perspicua: cuius signum est ꝙ in profundis aquis aspicienti videtur aqua nigrior: eo ꝙ ibi multe partes stant super se inuicem. In celo autem diaphaneitas non causatur ex aliquo soluente partes: vel ex hoc ꝙ vna pars fluit ab alia: sed possumus ex ipsa natura spiritualitatis corporis huius: qđ sicut diximus determinatur forma separata: cuius subiectum est indiuisibile et simplex per naturam: et cum aduenit ei quantitas nō pōt afferre ei proprietates ignobiles: et ideo remanet tenue et perspicuum: et vbi non est tenue et perspicuum sicut in stellis: hoc contingit in illo ꝙ confortetur motus eius quo mouet forma corporali materiam actiuorum et passiuorum: eo ꝙ stella in orbe est amplioris efficacie q̄ cetere partes orbis et cum moueat per quantitatem et lumen suum oportet ꝙ ibi confortetur actus sui instrumenti: et per illud inspissatur ibi sicut patet: quia nisi essent non diaphane stelle vna non eclipsaret aliam: hoc totum expressius videtur in luna q̄ in aliqua alia cum: sed nos de hoc inferius tractabimus in loco vbi de stellis orbis faciemus inquisitionem. Eodem autem modo dicimus de illuminatione quia lumen nō est proprietas ignis sed potius accidit igni: sicut dicit Alexan. peripatheticus cum commiscetur corpori diaphano spissato per aliquam causam: et ideo lumen etiam est forma commu-

Vide 3m. c. de substa. orbis

2° de anima c. 68.

Nō quia nō fieret sequi voce diaphaneitas reperitur in elementis et in corpore celesti. vide 2° cap. de substa. orbis.

Lumē est nō a lexā. accidit igni cuꝫ cōmisceꝶ corpori diaphano spissato. vide 4° celi et mundo 32.

nis: ⁊ celo ⁊ quibusdam corporibus non simplicibus: ⁊ ideo lumen etiam in quibusdam partibus invenitur: ⁊ in quibusdam non: extra stellas enim non lucet orbis sed lucet in stellis: ⁊ in stellis lucet ex participatione lucis solis: ⁊ causa lucis in stellis est spissitudo earum: ⁊ lumen quidē in aliquibus recipitur ſm profundū ipsarū ⁊ in quibusdam diffunditur in superficie: ⁊ in quibusdam recipitur in profundum: ⁊ efficiunt luminaria sicut stelle lucentes ⁊ candele. In quibus autem diffunditur in superficie efficiuntur candide ⁊ quasi terree: sicut est via que lactea vocatur: que galaxia dicit̄ eo q̄ ibi spissior est orbis per multitudinem stellarū paruarū: ⁊ sic iterū pz q̄ aliter orbis participat lumen q̄ inferiora corpora. Et similiter est de raro ⁊ spisso qd̄ habet nō ex qualitatibus actiuis vel passiuis facientibus ꝯstare vel dissiꝯare partes materie: sed potius omnia ista sunt cōsequētia formas separatas que motū celi explicāt per lumē ⁊ perducūt ad effectuz: ⁊ ideo necesse est celū esse spissius ⁊ minus spissuz vt diuersificet suū instrumentū qd̄ est lumē: ⁊ ita per ꝯñs diuersimode moueat māni ad diuersas formas generatorū ⁊ corruptorū: hec aūt infra latius exequamur. Sed hec dicta sunt ſm sententiā Auicēne ⁊ Auer. ⁊ aliorū phorū vt sciat̄ per tales formas orbis nō subiici alicui passioni vel alterationi. Et cum motor celi nō moueat̄ motu quo mouet per se neq̄ per accidēs nō potest lassari ex se per motū suū. Adhuc aūt cū motor ipse nō sit ꝯtrarius motui mobilis eius qd̄ mouet̄ nō pōt acquirere lassitudinē ab eo qd̄ mouet motor ipse: sicut ꝓbatū est in ꝑcedēti libro ⁊ in 8° physicorū nullo igit̄ mō subiicit̄ labori ⁊ pena lassitudinis ex hoc q̄ ꝯtinue mouet. Nō eniz habet aliū motū nisi istum ⁊ ille est ei nālis per modū quē determinamus in ꝑcedenti libro: ⁊ nō indiget virtute aliqua que sit affixa mobili vel alicui parti eius qd̄ mouetur que ꝓhibeat corpus ipsum moueri nāliter ⁊ ꝯuertat ipsuz in motū quem voluerit: sicut est virtus affixa pedi: cuius descēdere est per hoc q̄ est grauis: ⁊ virtus gressibilis mouens ipsum in ambulatione retinet ipsuz ne descēdat ⁊ ꝯuertit ipsum in motū voluntariū ꝑcedēdo ad locū quē voluerit: omne enim qd̄ tali indiget virtute absq̄ dubio habet laborē ⁊ penā in mouēdo: quāto aūt aliquis taliter mouentiuz plus subiicit̄ pene ⁊ labori in mouēdo tāto est ignobilius: ⁊ quāto minus subiicitur pene ⁊ labori in mouēdo tāto est nobilius: ⁊ q̄ nullo mō possibile est subiici pene ⁊ labori in mouēdo nobilissimū est in fine nobilitatis inter omnia mouentia.

Cūm lassitudinis motor & est motus vide in 3° scdi ca pitulo de sub a & adp. vide et co 3m huius scdi.

¶ Cap. 3m. De improbatione dictorū antiquorū de causa permanentie celi.

Tex. c. 4.

Propter talē aūt naturā corporis celestis nō cōsentimus dictis antiquorū qui aliās idixerūt causas sui motus: ⁊ quare motus est circularis: dixerūt enim nōnulli antiquorū celum esse deū q̄ grauis sed q̄ circulariter mouet̄ hoc dixerunt: ideo q̄ nō inuenit locū ⁊ motū ad quē descēdat eo q̄ dixerūt q̄ idiget ce portāte ipsuz quā dixerūt esse vniuersitatē materie aliorū corporū ꝯclusorū in ipsum que cedere nō possunt: que corpora cōpressa sustinēt ipsum sicut in humeris gigantuz portaret̄ in circuitu: ⁊ hoc fabulose putauerūt dicentes q̄ gigas nomine Athlas portat ipsuz in circuitu ⁊ sustinet ⁊ ꝯseruat superius ⁊ nō ꝑmittit ipsum inclinari. Volebant aūt idē dicere his qui posteriores fuerūt dicētibus q̄ corpora superiora terra oīa sunt habētia grauitatē per nām: ⁊ descenderent nisi esset aliquid qd̄ ꝓhiberet descensuz eorū: sed nō dicebāt q̄ teneret ea gigas ⁊ ꝓhiberet a descensu: sed potius anima que suspendit pedē vel alam ne descēdat: ⁊ hāc aiam dixerunt esse vniuocā anime aīalium. Sermo aūt iste de celo nō est probatus per syllogismū demōstratiuū: sed trāscēdo dixerunt que dicerūt per similitudinē fabulosam ad hec superiora celū referētes. Neq̄ iterū veraz causam permanētie celi retulit Empedo. qui dixit celū esse de se corruptibile: sed q̄ nō corrumpit̄ hoc est ꝓpter nimiaz suaz velocitatem que impedit q̄ alterationes agentium in ipsum non figuntur in ipso: sicut est aqua velociter currens non de facili calefit a sole: nec de facili ꝯgelatur a frigore cōgelante in glaciem. Dixit etiam Empedo. q̄ velocitas ꝓhibet ipsum descendere: eo q̄ retinet ipsum in loco ꝯtra cētrū id est suspensum: ita q̄ nec declinare potest nec descendere: cuius simile dixit esse in recto circulariter moto velocissime

Tex. c. 5.

qui fit in loco vno retētus a velocitate motus: ꝓpter quaz nec cadere nec recedere potest: ꝯtra qd̄ nos dicimus q̄ si celum esset nāliter graue ⁊ esset superius retentum ꝓpter velocitatem sui motus: vel propter causam aliam tunc impossibile esset hūc motū esse perpetuū ⁊ sēpiternū: q2 nullus motus violētus est perpetuus: iste aūt motus esset violētus ad minus quo ad nām eius qd̄ mouet̄: lz enim dicat q̄ mouet̄ ab aia quidam antiquorū tamen iste motus aie non est ſm naturā corporis q̄ mouet̄ ab aia sed potius violentia fit ei: ⁊ ideo inducit laborē ⁊ penā: motus aūt violētus nō est sempiternus: sicut multotiens ostendimus. ¶ Amplius aūt est negādū qd̄ dixerūt q̄ celū sit mouēs sempiternū ꝓpter aiaz que cogit ipsum vt sit sempiternū: lz enim aie aīalium largiatur eis esse ⁊ motū ⁊ permanētiā ad tēpus ⁊ quādo egredit̄ ab expirat corpus ⁊ marcescit: tū hoc non potest facere ꝑpetue eo q̄ nocumēta incidūt in corpus ⁊ efficiunt inhabile motibus aie. Sermo aūt talis est īpossibilis de corporibus celestibus: q2 vita talis aie ⁊ actus eius in corpore non est absq̄ labore ⁊ pena: q2 aūt videre: audire imaginari: ⁊ mouē labores sūt sicut ꝓbāt sermōes rei aīe. ꝓpter qd̄ vita hec nō est bona ⁊ sūme laudabilis cū motus anime quo mouet talia corpora nō sit ſm ꝯditionē per naturā partis corporalis que mouet̄: oīs aūt natura talis est impedita ex ꝯtrarietate motus nālis: ⁊ est priuata quiete delectabili facta in oī eo qui habet bonam rōnem. Similiter aūt si celum habet talē animā absq̄ dubio misera erit aīa huius ⁊ impedita que priuatur quiete que debet̄ locali laborāti: cū tñ sit facta ex habēte rōnē certam cuius est attribuere quietē laborāti. Cū eniz talis sit ꝯstat q̄ ꝯtinuus motus eius testat̄ q̄ non est ei quies oīno nec similitudo quietis que datur aie aīalis in somno vel in similitudine somni in quo quiescunt vires animalis: ⁊ ideo dixerūt q̄ celi motus est aliqd̄ simile exēplo rote que ixion vel aquieta vocat̄ eius preparatio fuit vt semper moueat̄ ab eo qd̄ mouet̄ ab ipso: sicut qū rota suspendit̄: ⁊ cātū eius pforatū ⁊ artificio retinente argētū viuū incantis non simul: sed per partes descēdit: tūc enim semꝑ deprimit̄ anterior semicirculus ꝑ argentū viuū descendens: ⁊ in posteriori semicirculo eleuatur pars argenti viui qd̄ iterū deprimat semicirculū anteriorē: cum idem aūt artificiū in rotis magis super arenam ⁊ tali artificio factū dixerūt fuisse motuz sempiternū sicut talis rota est sempiterni motus violenti. Dictū aūt istud incōueniens est ⁊ de somno ⁊ de primo motu dictū est absq̄ syllogismo ꝑsuadēte. Sed sufficit eis propter iperitiā dictā transire per similitudinē ⁊ fabulosaz viaz: sicut etiā quādo dixerūt multitudinē deorū nō sufficiēter ꝓbauerūt sed transferunt per similia ⁊ fabulas ⁊ virtutes nature deos opinātes. Nos aūt cū ꝓbām ꝓfiteamur: non opz sollicitari ad disputandū ꝯtra sermonē dicētis aliquid quocūq̄ modo dicat illud sed sufficit nobis vt disputemus cuz his qui dicūt aliqd̄ sermone vero ⁊ syllogistice. Dimittam⁹ igit̄ nunc antiqua fabulosa tanq̄ nobis nō idonea: ⁊ redeamus ad nām ꝓpriam inquirendo differētias ⁊ ꝓprietates residuas corporis nobilissimi qd̄ est celum.

Tex. c. 6.

¶ Cap. 4m. De sursum ⁊ deorsum celi ſm opinionem Pithagoricorum.

Tex. c. 7.

Inter ꝓprietates aūt ipsius que est primo inquirēda est ea que est principiū ⁊ differentia simul dimēsionis eius ⁊ motus hec aūt est differētia situs ⁊ positionis eius que est sursuz ⁊ deorsuz ⁊ dextrum ⁊ sinistruz: ⁊ ante ⁊ retro. De his igitur inquirētes vtile est primo īducere quecūq̄ contra hoc dixerūt antiqui. Dico igit̄ q̄ quidā ex antiquis ꝑhis tradiderunt celum habere dextrum ⁊ sinistrum: ⁊ sunt precipue illi qui fuerunt de schola Pithagore. Hi eniz primi fuerunt iter querentes de celo ⁊ de numero eorum fuerunt qui ista dixerunt: videtunt enim celum habere animam ⁊ viderunt animati corporis ⁊ mobilis ad locuz has esse differentias ⁊ ideo celo eas attribuerunt. Intendimus igitur inquirere veritatem dicti eorum: ⁊ cōsiderare: an celo conueniat dextra ⁊ sinistra: sicut dixerunt: an cōtrario modo se habet. Primum igitur in quo reprehensibiles esse videntur Pithagorici est q̄ tradiderunt posteriora ⁊ non fecerūt mentionē de prioribus eorū ſm nām. Si eni nos diximus q̄ corpori alicui ꝯueniūt hec principia motus localis que sūt

dextrum ⁊ sinistrum: oportet necessario ꝙ tradamus prius qualiter conueniant ei priora his que sunt principia istorū: hec autem sunt sursum ⁊ deorsum ⁊ ante ⁊ retro. In libro enim quem scripsimus de motibus animalium: ostēdimus hec esse priora his que sunt dextrum ⁊ sinistrum: pertinent enim hec ad speculationem motuum animalium: eo ꝙ cum ipsa principia motuum sint in animalibus sunt magis apparentes iste differentie. Est autem ratio qua probatur ꝙ sursum ⁊ deorsum: ⁊ ante ⁊ retro sunt priora dextro ⁊ sinistro a generalitate subiectorum ipsorū sumpta: quia in pluribus inuenitur sursum ⁊ deorsum ⁊ ante ⁊ retro: ꝙ̄ dextrum ⁊ sinistrum in omnibus enim in quibus inuenitur dextrum ⁊ sinistrum inuenitur ⁊ ante ⁊ retro: ⁊ sursum ⁊ deorsum: ⁊ nō cōuertitur: ⁊ in omnibus in quibus inuenitur ante ⁊ retro: inuenitur sursum ⁊ deorsum. sed non conuertitur. Igitur prima sm naturam ista sunt sursum ⁊ deorsum: ⁊ secunda sunt ante ⁊ retro: ⁊ vltima sūt dextrū ⁊ sinistrū. In pluribus aūt inueniri sursum ⁊ deorsuz probatur inductione ⁊ sensu: qz quedam ⁊ non omnia animalia sunt quibus omnes iste differentie insunt: que sunt sursum ⁊ deorsuz: ⁊ ante ⁊ retro: ⁊ dextrum ⁊ sinistruz. Sunt enim sola illa animalia hec oia habentia que dicitur perfecta que. s. habēt omnes sensus ⁊ motum localem: plura autem animata habent ante ⁊ retro: ⁊ sursum ⁊ deorsum: ⁊ non dextrū ⁊ sinistrū. sicut aialia imperfecta que nō habēt omnes sensus: sed habēt sensum tactus tm̄ ⁊ gustū: sm ꝙ est quidam tactus ⁊ carent motu locali nō enim mouenť nisi tm̄ motu ɔstrictionis ⁊ dilatationis sicut ostrea: ⁊ conche quedam: ⁊ spongie: in his enim tm̄ est sursuz ⁊ deorsum propter motum nutrimenti ⁊ ante ⁊ retro ꝓpter motum sensuum: lz autem non multum deprehēdatur in eis eo ꝙ non inueniunť in eis figurata organa sensuz: ⁊ ideo fortassis Aristo. dixit talia habere retro: ⁊ nō facit mētionem de ante in talibus animalibus. In his autē non est dextrum ⁊ sinistrum: cum in eis non sit motus localis: eo ꝙ natura non abundat superfluis: ⁊ omnino superfluum esset ꝙ aliquid haberet principiū motus localis qđ est imobile sm locum. In pluribus aūt inest adhuc sursum ⁊ deorsum: quia hoc inest omnibus animatis: ita ꝙ etiam pluribus inest eo ꝙ in plantis inest motus crementi: cuius principium est sursum ⁊ etiam deorsum: sed in eis non est ante ⁊ retro: cum nō habeant sensum nec dextruz nec sinistrum cum non habeāt motum localē: lz dicat Isaac in libro de elementis ꝙ plante habent duos sensus. s. gustum ⁊ tactum: sed Isaac distinguit inter duos sensus animales ⁊ sensus naturales sensus naturales vocat virtutes acceptiuas alimenti conuenientes: animales autem eos qui cum alimento etiam intentiones percipiūt sensibiliū sm anime quodcūqz iudiciū: ⁊ nāles qđē dicit esse in plantis ꝓpter hoc ꝙ inueniunť ɔsequēter cōueniēs trahere ⁊ abstinere se ab incōuenienti: aiales aūt dicit esse in aialibus solis. Nos aūt ħ de hoc non curamus. qz ante ⁊ retro nō sunt principia motus sensibilis nisi ꝓut sensus est aialis: ⁊ nō nālis. Ex oibus aūt his que dicta sunt ꝙ ad ꝓpositū reuertētes dicimus ꝙ si nos attribuimus celo vel aiate sm Pithagorā dextrū ⁊ sinistrū tūc procul dubio debemus ei attribuere priora his sine quibus isti a nunqȝ insunt alicui aiato sicut determinari habet in libro de motib⁹ aialiū. ¶ Amplius aūt cū sint principales istarū differētiarū tres s. sursum: ⁊ ante ⁊ dextrū: ⁊ hoc sm Pithagorā: eo ꝙ ipse locauit ea inter iterstitia boni: ⁊ opposita earū que sūt ante ⁊ retro: ⁊ deorsuz ⁊ sinistrorsum inter iterstitia mali in coordinatione mali. tūc opz absqȝ dubio ꝙ quelibet istarū habeat rōnez principij primi in ordine suo. Dico aūt modos differētiarū istarū nihil aliud eē ꝙ̄ sursuz: cui opponiť deorsuz: ⁊ ante cui opponiť retro: ⁊ dextrū cui opponiť sinistrū: opz enī vt diximus ꝙ dimēsiones sufficiētes que sunt inter istas dr̄as oibus sint corporibus aialiū icōpletorū siue pfectorū: lz tres earū vt diximus sint principia p se ⁊ tres p accidēs. Dico. n. sursum esse principiū lōgitudinis aiati corporis per hoc ꝙ est ꝑncipiū augmēti siue icremēti. Si aūt lōgitudo per se ⁊ nō in nāli corpore aiato acciperet: nō esset sursuz principiū lōgitudinis: sed potius quecūqz dimēsio inter pfectd ⁊ pdctū: si in ɔrio acciperet illa esset lōgitudo siue latitudine que linea vocať. Nūc aūt maior dimēsio aiati corporis lōgitudo est: ⁊ illa est que porrigiť a sursuz in deorsuz: ⁊ cuius principiū effectū est sursum qđ est calor cordis ex quo sicut ex habēte virtutē formatiuā tota longitudo totius corporis ꝓducitur: ⁊ ita mādur ad ista extēsio lōgitudinis animati quousqȝ pōt calidum formatiū extēdere ⁊ humidū radicale extendi: sicut in 2° de anima habet determinari: ⁊ ex hoc patet ꝙ sursuz per se est principiū lōgitudinis: ⁊ deorsum per accñs: qz deorsuz nō est principiū factiuū lōgitudinis: sed potius terminatiuū. qz lōgitudo in imensuz ꝓduci nō pōt: ⁊ ideo accipit terminū per id qđ est deorsū: cuius est etiā alia causa ex parte nutrimēti: qz. s. nutrimētū oiuz aiatorū cōmixtū est ꝓpter qđ grauiores partes ipsius descēdūt ad nutrimentū mēbrorū inferiorū que magis sūt terrestria ⁊ melācholica: subtiliores aūt partes eleuanť virtute caloris ad nutriēda mēbra superiora que magis sunt sanguinea ⁊ colerica ⁊ huius est signū ꝙ membra virorū ⁊ masculorū ꝓpter abundātiorē calorē frequenter sūt superius magis nutrita qz masculi superiora mēbra vt humeros habēt crassiora ꝙ̄ iferiora: femine aūt ecōuerso: ⁊ ideo cū cadūt masculi a loco alto cadūt frequēter sup humeros ⁊ femine sup posteriora. Sed de his oibus rō perspicax reddi debet in libro de aīalibus: hoc aūt tm̄ sit dictū ꝙ sursum in aiato est virtus augēs que est principiū lōgitudinis aialis: cui ɔiūgitur deorsuz per oppositū: qz lōgitudinis necessario duo sunt termini: per aliū aūt modū dextruz latitudinis est principiū nō quidē mathematice: sed potius latitudinis īformate virtute motiua sm locū. Motus enim ille lz oriať a posteriori parte cerebri vel a vicario posterioris partis cerebri que est nucha per spōdiles dorsi descendens tm̄ nō effundiť ⁊ explicať per organa motiua aīali in latere qđ initiū est latitudinis aialis: ⁊ hoc est latus dextrū ⁊ ideo in latere videmus oia motus organa formari a nā in latere deniqz insigniť crura ad ambulandū ⁊ ale ad volandū: ⁊ reptiliuz pauci pedes vel anuli vel coste: lz insigniť in dorso tm̄ in latere habent suas mobilitates ⁊ volubilitates: ꝓpter hec natura ordinauit ibi vertebra ⁊ pixides vertebrorū in quibus virtutes sunt motiue aialiū: ⁊ ad motū illū per se quidez refert dextrū: qz hoc ꝓpter pleniorē calorē ⁊ cordis maiorē ventriculū versus latus dextrū expeditū habet virtutē motiuā: ⁊ ideo omne aial pfectū sicut homo equus: leo bos: elephas: ⁊ huiusmodi aialia mobilia dextrū pedē ꝓponūt in ambulādo: ⁊ dextrū homerū parāt ad onera portāda nisi studeant in ɔtrariū: vel nisi dextra sit impedita per accidēs. Sinistrum aūt nō referť ad motū nisi p accidēs: trahiť enim pes sinister ad corpus sustinēdū ne decidat: qñ pes dexter eleuať in pfectione motus ⁊ dū pes sinister corp⁹ eius sustinet ꝙ moueť virt⁹ motiua recolligiť ⁊ regirat in dextrū vnde icepit: sic enim semper emittēdo actū ipsius motus in pedē ⁊ redeundo ⁊ iterū emittat pficiť tota ambulatio. Sed sic nō est in volatu: qz in volatu auis vtrāqz alā simul mouet. Sed tm̄ in volatu dextrū est ꝑncipiū motus ⁊ sinistrū moueť cuz dextro ad sustentandū in motu: sic igiť itelligiť ꝙ diciť dextruz esse principiū latitudinis in motu locali eodē aūt mō ante diciť esse principiū ꝓfunditatis nō mathematice: lz potius qz est principiū motus qui est subiectū oium sensuuz ante in organis sensuū que sūt ante figurata. Cū enī tactus sit quasi subiectū oium sensuū ad quem oēs sensus quasi referunť: eo ꝙ organū cuiuslibet sensus habet etiā tactū: cuius signū est ꝙ imobilitato per frigus tactu in somnis oēs sensus imobilitanť: erit motus sensibiliū virtutū incipiens ab ante vbi sūt sensuum organa ⁊ pertingens vsqz ad primū organū tactus qđ est cor: ⁊ sic mouebiť ab ante in ꝓfunduz: ꝓfunduz aūt in corpore est ab ante in retro: qđ ꝓbať per hoc ꝙ tres diametri ad rectos angulos secātes se in corpore nō possunt ꝓduci nisi a deorsum in sursum ⁊ a latere in latus: ⁊ ab ante in retro. Cū igiť diameter a sursum in deorsum ꝓducta sit mensura lōgitudinis: ⁊ illa que est ducta a latere in latus sit mēsura latitudinis: erit necessario illa que ꝓduciť ab ante in retro mensura ꝓfunditatis. Est aūt adhuc aliter motus aialis ab ante in retro virtutes enim aiales cōprehēsiue sūt de intus ⁊ de extra: incipit aūt cōprehensio extra ⁊ vadit intus vsqz ad posteriorem partē cerebri in qua sunt virtutes memoriales ⁊ recordatiue que reflectunť iterū in rem extra: ⁊ sic patet ꝙ pcessus motus aialis qui per se aialis est ab ante ⁊ retro vtroqz istorū modorū principiū enī in istis differentiis nō vocať aliud nisi vnū in priuatis: ita ꝙ ante ipsum in nullo

incipit

Nā quomō Isaac posuit sensus nāles i plantis.

Tex. c. 8.

Propter q̄ aialia pfecta in ambulādo ꝓponūt pedē dextrum.

incipit motus in eo corpore animato in quo est motus. Sic enim dicimus q̄ principium motus augmenti est sursum: ⁊ principium motus localis est dextrum: ⁊ principium motus sensibilis est ante ⁊ significamus ante in corpore aīato vbi sūt sensuum organa. ¶ Propter hoc enim ⁊ his silia non inquirimus in omni corpore sursum ⁊ deorsum: ⁊ dextrū ⁊ sinistrum: ⁊ ante ⁊ retro: sed inquirimus ista omnia simul in corporibus aīalium pfectoꝝ que hñt spiritus aīales ⁊ naturales ⁊ vitales. ⁊ habēt in se principium motus quo potest moueri a seipso sine omni extrīseco mouente ipsū: has enim differētias nō inuenimus omnino in corporibus que nō habēt aīas que sunt simplicia sicut elemēta: vel que sunt homogenea sicut lapides ⁊ mineralium genera: in talibus enim nō est dicere aliqđ principium vnde incipiat motus eorum plus in vna parte q̄ in alia. Amplius autē quedā sunt inter corpora que si mouent̄ ex oībus ptibus suis mouentur equaliter ⁊ est totius in eis ⁊ ptis cuiuslibet motus vnus ⁊ idem sicut ascendit ignis ⁊ terra descēdit ⁊ in talibus non possunt poni sursum: ⁊ dextrū ⁊ sinistrū: ante ⁊ retro: neq̄ p figuras neq̄ per potētias siue per virtutes ad motū aliquē ordinata distincta. Si autem dicamus in talibus esse dextrum ⁊ sinistrū: hoc non erit qđ intelligimus in eis esse simpliciter has differentias sed s̄m comparationem ad nos relatiue attribuimus eas talibus corporibus. Sicut dicimus dextrū latus terre qđ nobis ē ad dextrū ⁊ sinistrū latus terre qđ nobis est ad sinistrū ⁊ huiusmodi simile est qđ obseruatur in augurijs ⁊ auspicijs in qbus nō dicit̄ dextrum auis: sed potius auis tota que sedit a dextris eius cui augurium est et cui eligitur hora pnostici dr̄ dextra sedens: a sinistris eiusdem dicitur sinistra: ⁊ hoc mō vocare consueuimus metaphorice habētia figuras aīaliū dextra ⁊ sinistra quādo sunt opposita positioni mēbroꝝ que est in nobis: sicut statua Mercurij cuius sinistra cōtra dextram eā aspicientis: ⁊ eius sinistra cōtra dextrum eiusdem. ⁊ similr̄ est forma de speculo plano ⁊ cōuexo: ⁊ vt vniuslr̄ dicatur situs oīum taliū per trāspositionē se hz ad situm hoīs conuersi ad ea ⁊ sic per silitudinē: ⁊ nō per virtutē dicitur statua habere dextrū ⁊ sinistrum: et ante ⁊ retro in esse: sed in statua nō est aliqua differētiarum istarū: cuius signū est: q2 si reuoluatur statua a situ vno nominamus differētias istas cōtrario modo quo noiabamus eas ante reuolutionem. In reuolutiōe autem eius sit dextra sinistra ⁊ sinistra dextra: ⁊ ante retro: ⁊ retro ante: ⁊ sursum deorsum: ⁊ deorsum sursum quādo reuoluitur diuersimode: ⁊ hoc est ideo q2 ista dicimus per cōparationem ad nos tm̄: nisi velimus loqui per silitudinem: vt dicamus os silitudine oris: ⁊ oculum similitudine oculi: tunc enī dicimus dextrū statue dextrum quocūq̄ mō cōuertatur. Sed tūc loquimur s̄z intētionem alicuius virtutis que sit in dextra vel sinistra: q2 virtus talis aut est in natura sicut in aīalibus: aut pnostici sicut in augurijs ⁊ auspicijs. In similitudiē autē non est nisi figura ⁊ nulla virtus omnino. Ex his igit̄ oībus facile patet q̄ tales differētie nō sunt pprie nisi in aīatis ⁊ sūt principia motus sicut diximus. ¶ Ex oībus autē dictis necessario habetur q̄ admiramur de Pithagoricis ⁊ inuehimur cōtra eos s̄m id qđ dixerūt hos primos motus esse duos tm̄ quoꝝ principia sunt dextra ⁊ sinistra: ⁊ dimiserūt differētias quatuor reliquas motus qui nō sunt minus differētes ⁊ minus gñales istis q̄s noiamus: sed potius plus differūt ⁊ maioris sunt cōitatis: differētia aūt que est cū omnis diuersitatis que est inter ante ⁊ retro nō est minor q̄ differētia que est inter dextrū ⁊ sinistrū: q2 sicut ostēdimus superius ante retro sunt in oībus aīalibus: ⁊ dextrū ⁊ sinistrū nō sunt in oībus aīalibus. Adhuc autem dextra ⁊ sinistra nō differūt nisi in virtute mouēte ⁊ nō differūt per figuras. Ante aūt ⁊ retro: ⁊ sursum ⁊ deorsum differūt ēt per potētias ⁊ per figuras. Adhuc autem sursum et deorsum sunt in oībus que hñt nāle ⁊ vitalē spiritū de numero aīaliū ⁊ plātaꝝ: dextra aūt ⁊ sinistra nō insunt alicui plante. Amplius aūt cū cōueniat oībus lōgitudinē eē ante latitudinem: ⁊ principium ad ipm quoniā ex prima dimēsione pncipiat̄ scđa ⁊ ex secūda ⁊ prima pncipiatur tertia: ostēdimus autem superius q̄ sursum est principium longitudinis: ⁊ q̄ dextra est principium latitudinis: si autē hec ita se habēt in pncipiatis, absq̄ dubio sic se habebunt esse principia motuū dictoꝝ: q̄ s. sursum s̄m suum esse ⁊ diffinitionē sunt ante dextrū ⁊ sinistrū. Dico autem primū in esse suo: q2 cum s̄m eam vel prius paret: alterū altero multipliciter dicatur nō oībus modis prioritatis est sursū ⁊ deorsum ante dextrum ⁊ sinistrum: sed s̄m esse cause ⁊ causati dicēdum enī est q̄ sursum est vbi est initiū motus aīati: sicut diximus. ⁊ non tm̄ initium motus cuiusq̄ aīalis: sed ēt motus localis: q2 virtus mouēs oritur a corde ⁊ perfectius cōpletur a posteriori pte cerebri in oībus cerebrū hñtibus: ⁊ in nō hñtibus cor ⁊ cerebrū idē faciūt mēbra que sūt loco cordis ⁊ cerebri perfecta aūt virtus in cerebro fluit per nuchā que distendit̄ per spondiles dorsi per totā enī lōgitudinem illam oriunt̄ nerui motiui in corporibus aīatoꝝ que hñt localem motū ⁊ dextrū est locus exitus motus in mēbra que sunt organa motus ⁊ non primū principium qđ influit motum vel vnde primo influitur motus: dextrū enī latus influit motū in organa motus que sunt crura ⁊ ale ⁊ pinnule piscium. Id aūt qđ est ante est locus vbi finit̄ motus: qđ patet: q2 motus finit̄ in spatio extēsionis crurium vel alaꝝ: ⁊ omne hñs organa motus localis extēdit ea ad ante ⁊ in loco ad quē extēdere pōt finitur motus vnus ⁊ redit eadē ⁊ incipit aliū: ⁊ sic cōtinue pcedit aīal donec perfecerit motū totū. De hoc aūt phi qui fuerunt ante me aliter dixerūt. Inuenit̄ enī in scriptis Alexādri ⁊ Themistij quos Auerrois imitat̄: q̄ ante dr̄ locus finis motus sensibilis: q2 cū motus quo sensibilia mouēt sensus sit per modū immutationis peruenit ista immutatio vsq̄ ad organa sensuū: sunt enim sicut superius dcm̄ est: sed nostra expositio cōuenientior esse vr̄.

Tex. cō. 9.

Tex. cō. 10.

Tex. cō. 11.

Tex. cō. 12.

Auerois i c. 12 huius textus quo discrepat Albertus.

Si autē est s̄m q̄ diximus tūc pculdubio ei qđ est sursum inest potētia: ⁊ virtus inceptionis motus pprie inter oēs motus qui sunt inter reliqua que diximus est ḡr redarguēdus Pithagoras ⁊ sequaces sui qui dimiserūt dicere ea que sunt pncipia oībus alijs priora: ⁊ dixerūt de dextro ⁊ sinistro tm̄. Et redarguēdi sunt ēt in hoc qđ dixerūt q̄ dextrū ⁊ sinistrū sunt in oībus rebus equalr̄ ⁊ s̄m rōnē vnam. Nos aūt neutrū hoꝝ cōfitemur: q2 nec dicimus eas eē in oībus rebus cum non sint nisi in aīalibus que hñt motū localē: ⁊ dicimus q̄ in his in qbus sunt: nō sunt s̄m vnā rōnē. s̄z potius p prius ⁊ posterius q2 prius sūt in cā nāe qui est celū: ⁊ sunt ēt p prius in masculo ⁊ per posterius in femina: ⁊ nihil hoꝝ bene discernit Pithagoras qui ista celo primas attribuit: hec igit̄ dicta sunt contra Pithagoram.

¶ Cap. 5m. De dextro ⁊ sinistro: sursum ⁊ deorsum s̄m traditionem veritatis.

Veritatem aūt de supradictis tradētes dicimus q̄ si cōcedat̄ celū habere aīam que est in eo principiū sui localis motus: sicut probauimus in 8. physicoꝝ: tūc pculdubio opz concedere in eo ea que sunt pncipia motuū aīe: ⁊ hec sunt sursum ⁊ deorsum ⁊ dextrū ⁊ sinistrū: cū autē dicimus celum habere aīam: ⁊ aīal terrestre habere aīam: erit aīa sumpta equiuoce: q2 id qđ vocat̄ aīa in celo est subā separata que nō est alicuius actus corporis. nec ptis corporis nec hz actū aliquem in corpus nisi actū motus localis que influit ei: nec enī est educta de corpore subā illa: nec hz aliquā dependētiā ad ipsum: nec aliud accipiēs ex ipso: ⁊ cum dicit̄ actus ⁊ perfectio celi est subā illa non dr̄ hic esse per modū illum quo aīa in inferioribus est actus ⁊ perfectio corporis organici potētia vitam habētis: tūc subā illa esset obligata corpori ⁊ esset actio eius non libera ⁊ esset limitata: sicut ostēdimus in pmissis: sed hz se anima ad corpus tripliciter. s. per esse: ⁊ apprehēdere: ⁊ operari. In corpus per partē practicam ipsius: ⁊ si q̄dem comparemus aīam inferiorem ad corpus depēdētiam hz ad ipsum: ⁊ est obligata ei ita q̄ passiōes que sūt in corpore redūdant vsq̄ ad aīam: ⁊ hoc modo nō cōparatur intelligētia separata ad essentiam orbium celestium q2 potius ex ipsa suba est esse orbis q̄ econuerso ex essentia orbis sit substātia separata s̄m dicta phoꝝ. Similr̄ autē si cōparatur aīa ad corpus s̄m virtutes apprehensiuas extra vel intus: videmus expsse q̄ anima accipit a corpore ⁊ passiōes que sūt in corpore pertingūt ad animam: ⁊ hoc tertiū modo nō possumus cōparare substātias separatas ad celum: cum nihil apprehēsionis ⁊ scientie accipiāt ille substantie ab orbibus: sed potius a causa prima: cōparat̄ igitur ad celū tertio mō tm̄: ⁊ nō est tamē perfecte plena illa comparatio: q2 nos videmus substātias illas non mouere partes: sed totū: ⁊ ideo non vtuntur neruis et musculis ⁊ filis quibus perficit̄ ille motus. ¶ Et hec est cā quare multi magni viri negauerunt celū habere aīam: cum in veritate verā nō habeat rōnē aīe substātia separata a corpore.

Tex. cō. 13.

Vide q̄ho celum dicat̄ aīatū. Auero. i fine pmi capli de sba orbis.

Vide p̄ h calce 3. c. 63 pmi ph. in Auro.

Nota cām pp quam magni viri negauerunt celū hře aīam.

pus enim celeste sicut sepius diximus nō est potētia nisi tm̄ ad motū ⁊ per seipsum sine vegetabili parte ⁊ sensibili natū est accipere actiōes ⁊ operatiōes ⁊ motum sbstātie separate pp̄ qḋ ipsuz inter oīa corpora dicitur eē spirituali⁹ ⁊ ccta/ tum in anime vmbra vegetabilis cum primum sit ꝙ nobilitatē sui haber inferioꝝ sub eo ꝙ per seipm̄ est mortuuz quē admodū anima qḋ non cōuenit alicui alij corpori nisi sibi: ⁊ ideo sbstātia separata dicit forma celi actus vel pfectio hoc nō dicitur nisi qꝛ actus ⁊ operatio sunt separate infinē/ do: modis est in tali corpore ⁊ sit vnuz ex corpore celesti ⁊ ex tali sbstātia sicut ex motore penitus imobili fit vnoz ⁊ hec est simpliciꝰ vnum qḋ est inter oīa illa que sunt cōposita et illud vnū causa est oīom cōpositoꝝ: ⁊ qḋlibet cōpositū tanto meliorem ⁊ nobiliorem habet virtutē quanto fuerit illi p/ pinquius. ⁊ forma tanto nobilior virtus est quanto est ma/ gis separata. sicut diximus in physicis: ⁊ hec dicta sunt fm̄ peritiaz Peripatheticoꝝ: qꝛ quorūdā vt Ptolomei ⁊ alio/ rum mathematicoꝝ snīa fuit corpus celi non moueri nisi a voluntate cause pme. Hec aūt omnia dicta sunt vt intelli/ gamus qualiter fm̄ Peripatheticos celum habet dextroꝝ.

¶ Et siquis obijciat ⁊ forte dicat ꝙ cum sba separata est intellectualis ⁊ intellectus est vniuersalio tm̄ qualr̄ substan/ tia mouet hūc motum celi vel illū cū non possit mouere hūc vel illum nisi efficiatur hoc vel ille per aliud ꝓprium ⁊ par/ ticulare: ⁊ hoc nō est in intellectu qui nō habet nisi certū qui ditates puras ⁊ ille sunt vniuſes absolute quēadmodū di/ ximus. ¶ Dicemus ad illud ꝙ sicut est in aīa ꝙ ipsa facit p essentiā quedā: quedā autē per suas potētias nāles: ita est de motoribus celestiū. aīa eni vitam facit. s. in corpore p se/ ipsam: ⁊ nō per aliquā potētiaz naturalē spāliter ei inherē/ tē. Sic̄ dicimus ꝙ substātie separate per suas eētias sūt mouētes orbes: ⁊ hoc sonat intellectꝰ vniuſr̄ actiuus ⁊ opa/ tiuus ⁊ cum essentia motoris ex ipso ordine suo procedit a pma causa. sic determinata mouebit ipsa motuz determi/ natum: ⁊ cum dicitur ꝙ est vniuſis dicet sicut cā est vniuer/ salis que tn̄ determinate est caose ⁊ nature: sed plane conce/ di opz ꝙ sic eēt mouēs per intellectū sicut per potētiam que cōsequit esse eius tūc oporteret ꝙ non moueret hūc motū nisi aliquid daret ei cognitionem huius motꝰ ꝓprij sed de oībus his perfectus tractatꝰ habebitur in pbīa pma: vsqꝫ ad illud tēpus ergo differatur. Supposito ergo fm̄ phos ꝙ celū habeat aīam: tunc opz ꝙ ea habeat que sunt principia motus qui sunt ab aīa in corpus. ⁊ hec sunt sursum ⁊ deor/ som ⁊ dextrū ⁊ sinistrum: ⁊ ante ⁊ retro. Nec oportet aliquē negare que dicta sunt ꝓpter hoc ꝙ celum est rotundum et vnius dispositionis fm̄ figuram: cum nos videamus istam differētiam habere in aīalibꝰ inferioribꝰ ⁊ per figuraz ⁊ per virtutē licet enim dextrū ⁊ sinistrum non differant figura sed potētija inferioribꝰ: tamē sursum ⁊ deorsum: ⁊ ante ⁊ retro differunt etiaz virtutibus: ⁊ insuper figuris: hac eniz de cau/ sa posset aliquis dicere ꝙ celum nō haberet ipsa principia. Amplius autē dicet forte quis qualr̄ possit vna pars eiꝰ dici dextra ⁊ altera sinistra: cum nos videamus ꝙ celuz quo ad omnes partes est vnius motꝰ simplicis ⁊ perpetui: vnū eniz motū ⁊ vno mō se hñtem nō videmus in inferioribꝰ que ha/ bent dextrā ⁊ sinistram. Ampliꝰ autē cum nos diximꝰ sub/ stantias sepatas que mouēt celos eē separatas ⁊ nō eē actꝰ corpoꝝ qualr̄ in eo qḋ mouetur erit dextrū ⁊ sinistrum: cum ista nō facit nisi per virtutes que sūt in corpore: ⁊ per virtu/ tes quarū vna deficit ab alia in corpore hñte in se 2ria quo/ rum victoria differens in calido ⁊ frigido facit dextrum ⁊ si/ nistrum. Ex his ⁊ silibꝰ quidā de precipuis in pbīa negaue/ rūt celū habere dextrū ⁊ sinistrū ⁊ sursum ⁊ deorsum: ⁊ ante ⁊ retro: ⁊ dixerunt ꝙ Aristo. dixit in celo ⁊ mundo de dextro ⁊ sinistro non ex sciā suā: sed potius ex hypothesi vt ostēde/ ret ꝙ etiaz si non poneretur celum habere dextrū ⁊ sinistruz ꝙ ad hoc reprehensibilis est Pithagoras in hoc ꝙ diminu/ te de his differētijs loquebatur: ⁊ hāc opinionē ꝓculdubio cōsensit Auerroīs: sicut videt ex suis verbis sup scḋo de ce/ lo ⁊ mundo. Nos autē credimus fm̄ veritatē ꝙ celū habet dextrū ⁊ sinistrū ⁊ qḋ obijcitur scḋo de vniformitate figure ordinis ꝙ nullū est impedimētū: qꝛ qḋ inferiꝰ est in figura fm̄ istas differētias: ideo est qꝛ motor qui est aīa inferiorum est actꝰ corporis multiplr̄ fm̄ multas potētias 2fictas cor/

pori: diuersitas eniz organoꝝ in corpore aīato est a diuersi/ tate virtū in aīa existētium sicut probari pōt in scḋo de aīa. In superioribꝰ autē in qbus sunt motores separati nō est ne/ cessario talis diuersitas: sꝫ in eis diuersitas virtutis tm̄ est eni generale in tota nā ꝙ causa superior que infinit ⁊ imprimit in cām inferiorē semper est minoris diuersitatis ꝙ̄ inferior in qua infinit ⁊ imprimit. Qḋ aūt de motu obijcit dicēdum ꝙ motꝰ qdem est vniformis per totuz in hoc qḋ nō intercipit quiete vel 2ria dispōne que faceret ipm̄ tardiorē vel velocio/ rē. sed mobile nō sic est vniforme ꝙ motꝰ eius sit ab oībꝰ parti/ bus equalr̄: sed potius videmus oculis nostris eē motū ab vna parte ⁊ nō ab alia: qḋ pꝫ oculis qḋ est ab oriēte. ⁊ illa pars q̄si ipellēs ⁊ ps occidentalis ipulsa: ⁊ opz ꝙ huius sit eā aliq̄ in nā. Dextrū ergo erit in celo vnde est motus eius eo ꝙ in omni aīato eiꝰ est motꝰ a dextra sicut diximus supꝰ: qḋ aūt dicit de virtutibꝰ naturalibꝰ qbꝰ perficit dextrū ⁊ sinistruz: ⁊ de 2rijs dicēdū est ac si ex vna causa dextrū sit ⁊ sinistruz in su/ perioribꝰ ⁊ inferioribꝰ. sed hoc nō videt esse cōcedenduz ꝓ/ cise cū nos ostendimus ꝙ aīa in celestibꝰ ⁊ in inferioribꝰ nō est vnius rōnis. Cum eni aīa non sit vnius rōnis in superio/ ribus ⁊ in iferioribꝰ. tunc nō erunt pncipia motꝰ aīe in infe/ rioribꝰ ⁊ superioribꝰ vnius rōnis: et ideo ante ⁊ retro: ⁊ sursū ⁊ deorsuz: ⁊ dextrū ⁊ sinistruz nō dicunt de celo per eandē rō/ nem qua dicunt de inferioribꝰ: ⁊ ideo videtur dicēdum ꝙ dextrū ⁊ sinistruz non sunt ex diuersitate sube mouentis sed potius ex diuersitate eius qḋ mouet: licet eniz non sit suscepti/ bile celū 2riorum suscipit tamē spissitudinē maiorē in parte vna ꝙ̄ in alia. ⁊ stellas plures in vna parte ꝙ̄ i alia: ⁊ ideo ēt in vna parte est magis aptū suscipere actū sui motoris fm̄ vnā partem ꝙ̄ fm̄ aliaz: ⁊ fm̄ hanc habet dextrū ⁊ fm̄ oppositum hꝫ sinistrum: ⁊ silr̄ est de sursum ⁊ deorsum: ⁊ de ante ⁊ retro: sicut inferius patebit: ꝓpter istas igit obiectiones nō est ne/ cessarium nobis negare celū habere dextrū ⁊ sinistrū: ⁊ deor/ sum ⁊ sursum. Oportet enim nos imaginari dextrum orbis per simile: ꝙ. s. dicamus hoīem hñtem sursum ⁊ deorsum: ⁊ ante ⁊ retro: dextrum ⁊ sinistruz differētias in corpore suo per figuras ⁊ per virtutes extēdi a celo ⁊ de polo in poluz ita ꝙ caput eius sit in polo australi qui vocatur antarcticus: ⁊ pe/ des eius sunt in polo aquilonari qui vocat arcticus ⁊ eiꝰ fa/ cies sit 2uersa ad hemisperiū nostrū in quo nos habitamꝰ: ille enim necessario dextrā hꝫ in oriente ⁊ sinistrā in occidē/ te. deinde intelligamus subtrahi figurā humanoꝝ organo/ rū ex homine illo ⁊ remanere virtutes in ipso celo: ⁊ esse sibi eas nāles: tunc videmus in orbe pmo absqꝫ dubio virtutes has esse ꝙ scimus ꝙ ex opere suo factioīs sn̄ cāus est orbis ꝙ hꝫ locū vnde incipit suos motꝰ: ⁊ vnde finit vna sua revo/ lutio. Sic eni imaginatio est de causa inceptiōis motus or/ bis potius in parte vna ꝙ̄ in parte alia. Cū eni motus vniꝰ reuolutionis nos fm̄ tempus sit infinitum eo ꝙ circūferen/ tia nō est ambitus infiniti. sicut diximus. opz ꝙ aliqua sit ps fm̄ partes celi: ⁊ aliquis locus vel sitꝰ vnde incipit motus re/ uolutiōis: omne eni cuiꝰ vna reuolutio incipit post aliā mo/ ueri hꝫ procul dubio locum inceptiōis in aliqua parte ⁊ in ali/ quo loco: omnis autē motus incipiēs a parte ⁊ loco determi/ natis opz ꝙ hēat principium aliqḋ naturale qḋ sit cā quare incipit ab illa parte ⁊ ab illo loco: ⁊ nō ab alio: principium au/ tē istud non pōt esse nisi dextruz ergo celum hꝫ dextrū ⁊ illiꝰ oppositū per locū est sinistrū: hec est rō fortior inter oēs ad ꝓ/ bandū ꝙ celū hꝫ dextruz. modo videmus ꝙ nō pōt ad ipsaz cōuenienter respōderi: qꝛ cōcludit cām eē per effectū certū ⁊ determinatū ad visaz in corpore celesti. ¶ Sūt tn̄ qui obij/ ciunt cōtra pdicta dicētes ꝙ si oriens est dextrū: aut oriens accipit in loco siue in situ vniuersi: aut in ipso corpore celi. Si aūt accipit in ipsa plaga mundi siue in dispositiōe sitꝰ: aut accipitur intra celū: aut accipit extra celum si aūt acci/ pitur in ipso celo tunc dextruz efficit aliquādo sinistrū: quia quelibet pars celi aliquādo est in oriēte ⁊ aliquādo in occi/ dente ⁊ hoc videt eē magnum inconueniēs. Si autē accipi/ tur in ipsa plaga mūdi ⁊ imobili ⁊ extra celum. tūc accipitur fm̄ eē in nihilo. qꝛ extra celum nihil est oīno: qꝛ nihil nulliꝰ est virtutis ꝓpter hoc non pōt habere virtutē dextre vel si/ nistre. Si autē accipit intra celum cum ipsa plaga: ⁊ situs sit in aliquibus corporibus fm̄ naturam erit dextra celi fm̄ eē non in celo: sed in igne vel in alio corpore contento in celo: qḋ absurdissimum

Margin notes:

...ḡo ex i / ...cia ⁊ ot / ... vnu vi- / ...mentus / ...bi huiꝰ.

Obiectio subtilis ꝯ pḋicta ⁊ su/ ia Auicēne.

Solutio

Sꝫ 2sidera ī hac solutiōe doctoris istā itā ex co 36. 12. meta. ⁊ ex fine pmi capi tuli ḋ sba or/ bis vbi hꝫ ꝙ itelligētia de potentija aīe nō hꝫ nisi itel lectū ⁊ volūtē o siderandū p quā mouet in loco. 3.

Auerrois opi/ nionem. vide 2. text cā. 15.

Tex. cō. 17.

... celo habe ꝙ in celo si dextrum.

Obiectio 3ta cō.

absurdissimum est & contra rationem. Ideo dixerunt quidam q in spera etiam in circulo dextrum dicitur quelibet ps pellens & quelibet pars pulsa dicit sinistrum sed sm hoc quelibet pars semicirculi ascēdētis dicitur dextra: & quelibet ps semicirculi descendentis dicitur sinistra & sm hoc dextrum & sinistrū non differunt suba in virtute sed potius ratiōe situs tm̄: & sm hoc etiam erit causatum dextrum & sinistrū in inferioribus & non differūt nisi rōne situs & tunc homo gyrans se efficitur aliā dextram hñs quā prius habuit qd est impossibile. Sicut enim se hz dextrū & sinistrum in eā quo ad virtutes: ita se hz in causatis nisi q in effectu est compositus & multiplicatus. Ideo dixit Themistius cōsentiēs Alexandro hoc qd supra posuimus: q nō est dextrū & sinistrū in celo sm veritatē. Sed si esset in celo dextrum & sinistrū sz dicta Peripatheticorum tunc oporteret etiā q esset ibi sursū & deorsum. Sed hoc dcm̄ reputamus nos inconueniēs ppter rationem supra inductā de causa inceptiōis revolutiōis celi: q illi nostro iudicio nō potest respōderi. ¶ Dicēdū igit videtur vt supra diximus. s. dextrū & sinistrum accipiunt in celo sm eē partium celi per cōparationem ad plage mūdi situm qd est dextrū sm esse nō efficitur sinistrum sm eē: sz potest effici sinistrum per cōparationē ad plagam & sitū mundi per hoc q est in occidentali plaga mūdi positū: & hoc nō reputamus incōueniens in inferioribus q vel dextrū sm veritatem efficiatur sinistrū per cōparationem. Si ergo ponimus oēs situs differentias esse in celo sm esse dicentes q longitudo orbis cuius pncipia sunt sursum & deorsum est spatiū in quo disponitur orbes sm motū diurnum a polo in polū super axem circuli equinoctialis super quē est motus diurnus: & cum in vno orbe sm vnū subiectum sint multi orbes sz formam sm q docuimus in fine. 6. physicorū dicit q quidam ex orbibus formalibus sunt sursum in celo: & quidam ex eis sunt deorsum. Ille enim locus qui dicit locus sursum & qui dicit deorsum est diuersus & differens ex oibus medietatibus orbiū formaliter sumptorū: medietates enim orbiū sunt circulus equinoctialis: & circuli equidistantes circulo equinoctiali: & per distantiam ad circulum equinoctialem accipit in spera differentia: & distantia polorum orbis primi qui est supremus inter omnes orbes. Si enim accipiamus orbes diuersos qui mouentur motu diurno considerādo in eis mediū eorum q describitur linea intellectualis axis que transit de polo in polum per centrum circuli equinoctialis: inuenimus q illa medietas sit aliena que dicimr axis spere descripta non mouetur omnino: ita q aliqua pars eius transeat ab vno situ in aliū: vel ab vno loco in aliū: lz moueatur in loco & situ suo sicut intelligeremus lineam reuolui in tota sua longitudine: illa enim in loco suo moueretur: & tamen non mutaret locum: & ita est de axi spere q omnes spere mouentur super axem celi primi cuius est motus diurnus: cum autem nomina damus lateribus mundi vocando vnū oriēs & dextrum: & alterum occidens & sinistrum: & tertium ante: & quartum retro ponimus considerationem in orbibus qui formaliter differunt sm polos & axem polorum qui vocatur sursum & deorsum per modum quem diximus supra vbi posuimus imaginationem hominis habentis caput in polo australi & pedes in polo septentrionali & conuertentis faciē suam ad hemisperium in quo nos habitamus hic in terre superficie: sic enim considerando superius & inferius mundi dicimus latera mundi oriens appellando dextrum: & occidens vocando sinistrum: & superficiem celi que est ab oriente in occasum contra ordinem signorum vocando retro ante superficiem que est ab oriente in occidentem sm originem signorum vocando retro: & sic etiā astronomici illa latera mundi denominauerunt. Non enim damus nomina lateribus mundi ei qd est ante & retro ex eis que sequūtur superiorem polum vel inferiorē: sed potius ex eis que sequūtur dextrum & sinistrum per modos quos iam determinauimus: & hoc est ideo quia distantia inter hos polos nō dicit nisi longitudinem orbis tm̄: & sm hanc dimensionem ille polus cuius stellas videmus super nos: qui est polus septētrionalis est pars inferior orbis qui est primus inter orbes: & habet motum primum. Polus autem cuius stellas non videmus qui est australis est superior orbis eiusdem pars: & hec est imaginatio tota differentiarum situs orbis.

¶ Et sunt in eis plures dubitatiōes. Cum enim ad oculū videamus esse plures stellas in parte orbis septētrionali & plures imagines stellarū videt q maioris vigoris est ps septētrionalis q meridiana pars. & sic videt dignius esse q pars septētrionalis sit sursum q pars meridiana celi: & forte hec ratio mouit Pythagoram ad hoc qd dixit partē septētrionalem primi orbis esse sursum. Forte autem aliquis vellet rñdere & diceret q pauciores stelle in meridie eque potentes vel fortiores sunt multis stellis in septētrione sed hoc nō est probatum. Nos enim scimus q pars celi magis habēs virtutes est vbi est stella: & ideo cōueniens esse videt q vbi plures sunt stelle plus est ibi celestis virtutis. ¶ Dixit autē ad hoc Auerrois q distinctio superioris in celo et inferioris non est vera nisi sm opinionem Pithagore: sed hoc iterum stare nō potest vt videtur cum nos videamus Aristo. reprehēdisse Pithagoram: de hoc q superius & inferius celi nō distinxit ante dextrum & sinistrū. ¶ Unde dicendum videtur sm Astronomos q Peripathetici quādo loquuntur de superiori & inferiori in celo loquātur sm mundi partem habitabilē & pars habitabilis nō est nisi quarta septētrionalis hemisperij superioris: & ad hoc adducemus rationes in libro quē de longitudine & latitudine locorū cōponemus sm hāc eni habitabilē fons caloris est a meridie & stellis meridianis: & ideo est sursum celi sicut de eo qd est sursum aialis diximus: & ad hoc qd obijcit q plures sunt stelle & plures imagines in septētrione videtur eē dicendum q sunt septē stelle quarum virtutē omnes alie sequūtur que sunt planete que hñt se ad alias sicut anima ad corpus sicut tradūt mathematici eo q agunt in ipsas virtutes suas sicut anima in corpus: hee autē septem maxime sequunt solē ad cuius distātiam efficiuntur directe & stationarie & retrocedētes & occulte sub radijs eius: & orientes ex ipsis: & ideo oēs stelle sequūtur solē. Solis autē vicinior via terre est in meridie: eo q in meridie pars breuior diametri circuli deferētis ipsū: & ideo vt opinor pars meridiana dicitur superior: & pars aquilonaris dicitur inferior: & hec est causa quare dicit Aristo. q mare fluit ab aquilone in meridiem: qa in aquilone propter frigus multiplicantur aque: & diminuuntur in meridie propter calorem: & ideo altior & multa aqua descendit ad inferiorem & paucam aquā sicut pbabit in libro metheororū. Dicitur autē aliquādo aliter supremū & infimū celi sm cursum stellarum: & sicut mediū celi in meridie vocatur supremum: & mediū in hemisperio inferiori qd est locus stelle in media nocte vocatur infimū: & hoc mō mathematici vocant supremum & infimū celi. ¶ Est autem dubitatio de ante & retro quia ista sm prius habita sm eē differre non videntur: quia id qd inferius est sm ordinē signorū mensurando ab oriēte in occidens continue efficitur superius & habebit oppositum ordinē signorum. Adhuc autē videtur q ante & retro: & sursū & deorsum nō sunt in celo: & q sursū & deorsū sunt principia augmenti & ante & retro sunt principia sensibilis motus & in celo nec augmentum est: neq motus sensibilis. ¶ Sed ad hoc iterum dicendum eē videtur q formaliter semper differt ante & retro: & hec ostendit conuersus ordo signorum qui semper est in his duobus sitibus absq omni ambiguitate est reuolutio que est sm ordinem signorum formaliter differt a reuolutione que est cōtra ordinem signorum: & lz in primo orbe non sit distinctio signorum sm figuram: tamē in gradibus eius est virtus conformis ad virtutē signorum: & in ordine graduū accidit qd accidit in ordine signorum necessario: ppter qd etiam ostēdimus veritas qd diximus in fine. 7. physicorū de differentia formaliter orbis: & q orbis semper formaliter mouet de forma in formam: & lz materialiter non mutet locum: sic etiam materialiter & per accidens fit ante & retro: & ideo formaliter quia forma eius qd est ante semper est alia a forma eius qd est retro. lz materia eius qd est ante fit aliquādo mā eius qd est retro: qa illa signa que sunt ante fuerunt retro: & econuerso: sed tamē reuolutionum forme sunt diuerse. ¶ Qd autem dicitur q sursum & deorsū & ante & retro sunt principia augmenti motorum & augmēti sensibilis: soluēdum est dicēdo q nō sm omnia hec sm que sunt iste differentie in inferioribus sunt et in superioribus: qa cum superiora sint simpliciora q inferiora & si sint quasi materia superiorum infe-

Solo doctoris.

Tex. cō. 14.

Digressio 3 ōducta de superiori & inferiori ipsius celi.

Solo Commentatoris in cō. 15.

Solo ppria.

Nō q̄re ps meridionalis dicat sursum celi & septētrionalis deorsum.

Digressio 5 ante & retro.

Solo

riora oportet q magis sint multiformia iferiora q superiora: et ideo in superioribus que sunt incorporalia sunt ista principia dimensionum tm: in inferiora autem sunt principia dimensionum et motuum. Ex iam dictis patet q et a philosophis aspectus qui est fm ordinem signorum dicitur dexter: aspectus enim idem est q directio sive proiectio radiorum: et sive illa sint in sextam partem circuli sive in tertiam: sive in alteram fm q vocant aspectum sextilem et triangulum et quadratum: et oppositum semper est duplex dexter. s. et sinistrum: dexter quidem est contra ordinem signorum eo q ille est ab oriente ad anteriorem partem celi fm extensionem concave superficiei celi primi a dextro versus sinistrum et sinistrum et econuerso in hemisperio superiori: in hemisperio autem inferiori si ibi tm est habitatio sibi oriens est in occidente nostro et occidens in oriente. et ideo sibi iterum radiatio dextra ab oriente inferioris hemisperij dextrum contra ordinem signorum et sinistrum ab occidente eiusdem hemisperij fm ordinem signorum. et ex hoc manifestum est q processus orbis primi est contra processum orbium inferiorum propter qd diversum ab inferioribus habet dextrum et sinistrum sicut nos inferius dicemus.

Cap. 6m. De diversitate habitantium sub dextro celi et sub sinistro tam fm orbem superiorem q inferiorem.

Tex. co. 15

Amplius autem de dextro et sinistro loquentes non nominamus dextrum alicuius rei nisi significando principium unde est motus localis eius qd est animatum. Si ergo hoc est fm hoc et principium motus celi supremi scimus esse in parte et loco unde oriuntur stelle fixe: tunc procul dubio idem locus et pars est et dextrum celi et locus partis ubi occidunt stelle et sinistra celi: et hic est locus et pars occidentis motus celi superioris. Si ergo celum incipit revolui in motu suo ex dextro eius et incedit et revoluitur super sinistrum ad idem dextrum ipsius: tunc procul dubio oportet q superius orbis primi sit polus australis qui occultatur a nobis in hac quarta nostre habitationis qui est polus cuius stellas non videmus: et inferius orbis sit polus aquilonaris qui non occultatur a nobis: cuius stelle numq a nobis occidunt in hac parte nostre habitationis. Si autem aliquis homo oppositum diceret. s. q superior pars orbis esset polus qui non est occultus nobis cuius stelle non occidunt visibus nostris: tunc procul dubio oporteret q motus celi esset a sinistro in sinistrum: quia tunc esset imaginatio partium celi sicut si homo extensus de polo in polum haberet caput in polo aquilonari et pedes in polo australi et faciem ad nostram habitationem: et tunc esset necessario sinistrum eius in oriente et dextrum eius in occidente et ideo tunc revolveretur a sinistro in sinistrum: sed hoc nos non dicimus fieri omnino: igitur ex dictis patet q orbis qui est in polo occulto australi est superior et si qui habitant in quarta illa que est in quarta que extenditur a linea equinoctiali usq in polum australem habitant sub orbe superiori in dextro orbis primi hoc est sub occeano qd est a dextro orbis primi fm motum primum qui est diurnus: et qd nos intendimus hic in habitatione quarte aquilonaris versus inferius orbis et in parte sinistra eo q omnes a grecia citra habitantes sunt occidentales: et a grecia in Indiam habitantes in eadem quarta sunt orientales: totum ergo contrarium est fm veritatem eius qd dixit Pithagoras. Dixit enim q nos habitamus in medietate orbis superioris in parte dextra ipsius: et illi qui habitant in medietate orbis australis ultra lineam equinoctialem habitant in medietate orbis superioris in parte sinistra. Jam enim per ea que diximus ostensum est totum contrarium esse verum. Et enim meo iudicio nihil de terra habitetur nisi quarta superior terre versus aquilonem a linea equinoctiali cui respondemus in superiori non habitantur tamen. Pithagorici dixerunt q tota medietas terre superior que extenditur a polo versus polum oppositum habitatur: et citra videlicet equinoctialem usq in polum aquilonarem: et ultra equinoctionalem usq in polum australem: ita q nos citra equinoctialem habitamus unam medietatem terre hemisperij superioris: et illi qui sunt ultra equinoctialem habitant aliam medietatem eiusdem hemisperij: medietas autem hemisperij non est nisi quarta pars ipsius totius terre: sicut in qualibet re medietas medietatis non est nisi quarta pars rei totius: et Pithagoras dixit versus polum australem esse inferius: et sinistrum huius totius habitationis fm totum hemisperium superius et versus polum aquilonarem esse superius et dextrum hemisperij idem vocans dextrum qd est habens multas stellas plurime virtutis et sinistrum qd habet paucas: et non accipiens dextrum dimino in vera significatione et si dextrum sic accipiatur ut dicit Pithagoras adhuc falsum est qd dicit: quia maior vigor caloris et stellarum est in quarta meridiana cum hoc sit superius orbis: ut probatum est quam in quarta aquilonari propter virtutem solis et planetarum in parte illa sicut diximus. Si autem non accipiatur dextrum unde est motus diurnus in spera suprema sed potius unde est motus planetarum in speris inferioribus et tunc dextrum ei esset in occidente orbis primi quia planete moventur ab occidente orbis primi: et est eorum ortus ubi est occasus orbis primi. et tunc oporteret q superius orbium planetarum sit in polo aquilonari et inferius sit in polo australi et tunc habitamus nos hic citra aquilonem versus polum aquilonarem in medietate superiori hemisperij superioris que est pars dextra fm Pithagoram: et alij qui sunt ultra equinoctialem versus polum australem habitant in medietate inferiori hemisperij superioris: quam vocat sinistrum Pithagoras. Cum enim motus orbium planetarum sit contrarius motui orbis primi consequens est ut etiam differentie dimensionum et motuum ipsorum sint contrarie differentijs dimensionum et motus orbis primi revolutio enim planetarum cum sit ab occidente in orientem contraria est fm aliquem modum revolutionis orbis primi qui est ab oriente in occidentem: consequens igitur est q nos qui sumus aquilonares versus occidentem habitantes. habitemus in parte ubi incipit motus planetarum celi et q isti sint in parte in qua est orizon hoc est finitor motus celi planetarum. Est autem attendendum q ortus et occasus cuiuslibet celi fm rei veritatem dupliciter est attendendus. Uno enim modo attenditur fm longitudinis motum: et alio modo fm motum latitudinis: et est motus longitudinis dictus in astronomia motus qui est super arcum qui est inter occidentem et orientem. Motus autem latitudinis dicitur motus qui est super arcum qui est inter equinoctialem et polum circuli signorum et polum mundi. Sed astronomus aliter sumit longitudinem et latitudinem. Vocat enim longitudinem astronomus motum qui est super longitudinem non celi quidem sed climatum: longitudo autem climatum distinguitur ab oriente in occidentem in toto hemisperio habitabilis superioris: latitudinem vero vocat latitudinem non celi: sed potius latitudinem climatum et hoc distenditur ab equinoctiali versus polum aquilonarem in quarta nostre habitationis et ideo nulla est contradictio inter philosophum et astronomum: sed potius id qd dicit naturalis philosophus dextrum superioris celi et superius esse versus polum occultum versus austrum et sinistrum eiusdem: et inferius esse versus polum apertum versus aquilonem et intelligitur ex eo qd dicunt astronomi. et similiter verus est intellectus eius qd dicit physicus q fm orbes planetarum superius et dextrum sit versus polum apertum et inferius et sinistrum sit versus polum occultum: et hoc est per dictum astronomorum. Sicut enim diximus longitudo celi que est latitudo climatum principiatur a polo motum autem illum aut accepimus in stellis aut in ipsa substantia orbis: et si accipiamus eum in stellis absq dubio compertum est stellas moveri a polo meridionali versus polum septentrionalem. in quibus in centum annis gradu uno et parum plus. et cum dextrum sit unde incipit motus erit dextrum stellarum in parte celi que est ad meridiem: et superius celi erit ibidem fm dimensionem longitudinis celi: et ita intelligitur qd Arist. dicit q habitatores in meridie habitant in superiori orbis stellarum fixarum et dextro: et illi qui sunt in aquilone habitant in inferiori eiusdem orbis in parte sinistra earundem stellarum. Si autem nos referimus motum celi ad ipsam celi substantiam: tunc absq dubio incipit motus ab oriente et gyrat per occidentem: et tunc habitatores in austro vel in aquilone non sunt in dextro celi neq in sinistro sed potius habitantes in oriente sicut Indi sunt in dextro habitantes in occidente: sicut Hispani sunt in sinistro et habitantes in austro sunt in superiori: et habitantes in aquilone sunt in inferiori. Similiter autem

Tex. co. 16.

Opinio pithagoricorum de habitatione terre.

Documentum

Nota quomodo intelligitur dextrum et q habitatores stellarum meridionales in superiori orbis stellarum fixarum et dextro

ter autem duplex est motus planetarum: quia planete descẽdunt ab aquilone ⁊ ascendunt ad meridiem ⁊ figurantur lumine ⁊ effectus eorum augentur quando ascendunt ⁊ diminuuntur quando descendunt: ⁊ ideo superius orbium planetarum ſm suam substantiã est versus polum aquilonarem in circulo solstitiali: ⁊ ab illo est motus inceptio motus stellarum planetarum ſm motum qui est latitudinis climatum: ⁊ ideo quo ad stelle motum est ibi dextrum eius: ⁊ sinistrum eius est in circulo solstitiali australi: qđ propter hoc habitãtes in aquilone habitant in superiori circulo planetarum ⁊ in dextro planete. ⁊ habitantes etiam in australi parte habitant in inferiori circuli planetarũ ⁊ in sinistro planete. Si autem motus referatur ad substantiã orbis deferentis planetam: tunc ortus planete est a plaga mundi occidentali: et ibi est dextrum eius ⁊ occasus planete est a plaga mũdi orientali: ⁊ ibi est sinistrum eius: ⁊ ſm hoc nec in austro nec in aquilone habitantes sunt in dextro vel sinistro orbis planete: sed potius habitãtes in plaga mundi occidentali sunt in dextro sicut Hispani: ⁊ habitantes in plaga mundi orientali sunt in sinistro sicut Indi ⁊ Ethiopes: ⁊ iste est verus intellectus eius qđ dicit Arist. ⁊ Pithagoras: ⁊ illud qđ prius diximus dictum fuit ſm Alexandrum ⁊ Themistium ⁊ alios quosdam de schola Peripatheticorum. ¶ Cum autem in. 8. physicorum probatum sit motorem esse in celo primum ſm circulum equinoctialem maxime eo ꝙ ibi velocissime sit motus in motu diurno videbitur forte alicui mirabile quomõ ponimus diuersa principia ſm longitudinem ⁊ latitudinem ⁊ profunditatem celi: quia ſm ea que dicta sunt in octauo dicitur vnum ⁊ idem esse motus principium ſm qđ est mobile influens motum celo ⁊ in circulo equinoctiali: ⁊ si principiatur motus celi principiari videbitur a dextro circuli equinoctiali ⁊ non ab aliqua parte. Sed ad hoc soluendum dico ꝙ preter primum mobile est in quo motus est vnus tm̃: in orbibus aliis mobilibus sunt motus multi etiam hoc est in omni spera stellata siue habeat stellas multas sicut firmamentum: siue habeat stellam vnicam tm̃ sicut spere septem planetarũ: ⁊ hoc quidem nos ostendemus inferius. Ista autẽ determinatio differentiarum sic precise est ſm speras stellatas ſ3 duplicem motum earum. s. ſm motum quem vocamus longitudinis climatum ⁊ quem vocamus motum latitudinis eorundem ꝫ ergo ſm vnum maximum circulum ⁊ velocissimũ maximum influat motum orbi motor ipsius: nihil tamẽ ꝓhibet diuersas esse aptitudines ⁊ ad recipiendum motum ⁊ motus principium in quolibet corpore celi: ⁊ ſm istas aptitudines ⁊ vt ita dicam idoneitates ad inchoandam partem ⁊ locum vnus est motus differẽtie prehabite in orbibus distinguũtur. Si ergo per ea que dicta sunt determinate sunt longitudines partium celi ⁊ loca celi determinata a quibus incipit motus celorum per quas regyrat partes. ⁊ que per loca tã ſ3 orbẽ stellatũ supiorẽ q̃3 ſ3 orbes iferiores planetarũ.

Obiectio 55 dicta.

Solo

¶ Cap. 7[m]. De causa finali propter quam celorum mot⁹ oportet esse plures.

Ter. cô. lr.

Hijs autẽ determinatis inquirẽdum videtur de his que ſm nature cõsequẽtiã remanẽt quasi principia ex istis. Cum enim dextrum ⁊ sinistrũ determinata sunt diuersimode tã in vno orbe q̃3 in orbib⁹ plurib⁹ cõsequens eũ ex isto plures esse motus celi: ⁊ pluralitas autẽ hec nõ causaꝫ ex cõtrarietate formarum celi ita ꝙ plura sunt mobilia contrarietate formarum differentia sicut multa sunt climata: quia in prehabitis multotiens determinatum est ꝙ vnus motus circularis nõ potest eẽ cõtrarius alij motui circulari per formam sui subiecti: ⁊ ideo cum motus superiorum sint multi tũc inquirẽdũ eũ de causa finali ꝓpter quã sunt multi: ⁊ in quo subiecto: ⁊ cui fini facti sunt mot⁹ circulares multi. In superioribus enim ꝓmisimus ꝙ vellemus laborare in inquisitiõe motuum celorum. Est autem prenotandum ꝙ cum nos inuestigare vellimus causam finalem ⁊ duplex est finis in se: ⁊ in alio: nos hic volumus inuestigare motuum istorum finem illũ qui est in alio ⁊ non in seipso: ⁊ vt intelligatur dicendum est ꝙ finis in se vniuscuiusq3 rei est actio essentialis ipsius: ⁊ hoc est esse ſm qđ esse dicit sue essentie actum prout eẽ est actus entium: ⁊ vita actus viuẽtium: ⁊ sentire actus sensibilium: ⁊ itelligere siue intellectualiter viuere actus itellectualium: ⁊ hec actio est simplex ⁊ in nullo alio recepta: finis autem in alio est actio entis ꝓut sit passio in passiuo suo ꝓpter qđ recipit actionẽ eius: ⁊ iste finis est effectus essentialr agẽtis in aliud cui largit esse suũ quãtum ipm possibile est recipere ab ipso: actus enim actiuorum sunt in patientib⁹ ⁊ dispositis qui nati sunt recipere actiones eorum. Diuersimode autem attribuũtur isti fines reb⁹ eternis ⁊ corruptibilib⁹: quoniam incorruptibilia in suo esse sunt perpetua per naturã: ⁊ ideo habent in seipsis esse diuinum nobilius omni esse corruptibili ⁊ cum nihil sit propter ignobilius se nõ possunt eẽ talia perpetuo ad esse causatum extra ipsa nisi in alio qui est finis secũdarius ⁊ vocatur finis operationis eorum ⁊ nõ principalis: ⁊ ideo cum dicitur ꝙ celo motus est ꝓpter esse perpetuum qđ quidem est in ipsis est ille finis per se: ⁊ cum dicitur ꝙ est propter generationem inferiorum est iste finis secũdarius ⁊ non principalis. Corruptibilia autem non habent in seipsis esse diuinũ: sed potius in generatione: ⁊ ideo quodlibet ipsorum extra se habet nobilius esse: ⁊ hec adhuc dupliciter considerantur. ¶ Cum enim queritur propter quid est homo: dicitur ꝙ ꝓpter esse qđ est vt actus essentie: propter hoc enim accipit forma hominis vt augeat in ipso actũ esse hominis: cum autem homo sit completus est imperfectus ipse propter diuisionem ⁊ multiplicationem huius eẽ quatenus diuino esse per generationem participet ⁊ sit actu ab ipso qđ est generatio eius optimum ſm naturam: ⁊ ꝓpter illud est in fine principali ⁊ nõ secundario: ꝫ quo ad esse indiuidui sit ꝓpter seipsum: esse autem indiuidui est defectiuum ⁊ non completum: ⁊ ideo est quedam cõuersio inter hos fines. Omne enim qđ habet finem in seipso habet etiam finem in alio sed cõpletior est finis in seipso q̃3 in alio ⁊ ideo finis in alio est propter finem in ipso in talibus quia est diuinum qđ habent talia perpetua in seipsis non eũ vacuum et ociosum sed potius plenum ⁊ fontale ⁊ effluens ⁊ largum: ⁊ ideo nõ est contentum in fine in seipso: sed procedit potius quodãmodo processionis in aliud quodlibet qđ receptibile est sue bonitatis id autẽ qđ habet finem in alio necessario etiam habet finem in seipso inferiorem ⁊ ignobiliorem sicut diximus superius. Sed tamen finis in alio necessario proponit sibi finem in seipso eo ꝙ diximus sicut in fine secũdi physicorum posteriori posito necessario ponitur prius. ſ3 habens finem in seipso non eadem causa ponit finẽ in alio: quia non sequitur ꝙ priori posito ponatur posterius nisi rõne materie alicuius specialiter ⁊ hoc est in ꝑpetuis: quia ideo posteriora sua ponant quia vacua in seipsis remanere non possunt. ¶ His autem habitis notandum est ꝙ celestes motus possunt ꝓbari plures ex priori fine ⁊ ex posteriori. Si enim queratur quare celi motus sunt plures: ⁊ potest dici ꝙ motores superiores in se perpetui eo ꝙ non ociosi permanent motum infuunt suis mobilibus perpetuum: ⁊ quia mot⁹ distant longe ⁊ ꝓpe a loco mobili diuersimode in subiectis diuersis ideo diuersa fiunt elementa ſm calidum ⁊ frigidum ⁊ humidum ⁊ siccum: ⁊ quia diuersa ⁊ contraria sunt elementa per actionem ⁊ passionem necessario fit generatio ⁊ corruptio: ⁊ iterum e conuerso si queratur quare motus superiorum sunt diuersi: responderi potest ꝙ quia est generatio ⁊ corruptio oportet esse generata ⁊ corrupta: ⁊ quia sunt diuersa generata ⁊ corrupta oportet esse diuersitatem motuum que diuersimode accedens ⁊ recedens facit contraria generata ⁊ corrupta simplicia: ⁊ quia motus est diuersus oportet esse mouentem perpetuum: ⁊ quia mouẽs est perpetuus in mouendo oportet eum esse perpetuum in esse largo ⁊ fontali: sꝫ prima via ex prioribus est simplicior ⁊ pertinet ad diuinum: ⁊ secunda via est ex prioribus ſm sensum ⁊ pertinet ad hãc scientiam. ¶ Et ideo ſm illam hic procedemus dicentes ꝙ causa multitudinis motuum ista est: quia nõ sequeretur generatio que est opus proueniens ex multis motibus superiorum: ⁊ precipue ex duobus qui sunt motus primi mobilis qui vocatur diurnus cuius dextrum est in oriente mundi: ⁊ motus circuli obliqui qui dicitur signorum circulus cuius dextrum est in occidente mundi. Ad hos enim duos motus omnes alij corporum superiorum motus referẽtes. Sicut enim diximus omnis cuius est operatio aliqua per se ⁊ essentialiter est propter illam suam operationem ſm ꝙ operatio ⁊ actio eius essentialis ſm ꝙ manifestat nomẽ actio/

Vide Albu/ um. c. 17. hic ⁊ in 12. metaphy. cõ. 36.

Multitudo celestiũ motuum ex duplici fine ꝓbari pt ⁊ altera ꝓbatiõ diuina altera phisica.

nis: quia actio est operatio actus hoc est forme essentialis et naturalis rei sed tamen ut diximus operatio aliquando est operatio sola quando est finis in se et aliquando est operatum quando finis est in alio operatio enim rei diuine que est perpetue et permanens est perseuerantia et permanentia in esse quod est actio essentie permanentis et hoc esse vita sempiterna in seipsa. et quia non est ociosa et vacua sed fontalis et larga hec vita in motore primo qui est imobilis omnino: ideo oportet quod operatio eius in alio quod est suum mobile proprium sit largitiua motus sempiterne secundum omne esse temporis et secundum naturam ex parte celi non est defectus ut ostendimus in octauo physicorum. Celum enim est perpetuum secundum eundem modum perpetuitatis quia corpus est spirituale subtile rotundum motum motu circulari sempiterno. Hec est ergo una causa motus et accedentis et recedentis in orbe rotundo que accepta est et ipsa largitate motoris. Possumus autem ad eandem causam venire incipiendo ab effectu eius in corporibus inferioribus. Repetemus ergo questionem querentes quare motus celi non est factus unicus sed plures ut diximus. dicatur igitur quod causa diuersitatis motuum celestium est accepta ex generationis multiplicitate: et hoc ut videamus melius inchoemus ab his que exiguntur ad motum circularem dicentes quod sicut in libro de motibus animalium est probatum nullum corpus mouetur circulariter nisi moueatur super aliquod corpus stans quietum: quod si moueretur non posset moueri circulus in loco uno permanens. Virtus enim imobilis hec ad minus addit super virtutem circuli moti. Nulla enim partium corporis rotundi circulariter moti permanet stans fixa et in motu poli enim qui videntur stare sicut diximus superius in loco suo mouentur licet non transeant de loco ad locum vel de situ ad situm. Similiter autem manifestum est quia corpus circulariter motum non est de natura eius corporis quod figitur in medio sui eo quod nulla pars circulariter moti descendit ad centrum quod absque dubio faceret si esset de natura grauis quod figitur in centro contra quod mouetur circulus. Si enim aliqua pars ipsius moueretur ad medium cum idem sit motus totius et partis in omni corpore simplici. tunc oporteret quod toti corpori celesti naturalis esset motus quod est ad medium. Nos autem iam demonstrauimus in physicis quod corpus celeste totum mouetur motu circulari naturaliter quia si diceretur contrarium illius quod s. circularis motus esset ei accidentalis: non posset circularis motus esse sempiternus eo quod nihil eorum que sunt accidentalia et extra naturam possit esse sempiternum sicut superius in primo libro demonstrauimus. Res enim accidentalis que est violenta et communiter accidens et non accidens proprium est post naturale quia non accidit alicui tale accidens nisi per recessionem quandam a natura et virtutibus naturalibus. Reuertamur ergo ad propositum dicentes quod si est necessarium omne quod mouetur motu circulariter ut moueatur super rem stantem et quietam tunc oportet aliquod corpus quietum et fixum esse in centro: et hoc proculdubio non est nisi terra sicut per sensum probatur quia terram videmus in medio quiescere. hic igitur supponatur hoc. in futuro enim in sequentibus istius scientie demonstrationem adducemus de natura terre et de natura reliquorum elementorum: et loquimur de ipsis cum intentione exquisita: ulterius autem procedentes ex illo dicimus quod quando unum contrariorum est in natura oportet etiam ut aliud sit in natura cum forme contrariorum sint ambe existentes. Cum enim contraria nata sunt fieri circa idem eandem proportionem habent ad esse contraria. et ideo si unum est in natura: oportet et reliquum esse in natura. Huius autem est et alia ratio: quia enim omnis contrarietas habet in se aliquid de habitu et priuatione. Si contrarium quod est per modum priuationis ponatur oportet quod et illud quod est per modum habitus ponatur. quia habitus est ante priuationem secundum naturam et diffinitionem et hoc modo se habent calidum et frigidum quies autem et grauitas et frigiditas dicuntur per priuationem leuitatis et motus et caliditatis. Conueniunt autem terre quies et grauitas et frigiditas. et igni conueniunt mobilitas et leuitas et caliditas ergo oportet quod quies sit ante terram et de motu quidem et quiete dicantur: ut priuatio et habitus est planum caliditas et frigiditas: et sic aliquo modo opponuntur: cum motus sit causa caloris in subiecto quod est virtusque susceptibile: et hic videmus quod ignis motu excitatur et non motu extinguitur. Est igitur frigiditas priuatio motus et sistat eum erit ipsa per hunc modum priuatio caliditatis. Si autem etiam opponantur leue et graue quia unum eorum priuat motum propter quod in primo perigeneseos diximus et generatio ignis ex terra generatio simpliciter est corruptio secundum quid et generatio terre ex igne secundum quid et corruptio est corruptio simpliciter sic igitur habito quod necessario sunt ignis et terra. Redibimus et inueniemus necessitatem existendi media elementa. Cum enim sint extrema habentia contrarietatem in una qualitate oportet esse per generationem ab illis media que cum his habent contrarietatem perfectam: sicut contrariatur aer ad terram et aqua ad ignem: hoc igitur ita esse ut diximus supponatur quod in sequentibus librorum naturalium et precipue in secundo perigeneseos de his inquiremus sufficienter. hoc enim hic non induximus nisi ut ostendamus ex hiis contrarietates primas corporibus necessariam esse generationem. Non enim possibile est aliquando distincte contrariis in seipsis sed esse sic manere: cum contraria se tangentia et agunt inuicem et patiantur continue abinuicem et per hoc continue corrumpant se adinuicem et generentur mutuo ex inuicem cum corruptio unius sit generatio alterius. Causa autem huius diuerse generationis et passionis est accessus generantis et recessus secundum circulum. Motus autem circularis non potest esse perpetuus nisi mobile suum sit perpetuum: et est conuersio in illo quia etiam si mobile sit perpetuum. et est etiam motus perpetuus: cum mobile et motor numquam possunt esse otiosa sine motu ut probatum est in. 8. physicorum ergo sic arguendo a primo per sermonem iam habite inductionis necessarium est quod existente circulari motu necessarium est generationem esse et conuertitur etiam ab effectu ad causam ut prius diximus quod si generatio est necessarium est esse motum circularem afferentem et referentem generans quod mouet materiam generabilium. Si autem generatio est sicut motus quidam circularis precipue in simplicium corporum generatione quorum quodlibet generatur ex altero: tunc queramus utrum generatio sit tantum una vel sint multe. Si enim est una tunc numquam est corruptio sed generatio unius et eiusdem. et hoc est si causatur generatio ab uno motu simplici eodem modo se habente. Si autem multe sint ut oculis videmus quia idem quod generatur aliquando corrumpitur et generatur aliud et diuersum ab alio oportet quod hoc causetur a motu circulari diuersimode se habente: et ille est circulus obliquus qui dicitur signorum in quo sol qui est principale generans accedit et recedit: et accedendo facit vincere elementa superiora super inferiora: et recedendo facit vincere inferiora super superiora. Si enim secundum dispositionem motus celestis est dispositio elementorum adinuicem necessario: hoc autem in sequentibus libris scientie naturalis ostendam illud ostensione planiore et manifestiore quando loquar de perpetuitate generationis in secundo perigeneseos. Nunc enim non intendimus inuestigare nisi causam finalem propter quam facta sunt circularia corpora multa et non sufficit reuolutio celi unius causam illam assignantes dicimus quod non sunt facta multa nisi propter generationem: non enim potest generatio impediri. generatio autem non est nisi existentibus primis generabilibus que sunt ignis et reliqua elementa: elementorum autem existentia ex motu circulari. Non enim fuit esse terre necessarium nisi quia oportuit motum circularem habere corpus naturale quod esset centrum contra quod reuoluetur quod esset quoddam fixum. Sic igitur habita terra necessario habebitur ignis: et habitis his oportuit haberi reliqua duo: habitis elementis consequitur generatio ergo a primo habito circulari motu sequitur generatio. Sed necesse est quod diuersitas generationis est aliqua causa: ergo necessarium fuit quod esset perpetuus aliquis motus diuersimode mouens materiam. Tres enim sunt in generatione quorum primum est continuitas esse: et secundum diuersitas generationis et corruptionis. et tertium diuersitas generatorum in figuris et speciebus et primi quidem causa est circulus uno modo motus super materiam generabilium: et ille est circulus habens motum diurnum. Secunda autem causa est circulus aliquando auferens et aliquando referens generantia: et ille est circulus obliquus. Et tertii causa est diuersitas generantium aliquando distantium: et aliquando non distantium secundum diuersos situs eorum in circulis suis: et illi sunt orbes stellarum fixarum et planetarum. Sic igitur in generatione necessario oportet nos habere duos motus quorum unus dextrum habeat in oriente mundi: et alter dextrum habeat in occidente mundi: quibus motibus multa mouentur generantia propter diuersitatem figure et forme generatorum et hoc est quod in capitulo isto intendimus declarare.

Tex. co. 18.

Tractatus

¶ Tractatus Secundus Secundi Libri de figuris et motibus celorum.

¶ Cap. pᵐ. Quod prima figura est corporis primi.

Tex. co. 22

Cum autem nos in precedentibus libri superioris ostendimus motum celi esse circularem: et ex illo sequatur ipsum celum esse figure circularis. volumus tamen hic ex intentione principali querere que figura sit apta celo: ut vera causa eius et propria sciatur: non enim sufficit ad perfecte sciendum aliquid concludere: quia est tantum consequens ex quodam alio: sed oportet investigare ipsum per causam propriam essentialem. Dicamus igitur celum esse figure circularis et rotunde: et dico iterum quod figura est rotunda necessario: et diffinio quod illa figura est conveniens et apta substantie celi. Conveniensimum est enim ut figura prima sit corporis primi ideo quod secundum naturam omne illud quod est prius aliis secundum substantiam est primum eisdem secundum accidentia propria que consequuntur substantiam illam. Est autem perpetuum corpus primum secundum substantiam omnibus generabilibus et corruptibilibus: igitur erit eisdem prius secundum figuram quod est accidens proprium consequens substantiam: precipue cum celum quod est magis formale quam materiale figuram habeat stantem et non mutabilem: generabilia autem ut elementa eo quod magis sunt materialia quam formalia figuras et formas habeant mobiles: et ita sunt magis elongata ratione prime figure quam perpetuum corpus. Volentes igitur nunc iterum ex propria intentione considerare figuras celestium: oportet nos inquirere que est prima figurarum et superficialium et corporalium. Habito enim que est prima superficialium: habetur et que est prima corporalium: quia sicut se habent ad invicem superficiales ita se habent ad invicem corporales. Dicamus igitur quod figura omnis superficialis: aut est figura terminata lineis rectis que vocatur figura equalis superficiei eo quod partium eius una non eminet super alteram quam nos planam appellare consuevimus: aut est superficies contenta linea rotunda que est superficies non equalis: hoc est non plana eo quod partium alia una eminet ab altera. Non est enim alia figura licet sit simplex: quia illa que continetur linea arcuali et recta composita est ex his que nullam habent rationem prime figure. Sed omnes superficies equales sive plana necessario pluribus quam duabus lineis continentur: rotunda vero continetur linea una. Si autem istud est secundum hoc et est unum in omni genere ante multa et prius eo quod prioritate naturali et simplex ante compositum: tunc procul dubio circulus est ante omnes figuras superficiales et prior eis prioritate nature.

Obie 3 sol

¶ Si autem aliquis dicat quod sicut se habet linea recta ad circularem: ita se habet figura rectarum linearum ad figuram circularem: et quia linea recta est ante circularem: ideo videtur et figura linearum rectarum ante esse figuram circularem: precipue cum Euclides in geometria primum agat de triangulo quam de circulo: et corpora triangula vel quadrata determinent ante corpora sperica.

Solutio

¶ Dicendum quod non est similis habitudo figure rectarum linearum ad figuram circularem que est linee recte ad circularem: quoniam linea recta unius est forme et linea circularis duarum est formarum: quia habet formam concavi et formam convexi sicut diximus in physicis: sed figura rectarum linearum est plurium linearum et figura circularis non habet nisi unam lineam se terminantem et concludentem. propter quod etiam Euclides diffinivit circulum ante triangulum: sed diversitates et passiones trianguli demonstrantur ante diversitates et passiones circuli quia diversitates et passiones circuli non inveniuntur nisi per passiones trianguli et mensuras quadrati in circulo protracto: et ideo adhuc relinquitur circulus ante triangulos et sicut simplicior eo.

Obie 3 solonem

¶ Sed forte adhuc obijciet aliquis ostendens quod simplicitas circuli et compositio trianguli non sunt eiusdem generis: et ideo non potest probari per simplicitatem et compositionem unius vel alterius quod circulus sit prior vel posterior triangulo. Si enim resolvatur triangulus in superiores non resolvetur in circulum vel circulos sed potius in triangulos: et si resolvatur in lineas resolvetur in lineas rectas et non in circulares. Et sic videtur quod circulus non sit simplex superficies nec simplex linea unde componitur triangulus: sed est alterius generis quia non venit in compositione trianguli omnino: et ita videtur quod circulus non est simplex pre triangulo: ergo quo ad hoc non potest probari esse prior triangulo.

Solo

¶ Sed ad hoc absque dubio dicendum est quod circulus non est simplex ad triangulum nisi aliquis ex comparatione et non proprie loquatur: sed ratio prioritatis circuli ad triangulum est ex uno quod est perfectum in comparatione ad unum imperfectum in genere linearum circularium ad figuras: inquantum enim linea circularis est perfecta cui nihil potest addi per compositionem ipsa sola nata est perficere figuram: quia si sola non excluderet figuram: ergo aliquid addi posset et hoc probatum est in primo tractatu libri superioris Sed inquantum linea recta imperfecta est recipiens additionem ipsa non sufficit sola concludere figuram: et ideo nulla figura ex una vel ex duabus rectis lineis concluditur: et quo ad hoc in ratione elementi ad figuram concludendam prior est linea circularis quam recta. et ante ipsum est sicut unum in esse et virtute potens concludere figuram ante id quod multa est in esse et virtute quando concludit figuram et sic in genere elementi simplicis virtutis est circulus et compositione triangularis: hoc igitur modo circulus est ante triangulum: et idem inferimus ulterius dicentes: quod sicut se habet circulus in superficialibus figuris ita se habet spera in corporalibus: ergo prima inter corporales figuras est spera superius autem habitum est quod primo corpori debetur prima figura corporalis secundum naturam quod primum corpus est celum: ergo celo debetur figura sperica secundum naturam.

Tex. co. 23

¶ Amplius autem completum est ut in primo tractatu prioris libri est diximus post quod non relinquitur aliquid addendum et extra quod nihil est suorum que ad integritatem et perfectionem eius pertinent: talem autem perfectionem linee equalis que recta vocatur non habet quia possibilis est ei additio remanente forma et diffinitione eiusdem speciei recta permanet: sed linee circulari nihil omnino addi potest ita quod remaneat ratio et forma circuli: igitur linea continens circulum rotunda est stans una in sua perfectione. Cum igitur rotundum sit completum et in omni genere completum sit ante diminutum: tunc per istas duas rationes anteriores quas induximus circulus erit ante reliquas figuras superficiales per eandem igitur rationem orbiculatum corpus sive spericum est ante corpora reliquarum figurarum: quia ipsum solum continetur superficie una: sicut circulus continetur linea una: reliqua autem corpora linearum equalium hoc est rectarum continentur superficiebus multis sicut figure rectarum linearum continentur lineis multis. Diximus enim in physicis quia in proportione prioritatis qua circulus est in multis figuris superficialibus: ita est spera in multis corporibus rectarum superficialium et angulorum.

Tex. co. 24

¶ Amplius autem hec demonstrantur et ex sententia eorum que resolvunt corpora ad superficies diversas: quorum opinio non est vera: sed a nobis in sequentibus improbanda: tamen in hoc verum dicunt quod dicunt corpora sperica ad superficies diversas non resolvi. Summamus ergo sententiam eorum qui componunt corpora ex superficiebus et resolvunt ea ad ipsas: tunc videbimus quod testificantur id quod diximus. Ipsi enim solum corpus orbiculatum inter omnia reliqua corpora non resolvi debent ad superficies: ideo quia non inveniuntur superficies multe secundum principia superficierum et formarum: sed tamen una que est unius principii que est linea una et unius forme quam forme rotunde. In omnibus autem aliis corporibus angularis figure inveniuntur superficies multe secundum principia vel forma vel utroque modo quoniam triangulum non potest resolvi in superficies multas secundum formam: quia omnes sunt triangulares: sed resolvitur in multas superficies quarum quelibet est a multis lineis principiata et terminata. Omne autem aliud corpus quadratum vel pentagonum et sic deinceps resolvitur in superficies plures et plures secundum formam et plures secundum principia ergo quo ad istos et corpus spericum simplicius est corpore triangularis superficiei. Non enim est eadem sententia corpora resolventium ad superficies et eorum qui dicunt resolvi corpora in corpora athomalia. Illi enim qui resolvunt corpora ad superficies non resolvunt omnia corpora: sed tamen illa que plurium sunt superficierum secundum formam et principia figurarum vel secundum principia superficierum tantum sicut diximus. Qui autem dicunt corpora quadrata resolvi ad athoma omnia corpora tam sperica quam alia talem dicunt habere resolutionem eo quod ex talibus athomis corpora componantur. Iam igitur dicendum est tribus rationibus quod figura corporis orbiculati est ante figuram reliquorum corporum prior eis secundum naturam.

Tex. co. 25

¶ Amplius autem figura corporis sperici etiam in ordine et compositione sub termino diffinitionis eo quo componitur eius esse est ante reliquas figuras corporum: et hoc planum erit per similitudinem loquendo licet non ita sit secundum esse et naturam. Sicut enim in numero unum est ante duo per ordinem numeri et per diffinitionem: quia cum unum diffinitur non ponitur in diffinitione eius numerus. Cum autem diffinitur numerus ponitur in diffinitione eius unum quia numerus est multitudo aggregata per unum: et similiter unum est simplex numerus compositus ex uno. ita per similitudinem quandam loquendo orbis est linea una que est principium et

terminus superficiei cōtinētis orbē: ꝛ triāgulus hoc mō est lineę due que sunt termini cōtinētes ꝛ principiantes super/ficiē cōtinētē triāgulare corpus: qꝛ enim nulla vna superficies duabꝰ lineis possit cōcludi siue ꝯtineri: tn̄ oēs superficies plana pncipiaꝛ ex duabꝰ lineis quaꝝ vna est pͥn⁹ eius ꝛ altera finis. Si eni vna linea moueri intelligatur ꝭm pūctū vnū reliquo imobili existente ex motu illius necessario cāͭur triangulus ꝛ tn̄ tota expansio superficiei erit īter duas lineas et tertia linea cāͭur ex fluxu puncti linee. ꝛ sic intelligaꝛ ꝙ triāgulus est due linee. ꝭm cōpōnē enim ꝛ generatiōeꝫ triāguli ē hoc mō due linee: quaꝝ vna est vn̄ fluit expansio superficiei: ꝛ altera ad quā terminaꝛ. Si aūt intelligaꝛ linea moueri ꝭm vtrūqꝫ punctū: tūc necessario cōstituit quadratū cuiꝰ expan/sio tota generatur īfra duas lineas: ꝛ due reliquę linee a fluxibus duoꝝ eiꝰ pūctoꝝ pducūtur: ꝛ sic intelligiꝛ in scdo Euclidis: ꝙ omne quadratū infra duas lineas ītelligiꝛ cōtineri ꝛ ab vna linea principiari sicut ꝛ triāgulus. sed altera pre lōgius nec ab vna principiaꝛ nec infra duas lineas continetꝛ lꝫ sub duabꝰ aliquādo possit cōtineri. hꝰ huiusmodi eñ pertinet ad geometriā. Satis autē de ipso dictū est quātum spectat ad hanc intētionē. Sicut igiꝛ vnū est añ duo ꝑ̄us eo ꝭm ordinem numeri in cōpositis sic erit figura corporis orbiculati ante figuras corpoꝝ reliquoꝝ lꝫ nō per oīa sit simile. qꝛ vnū in numero intrāt in numeri cōpōneꝫ ꝛ diffīōnem: id aūt qd est vnum in sperico nō intrat compositionē angulosi nec diffīōnē eiꝰ: ꝛ ideo hec rō est persuasio ad similitudineꝫ accepta ꝛ nō adeo firma sicut priꝰ inducte: sed potior īter rōnes inductas est secūda ꝛ post hac pͥma. ¶ Ex his igiꝛ sic pbatis pcedētes dicemus ꝙ si hoc ꝭm naꝫ corpori primo debetꝛ figura pͥma ꝛ corpus primū celū qd est in orizōte motꝰ vlis ꝙ orizōte accipiamus veꝝ ꝛ nālē sicut eū diffiniuimus. tūc pculdubio opꝫ ꝙ corpus celeste totuꝫ cuiꝰ est nālis motꝰ circularis pͥme figure que est sperica ꝛ rotūda. Et voco corpus primū qd non loco tm̄ sed nā cōmuni pͥmū est: ꝛ hoc est totū corpus quinte eēntie qd est cōtētū īfra sperā suꝑmā ꝛ cōuexā ignis. Si autē hoc necessario oportet concedi tunc necessario sequitur ꝙ corpus qd sit locatum in ipso sit etiam rotundū: ꝛ hoc est ignis: quia cum locus ꝛ locatum sint eiusdem figure opꝫ ꝙ corpus locatum in concauo corporis rotundi sit conuexitatis rotunde necessario: eadem autem necessitate corpꝰ locatum in concauo ignis sicut aer qui est rotūdus: ꝛ similiter aqua que locatur in concauo aeris ꝛ terra eodem modo locatur in concauo aeris ꝛ aque sit: ergo corpus qd est in medio est rotundum eo ꝙ omnia cōponentia medium corpꝰ siue mediate siue imediate continue sequentia vsqꝫ ad corpꝰ celi qd naturaliter rotūdū est sunt rotunda necessario: sꝫ est differentia īter hoc ꝙ corpus celeste essentialiter ꝛ per se rotundum est: ꝛ ideo hꝫ motū circularē sicut diximus in pͥmo libro sciētie huius. Corpora aūt elementalia sunt rotūda p accidens: ꝛ hoc est iō qꝛ locanꝛ in rotūdo ꝛ sunt recta per se: ꝛ iō hn̄t motū rectū. ¶ Dubitabit autē forte aliqs ꝛ dicet ꝙ quidē necessariū est ꝙ corpꝰ qd per accñs rotundū est eē rotunde conuexitatis eo ꝙ locatur in rotūdo cōcauo eiꝰ qd p se est rotundum sꝫ nō pp hoc necessariū est ꝙ idē corpꝰ qd per accidens habet rotūdū cōuexum hꝫ ēt rotundum concauū: ꝛ sic vlteriꝰ nō sequitur ꝙ locatū in ipso nō hēat rotundum cōuexū: ꝛ ideo forte aliqs crederet nō eē necessariam ꝙ aqua terra ꝛ aer sunt rotunde cōuexitatis ꝛ concauitatꝫ. ¶ Sed ad hoc dicēdū ꝙ absqꝫ dubio ꝙ ignis rotunde conuexitatis est per accñs qꝛ. s. locatur in corpore qd per se rotundū hꝫ cōcauū: sꝫ qꝛ leue per oēs ptes equaꝛ moueꝛ sursum ad concauū orbis lune: ideo necesse est ꝙ per oēs partes equaꝛ recedat a medio: ꝛ ideo necessarium efficiꝛ ignis rotunde concauitatis: ꝛ per accidēs efficiꝛ aer rotunde conuexitatis ꝛ motu suo ad ignem ꝛ equalem ascensum a loco aque ꝛ terre efficitur rotunde concauitatis: ꝛ in illo locu aq rotunda accipit conuexitatem ꝛ per descensum equaleꝫ a loco ignis ꝛ aeris efficitur rotunde concauitatis: terra autem rotunda est in centro: tum qꝛ locatur in aque cōcauo: tū qꝛ vndiqꝫ equaꝛ a circūferentia ad centrū descendit. Si ergo res ita se habet ꝛ corpora elemētoꝝ que sunt sub orbibꝰ ꝛ orbus rotundis planetarum sunt rotunda sicut diximus: ꝛ ita in omnibus continue se habet ad motuꝫ vsqꝫ qd moueꛛ primo motu qui est diurnus: tunc totum vniuersum similiter est rotunde figure eo ꝙ totum vniuersum non cōstat nisi ex istis. Omnia enim simplicia corpora elementorum tangūt continue orbes planetarum: ꝛ orbes planetarum tāgunt se mutuo vsqꝫ ad speram stellarum fixaꝝ ꝛ sic continue vsqꝫ ad orbem vltimum: ergo ab vltimo vsqꝫ ad infimum descendēdo omnia sunt rotunda corpora vniuersi ꝛ per se ꝛ per accidens: hoc est qd volumus demonstrare.

¶ Cap. 2m. In quo pbatur celum esse spericum per rationeꝫ illā qua pbatuꝫ est ꝙ extra celum nō est locus aliquis.

Deꝫ aūt demonstraꝛ ꝛ visu ꝛ rōne sperici motus per cōpōnē ad locuꝫ in quo moueꛛ. Cū autem aliqd moueꛛ ꝛ cadit sub oculis in pblcis: tūc est notū ꝛ ostēsuꝫ nō indigens rōne. Uidemus aūt oculis ꝙ figura vniuersi est rotūda p hoc ꝙ oīa celestia videmꝰ moueri ab eodeꝫ in idē sicut in motu reflexionis: hoc eni eē nō pōt ex alia cā: nisi qꝛ celū cōtinens totū est spericū. Ampliꝰ aūt in pblcis in primo libro ostēdimus per demōstratiuā rōnē ꝙ extra orbē vltimū neqꝫ est vacuū neqꝫ plenū neqꝫ vl̄r locus: huiꝰ aūt veritas saluari nō pōt nisi orbis supremus sit rotūdus: dicetur eiꝫ orbem vltimuꝫ esse cōtentum infra lineas rectas: tūc necessario figure angulose: tunc pculdubio sequetur extra vacuū ꝛ inane ꝛ corpus eē ꝛ locum. Nos eni diximus in q̄rto physicoꝝ. ꝙ locus est imobilis. sed motꝰ est ad ipꝫ ꝛ ab ipso. ꝛ tūc locus est ꝭm actum quando locat corpus ꝭm potentiaꝫ aut quando nō habet corpꝰ ꝛ tūc nō est ꝭm actuꝫ superficies corporis cōtinentis alicuiꝰ corporis. His ergo psuppositis dicamus ꝙ figura rectaꝝ lineaꝝ angulosa quando moueꛛ circulariter distāt anguli eiꝰ plus a centro q̄ latera: ꝛ si linee pducantur ad centrū vsqꝫ ad angulos ꝛ ad latera erunt longiores: ꝛ ducuntur ad angulos tanto longiores quāto viciniores sunt anguli: cuꝫ ergo circūducitur angulus habet locum remotiorem a centro a quo quādo recedit non impleꛛ ab aliquo lateꝝ: sic est de locis partium lateruꝫ ꝙ nihil succedit inter ea quādo recedit ps eminētior. ergo extra taleꝫ figuram necessario est ꝛ locus ꝛ vacuum pp successionem motus ꝛ corpꝰ eiꝰ est illa superficies que est locus ipse. motꝰ eni talis figure nō est in loco ꝭm partes omnes: sed in diuersis locis succedunt oēs sibi partes: ꝛ talis figura tollitur a loco in quo ꝭm aliquas partes fuit ante: ꝛ postea non est in eisdē nec aliquis succedens partibꝰ illis ꝛ efficitur in loco in quo nihil aliquando fuit ꝛ hoc totū non est nisi per angulorum ꝛ lateꝝ diuersitatem: cuꝫ ergo hoc sit impossibile nō pōt eē celum angulosuꝫ: sed opꝫ ꝙ sit rotūdū qꝛ rotūdum nihil hoꝝ contingit. Siꝛ autē est in reliquis figuris non rotundis siue spericis in quibus nō sunt oēs linee eq̄les in cētro ad circūferentiā pducte: ꝛ intātū est hoc veꝝ ꝙ ēt in figura lentis ꝛ ouali cōtingit hoc qd dcm̄ est lꝫ eni in figura lētis nō accidant dicta inconuenientia: si axis super quā mouetur ꝛ poli eius intelliganꛛ poni non incōpressa superficie sed in circulari ꝛ stricta ꝛ similꝛ si in ouali poli sicut in acutis oui ꝛ axis transeat per lōgitudinem cui non accidit extra ipm esse locum vel vacuuꝫ vel plenū: tamē motꝰ oium celoꝝ nō est vnꝰ: sicut diximus supra. sꝫ sūt duo in genere: quorum vnus est a dextro qd est in oriente: ꝛ alter a dextro qd est in occidente mūdi: nec possunt eē isti duo super eosdē polos qꝛ tūc vterqꝫ esset super circulos rectos ꝛ nō aliquando afferret: ꝛ aliquādo deferret stellas generantes ꝛ nām generatoꝝ mouētes: sed vterqꝫ affert ipsas vno mō: ꝛ hoc non potest carere generatiōe sic̄ supra diximus: opꝫ igiꝛ ꝙ non sint super eosdem polos: ꝛ quādo hoc eē cōcediꝛ: tunc nō pōt figura celorum eē lenticularis vel oualis. Si eni esset in celo exteriori figura lentis: oporteret ꝙ in interiori esset: ꝛ interius celum moueretꝛ super alios polos q̄ꝫ primum. ergo veniret lēticule interioris polis ꝫ cōpressaꝫ superficiem exterioris: ꝛ tunc aut non impleret ipsum nunq̄ꝫ aut oporteret ꝙ volui pp altitudinem exterioris nō posset. Similꝛ autē est de oualibꝰ figuris. quādo acutū oui interioris eēt cōtra cōpressum exterioris: ꝛ hoc eē oporteret quādo sup diuersos polos mouerentꛛ. Dicit tn̄ Themistius de duabꝰ dictis figuris ꝙ Aris. quando dixit in duabus figuris lentis. s. ꝛ oualis accidē vacuum esse extra celum indiget interpretatione in bonū. ꝙ. s. intelligatur ꝭm intellectū quo celum accipiꛛ de ratione sue figure esse volubile in omneꝫ situm: ita ꝙ vbicūqꝫ ponantur

post ꝙ ipsum in loco suo ⁊ non extra locum suum moueatur: ⁊ iste intellectus est satis bonus q2 sm hoc in omnibus istis figuris ⁊ que sunt eis similes sicut orbis talium figurarum dispo/ni intelligatur accidit vt extra ipsum sit vacuitas ⁊ locus p modum quem diximus quia in talibus reuolutio totius bz omnes partes ⁊ locus totius in talibus nõ semper est super locum vnum eundem sed super diuersa sm modum quem supra determinauimus. Celi autẽ motum oportet esse in lo/co eodem q2 celum procuidubio non proprie est in loco sicut diximus in physicis ⁊ si mouetur in loco non est hoc ideo ꝙ extra ipsum sit aliquid. sed locus eius ad quem refertur mo/tus eius est conuexum corporis essentialiter in ipso existen/tis.

Tex.c.28.

¶ Amplius autem ex his que in 4° physicorum determi/nata sunt constat ꝙ motus quo mensurantur ⁊ numerantur omnes motus est motus celi supremi ⁊ primi: quia sicut in 8° physicorum determinatum est ipse solus vere est continu/us ⁊ vniformis ⁊ perpetuus: in scientia autem diuina deter/minatur ꝙ quelibet res mensuratur ⁊ numeratur sui gene/ris minimo: si ergo hec ita se habent ⁊ constat ꝙ minimus motus est velocissimus motus: tunc procuidubio velocior omnium motuum est motus celi. hoc autem sic supposito vl/terius procedentes diximus ꝙ omnium figurarum que redu/cunt ad eundem punctum vel locum a quo incipiunt est fi/gura circuli: si enim accipiantur due superficies equales qua/rum vna sit angulosa ⁊ alter a circularis ⁊ vna superponat alteri anguli angulose superficiei nec super circũferentiam nec infra eam possunt contineri: si infra circũferentiam con/tineantur: cum latera interlaceant angulis: oportebit ⁊ la/tera infra circũferentiam contineri. Si autem ⁊ latera ⁊ an/guli infra circũferentiam continentur necessario minor erit angulosa q̃ circularis concludens ⁊ datum erat ꝙ essent sup/ficies equales. Si autem anguli sint supra circũferentiam: sicut chorde quedam arcuum circũferentie: ⁊ tunc iterum cir/cũferentia erit maior ⁊ datum erat ꝙ esset equalis: oportet ergo ꝙ anguli ⁊ latera extra circũferentiam contineanẽ: vel saltim anguli soli: signi linee multe a centro ad angulos edu/cantur erunt terminate ad angulos longiores semidiame/tris circuli a centro ad circunferentiam terminatis: si ergo circunducuntur linee ille describunt maiorem circũferenti/am q̃ sit circulus cui figura dicitur angulosa: cũ sit equalis: ⁊ hoc quidem ex tertio geometrie Euclidis demonstratur: ergo minus erit spatium circuli per qd mouetur circulus q̃ sit spatium linee angularis in angulosa circunducta ergo in equali motu circulus transibit spacium motus sui q̃ ali/qua figura angulosa sibi equalis: ergo motus circuli minor est motu cuiuslibet figure angulose equalis circulo: si autem hoc est sm hoc cum spericum se habeat ad corpus sicut cir/culare ad superficiem: tunc procuidubio oportet ꝙ mobile cuius est motus primus qui est minimus omnium motuum ⁊ corpus que sunt sibi equalis rotundum ⁊ spericum: ⁊ hec est demonstratio fortis valde: ⁊ si quis consideret in ipsa inue/niret ꝙ celum nulla rõne potest esse angulosum vel nõ speri/cum: ⁊ etiam ꝙ sm naturam non potest esse minus vel ma/ius q̃ est modo quoniam si posset esse minus: tunc posset habere motum angulose superficiei in eodem tempore quo moue/tur: ⁊ sic posset esse angulosum: ⁊ si posset esse maius: tũc pos/set habere angulosam superficiem in motu eiusdem tempo/ris: qd est etiã incõueniẽs: q2 semper sequereẽ ꝙ motus eius nõ esset minimus qui posset esse in tãto corpe. c.3. In quo ce/lũ rotũdũ est figura corporum inter ipsum existentium.

Tex.c.29.

¶ Cap. 3m. In quo celum rotundum est figura corporum in/ter ipsum existentium.

Tex.c.30.

Ex his aũt corporibus que intra celum continenẽ potest aliquis ad hoc sufficientes demonstra/tiones inducere ꝙ celum est rotundum: sz oẽs hee a posteriori probent id qd est prius ⁊ non nisi quia ⁊ non propter quid ostendant. Pla/num est enim aquam existere super terram ⁊ aerem super aquam: ⁊ ignem super aerem ⁊ corpora celestia sunt super ista que nunc enumeramus corpora: sz ista corpo/ra superiora nos sunt continua cum istis corporibus inferio/ribus neq3 permixta eis: sed tangãt ipsa tñ superficies aũt aque est rotunda ⁊ huius quedam causa est: q2 terra est ro/tunda quã tangit vndiq3 per circũferentiã amphitriel aque occeani Similiter autem aer est rotundus: q2 tangit aquam rotundam. Et ignis rotundus est: q2 tangit aerem rotun/dum: ⁊ celum rotundum naturaliter quia aliter nõ vndiq3 tangeret ignem ⁊ sic vadit continue vsq3 ad vltimum celũ: quia omnes celi necessario sunt rotundi. Sed dubitabit ali/quis forte dicens ꝙ si terra rotunda est propter motum gra/uitatis sue que equaliter recedit a circũferentia ad centrũ: non sequitur ꝙ aqua sit rotunda per tactus eius ad terram nisi tñ in concauo eius. Et ex hoc non sequitur ꝙ conuexũ eius sit rotundum. Eodem modo est de aere ⁊ igne: sed in probabitis solutum est istud quoniam ex motu grauium ⁊ leuium probauit ipsa esse rotunda tam in concauo q̃ in conuexo si/cut diximus superius ⁊ hoc qd diximus de tactu eorum ad inui/cem est argumentatio ab effectu sumpta: quoniam non ideo sunt ista rotunda q2 tangunt se sm superficies rotundas sed poti/us q2 sunt superficierum rotundarum ideo tangunt se sm rotun/dum: ⁊ hoc precipue patet in celo qd essentialiter rotundum est: ⁊ non habet rotunditatem ab eo ꝙ tangit rotunda cor/pora locata in ipso: tamen in rõne inducta ostendendo rotũ/da corpora mũdi: incipiemus ab aque rotũditate quã rotũ/dam extra pbauimus eo ꝙ equaliter mouetur ad superfi/ciem terre: cõuenit nobis ostendendum ꝙ aqua sit determi/nata ad terre superficiem: q2 sine hoc nostra ratio erit incõ/pleta. Dicamus ergo hoc esse manifestum ⁊ planum cũ nos cõfitebimur ea que sensui sunt manifesta ꝙ. s. res ponderosa

Tex.c.31.

mouetur ad locum inferiorem: ꝙ grauissimum descendit in centro sicut terra: ⁊ qd est graue nõ grauissimũ vt aqua mo/uetur ad locũ ppinquum centro ⁊ non ad centrum: ⁊ hoc est moueri ad superficiem terre locate in centro: locus enim in/ferior non infimus non est centrum sed propinquius centro. Describimus ergo centrum mundi qd idem est ꝙ centrum terre ⁊ sit a ⁊ describamus circũferentiam siue superficiem aque cuiuscũq3 figure fuerit ⁊ sit b.e.c. protrahamus a cen/tro. a. duas lineas quarum vna sit a b. ⁊ altera. a. c ⁊ protraha/mus lineam b. c. que sit basis trianguli a. b. c. ⁊ protrahamus a centro. a. perpendicularem vsq3 punctum. e. ita ꝙ. a. d. e. sit linea vna sicut docet ars theorematum ⁊ est quartadecimũ primi Euclidis ⁊ huius quidem figure descriptio est ista. ¶ Hac descriptione igitur facta dico lineam. a. d que est p/pendicularis super basim trianguli. a. b c. esse breuiorem: ⁊ linea. a. b. ⁊ linea. a c. qd sic probatur: q2 enim perpẽdiculari/ter est stans super basim. b. c. est vtraq3 eius parte super line/am eandẽ angulus rectus sicut dicit diffinitio perpendicu/laris in primo Euclidis posita: ergo angulus qui est in pun/cto. d. trianguli. a. b. d. est rectus cum ergo triangulus recti/lineus habeat tres equales duobus rectis: sicut docet theo/rema 32m primi Euclidis: oportet ꝙ alij duo anguli quorum vnus est in puncto. b. ⁊ alter in puncto a sint equales vni re/cto ergo vterq3 eorum per se sumptum minor est recto: ergo maior angulus trianguli. a b. d. est angulus qui est ad pun/ctum. d sit in omni triangulo maior angulo opponiẽ ⁊ subtẽ/ditur maioris longius latus sicut docet theorema. 19m pri/mi Euclidis sicut latus. a. b. qd opponitur ⁊ subtendiẽ an/gulo qui est in pũcto. d. ⁊ lõgius a latere. b. d. ⁊ latere. a. d. di/uisim sumptus igitur est longius latere. a. d. Similiter aũt probatur ꝙ. a. c. longius est a. d. in triangulo. a. d. c. ergo ha/betur propositum ꝙ. a. d. linea breuior sit a. b. ⁊ q̃ sit. a. c. er/go locus qui est in puncto. d. vicinior est centro q̃ locus qui est in principio. b. ⁊. c. sed habitum est supra ꝙ graue non gra/uissimum fluit ad locum inferiorem viciniorem centro ⁊ nõ ad centrum ipsum ergo aqua quãdo est in punctis. a. c fluit ad punctum. d. ⁊ non cessat fluere donec cessat linea. a. d. ad equalitatem linee. a. c. ⁊ linea. a. b sit. a. e. equalis quando est producta versus circũferentiam vsq3 ad punctum. e. quan/do igitur peruenit ad punctum. e. stabit tunc in superficie sua: ⁊ non fluit vlterius ad locũ aliquem. Cum ergo tres linee a.

Tex.c.32.

b. ⁊. b. e. ⁊. a. e sint protracte ab eodem puncto ⁊ sint equales: ⁊ linea continuans ipsas necessario erit circularis sicut ex/presse videtur ex. 9° theoremate tertij Euclidis. Cum ergo b. e. c. signet superficiem aque: aque superficies est circularis: ⁊ hoc est qd volumus demonstrare. Ex omnibus igitur di/ctis demonstratum est certissimũ ꝙ totus mũdus est figure sperice: ⁊ opz ꝙ sit tam decẽter factus ad similitudinẽ facto/ris sui ꝙ ipse sit in fine decoris: ita ꝙ amplior decor nec sm

nam nec sm actē poterit cogitari. Decor autē iste sm plus & minus est in corporibus nobilibus: qr decori illi qui est in rotūditate corporis celestis: & leuitati eius & planitiei non pōt assimilari deco: aliqs factus manu instrumētis artificialib⁹: & oē instrumētū armillar factū ab astronomis ad similitudinem celi inuestigandum est imperfectū & fallax sm aliquid: & lz in aliquo defectū sensus supponat rectitudo intellectus: sicut etiā sic in lineis quas sensibiliter describit geometer cū in aliquo fallit. lz forte illud deprehendi non possit in paruo tēpore: & ideo in tēpore magno cū magna fallacia creuit: & ex paruis deprehendit falsitas instrumētoꝝ. Similr aūt in corporibus naturalibus que videnē apud nos siue sint simplicia siue composita nō exprimitur decor corporis: qr cū actu illa generabilia sint & corruptibilia non sunt receptiua decoris celestis nisi inquantū participāt aliquod simile in celo: nunqꝫ aūt totam possibilitatem celi percipiūt & ideo nunqꝫ possunt perfecte accipere decorē figure eius & leuitatis ipsi⁹: sicut aūt est in ipsis celis inferioribus & superioribus: ita qꝫ supremū in decore maximo habet figuram spericaꝫ & leuitatem & infima decore minimo in genere corporꝫ celestiū: & ideo etiam in toto non illuminatur a sole, ppterea qꝫ de terre natura dicitur esse. [Opis Comē 22.c.32.] ¶ Huius autē dicti occasione quidam dicunt nullam esse circulum extrinsecum: qr lz sit rotundum & eccentricum: opꝫ incentricum & eccentricum esse corpus vacuū replens sicut nos ostēdimus superius: qr & hoc nullius esset actionis nisi vt vacuum suppleret. Ideo dicimus hanc esse incōuenientem positionem mathematicoꝝ. [Op. oppia.] ¶ Nos aūt conuenientem reputamus. nec ideo dicitur esse sine actione corpus qd est de natura quinte essentie: qr suppler vacuum: qr vt supra dicim⁹ corpus celeste agit ex stella & circulo & ex essencia. De eccentricis autē quare necessariū est eos poni non ad hanc doctrinam pertinet: nec per hoc breuiter possit explicari: & ideo illud vsqꝫ ad aliquod tēpus differatur quādo domino dante de quantitatibus & motibus superioꝝ in astronomia explicabitur: hic autem sufficit qꝫ altitudo istius corporis non habet aliquid simile in genere corporuꝫ naturalium omnino & planū: qr sicut se habent spatiū aeris medij ad terram: qr aqua multipliciter est ad terram: & sic altitudo alioꝝ elementoꝝ se habet adinuicem: qr semper est superius eo qd est formabilius multipliciter est ad inferius. sicut simile spatiū celi multipliciter est ad spatiū ignis & superioris celi spatium multiplex est ad spatiuꝫ inferioris. Causas autem horum corporꝫ & spatioꝫ quantitatis astronomi est determinare: tanta ergo de figura celi & mundi a nobis dicta sufficiant.

¶ Cap. 4m. De assignatione cause quare celuꝫ mouetur ab oriente in occidentē & non econuerso.

[Tex. c. 33.] Deinceps autem nostre intentionis est inquirere de motu celi qui proprius est & naturalis est celesti corpori qd primum nobilius est inter corpora lz enim habituꝫ sit qꝫ suus motus est motus circularis tamen multa accidunt huic motui: & sunt eius diuersitates multe de quibus oportet facere inquisitionem & reddere causas. dicamus ergo ex prehabitis qꝫ omne corpus sphericum equaliter se habet vt moueatur de duobus motibus altero quicunqꝫ sit ille. s. qꝫ moueatur ab. a. in. b. & econuerso de. b. in. a. super eundem arcuꝫ: circulus enim sic se habet solus in superficialibus figuris qꝫ in quacūqꝫ parte potest incipere mot⁹ eius. Et similiter est de spera in corporalibus figuris: ostēdimus autem in prehabitis hos duos motus non causari ex cōtrarietate eius qd mouetur sicut est in motu descēsionis & ascēsionis: & vt vniuersalr dicatur in oībus motibus rectis: in omnibus enim istis diuersitas motuū causatur ex contrarietate mobiliuꝫ: sed in spera non sic est. qr quicūqꝫ arcus in spera accipiatur tunc equaliter se habebit spera vt habeat duos motus super arcum illum quoꝫ vnus est ab vno puncto arcus in alium & econuerso alter: & hoc se habet spera ex ipsa sua rotunditate & non aliqua contrarietate vel diuersitate que sit in ipsa: & ideo difficilis est questio quā hic suscipimus terminandā: qr scilicet celū magis voluatur ab oriēte in occidens qꝫ econuerso: cum ipsum sit rotundum: & figure sperice nate equaliter sic se habere ad vtrunqꝫ motuꝫ. Ad cuius questionis solutionem oportet supponere ea que dicta sunt in 2° physicorum qꝫ si natura nihil operatur inane: & precipue in rebus sempiternis sicut sepissime ostensum est. Similiter motus eius circularis est perpetuus: oportet enim ex omnibus istis absqꝫ dubio qꝫ propter aliquam causam motus eius ex quibusdam partibus est ad alios posterius qꝫ econuerso: motus enim iste aut sic se habet quod sibi est causa aliqua naturalis: aut ipse est causa rerum in prima natura aut ipse est causatus ab aliqua causa rerum que sunt in ipso motu: & hoc tertium inducte diuisionis mēbruꝫ est numeri. inquisitio autem huius cause est difficillima: & [Tex. c. 34.] ideo non debet aliquis nos reputare presumptuosos: quia hic difficilia inquirimus: sicut enim inquisitio difficilius est aliquando vituperata aliquando est laudabilis intentio enim est & voluntas inquirendi causas rerum occultarum: quas vel impossibile vel difficillime est homini scire: aut est etiam intentio & voluntas inquirendi causas in omnibus rebus siue sint proprie siue secunde reputari potest occasioni rei ex paucitate rationis eius qui inquirit de talibus: qr si rationem haberet sciret vtiqꝫ quedam altissima non habere causam sed causas esse aliorum: contingit autem hoc peccatum dupliciter: aut enim contingit ex debilitate rationis inquirente quia vincitur ignorantia: & ideo putant circulariter vnum per alterum non habens tātū consideratio- nis vt distinguat inter demōstrationem propter quid & demonstrationem quia: causatur autem inquisitio reruꝫ difficilium non primarum sed habentiuꝫ causas ante se aliquādo laudabiliter ex multo desiderio sciendi: & vt multum inquiratur de scientia: & qꝫ ille sciantur sm veritatem per causam propriam: scilicet & essentialem rei. Nos enim non opꝫ contemnere & dimittere equaliter omnem causaꝫ ab aliquo assignatam: sed considerandum diligenter in causis rerum ab aliquo assignatis: & qualiter persuadet auditor cause illius. Si enim arripit signum dialecticum vel rhetoricuꝫ pro causa persuadet persuasione humana & debili: quis non cōcludit ex necessitate propositum. si affert causam essentialeꝫ veram: tunc persuadet demonstratione forti cui non contradicitur nec resistitur ab aliquo: quando autem aliquis taleꝫ inuenit que est necessitas puto eo qꝫ est sperica a signis & locis rhetoricis est subtilis eo qꝫ est intelligibilis rei quiditas vel causa que est sola sine aliquo sibi adiuncto sufficiens ad propositum ostendenduꝫ absqꝫ dubio laude dignus est & remuneratione que quidem remuneratio proprie est honor debitus sapienti propter virtutem intellectualē. [Honor ē remuneratio sapientis.] Redeamus autem nunc ad propositum dicendo causas manifestas quas in antecedentibus exposuimus que cadunt sub oculis intuentium celum: quomodo autem cuius causam assignare intendimus est quare celum ex quibusdam suis partibus mouetur ad quasdam potius qꝫ econuerso: cum tamen sit spericum & quantum est de dispositione figure sue in omnem partem & ab omni parte sua sit volubile equaliter. ¶ Dicendum igitur ad hoc qꝫ natura quantum potest fieri in hoc circa qd operatur & facit illud qd facit nobilius modo quo sibi est possibile: si autem hec ita se habent: scimus autem ex dispositione omnium animalium qꝫ superius nobilius est qꝫ inferius & ante nobilius qꝫ sit retro: & dextrum est multo nobilius qꝫ sinistrum sm Pithagoram sicut diximus superius: tunc oportet qꝫ motus celi fiat meliori & nobiliori modo quo fieri potest: qꝫ autem celum habeat primum & vltimum nobilius est & vtilius: ita qꝫ primuꝫ est principium motus in eo: & hoc est nobilius & vltimum est per quod regyrat motus eius in primuꝫ: & qꝫ hoc est quasi vltimum in ipso attestatur questio inducta que absqꝫ dubio nulla esset nisi tales in celo essent diuersitates: questioni autem facit locum id qd videmus in sensu: videmus enim omne celum tam inferius qꝫ superius oriri ex quibusdam partibus & locis: causa autem huius est questionis que caꝫ soluit & exponit. Cum autem natura facit melius & nobilius precise in celo & in alijs nobilibus & perpetuis: tunc absoluens questionem causa est: quoniam nobilius & melius est vt celum primum moueatur motu simplici sempiterno cui non est abscisio qui est circularis & vniformis: & vt principetur iste motus in ipso a meliori loco eius vt meliori parte: pars autem & locus nobilior est in dextro oportet ergo vt sit a dextro motus eius. necessarium autem est esse duplex dex-

trum vnum spere superioris ⁊ alterum spere inferioris sicut nos patefecimus supra ⁊ ideo celum necessario est moueri ab oriente in occidens. Sic ergo manifestum est ex dictis ⁊ verificatum quia celum mouetur ab oriente in occidentem ⁊ non econuerso ab occidente suo mouetur in orientem siue sit superius siue inferius.

¶ Cap 5m. De qualitate motus celi ⁊ qualitate motus inferiorum orbium colligitur ex motibus multis: ⁊ in eo est digressio tangens diuersitatem opinionum circa causam diuersitatis motuum sperarum inferiorum.

Tex. c. 35

Adhuc autem etiam in hoc capitulo sequente querimus de motu celi ostendendo ꝙ motus primi celi est equalis in quo non est diuersitas aliqua velocitatis vel tarditatis: hec astit vniformitas cōuenit primo celo ⁊ motui primo: orbiuz enim que sunt sub celo primo sunt motus multi ex quibus omnibus congregatur motus vnus: ⁊ ille ex hoc videtur esse diuersus: qꝛ ex diuersis motibus inequalibus aggregatur: sed celi primi non est nisi vnus motus ⁊ ideo est vniformis omnino ⁊ simplex. ¶ Lz enim in inferioribus orbibus non sit demonstratum sm ꝙ sunt illi motus multi tamen scitur ex ipso motu multiplicem esse diuersitatem in ipsis: qꝺ quidaz chaldei duplici diuersitati attribuerunt in quibusdam: ⁊ in quibusdam simplicem diuersitatez esse dixerunt. duplicem autem diuersitatem dixerunt esse in omnibus speris planetaruz preter ꝙ solis vna quidem deferente eccentrico: cuius differentia accipitur ex motu centri circuli deferentis in circulo paruo in quo mouetur circa centrum terre: propter qꝺ contingit ꝙ stella rotata indifferenter in temporibus inequalibus quadrat quantitates circuli signorum abscindit a terra: alter autem est ex epiciclo in quo stella rotata circa centrum qꝺ fertur ⁊ figitur in eccentrico sm tempora inequalia mouatur in eodem signo circuli signorum in diuersis temporibus: quia in aliquo signo aliquando inuenitur velox ⁊ in eadem inuenitur tarda ⁊ stās in aliquo tempore: ⁊ lz planeta equaliter feratur in epiciclo sm se equaliter in deferente per se tamen motus eius in epiciclo inequalis est ad motum eius in circulo deferente qꝺ gratia exempli patet in motibus saturni de quo deprehendit Ptolomeus obseruatione subtili ꝙ in quinquagintanouem annis solaribus ⁊ vna die ⁊ quarta vnius diei perficit saturnus quinquagintaseptem rotationes in suo ⁊ in eodē tempore perficit duas rotationes epiciclo ⁊ vnum gradum ⁊ duas tertias vnius gradus que sunt quadraginta minuta qui motus sunt valde inequales: ⁊ ex illis duabus diuersitatibus colligit motus eius vnus sm quē perficit circuluz signoꝝ ⁊ similes diuersitates sunt in alijs lz non sint vno modo in mercurio ⁊ in alijs quinque sed in sole deprehenderunt non esse epiciclū sz deferentē eccentricum tm̄: ⁊ ideo vnam tm̄ diuersitatem ei attribuunt qꝺ est eccentrico circulo: lz enim sol vno modo moueatur in deferēte tamen quia deferens egreditur de centro circuli signorum ideo inequales partes eius respondēt equalibus partibus circuli signorum: propter qꝺ contingit ꝙ sol in temporibus inequalibus abscidit equales partes zodiaci: ecce hic est diuersitas quā supponētes ⁊ non ꝓbantes positionem ex inferioribus orbibus chaldei: nō enim contradicit Ptolomeus ꝙ diuersitates iste non possunt esse ex alijs causis ꝙ ex epiciclis ⁊ eccentricis: sed dicit ꝙ est magis ꝯueniēs visui vt fit ex illis. ¶ Egyptij enim alias horum causas assignauerunt ex grauitate ⁊ leuitate astrorum sumentes causas harum diuersitatum: qꝛ videbatur eis ꝙ astra attracto humore oceani nutrirētur: ⁊ tunc essent grauiora ⁊ descenderent ⁊ digesto illo essent leuiora ⁊ ascenderent quoꝝ sermo fabulosus est ⁊ contemnibilis. ¶ Fuerunt autem quidam parum ante hec tempora naturales philosophi qui abhorruerūt eccentricus ⁊ epiciclos eo ꝙ videbant ꝙ positis illis necesse est corpus ponere in medio eorum qꝺ suppleat vacuū sicut ⁊ nos supra ostēdimus. hoc autem corpus cum aliquando ascēdat ⁊ aliquādo descendat non videtur esse rotundarum superficierum: ostensum autem est ꝙ totum corpus celeste esse rotundaruz superficierum: ⁊ tunc videbitur sequi non esse aliquod corpus qꝺ suppleat vacuū qꝺ est inter eccentricos: simile indicabant hoc verum dicentes impossibile esse vacuum in natura: ⁊ ideo simpliciter dicebāt omnino epiciclos ⁊ eccentricos non esse. Aliam etiam rationem ad hoc inducentes: qꝛ dicebant ꝙ omnis corporis naturalis est habere rotundas superficies ⁊ moueri circa centrum: corporis autem qꝺ est vnius ⁊ eiusdem nature habere superficies rotundas vnius mensure ⁊ moueri circa centrum vnum ⁊ idem cum totum corpus quintum sit vnius ⁊ eiusdem nature: vt dicunt totum corpus illud erit eodem modo rotundatum superficierum ⁊ motuum circa centrum vnum ⁊ idem: ⁊ sic nullus erit omnino eccentricus. Hi autem deficiunt in causa diuersitatis motuum orbium inferiorum eo ꝙ diuersitas duplex in eis videtur per aspectum sicut diximus dicunt ꝙ huius diuersitatis causa est rotatio polorum inferiorum circulorū super diuersos polos superiorum: dicunt enim omnem stellam inferiorem moueri ab oriente in occidentem sicut mouetur spera prima in ordine sperarum: ⁊ omnes superiores ⁊ inferiores esse motas ab vnica virtute motoris primi: sed hanc virtutem esse fortiorez in ea que vicinius coniungitur debiliorem in spera que se habet longinquius ad ipsam: ⁊ ideo cum prima spera perficit suum circulum tunc spera inferior aliquantulum retardatur a perfectione tota circuli: ⁊ huius retardationis causa videtur ꝙ stella moueatur ab occidente in orientem: qꝺ autem aliquādo est vltra equinoctiale in meridie ⁊ aliquando in equinoctiali ⁊ aliquando in aquilone citra equinoctialem inde dicunt cōtingere ꝙ poli sui mouentur in circulis paruis citra polos mundi hoc est videntur moueri per huius retardationes qui circuli parui eque distantes sunt ab equinoctiali circulo ⁊ ideo dicunt causari motum latitudinis quem astronomi ponunt esse in sole ex hoc ꝙ in vtramqz partem declinant a circulo equinoctiali per. 24. gradus fere: motus autez latitudinis in alijs planetis non dicitur esse ab astronomis in hoc ꝙ declinent ab equinoctiali circulo: sed potius ex hoc ꝙ declinant a zodiaco ⁊ non mouentur directe sub ipso quemadmodum facit sol: ⁊ tunc dicunt isti causari ex hoc ꝙ circuli quos retardando describunt poli eorum quos describit polus zodiaci sed declinant ab ipsis: ⁊ quia poli illi mouētur omnibus motibus superiorum circulorum ideo contingunt diuersitates motuum due quas diximus: quia stella ex tardatione propria deberet vniformiter retardari in omnibus quartis circuli signorum: polus enim accipit aliquam retardationem minorem ex circulo superiori fere cuius polus aliquando mouetur: ⁊ ideo videtur aliquando posteriorari ⁊ aliquando anteriorari in arcu maiori vel minori ꝓpter qꝺ apparet diuersitas motus ⁊ super illam fundauit astrologiam suam Alpetragius abuysac: ego autem videns qꝺ neutrū horum demonstratum est sed suppositum pro radice ex ipso habeatur imaginatio diuersitatis que est per aspectum magis cōsentio dictis mathematicorum. Neutrum enim horum vel affirmatur vel negatur ex dictis Aristo. ⁊ magis videt consentire dictis mathematicoꝝ qui vocat inferiorum sperarum motus ⁊ non retardationes: ⁊ qui expresse dicit planetas moueri ab occidente in orientem: ⁊ similiter dicit in occidente mundi dextrum esse motus planetarum ꝙ si motus eorum non esset nisi retardationes non indigerent dextro aliquo speciali qꝺ esset distinctum a dextro celi primi. Ad rationes autez Alpetragij abuysac dicimus ꝙ sm proportiones naturales ab Aristote probatas ⁊ a nobis expositas ꝙ vniformitas est in partibus celi per prius ⁊ posterius sicut diximus supra: ⁊ dico ꝙ corpus primum ⁊ secundum ⁊ forte tertium est omnino vniforme in figura: sed primum vniforme est etiam in diaphanitate ⁊ simplicitate quā vniformitatem celum stellatum non retinuit lz in toto sit rotundaruz superficierum: a circulatione vo non obliquabilium ⁊ ideo sit concentricum primo corpori qꝺ omnino est vniforme cuz non est retinens vniformitatem diaphanitatis in omnibus partibus propter qꝺ quoddam eius est stellatum: ⁊ quoddam non: ⁊ quoddam coloratum lacteum: ⁊ quoddam non: est stellatum alia rubens sanguinei coloris ⁊ alia pallens ⁊ alia vmbrosa quasi nubea sicut apparet ad visum: descendentes autem spere minus habent vniformitatis sm consequentiam nature ⁊ rationis ⁊ ideo cum hanc diuersitatez non habeant sm stellatum esse ⁊ non stellatum eo ꝙ quelibet earum non habet nisi stellam vnam. oportet ꝙ habeant

Digressio

Opinio moralium chaldeorum de diuersitate motuum celestium.

Opinio egyptiorum.

Opinio Alpetragii.

Opinio propria.

Solutio ad rationes Alpetragii.

causam fm rotunditatem superficierum perfectam ꝛ imperfectam: ꝛ ideo retinent in circulis perfectam rotunditatē: sed in eo qd interiacet circulis est quedam rotunditas sed non perfecta eo ꝙ corpus est spissius ꝛ minus spissum fm ꝙ est maior vacuitas quam supplet ꝛ minor: ꝛ hoc est videre ad oculum in luna ꝛ plurima inuenitur diuersitas ꝛ post hec plurima in mercurio ꝛ in saturno ꝛ ioue ꝛ marte ꝛ venere lz numerus diuersitatum sit equalis tamen eadem est maior ꝛ minor sed specialis causa est in sole quare in illo est minor ꝑpter .s. sui corporis nobilitatē sicut infra dicemus. ¶ Ad aliud autē qd inducunt satis ex antecedētibus pz solutio: qr supra dictū est ꝙ lz in cōmuni corpus quintum sit vnius nature ꝛ motus tamen in speciali nō potest esse cuius signū est ꝙ ipsum diuisum est in multos celos: ꝛ scimus ꝙ natura diuidens ipsum in diuersa nō est nisi in diuersa forma substāciali: ꝛ diuersitas formaꝝ substācialiū ꝯstituit species diuersas: ꝛ ideo que diuersa sunt specie nō est mirū si circa diuersa cētra mouent dūmodo motus eoꝝ referātur in cōmuni ad centrum vnum qd est centrū vniuersi ꝛ hoc sit in motibus omnium superioꝝ: ꝛ ideo qr motus ipsoꝝ sunt ꝑpter esse generationis ꝛ corruptionis in inferioribus sicut diximus superius: ꝛ esse generationis non fit ex vno motu nec ex multis motibus eodem modo mouentibus oportuit ipsa multos habere motus ꝛ hoc fieri multis modis: ꝛ ideo sapientium sentētia est multos in celo esse motus qui adhuc vsqz ad tempora nostra non sunt deprehensi ab aliquo homine. Aduertēdum etiā motus superioꝝ esse non natura mouēte sed ab intellectu: ꝛ ideo non sufficit in inferioribus querere ea que sunt nature corporalis tm̄: quinimo putandū est ꝙ sicut sunt motores diuersoꝝ ordinū ꝙ ita sint motus eoꝝ diuersi relati ad motū vnū: ꝛ ita sunt partes quibus mouent diuerse ꝛ loca ad que refert motus eoꝝ diuersa loca autem ista sunt centra ꝛ in omnibus his nihil omnino dictū est cōtra naturā. sic ergo intelligimus dictū esse ꝙ orbis primi sit motus vnus: ꝛ ꝙ corpoꝝ inferioꝝ sint motus multi qui simul collecti per aggregationem ꝯstituunt motum vnū qui indicat verū locum in zodiaco vbi videt esse stella: mot⁹ autē isti ab Arist. vocant laulab in arabico: qr sunt ad modū circularis descendentes ꝛ ascēdētes oblique. laulab enī vocat colūna circularis lignum per gyros quosdā ascendēdo ꝛ descēdendo cōprimat torcularū ꝛ hoc etiā modo vocat Alpetragius abuysac. ¶ Redeamus igit ad ꝑpositū dicentes ꝙ si celū primū qd est supremū mouet motu diuerso nō equali tunc accidūt motui eius intēsio ꝛ remissio velocitatis ꝛ tarditatis. omnis autē vehementia sue intēsio velocitatis que crescit in motu aliquādo est terminus vltra quē crescere nō potest: hec igitur vehemētia aut est in principio motus aut in fine aut in medio: sicut verbi gratia: violenti motus terminum sue vehemētie habēt principium motus. Motus autē locales naturales rectoꝝ corpoꝝ terminum haberēt vehemētie in fine motus ꝑpter qd isinita distātia positiua ad quā est motus nālis localis recti corporis sequitur motum fieri in nūc temporis vt habitū est in 8° physicoꝝ. Motus autē animalis vt nutrimenti ꝛ alimēti terminū habēt sue vehemētie in medio. sic etiā est de motibus localibus aialiū: qr in principio mēbra sunt mobilia ꝑpter vicinitatem seminalis humidi nondū ad statū exiccati: in fine autē frigescūt ꝑpter frigus īductū ex humido extraneo: sed in medio sūt in statu ꝛ tūc vehementissime possunt perficere motū aialem ꝛ localē. Nos autē vt sepius in antecedentibus ostendimus non inuenimus in motu circulari principiū a quo incipiat ita ꝙ ante non fuerit neqz finē in quo terminet fm tēpus ꝛ naturam neqz mediū in quo sit status vigoris motoris vel mobilis eius: ergo vehemētia maior in ipso nec est in principio eius nec in fine eius nec in medio eius. nō enī habet initium motus celi in tempore nec in fine nec medium eius qd in tota temporis duratione inuēnimus esse diuersus in vehemētia loci in tota longitudine temporis preteriti que aggregata est vsqz modo per obseruationes subtiles physicoꝝ: reuertentes ergo breuiter colligamus ꝯsequentiam rationis istius dicentes ꝙ si motui celi non potest accidere aliqua vehementia maior velocitatis fm esse temporis: tunc necessario ꝯsequit motū celi motum nō esse diuersū: quia ois diuersitas motus est propter vehementiam maiorem ꝛ remissionem que vna vice maior est q̄ alia.

¶ Cap. 5m. In quo probatur per motorem primum ꝛ mobile primū ꝙ primus motus est vniformis: ꝛ est in eo digressio declarans que sit causa prima ꝛ quid sit causatū primū.

Tex. c. 35.

Tex. c. 36.

Hoc autē aliter possumus ostendere si enim oē qd mouet ꝑculdubio mouet a motore aliquo determinato: tūc opz ꝙ ois diuersitas motus aut erit ꝑpter diuersitatē eius qd mouet: aut ꝑpter diuersitatē eius qd monet: aut ꝑpter diuersitatē vtriusqz simul dico autē diuersitatem eius qd monet qn ipsū non mouet fm vnū modū potentie semper: ꝛ dico diuersitatem eius qd mouetur quando non sigitur nec permanet fm vnam ꝛ eandem dispositionem: ꝛ dico ꝙ diuersitas propter vtrunqz est quando neutrum eorum permanet sed vtrunqz mutatur. quando enim aliquid talium contingit: tunc non est inconueniens si illud qd mouetur moueatur motu diuerso fm vehementiam qui non est vniformis: nihil autē horum possibile est accidere in celo: ꝛ hoc lz satis habeatur ex principio octaui physicorum tamen etiam habetur per ea que in hoc libro ostēsa sunt. Ostēsum enim est in primo libro huius scientie ꝛ satis explanatum ꝙ illud celum mouetur motu primo qui est diurnus simplicissimum est in genere corporum: ꝛ non est factum nec generatum ex potentia aliqua nec cadit sub corruptione neqz est mutabile per augmentum ꝛ decrementum neqz alterabile per qualitates. cū ista omnia iam probata sunt cōuenire mobili primo qd est corpus tunc multo magis cōueniunt motori primo: quia motor primus simplicior est q̄ corpus primum qd mouetur ab ipso causa enim prima in genere mouentium naturalium est que mouet tm̄ primum in genere eorum que primo mouentur fm naturam ꝛ simplex simpliciter qd mouet simplex in genere corporum ꝛ ingenerabile ꝛ incorruptibile omnino immutabile fm formarum immutationem. si ergo hoc ita se habet corpus primum motū habens neqz est mutatum nec alteratum omnino a qualitate in qualitatem: tūc proculdubio multo magis hoc qd mouet ipsum qd non est corpus nec virtus in corpore non est mutatum nec alteratum ꝛ precipue cum sit purus species qui est intellectus ꝛ nec corpus neqz virtus in corpore: patet ergo impossibile esse ꝙ motus celi diuersus sit ex motore vel mobili ꝛ non vniformis. ¶ Qd autem nos diximus causā primam mouere causatum primū forte perturbat aliquos eo ꝙ motor omnis fm naturam proportionari vigoris est in mouendo: ꝛ habet conterminum virtutis in quantitate ꝛ nobilitate ꝙ mouetur ab ipso: causa autem prima non proportionatur alicui enti velut finitur virtus eius ad ens aliud. Adhuc autem omne qd mouet sicut supra diximus: est propter id ad quod mouet ad minus sicut propter finem secundarium. Causa autem prima omnino est propter seipsam ꝛ propter ipsam est quicquid est. Adhuc autē omne qd mouet non est perfectum per seipsum largiri bonitates suas sicut in sequentibus ostendemus: quia si esset perfectum per seipsum tunc superfluus esset motus eius: causa autem prima diues est in seipsa ꝛ in aliis diuitiis festina inestimabilis ꝛ potens largiri per seipsam: ergo ipsa non est motor proprius ꝛ proportionatus mobili primo. Quod ꝛ nos concedimus indubitanter afferentes deum benedictum ꝛ gloriosum non esse proportionatum alicui mobili. Sed primū dicitur quando dicitur aliquid simpliciter primum: ꝛ dicitur aliquid in genere primum. simpliciter enim causa prima est essentia prima que est deus gloriosus mundi creator ꝛ gubernator virtus omnino cuius improportionabilis est mundo in genere: ꝛ causa prima est in causis naturalibus fm virtutem suo moto proportionato: ꝛ hec est intelligētia sue celestis animus sue mens celestis sue quocunqz alio nomine motor primi celi potest conuenienter nominari: ꝛ ille etiam non variatur per dispositiones ꝛ alterationes intellectus quando formam intellectus in se habet que est sciētia eius ꝛ hic est causa motus eo modo quo superius determinamus: hic enim intellectus formarum mouentium nihil extra se habet sicut intellectus hominis variabilis: ꝛ ideo vno modo mouet ꝛ hoc satis expositum est in octauo physicorum: ꝛ est obseruandum ꝙ hic motor non alio motu mouet ꝛ alio causat naturalia ꝛ inferiora in

Digressio

Primū dr̄ dupl̄r dicit.

Sz i hoc [illegible] doctores [illegible] ꝯsiderādū [illegible] de int [illegible] Arī. [illegible] glorio [illegible] mouere [illegible] aliquem.

sius formis distincta: sed eodem sicut artifex eodem actu quo mouet instrumentum inducit formam artis in materia artificiati: et ideo motus celi qui est motus intelligentie totum opus nature facit opus intelligentie et ideo licet corporis motus cum virtus agit intellectiue in ipso sicut est in motu corporis animati: et hoc qualiter sit demonstrauimus in fine primi physicorum: vbi de appetitu materie tractauimus. ibi ergo propter prolixitatem euitandam in quodam requiratur. ¶ Similiter autem causatum primum dicitur multipliciter dicitur enim causatum primum aliquando secundum rationem primam: aliquando autem secundum esse primum secundum rationem enim primum est id quod causatur non presupposito quodam alio: et causatum secundum est quod vno solo presupposito causatur et tertium causatum quod duobus presuppositis inducitur in esse vnde secundum istum modum ens est causatum primum: quia intellectus entis nihil sibi preponit et quodlibet aliud preter eas: aut secundum est aut tertium et sic deinceps. ¶ Causatum primum secundum esse dicitur esse adhuc dupliciter nam aut est primum simpliciter aut primum in ordine causatorum naturalium: et primum quidem simpliciter causatorum secundum esse est intelligentia que causatur a lumine cause prime: primum autem in ordine naturalium est mobile primum: quia omnia naturalia cum motu contemplantur. ¶ His autem determinatis redeamus ad propositum rationes inducentes ex quibus motus primi prebetur vniformitas. Dicamus ergo quod si motus celi primi non est equalis velocitatis semper tunc aut totus mutatur ita quod est totus velocior: et aliquando totus tardior propter totum celum mutatum: aut mutantur partes eius quod mouetur secundum hunc modum quod vna pars eius est aliquando velocior et alia pars eius tardior ad sensum autem probatur quod motus partium sunt vniformes: et hoc patet in mobili quod est spera stellata que licet non sit mobile primum sicut infra ostendemus: tamen in motu partium est vniforme et si hoc est in ipso: tunc multo magis est hoc verum in mobili primo partes enim spere stellate sunt stelle: et hoc supponatur modo quia inferius rationes ad hoc inducentur. si autem motus stellarum siue sit communis siue proprius esset diuersus tunc stelle vnius imaginis illius non semper elongarentur a se inuicem ita quod intra lineationem imaginis illius non semper constringerentur in tota temporis longitudine quedam enim earum mouentur motu veloci et preuenirent alias que mouentur motu tardiori: et ex hoc constringeretur duplex longitudo ad inuicem quod .f. stelle eiusdem imaginis recederent a se inuicem et vna imago non semper esset in eadem continuitate et longitudine ad aliam: quod quia factum est patet quod omnes obseruationes factas in preterito tempore oportet etiam quod impossibilis sic fieri in aliquo futuro tempore: et hoc sepe diximus tam secundum motum communem quam secundum motum proprium: et vocamus communem motum diurnum quem quilibet orbis inferior accipit a motu spere prime et supreme. Motus autem proprius est quem habet spera stellarum fixarum super polos orbis signorum ab occidente in orientem. et secundum quidem hunc motum mouentur stelle oblique motu qui dicitur arabice laulab ita quod meridiane accedunt ab equinoctiali: et ille que sunt iuxta equinoctialem effecte sunt aquilonares sed tamen equaliter precedunt et succedunt omnes et iste motus fit in omnibus centum annis gradu vno et vocatur motus firmamenti apud astronomos et obseruatio que inter omnes hic expressius docet est imago libre cuius lance stella media est obseruata esse per quantitatem pollicis extra extremas ita quod in linea eadem non iacet a tempore Nabuchodonosor regis vsque ad hodiernum diem. Similiter due stelle que sunt in cornu arietis et stella que est in genu piscis: et alia stella que arabice dicitur abnoch quod latine sonat hircus ab omnibus retroactis temporibus obseruate sunt iacere in vna linea recta: et similiter est in aliis stellis: et ideo constat quod partes orbis primi qui simplicior est vniformitet quam spera stellarum fixarum non potest esse motus diuersitas secundum partes inequales siue inequaliter motus. Non potest enim dici quod hoc sit secundum totum celum mutatum a dispositione sua: et hoc esse non potest nisi vigor celi dissoluatur aliquando et debilitatur celum: hoc autem esse non potest quod mollificatio et remissio in proprio actu omnis rei sicut diximus est propter debilitatem virtutis in re illa accidentem: omnis autem debilitas recipientis simplicis corporis omnino est ex causa innaturali accidente in ea et vincente eam: et hoc apparet in animalibus: in animalibus enim est syncopis que est cordis defectus et pelsis et huiusmodi et senectus etiam que magis videtur esse in corpore secundum naturam extra naturam compositionis animalium est eo quod soluitur compositio vel complexio: licet hoc sit ex quantitatibus animalia ex contrariis que componunt ipsum: animalia enim generantur ex contrariis: et ideo pugnant ad se inuicem in composito: et quia illa contraria sunt diuersorum locorum appetunt separari et in locis esse quia non est aliquid simplicium componentium animalia directe in loco suo: et quia corruptio sit naturalis ex componentibus animalibus innaturalis ipsi composito sic quod animal cito veterescat et finitur per mortem hoc autem multo magis innaturale est in simplici cuius nobilitas innaturalis est omnino cum non habeat in se contraria pugnantia que appetant separationem redeamus igitur destruendo causas debilitatis in celestibus dicentes quod si accidentia innaturalia non accidunt super corpora prima que sunt simplicia semper equaliter mouentia et in locis suis naturalibus existentia: et non est ex eis aliquod quod habeat contrarium pugnans et corrumpens omnino: tunc non potest dici quod cadat super ea debilitas omnino: tunc non potest imaginari etiam causa quare in motu eorum modo sit vehementis et modo remissio siue velocitas quandoque et tarditas quandoque: cuiuscunque enim aliquando accidit vehementia et velocitas preter naturam: et illi etiam accidit remissio et tarditas preter naturam eo quod contraria nata sunt fieri circa idem etiam non potest dici quod hoc sit propter diuersas dispositiones intellectus mouentis quod in 8° physicorum ostendimus quod ergo intellectus motoris est in actu semper et in sua scientia nihil extra ipsum. ¶ Amplius impossibile est dici quod celum vehementius moueatur tempore infinito et remissius tempore infinito sicut Anaxagoras posuit tempus intellectus agentis separantis infinitum et congregantis separata tempore infinito sicut alibi exposuimus: ad similitudinem enim illius dici non potest quod celum tempore infinito mouetur tarde propter motorem tempore infinito debilem existentem et tempore infinito tarde existentem: et hoc multiplicatione non videmus aliquam rem accidentium ex natura accidere per tempus infinitum: quia tempus rei naturalis longius est tempore innaturalis rei: et ideo cum naturale non sit temporis infiniti vel etiam si est temporis infiniti non potest esse innaturale temporis infiniti in compositis enim et temporalibus naturale non est temporis infiniti: sed in perpetuis simplicibus naturale est temporis infiniti: et si innaturale aliquid esset in eis: oportet quod hoc esset secundum minus tempus: ergo impossibile est omnino tam in simplicibus quam in compositis quod mouens aliquid sit debile per tempus infinitum: nec potest dici quod motor celi sit secundum dispositionem naturalem et extra dispositionem naturalem equaliter et simul secundum tempus infinitum: non enim potest esse simul fortis et debilis tempore infinito equaliter licet enim tempus infinitum non possit commensurari alicui nec finito nec infinito eo quod non habet finem: tamen in hoc vnum infinitum est equale alio infinito: quia non excedit ipsum neque est maius ipso: et ideo si motor esset debilis et fortis in tempore infinito oporteret quod tam vehementis motus quam remissio ipsius esset sempiterna secundum tempus totum infinitum: et hoc est impossibile sicut iam diximus eo quod res accidens extra naturam non est perpetua et equalis rei naturali: sed potius accidit secundum tempus breue et est impossibile etiam vt mouens sempiterne in tempore infinito faciat motum vehementem et fortem et cum hoc faciat motum remissum remissione et mollificatione sempiterna: quia si ita esset oporteret quod in qualibet hora temporis inueniretur motus indeterminatus et non infinitus secundum aliquam vnam dispositionem: et hoc falsum est expresse cum iam sepius in antecedentibus probatum est quod omnis motus celi est de loco ad locum et est determinatus et finitus secundum vniformitatem velocitatis et tarditatis: cuius causam sepius diximus esse: quia omnis motus naturalis determinatus non habet motorem et virtutis finite existentem secundum vigorem mouendi quamuis infinitus sit secundum tempus in quo mouet sicut sunt motores orbium celestium: quia si essent virtutis infinite in vigore mouendi: tunc mouerent speras suas in nunc temporis et non in tempore et possent mouere speras maiores et plurium stellarum existentes quam moueant omnia falsa sunt secundum naturam: et ideo licet nulla diuersitas sit inter motores sperarum in tempore motus eorum tamen est diuersitas magna in eis secundum vigorem mouendi: et quod non sunt finiti secundum tempus in mouendo ratio est: quia omnes equaliter separate sunt a materia cuius nec actus sunt nec dependentiam habent ad ipsam sicut diximus sepe omne enim quod in esse et in tempore finitur secundum naturam materiale est: et sicut ha-

Margin notes: Primum causatum duplex. — Tex. c. 37. — Tex. c. 38. — Vide pro hoc Auer. in digressione presentis loci.

huis potentiam ad esse cum non esset: ita habet potentiam ad non esse quando est: ⁊ hoc satis est in priori loco huius sententie patefactum. ¶ Amplius autem sit omnis rei tempus minimum in quo suam complet operationem est determinatum ita est ⁊ motu celi primi neq; est possibile vt compleat motum sue terminationis in minori tempore determinatum est ei secundum vigorem mouentis ⁊ quantitatem mobilis ⁊ hoc videre possumus in omni virtute cuius est opus aliquid secundum naturam si enim accipiatur motor determinate in ambulando ⁊ spatium determinatum: ⁊ similiter si accipiatur cytharedus determinate virtutis secundum actum cytharizandi e cythara determinate quantitatis habet vtrumq; determinatum tempus minimum in quo potest explere suam operationem ita quod non in minore. Cum igitur celum sit perpetuum ⁊ in perpetuis que nunquam exeunt in actum omne illud sit necessarium esse in eis quod possibile est esse in eis: eo quod aliter non essent perpetua: oportet quod tempus aliquod sit minimum in quo secundum actum expletur motus circularis eius ⁊ hoc est tempus .24. horarum: sed si celum posset vehementius moueri quam moueatur: tunc possit esse tempus minus motus secundum quam determinatum est ei ⁊ si posset tardius moueri tunc posset tempus esse magis quam determinatum est motui reuolutionis eius: hoc est autem impossibile secundum naturam: vt iam diximus quod quando non potest dici quod sit motui celi vehementia sempiterna vltra naturalem modum addita: tunc non potest etiam dici quod sit ei remissio sempiterna circa naturalem motum ⁊ diminuta: ⁊ sicut in eo non est motus additus vltra vigorem nature ita non est in eo diminutus motus citra vigorem nature perpetue: ⁊ sicut dictum est de vehementia addita vel diminuta: ita est etiam intelligendum de remissione addita vel diminuta. Impossibile enim est vt diximus superius addi vel diminui vltra vel citra determinatum sibi minimum tempus: ergo impossibile est dicere quod tempore infinito moueatur celum velocius ⁊ tempore infinito moueatur celum remissius quam deberet secundum naturam simul ⁊ semel moueri: si igitur vehementia ⁊ remissio accidunt celo: tunc oporteret quod is ista extendantur motus eius ⁊ remittatur quod hic duo per vices succedunt sibi in ipso: quia scilicet celum quandoq; sit velocioris motus quandoq; tardioris secundum diuersa tempora: hoc autem omnino absurdum est ⁊ simile fabule eorum qui dicunt quod celi motor vt homo mutatur e quod celum variatur vt hec corruptibilia que omnia in hoc libro ⁊ in principio octaui physicorum sunt improbata: si enim ita variaretur celum ⁊ motus eius non posset hoc occultari a nobis cum sub visu nostro cadat etiam ⁊ motus eius diurnus contraria enim iuxta se posita magis illucescit: ⁊ ideo tardus motus succedens in mente vehementi statim ad visum stellatum deprehenderetur: ⁊ citius cognosceretur sensu quam si per infinitum tempus celum diceretur esse tardum ⁊ per infinitum tempus diceretur esse velox. Iam ergo nunc manifestum est ⁊ certum per ea que nunc induximus de principijs antecedentibus ⁊ rationibus quod celum primum est vnum a vnius forme quod non est factum vel generatum de materia ⁊ est sempiternum in toto tempore durans: ⁊ quod motus primi celi est equalis in quo non est diuersitas omnino: ⁊ quod diuersitas que apparet in motibus sperarum inferiorum est propter hoc quod motus earum colligitur ex motibus multis.

¶ Tractatus tertius secundi libri qui totus est de natura ⁊ figura ⁊ motibus stellarum.

¶ Cap. primum Einsdem tertij tractatus quod determinat de natura stellarum ⁊ quod non sunt ignee: in quo est digressio de qualitate ex motu ⁊ lumine generatur calor.

Postq̃ aũt perscrutati

Sumus de omnibus accidentibus corporis primi secundum suam totalitatem sibi conuenientibus: conueniens est nunc de partibus eiusdem facere inquisitionem: ⁊ quia pars nobilior est stella per quam cognoscimus totum quod scimus de corpore primo: eo quod solus stelle motus: ⁊ sicut ipsa sub visu cadunt: ⁊ reliquum orbis non stellatum non est comprehensum nisi per rationem: ideo primo loquendum videtur de stellis: eo quod tractatus de stellis erit nobis via quedam ad cognoscendum particulares orbes in quibus sunt stelle queramus autem tria de stellis: de natura stellarum de cuius natura corporis sint. ⁊ de signis earum de motibus ipsarum de his faciemus tractatum vnum specialem. Inquirendum autem de natura stellarum necessarium est primum accipere ⁊ presupponere ea que determinata sunt: ⁊ hoc est vnum illorum vt confessum esse ponamus omnem stellam esse de natura eiusdem corporis in quo loco sint ⁊ in toto mouentur. Diximus enim in prehabitis necessario esse corpus quinte essentie quoddam distinctum in natura. i. a quatuor corporibus simplicibus que sunt elementa cuius naturalis motus est motus circularis: ⁊ cum in simplici corpore idem sit motus totius ⁊ partis oportet quod stella que est pars quinti corporis sit etiam de natura quinti corporis ⁊ non de natura alicuius elementi. Quod enim corpus sit de natura eius in quo est sicut in toto ⁊ in loco concorditer dicunt nobiscum antiqui qui tamen non habent quare celum igneum esset: nisi quia videbatur eis stellas esse igneas propter lumen ⁊ calorem que deprehenderunt in ipsis ⁊ cum eadem sit natura totius ⁊ partis dixerunt totum celum esse igneum: ⁊ tunc conuerterunt hanc propositionem ⁊ dixerunt omnem partem simplicis corporis esse eiusdem nature cum toto in quo est pars illa sita ⁊ fixa. in hoc igitur concordantes cum eis dicimus stellas esse de natura quinti corporis: quia site ⁊ fixe in corpore quod quinte nature superius esse probauimus: supponimus hic enim supponi stellas esse partes huius corporis donec inferius hoc probemus in capitulo vbi de motibus ipsarum stellarum inquisitionem particularem faciemus: caliditas enim ⁊ lumen deprehensa in stellis non sunt cause quare debeant dici ignee: quia caliditas non semper peruenit ex hoc quod essentialiter est calidum cum aliquando peruenit ex motu ⁊ aliquando ex reflexione radiorum ad locum vnum: sicut apparet in speculis comburentibus in libro quem Euclides de talibus speculis in sua perspectiua conscripsit. Cum tamen motus ⁊ radij ⁊ lumen non essentialiter sint calidi propter hoc antiqui fallaci ⁊ non conuertibili crediderunt signo. Nec fuit signum sufficienter inducens ad hoc dicendum quod stelle essent ignee que sunt luminose quia multis corporibus non igneis lucere accidit: sicut apparet in quercu putrefacta ⁊ igni accidit non lucere sicut simplicior ⁊ purior est: sicut est in regione iuxta ethiopiam: vt dicit Alexander de hoc alibi sermo perscrutati: fallaci ergo signo credentes decepti sunt stellas igneas esse asserentes. ¶ Sed obijcit aliquis forte dicens secundum Platonem: omne quod generatur a sibi simili specie vel genere generari. Motus autem ⁊ lumen non sunt similia genere vel specie calori: ⁊ ideo non deberi generari calorem ex motu vel lumine. sed potius calorem debere generari a corpore essentialiter calido: ⁊ cum ex stellis calor producatur natura stelle essent naturaliter calide cum autem calidum corpus essentialiter non sit nisi ignis videbuntur stelle esse ignee. ¶ Forte autem eodem modo dicetur de lumine eo quod vbi ignis secundum suam perfectionem est ibi lucet vt dicit Plato: ⁊ ideo etiam per fumum etiam stelle ignee videbuntur quamuis quedam corpora luceant non ignea non tamen lucent sine igne. ⁊ ideo id quod micat in eis est ignis vt videtur. ¶ Sed dicendum ad hoc videtur quod cum dicitur id quod generatur a simili sibi secundum speciem vel genus generatur: hoc est dicendum de generatione substantiarum ⁊ non accidentium: quia quedam substantiarum habent generationes vniuocas: sicut cum homo ex homine generatur: ⁊ tunc generatio fit a sibi simili secundum speciem: quedam autem habent generationes equiuocas sicut cum virtute stellarum ex putrefactis producuntur animalia: ⁊ illa habent conuenientes in genere ex quo generantur: ita quod genus dicit subiectum proprium ⁊ primum in generatione: hec enim est semper conueniens generatio ⁊ ipsius ⁊ generatio victus formatiua esse in ipso. Cum autem accidentia generantur quorum non est per se ⁊ propria generatio non oportet ista saluari quia videmus nigredinem aliquando generari a calido aliquando a frigido: cum igitur calor sit accidens sicut lumen: non oportet hic a sibi similibus specie vel genere produci: si tamen vellemus possemus dicere quod cum dicitur quod cum generatur omne producitur ex conueniente sibi secundum speciem vel genus. Intelligitur ibi genus id quod est generale secundum idem subiectum: ⁊ secundum hoc accidentia ⁊ proprietates semper se concomitantes in eodem subiecto: vel frequenter sunt connatales ⁊ habentia genus vnum: ⁊ sic possemus dicere quod motus est de genere ignis: quia cum motus ⁊ ignis sint in eodem subiecto susceptibili vtriusq; tunc motus confortat vel inducit calorem: quia videmus quod

Tex. c. 39.

Tex. c. 40.

Tex. c. 41.

Tex. c. 42.

Digressio quod ... calor ex motu ⁊ lumine ... Et in 2° cap. de subiecto ...

Modo ... dicens ... ne quod generat a sibi simili generari.

In igne moto quasi reuigorat calor: ⁊ in igne quiescente ex/tinguitur: sed tamen motus non habet vbiqz inducere calo/rem: sed potius in corpore qd dissoluit motus per confrica/tionem partis ad partem: propter hoc enim ꝙ dissoluit par/tes eius rarefacit eas ⁊ disponit ad ignem ⁊ calorem: ⁊ cum dissoluuntur vltra qꝫ debitum sit forme aeris. vel aque vel terre: tunc dispositio fit necessitas ⁊ inducit igneitatē quan/do autem motus est in subiecto qd dissolui non potest ꝑ mo/tum: tunc non inducit calorem neqz igneitatē: ⁊ tale corpus est celi sicut probatum est in libro superiori ⁊ si queratur quis est ille motus qui sic dissoluit inducendo calorem facile est respondere: quoniam non est nisi motus localis: eo ꝙ ille so/lus est dissolutiuus eius qd mouetur si hoc dicatur motui: tunc debitur maxime motui qui est quasi vita quedam exi/stentibus omnibus. ⁊ ille est motus celi. sicut probatum est in 8° physicorum: ⁊ propter hoc etiā vinificatiua qualitas est calor: ⁊ mortificatiua qualitas est frigus: quia frigiditas ab/scindit ⁊ sistit motum in eis que sunt frigida. De lumine aūt qd probat in 2° de anima: formam ⁊ non corpus esse secus est: quia absqz dubio ignis in sua maxima perfectione exi/stens non lucet: ⁊ ideo lumen non est de perfectione eius qd est essentialiter calidum nisi nos dicamus lucē dici dupli/ter ad illud qd habet actum lucis: ⁊ ad illud qd habet natu/ram incentis: licꝫ per accidens non luceat. Natura enim lucē/tis habet esse diaphanum perspicuum ⁊ putum. Sed ali/quando non lucet propter nimiam raritatem non disgregā/tem partes eius: ꝙ ita visus non potest figi super ipsas: ⁊ sic forte intelligit Aristo. in capitulo vbi dicit ꝙ tres sunt spēs ignis scilicet carbo: ⁊ flamma: ⁊ lux. vel forte loquebatur in corporiter de igne prout est materia aliena: ⁊ vocauit speci/es eius differentias materiales ipsius. quia ignis in terre/stri combusto carbo est in vapore autem qui quasi medius est terrestre ⁊ aqueū: ⁊ aereꝫ flamma: ⁊ in aere lux esse vi/detur ⁊ quocunqz modo dicatur patet satis ꝙ lux non est ꝓ/prietas ignis sed potius communis forma celestium quo/rundam ⁊ quorūdam terrestrium que forma accidit mate/rie anteqꝫ adueniat ei qualitas elementalis ⁊ ideo non est conueniens propter hoc stellas dicere igneas que lucem fu/scant.

Nota modū quo motus in ducat calorē.

8° phy. t. cō. primi.

Ignis in sua maxima pfe/ctione existens no lucet. vide cō. 3. quarto de celo.

¶ Cap. 2m. De causis caloris in regione aeris que dicitur estus.

Tex. c. 42.

Caliditas autem specialiter que est in regione illa aeris: que dicitur estus in qua apparet as/sub: ⁊ cometes absqz dubio peruenit ex stellis ⁊ lumine: ⁊ motu. sicut enim iam diximus cali/ditas peruenit ex fricatione ⁊ motu. ⁊ percus/sione aeris: de aptitudine enim motus est ꝙ etiam corpora spissa: ⁊ per naturā frigida calefacit: ⁊ vt fer/rum ⁊ lapides: ⁊ si ita se habet motus ad hec corpora vt di/ctū est: tūc multo magis igniet ea que sunt minus spissa: ⁊ si/bi magis propinqua sicut est superior pars aeris que coniun/git igni: ⁊ ideo cum motus superiorum corporum maximo/rum tangit materiam elementarem in hoc ꝙ vicinissimum sibi est inducit formā ignis: ⁊ in eo qd post illud est inducit estum magnum relinquendo ipsum in forma aeris signum veritatis eius ꝙ motus ignit corpora grossa ⁊ spissa est qd videmus in bastula plumbata ꝓiecta ex arcu sagittarij for/titer proijcientis: in illa enim calefit plumbum: ita ꝙ lique/scit ⁊ distillat de bastula. Redeamus igitur ad aptātes hoc ad propositum dicentes ꝙ prime stelle propter fortissimum motum suum exacuuntur: ⁊ ideo igniri dicuntur pro eo ꝙ igniunt materiam quā fortiter mouent: ⁊ ideo ex motu eoꝝ ignitur aer qui vicinior est in circuitu per conuersum aeris qd est vicinius circa stellas. Iste autem stelle per effectum di/cuntur igniri non ob aliud nisi quia ipse incedunt per mo/tum suum in aere non quidem ita ꝙ aer sit locus earū. Sed ita ꝙ motus earum effectum suum excendit ad aerē. ⁊ ideo motus earum per effectum est in aere: ⁊ aer ille quādo mo/uetur ab eis propter motum ⁊ lumen earū fit ignis: ⁊ ideo etiam stelle iste igniuntur. hoc est igniri dicuntur ab aere nō quidem succenduntur: sed ideo quia communicāt aeri igni/ri proprietates equiuoce: quia habent eas vt agentes ⁊ aer habet eas vt patientes: ⁊ hoc modo calefiunt: sicut dicitur mars calefieri vel alia stella calida: ⁊ ille modus fuit anti/quorum qui propter istas stellas igniri per effectum dicebāt.

Secundū veritatem autem dicuntur stelle ea que similitu/dinem habent stellaꝝ. sicut assub ⁊ cometes: ⁊ ignis perpen/dicularis ⁊ huiusmodi: ⁊ illa dicuntur exacui propter mul/tum calorem superioris aeris cuius regio vocatur estus ⁊ est aer ignitus qui est locus existens in circuitu stellarum talium que non in virtute sunt stelle: sed stelle dicuntur propter simi/litudinem quā habent ad stellas. Causa autem quare stelle tales igniuntur est: quia mouentur in aere illo ignito qui ex vicinitate motꝰ stellaꝝ: ⁊ vicinitate luminis fit estus ignis: ⁊ ideo omnes tales vapores qui dicuntur stelle igniunt ab eo ⁊ fiunt ignis. stelle aūt que in orbe superiori qui non sunt eiusdem materie cum quatuor elementis circumuoluuntur in orbe suo. ⁊ ideo non ignitur quia non est orbis suscepti/lis impressionis actiuarum ⁊ passiuarum: stelle autem pre/dicte que sunt sicut assub ⁊ similia: ⁊ non igniuntur nisi ideo quia aer est sub orbe propinquiore rotundo qui est orbis lu/ne non quidem immediate: sed per mediū ignitum ad quē tamen pertingit effectus motus stellarum: ⁊ ideo cū orbis incidit per reuolutionem fortissimam in circuitu calefit aer ille: ⁊ sic igniiur. ¶ Contra hoc tamen obijcit Alexan. peri/patheticus dicens ꝙ omne qd agit tangit: vt dicit Aristo. in libro. 16° animalium. Sꝫ qd immutat per calorē: vel mo/tum agit ergo tangit omne autem qd tangit vltimum suū habet simul cum vltimo tacti: ergo si stelle agunt in aere ha/bent vltima sua cū vltimo aeris tacti. qd est falsum: quia in/ter stellas ⁊ aerem est medius ignis: ⁊ similiter inter stellas ⁊ aeris partem superiorē que estus vocatur. Amplius si mo/tus facit calorem cū orbis in omnibus partibus suis equa/liter moueri videt ꝙ orbis in omnibꝰ partibus suis equa/liter deberet calefacere. Calefactio ergo aeris estuosi ita attribuitur partibus alijs sicut stellis: quare igitur dicitur ꝙ stelle calefaciunt aerē. ¶ Sed ad hec ipsa obiecta respon/det Alexan. dicens: ꝙ non semper est verū ꝙ omne qd agit tangit ita ꝙ vltimum eius sit cum vltimo eius qd agit sive qd patitur ab ipso: ⁊ dat instantiā de pisce qui vocatur stu/pefactor qui quando ille est in rete ⁊ tangit manum piscato/ris: nec ipse est stupidus: ⁊ tamen stupefacit manum piscato/ris. ¶ Hec solutio ꝙ non placet Themistio nec etiā Auer/roi dicentibus ꝙ piscis stupefactor agit in rete quidē in stu/pefactionem sensus quia rete non habet sensum: sed agit in rete actionem passionis alterius: que stupefacit manum pi/scatoris: ⁊ rete stupefaceret si rete sensum haberet: stelle aūt nihil talium agunt in partes orbis que sub ipsis neqz etiam motus stellarum: ⁊ ideo non potest mediante orbe talis im/pressio pertingere ad ignem ⁊ ad aeris partem superiorem: ⁊ dicunt igitur duo prenotati philosophi ꝙ vna ⁊ eadē actio ne aliter agit spissum: ⁊ aliter non spissum: ⁊ aliter agunt in id qd est susceptibile contrarietatis. ⁊ aliter in id qd non su/scepit contrarietatem qualitatum actiuarum ⁊ passiuaꝝ: ra/rum enim motu suo minus dissoluit qꝫ spissum: ⁊ ideo mi/nus calefacit qꝫ spissum: ⁊ cum vtrunqz illorum dissoluat nō tamen dissoluit nisi id qd tale fieri potest: ⁊ ideo neutrū ho/rum dissoluit partes orbis neqz calefacit sicut diximus su/perius: dicunt ergo ꝙ totius orbis est actio illa que est dis/soluere ⁊ calefacere per motum. Sed tamen quia stelle sunt spissiores partes orbis. Ideo hec actio magis attribuitur orbi sm stellas qꝫ sm aliquas partes non stellatas: ⁊ non oportet ꝙ immediate semper tangat. Sed sufficit ꝙ per me/dium tangat licꝫ actio eius fortius imprimat in id qd coniun/gitur ei sine medio: qꝫ in id qd coniungitur ei cum medio vel per medium. dum tamen illa equaliter sint susceptibilia ta/lis impressionis: ⁊ sm hoc dicūt isti philosophi ꝙ aer qui est sub stellis calefit magis qꝫ sub alijs locis orbis non stellatis ⁊ precipue aer qui supponitur soli: eo ꝙ sol maior ⁊ spissior est omnibus alijs ⁊ stellis: ⁊ huius signum est ꝙ aer tanto ca/lidior inuenitur: quanto magis directe est sub sole sicut aer illorum super quorum zenith capitū mouetur sol: ⁊ quanto magis elongatur aer per obliquitatem a via solis ad aqui/lonem ⁊ meridiem tanto inuenitur frigidior: ⁊ contingit hoc vt dictum est propter motum solis ⁊ non ideo ꝙ sol sit igne/us: ⁊ similiter est in alijs stellis. ¶ Nos autem Alexan/dri solutionem sm quid approbamus: quia absqz dubio stelle habent proprietates elementorum: vt dicemus in/ferius: non sicut disposite per ipsas: sed sicut facientes eas

Obiectio ale/xādri quā ꝯ Auer. cō. 42. adducit.

Solō eiusdē.

Impugnatio

Solō Auer. ⁊ themisti.

Solō alberti pro a'exādro quā ēt Com. in 2° cap. de suba orbis vz sustinere. Z.

in materia que susceptibilis est contrarietatis: et ideo non sequitur: quod si aliquid agit secundum aliquam actionem et disponatur secundum illam eandem vel quod tangit physico tactu secundum eandem qualitatez quam imprimit in illud quod est patiens ab ipso. Stelle enim imprimunt calidum et frigidum et humidum et siccum: et tamen secundum naturam illorum disponunt: et si hoc esset tantum ex motu stellarum: et ex spissitudine: tunc semper imprimerent calorem igneum: et hoc non faciunt sicut experimur secundum visum. et ideo oportet nos hic facere digressionem: et loqui de natura stellarum secundum dicta aliorum philosophorum.

¶ Cap. 3m. Et est digressio declarans quomodo causatur calor a quibusdam stellis.

Inquiremus igitur tria de stellis: quorum primum est de causa caloris venientis a stellis omnibus: vel quibusdam. Secundum autem utrum stelle conveniant in genere: vel in specie inter se et cum aliis partibus orbis. Tertium vero de stellarum diversis effectibus. ¶ Dicimus autem de primo quod est de causa caloris venientis a stellis omnibus vel quibusdam quod nos inveniemus stellas in operatione ista variari: quia iam compertum est in observationibus philosophorum quod quedam operantur frigus: et quedam calorem: et tum omnes simul moveantur. Si esset calor ex motu tantum omnes operarentur calorem: et ideo calor non videtur causari ex motu stellarum tantum. Similiter autem constat quod non causatur ex motu luminis ipsorum: quia probatum est ab Aristo. lumen non esse corpus: nec moveri: nisi per accidens motu scilicet corporis luminosi tum igitur sit forma motu suo non inducit calorem. videmus autem quod ex frequentibus alterationibus formarum non necessario calor inducitur: eo quod calor non inducitur nisi ex motu locali: sicut diximus ante. Si autem dicatur non ex lumine pervenire calor videbitur contrarium ad sensum: quia loca multum luminosa: sicut ad que fit reflexio fiunt vehementer calida: et quando eadem obumbrantur iterum fiunt frigida: et videmus in speculis comburentibus quod quando fit reflexio ad locum unum: tunc elicitur ignis ex multo lumine: ergo lumen stellarum et solis videntur esse causa caloris: contra quod iterum videtur esse: quia quod semper operatur aliquem effectum videtur esse causa illius essentialis: lumen igitur semper operatur calorem videtur esse per se causa caloris: et videtur sic quod lumen per se opponatur frigori: et hoc est falsum: videtur ergo quod lumen non sit causa caloris per se. ¶ Sed ad omnia hec nos dicimus sine preiudicio melioris sententie: quod et motus et lumen et stelle quedam sunt cause caloris: et qualiter quidem motus sit causa caloris: et quod prius ostensum est: lumen autem dupliciter est causa caloris et hoc est per vicinitatem et per reflexionem radiorum: per vicinitatem quidem sicut diximus quod ubi vicinius est lumen quod est calidum sicut Solis et Martis ibi erit maior calor: et hec vicinitas est tribus modis: quorum unus est brevitas diametri: et alter oppositio ad zenith capitum ad diametrum: vel ad lineam a diametro non multum inclinatam: et tertius arctitudo spere in qua sol vel alia stella calida luminis movetur: brevitatem autem diametri voco minorem partem diametri eccentrici deferentis stellam calidam per effectum: ibi enim operatur maiorem calorem quam in locis que supponuntur augi stelle eiusdem: et ideo tum dicunt philosophi quod ultra equinoctialem versus meridiem secundum equalem distantiam ab equinoctiali calidiora sunt loca quam contra equinoctialem ad aquilonem: eo quod aux solis est in aquilone: et oppositio augis in meridie: propter quod etiam quidam dicunt medietatem terre in meridie esse inhabitabilem ad minus in tribus vel quatuor climatibus primis propter nimium solis calorem. Oppositio luminaris ad zenith capitum: et diametrum est: quando sol diametraliter supponitur capitibus aliquorum et tunc reflectitur radius in seipsum: eo quod ad pares angulos semper fit reflexio: et diametri linea est brevior inter ea que protrahuntur ab eodem puncto: et ad idem punctum: et que sunt iuxta diametrum tanto sunt maioris caloris operantia quanto ad acutiorem angulum reflectuntur: et ideo calidissima est regio eorum super quorum zenith capitum sol transit: et a quibus declinat tanto sunt loca calidiora: quanto minus declinant ab eis: et quanto minus declinat tanto acutiori angulo reflectitur ab ipsis. ¶ Arctitudinem autem spere voco locum spere a quo sol parum per multum tempus: propter circuli strictur*am* recedit sicut est videre in circulo signorum in fine sagittarii: et in principio capricorni. et similiter in fine geminorum: et principio cancri in quibus propter recurvationem circuli signorum sol quasi per. 24 gradus videtur stare in eodem loco: et non multum distant gradus. 12. in fine geminorum a gradibus. 12. in principio cancri in fine centri: et sol ascendens per gradus qui sunt in fine geminorum: et descendens per gradus qui sunt in principio cancri reflectitur contra punctum estivalem solstitii: ideo quasi moratur in loco eodem: et radii eius confortantur multum in loco qui supponitur illis gradibus eo quod ex calore solis reclinans ex die uno confortatur per calorem relictum ex die altero per tres dies in quibus movetur in gradibus dictis. Et ideo terra ethiopie que centro supponitur ferventior est loco qui est sub equinoctiali. Sed hoc multo magis est in ultimis gradibus sagittarii et primis gradibus capricorni quia ibi concurrunt omnes tres cause caloris hoc est diametri brevitas: et diametralis altitudo solis super zenith et arctitudo circuli signorum: propter quod non est dubium illa loca esse incensa et inhabitabilia propter calorem: disseremus autem latius in libro quem post istum faciemus qui vocabitur de longitudine et latitudine civitatum sive locorum inhabitabilium. Si autem queratur utrum totus orbis hoc modo sit causa caloris vel saltem stelle omnes dicimus non: quia licet totus orbis sit de natura corporis lucidi. sicut dicit Avicenna: non tamen totus orbis micat: et ideo pars que non micat non emittit lumen: et ideo nullo istorum modorum est causa caloris. sed inter omnes stellas solus sol emittit radios fortes: et ideo solus sol hoc modo est causa caloris continui: et huius cause sunt quinque: que tamen simul collate unam tamen perfectam causam solis caloris constituunt: et una illarum est magnitudo solis ipse est inter corpora simplicia non concava: sed solida sperica maius est corpus multa quantitate excedens alia corpora: et ideo fortior est eius effectus. Secunda causa est solaris corporis spissitudo in qua vincit omnes alias stellas: et ideo fortius fricat et calefacit. Tertia causa est lumen incomparabiliter plus calcatum in ipso quam in aliis luminaribus. et ideo fortiores emittit radios: et magis urentes inferiora. Quarta causa est subtilitas substantie eius: et puritas ex qua penetrabilius est omni lumine lumen eius: et magis dissolvens ea in que cadit. Quinta et ultima causa est: quia sol in natura sui luminis habet movere ignem sicut et spera stellarum fixarum habet movere terram et spera lune habet aquam: et spere quinque aliorum planetarum habent movere aerem: sicut inferius dicemus: et ideo etiam quidam philosophi dixerunt quod radius solis in eo quod radius non habet inducere calorem: sed calor est a proprietate ignis qui movetur a radiis eius sicut ferrum a magnete: et adducitur cum radiis eius: his causis ex verbis Avicenne additur sexta que est solis vicinitas: quia vicinior est stellis superioribus fixis et tribus planetis altioribus qui sunt saturnus iuppiter: et mars: inferiores autem stelle vel sunt vicine soli semper: sicut venus et mercurius: et moventur cum sole: eo quod numquam elongantur multum ab ipso: vel recipiunt lumen a sole sicut luna: et ideo non movent nisi virtute solis. ¶ Reflexio autem est causa caloris: eo quod in reflexione multi radii diriguntur ad punctum unum: ubi propter multiplicatum calorem: aut calet locus: aut in toto intenditur: sicut apparet in berillo vel crystallo: vel forte vitro bene rotundo: et impleto aqua frigida que opposita sibi fortissima illuminatione illuminat unum locum post ipsum: et ad illum fit reflexio radiorum in quo etiam accenditur ignis si ponatur pannus combustus et bene siccus: nisi sit ventus impediens firionem caloris: et remanentia super idem punctum vel nisi sit nimis obliquus radius solis incidens in corpus reflectens ipsum: sicut est in hyeme. ¶ Si autem queratur causa quare lumen ita facit calorem tum secundum dicta peripateticorum: neque lumen sit corpus calidum: neque radius eius videtur esse. ¶ Dicendum quod lumen est propria forma stellarum: et corporis celestis que universaliter movet materiam generabilium ad esse: et ideo primi mobilis motus et celi universaliter per luminis influxum in generabilis est sicut vita quedam existentibus omnibus per naturam: et ideo ipsum est dissolutivum materie: et per consequens calefactivum: et ideo calefacit calore vivifico

Solo ad primam questionem quo querebat cum calor proveniens a quibusdam stellis.

Vicinitas quod est causa quod lumen calefaciat est tribus modis.

Nota quinque causas quod solus sol inter omnes stellas principue calefacit.

Nota quod reflexio celi et lumen calefacit.

Dubium

Solutio

vinifico inquantum est lumen: ⁊ aliam proprietatem habere possit inquantum est lumen huius corporis vel illius: sicut alterius nature est lumen Jouis: ⁊ alterius nature lumē Saturni: sicut nos in sequentib⁹ ostendemus. Omnib⁹ igit̄ his modis dicemus lumen esse causam caloris stellarum: ⁊ ideo etiā regio superior aeris ⁊ exestuat tum propter motum vicinum celestis corporis: tum propter multam vicinitatem luminis ad ipsum influentis ex orbe. Ad hoc autem qđ queritur vtrum lumē ex motu vel ex se sit causa caloris: dicendum videtur ꝙ non ex motu quo mouetur: sed potius ex motu quo mouet: ⁊ dissoluit materiam ⁊ mouet eaꝫ vniuersaliter ad formam: quia lumen celi fm̄ ꝙ huius mouet ad omnem formam. Sed lumen celi vel stellarum super ista vel illa figura respectus stellarum coniunctum cum virtute formatiua spirituali que est in calore excitato per lumē mouet ad hanc speciem aut illam. ⁊ ideo dicit Arist. in libro de animalibus ꝙ in semine est triplex calor hoc est elemētaris: celestis: ⁊ anime informantis ad virtuteꝫ seminis formatiuā. Ad hoc autem qđ queritur vtrum essentialiter operatur calorem vel non: dicendum esse videtur ꝙ non essentialr̄ operetur calorem nisi corpus calidum: lumen anteꝫ nec corpus est. neqꝫ calidum corpus est: ⁊ ideo non essentialiter operat̄ calorem sed operatur ipsum per proprietateꝫ effectus sui proprij qui est dissoluere illuminata passibilia: ⁊ quia iste effectus est etiam motus ⁊ ideo motus operatur calorem. Sꝫ dissoluere aliter est effectus motus ⁊ aliter est effect⁹ luminis: motus enim dissoluit fricando ⁊ conterendo partē ad partem: lumen autem sicut forma prima vniuersaliter mouentis corporis quia non disponitur qualitate ad quaꝫ mouet. Nullus enim motor primus in aliquo motu mouetur motu quo mouet: ⁊ ideo etiam non disponitur qualitate ad quā mouet. hec igitur sint dicta breuiter de solutione ꝑmi‑ssarum questionum.

C Cap. 4ᵐ. Et est digressio declarans vtruꝫ stelle sint vni⁹ speciei vel diuersarum specierum.

Consequenter inquirimus vtrum stelle conueniant inuiceꝫ in genere vel specie: vel in vtroqꝫ. ⁊ est ratio in Messalach ꝙ omnes cōmunicēt in genere vno: ⁊ specie: quia aliqua vna natura attribuit eis motum vnum circularem: et cum omnes similiter habeant illum motū circularem videntur eum participare per formam eiusdē speciei in omnibus: ⁊ hec ratio cōfirmatur in multis sentētijs quas ⁊ nos etiam in antecedentibus huius libri Aristo. sequentes posuimus: Messalach autē ista arguēdo dicit in libro de spera mota in quo loquitur de stellis ⁊ motibus orbium: ⁊ videt̄ ratio hec cōfirmari ex numero essentiarum: quia sicut q̄tuor elementa sunt terminatarum formarum ⁊ specierum. ita videt̄ quintuꝫ corpus totū esse vnius nature et vnius speciei: ⁊ si quis cōtra dictum obijciat Messalach ꝑ sermonem Auicēne dicentis ꝙ sicut est vna natura dans velocitatem maximā partem celo superiori fm̄ motuꝫ qui est ab oriēte super polos mundi: ita oportet vnam naturam et formam esse diuersam ab illa que attribuit inferioribus orbibus motum econuerso ab occidente in oriētē que naturā variatur fm̄ species attribuentes diuersas velocitates orbib⁹ inferiorib⁹ fm̄ ꝙ dicimus ꝙ Saturnus complet circuluꝫ in triginta annis. ⁊ Luna in mēse: ⁊ intermedij in diuersis tēporib⁹ maiorib⁹ ⁊ minoribus: ⁊ ꝓpter id dicat orbes inferiores ⁊ stellas esse diuersarum specierum. Respondet Messalach ꝙ omnes stelle inquantū stelle sunt vnius velocitatis. Sꝫ ꝙ tardius vna perficit circulū q̄ alia contingit propter maius vel minus spatiū: ⁊ ideo dicit ꝙ si Luna que in mense perficit circulū esset in spera Saturni ipsa perficeret circulum in triginta annis: ⁊ si Saturnus eēt in circulo Lune ipse perficeret circulū in mēse vno. C Sed dictū illud eēt mirabile ⁊ innaturale. videtur oīum enīꝫ natura cōstantiū quātitas certa ⁊ determinata: oportet igit̄ aliquā esse formaꝫ naturalem que Saturno attribuit tantā quātitateꝫ: ⁊ aliā que circulo solis tantā attribuit quātitatē sibi propriam: ⁊ sic de alijs stellis ⁊ orbib⁹. C Preterea nō rationabiliter dictū est qđ dicit per accidens esse ꝙ stella Saturni tardius perficit circulū q̄ Luna: quia sicut se habent mobilia recta ad loca distantiam rectam habentia ita se habēt circularia ad loca di‑

stincta circulariter: ⁊ ideo sicut differentie sunt distantiarum rectarum per sursum ⁊ deorsum ⁊ per iuxta sursum ⁊ iuxta deorsum in quibus sunt mobilia simpliciter grauia ⁊ leuia: ⁊ media: ita differunt distantie rotunde per polos ⁊ centruꝫ preter hoc solum ꝙ contrarietatē adinuicem nō habent circularia sicut recta: ⁊ ideo Saturni moueri est sup polos suos fm̄ proprium motuꝫ ⁊ super suum centrū naturaliter et non lune: ⁊ ideo si luna per impossibile eēt ponat̄ in orbe Saturni nō moueret̄ nisi violenter ipsa super polos orbis Saturni. ⁊ ideo omnino innaturale est dictuꝫ Messalach. Amplius in omnibus corporib⁹ naturalibus rarum ⁊ densuꝫ videmus attributa partib⁹ materie fm̄ congruentiam forme substātialis: videmus enī ꝙ si rarificatur materia aeris raritate ꝯgruente forme ignis ipsa nō manet amplius sub forma aeris: sed transit ad formam ignis. Similiter autem est de omnib⁹ alijs. Cum igitur constet iam ex ratione q̄ ex auctoritate oīum Peripatheticorū ꝙ partes cuiuslibet circuli non stellate differentis sunt raritatis ⁊ spissitudis ad partes illas que sunt stelle. siue sint fixe siue planete: videbitur ꝙ partes orbiū non stellate differētē specie a stellis. Idē autem videt̄ ⁊ de ipsis inter se stellis: quecūqꝫ enī differentiaꝫ non habēt in specie nō habent differentiā aliquā in proprietate ⁊ operatione spēm consequente. Si ergo stelle non differant specie nō habebūt etiā differentiā in proprietatib⁹ ⁊ operationib⁹ speciē consequentib⁹ qđ falsum esse probatur per omnes obseruatiōes antiquorū factas de operationibus stellarum: tradunt enim illi quasdaꝫ esse calidas excellenter: ⁊ quasdam esse frigidas excellenter: ⁊ quasdam temperatas: ⁊ quasdam his duobus modis humidas: ⁊ quasdam siccas: ⁊ quasdā habere proprietates conmixtas vt calidas ⁊ humidas vel frigidas ⁊ humidas ⁊ huius ⁊ quasdam masculinas. ⁊ quasdam femininas nō quidē fm̄ veritatem sed fm̄ ꝓprietatem similitudine ibi cōueniente. Adhuc autem si sunt vnius speciei quid oportuit facere multas ⁊ differentes tum vnica operatio oīum est que compēdiose fieret per vnam. Adhuc autem id qđ est vnius forme continuitatem oīum partiuꝫ habet sub forma: si igitur tot⁹ orbis est forme vnius vt dicit̄ absqꝫ dubio totus erit continuus: hoc enī videmus in omnib⁹ simplicib⁹ corporib⁹ ꝙ nihil ea distinguit adinuicem nisi diuidens ea forma substātialis: videmus autem orbem esse diuisum in multas partes per hoc qđ videmus accessiones ⁊ preuentiones stellarum fieri differentes: qđ esse nullo modo posset existēte ipo continuo quia continui vna parte mota mouetur ⁊ alia per equalem distātiam semper sequens. aut precedens in ꝯtinuo qđ nullo modo videmus in stellis orbis: ergo non totus orbis est cōtinuus. C Videt̄ autem ad hoc dicere Auerrois super libris celi ⁊ mundi in eodem loco vbi Aristo loquitur de natura stellarum: quia orbis est vnus quasi vnum animal cuius diuerse sunt partes quasi organice deseruientes ad perfectionem vnius motus in cōmuni: ita tamē ꝙ quelibet haꝫ motum proprium. Quod ⁊ ipsum extra rationē videtur eē dictum: quia animalis partes ex diuersis sunt etiam composite: orbis autem simplex est ⁊ incōpositus. Preterea animalis partes mouentur in spatio vno cum toto: sed partes orbis mouentur in spatijs diuersis. Adhuc autem animalis partes colligationem habent ad vnuꝫ aliquid qđ est principium in omnibus ⁊ hoc non potest bene fingi in partibus orbis. Et ex omnibus his dictis constat difficile esse aliqđ verum tradere de natura orbis cū ⁊ philosophi inter se dissentiant ⁊ per rationem demonstratiuaꝫ ad hoc non posset aliquis peruenire. C Propter qđ sine preiudicio aliorum videtur mihi dicendum ꝙ ea que queritur de orbe duo sunt quorum vnum est natura ipsius ⁊ alterum quantitas ei⁹ et quantitas motus ipsius: ⁊ querendo naturam ipsius demōstratiue quidem possumus inuenire in vniuersali ꝙ est rotundus ⁊ ꝙ motus eius est circularis fm̄ naturam eius in specie ⁊ in particulari non possumus inuenire per demonstrationem nec ad hoc inueniūtur philosophi qui ante nos fuerunt aliquam induxisse demonstrationem. Sed quantitatem ipsius ⁊ quantitatem motus eius bene inuenerunt philosophi per demonstrationes ⁊ ideo vsqꝫ hodie dubiuꝫ est fm̄ quid attendatur differentia orbium ⁊ stellarū: ⁊ dubiuꝫ est ⁊ erit de eccentricis ⁊ epicicilis ⁊ alijs quibusdā que que‑

runtur de orbium natura ⁊ stellarū. ¶ Qd ergo nobis videtur probabilius in ista questione est q orbis in genere sit nature vnius sed in specie naturarum ⁊ formarum diuersarum tam in orbibus q in stellis ⁊ vlterum. Messalach reputamus inconueniens nisi loquatur de natura cōmuni orbis: ⁊ qd dicit de motu stellarū q est equalis velocitatis sm naturam reputo absurdum quia ⁊ ipse mathematicus fuit ⁊ non naturalis: sed difficilius est quando queritur vtrū stella ab alijs partib⁹ orbis differat specie: quia nos videmus q nulla pars specie differt a toto: inferius autem probatur q stella est pars orbis in quo est: ⁊ ideo dicendum videt q stella est quasi dignior pars orbis cui presidet motor orbis: ⁊ per ipsam influit motum in totum orbem: ⁊ ideo omnes alie partes referuntur ad stellas ⁊ non differūt ab alijs partibus specie: quia species est motor qui dat speciem toti orbi per stellam sicut anima dat esse per cor animali quia cor est principium animalis: ⁊ q densitas maior est in ipsa stella: ⁊ hoc est ideo vt magis ipsa cōmisceatur nobilitas luminis que dat idoneitatem ad suscipiendum actum motoris: ⁊ nō est simile de elementis ⁊ celis quia elementa mouentur per naturam que vno modo est in omnibus similibus partib⁹: sed orbis mouetur per intelligentias que ad hoc vt motum influant exigunt nobilius ⁊ vilius ex parte subiecti cui influunt motum: sicut supra diximus ⁊ q a nobilius ⁊ minus nobile differunt oportet esse rara ⁊ spissa ideo in partib⁹ mobilium talium oportet esse differentem raritatem ⁊ spissitudinem: quid autem de celo octauo qd est multarum stellarū infra dicemus vbi specialem de hoc faciemus inquisitionē in sequenti tractatu post istum ⁊ qd queritur de stellarū differentia inter se dicēdum. videtur q stelle que sunt in diuersis orbib⁹ differant specie sed que sunt in orbe vno non hūt tantam differentiam ⁊ qd obijcitur de differentia proprietatis ⁊ operationum stellarum videtur q si stelle sint in orbe vno sicut sunt fixe que forte sm omnes phos preter vnū solum qui hic trahit in dubium sunt in celo vno: etiā sunt eiusdem speciei ⁊ nobiliores illius indiuidui orbis sunt multe sicut infra dicemus ⁊ vires motores eius sunt multe: sz que sunt in diuersis orbib⁹ sunt diuersarum specierum ⁊ diuersorum motorū sicut diximus supra: ⁊ similiter differūt operationes sequentes ⁊ passiones: q a illa sequuntur aliquādo diuersas nobilitates partiū vnius orbis ⁊ aliquādo sequūtur diuersas formas in diuersis orbib⁹: hec autē patebūt in sequenti capitulo. ¶ Qd autē dicit Auerrois nō est intelligēdum ita q orbis sit vnū indiuiduū: sed potius q operatiōes oīum orbium referantur ad finem vnum sicut operationes vnius animalis q a desideriū primi motoris habēt omnes inferiores motores ⁊ ad ipsum referunt omnē motum suū ppter hoc assimilatur totus orbis vni animali qd ad idem refert omnes mot⁹ mēbrorum suorum ⁊ suarū particularum sed qualiter hoc sit primi phi est determinare per certitudinem quia vnitas illa in primo motore est sicut in duce exercitus: ⁊ hinc est q multi antiquorum celestia vocauerunt militiā celi ⁊ choros castrorū vocauerunt ordinem cōgregationum orbium ⁊ stellarū sicut in vltima parte prime phie Aristo. determinatur. de numero autē motuum vniuscuiusq spere ⁊ vniuscuiusq stelle inferius loquimur quantum huic scientie sufficit: eo q ad id mathematici per certitudinem volunt determinare.

An stelle q sūt i diuersis orbib⁹ spē differāt.

An stelle q sūt in vno orbe sint eiusdē speciei.

Mēs opinio Aūrois sustētari possit.

Vide. 12. meta cō. 44.

¶ Cap. 5m. Et est digressio declarans causam naturalem de effectibus stellarum.

Tertiū qsitū principale.

De effectib⁹ aūt stellarum diuersis duo in phia queruntur que sunt. s. ⁊ quādo ⁊ vbi sit effect⁹ cuiuslibet stelle: ⁊ hoc ingrere est electoris ⁊ diuinātis per astra cui⁹ est eligere ⁊ scire horas sm quas ad figuras astrorū referunt ea que sūt in inferiorib⁹: ⁊ hoc opz relinquere scie electorū: qui alio noie vocant geomantici eo q pncipalius qd inquirunt per stellarū figuras ⁊ effectus sunt natiuitates eorū que gnantur in inferiorib⁹ ⁊ euentus nascētium hanc eni sciam in duob⁹ voluminib⁹ determinauit Ptolomeus: quorū vnū est de accidentibus magnis vniuersalibus in mūdo habēs octo distinctiones: accidentia autem magna sunt sicut mutationes regnorum de gente in gentem ⁊ translatiōes sectarum: ⁊ doctrine nouarū religionū ⁊ huiusmodi: aliud autem est de accidentibus paruis particularib⁹ sicut sunt euentus vnius hominis nati in hac constellatione vel illa ¶ Secūdum autem qd queritur de effectibus stellarum est naturalis causa per quā stella dicitur habere hūc vel illū effectū ⁊ hoc hic determinandū est ⁊ a generatis ⁊ electorib⁹ supponēdum. ¶ Queramus igitur vnde dicatur quedam stellarum frigida ⁊ quedam calida. ⁊ sic de alijs qualitatib⁹ primis: ⁊ etiam vnde dicatur mouere stella ea que generat ad hanc vel ad illam formā cōstat enim q actio omnis participatur a forma nulla talibus qualitatib⁹ est informata ⁊ sic videtur q nulla stellarum habeat agere sm huius qualitates. ¶ Adhuc autē cum talium qualitatum non possunt esse combinatiōes nisi quatuor vt pbat Aristo. in. 2. perigeneseos videt sm hoc q stelle non debēt esse nisi. 8. quarū quatuor mouerent ⁊ agerent sm qualitates simplices. ⁊ quatuor sm qualitates cōiugatas ⁊ hoc videmus ad visum esse falsum: q a stelle sunt in multitudine maxima ⁊ non potest aliqs dicere superfluere naturam in corpore celesti qd nobilius est omni corpore cum videamus eam non abundare ⁊ effluere superfluis in inferiorib⁹ nisi accidat hoc raro per casū quādo in manu nascitur digitus sext⁹. ¶ Amplius autem inquiremus vtrum istas qualitates agant per accidens aut per se: ⁊ si agāt eas per accidens: tunc possunt ipsas non agere: ⁊ tunc oporteret q ad alios quosdam motores reducerent motus materie elementorū quādo alterantur sm qualitates dictas qd est omnino absurdum q a ex hoc tunc sequeretur q oporteret habere aliud celum perpetuū ⁊ incorruptibile qd moueret sm istas qualitates eo q omnis motus corruptibilis exit ab aliquo primo motu incorruptibilis vt sepe ostensum est. Si autem dicat q mouent ad istas qualitates ⁊ agunt eas per se tunc videbuntur aliter disponi per istas qualitates ita q quedam earum essentialiter sint humide ⁊ quedam essentialiter frigide ⁊ sic de alijs qd est impossibile ⁊ forte istas difficultates fugientes antiqui dixerūt celum ⁊ stellas esse igneas ⁊ attrahere sibi de vapore terreo ⁊ aqueo a quibus acciperent humidū calidum ⁊ humidū frigidum ⁊ siccū frigidū: ⁊ q calidum siccū haberent in natura eo q essent ignee sed hoc nos ridiculū reputamus ⁊ in loco pprio in sequentib⁹ improbabimus. ¶ Qd autē magis est difficile est scire sm quā naturam sidera habeant fortunas ⁊ infortunia ⁊ vires ministrent nō tm exortis per naturam sed aliquādo ⁊ factis per artem sicut imaginib⁹ vel vestib⁹ incisis de nouo vel edificijs de nouo factis ⁊ huiusmodi hec enim omnia causis mutabilibus sunt ⁊ esse possunt ⁊ non esse: ⁊ ideo videtur q regimen eorum non dependeat ab aliqua natura vel virtute stellarū. ¶ Sz ad oia hec quidam respondent in quotū responsionē Auerrois super librū Aristo. de celo ⁊ mundo in cōmento ɔcordare videtur q ista nō habent stelle nisi ex motu. q a in materia sibi vicina quā fortiter fricat ⁊ dissoluit inductiuus est calidi consumentis humidum: ⁊ in illa que distat inducit calidum non cōsumens sed mouens humidū ⁊ faciens ipm spirituale ⁊ effluens ad circūferentiam. sicut est humidū aereum: in illo autē que est remotior inducitur frigidum ⁊ calidi p̄ualis ne: tamen q a pertingit ad ipsum motus celestium ideo humidū manens fluens supra seipsum sicut est humidum ⁊ frigidum ⁊ in vltimo distantie a motu corporis celestis ex priuatione caloris ⁊ motus inducitur frigidū exprimēs ex ipo humidum ⁊ hoc est frigidum siccū in materia terrestri ⁊ isti dicunt q nulla stella est frigida nisi per accidens sui mot⁹: Saturnus enim dicit frigidus: q tarde mouetur ⁊ tardus motus non excitat calorem: ⁊ sic dicunt de alijs ⁊ vtitur tali modo loquendi Auerrois reprehēdens Auicē. dicentē stellas esse naturaliter calidas ⁊ frigidas: ⁊ sic de alijs qualitatib⁹ dicens hoc non esse verū nisi ex comparatione ⁊ notat comparationem remotionem maiorem vel minorē ⁊ qualitatū corporis stelle maiorem vel minorem. ¶ Et hoc dcm absurdissimum est ⁊ compertum est obseruatione verissima quasdam stellas plus elōgatas q̄ sit Saturnus: ⁊ que tardioris sunt motus esse calidas valde sicut est stellatio canis ⁊ compertum est stellas propinquas veloces esse frigidas sicut est Luna Venus ⁊ hoc idem dicit Auerrois in libro suo quē vocat de natura ⁊ substātia orbis contradicēs sibiipsi. ¶ Qd autem adhuc difficiliorem reddit questionē

Aūrois solo hic cō. 42.

Impugnatio.

istam

istam est qd tradit Aristo. in secundo libro de causis proprietatum elementorum et planetarum quod s. omnes stelle illuminantur a sole sicut et luna in quod dictum consentit Ptolomeus in Almagesti et suus commentator similiter et Auicen. et Messalach in libro de spera mota ponit ad figuram vt ostendat conuenientiam dicti illius si enim sic est tunc videtur etiam omnes stelle habere verum luminis solis: et sic omnes erunt calide et sicce vt videtur. vtrum a sole illuminentur stelle similiter est inquirendum in sequenti capitulo post istud. ¶ Sed ad ea que hic quesita sunt videtur dicendum quod sicut omnis motus localis reducitur ad vnum motum incorruptibilem primum et motus ille incorruptibilis reducitur ad vnum motorem immobilem secundum locum: ita est reductio omnis motus ad formam ad corpus aliquod mouens ad formam: et non motum aliquo motu qui est ad formam: et hoc corpus est celum et stelle sed differens est reductio: quia motus locales non possunt reduci ad motorem immobilem secundum locum nisi per motum qui est corporis celestis: eo quod motus localis non repugnat incorruptibilitati corporis celi cum nihil mutet in ipso. sed motus qui ad formam sunt non possunt reduci ad aliquem motum perpetuum qui sit ad formam qui sit motus perpetui motoris qui motus ad formam et mutat et corrumpit subiectum propter quod nec perpetuus: nec perpetui esse potest: sed reducitur ad motum localem vt ad causam efficientem et referentem mouens corpus ad formam: sicut sunt celum et stelle sicut supra exposuimus: et illi motores in natura sua habent agere formas generatorum et corruptorum: et huic simile videmus in quolibet particulari motu augmenti et alterationis secundum naturam factam in animalibus que minor mundus a physicis vocatur. Si autem nos queramus primum augmenti motorem in animalibus inueniemus ipsum esse virtutem anime que dicitur augmentatiua: et constat quod hoc non augetur: neque quantitatem habet sicut vult Aristo. in libro primo perigeneseos. si etiam queramus primum motorem in alteratione et digestione sibi in sanguine et sanguis in similitudinem membrorum constat quod est virtus anime que nutritiua dicitur sicut tradit Aristo. in secundo de anima reprehendens Empedo. qui hoc dicebat fieri a virtute ignis. ¶ Cum ergo talis sit reductio motuum materie vniuersalis generatorum et corruptorum ad motores simpliciter primos qualis est reductio motuum materie vniuersalis suis ad virtutes anime que sunt in membris sic est: et sunt motores primi in ordine participati in cuiuslibet animalis: oportet quod absque dubio stelle que sunt quasi quedam membra celi sint primi motores ad quos reducuntur omnes augmentationes et alterationes et generationes materie vniuersalis generatorum et corruptorum: habent enim stelle virtutem in se intellectum mouentium que sunt intellectus artificis formalis ad opus quod producit et actiones stellarum informare ex illis quemadmodum informatur calor complexionalis a virtutibus anime: et ideo influit per motum suum illas formas sicut calor naturalis in cibum et corpus inducit formam carnis et sanguinis quando informatus est a virtute anime: et hec est causa etiam quod quando sciuntur virtutes stellarum et situs et motus suis tunc coniectur atio habet veri similiter de productione generatorum et duratione et omni formatione eorum: et quod obiicitur quod stelle secundum modum et naturam primarum qualitatum secundum hoc non debent esse nisi octo: friuolum enim est omnino: quia qualitates prime quando in elementis accipiuntur non sunt nisi actiue et passiue sicut probari habet in secundo perigeneseos: et tunc simplicia sunt quatuor et combinationes earum sunt quatuor: sed si accipiuntur qualitates prime put sunt instrumenta motorum ad omnes formas tunc habent in se virtutes formarum multarum: sicut in se habent malleus et ictus fabri omnes formas que figurantur in ferro et huius simile est in calore complexionali hominis qui viuens est si accipiatur prout est instrumentum anime habet in se virtutes multas formandi carnem et ossa et neruos et medullas et plurima alia talia et eliciendi spiritum animalem et vitalem et naturalem et mouendi imagines ad phantasie et intellectus operationes et talibus virtutibus. Respondet numerus et imago stellarum: quia motores stellarum sunt pleni formis eorum que sunt in inferioribus: et ideo instrumenta eorum multa sunt per naturam et diuersa in quantitate et multiplicantur earum vires ex multitudine situum et respectuum in circulo per accessum eorum adinuicem et recessum abinuicem. et ideo friuolum est accipere naturam stellarum et imaginum stellarum quas in se habent vel per motum continuum acquirunt continue secundum naturam et combinationum primarum qualitatum. ¶ Et quod queritur vtrum habeant agere formas essentialiter vel accidentaliter quod dicimus quod habent eas agere essentialiter: sed essentialiter agere dicitur dupliciter. s. per essentiam materialem et corporalem et per essentiam intellectualem et spiritualem statuarius enim per se et essentialiter facit statuam non tamen materialiter disponitur forma statue. et sic stelle agunt essentialiter formas sed habent eas spiritualiter et intellectualiter secundum quod sunt instrumenta intellectum mouentium: et hoc est quod egregie dicit Aristo. in septimo prime philosophie. quod sicut sanitas est ex sanitate et domus ex domo in operatione artis: eo quod sanitas in corpore est ex sanitate que est in anima medici et domus que est ex lignis et lapidibus est ex domo que est in anima edificantis domum ita est in formis naturalibus: et hec fuit causa inducens Platonem quod dixit omnes formas esse a datore formarum et non esse in materia: cum tamen hoc non sit verum: quia isti motores educunt eas de materia in qua sunt potentialiter et non secundum actum. ¶ Ad solutionem autem inductam videtur consentiendum quod est nulla omnino et falsa. Sed ad hoc quod queritur qualiter hoc posset esse verum cum omnes stelle illuminantur a sole et ita habent virtutem luminis solis. ¶ Dico quod verum existimo esse quod omnes stelle a sole recipiant illuminationem: sed quia non recipiunt lumen extrinsecus sui tantum sed intrinsecus: ideo lumen incorporatum eis accipit virtutem et naturam corporum quibus incorporatur et huius simile est in calore et spiritu complexionali mundi minoris cuiuslibet membri nobilis et principalis accipit virtutem ad quod et in quod dirigitur et deriuatur: et ideo virtutem vite dat sibi cor: et virtutem anime dat sibi cerebrum que est sensus et motus: et virtutem naturalem operationum dat sibi epar: et virtutem generatiuam et formatiuam speciei dant sibi testiculi: et hoc est ideo quia calor et spiritus non tantum diriguntur ad exterius membrorum sed imbibuntur in eis et diriguntur et informantur: et ita est de lumine solis directo ad stellas et imbibito in ipsis et hec est causa quod totum orbem assimilauerunt philosophi vni animali in quo principale membrum et loco cordis sit sol propter quod etiam solis orbis in medio orbium positus est a natura sicut cor in animali: in hoc patet solutio omnium satis que in hac questione possunt inquiri.

An corpora celestia essentialiter vel accidentaliter habent agere formas.

7° meta t. c. 29 t. 30.

An lumen quod recipiunt alie stelle a sole sit eiusdem virtutis cum lumine sol. Z.

Sed i hoc e locus speculationis: quia si lumen sol variatur secundum naturas stellarum quibus recipitur os quod hoc fiat per aliquam alterationem et non vr quod sit illa cogita.

¶ Cap. 6m. Et est digressio declarans qualiter stelle omnes illuminantur a sole.

At ad maiorem certitudinem et euidentiam premissorum oportet nos inquirere vtrum verum sit quod stelle non habent lumen a se: sed accipiunt a sole sicut crediderunt magis illustres viri famosi in philosophia. ¶ Videtur autem quod non quia secundum hoc oportet quod accedentes ad solem obscurarentur et recedentes haberent figuras vt luna nouicularis colores primo et sic paulatim per incrementa lumine solis implerentur et iterum deficerent paulatim decrescendo lumen in ipsis et huius contrarium nos videmus propter quod viderunt quod semper sunt stelle a lumine et lumen habent a seipsis. Amplius si lumen recipitur ab vna stella in aliam tunc conuenientius videretur secundum naturam quod inferior stella reciperet a superiori quam econuerso: et sic stelle fixe deberent dare lumen et non sol et constat quod ille non dant: videtur igitur esse consequens quod ex ipsis omnes habeant preter lunam. Adhuc autem corpus purum diaphanum non indiget ad hoc quod luceat nisi quod sic spissum sicut apparet in quibusdam lapidibus preciosis. cum ergo totus orbis sit purus et clarus et perspicue nature non indiget stella eius ad hoc quod luceat nisi quod sit spissa et sic nihil dictum est quod indiget sole vt luceat: adhuc autem queritur qualiter accipit lumen a sole si accipit ipsum: si enim accipit vt corpus spissum politum et tersum tunc reflectitur ab ipso lumine: omnis autem reflexio est ad angulos determinatos et non ad omnem locum equaliter que est in circuitu corporis a quo sit reflexio: ergo lumen solis a luna et aliis stellis non reflectitur nisi ad quedam loca mundi et non ad omnem locum equaliter quod vi-

demus oculata fide esse falsum. Adhuc autem nos corporibus inferioribus videmus q aliter accipit lumen candela et aliter corpus tersum qd reflectit ipsum quia candela accipit ipsum et est in exteriori tm a quo multiplicatur per reflexionem: et ideo que tenet ipsum iam tunc probatum est q stelle non recipiunt lumen vt reflectentia corpora: ergo recipiunt ipsum vt candele et ita videtur q sint materie luminis et retineant lumen. Cum igitur corpora sint incorruptibilia semper tenebunt ipsum ex quo semel acceperunt non ergo indigent vt semper accipiant lumen a sole et hoc concesserunt multi intantum q hoc factum est opinio communis et vulgaris. Sed q hoc non sit verum probant egregij viri in philosophia sicut dixit Aristo. et Auic. et Ptolomeus et suus commentator et Mesfalach in libro de spera mota et potior ratio sua est hec q omne qd est in multis fm vnam rationem prius est in vno aliquo qd est causa omnium illorum sicut causa omnium calidorum est ignis lumen ergo qd est multiplicatum in celo et multis modis est in luminibus celi oportet q primo sit in vno qd est causa multitudinis huius: ab illo autem qd est causa luminis in omnibus causatur lumen: ergo oportet esse vnum a quo recipiatur lumen in omnibus que lucent: hic autem nil infra communiter ponitur sicut sol ergo a sole vnum est in omnibus stellis. Adhuc autem nos videmus q stelle fm distantiam quam habent ad solem accipiunt diuersitatem suorum motuum sicut est statio et directio cursus et retrogradatio: ergo videntur etiam recipere lumen ab ipso. Adhuc hoc ipsum iudicat lumen solis quia dicitur sol quasi lucens solus videtur igitur q sol det omnibus alijs lumen. Adhuc autem in minori mundo vnum est membrum qd omnibus alijs ministrat vitam et spiritum testantur hoc etiam phi q etiam est maioris mundi. Cum igitur lumen sit per qd immittitur vita existentibus omnibus videbitur futurus luminis esse ab aliquo vno. Adhuc omnis diuersitas et multitudo reducitur ad vnum aliquid sui generis primum ergo oportet sic etiam esse in multitudine et diuersitate luminis celestis his autem rationibus et precipue prime et vltime rationi que de necessitate concludunt consentientes dicimus cum illustribus viris q omnis stella celi illuminatur a sole sicut luna: sed est differentia receptionis luminis in ipsis: quia licet omnes conueniant in hoc q recipiunt lumen tamen differunt a virtute recipiendi sicut differunt in nobilitate nature: quedam enim sunt purissime et nobilissime: et ideo lumen receptum ab ipsis statim penetrat a superficie vna que est opposita soli ad superficiem aliam ita q tota pars stelle impletur lumine limpido ita q nil obscuritatis remanet in ipsis: et lumine earum non declinat aliquid a candore primo sicut facit Juppiter et quedam alie stelle sibi similes et quedam quidem stelle statim penetrantur a lumine: sed lumen declinat in ipsis ad ruborem qd conuenit eo q corpus recipiens ipsum non est adeo nobile sicut est in Marte qui rubeus est et in stella que vocatur Alderabam que est in oculo Tauri et in alijs multis: in quibusdam autem declinat ad palloreм sicut in Venere: et in quibusdam ad obscuritatem sicut in Saturno: et in quibusdam ad rubositatem sicut in stellis multis rubeis. Et in quibusdam ad colorem album sicut in galaxia et hoc superius est determinatum: sed tamen in omnibus his tanta est perspicuitas q stella recipiens lumen ex parte qua vertitur ad solem statim impletur ipso fm totam superficiem et penetrat interiora eius sicut fit lumen accensum in candela. Luna autem que terrestris est nature vt dicit Aristo. non est in toto peruia: sed diffunditur lumen receptum in ipsa parum in inferiora et non penetrat: et ideo apparet vt nouacula et non alie stelle: et cum medietas eius opposita est soli aliquid obscuritatis adhuc remanet in ipsa sicut apparet ad visum et tunc superficies que auersa est a nobis et sole tota est obscura: et sic patet solutio eius qd obijcitur accessionis stellarum ad modum lune: et quia in toto sunt pleno lumine. nec est consequens q a superiori spera descendat lumen: sicut nec etiam diuersitas motus descendit a superiori spera. vt nos ostendimus in sequenti tractatu post istum: sed post sapiens natura per ingenium hoc ordinauit vt spera que pauciores habet motus et eius stella magis habet calcatum et viuificum et lumen sita sit in medio ne ex nimia distantia ipsius preiudicium generetur omnibus que generata sunt per ipsum in inferioribus: frigescerent enim omnia inferiora si fons caloris quasi pater generans omnia nimis elongaretur ab ipsis sicut et nimis calescerent si nimis appropinquarent et ideo posuit ipsum natura sagax in medio sicut egregij in philosophia viri tradiderunt et qd dicitur q diaphanum putum ad hoc vt luceat non indiget nisi q sit spissum: falsum est quoniam potius ad fortem lucem indiget q immittatur ei forma luminis et tunc efficitur radians cum ante parum luminis haberet: concedendum autem est absque dubio q hec receptio non est per reflexionem sed potius vt dictum est incorporatum est lumen stellis nec tamen retinet ipsum continue sicut candele quia tunc oporteret q aliquid in eis esset fomes luminis cuius resolutione lumen aleretur et tunc stelle essent corruptibiles sed sunt sicut vasa luminis sperica que vbicumque cum tanguntur in radio statim per omne corpus implentur lumine preter lunam solum que infime nobilitatis est inter astra celi: hec enim in communi de natura stellarum dicta sunt a nobis. In astronomia enim et scientia electionum deo fauente loquemur adhuc de stellis et determinabimus ea que hic relinquuntur. Jam igitur de omnibus que dicta sunt manifestum est et verificatum q stelle non sunt ignee nature et q lumen earum non est igneum nec cadit sub visu sicut lumen ignis: quia aliquando consumeretur et aliquando cresceret et variationem reciperet fm tempora diuersa: nunc autem vno modo et in quantitate et limpiditate visum est ab omnibus temporibus retroactis.

Precipua ratio sapientum q probat stellarum lumen a sole esse.

Quare cum sol sit datoris vnius est positus in medio.

Cap. 7m. De motibus stellarum vtrum moueantur per se aut motu circulari: et hoc fm motum diurnum celi.

Consequenter agit de motu stellarum primo inducemus diffinitionem et inquiremus quis est motus conuenientior motibus stellarum. Dicimus igitur de motu diurno loquentes tm q quando stelle videntur moueri motu diurno tunc contigit hoc aut ita q vtraque circulus scilicet et stella que est in ipso sunt quieta: aut q vtrumque eorum est motum equaliter: aut q vnum eorum est motum et alterum quietum et hoc est duplex aut enim circulus est quietus et stella mota in ipso sicut quidam dixerunt. aut ita q circulus est motus et stelle quiete que sunt in ipso: manifestum est autem q duo prima membra inducte diuisionis non sunt vera: si enim terra supponatur esse quieta: tunc cito apparet falsitas duorum dictorum membrorum ponamus igitur terram quiescere quia nos probabimus illud in sequentibus huius libri: nunc enim patet q non ambo quiescunt et circulus et stelle quia si ambo quiescerent tunc non videremus in stellis multa que modo videmus que sunt ortus et occasus stellarum et accessio earum adinuicem et recessus et plura alia sed potius viderentur semper stare fm vnum modum: ergo non potest dici q ambo sunt quieta stella videlicet et circulus eius: remanet ergo duorum residuorum membrorum alterum q. s. aut sunt ambo mota stella et circulus suus equaliter: aut sit vnum eorum motum et alterum quietum. Si autem fuerint ambo mota tunc loquamur primo vtrum hoc sit possibile fm motum primi motus qui vocatur motus diurnus qui est ab oriente: et postea ostendamus hoc esse inconueniens et in motibus alijs. Si igitur dicatur ambo equaliter mota in motu diurno: tunc oportet q vtriusque sit velocitas vna et similis: quia nos videmus q quando circulus perficit circulationem vnam tunc etiam stella est in fine circuli sui: et est eorum vna velocitas que perficiunt spatium idem vel equalia spatia in tempore vno: hoc autem est extra rationem et contra sensum quia fm hoc erit hoc vniuersale in omnibus stellis q stella que multo minor est quam suus orbis haberet equalem velocitatem cum orbe suo eo q cum orbe suo circumuoluitur perueniens in vna et eadem hora temporis ad locum eundem ad quem peruenit circulo in eodem tempore. Accideret enim tunc q locus in quo videtur stella tunc perambulasset totum circulum in eadem hora in qua reuolutus est circulus ad locum stelle hoc autem necessario est impossibile q velocitas stelle que est corpus minus sit vnius cum velocitate circuli qd est corpus multo maius. Non est ignotum est si consideremus reuolutionem totius celi motu diurnum quia quilibet circulus sit tanto velocior alio in motu diurno quanto fuit maior illo hoc est enim necessarium omnino eo q in tempore in quo reuoluitur circulus minor per spatium minus reuoluitur circulus maior per spatium multo maius et hoc est tantum in diuersis speris quantum vna est super aliam quam

Tex. co. 44.

Tex. co. 46

in diuersis

in diuersis circularib⁹ in vna spera sumptis inequalib⁹ ſm quantitatem ꝗa videmus ad litteram ꝙ stelle que sunt in equinoctiali iuxta caput Arietis vel Libre ſm motũ diurnũ: non aũt oportet vt vniuersaliter sit hoc verũ in stellis ⁊ orbibus ꝙ mot⁹ cuiuslibet stelle sit adeo velox sicut est mot⁹ orbis sui. Si enim sic esset aut esset hoc casu aut naturaliter. si aũt hoc esset a natura cũ omnis natura det determinatã velocitatem corpori moto. ⁊ habeat velocitatẽ semper habet in motu naturali durante natura illa. tũc oportet ꝙ si stella intelligeret̃ transferri de orbe magno ad orbem paruũ vel econuerso: ꝙ adhuc retineret velocitatem a sua natura sibi attributam: tũc proculdubio quarũdam stellarũ sic trãslatarũ esset velocitas maior velocitate circuli in quo mouere tur: sicut ei⁹ que intelligit̃ transferri ad orbem minorem de maiori orbe ⁊ esset quarũdam stellarũ velocitas minor velocitate circuli sicut earũ que intelligũtur transferri ad orbẽ maiorem de minori orbe: siue hec translatio intelligat̃ fieri in eadem spera ad diuerse quantitatis circulos: siue in diuersis ad circulos se inuicem continentes. ⁊ ex hoc habet̃ ꝙ etiam si non fiat hui⁹ translatio: tamen stella habebit velocitatem sibi a natura propria attributam que non est ſm modũ velocis circuli necessario: vel si dicat̃ habere semper velocitatem attributam a circulo ⁊ non a propria natura: tunc si intelligat̃ dicto modo transferri: tũc in circulo maiori attribuet̃ ei velocitas maior: in circulo minori attribuetur ei velocitas minor. Qd̃ aũt sic ab alio recipit motũ ⁊ velocitatem eius in quo est non habet motũ propriũ ⁊ velocitatẽ ꝓpriam a natura sua sibi attributa: ergo stella non habet motũ propriũ: sed est sibi mot⁹ attributus a suo circulo qd̃ est omnino inconueniens ꝙ dicat̃. s. aliqd̃ corpus simplex motum ꝙ non habeat naturam propriam sibi proportionalem velocitatem attribuentem. hoc autem adhuc sequit̃ de stella etiam si non transferri intelligatur: ⁊ magis sit euidens quando transferri intelligit̃ igit̃ incõueniẽs est positio partis ꝙ stella sit mota circulis: ⁊ ꝙ stella velocitatem habeat circuli. Si vero diceret̃ ꝙ stella ⁊ orbis motu ⁊ velocitate sua non haberent causas naturales facientes mot⁹ sibi proportionales ⁊ velocitates vel proportionales sibi: sed hoc esset a casu ⁊ fortuna: tũc non esset vniuersaliter necessariũ in celestib⁹ ꝙ in orbe magno caderẽt stelle velociter in paruo tardius ſm motũ quantitatis circuli in quo incedunt: ꝗa sicut diximus in secũdo phyſicorũ casus est in paucis vnde si eẽt vna stella vel due ſm modũ dictum: tũc esset hoc tollerabile falsum cũ in celo nihil fiat per casum ⁊ fortunam: sed ꝙ oẽs stelle dicantur modo tali talem mot⁹ ⁊ velocitatis habere est absurdum simile fabule eorũ qui dixit de terrestrib⁹ ad celum stellas transferri. Adhuc aũt rex natura non permittit ꝙ aliquid in celestib⁹ sit per fortunam ⁊ casum: sicut in secũdo physicoꝝ diximus. Amplius autẽ fortuna ⁊ casus in reb⁹ in quibus non sunt in omnibus vel plurib⁹ nec eiusdem indiuiduis sed in paucis ⁊ raro in qb⁹ deuiat cã naturalis. Istud aũt ponatur esse in stellis omnibus: ⁊ ideo positio ista est inconueniens ⁊ absurda ⁊ similiter dici non põt ꝙ vtrũq; moueat̃ ⁊ circulus ⁊ stella: ⁊ hec vltima ratio probat etiã de motu qui est ab occidente in orientem ꝙ non ambo moueantur: ꝗa non est a natura posse stelle attribui velocitas equalis velocitati circuli: ⁊ ideo si in eodẽ tempore pertransirẽt spatiũ simile vel idem oporteret necessario ꝙ hoc esset a casu ⁊ fortuna: sicut iã ante diximus. Redeamus igit̃ ad tertiũ membrũ superi⁹ dimissum dicendo ꝙ alterũ illorũ etiã est impossibile: ꝙ. s. circuli sint quieti ⁊ stelle mote: absurdũ enĩ ⁊ extra rationẽ est sicut in celo esse dicat̃ propter eandem cãm quã superi⁹ induximus: ꝗa accideret vt eẽt hoc a casu ⁊ fortuna ⁊ non a natura: ⁊ ꝗdam cõtrarium obijcientes dicant ꝙ si ponamus vtrũq; moueri circulũ. s. ⁊ stellam cũ motus vnus sit motus alter ⁊ sint a diuersis naturis eis attributi: tunc ei accidit casu duos mot⁹ in eadẽ hora terminari: quãdo aũt ponat̃ circulos quiescẽte ⁊ stellam moueri: tũc mot⁹ naturalis stelle dicitur esse per circulũ: ⁊ ideo hoc casu nõ accidit in hora qua perficit circulũ ⁊ stelle motũ vt videtur. et hoc qdem est verũ: nec nostre est intẽtiõis vt in hoc ponam⁹ casum ⁊ fortunã: sed potius in cõspiratione mot⁹ vni⁹ stelle ad motũ stelle alteri⁹: cũ stelle eni sĩte sunt in diuersis circulis maiorib⁹ ⁊ minorib⁹: ⁊ vnicuiq; stellarum attribuit̃ motus ⁊ velocitas sibi proportionalis a natura sua ꝓpria cum non sit vna natura eaꝝ nisi idẽ spatiũ circuloꝝ coniungeret necessario ꝙ nõ habent cãm naturalem propter quã in vna hora omnes terminant mot⁹ suos ſm reuolutionẽ motus diurni oportet igit̃ ꝙ hoc fiat per casum ⁊ fortunam: ⁊ accideret ꝙ mot⁹ stellaꝝ esset casu ſm modũ magnitudinis circuloꝝ maior ⁊ minor in velocitate: ⁊ similiter in reuolutiõe diurna terminat⁹ ⁊ non potest esse eis attribut⁹ per aliquã naturam propriã. Ex his ergo manifestũ est ⁊ certũ ꝙ necessariũ est vt non simul moueant̃ stelle ⁊ circuli sint quieti: ergo iterum necessariũ est vt stelle moueantur ⁊ circuli sint quieti: igitur remanet vltimũ membrũ diuisionis prius habite ꝙ circuli moueant̃ tũ ⁊ ꝙ stelle sint quiescentes a motu proprio: sed moueant̃ motu circuloꝝ suoꝝ sunt enim rotũde ⁊ fixe in circulis suis vt partes in suis totis cũ quibus etiam voluũtur circuli ⁊ deferũt stellas in partes suas: cum dicit̃ nihil sequit̃ extra rationem ⁊ in motu qdem diurno talis est comparatio velocitatis orbis magni ad orbem paruũ siue in eadem spera siue in diuersa acceptũ q̃lis est comparatio corpoꝝ motoꝝ in spatio recto maiori ⁊ minori inter orbes natura acceptos super eosdem polos ⁊ idem centrũ reuolui qd̃ est orbib⁹ idem maior orbis est velocior q̃ minor in motu diurno eo ꝙ perambulat locũ magnũ in tempore eodem in quo orbis minor perambulabat locũ paruũ sicut in reliqs corporib⁹ simplicib⁹ corpus magnũ eque cito pertransit spatiũ maius in quo minus eiusdem generis pertransit spatiũ minus eo ꝙ maius est veloci⁹ minore: ita est in corporib⁹ rotũdis que referũtur ad eosdem polos ⁊ idem centrũ ⁊ ea que dicta sunt absq; omni ambiguitate sunt ſm intellectũ Arist. dicta: patet ꝙ astronomia quã dicit se fecisse Alpetragi⁹ abuysac ſm Arist. intellectũ falsa est: ꝗa illa supponit in motu diurno orbes maiores ⁊ minores non in vna hora circulationes suas ꝑficere licet inferiores aliquantulũ retardari ⁊ plus ⁊ minus a ꝑfectione circuli: sed ꝙ sunt maiores vel minores. De his tamen in astrologia erit ingrendũ in locũ vbi de circulis habenda erit inqsitio. ꝗa hoc nimis esset longũ de illis differere. Omnes aũt rationes inducte sunt de particularib⁹ membris per inducte diuisionis et non tenent nisi in motu diurno qui est ab oriente in occidentem: ꝗa ſm illũ motũ tũ in vna hora terminat̃ motus spere maioris ⁊ minoris: ⁊ hoc non potest eẽ casu sed natura que natura nõ põt esse attribuens talẽ velocitatẽ stellis sicut ꝓbatũ est: ergo natura attribuit talẽ velocitatem circulis in quib⁹ sunt fixe stelle. De motu aũt qui vocat̃ aplanes nõ tenent iste rationes: ꝗa nos videmus ꝙ in hoc motu est tardior spera maior ⁊ velocior est spera minor vt in omnib⁹ vel in plurib⁹. In plurib⁹ aũt dico propter motus Veneris vel Mercurij in qb⁹ qdam contrariũ sentiũt: eo ꝙ qdam ordinant eos super solem ⁊ qdam sub sole: ⁊ si super solem sunt: tũc aliqua maior spera habebit motũ velociorem q̃ alia minor ea ſm motum qui est ab occidente in orientẽ ꝗa compertum est Mercurium velociorem motũ habere q̃ habeat sol. Si aũt sub sole vt tradidit Ptolomeus tũc aliq̃ spera minor habebit tardiorem q̃ alia maior ea ꝗa compertũ est Venerem habere aliquantulũ tardiorẽ motũ q̃ habet sol: ⁊ de istis diuersitatib⁹ loquemur inferius quantũ suffic̃ presenti speculationi. Sed hoc solũ oportet nos intelligere in hoc loco ꝙ per rationes inductas nõ est ꝓbatũ quin stelle possint mouere motu proprio ſm motũ qui ab occidente in orientem est: ꝗa impossibilia inducta ⁊ non probene tuꝫ ſm motũ illũ non compleant cursus suos in hora vna.

Cap. 8m. De motib⁹ duob⁹ scintillationis ⁊ turbationis vtrum conueniant stellis in quo est digressio declarans causam ⁊ figuram vmbre que videtur in luna: ⁊ de altercatiõe Auerrois contra Auicẽnam.

Amplius aũt adhuc enarrabimus inconueniẽtia magna dicendo ꝙ in motu diurno circuli moueant̃ ⁊ non stelle: ꝗa tũc nõ accidit diuidi relos stellaꝝ: quoniam si mouerent̃ diurno motu stelle ⁊ non circuli oporteret absq; dubio ꝙ stelle habentes quantitatẽ ⁊ transitus essent per celũ: ⁊ duo corpora non possunt esse in eodem loco sicut ꝓbauimus in quarto physicoꝝ: oporteret ꝙ diuideret̃ celuꝫ per qd̃ transiret stella. ⁊ hoc est incõueniens: q̃ declaratũ est su-

Tex. co. 45.

Tex. co. 46.

Astronomia Alpetragij sit contra Aristotelem.

Tex. co. 47.

perius ꝙ licet celum in se est rotūdarū superficiez ⁊ continuuz ⁊ non diuisum omnino: ⁊ si esset diuisibile tūc esset corruptibile a natura ꝓpria ⁊ per ꝯn̄s esset mobile fm rectū ⁊ sic eēt generabile ⁊ corruptibile sed nihil prohibet quin corpus in medio circulor̄ existens sit comprehēsibile ⁊ elongabile qm̄ ipm̄ est ad natiuitatis supplementuz: licet huic sn̄ie Auerrois cōtradicat: l3 non in spissari possit ⁊ cōdensari per qualitatez aliqua agentez vel patientē tamē potest cōprimi ⁊ elōgari s3 ꝙ tangit circulo maiori ⁊ minori concauo ¶ Amplius aūt ex

Tex.cō.48.

dictis antiquor̄ bene in qb⁹ diximus supponimus stellas eē rotūdas: hoc enim probat ex hoc ꝙ sunt ex corpore quīto qd̄ est rotūdū: hoc aūt supposito donec inferius probetur ⁊ dicimus ꝙ corpori stellar̄ ab antiqs sunt duo motus attributi: qa vnus est tropicus hoc est conuersiuus fm circulationem perfectam manente circulo imoto: ⁊ ex hoc dicebant causari scintillationem stellar̄: alter autē est motus tumbationis quem circulationis qdam vocant ac si stella moueret̄ ꝯuertendo mō ad nos vnam superficiez ⁊ modo aliaz. Primus autē mot⁹ est sicut si imaginaremur stellam affixaz clauo ad circulum in quo est: ⁊ moueri circulariter circa clauū illum: sicut rota mouetur contra axem: ita ꝙ semper vnaz ⁊ eādez superficiem conuertit ad concauuz celi ⁊ alteram ad conuexū: motus aūt tūbationis est ac si clauo sit affixa circulo: qui clauus non transeat per spissum celi sui sed potius per longitudinem ita ꝙ in filo sicut in axe circūuoluatur mō vnam ad nos cōuertendo superficiez ⁊ modo aliā. si ergo nos probauerimus ꝙ nullo istor̄ modor̄ mouetur stella cū3 hoc qd̄ iam ante ꝓbauimus ꝙ non moueṫ eūdo per circulū fm motum diurnū: tunc probatum erit perfecte ꝙ stella non moueatur aliquo modo fm motum diurnum. Dicamus igiṫ sicut prius ꝙ si stella moueṫ in circulo suo stante cuz non moueaṫ transeu per circulū: mouetur autē motu tropico qui est reuersio per circulū per moduz scintillationis ⁊ tremoris: aut motu tumbationis quem vocant reuolutionē inuolubilez. Si aūt dicatur ꝙ motus ipsarū est tropicus: ita ꝙ reuoluāt se super centrū qd̄ est conuexū ad celi concauum sine ad nos tūc oportet ꝙ stelle maneant fixe in locis suis sicut centrum eaꝝ manet fixum cū circulus ponatur esse imobilis: s3 hoc est falsum: qa videmus ꝙ stelle permutant loca sua. Si eni non permutarent loca sua sicut dixit Pithagoras sed starēt tūc hoc non esset confessum cōmuniter ab oib⁹ ⁊ receptum: omnes eni3 hoies dicunt stellas mutare loca sua per ascensum ⁊ descēsum pter solū Pithagorā qui dixit hoc accidere ex circūuolutione terre: ⁊ stellaz dixit nō habere motum nisi tropicū ⁊ inuolubilem. ¶ Amplius aūt si esset mot⁹ stellarū tropicus: tūc cū stelle conueniant in natura cōmuni attribuere eis motū circularē sicut diximus superi⁹ per totū oporteret ꝙ vel oium stellarū mot⁹ sic esset tropicus sine scintillatiōis hoc aūt non est verū. quia inter planetas solus sol hoc motu moueri videṫ: ⁊ hoc precipue in ortu ⁊ occasu ꝓpter

Nō q̄re sol in ortu ⁊ in occa. vr̄ scintilare: ⁊ q̄re in meridie 3.

humidū vaporez in quo radij eius videnṫ diffundi ⁊ tremere: ⁊ quādo est in meridie etiā videṫ tremere: sed nō est hoc propter ip3: sed propter elongationē lucīditatis eius sup perore oculor̄ nostror̄ huius aūt causa est: qa quando visus noster elongaṫ multum a re visa sine elongatio illa sit fm distantiam oculorum nostror̄ a re visa que vincit ipsum luce sua sine sit fm distantiam loci: tunc visus inuoluiṫ in se propter solis debilitatem ⁊ tremit: ⁊ ideo in ipso tremit forma rei in se accepta in oculo: ⁊ ideo qa sol sicut limpiditate sua vincit oculum motus solis videtur gradatus ⁊ inuolut⁹ tropice in seipso. s3 hui⁹ cā est: qa lux nimia imissa oculo resoluit humidū oculi: ⁊ currēte hūido in oculū tremit fluxu humidi forma recepta in oculo: ⁊ ita diu pōt aspiciens videre solez donec resoluto ⁊ corrupto humido crystallino excecaṫ oculus: qr multa lux radior̄ disgregator̄ in polito ⁊ splendido hūore oculi excitat calorē liquefaciētē hūidū crystallinuz ⁊ nuchū in oculo quo lique facto perdiṫ visus oculi. distātia aūt per locū cā est qa putanṫ stelle fixe ignee splēdidū scintillātes: ⁊ stelle hesitātes que sūt planete pp ꝓpinquitatē non videanṫ vt ignee scintillātes: s3 lūinose pure qa sūt ꝓpinque nobis: ⁊ iō pp dispōnē ꝓpinquitatis eor̄ ad nos cōprehēdit eas visus ⁊ cōsequiṫ eas cōsecutiōe forti ⁊ forma eaꝝ nō tremit in oculis: stellas aūt fixas pp nimiā distantiā ⁊ pp paruitatez anguli sub quo est visus nō pōt visus cōprehendere nisi

debiliter: ⁊ ꝙ tremēdo inclinaṫ a forma recepta: ⁊ qa tremit visus. Ideo accepit formā quasi cōtinue inuoluentē se in suo loco ⁊ ideo putaṫ stella moueri motu scintillatiōis. ¶ Cū enī3 dicto mō debilitaṫ visus ⁊ inuoluiṫ apprehēdit stellaz quasi morā hoc motu inuoluta cōuersiuo: ⁊ cā hui⁹ in oculo nō in visu: qa innegabile est quin vidēs sic a remotis moueat ꝯuertēdo visuz suū: qa cū in mala distantia videṫ res op3 ꝙ per conatū vidēdi multuz intēdaṫ visiuus spūs in oculo ⁊ quasi acuiṫ ad vidēdū: spūs autē attract⁹ ad oculum discursu suo tremit ⁊ moueṫ: ⁊ motu suo aliquādo calefacit oculi humidū ⁊ resoluit ⁊ excecat vel ledit. sed semp forma spūs tremit: ⁊ tūc videṫ moueri res que longe videṫ: ⁊ hec est ēt causa ꝙ nimis conat⁹ vidēdi multū ledit oculum aliquādo excecat ipm̄ hui⁹ rō cū perspectiui attribuunt paruitati anguli eo ꝙ dicūt oēm visum fieri sub angulo triāguli vel pyramidis cuius basis est res visa ⁊ angulus ꝯcludiṫ in acie oculi sed de his in libro de sensu ⁊ sensato nūo cōcedente ingrēdu3 erit: ex his igiṫ certū est stellas motu qui dī tropicus non moueri. Amplius autē ostēdemus stellas motu rotūditatis sine q

Tex.cō.49.

dī cumbatio nō moueri ⁊ illud qdē manifestū est ⁊ clar̄ qm̄ ois res inuoluēdo in se tūbas cōuertiṫ ne superficie ad supficiē sed nos videmus in facie lune ꝙ semp eadē supficies cōuersa est ad nos ⁊ opposita nobis: ⁊ hoc qdē scimus per figuram obscuritatis que vno mō semp figuraṫ in luna: que nō cōtingit si de superficie in supficiē se luna cōuerteret. Eadez aūt rō est de alijs stellis cū sint vnius nature in cōi que attribuit eis motū in cōi quē hñt: ergo nulla stellar̄ tūbādo mouet. Redeamus igiṫ colligēdo mēbra preinducte diuisiōis dicētes ꝙ si stelle mouerenṫ per se sine circulis: tūc eēt necessarium ꝙ mot⁹ earū essent sempiterni ⁊ essent motus illi altero dictor̄ duor̄ modor̄. Nos autē iā ostendimus ꝙ neuter dictor̄ modor̄ moueret: tunc ꝓculdubio nō moueṫ p se sine circulo oino. ¶ De aūt ne idolo qd̄ apparet in luna faciemus mētionē: sciendū ꝙ cā idoli nō est illa que dicta ē ab antiqs: ꝙ s. luna sit sicut speculū ⁊ idolū illud sit sicut vmbra ⁊ figura mōtiu3 ⁊ mariū qua rotundiratē terre excedūt: ⁊ iō in luna apparet quādo est extra vmbrā terre. si eni hoc esset tūc lumē qd̄ est in luna eēt per reflexionē factā ad ipsaz sicut ad speculū ⁊ nō per imbibitionē luminis solis in ꝓfundam ei⁹: ⁊ hoc nos improbamus. Sed dicimus ꝙ hec figura est de natura lune que nature terrestris est: ⁊ inquātū nos cōsiderare potuimus ad visu3 diligēti ⁊ frequēti cōsideratione videṫ nobis vmbra hec eē ex parte oriētis versus iferiorem arcū lune. ⁊ habere figurā draconis cōuertētis caput ad occidentē: ⁊ caudā ad orientē reuoluētis ex pte iferioris arcus cui⁹ cauda in fine nō est acuta sed lata per modū folij hastis tres portiones circuli ad se inuicē cōterminatas: in cui⁹ draconis dorso erigiṫ figura arboris: cuius rami a medio stipite obliquanṫ inferiori parte lune v̄sus oriētē: ⁊ sup obliquos stipitis ei⁹ per vlnas: ⁊ caput appodiatū est hō: cuius crura descēdūt a superiori pte lune v̄sus partē occidētalez: in qua figura electores maximas vires cōstituūt. sed de his oibus alibi erit ingrendū. Est aūt sciēdū hic eē altercationē Auerrois ⁊ Auicē. cuz eni ꝓbatū sit per solē lunā stellas tūbatiōis motu3 nō habere: nō sequr istud nisi sit natura vna attribuens motū lune ⁊ oib⁹ alijs stellis: ⁊ illā vnā naturā Auerrois dicit eē vni⁹ spēi: pp qd̄ dicit oēs stellas eiusdez esse spēi nec habere differentiam ad lunam: nisi qr vt apparet lucent per seipsas stelle. Luna autem illuminaṫ a sole: ⁊ ideo reprehēdit Auicēnā dicentem stellas esse easdem in genere: sed differre fm species determinatas. Rationes autē duas quas inducit Auicēna soluit. vna antem illarū est ex hoc ꝙ dextrū vnius corporis celestis non est vbi est dextrum alterius: sed potius vbi est sinistrum orbis primi est dextrum orbiū inferiorum sicut diximus supra. ⁊ hoc videtur indicare differētiam specierum in eis. Altera autē est ꝙ nō sunt omnes spere superiorum corpor̄ super centrum idem: ⁊ si essent nature eiusdē fm speciem: tūc essent super idē centrū. Dicit aūt ad rōnem primā: qr dextrum ⁊ sinistrum non faciūt differre spēs: cū accidant eiusdē speciei indiuiduo. Ad alterā autē obicit per interēptionem solués ei⁹ qd̄ dicit non oēs circulos eē super centrum idē. Dicit eni ꝙ oēs sunt super centrū idem: dicit ēt ꝙ ad positionem Auicēne sequitur inconueniēs: qa ea que sunt eiusdem nature differentes habent formas que

Nota figurā maculē lune.

Digressio de macula lune.

Opio Auerrois hic cō.49.

constituunt

constituunt species illas: que autem sunt eiusdem materie nõ existente materia illa in actu nisi per generationem. Si ergo celi sunt eiusdẽ generis tunc erũt corpora celestia generabilia et corruptibilia qd absurdum. Et ppter hoc dicit Auerrois q sunt corpora eiusdẽ speciei. sed indiuidua participant illam nãm speciei non equaliter sed per prius et posterius eo q quedam ipsorum nobiliora sunt alijs: sicut diximus superius. Est autem ista redargutio secundum nos omnino irrationabilis. quia opinamur Auicennam veritatem dixisse. et qd dicit iste de dextro et sinistro nõ totam dicit rationem Auicenne: licet enim dextrum et sinistrum non faciunt differentiam vel indiuidualem vel specificam: eo q in vno et eodem indiuiduo inuenimus dextrũ et sinistrum: tamen ita possunt disponi dextrũ et sinistrũ q differentiã specificam indicabũt. Si enim inueniremus aliqua indiuidua que omnia dextrũ haberent in situ vno. et inueniremus aliqua que haberent dextrũ in situ contrario. nos sciremus q illa non essent speciei eiusdem: ita est in celo primo et inferioribus: et ideo differunt specie: et sic loquitur Auicen. q omnes orbes inferiores habent dextrum per contrarium orbis primi. Adhuc autẽ dextrũ qd attribuit diuersum motũ et diuersam velocitatem secundum naturam forme et speciei est consequẽs species diuersas: et tale est dextrũ orbium: et ideo orbes sunt diuersarum specierum. Ad secũdũ qd dicit q orbes sunt vel oes orbes constituti sunt super idem centrũ ipse hoc dicit sine probatione. cũ nos inueniamus diuersitatem diametri stelle quia inuenimus maiorem diametrum et minorem: et inuenimus maiorem solem in quartis equalibus zodiaci inequalem habere motum: et ideo cogimur dicere circulos planetarum nõ esse super idem centrum in zodiaco. et ideo Auerrois errat grauiter et sequentes inducit in grauem errorem de natura celestium in motibus. qd autem dicit si celestia sint eiusdem nature in genere et diuerse in specie sequitur ipsa esse generabilia: omnino falsum est: quia cũ nos diximus in octauo phy. sicorũ et in primo q celestia sint eiusdem nature in cõmuni: et diximus q non per generationem determinata est hec materia ad formã: sed potius per terminatorem animaliũ qui est creator benedictus non accidet illud inconueniẽs qd dicit. omnino enim verũ est q quecunq causa sunt vnũ in materia aliquo modo pcesserũt et ipsa vna natura cõi in nãm distinctam et specificam: sed non sequitur q ille pcessus sit per generationem. quia etiam cũ Auerrois cõfiteatur ea esse eiusdem speciei: oportet q illa species sit sub aliquo assignato genere: et tunc in vno genere erunt oia celestia eiusdẽ materie et generis: et tñ nõ exiit per generationem ex illo. Adhuc autẽ quãdo dicit q participãt nãm cõem per prius et posterius: queramus ab eo causam efficientẽ huius diuersitatis que est per prius et posterius: et nõ erit assignare nisi per actũ causantis qui sic inclinat ea ad formas sicut diximus in. 8. physicorũ. Qd autẽ etiam dicit stellas lucere per se sicut verũ quidem est qd apparet: sed tamẽ falsum est et conuincitur rationibus: et ille superius sunt inducte.

Cap. 9^m. Q stelle non mouentur secundum motum processiuum: in quo est digressio declarans ad declarandũ vtrũ rationes inducte reprobant positiones mathematicorum.

Considerandũ est autẽ post hoc vtrũ ne habeant motũ aialem pcessiuũ secundum locũ. posset enim aliter quis dicere q quia celi hñt motores qui sũt intellectus: et hñt aliquẽ actũ aie in corpora illa q mouentur eo q illi intellectus mouẽt ea sicut corpora animaliũ mouerentur ab aia que hñe vires mouẽdi localiter quibus viribus respõdent organa motus sicut pedes et ale in animalibus: et in isto motu diceret forte aliquis stellas per se moueri. Sed q hoc omnino sit inconueniens manifestum est ex hoc q nos nullo modo videmus instrumenta motus in stellis quia neq habent pedes neq alas que enim habẽt huiusmodi organa nõ sunt rotũda omnino: extra rõnem autẽ est q nã talia corpora pparauit: vt haberent virtutes anime ad mouendũ localiter pcessiue et non dederit eis instrumenta mouendi. Nã enim non ponit aliqd vanum et absq causa: sed vanũ omnino esset q motores haberẽt virtutes ad mouendũ processiue et non responderent illis virtutibus in corpore aliqua organa: eo q ille virtutes nũq possent exercere operatiões suas et impossibile est dicere q natura neglexerit illa corpora non dãdo eis qd debebat secundum naturam: et per totum ingeniũ suũ cũ nihil neglexerit circa animalia que minus nobilia sũt illis corporibus: ita vt nihil omittat de his que debet animalibus quin det eis. Non enim põt sollicitudo nature negari corporibus celestibus et stellis cum habeant nobilitatem multam et proprietates in naturas ad esse inferiorum: et ordinem per qd iuuamentum non est aliquod maius eo in corporibus naturalibus recederet autẽ sollicitudo a corporibus celestibus si expoliaret ea et elõgaret ab his que attribuit corporibus inferioribus que videmus habere instrumenta motionis processiue quando motor eorũ habet virtutes aie que talibus instrumentis mouẽt secundum locũ. Amplius autẽ ex isto eodem modo qd diximus de motu celi probatur id qd ante habitum est. scilicet q figura celi sit rotunda sicut enim diximus omni ei qui de hoc dubitat potest fieri sufficiẽtia pbationis ex motu quem habeñt circuli in quibus stelle sunt fixe et quiescẽtes et tamẽ sunt rotũde figure et q figura orbicularis omnibus figuris cõuenientior est motui celi: quia sicut diximus in precedentibus quando celum ponimus eẽ orbiculare tunc velocior est motus eius q alicuius figure que sit quantitatis equalis sicut pbauimus in pmissis. Motus enim circularis figure magis est obediẽs eo q spacio nõ intercipitur et magis adheret loco suo eo q non mutat locum suũ secundum subam sed secundum formam tm. omnis autẽ figura angulosa mutat locum secundum substantiam: hec autẽ oia pbata sunt in premissis hic autẽ taliter pbantur cũ omne corpus simplex sit rectum vel rotundũ et secundum motum circulariter vel secundum rectum cõstat q figura rotũda nõ est conueniens motui recto qui est pcedens semper ad ante de loco ad locũ: sed cõuenit ei figura rectarum linearum que equales positiões habent in suis partibus. vnde figura rotũda elongatur a figura corporũ que motu suo non adheret locis suis sed trãseũt de loco in locũ sicut est motus eorũ que mouentur ex medio sursum vel sursum ad medium. Si igitur illud est secundum hoc tunc relinquitur q figura rotunda cõueniẽs sit celo et partibus eius que mouentur: sicut pbatum est. eo q figure rotũde est adherere loco suo. et stella nõ videtur adherere loco suo: sed potius portatur motu sui circuli de loco ad locum. Oportet igitur q verisimile vnũquodq celestium sit rotundũ orbitate. et tunc erit circulus mobilis qui est vnũ de numero celestiũ: et stella erit stans quieta que est alterum de numero celestium: eo q celũ rotũdum in circulos et stellas diuiditur. Est autẽ hic aduertẽdum q nulla rõnũ hic inductarum elidit eccẽtricos et epiciclos quos ponũt Chaldei mathematici. Si enim aliqua eliderent illa eẽt que prima in precedẽti capitulo inducta est de diuisiõe circulorum: hec autẽ elidit: illi enim qui dicunt eccẽtricos eẽ et epiciclos eccẽtricos ponunt moueri super cẽtra mobilia quorum centrũ mouetur super circulos paruos circa cẽtrum mundi: et ideo stella que est in eccentrico aliquãdo est in auge: aliquando in opposito augis: epiciclos autẽ ponunt esse ita fabricatos q centrum eorum sit in eccentrico deferente: et tunc rotatio epicicli nõ diuidit eccentricũ. Iste autẽ positiones licet demonstrari non possunt nisi non sunt improbate per rõnes inductas que de lib. ce. et mũ. Ar. de verbo ad verbũ sunt sumpte. Est autẽ quedã mathematicorum opinio quã viri excellẽtes defenderunt et defendunt cuius auctor Plato eẽ dignoscitur: q. s. circuli moueantur motu diurno deferentes stellas: stelle autem moueantur motu qui est ab occidente in orientem et nõ circuli: et sit talis diuiso inter circulos et stellas: q secundum motum diurnum circuli moueantur et non stelle: et secundum motum erraticum stelle moueantur et non circuli. Isti enim duo motus sunt in superioribus qui grece vocantur planes et aplanes hoc est erraticus et sine errore que licet a nobis nõ defendatur: nisi hec nõ est improbata. quia illi qui dicũt hoc nõ dicũt stellã moueri p circulũ sed sup circulũ. et id nõ dicimus ipsum et huius et cõplũ perfectum causant: sic si rota moueatur in circuitu et formica vel aliud aial moueretur in causalis rote cõ reuolutionẽ rote. Et vt breuiter dicatur nulla ratio Aristo. vim habet demonstrationis q ipse Aristo. vult in scdo libro ce. et mun. se excusare dicens q debẽt sufficere solutiones topice et parue in his que sunt de celo quesita: eo q ad ipsa cognoscenda perfecte non sufficiamus nostrũ dño concedente collationẽ faciemus in sciẽtia astrologie iter viam quã inuenit Alpetragius abursac et viam quam secutus est Ptolomeus accipiens eam a Babylonijs et Egyptijs quorum sciam se verificasse dicit Arist. in libro celi et mundi. Ex quo videtur innuisse q ipse consentit opinionibus eorum.

Opinio doctoris p Auicẽnã et cõ Auerroim.

Tex. cõ. 51.

Tex. cõ. 50.

Digressio de eccentricis et epiciclis.

¶ Cap. 10m. De sententia dicentium ex motu celestium fieri sonum musicalem.

Tex. cō. 51.

Quod aūt oīa que dicta sūt sint vera sic in motu diurno stellaꝝ: figuraꝫ ex falsitate sermonis eoꝝ qui dixerūt ꝙ cōtingit voī musicalis suauitatis ex icessu orbiū ꝛ stellaꝝ in orbib⁹ pp ꝓportionē vocis que fit ex motu stellaꝝ ad vocē que fit ex motu orbiū ꝛ pp ꝓportionem vocis motus vnius stelle ad vocē que fit ex motu alterius stelle ꝛ vnius orbis ad aliū orbē. hec enī est ꝑma rō musice sic dicit Pithagoras: sic em ꝑncipia arithmetice exprimūt in numeris ꝛ cōpositione: ꝛ principia prima geometrice in figuris: ꝛ astronomiā in quantitate motuū suoꝝ: sic ꝛ ꝑmam habēt in se musicam ex cōcentu motū ꝛ motorē acciñ eiu⁹ oīs hec que apud nos est musicalis armonia exiguū qddā exēplum est vt dixit Pithagoras: ꝛ hec est armonia deoꝝ qui ꝛ incorporāt aias a corporib⁹ stellis per viā lacteā descēdentes ꝛ recipiunt easdē ad sibi sedes cōgrua ꝑost cursum institutē a supernis diis determinatē sicut dixerūt antiquissimi stremui de schola Stoicoꝝ: sicut ꝫ sentire vi Isaac in libro de diffōnibus. auctor aūt huius sententie Pithagoras fuit ꝛ dictus est ab eo stulte ꝛ superfluitate ignorantie ꝛ dementie in aliis propter qđ dixit ista putauerūt enī illi homines ꝙ motus istoꝝ corpoꝝ faciat sonum: eo ꝙ viderūt apud nos in satis minorib⁹ quātitate corporibus ꝗ sūt sol ꝛ luna ꝛ que nō hūt adeo velocē motum sicut est motus celestium diurnus accidere sonum necessario ex incessu eoꝝ. Amplius autem dixerunt ꝙ nō est possibile ꝙ ista corpora celestia maxima que sunt stelle ꝛ orbes non habeant maximā velocitatem: cū spatium motus eoꝝ sit maximum ꝛ tēpus breuissimum diurni motus velocissime ammota maxima corpora necessario sonant sicut dixerunt. Si ergo non est possibile illa corpora nō sonare ꝛ proportio velocitatis eoꝝ in motu diurno est sm modū proportionis elōgationis eoꝝ a diuiciē ita ꝙ superior semper est velocior iferiore in motu illo: que elōgatio absq; dubio spissitudinē indicat circuloꝝ tunc dixerūt illi ꝓculdubio est sonus musicalis accidēs ex incessu eoꝝ circulari q̄ et excitat risum ꝛ derisionem oīs alterius musice ꝛ cathecuminum in nimia letitia audientis: eo ꝙ musica illa extranea ē vincens cōem musicā apud nos auditā. auctores autē hui⁹ sciētie videntur inueri se scire sui sermonis irrōnabilitatē per solones quas afferūt ad obiecta cū enī querit ab eis q̄re nos non audiamus voces musicales illas nō possunt causare distātie ꝛ ate lōgitudinis q: cū orbes sint circulares quātitas orbiū est maior quantitate semidiametri que est vsq; ad nos: ꝛ nos videmus apud nos corpora parua valde sonare per spatiū magis incōparabile sue quātitati. Son⁹ igitur orbiū oꝫ esse tantus apud nos ꝙ eēt intolerabilis auditib⁹ nostris: ꝛ ideo fingūt nām cām solonis dicte qōnis dicētes ꝙ hic sonus cōnutat⁹ est nobis: qa mox natis nobis implet auditū ꝛ silentio non interrūpit: ꝛ ideo non ꝑcipit a nobis ꝑceptio enī soni est per ꝯtrariū qđ ē silētiū sicut ꝫ i ligna sꝑonat vnius sapor dextrū⁹ nō ꝑcipit. Sic igit cū nālis sit nobis ex ipsa gñatiōe ꝛ descēsua aie ab ipso nālia aūt pp similitudinē ad nos nō iferūt passionē: eo ꝙ nō patit aliqd nisi a dissimili: ꝛ nō est ꝙ ethic⁹ nō ꝑcipit suū calorē: qa ꝯuetus est ei ꝗsi in nām ex cōsuetudine. Sic ꝫ dicūt de sono celestiū qđ est imperceptibilis: qa per ꝯsuetudinē fact⁹ est nobis nālis: testificant autē ad hoc ex eo qđ fit in errariis qui malleorū sonū minime ꝑcipiunt pp ꝯsuetudinē talia audiendi ꝛ impletionē auditum eoꝝ ex ictib⁹ malleorum. hoc autē accidit etiā in aliis sensib⁹ in hoib⁹ conuenienter. Imperceptibile enī fit id sensibile ꝙ abundantia sui ꝛ frequentia ꝗsi submergit sensum ꝛ cōsuetudinē tenet: ꝛ ideo nō discernit a suo ꝯrio: sicut discernit id qđ nō mergit sensum ꝛ nō ē adeo consuetum.

Tex. cō. 51.

Dicere autem celestia sonare propter similitudinem acceptā in inferiorib⁹ sonātibus ꝛ nō discerni sonum eoꝝ ꝓpter ꝯsuetudinē: ridiculosū enī est omnino. Nō enī possibile est vt sit veꝝ qđ dicunt sonare musice corpora superiora ꝛ nos non audire sonum pp cām ab eis inductā: causa enim illa debilis est valde. Videmus enī in iferiorib⁹ corpora sonantia dupliciter imprimere in nos: actione. s. aie auditum quem imutant: ꝛ actione nature ꝛ virtute cōmotionis motu aeris qua cōmouent corpora que sunt intacta ab aere sonāte: ꝛ hec est impssio in corporib⁹ ēt non audientib⁹ vocem sonātium corpoꝝ. Soni enim magni magnoꝝ corpoꝝ imprimūt in corporibus spissis motū sicut ꝛ tonitruum: ꝛ inducūt dolorem capitis aliquando ꝛ aliquando scindunt ligna ꝛ lapides ꝛ eradicant arbores ꝛ corpora fortia vehementer resistētia. Si aūt sonus nobis in tonitruo facit hoc tunc multo dignius est vt faciāt similes ꝛ fortiores impssiōes sonus icōparabiliꝛ maioꝝ corpoꝝ que sunt orbes ꝛ stelle. oꝫ enī ꝙ ꝑueniat ad nos nō ipediente distātia vt prius diximus: ꝛ efficiatur nobis intolerabilis ꝛ inducat terrorē ꝛ mortē in omnibus inferiorib⁹ pp cām que dicta est. Nos ergo sic se hñtib⁹ dicimus cōstāter sniam istā ee falsā ꝛ signū hui⁹ est qa non audimus sonū illū: ꝛ ꝙ nihil terribile ex motu superioꝝ suscipiūt iferiora corpora. Nulla enī cā rōnalis hui⁹ est nisi qa nō sonāt oīno sicut pꝫ ex ꝑdictis. verificatio aūt hui⁹ ꝑmōis est ꝙ nō pōt ei ꝯdici est id qđ ꝓbatū est in ꝑhabitis: qa sūt motu diurno stelle nō mouent oīno sed sunt ꝛ fixe quiete in circulis suis circulariter motis.

Tex. cō. 54.

Pithagoricoꝝ autē error inducit ex hoc qđ apparet in iferiorib⁹ ea. s. que mouentur apud nos ꝓprio motu velocius diuidentes aerem ꝗ diuidi possit per nām oīa sonāt. Res autē fixe firmiter in aliis non mote ꝓprio motu sonāt nō gñaliter ꝑcise quādo nō eminent sup corpora: qb⁹ affigunt ꝛ tūc qdā nō sonāt quādo illa quibus sunt affixa incedunt nō remisse nec velociter aerem vel aquā scindendo.

Tex. cō. 55.

Sicut enī videmus ꝙ nec nauis nec ptes eius sonāt quādo currunt in flumine simili velocitate ꝗcunq; currat fluuius. Si aūt aliqs obiiciat ꝛ dicat proraꝫ sonare in flumine que est prior ps nauis ꝛ sic nauē totā: ꝛ ex hoc cōtingere sonū necessario dicimus ꝙ sonat aliquādo nauis in flumine ꝛ aliquādo nō sonat: sonat enī quādo velocius incitat remis quā delator fluui⁹ portat eā: qa tūc scidit aqua prora nauis ꝛ sonat ad prorā. Nō sonat autē quādo cōtinue cōiūcta est vni ꝛ eidē aque portāti eā: tunc enī nō separat a delatrice aqua: ꝛ ideo nō sonat ꝛ ideo dixit Pithagoras sonare stellas: qa posuit ipas veloci⁹ ꝗ circulus moueri.

Tex. cō. 56.

Ad qđ nos dicimus ꝙ sm veritatē si motus stellarū esset in aere vmbroso multo reuoluto sup se pp ipetū mot⁹ celestium tripliciter eo ꝙ circuli mouerēt quādā partē ꝛ stella aliā ꝛ motus qui ē econtrario motus ꝑmi: sicut planetaꝝ moueret tertiā ita ꝙ aer vmbrosus situ tripliciter reuolueret in seipso aut etiā si eēt mot⁹ celestiū in igne eisdē de causis tripliciter in se reuoluto tunc absq; dubio nō posset esse quin tantus ille chorus supercelestiū sonaret sm mirabilem cōcentum ꝛ iā non perueniret ad nos sonus cōcētus celestiū sicut dixerunt quādā tñ imprimerēt in nos ꝛ scinderēt ēt corpora mōm spissa ꝛ percuterēt ea. qa vo nihil talium accidere videmus in corporib⁹ que sunt apud nos ex motu corpoꝝ superioꝝ: tūc manifestū est ꝛ claꝝ ꝙ stelle in motu orbis diurno non mouent oīno nec hūt motum nālem nec aialem neq; violētū sm hūc motum. De motu enī planetaꝝ ꝛ stellarum qui est in orientem ab occidēte nō ita dicebāt sonū accidere Pithagorici: eo ꝙ ille nō sit velox sed tardus valde. Redeūtes igitur ad snīam nostram dicimus ꝙ nā que est creator ꝛ terminator stellaꝝ ꝛ celi fecit ac si staret sapienter recogitans donec deliberauit ponere stellas imobiles sm motum diurnū quasi preuideret ex motu eaꝝ. Igitur preparauit eas in tali forma ꝛ natura qua in orbibus poneret fixe composite suis orbibus vt partes suis totis. Si enim ille dicte non mouerentur tunc non posset aliquid inferiorum que sequuntur motū stellarū sigl ꝛ permanere sm naturalē dispōnē: ꝛ res oēs finirentur ꝛ mouerentur ex vehementia soni ꝛ strepitus superiorum corpoꝝ. Ex dictis igit manifestum est ꝛ planū ꝙ figura stellarum est orbicularis rotūda: ꝛ ꝙ ipse sunt fixe firme ꝛ non mouentur omnino sm motum diurnum.

¶ Cap. 11m. De ordine speratum ꝛ motibus eaꝝ in quo est digressio de numero sperarum ꝛ ordine ꝛ causa quare superiores sunt tardiores inferioribus.

Tex. cō. 57.

Expeditis autem his que videbantur pertinere ad motum diurnum inquantū spectat hoc ad physicum cōsiderare trāseundū est ꝛ tractare de ordine stellarum in speris suis sm quem ordinem vna est super aliam ꝛ vna infra aliā: ꝛ de compositione stellaꝝ in orbibus suis qualis sit. vtrum. s. stella composita sit super orbem vnū qui defert

fert eam super plures: ⁊ vtrum illi sint eccẽtrici vel ↄcentrici aut nihil hoꝝ est verũ: sed est cõposita super celũ suũ ↄcentricũ. ⁊ diuersitas que accidit in motib⁹ eius est ex diuersitate poloꝝ diuersitate motus poloꝝ ⁊ querendũ est vlterius q̃liter sit situs cuiuslibet stelle. vtrũ. s. sit cõposita immediate super celũ suũ vel sit fabricata super epiciclum qui est circa spatium cuius centrũ est fabricatum ⁊ fixum in celo: q2 stella dicitur deferre. hec enim omnia magnã habent ambiguitatẽ: q2 per rõnes physicas hec sufficiẽter inuestigari nõ possunt: indigemus enim ad hoc instrumentis ⁊ obseruationibus mathematicoꝝ: ⁊ ideo plurima eoꝝ opꝫ differre vsque quo de mathematicis fiat tractatus. Qđ aũt hoc scibile est per rõnes physicas est numerus speraꝝ ⁊ ordo eaꝝ ⁊ quantitas ⁊ velocitas eaꝝ in genere: eodẽ numero q̃dẽ oẽs antiq̃ vsq3 ad tẽpora Ptolomei ↄsensisse videnᷓ: q̧ spere fuerunt octo: quaꝝ superior sit spera stellaꝝ fixaꝝ: ⁊ scđa Saturni: ⁊ tertia Jouis: ⁊ quarta Martis: quinta aũt Veneris: ⁊ sexta Mercurij: ⁊ septima Solis: ⁊ octaua Lune. His autem ⁊ ipse Arist. videᷓ assentire frequẽter nominãs sperã stellarũ fixaꝝ sperã supremã: ⁊ vltimã ſm elõgationem ad nos acceptã: quos etiã sequens Alphagranus speras celoꝝ octo esse dicit: ⁊ forte isti visibiles tñ speras numerauerũt: eo q̧ sperã nõ dinosciᷓ per sensum nisi per stelle motũ. motus autem stellaꝝ octo diuersitates ostendit ad visum. ¶ Veniens aũt post hos Alpetragius abuysac in astrologia noua quã induxit per rõnes necessarias probat plures esse speras q̃ octo: quaꝝ rõnũ fortiores sunt iste: q2 ab vno motore primo simplici in eo qđ moueᷓ ab ipso non est nisi motus vnus. igiᷓ a destructione ↄsequẽtis si in aliquo mobili nõ est motus tñ vnus ⁊ simplex nõ est illud mobile primuꝫ a primo motore: sunt aũt deprehensi tres motus in spera stellaꝝ fixaꝝ quoꝝ vnus est motus diurnus ab oriẽte in occidentẽ super polos mũdi cõpletus in. 24. horis. Et alter est motus stellaꝝ fixarũ ab occidẽte in orientẽ in oĩbus centũ annis per vnũ gradũ cõpletus in oĩbus. 36. millibus annis. Tertius aũt mot⁹ est accessionis ⁊ recessionis qui fit in oĩbus octoginta annis p gradũ vnũ: ſm Alpetragiuꝫ. de tribus enim his motibus spere stellaꝝ fixaꝝ mentionẽ facit Arist. in fine primi de causis elementoꝝ ꝓprietatũ ⁊ planetaꝝ: ergo spera stellaꝝ fixaꝝ nõ est mobile primũ: ⁊ hec rõ est fortissima apud quemlibet bene scientẽ philosophiam: adhibet autẽ ⁊ alias physicas que non sunt tante fortitudinis sicut q̧ in genere corpoꝝ nõ poniᷓ primum esse diuersum ⁊ multiforme. Nos aũt sperã stellarum fixarum videmus esse diuersam valde ⁊ multiformẽ: igitur ipsa nõ est prima. Adhuc aũt ante illud qđ participat primi motoris bonitatẽ multis motibus est illud qđ participat motu vno in genere corpoꝝ sicut innuit Arist. in 2° libro suo de celo ⁊ mũdo. Jam aũt ostensum est multoꝝ motuũ esse sperã stellaꝝ fixaꝝ. fretus: igiᷓ his rõnibus Alpetragius abuysac ꝓnũtiat nouẽ esse speras: vnã quidẽ vniformẽ cuius lumen visui nõ subijciᷓ ꝓpter sui claritatẽ ⁊ simplicitatem quã dicit esse mobilẽ a primo motore ſm motũ diurnũ: ⁊ alias octo q̃ superius sunt enumerate addẽs ad ↄfirmationem dicti sui simplicissimũ in genere corpoꝝ debere ordinari ad mouens primũ: eo q̧ causa prima mouet causatũ primum: ⁊ simplex mouet illud qđ est simplex ⁊ vnicũ mouẽs: vnicũ primũ in suo totum que omnia in ꝓbabilitis. 8. physicorum sunt ostensa. ¶ Ptolomei snĩa aũt ſm q̧ eum possum intelligere est q̧ decẽ sunt orbes celoꝝ: ⁊ rõ sua physica ⁊ non mathematica est: supponit enim id qđ ꝓbatũ est in 2° philosophie prime Aristo. q. s. omne qđ est in multis per rõnẽ vnã existens in illis est in aliquo vno priore illis qđ est causa oĩum illoꝝ: sicut omne calidũ causaᷓ a calore ignis. Duo aũt motus simplices inueniunᷓ in oĩbus inferioribus orbibus ſm vnaꝫ rõnẽ existentis in oĩbus eis quoꝝ vnus est super polos mũdi ⁊ super circulos equidistãtes equinoctiali ⁊ est diurnus: alter aũt est motus obliquus circuli signoꝝ qui est super polos orbis signorũ quo moueᷓ oẽs octo orbes supra enumerati: pꝫ igiᷓ q̧ vterq3 eoꝝ sit in aliquo orbe superiori qui causet mot⁹ istos in oĩbus orbibus inferioribus ⁊ sic ante orbem stellaꝝ opꝫ esse duos orbes. Si autem aliquis forte diceret hunc orbem qui est declinis esse orbem signoꝝ qui est pars celi stellaꝝ fixaꝝ ⁊ nõ posse esse duo eque primo mobilia. ⁊ ideo oporteret scđm mobile habere duos motus: hoc est diurnum ⁊ obliquum improbaᷓ hoc ex dictis prius: q2 diximus in celo stellarum fixaruꝫ deprehensos esse tres motus ⁊ ideo opꝫ q̧ ante ipsum sit celũ duoꝝ motuũ tñ: sicut enim dixit Arist. in 9° libro naturaliũ: nã non venit de extremo in extremũ nisi p mediũ: ⁊ ideo nõ est saltus nec de eo qđ habet vnicũ motũ ad id qđ habet tres motus: nisi per id qđ habet duos motus tñ: ergo erunt decẽ spere: quaꝝ prima habet motũ diurnũ: ⁊ scđa vocaᷓ circulus signoꝝ non stellatorũ: siue qđ verius est circulus declinus primus habẽs duos motus quoꝝ vn⁹ est diurnus ab oriente in occidentẽ: ⁊ alter declinus ab occidente in orientẽ tardissimus qui est in oĩbus centum annis gradu vno. Auctores autẽ imaginũ ponunt etiam istũ motum: ⁊ ad ipsum potissime referunt effectum circuli obliqui in motibus planetaꝝ: oĩum hanc opinionẽ iudicamus verã: ⁊ ipsam sequiᷓ Messalach in libro de spera mota. ¶ Fuerunt aũt q̃plures alij philosophi qui tot speras esse dixerũt quot sunt stelle inter quos nouissimus fuit Moyses egypti⁹: qui dixit hanc opinionẽ vsq3 hodie nõ esse improbatã: sed vt mihi videᷓ absurdũ est dictũ hoc q̧ stelle que semp videnᷓ esse in vna superficie ↄcauã videnᷓ esse in spera vna eo q̧ vna superficies nõ est plurium corpoꝝ: stelle aũt fixe oẽs inueniunᷓ esse in vna superficie. Sed forte dicerẽt aliqui q̧ non sunt in superficie vna: q2 vna eaꝝ videᷓ maior ⁊ altera minor: ⁊ forte dicerent huius esse causam longinquitatẽ maiorẽ ⁊ minorẽ: ⁊ nõ diuersam quãtitatem ipsaꝝ stellaꝝ. Sed tñc contra obijciᷓ hic per hec ex instrumentis astronomicis inuẽtũ est stellas omnes esse in sex quãtitatibus ſꝫ maioritatẽ ⁊ minoritatẽ: ⁊ ſm hoc non multiplicareᷓ numerus celoꝝ ſm numerũ stellaꝝ: sed potius essent sex celi ↄtinentes oẽs stellas. Qđ aũt hoc etiã sit absurdũ pꝫ: q2 sicut in motu diurno oĩs spere mote vno tẽpore sunt inequalis velocitatis: sicut supra ostẽdimus: sed superiores sunt velociores ⁊ inferiores tardiores: ita est ſm motũ planetaꝝ ecõuerso q̧ superiores sunt tardiores ⁊ inferiores velociores vt in pluribus: sicut in sequẽtibus istius capituli docebimus. Nos aũt inuenimus omnes stellas fixas siue sint maiores siue sint minores esse vnius velocitatis ſm motũ planetaꝝ qui est declinus: ⁊ huius causa eẽ non potest alia nisi q2 sunt in spera vna: ergo falsum esse videᷓ tot esse celos quot sunt stelle. Dixerunt aũt quidam antiquoꝝ plures esse celos q̃ sint stelle: q2 cum viderent stellas oẽs ascendere ⁊ descendere a meridie in aquilonẽ: ⁊ ab aquilone in meridiẽ: sicut est annuus cursus solis: dixerũt q̧ omnis dies sol ⁊ cetere stelle ascendunt per celum vnuꝫ a puncto solstitiali hiberno vsq3 ad punctum solstitialem estiuum: ⁊ ab illo puncto descendunt per celos eosdem: ⁊ sic dederũt vnicuiq3 stellarum centum octuaginta duos celos ⁊ dimidium celum ⁊ quartam partem vnius celi: sed hoc friuoluꝫ est: q2 huius ascensus ⁊ descensus causatur ex obliquo motu circuli declini in quo stelle habent motum qui vocatur arabice lembech: hoc est ↄgralis ⁊ speralis: quia circulus non in eodem puncto terminatur a quo incipit: sed iterũ iteruꝫ in alio. His igitur ita suppositis supponamus stellas habere motus diuersos ⁊ plures in his celis: hoc enim rationibus physicis nullo modo possumus probare: sed oportet ad hoc inducere principia mathematica. Sic igitur ex illis quedam sunt prime ⁊ quedam sunt postreme inferiores: ⁊ elongaᷓ quedam ab alijs maiori vel minori longitudine sicut probatur in almagesti. ⁊ hec rationes omnes dicende sũt in astrologia ⁊ determinande sufficienter per principia mathematica: ⁊ q̧ in isto loco considerandum est hoc dicimus esse: q2 verissime accidit vnicuiq3 stellarum ſm antiquissimorum sententiam: ⁊ velocitas motus vniuscuiusq3 stellarum fit ſm q̧ elongatur plus vel minus a nobis ſm ordinem superioris ⁊ inferioris. Dico autem exemplificando quia stellarum ⁊ orbium que sunt quorum motus vnus est ⁊ velox: ⁊ ideo vocatur velox: ⁊ quedam sunt quorum motus multiplex est ⁊ tardus vocatur. Nam in isto ordine vnaqueq3 stellarum mouetur in orbe suo contra motum celi primi qđ rotatur motu diurno: ⁊ est verum demonstratum ad visuꝫ ⁊ in ordine illo in contrarium eius quia diximus esse in motu diurno: quia videtur q̧ in superiori quo aũt in orbe suo posita prope celum primum qđ reuoluitur motu diurno reuoluitur per vnam reuolutionem suam in tempore multo: ⁊ ideo tardam habet reuolutionem. ⁊ ideo stelle fixe tar-

Opio Ari. ⁊ Alphagrani de nũo sperarum.

Opio Alpetragij.

Opio moysi egyptij.

Opio ptolomei ⁊ alberti t.c.4.

altissime mouentur: τ post hoc Saturnus: τ sic de alijs quibusdam. τ stella que in hoc ordine est disposita longinque a celo primo simpliciter sicut luna reuoluitur secundum vnam reuolutionem in tempore paruo: quod est spatium vnius mensis τ minus illo aliquantulum. τ medijs stellis sic se habet ꝙ illa que est superior reuoluitur tardius. τ illa que est inferior reuoluitur velocius sicut dixerunt qui etiam ordinauerunt celos planetarum ita ꝙ Saturnus esset altior: τ post Jupiter cui coniungitur Mars: τ huic Venus: τ illi Mercurius: τ illi sol: τ demum luna: quem ordinem absque dubio a chaldeis antiquis accepit Arist. τ verificauerunt eum per vnam rationem debilem que fuit ista: ꝙ inferior stella omnes eclipsat superiores aliquando vt eis videbatur. Si igitur aliqua stellarum preter lunam esset sub sole: aliquando eclipsaretur sol ex illis stellis sicut ex luna: τ hoc tentum est communiter ab omnibus astronomis vsque ad tempora Ptolomei phebidensis. qui soluit istam rationem dicens huius esse tres causas ꝙ sol ex Venere τ Mercurio quas dixit sub sole esse non eclipsatur: vna quarum est quam ponit in almagesti: quia non est perfecta causa eclipsationis ꝙ stella sit sub alia. sed oportet ꝙ sit in ea sub vijs eclipticis que sunt nodus capitis τ caude draconis illarum stellarum. Mercurius igitur τ Venus possunt esse sub sole τ non eclipsare eum: quia non sunt coniuncte soli in vijs eclipticis. Duas autem alias causas inuenit alibi: quarum vna est quia corpus minus prope positum intra corpus maius non obscurat ipsum: sed longe positum est. Unde etsi luna sitis esset immediatus soli sicut dixerunt antiqui cum sol sit maior luna plusquam centies τ octuaginta vicibus quasi nihil obscuratum de sole videretur quando tegeretur ab eo. sed quia longe positum est: ideo multum de sole obscurare videtur precipue cum nos videamus paruam nubem totum nobis solem tegere: τ ꝙ minus videtur manus nostra opposita soli tegit nobis solem: τ huius causa est quia corpus tegens solem est prope visum nostrum: tunc radij oculorum in ipso diuiduntur multum ita ꝙ veniunt ad solem directe puenire potest τ cum visus fiat ad rectam lineam accidit vt nobis sol occultetur: quanto enim res visa propinquior est tanto sub maiori angulo videtur τ linee pyramidis ab oculo magis sparguntur. Cum igitur luna totum aliquando eclipset solem: signum est ꝙ luna non sit immediate coniuncta soli. econuerso autem Mercurius τ Venus que sunt corpora parua respectu solis τ sibi propinqua coniuncta: etiam si daretur ꝙ eclipsarent solem quasi insensibile videretur ꝙ de sole esset obscuratum. Tertia causa est quam diximus supra: ꝙ stelle alie preter lunam cum recipiant lumen a sole tote implentur lumine de superficie in superficiem: τ ideo stella Veneris τ stella Mercurij etiam si soli supponi darentur non discernerentur eclipsi: quia sol implens illas stellas superius vbi conuertuntur ad ipsum statim profundat lumen suum in stellis illis vsque ad superficiem inferiorem ad nos conuersam: τ sic luminare positum super luminare faciet eclipsim non apparere: in luna autem secus est: quia illa de natura terre est: τ non accipit lumen in toto suo profundo: sicut diximus superius τ ideo in eclipsi solis luna apparet nigerrima. sicut est nigredo carbonum. ¶ Selte autem hispalensis rationibus Ptolomei noluit acquiescere: ideo reuersus est ad opinionem antiquorum dicens Venerem τ Mercurium esse supra solem. Sed post omnes Alpetragius veniens τ negans eccentricos τ epiciclos esse in superioribus τ dicens planetam motum esse ab oriente in occidentem: sed quia videtur moueri ab occidente in orientem: τ ideo ꝙ retardatur a perfecto sui circuli quando superior perficit circulum dicit Venerem esse supra solem: eo ꝙ in paruo plus quam in anno perficit circulum: Mercurium autem sub sole: eo ꝙ in paruo minus quam in anno circulum perficit: sed hoc est directe contra Aristo. qui dicit inferiores velocius τ superiores tardius contra primum motum moueri: τ reddit causam in libro celi τ mundi: vbi tractat eandem questionem quam hic disputamus. Nos autem magis consentimus Ptolomeo phebidensi: τ ideo dicimus non generaliter esse verum quod dicit Arist. ꝙ inter media quanto sunt altiores mouentur tardius: τ quanto sunt inferiores mouentur velocius contra motum celi primi qui est diurnus. Aristo. enim supponit hoc sicut diximus cum nos videamus oculis nostris Mercurium velocius moueri quam solem: τ Arist. dicit Mercurium esse super solem. vel si sol est super Venerem τ Mercurium: tunc inuenimus solem velocius moueri quam Venerem: τ ideo dixit Maurus contra Arist. O bonis fer si viueret Arist. oporteret eum vel ista improbari que modo sunt comperta de motu astrorum: vel oporteret eum suum dictum reuocare. Dicit enim Aristo. ꝙ quecumque stella propter propinquitatem ad orbem primum consequitur virtutem orbis primi consecutione forti: ꝙ illa tanto magis retardatur a motu proprio: τ efficitur velocior in motu diurno τ tardior in proprio: que autem sunt longinque sicut sol τ luna ab orbe consequuntur minus de virtute primi motus. τ ideo minus retrahuntur a motu proprio: τ efficiuntur velociores in motu proprio: τ tardiores in motu diurno: intermedia autem in his duobus motibus se habent secundum ꝙ propinquius accedunt τ recedunt a motu proprio. Et ideo dicit ostendisse sui temporis mathematicos qui laborauerunt in libris operationis perfecte qui dicuntur almagesti. Sed nos ita putamus esse vera. τ ideo saluantes Arist. τ veritatem quam inuenimus diligenti astrorum inspectione non negantes dicimus ꝙ distantia orbis inferioris ad ipsum orbem primum non attenditur semper secundum locum licet frequenter attendatur in loco. sed potius substantialiter attenditur secundum conuenientiam vigoris motoris super mobile vel differentiam ipsius τ ideo cum nihil prohibeat aliquem motorem medium magis esse vigorosum super suum mobile quod sit inferior eodem: vel prohibet intermediorum aliquem superiorem esse velocioris motus quam eiusdem inferiorem τ in hunc sensum consentit Auerrois in eodem loco in commento super librum ce. τ mu. hoc autem quod dicit Arist. ꝙ qui inferiorem sequitur virtutem primi motus fortiter plus retrahitur a motu proprio non ita intelligendum ꝙ sit violentia in sublimibus celi: sed potius est consecutio per intellectum quoniam ex desiderio intellectuali ordinatissimo plus se assimilat primo motori aliquis inferiorum motorum quam alius: τ ita non efficitur violentia aliqua: sed ordo congruus secundum intellectum.

Nō tres cās ex quibus cōtingit ꝙ existentibus inter vno τ Venere sub sole nō possunt solem eclipsare.

Nō quō opinio Arist. nō est generaliter vera de motu intermediorum.

Cōmēto. 35.

¶ Cap. ix. De figura stellarum.

Jam autem perfectis duabus questionibus de stellis que sunt de natura τ motu ipsarum sequitur tractare de tertia residua inter eas que supra sunt annumerate que est de figuris stellarum. Dicimus autem ad illam ꝙ necesse est ꝙ omnis homo bene considerans in celestium natura τ motu considerat stellas esse figure orbicularis. Superius enim ostensum est stellas omnino per se proprio motu diurno non moueri nec hoc vane fecit natura: sed sapientia sua τ cura expectauit quasi liberans sapienter in illo ne in hoc nocumentum perditionis in inferioribus procuraretur: τ sic destrueretur ordo diuinus in mundi gubernatione τ propagatione. Stella vero mouetur vt diximus motu animali. eo ꝙ non habet instrumenta motus non debet habere secundum naturam. si igitur hec omnia bene sunt dicta in probabilibus: tunc manifestum est τ planum ꝙ profunditas stellarum debet esse orbicularis equaliter: ita ꝙ non sit diuersorum angulorum superficies aliquo modo: quia immobilitati stelle precipue conuenit figura rotunda: cuius non est remoueri per motum a loco suo: sed potius continue loco suo adherere quod non est alicuius figure nisi rotunde tantum τ ideo etiam minus de diuersitate habet motus circularis inter omnes motus naturales vel animales vel violentos τ ideo minus recedit a quiete τ figura circularis magis competens est per se immobili. Quod autem stelle sint rotunde: verificatur infallibili signo in luna: ipsa enim patentius a nobis ostenditur in figura quam stelle reliqua ostenditur a nobis esse orbicularis τ dispositione sue accessionis a sole. Si enim non esset orbicularis: tunc accessio eius in additione τ diminutione sua esset figura nouacularis: nec esset aliquando gibbosa circularis: τ aliquando media τ aliquando plena: quia radij tangentes vnum punctum superficiei plane late τ equalis transirent super totam superficiem: tunc autem continet eam in prima accessione quasi duo circuli: quorum vnus est ex radijs pyramidaliter immissis a sole τ est circulus illuminatus: alter autem est ex radijs pyramidaliter immissis ab oculo videntis: τ est circulus corporis non illuminati: deinde crescit paulatim τ fit circulus pyramis solis quasi includens totam lunam: τ hoc non fieret nisi diffunderentur radij super conuexum spere lune: ergo ipsa est sperica: si enim esset figurata vel vt ouum vel vt lenticula: non ita paulatim cresceret in circuitum accessio eius. Amplius in scientia astrologie iam diximus ꝙ si sol non esset orbicularis tunc eius eclipsis particularis non esset figura circularis formata vt nouacula. est autem vt circulus: cum enim se secant sperica quorum vnus est minus alio generatur in vno sperica ꝙ secatur figura circularis infra duos circulos comprehensa: quorum vnus circulus est terminus communis sectionis corporum spericorum: τ alter est conuexum corporis quod certum est. ergo sol est circularis. Cum igitur vna na-

Tex. 63.

tur a cõmunis sit in stellis attribuens ei in genere motũ et figurã oportet q oẽs stelle sint circulares: ex quo sol et luna circulares esse sunt demonstrata: et hoc est qd volumus inuestigare de figura stellarum.

¶ Cap. 13m. De duabus q̃stionibus ortis ex predictis: et qualiter oportet procedere ad solutionem earum.

Tex. c. 60.

Ex oĩbus aũt que ex premissis habita sunt oportet inquirere duas questiones nobiles valde inquisitione sufficienti sm posse nostrum: natura enim animatoꝝ que nobis innotuit in inferioribus nõ est vniuoca ad animata celestia: et ideo cũ viuum et animatũ de ipsis et inferioribus nõ dicat̃ sm ratione vnã nõ est nobis nota natura celestiũ: nisi per ↄiecturã tõnis motus eoꝝ: ꝫ igitur cõueniat cõsideranti de celestibus corporibus. vt inquirat de questionibus quas inducemus: oportet tamen q a nobis nõ expectet vt aliquid dicamus de eis nisi q est sm posse et summa nostre scientie et sententie quã facere possumus de re remota a nobis: nec opꝫ q nos aliquis reprehendat de audacia et presumptione: qꝛ querimus fortiora nobis et eleuata supra nos: sed potius cõmendatum habeat studium nostrũ: et concupiscentiam philosophie et sollicitudinem quã querimus scire ex ea que ex iferioribus nõ valemus: sed potius ex alia via superioribus propria ꝫ igit̃ de re tam nobili queramus topice eo q ↄtraria dicant̃ a diuersis de eis: eo q nostra ꝓbatio nõ nisi ꝓbabilis est et nõ demonstratiua dũmodo possumus soluere questiones illas solutione pacta nõ sufficiente sm naturã rei quesite: sed tñ subtile sm posse nostrum in talibus que sunt: sed oportet nos absqꝫ dubio audiẽtes eas gaudere et delectari corde de inuentis a nobis: qm sicut optime dicit Ptolomeus in quadripartito. Non opꝫ nos abijcere scientiã quã habere possumus de celo ꝓpter hoc q nõ totũ possumus cõprehendere qd queri põt de illo. Est ergo prima questio de re mirabili: cũ enim nature mirabilia multa sint que inducũt ad ꝓbandũ non est minimum ex eis hoc qd intendimus hic scire et querere: quare. s. non omnis orbis distans longinque ab orbe primo nõ mouetur motibus multis sempiternis sm esse et durationeꝫ tẽporis. Si. n. nos sequimur in hoc ↄsequentiam reꝝ inferioꝝ que causant nostrã opinionẽ et sciam insup naturis tũc videbit̃ oĩno secus esse q̃ dictũ est: ↄsequẽs enim videt̃ esse sm rõnem q cum orbis primus supremus moueat̃ sicut ꝓbauimus motu vno q orbis ꝓpinquissimus ei moueat̃ motibus paucioribus q̃ distans qui sunt duo motus vel tres fiat multiplicatio in numero motuũ sm q sunt gradus descẽsionũ. Motus aũt ↄtrũ accidit sicut diximus in q̃ne sm oẽm ordinem celestiũ: quocũqꝫ enim modo celestia ordinant̃ sol vel erit quartus in descẽdendo vel penultimus: et tñ non habet nisi duos motus: quoꝝ vnus est motus eius sm ordinẽ signoꝝ in suo deferente: siue ille sit eccentricus siue nõ: et alter est motus latitudinis eius: sm antiquos autẽ quos videt̃ sequi Arist. in libro suo de celo et mundo. Luna etiã habet duos motus: quorꝫ vnus est sm figurã inequãte circulo: et alter est latitudinis in lune deferente: quibus tñ Ptolomeus sapiens duos addit suis quibus motus lune in illo mõ ad circulũ inuenitur qui sunt motus duplicis interstitij lune. et motus etiã circulo breui reuolubili: et ideo etiã sm sapientiaꝫ et oĩum astronomoꝝ qui a tẽpore Ptolomei fuerũt hec qd nõ tenet quo ad lunã: sed tñ quo ad solẽ: et qꝛ cõperimus veridicis istrumẽtis antiquos errasse in motibus superioꝝ: ideo credimus de luna hãc q̃nẽ esse supfluã: si tamẽ saluare vellemus hãc q̃nem esse de luna dicere possumus motus duplicis interstitij esse augis lune et nõ lune sm veritatẽ. cũ etiã auges alioꝝ planetaꝝ moueant̃: ꝫ aliũ modum motus habeat q̃ lunaris aux: motũ aũt circuli reuolubilis siue epicicli lune esse nõ est certũ ab antiquis: eo q deprehendit̃ visu ꝓpter suã velocitatẽ: sm aũt oẽs astronomos Saturnus et Juppiter et Mars habẽt motus plures q̃ sol: cũ tñ sint superiores stelle. sic igit̃ accidit ↄtrũ eius qd videt̃ sm rõnẽ esse: qꝛ sol ad minus: et etiã luna sm opiones antiquoꝝ mouent̃ motibus paucioribus inter oẽs planetas: cũ tñ loca alioꝝ planetaꝝ lõginqua sunt a cẽtro mũdi: et ꝓpinquiora sunt orbi primo q̃ solis et lune loca: hoc enim manifestat̃ etiã ad visum in quibusdaꝫ stellis herraticis que dicunt̃ planete. Nos enim in obseruatione nocturna vidimus lunam que media erat accẽsa mota sub stella Martis: et occultauit Martẽ eclipsando eũ per id qd remãsit ei nigrũ lune: et post trãseũte luna per motũ ꝓprium versus oriẽtem exiuit et oriebat̃ Mars ex parte illuminati in luna versus occidẽtẽ qd esse nõ posset nisi orbis lune esset sub orbe Martis et lõginquior ab orbe primo. Talẽ aũt ordinẽ posuerũt in reliquis stellis erraticis egyptij et babilonij qui diligẽter ↄsideraueruñt orbes stellaꝝ et obseruationes fecerũt per annos multos cẽtroꝝ computãtes a quibus et nos accepimus sciẽtiã de astris nobilissimi esse subiecti et verificamus dicta eoꝝ in motibus vniuscuiusqꝫ stelle et ordine sicut dixerũt. Questio aũt scđa est huius: nos enim cupimus scire q̃ntũ a mortalibus sciri põt ꝓpter quã cãm sunt in orbe octauo qui a pluribus antiquoꝝ primus esse dicebat̃ stelle multe ita q incõprehẽsibilis sit numerus eaꝝ: et in reliquis orbibus inferioribus stelle vna tñ in orbe vno: sicut videm⁹ etiã hic orbibus planetaꝝ: in nullo enim videmus esse stellas duas aut tres stellas oĩno. Anteq̃ aũt istas determinemus dicẽdũ nobis videt̃ in excusationẽ nostrã q tractatus hui⁹ sciẽtie cõpellit inquirere de his siue nõ est intellectus celestiũ ꝓfertus in bonitate doctrine: et nõ est satis subtilis q̃ntus scire sm veritatẽ vt se habet celi nã sit difficilis precipue in duabus q̃nibus dictis difficilis aũt est ideo qꝛ paucas scimus causas celestiũ passionũ et differẽtiaꝝ ꝓpter lõgitudinẽ ipsoꝝ a nobis et lõgationẽ rõnis eoꝝ a reliquis rebus nãlib⁹ que sunt apud nos et cognite nobis: qꝛ sicut diximus in physicis: oĩa nãlia equiuoce dicunt̃ de celestibus et inferioribus: et ideo nõ habemus aliquid qd nos pfecte ducat in cognitionẽ ipsoꝝ: verũtamẽ si vñ fuimus illo qd est in veritate in ipsa nã celi et sequat̃ illud in dicto nostro soluẽdo istas q̃nes: tũc nihil irrõnabile dicemus de celestibus: et tũc non effugiet a nobis oĩno scia celestiũ quin aliquid apprehẽdamus de ipsis: nos enim nõ intelligimus hic corpora nobilia ita q iudicem⁹ ea esse sine aĩa sicut quidã dixerũt q essent corpora tñ. Non enim tñ dicemus q sit in eis cõpositio et ordo quẽ videmus in eis ita q sint sine aĩa: qꝛ per hoc videm⁹ ea moueri in locis suis: scimus ea habere motorẽ qui est aĩe hñs rõnẽ ꝫ nõ vere sit aĩa sicut sepe in antehabitis est determinatuꝫ: scimus enim ex his que in 8° physicoꝝ scripta sunt hũc motorẽ non esse virtutẽ in corpore et esse separatũ: ex his aũt que in 3° de aĩa tradent̃: scimus oẽm subam esse separatã intellectualeꝫ subam esse simplicẽ: ex his aũt que in primo libro hui⁹ sciẽtie sunt tradita: scimus ipm mouere ꝑpetuũ motũ: et ex his ↄiũctis scimus celũ esse motũ ab vno motore intellectuali: et ex his scimus celestia hoc mõ esse in vna vita intellectuali habentia operationẽ taliter dicte aĩe: si tñ aĩa dici põt si aũt intellexerimus orbes esse in dispõne tali nõ possumus inuenire q aliqd sit vanũ in motibus eoꝝ: et tũc nõ effugiet a nobis ꝓpria cognitio nec celestium sm veritatem.

Dicit notabilez sententia ptolomei.

Tex. c. 61.

8 ph. t. c. 78. et 79.

3° de aĩa, t. c. 4.

¶ Cap. 14m. De solone prime q̃nis supius mote que est q̃re nõ multiplicant̃ motus speraꝝ iferioꝝ ꝓportionaliter sm q sunt ꝓpinquiores vel remotiores a spera mota prima.

Tex. c. 62.

Solutionẽ aũt prime q̃nis duaꝝ q̃nũ incipiẽtes dicimus per similitudinẽ q oĩs nobilitas que est in causa prima participat̃ ab oĩbus ꝓportionaliter ita q quodlibet acquirit eã p modũ possibilẽ sibi: oĩa enim optant diuinũ esse: et ꝓpter illud agũt quicquid agunt: res aũt que bona est et cõpleta in nobilitate illa est illa que est in illa existens bona per se absqꝫ operatione qua acquirit illam cum non habeat: et est talis omnen res illa que nec habet nec habere indiget actionem qua recipiat illam bonitatem quasi extra se acquisita. Res autem circa illam nobilitatẽ est que quidem recipit eandem extra se acquisitam. sed recipit eaꝫ vna et simplici et facili parua operatione: res autem longius distans a nobilitate prima est que recipit eandẽ extra se acquisitam et acquirit eaꝫ operationibus multis fortibus: et in illo genere reꝝ lata est diuisio sm ꝓgressum ab vna operatione ad plurimas. qꝛ iter vnũ et plurimũ et paucũ et plus et plus donec deuentum sit ad plurimum. Simile autem huius est in corporibus hominũ quedaꝫ enim hoꝝ tante nobilitatis sunt in sanitate qꝛ ipsa sunt habentia sanitatẽ nõ exquisitaꝫ extra se per opationẽ exercitij et extenuatione quedaꝫ circa illa sunt in nobilitate sanitatis que extra se querunt sanita-

tem ⁊ recipiūt eā per vexationē sanitatis diuersam sicut est exercitiū ⁊ curatio multa facta per medicinas euacuantes: quedā enī sūt adeo distracta ꝙ nunq̄ recipiūt sanitatem licet multū laborēt circa ea ⁊ exerceāt: ⁊ q̄uis oēm diligētiā adhibeāt ex desiderio sanitatis. *Tex.c.63.* Amplius aūt cū res dirigunt ad optimū ⁊ nobile ꝯpleēdū facilius dirigit res que est operans circa vnū q̄ʒ que est operās circa duo vel plura: similr āt cui sufficit rectificari semel aut bis facilius rectificat q̄ʒ id qd requirit rectificationes plurimas: eo ꝙ nulla eax sufficit sibi ad ꝯsecutionē nobilissime bonitatis in quā dirigit: res enī nobilis vt diximus quādo suscipit opationibus multis: oē enim nobile qd suscipit operationibus multis suscipit operatione ad quā erigit vehemētia conatus rei susceptibilis ad quā erigit difficultas. ⁊ sm istas similitudines opʒ ꝙ intelligamus opationes diuinas que recipiunt in stellis a cā prima: dico aūt sm similitudinē acceptā in opationibus aīaliū ⁊ plantax: id enī qd dignissimū est in istis iferioribus est hō: cuius cōplexio magis similis est equalitati orbis: ⁊ eius aīa magis similis est intellectibus qui mouet orbes: vt videmus ꝙ ipse hō habet opationes multas eo ꝙ pōt dirigere multa: ꝑpter illa enī que dirigit intēdēdo bonū vnius hois vel ciuitatis vel gētis: multiplicant eius operatiōes ⁊ eius actiones: sicut ꝓbari habet ⁊ doceri in pmo ethicox: sed in hoc dissimile est celo: q̄m celum nobilius hʒ opationes paucas ʒ dirigat multa que sunt sub ipso: ⁊ huius causa est qr celū primū dirigit per bonitatē vniuersalē simpliciter: homo aūt dirigit p particularia ⁊ ad particularia: est aūt ⁊ in alio dissimilitudo: ꝙ .s. hois actiones nō sūt ꝑpter ipsū hoīem: sʒ ꝑpter aliquid qd est extra ipsum qd acquirere intēdit: eo ꝙ hō nō est bonitatis integre ⁊ pfecte: sed potius bonitatis cōgregate ex multis ⁊ particularibꝰ actibus. *Vide pro hoc Auer. 2° ph. co. 88.* Nos enī diximꝰ ꝙ in celestibus res prima bonitate bona est que hʒ bonitatē integrā ⁊ pfectā nō acquisitā p aliquā opationē vel actionē qua indigeat ad hoc ꝙ sit bona: eo ꝙ ipsa est illud ꝑpter qd est ōis opatio ⁊ actio quā opat ⁊ agit qd naliter est. Cōplemētū enī quo cōpletur ⁊ pficit omne qd acquirit pfectionē est per rē que pficit opationē ⁊ actionē illam per quā acquiritur finis cōpletus ⁊ pficiēs: hoc est finis ꝑpter quē agit efficiēs opationē ⁊ actionē ⁊ esse qd opat agit ex istis similibus.

Tex.c.64. Redeamus ad modū pricipādi diuinā volūtatē sicut diximus a principio: ⁊ dicamus ꝙ rex alie sunt que recipiūt bonitatē prime nobilitatis per vnā opationē: sunt alie que recipiunt eā per opationes multas. Verūtamen ille multe integrāt vnā bonitatē pfectā quā desiderāt: ⁊ per illā q̄si gradibus quibusdā ascendūt ad similitudinē pure prime bonitatis sicut iā diximus in opationibus hoīs. bonū enī primū ⁊ purū ⁊ cōpletū est vnum: sicut nuper diximus ꝙ nō indiget opatione ⁊ actione qua fiat bonū: huic aūt quedā appropinquāt ei per opationē paruā: ⁊ quedā appropinquāt ei scādēdo per multas opationes ⁊ actiones. ⁊ in alio ordine ab his sunt que nō possunt appropinquare per opationē ⁊ actionē: sed sufficit eis ꝙ sint in aliqua bonitate que est circa illam ⁊ iuxta illam quanto vicinius possunt sicut in sermone explicamus ꝙ ponemus sanitatem esse vltimum ⁊ optimū corpox humanox: ⁊ ꝙ sit cōplemētū ipsox: huic quedā enim sanitati corpox sunt ꝓpinqua sm opationē vnā paruā ⁊ facilē ⁊ illā dicimus esse sanā. *Tex.c.65.* Alia aūt sunt que nō sunt nisi p multā curā ⁊ cautelā medicaminū: alia vō que nullo mō suscipiunt sanitatē quātūcūqʒ caueāt ⁊ operent per medicinas: sic ergo multi motus sunt ⁊ multiformes qbus corpora diuersa diuersitate recipiunt sanitatē: vel fiūt ꝓpinqua sanitati cōplete: ⁊ quedā corpox sunt que nō possunt recipere sanitatē: sed tamē recipiūt potentiā qua custodiunt in vita tm: ⁊ q̄dā neutralitate inter sanū ⁊ egrū. ⁊ quedā sunt in neutralitate nō custodibilia: sed ad aliquid vt ꝯseruentur ab humore putrescēte: oium aūt box corpox humanox est finis extra acqsitus qui est per finem sui corporis primum: qr primus finis corporis humani est sanitas perfecta: ⁊ hoc nō habuit sanitatem diminutā. licet fines isti diuersificentur sm diuersitates suax actionū ⁊ operationū: ⁊ vt vniuersalr dicat: dico ꝙ oē qd perficit sic perficit ꝙ recipit cōplementū ex vltimo fine ꝑpter qd est: ⁊ si non potest recipere illud qd est perfecte cōplementū tunc circa illud nobilissimū est: ⁊ melius ꝙ recipiat cōplementū appropinquans cōpleto bono. Quāto enim aliquid magis appropinquat ad qd est cōpletum ⁊ bonū: tanto melius est ⁊ magis cōpletum ⁊ bonum. *Nota quatuor rex ordines.* Sūt ergo quatuor ordines rex: primus est habētiū cōplementū ⁊ bonū sine operatione ⁊ actione: sicut sunt subē separate que sunt intellectus diuini per suā sapientiā mouentes speras vt in prima phīa determinari pōt. Secūdus aūt ordo est participantiū nobilitatē primā per operationē vnā: ⁊ ista res nō habet diuisionē q̄m illa est primū celū tm. Tertius ordo est participātiū eandē bonitatē per operationes plures ⁊ hec res habet diuisionē sm diuersitatē oium sperax que sunt sub a prima. Quartus ordo est eox qui nō participāt bonitatē primā. sed aliquā que est iuxta illā. ⁊ iste ordo rex diuidit in duos ordines quedā enim participāt bonitatē que est iuxta bonitatē primā per operationes: ⁊ quedā nō possunt ea participare p opationes aliquas ⁊ res participans illā per operationē est multiplex qr in illo genere sunt tria elementa .s. ignis aer ⁊ aqua. Res aūt que nō participāt eam per operationē oportet ꝙ per quietē participēt eā. qr nihil subsistere pōt sine participatione diuine bonitatis vel alicuius bonitatis que est circa illam: ⁊ illa res nō habet diuisionē sed ipsa est terra solum. Hoc aūt sic demonstrat: dictuʒ est enim prehabitis in 8° physicox sepius q̄m intellectus operat extra se ꝓducētes formas opex suox sunt intelligētie que mouent orbes sicut enim sol ex se ꝓducit luces: ita quelibet intelligētia ex se producit formas suox naturaliū opex que operat explēdo eas per motū spere quā mouet hec aūt forma in prima causa est idealis forma ⁊ operatiua vniuersi esse totius mūdi: ⁊ ideo dicit esse vniuersalis ⁊ simplex. ⁊ intelligētia scdi ordinis est forma eadēm agis determinata: ⁊ intelligentie tertij ordinis est ita determinata plus: ⁊ sic determinant per oēs ordines intelligentiax: ꝑpter qd dicit Phūs in libro de causis ꝙ intelligētia est plena formis: verūtamē ex intelligētijs est que habet vniuersales. ⁊ ex eis est que hʒ formas minꝰ vniuersales. Hec igit forma vniuersalis opationis que est scientia operatiua faciēs res est bonitas ⁊ nobilitas quā desiderat omne qd est: qr per ipsam ⁊ est in obile quicquid est: ⁊ hanc habēt intelligētie sine motu ⁊ opatione: per hoc ꝙ sūt sicut quedā cause prime. verūtamē habent in ordine diuersū penes maiorē ⁊ minorē simplicitatē ⁊ vniuersalitatē: hāc aūt formā vniuersi esse accipiunt spere mote ab intelligētijs per motū ⁊ operationē vnā vel plures: ⁊ hoc mō quo accipit malleus formā artificis ferrarij ad inducendū in ferrū. Necesse aūt est ꝙ spera que mouet ab intelligētia primi ordinis habeat opationē vnā q̄m forma quā accipit est simplex ⁊ determinata spere alique sunt intellectiuax descēdentiū accipiūt formā hāc minus vniuersalē ⁊ minus determinatā ad esse in genere ⁊ specie diuersificatū ꝑpter qd indiget oparionibus plurimis. Si aūt hec eadē forma considerat sm esse qd habet in actiuis ⁊ passiuis: tūc ipsa ignobilitatē ⁊ corruptionē accipit: ⁊ est citra bonitatē primi ꝑpter mālitatem corruptionē ⁊ mutationē ipsius tamē in ipsis pōt ꝯsiderari sm esse duplex: hoc est sm esse agentium ⁊ sm esse suscipiētis ipsa tm agentia aūt ipsa sunt elementa formalis que quidē sunt ignis aer ⁊ aqua: ⁊ ideo operationem habent celorum quia ignis expiendo formam esse generatox quam accipit a celo mouetur circulariter q̄uis de sua natura moueatur recte: ⁊ similiter aer motus plus q̄ʒ ignis. Similiter autem ⁊ aqua inquantum minus materialis est q̄ʒ terra: ideo enim motū habet semicircularem sequendo motum lune sicut nos determinauimus in libro de causis proprietatum elementox ⁊ planetax. Terra autem que est materia ⁊ mota tm ⁊ non mouens aliquod: vlterius non potest hanc formam suscipere per operationem sed per quietem: sicut id qd est motus vni tm ⁊ nullo modo mouēs. ⁊ ideo illa quiescit a motu circulari perfecto ⁊ a motu semicirculi: qr motus circularis solus est operatio que ad formam est vniuersi esse exemplādā ⁊ participandam: motus aūt rectus est qui debetur vni nature in seipsa: ⁊ huius diuisionis sic habet sufficiētia. Quod forma idealis ⁊ factiua esse vniuersi: aut est sm esse spirituale primi ⁊ separatū: aut est sm esse corruptibile: ⁊ primo modo quidem participatur sine operatione corporali ab oibus ordinibus intellectiuorum. Si autem est sm esse corruptibile: aut sm esse corruptibile variabile: aut sm esse incorruptibile variabile: ⁊ sm esse incorruptibile ⁊ inuariabile par

recipiatur ab omnibus que sunt mouentia mota ab immobili per se ⁊ per accidens. Si autem est fm esse variabile ⁊ corruptibile: tunc aut est in his in quibus habet esse formale actiuum plus ꝙ passiuū: aut in eo in quo habet esse materiale tm: ⁊ primo quidē modo est in elemētis tribus diuersimode: ⁊ tertio modo est in elemento qḋ est terra: ⁊ est aduertendum in his ordinibus ꝙ forma hec diuina semper recipitur fm potestatem recipientis ⁊ nunꝙ fm potestatem dantis: ⁊ hoc decipit multos loquentes de pronosticatione que est per stellas quia hoc qḋ preuident in stellis immobiliter futurum credunt imobiliter recipi ab elementis vt pronunciāt tanꝙ sit necessarium ꝙ habet euentū mobilē ⁊ decipiuntur sed de hoc alibi erit differēdum. Sed his habitis ad solutionē superius inducte q̄stionis ea que dicta sūt adaptemus. Cꝫ patet aūt ex predictis ꝙ terra non mouetur omnino: ⁊ corpora que terre appropinquant per hoc ꝙ non participant perfectam nobilitatem: sed ea que est circa illam mouentur motibus paucis ⁊ imperfectis: quia participare non potest nisi pacum: q2 non perueniunt ad vltimū. sed recipiunt rem possibilem sibi ⁊ ex causa diuina perpetua: ⁊ acquirunt eam fm modum sibi proportionatum differēter: sicut diximus: ⁊ hec res dicitur a quibusdam in ipsis recipere causam diuinam: sicut simile iferius dicit recipere qḋ est in exteriori meliori: sicut cera ex auro non recipit auream imaginem: sed fragilem in aliquo similem illi: corpora autem media que sunt inter corpus primum qḋ recipit vna operatione nobilitatem: ita ⁊ corpus vltimum qḋ recipit eam per quietem qḋ est terra. sine etiā inter primū celū ⁊ corpus vltimi ordinis qḋ est celum recipiens formam minoris dignitatis recipiūt bonitatē nobilitatis illius in motibus multis: ⁊ hec media corpora sunt omnes celi preter celum primum. Sed hoꝫ operationes sunt in motus circulares qui non necessario multiplicantur fm descensum a primo celo vt diximus: si fm locum accipiatur descensus sed multiplicatur fm ordinem dignitatum nihil enim phibet aliquem inferiorem in loco orbem esse paucorum motuum superiorum: eo ꝙ ea dirigit ⁊ forme quā explicat per motum non determinatur per motum tm: sed etiam per situm ⁊ luminis sui virtutem: ⁊ ideo orbes inferiores in astronomia dicūtur iungi superioribus ⁊ nō econuerso: quia inferiores accipiunt influentiam a superioribus ⁊ non econuerso: ⁊ hoc precipue est in sole qui mergit multis superioribus ⁊ magnā hꝫ virtutē ex lumine suo. Hac etiā de causa nā dedit oībus iferiorib⁹ motū obliquū vt ex obliquitate pluribus iuncti modis determinarentur.

Cꝫ Cap. 15m. De solutione scḋe q̄stionis quare. s. in orbe vno sunt stelle multe: ⁊ in quolibet aliorum vna tm.

Tex. c. 67.

His expeditis ad solutionē secunde questionis accedamus: est autem secunda questio fundata super opinionem antiquoꝝ dicētium ꝙ orbis primus est orbis stellatus stellis fixis. ⁊ tūc querunt quare in orbe primo habente motum tm sunt stelle multe. ita ꝙ numerus earum incomprehensibilis est. In vnoquoqꝫ autem reliquoꝝ orbium inferiorum qui habēt multos motus est stella vna tm. Hec aūt questio si debeat reduci ad id qḋ fm veritatem inuenit in orbe per obseruationes verissimas. tunc oportebit eam ita fieri vt queramus quare orbis primus cuius est motus diurnus est subtilis luminis: ita ꝙ visu non subijcitur lumine eius. Et orbis scḋs habet lumen distinctum nō in stellis vt dicunt astronomi. Et orbis tertius est stellatus multis stellis: ⁊ orbes inferiores ille sunt stellati: ita ꝙ quilibet habet vnam stellam: ⁊ in illis non est obseruatus ordo: q2 a pluribus stellis non ordinate venitur ad vnā: aut per multa que sunt pauciora plurimis: ⁊ fm hoc videt ꝙ orbis quartus deberet habere stellas plures vna ⁊ pauciores ꝙ orbis terti⁹: ⁊ ita continue deberet descendere vsqꝫ ad vltimum orbem qui haberet stellaꝫ vnam: ⁊ si forte diceremus ꝙ orbis habēs stellam vnam haberet causa maioris quātitatis ꝙ sunt stelle orbis habētis stellas plures: tūc deberet stella saturni maior esse ꝙ stella iouis: cū sit contrarium illius ⁊ stella iouis ⁊ martis debent esse maiores ꝙ sol: qḋ oino falsum est. Arist. aūt soluit primam questionem que fm opinionem antiquorum est introducta triplici solutione sic dicens: ꝙ nature dictum est ꝙ orbis primus habet stellas multas: ⁊ orbes inferiores non nisi vna pro quolibet orbe: ⁊ opꝫ itelligi hoc ideo esse q2 primus orbis est cui a motore primo per motū infunditur causalitas vniuersalis omni rei que est ⁊ viuit fm naturam: ⁊ ipsa est sicut causa prima vniuersalis in illo. Alij aūt orbes sūt cause magis determinate. ⁊ ideo habēt stellas determinatas ita ꝙ quilibet habet vnam: ⁊ hec causa vt videt non dicit quare quilibet orbium inferioꝝ habet stellam vnicā sed dicit quare habet stellas pauciores ꝙ primus orbis.

Tex. c. 69.

Scḋa autem sua solutio est que dicit vere ita factū esse ꝙ orbis primus habet multa corpora stellaꝝ que mouent: ⁊ quilibet orbium inferioꝝ stellā tm vnā: huius causam dicit esse: q2 natura temperauit orbes. orbi eni cui dedit multas stellas dedit motum vnum. ⁊ orbibus quibus dedit stellas singulas dedit multos motus vt id qḋ deest eis in virtute vniuersali sumpta ex stellis acquiratur eis ex motibus multis quos habent: ⁊ si natura ordinauit eas quādo dedit motui vni corpora multa stellaꝝ ⁊ motibus multis adhibuit corp⁹ vnius stelle tm. Et intellectus huius est ꝙ orbes inferiores singulas stellas habētes mouent multis motibus ꝯtra orbē primū ⁊ cū ꝯiungant singulis stellis orbis primi: acquirunt hoc ex multiplici ꝯiunctione cū stellis orbis superioris ꝙ orbis superior habet ex multis stellis ⁊ sic fit ꝯtemperatio virtutis q2 sicut orbis primus vniuersalis est ꝑpter multitudinem stellaꝝ: ita inferiores inueniuntur vniuersales fm modum causandi ꝑpter multitudinē virtutum quas accipiūt ex ꝯiunctione ⁊ appositiōe ⁊ alijs accessibus ⁊ recessibus a stellis spere superioris. Hec aūt solutio fundatur super hoc ꝙ per obseruationes veridicas falsum inuenitur: quia nos inuenimus verissime ꝙ spera octaua aut tres habet motus: aut duos ad minus ⁊ ꝙ stelle que sunt in ipsa mouent ab occidēte in oriētē: sed q2 motus ille idiget multi tēporis experiētia propter hoc forte ab antiquis non fuit deprehensus vel forte vocauerunt primū orbē quē ad visum primus est sicut supra diximus. Quicquid aūt sit de hoc causa bona est que ad hoc inducta est ad questionē soluendā q2 absqꝫ dubio cōtemperatio fit stellarum quando inferioribus recompensant ex diuerso motu accessionis ⁊ recessiōis ad superiores qḋ ex paucitate stellaꝝ quasi videbant amisisse.

Nota quasi scḋa solo Aristo cōtradicentem sensui,

Tex. c. 70.

Tertiā aūt causam assignat dicens ꝙ nō est alia causa ꝙ in vnoquoqꝫ orbiū inferioꝝ est stella vnica que tamen habet motus plurimos diuersos: nisi ꝙ ille orbis superior qui quidē vnicus est subiecto: ⁊ est quilibet inferioꝝ fm virtutē spiritualē quā diffundunt per eos mouet plurima corpora stellaꝝ: q2 ⁊ mouet stellas que sunt in ipso primo orbe sicut in subiecto: ⁊ mouet orbes omnes inferiores per potentiam spiritualē quā diffundit in eis sicut qḋ est in subiecto vnū ⁊ potentia vite sue per oīa mēbra diffundit in aīalibus. Orbis aūt est orbis stellaꝝ qui ꝯtinet sicut ambiēs totū motū planetaꝝ hoc est totū qḋ est a saturno vsqꝫ ad lunā in quo sūt oēs stelle habitātes siue errātes: orbis eni postremus qui lōgissim⁹ est a nobis ⁊ est primus iter orbes ⁊ ꝯtinet sub se ambigēdo oēs stellas erraticas: mouet quidē in se: ⁊ est infixus per potētiā spiritualem in orbibus multis inferioribus qui sūt quasi mēbra eius quibus infuit virtutes causantes nālia ⁊ ꝑpagatione nālium: hec aūt potētia sua quā infuit eis non est corporalis. ⁊ ideo nō mouet etiā iferiores orbes tāgēdo eos sicut corpus mouet corpus sed mouet eos sua bonitate ⁊ nobilitate influendo se eis: sicut desideratū optimū ingerit se desiderio extēso ad ipsum ꝑpter qḋ sequunt motū eius plus quāto desideriū plus pcedit ad ipm vt supius diximus. Et ideo etiā nō idiget colligatione ⁊ ꝯtinuatiōe sicut partes ⁊ mēbra aīalis colligant pmo mouēti qḋ est cor q2 in aīalibus mouet virtutē corporalē que mouet p accidēs motu cordis et mēbroꝝ: sed q2 ille mouet virtute spirituali siue intellectuali sicut inferius orbes distincti quidē fm subiectū ⁊ locū ⁊ vniti sunt orbi primo fm desideriū ⁊ finē. q2 idem intendūt ꝙ stelle in causando esse vniuersi: ⁊ hoc modo omnes orbes assimilantur membris animalis vnius: non quidē quia vniuntur subiecto vel loco: vt iam diximus: sed quia vniuntur subiecto in fine desiderato. Si enim vnirentur in subiecto sine illa vnio cōtinui siue colligati nō possent habere motus p quos recederent abinuicem distātia perfecta sicut nos videmus stellas errantes recedere abinuicē: ⁊ a stellis fixis per totam quātitatem diametri spere: ⁊ ideo errant intolerabili errore

Nota causa ꝑp quā multi in pnosticatione p stellas decipiunt. 3. Tex. c. 66.

Tex. c. 68.

qui dicunt motū stellarū illarū esse in celo sicut motū partium aque vel aeris in inferioribus: qꝛ tunc continuaretur quelibet cū orbe cuiuslibet: ꝛ nō esset rotunditas orbium perseuerās: modo aūt predicto propter hoc ꝙ quilibet orbis quasi cum mēbrū alterius respectu vnius finis est operatio omnium cōmunis inquantū quilibet est corpus per se separatum ab alio habet operationē ꝓpriā singularē. Hoc ergo modo se habēte primo orbe ad orbes inferiores: vt moueat eos ꝛ tribuēte eis virtutē omnium stellarū suarū: saluatur proportio motoris primi ad suū celū ꝛ ad inferiores celos: ꝛ ideo si essent in inferioribus partibus stelle plures vna: tunc oporteret ꝙ non saluaretur proportio: quia inferior efficeretur bis habēs virtutē superiorū vel ter vel quater sm numerū stellarū quas haberet ꝛ sic explicaret eas orbis inferior per motum sui bis vel pluries: ꝛ sic vinceret id qđ mouet motorem: cum motor nō possit eas influere nisi dupliciter scilicet sm virtutem ꝛ esse vel sm virtutem tm̄: qꝛ mobili sibi coniuncto influit eas sm esse ꝛ virtutem ꝛ alijs inferioribus sm virtutē tm̄ que sibi nō imediate sunt coniuncta: ꝛ hoc induceret penā ꝛ laborē motori: nō quidē ex ꝯtrarietate eius ꝙ mouetur ad motū suū: sed potius ex victoria ꝓportionis mobilis sup id qđ mouet: vltimus enim orbis qui mouet oēs speras per hoc esset in pena ꝛ labore: qꝛ nō nisi cū pena posset multiplicare virtutē ꝛ esse immobili ꝙ nō coniungitur et nisi per mediū: destrueretur etiam ex hoc ordinatio mundi: qꝛ ad ordinationē mundi nō exigitur nisi virtus multiplex in stellis: ꝛ ꝙ per quasdā stellas huius virtutis colligatur per motū vt collecta quasi in vna moueat materiā elemētorū: propter qđ etiā nā ordinauit stellā vnā maximā in medio orbiū in qua colligūtur virtutes aliarū que est sol: ꝛ illas collectas trāsmittit lune ꝑ lumē suū que proxime mouet: cuius motū ꝓpter ꝓpinquitatē oīum inferiorū corporum maxime sequuntur: ꝓpter qđ etiam ipsa luna regina celi a physicis vocatur. Si aūt aliquis dicat ꝙ non pōt esse pena in motore primo: eo ꝙ ipse infinite virtutis cōuincitur per antedicta falsum dicere qđ multotiēs diximus ꝙ omne corpus finitū habet finitā virtutē: lꝫ non finita sit virtus motorum superiorū sm quātitatē per se vel per accidēs sumpta: eo ꝙ non est virtus in corpore sicut diximus in 8° physicorum. Est tamen finita proportio eius ad mobile sm vigorem mouendi: ꝛ ideo additio que fieret in partibus mobilis solueret ꝓportionē ꝛ induceret penam in eo qđ mouet: sicut diximus. Hec ergo est causa quare in vnoquoqꝫ orbiū errātiū nō est nisi stella vnica. Hee ergo sūt cause assignate ab Arist. a nobis sufficienter explanate ꝛ fideliter sm intellectum veritati ꝯgruentē.

Solutio doctoris. ¶ Questio aūt quā nos induximus sm veritatē cōpertā in astris subtiliter soluitur sic ꝙ dicatur ꝙ cum orbes sint causantes ꝛ ordinantes propagationē ꝛ esse mundi ꝛ exigantur quattuor ad esse: quorum vnū est instrumentum quo virtus celi ad īferiora dirigitur ꝛ hec est forma vniuersaliter mouēs: qꝛ celū mouet omne qđ est. Scđm autē est distinctio in ꝓpria rei quidditate: ꝛ forma celi mouēs ad hoc oportet ꝙ habeat virtutē distinctā. Et tertiū est figura que debetur vnicuiqꝫ in primo esse ꝯstituto. Et quartū est qualitas actiua ꝛ passiua que trāsmutat materiā ꝛ habēt ista ordinem: qꝛ primū est in scđo sicut causa primaria ꝛ vniuersalis in causa secūdaria ꝛ determinata: ꝛ scđm ꝛ primum sunt in tertio sicut esse distinctū est in ꝯtinuo ꝛ primū ꝛ scđm ꝛ tertiū sunt in quarto sicut esse diuinū est in cōtinuo tēporali: ꝛ prima quidē duo sunt diuina: ꝛ tertiū est quasi mathematicū sm esse: ꝛ quartū est naturale: ꝛ prima duo accipiuntur per intellectum. Tertiū aūt per imaginē: ꝛ quartū per sensum: sed cū omnia sunt vniuersalr mouētia: oportet ꝙ omnia ista aut sint vniuersalr mouentia in esse aut in virtute. Et ideo dico ꝙ celū primū est vniuersale in lumine mouente ad esse: ꝛ scđm celū habet lumen distinctū sed nō figuratū ad expressas figuras: ꝛ huius virtutē potissimū querūt auctores imaginum: ꝛ vocant ipsam Alacuc hoc est circulū effectiuū: eo ꝙ circulus ille principaliter res distinguit sm esse differentie essentialis qđ est ante figurā. Tertius aūt habet lumē multiplex ad figurā redactū cuius subiecti sm dicta sapientū est mouere terrā ad multiplicē inferiorū vigorationem. Quartus aūt ordo habet totum motum planetarū. Ita ꝙ quilibet circulus eius habet vnam stellam in vna qualitate mouentē: cuius causa est qꝛ qualitas est vna vniuersalis mouens ad esse vigoratum: ꝛ ideo stella mouens per qualitatem coniungitur per motum cuiuslibet imaginū superiorū stellarū: ꝛ est motus eius proprius sm imagines celi: ꝛ in semilius est imaginis: quia aliter nō moueret ad omnē imaginē: ꝛ ideo nō potuit esse in orbe nisi vna talis stella: ꝛ ex hoc accipitur intellectus eius qđ periti astrorū dicūt: ꝙ scilicet stelle errantes sunt principales in qualitatibus: lꝫ accipiant eas magis coadunatas ꝛ multiplicatas ad imagines stellarū fixarū. Ex isto etiam habetur ꝙ planete mouentur proprio motu cōtra motum primum: huius est causa quia nō informarētur qualitates eorū sm imagines eorū omnes: sed mouērtur sub vna tm̄ qđ absqꝫ dubio cōtigeret si nō haberet nisi motū orbis primi qui est diurnus. Qualiter aūt he qualitates actiue ꝛ passiue stellis attribuātur superius est expeditum: de stellis aūt singulis tractatus pertinet ad sciētiam astrorū. Jam ergo nūc determinationē *Tex.c.71.* explanauimus ꝛ expleuimus quātum spectat ad hoc negociū physicū: qꝛ diximus quomodo motus earū quando diximus ꝙ sunt de natura essentie quinti corporis: ꝛ diximus figuras ipsarū ꝛ loca in speris suis: ꝛ qualis est compositio sm ipsarū ordinē superioritatis ꝛ inferioritatis. De his enim omnibus induximus rōnes sufficiētes ad persuadēdum: lꝫ demōstratio in quibusdam haberi non possit.

¶ Tractatus tertius secundi libri de motu ꝛ quiete terre.

Cap. pᵐ. De opinionibus antiquorū ꝛ Pithagoricorum qui dixerunt in circuitu locali ꝛ non in medio in quo etiam est distinctio medij.

Tex.c.72. Quoniā aūt celi ꝛ stelle omnes mouentur circa ꝯuexū terre ꝛ ipsam terrā quietā esse supposuimus vbi ꝓbauimus celū moueri ꝛ nō stellas: ideo nos nūc oportet inquirere de natura terre: ꝛ vtrum motus eius naturalis sit circularis: aliter enim de natura eius nō habemus hic loqui: sed in sequētibus. Dicamus ergo de dispositione nature eius sm ꝙ diximus ꝛ perscrutemur de ea ꝛ de loco eius: ꝛ vtrū sit quiescēs aut mota semp sm circulū. Incipiētes aūt dicimus ꝙ antiqui valde diuersa opinati sunt de terre loco: oēs enim qui celū finitum esse dicebant eo ꝙ est circūferentiam ꝯtinēs totum dicūt terram esse in medio qđ est centrū: ꝛ dicunt in hoc verū. Pithagorici aūt ꝛ Italici philosophantes oībus alijs ꝯtradicūt in loco terre. Est enim illorū positio esse in genere in medio cētri: ꝛ ꝙ terra est extra medium in orizonte ꝛ est vna stellarū eo ꝙ stellas vniuersaliter dicebant esse opacas: qꝛ lunā tenebrosam in se esse cōtemplabantur. Dicebāt etiam ꝙ mouetur circulariter circa cētrum in quo est ignis: ꝛ reuoluitur sm motū diurnum: ꝛ facit noctē ꝛ diem qñ cū motu suo mouetur supra solem ꝛ sub sole. Attribuebant enim motum diurnū terre ꝛ stellis alijs motū dabant tarde: qui est ab occidēte in oriētē. ꝛ per diametrū in eodē circulo in quo mouetur terra nostra dixerūt esse aliā terrā oppositam diametraliter huic terre in qua nos habitamus: quā vocauerunt Antigion: ꝛ eius causa fuerūt eclipses solis ꝛ lune quas ex opacitate illius terre mote ante solē ꝛ lunam dixerūt ꝓuenire ꝛ eclipses que prouenisūt habitātibus in antigion. dixerūt ꝓuenire ei motu terre nostre. Dixerūt autem sermones hos ꝛ tales opiniones acceperunt ideo qꝛ nō querebant scire de qualibet re sm rei ipsius naturam. Si enim naturam terre quererent ea que vidimus oporet confiteri: videmus autē terram a circunferentia terre ad medium moueri ꝛ non in orizonte consistere: sed illi experta per visum dimittunt ꝛ ꝑtranseunt dicentes sensus iudicium frequenter esse erroneum: ꝛ non oportere sequi ipsum ꝛ confitentur ea que volunt inductis autem positionibus volitis student illas affirmare ꝛ probare per sophisticas rationes non veras: sed re sm placiti potius assertionem sectantes. Multi autem primorum philosophorum secuti sunt Pithagoricos in loco terre: quia dixerunt locum terre non esse mediū: dixerunt aūt terram non esse in medio: eo ꝙ non probabant sermones suos per iudicium visus neqꝫ probauerunt ipsos per veram rei rationem: sed potius ex auctoritatibus antiquorum de quorum dictis rationem dicebant non esse querendam: di-

Tex.c.73. centes hoc sufficere ꝙ tanti viri tales sententias protulerūt. Antiqui autem quos isti secuti sunt rationem habebāt de / bilem: supponebant enim ꝙ etiā verum est ꝙ res nobilis ⁊ preciosa sm ordinē nature debet esse in loco nobili: deinde subinferebāt aliā etiā naturā propriā: ꝙ s. ignis nobilior est in elemētis: eo ꝙ formalior est: ⁊ calor est instrumētū vite in hisque sunt sm naturā: ⁊ ex his inferebant tertiā falsam: ꝙ s. sta tus in loco siue finis nobilior est ꝙ sit mediū: extrema autē duo. s. circūferētia ⁊ cētrū: sed in circūferētia est principium: eo ꝙ illa est locus nō in loco existēs: ⁊ finis est cētrum in quo stat mediū: aut est inter vtraqȝ sm istos: ⁊ dicebāt ꝙ finis lo ci nobilior est oibus alijs locis: ⁊ ex hoc sequit̃ ꝙ ignis debe bat esse in centro. Causa aūt quare finē loci ponebant nobi liorē principio ⁊ medio fuit: q2 in fine est ꝯsumatio ⁊ nobili us est ꝯsummatum nō ꝯsummato: ⁊ talibus ergo modis addu xerūt rōnes suas: ꝓpter quas volunt ꝯfiteri ꝙ terra non sit in medio orbis. sed vt inquiūt ignis in medio orbis est loca tus ꝓpter hāc etiā causam dixerūt Pithagorici ignem esse in medio: sȝ aliā ad hoc induxerūt rōnē: ⁊ id mediū vocaue rūt qđ illi finē loci siue statū loci vocauerūt: ꝯuenerūt enī cū illis supponētes ignem nobilissimū esse: ⁊ ideo maxime dixe rūt hoc esse ꝯseruandum: eo ꝙ in mūdo nihil igne nobilius

Tex.c.74. est. Mediū aūt dixerūt maxime esse ꝯseruatiuū: sumētes ra tionē ex hoc ꝙ verior est nā rei in medio ꝙ in extremo: ⁊ vbi rarior est ⁊ fortior natura ibi fortissime ꝯseruat̃. Hoc enim videbāt in minori mūdo qđ est aial in quo cor in medio pe ctoris est locatū vt ibi habens munimenta ossium in circui tu optime ꝯseruetur. Cor aūt in minori mūdo fontem fontē esse caloris videbant: ⁊ qđ est quasi fons frigoris: sicut cere brum esse videbant in supremo capiti: ⁊ sic videbant spondi les ⁊ ossa pectoris ⁊ costarum qui terrestria sunt quasi ambi tū circūferentie circa cor optinere quasi frigidū ⁊ humidum esset supra calidū ⁊ siccū: ⁊ calidū ⁊ siccū esset intra frigidum ⁊ siccū: ⁊ calidū ⁊ humidū quasi quedā euaporatio calidi ⁊ sicci in spiritualibus pectoriꝝ: ⁊ ita effingebāt magnū aial qđ est mūdus frigidū ⁊ humidū ponētes supra celū: ⁊ inde pluuias ⁊ niues ⁊ talia alia descēdere circa ignem ⁊ terram moueri in circuitu: ⁊ ideo optime conseruari inquiūt ignem sub terra: sicut viderūt in thermis ⁊ vulcanis: de quibus in libro de causis ꝓprietatum elementoꝝ faciemus tractatū: aerem aūt euaporationē ignis esse dixerūt: in nullo ab anti quioribus differentes nisi his hoc ꝙ antiquiores finē loci ra tione nobilitatis igni nobilissimo attribuerunt. Pithagori ci aūt mediū mundi nominantes qđ illi finē loci vocauerūt: ⁊ hic mediū mundi igni ratione conseruationis ignis attri buerunt: propter qđ etiam medium mundi carcerem equa liter vndiqȝ claudentē vocauerunt: ⁊ hunc locū penaꝝ infer ni esse dixerunt in quo custodiuntur qui custodiendi sūt sub orbe tristi pena lucentes vt dicit Pithagoras in legibus su is: eo ꝙ ibi est locus ignis in quo terminātur hi qui a Ioue sunt ꝯdemnati. Causa autem quare dixerunt hunc sermo nē fuit ignorantia multiplicis intentionis nominis medij. Medium autem absolute ⁊ simpliciter acceptū in duas ca dit intentiones: quaꝝ vna medietas est equidistātie que est medietas quātitatis in corporibus ⁊ magnitudinibus que multipliciter: ⁊ ipsa dicitur q2 alia est medietas arithmeti ca: ⁊ alia medietas geometrica: ⁊ alia musica: sicut in sciētia arithmetice habet determinari: omnes enim iste medieta tes in quadā quantitatis proportione accipiuntur. Altera autē intentio medij cadit super mediū naturale ⁊ formalis substantie: sicut dicimus mediū in quo naturalia sūt ⁊ mo uentur: ⁊ ad modum huius medij mediū sumitur in subie ctis qđ etiam variatur: eo ꝙ aliquādo est inter extrema si cut in figura prima: ⁊ aliquando est ante ea: siue quasi supra ea: sicut in figura secunda. ⁊ aliquando est sm ordinem na ture post extrema: sicut in figura tertia: propter qđ patet ꝙ non semper id qđ nature est in mediū inter extrema cōtine tur: quantitatis aūt mediū inter extrema semper continet̃: nature aūt mediū accidit ⁊ inter extrema contineri ⁊ extra etiā: ideo in animalibus cor qđ nature mediū est ꝯtinet̃ in ter extrema per modū supra determinatū: sed q2 hoc nō sub stantiale est nature medij eo ꝙ aliquādo extra extrema con tinetur: ideo nō est necesse ꝙ aliquādo in maiori ita fiat vbi dicatur mediū locus ignis eo ꝙ extrema sunt circūferentia ⁊ centrū inter que continetur locus qui est in concauo igne in quo ignis erat det. Pithagorici aūt errantes dixerūt ꝙ mediū dicit̃ sm vnā intentionē tm̄ qđ est medium sm quā titatē dictū: ⁊ huic actū nālis medij quo mediāte nā operat̃ attribuerūt. Nos aūt dicimus ꝙ nō semper est idē mediū alīs qđ est naturale mediū ⁊ mediū corporis qđ est medi um quātitatis: ⁊ sunt aliquādo vnū substantia hoc accidit sicut diximus. Simil'r aūt oportet intelligere totū celū: q. s. est in eo duplex mediū: propter hanc ergo duplicē distinctio nem medij non est necesse eos inducere super se mediū to tius si intellectus eoꝝ inductus sit vna intentione medij qđ est mediū totius per equidistantiā qđ vocāt centrū ⁊ carce rē: ⁊ id qđ ꝯseruat res: sed oporteret eos inquirere de qua libet medij sm quā accipiamus intētionē: ⁊ sic inquirāt in quo loco est hoc mediū vel illud: rarȝ enim inueniť ꝙ illud qđ est melius ⁊ nobilius est mediū nāle: q2 mediāte illo fa cit nā torū qđ est in vltimis siue in extremis. Medium loci qđ quātitatis est mediū in vniuerso est: sicut quātitatis po stremū ⁊ nō primū: mediū enim mūdi per equidistātiā quā titatis acceptū est determinatū oibus virtutibus mouenti bus ⁊ nō acquirit bonitatē aliquā nisi quiescēdo sicut dixi mus in precedēti tractatu sm orizontē terminās in quo ha bitāt oēs virtutes spirituales terminantes omne qđ ad for mā nobilitatis terminat̃ propter qđ ⁊ ipsum mediū est na turale in minus cōcauo sicut in loco locat̃ ignis qui nobilior ⁊ formalior est inter elemēta. Tāta ergo dicta sint narratione loci terre ⁊ figure eius eo ꝙ figura cognoscit̃ per figurā sui loci sm aliquem modum: infra tamen per se de figura eius faciemus inquisitionem.

¶ Cap. 2m. De opinionibus circa motū terre ⁊ eius quietē.

Tex.c.75. Cum aūt dicto mō dicāt antiqui diuersa a ve ritate ⁊ inter se de loco terre ⁊ locus queratur ꝓpter motū: intēdimus etiā referre diuersas oppositiones prioꝝ in motu terre ⁊ quiete. Dicimus ergo magnā esse diuersitatē iter an tiquos de motu terre ⁊ quiete: quidam enim ipsoꝝ fuerūt qui dixerūt terrā nō esse in medio seu in centro mūdi: sed potius in circūferentia circa mediū: sicut in pre habitis exposuimus: ⁊ illi etiā dixerūt eā nō semper quiesce re: sed ꝯtinuo moueri circa mediū nec dixerūt tm̄ vnicā esse terrā sed multas: ⁊ oēs illas circa mediū huius mūdi moue ri: sed q2 vna semper mouet̃ ab altera: ⁊ ideo vna occultat̃ ab altera: ⁊ ideo nos illā que est sub nobis quā vocant anti pedes: q2 sit cōtra pedes nostros ꝯuersa est nō videmus sicut nec ipsi vidēt terrā in qua nos habitam⁹: sic ergo vna terra fac̃ qđ facit altera: ⁊ vna quā cooperit alterā: q2 āt sȝ vitatē terre que est extra mediū mūdi accidit circulū signoꝝ nō per equales semicirculos diuidi p lineā que intelligit̃ trahi per centrū terre in vtrāqȝ partē orbis signoꝝ: ⁊ sic accidit habi tantibus in terra illa nō videre sex signa de orbe signoꝝ: qđ falsum est: q2 omnis homo vbicūqȝ sit in mūdo videt super se sex signa ꝯtinue inter orientē ⁊ occidentē eius: ⁊ ideo pre seruauerūt se dicentes istā oppositionē ab hac obtēperari ꝙ sm veritatē terra est extra mediū longe ⁊ nō est in centro cir culi signoꝝ: ⁊ nō ꝓhibent quin adhuc appareāt sex signa sub visu habitātiū in terra: q2 videmus ꝙ si etiā ponamus ter rā esse in centro: cum tamen omnes habitantes vbiqȝ inter duos polos siue longe siue prope non sint in centro terre sed longe a centro terre super cōuexum circūferentie eius vide ant sex signa vbicūqȝ habitent: rum tamen linea que transit per visus ⁊ vidit circulum signoꝝ sit equidistans illi que trā sit per centrum mundi: ⁊ ideo non possit diuidere circulum signoꝝ in duos semicirculos equales: ⁊ decepti sūt isti ꝙ ne sciuerunt ꝙ terra nullius quantitatis sensibilis est respectu orbis signorum: lȝ quantitatem habeat respectu orbis lune: ⁊ ideo accidit ꝙ existēs in gyro terre videt sex signa sicut exi stens in centro terre: fuerunt etiam quidam antiquoꝝ di centes quidem terram esse in centro mūdi quā vocauerunt semper extensum orbem forte intelligētes orbem semper ex tensum orbem qui est conuexum terre in quo dicebant con tinue terram circuire. Isti ergo sunt duo modi motus qui bus diuersi philosophi terram totam moueri dicebant: nec poterant diuersificari pluribus modis: q2 tota terra nō pote rat poni moueri nisi aut extra centrum aut in centro.

¶Cap.3m. In quo reiterantur opiniones antiquorum de figura terre.

Tex.c.76.

Amplius autem ⁊ circa figuram terre multa diuersa antiqui sunt opinati quidam enim dixerunt ipsam esse figure rotunde ⁊ orbicularis: ⁊ alij contradixerunt his dicentes quidã ipsam esse circularem in superficie ad puncta polorum ⁊ orientis ⁊ occidentis ↄuersam dixerũt ipsam plane ⁊ extenso superficiei in superficiebus ad hemisperium superius ⁊ ad hemisperium inferius cõuersis: ⁊ ideo dixerũt ipsam habere figuram tympani: signum autem huius est vt inquiunt quia quando oritur sol de sub terra ⁊ occidit sub terram terra videtur eam abscidere ad rectam lineam ⁊ nõ sm circulum sicut luna secat solem in eclipsi sicut diximus superius: recta ergo linea abscindens solem sm longitudinem latitudinem ⁊ planiciem indicat: causa autem erroris istorum est ꝙ ↄsiderant quid operetur longinquitas visus vsque ad solem ⁊ magnitudo circuli terre: quia magnus circulus paruus incuruatur ⁊ non ex longinquo videtur esse sm rectam lineam: ⁊ hoc videre possumus in circulis paruis qui multo plus incuruantur: ⁊ tamen videtur nobis esse superficies que intus eas videmus. ⁊ ideo conueniret istis non negare rotunditatem terre. sed potius verificare dicta mathematicorum qui probant terre rotunditatem per hoc ꝙ quando homo elongat se de polo aquilonari versus austrũ elongatione non multũ magna accidunt ei multe stelle aquilonares quas prius vidit ⁊ oriũtur ei multe ad austrũ quas prius non vidit ⁊ econuerso: qui se elõgat ab austro versus aquilonem: huius autem ortus ⁊ occasus stellarum non potest esse causa nisi terre rotunditas: quia si esset terra equalis superficiei ⁊ plane absque dubio vbicumque esset homo in terra videret stellas austri ⁊ aquilonis equaliter: hoc igit͛ oporteret eos non negare propter errorem qui in sensu accidit: ex hoc ꝙ lõginque nisi circuli recti linee superficies esse apparent. ¶Volentes autem hanc veritatem sequi ⁊ diligentes suas positiones deuenerunt in hunc errorem vt dicerẽt figuram terre non esse aliam ꝙ̃ figuram tympani. Causam dicti sui assignantes quietem terre: eo ꝙ plana superficies magis solide stat super aerem ⁊ aquam quiescentem ꝙ̃ rotunda ideo procuidubio: quia suppositum sibi corpus equaliter comprimit ꝙ non facit superficies rotũda quasi in idẽ: aut fuerunt qui dixerunt figuram terre esse sicut est scintilla que in vna superficie est rotunda ⁊ in altera est equalis superficiei: hanc autem dixerunt esse conuenientem ad natandũ super aquas super quas terram dixerunt esse fundatã. Iste ergo sunt antiquorum opiniones de figura terre.

¶Cap.4m. De questione mirabili ⁊ de quiete terre in centro quam mirabiliter soluerunt antiqui.

Tex.c.77.

Dimissis autem antiquorum opinionibus dicamus sermone vniuersali q̃ quidem sententie antiquorum ⁊ rationes de quiete ⁊ motu terre sint de multis valde: sed res vna est quã antiqui non iudicauerunt veram sed dubitauerunt in ea quã oportet nos remoueri hic eo ꝙ illa est de his que per se desiderat scire homo in naturalibus: omnis enim homo non bestialem habens cogitationẽ que nihil cõfert mirabiliter absque dubio quare quiescit terra sm totum non remota a loco suo descendendo inferius: nos videamus ꝙ ipsa mouetur sm partes: accipientes enim vnam partem terre in quocumque loco fuerimus in circuitu terre ⁊ eandem eleuantes in aerem ⁊ dimittentes videmus illam partem descendere continue ⁊ non stare in loco aeris in quo dimissa est: ⁊ quãto fuerit pars maior tãto velocius descendit ⁊ non stat donec descendit ad terram que ꝓhibet eam amplius descendere: ⁊ tunc mirabile videt͛ ꝙ tota terra stat sub aere ⁊ aqua: ⁊ non descendit inferius cum nihil videatur prohibere descensum eius: mirabile enim videtur qualiter nullo sustentante figat hoc graue totum. Amplius autem si intelligamus eleuare aliquas partes terre in aerem postea supponamus totam terram remouere de centro mundi in quo est: tunc dicamus cadere partes terre in aere prius suspensas. tunc ille partes terre non quiescunt in aere nisi dimittuntur cadere: neque iterum quiescit in loco nisi vbi fuit conuexum totius terre que remota est de loco suo nunc continuo motu vsque ad centrum mundi: ⁊ tunc mirabile iterum hoc qualiter stant quando perueniunt ad centrum ⁊ non procedunt vlterius cum nihil videatur esse q̃ prohibeat eas. ¶Ad omnes autẽ huius inquisitiones quas querunt antiqui cum admiratione. dicimus nos ꝙ questio ipsa de qua querunt antiqui de causa cognitionis huius mundi est vera philosophia cum nihil eos induxerit nisi admiratio cause de effectibus quos viderũt in primis simplicibus corporibus: verũtamen ad solutiones questionum quas induxerunt assignando causas omnes sunt impossibiles omnino ⁊ surgit maior admiratio ex solutionibus eorum ꝙ̃ ex ipsa q̃stione. Et hoc licet videre in singulorum causis quas induxerunt vt dicerent rationem quare terra quiescit in medio ⁊ non mouetur. Fuerunt enim quidam qui dixerunt terram quiescere in medio ideo quia infinitum est sub centro vndique q̃ vocabant abyssum infinitũ: ⁊ quia nihil potest moueri in infinitum ideo terra non recedit a medio: quia sicut in fine sexti physicorum probatum est q̃ numquam perficit motum non potest incipere moueri: isti autem fuerunt philosophi quos vocant Maloconenses: quos quidã vocant decafumati corrupto nomine arabice appellantes: hunc autẽ sermonem non dixerunt esse ꝙ ita sit: sed potius vt fugerẽt robusti: quia nescierunt causam ⁊ occasionem quare terra quiescit in centro: quia vo isti non naturaliter locuti sunt supponentes infinitum esse sm actum: ideo non propria contradictione disputandum est cum eis. sed sufficit nobis hic q̃ dixit Empe. ↄtra istos dixit enim ꝙ ex ipso non philosophi sm veritatem: sed rudes ⁊ plebeij homines processerũt qui destructores veritatis fuerunt aperientia ora falsis ⁊ mendacibus verbis dicentes terram esse cui nos est profundum finitum: ⁊ ideo motus eius non haberet finem eo ꝙ spatium abyssi infinitum: hoc autem dictum eorum causabat͛ ex paruitate sententie eorum de ↄsideratione vniuersi. ¶Fuerũt autẽ alij inter phos qui dixerũt terrã stare in medio nõ ex nã medij: sed potius quia natat super aquã: ⁊ huius dicti fuit auctor homo antiquissimus Belas nomine: natus de Epheso que ciuitas arabice vocat͛ Numor: dicebat enim terra quedã sicut lignũ natare super aquã ⁊ nõ super aerẽ omnia enim terrea lare figure multũ super aerẽ nõ natãt: sed super aquã precipue si fuerint ↄcaua sicut dixerũt terrã ↄcauã esse ⁊ ideo terrã sup aqua natare dixerunt accipiẽtes signũ ab eo ꝙ vbique terra fossa aquã emittit cuius nos causam in libro methaurorum assignabimus. Auctor autem huius sermonis obliquus esse videtur ꝙ questio vna est de terre fixione ⁊ de aqua: quia aqua grauis est sicut ⁊ terra: ⁊ ideo querere de aqua quid cõtineat eam ne ruat sicut de terra non enim super se sed super aliud sm omnes antiquos locata esse videtur. ¶Amplius autem constat aerem esse leuiorem aqua: eo ꝙ aqua descendit ab aere ⁊ aer ascendit de sub aqua: aquam autem leuiorem ꝙ̃ sit terra quia licet aqua non ita videatur ascẽdere a terra tamen videamus ꝙ terra submergitur sub aqua ⁊ nõ possumus dicere ꝙ aqua ⁊ terra contẽdãt pro eodem loco obtinendo: quia scimus ꝙ sicut terra ⁊ aqua sunt diuersa corpora ita habent sm naturam diuersa loca: ⁊ ideo licet nõ videamus aquam ascendere de terra sicut aer ascendit ab aqua: tamen scimus aquam esse leuiorem terra ⁊ non moueri ad locum terre nisi motu corporis: ⁊ cum hoc ita se habeat: tunc quomodo potest fingi ꝙ id q̃ est leuius stet sub grauiori ⁊ sustineat ipsum. ¶Amplius autem cum terra sit homogenia in partibus: si tota terra natat super aquam necesse erit ⁊ quãlibet partium terre super aquam natare: huius autem videmus ↄtrarium quotienscumque enim aliqua partiũ eiiciet͛ super aquam ⁊ dimitteretur profundatur statim in aqua ⁊ petit fundum: ⁊ quanto fuerit maior tanto profundabit͛ velocius ⁊ non quiescit vsque dum peruenit in profundũ aque. Terra igitur est sub aqua ⁊ non aqua sub terra sustentans ipsam. Horum autem omnium errorum causa est ꝙ antiqui de causa rerum naturalium non querebant fidem facere sm ꝙ erat in natura rei quesite ⁊ per demonstrationem: sed potius finem querebant quã attingere non poterant satisfaciẽdo homini ⁊ nõ questioni: ⁊ hic finis erat glorie in disputatione huius enim ↄsuetudo est omniũ nostrũ qui philosophiam profitemur: cũ tñ nõ sm veritatem phi: sed sophistice scimus ꝙ . s. q̃rimus finẽ nostre potẽtie in disputando vt videamur posse

Tex.c.78.

Tex.c.79.

Tex.c.80.

posse vincere: siue loquamur ad alium: siue etiam conferamus de re apud nosmetipsos: querimus enim ⁊ syllogizamus ad hoc vt euadamus nos vel alios ⁊ nō vt de re sm ꝙ oportet satisfaciamus: sed eum qui vult esse phs ⁊ sibi ⁊ alteri cōtradicere ratione cōuenienti rei quesite: ⁊ hoc procul dubio facere non poterit nisi postq̄ inquisierunt de re non in vniuersali sed etiā in propria natura cognouit eam sm omnes differentias ⁊ accidentia ꝓpria ipsius. tūc enim sciet etiam de terra ꝙ ipsa residet in medio q̄a est simpliciter grauis. quia graue sub omnibus simpliciter residet. ¶ Fuerunt inter alios

Tex. cō. 81.

nihil horum confitentes sed videntes terraʒ nō vndiq̄ operiri ab aqua neq̄ aquā ascēdere a terra sicut vidimus prius: ⁊ ideo aquam dicentes esse suffultaʒ in aere: in qua secta auctores fuerunt Anaximenes q̄daʒ ⁊ Democritus ⁊ Leucippus ⁊ vt quidam addunt Pithagoras. dixerunt omnes isti latitudinem terre esse cām stationis eius super aerem retentuʒ ⁊ constrictuʒ: ⁊ huius dicebāt esse signum q̄a videbant corpora lata grauia retineri super aerem constrictuʒ ita ꝙ etiā a ventis validis non remouerentur ꝓpter aptitudinē quietis super eum ⁊ propter latitudinem ⁊ rectitudinem suaruʒ superficierum: a simili igitur dicunt terram super aerem iacere ꝓpter multam eius latitudinem: ⁊ quia cooperit terra aerem que possit erumpere sicut si esset constrictus in vesica vel in cornu. tunc enim aer locum non habet ad quem possit egredi ⁊ conuerti ad ipsuʒ: ⁊ ideo terra quiescit super ipsuʒ ⁊ figitur ⁊ stat ⁊ huius simile esse dicunt in clepsedra in qua emissa aqua grauis retinetur cum aer cedere nō potest: tuʒ tamē habeat multa in fundo foramina per que exire potest aqua vndiq̄. huius autem alia multa instrumenta inducūt ex quibus probare nituntur ꝙ aer pondus graue super se sustinet quando retinetur ⁊ stat inclusus ⁊ quiescit: si autem terra non lata esset tunc nō comprimeret ⁊ retineret vndiq̄ aerem: ⁊ ideo tunc penetraret per ipsuʒ ⁊ non quiesceret super ipsum neq̄ staret. Isti autem non causam pro causa indu-

Tex. cō. 82.

cere videntur. Coartationis enim aeris non est causa ipsa latitudo cum videamus paruas latitudines descendere et non coartare aerem: sed magnitudo terre videtur dignius assignare partem: quoniam coartatio aeris fit ex magnitudine ⁊ non ex latitudine. Coartatio autem aeris qua ⁊ comprimitur pars eius super partem ita ꝙ procedere nō valet ex superfluitate sue magnitudinis ⁊ non ex latitudine quacūq̄. si ergo sic est tunc coartatio aeris est a magnitudine terre etiam si supponatur esse rotūda ⁊ orbicularis: oportet enī istos dicere tm̄ esse coartatum aerem a terra ꝙ pars eius separari a parte non possit ita ꝙ aliud corpus in locum eius valeat subintrare: tunc enim sustinet aer q̄d positum fuerit super ipsum: ⁊ hoc per circuitum magis contigit a rotundo comprimente q̄ a loco: ex hac enim causa vt dixerunt antiqui quiescit ⁊ stat terra super aquaʒ sicut inuenimus in sermonibus antiquoꝝ ⁊ disputationibus eoꝝ: q̄a s. enormiter magna est cōprimens aquā: ⁊ ideo mergi non pōt vt dixerunt.

¶ Cap. 5m. In quo est contradictio dicentibus: ꝙ terra quiescit in medio violenter ꝓpter impetū reuolutionis orbis.

Tex. cō. 83.

Factis autem oppositionibus antiquorum circa quietem terre in medio intendimus redire ad contradicendum illis qui diuersa dixerunt circa causam quietis totius terre. ⁊ non partis eius: partes enim terre ad medium videbant moueri ⁊ putabant causam esse huius quia locus partis est totum: ⁊ ideo in partibus terre non ambigebant sed dubitabāt que esset causa in quiete totius terre in medio eius eo q̄d sicut dictum est non putabant ꝙ partes mouentur ad medium propter hoc ꝙ medium est locus terre sed potius propter totuʒ q̄d est in medio: ⁊ ideo quare totum esset in medio aliam causam inquirebant. oportet autē nos primo presupponere propositiones natas ex quibus nobis erat procedenduʒ. Dico ergo dividendo ꝙ aut corporibus naturalibus est aliquis motus naturalis: aut non est motus naturalis: deinde procedimus vlterius dicendo ꝙ si corporibus naturalibus est motus aliquis: aut est eius motus violentus: aut non est eius motus violentus: hec autem omnia distinximus in physicis in prima parte libri scientie istius: sed oportet nos rememorari horuʒ hic in tantū quātuʒ sufficit in presenti negocio. Dico ergo supponēdo et secūdo physicorum ꝙ cum natura sit principium motus naturalis ei in quo est oportet confiteri corporibus naturalibus eē motus naturales aliquos quia aliter naturalia nō essent: ⁊ si non esset corporibus naturalibus motus naturalis tunc non esset eis etiam motus violentus omnino sicut probatū est in primo libro huius scientie quia violentum dicitur in priuatione naturalis ⁊ per oppositum eius: si autem dicetur ꝙ corporibus naturalibus nec est motus naturalis neq̄ violentus: tunc nihil rerum naturaliū moueretur omnino eo ꝙ omnis res naturalis corpus est mobile ⁊ hec omnia distincta sunt in p̄habitis scientie huius ⁊ probauimus in prehabitis ꝙ hec omnia accidunt corporibus necessario. Et

Tex. cō. 84.

sicut diximus de motu ita necesse est ꝙ corpus possibile sit quiescere: licet enim non omne corpus quiescat. tamen corpus rectarum dimensionum possibile est quiescere necessario: signum autem huius est ꝙ omnis motus corporis: aut est naturalis aut violentus vt diximus in quinto physicorū ⁊ sm hoc erit quies violenta: aut naturalis quia motus naturalis cum non sit infinitus erit ad quietem naturalem: ⁊ motus violentus cum sit finitus erit stans in quiete violēta. ¶ Si ergo in omni corpore sm que dicta sunt inuenitur motus naturalis: tunc expresse improbatum est dictum antiquorum qui dixerunt motum violentum esse tm̄ vel quieteʒ vel violentum: ⁊ qui causant quietem terre ex motu violentu ⁊ quiete violenta peccant. ¶ Si ergo que dicta sunt ita esse supponantur: tunc redeamus ad causas quietis terre quas induxerunt antiqui dicendo ꝙ terra quiescit imobilis violenter

Tex. cō. 85.

sm antiquos: aut etiam mouetur ad medium sm eos ⁊ stat ibi ita ꝙ causa tam quietis in medio q̄ motus ad medium est reuolutio orbis: ⁊ reuolutio ignis ⁊ turbinis ⁊ ignis ⁊ aeris ⁊ aque que procedunt ex forti orbis reuolutione: omnes enim antiqui aggregatim conuenerunt in hoc ꝙ orbis reuoluitur fortiter ⁊ sua reuolutione circunducuntur elementa que sunt in orbe sicut fit in turbine ⁊ ꝙ hec sunt causa fixionis terre violente in medio ⁊ eius quietis. Causa autem dicti eorum fuit experimentum q̄d viderunt fieri in humoribus omnibus liquidis ⁊ in aere: viderunt enim ꝙ si immittantur corpora multa in aquam ⁊ circūmoueantur fortiter corpora grossa: neq̄ descendunt ad fundum nec remaneant in extremitate sed trahunt se ad medium: ⁊ similiter fit in circunducto fortiter aere: hoc ergo experimentum posuerunt pro causa omnes illi qui generatum celum dixerūt ꝙ terra locata est in medio asserentes in toto fieri sicut in vase in quo mouetur aqua ita ꝙ impulsio reuolutionis orbis velocissime ⁊ inuolutionis mediorum elementorū inter orbeʒ ⁊ terram causa esset quare terra expulsa ab extremo trahitur ad medium ⁊ stat in ipso: ⁊ cuʒ ita hec dixerūt: querebant tamen alias causas fixionis eius ⁊ quietis in medio: vnde quidam ex eis non contenti de eo q̄d dictuʒ est de reuolutione orbis ⁊ inuolutione turbinis dixerunt ꝙ cuʒ reuolutione orbis causa quietis terre in medio est latitudo eius eo ꝙ sicut fex elementorum expellatur ad mediuʒ. Alij autem contenti sunt reuolutione orbis in reuolutiōe elemētorum dicentes ꝙ solus motus celi prima ⁊ vera causa est quietis terre in medio quorum princeps fuit Empedocles. dicens ꝙ celum mouetur circa terram ab omnibus partibus equaliter motu velocissimo: ⁊ ideo vigore motus illius prohibent terram moueri ad circunferentiam a qua expellitur ⁊ constringitur ad centrum: cuius exemplum est in aqua in cadum missa in qua proiiciuntur partes eris vel parui lapilli ad modum arene que si fortiter circūmoueatur non permittit residere ad fundum es siue lapillos neq̄ stare in circunferentia aque circūmote fortiter propter causam que dicta est que est reuolutio fortis aque in de aptitudine aeris ⁊ arene sic residere ad fundum aque. Contra omnes autem

Tex. cō. 86.

istos dicimus ꝙ velocitas motus orbis nō potest esse causa quare prohibeatur terra moueri amplius descendendo versus pedes nostros ex aere quā modo est ita scilicet ꝙ moueatur versus inferius hemispherium istātū ꝙ non sic immediate diametri circuli: sed appropinquet plus circunferētie in quacunq̄ vna parte vna q̄ in alia: si enim est sicut illi dicunt: tunc oportet vt naturaliter moueatur ad loca quedaʒ per illam propositioneʒ quaʒ supposuimus ꝙ corporibus naturalibus necessario est motus naturalis: si ergo motus eius

ad medium est violentus: tunc quies eius in medio est violenta: ⁊ tunc oportet ꝙ ad locum alium habeat motum naturalem in quo quiescit naturaliter: locus autem ille aut est sursum aut est deorsum quia necessarium est ꝙ sit aliquis locus naturalis sicut diximus. Si autem dicatur ꝙ locus inferior non debetur ei dignior ꝗ superior tunc absq̃ dubio quando fuit in superiori loco movebitur ad ipsum: quando non fuerit prohibita videmus autem ꝙ non prohibet eam aer superior qui est versus capita nostra: quia si ille prohiberet eam suo impetu descendere recta linea prohiberet etiam suo impetu ascensum ignis quorum contrarium videmus amborum. Si igitur aer superior qui est versus capita nostra non prohibet eam: tunc eadem ratione non prohibet eam aer inferior qui est versus pedes nostros nec etiam aer lateraliter circumstans eam in circuitu quia cause similes sunt causatorum similium: aer enim similis nature ⁊ impetus est virtutis ⁊ motus a medio ad circumferentiam est similis circũquaq̃. ¶ Terra igitur existẽs in medio violenter existens ⁊ non prohibita movebitur sursuz circũquaq̃: ⁊ hoc falsum videmus esse oculis nostris: ⁊ hec quidem cõmuniter sunt cause contradicentes impetum motus celi esse causam quietis terre in medio quã contra eos qui esse impetu motus celi causam quietis terre in medio dixerunt esse latitudinem eius ⁊ grossitiem: specialiter autem contra Empedo. qui solum impetum motus celi inducit qd causa obiicere potest quis dicens ꝙ faciat nos scire Empe. causam: propter quã separabantur elementa ⁊ distinguebãtur ab invicem ⁊ que erat causa fixionis terre in medio anteq̃ separentur per motum celi: dixit enim Empedo elementa precedere motum celi tẽpore quando de amicitia fecit vnũ cõmixtum ex elementis: ⁊ tunc etiam gravia recedebant a levibus ⁊ sic motus celi non potest esse causa elemẽtalis quietis terre in medio ⁊ motus eius ad mediũ. ¶ Amplius autem oportet intelligere ꝙ involutio turbinis ⁊ revolutio orbis qui sunt causa motus partium terre ad medium ⁊ quietis earum in medio in omni tempore preterito dici possunt ꝙ expulse fuerunt quando fuerant permixte alijs elemẽtis ⁊ sparse erant in eo qd vocabant turbinem orbis aeris invo(?) isti eiusmodo. isto tẽpore partes terre nõ sunt ibi sparse quasi iam due res exiverunt in proprio loco per litem dispergentem vt dixit Empedo. Igitur motus partium terre ad medium qui est in isto tempore non causatur ab orbis revolutione expellente partes terre etiaz ab isto vicino nobis aere quieto a motu turbinis. s. ad centruz descendũt. ¶ Si autem revolutio fuisset causa essentialis motus partium terre tunc propter eandem causam etiam: tunc corpora grossa et gravia terrestria descenderent ⁊ ad terram ⁊ ad terre locũ ⁊ hoc inest quia prima revolutio multi turbinis involuti expulit grossa sparsa in aere elongatum est a nobis vt dictum est esse partes terre non sunt modo confuse in aere: sed gerto aere moventur ad medium quãdo fuerint elevata in aere terrestria gravia similiter autem videmus ꝙ ea que a revolutione expelluntur ad medium non quiescunt in ipso: sed in ipso medio circũducantur sicut apparet in arena que est in aqua in cado circumducta. ⁊ ita cum revolutio iaz dudum deberet removere omne qd est in orbe propter prolixitatem temporis eius: tunc non deberet stare terra sed circũduci in medio propter impetum revolutiõis antique: ⁊ hoc etiam non videmus. ¶ Amplius autem generator ab Empedocle: propter qd ignis movetur ⁊ stat superius non potest dici ꝙ sit propter involutionem ⁊ revolutionez si enim de aptitudine terre est moveri ad aliquem locuz eo ꝙ ipsa est corpus naturale: tunc manifestum est ⁊ patens: quoniaz ⁊ reliqua corpora nãlia moveri hñt ad locũ aliquẽ nãlẽ ꝑ pp causam consimilem: ⁊ sic revolutio expellens non potest poni ꝑ causa alicuius motus vel quietis corpoꝝ naturaliũ. ¶ Amplius autem simile ex necessitate inferente contingit ꝙ revolutio orbis ⁊ involutio turbinis non faciunt grave et leve: quia grave ⁊ leve sunt de primis corporibus ⁊ illa differunt per motum ad medium: ⁊ a medio ⁊ non per motum involutionis ⁊ revolutionis procul dubio: ergo corporum priora alia sunt gravia: alia levia nõ propter motum revolutionis ⁊ etiam ante ipsam sm Empedoclem quia Empedocles dixit corpora similia prius esse tempore q̃ sit motus celi: si igitur hec ita se habent tunc sm Empedo. restat dicere de causa essentiali motus gravium ⁊ leviũ cum fuerint ante motum celi involubilem ⁊ ex qua natura fuerit aptitudo motus eorum sic ⁊ non aliter: tunc enim sm Empedo. nõ fit possibile vt aliquod moveretur sursum vel deorsum eo qd non est orbis ferens distendebatur chaos infinitum in infinito neq̃ enim sursum neq̃ deorsum est hec autem loca non invenimus attribui nisi gravi ⁊ levi sine non semel sed maiotiens dictum: ⁊ sunt igitur nature quedaz gravitatis ⁊ levitatis quibus esse aliter debentur ista loca ⁊ non expelluntur in ea ex impetu revolutionis orbis vt dixit Empe.

¶ Cap. 6[m]. De improbatione opinionum dicentium terram esse in medio propter equalitatem distantie vndiq̃ ad orizontem.

V T autem non sigillatim: sed cõmuniter tangamus antiquorum opiniones dico capitulariter ꝙ maior antiquorum philosophorum laboravit maiorem partez vite sue videndo causas locorum ⁊ quietis elementorum in locis suis ⁊ sufficientior oppositio antiquorum fuit oppositio Anaximandros quem Balsamidũ quidaz arabes corrupte nominant. dixit enim ꝙ terra in medio fixa est gerta eo ꝙ est involuta in centro propter equalitatem distantie ab orizonte per circuitum opinabatur enim ꝙ omne qd in medio sic est equaliter differt a circumferentia orizõtis nõ magis habet moveri ad vnam partem q̃ ad aliam: ⁊ ideo ad nullam partem declinat nec sursum nec deorsuz neq̃ ad latera: quandocunq̃ enim sm hunc modum est: tunc nõ potest declinare simul ad latera cõtraria. Et ideo quiescit per equidistantiam in medio: ⁊ ista est opinio que verbotenus scripta legitur in Timeo Platonis: ⁊ sm hanc opinionem terra habet motum naturalem ⁊ quietem violentam ꝙ sm Anaximandrum terra a medio naturaliter movetur: sz stat in ipso propter distantie equalitatẽ ita ꝙ ipsa distantie equalitas causa sit quietis terre ⁊ nõ natura aliqua que sit in terra: magis igitur naturaliter ⁊ magis sufficiens est ista opinio q̃ que habita est in priori capitulo de expulsione: quoniam hec dat motum naturalem terre lz falso ⁊ quietez violentam: anterior autem tam motum q̃ quietem terre dicit esse per accidens ⁊ violenter. Sermo autem huius oppositionis ⁊ sophisticus est ⁊ non verus. sophisticus quidem: quia hoc qd accidit terre ponit pro causa essentiali: accidit enim terre equaliter distare ab orizonte per circuitum per quẽ hoc qd est in medio non causatur ab equaliter distare ab orizonte: ⁊ ideo etiam equalis distantia non est causa quietis eius in centro: ⁊ etiam locus sophisticus sm quid ⁊ simpliciter vt dicit Themistius. Paralogismus autem sic formatur terra quiescit in medio sm eẽ illud in medio habet equalitatem distantie ab orizonte per circuitum: ergo terra quiescere habet in medio ab equalitate distantie per circuitum: ⁊ arguebat ac si idez causa eius qd est quiescere in medio ⁊ esse in medio eius qd est esse in medio. Falsus est sermo iste quoniaz si vera est causa quã induxit ꝙ scilicet per hoc qd est aliquod vere in medio non magis inclinatur ad partem vnam q̃ ad aliam: ⁊ ideo quiescit cuz non possit ad omnem partem moveri: tũc si ignis poneretur in medio staret ⁊ quiesceret in medio: causam igitur quã induxit Anaximandros sive Balsamidus non est proprie terre: sed ois cuiuscunq̃ corporis positi in medio. Amplius sermo iste nullam facit necessitatem: quare terra quiescit in medio: videmus enim terram non soluz quiescere in medio: sed etiam moveri ad ipsum ⁊ hoc manifestuz est in partibus terre: cum enim sit terra de numero homogeneorum ad quẽcunq̃ locum pars terre movetur: necesse est totam terram moveri ad eundem: movetur autem quelibet pars ad medium: ergo ⁊ tota terra movetur ad eundem ⁊ vna est causa vtriusq̃: lz nõ vno modo se habens gravitas terre extra locum proprium causa est motus: ⁊ hec eadem in loco suo causa est quietis lz enim motus ⁊ quies animalis operantur: tamen sm ꝙ res in qua quiescitur sit per motum ⁊ non est finis eius ab eadem causa diversimode se habente fiũt eius motus ⁊ quies: sic ergo se habet vt dictum est patet ꝙ nullius necessitatis est sermo qui dictus est de equalitate distãtie ab orizontibus: quia lz sm istos potest esse causa quietis terre

Tex. co. 37.

Tex. co. 38.

Tex. co. 39.

Tex. co. 36.

Tex. co. 40.

Tex. co. 41.

terre in medio tamen nullo modo potest esse causa motus ad medium: quia cum graue extra locum suum non equaliter distat ab orizonte: ⁊ tunc fm istos deberet declinare ad orizontem viciniorem: ⁊ non ad medium cuius contrarium videmus oculis. ¶ Jam igit ex isto sermone qui valde sufficiens est manifestum est ⁊ certum ꝙ terra est fixa ⁊ quieta non propter hoc ꝙ locata sit per distantiam equalez ab orizontibus ⁊ ꝙ hec causa vt diximus cõmunis est omnibus corporibus ⁊ non est terre propria. sed ideo quiescit in medio quia a natura propria mouetur ad mediũ quãdo extra ipsum per quã quiescit in medio non est in ipso. ¶ Amplius autem turpe est omni philosopho querenti quare terra locata quiescit in medio ⁊ non declaretur ex sermone suo quare ignis quiescit in orizonte quia sicut in dialecticis tradit sciто diffinite vnum contrariorum scitur diffinite ⁊ alterum: ⁊ scita propria ⁊ essentiali causa vnius contrariorum scit diffinite ⁊ alterius: per motus autez simplices terre ⁊ ignis scimus quoniã ista corpora sunt contraria penes formas dantes eis motus locales: si ergo conceditur ignis habere locũ naturalem tunc oportet ꝙ concedatur terram habere locũ naturalem oppositum illi: ⁊ ex opposita causa: ⁊ ille locus est medium. ¶ Nam si dicat aduersarius ꝙ iste locus non est naturalis terre: tunc sequitur ꝙ locus oppositus non sit naturalis oppositi elementi: ⁊ hoc quidez sequitur ex dictis eorum qui dicunt ꝙ terra locatur in medio non propter naturam qua opponitur igni: sed per necessitatem imobilitatis: quia per equidistantiaz non potest plus moueri ad vnã partem ꝙ̃ ad aliam: cum tamen mobilis sit ad locum extra medium. Et dicuat huius simile in frusto ferri qđ in centrum ponitur spere de magnete facte qđ propter equalitatẽ attractionis vndiqʒ facte stat in medio imobile sic si imaginaremur tensa quã quidem sophocram vocãt hoc est pellete equaliter vndiqʒ per circuitum tensam aliquibus equaliter attrahentibus cuius vis non inuitat potentiam attracti magis in parte vna ꝙ̃ in parte alia: tensa eni illa stat eq̃liter attracta ⁊ non scinditur vt propter proportionẽ que est inter virtutem trahentis orizontis ⁊ virtutem terre attracte: ita ꝙ neuter nec vincit nec vincitur ⁊ hoc est derisibile: sicut si dicamus ꝙ famelicus ⁊ sitiens distet equaliter vndiqʒ a cibo ⁊ potu per circuitum ⁊ non moueatur ad cibum ⁊ potum eo ꝙ non inuenit victũ sic sibi magis in vno locu ꝙ̃ in alio cuz ex desiderio cibi ⁊ potus equaliter moueatur ad omnem locum in quo est cibus ⁊ potus: sicut autez diximus cũ istos sermones dicunt in causa quietis terre in medio: tunc partim eius qđ ex opposito illius cause determinarẽt: quare ignis quiescit in orizonte: ⁊ hoc non faciunt quando dicunt terram attrahi ad orizontem sicut ⁊ ignem: mirum est ergo de talibus viris ꝙ per tales causas querunt conseruare stationes ⁊ quietem corporum per quas nõ possunt inuestigare rationes motuũ eorum: dico autem sicut qđ dicerent propter quã causam quedam eorum mouentur sursũ ⁊ quedam eorum mouentur deorsum quando nihil est ea prohibens: sicut quando sunt extra equidistantiã que fm istos sint causa quietis: tunc enim nihil prohibet ea a motu: ⁊ videmus ꝙ tunc quedam sursum ascendunt ⁊ quedam deorsum descendunt. ¶ Adhuc autem si interius consideret dictum eorum non est verum qđ dicunt: ꝙ scilicet distãtia equalis ab orizonte non diuidat terram sed conserat ei immobilitatem in medio: scimus enim terram non equaliter distare ab orizonte fm partes sed fm totum: quelibet enim pars terre vicinior est alicui parti orizontis ꝙ̃ alij: ⁊ sic vlterius patet ꝙ non est equalitas virtutis orbis attrahentis ⁊ illius partis attracte: sed pars vicinior orbis venit super illam partem terre in attrahendo: sermo ergo istorum non est verus nisi loquatur de omni re simul fm suam totalitatez: ita ꝙ dicunt ꝙ res omnis hoc est tota in totalitate sua accepta non fm partes non potest moueri huc vel illuc sed figi ⁊ stat in medio necessario propter equalem sue totalitatis ab orizonte per circuitum distantiam. ¶ Contra qđ nos dicimus ꝙ propter hunc sermonem non oportet vt sic res quieta in medio existens agitetur ⁊ moueat ad omnes partes orizontis per circuitum eo ꝙ quelibet pars orizõtis attrahit sibi partem viciniorem ex partibus terre: hoc autem manifestum est si remoueri imaginetur terram ex medio. ⁊ locum eius imaginemur ignem in medio locari est eadem causa imobilitatis ignis ⁊ terre fm istos vt prediximus. sꝫ in igne melius que diximus de terre partibus videmus ꝓpter hoc ꝙ ignis mouetur a medio ⁊ non terta: positus igitur ignis in medio stat propter eandem causam qua fit statio terre in medio fm istos quia scilicet equaliter distãt ab orizontibus fm totum: ⁊ tamen videmus ꝙ fm partes recedit a medio ⁊ mouetur ab orizonte. Similiter ergo videtur ꝙ fm istos debeat moueri terra fm omnes suas partes verũtamen cum moueratur ignis sic fm partes a partibꝰ orizontis non accidit ei non scindi sicut falsum exemplũ induxerunt de tensa extensa: ⁊ ideo videmus ꝙ non incidit totaliter simul ad punctum vnum orizõtis: sed quelibet pars mouetur ad partem orizontis sibi viciniorem ⁊ per equalitatem distantie que ponitur causa quietis corporum in medio non deberet scindi ignis sed cum totalitate sua deberet stare in puncto qđ equaliter recedit a circunferentia. Nunc autez videmus ꝙ omnis pars ex partibus ignis mouetur ad sibi magis similem ⁊ vicinam ex partibꝰ orizontis: ⁊ hoc est ꝙ sicut si imaginemur duos circulos super punctũ vnũ qđ sit centrum vtriusqʒ quorum vnus distet ab alio per quãtitatem ambitus circunferentie ita ꝙ vnus sit multo maior alio ⁊ intelligamus eos secari per duos diametros angulos rectos secantes: tunc enim duorum circulorum inequalium qualitate fiunt similes lʒ sint inequales ⁊ intelligamus circulorum exteriorem esse orizontem ⁊ interiorem esse circulum ignis qui sit in centro: ꝙ tunc partes ignis non eq̃liter distant a circunferentia per circuitum: tunc quarta inferioris spere attrahetur ad sibi similem in spera superiori ⁊ non totaliter in omnibus partibus quiesceret in vno puncto centri: ⁊ omnino simile accidit de terra si circulus spere interioris detur terre ⁊ dicatur ꝙ non naturaliter est in medio sed quiescit propter equalem attractum orizõtis vndiqʒ equaliter distantis: ⁊ si forte aliqui velint dicere ꝙ terra non scinditur propter continuitatez quia vna pars tenet aliã sm sibi continuam hoc nihil est omnino: quia corpora per suas quantitates sibi querunt punctum notum in quo stet quantitas ipsorum per omnes partes. Videmus enim ꝙ ignis aliquando cõgregatur ⁊ inspissatur ex maiori magnitudine ad minorem. ⁊ tunc inspissatur ⁊ venit ad locum minorez: aliquando econuerso spargitur ex paruitate ad magnitudinem: ⁊ tum sic rarificatur magnificatur ⁊ tunc prouenit ad locum maiorem: ⁊ hoc precipue accidit in corporibus quando sunt extra loca sua ꝙ etiam tunc mutantur a suis quantitatibus quas habent forme suis debitis fm spissitudinis vel raritatis ipsorum ꝓportionẽ. Signa hec ita se habent ⁊ supponatur cum illis qđ medium est ⁊ non locus naturalis terre sed cõtinuetur in medio ꝓpter equalitatem distantie orizontis tunc oporteret ꝙ terra modum istius alterationis ⁊ motus quem variamus: ⁊ hoc contingit ei ꝓpter elongationem equalem ab orizontibus: quia tunc quelibet quarta orizontis descendit fortiter ad quartaz terre sibi viciniorem ⁊ verificabit eam separando ab alijs partibus ⁊ a spera terre ⁊ scindẽdo eam sicut diximus: ⁊ si hoc esset verũ seculis antiquis iam tota terra spissa ⁊ mutata in aliam speciem esse debuerat qđ falsum esse videmus. Iste igitur sunt sententie ad diuersitates opinionum que fuerunt per inquisitionem esse rerum quas induximus hoc est de figura terre ⁊ loco eiusdem ⁊ ipsius motu ⁊ quiete.

¶ Cap. 7m. De contradictione illius opinionis que terram moueri in medio super orbem medium.

Nunc autẽ tẽpus requireret vt in rebus illis nrãz sniam diceremus nisi ꝙ quãdo ante diximus qđ qdam dixerũt terraz moueri circulariter ex diuersificati sunt in duas partes: qdã eni dixerũt ꝙ erat vna de stellis ⁊ mouebat extra medium ⁊ illis sufficiẽter satis in probabitis est contradictũ: qdam enim dixerũt eã moueri in medio circa cẽtrum: ⁊ qa illis nõ fuit in ꝓbabitis cõtradictum opꝫ nos hic istis ꝯdicere anteqꝫ nostram de ꝓdictis cõferamus sniam. Dicamus ergo ꝙ qdaz alij posuerũt ipsam esse in medio ⁊ ꝙ ipsa reuoluitur super se mota super orbem mediũ quez orbem si realiter acceperũt tunc fuit orbis ille concauũ aeris ⁊ aque in quo cõtinet terra qđ cõtinuum orbem mediũ

Tex. cõ. 93.

Tex. cõ. 94.

Tex. cõ. 95.

Tex. cõ. 96.

vocauerunt quod erat inter celum et terram que sunt quasi extrema. si autem orbem medium non realiter sed intellectualiter acceperunt: tunc erat orbis imaginabilis per quem motum suum dixerant describere terram circa centrum mundi qui medius est inter orbem celi et centrum eo quod spera incircumferentia et centrum tanquam in duo diuidatur extrema. Hic autem sermo impossibilis est omnino. si enim incipiendo contradicere eis sumamus sermonem quod s. terra mouetur circulariter: siue in medio: siue extra medium moueatur absque dubio motus iste circularis erit terre violentus. Cuius probatio est quia idem motus est naturalis totius qui est partium. Motum autem partium terre videmus esse rectum et nos mouere aliquam partium terre circulariter nisi violenter tunc ergo terra mouetur violenter quando circulariter mouetur. Si autem hec ita se haberent cum nulla violentia sit perpetua: sed potius generabilis et corruptibilis tunc iste motus non est perpetuus. constat enim in secundo perigeneseos quod ordo elementorum et numerus et motus eorum perpetua sunt secundum naturam et nunquam secundum naturam finiuntur. ergo motus eorum nec est circularis. ergo nec motus terre. Amplius omne quod preter primum corpus mouetur motu circulari mouetur motu minimo hoc est tarde respectu motus primi: et motus eorum sunt diuersi quia plures sunt et vniformes in velocitate et tarditate: et hoc non habet instantiam in inferioribus orbibus planetarum: quorum quilibet habet motus plures et tardos respectu motus primi qui est diurnus: hic enim motus omnino vniformis est et velocissimus. hec autem omnia manifesta sunt ex predictis. Si ergo terra mouetur motu circulari in loco suo sicut isti dicunt: tunc oportet quod moueatur a motore qui non est naturalis secundum intellectum vel animam: et habeat motus plures diminutos in velocitate a motu primo. Omnis autem orbis inferior ad minus habet duos motus. s. longitudinis et latitudinis in quem qui est ab occidente in orientem: et latitudinis qui est declinans ab equinoctiali in meridiem: et in aquilonem ad duo puncta solstitiorum: ergo terra ad minus hos duos motus habebit: si autem ita se haberent: tunc oportet quod stelle in ascensu et descensu celi a solstitio in solstitium nobis mutentur omnes sicut mutatur nobis modo sol. et oportet quod nobis aliquando visibiles fierent stelle que sunt circa polum australem et occultentur nobis stelle que sunt circa polum aquilonarem. Nos autem non videmus id sic esse omnino: quia ex quo loco oritur nobis modo stella aliqua semper ad maximum tempus oritur nobis illo eodem: et si mutatur locus alicuius stellarum hoc est in motibus orbis et non ex motu terre. Similiter autem est de occasu stellarum sicut diximus de ortu earum.

Tex.cõ.97.

¶ Cap. 8m. In quo dicitur vera causa quietis terre in medio vniuersi

Tex.cõ.98.

His autem habitis tempus est vt dicamus veritatem de premissis. dicamus ergo quod motus partium terre et motus totalis terre qui naturalis est ad medium: et quod illud medium est locus qui est centrum: surgit tamen questio ex hoc quod scimus vnum subiecto esse medium vniuersi et medium terre licet differant in forma et ratione. ¶ Quereret ergo forte aliquis ad quod duorum mediorum secundum formam est motus grauium et partium terre naturalis: vtrum. s. sit ad medium totius aut ad medium terre: hoc est querere: quod quando grauia mouentur ad medium secundum quod est medium totius. aut secundum quod est medium terre: et ad hanc questionem soluentes dicamus quod mouentur grauia ad ipsum: secundum quod est medium vniuersi et non secundum quod est medium terre: huius autem signum est quod videmus in corporibus leuibus sicut est ignis: hic enim contrarijs motus sunt a grauibus: ergo idem locus est ex quo mouentur leuia ad quem mouentur grauia. sed leuia ex medio vniuersi mouentur ad orizontem qui simpliciter est orizon: ergo grauia mouentur ex orizonte ad id quod simpliciter est medium: si autem ignis moueretur ex medio illo secundum quod est medium terre: tunc si poneretur terram non esse in medio vniuersi simpliciter non mouetur ignis ad orizontem simpliciter. sed ad orizontem qui poneretur orizon respectu medij terre: et sic accideret etiam quod motus grauium et leuium non esset contrarius a differentijs positionum que essent contrarie simpliciter: sed essent per comparationem contraria que omnia sunt inconuenientia. ergo oportet dicere quod terra mouetur ad medium quod simpliciter est medium et non medium quidem corporis. sed quod est corpus quoddam: medium autem simpliciter est medium vniuersi ergo motus terre et aliorum simpliciter grauium est ad medium vniuersi

Tex.cõ.99.

secundum quod est medium vniuersi. accidit etiam quod medium vniuersi sit medium terre secundum subiectum: et hoc est ideo quia terra mouetur ad medium vniuersi et equaliter omnes partes eius intendunt tangere ipsum et locari in ipso: et ideo accidit quod medium terre et hoc est spere terre sit locatum in vniuerso et sic vnum subiecto efficitur medium vtriusque. ¶ Quod autem et hoc verum sit quod s. motus terre ad vndique facit per subiectum medium esse vniuersi et medium terre significatur in motum omnium grauium: intelligamus enim superficiem planam secare terram in centro et significari centrum in circulari superficie illa: et intelligamus corporum grauium significari lineis protractis que significent vias per quas descendunt grauia a circumferentia ad centrum: dico quod linee ille significantes lineas grauium et non figurantur ad modum equidistantium equalium que non concurrant nec per contractum faciunt angulum imo potentia omnes perpendiculariter descendunt ad centrum ita quod quelibet super ipsum in superficie secante ipsum facit duos angulos rectos. ergo descensus omnium illarum est ad vnum angulum in centrum conclusum: si autem hec ita se habent tunc oportet quod per ipsum descensum grauium fiat quod grauium medium sit in medio vniuersi accipit medium vniuersi pro suo medio: et hoc per accidens efficitur suum medium et medium vnum vniuersi secundum subiectum: et quia est in medio est quiescens propter causam quam diximus. Diximus enim quod omne quod mouetur: necesse est quod moueatur ab immobili quod non remouetur de loco suo: et hoc est clarum in omnibus motibus animalium sicut declaratum est in octauo physicorum: hoc modo necesse est quod se habeat id quod simpliciter est medium spere ad ipsum motum spere: et idem necesse est quod quiescat spere medium. Cum autem hic sit locus grauium et nullum corporum naturalium moueatur in loco suo naturali: oportet quod id quod ibi locatum est sicut terra sit quietum: hec igitur via vna que habetur ex premissis in. 8. physicorum: et etiam hoc non sufficit eo quod nimis est remota. ¶ Inducamus ergo causam que est propria huius et naturalis sumens argumentum a corporibus habentibus grauitatem que quando sepius proijciuntur superius recidunt semper ad locum vnum quod non contingeret si terra moueretur in loco vno sicut videmus quod quando lapides proijciuntur ex naui fortiter: iacta ipsa in flumine non cadunt lapides in locum vnum: sed vnus cadit iuxta alium: et sic procul dubio fieret si proijcerentur lapides et terra moueretur quod non caderent lapides in vnum locum quamuis ex eodem loco proijcerentur: signum enim sensibile quietis terre in medio et quod non mouetur medium extra neque in medio est et lapidum proiectorum ex loco vno redditus continuus ad locum vnum et eundem: et quia iam habemus expressum argumentum quietis terre dicimus causam huius quietis propriam esse et manifestam et patentem ex premissis: dicimus enim hoc esse ex aptitudine naturali ipsius que est forma generis siue grauitatis in terra que connaturalis est loco tali. si ei de aptitudine eius naturali est incidere ad medium ex quacunque parte orizontis moueatur sicut aptitudo naturalis ignis est incidere ex medio ad orizonta propter connaturalitatem quam habet ad orizonta: tunc propter contrarietatem motuum et formarum ignis et terre non est possibile quod aliqua partium terre moueatur sursum ad locum medio contrarium nisi per violentiam: omni enim corpori vni est motus vnius simplicis corporis simpliciter est motus secundum naturam: et ideo motus qui est ex medio in simplici corpore contrarius est motui facto ad medium in omnibus partibus corporis quia motus partium simplicis corporis non est nisi per formam totius que eadem est in ipsis: eo quod homogenea sunt toti. si igitur sicut ex sensu videmus non esse possibile alicui partium terre vt habeat motum naturalem ex medio sursum tunc manifestum est quod multo dignius est quod talis motus non est possibilis toti ex cuius forma pars talem accipit naturam: quia sicut diximus in simplicibus idem est locus ad quem finaliter mouetur pars et totum eo quod pars non mouetur nisi per naturam que est forma et natura totius. Si autem hoc est vt diximus tunc impossibile est quod terra in loco suo moueatur nisi moueretur ex virtute animali que est fortior et nobilior quam ipsa sit sicut videmus in locis suis moueri animalia tunc oportet procul dubio quod propter istam causam terra sit quieta et firma in loco suo qui est medium cum videamus quod non habeat neque animam neque intellectum a quo moueatur. Et tunc si nos ex omnibus dictis velimus colligere veram causam immobilitatis terre dicemus quidem quod causa prima est medium vniuersi quod accipit terra pro loco et hec causa appropriatur per hoc quod medium quidem est immobile propter hoc quod est remotissimum

T.cõ.100.

Tex.cõ.101.

Tex.cõ.102.

est remotissimus a circumferentia: est enim concurrens propter distantiam a motu primo frigiditas cōstringit partes materie ꝛ inspissat: ꝛ quia inspissat inducit in ea frigiditatem ꝛ efficiunt ergo grauia ꝛ imobilia que sunt ibi: ꝛ est hec cā efficiens generationis terre. Causa autem finalis est que in ante habitis dicta est: quia scilicet terra nō participat nobilitatē cause prime nec nobilitatem que est iuxta illam participat per motū sed potius per quietem: ꝛ ideo stans ꝛ quies eius est in ipsa: ꝛ hoc quidē oēs qui medium ponentes imobile somniauerunt. ꝛ exprimere aliquid nesciuerunt. Idem autem quod diximus terram scilicet locatā in medio esse attestamur geometre in parte illa geometrie que de chosmimetra facit rōnē ꝛ astronomi. Intelligam⁹ enim totam speram per centrum secari tribus diametris quarum vna ducatur de polo in polum per centrum: altera de puncto orientis in punctis occidētis per idem cētrum. Tertia vero de angulo medij celi ad angulū medij terre per idem centrum: tunc enim necessario isti tres diametri secabunt se in centro ad angulos rectos. nec est possibile vt corpus sphericū pluribus diametris ad angulos rectos super centrum descriptos secetur: intelligamus ergo terram esse leuatam extra diametrum que transit per polos que vocatur axis spere: ꝛ sit in medio: ergo cum stelle in occasu ꝛ ortu sunt ei remotiores quam in angulo medij celi apparebunt stelle viciniores in ortu et occasu quam in angulo medij celi quod falsum esse videmus. Si autem terra moueretur in centro ꝛ non eleuaretur extra centrum ꝛ stelle quiescerent sicut dixit Pithagoras: tunc figure planetarum semper essent eedem: sunt enim vere planetarum vocate figure radiorum quibus respiciunt in circulo signorum ꝛ quibus diuidunt circulum signorum que figure sunt coniunctio oppositio quadratura ꝛ trigona radiatis ꝛ sextilis: si enim stelle non mouentur adinuicem equaliter semper distarent: ꝛ ideo istarum nulla esset variatio cuius videmus oppositum: quia stellam aliquādo cōiunctam videmus aliquando opponi eidem: vel ex quadrato vltimi ex trigono vel sextili respicere eandē. Ordo autem stellarum demonstrat terram eē quietam ꝛ in medio locatam: quia cum ordinata sit luna sub sole si terra non esset in medio ꝛ quieta nō accideret in oibus partibus circuli signorum in quibus opponitur sol ꝛ luna in capite vel cauda draconis: quia terra non operiret loca circuli extra quorum diametrum eleuaretur: ꝛ huius videmus contrarium: accideret autem etiam omnia instrumenta vt astrolabium ꝛ armillas astronomorum esse falsa: quia nunquam posset idem motus per cōputationes cursus astrorum inuenire qui inuenitur per instrumenta ad sensum: quia semper accideret diuersitas ex hoc quod terra quartas circulorum nō equaliter respiceret: ꝛ ex motu terre accideret alia diuersitas quorum oium contrarium probauimus geometrice ꝛ astronomice. Jam ergo determinauimus de superioribus quorum vnum est de loco terre ꝛ aliud an ipsa est quieta an mobilis determinatione sufficienti per rationes facientes fidē de ipsis ꝛ docentes per causas veram veritatem.

Tex. cō. 103.

¶ Cap. 9m. In quo per demonstrationem probatur terra esse sperice figure.

Tex. cō. 104.

Ab hinc autem volumus referre tertium superius quesitum quod est terre figura: de hoc quidem diximus quod figura terre est sperica siue orbicularis necessario huius autem demōstratio est per motum: omnis enim pars terre extra medium accepta grauis est: ꝛ grauitas illa in actu mouet eam vsque quo peruenit ad medium: ꝛ tūc cessat actu moueri ꝛ quiescit in medio: ꝛ hec quidem per totum circulum centri vndecunque moueantur partes terre ad medium non distat vna pars ab alia sicut distant partes in eo quod est rarum vel spissum. sed constringuntur fortiter per circulum ita quod magna pars cōstringit minorem non vt spargatur vel moueatur sicut id cuius partes desinunt in angulos diuersos sed potius frigiditate constringente ꝛ grauitate colliguntur ꝛ congregante simul quantum coniungi possunt ad centrum vicinius vt perueniant ad medium circūstando ipsum ex quo relinquitur quod constrictio earum sperica est quia in nulla alia figura appropinquarent medio quantum possunt vicinius ꝛ facilitatem huius imaginationis accipiemus ab opinione antiquorum qui vocati sunt naturales. eo quod de naturalib⁹ locuti sunt licet dicerent falsum. Dixerunt enim terram generari extra medium in orizonte ꝛ facto motu celi expellere eam per circuitum ab orizonte ad medium motu violento ꝛ nos dicimus sermone veriori ꝛ rectiore quod motus eius ad medium est naturalis ꝛ non violentus. ꝛ si volumus tunc accipere penes hanc opinionem facilem imaginationē eius quod diximus dicamus quod ipsi dixerunt quod terra prius ꝛ quodlibet aliud elementum fuit in illa potentia. deinde per motum reliquit in actum elementi ꝛ formam quā videmus modo: ꝛ tunc terra per circuitum orizōtis generata a motu celi equali distantia recedens ab orizonte paulatim appropinquauit medio donec resideat in ipso ꝛ quia per circuitum centri venit equaliter ab orizonte per partes equales ꝛ naturam ac si veniret ab equalibus arcubus orizontis per circuitum tūc oportuit quod in medio resideret circulariter. Dico ergo ad modum istius imaginationis quod quando corpora grauia mouentur ab orizonte in quocunque arcu orizontis fuerint ꝛ veniūt ad medium: tunc siue sit motus eorum equalis velocitatis siue diuerse velocitatis tamen quando idem medium contendunt accipere ꝛ non transeunt a medio per lineam equedistantem linee protracte ad medium est necesse quod figurentur in modum spere circa medium mundi: ꝛ licet Themistius dicat hanc imaginationem esse fundatam super falso quod est terram esse generatam cū ipsa sit ingenita ꝛ mundus: tamē non curamus de verbis Themistij: licet enim non dicamus terram prius fuisse ingeneratam: ꝛ postea per generationē naturalem que fit per motum celi esse eductam in actū sed potius ingeneratam hoc modō generationis: tamen scimus terram esse generabilem secundum partes sicut ꝛ aliud elementū: oia elementa per partes generabilia sunt licet secundum totum sint ingenerabilia generatione naturali: ꝛ licet sit sic tamen mot⁹ ad medium equaliter causa est figure sperice: siue sit generata: siue non generata: quia motus eius non accipit diuersitatem ex generatione eius vel ingenerabilitate ipsius. omnes enim dispositiones que non sunt generabilis vt generabile est: et ingenerabilis ꝛ vt est ingenerabile omnes sunt eam generabili quam ingenerabili. sicut etiam nos videmus quod motus localis est prior alijs motibus secundum naturam: ꝛ enim in his que generabilia sunt id quod est prius natura sit prius tēpore hoc modo quo prius natura dicitur prius causa: ꝛ tamen possibile est id quod est prius non esse: in eternis autem nō dicimus quod possit prius non esse: sicut quia videmus similem esse consequentiam in eternis ꝛ temporalibus: ideo dicimus semper prius esse natura motum localem: ꝛ similiter est de habitudine cause ꝛ causati tam in eternis quam in temporalibus quia sicut domus esset eterna adhuc cā eius materialis esset lapides ꝛ ligna ita diximus: ꝛ hoc quod siue terra sit generabilis siue ingenerabilis secundum naturam semper habitudo eius ad motum ꝛ locum esset vna ꝛ eadem: quia enim forte posset aliquis dicere quod non accideret in toto quod diximus accidere in partibus motis ad medium dicemus hoc esse falsum: sicut enim per partes terre congregantur ad medium quando imaginantur venire motu equali quātitate equali ex omnib⁹ partibus orizontis que partes orizontis sunt arcus equales: ꝛ quando mouentur constringuntur circuli terre in arcus similes arcubus orizontis. ꝛ sic paulatim resident in circulo spere terre: ita necessarium est quod sit in motu totius terre: quia homogenia est pars terre toti terre quo ad motum ꝛ locum et illud quidem est manifestum in tota terra sicut ꝛ in partibus: quia quando terra peruenit ad centrum ex omnibus arcubus orizontis equaliter qui vndique circūstant medium tūc fit inde spera: eo quod longitudo linearum egredientium a centro ad circūferentiam superficiei conuexe terre est equalis: tunc autē talis figura sperica est ꝛ orbicularis procul dubio cum istud sit naturale terre ex ipsa sui grauitate: oportet quod hoc conueniat terre quālis non dicamus eam motam fuisse ab orizonte sed semper in medio substitisse: quia aliter non distaret equaliter ab orizonte qui est locus ignis quod est contrarium elemētum ad terram sicut supra diximus: oportet enim quod pars maioris grauitatis impellat a medio versus concauū aque partem leuiorē per totū centri circuitū equaliter secundum naturam donec leuissime partes terre in ipso concauo aque locentur ad circulum: ꝛ sic terram spericam esse necesse est.

Accusatio Themistij.

Mō̄ i gñrabilib⁹ id qd ē pri⁹ nā ē etiā tpe prius.

Tex. cō. 105.

¶ Cap. 10m. In quo ostenditur per illam cām quietis terre ꝛ figure in medio soluitur eius questio de figura terre mota.

Tex. cō. 106

Ex ista vo causa quietis in medio quā īduximꝰ pōt aliqs absoluere omnem questionem quesitam de huius spere motu s. terre ad medium vel quietis eius in medio omnes enim huiusmodi questiōes vnius ⁊ eiusdem sunt spēi. verbi gratia: queret enim forte aliqs an terra naturaliter locata sit in medio ⁊ an figura eius sit sperica. Obiicit autem forasse dicens ꝙ si ponamus terram generari in orizonte ⁊ paulatim residere ad medium tūc enim forte diceret esse possibile vt sub orbis semicirculo vno duplum quantitatis terre generet ꝗ̄ est qḋ generaꝰ sub altero orizōtis semicirculo ⁊ tunc descendit ab arcubus eq̄libus orizōtis de terra nō erit eq̄le ergo cum etiam iste partes terre veniunt ad circulū paruum qui est cōcauum aque que est locus terre due partes terre erūt sub vno semicirculo concaui illius et alia tertia residua erit sub alio semicirculo ⁊ tūc nō erit medium terre ⁊ mediū mundi vnum ⁊ idem neqꝫ dimensionale eidē lineis protractis a centro ad cōuexum terre ⁊ ad cōcauum aque si ergo terra sic locatur vnum de duobus incōuenientibus sequitur necessario. s. ꝙ aut non quiescit in medio mundi: qa medium terre hoc modo nō est mediū mundi: aut si non concedatur ꝙ non qescit ⁊ stat in medio mundi tunc possibile est ꝙ remoueaꝰ a medio mundi: ⁊ sic nō naturaliter moueꝰ ad ipsum: ⁊ forte seqtur vtrūqꝫ istorum si dicto modo terram figurari dicaꝰ hoc enim modo figurata nō sperice est figure cum duplum quantitatis eius sub vno semicirculo orizontis ⁊ subduplum sub altero qḋ nullo modo potest contingere in circulis diuersis super idem centrum descriptis

Tex. cō. 107.

Dicimus autem ꝙ absolutio istius questionis nō erit laboriosa ⁊ nihil incōueniens omnino seqtur si mēs fuerit bene imbuta his que in p̄habitis dicta sunt. non enim dicimus terram casu venire ad medium sed per naturam. et posito etiam addi imaginetur in vna parte orizōtis ⁊ diminui in altera sm modum dictum cum in descensu eius pars maior extendit partem minorem ad medium mundi donec efficiatur medium terre ⁊ medium mundi vnum ⁊ idem: ⁊ ita prouenit ad medium ⁊ contingit ipsum ⁊ format suum medium in medio mundi eo ꝙ de aptitudine nature ē: nō per casum hꝫ cōsequi hunc locum qui vocatur medium: ⁊ quia vna natura est in gleba vna ⁊ quacūqꝫ parte terre ⁊ terra tota: ideo talis consecutio medij eq̄liter conuenit toti terre ⁊ cuilibet parti ⁊ ideo pars addita in vno semicirculo terre descendet inferius quantūcūqꝫ potest ad medium vltimum ⁊ sic figurabitur terra in speram iam enim diximus ꝙ talis descensus ad medium non accidit parue terre inquantum est parua neqꝫ magne inquantum est magna sed accidit terre inquantum est terra ⁊ grauitati naturali terre ⁊ omni corpori terrestri eo ꝙ de aptitudine ipsius est descēsus ad medium si ergo hec ita se habēt tunc etiam si dicamus totam terram generatam esse in vna parte orizontis ⁊ descendere ab illo tunc modo predicto sequitur medium predictum et peruenitur ad ipsum circūstando ipsum ex omnibus partibus sui cōuexi equaliter: nec est differētia aliqua in hoc nisi ꝙ pars maioris grauitatis mouetur velocius ⁊ pars minoris grauitatis mouetur tardius tamen qa maior extendit minorem donec medium terre sit in medio mundi oportet ꝙ sperica terra in medio figuretur. si ergo dicamus ꝙ terra non est figurata nisi in medio ⁊ non extra medium sicut dixerunt quidam antiquorum adhuc ꝑpter eandem quā diximus cām oportet ipsm sperice figurari. ⁊ si dicamus ꝙ nō est generata nec in medio neqꝫ in orizōte adhuc ex causa dicta conuincitur esse sperica siue sit naturalis ei: siue sit facta: siue non facta.

Tex. cā. 108

si enim est sm hanc dispositionem sm quā gn̄ata est in p̄mis vt dicūt qdam ꝙ. s. habeat additionē altiorē in vna parte orizontis ꝗ̄ in alia tunc adhuc ꝑpter sermonem quē diximus: oportet ꝙ sit sperice figure ⁊ rotūde: qꝛ omnia corpora hn̄tia grauitatē incedūt ad cētrū sui loci ad angulos similes: qa geometrice ꝓbatū est ꝙ similiū ⁊ eq̄lium arcuum in circūferentia sunt anguli siles ⁊ eq̄les in centro qui cōtinenꝰ sub diametro que ab arcubꝰ eq̄libus ad centrum ꝑtrabunꝰ: ⁊ illi semidiametri sunt sicut vie per quas descendunt corpora grauia ad centrū: ⁊ qa sic sub angulis silibꝰ et equalibus grauia in cētro locanꝰ: oportet necessario ꝙ hoc sit signū infallibile ꝙ ipse figure sint sperice in centro ⁊ locus eorum erit necessario sperice figure non enī descēderet hoc descensu terra in oībꝰ suis partibꝰ nisi ipsa natura sic eēt orbicularis ⁊ rotūda ⁊ nō violēter sicut dixerūt qdam si enim extali cā corpus terre esset orbiculare tūc opꝫ necessario ipsum naliter esse rotūde figure. Opꝫ aūt supponere in tota nā esse hoc verū ꝙ oīs res nālis semp aut frequēter hꝫ dispōnem aliquā ⁊ figuram hꝫ eā per nām eo ꝙ casu alia ⁊ violēta: neqꝫ frequēter sunt neqꝫ semp.

Obiectio.

Sꝫ obiiceret ⁊ forte aliqs ꝙ etiā vidimus figuras elītorꝫ nō eē semp manētes ⁊ stabiles ipsis elītis manētibus qḋ aūt aliqn̄do adest ⁊ aliquando nō nō est nāle ꝗ̄ figure elītorꝫ nō nāles esse videnꝰ ꝑcipue cū supra in p̄mo libro habitū sit elīta eē rectaꝫ supficierum ⁊ corpus celeste rotundarum ⁊ elementa figurari in rotundum nisi per accidens qa. s. in rotundo per motum sunt locantur.

Auerrois in c. 106.

Sed ad hoc dicit Auerrois naturale esse equocū quia videmus aliqḋ naturale inseparabile esse a natura sicut sunt figure celi. Aliquod autem separabile vt figuras elementorum. Dicit etiam dici posse ꝙ figura inseparabilis est ab elemento ⁊ separabilis. sicut etiā dicitur elītum sm partes ⁊ sm totū ingenerabile ⁊ huic secūde solutioni ego nō derogo.

Solutio.

Sed tn̄ melius dicēdū videtur ꝙ nā dicitur dupliciter a natura sm rē precedente ⁊ nā rem ꝯnitē ꝑcedēs enī corpus sm nām est supficies termināns ⁊ ideo nāle qḋ accidit corpori a natura ꝑcedēte que est p̄mū eius est inseparabile a re ⁊ hoc mō figura nālis est que respondet supficiei recte vel rotunde ⁊ hoc mō elīta sunt recte figure in omnibus suis diametris ⁊ supficiebꝰ sicut diximus in supficiebꝰ ⁊ corpora aīata hn̄t suas figuras ex dimēsiōe scḋaꝫ supficierū ⁊ similiter corpus celi. motus autem est natura cōseqūes rem que mouet ⁊ potentia est sm naturam ꝗ̄ natura ipsius rei mote ⁊ ideo qḋ accidit rei per motum separabile est ab ipsa re adhuc manente ⁊ hoc modo naturale est elementis figurari sperice.

Cap. 11m. In quo per signa mathematicorum probatur terram esse rotundam ⁊ parue quantitatis.

Tex. cō. 109.

Amplius autē hoc idē per signa sumpta ex mathematicis ꝓbare possumus: quia enim de figura ⁊ quantitate terre querimus: ⁊ de eisdem inquirūt mathematici lꝫ aliter illi ⁊ aliter nos integramus tamē demonstratiōes mathematicas possumꝰ hic iducere pp rei queste idētitatem. sed nos in signis mathematicis non habemus dicere ꝑpter qḋ sed tm̄ qa sed causa ꝑpter qḋ in mathematicis. Dicamus ergo ꝙ primum signū ꝓbans terram eē rotūdam est id qḋ cadit sub visu nostro in eclipsi lune. Si enim terra non esset rotunda non esset rotūda vmbra terre ⁊ si vmbra non eēt rotunda nō videremus figurari eclipsim lune sub visu nostro in eclipsi lune sicut modo videmus eam figurari: nō enim potest dici ꝙ figura eclipsis lune sit in visu tm̄. ⁊ sit visus fallus ex longinquitate proueniens: sicut videmus accidere in lune accensionibus scimus enim omne qḋ videtur videri sub pyramide cuius basis vel diameter basis eiꝰ est res visa: ⁊ cum videmus lunam scimus basim visus super lunam ⁊ siue nos videamus eam profundam quando est q̄si cornuta ⁊ nouacula: siue videamus eam mediam quādo q̄si linea recta secante lucidum eius ab eo qḋ est tenebrosum in ipsa: siue videamus eam gibbosam siue conuexe rotunditatis nunq̄ apparet nobis ꝙ basis visus nostri figuretur sperice: sed sicut iaceat super superficiem equalem. cum tamen sciamus ita non esse. ita enim forte aliquis dicat accidere in lune eclipsi sectionem circularem ꝑpter visum ⁊ non esse ita aperte rei. hoc enim dici non pōt cū semp appeat circularis: ⁊ ideo opꝫ ꝙ proueniat ex aliquo vno in se habēte ad lunam ⁊ nō ex visu. hoc aūt nō pōt eē nisi vmbra terre que aut est sicut circularis. aut vt pyramis aut vt colūna ⁊ quecūqꝫ horum dicatur tunc oportet ꝙ figura terre sit rotunda.

Tex. cō. 110.

Aliud autē est signum simul significans ꝙ figura terre est rotunda: ⁊ ꝙ ipsa est parue quātitatis: sicut enī nos paruū trāsmutemur sm latitudinem climatum a pte medij celi que est peruersus meridiē ad partē septētrionalē que dicitur alfareada: qa farcada est idē ꝙ visa que in septētrione mittacar occultātur nobis quedam stelle in meridie perpetue occultatiōe quas prius aliquando videmus: ⁊ si ecōtrario inuenimus ab aqlone versus meridiem occultabunꝰ nobis quedam septētrionales stelle ⁊ quedam meridionales orientur: Egyptus enī

⁊ Persia

& Persia versus meridiem sunt & illis apparent multe stelle meridionales quas hic qui sumus in 7 climate nõ videmus: & econuerso nobis multe stelle apparent sub polo aquilonari quas illi nunq̃ vident nec huius causa potest esse nisi quia rotunditas terre cadit inter nostros & illorum visus: si enim terra esset superficiei equalis absq̃ dubio vbicunq̃ esset homo in tota terra appareret ei vterq̃ polus & omnes stelle site iuxta polum vtrũq̃: paruitatis autem terre signum est: quia hoc accidit per vnam mutationem circuli qui dicitur orizon. Cum enim determinatum sit circulorum qui sunt supra centrum idem esse proportiones similes quandocunq̃ mutatur orizon sm quantitatem similẽ portioni arcus qui est inter stellam vnam & aliam in circulo meridiei qui est circulus latitudinis tunc occultatur stella a visu hominis huius qui est in centro circuli orizontis orientalis & hoc est aliquando vnus gradus qui parũ excedit sexaginta miliaria sicut ergo ostensũ est per ea que dicta sunt ꝙ terra est orbicularis & ꝙ nõ est magne quantitatis: si enim magna esset ex parua mutatiõe quantitate nõ apparerent stelle alie & iuxta polos vtriusq̃ site & non appareret alius terminus qui est finis circuli orizontalis sm diuersos terminos orbis: si enim terra esset valde magna super conuexum terre circulus magnus parum elongat a linea recta equaliter. & tunc diu permutaremur antequam alie stelle nobis apparerent: & alie occultarent. Nunc autem quia ad paruam mutationem hoc accidit oportet orizon esse parui circuli: & ideo curuus est valde & recedit multum a dispositione linee recte: & si volumus attendere erit insensibilis quantitatis in comparatione ad circulum signorum quia linee visuales egredientes ab oculis nostris ad duo puncta orientis & occidentis diuidunt circulum signorum in duo equalia quod patet per hoc ꝙ sex signa semper sunt arcus cui subtenduntur linee versus nos: quia sex signa semper videmus ergo linee visus nostri sunt diametri circuli signorum & cum diameter sit linea producta per centrum circuli oportet ꝙ hoc quod est de quantitate terre inter nos & centrũ linea terre nihil omnino sit in comparatione ad quantitatem circuli signorum est autem hec medietas terre cui cum coniuncta fuerit alia medietas ipsius non erit eque quod componitur ex duobus medietatibus sensibilis quantitatis in comparatione ad circulum signorum. Cuius est alia probatio est quia stelle secantes circulos instrumentorum astronomicorum & in chosimimetria que sunt sicut astrolabium & armille secant ea sicut circulum terre quia aut oppositio per instrumenta nõ concordaret motui astrorum super terram: sed hoc non fieret nisi idem esset centrũ terre & illorum quod operamur per quod operamur: quantitate terre quantitatis insensibilis existente inter verum centrũ terre & instrumenti est quantitas insensibilis omnino. Amplius autem significatio paruitatis terre & nõ rotunditatis accipitur etiã ex longitudine climatum que est ab oriente in occidentem extensa vnde dicitur ꝙ locus qui in Hispaniis vocatur Gades siue statua Herculis eo ꝙ Hercules vsq̃ illuc pugnando venit & idolũ sui triumphi erexit quod super mare occeanum ex parte occidentis est sm eandem mensuram climatis continet ex parte orientis primum terminum eiusdem climatis in termino orientali in terra Indie que est sub cancro: inter enim orizontem habitantium in climate illo iuxta gades Herculis & orientem habitantium in Indis nõ est in medio vt dicunt nisi quoddam mare paruum scilicet mare occeanum mota est in climatis illius ex occidentali parte: cum ergo parum distet orizon occidentaliũ ab orizonte orientaliũ longitudo semicirculi terre que est mensura lõgitudinis illius climatis nõ est magna & sermo eorum qui hoc dixerũt nõ est negandus: quia hec enim duo loca sunt vicinitatis vnius ad equinoctialem per totam semicirculi terre lõgitudinem demonstrat natura elephantum qui nascuntur in eis tã in orientali parte eius quam occidentali ex vtraq̃ parte maris quod diuidit orizontem eorum: eo ꝙ vnius climatis vnus est modus caloris & siccitatis propter equalem eius respectum & cõparationem ad solem: elephantes autem dicuntur arabice aleopati non enim nascerentur in vtroq̃ eorum locorum elephantes nisi loca illa aggrederent in natura climatis minus: quia per aliã rõnem non inueniuntur in eis. quia sicut diximus equalis vicinitas orizontis ad solem causat in eis generationem animalium consideranti in spe. Amplius autem ꝙ terra sit rotunda & probatur mathematici per rones geometricas id ab antiquo probantes illum errorem aliqua sit in probatione eorum scribunt enim in suis perfectis operationibus in quibus simplicium demonstratur quantitas ex cõparatione vnius ad alterum & vocant Almagesti libros in quibus tales continent operationes sm quantitates diametrorum solis & lune & terre & aliorum corporum sicut expresse docet Ptolomeus in suo Almagesti dictione quinta. cap. 16. studenti enim mathematici ad hoc vt per separationem vnius diametri per alterã noscerent quantitatem reuolutionis totius terre & dixerunt ꝙ circulus reuolutionis totius terre sm antiquos est. 24. milia miliaria & si hec littera Arist. nõ sit vitio scriptorum deprauata tunc est falsa & falsitas accidit ei ex eo ꝙ tempore Arist. nondũ perfecte sciebantur quantitates diametrorum solis & lune & terre sm veritatem antequam aliquo modo inuenit & super quã inuenerunt sapientes mathematici qui secuti sunt Ptolomeũ: tunc gradus vnius ex gradibus terre equalibus cõtinet quinquaginta sex miliaria & duas tertias vnius miliarij sm quantitatem miliarium que determinatur in chosimimetria quod est quatuor milia cubitorum: & cum positus fuerit gradus vnus sicut dicit Ptolomeus multiplicatus illis in totum circulũ qui trecenti sexaginta gradus colligere ex hoc rotunditas circuli terre que est viginti milia & quadraginta miliaria & cum diuisum fuerit per tria & septimã partem vnius: eo ꝙ circulus vincit diametrũ per tria & septimam: tunc exibit quantitas diametri terre que est noningenta viginti septem miliaria: sic ergo significauerũt auctores Almagesti ꝙ terra est rotunde figure & parue quantitatis respectu superiorum corporum: sic ergo completa doctrina de figura terre et loci eius & ꝙ ipsa est quieta imobilis quia perfecta doctrina horum non potest haberi nisi per scientiam eclipsium solis & lune per scientiam diametrorum ipsarum.

Nota de magnitudine totius terre.

¶ Incipit Liber Tertius qui est de mobilium rectorum principiis & numero.

¶ Tractatus Primus qualiter & an sint generabilia huiusmodi indiuidua.

¶ Cap. pm. Que libri intentio: & quis dicendorum in Libro isto sit ordo.

Tex. c. pmi.

Nos autem iam in phabitis diximus de Celo quod est primum inter corpora simplicia & determinauimus de ipso sm totum & determinatione acquisita quo ad ea que in naturis que ei habent de ipso & de partibus eius diximus que partes sunt stelle & orbes tangendo ex quibus substantiis sunt materialiter & que vere sunt sm formam: diximus enim ꝙ nõ sunt ex aliquo quatuor elementorum sicut nec ipsum celũ: nec est alicuius elementi: & ostendimus ꝙ nec ipsum celum neq̃ partes eius cadunt sub corruptione: eo ꝙ sunt ingenerabiles & hec omnia cum sibi coniunctis in duobus precedentibus libris quantum nobis sufficere videbatur determinauimus. Nunc autem intendimus de mobili sm rectum motum quod est graue vel leue: & ideo ad sequentium tractandorum scientiam dicemus ꝙ rerum naturalium: quedam sunt substantie: & quedam sunt que sunt ex actione vel impressione substantiarum naturalium dico autem substantias naturales inter mobilia recto motu corpora simplicia & ex his composita: corpora enim simplicia sunt ignis & terra: quorum vnum est simpliciter leue & alterum simpliciter graue: & reliqua corpora que sunt media istorum: composita autem ex his sunt lapides et animalia & plante & similia istis: actiones autem voco motus horum simplicium corporum & eorum corporum que causantur materialiter ex istis que sunt corpora composita vt diximus: impressiones autem voco alterationes ipsorum adinuicem & permutationes in quantitate & formas sm quas fiunt alterationes & permutationes eorum ex his autem facile constare potest cuilibet ꝙ omnis questio physica est de corporibus physicis ꝙ probatur ex hoc ꝙ substantia naturalis: aut est corpus aut est in corpore: probatur autem & hoc his que diximus in primo physicorum. vbi locuti sumus de primis principiis que sunt principia primorum corporum transmutabilium que sunt elementa vbi etiam ostendimus: nam ostensione exquisita diuidendo eam per omnes nature intentiones in secundo physicorum. cum enim loqueremur de principiis nature ostendimus ꝙ principia corporis transmutabilis sm ꝙ est permutabile sunt ingenerabilia & incorruptibi-

Tex. cõ. iii.

Tex. cõ. iiii.

fia: ⁊ hoc ex ipse probauimus de natura que est materia ⁊ diximus etiam de natura que est forma per hoc qd diximꝰ ꝙ ipsa est diuinum ⁊ oppositum in qd est nature desideriuz sicut quilibet legere ⁊ aduertere de plano poterit in his que scripsimus in fine primi phisicorũ ex quo ergo de principiis horum corporum transmutabilium dictum est est intentio nostra dicere de ipsis corporibus mutabilibus ⁊ quia simpliciuz est motus rectus localis in ipsis ideo dicere de his sm ꝙ sunt mobilia motu recto sm eniz ꝙ mobilia sunt motu alterationis ⁊ transmutationis eorum adinuicem loquemur de ipsis in libro perigeneseos deo concedente: hec aūt corpora de quibus loqui habemus in genere sm formas locales motus in eis facientes duo sunt corpora. grave s. ⁊ leue ⁊ grauia iterum duo. s. terra ⁊ aqua: ⁊ leuia duo. s. ignis ⁊ aer. Dicemus ergo post hoc generationez ⁊ corruptionē: eo ꝙ omnibus generabilibus accidit generari ⁊ corrumpi ex his duobus corporibus que dicimus esse graue ⁊ leue et ideo in esse generationis debet esse vtrorūqz istorum rememoratum ⁊ per ista oportet nos dicere in quibus est generatio: ⁊ quia in omnibus illis est generatio physica que sūt composita ex graui ⁊ leui ⁊ sunt grauia ⁊ leuia simplicia aut enim generatio omnino non est aut si est tunc stans ⁊ radicata in corporibus dictis quatuor. s. elementis ⁊ in his que componuntur ex eis: sed tamē anteqꝫ loquamur de istis corporibus oportet nos querere propter doctrine bonitatē an sit generatio omnino an non quia lz hic loqui de generatione non intēdimus: tamen ea corpora de quibus loquemur sunt generabilia ⁊ sunt grauitas ⁊ leuitas de quibus nos loqui oportebit in isto nostro libro.

Vide Albu‑ im hic in cõ m 1a p̄ ꝓ B.

Tex. cõ. 2.

¶ Cap. 2ᵐ. In quo recitantur opiniones dicentium esse generationem corporum ⁊ negantium esse ipsam: ⁊ circa quaz illarum est hoc disputandum ⁊ qualiter.

Dico ergo ꝙ primi qui de natura philosophati sunt diuersa tradiderūt de generatiōe ⁊ contraria adinuicem: ⁊ ad veritatem quā nos in sequentibus docebimus. Quidaz enim oino negauerunt esse generationem ⁊ corruptionez dicentes nullam omnino rez generari lz aliqd nos generari vel corrumpi videantur: qd tamen non esse in rei veritate ⁊ esse sicut est sermo Melissi ⁊ sequacium eiꝰ: ⁊ sermo Parmenidis ⁊ sequacium eius de quibus nos multa diximus in primo phisicorum. Nos autez hos ipsos bene ⁊ laudabiliter diximus dixisse in rebus quibusdaz: sed tamen error est hoc dicere in omnibus rebus naturalibꝰ: hic tamen non est conueniens inquirere de oibus his que sunt ingenerabilia ⁊ incorruptibilia: ⁊ non mouentur motu qualitatis qui est alteratio physica quia de quibusdam hoc diximus in fine primi de auditu physico. vbi ostendimus pncipia corporis mobilis sm ꝙ mobile est esse ingñabilia ⁊ incorruptibilia in octauo autem pbauimus motorem primi mobilis esse ingenerabilem ⁊ incorruptibilem ⁊ similr suuz mobile ⁊ vlterius suum motuz: ⁊ hoc conueniens illic: quia in libro illo agitur de nature principiis: causa autem ppter quā dicunt omnia sensibilia esse ingenerabilia ⁊ incorruptibilia est quia persuasum habent idem esse rerum sentētiaz ⁊ experimentum visus eo ꝙ inter vniuersale ⁊ particulare distinguere non valebant ⁊ videbant per auditū ⁊ ceteros sensus certam capi de corporibus experimentum. Putantes ergo de nullo esse sententiam certam nisi de sensibilibus hanc acceperant de sensibilibus estimationem. Causa aūt huius erat: qa dixerunt generabile non esse id quod scitur per sententiam: si enim inueniatur aliqua sciētia certa oportebit scitum ⁊ cognitum esse perpetuum ⁊ non alteratum a sui dispositione: nec corruptum eo ꝙ scientia tm̄ verorū est ⁊ necessariorum. Cum igitur cogitauerant scita esse illa maxime que sunt principia aliorum que sunt elementa per que putabant omnia alia cognosci conuerterūt sermones suos ad naturam elementorū: ⁊ pronuntiauerant ea esse ingenerabilia ⁊ incorruptibilia eo ꝙ cadunt sub oculis ⁊ cognitione: ⁊ per ipsa cognoscitur quicquid scitur: qa terra quidem terram cognoscimus ⁊ aere aerē ⁊ igne ignē: ⁊ aqua aquā sicut putauerunt. Nec oportebit soluere hoc sophisma istorum: quia in prohemiis libri physicorū satis sufficienter inuenitur solutum. ¶ Fuerūt autē alii his in toto. i. vniuersaliter cōtrarii quasi intenderent cōtradicere: vel qui dixerūt ꝙ omnes res sunt generabiles nec aliqd omnino est qd sit ingenerabile sed de rebus generalis quasdam dicunt incorruptibiles que manent semper ⁊ quedam generatorūz corrumpuntur ⁊ fluunt. Pithagorici eniz ⁊ Plato dixerūt mundum generari ⁊ non corrumpi ⁊ alii quidam sequentes eos qui post philosophati sūt in philosophia naturali. Alii autem dixerunt nihil generatorūz stare ⁊ permanere oino: sed vnam tm̄ rem esse quasi subiectum ⁊ radicem generatorum omnium que subiiciuntur in tota generatione ⁊ corruptione que est materia prima quā permanere ingenitam et incorruptibilem affirmabant: eo ꝙ videbant ꝙ aliter generatio ⁊ corruptio inquiete ⁊ infinite non essent nisi hec pmanerent sm dispositionem vnam in essentia lz in esse cōtinue varietur ⁊ hec opinio fuit Heracliti Ephesii ⁊ aliorū multorum philosophorum: hii autem quia omnia corpora generata esse dixerunt corpus quidem vniuersaliter ex superficiebus per modum laminarum ⁊ rasurarum corpus cōponentiuz componi dicerunt ⁊ ad superficies resolui quia autem in aliis libris sequentibus de aliis opinionibus dicemus: ⁊ hic magis agimus de corpore quanto mobili sz locum. ideo postpositis aliorum opiniōibus de hac vltima inquiremus dicentibus enim sermonem hunc contingit contradicere geometris qui non dicunt corpora componi ex indiuisibilibus qd tamen necessario sequitur ad opinionem istorum sicut continue in sequentibus erit manifestum ⁊ esset conueniens Platoni ꝙ non diceret sicut isti dicunt: aut si dicit ꝙ confirmaret sermonem suum per rationes fortiores qꝫ introducte sunt rationes ab illis physicis non est aliud dicere neqꝫ credere: si autem ꝙ sit per se notum aut ex his que per se nota sunt verissime probatum: error enim eius q sic dicit est manifestus etiam in geometria vt diximus pꝰs: sequitur enim necessario ꝙ si corpora ex superficiebus componuntur: ꝙ etiam superficies componuntur ex lineis ⁊ linee ex punctis qd si est veruz: tunc pars linee non est linea: sed punctus: ⁊ hoc quidem negant geometrici ⁊ nos etiam sufficienter improbauimus in eis: quia prius tractauimus in sexto physicorum qui est de motus diuisione ⁊ etiam in libro de indiuisibilibus lineis in quibus libris ostēdimus nō esse aliquam linee partem que non recipiat diuisionem infinitam hoc quasi parum digredientes oportet querere qd impossibilium accidit dicentibus sermonem predictum eorum scilicet qui ponunt principia corporum esse partes indiuisibiles: omne eniz impossibile qd sequitur contra istos ex rationibus geometrarum sequitur etiam contra eosdez per rationes corporis naturalis: eo ꝙ quantitas vna est corporis naturalis ⁊ geometrica lz non sit vnum ex impossibilibus illis geometria dicit propter quid est scientia naturalis dicet quia ⁊ huius causa est ꝙ corpora geometrica ex diminutione se habent ad corpora naturalia. Cum geometrica per omne sint in naturalibus naturalia autem ex additione se habent ad geometrica: cum naturalia addunt illis formas sensibiles contrarietatem habentes: ⁊ ideo etiaz nō est ita econuerso quia multa impossibilia inducuntur contra istos ex ratione corporum naturalium que ex rationibꝰ geometrici corporis induci non possunt nō omnia que sunt in corpore naturali: sunt etiam in geometrico: sed econuerso quecunqꝫ sunt in geometrico sunt ⁊ in naturali quātū ad essentiam quātitatis: huius autem exemplum est in diuisione. nulla eniz diuisio est que accidit corpori geometrico que non accidit etiaz corpori naturali: sed aliqua est diuisio que non accidit corpori geometrico in geometrica enim non est possibile ꝙ continuum quantum diuidat in rez aliquā que vlterius non diuidat ⁊ hoc etiaz in physico vniusr accepto corpore ostendimus eniz in sexto physicoꝝ. Nulluz esse corpus qd tm̄ in forma mobilis accipiat: ⁊ si non sit contractuz ad hoc mobile vel illud ꝙ non diuidat in infinitum: ita ꝙ in ipso non cōtingit accipere vltimum: sed tamē aliqua diuisio est physici que nō est corporis geometrici forme eni sensibiles situm hñtes in corpore de qbus intēdit physicus sm duos modos diuidunt quorū vnus est per formaꝝ specificas differētias: ⁊ alter est per accidēs per suoꝝ subiectoꝝ diuisionē dico aūt diuisionem fieri per formaꝝ specificas differentias sicut quando diuidit color in albedinem ⁊ nigredinem

Tex. cõ. 3.

Tex. cõ. 4.

Tex. cõ. 5.

Tex. cõ. 6.

Tex. cõ. 7.

Res nāe duplr diuidi possunt.

que sunt differentie coloris formales: et similiter est in reliquis rebus naturalibus que formaliter dividuntur: per accidens autem voco divisionem quando dividitur forma divisione sui subiecti quod est continuum: quia forme naturales sunt forme habentes per accidens quantitatem suorum subiectorum et non per differentias essentiales formarum sicut dividitur continuum album in multas partes albas: et neutra harum divisionum est in infinitum: quia corpus naturale inquantum hoc vel illud ad formam naturalem determinatum non dividitur in infinitum: sicut sepius in aliis locis est ostensum et probabitur adhuc ulterius in primo libro perigeneseos ubi de corporibus indivisibilibus contra Democritum et Leucippum disputabitur: patet ergo ex his que dicta sunt quod quecunque forma nullum dividitur altero istorum modorum duorum necesse est quod dividatur: ex his ulterius patet quod corpora physica ex additione se habent super geometrica: eo quod geometrico corpori neutra istorum accidit divisio.

Cap. 3m. In quo disputatur contra eos qui corpora ex superficiebus fatebantur componi.

Tex. c. 8. Inquiramus ergo de partibus indivisibilibus ex quibus ut isti dicant corpora componuntur presupponentes quod corpora naturalia habent differentias contrarias que dividunt eorum divisione sicut est gravitas et levitas: et caliditas et frigiditas: et huius videamus ergo quod impossibilia sequuntur ad hanc opinionem: dico quod impossibile est aliquod grave componi ex duobus non gravibus: ita quod quando aggregantur est in composito utrisque horum habent gravitatem: licet enim materia et forma sint neque gravia neque levia per se ex eis componantur grave tamen non ipsa accipiunt gravitatem ex compositione: sed compositum preter ea non componunt corporum quantitatem sed potius essentialem faciunt compositionem que generalior est quam compositio corporum habentium motum rectum ut universaliter dicatur impossibile est quod compositum sit in actu aliquo qui actu potentia non fuit in componentibus sicut patet in tractus navis ut diximus in 8° physicorum: cum ergo corpora que sensibilibus qualitatibus primis sunt distincta omnia sunt gravia vel levia sicut terra et aqua: et reliqua duo quod etiam adversarii nostri confitentur et punctis non sit et gravitas omnino non potest dici quod gravia componantur ex punctis nec ex lineis nec ex superficiebus: quia si punctum quod secundum eas componit lineam nullam habet gravitatem: tunc secundum predicta et talem lineam composita ex punctis nullam habebit penitus gravitatem: eadem autem ratio est de superficie composita ex lineis non gravibus et corpore composito ex superficiebus non gravibus omnino.

Tex. c. 9. Si quis autem negare vellet quod diximus scilicet quod puncta non sunt habentia gravitatem redibimus ad illud quod probavimus hic de necessitate: grave enim dicitur dupliciter per essentiam scilicet et per accidens et id quod est per essentiam dicitur simpliciter grave sicut terra et huiusmodi: id autem quod per comparationem est grave hoc dicitur simpliciter non grave secundum comparationem alterius dicitur grave et per comparationem dicitur leve: grave autem simpliciter est grave in alio per comparationem se habent adinvicem sicut superius et inferius: quia omne simpliciter gravius est aliquo et non convertitur quia gravius et levius non dicunt simpliciter grave et leve et hoc in simili videre possumus: quia id quod simpliciter est magnum possibile et dici maius: sed non convertitur quia id quod comparatione dicitur maius non dicitur simpliciter magnum: parva enim sunt grana milii que dicuntur aliquando maiora aliis: non tamen absolute dicuntur magna. Ad propositum ergo revertentes dicimus quod si aliquid est grave simpliciter et maius est re aliqua sui generis: tunc etiam est gravius illa: si autem essent res diversarum specierum: tunc non tenerent consequentia: quia terra est simpliciter gravis tamen non gravior minori plumbo quam sit ipsa: dico autem sub conditione quod si ipsa est maior re aliqua sui generis: quia potest esse quod non est re aliqua sui generis cum corpus naturale in specie et forma speciali acceptum non sit divisibile in infinitum sicut nos documus in prehabitis: et ideo minima terra in qua salvari potest terre species est maior re aliqua sui generis sicut minima aqua. Sed advertendum est quod terra et ignis duas habent divisiones: quarum una est inquantum

Documentum psalchauz pro quo vide cōmētū. 62. tertij phy.

est terra et ignis: et hoc modo non dividitur in infinitum alio modo dividuntur hec inquantum sunt grave et leve: et quia sequuntur quantitatem materie: ideo dividuntur sic in infinitum et hoc modo est quod nullum est accipere grave simpliciter quod non sit gravius minore sui generis cum omne grave accipiat participationem aliquam punctum nec grave simpliciter nec gravius ex comparatione ad aliud dici potest. Amplius autem si ex positionibus adversariorum trahamus argumentationem contra eos tunc dicemus: quia spissum et rarum differunt propter hoc quod spissum est grave et rarum leve spissum enim et racum opponuntur spissum autem licet in magnitudine sit equale: raro tamen ut dicunt non est equalis ponderis: eo quod spissum est plurium punctorum ex quibus componitur quam rarum si ergo est ut diximus et puncta concedantur esse gravia et levia tunc procul dubio si spissum et rarum sic opponuntur ut dicunt tunc oportet quod omne spissum et rarum divisionem recipiat sicut grave et leve ita quod nullum est spissum quin sit aliquo spissius et nullum racum quin sit aliquo rarius est enim rarius: eo quod habet puncta plura. Punctum autem non recipit aliquam divisionem ut confitetur: ergo punctus neque spissum neque rarum per consequens ergo nec leve nec grave.

Tex. c. 10. Amplius autem omne grave aut est durum aut molle: necessario aut enim cedit: et tunc est molle: aut non cedit tangenti: et tunc est durum. Hec enim divisio est per affirmationem et negationem: conclusio autem que sequitur ex hac ratione est manifestum etiam apparens omnes res impulsa in sui profundum sunt divisibiles necessario: quia profundum habens esse dividi potest: punctum autem nullam recipit divisionem: ergo punctum nec impellitur actu nec non impellitur in sui profundum: ergo neque molle est nec durum: et per consequens neque grave nec leve.

Tex. c. 11. Amplius autem impossibile est ut res gravis sit quantitativa compositione ex his quorum nullum habet gravitatem aliquam: et hoc quod videntur concedere illi qui dicunt athoma esse per hoc quod distinguunt et discernunt ex quibus sit grave et qualiter sit ex illis: viderunt enim non esse grave materiam et formam: et tamen grave fiat ex ipsis: eo quod sicut diximus non componitur aliquid ex illis secundum quantitatem sed secundum essentiam: sed ex punctis dicunt componi quantum grave vel ex superficiebus non quidem semper sibi suppositis sed potius ex his que terminantur ad seinvicem sicut superficies longitudinis terminat illam que est latitudinis: et superficies latitudinis terminat illam que est profunditatis: et sic in eo quod dicunt ex quibus et qualiter sunt quantum corpus est grave consentiant nobis quod non sit grave: ex quibus oportet non gravibus: distinctio tamen eorum termino innititur arti vel rationi sed casui et non syllogismo: quia ea que potuit constituere grave propter hoc quod sunt qualiacunque principia quantitatis absque dubio non sunt principia gravitatis et levitatis. Dicemus ergo contra istos quia si per se notum est quod omne gravius aliquo non potest fieri gravius illo nisi per aliud grave quo abundat ab illo: tunc sequeretur necessario quod nihil athomorum est gravius: signum autem huius est quia nos videmus quod non est gravitas secundum istos in simplicibus primis: sed in compositis ex illis sicut si diceremus quod quatuor puncta composita dant composito gravitatem: et quod corpus compositum ex pluribus punctis gravius est quam id quod est compositum ex paucioribus: sicut si diceremus quod compositum ex quinque gravius est quam compositum ex quatuor tunc dico hoc impossibile esse aliter nisi gravius abundet minus gravi in re que in se gravis est: et hoc in exemplo videre possumus: quia albius nunquam vincit album nisi per additum sibi aliud album. Si ergo hoc ita se habet: tunc oportet quod compositum ex quinque sit gravius composito ex quatuor propter additum sibi punctum unum grave necessario ergo punctum unum per se habet gravitatem quod impossibile esse superius est demonstratum.

Tex. c. 12. Amplius autem impossibile est ut corpora sint ex compositione superficierum: dicunt enim dupliciter posse lineas componi et dupliciter posse componi superficies: componitur enim linea cum linea per suppositionem unius super alteram: et hoc modo nullam constituant speciem quantitatis si potius per hunc modum in geometria probantur esse equales vel inequales: quoniam

que se non excedunt sunt equales: que autem se excedunt sunt inequales. Secundo modo componuntur sibi linee quando sunt longi et lati termini: et tunc vt constituunt superficiem: similiter autem dicunt superficies sibi dupliciter posse componi: si enim sibi supponantur nunquam fiat ex eis profundum sed potius per talem applicationem dicuntur esse equales vel inequales. si autem vt termini eiusdem quantitatis sunt tunc constituunt distantiam corporalem: quia necesse est vna sit terminus in longum et altera in latum: et tertia extendatur in profundum et inter eos tunc distantia corporalis quantitatis inuenitur. si autem volunt constitui corpora physica ex compositione superficierum: et quidem est impossibile secundum veritatem: et tum dicunt propter hoc quod in geometria vera sunt corpora articulari per compositionem superficierum inuenta: quia vnum sunt simplicia physica que ex illis quinque mathematicis producuntur. ¶ Corpus enim quatuor basium quod continet triangulos equales et simplices comparatur igni. Corpus enim sex basium quadratarum equalium et similium comparatur terre propter figure sue immobilitatem: corpus autem octo basium continens triangulos equales et similes aeri comparatur: habens autem 20. bases triangulorum equalium et similium et comparatur aque: habens autem 12. bases pantagonales equales et similes comparatur celo: huius autem sumitur ex 15° libro geometrie quod addidit Hisicolaus libris Euclidis. His autem sic habitis redeamus ad propositum ostendentes nullum corporum naturalium sic componi ex principijs geometrici corporis: constat enim quod non constituitur ex superficiebus corpus quando quedam superficies adheret alijs per applicationem suppositis sicut linea tum linea applicatur ex parte vna que est sua longitudo: quia sic nulla omnino quantitas produci potest sicut diximus prius vtrum sicut linea componatur cum linea in longitudine et latitudine et fiant ex eis: tunc superficies similiter conuenit eis dicere vt componant iterum vt ex eis fiant corpora quemadmodum dictum est: si autem possibile est vt fiat corpus ex coartatione superficierum ad inuicem ita quod circumstent in profundum et in ipso coartentur applicare sibi per suppositum latitudinis sue tunc tunc oportet quod absque dubio quod tunc inuenitur corpus aliquod quod non est elementum nec ex elementis: elementum autem non est causatum propter hoc quod non est aliquid istorum qui nec simplicium corporum quod taliter ex superficiebus producatur. Item ex elementis non est quia omne corpus quod est elementatum ex quatuor consistit elementis: et ideo nullum producitur ex tali compositione superficierum. Si autem diceretur quod fiunt hec corpora ex alio modo applicationis superficierum: tunc oporteret quod omnia corpora essent plena vacuis: quia inter superficiem et superficiem nihil omnino erit replens sed esset distantia corporis vacua: est ergo impossibile corpora componi ex superficiebus et hec inconuenientia contingunt his qui prebabitis corporibus mathematica principia inreducunt attribuere sicut formauit Plato in timeo et alij quidam. Amplius autem si dicantur corpora grauia et grauiora propter superficierum in ipsis coartationem et multiplicationem sicut dicitur in timeo et distinguitur: tunc manifestum est et patens quia propter similem rationem et lineis et punctis nihil est grauitatis ratio enim in vno est similis in altero sicut multotiens diximus. Si ergo non est differentia in vtrisque quantum ad hunc modum videlicet grauitas causetur non a superficie composite sed ponendo ab ipsius multiplicitate et coartatione: tunc oportet eos dicere quod differentia grauitatis et leuitatis causetur ab ipsis componentibus ita quod vna superficies sit grauis et altera leuis: sicut differre videmus terram et ignem quod vnum eorum est leue. et ex leuibus superficiebus: et alterum est ex grauibus superficiebus sic enim proculdubio contingit quod quedam superficies sunt leues et quedam graues: et tunc per eandem rationem oportet dicere quod quedam linee sunt leues ex quibus fiunt leues superficies: et quedam linee sunt graues ex quibus fiunt graues superficies: et similiter puncta quedam leuia ex quibus fiunt linee leues: et quedam grauia ex quibus fiant linee graues. Videmus enim secundum dictos homines superficies terre esse grauiores superficiebus ignis. Si autem hec ita se habent tunc sequitur necessario quod corpus omnino non fiat. et vt non fiat resolutio alicuius corporis. Si enim puncti

Tex.c.14.

ad lineam sit sicut linea ad superficiem et superficies ad corpus: tunc necesse est quod quedam illorum sicut virinia resoluatur ad aliam vsquequo fiet resolutio in primo aliquo vnde incepit compositio omnium eorum. Si autem hec ita se habent tunc omnia resoluuntur corpora vt dicunt possibile erit vt in aliquo tempore resolutis omnibus quantitatibus in tota distantia mundi non remaneat nisi punctum vnum: et quod non sit corpus aliquod omnino: et hoc est impossibile nec omnino potest esse. et oporteret etiam quod generatio corporum inciperet ab illo vno puncto et quod spissum esset principium generationis quod omnino absurdum est. quia in omni corpore quod generatur corporeitas communis supponitur in eo ex quo generatur et in generato: sicut ostendimus in antehabitis istius libri et in physicis. Amplius autem in tempore oporteret idem dicere cum tempus sit quantum in quo est indiuisibile nunc sicut punctum in continuo. tunc enim simul diceretur esse tempus et non tempus: quia in hora aliqua resolueretur tempus ad nunc. cum omne compositum in sua componentia resoluatur: et tunc aut non erit tempus omnino aut possibile est non fore tempus in aliqua hora: que tamen hora est tempus. ratio enim instantis similis est ratio ni puncti indiuisibilis vt diximus. ¶ Causa autem huius erroris est quod putabant materiam primam esse indiuisibile punctum cuius forma prima est corporeitas non determinatarum dimensionum: cum hoc non sit verum eo quod prima materia non sit punctus sicut ostendimus in primo physicorum: nec prima forma que est in materia corporeitas sed alia essentialis forma est ante eam que non diuiditur diuisione quantitatis sicut nos ostendimus in prehabitis istius scientie in pluribus capitulis octaui physicorum et secundi librorum superiorum. ¶ Eadem etiam impossibilia sequuntur contra illos qui dicunt mundum totum componi ex numeris quidam enim antiquorum vt Pithagorici talem mundo dederunt compositionem: et secundum illos sequitur quod sint vnitates graues et leues et quod sint diuisibiles: et vt vniuersaliter dicatur omnia que dicta sunt de punctis dici etiam possunt de vnitatibus: redeuntes igitur ad propositam conclusionem dicimus quod generatio corporum physicorum nequaquam est sicut dixerunt eam esse actores superficierum et numerorum et quasi capitulariter repetamus huius causam dicimus quod hoc est ideo quia in omnibus corporibus naturalibus habentibus motum rectum est grauitas vel leuitas. Nulli autem punctorum accidit grauitas neque etiam leuitas: si autem sic est vt diximus: tunc impossibile est vt punctum et vnitas sint corpora vel habentia grauitatem: quia licet in se etiam secundum nostros aduersarios non sunt corpora: nec etiam habentia grauitatem: tamen secundum eos faciunt soliditatem corporum: et sic composita puncta sunt corpora et habent grauitatem et hoc nos iam improbauimus: quia ex punctorum compositione vel vnitatum impossibile est aliquam posse reddere causam differentiarum corporum naturalium et actionum eorum in passione que in corporibus physicis ex suis principijs componentibus causari dignoscitur.

Tex.c.15.

Tex.c.16.

Tex.c.17.

¶ Cap. 4m. In quo probatur quod omne corpus naturale motum habet naturalem vt hoc sciatur: omne corpus naturale rectum esse graue vel leue quod in prehabitis est suppositum.

Tex.c.18.

Quia autem iam superius supposuimus quod omne corpus physicum est graue vel leue: et per hoc destruimus positionem de superficiebus et punctis et vnitatibus: oportet nos hic inducere probationem illius vt sit nostra contradictio fortior. et quia non possumus probare quod omne corpus physicum rectum habeat grauitatem vel leuitatem nisi per motum ipsius corporis: ideo incipiemus ab illo ostendentes omne corpus physicum habere motum aliquem rectum. Dicamus ergo quod signum significans quod corporibus omnibus naturalibus est aliquis motus naturalis est quod nunc inducemus: licet enim hoc ex ipsius nature diffinitione satis sit manifestum: quia natura est principium motus in eo in quo est. et ideo naturale corpus necessario habet motum causatum a natura: a qua ipsum dicitur naturale. tamen vt melius conuincatur aduersarius: dico quod si corpora simplicia que sunt elementa moueantur et non mouentur naturaliter vt dicit aduersarius: tunc proculdubio

oportet ꝙ moueantur violenter: ⁊ tunc ille motus sit eris eis in eis extra naturam ⁊ non essentialis eis. Nunꝗ autem potest inueniri motus extra naturam alterius corporis ꝗ sit id qd mouetur: sed potius secundum opiniones ad motum qui est illius corporis per naturam propriam: ergo non erit motus violentus nisi prius conueniat illi corpori motorum habere naturalem cui ille motus opponitur: ⁊ si sint motus vnius corporis extra naturam ⁊ violenti multi: non est tamen motus naturalis nisi vnus sicut vna natura est que est essentialis eius qd mouetur sed extrinsecus actiua vni ⁊ eidem sunt multa: ꝙ autem hoc qd diximus sit verum probatur etiam alio signo. Si enim considerauerimus quietem naturalem vniuscuiusque corporis intelligemus etiam ipsum habere naturalem motum necessario. s. motus naturalis qui est ad locum in quo est quies naturalis omni corpus aut quiescit quiete naturali aut violenter naturaliter in loco in quo quiescit quiete naturali ad eundem mouetur motu naturali: si autem hoc est secundum ꝙ diximus ⁊ videtur rei quiescentis in medio quies esse naturalis: tunc manifestum est ⁊ clarum ꝙ motus eiusdem ad medium est naturalis. melius enim contra nos sumere exemplum ab eo qd quiescit in medio: quia videmus illud secundum totum quiescere. Elementa autem alia licet motu recto ad loca sua moueantur: tamen in locis suis circumducuntur circulariter ⁊ ideo si forte sumeremus exemplum ab illis instaret nobis aduersarius: licet sua instantia esset sophistica: eo ꝙ elementa in locis suis non mouentur naturaliter sed motu orbis generantis ea. Sumamus ergo exemplum ab eo qd quiescit in medio sicut diximus dicentes ꝙ aut quies eiusdem naturalis est aut accidentalis: ⁊ si est quies eius in medio naturalis tunc motus ad medium erit eiusdem corporis naturalis: ⁊ tunc concludit quod naturale habet motum ⁊ proprietatem siue formam que mouet habens motum. Si autem terra quiescit in medio violenter: tunc quiescit eo ꝙ ab alio corpore impedita non descendit ad medium ad qd naturaliter descendere habet: sicut dicit aduersarius: ⁊ tunc queremus de illo prohibente vtrum ipsum sit quietum vel non: ⁊ si est quietum naturaliter tunc sequitur ꝙ aliquod corpus naturale habeat quietem naturalem: ⁊ tunc motus ad quietem illam erit naturalis: ⁊ tunc iterum concludetur propositum. Si autem ⁊ de illo dicitur qd non quiescit naturaliter sed violenter ab alio impeditum: tunc iterum de illo impediente queremus an quiescat an non: ⁊ si quiescit tunc queremus vtrum naturaliter quiescat an violenter: ⁊ si quiescit naturaliter tunc habebit motum naturalem ⁊ hoc est propositum. Si autem quiescit violenter tunc quiescit ab alio impeditum ne descendat: ⁊ de illo iterum queremus ⁊ sic in infinitum impossibile autem est ꝙ in infinitum procedatur: ergo necesse est ꝙ aliquid sit prius quiescens quiete naturali: ⁊ hoc habebit motum naturalem per rationem antedictam. Si autem prohibens prius terram descendere sub medio non est quietum sed motum: sicut dicit Empedocles de turbine quam arabes Donte appellant dicentes ꝙ terra est gesta propter aeris motum per motum turbinis inuoluentis eam: eo ꝙ aer is turbine circumuentus est rota aque: aqua rota terre constringens ipsum ad medium: tunc queremus ab ipsis ad quem locum terra moueatur quando non est prohibita: ponemus enim turbinem aeris non impedire eam: tunc enim mouebitur ad aliquem locum determinatum: non enim potest dici ꝙ incedat ad infinitum: quia nihil existit de his que impossibile est esse: motum autem ad infinitum impossibile est esse: ergo nihil existit de eo neque principium neque pars aliqua sicut in fine sexti physicorum probauimus. Sic igitur nihil stans in aliquo loco mouetur ad infinitum distans. Si autem hoc est ita tunc oportet ꝙ omnis res quieta sit in aliquo determinato naturaliter: ⁊ quies ⁊ locus sunt attributa incessui motus eius: quia incessus eius naturalis est ad locum in quo quies est naturalis: omne igitur corpus simplex habet motum naturalem.

Tex.c.19.

¶ Cap. 5m. In quo per solleta destruuntur opiniones Democriti ⁊ Leucippi ⁊ Platonis de motibus quos ante mundum dixerunt.

Tex.c.20.

Ex habitis autem nunc antequam vlterius procedamus de inquisitione motuum elementorum: volumus redire ad destructionem opinionum Democriti ⁊ Leucippi ⁊ Platonis: eo ꝙ omnes isti conueniunt in hoc ꝙ dixerunt motum accidentalem elementorum esse motum naturalem eorundem: tangamus ergo primo opiniones Democriti ⁊ Leucippi: vtrique enim dixerunt ꝙ corpora prima que illi athomos vocant semper mouentur in vacuo infinito ⁊ ante mundi constitutionem: ⁊ etiam post constituto iam mundo: vacuum enim vbi dixerunt non habere finem in quo infiniti athomi mouentur quasi illi corporum elementa esse dicebant. cum ergo in 7° physicorum habitum sit ꝙ omne qd mouetur habet motorem immediate sibi coniunctum. queramus ab illis que sit causa mouens corpora prima que sunt athomi: queremus etiam ab eis quis est motus illorum indiuisibilium vtrum sit motus naturalis vel violenter: si enim dicamus ꝙ quodlibet illorum corporum indiuisibilium non mouetur nisi a motore extrinseco ⁊ per vim tunc motus omnium eorum est violentus: ⁊ tunc sequitur ꝙ vniuscuiusque eorum est motus naturalis necessario: quia violentus motus non est nisi per priuationem motus naturalis: ⁊ quia habitus est ante priuationem tunc oportet ꝙ primo naturaliter corpora illa sint mota: ⁊ adhuc moueantur naturaliter: hec autem ⁊ alia de causa sequitur. s. propter corpus primum mouens alia corpora. Corpus enim primum cum non possit moueri violenter sicut in 8° physicorum ⁊ in antecedentibus istius libri habetur: non mouet aliquod corpus qd sub eo est violenter nec primus motus quem influit eis potest dici violentus: quia si esset violentus non semper esset: nunc autem semper est: mouet enim corpus primum ea que sub se sunt circulariter: qui quidem motus non est naturalis quando accipitur vt motus elementi ⁊ non est etiam violentus: quia corpora innata sunt suscipere motum primi corporis mouentis ea: ⁊ ideo assimilatur motus motui membrorum in corpore animalis a corde: ⁊ ideo qd mouetur primum: ⁊ sic motor primus qui seipsum mouet ⁊ est celum primum non mouet aliquod corpus violenter: sed hoc non mouet ea naturaliter quo dictum est. Si igitur daretur ꝙ corpus primum non haberet motum per se ⁊ naturaliter sed violenter: ⁊ sic mouere vlterius corpora tunc oporteret ꝙ in numero motorum ⁊ mouentium corporum esset processus in infinitum: sicut ostendimus in 8° physicorum quia vnumquodque corporum moueretur secundum hoc ab illo violenter: ⁊ moueret aliud violenter ⁊ hoc non potest esse secundum circulum sed secundum rectum: ⁊ ideo necesse esset procedere in infinitum. Si esset secundum circulum: tunc oporteret idem esse mouens primum secundum violentiam qd non potest esse quia violentia deficit recessu a primo qd infert eam: ideo in vltimo necesse est ipsam stare: ⁊ nihil mouere violentia: ergo hoc modo procederet ad infinitum quod omnino impossibile est esse: quia secundum hoc ⁊ esset infinitum ⁊ violentia non cessaret in infinitum qd non videmus fieri quia violentia nec semper est nec multo procedit a primo violentiam inferente quin deficit: oportet ergo dicere ꝙ athomi mouerentur secundum naturam ⁊ hoc est contra hypothesim: quia Democritus ⁊ Leucippus supponebant motum accidentalem esse ante naturalem. Idem etiam accidit opinioni Platonis qui dixit elementa moueri ante mundi constitutionem motu irregulari: ⁊ ideo inordinato: hoc enim videtur dicere Plato in timeo cum dicit primo fuisse chaos in quo elementa inordinate ferebantur que postea ab opifice ordinata sunt ⁊ distincta loca sua ⁊ formas ⁊ motus ordinatos: redibo ergo ex dictis super eum qui hunc sermonem affirmat dicens ꝙ motus elementorum qui sint tunc non potest esse nisi aut naturalis aut violentus. si autem habebit tunc motum naturalem tunc fuerunt mota sicut nunc: ⁊ hic est mundus constitutus: ⁊ videris ex hypothesi Platonis sequitur ꝙ mundus erat constitutus ⁊ ordinatus antequam esset constitutus ⁊ ordinatus qd est impossibile: ⁊ hoc plane apparet homini qui subtiliter ⁊ acute considerat talem mundi constitutionem qualem dicit Plato: oporteret enim necessario ꝙ corpus illud quod est mouens primum mouet alia corpora naturalia: ⁊ mouetur a seipso naturaliter: sicut diximus prius: cum autem mouet elementa tunc mouet ipsa sine omni violentia: quia non mouet ea nisi vbi inuenit ea: inuenit autem ea quieta in locis suis ⁊ in eis circumducit ea: ⁊ ille ordo elementorum est idem qd modo videmus esse in mundo: ergo mundus fuit ordinatus sicut modo: ⁊ sic mundus fuit vt modo est antequam esset mundus qd est impossibile. Dico enim ꝙ etiam tunc elementa leuia non habentia grauitatem ⁊ tunc mouebantur ex medio ⁊ grauia ad medium sicut nunc faciunt: ergo tunc habebat discretionem ⁊ ordinationem quam habent nunc: si autem dicatur ꝙ motus est violentus tunc oportet ꝙ ante illum habuerunt motum naturalem sicut diximus. Adhuc autem potest aliquis querere a precipuis habitis viris ⁊ dicere. quia si elementa ante mundi constitutionem mouebantur motu inordinato ⁊ irregulariter: tunc fuit ille motus eis substantialis eo ꝙ

Tex.c.21.

Tex.c.22.

fuit primus motus eãm substantialis est ante accidentalē ⁊ sic fuit ille motus inordinatus ⁊ confusus qui ad nullū finem fuit ordinatus. tunc elementalis substantialis. tunc ad fuit impossibile vt postea essent elementa susceptibilia motuum ordinatoꝝ ad finem siue ille finis sit locus ad quem non mouetur elementū siue sit forma substātialis in mixto ad quā mouentur elementa quādo miscent᷑: q᷑ nulla res est illius finis susceptibilis qui est ꝯtrarius sui suo substātialiter. ergo non fuit possibile ꝙ ex motibus illis elementorum postea a primo motore fieret ista aggregatio ordinata que est modo ex qua facta sunt corpora ita ꝙ ex quadam mixtura sunt ossa: ⁊ ex quadam carnes: ⁊ ideꝫ sequit᷑ ꝯtra Empe. quia si motus fuerunt inordinati substantiales elementis ante mundi cōstitutionem tunc amicitia non potuit postea talem ordinem similiū facere in eis vt quedam fierent capita que germanam cum eis habent societatem que postea p vlteriorem societatem sociata sūt ad dissimilia sicut ad colla ⁊ ad manus ⁊ pedes sm̄ ꝙ cōponi videmus aīalia: ex dictis etiā possumus reddere ꝯtradicēdo illis qui dixerunt ꝙ elementa sunt multa infinita sicut Democritus ⁊ Leucippus dixerūt athomos infinitos elementa esse ꝙ ipsa mouentur ad infinitā distantiā vacui infiniti: quocūqꝫ enim modo intelligant elemēta esse multa ⁊ infinita esse sequet᷑ sm̄ eos ꝙ ordinatio motuūꝫ elementoꝝ fuit ante illius mundi ꝯstitutionē: ⁊ sic destrueretur dictum eoꝝ quo dixerunt ꝙ inordinatio est ante ordinationē si enim dicam elementa multa ⁊ infinita esse per numeꝝ indiuiduoꝝ sm̄ vnum esse per speciem ⁊ formam: sicut in rei veritate fuit opinio eoꝝ quēadmodū ꝑuenit ad nos dictum eoꝝ: tunc sequitur ꝙ motus oīum illoꝝ per virtutem vnius forme specifice fuit vnus ad locum vnum necessario: sicut nos videmus oēs ꝑtes ignis etiā si infinite esse ponant᷑ virtute igneitatis ferri superius: ⁊ hec nō est inordinatio aliqua vel incompositio. sed potius ordo ⁊ compositio quā videmus esse modo in elemētis. Si aūt forte dicatur ꝙ id qđ mouetur formaliter vnum existit quidem sed tamen dicit᷑ ꝙ est infinitū: tamen lꝫ hoc sit impossibile sm̄ nām: tamen si esse supponat᷑ sm̄ opinionē ipsoꝝ sequitur ꝙ motus eius est ad infinitū. ⁊ iterum non est inordinatio aliqua incōpositio: q᷑ hoc sequitur rōnem infiniti ⁊ est suus ordo ⁊ sua cōpositio quā haberet etiā modo si infinitū esse supponeret᷑ si aūt dicatur ꝙ motus sunt finiti sm̄ locū: tunc sunt etiam elementa finitaꝝ potentiaꝝ: ⁊ hoc est iterum ordo quem videmus modo in quolibet elemento ⁊ in partibus eius: si vo dicant᷑ motus esse tm̄ sm̄ numerum specieꝝ ⁊ formaꝝ motuum localium ⁊ tamen esse plures: tunc oportet ꝙ mouētes forme sint etiam plures ⁊ finite in ipsis elementis: ⁊ hec est iteꝝ cōpositio ⁊ ordo queꝫ videmus modo: ⁊ si iterum nulla ordinatio precessit mundū ꝯstitutum: ⁊ si daretur oppositum tunc sequeretur ꝙ ordo ⁊ inordinatio compositio ⁊ incompositio esset idem ⁊ vnius rōnis: q᷑ nos inuenimus nunc in mundo ꝯstituto omnia elementa per suas formas essentiales moueri ad loca sua diuersa sm̄ diuersitatem suaꝝ formaꝝ mouentium: ⁊ ita fuit ante mundum: ⁊ non inuenimus ꝙ aliqua moueant᷑ ad eundem locum nisi que sunt homogenea in forma: ⁊ per omnem eundem motum ꝓbamus ipsa mota esse ante mundum quando illi dixerunt inordinatum habere motum. ergo ordo ⁊ inordinatio sunt idem qđ est impossibile. cōmuniter etiam ex his simul possumus dicere illis qui inordinationē ⁊ ꝯstitutionem ꝯfusionem motuum elementoꝝ dixerunt esse ante mundi cōstitutionem: mirabile enim fuit ꝙ posuerunt inordinationem durare tempore infinito quādo dixerunt tēpus infinitum fuisse ante mundum ⁊ mundum incepisse a quodā infinito tēpore sm̄ principiū sue durationis. Inordinatio enim ⁊ incōpositio sunt res innaturales: ordo aūt ⁊ compositio sunt res naturales his sensibilibus elemētis patet autem ⁊ naturali ratione. qm̄ nūlla principia plus durant q̄ꝫ innaturalia ⁊ sunt longioris temporis sicut sanitas q̄ꝫ egritudo: ⁊ tunc impossibile est dicere ꝙ motus inordinatus ⁊ incōpositus duret tēpore infinito: natura enim reꝝ est vt diximus ꝙ vniuersaliter inuenit᷑ in rebus vnius nature ⁊ longissimo tempore: ⁊ sꝫ dicta eoꝝ ꝯtrarium erit naturale ad naturale qđ est modo: sm̄ eos enim sequit᷑ inordinatio ⁊ incōpositio: sicut res innaturales: eo ꝙ durauerunt tēpore infinito: ⁊ ordo ⁊ cōpositio

Tex.c.23. / Tex.c.24.

sunt res naturales: eo ꝙ inceperunt a quodam tēpore finito nec potest dici ꝙ natura quā modo habēt elemēta sit per fortunā ⁊ casum: q᷑ ex talibus que naturaliter inueniuntur in rebus eiusdem nature ⁊ semper nihil inuenimus existere per fortunam ⁊ casum quibus ꝓducant᷑ in esse tale. Anax. aūt melius intelligens in hac parte q̄ꝫ memorati Philosophi presentierunt ꝙ omnia hec impossibilia ꝯtingunt ponētibus res motas fuisse ante huius mūdi ꝯstitutionem: ⁊ ideo dixit ꝙ iste mundus ab intellectu mouente factus est ex rebus non motis ⁊ postea in ipsius mundi ꝯstitutione aggregate quiescebant ante huius mundi ꝯstitutionem sed in mixtura similium quiescentibus: ⁊ fere oēs antiqui solliciti inueniuntur fuisse ⁊ studium posuisse ad hoc ꝙ inuenirent moduꝫ ꝙ iste mūdus generaret᷑ ex rebus nō motis fuissent mote nō ex sua formis quas habebant ante mundū sed aliunde: q᷑ videbant accidere oīa prius inducta incōuenientia si darent᷑ eis forme mouentes ante ꝯstitutionem mundi: ⁊ ideo dixerunt ex aliis causis mouentibus segregate sunt in formis rerum istius mundi quas videmus mō in mundo cōstituto: ⁊ hec fuit causa ꝙ Anax. posuit intellectuꝫ agentem mouentem ⁊ segregantē res in formas que sunt modo hanc difficultateꝫ etiā ꝯquestus est Empe. descendēdo a predictis incōuenientibus per hoc ꝙ dixit res non habuisse motū ante mundū: sed quieuisse ⁊ motū aliunde factum esse per amicitiā ⁊ litē: dixit enim ꝙ generatio totius mundi est ex rebus per litem primo dispersis: ⁊ postea per amorē particularē aggregatis ⁊ in elementoꝝ ⁊ planetaꝝ ⁊ aīalium ꝯstitutionē. vt sic a chaos siue ꝯfusione prima fugerent per motū litis: ⁊ deinde particulariter ꝯgregarent᷑ per amorē particularē nulla enī alia causa fuit ꝙ dixerūt ꝙ mūdus iste gn̄atus est ex vna re mixta ex oībus qui primo fuit quiescens: ⁊ postea est separata ꝑ motū litis. Istis tn̄ accidūt eadē impossibilia: eo ꝙ nō quiescit nisi per motū qđ fuit ꝑus: ⁊ q᷑ quies aut est violēta aut nālis quodcūqꝫ detur sequit᷑ eundē fuisse ante mundū ordinē motus ⁊ quietis elemētoꝝ qđ videt᷑ mō in ipsis sed forte isti nesciuerūt distinguere inter quietē ⁊ imobilitatē ⁊ dixerūt res ante mūdū esse immobiles: ⁊ ꝙ nūq̄ꝫ fuerūt susceptibiles motus: nisi per extrinsecū mouēs qđ est intellectus sm̄ Anax. ⁊ lis ⁊ amicitia: sed ꝯueniūt tamē omnes inducte opiniones in hoc ꝙ dixerūt necessario mundū non generari nisi ex aliquo: siue hoc fuerit motū ante mundū: eo ꝙ persuasam habebant ex nihilo nihil fieri per gn̄ationē naturaleꝫ ⁊ hoc erat eis certū sicut ⁊ nos hoc alibi ꝓbabimus. Lex aūt Moysi hec omnia euitauit incōuenientia: eo ꝙ dixit ex nihilo fieri mūdū nō per gn̄ationē: sed per creationē cuius nos in libro physicoꝝ dedimus rōnē. Iā igit᷑ ostēsuꝫ est aūt ⁊ verificatū per illud ꝙ illud qđ diximus ꝙ vnicuiqꝫ corpoꝝ simpliciū naturaliū est motus aliquis naturalis ⁊ ꝙ ille non est violentus neqꝫ extra naturam.

Tex.c.25.

Cap. 6m. Qđ omne corpus habens motuꝫ rectum habet leuitatem vel grauitatem.

Iam nunc tēpus requirit vt ostendamus ꝙ oē corpus simplex recti motus est graue vel leue: qđ olim superius nos ꝑmisimus ꝓbare dico igitur ꝯstāter quibusdā esse elemētis grauitatē ⁊ quibusdā leuitatē necessario. hoc aūt ꝑ demōstrationem talē verificat᷑: supponat᷑ eniꝫ qđ iam ꝓbatuꝫ est elemēta moueri necessario: ⁊ dicamus ꝙ quēdam eoꝝ necessario moueant᷑ ad mediū: ⁊ ꝯcludat᷑ ꝙ illa necessario sunt grauia. ⁊ si dicat᷑ nō sequi tūc dabit᷑ oppositum illius: ⁊ hoc est ꝙ moueant᷑ ad mediū per motū nālē: ⁊ tn̄ nō sint grauia: tūc enim dico ꝙ talia nō grauia que nō habent formas mouētes aliquas sm̄ locū neqꝫ ad medium neqꝫ ex medio moueri possunt: q᷑ sicut dico de grauitate: ita ꝑ oīa eundē modū dico de leuitate etiā: sit enim corpus nullā inclinationē nālē habēs ad motū: hoc est neqꝫ graue neqꝫ leue a. ⁊ sic corpus graue per nām habēs inclinationē ad motum localē deorsum. b. hec enim corpora vtraqꝫ aduersarius dicit moueri deorsum. Ponat᷑ ergo ꝙ a. qđ est corpus nullam habēs grauitatē deorsum veniens aliquo tēpore moueatur per spatiū linee d e. ⁊ ponamus ꝙ corpus etiā in eodē tēpore mouetur per spatium deorsum tunc enim ꝯstat ꝙ graue velocius descendit q̄ꝫ nō graue. videmus enim ꝙ grauius velocius descendit q̄ꝫ graue. ergo multo velocius descendit

Tex.c.26.

grave q̄ nullo mō grave qḋ dicit adversarius descēdē: moveaṫ igiṫ.b.qḋ est grave per totū spatiū.c.d linee pqḋ moveatur.a.z pertransit vltra scḋm qḋ inest in eodem tempore in quo.a.pertransit.c.d solum sic enim in eodem tempore longius descendit in eodem spatio corpus grave q̄ non grave: dividamus autem ex toto corpore gravi quod est.b. perfecte que in eadem pportione se habeat ad totum grave in qua habz pars spatij que est.c.d.z totū spatiū qḋ est.c. d.e. Cū igitur se habeat velocitas ad velocitatem sicut gravitas ad gravitatē sequiṫ necessario q̄ in tēpore in quo totū corpus.b.motū est per totū spatiū.c.d.e.in eodē tpe pars eiusdē gravis est mot per partē eiusdē spatij que est.c.d.sz in eodē tēpore per eādē partē spatij etiā ptrāsit nō grave qḋ est.a ergo in eodē tēpore per idē spatiū trāseūt grave z non grave descendēdo deorsū: qz pars separata a.b.est gravis: eo q̄ pars eius que est grave hoc aūt est oīno ipossibile esse: ergo nō fuit verū q̄ corpus descendens deorsum nō haberet

Tex. co. 27. gravitatē. figura aūt eius est vt vides. Amplius aūt cū non c.d.e.iam pbavimus in principio septimi physicoꝝ: q̄ oē.b. qḋ movetur ab aliquo motore sibi ꝯiuncto: id aūt qḋ est corpus neqz grave neqz leve recto motu motū non moveṫ a nāli motore sibi ꝯiūcto: opz necessario q̄ moveaṫ a motore violento: z si moveṫ a motore violēto necessario: tūc motū eius opz esse finitū eo q̄ violentia non impediṫ ab aliqua forma nāli in ꝯtrariū movente: hoc aūt est de numero impossibilium: qz iam in fine sexti physicoꝝ ostendimus nullū penitus esse motū infinitū: hoc aūt sic demonstraṫ. Cū enim nullum corpus moveri motū possit nisi ex aliqua virtute movēte: sicut in 8° physicoꝝ ostēsum est: tūc opz q̄ corpus minoris gravitatis qḋ levius dicitā virtute violenter movente moveaṫ plus in spatio q̄ corpus gravius et eadē vṫute violēta moveri possit in eodē ponamus ergo q̄ corpus maius qḋ nullius est gravitatis qḋ significari diximus per.a.moveaṫ in aliquo tēpore violēter motū per totū spatiū linee c.e.z q̄ corpꝰ grave a violēto motore in eodē tēpore minus moveṫ ponamus q̄ moveaṫ per partē spatij que est.c.d.faciamus divisionē sicut fecimus sup: a z accipiamus partē corporis gravis qḋ est.b.que in tali pportione se habeat ad totū corpus b.sicut se habet pars spatij que est.c.d.ad totū spatiū.c.e.tūc enim necessario sequiṫ vt ab eadē virtute violēter moveaṫ pars eius qḋ est.b.p totū spatiū.c.e.in eodē in quo per partē eiusdē spatij que est.c.d.movebaṫ totū corpꝰ grave qḋ est b.q̄ sicut supra violētis fortior est sup partē q̄ sup totū: ergo corpus cui nulla est gravitas: z corpus cui est gravitas q̄ est pars eius qḋ est.b.ab eodē violēto motore moveṫ p idē spatiū in eodē tpe: si deṫ q̄ motor violētus movet vtrūqz: sz spatiū finitū: hoc aūt est ipossibile: ergo opz q̄ violētia moveat ad qḋ nō est grave descēdēdo fm spatiū infinitū qḋ est impossibile: ergo positio ipossibilis est q̄.s.aliqḋ corpus motū deorsum sit nō grave in eodē oīno demōstratiōes sunt de levi z nō levi ascēdētibus sursum: ergo oporteret dicere q̄ oē corpus motū sursū vel deorsū sit leve vel grave: hoc aūt ideo sequiṫ vt diximus q̄ totū corpꝰ grave a violēto motore moveṫ per partē spatij qḋ est.c.d.tūc eni opz q̄ tāto plus de spatio in eodē tpe trāseat cuiuscorpus qḋ est pars eius mota ab eadē violētia qū velocitas partis vicit velocitatē totius in motu violēto: z si ita sit tunc oporteret q̄ motus corporis nullā habētis gravitatē esset idē z in equali tēpore. hoc mō q̄ vtraqz ptrāsiret spatiū vnū z idē in equali tēpore: z hoc est ipossibile: ergo ipossibile est dare q̄ si motor violentꝰ movet corpus aliqḋ spatiū finitū q̄ idē motor moveat corpus non grave ad aliqḋ spatiū finitū: qz aliter sequiṫ semp q̄ vna pportio motus violēti sit ad grave z nō grave corpus: figura aūt huius est tm̄ ista hoc ordine sic disposito. Hic iaz igiṫ ostensum est z verificatū.c.d.e.q̄ vniuscuiqz corpoꝝ nāliū simplicium recte motoꝝ gravitas est nālis vel levitas necessario.

Cap. 7m. De distinctione motus nālis vel violenti: z qualiter aer iuvat vt instrumentum in vtroqz.

Tex. co. 28. Est aūt hic locus cōsiderādi distictionē motus qui est a violētia z qui est a nā: icipiamus a distinctione nature z violētie. Dico enim ex determinatis ex scḋo physicoꝝ q̄ nāz dicimus id is quo est principiū motus sui: z q̄ vis vel violētia que a quibusdā virtus vel potētia vocaṫ est qū pncipiū motꝰ est a re alia ab eo qḋ moveṫ ita q̄ ipsuz motū nihil ꝯferat ad id qḋ movet movēs. Oīs aūt motus aut est nālis aut violētus qui etiā accidētalis diciṫ. Motus aūt nālis sicut lapidis deorsū: z hoc aliqū est simplex aliqū cōpositus: simplex aūt est violētus qū est a solo pmo movēte violēter. cōpositus aūt est qū aliquis movet lapidē deorsum pijciendo: tūc eni velocius moveṫ deorsū a violentia auxilio nature: motus aūt accidētalis localis est ois a vṫute que diciṫ violētia nō auxilio nature sicut motus lapidis sursū: z hoc est simpl'r violētus. virtus aūt movens in vtroqz istoꝝ motuū nāll.s.z violēto vtitur aere sicut instrumēto: qḋ qualiter sit in vtroqz motu sigillatim in sequētibus ostēdeṫ: pmo ergo ostēdeṫ illud in motu qui simpl'r est violētus: dicimus ergo q̄ aer est gravis z levis per nām nō quidē sicut mixtus ex vtroqz cū aer sit corpus simplex sed sicut habens qualitatē simpliciter que est per modū medie qualitatis inter eam que simpl'r gravitas: z eā que est simpl'r levitas: nō enim esset aer vnū de corporibus pmis nisi forma eiꝰ esset simplex nō cōposita ex aliquibus formis: qz cōponētia sunt ante cōpositū. Adhuc aūt si aer haberet pprietatē z formam cōpositā: oporteret q̄ aer eēt de nā terre z de nā ignis: z hoc falsum est: qz tūc nullo modo esset ei nālis pprietas humiditatis: qz nec ignis nec terra per nām sunt humida. dicēduz ergo q̄ aer est gravis z levis: sicut formā habēs q̄ sit mediaz levē z gravē z hoc est q̄ facile ascēdat z facile descēdat quocūqz mō: tū motus localis fiat in ipso: lapis aūt piectus sursum in aere fm aliquod moveṫ sursum sicut leve: cū tamen principiū illius motus sit a virtute que est violētia: z hoc stitur per hoc qḋ docuimꝰ ante finē octavi physicoꝝ: vbi locuti sumus de his que feruṫ violēter vbi diximus q̄ in tali motu sunt motores multi successive moventes lapidē proiectū: z pmū quidē est simpliciter violēter movēs sicut chorda vel manus proijciens z scḋm movens z tertiuz z sic deinceps cū aer suscipiens virtutē z formā pmi moventis z cū motus est sursuz tūc aer inquātū habet formā levis suscipit eā z movēs est lapidē sursuz: z tūc fertur lapis sursum sicut leve nō qdē leve qḋ sit in ipso lapide nisi sicut in moto z patiēte tm̄: sed sicut leve qḋ est in aere per nām qui vt levis suscipit impetū movētis sursum: z per illū movet lapidē: propter qḋ etiā motus lapidis sursum non fm totū est naturalis. qz sicut dictuz est: naturale est aeri sic moveri z movere: z hoc modo est naturalis instrumentu motus iste lz sit innaturalis ei qḋ movetur tm̄: quando autem lapis movetur deorsum: tunc iste motus est lapidi essentialis: z est aeri etiam essentialis: deorsum prout ipsum est instrumentum motus deorsum sicut nos inferius ostēdemus. Isti autem duo motus non sunt in aere alia de causa: sicut diximus nisi qz aer est inter grave z leve. Dico autem aerem esse inter grave z leve: qz ipse est per suam naturam tangens vtrāqz istarum extremitatum: z suscipit formam z impetum vtriusqz p modum quem diximus: z ideo incedit in ipso tam illud quod movetur motu naturali qui est violentus q̄ etiam id quod movetur motu innaturali sed satis patet qualiter est instrumentum motus innaturalis manifestū per ante dicta. Qualiter autem sit instrumentum motus naturalis non est adeo manifestum: z qz est instrumentum motus innaturalis convenit q̄ non oportet necessario q̄ movens semper consequatur id quod movet in motu accidentali qui est violentus: qz cōmittit formam suam z virtutem aeri successive moventi z moto: qz si non esset corpus inter grave z leve existens quod defert impetus z virtutes vtroꝝqz tunc non esset possibile vt nunq̄ in eo esset violentia aliqua faciens motum violentum: cū enim non sit motus nisi in pleno: sicut in octavo physicorum demonstratū est: z oportet locū esse imobilez in quo est motus oportet q̄ aer per quem est motus sit locus congruus z gravi z levi que moventur per ipsum: z cum ipse recipiat eius impetum q̄ movet pmo violenter z ppter illaz de necessitate moveatur: oportet iterum q̄ partes circūstantes aerem motum sint quiete neqz etiam propter naturam loci ex vna parte: tamen propter hoc q̄ suscipit impetum pmi moventis violenter ex alia parte: oportet vt motus violentus sit in aere prout est passivum corpus facile z continens vt locus ea que sunt in ipso. sic ergo satis patefactum est qualiter aer necessarius est inesse motus violēti sicut in-

Nō quō aer sit gravis z levis. vide etiā pro hoc commēt. 26. q̄r ti de celo.

strumentum. Minus aūt est in aqua eo φ minus sit susceptibilis formarum impetum sibi facientium: eo φ est spissum elementū nullo aūt modo potest esse talis motus per ignē vel terrā: eo φ ꝓpter siccū qđ est in eis: ⁊ ꝓpter motū in vnā partē tm̄ nō suscipiūt impetus violēter sm̄ locū mouentis. Amplius aūt dicemus eūdē aerē esse instrumentū omnis motus naturalis qui est cuiuslibet corporis naturalr̄ moti per ipsum: ⁊ hoc forte quibusdā videbit̄ incōueniens: eo φ vident motū naturalē esse a motore coniuncto: q2 nō separat̄ ab eo φ mouet̄: ⁊ q2 motor ille nō separat̄ nō est necessariū vt impetum eius suscipiat aer: ⁊ vlterius moueat id qđ mouet̄: propter qđ aer in motu naturali videbit̄ alicui aliter nō necessarius.

An aer in motu naturali concurrat vt instrumentum

4. phy. 71. et 72.

Et si forte dicat̄ qđ probatū est in 4° physicor: vbi ostēdit̄ φ motus nō est in vacuo: q2 motus velocior est qui est per subtilius mediū eo φ facillime diuidit̄: ⁊ ideo dicat̄ φ aer deseruit motui naturali sicut id qđ diuidit̄ ab eo qđ fertur naturalr̄ per ipsum. tūc aer nō operabit̄ in motu sicut instrumentū ordinatū ad esse motus sed potius vtile est ad melius ⁊ nō ad esse simpliciter: q2 si facilius diuidit̄ ⁊ remoueat se ac impediat trāsiens per ipsum φ̄ aqua vel aliud elementū.

8. phy. t. c. 32.

Adhuc aūt si quis forte dicat φ in 8° physicor ꝓbatū est φ ea que mouent̄ ad locū aut sunt in potentia per se aut per accidens. ⁊ quādo sunt in potentia per se tūc mouent̄ a generāte dante forma ei qđ mouet̄: ⁊ per qđ dat ei formā dat ei motū ⁊ locū ꝯsequētia formā ad hoc nihil operat̄ aer nec per modū vtilis vt melius fiat motus. nec per modū instrumenti per qđ fiat motus sm̄ esse. Si aūt in potētia ad locū per accidēs tūc motus est a remouente ꝓhibens: ⁊ tūc nihil operet̄ aer: ⁊ ita falsum fit φ aer instrumentalr̄ operet̄ ad localē motum nālem qui est per ipsum habebit forte cōsentientes qui dicunt aerem in illo motu aut nihil opari: aut si operet̄ φ hoc est per modum vtilitatis ad melius: q2 facilius diuiditur: ⁊ ideo minus obstat ⁊ ꝓhibet. ⁊ q2 facilius cedit ideo operari dicūt ipsum sm̄ aliquē modū vt remouens ꝓhibens: sed in istā opinionē ego nulla rōne ꝯsentio eo φ Aristo. egregius ꝓhs expresse dicit φ aer deseruit ad motū localē per modū instrumenti. Et ideo dicendū videt̄ φ id qđ mouet̄ ad locū ⁊ nō mouet̄ per se: mouet̄ a generāte aut remouente ꝓhibēs: sicut dictū est in 8° physicor. Sed qđ mouet̄ a gñante nō mouet̄ aliter ab ipso: nisi q2 dat ei suam formā: ⁊ q2 formā dat ei ꝯsequentia oia formam illā sicut sepe diximus. ⁊ ideo primū mouēs est forma data: forma enim in se ꝯsiderata: ꝫ sic vbiq2 ⁊ semp. ⁊ ideo in nullo loco sit sicut in potētia ad locum illum: tñ inquātum est in mā est in potentia ad locū illum qui debet̄ cōposito ex mā ⁊ forma: ⁊ inclinat ad ipsum forma: ⁊ mouens in eo est forma ⁊ motū est cōpositū. ⁊ hoc fuit causa quare Plato dicit φ primū mouēs seipsum mouet: ꝫ sm̄ aliud sit mouēs ⁊ sm̄ aliud sit motum: similr̄ aūt ipsum est in potētia ad locū per accidēs: quādo. s. mouens est remouēs impedimentū. tūc remoto impedimento forma eius qđ mouetur mouet ipsum ad locum: ⁊ sic vtroq2 istor modor forma eius qđ mouet̄ mouet ⁊ erit quo ad aliquid idē mouens ⁊ motū nō tamē eodē modo: ⁊ ideo deceptus fuit Plato qui credebat φ eodē modo esset idē mouens ⁊ motū. Qđ aūt nō sit eodē modo manifestum est ex demonstratione que posita fuit in 7° physicor: vbi declaratū fuit φ omne motum habet motorē a se distinctū per locū ⁊ diffinitionē: vel diffinitionē solū si per se mouet̄. Lapis autē non distinguit̄ in motorē ⁊ in id qđ mouetur ita φ vtrūq2 ipsor sit in actu: quādo enim mouet̄ lapis deorsum tūc mouet̄ a principio qđ est in eo accidentū nō habeat esse nisi per principium tale motum in ipso: mouet̄ enim sm̄ φ est grauis ⁊ mouet sm̄ φ est grauis. ⁊ ideo si moueret̄ essentialiter ⁊ moueret. tūc sm̄ id mouet ⁊ eodē mō mouetur: ⁊ hoc est impossibile. Opꝫ igit̄ φ dicat̄ φ mouet per se ⁊ mouetur per accidens: in eo φ ipsum mouet opꝫ φ moueat aliquid per se: sicut videmus in nauta qui mouetur per accidens: in eo φ mouet oportet φ nauem moueat per se: nauta enim in eo φ nauta per se mouet nauem: sic est de mouente motu naturali quando est extra locum suum: id enim mouet locum in quo est sicut in vase hoc est aerem: ⁊ in illo mouet̄ ipsum per accidens donec veniat ad locum qui est sibi nō vas tm̄: sed locus vt locus: ⁊ sic aer instrumentaliter deseruit in motu locali naturali: ⁊ q2 hoc ignorauerūt ⁊ adhuc ignorant diuersi: ideo negant dictū Aristo. vt dicit φ aer deseruit vt instrumentū in motu locali naturali: minus aūt in hoc deseruit aqua ⁊ nullo modo ignis ⁊ terra eo φ instrumenti actum habere non possunt. Sic ergo iter ostensum est ex eis que dicta sunt φ omne corpus simpliciter rectum leue est vel graue: ⁊ ostensum est modo motuum naturalis qui quidam non est nisi intus: ⁊ declarati sunt modi motuum accidentalis violentor qui sunt extra naturam qui sunt plures ad quos etiā aer pluribus modis deseruit: q2 deseruit vt vehēs ⁊ vt mouens ⁊ vt locus: ad motū aūt naturalem nō deseruit nisi vno mō: vt. s. vehens illud qđ mouet̄ per nām sm̄ inclinationē aer mouet̄ ab eo qđ nāliter tendit ad locum.

Cap. 8m. In quo determinatur vtrum omnium corporum sit generatio vel non.

Text. c. 29.

Nunc aūt tēpus est vt colligamus ex dictis q̄stionē lōge superius motā vbi quesiuimus vtrum omnium vel nullor omnino est generatio corpor φ etiā generatio non cadat super oia corpora neq2 etiam super nulla. Manifestū est ⁊ patens ex his que hic dicent̄: si enim generatio caderet super omnia tunc oporteret φ totus mundus esset generatus ex materia aliqua que nullam haberet corporeitatem: non posset aūt sic ꝓduci generetū corpus: nisi natura ⁊ tempore preexisteret locus in quo esset quādo generatum est: hic aūt locus anteqū esset omnino corpus nō potuit esse replens. ergo fuisset vacuus: ⁊ sic oportet φ corpus esset naturaliter generatum φ preexisteret vacuitas ⁊ inanitas separata preposita generando corpori cōmunis locum: ergo est generatum corpus anteqū vniuersaliter fuisset omne corpus fuit necessario vacuū: cum tunc non esset aliquod corporum qđ impleret ipsum. Amplius aūt possibile est vt fiat corpus ex corpore alio per generationem: sicut generatur ignis ex aere: sed impossibile est omnino vt fiat corpus per generationem ex aliquo cui nulla sit corporeitas neq2 magnitudo omnino: q2 si sic generetur corpus ex materia nullam habente dimensionem: oporteret φ dimēsiones essent separate que postea venirent ⁊ inducerent̄ a corpore facto: ⁊ ideo dicendum est φ possibile est vt generetur actu corpus ab eo qđ est potentia corpus. sed tamen potentia illa est pars eius qđ actu est corpus: q2 est mā ipsius: aliter enim oporteret φ materia esset denudata ab omni forma predicamentali: ⁊ hoc nō ꝯuenit sicut docuimus in primo physicor. materia ergo que est potētia corpus generādū est pars corporis eius qđ corrumpit̄ ⁊ manet corporeitas in vtroq2: non φ sm̄ esse vnum ⁊ idem: sed sm̄ essentiam corporeitatis in determinatione dimēsionū sicut sepe docuimus in antecedētibus librorum: q2 si corpus potētia nō esset in aliquo actu corpore: sicut pars potentialis eius: oporteret φ inueniret̄ locus aliquis vacuus: qđ dino est impossibile vt prius diximus.

Tractatus scđs tertij libri: In quo agitur vtrum numerus elementorum sit determinatus vel non.

Cap. pm. Que inquirenda sint hic de elementis: ⁊ quid sit elementum.

Text. c. 30.

Volo aūt nūc ordiri aliū

Tractatum postq̄ compleui premissa de elementis ⁊ inquirere quibus corporibus accidit generatio ⁊ quare: ꝫ istas q̄ones sm̄ aliquid in hoc libro velim determinare: ⁊ sm̄ aliquid in libro perigeneseos. Ad illud ergo cognoscēdū opꝫ nos ꝓscire φ cognitio rer oium nō est nisi p ꝓpria ꝓncipia rer. Principia aūt oium gñabilium sūt elemēta q̄tuor: ⁊ q2 sic est: ⁊ tūc opꝫ nos inquirere que ꝓma corpa sūt elemēta: ⁊ que nō: ⁊ q̄re ipsa elemēta sint ⁊ dicant̄: deinde inquirēdū erit de q̄titate ipsor ⁊ q̄litate eo φ qdā dixerūt gnōnē causari ex ꝯgregatione q̄titatius elementor. qdā aūt ex trāsmutatione q̄litatū elementor: oia aūt declarabunt̄ nobis ex sciētia vera elemēti nature que scit̄ per elemēti diffinitionē: q2 hoc elemētū nō noiat subam corporis simplicis absolute: ꝫ in cōparatione ad cōpositū. Ideo dicēdū φ elemētum corpor est ad qđ resoluunt̄ reliqua corpora cōposita ⁊ est in eis aut potentia aut actu. Verum enim sit in eis actu potentia est ambiguū: elementū aūt in resolutio-

Text. c. 31.

he corpor non resoluitur ad res alias diuersas in forma eñ enim elementum est in corpore composito est plurimū vni-usq; elementi cum plurima alterius: ꝛ minimū cū minimo alterius quēadmodū miscibilia sunt in mixto. Cum aūt vna numero materia non sit susceptibilis diuersaꝝ formaꝝ substātialiū non pōt dici ꝙ elementa sunt in mixto fm formas substantiales in toto saluatas. Cum vo etiā in mixto saluent̄ ꝓprietates elementoꝝ non pōt dici ꝙ nullo modo saluent̄ forme substātiales eoꝝ: ꝛ ideo dicit Aristo. ꝙ intentiones istaꝝ formaꝝ substātialiū remittunt̄: ita ꝙ fm dimidiū saluat̄ ꝛ fm dimidiū alterat̄ ꝛ sic oēs veniunt ad medium: ꝛ si aliquis obijciat dicēs ꝙ forme substātiales nō diminuunt̄ ꝛ remittunt̄ eo ꝙ sint simplices.

Obiectio

Respōdit Auerrois dicens ꝙ forme substantiales elementoꝝ nō complete sunt sicut forme substantiarum pfectaꝝ: ꝛ ideo possunt intendi ꝛ remitti quia sunt medie inter formas substantiales ꝛ accidentia. Et hanc respōsionem ego nō approbo vel improbo: sed addo ꝙ elementoꝝ forme duplices sunt. s. prime ꝛ scđe: prime quidē sunt a qbus est esse elemēti substātiale sine contrarietate: ꝛ scđe sunt a quibus est esse elemēti ꝛ actiones quas ad primas formas saluant̄ meo iudicio in cōposito: q2 aliter cōpositū nō resolueretur ad elemēta: ꝛ aliter miscibilia non essent separabilia a mixto. cū constet ipsa esse separabilia ꝛ quo ad scđas formas sine quo ad scđm esse non remanet in actu sed in potētia: nō quidē mālī: sed sicut intensum est potentialr̄ in remisso: ꝛ q2 sic dicit̄ saluat̄ elementū in cōposito: ideo ambiguū est vtrū sit potētia vel actu in ipso: q2 vtroq; modo inest ei fm aliquem modū: ꝛ de hoc dicendum est in fine prime perigeneseos: ꝛ ista in suis libris tradit Auicē. ꝛ Auer. lz Auer. ꝯtradicere videat̄ Auicēne. ꝛ sua cōtradictio est in verbis nūi: q2 si essent forme elementoꝝ cōplete: tunc vex esset ꝙ mā non esset susceptibilis aliaꝝ formaꝝ cum ipsis: sed hoc non est vex: q2 elementum nominat viam ad aliud: ꝛ ideo forma elementi cum alijs formis saluat̄ cū mā sicut saluat̄ forma carnis in vino q2 vini sentientis mā ꝓpria est caro ꝛ ideo quādo resoluit̄: tūc vltimuz est in resolutione ꝛ nō resoluit̄ ad formā aliā sicut caro resoluit̄ ad aliqua que ante se sunt formaliter differentia resoluitur ad elemēta. elemēta aūt non habēt resolutionem ad aliqua que nō ipsa sint formaliter differentia: ꝛ ꝓpterea sunt oibus priora in compositione: ꝛ oibus posteriora in resolutione: ꝙ autem fm hunc modum se habeant elementa omnes antiqui confitent̄: ꝛ ideo dixerunt ꝙ elementa sunt saluata in oī cōposito permixtione: ex quo igitur antiqui testant̄ nobis in his que dicta sunt: tūc procul dubio in oibus mixtis corporibus sunt corpora simplicia per modum quē diximus in diffinitione elemēti: sicut dicimus ꝙ ignis ꝛ terra sunt in carne ꝛ ligno potētia: ꝛ similr̄ in alijs que sunt similia istis quātum ad mixtū: oia enī talia resoluunt̄ ad corpora quatuor simplicia corpora nō resoluunt̄ ad aliquid qđ sit in ipsis.

Nota opinio ne Alberti.

Solutio auerrois dicens in cōmento. 67.

Tex. c. 32. ꝛ 33. ꝛ 34.

¶ Cap. 2m. Utrum elementa sint finita sicut dixerunt Anax. ꝛ Democritus.

Tex. c. 36. ꝛ 37.

His aūt habitis intendētibus nobis de numero elementoꝝ ꝛ substātia: prius querenduz occurrit an elementa sunt īfinita sicut dixit Anaxagoras ꝛ Democritus ꝛ alij quidam. Et cōsideremus primo id qđ dixit Anax. qui partes similes nō vniuersaliter sunt elementa planuz est ex hac rōne. Multa enim habentium partes similes diuidantur vlterius in alias partes similes differentes formaliter: sicut carnes ꝛ ossa ꝛ hīs similia nullum aūt elementoꝝ diuiditur in ea que formaliter differūt vt diximus: ergo nō omne id qđ habet similes partes est elemētū: sed oporteret cum hoc addi ꝙ esset simplex: tūc enim vex esset ꝙ habens partes similes ꝛ simplex esset elementū: ꝛ constat etiā ꝙ quedam eoꝝ que sunt cōposita habēt partes similes. Amplius aūt etiam ꝯcesso ꝙ ea que sunt homogenea corpora sint elementa non sequitur ꝙ infinita sint elemēta: sed potius quedam homogeneoꝝ: q2 natura nō abundat superfluis: possibile aūt est oia generari ex duobus aut tribus aut quatuor homogeneis: sicut diuersi tradiderunt phoꝝ. Empe. enim quatuor posuit: ꝛ ex his omnia generauit superfluum: ergo est ponere infinita. Amplius si nō fiat vis in hoc qđ dicūt elemēta esse infinita: sicut obijciemus primo: nihilominus tamē videt̄ peccare Anaxa. ponēdo oia que sunt simil partium esse elemēta dixit enim Anax. ꝙ oia cōponunt̄ ex homogeneis. ꝛ denominant̄ ab homogeneo qđ abūdat in eis ꝛ hoc nō verum in aliquo homogeneoꝝ: sicut est facies ꝛ manus ꝛ pes ꝛ similia nullū enim istoꝝ diuidit̄ in homogeneū vnum qđ abūdat in ipso ꝛ a quo ipsum denominet̄. Ostēsuz igitur est nūc per rōnes nāles ꝙ rectius verius est dicere pauca ꝛ minima homogeneoꝝ esse elemēta que nō resoluunt̄ ad differētiā formalr̄ sicut faciūt geometrici qui ponūt principalr̄ principia mensuraꝝ aut figuraꝝ finita aut forma aut numero: principia enim figuraꝝ superficialiuz necesse est esse finita: q2 reducunt̄ oēs superficies figure ad circulū ꝛ triāgulū qui finite sunt forma ꝛ numero: corporales aūt que sunt quinque quas superius elemētis attribui diximus resoluunt̄ ad pyramidē: sicut ꝛ videt̄ in. 15o geometrie. Similr̄ aūt arithmetici qui de numeris agūt superficiebus ꝛ corporalibus ponūt principia finita numero ꝛ ea pauca a quibus figuratos producūt numeros vt pz. 2o. arithmeticaꝝ fm Pitha. Amplius aūt sic ꝯcedat̄ vnūquodq; corpus ab alio non diuersificari nisi per differētias substātiales ꝛ differētie sunt finite: opz necessario corpora ipsa finita esse: ꝛ hec quidē rō pendet ab eo qđ est in 2o perigeneseos vbi declarabit̄ elementa differre per ꝯrietates suas substātiales sibi eo ꝙ substātijs suum ꝓprietates quibus differunt abinuicem ꝛ ibi ꝓbabūtur has ꝓprietates ꝛ ꝯtrarietates nō esse infinitas: ergo impossibile est ipsa corpora simplicia esse infinita: ꝛ hec quidem cōtra Anaxa. dicta sint. Sicut aūt Democritus ꝛ Leucippus dixerunt impossibile est esse elemēta infinita: ad vtriusq; enim sermonē sequit̄ esse impossibile qđ de infinitate elementoꝝ dictum est: vterq; enim istoꝝ dixit elementa esse infinita in multitudine ꝛ indiuisibilia esse: ꝛ q2 indiuisibilia sunt dixerūt impossibile esse ex re vna fieri multas nec ex multis rem vnā: q2 si vnū debeat fieri multa hoc est necesse fieri per diuisionē: nihil aūt diuidi dixerūt nisi in vacuū qđ interponit̄ spatijs corporū indiuisibiliū. In ꝯtinuo aūt nullum vacuum interponi dixerūt si vere sit ꝯtinuū: ꝛ ideo nullū ꝯtinuū vere dicūt diuidi nec cōponi dicūt aliqua plura ita vt vere fiat vnū: q2 aggregatū est simplr̄ plura ꝛ fm quid vnū: omne aūt cōpositū aggregationē tm̄ esse dicebāt ꝛ vere: ideo esse cōtinuitate vel rōne vnū: vnū aūt qđ est tertio modo dictū qđ indiuisibile dicūt fieri ex multis. ꝛ ex hoc sequit̄ nihil vere esse ꝯtinuū: ꝛ ideo nihil vere diuidi in multa: sed oēs res generati dicūt per inuolutionē coaceruatam istoꝝ corporū indiuisibiliū. ꝛ eoꝝ adinuicē mixtionē. Isti aūt ꝯuenire vident̄ cū his qui principia reꝝ numeros esse dixerūt sed intātum differre ꝙ isti ponunt res numeratas principia. Illi aūt numeꝝ quo ipse res numerant̄: ꝛ lz non expresse dixerēt numerus principia reꝝ esse sed corpora indiuisibilia: tm̄ eos dicere sequit̄ ex dictis eoꝝ: q2 indiuisibilia que nō ꝯtinuant̄ sed aggregant̄ tm̄ numeri sunt: ꝛ illi dixerunt talia indiuisibilia esse principia reꝝ: ꝛ ꝓpter qđ sequit̄ necessario ꝙ numeros esse dicant reꝝ principia. Quia aūt corpora differunt ab inuicē figuris sicut videmus vnicuiq; corpoꝝ ꝓpriam esse figurā fm numeꝝ: ꝛ q2 dixerūt figuras esse infinitas fm eos ꝙ differētia corpora per figuras sint infinita. Non tm̄ discrete dixerūt isti que figura cui elemento sensibili debetur in oibus: sed igni figurā dederūt orbicularē: eo ꝙ mobilis est facile: sed alijs elementis figuras determinatas nō dederunt sed distinxerūt inter ea dicētes quedā eoꝝ cōponi ex partibus paruis: sicut ꝛ quedā cōponunt̄ ex partibus maioribus his: sicut terra ꝛ horum corpoꝝ paruoꝝ ꝛ magnoꝝ numerū posuerūt esse oium principiū elemētoꝝ: sicut aūt diximus superius istoꝝ in eo qđ dicūt elemēta esse īfinita accidit eē impossibile qđ accidit etiā Anax. in eo ꝙ dixit elemēta esse infinita: lz quedā accidāt eis ꝓpria inquātū athomos quorum Anax non posuit esse elementa. Cōuertamus ergo nos ad eos ostēdētes eis errorē suum: dicū ergo q2 si non sint differentie primoꝝ ꝛ simplicium nālium corpoꝝ infinite tunc impossibile est dicere prima corpora infinita esse. Ostendimus aūt superius primas differētias quibus fit generatio nō eē infinitas: ergo nec corpora prima sunt infinita. Adhuc autē ꝯtradicunt suppositis in geometria: q2 ibi supponit̄ diuisio continui esse in infinituz: isti aūt dicūt partes indiuisibiles: ꝛ in istis necessario stat diuisio. Cōtradicunt etiā multis ho

Tex. c. 38.

nis ⁊ famosis viris in sciētia nāli asperastes sentētias eoꝝ: ⁊ negant ea que videmus oculis. Uidemus enim differre generata corpora ꝓpter differentias qualitatum elemētoꝝ: ⁊ ꝙ generatio aliud est ab alteratione: eo ꝙ generatio est in substantialibus: ⁊ alteratio in accidētibus: ⁊ ꝙ in generato nullū elementoꝝ est in actu cōpletoꝝ ꝙ cōpositū est aliud in forma substātiali ab elemētis cōponētibus ipsum que oīa illi negant dicētes generationē ⁊ alterationē esse idē. ⁊ ꝙ cōpositū sit generatū in quo aggregata sunt actu: ⁊ ꝙ cōpositū non differt nisi figuris ⁊ situ ⁊ ordine athomoꝝ: ⁊ oia huius esse falsa que isti dicūt de quibus iam satis ⁊ plene diximus in libris physicoꝝ in quibus egimus de ꝯtinuitate tēporis ⁊ motus: vbi ostēdimus nihil ꝯtinuoꝝ ex indiuisibilibus cōponi vel ad indiuisibilia diuidi. ¶ Amplius sūt ex dictis suis ꝯtradicere sibi cogunt. si enim elemēta sunt athomi sicut dicūt tunc impossibile est vt differētia que est inter aerem ⁊ aquam causetur ex differētia magnitudinis partiū ⁊ paruitatis eorūdem: qꝛ vnū indiuisibile non differt ab alio diuisibili per paruitatē ⁊ magnitudinē: cum oia indiuisibilia sint equalia: ꝯtradicūt ergo sibi qui dicūt athomos esse elementa: ⁊ tamen hoc dicere per paruitatē ⁊ magnitudinē ꝯtradicūt sibi in alio: qꝛ cū dicūt ꝙ generatio nō est nisi aggregatio ⁊ corruptio segregatio istoꝝ indiuisibiliū: tūc cū hoc non est possibile eis dicere ꝙ quedā hoꝝ quatuor corpoꝝ que nos dicimus esse elementa sunt ex quibusdā. Cum enim dicunt fieri ex aere aquā vel terram: sic dicūt hec fieri ꝙ ille figure que puenīūt in aere separant̄ ⁊ remanent tunc residue magne: ⁊ ille sunt aqua vel terra: ⁊ tunc sequunt̄ duo incōuenientia: quoꝝ vnū est ꝙ vnū non fit ex alio sed potius in eo ⁊ separat̄ ex ipso: ⁊ aliud est ꝙ quādo magne separate sūt a paruis figuris: tūc nō remanēt nisi magne: ⁊ tūc ecōuerso nō potest fieri aer ex aere ꝯtradicūt igit̄ sibi dicētes impossibilia: ꝙ s. vnum horū quatuor fit ex alio: ⁊ ꝙ est in eo anteq̄ fiat ex ipso: ⁊ ꝙ vnū fit ex alio: ⁊ nō ecōuerso reliquū ex isto. Amplius aūt ꝑm opinionē ipsoꝝ sequit̄ elementa nō esse infinita: dicūt eni figuris geometricis differre corpora prima quādoq̄: sicut superius exposuimus. Omnes enim figure corporee resoluunt̄ in pyramidē: cuius figura est pinealis: quia basis eius est circulus ⁊ terminat̄ in pūctū superius in cono pyramidis: sicut enim ꝓbat̄ in fine geometrie quinque corpora regularia resoluunt̄ in pyramidē ⁊ spera ⁊ cubus: quia spera resoluit̄ in octo pyramides: ⁊ cubus in sex. Ratio aūt quare corpora sex in pyramides resoluunt̄: qꝛ superficies rectaꝝ lineaꝝ oēs resoluunt̄ in primā rectilineā que est triangulus: a triangulo aūt generat̄ pyramis: ⁊ ideo est prima in corporalibus: sicut triangulus in supficialibus: nec est infinitia in sperica figura: qꝛ spera etiam sicut diximus cōponitur ex partibus fixis ⁊ pfectis que sūt pyramides. Si aūt sic est tūc proculdubio figuras primas nō numerat numerus infinitus: qꝛ non excrescūt vnā vel duas vel tres: qꝛ si omnino resolutio fiat ad primā: tūc est vna prima triāgulus. Si autem ad primā in genere fiat resolutio tūc supficialiū est vna prima ⁊ corporaliū est vna prima que sunt triāgulus ⁊ spera: si aūt fit resolutio in figuras supficiebus differētes: tūc sūt tres: qꝛ triāgulus est angulosus: ⁊ spera sine angulis ⁊ pyramis generat̄ ex angulo ⁊ circulo. Hoꝝ aūt cum pfecta satis ꝓbatio est ex 2° arithmetice: vbi ostendit̄ qualr̄ vnus figuralis numerus ex altero generat̄ ⁊ ad alteꝝ resoluit̄. Amplius autē nāliter rōcinando ex probabilis ꝙ si omni elemento nāli est motus naturalis ⁊ essentialis: ⁊ est corpori simplici motus simplex ⁊ motus simplices non sunt infiniti: sicut in physicis ostēsuz est eo ꝙ mot⁹ primi nō sūt duo in gñe: ⁊ ad loca que sunt motus simplices nō sunt nisi duo in gñe. tūc manifestū est ⁊ claꝝ ꝙ elemēta que mouent̄ istis motib⁹ nō sūt infinita.

¶ Cap. 3m. Qꝛ nō est vnū elemnetum tm̄ quodcunq̄ sit illud.

Dum aūt satis ostensuz sit ꝙ elementa nō sunt infinita ꝑm numerum. ꝯueniens est inq̄rere vtrū elemētū sit vnū corpus vel plura: hoc eni dubiū est apud antiquos: quoꝝ qͥdā ignē dicebāt oium esse elementum: ⁊ quidam aerem: ⁊ quidam aquam: ⁊ quidam terrā: alij aūt medium corpus inter aquam ⁊ aerem: subtilius quidem aqua: grossius autem aere: quidam autem medium inter ignem ⁊ aerem elementum esse tradiderunt: grossius quidem igne: subtilius autem aere: hoc aūt medium per spatium infinitum opinabantur distendi: ⁊ totum occupare celum: ⁊ vltra celum extendi per locum infinitum quem extra celū esse cōtenderunt. ad oēs autem hos qui elementum vnum tm̄ esse dicunt: ⁊ hoc non extremum sed medium ponūt: siue id medium sit aer ⁊ aqua. siue quodcūq̄ aliud medium sit inter aquam ⁊ aerem vel inter ignem ⁊ aerē: ꝙ ipsi ignorauerūt rōnem sui dicti de elemento. ⁊ obliti sunt defectus elementi q̄ supraposuimus. oēs enim isti ex vno elemento qđ esse dicunt res omnes generant per spissitudinem ⁊ raritatē ipsius dicentes spissitudinē fieri in corpore ex eo ꝙ prime partes illius elementi cōponunt̄. ⁊ raritatē dicunt fieri ex eo ꝙ plurime partes illius elemēti egrediunt̄ ⁊ resoluunt̄ ⁊ remanent loca paꝝ vacua quasi pori quidam: ⁊ tūc efficit̄ corpus raꝝ. si enim subtile ⁊ rarum est elemētū eo qđ est prius spisso cū spissum sit sicut cōpositū. ⁊ raꝝ sicut simplex ꝑm eos tūc subtilissimū corpus est primū: est aūt subtilissimum vnū extremoꝝ qđ est ignis ⁊ nō medium: ergo ignis est primū corpoꝝ: primum aūt est elementum non ergo medium est elementum: sed alteꝝ extremoꝝ media enim inter duo extrema possunt esse dupl̄r per qualitatem. s. ⁊ per quantitatem: siue partium positionē: per qualitatē qđ est accepta media sunt sicut per graue ⁊ leue: ⁊ frigidū ⁊ calidū que sunt qualitates actiue: per humidū ⁊ siccum que sunt passiue. Sed de actiuis ⁊ passiuis magis pertinet ad ꝯsiderationē libri peri geneseos. Sed ꝑm qualitates ad motum localē ordinatas equaliter simplicia sunt ambo extrema. s. ignis ⁊ terra. eo ꝙ vtrūq̄ habet motū simplicem per virtutem simplicē ad motum localem inclinantē: ⁊ sic ponentes vnum de medijs pro elemento peccauerunt: qꝛ ambo extrema sunt ante media. Scđm aūt ꝙ medium accipitur per quantitatem ⁊ situ partium: tunc autē nō est nisi extremum vnum qđ est ignis qđ subtilius ⁊ rarius est medio: ꝑm hanc enim cōparationem medioꝝ ad extrema mediū est inter extrema: ⁊ est illud qđ cum vno extremo per cōpositionē ꝯstituit extremū vltimuz: ⁊ sic pz ꝙ quocūq̄ modo sumat̄ mediū semper peccant qui vnum medioꝝ ponūt pro elemēto. Si aūt forte dicerent ꝙ ignis nō est elemētū subtilissimū: adhuc nihil min⁹ peccāt: qꝛ ex quo dicūt mediū esse elementū: tūc opz ꝙ dent ei extremū subtilius: ⁊ illud quicquid sit erit prius medio ⁊ elementū ad ipsum per rōnē prius inductā. illud enim erit ad qđ resoluit̄ sicut minus subtile resoluit̄ in subtile qđ est posterius ipso per viā resolutionis. ⁊ prius eo sit ꝑm viā cōpositionis. Amplius aūt sermo dicētis ꝙ oia fiunt ex elemēto vno spissitudine ⁊ raritate facientibus trāsmutationē illius vnius in nullo differt ꝑm rē a sermone dicētis: ꝙ oia sunt ex vno magno ⁊ paruo facientibus trāsmutationē illius vni⁹ qđ elemētū esse dicūt. Cum dicūt vnum esse elementū rarefactibile ⁊ inspissabile nō possum dicere ꝙ ea que sunt ex vno differant ꝑm cōpositionem factam ex vno: qꝛ ex vno non fiunt diuerse complexionis qualitatum. Cum igitur non sunt plures modi quibus possunt fieri res ex elemento nisi ꝑm qualitatē ⁊ quantitatem: oportet ꝙ ea que fiunt ex elemento vno ꝑm diuersitatem quantitatis partium in numero ⁊ quantitate cōponi vt fiant diuersa. Cum ergo dicunt ex spisso ⁊ raro elementi vnius diuersas res generari: oportet ꝙ spissum ⁊ rarum fiant ꝑm differentias partium in magno ⁊ paruo: ideo enim dicunt ꝙ subtilitas est partium paucitas ⁊ paruitas: qꝛ dicunt ꝙ subtile ⁊ rarum non fiunt nisi per eductionē partium magnaꝝ spissi loco quoꝝ remanent pori vacui qui quāto plures sunt tanto minores ⁊ pauciores sunt partes interposite poris: ⁊ sic subtile ponit paruitatē partium ⁊ paucitatem. Spissum aūt propter duas oppositas causas dicit multitudinem partium ⁊ grossitiem siue magnitudinem earundem: subtile enim est id qđ est expansum ⁊ porosum: ⁊ nihil est ita dispositum nisi id qđ est compositum ex paucis ⁊ paruis per modum qui determinatus est. Si igitur hec ita se habent: tunc sequitur proculdubio ex his que dicunt ꝙ distinguunt substantiales reruz differentias per paruitatem ⁊ magnitudinem partium. Si aūt per hec distinguunt substātiales rerum differentias: tunc sequitur ꝙ ea que nos vocamus elementa que sunt quatuor corpora que nos vocamos prima que ipsi dicunt ex vno quodam elemento facta nō habeant differentias absolutas: sed per comparationē dictas

Tex.c.39.

Tex.c.40.

Tex.c.41.

Tex.c.42.

Tex.c.43.

tum: quia magnum & paruũ dicuntur per cõparationez & nõ simpliciter. Idem enim est magnuz respectu alicuius & puũ respectu alterius: igitur nõ est aliqđ elm̃ntum vere ignis nec vere aer nec vere aqua nec vere terra. necesse est igitur vt vna & eadem res quando cõparatur ad aliqđ sit ignis: & quãdo comparatur ad aliud sit aer: & quãdo comparatur ad tertiuz aliquod sit aqua. sicut cetere partes ad vnum cõparate sunt parue: & ad aliud comparate sunt magne: & hoc idez accidit etiã illis qui dicũt q elm̃nta multa sunt & infinita: & res elemẽtate non diuersificantur nisi per paruitatẽ eoꝝ & paucitatez et per magnitudinẽ. Non tñ sequitur hoc incõueniẽs cõtra eos inquãtũ dicunt elm̃nta infinita sed inquãtũ dicũt q ipsa elm̃nta paruitate & magnitudine & paucitate & multitudie causant entiũ elm̃toꝝ differentias. hoc enĩ necesse est eos dicere sic diximus prius cum ipsi negent qualitates elm̃torum. Ex quibus diuerse cõstituuntur elm̃orum cõplexiones qbꝰ videtur diuerse eorum que sunt substantiales differentie. & sic oĩz non relinquitur aliqua compositio posse fieri ex athomis: nisi illa que sit fm ponentiũ diuersam quantitatem in numero et magnitudine. Qui autem sic dicunt auctores & inuentores sunt athomorum. Amplius dicemus his qui sic distinguũt ea que nos vocamus elementa a se inuicem per suaruz partium quantitatem: qđ sequitur procul dubio q vnum & idem elementuz specie sint ignis & aer & aqua & terra: cuius causa est qa partes parue sunt in partibus magnis sicut partes eorum: & ideo eadem pars comparata vni est magna & cõparata alij est parua. differentia autẽ huius que est per cõparationem non variat speciem: & sic corpus eiusdẽ speciei nominari potest nominibus omnium quatuor corporum que nos elementa vocamus. Ad illos autẽ qui medium corpus aliqđ elementum esse non dixerunt sed extremum subtilissimum sicut est ignis: non sequuntur dicta inconuenientia ois de quibus locuti sumus q dicta inconuenientia consecuta sunt inquãtum vnum & medium illi elemento esse dixerunt sed alia multa irrationabilia sequuntur ad positionez eoꝝ. Quidam enim eoꝝ qui dixerũt q ignis est elementuz oium dixerunt q differentia substãtialis ignis ꝓpter quã est primum corporum & elm̃tuz est pyramidalis figura: & alij dixerunt q causa illius esset figura pyramidis. Sed qr eẽt subtilissimum corpoꝝ & nos disputabimus contra vtrãqꝫ istaꝝ positionum: & primũ contra eos qui dixerunt q ignis elm̃tũ est primuz ꝓpter figuram pyramidis: sed anteq̃ contradicamus illis inducamus rationes illoꝝ: dicamus igitur q quidam nituntur affirmare ignem esse elemẽtum & primũ corporum: eo q ignis est velocissimum corporum in ascendendo: & pyramis est velocissima figurarum in ascendẽdo: ergo ignis est figure pyramidis velocissime ascendendo: probatur hoc q eius extremitas terminatur in puncto & ita bene penetrat in ascendendo: & constat q iste syllogismus ex duabꝰ affirmatiuis in secunda figura & altera compositio ꝯtinet non causam vt causam ascensionis: quia qđ penetrat bene & est acutum non magis bene ascendit q̃ descendit cum non sit causa motus nisi inquantum est penetratiuuz medij per qđ est motus. Iste enim est modus probationis debilis & stultus & nimis simplex. Quidam autem ad hoc induxerunt ꝓbationem stolidam quidem: sed tamen minus inconuenientem: hij enim dixerunt supponentes q omnia corpora secũda que sunt fm eos elementa componuntur ex corpore pmo subtilissimo per inspissationem ipsius. Similiter dicunt q melior figurarum & simplicior est que est composita ex pyramidali inter figuras corporales. Cum igitur hec ita se habeant tam in corporibus q̃ in figuris & constet ignem esse subtilissimũ corporum: itemqꝫ constet figuram pyramidalem esse simpliciorem & priorem inter figuras corporales: & iterum cõstat q figura prima debetur corpori primo: tũc procul dubio concludi videtur q figura pyramidalis debetur igni q̃ etiaz figuram substantialem ignis differentiam & speciem esse dixerunt non valentes videre differentiam inter specificaz differentiam & figuram. ¶ Hec autem ratio etiam a nobis inducta superius esse videtur ad probandum q celo debetur figura rotũda: & ideo forte aliquis crederet q hec a nobis talis ratio non esset infirmanda. ¶ Sed aduertere oportet q aliter a nobis inducta est: & aliter ab illis. Celum enim cuz sit compositum ex motore & mobili: sicut sepe diximus figuram habet necessario q competit suo motori mouenti ipsum motu circulari: & ideo cum suppositum sit celum habere figuram stabilem qua sibi ablata iam non potest esse celuz: conueniens fuit vt concluderetur sibi primam figuram debere apriori: eo q ipsum est primum corporum. hic autez nulla necessitate adhuc probatum est ignem habere figuram aliquã sine qua ignis non posset esse ignis sicut se habẽt figure aĩatorum & aĩata. Et tamen isti quasi supponentes hoc qđ nos inferius falsum esse probabimus: inducunt rationẽ qualiter sibi debeatur pma figura sine qua ignis non sit ignis: peccant igitur sic ratiocinantes & peccatum eorum inferius ostendemus. Alij autem inter eos fuerunt qui ignez elemẽtum esse dicebant qui dixerunt hoc non esse propter aliquã figuram igni attributam pro differentia substantiali sed dixerunt q ignis est elementum eo q est subtilissimum corporum: reliqua autem corpora ab igne debent fieri per compositionem partiũ ignis ad inuicẽ per minorẽ & maiorẽ spissitudinem: dicũt enĩz ignis partes per se hñtes tumorẽ & inflationẽ quãtitatiuã: & ideo partes ipsius coartate plus aut minus faciũt reliqua corpora omnia que elemẽta ex igne eẽ dicunt. Dicimus autẽ ad hec omnia: quoniã multe conclusiones difficiles & impossibiles ex dictis sequũtur opinionibꝰ. Et est pmo contra vltimo inductaz disputemus opinionẽ. Diximus igitur quoniã si illi qui dicunt eẽ ignem elemẽtũ: qa est subtilissimum corpoꝝ: volunt dicere ignis partes eẽ indiuisibiles & tñ q̃ idiuisibilia plura paucioꝛa cõponi in carũ & spissum & ex eo sic diuersificari corpora: tunc iducemus cõtra eos qui dixerũt eẽ athomos elm̃ta. Amplius autẽ & ex precedentibus sermonibꝰ ꝓbabimus ipossibile eẽ q subtilissimuz indiuisibile sit elementũ corpoꝝ omniuz: hoc enĩ manifestabitur inquirenti & de hoc naliter. Si enĩ corpus idiuisibile est elemẽtũ: tũc opz q omne corpꝰ equale sit alteri corpori per quãtitatẽ cõstat enĩ tunc q non differt vnum ab alio p magnitudinẽ & paruitatẽ cõponentiũ: eo q oia cõponẽtia sunt indiuisibilia. & idiuisibilia oia sũt equalia. Sz differẽtia tñ erit in numero indiuisibiliũ eo q vnũ cõponitur ex pluribꝰ & alterũ ex paucioribꝰ: & hoc nõ generat quãtitatem inequalez: & tũc erit magnitudo totius aque equalis magnitudini totiꝰ aeris: & sic reliquorum corpoꝝ qui nos elm̃ta vocamus erit quãtitas equalis. huius autẽ ꝯtrariuz oĩno videmꝰ qa nos videmus q spissa que fm dictos viros cõponuntur ex pluribꝰ indiuisibilibꝰ minora sunt in quãtitate q̃ rara vt dicũt ex paucioribꝰ cõponuntur. aer enim maioris quãtitatis est q̃ aqua: & vt vniuersaliter dicatur omne corpus subtile pluris est magnitudinis q̃ corpus grossuz: patens est igitur q elm̃tũ aque minoris est quãtitatis q̃ elm̃tuz aeris: & hoc est ꝯtrium eius qđ sequitur ex dictis eoꝝ: & hoc quidem sequitur si per subtilissimum corpoꝝ partes indiuisibiles itelligãtur: & si nõ dicãciter partes interponi vacuum in corpore subtili: qa si vacuuz diceretur interponi partibus raris & hec vacua expelli a corpore spisso: & tunc partes indiuisibiles contrahi in minorem quantitatẽ: tunc non accideret eis conclusio inducta: sed isti nõ dixerũt esse vacuũ: & ideo accidit necessario id qđ conclusum est: si ꝓpter hoc ignem subtilissimũ corpoꝝ esse dicũt: qa partes habet idiuisibiles: sed hoc nõ videtur eẽ ex dictis eoꝝ supra inductis vbi dixerũt partes ignis habere tumorẽ & īflationez: qr indiuisibilium tumorẽ & īflationẽ quantitatis nullam hz. Et ideo adhuc redeamus ad eos & dicamus q si nõ dicũt partes idiuisibiles: sed aũt subtiles esse partes ignis: tũc opz q magnitudo elemẽti minoris multiplicata est in elm̃to maiori: sicut magnitudo aque est in aere multiplicata sic opz q hoc fiat per diuisionẽ subtilis in subtiliꝰ ipso: igitur elm̃tuz aeris ex quo componitur ipse aer est diuisibile in subtilius: quia qđ diuiditur in continuis est diuisibile in infinitum: similiter autẽ diuisibile erit elm̃tũ ignis in subtilius se & sic fm istos oẽ corpus subtile absqꝫ dubio diuiditur in subtilius ipso: quia lz corpus physicum sub forma ignis vel aeris non diuidatur in infinitum: tamen quãtitas eius sub forma subtilis & subtilioris in partibus diuiditur in infinitum: & hoc modo isti dicũt q ignis forma que est elm̃ti est subtilitas: & sic quo ad istos ignis diuiditur in infinitũ sub forma elm̃ti: ergo nullũ est adeo subtile accipere quin sic subtiliꝰ ipso accipere ante ipsuz subtiliꝰ est elm̃tũ: q̃ ignis quẽ dicũt eẽ elm̃tũ hz an̄ se elm̃tũ subtiliꝰ ipso: & sic ignis nõ erat elm̃tũ primũ. Iã enĩz ostẽsum est q

Tex. cõ. 44.

Tex. cõ. 45.

Duobium.

Solo

Tex. cõ. 46.

Tex. cõ. 47.

Tex. cõ. 48.

ignis recipit partitionē in subtilius ſm dicta iſtoꝝ: his aūt habitis diſputemꝰ ꝯ alia parte ignē eſſe elm̄tū eē dicētium eo ꝙ ſibi attributa ſit figura prima ſicut forma ſpecifica vel cōiūcta forma ſpecifice. dixerunt enim iſti ꝙ ſicut aialia hñt proprias figuras ſuas formas ſpecificas ꝯtentes ſine qbus nō ſaluaē ſpecies aialis: ita hꝫ ignis figuram pyramidis ſine qua ignis non eſt ignis. Dico igiē ꝙ ſi hec ita ſe hñt. cum pyramis nō diuidaē in pyramides: ſed in ptes quaꝝ neutra eſt pyramis videbiē tunc ꝙ ignis nō diuidi poſſit in ptes q̄rū vtraqꝫ ſit ignis ſicut nec aial diuidiē in ptes quaꝝ vtraqꝫ ſit animal. Cū igiē ignis diuidiē ps ignis nec eſt elemētū eo ꝙ non eſt ignis nec eſt ex elemēto alio eo q̄ eſt aliqd pmi corporis ꝗ aliqd corpꝰ eſt accipere ꝙ nec eſt elm̄tū: neqꝫ ex elm̄to qđ ridiculū eſt. Et ex hoc cōuertētes nos ad eos q dixerūt ignē eſſe elemētū eo ꝙ eſt ſubtiliſſimū corpoꝝ. Iuducto cō nē prius inducta: qa cū omne corpus ſit diuiſibile ſequiē neceſſario ꝙ ignis habeat ſubtiliꝰ ante ſe: ⁊ ſic elemēti erit elemētū ⁊ vſqꝫ in infinitū eo ꝙ ſm dicta illoꝝ diuiſum ſubtile ex ſpiſſiori elemētū eſt ad ipm. Adhuc aūt accidit ⁊ ex hac opinione ꝙ vnū numero corpus ſit omne elm̄tū per cōparationem ad diuerſa per ſubtile ⁊ groſſum: qa vni cōparatū eſt ſubtile: alij cōparatū eſt groſſum vel ſpiſſuꝫ ⁊ ſic idē corpus ad aliqđ cōparatū eſt ignis: ⁊ ad aliqđ cōparatū eſt aer ⁊ ad aliqđ cōparatū eſt aqua ⁊ ad aliqđ comparatū eſt terra. Ampliꝰ aūt vniuerſaliē loquendo dicēdū ꝙ oēs illi errant qui dixerūt elm̄tū eſſe corpꝰ vnūquodqꝫ ſiue ſit medium ſiue extremū: vnius eni corporis eſt vnus motꝰ nālis ⁊ cōpoſita non hñt motū aliquē ſimplicium corpoꝝ que ſunt in ipſis ⁊ qa vnum elm̄tū ſequiē tūc vnū ſolum eē oium elm̄toꝝ motuꝫ. Viſus aūt teſtificaē ꝯtrū illius. qꝛ in his que videmus nos quattuor elm̄ta. Videmus ꝙ q̄libet corporū habet motū vnū nālē ꝫ diuerſuꝫ ab alterius motu: ⁊ quedā mouenē ſurſum ⁊ quedā deorſum. Si aūt oia eſſent vnū vel ex vno corpore oium eſſet motꝰ vnus. ⁊ iſte motꝰ eēt in omni corpore tāto velocior quāto haberet plures partes pmi corporis ſimplicis cuius iſte eſt pprio motꝰ: ⁊ ſic deberēt corpora ſpiſſa ſicut terra ⁊ aqua que plurimas hñt partes: ſic iſti dicunt velocius aſcendere q̄ ipſe ignis. Nos aūt videmus huiꝰ ꝯtrm̄ qa corpora multa ſpiſſa videmus velocius incedere deorſum cuius nulla eſt cā: niſi qa ſunt ꝯtrarium elementum igni. Propter iſtas ergo ſnias ⁊ cōnes intuētes ⁊ propter illud qđ pbant de mathematicis induximus in pniſſis ⁊ ppter illud qđ nunc vltimo induximus ex teſtimonio viſus ꝙ motus naturales ſūt multi: īdicatur expreſſe ꝙ nō eſt poſſibile vt elementum ſit tm̄ vnum.

Tex. cō. 49. Tex. cō. 50 Tex. cō. 51.

Cap. 4m. Utrum elementa ſunt generabilia vel corruptibilia ſm totum vel ſm partem tm̄.

Tex. cō. 52.

Reanuus igiē qđ ex dictis ſequiē ꝙ cū elemēta nec ſint infinita per numeꝝ nec vnū tm̄ ꝙ ſint plura vno finita nūero. Sed mecūqꝫ queramuſ de numero eoꝝ determiato: opꝫ inqrere an elementa ſint pma corpora ſempiterna oīa an ſint generata ⁊ cadētia ſub corruptiōe pmoꝝ eni ſimplicium quedā ſūt perpetua: quedā aūt gñabilia: ⁊ ideo non pōt ſtatim ſciri determiate nūerus elm̄toꝝ niſi prius ſciaē in quo genere ſint ſimpliciū corpoꝝ vtruꝫ. ſ. in genere ppetuorū ⁊ imortaliū corpoꝝ aut in genere corruptibili. Quādo eīꝫ illud fuerit declaratū nobis tunc facilius ſciē ſūma numeri eoꝝ ⁊ cuius ſunt nature. hoc eni generaliē pſcire opꝫ ſiue elemēta ſunt athomi ſiue ſimilia corpora: ſiue ēt figurata pyramidibꝰ: ſiue per priorītateꝫ ſimplicitatis accepta ſiue aliter quocūqꝫ mō accipiaē. Sciendū igiē qa non eſt poſſibile vt elemēta dicātur eē icorruptibilia: ſi per diſſōnē ſupra poſitā accipiaē: oīa eni elm̄ta ſm partes oēs remouenē per corruptionē: ⁊ hoc pbaē per inductionē. Videmus eni ignē ⁊ aerem ⁊ aquā ⁊ terrā vtruꝫ reſolui: ⁊ hoc ſiue accipiaē ptes ſm cōpoſitionē quātitatis: ſiue ēt ſm cōpoſitionē qualitatꝫ: ſiue etiā partes accipiaē īdiuiſibiles que vocanē athomi: ſiue ēt partes accipiaē diuiſibiles. gñaliter eni loqmur quo ad quēcūqꝫ modū partiū qui pōt eē vel fingi in elm̄tis. Cūꝫ eni videamus elm̄ta reſolui ⁊ corrūpi ſm partes queramuſ iteꝝ vtrū illa reſolutio vadit in infinitū aut ſtat in aliq̄ icorruptibili ⁊ quocūqꝫ hoꝝ deē ducemus ad īpoſſibile: qꝛ ſi reſolutio vadit in īfinitū ita ꝙ per reſolōnē ſemp eſt aliqđ accipere nō reſolutuꝫ ppter qđ elm̄tuꝫ in toto dicaē corruptibile eē tūc opꝫ neceſſario ꝙ tp̄s reſolōnis: qđ ſ meſurat extrū ſucceſſiue reſolōnis ad actū infinitū qa ſi mutatio aliqua ē infinita opꝫ ꝙ tp̄s meſurās eam de neceſſitate ſit īfinituꝫ: ⁊ hoc eſt ideo qa quelibet ps prius elm̄ti ſucceſſiue accepta hꝫ ſuā reſolōnē in tp̄e parte nia ⁊ alia. Nihil aūt corrūpiē per reſolōnē niſi qđ eſt gñatū gñatio igiē partiuꝫ ſucceſſiua ē infinita ſicut reſolutio ſꝫ gñatio ſemp eſt extra reſolōnē corruptionis ꝗ tp̄s generatiōis eſt extra tēpus corruptiōis. Cūꝫ igiē vtrūqꝫ ſic infinitū ſm eundē terminuꝫ qui eſt finis: ergo duo infinita ſm finem tempora quoꝝ vnū eſt eſſe alterū qđ eſt impoſſibile oīno. Scđm eni eos qui dicūt eterna eē ⁊ mūdum ⁊ tēpus non eſt poſſibile duo eſſe tempora infinita quorum vtrūqꝫ ſit infinitum ſm alterum terminorum ⁊ tamen vnū ſit extra alterum: qa ſic ſe habet ſm iſtos preteritū ad futurum ꝙ in pſenti diſtinguunē ⁊ vnum eſt extra alterū: ſed ꝙ duo ſunt infinita ſm eūdem terminum ⁊ finita ſm eūdeꝫ ⁊ vnum ſit extra alterum eſt oīno impoſſibile ⁊ ſic eēt in propoſito qa tēpus generatiōis infinite incipit a quodā determinato nunc: ⁊ ſic tempus corruptionis infinite ⁊ vnuꝫ ponitur extra alteꝝ: ⁊ per hoc ꝙ gñatio totius elm̄ti quo ad oēſ partes ipſiꝰ poniē extra corruptionē elm̄ti quo ad oēs parteſ ipſius. Si aūt tp̄s vnius icluderēē ſm viciſſitudinē ītra tp̄s alterius: tunc non eſſet vtrūqꝫ infinitū qa ſic ſe habet tēpus gñationis ad tp̄s corruptionis ſicut determiari hꝫ in ſecūdo de gñone ⁊ corruptiōe. vbi pbaē ꝙ tātū eſt tp̄s gñatiōis ī circulo obliquo: quātū eſt tp̄s corruptiōis in motu eiuſdeꝫ circuli ⁊ qa nō quieſcit circulus afferēs ⁊ deferēs equaliē generās: ideo nūqꝫ ſꝫ tātū qeſcāt per infinitū tp̄s gñatio ⁊ corruptio tā elm̄toꝝ q̄ elemētatoꝝ. Qđ autē nō poſſunt eē duo tēpora infinita quoꝝ vnum ſit extra aliud: ⁊ ſint infinita ſm eūdem terminum: facile probatur ſi ad memoriam reuocentur ea que habita ſunt in fine pmi libroꝝ iſtoꝝ: qa ſi nos accipiamus tēporalia iſta hoc eſt generabile ⁊ corruptibile: tunc eni pe ꝑpetuum generabile ſm infinitam potētiaꝫ actiuam ad eē extra illaꝫ aūt nō pōt eſſe in eodē potentia paſſiua ſm nō eē infinitā qa aliter idē eſſet ſemp ⁊ ſemp nō eēt que nō poſſunt ſimul ineē: ſicut eſt in tēporibꝰ ipſoꝝ ⁊ hic latē ſuperius in fine pmi libri pbata ſunt. pꝫ igitur ꝙ tempora duo iſnita ſimul nō ſunt quoꝝ vnū eſt extra aliud: etiā deceat corruptio in infinitum ire. Cū ergo gñatio vadit in infinitum ꝙ tunc vnum tp̄s infinitū eſt extra aliud tp̄s infinitū: ⁊ hoc eſt de nūero impoſſibiliū: qđ ſequiē ꝯtra multos phos qui dixerunt generationē corpoꝝ infinitam eē ⁊ precedere: tamē corruptionē eorūdem corpoꝝ infinitā. Si aūt dicaē ꝙ reſolutio ſtat in aliquo qđ reſoluitur gratia cuius elm̄tū nō totum dicitur reſolui ⁊ corrumpi tūc opꝫ ꝙ aut ſtet in indiuiſibili ⁊ corruptibili ſicut dixerant Democ. ⁊ Leucip. aut ꝙ ſtet in aliquo diuiſibili qđ tamen eſt incorruptibile ſicut dixit Empedo. Ille eni dixit ꝙ quedā elm̄toꝝ partes ⁊ pcipue ignis nō ſunt corruptibiles in quibus ſtat reſolutio elementoꝝ: ⁊ tm̄ ille partes non ſint indiuiſibiles. Dicamꝰ q̄ ꝙ impoſſibile eſt vt ſtet reſolutio in athomo ppter omnia incōuenientia que adduximus ſupra cōtra eos q athomos eſſe poſuerunt: neqꝫ iteꝝ poſſibile eſt vt ſtet reſolutio in parte diuiſibili ita ꝙ nulla pars diuiſibilis non reſoluatur ⁊ reſolutione corruptionis: conceditur enim ꝙ cum omnes partes ſimul ſunt ꝙ non poteſt reſiſtere corpus reſolutioni corruptionis: tum tamē tunc ſic maioris virtutis ad reſiſtēduꝫ q̄ quando eſt diuiſum in partes multas minores: eſt enim corpus maius minus reſolubile per corruptioneꝫ q̄ corpus minus. Si igiē corpus maius ſuſcipit reſolutionē corruptionis: tūc multo dignius eſt vt corpus minus capiat reſolōnē corruptionis. Si quis autē forte diceret elementū nō corrūpi nec in toto nec in parte: cōtrarium huius teſtificentur viſus: qa nos videmus ꝙ ignis ſm duos modos corrumpiē: ſ. a contrario enim corrumpiē per ſe: ⁊ corrumpiē etiaꝫ ⁊ finiē in ſeipſo per materie proprie defectum: ⁊ tunc etiā corrumpiē a contrario ſꝫ hec corruptio ſit per accidens qa. ſ. ꝯtrarium non poteſt agere in ipſum vincendo q̄diu nutriē ⁊ ꝯuenit in materia ſibi conuenienti: ⁊ ſi ignis ita corrumpitur qui habet fortiorem actiuam virtutem inter cetera elemēta tunc oportet ꝙ q̄libet elementoꝝ corrumpatur. Corrumpitur igitur omne minus citius per contrarietatē maioris

locis vincentis super ipsum: et quanto est minus tanto est fm potentius resistere contrario: et magis citius corruptibile: et sic habetur propositum. ¶ Scias autem quod sunt quidam modernorum qui se magnos reputant huic sententie que fm veritatem est Aristo. contradicentes et quasi cõcordãtes Empedo. dicunt enim elementa non fm totum esse corruptibilia dicentes quod natura loci et ordo cõseruat ea fm totum: quod absque dubio falsum est: quia locus non conseruat sed continet: vt locus ad quem est motus prout enim motus est ad locum sic conseruat locatum: sicut nos diximus in quarto libro physicorum. prout autem locus est superficies contrarietate distincta: sic locus agit ad corruptionem locati sed hoc accidit loco: et non conuenit ei inquantum est locus. Ordo etiam nõ conseruat elementa fm aliquid incorruptibile quod sic in ipsis: quia licet elementa se contingentia in vna qualitate conueniant: in altera tamen sibi repugnant et agunt et patiuntur ab inuicem: et ideo ordo non facit quod minus sint corruptibilia fm totum: et huius signum est: quia inueniemus precipuos in philosophia viros loquentes de diluuio cuiuslibet elementi super aliud: sicut patet in enumeratione diluuiorum que habetur in principio Timei Platonis: et ideo tenendum est quod licet elementum esset fm totum corruptibile non corrumpi autem fm totum propter equalitatem causarum generationis et corruptionis: sicut optime declarabitur in fine secundi de generatione et corruptione. quia hic nõ est tempus loquendi de illo. Sic igitur ostensum sit quod elementa sunt generabilia fm totum et cadentia sub corruptione.

Nec natura loci neque elementorum ordo potest conseruare ea ne corrumpi possint.

¶ Cap. 5^m. Ex quo sicut ex subiecto generationis sit generatio elementorum.

Tex. cõ. 53.

Vlterius igitur habita hac conclusiõe quod elementa fm totum sunt generata: et fm totum sunt generata et fm totum cadẽtia sub corruptione. dicimus quod tunc sequitur necessario aut ipsa esse generata ab eo quod est actu corpus: aut ex eo quod est actu non corpus potentia habens corporeitatem: et si sunt generata ab eo quod est actu corpus: aut illud est aliud corpus ab eis quod est elementum ad ipsa quatuor que vocamus elementa: aut generantur ex corpore eo quod generantur ex inuicem. Iste enim questiones sequuntur conclusionem prehabiti capituli quod scilicet elemẽta sint generabilia fm totum. Si enim fm partem essent generabilia et corruptibilia: tunc generatio eorum esset per modum recompensationis et dissolutionis partium fm quantitatem: et quereretur vtrum ex corpore aut ex non corpore generarentur. Resumamus autem partem primam diuisionis prime. Si enim aliquis dicat elementa ex non corpore generari. oportet quod non corpus quod dicit generari aliquid ponat quod sit subiectum generationis: eo quod sicut motus non potest esse sine substantia ita nec mutatio. oportet igitur quod non corpus quod est subiectum generationis sit ens non corpus separatum scilicet ab omni corporeitate fm actum: quod tamen potentia habet dimensiões corporeitatis: et hoc est ponere materiam primam entem sine corporeitate et accidentibus: sic autem posita est indiuisibilis et non implet locum: ad hoc tamẽ quod ipsa inducit corporeitatem per generationem. oportet preexistere locum in quo generetur corpus quod generari dicitur ex non corpore. Sequitur igitur dicentẽ elementa generari ex non corpore quod ante generatum corpus sit locus vacuus: et sint dimensiones separate a materia: quia per tales dimensiones separatas dicitur esse vacuum et inane: hoc autẽ sequitur impossibile: ergo impossibile est dicere corpus elementi generari ex non corpore nullam omnino corporeitatem habentem. Nec potest dici quod non corpus ex quo fit generatio dicat absolute non ens: quia tunc generatio non haberet subiectum omnino. Et ideo omnes antiqui cõsenserunt in hoc quod ex nihilo fit omnino. Cum igitur omne generatum: aut sic generatum ex re que non habet aliquam corporeitatem: aut ex eo quod est actu corpus: et non possit fieri generatio ex eo quod nullam habet omnino corporeitatem. oportet quod dicatur fieri generationem corporum primorum que sunt elementa ex re que corpus est in actu. Si autem hoc dicatur videbitur iterum sequi impossibile. quia nos videmus quod omne generatum corpus: et id ex quo generatur sint in eodem loco: sicut videmus aer qui per generationẽ accipit formam ignis quando est generatus est in loco ignis. Si igitur elementa fm totum generata sunt ex corpore actu existente: tunc illud corpus vnde fm totum generãtur omnia elemẽta erit in eodem loco in quo sunt elemẽta: et penetrat ipsum per totum: igitur quando generãtur elementa ex ipso: tunc duo corpora sunt in eodem loco: quia in concauo lune fm hoc erat corpus quod erat ante elemẽta: et erat subiectum generationis eorum: et in eodem concauo sunt elemẽta quatuor generata. ergo in ipsa generatione oportuit quod ambo essent in loco vno. Si autem daretur quod ille locus in quo generata sunt elementa ante generationem fuit incorporeus: ita quod in ipso non fuit aliquod corpus: tunc sequeretur esse vacuum actu: et sic sequeretur quod dimensiones loci separẽtur a corpore generato. Ita quod dimensiones in nullo essent subiecto omnino: hoc autem iam superius ostendimus esse impossibile. ¶ Est autem huius questionis solutio expedita in fine primi physicorum. vbi diximus quod subiectum generationis est corpus nõ determinatarum dimensionum: et ideo cum dicitur corpus generatum ex corpore ponitur subiectum generationis per accidens: quia non fit corpus ex corpore per se: quia tũc fieret actus ex actu et non ex potentia. Quando autẽ dicitur quod corpus fit ex eo quod potẽtia est corpus: tũc ponitur subiectum generationis per se: et illi accidit esse corpus: eo quod materia a corporeitate non diuiditur sicut alibi est ostẽsum. Et hoc dicẽdo nõ sequitur esse vacuum: quia id vnde generatur corpus: corpus est per accidẽs: et sic implet locum nec sequitur duo corpora esse in eodem loco: quia idem potentia est corpus corporeitate generati: et nõ duabus corporeitatibus. et est vna quidem fm essentiam corporeitatis in generato: et eo ex quo fit generatio: sed duplex fm esse: et hoc alibi est explanatum. Accipiemus ergo membra secũde diuisionis. Si enim generatio elementi fit ex corpore: et hoc dicatur esse corpus aliud ante elementa: tunc sequitur statim aliquod corpus fuisse ante quatuor corpora que nos elementa vocamus: et tunc esset illud vnum elementum ad ista quatuor et ista non essent prima corpora: adhuc autem illud corpus quod sic ante elemẽta esset ponere: aut esset graue vel leue et alias habens proprietates elementorum: aut nullam haberet qualitatem elementi alicuius. Si autem non haberet qualitatem alicuius elementi separatum est a qualitatibus sensibilibus elementorum: et a motu qui est per grauitatem et leuitatem: et per alias virtutes sensibilium qualitatum. separatum autem sic a sensibilibus non retinens nisi quantitatem est mathematicum corpus: cui nec motus determinatus habetur neque locus determinatus ad quem mouetur. In quocunque enim loco esse dicetur debite sibi ad illum moueretur naturaliter vel violenter: et si moueretur violenter: tunc haberet motum accidentalem extra naturam: et si talem haberet motum: tunc oporteret quod haberet alium motum naturalem qui esset essentialis sibi: sicut patet ex omnibus antedictis: et hoc est contra hypothesim: quia positum est esse separatum a sensibilibus qualitatibus et a motu. Si enim diceretur in loco naturaliter esse vel accidentaliter: tunc oporteret quod differret ab aliquo quatuor elementorum: et hoc est iterum contra hypothesim: quia positum fuit esse aliquod corpus ante elementa et extra ea: et si tale est: nihil tunc potest generari ex ipso: quia ex mathematicis nihil generatur: eo quod non alterantur qualitatibus sensitiuis: puta sicut dicto modo in loco. tunc oporteret quod id quod generatur ex eo esset in eodem loco: quia sicut supra diximus quod generatur et ex quo fit generatio sunt simul in eodem loco: et sic duo corpora essent in eodem loco: et quia iam ostensum est et certificatum quod non fiunt elementa ex non corpore: neque ex corpore alio ante se existente: relinquitur vt dicamus quod elemẽta generantur ex se inuicem: et ideo nullum corpus est ante ea: precipue cum ostenderimus quod generatio eorum non est per aggregationẽ athomorum vel corporum homogeneorum.

Documentum.

¶ Cap. 6^m. Vtrum generentur ex se inuicem fm latitudinem sicut exit apertum ex occulto.

Tex. cõ. 56.

Habito autem in precedenti capitulo quod elementa generantur ex inuicem: consequẽs est querere fm quem modum ex inuicem generentur. Et ideo inducamus modos quos dixerunt antiqui vt videamus si aliquis sit conueniẽs inter eos. Dicamus ergo quod si elementa generãtur ex inuicem: aut generantur sine alteratione et transmu-

tatione sicut dixerunt Empedo. et Democ. fieri generatiõe aut generarentur ex inuicem sine alteratione et trãsmutatione per modũ quez dixit Plato: qui dicit corpora desolui ad superficies: aut est alius modus quo generant adinuicez preter dictos: ita q fiat ipsorũ alteratio et transmutatio adinuicem. Inuestigemus ergo primũ modũ. Iz eni Democ. non posuerit elñta esse ista quatuor que elñta vocamus: et Empe. posuit ista quatuor elñta eẽ tamẽ conuenerũt in hoc q vterqz negauit alteratione verã eẽ et verã generationem eo q Empe. nõ in toto alterari dixit elñta sed poti⁹ per parua cõgregari adinuicẽ. Ex primo quidẽ dicẽdũ est contra istos q isti ignorauerũt propter sermones suos: qa ignorãtia maior esse nõ põt q aliqs intendat affirmare aliqd eẽ et affirmet per talẽ sermonez ex quo sequit ipm non eẽ: ita etiã isti intẽderunt probare esse veram generationẽ que exitus est de nõ eẽ in esse. et induxerũt talem sermonẽ ex quo sequit elñta nõ generari abinuicez sm verã gñationẽ sed sm fallacẽ que videt esse et non est: eo q sm istos res generata nõ erit de nõ esse ad esse sed poti⁹ de esse occulto ad esse manifestũ sicut fit in ortu filiorũ et in partu mulierum: qa filius qui clausus fuit in occulto exit ad apertum: et nõ erit de nõ eẽ ad esse. In vera eni gñatione nõ egreditur res ante existẽtes in occulto et apparẽt sic dicũt ignez occultum in lapide egredi ad apertũ propter scissuram lapidis vel sicut effundi liquorẽ clausuz in vase: qa res que vere gñatur: gñatur ex mã sua que est potẽtia generatũ et non actu: et generat per alterationẽ qualitatũ actiuarũ et passiuarũ et per substãtie trãsmutationẽ. Quicũqz ergo ponũt nõ fieri rem ex potẽtia: nec per alterationẽ et transmutationem: et confitent q ex nihilo nihil fit sm naturã necesse est q dicant aut forma generati actu est intus aut est a datore extra: et siquidem dicũt eã actu eẽ intus: tũc ponunt latentiaz formarũ et generationẽ nihil esse. nisi exitum occulti actu existentis ad apertum sicut Demo. et Empedo. et Anaxa. dixerunt. Qui autẽ ponunt a datore formarum esse formas: sicut Plato dicunt formas omnes dari a causis separatis et extrinsecis. due aũt opiniones medie sunt iter istas. s. forma generati fiat ex nihilo vel ex potentia. Conueniunt aũt plũi in hoc q non fiet ex nihilo sm naturam: relinquit ergo illa que est q educantur oẽs ex materia in qua sunt potentia per alterationem et transmutationem substantialem ex sermone aũt eorũ qui ponũt latentiam formarũ accidũt multe res irrationabiles quibus per dispositionem cõtradici nõ potest sm dicentes enim latitationem et q gñatio est exitus entis in actu de occulto in apertum: sequit q quando res latens est in aliquã quãtitatem actu. Et deinde manifestatur inuenitur spissa et coartata in minori quantitate nihil adducitur ei de extrinsecis sibi que prius nõ habuit: ita q nec noua quãtitas que sit leuitas vel grauitas que prius nõ habuit: et hoc ineuitabiliter sequitur cõtra omnes illos qui ponunt generationez esse per modum exeuntis de occulto ad apertum dicunt eniz hi q aqua actu ens occultata est in aere: eo q nõ dicũt aquã ex aere generari: nisi quia egreditur per apertuz etiam prius occulta erat in ipso. Nos autẽ videmus et cognoscimus per motum aque q maior est grauitas quãdo egressa est ex aere q quando latet in ipso quia si tante grauitatis eẽt quando est in aere sicut quando egreditur ipsa moueret deorsum. Cum igitur nullam omnino sustineat alterationem et transmutationem: oportet q illam grauitatem det ei sola translatio de loco occulto ad locum apertum: et sic omnis res occultata leuior debet esse q manifesta: qd est omnino absurdũ. Amplius autem corpora occulta in aliis que illi dicunt esse eis permixta eo q occultationem mixturam esse dicebant non accipiunt maiorem locum q sit locus suus sibi debitus per naturam. Sed nos videmus q quãdo aer fit ex aq in qua latet vt dicunt aduersarii locum maiorem accipit q fuit ille in quo latuit: omne enim subtilius vult habere locũ maiorem q grossius: et hoc quidem manifestum et planum in alteratione et transmutatione liquorum in aere: humiditas enim si claudatur fortiter in vase vt vaporet intus tunc inflatur et querit locum maiorem. et ideo scinditur vas si nõ haberet respiraculum sicut patet in vtribus in quib⁹ absqz respiratulo clauditur mustum qui franguntur propter musti euaporationem. Si autem sic se habet res vt dictum est: et concedatur nobis q res non augetur per vacuuz qd igre

Tex. co. 57.

Tex. co. 58.

diatur in ipsum et facit distare partes suas abinuicez: ita q in ipso vacuo expandantur corpora: hoc enim vacuum non esse concedũt auctores latitationis: tunc manifestum est q non est possibile q corpus occultum vel manifestum accipiat locum maiorem q qui primo debetur sibi ergo aer in aq habet locum tãtum quãtum habet extra aquam: et aqua nõ sufficit eum retinere sicut ostensuz est per vas qd scinditur quando vaporat humor in ipso: quia nihil aere potenti⁹ est qui etiam scindit ferrea vasa ne eum aqua in qua constringi dicitur. Nos autem nõ videmus ita scindi aquam: ergo aer actu non latet in aqua: nec aliud corpus in alio corpore. Amplius autem sequitur adhuc istos q tãdem aliquid remaneat ex omni corpore ex quo nullum aliud corpus valeat generari. Cũ enim vnum corpus latet in alio non potest nisi q corpus intus latens sit infinitum sm vltima quia infinitum sm vltima in nullo corpore includi potest oportet ergo q abscindatur generatio vnius ex alio: aut in vno corpore finito inclusa sint elementa infinita numero: iz sint finita per vltima. Constat enim q cum exit inclusum ab includente q aliqua quantitas sui egreditur: sicut si dicatur ex terra exire aqua tunc oportet aliquantam aquam ex terra extrahi. et secunda generatio extraheret iterum aliquantam: et sic deinceps: ergo si finita fuit aqua in terra tandem tota extraheretur: et sic ex terra manente non potest amplius fieri aq qd est absurdum: aut oportet dicere q infinita aqua infuit terre qd est adhuc absurdius quia ex infinitis per numerũ quorum quodlibet est finitum sm vltima constituitur vnũ infinitum sm vltima: sicut probatum est in libro physicorũ: et tunc sequeretur q infinitum sm vltima et esset actu: et cum hoc esset inclusum in corpore finito sm vltima qd oĩno non est intelligibile. Sic enim manifestum est et certum q elemẽta non fiunt ex elementis: alia per separationem et egressionem latentis ad manifestum.

Tex. co. 59.

Cap. 7m. In quo probatur q non generantur elementa ex seinuicem sm mutationem figurarum: vel sm resolutionez figurarum vel superficierum.

Tex. co. 60.

Relinquitur autez ex prehabitis q elemẽta generantur adinuicem per aliquaz alterationẽ: et de hoc remanent adhuc duo modi quos tangere debemus: aut eniz hec alteratio est per figurarum mutationem aut per resolutionez figurarum ad superficies. Dico autem mutationem figurarum sm q cera variata per figuras alterari dicitur quando fit rotunda et quando fit quadrata: sicut eni vnã numero materiaz dixerunt inducere figuras diuersas ex quibus fit ignis et aer et aqua et terra: quia hoc persuasum habebant q ex figuris sperice essent differentie elementorũ. Resolutionem autem figurarum voco quemadmoduz refertur dixisse Plato q figura ignis cõstat ex tribus superficiebus triangularibus et resoluitur in eas: figura autem terre ex octo superficiebus quadratis et in ipsis resoluitur: ita q corpora non habent differentias specificas nisi ex istis superficiebus. Qd si elementa dicantur differre abinuicem ex alteratione vnius per figuras que dent elementis esse in specie et rationez tunc sequitur necessario q oportet ponere elementum esse athomum quia si detur oppositũ scilicet q elementum est diuisibile: tunc diuisiõe figure que datur elemẽto specifica differentia diuidetur: sicut si ignis diuidatur diuisione pyramidis diuiditur autem pyramis in non pyramides sed in ea que dicunnr in geometrica duo sertatilia quorum vtrũqz in tres diuiditur pyramides: ergo ignis nõ diuidetur in ignes: sed in ea que non sunt ignis oportet ponere q primus ignis qui est elementum est athomus. Eadem autem ratione neqz pars terre erit terra: quia quadratum in quadrata non diuiditur: et hanc vocabant figuram frigoris. eo q terra est frigida. Si fiat autem alteratio elementorum adinuicem per resolutionem figurarum in superficies ita q superficierum differentia sit causa differẽtie elementorum: tunc sequitur q impossibile sit q quodlibet elementuz fiat ex quolibet: qd iz concederent quidam ex ipsis: tamen esse inconueniens probatur per visuz. Videmus eni q non est necessarium q sit vnum elementum qd sit cõmune per mutationem et alterationem in quodlibet elementuz et non aliud quia visus testificatur in hoc in quo omnia elementa

Tex. co. 61.

menta cadum sub visu: quia est transmutatio cuiuslibet in quodlibet. vnum ergo inconuenientium qđ sequitur cõtra istos est q̄ dicunt de visibilibus hoc cuius contrarium nobis nuntiat visus: quia tempore calido videmus terram & aquam resolui in ignem & aerem: & tēpore frigoris videmus econuerso fieri. causa autem huius erroris est quia principia rerum non acceperunt vera & bona acceptione q̄ principia geometrica que eterna sunt naturalibus corruptibilibus attribuerunt: sed potius quasdam sententias falsas a doctoribus suis de principijs hereditauerunt: & ad illas retorquere volebant omnia ea que fiebant in rebus naturalibus: & ideo omnium rerum principia posuerunt entia nõ separabilia per corruptionem: illud vero non est ita quoniam si nos de proximis principijs loquamur: tūc principia sensibilium corruptibilium sunt sensibilia & corruptibilia: proxima enim materia & proxima forma corruptibilium corruptibilis est. etiam principia proxima rerum sempiternarum & incorruptibilium sempiterna: & incorruptibilia sunt sicut principia celestium corporum. similiter autem principia prima corporalia sunt incorruptibilia sicut prima materia & prima forma. sicut ostensum est in fine primi physicorum: & vt vniuersaliter dicatur oportet q̄ principia rerum homogenea & similia & naturalia sint his quorum sunt principia: & tunc geometrica non erunt principium naturalium neq̄ econuerso.

Proxima principia rerum corruptibilium sunt corruptibilia secundum Auerroim hic cõ. 61.

Platonici autem & quidam alij antiquorum propter dilectionem dictorum suorum qui nimis extollebāt mathematica propter incorruptibilitatem & necessitatem quam inuenerunt in ipsis: & ideo dixerunt ea esse principia naturalium: fecerunt id quod facere consueuerunt qui ponūt sermones impossibiles vt non fuerunt in principio absq̄ magna consideratione impossibili supposito. & cum supposuerūt impossibilia pro principijs: oportuit eos studere vt verificarent & probarent ea que dixerunt que erant contraria veritati ne viderentur succumbere: & ne sententie suorum doctorum quibus imbuti erant annullarentur. Nos autem dicimus q̄ in quibusdam rebus magis manifesta sunt nobis principia q̄ ea que ex principijs efficiuntur: sicut mathematicis propter qđ in illis ex principijs primis oportet procedere potius q̄ ex principiatis. in quibusdam autem econuerso est: quia completa que facta sunt vltima notiora sunt nobis sicut in naturis composita complete manifestantur sensui: & ex illis oportet nos iudicare de principijs ipsorum qualia sunt: & ideo ex complemento nature qđ est compositum factum vltimum in natura & ex fine illius completi qđ est actio compositi naturalis & essentialis. sicut est motus eius oportet nobis accipere iudicium de principijs eorum: & nõ per iudicium principiorum principiorum que sunt incorporalia venire in iudicio nature eorum que completa sunt & in iudicium finium suorum omnis enim scientie est complementum & finis secundum ea que propria sunt illi scientie: complemētum enim artis que imitatur naturam & complementum nature est res facta: illa enim est vltima intenta a natura & arte mechanica cuius finis est operatum: & hoc vltimo operatum tam in arte q̄ in natura est res sensibilis cadēs sub visu. ex illa ergo oportet accipere iudicium de principijs nature qualia esse debeāt.

Tex. cõ. 62.

Reuertentes autem ad propositum iudicamus impossibilia que consequūtur ad dicta eorum dicamus ergo q̄ cum ipsi concedunt q̄ non omne elementum alteratur ad quodlibet sed potius aliquod est ad qđ alia alterātur quasi ascēdant ad illud & illud non alteratur ad alia. & hoc forte ponunt esse terram tūc sequitur necessario q̄ terra sola sit elementum quia secundum hoc terra est vltimum ad qđ fit resolutio aliorum & illa non resoluitur ad aliud secundum estimationem eorum hec enim fuit elementi dispositio supra posita.

Tex. cõ. 63.

Amplius secundum ea que dicunt sequitur in elementis esse triangulos superfluos ad transmutationem elementorum hoc autem nõ est rectum neq̄ conueniens eo q̄ natura nunq̄ abundat superfluis neq̄ deficit necessarijs accidit autem triangulos esse vacuos in permutatione elemētorum adinuicem: eo q̄ elementa ex inequalibus numero triangulis componūtur. Si igitur dicamus ignem ex 28. esse triangulis & aerem ex tribus erunt superflui. 17. trianguli quando ignis mutatur in aerem & quando ecōuerso mutatur aer in ignem: tūc deficiūt 17. & sic est de alijs mutationibus elemētorum adinuicē que omnia secundum eos ex inequalibus numero triangulis constituūt.

Tex. cõ. 64.

Amplius autem isti nõ habent dicere q̄ generatio corporis sit ex corpore sed potius ex nõ corpore superficies enim non corpus est ex qua dicūt fieri corporum generationem: nec potest dici q̄ fiat ex superficiebus corpus nisi supponeretur vna & communis elementis materia cui aduenientes superficies sunt pro formis substātialibus in corporibus cõsumēdis & hoc modo isti nõ dixerūt sed superficies fieri trāsmutationem.

Tex. cõ. 65.

Amplius autem cogūtur iterum secundum dicta sua ponere q̄ nõ omne corpus homogeneum susceptibile est diuisionis in homogenea: et propter hoc cõtradicūt ei q̄ nature est suppositum in geometricis: ibi enim supponitur & lineam & superficiem & corpus in homogenea diuidi in infinitum: & sic cõcedūt primum sensibile qđ est cõtinuū per naturam cõtinui que est in eo esse diuisibile. Isti aūt cõtradicūt huic sentētie dicūt enim nõ esse sensibile diuisibile esse in similia siue homogenea toti ne cogūtur contradicere sue positiõi de figuris quia videntur q̄ quedam figurata figuris primis nõ possunt diuidi prima diuisiõe in homogenea: quia pyramis prima diuisiõe in pyramides diuidi nõ possunt: sed potius in serratilia: & deinde secundum diuisionem serratilia diuidi possunt in pyramides secundum sint inequales prime pyramidi. Dico ergo q̄ illi qui dant cuilibet elemēto aliquam ex figuris pro differētia cõstitutiua & specificatiua & diuersificant substātias primorum corporum per figuras adinuicem cogūtur necessario qđ dicūt q̄ prima corpora figuris distincta nõ diuidūtur diuisiõe cõtinui que est diuisio in homogenea figura enim pyramidum & figura sperica prima diuisiõe nõ diuidūtur in homogenea hoc est in pyramides & speras sicut sepe diximus. Si autem hec ita se habēt: tūc sequitur iterum q̄ pars ignis prima diuisione accepta nõ sit ignis: sed oportet q̄ sit corpus qđ est ante elementum ignis quia pars prior est toto & simplicior cū nõ sit elementū nec ex elemēto: oportet q̄ sit prius ipso: q̄ nihil est posterius elemētū nisi qđ est ex elemēto. Cum autē omne corpus sit elemētū vel ex elemēto: oportet q̄ ista pars per diuisionē ab igne accepta sit elemētum ad ea que vocamus elemēta: & sic elemēta illa nõ sunt prima que figurauerūt pyramides vel speras.

Tex. cõ. 66.

Amplius aūt vniuersaliter dico q̄ contra omnes illos qui studēt figuras corporibus adherere substātialibus differentijs sequitur impossibile necessario: nõ enim potest eē figura complēs superficiem corporis nisi que implet angulis suis capacitatem angulorum superficiei corporalis nec potest esse figura perficiēs corpus nisi que angulis suis corporalibus implet capacitatem angulorum corporalium & huius contrariū cogūtur illi dicere quia quedam figurarū superficialiū quādo componūtur nõ implent locū & capacitatem angulorum corporaliū & has tamē figuras illi attribuūt corporibus primis pro differētijs specificis. Quinque enim figuras attribuūt quinque corporibus: sicut diximus supra: figuram enim quatuor basiū cõtinētem equales triangulos & similes igni attribuūt. figuram aūt sex basiū quadratarum equalium terre dederūt figuram octo habētem triangulos equales & similes aeri dederūt: viginti vero basiū triāgulorū equalium concesserūt aque in illam que habēt duodecim pentagonus bases equales & similes celo attributam esse dixerūt. Nos autem ostendimus ista esse falsa & irrationabiliter dicta: cõstat enim corpus cõstitui ex corporeitate que fit ex trium diametrorum intersectiõe facta ad angulos rectos: sicut superius diximus in alijs locis ab isto: superficies autem includēs corpus fit ex intersecatione duorum diametrorū ad angulos rectos quarum vna est longitudo corporis: oportet ergo q̄ omnis figura que superficialiter includere habet corpus impleat quatuor angulos rectos: ita q̄ nec plus nec minus due enim linee secātes in superficie corporali faciant duos angulos rectos & equales duobus sicut probatum est in. 15. theoremate primi Euclidis. Dico ergo q̄ pauce sunt figure respectu omnium aliarum que tam ad punctum vnum impleant locum suum totum siue in corpore: siue in superficie: siue aliquid sit superfluum aliquid diminutum siue vacuū ex figuris superficialibus non sunt nisi tres que impleant capacitatem quatuor angulorum rectorum qui sunt capacitas superficiei corporalis vt diximus. Ille autem tres sunt trianguli non tamē quilibet triāgulus sed ille tm̄ qui est equilaterus & equiangulus & figura exagoni & figura

quadrati: circulus autem etiam in centro habet quatuor angulos rectos vel equos quatuor rectis. Sic ergo inter figuras angulosas non sunt nisi tres que impleant locum superficiei corporalis: quia quadratus quatuor habet rectos ad unum punctum coniunctos: et ideo locum implentes absque eo quod aliquid remaneat vacuum vel superfluum angulus unusquisque trianguli equilateri et equianguli: et sicut due tertie unius recti. Duodecim autem tertie anguli recti faciunt quatuor angulos rectos. consequens ergo est quod si sex trianguli equilateri et equianguli coniungantur in puncto unoquoque: quod sex anguli coniuncti sex triangulorum impleant spatia quatuor angulorum superficialium in quocunque enim corpore ita quod nihil remanet vacuum neque aliquid abundat superfluum. Exagonius autem aut equilaterus et equiangulus quemlibet angulum habet existentem tantum in quantum est unus rectus et tertia recti unius. consequens ergo est quod quando se tres exagoni applicantur sibi in puncto uno quolibet quod implent tres anguli eorum se contingentes spatium quatuor angulorum rectorum ita quod nec aliquid remaneat vacuum neque aliquid superfluum hoc autem in nulla aliarum figurarum angulosarum est invenire. si enim accipiatur pentagonus equiangulus et equilaterus angulus eius habet rectum et quintam partem recti. et ideo in nullo numero sibi possunt applicari pentagoni in puncto uno diametrorum se intersecantium quando minus vel plus faciant rectis quatuor: et sic est de eptagonis et omnibus aliis figuris superficialibus: ex figuris autem essentialibus hoc est corporalibus non sunt nisi due: quod corpus statuitur ut diximus ex tribus diametris intersecantibus se ad angulos rectos: et iste intersectiones necessario faciunt octo rectos quod diameter secans in profundum cum qualibet medietate duarum diametrorum se secundum latum et longum secantium faciunt angulum unum rectum: et cum quatuor anguli recti constituantur superficie ex duabus diametris se secantibus oportet provenire octo angulos rectos ex secatione tertie diametri cum duabus. non inveniuntur autem in figuris corporalibus ut diximus nisi due que impleant spatium hoc octo angulorum ita quod nec plus nec minus que sunt pyramis et cubus quem figuram corrupte quidam vocant figuram pyramidalem. eo quod proportionatur pyramidi quam vocant bracale. cum enim cubus quemlibet rectum angulum habeat tunc ubicunque accipietur punctum intersecationis trium diametrorum si sibi in eo applicentur unum cubi per angulos se contingentes in puncto illo cubi. et suis angulis rectis se contingentibus implebunt spatium octo corporalium angulorum ita quod nec remanet aliquid vacuum nec aliquod restat superfluum angulus autem pyramidis eo quod pyramis contrahitur in conum unius puncti non est rectus: sed est minus recto. Et hec propositio est inventa in geometria ita quod anguli sex pyramidis corporales sunt equales corporibus angulis quatuor cuborum: ergo anguli duodecim pyramidis equales sunt angulis octo cuborum sed octo cubi angulariter in uno puncto coniuncti impleant octo angulos rectos corporales: ergo duodecim pyramides coniuncte spatium idem implebunt ita quod nihil remanet vacuum et nihil restat superfluum. Si autem hec ita se habeant tunc non sufficiunt figure corporales implentes locum et spatium corporis: sed oportet ponere multo plures quam sint: quia elementa que sunt corpora simplicia sunt plura duobus. Male ergo attribuerunt elementa figuras supra inductas que in veritate spatium corporis non impleant: dictum ergo eorum est impossibile omnino. Amplius autem ex naturalibus rationes contra istos inducentes dicimus quod signum eius quod elementa nullam habent figuram essentialem est quod non videmus ea omnia figurari secundum figuram loci continentis: et variari figuram contentorum secundum varietatem figure continentis: si autem figura esset aliqua elementalis essentialis corrupta illa iam non esset figura: et sic elementum semper secundum totum corrumpitur quando corripitur a loco diverse figure quia autem figurantur elementa ad figuras continentium locorum precipue quia in aqua et aere quorum utrumque est male terminabile termino proprio et bene figurabile et terminabile termino alieno terra autem propter siccitatem quam habet magis videtur retentiva figure sue nisi forte subtilietur in pulverem: quia tunc propter subtilitatem partium facile figuratur figura aliena: ignis autem quando extra locum suum est magis videtur retinere figuram pyramidalem qui est per modum pyramidis: in loco autem suo habet sphericam figuram. Si ergo sic est tunc non est verum quod figura elementi remanet semper in dispositione sua quamdiu salvatur elementum sicut dicunt adversarii: si enim detur quod non figurentur figure continentis ipsum: sed retinet figuram semper tunc non sunt eiusdem figure continens et contentum: sequitur quod contentum non tangat semper ubique continens totaliter: et sic relinqueretur aliquid ex vacuum in medio quod est impossibile. Si autem ponatur tangere ipsum ubique sicut diximus tunc impossibile est dicere cum hoc quod retineat semper figuram suam remanente specie et natura elementi sequitur igitur quod est aqua vel aliud elementum quodcunque tamen variatum ad figuram continentis quoniam secundum dicta adversariorum non sit aqua nisi per essentialem figuram: et hoc est impossibile. Manifestum ergo est et certum per ea que dicta sunt quod in elementis non sunt alique figure determinate que sint eis essentiales quemadmodum figura attribuitur corporibus animatis sine quibus non salvatur species animatorum: hoc autem signat natura elementi quod sibi per naturam non debetur aliqua figura determinata que sit ei essentialiter: sicut enim locus recipiens et deferens omnia que moventur ad ipsum non possunt esse figure alicuius ut possit omnia recipere: ita etiam elementa cum sint substantia figurarum omnium elementorum non possunt per naturam habere aliquam figuram: cum enim nihil sit susceptibile sui ipsius si haberent aliquam figuram per naturam illam non susciperent in aliquo elemento ut ergo omnia possint formari et figurari in elementatis nullam debent per naturam habere figuram essentialem sicut enim philosophus dicit in hyle quod est materia prima que est susceptibilis omnium formarum quod nullam debet habere formam in actu quia quamcunque haberet in actu illius non esset susceptibilis in potentia: ita dicendum est in elementis quod non debent habere figuram aliquam et formam eorum que sunt ex elementis ut omnium figurarum in composito ex elementis sint susceptibilia. non enim est differentia inter hyle et elementa nisi quod hyle potentia est ad formas omnes tam elementorum quam compositorum ex elementis: licet formas mixtorum non recipiat nisi mediantibus formis elementorum. elementa autem eo quod tenent actu formas in potentia: quia non sunt susceptibilia suarum formarum que sunt forme prime materie prius eis advenientes: sed susceptibilia sunt formarum omnium consequentium sic ergo oportet intelligere elementa non figurata essentialiter aliqua figura ut rerum figuram in composito possint recipere unde elementa sunt sicut hyle eadem sub sensibilibus formis quibus mediantibus suscipit formas complexionales que ex commixtione sensibilium qualitatum causantur: et ideo possibile est quod elementa adinvicem alterentur quando separantur qualitates ipsorum ab ipsis secundum intentionem: et quelibet secundum medietatem alteretur ad alteram: sicut determinatur in fine primi perigeneseos in tractatu de mixtione: et ad hoc superflue sunt figure Platonis. Amplius autem qualiter erit possibile ut fiat ex elementis caro aut os aut similium aliquod que mixta sunt et continua cum secundum dicta istorum perfectiones corporum non sunt nisi figure que mixta sunt et continua: non enim possibile est ex compositione figurarum omne corpus permutabile secundum qualitates tactus: neque adhuc etiam possibile quod aliquid permutabilium fiat ex compositione superficierum et per applicationem et suppositionem multe superficies componuntur sicut tradiderunt Platonici elementa autem omnia componuntur per mixtionem qualitatum suarum: et non secundum applicationem superficierum. accidentia vero elementis sicut figura non sunt per talem adinvicem mixtionem qualitatum: propter hoc igitur omnia huiusmodi inconvenientia generaliter dicta quod si aliquis ingrat de dictis antiquorum que diversificant de elementis per scientiam certam que est per veram causam et per similes facientes fidem et non per sophismata sciet procul dubio antiquos nullo modo dixisse et probasse veram elementorum generationem: et quantum quidem studuerunt eam affirmare per talia qualia dicta sunt ab ipsis tanto magis negabant ipsam ex eisdem rationibus: quia eius quod probant non est vera intentio generationis.

Vide de hyle verius ab ipso Aristotele. 67.

Tex. co. 3. et 84. et 1. 8 phi. 8 generatione 3.

Tex. co. 67.

Tex. co. 68.

Cap. 8m. Et est digressio qualiter elementa sunt in commixto.

Surgit autem questio ex antehabitis in capitulo isto: superius enim in precedenti ante hunc librum figuras elementorum probavimus esse rotundas non tantum ex materia: sed et natura ipsorum cum naturalis motus ipsorum exigat hic autem

autem videmus contrarium venisse probando elementa figuras non habere sm naturam. Adhuc primam materiam propter hoc nullam dicimus formam habere vel figuras: vel omnes figuras & formas sit nata suscipere: elementa ası̄t sūt quedam materia elementorum: videtur ergo simile esse conveniens si elementa dicantur non habere figuras: eo ꝙ nata sunt recipere omnem figuram compositi ꝙ etiā careant qualitatibus activis & passivis ut sint nata recipere qualitates commixtorum. ¶ Adhuc aūt forte videbitur aliqui querendum de formis substantialibus elementorum: utrum maneant in commixto ex elementis vel non: si enim remanere dicantur tūc videbitur sequi necessario ꝙ compositum plures habeat formas substantiales: & ad hoc multa sequuntur inconvenientia: quorum unū & primū est ꝙ nihil suscipit multas substantiales formas: ergo nec compositū. Adhuc aūt qꝛ p multas formas substantiales poneretur in diversis speciebus. Adhuc autē qꝛ non esset vere unicum sed potius esset contiguum vel per accidens unum: que omnia absurda sunt. Si autem nō manent tūc videtur ꝙ cum materia mixti nullam habeat actu formam nec simplicis s. nec compositi ꝙ privatio ipsius adeo sit generalis privatio materie prime. si prima materia est simplex: ergo & materia compositi qđ omnino est absurdū. Adhuc sūt sm hec materia prima & cōmunis per multis efficeretur ppria huius vel illius materie: adhuc autem sm hoc tot formarum esset susceptibilis materia compositi quot formarum est susceptibilis forma simplicis elementi esset materia composita ex elementis susceptibilis forme simplicis elementi: & hoc est absurdum: & hec omnia necessario sequi videntur: qꝛ absq; dubio fundamentum firmū est materialis habitus & habetur in primo physicorum: ꝙ omnis materia omnium illarū formarum susceptibilis est a quibus est privata sm actum. ¶ Si aūt signis credere velimus tūc signum est elementum esse in composito sm suam formā: hoc qđ est ibi proprietas elementi que est virtus eius activa vel passiva sm qualitates elementares: eo ꝙ non possumus dicere compositum vel calidum vel frigidum vel humidum vel siccum: nisi in eo qđ est ex elementis. Cūm enim sciemus proprietatem nūꝗ esse sine proprio subiecto: oportebit ꝙ sm aliquem modum elementum insit composito sm formam substantialem. Adhoc autem in resolutione ipsum compositum non resolvitur ad materiam cōmunem elementorum: sed potius ad elementa ut videtur etiam: unde ꝙ elemēta sint in ipso aliquo modo sm actum. Si aūt hec omnia forte aliquis vellet solvere dicēs ꝙ elementa manent sm medietates suarum formarum & sm medietates alterantur adinvicem: sicut videtur dicere etiam Aristo. in fine primi perigeneseos: videtur hoc esse inconveniens: eo ꝙ forme substantiales non recipiunt intensionem & remissionem: & sic non possunt intēdi & remitti: sic ergo est difficultas in omni parte huius questionis: propter qđ etiā Averrois impingit crimen Avicen. dicens eum latuisse qualiter potentia & non actu elementa sint in composito: & ideo dixisse ꝙ sint in composito actu: & ideo dicit sibi fieri conclusiones omnium inconvenientium que ad hoc superius sunt inducta. Et dicit sibi ad errorem accidisse frequenter in naturis ex confidentia bonitatis sui ingenij quā habuit absq; magno exercitio in prehabitis: in cōmento autem libri perigeneseos Averrois consentit cum Avicenna dicens: ꝙ sint elementa salvata in composito cōmixto. sm esse primum & non scđm. Et ideo si Averrois hic contradicit Avicēne contradicit sibiipsi. Ad omnia aūt hec dicendum ꝙ est primum esse & scđm esse elementorum: est aūt primum esse elementorum qđ habēt ex primis formis substantialibus: scđm aūt est qđ habent coniuncta tam accidentibus naturalibus que sunt potentie sue naturales: & quantum ad hoc sm esse corrumpuntur excellentie ipsorum in unoquoq; sm medietatem: & ex his omnibus provenit qualitas que est actus mixti: quantum autem ad primū esse miscentur quidem substantie ipsorum & unaqueq; sm aliquid corrumpitur ad alteram: & sm aliquid manet. & manet meo iudicio confuso esse & nō distincto: & hoc vocat Avicen. manere sm esse sm actum diminutum & non perfectum: non manere aūt sm esse distinctū & perfectum: & ideo dicit Averrois ꝙ non manet nisi sm potentiā: & non est sm rem contradictio aliqua inter istos duos viros: tamen nullo modo manent sm figuras. forma aūt mixti compositi & actus eius est fluens ex mixtione tali elementorum: sicut distinctum a mixto: & determinatum in generali: & sic breviter loquendo actus de potentia formali non materiali dico: & est actus ille sm esse simplex: & tamen in se habet virtutes mixtorum a quorum virtutibus causatur & educitur: nihil enim prohibet unum simplex esse multarum virtutum sicut in scientia prime philosophie habet ostēdi: sic enim omnis forma se habet ad priores ex quibus fluit ex causis primarijs. Vivere enim sic se habet ad esse & sentire: sicut se habet ad vivere & esse: & p istud iam fere elucescit totius istius q̄stionis solutio. Jam enim patet qualiter materia compositi differt a materia prima: & qualiter unius & eiusdē non sunt plures forme prout forma est finis & perfectio ultima distincta sm esse. hoc non solūmodo intelligitur ꝙ unius & eiusdē nō sunt forme multe: qꝛ forme incōfuse & indistincte sunt in materia sicut potentia propria ad formam ultimam: hoc autem qđ dicit ꝙ forme substantiales non intenduntur & remittuntur: est aliquo modo verum & aliquo modo falsum: forme enim que sunt perfectiones ultime iam in natura non intenduntur neq; remittuntur: & ideo etiam non cōmiscentur: talem aūt formam non habet elementum sm ꝙ est elementum: cum elementum diffiniatur ad compositionem: sicut patet ex predictis: sed potius nominat formam materialem & imperfectā: & ideo est remissibilis & cōmiscibilis forma sua: & hec est etiā causa quare ea retenta sm aliquem modum suscipere est elementum adhuc alterius forme: qꝛ non retinet eam nisi susceptibile prout efficitur habitus confusus cum alijs formis elementorum. Qđ autem dicitur ꝙ deberet hic homo retinere figuras non sequitur: qꝛ sicut diximus elementa propter hoc ꝙ sunt elementa non habent figuras determinatas: qꝛ figura est concomitās figuram substantialem perfectam: & ideo nō est vere figura nisi in animatis corporibus: in lapidibus aūt est sm minus: & ideo salvatur etiam esse lapidis confracta figura generationis eorum qđ non contingit in animatis. In elementis aūt nulla est: qꝛ qđ elementum est ordinatum ad susceptionem omnis figure: & ideo si haberet & retineret figuram haberet elementum formam substantialem manentē: & nullo modo cōmiscibilem: & corrupta figura elementi non maneret elementum: sicut Platonici dixerunt: sed qualitates & forme illius sunt facientes ad materie determinationē: & ad aperiendum cōmunitatem suam in cōmixto: & ideo manere opꝫ sm modum qui prius determinatus est. ¶ Ad hoc qđ primo queritur de contrarietate dictorum modorum dicēdum ꝙ nunq̄ probavimus ꝙ elementum haberet figuram naturalem: sicut figura est cōsequens figuram perfectionis ultime: sed taliter habet figuram que est naturalis ex motu suo & loco suo: & hec figura est que non accidit ei inquantum est elementum: sed inquantū est mobile ad locū ex gravitate & levitate: & hoc fundat super hoc qđ dicturi sumus in libro metheororum: ꝙ s. alio modo movent elementa ad mixtum & alio modo ad locum: per motum enim ad mixtum levia moventur ad gravia & econverso: per motum autē ad loca levia recedunt a gravibus & econverso: per hoc ergo patet solutio questionum.

Margin notes (left): Aver. hic cō|mēto. 67. — Aver. p̄mo d|generatione. cō|mēto.

Margin notes (right): Quomodo intelligitur formas substantiales non intendi neq; remitti. vide p hoc ēt Com. hic. cō. 67. — Alio mō movent elemēta ad mixtum & alio mō ad locum. 3.

¶ Cap. 9m. Qꝛ rationes sunt inconvenientes quibus attribuunt figuras quasdam elementis quibusdam.

Positiones autem philosophorum quas induxerunt dando elementis figuras non sunt convenientes qualitatibus elementorum sm ꝙ mobiles sunt que sunt gravitas & levitas neq; cōveniant virtutibus eorum sm quas agunt & patiuntur que sunt caliditas & frigiditas: humiditas & siccitas: nec etiam conveniant motibus & actionibus eorum: dixerunt enim ꝙ ignis figuratur figura sperica: & aliquando dixerunt ꝙ figuratur figura pyramidis: eo ꝙ iste due figure sunt velocioris motus & maioris mobilitatis q̄ alique alie figure angulose: & causa huius est qꝛ cum spera iacet in loco aliquo non tangit de superficie plana super quā iacet nisi in pūcto propter qđ facile volvitur & movetur. Similiter autem de pyramide qui non stat super basim: sed iacet super superficiem rotundam que continet ipsam sm longitudinem que est a basi usq; ad angulum eius que est in cono. tunc enim eadem de causa facile & cito volvitur qua facile volvitur spera. Similiter autem est de pyramide quando volvitur super punctum anguli quod est in cono eius. qꝛ

Margin note (right): Tex. c. 69.

tunc facilime volvitur sicut trochos: eo q quasi nihil impe-
ditur a corporis superficie super quam volvitur. hec ergo est
causa quare dederunt igni has duas figuras: ac si argueret sic
q est spericum vel pyramidale facile movetur: ignis facile mo-
vetur: q est spericus vel pyramidalis: ⁊ est sillogismus ex dua-
bus affirmativis in secunda figura: ⁊ peccant in se qr equivocum
est medium qr velocitas ex causa sperice vel pyramidalis figu-
re est velocitas circularis motus ⁊ velocitas ignis ex ordinatione
ad motum rectum. Iste enim velocitates si per causas efficien-
tes ⁊ formales diffiniantur: sicut naturales ⁊ reales debent
esse diffinitione non sunt eiusdem rationis: ex eisdem autem
rationibus aptabant igni easdem figuras propter proprie-
tatem eius combustivam: dicunt enim q qr combustivum est
penetrativum combustibilis ⁊ incisivum partium suarum undique q
ideo debet habere figuram sphericam vel pyramidalem qr
spera est tota quasi angulus unus: eo q in quolibet puncto
figurato est quasi applicatio duarum linearum curvarum equali-
ter in circuitu: ⁊ ideo tota spera est quasi angulus quidem
unicus ⁊ non magis penetrativa est figura q plurium angu-
lorum figura. similiter autem pyramidem dicunt esse quasi an-
gulum acutum: qr in cono habet angulum acutum ⁊ superficies eius
applicantur tote in ea sicut in angulo: ⁊ ideo tota pyramis pe-
netrat ad penetrationem anguli acuti ⁊ dicunt q ignis pe-
netrat ⁊ adurit ex suis angulis: ⁊ hec iterum ratio peccat sicut
prima. Est enim ac si sillogizarent omne spericum vel pyra-
midale: eo q est vel totum angulus acutus est combustivum ⁊
inflammativum: ignis est combustivus ⁊ inflammativus: er-
go ignis est spericus vel pyramidalis. Medium autem quod est
omne combustivum ⁊ inflammativum non causatur ab eo quod est
ad esse totum angulum vel esse totum acutum angulum: nisi per acci-

Tex.c.70. dens sicut patebit infra. ¶ Dicamus ergo contradicentes his
qui erraverunt in acceptione motus: q quamvis enim dicte due fi-
gure sint velocioris motus vel mobilitatis sicut dictum est ta-
men non est ratio velocitatis motus earum sicut est ratio velo-
citatis ignis: quoniam motus ignis directe est sursum ⁊ circu-
laris: motus autem istarum figurarum est circularis: sicut diximus

Dubium superius. ¶ Si quis autem obijciens dicit q etiam spera vel
pyramis possunt moveri directe sursum ad minus secundum mo-
tum qui dicitur involutio vibrationis sicut si spera manu sur-
sum moveatur: tunc enim involvendo se ascendit: ⁊ hoc modo
potest spera habere velocitatem univocam cum velocitate

Solutio motus recti. ¶ Dicimus ad illud q essentiale est spere ⁊ py-
ramidi circulariter ferri per accidens recte moveri: quan-
do autem datur figura alicui mobili tanquam causa motus sui:
datur ei sicut causa per se: ⁊ non sicut causa per accidens: ⁊

Tex.co.71 sic patet qualiter peccant rationes ipsorum. ¶ Amplius autem
figura terre secundum ea que dicta sunt talis est qualis eam facit
frigus grandinis quod est vehementis constrictionis: frigus
autem vehementis constrictionis est faciens figuram cubicam
ut dicunt: eo q orbis non movetur de facili: ⁊ hoc convenit ter-
re inquantum quiescit in medio. Sed contra hoc dicimus q
terra non quiescit in omnibus locis equaliter: sed in uno lo-
co tantum qui est locus suus hoc est centrum mundi: ⁊ motus ter-
re sine omni quiete est ex loco propinquo ⁊ remoto extra lo-
cum illum dummodo nihil prohibeat ipsam. Male ergo apta-
tur ei figura facta ex frigido constringente: qr figura equa-
liter ordinatur ad quiescere in omni loco: ⁊ terra non quiescit
nisi in uno loco. Similiter autem habent hec omnia elementa
que quiescunt in locis suis: ⁊ extra loca sua non moventur: ⁊
precipue in loco propinquo ubi motus est velocior q in alio
aliquo loco: ita enim facit ignis ⁊ terra ⁊ omnia alia: cum er-
go figura frigoris faciat quiescere: oportet q ignis quiescens
in loco suo habeat figuram frigoris constringentis extra lo-
cum suum habeat figuram motus: ⁊ similiter terra ⁊ quod-

Tex.co.72. libet aliorum elementorum. Amplius autem si ignis adu-
stionis causa sunt anguli cum omnis angulus est cum omni
angulo conveniat in natura communi: q s. angulus est erit
omnis angulus causa caloris licet causet calorem secundum plus ⁊ mi-
nus secundum q est acutior ⁊ rectior ⁊ hebetior: cum ergo omnibus
elementis attribuantur figure angulose omnia elementa erunt
calida ⁊ urentia secundum plus ⁊ minus: elementum enim octo ba-
sium ⁊ elementum duodecim basium ⁊ viginti basium: ⁊ sic de alijs
omnia sunt angulosa: ergo secundum plus ⁊ minus adurentia: figura
enim orbis dividit ⁊ penetrat: sicut dicit Democritus eo q
ipsa est unius de numero angulorum: sicut supra dictum est: ⁊ sic
elementa propter angulos sunt adurentia non distinguuntur
per calidum in communi: sed potius erunt calida ⁊ differunt in
calido secundum plus ⁊ minus. Dictum autem hoc falsum est ⁊ vanum:
qr sic non possunt facere generationem elementa: q falsum sit
⁊ vanum patet ex hoc qr cum angulus ponitur causa caloris per
se tunc sequitur corpora geometrica esse calida ⁊ adurentia
eo q habent angulos per se ⁊ differunt in hoc q plus ⁊ minus
eo q quoidam habent angulos impartibiles acutissimos si-
cut est angulus contingentie qui indivisibilis est per lineam
rectam sicut probatur in .15. theoremate tertij Euclidis: quos-
dam habent angulos maiores acutos dissimiles ⁊ quosdam
rectos ⁊ quosdam hebetes: ⁊ sic deberent esse calida plus ⁊ mi-
nus per eandem rationem per quam ponunt spericum ⁊ pyra-
midale calidum. Si ergo sic est q in geometricis corporibus
sunt partes angulorum acutissimorum qui non dividuntur per li-
neam rectam sic ad minus inquiremus ab eis quare cor-
pora naturalia calefaciunt ⁊ adurant ⁊ causant angulos: ⁊ non faciunt
hoc mathematici minus enim quod facere possunt est q red-
dant de hoc causam: nec potest aliquis respondere ad hoc quod
corpora naturalia habent comburere per esse angulorum q
habent in materia corpora autem mathematica cum in solo
sint intellectu ⁊ imagine non habent comburere quod esse ac-
cidit angulis: cum per esse quod habent in materia non distin-
guntur sed potius per essentiam quantitatis: ⁊ ideo si per esse
accidit hoc: tunc hoc convenit angulo per accidens: ⁊ sic non est
causa combustionis nisi accidentalis: ⁊ sic potest fieri com-
bustio non ex angulis: ⁊ ita male ponitur angulus causa com-
bustionis. Reputamus etenim nos verum esse q acumen an-
gulorum facit combustionem per accidens: ⁊ ideo non dicimus
q angulositas faciat combustionem. Isti autem non dicunt q
dixerunt mathematica extra naturam habere esse ⁊ habe-
re angulos ⁊ esse mathematica causam eorum que sunt in na-

Te.co.73. tura. Amplius autem tali utimur ratione cum res adurens sit
orbis ⁊ ignis ⁊ pyramis sic adurens: oportet q ignis sit or-
bis vel pyramis ⁊ argueret sic: omne adurens est orbis vel
pyramis vel utrumque: ignis est adurens: ergo ignis est orbis
vel pyramis vel utrumque: nos enim diximus ad hoc q ignis
ponitur adurens: ⁊ orbis similiter ⁊ pyramis ⁊ propter pene-
trationem ⁊ separationem ⁊ divisionem partium adustarum di-
cimus ergo q etiam si concedamus q orbis ⁊ pyramis di-
vidunt ⁊ separant non est tamen necessarium ut semper sepa-
rent ⁊ dividant homogenea sicut dividitur continuum. qr non est
necessarium ut sit orbis divisus ex orbe vel pyramis ex pyra-
mide prima divisione: ostendimus enim superius q talis
divisio est extra rationem omnino: divisio ergo orbis ⁊ pyra-
midis non conveniunt igni qr dividitur in ignes ⁊ ignis elemen-
tum quod similiter in homogenea ⁊ qui vult q divisio sit or-
bis ⁊ etiam pyramidis in homogenea vult impossibile: si-
cut qui vult q cultellus dividatur in duo quorum utrumque sit cul-

Tex.co.74. tellus: ⁊ serra dividatur in duo quorum utrumque sit serra. Ampli-
us admirabile videtur omnibus ignem figurari figura spere
vel pyramidis eo q dividit ⁊ separat cum ignis magis es-
sentialiter conveniat unire ⁊ aggregare q dividere ⁊ sepa-
rare: separat enim ⁊ corrumpit id quod est etherogeneum si-
bi: unit ⁊ congregat homogeneum sibi sicut facit calor natu-
ralis in corpore hominis qui unit ⁊ generat ⁊ terminat ho-
mogenea corpori etherogenea segregat ab alijs corrumpit
⁊ reijcit ea: cum ergo aggregatio sit sicut generatio ⁊ esse ⁊
segregatio sicut corruptio ad non esse erit igni essentiale con-
gregare: ⁊ accidentale segregare. Quando enim congregat
⁊ unit homogenea sibi: tunc segregat ⁊ corrumpit que sunt
etherogenea propinqua ⁊ permixta cum homogenijs: ⁊ ideo
aggregatio est aliquando sine segregatione: ⁊ segregatio numquam
est sine aggregatione cum igitur sit principali intentione con-
greget ⁊ secundario segreget: ⁊ tunc ad minus quando figura-
tum ignem per convenientia sui operis oporteret q darent
ei figuram convenientem utrique operationi sue vel ad minus figu-
rarent ipsum secundum convenientiam operis principalis quod est con-

Tex.co.75. gregare: hoc enim dignius attribuitur ei quod segregare: sicut
iam dictum est. Amplius autem cum calidum ⁊ frigidum sint
contraria in suis virtutibus que sunt sue qualitates: ⁊ tunc
non potest poni figura aliqua ab eis frigida: qr si attribue-
retur ei figura aliqua oporteret q illa esset contraria figure
que est causa calidi quia contrariorum per se ⁊ essentiales cau-
se sunt contrarie. nulla autem figura alicui figure est contra-

Congregare convenit igni prima ratione vide in 2° de genere [illegible]

ria: ergo nō potest frigidū habere figurā: ⁊ hoc est maximū inconueniēs. si enim vni eorū attribuit̄ figura: tūc omnibus attribuenda est. vel si vnū non habet figuram que est causa sue virtutis: tūc nulli est figura aliqua: cū omnia contraria sūt eiusdem generationis: ⁊ ex eodem ⁊ vno genere fiant.

Tex.c.76. ¶ Quidam aūt eorū videntes necessitatem istam studuerūt vt ponerent aliquam causam frigiditatis in elementis ⁊ ui xerūt contraria veritati ⁊ inconuenientia. Dixerūt enim ꝙ grossities ⁊ magnitudo partiū facit frigus eo ꝙ magnū nō penetrat in poros. verū ⁊ si illud esset causa frigoris: tūc cum calidū ⁊ frigidū sint opposita oporteret ꝙ paruitas ⁊ subtilitas que bene penetrant in poros essent causa calidi. sequeretur ergo ex hoc ꝙ calidū ⁊ frigidum diuersificant̄ in essentia sm̄ diuersitatem magni ⁊ parui ⁊ non sm̄ figurarū diuersitatem. Amplius in eadē specie figurarū inuenit̄ magna figura ⁊ parua: sm̄ dicta aūt ab illis in eadem figure specie nō erit magnū attributū igni: sed paruū igni ⁊ magnū frigori. ergo figura per speciem figure non est causa ignis ⁊ adustionis: q̄r magna figura est causa contrarij qđ est infrigidatio.

Tex.c.77. ¶ Sic ergo per ea que dicta sunt satis est ostensum ⁊ certificatū ꝙ elementa abinuicem non distinguunt̄ per figurarū differentias sicut per differentias essentiales propter inconueniētia omnia supra inducta. Cū aūt corpora prima differant suis qualitatibus que sunt calidū frigidū ⁊ humidū ⁊ siccū: ⁊ propter suas virtutes que sunt grauitas ⁊ leuitas ⁊ ꝓpter suas operationes essentiales que sunt motus ipsorū: tūc dicimus ꝙ vniuscuiusqꝫ singulariter sūt qualitates ⁊ virtutes ⁊ operationes essentiales quesite in eis sm̄ naturas eorū ex quibus est ipsorū differentia inquirenda: si enim harū scimus differentiam veram absqꝫ ambiguitate sciemus differentias elemētorū abinuicem: sed nos de illis in parte queremus in libro sequenti: ⁊ in parte differemus vsqꝫ ad scđm librū perigeneseos sicut diximus superius vbi etiā assignabimus causam: q̄re quedam istorū vsqꝫ ad illū librū sunt differenda.

¶ Incipit liber Quartus de celo ⁊ mundo. In quo agitur de graui ⁊ leui.

¶ Tractatus primus de natura grauis ⁊ leuis sm̄ opiniōes antiquorum.

¶ Cap. pᵐ. Que intentio libri: ⁊ q̄liter procedendū est in eo.

Tex.c.1. Tempus autē nunc requirit vt queramus nūc de leui ⁊ graui ⁊ exponamus vtrūqꝫ per diffinitionē ꝓpriā: ⁊ ostendamus que sit natura vtriusqꝫ: ⁊ qua de causa elementa sunt informata virtutibus his: q̄r inquisitio de motibus localibꝰ elementorū: de quibus nos hic intendimus ꝓpria est per ꝯgregationem harū virtutū: ⁊ si bene cognouerimus distinctionem harū virtutū in elementis tūc sciemus numerū elementorū prout nobis competit particulariter certificari numerū verū eorū in hac scientia libri in qua querimus de mobilibus sm̄ locū sicut in principio primi istius libri de celo ⁊ mūdo retigimus. ¶ Cū nos aūt dicimus velle inquirere de causis leuis ⁊ grauis non intēdimus nisi de causis formalibus. eo ꝙ hec principia sunt perpetua: ⁊ non habēt causas efficientes naturales.

Tex.c.2. Vide Comē. pro hoc hic in cō. pmo. ⁊ pōdera q̄re dixerit talem. pro quo vide Comēta. in .2. c. de sub̄a orbis vbi pꝫ intelligētiā esse causam efficiētem ⁊ cōseruātem respectu celi ⁊ respectu motus eius. 3.

¶ Anteq̄ aūt inquiramus de his virtutibus oportet determinare quid significat̄ per nomina ista: vnde dicimus ꝙ nihil in natura vocat̄ graue vel leue: nisi res cui inest virtus actiua vt moueat̄ motu naturali recto: q̄r cū grauitas ⁊ leuitas sint nature grauiū ⁊ leuiū: ⁊ natura est principiū motus intrinsecū: oportet ꝙ leue ⁊ graue diffiniant̄ ad motū quem formaliter faciūt in graui ⁊ leui: non indigentes ad hoc motore extrinseco: sicut indigerent si essent virtutes passiue. Omnis enim virtus passiua motore eget extrinseco: per quē efficiat̄ in actu sicut est videre in principio potentia geometricante: qui nequaq̄ geometricabit sine doctore mouēte extrinsecus: geometer aūt habēs habitū ⁊ geometricans sm̄ actū non indiget extrinseco doctore mouente ipsum: ⁊ educente ipsum de potentia ad actū q̄r habens istū habitū agit cū voluerit: ⁊ omnino eodem modo in eo ꝙ est graue sm̄ actū sm̄ cōparationem ad motū descendendi: ⁊ de leui sm̄ actū sm̄ comparationem ad motū ascendendi. Ab antiquis aūt non inuenimus nomina propria posita que nominent has formas ⁊ suas operationes sicut actiones nominibus proprijs nisi aliquis velit in cōmuni vni ⁊ eidem nomini ⁊ dare formā ⁊ eius actione sicut frequentissime antiqui operam ⁊ virtutem nominant nomine eodem ꝙ aliquando quidem est frequentius nomen ꝓpriū operationis ⁊ secūdario conuenit habitui: eo ꝙ actio notior est apud imponentes nomina sm̄ sensum: aliquando aūt est nomen propriū habitus sed secundario conuenit actioni habitus illiꝰ. ⁊ hec impositio rarior est: q̄r accepta est ab eo qđ est prius sm̄ intellectū: ⁊ hāc prioritatem vulgus nō multū considerat in impositione nominū. Aliquando aūt inuenit̄ propriū nomen habitui ⁊ aliud impositū actioni eiusdē: ⁊ hec etiam impositio nominū conuenientissima est quando potest haberi: sed antiqui antiquiores ante nos non ita subtiliter distinxerūt: ⁊ vniuscuiusqꝫ nomen propriū adaptauerūt ⁊ si nos vellemꝰ fingere nomina tūc oporteret ꝙ nomē actionis deriuaret̄ vel demonstraret̄ a nomine habitus sicut a calido trahit̄ calefacere: ⁊ sicut dicit̄ agere ab actu: eo ꝙ sicut formaliter vel actio vel operatio cōueniūt rei in forma ⁊ essentia: ita etiam conuenientia debent esse in nominibus ⁊ differentia in hoc ꝙ vnū dicit formam inquirere: ⁊ aliter in motu ⁊ tempore: ⁊ tūc diceremus ꝙ leuis est leui re: hoc est agere sm̄ leuitatem ⁊ grauis est graui re hoc est agere sm̄ grauitatem sed q̄r non habemus ꝓpria nomina operationū istarū ideo intendentes alijs noībus dicimus ꝙ leuis est mouere sursum ⁊ grauis est mouere deorsum circūloquēdo significantes harū virtutū operationes ꝓprias. Oēs enim antiqui naturales ꝯceditur tractauerūt de graui ⁊ leui tanq̄ conficti essent ne hoc in scđo mobiliū esset tractandū de his: eo ꝙ viderūt hoc esse principiū motus nālis contracti ad materiam mobilis sm̄ rectū. ⁊ ideo tota supposita sūt ab eis tanq̄ fundamenta ⁊ prima de q̄bus tractatur: eo ꝙ conueniūt simplicibus corporibus: ⁊ per illa conueniunt omnibus alijs que componūtur ex illis: ꝫ aūt omnes antiqui de his fecerūt mentionem non tamen diffinierūt sufficienter aliquod istorū nisi paucissimi inter eos: q̄r non sūt loquuti nisi de graui ⁊ leui dictis sm̄ cōparationem exceptis paucis qui tetigerūt graue ⁊ leue absolute sed dixerunt de eis diminute qđ dixerūt: vel omnino dixerūt falsum nullatenus afferentes sermonem exquisitū ⁊ sufficientem de duobus istis. vtile autem reputo referre omniū sermonem eorū de duobus istis in primis ⁊ deinde inuestigare ea que querenda sunt de eis inquisitione perfecta: ⁊ post omnia tūc demum dicere sententiam nostram de istis.

¶ Cap. 2ᵐ. De distinctione simpliciter leuis ⁊ grauis a leui ⁊ graui per comparationem dictis.

Tex.c.3. Primū aūt de his que inquirenda sūt vtrū dicatur graue ⁊ leue absolute ⁊ sm̄ diffinitiones suas essentiales an dicant̄ in comparatione ad aliquid aliud tm̄. Comparatiue enim loquentes de graui ⁊ leui dicimus ꝙ aliquando ꝙ res vnius nature comparatur sm̄ grauitatem ita ꝙ vna alteri est equaliter grauis vel grauior altera q̄ altera: sicut gratia exempli dicimus es graue grauius esse ligno: cū tamen vtrūqꝫ sit vnius nature grauis aliquando autem dicimus esse in ligno: cum tamen vtrūqꝫ sit vnius nature. Aliquando autem dicimus leue absolute ⁊ graue absolute: ⁊ tūc sunt contrariarū naturarum. Primi autem philosophantes nihil omnino dixerunt de graui ⁊ leui absolute neqꝫ diffiniunt ea prout simpliciter opponuntur: sed diffiniunt graue ⁊ leue sm̄ comparationem dictam. Non enim inueniunt̄ diffinisse hoc prout sunt contrariarū naturarū simpliciū nec retulisse aliquid per hūc modū de ipsis: sed potius grauius ⁊ leuius diffinierunt prout prius diximus.

Tex.cō.4. Vt autem nos melius dicta antiquorū ⁊ facilius comprehendamus volumus diffinire ea sm̄ ꝙ absolute dicuntur diffinientes ea sic dicendo: ꝙ de numero corporū simplicium sunt que sempiterne mouentur ad medium: de numero eorūdem sunt que sempiterne mouentur ex medio sursum. Quecūqꝫ autem mouentur ex medio mouentur ad locum qui simpliciter est sursum: ⁊ non quo ad nos tm̄ ⁊ illa sunt leuia: ⁊ quecunqꝫ mouentur

Nota de nominū impositione diuersitatē multiplicem.

ad id qđ est medium mundi mouetur ad locũ qui simpliciter est deorsum: & illa sunt grauia. Sũt autem quidam vulgo in nullo differentes qui negant aliquid in mũdo esse simpliciter sursum: & aliqđ in mũdo esse simpliciter deorsum: errantes & viam vere scientie non inuenientes: tales autem fuerũt primi philosophantes qui parũ dignitatis adhuc habere potuerũt vltra vulgi conceptionem: & ideo dixerunt nihil in mũdo esse sursum vel deorsum simpliciter sed per comparationem ad nos tm̃. videtur enim isti mũdũ sphericum esse: sphericũ autem est simile per totũ & ideo dixerũt in eo nõ esse sursum vel deorsum sm̃ aliquam diuersitatem spere: sed si sunt in mũdo iste differentie non sunt in eo nisi sm̃ comparationem factam ad nos. Si autem isti verũ dicerent. tũc possibile esset q ambulãs in loco vno aliquo pedes haberet ad terram: & in alio loco ambulans pedes haberet ad aerem: in orientem enim ambulans pedes figit super terram & hemisperiũ inferius est subtus pedes suos per centrum vsq ad inferius celi hemisperiũ: & tũc sm̃ idem esse in occidente rũ pedes suos necesse sit inferius esse: oportet cõuerti pedes suos contra inferius hemisperiũ. & tũc conuertetur ad aerẽ: & caput eius conuerteretur ad terram: & sic ambulans in vno loco sicut in orizonte opposito modo ambulat q̃ ambulat in alio loco sicut in occidente: ita q non conuertantur pedes eius contra locũ pedũ priorem sed opposito modo eo q sic est inferius ad nos: aer enim qui est sub terra inferior est quo ad nos q̃ ipsa terra & celi hemisperiũ inferius est quo ad nos q̃ ipse aer: & ideo cũ homo ambulet conuertendo pedes inferius: tunc oportet q conuertat apud antipedes pedes ad aerem & non ad terram: hoc aũt inconueniens declinantes nos vocamus orizontem mũdi sursum. & dicimus q ipse locus qui est ibi est prior & dignior in natura simpliciter sursũ est respectu aliorũ locorũ: & similiter sursum vel deorsum dicta simpliciter priora sm̃ naturam sunt sm̃ comparationem dictis: ex illo aũt concludimus q si in mũdo est orizon & mediũ sm̃ naturam tũc oportet absq dubio in mũdo sit aliqs locus simpliciter sursum: deorsum: & hoc modo ostendimus simpliciter in primo superiorũ librorũ per hoc q motus localis rectus non potest esse infinitus sed ad aliquem finem necessario.

Tex. c. 5. Et hoc qđem confitentur multi antiquorũ lz nõ satis firmas ad hoc inducant rõnes: & illi etiam aliqualiter viderũt graue & leue dici absolute: firma aũt non est ratio eorũ eo q putauerũt celũ non esse nisi hemisperiũ: siue hemisperiũ & non conuenire totũ sed tm̃ continere de terra id qđ est super nos: non enim putabant celũ esse rotũdũ sed factũ esse per modũ semicirculi: dixeruntamen q superius illius est sursum & centrũ qđ est in medio diametri eius est deorsũ & ex dicto eo qđ sequitur q nõ vbiq iuxta circũferẽtiam est sursum eo q non vbiq est circũferẽtia neq vbiq in medio est deorsum sed sm̃ nostrũ hemisperiũ tm̃: & tamen si hoc concedamus tũc sequitur q est simpliciter leue qđ mouetur ad locũ simpliciter sursum: & simpliciter graue id qđ mouetur ad locũ qui simpliciter est deorsum id aũt qđ est sm̃ cõparationẽ ad aliqđ est graue vel leue est quãdo due res sunt equaliter vnius nature sm̃ causas magnitudinis & spissitudinis sue: & tamen earũ vna mouetur velocius altera siue inferius siue superius: illi aũt non possũt esse simplices: quia in simplicibus non potest esse q ille que sunt magnitudinis & spissitudinis eq̃liter differant in velocitate maiori & minori: omnia enim simplicia eq̃lia & eq̃liter spissa sũt equalis velocitatis: quando aũt fuerint diuersarũ specierũ sicut es & lignũ & huiusmodi & fuerint cõposita tũc potest esse q sint inequalia sm̃ velocitatem & tarditatem: magnitudinem aũt voco dimensiones equalis quãtitatis: & spissitudinem equalem dico que sũt equalis grossitiei vel subtilitatis sm̃ spissitudinem & raritatem: hoc est sm̃ equaliter habere partes propinque sm̃ finitũ vel remote.

Tex. c. 7. Sic ergo diffinitis graui & leui absolute sm̃ comparationem dictis dico q plures eorũ qui tractauerũt de his duabus naturis non tractauerũt de ipsis nisi sm̃ q dicũtur comparatiue dixerũt enim querentes de duobus quorũ mot⁹ est equalis in hoc qđ est ad eũdem locũ & inquirũt causam q̃re vnũ mouetur velocius alio descendendo: hoc aũt est q̃rere de graui & leui sm̃ comparationem dictis tm̃: & non absolute: & quando dixerũt graue & leue sm̃ comparationem dicta: tũc opinati sũt rationem distinctionis de differentia inter graue & leue absolute dicta. cũ tamen sermo distinctionis eorũ in his sm̃ comparationem dictis non sit cõueniens diffinitionibus eorũ sm̃ q absolute dicũtur.

Cap. 3m. De improbatione opinionis illorũ qui dicebant causam leuis & grauis esse compositam ex superficiebus & ex athomis.

Tex. c. 8. Ut aũt melius habeatur notitia dictorũ volumus ostendere sermones antiquorũ de graui & leui & exponere eos per rationes quas induxerũt: dicimus ergo q quidã antiquorũ dixerũt graue & leue vnius nature & eiusdem esse quantũ ad componentia: & illi graui & leui & econuerso distinxerũt in hoc q dixerũt quodlibet vtrũq ipsorũ compositũ sit ex similibus per naturam tamen graue differt a leui: q: graue componitur ex multis similibus: & leue componitur ex paucis ac si leue & graue non differant nisi per multitudinem & paucitatem componentiũ ea que sũt similia in natura: sicut gratia exempli dicitur differre grauius frustũ plũbi a minus graui: eo q lz vtrũq componatur ex similibus partibus plũbi cũ in grauiori est plus partiũ plumbi & in minus graui sũt pauciores similes partes: similiter aũt est de re grauiori & min⁹ graui: & hec qđem est opinio Platonis in timeo: sic enim dicũt de omnibus similibus in specie quorũ vnũ est grauius alio qđ grauius per hoc q est grau⁹. q: illius substantie habet partes plures: & minus graue per hoc q est minus graue quia eiusdem substantie habet pauciores partes. Idem aũt dixerũt de ligno & plũbo dicentes quippe nihil aliud plũbũ esse grauius ligno nisi q de partibus grauibus habet plus q̃ lignũ: opinantur omnia corpora componi ex similibus que sunt superficies: & naturam vnam & eandem esse omniũ eorũ: & de hoc quidem lz sic esse opinentur preter visum opinantur: q: visus testificatur quodlibet compositorũ resolui in plura que sunt diuersarũ specierũ: & etiam videmus quedam que de grauibus habent plus aliquando non descendere: & precipue in aqua non descendit lignũ magnũ & graue: & quedam de grauibus habent multo minus descendere in eadem q: paucos in aqua videmus submergi lapides. Testimonium ergo visus in vtroq est contra istos sm̃ hanc tamen scientiam: & per hanc causam distinxerũt inter grauius & leuius nihil dicentes de graui & leui absolutis: huius aũt contrariũ videmus: q: in rebus simplicibus inuenimus ignem esse leuem sempiterne leuitatis: siue comparetur ad aliud siue non. & ideo semper mouetur sursum & videmus terram & res compositas in q̃bus abũdat terra esse sempiterne grauitatis siue comparentur ad aliud siue non: & ideo semper mouentur deorsum: si aũt hec ita se habent tũc non est verũ q propter dispositionem paruitatis aut paucitatis triangulorũ superficierũ ex q̃bus elementa sm̃ Platonicos componũtur mouetur ignis superius. q: si esset sicut ipsi dixerũt: tũc ignis multus & magn⁹ deberet esse tardus in ascendendo eo q ex multis componitur triangulis: & ignis paruus in ascendendo deberet esse velocior: eo q ex paucis triangulis habet compositionem: huius aũt totũ videmus contrariũ: q: quanto maior est ignis tanto ascendit velocius: & quanto est minor tanto deprimitur facilius & ascendit tardius.

Tex. c. 9. Amplius aũt si corpus leuius est leue: ideo q: ex homogeniis paucis componitur & grauius: ideo est graue q: cõponitur ex multis homogeniis: & dicatur rum hoc q ignis & aer & aqua & terra componuntur ex triangulis & non differũt in grauitate & leuitate nisi sm̃ multitudinem & paucitatem triangulorũ: ita q quedam eorũ sũt leuia & grauia propter dictam causam tũc multus aer & magnus debet grauior esse aqua pauca & parua: q: multus aer sm̃ Platonicos ex pluribus triangulis componitur q̃ aqua parua: sed hoc ergo velocius descendit multus aer deorsũ q̃ parua aqua: & pauca aqua velocius sursum ascendit q̃ multus aer: hoc aũt est contra sensum: dicto ergo modo distinguũt graue & leue Platonici sm̃ dictũ modũ diffiniunt.

Tex. c. 10. Alii aũt non consenserũt in distinctionem hanc nec inquisiuerũt de causa leuis & grauis per modũ qui dictus est. sed distinguũt eam per aliam causam q̃ sit illa quã intenderunt dare Platonici: & melius dicunt illi q̃uis sint antiquiores Platonicis: & hoc rarũ est philosophantibus: q: posteriores

Posteriores perspicaciores esse consueuerunt. Com. meum propter hec coniectio. ii.

perspicaciores esse consueuerūt ꝙ priores eo ꝙ posteriores iuuantur rationibus eorum qui precesserūt eos. Nos etiam vidēmus ꝙ quedam corpora spissiora sunt aliis ⁊ huius causam melius possunt dicere antiquiores qui ponūt athomos ꝙ posteriores qui ponunt superficies ⁊ videmus ꝙ corpora dura valde que spissa sunt multum ⁊ constrictos habent poros esse grauiora ⁊ in permutatione sua ⁊ velocius descēdere licet habeant superficies pauciores. Sic ergo ostensum sit ⁊ certificatū ꝙ leue ⁊ graue non causat ex multitudine compositionis partium homogenearū vel paucitatem earūdem, quia si vtraque causaretur ex illis tūc graue ⁊ leue non essent inequaliter spissa sed tm̄ differrent multitudine ⁊ paucitate superficierum ⁊ essent equaliter spissa eo ꝙ superficies cū superficie alia non applicatur ita ꝙ aliquid remaneat vacuū inter duas superficies sed continue vnde omne corpus esset spissum ⁊ nullum rarū si ex superficiebus corpora componerentur. Si aūt comparationem volumus facere inter istas duas opiniones: tunc dicemus ꝙ illi qui componunt ex partibus indiuisibilibus ita ꝙ dicūt ea componi ex primis figuris superficierū que nō diuidūtur in homogenea figuris illis: sicut in tertio libro superiori ostendimus non possūt reddere causam differentie leuis ⁊ grauis neque in simplicibus neque in compositis: nō enī possūt dicere ꝙ causa huius differētie sit magnitudo ⁊ paruitas superficierū quia tūc quanto maior esset superficies tanto grauior esset in corpore cui componitur quod omnino impossibile ⁊ non intelligibile est ꝙ superficies differant propter grauitatem ⁊ leuitatem. Illi autem qui cōponunt corpora ex athomis corporibus tres dimensiones habentibus sicut faciunt Democritus ⁊ Leucippus possunt reddere differentiam grauis ⁊ leuis in simplicibus que quidē est intelligibilis licet sit falsa. Sed causa reddita in simplicibus que non esset in compositis: secundum illos enim differūt athomi per magnum ⁊ paruum: ⁊ dicunt ꝙ corpus simplex compositum ex magnis semper est graue vt terra ⁊ aqua compositum autem ex substantialibus ⁊ paruis athomis semper est leue vt ignis ⁊ aer. Sed in compositis non est possibile reddere hanc causam differentie: corpora enim composita ad sensum differunt ad modum quem dicemus ⁊ hoc est quia videmus multa corpora parua in quātitate ⁊ composita minoribus athomis sicut est es ⁊ precipue aurum esse grauiora corporibus maioribus compositis ex grossioribus athomis sicut est lana. Aurum enim plus habet de partibus aque ⁊ ignis cū sit calidū ⁊ humidū ⁊ liquabile ⁊ lana plus hʒ de partibus terre cū nihil horum accidit ei: athomi aūt aque ⁊ ignis minores sūt ⁊ subtiliores athomis terre secundum Democritum ⁊ Leucippū.

Cap. 4m. De improbatione opinionū illorum qui vacuū ⁊ plenum dixerunt esse causam grauitatis ⁊ leuitatis

Tex. c. 13.

Antiquorum autem alii diuersificati sunt in causa grauis ⁊ leuis ab his qui prenominati sunt dicentes vacuum esse causam leuis ⁊ plenum esse causam grauis cum autem ponentes vacuū sint bipartiti sicut diximus in quarto physicorum: ⁊ quidam eorum dixerunt vacuū esse separatum a corporibus: ⁊ quidam eorum vacuum esse imbibitum ⁊ profundatum esse in corporibus ⁊ ideo rara esse ⁊ porosa illa corpora sicut fuit Xutos philosophus quidam: quidam alii fuerunt illi qui vacuum causam esse leuis dixerunt de numero illorum qui posuerunt vacuum imbibitum esse in corporibus ⁊ profundatum in ipsis ⁊ hec opinio tres habuit diuersitates quarum vna fuit qui dixit ꝙ leue est quod constat ex maiori vacuo ꝙ ad minus leue siue habeat partes plures pleni siue pauciores siue equales. Alia autem fuit que dixit ꝙ leuius est quod constat ex maiori vacuo ⁊ pleno minori ꝙ aliud quod est minus leue ꝙ ipsum. Tertia vero fuit que dixit ꝙ leuius est cuius proportio sui vacui ad plenum maior est ꝙ proportio vacui alterius ad plenum quod est minus leue ꝙ ipsum: has autem omnes diuersitates suis locis in hoc capitulo intēdimus improbare sed postponere intendimus rationes huius secte que dixit vacuum esse causam leuitatis: dicunt autem omnes isti ꝙ vacuum quod est in corporibus impellit ea sursum sicut mouēs corpora ⁊ per hoc motum cum ipsis ⁊ hoc iterum dicunt esse verum donec forte se multa corpora magna in quantitate sunt leuiora aliis minoribus eo ꝙ in magnis de vacuitate est plus ꝙ in minoribus sicut patet ex magna spongia ⁊ paruo plumbo. Hanc enim dicunt esse causam ꝙ aliquando corpora leuiora sunt maioris spissitudinis hoc est quantitatis ⁊ mensure ꝙ illis sint cōposita ex equalibus in numero partibus corporibus minoribus ⁊ grauioribus que tot habent partes corporis per naturam sicut illa: ⁊ vt vniuersaliter dicatur isti dicerūt ꝙ causa leuitatis corporum ab aliis partibus corporalibus grauioribus equalibus sibi per naturam partium componentium est vt plus de vacuo sit in leui ꝙ in eo quod est minus leue licet sit compar in numero componentium ⁊ secundum hūc modum dixerunt ꝙ vna res est leuior vel grauior alia.

Tex. c. 14.

Illis autem contradicentes dicemus vacuum maius causam esse leuitatis diminute dicunt ⁊ si daretur eis ꝙ non dicerent falsum quicunque enim distinguunt causam datum datarum virtutum siue potentiarum per vacuū maius ergo esse causam leuis sed vt addāt ꝙ hoc est leuius quod habet de vacuo plus ⁊ de pleno minus siue de corporeitate minus ꝙ idem dicimus cum pleno si enim hec non addiderīt sequitur ex dictis eorum leue non esse leue: confitentur enim illi ignem omnem esse leuem eo ꝙ in ipso maius est vacuum ꝙ in alio quocunque corpore: ⁊ sequitur in expositione eorum manifestus error vt scilicet magnum aurum leuius sit igne paruo: eo ꝙ secundum ipsos plus inest ei de vacuo: accipiemus enim paruum ignem ⁊ constat ꝙ in illo est aliquid corporis pleni ⁊ multiplicia illius corporeitatis accipiantur in magno auro quantitercunque quantitatis voluero. Cum enim aurum multiplex sit ad ignem oportet ꝙ multiplex sit vacuum quod est in auro ad vacuum quod est in igne paruo: ⁊ sic aurum magnum leuius est igne paruo ⁊ est contra sensum: ergo falsum fuit ⁊ diminutum quod dixerunt vacuum profundatum in corporibus tm̄ esse causam leuitatis: vt autem melius pateant antiquorum positiones sciendum ꝙ quidam antiquorum vacuum esse in mundo isto omnino negauerunt licet concederent ipsum esse extra mundum: ⁊ illi etiam nullo modo penitus aliquid de grauis ⁊ leuis causa distinxerūt sicut Empedocles ⁊ Pythagoras. Quidam autem de numero eorūdem negantium esse vacuum distinxerunt inter causam grauis ⁊ leuis sicut multi alii philosophi verūtamen non dederūt causam grauis ⁊ leuis absolute ⁊ simpliciter dictorum ita ꝙ dicerent quare quedam simpliciter ascendūt sursum ⁊ quare quedā simpliciter descendunt deorsum ⁊ tales fuerūt qui dixerūt componi corpora ex superficiebus vel ex athomis ⁊ illi non potuerūt dare causam quare quedam corpora maiora in spissitudine siue quantitatis sint leuiora quibusdam aliis minoribus in quantitatis spissitudine sicut supra diximus de plumbo paruo ⁊ spongia magna: quāuis enim locuti sunt isti de causa leuis ⁊ grauis in corporibus inequalibus causam nullam dederūt ⁊ hoc quod dixerūt contrariatur ei quod videmus oculis: quia videmus maius corpus aliquando leuius esse paruo: ⁊ quo ad hoc sufficientius dixerunt ponentes vacuū quia illi ex dictis suis causam dederunt illius quod diximus sicut manifestū est ex predictis. Redeamus aūt ad propositum

Tex. c. 16.

dicentes ꝙ omnes illi qui tm̄ leuitatis ignis dixerūt esse vacuū aliquo tamen supradictorum modorum inconuenienter dixerunt si enim dixerunt causari leuitatem ignis primo modo ex multitudine scilicet vacuitatis que est in igne tunc necessario sequuntur eos sententie impossibiliū multorum a quibus exire non possunt. Et si dixerūt secūdo modo scilicet ꝙ causa leuitatis ignis est ex hoc ꝙ plus habet de vacuo ⁊ minus de corporeitate siue de pleno iterū sequitur impossibile: videmus enim ꝙ licet vniuersaliter comparando extem ignē ad equale quodcūque aliud corpus in igne sit plus de vacuo ⁊ minus de corpore siue pleno tamē sicut superius diximus in igne multiplici ad terram paruam est plus de corporeitate ꝙ sit terra parua: ⁊ tamen ignis magnus ⁊ multus leuior est terra parua ⁊ pauca ⁊ plus vel minus de pleno non facit graue vel leue nec etiam plus de vacuo facit leue vel graue sicut diximus supra. Adhuc autem dicentibus causam grauitatis ⁊ leuitatis esse plus de pleno vel plus de vacuo contingit non diffinire absolutum leue vel absolutū graue sed comparatū tm̄ ꝙ diffiniūt ipsum cū permixtione contrarii: quod enim habet plus de vacuo habet aliquid de pleno contra-

rio qd habet plus de pleno habet adhuc de vacuo cõtrario: si per illas diffinitiones graue ⁊ leue simplicia non distinguunt sed aut ad aliud impossibile: si enim grauius est in quo est plus de pleno cum in magno igne sit plus de pleno q̃ in parua terra sequitur magnum ignem esse grauiorem q̃ paruam terram qd est contra visum: si autem dixerũt q leuitatis maioris causa est habere intus plus de vacuo sequitur aliquid graue simpliciter qd simpliciter quo ad omnes partes sui magnas ⁊ paruas mouet deorsuz leuius eo qd simpliciter est leue ⁊ ſm omnes sui partes magnas ⁊ paruas mouet deorsum: quia sicut supra diximus sequeret magnaz terrã esse leuiorem paruo igne: ⁊ hoc est incõueniens quia leue simpliciter semper est leuius in oibus suis partibus q̃ sit id quod est simpliciter graue ⁊ motũ semp deorsum licz nõ econtrario: quia non omne leuius aliquo est simpliciter etiã leue ⁊ absolute. Res enim grauitatem habentes aliquãdo cõparant in leuitate sicut dicere cõsueuimus aquam leuiorem esse terra ⁊ aerẽ esse leuiorẽ aqua: cum tamen ⁊ aer ⁊ aqua habeant grauitatem in locis suis sicut infra ostendemus. Si aũt dixerũt ſm tertium modũ superius determinatũ esse causam leuitatis ⁊ grauitatis hoc est q proportio vacui ad plenoz in vno sit sicut proportio vacuĩ ad plenũ in alio. ad hoc q ſm equaliter leuia ⁊ grauia vel q sit proportio vacui ad plenũ in vno ⁊ tunc vnum illoꝝ erit leuius ⁊ alteꝝ grauius: dicemus q licz illud aliquo modo sufficientius sit q̃ duo modi prehabiti tamen per hoc euadere impossibilia non possunt: licz enim ex isto posset aliquo modo ſm hominẽ ⁊ ſm rem causari simpliciter leue ⁊ simpliciter graue tamen cõsequunt impossibilia multa q̃libet possumus dicere q simpliciter leue est cuius vniuersaliter quo ad omnes partes est proportio maior vacui ad plenũ q̃ sit aque vel aeris vel terre: ⁊ simpliciter graue est cuius quo ad omnes partes proportio minor est vacui ad plenum q̃ alioꝝ: sequitur tamen ex sermone illorũ impossibile alio modo in igne enim paruo ⁊ in igne magno equalis proportio vacui ad plenum: quoniam sicut se habet proportio vacui ad plenum in igne paruo: sic se habet proportio vacui ad plenum in igne magno. Si enim decupla in vno decupla est etiam in alio: ⁊ sic de aliis proportionibus. Similiter aũt se habet pportio vacui ad plenũ in terra magna ⁊ in terra parua. Sequitur igitur ex hoc vt que sunt equalis ſm pportionem sint equalia ſm grauitatem ⁊ leuitatem: ⁊ que sunt equalia ſm grauitatem ⁊ leuitatem: sint equalis ſm velocitatem ascẽdendi sursum vel descendendi deorsuz: ergo equaliter ſm velocitatem ascenderet ignis magnus ⁊ paruus: ⁊ equaliter ſm velocitatem descenderet terra parua ⁊ magna: ⁊ similiter est de aliis grauibus ⁊ leuibus paruis ⁊ magnis. Cuius aũt cõtrarium videmus oculis cuz aspiciamus ignem magnum velocius ascendere paruo ⁊ aurũ vel plumbum magnum velocius descẽdere paruo.

Tex. c. 17. ¶ Amplius aũt impossibile est dicere q vacuitas sit causa mouens sursum id quod vocatur leue nisi ita q etiam ipsa moueat sursum eodem motu. Cum aũt mouetur sursum non mouetur a pleno sed vacuo. Cum enim vacuum sit distantia tres habens dimensiones non potest mouere aliquid quando est pfundata in corpore nisi moueatur: ⁊ sic idem erit totum mouens seipsum totum qd est improbatuz in principio septimi physicoꝝ. Adhuc aũt etiam si non fiat vis in hoc: ⁊ si dicerẽt illi q de aptitudine vacui est mouere sursum: ⁊ de aptitudine pleni est mouere deorsum ea que componuntur ex pleno vacuo: tunc adhuc diminute dicunt isti causam leuis ⁊ grauis. Non enim sufficit inquirere ⁊ determinare ſm hec qualiter res componuntur ex vacuo ⁊ pleno: ⁊ sequunt motum alterius ipsoꝝ: sed opz inquirere quare non separatur vnq̃ vacuum a pleno simplicia enim que componunt aliqua separari habẽt ſm naturã: ⁊ si deberet vacuum esse separatuz a pleno ⁊ vacuum debet esse simpliciter motuz sursum ⁊ plenum simpliciter motũ deorsum: ⁊ hoc non dixunt quia sicut dictum est ante isti ponũt vacuum non esse separatum sed profundatũ in corpore falsum est etiã insuper quia si vacuũ esset simpler causa leuitatis simplicis tũc id qd nihil est esset causa eius qd principium est motus in natura.

Tex. c. 18. Amplius autem impossibile est vt ponatur vacuo locus ad queꝫ moueat vel ad quem moueatur: hoc est q si ipsa vacuitas non sit locus. Si enim vacuũ dicatur mouere vel moueri ſm locum: tunc opz necessario vt assignetur ei locus ad quem moueat naturalr vel moueatur ⁊ ille erit naturalis: ⁊ tunc sequitur q oppositus isti loco sit violentus ⁊ qualiter locus nãlis ⁊ violẽtus attribuatur vacuo impossibile est fingere volentibus. Amplius autem queratur ab his que causa sit motus ipsa vacuitas ⁊ qualiter mouet vacuitas seipsam hoc enim necesse est dicere si vacuuz mouet q vacuũ etiã moueatur: non enim possunt dicere q plenuz ⁊ corporeitas moueatur a vacuo ⁊ non vacuum: quia illa mouentur motu opposito motui vacui vt diximus superius. Qualiter autem dicatur causa motus vacuum non potest intelligi: quia non sunt in natura nisi quatuor cause quarum vacuum nulla est omnino: ⁊ etiam si esset causa non esset naturalis ideo opinio de pleno ⁊ vacuo omnino est irrationalis ⁊ falsa.

Tex. c. 19. ¶ Amplius aũt altercationes disputationum que sunt contra istos qui dicunt vacuum esse causam leuis: ⁊ plenum esse causam grauis: sunt etiam contra illos qui ponunt causam leuis ⁊ grauis athomos differentes per magnum ⁊ paruum sicut fecerunt Democritus ⁊ Leucippus: ⁊ similiter contra eos qui ponunt causam grauis ⁊ leuis partes mensore que sunt linee ⁊ superficies: licz non omnia impossibilia que sunt contra vnam opinionem sunt etiam contra aliam tamen in hoc cõueniunt q accidit his omnibus tribus opinionibus q non possunt ex dictis suis assignare causam leuis ⁊ grauis absolute dictorum: sed assignant tñ causam leuis ⁊ grauis per comparationem acceptorum. Licz enim tertia pars eorum qui dixerunt vacuum ⁊ plenum esse causam leuis ⁊ grauis videtur dicere causam grauis absolutorum in hoc qd dicit q est illud leuissimum in quo est maxima proportio vacui ad plenum ⁊ hoc grauissimum qd habet econuerso proportionez: tamen absq dubio ſm rei veritatem non dicit quia nullũ est adeo vacuum dũmodo aliquid habeat de pleno q ipsuz nõ contingat accipi magis euacuari: ⁊ ideo ſm eos omni leui est accipere leuius ⁊ omni graui est accipere grauius. Sed graui simplici nõ est accipere grauius in natura: nec leui simplici est accipere leuius sicut nec albo simplici omnino est accipere albius quia simpler leue ⁊ simpler graue sunt in termino leuitatis ⁊ grauitatis nihil habentia de permixtione contrarii. Cum igitur illi non dicunt nisi causam leuioris ⁊ grauioris multi alii dicunt causam ipsorum sicut supra ostendimus: ⁊ quo ad hoc idem accidit omnibus tribus dictis opinionibus. Isti enim qui dicunt plenum ⁊ vacuũ causam esse leuis ⁊ grauis ponunt q materia ⁊ subiectum in quo radicantur iste virtutes que sunt leuitas ⁊ grauitas sit multũ quoddam eo q dicunt ipsa esse contraria scilicet vacuuz ⁊ plenum: dicunt enim q proximum subiectum leuis est vacuum: ⁊ proximum subiectum grauis est plenum que sunt multa ⁊ contraria. Qd aũt id impossibile accidat his tribus opinionibus sic probatur. Omnes enim cõuenisse in hoc q materiam ⁊ subiectum harum virtutum ponũt esse aut vnũ aut multa que sunt contraria: si autem ponunt materiã que est subiectum harum vnum in natura: sicut faciunt dicentes athomos aut superficies triangulas: tunc constat ex omnibus que superius diximus: contra has opiniones disputauimus q nihil erit graue absolutum nec leue absolutum omnino. Si autem materia horum dicatur esse multa ⁊ cõtraria sicut dicunt auctores vacui ⁊ pleni: tunc iterũ nil erit graue absolutum aut leue absolutum quia necesse est q illa contraria sint circa subiectum vnum in natura ⁊ forma: ⁊ sic iteraz sequitur q idem in natura ⁊ forma qd subiicitur contrariis differat in plus habendo de vacuo vel de pleno: ⁊ sic sit leuius vel grauius quia sic idem erit aliquando leue ⁊ aliquando graue: ⁊ cum vacuum semper ponatur esse permixtum pleno ⁊ plenũ vacuo nihil erit absolute graue ⁊ absolute leue. Si autem non sunt extrema in leuitate ⁊ grauitate: tunc etiam non poterunt inueniri media inter leue ⁊ graue absoluta: quia illa non sunt nisi per compositionem extremorũ: media aũt sunt causa quare sunt quedam res grauiores ⁊ quedam leuiores: ⁊ sic nulla res neq leuis est neq grauis: neq leuior neq grauior.

¶ Cap. 5m. De improbatione opinionis que dicit causam leuis ⁊ grauis esse rarum ⁊ densum.

Pater

Tex. cō. 20.

PReter autem dictas opiniones est opinio quarta de causa leuis ⁊ grauis illorum qui posuerūt magnitudinem corporis ⁊ eius paruitatem esse causam grauitatis ⁊ leuitatis vocantes magnitudinem ⁊ spissitudinem: grauitatem ⁊ leuitatem: ⁊ subtilitatem siue raritatem corporis paruitatem appellantes: ⁊ horum sermo lȝ sit vanus ſm rei veritatem dicendam de causa leuis ⁊ grauis tamen est sufficientior omnibus tribus opinionibꝰ inductis. Est enim valde receptibilis cordi humano eo ꝙ multum concordat ei qđ ſm sensuum attestationem cognoscitur. Nos enim omnia grauia ⁊ spissa videmus sicut terram ⁊ terrena corpora et omnia leuia videmus esse rara ⁊ subtilia ⁊ istud isti dicunt ꝙ nos videmus ꝙ quatuor corpora vocata elementa differunt in grauitate et leuitate ſm modum differentie eorū in grossitie ⁊ subtilitate siue densitate ⁊ raritate que isti magnitudinem ⁊ paruitatem appellant: sed tamen hic sermo istorum vanus est: quia absq; dubio si quis subtiliter consideret dictum eorum idem inconueniens accidit istis qđ accidit illis qui dixerunt vnum solum esse elementum siue id sit vnum de extremis sicut ignis vel terra: siue vnum de medijs sicut aer vel aqua: siue etiam quintum preter hoc ꝙ sit medium inter aquam ⁊ aerem ⁊ terram ⁊ ignem: dicunt enim omnes isti ꝙ illud elementum qđ dicunt esse omniū aliorum producit ex se aliam differentiam raritatis ⁊ spissitudinis siue grossitiei ⁊ subtilitatis: quia ad easdem res significandas vtitur. Hoc enim necessario isti dicunt ꝙ vnū sit adhuc primum elementum ſm naturam ante spissum et rarum: ⁊ postea manens in substantiali forma diuersimode raro ⁊ denso ⁊ efficiatur tunc graue ⁊ leue: ⁊ tunc idem accidit his impossibile qđ accidit illis qui omniū corporū materiam elementalem posuerunt vnam ⁊ hoc inconueniens est vt concedant ꝙ nulla res grauis est absolute neq; leuis absolute sicut nos ostēdimus supra vbi disputauimus cōtra eos qui posuerunt elementum esse vnumquodcunq; sit illud. Amplius autem si vnum ⁊ idem sit diuersificatū per rarū ⁊ densum tunc sequitur iterum ꝙ nihil mouetur ex sua forma sobtili sursum vel deorsum sed semper expulsū a suo contrario sicut frigidum expellit calidū ⁊ econuerso: quia tunc non potest dici ꝙ simpliciter per substantiam motū sursum fit ad locum sue generationis ⁊ conseruationis: sed potius vnum ⁊ idem est per formam elementalē: quia mouetur sursum quando coartatur a spissis partibus inferius ⁊ mouetur deorsum quando expellitur a raris partibus inferius eo ꝙ contrarie forme se mutuo expellunt. ¶ Sequitur etiam ſm istos ꝙ multa subtilia composita ⁊ coniuncta in vnum sunt grauiora rebus paucis coniunctis grossis que illi magna vocant. Si autem hec ita se habent tunc sequitur ex sermone illo ꝙ aer multus aut ignis multus sit grauior ꝙ̄ aqua pauca aut terra pauca. hoc autem impossibile esse ostensum est supra: ⁊ contingunt hec omnia impossibilia ex hoc ꝙ isti dicunt vnam materiam in forma esse elementi subiectam his contrarijs que sunt spissum ⁊ rarum vel vacuum ⁊ plenum: tunc enim sequitur ꝙ idem elementū mouetur sursum ⁊ deorsum: ⁊ hoc non potest esse ſm naturam: ⁊ ideo oportet ꝙ sit ſm violentiam: nec est euadere aliquo modo ex dictis inconuenientibus ei qui ponunt vnam materiam in forma esse elementi subiecta his cōtrarijs que diuersificāt corpora prima que nos vocamus elemēta: ⁊ ideo oportet ꝙ nos dicamus materiam primā non in forma elementi esse ante elementa per naturam: ⁊ non per esse: sed postꝙ̄ illa materia acceperit esse elementi per formam elementalem. tunc ad elementum simpliciter est ꝙ fertur sursum ⁊ aliud qđ fertur deorsū per virtutes que sunt in ipsis quarū vna est grauitas ⁊ altera leuitas. ita ꝙ ille forme simplices sunt priorum corporum simplicium: isti ergo sunt sermones ⁊ similes quos attulerunt primi loquentes de graui ⁊ leui ⁊ ſm modum qui dictus est retulerunt causam grauis ⁊ leuis.

¶ Sequitur Tractatus Secundus Quarti Libri.

¶ Tractatus Secundus Quarti Libri de Celo ⁊ Mundo qui est de graui ⁊ leui ſm veritatem.

¶ Cap. pᵐ. De ordine dicendorum eorū: ⁊ quare quedam mouentur sursum quedam deorsū qđ est principium considerationis grauium ⁊ leuium.

Tex. cō. 26.

ENumeratis talꝰ opinionibus ⁊ ostēsis inconuenientibus que accidūt eis trāseūdū est ad loquēdū de graui ⁊ leui ſm opinionē nostrā. Intendamus igit̃ distinguere vtrūq; ipsoꝝ per verā ipsorū diffinitionē ⁊ facere de vtroq; tractatū exquisitum qui sufficiēs sit ad sciēdū naturas ⁊ opa ⁊ passiōes ipsoꝝ sed qꝛ pncipiū cognoscēdi virtutes mouētes est ab operatiōibꝰ ipoꝝ quo ad nos ideo videtur nobis pmo esse determinanda questio quā ingrūt multi de operationibꝰ istaꝝ virtutū sunt eni queda que tm̄ mouentur deorsū ⁊ quedā que mouent̃ sursum ⁊ deorsum ſm aliquē modū sicut elemēta media cognita eni causa huius motꝰ cognoscemus leue simplr̃ ⁊ simplr̃ graue ⁊ leue cōparatum ⁊ graue cōparatū ⁊ per ꝯ̄ns naturas: sciemus eni totam ex istaꝝ virtutum quadruplici diuersitate ſm ꝙ cognoscibilis est in scia istius libri post determinationem. igit̃ huius questionis dicēdū erit de graui ⁊ leui ita ꝙ vtrūq; determinandum erit per ꝓpriam eius diffinitionē ⁊ declaranda sunt ꝓpria ipsoꝝ accidētia que sunt vestigia quedam cognitionis ipoꝝ. ⁊ qua de cā vnūquodq; ipsoꝝ accidit elementis ⁊ hijs que cōponuntur ex eisdem. Ad qōnē illaꝫ ergo qua queritur quare quedā corpoꝝ primoꝝ mouent̃ sursum ⁊ quedā deorsum dicemus rńdentes pmo ex causa finali que est vera rei perfectio materie ꝙ causa est qꝛ loca illa ad que mouētur corpora simplicia sunt perfectiōes ipsoꝝ cū eni vnūquodq; moueat̃ ad perfectionē que conuenit sibi: opꝫ ꝙ mobile ſm nām etiā ad locū quem aptitudie nature desiderat sicut ad finem perficientē moueatur. sed tamē sciendū est multiplicem esse perfectione. Perficit enim forma ⁊ perficit actus siue actio forme forma quedā perficit sicut finis eius que est in potentia. operatio aūt que est finis forme est ab ipsa sicut a causa: ⁊ hoc modo perfectio est motus eius qđ mouetur aliquo modo: vel forte verius est qꝛ est perfectio iperfecta que est via in perfectione forma aūt perfectio est simpliciter ⁊ aliqū est perfectio sola ⁊ aliquando cū accidētibus sibi inseparabilr̃ adiunctis sola quedā est ipsa perfectio gn̄ationis ⁊ gn̄ati cū adiunctis autē sibi accidētibus in subiāntialibꝰ est perfectio eius qđ mouetur ad locum a generante: qꝛ quantū dat ei generans de sua forma tantū dat ei de accidentibus inseparatis cōcomitantibus formā que sunt motus ⁊ locus: ⁊ huius exemplū dat Alpharabius in oleo lāpadis ꝙ quātū accipit de forma ignis tantū accipit de motu ⁊ loco ignis vsq; dum totū euolat de lampade. ergo modo locus est finis eius qđ mouet̃ ad locum: hoc aūt verificatur in exemplum aliorū motuum: sicut enim est in generatione ⁊ alteratiōe sic est in loci mutatione. Cum aūt sint tres motus sicut dictū est in quinto physicoꝝ. quorum vnus in quātitate: secūdus in forma qualitatis ⁊ tertius in loco generatio enim nō est motus sed mutatio tunc manifestū est ꝙ quolibet istoꝝ motuum est ex contrario in contrariū qđ est perfectio rei ⁊ forma ⁊ finis: ⁊ si est ad medium est ad ipsum sicut ad finem ⁊ sicut ad contrariū eius ex quo est motus: non enim est motus ad motum neq; ad qđcunq; aliud sicut diximus in quinto physicoꝝ sed ad id qđ est perfectio eius qđ est in potētia ⁊ finis hoc aūt idem patet ex consideratione mouentiū. Nō enim quecunq; mouent sed sunt motores determinati qui per se mouent in quolibet motu sicut in physicis determinatum est: in motu enim per se verum est ꝙ sicut alterabile qđ mouetur in alteratione est preter augmētabile qđ augetur ⁊ distinctum ab eo ita alterans per se distinctum est a per se agēte ⁊ taliter distiguere habemus in motu locali: qꝛ nō oē mouēs localr̃ mouet quocūq; motu locali. Si aūt hec ita se hūt ⁊ cōcessū fuerit ꝙ sursū ⁊ deorsū sunt ꝯ̄ria in loco existētia. tūc opꝫ necessario ꝙ mouētia ad duo loca per se sicut ad fines motuū suoꝝ sunt graue ⁊ leue pcipue cū id qđ p se mouet̃ sursū vel deorsū. ⁊ id qđ est graue potētia vel leue po-

Tex. cō. 22.

tetia: ex his enim necessario sequitur quod motus elementorum ad loca sua est motus ad formas suas & ad suos fines quia idem est motus ad formam & ad locum sicut docuimus in .8. physicorum: & idem est movens in ipso cum id quod movetur per se est in potentia ad locum cum autem in potentia per accidens tunc non est idem: & tunc etiam non indiget movente per se. sed potius movente quod est removens prohibens & tunc idem movet & movetur licet non sit idem quia leve vel grave inquantum est forma quedam & inquantum eadem forma habet esse in materia & ita hyle movetur: & tunc movens est motum per accidens sicut supra diximus quando aliquid se movet motu eius quia movet sic nauta movet se motu navis quam movet & hoc non est contra id quod in principio septimi est determinatum quia sic non movet continuum seipsum nec pars movet totum sed potius motor est distinctus a mobili non quidem per subiectum & esse sed per essentiam & diffinitionem: hec autem omnia manifesta sunt ex predictis. Secundum hunc igitur modum qui dictus est de motu locali qui ad suum locum est sicut ad finem & ad suum simile & ad simile eius quod movet intelligendum est id quod antiqui philosophi dixerunt quod scilicet simile tendit ad suum simile in motu suo quia id quod desiderat aliud non desiderat ipsum nisi per hoc quod similitudinem habet cum ipso contrarium quippe fugit contrarium & corrumpit ipsum & non intelligitur sic quod totum moveatur ad totum vel pars ad totum sicut quidam errantes dixerunt non enim terra movetur ad terram in quocunque loco fuerit si enim poneretur terra in orbe lune & esset aliqua eius pars inferius pars non moveretur ad totum sed totum potius ad partem eo quod forma extra suum ubi non est completum in eo quod non est conflictum in loco suo naturali qui est unum de accidentibus inseparabilibus forme perfecte: & ideo moveretur tunc terra inferius ubi inveniet perfectionem finis completa que est in loco forme tali debito: similiter autem est in igne ut generaliter loquatur in omni toto & parte que non habent secundum naturam diversum motum sed potius unicum & hoc quotiescunque totum & pars sunt homogenea secundum naturam: tunc enim secundum modum dictum pars movetur ad locum totius & econverso Amplius autem hoc ipsum taliter possumus demonstrare quia enim orizon est continens ea que moventur sursum & similiter medium quod est spatium inter superficiem aque continens est omnia que moventur simpliciter deorsum & continere est actus forme erit locus aliquid simile forme utrumque enim continetur & ad utrumque est motus eius quod est in potentia preterquam unum continet extra & alterum intra: & sic oportet quod aliqua pars ultimi superius & aliqua medii inferius est sicut forma rei dico autem aliqua pars ultimi superius propter hoc quod non totum continens corpus est forma sed potius forme contrarium: sed potius superficies ultima que includit et tangit id quod locatum est in ipsa & eadem superficies adhuc non est simile per hoc quod est superficies corporis continentis sed potius per hoc quod est terminus locati erret loris illa enim superficies si referretur ad id cuius est superficies habet formam contrariam locato que forte corrumpit locatum si autem referatur ad distantiam loci cuius ipsa est terminus secundum quod est locus habet in se proprietates & vires perficientes & conservantes & continentes locatum & si forte aliqua pars alterius corporis moveatur infra ipsam corrumperet hoc modo: orizon enim est locus ignis: & medium mundi est locus terre sicut diximus in quarto physicorum si autem locus ad quem est motus simile per naturam sicut forma dans esse quia id quod est in potentia habitata adhuc est simile illi ad quod est & per illam similitudinem movetur ad ipsum sic ergo iterum constat ad id quod per se movetur ad locum movetur ad ipsum sicut ad simile & sicut ad formam in locis extremis in mediis autem idem est omnino: aqua enim per hoc quod locatur in aeris ultima superficie similitudinem habet cum illo & aer cum ultima ignis superficie que est concavum ignis & similiter est descendendo: quia aer hoc modo similis est aque sicut locatum locatori aqua similis terre sed habens modum similitudinis adinvicem sic non habet ignis & terra sed distant sicut forma & materia cum enim locus sit in similitudine forme erit locatum per oppositum in similitudinem materie: & ideo locatum movetur ad locum sicut materia ad formam ignis igitur in numero elementorum tamen locus existens erit sicut forma tamen: & terra in corpore elementorum tamen locatum existens erit sicut materia tamen: nec erit ignis loco terre: & ideo terra non movetur ad ipsum nisi intelligatur de loco communi non proprio ad quem etiam corpus locatum non movetur nisi gratia alicuius partis eius sicut diximus glebam moveri in celum quia movetur in terra que est in medio celi.

Tex. 5.

Nota quod locus est conservativus locati.

¶ Obiicit autem Themistius hoc dicens quod non videtur esse causa id quod pro causa motus ad locum est assignatum si quis enim querat quare sanabile sanatur. & respondeatur quia aptum est sanari: vel quia aptum est moveri ad sanitatem nullam enim omnino taliter respondendo reddit causam. ¶ Et hoc quidem quod ostendit Themistius verum est in compositis in quibus multa sunt moventia ad sanitatem & multi modi sanationis sed in simplicibus perfecta responsio est quia in illis movens non est nisi unum & unicum habet finem: & ille redditur per aptitudinem moventis vel mobilis quando convertitur quare grave movetur deorsum & respondetur quia natum sit moveri ad hunc finem cum enim sit principium in ordine illo non habet ante se aliud per quod certificatur & sic inconveniens est in primis simplicibus motus ad locum responsio inducta ad questionem predictam.

Obiectio Themistii.

Solutio

¶ Cap. 2m. De convenientia & differentia motus localis simplicium corporum ad motus alios.

Ex predictis autem patet convenientia & differentia motus localis elementorum ad alios motus quoniam querit quare leve movetur sursum & grave deorsum similis est ei qui querit quare sanandus sanatur & non alteratur dicimus enim ad hoc sicut prius quod omnis res movetur ad perfectionem sibi convenientem: & ideo cum antiqui omnem motum alterationem putaverunt dixerunt verum quod omnis res ad conveniens sibi & simile & perfectum alteratur & non aliam sicut verbi gratia si accipiatur augmentabile per se: hic enim alterabitur ad magnitudinem & longitudinem qui terminus est sue quantitatis secundum naturam: & non ad aliud & in hoc aliud convenit res mote omnes quod omnis motus alteratio ab antiquis vocatur: quia alie sunt que alterantur secundum rationem et genus quantitatis: & alie que secundum genus & formam alterantur qualitatis & alie que alterantur per consequens ubi & loci tamen secundum quod dictum est omnes conveniunt in hoc quod alterantur ad conveniens quod est finis eorum & aliquid quod aliquod simile forme per naturam: & in loco id quod alteratur localiter hoc modo quod est leve alteratur ad sursum & quod grave est alteratur ad deorsum sicut ad finem convenientem sibi per naturam.

Tex. co. 24.

Cum autem in hoc conveniant omnes motus differunt tamen omnes motus alii a motu locali recto simplicium corporum quia motu locali recto simplicium est principium motus ex seipso & de intus sicut movens est grave & sicut movens est leve: sicut enim diximus in precedentibus in hiis quando sunt actu non moventur nisi sint extra locum violenter & tunc non habent movens extra nisi hoc quod removeat prohibens sed tamen id quod est grave tendit ad locum per moventem formam gravis & levis que sunt in ipso gravi & levi quando autem in potentia ad locum per se: tunc habet extra movens generans & id non movet nisi dando formam gravis & levis tamen & quantum largitur de forma gravis & levis tantum largitur de motu: & tunc iterum proxime movens est forma gravis & levis data a generante: & sic est iterum intrinsecum ei quod movet id quod movet sursum vel deorsum sicut patet ex hiis que sepius dicta sunt: in motibus autem aliis non est ita quod in illis movens non de intus in eo quod modo sed de foris sicut est in eo quod sanatur & in eo quod augetur licet enim aliquis quandoque sanetur per naturam sine medico vel aliquo movente: extrinsecus tamen in talibus sanans membrum non est intraneum membro sanato sed potius est sanans cor: & sanatum est aliud membrum cuius cor nulla pars vel forma est Et similiter est in augmento: quia licet aliquod aliud sit sibi intraneum: tamen augens propter quod est cibus nec est pars nec est forma membri aucti secundum quod augetur per ipsum sed potius advenit ei extrinsecus ita quod licet non sit extrinsecum animali: est tamen extrinsecum membro quod augetur per ipsum per hoc etiam patet solutio sophistarum que hic possunt obiici contra ea que diximus secundum hec que dicta sunt ea que alterantur & augentur permutantur ex seipsis hoc est essentialiter cum pacto motu alicuius moventis extra ipsa existentis: ita quod unum suscipit sanitatem & alterum nutrimentum debitum secundum naturam & sine illo extrinseco movente non movetur aliquo modo & hoc cognoscere possumus in hoc quod res una & eadem recipit sanitatem

Nota veri intellectum decreto de motu gravium & levium vide Commentatorem 4. celi 2. & 8. physicorum.

tatem ⁊ infirmitatem est tamen non posset intelligi ꝙ vna ⁊ eadem res moueat se ad vtrunq; istorum q̄a sm hoc idem essentialiter moueret ad contraria si est modo: sicut sananda ab infirmitate non recipit sanitatē: ⁊ si mouetur sicut infirmanda sanitatem tunc recipit infirmitatem ⁊ cū non possit idem esse sanans ⁊ infirmitatem faciens sm formā oportet ꝙ mouens ad vtrunq; istorum sit extrinsecum ei qđ mouetur: in graui aūt ⁊ leui nullo modo similiter est in eis principium mouens ⁊ manifestius ꝗ̄ in alijs motibus eo ꝙ est intrinsecū: ⁊ huius quedam causa est q̄a in hoc est materia ⁊ potentia grauis ⁊ leuis propinquissima est substantie perfecte grauis ⁊ leuis: graue enim ⁊ leue generanł cum substātia: q̄a ignis ⁊ terra non habent aliam generationem dantē grauitatem ⁊ leuitatem ꝗ̄ illam que dat eis perfectionem ⁊ substantiam: ⁊ ideo hic ⁊ potentia grauis est hic potētia terre ⁊ sm tempus que non antecedit vna aliā: ⁊ sm eē sunt propinquissime: quia materia in substātia est via in accidētia inseparabilia continuata illi substantie ⁊ signū illius est motus leuis ⁊ grauis qui statim cū substantia incipiēte incipit sine aliquo interuallo temporis: motus enī localis est rerum perfectarum sm substantiā: ⁊ ideo quantū inest de substātia tantū inest de mouente sm locum: ⁊ de ipsa loci mutatione: cū enim motus localis in omnib⁹ generatis est virimus eo ꝙ consequitur substantiam oportet necessario ꝙ ipse sm substantie rationem sit primus ⁊ proximus substantie: ita ꝙ inter substantiam ⁊ mouens sm locum ⁊ motū ipsū non est mediū: ⁊ q̄a ista sint coniūcta sicut non potuit motus localis habere mouens extraneum sed intraneum: alia etiam accidentia que accipiuntur per alterationē ⁊ augmētum non sunt ita propinqua substātie: ⁊ ideo oportet ꝙ habeat mouens extraneum extra substantiam mobilis: nō sic tamen est de motu processiuo qui est ab anima sicut est alibi dictum: ista ergo est conuenientia ⁊ differentia motus sm locum naturalem ad alios motus qui sunt alteratio ⁊ augmētum: ex dictis autem non sequitur ꝙ idem moueat seipsum essentialiter: ⁊ ꝙ idem sit mouens ⁊ motum sicut male dixit Plato: lʒ mouens enim totum sit idem mobili toto: tamen differt per essentiam ⁊ diffinitionē sicut superius diximus: ⁊ ideo non idem mouet se per se sed per accidens. Cōtra autē que dicta sunt opponit Joānes sophista. n. ꝙ si ita est ꝙ forma leuis ⁊ grauis datur cū substantia grauis ⁊ leuis ⁊ motus localis absq; interuallo temporis coniungitur his duobus: ⁊ tunc in his que generantur inuenitur actus quē nō precedit potentia sm tempus: quoniā motum sm locū nō precedit potentia ad motum in eodem mobili sed mot⁹ concomitatur potentiam: ⁊ hoc est contra Aristo. in. 9. pme philosophie vbi dicit ꝙ potentia tempore precedit actū in eodem generabili. Sed ad hoc dicendum ꝙ absq; dubio potentia motus sursum non precedit motum sursum in eodē sm formam sed in eodem sm materiā: vnde non precedit motum sursum in igne sed in solo elemento ex quo generał ignis. Similiter potentia motus deorsum non precedit motum deorsū in terra: sed in eis quo fit terra: ⁊ sic soluitur sophisma Joannis.

Joānis grāmatici sophisma. vide Cōmentatorem hic cō. 24. ⁊ 8. phy. cō. 4. ⁊ 3.

Cap. 3[m]. De causa efficiente motus grauis ⁊ leuis.

Tex. cō. 25.

Ex que dicta sunt magis apparebit si q̄si ad propositū reuertentes ꝯsideremus non tm̄ causam finalem sed etiam cām essentialem mot⁹ grauis ⁊ leuis: videmus enim oculis ꝙ aqua quando permutał per generans ad formā aeris ꝙ sic etiam permutał ex forma grauis ad formam leuis ⁊ cum illo continue eleuatur sursum ⁊ dicitur esse leuis: ⁊ est sm rei veritatem non q̄dem antēꝗ̄ eleuetur sursum: sed fit leuis eleuando sursū ⁊ est leuis quando est sursum: si autem hec ita se habent: manifestum est ꝙ aqua primo est potentia leuis: deinde a generante ipsā in forma aeris permutatur vsq; quo fit actu leuis: ⁊ tūc est sursum et ideo sursum esse non sequitur formam leuis tempore sed ordine cause: vnde etiā mouetur tantum in locū sursū quantum habet de forma leuis sm mensuram ⁊ qualitatem forme leuis ⁊ grauis ascendit altius vel descēdit profundius: sic ergo patet ꝙ omne qđ sic mouetur sm locum mouetur a generante: sicut a mouente primo ⁊ essentialiter: hec igitur causa motus terre ⁊ aque ⁊ ceterorum elementorū naturalium motorum ad sua loca quando nihil fuit prohibēs ipsa si sunt in potentia ⁊ motu ad locum essentialiter ⁊ per se: cū autem habent aliquid prohibens tunc non indigent mouente per se: sed per accidens qđ sit remouens impedimentum: ⁊ hoc quidem in simili videre possumus: quoniā quando per nutrimentum sanans mouetur ad sanitatem idē mouens dat formam nutrimenti membro nutrito ⁊ cū hoc accidens ꝙ consequitur nutrimentum qđ est sanitas ⁊ vnum non dat ante ⁊ reliquum post: ⁊ ideo in forma nutrimenti ⁊ sanitati tali non indiget nisi vno motore nisi aliquod sit prohibens: ⁊ si aliquod sit prohibens sanitatē non indiget nisi remouente prohibens illud quod est mouens per accidēs: ⁊ tunc nutrietur ⁊ saluabitur. Sed tamen est differentia inter prohibens in motu locali ⁊ prohibens in motu nutrimēti conferentis sanitatem: quia in motu locali aliquod est prohibens accidens qđ datur cū forma sicut motum ⁊ locum qđ non prohibet formam dantem grauitatem ei qđ mouebitur: sicut patet in eo qđ prohibet lapidem descēdere ⁊ nō prohibet ipsum a consecutione grauitatis: sed motum sanitatis collate per nutrimentum non potest aliquod prohibere nisi prohibeat vnum cum altero. Est tamen simile in hoc ꝙ in vtroq; motu ab eodem mouēte est forma ⁊ accidēs cōiunctum forme. sic enim omne qđ mouetur non mouetur a seipso vt a primo motore: sed potius a generante ipsum per se ⁊ ab eo qđ resistit ei prohibenti motū eius ⁊ remouet ipm a presentia eius: mouetur autē etiam ab eo aliquando per accidens qđ intendit contrarium eius sicut dicimus ꝙ imēsum frigidum expellit calidum aliquando: sed de tali mouēte non loquimur hic: sed potius de generante ⁊ firmante eē eius qđ mouetur sicut diximus in scientia libri physicorum qui precedunt libros istos sm ordinem scientie naturalis. In octauo enim physicorum determinamus ꝙ vnumquodq; corporū mobilium habet motum a quo non moueł nisi ab alio a se dicto donec perueniatur ad mouens primum qđ nullo modo mouetur: mouens enī aliud est a mobili eē ⁊ diffinitione vel diffinitione tm̄: sic igitur determinatū est iam sufficienter causa efficiens ⁊ etiam finalis mot⁹ omnis eius qđ mouetur sm naturam: ⁊ que sit intētio vniuscuiusq; elementorum in motu quo mouetur ad locum suū: quoniam intentio sua non est nisi assimilatio sui ad suam perfectionem que debetur ei sm naturam.

Cap. 4[m]. De diffinitiōibus simpliciter grauis ⁊ leuis vel per comparationem dictorum.

Tex. cō. 26.

Quia ergo de causis motus localis sufficienter habitum est nunc consequenter loquendū est de diffinitionibus leuis ⁊ grauis ⁊ de accidentibus que accidunt vtrisq; ⁊ de causis accidentiū. Incipiemus ergo in primis ⁊ differemus graue ⁊ leue diffinitiōe manifesta quo ad nos ad visum. Dicimus ergo ꝙ graue absolute acceptum ⁊ similiter est ꝙ subsidet quiescendo sub omnibus vniuersi corporibus. Leue aūt absolute ⁊ simpliciter acceptū est qđ natat quiescendo super omnia generaliter corpora que rectū habent motū absolute ⁊ simpliciter dicta intelligo grauia vel leuia ea que sm totū genus suū sunt grauia ⁊ leuia ⁊ in cōparatione ad omnia ⁊ talia sunt ea que nō simul habent leuitatem ⁊ grauitatem sm comparationē ad diuersa corpora sicut media habent elementa. Cum autē in prehabitis in primo istius tractatus capitulo diffinierimus graue ⁊ leue per mot⁹ suos: ⁊ hic differamus ea per suas contrarietates reputamus istas diffinitiones veritati propinquiores ꝗ̄ alias propter duas causas quarum vna est: quia actu graue ⁊ actu leue non mouentur nisi per violentiam qua remouentur a locis suis quietes autem ipsorum in locis suis nullam habent ante se violentiam. Secunda autem causa est: quia sicut diximus in q̄rto physicorum. lʒ quies sit priuatio motus: tamen res in qua quiescitur est finis mot⁹ ⁊ eius qđ mouetur: ⁊ ideo diffinitio data per motū quietis est data per finem perficientem que est cōuenientior: diffinitio ꝗ̄ illa que datur per motū qui est actus imperfectus ⁊ rei imperfecte vt in tertio physicorum ostensum est. Cum autem diffinimus has duas quietes vel virtutes per quietes vel per motus oportet ꝙ effectus vel operationes harū virtutum sumantur pro differentijs complentibus eas eo ꝙ no-

bis aliter differentie earum non manifestantur: sic ergo diffinitis leui ⁊ graui simpliciter dictis dicimus ꝙ gratia exempli ignis est semper leuis: qđ quidem probatur ex hoc ꝙ quecunq; quantitas eius vel pars eius accipiatur siue magna siue parua semper inuenitur moueri sursum si non fuerit aliud prohibens eam ⁊ econtrario. Dicimus terram esse grauem simpliciter eo ꝙ quecunq; quātitas siue pars eius accipiatur semper mouetur deorsum: ⁊ quanto maior est ignis tanto est velocior ascendendo sursum: ⁊ quanto est minor ignis tanto tardior est mouēdo sursum: ⁊ similiter est de terra per contrarium motum deorsum. Sic ergo diffinita sunt graue ⁊ leue absolute ⁊ simpliciter accepta graue ⁊ leue per cōparationem dicta habent vtraq; istarum virtutum per comparationem diuersam non enim habent eas per cōparationem sicut medij colores habent extremorum formas: quia si ita esset tunc media elementa essent cōposita ex terra ⁊ igne sed habent istas virtutes simplices non multiplicatas nisi per cōparationem ad elementa superiora ⁊ inferiora: quia cōparatione superiorum sunt grauiora ⁊ cōparatione inferiorum sunt leuia: cum tamen inclinatio eorum ad motum sit a virtute simplici nō composita nec tamen intelligendū ꝙ virtutes eorum sint relationes que secundum totū esse suum sint ad aliud: quia secundum hunc modum distinguerentur elementa per absolutum ⁊ relatū: ⁊ nō per qualitates eiusdem generis. Ad hoc autem si sic esset tunc relatio esset causa motus localis qđ falsum est omnino: ⁊ ideo sciendum has virtutes esse simplices qualitates in medijs elemētis: qđ probatur per hoc ꝙ sunt vnius simplicis loci sicut finis: quia aer mouetur ad locum concauū ignis qui est vnus locus simplex: ⁊ aqua mouetur ad concauum aeris qui est etiā locus simplex. Sed tunc questio incidit qualiter dicantur elementa esse media ⁊ virtutes eorum dicantur virtutes medie. Et ad hoc dicendum ꝙ media sunt ratione loci ⁊ quietis ⁊ motus sui: ⁊ non ratione compositiōis alicuius. ⁊ tale medium semper est simplex ⁊ non respicit extrema nisi per cōparationem: ⁊ hec est causa quare ista elementa dicuntur leuia ⁊ grauia per comparationem leue enim ⁊ graue dicitur de his per modum ⁊ modum. hoc est per diuersos modos comparationis: qui modi non faciunt diuersam rem sed potius diuersum modum comparationis ad extrema: videmus enim aliquod corpus simplex supernatans: qđ tamen est grauius igni qđ est aer: ⁊ non dicimus ipsum esse grauius igne nisi quia quelibet eius pars siue sit magna siue sit parua subsidet sub igne ⁊ econuerso videmus aliqđ simplicium qđ subsidet ⁊ tamen est leuius terra sicut aqua cuius omnis pars leuior est terra: ⁊ hec ista per comparationem grauia ⁊ leuia sunt: dicitur tamen respectu aliquorum simpliciter hoc est vniuersaliter grauia: ⁊ respectu aliquorum vniuersaliter leuia quando vnū comparatur alteri: aer enim in omnibus partibus vniuersaliter supernatat aque ⁊ sic dicitur vniuersaliter leuis quia omnis eius pars subsidet igni dicitur ad ignem vniuersaliter grauis. Similiter autem est de aqua quando cōparata fuit ad terram ex parte vna ⁊ ad aerem ex parte altera ⁊ ideo aqua in comparatione plurium est grauis quam leuis: quia in igne ⁊ in aere ⁊ in se est grauis vt infra probatur: aer autem respectu plurium est leuis quam grauis: quia in aqua ⁊ in terra est vniuersaliter leuis in se est autem aliquo modo leuis. Sed in igne est simpliciter hoc est vniuersaliter grauis. sic ergo diffinita ⁊ distincta sunt simpliciter graue ⁊ simpliciter leue ⁊ secundum cōparationē graue ⁊ secundum cōparationem leue.

Marginal note: Nō ꝙ medium est duplex aliud ꝙ cōponitur ex extremis: ⁊ aliud ꝙ comparatione.

Marginal note: Tex. cō. 27.

¶ Cap. 5m. Qđ ex scientia simplicium corporum scitur cā grauitatis ⁊ leuitatis in compositis ⁊ ea que accidunt eis.

Marginal note: Tex. cō. 28

Dicitur autem determinatis leuibus ⁊ grauibus absolute ⁊ per comparationem dictis facile inueniemus causas omnium accidentiū grauibus ⁊ leuibus quas antiqui per suas positiones inuenire non poterant sicut in physicis ostendimus: dicimus enim ꝙ quando grauitas ⁊ leuitas est in reliquibus corporibus cōpositis oportet ꝙ accidat eis grauitas ⁊ leuitas a corporibus primis que sunt in ipsis: vt si queratur de corporibus compositis in loco vno per naturam existentibus quorum vnum est grauius alio: sicut grauius est aurum quam argentum: dicemus ꝙ componitur ex pluribus partibus terrestribus aurum quam argentū ⁊ sic per multitudinem ⁊ paucitatem rerum grauium ⁊ leuium causabimus grauitatem maiorem vel minorem in compositis non enim diuersificantur nisi quedam eorum aut leuiora aut leuiora: ⁊ quedam sunt alijs grauiora propter multitudinem ⁊ paucitatem que est in eis de corporibus primis que consequuntur ista cōposita in grauitate ⁊ leuitate: si igitur hec ita habent quod sic cōpositorum quedam sunt grauiora quedam leuiora propter corpora prima: tunc necesse est nobis vt determinemus corpora prima: corpora enim composita sequuntur ea proculdubio eo ꝙ simplicia sunt quoddam principium consequendi cōposita compositum enim cognoscimus quando scimus ex quibus ⁊ qualibus ⁊ qđ ex componentibus ⁊ ita debuissent precedere auctores vacui quando enim vacuum ⁊ plenum dixerunt esse causam leuis ⁊ grauis: tunc fuisset conueniens vt predeterminassent simplex vacuum ⁊ simplex plenum vt scientia illorum esset via ad habendam cognitionem de graui ⁊ leui. His autē sic determinatis redeamus ad propositum tangentes causas accidentium grauis ⁊ leuis contrarie mee piorum in aqua ⁊ aere. Dicamus ergo in primis qđ etiā mirabilius videtur ⁊ desiderabilius ad sciendum inter oēs effectus grauis ⁊ leuis ꝙ nulli corporum compositorum ipsorum in quibus abūdat aeritas accidit in loco omni esse grauia vel leuia sicut nec aeri hoc autē contingit propter naturā ⁊ dispositionem corporum primorum ex quibus cōposita consistunt secundum naturam huius autem exemplum est in eo: quia videtur mirabile omnibus ꝙ lignū trium librarum in loco aeris inuenitur grauius quam plumbum duarum librarum eo ꝙ vehementius descendit quam plumbū in loco aeris ⁊ in loco aque est leuius quam plumbū eo ꝙ in aqua nō descēdit. Causa autē huius essentialis vera est: quia omne corpus simplex est graue preter ignem solum sicut ⁊ omne corpus simplex est leue preter terra solum.

Marginal note: Tex. cō. 29.

¶ Si igitur in loco aeris comparatur lignū plombi compositum lignū ex tribus grauibus hoc est aere aqua ⁊ terra ⁊ ideo si ponamus terre partes ⁊ aque equales esse in plumbo ⁊ ligno sed aeris partes multum abundare in ligno dico adhuc lignum tale in loco aeris esse grauius plumbo tanto eo ꝙ aeris partes abundantes in grauitate addunt super plumbum in aqua autem natabit lignum eo ꝙ aer in loco suo sit grauis: tamen est leuis in aqua: quia vincit super partes terre ⁊ aque ⁊ ideo cogitat natare lignum magnum vbi mergitur plūbum paruum terra enim proculdubio est grauis ⁊ omne compositum in quo terre partes abūdant graue est oibus locis: aqua autē grauis est in omnibus locis nisi in terra: quia natat aqua super terram aer enim grauis est in igne ⁊ in loco proprio: ⁊ aer qui est in aqua ⁊ terra est leuis super ista elementa ⁊ natat super ea.

Marginal note: Tex. cō. 30.

¶ Themistius autē ⁊ quidam sui sequaces non cōsentiūt in ea que dicta sunt cōtendentes aerem leuem eē in loco suo aliam assignantes causam quare lignum centū librarum grauius est in aere plūbo duarum librarum ⁊ in aqua est econuerso dicūt enim esse maiorem terreitatem in tanto ligno quam in tanto plumbo: quia aeritas in loco aeris non impedit motum inferius eo ꝙ aer mobilis est in eodē loco: in aqua autē non est mobilis nisi in superius: ⁊ ideo īpedit ne mergatur lignum.

Marginal note: Opinio Themistij ⁊ Ba. de Cōmentatore hic cō. 30.

¶ Sed isti non soluunt de eo ꝙ habet equales partes terre ⁊ aque cū plumbo ⁊ vincit in partibus aeris: hoc enim grauius inuenitur quam plūbum: sed forte illi negāt istud: dicunt etiam isti ꝙ contingit secundum hanc sententiam corpora media per violentiam quiescere in locis suis ex quo grauia sunt in eis: sed nos inferius huius solutionem dicemus in loco magis proprio. Nunc autē inducemus probatiōes ad hoc ꝙ aer grauis sit in loco suo ⁊ similiter aqua. Dico autem cōstanter asserens omnia corpora in locis suis esse grauia preter ignem solum ⁊ in quibus superabūdat ignis.

Marginal note: Impugnatio

¶ Et ideo affirmo aerem in loco suo esse grauem: signum autem sensibile hoc probans est ꝙ accipiatur vter subtilis coriij ⁊ comprimatur ita ꝙ nihil in ipso remaneat de aere: ⁊ ponderetur vel vertatur deorsum ⁊ si ponderatur obseruetur velocitas bracchij libre qđ descēdit: postea extendatur vter idem donec sit plenus aere vel vento aereo: ⁊ iterum proijciatur ⁊ ponatur in bracchio libre dico ꝙ plenus velocius descendit propter aerē attractum ⁊ plus ponderat maior enim attractio aeris est in vtre pleno quam non pleno ⁊ ideo ponderat plus. Sed forte hoc experimentū credetur esse falsum: quia si vter insuffletur spiritu hominis absq; dubio minus pōderabit vter plenus quam vacuus: ⁊ ideo forte videbitur aer leuis: sed nō est hoc ita quia spiritus

Marginal note: Nō signum sensibile ꝙ oīs aer est in propria spera grauis.

ritas hominis calidus est ⁊ agit in ipsum calor corporis ho minis: ⁊ ideo calor eleuat aerem: per consequens virē ⁊ fa cit videre leuiorem ⁊ similiter facit ventus calidus ⁊ aer ca lidus in quo sol diu proijcit radios suos: sed debet accipi aer in propria sua dispositione tunc enim necessario grauitatē fert vtri pleno qđ sic probatur in aerem enim ꝯstat fieri mo tum violentum eo ꝙ ipse est leuis ⁊ grauis: ⁊ ideo accipit i petum sursum ⁊ deorsum sed fortius ⁊ facilius accipit impe tum deorsum ꝙ sursum ⁊ velocius mouet deorsuz ꝙ sursuz ergo in loco suo abundat grauitas eius super leuitatē: ipsi ergo corpori in quo est aeritas affert ipse aer in loco suo gra uitatem. ¶ Hoc autem adhuc ⁊ aliter probatur quia nō est dubium aerem in igne esse grauez sed simpliciter quia oēs partes eius magne ⁊ parue graues sunt in igne: in aqua au tem ⁊ in terra constat ipsuz leue simpliciter: quia omnes ei partes supernatant aque ⁊ terre ergo in loco ꝓprio qui me dius est inter vtrūq; erit habens leuitatem ⁊ grauitatē sed in loco proprio mouetur ad aquam ⁊ terram vt infra osten detur ⁊ non ad ignem ergo lz in loco proprio habeat leuita tem ⁊ grauitatem sequitur tamen grauitatem in motu ad inferior: a ergo grauitas in eo vincit leuitatem. ⁊ sic constat propositum si ergo hec ita se habent tunc manifestum est ⁊ clarum ꝙ omne compositum in quo abundat aer sup aquā ⁊ terram possibile est vt in aqua sit leuius alia re: que tamē in aeris loco grauior est ipsa sicut diximus de plumbo ⁊ li gnoralis enim res non natat super aerem sed natat super aquam sic ergo ostensuz est per ea que dicta sunt ꝙ leue ab solute semper mouetur sursum ⁊ graue absolutum semper mouetur deorsum hoc enim significat leue absolutuz ⁊ gra ue absolutum quando non est qđ prohibeat ipsum a motu suo essentiali: in hijs enim virtutibus etiam per sensum in uenimus esse corpora prima: ⁊ ideo non est verum qđ opi nabantur quidam omnia corpora esse grauiora ⁊ non susci pere leuitatem nisi per comparationem.

¶ Cap. 6m. De natura leuis ⁊ grauis absolute dictorum: ⁊ ꝙ loca eorum sunt determinata.

Redeamus autem ad dicendum accidentia le uis ⁊ grauis absolute dictorum: sed anteꝗ pos simus scire accidentia leuis ⁊ grauis absolute oportet vt probemus adhuc esse leue absolu tum ad hoc autem inducamus ꝙ graue ab solutum semper intendit ad medium hoc enim quia oculis videtur omnes sic esse confessi sunt ex hoc autē per contrarium concedere oportet ꝙ sit aliquid leue abso lutum qđ semper intendit sursum in omnibus: ⁊ oportet ꝙ consequatur aliquem locum qui simpliciter est sursuz. Nos enim oculis videmus ꝙ omnia corpora terrena descendūt subsistendo sub omnibus sicut nuper superius probatum est: vnde mouentur deorsum quousq; consequitur medium qđ vnicum est determinatum: si enim non esset determina tum. tunc oporteret ꝙ graue moueretur super lineam re ctam in infinitum. ⁊ tunc oporteret ꝙ omni graui inuenire tur aliquod corpus oppositum terre qđ in aere ⁊ aqua ⁊ ter ra moueretur semper ascendens vsq; quo sit supra aerē: tūc procul dubio ignis est corpus illud: quia aliud corpus nō vi demus qđ ascendit in omnibus tribus elementis mouebi tur: ergo vsq; ad orizontem ⁊ ibi quiescit: quia aliud iudi cium non habemus ꝙ ignis sit in orizonte nisi quia vide mus ꝙ vnum numero corpus non mouetur ⁊ quiescit in eo dem loco aeris constat ꝙ non quiescit in eodem: ⁊ tūc aut mouetur in infinitum aut quiescit vltra aerem. aut ille lo cus est vacuus ⁊ nusꝗ omnino habet locuz ignis nisi per ac cidens constat autem ꝙ non mouetur in infinitum quia nō est infinitum sicut probatum est in tertio physicorum ⁊ si es set aliquid infinitum non moueretur ad aliquid infinitum sicut probatum est in fine sexti physicorum. similiter autem non potest esse ꝙ ille locus sit vacuus eo ꝙ nihil est vacuuz nec potest esse ꝙ ignis in nullo loco sit per se: quia si in nul lo loco esset per se tunc in nullo loco esset per accidēs qđ es se non potest: tum enim sit vnum de quatuor simplicibus cor poribus: oportet necessario ꝙ sit in loco aliquo per se ⁊ cum sit contrarium terre ⁊ hoc sit deorsum sub omnibus alijs sim plicibus corporibus oportet ꝙ ignis sit sursuz quiescens su per omnia alia simplicia corpora ⁊ mouetur tunc sursum ad

illum locum vsq; quo consequatur orizonta: hoc enim pro bat de necessitate ratio inducta de hoc lz enim non habea mus testimonium sensus: ignis enim in proprio loco nō est visibilis: quia non accidit ei lucere nisi quādo egreditur de loco suo proprio. ⁊ ideo dicit Alexander ꝙ ignis qui est apud nos vocatur ignis non esse eiusdem rationis cum igne qui est in loco suo proprio nec eiusdem effectus: hic enim est eo rum quasi corruptiuus ille autem generatiuus sm ꝙ calor eius adiungitur radijs solis quia solis proprium est moue re ignem: ⁊ ideo vt inquit ille ignis opponitur aque simpli ci: hic autem qui est apud nos non aque opponitur: sed ac cidenti aque qđ est congelatio vnde etiam congelatio non accidit aque simplici sed commixte egredienti de loco suo: congelatio enim est constrictio humidi aque per frigus do minās: ⁊ ignis qui est apud nos qui non sustentatur nisi in humido aliquo est ebullitio humidi per dominantem calo rem: huius etiam signum est ꝙ perspicuū non lucet nisi quā do fuerit spissum propter qđ etiaz lucens tegit corpora que post se sunt ne possint videri: ignis autē in proprio loco non est spissus sed rarissimum corporum dicemus autem plura de hoc in alijs locis. sed hoc sufficit ꝙ ignem in proprio lo co non scimus esse per visum sed per motum sursum: si au tem hoc est sm hoc tunc manifestum est ꝙ non est ei aliqua grauitas omnino: quoniaz si esset ei aliqua grauitas tūc re sideret sub aliquo simplicium corporum: ⁊ illud corpus sub quo resideret moueretur ad orizōta orbis lune: aut oporte ret ꝙ iretur in infinitum ita ꝙ infinita essent corpora quo rum quodlibet esset leuius alio ita ꝙ nullum esset leuissi mum simpliciter ⁊ hoc iamdudum improbatum est. Nos ergo cum non videamus corpus qđ simpliciter moueat sur sum nisi ignis solus pronuntiamus ignem esse leuissimū cor porum ⁊ quiescere super omnia corpora sursum que habent motum rectum: si igitur hec ita se habent tunc igni nulla est omnino grauitas ⁊ terre non est omnino leuitas cuz ipsa sit quiescens deorsum sub omnibus corporibus simplicibus: qđ autem quiescit sub omnibus mouetur simplici motu ad medium qđ quidem medium determinatum ⁊ vnitum est ad qđ omnia corpora habentia grauitatem mouentur sicut diximus multotiens: lz autem sepius demonstratuz hoc sit tamen bonum est hic adducere aliqua significantia illud. Qđ igitur medium mūdi ad qđ mouentur grauia ⁊ a quo mouentur leuia sit determinatum ⁊ finitum probatur mul tis signis quorum vnum est ꝙ motus localis rectus nullus potest esse ad infinituz quia id qđ non potest perfici per na turam in esse: ergo non potest incipere esse sed motus infini tus non potest perfici per naturam in esse ergo nō potest in cipere esse motus infinitus ⁊ hoc modo id idē probauimus in fine 7. physicorum: sed hic inducimus illud vt ex motu finito deorsum medium ad qđ est motus idem finitum esse demonstraretur localis enim motus per locum finitum de monstratur esse finitus. Translatio eniz localis nihil aliud est ꝙ permutatio eius qđ mouetur de loco ad locuz. Aliud autem significans idem est qđ si intelligamus duas superfi cies planas secantes speram mundi quarum vna secet eaz in centro ⁊ polis: ⁊ altera secet in concauo orbis lune. vide bimus enim grauia motu suo descendere deorsum perpen diculariter super superficiem inferiorem in quocunq; clima te fuerimus ⁊ describētia angulos rectos equales super eā: ea autem que sunt leuia videmus motu sursum perpendicu lariter incidere superficiei superiori: ⁊ describere angulos re ctos equales super eam: vnde oportet ꝙ moueantur a ter ra ascendendo: hoc autem non fieret si in infinitum mouerētur: equalitas enim angulorum in superficie superiori ⁊ inferio ri demonstrat finitum ⁊ equale esse spatium ab inferiori sur sum ⁊ a superiori deorsum: ergo medium ad qđ grauia mo uentur est finitum ⁊ orizon similiter: medium autē illud aut est medium mundi aut medium terre: quia aut mediū mū di differt ab eo sm subiectum ⁊ locum sicut supra in tertio li bro precedentium dictum est. Redeuntes ergo ad proposi tum dicamus si ita est ꝙ res eleuantur semper leues donec consequuntur orizonta vbi quiescūt ⁊ ex parte altera si res graues semper descendunt donec consequuntur mediū mū di in quo quiescunt tunc maxime a se distant in genere loci orizon ⁊ medium. oportet ergo ꝙ hec loca sint ꝯtraria ⁊ sunt

Marginalia: Rō ad idē. (beside "uitatem. ¶ Hoc autem adhuc"); Tex. cō. 31. (beside "Redeamus"); Tex. cō. 32. (beside "consequatur aliquem locum"); Vide Commētatorē hic c. 32. ⁊ 2. cap. ꝺ ꝯsa celi. (beside "loco suo proprio"); Tex. cō. 33. (beside "Qđ igitur medium"); Tex. cō. 34. (beside "Redeuntes ergo")

plus alijs contrarijs contraria cum maxime a se distēt ⁊ formarum distantia ⁊ subiectorum: cetera autem contraria nō distant nisi per formarum distantiam propter qḋ etiam dicitur a quibusdam rationem contrariorū ſm primā ⁊ principalem intentionem suam conuenire contrarijs in loco: et per posterius eam dici de alijs contrarijs: de hoc autem que rendum erit in prima phīa ſicut loca sunt contraria: ita corpora locata in eis sunt ꝯtraria. ⁊ ideo corpus aſcēdens semper per virtutem in loco contrarium est corpori descendenti ⁊ subsidenti semper per virtutem mouentem in loco: si autem hec ita se habent tunc vere leue ⁊ graue putum que dicitas virtutes habent simplices ⁊ similiter habent: sunt tn̄ duo corpora locata in extremis locis differētie sunt tn̄ due: cū autem alia leuia ⁊ grauia que non simplices ⁊ simpliciter habent leuitatem ⁊ grauitatē: oportet ꝙ alia loca que sunt intermedia horum duorum locorū contrarietatē habentia ad vtrūq; horū duorum locorum cū fuerint comparata vtrūq; ad mediū mundi se habet vt orizon ad orizontē se habet vt mediū in quibus locatur graue ad aliquod ⁊ leue ad aliquod que sunt aer ⁊ aqua: hec enim media duo sunt necessario: quia cū extrema distent maxime subiecto ⁊ forma non potest fieri medium vnum per mixtionem extremorum: oportet ergo ꝙ duo sint quorum vnū vni vicinius sit ⁊ alterum alteri vicinius sit.

¶ Cap. 7m. De habitudine locorum adinuicem in rōne forme ⁊ materie vt ex hoc sciatur numerus elementorum.

Numerum autem istorum locorum ⁊ istorū elementorū subtiliter inuenire non possumus nisi ostendamus istorum locorum habitudinem adinuicem: ad hoc autem ostendendū sūmamus propositionem satis notā: ꝙ .s. omne cōtinens se habet ad suum contentū in actu ⁊ similitudine forme ⁊ omne contentum se habet ad suum continens in proprietate ⁊ similitudine materie ⁊ referunt hec adinuicem per nobile ⁊ minus nobile ⁊ rationem perficientis ⁊ perfectibilis facti sicut forma ⁊ materia: in omni enim predicamento ⁊ in omni modo dicta generatiōe ſm quid. s. ⁊ simpliciter in corporibus generabilibus hec habitudo inuenitur: quia .s. vnum se habet ad alterū sicut actus ad potentiam: ⁊ sicut forma ad materiam: in qualitate enim tam essentiali ꝙ̄ accidentali vnus quidem terminorum motus est in parte potentie ⁊ alter in parte actus: quia aliter nō fieret motus de vno in alterum. Similiter autem est in quantitate ꝙ vna est in parte materie ad alteram: ⁊ altera in parte forme: sic ergo oportet esse in loco ꝙ vnus locus se habebit ad alterum sicut forma ad materiam: sed locus superior cum sit continens inferiorem habebit se in actu ⁊ similitudinem forme ad inferiorem: ⁊ ideo continet ipsum ⁊ terminat ⁊ influit ei esse ⁊ alias nobilitates multas nihil omnino recipiens ab ipso. In hac autem vnitate materie inueniuntur etiam locata in istis locis que sunt graue ⁊ leue que referūtur adinuicem sicut forma ⁊ materia: ⁊ hoc cognoscere possumus ex eo ꝙ graue ⁊ leue sint a locis causata sicut superius diximus ⁊ in prima philosophia probauimus: quoniā ſm distantiam a celesti corpore causaē graue ⁊ leue: ergo qḋ potentia est deorsum cū fuerit actu deorsū est graue: ⁊ qḋ potentia est sursum cum fuerit actu sursum est leue: potētia autem ens sursum ⁊ potentia ens deorsum est idem per naturam: ergo graui ⁊ leui est materia vna ⁊ eadē per subiectū ꝫ sit differens in esse ⁊ ratione. Verūtamen potētia ens sursum ⁊ potentia ens deorsum non est per hunc modum vnū: sicut corpus vnum ⁊ potentia est sanum ⁊ potentia est egrū: quoniam corpus qḋ dicitur corpus potentia sanū est susceptibile sanitatis per se ⁊ substātialiter sicut finis ⁊ perfectionis sed quando dicitur potentia egrum non est susceptibile egritudinis per se substantialiter: sed accidentaliter sicut eius qḋ non intenditur: ⁊ sicut corruptionis sed cū dicitur materia vna leuis ⁊ grauis que potētia est vtriusq; est ipsa susceptibilis vtriusq; equaliter sicut finis ⁊ perfectionis: quia aliter forme iste non essent extremorum in loco ⁊ simplicium corporum eque existentium ſm naturam: vnde intentio corporis ad sanitatem non est vna cum intentiōe eius ad egritudinem: sed vna quodāmodo est intentio materie ad graue ⁊ leue ſm rationem vtramq; formam desiderat vt perfectionem ⁊ vt finem: loca autem in quibus sunt graue ⁊ leue sunt sicut finem motus sursū ⁊ deorsū: ⁊ ideo ꝫ vnus sit formalis ad alterum neuter tamen est via vel forma alterius. Redeuntes ergo ⁊ magis appropinquantes proposito dicamus ꝙ corpus formale simpliciter qḋ .s. est continens tm̄ ⁊ non sit contentum aliquo elementorum est id qḋ mouet ad locū qui est continens tm̄: ⁊ ideo oportet ꝙ sit virtutis simplicis que est leuitas absolute accepta mouens simpliciter omnia corpora rectum motum habentia. Corpus autē qḋ est in similitudine materie est contentum tm̄ ⁊ est in loco cōtento tm̄: ⁊ ideo est potentie simplicis que est grauitas mouens sub se omnia corpora deorsum. Distinctio autem mediorum corporum adinuicem est sicut distinguitur leue absolutum ⁊ graue absolutum hoc est per similitudinē forme ⁊ materie: ⁊ ideo oportet ꝙ vtrūq; horum habeat ⁊ leuitatē aliquam ⁊ grauitatem aliquam comparatiue dictam quādo aqua quiescit sub omni corpore preter terrā ⁊ terrena: ⁊ aer quiescit super omnia corpora preter ignem ⁊ ignea: magis igiē appropinquantes ad ꝯclusionem quā intendimus: dicimus ꝙ si corpus vnum quiescit simpliciter super oīa corpora ⁊ corpus vnum de numero simplicium quiescit simpliciter sub omnibus corporibus oportet de necessitate ꝙ sint duo alia corpora media que quiescūt super aliquod corporū simplicium ⁊ quiescant sub aliquo corporum: ⁊ hoc quidē necessariū est ex eo qḋ diximus superius: quia cōtrarietas que in formis est tn̄ non in subiecto per diminutionem formarum extremarum ⁊ cōmixtionem vnitam que est formarū facit vnum vel plura media: cum autem contraria ſm locum habeant substantiā plenam ⁊ formarum ⁊ subiectorum oportet ꝙ medium inter ea cōstituatur ex duabus diminutionibus subiecti .s. ⁊ formarum ⁊ tunc ille due diminutiones cōstituent duo media ſm locum: si aūt hec ita se habent: tunc necessarium est vt numerus elementorū sit quatuor. Cum autem elementū sit equiuocum de elementis quatuor formaliter differentibus: ⁊ de materia prima elementorū non significo per elementū materiam primam: quia illud elementum tn̄ est vnum in quatuor elementis ꝓpter que etiam generantur adinuicē ipsa elementa sicut ostenditur in .2. lib. perigeneseos. ¶ Quis ergo generatio oīum elementorū sit abinuicem tamen quodlibet eorū ſm esse differt ab alio que differentia a locorum differentia causatur vt diximus. ¶ Cū autem naturam elementorū sic determinauimus tamē aliter considerantes media ⁊ extrema dicimus ꝙ quāuis extrema in loco sint duo formaliter: differentia tamē non est cōueniens vt media inter ea dicantur vnum vel plura sicut in extremos colores non est incōueniens vnam esse vel plures vt ostēdemus inferius ꝙ media elemēta ꝫ sint duo formis suis substātialibus ⁊ subiectis: tamē sunt vnū in forma quadam que est ꝙ sint grauia in locis suis ⁊ ita appropinquant magis terre ꝙ̄ igni ⁊ magis materie ꝙ̄ forme: hec igitur est conclusio intenta de numero elementorum nec est credendum Themistio dicenti non posse demonstrari naturā elementorum ex ratione grauium ⁊ leuium ⁊ ex consideratiōe locorum in quibus elementa locantur.

¶ Cap. 8m. In quo probatur ꝙ media elementa sunt in locis suis magis grauia ꝙ̄ leuia.

Ut autem plenius ea que diximus intelligātur oportet non adhuc redire i isto capitulo ad cōsiderationem grauium ⁊ leuium in locis suis. Dicimus ergo ꝙ vtrūq; mediorum que habēt leuitatem ⁊ grauitatem simul habeat grauitatem in loco suo plus ꝙ̄ leuitatem: cum habeat actum ⁊ motum tam leuitatis ꝙ̄ grauitatis actus grauitatis in eis est similior naturali motui: ⁊ actus leuitatis in eis est similior motui violento: quia leuitas que est in eis non est nisi tm̄ in loco elementi qḋ quiescit: terra autem grauitatē simpliciter habet in omnibus locis. Uerificatio autem huius est: quia ad sensum patet ꝙ si auferetur aqua aer descenderet ad locū aque qḋ quidē non consurgit tm̄ ex necessitate illa ꝙ non potest esse vacuum sed ex inclinatione grauitatis que est in aere similiter descenderet aer ad locum terre si auferri ponerettur terra: si autem ignis eleuaretur nō moueretur aer sursum nisi violenter expulsus vnde patet non descendere ex necessitate ꝙ nihil est vacuum: quia si propter

illud

Nō qḋ forte tñs i loco ē p ma vide Au rois hic c. 35

Tex. cō. 35.

T. c. Ave.

Eliā equoce dr de forma ⁊ de quo or corporib9 simplicib9 vt de 2. de gñone cō 6. ⁊ 3. celi cō. 31.

Tex. cō. 38.

Tex. cō. 39.

illud descenderet ad locum aque: tunc propter idem ascenderet ad locum ignis si intelligeremus ignem auferri: similiter autem est de aqua que descenderet ad locum terre: si terra auferetur & non ascenderet ad locum aeris vel ignis: si aer vel ignis auferri poneretur nisi forte aqua violenter impelli sursum diceretur: granitas ergo aeris se habet ad leuitatem eius sicut duo ad vnum. est enim in loco suo grauis & in loco ignis grauis non leuis nisi in loco alieno ad quem tamen inclinatur per grauitatem naturalem: grauitas autem aque se habet ad leuitatem suam sicut tria ad vnum. quia in loco suo est grauis & in duobus locis superiorum elementorum. sed in loco terre non absolute leuis est: quia non ascendit a terra licet terra profundetur sub ipsa vt supra diximus. Duo enim media elementa magis habent de grauitate quam de leuitate. Probatur autem illud multis exemplis quorum vnum est quia videmus composita ex igne & aere & paruo terrestri quorum proportio est quod in eis est de aere multum plus quam de alijs duobus elementis motu suo descendere sicut faciunt fulgura & a sub descendentia. ¶ Secundum autem spiritus animalis qui est aereus secundum philosophorum traditionem & mouetur in animali deorsum licet a calore naturali calefactus moueatur sursum. ¶ Tertium est in omnibus compositis in quibus necessaria est aeris compositio: quia nisi aer ad terram moueretur non posset commisceri aque & terre in composito: ignis enim qui est in composito introducitur radijs solis & non per motum ignis deorsum. ¶ Quartum est quod licet aer sit calidus & humidus: tamen in eo plus est humidum quam calidum sicut scitur ex diffinitione humidi que ponitur in .2. perigeneseos in principio ex humiditate non habet ascendere sed descendere & ratione huius dicitur sua superficies esse vna cum superficie aque & non dicitur esse vna eius superficies cum superficie ignis. licet enim cum igne conueniat in qualitate vna que est caliditas: ratione enim illius fluit ad situm terminatum & hoc est plus in terra quam in igne quia ignis propter sui raritatem non bene terminat corpora mota ad ipsum: hec etiam est causa quare aqua non dicitur habere eandem superficiem cum terra licet conueniat cum ipsa in qualitate vna que est frigiditas: quia ratione frigiditatis terminata non est superficies a superficie vel terminat ipsam sed potius ex humiditate causatur quod terminari habet & illa communis est aeri & aque & ex siccitate non quailbet sed incorporata & solida corpora reddente est quod terminat: & ista est fortior ratio omnibus quare aerem oportet habere motum grauis in loco suo & similiter aquam. ¶ Quintum autem est illud quod superius posuimus de natura corporis subtilis habente in se aerem qui velocius descendit & plus ponderat sicut diximus: quia autem superficies aeris & aque est vna: ideo aqua velociter mouetur ad aerem & aer econuerso ad aquam patet quod per facilia ingenia: si enim sumatur vas solidum concauum cuius sit orificium aliquantulum strictius quam eius venter sit: quia formatum in modum ventose & ponatur in eo ignis candele vel alicuius alterius & subuertatur & equaliter ponatur super aque superficie ita quod nusquam aerem possit attrahere aqua in vase eleuabitur velocius ad aliquam partem vasis sequens aerem: & si quis hoc visibiliter probare voluerit faciat vas ex vitro perspicuo solido similiter autem ex eadem causa trahit ventosa. Assignatur autem huius cause multe: dicit esse Alexan. causas duas quarum vna est quod ignis in vase vel ventosa rarefacit aerem & ideo petit locum maiorem & expellit aerem in parte vt solus impleat concauum vasis qui cum subito extinguitur per humidum aque ascendentis: tunc constringitur infrigidatus in locum minorem: & esse eo quod nihil est vacuum attrahit aquam vel carnem hominis in locum quem aer vacuum relinquit: & quia hoc verum probatur per ventosas que fiunt ex cornibus in acumen perforatum quod non igniuntur sed ex ipsis extinguitur aer qui intus est: & tunc ex necessitate illa quod nihil est vacuum sequitur caro vel aqua & eleuatur ad aerem qui est in parte vasis. Aliam causam huius assignat idem Alexan. dicens quod cum ignis primo mouet aerem ad superficiem vasis tunc aer mouet aquam motu violento attractionis propter superficierum similitudinem: aqua autem fortius mouetur quam moueatur aer quia sepe contingit hoc quod impetus fortior est in eo quod mouetur quam in eo quod mouet primo sicut diximus in octauo physicorum.

Non fortiorem rationem quare aer in proprio loco grauitat.

Digressio quam mouet Commentator in .4. phi. co. 39.

subito ergo consequitur aqua aerem & expellit ipsum in parte: & non expulsum comprimit inspissando in locum paruum ex hac necessitate. quia non est vacuum implet partem vasis. Licet autem contra ista aliquis obijciat Themistius tamen dicta sua in hac parte non sunt magni momenti: & ideo pretereunda secundum dicta enim componitur iste motus in vase ex tribus motibus & ex tribus causis: quarum prima est motus ignis aeris igniti ad superiora vasis: sed est constrictio vel motus aeris extincti in minorem locum tertium vero est motus aque in partem vasis ex similitudine sui ad aerem quia leuis est & grauis: & ideo sursum per paruam violentiam eleuabilis & ideo etiam si vas aere plenum applicaretur ad terram & exurgeret aer ita quod vas non posset alium aerem vel aquam attrahere: tunc oporteret alterum duorum accidere quod scilicet aut frangeretur vas: aut quod aer esset imobilis in vase nec posset extingui: quia terra non sequeretur aerem aliquo modo ita quod in vas eum aretur cum ipsa sit simpliciter grauis & nullam habens leuitatem qua facili violentia posset eleuari: sed de igne credo aliud esse: quia iste faciliorem patitur violentiam propter sui raritatem: & forte etiam terra redigeretur in puluerem minutissimum & esset subtilis: aliud esset quia subtile quandam habet similitudinem cum humido sicut patet consideranti diffinitionem subtilis que datur in secundo perigeneseos & in fine primi eiusdem libri vbi agitur de mixtione sicut ergo sciendum est de istis elementis: quia sicut terra non eleuatur sursum quando eleuatur ab ea aqua eo quod est simpliciter grauis: ita etiam ignis non descenderet deorsum quando aufertur ab eo aer eo quod est simpliciter leuis & nulla omnino est ei grauitas neque in loco suo nec in loco alieno: sic ergo determinatum sit quod ex corporibus simplicibus vnum est graue quiescens sub omnibus corporibus. et vnum est leue simpliciter quiescens super omnia corpora: & duo sunt media habentia grauitatem & leuitatem ex comparatione: sunt enim illa grauiora & in locis suis & in locis corporum illorum super que quiescunt propter similitudinem materie sue ad illud corpus ad quod inclinatur in locis suis & cum inclinentur ad graue sicut dictum est quod similiora sunt simpliciter graui quam simpliciter leui: hec enim est causa quare per motum inclinantur ad ipsum: si autem hec ita se habent: tunc oportet quod illud corpus ad cuius locum inclinantur sit simpliciter graue: quia si ita non esset tunc oporteret illud iterum inclinari ad aliud: & hoc procederet in infinitum cum autem vnum est simpliciter graue & aliud simpliciter leue: tunc sunt duo contraria secundum locum que necessario habent duo media: & sic sunt quatuor elementa. ¶ Obijcit autem Themistius contra ea que dicta sunt diximus quod si media corpora ex grauitate sua mouentur ad locum terre: tunc non quiescunt in locis suis nisi violenter. Nullum enim corpus quiescens in loco suo naturaliter mouetur ab ipso naturaliter sed potius mouetur ad ipsum motu naturali. ¶ Et dicendum est Themistio quod grauitas quam habet corpus in loco suo est equiuoca ad grauitatem quam habet extra locum suum sed per causam efficientem diffinitione physica diffiniatur: quia sicut alibi diximus motus elementi a loco suo est motus corruptionis ipsius & non generationis: frigiditas ergo que est ex distantia ab orbe generans graue aliquod in loco elementi alia est ab ea que est in maiori distantia ab orbe in extremo elementi eiusdem vbi contingit elementum inferius & illa dat ei maiorem grauitatem & inclinationem ad locum simpliciter grauis elementi: & sic non sequitur quod dicit Themistius.

Obiectio contra dicta.

Solutio

¶ Cap. 9m. In quo ostenditur imperfectum esse dictum antiquorum in causa leuis & grauis supponentes materiam elementorum vnam siue plures.

HIs autem sic expeditis ostendamus insufficientiam dicti antiquorum in causa leuis & grauis: viderunt enim antiqui materiam simplicium corporum esse vnam & materiam compositorum esse non vnam sed plura composita: & ideo diuersificati sunt in causa leuis & grauis: qui enim dixerunt ipsa esse simplicia dixerunt materiam vnam ipsorum esse compositam asserebant eorum autem qui dixerunt materiam vnam esse variosque diuersificati sunt: quia quidam dixerunt naturalem causam esse vacuum: quidam autem plenum. & quidam figuras triangulos & alias figuras de qui-

Tex. co. 40.

bus supra determinauimus: quidam autem athomos: oes autem istos sequitur vnum inconueniens: et illud est qd supra induximus quod si omnia corpora sunt mota indeterminate aut sursum aut deorsum equaliter per leuitatem et grauitatem que habent comparata: et nihil erit leue absolutum vel graue absolutum: quia tunc talia corpora non tendent deorsum ex natura: sed propter dispositionem adiunctam sue materie quod si plus haberet de pleno quam alia corpora eiusdem materie. aut quia maiora haberent corpora aut superficies quam alia corpora eiusdem materie: vel quia plures habent athomos quam alia eiusdem nature et materie corpora. hoc autem vanum est eo quod non causare possunt ex isto graue et leue absolute dicta: et est falsum etiam secundum rei veritatem: quia nos videmus quedam corpora siue sint magna siue parua incedere semper sursum: et quedam alia incedere semper deorsum quocunque modo varientur: si ergo corpus aliquod est causa leuitatis que semper mouet sursum: hec non erunt eiusdem nature cum eo qd incedit semper deorsum: et sic falsum dicitur: antiqui enim dixerunt vnum esse materiam vnam vtentes nomine materie pro substantia perfecta eo quod causam formalem non ad plenum apprehenderunt. secundum autem eos qui dicunt vnicam materiam esse grauis et leuis que sit plenum vel vacuum sequitur quoddam elementorum mediorum velocius descendere quam terra que est extrema in loco: in aere enim multo sunt trianguli multi vel athomi multi coadunati et multum plenum: et in terra parua et paruum: de omnibus his ergo aer multus deorsum moueri debet velocius quam terra parua nos autem non videmus aliquid ex parte aeris siue fuerit multum siue paruum moueri deorsum velocius quam terra moueatur: vnde constat illos falsum dicere qui talem causam ponunt grauitatis similiter autem est econtrario de leui qui in aere multo est de vacuo plus quam in igne paruo: et sic aer multus velocius ascenderet quam ignis paruus similiter autem plus est de triangulis et athomis et pleno in igne magno quam in terra parua secundum dictum eorum ergo terra parua velocius ascendere deberet quam ignis magnus que omnia sunt absurda: ergo et insufficientia et falsa sunt omnia dicta antiquorum ponentium grauis et leuis substantiam vnam. Sed secundum nostrum dictum est sufficientis: quoniam loca finita causa sunt quod locata sunt finita: finita autem sunt extrema loca per hoc quod propter centrum et circumferentiam que nullo modo possunt esse plura quam duo in mundo: et inter hec duo necesse est esse duo media sicut diximus locus enim differunt se ad corpora: quedam enim corpora sunt causa locorum: quedam non loca corporum sunt causa: quedam enim corpora sunt locorum causa sicut perfecta substantia causa est sui accidentis et potissimum inter illa est spera celestis que est propter suam distantiam causat loca: quedam autem corpora in suis formis et speciebus causantur a locis: et hec sunt elementa sicut nos sepius diximus et in sequentibus dicemus. Non enim est causa quare pars vniuersalis materie hic accipiat speciem terre: et alibi speciem aque: et alibi speciem aeris: et in extremo speciem ignis: nisi quia caliditas et frigiditas ex tanta vel tanta distantia ab orbe causata inuenit in loco hoc vel alio et inducit in eas formas diuersorum elementorum. ¶ Contra qd forte si quis obijciat quod accidentia non sunt cause substantiarum et ideo locus cum suis accidentibus non potest dare formam substantialem alicui elemento. Sciat quod dimi note sunt forme elementorum et materiales et quasi in proximo iuxta accidentia: et ideo locum cum virtute orbis potest inducere formas elementorum: in alijs autem corporibus que sunt ex elementis que sunt mineralia et vegetabilia et alia causatur forma a pluribus quia et locus facit et celum intelligentia et operantur plura ex hijs in animalibus quam in plantis et plura in plantis quam in mineralibus. Isti autem qui posuerunt causam leuis et grauis comparatione dictorum tm ex vnica materia que participatione alicuius siue pleni siue triangulorum siue athomorum dicatur leuior et grauior acceperunt loca ista sicut supra lineam rectam: et quia non est linea recta qua non est accipere longiorem: ideo non est accipere qd non habeat grauius se neque leue qd non sit aliquod leuius se. Si enim diceretur quod non est grauius aliqd terra sed possibile est vt sit aliquid grauius hoc nihil est omnino: quia qd in principijs nature et is rebus perpetuis possibile

Obiectio et solutio dicta.

Solo Commentatoris hic. c. 40.

esse est ipsum est in actu sicut diximus in tertio physicorum. quod si etiam aliquis vellet dicere quod proportio maior vacui ad plenum facit leue simpliciter et proportio maior pleni ad vacuum facit graue simpliciter sicut diximus supra hoc iterum nihil valet: quia cum proportio fundetur super quantitatem sicut non est accipere statum in quantitate ita non est accipere statum in proportione: et ita non est accipere aliquam proportionem vacui ad plenum quando sit accipere maiorem et minorem ea: et similiter est de proportione pleni ad vacuum: ergo non est accipere corpus leue quo non sit leuius neque graue quo non sit grauius vsque ad infinitum quia quantitas nihil facit secundum formam substantialis: et ideo est accipere substantiam qua non potest esse leuior: et est accipere substantiam qua non potest esse grauior: et ita secundum nostra dicta stat numerus elementorum per naturam suorum locorum a quibus causatur numerus suarum substantialium formarum: et ideo dictum nostrum est sufficiens. ¶ Si autem dixerunt quod materia grauis et leuis non est vna: sed due quocunque modo vocentur ille dicemus contra hoc quod tunc talis debet esse distinctio mediorum elementorum adinuicem qualiter est distinctio extremorum in loco. Causa enim diuersitatis aque et aeris erit ex distinctione ignis et terre secundum istam positionem qui enim ponit duas materias diuersas ignis et terre esse vacuum et plenum: et dicit ignem moueri sursum propter abundans in eo vacuum: et terram moueri deorsum propter abundans in eo plenum: ille proculdubio dicit quod leuitas aeris causatur ex multo igne qui est in eo et parua terra: et grauitas aque causatur ex multa terra que est in ipsa et pauco igne: sequitur autem ex his quod aliqua tam magna aqua posset accipi in qua plus sit de igne quam sit in paruo aere: et tunc aqua multo velocius deberet descendere quam aer paruus rarus: similiter autem in aere multo est plus de terra quam in aqua pauca et tunc aer multus velocius deberet descendere quam aqua pauca: huius autem contrarium videmus omnino secundum sensus experientiam. Amplius si non sunt ea que isti dicunt tunc necessarium est quod sicut ignis mouetur sursum propter multum vacuum qd est in eo: et terra deorsum propter multum plenum qd est in ea eadem de causa aer mouetur ad proprium locum suum supra aquam. s. quod in eo sunt res vacuitatis et repletionis et plus de vacuo sed minus quam in igne: et similiter aqua mouetur ad locum supra terram non ex se: sed quia sunt in ea res quedam vacuitatis et pleni et plus de pleno sed minus quam in terra: et ex hoc sequitur quod omnia elementa sunt eiusdem forme et substantie: sed differunt in ea per plus et minus: si autem dicunt quod sunt quedam diuersarum formarum substantialium ipsa elementa: sed tamen is tercepta in eis vacuitas maior et minor facit in ea leuia et grauia tunc proculdubio sequitur inconueniens primum. s. quod aer multus mouetur velocius deorsum quam aqua pauca et multa ascendit sursum velocius quam aer paruus sicut diximus prius: hoc autem est inconueniens: ergo positio antiquorum omnino est falsa et insufficiens ex quo tales sequuntur abusiones.

Tex. co. 41.

¶ Cap. 10m. De solutione questionum antiquorum quarum quedam natant super aquam et quedam super aerem.

OStensis autem his opus est primum admittere duas questiones de graui et leui que antiquis ambiguitatem afferebant. Dicimus enim quod quamuis figure omnino non sunt cause motus sicut superius ostensum: tamen figura ad facilitatem motus facit per medium aeris vel aque sicut diximus in quarto physicorum in tractatu de vacuo: quia acutum facilius penetrat quam latum per medium. Inquiramus igitur hic de quo antiqui philosophantes requirebant et est vna questio eorum quare corpora terrestria lata vel concaua natant super aquam sicut ferrum latum et plumbum tenue et latum et vasa concaua et clausa: longa autem et stricta non concaua merguntur sub ipsa etiam si sunt minora et plus memorata sicut acus vel aliud tale corpus. Secunda autem questio erat quare aliqua corpora parua natant super aquam sicut furfures et quedam merguntur sub ipsa quedam autem natant super aerem sicut illa que similia sunt stipulis et stupis lini: quedam autem non natant sed merguntur sub aere. Iste ergo sunt antiquorum questiones ¶ Ad primam autem istarum Democritus inconuenientem aptauit solutionem:

Tex. co. 42.

hem dixit eni3 vapores latos ⁊ spissos egredi a fundo aque ad superficiem qui obuiantes latis corporibus in aqua vndiq3 per lataz superficiem fulciunt ea ⁊ insiliunt ⁊ non sinunt ea deprimi ⁊ mergi quando autem obuiant corporibus stricti ⁊ rotundis non tangunt ea nisi quasi in puncto: ⁊ ideo non impediunt a mersione. ¶ Contra istud autem dicimus quia tam vapor talia corpora teneret super aerem natantia q̃ super aquam reprehensibilis etiam quia cum aqua sit magis spissa q̃ vapor magis deberet ea tenere aqua q̃ vapor ne mergerentur. Adhuc autem nihil dicit hic in rotundis concauis que natant super aquam. Adhuc autem si verum esset qd̃ dicit deberent huius corpora natare etiaz sub aqua depressa ⁊ leuari a fundo: cuius contrarium videmus oculis: quia talia corpora postq̃ mersa sunt non redeunt a fundo neq3 natant inter fundum ⁊ aque superficiem. Sciuit

Tex.c.43.

autem Democritus q̃ ad dicta sua sequeretur inconueniens: ⁊ ideo visus est confortare dictum suum debili ratione dicens. vapores in aere diffundi ⁊ rarefieri: ⁊ ideo nõ posse sustentare corpora lata grauia in aere sed in aqua vapores congregantur ⁊ inspissantur ⁊ ideo confortantur ⁊ valẽt corpora grauia portare ⁊ eleuare plus q̃ in aere: non autem necesse est vt contra hoc disputemus: quoniam ad visum patet aquam esse spissiorem omni vapore ⁊ q̃ aqua per se non portat portari non potest aliquo modo a vapore in aqua eleuato. ¶ Dicamus autem nos soluentes questionem inducam q̃ corporum continuorum quedam sunt facilis diuisionis: ⁊ quedam difficilis. aer enim citius diuiditur q̃ aqua ⁊ quanto fuerint aliqua corpora subtiliora ⁊ rariora tãto facilius diuiduntur: quanto vo fuerint spissiora tanto diuidũtur difficilius. ⁊ difficilius penetrantur: quia omne penetrãs per alterum diuidit ipsum. Similiter autem diuidentium ⁊ penetrantium quedam diuidunt ⁊ penetrant faciliter ⁊ quedam difficiliter. Quanto enim aliqua fuerint acutiora ⁊ grauiora ⁊ duriora tanto diuidunt ⁊ penetrant facilius ⁊ quanto fuerint obtusiora ⁊ minus grauia ⁊ molliora: tanto diuidunt ⁊ penetrant difficilius ⁊ tardius. Dico autem diuisionem facilem per transitionem ⁊ penetrationem: quanto enim facilius aliquid diuidit tanto difficilius penetrat ⁊ pertransit: ⁊ potentia optime diuisionis actiue congregatur ex tribus dictis. s. acuto graui ⁊ duro: quantum deficit de his tribus tãtũ deficit de bonitate potẽtie diuisionis similiter autem bonitas potentie diuisionis passiue congregatur ex humido ⁊ raro ⁊ quanto fuerit humidius ⁊ rarius tanto facilius diuiditur: ⁊ inquãtu3 de his duobus deficit tãtũ deficit de bonitate potentie diuisionis passiue. Reuertẽtes

Tex.c.44.

ergo ad solutionem questionis dicimus q̃ aer facilius impellitur ⁊ diuiditur q̃ aqua: ⁊ aqua facilius diuiditur ⁊ impellitur q̃ terra: quia quanto aliquid fuerit subtilius ⁊ humidius tanto facilius recipit impulsionem ⁊ diuisionem ⁊ penetrationem. Si ergo hec ita se habent tũc dicimus q̃ corpora late figure tenuia non grauia multum l3 sunt dura terrestria tamen quia non diuidunt bene propter defectũ acuminis ⁊ defectum grauitatis natant super aquam: neque non ideo de facili sicut aer diuiditur: quia cũ iacent super aquã tangunt late aquam ⁊ multam aque superficiem nõ ita possunt comprimere sicut paruam: ⁊ natant super aquam ⁊ non profundantur velociter sub aqua ⁊ huius signum est q̃ cum merguntur non cadunt sub aqua sequendo superficiem latam sed potius inclinantur super latus strictũ ⁊ super aquã diuidunt illud corpora autem longa stricta eo q̃ non tãgũt aque superficiem nisi parum non comprimunt sub se multã aquam: ⁊ ideo facile diuidunt eam ⁊ cito merguntur sub aqua: lata autem huius ⁊ stricta non natant super aerez eo q̃ aer subtilior aqua existens facilius diuiditur: ⁊ ideo talia penetrant per ipsum ⁊ cadunt ad terram. Amplius autez considerandum in coniunctione eorum que faciunt bonitatem penetrationis passiue: aliquam enim paruam potentiã potest habere q̃ tardarat impulsione ad penetrandum sicut si sit hebes aut non satis graue: aut non satis durum ⁊ coniungenda sunt penetrantia. vnde ad bene penetrabilia: quando enim illa coniuncta fuerit tunc velocius erit valde penetratio: similiter oportet fieri compenetrationem actiuarum passiuorum in penetrando: si enim virtus penetrandi corporis grauis impellentis est maior q̃ sit virtus corporis cõtinui qd̃ penetratur ⁊ impellitur tũc penetratur per ipsu3 ⁊ impellitur per ipsum ⁊ descendit per ipsum velociter. Si autem virtus corporis grauis per naturam in penetrando est debilior virtute resistendi in continuo corpore per qd̃ fit penetratio: tunc natat super ipsum ⁊ non mergitur sicut ferrum tenue ⁊ latum natat super aquam. Concaua autem corpora natant: ideo quia aere plena sunt sicut ⁊ ligna ⁊ rara ⁊ porosa propter multos etiam poros: natat etiam lapis porosus similis adusto furfures autem natant super aquam cũ tamen grauia merguntur q̃ sunt furfures quasi palee rare ⁊ concaue. Ea autem que volant in aere sunt rara multum ⁊ aere plena: ⁊ ideo eleuantur ⁊ non facile penetrant aerem quemadmodum plume auium: hec igitur de antiquorũ opinionibus ⁊ rationibus ⁊ questionibus sufficiant.

¶ Cap. vltimũ. Et est digressio declarans generationem elementorũ per motum orbis ⁊ centri quietem.

Tex.c.45.

Cum aũt hec omnia dicta sint sm Aristo. ⁊ peripatheticos antiquos. Est tamen via generationis ⁊ numeri elementorum a posterioribus inuenta breuis ⁊ bona ex propositionibus notis in sensu probata. Est enim per se notum q̃ ex motu est calor ⁊ dissolutio partium in omni materia susceptibilis est passionis eo q̃ ex quiete est frigiditas partium ⁊ constrictio in materia eadem. Cum igitur celi motus sit perpetuus: ⁊ materia quatuor elementorum sit susceptibilis passionis: oportet necessario q̃ materia quã continue tangit concauum celi calefiat in summo ⁊ dissoluatur ita q̃ partes eius rarificantur in summo: ita q̃ vna non fluit ad aliam nec ex alia. Talis autem rarificatio conducit ad desiccationem vehementem necessario: ⁊ ideo id qd̃ proximum est spere de materia quatuor elementorũ siue de materia prima est ignis: q̃ ignis est corpus calidum in summo ⁊ siccum vltimo rarefactum. Corpus autem longissime distans a motu ⁊ quiescens est centrum: ⁊ ideo ex quiete est vltimo frigidum frigiditate constringente: ⁊ ideo humidũ exprimente ab ipso ⁊ hoc est terra: q̃ incenditur a motu sperico sicut circa qd̃ fit motus sicut dictum est in tertio librorũ superiorum. mediorum autem locorum quicquid ⁊ recedit a motu primi corporis ⁊ recessu non perfecto est calidus nõ vehementer dissolutiuus ⁊ exiccatiuus ⁊ ideo generatiuus aeris: quia aer est corpus calidum ⁊ humidum: ⁊ ex calore habens humidum spirituale emanans a medio aeris ad circunferentiam suam. locus autem cẽtro spere plus appropinquans ⁊ non habens in eo calidum dissolutiuum remanet frigidus non quidem vltimata frigiditate: ⁊ ideo non exprimit humidum ex parte materie que est in ipso: ⁊ ideo generat aquam quia aqua est elementum humidum ⁊ frigidum habens humiditatem non spiritualem fluentem ab extremis aque ad medium ipsius: ⁊ ideo est spissius aere: que duo media elementa secundario intenduntur a natura quia nisi esset terra que centrum est circũposita: terra dissolueretur in motus superiorum: ⁊ non esset perfecte perfectio eorum que sunt sm generationem. ¶ Sic igitur determinatum sit de graui ⁊ leui: ⁊ de accidentibus proprijs que accidunt vtrisq3: ⁊ distincta sunt vtraq3 in ea que dicta sunt absolute: ⁊ in ea que dicta sunt comparatiue ⁊ diffinita sunt ⁊ demonstrata per demonstrationes necessarias ⁊ conuenientes huic materie ⁊ sufficientes. Sic ergo in hoc completus liber noster de celo ⁊ mundo. Cum deo annuente omnia diximus in eo que fuerunt nostre intentionis in hac materia.

¶ Explicit liber de celo ⁊ mundo Alberti magni.

ℭ Incipit liber de generatione et corruptiõe. Cuius tractatus primus est de generatione et corruptione in cõmuni simplr̃ dictis.

ℭ Cap. pm. De pͦhemio in quo declaratͬ que sit intẽtio libri.

Ordo libri et intentio

Cum due sint cõsiderationes de mobili simplici: quarum vna est de mobili simplici sm̃ simpliciorẽ potentiam eius ad motũ que est potentia ad locum vel situ que habita est in scientia librorum celi et mundi. Altera est de simplici mobili sm̃ minus simplicẽ potentiam ad motum eius que est potentia ad susceptionẽ forme tam substantialis q̃ accidentalis: que tractãda est in libris istis qui dicunt de generatione et corruptione. Cõstat q̃ scientia ista tertium obtinet locum partis prime que pars prima est de naturalibus vniversalibus. ℭ Cum eni habitũ sit de mobili in genere in scientia libri physicorum: de mobili autẽ simplr̃ sm̃ q̃ potentiã habet ad renouationẽ situs qui nihil variat in substã mobilis in libro de celo et mũdo sequitur hec tertia cõsideratio mobilis simplicis sm̃ motum qui est ad formam variantẽ esse mobilis: et in hoc completa est prima pars vniversaliũ naturalium: q: mobile in vniversali nõ habet plures cõsiderationes.

Obiectio

ℭ Si autẽ aliquis dubitat et dicat q̃ nulla scientia põt esse de hoc: q: generabilia et corruptibilia sũt variabilia: et de hoc scientia nõ põt esse: cum ois scientia sit de necessarijs: et necessariũ simpliciter dictum sit imutabile et eternum sicut dicit Arist.

Solo p qua vide. 4. meta. t. cõ. 22.

ℭ Sciat de subiecto corruptibili rõnes esse incorruptibiles: que rõnes principia sunt scientiarũ: et sic de talibus nõ in numero acceptis: sed in rõnibus talibus esse sciam et demõstrationẽ. ℭ Nec obstat qd̃ dicit Heraclitus. s. q̃ diffinitiones in materia si bone sunt debent esse materiales: q̃ aliter logice sunt et ex transcendentibus et vane oẽs. ℭ Materiales autẽ dicunt que sunt de forma accepta cũ materia. Forma autẽ talis semper in mutatione cõsistit nec de ea aliqd certi concipi vel dici põt ppter in subiecto cõtinuã mutationem physicus autẽ nõ abstrahit: et ideo physicus scientiam de hoc habere nõ põt.

Abstractio duplex.

ℭ Hec eni rõ Heracliti decipit in equiuoco: q: abstractio duplex est. s. vniuersalis a particulari: et secũda est illa que est diffinitio per ea que nõ cernũt materiam aliquam sensibilẽ a qua sm̃ esse dependeant: sed equalr̃ habẽt esse in omni materia. Et prima quidẽ abstractio ois est scientie: q: nulla scientia est quin abstrahat vniuersale a particulari: q: sue demõstrationes et cõclusiones de vniuersali sunt: sz aliquãdo illa diffiniti nõ possint nisi cernãt sibi materiam sensibilẽ extra quã nec nomen nec rõnem retinent nisi equiuoce: sicut caro neruus et os et oẽs plante et animalia et partes earum: q: nulla caro est que non sit medium in tactu cõposita ex cõtrarijs: et similr̃ de alijs naturalibus est intelligẽdum. ℭ Nihilominus tñ physicus loquẽs de carne nõ loquit de carne hac individua: sed potius de carne sm̃ rõnem carnis qua ab hac idividua abstrahit: vel si descendit sub carne ad carnẽ iconis vel hominis non tñ venit ad aliqd individuum de quo tradat demonstrationẽ et scientiã. ℭ Abstractio autẽ que est per diffinientia que rõnẽ nõ habẽt ab hac vel illa in specie cõsiderata materia est mathematici sicut circulus quẽ cõsiderat mathematicus nõ ereus est nec ligneus sed quantus tñ: et ideo vna est sua rõ in oi materia non equiuoca: q̃ nihil est de sua rõne nisi q̃ sit figura plana vna linea cõtenta: et hoc saluat in oi quanto: hoc autẽ hz determinari in 6° physicorum.

Nomen libri

ℭ Dicit autẽ hic liber de generatione simplr̃ et corruptione duabus rõnibus quarũ vna est verior: q: de gñõne simplr̃ et de corruptione simplr̃ agit in eo. Dico autẽ generationẽ simplr̃ vniuersalẽ: q: de gñõne que est mutatio in vniuersali agit in primo libro de generabili in vniuersali qd̃ est simplex corpus qd̃ gratia sui generat: vel q̃ generatur quicquid generat determinat in scdo. Que autẽ dicunt in primo libro preter hec ppter illa dicunt: ppter distinctionẽ eni gñõnis ab alijs motibus qui sunt ad formas accidẽtales agit ibi de alteratione et augmentatione: et ppter gñõnẽ corporis simplicis qd̃ est elementũ agit ibi de tactu et de facere et pati et de mixtione. Alia tñ rõ est que nõ adeo est ad ppositũ lz a quibusdã fuerit assignata. s. q: videlicz agit de generatione et corruptione in libro primo. Est eni cõsideratio generationis in primo et generationis cõtracte ad corpus simplex cõsideratio est in scdo. Generationis autẽ cõsideratio est duplex. s. sm̃ essentiã et sm̃ esse. Ea autẽ que est generatio sm̃ essentiã est generatio simplex dicta: que autẽ est sm̃ esse et nõ sm̃ essentiã est generatio quoqz quidẽ sm̃ esse quale determinat in alteratione et sm̃ quãtũ in augmẽtatione. Motus autẽ gñõnis quo tangitur in tactu et facere et mixtione in quibus manẽt essentie sm̃ esse primum: sz sit in talibus alteratio sm̃ esse contrariorum. In hoc autẽ libro sicut et in alijs Arist sequimur nõ dimittẽtes et ea que ex alijs et ex nobis vtiliter videbuntur addenda esse.

Tex. c. 1.

ℭ De generatione autẽ et corruptione sm̃ causas naturales siue naturaliter generatorum et corruptorum in hoc libro dicendũ est et vniuersaliter nõ descẽdẽdo ad generationes huius vel illius dicẽdum est hic: q: scientia vniuersalis est ante particularẽ cause etiã earum hic dicẽde sunt et determinãdo eorum determinationes siue diffinitiones in cõmuni. Amplius q: motus sunt vniuersales ad formã alteratio et augmẽtatio. Dicendũ est etiã de ipsis qd̃ sint et verũ extimãdũ sit q̃ vna sit natura alterationis et generationis aut semota siue diuersa sicut per nomina distinguunt: q: nomen alterationis significat motũ in qualitate generationis autẽ nomen sonat mutationem in substantia.

ℭ Cap. 2m. De opinionibus antiquorum circa genus generationis et corruptionis.

Antiquorum quidem ergo quidã generationẽ simplicẽ dicebãt idẽ esse alterationi. Alij vero dicebãt aliud esse alterationẽ et aliud esse generationem. Dico autẽ simplicẽ generationẽ que pure et vere est vniuersalis generatio mutatio. s. in substã vniuersalr̃ de qua intẽdimus hic: siue etiã simplicem generationẽ que est generatio elementi. de qua in scdo huius voluminis loquimur: q: ergo hi antiqui diuersificati sunt circa genus gñõnis et alterationis ponẽtes ea in genere vno vel diuersis: ideo primo dicat de opinione eorum. ℭ Quicũqz eniz principiũ oium vnũ aliquid dicũt quicquid sit illud: et oia dicũt generari ex illo vno saluato in substã et rõne illis etiã necesse est dicere q̃ generatio sit alteratio: et q: sit in principali et substãtiali gñõne opz dicere alterum. Isti eni dicũt vnũ subiectũ saluari in substã et rõne sicut terrã vnã vel ignẽ vnũ vel aerẽ vnũ vel aquã vel mediũ inter ignẽ et aerẽ vnũ mutari et talis mutatio cui subijcit idem saluat in substã et rõne alteratio est: et ideo sm̃ eos generatio est alteratio. ℭ Quicũqz autẽ ponunt q̃ principia materialia sunt plura sicut Empe. qui quatuor posuit elemẽta. Et Anax. qui oia homogenea. i. similia in partibus ponit sicut sanguinẽ carnẽ lignum et os etc. quorum partes sunt similes et habẽt nomẽ totius. Et Leucippus et collega eius Democritus qui ponit infinita corpora idiuisibilia respersa in vacuo. Hi oẽs aliud dicũt generationẽ esse et aliud alterationẽ: q: eorum principiorum cõgregatio sm̃ eos sit generatio: alteratio autẽ dum totum cõgregatũ variatur sm̃ qualitates vere vel apparenter. Dico autẽ vere vel apparẽter: q: quidã ipsorum qualitates sm̃ rem esse ponebant: quidã autẽ non nisi apparentiam vt infra patebit in positione Democriti et Leucippi. ℭ Sed tñ Anaxag. ignorauit veritatẽ sui sermonis: cũ eni posuit principia materialia esse multa que cõgregatione et segregatione generationẽ et corruptionẽ faciũt sequebatur generationẽ nõ esse alterationẽ: et ipse tñ dixit q̃ generatio et alteratio sũt idẽ: forte ideo q: nullus eorum vere cognouit formale principiũ: et q: latet primo res deinde cõgregatione et segregatione homogeneorum incipit apparere: et hec est rei generatio et latẽtia corruptio: latentia autẽ et apparẽtia nõ dicit mutationẽ nisi in accidẽte: et ideo dixit iste generationẽ esse alterationẽ et cõtrariat dicto suo: q: sm̃ eũ generatio fit cõgregatione homogeneorum que latebãt: et alteratio variatione passionũ circa idẽ in quo apparẽtia homogenea iã ductũ cõstitere eãr: multa autẽ Anax. dixit elementa materialia quẽadmodũ alij. Empe. n. pͤncipia materialia corporea q̃tuor elemẽta esse dixit: s

tum addidit his duo formalia mouētia.s.litē ꝛ amicitiam tūc ser in vniuerso ponit principia sed Anax.ꝛ Leucippus ꝛ Democritus ꝯueniūt in hoc ꝙ mālia dicūt īfinita esse prīci pia. Anaxago.eni oīa omiomera.i.similia ꝗ̄tis ponit eē mā lia: quoꝝ pars synonyma est toti.i.eiusdē rōnis ꝛ noīs cū to to: sicut os ꝛ caro ꝛ medulla q: quelibet pars ossis est os: ꝛ quelibet pars carnis est caro: ꝛ sic de alijs. Democritus āt ꝛ Leucippus dicunt ꝙ hec omiomera ꝛ alia componanť ex athomis siue corporibus indiuisibilibus que īfinita sūt mul titudie ꝛ figuratiōe siue forma que morphea dicit: q: trigo niā sunt ꝛ trigona ꝛ rotunda ꝛ pentagona: ꝛ sic in infinitum. Res aūt que cōposite sunt differūt his athomis ex quibus sunt positione ꝛ ordine athomoꝝ: q: aliā positionē habēt tri gona cū rotundis ꝛ quadratis ꝛ similibus in vno qđ fit celū ꝛ aliā i alio qđ fuit terra: ꝛ similr aliā habēt sꝫ ꝙ a dextris vel sinistris siue prius siue posterius cōponūt trigona vel rotū/ da: ꝛ ideo differētiā hāc accipiunt generata ſm istos duos modos: hec ergo est opinio antiquorum circa genus altera tionis ꝛ corruptionis.

¶ Cap.3m. De comparatione antiquorum.

Si aūt comparanť dicta antiquoꝝ qui plura di cunt esse mālia principia: sic dicta Anaxag cō traria sunt ſm aliqđ dictis Empe. q: Empe/ doclei.i.illi qui sunt de secta Empe. dicūt prī ripia mālia ꝛ simplicissima esse quatuor elemē ta.s.ignē aerē: aquā: ꝛ terrā: ꝛ ex his fieri poste riora ꝛ minus simplicia ea que dicunť partes omiomere.s. carnē. os: ꝛ alia de numero partiū que inueniunť in cōposi/ tis. Anaxagorici aūt dicūt econuerso.s. ꝙ partes omiomere sunt priores ꝛ simpliciores ꝙ̄ quatuor illa que dicit Empe. s.ꝙ̄ ignis aer aqua ꝛ terra: ꝛ hec quatuor dicit Anax. ꝯstitui ex illis. Sunt eni omiomere partes pāspermia vniuersalis semina mālia hoꝝ quatuor corpoꝝ: licet eni sint qa tuor corpo ra omiomera: tn̄ nō sunt partes omiomere: quia per se sunt ꝯstituta ſm partes omiomeras. Anaxa. dicit esse elementa oium corpoꝝ: q: pars māle principij est totius ꝛ omiome/ rū est principiū etherogenij.i. dissimilis in partibus sicut ho mo manus ꝛ pes: q: nec in homines homo: nec manus in manus: nec pes in pedes diuiditur.

¶ Cap.4m. De eo qđ necessario sequitur ex dictis eorum.

His habitis ostendamus qđ prius diximus.s. ꝙ his qui ex vno māli p̄cipio saluato in sub/ iecto omnia dicunt ꝯstitui necesse sit dicere ge nerationē ꝛ corruptionē esse alterationē: cū eni dicit manere subiectū vnū ꝛ idem in mutatio/ ne: sic dicit ꝙ sicut mutať alterari: q: sic non mutať in forma substātiali. sed de subiecto saluato in substā tiā ad subiectū alterius accidētis sed tale subiectū saluatū. Dicūt ponētes illud principiū māle ergo sequiť ex dicto eo/ rū ꝙ generatio sit alteratio. His aūt qui genera mālia mul ta faciūt necesse est dicere ḡnationē aliā esse ab alteratione: q: ipsis necesse est dicere ꝙ multis mālibus ꝯuenientibus fit ḡnatio ꝛ dissolutis eisdem fit corruptio. Sed alteratio non fit sed sine segregatione ꝛ ꝯgregatione partium mālium cū res alterať variať in accidentibus: ideo enim q: ḡnatio est ꝯgregatio partium mālium ꝛ corruptio est segregatio. Di/ cit eni Empe qđ aā formalis nō est nisi mixtura: eo ꝙ ipse formā perfecte nō cognoscit nec cognouit sed principiū gene ratoꝝ posuit materiale ꝛ segregatio mixture illius est nomē corruptionis. Illud igitur sequitur positionem ipsoꝝ: ꝛ ideo manifestum est eos sic dicere.

¶ Cap.5m. De perfectione dicti eoꝝ qui plura vno dicūt ele menta vt Empedocles.

Habito aūt eo qđ est proprium ex dictis eoꝝ cō/ siderare ꝯtingit ꝙ his qui dicunt ꝙ plura mā/ lia sunt principia: accidit etiā ꝙ dictuꝫ eoꝝ est imperfectum ad construendum suam intētio/ nē q: sicut habituꝫ est ipsis est necesse dicere ꝙ generatio sit aliud ꝙ̄ alteratio: ꝛ tn̄ impossibi/ le est ſm ea que ab eis dicūtur hic per causaꝫ ostēdetur: hoc autē qđ dicimus recte est facile videre. per simile enim pro/ bamus alterationem esse differētem a generatione q: sicut videmus in quantitate esse motum quiescente.i. manente substantia.i. subiecto ſm esse ꝛ rationeꝫ qui motus vocatur augmentū: ita videmus eodem modo quiescente substātia ꝛ subiecto motuꝫ esse in qualitate que est alteratio: sed in ge neratione non quiescit substantia ꝛ subiectum idem ſm esse ꝛ rōnem: ideo differunt generatio ꝛ alteratio sed hoc nō po test causari ex dictis eoꝝ qui plura ponunt principia mālia qđ sic probatur: q: si nō fiat alteratio in primis qualitatibus que sunt differentie elementoꝝ: sꝫ in frigido ꝛ calido sicco ꝛ humido nō potest fieri alteratio in scdis que causantur ab illis.s. in albo nigro molli ꝛ duro sed dicit Empe non fit al teratio in primis ergo nec in scdis. Dixit eniꝫ Empe. ꝙ ter ra est res frigidā dura nigra: ꝛ sol.i. ignis est res alba calida ꝛ ꝙ vnum elementum non imutat alterum. Licꝫ congregenť in vnum mixtum: ergo elementum non imutat elementum extra mixtum nec in mixto ſm qualitatem puta actiuaꝫ vel passiuam: ꝛ ideo terra semper manet terra ꝛ nunꝙ̄ mutatur in ignem: vnde necesse est eum sequi ꝛ in qualitatibus scdis ꝛ ḡnatis nullam fieri alterationem: q: non alteratur ethero geneuꝫ: nisi q: in eo alteratur homogeneū: nec homogenea pars alteratur nisi alterato elemento qđ ꝯstituit in ipsum: ꝛ ideo elemento non alterato non alteratur homogeneū: nec etherogeneum similiter non alterat album nec dulce nisi rō/ ne alterationis in sua causa que est ca. fri. hu. ꝛ si. ꝯstat ergo ꝙ ex dictis Empe. alteratio causari non potest: tum tamen necesse sit sibi ponere alterationē a generatione differenteꝫ: ꝛ infra insufficiens est dictum eius: hoc aūt pꝫ in alia rōne. ¶ Manifestuꝫ est enim ꝙ in omni alteratione vna mā siue vnum subiectum supponiť duobus ꝯtrarijs sicut in loci mu tatione qđ idem est sursum ꝛ deorsum motum in quantita/ te idem augmentum ꝛ diminutum. Sed Empedo. nō dixit idem esse calidum ꝛ frigidum ſm subiectum vt habitū est: ergo ex dicto suo non causatur alteratio. Amplius pꝫ ꝯclu/ sio rōne ꝯsequentie q: ista se ꝯsequunť si est alteratio est sub iectuꝫ idē sub duobus ꝯtrarijs saluatū est alteratio sed ſm Empedo. nō est subiectū vnū sub duobus ꝯtrarijs saluatū: nec econtra: ergo non causat alterationem.

¶ Cap.6m. De eo qđ Empe. dicit contra seipsum ꝛ contra id qđ apparet sensu omnibus.

Tex.c.2.

Empedocles ergo non est tm̄ iperfectus in suo dicto sed ꝯtraria videt dicere ad ea que appa/ rent omnibus ꝛ ad seipsoꝫ. Dicit enim duo in simul quoꝝ vnum est ꝙ nullum elementoꝝ trā smutatur in alteꝝ eo ꝙ non admittant differē tias suas que sunt qualitates prime quas ipse dicit esse in terra graue ꝛ durum ꝛ frigidum ꝛ in sole.i. igne albū ꝛ calidum: scdm est ꝙ ipse dicit qđ quatuor elementa qn̄ mutanť in vnum chaos siue in vnā materiā ꝛ sunt iterū distincta ab illa natura per litem ꝛ amicitiam ꝛ hoc non po test ipse dicere ꝙ in vnā.s. ꝯueniant nām nisi q: possunt amit tere suas qualitates: nec potest dicere ꝙ iterum exeant ab il la natura mixta: nisi q: possunt acquirere qualitates: ergo elementa possunt alterari ꝛ transmutari: nec magis est rō: quare magis tunc possunt alterari ꝛ trāsmutari ꝙ̄ modo. er go ꝛ modo possunt alterari ꝛ transmutari vt terra fiat ignis vel aliud elementū: ꝛ hoc est qđ apparet omnibus ¶ Cū er go ꝯtrarium huius dicat Empedo. dicit contra se ꝛ contra apparens. Incertuꝫ aūt est etiam dictū huius viri in hoc ꝙ ſm illum suū dictum nemo potest scire vtrum vnum princi/ pium sit multoꝝ: aut econuerso multa sint principia vnius: inquantum eni quatuor ꝯgregata per amicitiam ꝯstituunt vnum sic multa.s. quatuor sunt principia vnius: inquātum aūt iterum per litem quatuor exeunt ex vno vnum est prin/ cipium multoꝝ: ergo nescitur ex dicto suo vtrum ſm vnum sit elementum ꝛ principium primum vel quatuor: hec ergo sunt dicta a sermonibus eoꝝ qui circa genus generationis errant ponentes eam esse alterationem vel motum ſm situ qui fit congregatione ꝛ segregatione.

Tex.c.3.

¶ Cap.7m. De eo ꝙ sermones antiquoꝝ insufficientes sūt circa id quod subijcitur generationi.

Tex.cō.4.

Uniuersalr itaqꝫ de generatione ꝛ corruptione simplici elementoꝝ dicendū verum est aut nō est: ꝛ quomodo est: ꝛ de alijs motibus simplici bus puta de augmētatiōe ꝛ alteratione: ꝛ erit nr̄a intētio hic dicere vtruꝫ ḡnatio est ex illo ex quo dicebāť eē āntiqui: vt sicut remouimꝰ erro/

re eorum quae errabant in eo ex quo est generatio sive quod subijcitur generationi. hoc enim est necessarium cum antiqui non fecerunt

Tex.c.5.

hoc. ¶ Plato enim cum scrutatus sit de generatione et corruptione quomodo sit in rebus particulariter et non universaliter scrutatus est: tantum n. dixit de generatione elementorum qualiter autem alia generentur s. carnes et ossa et alia talia non potuit sciri per suam artem: quia non fuit universalis ars applicabilis omnibus: sed particularis de quibusdam faciens tractatum. fuit ergo insufficiens quia non dixit aliquid de alijs motibus universalibus qui sunt ad formam sicut est augmentatio et alteratio: quorum unus est ad formam in quantitate: et alius est ad formam in qualitate. Similiter omnes alij antiqui defecerunt in hoc quod nullus de his aliquid dixit nisi superficietenus et non subtiliter preter Democritum qui de omnibus motibus istis curam videtur habere. et qualiter differant adinvicem: precipue autem de augmentatione nullus aliquid dixit nisi quod quilibet parum scrutatus de plano diceret. s. quod res augmentatur a se sibi simili: sed qualiter fiat augmentum nullus dixit: nec etiam de mixtione nec de facere et pati quomodo hoc quidem facit: de hoc autem patitur secundum naturales operationes: cum nulli isti motus sine actione et passione fieri non possunt.

¶ Cap. 8m. De opinione Democriti et Leucippi circa subiectum generationis

Democritus autem et collega eius Leucippus ut diximus soli universaliter de omnibus trattaverunt motibus et qualiter adinvicem differunt: fecerunt enim positione sua figuras in athomis hoc est in corporibus indivisibilibus dicentes illa esse rotunda trigona quadrangula et pentagona: et sic in infinitum: et hec corpora dixerunt respersa in vacuo quemadmodum plurime partes apparent in radijs solis dicebant in hoc vacuo omnium fieri generationem in athomos congregatione athomorum et eorundem segregatione fieri corruptionem: et quia forte putabant figuram corporis naturalem esse formam substantialem ipsorum eo quod quodlibet corpus naturale propriam habet figuram. ideo putabant figuram corporis naturalis componi ex figuris athomorum. Alterationem autem fieri voluerunt ordine et positione athomorum: videlicet infra vel extra disponunt trigona cum quadratis vel aliter figuratis et ordinantur ante vel retro ad dextram vel ad sinistram cui rei dabant exemplum in collo columbe que videtur ante aspicienti grisea et a dextris convertenti oculum videtur habere splendorem aureum aliter aspicienti videtur coloris azurini. ¶ Dixerunt autem figuras infinitas: ideo quia dubitabant verum causari ex apparentia hominum. i. verum esse quicquid apparet alicui in sensu vel in opinione sua: et quia de facili transferunt res athomorum situ vel ordine: et ideo aliter videtur uni dicere et aliter alteri cum utrumque sit verum inducit de re propter diversum situm rei: et etiam contraria iudicia de re propter illam causam sunt vera: et res tota efficitur alia: et alterius iudicij propter unum athomum remotum a re vel repositum ad ipsam: et huius exemplum esse dicebant in litteris que diverso ordine omnis componunt dictiones et orationes et una littera dempta vel apposita vel aliter sita iudicium et sensus orationis variatur sicut apparet in comedijs et tragedijs. Sunt enim comedie carmina laudis que cantant comici: hoc est imitationes gestorum laudabilium antiquorum. Comes enim grece sonat latine villa quia villanorum congregatione talia cantantur. Tragedie autem carmina sunt vituperationis quibus antiquorum vituperia simpliciter inter villanos cantantur dicta a tragos quod est hircus: quia feda cantantes fetidum animal hircum in remuneratione accipiebant: hec ergo carmina laudis et vituperij ex eisdem aliter ordinatis fiunt litteris et similiter etiam athomi se habent ad materialia corpora sicut littere ad dictiones vel orationes etiam aliter ordinatis ex eisdem athomis diversa fiunt corpora secundum naturam compositione situ et ordine athomorum.

¶ Cap. 9m. Utrum generatio sit congregatione et corruptio segregatione.

Tex.c.6

Quoniam ergo omnes fere in hoc conveniunt quod aliud est generatio et aliud alteratio cum ex alijs fiat generatio ex alijs alteratio. et quia sicut dicunt antiqui generatio fit ex congregatione eorum ex quibus fit generatio sive sint athomi sive sint quatuor elementa sive omiomera. Alteratio altero modo autem fit translatione illorum ipsorum secundum situm et ordinem: ideo a scientibus physicam naturalem de istis considerandum est. ¶ Hoc enim multas rationabiles habet questiones: si enim detur quod generatio est quedam congregatio athomorum sive aliorum ex quibus res dicitur generari multa impossibilia contingunt. s. quod forma substantialis situs partium sit: et quod generatio sit quedam loci mutatio in partibus generati: et quod generatio non sit mutatio in substantiam: et quod in substantia composita non sit nisi unum componens substantialiter: et his similia. Sed si dicatur quod generatio non sit congregatio sunt quedam rationes que non sunt habiles solui que infra patebunt. Si enim dicatur quod generatio non est congregatio quedam videtur antiquis aut universaliter nihil esse generatio aut si est videtur non differre ab alteratione. Tunc enim generatio est mutatio in continuo non dissoluto nec congregato sed salvato in partibus. Alteratio autem similiter est mutatio in tali continuo manente. Si vero generatio non est congregatio et tamen differt ab alteratione. Tunc tentandum est dissolvere rationem antiquorum iam nuper inductam.

¶ Cap. 10m. Quod imperfectius dixit Plato quam Democritus circa subiectum generationis.

Tex.c.7.

Questionis autem illius principium est quod nos inquiramus primo utrum sic generantur. i. ex talibus generantur et alterantur et augmentantur et contraria his patiuntur entia. i. corrumpuntur et diminuuntur entia: sicut dicunt antiqui: vel non hoc est utrum principia materialia ex quibus fit generatio sicut corpora indivisibilia: indivisibilium autem nullum est corpus: quia in hoc est magna differentia: et rursus si nos concesserimus dimensiones figuratas esse principia rerum: oportet prius querere utrum ille dimensiones sint corporee sicut dicunt Democritus et Leucippus: aut sint planities sive superficies sicut dicit Plato in timeo: sed sicut in quarto celi et mundi diximus inconveniens esse corpora physica dividi in planities: unde nec componuntur etiam ex ipsis: quia quelibet res componitur ex his in que dividitur: ideo magis rationabile est corporum physicorum elementa esse corpora indivisibilia licet et hec multam habeant irrationabilitatem. ¶ Isti enim qui ponunt corpora indivisibilia causare posse alterationem aliam etiam a generatione ex conversione athomorum cum tactu diverso: quia s. rotundum alicui tangit latum sive trigonum: et alicui tangit latum aliud latum: sicut trigonum tangit tetragonum: et cetera: et etiam in hac figura in athomis ut prius dictum est: et hoc facit Democritus: et ideo etiam colorem nullum dicunt esse: quia res coloratur diversimode ex conversione ad alterum: et ideo in apparentia est color et non in re et in esse. Sed eis qui dicunt corpora in planities dividi et componi ex illis non contingit etiam dicere alterationis aliam quam generationis: quia quod componitur secundum latitudinem ex planitiebus nec generatur preter solida. i. corpora. Dicunt autem planities componi secundum latitudinem: quando super latitudinem movetur et augetur: tunc enim profundum recipit: si autem secundum longitudinem movetur vel additionem reciperet prolongaretur quidem superficies sed non fieret corpus: quia non profundaretur. linea n. mota ad punctum prolongatur: sed mota ad linee dimensionem latam facit superficiem et generat superficiem et superficies mota ad linee dimensionem latior et maior efficitur sed corpus non generat nisi ad latitudinis compressionem moveatur. Passiones autem et qualitates alias Platonici non susceperunt generari ex tali superficierum compositione: quod autem Platonici minus quam Democriti discipuli potuerunt dicere eas que omnes consequuntur. s. alterationem et generationem: et differentiam horum contingit eis propter inexperientiam. ¶ Cum enim experientia sit cognitio singularium Plato in his studium non posuit sed dicebat hec infinita esse nec posse eorum fieri disciplinam et resoluit corpora in universale corpus: et corpus sensibile in corpus imaginabile solum quantitatis quod est per rationem ante corpus sensibile: et quia hoc fit mota planitie ad latitudinem ideo dicebat corpus ex his fieri: qui autem magis naturalibus quam universalibus mathematicis insudaverunt sicut Democritus et physici illi magis possunt supponere talia principia materialia ex quibus multa naturalium complicantur. Qui autem sunt ex multis sermonibus concludentibus circa universalia et sunt indocti circa naturam existentium enuntiant facile. i. non perfecte quia non respiciunt ad multa in quibus est natura singulorum physicorum: sed potius ad unum universale ut dictum est.

¶ Cap. 11m. Et est digressio de sententia Platonis circa subiectum generationis.

Sic videt̃ digressione opus esse ꝑpter faciliorez doctrinã sciendũ ergo Platonẽ posuisse cõpositionẽ physicoꝝ corpoꝝ ex pũctis ⁊ lineis ⁊ superficiebus. Democritus aũt ex corporibus indiuisibilibus. Rõ aũt Platonis hec fuit: q꞉ quocunq; pũctus moueat̃ sequit̃ indiuisibile ⁊ ideo nõ perficit mota suo nisi lineas inter duo pũcta existentes. s. pũctũ vnde motus ⁊ pũctũ in quo sistit motus: trãsitus aũt pũcti medius nõ fuit nisi ponct: ⁊ ideo lineã esse vniuersalr ⁊ substãtialiter ex pũctis Plato esse dicebat ⁊ simili rõne lineã sm q̃ est mota ad dimẽsionẽ mediaz ꝯstituit superficiẽ: ⁊ id q̃d trãsit quasi fluẽte essentia nõ est nisi linea: ⁊ ideo essentialr dicebat superficiẽ esse ex lineis. similr quasi ꝑcedẽte ⁊ fluente essentia superficies ad latitudinem mota essentialiter ꝯstituit corpus: ⁊ ideo corpus essentialr est superficies. Si aũt linea mota ⁊ fluxu suo sequeret̃ ponctuz non esset ibi fluxus nisi pũcti: ⁊ ideo non nisi linea lõgior ꝯstitueret̃ similiter si superficies sequeret̃ fluxu suo lineam nõ ꝯstitueret nisi superficiem maiorẽ corpus aũt non ꝯstituit quicq̃ aliud q꞉ non possunt esse plures dimẽsiones. Et forte Plato nõ peccauit mãlem essentiam linee ponẽdo ponctũ: sine in ponẽdo mãlem essentiam ꝯtinui esse punctũ q꞉ lz ab indiuisibili q̃d actu est in ꝯtinuo põt esse ⁊ forte est mãlis essentia eiusdem: ꝯtinuum tamen non diuiditur in puncta: q꞉ non diuiditur per materiam ⁊ formam: sed per partes quantitatiuas que potentia infinite sunt in ipso. peccauit autem Plato dicens hec esse elemẽta corpoꝝ nãlium: quoꝝ potius elementa sunt forma ⁊ mã. Et hec sufficiãt de sniã Platonis.

¶ Cap̃ lz^m. Et est digressio de intentione Democriti circa subiectum generationis.

Tex.c.71

Democritus aũt videbat q̃ omnia naturalia etherogenea cõponunt̃ ex similibus sicut manus ex carne ⁊ osse: ⁊ huius similia nõ cõponũtur sm essentiam ex minimis que actionẽ forme habere possunt lz enĩ nõ sit accipere minimũ in partibus corporis sm q̃ est corpus: q̃d aũt nõ possit accipi minus per diuisionem. tamen est in corpore physico accipere ita paruã carnem q̃ si minor accipit̃ operationem carnis non perficiet ⁊ hoc est minimũ corpus non in eo q̃ corpus: sed in eo q̃ physicuz corpus: ⁊ hoc vocauit athomũ Democritus. ⁊ q꞉ hoc mãle est ad totũ corpus ⁊ totũ componit̃ ex pluribus mãlibus partibus: ideo dixit ex talibus physica corpora componi: ⁊ nõ errauit si de cõpositione quãtitatiua ⁊ physica itellexerat sed errauit in hoc q̃ nõ vidit cõpositionẽ essentialẽ primã que est ex forma ⁊ mã: minima enĩ caro cõposita est ex mã ⁊ forma: ⁊ ideo est cõpositio essentialis que constituit̃ per generationẽ ⁊ cõpositionẽ quantitatiuã de qua loquebatur Democritus. ¶ Ex his ẽt patet qualiter nõ nãliter ꝯuenit dictũ Platonis cũ veritate nature in hoc q̃ sicut dicit Plato. Omnis cõpositi nã fluit ab indiuisibilibus ⁊ cõponentibus sed deuiat a veritate in hoc q̃d dicit cõpositũ physicũ nõ a physicis cõponi pricipijs. Sed Democritus in hoc deuiat a veritate q̃ dicit illa esse minima corpoꝝ physicoꝝ athomalia: que si vlteri⁹ diuidant̃ nõ habẽt actionẽ physicã cũ ipsa minima sunt operãtia physice que sunt mã ⁊ forma simplicia que dicunt̃ minima quãtitate sed maxima virtute ꝯstituẽdi generatũ physicũ.

¶ Cap̃ lz^m. De differentia dictoꝝ Platonis ⁊ Democriti: ⁊ qualr Democritus obuiat Platoni.

Tex.c.8

His prenotatis redeũdũ est ad id de quo intendimus: ⁊ viã Arist. sicut icepimus teneamus: ex dicendis enĩ poterit aliq̃s videre q̃ differũt physice ⁊ logice. i. ex trãscẽdẽtibus intẽdẽtes in principijs. Plato enĩ logice loquẽs dicit principia dimẽsiones idiuisibiles: q꞉ superficies idiuisibilis est sm ꝓfunditatẽ: ⁊ linea sm latũ ⁊ pũctũ simpliciter rõne logica vtens que ducit ad impossibile: q꞉ si talia nõ sint principia: tũc ante trigonũ multe erũt superficies. Omne enĩ ante q̃d nihil est: aut q̃d resoluit̃ aliã p diuisionẽ est principiũ eoꝝ que resoluunt̃ in ipsũ: sed trigonũ non põt diuidi in alias superficies: q꞉ si ductis lineis ab angulis ad cẽtrũ trigonus diuidat̃ nõ diuidit̃ nisi in trigonos ⁊ non in alias superficies que formalr differãt ab ipso: quadratũ aũt ⁊ quelibet alia figura si ab angulis ad cẽtrũ ductis lineis diuidat̃ in tot trigonos scribit̃ ⁊ quot hz angulos ⁊ ideo cõponitur ex trigonis: ⁊ similr alia figura q꞉ elemẽtũ est q̃ vna forma nõ diuidit̃ in formã aliã ⁊ est principiũ in cõpositiõe. Democritus aũt ꝓprijs ⁊ physicis sermonibus videt̃ facere persuasiõe in eo q̃d ponit physica ex physicis cõponi: ⁊ hoc erit manifestũ in ꝓcedẽtibus. Habet aũt questionẽ si quis ponat corpus esse magnitudinẽ oĩno diuisibilẽ. i. sm latũ lõgũ ⁊ ꝓfundũ diuisibilẽ ⁊ dicat possibile esse q̃ ipsuz in oĩ sua dimẽsione diuidat̃: vtrũ aliq̃d sic post diuisionẽ remanẽs q̃ sic effugiat diuisionẽ q̃ ipsum oĩno sm quãtitatẽ sit indiuisibile: hoc enĩ indiuisibile erit principiũ cõpositi diuisibilis sicut dicebat Plato: voco aũt oĩno diuisibile q̃d diuidi põt sm esse in oẽ punctũ q̃d essentialr ⁊ potentialr est in ipso q꞉ ita oĩno diuisibile. Dixit Plato magnitudinẽ si enĩ oĩno sit diuisibile q̃ sic diuidat̃ tũc. n. est diuisuz simul sm oẽ pũctũ siue actu diuidat̃ siue nõ cũ dicat̃ possibile in infinituz sic diuidi nihil sequit̃ impossibile: q꞉ falso ⁊ nõ impossibili posito q̃d accidit est falsum ⁊ nõ impossibile. Si aũt forte tu dicas q̃ nõ simul sm totũ est diuisibile ad infinita sed post successiuã diuisionẽ ẽnis vt. s. prius sm mediũ diuidat̃ ⁊ postea residuũ iterũ sm mediũ in tãta diuisione. ⁊ sic in infinitũ videt̃ ꝯtinuz. q꞉ si sm mediũ punctũ est diuisibile cũ vna sit rõ de pũcto qui est iuxta mediũ pũctũ ⁊ de medio pũcto similr: ⁊ de oĩbus punctis similr que infinita sunt inter extrema in ꝯtinuo: sed infinita pũcta simul diuisibile erit. ⁊ nihil est ipossibile ex hoc nascens per ꝯñam sine illa sint mille millia siue infinita: ⁊ erit similr est in infinitũ diuisibile q̃uis nullus diuidat: ergo cõponit̃ ex infinitis indiuisibilibus pũctis. hec ergo sunt que faciũt Platoni dubitationẽ. Cõtra que obijcit Democritus q̃ñ. n. oĩno. i. vbiq; in oẽ pũcto tale est corpus sm Platonẽ diuidat̃ q̃ro igit̃ quid erit relictuz q̃d ex tali diuisione aut erit dimẽsio aut nõ ꝯstat q̃ nõ dimẽsio q꞉ relictũ in diuisione est terminus diuisionis: dimẽsio aũt nõ terminat diuisionẽ cũ corpus oĩno ⁊ sm oẽm dimẽsionẽ diuisibile esse supponat̃ si aũt nõ dimẽsio erit residuũ q̃d q̃dẽ nullus corp⁹ est in aliqua dimẽsiõe que sit superficies: vel si in ea aut nihil erit residuũ aut pũctus est residu⁹ post diuisionẽ que pũcta erãt sine dimẽsione sicut nihil residuũ est. sed ex eis cõponit̃ corpus que residua sũt post diuisionẽ g̃ etiã corpus cõponit̃ ex nihilo ergo ẽ cõpositũ mãlr sic cõponẽtia oẽ cõpositũ vtriq; ergo nihil erit sm rẽ sed tm̃ apparẽs esse. Similr aũt si dicat̃ q̃ pũctus est residuus diuisioni cũ pũctus nõ habeat quãtitatẽ que in ipso nõ esset erit quãtitas: ergo cõpositũ nõ est quãtũ: q̃ñ enĩ vnita se tãgũt sm Platonẽ: ⁊ vna dimẽsio mãlr erãt nõ faciebãt totũ maius sed potius ptes quãtitatis hoc faciũt si enĩ diuidat̃ esse suũ totũ in duo vel tria tm̃ est totuz q̃tũ ille ptes diuise ⁊ ecõuerso: quapropter si oẽs cõponantur pũcti si dicant̃ mãles esse ad totũ ꝯstituẽdũ nõ faciũt magnitudinẽ aliquã in toto sicut nec in se hñt pars enĩz mãlis nõ dat toto maiorẽ magnitudinẽ quã in se hz. ¶ Si aũt forte aliq̃s dicat q̃ corpus ad pũcta nec diuidit̃ sed ad superficies que dicũt̃ grece parisimie: q꞉ pari circũsonat ⁊ simia est purgamẽtũ ponit a cutu itate dictũ: q꞉ superficies circũuoluit corpus: ⁊ sic residuũ diuisiõis corpis sit dimẽsio. ⁊ ex illa cõpositio corpis egrediat̃ idẽ sermo erit qui prius. Qualr enĩ põt dici q̃ post diuisionẽ oĩno factã remanet diuisibile: similiter q̃ñ põt dici in ꝓfundũ diuisibile fiat ex parisimia in ꝓfũduz nullã habẽt dimẽsionẽ. Si aũt tu dicas q̃ residuũ diuisionis est nõ corp⁹ nec aliq̃d principiũ corpis sed est spẽs siue forma accidẽtalis siue passio que per diuisionẽ subiecti a subiecto separat̃ ⁊ remanet post diuisionẽ ⁊ pũcti ⁊ magnitudo. i. que est ex pũctis separatis aut tactis in ꝯtinuo est patiẽs habẽs passionẽ ⁊ postea ꝯstituẽs corpus sensibile hoc est icõueniẽs. s. q̃ nõ ex dimẽsionibus ꝯstituat̃ dimẽsio. Amplius quodlibet vbi est illoꝝ pũctoꝝ ⁊ ꝯstituẽtiũ cõpositũ ⁊ in que cõpositum diuidit̃ est sicut in 4° physicoꝝ dẽ neq; vna differẽtia sit loci pũcti ⁊ pũcti. Adhuc illi pũcti aut sũt imobiles aut mutati: q꞉ nihil imobile g̃nat̃ nec ex ipso est g̃natio imucati aut esse nõ possũt q꞉ nihil indiuisum mouet̃ vt in 6° physicoꝝ est declaratũ. Adhuc illi pũcti nõ tangunt se: q꞉ tactus est semper vnus duorum se tangentium in certio qui est alius ab ipsis tangentibus quia se tangunt quorum vltima sunt simul: pũctus autem non habet vltimum. Si aũt non se tangant tũc

ad cōpositionē totius nō ꝯueniant. Diuisio enim est in puncto sed nō diuidit: ⁊ tactus est aliqū ⁊ aliquoꝝ in pūcto. sed nō tangit se pūctus neqꝫ tangit: hic ergo ꝯtingūt īpossibilia. Si aliquis ponit aliqđ ꝓdictoꝝ aut si ponit corpus esse quātitati oīno. i. fm quodlibet pūctū in eo mālr existens diuisibile. ¶ Amplius si ego diuido lignū in aliquotū ⁊ cōpono id postea erit quo ad quātitatē equale ⁊ vnū cōpositū ⁊ diuisū: qꝛ facte sunt partes qm̄ est totū quare vnūquodqꝫ totū nō est ⁊ nō maius vel minus quāte sunt partes ex quibus sufficiēter cōponit siue ꝯstituit: quapropter manifestū ꝙ sic se habet etiam si diuido lignū fm quodlibet signū. i. pūctū in quo signat cū diuidit: ꝙ totū est tātū quāta sunt pūcta in que diuidit: ⁊ hoc est incōueniens sicut patuit prius ergo fm Platonē ꝯtinuū oīno ⁊ vniuersalr in partes est diuisibile: qđ ergo est relictū post diuisionē qđ sit preter diuisionē. qꝛ diuisibile nō potest esse relictū vt habitum est: si enim relinquat passio equalr aliqua qualiter pōt esse ꝙ corpus diuidat in passionē que non est in eo velut quedam pars ⁊ itez quō generat corpus ex passione que nō est corpus: ⁊ itez quomodo separat per diuisionē passio a corpore cū impossibile sit eā esse sine corpore in quo est: ergo nō est passio remanēs ⁊ impossibile est ex pūctis esse magnitudinem vt prius habitū est: necesse est corpora indiuisibilia esse ⁊ magnitudinem indiuisibilem relictam post diuisionem ex quibus generat corpus physicum vt dicit Democritus: sed hoc ponentibus nō minus ꝯtingit impossibile. Scrutatum autem est de his in aliis: qꝛ in physicoꝝ libro ⁊ celi ⁊ mundi.

¶ Cap. 14m. Et est digressio declarans causam deceptionis Platonis.

Digressionem aūt faciemus hic ad notitiaz dictoꝝ ⁊ dicendoꝝ ꝯsiderando causam deceptionis Platonis: cū enim dicitur corpus esse diuisibile in infinitū nō est hoc vez de nāli corpore: minimū enim in illo accipit id est qđ operationē corporis nālis perficere pōt: qꝛ si diuidat corrumpit ab operatione ⁊ essentia qꝛ alterantibus resistere non pōt: si ergo ꝯcedat corpus diuidi in infinitū ⁊ ex infinitis componi nō est ꝯueniens ꝙ hoc vez sit de nāli corpore. Amplius tñ de quātitate mathematica dicit ꝙ est diuisibilis in infinitū intelligit nō actu: est enim ipsa actu diuisa inter duo media in pūcto medio ita vt nō accipiat mediū per equidistantiā sed fm largam acceptionem medij fm ꝙ mediū est qđ est inter extrema: hoc enim mediū est in quanto potentia ⁊ fit actu qn in ipso fit diuisio qđ aūt dicit Plato ꝙ eadē ratio sit in illo pūcto de primo sibi ꝯiuncto dicendū ꝙ nullū est primū: qꝛ nō punctū sed ꝯtinuū ꝯiunctū est illi. Si autem dicat aliquis ꝙ anteqꝫ diuidatur vna est rō de oībus pūctis intermedijs: ⁊ sic in quolibet diuidi potest. Similr dicendū ꝙ vez ꝙ est vna rō de oībus quo ad hoc ꝙ in quolibet pōt fieri diuisio: si tñ diuidat in vno tūc nō pōt fieri diuisio in primo: qꝛ si punctus nō ꝯtinuaret pūcto ⁊ inter pūctū ⁊ pūctū non esset ꝯtinuū: qꝛ oīa impossibilia sunt ostensa esse in sexto physicoꝝ. vnde multa sunt possibilia que non sunt cōpossibilia: possibile est enim ⁊ vtrūqꝫ ꝯtrarioꝝ ꝯtingētiū verificari nō tñ simul vera existunt: sic est possibile in quolibet pūcto ꝯtinuum diuidi non tñ simul sed successiue: qꝛ aliter infinitum altitudine erant vel essent actu qđ in 3° physicorum improbatum est. Cum ergo dicit Plato corpus vel magnitudinem vbiqꝫ esse diuisibilem resoluēda est locutio in hoc: possibile est magnitudinē vbiqꝫ esse diuisibilem: ⁊ distinguēda est hec ex cōpositione ⁊ diuisione: qꝛ si aduerbiuz vbiqꝫ determinēt verbū possibile vera est: qꝛ tunc sensus est vbiqꝫ. i. in quolibet pūcto possibile est magnitudinē diuidi: si autem determinent verbum diuisionis est falsa ⁊ est sensus possibile est vt magnitudo vbiqꝫ. i. in quolibet pūcto diuidat: hoc est falsum vt prius patuit.

¶ Cap. 15m. Et est digressio manifestans qualiter quantum sit diuisibile in infinitum.

Amplius obseruandū ꝙ oīs quantitas fluit ab indiuisibili sicut prenotauimus: si enim fluxus pūcti essentialis accipiat absqꝫ dubio lineam ꝯstituet ⁊ linea superficiē ⁊ superficies corpus: ⁊ ideo vbiqꝫ in linea est pūctus potentialr ⁊ linea vbiqꝫ in supficie ⁊ supficies vbiqꝫ in corpore potentialr: ⁊ ideo punctus dupliciter se habet ad lineam si enī linea ꝯsideret vt essentialis fluxus pūcti: pūctus est pars mālis vel mā ipsius ⁊ similr linea superficiei ⁊ supficies corporis. Si aūt linea formalis accipiat prout ab Euclide dicit longitudo terminata ad duo pūcta: sic duo pūcta formalr sunt in linea fm actū forme qđ est terminare ⁊ finire: ⁊ sic pūctus aliquo modo est forma linee ꝓmo aūt modo cōsiderando quantum ꝯtinuitas forma eius est: que qꝛ a quātitate nulla diuisione separabilis est ideo in infinitū diuiditur nec diuisio linee vnqꝫ attingit punctū nisi prout positum in ꝯtinuo: ⁊ ideo nunqꝫ separat punctum. sed pars ꝯtinui separat in omni facta in ꝯtinuo diuisione: ⁊ ideo non nisi successiue vt dictum est diuisibile in infinitum.

¶ Cap. 16. De solutione questionis qualiter magnitudo diuisibilis est fm quodcūqꝫ signum: ⁊ qualiter non.

His dictis redeā ad ꝓpositū qđ ex dictis planū erit tenendū: est enim soluere questionē ⁊ repetamus eā a principio: dicamus ergo ꝙ non est incōueniēs esse corpus sensibile siue physicū esse diuisibile fm quodqꝫ signū: ⁊ etiā esse indiuisibile fꝫ quodqꝫ signū: qꝛ hoc duplex est vt diximus. Est enī diuisibile fm quodcūqꝫ signum potentiā: qꝛ sic determinatio que dicit fm quodcūqꝫ signū siue vbiqꝫ siue omnino vel quecūqꝫ alia determinatio dicat respicit potentiā nō actum diuisionis ⁊ est indiuisibile endelechia siue actu: tūc qꝛ determinatio respicit actū diuisionis. ⁊ ideo impossibile est insimul ⁊ simul vna diuisione ꝯgregata nō successiua possibile sit diuidi oīno siue fm quodcūqꝫ signum: si enim hoc esset possibile tūc fieret aliqū qđ falsum est: nō tñ dicemus ꝙ simul sit fm actū diuisibile fm quodcūqꝫ signuz ⁊ indiuisibile fm quodcūqꝫ signū. sed vnū potentia: alteruz actu existit: si enī fm actū diuideret fm quodcūqꝫ signū tūc nullū corpus esset relictū post diuisionē ⁊ esset corpus corruptū icorporeū ⁊ gñatū esset rursus incorporeo qđ esset pūctus vel nihil: ⁊ hoc qūo posset esse. Sed qm̄ fm veritatē diuidit corpus in quāta diuisibilia ⁊ semp succedētibus diuisionibus ⁊ in minores magnitudines que abinuicē per diuisionē semota ⁊ segregata: hoc etiā est manifestū fꝫ ꝙ dixit etiā Democritus. Similr etiā fm potestatē diuidētis cuiuscūqꝫ nature vel artis nō pōt esse decisio infinita simul qꝛ nullus simul pōt diuidere ⁊ separare quodcūqꝫ signū. i. pūctū signās diuisionē: qꝛ hoc a ꝯtinuo nō est separabile: ⁊ ideo nō possumus diuidere nisi vsqꝫ ad qđ hoc est ad aliqđ sui qđ est quātitatiua pars ipsius: ergo necesse est ꝙ diuise sint magnitudies quedā indiuisibiles ⁊ inuisibiles fm ꝙ Democritus dixit physica diuidi in athomos idiuisibiles ⁊ hoc etiā manifestū est: qꝛ sic ex talibus fieri pōt gñatio per ꝯgregationē taliū athomoꝝ ⁊ corruptio per segregationē eorūdē sicut dicūt antiqui fieri generationē ⁊ corruptionē: hic est ergo sermo qui cogit Democritū ponere principia materialia corporum physicorum esse magnitudines indiuisibiles.

¶ Cap. 17m. Plato latet paralogizans.

Ad solutionē āt paralogismi Platonis nō sufficit distinctio dicta qualr corpus diuisibile est fm qđcūqꝫ signū: ⁊ qualr idiuisibile vbi ēt dicimus qualr sine in quo latet: qm̄ enī pūctus nō est puncto ꝯtinuus: tñ dī ꝙ magnitudo vndiqꝫ est diuisibilis. est hoc aliqualr vez de magnitudine: ⁊ aliqualr falsuz ē tñ qm̄ ponit hoc Plato ꝙ vndiqꝫ sit diuisibilis: tūc videt sibi ꝙ vndiqꝫ ⁊ vbiqꝫ in magnitudie pūctus sit ꝯtinuus vel ꝯtiguus pūcto: ⁊ iō fm eū necesse est diuidē magnitudinē in nihil siue in pūcta vel diximus eo ꝙ ipse vbiqꝫ ponit pūctū eē possibilē accipi ꝑ diuisionē: ⁊ iō dici magnitudinē aut ex tactis pūctis aut simplr ex pūctis eē: sꝫ hoc ē falsuz nō. n. iō pūctus existit vbiqꝫ qm̄ magnitudo est vna. i. vnius modi vbiqꝫ: nec ēt iō pūctus pōt vbiqꝫ qꝛ an diuisionē variatio est de quolibꝫ pūcto itermedio: vl ꝙ oēs sūt vt vnusqsqꝫ quo ad hoc ꝙ diuisio pōt fieri in quolibꝫ qꝛ plures pūcti nō sūt vna vl simul eo ꝙ nō sūt in ꝯtinuo ꝯtigue ꝙpropter ēt nō sūt vbiqꝫ actu sꝫ potētia solū si. n. magnitudo diuisibilis dē eē sꝫ mediū pūctū ifinitū ifert Plato ꝙ ēt fm ꝯtiguū pūctū sic diuisibilis: ⁊ iō ꝯtiguus pūctus sit separabilis ꝑ diuisionē nō āt hoc diuisibilis qꝛ dicit signū diuisiōis nō est ꝯtiguū signo: nec pūctū absolute ꝯtiguū est pūcto: sꝫ in hoc pūcto medio est diui-

Corpus esse diuisibile i infinitū vez ē de mathematico corpore nō āt de nāli: ꝫ pñdera istā in cō. 60. terre phy.

Tex. c. 3.

sio: qm̃ diuiditur magnitudo aut cõpositio: qm̃ componitur q: linea diuidit in puncta ꝛ linea linee ꝯiungit in puncto: q: ꝓpter ꝯgregationẽ ꝛ segregatione continui est absq; dubio. Sed Plato nñ non in athoma. i. simplr̃ indiuisibilia nec ex athomis: q: hoc dato multa ꝯtingũt impossibilia: nec ita est segregatio vt vbiq;. i. in quocũq; pũcto fiat diuisio: hoc n. vtiq; esset si pũctus ꝯtinuus esset pũcto sed segregatio est in parua ꝛ minima: ꝛ congregatio ex minimis physici corporis ſm quantitatem solum vt dicit Democritus.

¶ Cap 18m. Q: simpler gñatio ꝛ corruptio non fit per aggregationem ꝛ segregationem.

Tex. c. 40.

Sed nũ simplr̃ siue vniuersalis ꝛ perfecta siue ea que sube est gñatio nõ est determinata ſm veritatẽ fieri ꝯgregatiõe tali ꝛ segregatione sicut inquiũt qdã antiquorũ: ꝛ fuit cã dicti eorũ: q: ꝙ trãsmutatio que fit in continuo subiecto manẽte est alteratio: ꝛ ideo vt distingueret ab alteratione gñatio dicebãt gñationẽ fieri per ꝯgregationẽ ꝛ corruptionẽ per segregationẽ. sed hoc est in quo falluntur oĩa dicta eorũ: q: simpler sube gñatio ꝛ corruptio nõ est ꝯgregatione ꝛ segregatione minimorũ quãtorũ aut diuisum: sed qm̃ ꝯtingit hoc totũ qd̃ est potẽti a trãsmutari in hoc totum qd̃ est actu. Hi aũt de quibus dictũ est existimãt oẽm talem trãsmutationẽ que est de hoc toto in hoc totũ esse alterationẽ. In hoc aũt est differẽtia ꝙ in subiecto transmutationis aliqñ saluaẽ res per rõnẽ vnã ꝛ formã vt Socrates albus ꝛ Socra. niger. Aliqñ aũt nõ saluaẽ nisi ſm materiã eandẽ ꝛ nõ ſm rõnẽ ꝛ formã vt qñ aer fit ignis qñquidẽ est trãsmutatio in saluatis ſm mãm: ꝛ nõ ſm spẽm ꝛ formã est trãsmutatio illa gñatio vel corruptio: qñ aũt est trãsmutatio in passionibus: ꝛ ſm accñs saluato subiecto eodẽ in rõne ꝛ forma: tunc est alteratio. Dicamus ergo ꝙ segregatio ꝛ ꝯgregatio corporis physici nõ sũt gñatio ꝛ corruptio sed faciunt ad hoc ꝙ res citius generẽ vel corrũpaẽ: si enim aqua diuidaẽ in paruissimas aqua citius generaẽ ex ea aer: ꝛ si inspisseẽ in glaciem vel modicã quantitatẽ generaẽ aer tardius ex ea: hoc aũt in seqẽtibus magis erit manifestũ. Sed nunc tñ determinatũ sit q: est impossibile gñationẽ esse talẽ ꝯgregationem qualẽ qdã inquiunt. i. quãtitas minimorũ partiũ principiorũ quantitatis forte enim non longe a veritate si diceretur esse congregatio forme cum materia.

¶ Cap 19m. An sit generatio: ꝛ de solutione obiectionis eorũ qui dicunt non esse generationem.

Tex. c. 41.

Determinatis aũt his postea videndũ vtrũ generaẽ simpliciter aut corrũpiẽ aliquid vt prima nã questio sit an sit gñatio: ꝛ scđa quid subiicit generationi: ꝛ tertia quare ꝯtinua ꝛ infinita sit generatio: ꝛ quarta ꝓpter a gñationis inquiremus: ꝛ gñationis ab alteratione distinctionẽ. Habet enim questionẽ vtrũ aliquid simplr̃ ꝛ substãtialiter generẽ vel nunq; simplr̃ generaẽ aliquid sed semp generaẽ ex aliquo accidente in aliqd̃ accidẽs saluato ꝯtinuo corpore physico ſm esse substãtiale verbi gratia ex laborãte siue infirmo generaẽ saluus quãdo saluaẽ: vel ex sano infirmus qñ infirmatur: aut ex paruo magnus qñ augeẽ vel ecõuerso ex magno paruus qñ diminuiẽ ꝛ oĩa alia hoc modo ꝯcurrentia. Obiiciunt quidam negãtes gñationẽ simplicẽ esse: si enim deẽ generatio simpliciter dicta: opꝫ vtriq; ꝯcedere ꝙ ens simplr̃ qd̃ est substantia generaẽ ex non ente simpliciter: ergo qd̃ simplr̃ nõ est ex istis quibusdã generatis vel sit subiectũ generationis eorũ sicut enim se habet nõ ens aliquod ad quãdã siue ſm quid generationẽ ꝙ ita se hꝫ simpliciter nõ ens ad gñationẽ simplr̃ sed quedã generatio sicut albi gñatione ex nõ ente quod aũ: q: ex non albo. est ergo generatio etiã simplr̃ ex simplicitate nõ entẽ si aũt hoc ꝯcedaẽ procedemus dicẽtes ꝙ cũ dicimus simplr̃ ens aut simplr̃ nõ ens aut significat subãm que est primũ ꝛ principale predicamẽtũ aut significat vniuersale qd̃ omnia cõprehendit in sui cõmunitate: si quidẽ significat primũ predicamẽtũ tunc cũ diciẽ nõ ens negatur substãtia ergo generatio substantie est ex non substãtia: sed cum substãtia non est nisiũ aliorũ predicamentorũ ſm esse: ergo si generatio est ex non substãtia erit generatis ex nihilo q: nõ quale est qd̃ non est substãtia nec quantũ nec vbi: q: si dareẽ aliqd̃ istorũ esset cũ non sic esset id separatũ qd̃ est impossibile. Si aũt vniuersale ens qd̃ cõprehendit omnia tũc nõ ens negat vniuersale: generatio etiã est in hoc sensu ex nihilo: ꝛ hꝫ de his amplioribus sermonibꝰ determinauimus in fine primi physicorũ: nũc breuiter dicendũ de istis qm̃ sufficit speculationi presenti dicendo: qm̃ aliquo modo fit ex nõ ente simplr̃ modo aũt alio ex ente semp fit gñatio q: fit ex potestate ente actu ente: ꝛ est necesse vt ꝓpter priuationem ex qua fit generatio ambo ista dicantur. s. qd̃ fit ex ente ꝛ non ente.

¶ Cap. 20m. De mirabili questione que est vtrũ subiectũ generationis sit aliquod ens actu vel nihil.

Tex. c. 42.

Quod tñ in his determinatis mirabile hꝫ questionẽ quã ideo mirabile voco: q: ꝓducit ad altiorẽ ꝯsiderationẽ: eo ꝙ determinari nõ potest nisi cognoscaẽ materia inquãtum est principiũ substãtie cõposite qd̃ vtiq; ptinet ad ipsũ physicũ. Est aũt questio ista orta ex physica qd̃. s. subiiciẽ trãsmutatiõi que est gñatio simplr̃. Et ideo rursus repetendũ est quomodo est simplr̃ gñatio siue generatũ sit ens ex potestate ente siue qualiter aliter. Quereret enĩ aliqs an est substãtie ſm se generatio: ꝛ an est hec substãtie gñatio sicut elemẽti simplicis ita ꝙ nõ sit generatio quo siue ſm qd̃ que est quanti vel qualis ¶ Et eodẽ modo quereret de corruptione si enim gñabiẽ aliqd simplr̃ manifestũ est ꝙ opꝫ esse aliquã substãtiã potestate ꝛ nõ actu ex qua fiat generatio illius: ꝛ in qua necesse est trãsmutari qd̃ corrumpiẽ: quare in idẽ est corruptio ex quo fit gñatio si ergo illud dicaẽ potestate substãtia: quereret aliquis vtrũ id qd̃ potestate est substãtia est aliquid actu aliorũ predicamentorũ. Verbi gratia aut est quãtũ aut quale aut vbi. ita ꝙ sit potestate ens substãtia ꝛ actu ens ſm alia ꝓdicata aut nihil sit actu hoc quod est ſm alia ꝓdicata: nec ens actu simplr̃ sed oĩa potestate: si enĩ dicaẽ nihil esse actu sed oĩa potestate dicant esse separatũ per se ab omni actu cũ tale nihil sit in nulla contingeret ꝙ id qd̃ nihil sit in nã ꝛ generaẽ: ꝯtingeret amplius qd̃ maxime timebãt illi qui primo philosophati sunt ꝙ ex nihilo ꝓmo subiecto existẽte generatio sit: si aũt id dicaẽ qd̃ nõ existit actu in suba esse aliquid actu ſm alia ꝓdicamẽta: tũc quẽadmodũ passiones diximus ꝛ accidẽtia erũt separata: q: prima cõpositio essentialis causa est cõpositionis que est accidentalis: ꝛ ideo mã per se separata nõ est subiecta accidẽtibus quapropter opꝫ esse separata qd̃ iterũ est incõueniẽs. ¶ De his ergo tractadũ est qm̃ decet ne assumamus tractatũ nimis difficilẽ de mã ꝛ forma ꝛ qualr̃ substãtia cõposita est causa accidẽtiũ que oĩa primi ꝓhi est determinare.

Tex. c. 43.

¶ Cap. 21m. Et est digressio declarãs qualr̃ subiiciẽ gñationi ens potentia ꝛ siue qualr̃ ens actu.

Nos autem propter faciliorem doctrinam hic faciemus digressionẽ hꝫ solutio questionis a sequenti questione dependeat. Attendendũ est ꝙ transmutatio que est generatio potest accipi ſm rationem sue essentie abstracta a motu prout est mutatio sola ꝛ potest accipi ſm suum esse ſm ꝙ comparatur ꝯiuncta semper est motui que est alteratio ꝯiuncta generationi: q: finis alterationis est generatio. Et si quidem primo modo accipiatur non queret subiectum scilicet actu ens: sed potestate tñ q: generati essentia tota consistit ex materia ꝛ forma: ꝛ generatio nihil aliud intendit nisi formam in materiam inducere. Et si quidem secundo modo accipiatur cum non moueatur nisi actu ens vt probatur in sexto physicorũ: erit generatio hoc modo subiectum actu ens: hoc autẽ est videre facile ex generantis ꝛ mouentis intentione generans enim in eo ꝙ generans nõ intendit nisi imprimere speciem in formam cuius subiectum solum materia est: mouens aũt in eo ꝙ mouẽs intendit materiã ꝛ subiectũ alterare propter etiã mouendo ꝯtrarium intendit aliud ꝯtrariũ. Mouens ergo ꝛ generans simul intendunt alterando ꝛ corrũpendo formam vnã inducere cõtrariã aut corrũpere ideo subiiciẽ ei ens actu sub forma vna exiens ꝯtinue ab illa: ꝛ vadens ꝯtinue: ꝛ ideo dicit Arist. in fine primi physicorũ aliquando ꝙ generatio est inter ꝯtraria loquens de genere in qd̃ est motus vel cũ motu contrariorum aũt vtriq; est actu aliquando dicit ꝙ vnum sui presentia ꝛ sui absentia sufficiens est facere mutationem loquens

Gñatio dupliciter sumi põt vide ꝯmite 6° phy. co. 59.

de generatione inquantum est mutatio de non subiecto ad subiectum solum sine ingressus in substantiam solum ex potentia substantia. Ideo Aristo. in libro quem habemus premanibus innuit solutionem talem .s. quod aliud est generans solum: aliud est generans contrarium corrumpendo quia corruptio vnius est generatio alterius: & quo ad id quod est generans solum non querit subiectum nisi ens potentia & nihil actu: quo ad id autem quod generans est corrumpendo cum non corrumpitur nisi id quod est oportet quod subijciatur generationi ens actu sub forma que abijcitur: & actu sub accidentibus a quibus alteratur: & potentia sub forma & accidentibus que inducunt. Si ergo queritur vtrum id quod subijcitur generationi nunquam est sine forma substantiali & accidentibus: dicendum est quod non: quod secundum esse generatio nunquam est nisi finis motus qui est alteratio: & in illo continue est materia sub forma & accidentibus que abijciunt vsque ad illud aliquid ad quod continuatur motus in quo est in motum esse: & in illo est sub forma ad quam est generatio. ¶ Ex quo etiam patet solutio alterius questionis que fieri posset vtrum .s. esset aliquod instans vel tempus in quo materia non esset sub vna forma nec sub alia: patet quod nonquam in toto tempore motus est sub forma que abijcitur propter alterationem: hoc autem totum tempus continuatur ad instans quod est finis motus: & in illo est sub forma que inducta est per generationem & hoc est quod dicunt philosophi diuersi quod generatio non est in tempore sed in instanti quod est finis motus postquam est motus. Sed corruptio est in tempore cum non fit secundum esse sine motu vnquam in quo motu alteratur materia a disponentibus que formam tenuerunt & quasi ligauerunt cum materia.

¶ Cap. xx^m. Qualiter generatio naturaliter non quiescit: & quod ex hoc soluitur antehabita questio.

Tex. c. 14.

His habitis ad propositum redeamus: quia modo planum erit quod dicitur queramus ergo que causa est quod generatio fit semper & illa que est substantia vniuersalis: & illa que est secundum partes vel elementi: nunquam enim secundum naturam cessauit nec cessabit generatio. Si autem quis dicat quod voluntate dei cessabit aliquando generatio sicut aliquando non fuit & post hoc incepit: dico quod nihil ad me de dei miraculis cum ego de naturalibus disseram. Cum autem sint eiusdem rei multe cause .s. efficiens que vocatur vnde motus & materia: volo inquirere hoc materiale: quia de efficiente causa perpetuitatis motus & generationis diximus in 8° physicorum in sermonibus vniuersalibus de motus perpetuitate. Causa enim vnde motus perpetuus est & generatio duplex est .s. que mouet immota & est immobilis: & dat cunctis moueri: & de illa distinguere est primi philosophi subtiliter. Est etiam causa vnde motus mouens & mota que est latio circuli obliqui celestis in quo mouetur sol qui facit generationem perpetuam: & de illa habemus dicere in 2° huius voluminis. Nunc autem queramus causam que posita est in specie materie propter quam generatio & corruptio non deserunt vnquam materiam secundum naturam simul hoc fuit etiam manifestum de vno quesito .s. quomodo oportet dicere de simplici generatione & corruptione quod subijciatur ei vtrum ens potentia tantum vel actu tantum: vel potentia ens vno modo & actu alio modo: & licet hec questio de perpetuitate sine continua duratione generationis adminiculans ad dictam nunc questionem: tamen etiam est sufficiens per se & tractetur in hac scientia quia sine ea non plene scitur scientia de generatione & corruptione.

Tex. c. 15.

¶ Queramus ergo quare vna generatio compleatur super alterius generationem: si enim quod corrumpitur se corrumpit de ente in non ens sicut videtur illis qui dicunt non ens subijci generationi: non ens autem nihil est: eo quod non est quid nec quale nec quantum: nec vbi id quod vocamus non ens: & si in omni corruptione secedit aliquid in non ens quare olim vniuersus mundus non est finitus & factus est inanis cum dudum omnia generata secesserunt in nihil per corruptionem si finita fuit materia ex qua generata sunt: non enim potest dici quod generatio adhuc duret. ideo quia materia est infinita ex qua est generatio generatorum & magna pars eius secesserit in non ens: & adhuc de residuo infiniti fiat generatio eorum que modo generantur & generabuntur in futurum: impossibile enim est infinitum tunc actu sed potentia tantum sicut diuisioni continui: est autem actu si infinitum generationi subijceretur sicut patuit per antedicta quapropter si verum est quod dicunt quod corruptum secedit in non ens: oportet hanc solam esse causam .s. quod subijcitur generationi in infinitum aliquid: sed generatur propter minus a parte maiori cum ipsum sit in infinitum diuisibile & ideo generatio non deficit: sicut verbi gratia subijcitur generationi ad cubitum vnum: oportet quod semper descendat decimam relinquens que non est cubitum vnius sed minor: & hoc in infinitum decimo quod diuisibile sit decubitum in infinitum per decimas residui post diuisionem sed tunc oportet quod posterius generarentur in omnibus minus esset priori generato: & hoc non videmus.

Tex. c. 16.

¶ Quocirca propter hoc quod vnius generatio est alterius corruptio & econuerso vnius corruptio est alterius generatio. Est generatio transmutatio que nunquam secundum naturam quiescit. Ex hoc etiam patet solutio antehabite questionis ens actu generationi subijcitur secundum quod corrumpitur & ens potentia secundum quod generatur. Cum ergo actu sub vna forma & potentia sub altera: & causa inquietudinis eiusdem videtur desiderium infinitum quod non desiderat vnam formam tantum sed omnem formam successiue cum simul eas habere non possit hoc autem desiderium forme inchoatio est in materia que educitur de ipsa sicut declaratur in philosophia prima de generatione ergo esse & corruptione esse simpliciter circa vnumquodque entium generatorum habet existimandam sufficientem omnibus causam.

¶ Cap. xxj^m. De modo generationis secundum quod est simpliciter esse.

Tex. c. 17.

Queramus autem nunc de modo generationis secundum quid & simpliciter dicte. quia ista questio consequitur antehabitam: cum enim generatio vnius sit corruptio alterius potest esse generatio secundum quid & corruptio simpliciter vel econuerso propter quod ergo dicunt hoc simpliciter generari & hoc simpliciter corrumpi: hoc autem non simpliciter generari nec corrumpi simpliciter secundum quod est iterum tractandum .s. n. id idem est generatio vnius & corruptio huius est generatio huius differens tantum penes terminos: tunc oportet quod sit aliqua causa quare generatio est aliquando simpliciter & corruptio secundum quid in eadem transmutatione secundum esse. Dicimus enim aliquando quod id quod est generatum nunc simpliciter corrumpitur & non tantum secundum hoc sine secundum quid. Et dicimus quod hec quidem generatio hec autem corruptio. & dicamus quidem quod hoc generatur secundum quid & non dicimus quod generatur simpliciter sicut dicimus quod addiscens quandoque fit sciens generatur secundum quid & non simpliciter. Et huius quidem questionis solutio tribus modis est .s. in substantia & accidente & in subiectis solum & in accidentibus solum in substantia & in accidente vt transmutatio in substantia dicatur simpliciter generatio & corruptio: & transmutatio in accidente secundum quid generatio vel corruptio: sed hoc non est presentis intentionis: quia tunc non sunt ambo in vna transmutatione quia cum generatur sciens non est corruptus homo vel animal. In subiectis autem considerandum cum adinuicem due transmutantur substantie cuius forma non vincit super materiam: quia illa magis est actiua cum forme sit agere & cuius materia vincit formam: quia illius est magis pati. & tunc generatio in formalem est simpliciter generatio & corruptio & in materialem magis secundum quod est generatio & corruptio ab illa secundum quid corruptio. In accidentibus autem sunt quedam per modum habitus quedam per modum priuationis: & hoc quandoque importatur ipso nomine quandoque non nomine sed actione: ostenditur ipso nomine sicut iustus & iniustus sciens & ignorans & huius: in actione vero non nomine sicut calidum & frigidum quia calidum dissoluit & mouet a centro versus circumferentiam qui est motus vite & vigilie & formalium: & ideo est habitus: frigus autem abscindit motum & inspissat constringendo a circumferentia ad centrum qui est motus mortis & somni & materialium: & ideo est sicut priuatio. generatio ergo simpliciter in accidentibus dicta est sicut calidi generatio & corruptio calidi corruptio simpliciter. Corruptio autem frigidi & generatio frigidi est generatio quedam & corruptio quedam.

¶ Cap. xxij^m. Et est digressio qualiter substantia non accipit magis vel minus & non habet contrarium.

Attendendum etiam est quod licet substantia non recipiat magis & minus secundum esse quod est actus forme super materiam. & hoc modo terra est equaliter substantia sicut ignis tamen secundum quod forma per potentias naturales principium est operationum sicut vna substantia magis hoc actualis substantie operationem .i. forme quam alia: & sic illa magis est substantia in qua vincit forma sicut ignis quam illa in qua forma est oppressa per materiam sicut terra: & ideo generatio ignis est in ens simpliciter: & generatio terre in ens est secundum quid. Ens enim simpliciter non opponitur tantum enti secundum quid quod est accidens: sed etiam minus secundum victoriam forme super materiam. Attendendum est iterum

Vnde quomodo substantia recipiat magis & minus. 5° metha. c. vlt. ad finem.

quod cum

q cum dicitur generationem esse inter cōtraria a physicis z ab eisdem dicatur substantie nihil esse contrarium. z ideo in substātia nō esse generationē est sophisticus equiuocationis substātie: qa cū logicus non loquatur de re nisi fm q est designabilis per ea que sunt in ipsa predicatione substantiali vel accidentali. Non aūt est designabilis nisi composita substantia pprie loquendo. ideo ponit genus vnum logicus qd est substātia composita. per que aūt designatur res cōsequētia sunt rem z accidentalia rei vt pbat in octauo pme phie: z ideo qa composite substantie nihil est contrariū ideo hoc proprie ponit logicus: sed substantiam in se z in suis principijs considerat pprius phus z principia sunt materia z forma: z considerādo materiaz prout est substantie principiū circūstant ipsam contrarie differentie z forme: que lz hec esse nō sibi succedant in eodē: tamē sunt einsdem potestatis que est materia z nate fieri circa idem z habere operationes cōtrarias: z ideo substantia que est principium substantie potest habere contrarium. Similiter aūt z multo magis fm physicum qa ille considerat potestatem materie put motui subijcitur qui est via in ens compositum a quo sumitur genus substantie: z ideo accipit potestatem motam a contrario in contrariū. z sic substantia contrarium habet z potest in ipsa esse mutatio. vnde lz suba ens genus vel in genere nō habeat cōtrariū: tū illa que est pn̄m generis vel via in genus ɔ̄riū hz.

Cap. 25m. Que generātur simpliciter: z que generantur z non simpliciter.

His habitis intentio nostra fm Aristotelez plana est valde quemadmodum enim multotiēs determinauimus dicentes quādo aliquid entium significat hoc qd vere est. s. substantia aliud: non autem significat hoc ppter hoc contingit q quia vz q generatio huius est simpliciter z generatio alterius fm quid siue huius generatio z nō simpliciter generatio. Illa enim in que transmutatur generatum multum differunt sicut prenotauimus: z hoc in substantijs primo cōsideremus. Est eni forme generatio ex terra in ignem quasi ad magis formale z sic est generatio simpliciter z corruptio huius siue quo qa a quo corrumpit nō habuit esse nobile z formale. s. terra. Si autē econtrario terra generetur ab igne erit corruptio simpliciter qa ignis est generatio huius z nō simpliciter qa terre: z hoc etiam dixit Parmenides dicēs hec duo ignem z terraz esse sicut ens z non ens: nihil autem dicit quo ad nostraz intentionē: verū hec vel alia exempla ponantur entis vel nō entis: quia nos nō querimus quid subijciat generationi: sed ponimus modū ipsius qui est generationē dici simpr vel generationem aliquā vel generationē simpr: z generatio quo. Et attendē duz q quando fit generatio substantie minus formalis nō pprie dicit generatio quo: sed gnātio aliqua sicut terre vel cineris sed generatio accidentis dicit generatio quo siue fm quid large tamē loquēdo nōnunq vnum ponit p alio. Igit trāsmutationē in nō ens eē hoc mō est corruptio simpliciter: qa illa est ab ente simpr: sed transmutationē eē in ens simpr generatio dicit simpr quibuscūq: ergo determinat q sint entia simpr fm diuersos phos siue igni siue terre trāsmutatio in illa est simpr generatio: qa hoz vnū est vt ens z alterū vt nō ens. Iste igit est vnus modus dicēdi generari esse simpr erit nō simpr generari. Alio aūt mō erit mā que dam eiuz quā generatio est qualecūq sit illa. Materie eni cuius differētie magis significat hoc qd ens perfectuz est. Illa etiā magis sunt suba sicut ignis magis suba est q aqua. qa differētia ignis est caliditas que magis significat hoc ens pfectū q frigiditas que est differētia aque. vnde caliditas est simpr: z frigiditas priuatio. Si eni caliditas est forma pdicata de re que est simpr: z est spēs eius. tunc frigiditas erit spēs eius priuatiu qa terra z ignis differūt his differentijs. Et huius ratio qdem manifesta est ex prehabitis. De generatione ergo z corruptione simpliciter dictis fm quid fm veritatis scientiam hoc modo est determinatum.

Cap. 26m. De opione antiquoz aliter determinātiū gnātionē simpr z gnātionē aliquā.

Videtur aūt multis antiquis nō sic debere determinari sed potius qd dicēdum sit q generatio simpr z aliqua gnātio p hoc q id qd generat vel corrūpitur sit magis sensibile vel minus sensibile: qd qdem eni in magis sensibilē trāsmutatur māam gnari inquiūt simpr sicut si aliqd trāsmutat in terrā quādo aūt trāsmutatur in imanifestā māam sicut in ignez tūc dicit simpr corrūpi z gnātione aliqua generari. Determinant aūt q ens z non ens sunt penes sentiri z nō sentiri quēadmodū scibile qdez sit ens ignotū aut sit nō ens. Sensus enim in eo q certificat de re veritatē quādam hz disciplinē siue scie: nō tamē ideo disciplina imediate oritr ex ipso: qa sensus certificat pmam materie: disciplina aūt per eam rei essentialez. quēadmodū igitur phi illi existimabāt q viuere z esse sit sentire vel posse sentire: ita existimabāt de rebus q sint que forti sensu sentiūtur z q nō sint que sunt quasi insensibiles z fm aliquē modū prosequitur veritatē. s. qa vident q id qd comprehēsuz est: est sicut ens: z id qd non comprehēditur est sicut nō ens: z in hoc sensus hz veritatē quādam disciplinē. Sed nō verū est q dicūt simpr esse qd est multū z nō esse simpr cuius pceptio in sensu est parua: qa verius sunt que rōne q que sensu percipiuntur: z ideo contingit q aliter determinat de generatione simpr z aliqua generatiōe fm opionez z aliter fz veritatez: z sic de corruptione simpr z aliqua corruptione. Ignis eni qui magis est spiritualis z aer sūt minus fm sensum: ideo fm dicta viron que simpr corrūpunt corrumpūtur in hoc z dicunt simpr generari quādo trāsmutat in tangibilem māam sicut in terrā cū fm veritatem sit ecōuerso qa ignis z aer sunt magis hoc aliqd z substātia z spēs q terra sicut appet ex pus dictis. Qd igitur gnātio simpr sit corruptio alicuius siue aliq cū dicta est hoc eni est pp hoc q differt mā ita qua sunt dicte trāsmutationes. s. q aut est substantia aut nō: aut q hec est substantia magis: illa vo nō: aut fm opinionem antiquoz q hec magis est sensata materia ex qua z in quam est transmutatio: hec vo minus.

Cap. 27m. De generatione simpliciter z generatione fm quid quando sunt in vna transmutatione.

Dicunt iterū hec qdez generari simpr: hec autem aliqd siue fm qd solū tertio mō qui nō est aliqs dictoz modoz quibus dicunt res ex adinuicē generari in substantijs vel accidētibus: sed fm modū quē nūc dicemus qui non est in vna transmutatione. Nūc aūt paulo ante determinatū est qre ɔtingit q nō simpr dicimus generari eādem rē z corrūpi: sed potius si alterū est simpr reliquū est fz qd: cū tū omnis gnātio vnius sit corruptio alterius z ois corruptio vnius sit gnātio alterius in his que trāsmutātur adinuicē. Sz nolumus hoc nūc querere. Sz querimus nūc quare qui dicit z fit sciēs nō di simpr gnari sed dicit fm qd generari qa dicit gnari disciplinatus. Ille aūt qui dicit nasci substātialr dicit simpr gnari. Solo aūt huius qōnis determinata est in pdicamētis: qa dictū est ibi q quedam significāt hoc aliqd. s. particularē subaz z quedā signāt siue significant quale: z quedā significāt quātū. Quando gō mutatio fit in ea que nō subam significāt dr illa gnātio quedā siue fm qd. Sz quādo fit mutatio in id qd significat subaz dr generatio simpr. Sed tū hoc nō est ɔ̄riū supradictis: qa gnātio simpr z gnātio quedā est in oibus pdicāts fz qd in alio ordine dr qui supra est explanatus: puta in suba dr gnātio simpliciter si gnāt ignis sed nō simpr sed fm qd si gnāt terra. In q̄litate aūt simpr dr gnari si gnatur disciplina: ex eo igit qd est hoc simpr gnari si gnāt disciplinatū. Illa aūt nō simpliciter sed partiz hac rōnē gnātiōis z partiz nō. In oibus vo substātijs fm veritatē z opionē dem est z et dem est q causa mālis qre gnātio sit cōtinua est subm qd trāsmutat in ɔ̄ria semper: qa ideo generatio vnius est corruptio alterius z corruptio vnius est generatio alterius.

Cap. 28m. Et est digressio qualiter generatio simpliciter z fm quid sit simpliciter in accidentibus fm alios.

Est aūt hic attendēdū q oē accidens z pcipue physicū quale est passio vel passibilis q̄litas duplex hz eē. s. māle z formale. sicut vbi gratia. albedo eē māle hz ex dispōnibus subiecti in quo ē sicut ex calido terrestri dissoluēte humidum vt in calce: vel ex frigido cōstringente partes pspicui diuisi sicut in niue: habet aūt esse formale cuius lux est hypostasis z essentialis cāmissa superficiei dense vel rare vel

Esse cōposita z si ɔ̄riuz non habeat ɔ̄riū substātia q est pprie subiectum. Sed de talis phūs hic ɔ̄riū: sz ɔ̄sidera q̄z ista sunt solo no Alexādri qd Cōmentator vt ipparet. 5. ph. cō. 10. Z.

Tex. cō. 18.

Tex. cō. 19.

Tex. cō. 20.

Oē accidēs physicū vt passio z passibilis q̄litas hz duplex eē. Z.

adusto vel humido sm q dicit Aristo. q color est extremitas perspicui in corpore terminato. i. in corpore qd nō transit visus: sicut est terra vel lignū qd visus nō trāsit sicut trāsit vitrū vel aerē vel aquā: & forte gnatio que differt in accidentib⁹ ab alteratiōe in eisdē q gnatio est in vtroq₃ eē mālī & formali: sed alteratio est pncipalr sm eē formale tm & hoc ideo videt qa gnatio vt docet nos Arist. in pma phia ē eē compositi: & sicut differunt termini mutationis sic debēt differre mutationes: & ideo oportet q generatio quo quātum ad terminū similitudinē quādam habeat cū gnatione simile. Sūt tn plerique etiā phici qui gnationē quo dicunt esse alterationē & econuerso & verum est qd dicūt l₃ motus sit alius & alius vt videtur sicut iam patefactum est.

[Tex. co. 16]

¶ Cap. 2m. Quare gnatio est semp ex corrupto aliquo.

His habitis nūc inquirere redeūdo ad ppositū opz quare semper gnat aliqd ex corruptis: quēadmodū eni ingrunt physici corrūpi dicit res quādo venit ad insensatū simr dicit q gnat ex nō ente sui ex corrupto quando venit ad sensatū sicut ex insensato: sine igit per nō ens supponat aliqd subm qd est ens nō sensatū sicut se h₃ veritas: siue non ens sensatū nullū relinqtur sub₃ sicut dicit falsa opinio eor: semper generatio fit ex nō ente & corruptio fit in nō ens. Huius aūt cā est qa est gnatio ex 2rio qd necesse ē cōcipi: & iō ex gnatio decētet cōtinue est & nunq₃ deficit gnatio eni talis entis & corruptio talis nō entis gnatio ē talis entis.

¶ Cap. 3m. De solutione trium questionum. s. vtrū nō ens ex quo est generatio sit pura priuatio vel non: & an materia generationis sub duobus cōtrarijs sit vna vel plures: & an res generantur ex adinuicem.

[Tex. co. 22]

Sed tūc iterū queret aliqs vtrū hoc nō ens qd priuat id qd simplr dr esse siue formalr ens siue sensatū ens siue subalter ens: hec eni sic plibs simus silr et dicunt sicut pura priuatio vel alterū 2rior: puta si dicimus māle esse nō ens et formale corpus ens: vtrum tūc terra & graue i. subm eē 2rio supponat per nō ens: & ignis & leue supponatur per ens in qd est generatio. aut non sit ita: sed forma terre & cōtrarium vnum qd est graue sit ens & forma ignis & leue similr: sed sola mā vtriusq₃ forma priuata sit nō ens ex quo est generatio. Queret aūt iterū aliquis an mā gnatiōis est vna sub duob⁹ 2rijs an alia. Et iterū queret aliqs 2nter an generatio fiat ita q generent res ex adinuicem vna ex alia & econuerso sicut p₃ in elemētis quor vnū gnatur ex alio & econuerso: aut generant ex adinuicem vt ex cōtrarijs: qa tunc nulla eēt questio. vtrū non ens supponeret alterū 2rior: qa certū esset q nō supponeret: hoc aūt precipue dubiū est in simplici gnatione elemētor: qa illis pmo insunt 2ria & gratia illor insunt oibus alijs s. terre aque aeri & igni. Solo aūt oium illorum est q in gnatione supponitur cōtrariū alterū & ex adinuicem fiūt gnationes super mām vnā que est subm mutationis: & hec materia est vna subiecto & eēntia mālī s₃ duplex sm eē: qa aliud eē h₃ sub vno cōtrarior & aliud sub alio cū esse sit actus forme in mā: & ideo duar formarū cōtrariarū vnum eē in vna mā esse nō potest. Sciendū eni q mā h₃ diuersam rōnem & nomē sm q cōparat diuersis. In transmutatiōe eni cuius ipsa est pncipiū aliquo mō tria sunt. s. terminus a quo & terminus ad quem: & ipsa ē trāsmutatio & hoc duplr cōsideraf. s. put est motus qdam: & put est ipsa generatio vnius & corruptio alterius vna mutatio existēs penes terminor diuersificata. Si igit trāsit terminus a quo ipsa necessario in priuatiōe que dicif non ens supponit 2riū. qa nō est motus nisi de cōtrario ad cōtrariū. vnde Arist. in. 5. physicor dicit q de non albo fit albū & nō de quolibet non albo: qa non de lineis sed de nō albo qd est nigrū vel mediū inter albū & nigrū: mediū autē cōparatū extremo est extremum: si aūt cōparaf ad terminū ad quē tunc supponit priuationem cū aptitudie quā ichoationem forme alibi diximus ad recipiendū formā. Debes enim scire q priuatio duplr est dicta. s. actiue & passiue hoc est priuās & priuata: priuatio aūt priuata habuit habitū aliquādo: sed corrupta sunt in ipsa principia habit⁹ relicta tn suba sic cecitas est priuatio habitus: & iō ab ipsa nō est regressus ad habitū. Est aūt alia priuatio priuās 2rium habitui: & hēs habitū 2rium aliquo mō: & hoc est conti-

[Nō qdo ex de trāsmutatio pōt cōcipi in rōne mot⁹ & in rōne generatiōis vi de p B Albertum. 5. phi. co. & tex. 54.]

[Priuatio duplex.]

nue desiderās habitū & formā: sicut diuinū & optimū: sicut turpe desiderat bonū & femina marem: & hec est priuatio que supponit in nō ente: quādo dr q gnatio est ex nō ente i ens. Si aūt cōparaf ad ipsam mutationē: vt est mot⁹ tn: tūc vocatur mā phica que est in potētia qa sicut dicit Arist. in. 3. physicor. Mot⁹ est endelechia existentis in potētia sm q est in potētia. Si aūt cōparaf ad motū put gnatio vni⁹ est corruptio alterius tūc ipsa est actu informata forma 2rij qa nihil corrūpit nisi actu ens: de his ḡ dubitabilib⁹ intātū dcm sit.

¶ Tractatus Secundus de Alteratione.

¶ Cap. pm. De differentia alterationis & generationis.

[Tex. co. 2]

De generatione autē & alteratiōe dicamus qd differūt. Nos eni dicimus has trāsmutatiōes eē alteras ad inuicē. Prima ḡ differētia est istar trāsmutationū penes id in qd trāsmutantur. Qm eni aliud est subm: & aliud est passio siue qlitas subti opz eū trāsmutatio fit penes vtriq₃ istor q sit altera & altera. Alteratio eni est quado manēte subto s₃ formā & subam qd sensatū est: qa in illo magis trāsmutatio apparet trāsmutatio fit in talib⁹ subti passiōib⁹ siue qlitatib⁹ que sūt vel 2rie vel medie: puta corp⁹ aliquādo sanū est: & fit laborās siue īfirmū manēs idē ī subto & suba & metallū totūdū est & fit angulare manēs idē sm rōnē & spēm metalli: quādo autē totū trāsmutaf sm eē in totū sicut semē totū in sanguinē vel in carnē est generatio vel corruptio. Maxime autē apparet ista gnatio si fiat trāsmutatio ad sensacē ex insensato: sensatū dico tactu siue tāgibile: aut et sensatū oib⁹ sensib⁹ vel pluribus si generaf aq aut corrūpif in aerē. qa aer est valde isensatus. In his aūt gnationib⁹ & corruptiōib⁹ si alique passiones eedē sunt siue cōes vtrisq₃ 2rijs. s. generato & corrupto non oportet illas transmutari. verbi gratia: si ex aere fit aq diaphanitas & humiditas manent.

[Tex. co. 14]

¶ Cap. 2m. Et est transgressio declarās qualiter manent cōmunes qlitates duob⁹ eētis in terminatiōe adinuicem.

Et huius qdem cām assignat Auerrois esse q illar cōiū passionū neutrū elementum est subiectū essentiale nec ipse eētiales sunt substantie sed cōtingūt vtriq₃ subto. Sed quecūq₃ subiecto eētialia illa mutanf. Et hoc h₃ dubitationē: qa humor aeris est eētialr plus aque: & tamē manet cū aer mutaf in aquā & econuerso: & forte Auerrois vocat eētialē sube qd est ei⁹ inquatū in spē & forma et nō couenit ei rōne generis sui: qa hoc est pprium speciei et mutaf cū ipsa: contingens vo vocat qd inest gratia generis vtriq₃ terminor mot⁹ qa hoc nō h₃ cōtrariū in qd mutef. Sciendū tamē q talia cōmunia mutanf in eē & non in eētia: sicut enim essentia albi saluaf in albiori & albissimo: ita essentia humidi in humidiori & humidissimo: nō tamē idē est esse albi & albioris & albissimi. & hoc mō sm eētias suas talia manēt sed nō sm eē idē in vtroq₃ terminor motus.

[Qualitates symbole manēt s₃ eētias eadē i gnato & corrupto & variantur s₃ esse. 3.]

¶ Cap. 3m. Qr nō sit alteratio essentialiter generatio: & quomodo sit alteratio.

[Tex. co. 16]

Redeamus igit ad ppositum & dicamus q cū nō est mutatio ex hoc toto in hoc totum s₃ manente toto subiecto saluato fit in accidente variatio: tunc est alteratio. Alterationis eni & ois motus qui est in accidentibus subm primū est cōpositū in mā & forma: & non materia sola: vbi gratia musicus hō corruptus est hō aūt imusicus gnat⁹ est: hō aūt subm vtriusq₃ manet ad id saluatum in ratiōe & forma subali: si igit hominis passio nō eēt sm musicā dispōnē & imusicā: sed esset musica & imusica aliqd de eius ratiōe & cū huius qdē eēt generatio huius aūt corruptio: ideo hois sm esse hominis est hec passio. Sed si cōsideratur cōgregatū ex suba & accidēte sm esse congregati sm q alia est rō & eē musici hominis. & alia hominis per se: tunc musica etiā eēt essentialis homini musico: & ideo hominis sm esse musici est talis mutatio generatio & corruptio s₃ hec est corruptio quo & generatio quo que pprie est alteratio si ad subm mobile & nō ad totū esse congregati referatur: qa passiōes huius manēt in suba & forma: & ideo alteratio est sm talia.

¶ Cap.

¶Cap. 4m. Et est transgressio declarans qualiter alteratio uno modo est secundum tertiam speciem qualitatis tantum: et alio modo secundum communes rationes motuum abinvicem.

Oportet autem hic digressionē paulisper facere quia in .7. physicorum probat Arist. alterationē non esse nisi secundum tertiā speciem qualitatis que est passio vel passibilis qualitas inferens vel illata cum enim omnis alteratio fiat agente activo aliquo et manifeste per ipsum mobile non agat aut aliquod physicum aut mediantibus activis qualitatibus que sunt qualitates prime corporum quod illis solis vel cateris ab eis fiat alteratio. Quinque enim exigunt ad hoc quod alteratio fiat physica. scilicet agens extra mobile per qualitates activas et qualitas addens super essentiā materie sine subiecti: et quod ipsa per excellentiā corrumpat subiectum et quod sit preter essentialia variatio licet eam: et quinto hoc sit contrariorum actu pugnans. Et per primum horum autem excluditur alteratio que est in prima specie qualitatis quia virtus et scientia non causatur ab aliquo extra id quod eis informatur. preterea et habitus virtutis quedam commensuratio quedam est medium. Similiter et habitus sanitatis non est sine ratione eius quod est ad aliquid: quia sic mensura est ad aliquid: ita et id quod in quadam consistit commensuratione: in ad aliquid autem non est motus cum quod per motum est: habeat necessario prius et posterius: ad aliquid autem vult simul esse natura. Preterea que attingit proprie virtuti perfecta sunt et perfectio est per formas alterationis. Absurdum autem est dicere quod penes naturalem potentiam et impotentiam fit alteratio. Cum omne quod alteratur et movetur per naturalem potentiā motiue subiicitur alterationi vel et alterantibus resistit. Preterea naturalis potentia vel impotentia fluunt ab essentia et non variantur nisi essentialibus variatis: et ideo per quartam conditionem physice alterationis excluditur: et et per quintā excluditur quia non habet contrarium actu eius repugnans sed potius privative oppositum. Quarta et species sit habet contrarium et est perfectio omnium artificialium et est coniunctum forme substantiali naturalium: quia nullum corpus est quod non habeat propriam figuram: ut dicit Arist. in metaphysica: et ideo excluditur ab alteratione. Sciendum est quod non addit essentiā aliquam supra quantitatem materie propter quod dubitat auctor sex principiorum. utrum figura acciones sit a natura vel arte licet autem Arist. dicat quod rarum et densum sunt principia omnium passionum et ideo videatur quod secundum eas materie debeat esse alteratio: cum in ut dicit Arist. in 4° physicorum. nihil addant supra situm partium materie. et ideo ut videantur esse vera que dicta sunt. Sciendum quod rarum et densum non sunt principia activa passionum sed potius prima disponentia ut passiones in materia et in partibus materie introducantur quia rarum est leve: et calidum: et densum est frigidum: et grave sed activa rari et densi et omnium aliorum sunt calidum et frigidum: ideo secundum ista sola et contraria ab eis est alteratio unde quod hic dictum est: et in secundo de anima dictum est de alteratione in rationibus dicta et non propria neque physica: communis enim alteratio est secundum omnem qualitatem que facit alterum et non aliud.

¶Cap. 5m. De distinctione omnium motuum abinvicem.

Tex. cō. 24.

Redeamus ergo ad propositum et dicamus quod generatio ab omni motu distinguitur quando enim secundum quantitatē est transmutatio contrarietatis: tunc est augmentum vel diminutio quia quantitas secundum essentiā que generis est entis accidentalis non habeat contrarium tamen secundum quod est terminus naturalis constantium et rationum magnitudinis eorum ut dicit Ar. in 2° de anima sic habet contrarium quod est perfectum et diminutum: et sic motus est in quantitate: quando autem mutatio fit secundum locum: tunc est allatio sive loci mutatio ideo quia quod secundum locum movetur non semper mutat locum sicut patet in celestibus omnibus: et ideo proprie allatio dicitur in communi: quando autem motus fit secundum passionem tunc dicitur alteratio. quando autem nihil manet subiecti compositi cuius alterum contrariorum sit passio et accidens sed est ex toto in totum universaliter: tunc est generatio et corruptio.

Et ideo quantitas habet contrarium. vide etiam ab ipso 5. physicorum longius.

¶Cap. 6m. Qualiter hyle subiicitur generationi et qualiter aliis motibus.

Tex. cō. 24.

Yle autem quod est prima materia quidem principium et proximum et proprium subiectum generationis et corruptionis susceptibile: sed modo alio non proprie nec prime est et quod subiicitur aliis transmutationibus omne enim quod substat oportet quod habeat vim substandi ratione primi substantivi quod est materia: et ideo et compositum quod est subiectum accidentalium transmutationum ratione materie habet vim substandi: sed tamen compositum est proprie substans accidentibus quia accidens est post esse et esse est perfecti et compositi: ideo etiā compositum causa et subiectum est accidentium et cum diffiniuntur accidentia cadit subiectum in diffinitione eorum sicut patet in simmo et claudo in quorum unius diffinitione cadit nasus. Alterius autem crus que composita subiecta sunt de generatione igitur sive est sive non est: et quomodo de alteratione determinatum sit hoc modo.

¶Tractatus Tertius de Augmento et Diminutione.

¶Cap. pm. De differentia augmentationis ad alias transmutationes.

Tex. cō. 25.

De augmentatione autem reliquum est dicere quid differt a generatione et alteratione. et deinde quomodo augmentantur que augmentantur et diminuuntur que diminuuntur. Querendo autem primum differentiam augmenti ad alias transmutationes queremus utrum in alio differt ab eis quam in hoc quod est in alio genere ab ipsis. Verbi gratia. ex potentia substantia in actu substantiam transmutatio vocatur generatio. Quod autem circa magnitudinem ex potentia in actum vocatur augmentum vel diminutio. Que autem circa passiones ex potentia in actum vocatur alteratio: utraque enim istarum transmutationum ex potentia in actum est utrum igitur tamen in hoc est differentia: aut etiā motus transmutationis differt. Illud enim quod alteratur non ex necessitate etiam secundum locum movetur. licet necessario mobile est secundum locum: non tamen necessario: et similiter quod generatur necessario mobile est secundum locum: non tamen necessario movetur secundum locum sed id quod augetur vel diminuitur necessario movetur aliquo modo secundum locum: sed non ita moveatur secundum locum sicut id quod fertur in locum: quod enim fertur secundum locum movetur secundum rectum sursum vel deorsum totum alterat locum et venit de uno loco in alium. Sed quod augetur vel minuitur manens in uno loco secundum totum alterat locum non tamen in hoc movetur sicut spera vel circulus quia spera vel circulus movetur secundum locum manens in loco equali secundum totum: et movetur renovatione situs in partibus sed quod augetur secundum partem crescit in locum maiorem et id quod diminuitur decrescit in minorem. Quod igitur hec transmutatio que dicitur secundum augmentum differt ab aliis non solum differentia accepta in eo circa quod est: sed etiā secundum modum qui dictus est manifestum est.

Tex. cō. 26.

¶Cap. 2m. De eo quod augetur utrum sit actu corporeum aut non.

Tex. cō. 27.

Redeamus igitur et queramus circa quid est transmutatio augmentationis et diminutionis: videtur autem esse circa magnitudinem quantum ad id quod augetur: utrum scilicet illud quod augetur sit potentia habens magnitudinem et corporeitatem vel habeat potentia quodammodo et actu alio modo quemadmodum diximus de eo ex quo fit generatio. et sic dicatur quod augmentatio est ex eo quod potentia est corpus et magnitudo: et actu neutrum horum penitus. Cum hoc possit esse duplex. Queratur utrum id sit separata quedam ab aliis rebus secundum se materia que potentia est magnitudo et corpus vel sit non separata secundum locum ab aliis rebus sed sit aliis rebus quasi imbibita et infusa licet tamen secundum essentiam et esse sint distincta ab eis sicut est aqua in spongia: aut horum utrumque est impossibile: et tunc oportet quod sit materia que habeat magnitudinem et corporeitatem. si vero dicatur quod est primo modo. scilicet materia sine magnitudine et corporeitate separata secundum locum ab aliis: tunc ipsa erit aut indivisibilis nullum per se habens locum sicut punctus aliquis: aut est vacuum quoddam ab omni forma distinguente aut est corpus insensibile secundum autem horum esse non posse determinatum est in physicis licet enim quidam dixerunt non augeri corpus nisi per interceptionem vacui inter partem et partem sicut patet in rarioribus corporibus: tamen hoc quod dicunt non est verum ut in physicis ostensum est: unde materiam ex qua fit augmentum esse non contingit ut vacuum quoddam. Quod autem primo modo sit sicut indivisibilis punctus esse non potest: sicut enim illud quod generatur semper est in loco aliquo. ita etiā id ex quo fit generatio: et ex quo fit augmentatio semper est in loco quodam: ergo illa materia erit secundum se in loco aliquo vel per accidens. scilicet quia est in alio quod est in loco. Nos posuimus quod non est in alio sed sit semper separatum. ergo secundum se erit in loco: ergo non erit divisibile indivisibile ut punctus: quia illius nullus per se est locus. Si autem dicatur tertium. scilicet quod est corpus insensibile: hoc erit contra hypothesim quod nullam penitus habeat magnitudinem et corporeitatem. Si autem dicatur quod hec materia ex qua fit augmentum non est in loco ab alia re separata: sed ei imbibita sive infusa sicut aqua in spongia cum tamen sit sine magnitudine

Tex. cō. 28.

et corporeitate: et sit distincta in esse et essentia ab illa re in qua est ita ut nihil eius sit sicut pars essentialis vel accidentalis forma eius: sic contingent multa impossibilia. Dico autem verbi gratia quod sicut est in augmentatione ita per eandem rationem est in generatione. Cum ergo generatur aer ex aqua sicut vas non transmutatum a sua substantia est: ita non erit aqua transmutata in sua substantia: sed erit ex ea materia ex qua fit aer qui est maioris quantitatis quam aqua et hoc est falsum. Adhuc secundum hoc est infinities aer generatur ex aqua et econverso quod iterum est impossibile. Adhuc etiam aer non videtur sic generari ex aqua sicut exiens a manente aqua: quia nos videmus aquam transmutari: ergo ille modus est contra hoc quod oculis nos videmus in generatione fieri. Quod ergo melius est dicere inter omnia

Tex. cō. 29

hoc est ut dicamus quod materia ex qua fit generatio et augmentum est non separata a quantitate et qualitatibus: et est sicut supra diximus una subiecti essentia in utroque contrariorum: ratione autem esse non una: unde non debemus dicere quod materia sit puncta aut lineae aut superficies corporis propter easdem causas quas diximus. s. quia ista separata esse non possunt. Illud autem est materia cuius illa sunt omnia ultima determinata ipsam scilicet puncta lineae et superficies et ipsam numquam possibile est esse sine passione et morphea sive forma quae est figura quae figura quantitas est terminata: unde materia verissime est id quod est terminatum quantitate et qualitate distinctum et forma substantiali perfectum. Generatur igitur alterum ex altero: sicut et

Tex. cō. 30

supra in aliis libris determinavimus ex alio dicto ente actu quod est eiusdem generis quod grece dicitur homogeneos aut quod est eiusdem speciei omiomeris dicitur: verbi gratia. ignis ab igne et homo ab homine. et hoc est generans efficiens sicut autem ex materia duram ex duro non generatur sed ex contrario non duro: quod est molle. Quoniam autem sicut iam dictum

Tex. cō. 31

est materia est substantia corporalis erit ipsa materia talis corporis quod est cum passione et mobile quia corpus nullum est materia contrariis quia materia in toto motu salvatur secundum esse materiae licet non salvatur secundum esse absolute: sed non salvatur in toto motu secundum omne corporis licet possit salvari secundum essentiam corporeitatis: unde eadem est materia et magnitudinis et passionis et ratione quidem et esse separabilis a qualitatibus singillatim secundum actum tamen numquam separata ab eis. quia etiam aliter penes passiones essent separabiles quod est falsum. Manifestum igitur ex quesitis nunc quod augmentatio non est ex eo quod potentia habeat id quod est omne idest materia est separata a quantitate et passionibus et hoc esse impossibile dictum est prius. Amplius talis transmutatio non est propria augmentationis sed generationis: quia in eo ex quo fit generatio non salvatur quantitas secundum esse idem: quod autem augetur nullam amittit quantitatem secundum esse. nec secundum essentiam. Augmentatio enim est existentis et salvate secundum esse magnitudinis additamentum: diminutio autem eiusdem minoramentum ideo id quod augetur oportet habere magnitudinem aliquam in esse salvatam quapropter si materia secundum veritatem non est sine magnitudine oportet esse augmentationem ex actu magnitudinem habente et potentia maiorem in actu maiorem magnitudinem si enim non esset salvata in eo quod augetur aliqua magnitudo secundum esse sed esset potentia tunc tunc esset generatio non augmentatio.

Cap. 3m. Et est digressio declarans quid augetur.

Ad intelligentiam autem dictorum et dicendorum scias quod privatio potentia et actus sunt principia motus in omni genere motus: est autem subiectum motus semper in genere substantie: quia sicut se habet accidens ad substantiam quae fluit ab ipsa: ita etiam principia motus accidentium fluunt a substantia et oportet quod substantia sit subiectum motus illius sed differunt. quoniam sicut supra diximus si generatio accipiatur: sicut ut mutatio simplex secundum quod ipsa est principium entis generati subiectum ibi non subiicitur nisi gratia materiae sed in accidentium motibus quocumque modo sumantur id quod subiicitur est ens completum in materia et forma substantiali cuius causa supra dicta est: quia videlicet est accidens quod sequitur esse. et ideo est post compositum cuius perfectio et actus esse est quod est a forma. In motu autem augmenti et diminutionis subiectum est quantum illud quod augetur et licet quantitas secundum quod reducitur in genus non habeat contrarium: sicut in predicamentis est determinatum: tamen secundum quod ipsa est terminus magnitudinis et ratio quantitatis eorum quae fiunt per naturam. ut in secundo de anima libro dicitur sic habet duo contraria. s. perfectum in quantitate et imperfectum et secundum hoc fit in ipsa. s. circa ens quantum per naturam constans potentia et actus: quia imperfectum potest esse maius per naturam et est privatio perfectionis in quantitate et movetur ab actu minoris debite quantitatis ad maiorem quam habeat potentiam.

Cap. 4m. Et est inquisitio qualiter aliquo fit augmentum.

Tex. cō. 32

Hiis breviter prelibatis redeamus ad propositum suscipiendo questionem quasi a principio et querentes modum augmenti: quo ad hoc quod queramus causam augmenti: ut inveniamus quali aliquo ente aucto fiat augmentum et diminutio: circa primum: supponamus autem duas conditiones quae secundum sensum in augmento salvantur: quarum una est quod eius quod augetur quecumque pars minima signabilis videtur esse aucta et similiter in diminutione videtur pars quelibet diminuta: secunda vero est quod adveniente aliquo extrinseco fit augmentum et recedente aliquo de intrinsecis fit decrementum. Hoc habito incipiamus querere quia si augmentum fit aliquo extrinseco adveniente hoc necessario aut erit corporeum habens magnitudinem aut erit incorporeum non habens quantitatem penitus. Si autem incorporeo fiat augmentum tunc illud quo fit augmentum est a magnitudine et quantitate separatum: et eadem ratione erit separatum ab aliis accidentibus et a forma substantiali: ergo aliquod commune materiale erit per se separatum nullam habens formam omnino: impossibile est autem a magnitudine materiam esse separabilem quemadmodum nos diximus. Si autem est corporeum cum ipsum non augeat corpus nisi intret in ipsum videtur quod duo corpora erunt in eodem loco proprio. s. quod augetur et quod auget. hoc autem etiam est impossibile sicut in physicis ostensum est.

Cap. 5m. De falsa solutione quorundam et de conditionibus augmenti.

Tex. cō. 33

Non contingit autem questionem istam solvere dicenti quod id quod augetur accipit maiorem tumorem: et non oportet quod aliquid adveniat ei: quia cum ex aqua generatur aer nihil advenit et tamen materia subiecti maiori tumore est sub forma aeris quam sub forma aque: et ideo est aucta: hoc enim non augmentatio sed generatio eius est in quod est transmutatio illa: verbi gratia aque. Neutrius autem hoc est augmentatio quia aqua non manet ut augmentari possit. Aer autem non fuit sed nunc primum est generatus. unde aut nullius hec augmentatio est: aut si est alicuius tunc erit augmentatio materiae quae communis est amborum s. eius quod generatur et eius quod corrumpitur: verbi gratia corporis si corpus dicatur utriusque communis materia: sed nec aqua est aucta nec aer sed aqua quidem deperiit aer autem generatus: corpus autem commune utrisque secundum hoc erit auctum. Sed etiam hoc est impossibile. quia una conditio augmenti est quam supra posuimus: quia oportet quod id quod augetur salvetur in toto augmento secundum esse substantiale et rationem: et similiter id quod diminuitur. Sed quia hanc conditionem habet augmentatio cum aliis motibus communem ideo non numeratur inter propria. Sunt igitur hec tria in augmento necessaria quorum unum est: quia eius quod augetur quecumque pars signabilis efficitur maior verbi gratia: si caro augetur quelibet pars carnis augetur sub forma carnis signabilis efficitur maior secundum est quod adveniente aliquo fit augmentum et tertium est quod id quod augetur salvetur et maneat in esse substantiali et ratione: cum autem aliquid simpliciter generatur aut corrumpitur: tunc non manet in tota transmutatione secundum esse substantiale

Tres conditiones vere augmentationis.

substantiale & rationem: cum autem alteratur aut augetur aut diminuitur manet secundum esse & rationem id idem quod aut augetur aut alteratur sed vel passio eadem vel magnitudo eadem manet. quia in alteratione non manet eadem passio in augmento autem non vnius rationis manet magnitudo. si ergo augmentatio erit predicto modo: sed cum materia accipit maiorem tumorem vt cum ex aqua aer fit tunc continget quod augmentatio nullo adueniente fit: & quod diminutio nullo recedente fit: & quod id quod augetur vel diminuitur ratione in esse & substantia quod falsum est quia dictum est quod istas condiciones oportet manere: quia suppositum subiectum est quod augmentatio fit talis. hoc enim non habemus hic probare: sed in libro de anima vbi agemus de nutritiua & augmentatiua: & ostendemus quod operatio earum est super cibum.

Cap. 6m. De solutione questionis quid est quod augetur: et preambula est solutioni questionis prius habite.

Tex. co. 34. Atque istam autem questionem soluamus oportet soluere aliam a cuius solutione solutio huius questionis dependet. Queret enim aliquis etiam quid sit illud quod augetur. scilicet verum id est quod augetur cui apponitur aliquid verbi gratia crus aut manus cui apponitur cibus: quia illud cui apponitur sit maius: vel illud quod apponitur augetur sicut cibus. Quare autem ambo hec non dicuntur aucta: fit enim vtrumque maius. scilicet & quod apponitur vt cibus: & cui apponitur quod est: verbi gratia crus aut manus. Quod autem ita esse videatur patet in simili quando cum misces vinum cum aqua vtrumque efficitur maius: & simile videtur quando vnitur cibus membro: quia vtrumque maius efficitur: hec autem solutio est: quoniam vnius. scilicet eius quod augetur substantia manet in esse & ratione. Alterius autem. scilicet quod auget substantia non manet; verbi gratia cibi: & ideo non augetur: quia augmentatio est motus existentis & manentis quo motu ad debitam deducitur quantitatem: & similiter dicitur in mixtione quia id dicitur auctum quod manet in esse & operatione. & ideo vinum dicitur auctum & non aqua: quia post mixtionem aqua non facit aque opus. scilicet infrigidando sed vinum facit vini opus scilicet inebriando & letificando. & ideo vinum manet non aqua: vnde & vinum auctum est & non aqua: quia & tota mixtura non aque est sed vini quod manet similiter autem est in alteratione: tunc enim fit alteratio quando vnum subiectum vt caro vel aliud manet saluatum & existit in eo passio aliqua que prius non erat. Illud autem quo fit alteratio efficitur in augmento sicut est id quod alterat & conuertit ipsum duplex est. scilicet alterans non alteratum: & alterans alteratum. Alterans autem non alteratum est quod nihil passum est: & cuius substantia non est altera effecta. hec autem est vis anime nutritiua. scilicet vel augmentatiua. Alterans autem alteratum est sicut membrum quod nutritur & augetur. hoc enim alterat cibum conuertendo in sibi simile & alteratur ab ipso: quia confortatur ab ipso & reficitur & in illo est principium motus nutrimenti & augmenti: quia sic augmentatur & alteratur hoc autem ideo dico quia etiam cibus ingrediens cum generatur in aliam speciem: quia in speciem carnis vel ossis: & fit maius capiendo quantitatem membri nutriti & aucti: & corpus nutritum & auctum fit etiam maius: quia mouetur in maiorem quantitatem: sed cibus ingrediens cum generatur in alia specie corrumpit in propria: & ideo principium mouens ad alterandum & crescendum non est in hoc. scilicet cibo sed potius in membro: & ideo membrum est quod augetur & non cibus: quia membrum manet & in ipso sic in alterante & mouente est principium motus augmenti & alterationis.

Cap. 7m. De solutione questionis ante habite. scilicet qualiter aliquo fit augmentum quo ad id quod augetur.

Tex. co. 35. Quoniam autem de his questum est sufficienter oportet nos temptare inuenire ante habite questionis solutionem seruantes omnem augmenti considerationem. scilicet quod augmentum fit eo manente quod augetur in esse & ratione substantiali: & quod augmentum fit adueniente aliquo & recedente aliquo fit diminutio. Adhuc autem secundum quodcunque signum id est partem sub forma membri signabilem que sensata est ita quod sensibilibus qualitatibus distincta & distinguibilis sit per sensum in id quod augetur est facta maius in augmento: & minus in decremento. Seruabimus nihilominus exclusionem inconuenientium supra dictorum. scilicet quod corruptio non est vacuum quod augetur vel diminuitur: & quod due magnitudines non possunt esse in eodem loco proprio: & quod augmentum non fit in partem incorpoream. Causam autem augmenti suscipimus dicere distinguentes prius quot modis dicitur vnumquodque dicamus quod omiomera id est membra dissimilia augentur per hoc quod omiomera id est similia membra que in compositionem eorum veniunt augentur eo quod dissimilia ex similibus componuntur: deinde dicimus quod caro & os & vnaqueque partium talium que pars omiomera est: est duplex quemadmodum vnumquodque aliorum que speciem siue formam habent in materia que sunt omnia similia in partibus in quorum diffinitione cadat materia: vel ignum lapis & neruus & cartilago & huiusmodi physica corpora vel partes similes physicorum corporum vnumquodque istorum dicitur materia & species hoc est in materia consideratum vel quod stat sub forma habens esse & actum forme. Dicamus ergo quod quecunque pars secundum formam accepta corporis similis augetur: sed non quelibet secundum materiam accepta augetur adueniente aliquo & recedente aliquo quodlibet secundum formam diminuitur & non secundum materiam. Oportet autem hoc per simile intelligere quemadmodum si quis mensurabit eadem mensura sicut vtre de corio facto molli aqua: tunc enim vter se habet sicut membrum dictum secundum formam & aqua influens & effluens se habet sicut pars dicta secundum materiam: & ideo causa materialis influens & effluens partibus formalibus aliud & aliud generatur materialiter manentibus semper partibus secundum formam dictis. Sic igitur vtique augmentatur materia carnis sed non vnicuique parti materie aliquid aliud generatur: sed hoc quidem defluit: hoc autem aduenit: parti autem dicte secundum formam & speciem aliquid aduenit quecunque minima secundum sensum accipiatur. Quod autem sic pars dupliciter accipiatur secundum materiam & formam magis quidem manifestum est in anomiomeris: hec ita enim habent coniunctionem ad formam quod diuisa ab actu forme etiam nomen amittunt. Verbi gratia in manu patet enim in illis manifestius quod pars est alia materialis alia formalis quia caro mortua minus amittit de ratione sua & nomine quam mortua manus quia manus mortua nec nomen nec rationem habet manus sed tamen hec caro dicitur aliquo modo caro licet non proprie: & ex hoc manifestum est quod augmentum sit proportionatum his partibus desuper dictis. Quapropter contingit aliquo modo verum esse quod quecunque pars signata carnis aucta est quia formaliter ex alio modo non contingit esse. quia materialiter non est verum. Et totum factum est maius aliquo adueniente quod vocatur cibus & contrarius est aucto quando est dissimilis sibi ante digestionem & dissimulationem & per decoctionem virtute nutritiua & augmentatiua transmutatur & efficitur similis & in eadem parte specie cum parte que augetur. Verbi gratia si sicco velut ossi aduenit cibus humidus transmutatur a virtute ossis & fit siccum: & tunc vnitur ossi & cibat ipsum & auget: vnde conuenit vno modo simile simili augeri quia in fine nutrimentum est simile & alio modo conuenit contrarium contrario augeri: quia in principio nutrimentum dissimile est.

Tex. co. 36.

Tex. co. 37.

Tex. co. 38.

Cap. 8m. Et est digressio determinans qualiter quelibet pars secundum formam augetur: sed non quelibet pars secundum materiam.

Ad euidentiam antedictorum sciendum quod membrorum siue partium que sunt in homine: quedam sunt formalia habentia & continentia materiam: & quedam materialia debiliter recipientia formam: & quedam sunt media inter materialia & formalia. Continentia materiam sunt dissimilia ad actum anime vel virtutis anime ordinata: que etiam dicuntur organa vel partes organice sicut caput oculus vel auris vel manus pes &c. huiusmodi. Materiales autem partes debiliter recipientes formam sunt actus vite ani-

Que sunt membra formalia

Que materialia.

me vel sensus nisi participantes et ad nullum officium ordinate sicut caro est et adeps et vniversa pinguedo. Media autem sunt triplicia s. propinquiora forme et propinquiora materie et per equidistantiam inter formam et materiam: sicut in neruis arterijs et panniculis propinquiora sunt formalibus quia neruus quo diffunditur sensus et motus per totum corpus a cerebro vel vicario eius qui est nucha descendens per spondiles colli et dorsi: vene autem sunt per quas diffunditur a corde spiritus vitalis. Et panniculi quibus nobiliora membra inuoluuntur: vnde licet ista similia sint membra tamen sunt principaliter ad actus anime causata qui sunt sensificare mouere nutrire viuificare et huiusmodi. Quedam autem magis sunt iuxta materiam sicut os et cartilago que sunt ad sustentandum et fortificandum membra. Quedam autem sunt quasi per equidistantiam mixta sicut musculi qui componuntur ex neruis chordis et a carne. Omnis tamen pars stat sub forma vult ergo philosophus q formalia omnia sunt sicut vas vel vter de corio molli cui si multum influit extenditur et quanto plus effluit contrahitur: ita etiam membra formalia se habent ad multam vel paucam carnem: quia caro non creatur a natura nisi ad hoc q caro suppleat concauitates que sunt inter membra principalia et officialia et neruos et venas et arterias et panniculos et chordas et ligamenta et ossa et cutem: et ideo supplens concaua multum ingressum diffundit formalia et egressum diminuit et similiter adeps et pinguedo hec autem que diximus sententia est Auicen. in primo libro canonis maioris de medicina.

An mã fl. effluat.

¶ Si autem tu queris vtrum materia istorum membrorum que diximus formalia: quia est in eis actus forme effluere possit cum sit ex contrarijs et in contrarijs agentibus et patientibus continua fiat deperditio: deperditioni autem sit necessaria restauratio et ita etiam videtur in his esse influxus et effluens materie: et non solum caro videtur effluere et influere. Amplius si vna pars materie effluit eadem ratione et alia effluere potest: et si ponatur effluere nihil videtur debere accidere impossibile quia dicit Aristo. q falso et non impossibili posito quod accidit est falsum et non impossibile: accidit autem ex hoc q tota materia que nunc est in aliquo effluere potest: et sic id idem numerum potest in toto effici aliud secundum materiam quam fuerat prius et vna forma nunc successiue potest esse in duabus materijs et alia multa inconuenientia ex hoc videntur sequi. Ad hoc si additur cuicunque parti signate sensibili minime in partibus omiomeris id minimum quod additum est: oportet etiam esse signatum aliquod sed minus minimo in nullo genere accipi potest: ergo in genere partis omiomere id minimum quod additur est equale minimo cui additur et eadem ratio est de singulis minimis: ergo ex hoc videtur sequi q omne quod augetur aliquo adueniente in quolibet augmento crescit in duplum propter hoc et his similia forte dixit Alexander q dictum id. s. augmentum partis omiomere est secundum formam et non secundum materiam fuit inuentum ab Aristo. non per viam rationis probantis sed quia pauciora ad hoc videbantur sequi inconuenientia.

Ratio Alexandri pro quo vide Auerroem hic co. 38.

¶ Et si verum dixit Alexander tunc dictum istud potius est fuga inconuenientium quam veritas. Dixit enim Alexander q si augmentum est per additionem aduenientis alicuius: q tunc augmentum fit per accumulationem aduenientis cum eo cui aduenit. Accumulatio autem non est nisi secundum partes materie et videtur augmentum esse secundum materiam. Cuius etiam dedit idem Alexan. rationem: si enim fiat augmentum aliquo extrinseco adueniente: oportet id aduenniens subintrare in partes eius cui aduenit: quare propter hoc dedit natura corpori q augetur vias que sunt vene et pori et spongiositatem. Constat autem q subintratio est in materiales partes: et ita iterum augmentum secundum materiam fieri videtur. Addit etiam Alexan. q augmentum fit per modum mixtionis aque cum vino: vt dicit Aristo. que mixtio absque dubio secundum partes est materie et non forme. Figura enim non miscetur nec quantitas que sunt ex parte formalium membrorum.

Improbatio Alexandri.

¶ Hec autem et his similia determinare volentes prius dabimus rationes duas istius dicti quod dixit Alexan. non esse proprium et postea soluemus ad obiecta. Ratio autem prima hec est q sicut habuimus id quod augetur in quo sicut in aucto principium est motus augendi et augmentandi: sed principium huius motus absque dubio non est nisi in parte dicta per speciem et formam: ergo et hec ratio euidens est quia principium primum motus quod non augetur nec quod alteratur est in principio motus secundum q augetur et alteratur quia secundum habet a primo q ipsum principium motus. Constat autem q vis anime que est primum principium operatur vt est in parte formali que est organica vel habens opus organicum sicut diximus prius. ¶ Secunda ratio est q augeri et pati non idem sunt vt iusta habetur: sed id quod augetur virtute quam habet agit in cibum augentem et conuertit ipsum et vnit cum sibi ergo secundum idem non erit pati: actio enim a forma est: pati autem est materie: ergo quod augetur per suam actionem est formale et non materiale. Est ergo dictum istud probatum necessarijs rationibus et non est nisi fuga inconuenientium.

Solutio ad obiecta.

¶ Soluentes ergo ad primum sine preiudicio diximus q formalis pars que augetur habet materiam sibi determinatam in qua formatur que est ex humido radicali et seminali sumpta: sicut est humidum ex quo formantur membra organica et totum corpus physicum cui anima prius infunditur. Formantur autem membra ista per virtutem formatiuam que est in semine diffusam in omnibus partibus que virtus inquam postea remanet in membris et operatur in nutrimentali humido similitudinem membri quod nutritur. Est enim humidum quoddam ex primo semine diffusum in omnibus partibus ex semine primo formatis cui additur humor ex nutrimento sumptus et per virtutem membri quantum possibile est assimilatur et additur parti materie: et tunc multiplicata materia extenditur quantitas membri et figura et sic fit augmentum: forma tamen saluatur in primis radicalibus et concedo q deperditio fit in illis: sed non fit restauratio per equiualens humidum sed per extraneum quod est nutrimentale: et ideo deperditione continue facta desiccatur humidum in quo fuit calor velut in subiecto proprio: et tunc refrigescit et corrumpitur indiuiduum: que tamen corruptio differt per humidum nutrimentale quod additur humido seminali.

Exemplum lampadis.

¶ Et huius exemplum est in lampade vbi humor est imbibitus lychnio et alius humor circumfusus vndique lychnio nec potest fieri q humor imbibitus in lychnio non continue secundum aliquid sui consumatur sed additur ei circumfusus quo retardatur eius consumptio et nutriatur flamma. Et si in lampade esset diuersus humor diuersorum elementorum quorum vnus esset minus conueniens igni lampadis sicut humor esset aquaticus et alius vnctuosus in lychnio conueniens nutrimento ignis: tunc esset magis simile: quia humor seminalis imbibitus radicalibus partibus primus multo conuenientior est calori naturali quam nutrimentalis humor. Et ideo semper attrahit ipsum et consumit: et tandem consumpto isto humore etiam calor refrigescit: et ideo plene non fit restauratio in ipso. Tamen si aliquid est simile in partibus habens humorem radicalem terrestrem et aquaticum sicut plante et quedam animalia sicut cancri quedam membra formalia aliquandiu recrescunt eis ex humido nutrimentali: sed hoc non diu fit: quia calor amittit suum vigorem sui humido extraneo et in talibus virtus formatiua propter similitudinem partium non est distributa in membris sed in vno membro quod est cor vel id quod est in loco cordis in animalibus et radix in plantis et ex isto formantur omnes partes.

Cur in membris animalium magnam diuersitatem habentium membra secundum formam abscisa non recrescant.

Sed in animalibus magnam diuersitatem habentibus in membris non potest hoc esse quia formatiua virtus non per eadem principia quibus vtitur in manu potest aliquid formare in pede: et ideo virtus formatiua que format humorem nutrimentalem in simile membro quantum potest non sita est in vno membro in talibus animalibus: et ideo membra formatiua in alijs abscisa non recrescunt. Caro autem que nihil aliud facit nisi q replet vacuitates istas est maxime materialis: et crescit et decrescit sicut in febricitantibus et conualescentibus: per hoc patet solutio ad sequens quoniam non tota materia effluit salua vita indiuidui quod augetur et nutritur. ¶ Solutio autem sequentis patebit vbi ostendetur q id quod aduenit non retinet suam quantitatem dum additur quantitas quam potentia habet non actu: et ideo cum non adducat secum quantitatem suam: nec vt maius nec vt

minus

minus se habet ad id cui additur sed potius vt materia influens vasi qd extenditur proportionaliter ad influxum eius maiorem vel minorem. Nec est dicendum sicut quidam sen serunt q humidum sub maiori quantitate fit q̃ siccũ: et ideo cum minimum humidum fit tantum quantum minus siccũ: tunc cum conuertitur minimum humiduz nutrimentale in minimum siccum membri tunc non efficit tãtuz sed minus: quia sm hoc sequeretur q ad minus in decupla vel vigesima proportione cresceret semper id quod crescit qd absurdum est: et ideo prima via est tenenda: quia illa est vera et inter phos approbata bene tamen concedo q augmentũ nõ per accumulationem partis cum parte fit sed potius per cõuersionem venientis ad id cui aduenit in cuius materia extenditur quantitas et figura subintratio tamen est ibi sed non sicut dicit Alexander q remaneat nutrimentuz q̃si infixum foraminibus: sed foramina sunt vt in ipsis diuisuz nutrimentoz vndiq supponatur virtuti membri et facilius cõuertatur in membri materiam cum plurimum nutrimentũ tangat vndiq plurimi membri et virtute membri hoc eniz ingeniata est natura sciens q diuisa citius et facilius et vtilius conuertuntur q̃ vnita mixtionem autem talem qualẽ subsequenter determinabimus non negamus in augmento fieri nec oportet q miscibilis sic quantitas vel figura quasicut diximus anomiomera quorum proprie est quantitas et figura non augentur nec per anomiomera et ideo in omiomeris est mixtio antecedens: et ideo consequenter est extensio quantitatis et figure in aliis de hiis ergo dictum sit.

Cap. 9m. Qualiter est illud adueniens quo fit augmentũ.

Tex.cõ.33.

Rdeamus ergo ad propositum tum enim habitum sit de eo qd augetur q adueniente aliquo augetur tunc quereret aliquis quale oportet esse id adueniens quo augetur quod augetur. Manifestum autem est quoniam oportet esse potentia id quod auget quia conuertit in id quod augetur verbi gratia si caro augeatur: tunc adueniens oportet esse carnem potentia: actu autem aliud q̃ caro: quia forte panis vel cibus alius vel humor ex alio per digestionem aliquam separatus: corrupto autem hoc qd est actu tunc assumit formaz aucti membri et sic id est caro tũc iam caro generatum est. Non generatur ex potentia carne caro noua sm se separata qa hoc est generatio et nõ augmẽtatio: sed fit hec caro que augetur que prius existit sm formam in membro qd ad se conuertit cibum quo fit augmentum. Non est enim hec compositio sed eius qd ex nutrimento nascitur cum forma nouiter generata vt cõstituatur hoc aliquid qd ex nouo producitur: sed conuertitur nutrimentum in id quod prius erat. et nunc est quia in membruz formale animati corporis qd est caro vel vena vel neruus vel aliud simile tuius formam recipit ipsum sicut vas aquã qd extenditur per influxum eius.

Cap. 10m. Quid patitur auctum ab augente.

Tex.cõ.35.

Ed tunc aliquis quereret quid patitur id quod augetur verbi gratia membrũ homogeneum ab eo qd auget vt a cibo: cum autem mixtio sit ne mixtura nuper sit vna de qua ita loquemur que est miscibilium alteratorum vnio quando vz vnumquodq mixtorum a virtute sua alteratur et omnia veniunt in medium hec eni est mixtura physica de qua scrutantur medici phi. Alia eni est mixtura vulgaris dum dicimus vinum esse mixtum quando multo vino modica aqua infunditur: que tamen a vino assumitur et conuertitur in vinum et talem micturaz dicimus corpus qd augetur pati a cibo quo fit augmentum: quia cibus a victute corporis aucti conuertitur in corpus auctum sicut et ignis copiosus augetur tangens vrenda et conuertens ipsa ad speciem suã quã multiplicat extendendo ea adurendo ita etiã in eo qd augetur quod est actu caro vel aliud corpus tangibile et facit actu carnez de potentia carne que aduenit ei per cibum facit autem in eo qd est similis eaz ipso: quia vnitur ei in speciem quã prius habuit et nũc habet et habebit: si eni seorsum produceret potentiam in actum siue formam substantialem: tunc esset generatio non augmentum: sicut eniz dupliciter potest produci ignis in vrendis sm q existente iã igne augeatur in vrendis vel q existens ignis generetur in vrendis. sed primum est augmentatio et 2m generatio.

Cap. 11m. Et est digressio ostendẽs quis proprius modus augmenti et quis improprius.

Ed obseruandum est augmentuz dici dupliciter s. proprie et improprie proprie quidem augetur qd est animatum habens virtutem anime que dicitur vis augmentatiua que per calorem naturalem extẽdit vbiq sm omnes diametros ad rectos angulos se intersecantes q̃rum vna desursum venit deorsum secunda a dextro mẽbro in sinistrum tertia ab ante membri in retro eiusdem precipue cum extendit in quantitatez diametri aduenientis a sursum in deorsum. Improprie autem augetur qd per naturalem calorem conuertit in se aliquid qd non est vbiq additum ei nec est animatum et sic ignis augetur per vrenda apposita vnde vrenda non penetrant vbiq ignem: nec materia omnibus partibus additur nec alie quedam conditiones augmenti saluantur: sed tamen hoc ita patet q nihil inferiorum elementorum augetur per superiora nec etiã aer per ignem nec econuerso. Sed redeamus ad id vnde recessimus ostẽdendo vtrũ particulare quãtũ aut vle augeat.

Vide pro ista diuisiõne Commentatorem 3o celi cõ. 32.

Cap. 12m. Vtrũ augetur quantuz vniuse vel particulare.

Tex cõ. 40.

Uantũ aũt vle nõ auget in augmẽto sic nec in gñatiõe gñat aial vle in gñe qa nec hõ nec aliqd singulor siue singulariũ est aliorũ: gñat autẽ hoc ab hoc per se et hõ ab hoie et aial ab aiali per 2ñs: et in augmẽtatiõe hoc q̃tũ p se augetur et p 2ñs q̃tũ in gñe siue vlr. Caro autẽ et os et alia omiomera aut manus aut crus et alia anomiomera augmẽtant adueniẽte aliq̃ q̃to: qd tñ nõ ẽ caro q̃ta aut manus q̃ta actu sz augetur isto adueniẽte qd po ẽ vnũqdq. s. caro et quãtitas opz eni in augmẽto id qd aduenit gñari et carnẽ et q̃tũ sic ebet augete sed sm q solum est potentia caro vel aliud membrum simile nutrit quantum eniz ad id qd auget et nutrit non differunt cibus et augens nistratione: quia vna essentia cibi est faciens vtrũq sm vniuersum esse: quia sm q potentia caro nutrit sm autẽ q potentia quanta auget: nec sufficit vt sit po quanta et non potentia caro: q augmẽtũ nõ ẽ sine cibo nec opus augmẽtatiue sine opere nutritiue vtutis.

Cap. 13m. Quare res semper nutrit et non semper auget.

Tex.cõ.41.

Deo etiam res nutritur quãdiu saluat in esse indiuidui et diminuitur similiter: sed nõ semp augmẽtatur et nutrimẽtum cum augmentatione ex parte cibantis et augentis id idem est in essentia et subiecto esse autẽ est aliud: sm eniz q est adueniẽs potẽtia quãta caro est augmẽtũ carnis: sm id aũt q solũ potentia caro est nutrimẽtuz.

Cap. 14m. Qualiter augetur species sine materia.

T. cõ. 44.

St autem qd nutritur et auget spẽs siue forma considerata sine materia influente et effluente non qdẽ sm esse sed sm q augetur et nutritur. Est autem in materia sicut potentia in materialis que nõ est materia sed potius cõtinẽs materiã sicut vas et forma. Si aũt aduenit per tibuz aliqua mã que po est forma mãlis. i. in actu mẽbri formalis: et ista mã po quãta sicut cibus q est po quãta et caro: tũc hee forme siue spẽs mẽbrorũ imãles existẽtes erũt maiores: et quãtitas et figura extẽdit per id qd aduenit q est po quãta caro. Si aũt mẽbrũ formale in virtute cõuertẽdi cibũ laxat et nõ põt amplius extendere sic vis vini debilitat cum multotiẽs aqua mixtũ fuerit et tãdẽ efficit aquaticũ non valens ad nãm vini conuertere in equaz tunc quantuz recipiet diminutionez: sed tñ species siue forma continẽs mãm influentem et effluentem manet quãdiu saluat indiuiduum.

Tex cõ. 42.

Cap. 15m. Et est digressio declarans quare res non semper augetur cum semper nutriatur quãdiu viuit.

Prima cõ.

Ttendẽdũ q res auget quoda tẽpore nõ semper et cã vna que cõsistit in tribus partibus collectis Quorũ vnũ est in humida semiali hoc eni nõ est infinitũ extẽsibile per humidũ additum ita vt aliqd eius sit cũ qlibet pte humidi additi sed potius in certa quãtitate. que rõ est ma

gnitudinis generati quantum fm posse nature potest produci: quando tantum producta sunt membra quantum potest produci pari seminale humidum ex quo formata sunt tunc stat augmentum. Secundum particulare est in calido naturali qd est finitum ⁊ non potest facere plus q̄ est mensura sue essentie: ⁊ ideo quando hoc fecit stat augmentum. Tertia causa tangitur a philosopho in littera quã prosequimur scilicet q̄ extraneum humidum semper retinet aliquid de natura extranei sanguis enim de lactuca generatus frigidus est ⁊ caro erit frigida ⁊ sic de aliis ex cibo generatis ⁊ ideo continue debilitatur in eo calidum ⁊ tandem ita stat q̄ non valet extendere ⁊ ita stat augmentum. Sz quando stat augmentum non necessario stat nutrimentum quia fortioris caloris est facere duo q̄ vnum fortissimus ergo calor in humido molli ⁊ mollibus membris simul facit nutrimentum ⁊ extensionẽ debilior autem in siccioribus membris ⁊ humido non adeo obediente retinet vnum qd est nutrire ⁊ admittit reliquum qd est extendere: precipue fm diametrum qui venit a sursum membri in deorsum ⁊ precipue in membris duris que sunt ossa primo loco ⁊ post hec sunt nervi: nec tamen post statum augmenti continue icipit diminutio naturalis quia in qualibet habitudie corporis sunt quatuor tempora scilicet principium augmentum status ⁊ declinatio ⁊ ideo res aliqua stat acto aucta ⁊ tunc siccato humido naturali ⁊ infrigidatis membris per inductũ humidum extraneum qd inducitur sicut aqua in vinum nervi contrahuntur ⁊ corpus incurvatur ⁊ indurãtur alia membra ⁊ frigiditate constringente corrugantur ⁊ hec est diminutio naturalis sequens augmentum ⁊ statum in isto hec igitur de augmentatione fm presens negocium sufficiãt. Adhuc enĩ loquendum de ipsis erat in scientia de anima sic quedaz de ipsis sunt dicta in physicis.

Tractatus Quartus de Tactu.

Cap. p̄m. Que sit intentio tactus ⁊ qualiter introducit.

Finitis autẽ ex p̄missis simplicibus motibus esset iam dicendũ de generatione contracta ad materiaz que est generatio simplicium corporum sed antecedenter oportet determinare ea que in generatione elementorum sunt sicut cause: quoniam oportet dicere de materia super quã est transmutatio cõmunis elementorum ad mixtionem ⁊ etiaz de ipsis elementis fm contrarietates que insunt eis vtrum sint vel non sint ⁊ quot sint ⁊ vtrum vnũquodqz eorum est sempiternum intransmutabile sicut dicit Empedocles: aut generantur equaliter ⁊ si generantur vtrum generantur adinuicez omnia eodem modo sicut dicunt phi Aut aliquod eoruz est principiuz qd est ante ea ex quo generantur ⁊ in qd resolvũtur sicut diversi dixerunt vt Democritus athomos Anaxagoras homogenea ⁊ Heraclitus vaporem ⁊ huiusmodi. Quis ergo ista inquirere habemus in secũdo huius voluminis: oportet vtiqz prius dicere antecedentia haruz questionum de quibus nunc indeterminate dicitur a philosophis Omnes autem qui elementa ⁊ ea que sunt ex elementis dicunt generari segregatione ⁊ congregatione dicunt ea facere ⁊ pati adinuicem. Aggregatio autez est mixtura quedam ⁊ ideo de mixtione oportet primo dicere quia qualiter fit mixtio ⁊ quid sit non est adhuc manifestum determinatum: eum autem que alterantur aggregantur ⁊ segregantur nihil horum suscipiant nisi sit aliquid agens ⁊ patiens: oportet etiam prius dicere de actione ⁊ passione. Illi enĩ qui dicunt plura elementa esse dicunt ea generari ex adinuicez per facere ⁊ pati. Similiter illi qui dicunt tñ vnum elementum esse primum necesse est dicere quid sit facere ⁊ pati ⁊ in hoc recte dixit Diogenes cuz dixit q̄ si omnia non essent ex vno materiali subiecto non essent adinuicem agere ⁊ pati. verbi gratia non esset possibile q̄ calidum infrigidaret nec rursus frigidum calefieret nisi haberet vnum subiectũ qd transmutatur fm contraria hec: quia caliditas ⁊ frigiditas separata a materia non transmutantur adinuicem: sed manifestum q̄ subiectum vtriusqz transmutatur fm hec ⁊ alia contraria. Quapropter in quibus inest facere ⁊ pati necesse est horum vnam esse subiectam naturaz que est materia susceptibilis contrariorum: hz autem bene dixit in hoc Diogenes tamen in hoc non dixit verum q̄ omnia talia esse dixit: quia non omnia suscipiunt formas contrarias sed sola illa que ex inuicem sunt. s quorum materia est vna ⁊ forma contrarie: ideo ergo esse facere ⁊ pati est idem: sed si de facere ⁊ pati est videndum anteq̄ queratur de generatione elementorum oportet etiam prius determinare de tactu qa ista non possunt etiam vere ⁊ principaliter facere ⁊ pati adinuicem non possunt se tangere quapropter non est possibile misceri adinuicem ea que non possunt se tangere ergo de trib⁹ his determinandum est s. quid tactus ⁊ quid mixtura ⁊ qd factio. Sed in principio dicamus de tactu quia est necesse q̄ quibus est mixtura q̄ illa se tangant sed non convertitur tum ergo primum natura sit a quo non convertitur consequentis primum inter tria predicta erit dicendum de tactu.

Cap. 2m. Quot modis dicitur tactus: ⁊ qd sit tactus.

Dicamus igitur incipientes q̄ tactus dicit multifariam sicut fere vnumquodqz nominũ physicorum: ⁊ hec quidez dicuntur anomiomere sive equivoce fm casuz ⁊ fortunam: hec autem dicuntur per prius ⁊ posterius: ita q̄ altera dicuntur ab aliis prioribus eis fm nominis rationem: ⁊ sic etiã existit de tactu vz q̄ dicitur proprie vel trãsumptive: ⁊ proprie dictus aliquando dicitur cõmuniter nõ habens omnes conditiones se tangentium. Aliquando autem dicitur proprijssime omnes habens conditiones se tangentium. Principaliter enim vna conditio tactus est q̄ tactus est in habentibus positionem: positio autem nõ est aliquorum nisi quibus convenit locus. Mathematicis enim quibus datur positio convenit locus ⁊ tactus per similitudinem quandam ad naturalia nulla enim vere sunt nisi materialia fm se accepta in his mathematica fm esse suũ. Vñ etiam in his habent positionem: ⁊ ideo etiam in his habẽt tactum ⁊ locum nec accipiuntur fm abstractionem ⁊ essetiam hic quia talis consideratio non est naturalis: sed mathematica: ⁊ ideo locus ⁊ tactus fm q̄ principia sunt nature convenit mathematicis per posterius. Adhuc vltimum essentie ⁊ vltimum virtutis motive sive active ⁊ vltimũ speciei quidez generatur ab activo ⁊ motivo in eo q̄ patiẽ sunt in vltimo termino quantitatis sive corporis quanti qd est superficies ⁊ informat ipsum virtus ⁊ species contrarij ⁊ ipsz terminat essentiam potentie materie: ⁊ hoc est fm esse materiale. Vltimum autem qd est terminus quanti non informatum virtute ⁊ specie contrarij est mathematicum nõ fm esse consideratum: ⁊ ideo non contingit ei locus ⁊ tactus nisi fm huius vltimum naturalibus autem contingit complete fm vltimuz terminans in quo est virtus motiva ⁊ species contrarij agens ⁊ ideo naturalibus contingit primo et mathematicis per similitudinem incompletam ad naturalia contingit autem sic posterius locus ⁊ tactus mathematicis sive sumantur separata cuius acceptio est fm imaginẽ sive alio modo sumantur scilicet non separata fm esse in naturalibus considerata: sed cum sint separata non contingit eis locus ⁊ tactus nisi quia sine dimensiones nõ possunt imaginari vbi finire ⁊ in loco positere ideo dicunt duo philosophi Averrois ⁊ Boetius q̄ lz ab aliis abstrahantur: tamẽ a loco abstrahi non possunt ⁊ hoc verum est prout locus qd terminus est eius qd continetur loco: sed etiam relati ad locum sicut celum est in loco qd refertur ad locum circa quem movetur: quia aliter motus eius non esset motus localis: si ergo diffinitur tãgere sicut prius diffinitũ est in quinto physicorum scilicet tangere est vltima habere simul sic vtiqz tãgunt se adinuicem fm primam conditionem tactus quecũqz determinatas id est finitas habent magnitudinem ⁊ positionem habent ⁊ simul habent vltima. Dico autez simul vltima vt nihil sit medium eorum in loco.

Cap.

¶ Cap. 3m. De tangentibus se physice.

Tex. c. 44. [Q]Uoniam autem positio est in his que habent locum: ⁊ quicquid vere habet locum habet differentias loci fm suū genus: quicquid autem habet primas loci differentias habet que sunt sursum vel deorsum. ideo omnia que se inuicem tangunt grauedinē habent aut leuitatē ita ꝙ ambo illa habent quodāmodo sicut media alia: aut alterum diuisum sicut extrema: omnia autem talia sunt actiua ⁊ passiua adinuicē. Quapropter manifestum est quoniam hec proprie ⁊ physice tangere nata sunt adinuicē quorum diuise sunt magnitudines ⁊ simul habent vltima que mouētur ⁊ manēt adinuicem per virtutem illorum vltimorum. Oportet autem attendere ꝙ locus est saluatiuus locati ad quem est motus corporis per id qđ est generans corpus vt dictum est in physicis: sic etiam celum non est in loco sed mobile fm motum rectum: ⁊ potentia est in magnitudine vna: ⁊ diuisum est in alia per actum generationis elementi: vnde potentia continuum diuisum est actu ex cōtinuo per superficies elementorum propter qđ continua facta sunt tangentia. vltima autem elementorum illorum informata sunt virtutibus motiuis ⁊ speciebus cōtrarijs: ⁊ ideo leuia ⁊ grauia que sunt prima contraria in materia causata ex raro ⁊ denso. ⁊ ideo cum vtrunqz tāgat vtrūqz necesse est vtrūqz moueri ab vtroqz: ⁊ ideo vtrūqz mouet ⁊ mouetur.

¶ Cap. 4m. Qualiter se habet mouens ⁊ faciēs adinuicem: ⁊ qualiter tangunt immobilia.

Tex. c. 45. [Q]Uoniam autem non omne mouens etiam mouetur sed aliquid monētibꝫ mouet: motum aliquod autem mouet ipsum existens imobile ab alio ⁊ hoc dupliciter: aliquod enim simpliciter a nullo mouetur sicut mouens primum: aliquod autem mouentium non mouetur ab eo qđ mouet sicut sol mouet terram ⁊ non mouetur ab ea licz moueatur ab alio. Manifestum est ꝙ fm existimationem quorūdam talis diuisio non est etiam in faciente quia quidam dicunt ꝙ actus mouentis est quoddam facere ⁊ econuerso. actus facientis est quoddam mouere. Sed tamen illi non bene dicunt: quia differunt mouens ⁊ faciens: ⁊ oportet nos ea determinare. Si enim non dicimus ꝙ faciens per suam speciem opponitur patienti: tunc tum contraria nata sunt fieri circa idem: oportet ꝙ faciens sit patiens tum tangat ipsum: ⁊ hoc est faciens physicum: ⁊ tunc non omne mouens est faciens: quia est perpetuum mouens quod non mouetur ⁊ est mouens qđ non tangit per vltimum sui ⁊ neutrum illorum aliquid patitur: vnde tunc mouens superius est ad faciens sed faciens est mouens motum qui est passio: cū passione in seipso quia cum tangitur a passiuo contrario necessario etiam patitur ipsum: licz forte passiuū non excellat ipsum. factio autem talis ⁊ passio solum sunt fm ꝙ res alteratur a contrarijs sicut verbi gratia per calidum ⁊ album ⁊ alia huiusmodi mouere: ergo est in plus ꝙ facere. Manifestum est igitur quoniam immobilia quocunqz duorum modorum dicantur: vno modo tangunt alio modo non tangunt tangunt enim per vltimum virtutis ab essentia sua egredientis. sed non tangunt per vltimum terminum sue quantitatis quia si sunt immobilia similiter vltimum non habent hoc modo dictum. Si autem sunt immobilia ab eo qđ mouent sicut astra non mouētur a centro terre quod mouent: sicut etiam non habent vltimum simul cum vltimo eius quod mouetur. ¶ Attende tamen ꝙ facere potest esse abstractum in genere fm ꝙ actio siue factio est quocunqz modo procedit actus ab agente in id quod subijcitur ei quomodocunqz modo. vt id in quod fuit actus agentis: ⁊ sic est genus facere: ⁊ includit in se mouere: sicut patet in predicamentis: fm autem ꝙ hic dicimus de facere contrarium est ad agens physicum ꝙ nunqz inde principium habet factionis cum mouente in mobili quocunqz duorum modorum dicto: ⁊ ideo in physicis vbi omnia fm esse considerantur distinguitur inter mouens ⁊ faciens sicut iam dictum est.

¶ Cap. 5m De tactu improprie dicto.

Tex. c. 45. [H]Ic ergo determinato de eo quod est tangere. scilicet ꝙ sicut vniuersaliter positionem habentium quorum vnum est mouens excellendo: ⁊ alterum motum cuius virtus excedi[illegible] cum tamen vtrūqz moueatur ⁊ moueat: ⁊ sic in his quibus per se est agere ⁊ pati constat ꝙ tactus ⁊ multum siue frequenter est etiam tangens tactu immutante id a quo tangitur quia fere omnia que sunt in conspectu nostro circa locum actiuorum ⁊ passiuorum mouent mota in quibus necessario videtur esse tactus ita id quod tangitur ⁊ tangat immutando id quod tangit. contingit autem improprie alteri fm qđ dicimus ꝙ id quod mouet solum tangit id quod mouetur ab ipso preter hoc ꝙ retangatur vel remoueatur ab ipso sicut sol tāgit terrā. Sed omnia que sunt vnius generis que dicunt homogenea mouēt mota necesse est ꝙ tangant tacta vnde si quid mouet manens immobile aliquo duorum modorum dictorum. tunc illud tangit solum id quod mouetur: ⁊ non retangitur ab eo sicut anima corpus mouet ⁊ primus motor celum mouet. ⁊ astra mouent terram: ⁊ hic est tactus improprie: quia ⁊ non metaphorice loquentes dicimus ꝙ tristitia tetigit nos: sed nos tetigimus tristitiam de tactu quidem igitur fm ꝙ est in naturalibus determinatum sit hoc modo: de facere autem ⁊ pati dicemus deinceps.

¶ Tractatus quintus de facere ⁊ pati.

¶ Cap. pm. De subcontrarietate dicti antiquorum contra facere ⁊ pati. ⁊ ꝙ simile a simili non patitur fm antiquos.

Tex. c. 46. [S]Uscipimus autem a Prioribus Philosophis sermonē de facere ⁊ pati subcontrarios eo ꝙ simul possunt verificari si debite intelligantur: fuerunt enim multi qui dixerunt ꝙ nullum simile agit in suum simile in specie nec idem in se agit eo ꝙ non esset ratio in similibus vel eisdem quare vnum ageret ⁊ alterum pateretur ⁊ ideo nullum talium agit vel patitur: quia agere ⁊ pati simile: ⁊ fm vnam rationem se habent ad similia: dissimilia autem specie ⁊ differentia dicunt facere ⁊ pati fm naturam adinuicem. ¶ Si autem tu obijcias eis ꝙ paruus ignis ⁊ magnus ignis ⁊ paruum lumen sicut candele: ⁊ magnum lumen sicut solis lumen sunt similia in specie ⁊ tamen vnum corrumpit ⁊ assumit aliud: dicūt illi ꝙ hoc fit inquantum vnum contrariatur alteri: paruum enim vt dicunt contrariatur magno: ⁊ multū contrariatur pauco.

¶ Cap. 2m. De dicto Democriti: ⁊ ꝙ simile a simili patiatur.

Tex. c. 47. [D]Emocritus autem tenet sectam huic subcontrariam dicit enim ꝙ non agit nisi simile in simile. ⁊ idem in idē tui est idē ⁊ altera differētia nō cōtingit agere vel pati adinuicem: ⁊ si contingit ꝙ altera ⁊ differentia specie agunt ⁊ patiuntur abinuicem hoc non contingit fm ꝙ sunt altera specie: sed fm

ꝙ idem subiectum existit ambobus differentibus specie. sed hec agunt ⁊ patiuntur abinuicem. Hec sunt enim que ab antiquis dicuntur de agere ⁊ pati quantum ad actiua ⁊ passiua.

¶ Cap. 3m. Qualiter sermones isti sunt subcontrarij: quia ambo habent aliquid veritatis: ⁊ que est causa deceptionis eorum.

Tex. c. 48. Hoc autem modo dicentes si quis consideraret causas dicti eorum videntur dicere sermones subcontrarios: quia vtraqꝫ secta aliquid veritatis habet. ¶ Causa autem quare contradicunt est: quia opportunum fuit eis considerare totum quod est in actiuis ⁊ passiuis ⁊ non considerant nisi in parte simile enim in specie ⁊ omnifariam ⁊ omnimodo sm materiam ⁊ formam indifferens rationabile est non pati a sibi omnifariam in materia ⁊ forma simili. Neutrum est actiuum vel passiuum ab altero: si enim possibile esset aliquid pati ab omnifariam sibi simili cum simile sit causatum ab vno ⁊ eodem: vt habetur in prima philosophia pateretur idem a seipso: ⁊ si hec sunt ita tunc nihil erit incorruptibile nec immobile si simile in simile sm simile est actiuum: omne enim quod est mouebit seipsum ⁊ nunqꝫ erit immobile. Tex. c. 49. ¶ Adhuc autem ab altera parte omnifariam sm materiam ⁊ formam alterum non mouebit nec facit in alterum ab ipso omnino quod nullatenus est idem: sicut albedo non patitur a linea sm ꝙ est linea: nec econuerso linea ab albedine nisi sm accidens: puta si linea sit subiectum albedinis vel nigredinis: quia tunc est vnum subiectum duorum differentium contrariorum: quecunqꝫ enim non sunt contraria nec ex contrarijs illa non sunt nata ꝙ se faciant extra naturam forme sue ⁊ inducāt aliam formam sed hoc faciunt sola contraria que se mutuo expellunt ab eodem susceptibili.

¶ Cap. 4m. Qꝫ faciens ⁊ patiens sunt eadē genere ⁊ materia ⁊ contraria specie ⁊ forma.

Tex. c. 50. Quoniam igitur non quodcunqꝫ innatū est facere ⁊ pati: sed tm̄ ea que contraria sunt. Aut contrarietatem habent necesse ꝙ faciens ⁊ patiens genere ⁊ materia similia sint ⁊ eadem specie autem ⁊ forma dissimilia ⁊ contraria: naturale enim est ꝙ corpus patitur a corpore ⁊ sapor a sapore: ⁊ calor a calore per se: sꝫ per accidens sapor vel calor transmutātur per hoc ꝙ mutatur esse eius in subiecto: ⁊ similiter calor ⁊ alia accidentia: patet ergo vniuersaliter ꝙ id quod est alicuius generis patiatur ab alio quod est eiusdem generis secum: quia contraria posita sunt in eodem genere predicamētali cōmuni: ⁊ etiam naturaliter sunt circa eandem materiam que est genus quod dicitur subiectum primum. Huius autem causa est ꝙ omnia contraria sunt in eodem genere vt diximus: ⁊ contraria sola faciunt ⁊ patiuntur adinuicem: ergo ea que sunt eiusdem generis faciunt ⁊ patiuntur adinuicem. Quoniam autem faciens ⁊ patiens genere quidem sunt eadem ⁊ similia: specie siue aūt siue forma sunt dissimilia. Tex. c. 51. ¶ Quecunqꝫ autem talia sunt contraria manifestum est: quoniam aut talia que sunt actiua ⁊ passiua sibi adinuicem contraria ⁊ media sunt que sūt actiua ⁊ passiua. ¶ Et etiā patet ex hoc ꝙ vniuersaliter omnis generatio ⁊ corruptio est ex contrarijs ⁊ medijs: generatio autem ⁊ corruptio non sunt nisi per actionem ⁊ passionē. Ideo etiā rationabile est ꝙ ignis calefaciat per suam formam que est caliditas ⁊ frigiditas sicut aqua frigefaciat per hoc qđ est frigidum: quia tunc ista sunt contraria: ⁊ ideo actiua ⁊ passiua. ¶ Et adhuc huius alia ratio est: quia scilicet omne faciens intendit sibi assimilare patiēs qđ non intenderet si passum esset sibi simile omnino: vnde faciens ⁊ patiens sibi contraria sunt: ⁊ generatio per quā patiens assimilatur agenti est contrarium. Quapropter necesse est ꝙ patiens transmutetur in speciem faciētis: sic enim erit generatio ex contrario in contrarium.

¶ Cap. 5m. Qualiter ambe secte dicunt veritatem sm aliquid.

Tex. c. 52. Et ex his patet ꝙ sm viam rationis ambas sectas contingit verum dicere: cum tamen non eadem dicant ⁊ vtranqꝫ sectam aliquo modo tangere naturam: quia dicimus quandoqꝫ ꝙ subiectum patitur qđ substat passioni ⁊ suscipit esse ab actiuo: verbi gratia dicimus ꝙ homo sanatur ⁊ ꝙ homo calescit ⁊ ꝙ homo infrigidatur ⁊ sic de alijs. Quandoqꝫ autē dicimus ꝙ contrarium transmutatur sicut id quod in transmutatione abijcitur sicut dicitur ꝙ factum calesit ⁊ ꝙ laborans siue infirmus sanatur. Eodem modo etiā deficiēte: quia quādoqꝫ dicimus subiectum facere rationem speciei que est in ipso sicut dicimus hominem calefacere: quandꝫ autē dicimus contrarium facere sicut dicimus calidum calefacere: vnde vno modo materia patitur: ⁊ alio modo contrarium patitur. Respicientes autem philosophi ad materiam que eadem est vtriqꝫ contrariorum ꝙ etiam patitur qꝫ abijcitur in patiendo dixerunt ꝙ contrarium a contrario patitur: ⁊ sic ambe secte sm aliquid verū dixerunt.

¶ Cap. 6m. Quot modis dicitur faciens: ⁊ quot modis dicitur patiens.

Tex. c. 53. His habitis determinemus quot modis dicitur faciens ⁊ patiens: suscipiendum autem est ꝙ facere ⁊ pati dicitur multipliciter sicut mouere ⁊ moueri: dupliciter enī sicut supra diximus dicitur mouens. videtur enim hoc verissime mouere in quo est primum principium motus: principium enim est prima causarum que ita mouet ꝙ hoc quod mouet non habet ab aliquo ante se: sed mouet imobile existens: ⁊ rursus vltimum mouens post qđ nihil est nisi quod mouetur tm̄ hoc modo ab alio ante se ⁊ mouet id quod est post se ad generationem. Similiter autē est dupliciter faciens: dicimus enim ꝙ medicus artifex sanat infirmum: vel alius potus vel cibus sm primum mouens in hoc motum nihil prohibet esse immotum: quia medicus aut non mouetur ab alio aut si mouetur hoc erit per accidens. s. non inquantum medicus: sed inquantum est susceptibilis alicuius contrarij: ⁊ quicquid sit de medico tamen in quibusdam. s. que separata sunt a materia necesse est principium mouens esse immobile ⁊ hoc dupliciter scilicet omnino immobile si nullam habet omnino materiam cum eo qđ mouet sicut in precedenti capitulo de tactu dictum est. ¶ Ultimum autem mouens post qđ non est aliquid nisi id qđ mouet tm̄ necesse est semper mouere motum ab alio priore. In actione autem recreatur ad primum agens in quo est primum principium actionis: id quidem est impossibile sm illud agens: quia in ordine agentium vltimum est post qđ non est nisi patiens ipsum: ⁊ est patiens cū hoc qđ agit quodcunqꝫ enim non habet eiusdem rationis materiam cum passibilibus que sunt elementa: ⁊ elementata ista faciunt ita ꝙ sunt impassibilia ab eis que sunt. ¶ Et huius exemplum in arte est ars medicine: ipsa enim est faciens sanitatem ⁊ nihil patitur a sanato cum non habeat materiam eandē cum sanitate cum materia que est subiectum artis medicine sit alia medici ⁊ alia que est subiectum sanitatis sicut humores vel complexio egri hominis. ¶ Exemplum autem facientium ⁊ simul patientium in arte est cibus: quia ipse faciens sanitatem patitur a sanato: quia aut calesit aut infrigidatur aut aliquid aliud patitur: ⁊ cum hoc simul

est faciens alterando complexiones ad sanitatẽ. ¶ Est autem in hoc ordine antecedentium ars medicine principium in quo principium est actio. Ultimum autem agens qđ tactum est cibus qđ patitur cuȝ hoc qđ agit.

Tex.c.54. ¶ Quecunqȝ ergo agentia non in materia que sic eiusdem generis cum partibus habent formam: ꝛ hoc cuȝ sint de numero agentium siue effectiuorum sunt impassibilia. Quecunqȝ autẽ agentia specie agunt que in materia vnica est cum passiuis ista sunt passiua cum hoc qđ agunt. Nos enim dicimus ꝙ materia vna est vt ita dicamus cuilibet contrariorum que est sobiecto vna: ȝ ſm esse differat propter hoc dixi vt ita dicam: ꝛ ipsa est vt genus non ꝙ predicabile sit sed sicut genus dicitur subiectum primum qđ substat duobus contrarijs vel pluribus. contrariorum autem vnum est in actiuo ꝛ alterum in passiuo: ꝛ ideo vna est materia actiui virtuti ꝛ passiui: ꝛ ꝙ per materiam calidum potest esse calefit necessario quando appropinquatur sibi calidum calefaciens ipsum. Et ideo sicut dictum est: hec quidem de natura frigidorum sunt impassibilia ꝛ sicut dicimus supra esse in motione ita se habet etiam in factione. In mouẽtibus enim primũ mouens est imobile: ꝛ similr̃ in effectiuis primitus faciẽs est impassibile.

¶ Cap. 7m. Et est digressio soluens ea que videntur cõtraria de facere ꝛ pati.

Attendendum hic ergo ꝙ contrarietas distinctionem facientiuȝ in dictis virorum magnorum. Quidaȝ enim dicunt ꝙ agẽs patitur. sicut ꝛ nos supra diximus in capitulo de tactu. Alij autem ꝙ aliqđ agens est impassibile sicut nos dicimus hic. Alij iterum ꝙ mouens superius est agens ꝛ agens est communius ipso ꝛ hoc quidem nos in capitulo de tactu diximus. Alij econuerso ꝙ omnis motus in actione ꝛ ois actio in motu est ꝛ firmatur sicut dicit auctor sex principiorum. Sunt etiam magni viri dicentes ꝙ non vere agit aliquid nisi prima causa ꝛ omne ſcđm agẽs non vere agit. ¶ Ad omnia autem determinata hic scias ꝙ res per aliam intentionem agit ꝛ per aliam mouet siue sic causa prima siue de numero secundorum mouẽtium vel agentium: dicitur enim mouens quando infuit motum tñ: motus autem de se nihil mutat de forma subiecti quod mouetur: si motus esset cum mutatione subiecti: tunc verissimus motus verissime mutaret: ꝛ hoc est falsuȝ ꝙ verissimus est motus localis qui nihil mutat de formis subiecti qđ mouetur primum subiectum motus est primum celum quod nullo modo susceptibile est alterationis ſm formas subiecti. Faciens autem propter hoc ꝙ est faciens siue agens: quia influit ei id qđ facit ſm ꝙ subiectũ mutatur ſm aliquam formam: ꝛ sic dictum est ꝙ mouens est generalius ꝙ̃ faciens qr mouens aliquando mouet ꝛ facit ꝛ aliquando mouet: quia omnis factio motio quedam est. sed non conuertitur: quia aut id quod infuit formam aliquando habet materiam ꝛ aliquando non: causa enim prima non habet materiam ꝛ corpus habet materiã. Ideo aliquãdo faciens impossibile est pati aliquando autẽ possibile ꝛ tunc quando tñ facit absqȝ possibilitate patiendi: dicit vere facere ꝛ hoc solũ esse vere est factiuũ quando aut habet mãm: aut habet vnicã in genere eodem cum passiuo: aut non: ꝛ primo quidem modo non patitur faciens a passiuo. Ideo quia non tangit ipsum nec est susceptibile formarum contrariarum que sunt in passiuo sicut facit celeste corpus in elementa vel elementata vel ars medicine in egrum corpus: econuerso autem non patitur omne qđ agit: ꝛ sic dictum est ꝙ omnis passio magis facta abijcit a substantia ꝛ ꝙ actio ꝛ passio sunt inter contraria. ¶ Si autem modus agendi vel mouendi respiciatur tunc agens est mouens ꝛ econuerso: qđ vtrũqȝ est influens ei aliquod circa quod est motus vel actio: ꝛ quia hec rationem aliqn animalium sapit. Ideo in rationali phisice parte motus in actione ꝛ actio in motu firmari dicitur: ꝛ in hoc modo mobile est patiens precipue ſm verbum grecum patiens qđ est recipere: quia sic recipiens ab aliquo est patiens. Aristo. tamen in libro ethicorum vult ꝙ actiuum principium sic omnium operum voluntariorum pertinentium ad mores ꝛ factiuum principium sit artificialium: sed sic non sumitur actio ꝛ factio generaliter ſȝ potius in materia ciuili tñ.

Re oper hẽ iectionẽ agit ꝛ g alias mouet.

¶ Cap. 8m. Ad quam causam reducatur faciens: ꝛ ad quam patiens.

Tex.c.55. His habitis ad propositũ redeamus determinantes ad quã causam reducitur agẽs: ꝛ ad quã causam reducitur patiẽs. est eniȝ effectiuum siue factiuuȝ causa que dicitur vnde principiuȝ motus id est efficiens que dicitur vnde principium motus: quia motus ad materie transmutationem sicut agens siue patiens. ¶ Causa enim que dicitur cuius gratia que dicitur causa finalis non est factiua que lȝ moueat efficientem non tamen mouet materiam. nec mouet sicut principium vnde finitur motus mobili: sed potius per intentionem ꝛ rationem: quia ipsa videlȝ est ratio quare efficiens facit: ꝛ quid per facere intendit cõsequi: ꝛ hoc patet quia finis inducitur per motum ꝛ factionẽ: ꝛ habito eo quiescit agens: ꝛ ideo sanitas qñ eger fit sanus a medico est nõ factiua nisi per metaphorã dicat. s. qr ratio est quare medicus facit: qr facit ꝛ illius pbatio est: qr quando faciens est ſm actum faciens: tunc aliqđ generatur in patiente: sed talibus habẽtibꝰ siue formis sicut est sanitas presentibus ſm actum non generatur aliquid nec fit sed est iam in patiente quiescens: species enim ꝛ fines sunt habitus quidam quiescentes: siue in quibus quiescit materia sicut autem factiuum ad agentem causam reducitur ita econuerso passiuum in eo qđ passiuum reducitur ad materiam: quia passio est imperfecta: quia speciem recipit facientis. Que autem sunt passiua siue actiua habent speciem in materiam sicut ignis in materia habet calidum si autem esset calidum separatum: tunc non pateretur ſm formaȝ: calidum impossibile est esse separatum: lȝ hoc dixerint quidam: si autem quedam alia talia sunt que sunt separata in illis vtriqȝ verum erit qđ dictum est ſm ꝙ agũt impossibilia entia. ¶ Sed de hoc in prima philosophia erit locus determinare: quid ergo sit facere ꝛ pati in quibus existant: ꝛ quare ꝛ quomodo dictum est hoc modo.

¶ Cap. 9m. Qr antiquissimi dixerunt ꝙ modus actionis ꝛ passionis est per poros.

Tex.c.56. Cum autem diximus quendaȝ motũ actionis ꝛ passionis qui sumptus est in genere ex parte actionis ꝛ passionis rursus dicemus in specie aliquãdo qui erit sumptus ex parte actiuorum ꝛ passiuorum: sed qualiter veniat agens ad patiens vt imprimat ei formam suam ad quam intendit ipsum patiens transmutare: visum est autem aliquibus ꝙ vnumquodqȝ qđ patitur patiať per foramina parua que greci poros vocant. Ita ꝙ vltimum faciens qđ est proximum patienti ingrediatur per illos poros in patiens ꝛ vndiqȝ contingat ipsum: ꝛ ideo vndiqȝ patitur patiens ꝛ non in vno loco tñ: ꝛ qr visus ꝛ auditus ſm eos etiam effunduntur super visibile per media que sunt inter videntem ꝛ rem visam. Ideo dixerunt etiam ꝙ per poros eorum corporum que sunt media sensuum: videmus autẽ ꝛ audimus ꝛ ſm alios sensus sentimus oĩa: dicunt etiam ꝙ ideo plus videmus per aerem ꝛ aquaȝ

⁊ per alia corpora transparentia: sicut est vitrum ⁊ cry-stallus: quia illa corpora plus habent poros qui pori quidem inuisibiles sunt propter paruitatem: sed magis spisse positi sunt: magis secundum ordinem positi: ita ꝙ porus in transparentibus sit iuxta porum ⁊ magis recte per illa transiens est porus. In alijs autem corporibus sunt tortuosi pori ⁊ inordinati ⁊ ideo non transit ea visus. Antiquissimi ergo illa determinauerunt vt dictum est.

¶ Cap. 10m. De opinionibus antiquorum magis descendentium ad speciem circa modum actionis ⁊ passionis.

Agis autem descendentes ad species agentium ⁊ patientium sicut Empedo. non solum dicunt poros esse in facientibus ⁊ patientibus: sed etiam dicunt miscere ea solum quorum pori adinuicem sunt commensurabiles vt vnum in alium ingredi possit: ita ꝙ plurimum vnius sit in plurimo alterius ⁊ econuerso: ⁊ quia non omnia talia sunt. Ideo non omnia omnibus misceri possunt. Viam autem que maxime est naturalis de omnibus naturalibus passionibus vno ⁊ simili sermone enuntiauerunt Democritus ⁊ collega Leucippus quia fecerunt principium qd est secundum naturam sicut supra diximus in sermonibus eorum de generatione. quidam enim antiquorum sicut Melissus opinati sunt ex necessitate vnicum tantum ⁊ totum esse ⁊ imobile: dico autem totum ens esse vnum continuum: dixerunt enim illi ꝙ vacuum non est aliquid in rerum natura dixerunt enim non posse aliquid moueri nisi sit vacuum extra res a rebus separatum in quo moueatur hoc qd mouetur: dixerunt etiam ꝙ multa alia esse non possunt: quando non est aliquid segregans in terra: vacuum autem dixerunt esse segregans. Et quia posset eis dici ꝙ multa sunt se tangentia ita ꝙ in terra non sit vacuum segregans. dixerunt ꝙ hoc nihil differe quia continuum ⁊ contingens idem dicebant esse: quia continui partes secundum ipsos contingebant. Dixerunt etiam ꝙ nihil differe dicere ꝙ sint multa: ⁊ ꝙ sit vnum ⁊ ꝙ dicatur esse vacuum: quia continuum ⁊ contiguum sunt vnum secundum ipsos nec multa sunt nisi sint diuisa: nec diuiduntur nisi per vacuum sed non est vacuum: ergo nec multa sed omnia continua sunt. ¶ Si enim dicatur ꝙ ens vbiqz hoc est in omni puncto est diuisibile. sic possibile est accidere ꝙ nihil sit vnum de rebus naturalibus sed multitudo componitur ex vnis: ergo nec multitudo erit igitur tunc totum erit vacuum in quo nec multa sunt nec vnum. Si autem dicatur totum ens continuum secundum aliquid esse diuisibile ⁊ aliquid non. hoc vtiqz videtur esse fictitium cum non sit magis ratio quare in vno puncto diuidatur quam in alio vsqz ad quantum enim erit diuisibile ita ꝙ non ibi fiet diuisio: ⁊ quare aliquid de vniuerso ente ita habet ꝙ diuiditur ⁊ separatur per vacuum: aliud autem ita habet ꝙ est plenum ⁊ non diuiditur ita ꝙ vnum ab alio separatur per vacuum. Amplius sic etiam necessarium est accidere ꝙ non sit motio aliqua.

¶ Cap. 11m. Et est digressio ponens modos antiquorum de poris: ⁊ ꝙ ens sit vnum ⁊ immobile.

Ttendendum hic ꝙ rationes philosophorum de poris fuerunt iste: videbant enim ꝙ totum passibile suscipit formam agentis: ⁊ quia antiqui formalem causam non bene intellexerunt. Ideo videre non poterant quo aliter agens communicat patienti virtutem forme sine materia sua: ⁊ ideo opinati sunt agens per particulas materie intrare in patiens: ⁊ quia intrinseca est ei forma agentis. Ideo posuerunt ꝙ poros intraret: ⁊ quia non esset possibile quia poros non habet ⁊ difficulter passiue quia paucos vel non proportionatos agenti poros habet. Et omnes isti supponebant esse vacuum intra corpus in poris corporis ⁊ extra corpus in spatio qd separat vnum corpus ab alio ne tangat ipsum nec continuatur ei. Melissus autem dixit nihil esse vacuum ⁊ ideo destruxit omne antecedens ad vacuum: vnde sic arguebat si diuidatur continuum discretio erit inter diuidenda que erant partes continui: sed non est discernens nisi vacuum: ergo vacuum est: sed hoc est falsum: ergo non est discernens inter discreta: ergo totum remanet vnum indiuisum. Qd autem non sit segregans siue discernens nisi vacuum sic probat: vacuum opponitur pleno ⁊ ens non enti: sed omne ens est plenum ens: quia dicebat plenum idem ꝙ rem plene i. perfecte existentem: ergo nihil entium est vacuum. Plenum autem a pleno non segregatur propter qd plenum: ergo segregabitur per vacuum: sed vacuum non est: ergo res a re non segregabitur: ergo res rei permanet continua. Qd autem esset ens immobile sic arguebat. Si res moueretur aut est continua rei aut non est si est continua sed mota secundum locum vna parte continui mouetur totum continuum: ergo vna re mota in mundo mouetur quicquid est in mundo qd est inconueniens: ergo res non mouetur que est continua rei. si autem non est continua: ergo cum mouetur de loco ad locum aut mouetur in plenum aut in vacuum: si mouetur in plenum: ergo duo corpora erunt in eodem loco qd est falsum. Si autem in vacuum ergo vacuum est qd falsum est. ergo ens est vnum continuum ⁊ immobile.

¶ Cap. 12m. Qd dementie est simile dictum Melissi.

Abitis his redeamus ad propositum dicentes ꝙ ex his vtriqz sermonibus patet ꝙ transcendunt sensum discipuli Melissi ⁊ desperauerunt tamquam ac si non esset conueniens sensum sequi contra rationem. Et dixerunt omne qd est vnum esse ⁊ imobile ⁊ infinitum: si enim finiretur tunc finiretur non scilicet ad plenum qd est ens sed vsqz ad vacuum: sed quia vacuum non est ideo nihil finitur ad ipsum. ⁊ ideo ens est infinitum. Isti ergo propter has causas ita nuntiauerunt de veritate rerum ¶ Amplius autem in sermone per rationem videtur eis hoc contingere que dicunt: sed si res ipse inspiciantur dementie simile videtur esse dictum eorum ⁊ plus quam dementes sunt: nullus enim vnquam dementium tantum egressus est metas rationis ꝙ ignem ⁊ glaciem extimauerit vnum esse: sed dementes aliqui inueniuntur qui propter assuetudinem decepti dicunt bona que in sensu bona apparent pro eo ꝙ sunt delectabilia secundum sensum esse vera bona ⁊ ꝙ nulla differentia sit inter illa.

¶ Cap. 13m. De comparatione dictorum que dixerunt diuersi philosophi de facere ⁊ pati: ⁊ quis inter eos melius dixerit.

I autem comparantur dicta antiquorum de facere ⁊ pati: tunc Leucippus extimatus est habere sermones meliores alijs in hoc ꝙ confitetur ea que ad sensum vera sunt. vnde non destruit generationem nec corruptionem nec motum nec multitudinem entium: ⁊ hoc quidem dicit: quia confitetur ea que conueniunt his que in sensu apparent: conuenit autem cum his qui dicunt vnum esse omne quod est sicut dicit Parmenides ⁊ Melissus: qui dicit ꝙ bene sequitur ꝙ motio non est si vacuum esse non dicatur. Sed in hoc differt a Melisso ⁊ Parmenide: quia illi destruxerunt consequens scilicet vacuum esse ⁊ concludunt oppositum antecedentis: scilicet motum non esse. Sed Leucippus ponit antecedens ⁊ infert consequens. s. motum esse ⁊ ex

Tex. c. 57.

Tex. c. 58.

Tex. c. 59.

Tex. c. 60.

hoc concedit vacuum esse: vacuum autem dicit esse sicut privationem: et ideo simpliciter quidem est non ens: quia non est aliqd entium sicut nec privatio tamen est ens quia entis est sicut privatio respectu habitus: unde plenum dicebant esse principaliter ens sed vacuum non esse principaliter: sed tamen non dicebant ꝙ omne tale qd est sicut plenum esset unum sed potius talia infinita sunt multitudine et indivisibilia divisione physica propter parvitatem sui tumoris sive sue quantitatis: et quia hec feruntur sive ambulant in vacuo et dicuntur athomi dicunt enim vacuum esse sicut diximus: et dicunt ꝙ hec cum stant congregata faciunt generationem et dissoluta abinvicem faciunt corruptionem: et secundum ꝙ existit undique tangentia faciunt actionem et passionem. et secundum ꝙ unum subintrat in alio faciunt augmentum. et secundum ordinem situm et figuras faciunt alterationem: et secundum ꝙ quodlibet intrat in quodlibet faciunt mixtionem: dicunt enim Democritus et Leucippus ꝙ secundum ꝙ talia sunt non sunt unum. et ꝙ generationem faciunt secundum ꝙ sunt composita et complicata: confitentur tamen etiam ꝙ ex eo qd secundum veritatem est unum qd est id qd omnino est indivisibile actu et potentia nunquam fit multitudo nec ex vere multis que discreta sunt et non actu nec potentia coniungibilia sicut indivisibilia nunquam fit unum compositum ex illis numeri utrunque horum est impossibile: dicunt etiam isti duo viri. s. Democritus et Leucippus ꝙ patitur res per poros: sicut dicit Empedocles et alij de numero illorum philosophorum. et dicunt ꝙ omne pati et omne alterari hoc modo generatur et fit ita ꝙ fiat eis dissolutio et corporis per interpositionem vacui: quia vacuum interponitur rebus res intercipiendo. ita ꝙ pars huc pars autem illuc feratur. Similiter dicunt fieri augmentationem corporibus solidis patulis subintrantibus in rem que augetur. ¶ Fere autem contingit Empedoclem dicere qd dicit Leucippus in hoc ꝙ indivisibilia necesse est eum ponere. Dico autem fere quia Leucippus ponit athomos segregatos ambulantes in vacuo et athomos in corpore qd constat que indivisibilia inter porum et porum faciunt divisionem. Sed Empedoclem contingit alterum horum dicere. s. athomos que dividunt inter porum et porum quia aliter in omni re pori essent continui hoc autem est impossibile. Tunc enim corpus solidum nihil esset preter poros: sed totum esset vacuum: ergo nihil esset quia vacuum est sicut non ens ut dicit Leucippus: necesse est ergo athomos esse se tangentes inter poros media autem athomorum esse vacua que Leucippus dicit esse poros: fere ergo Empedocles dicit sicut Leucippus de facere et pati. Modi ergo secundum quos ut dicunt antiqui hec quidem faciunt: hec autem patiuntur fere sunt qui dicti sunt. Dico autem fere propter Platonem de quo infra faciam mentionem et manifestum est quid et quo modo de his dicunt.

[Tex.c.61.]

[Tex.c.62.]

¶ Cap. 14m. Qui philosophorum magis ex dictis suis possunt causare illa que sensus confitetur esse.

[Tex.c.62.]

Ue autem in physicis et ad sensum confitetur quedam plus sequuntur quedam positiones et quedam minus verbi gratia minus enim sequitur ad positionem Empedo. quomodo erit generatio et corruptio: quia hoc ex dicto suo non est manifestum. Democrito enim et Leucippo ponentibus prima principia esse corpora indivisibilia que differunt formis sive figuris manifestum est qualiter fiunt: eo ꝙ confessa sunt in naturis: quia constantibus his res generantur et dissolutis corrumpuntur et alterantur et patiuntur et augentur sicut supra diximus. Empedocli autem non contingit esse manifestum qualiter hec fiunt: quia ipse bene causabit ex dicto suo generationem et corruptionem eorum que fiunt ex elementis sed cum ponat illa esse non ex alijs nec ex invicem non ponit ipse ex dicto suo causam differentie unde generetur elementorum coacervata quantitas: quia athomos non ponit nec ponit ꝙ sit aliquod elementum unde generatur ignis vel aliquod aliorum elementorum sicut Plato in timeo scripsit aliqua elementa esse horum corporum. s. ignis aque et aeris et terre. In tribus enim differunt ut non eodem modo Plato et Leucippo dicat: quia Leucippus quidem dicit prima esse solida corpora athomalia. Plato autem dicit planities sive superficies indivisibiles. Et Leucippus dicit ꝙ unumquodque corporum athomorum terminatur infinitis figuris. Plato autem dicit ꝙ figure planitierum sunt terminate et finite. quia generantur omnes ex triangulo modo supradicto. Sed tamen utrique tam Plato quam Leucippus dicunt indivisibilia que figuris sunt determinata ex quibus fit generatio congregatione et corruptio segregatione. Et Leucippo quidem duo modi erunt quibus fit actio et passio. s. per tactum agentis et patientis et per vacuum qd est porus. Platoni autem unus istorum modorum relinquitur: quia superficies mathematica non est porosa et ideo non fit actio secundum eum nisi per tactum: et nos in prioribus sermonibus tertij libri celi et mundi diximus de planitiebus. Qd autem contingit dicere de corporibus indivisibilibus nunc dimittatur.

[Tex.c.63.]

¶ Cap. 15m. Utrum indivisibilia sint principia et cause actionis et passionis sicut dixerunt Democritus et Plato.

[Tex.c.64.]

Icet autem nos hic disputemus utrum vacuum sit causa actionis et passionis qd antiqui ponebant in corporibus porosis: tamen digressio non faciemus ad inquirendam de ipsis indivisibilibus parum tamen digrediemur: quia non inquiremus de natura indivisibilium: sed nisi utrum sit causa actionis et passionis. Dicimus enim quod unumquodque horum indivisibilium necessarium est etiam dicere impassibile dicunt enim antiqui ꝙ passio non fit nisi per vacuum qd est in poris corporis: ita ꝙ vacuum pororum causa sit actionis et passionis. Et nos dicimus ꝙ nec causa est actionis nec passionis nec etiam dispositio. ¶ Omne enim qd est causa actionis vel passionis est durum vel frigidum vel aliqua qualitate dispositum. Sed vacuum cum sit privatio et non ens respectu pleni nulla earum qualitatum est dispositum: ergo nec activum nec passivum: hoc autem dicimus quia etiam dictum eorum de indivisibilibus sit inconveniens dicunt enim ꝙ caliditas datur sola inter activas qualitates figure circulari athomorum. quia ponebant celum esse ignem purum: quia videbant esse circulare. Si enim dant calidum circulari figure: necessarium est ꝙ alicui figurarum angulosarum sicut quadrilatere vel alij dent frigiditatem. Si autem concedant has duas qualitates esse in athomis: sic etiam debent concedere consequentes earum esse in eis quales sunt gravitas et durities: levitas et mollities: et alie huiusmodi qualitates. Est autem iterum inconveniens dictum Democriti cum concedit in athomis unum esse gravius altero sicut apparet in radio solis quia unus athomus descendit magis quam alius: si enim unus est gravior altero: quia leve est leve per caliditatem que rarificat partes materie sue et facit ipsum leve. ¶ Cum autem talia sunt si diceretur ꝙ non pateretur ad invicem esset hoc impossibile patitur enim leviter calidum a multo calido non inquantum sunt similia in calido sed inquantum excedens est magis calidum et excessus est plus frigido permixtum. ¶ Similiter iterum dicit esse Democritus necesse est ꝙ dicat etiam molle esse in athomis. Molle enim naturali impotentia resistendi tactui passivum est et hoc inquantum est humido infusum sit subactivum dico autem subactivum: quia per humidum activum qd non simpliciter activum est sicut calidum et frigidum. Et propter hoc dictum iterum sequitur athomos esse activos et passivos et ex omnibus his dictis que perfecte dicit Democritus vel sequitur ex dictis suis ut habitum est. Necesse est ꝙ Democritus dicat ꝙ athomi sunt activi et passivi et hoc ipse concesserit propter duas rationes tamen hoc impossibile est et inconveniens. In athomis enim aut ponitur figura sola aut cum figura qualitas activa aliqua aut passiva. Si ponitur in eis figura sola tunc non erunt activa nec passiva: quia figura neutrum est: quia aliter mathematica agerent et paterentur. Si autem cum figura in athomis ponitur qualitas aliqua aut una erit illa in quolibet athomo aut plures: si una cuiuslibet athomus sit principium ut dicunt illa erit immobilis ab ipso ita ꝙ calidum semper est calidum et frigidum semper est frigidum: ergo una natura materialis non erit athomis subiecta:

[Tex.c.65.]

[Tex.c.66.]

[Tex.c.67.]

[Tex.c.68.]

ex materia variatur de ꝯrario in contrariũ qḋ ſm dicta nõ faciunt athomi qḋ eſt impoſſibile: ſemper enim erit vna nã materialis ſubiecta ꝯrarijs. Si aũt multe qualitates inſunt vni athomo que quidem ſint actiue ⁊ paſſiue ille ſine dubio erũt ꝯrarie: qꝛ actio ⁊ paſſio erũt iter ꝯraria: ergo ꝯraria ſunt in eodẽ indiuiſibili: ergo ꝯraria inſunt eidem ſm idẽ qḋ iterũ eſt impoſſibile: vnde ſi patiatur athomus ſm ꝙ infrigidatur ſm id patietur ⁊ aliud .ſ. calorem qḋ falſum eſt. Et eodẽ modo eſt de paſſionibus alijs actiuis ⁊ paſſiuis: ergo licz ipſe indiuiſibilia dicat eſſe actiua ⁊ paſſiua ſequitur tamen ea eſſe nec actiua nec paſſiua. Illud aũt inconueniẽs nos ſimpliciter tm̃ ꝯtra Democritũ. Sed etiam ꝯtra Platonem qui dixit indiuiſibiles planities eſſe pricipia: dixit enim Plato non eſſe vacuum indiuiſibilibus planitiebus: ⁊ qꝛ ſm eos non fit rarũ niſi vacuũ interponatur partibus corporis ſequitur ꝙ non ente vacuo non generatur aliquid rarius vel denſius: ſunt autem rarum ⁊ denſum prima ꝯtrarietas ex parte materie. cum ergo ille non ſint conſequentes etiam nos ſunt ergo nulle ſunt in corpore qualitates actiue vel paſſiue ergo nec agit nec patit aliquid indiuiſibiliũ quãdo vacuum non ponitur eſſe in ipſo. Si aũt dicat aliquis ꝙ athomi parui ſunt indiuiſibiles ⁊ magni non ſunt indiuiſibiles hoc erit incõueniens: verũ enim eſt ꝙ rõnabilius ⁊ facilius magna diuidunt ꝙ̃ parua. qꝛ magna facilius diſſoluũtur ꝙ̃ parua ideo qꝛ magna componunt ex multis ⁊ paucis ex paruis: ſed indiuiſibile dicit vniuerſalr̃ ſndiuiſibile: qꝛ nõ eſt paciuũ: ⁊ ideo diuiſio magis eſt ex iſtis magnis ꝙ̃ paruis: ſed tamen exiſtit vtriſqꝫ. ¶ Amplius aũt aut etiam illa oĩa indiuiſibilia ſolida exiſtunt vnius nature ſicut ſi eſſent ignea vel terrea: aut ſunt diuerſarũ naturarũ: ſi aũt ſunt vnius nature ſiue vnius ſpeciei ſm quãtitatẽ quid erit tũc diuidens ⁊ diſcontinuans ipſos athomos: quare non accidit eis ſicut in aqua: cum enim vna pars tangat aliam ſtatim ꝯtinuatur ei ſimplr̃ enim cum vnus athomus tangit alium ſtatim cum eo debet continuari: poſterior enim non differt a priore niſi in natura formali. Si aũt ſunt diuerſarũ naturarũ ſiue ſpecierũ quales ſunt ille ſpecies: cum enim ille nature faciant athomos diuerſos ⁊ diſcontinuos ipſe ſunt ante ea ſm naturam: ergo ille nos magis ſunt ponende cauſe ⁊ principia rerum que ſiunt ex athomis ꝙ̃ figure athomorũ quas pricipia dixit eſſe Democritus. ¶ Amplius hoc videt eſſe inconueniens ſuper hoc ꝙ ea que differunt natura ⁊ forma agunt ⁊ patiuntur abinuicem cũ ſibi approximant: nature ergo ille erunt principia actiõis ⁊ paſſionis ⁊ non figure.

¶ Cap. 16m. Utrũ indiuiſibilia mouentur in vacuo ſicut dixit Democritus.

Uis etiam Democritus hic dixit ĩdiuiſibilia ferri ⁊ moueri in vacuo: queramus qd̃ ea moueat: aut eñ indiuiſibile mouetur a ſe vel ab alio. ſi ab alio tunc ipſum eſt paſſiuum: ergo nõ principium actionis: ſed potius mouẽs ipſum eſt principium actionis ſi aũt mouet ipſum ſe vnũquodqꝫ aut diuiſibile erit aut ſm aliud mouet: ⁊ hoc eſt contra hypotheſim aut ipſum eſt indiuiſibile: ⁊ tunc cũ moueri ſuum ⁊ mouere ſint ad formam agendo ⁊ patiẽdo erit hoc ipſum indiuiſibile ſm id agens ⁊ patiẽs: ſed actio ⁊ paſſio ſunt ꝯtrariorũ: ergo idem indiuiſibile in eodem habebit contraria qḋ eſt impoſſibile. Adhuc ſm hoc materia ꝯtrariorũ nõ tm̃ erit numero ⁊ ſubiecto vna ſed etiam in potẽtia diſpoſita qḋ eſt impoſſibile: ergo nõ mouetur in vacuo.

¶ Cap. 17m. Q poꝛi nõ ſunt cauſa actionis ⁊ paſſionis.

Is habitis de corporibus indiuiſibilibus veniamus ad opinionem de poris ⁊ oſtẽdamus ꝙ non ſunt neceſſarij ad actionẽ ⁊ paſſionem: quodcũqꝫ eñ dicit ꝯtingere paſſiones ex hoc ꝙ actiuum mouetur in poris paſſiui. ſed cum hoc dicunt ꝙ res etiam adhuc patitur cũ impleti ſunt pori neceſſe eſt eos concedere ꝙ pori ſunt ſuperflui: ſi enim aliquod totum ita patitur qḋ in poris tangit ipſum actiuum qḋ ſubintrauit in ipſum: tunc id patitur per tactũ actiui ⁊ non propter porum: ergo etiam ſi nõ habeat poros ſed ſic totum continuum ens patietur eodem modo propter tactum actiui. ¶ Amplius autem quomodo contingit ſm iſtos dicere de videre ⁊ inſpicere ⁊ de alijs ſenſibilibus cum per tranſparentia fiant ſenſus. Non enim poſſunt dicere ꝙ ſentiens ſm tactum tranſeat per tranſparens vt perueniat ad rem ſenſatam: qꝛ quidam ſenſus fiunt per diſtãtiã. Nec iterum poſſunt dicere ꝙ ſenſus fiat per poros ſi plenus eſſe dicatur quiſqꝫ pororum: plenos enim poros nihil differt aut poros habere qꝛ totum corpus tranſparens ſic erit plenum. Si autem aliquis dicat ꝙ pori corporũ tranſparentiũ ſunt vacui: aut ergo poſſunt in ſe recipere corpora aut non: ſi poſſunt recipiant ergo tunc ſequitur idem qḋ prius .ſ. ꝙ nõ ſemper contingat videre per tranſparens qꝛ impletis poris nihil videtur. Si aũt pori corporũ tranſparentium tales ſunt ſm magnitudinem: qꝛ nos poſſunt ſuſcipere corpus implẽs ipſos poros: hoc ridiculoſum eſt .ſ. vt dicatur paruum foramen eſt qḋ porus dicitur ſicut vacuum magnum aut ſpatiũ non ſit vacuũ ſed impletur corpore ſubintrante in ipſum: qꝛ qualecunqꝫ eſt vacuum id habet ſuum proportionabile implementũ. Eſt etiam contra rationem hanc vacui pori: qꝛ vacuum nihil eſt niſi regio ſiue ſpatium corporis alicuius ſuſceptiuũ qua propter manifeſtum eſt: qꝛ ſi omni corpori in tumore ſue quantitatis ſimile erit vacuum ſi vacuũ eſſe ſupponatur: vniuerſaliter autem ſuperfluum eſt dicere propter actionem ⁊ paſſionem eſſe poros: aut enim faciens facit ſm tactum aut nõ ſm tactum: ſi non ſm tactum facit ergo non facit intrinſecus in poris tangens: ergo porus non eſt cauſa paſſionis. Si aũt faciat ſm tactum ergo ꝙ̃uis nõ ſint pori dũmodo actiuum tangat paſſiuum: ⁊ ſint innata agere: ⁊ pati adinuicem fiet actio ⁊ paſſio Quoniã igitur ergo ita dicere eſſe poros vt quidam eos eſſe exiſtimant aut mẽdatiũ eſſe aut inutile ad cauſam actionis ⁊ paſſionis manifeſtum eſt ex dictis.

¶ Cap. 18m. Q pori nõ ſunt cauſa diuiſionis corporum.

Stendemus autẽ ꝙ nec ſunt cauſa diuiſionis corporum: cum enim omne corpus ſit diuiſibile ⁊ phyſicum ⁊ mathematicũ. Cũm athematicum poros non habeat ridiculum eſt poros dicere cauſam diuiſionis: qꝛ corpora poſſunt ſeparari ſm illud ſm ꝙ ſunt diuiſibilia: hoc autẽ non eſt vacuum in poris: qꝛ aliter mathematica non erunt diuiſibilia.

¶ Cap. 19m. Et eſt digreſſio determinãs qualiter pori faciũt ad actionem ⁊ paſſionem. ⁊ qualiter ad diuiſionem.

Ttendendum hic ꝙ corpus mathematicum non habet poros: phyſicum aũt non omne neceſſe eſt habere poros: ſꝫ tm̃ id ex quo aliquid reſpirat vel ſubintrat ⁊ ideo corpus humidũ aut poros non habet cum in ſe terminari nõ poſſit: aut ſi habet continue delẽtur pori eius: pori aũt in quibus ſunt ad facilitatem faciunt paſſionis: ſed paſſionis non ſunt cauſa: ſic ſimiliter ad facilitatem faciunt diuiſionis tamen diuiſionis non ſunt cauſa. Si autem vacui dicerentur eſſe pori: tunc adhuc minus eſſent cauſa diuiſionis ⁊ paſſionis.

¶ Cap. 20m. Qualiter actio ⁊ paſſio ſunt ſm veritatem.

Uia autem nos iam diximus opinionẽ aliorum circa actionem ⁊ paſſionem. Dicamus quomodo exiſtat generare ⁊ facere in patientibus ſm veritatem: facere enĩ propter generari ⁊ pati propter generari. Dicamus autem de facere ⁊ pati accipiẽtes pro principio actionis ⁊ paſſiõis id qḋ multotiens dictum eſt: hoc autem eſt ꝙ vnum eſt poteſtate ⁊ aliud actu eſt. Cum enim omne qḋ eſt poteſtate ſit receptiuum forme alicuius per hoc ꝙ eſt poteſtate receptiuum autem alicuius forme eſt receptiuũ ipſius alio quodam agente in ipſum: conſtat omne id qḋ eſt in potentia eſſe paſſiuum quia hoc eſt paſſiuũ formam aliquam quam recipit ab alio. id autem qḋ eſt actu principiũ eſt actionis: quia actio ipſius eſt ab actu eius ⁊ non diceretur actio niſi eſſet ab actu: ⁊ ideo actus ſm ꝙ eſt principium actionis perficit actum: qḋ per ſe ⁊ non per accidẽs eſt actiuum: id eſt qḋ eſt actiuum ⁊ generatiuum illius forme quis ipſum eſt in actu: vnde patet ꝙ potentia eſt principium paſſionis ⁊ actus eſt principium actiõis: tale autem corpus quod poteſtate eſt paſſibile eſt ⁊ non innatum compati: tamen non pati .ſ. ſm vnam partem pati ⁊ ſm aliam non

Tex.c.69
Tex.c.70.
Tex.c.71.
Tex.c.72.
Tex.c.73
Tex.c.74.
Tex.c.75.
Tex.c.76.
Tex.c.77.

pati sicut dixerunt qui poros indiuisibilibus corporibus interceptos in corporibus esse dixerunt. Hij enim dixerunt q in poris patitur corpus: sed non in partibus indiuisibilibus que interponuntur poris: sed potius poris est corpus passibile vbiq3 id est in omni parte est passibile inquantum est in potentia et minus vel magis passibile inquantum est in potentia magis et minus. Et si aliquis dicat potentiam inesse magis passibilibus: hoc non erit verum nisi vno modo qui est sicut in metallis vene neruales in terra vel in lapide sunt extense que passiue sunt a proprio actiuo quod agit ad formam vel ad speciem metalli in vena illa et non in lapide vel in terra circunstantibus quia non nisi in vena illa inuenit suum proprium passiuum: sed tunc vena vel foramen non est causa passionis sed potius dispositio materie que a tali actiuo passibilis est et non ab alio. Id autem quod totum est continuum non est passibile a seipso quia non est ratio quare vna pars eius agat et alia patiatur quia partes continui sunt homogenee. Similiter autem que non appropinquant sibi in se vel in alijs non agunt et patiuntur in se adinuicem. et dico quod propinquare sibi in alijs quando primum agens et vltimum patiens non sunt immediata sed est quoddam in medio quod agit et patitur: sicut quando ignis calefacit corpus nostrum: tunc enim aer patitur ab igne et agit in corpus nostrum. et sic est innatum facere et pati.

Tex.c.78.

Cap. xi^m. Quod nullum corpus tum sic diuisibile tum indiuisibile: et tamen passibile. et tum impassibile secundum diuersas partes eius.

Tex.c.79.

Quod autem quidam existimant aliquam rem aliquando pati quod in principio diximus: hic enim determinandum et ostendendum. quoniam est falsum: si enim concederent quod corpus vel magnitudo non vbiq3 esset diuisibilis sicut illi dixerunt quod diuiditur in poros et non diuiditur in corporibus indiuisibilibus que poris interponuntur: tunc esset verum quod corpus non vbiq3 in omni parte sua est passibile. ideo etiam si esset verum quod nihil esset continuum: quia continuum iam continue ad indiuisibile non tamen est ex indiuisibilibus. Si autem est mendacium hoc quod dicunt sicut supra ostendimus et omne corpus diuisibile: tunc nihil differt dicere quod diuidatur vel quod sit diuisibile vel quod tangat vel quod sit tangibile: iam enim in poros tunc diuidatur: tamen est diuisibilis in partibus que poris interponuntur quia ille non sunt indiuisibiles et similiter est tangibile in illis: et ita secundum totum est diuisibile et tangibile et passibile. Si enim corpus potest segregari secundum superficies in quibus est tactus vt inquiunt quidam Platonici: si nondum est diuisum est tamen diuisibile et posito in esse non accidit impossibile. Similiter etiam si diuisibile sit in partes posita diuisione in actu nihil sequitur impossibile.

Cap. xx^m. Quod actio et passio non fiunt per poros scissis corporibus.

Tex.c.80.

Quod autem vniuersaliter passio hoc modo fiat in rebus que quidam dicunt quod generantur scissis siue separatis corporibus per poros est inconueniens. Destruit enim hic modus alterationem in qua tamen saluantur actio et passio. Uidemus enim quod idem corpus continuum manens quandoq3 quidem est humidum liquidum et quandoq3 coagulatur sicut glacies et aqua fluida et patitur hec aqua sine diuisione: et sine compositione et sine conuersione suarum partium et absq3 tactu diuerso in ordine componentium partium: quia eodem modo remanent saluate in continuo sicut Democritus dixit fieri alterationem ex diuerso ordine athomorum: non enim ipsum continuum traductum in alteratione nec transpositum diuerso situ partium in toto nec transmissum per liquefactionem quando ex humido fluido fit coagulatum: et ideo alteratio fieri potest eodem modo in materie partibus manente continuo. Si autem dicit aliquis quod iste partes continui non transponantur vt diuidantur: tamen indiuisibilia ex quibus fit continuum mutantur in tali alteratione quando fit coagulatum ex humido: quia tunc amittit indiuisibilia liquida fluida et acquirit indiuisibilia dura et coagulata: hoc patet esse falsum. Indiuisibilibus enim tumor indiuisibilium corporum non vere insunt dura et coagulata quia talium passionum indiuisibilia non sunt susceptiua vt diximus sed totum secundum vnum modum manens in partibus et situ partium in toto quandoq3 est humidum et quandoq3 coagulatum et durum: ergo si diuisione pororum est alteratio et si diuidantur res et transponantur partes non manet continuum vnum: et ideo tunc non est alteratum sed corruptum.

Tex.c.81.

Et ideo hic modus destruit etiam augmentationem et diminutionem: quia si partes actiui intrant poros passiui: tunc id in quod intrat non erit maius secundum vnamquamq3 partem que fuit vna additio augmenti sed tantum erit appositio sibi facta in poris et id quod intrat non transmutat totum quia partes inter poros inter se causantes eodem modo manent quo prius et etiam non erit transmutans secundum se: quia id quod augetur non conuertit ad se quod intrauit in ipsum: sed tantum pori eius sunt pleni illo corpore quod intrauit: dictum est ergo quid est generare et facere et pati secundum veritatem: et quomodo quidam inquiunt quod contingit et non est verum quod ita contingat vt dicunt. Relinquitur autem videre de mixtione secundum eundem modum artis: quia mixtio tertium erat eorum que sunt que supra proposuimus pertractanda ante generationem elementorum.

Tractatus sextus de mixtione.

Cap. p^m. De intentione tractatus: et de ratione eorum qui dixerunt non esse mixtionem.

Tex.c.82.

Scrutandum est quid sit

Mixtio et quid est miscibile: et hoc est querere qua ratione quodlibet de numero entium existit: secundo que contingunt misceri. In tertio queremus quomodo est mixtio. Amplius ante hec omnia queremus vtrum est mixtio et an mendacium est mixtionem fieri per materiam: dicunt enim quidam quod non est impossibile. Quedam alijs misceri vetantes hac ratione: quia cum conueniunt ea que misceri debent aut maneant sicut prius in forma et specie aut non maneant eodem modo in forma et specie ante et post: sed corrumpuntur vel ambo vel alterum eorum. si maneant eodem modo in forma et specie ante et post: tunc magis sunt mixta postquam coniuncta sunt quam fuerunt ante commixtionem. Si ambo vel alterum non manet sed corrumpitur: tunc est generatio et non mixtio que enim nullatenus sunt entia et manentia non sunt mixta sed corrupta.

Cap. 2^m. Que sit differentia mixtionis ad alios motus: quia ab hoc dependet solutio prius habite dubitationis.

Tex.c.83.

Antequam soluamus hanc dubitationem dicemus quod per ea per que probant isti suam intentionem: videtur quod iste sermo eorum querit quomodo mixtio differt a generatione et corruptione: et in quo differt miscibile a generabili et corruptibili. Manifestum enim quod si est mixtio: tunc oportet eam differre a generatione et corruptione et alijs mutationibus que sunt ad formas s. ab augmentatione et quando ista differentia erit manifesta tunc soluetur questio. Est autem differentia mixtionis ad generationem quia materia et forma sunt principia entis generati. et materia non dicitur misceri generabili sed potius efficitur in actu per formam ipsius sed materiam in qua generatur ignis non dicimus misceri igni vel forme ipsius nec dicimus misceri ligna cum exardet quia nullo modo manet ligna nec dicimus materiam ignis misceri particulis ignis vel ipsi igni sicut dicimus quod vnum miscibile miscetur particulis alterius miscibilis et ipsi miscibili sibi coniuncto sed dicimus materiam ignis. s. ligna vel aliud corrumpi et ipsum ignem generari: ergo mixtio nec corruptio est nec generatio secundum eundem modum autem non dicimus cibum misceri corpori: quia cibus transit in corpus quod manet secundum formam: sed neutrum miscibilium ita manet ad modum corpus cibatum s. indiuisum specie nullo modo alteratum: et sic patet quod mixtio differt a nutrimento et augmento. differt etiam ab alteratione. si enim nos consideremus in artificialibus cera non miscetur figure sigilli nec figura miscetur quantitati siue tumori quia vtrumq3 indiuisum manet indiuisum et a specie nullo modo alteratum: et si consideremus in naturalibus cum non dicimus quod albedo misceatur corpori quod est album or passiones et habitus formarum accidentalium nullatenus possibile est mixtas esse rebus in quibus sunt sicut in subiectis: quia non diuiduntur nec plurimum particulare accidentium potest esse cum plurimo particulari subiecti nec in vnum alterat actiue alterum nec passiuum vtrumq3 ab vtroq3 si videntur ambo saluata.

Similiter si consideremus accidentia inter se vnum nõ misceatur alteri: quia si misceretur tunc ea que maxime distant maxime miscerentur: quia mixtio est contrariorum: maxime autem distant accidens corporale ⁊ accidens spirituale: ⁊ tamen non miscentur quia disciplina ⁊ album non dicitur misceri nec aliquod aliud accidens eo ꝙ non separatur a subiecto quia omnia miscibilia primo sunt separata ⁊ post mixtionem separari possunt ⁊ ideo non bene dixerunt quidam qui dixerunt ꝙ omnia scilicet substantia ⁊ accidentia aliquando simul fuerunt mixta quia non omnis res omni rei miscibilis est: sed oportet ꝙ vnum miscibilium separabile sit ab alio. passionum autem ⁊ vniuersaliter accidentium nullum est separabile.

¶ Cap. 3m. De solone prime dubitationis. s. an est mixtio.

Tex. c. 84.

His autem prelibatis soluemus questionem dicentem. quoniam entium hec quidem sunt potentia hec quidem actu: vnde mixta postꝗ̃ mixta sunt contingit aliqualiter esse ⁊ aliqualiter non esse in mixtura ipsa: sm actum enim animal ab omnibus mixtis siue miscibilibus generatur siue fit ab ipsis sed ipsum est potentia alterutrum eorum si duo sunt siue quodlibet eorum si plura conueniunt ad mixturam que quidem fuerant anteꝗ̃ miscerentur alteratis ipsis sm qualitatem partitis ipsis siue ipsis diuisis in quantitate: ita ꝙ plurimum vnius sit cum plurimo alterius: hoc enim qualiter in mixto manerent miscibilia que sunt supra habitus sermo qui videbatur probare non esse mixtionem. Nos enim videmus ꝙ ea que miscentur conueniunt ex prius separatis ⁊ postꝗ̃ conueniunt rursus aliquando separabuntur quia leuia ascendunt aliquando ⁊ grauia descendunt vt in celo ⁊ mundo determinatum est non ergo manent mixta inalterata ⁊ non diuisa sicut corpus ⁊ album nec alterum nec ambo corrumpitur omni modo sicut in generatione ⁊ corruptione. Saluatur enim virtus eorum ⁊ ideo que ad hanc questionem pertinent sõ relinquuntur.

¶ Cap. 4m. Et est digressio determinãs qd mouet ad mixtionem: ⁊ ꝙ mixtio est naturalis.

Attendendũ hic ꝙ dubitatio ista est super duo fundata. s. qualiter veniant ad mixtionem elementa: ⁊ qualiter manent in mixto: ⁊ de primo scias ꝙ sm dicta philosophorũ primũ mouens elementa ad mixtionem est immiscibile ⁊ hoc est totum mundum mouentia ⁊ ordinãtia quemadmodum docet Aristo. Spera enim solis in qua fons caloris est nata mouere ignem: ⁊ spera lune nata est mouere aquam per qd mare ingreditur ⁊ egreditur ad quãtitatem ⁊ etatem lune. Spere autem quinque planetarum. s. Saturni Jouis Martis Veneris ⁊ Mercurij mouent sperã aeris: vnde motus aeris moti sunt diuersi sicut diuersus est valde motus dictorum planetarum: ⁊ est in aere frigus congelatiuum ex spera Saturni: ⁊ estus est spera Martis: ⁊ temperies in frigido ex spera Veneris: ⁊ cõmiscibilitas ⁊ passibilitas facilis ex spera Mercurij. Spera autem stellarum fixarum que est octaua in qua sunt multe imagines ⁊ figure mouent terram vnde etiam in ipsa figurantur imagines multe in generatis ꝫ ergo leuia nõ descendant ex se nec grauia ascendant ex se: tamen ex motoribus vniuersalibus mouentibus ⁊ ordinantibus mundum aliquando descendunt leuia per quendam modum ⁊ ascendunt grauia per modum alium quem infra dicemus: huius autem exemplum conueniens est in qualitatibus actiuis ⁊ passiuis corporis animati. Non enim in homine vel alio animato semper mouetur sm naturam calidum per naturam ⁊ motum ignis nec agit actum ignis omnino: sed potius mouetur ad id ad qd dirigitur ab anima ⁊ agit ad terminum ⁊ finem iniunctum. Aliquando sicut dicit Arist. contra Empedo. in secũdo de anima. ¶ Cum igitur motus celi sicut motus sapiẽtis sit sicut dicit Messalach in libro de spera mota ⁊ cum ad motũ celi reducatur omnis motus qui fit in elementis ⁊ elementatis sicut dicit Auerrois supra octauo physicorum. Ideo dictum est ab Aristo. ꝙ opus nature est opus intelligentie: ⁊ hoc dictum sit mouente in genere primo corporum: quia mouens ante hoc est motor orbis qui planes ⁊ applanes vocatur ab Aristo. in vndecimo prime philosophie. s. diuinum ⁊ ethicum. si autem queratur de motore coniuncto dicit ꝙ calor solis sicut dicit Arist. in libro metheororũ mouet terram ⁊ aquam ⁊ eleuat inde duos vapores quoniam quantum dat terre de natura aeris cum facit ipsam vaporosam tantum dat ei de motu ⁊ loco aeris ⁊ terre sic vaporaliter accepte naturale est ad aerem ascendere ⁊ ibi cum aere miscetur ⁊ in ea sunt quedam partes ignite ex calore solis ⁊ similiter de aqua vaporali. Similiter autem aer frigido spissatus tendit ad terram nec hoc est contra naturam aeris sic accepti. Et sic patet quare in medio loco regionis sunt partes ignee ⁊ aeree ⁊ aquee ⁊ terree ⁊ mouentur ad se inuicem descendendo ⁊ ascendendo. Sunt etiam quedam partes ignis in vaporibus pluuialibus ⁊ in rore descẽdẽtibus quas vapores accipiũt in regione aeris calefacta que dicitur estus: sicut patet a subcadente ⁊ in omnibus alijs vaporibus huius autem signum est ꝙ aque pluuiales sunt vaporose calide stiptice: ⁊ sic iterum cum pluuia ⁊ rore ⁊ alijs descendunt partes ignite ad locum mixtionis. Ex his patet ꝙ ad mixtionem non mouet violentia sed natura: ⁊ ideo mixtio est naturalis.

2° de aia. 41. ⁊ 42.

8° phy cõ 15. ⁊ 46.

Aque pluuiales sunt calide vaporose et prece.

¶ Cap. 5m. Et est digressio declarans qualiter elemẽta manent in mixto.

De secũdo autem quesito. s. qualiter mixtibilia sunt in mixto attẽde ꝙ sicut dicit Auic. duplex est esse elementorum. s. primum ⁊ scdm̃ primũ autem est esse quod habent in operatione qualitatum suarum que sunt propter ipsis ⁊ fluunt ab essentijs ipsorum que sunt calor frigus humiditas ⁊ siccitas. Dicendum ergo ꝙ quo ad esse scdm̃ nõ manent elementa omnino primum autem esse dupliciter dicitur liberum ⁊ integrum vt ita dicam ⁊ ligatum ⁊ partitũ: liberum autem ⁊ integrum voco quando ignis vel aliud elementum accipitur per se sicut sunt elementa in suis speris ⁊ locis naturalibus. Ligatum autem voco quando non est ab alio alteratum ⁊ aliud alterans ⁊ diuisum in ipsum ⁊ econuerso ita ꝙ plurimum vnius sit cum plurimo alterius: ⁊ sic manent elementa in mixto quo ad esse primum. Et ideo dicit Arist. ꝙ virtute manent virtute inꝗ̃ que fluunt a tali essentia elementi quam habet in mixto.

¶ Cap. 6m. Et est digressio ex dictis declarans differentiam mixtionis ab alijs motibus.

Et ex hoc vlterius pꝫ differẽtia gñatiõis ⁊ mixtionis: quia in gñatione ꝯtrariũ agit ad sui contrarij destruẽdũ ita ꝙ corruptũ ꝯtrariũ nullo modo saluatur nec pmanet in mã corrupti: nec pmanet in mã gñati: sed in mixtis ꝯriũ non agit ad destructionẽ oĩmodã ꝯrij sed alterat ipsum: ita ꝙ partim saluatur in mã alterati: ⁊ partim in mã alterãtis. verbi gratia calidum in mixto alterat frigidũ ⁊ alteratur ab ipso: ⁊ ideo frigidi pars est in mã calidi inquantũ eã alterat ⁊ partim in ppria ⁊ econuerso est de frigido: ⁊ ideo quodlibet alterat aliud. ¶ Et si tu queras vtrũ tãta est caliditas mixti quãta est simplicis: dico ꝙ si tu queris de quãtitate essentie calidi nihil phiberet tantã esse: sed est diffusa partim in mã ppria: ⁊ partim in alia. ¶ Si tu queris de actiuitate cõstat ꝙ nõ est tanta in ipso mixto sicut in simplici quia caliditas sit remissa frigido alterante. Et similiter est de alijs qualitatibus: ⁊ hoc ꝯcordat sermonibus Galeni ⁊ Auic. dicẽtium: quia nihil phibet equalem esse caliditatem in essentia in sicco ⁊ humido: sicut in iuuene ⁊ puero ꝫ sit in pueris minus acuta propter humorem: vnde patet ꝙ elemẽti simplicis ⁊ mixti essentia sit vna sm esse differt: ⁊ qualitas est vna sed differt in acuitate ⁊ actione. Et hoc etiam patet quare mixta separabilia sint sed nõ redeunt necessario separata ⁊ omnis dicta ⁊ dicenda ex his erunt magis facilia.

De siccitatibus mixtorum ⁊ simplicium vide pro hoc 3° celi cõ. 6 ⁊ 8° meta. cõ. 5° in fine commẽ. 3.

¶ Cap. 7m. De modo mixtionis sm opinionẽ antiquorum.

Tex. c. 86.

Redeamus ad propositum continuam post dicta tractantes questionem. s. quomodo est mixtio vtrum. s. sit sm quantitatẽ solũ vt quidã dixerũt aut sm qualitatem ⁊ quãtitatem sicut veritas se habet. Est autem dupliciter sm quosdam antiquorum sm quantitatem solum. s. in cõparatione ad sensum nostrum vel sm naturam: dixerũt enim

quidam

quidam mixtionem esse diuisionem quantitatis miscibilis tñ vel sm nostrum sensum non esset perceptibile que pars a qua parte discerneretur preter hoc q partes vnius miscibilis alterarentur a partibus miscibilis alterius sed remanet que pars distincta sm se et sm operationem. ¶ Alij dixerunt q quodlibet miscibile diuiditur in minima nõ quo ad nostrum sensum tñ sed quo ad naturaz miscibilis. s. q nõ fit accipere minus qd seruet naturam et operationem miscibilis quia sicut dictum est supra physicum corpus in eo qd est physicum non diuiditur in infinita. Conueniunt tamen ambe iste opiniones in hoc dicunt mixtione tñ esse sm quãtitatem diuisibilez in minima quo ad non vel simpliciter diuisorum vel compositorum corporum adinuicem vt minime partes vnius sint iuxta minimas alterius. Queramus ergo verum nec ad sensum fit mixtio quando enim ea que miscentur diuiduntur in ita parua et ponuntur adinuicẽ hoc modo vt sensui non sit manifestuz distinguere inter partes vnius et partem alterius tunc mixta sunt sm quosdã. Queramus ergo vtrum hoc verum sit an nõ sit sit sed mixtio est vt dixerunt alij quando in minima simpliciter diuiso corpore quelibet pars eius est secus quãcunqz partẽ alterius. ¶ Dicitur enim sit a quibusdam verbi gratia in natura minima sunt grana seminum sicut si diceremus ordeum mixtum cũ frumento iz illa sensu sint discernibilia: tamen sunt minima sui generis in corpore physico et ad similitudinem istoruz dicunt mixtionem elementorum quando in minima simpliciter diuiso elemento quelibet pars vnius est iuxta quãlibet partem alterius. ¶ Est autem cõmunis obiectio ɔtra istas opiniones: quia cum omne corpus sit diuisibile si corpus corpori est miscibile demonstratione mixture est q quelibet ps permixta sit omiomera hoc est vnius rõnis cũ toto mixto et q sit quelibet pars hoc est diuisibilis mixti ps intra quãlibet partem mixti alterius. Quoniam autem mixtio non est

Tex.c.8.26.

idem q corporis in minima diuisio manifestuz est: quia ea in que diuiditur corpus alterũ nec sunt omiomera illis: nec etiam compositio partium est idem q mixtio alterius: quia vt dictum est partes cõpositi non sunt omiomere vñ mixtio est aliud q̃ compositio manifestum est ergo q mixtio non est diuisio sm parua saluata sm esse et essentiaz: sed oportet esse alterata abinuicem talis enim coniunctio diuersorum compositio erit sed non confusio siue commixtio: quia non habebit eandem rationem cum toto pars nec pars cũ parte: qd tamen dicimus oportere fieri si aliquid est mixtum. s. q partes sint omiomere toti et adinuicem quia sicut quelibet pars aque est aqua ita quelibet pars confusi siue commixti est ipsum confusum siue mixtum vt patet in carne et osse mixtis: quia quelibet pars carnis ẽ caro: et quelibet ps ossis est os. Si autem mixtio esset idem q compositio sm parua in esse et essentia saluata nihil horuz contingeret. Est etiam propria ratio contra illos qui dicunt mixtionem esse sm minima compositionẽ quo ad sensum nostrum: quia si hoc esset verum vnum et idem esset mixtuz ei qui non videt acute: et alteri esset non mixtum qui acute videt: et etiam lynceos oculos habere dicitur: quia fert lynx animal acute videre. est enim ratio propria contra illos alios qui dicũt idẽ esse mixtionem: qd sm minima simpliciter diuisorum compositionem quia tali diuisione non fit mixtio: quia in minima simpliciter impossibile est diuidi corpus ita q in eis stet diuisio. Si autem minima essent physica sicut dicit Democritus. tunc esset congregatio et non mixtio: aut ergo mixtio non erit cum hi duo modi stare non possunt: aut rursus dicendum est a nobis quomodo contingat generari siue fieri mixtionem.

¶ Cap. 8m. De modo mixtionis sm veritatem: et que sint facile miscibilia.

Tex.c.8.27.

Renotandũ itaqz (vt sepe diximus) q entiuz quedam sunt actiua: quedam autem ab his passiua: hec ergo conuertuntur adinuicem et passiua adinuicem: quia vnumquodqz illoruz conuertit et alterat reliquum vt diximus. ita. s. vt in mixto quorum eadez est materia quo ad potentiam et formam et actiua sunt adinuicem et passiua adinuicem quia vnumquodqz illorum conuertit et alterat reliquum vt diximus: ita. s. vt in mixto contrarietas vniuscuiusqz saluetur partim in se et partim in altero: quorum autẽ non est materia vna quo ad rationem potentie hec faciunt et manent impassibilia quemadmodum supra est determinatum. et illorum non est mixtio adinuicem et ideo ars medicine facit sanitatem et non miscetur ei: et etiaz que non habent aliquam materiam ex qua sunt sed tñ materia in qua sunt non miscentur sicut passiones et habitus et cetera accidẽtia non miscentur: et ideo sanitas non est mixta corporibus sanis quia optime miscibilia sunt quecunqz actiuorum et passiuorum habentium materiam de qua sint vnam facile sunt diuisibilia per inuicem: ita vt vnum facile penetret per alterum sed tamen multa taliuz composita paucis et magna cõposita ex paruis non faciunt mixtionem proprie dictam sed faciunt augmentationem dicentes quia paruum et paucum qd deficit a virtute alterandi magnuz et multuz corrumpuntur: et sic transit in naturam dominãtis. Ideo gutta vini mille millibus amphoris aqua infusa non miscetur: quia species et forma vini soluitur et corrumpitur: et gutta vini nihil alterans aquam transit in totam aquam. ¶ Quando autez potentie miscibiliuz adequantur equaliter tunc vnũquodqz miscibilium equaliter dominatur et vnumquodqz ad alterum tanq̃ ad dominans sm aliquem modum transmutatur et vnumquodqz et sui ipsius natura sm quid transmutatur nec tamen aliquid generatur q̃ essentia et virtus miscibilium manens iz sm esse varietur sed fit inde medium cõmune qd participat virtutes et essentias omnium miscibilium et coniunctorum et efficitur ipsoruz locus vnus per actuz medij vnum sicut patet in carne que est ex elementis et media sm qualitates elementales: quia aliter non sentiret excellentias et est in actu medij. quia nec ignis nec aer nec aq̃ nec terra et est ipsius locus vnus.

Tex.cõ.88.

Tex.c.8.89.

¶ Cap. 9m. Et est digressio determinans qualiter virtutes contrariorũ equantur in mixto.

Attendenduz hic quomodo auctores precipui dicunt esse equatas equaliter potentias miscibilium in mixtura: hoc eniz videtur stare non posse cum eorũqz que equatas equaliter habẽt potentias tanta sit virtus resistendi quanta et agendi: et ita quoniaz habent equatas equaliter potentias nec agent in se inuicem nec patientur in se inuicem ¶ Adhuc autem obijciunt contra hec Auicen. et abbreuiator eius Algazel q sm hoc mixtũ equaliter habet de omnibus elementis quis ergo erit motus illius mixti et aut quis locus: quilibet enim motus sm triplam erit sibi tã violentus q̃ naturalis. et similiter est de loco. Sequeretur etiaz de hoc q omnis mixtio omnium mixtorum esset vna commixtio: sicut eniz mixtio carnis esset omnibus equatis equaliter ita etiam et mixtio ossis: et sic et similibus ex qualitate et quantitate sunt os et caro qd absorduz est. ¶ Unde intelligẽda sunt premissa sic q sit dupliciter equalitas scilicet rei sm qualitatem et virtutis similitudinẽ in intentione et equalitas proportionis ad quoddam alterum rei autem equalitas sm dicta auctorum physicorum in nullo potest esse commixta: proportionis autem equalitas est ad alterum qd est generatuz constituere in specie et forma quia omnis mixtio naturalis propter generationem est et ad generationem ordinata: et tunc equalitas pportionis est qd trãsit ibi de quolibet quantum sufficit ad illius rei propter quã mixtio est generationem: vocatur autem a phis prima equalitas arithmetica que est equaliuz in quantitate. secunda vo vocatur equalitas sm medietatem geometricam que est similiuz in qualitate et equalium in quantitate: hec enim agunt et patiuntur adinuicem ita q de qualibet qualitate in altero est quantum sufficit alterationi que est ordinata ad formã speciei carnis vel ossis vel hominis vel equi vel huiusmodi talium. Si autem aliquis dicat q sit aliquid commixtũ equaliter: et ideo equaliter sentiat excellẽtias sicut caro hominis ipse dicit falsum: quia Aristo. dicit q abundat terra in carne et aqua et ideo etiam illa equalitas non est simpliciter sed ad formam hominis ordinata: sed verum est q corpus hominis magis accedit ad equalitatem celi per recessum ab actu excellentie contrariorum: et ideo melius inter animalia sentit sm tactum et prudens est solum inter animalia sed de hoc sermo habebitur alibi.

Eq̃litas duplex.

A medietate pma eq̃litas appellat ponderalis: scda iustitialis.

¶ Cap. 10m. Ex quibus est mixtio ⁊ que bene ⁊ que male miscibilia sunt.

Tex. co. 89.

Redeamus autem ad propositum determinantes ex quibus est mixtio. Manifestum est ergo ex dictis quoniam sunt hec miscibilia sola que cunque de numero facientium sive agentium habent contrarietatem: quia hec sunt adinuicem passiua: ⁊ hoc est primum qd requiritur in miscibilibus. ¶ Secundum autem est qd facit ad facilitatem mixtionis q sint parua: quia paruis parua facilius commiscentur magis eo q facilius ⁊ citius transeunt per se inuicem multum enim a multo tardius hoc operatur. quia nō vndique sibi cito potest contingi. ¶ Et tertium est q sint bene determinabilia adinuicem quando diuiduntur ⁊ sint abinuicem passiua. quia bene terminabilia faciliter diuiduntur abinuicem in parua: ego autem voco bene terminabile bene diuisibile in parua: verbi gratia humida humidis optime sunt miscibilia inter omnia corpora: ⁊ ideo fiunt lubrica sive viscosi: quia illorum partes vt in quarto metheororum dicitur coniacent sicut catene propter humiditatem eis subtiliter secundum qd apprehendit vndique humiditas ⁊ non sunt ei sibi sicut est in elemento qd aque admiscetur quia lubrica simul iuncta vel lubricum humido compositum auget quantitatem sive tumorem: sed non miscetur ei sic q quelibet pars eius alteret qualibet humidi ⁊ alteretur ab ea ad mediam naturam mixti. pessime autem miscibilia sunt ea quorum alterum solum vehementer passiuum est ab altero preter qd agat in ipsum: vel non tantum agat quantum patitur: ⁊ alterum econuerso est tm̄ actiuum: tunc enim ex his non est mixtum vel paruum miscetur sicut contingit in plumbo vel stagno qd liquidum alijs metallis infunditur. qd infusum est auro ⁊ argento que bone commixtionis sunt vehementer actiua cum ipsum econtra sit male mixtionis ⁊ vehementer passiuum euaporat ⁊ effumat totum: ita q nec coloris in auro nec substantiam relinquit infusum autem eri qd minus est actiuum: ⁊ minus bene commixtum effumat ita q non relinquit nisi colorem ⁊ forte parum substantie que infuit post eruptionem ⁊ simile est de mixtura vel commixtione oris hominum alloquentes balbutiendo qui vna littera prolata aliam obsistente non sonant sed vnam sonant ⁊ ab alia incipiunt quasi modum sonandi quia incipientes i. ante capientes sonum sunt litterarum ⁊ ideo non sonant vnas ⁊ aliam si vnam sonant aliam tangunt. ita q potius est modus sonandi primam q̄ distincte proferatur. Et similiter contingit in dictis miscibilibus: quia vnum est quasi susceptibile qd est vehementer actiuum ⁊ alterum quasi species vel mouens eius stagnum enim remanet sicut passio aliqua sine materia in re propria quia plane euanescit materia ⁊ recedit a mixto cum miscetur colorans ipsum solum: ideo autem hec contingunt in alijs similibus.

¶ Cap. 11m. Et est epilogus dictorum declarans quid est mixtio.

Habitis autem tribus questionibus supra tactis epilogando. Soluamus quartam que prima fuit in enunciatione que etiam liquido soluitur ⁊ intelligitur ex dictis. Manifestum est enim ex his que dicta sunt q mixtio est ⁊ quid est ⁊ quare est quia propter generationem ⁊ finem: ⁊ propter diuisionem ⁊ actionem ⁊ passionem contrariorum ⁊ propter causam efficientem. Manifestum est etiam que sunt miscibilia quoniam sunt illa que quasi abinuicem sunt passibilia ⁊ bene determinabilia et bene diuisibilia quia illa necessarium est esse incorporata in mixtione: nec tamen adhuc eadem sunt simpliciter que prius que etiam alterum est. Manifestum etiam est q compositio minimorum non alteratorum non est mixtio: q mixtio non est ad sensum sed miscibile est quodcunque bene determinabile eius passiuum est ⁊ actiuum adinuicem ⁊ in rasi miscibili id quod miscetur ad omiomerum est miscibile. Mixtio autem ipsa est miscibilium alteratorum vnio in vnum actu miscibilium ⁊ aliis est miscibilium separatim acceptorum.

¶ Explicit Liber Primus de Generatione ⁊ Corruptione.

¶ Incipit Liber Secundus de generatione ⁊ corruptione elementorum.

¶ Tractatus Primus de principio materiali ⁊ formali ⁊ numero elementorum.

¶ Cap. pm. Que sit intentio Libri.

Tex. c. pm.

In superiori libro egimus de mixtione ⁊ tactum de facere ⁊ pati quomodo existunt in his que transmutantur sm̄ naturam. Amplius autem diximus de generatione ⁊ corruptione que simpliciter sunt generatio ⁊ corruptio quomodo vtrique eorum est ⁊ propter quam causam. Similiter autem dictum est de alteratione quid sit ⁊ quam differentiam habet ad generationem ⁊ corruptionem. Relinquitur autem in hoc libro secundo considerare de corporibus que vocantur elementa antequam consideremus in particularibus libris de generatione ⁊ corruptione corporum specialium sicut lapidum metallorum plantarum ⁊ animalium que omnibus substantijs que consistunt per naturam generatio ⁊ corruptio inest non sine corporibus que sunt sensibilia sm̄ se. Sensibilia autem dicuntur corpora que sentiuntur per tactum quia prime qualitates tangibilium cause sunt omnium aliarum sensibilium qualitatum. prime autem in qualitatibus tactus sunt quatuor qualitates prime. s. calidum humidum frigidum ⁊ siccum: ⁊ hee differentie sunt elementorum: vnde elementa sunt antonomatice dicta corpora sensibilia: ⁊ per ea contingit generatio ⁊ corruptio omnibus generationibus ⁊ corruptionibus.

¶ Cap. 2m. De opinionibus que sunt circa principium materiale elementorum.

Tex. c. 2.

Dicemus autem primo de principijs generationis elementorum ⁊ postea de generatione eorum ⁊ de generationis perpetuitate: tangendo autem principium generationis elementorum prius tangemus principium materiale ⁊ postea formale: ⁊ de principio materiali sm̄ nostram consuetudinem primo recitabimus opinionem antiquorum et postea improbabimus easdem: ⁊ deinde nostram supponemus sententiam. Fuerunt autem quidam qui materiam que subijcitur elementis ⁊ forme elementali dixerunt vnum aliquod corpus esse qd actu separatur ab elementis ⁊ inuenitur separatum loco ante ea. Et dixerunt quidam q hoc est aer ⁊ alij q hoc est ignis. ⁊ tertij q hoc est medium inter hoc aere subtilius ⁊ igne grossius. Et alij dixerunt q hoc principium est plura per naturam. Quidam dixerunt q ignis principium est ⁊ terra: ⁊ quidam q est duo dicta: ⁊ tertium q est aer. Alij dixerunt q tria predicta sunt ⁊ quartum q est aqua: vt dixit Empe. dicunt enim iam vnum dicentes q̄ plura q his congregatis ⁊ segregatis ⁊ alteratis contingit generatio ⁊ corruptio in rebus generabilibus ⁊ corruptibilibus.

¶ Cap. 3m. De improbatione dictarum opinionum ⁊ de opinione Platonis.

Tex. c. 3.

Quoniam autem bene habent dicere prima principia ⁊ elementa esse illa ex quibus transmutatis aut sm̄ congregationem. vel sm̄ aliquam aliam transmutationem contingit generatio ⁊ corruptio sit eis concessum. Sed illi peccant qui dicunt vnam materiam esse vnam corpus ⁊ hanc separabilem a forma omni elementali ⁊ esse aliquando actu extra omne elementum. Impossibile enim est q corpus sensibile sit sine contrarietate. quia aut habebit partes propinque aut remote: si habet eas propinque tunc erit spissum ⁊ graue ⁊ tendet ad locum terre: ⁊ si habet remote tunc erit rarum et leue ⁊ tendet ad locum ignis. Cuius autem est motus ⁊ locus illius est forma quam motus ⁊ locus sequuntur ergo est de forma terre vel ignis habens contrarietatem vnius eorum. s. vel frigidum vel calidum: siue sit finitum siue infinitum qd dicunt quidam esse principium elementorum: non ergo separatum est vt dicebant sed sub forma vnius elementorum vt ante Plato scripsit in Timeo nullam habet determinationem. quia nihil dixit manifeste ⁊ determinate Plato de principio materiali vniuersorum: non enim dixit manifeste si id qd vocauit

Tex. co. 4.

cauit pandareos .i. receptaculum omnium separatur ab elementis ita q aliquando sit sub forma elementi actu aliquando non: nec etiā videtur eo manifeste qd dicit q nihil est subiectum materiale his que vocantur elemēta prius ens eis: quia si esset subiectum qd esset prius elementis: hoc enim manet sm formam quā prius habuit quando ad formā elementi transit sed ipse dicit q subiectum elementorum se habet ad elementa sicut aurum ad opus operatum ex auro qd est anulus quia monile vel aliquid huiusmodi: sed tamē recte hoc verbum qd dicitur quia vbi subiectum sm formam substantialem manet sicut aurū in operibus auri ibi est alteratio ꝛ figura solum ꝛ non generatio. sed et materia elementorum dicitur generati elementum ꝛ quorum generatio ꝛ corruptio est ex aliquo impossibile est enuntiari siue nominari ab illo ex quo sunt per generationem: quia caro nō est terra ꝛ os non est ignis: ꝛ tamen anulus est aurum quod dam: sed cum Plato inquit q longe verius elementū habet nomen materie ex qua est q̄ forme que est in mā. Adhuc etiam Plato peccat in hoc q cum elemēta corpora sint solida ipse dicit q materia eorum dissoluitur vsqȝ ad planitiem quia impossibile est q materia prima que est sicut mater sit planities: dico autem materiā esse sicut mater: quia sicut mater imperfectum generationis principiū habet in se qd necesse est moueri a masculo formante ꝛ agente ita in materia est forma imperfecte: sed mouente ꝛ efficiēte extra ꝛ formante mouetur ad hoc q ducatur ad actum.

Tex. cō. 5.

¶ Cap. 4m. De opinione vera de materia elementorum.

Tex. cō. 6.

Nos autem dicimus esse aliam ab elemētis aliquam materiam vnam quatuor corporum sensibilium: sed dicimus hanc non esse actu separatam ab elementis omnibus simul: sed diuisim separetur modo ab vno modo ab alio ꝛ est semper cum contrarietate ꝛ ex illa sicut ex materia generantur corpora que vocantur elementata. de elementis autem certius determinatum est in tertio celi ꝛ mūdi: sed tamen sm modum quo ex materia generantur corpora prima non est dictum ibi: sed relinquitur hoc esse determinandum. Existimamus ergo materiam esse principiū primum elementorum inseparabilem quidem a forma elementali ꝛ subiectam contrarijs cuius probatio est: quia caliditas non est in materia subiecta frigiditati nec frigiditas est subiecta caliditati nec vniuersaliter contrarium est materia subiecta contrarij sed potius subiectum elementorū est subiecta materia huius vel illius ꝛ ideo principium primum illius est id qd est potentia corpus sensibile in generatione elementorū. Secūdo autem contrarietates distinguētes ꝛ determinantes materiam dico autem verbi gratia caliditas ꝛ frigiditas ꝛ huiusmodi. Tertio autem loco elemētum constitutum vt ignis ꝛ aqua ꝛ alia: hec enim elementa habent materiam cōmunem ꝛ contrarietates: quia adinuicem transmutantur ꝛ materia que fuit sub vnius forma efficitur sub forma alterius sicut ignis fit aqua vel aliqd aliud vnde non est verum qd Empedo. ꝛ alij dicūt. s. q adinuicem non transmutantur si enim non transmutatur adinuicem id qd semel est ignis esset in eis alteratio sola: sed hoc non est verum quia contrarietates transmutantur ꝛ cū eis fit transmutatio in forma substantiali.

¶ Cap. 5m. De inuestigatione plurimarum qualitatum elementorum sm quem sensum accipiantur.

Tex. cō. 6.

Si autem habemus dicere primum principium materiale elementorum anteq̄ loquamur de eorum transmutatione adinuicē non minus etiam habemus dicere principiū formale ipsorum hoc est qualitates distinguentes materiā elementorū sm quas illa corpora qualia sunt ꝛ habemus dicere quot sunt ille qualitates numero quia ille sunt etiam transmutationis elementorum. Alij etiam philosophi vtunt eis supponētes eas ꝛ nihil dicūt ꝑpter ꝑbationē. que he sunt ꝛ quare tot ¶ Qm ergo nos hic querimus principia corporis distincti per sensibiles qualitates qd dicitur corpus sensibile: qm sensibile corpus est tāgibile corpus aūt tangibile est corpus cuius sensus est tactus. Manifestū qm non oēs cōtrarietates faciant species siue formas sensibiles principia corporis sensibilis: sed solū ille conuenientes que sunt

Tex. cō. 7.

sm tactū: que ergo differūt sm cōtrarietatē ꝛ sm tāgibile cōtrarietates ille sunt qualitates prime ꝛ principia corporis sensibilis. Ideo nec albedo nec nigredo nec dulcedo nec amaritudo siue aliqua alia sensibilium cōtrarietatē aliquam facit elemētum ꝛ huius causa est: quia nec prime sunt nec actiue nec passiue ꝛ quia nō sunt prime. Ideo nō sunt primorū corporū que sunt elemēta ꝛ quia nec actiue nec passiue quia transmutarent ea que tangūt ꝛ ita non valerent ad generationem ꝛ corruptionem elemētorū: quamuis enim visus prior sit tactu: ꝛ ideo obiectum visus prius sit obiecto tactus tamen qualitas visus nō est corporis tāgibilis sm q tangibile neqȝ sensibilis sm q sensibile est ꝛ visum cōtingat eē natura prius: quia visus forma ꝛ dignitate prior est sensuū ꝛ etiā fine: ꝛ obiectum visus qd eiusdē nature est cū visus est prius obiectis sensuum aliorū ꝑpter lucē ꝛ lumen qd forma est formarū: quia per ipsum mouet celū materiā generabiliū ad oēm formā: tactus autē prior subiecto est quia ipse est subm oīum sensuum ꝛ sue cōtrarietates sunt cause oīum cōtrarietatum: ꝛ hoc pȝ quia nō sentimus sm tactum nisi id qd excellit qualitates cōplexionātes medium tactus qd est caro ꝛ ille sunt calidū frigidum humidū ꝛ siccum quarum nulla est in celo: ꝛ ideo celū non sm naturā est sensibile tactu sed potius elemēta in quibus sunt quatuor qualitates ex quibus fit cōplexio ꝛ tactus: quia ergo qualitates sensibilis corporis vt videamus que earum sunt actiue ꝛ passiue. Sūt autem qualitatū tāgibilium sex cōtrarietates. s. calidū frigidum humidū ꝛ siccum graue ꝛ leue durū ꝛ molle lubricū aridum asper lene ꝛ grossum subtile rarū enī ꝛ densum vt in physicis dicitur nō sunt q̄litates physice sed potius positio partiū materie. s. ꝑpinquū in denso ꝛ remotum in raro. Harū autē cōtrarietate graue ꝛ leue nec actiua nec passiua sunt sm enim nomina sua nec dicūtur in faciendo aliquid nec in patiēdo quia nō sunt nomina verbalia actiuū vel passiuum denominantia sm elementa per suas qualitates opȝ adinuicē esse actiua ꝛ passiua vnde ꝛ leue ꝛ graue quando approximant alicui nec ipsum facit nec graue nec leue: sed calidū ꝛ frigidum approximata sibi ꝛ tangentia se statim nascent ꝛ transmutant adinuicem in ipso: calidū ꝛ frigidū sunt actiua: humidum ꝛ siccum sunt passiua: ꝛ hoc precipue sm grecos in quibus forte sunt noīa verbalia sicut calefactio frigefactio humefactio ꝛ siccatio: vel vt meliora fingatur noīa calefactio frigidatio humectatio ꝛ siccatio ostendūt etiam hoc ipsorū noīum diffōnes. ¶ Calidū enim est qd cōgregat homogenea sibi quia subtile qd calido est conueniens attrahit: qd autem dicit qd segregat a se que sunt diuersi generis que etherogenea dicuntur vt grossa per accidēs conueniūt calido. quia cū ea que sunt eiusdē tribus secū cōgregat necesse est: quia grossa terrestria materia relinquat ꝛ sic ea per accidens a se segregat huius autē cā est: quia dissoluit calidū: ꝛ a centro rei ad circunferentiā rei mouet ꝛ ideo euolat subtile ꝛ facit moueri totam rē cū transmutatiōe subē ꝛ ideo calidum est simpliciter actiuū ꝛ vehemētis actiōis. ¶ Frigidum autē est qd equaliter cōiungit ꝛ cōgregat syngenea. i. ea que cōgenerata sunt que sunt eiusdē nature ꝛ generatiōis ꝛ etherogenea que nō sunt eiusdē tribus: ꝛ hec cā est: quia cōstringit partes rei a circūferentia ad centrum. Et ideo abscindit motum rei cū trāsmutatiōe sube. ꝛ ideo frigida diutius cōseruant: ꝛ ideo etiā frigidū est minus actiuū q̄ calidū humidū autē ꝛ siccum per passionē diffiniuntur quia humidū est indeterminatū ꝑprio termino bene terminabile existens alieno: quia per se nō stat sed fluit ad alterū. s. siccū in quo cōsistit ꝛ determinatur cū id de facili retinet ipsum ¶ Siccū autē per oppositionem illi bene terminabile est proprio termino: quia retentiuū est sui ꝛ contētiuū figurarum sed male terminabile est alieno quia non vndiqȝ tangitur terminis alieni corporis ꝛ ideo parum terminatur quia non querit alienū sed per accidens contingit terminum alienum liquamentum. s. protenditur ad ipsum.

Tex. cō. 8.

Tex. cō. 8.

¶ Cap. 6m. Et est digressio declarans qualiter prime qualitates sunt actiue ꝛ passiue.

Sunt autē qualitates he dicte passiue quia per se passiue sunt sed non aliquid passiue ꝛ per accidens aliquid sunt actiue: ꝛ ita per se passiue: per accidens autem sunt actiue: actiue autē sunt aliquid passe quia continuare agere est qd vtiqȝ cōuenit humido: sed nō per se: sed passio con-

Vide in hoc mā Auroiz i cō p̄ntis metauroꝝ.

mixtionē sicci similiter terminare aliquid agere eius quod vel, quod conuenit sicco passo cōmixtionē humidi quia siccū per se in cōposito non terminaṫ nec humidū in composito per se terminatur vnde cōtinuatiuū cōpositi est humidū ⁊ terminatiuū compositi est siccū per aliud autē quia humidū aliquādo humectat per frigidū cōstringens ⁊ ingrossans subtile: sicut in cōuersiōe aeris ad aquas. Aliquādo autē humectat per calidū resoluens humidū sicut in terra vel luto aliquādo autē siccū est exiccatiuum per calidū extrahēs humidū. Aliquando autem per frigidū reprimēs humidū in profundo sicut narrabiṫ i quarto metheororum ⁊ sic patet quod hee qualitates simpliciter sunt passiue ⁊ per aliquid ad aliud passiue sunt actiue ⁊ vtraque sequiṫ vtrāque actionem quia humidum a centro vsque ad superficiem manēs super seipm a superficie ad centrū propter sui spissitudinem ⁊ grauitatem sequitur frigidum: ⁊ est humidū corporale in aqua: similiter autē ⁊ siccum disgregatur ⁊ quasi extra se vadens a centro versus circūferentiam est siccum spirituale coniunctū calido in igne est tūc siccum intra se constrictum per compressionem partis ad partē hoc est ergo grossū spissū cōiunctum in terra frigori.

Cap. 7m. Qualiter omnes tangibiles qualitates ad quatuor primas reducuntur.

Tex. cō. 10

Redeamus ergo ⁊ dicamus quod subtile grossum ⁊ lubricū aridum durum ⁊ molle ⁊ alie oēs differentie tangibiliū qualitatum sunt ex his quatuor dictis. s. calido frigido humido sicco. Subtile enim est ex humido cuius probatio est ex humidi diffinitione quia humidum eo quod nō bene proprio terminatur termino sed bene terminatur alieno est repletiuū: quia sequitur vndique tangens ipsum ⁊ capiens eo quod fluit vsque ad tangens. Subtile autem est repletiuū: eo quod ipm sua subtilitate ⁊ partibus partium est repletum: quia quodlibet minimū subintrat. Diuiditur enim subtile quasi vaporaliter ⁊ totum tangit totum capiens. quia subtile maxime est tale: vnde manifestum est quod subtile est effectus humidi. Per oppositū autem est grossum sicci quia grossum est cuius partes facilliter non disiunguntur ⁊ excedit capacitatem eius quod repleri est natum. Rursus autem lubricum quod est humidū lubricū

Tex. cō. 11

autem est humidum aliquid passum quia cum humidum patitur cōmixtionem subtilis terrei ⁊ est vnctuosum tūc sit lubricum quia subtile terreum sibi cōmixtum non sinit separari partes eius sicut apparet in oleo ⁊ in alijs vnctuosis. Ari-

Tex. cō. 12

dum autem quod tali priuatur humido vnctuoso: ⁊ ideo etiam talia coagulata sunt primo quidem calido humore extrahente postea frigido faciēte partes constare sibi: quia nisi talis ordo seruaretur coagulata ipsa dissolueretur: quecunque ergo prius coagulantur frigido postea dissoluuntur a calido humiditatem extrahēte sm que prius coagulātur a calido humiditatem extrahente postea frigido non soluūtur sed humus solui possunt aliqua ex eis sed tamen talia arida coagulata sunt propter humfieri defectionem. Amplius molle quidem est humidi effectus molle enim quod excedit tangens et

Tex. cō. 13

seipsum ⁊ nō circūstat tangens ⁊ ideo non est trāsmutatum in actu sed manet in seipso radens infra suam continentiam siue terminum sicut pasta vel mollis cera. Humidum autem transmutaṫ ⁊ defluit quādo tangitur ⁊ circūstat tangēs quia tangēs in ipm ingreditur sicut apparet in aqua. Et ideo humidum essentialiter nō est molle: nec econuerso sed molle est effectus humidi durū autem effectus sicci quia durum est quod tangenti nō cedit quia est coagulatum ⁊ prius dictū est quod coagulatum est sicci effectus. Diciṫ autē siccum ⁊ humidū mul-

Tex. cō. 14

tifarie. Humidū enim simpliciter qualitas prima que est humor ipse ⁊ humidum non est simplex qualitas in cōmixto effectus simplicis humidi sicut apparet in subtili lubrico ⁊ molli simpliciter autem siccum diciṫ simpliciter ipsa siccitas prima ⁊ diciṫ siccum effectus siccitatis in mixto sicut apparet in grosso arido ⁊ coagulato ⁊ duro: sicco igiṫ cōmixto oppositū est humidum cōmixtum siue irroratum ⁊ rursus humido in cōmixto nō simplici oppositū est siccum ⁊ coagulatum sed tamen omnia hec sunt effectus humidi ⁊ sicci simplicium que

Tex. cō. 15.

per prius dicūtur humidum irroratum oppositū sicco quia est humidum cōmixtum quod alienam habet non naturalem humiditatem in superficie: ⁊ ideo alieno nomine vocatur infusum sed humidum cōmixtum est quod habet alienam humiditatem in profundo: ⁊ ideo alieno nomine vocatur infusum: siccum autem est cōmixtum quod priuatur vtraque: habet tamē humiditatem propriam paucam iunctam a sicco que continuat siccum. Palam ergo est vdum ⁊ humidum esse effectus primi humidi. Siccum autē quod opponitur vtrique erit effectus primi sicci simplicis. Et eodem autem modo est de humido ⁊ coagulato: humidū enim quod opponitur coagulato non dictum est ab aliena humiditate sed potius illud humidum est quod habet propriam in profundo humiditatem discernentem coagulatum autem est quod hac priuatur. ⁊ ideo oportet quod sit coagulatum per calidum primo quia per frigidū humor non priuatur sed comprimiṫ quapropter ⁊ horum erit nomen sicci simplicis ⁊ aliud humidi simplicis. De aspero autem ⁊ leui non oportet nos dicere cum asperum sine dubio siccitatē habeat in superficie que inequaliter partes eius constare facit. Lene autem humorem in superficie habet qui equaliter fluere facit partes ad partes vel partes supra partes ⁊ patet etiam horum vnum esse sicci ⁊ aliud humidi: licet Aristo. non faciat mentionē de reductione horum duorum forte ideo quia videtur quod manifesta erat horū reductio. Manifestum est quod omnes alie differentie cōtrarietatū reducuntur ad primas quatuor differentias: quatuor autē iste ad alias reduci nō possunt: nec in pauciores reduci possunt quia calidum nec siccū est ita quod caliditas sit siccitas quedam vel humiditas est caliditas vel siccitas: nec calidū est subiectū frigido vel econuerso quapropter necessarium quod iste quatuor sunt que sunt qualitates prime.

Cap. 8m. Quod non possunt esse nisi quatuor elementa.

Quoniā autem quatuor sunt qualitates prime ⁊ possunt sex modis cōiungi: videamus vtrum omnes sex cōiungere sunt possibiles est esi vna cōiunctio calidi ⁊ frigidi: ⁊ alia humidi ⁊ sicci: tertia calidi ⁊ sicci: quarta calidi ⁊ humidi: quinta humidi ⁊ frigidi sexta frigidi ⁊ sicci. Non sunt autem iste due prime possibiles. quia sicut contraria simul esse in eodē nō possunt: quatuor autē residue possibiles sunt in quibus actiuum vtrique cū vtroque coniungitur passiuorum ille ergo quatuor cōstituunt quatuor essentias primas que elementa dicūtur: ⁊ hec sequunṫ rōnem suorum primorum corporum simplicium sm quod apparet in suis qualitatibus s. ignis aque aeris ⁊ terre: quia nos videmus quod ignis est calidus ⁊ siccus: aer est calidus ⁊ humidus eo quod aer est velut euaporatio quedam: euaporatio autem ex materia habet humidum ⁊ ex causa efficiente habet calidum: ⁊ ideo aer est calidus ⁊ humidus aqua autem frigida ⁊ humida: terra vō frigida ⁊ sicca quapropter differentie qualitatum in primis corporibus rōnabiliter sunt partite dicto mō ⁊ multitudo corporum primorum est quatuor sm rōnem quatuor cōiugationū qualitatū primarum.

Tex. cō. 16.

Cap. 9m. Et est digressio ostendens quod non possunt esse plura elementa quam quatuor.

Nec potest aliquis dicere quod ab vna qualitate constitui debeat vnum elementū. s. quod sit frigidum tm̄ vel calidū tm̄ quoniam necesse est quod omne actiuū suum proprium habeat subiectū quod est sicut mā propria ⁊ ideo necesse est quod aliquis appropriet materiam calido ⁊ hoc est siccum ⁊ humidum quandoque calidum: aut cum temperamēto fouet humido spirituali extra se manente sicut est in aere. Eodem autem modo sm Auicē. est de frigida quod frigidum per se ad se manere facit humidum sicut in aqua. Si autem excedit frigidum propter longitudinem distare a motu primi mobilis ⁊ vniuersaliter a motu spere tunc expellit humidū extra partes sui subiecti ⁊ tunc remanet siccum sicut in terra.

Cap. 10m. Quod opiniones antiquorum concordant in hoc quod non sunt plura elementa quam quatuor.

Tex. cō. 17.

Redeamus ergo ostendētes qualiter etiam opiniones antiquorum nō se extendunt in numero elementorum vltra quatuor oēs enim qui dicunt elementa esse simplicia corpora cōueniunt in hoc quod nō excedunt numerū quaternarium: tamē quidā eorum dicunt primum elementum esse vnum. Quidā autē dicunt elementa esse duo. ⁊ quidam tria: et quidam quatuor. Quicunque autē eorum dicunt vnum esse elementum quodāmō dixerunt esse plura: quia supposuerūt vnū

vt materiam

vt materiam ⁊ dixerunt q alia generantur ab illo ex parte materie quidem per densitatem ⁊ raritatem. Ex parte autem cause efficientis per calidum ⁊ frigidum sicut Heraclitus q dixit elementum esse vnam materiam corpoream que est aere subtilior ⁊ igne grossior generavit autem ab illa aerem per frigus densans ⁊ ignem per calidum rarificans: ⁊ sic de alijs elementis intelligendum est qui vnum ponebant elementum. Qui autem duo faciunt vt Parmenides qui posuit terram ⁊ ignem esse elementa: ipse dixit duo esse media per rarum ⁊ densum. s. aerem ⁊ aquam. Similiter autem ⁊ qui tria dicunt vt Plato in divisionibus suis vbi dividit res: quia ipse dixit magnum ⁊ parvum esse elementa comparavit elementis ipse dixit medium esse mixtum magno ⁊ parvo. Et fere dicunt idem qui dicunt duo elementa esse ⁊ qui dicunt tria: ⁊ qui conveniunt in extremis secundum differentias in dividendo vnum medium ⁊ in dividendo duo media. Quidam autem statim quatuor dicunt esse elementa vt Empe. sed tamen ipse reducit ea in duo. s. in id quod est agens semper ⁊ in id quod est patiens semper quia ipse tria inferiora: omnia supponit igitur ⁊ dicit q ignis semper manet: dicit enim q ignis aer aqua terra que sunt circa nos non sunt simplicia sed mixta simplicia tamen sunt eis similia non autem sunt eadem cum ipsis. verbi gratia. quod enim est simile igni sicut flamma igneum est: non autem ignis: ⁊ quod est simile aeri sicut vapor subtilis aereum est non aer. Similiter autem est alijs que circa nos sunt dixit eis Empe. q ignis qui circa nos est superabundans est caliditatis sicut glacies superabundantia frigiditatis: ⁊ ideo glacies in materia aquea coagulatio est sicut ignis est arsio in materia terrestri ⁊ aerea ⁊ sunt superabundantie quedam hec quidem frigiditatis hec autem caliditatis. Si ergo glacies est coagulatio humidi frigidi ⁊ ignis est arsio superabundans calidi ⁊ sicci: ⁊ quia vtrumque eorum a temperamento mixtionis recedit. Ideo nihil ex glacie generatur nec ex igne que sunt circa nos vtrumque enim sit mixtum: patet ergo q nullus antiquorum vltra quaternarium numerum produxit elementorum.

Cap. xi^m. De locis que sortiuntur elementa secundum suas formas.

Existibus autem quatuor elementis vnumquodque ipsorum est alterius duorum locorum. s. sursum vel deorsum. Ignis enim ⁊ aer sunt eius loci quod est tamen ad sursum. Aqua autem ⁊ terra sunt eius loci qui est ad medium. sed tamen iter hec extrema sunt simplicia vel contraria: quia ignis est simpliciter levis: ⁊ ideo simpliciter fertur sursum: ⁊ terra simpliciter est gravis: ⁊ ideo simpliciter fertur deorsum: ⁊ ad locum qui simpliciter est ad medium sed media elementa gravia sunt ⁊ levia quia in alio gravia ⁊ in alio levia: sed aer in duobus est levis ⁊ ascendit. s. in igne. Aqua autem in vno levis ⁊ ascendit ⁊ in duobus est gravis ⁊ descendit. Aqua enim ascendit de terra ⁊ descendit ab igne ⁊ aere: ⁊ ideo si proportio in elementis quantum ad grave ⁊ leve consideratur terra in gravitate est simpliciter ⁊ aqua ad terram in gravi se habet in dupla proportione ⁊ ignis in levitate est simpliciter sed aer ad aquam quo ad levitatem in dupla se habet proportione: ⁊ ideo cum igne plus habet quam cum terra: ⁊ ideo vnus locus in celo datur igni ⁊ aeri. Aqua autem cum terra plus habet quam cum igne: ⁊ ideo aqua cum terra sortitur vnum locum eundem. Si autem considerentur secundum qualitates activas tunc vtriusque extremorum vtriusque extremorum magis contrarium est quam extremum extremo: quia terra aeri secundum vtramque qualitatem contrariatur cum terra sit frigida ⁊ sicca: ⁊ aer sit calidus ⁊ humidus ⁊ simpliciter ignis contrariatur aque secundum vtramque qualitatem: quia ignis est calidus ⁊ siccus: aqua vero frigida ⁊ humida: vnde quodcumque elementum coniunctio sibi in vna tamen contrariatur qualitate: quia terra aque contrariatur in sicco: aqua aeri in frigido: aer igni in humido.

Cap. xii^m. Que qualitates in quolibet elemento plus dominantur.

Licet autem vnumquodque elementorum ex duabus constituatur passionibus: sive qualitatibus tamen vna plus quam alia convenit sibi: ⁊ ideo magis est sibi adherens. Terra enim est magis sicca quam frigida. Aqua est magis frigida quam humida. Aer magis humidus quam calidus. Ignis magis calidus quam siccus. Nec hoc ideo dictum est q siccitas in terra maior sit: vt dicit Alic. quam in quolibet alio elemento: vel frigiditas in aqua maior est quam terra: quia hoc falsum est: sed cum duabus qualitatibus constituatur elementum velut proprijs passionibus vna earum fluit in essentialibus illius elementi: ⁊ est sibi magis propria quam alia. Est enim per se manifestum q ex motu est calor in materia que potest calefieri: necesse est quod q in materia illa maxime perfundetur calor qui est proximo iuxta velocissimum motum. Ignis enim vt dicit philosophus vndique attingit concavum sive cameram celi lune: ⁊ ideo calidum perfundatur magis in ignis materia quam siccum. Cum autem vis motus minor sit in quod medium contingit quam in eo quod est in immediatum sicut dicit Alpetragoras: ⁊ per se patet calidum non ita abundat in materia aeris: sicut in materia ignis quia nec adeo siccabit materia calidum aeris sicut calidum ignis remanebit igitur humidum spirituali humidior: ⁊ quia humidi est non terminari proprio termino erit verissime humidum: quia extra se fluit a centro vel ad circumferentiam ⁊ vltra: ⁊ hoc est humidum cum calido vt supra diximus propter quod humidum aeris erit sibi maxime proprium recedente autem a materia plus a principio caloris est quod est motus deficit calidum oritur frigidum faciens ad se fluere humidum primo hoc est a circumferentia ad centrum: ⁊ hoc est humidum aque quod non est vere motus humidi: ⁊ ideo humidum secundum naturam ⁊ omnium actus humidi non est in aqua sed potius in aqua frigidum quod est densans ⁊ convertens aereum in corporali humido. Id plenum autem a principio caloris recedente materia superabundabit frigidum exprimens humidum in toto ideo remanet siccum stans in seipso ⁊ ad seipsum conversum quod vere est siccum: ⁊ hoc erit terre siccum enim cum calido non vere stans termino suo: ⁊ non convertitur ad seipsum cum semper ebulliat. Ex his patet ratio quare vna qualitas magis est propria vni subiecto quam alia.

Tractatus Secundus de Transmutatione Elementorum.

Cap. p^m. De transmutatione elementorum.

Quoniam autem prius Hoc in quarto celi ⁊ mundi determinavimus q corporibus simplicibus est generatio ⁊ ex invicem vnum cum aliorum quoniam hoc etiam dicit nobis sensus: quia nos videmus q vnum generatur ex alio: quia nisi ita esset non esset alteratio in terra cum videamus q alteratio secundum passiones tactus est inter ea sicut prius diximus: ⁊ ipse passiones interse transmutant substantiam eorum adinvicem quoniam inquantum ita est. Nunc dicendum est quis modus sit eorum transmutationis adinvicem ⁊ vtrum possibile est q omne elementum ex omni elemento generetur vel vtrum possibile est. Non autem possibile est q aliud generetur. Manifestum est q omnia innata sunt elementa adinvicem transmutari. Diximus enim q generatio est precipue simplicium corporum ex contrarijs in contraria: omnia autem elementa habent contrarietatem adinvicem: quare differentie eorum sunt contrarie. Alia autem in vna qualitate habent contrarietatem sicut aer ⁊ aqua. Aer enim est calidum ⁊ humidum corpus. Aqua autem frigida ⁊ humida. Quapropter quidem vniuersaliter est manifestum q quodlibet elementum ex quolibet elemento generari natum est cum omni sic contrarium aut in vtraque qualitate aut in altera.

Cap. z^m. Qualiter vnum in quodlibet transmutatur quod habet symbolum cum eo.

Quoniam autem in vniversali diximus secundum vnumquodque in particulari non est difficile videre. s. quomodo quodlibet transmutatur: sed tamen differunt in hoc q vnum citius mutatur in aliud quam aliud vel vnum difficilius transmutatur in aliud quam aliud. Quecumque enim habent symbolum adinvicem hoc est convenientiam in altera qualitate horum velox est adinvicem transmutatio: quecumque autem non habent adinvicem symbolum sed disconveniunt in vtraque qualitate horum transmutatio adinvicem tarda est: ⁊ hoc est ideo quia facilius est transmutare vnum quam duo. verbi gratia. Ex igne quidem erit aer altera qualitate transmutata. Ignis enim est corpus calidum ⁊ siccum. Aer est corpus calidum ⁊ humidum: quapropter si vincetur siccum ab humido ignis erit aer: si autem econverso humidum vincetur a sicco ex aere erit ignis. Rursus ex aere erit aqua si vincetur calidum a frigido: si autem econverso frigidum vincetur a calido: tunc ex aqua erit aer: quia aer est calidus ⁊ humidus: aqua est frigida ⁊ humida: terra est frigida ⁊ sicca ergo dominante humido super sicco terra erit aqua. Et rursus quia ignis est corpus calidum ⁊ siccum. Terra autem frigida ⁊ sicca si corrumpatur frigidum erit terra: quapropter manifestum q elementorum habentium symbolum adinvicem est in circulum generatio: quia ex igne aer ⁊ ex aere aqua ⁊ ex aqua terra ⁊ ex terra ignis. Hic modus transmutationis est facilis: quia illis elementis

Tex. co. 18.

Tex. co. 19.

Tex. co. 20.

Tex. co. 21.

Tex. co. 22.

Tex. co. 23.

Hec ex intentione Auicenne

quod vnicuique elemento vna qualitas propria debeatur

Tex. co. 24.

Tex. co. 25.

que sunt deinceps in loco est symbolū in altera q̄litate.

¶ Cap. 3m. Quare non habentia symbolum adinuicez ad se transmutantur.

Tex. cō. 26.

Ex igne autē ꝛ aqua ꝛ ex aere ꝛ terra ꝛ rursus ex aqua ꝛ terra ignē ꝛ aerem cōtingit q̄dem generari sed difficilius q̄ ex illis plurima opz transmutare: ꝛ hoc contingit tarde ꝛ difficilius. Si enī aqua erit ignis opz corrūpi frigiduz aque ꝛ humiduz: ꝛ rursus si ex terra erit aer opz vinci frigidum ꝛ siccū terre. similr autem est si ex ambobus similiter si ex igne ꝛ aer erit aqua ꝛ terra necesse est ꝙ ambo transmutentur vnde hec generatio erit tardior.

¶ Cap. 4m. Qualiter ex duobus generatur tertium ꝛ qualiter non.

Tex. cō. 27.

In his autē que nō habēt symboluz adinuicem faciliter cōtingit generari adinuicē tertiuz. s. ex duob⁹ si vtriusq̧ elementi altera qualitas corrūpatur: sic enī ex igne q̄dem ꝛ aqua erit terra ꝛ aer: ꝛ ecōuerso ex aere ꝛ terra ignis ꝛ aqua quando enī corrūpetur aque q̄dez frigiditas. Ignis autem siccitas aer erit. Relinqtur enim tūc aque q̄dem humidum. Ignis autē calidum: ꝛ hec generatio ad oculuz videt in euaporationib⁹ que fiunt igne agente in aquā: quādo autem in eadē actione ignis in aqua vincit̄ q̄dez calidū aque autē humidū tunc generat̄ q̄a relinqtur ignis q̄dem siccuz aque autē frigidum. ¶ Silr autē ex aere ꝛ terra gn̄at̄ ignis ꝛ aqua: quādo enī aeris corrūpit̄ calidū terre autē siccuz erit aqua: q̄a relinqtur ex aere humidū ꝛ ex terra frigidum. Quādo autem corrūpitur aeris humidum: terre aūt frigiduz gn̄at̄ ignis. Relinqtur enī huius calidū: huius aūt siccū. hec autē generatio ignis cōcessa est ab oībus q̄a in sensu apparet: q̄a in lignis in q̄bus est humiditas aerea gn̄at̄ flāma que est etiaz maxime ignis inter ea que ignee nature sunt apud nos. flāma autē nihil aliud est nisi fumus accensus: fumus autē est ex terra ꝛ aere: est enim humiditas aerea expirās ꝛ siccuz trahēs partes terrestres ignitas ppͤ q̄d denigrat

Tex. cō. 28

ea que tangit. ¶ In hac tn̄ generatiōe notādum est ꝙ semper est necesse vincere alteraz actiuaꝝ qualitatuz ꝛ alterā passiuarū q̄a aliter nō esset ꝯiunctio possibilis. In elemētis autē que sunt per cōsequētiaz imediatā in loco ꝛ hāt symbolū talis gn̄atio eē non pōt. s. ꝙ ex duob⁹ altera qualitate in vtroq̧ corruptis: tertiuz generet̄ q̄a relinquūtur aut eadem aut contraria: ex neutra autē talium cōiunctionū cōtingit generare corpus elemētale verbi gratia. si ignis q̄dem corrūperetur siccū: aeris autē humidum relinquerent̄ cōtraria humiduz ꝛ siccum ꝛ ex illis nulla est cōiunctio possibilis. ¶ Similr autē etiā est in aliis hn̄tibus symbolum: q̄a in talibus que hn̄t talem cōsequētiam in loco ꝛ est inter ea cōsequētia

Tex. cō. 29.

qualitatis vna qualitas est eadē ꝛ altera cōtraria. ¶ Ex dictis ergo manifestū est ꝙ ex vno in vnuz ex generatione velociter trāseūt generat̄ vna qualitate corrupta: que autez transeunt ex duobus in vnum tertium illa transeunt duab⁹ qualitatibus corruptis quomaz q̄libet ex quolibet generatur ꝛ quomodo ex inuicem dictum est.

Tex. cō. 30.

¶ Cap. 5m. Quod nullum quatuor elementorum est subm in trāsmutatione eorum adinuicem.

Tex. cō. 31.

Inspiciemus aūt adhuc de ipsis ꝛ quetem⁹ an aliqd̄ q̄tuor elmtoꝝ aeu sumptum fm̄ suā formā sit subm in trāsmutatiōe adinuicē: ita ꝙ sit saluatū essentialr in vtroq̧ terminoꝝ transmutationis: ꝛ in ipsa trāsmutatiōe sicut materia: si enim aq̄ aut aer aut aliqd̄ aliud elatuz sicut videtur quibusda antiqs est mā nālius corpoꝝ oium. tūc necesse est ꝙ tale corpus sit aut vnū aut duo aut plura. s. tria vel q̄tuor sicut diuersi phī pmi sunt opinati. Qd̄ autē omnia sint materialr vnum aliqd̄ elmtoꝝ nō est possibile. vbi gratia ꝙ sint oīa aer aut ꝙ sint oīa aq̄ aut ignis aut terra: q̄a trāsmutatio est in cōtraria: si eniz dicit̄ ꝙ aer qui est oīa permanet fm̄ formā ꝛ rōnem in tali trāsmutatiōe. sed talis trāsmutatio est alteratio ꝛ nō gn̄atio ergo nō fit gn̄atio adinuicē elementoꝝ qd̄ est cōtra supra pbata. simul aūt cū p̄dictis videtur ꝙ aq̄ nō sit nisi potentia aeri aut aliud elmtū per oīa sicut alii elemēto. oportet ergo ꝙ sit aliqua contrarietas inter ea ꝛ differentia ꝛ illius contrarietatis vnum elementuz habebit partem vnam ꝛ ad aliud elementum habebit partē aliam verbi gratia. si ignis ꝛ aer contraria sunt fm̄ calidum ꝛ frigidum habebit ignis calidum ꝛ aer frigidum: quādo ergo fit transmutatio aeris in ignem siquidem manet aer in tota transmutatione tunc etiam manet aeris frigiditas: et tamen ex igne in aquam transmutatur ꝛ erit ei frigiditas: ergo tunc erit frigidum ꝛ calidum ergo contraria erunt in eodem qd̄ est impossibile. ¶ Et non potest aliquis respondere ad predicta dicens: ꝙ aer quando fit ignis dicitur non fieri ignis quia assumit speciem ignis sed erit aer calidus: ꝛ similiter quando ex igne fit aer remanet aer calidus quia si hoc esset verum sequeretur idem qd̄ prius. s. ꝙ generatio elementi ex elemento esset alteratio quia aer frigidus ꝛ aer calidus non differunt nisi per accidens: ꝛ hoc facit alterationem. preterea cum ex igne fit aer: vel ecōuerso si vtraq̧ forma inest. s. ignis ꝛ aeris sicut dicit ista opinio erit idem calidum ꝛ frigidum. Si concedatur ignem ꝛ aerē differre per calidum ꝛ frigidum quia transmutatio est in contraria: ergo aeri inerit calor ignis ꝛ aer de se est frigidum aliquid: ergo calidum ꝛ frigidum sunt in eodem simplici qd̄ est contrarium ꝛ impossibile ergo impossibile est ꝙ aer sit ignis calidus aut ignis sit aer calidus sicut dic̄ aduersarius. Ex quo ergo illa sunt impossibilia oportet ꝙ ambo elemēta scilicet ignis ꝛ aer habeant aliquid qd̄ commune sit eis qd̄ essentialiter est in ambobus: ꝛ hec est cōmunis materia que potentia est vtrobiq̧: ꝛ eadem ratio est de aliis elemētis. Nullum ergo elementorum materia est ad alia: sed materia eorum est vna que potentia est vnumquodcunq̧.

¶ Cap. 6m. Quod medium inter elementa non potest esse materia elementorum.

Tex. cō. 32.

Similiter probatur ꝙ mediuz corpus iter ignē ꝛ aerem qd̄ sit grossius igne ꝛ subtilius aere: vel etiam medium inter ignem ꝛ aquaz qd̄ sit subtilius aqua ꝛ grossius aere nō potest eē elementum: tale enim mediuz sic vel ita sumptuz quidam philosophi elementum ꝛ materiā omnium esse ponebant ꝛ dicebant ipsum esse omnia: quia non videbatur eis esse aliqua forma substantialis rerum: aut erit cum contrarietate elementali prima aut sine ea. Si autē est cum contrarietate prima alicuius elementi ipsum erit illud elementum cuius contrarietatem habebit scilicet ignis vel aer: quia cui conuenit propria passio illi ꝯuenit habere qualitates alicuius elementi simplicis: oportet ꝙ ipsum cū elemento sit eiusdem speciei ergo non erit mediuz inter ea qd̄ est contra hoc qd̄ positum erat. ¶ Si autem dicatur ꝙ medium illud corpus non habet contrarietatem elementalē: sed est priuatum ea contra id quod priuatio non est in materia nisi fm̄ alterum contrariorum: quia aliter materia elementorum esset a forma separata qd̄ supra improbauimus ergo illud medium non conuenit vnquā esse solum sine contrarietate: sicut quidam inquiunt ꝙ mediuz corpus est qd̄dam infinitum non habens qualitatem aliquaz ꝛ omnia cōprehendens. ¶ Similis autē ratio est quodcunq̧ horū mediorum esse materia elementorum supponatur ergo aut nihil tale est medium aut ipsum est aliquod talium elementorum qd̄ est contra positionem.

Tex. cō. 33.

¶ Si ergo non potest eē ꝙ omnia prima sint quatuor corpora supra enarrata vel enarrata. Resumamus ergo ꝛ dicamus ꝙ ista quatuor corpora aut sunt semper manentia in formis suis ꝛ intransmutabilia adinuicem: aut ipsa transmutant seinuicem: aut omnia se transmutant: aut quedam: ꝛ si quedam non sicut Plato scripsit in Timeo ꝙ terra propter latitudinem suorum triangulorum non transmutatur. ¶ Quoniam autem necesse

Tex. cō. 34.

sit omnia elementa adinuicem transmutari determinatum est prius: ꝛ iterum ostensum est ꝙ non eque cito transmutatur quando vnum fit ex alio quia ea que habent symbolū citius generantur ex inuicem: non autem habentia symbolum tardius: si enim in elementis est contrarietas vna tm̄: necesse est esse duo elementa: quia vnum solum simul nō potest esse in duobus contrariis: ꝛ materia tunc erit mediuz duorum: quia de vno contrario transmutatur in aliud sed quia non videmus ꝙ plura elemēta sunt q̄ duo: necesse est ꝙ due sint contrarietates ad minus: duabus autem existentibus contrarietatibus necesse est non tria: sed quatuor eē

elementa

elementa fiunt: ꝛ in ipsis rebus apparet: tot enim sunt possibiles coniunctiones primarum qualitatum: cum enim sex sint coniunctiones duas impossibile est fieri: quia cōtraria adinuicem non coniunguntur: ꝛ de his dictum est prius.

¶ Cap. 7m. Et est digressio ostēdens ꝙ prime qualitates nō sunt substantiales forme elementorum.

Est autem aduertendū ꝙ lꝫ prime qualitates designant elementorum materiam ꝛ dicantur prime elementorum differentie: ita ꝙ elementa differant: ꝛ in numero ponantur penes coniunctiones ipsarum: non tamen sunt substantiales forme earum quia dicit Arist. ꝙ forma substantialis nec actiua est nec passiua. Iste autem qualitates (sicut supra ostēdimus) actiue sunt ꝛ passiue. ¶ Adhuc autem fm ostensa elementa in mixto manent fm primū esse: ꝛ non manent fm liberum actum qualitatum primarū. Et ideo non sunt qualitates prime forme esse substantiales elementorum. ¶ Adhuc autem quia sicut patet in omnib⁹ quia nihil est forma substantialis vnius ꝛ accidentalis alterius: vnde cum iste qualitates actiue accidentia sint corporibus complexionatorum ꝛ mixtorum non possunt esse forme substantiales elementorum. Nec approbo distinctionem quaꝫ quidam dederunt ꝙ iste qualitates dupliciter dicantur. Est enim calidum simpliciter: ꝛ calidū non simpliciter vt dicūt. Et calidum forma est substantialis que non est actiua ꝛ calidum non simplex est complexionale actiuum: ꝛ similiter dicunt de aliis tribus qualitatibus. ¶ Apparet etiam statim hoc esse falsum tum sine ratione dicatur: preterea nobis nihil manifestatur de calido simpliciter: sed de frigido: naturalia autem manifesta sunt. ¶ Adhuc autem nulla substantialis forma est aliis contraria: constat autem per omnia supradicta has qualitates principatum tenere inter omnia cōtraria preter omnia supradicta. Aut patet ꝙ nulle substātiales forme talem habent situm in quanto: ꝙ in maiori sit maior: ꝛ in minori minor sicut igneitas inequalitas est in necꝫ pugillis ignis ꝛ in vno pugillo. Iste autem qualitates sunt maiores in maiori: breuiores in breuiori. quia magnus ignis calidior est ꝙ paruus ꝛ sic de aliis. Si autem aliquis dicat: ꝙ si sunt qualitates quia tunc erunt in aliqua specierū qualitatis: non ꝙ videntur esse nisi in ista que dicitur passio vel passibilis quas eo ꝙ ferunt in sensu passionem. ¶ Respondeo ꝙ procul dubio sunt passibiles qualitates: ꝛ passiones sicut ꝛ supra sepe appellate sunt: tamen ille passiones qualitatis quia proprie sunt naturales potentie primorum corporū: ꝛ inseparabiles ab eis nec ignis tñ nomen est subiecti caloris. sed primo nominat subiectum caloris: ꝛ cōmune ꝛ similiter de aliis elementis. ꝛ sicut causarum ponit causam: vel econuerso. ita ignis ponit calidum in subiecto ꝛ econuerso: ꝛ ideo sunt substantiales elementis alio modo ꝙ forme substantiales: quia sunt substantiales sicut passiōes que fluunt a substantia iterum ideo sunt accidentia per se elementis: ꝛ non sunt accidens per accidens.

Unde cōmentum 10. quinti physic. ꝛ cā. 5. octaui metaphysice ꝛ Auerrois

¶ Cap. 8m. Quod numerus elementorū non est infinitus fm rectitudinem ascendendo vel descendendo.

Tex. cō. 35.

Redeamos nunc ad propositū resumentes: quia iam ostensum est ꝙ eorum que transmutantur adinuicem impossibile est esse primum materiale aliquod elementorum siue sit extremum: sicut ignis ꝛ terra siue mediū sicut aqua ꝛ aer. ¶ Quod enim elementorum non sit aliquod extremorum ex hoc patet: ꝙ si concederetur tunc omnia elementa esse terra vel ignis ꝛ vna ratio est siue dicamus eē elemēta omnia ignem vel terram quo ad constructionē supradictorum impossibilium: iterum nec medium elementum potest esse subiectum saluatū in omnibus elementis lꝫ quidā dixerunt ꝙ aer quidem in ignem ꝛ aquā transmutatur: trāsmutatur autem aqua in aerem ꝛ terram: fm vltima: sicut ignis ꝛ terra non transmutātur adinuicem. Sed hoc supra improbatū est: ꝛ preter huiusmodi habita inconuenientia sequeretur etiā ꝙ media elementa aliquando deficerent: quia si corpus finitum semper transit in aliud ꝛ non fit restitutio per hoc ꝙ aliquando corpus transit in ipsum corpus. Illud finitum aliquando deficiet necessario quia ergo hec falsa sunt ostēdamus ꝙ oportet stare illa elementa: ꝛ nō in infinitum ire hoc est ꝙ vnū transit in aliud fm rectitudinem ad vtrāque partem. s. vsus ignē ascendendo ꝛ versus terraꝫ descendēdo. ¶ Si eni dicitur ꝙ in infinitum vnum trāseat in aliud sequeretur infinitas ꝯtrarietates esse in vnoquoque ipsorū quod est impossibile: vt autē nos recapitulem⁹ ꝓmos modus ostensiōis transitus elementorū adinuicē generaliter ꝛ quis antiqui dixerūt elemēta infinita ponūt multas alias cōtrarietates pter duas predictas que sunt quatuor primarum qualitatum. Ideo faciemus mētionē de illis ꝛ ponemus ea differre penes album ꝛ magnum ꝛ huiusmodi quia hoc sufficit gratia exēpli sit ergo terra ꝛ aqua: vbi aer aut ignis: ꝙ signetur a. quod est signum aeris transmutatur in duo elementa. p. ꝛ r. hoc est in ignē ꝛ aquam: opꝫ ꝙ cū vtroque aer habeat aliquā contrarietatē: quia non transmutantur adinuicem nisi cōtraria. Ꝯtrarietas ergo que est inter a. ꝛ p. hoc est ignē ꝛ aerē sit albedo ꝛ nigredo ita ꝙ ignis sit nigrū corpus siccum ꝛ aer sit corpus album ꝛ siccuꝫ. Rursus quia etiam in p. transit. a. hoc est in aquā transit aer: opꝫ aliam cōtrarietatem esse inter aerem ꝛ aquam: quia nō potest esse eadeꝫ contrarietas inter ignē ꝛ aerem nisi aqua ꝛ ignis essent eiusdē speciei: quia in simplicibus ita se habet: ꝙ que sunt eiusdem contrarietatis sunt eiusdem speciei contrarietas ergo que est inter. a. ꝛ r. hoc ē inter aerē ꝛ aquam sit siccitas ꝛ humiditas ꝛ siccitas signetur per litteram. x. ꝛ cōueniat aque: quapropter sicut supra diximus in transitu aeris in aquam maneat album vtrobique cōe ita ꝙ aer ꝛ aqua in albo habeant symbolum tunc aqua erit alba ꝛ humida. Si autem non sit symbolum inter aquam ꝛ aerem tum transit aer in aquam erit aqua nigra ꝛ humida cū aer supponatur esse albus ꝛ siccus: ideo enim transmutatio est inter contraria siue contrarium vnum sit siue duo: in transitu ergo tali necesse est aquam aut nigram aut albaꝫ esse: si aer aque fit transmutatio ponatur esse corpus albū. Similiter autem in transitu aeris in ignem siue. a. in. p. ipsi. p. hoc est ipsi igni conuenit quod siccitatem significare diximus. quia aliter nō esset transitus ignis in aquam cum ignis dicitur esse niger: ꝛ aqua nigra si aeri cōtrariatur in vtraque qualitate oportet ergo ꝙ aqua que est r. cōtrarietur. p. qui est ignis qualitas altera est. x. hoc est siccitas: dicunt eni. p. siue ignē primum principaliter esse nigrum deinde ꝛ secundario aquam autē dicunt primū ꝛ principaliter esse humidam deinde secundario esse nigram siue albam quia. p. in duabus siue in vna qualitate contrariatur vt dictum est. ¶ Palam itaque est ꝙ in his qualitatibus quas antiqui dicūt inesse oībus elementis adinuicem erit transmutatio: ꝙ et. r. quod significat terram existunt reliqua ꝛ duo symbola erunt ad duo elemēta ipsius terre quia vnumquodque elemētū ad duo hꝫ symbolū ꝛ ad vnū nō habet symbolū ꝛ ideo interea esset nigrum ꝛ humidū sicut aqua erit alba ꝛ humida: nigrū erit ꝛ humidū cum qualitatibus aeris fm hanc suppōneꝫ non ꝯiungunt: quia aeri cōuenit albū ꝛ siccum vt supra diximus. ¶ In his ergo qualitatibus erit adinuicē transmutatio sicut in superiorib⁹ que sunt calidū ꝛ frigidum humidū ꝛ siccum. Quia autem nos futuri eramus ostēdere ꝙ in infinitū non est possibile ire transitū elementorum de vno in aliud fm rectitudinē: ꝛ veniemus ad hoc prius ꝙ ostēdamus ꝙ in ꝯtrarietatibus quibuscunque necesse esset eē trāsmutationem ꝙ oīa necessariū est ad oīa habere trāsmutatiōeꝫ in vna qualitate vel in plurib⁹ ostendamus nunc quod ꝓmisimus. s. ꝙ nō in infinitū fm rectum elementum transit de vno in aliud: sit eni. p. hoc est ignis in aliud elementuꝫ quod ꝯtinue trāsmutatur ꝛ non sit reuolutio transitus ignis in aliquod de quatuor sit ad quintum elementū in quod transit ignis signatū per litteraꝫ. r. erunt ergo contrarietates inter. p. ꝛ. r. scilicet inter quartū ꝛ quintum elementū: sit autē hec cōtrarietas r. f. ꝛ qualitas ꝛ cōueniat quarto siue. p. siue igni quod idem est. f. autē cōueniat illi quinto corpori quod significatur per. r. Adhuc cum id quintum transmutatur in quolibet de quatuor elementis: opꝫ ꝙ habeat ꝯtrarietatē ad quolibet ergo qualitas ꝛ quod est contrariū ad ipsum est in quolibet quatuor elementorū: ꝛ sic quolibet infinitorū elementorū tres habebit qualitates primas. Utrum eni sit. v. nōdum determinatuꝫ est sed demōstrabile demonstratum tamen est quia si rursus quintum quod est. r. transit in sextum quod iterum inter quintuꝫ ꝛ sextum: noua erit cōtrarietas alia ꝙ sit inter quartū ꝛ quintuꝫ: sicut sepius diximus simplicia corpora diuersa diuersis distinguntur ꝯtrarietatibus ꝛ quorū vna est ꝯtrarietas vnum corp⁹ sunt

Tex. cō. 39.

specie. ¶ Necessarium autem est illius tertii corporis aliquam quantitatem esse in quolibet inferiorum secundum opposita: ergo iterum inferiorum erunt quatuor quantitates similiter erit si adiciam septimum corpus: ergo si infinita adiciam tunc infinite quantitates essent in quolibet simplicium corporum. ¶ Et ex hoc sequuntur tria impossibilia quorum primum est quod quedam nunquam transeunt adinuicem sicut sunt ea inter que est distantia per infinita media: et infinita media impossibile est transire. ¶ Aliquando autem inconueniens est: primum elementum non transibit in primum sicut ignis nunquam transibit in aerem quia infinitis quantitatibus distant ignis et aer: et ita quod unum elementum nunquam vincet supra aliud. ¶ Tertium autem inconueniens est quod omnia infinita erunt unum solum quia omnes quantitates superiorum quam sunt propter hoc est ignis et in inferioribus conueniunt et e conuerso quorum autem prime quantitates sunt eedem ipsa sunt eadem: ergo omnia infinita erunt unum quia licet inferius unum distet ab alio superiori in secundo: necesse est quod cum alio conueniat in eodem si erit infinita. infinitum enim in quantitate omnes habet quantitates et hoc verum de infinito secundum actum supposito: sicut ipsi ponebant infinitas quantitates secundum actum esse in quolibet elemento.

¶ Cap. 9m. De reprehensione Empedo. qui dixit quatuor elementa esse et non transmutari adinuicem.

Tex. co. 37

Postquam autem nos ostendimus falsitatem in dictis eorum qui dixerunt aliquod corpus esse materiam quatuor elementorum et elementa esse infinita. volumus declarare inconuenientia que sequuntur ex dictis Empe. qui dixit esse quatuor elementa et dixit ea adinuicem non transmutari. tamen dixit cum hoc quod comparabilia sunt elementa: quia in veritate quecunque comparantur habent aliquid unum in quo comparantur. Ipse enim Empe. vult esse diuersa in suis formis et suis materiis: et tamen sic dicit quod sunt comparatiua: quod illa comparatio aut erit secundum qualitatem aut secundum quantitatem ubi gratia quod si ex uno pugillo aque fiunt 10. pugilli aeris tunc oportet quod unum sit in eis quo mensurantur quia sunt ambo: quia in omnibus comparabilibus est unum aliquid quo mensurantur: et hoc est id in quo comparantur hoc autem est ex quanta aqua fit quantus aer oportet unam esse materiam: que sic maioris et minoris est quantitatis sub forma aque et aeris secundum quamcunque est materia una hoc est transmutatio adinuicem ut supra est habitum: quia elementorum comparabilium secundum quantitatem est transmutatio adinuicem. Mirum quidem est de Empe. qui vidit elementa esse comparabilia et tamen dixit ea adinuicem non transmutari. Videtur autem contrarietas esse in hac ratione in 6. ethicorum. ubi dixit Aris. quod qui dicit omnia esse univoca que sunt comparabilia non sufficienti signo credunt: sed quod ibi dicit verum est propter ea que dicuntur per analogiam ad unum que comparabilia sunt in eo quod dicuntur non quidem in unum quod sit in omnibus comparatum: sed in uno ad quod habent respectum omnia comparata: quod autem hic dicit est verum de univoce comparatis in uno quod per unam rationem est in omnibus comparatum: sic in elementis que per rarum et densum variatam materiam generantur ex se inuicem: vocatur autem hec comparatio secundum quantitatem quia rarum et densum non addunt super partes materie qualitatem que essentialiter sit qualitas sed positionem in partibus materie ad distensionem per minorem et maiorem quantitatem. Si autem comparatio fiat secundum qualitatem et non secundum quod ex quanto fit quantum sed potius in quantum potest unum et aliud secundum qualitatem actiuam vel passiuam que est inter ipsa: ubi gratia si dicatur aer frigidus esse et queratur comparatio in frigiditate utrum scilicet tantum potest infrigidare unus pugillus aque quantum infrigidant pugilli 10. pugilli aeris tunc enim erit comparatio secundum quantum virtutis sue potentie: et non secundum id quod est quantum distensionis materie elementi sed secundum id quod possunt aliquid elementa facere vel pati si in quantum talis secundum quantitatem comparatio fiat in elementis hoc contingit dupliciter fieri. scilicet secundum similitudinem quando fit in una qualitate que est in diuersis subiectis: quia similitudo est ex differentia eadem qualitas secundum proportionem autem dicitur facere quam fit in oppositis vel diuersis in una habitudine se habentibus ad duo sibi vel plura. Si ergo fiat comparatio secundum qualitatem tunc contingit comparare non quanti quidem mensuram sed potius secundum mensuram que est secundum potentias similitudinum qualitatum et secundum proportionem diuersarum qualitatum. verbi gratia quod dicitur ut hoc calidum ita est hoc album. Cum autem dicimus ut hoc significamus in qualitate quidem similem et in quantitate equale. Si autem dicamus comparabilia esse secundum qualitatem similem et non secundum proportionem oppositorum super aut secundum mensuram potentiarum quod est equale calidum vel simile: cum hec non dicantur transmutari adinuicem est utrique inconueniens. ubi gratia. quod dicatur quod quantum est tantum ignis calidum in tantum calidum est multiplex aeris: quia idem plus calidum cum sit homogeneos hoc est nature cum unius minus calido sic multiplex ad submultiplex secundum relationem talem sic comparabile in quanto que relatio est univoca: quia est materia est una: quia alie proprie qualitates non esset univoce: sed quantum est talis univocatio omnia sunt transmutabilia adinuicem: ergo iterum fuit mirabile dictum Empe. quod ponit elementum comparari in potentiis similibus: et non adinuicem transmutari. Si autem secundum proportionem fiat comparatio in elementis quod dicant equaliter quod quantum hoc calidum tantum hoc frigidum vel humidum. Adhuc sequitur elementa esse transmutabilia quia quodlibet cuilibet opponitur per qualitatem unam vel duas cum quorum materia sit una elementorum erit materia una: ergo erunt inuicem transmutabilia sicut dictum est prius.

¶ Cap. 10m. Quod Empedo. non bene causauit augmentationem ex dicto suo.

Tex. co. 38.

Sed nec etiam augmentatio fiet aliqua secundum Empedoclea: dicit enim elementa non transmutari a suis formis nec a suo esse primo vel secundo sed tamen unum addi alii: hoc est accumulatio non augmentum sicut patet ex superioribus dictis de his que augentur: dixit enim sic fieri augeri sicut si ignis augeatur igne et puluis suo proprio genus. i. puluerem augeat et ether etherem: talis autem aggregatio est additio eorundem in forma manentium: res autem non sic videtur augeri ut ostensum est.

¶ Cap. 11m. Quod non bene dixit Empedo. de generatione naturali.

Tex. co. 39.

Multum autem difficilius est tradere secundum dicta Emp. de generatione naturali. Que enim naturaliter generantur aut multum aut semper aut frequenter generantur. Ea autem que sunt preter semper aut multum sicut ea que fiunt raro ab euentu fiunt siue casu et a fortuna sicut dictum est in 2° physicorum. Queramus autem ab Emp. si generatio non est nisi congregatio elementorum manentium sine transmutatione que sit causa quare ex homine generatur semper homo vel ut multum siue frequenter et quare ex frumento generatur frumentum et non oliua: semper enim generatum est in forma generantis nisi peccatum nature propter nature aliquem euentum fiat: et hoc secundum Empe. non potest causari quod dicit generatum non habere aliquam formam sed remanent elementa congregata in ipso in suis formis: si enim hoc verum esset tunc ex homine posset esse asinus vel equus homo quia utrumque corpus non est nisi congregatio elementorum: et homo generans non habens formam non inducit eam in generato nec unum generatum contingit cum aliqua forma. Aut iterum queramus ab Empe. si componitur os ex quacunque congregatione elementorum que contingere potest casu sicut ipse dixit. Si enim ita sit ut ipse dicit quod scilicet os et caro et alia congenerantur ex elementis contingit a casu contingentibus: tunc nihil omnino generatur: sed tamen in his que videntur generata quedam est ratio elementorum non mixtorum sed compositorum adinuicem: que quidem est causa horum quod ex homine semper generatur homo et ex frumento frumentum cum ea que casu fiunt raro fiant. huius enim causa non potest esse ignis aut terra: quia huiusmodi materialia sunt in quacunque positione. Sed autem Empe. dicat ex duo motiua. scilicet amicitiam et litem tamen ista duo non possunt esse causa horum: amicitia non est causa nisi congregationis: lis autem causa est solum segregationis et neutrum horum est forma rei que facit hominem esse hominem: et os esse os et carnem esse carnem. Forma enim est substantia uniuscuiusque et ideo non solum est in re mixtio hoc est compositio congregatorum et separatio eorum quemadmodum dixit Emp. sed est forma. i. tali enim congregatione et segregatione nominatur ab Empedocle forma et non ratio aliqua substantie penes formam que est species rerum secundum Emp. enim est misceri res ut contingit per casum et fortunam et non aliqua ratione cum materia que est forma sit causa entium quare ita se habet quod ab homine semper vel frequenter fit homo et in particulari que est forma uniuscuiusque nature est hoc est quod constituit ipsum in tali vel tali esse. Et de hoc nihil dicit Empe. de natura formali cum natura ipsa sit bonum et optimum uniuscuiusque rei bonum quidem in se et optimum in ordine vniuersi: sed Empe. solum laudat mixtionem que non dicitur proprie mixtio sed compositio. Quia quod elementa segregantur a composito in quo fuit saluata hoc non facit lis sed amicitia congregare ad homogenea sibi et ad loca sua: et hec elementa Empe. dixit priora esse quam sit deus. Quia hoc dicit esse deus eo quod deum etiam elementa componunt. Deum autem vocauit orbem qui creditur ex elementis componi.

¶ Cap. 12m. Quod etiam de motu male et insufficienter dixit Emp.

Tex. co. 42.

Amplius autem de motu etiam vniuersi dixit Emp. non enim sufficit dicere in vniuerso quod amicitia et lis mouent nisi dicatur cuius in specie amicitia substantialis est motor et cuius lis est substantialis motor oportet hoc determinare aut supponere si per se esset notum aut probatur aut oportet hoc determinare aut certe per causam propria aut molliter sicut per causam non conuertibilem siue remotam. Aut aliter qualiter per probabilia vel per inductionem vel exemplum sed Emp. nihil horum facit. Amplius corpora naturalia mouentur duobus modis. scilicet in quod est per naturam et secundum naturam: verbi gratia.

Tex. co. 43.

bi gratia. Ignis quidē mouet̄ supius nō vi sed mouet̄ iferius vi. vi autē moueri est ɔtrariū ei qđ est sm̄ nām moueri: videt̄ autē in corporibus esse motū qui est vi cuȝ ergo oē per accidēs reducat̄ ad p se op; etiā cor oē corpor que mouent̄ vi aliquē esse motū nālē. ℭ Queramus ergo ab Empe. vtrū motus amicitie est violētus an nālis terrā eni supius moueri sicut ignē iferius moueri est ɔtrariū nec simile est cuiusdā segregationi cū tn̄ elemēta sic ɔgregent̄. q2 nisi ignis ascendat ꝛ terra ascēdat nō ɔgregabunt̄ elemēta ergo amicitie mot⁹ est violētus ꝛ segregationi similis ignis vadit ad sursum ꝛ terra deorsum cuȝ separant̄ ꝛ vnūquodqȝ ɔgregat̄ ad sibi cōnālia: ergo amicitia vniuersalr̄ quo ad suū motū erit preter nām. Cū aūt vt dixit Empe. vniuersali n̄ esset motus physicor corpor nec aliqua pars eorūdē nisi moueat amicitia vel lis hoc tn̄ est incōueniēs: q2 multos habēt motores nāles p̄ter litē ꝛ amicitiā ℭ Amplius aūt dicit Empe. q corpora physica videnť mota motu locali qui nō est pfecte motus ɔgregationis ꝛ segregationis: hoc est a casu ꝛ a fortuna ꝛ non ab aliquo motore nāli. nullis eni motibus dat Empe. motores certos nisi motibus ɔgregationis ꝛ segregationis: sed simplicibus manētibus in sua simplicitate nō dedit motorē vnū lis quidē segregat elemēta a mixto fert̄ supius hoc nō dixit esse a lite sed qn̄ fert̄ supius vt a casu ꝛ fortuna: q2 casus sic ɔstituit tunc siue ignis siue ether: q2 ethera dixit Empe. esse ex igne claro nō autē semp sursum mouet̄ ether sed multotiēs aliter: q2 ipse dicit q a fortuna aliqn̄ innatū est ignē sursum ferri: aliqn̄ ether ingrediebat̄ radices terre sicut apparet in mōtibus ardētibus ꝛ in thermis calidis fecuētib⁹. In hoc ergo peccabat Empe. q nālia casui ꝛ fortune subiacere dicebat. ℭ Similr̄ āt ruū dictis ipossibilibus dicit q mūdus simplr̄ se habet: q2 sicut ignis nunc in tēpore litis qn̄ de ɔfuso ꝛ pmixto egressa sūt oīa sicut prius se habuit in amicitia: q2 sicut ignis nūc a fortuna qn̄qȝ ascēdit ita fecit in ɔfuso p casum eni tūc ascēdit ꝛ p casuȝ descēdit aliqn̄. ℭ Queram⁹ ergo ab eo qđ est causa per se que mouit prius ante fortunā: cū eni casus ꝛ fortuna sint cause p accn̄s ante ipsas erit causa aliqua per se: lis enim ꝛ amicitia non sunt causa alicuius motus nisi ɔgregationis ꝛ segregationis. Si vtriqȝ est sicut dicit principium id qđ est amicitia vel lis.

ℭ Cap. 13m. Q etiam Empe. male dixerit de anima q esset congregatum ex elementis.

Tex. c. 45. Inconueniēs etiā esset si aīa dicat̄ causare ex elemētis oībus aut aliqbus aut aliqđ elemētor: si eni aīa sit elemētum vel ex elemētis: tūc ɔuenient ei alterationes elemētor per calidum frigidū: humiduȝ ꝛ siccuȝ ꝛ ecōuerso passiones aīe erūt elementor: sed qūo pōt hoc esse: verbi gratia: musicuȝ esse ꝛ cursuȝ esse sine musica cū actione percipiēdi musicā aut memorē esse aut obliuiosū palā est: qm̄ hoc nō ɔuenit elemētis. s. n. ignis dicat̄ aīa tūc ɔuenient ei passiones ignis: si āt eēt sicut supra dixim⁹: q nō sūt miscibilia nisi corpalia ꝛ aīaȝ nulla est corpalis ɔsi āt q aīa non erit mixta ex elemētis sed de his opus erit ɔtemplari in libro de aīa.

ℭ Cap. 14m. De iquisitione sm̄ duas opiniones qualiter ex elementis generantur mixta physica corpora.

Tex. c. 46. Inquiramus autē nūc quar mixta physica corpora ɔstituunt̄ ex elemētis: due eni sūt opiniones de elemētis quar vna est: q elementis sit aliquid cōmune qđ est mā vna ꝛ illis necesse ē dicere q elemēta trāsmutant̄ adinuicem: qm̄ quocūqȝ istor dicto ꝛ ɔcesso necesse est reliquū ɔcedere: si eni elemētor cōmunis est mā: tūc ē ipsor trāsmutatio adinuicē ab vnitate ꝛ cōmunitate potētie que in mā ē ꝛ est potētia ad formā: cū eni habeat potētias ad dictas formas elemētor ꝛ in illa potentia sit aliquo mō formalis ꝛ qsi inchoatio forme necesse est q de vna ad aliā trāsmutat̄ formā. ℭ Quicūqȝ eni dixerūt elemēta nō gn̄ari ex adinuicē sicut Empe. illi etiā nō dicebāt q vnūquodqȝ elemētor fiat a qualibet parte mixti corpis: sed dicunt q elemēta ex mixto corpe sicut lapides ꝛ lateres ex pariete qui cōpositi sūt in pariete ꝛ nō mixti: ꝛ hoc dictū eor est incōueniēs: qūo eni pōt aliquis dicere q ex elemētis sic cōpositis ꝛ non mixtis eēt carnes ꝛ ossa ꝛ vnūquodqȝ alior corpor mixtor si eni cōponant̄ elemēta tn̄ ꝛ ɔgregant̄ manebūt in essentijs ꝛ actionib⁹ suis:

ꝛ sic ignis in vna parte cōpositi erit adurēs ꝛ aqua fluens ꝛ terra icōtinua ꝛ aer expirās similr̄ ignis si nō ligat̄ alterālibus aliqbus citius ibit sursuȝ ꝛ terra descēdit deorsum idē ꝛ de medijs intelligit̄ elemētis ꝛ sic nūqȝ ɔstabūt vt faciant ossa ꝛ carnes ꝛ hui⁹. Lȝ aūt hec opinio Empe. sit expsse falsa ꝛ alia vera que dicit māȝ esse vnā ꝛ trāsmutari elementa adinuicē tn̄ habet q̄stionē qūo ex alterutris elemētis s. formalibus ꝛ mālibus gn̄antib⁹ ꝛ ɔuenientibus simul aliqđ preter elemēta pōt gn̄ari qđ ridiculū est eor nec oīa simul dico gn̄t vbi gr̄a. Ex igne est aq̄ ꝛ ecōuerso ex aq̄ est ignis p trāsmutationē eor adinicē sup māȝ cōem ꝛ hoc est manifestuȝ. Sed vtriqȝ videm⁹ q etiā ex eis gn̄ant̄ caro ꝛ medulla ꝛ alia huiusmodi: qūo ergo ex elemētis gn̄ant̄ illa: ꝛ ex elementis eni qui dicūt vt Empe. dicit q oino nec est mouēs quo illa ex elemētis generent̄. sm̄ eos eni necesse est vnūquodqȝ mixtor nō mixtū sed cōpositū eē sicut paries cōponit̄ ex lapidib⁹ ꝛ lateribus: talis eni mixtura que nō vera mixtura sȝ cōpō est ex saluatis in esse suo elemētis: sm̄ partes per quas adinicē cōpositis: ꝛ sm̄ eos ɔtingit p cōpōnē ɔstitui carnē ꝛ vnūqȝ hqȝ alior ergo etiā sm̄ eos ɔtigit q a q̄libet pte carnis generet̄

Tex. c. 47. aer ꝛ aq̄ ꝛ terra ꝛ sic de alijs ꝛ huic dicto est sile: sicut si nos cerā sigillarem⁹ duob⁹ sigillis ipmēdo nō in vna pte vtriusqȝ sigilli formā: sȝ poti⁹ in vna pte circulū ꝛ in alia pte pyramidē ꝛ hoc est falsuȝ q2 nos videm⁹ q ex vnaquaqȝ pte gn̄at̄ quodlibet elemētū ꝛ hoc manifestū est ex carnis mixtiōe: q2 ex oib⁹ q̄liber pars carnis ɔstituit̄ elemētis sȝ eis qui dicūt vt Empe. dicē nō ɔuenit sic resolui q̄libet pte carnis in quodlibet elemētū: sȝ poti⁹ resoluit̄ vna pars in vnū ꝛ alia in aliud: sicut partes resoluit̄ i lapides ꝛ lateres ita q lapis egredit̄ ex alio loco ꝛ ex alio egredit̄ later. Intelligēdū autē qđ dr̄ de pte quātitatiua mixti q resoluit̄ in q̄libet elemētū nō de q̄libet pte eēntiali: q2 ptes essentiales sūt mixta elemēti que sūt in mixto sm̄ esse plurimū saluate vt supra in p̄mo libro dixim⁹. Similr̄ āt ꝛ in alia oppōne q̄ dicit q vna ē mālis mā elemētor ꝛ trāsmutatio adinicē. ℭ Est aūt adhuc alia q̄stio qūo erit aliqđ ambob⁹ elemētis. s. māli ꝛ formali vel supiori ꝛ inferiori: q2 de alijs nō est tn̄ dubiū: vbi gr̄a calo ꝛ frigido: vel ex igne ꝛ aq̄. Si. n. dicat̄ calorē esse ex ambobus vel aliud aliqđ qđ eor neutrū est ꝛ nō ibi cōpō: saluator aūt ambo corrūpunt̄ aut alter: si ambo tūc nō relinquit̄ ibi aliqđ de hmōi mā: ergo caro nō erit ibi aliqđ nisi mā elemētor cōpositor: qđ falsuȝ est. si āt alter corrūpit̄ tūc alter gn̄at̄ pur ꝛ nō mixtū elemētū ꝛ sic iter non fiet caro vel os.

Quō itelligitur ppō phi ex q̄libet pte mixti resolui posse oia elementa.

ℭ Cap. 15m. De solutione dictar dubitationū ꝛ determinatione qualiter mixtum est ex elementis.

Tex. c. 48. Dicamus q̄ pp̄ter dcā qđ ɔtigit in actiōe elemētor alteri esse magis calīm ꝛ aliqn̄ min⁹ calīm: aliqn̄ magis frigidū ꝛ aliqn̄ min⁹ frigidū eē: ꝛ aliqn̄ qdē cōtigit q aliqđ illor simplr̄ ē in actu ꝛ alter in potētia tūc ꝛ tūc vnum gn̄at̄ ex alio. Aliqn̄ āt ɔtigit q neutrū eor est simplr̄ actu ꝛ neutrū simpli potētia si sit tn̄ calidū vel tn̄ frigidū vt calidū sm̄ pportionē quā supra dixim⁹ in caplo de mixtiōe ꝛ tūc elemēta miscent̄: q2 que miscent̄ nō in toto destruunt̄ sm̄ intentiōes suar q̄litatū adinicē corrūpunt̄ ꝛ nō ipse q̄litates in toto ꝛ tūc mā elemētor relinquit̄: q2 nō oīa corrūpunt̄ ꝛ nullū eor simplr̄ gn̄at̄ sȝ mediū tūc fit mixtū ex eis oib⁹ hoc āt mediū nō semp fit p eq̄litatē vtutis ɔrior in ipsis: sȝ fit aliqn̄ magis calidū q̄ frigidū: ꝛ aliqn̄ ecōuerso magis frigidū q̄ calidū ita q est ɔrio mō alterutrū ɔrior sm̄ tōnē pportiōis ita q ē duplex calidū q̄ frigidū vel triplr̄ vel sm̄ aliū talē modū: q2 ipossibile est q aliqđ mixtū sit equalr̄ hn̄s de quolibet miscibili ꝛ ipossibile est q plus habeat de frigido q̄ de calo cū frigidū sit q̄litas abscidēs mixtū ꝛ mortificatiua. Mixta ergo erūt ex istis corpibus que potētialr̄ sine sm̄ vtutē sūt in mixtis: sicut in mā sed potius saluata sm̄ ppositū esse ꝛ saluatis vtutib⁹ q̄litatū ipsor elemētor sm̄ p̄dictū moduȝ ꝛ isto mō ɔuenientib⁹ elemētis erit mixtio. Alio v̄o mō erit mā q̄dā. s. elemētū elemēto miscet̄ nō p̄pe sȝ ita q vnū actu manet ꝛ aliud in toto corrūpit̄ tūc eni vnū in alio nō nisi mālr̄ saluat̄. ℭ Et āt nos ad ppositū hoc qđ dicim⁹ adaptem⁹ dicim⁹ q ɔria patiunt̄ adinicē sicut dixim⁹ p⁹us: q2 qđ ē actu calīm est potētia frigidū: ꝛ ecōuerso qđ potētia ē frigidū ē actu calīm: ita q vnū corrūpit̄ ꝛ alter generat̄: ꝛ similr̄ fit in alijs ɔtra-

Impossibile ē aliqđ mixtū hre plus de frigido q̄ de calido.

ris.s. humido & sicco elementa primum se inuicem trāsmutātur in gnōne corpo adinuicem & postea scđa trāsmutatio corpalis fm proportionē potētijs: & ex elemētis fiūt ossa & etiā cineres & quecūqz sunt calida calido quidē fm aliqd īfrigidato & frigido fm aliqd calefacto: q: in mixto vniuscuiusqz mā 2rij partē capit alterius 2rij qñ venit ad mediū. Mediū enim neutrū est 2rior. Mediū aūt id nō est vnius pportionis tm̄ s. q fit p equalē 2rior participationē qđ mediū equidistans vocat a 2rijs sed est īdiuisibile fm multas pportiōes vt olim dirimus. dirimus q mediū est multiplex īter calidū & frigidū ita est multiplex īter humidū & siccū & alia talia 2ria & fm diuersitatē quādā in alia pportione 2uenientia faciūt os & in alia pportione faciūt alia quorum cōplexiones variant: sicut est hō cuius cōplexio maxime vicina est tēperamēto. & ideo q. dē est calide cōplexionis asinus vo frigide.

¶ Cap. 16m. Et est digressio ostēdens q forma substantialis non est mixtura vel armonia mixtorum.

Ex his forte alicui videt q forma corporum naliū nō sit nisi mixtura & armonia mixti. Arist. in libro primo reprobat: cū enim 2stituat ex elemētis fz multiplex terre ad multiplex aque & alterū multiplex ignis īdurās ad multiplex aeris: cum enī ex octo partibus plures ex illis sātur vulcano videt hec esse pportio qdā mixture qđ si 2cedit oz q in oībus actus corporum physicorum mixtorum & cōplexionatorū esset actus mixti vel miscibiliū & alterationes corum nō essent nisi fm passiones elementorum diuisim vel simul sumptorum qđ falsum est q: multe sūt forme que nō sunt mixtura sicut aīa & sicut oīs forma substātialis vñ etiā res habent operationes que nullius sūt miscibiliū. sed sunt spēm sequētes sicut magnes attrahit ferrū & aurum cor letificat & huiusmodi. Et ideo sciēdū q fm pprietatē huius scie nō determinat de mixtiōe nisi in ordine ad gnōnē & inquārū pcedit generatio in simplici & ex simplicibus: & ideo totū qđ dictū est & qđ dicet intelligit de mixtura que pcedit formā ex parte materie fm viā gnōnis fm exigētiā enī illius prior introducit forma p virtutes celestes & 2iūctas virtutibus elemētorum mixtorum adinuicem. Et ideo infra reprehēdunt illi qui sufficiētiā causarum gnōnis esse ponebāt in mā disposita eo q auferebāt cām formalē q dat eē cui & nō est aliqd māe nec sic pars nec sicut dispositio.

¶ Cap. 17m. De eo q omnia elementa conueniunt ad quodlibet mixtum per naturam.

Tex. cō. 49.

Redeamus ergo ad ppositum ostēdētes q oīa mixta corpora q cūqz circa mediū locorum sūt ex oībus simplicibus sunt cōposita siue cōmixta: q enī terra sit in eis ex hoc pz q oīa mixta siue sint aquatica siue terrestria siue volātia in aere ppriū bonū quietis sue habent in terra: locus aūt vbi quiescit res 2nālis est ei & ita terra abūdat in oībus mixtis. Aquā aūt in eis opz inesse q: terra pura 2tinuationē nō habet sed potius discōtinuationē in puluerē pp siccū nāle qđ est in terra: pres aūt cōmixtorum optime ad se terminant. Qđ aūt inter simplicia bñ est terminabile est aqua: ergo est aqua vt 2tinēs & terminās partes: & partes insūt oībus mixtis. ¶ Amplius aūt sicut etiā dirimus terra nō 2tinuat sine humido 2tinuāte: vñ si humidū auferatur ab ipsa terra decidet in puluerē: ergo terrene sube īfusum est humidū aque in corporibus mixtis: terra q dē ergo & aqua insunt per dictas causas. Aer aūt & ignis insūt q: illa duo elemēta 2ria sūt fm q̄litates terre oīs & aque & aer q dē terre & ignis aque opz vnūquodqz alterari a suo 2rio ergo cū terra & aq alterent in mixtis opz inesse aerē & ignē vt alterātia ea: dico aūt 2riū esse elemētū elemēto put rōne qualitatū 2tingit substātiā esse 2riā sube: qñ ergo gnōnes sunt ex 2rijs & in mixtis sunt extrema 2riorum s. frigidū siccū frigidū & humidū necesse est alterā inesse. s. calidū cū sicco: & calidū cū humido: quapropter in oī cōposito mixto erūt oīa corpa simplicia. ¶ Aduertēdū tñ q: 2 existibus in mixto terra & aqua & igne oia insunt 2ria s. calidū frigidū humidū & siccū tñ nō sunt ita imminuta diuisibilia & subtilia q fiat cōplexionalis cōmixtio nisi adsit humidū calido aereo ad qđ vaporaliter eleuat aqua & ad ipsum 2dēsat aer & cū vaporaliter eleuat aqua sunt in ipsa partes terre subtiles & miscibiles & tūc fit optima cōmixtio & ista oīa opz in mixto nāliter esse: hoc etiā videt testificari ma

Tex. c. 50.

trimētū mixtorum: rerum que eisdē in genere nutriunt & generantur. oīa enī ex multis simul mixtis nutriunt etenī quecūqz magis terrestria sunt vno solo vident nutriri. vt plāte aqua nutriri vident ex multis mixtis simul nutriunt: q: cū aqua mixta est terra qđ ostēdit agricultura: q: agricultura nutriētes rustici platas mixtū aque stercus habēt ergo multo magis que minus sunt terrestria vt animalia nutriunt simul mixtis ergo etiam sunt ex multis simul in mixtis.

¶ Cap. 18m. Q: solū inter simplicia nutrit ignis fm antiquos.

Tex. c.

Quoniā aūt nutrimētū est 2uertibile in materiā eius nutrit vt in primo libro dirimus vbi locuti sumus de augmēto. Id aūt qđ nutrit est spēs in mā & forma ronalē est: qđ dicunt antiqui q inter simplicia corpora solus nutrit ignis inter oia ea que adinuicem generant. Solus. n. ignis maxime est spēi & formalitatis: & ideo innatus sursum ferri ad tertiū orbis qui maxime formalis est inter corpora: vnūquodqz enī innatum est ferri ad sui ipsius regionē que est sibi 2nālis: forma aūt & spēs oium rerum est in terminis orbiū: q: superiora ad inferiora se habēt sicut forma ad mām: vt in celo & mūdo est determinatū vnde cū ignis vbiqz tāgat orbē lune 2stat q ipse orbi 2nālis est in forma. Dirimus aūtē in primo tractatu de augmēto q tam nutriri q augere dicitur pprie & improprie pprie q dē sicut in aīatis in qbus est virtus nutritiua 2uertēs nutrimētū in quālibet partem sui fm formā: lz nō in quālibet fm materiā & in qualibet per poros & spōgiositatē penetret nutrimētū: & hoc mō nō nutrit ignis. Dirimus aūt alio modo qñ nō virtus aīe sed caloris tm̄ in se 2uertētis aut 2cedit quālibet ptē nutriti sed addit ei extrinsecus p 2tinuationē. & hoc mō nutrit ignis. Qm̄ q dem ergo oia mixta ex oībus sunt 2stituta simplicibus dictum est.

¶ Tractatus tertius de causa transmutationis.

¶ Cap. pm. Que intētio tractatus: & que & quot principia sūt transmutationis.

Tex. c.

Quia vo quedā sunt generabilia & corruptibilia 2tingit gnātio circa mediū locū spere celestis qui locus est terra habitabilis & vbi aqua & aer 2tingūt terrā: q: ibi nō alibi radij stellarum 2gregant ad punctū vnum qđ cōparat ad celum est terra simpr aut centrū terre. Quia in quātum sic est opz nos dicere de oī gnōne in vniuersali simpr quorum & que habēt principia que nos facilius in libris particularibus īspiciemus causas particulariū qñ causas vniuersalis gnōnis prius accepimus in libro primo: q: via doctrine est ab vniuersali ad particulare. Dico ergo q principia gnōnis & corruptionis nō sunt eadē gnē eadē cū pncipijs illis que sunt in mobilibus sempiternis & primis & vnū eorum q dem est mā. Aliud aūt est forma opz aūt & tertiū ad hoc existere: q: sic in primis nō sufficiunt duo ad motū: sed opz adesse tertiū qđ est efficiēs causa autē que est vt mā in gnābilibus ista in his gnōnis est causa qua possibilia sūt esse & nō esse eo q ipsa mā potētia est & non est actu. Et ideo se habet ad vtrūqz. s. ad esse & ad nō esse: & cum actu inest forme vnius nō caret priuatione & desiderio forme alterius per qđ abijcit formā quā habet & accipiet aliā: forma autē est causa esse tm̄: sed efficiēs mouet materiam vt trāsmutat se potentia ad actū. Eorum enī que sunt quedam sunt ex necessitate in esse nec aliter se possunt habere vt celestia in sua sbā & in suis motibus necessaria sūt & his opponunt impossibilia ad se que nunq̄ erūt nec poterūt fieri sicut q celū incuruet vel recto motu moueat. Quedā vo possibilia sunt esse possibilia nō esse que sunt gnābilia & corruptibilis & quādoqz quidē sunt & quādoqz autē nō sūt: & ideo est necessarium q generatio & corruptio sint circa talia que possibile est esse & possibile sit nō esse. Causa aūt ex qua est talis possibilitas ad esse & ad nō esse in generabilibus est vt mā: sed causa finalis in physicis que est cuius gratia est motus a mouēte & in mā est forma & finis & spēs & est fini motus & intentionis efficientis esse: q: ad ipsam habitam quiescit motus eius: forma aūt est que dat esse actu materie. Sed species est dans rōnem qua est principiū cognitionis cei: hec enī est rō diffinitiua cuiuslibet substantie: sed cum his duobus

opus adesse principiū tertiū qđ est efficiens: qđ quidē oēs antiqui sonabāt sed nullus eorū dixit expresse.

¶ Cap. 2m. De duabus opinionibus de generāte causa que est primum efficiens.

Tex.c.51. Aliquorū enim sententie de gñatione efficiente in generabilibus fuerūt due: extimauerūt enī quidā qđ species sive formarū separatarū vna sufficiēs esset causa ad hoc qđ res generent quēadmodū dixit Plato in phedone: eū enī inducit increpantē alios phos tanqđ nihil dicētes & supponit qđ quedā hec entiū sicut species separate & quedaz sunt principia specierū sicut materie & qđ vnūquodqđ cōpositū dicit esse actu fm speciē generati aūt dicit fm illi⁹ successionē & dicit corrūpi fm eiusdē speciei actionē: dixit enim spēs rerū esse eternas que sunt sigilla que se sigillāt in rebus gñabilibus & cū sigillāt materiā: tūc res generat & eijcitur forma sigilli manet quidē forma ppetua qr destructo omni homine particulari ad hoc manet homo in diffinitionibus que sunt aīal rōnale corporeū sive sermocinale sed destruit indiuiduum per electionem talis forme: quapropter si hec vera sunt pz qđ ipse Plato extimat ex necessitate causas esse tam gñationis qđ corruptionis que per presentiam quidē est generationis per absentiā aūt corruptiōis. Alij aūt nō dixerūt primū mouēs mām esse extrinsecū sicut Plato sed dixerūt principiū motus materie esse ipsaz mām dispositā & isformatā qlitatib⁹ primis dixerūt etiā a tali mā esse motū rerū.

¶ Cap. 3m. De improbatione ambarum opinionum.

Tex.c.52. Nostri aūt istorū bene dicunt: qr si spēs sunt cause gñationis & corruptionis queramus quare non ɔtinue sine intermissione res generant: sz quādoqz res generant: & qñqz nō rū aūt eodez modo se habeat spēs gñantis & semp eodē modo se habēt principalia spēꝝ vel particularia spēꝝ que innata sunt istas spēs suscipere. ¶ Amplius nos ad sensum videmus qđ in arte est aīa causa mouēs preter spēm: qr sanitatē facit medicus: & sciētiā generat doctor & cuz pter illos sanitas & doctrina sint spēs & aīa discentis & cōplexio sanitatis sint particularia illarū spēꝝ & eodē modo in alijs que sunt operata per potētias artiū: cū ergo ars mutet mām etiā

Tex.c.53. similiter erit tertia causa pter duas. Illi aūt qui dicūt qđ mā pfato modo disposita sit causa gñationis ppter motuz quo mouet: dicūt vtiqz melius qđ isti qui ponūt spēs. i. qđ alterat & qđ trāsformat magis est causa mouēs in physicis: mā aūt sic informata alterat & transformat: & non etiam assueti sumus dicere in artibus in nā qđ hoc est efficiēs quodcūqz est mutans & alterans rem: & transformans & illa dicta istorū ex ɔsuetudine cōprobant: sed tamē nec hi iuste nec vere dicūt: materie enim est pati & moueri: facere aūt & mouere est alterius potētie que est efficiēs. ¶ Ex his enim que scđo physicorū sunt scripta ɔstat mām & efficiēs nunqđ posse coincidere is idē. Dixerūt aūt isti qđ mā est pricipiū mouēs: & qlitas materie que est calor & frigus est sicut instrumētū mãe: qđ autē hoc falsum sit manifestuz est in his que a nā generant: ipsa enim aqua nō facit ex seipsa. sed potius patit: & si facit aliud de mota est & facta quocirca hi ppter hoc nos bene dicunt. Alia aūt rō est quare nō iuste dicūt. f. qđ qr dicūt qđ calidū segregat & distinguit res. frigidū aūt cōgregat & miscet eas: & hoc dicūt rerū formas nec res habere aliā formā nisi raritatē & spissitudinē diuersam materie. Amplius isti attribuunt

Tex.c.54. corporali materie potētias qualitatū primarū ve ppter illas generēt valde organice hoc est instrumētale qr dixerūt qđ qlitates prime sunt velut instrumenta qdā qbus agit & efficit mā hoc qđ efficit & agit auferūt etiā illā causam que est fm spēm que vocat formalis: qr substātialē formā nullā esse dicebāt. Inqlūt enī qr calidū innatū est segregare. frigidū autē ɔgregare: segregat eni calidūz & dissoluit. Et ideo qr subtile ad se trahit & grossuz relinquit res distinguit. frigidū autez qr ɔgregat & ispissat res miscet & ɔfundit: & qr oia ɔstituunt mixtura quadā & distictiōe. & ideo dicebāt isti qr ex his duobus oia alia faciūt vel patiunt: & oia alia ex eis gñant & corrūpunt intātū qđ etiā ignis qui formalissimus est motus aliquādo a frigido hoc mō instrumētalr patit: & nō dixerūt aliquā aliā causam efficiētē vel formalē. Amplius in hoc simile

Tex.c.55. aliquid dicūt sicut si aliquis causaz eorū que generant attribuat serre aut alicui aliorū instrumētorū: qr in veritate calor ignis & frigus aque intēperata sūt & ad cōplexiones mixti nō agūt sed potius calor per se ɔsumit & incinerat & frigus mortificat & ɔgelat. vnū sicut necesse est aliquo serrāte diuidere lignū aliquo mouēte secutim vel dolabrū coequari cōplanari & poliri lignū in edificio & in alijs similr & eodē modo necesse est qđ qlitates elemētales aliqđ ordinate moueāt & dirigāt ad spēs generatorū pducēdas: & hoc est mot⁹ celi vt infra patebit quocirca & si ignis maxime aliqđ faciat & moueat tñ isti nō vidēt qño mouet: qr multo deteri⁹ mouet qđ organa: qñ sicut dictū est organ sinitigit ab artifice ad actū talē vel talez qui iducit form opis artis: sz ignis & frigus elemētalis corrūpūt cōplexiones oēs: & hoc est pessimū & mixto pei⁹ qđ actio organū que est ordinata ab eo qđ mouet organum.

¶ Cap. 4m. De sententia vera de causa efficiente gñationis.

Tex.c.55. Nobis aūt volentibus tradere vniuersalē causam efficientē ppetue gñationis supponant ea que dicta sunt vniuersalr de causis in 2° physicorū: & ea que dicta sunt hic de mā & forma elemēti. Amplius vo ea etiam supponant que dicta sunt de allatione qui est motus circuli celestis. demōstratū est enim in 8° physicorū: qm allatio est mot⁹ ppetuus: his enim tribus sic se habētibus necesse est gñationē ɔtinue esse & ppetue. f. qr mā ɔtinue passibilis est: qlitates que sunt forme elemētorū ɔtinue agūt & patiunt adinuicem. Allatio aūt facit gñationē ɔtinue durare: qr ɔtinue & ppetue adducit generās in toca mā & alie similr allationes. Simul aūt cuz dictis manifestū est qm & priora que dicta sunt in 8° physicorū bene dicta sunt. f. qđ allatio circuli sit primus mot⁹: & qđ gñatio nō est primus motus in vniuerso qr multū rōnabilius est qđ id qđ est ens semp & pfectū in esse & est ppetuum sit causa eius qđ nō est semp qđ ecōuerso id qđ est nō ens sit causa enti semp ppetuo: qđ aūt fertur fm locum est qđ nihil mouet localr nisi qđ est fm qđ generat nō est: qr si esset nō generaret: ergo allatio prior est & causa gñationis in vniuersali: sz in vno & idiuiduo gñari prius sit fieri per gñationē qđ generatū moueri localr. Qm aūt suppositū & determinatuz est

Tex.c.56. supra in primo libro qđ gñatio que ɔtingit rebus gñabilibus est ɔtinue & semp: & nos dicim⁹ qđ allatio circuli est causa generationis & corruptionis manifestū est: qr si vnū & eodē modo se habēs est allatio ipsa nō pōt causare vtrūqz. f. gñationez & corruptionē: qr ipsa gñatio & corruptio sunt ɔria. Idem enīz similr se habēs semp innatū est idē facere & nō ɔria quocirca si allatio sit vna & similr se hñs aut gñatio est semp causata ab ipsa aut ecōuerso: & nō ambo simul: cū vtrūqz horū ɔriorū causat ab allatione: opz qđ motus sint ɔrij altero duorum modorū aut. f. qđ sint due allationes ɔrie aut etiā vna ineqlis sibi fm diuersas circuli partes que ex vna parte circuli causet vnū: & ex alia parte causet aliud: ɔriorū eni cause sūt ɔrie. Ideoqz prima allatio que est orbis pmi qui mouet & mouet alios orbes motu diurno eqli sup circulos equidistātes circulo equinoctiali: & sup polos mūdi nō est causa gñationis & corruptionis. qr nō equalr accedit & recedit: sed equalr accedit vbiqz & semp. sed ea allatio que est circa circulū qui dicit orbis signorū siue zodiacus est causa gñationis & corruptionis. In hac eni allatione inest ɔtinuū ex circulatione & inest moueri duos motus ɔrios. f. accessionis & recessionis: siue ascēsionis & descēsionis ex qbus gñant ambo. f. gñatio & corruptio: necesse est si semp erit gñatio & corruptio sicut in primo libro ostēsum est semp aliqđ moueri fm allationē: & hoc mō semp nō mouet nisi orbis aliquis vt nō deficiāt iste trāsmutatiōes: et go ppetue ɔtinuitatis in generādo vnū ex altero & corrūpit vnū in alterū est causa qđ generās est aliqñ nobis psens fm ppinquitatē: aliqñ absens fm remotionē. ɔtingit eni ex hoc qñqz generās lōge fieri a loco gñationis: sicut qñ mouet in signis meridionalibus ɔtingit qñqz fieri prope sicut qñ mouet in signis aquilonaribus. Qñ aūt generantis distantia siue accedentis non est equalr necesse est etiā motum esse inequalem: quocirca sicut in adueniendo & in prope esse generat rē tūc in recedēdo & in longe fieri corrumpitur idipsum mouens accedendo & recedēdo: & si multotiēs adueniendo fm vnam medietatem circuli corrumpit contrariorū enim ɔtrarie sunt cause non tamen eū motus vnius medietatis circuli ɔtrarius motui alterius medietatis per

se sed sm respectū radij ad locū generationis: qꝛ cū recedit respicit obliquiori radio locū gñationis: ꝛ tunc dominatur frigus mortificās: ꝛ cū accedit rectiori respicit radio: ꝛ ideo plus calefacit. ꝛ qꝛ motus solis in circulo obliquo causa est gñationis ꝛ corruptionis: ideo tempus gñationis est equale tempori corruptionis ꝛ ecōuerso qꝛ sol ascēdendo per sex signa generat que sunt a principio capricorni vsqꝫ ad initiū cancri: ꝛ per sex signa descendendo corrūpit que sunt ab initio cancri vsqꝫ ad principiū capricorni ꝛ isti motus sūt inter duos tropicos solstitiales ꝛ qꝛ ista gñatio inferiorū ꝛ corruptio causant a superiori allatione in circulo aliquo. Ideo oē tēpus qđ est in re tēporali ꝛ oīs vita que viuit habet numerū in circulo celesti ꝛ in ipso circulo celesti determinat: quia ex ipso circulo ꝯsideratur vsqꝫ ad quantum se extendit virtus generantis sm ꝙ affert esse rei anteqꝫ afferat perfectam rei corruptionē sicut pꝫ ex scientia astronomica: omnium enim inferiorū rerum est ordo causarū pendens ex superiori ordine. ꝛ omne tēpus qđ est rei ex arte in tēpore duratiuo: ꝛ aīa vita periodo mensurat. Est autē periodus modulatio circuli dicti a peri qđ est circum ꝛ odos qđ est modulatio: sed tñ non oīa mensurant eadem periodo. sed hec habent maiorem: ꝛ hec habent minorē hoꝝ enim periodus est. Horū autē minor hoꝝ aūt maior sm ꝙ magis suscipientia ꝛ retinentia sunt virtutes sibi ex circulo celesti influxas. ¶ Quod autē vera sint que dicta sunt testificatur sensus. Quia nos videmus ad oculum ꝙ sole adueniente ad punctū arietis: quādo directo radio locum nostrū tangit generatio esse incipit in terra nascentibus. recedente autē sole a principio libre maxime incipit rerū diminutio ꝛ corruptio: ꝛ tēpus vtriusqꝫ est equale: qꝛ tēpus qđ est generationis sm nām equale est tēpori corruptionis sm nām: qꝛ tātus est ascensus solis quātus est descensus vt dictum est. Si autē ꝯtingit aliqđ curruptioni aliquam rem in minori tēpore: hoc est anteqꝫ via generationis celestis sm rōnem periodi recedat hoc ꝯtingat per accidens ꝓpter ꝯfusionem materie ex alia causa: qꝛ cum mā est inequalis ꝛ non susceptibilis virtutis celestis: ꝛ non eodē modo ꝛ equalr se habens in periodo: tunc necesse est ꝙ gñationes ꝛ corruptiones sint equales ꝛ hec erunt citiores ꝛ ille tardiores quocirca accidit ꝙ tempus idem est gñationis ꝛ corruptionis ꝛ propter horum generationem aliis generatur corruptio ꝛ econuerso.

Tex. c. 57.

Tex. c. 58.

¶ Cap. 5m. Et est digressio declarans ea que dicta sunt de periodo.

Est autē hic attendendum ꝙ periodos grecū nomē dicit a peri qđ est circū ꝛ odos qđ est armonia in cantu: ꝛ ponitur pro ꝯsonantia mensure: hoc est idem ꝙ mensura corporis. Est aūt periodus mensura que ex circulo celesti imprimit vel influit rei causate a circulo in inferioribus. Cū aūt multiplex sit circulus celestis: nō tñ sūt nisi duo motus ipsorū in genere. s. motus planes ꝛ motus aplanes. vt dicit Aristo. in. li° prime phie. ꝛ sicut accipit ex propriis phis astronomorū. Motus aūt aplanes siue ordinat° est motus primordialis qui diurnus dicitur: ꝛ est ab oriēte in occidēs super polos mūdi ꝛ super angulos equidistātes quorū maximus est circulus equinoctialis: ꝛ hic motus dicit allatio vniuersa ꝓprie qui affert gñans hoc est solē: ꝛ scđo alios planetas: ꝛ tertio oēs stellas: ꝛ quarto gradus totius orbis ab ortu in occidēte qui motus est causa vite ꝛ esse in quibusdā intm ꝙ quorūdā esse ꝛ vita vltra circulū istius motus nō extēdit: ꝛ ideo quedā pficiunt in esse in die corruptio eorū cōpletur in nocte sicut pꝫ in pisce qui dicit diēs vel ediorna: qꝛ eadē die nāscit moritꝰ ꝛ orit. Alius aūt motus est erraticus qui motus planes vocat ꝛ est circuli signorū super polo zodiaci qui distat a polis mūdi per. 24. gradus ꝛ. 35. minuta: ꝛ ideo sol ꝛ alie stelle mote in ipso oblique mouentur ab ante in retro ꝛ ecōuerso hoc est ab aquilone in meridie ꝛ ecōuerso sicut sol mouet a capricorno in cancrū: ꝛ a cācro in capricornū. Istis aūt duobus modis simul cōmiscent elemēta ad gñationem qꝛ sole adueniēte versus capricornū inferiora elemēta vincant super superiora. ꝛ qñ venit versus cancrū incipiūt vincere superiora super inferiora. Sic etiā distinguit quatuor tempora que sunt ver estas autūnus ꝛ hyems. In duobus enim tropicis facit estatē ꝛ hyemē: ꝛ in duobus equinoctialis punctos. s. ariete ꝛ libra ꝛ vere ꝛ autumno. Est aūt obseruādū ꝙ nō solus sol est causa gñationis sed ipse precipue fit generans nisi dicat ꝙ solo lumine solis fit gñatio. qꝛ sicut dicūt precipui phi Aristo. ꝛ Auic. Ptolomeus ꝛ Megelaph° solus sol lucet lumine ꝓprio ꝛ oēs alij planete ꝛ stelle illustrātur a sole quēadmodū ꝛ luna sed lumē recipit ab eis in profundū sui ꝛ idnit in eis aliā nām ꝙ habeat in sole: ꝛ ideo in luna est frigidū ꝛ humidū intēperate. In saturno est frigidū ꝛ siccū in tēperie. In venere frigidum ꝛ humidū temperate. In mercurio vo est cōmiscibile qꝛ auget ꝓprietatē cuiuscūqꝫ stelle quā respicit ꝛ in sole qui mouet oēs est calidū ꝛ siccum tēperate. Oēs aūt alie stelle fixe ꝓprietatē alienius istarū sequunt. Hoc habito notandū ꝙ nullatenus solus accessus solis ꝛ recessus facit periodum qꝛ aliter in hyeme nullū animal deberet nasci: sed potius omnia mori ꝛ nullius vita deberet extendi vltra annū: qđ expresse falsum est: sed periodū facit relatio ascēdentis signi super orizontē. Ad oīa alia ista signa circuli cū suis stellis ꝛ planetis in hora ꝯceptus vel natiuitatis rei inferioris que creatur vel concausat a circulo celesti: hoc enim modo mēsura quorūdā est anterius ꝛ quorūdā plus vel minus sm effectus signorū ꝛ fortitudinis stellarū que fixe sunt ignis hoc mō verū est ꝙ equale est tempus generationis rei tēpori corruptionis: qꝛ a primo signo ascendente in hora rei cōputat ꝓfectus rei vsqꝫ ad septimū signū eiusdē circuli: ꝛ a signo septimo vsqꝫ ad primū cōputat defectus: ꝛ ideo septimū signum domus mortis vocat ꝛ ascendens vocat domus vite. Et ideo generatio rei vocat profectus vsqꝫ ad statum: ꝛ post statum vsqꝫ ad declinationem ꝛ a declinatione vsqꝫ ad mortē vocat periodus mortis quia equalia sunt sm nām: qꝛ a primo vsqꝫ ad septimū tantū est quātum a septimo vsqꝫ ad primū per aliam partē circuli mēsurando: verbi gratia ab ariete per cācrū ꝛ geminos ꝛ deinceps vsqꝫ in librā tantū est quātū a libra per scorpionē ꝛ sagittariū: ꝛ sic deinceps ad arietē: ꝛ sic periodus ꝓfectus hois sunt. 35. anni vel. 40. ꝛ erit etas hois. 80. anni: pōt tñ hoc impediri per accidēs per cibū malū vel mortē violentā vel alio quocūqꝫ modo: ꝛ hoc vocat Arist. materie inequalitatē: qꝛ s. per accidētia multa aliter disponit ꝙ moueant a circulo: ꝛ ideo diuersimode moriunt hoīes citius ꝛ tardius ꝙ p naturā mortales sint: ꝛ similr etiā alia aialia: hoc etiam modo etates sunt oium rerū: qꝛ planete in circulo periodali positi qñ sunt fortiores dant plures annos vite ꝛ quādo sunt debiliores dant pauciores: ꝛ hoc etiam modo innotescit: qm̄ qui sciret vires signorū ꝛ stellarum in ipsis positarū in circulo periodali dum nascitur res aliqua ipse quantū est de influentia celi prenosticari posset de tota vita rei generate: sed tamen hoc necessitatem nō poneret: quia posset impediri per accidens vt dictum est.

Quid est periodus.

Nota q̄ ꝓter q̄ hoīes citius aut tardius mori possunt q̄ nāt̃ sūt moritur. 3.

¶ Cap. 6m. Qꝛ non deficiet generatio per causam substātialē.

Semper vo vt dictū est erit gñatio ꝛ corruptio ꝛ nunqꝫ deficiet sm nām: ꝓpter causam quā diximus tum ex parte materie in primo libro tum ex parte cause efficientis vt diximus noper: qꝛ motus circuli sm nām nō deficiet: hoc aūt rōnabiliter ꝯtingit: qꝛ si nos ꝯsideremus finē intentionis nature: nos inquiremus qꝛ nā semp desiderat id qđ est melius: est aūt melius esse ꝙ nō esse: quot aūt modis dicit esse diximus in quinto ꝛ in septimo prime phie. Esse aūt qđ nā desiderat est diuinū ꝛ ꝑpetuū: ꝛ hoc nō pōt in oib° existere equalr. Ideoqꝫ quedā distant longe a primo principio vniuersi esse quedā aūt sunt ꝓpe ipsum: ꝛ ideo deus qui est vniuersitatis principiū cōpleuit isto modo oium esse: vt que nō possunt participare esse diuinū ꝛ ꝑpetuum in seipsis participent per gñationis successionē ꝯtinuā. Ideo enim deus fecit ꝯtinuā generationē qꝛ aliter esse diuinū non resultaret in ipsa: ita enim maxime ꝯtinuabit ꝑpetualiter sm naturā esse: qꝛ proximum in substantie indiuidue ꝑpetue est fieri semper per generationis successionē: ꝯtinua aūt generatio est vt diximus ea que est per allationem in circuitu factam: sola enim illa est ꝯtinua non deficiens. Ideo enim etiam ista que sunt in inuicem transmutant sm suas passiones ꝛ naturales potentias. verbi grā. corpora simplicia assequunt allationē que est in circuitu dum se circulariter transmutant: ꝛ hoc passiuum est: qꝛ quando ex aqua generatur aer ꝛ rursus ex

Tex. c. 59.

aere ignis: et cursus reuertitur in ipsum: vt ex igne generet aqua: tunc dicimus quod generatio circuit in circulum quod circa etiam allatio recta que est in elementis dicitur continua quando mutatur et sequitur allationem que est in circulum: vnde etiam sole recedente ad signa meridionalia conuertunt elementa superiora et inferiora recedente autem sole ad septentrionalia vincunt elementa superiora et conuertunt inferiora in superiora. et sic faciunt circulum semper perpetuus secundum naturam: de desiderio autem nature et esse diuino in physicis et in 2° celi et mundi dictum est.

Cap. 7m. Quare elementa non distant abinuicem separata in suis locis proprijs.

Tex.c.60. Manifesta autem est cum dictis solutio questionis quam quidam fecerant. s. quare elementa iam dudum non distant adinuicem de per se existentia in suis locis proprijs cum vnumquodque moueatur extra aliud et tendat in suam regionem. Aqua enim et aer et ignis ascendunt a terra: et aer et aqua et terra descendunt ab igne et similiter terra descendit ab aere: et aqua et aer ab igne: et aqua descendit ab aere: et sic omnia separantur abinuicem motu naturali: igitur videtur quod se non debent inuicem transmutare: nec sibi inuicem permisceri: quia eorum que mouentur abinuicem et separantur per locum nec alteratio est nec permixtio: causa autem huius eorum adinuicem est ex hoc quod imutantur allatione circuli declini siue obliqui qui aliquando facit abinuicem inferiora super superiora: et aliquando econuerso: et sic facit sol motus in circulo illo: ita faciunt alij planete et stelle que mouent vapores et ventos et serenitates et sic adinuicem elementa se transmutant. si enim vnumquodque elementum maneret in sua ipsius regione et non transmutaretur ab alio elemento quod est prope ipsum et tangit ipsum iam diu destitissent abinuicem: vel etiam defecissent ab actione et passione sed sicut dictum est transmutatur abinuicem generatione et corruptione. Ideo quia allatio in obliquo circulo est duplex per accessum et recessum quia autem transmutant sic inuicem non contingit aliquod eorum manere inordinatum in sua regione quinimo quantum accipit de natura propinqua tantum etiam accipit de loco eius: et permiscetur ei vnde terra et aqua vaporantia quando rarificantur vadunt ad regionem aeris et permiscentur cum eo: et econuerso est de aere et igne quando frigore inspissantur tunc enim vadunt ad regionem aque et terre et permiscentur cum eis et ideo elementa nunquam sunt vbique pura sed potius in locis vbi se contingunt sunt permixta. Manifestum ergo est ex his que dicta sunt propter quod est generatio et corruptio et propter quam causam efficientem et etiam manifestum est quid generabile et quid corruptibile: quia id tantum esse diuinum: quod esse diuinum et perpetuum in se participare non potest.

Cap. 8m. De causa continuitatis et perpetuitatis allationis celestis.

Tex.c.61. Deinceps autem de necessitate et perpetuitate generationis est dicendum sed quia hoc non possumus scire nisi sciamus prius de necessitate motus celestis. Et ideo incipiemus ab illo supponentes quecunque in physicis et in celo et mundo de hoc dicta sunt. dictum est autem prius in 7° et 8° physicorum quod in continue et perpetue motis tunc oportet quod ipsum mouens sit vnum et imobile et ingenerabile et inalterabile. hec enim omnia secundum aliquid probata competunt primo motori et alijs celestium orbium motoribus: et si multi sunt motus qui sunt in circulum necesse est etiam esse multos motores. qui tamen omnes equaliter sunt ab vno vel ab alio principio quod mouet primum motum: sicut in 11° prime philosophie est demonstratum: quando enim motus sit continuus secundum naturam et non deficiat manifestum est ex hoc quod tempus secundum naturam est continuum non deficiens quod tempus impossibile est esse sine motu tempus enim est numerus alicuius continui motus: ergo numerus est eius qui est in circulum cum nullus alius sit continuus nullo modo interceptus sicut determinatum est in his que sunt de principio motus in physicis et in octauo libro.

Tex.c.62. Utrum autem continuus sit motus. Ideo quia id est continuum in quo mouetur sicut et locus vel passio aut quia idem continuum in quo mouetur: patet quia in celesti motu circulari. Ideo continuitas est: quia id quod mouetur est continuum: quia primus orbis non est in loco nisi per accidens quia s. relatione continentis ad contentum habet ad locum et ideo non est continuitas eius in quo mouetur sed potius a circulo qui mouetur motus enim in genere non habet continuitatem ab eo in quo mouetur quia aliquando in passione non potest esse passio continua nisi per accidens sed quia subiectum cui accidit passio est continuum. Si autem etiam in alio motu id etiam est continuum in quo est motus eius quod mouetur: hoc non est nisi in solo motu locali: quia locus quantum habet magnitudinem continuam in motu. Ideo quod mouetur continuum non potest esse in recto motu: sed solum in circulari: hoc enim est idem semper et seipso continuum et ideo quod corpus tale semper fertur in circulum: hoc faciat continuum motum continuus autem motus non deficiens facit tempus continuum non deficiens.

Cap. 9m. Utrum id quod generatur generatur ex necessitate.

Tex.c.63. Quoniam autem in omnibus continue et perpetue motus siue secundum generationem siue secundum alterationem siue vniuersaliter loquendo secundum omnem transmutationem moueantur videmus existere quod est continuum et generatio hec generat aliud post aliud et hoc nunquam deficit propter motus continuitatem. Videndum est vtrum necessario aliquid generatur vel nihil sed omnia contingit esse generata et non generata: huius autem questionis causa est: quia nos diximus quod generatio motum circuli imitatur: quia causatur a motu stellarum in circulo obliquo. In circulo autem obliquo ortus eius inseque sequitur occasum et iterum eiusdem et hec successio non deficit: sed ortus renouationis in causa generationis vnius videtur semper debere sequi ex generatione alterius in causatis a motu circuli obliqui.

Tex.c.64. Manifestum enim in quibusdam quod mox vt erunt quedam alia generantur ex illis: et propter illa sicut si terra madefit necesse est terram euaporare: et ex vapore nubem generari ex nube pluuiam et ex pluuia terram madefieri: et ex illa necesse est iterum exire vaporem et sic in infinitum cum enim de ee aliqua in sua causa efficiente et nihil determinata verum est dicere quod erit oportet illam aliquando existere sicut patet in predictis exemplis aliquid enim futurum est non habens causam determinatam: quia nihil prohibet non futurum futurus enim aliquis incedere eo quod habeat propositum incedendi non incedet: quia forte impeditur propositum eius sicut enim est in entis diuisione.

Tex.c.65. Ita vniuersaliter est in generatione quia quedam entium sunt continua et possunt non esse: et ita videtur quod quedam contingat non generari et non necessario generantur quibusdam alijs generatis sicut forum non generatur generato boue. Queramus ergo vtrum omnia que generantur sint talia. aut non sint talia vel partim sic et partim aliter:

Tex.c.66. sicut autem est in diuisione entium quod quedam necesse est simpliciter esse quedam impossibile est non esse: quedam autem possibile est esse et possibile est non esse sicut in generatione videtur quedam necessario generari quibusdam generatis et possibile non generari generatis illis.

Tex.c.67. Queramus ergo in illis cum videamus generari cum posterius est generatum quod necesse prius generatum esse vtrum sic sit econuerso si generato priori necesse sit generari posterius verbi gratia quia nos videmus quod si domus est generata necesse est et fundamentum esse generatum. Queramus ergo vtrum conuertatur quod si fundamentum est generatum quod etiam domus est generata vel non conuertatur. Dicamus autem soluentes istam questionem quod quando termini generationis et generati se habent adinuicem ita quod vtrunque sit materia generationis ad alterum. Ita quod vtrunque transmutatur ad aliud sicut est in exemplis terre cum puluere et vaporis et nubis et pluuie: et similiter in generatione elementorum sub circulo declini differenter moto: tunc necesse est equaliter generato priori generari posterius et econuerso: quia in talibus generatio circulum assequitur et vnumquodque causa est ad vnumquodque. Quando autem termini generationum non sic se habent adinuicem sed est inter ea cum ordo de priori et posteriori preter hoc quod vnum sit tota materia ad alterum sit forte pars nature eius: tunc non conuertitur a priori generato posterius generari et econuerso necessario quia in talibus posterius a priori non generatur per se sed per accidens sicut est in fundamento et domo fundamentum enim non tota domus est nec per se materia eius: quia si esset per se materia eius tunc domus tota in potentia esset in fundamento: et tunc vno motore sine additione adduceretur de fundamento ad actum quod est falsum: et ideo etiam non conuertitur generatio: quia cum dicitur si domus est fundamentum est non est hec necessitas absoluta: quia tunc oporteret quod ex domo sicut ex materia generaretur fundamentum sed est necessitas suppositionis que causatur ex ordine qui est inter totum integrale et suam partem: quia totum positum ponit partem et non econuerso. si enim esset necessitas absoluta causata per generationem tunc oporteret quod vtrunque esset materia ad alterum. et tunc seque-

res etiã ecõuerso: ꝙ si fundamentũ est etiã domus est: quia sicut primũ se habuit ad scðm ⁊ ecõuerso in gñatione que cõuertitur de necessitate sicut prius diximus. Cũ enim posterius necesse est gñari a primo necessitate absoluta: tũc etiam necesse gñari prius a posteriori ⁊ ecõuerso: si prius generat necessario a posteriori etiã eadẽ necessitate generat posteri⁹ a priori: quia in talibus vtrũq3 est posterius ad alterum ⁊ vicissitudinem generationis eorum adinuicem affert eis continue generans accedendo ⁊ remeando. Cum autez dicebatur ꝙ domo generata necesse est esse fundamentũ: fuit quidem necessitas sed non ꝑpter id ꝙ domus sit causa generationis fundamenti: sed fuit necessitas subiectionis siue suppositionis et hypothesi: q2 posito toto necesse fuit supponi partem. Cõuertunt ergo in omnibus in quibus posterius gñat a priori: sicut ex causa materiali tota mouente quodam alio cõtinue accedente ⁊ recedente: q2 in talibus semꝑ priori generato generatur posterius ⁊ econuerso.

¶ Cap. 10m. Q non possit generatio continua esse in infinitũ sm rectum.

Tex. c. 68.

Si vo dicat ꝙ generatio non est infinita sm circuitũ sed sm rectũ eo ꝙ sunt infinita intermedia ꝑbabimus ꝙ infinita sit generatio hoc modo siue inferiora ad superiora siue supiora ad generata preterita qð non ɔtingit qð ꝑdictuz est. s. ꝙ ee priori generato necesse sit generari posterius dico ꝙ non ɔtingit siue sumat necessariũ simpl'r siue necessariũ ex suppositione. Quocũq3 aũt modo sumatur necessarium semper oportet aliquid ante esse qð primũ ꝑpter qð alia necesse sit gñari sed in infinito nullum est primum. cum ergo illius respectu dicat esse prius ⁊ posterius nullũ erit prius nec posterius ꝑpter qð sit necesse alia generari: ergo in infinitis non potest esse cõtinua generatio: sed adhuc etiã in finẽ habentibus non est verũ dicere ꝙ ipsa simpliciter necesse sit generari sm rectũ: verbi gratia: ꝙ necesse sit simpliciter generari domũ qñ fundamentũ est generatũ necesse esset generari domũ ⁊ hoc ɔcederetur tũc necesse esset ꝙ esset semꝑ generatũ qð nõ esset semper generatũ: q2 nos videmus q2 nõ semꝑ ɔtingit generari domũ generato fundamẽto sed si est generatio ex necessitate absoluta: tunc oportet generationẽ esse: q2 semper aliquid esse ex necessitate ⁊ aliquid esse semper ɔuertunt ⁊ sunt simul: q2 qð necesse est esse possibile est nõ eẽ quocirca ex necessitate ens est semper eternũ ⁊ ecõuerso: si aliquid est sempiternũ ⁊ ipsuz est ex necessitate: ⁊ si ex necessitate ipsum est sempiternũ. Si ergo alicuius generatio est simpl'r ex necessitate non põt hoc esse sm rectum: sed necesse est circuire ⁊ reiterare in idem vnde generatio incipit ⁊ hoc planũ est ex hoc q2 alterũ duorũ necessarium est. s. ꝙ aut finem habeat generatio aut non habeat finẽ: ɔstat aũt ꝙ non habeat finem generatio: ergo non erit recta q2 omne rectum finitum in termino sui est: ergo necesse est generationẽ circuire omnẽ: si aũt hoc tũc erit generatio sempiterna ⁊ in circuitu ⁊ nõ in rectum: q2 si sempiterna: tũc nõ põt esse in rectũ: q2 sempiterna nequaq̃ habent principiũ nec si inferius vt ad futura accipiamus nec si ad superius vt ad generata accipiamus: cũ aũt nec principiũ habeat generatio nec sit finita necesse est eam esse sempiternaz: ⁊ q2 sempiterna est necesse est eam esse in circuitu adeo necesse est esse generatũ ab hoc: ergo necessarium est generatum esse qð prius fuit illo vnde fuit principiũ gñationis istius: ⁊ si hoc est necessariũ generatuz esse necessario fuisse: ergo necessariũ est etiam prius illo generatũ esse qð est tertiũ: ⁊ hoc etiã hoc modo ponit sibi quartũ si q̃tuor sint alioquin reuertit in ipsum ⁊ sic sit ɔtinue q2 nihil differt dicere ꝙ reuersio fiat per vnũ mediũ vel per duo vel per plura dũmodo ab vltimo redeat in primum necessariũ: ergo simpl'r quo vnuz necessario generat ex altero est in motu ⁊ generatione qua est in circuitu ⁊ si aliqua necesse est in circuitu gñari: necesse est illa simpl'r gñata esse ⁊ alia generant ɔtingenter ⁊ ecõuerso: si aliqua necesse est simpl'r generata esse ista necesse est in circuitu gñari: hec autem causa posita rõnabiliter posita est perpetue gñationis elementorũ: q2 talis generatio nobis ad sensum apparuit esse in circuitu.

¶ Cap. 11m. De probatione generationis perpetue que est in circuitu sm causam que est motus celi.

Tex. c. 69.

Si aũt volumus hoc demonstrare per causam dicemus ꝙ motus celi est in circuitu: ⁊ ideo elementa adinuicem ex necessitate generãtur. Si enim motus celi est in circuitu oportet que cunq3 huius motus sunt passiones ⁊ quecũq3 sunt per hunc solum sicut per causam efficientem ꝙ etiam ista sunt ex necessitate: si enim qð in circuitu mouetur semper mouet elementa necesse est etiaz ꝙ motus hocum que sunt passiones eius ⁊ ꝙ motus eorũ que sufficiẽter causant ab hoc etiam sint ex necessitate sicut verbi gratia: cum allatio superioris hoc est circuli declinis fit in circuitu: necesse est ꝙ sol moueatur in circuitu ⁊ alij planete: q2 autẽ sol mouetur in circuitu necesse est ꝙ omnia que sicut cause ⁊ efficienter sunt a motu solis ⁊ motu horarum sint etiaz generata ex necessitate in circuitu ⁊ hec inter omnia temporalia ⁊ maxime generatio elementorũ: quin ex illorum generatione omnia alia generantur.

¶ Cap. 12m. Quare sm predicta quedã reiterant ⁊ q̃dã non.

Tex. c. 70.

Sed tũc oritur nobis questio ex predictis quare ita esse videtur vt dictum est: verbi gratia: ꝙ aqua ⁊ aer ⁊ circuli in circuitu generantur: ⁊ siquidem nubes erit oportet etiam pluere: ⁊ si pluit etoportet nubem esse cum sol continue veniẽs extrahat vapores eleuatos in quibus nõ est sic q2 homines ⁊ animalia non reiterantur in seipsos vt cursus generet idem qð preterit ex posteriori generato: q2 non est necesse si pater tuus generatus est te generari: ⁊ ecõuerso sit necessarium ꝙ si tu generatus es ꝙ etiam pater tuus generatus sit. ¶ Solutio autẽ huius questionis est: q2 in talibus est generatio sm rectum ⁊ non sm circulum q2 sicut supra diximus vtrũq3 terminorũ non est materia ad alteruz vt vno motore diuersimode se habente educatur vtrũq3 de vtroq3. In his generatio nõ est circularis sicut in te ⁊ patre tuo: quia pater tuus non est tota materia ad tui generationez: sed materia tui deciditur de ipso: ⁊ ideo in eo est motor decidẽs hoc est formans id vnde tu generaris ⁊ nõ ecõuerso: q2 nihil est in aliquo sicut potentia ⁊ materia nisi ꝙ totuz est in illo ⁊ vno motore educitur de ipso sicut in nono prime philosophie est manifestum: ⁊ ideo vnumquodq3 elemẽtorũ est in alio sicut in potẽtia: q2 vnũquodq3 educit ab altero.

¶ Cap. 13m. Que reiterãtur eodẽ numero ⁊ que nõ ⁊ quare.

Tex. c. 71.

Principium aũt cursus intẽtionis nature querendum est vtrum omnis sm vnum moduz ⁊ similiter reiterentur numero eadem hec autẽ reiterantur eadem specie. Ex quo enim omnium sm naturam continua est generatio: videtur ꝙ omnia eadem sm naturam debeant reiterari. ¶ Est aũt huius questionis solutio qð considerandũ est in iteratis: q2 quorum substantia reiteratur incorruptibilis manens sm formam ⁊ speciem in toto motu illa reiterãtur eadem numero sicut sol reiteratur in obliquo circulo q2 motus sequitur id quod mouetur: q2 non est motus nisi existentis in actu sicut dictum est in 6° physicorũ: quorum autẽ substãtia in mutatione nõ est incorruptibilis per spẽm ⁊ formã: sed potius corruptibilis hoc necesse est specie eadẽ reiterari ⁊ non numero: ideo aqua est ex aere ⁊ econuerso aer ex aqua specie eadem ⁊ non numero. sed tamen cum aer tota sit materia aque ⁊ econuerso aqua aeris magis reiterata accedunt ad identitatez numero q̃ animalia ⁊ homines reiterati: quia si de cibo generetur bos ⁊ non de toto cibo: ⁊ si de boue generetur ⁊ de fimo terra: ⁊ de terra cibus qui est pabulum bouis: ⁊ de pabulo bouis iterum bos de nullo istorum generatur toto sed de parte: ⁊ ideo minus accedunt ad identitatem in numero q̃ faciant elementa in circulari generatione elementorum: vnde si conceditur ꝙ elementa aliquo modo reiterentur eadem numero: nõ tamen ꝑpter hoc conceditur ꝙ reiterentur eadem numero quorum substantia penitus totalis est corruptibilis qualem contingit non esse eandem in generato ⁊ ex quo generatur. Hec autem de generatione elementorum dicta sufficiant. Sed elementorum accidentia ad naturam pertinentia in 3° ⁊ 4° de celo ⁊ mundo dicta sunt.

¶ Explicit Liber Secundus de generatione ⁊ corruptione.

¶ Liber metauroꝝ Alberti magni Incipit.
¶ Tractatus primus de causis impressionū omnium materiali ꝛ efficiente.

¶ Cap̄ pᵐ. De diuisione habitorum ꝛ habendorum in tota scientia naturali ꝛ de nomine libri.

In sciētia naturali corp⁹ mobile est subiectum: vt dictū est multotiens. In natura autem duplex est mobile corp⁹. s. simplex ꝛ mixtum. Et ideo scientia nālis tres habet partes in genere. Quia q̄dā eius pars est de corpore mobili simplici. Quedā autem de simplici qd̄ est acceptū fm̄ vbi ꝛ motum ad cōmixtionem. Quedam autem de mobili cōmixto sicut minerali vel vegetabili. ¶ Uel aliter. Illa aūt pars que est de mobili simplici est duplex fm̄ duplicem modū simplicis corporis mobilis. Simplex enim vt dicit Arist. in primo de gn̄atione ꝛ corruptione. ꝛ nos diximus idem in primo de generatione ꝛ corruptione capitulo. 19. dicit̄ dupl̄r. Est enim idē qd̄ vniuersale ꝛ etiā idē qd̄ substātia simpl̄r. Unde vna pars scientie nālis est de mobili corpore simplici: hoc est vniuersali prout abstrahit ab omni corpore signato in nā. que est sciētia libri physicoꝝ. Et alia pars eius est de mobili qd̄ est corpus simplex: siue moueat̄ fm̄ sitū tn̄: siue moueat̄ ad formā. Que aūt est de mobili simplici corpore duplex est. Quia est motus fm̄ sitū nihil varians in eo qd̄ mouet̄. Et est mot⁹ ad formā qui variat aliud in mobili. Mobile ergo simplex quo ad potentiā ad sitū ꝛ locū qui nihil variat in eo qd̄ mouetur determinat̄ in libro de celo ꝛ mūdo. Mobile āt simplex quo ad potētiā ꝛ formā que variat essentiā in substantia vel esse in accidētibus determinatū est in libro de gn̄atione ꝛ corruptione: que est prima pars nālis ph̄ie. Mobile autē simplex prout est in via ad cōmixtionē determinat̄ in isto libro quē habemus pre manibus qui dicit̄ liber metauroꝝ qui continet secūdā partē nālis ph̄ie. ¶ Mobile aūt huiusmodi ꝯsiderat̄ dupl̄r. s. ex parte vie cōmixtionis que est fm̄ q̄ vnū elemētū mouet̄ in regione alterius per hoc q̄d alterat̄ ad ipsuz per vaporē vel inspissationē: vel ꝯsiderat̄ ex parte ipsius cōmixtionis que fit per actiuā qualitatē vnā vel plures vel per passiuas. Et mobile quidē simplex primo modo ꝯsideratuz determinat̄ in primis tribus libris metauroꝝ. Mobile aūt simplex fm̄ modū cōmixtiōis facte per actiuas vel passiuas qualitates determinat̄ in libro 4° huius sciētie. Deinceps aūt in alijs libris determinatur de mobili mixto ꝯtracto ad spec. s. minerale vel vegetabile vel animalez sicut patebit in sequētibus quando tertia pars nālis ph̄ie determinabitur. ¶ Postq̄ ergo precessit nostra ꝯsideratio in libro physicoꝝ de rebus nālibus que sūt prime ꝛ p̄ncipia corporis mobilis inquātū est mobile in vniuersali abstrahēs ab omni corpore signato ꝛ fm̄ spēm accepto. Et postq̄ enim ꝯsiderationē fecimus in 2° de celo ꝛ mūdo ꝛ de stellis ꝛ de motu suo ꝛ eam faciētate ordinante mūdum inferiorē eo q̄ mouēt elemēta ad generationem ꝛ corruptionē sicut diximus 2° de gn̄atione ꝛ corruptiōe. Et postq̄ in p̄mo de celo ꝛ mūdo ostēdimus eiusu dispositiōis sit corpus vltimū supra nos eo q̄ ipsuz claudit ꝛ ꝯtinet oīa ꝛ dixim⁹ ibidē dispositionē elemēti nobilis: qd̄ est celū qd̄ lz in cōpositionē nō veniat corporis huius vel illius tamē est p̄cipuū cōplēs vniuersuz. Et postq̄ nos in 3° celi ꝛ mūdi ꝛ 4° in 2° de gn̄atione ꝛ corruptione enūtiauerimus quātitatē discretā elemētoꝝ corporeoꝝ ꝛ altercationes elemētoꝝ adinuicē fm̄ causam mālē ꝛ efficiētē: postq̄ etiam dixim⁹ in vniuersali mutatiōes que sūt gn̄atio ꝛ corruptio. In primo de gn̄atione ꝛ corruptione visum est nobis q̄ fm̄ ꝯsequētiā sciētie nālis de corpore mobili simplici vt habituz est. Remāsit nobis tractatus de rebus accidentibus in alto que sunt ꝓpinque locis stellaꝝ: ꝛ demōstrare debemus eas per causam que sunt sicut galaxia: ꝛ stelle que dicunt̄ cometes eo q̄ comā habēt: ꝛ assub ꝛ anazeli arabice qd̄ est ignis expulsus siue descēdēs: ꝛ hoc quidē faciemus in primo libro huius sciē. In scd̄o aūt determinabimus ea que vident̄ fieri in aere que sunt res gn̄ate ex mutatiōe eius ex eo. s. q̄ ipse est alicubi calidus ꝛ alicubi frigidus: ꝛ fiūt impressiones ex vapore ascēdēte in aerē ex vapore aque ꝛ terre. In tertio q̄dē libro huius sciētie determinabimus ea que fiūt ex vaporibus ꝯtētis in aqua ꝛ terra: que sūt sicut terremotus ꝛ vēti: ꝛ que illis sūt similia. Cū aūt narrauerimus de illis assignādo causaz istoꝝ tūc dicemus modū cōmixtionis corporū ꝛ tūc in alijs libris particularibus de nā dicemus mineralia: ꝛ nās aīaliū ꝛ plantaꝝ in vniuersali ꝛ particulari ꝛ sermonē faciemus cōmunē q: de individuo particulari. i. de hoc ꝛ illo sciētia de eis haberi nō pōt. Cū enim hec fecerimus tūc ꝑueniemus ad hoc qd̄ intendimus in sciā nāli. ꝛ ponemus ad vltimū narrationis nostre in rebus physicis. Dicit̄ aūt hic liber metheoroꝝ qd̄ est grecum nomē. ꝛ cōpositū a meta qd̄ est trans ꝛ theorum qd̄ est ꝯtemplatio quasi ꝯtemplatio eoꝝ que sunt trans. i. in alto gn̄ata: q: de illis principalr̄ hic intendit̄. Uel a meta qd̄ est de: ꝛ theorim qd̄ est videre: q: est de his que visu accipiunt̄ in aere gn̄ata sicut galaxia ꝛ iris ꝛ huiusmodi. Et hoc est ꝓbabilius q̄ meta greca prepositio idez est frequenter q̄ de: sicut metamorphoseos qd̄ est idez qd̄ defectus. Dicūt autē quidaz q̄ metheora idē sit qd̄ de ipressionib⁹: qd̄ nullo mō est veꝝ: q: hoc nomen nimis est cōe: q: ipressiones superioꝝ corpoꝝ in omnibus sunt corporibus ꝛ simplicibus ꝛ compositis.

Inter p̄tatio nois libri huius.

¶ Cap̄. 2ᵐ. De efficiente ꝛ materiali generatoꝝ in alto.

Incipiamus enim nūc de causis impressionum efficiētibus ꝛ mālibus ipressionū dico que in alto gn̄ant̄ tāgēdo primū causaz efficiētē: dicēdo q̄ in corporibus celestibus rotūdis que mouent̄ circulariter nō est diuersitas que fit ex mutatione in sub̄a: neq̄ mutatio que fit ex motu in esse accidētali eo q̄ ipsa nō sunt in potētia ad formā sed ad vbi tn̄. Reliqua vō corpora simplicia sunt q̄tuor numero: q: principia eoꝝ que sūt q̄litates prime ꝛ capita siue essentialis initia eoꝝ que sūt q̄tuor vtiles ꝯiugationes sūt q̄tuor tn̄: sicut diximus in 2° de gn̄atione ꝛ corruptione. ¶ Hec āt q̄tuor simplicia corpora habēt duos motus locales. s. motuz a medio in sursum: ꝛ motū qui est a sursum ad mediū. Corpoꝝ aūt leuiū est motus a medio ad sursuz: ꝛ corpoꝝ grauiū est motus a sursum ad mediū siue deorsum. Et ista q̄dē corpora q̄tuor sunt ignis aer aqua ꝛ terra. Aqua aūt ꝛ aer duo elemēta: reliqua vō ꝯtinua sunt cū istis duobus elementis. Et sunt media īter ea. Aer ergo ꝯtinuus est cū igne: ꝛ aqua ꝯtinua est cū terra: ꝛ vtrūq̄z medioꝝ ꝯtinuū est cū altero: attamē ꝯtinuatio aeris cū igne maior est ꝯtinuatione eius cū aqua. ꝛ ꝯtinuatio aque cū terra maior est q̄ ꝯtinuatio ignis cū aere. ¶ Sic ergo colligit̄ corpus celeste esse causam gn̄atoꝝ in alto ꝛ loco ignis ꝛ aeris esse locum gn̄ationis eoꝝ: ꝛ euaporatio aque ꝛ terre est proxima causa materialis eoꝝ: terra autem ꝛ aqua sunt causa mālis eoꝝ remota: qd̄ qualiter sit consequentia demonstrabum.

Tex. c. 16.

¶ Cap̄. 3ᵐ. Et est digressio scire faciēs qualr̄ vnū elemētum ꝯtinuum est alteri: ꝛ qualr̄ vnum magis cōtinuum est alicui q̄ aliud alteri.

Aduertendū aūt est qualr̄ dicat̄ elemētum cōtinuari cū elemēto. ¶ Sciendū ergo q̄ sicut diximus in 2° de gn̄atione ꝛ corruptione ꝯtinuum per nām diuisum est ex primo: per potētiā cōtinuo. Est aūt mū elemētaris in primis q̄litatibus mālibus diuisa per rarū ꝛ densuz in duo. s.

Li. 1. in pho.

Opīo ꝓpria.

in elemētum spiritale et corporale: et quo ad hoc aer magis cōtinuat cū igne q̄ cū aqua: q̄ ex proximo cōtinuo diuidit per forma aeris et ignis. ignis et aer ex vno cōtinuo in potentia et ideo illa cōtinua sunt per nām nō aūt ex proximo cōmuni erit aer cū aqua per diuisionē cōtinui illius. hec est ergo causa dicti istius cōtinuū alis cōtiguū aūt sicut et in dē gñatione poten tie pro cōtinuo qd cū eo cui cōtiguat ab vno potētiali cōtinuo imediata exiuit diuisione forma specificatiua diuidēte: et sc eundē modū intelligēdū est qd dictū est aquā cū terra plus habere cōtinuitatis q̄ ignē cū aere: q̄ plus cōueniūt in denso grosso aqua et terra q̄ ignis et aer cōueniāt in raro spirituali: et ideo aer habet plus de motu grauis q̄ aqua: hoc aūt de motu leuis q̄ aqua et aer et terra se cōtingūt in parte terre habitabili et nō habitabili: que nō est cooperta aquis qd nō faceret aer si plus cū igne q̄ aqua cū terra cōueniret et hāc credo esse causam dicti huius et in dē gñatione vbiq̄ simile dicit.

Opio aliorum

¶ Dicūt tamē aliqui q̄ hoc intelligit de modo gñationis impressionū illarū de quibus intelligit in hac scia q̄ eni ignis et aer cōueniūt in hoc q̄ neutrū est mā vaporum: aqua et terra sūt mā vaporum: ideo aer dicit cōtinuari igni: et aqua terre q̄ vtrūq̄ est mā vapor aer aūt plus dicit cōtinuari igni q̄ aque q̄ cōuenit cū igne in non esse mām vaporum: sed nō cōuenit cū aqua. Continuatio aūt aque cū terra maior dicit q̄ aeris cū igne: q̄ tam terra q̄ aqua in duobus cōueniūt .s. in esse materiā vaporum et esse locū eorum. Sed aer nō cōuenit cū igne nisi in vno .s. in esse locū vapor in altū eleuatorū quorundam et lz istud verum sit: tamen non puto q̄ sit causa dicti: sed potius primum etc.

¶ Cap. 4m. Quis motus inferiorum est causatus a motu superiorum.

Redeamus ergo ad propositū et dicamus q̄ cum sint corpora superiora circularia inuariabilia vt dictū est et sunt etiā corpora simplicia variabilia que sunt quattuor elemēta: opz q̄ motus rerum que ordinant a nā que sunt in terra sicut plante et gñatio lapidū et gñatio aialiū et minerarū metallicarum et que sunt similia dictis sit factus et causatus ex motu corporum superiorum in oibus similibus alterationibus nālibus et suis mutationibus: et sit etiā factus et causatus ab his que faciūt mutationes per ipsum corpus celeste: q̄ mutationē in inferioribus corporibus duo faciūt. Vnū est mouens primū sicut corpus celeste. Et alterū est mouēs primum sicut qualitates prime cōtinētes in se virtutes celestes: eo q̄ mouent a corporibus celestibus: et hec sunt que faciūt mutationes per corpora celestia.

Mutatio in inferiorib9 ex duobus causatur

Sed questio est: q̄ si motus superiorum est causa motus inferioris per nām si ille motus est ordinatus etiā hic inferior debet esse ordinatus: et eādē nām sequi: q̄ variatio in rebus sequit ex motu circuli obliqui: item cōtinuū est causa nō cōtinui et corpus irregulati motus indiget aliquo dirigēte et regulāte: nec effectus similes causis oibus q̄uis cōueniāt sibi quidā.

¶ Dico aūt q̄ motus superiorum oium rerum corporaliū est motus primus qui est motus mobilis primi celestis.

Nō pulchras rones doctoris p quas probat mot9 inferiorum ad motū superiorum debere reduci. Z.

¶ Propterea q̄ sicut in 8° physicorum determinatū est ipse est sempiternus sm nām: et imutabilis eo q̄ ipse est eodē modo in velocitate et tarditate sm nāz: neq̄ est corruptibilis: neq̄ est similis alicui motuū inferiorum rectorū mutabiliū: eo q̄ sint dissimiles sibi in velocitate: q̄ motus nālis rectus est intēsior in fine suo q̄ in principio: et motus eorum est corruptibilis eo q̄ finit ad locuz in quo quiescit res nāliter: et q̄ si sic se habēt motus superiorum et inferiorum: necesse est vt dicamus q̄ motus inferiorum finibiliū que apparent sicut motus elementorum cōueniāt ex motu superiorum sicut ex sua causa. Quia si superior motus cōsideret sm obliquitatē circuli declinis ipse est frequēter accedēs et recedēs. Et si cōsideret sm circulū tm̄ ipse est cōtinuus. Si vo cōsideret sm materiā eius qd mouet ipse est incorruptibilis. Frequēter aūt et cōtinuū et incorruptibile causa est eius qd sit frequēter non cōtinue: et qd est corruptibile.

¶ Amplius aūt corpus indeterminati motus et irregularis indiget aliquo dirigēte et regulāte: qd quidē etiā sit determinati motus et regularis: q̄ aliter iret in infinitū nisi aliqd corpus regularet esset certi motus et regularis: cuz ergo inferiora indeterminati et irregularis motus sint: et superiora certū habēt motū et regularē: inferiora sm suū motū causant a motu superiorum.

¶ Amplius autē oē qd mouet mouet aliqn: et aliqn nō: sm nām suam sm modū suū causat ab eo qd semp mouet: sed cōstat inferiora moueri aliqn et aliqn nō. Superiora aūt semp moueri: ergo inferiora a superioribus semp mouerent.

¶ Adhuc aūt motus nālis elemētorum facit separari ab inuicē elemēta cū leue ascendat et graue descēdat. Distātib aūt elemētis nō fit cōmixtio eorum per motū vnius in regione alterius: cū ergo fit commixtio et motus eorum in regiōes suas ad inuicē oporteret ad hoc aliqd cōstitui mouens q̄ id qd mouet motū rectū qui est elemēti nālis mouēs ergo adhuc opz q̄ sit: et sic cōstat ppositū .s. q̄ totus motus inferiorum a motu superiorum depēdet sicut effectus a sua causa.

¶ Queris ergo cū hoc est manifestum: tūc queramus causam eorum que generant in alto sicut est galaxia et cometes et assub et amarell et similia.

In Phis reiuencus per eas que sunt principia perfectionis.

Dico ergo q̄ quattuor corpora ignis aer aqua et terra generant et corrūpunt et alterant ad inuicē et vnūquodq̄ ipsorum est ad formā alterius in potentia et ideo quedā illorum alterant aliqn ad altera: et ideo cū aqua sit liquida: et ideo facile vaporabilis et separabilis a loco suo: q̄ qn̄ vaporat quātū recipit de nā aeris tātū etiam recipit de loco aeris et tātū separat a loco suo nāli. Aque eni nō inest nā qua in se aggreget et termineT cū sit aiale in se terminabilis.

¶ Hoc tn̄ sm Alexandrū aliter exponit qui dicit q̄ aqua in sua sub a vel loco non aggregat aggregatione cōgelationis. q̄ aque nō accidit cōgelari nisi egredienti extra propriū terminū. sicut nec igni lucere.

Pro stabilitate eorum que in... vide Commentatorem... celi.

¶ Huius āt causa est q̄ quelibet res in suo loco cōseruat in forma sua. Cōgelatio aūt quedā aque mutatio est. Congelat aūt duplr .s. solubilr in aere: et insolubilr in terra: et neutro modo in sua spera: q̄ in aere multiplicat frigus ex circūstante calido cōprimēte: et ex hoc pōt profundari vndiq̄ in nube rara: et neutrū horum est in spera aque: et ideo etiā cito cōgelant cū in terra per multos annos nix indurēt: cōgelat aūt in lapide ppterea q̄ terra cōtinet frigus: et nō recedit cōtinue agens. aqua aūt nō sic habz circūstans calidū qd frigus cōprimat: et cum sit spissa in loco suo nec pōt vndiq̄ pfundari in ipsa .i. cū sit humida male tenēs nō retinebit intensuz ppetuū frigus indurans in lapides: et istud est sm Alexandrū: vnde sensus q̄ nō cōgregat in loco suo cōgelatiōis modo nec etiā manēs in specie sua a terra pōt separari: neq̄ etiā inest ei vt in sua forma manēs separet a terra ppter cōuenientiā aque et terre quā supra diximus. determinatio aūt huius q̄ a terra nō separet aqua hec est: q̄ maria sunt iuxta et circa terrā vndiq̄: et aque etiā quiescūt sub terra in visceribus eius: et natāt super supficiē eius. Macla eni sūt aque grosso terreo et cōbustis admixte et aque sub terra sunt grosse cōuerse ad terre nām. Natantes āt sunt subtiles dulces ppter admixtū sibi aereū et expurgationem terreni pulueris admixti: talē aūt infusū aque in terram nā vniuersalis ordinat ppterea q̄ cōmisceantur terre ad gñationē ipressionū diuersarum et cōmixtionū: et hoc patebit i sequētib9.

¶ Cap. 5m. De exclusiōe erroris quorūdā dicētiū inter celuz et terrā nō esse nisi vnū elemētū: et de significatione etheris.

Est aūt nobis necessarium vt sciamus hoc an vnū elemētū sit mediū inter orbē stellarum et terrā. An plura vno: et si inter ea sunt corpora multa. tūc opz q̄ sciamus quot sunt illa numero: et vbi est terminus eorum et ipsorum finis: et lz hec determinata sint in celo et mūdo: et in 2° de gñatione et corruptione: tn̄ aliter querimus de ipsis hic ppter errorē eorum qui dixerūt vnū solū esse terminū et finē elemētoruz in igne et in celo. Dico ergo q̄ postq̄ precessit sermo in 3° celi et mūdi de elemētorum qd imediate est sub orbe qd est ignis: tūc in libro isto nō fuimus cōtenti in hoc q̄ tm̄ diceremus sermone nostro veritatē: sed recitauimus ibi etiā dicta sapientū qui fuerūt ante nos vt sciremus qui essent illi qui cōuenerūt nobiscū in sermone. Dixerūt eni quidā sapientes Phi etherē esse idē qd ignē oino. vnde quidaz veterum cui nomen Anaxagoras opinatus est: et etheris et ignis imētio oino esset vna: et lz ipse male diceret dicēdo vnū esse mediū elementū inter celū et terrā tamen in hoc bene opinatus est q̄ dicit etherem et ignem esse idē ppter similitudinē inflāmationis.

Opio Anaxa.

Diffinitio eni etheris est quoddā corpus velocis motus inflāmatus. et inflāmabile nominat ether: ita q̄ diuisim intelligat .s. q̄ inflāmās tm̄ sit ether: et inflammabile tm̄ sicut aer sit ether: et vniuersalr inflāmans et inflāmabile sit iterum ether.

¶ Et alij quidam etiam dixerūt et distinxerunt q̄ duplex est

ignis

ignis.s.purus qui est superior: et clarus et mundus: et ille dicitur ether: et non peruenit ad nos. Est autem alius ignis impurus mixtus cum vaporibus igneis descendens: et ille est circa nos: et non vocatur ether. vnde dicunt isti mundum plenum esse igne: sed non plenum est ethere. Si autem vero dicerent tunc non esset aer elementum vnum: et tunc mundus esset diminutus: quia non haberet omnia corpora que constitui possunt ex coniugatione primarum qualitatum: et esset imperfectus: quia esset ei addibile quartum elementum quia imperfectum est cui adhuc aliquid addi potest ad nature perfectionem pertinens: neque esset mundus integer cum aliquid deesset integritati eius etc.

Cap. 6m. De solutione trium questionum que oriuntur ex predicta determinatione.

Quia ergo habitum est quod elementa inter celum et terram sunt plura vno. nunc oportet nos demonstrare quare inter celum et terram non est ignis tantum: sed post ista duo elementa ignis et aer sunt propinqua orbi: et tangunt concauum orbis lune. Sed hanc questionem non possumus soluere nisi prius queramus que est illa natura quod calliditas eius est facere corpora ascendere. peruenit ad nos de substellis diuersimode: quia in quibusdam locis est maior et vehementior sicut in superiori aeris regione et inferiori vbi est habitatio generatorum ex elementis: et in quibusdam locis est minor: et minus vehemens sicut in media aeris regione. Adhuc autem querimus questionem quia rum non iam peruenimus ad hoc quod consideramus diuersas aeris regiones secundum intentionem caloris et remissionem: et tunc erit consequens dicere per causam ea que accidunt et generantur in aere: vt dicamus de talibus demonstrationes et determinationes sufficientes que sunt per causam vniuscuiusque generatorum in aere. Dico autem quod cum nos videamus quod aqua fit ex aere: et econuerso: sed et aqua secundum dispositionem dei gloriosi et sublimis qui dedit circularem generationem elementis: quod autem accipit formam alicuius accipit etiam et locum et motus eius: videtur quod debent diuerse generationes esse aque addendo quando mouetur aer: cum aer fit aqua sicut sunt diuerse regiones aeris eleuantes et conuertentes et consumentes vaporem aque eleuatum. Queramus ergo quare nubes non fiunt nisi in media aeris regione: et si fiunt in supremo aeris vbi essent nubes cum sua calliditate et sua frigiditate calliditate eleuante: et frigiditate conuertente. Nos autem has questiones et similes soluere volentes: dicimus primo supponentes hic solutionem questionis secunde eo quod infra tangemus causam eius et soluemus questionem tertiam: quod dicendo quod nubes fiunt in aere in locis in quibus abscinditur virtus luminis radiorum solis et stellarum: quarum lumen est radians in aere ex reflexione ad corpora solida que sunt aqua et terra Abscinditur autem et separatur a vapore terre et aque in locis illis: et ideo non disgregat eos in illo loco et illa est regio media aeris ad illam enim non peruenit calliditas que est ex vicinitate ignis desursum: nec etiam calor ex reflexione radiorum generatur deorsum et ita remanet frigidus: est etiam locus inferior calidus ex ipsis vaporibus eleuatis et exhalationibus que calida sunt et abundant in inferiori aeris regione. Non enim fit aer statim ex quacumque aqua sed aer ex vapore multo qui remanet in aere propter suam calliditatem: et in sua naturali humiditate quam eleuatur a duobus elementis que sunt aqua et terra et sic aqua non fit statim ex aere quocumque sed ex aere multi vaporis in media aeris regione vbi frigidus est quando per frigus vapor ille congregatus constare incipit et multiplicari in multis partibus in seipsum reuolutus tunc enim inspissatur et fit aqua descendens per pluuiam vel alio modo: et sic patet quod aer vadens ad speciem aque non ingreditur regionem aque nisi sit in aquam penitus conuersus: quia antequam conuertatur habet aliquid de natura aeris: et sic necesse est quod etiam habeat aeris locum. Sed aqua vaporans formam habet aeris et calidum eleuans. Et ideo est necesse quod ascendat ad locum frigidum aeris. Ex hoc patet solutio questionis tertie. Soluendo autem questionem primam dico iterum quod vincens sup illud de terra vbi est generatio est aqua et aer si ne igne: si enim ignis operiret terram et vinceret habitationem eo modo quo duo elementa aqua s. et aer operiunt eam comburerent totum: et exiccaret quod est in terra illa autem duo elementa que circundant terram que sunt aqua et aer continua sunt ex humido fluido planissimo et naturali continua: et quia tale humidum est facile alterabile: et eorum prima materia quo ad hoc est vna: ideo vtrumque istorum elementorum alteratur ad alterum: quia aqua quando fit calida alteratur in aerem: et quando partes materie aeris inspissantur et aggregantur et infrigidantur tunc fiunt aqua: et quando facilis sunt commixtionis et alterationis congruunt loco generationis quia mixtio et alteratio fiunt a natura propter generationem. Secundum dicta ergo remanet quod ignis et aer continuus igni sunt propinquiora orbi lune in comparatione ad aquam et terram: et non possunt illic alia esse elementa preter duo predicta et hec est solutio questionis prime rerum ignis qui est in orbe celi lune contingens vndique concauum eius est purus non turbidus. et huic testificatur dictum antiquorum philosophorum dicentium quod ignis qui est illic est purus in comparatione aeris contenti ab ipso in imo: aer contentus in infimo est turbidus operatione ignis continentis ipsum: volunt enim dicere antiqui sapientes per hunc sermonem quod status aeris qui est propinquus terre et status terre qui contingit aerem inferius est commixtus cum aere non puro quia aer calidus veniens ad terram et terre exhalatione statim facit ipsam terram vaporabiliter ascendere: et ideo status ille aeris turbidus est comparatione ignis superioris: hoc est comparatione illius partis ignis que eleuatur superius ad concauum orbis lune quia hoc est subtilius et purius comparatione permixti quod sequitur inferius respectu habitationis nostre: et similiter aer qui est super hoc mixtum quod est circa nos. s. aer qui est in suprema aeris regione iuxta ignem implens concauum: ignis est purus et subtilis comparatione aeris qui contingit terram ad quem aerem inferiorem conuertuntur impressiones que generantur ex calido eleuante. et dicuntur arabice Alganegij hoc est vapor humidus aqueus: et Alrae, gij quod vapor terreus frigidus et siccus et puluis minutarum partium terre sicut apparet in radiis solis ingredientibus per fenestras: hec enim turbant aerem istum qui tangit inferiorem habitationem etc.

Cap. 7m. De generatione quatuor elementorum ex motu orbis. et de diuersitate regionum aeris.

Quia igitur nunc ostensum est per causam finalem hoc esse necesse quod ignis sit apud orbem lune. et aer purus sub igne. demonstremus illud etiam per causam efficientem: et ostendamus diuersa loca aeris vt sciamus in quo loco aeris conuertuntur et spissantur vapores: dico igitur quod vtraque propositio per se manifesta est ad sensum: quod ex motu generetur calor: et precipue ex motu velocissimo maxime corporis: corpus igitur quod est sub corpore mobili circulari sempiterni motus est subiectus ei et magis recipiens impressionem et effectum motus eius eo quod virtus vniuscuiusque mouentis maior est immediate sibi coniuncto quam in eo quod coniungitur per medium: corpus igitur immediatum orbi est in virtute sua calidum et siccum et est ignis quia calidum in excellentia est totum adurens humidum: et ideo remanet siccum et quod est sub isto corpore non immediatum orbi sed immediatum igni non habens generationem caloris immediatum sibi sed post deficit in eo virtus eius: et ideo illud in virtute et potentia sua non est excellenter calidum calidum autem non excellenter sed temperate non exiccat humidum licet faciat ipsum fluere extra seipsum: et hic est aer qui est calidus et humidus: quod autem plus remouetur a caloris generatiuo quod est motus orbis relinquitur est frigidum conuertens ad se humidum et faciens natare ipsum super seipsum per hoc quod est inspissans ipsum: et hoc est frigidum et humidum in virtute sua naturali quod est aqua. Vltimum autem quod perfecte recedit ab orbe et effectu motus eius quiescens est: et in virtute sua habet frigidum quod ita est constringens partes materie: adeo quod totum humidum naturale exprimat ab eis: et hoc est in virtute sua frigidum et siccum quod vocatur terra. Cum autem ista sit elementorum natura secundum quod disponuntur sub orbe moto tamen duo elementa media diuersificantur magna diuersitate propter diuersitatem motus et quietis que fiunt in eis ex superioribus et ex causatis ab eis. Causantur autem a superioribus motus calliditatis et humoris et tempestatis et huiusmodi: et ex illis alterantur duo media elementa multa diuersitate: aqua autem propter coniunctionem suam cum terra cum alterata est conuertitur ex specie vaporis et permittit inferius querens medium propter suam grauitatem. Aer autem quia leuior est contingit ambiens aquam et terram: et ignis qui est leuissimus contingit aerem. aqua autem cum sit liquida habet subtile separabile a grosso: et quod ex ea est grossum non eleuatur sed residet in terra: et quod ex ea est subtile per calorem solis ascendit. Aer autem inferior tangens aquam et terram humidior efficitur et calidior: quia fit ex natura quia virtutes eius sunt calide et humide. et supra potentiam naturalem acquirit etiam et humiditatem ex eo quod miscetur: et ex fumo terre qui potentialiter siccus est et ex vapore

In physicis vbi. Nos autem dicemus sic et ad dicenda determinamus.

aque qui potentialiter est humidus verum spatium aeris quod est in supremo eius vbi tangit ignem qui circundat inferiorem aerem calide et humide nature ex vapore terre et aque est estuosum siccum non humidum humiditate accidentali quia siccitas accidentalis preualet in eo ex hoc quod est annexum et coniunctum igni. Sed inferior aer qui immediate contingit terram est humidatus accidentali humido super virtutem humoris sui naturalis ex multo vapore terre et aque.

¶ Cap. 8m. Quare non fiunt nubes in superiori regione aeris: sed in media tantum.

Dicimus autem ex ipsis nominibus quoniam inter spatium aeris quod dicitur estus: et spatium inferius aeris quod est calidum et humidum coniunctum terre esse differentiam secundum esse. Estus enim est calidus et siccus propter coniunctionem suam cum igne qui contingit ipsum sicut dictum est prius: sed inferior aer est calidus et humidus propter coniunctionem suam cum terra et aqua vaporantibus et ideo in superiori regione aeris que dicitur estus non sunt vapores quia partes vaporum disgregantur et separantur quando sunt prope regionem sursum propter estum calidum et siccum. Cuius autem alia est causa quia scilicet ignis ibi vicinus vincit feruenti calido suo super aerem qui est illic: et nequaquam vincitur ab aere et ideo consumit omnem vaporem illuc eleuatum. ¶ Et tertia causa eiusdem est quod ibi est defectus aeris frigidi cuius est inspissare et conuertere in aquam vel continere vaporem sed est ibi aer feruens disgregans partes vaporis et consumens vaporem et conuertens in aerem siccum estuosum. Et propter has causas nihil omnino ex nubibus humidis remanet in loco illo penitus propter illud quod dictum est quia scilicet ignis proprietates vincunt aerem qui est illic: et ideo non potest esse ibi aliud continens et inspissans vaporem: et ideo consumitur: et sic autem in medium duarum regionum scilicet superioris estuose et inferioris calide et humide. Tertia aeris zona habens regio que licet per equidistantiam accipiatur et dicatur media duarum: tamen est media per abnegationem vtriusque et est propinquior inferiori quam superiori et est illa in qua deficit vinus caloris excitati ex vaporatione terre et aque et ex reuerberatione radiorum solis ad corpora polita et solida que est valde frigida et excellentis frigiditatis et quando vapor eleuatur vsque illuc super terram et aquam eleuatione propinqua inferiori zone cui appropinquat radius adueniens a sole et reuerberatur a terra et calefacit ipsum: tunc infrigidatur vapor quia totus ille frigidus est per comparationem ad inferiorem locum. ibi enim congregatur rarum vaporis et inspissatur: et precipue quando est iuxta montes altissimos quia ibi prouocatur et infrigidatur magis quam alibi cuius causam infra dicemus. Quando ergo vapor est in illa media regione tunc inspissatus frigore recedit ad naturam suam: et conuertitur in aquam: et cum pluit attrahit ipsum iterum caliditas loci et solis et regeneratur in nubes. verum tamen cum descendit pluens non fit totus aqua: quia permixta est cum ipso aliqua pars terrestris accidentali calore calida et illa euolat ad superiora et manet in aere. Sed ille vapor qui exprimitur frigido exprimente in aquam est aqua humida descendens ad terram per pluuias: et sunt etiam in illo aque partes calide ignite que descendunt cum pluuia et ille post pluuiam libere effecte iterum reascendunt cum paruis et subtilibus partibus terrenis ignitis et remanent in alto cum eis que sunt illic in sublimibus.

¶ Cap. 9m. Et est digressio declarans quod euaporatio non est ex aere: et qualiter in media regione aeris nubes tantum sunt.

Dubitabit autem aliquis dicens quod cum in aere sint partes grosse et subtiles et subtiles separabiles sunt a grossis: quare ex aere euaporatio esse non possit. ¶ Adhuc cum humidum sit causa euaporationis et maxime aer autem sit humidus videtur enim ex hoc euaporare debere. ¶ Adhuc autem cum humidum subtile est maxime euaporabile vt ante dictum est subtilius autem sit in aere humidum quam in aqua precipue cum quidam philosophi vt Herodotus hoc dixerint supponentes principium omnium esse vaporem igne quidem grossiorem: et aere subtiliorem. ¶ Amplius sunt quidam philosophi contradicentes his que dicta sunt de media aeris regione asserentes quod cum aer naturalis calidus sit et calidum sit disgregatiuum nubium quod nulla aeris regio frigiditate sua nubes condenset et conuertat. ¶ Adhuc autem cum vniuscuiusque natura in medio sui potior sit et efficacior: oportet quod natura aeris verior sit in media regione quam alibi. ergo ibi est calidus et humidus: ergo nullo modo ibi est nubium inspissatio et infrigidatio: frigidum enim illud quod non conuenit aeri substantialiter aut accidentaliter si conuenit accidentaliter non semper conuenit nec fortiori effectu quam vbi est essentialiter cum tamen videamus semper ibi conuerti nubes et fortius quam in terra vel aquam in glaciem sicut in grandinem ibi solidari. Si autem est ei essentiale tunc opposita insunt eidem essentialiter scilicet calidum essentiale et frigidum essentiale quod esse non potest. ¶ Si autem cum Seneca in libro de naturalibus questionibus aliquis dicere velit aerem naturaliter frigidum esse. Contra hoc est quod quando in secundo de generatione determinatum est quod elementa sunt eadem quorum prime differentie sunt eedem. Si ergo aer est frigidus et humidus per naturam: et aqua similiter: et aer et aqua erunt vnum et idem elementum quod absurdum est. ¶ Nos autem sine preiudicio predictis respondentes dicemus quod rarum et densum sunt prime qualitates materiales sicut sepius est dictum. Est autem duplex rarum et densum scilicet quod est accidens compositi corporis ex materia et forma: et quod est causa variationis materie ad formas diuersas in specie elementi: et primum quidem non facit euaporationem et tale est in partibus aeris. ¶ Aliud autem quod inducit aliam formam elementi in materia variat formam per illud enim efficitur aqua sub forma aeris: et ideo et sub loco et sub motu eius efficitur: et tale non potest esse in aere: sed primum et hoc ideo quia ignis non eleuat vaporem: sed consumit ipsum nec aer est humidum euaporabile quia hoc est corporale aut medium inter corporale et spirituale sed potius humidum habens spiritualem quod subtilius est omni vapore et ideo non vaporatur: et per hoc etiam patet quod falsum est quod prendunt quod humidum aeris sit subtile: quia subtilitas sua est vltra speciem vaporis. ¶ Herodotus autem cuius fuit ista positio videbat quod prima diuisio materie est per rarum et densum: ideo videbat quod aliquod esse erat ante ista: et volebat illud esse densius igne: et subtilius aere non intelligens illud esse quod est ante rarum et densum non esse corpus signatum in forma: sed potius esse materiam solam que nec rara est nec densa sed potentia ad vtrumque. ¶ De dubitationibus autem ex dictis Senece erroris dico quod aer per naturam vbique est calidus sed tamen in superiori regione est etiam per accidens calidus magis quam per naturam et per accidens siccus. Inferior autem per naturam et per accidens calidus per naturam et per accidens humidus. Accidens autem illud quod facit eum calidum per accidens inferius est multiplex: quia reuerberatio radiorum ad corpora polita et solida et terre exhalatio per calidum: et similiter exhalatio aque et euaporatio ignitorum locorum que sunt Therme et Vulcani in terra coincidentes et alia huiusmodi: et media regio per accidens est frigida et per naturam calida: quia cum aer non immediate coniunctus sit primo mobili non est ipse calidus naturaliter caliditate vstiua: sed potentia debili que facile immutatur superueniente frigido. Nubes autem siue sint ex terra: siue sint ex aqua sunt frigide per naturam: et frigidum licet retrahatur in inferiori regione: eo quod est ibi calor accidentalis vt dictum est cum tamen superiora petit vbi calor accidentalis non est et calidum naturale debile est nec impediri potest nubes naturali proprietate redeunt ad frigus: sicut aqua bulliens calefacta posita in aere refrigescit per se quod frigidum infrigidat locum et circumstans calidum facit ipsum fortiter frigidum vt supra dictum est hec est causa quare media regio semper est actu frigida. Quod autem ipsi dicunt quod natura medij verior est quam in extremo: dico quod hoc verum est vbi per equidistantiam medium accipitur a calido non impediente proprietate eius sed hoc non fit hic vt sicut probatur in libro de crepusculis vapores non longius tribus miliaribus vel paulominus a terra eleuantur: et ideo medium hoc per abnegationem dicitur et non per equidistantiam vel per participationem. Frigidum autem illud licet accidentale sit aeri tamen statui aeris secundum medium hic accepta conuenit per se ratione que dicta est. Seneca autem loquitur de frigiditate accidentali et non de illa: et potentialiter est in aere quia illa naturalis est statui talis inquantum talis licet non naturalis sit aeri. Ex his patet solutio omnium dubiorum que de Herodoti et Senece disputationibus colliguntur: redeamus ergo ad propositum.

¶ Cap. 10m. De causa caloris in inferiori regione aeris.

Dico ergo nunc quod orbis est elementum vnumquodque quidem non est ex elementis quattuor inferioribus que sunt ignis calidus leuis et siccus: nec aer calidus et humidus nec aqua frigida et humida neque terra frigida et sicca sed per naturam est aliud ab eis. Sed sicut diximus supra corpus propinquum et immediatum est calidum vstiuum quia sicut supra diximus omne mobile motu suo inducit calorem in corpore quod est sibi proximum dummodo illud sit receptibile caloris: hoc enim est secundum naturam:

[Margin notes:] Sola dentur. Raritas et densitas duplices sunt. Non dicitur aerem frigidum per se simpliciter ex regionem eius. Non propter quod media regio aeris semper actu frigida. In primo mobili supra.

naturam: ℞ precipue quando corpus motum motu suo potest generare calorem ℞ exustionem vel caliditatem: hoc autem fit ex duabus causis convenientibus in eo quod movetur: quarum una est motus velocitas ℞ altera est propinquitas eius quod calescit ab eo ℞ utrumque est in motu orbis ℞ corpore sibi propinquo. Orbis tamen secundum se ℞ similiter partes eius omnes nullo modo ex motu aliquo vel alia de causa calefiunt nec ustiua efficiuntur: sed calefaciunt corpus super quod movetur motu circulari ℞ tamen non calefiunt ab eo neque a suo motu proprio: quia ipse non recipiunt peregrinas vel alienas impressiones eo quod non sunt in potentia ad formam aliquam cum sint incorruptibilia ℞ ingenerabilia tam secundum esse quam secundum essentiam. Corpus autem solis plus aliis calefacit: quia maius est ℞ velocis motus: ℞ est propinquum nobis ℞ ideo plus generat caloris ℞ magis excitat calorem insuper eo quod movetur: ℞ quia stelle quedam alie communitatem habent cum sole ℞ aliquando iuvant eum ad calefaciendum: ideo quod advenit nobis tunc cum iuvatur a stellis est plus caloris quam illud quod advenit a stellis aliis. Sic ergo cum moventur stelle ℞ omnia corpora superiora tunc id quod est in circuitu sub ipsis movetur a caliditate generata ab ipsis: deinde separatur caliditas illa ab eo in quo primo generata est ℞ fit in eo quod 2ᵐ est ab illo: deinceps in materia: ℞ sic per media venit ad nos: hoc est enim quod volumus determinare de causis ℞ locis generationis impressionum que generantur in alto.

Nō qd reg/rat vt ex mo/tu calor gda/n quat.

Cap. 11ᵐ. Et est digressio declarans qualiter ex motu generatur calor.

Est autem nobis necessarium hic digressionem facere propter intelligentiam faciliorem publicorum ad inquirendum quid sit causa caloris tam in superioribus partibus aeris ℞ ignis quam etiam in inferioribus: quia de hoc plerique diversa ℞ contraria scripserunt. Queramus ergo utrum hoc sit verum quod naturale esse diximus. s. quod ex motu fit calor in eo quod tangit id quod movetur cum sit susceptibile caloris: videtur enim esse mirabile hoc naturale quia nos videmus quod si aliquid semper ℞ per se generatur ex aliquo quod univocatio est in forma generantis ℞ generati. Nos autem hoc non possumus dicere de motu ℞ calore quod sunt eiusdem forme: cum tamen semper ex motu fit calor ℞ dicat hoc phus esse per se manifestum. Adhuc etiam nos videmus quod omne per se generans aliud semper est perfectum in esse: antequam ipsum generet aliud: motus est ℞ de numero imperfectissimorum quia non est nisi dum fit: ℞ omnis motus est permixtus potentie ℞ actus imperfectus naturalis: quare videtur quod motus non generet calorem. Adhuc autem nos videmus quod non omnis motus generat calorem sed localis solum: non ergo simpliciter motus generat calorem. Sed neque motus localis semper videtur generare calorem quia videmus nos quod aqua fluens fortiter frigidior est quam aqua stans in loco uno immota. Videmus etiam nos quod in generatione gravis ex levi tanto res fortius descendit quanto plus accipit de forma gravis: sed quanto plus habet de forma ℞ natura gravis tanto est frigidior: quare quanto frigidior est tanto velocius descendit: sed si ex motu est calor quanto velocius descendit tanto calidior efficitur: quare a primo quanto plus accipit de natura frigidi tanto calidior efficitur quod absurdum est. Si autem nos consentimus his rationibus erit contra sensum: quia nos videmus in omni corpore excitari calorem ex motu: sive sit naturalis: sive sit voluntarius sive violentus: quod enim per se causa est rarefactionis ℞ separationis partium est causa caloris: sed quando corpus movetur super aliud corpus: vel etiam aliud corpus distrahit ℞ separat partes eius: ℞ distrahuntur ℞ separantur ab ipso partes eius etiam si possunt suscipere separationem quare corpus suo motu excitat calorem in alio ℞ in seipso si caloris est susceptibile: propter hoc enim causam emicat ignis ex confricatis precipue ossis ℞ confricata calescit ℞ fumant: ℞ plumbum de baliste ab actu proiectum confricatum ad aerem liquescit. Et ideo salvo meliori iudicio videtur mihi dicendum quod motus dupliciter est inductivus caloris. Uno quidem modo dicto quia confricando rarificat ℞ distrahit partes mobilis ℞ eius in quo vel super quod est motus ℞ sic alterando materiam educit calorem qui potentia fuit in ipsa sicut omnis forma potentialiter est in materia. Alio autem modo specialiter motus voluntarius qui processivus vocatur ℞ est animalium motus: per hoc excitat calorem: quia ad membra motus dirigit spiritus ℞ sanguinem vel illud quod est loco sanguinis ℞ cum his venit calor naturalis ℞ multiplicatur illic: quia spiritus

Motus dupliciter est calori inductivus.

calidi sunt ℞ sanguis subiectum est caloris. Neque oportet propter hoc quod motus ℞ calor sint eiusdem forme: quia ista est generatio per accidens ℞ non per se reducitur tamen ad generationem per se ℞ ex parte materie. ℞ sic generatur calor ex materia disgregata quam distrahit motus: eo quod extendit unamquamque partem mobilis ex alia: ℞ confricando ad corpus per quod vel super quod movetur. Sed tamen ad efficiens secundum formam ℞ per se non potest reduci hec generatio cum sit per accidens ℞ non per se. Ad hoc autem quod dicitur quod motus est in fieri ℞ imperfectus videtur esse dicendum quod non generat calorem ex hoc quod est motus: sed per accidens quod accidit ei sicut iam dictum est. s. quod distrahit partes mobilis ℞ bene confitemur quod non omnis motus sic generat calorem quia non omnis motus est simpliciter ℞ tantum motus. sed solus motus localis. Alii enim motus sunt per similitudinem ipsius nec sunt tantum motus sed etiam mutationes quedam que immutant in eis aliquid in subiecto. Quod autem aqua stans calidior est quam currens causa est: quia diutius super unam ℞ eandem rem stantem figitur radius solis ℞ calefacit ipsam. In aqua autem decurrente non potest figi: ℞ ideo non potest eam tantum calefacere. Quod autem currens non calescit ex motu. Aristo. innuit causam in littera: quia oportet aggregari duo ad hoc quod motus generet calorem: quorum unum est velocitas motus distrahens id quod movetur ℞ super quod movetur plus quam secundum naturam distractibile sit ℞ secundum quod sit motus magni corporis talis autem velocitas non est in aqua quia cum aqua fluat ad terminum alienum non habet velocitatem nisi ex inclinatione ad illum ℞ ideo non separantur et distrahuntur partes eius ultra quam secundum naturam sunt separabiles: ℞ ideo ad calefaciendum non preparantur per motum. Quod autem obiicitur de generatione gravis ex levi sophistica est: quia non secundum idem idem generat in eo frigidum ℞ etiam a generante per se habet frigidum. Et a generante per accidens habet calidum: ℞ hoc non est inconveniens: ℞ ideo quia cadentia ab alto calefiunt ex motu retardantur exterius ℞ si sint aque aliquescentia inveniuntur exterius: sicut apparet in grandine cadente.

Solo ad rōnes 1 oppoᵐ.

Pro solone ad pmu. vide cōmētu 42. scdi de celo ab Auerroe.

Propter qd aq stās ē calidior aq fluente: ℞ pp qd aq fluēs ex motu nō calesit.

Cap. 12ᵐ. Et est digressio declarans utrum lumen sit causa caloris in inferiori parte aeris.

Adhuc autem nos digressionem facientes: queremus utrum ex lumine vel ex motu superiorum calor circa locum habitationis generatur: qualiter enim stelle sint calide vel frigide in libro celi ℞ mundi dictum est. Sunt enim quidam qui negant ex lumine in inferioribus calorem generari his utentes rationibus in assertione sue opinionis: dicunt enim quod id quod per se activum est in natura debet habere generans essentiale calor autem per se activus est in natura. Si ergo ipsum lumen generat calorem oportet quod essentialiter generet ipsum: ℞ sic calor ℞ lumen erunt eiusdem essentie quod est falsum. Amplius si lumen est causa caloris: quare oppositum caloris erit causa oppositum luminis. s. frigoris: sed lumen non habet oppositum quare destructione contrariis est lumen non fuit causa caloris. Adhuc addunt quod si lumen generat calorem: aut quare per se: aut per accidens generat ipsum: per se non quia oporteret quod eiusdem essentie esset calori ℞ univocum cum ipso. Si autem generat per accidens quare aliquando potest non generare: quare non bene ponitur causa per se quare aer inferior sit calidus semper. Adhuc autem addunt quod lumen non est qualitas quia si esset qualitas tunc esset passio vel passibilis qualitas: ℞ tunc haberet aliud contrarium ℞ si non in genere tamen in specie: sicut color qui non habet contrarium in genere ℞ in specie tamen habet contrarium quia albedo contraria est nigredini: sed oppositorum contrariorum contrarie sunt cause: cum quare frigidum ℞ calidum sint contraria si calor causatur ab uno frigus causabitur a contrario: sed lumen non habet contrarium quod causet frigus: quare nec ipsum erit causa caloris. Nec potest dici quod ex reverberatione radiorum sive luminis ut dicunt calor generetur cum. s. reflectuntur ad corpora solida ℞ polita: quia si ipsum per se non est causa caloris tunc nec multiplicatum generat ipsum. His probationibus quidam deducti devenerunt ad hoc quod dicerent lumen non esse causam caloris: ℞ videtur Averrois esse in isto errore super. 11. prime philosophie: ubi inducit quod hoc videtur dicere Aristo. s. quod motus orbis generat calorem in corpore immediato sibi: ℞ illud in aliorum sic deinceps usque ad nos: sol autem ideo plus prestat caloris quia maior est ℞ spissior aliis stellis ℞ planetis: ℞ tamen fortius commovet corpus quod est sub eo: et ad tantum procedit Averrois quod dicit totum orbem esse spissiorem in parte ubi sol est: ℞ ideo fortiorem in inferioribus facere motum ℞ plus inducere caloris. Sed si non est verum quod dicit tunc cessat tota probatio Apollonii ℞ Alchindis de speculis comburentibus: quia constat quod speculum illud non movetur nec sol super speculum plus movetur quam super

2ᵒ celi sup t. cō. 42.

Contra ℞.

Nō ℨ Auerroem.

aliud corpus ergo si luminis reflexio nullo modo est caloris causa: non plus incenderet ignis ad speculum quam ad ipsum corpus quod absurdum est et contra sensum. ¶ Adhuc secundum hoc non deberet calor augmentari ex hoc quod diametraliter sol respicit inferiora oblique sed potius ex vicinitate vel longinquitate ipsius: cum igitur in hyeme secundum probationem geometricam propinquior fit nobis sol quam in estate: hyems deberet esse magis calida quam estas. ¶ Adhuc si ex motu tantum calefacit et non ex lumine: cum media aeris regio vicinior sit motui solis quam inferior: media deberet esse calidior quam infima quod est iterum absurdum. ¶ Adhuc in vmbra et lumine equaliter secundum hoc equalis deberet esse calor: quando motus solis vtrique equaliter est propinquus. ¶ Adhuc si motus solis sit causa caloris et effectus nunquam se extendit vltra causalitatem cause calor non deberet esse in his que sol motu suo non circumducit vel tangit sed inferiora non circumducit vel tangit: ergo inferiora calefacere non deberet. ¶ Propter igitur hec et his similia absurda reputamus illam positionem que dicit ex lumine calorem non generari dicentes cum Auicenna et Apollonio magno philosopho et cum Job filio Alchindi quod lumen caloris est generatiuum. Sol autem plus aliis stellis calefacit propter quatuor causas quarum vna est quia cum omnis prima qualitas inferior reducitur in suas primas causas in superioribus que non alterantur sed immobilis est. secundum qualitatem illam reducitur calidum et siccum in sole et in Marte sicut alibi dictum est quia in sole est cum temperamento in Marte autem intemperate. vnde sol de natura sua calefacit licet non sit calidus per essentiam. ¶ Secunda causa est quam dat rabbi Moyses quod sol de natura sua calidus est et siccus et habet mouere speram ignis et ideo in emissione sui luminis calorem etiam descendit ignis admixtum: quia sicut diximus supra elementa alium motum et motorem habent in se considerata et alium secundum quod congregantur ad locum mixtionis. ¶ Tertia causa est quia maioris est et spissioris substantie quam aliud corpus simplex et dico spissum non spissitudine vniuoce cum elementorum inspissatione sed potius equiuoca: quia spissitudo sue substantie non causatur ab aliqua qualitate elementali sed potius a nobilitate continuitatis sue substantie. ¶ Quarta autem sequitur causa ex ista quod lumen habet magis clarum et purum et intensum quam aliquod aliud corpus et hoc ostendit suum nomen quia dicitur sol quasi solus lucens et ex illo est ipse effectiuus plurimi caloris precipue in illis corporibus que per reflexionem lumen multiplicant: quia illa efficiuntur quasi plurimum soli coniuncta ad vnum punctum a quo accenditur ignis. ¶ Ad rationem ergo primam quam ponit aduersarius dico quod etiam frigus ad vnam primam causam reducitur in orbe: quia reducitur ad Saturnum et non oportet quod Saturnus per essentiam sit frigidus sicut non oportet quod sol est calidus et vtrumque est causa caloris vel frigoris sicut mouens primum et faciens non factum: et hoc licet sit faciens per se et mouens: non tamen est essentiale effectum: quia per se faciens siue per se mouens dicitur dupliciter. Dicitur enim per se mouens siue per se faciens hoc quod est primum faciens: quia non per aliud facit: et hoc modo primus motor mouet primus dico in omni motu. dicitur etiam per se mouens et per se faciens hoc quod per propriam essentiam facit quam dat facto et hoc est mouens et faciens motum et factum. Et huius distinctionis reddidimus rationem in primo de generatione et corruptione. Primo igitur istorum modorum sol est per se faciens calorem et Saturnus per se faciens frigus: et sic de aliis. Sicut autem ipse motor et factor est faciens preter hoc quod habeat contrarium vt sit factor contrarii ita forma primi motoris siue factoris est forma non habens contrarium et hec est forma luminis quia sol facit calorem cum non habeat contrariam quia est forma qua sol totam naturam mouet ad esse et ad generari et ipsum est potius intensio solis quam forme que intensio a sole abstracta per seipsam cum vi solis generatur in transparentibus et in superficiebus corporum non transparentium et est primum et proximum mouens corpora ad esse et generationem vt iam dictum est. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta. Si enim lumen errantium aliquando facit frigus et humorem hoc non est inquantum est solis Sed potius cum alie stelle illuminentur a sole lumen eis incorporatum trahitur ad aliam naturam: vnde in Saturno generat frigus: et alibi humorem sicut alibi diximus. Si autem queritur quid sit dico quod est intensio luminosi vel natura his potentia eius quando luminare mouet omne quod est in spera actiuorum et passiuorum. De lumine tamen in libro de anima magis dicemus Hec autem de causis impressionum efficientibus et materialibus et locis dicta sufficiant.

¶ Tractatus Secundus de Galaxia.

¶ Cap. primum. Que sit tractatus intentio.

Cum iam dicturi simus De impressionibus in alto generatis quedam earum generantur in altissimo ex corporibus celestibus vel ex stellis illis. Quedam autem generantur in medio spatio aeris ex vapore humido et sicco non habentia similitudinem superiorum corporum: de his ergo impressionibus que in primo modo generantur dicemus in residuo istius primi libri. De aliis autem in his libris que erunt deinceps. Impressionum autem primo modo generatorum quedam sunt quarum efficiens causa et materia celestis est. Quedam autem sunt quarum materia est terrestris sed similitudinem in forma et lumine habeant cum celestibus: et de his quedam similitudinem expressam vt cometes quedam minus expressam sicut alii ignes: de primis autem est galaxia: et de secundis que dicitur cometes stella. In tertio autem loco sunt ignes perpendiculares: sicut titiones descendentes et ascendentes.

¶ Cap. 2m. De galaxia secundum opinionem eorum qui dixerunt galaxiam esse combustionem solis.

Incipiamus ergo nunc considerationem facere de galaxia que est idem quod via lactea siue alba que Arabice dicitur mahalaterii quod interpretatur alcha quod nouem. Dicendum autem primo est de galaxia: quia ipsa est ex partibus orbis effectiue et materialiter sicut infra patebit. Post hec autem considerationem faciemus de aliis superioribus impressionibus et dicemus de eis exquisite per demonstrationem sicut est consuetudo nostra et omnis philosophi magni in probando. Fuerunt autem quidam qui dixerunt quod sol aliquando mouebatur in loco illo et suo lumine et calore combussit orbem in loco illo et locum combustum cinis prepue si terrestre sit album efficitur sicut apparet in calce: et ideo sol sua combustione impressit in orbe hoc vestigium quod vocatur galaxia. ¶ Dico autem quod iste sermo est erroneus quia si ita esset vt dicunt tunc similis causa similem relinqueret effectum. Sol autem mouetur per zodiacum sed ordinem signorum sub linea que dicitur ecliptica que est medium orbis signorum quare per totum orbem signorum deberet apparere tale vestigium ex combustione solis quod non videmus: quia galaxia non apparet secundum ordinem signorum in zodiaco sed potius intersecat orbem signorum in duobus signis Geminorum et Sagittarii: et egreditur versus vtrumque polum. ¶ Adhuc autem sic probatum est in celo et mundo: orbis in nulla sui parte recipit impressiones peregrinas que aliquid varient in esse suo: combustio autem et albedo relicta ex ipsa impressio peregrina est: que non conuenit nisi corpori passibili et alterabili quare galaxia non est combustio relicta ei sole: est enim orbis per hoc quod est incorruptibilis et inalterabilis semotus a natura quatuor elementorum et ab agricultura inferiorum vegetabilium et generatione animalium: et ideo impressio corporis passibilis in eo fieri non potest. Fuit autem vt puto hec opinio Pithagore: qui dixit esse terram stellam et moueri: et celum stare et comburi a sole.

¶ Cap. 3m. De opinione eorum qui dixerunt galaxiam esse reflexionem luminis solis in quibusdam stellis.

Illi autem qui imitabantur Anaxagoram et Democritum dixerunt quod galaxia est lumen mutuatum a sole quibusdam stellis et hoc modo dicitur lumen illarum stellarum. Ponunt enim isti quod radius solis non incidit omnibus stellis sed potius propter terre interpositionem retrahitur a quibusdam et ideo cum occidit in occasu retrahitur a stellis que sunt in oriente: et sic deinceps semper retrahitur ab his que sibi opponuntur et non consequitur eas sed incidit quibusdam stellis non a sole tantum distantibus: et vbi incidit in circuitu lumen diffunditur sicut quando radius solis venit per fenestram et incidit in terram lumen a radio solis diffunditur in circuitu illius terre cui incidit radius ita quod efficitur luminosa ita etiam circa stellas quibus incidit radius solis in circuitu celi diffunditur lumen radiorum et illuminat partes orbis in circuitu illarum stellarum: et illud lumen vocatur galaxia quod fit ex lumine appropinquante illis stellis. hec autem positio videtur ponere quod terra sit maior sole secundum vulgi opinionem quia aliter radicem non haberet. tunc enim vmbra terre esset tendens in altum et impediret quasdam stellas sibi oppositas a consecutione radii solaris et quasdam non impediret. ¶ Dico autem iterum quod istud stare non potest quia galaxia esset lumen diffusum in loco vbi determinantur radii solis ad quas stellas prius orbis minus distantes quam sit dimidius orbis tunc

cum recedit

Opinio propria.

Propter quatuor causas sol magis calefacit quam alie stelle.

Solutio ad rationes aduersariorum.

In primo autem metheororum cap. 5o. libri 2i. latius dicitur de his modis.

Prima opinio.

Impugnatio

1a opinio.

Impugnatio

cum recedit sol de loco ad locum: recedit et lumen diffusum a loco ad locum: ergo galaxia non staret: sed mutaretur de loco ad locum: et hoc non videmus cum ipsa sit semper super Sagittarium et circa partem Geminorum et intersecet zodiacum. ¶ Adhuc autem signatio fit de falsitate sermonis illius. id quod probatur in scientia astronomica de mensura quantitatis solis et terre quia probatum est quod sol est maior terra: similiter et alie stelle exceptis Luna et Mercurio sunt maiores quam terra. Sed cum ita sit quod luminare maius opponitur corpori minori opaco radii luminaris intersecant se post umbram opaci et illuminant totum quod est post umbram: quia minus est opacum quanto lumino suo tendit in acutum. Compertum est autem per rationes geometricas quod umbra terre non porrigitur nisi usque ad speram Mercurii. ita quod stella Mercurii est extra umbram terre: ergo radius solis consequitur omnes stellas que sunt in spera Mercurii et supra: non ergo retrahitur a quibusdam nec in loco ubi incidit diffundit lumen quod sit galaxia.

[margin: Omnes planete preter Mercurium et Lunam sunt maiores terra.]

¶ Cap. 4m. De dicto eorum qui dixerunt galaxiam esse reflexum lumen ab aere ad speram stellatam.

[margin: 3a opinio.]

Fuerunt autem alii qui dixerunt quod galaxia est lumen quod redditur orbi stellato reflexum in ipsum ab aere humido qui est sub ipso: et huius ille ponunt in speculo quia sicut nos videmus quod facies illuminata imprimitur speculo opposito: et propter hoc quod speculum est tersum et politum reflectitur in faciem aspicientis. et ita lumen stellarum orbis imprimitur aeri humido qui est sub ipso: quia corpus humidum reflectens formas sibi impressas: ideo aer ille reddit lumen stellarum orbi stellato: sicut apparet cum radius incidit in vas cum aqua: tunc enim statim reflectitur ex opposito in parietem: et eandem dicunt esse causam stelle que dicuntur cometes. ¶ Dico autem quod iste sermo istorum est error: quia nos videmus quod omne lumen repercussum sive a speculo vel a superficie corporis humidi super quod incidit radius corporis luminosi semper repercutitur ad oppositum situm corporis luminosi a quo incidit radius: sicut apparet in radio incidente in vas aque. Repercutitur enim ad oppositum radius solaris: et etiam repercussum movetur de loco ad locum ex duplici causa. Si enim corpus reflectens ipsum moveatur tunc lumen repercussum movetur in certo motu secundum motum superficiei speculi vel aque que repercutit lumen. Si autem superficies corporis reflectentis radium incidentem quiescat: tunc adhuc repercussum movetur ad motum luminosi corporis a quo incidit radius eo quod semper est ex opposito eius: ergo si galaxia tale lumen esset tunc ad motum aeris reflectentis deberet moveri: et etiam ad motum stellarum quibus incidit lumen primo ut sit semper ex opposito ipsorum reflexionum ab aere: et hoc non videmus quia galaxiam videmus in uno loco semper etsi a ceteris locis aspiciamus eam sive videamus eam in nocte sive in die: quando contigit nos eam videre. sive in mane in vespere quia ipsa nunquam recedit de loco suo.

[margin: Impugnatio]

¶ Cap. 5m. De galaxia secundum veritatem.

Ex premissis autem declaratum est quod galaxia non est de motu stellarum mobilium que planete dicuntur: que ibi combusserint orbem vel in quibus diffundit sol lumen suum ubi retraxerit hoc ab aliis stellis: et declaratum est etiam quod non est lumen reflexum sicut dixit ultima opinio. Dicamus nunc quid est galaxia secundum veritatem. Nihil aliud autem est galaxia nisi multe stelle parve quasi contigue in illo loco orbis in quibus diffunditur lumen solis: et ideo videtur circulus albescens quasi fumus ignis autem qui est iuxta orbem et de natura lucidi non lucet: et ideo est perspicuus et est inflammatus hoc est ustivus: et ideo cum sit tam perspicuus non impedit visus nostros a consecutione luminis illius: quia clare venit per ignem sicut et immutatio facta ab aliis stellis. Sunt etiam inter eas quedam magne stelle intermixte que distincte videntur: unde cum lumen illarum stellarum cum lumine in eis diffuso procedit ex illo loco orbis inflammato et ignito sine obstaculo videtur lumen oblongum. Dicitur autem orbis inflammatus et ignitus non essentialiter sed ab effectu qui inflammat et ignit: ille etiam stelle fixe sunt in orbe: ita quod quedam tangunt alias et suscipiant splendorem a sole: et insuper lumen earum in se diffunditur et ab una ad alteram diffusum continuatur: et hec est causa quod galaxia videtur in loco uno orbis octavi non recedens ab eo precipue quia in eisdem imaginibus semper videtur: venit enim a partibus Geminorum et regirat per principium Sagittarii in Geminos: unde licet mutet spatium sicut et cetere stelle fixe: non tamen mutat imagines. radiose autem galaxie simile est stellis comatis in hoc: quia cum generantur in suis locis lumen ignis separat et divaricat lumen earum sicut fit de lumine galaxie: quia sicut lumen galaxie diffusum lumen est in orbe ubi sunt stelle fixe spisse ita lumen ignis in vapore ignito divaricatur et oblongum efficitur: et hoc separat lumen solis abscondendo a visibus nostris sicut abscondit galaxiam.

¶ Cap. 6m. Et est digressio declarans esse galaxie secundum figuram et locum et causas eius.

Attende autem hic quod sicut dicit Ptolomeus in Almagesti libro. 8. c. 2. circulus qui dicitur galaxie est duplex circulus. et est unus quasi interior: et ille qui est inter continuus videtur incipiens a pedibus Geminorum et regirans in Geminos per principium Sagittarii: et alter est supra illum non ubique coniunctus est ei sed in aliquibus partibus coniunctus est: et in aliquibus disiunctus ab eo: et iterum ille exterior circulus non videtur omnino continuus a puncto aliquo in punctum idem sed in multis locis videtur quasi intersectus. ¶ Et si queritur que sit eius causa efficiens et que materialis sicut subiectum: dicendum quod causa eius efficiens in parte sunt stelle multe parve que sunt in illo loco orbis: et habent insertas magnas quasdam distinctas: et ille diffundunt lumen suum super spatium in illa parte orbis: et alia pars cause efficientis est cum radius solis incidens stellis illis quasi contiguis. Causa autem materialis que est subiectum est pars illa orbis que spissior est alia parte orbis: et ideo retinens et representans lumen solis et stellarum: et terminans visum per eundem modum quo stelle retinent lumen et representant et visum terminant. Et huius signum est quod compertum est probatione astronomica quod circulus galaxie movetur motu stellarum fixarum: hoc autem inventum an nis gradu uno. Cuius autem motus est motus stellarum fixarum oportet quod sit de natura stellarum: et hec est sententia Ptolomei et Avicenne et aliorum philosophorum et etiam Aristo. ¶ Sunt autem quidam moderni parum veritatis considerantes qui dicunt galaxiam esse concursum duorum luminum. s. stellarum parvarum spissarum desuper venientium et ignis in spera sua lucentis et proiicientis lumen sursum: et concursum duorum luminum in medio vel in supremo esse galaxiam utentes ratione nulla nisi quia Aristo. videtur dicere quod ignis qui est sublimior est inflammatus lucidus: et orbis est inflammatus lucidus: et ideo dicunt concurrere istas duas flammas ad constituendum galaxiam. ¶ Hoc autem esse non potest quia etiam si diceretur ignis in sua spera habere lucem constat quod illa multo minor est quam lux stellarum: minima autem lux obvians magne luci obfuscatur et absumitur sicut apparet in candela obviante lumini solis: ergo secum non concurrit ad constituendum lumen aliquod maius. ¶ Adhuc autem sicut dicit Alexan. plurimique philosophi ignis in sua spera non lucet: unde Algazel in physica sua ubi loquitur de impressionibus in alto ponens verba Avicenne sic dicit: ignis non est nisi una tunica ignita nec habet lumen sicut nec aer: sed est subtilior eo. Si enim haberet lumen prohiberet videri stellas in nocte et faceret lumen super terram sicut ignes accensi. ¶ Ob etiam videtur ex hoc quod omne lucens tegit corpora que sunt post se sive sit lucens calescens celeste sicut stella: sive sit ignis sicut flamma: ignis autem in sua spera non tegit nobis celestia corpora: ergo non lucet. ¶ Adhuc autem quia sicut dicit Avicenna non lucet aliud nisi spissum: unde aer propter sui raritatem licet in se habeat lumen: non tamen lucet ita quod illuminet et terminet visum sicut facit lucens: ergo multo minus lucet et visum terminat ignis in sua spera qui multo est rarior. ¶ Adhuc autem nos ratione deprehendimus lumen esse in aere ante oculos nostros: et tamen aer non lucet nobis propter sui raritatem: sicut fit cum sol occidit nuper ad quantitatem unius signi a nobis: tunc enim radii solis adhuc sunt in nostro hemisperio per quinque signa: et tamen non videmus: nec tenebre nostre illuminantur eo quod aer est tantum via lucis et non continens ipsam et reflectens: cum ergo sit multo rarior ignis nihil continebit lucis: nec reflectet. ¶ Adhuc autem orbes non in locis stellarum magis sunt de natura lucis quam ignis et non continent lucem: ergo nec ignis. ¶ Adhuc in inferioribus nos videmus ignem non lucere nisi in materia aliena. s. in carbone vel in flamma que est fumus prius ardens eo quod illa materia spissa est et colligit diaphani partes multas: quod lucens nihil ali-

[margin: Opinio modernorum.]

[margin: Impugnatio]

[margin: Ignis in spera sua non lucet. 4. celi c. 31. et 2 cap. 6 fba orbis.]

nā est: vt dicit Auicenna nisi partes trāsparentes spisse sibi coherentes ⁊ continue sicut apparet in crystallo. vnde etiaʒ in illa parte flamme que tangit lycinium candele eo ꝙ calidior est ⁊ rarior non inuenitur lux ⁊ est transparens. illa vero pars flamme que a lycinio remouetur ⁊ spissatur frigido aere circūstante ibi est lux: ⁊ illa tegit corpora que sunt post eaʒ ⁊ non est quia transparens et omnibus autem his constat ꝙ cum ignis in sua spera rarissimus sit ⁊ tante raritatis ꝙ non potest esse maior in materia elementali propter qḋ dicitur ignis subtilissimum corporum specie ab Aristo. ꝙ ignis in sua spera non lucet. ¶ Et signuʒ huius ad sensuʒ in astronomia acceptum est: si enim luceret tunc dispargeret vmbrā terre ⁊ impediret ꝙ non veniret ad orbem lune: cum ergo nulla sit causa eclipsis lune nisi ꝙ luna transit per vmbram terre profundius vel altius contingeret ꝙ luna nunꝙ posset eclipsari qḋ falsum est: ergo ignis in sua spera non lucet: ⁊ ideo dicit Alexan. ꝙ accidit igni lucere egredienti extra proprium locum sicut etiam accidit aque congelari. ¶ Qḋ autem Aristo. dicit non cogit quia in eodem simile quid dicit orbe qui tñ non ignit nec inflāmat nisi actiue qa est igniens ⁊ inflāmās. Vn̄ cū dicit de igne qḋ est lucidus iflāmatus deʒ intelligi qḋ est de nā lucidi ⁊ inflāmari lʒ sm̄ actū nō luceat: qa oꝫ qḋ est trāsparens est de nā lucidi: qa ꝯtigat ꝯstare ⁊ ispissari partes eius ⁊ lucent plus ⁊ minus sm̄ ꝙ est magis de natura trāsparētis ⁊ minus. ⁊ ideo partes ignis cōstantes lucent vt in carbone ⁊ carbunculo: ⁊ partes aeris et aque ꝯstātes lucent minus sicut in crystallo ⁊ beryllo. ¶ Ex dictis patet ꝙ vera est sentētia posita supra de galaxia ⁊ falsa est opinio que postea inducta est ¶ Sunt autem adhuc quidam qui dicunt galaxiam non esse in orbe stellarum fixaruʒ nec in aliquo orbium sicut in subiecto. viles afferentes ratiunculas: dicunt eniʒ ꝙ corpus omnino ⁊ vniuersaliter actuʒ non est in aliqua parte passibile. orbis autem non est huius corpus vnde non est corpus passibile. Qḋ autem a nullo est passibile a nullo est alicuius forme vel impressionis susceptibile: ergo non recipit lumen ab aliquo qḋ est galaxia. ¶ Ad idem arguunt ex hoc ꝙ est inalterabile corpus: ergo non alteratur lumine qḋ est galaxia vnde etiam determinatū est supra ꝙ non recipit impressiones peregrinas. Ex his ⁊ similibus dicunt ꝙ lumen istud est in igne vt in subiecto: cū euʒ aer habet multas impressiones oportet ꝙ ignis habet aliquam: qa aliter esset imperfectum opus nature vt dicūt. ¶ Sed qui talis dicunt non satis attendunt ꝙ luna que de natura corporis celestis est continue alteratur lumine ⁊ tenebra. ¶ Adhuc autem sm̄ Aristo. verum dicit omnis stella lumen recipit a sole: ꝙ autem recipit lumen alteratur lumine accepto: ergo omnes stelle susceptibiles sunt alteratōis talis. ¶ Adhuc autem constat ꝙ nos videmus omnes stellas superiores ⁊ inferiores: ergo necesse est ꝙ aliqd sit formas earum deferens vsqʒ ad nos supponendo suppositum Aristo scilicet ꝙ videmus intus suscipientes: ⁊ nihil extra mittentes ergo necesse est ꝙ forma stellarum superiorū imprimatur ⁊ recipiatur in orbibus inferioribus: ⁊ quia voluantur orbes inferiores necesse est vt etiam hec forma corrumpatur in ipsis quia non generantur in eis nisi ꝙ vbi directe stelle superiorum opponuntur ergo forma stelle superioris est in orbibus inferioribus sicut in fieri ⁊ corrumpi: ergo generatur in eis aliquid ⁊ corrumpitur in eis aliquid: ergo alterantur. ¶ Et ad hoc dicimus ꝙ lumen sicut diximus est intentio forme corporis luminosi in perspicuo sm̄ esse spirituale generata: quia si intentiones visibilium colorum actu lucidi abstrahuntur oportet ꝙ lumen sit abstractum ab eē materiali per seipsum: ⁊ ideo vere non alterat: ⁊ ideo nō sequitur si corpus aliquod susceptiuuʒ est luminis ꝙ propter hoc sit passibile vel alterabile. Suscipit autem orbis lumen dupliciter scilicet vt medium deferens ⁊ vt vas lucis ⁊ luminis: qa in pfundo suscipit lumē. ⁊ p̄mo qdē mō suscipit orbis lumē in pte in qua nō lucet. scḋo aūt mō recipit lumē in stellis ⁊ in loco galaxie. ⁊ per hoc pʒ solō ad oīa que isti obijciūt nec opus nāe ppter hoc iperfectū est qa istud nō est de perfectiōe ignis ꝙ gn̄ent impressiōes in eo nec est possibile ꝙ forme gn̄ate in eo remaneāt cū sit nāe ꝯsumptiue ⁊ virtute ꝯuertat in suā speciē oē qḋ appropinquerit ei pcipue in loco in quo vincit sp caliditas sua sic fac in sua spera vt. s. dcm̄ ē.

2° ar. ais. cō. or. raritas ignie ē maxima quā pet ma gn̄ibꝫ recipere.

Nō quō dem̄ ar intelligat ꝙ ignis sit iflāmat⁹ ⁊ lucidus.

Op. alioꝝ.

Impugnatio

Lumē sʒ do ctorē ē intētio forme corpis luminosi in pspicuo sm̄ eē spūale gn̄a ta sʒ ꝯsidera sap. s. quo tūc posset calefi eē aut quo videri posset.

¶ Tractatus Tertius de Comete.

¶ Cap. pᵐ. De errore eorum qui dixerunt cometem esse cōiunctionem plurium stellarum.

Loquamur autem nūc de cometis siue de stellis habentibus comas ⁊ quale est esse earum quātum ad efficientē ⁊ formam ⁊ differentias in spēb⁹ et figuris earum. ¶ Dixerunt autē qdā phylosophorum qui fuerunt a natura dedit⁹ ⁊ sicut dicit Seneca in libro de nālibus questiōib⁹. Apollonius etiā fuit de illa snīa ꝙ stelle habētes comas sūt stelle multe aggregate in orbib⁹ inferiorib⁹ que sunt mobiles sicut planete ⁊ nō sunt fixe sicut stelle octaue spere. Cōtingit autem oēm planetā omni planete cōiūgi dupl̄r. s. vere et nō vere. Vere qdē quādo vnus eclipsat aliū ⁊ tūc videtur inferior ⁊ nō superior. Nō vere aūt adhuc dupl̄r. s. ꝙ sint in eadē parte arcus meridiei lʒ se nō cōtingant nec eclipsent: ⁊ hoc vocat in eodē eē meridionali sed nō in eodem eē circulo altitudinis. ¶ Dicit autē arcus meridiei arcus ille qui a polo septētrionali incipit ⁊ directe vadit super Zenith capitis aspiciens per equinoctialem ⁊ regirat per poluʒ meridionalem: circulus autē altitudinis vocatur qui venit imaginabilr̄ de puncto orientis per stellā que aspicit ⁊ regirat per occidētem. vn̄ sepe cōtingit ꝙ duo planete iacēt in eadem linea siue arcu meridiei nō tamē iacent super eādē arcū circuli altitudinis: qa forte vnus planetarū est magis versus aquilonem ⁊ alter magis versus meridiē: ⁊ tunc dicunt coniuncti quo ad lineaʒ meridiei: sed nō vere eo ꝙ nō sunt in vna linea eiusdē circuli altitudinis: quādoqʒ autē per motū suū ita pprie sunt in linea meridiei ꝙ corpora eoꝝ tāgūt se in puncto vel ita pprie se tangunt ꝙ per visuʒ nō pōt percipi verū aliqd de arcu meridiei sit inter corpus vni⁹ ⁊ corpus alteri⁹: ⁊ tūc lʒ vnus sit sub alio tñ visus accipit eos sicut vnā stellaʒ ex duab⁹ vel trib⁹ factā: ⁊ hoc isti dicebant eē cometē ⁊ cā deceptionis fuit. quia hoc absqʒ dubio comete simile est cum enī sic congregantur due vel plures stelle planete: videlicet aspiciens ad eas lumē oblongum ⁊ continuum sicut comatur. hec ergo est opinio dictorum physicorum in esse comete.

¶ Cap. 2ᵐ. De opiniōe eoꝝ qui dixerūt cometē eē vaporem adherētē planete sicut sol in mane cernit cū colore vaporis.

Quidā autē Italicoꝝ phoꝝ Pithagorici dixerūt ꝙ stella cometa non est nisi vna stella ⁊ non multe simul cōgregate: lʒ nō intelligāt per vnaʒ stellam vnā tm̄ in nūero que semp sit comata: qa successiue sm̄ istos multe comete pūt esse: hic aūt comata est de mobilib⁹ hoc est de planetis vnus q appet aliquādo comat⁹: quādo enī orit ē paruaʒ qa pax cōprehēdit de ea visus cū accipit orizōtē hemisperij habitabilis nr̄e pp spissitudinē vaporis: qa ꝯtinue est iuxta terrā inter nostrū visuʒ ⁊ stellā que oriri icipit: cū aūt iaʒ aliquātū spatiū ascēdit supra orizōtē subtiliat vapor: ⁊ tunc visus accipit stellā in vapore ⁊ aliqn̄ ē vapor diuaricat⁹ sic longiuili ⁊ in illo resplēdet planeta: ⁊ illa diuaricatio vaporis videbit eē coma sua ⁊ mutat stella i colore suo sʒ mutatiōeʒ illi⁹ vaporis: qa in vapore puro videbit coma alba. ⁊ in humido apparet rubea: ⁊ si sit aquosum multū qḋ est inter nos ⁊ stellam apparebit coma cinnosa vel viridis: ⁊ si sint nubes terrestres apparet coma nigra: sed hec est ergo cā vt dicunt Pithagorici quare aliquādo stella comata apparet.

¶ Cap. 3ᵐ. De opinione eorum qui dixerunt ꝙ comete stelle est impressio stelle in aere humido sicut in speculo.

Dixerūt aūt alij qdā iuxta hūc sermonez de comete quo ad maʒ. qa dixerunt ꝙ eēt ipressio in vapore humido lʒ differāt ab istis quo ad locū istius vaporis ⁊ sunt imitatores Hippocratis choi: q Hippocras chous fuit: ⁊ discipuli fuerunt Aschius ⁊ Paulus: isti enim dixerūt ꝙ iʒ sit vna de stellis erraticis que comata videt cū coma nō est de eētia eius. Sʒ potius quādo vna qnque stellaꝝ erraticaꝝ mouet in diuersitate orbis sui. s. mō ascēdēdo ab oriente mō aūt descēdēdo in occidēs signūꝫ mō hn̄s latitudinē citra equinoctialē ad septētrionē. mō aūt dilata per oppositū in meridie

In pho pono metheo cap. ca. 2. de cometis autē etc.

Cōiūctio planetarum duplex.

in meridie vltra equinoctialem tūc aliquādo visus noster vi-
det eā ac si haberet comā incidā qđ ideo fit: qa humido ae-
re ⁊ puro qui est in regiōe superiori aeris hec stella īprimit
lumē suū sicut speculo ⁊ aer qui p̄mo recipit lumē reddit il-
lud aeri humido cōtinuo sibi sicut speculū: ⁊ reddit formam
quā recipit: ⁊ sic fit cōtinua redditio ad aerē cōtinuū donec
apparet lumen oblongū circa stellā ⁊ hec vocat coma stelle:
aer aūt humidus ab eis vocaē vapor hūidus subtilis sub-
stantie ⁊ lucidus quē dicūt ad superiora aeris trahi per vir-
tutē solis qui s̄m physicos Egyptios trahit humorē illū in nu-
trimētum sui ⁊ aliorū planetarū etiā vltra sperā ignis. Stella
aūt ista s̄m istos non videt in septētrione vbi ois stella ma-
iorem partē arcus sui hꝫ super terrā q̄ꝫ sub terra ꝓpter obli-
quitatē orizontis: ⁊ ideo sol in signis septētrionalibus addit
super noctē in quātitate: ⁊ ideo nicūt stellā istā morari tēpo-
re lōgiore super terram q̄ꝫ sub terra. hic autem qdā aliter expo-
nunt .s. ꝙ vapor ille humidus qui ad nutrimētū attrahitur
diminutus manet stans circa stellā nō consumptus: ⁊ ideo
videt cum ipsa rotari continue. ⁋ Huiusmodi aūt dicti sol
dant rōnē: qa in occidēte in loco vbi cōplementū est reuolu-
tiōis stelle super hemisperiū ibi est humor ⁊ abundat ꝓpter
frigus ⁊ vapores: ⁊ ibi comata frequenter videt. ⁋ Adhuc
addunt ꝙ in tēpore septētrionis vbi abundat humor ꝓpter
frigus: ⁊ in tēpore meridiei vbi abundat humor quē attra-
hunt planete trāseuntes super partes illas sepius videt stel
la comata: ⁊ cum sit in aere stella vbi non est humor septen-
trionis meridiei non videt habere comā. Sꝫ hoc q̄uis ali-
quando fiat in vltimo circulo versus meridiem sicut in cir-
culo paruo quē describit motus poli radiaci versus meri-
diem ibi tamē nō apparet nobis ꝓpter nimiā suā remotio-
nem a visib' nostris. Sed quādo est ex parte septētrionis su-
per nostrā habitabilē: tunc coma eius apparet nobis: quia
tūc visus nostri capiūt eā captiōe sufficiēte pp ꝓpinquitatē ⁊
directionē quā hꝫ ad summitates capitū nostrorum. He ergo
sunt opiniones quas inuenit de comete posuisse Aristo.

⁋ Cap. 4m. Et est digressio ad ponendas opiones Senece
⁊ Jo. Damasceni: ⁊ quorūdam modernorū de comete.

Unt autē adhuc quedā false opiones q̄s Aris.
non curauit ponere quas ponemus nos hic vt
simul destruant. Dicit enī Jo. Damascenus
in libro secūdo c. 7. Constituūtur autē ⁊ mul-
totiens comete signa qdē significātia mortes
Regū: que non sunt ex his que a p̄ncipio gn̄a-
ta sunt astra: sed diuina visiōe s̄m istud idem tēpus consti-
tuuntur ⁊ rursus dissoluūtur. ⁋ Seneca autē in libro natura-
lium questionum: ita de comete s̄m suā opinionē determinat di-
cens cometes eē sidus inter opera nature concretū cuius
tamē natura ignoret: tamen ipsum nō esse ignē subitaneū sic p̄-
baē: quecūq̄ enim aer creat breuia sunt quomodo ergo co-
metes potest in aere diu permanere cū ipse aer diu nō p̄ma-
neat nascunt hi in aere fugaci atq̄ mobili fieriq̄ non pōt vt
ignis vagus in corpore incerto sedeat: ⁊ tam pertinaciter in-
hereat: ⁊ postea subiungit ibidē cometes habet suā sedē:
⁊ ideo nō cito expellit sed emitit spatiū suum nec extin-
guitur sed recedit. ⁋ Sūt autē quidam modernorū doctorū
qui dicunt ꝙ cometes est impressio alicuius quisque stella-
rum erraticarū: non enim in igne tm̄ nec in aere tm̄ sed po-
tius in termino coniunctionis ⁊ ignis ⁊ aeris vbi vꝫ conue-
xum aeris permiscet cum concauo ignis: ibi enim sunt que-
dā linee aeris obscure ⁊ quedā linee ignis vbi dicūt lumino-
se. quibus in lumine addit demōstrationē lumē descēdens
ab vno quinque planetarū: ⁊ ideo videtur sibi coma fieri ex
lineis luminosis ⁊ obscuris sibi inuicem permixtis. ⁋ Hāt
autem isti rōnes pro se quamor quas breuiter tāgā plus me
dia q̄ꝫ rationes ponēs. Dicūt enim isti incōueniēs videri ꝙ
stelle fixe sint cause alicuius imp̄ssionis ⁊ planete nulli' cū
planetas constet multo fortiores eē in mouendis inferiori-
bus q̄ꝫ stellas fixas. Si sunt ergo cause imp̄ssiōis alicui' per
inductionē ꝓbaē ꝙ nō competit eis impressio nisi stelle co-
mate. ⁋ Secūda autem est qa cometes aut generaē physi-
co modo aut ex vapore terrestri sicco. Si autē generatur ex
vapore terrestri sicco: aut ille vapor est vniformis aut non
vniformis. Si est vniformis aut simul eleuaē aut successi-
ue nō simul: qa si simul eleuatur: ergo etiam simul inflāmaē
⁊ inflāmatur: ergo apparebit in forma rotunda sicut assube
vt patebit inferius: ⁊ ita nō videbitur oblonga forma come-
te. Si aūt non simul eleuatur tunc erit lōgus ⁊ inflāmat' stās
erectus in aere ergo videtur sicut lancea vel ignis perpēdi-
cularis. Si autem nō est vniformis aut simul eleuaē aut nō
simul. Si simul eleuatur tūc prima pars subtilis eleuabitur
⁊ euacuetur ⁊ inflāmabitur ⁊ inferior ꝓpter sui grossitiē di-
latabitur: ⁊ ita videbitur perpēdicularis sursum dilatata: ⁊
sic iterum nō erit in figura comete. Si autē nō simul eleuaē:
ergo pars subtilis eleuatur sine grossa ergo etiā inflāmatur
sine ea: ergo grossa nunq̄ꝫ sequitur subtilē: ergo figura ignis
illius nunq̄ꝫ erit oblōga ꝓpter grossam partem inflāmatam
⁊ subtili coniunctam: ⁊ sic iterum figurā comete nō habebit.
⁋ Tertia rō est quia si sic de vapore terrestri inflammato vi-
detur simile in loco contingere debere qđ cōtingit in assub:
scilicet qđ descēdit statim ascēdat. ⁊ hoc non videmus qa
sepe diu circūuoluit: ergo nō est de vapore terrestri inflam-
mato. ⁋ Quarta rō est nullus vapor terrestris inflāmat' q
simul ascendit ad estū ⁊ descendit ad terrā secūdario appa-
ret diu in aere: qa vel cōsumitur in estu in quo vicit ignis:
vt supra dictū est: vel grauaē frigore ⁊ deprimit in terra: co-
metes autem apparet multotiens diu in aere: ergo nō est
ex vapore terrestri inflāmato in estu vel sub estu. Iste ergo
sunt opiniones de comete quas non tangit Aristo.

⁋ Cap. 5m. Et est digressio ponens sentētias physicorū Aui-
cēne Algazelis: Ptolomei ⁊ aliorum multorum veras de
comete: qui omnes concordant in idem.

Is omnibus falsitatib' exclusis sicut infra ostē-
demus improbationes eorū. Habimus sniam
verā de comete ⁊ cōfirmabimus ipsam aucto-
ritate multorū physicorū: ⁊ ēt per ratiōes q̄s ipsi
phi prose īducūt. ⁋ Dico ergo ꝙ cometes ni-
hil aliud est q̄ꝫ vapor terrestris grossus: cuius
partes sibi multū coniacēt paulatiꝫ ascēdēs ab īferiori parte
estus ad supiorē ptē eiusdē vbi cōcauitatē ignis cōtingit: et
ibi diffusus est ⁊ inflāmatus: ⁊ ideo videē lōgus frequēter ⁊
diffusus. Dico aūt vapor terrestris vt habeamt mā vapo-
ris: ⁊ dico grossus: qa si est subtilis cito euaporaret ⁊ diffi-
pareē: ⁊ dico cuius partes cōiacent qa est bene cōmixt' vi-
scosus hoc mō ꝙ talis vapor nō s̄m actū humidus ⁊ visco-
sus cōponi pōt. Dicit ⁊ paulatiꝫ ascēdere: qa in vaporibus
pluuialib' immixte sunt quedā ptes ignite terrestres: que cū
pluuia nō oēs descēdūt ⁊ ille que descēdūt iterū ad humorē
pluuie solute vtplurimū reascendūt ⁊ vltra spatiū medium
frigide regiōis aeris euadūt pp suum actū ⁊ ibi stāt ⁊ mul-
tiplicaē: ⁊ ex illo multiplicato quasi ex quodā thesauro pau-
latim ꝓpter calorē regionis que dicit estus ascēdūt: qa mul
tam hēt cōstantiā in partib' ꝓ motu calore ignis diffundit et
postea inflāmaē: ⁊ sic in medio manet semp spissus vbi mu-
taē de thesauro suo qui est sub eo: ⁊ ideo est in flamma alba
valde ⁊ spissa id aūt qđ distat ab illo diffusum ad latera te-
nue est ⁊ hꝫ flāmā tenuē ad modū nubis albe ⁊ hec vocaē
coma durat autē per totū tp̄s quo sicut ad ipsum euaporat
suus thesaurus: hec aūt snia Cōstantini phi est qui dicit in
greco cōmētatus eē super librū metaurorū Ar. vbi loquitur
de comete. ⁋ Qđ aūt ita sit testant illustres phi Auicenna ⁊
Algazel dicit enī Auicēna sic stella que dr̄ caudata fit ex fu-
mo spisso ignito qui qa cito cōuertit aliquādiu circūuoluit
cū igne. ⁋ Algazel aūt in sua physica dicit sic. Si ignis pua-
luerit super fumū eleuatū purgabit eū a caligine: ⁊ tūc fum'
totus conuertit in ignē: nec pōt esse quin fiat ibi vnū duorū:
vel ignitur vel fiet pucus ignis: eo ꝙ nō est ibi frigiditas:
sed si fuerit spissus ignit qdē sed qa nō est talis q cito cōuer
caē remanebit sic aliqādiu ⁊ videbiē stella caudata que qr
reuoluiē cū celo: eo ꝙ partes ignis cōtinue sint cū cōcauitati-
bus celi ideo reuoluiē ꝑ cōformitatē eius. Ex his pꝫ de come-
te que dicimus prius. ⁊ ideo dicit Algazel ꝙ mā vaporis gros-
si reuoluta cū celo tripliciter apparet. Aliquādo enī est flāma vt
tā dictum est. Aliquādo autē grossa nigra ⁊ tunc ignit sic car-
bo ⁊ ille videtur cometes rubens. Aliquādo aūt cū eo ignis
extinguiē ꝓpter nimiā materie grossitiem ⁊ remanet fumo-
sum ⁊ tūc apparet sicut carbo niger ⁊ extinctus: ⁊ ideo est ꝙ
foramina nigra in celo videntur qđ a vulgo vocaē celi p̄fo-
ratio. ⁋ Alphagranus aūt in astronomia sua etiam per hoc

Mō cās colorū diuersorū in cometis apparentum.

probat ignez in circuitu moueri ex hoc ꝙ vapor incensus adherens ei subtus rotatur in circuitu sic dicens: derivatio mot⁹ circularis est a celo preter motus naturales: et hoc ideo: quia videmus in elemento ignis motum circularem similem motui celi in eo quod apparet de stellis: preter motus naturales stellarum qui videntur in quibusdam horis vapor incensor in aere in loco superiori in crepusculo vespertino: ita ꝙ videns credat ꝙ sint stelle et videat eas motas cum motu stellarum et sequentes ipsas quousque abscondantur: ex hoc accipitur ꝙ sunt similes stellis: et non stelle: et sunt in aere vaporis igniti. Idem innuit Ptolomeus in centiloquio suo. ppone tertia. vbi dicit ꝙ iudicium tertium est a secundis stellis super quod dicunt tres commentatores. s. Haly et Abraham et Bugafora: ꝙ secunde stelle sunt effectus stellarum in vapore ignito et elevato sicut in comete et assub et huiusmodi: hoc etiam innuit Albumasar in libro de coniunctionibus planetarum lib. 8°. differentia prima. vbi tangit qualitatem scientie generationis individuorum superiorum super accidentia inferiora: et dicit ꝙ vna pars significationis illius est super methora superiora sicut ignis et assub: et habentes comas et cum hoc ex vna materia ponit generari ex fortitudine solis et Martis sine omni alia stella. Patet ergo ꝙ ista sententia quam diximus est omnium meliorum proborum. ¶ Ro etiam huic sententie suffragatur quia constat ꝙ flamma non est nisi fumus accensus: est autem cometes flamma quedam vt apparet in visu: ergo fumus est accensus. ¶ Adhuc omnis alia impressio que est luminosa distinctum per se habens lumen est ex vapore incenso: ergo et ista. ¶ Preterea si interrogem⁹ a doctoribus nostris modernis: ex quo cometes est lumen accensum ab aliquo quinque planetarum ad terminum ignis et aeris cum semper super huiusmodi terminum vbi mixtus est aer cum igne moveantur planete: quare non semper apparent comete. ¶ Itemque quare non apparent plures comete simul cum plures planete super talem aeris et ignis commixtionem oriantur simul. ¶ Adhuc autem quare diuersa forma videtur in cometis: quia vt dicit Seneca quandoque circuitus est dirigens comam sursum: quandoque proijciens eam deorsum: quandoque autem ad latera: videtur ꝙ non habeant quid rationabiliter valeant respondere. ¶ Adhuc autem si ab aliqua quinque stellarum erraticarum semper nascitur cometes tunc nunquam extra viam planetarum videri debet. Via autem planetarum est in zodiaco vel parum valde extra: ergo semper videtur in zodiaco vel prope: et tamen hoc falsum est cum Aristo. dicat ꝙ nos videmus cometes in septentrione et meridie et in omni parte celi. Ego autem cum multis alijs anno ab incarnatione domini. M.cc.xl in Saxonia vidi cometem quasi iuxta polum septentrionalem et proiecit radios suos inter orientem et meridiem magis dirigendo eos ad orientem: constat ꝙ ibi non fuit via alicuius planete: sed quia etiam alie tres opiniones quas Arist. tangit dicunt cometem a quinque planetis generari: ideo communiter ista opinio cum illis quo ad hoc accipiet improbationem.

¶ Cap. 6m. Et est digressio improbans opinionem Senece et Joannis Damasceni.

Quod autem dictum Senece sit error patet: quia quod evanescit non occidens: sed in hemisperio illud corrumpitur non implens spatium mot⁹ per hemisperium. Cometes autem ita evanescit coram visibus hominum: ergo extinguitur et non recedit. Quod autem evanescat coram visib⁹ hominum probatur a duobus experimentis que ipse Seneca in libro questionum scripsit sic dicens. Post mortem Democriti regis fuit paulo ante bellum Achaicum cometes fulsit non minor sole primo igneus ac rubicundus clarumque lumen emittens deinde paulatim magnitudo eius et claritas evanuit: novissime totus intercidit. Ex hoc igitur constat quod dicimus. ¶ Secundum idem ibidem scripsit sic dicens Athala regnante in grecia cometes modicus apparuit: deinde effudit se et vsque in equinoctialem circulum venit ita vt illam plagam celi cui lactea nomen est in vniversum et in immensum extensus equaret et in instanti ibidem desijt. ¶ Joannis autem Damasceni opinio ꝙ deus stellam novam faciat non est probabilis quia non esset ratio quare faceret illam in diversis figuris et coloribus: videntur autem cometes in diversis figuris et coloribus: ergo non est in operatione dei tantum. ¶ Quod autem habeat diversas figuras patet ex verbis Senece sic dicentis: forma comete non est vna: plures enim fuerunt cometarum quibus in morem barbe flamme dependent: et eorum qui vndique quasi circa se flammam spargunt: et eorum quibus fumus ignis est sed in verticem tendens: cum omnes eiusdem nature sunt: cometeque dicuntur recte quarum cum post longum tempus appareant forme: eas inter se comparare difficile est: quia cum appareant sed vt cuiusque acutior est acies aut elevatior: ita aiunt aut lucidiorem aut rubicundiorem vel obscuriorem esse: cum igitur hec varietas forme sit propter aliquam preiacentem materiam ex qua operatur natura: constat cometem non tunc opere divino tantum factam. Sic ergo constat de tribus questionibus Senece Joannis Damasceni et doctorum quorundam nostri temporis ꝙ sunt false: et habitum est que sit vera etc.

¶ Cap. 7m. Et est digressio ad improbandam opinionem primam quam improbat Aristoteles.

Quod autem dixerunt Anaxa. et Democritus et post eos Apollonius ꝙ cometes est stelle erratice multe congregate quatuor rationibus improbat Seneca quarum due prime sumuntur ab experimentis: quia si cometes ante bellum Achaicum apparuit in quantitate solis: nulle autem ipsum aggregant aliarum stellarum nunquam habitum solis equabunt: constat ꝙ cometes non est generaliter congregatio stellarum. ¶ Secunda est ꝙ cometes qui Athalo regnante in grecia apparuit se tantum diffudit vt illam plagam celi cui lactea nomen est in vniversum extensus equaret. Convenire enim non possunt erratice vt tam longum celi tractum occupent continuo. ¶ Due alie sunt per rationem sumpte: vna a loco erraticarum quam ponit his verbis Apollonius qui ait cometem non ex erraticis effici: sed multas erraticas cometes esse: sed hoc si esset: cometes intra signiferi terminos moveretur. ¶ Secunda ratio sumitur a natura et a proprietate stellarum quam sic ponit: nunquam apparet stella per stellam: quia aliter vna non eclipsaret aliam per cometem nonnunquam quasi per nubem vlteriora cernuntur ex quo apparet cometem non sidus esse sed levem et tumultuarium ignem. Ad idem etiam dicit Seneca rursum est cometes non vna parte celi aspici: sed tam in ortu quam in occasu apparent frequentius tamen circa septentrionem.

¶ Cap. 8m. De improbatione secunde opinionis et tertie per rationem Aristotelis.

His habitis alias duas opiniones destruemus per rationes Aristotelis: quia ergo iam diximus recitando sermones istorum de stellis cometis: nunc oportet vt queramus de sermonibus ipsorum an veri sint: an falsi. Dico ergo ꝙ sepe videmus cometes extra orbem octavum qui est stellarum fixarum: et ideo non potest esse ꝙ cometes sit vna vel plures de stellis fixis: quia tunc esset in cingulo primis quod est spera octava que cingit omnem speram stellarum: quod falsum est: quia nos videmus eas extra illum orbem longe sub ipso. Si autem esset vna stellarum mobilium erraticarum tunc nunquam videretur nisi in orbe stellarum erraticarum quod falsum est: quia videtur extra ipsum sub ipso et extra circulum signorum. Si autem cometes stellarum essent ex aere humido sicut dixerunt illi de opinione secunda: tunc oportet ꝙ quando venit stella ad medium celi vbi visus noster consequitur eam sine aere humido interposito ꝙ videretur sine coma: et hoc iterum falsum est: quia cometes in tota revolutione celi aliquando apparet: et quandoque per plures dies. Adhuc autem si coma causaretur ex aere humido: tunc oporteret ꝙ omnis stella que per medium illum aerem humidum videtur esset cometes: ergo numerus cometarum esset secundum numerum omnium stellarum: et non esset in vna earum: sed in pluribus earum simul: et hoc falsum est: quia nos non invenimus stellas habentes comas nisi quinque non simul quidem sed successive sicut infra dicemus. Hoc autem quod dixerunt ꝙ cometes non inveniuntur nisi in parte septentrionis est falsum: quia maioritas videtur sibi quam in septentrione videntur enim comete cum sole aliquando in ortu suo estivo precedentes eum. Ortus autem estivus solis est signum in quo sol oritur in estate sicut sunt septentrionalia signa in quibus movetur a principio arietis vsque ad principium libre: quia large sumitur hic ortus estivus pro omni ortu in quo dies addit supra noctem: quia tunc sol directius respicit nos: et nostram habitationem calefacit: et similiter stelle comete in se sunt in parte meridiei secundum diversum tempus: et hoc maxime contingit in civitate Arim que est sub equinoctiali in medio mundi: nonaginta gradus habens in polum arcticum: et nonaginta in polum antarcticum: et nonaginta in orientem:

et nonaginta

Confirmatio ponis predicte rones.

τ nonaginta in occidētē terre habitabilis. Locus eni qui est sub equinoctiali tēperantior est omni loco huius mūdi sicut dicit Ptolomeus τ Auicēna τ alij q̃plures phi. Uise sunt etiā in parte septētrionis in mane ascēdentes ante solē in ortu hyemis: τ hoc aliter nō poterat esse nisi cū sol oriebatur in hyeme in signis meridionalibus q: tūc comete oriebāt in aquilone in signis septētrionalibus. Totū ergo hoc qd dictū est significat nobis q stelle comete sūt pter stellas tā fixas q̃ erraticas quas dixerūt τ viderūt in estate τ in hyeme in diuersis ptib⁹ celi τ mūdi: sic g̃ declarat⁹ ē error sermonis ipor.

¶ Cap. 9m. Et est sententia Aristotelis de comete.

Dico ergo q stelle habentes comas efficienter τ fm locū sue gñationis sunt pp̄e aerē inflāmatū et vicinitate ignis qui ptinet materiā remote τ ipsuz cometē. Aerē dico ppinquū igni qui in se ptinet calorē ignis: q: qñ in ipso vapor siccus grossus inflāmat tūc ptinuatio fit cū lumine flāme comete ab inferiori aere vbi stat vapor eiusdē nature: τ ita diffuso illo qd ptimat ei fit oblōgū τ hic ē cometes sicut pz ex pdictis. Hec aūt modū sentētie Arist. quidā aliter exponūt sed nō facio vim in expositione ipsor cū fere omnes qui secuti sunt Arist. puenant in expositione nostra.

¶ Cap 10m. Et est digressio declarās quare dicunt quinque comete esse τ non plures.

Ueret aūt aliquis fm istam expositionē sentē. tie Aristo. q̃re quinque dicant esse tm̄ comete. Si eni numerus nō accipiat ex parte planetarū videbit q nō sit nisi differētia mālis. Differētie aūt mālis infinite sunt. τ sic nō debēt poni in quinario numero. Adhuc q iste stelle dicuntur esse stelle scdm a phis: ergo necesse est q alique stelle sint prime que sunt cause istar. pstat aūt q ille nō sunt stelle fixe: videt ergo q sint planete: nō aūt duo sunt luminaria videt q sint quinque stelle erratice: sed fm hoc nō debēt eē nisi in zodiaco vel valde pp̄e cuz supra habituz sit q in oi parte celi videat. ¶ Ad hoc aūt sine preiudicio puto esse dicēdū q in veritate fm astronomicos qui iudicia ponūt in eis non sumunt quinque cometes penes quinque erraticas sicut ista dicemus sed quinque sumunt aut penes quinque differētias vaporis mālis aut penes quinque formas stellar habētium comas. Differētie aūt vapor sunt q vapor ois comete lz sit in genere grossus sibi coherens tamen fm exigentiā materie pōt esse grossus aut subtilis aut medius per equidistantiaz inter grossam τ subtilem in quocūq: aūt est mediū per equidistātiam in eo est mediū qd est vicinius extremo: τ sic erūt tria media. s. equedistans τ inter equidistans τ subtile τ inter equidistans τ grossum: nec potest esse maior vaporis diuersitas in gñe: τ ideo comete per nomen sunt quinque. Sunt etiā per figuram quinque: aut enim circūstant in rotundis in circuitu: aut ppter leuitatē super cometem aut dirigitur inferius aut stat a latere: tunc pstat ab vtroq: latere aut ab altero τ sic sunt iter quinque lz autē prima differentia sit mālis cū ipsa causet differentiā forme q: aliter figurat vapor subtilis τ aliter vapor grossus ¶ Q: autē dicunt scde stelle est ex hoc q significāt in diuersis locis fortitudinez planetar sicut iam dicemus: nō tn̄ ppter hoc numerant penes planetas lz autē differentia vaporis penes grossuz τ subtile sit differentia mālis nō tn̄ est pure mālis sed potius ad formā ordinata. q: per calidū intrinsecū τ extrinsecum inducit talis mā talem formalitatem: τ talis pñderatio diuersitatis est considerato que proprie conuenit physico.

Solo ppua

Quare comete ab astrologis scde stelle dicuntur.

¶ Cap. 11m. Et est digressio quare comete significant mortez potentum τ bella.

Nunc autē querendū esset si possemus cōprehēdere: quare dicit cometes significare mortem magnatum τ bella futura: hoc enim dixerūt phi auctores: non videt ratio quare hoc sit cū non magis eleuetur in terra vbi habitat pauper q̃ vbi hitat diues siue sit rex: siue sit alius. ¶ Ad hoc aūt cōstat q cometes cām habent naturalem nō dependentē ad aliquid aliud. videt ergo q nullam habet relationem ad mortē alicuius siue ad bellum. Si enim dicat se habere ad bellum siue ad mortem alicuius: aut se hz vt causa: aut vt effectus: aut vt signū. cōstat autē q se nō habet tm̄ ad aliquid sicut causa: q: nec vt efficiens nec vt forma: nec vt finis neq: vt materia. Similiter autē pbatur q nec vt effectus q: neutrū necessario sequit alterū effectus autē necessario sequit causam nec etiā se habet vt signuz: q: nō habet cōuenientiā. Omne autē signū pueniētiā habet cū signato. ¶ Adhuc autē vt qdā dicunt differētia quinque cometatuz sumitur penes quinque erraticas cū nō oēs erratice habeāt tam malos effectus q: iuppiter signat fortunaz: similiter venus τ mercurius nō signat infortuniū: videt q nō generaliter signare debēt mala signata. ¶ Attende ergo ab hijs similia q sicut dicit Albumasar in 7° tractatu de coniunctionibus planetarū: q euentus ignium τ assub τ comete nō sumūtur ab aliquo planeta nisi in aere precipue qñ fuerunt radij eius in signis terreis vel aereis sana nō ipedientē: q: illa cōmouet vaporē aqueū humidū qui ipedire posset huiusmodi ignes: τ ideo ēt pz q nihil est dictū q penes quinque planetas erratice accipiant q: tales ipressiones nō sunt nisi de cōplexione martis: τ iō sunt ab ipso sicut a mouēte primo: nisi forte aliqñ sicut cōiunctione Jouis τ Martis. q: ex illa cōiunctione scintillationes τ coruscationes τ ignes currentes per aerē ēt mouent. ¶ Ad hoc aūt qd obijcit de terra pauperis τ diuitis dicendū q vtrinsq: signat destructionē fm diuersitatē periodi de qua locuti sumus in fine secundi de generatione. sed tn̄ circa mortē regis propter famas plus obseruatur: q: periodi eor plus dignitatis habēt planete τ ideo maiora significata referunt ad eos. ¶ Ad hoc autez qd dicit q habet cām naturalē ad mortē alterius nō relatam: dicēdum q causa eius proxima nō refert ad mortē regum. sed tn̄ causa eius prima mouēs signat fortitudinez martis qui signare habet mortē precipue violentā: τ tunc mors dominat super cōmotionē elementor ipse etiā dominat in periodo: τ indicat causam mortis fm q mouens primū pōt dici causa: que non est necessaria sed potius inclinans ad hoc. ¶ Qd autez querit vtrū sit signū vel causa dicēdū q proprie est signū q: sicut dicit Aristo. in libro de somno τ vigilia: talia sunt sicut cōsiliarius cuius cōsiliuz melioribus inuētis mutari pōt: itidemū martis bella τ mortē cōtinētiū τ regētiū turbas signat sicut iclināns primū ad hoc per irā τ calorē τ siccitatē per quos prouenit animositas sed pcitatio populor ad inuicē τ ideo significatū comete primū est super martē qui est cā belli τ destructionis populor: τ ideo dicit illa significare cometes cū tamē eius significatio proxima nō sit super illa τc.

Solutio q̃stionis

Solutio ad obiecta.

¶ Tractatus quartus: de ignibus generatis in aere.

¶ Cap. pm. De causis τ loco generationis eorum.

Quia āt manifesta sunt Ea que diximus de comete τ galaxia: nobis ad perfectionē doctrine eor que generantur in alto vt pscrutemur causaz ppter quā videt in aere quādoq: sicut ignis perpendicularis stans dilatatus in iferiori sicut colūna stans super basim que ex vtraq: parte facit angulū rectū super basim. τ pp quā cām aliquando videt ignis minor illo sicut assub τ lancea τ stella volans τ huiusmodi. ¶ Dico ergo sicut ante dictuz est q quādo sol inflāmat terrā per motū splendoris sui super eā eleuant calidi vapores de terra qui sunt quatuor spēierū. ascendit enīz ex ea vapor frigidus τ siccus quādo nō est in eo pars humiditatis vincētis sup spm̄ lz sit in ipso humiditas cōtinuās τ cōstare faciens vaporē: q: nihil terrenuz continuat sine humido vt diximus in 2° de generatiōe τ corruptiōe. ¶ Ascendit etiā vapor frigidus τ siccus qui etiā est terrene nature: τ ascendit ex ea vapor calidus τ humidus in quo est humiditas aquea vincēs: τ ascēdit ex ea vapor frigidus τ humidus quādo vincit in eo natura aque omnino: τ isti vapores materia sunt omniuz ipressionum in alto generator τ calor solis est causa efficiens loca autē generationis ipsor sunt ista. vapor enim calidus τ siccus nature terrestris solutus a terra propter vehementiā caloris solis qui resoluitur super eaz ascendit vehementer ppter hoc q est calidus τ propter hoc q est siccus: τ ascendens adurit aerem: vapor autem calidus τ humidus ascendit minus q̃ ille qui dictus est scilicet

In pho autē pmo metheororum cap. pmo ibi his autem determinatis dicam⁹ ppter quā cām flāme accēse. ℨ.

vapor calidus ⁊ siccus: ⁊ facilius resoluitur: ⁊ ideo fit ex eo aer. Duo autem alij vapores.s. frigidus ⁊ siccus. ⁊ frigidus ⁊ humidus ascẽdũt recte: ⁊ cũ puenerint ad locũ vbi est frigus ibi circũstãte frigido coagulanẽ vel saltẽ inspissanẽ ⁊ cõgregato raro qđ est in ipsis eo ꝙ est ibi frigiditas que cõprehẽdit ipsos circũstãdo ⁊ cõprimẽdo: ⁊ ideo vnus ɔuertiẽ in pluuias ⁊ alter in vẽtos. ideo ascẽdit cũ vapore pluuia: sed vapor calidus ⁊ siccus ascendit ad terminũ vltimũ quo põt incedere in aere qñ nõ est vapor frigidus impediẽs ⁊ ascendit vsqꝫ ad ɔcauũ ignis qñ aũt puenit illuc tũc calescit calefactione vehemẽti: ⁊ inflamaẽ ꝓpter ɔtinuitatẽ suã ad ignẽ: ⁊ propinquitatem ad motum orbis. Iste ergo est locus generationis ignium de quibus dicturi sumus: ⁊ vapor calidus ⁊ siccus terrestris est materia eorum.

Cap. 2m. Et est digressio qualiter in impressionibus diuersis non est nisi generans commune.

ATtende hoc ꝙ lꝫ in tota natura vbi sunt gñãta particularia vel specialia que ꝑfectũ esse habẽt in nã ⁊ quoꝝ forma est finis intentus a nã particulari eo ꝙ in ipsis saluaẽ esse diuinũ quãtũ fieri põt per successionẽ gñatoꝝ sic generãs ꝓpriũ sub cõmuni sicut pꝫ qꝛ lꝫ sol sit generans in oĩbus illis cũ inferius etiam homo ⁊ asinus ⁊ huiusmodi sunt gñantia qñ si generãs cõmune qđ est vnus celestis circulus sufficeret tũc nõ oporteret ɔferre virtutẽ gñatiuã proprio gñanti qđ est gñans vniuocũ ⁊ ꝓprium ⁊ particulare: sic gñationes oẽs particulares ⁊ particulariũ sunt. lꝫ ergo sic sit in oĩbus cõpletis tñ in vaporũ ⁊ impressionũ gñatione nõ est nisi gñans cõmune qđ est calor solis ⁊ calor celestium. siue ex splendore stellaꝝ siue per motus orbis excitatus: ⁊ hoc ideo est ꝙ forma impressionũ nõ est pmanẽs in nã. ⁊ ideo sunt potius dispõnes elemẽtoꝝ quibus mouenẽ ad mixturã: que ad gñationes mineraliũ ⁊ aĩaliũ ⁊ plantaꝝ ordinantur ⁊ nõ idigẽt gñante nisi disponẽte qđ est gñans cõmune cuius est actꝰ calefacere. calor aũt mouet dispõnes ad gñationẽ. huius aũt signũ est ꝙ forme impressionũ nõ sunt pmanẽtes nec figure alicuius eoꝝ etiã in tẽpus modicũ manẽt ⁊ ideo dicit Arist. ꝙ glacies ⁊ aqua nõ differũt nisi per accidẽs hec ergo est ansa ꝙ lꝫ sint diuerse impressiones nõ tñ determinaẽ eis diuersitas gñantiũ Sed in oĩbus gñatis iteꝝ vnus actus diuersimode suscipiẽ a mã impressionũ generataꝝ ⁊c.

Cap. 3m. Et est digressio declarãs quare vapor terrestris aliquando altior ascendit.

SCias etiã ꝙ lꝫ aqua leuior sit ꝙ̃ terra ẽ humidũ aliqñ magis sit factibile ꝙ̃ substãtia terrestris sit qꝛ humidus magis aque assimetũ prestãs calori: ⁊ ideo videaẽ his tribus de causis altius debere ascẽdere: tñ oppositum ɔtingit in vapore sicco calido: qui altius ascẽdit ꝙ̃ vapor calidus ⁊ humidus q̃tuor de causis vel vna de causa q̃tuor particularibus ɔgregata quaꝝ prima est qꝛ lꝫ siccũ terrestre sit grossum male subtiliabile: tũ ꝓpter sui grossitiẽ ⁊ spissitudinẽ recipit calorẽ quasi in cumulo: qꝛ calor in spisso terrestri postꝙ̃ intrauerit magis cumulaẽ ꝙ̃ in tenui subtili: qꝛ partes iuxta se plus habẽt: ⁊ ideo ɔstat magꝭ caliditas vaporis terrestris ⁊ simul est ꝙ̃ vaporis aquei. Scđa causa est ꝙ terrestre siccũ magis retẽtiuũ est caloris ꝙ̃ humidũ aqueũ: vnde Seneca dicit Democriti rõnẽ ꝙ oẽ corpus quo solidius est eo fidelius seruat calorẽ acceptũ lꝫ enĩ humidũ aqueũ facile suscipiat calorẽ paꝝ tñ tenet eũ: ⁊ ideo de facili exhalat: sed siccũ terrestre male qdẽ suscipit sed cũ recipit recipit fortiter ⁊ ideo eleuatis vtrisqꝫ vaporibus aqueos facile calorem perdit: ⁊ ideo cessat ascẽdere sed terrestris fortissime tenet: ⁊ ideo frequẽter penetraẽ vltra locũ frigidũ aeris. Tertia causa est ꝓpter symbolũ qđ siccũ terrestre habet ad inflãmationẽ ignis quã nõ habet humidũ aqueũ ⁊ ideo calor inflãmãs magis ɔseruaẽ in terrestri ꝙ̃ in aqueo: ⁊ lꝫ humor aque sit alimẽtũ quoddã caloris ⁊ ita debeat plus attrahi calore cũ illo humore nõ oĩno destruiẽ vapor terrestris: qꝛ humidũ illud habet ad sui ɔtinuationẽ ⁊ sic vapor terrestris a calido trahiẽ a symbolo nãli ⁊ vltimo accidẽtali: sed humidũ aqueũ ex altero tñ. Quarta võ causa est qꝛ humidũ aqueum ideo: qꝛ facile est dilatabile ⁊ rarefactibile a modico calido cito ɔuertiẽ in aerẽ: qꝛ facilis est gñatio aeris ab aqua: ⁊ econuerso: sed siccũ terrestre magis se ɔtinet: ⁊ ideo expirat ⁊ per frigidã eleuationẽ quã nõ põt expirare humidũ aqueum. qꝛ transit in aerẽ. Hec ergo est causa q̃re vapor siccus calidus plus ꝙ̃ aliquis vapor solus ascẽdit. ⁊ ideo solus est mã ignium gñatoꝝ in alto. Dicit tñ Seneca ꝙ collisio ⁊ ɔfractio aeris sola facit mutare ignes in aere qđ nõ põt esse veꝝ: qꝛ lꝫ igniri possint partes aeris nõ tñ micat. qꝛ nõ fulget nisi spissum vñ etiã vapor ex quo fit coruscatio nõ fulget nisi congregẽẽ partes eiꝰ ex fuga a nube aquosa. Redeamus ergo ad ꝓpositũ formas igniũ in alto gñatoꝝ determinantes

Cap. 4m. De figuris igniũ in supremo aere generatoꝝ.

PErscrutantes võ de figuris igniũ in alto gñatoꝝ trãgemus primo figuras eoꝝ ⁊ distinctionẽ: secũdo autẽ dabimus causam gñationis vniuscuiusqꝫ figure. Dico ergo ꝙ si vapori sicco iuxta speraꝫ ignis in regione aeris que est estus dr̃ inflamato est lõgitudo ⁊ latitudo apparẽs in subã sua cuꝫ aliqua inferius dilatatione tũc apparet ⁊ videẽ sicut colũna super basim ppendiculariter erecta stans ⁊ ardens in aere. Si aũt est vapor subtilis ⁊ minutus vbiqꝫ tũc nõ deprehendiẽ sua lõgitudo ⁊ tũc stat ardens sicut lancea ⁊ lancea etiaꝫ vulgariter appellaẽ. Si aũt est vapor nõ ꝓlongatus sed magis dilatatus nõ tñ magne qõtitatis tunc stat ardens sicut tãdela: qꝛ lꝫ forte vapor sit qoadratus pẽtagonus tũc apparet rotundus ꝑ longinquitatẽ sui a visibus nostris Si aũt est vapor cõsertus valde nõ multũ lõgus tunc stat ardens sicut candele due quarũ vna est flãma super flãmam alterius que figura ignis arabice vocaẽ Assub: qđ qdã dicũt iterpretari titionẽ: qꝛ figura expmiẽ titionis cũ lõgo carbone. Sꝫ in Albumasar vbi loqmr de figuris igniũ in 8° de inctionibus planetaꝝ vna trãslatio hꝫ assub: ⁊ altera hꝫ ignis albus: ⁊ ideo ignis albus videẽ interptari. ⁊ isti oẽs ignes qui in alto gñari videnẽ de his autẽ qui sub estu in frigida regione aeris gñanẽ infra loquemur in capitulo speciali.

Cap. 5m. Et ẽ digressio declarãs cãm huiusmodi figuraꝝ.

CAusa aũt diuersitatis istoꝝ igniũ est sm̃ diuersitatem materie vaporis qui igniẽ ex diuersitate enĩ gñantis esse nõ põt: qꝛ gñans est vnũ ⁊ idẽ nec ex diuersitate loci vel circũstãtijs. qꝛ ille est vnus ⁊ idẽ. s. regio aeris que estus vocaẽ vbi est vicinitas ignis ⁊ motus orbis. Dico ergo ꝙ si mã vaporis est inequaliter grossa ⁊ subtilis simul: tñ eleuata ꝙ tũc necessario subtile ꝑcedit: ⁊ eijciunẽ grossa iferiꝰ sibi adherentẽ ⁊ aliquãtulũ dilatata: ⁊ lõ figurã exprimit colũne ad ppẽdiculũ sup basim erecte: ⁊ vocaẽ ignis ppẽdicularis a pluribus vulgo aũt vocaẽ colũna: si aũt est vapor equaliter subtilis ⁊ simul eleuatus sed nõ equaliter tũc magis calidus erigiẽ ⁊ stat ardẽs sicut lãcea erecta: ⁊ lõ etiã lancea vocaẽ. Si aũt equaliter subtilis ⁊ equaliter simul eleuatus: tũc pars ascẽdit nõ post partẽ sꝫ ascẽdit pars iuxta partẽ: ⁊ tũc in aere natãs flãmaẽ ⁊ hec vocaẽ candela siue stella stans. Si aũt est equaliter subtilis ⁊ equaliter eleuatꝰ: sed fit ei modicus additio subtus ab aliquo fumo ab iferius eã sequẽte nõ ɔtinue sꝫ paꝝ: tũc erit sicut cãdela ex cãdela iflãmata ⁊ hec vocaẽ arabice assub: vulgariter aũt titio vel cãdela duplex. Redeamus ergo ad ꝓpositũ determinãtes ignes sub istis generatos in aere.

Cap. 6m. De assub ⁊ ignibus descendentibus inferius sub estu in aere generatis.

FIt autẽ ignis aliqñ ex vapore magis grosso in genere ꝙ̃ sit ille cuius differẽtie posite sũt. ⁊ est vapor calidus siccus grossus terrestris cui obuiat frigiditas aeris ex aliqua nube que est in regione aeris frigida: ⁊ ideo expelliẽ caliditas vaporis terrestris a circũstãte frigiditate: ⁊ cũ mouenẽ partes eius ignite iflãmanẽ expelliẽ vapor calidus a frigido eo ꝙ ɔtrũ mutari in suũ ɔtrũ per alterationeꝫ fugit ipsum deorsum: ⁊ ideo videẽ tũc ignis descendẽs ex duabus causis. s. qđ expelliẽ a ɔtrio qđ penetrãdo nõ põt euolare sursum: ⁊ etiã ideo per cõpressionẽ partium redit ad naturã grauis lꝫ illud sit ignitum ex calido cõmoto per suũ ɔtrium: ⁊ hec vocaẽ assub descẽdens: veꝝ huiusmodi assub: qꝛ est magis grossum terrestre: hꝫ calorem siue ignem turbidum: ⁊ procedit ex aere frigido sicut manat ignis qui exsufflaẽ ex cãna in qua est stupa ardens ⁊ exsufflata: hoc autẽ ideo est: qꝛ nu-

bes expellit in hunc ignē non est apprehendēs ipsum in ventre suo. sed tñ ambiens nō plene quo ad loci vicinitatē: ⁊ est super ipsum ⁊ ideo ex tali aere videt manare. ¶ Si aūt aliquis dixerit ꝙ tam assub ascendēs superius ad ignē ꝗ iste assub qui descēdit inferius est sicut candela posita sup aliā cādelā ita ꝙ inferio: sit inflāmata ex superiori ⁊ ideo videt ignis esse aliquātulū lōgus: dico ꝙ in rei veritate talē hʒ siltudinē ꝑpter causam quā diximus. assub enī ex partibus vaporis inflāmati in sūpmo aeris ⁊ fit assub īferius sicut ignis retētus frigida nube obuiāte. nō tñ claudēte ipsā: ideo post modicū apparet ignis ille a nube tali exiēs ⁊ expulsus.

¶ Cap. 7m. De differentia assub ascendentis ⁊ descendentis: ⁊ de modo motuum eorum.

Dotasse aūt accidit aliquādo: ꝙ hic ignis sic expulsus descēdit in terrā retinēs flāmā ⁊ videtur ita descēdere de nocte ⁊ de die qñ serenum est. qꝛ qñ nō est serenū tūc sūt multe ⁊ spisse nubes solū obuiātes vapore ignito. sed etiā intra se claudētes vapores ignitos eleuatos ⁊ illi nō egrediunt ab eis nisi cū coruscatione ⁊ tonitruo assub: aut qui sic descendit in terrā nō ex vapore qui in supremo aeris sit inflāmatus: qꝛ ibi nihil est expellens ipsum: sed potius ille sumptus per flāmam euolat in regione ignis: sed iste descendens est ex vapore sicco calido talis caliditas repulsa est a frigore ad qđ alterari nō potuit nec penetrare per ipsam: ⁊ in illa cōmotione ignit ⁊ inflāmat: ⁊ ideo finēs ex illo ignis repellit ad inferiora. nec tātus est qui expulsione fortissime percutiat aerem: ⁊ ideo micat descēdens sine sono tonitrui: descendit aūt hic ignis quātū de nā ignis sit ascēdere superius: qꝛ opꝫ ꝙ sequatur sā nām qñ id qđ impellit ipsum inferius frigus: videlꝫ aeris vel tenuissime nubis aliquius ꝓhibet ipsum ab ascēsu ꝑpter ꝯtrarietatē quā habet ad ipm a suo frigore. Assub ergo ascendēs fit ex vapore inflāmato in alto nō ex cōmotione vaporis: sed potius ex spera ignis ⁊ vicinitate motus orbis: ⁊ nō fit ex caliditate cōmotione excitata ⁊ a frigore expulsa. Similr assub ascendēs currit sm̄ cursum nālem ignis: vez assub descendens nō currit cursu nālr: ⁊ etiā quādo descēdit deorsum: aliquādo nō directe ꝑpendiculariter descendit: sed mouet ad latus dextrū vel sinistrū: vel ante vel retro: ⁊ nō habet inclinationē illā nisi qꝛ expellit a frigore in alia parte obuiante vel supposito sibi: qꝛ quādo frigus est supra a dextris tunc mouet deorsum ad sinistrū ⁊ econuerso. ⁊ sic de aliis motibus eius est intelligēdū. Assub autē ascendens mouet directe in ignem: qꝛ non habet contrariū obuians in regione eius. Ista aūt oia que dicta sunt oculis videnṫ accidere sub orbe lune: qꝛ velocissimus motꝰ est inter orbes planetaꝝ: qꝛ in vno mense complet cursum: ⁊ hoc apparet ꝑpter propinquitatē eoꝝ ad nos.

¶ Cap. 8m. Et est digressio declarans eleuans ⁊ inflāmans: ⁊ figurans huius vapores ignitos.

Intelligendū est hic ꝙ in vaporibus istis inflāmatis ⁊ vsqꝫ ad estū eleuatis inflāmans ⁊ eleuās sunt idē: ⁊ inflāmatio in eis causa est eleuationis: qꝛ calor in eis incipit ignire partes statim quādo incipit eleuare. ¶ Nec tamē statim fulgent isti vapores duabus de causis. Quarū vna est: qꝛ nō adhuc sufficiēter sunt ignei: sed apparet: ⁊ ꝙ inuenit ab extrinseco inflāmationes eoꝝ: ⁊ hoc dupl. In illis enī qui ascendūt vltra estū ab ignis vicinitate inflāmantur interiori calido adiuto per calorē ignis: ⁊ calorē motus orbis: illi aūt qui remanēt citra locū frigidū aeris vel exagitant a frigore nubis vel loci cōmouent: ⁊ cōmotio ignis eos inflāmat: nec tñ tonitruū faciūt: qꝛ nubes a quibusdā apparet non scindūt nec tāte quātitatis sunt ꝙ aerē ꝑcutiāt multū: iꝫ aūt supra dictū sit ꝙ in estu nubes ⁊ vapor nō ꝑmanēt: tñ verū est ꝙ ibi apparet vaporis pars qꝛ calore ignis ꝯsumitur statim ⁊ erit ex eo ignis ⁊ hoc sit de inflāmatione ⁊ eleuatione vaporꝫ istoꝝ qui in alto inflamanṫ eodē modo est intelligēdū ꝙ in vaporibus istis necesse est aliqd esse figurās eos apparere in figuris supradictis: attendēdū ergo ꝙ calor est in eis eleuans ⁊ frigus figurās: ⁊ figuram ꝯtinens nō frigus loci qđ ꝯtinet qđ nullū est iuxta sperā ignis: sed frigus essentiale. Cū enim sit vapor terreus terrestris ꝯtinuus necesse est ꝙ aliquid habeat inquantū terreus ꝯtinuus: ⁊ hec est frigiditas cū siccitate essentialibus que figurā cōtinent: nihil enim incōueniens est in eodē esse sicut calidū igneū accidentale: ⁊ frigidū continens essentiale sicut apparet in ferro ignito ⁊ aqua bulliente: iꝫ ergo calor continue eleuet ⁊ rarificet ⁊ quāto magis rarificat tanto magis figurā corrumpat tamē nisi oino tollat humidū qđ cōtinuat vaporē: ⁊ nisi oino terrestrē naturā destruat: opꝫ ꝙ aliquā habeat figurā vnde etiā cōtinue vapor ascendens nouas acquirit figuras quapropter tam eleuans cōtinue rarificat ⁊ per se vadit de parte quā tamē tenet essentiale frigidū quantum pōt donec tandē extrinsecū calidū adiutū per intrinsecū oia vincit ⁊ tūc ex vapore generat ignis ⁊ hec est causa ꝙ habēt vapores figuras in estu: nō tñ diu permanētes. ¶ Quidā aūt dixerunt ꝙ contineret eas frigiditas nec ad locum estus ascendere vapores eleuatos in die nisi ante crepusculaꝫ eleuent. Sed scimus ꝙ hoc falsum est: qꝛ Aristo dicit ꝙ videmus eos de die ac de nocte ⁊ de die quādo serenum est celū. ¶ Sed de assub descēdente sciendū ꝙ multas recipit accidētales figuras ab expellente ⁊ obuiāte qđ cogit ipsum nō perpēdiculariter descēdere: ⁊ ideo Seneca noīat globos trabes faces ardentes: ⁊ volantia sidera qñ materia simul ꝯglutinata est: nec separatur: ⁊ a cōmotione ignit ⁊ inflāmat: tunc apparet quasi globus quē ignis sursum trahit ⁊ pondus in asse conglutinata deorsum: ⁊ ideo ascendit ⁊ descēdit: ⁊ ideo dicunt quidā ꝙ viderūt corā se videntes ignes qui nostris tēporibus his apparuerunt. Quando aūt materia est inequaliter subtilis ⁊ simul eleuata anterior pars que prius frigido tangitur expellit quā sequit alia grossior ⁊ ideo apparet in modum trabis trabs aūt ista cū expellit si obuiat ei frigus incuruatur ⁊ apparet ad modū draconis flexuosi: ⁊ hoc est qdem ꝙ quidā dicūt se vidisse dracones volantes ꝑ aerē qui ignes vomerēt. Si aūt est mā inequaliter eleuata ⁊ inequalr inflāmationi preparata tūc prior pars inflāmat ⁊ posterior tñ ex flāma candescit. ⁊ ideo vocantur faces. mā aūt dinaricata ⁊ arida valde ⁊ male cōtinua dispergit ab expellente sicut scintilla ⁊ vocat ardor. Sed qñ mā est parua arida bene ꝯtinua ⁊ equaliter inflāmata ⁊ expulsa tūc vocat sidus volans. Admirabilē aūt impressionē scribit Alexan. ad Arist. in epla de mirabilibus indie dicēs quēadmodū niuis nubes ignite de aere cadebant quas ipse militibus calcare ꝑcepit: ⁊ hoc fuit lō. qꝛ sub cāc͛o ē terra vbi calor solis vaporē aqueū exurit ⁊ grossuꝫ terrestrē eleuat ⁊ statim exarit anteqꝫ ad estū eleuet ⁊ tunc a frigido loci expellit ⁊ cadit ad modum niuis.

¶ Cap. 9m. Et est digressio de magnis ignibus: ⁊ de signis ipsorum.

Nunc aūt hij ignes qui sunt descendētes aliqñ magne quantitatis valde quos Seneca in 8° naturaliū suoꝝ tribus vocat noībus. s. coronas pbleias ⁊ casmata. ¶ Corona autē est rū velut corona cingēte interius ignē celi recessus est simul effossa in orbē specu. hoc est dictū qñ videtur apertura qdā in aere sicut specus plena igne. ¶ Pbicie aūt sunt cū magnitudo vasti rotūdiqꝫ ignis dolio similis vel fertur vel vno loco flagrat. sed cū fertur est sub loco frigoris. Cum aūt in vno loco flagrat tūc est in regione estus. ¶ Casmata vo sunt cū aliqđ spaciū celi descendit: ⁊ flāma velut dehiscēs in abdito ostendat: ⁊ est hoc qñ multus inflāmatus vapor subtilis rarus est in nube aquosa tenui valde: ⁊ sic enim nō multū exagitat a nube aquosa: sed sine sono videtur aliqua pars mūdi ignē vomitare ⁊ in secundo modo aliqñ qñ lōge est flāma vaporis ita ꝙ nō videt sed lumē eꝰ resultat tñ tūc videt incendiū alicuius ciuitatis vnde sub Tyberio cesare cohortes in auxiliū hostiēsis Colonie cucurrerunt tanqꝫ cōflagrātis cū celi ardor fuisset per magnā partē noctis. ¶ Significationes omniū istoꝝ sunt sm̄ martin esse eorum ⁊ ꝑcipue qñ fiunt in anno qñ mars ⁊ iuppiter sunt coniuncti: tunc enī in aere signāt hmōi tempestatē. ⁊ in hoibus iras ⁊ pestilentias ex aereo veneno: qꝛ scintillationes hmōi sepius discurrētes per aera cum sint vapor frigidus ⁊ siccus cōbustus corrūpunt aerē ⁊ faciūt venenosum precipue apostemata generādo ⁊ variolas ⁊ huiusmodi. In aere aūt ⁊ qñ huc illucqꝫ ferunt significāt tēpestatē ꝑpter ꝯflictū vētoꝝ qui ignes tam in diuersa loca ꝓpulsit ⁊ hoc ꝓbat ab experimēto naturaꝝ qui tūc valde timēt: cū aūt ignes quiete insidēt ma

Quid ignes pretendat.

lo vel nauti significat tranquillitas ex cessatione ventorum: et ideo antiqui sacrificabant Castori et Polluci duobus. s. geminis celi: eo quod eorum tranquillitatem putabant sibi dari forte: quia signum aereum est: et cum sol est in ipso maior est serenitas que conuenit esse in celo: quia sol voluitur in geminis cum accedit ad solstitium estiuale quando maxime est serenitas vapor autem iste inflammans terre aut est vehementis ignis: ita quod manu multa ad herens tenuis et paucas: siquidem primo modo fuerit interficit aliquando aliquos aut vulnerat aut exurendo multum vel parum secundum fortitudinem ignis sui. Si autem secundo modo est debilem habet ignem quia parum alterat ea super que cadit non vulnerando quia statim extinguitur: vult tamen Albumasar quod etiam ista aliquando mortem regis et principum significant propter dominium Martis precipue quando fiunt in forma non consueta et sepius solito: vnde Seneca dicit quod circa excessum diui Augusti vidit speciem pile ignee que in ipso cursu suo dissoluta est et circa montem Sorram. et circa montem Germani simile visum est prodigium.

¶ Cap. 10m. De coloribus in alto generatis.

Abitis impressionibus inflammatis restat dicere de coloribus per noctem in sublimi aeris apparentibus: isti enim cum a calore solis non vniuersaliter causentur duas materiales causas habent et duas efficientes: causa efficiens vna est aliquando frigus noctis et tenebre quasi causa efficiens per luminis subiectionem: et causa materialis est solus aer inspissatus et ad humiditatem quandam conuersus. In aliis autem causa efficiens est sol vaporem tenuem eleuans et frigus noctis vaporantem frigiditate aliquantulum spissans et opacitate quasi denigrans particularum priuationem. Quod autem aer nocte spissetur et interdum hoc est in die attenuetur et clarificetur probat Messalach experimento vasis vitrei in aquam versum quod plenum aqua: os habet subtus: et ita ponitur in alio vase sicut in pelui que etiam habet aquam: illud enim de nocte stat plenum: et quiescit de die et emittit ampullas et forte conuertitur si ad solem ponatur propter aque subtiliationem et est aer facilius spissabilis et rarefactibilis quam aqua contingit ergo hoc velocius in aere quam in aqua. Dico ergo quod quandoque videntur per noctem quando nox clara est libera a nubibus obscuris et illustrata lumine lune et stellarum rubedo et colores alii diuersi qui causantur ex calore aeris secundum diuersitatem sue mutationis propterea quod inspissantur partes aeris et aggregantur propter frigus noctis: et cum super spissum illum aerem resplendet aliquid luminis lune vel stellarum lucet illud in eo mixtum humori aeris inspissato: et quia penetrat in profundo eius aer superior reddit illud aeri inferiori sicut resplendet lumen ex aqua repercussum super parietem: hoc est diuaricato radio et lumine propter humorem aeris: quia non est omnino simile radio repercusso ab aqua: quia ille ad equalem angulum cum radio incidente in aquam repercutit ad parietem oppositum sed hic fit tamen diuaricatio luminis et non ad oppositum repercussio: quia videmus magis profundari in aere spisso quam in aqua et ideo ingeritur diuaricatio in profundum aeris humidi et tunc necessario in aere illo colores diuersi apparent secundum omnem diuersitatem susceptionis huius luminis. Sed tamen plures colores in aere apparentes sunt colores purpurei: color enim ignis et generaliter lucis lune et stellarum vergunt ad albedinem: tenebrositas autem noctis obscurat spissum aerem: et spissitudo illa inclinatur ad humorem lucens autem immixtum humori temul obscuro purpureum reddit colorem. Quando autem est ex sole aere spisso vel dicendum est tunc conuenit ille color esse longus in aere sicut rubeum diffusum super colorem obscuri saphiri et vocatur a vulgo combustio aeris quod tempore magni estus accidere solet eo quod tunc aer per nimium rarefactus fuit: et ideo vndique penetrabilis et facile passibilis est frigore superuenientis noctis: quia frigus subito intrat rarefactum aerem et constare facit partes eius. Ex eadem autem causa est quod stelle per huiusmodi aerem aliquando videntur rubee si nimis spissus est aer vel niuose declaro rubeum niueo soli opposito si plus de aere spisso est inter nos et stellas illas vel purpuree quando maxime de tali aere inter nos et stellas est: precipue cum nox est serenata quod caret nubibus: tamen priuatur ab ea lumen lune: quia tunc opacitate sua aerem obscurum trahit ad ruborem fusci sanguinis: et ille est color purpureus: quod purpur dicitur a purpura quodam: quod alio modo murex dicitur: et alio nomine coccus in sanguine cuius tingitur purpura. Non debet autem hoc credi quibusdam dicentibus quod ex hac causa aliquando in aere apparet color viridis: quia hec impressio non causatur a puro aere: cum tamen non habeat humores sed potius in nube aquosa causatur ille de qua impressione in 3° huius operis libro faciemus sermonem. alii tamen colores ad rubeum declinantes colorem apparent ex stellis orientibus et occidentibus tempore vehementis caloris: eo quod tunc spisso aere qui propter frigus crepusculi vel noctis spissatus est iuxta terram immiscentur ei vapores ex aqua et fumi ex terra que sunt inter visus nostros et stellas orientes vel occidentes et illi dant colorem vellis quasi combusti rubeum fuscum quasi puluere quodam respersum et hoc est sicut si lucens clarum immersum sit in fuscum sanguinem puluere superficie respersum et signum est hoc caumatis futuri et preteriti propter quod vocatur a vulgo combustio solis. Causa enim huius est quia vapores in alto aeris combusti sunt et non remansit ex eis nisi reliquie quedam grosse iuxta terram.

¶ Si autem non causetur impressio sed potius ex vapore aliquo per solem eleuato: aut ille est terrestris aut aqueus: si terrestris tunc est niger: et cum frigus noctis circumstet eum colorem istum comprimit qui necessario cum non clauditur suscipit iter longum valde acuit vaporem versus partem vbi minus obuiat aer spissus infrigidatus: et ideo accipit formam lancee et sunt frequenter multe tales lancee simul: et rarissime sunt in medio celi aut in septentrione: aut in meridie: sed frequenter versus orientem et occidentem: quia ibi radii solis occurrentes attenuantes aerem in quem acui possunt: et ideo etiam in mane sunt in oriente: et in vespere in occidente in tempore calido: hec autem figura arabice dicitur Alitamata quod lancea interpretatur. Quando autem est vapor humidus non constans in frigiditate noctis in aliquo congregatur et iterum attenuatur et distrahitur ad partem aliam sicut lana que cum componitur in vna parte mixtum distrahatur in altera parte et efficitur pulla: et illud apparet in aere nocte et die quamdiu feruor solis aerem vberat. et est sicut color velleris vel lane composite ex mistis velleribus alicubi spissus et alicubi rarus quod lumine lune vel stellarum vel solis in mane et vespera est illustratum variatur autem in ipso lumen lunare quod illuminat ipsum et quedam nigredo interponitur aliquando eo quod ibi vapor magis inspissatur vel forte terrestri vapori magis mixtus est: et ideo vocatur arabice Alguadi: al enim articulus arabice est prepositus: guadi autem spuma maris vel fluminis: quia similitudinem illius exprimit hoc accidit in aere nocte et die sed non videntur de die nisi in mane vel in sero: quia quando pauci sunt tunc aliquando consumuntur aliquando absconduntur lumine solis. Colores autem qui frequentius de nocte videntur sunt sicut prune accense carbone supius et subtus aliquantulum extincto: quia lumen tangens ea libere supra terrestre immixtum similitudinem ignis in carbone accipit. subtus autem opacitate nature et noctis impeditur acceptione luminis: et ibi manet niger et extinctus: hunc autem nos frequenter videmus in supremo magnarum et nigrarum nubium in vespera quando sol est inferior quam nubes: quia tunc in superficie superiori apparet sicut prune ardentes: hec ergo sunt omnia que generantur in alto. Dictum est ergo de galaxia et stellis habentibus comas et de igne perpendiculari que in aere videntur. Amplius autem dicendum est etiam de assub et de eo quod est sicut stella vna que similis est cadenti: et de aliis que in alto generantur etc.

Explicit liber primus metheororum. Incipit secundus.

¶ Tractatus primus de corporibus humidis conuersis in media aeris regione.

¶ Cap. primum. De causa efficiente et materiali huiusmodi impressionum.

In superiori libro nos diximus de his que generantur in altissima aeris ex vapore calido et sicco: et gratia illius etiam diximus de apparentibus in aere In hoc ergo 2° libro restat dicere de his que generantur ex vapore humido: siue generentur in alto: siue etiam ex humore generentur in imo. primo tamen loquemur de his que ex vapore humido generantur in alto sicut de rore et pluuia et niue grandine et huiusmodi. Dicemus ergo res nunc factas in alto. non quidem in altissimo aeris spatio: sed in loco inferiori qui est locus de quo in precedentibus diximus: et iste est locus secundus et medius aeris locus in quem qui communis est vapori consurgenti ex aqua et ex terra et ei qui commixtus est ex vtroque: quia tam vapor frigidus et humidus quam vapor frigidus et siccus ascendunt illic et ibi inspissantur et conuertuntur et grauantur ad descendendum. ¶ Dico ergo quod causa prima mouens vapores istos vt ad locum prefatum ascendant est calor qui est ex motu orbium stellarum solis scilicet et aliarum stellarum que lumine suo super inferiora radiantia mouent inferiora elementa et faciunt ea vaporare. sol enim appropin-

Ja pho mete pro metheo ror cap pri circa fine 3

Ja pho mete fen exponens Auer primo metheororum cap. 4 de loco aut positione secundo 3

quat ⁊ elongatur ab eis: ⁊ propter hoc sol est causa generationis ⁊ corruptionis eorum que accidunt in eis. cum enim sol appropinquat ⁊ recto diametro percutit terrā: aut si nō recto diametro hoc est perpēdiculariter percutit terrā: tūc appropinquat ad rectū diametrū tūc calor eius īuenit terrā cū incidit radius eius ⁊ ignit eam: ⁊ ideo eleuatur ex ea vapor humidus ex humore qui est in terra: ⁊ vapor calidus ⁊ siccus: species aūt vaporis qui sic eleuatur sunt plures: quarū vna ceteris ascendit altius que est vapor calidus ⁊ siccus qui qū eleuatur a terra subtiliatur: ⁊ cū nihil obuiat ei frigoris ascēdit ⁊ appropinquat igni per quem īflāmatur. appropinquat etiam illi loco estus qui est sub loco de quo diximus. ¶ Species aūt eius est alia calida ⁊ humida: ⁊ ille mutatur quasi semper in aerem nisi fiat ei accidens frigus qd̄ obuians cōprehendat ipsum ⁊ inspisset ⁊ conuertat ad naturā aque ingrossando ⁊ inspissando eum ⁊ faciendo eū sic redire ad naturā aque pluendo inferius: vapor aūt qui est calidus ⁊ siccus ascendit in altum ex quo fiunt ignes de quo diximus in libro primo nominat̄ estus: regio aūt ē ipsius etiam vocatur estus: q2 estus est equiuocū vel analogū ad ꝓprietatē ignis ⁊ aeris regionis suprēmam ⁊ ad vaporē calidum ⁊ siccū qui de terra eleuat̄ ⁊ vsq3 ad speram ignis eleuatur.

¶ Cap. 2m. Et est digressio declarās qualr̄ calidū ⁊ frigidū sunt causa resolutionis vaporum humidorum.

Attende aūt q2 lz multa resoluant̄ vaporabiliter ab inferioribus elementis in superiora: tamen non causa illorū efficiens: sed sufficiēs dicit esse calidū: hoc enim euolat rarificando ⁊ ignit calefaciendo ⁊ vaporabiliter humidum aqueū extra se natare facit: ⁊ per hoc corporale humidū in nām ⁊ formam ⁊ actum spiritualē humidi conuertit qui vapor mediū est inter aquā ⁊ aerem habens in se aliud de nā ⁊ forma ⁊ actu aeris: ꝓpter qd̄ etiā petit locum ipsius nec huius sicut etiā in precedenti libro diximus. Alia causa querenda est vbi calidū qd̄ cū suam speciē in spissatione aque imprimit etiā eā disponēs speciē illā cū qualitates que sunt rare ⁊ spirituales ⁊ absq3 dubio calor idē vaporem in ignē cōuerteret q̄ sufficiēs esset ⁊ nihil eū frigoris cōprehēdit in media aeris regione: nūc aūt in aerē aliqū cōuertit aquā eo mō quo in 2° de gñatione ⁊ corruptione docuimus q2 ex duobus elemētis nō habētibus symbolū fit gñatio tertij qd̄ habet symbolū cū vtroq3: hoc mō enim aliqū hic gñatur aer ex calido sicco ignis agēte in radijs solis ⁊ frigido humido aque patiētibus sed gñatio aeris vel ignis terminus est sue actionis ante cuius terminū cōuertit aquā in vaporē: postea frigidū ⁊ humidū cū aūt ecōuerso vapor resoluit̄ in aquam nō semp agit solū frigidū lz ista mutatio cōtraria sit prime: sz aliqū agit solū frigidū aliqū nō solū frigidū frigidū enim solū agit sicut in impressionibus grādinis ⁊ alijs quibusdā sicut pruine ⁊ pluuie: nō solū aūt frigidū agit sicut in gñatione roris: q2 hoc fit equalr̄ frigidū cōprimēte ⁊ calido dissoluēte: ⁊ hoc de resolutione vaporis in aquam: verū est q2 resolutio nō ꝓprie resolutio vocat̄: q2 nihil ibi resoluitur: sed potius solutū restringit̄ ⁊ inspissat̄. Si aūt loquamur de resolutione oppositi sicci aliquādo pⁿus agit frigidū: ⁊ post hoc expulsum exist calidū cōplexionale: q2 egrediēs secū trahit humidum: ⁊ tunc putrescit ⁊ resoluit̄ cōpositū sed de hac resolutione nō hic loquamur: sed nisi de duabus primis. Ad primā aūt ⁊ secūdam fm quosdā sufficit calidū ita q2 resoluat inferiora in vapores per sui presentiā: vapores aūt in inferiora ex loco superiori resolutos per sui absentiā resoluat: hoc aūt non est verū q2 cū absentia calidi priuatio sit non aliquid positum affirmatiue: ⁊ ideo absentia calidi dominātis dat locū frigori qd̄ aliqū totū excludit calidum vt in grādine aliquādo aūt nō totum excludit calidum sicut in rore.

¶ Cap. 3m. De loco generationis roris.

Redeamus aūt nūc ad ꝓpositū dicentes: q2 ex causis iam dictis fiunt impressiones que in aero generant̄ ex vapore frigido ⁊ humido. Inter vapores aūt frigidos ⁊ humidos vapor roridus est primus de quo loquimur q2 nobis propinquior est q̄ vapor calidus siccus ex quo in altissimo gñant̄ impressiones que inflāmant̄ sicut in physicis dictū est. Dicemus aūt de rore locū sue gñationis ⁊ causas determinantes ⁊ differentiā roris ad pluuiā ⁊ de nā roris que ad formā roris nō cōuertit̄. Est ergo locus roris altior inter locos ad quē ascēdūt vapores humidi. Ad hoc aūt intelligendū scias q2 subtilior inter vapores humidos precipue qui in loris caloris tēpore eleuant̄: ⁊ de die semp magis in genere suo habet ascēdere si frigus sibi nō obuiat in medio: est aūt vapor roris subtilior inter vapores humidos tēpore serenitatis in die eleuatus nunq̄ ascendens nisi qū vires mediū in loco nō inuenit vaporē frigidū se impedientē: ⁊ ideo ascendit altius inter vapores humidos: ascēdit ergo vltra locum frigidarū impressionū qui est mediū interstitiū aeris. Cum enim tria sint aeris interstitia infimū ⁊ mediū ⁊ supremum vt supra diximus erunt duo alia necessario his cōiecta: vnū s. inter infimū ⁊ mediū ⁊ aliud inter supremū ⁊ mediū. Infimū enim est qd̄ est calidū ex repercussione luminis celestis ⁊ humidū ex vaporatione que fit ex terra ⁊ aqua: mediū aūtē est frigidū ex priuatione duplicis cause caloris s. que est vicinitas ignis ⁊ motus orbis ⁊ que est reflexio ⁊ repercussio radiorū: erit ergo mediū frigidū excellenter ⁊ humidū. Medium aūt inter illud ⁊ infimū est tēperate calidū humidū. Supremū enim est excellenter calidū ⁊ siccū: inter illud aūt et hūc mediū qd̄ est excellēter frigidū ⁊ humidū est mediū qd̄ est temperate calidū ⁊ tēperate humidū ⁊ ideo idē est tēperate frigidū ⁊ tēperate siccū. Cū ergo res gñet̄ a tēperate frigido cōprimēte ⁊ tēperate calido cōgelationē impediente erit iste locus qui medius est inter estū ⁊ excellenter frigidā aeris regionē loc⁹ gñationis roris. Locus aūt iste ꝓpe estū calidior: ⁊ ꝓpe frigidū frigidior est: in medio aūtē est tēperatus ⁊ ibi gñat̄ qui tēperatus est ⁊ q2 mediū qd̄ est tēperatū strictū est: ideo infra habet̄ q2 locus gñationis roris est strictus. In illo aūt stricto spatio vbiq3 est tēperies frigidi cōprimētis ⁊ calidi cōgelationē impedientis: q2 aliter ipse vapor in vna parte sua. s. superiori vinceret̄ a frigido: ⁊ in alia parte sui vinceret̄ a calido qd̄ nō est verū cū vbiq3 eq̄li calido ⁊ frigido ⁊ econuerso: frigido ⁊ calido vapor in rorē resoluat̄ ⁊ in hoc sensu dicit Arist. q2 vapor roridus quo ad locū sue gñationis petulior est nobis q̄ estuosus ⁊ inflāmabilis siccus: q2 vapor roridus cōuertitur in aquā: ⁊ q̄ vincat̄ frigido inferioris loci qui est locus sue generationis: tunc spissat̄ in modū.

¶ Cap. 4m. De generatione nebule fm suam materiam: ⁊ qualiter est signum serenitatis.

Quia aūt nebula est ex reliquijs vaporis roris ⁊ vaporis nubis: ideo anteq̄ pficiamus doctrinā de rore loquamur de nebula duo dicētes de ipsa in capitulo vno. s. qualr̄ sint reliquie vaporis roridi ⁊ nubis ⁊ qualiter sit signū serenitatis. Attendendū est ergo q2 Aris. breuiter tangēs de nā nebule dicit: q2 aliqū in vapore rorido nebula videt̄: q2 nebula est reliquie nubis resolute: ⁊ ꝓpter hoc nebula significat serenitatē: ⁊ hoc est totū qd̄ ipse dicit de nā nebule. ¶ Ut aūt primū hic inuestigat̄ debite scias q2 nō totū qd̄ relinquit̄ vapore resoluto in aquā est aer quē calidū vaporis in vaporē induerat: sz relinquunt̄ q̄dā ptes que essentialr̄ erāt in vapore que sūt magis calide sicce q̄ alie: qd̄ sic ꝓbat̄ cū. n. eleuat̄ vapor roridus vel pluuiosus: lz eleuet̄ ex partib⁹ subtilioribus aque: tn̄ ptes ipsi⁹ vaporis sūt q̄dā subtiliores ⁊ q̄dā minus subtiles: q2 grossum est in gñe vaporis: subtile est qd̄ est sub forma aque: ⁊ cū āt sic duplices sint ptes vaporis cōstat q2 subtiliores plus minuant̄ ad nām aeris q̄ grossiores: ⁊ calor vaporis nālis est vt que sūt magis iuxta nām aeris q̄ vt que sūt a nā aeris lōginquiores: ⁊ iō cū vapor cōuertit̄ in aquā citi⁹ separat̄ calor a grossiorib⁹ q̄ subtiliorib⁹: q2 quelibet forma facili⁹ separat̄ ab inālī sibi subiecto q̄ a nālī: remanēt ḡ ptes vaporis subtiles post rorē ⁊ post pluuiā he āt ptes ante resolutionē vaporis nō sūt distincte in ipso: ⁊ ideo q̄libet pars vaporis fm quātitatē accepta cōuertit̄ in aquā sed nō q̄libet pars que est de essentia mãe vaporis: q2 de essentia mãe sūt subtilis pars ⁊ grossa que ambe vna quantitate mēsurant̄ ⁊ iō lz q̄libet pars vaporis cōuertat̄ que quātitatē in eo accipit: ⁊ nō tn̄ q̄libet cōuertit̄ que est essentialis mãe: vn̄ pz q2 nō est verū qd̄ q̄dā dixerūt q2 tota nube cōuersa nō remanet nisi aer pro tū in duob⁹ p nubē ⁊ vaporē: q2 cū dī tota nubes intelligit̄ quātitatiuū totū de illo nulla pars manet sz qū totū quātitatiuū est totū ex essentialibus partibus cōstās: ⁊ de illo quedā par-

Dubium tes manere possit. ¶ Sed tūc surget questio si nebula est reliquie vaporis rorīdi ꝛ nubis relinquunt̄ ex eis partes subtiliores: tūc videt̄ ꝙ quelibet nebula ꝗ est in alto ꝛ non iuxta

Solutio terrā. ¶ Et ad hoc dicēdū ꝙ nebula est reliquie partiū subtiliores ꝛ vaporis rorīdi ꝛ pluuiosi. sꝫ ut iam dictū est ꝫ inferius est ꝑpter frigus noctis: q: in nocte resoluit̄ vapor is rorem ꝛ frigus qđ alias partes vaporis resoluit que vbiqꝫ penetrat nebulā ꝛ generauerit ad descēdēdū. ¶ Qđ autē sit ex partibus subtilioribus ꝓbat̄ per hoc signū ꝙ in modicis hora ascēdēte sole rarificat̄ nebula ꝛ ꝯuertit̄ in aerē qđ nō fieret si esset ex partibus grossis: ꝛ hoc iam pꝫ qua de causa est signū. signat enim omne grossuꝫ aquosuꝫ esse resolutū ꝛ non remāsisse nisi subtile aereū qđ modico calore solis in aerē resoluit̄: ꝛ tūc is totū esse is aerē a vaporibus liberū: tūc est serenū: nec est incōueniēs nebulā esse reliquias duplicis vaporis rorīdi ꝛ nubis: ꝗ̄ etiā vapor roris ꝛ nubis pluuiose ꝯueniāt in genere. lꝫ rorīdus sm̄ ꝓportionē sue quātitatis plus habeat de subtili: ꝛ nubes plus habēt de grosso ꝛ ideo etiaꝫ nebula videt̄ plus in vaporis rorīdi reliquijs ꝓportionaliter loquēdo ꝗ̄ ex reliquijs vaporis nubiū pluuiosarꝫ.

¶ Cap. 5m. De causa efficiēte ꝛ materiali roris.

Dicimus autē vere causam efficientē ꝛ mālē roris hoc nūteꝫ qđ tradit de his Arist. est breue valde ꝛ dicit sicutum sol appropinquat vapor eleuat̄ ascendens ꝛ cū elongat̄ descendit deorsum. Signat autē in hoc ꝙ vapor roris nō eleuatur nisi cū sol liberam habet appropinquationē ad inferiora sicut fit is sereno tēpore medio sicut in vere: q: tempore magni estus rōburitur vapor subtilis ex quo quidē ros generari debet: tali ergo appropinquatione solis vapor roris ascēdit ꝛ nō habens ipsum ꝯuertēs ipsuꝫ frigus magnū: sed sola solis elongatio per noctē: qm̄ frigus noctis frigus tēperatū qđ est in loco ꝗ̄ationis roris adiuuat: tunc enim statim descendit deorsum: tale enim temperatum frigus adiutū frigore noctis nō expellit vniuersaliter calidum: ꝛ ideo ros remanet tēperate calidus ꝛ frigidus: ꝛ sic se hꝫ de causa gn̄ōnis roris ꝛ de loco vbi māliter ꝛ nō p accńs generat̄. Infra aūt dicemus ꝙ alibi per accidēs pōt generari.

¶ Cap. 6m. De differentia roris ꝛ pluuie ꝛ caligis ꝛ nebule.

Differentiā autē roris ad pluuiā etiam satis breuiter tāgit Aristo. dicēs cū illud qđ descēdit ex vapore res parua tardat̄ in descensione sua nominat̄ ros: ꝛ quādo illud qđ descendit est multam habens mensurā in corpore suo ꝛ velocitatem sue descensionis nominat̄ pluuia. Videt̄ aūt p̄ his his verbis dicere: ꝙ nō differūt in mā ꝛ forma ros ꝛ pluuia q: multū ꝛ paꝝ siue paucū nō faciūt differentiā nisi per accidēs: vnde ros ꝛ pluuia lꝫ modo per accidēs nō per se habere differentiā. ¶ Qđ nō est veꝝ q: est ros calidus ꝛ humidus in genere suo ꝛ pluuia in cōparatione ad rorē est frigida ꝛ humida. ¶ Adhuc aūt pluuia nūꝗ̄ fit sereno tempore ros aūt fit sereno tēpore. Adhuc aūt nulla pars nubis signū est serenitatis: ros aūt omnis signū est serenitatis. Ex istis ergo videret̄ ꝙ ros ꝛ pluuia habēt differētias essentiales ꝛ nō accidētales tm̄: ꝛ hoc certissime veꝝ est vnde vapor paucus qui est mā roris subtilis est: q: non est paucus nisi sit subtilis: grossus enī vapor a calido ignito inter superficiem terre existēte ꝛ erūpente eleuat̄. Sed subtilis eleuat̄ a calore superficiem terre attingēte ꝛ ille est vapor roris ꝛ pluuie ꝓpter qđ cōca repleta rore citius expirat ad solē ꝗ̄ eadem vel equalis cōca repleta aquis pluuie: q: reuera ros magis subtilis est. Et dicit Messalach ꝙ si testa oui repleat̄ rore ꝛ claudat̄ optime foramē ꝙ is calore forti solis ascēdet a terra iuxta basim positaꝫ: ideo q: humor roris subtilis est magis: ꝛ ideo paucus q: subtile separatuꝫ a grosso est paucum: ꝛ ideo paucus vapor oꝫ supponit humidum spiritale subtile qđ est mā roris. Et per hoc pꝫ ꝙ tam māles ꝗ̄ formales penes essentias eoꝝ sumpte as pluuia ꝛ ros habēt differentias q: ex spirituali vapore hoc est vapore ꝗ̄ spiritualis humidi non potest generari humor nisi calidus ꝛ humidus sm̄ cōparationem ad pluuiam: ꝛ ex vapore grosso: q: de ꝓfundo terre eruto non pōt ꝗ̄ari nisi frigidus ꝛ humidus humor in comparationē ad rorē. Dico aūt ꝙ vnū comparet̄ alteri: ꝛ ideo q: si absolute accipiantur tunc omnis aqua vbicūqꝫ fiat frigida est ꝛ humida: ꝛ qđ dicit̄ ꝙ sic nulla nubes significat serenitatē ita nulla pars nubis serenitatē significat. Si enim nebula signū est serenitatis dicenduꝫ sicut ante dictum est ꝙ pars sm̄ quātitatē accepta serenitatē nō significat sed pars accepta sm̄ essentiā bene potest serenitateꝫ significare: si eniꝫ nebula signū est serenitatis ꝛ ideo apud vulgus est ꝓuerbiū ꝙ cum nebula guttatim cadēs descendit ꝙ tūc est signuꝫ serenitatis. Cum autē tota nō resoluta ascendit: ꝙ tūc signat pluuiā q: tunc generat nubes que pluuia faciūt: ꝛ hoc in rei veritate est veꝝ. Sed vulgus accipit nebulā idem esse tum qualiber caliditate frigore aeris ad terrā repressa: ꝛ hoc nō est veꝝ. sed nebula est qđ remanet post resolutionē vaporis in rorē vel pluuiam. ꝛ hoc semper est subtile ꝛ significat serenū. Sed nubes siue caligo ad terrā repressa frigore noctis aeris vel loci hꝫ grossuꝫ a subtili: ꝛ ideo qm̄ resoluit̄ grossum ꝛ descēdit p guttas remanet subtile qđ signat serenū. Si autē ascēdit vnū cū alio tunc generat nubē ꝛ signat pluuiā ꝛc̄.

Nota qm nebula sit signum serenitatis ꝗ̄ pluuie.

¶ Cap. 7m. De mā roris que ad formā non ꝯuertitur.

Quando aūt vapor subtilis ascēdit a terra que est res parua ille ad altū nō ꝑuenit: q: in parua mā parua est caliditas: ꝛ ideo maior temporis ꝛ loci resistere nō potest ꝯtra nāle frigus qđ in vapore eleuato est ab aqua: ꝛ ideo ꝯuertitur in aere anteꝗ̄ veniat ad locū qui est vltra mediū in quo est ꝗ̄atio roris per se vel ꝯuertitur in aerem anteꝗ̄ expectet frigiditatē noctis: que cū calore loci ꝯstituit temperatum locatū calidum ꝛ temperatū frigidū a quibus generatur ros aliquādo extra locum suum sicut supra diximus. hoc aūt ideo ꝯtingit ꝙ anteꝗ̄ ꝯuertat̄ vapor in aquā opꝫ ꝙ prius ꝯdenset̄ in nubem: que ꝯdensatio fit a frigore loci vel temporis vel vtroqꝫ: ꝛ hanc ꝯdensationem vapor paruus roris non expectat. ¶ Si aūt querit̄ vtruꝫ vapor sit is specie aque vel aeris: qm̄ hoc dubiū est. dixit ad hoc Heraclitus ꝙ nec est aqua nec aer: sed medium aqua subtilius est aere grossius. Cum autē medium sit cōpositum ex vtroqꝫ extremoꝝ ꝛ vapor nihil habeat aeris eo ꝙ totus est eleuat᷒ de aqua nō videt̄ esse medium: aut enim raritas materie vaporis rarificat eum tanta raritate ꝙ nō potest esse in specie aque: aut non si rarificat eum tām raritate quāta nō potest esse in specie aque. tūc erit aliquius alterius elementi qm̄ sicut nos ꝓbauimus in libro de generatione ꝛ corruptione: mā non potest esse nuda a formis: sed semper erit. aut sub forma mixti: aut elementi simplicis: hoc aūt nō est sub forma mixti cuꝫ vapor non sit ex pluribus: sed ex vno ergo erit sub forma alicuius elementi constat aūt ꝙ non nisi sub forma aeris: ergo vapor aer esse videtur. ¶ Eodem autē modo dubitatio est de nube. Locus enim ꝛ locatum sunt eiusdem nature qđ ergo mouebitur ad locū aeris videbitur esse de aeris natura: talia autē corpora sunt vapor ꝛ nubes. ¶ His aūt rōnibus quidā istinati sunt ad dicendū ꝙ vapor est aer vel mediuꝫ inter aquā ꝛ aerē ꝛ nubes similiter. sed vapor est medium ꝓpinquius aeri: ꝛ nubes est medium ꝓpinquius aque sꝫ hoc nihil est tōne prima supradicta: vnde videtur dicendū ꝙ cū elementa alterabilia sunt adinuicē ꝙ dupliciter possunt ꝯsiderati: aut enim sm̄ suam formam cōsiderantur. aut sm̄ ꝙ sunt in via transmutationis adinuiceꝫ. Primo autēꝫ modo absoluta sunt ꝛ distincta formis ꝛ in suis locis. Scd̄o autēꝫ modo sic non sunt determinate is formis suis nec etiam in suis locis: ꝛ hoc modo vapor est aqua alterata ad vicinitatem nature aeris: ꝛ nubes est vapor alteratus ad vicinitatē nature aque: ꝛ in talibus forma manet in potentia nō quideꝫ materiali: sed sicut forma est in potentia is motu que continue abijcit̄ vel ad quaꝫ ꝯtinue est appropinquatio per motū: ꝛ qualitates elementales sunt ibi sicut virtutes existentes ꝛ non sicut actiue vel passiue nisi neutra virtutibus loci vel temporis ꝛ ex his patet solutio ad dubitata.

Elementa ... pliciter ꝯsiderari possunt.

¶ Cap. 8m. De materia ꝛ generante causa pruine.

Post hec autem dicemus de pruina tria tangentes de ipsa de mā ipsius ꝛ generante ꝛ secundo de loco generationis eius: ꝛ tertio de differentia ꝛ ꝯuenientia ipsius cum rore. Dicit aūt Arist. ꝙ eleuatur vapor ex aqua ꝛ frigus quod obuiat ei die ac nocte est vehemēs valde illud frigus aggregat illa ꝛ spissat: ꝛ vapor ille sic ascēdēs sit pruina

ne. ¶ Est autem sciendum q̄ vapor pruine paucus est subtilis sicut et vapor roris sed propter vehementiam frigoris non potest ascendere ad locum roris: et hoc frigus frequenter est ex tempore vel ex aere: ex tempore quidem quando recedit sol per utrunq; motum. s. circuli equinoctialis et circuli obliqui sicut est in nocte hyemis serena: tunc enim in obliquo circulo sol recessit qui movetur: tunc in signis meridionalibus que longinqua sunt a nobis: et etiam occidit super oriente in motu quem habet sup equinoctialem. et super polos mundi quantum ad motum diurnum et sic ex duabus causis augetur frigus ex tempore et aere est autem frigus in vere et in autumno: et ideo tunc multiplicantur pruine in vere enim adhuc in aere est frigus: quia induxerunt frigidi vapores et nubes hyemis in ipsum et illud sole ascendente repellitur inferius: et ideo comprehendit subtilem vaporem elevatum et convertitur ipsum in pruinam. et precipue qui iuvatur frigus aeris in respectum aliculus planete frigidi sicut saturni experti enim sumus sensibiliter saturnum habere virtutem magnam in hoc: et hec est causa quare frequenter fructus in flore destruitur in vere. In autumno autem propter descensum solis a nobis multiplicantur nubes frigide que elevate infrigidant aerem: et ideo cum recedunt nubes remanet aer frigidus et comprehendit vaporem et congelat ipsum in pruinam. Ex his patet quid sit generans pruinam. quoniam frigus excellens quod est simul convertens et congelans ipsum circa mediam aeris regionem. vapor autem qui materia eius est subtilis est et ascendit alte sicut ros: et nisi a frigore aeris preoccuparetur. ¶ Cum autem sit triplex vapor. s. pluvie nivis et pruine sive roris duo istorum generantur frigore prius spissante vaporem in nubem. s. nix et pluvia alia duo generantur a vapore in nube non spissata. s. ros et pruina sed ros generatur a frigido temperato vaporem tantum resolvente: pruina vero generatur a frigido excellente vaporem congelante antequam incipiat converti in aquam. et ideo pruina non est rotunda sed expansa sicut vapor nec pars coheret parti: sed separatur a parte sicut vapor distractus fuerit. Adhuc autem nihil congelatur nisi aqua et conversio vaporis in fine nubis in aquam nulla precedat congelatio in eo quod congelatio propria passio est aque: non tamen semper tempore est conversio vaporis vel nubis in aquam que non precedit congelationem sed aliquando sequitur eam. s. conversionem sicut in generatione grandinis aliquando conversio prius incipit et est in fieri: sed non in perfectione: quia dum convertitur congelatur sicut in nive. quando conversio etiam non incipit ante congelationem: sed omnino sunt simul sicut pruina nec pluribus modis variari possunt conversio et congelatio quia quartum membrum esse non potest quod congelatio sit ante conversionem cum congelatio sit passio eius quod per naturam ante conversum est licet forte tempore sit simul. cum autem subtilis sit vapor pruine universaliter ab ipso expellitur calidum subito et ideo nihil est quod mollificet vaporem conversum et congelatum: et ideo pruina est rigens: dura: aer tamen introductus in vaporem non expellitur et ideo partes pruine quando converse sunt et congelate sunt rare et quasi intercepte: et hec dicta sunt de materia et efficiente pruine.

Propter qd frequenter fructus in vere in flore destruitur

¶ Cap. 9m. De loco generationis pruine.

Locus autem pruine absque dubio est citra locum medium aeris: cum iste locus sit circa frigidissimum in quo non in toto deficit virtus radiorum solis et stellarum non est ipse in toto caloris expers per se nisi contingit hoc per accidens: hoc autem accidens est frigus noctis et duplex absentia caloris facientis solis: sicut dictum est. s. ex recessu solis in circulo declivi et in circulo equinoctiali: et hec omnia patent ex determinatis in precedenti capitulo: frigus enim loci si non potest causari a nube aliqua frigida presente vel repressa a superiori loco qui frigidior est: quia pruina non cadit nisi tempore sereno. sed dubitatur desuper hoc quod pruina non invenitur nisi adherens alicui corpori terrestri et non invenitur cadens de sublimi sicut ros. Huius autem causa est quod si frigus intraverit in materiam terrestrem fortius est quam in alia materia sicut dixit Democritus. et ideo vapor pruine tangens talem materiam citius et fortius congelatur: et ideo in tactu illarum materierum invenitur pruina adherens. Et ex eadem causa est quod cum calido est in hyeme que causatur ex nube non ex vapore represso a frigore aeris in sublimi incipiunt partes nubis congelari ad extremitates lignorum et aliarum partium. ¶ Adhuc autem ex eadem causa fit quod cum est resolutio frigoris in ultima parte hyemis et in principio veris quod humescunt lapides et magis humescunt qui duriores sunt inter eos: et humescunt metalla et precipue duriora sicut ferrum et aurum: et humescunt dura ligna: eo quod frigus in illis fuit calcatum quod tempore soluto egreditur et invenit aerem vaporibus humidis plenum: quoniam statim spissando resolvit in aquam intantum quod aqua per guttas distillatur a talibus corporibus.

¶ Cap. 10m. De differentia roris et pruine quo ad frigus glacians.

Differentias autem plures roris et pruine tangit Aristo. nimis breviter: et ideo sicut in precedentibus de his faciemus determinationem tangentes causas et expositiones dictorum philosophi. ¶ Prima autem differentia inter rorem et pruinam est quod cum ros et pruina conveniant in materia que est vapor subtilis tempore diei elevatus differunt in generante: quia cum super illum vaporem venerit in aere frigus parvum hoc est temperatum adiutum frigore noctis comprimit ipsum in rorem. Pruina autem est vapor congelatus antequam ex ipso resolvatur aqua: huiusmodi autem dicti quo ad primam eius partem que est de rore expositio et causa satis patet per antedicta. ¶ De secunda autem parte que de pruina est intelligenda sciendum quod signum dicti philosophi veritati est figura pruine: omne enim quod ante se resolvitur in aquam: et postea congelatur habet figuram rotundam sicut gutte aque: pruina autem non habet talem figuram nec etiam habet figuram nubis: quia nubes est partium sibi adherentium sicut lana tenuis distracta sine carminata et hanc figuram non habet pruina: sed potius nix que cadit sicut partes lane rare distracte: sed figura pruine est sicut radii quidam ad unum centrum reducti vel unam lineam ex utraque parte circumstantes que figura est vaporis cuius partibus multe interponuntur partes aeris et diffunduntur partes vaporis per modum radiorum in aere: et sic invente congelantur antequam in aquam vel in nubem convertantur: hoc ergo verificat dictum philosophi. ¶ Causa autem est quod frigus triplex est. s. solum frigus et multum frigus et frigus vehemens frigus autem per hoc quod est frigus non facit nisi spissare vaporem in nubem et in aquam preter hoc quod ultra expellat ab ipso calidum vel non subito expellit. frigus autem multum est quod est quasi calcatum et stringit et congelat fortiter universaliter expulso calido. sed vehemens frigus est acutum quod preoccupat spissationem frigoris quia quasi simul tempore facit tres actiones. s. spissare in aquam et congelare et calidum universaliter expellere. hec autem frigora differentiam habent: quia frigus etiam primum et multum frigus est addens illi cumulationi frigoris: vehemens autem quamquam est magnum vel multum sed est acutum quia penetrativum propter illud in quod agit sicut est vapor qui subtilior est quam nubes: et ideo fortius penetratur a frigore: quando autem est propter materiam in qua est frigus in sicca materia magis penetrat quam in humida propter hoc quod siccum est activum sicut frigus est venti septentrionalis quod frequenter est in sereno tempore et in illo frequenter generatur pruina: a tali ergo frigore vehementi congelatur vapor antequam recipiat spissationem in nubem vel conversionem in aquam quod ostendit figura pruine sicut diximus: hec eadem causa est quare frequenter in februario et martio ab alto cadit nix pauca que est sicut figura stelle et cadit interpolate: quia tunc calor solis expellit in vaporem elevatum frigus aeris ex hyeme relictum: et ideo vehemens efficitur et convertit vaporem antequam spissetur in nubes. et ideo cadit in figura vaporis quam prediximus.

Frigus triplex

¶ Cap. 11m. De differentia roris et pruine penes tempus et locum accepta.

Secunda autem differentia roris et pruine est secundum locum et tempus accepta: quoniam ut ait Aristo. ros non ubique sed in quibusdam locis calidis fit in hyeme: et causa illius est. quia in locis illis eo quod calidum vel desiit valde in hyeme calor temperatus resolvit vaporem comparatum cum in aere non occurrit frigus intemperatum sed potius temperatum resolvens ipsum et non congelans quia ibi fit ros. Sed pruine generatio non potest esse in hyeme in locis illis: ideo nisi forte valde raro: quia pruina non causatur a frigore temperato sed excellenti quod est frigus quod dicitur contractum ab effectu: quia contrahit vaporem vehementer congelans ipsum preoccupando antequam possit spissari in nubem sicut diximus supra. unde vapori illi eius ato de quo generatur pruina non occurrit in aere frigus equale

qd est temperatum: qd cōprimat ipsum in nubem nec occurrit ei calor tēperatus qui faciat ipsuz aquam subtilem sicut fit in rore: sed potius excedens frigus occurrit ei vt sepius diximus: ⁊ ideo si cōsiderentur ista que dicta sunt ros non habebit tm̄ vnum locum sue generationis in aere: sed vnū habebit per se qui supra dictus est: ⁊ aliū habebit p accidēs qui est locus inferius nō lōge a terra: ⁊ illud qd̄ fit, ppter duas causas: quarū vna est frigus aeris ⁊ calor loci. ⁊ altera est causa calor aeris ⁊ frig⁹ loci ⁊ vtriusq3 hoz est duplex ⁊ sic sunt q̄tuor modi gn̄ationis roris in inferiori spatio aeris: pōt em̄ locus esse calidus per se ⁊ aer frigidus per se ex tēpore. s. q per se est frigidū sicut est locus multū ad meridiē parte latitudinis ab equinoctiali circulo: ⁊ ille locus est per se calidus si nihil ipediat ītroitū caloris in ipsuz ex parte meridiei in eodē aūt loco in hyeme est aer frigidus p se. qz tūc recedit sol ab ipso ⁊ sēp̄ in nocte: ⁊ tūc ex calore loci ⁊ frigore aeris generat tēperatum frigidū vaporē īspissans ⁊ intēperatū calidorū ꝯgelationē impediēs in inferiori aere: ⁊ ex illis cito fit gn̄atio roris. pōt etiā ecōuerso aer calidus esse per se sicut in estate ⁊ locus frigidus per se si fit in aquilone. cui⁹ latitudo aigra est equinoctiali circulo: ⁊ tūc iterū in inferiori aere ex vtriusq3 ꝯiūctis gn̄at frigidū tēperatū ⁊ calidū tēperatū que sūt gn̄atiua roris vt diximus: pōt etiā3 locus calidus per accn̄s: ⁊ aer frigidus ex quacūq3 causa sicut si locus sit aquilonis: sed ad aqlonē habeat mōtes altissimos flatū aqlonis impediētes: ⁊ ex parte meridiei sit patēs vēto australi ⁊ soli: ⁊ tūc iterū ex calore loci ⁊ frigore aeris resultat tēperies in calido ⁊ frigido que sūt gn̄atiua roris pōt locus etiā esse frigidus p accn̄s ⁊ aer calidus ex q̄cūq3 causa sicut si sit locus meridionalis sed ex pte meridionali altissimos h3 mōtes qui impediūt flatū austri: ⁊ accessuz solis in ipsoz: ex parte aūt aqlonis patēt vēto aquilonari ⁊ tunc iterū ex ꝓprietatibus loci ⁊ tēporis resultat tēperies in aere inferiori: ⁊ ideo ros in eo generabit. Lz autem ista diuisio multipl'r possit variari. s. q possit ex vtriusq3 loco ⁊ tēpore calidis per se vel ex vtriusq3 frigidis per se: vel ex vtriusq3 calidis per accn̄s. vel vtriusq3 frigidis per accn̄s. vel ex loco calido per se ⁊ aere frigido per accidēs: vel ecōuerso ex aere calido per se ⁊ loco frigido per accidēs: vel ex loco frigido per se ⁊ aere ⁊ calido per accidens: vel ecōuerso ex aere frigido per se: ⁊ loco calido per accidēs: tn̄ qz prime q̄tuor cōbinationes nō sunt gn̄atiue roris ꝯtentes aūt vt ꝯstat per antedicta: Phs nō tāgit nisi duas que in q̄tuor modis diuersificant ⁊ he sufficiūt ad sciēdum causam gn̄ationis roris in aere inferiori pruina aūt semper generat in inferiori aere non a tepore frigidi ⁊ calidi: sed potius a congelatione preoccupante spissationē vaporis in nubem: ⁊ ꝯuersionem nubis in aquam: que ꝯgelatio est frigoris excellentis in aere inferiori.

¶ Cap. xi^m. De ꝯuenientia roris ⁊ pruine in duob⁹. s. in tēpore eleuationis vaporis: ⁊ in hoc qd̄ neutrum est in supremis montibus altis.

Conuenit aūt pruina ⁊ ros in duobus: quorum vnū est q vapor nō eleuat qn̄ flat vētus sed potius in sereno. si eni flat vētus aut ille erit aquilonaris aut meridionalis aut orientalis aut occidentalis: ⁊ siquidē est aquilonaris frigidus ē impediēs eleuationē causati vaporis. Si autē meridionalis ille ꝯgregatiuus est nubiū ⁊ trahit serenitatē: ⁊ tūc iterū nō eleuat vapor subtilis sed spissus qui est mā pluuie. Si autē3 est orientalis ille est calidus eo q sol diu agit in ipsum sicut dicet infra in tertio: nō pmittit in vapore siccuz esse equale frigidū. Si autē est occidētalis ille pluuiosus est nō habēs vaporē purū ⁊ clarū qui est mā roris vel pruine: oēs aūt scdarij venti ꝓprietates sequunt principaliū: ⁊ ideo flante vēto aut non eleuat vapor roris ⁊ pruine: aut si eleuat ad formā roris vel pruine nec pōt puenire: ⁊ sic intelligit dictuz pbi qd̄ dicit q vapor roris eleuat in sereno ⁊ nō eleuat quando flat ventus alioquin ꝯdiceret sibi infra statim in primo vbi dicit q ros fit qn̄ flat auster nō septētrio: hoc eni est verū de mā roris que eleuat in austro: sed austro durāte mā hec ad formā roris nō puenit sed potius in sereno austro succedēte: ⁊ hoc est etiā verū de mā pruine. Cōueniūt autē in hoc etiā ros ⁊ pruina q neutrū eoz gn̄at in supremis mōtibus altis: alij enim sunt montes: alij alti montes: ⁊ alij supremi montes alti. ¶ Mōtes eni alij sunt supra cōmunē terre circūferētiā sed nō excedētes primā aeris tunicā in quo sit virtutes radioz solis. Sed mōtes alti sunt qui addūt sup mōtes in eleuatione ⁊ excedūt terre circulū ⁊ primū aeris interstitiū qd̄ frigidū est: ⁊ ideo in eis sunt niues ꝑpetue ex quarū cōpressione in ꝓfundo gn̄at crystallus ⁊ beryllus: ⁊ alij huiusmodi lapides a quibus naliter remouet calidū. Alij sunt mōtes supremi alti qui super istos addūt in eleuatione ⁊ excedūt scdm aeris interstitiū ⁊ ꝑtendunt vsq3 ad tertiū īlōge in ipso exaltari vsq3 ad aerē qui siccatus est calore nō veniente sed excedēte aeris humorē ⁊ in illis nec pruina nec ros generat in sublimi ipsoz: cuius duas causas dicit esse phs: quarū vna est q caliditas vehemēs est in eis locis que sunt in supremis mōtibus illis: ⁊ ideo anteq3 vapor ascēdat ad cacumina eoz soluit in aquā ⁊ descēdit in vallē. altera aūt est qz aer nō lōge supra cacumina illoz mōtium inflāmat ⁊ calefit calefactione vehemēti: ⁊ etiā si aliquid posset frigidū aeris locū trāsire de vaporibus ⁊ puenire vsq3 ad cacumina eoz illud ibi resoluit in aerē ⁊ ideo nō generantur inde ros aut pruina. Isti sunt montes de quibus legit in chronicis q phi ascēdētes in eos causa philosophādi secū portauerūt aquaz in vase: ⁊ spōgeam vt spōgis in aquā missis ⁊ ori applicatis attraherēt sibi frigidiorē ⁊ crassiorē aerem ad refrigerium pectoris vt aliquādiu ibi subsistere possent.

Nota de m[illegible] c[illegible] tium.

¶ Cap. xii^m. De gn̄atione roris ⁊ pruine in corintho.

Dein aūt iterū q lz vbiq3 flat ros quātū ad mām humoris flante austro. ⁊ mā eius abscindit flante aquilonari vēto: tūc est aliquis locus in quo fit oppositū: qz gn̄at in eo mā roris flante aquilonari: ⁊ ꝑcidit flāte austro sicut est Corinth⁹: ⁊ hoc ideo est: qz auster in eo serenat ⁊ ꝑcidit mām vaporis ⁊ aquilo in eo eleuat vaporē ⁊ ꝯgregat eum ⁊ inspissat ⁊ ꝯuertit in rorē ⁊ pruinā: vnde cuz flat auster nō fit vapor eleuat⁹ in eo ros. qz separat ⁊ dispargit ab eo austro. Sed cū flat septētrio tūc vētus ipse inspissat vaporē: ⁊ fit in loco illo ros. huius aūt causam dicit esse: qz frigus septētrionis ꝯtrarium est caliditati austri: ⁊ ideo cum caliditas austri in Corintho segregat ⁊ disgregat partes vaporis eleuati tūc ex opposito frigus septētrionis spissat eas ⁊ ꝯuertit in rorē ⁊ in pruinā. ¶ Hec aūt causa pbi obscura est: qz si calor austri ideo ⁊c. qz auster calidus est vētus separat partes vaporis: ⁊ ideo abscindit rorē ⁊ aquilo frigiditate sua spissat vaporē: ⁊ ideo generat rorē ⁊ pruinā: cum vbiq3 auster sit calidus ⁊ vbiq3 aquilo frigidus. vbiq3 debet austri ascidere pruinā ⁊ rorē ⁊ vbiq3 aquilo pruinas ⁊ rorē facere qd̄ sensibil'r falsuz est. ¶ Et ideo sciendū q auster ꝓpter tria facit vaporē humidū: qz aliqn̄ ꝯuertit in rorē ⁊ in pruinā: aliqn̄ ex eo eni3 q calidus est apit terrā ⁊ facit exhalare humidū: ex eo autē q humidus est nutrit humorē: ⁊ ex eo q flatus est tortuosus sine fiexuosus ⁊ inuolutus est vaporē eleuatū inspissat ⁊ ꝯgregat in aerē ⁊ in pruinā. hoz aūt triū opposita habet aquilo: qz est frigidus ⁊ siccus ⁊ recti flatus ⁊ per frigidū quidē stringit terre poros ne exhalēt vaporē. per siccū aūt ꝯsumit eleuatum vaporē ⁊ astringit eum ⁊ per hoc q est flatus recti dissipat partes nubiū ⁊ nō permittit eas cōgregari ⁊ inspissari. Quare aūt hec attribuant istis vētis īfra in tertio libro huius sciētie ratio assignabit. ¶ Dicendum ergo q in Corintho auster per accidens efficit calidus ⁊ siccus ⁊ recti flatus ⁊ lz sic calidus vbiq3 tamen ibi efficitur excellentis caloris ⁊ ꝯsumentis vaporem. Aquilo autem temperate frigiditatis ibi efficitur ⁊ humidus ⁊ reflexiui flatus. ⁊ huius quidem causaz oportet esse q Corinthus sicca fit sic q pars austri terram adiacentem habeat siccam vehemēter ⁊ arenosam nec possit auster venire in Corinthū nisi per illam terrā: qz tunc siccatur humor eius: ⁊ cum humor fuerit causa flexuosi flatus sui amittit flexuositatem suaz ⁊ efficitur recti flatus: ois aūt ventus qui recti est flatus dissipat partes nubium ⁊ precidit rorem ⁊ pruinam: in Corintho autem ex parte aquilonis oportet esse maria vel paludes motas vel vtrunq3 in quoz vaporibus temperatur frigiditas aquilonis ⁊ humorem accipit: ⁊ ideo statim flexuosi flatus efficitur: ⁊ ideo per frigus temperatum non impedit eleuari vapores per humidū autē auget humorē in ipsis: ⁊ per flexuositatē spissat partes eoz: ⁊ facit conuerti in aquas roris aut pruine.

Dubium contra philosophum

Solutio

¶ Cap.

¶Cap.14m. Et est digressio de generatiõe roris exiccantis herbas: et de generatione mannatis.

Est etiam preter ea que dicit phs attendendum q̃ generatio roris aliquando est in vapore q̃ mul tũ hȝ humidi aerei et subtilis terrestris sicci et nõ eleuaꝰ nisi in tẽpore caumatis qui cum ele uaꝰ dirigitur caliditate aeris humidũ aereũ directiõe bona et permiscet ei fortiter terrestre siccũ: et postea frigore temperato pinguescit humidũ aereũ: et cadit ros pinguis et viscosus ad modũ mellis super herbas et folia arborũ: sole aũt agente in ipsum euaporat humidũ et comburitur in ipso terrestre siccũ et efficitur ac si forma sub tilis sit sparsa super herbas et arborũ folia: et sua siccitate exic cat eas et cõburit et inducit sterilitatẽ in eis. herbã autem sup quã cadit ros ille appetitu vehementi comedũt ouilia. et p̃ cipue oues: et q̃ mel nõ decoctum soluit vẽtrem ideo oues multũ de ipso comedẽtes fluxu ventris moriunꝰ: et cũ sit ca lidum et siccũ nutrit cholerã in eis: et ideo inueniunꝰ ille oues morbide frequenter crocee interius quãdo aperiunꝰ per in cisuras. Q̃ autem verũ sit qd dictum est restatur Auicenna in secũdo libro canonis vbi loquitur de simplicibꝰ medicinis: dicens q̃ mel est occultus ros cadẽs super flores et alias plã tas et super lapides qd apes colligunt aliquãdo est ros ma nifestus qui possunt colligere hoies in idẽ aũtẽ redit gene ratio mãnatis q̃ manna fm Auicẽnã est ros et est de genera tione mellis in terris calidis cadẽs spissũs melle cõl et exic catur et multũ virtutem cõtrahit ab eo super qd cadit.

¶Cap.15m. De generatione pluuie et niuis in cõmuni et de differentia eorũ ad rorem et pruinam.

In pho vbi supra.

Post hoc aũtẽ notandum est q̃ ex nube nunq̃ aqua frigida cõgelaꝰ nisi in loco vbi nubes sũt et ex vaporibus nubes fiũt. ille aũt est locus me dius aeris qui inter oẽs est frigidus: ex illo aũ tẽ loco nubiũ ad terram descẽdũt tria corpora: quorũ oĩuȝ generatio et eẽ ꝓpter frigus est sic p pter cãm efficiẽtẽ. Sunt eni hec tria aque pluuie et nix et gran do: quecunq̃ eniȝ ab aere descẽdũt aut descẽdunt congela ta aut nõ congelata. Si cõgelata descendũt aut sunt conge lata simul et cõuersa in aquã aut sunt prius in aquã cõuersa et postea congelata: quecunq̃ descẽdunt nõ cõgelata sunt sic pluuia: et que descendũt cõgelata quorũ cõgelatio fuit simul cũ conuersiõe in aquã sunt sicut nix: que aũtẽ descẽdunt con gelata ita q̃ cõgelatio sequebaꝰ cõuersionẽ sunt sicut gran do. Differẽtia ergo corporũ descẽdẽtium ab aere penes for mã accepta nõ est nisi per tria diuidẽs corpora: vnde corpo ra descẽdentia ab aere sub istis accepta sunt duo scilicet: quia descendũt flaxa hoc est nõ cõgelata: vel descẽdunt termina ta hoc est cõgelata. Sũt aũtẽ duo eo q̃ cã generationis eorum est vna. s. frigus simplex et frigus excellẽs: et iȝ plura nũero in ueniaꝰ cũ reducunꝰ fm formã ad ista q̃ diuersitas eorum nõ est nisi in paucitate et multitudie tñ: quia et nix est pruina multa differẽs fm accñs ab ipsa qd est durities: et pruina est nix pauca differẽs fȝ accñs qd est mollities sicut aũ diximꝰ. Silr aũtẽ ros est pluuia pauca et pluuia est ros multus p ac cidẽs differẽs qd superius est determinatũ. pluuia enim est multꝰ ros ideo q̃ pluuia nõ nisi ex vapore multo qui ifrigi datus est et cũ illiꝰ est tẽpus locus et frigiditas. Tẽps qdẽ est: qñ remanẽtia vaporis roscidi in alto est dies vnus q̃ ĩ die eleuatur tẽpore sereno et in nocte descẽdit: nix aũtẽ est de va pore pruine. Sed vapor pluuie et niuis remanẽt tẽpore plu ri: q̃ multi sunt et diu agit in eis calor eleuãs et frigus inspis sans in nubẽ et cõuertẽs nubẽ in aquã. vel et cõgelans in gla tiem. Silr locus generationis roris strictꝰ est sicut et locꝰ ge nerationis eius per se siue generationis per accñs eius: q̃ in ferior locus ꝓ tãto districtꝰ est: q̃ nõ multũ est a terra eleua tus sed amplius et dilataꝰ est locus generationis pluuie et niuis. q̃ totꝰ locus medius vbi dilatatũ est frigus est locus generationis pluuie et niuis. Silr frigus tẽperatũ est generans rorem sed intẽperatum nõ excellẽs generat pluuiam excel lens aũt generat niueȝ et pruinã: qñ sicut iam ante habitum est pruina fit ex vapore congelato anteq̃ spissareꝰ in nubem et nõ in loco medio qui est locus nubium. Nix aũtẽ est ex nu bibus inspissatis et cõgelatis paulatim egrediẽte calido cu ius signum est: q̃ nix cadit mollis et pruina cadit dura: quia mollities niuis fit ex hoc q̃ pars caliditatis nubis resoluit duritiẽ eius cum cõgelatur: et ideo nõ rigescit q̃ partes va poris et nubis cũ congregarentur nõ potuerunt adeo cõgre gari cõgregatione q̃ indurarenꝰ per oppositum aũtẽ est de pruina q̃ cõgelatur vehemẽter ex frigore loci et tẽporis vt supra diximus et expelliꝰ totũ caliditas ita q̃ nihil est ipediens qui frigus cõuertat in rigorosiorem partem vaporis vehe menter congregando et contrahendo per congelationem.

¶Cap.16m. Et est digressio declarans mãm niuis.

Est aũt hic sciendũ de generatiõe niuis quo ad mãlem cãm ipsius et locũ generationis: et efficiẽs et figurã siue formã est aũtẽ materia niuis in pte iam ante dictũ qd est nubes calida. Cum eniȝ sol radijs calefacit inferiora elemẽta eleuat ex eis vaporeȝ in quo est vis caloris. qui calor et secum inducit multũ de aerea substantia qui postea eleua tus ad locũ frigidum inspissaꝰ in nubem: et frigidũ loci inci pit expellere calidũ: et si frigus illud est excellens: aut expellit subito calidum ante cõuersionẽ nubis in aquã: aut expellit non subito: et siquidem subito expellit tunc fit dura cõgelatio ex illo sicut ex pruina. Si aũtẽ non subito tunc calidumꝰ aereũ non temperatũ qd congelationẽ impedire non põt remittit tñ effectuȝ maximi frigoris qui effectus est indurare conge latuȝ: et ideo nix cadit mollis manibus impressibilis de faci li. Ex hoc etiaȝ pȝ q̃ iȝ prima materia humidatum impssio nũ. s. roris et pluuie et pruine et niuis sit vna: nõ tamẽ imedia ta materia est vna: q̃ prima mã niuis est nobis nubes cali da multum in sua eleuatiõe habens de aereo introducto in materiã per calidum eleuãs vaporem vnde facta est nubes qd nõ habet in se materia pluuie que nubes est frigida: ne q̃ materia roris que est vapor tẽperatus et subtilis. Differt aũtẽ a materia grãdinis q̃ nubes que est mã grãdinis. vt infra habebiꝰ: est nubes calidissima a qua totuȝ simul egre ditur calidũ. Sed a nube niuis egreditur paulatim. ¶Est propterea sciendũ q̃ vapor niuis multuȝ hȝ de terrestri ad mixto: et ideo est de vaporibꝰ qui ex aquis in terra currẽti bus eleuaꝰ: cuius signũ est q̃ aqua niuis liquefacte non est pura: et q̃ frequẽter sordidanꝰ manus qñdo lauanꝰ niue liquefacta: et ideo et aque niuis resolute fecũdãt multuȝ ter ras et faciunt crescere semina: quia calidum paulatim egre diens temperat in eis frigiditatem et sunt bone commixtio nis cum aereo et terrestri.

Nõ q̃ia ma terie proxi me roris plu uie pruine et niuis sunt di uerse.

Propter qd niues fecun das reddunt segetes.

¶Cap.17m. Et est digressio declarans loca generatiõis niuiũ.

Locus autem generationis niuiũ est locus me dius frigidus illis de causis que sepe dicte sũt. Locus aũtẽ ille non est generatiuus niuiũ fri gido excellenti nisi quãdo frigus est vbiq̃ spar sum in aere q̃ tunc nõ est ita acutũ sicut quan do per calidũ sparsum in aere expelliꝰ ad vnuȝ locum: cum aũt frigus in sparsuȝ nõ sic nisi principalr in hye me et secũdario in fine autũni et in pncipio veris ꝓpter collẽ ctionẽ quã hȝ cum hyeme: pȝ iã causa quare nix nõ generaꝰ nisi in hyeme vel in fine autũni vel in principio veris. Sunt tamẽ loca vbi frequẽtiꝰ generaꝰ nix q̃ in alijs: sic loca aglona ria lõge distãtia ab equinoctiali circulo vel loca mõtuosa. Qd aũt nix multa generaꝰ i locis aglonaribꝰ cã ẽ. q̃ frigiditas est multa in locis illis ꝓp obliquũ respectũ solis ad illa loca: est ergo frigus semp sparsuȝ i locis illis. vl' ꝓ multũ tps: et ideo frigus i locis illis nõ ẽ expulsuȝ ad vnũ locũ: et iõ nõ ẽ acutuȝ in opatiõe sua: et cũ tñ sit excellẽs: tale aũt frigus generatiuũ ẽ ni uiũ: et iõ regiões ille multarũ niuiũ sũt. Loca aũt mõtuosa va porosa sũt vehemẽter: et q̃ iter se ꝓuocãt vaporẽ: iter se in spissant eũ: et frigus est diffusum iter loca illa omni tpe: eo q̃ attingũt ad locũ mediuȝ frigidũ: et ideo ibi multe niues ge neranꝰ et in altioribus mõtibus perpetuo cõseruanꝰ: ex his pȝ etiam per oppositũ q̃ loca plana meridionalia vel nõ ha bent niues vel paucas habent et non diu conseruant eas.

¶Cap.18m. Et est digressio declarãs de cã efficiente generatio nis niuis: et de dispositione nubis niuose.

Causa ꝟo efficiens niuium concomitans niueȝ est frigus expellens nõ impulsum ad vnum lo cum sed sparsum per aereȝ: et hoc qdem voca mus multum frigus in antecedẽtibꝰ istius li bri. Causa aũtẽ concomitans dispõnem niuis

que est mollities calidum aereum est paulatim existẽs a nu
be niuis: nihil enim inconueniens est duo contraria esse hoc mo
do in eodem q vnũ sit vt egrediens alterum vt ingrediẽs: et
vnũ sit vincens alterum remittens aliqd de excellentia ipsius est
autem frigus illud propter sui excessum in multitudine cõpre
hendẽs nubẽ: et partes eius antequam ad aquã possint cõuerti:
qa cum calido paulatim expellitur in aerẽ. Ideo duo signa hz
vulgus aduentus niuis in primo: tum enim aer turbidus est
clara turbatione ad albedine in superiorib᷒ aeris declinan
te signũ accipit vulgus q illa nubes que nunc turbat serenita
tem aeris est nubes niuis: qa nubes pluuie est obscura et ma
gis spissa et magis se trahẽs ad vnum locũ aeris cum nubes
niuis multũ habeat immixtum de aereo: et ideo alba et sic pre
occupata frigore ante multã spissationem suã. Et ideo sparsa
per aerẽ: et ideo visus diffundit in ipsa. Aliud autẽ signũ est
q cum sentit aer calefieri aliquantulũ post visionẽ talis nu
bis in hyeme qa tunc pnosticantur in primo niuem debere
venire cuius cã est qa iam calidũ nubis cũ aere inducto pau
latim incipit expelli a nube: et hoc est cũ iam incipit cõgelari
post qd prime sequitur descensus niuis. Ex his pz quare cũ nin
git vbique obscurũ esse videtur celũ alba quadam obscuritate: sed
cũ pluit est obscurũ nigra obscuritate et nõ vbique nisi raro: qz
s. nubes niuosa sparsa est et dilatata: pluuiosa autẽ coacta est et
quasi ad aquã reductam: et ideo minorẽ locũ occupat quam niuosa.

Signa future niuis.

¶ Cap. 19m. Et est digressio de forma niuis et effectu quãdo
diu conseruatur.

Ex dictis autẽ facile sumitur causa figure et forme niuis: necesse enim est niuem esse albã eo q ipsa sit materialiter de perspicuis quare cõcreto in partib᷒ diuaricatio: omnes autẽ tales ptes multum recipiũt de lumine inter se et ideo sunt albe: tamẽ visum terminãtes: sicut in crystallo cõtrita pz vel vitro contrito vel quolibet alio perspicuo nõ colorato q autẽ ista velut partes lane distracte cadit causa est: qa frigido multo preoccupante per frigidã cõuersionẽ eius in aquã est cõgelata: et ideo sicut partes nubis late sunt velut lane partes quedã ita sunt et ptes niuis ex tali nube mõ predicto generate: quia vo de cã mollis sit sepius iam dictum est: sed cũ cecidit nix si diu cõseruetur durescit multiplicato frigore circa terras sup quas cadit. Pōt et tãtũ intẽdi frigus ex multitudine niuis: q niuem cõsolidat in glaciẽ: et si perpetuo frigore vniuersaliter calidum a glacie auferatur erit crystallus vel beryllus vel alius lapis de humido aqueo generabilis frigus enim in illis poros adeo cõstringit q calor sequens ingredi nõ põt in partes lapidis liquefaciendo et resoluendo humidũ qd est in eis: et ideo facilius igne cõsumũtur quam liquefiant. Signũ autẽ huius cõstrictiõis est duritia lapidis que limari non potest neque dolari et cum collidit ad chalybem vel ad aliũ valde durum educet ignis ex collisiõe rali erit autem tractatus de his in libro de Mineralibus.

¶ Cap. 20m. Et est digressio declarans qualiter nubes ispissatur in pluuiam.

Post hoc autem de pluuia dicemus de materia et efficiente ipsius cõsiderantes et de loco sue generatiõis et quare cadit in guttis rotũdis. De materia autẽ pluuie cõiter ab Aristo. et ab aliis traditur: q materia prima pluuie sit nubes aquosa frigido medii loci inspissata. ¶ Sz tunc questio est Antos phi quare nubes spissantur in aquã. Obiicit enim sic aut nubes cadit in vacuũ qd habet inter se: aut pcedit in partem aliam. Si caditur in vacuũ qd habet inter se ergo vacuum est intra illud aut est corporeũ aut incorporeũ. Non incorporeum: qa omne vacuum est spatium corporalium superficiei nõ hñs corpus vt dicunt ponẽtes vacuum. Si autẽ est vacuum corporeum hoc est iter incõueniens vt demonstratum est in physicis ergo nõ cedit vacuũ. Si vero cedit pars in partẽ hoc iter nõ põt esse: qa sicut nõ possunt duo corpora esse in vno loco ita nõ possunt due partes corporis eẽ in vno loco. oporteret autẽ si pars cedit in partẽ q ambe ptes erũt in vno loco. ¶ Adhuc autem obiicit Antos phs cum nubes cõtrahitur in medio aut pars prima medio sequitur partem aut non. Si nõ sequitur tunc oportet q laceretur pars nubis parte nubis qd est falsum. Si autẽ pars sequitur partẽ eadem ratione tertia pars prima secunde partis sequitur illam: et sic de aliis vsque ad vltimam: ergo quelibet pars nubis proximiori centro efficitur. Si autẽ sic est aut corpus cõtinens nubem etiã sequitur nubem aut non. Si nõ sequitur nubem tunc erit vacuum intercipiens extremitatem aeris cõtinentis et nubis contente: et sic iterum vacuũ est aliud in natura. Si autem sequitur tunc eadem rõne pars cõtinentis remotior a cõtento sequitur partẽ cõtinentis propinquiorẽ contento et sic vsque ad vltimã superficiem ignis que etiã contrahitur et efficitur corpori spissato ppinquior: ergo tunc oportet q vel celũ sequatur partẽ illam vel erit vacuũ inter cõcauum celi et vltimã ignis superficiem quorum vtrumque est incõueniens: ergo nihil videtur spissari vel rarefieri posse. ¶ Adhuc autẽ dicit Antos qd mirabile videtur spissari si vno spissato corpore tot᷒ mũdus spissetur vel vno rarefacto tot᷒ mũdus rarefiat. ¶ Adhuc autẽ quid est rarefaciens vel inspissans cõtinẽs corpus: bene enim videmus quid spissat nubẽ cõtentã. Sed nõ est aliqua qualitas quare corpus cõtinens inspissetur et iterũ continens illud: et sic vsque ad concauum celi. Si forte tu dicas q nube spissata contrahuntur partes et aereũ egreditur de nube qd implet spatiũ qd remanet inter corpus cõtinẽs et cõtentum: hoc non põt esse: qa aereum inclusum nõ est multũ: et ideo nõ posset implere illud spatium. ¶ Adhuc autẽ hec solutio nõ est generalis: qa sepe fit rarefactio spissi et spissatio rari preter hoc q aliqd introducatur in rarum vel aliqd emittatur de spisso: et tunc eadẽ est difficultas quã obiicit Antos phs. Ideo dicendum videtur q sicut dicit Aristo. substantia sine aliis predicamentis sola accipiatur indiuisibilis est. Sed addita sibi quãtitate diuisibilis efficitur. Sic autem q partes materie quãte diuidũtur rarũ et densum: et ideo substãtia receptibilis est rari et densi absque alicuius alterius inductiõe vel emissione in ipsam vel ex ipsa et absque hoc q pars cedat in partem in denso vel recedat a parte in raro. Est enim densum cui᷒ partes sunt propinque et est eorum quantitas parua: et ideo quo ad quãtitatẽ immorantur: et ideo quelibet in locũ minorem cõtrahitur sed nõ vna cedit in aliã: econtrario est in raro: qa rarum est cui᷒ partes distant nõ propter interpositionẽ vacui: sed ideo qa in maiorem quãtitatẽ dilatantur. Qd autem querit Antos quid faciat aerem sequi nubẽ cõtractam vt terminus eius attigat termino nubis dicẽdum q calidum expulsum per frigidum cũ istud sit calidũ in aere circũstante rarificat aerẽ: qz nubes frigido cõbitur. et per hoc pz solutio dubitationis Antos.

Solo pha

¶ Cap. 21m. Et est digressio declarãs causam efficiẽtẽ pluuie: et quare cũ impetu cadit et quare generat aialia quedam.

Causa autẽ efficiẽs pluuie est frigidũ ipulsum in nube a circũstante calido: et ideo frigido tẽpore non pluit. Sed pluuia post gelu signum est resolutionis in aere. Est autẽ calidum istud in toto aere diffusum et nõ in vna pte ei᷒: et ideo vndique a se expellit frigidũ qd in nubẽ veniẽs cõprimit nubem et pp expulsionẽ cum impetu descendit aqua pluuie. Sz vehemẽtior est impet᷒ in estate quam i hyeme: et qa nũc calidum vehemẽtius expellit frigidũ qd soluit nubẽ in aquã: et ideo post serenũ tps impetuosiores sunt nubes quam alio tpe: et quia in impetuosis pluuiis et plus est de frigiditate expulsa ab aere. Frigiditas autem est qualitas mortificatiua: ideo vehementes pluuie non bene conueniunt plantis sed post᷒ pluuie suaues sine violentia descendẽtes: qa in illis est plus de calido: et ideo similes sunt rori. Quia autem pluuia fit de vapore multum habente terrestri: ideo cum inquin est aliquando cum pluuia generantur plurima animalia aquatica sicut ranũculi et vermes et aliquãdo pisces parauli. ¶ Cuius causa est qa calidum qd est in nube cum euaporare incipit secum trahit subtile humidum qd in se habet aliquid de subtili terreo bene cõmixto et ideo est viscosum: cum autẽ viscosum reducitur ad aerẽ incipit durescere et constare et vertere se in pellem quandam in qua continue pulsans calidũ efficit spiritum cui additur aia sensibilis virtute stellarum et tunc fit animal. Causa autem q hec animalia sunt aquatica est qa in tali pluuia vincit aqua. Signum autẽ huius est q aqua pluuie hausta et custodita generat vermes et cum diu steterit et subtile terreum ad fundum resederit efficitur clarior quam fuit et qa tunc simplici aqua subtilior est vermes nutrire non poterit: et ideo tunc vermes moriuntur et resident ad fundũ cum subtili terreo qd fuerat aque permixtum.

Propter qd pluuie vehementes plantis nõ prosunt.

Propter qd aialia quedam aquatica ex pluuia gñant.

Cap. xxiii^m. Et est digressio declarans locum generationis pluuie. et quare frequentius et diutius pluit.

Locus vero generationis pluuie est per se et per accidens. per se quidem locus generationis eius est locus medius secundum inferiorem sui latitudinem eo quod caliditas vaporis non est multum magna: ad illum enim locum vndique expellit frigiditas que conuertit nubem in aquam per accidens tamen etiam generatur pluuia in inferiori loco cum frigiditas superior deprimit illuc. quia autem vapor pluuie est quasi medius et facilioris eleuationis quam alii vapores humidi: ideo frequentius pluit quam apparet aliqua aliarum impressionum: et ideo etiam hec impressio primarum qualitatum habet omne tempus: quia et hyeme et estate pluit et in vere et in autumno. Causa autem quod diutius continuatur pluuia quam nix vel grando est: quia propter facilitatem sue eleuationis vapor prius eleuatus continue nutritur a vapore consequenter eleuato: et pluuia precedens est materia sequentis: quia ex precedenti madescit terra quam necesse est iterum vaporare ex calore radiorum solis. Est etiam non preteriendum quod dicit Algazel: quod pluuia generatur spissans in loco vaporem ex hoc ipso quod locus ille frigiditate sua reflectit vaporem in seipsum non permittens ipsum vlterius ascendere vel disgregari: et preter hoc quod aliqua caliditas circumstantias aeris frigus expellit in nubem: et huius exemplum dat in caldaria plena aqua bulliente et cooperta quod non propter frigus sed propter reflexionem vaporis ad operculum plurimas generat guttas in caldaria distillantes. Huius autem signum est in ventribus animalium qui sine dubio calidiores sunt in hyeme quam in estate: tamen propter clausuram pororum in hyeme generant flegma vapore stomachi reflexo a pelle corporis et in estate choleram istius propter oppositum: in estate enim pori aperiuntur et expirat vapor subtilis et non remanet nisi terrestre combustum subtile: et hoc est nutritiuum cholere: in hyeme autem oppilantur pori: et ideo reflectitur vapor et conuertitur in aqueum humidum reflexus a pelle combusta in poris.

Cap. xxiii^m. Et est digressio declarans figuram guttarum pluuie.

Figura autem guttarum generaliter que quidem in pluuia est rotunda. Sed tamen differunt iste per guttas magnas et paruas: et quandoque descendit gutta minutissima sicut aqua cribelletur minutatim. Rotunditatis autem nulla alia est causa quam grauitas aque que ex nube generata est: cum enim quelibet pars gutte festinet descendere vna mouetur ad aliam quanto citius et propinquius potest: non quod vna distat ab alia per angulos quia tunc magis distaret a centro gutta que est in angulo quam que est in linea anguli contundente: et ideo oportuit rotundari guttas. Quare autem necesse est guttas fieri multas paruas sine magnas infra dicetur vbi agemus de generatione guttarum magnarum. Magnitudo autem et paruitas guttarum causatur ex nube calidiori vel frigidiori: quia calidior vndique dat introitum frigori et ideo conuertitur in maiores guttas. Minus autem calida non sic patula est frigori et ideo conuertitur in minores: quia illa est spissior et diutius tenet calidum eleuans quam subtilis et calidior: enim autem frigus nubis non est expulsum a circumstante calido et nubes est multum spissa et repressa iuxta terram non longe distans a terra tunc per frigus noctis vel distante sole in circulo obliquo efficitur aer quasi sudans guttulas quasi cribellatas: quia pauleatim vadens in talem nubem ingreditur frigidum et debile est frigidum illud et nubes paulatim amittit calidum et humidum aereum: et ideo tunc aqua venit quasi de cribris. hec ergo de pluuia dicta sint.

Cap. xxiiii^m. De loco vbi generatur grando.

Redeamus autem ad summam Aristo. determinantes de grandine ea que a philosopho dicta sunt de ipsa dicit enim Ar. quod grando fit in nubibus longinquis a terra et eius grandis est causa caliditas que est in vapore ascendente a terra. Cum autem dicit philosophus quod fit in nubibus longinquis a terra: et etiam credat quod grando magnarum partium fit prope terram videbitur esse contrarietas in dictis philosophi. Ad quod intelligendum notandum quod grando duo habet loca sue generationis vnum scilicet per se quod est secundum congruitatem sui vaporis nullo alio impediente et cum grando fit ex nube calidissima ratio est quod calidissima virtute calidi altissime ascendat secundum quod vapor grosse humiditatis potest eleuare: hoc autem est vsque ad locum medii interstitii aeris secundum mediam illius interstitii latitudinem que frigidissima est inter omnia spatia aeris. Si autem aliquando repressa ab alto occurrit infrigidatio vapore eleuato tunc conuertitur inferius: et sic sue generationis habet duo loca grando. In grandine autem est hoc magis quam in aliis impressionibus humidis: quia grando ex nube calidissima generatur que vndique aperta est frigori: et ideo vbicunque inuenit frigus ad se expulsum in omnem sui partem suscipit ipsum: et ibidem grando generatur. non enim locus grandinis sic per se^m in naturis et habeat rationem efficientis principii: quemadmodum patet non habet agere locus nisi per virtutem actiue qualitatis que est in corpore cuius superficies est locus: et ideo si locus superior longinquus a terra per frigus ad se expulsum est generans grandinem ex eadem causa si frigiditas equalis in loco inferiori inueniatur locus inferior grandinis erit generatiuus.

Cap. xxv^m. De tempore generationis grandinis ex quo etiam scitur quare sepius fit in locis calidis quam frigidis.

Licet autem sic dictum sit in communi quod grando generatur ex nube calidissima in loco longinquo a terra: tamen non sufficit talis determinatio in rebus naturalibus: sed oportet in propria natura et secundum propria determinare vnumquodque naturalium: et ideo necessarium est nobis determinare qualitatem generationis grandinis: et primo de tempore generationis eius: videmus enim quod iuxta terram aqua congelatur in hyeme: et ideo tempus congelationis aque est hyemis: et in grando tamen fit congelatio aque quedam non fit in hyeme nisi raro sed sepe fit in vere hora fructuum. Adhuc autem dico sermone vniuersali quod grando fit in locis multe serenitatis in quibus sol fere tantum consumit de vapore quantum eleuat propter magnam caliditatem solis in locis illis: ideo quod in talibus locis nubes que euadunt solis calores quod non consumuntur sunt calidissime. et hoc fit frequentius in eis tempore calido. In locis autem frigidis et temporibus frigidis et precipue in locis que sunt sempiterni frigoris fit non adeo frequenter talis eleuatio calidi vaporis: loca autem sempiterni frigoris sunt aut montuosa vsque ad medium interstitium aeris ascendentia aut sunt multum aquilonaria latitudinem septimi climatis excedentia: ex hoc quod locus calidus et tempus calidum quasi ministrant materiam grandini sequitur quod grando frequentius fiat in tempore calido quam in tempore frigido: quia tempus calidum simile est loco calido: et tempus frigidum simile est loco frigido in causando materiam nubis calidissime: cuius quidem causa est: quia calor frigori est contingens: et ideo sicut frigus spissat nubem ita calidum distrahit et disgregat eam et prebet eam vndique apertam frigori ad ingrediendum sicut corpora rare substantie et porose facilius multum frigore leduntur quam corpora spisse sicut ea que paucos et strictos habent poros vnde corpora mulierum minus leduntur quam virorum et flegmaticorum minus leduntur quam cholericorum et sanguineorum: ex caliditate quidem nubis aperitur nubes et recipit frigus ad interiora nubis. In hora autem caliditatis calor est vndique expulsus in aere: et ideo totum frigus ab aere expellitur ad vnum locum et ibi vehementer multiplicatur quod multiplicatum in nubem totum ingreditur et congelat aquam in grandinem eius: sed in temporibus frigidis frigus dispersum est in aere toto: et ideo nusquam multiplicatur vnde locus proprius nubibus non habet tunc frigus nisi commune aeri nisi contingat hoc per accidens. scilicet quod calidis vaporibus replentibus vndique aerem frigus ad locum nubium expellitur tunc enim non posset in hyeme grando generari. Sed tunc potest esse dubium quare grando non generatur frequentius in estate cum hoc tempus sit calidissimum: et qualiter non frequentius generatur tamen autumnus secundum solis motum equalis sit propinquitatis solis sicut est tempus veris. Cuius causa est: quia ideo raro generatur in estate quia calor solis tunc fortius existens plus secundum naturam consumit de humore quam eleuet: et ideo tunc exiccat terram et aerem et inducit maturitatem fructibus: et ideo precedit secundum plurimum materiam grandinis et aliarum humidarum impressionum in autumno precedens estas exiccauit locum aeris et terram: ita quod temperatum frigus autumni non potest inducere paulatim humidum ad mitigandum siccum quod estas induxit. Sed in vere calor veris inuenit in superficie terre natans humidum quod frigus hyemis induxit tamen ex pluuiis tamen ex conuersione aeris in aquam: tamen etiam exprimendo ex terra: et ideo tunc agit in humidum et facit multam materiam vaporum humidorum.

Cap. xxvi^m. Et est digressio docens materiam grandinis.

Oportet autem nos hic digredi vt manifestemus expressius materiam grandinis: et eius causam efficientem: quia locum et tempus eius iam scimus ex sententia philosophi. Est autem (vt dictum est) materia grandinis nubes calidissima hoc est de vapore calidissimo in loco frigido generata est autem hec calidissima dicta non quod fortiter teneat caliditatem. Sed accidentali caliditate calidissima est que facta est ex radiis solis quando eleuabatur

tur. Si enim fortiter teneret calidū tunc nō cōuerteref subito in grossas partes neqȝ subito cōgelaref. bene eni tenens ab alia potētia est q̄ bene recipiens: qa bene tenēs hȝ a potentia sicci. Sȝ bñ recipiēs hȝ hoc a potētia humidi: ⁊ iō qa nubes ista aquosa est valde ideo bñ recipit impssionē calidi ⁊ male retinet ipm frigidū autē bene recipit ex tribus causis quaȝ vna est ex nā qa aque nālis est frigiditas. Sc̄ða ex nā humidi q̄ quālibet impssionē bñ recipit. Tertia aūt est qa vbiqȝ pȝ nubes ex calido dissipāte eā vt prius diximus: ⁊ iō fortitudie cōgelaf. ¶ Amplius aūt sciēdū q̄ hec nubes parū hȝ cōmixtū de aereo ⁊ multū de terrestri subtili ⁊ grosso ⁊ qr paȝ ē in ea de aereo ideo ingrediēs calidū totū nō egredit aereū qd̄ resoluēdo rigorē frigoris faceret grādinē rarā ⁊ mollē sicut ē nix q̄ ē rare sube ⁊ mollis: ⁊ sic pruina que ē rare sube ⁊ nō mollis. ⁊ qa hȝ multū admixtū de terrestri grosso ⁊ subtili ideo in frustris grādinis inuenif pulvis ⁊ pili ⁊ aliquādo pua ligna ⁊ aliqñ palee q̄ cū vapore eleuauit calor fortis.

Propter qd in frustris grādinis inuenit aliqñ pulvis ⁊ pili.

¶ Cap. 27m. Et est digressio declarās de cā efficiēte grādis.

Causa autē efficiens grādinis vt iā in parte dictū est nō est frigiditas sola: sed potius frigiditas expulsa a toto vel multis partibus aeris ad vnū locū ⁊ hec frigiditas cumulata est ⁊ intensa que simul cū impetu ingredit nubē grandis vbicūqȝ aereū apertū inuenit: ⁊ cū in multas eius partes ingrediaf efficiunt partes frigoris in quasi in cētris quibusdā in diuersis partibus nubis q̄s partes subito spissantes iacerā nubē in partes vna parte frigiditatȝ hec trahēte circūstātes se partes nubis ⁊ alia aliunc q̄ simul in tēpore spissae ⁊ cōuertit ⁊ cōgelat sed cū de cōuerso in aquā. Aliud cadit qd̄ excellēs frigiditas nō cōtingere. iō cū grandine q̄ semp descēdit q̄ magna pluuia. Ex p̄dictis aūt pȝ q̄ cā generationis grādinis est duplex. s. per se frigus vndiqȝ ab aere expulsum ad locū grandinis per accñs aūt calor aperiēs nubē vndiqȝ ⁊ dans liberū ingressuȝ frigori vt dictū est: frigiditas autē ista in nullo tpe hȝ vndiqȝ expellēs nisi in vere: ⁊ qa tūc multa est relicta ex hyeme: ⁊ illa multa frigiditas ad locū grandis expellitur a calore veris sed estas vincit in calido ⁊ nō inuenit frigiditatē quā expellat ⁊ autūnus in aere frigiditatem nō inuenit sed inducere incipit eam in aere: hyems aūt nō expellit eā sȝ diffundit in aere ⁊ ideo nō tm̄ ex causa mālique dicta est prima sed etiam ex causa efficiēte vnum tempus est grandinis plus q̄ aliud aliorum temporum anni.

Cā generationis grādinis duplex.

¶ Cap. 28m. De figura grandinis.

In pho vbi supra.

De figura autē grādinis dicit Ar. q̄ grādo parua rotūda descēdit ab alto ex locis sūmis: rotūditas vō ipsius ⁊ paruitas eius sunt ppterea q̄ quādo descēdit grādo ex lōginquo a terra moraf tpe lōgo in aere calido que est citra mediū locū ⁊ iō in lateribus vbi cū impetu tāgit aerem calidū per quē est motus eius ⁊ resoluif ⁊ rotūdaf ⁊ minoraf eius mēsura ante aduētū eius ad terrā: ⁊ cadit illa grādo parua et plurima aq̄ que resoluif ex ipsa: ⁊ quelibet pars ipsius inuenif q̄ tāsi liquefacta. Grādini aūt que descēdit de locis que ppinqua sunt terre cōtrariȝ accidit: qa neqȝ parua est neqȝ oīno rotūda est eo q̄ nō elōgaf multū a terra in qua est q̄es eius post rāmiȝ qa nihil vel paȝ de ipsa resoluif: ⁊ hoc ideo qa illa gñatur a frigido aere inferiori: ⁊ cū cadit per eūdē aereȝ opȝ q̄ nō liquefaciat eā ⁊ ie a nihil aufferet de ipsa de figura in qua gñata est: ⁊ ideo cadit magna ⁊ nō rotūda. Supra eni diximus q̄ frigiditas intrās interiora nubis occupat diuersas ptes ipsius sic quedā centra ad quā subito cōit partes nubis. s. cū cōuersio in grādinē p̄cedat aliquātulū cōgelatio, nē nō m̄ p̄cedit casus aque cōgelationē: ⁊ iō vna gutta cōuersa cōgelaf ⁊ alia gutta cōuertif ⁊ cōgelaf sup illā: ⁊ iō ptes grādinis sunt sic quedā gutte cōgelate cōposite: additio aūt magis fit guttaȝ istaȝ v̄sus latera q̄ v̄sus mediū qa minus abūdat calidū nubis ad latera q̄ ad mediū: ⁊ iō grādo magis est granulosa in gyro q̄ in medio supra velifra fit tā grādo rare sube q̄ nimosa ⁊ est sic nix in rotūdiȝ cōgelata ⁊ hoc gñaf precipue in fine Februarij ⁊ in Martio sole exīte ī piscibus ⁊ tūc p̄cipue vēto flāte septētrionali: qa illa fit in rei v̄itate de vapore niuis sed qa tūc aliquātulū est calidū in aere liquefit nix in supficie ⁊ hec liquefactio cōgelaf frigido septētrionis: ⁊ ideo extra habet aliqd glaciei sed intus est substantia niui sique rigens frigida est frigore septentrionis.

¶ Cap. 29m. De guttis magnis que cadūt tēpore calido.

In pho vbi supra.

Gutte autē magne sunt tēpore calido ab aquosa nube calida: dico ⁊ ex calore vndiqȝ introitū frigiditati p̄bēte sic ⁊ grādo: sȝ nubes illa plus hȝ de aereo q̄ nubes grādinis nec fit frigiditate expulsa ad vnū locū sic grādo: sȝ frigiditate cōi que abdat in media aeris regiōe. In tēpore aūt calido fit qa tūc frigus cōctuȝ ad locū superiorē. nō tñ multū expulsuȝ cōgregat ptes nubis magnas ⁊ vehemēter cōtrahit eas ⁊ ideo a tali nube descēdūt magne gutte ⁊ descēdūt cū ipetu eo q̄ velociter cōstringunf eo q̄ aliquātuluȝ fugaf frigus a calore circūstātis aeris q̄uis nō ita friget sicut in grādine ⁊ sic dictū est de grādine q̄ frigus ad se cōuertit magnas partes vaporis sicut ad qd̄dā cētrū in quo ē operatio eius. ita fit ēt in guttis magnis p̄ olas ꝑter hoc q̄ nō cōgelanf. Signuȝ autē eius qd̄ dictū est accipif in hoc q̄ cū ipetu descēdūt gutte ille pp calidū expellēs ⁊ sūt gutte ille calide in tactu qa nubes calida nō suscipit de frigore nisi ad cōuersionē nubis in aquā ⁊ nō ad cōgelationē. Iste aūt gutte magne nō solēt venire nisi in vere vel eā ante eadē de cā que dicta est in grādine: ⁊ quādo venisūt aut veniūt sole incēte ⁊ tūc videtur albe veniētes ad modū paruaȝ stellaȝ volātiū pp resplēdentiā solis sup eas aut veniūt ante magnas ⁊ tēpestuosas pluuias vel grādines qa ille fiūt de vaporibus calidis ⁊ a pricipio nō satis vincit eas frigus nisi particulariter ⁊ cōuertit partes illas q̄s mag inuenit sibi dātes viā ad ingrediēdum in guttas magnas. ¶ Ex dictis aūt iā pȝ cā q̄ nō grādo cadēs nō solū destruit fructus quos inuenit sȝ ēt impedit fertilitatē terre in seq̄nti anno: ⁊ ea que percutit reddit inutilia. ⁊ ex etiā iumēta nō delectabilr accipiūt ea in cibū qd̄ nō fac gutta magna hoc eni fit ideo qa frigus multū ē in grādie frigus autē est q̄litas mortificatiua. ⁊ hec v̄tus manet in aq̄ que liquefacta grādine humefacit terrā ⁊ ipedit fertilitatē eius. et infusa fructibus extiguit in eis calidū nāle digerēs humiduȝ nutrimētale fructuū: ⁊ ideo crudū remanēs g̃nat humēȝ abominationē: gutta aūt magna cū sit calida totū facit oppositū qñ sola venit ita q̄ grādo eā nō sequif: est eni ipsa bone cōmixtiōis cū aereo ⁊ subtili terrestri ⁊ hȝ in se multū de calore vaporis ex quo fit ⁊ iō optime īfundit terrā ⁊ nō ledit aliquos fructus teneros hoc nō facit nisi ex vi percussionis.

¶ Cap. 30m. Et est digressio declarans omnes humidas impressiones generatas in alto in communi.

Uideret aliqs q̄re nō cōtingit nubē simul cōuerti ⁊ cōgelari vt aliq̄ simul cadit in aquas ⁊ aliq̄ sit in glatiē qa sicut dic Ar. qd̄ accidit in pte possibile est in toto accidere cū g̃ cōuersio in aquaȝ ⁊ glatiē in parte nubis accidat possibile videf eē accidere totā nubē sil ⁊ semel cōuerti tam in aquā q̄ in glatiē. Huic ēt testimoniū p̄bet experimētū: sepe eni subito venit effusio aque de nube aliq̄ subuertēs villas ⁊ eradicās plātas ⁊ subuertēs aliqñ mōtes ⁊ saxa maxima deducēs lōge a locis suis: ⁊ hoc sepe videmus diebus nr̄is ⁊ descēdit illa effusio cū violētia maxima ⁊ a vulgo vocaf fractura nubiū. videbif g̃ nō itegra eē doctrina nisi rā illius er demōstref. ¶ Amplius autē ex vapore sicco inflāmato in alto multarū fiūt figuraȝ ⁊ impssionū ⁊ cuȝ humidū sit magis variabile per figuras q̄ siccū videbif q̄ de figuris hmōi debemus facē tractatuȝ. Ad hec aūt ⁊ silia dicimus q̄ iposibile est q̄ nubes tota sil ⁊ semel cōuertaf: ⁊ hoc iō qa cōtinuo nō pōt expelli cōtrariū a cōtrario. ⁊ ideo calor circūstās ipellit frigus in nubē. Nubes aūt in se hȝ calorē accītalē qa a eleuata sumit qui se retrahit ad mediū nubis ⁊ ide euaporat: qa ibi multiplicaf ⁊ aperit poros nubis ⁊ exhalat iō talis impssio eē nō potest. ¶ Ad expimētū aūt dicēdū q̄ nō fit illa effusio a nube sil cōuersa sȝ repēte. ⁊ hoc pȝ qa talis effusio est pluuia durās tpe aliquo ⁊ ipetū quē facit nō hȝ tm̄ ex nube aquā fundēte: sȝ ēt ex decliuo mōtis a quo currūt aque ad cliuos mōtium ⁊ ibi multiplicate faciūt subuersionē ⁊ submersionē. Ad hoc autē qd̄ oī de vaporibus siccis dicēdū q̄ multaȝ sūt figuraȝ: quia siccū est bñ figuraȝ rētiuuȝ: sȝ humidū nō tenet figurā nisi sit cōgelatuȝ qa cōgelatio est siccitas quedam. ⁊ iō ēt humida in actu humidi necesse est hēre figurā hūidi quā facit in eis grauitas que ē rotūditas que cāuir ex hoc q̄ partes grauis eq̄-

liter

liter se cōprimit ad cētrū: ꝙ autē sunt in actu sicca aut in se hūt retentū aereū aut nō hūt: ⁊ si qđē nō hūt tūc ɔuertunt ad aquā ɔgelatā in silitudie figure rotūde sicut ⁊ gutte plu/ uie: si autē retinēt in se aereū iclusū is vapore ⁊ expellit cali dū qđ cogelat humidū retēto aereo: ⁊ sic fit nix mollis ex ca lido ⁊ lata et hūido manēte extra se ꝑ inclusū aereum aut subito repellit calidū aut subito restringit humidū cū aereo retēto. ⁊ tunc fit pruina dura ꝓpter hoc ꝙ calidum nō mi/ tigauit frigus congelans ⁊ est dilaricata propter aereū qđ discedere facit a se inuicem partes humidi.

Cap. 3m. De cā eiꝰ ꝙ ɔtriū fortificat per suum ɔtrium.

Uia aūt aliquē mouere posset quare frigus in aere tēpore calido tot posset facere ɔgelatiões lz nos in pmo libro huiꝰ opis de hoc sufficiētez assignauerimꝰ rōnē tñ ⁊ hic quedā de hoc di/ cemus dico ergo ꝙ qñ calor est in aere sic in vere vel estate tūc est velocior ⁊ vehemētior cōgela/ tio aque in aere ex frigore ꝙ quando calor nō ē in aere: hu/ ius aūt cā est qꝛ tūc frigiditas est expulsa ad locū vnū ois aūt virtꝰ vnita plus pōt ꝙ diffusa ⁊ multiplicata ⁊ demōstra tio sup hoc est expimētū sensibile qꝛ si calefiat aq̄ ⁊ fundat in locis frigidis frigore ɔgelāte citiꝰ ⁊ fortius congelabit ꝙ aq̄ frigida sup eūdē locū effusa hoc aūt iō ē qꝛ cū frigori ca lor sit ɔtrius apparēs virtꝰ vnius ɔtrij super alterū ɔfortat ad ipm ⁊ vehemētius opat ꝙ faceret si nō eēt ibi ɔtriū cā autē huiꝰ est calor qꝛ calor rarificat aquā ⁊ facit eā paratā ad fri/ gus multū ⁊ subito recipiēdū: ⁊ huiꝰ signū est. qꝛ aq̄ calida frigori cōgelāti exposita ɔgelat in medio sui accipit glacies eius ebullitionē ⁊ eminētia quā nō accipit aq̄ frigida cōge/ lata. cā autē est qꝛ cū frigus itrauit in aquā calidā fugit ca lor ad mediū aque ⁊ ibi cōprehēsus exhalauit ad medium par aque ⁊ eleuauit secū aquā ⁊ sic frigore ɔgelata ē. Am/ plius aūt appet hoc in operibꝰ piscatorū: illi eni ligna ⁊ arun dines alligant supiori extremitati retis sui vt videāt extre/ mitatē retis natātem cū sic peruenīūt ad aquā ꝓfundā. ⁊. s. volūt ꝙ supior extremitas sequēs inferior ꝓfundet vt rete possit ꝓfundū illiꝰ aque attigere tūc ꝓfundūt arūdines ⁊ li gna supioris extremitatꝭ cū aq̄ calida ⁊ ponunt sub frigore cōgelato ⁊ fiūt plene glatie que arundines cogit mergi ⁊ ꝓ/ fundari: ⁊ huiꝰ qdem eadem causa est. s. apparētis virtutis frigoris ⁊ operationis eios super suum contrarium qđ pre/ bet ei liberum introitum super omnen partes aque calefa/ cte: hec ergo de his impressionibus dicta sunt.

Tractatus Secundus Secundi Libri Metheororū de origine fluminum. Cap. pm.

In pho .4. ꝑ metauroꝝ ca pi. 5.

Uia ergo ostendimus

Qūo fit pruina ⁊ nix ⁊ pluuia ⁊ ros ⁊ grādo ⁊ cetere impssiōes humide in alto genera/ te nūc superest vt loquamur de oibꝰ vētis ⁊ aeribꝰ ⁊ fluminibꝰ que fiunt in imo ⁊ facia mus de ipsis cōsideratione nālez assignan/ do causas nāles de oibꝰ eis sicut est consue tudo nostra: qꝛ a pbis ꝓpriū est nō dicere aliquid nisi cum rō/ ne ⁊ cā: cupiditas eni nr̄a est ingsitio causē oiū rex nāliū ⁊ cōsideratio ꝓprietatū ⁊ differētiarū earū: qꝛ talia in pbia ɔue nit nos dicere docēdo ⁊ ɔuenit alijs talia a nobis audire: qꝛ aūt res nō hñ scit igratis passiōibꝰ eius ⁊ differētijs ⁊ pribꝰ: iō volūtas nr̄a est nihil hux dimittere virtꝰ autē pficiēdi nō est nisi p diuī in cuiꝰ manu sumus ⁊ nos ⁊ sermones nostri.

Vide ꝑ ista fus ph3 i 2. meta. c. cō. 15.

Dicemus aūt in origie fluminū ⁊ fontiū in residuis istiꝰ li/ bri: de vētis aūt ⁊ alijs impssiōibꝰ de vapore terreo causatꝭ dicemus in libro sequēti. Cū eni nos dixim'i pōicis libris istiꝰ de his qui calore solis vaporabilr eleuant ɔñs ē dicere de origine fluminū ⁊ fontiū eo ꝙ calor in viscelibꝰ terre con clusus ⁊ vapor ibidē gñatꝰ oēm aquā vniuersaliter causatam ele uāt ad originē sui fluxus: ⁊ ita vnā hz cām eleuatiōis aqua eleuata in aerem ⁊ aqua eleuata ad originē sui fluxus.

In pho vbi supra the .. de gña tube fluuio vnde quibusdam. 3.

Cap. 2m. De origine fluminum fm opinio/ nes antiquorum.

De origine autē fontiū ⁊ fluuioꝝ dixerūt qdaz antiqui ꝙ sicut est de vētis ⁊ aere ⁊ fluminibꝰ ⁊ aq̄ ⁊ nubibꝰ: dixerūt eni ꝙ vēti ⁊ aer sunt vniꝰ generis quo ad subaz. Sz differunt per accñs qꝛ cū quiescit dr̄ aer ⁊ cū mouetur dr̄ ventꝰ: ⁊ a sili ꝓbauerunt ꝙ aque flumi nū ⁊ nubes sunt idē subto: eoꝝ nā est vna ⁊ nubes sunt in aere ⁊ aq̄ fluminū est in terra ⁊ isti videnī dicere ꝙ aq̄ flu/ minū nō est nisi ex nubibꝰ ⁊ est māter nubes. Et alij an/ tē sapiētiores his dixerunt ꝙ vēti qdē oēs sunt vnus fz na/ tura tñ hñt maiorē diuāz ꝙ isti dixerunt: lz eni cōcedāt cum priorbꝰ ꝙ nō est vētus nisi aer motꝰ tñ dicunt ꝙ differunt inter se ex eo ꝙ in loco vno vel alio mouent vñ aqlonaris ex loco est frigidus ⁊ siccus ⁊ meridionalis et loco ē calidus et humidus: ⁊ hoc addunt dicto prioꝝ ⁊ a sili dicunt de flumi/ nibꝰ ⁊ nubibꝰ: qꝛ fm istos flumina nō sunt nisi nubes fluēs et ideo sunt oīa flumina fm nām origīs pme vnum. Sz differūt per loca per que fluunt: ⁊ ita efficit aq̄ vnius fluminis alterius operatiōis ꝙ alia. Utrūqz autē istoꝝ pboꝝ dcm̄ est absqz in quisitiōe cause: ⁊ iō nō est pbicus: in pbia eni sermo qui dr̄ p subtilē cause idagationē ⁊ rectā passionū ⁊ prius inqsitionē est pciosior ⁊ melior oīū inqsitiōe. Nō tñ autē sermo istoꝝ ē reprehensibilis: qꝛ est sine inqsitiōe ꝓbatꝰ. Sz etiā falsum est qđ dicunt: hoc eni qđ iducunt p simili falsū est: qꝛ si sermo eoꝝ de vēto sit is est sermoni de fluminibꝰ mō pdicto tunc opꝫ ꝙ pnᵐ vtrūqz materiale sit res vna cū pncipiato. Mā eniz hec saluat in materiato sine sui trāsmutatiōe a forma suba/ li qꝛ aer ⁊ aer motꝰ nō differunt per formā subalem ergo simi/ le erit de nube ⁊ aq̄ fluminis ꝙ vnū deberet ab alio deno/ minari. s. ꝙ nubes fluens sit fluuius ⁊ fluuius stās sit nubes qđ aperte falsū est: ergo simile qđ inducunt nō valet ad ꝓpositū: qꝛ etiā ipsi dicunt ꝙ aq̄ fluēs in fluuio diuersū qđ est a nube. Si autē sermo iste de origine fluminū est error: tūc nō scit causa fluminū ⁊ fontiū per dicta eoꝝ: ideo necesse est nobis inqsitio de esse fluminū qđ est origo eoꝝ ⁊ qñ: ⁊ qđ est mouēs flumina ad fluxū ⁊ vñ fluūt ex quibus locis est pn cipiū eoꝝ. Quidā eni antiquoꝝ qui illis sunt siles de qui bus mētio habita est falsū dixerunt de fluminibꝰ: dixerunt eni ꝙ aque fluminū exeunt de ɔcauitatibꝰ in qbus congre/ gant aque pluuie: sicut ventus exit de vtre inflato sicut eni vētus non cessat de vtre qui circūdat ipm donec totꝰ sit con sumptus vētus qui est in vtre: ita nō cessat egredi aq̄ de va sta voragine donec tota aqua sit consumpta que est in ipsa: hoc autē falsum est: qꝛ tunc nullus fluuius haberet aquam indeficientē. Sz cito deficerēt fluuij aquarū multarū eo ꝙ cō tinuus effluxus eoꝝ eēt multum disperdens aq̄s ⁊ locꝰ ali/ unde nō reciperet restaurum aliud. Hoc autē qđ dicunt de vento ꝙ ipse sit sit aer motus fm naturam veritatem nō ha bet: quia nos ostendemus ꝙ ventus est vapor terreus aerē vsqz transcendens ⁊ eum fortiter expellens.

Cap. 3m. De principio materiali fluminum qđ est humi/ darum impressionum.

Eprobatis autez antiquorum opinionibꝰ: dict/ mus ꝙ pncipiū materiale aliquoꝝ fontium ⁊ fluminū in speciali ⁊ nō cōiter oium est. ꝙ va/ pores aquosi quādo eleuant in aerē frigore qđ ibi est aggregant ⁊ inspissant ⁊ fiūt nubes ⁊ cō uertūtur in aquā vel congelantur frigido agē/ te in glatiez ⁊ resoluuntur in pluuias. ⁊ aque redeunt ad ter ram ⁊ faciūt cursū fontis ⁊ fluminis sicut cadit pma ab oc cidente egrediēs facit cursum fontis vel fluminis: nō tñ est radic pma: lz sit illi silis in effusiōe aque hostium fontis vel fluminis: cursum autē aque sic descēdentes quādoqz in superficie ad loca declina ⁊ faciūt stagna: quādoqz aūt p po/ ros terre vel eius spōgiositatē vel scissuras aliqs pertingūt vsqz in ꝓfundum terre: ⁊ cōgregant ⁊ faciunt ibi pncipium materiale fluminū vel fontiū. huius aūt signū est. qꝛ incre/ menta fluminū ⁊ fontiū fiunt in hyeme quando abundant pluuie magis ꝙ in estate. In estate eni quādoqz abscindun/ tur sub terra vel desiccant in toto quedam aque eo ꝙ pau/ ca mā sit quando pluuie nō cadunt: ⁊ ideo quando finit ma teria desiccat ⁊ abscinditur aq̄ cuius effusio fecit fontem vel flumen: ⁊ lz aliquando pluat tamē desiccātur aliqui fontes: ⁊ ex aque defectu qđ iō ɔtingit qꝛ aq̄ cadens super terre su/ perficiem trahēdo secum puluerē inuentum in terre superfi cie obstructum per os terre includit fm vias pertingēdi ad viscera terre interiora vnde laboriose concurrunt in terrā. Hoc autē etiaz alia de causa cōtingit. s. qꝛ aqua leuis est

in terra ⁊ sm naturam ascendit super eam vnde terra paucitatem hʒ respectu aque qȝ elementum ipsius est minus ⁊ minus hʒ de loco ⁊ aqua est plus ꝙ̄ terra. Sȝ ista terra laboris non hʒ locuȝ in pluuiis sȝ potius in eritu occeani in terrā: ⁊ hec cā sufficiens eēt ad hoc ꝙ nūq̄ in terrā prorumperet aq̄ occeani. Si aliūde nō moueret̃ sicut nos dicemus infra vbi loquemur de causa efficiēte fluminuȝ. hec aūt sententia eſt sm litteram Aristo. que sic dicit: ⁊ dico ꝙ aque oēs laboriose cōcurrant in terra qḋ est pp paucitatē terre sup aq̄s qm̄ est plus ea: emēdatiores tamē codices hnt sic ⁊ dico ꝙ aque oēs pfunde currunt in terra qḋ est pp̄ter victoriā terre super aq̄s qm̄ est plus eis ⁊ ista ira dubiūȝ nō hȝ qȝ aque impressionuȝ altaȝ humidaȝ cadentes pfundant̃ in terre visceribꝰ ⁊ nō natant super eā sicut faciunt in loco pprio aquaruȝ qui est occeanus ⁊ hoc cōtingit qȝ in loco generationis nihil se cōtingunt tria elementa terra vincit super aq̄s ⁊ est plus eis ⁊ iō operit ⁊ sorbet eas ariditas eiꝰ absorpte autē sub terra vndiq̄ ꝯcurrētes congregant̃ ⁊ efficiunt̃ materie fluminū ⁊ fontiū quorūdā: has autem aquas coadunat aer cōuersus in aquā ⁊ sic redit est ad terrā ⁊ cuȝ pluuiis ingrediens viscera terre ad multiplicādas aquas que sunt ibi ⁊ vt dicit Seneca etiam terra cōuersa in aquas qȝ si qḋlibet elementuȝ conuertitur ad aliud non esset ratio quare terra in aqua non cōuerteretur precipue cum symbolum sit terre ⁊ aque: ⁊ ideo facilis sit conuersio eorum adinuicem.

¶ Cap. 4m. Et est digressio de contradictiōe Senece ad ea que dicta sunt.

Huic autem sententie Aristo. cōtradicit Seneca in .9. libro naturalium qōnuȝ sic dicens qdam estimant qcqd ex imbribus terra cōcipit id illam rursus emittere vt fiāt flumina ⁊ hoc argumēti loco ponūt ꝙ paucissima flumia in his sunt quibꝰ rara est nubes vt in Ethiopia ⁊ interiore Africa ac cōtra Germaniam ⁊ Italiā ⁊ Galliam abūdare riuis ⁊ fluminibꝰ qȝ celo humido regunt̃ ⁊ nec estas in illis partibꝰ qdem imbribꝰ caret. ¶ Aduersus hoc dici plurima possunt p̄muȝ ego vineaꝝ qdem diligēs fossor affirmo nullā pluuiā esse tā magnā que vltra decē pedes in altitudīe terram madefaciat: ois eniȝ pluuie humor intēt p̄mam crustā consumitur: q̄o ergo suggerere pōt amnibus vires imber qui sūmaȝ humi tangit pars maior eius per fluminū alueos in mare fert̃ exiguum est ꝙ sorbet terra nec id seruat: aut eniȝ arida est ⁊ assumit in se qcqd effusum est aut satinta si qd supra desideriuȝ ceciderit excludit ⁊ iō primis imbribus nō augentur amnes quia tota in se sitiens terra trahit. ¶ Quid ꝙ quedā flumia erumpūt saxis ⁊ mōtibus his qd conferāt pluuie que per nudas rupes deferunt̃ nō hñt terrā cui incidant addite ꝙ siccissimis locis putei in altuȝ acti vltra ducētoꝝ aut trecētorum peduȝ spatiuȝ inueniunt aquarū vberes venas in quae altitudīe pluuia nō penetrat vt scias illic nō celestem eē nec collectiuuȝ humorē: sed ꝙ dī solet viuā aquaȝ: illo ḡ argumēto hec opinio refellitur ꝙ qdā fontes in summo mōtis cacumine redundāt apparet illos sursum agi. aut illic cōcipi cum ois pluuialis aq̄ decurrat hucusq̄ sunt vba Senece ⁊ sunt plana. ¶ Quia q̄tuor rōnibus videtur hoc qḋ ante diximus refellere cōsentit ita Seneca ꝙ humor ad terrā ab aere descēdens pōt esse mā alicuiꝰ fontis ⁊ alicuius riui: qȝ dicit sic in eode libro sepe colligitur roris mō tenuis ⁊ dispersus liquor qui ex multis locis in vnū cōfluit quem sudorem aqualigores vocāt que gutte quedā vel spissura loci elidunt̃ vel estu euocātur hoc tenuis vnda vix fonti sufficit ex magnis causis magnisq̄ conceptibꝰ excidūt amnes pluuia torrentē facere pōt nō amnē. ¶ Sȝ cōtra hāc sniam Senece sunt dicta fere oium Peripatheticoꝝ sicut Auicēne ⁊ Algazelis ⁊ alioꝝ: ⁊ iō rōnes ponemus contra ipm efficaces ⁊ soluemus rōnes suas. ¶ Dico ḡ ꝙ oē qḋ inuenit̃ in aliquo ⁊ nō natur alr generatum est in illo necesse ē ꝙ aliūde venerit in ipm aqua autē inuenit̃ in visceribꝰ terre ⁊ nō generat̃ ibi naturalr qȝ nihil gn̄atur nālr extra locum suū ergo opȝ ꝙ aliūde venerit in viscera ipsiꝰ: nō autē pōt esse nisi per influxuȝ aque in terram: ḡ aqua a superficie terre fluit in viscera terre. Si autē dicat aliqs ꝙ illa nō est aqua pluuie. Dico ḡ ꝙ argumētuȝ gn̄ale est de omni aq̄ siue sit pluuie siue alia: adhuc ꝯstat ꝙ metalla gn̄ant̃ sub terra plus ꝙ̄ ad trecentos pedes: ergo opȝ ꝙ sit vaporabile humidum qḋ est materia ipsorum: vaporabile autē humiduȝ nō est nisi ab alto descendens: ḡ impressiones humide ab alto cadētes super terraȝ multo pfundius descēdunt ꝙ̄ dicat Seneca ¶ Adhuc autē quāto aq̄ subtilior est tanto est magis penetratiuuȝ sicut aqua impressionū ab alto descēdentiū eo ꝙ rara substantia cōuersa ⁊ subtilior est omni alia aqua ergo illa maxime est ad interiora terre penetratiua ḡ pfundissime vadit aqua pluuie. ¶ Adhuc autē valet experimentuȝ fossoꝝ metalloꝝ vbi vidimꝰ oculis nostris tempore pluuie per lapidem soliditatē montis guttas pluuie distillare ad pfunditatem cētum ⁊ triginta passuum vn̄ qḋ dicit Seneca nō hȝ inde rationem nec ipse bene sciuit pbām nālē ¶ Vn̄ dicendū ꝙ cuȝ descēdit pluuia dupl̄r madefacit madet enī tota terre superficies ex cōmuni descēsu. Madet ēt plus aliqua pars eius nisi vbi aqua stagnat̃ vel paludat̃ vel in vno receptaculo collecta absorbet̃: ⁊ prima qdē madefactio guttarum est modica ⁊ potest esse ꝙ in magna pluuia profundatur ad decē pedes. Secūda autēȝ madefactio est vehemēs ⁊ est in loco speciali vbi terra cōtinet plurimas aquas collectas ⁊ per terre poꝝum aliquē vel spongiositatem effunditur aqua illa vsq̄ ad interiora terre viscera. ¶ Qḋ autē secūdo dicit ꝙ flumina erumpant saxis incōsiderate est dictum qȝ lȝ erumpant de saxo tamen collectio ministrans aq̄s amni est sub saxo ⁊ aliqua causa eleuante accipit exitum a saxo sicut inferius ostendemus. ¶ Qḋ autēȝ tertio dicit de puteis iam solutum est quia hoc potius est contra eum mȝ supponat falsum. s. aquas non descendere vltra decē pedes in profundum. ¶ Qḋ autem quarto dicit soluitur sicut secūdum ⁊ nos infra loquemur de hoc q̄re aque frequētiꝰ oriuntur i locis altis: sic ḡ pȝ Senecā in parte nō verū dixisse.

¶ Cap. 5m. De modo collectionis aquarum sub terra.

In pho vbi supra.

Redeamus ḡ ad ppositū declarantes qualiter aque generātur in terra magis ꝙ̄ in terre superficie. Dico ḡ ꝙ aque pfunde sub terra nō sunt separate in tot locis sicut sūt in superficie terre. Huius autē rā est. qȝ in superficie terre separata per parua loca valliuȝ ⁊ depssionuȝ ⁊ stagnantur ⁊ paludant̃ in eis. sed sub terra receptaculū aque paruū esse nō potest qȝ impletur terra premente ipsuȝ: ⁊ ideo non est sub terra receptaculuȝ nisi sit vastū ⁊ amplum fortissima hñs latera: ⁊ in illo multe cōgregant̃ aque ex diuersis venis concurrentes. vn̄ sicut cōgregatur gutta cuȝ gutta ad faciendum paludē vel stagnuȝ ita cōgregatur vena cum vena ad implēdam vastā voraginem subterraneā que efficitur pncipium fluxus aque qȝ ibi paulatim cōplent̃ aque ⁊ cōgregant̃ adinuicē ⁊ sit ex eis pncipiuȝ māle cursus fluminuȝ aliquoꝝ. Et signū huiꝰ est qḋ accipit̃ a sensibili experimēto illi enī qui fodiunt puteos vt extrahāt aq̄ fodiunt īueniētes loca multa multaꝝ venaꝝ oēs autē illas venas aggregāt ad locū vnū cū fluxu eaꝝ ⁊ sub illo fitum fodiūt inferiꝰ ⁊ faciūt fouēā in qua colligunt̃ fluxus illaꝝ venaꝝ ⁊ vbi ita foueam foderent vena cum quelibet transmearet ad locum aliūm vbi sub terra specū inueniret ⁊ ideo facientes foueaȝ in medio venarum quasi amputant vias per quā fluere consueuerāt ⁊ sic retinent eas ⁊ vtuntur illa fouea pro radice ⁊ principio indeficientis aque in puteo.

¶ Cap. 6m. Et est digressio declarans qualiter aqua sm naturam illabitur terre.

Est autē hoc attendendum ꝙ lȝ sm ordinē elemētoꝝ congregatio aque sit sup terrā eo ꝙ ipsa sit leuis in terra sicut in celo ⁊ mōdo mōstratuȝ est: tn̄ terre illabit̃ cā ex pluuiis ꝙ̄ ex aliis impssionibꝰ in altis gn̄atis ꝙ̄ ēt ex pprio loco eiꝰ qui est occeanus qui amphitrites vocat̃ cuiꝰ sūt q̄tuor rōnes: quaꝝ vna potissima est: qȝ sicut non determinauimus in scīa superiori libri istius ⁊ libri de gn̄atiōe ⁊ corruptione elmta aliuȝ motorē hnt qui inclinat ipsa ad locū suū: ⁊ aliuȝ qui mouet ipsa ad mixtionē ⁊ locuȝ mixtiōis qȝ motor mouēs ipsa ad loca sua est gn̄ans ea qui cum dat eis formam dat eiȝ ꝯñs formam qḋ est locus ⁊ motuȝ ad locum pprium sicut in .8. physicoꝝ est pbatū. Mouēs autē ad mixtionem ⁊ locū mixtionis est motꝰ solis ⁊ aliaꝝ stellaꝝ in circulo obliquo qui est zodiacus ⁊ in circulo recto qui est equinoctialis ⁊

Impugnatio opionis Senece.

Solo ad ris nes senec.

lis ⁊ facit ascendere mare qḋ amphitrites dicit̃ sup litus ⁊ qḋ subtilius est in terra labi ⁊ facit ascēdere in forma vaporis aquas in aerē ⁊ descēdentes labi in terrā vbi inueniunt locū decliuē ⁊ porosum vsq̄ ad viscera terre declinantez qa aliter nō fieret mixtio ad oia nālia gn̄anda. ¶ Ostēdemus etiā infra q̄ p̄cipue circulus lune facit hoc i aq̄s sicut circulus solis facit in igne: ⁊ spera stellaꝝ fixaꝝ i terra: ⁊ quoque spere alioꝝ planetaꝝ mouent aerē. ⁊ hoc est qḋ qdaz antiqui dixerunt q̄ influxus aquaꝝ in terrā est a nā vniuersali ⁊ nō a particulari intelligētes per nām vniuersalē celū ⁊ motorem ⁊ motū eiꝰ ⁊ per nāz particularē motorē qui generat elītuz. ¶ Scḋa autem cā est interminabilitas aque qa lz ieulo: sit q̄ terra: tn̄ vndiq̄ fluit ad ipsaz ex nā humidi qḋ querit terminuz alienū ⁊ cū humidū sit subtile ⁊ subtile sit penetratiuū partiuz: vt habet̃ in .2. de gn̄atione ⁊ corruptiōe penetrabit aqua in grossum terre ⁊ ꝯtinebit̃ inter ipsaz. ¶ Tertia cā sine rō est circularis gn̄atio elītoꝝ: ex hac eni qḋlibet itrat in qḋlibet cum mouet̃ ad formā eiꝰ ⁊ hoc p̄cipue cōtingit in contactu elītoꝝ qa ibi potissime permixta sunt. ¶ Quarta ⁊ vltima est Senece. s. locus deuexus: sunt eni in terra loca deuexa declinātia ad quedā loca terre cōcaua: ⁊ ideo aq̄ necessarie deuexatiōis cū mota fuerit vel ceciderit super altitudinez deuexitatis declinabit ad cōcauū terre. Dico aūt cum mota fuerit sup altū deuexi illius pp amphitritē qui in motu lune gibbū terre ascēdit ⁊ per deuexū fluit ad terre ꝯcauitates cadētes aūt aque sup deuexas vias terre sūt ille que descēdūt ab humidis impssiōib aeris: lz q̄ vnusquisq̄ homogenij pars ad suū totū nāliter cōgreget̃ ⁊ ad locuz sui totius vel ad locū illi ꝓpinquū. Adhuc aūt cuiuis corporis homogenij sit motꝰ ad locū vnuz in toto ⁊ in partibꝰ. qa idē est motꝰ terre totius ⁊ glebe: tn̄ aque cadētes nō oēs cadunt in mare: ⁊ cadētes in circuitū terre nō oēs redeunt ad mare neq̄ permanēt in superficie terre vbi est nālis locꝰ aquaruz pp rōnes que dicte sunt: partē eni ad totū nō iclinat nisi gn̄ans: quādo pars est extra locū totiꝰ nec in loco ꝓpinquo stat eo q̄ nō terminet̃ ꝓprio termio nec redeūt ad totū eo q̄ mouent ad mixtionē mouet in oppositū elīta: nō eni ꝓpter se creata ⁊ ordinata sunt sz potiꝰ elītuz noiat nām ordinatā ad aliqḋ corpus cōpletum in nā: ⁊ ideo mō materie mouent̃ ad perfectionem gn̄ationis mixtū que sunt vltimi fines nature.

Elitū noiat nā ordinatā ad aliud ⁊c.

¶ Cap. 7m. De locis in qbus oriunt̃ fontes ⁊ flumina.

Redeuntes aūt ad ꝓpositū loquamur de loco originis fontiū ⁊ fluminuz dicētes q̄ frequētiꝰ fluunt magna flumina ex mōtibꝰ magnis vl' si nō fluunt ex ipsis mōtibꝰ tn̄ ꝓpinque iuxta montes sunt origies eoꝝ. Cā aūt q̄re apparēt origines aquaꝝ ex mōtibꝰ ⁊ locis altis est que dicta est: qa ibi videlicet sub mōtibꝰ ⁊ locis altis sunt vaste ꝯcauitates habēt cos ⁊ copias habētes plurimaꝝ aquaꝝ: oppositū aūt huius cā q̄re in pedibꝰ mōtiuz lōge ab ipsis mōtibꝰ in locis planis nō frequēter oriunt̃ aque: ⁊ si oriunt̃ sunt pauce ⁊ deficiētis fluxus. Loca eni alta ⁊ mōtuosa interiꝰ sunt sicut spōgia spissa que calore suo sugit ⁊ trahit ad se aquas de copia aquaꝝ quā hz in ꝓfundo vaste concauitatis que est sub ipso loco alto vel mōtuoso sicut nos infra ostēdemus: ⁊ demōstratio qdem q̄ ex talibꝰ locis aque magne oriunt̃ est per inductionē ⁊ experimētuz. Sophiste eni disputātes ⁊ disceptātes de terre rotūditate instāt geometricis dicētibꝰ terrā eē rotūdā per mōtē qui dicit̃ Caldeus qui mons magnus ⁊ excelsus valde adeo q̄ aliqs ascēdit ad ipm videt mare qḋ lōge distat ab eo intātū q̄ illi qui sūt in plano sub mōte vsq̄ mare nullos fines ꝓpinquos mari magno cōspicere possūt. Est aūt mons hic sitꝰ sub meridie vsus signa i qbꝰ orit̃ sol in breme ⁊ puto q̄ hic mons sit Athlas. qa ille ē in meridie sz chosmographiā Julij cesaris. Mare āt qḋ videt̃ ex ipo ē amphitrite a quo oriunt̃ maria reliq̄ ⁊ flumia ⁊ ex isto mōte flumia magna oriūtur que forte de amphitrite copias trahūt aquaꝝ: sz in mōte oriunt̃ ⁊ codē ex mōte qui vocat̃ Caucasus oriunt̃ flumia magna multaꝝ aquaꝝ hic ē mons sicut dr̃ i chosmographia Julij cesaris iuxta mōte Tauro ē i oriēte versus aqlonē nō lōge a Tauro mōte ita vt qdā credāt q̄ Taurus mons sic ad iugū eiꝰ sicut dr̃ in itinerario Antonij augusti ⁊ nascit̃ ex mōte isto fluuiꝰ Mais ⁊ fluuiꝰ Thermō ⁊ fluuiꝰ ghisis ⁊ fluuiꝰ Corrcostes ⁊ fluuiꝰ Tinis ⁊ fluuiꝰ Spitamos: hic autē mons maior oībꝰ mōtibꝰ est orietalibꝰ tendētibꝰ ad aqlonē ⁊ significatio sup magnitudinē huiꝰ montis est q̄ illi qui habitāt sub ipso in loco inferiori vident radios solis in mōte isto in cacumie donec ptrāseat tertia pars noctis in sero in occidēte: ⁊ in mane ante tres horas ortꝰ diei vidēt iterū in oriēte in ipso radios solis vn̄ ipsis radij solis nō occultant̃ nisi p tertiā ptē noctis hoc ē p q̄tuor horas eq̄les sm̄ q̄ tota nox diuidit̃ in .12. horas. Aliud aūt signū magnitudinis eiꝰ est magnitudo fundamēti eiꝰ vn̄ in chosmographia dr̄ q̄ mons Caucasus iter Colchos qui sūt sup cymicer mare ⁊ inter Albanos q sūt ad mare Caspiū p̄mū attollit̃ caꝰ qdē vsq̄ ad vltimū oriētez vn̄ videt̃ iugū: sed multa sunt noia ⁊ multi hic iugūz tauri multū mōtē credidecunt qa tenera ꝓcaturas mons Armenie iter mōtez Tauri Caucasuz medius ꝯtinuare tauruz cū Caucaso existimat̃: ⁊ ideo latissimū ⁊ multas terras occupās hz fundamētū: ⁊ testes sūt homines qui habitāt sub eo ⁊ ꝓcedūt ab eo q̄ illi multaruz nationū ⁊ multaꝝ sunt linguaꝝ sub isto mōte flumi a multa oriunt̃ sic dcm̄ est: ⁊ fundamētuz eiꝰ super qḋ stat mons ⁊ ingū eius est rotundū ⁊ eleuatū ab initio sui vsq̄ ad vltimū eius qḋ est valde distās: qa vt dcm̄ est q̄ tēdit̃ vsus vltimū oriētē. finus vo qui vt puto vocat̃ Olympꝰ mons est qui in decasu solis apḋ eqnoctialē ex quo oriunt̃ duo magna flumia: ⁊ sūt ex parte meridiei ⁊ de Ethiopie fontibꝰ ꝓcedūt flumina magna que noiant̃ Mermin ⁊ Jecus ⁊ Cathallis quoꝝ fluuioꝝ effusio est in mare magnū qḋ circundat terrā qḋ est amphitrites. Nilus aūt q est fluuiꝰ meridionalis currit de sub mōte q vocat̃ Gutis nō tn̄ orit̃ in ipso qa sic dr̃ in chosmographia in exordio suo. Nilus de secretioribꝰ ꝓmit ⁊ i Ethiopia facit locū magnū q currit in circulo i magnās milia cētū quinquaginta tria. ⁊ exiēs ab eo puenit p cathetactas interiores in Egyptū: ⁊ itez de sub mōte q vocat̃ Semerꝰ currūt tria flumia ⁊ in alijs locis de sub terra currūt flumia magna sicut Danubiꝰ de alpibꝰ ⁊ Rhodanus ⁊ Rhenꝰ ō mōte septimo ⁊ Albis de mōtibꝰ Boemie ⁊ Thymis ⁊ Athyris de mōtibꝰ alpiū Alemanie ⁊ molta alia flumia p̄ter ea q̄ nō noiamꝰ: vex in his que noiata sūt est sufficiētia ad ꝓbationē eiꝰ qḋ volumꝰ: de cognitiōe eiꝰ qḋ p̄cessit de fmōe nostro. s. q̄ flumia oriunt̃ de mōtibꝰ frequēter ⁊ de locis altis. Noia aūt mōtiū ⁊ fluuioꝝ mō mutata sūt sic ⁊ post nos mutabunt̃ ⁊ iō sūt ignota. Tn̄ ex dictis ꝯstat p eductionē q̄ cauz in meridie q̄ aqlone: ⁊ tā in oriēte q̄ i occidēte fontes ⁊ flumina vt frequētiꝰ oriunt̃ de mōtibꝰ ⁊ locis altis q̄ vix ꝯcludi pōt q̄ origies fontiū ⁊ fluminū sūt ex mōtibꝰ ⁊ locis altis: si ne aūt fontes ⁊ flumia p̄n̄m māle hūt ex impssiōibus ab aere descēdētibꝰ sicut supra diximꝰ. siue et p̄n̄m habeāt ex amphitrite de quo infra dicemꝰ semp hoc ē vex q̄ p̄n̄ fontium ⁊ fluminū nō sūt determiatis aq̄s in quātitate ⁊ hoc cōtigit qa aer ⁊ terra resoluunt̃ ⁊ fiūt aq̄ ⁊ qa vapores resoluti veniūt ab alto ⁊ aq̄ ab illis gn̄ata vadit in fontes ⁊ in ꝓfunduz terre ⁊ in ꝓfundo mariū ⁊ fluminuz: qḋ aūt demonstrat illud est q̄ maria ⁊ flumina carentia paulatim aperiunt̃ ⁊ cōgregāt̃ ⁊ augentur in pluuijs ⁊ diminuuntur in tēpore siccitatis.

¶ Cap. 8m. Et est digressio declarans opinionez Senece de principio materiali fontium ⁊ fluminum.

Seneca autē de mali p̄ncipio fontiū ⁊ fluminuz quedā vera quedā vo falsa dicit: hec autē sunt verba sua in libro .9. q̄onuz qdā estimāt quemadmodū in exteriori parte terraꝝ vaste paludes: iacent quoq̄ magni lacus ⁊ maria ingētia spatio porrecta sint interiora terraruz abūdare aquis dulcibꝰ neq̄ minus illas late stagnare q̄ apḋ nos oceanū: q̄ ex illa ꝓfunda copia tāl oēs gn̄ant̃ quos qd mitatis si defructos terra nō sentit cū adiectos mare nō sentit. ¶ Alij habere terrā inter se recessus cauos ⁊ multū spiritus qui necessario frigescit vmbra graui pressus deinde piger ⁊ imotus tn̄ se ad aquā desinit sete ꝯuertit: ⁊ quēadmodū super nos imbrē: ita infra nos flumē facit. supra nos aūt nō pōt diu segnis stare qa aut sole attenuat̃ aut vētis expādit̃: ⁊ ideo interualla imbriū sunt sub terra nō q̄ illū in aquaz cōuertit idem semp est. s. vmbra perpetua frigus eternum in exercitata dēsitas semp q̄ p̄bebit fonti ante flumē cās adijcias his q̄ fiunt oia ex oībꝰ elementis ex aqua aer ⁊ ex aere aqua quare ergo nō ex terra fiat aq̄ que ā in alia mutabilis

est quare non in hanc. vtraq; autē cognata res est. ¶ Multe sunt Senece quedā; est vera: & quedam falsum q̄ eni ibi aque ita late stagnent sicut apud nos occeanū ex hoc falsum pbat: q̄a totius terre circulus exterior mior est aq̄ occeani: sed interior concauitas terre minor incomparabiliter q̄ exterior circulus terre. cum ergo non possint stagnare in concauitate aliq̄ non possint ita late stagnare sicut occeanus: alia que dicit probabilia sunt.

¶ Cap 9m. Et est digressio declarās opinionē Theophrasti de principio materiali aquarum.

Dicit autē Theophrastus cuius sniaz ponit Seneca in hec verba sub terra minus nota nobis nature iura sunt sed minus certa credere contra quod vides supra illic specus vaste sunt ingensq; recessus & spatia suspensis hinc & illinc montib⁹ lata abrupti in infinitū hiat⁹ qui sepe illapsas vrbes ceceperūt hoc specu plena sunt & stagna plena tenebris & obsessa ac locia amplis alia illis innascunt tarda & informia vt in aere ceco pinguia que cōcepta & in aquis torpentibus sicca pleraq; ex his ceca vt talpe ac subterranei mures q̄bus nō est lumē q̄a superuacuū eēt isde vt Theophrast⁹ affirmat quibusdā locis pisces oriunt secencum parla Jn india vrbē tales qdam exhabuissent perlerūt gentnq; illos ederent pisces quos ignoto celo nouus amnis ostendit nec mirū erāt eni corpora pinguia tenebris saginata lucis inexperta ex qua salubritas ducit: nasci posse pisces in terrarū pfundo fit indicium q̄ anguille latebrosis locis nascunt grauis & ipse cib⁹ sunt vtiq; si altitudo loci ipsas abscōdit hoc ḡ venas nō tm̄ terra ex quibus cōtinuo flumina effici possunt sz amnes magnitudinis vasteq; quorū alij in occulto semp vis est donec aliquo mure terre deuorentur: alij sub aliquo lacu emergūt. Adhuc addit Seneca sic dicēs placet nā regi terrā & ad nostrorū corporū exēplar in qb⁹ vene sunt arterie ille sanguis hec spūs receptacula sic in terra sunt alia itinera p q̄ aque: alia per que spūs currit que ad similitudinē humanorū corporū nā formauit vt maiores nostri aquā appellarint venas sicut ergo in nostris corporibus sanguis a vena sic a terre vena riuus aut flumen effunditur ex his patet sm̄ dicta phorum sub terra esse receptacula & vias aquarum & multas copias aquarum esse in ipsa.

¶ Cap. 10m. Et est digressio declarans causam efficientez cōcauitatum terre.

Queret aūt aliqs qd in terra fecerit hec receptacula corp⁹ eni de nā sui ꝯtinuū & homogeneū nō intercipit aliq̄ vasta ꝯcauitate tale aūt corp⁹ est terra: & iō cōcauitates non videt hic. ¶ Adhuc aūt quelibet ps grauis corpis festinat ad cētrū: ḡ vna i circulum cōprimit circa aliā: & sic videt q̄ vna nō distet ab alia p ꝯcauitatē aliquā. ¶ Adhuc aūt videtur hoc eē ꝯ effectū q̄litatū terre que sūt frigidū & siccū: frigidū eni strigit & hz motū ad cētrū sicut dixim⁹ i lib° de gñatione & corruptiōe: & iō ꝯtinuat ptē parti: & ita videt q̄ nō pmittit tales i terra fieri ꝯcauitates: siccū ēt vbi ē cū frigido artā stringit q̄a lz est iō siccū q̄a humidū ab eo ē expssuz vñ ꝯstat q̄ sit ꝯspisse sūt ptes ei⁹. ¶ Adhuc aūt & Zeno obijcit negās q̄ aque moueant ad ꝯcauitates terrarū: aut eni mouent ad vacuū aut ad plenū. Si ad vacuūz tūc sequunt duo icōuenientia quorū vnū ē q̄ vacuum ē aliud aūtē q̄ mot⁹ est ad vacuū. Sz cū vacuū sit icorporeū ḡ mot⁹ corporis erit ad icorporeum spatiū: cū aūt eadē rōne qua ad vacuūz mouet vnū corpus oē corp⁹ moueat ad ipm sequeret q̄ oē corp⁹ moueatur naliter ad vnum & idē qd est ꝯ oēm nām. Si aūt mouet ad plenum cōstat q̄ nō est nisi aere vel vapore plenum: aut igit ingrediente aqua egredit aer: aut nō. Si pmo mō: aut per eādez viā egredit aut per aliā. Si per eādē egredit tūc eque fortis erit aer vel vapor sicut aqua ingrediēs qd falsū est: ḡ aqua ipediet ne per idē foramē possit exire. Si aūt per aliud egredit tunc oporteret tandē q̄ aer exiret: & aq̄ impleret illa cōcauitates & tunc nō amplius esset receptio aquarū ergo iā dudum oēs ꝯcauitates aquis essent replete & iā nō haberent vbi se reciperent pluuie & aque alie terrā influentes qd falsuz est. Si aūt recipiunt aque ille in pleno tūc duo corpora erunt in eodē loco qd apud nām est impossibile sic in libro phicorū est demōstratum. ¶ Propter hec & his similia dicimus q̄ terra naliter quātuz ad nām particularem est solida: cōtinuo autē calore solis & stellarū agente in ipz humidū qd erat in poris eius exhalauit & facti sunt pori & foramina cōcaua sicut expsse videmus in locis paludosis exiccatis vbi terra scindit: & fiunt ille scissure magne in terris calidis & in tēpore calido sicut autē fit in superficie terre ita est sub terra q̄ vapor ꝯgregat⁹ & inclusus exhalare nō potēs resoluit terrā humorosam & facit specus in ipsam & tātus pōt esse q̄ si solida est sup ipm eleuat eam & facit eam montē collem paruū vel magnum eo q̄ vaporosum querit maiorē locum: & ideo sub montib⁹ huius specus frequentius sunt. Si aūt locus nō est solidus super vaporē aliquādo scindit locū: & quādo est calidus aliquādo eijcit multos cineres sic nos infra dicemus sz ad psens sufficit q̄ ipse cōsumēdo humidū & subtile terreū & eleuando terrā facit specuz magnā vel paruam sm̄ violētiā ipsius: & hec est cā cōcauitatum sub terra & in terre superficie vnde aliunde q̄ a terre nā est q̄ terra est hēns multas concauitates. & per hoc pz solutio ad tria pma. ¶ Ad dubitationē autez Zenonis dicendū q̄ aqua mouet ad plenū. q̄a concauuz illud est vapore plenū: & ingrediente aqua in parte vna egredit vapor vel aqua in parte alia: sed vtrū semp regenerat & pp hoc nunq̄ deficit aqua eni semp subintrat: & vapor continue generat a radijs solis tanq̄ ibi in locis solidis cōgregatis. Solida eniz loca magis cōtinēt calorem & vaporē q̄ alia loca sicut nos infra probabimus.

¶ Cap. xim. De cōmuni materiali principio aquarū: & vtrum mare habeat finem in aquilone.

Redeamus ergo ad ppositum ostēdens cōmune principiū oium aquarū indeficientiū. Principium autē cōmune oium aquarū indeficiētiū est ex mari qd vocat Amphitrites siue occeanus ex pluuijs eni possunt recipere additionez & diminutionem sed indeficientis aquarū recipiunt ex occeano. Manāt eni ex isto mari flumina multa et ipm est mare fluens ab aquilone in meridiē sicut infra ostēdemus. Aqua autē que est in ipso mari fluit ex ipso in terrā vt faciat flumē in loco qui noiatur Curatus: pfundo autē eius ex parte septētrionis nō est finis ppter spatiū sue pfunditatis & lōgitudinem sue cōcauitatis. neq; pōt alias peruenire ad lōgitudinem illius pfundi: cū eni ipm sit circa totaz terram quasi terre cingulū & incipiat ab aquilone & veniat per orientē & meridiē redit per occidētē in aqlonem: & ideo terra nō apparet arida sub polo aquilonari. Sed locus maris amphitritis icipit circa polū aqlonarē & aliqd littus est subtus nō sub polo sed vltra polum apud antipodes ita q̄ rotundū terre est in concauo aque vndiq; circa terrā a polo vsq; in polū ita q̄ terra versus q̄tuor pūcta oriētis & occidētis & aquilonis & meridiei nusq̄ apparet⁹ sed tegit aqs & arcus maris est altior qd est in supiori hemisperio terre: & ad littus qd est in hemisperio inferiori rectū vnde eius imaginatio est q̄ accipiat globus ligneus vel cupreus & signentur in eo quatuor pūcta oriētis & occidentis aquilonis & meridiei: deinde circa illa pūcta in arcu superiori ad latitudinez duorū digitorū circulus assignet in globo & inferius circulus alius signet in eodem globo equalr superiori distans a punctis eisdem & sm̄ quātitatem latitudinis que est inter circulos cōponat circulus cere circa globum dico eni q̄ tunc globus est sicut terra & cera sicut amphitrites: & quātitas latitudinis amphitritis est sicut spatiū de circulo in circulū q̄a illi circuli sunt signa littoris amphitritis ex qua imagie pz: q̄ pfundum amphitritis ex parte aquilonis non potest accipi q̄a ibi inauigabile est a littore in littus & a littore in littus ē pfundum sue concauitatis. Longitudo autem eius est a polo in polum per occidētem in parte vna: & per orientē in parte alia. Nō enim pōt esse q̄ ita dicat infinitū q̄ acta finē nō habeat: q̄a nulluz corpus sic est ifinitū: sed q̄a in aqlone plurimū aquarū est q̄ alibi & pp frigus & tēpestates est inmeabile: huius autē cā reddet in tractatu sequēte istius eiusdem libri. Ex hoc igit mari egrediunt mediterranea maria in oibus quartis mūdi: & flumina & fontes multi indeficiētiū aquarū. Ex parte autē aqlonis in quarta orientali sm̄ mēsuram trecentorum passuum a littore profundi maris in tribus locis egrediunt e mari isto fontes plurimarū aquarū: sicut q̄a dicit Priscianus in libro quem Perigisim ipse vocauit eo q̄ sit de itineribus

Jn pho sm̄ metauro. a pl. 5.

2° d gnōne. 1. cō. 9.

de itineribus versifice cōpositus: ⁊ sicut dicit Chosmographia sub Julio cesare descripta hec quarta noueȝ maria habet mediterranea ⁊ 19. magna flumina submerguntur autē fontes istī in loco qui dicit Algabustus qđ nomē modo mutatū est deinde manant in loco alio forte a montibus ⁊ altis locis sicut caucaso ⁊ tauro ⁊ alijs mōt' b' istius quarte. Inter cetera autem que egrediuntur de mari occeano per modum fontium est vnum qđ suo tempore Radanix vocatum est adeo ꝙ naues portare possit.

Cap. 12ᵐ. Et est digressio declarans hoc qđ est eleuans aquas ad hostia suorum fluuium.

Ueret autē quis cum aque siue sint in amphitrite: siue sint in cōcauitatib' non naliter eleuātur a locis illis ⁊ effūdūt in terrā que sit cās eleuās ex locis suis ad hostiū fluminis vel fontis: nullum enim corpus ſm nām mouet ad locū vnū ⁊ eundē ⁊ de illo sed si mouet ſm nām ad ipm tunc ſm violentiā recedit ab ipso sicut pȝ in motu terre deorsum ⁊ in motu ignis sursum. Adhuc autē q2 aqua grauis est plus ꝙ leuis ⁊ ideo descēdet ſm nām in loca ꝯcaua: igit ſm sui nām non eleuabit a locis ꝯcauis ad hostia fluuiorū ⁊ fontium siue veniat a mari: siue ab impressionibus humidis ab alto ad terram descendentibus. Ad huius autē dubitationis enodationē reuocanda sunt ad memoriā superi' digesta. Nos enim diximus calidissimos vapores generari sub terra ex ꝯtinuo motu radiorū solis ⁊ stellarū super eam ⁊ hos aliquādo exhalare aliquādo autem a locis solidis cōtineri ⁊ tunc impulsi in loca concaua ⁊ cōtinue ibi generari ex cōtinua ad terram solis appropinquatiōe: hi ergo vapores sicut nos ostendemus etiā sunt in fundo maris aliquando exhalāres: aliquando autem cōtinuo retenti in aliquo loco ipsius solido in suo profundo: ⁊ exhalātes quidē cooperantes ad influxum maris ⁊ refluxum sicut alibi dicemus retenti autem faciunt fontes sicut ⁊ in terra. Modus autē eleuationis est iste vapor sub terra cōtentus ⁊ reflexus in se ad solidum cōcaui superius calefacit ⁊ calore aquas de subtus attrahit. Itemq in aquis solidis parietibus cōcauitatis reflexus ebulliendo sicut ventus quidā inclusus eleuat sursū ⁊ tum continua actione sua ad montis latera necessario aliquando aperiat porū per illum aqua incipit effluere per venerum loci qđ in exteriori parte inuenit. Ex his pȝ quare aque effluunt a principio sui ebullientes: cū enim prima tangit frigiditatē exteriorem tunc ſcda aduenit sub illa a vapore impulsa ⁊ tertia venit vicinior vapori impellens ſcdam ⁊ sic fit vsqȝ ad illas in quas imediate agit vapor inclusus: ⁊ ideo saltantes aque ab hostijs suis effluunt sicut olla bullit. Sed tunc aliquis obijciet ꝙ cū vapor iclusus eleuās aquas ad hostia sit calidus debēt aque egredictes eē calide nisi frigiditas exterior in ꝯtrariū operet. In estate aūt nihil in contrariū operat frigiditas exterior sed potius caliditas exterior interiorē coadiuuat caliditatē ergo aque fontiū in hostijs suis debent esse calide cuius cōtrariū pȝ ad sensum: q2 in estate sunt frigide: in hyeme aūt calide ⁊ precipue vbi est magnū gelu. Solutio autē huius dubitationis est ꝙ in locis cōcauis due terre supficies vna interior: ⁊ vna exterior. Interior autē calida est valde ⁊ cū ꝯtrariū expellat ꝯtrariū sicut sepe dictū est supra totam terre ⁊ aque frigiditatem expellit interius calidū ad crustam terre superiorē: ⁊ hec est vna causa frigiditatis montiū: cū ergo aqua eleuata est calida calore nō ignito: sed vaporatio ab interiori ꝯcauo ad hostiū primum istius ꝯcaui qđ est sub terra ad longū spatiū: nō qdē directe in ꝓfundum sed ex trāsuerso sub crusta terre vel lapidis exteriore frigescit aqua vehemēter per frigidū expulsum in crustam illam q2 ꝯtrariū expulsū a suo ꝯtrario fortior est effect': ⁊ ideo ipsa statim densat ⁊ raritatē amittit: ⁊ egreditur vehemēter frigida a calid' locis: ⁊ hec est causa quare in locis paludosis nō est adeo frigida sicut in montibus: q2 loca illa rara sunt ⁊ nō solida ⁊ non multum continentia frigus: ⁊ caliditas sub talib' locis non est multa que frigus ad exteriora expellat. In hyeme autē est quidā alius calor in extrema superficie terre diffusus a quo plante nutriunt ⁊ conualescunt ⁊ ille cōpressus per gelu terre exterioribꝰ poris conclusus vertitur in aquas ⁊ facit eas tepidas. ⁊ hoc signū est ꝙ quanto maius est gelu in hyeme in terris aquilonaribus

Propter qđ aqua in paludibus non est adeo frigida sicut in montibus.

tanto putei magis fumant ⁊ cum gelu remittatur tunc non fumant sed infrigidantur aque. Fluuij autem longe fluentes a suis hostijs multum recipiunt gelu aeris ⁊ ideo in hyeme infrigidantur ⁊ aliquando congelantur.

Cap. 13ᵐ. De causa quare fontes aliquādo exiccant ⁊ fiūt noui fontes ⁊ flumina vbi ante non fuerunt.

Edeamus ergo ad ꝓpositū inuestigādo rōnem quare fontes ⁊ flumina aliquādo exiccantur ⁊ fiunt noui fontes: ⁊ noua flumina aliquotiens in locis vbi ante non apparuerunt. Dico ergo ꝙ in quibusdā locis mariū est aqua per aliqđ tēpus ⁊ deinde maria emittunt aquā ⁊ aqua eorum effundit in terrā ⁊ finit in viscera eius ⁊ terra illa madida est primū ⁊ postea siccat. Causa aūt huius est ꝙ essentia terre similis est corporibus aīalium ⁊ plantarū in hoc ꝙ accipiunt finē vltimū sicut iuuentutē ⁊ senium: ⁊ ideo recipit aliqñ additionē: ⁊ aliqñ recipit diminutionē. Est enī terra aliqñ rara multū ⁊ vsqȝ in ꝓfundum fuit vasta profunditate ⁊ in poris eius ⁊ in foraminib' diuidit aqua ⁊ quasi exugitur ab alia parte solis ⁊ a quibusdā stellis sibi appropinquātibus aqua exhalat successiue: ⁊ ideo exiccatur paulatim ecōtra ⁊ accidit ꝙ aqua extrahitur ad locū aliquē: per causā autē dictam effundit in eo ⁊ quasi stagnatur ⁊ fit ibi mare vbi non fuit: similiter humescit aliquādo ex roribus ⁊ pluuijs aquarū aque attrahunt causis antedictis ad loca quedam ⁊ similiter est in fontib' ⁊ fluuijs: q2 cū aque cōcurrunt ad cōcauum vbi deberēt facere copiam fontis aut fluminis secū trahunt admixtū terreū ⁊ cōtinue attrahendo obstruunt sibi introitū ⁊ tunc exhausto illo qđ attractū est deficit fons vel flumen: aliquādo cōtingit in altero exitu vbi eleuant ad hostiū obstructio a simili causa ⁊ tunc nō deficit sed effluit alibi ⁊ hec est vna causa defectus: aliquādo etiā contingit ex casu laterū concauu cū viarum in cōcaua ipsa ex terre motu vel ex alijs causis ⁊ tunc iterum effluunt aque in alijs locis. Mirabile autem accidit in alamania in loco qui dicitur Lonsen: ibi enim est aqua copiosi fluxus necarus nomine que exiccata fuit per spatium miliaris per tres horas diei ita ꝙ colligebant pisces in fundo eius ⁊ nō caruit fluxu suo nec diminuebatur supra nec infra nisi in illo miliari qđ est circa oppidū qđ diximus ego autē subito post veniens ad locum considerans loci dispositionibus sciui ꝙ fundus aque illius solidissimus est ⁊ illic fluit inter montes non multū altos ⁊ habet altas ripas in loco illo ⁊ ex vapore illo incluso diuisus ⁊ eleuatus fuit fundus ꝓpter qđ aqua resedit in principio illius eleuationis ⁊ i fine eius exiuit ⁊ cū exhalasset vapor resedit totus fundus in locum suum sicut fuit prius ⁊ tunc fluxū habuit aqua sicut habuerat antea.

Mirabile tēpore suo contigit.

Cap. 14ᵐ. Et est digressio declarans quare quidā fontes certis horis manant ⁊ certis horis se retrahunt.

Eneca autē in libro. 9. nāliū questionū tangit de fontibus qui senis horis sunt pleni: ⁊ senis horis sunt vacui: ⁊ de fluminibus qui certis mēsibus sunt magni: ⁊ certis mēsibus sunt parui ⁊ alijs hmōi accidentibus. Huius autē ipse talē reddit causā ꝙ videlicet est de ipsis sicut de humoribus q2 quidā quarta die febres mouēt sicut melācholia: ⁊ qdā certis horis remouēt sicut ꝓdigia ⁊ certis mēsibus partus presto est ad exitum sic ⁊ aque interualla habent qbus se retrahunt ⁊ quib' redeant: ⁊ quedam interualla minora sunt: ⁊ ideo notabilia quedā autē maiora nec minus certa ⁊ quid mirum cū videas ordinē rerū ſm nature constitura procedere hyems nunꝗ aberrauit estas suo tēpore incaluit sub certa minus nota sunt nature rei ꝯstitutas sed non minus certa crede infra quicquid vides supra. hec sunt verba Senece. Et videt duas causas reddere hui' manationis ⁊ abscissionis fontiū. s. motū humoris sicut in quartanis ⁊ cōstitutā nāe sicut aduentum hyemis ⁊ estatis. Sed ꝙ hoc falsum sit de facili probat. Si enim mot' humoris causa esset oporteret ꝙ ille humor ab aliquo putrescret ⁊ tāc ebulliret sed putrefaciens ipm nō inenit. Adhuc autē omne sic putrescens determinato tpe maturat ad eductionē sed nō educit vnꝗ a fontib'. Adhuc aūt in fontib' nō inuenit nisi humidū aqueū hoc autē omni die mouet putrefactū. ergo illi fontes omni die deberēt manare: ⁊ ex his

Impugnatio p̄re cause

Impugnat so secunde.

e multis alijs patet ꝙ nulla causa est quā inducit. ¶ Si aūt cōstituta natura eēnt causa cū illa sint ordinata deberet causa esse māifesta ⁊ necessaria sicut motus solis in obliquo circulo necessarius est ⁊ ppetuus ⁊ adducit suo tēpore hyemē: ⁊ suo tēpore estatem. talis aūte nulla causa apparet in manatione hoꝝ fontium nec sufficit dicere in vniuersali: qꝛ talis procedūt a causis nālibus nisi dicat in speciali que sit illa cā: qꝛ aliter oīa nālia vna determinarent̄ declararent̄: de omnibus enim nature effectibus verum est hoc vl̄e ꝙ causas habent nāles.

Opio ppria

¶ Nos ergo dicimus ꝙ cāusa variē manationis fontium illoꝝ duplex est. s. ꝙ vapor eleuans qui maior ⁊ fortior est q̄ꝫ sit vena influens in specū que cōtinet copiā fontis: ⁊ ideo cū eleuat aliquot horis opꝫ expectare iterū donec subintrat tātū ꝙ possit eleuare. ¶ Alia vō causa est ꝙ calor eleuatus est debilis. ⁊ ideo cū aqua eleuata euanescet pars eius ⁊ fit debilior: ⁊ ideo anteq̄ꝫ iterū eleuet opꝫ cōfortari ipm per hoc ꝙ per radios solis regenerat̄ vel ēt per hoc ꝙ de calore frigiditate terre vel noctis vel vtriusqꝫ expellit̄ in specū ⁊ ex hoc fortior efficit̄. Iz autē senis horis fluant ⁊ senis deficiant fontes illi. tñ possibile est ꝙ diutius fluant q̄ꝫ a fluxu cessent: vel econuerso: diutius cessant a fluxu q̄ꝫ fluant. vel equaliter fluant ⁊ abscindant̄ a fluxu sm̄ diuersitatē proportionis quā habet calor eleuans ad copiam aque intrantē in specū que eleuatur per calorem. Si autē aliqui fontes abscindunt̄ tpe caumatis: ⁊ fluant tpe humido apparet ꝙ illi vel in toto vel in parte causent̄ a pluuijs: qꝛ enim sufficiētes copias nō habent in se ꝓpter hoc nō fluunt nisi quādo copia ministratur.

¶ Cap. 15m. Quare terre quedam submerguntur. ⁊ quedam desiccantur.

In pho nāt ē primo metauroꝝ ca. 5 ibi Nō semp aūt eadē loca terre neqꝫ aqua sa sunt ⁊c.

Jc dicēdum ꝙ quedā terre aliqñ fuerūt coopte marib' ⁊ aquis ⁊ sunt desiccate: ⁊ econuerso: que desiccate fuerunt facte sunt humide coopte aquis ⁊ intēperate ex humore facte sunt tēperate ⁊ regiones itēperate exiccate facte sunt tēperate. Dico enim ꝙ sicut reperitur in antiquissimis hystorijs ꝙ aliqñ super terram egypti vincēs fuit aqua: ⁊ super alias terras quasdā que sicce sunt sup Nilum paulatim aūt per terre raritatē effusa fuit aqua illa ⁊ deriuata per riuos multos ⁊ paludes ⁊ desiccata sunt loca illa calore solis ⁊ impressione stellaꝝ in his temporibus nec loca illa simul exiccata sunt sed successiue locus post locum sm̄ ꝙ magis erat aqua ꝓfunda. ⁊ minus ꝓfunda super loca illa: cum autē reducta fuit ad tēperiem siccitatis cēpit habitabilis esse eta est. ⁊ plantate sunt arbores in ea vt ex radicibus arborū magis cohereret terra: ⁊ postea seminata sūt semina. ¶ Qd autē verum sit qd dictum est testatur Homerus dicens: egyptum prius dictam Nilbela hoc est diffusionē Nili: postea autē dicta est egyptus qd sonat tenebras ꝓpter euaporationes aque abundantes in ea cū aqua siccaretur. Homerus autem lꝫ in hoc bene dixerit non tñ ipse potuit scire oēs mutatiōes que de humido ⁊ sicco facte sunt in egypto: ideo nec omnes docere potuit. Dico enim generaliter ꝙ quecūqꝫ terra superficie torrida est ⁊ humida: est enī torridus humor in superficie ⁊ humor est humidus in profundo tum inquā siccatur talis terra ipsa primo venit ad temperiem antequā incipiat abūdare in superficie siccitas ⁊ tūc rarificat̄ cōmixtio eius que est ex humido ⁊ sicco: ⁊ tandem inualescente calore solis ⁊ virtute stellarū calidarum super eam erit superficies sicca ⁊ tunc iterū cōmixtio eius erit corrupta ⁊ erit sterilis. Et his de causis multa vberosa loca facta sūt sterilia: ⁊ ecōuerso: sicut locus cui nomen est Mudkemir qui ex vbertate in sterilitatē est ecōuersus: qd autē accidit in loco vno possibile est vt alibi accidat ex causis eisdem non tñ simul atriderv biqꝫ: sed successiue sicut nos diximus in libro de causis proprietatum elemētoꝝ ex impressionibus planetaꝝ. ¶ Amplius autem in mari accidit aliquādo ꝙ loca que profunda erāt aliquādo in abysso aque exiccātur: ⁊ loca que sicca erāt profundant̄ sicut accidit in Pētapoli ꝙ ꝓfundata est in mari rubro mortuo ⁊ intingat̄ occasio eius cāpi qui nunc sunt vberes fuerunt in ꝓfundo maris hoꝝ autē oīum causa est motus solis ⁊ reuolutio orbis ꝑcipue in magnis reuolutionibus suis que fiunt ex cōiunctionibus planetaꝝ omniū vel superioꝝ ⁊ ex reuolutione stellarum fixarum ex eisdem enī causis in mundo accidunt mutationes magne ⁊ variatiōes cōplexiōis hyemis ⁊ estatis. s. ꝙ hyemis que fuit per multos annos aspertor efficitur calidior: ⁊ econuerso: ⁊ idem est de estate. ⁊ ex eisdem causis accidit tunc sterilitas vel vbertas locis diuersis ex hoc ꝙ efficiunt̄ tēperata in humido ⁊ sicco: vel intemperata in altero cōtrarioꝝ istorum sicut autē iam diximus mutationes iste nec simul accidunt in tpe vno: sed in tēpore post tēpus ideo nec simul accidūt in oībus locis sed in loco post locū. Submersio enim ex diluuio particulari in tēpore regis Duiphimos nō fuit vbiqꝫ sed in terra grecoꝝ est ⁊ plurimum submersionis illius nō erat vbiqꝫ fuit in terra grecoꝝ sed post abundauit in locis qui dicuntur Athlete que sunt Handrus ⁊ Abialez quoꝝ locoꝝ nomina sunt modo mutata loci autē hui' submersi multotiens mutate sunt dispositiōes: qñqꝫ in littoribus eius habitauerūt hoīes qui dicebant̄ phacyr: qui ante hoc noiabant̄ ganteis: ⁊ modo nominant̄ greci ⁊ hec mutatio noium multas significat mutationes dispōnum illius terre submersionis autē antique signum est ꝙ adhuc tpe Aristo. Aera macedonis tpe pluuie diu inundabant flumina eoꝝ ⁊ diu stabant paludes eorū ⁊ absqꝫ dubio accidit ex interioribus copijs redundantib' ad aquas superiores. Sunt de his autē multe diuersitates enumerate in Timeo Platonis. Causa autem eorū iam dicta est ⁊ propria causa sciri nō poterit nisi ex astronomie disciplina: quā cōplebimus deo adiuuante.

¶ Cap. 16m. Quare flumina manant quandoqꝫ ⁊ desiccātur: qñqꝫ sm̄ opinionē antiquoꝝ ⁊ sm̄ opinionē nostram.

In pho ibi supra.

Unt autem quidā philosophi qui dictoꝝ aliā signauerunt causam. Dixerunt enim ꝙ causa propter quā flumina aliquādo fluunt ⁊ aliquādo exiccantur sunt cauerne que sunt sub terra: cum enim in illis sunt copie aquarum multaꝝ tunc dant materiā oībus fluminib' ⁊ currunt: ⁊ quādo minorant̄ in eis copie ille aquaꝝ tunc abscinditur mā fluminum ⁊ subtrahunt̄ aque eoꝝ ⁊ desiccant̄. hec autē causa nō est sufficiens vt pꝫ ex superiorib' dictis. Causa aūt quare flumina habent hostium in vno loco postq̄ꝫ in alio est magnitudo amplia interius loci eleuati ⁊ alti in quo est multe aque copia: ⁊ opꝫ ꝙ loca illa spissa valde ⁊ solida habēt interius latera: ⁊ ꝙ extra sint frigida frigiditate expulsa ab interiori calore: qꝛ tunc frigus ꝯtinet calorē inter ꝯcauitatem: loca enī que talia existūt nata sunt suscipe plurimas aquas: ⁊ sunt ꝯseruātia eas qꝛ aqua nunq̄ꝫ resoluit̄ tota ex eis: sed cōtinue eleuatur ad emanandum hꝫ venā a mari occeano ⁊ nutrimētū multū a pluuijs: ⁊ ideo illic aqua multiplicat̄ indeficiēter: loca autē nō alta sed depressa quoꝝ cōcauitates nō sunt multum in ꝓfundū submerse in terra: que sunt breuis amplitudinis habētia lapides albos molles nō retinēt aquas nec figitur ad manēdū in eis aqua cū enim nō sit alta cōstat ꝙ pacū fuit ibi nāle calidum qd terrā eleuare non potuit: nec fortiter latera in sara decoquere ⁊ cum nō sint profunda calore solis aperiunt̄ pori eius ⁊ euaporat calidū intraneū qd aquas debuit eleuare: ⁊ cū sint breuia nō recipiūt aquas multas: lapides aūt albi frigus figurāt parū in humido itraneo ⁊ ꝙ molles sūt causat̄ ex defectu vtriusqꝫ coagulantis. s. calidi primo ⁊ frigidi postea: qꝛ sicut istra dicemus: coagulatio lapidis est ex calido primo extrahēte humidū ⁊ deinde ex frigido ispissante: ⁊ lō talis locus corrūpit aquas: ⁊ non pōt esse hostium magni ⁊ sempiterni fluminis: cū eīꝫ talibus locis adueniet caliditas ex stellis fixis. que dicunt̄ canicule ⁊ hoc est quādo sub radijs solis oriuntur ortu mundi qui dicit̄ ortus cosmicus: ⁊ adonant̄ a virtute martis nec retrahunt̄ ad effectū a saturno vel alijs stellis frigidis tūc velociter exiccantur: hec est ergo vera causa quare quedam flumina ⁊ fontes exiccant̄ qñqꝫ ab hostijs suis ⁊ fluūt qñqꝫ: ⁊ quedam alia fluunt continue ⁊ cām quā dixerunt quidam philosophi indocti nō fuit sufficiens lꝫ sit vera in quibusdā fontibus aliquando sicut supra diximus

¶ Cap. 17m. De mutatiōe facta i egypto ⁊ circa mare viride.

Utationū autē hoꝝ diuersificant̄ sicut ante iā diximus: nihilomin' tñ fiunt mutationes circa maria ⁊ flumina ⁊ terras. Nō lōge enī ante tēpus Philippi macedōis loc' quē qdā egyptiorum inhabitāt a flumine Nilo submersus fuit quā submersionē multi oculis viderūt ⁊ testi-

monis huius est mare qd esse viride dicebatur sed nunc dicitur mare rubrum: tunc enim dominantibus aqs ex frigiditate terrarum illarum mare fuit viride qualis est color aque multum frigidum currentis in montibus qui longe videtur qd de prope aqua conspecta non videtur habere colorem eo q tunc visus non manet in superficie aque: sed vertitur in profundum nunc autem mare rubrum dicitur propter continuam adustionem solis super ipsum que arenas eius convertit in rubores. Tunc autem temporis cum se nuper ad mare aque retraxerant sub altitudine littoris ipsius quod forte artificialiter per congestum aggerem fuit exaltatum sicut fieri hodie solet in Fladria et in aliis locis marinis fuerunt quidam reges qui propter utilitatem navigationis de loco ad locum voluerunt facere fossata de mari ad civitates et ad flumina diversa ordinali a ut multiplicaretur iuvamentum nautarum q possent naves trahere ubique in terra illa precipue autem dico reges cogitabant hoc facere. s. Assuerus et Adrianus sed arte geometrica inventum est q mare tunc temporis erat altius quam terra propter multitudinem sue aque que nuper totam terram operuerat et ideo non ausi sunt fodere: quia fossum inmanasset in flumina et fontes fecisset eos salsos et ita destruxisset habitationem et potest esse q si modo foderetur: quia nunc magis exiccatum est q non esset nocumentum si fieret quod tunc appetebatur iuvamentum navigationis ex hiis constat q nulla loca sub orbe quietime movetur et efficitur novus in stellis stellarum motum secundum dispositionem unarum sed sicca humescunt humida exiccantur. Dictum est ergo de maribus et fluminibus et quare effluunt flumina in quibusdam locis currentia et in quibusdam abscisa.

¶ Tractatus tertius secundi libri metheororum.

¶ Cap. primum. De sit tractatus intentio: et de duabus opinionibus antiquorum et de esse et de generatione maris.

In phisio autem est 2. metheororum cap. 1.

At quia iam complevimus considerationem de maribus et fluminibus et quare flumina fluunt a quibusdam locis et a quibusdam locis abscinduntur: nunc in hoc tertio tractatu dicamus esse maris et generationem eius: et quare multum salsum est eo et qualiter: et unum est initium esse eius et cursus secundum locum. Dicemus autem primus de esse maris et fluxu eius et salsedine secundum opinionem aliorum: deinde secundum sententiam nostram. Dixerunt autem quidam theologi speculantes res divinas et substantias celestes que sunt orbes et effectus eorum q sunt hesiodiste q mare secundum virtutem manandi quo ad fluxum et influxum et manat ex orbe et causa radix et fluxus eius est in ipso: et inde est primum et causa efficiens fluxus eius. ¶ Et isti dixerunt verum q causa influxus et effluxus est ex orbe hunc sicut alibi determinatum est: et dixerunt etiam q diversitas omnis status motus eius est secundum diversitatem status motus orbis et hoc est verum quo ad influxum et refluxum: quia secundum q variatur luna accedendo et recedendo ad solem vel a sole sic variatur mare effluendo et refluendo. Hoc autem nos verificavimus in libro de effectibus planetarum in elementis qui dicitur liber de causis proprietatum elementorum: q autem orbis movet mare contingit propter mobilitatem eius: quia ipse se habet ut motor et causa respectu istorum inferiorum: nec hic tangitur ista opinio nisi ut sciatur esse insufficiens quia non demonstrat aliquid de esse maris sed tantum eius influxum et refluxum. ¶ Sapientes autem qui perfecti sunt in rebus humanis quas homini scire est possibile et locuti sunt de rebus naturalibus dixerunt q esse ipsius maris habet primum ex hoc q cum humiditas aque primus operuit totam terram sol continue super illam humiditatem elevat vaporabiliter partem ipsius et convertit eam in aerem et in ignem et hoc ex parte meridiei ubi sol est ferventior remansit aliquid dam humoris quod sol non consumpsit precipue ex parte aquilonis: et ideo secundum opinionem istam mare quod primo continebat terram iminutum est a quantitate ipsa in qua fuit: et facta est terra sicca in quibusdam locis et alibi remansit mare: cum autem in homogeniis idem iudicium sit de toto et de parte concedunt q mare adhuc ante finem temporis siccabitur totum et non erunt nisi tria elementa.

¶ Cap. 2m. Et est digressio declarans an aqua aliquando totam terram operuit: et an siccabilis sit per totum procedente tempore.

Oportet autem nos hic digressionem facere querendo de ista opinione: hic enim fuit Anaxa. et omnium eorum qui posuerunt aquam mixtam primo totam terram occupare fuit etiam et Ovidius in hac sententia et multi alii philosophi illustres et excellentes. Si autem iste rationes eorum: quia nos videmus ordinem elementorum ita q semper continens unius est in concavo alterius per totum circuitum rotunditatis sue. sicut enim convexum ignis est in concavo orbis lune: et convexum aeris est in concavo ignis: sic etiam hoc modo convexum aque erit in concavo aeris et convexum terre erit in concavo aque: ergo ubique aqua de sua natura operit terram quod autem naturale est aliquando fuit ergo terra aliquando fuit cooperta aquis. ¶ Adhuc cum omne corpus habeat naturaliter locum unum oportet q totum locum illum impleat: quia aliter aliquid superfluum esset in natura. Constat autem q locus proprius aquarum est terre superficies quia ad locum illum movetur ubique: ergo secundum naturam sunt aque in terre superficie ergo aliquando operuerunt totam terram. ¶ Amplius quecumque duo elementa non habent symbolum illa colligantur per unum medium quod habet symbolum cum utroque: sed terra et aer nullum habent symbolum: oportet ergo q ubique colligentur per medium aquam que habet symbolum cum utroque: et ita iterum videtur q secundum naturam terra ubique debeat esse aquis cooperta. ¶ Adhuc sicut dicit Hesiodus non desiccata est tunc aut calore solis desiccata est: aut absorpta est concavitatibus adhuc in terra partis ut absorberet partem aque et terra appareret arida et habitabilis. Si autem primo modo fuit tunc sequuntur duo secundum Hesiodum: unum necessarium: alterum probabile: id autem quod necessario sequitur est q aliquando operta fuit aquis: et q adhuc secundum naturam debeat operta esse et sit per accidens discooperta. alterum autem quod probabiliter sequitur est q ipsa aqua tota sit siccabilis: quia quod accidit in partibus homogeniis possibile est in toto accidere: et ideo cum in parte siccata sit possibile est q siccetur in toto: et ex hoc ulterius sequitur: q futurum est q mundus non habebit nisi tria elementa et q tunc imperfectus erit mundus: et q nihil commixtum generabitur quia terra per se non continuatur. sed per humidum aqueum habet continuationem humidum aut aereum non est incorporabile et precipue quando calor solis exiccans humidum aqueum et humidum aereum dissolvit et rarificat. ¶ Si autem concavitatibus recipientibus humorem exiccata est terra hoc erit mirabile: que enim natura virtutum illas preparavit concavitates cum terra de natura sua sit continua generans enim natura est q partes eius volentes centro approximare comprimant se fortiter circa centrum: frigidum autem quod est in terra propterea q longissime distat a motu celi qui facit calorem etiam est comprimens et non permittens concavitatibus intercipi partes terre nisi forte ut supra diximus calore solis. Si autem ille concavitates fiunt partibus terre subtilioribus eductis per vapores terrestres. sed quando potest hoc esse si terra cooperta fuit aquis: radius enim solis tunc non habuit liberum accessum ad terram: et ideo nihil potuit solvere ex ipsa nisi prius esset discooperta ab aquis: ergo discoopertura terre fuit ante concavitates preparatas in terra non quia terra desiccata est concavitatibus recipientibus in se partem aquarum. Nostra autem intentio non hic querere quantum de terra discoopertum sit ab aquis: quia pertinet hoc ad scientiam de locis habitabilibus de qua nos deo volente alibi faciemus tractatum: quia per principia istius scientie non potest scientia illa demonstrari et compleri sufficienter ergo iste rationes sunt antiquorum sparsim invente in dictis eorum et quedam alie in quibus non est magna vis. ¶ In contrarium autem istarum rationum procedi potest ex eo q semper secundum naturam fuit generatio mixtis in mundo. Locus autem generatorum mixtorum est in loco contactus trium elementorum ut in libro de generatione et corruptione est probatum: semper ergo fuit terra contingens aerem in parte una et aquam in parte alia. ¶ Adhuc autem mirabile esset si causis naturalibus permanentibus eodem modo effectus earum variarentur: constat autem q motus solis semper uno modo est tantum per recessum causans de conversione inferiorum elementorum in superficie quantum per accessum causat de conversione superiorum ad inferiora tantum ergo recedit ad aquam in hyeme et in terris frigidis quantum recedit ab aqua in estate et in terris calidis: ergo semper manet per unum modum: et ex hoc ulterius patet q numquam tota aqua siccabitur. ¶ Propter hec autem et his similia dicemus q terra secundum naturam numquam sit tota cooperta aquis et hoc verum est supra quod habitum est q loca terre semper mutantur secundum humorem et siccitatem sicut est dictum ita q locus post locum siccatur. Causa autem huius naturalis est q inferiora elementa sunt sicut materia respectu superiorum et superiora sunt formalia et spiritualia respectu inferiorum: et ideo multum plus habent de loco quam inferiora et ignis spiritualissimus et subtilissimus corporum totum implet celi concavum: et aer minus spiritualis implet concavum minus. s. ignis: nec enim cum habeat humidum procedens extra se secundum propter calidum eius secundum humidum aereum ei subiectum fluit ad aliud. s. siccum ignis et ad siccum terre. sed aqua materialis valde non potest implere locum concavi alterius cum humidum eius fluat in seipsum et sic habet in materia eius in quantitate terra autem materialis minimum capit locum et ideo partes eius contendunt in centrum et com-

Mouis solo,

primunt se circa ipm e pro sui minima qritate dicit etiā to ra circa centrū eorius spere celi ⁊ mundi. aqua autē nō bʒ figurā spericā sʒ circularē: qꝛ diffundit a polo in polū p vtrūqʒ punctū oriētis ⁊ occidētis sicut supra diximus qñ posuimus modū imaginationis loci maris. hoc autē signū est qꝛ sicut dicit Alpetragius: ignis velociter ⁊ vniformiter imitatur motum circularē celi: aer autē imitat eum sed nō vniformiter: sed aqua nec vniformiter nec cōplete: sed fm aliquā proportionē arcus circuli: ⁊ est illa pars terre semicirculus ⁊ aliqñ parum plus ⁊ aliqñ parum minus sed terra in nullo imitat: sed perpetuo quiescit in loco suo. ⁊ ideo sicut se bʒ elemētum ad motū circuli sic se bʒ ad locum spericū: sed aqua incōplete in motu describit circulū ⁊ ideo incōplete etiā cōplet locū spericū. ¶ Ad rōnes ergo antiquoꝝ dicēdum est qꝛ nō eodē modo se bʒ ordo in elemētis: qꝛ aliter quātū ad locū ordinātur formalia: ⁊ aliter mālia. formalium enim que maiorē occupant locū ⁊ perfecte imitant motum celi est moueri in loco suo qꝛ aliter nō cōplerent circuitum. nihil enim cōplet motuʒ qui in circulo est nisi circulare vel spericum: taliter autē non se habēt adinuicē inferiora nec etiā taliter inferiora ad superiora. huius autē causa est vt dictū est qꝛ inferiora sunt sicut mā generatoꝝ ⁊ vnum eoꝝ nominat in substātia qḋ est terra alteꝝ autē prestat illi ɔtinuationē ⁊ cōglutinationē qḋ est aqua ⁊ ideo opʒ qꝛ illa elemēta sʒ imediata sint agētib⁹ que sunt formalia ⁊ in circuitu ⁊ vbiqʒ sit gñatus accessus ad naturā qḋ nō esset si terra esset aquis cooperta tota: qꝛ tunc radij solis qui principaliter generāt nō imediate tāgerēt eam: ⁊ ideo dicit Aristo in ɔ⁰ de gñatione ⁊ corruptiōe: qꝛ in loco generationis opʒ cōcurrere tria elemēta cū radijs solis qui sunt loco ignis. ¶ Qḋ aūt antiqui dicū qꝛ aqua nāliter impleat locū suū nālē dōm qꝛ hoc est veꝝ qꝛ aliter alteꝝ duoꝝ īpossibiliū ɔtingeret. s. qꝛ aut loc⁹ esset vacuus aut aliqḋ corpus semp eēt i loco suo nō nāli cū circūferētia terre nō vbiqʒ est locus ɔnaturalis aqs cū enim aqua sit frigida ⁊ hūida ⁊ spissa nāliter mouebit sub aeris supficie ⁊ ad terre circūferētiā vbi iste qualitates magis sunt in supficiebus aeris q̄ ad cōcauā supficiē ⁊ ibi magis sunt in supficie terre q̄ ad supficiē cōuexā: hoc aūt est in aqlone ⁊ iō ibi ꝓprijssimus est loc⁹ aquaꝝ ⁊ sunt aque in meridie: hoc nō est q̄ñ ad gñationem eaꝝ in loco illo per se sed qꝛ fluūt ad locū illuʒ ab aqlone vbi est locum gñationis eaꝝ sicut īfra ostēdem⁹. ¶ Si autē aliqs forte obijciat qꝛ vni⁹ corporis est loc⁹ vnus ⁊ cū aque sit vnū corp⁹ homogeneū erit in vno loco ⁊ sic terra: videt aūt terra esse in duob⁹ locis: qꝛ est i duab⁹ supficieb⁹. s. aq̄ in parte vna ⁊ aeris in parte alia. hec obiectio est ridiculosa: qꝛ dicūt Auicēna ⁊ Algazel qꝛ nihil ꝓhibet duas supficies eē locū vnum tam artificialiter q̄ nāliter: ⁊ artificialiter q̄dē patent multiplices modi. nāliter autē pʒ in oib⁹ plātis que partim in terra partim in aere ⁊ aliqñ etiā partim in aqua sunt. vbi enim plāta trahit nutrimētū est in terra qꝛ ibi idiget frigido ⁊ humido qḋ ifluit in radices. In stipite aūt ⁊ ramis est in aere: qꝛ ibi indiget calido dirigēte ⁊ eleuāte nutrimentū a radice in ramos. ¶ Ad dictū aūt Hesiodi dōm qꝛ nihil exiccauit in principio terrā vlter q̄tuʒ ad partem eius siccā sʒ successiue particulariter calore solis exiccet ⁊ huectat ⁊ sʒ cauerne fiant successione tēpoꝝ in ipsa per causas q̄s supra diximus. in dictū Hesiodi ⁊ Ouidij fuit intellectū qꝛ nqꝛ operiret terrā vaporabiliter circa terrā expāsa ⁊ nō in vnda circūfluēte vndiqʒ terrā ⁊ dixerunt eā exiccatā qñ inspissata ɔtracta est aqua in locū minorē in quo nunc est qꝛ ipsicuʒ Anara. chaos primā mām eē dixerunt. qꝛ chaos distincit ⁊ fm spēs formauit intellectus agens qꝛ intellectiua prima ⁊ de hoc in phicis dicemus sed ex dictis ꝓbatum habemus qꝛ mare nunq̄ operuit totā terram fm naturāʒ nec vnq̄ exiccabitur. Sed fm ordinem nature semp manebit equale.

¶ Cap. 3m. De duab⁹ opinionib⁹ antiquoꝝ de salsedie maris.

Recitamus ergo nunc ad ꝓpositū tangētes opiniones antiquoꝝ de salsedine maris postq̄ de substātia maris loquuti. Dixerunt autē q̄dāʒ sapientum qꝛ in mari accidit salsedo ex hoc qꝛ aqua maris est in terra cōtenta: ⁊ mare nō est nisi cōgregatio illius aque egredientis de terra ⁊ qñ terra ignit tūc cōburunt quedā partes eius. Ignit autē terra a sole calefaciēte terrā ⁊ facit humidū qḋ est in ea resudare ex ipsa: ⁊ tūc pmiscent ei partes ignite terrestres ⁊ iste sudor ibi pmixtus effluit in locū vbi ɔgregant aque cōfluentes ex terra ⁊ facit eas salsas qñ pmiscent eis. ¶ Alij aūt dixerunt qꝛ saline sunt in terra per quas trāsit aqua: sunt autem multe saline in ꝓfundo maris que pmiscent cū aqua: ⁊ ideo salse efficiunt: ⁊ hui⁹ exēplū est vt aqua que colat per cineres que salsa ⁊ amara inuenit. ¶ Ambe autē iste opiniones cōueniunt in hoc qꝛ mare nō sit nisi aqua q̄ effluit ex terra: ⁊ principiū eius est in terra: ɔgregatio ⁊ stagnatio eius est in loco maris. sʒ differūt in cā salsedinis eius qꝛ alij dicūt causā salsedinis eius eē sudorē permixtū cū partib⁹ terre ignitis: ⁊ alij dicunt cām salsedinis eē qꝛ aqua fluens ex terra vadit per salinas vel in loco maris vel extra locum ipsius.

Opiōnū conuenientia.

¶ Cap. 4m. De improbatione eius in quo cōueniunt ambe iste opiniones.

Nos autē iprobabimus id in quo ɔueniunt ambe ille due opiones. s. qꝛ mare sit aqua cōstegata ex aqua que fluit ex terra. significatio autem hui⁹ qꝛ hoc vʒ sit impoſe qꝛ mare sit ex fontibus qui manāt ex seipsis ⁊ cōtinent in terra: qꝛ nos nō inuenimus nisi duas spēs aquaꝝ: vna que est aqua mitrēs siue fluēs: ⁊ altera est aqua stās: aque aūt currētes pñ^m sui cursus hñt fontes q fundūt ab hostio sui fluxus ⁊ hñt originē hoc est vasā specū i qua ɔtinet eaꝝ copia maxima: q̄ tñ spec⁹ semp distat a fonte: ⁊ opʒ qꝛ spec⁹ illa aliqñ teneat aq̄s a mari si debeat eē ideficiēs fluxus ei⁹. nos eni ante diximus qꝛ pñ^m currētiū aquaꝝ nō sit egrediēs de vase qḋ per seipm fundat aq̄s: qꝛ hic desiteret veꝝ pñ^m aquaꝝ ideficiēter fluētiū sicut loca ɔcaua in qb⁹ ɔgregant aque ɔcte de amphitrite. q̄ aque currētes nō sunt ex fontibus q per se fundāt aq̄s qꝛ nulli sunt fontes tales. si q̄ mare est aq̄ currēs nō pōt eē ex fontib⁹ ɔtētis in terra q p se fundūt aq̄s sʒ poti⁹ q fundūt aq̄s accipiūt a mari occeano: cū q̄ occean⁹ sit pñ^m illoꝝ fontiū: nō pōt eē qꝛ occean⁹ pncipiet ab illis fontib⁹: qꝛ aliter idē eēt pñ^m ⁊ pncipiatū. Si vō dicet qꝛ est aq̄ stans aggregata tñ ex fontib⁹ fluētib⁹ a terra i aqua ɔtinent. Dico qꝛ aq̄ stās nō bʒ nisi duos modos: est eni q̄dā stās sicut lacus q̄ sunt ex fontib⁹ lacune scaturiētib⁹. Alt⁹ aūt modus est q aq̄ descendūt a loco sublimi ⁊ ɔgregant in vno loco q latera hʒ alta inter q̄ stant aq̄ ac si sint fabricata ad hoc sic aliqñ in valle profunda stat aq̄ descēdēs a loco alto ⁊ sublimi: illis enīʒ duob⁹ modis inueniunt aque stātes: ⁊ nō inueniunt alio⁹ ab istis modis. Et prīa q̄dē spēs dicit lacuna. Et scđa spēs dicit stagnū a stādo. Neutro aūt istoꝝ modoꝝ est in mari. qꝛ si mare per seipm curreret. s. a fontib⁹ qui sunt in ꝓfundo ei⁹ sicut in lamnis tunc oporteret qꝛ hēret copiā illoꝝ fontiū aliūde que duceret ad fōtes: ⁊ ita eēt aliūde originatū ⁊ nō eēt origo aquaꝝ ⁊ idem incōueniēs sequeret si eēt stagnum descēdens a loco alto ⁊ sublimi: hoc autē non est possibile cum ipsum sit principium omnium indeficientium aquarum.

¶ Cap. 5m. De vera sententia de esse maris.

Dicam⁹ q̄ nūc sniaʒ verā de eē maris. Sūt ergo multa maria que nō pmiscent sibi adinuicē nisi in redle: qꝛ oia ɔtinuant ad occeanuʒ ⁊ fm descriptionē factā sub Julio cesare maria mediterranea in toto orbe habitabili sunt. 30. quoꝝ vno ab oriēte ab occeano egrediētia sunt mare gauritenū qḋ mare pficū puto eē: ⁊ mare qḋ est apud mōtes caspios: ⁊ iō nō pōt eē ɔgregatū ex alijs aqs: qꝛ sic nō posset eē pñ^m tam multoꝝ ⁊ eā magnoꝝ mariū. ¶ Cā aūt q̄re mare currit ab aqlone i meridiē est coartatio litoꝝ ei⁹ ⁊ ɔstrictio plus q̄ sustineat aq̄ q̄ est in eis ⁊ iō ptes se ipellūt a loco altiori ad locū magis declinē sic ab aqlone in meridiē: ⁊ iō cōtter loquēdo cursus aq̄ est ex pte septētrionis i meridie: qꝛ pars septētrionis altior est pte meridiei: ⁊ hoc testificant q̄dā naues dixerūt enīʒ qꝛ sol p diē currit in semicirculo q est ab oriēte in occidētē sed nō recurrit p semicirculū iferiorē. s. ab oriēte in occidētē sed poti⁹ cū est in occidēte redit p semicirculū q ab oriēte icipit ⁊ p punctū aqlonis redit in oriētē. Si autē querat ab illis q̄re de nocte nō videat sol sic in mane qñ orit ⁊ de vespe qñ videt in crepusculo: dicunt illi qꝛ terra ⁊ aqua in aqlone altior est q̄ alibi ⁊ iō sol de nocte nō videt in aqlone: ⁊ sʒ falsum dicāt tñ cōcordant in hoc qꝛ altior est terra in aqlone. ⁊ iō cooperit solē ꝓpter altitudinē suam.

Propter q̄d mare fluit a septētrione in meridiē.

Solo ad an… n moꝝ ob… eā.

Tex c. 49. ⁊ infra.

Prima opio.

¶ Cap. 6m. Et est digressio declarās de causa fluxus maris: et quare fluxus eius cōiter est ab aquilone in meridiē.

Dubitabit aūt aliquis qualis est fluxus siue cursus maris qđ dicit amphitrites siue occeanus vtrū sm nām mouet extra ꝓpriū locū nec in loco ꝓprio. Locus aūt ꝓprius aquaꝝ vt īfra dicetur est occean⁹: videbit aliciū ꝙ aque nec in ipso nec extra ipm debeāt moueri. Si enī instetur ꝙ celum mouet in loco suo nō est rōnalis instātia. qm̄ probatū est pro hoc ꝙ celū in loco suo mouet ꝙ ipm non pōt moueri a nā sed ab itelligētia. Nos aūt hic loqm̄r de motu a nā. ¶ Adhuc aūt nullū alioꝝ elemētoꝝ hꝫ motuꝫ in loco suo vel extra locū suū sm nāꝫ: ergo neqꝫ aqua hēc dꝫ. Iste enīꝫ mot⁹ quo mare fluit ꝯtinue nō est ille mot⁹ quo fluit vltra locū suū et refluit sed poti⁹ fluit infra litto: a sua. ¶ Vlteri⁹ a dē inconueniēs videbit esse cā q̄ supra est assignata. s. coartatio laterū suoꝝ. Humidū enīꝫ aqueū coartatum nō cedit in seipm sed poti⁹ fluit sup id qđ coartat ipm sicut ē videre in aqua cōpressa a manu q̄ nō cedit in seipsam: sed poti⁹ circūfluit manum: ergo si latera maris coartāt mare fluxꝰ maris erit sup latera maris vndiqꝫ: et sic falsuꝫ qđ dictum est ꝙ fluat ab aqlone in meridiē: sed poti⁹ vndiqꝫ fluit supra littora sua. ¶ Vlteri⁹ cū cā montiū magis eēntialis sit calor sub terra ꝯclusus igne⁹ vapor est qui cū ꝓter locū solidū euaporare nō possit eleuat locū: et aliqñ decoqt eū in saxū et cū ad meridiē abundet hic calor. videnī magis gñari mōtes ad meridiē q̄ ad aqlonē: ergo terra altior est in meridie q̄ in aqlone ergo et mare poti⁹ dꝫ fluere a meridie in aquilonē q̄ ecōuerso ab aqlone in meridiem. ¶ Adhuc aūt et alia rōne nāli videt ꝙ vnūqđqꝫ coꝛpoꝝ mouetur ad locum sue gñationis: et nō extra ipm: sed locus gñationis aquaꝝ est in aquilone sicut ante mōstratū est: ergo videnī aque debere fluere a meridie in aqlone potius q̄ ecōuerso. ¶ Adhuc autē videmus etiā mare fluere ab oriēte in occidētē qñ effluit et ab occidente in orientē qñ refluit: videt ergo mare hēre tres mot⁹ fluxus sui. ¶ Adhuc autēꝫ flumina effluunt a mari et influūt in ipm et hoc videt mirabile: nā ꝙ aliqñ fluat a loco aliquo et fluat in ipm. videmus enīꝫ ꝙ hoc nō facit leue ꝙ si mouet sursum per naturā nunq̄ recedet de sursuꝫ in deorsuꝫ: et graue qđ nāliter mouet deorsum nunq̄ per nām ascēdet de deorsum in sursuꝫ. ¶ Hic pōt dici qm̄ in naturis sit duplex motor. s. vlis et specialis: specialis qdeꝫ mouet ad locū vnūqđqꝫ coꝛpoꝝ nāliū et nō mouet ipm ad egressum de loco suo nāli et ꝓprio: vlis autē mouet ad mixturā: et illa facit sibi occurrere miscibilia in locu mixtionis: et ab illo ignis descendit et terra ascēdit sicut nos in antecedentib⁹ declarauimus. vt dicatur ꝙ vnus mot⁹ maris sit a motore vlī et alius a motore particulari: qm̄ oēs isti mot⁹ particulariter sunt maris non occurrētis alicui elemēto ad mixtionē faciēdā. ¶ Insup cūꝫ mouet motor vlis ipse mouet aliquo modo per particularē sicut qñ ignis descēdit nō purus descēdit sꝫ in parte aeris vel vaporis igniti et hmōi: vnde ad hoc testat qđ de particulariter mouēte mot⁹ istos ¶ Soluētes aūt oēs habitas difficultates dicim⁹ cū Seneca ꝙ nulla cā est cursus aque ad vnum vel aliuꝫ locū nisi loci deuexitas siue decliuitas: excepto solo illo motu quo mare influit et refluit qꝛ in illo motu mare sequit orbē lune sicut nos alibi ostēdim⁹. ¶ Qđ aūt dictū Senece sit verꝫ ꝓbat duob⁹ signis: quoꝝ enim vnū est ꝙ aque inueniunt fluētes ad oēm mundi partē. s. ad aqlonē et meridiē et orientē et occidētē. et iteꝫ inueniunt fluētes ex omni pte mūdi. s. ab aqlone in meridiē et ecōuerso a meridie in aqlonē et oriente in occidētē: et ecōuerso ab occidēte in orientē: et ideo nullā partē mūdi habēt ꝓpriā fluxus sui. et id per accidēs est ꝙ ad vnā vel aliā fluunt. ¶ Aliud aūt signū est ꝙ nisi vis fiat maria nunq̄ fluūt ad altiorē locū q̄ ē loc⁹ ori⁹ sui. Si eni hēt locū nālē ad quē fluerēt deteriatū antea in vna mūdi plaga vel in alia absqꝫ dubio ad illū locū fluerēt siue alti⁹ siue inferius oriret sicut graue vbicūqꝫ oriat sp descēdit deorsū: et leue vbicūqꝫ oriatur sp ascēdit sursū. Qđ aūt mare fluit cā ē loci decliuitas: et qđ fluit ab aqlone in meridiē cā ē qꝛ alti⁹ est in aqlone q̄ in meridie: cā aūt altitudinis est ꝙ p frigus aqlonis gñat plus de aqua in aqlone q̄ capere possint littora dilātantia sm altitudinē: et in meridie cōsumit a calore plus de aqua et non implet littoꝝ latitudinē et ꝓfunditatē: et ideo ab aqlone pars aque impellit aliam partē aque versus meridiē ad locū declivium sibi infra littora ꝓparatū: et sic per accñs mouet extra locū suū in quo generat. qꝛ cū sit humida fluit ad retinēs eā siccū nō retinet aūt eā deuexū. fluit ergo per totū deuexū in meridie et nō redūdat qꝛ cōsumit ibi in multa parte calore solis ¶ Cā aūt ꝯtinuitatis huius est: qꝛ cōtinue gñat in aqlone et ꝯtinue cōsumit hmōi in meridie. ¶ Si autēꝫ aliquis obijciat ꝙ distātia vtriusqꝫ poli equalis est ab equinoctiali circulo: et cū distātia ab equinoctiali circa que mouet sol equaliter vtriusqꝫ declinādo ab ipso sit cā equalis frigoris tātum frigus erit in polo meridionali quantū est in polo aqlonari: erit ergo eq̄lis cā gñationis aquaꝝ ergo tātū gñat de aquis in meridie q̄ntū in aqlone ergo aque ita deberēt fluere a meridie in aqlonē sicut ab aquilone in meridiē. ¶ Qđ ꝓbatur per testim̄ Platonis qui qnque zonis celuꝫ diuidit et qnque respōdētes illis ponit in terra quaꝝ due circa vtrūqꝫ poluꝫ equalr̄ inhabitabiles sunt pp frigus: media aūt per equidistantiā ab vtroqꝫ poloꝝ qui sub equinoctiali circulo est inhabitabilis pp viā solis: due autē adiacētes vtriqꝫ sunt tēperate pp eq̄liter distare a cā frigoris et a cā caloris. ¶ Rñdendū ꝙ hec obiectio nō ꝓcedit ex intimis phie: cū enim sol moueat in circulo eccentrico et cētrū eius nō est idē cū cētro terre opꝫ ꝙ sit diametrū circuli solis cū trāsit sic per vtrūqꝫ cētrū. s. suū et terre ꝙ maior pars diametri sit ad vnā ptē: et minor pars eius ad aliā respectu cētri terre. ¶ Est autē cōpertū ratione geometrica ꝙ maior longitudo diametri est circa vicesimū gradū geminoꝝ in hoc tpe nostro. Minor ergo lōgitudo respectu centri terre est in vicesimo gradu sagittarij qđ signuꝫ opponit geminis: ergo vicinior est sol terre meridionali qñ mouet in aquilonari terre: cōburet ergo plus in parte meridionali et aqas et terras q̄ faciat in aquilone: et ideo dicit Ptolomeus ꝙ terra meridionalis vltra eqnoctialē est inhabitabilis propter calorē. ¶ Falsa autem est partitio celi et terre quā ponit Plato: qꝛ locus sub eqnoctiali situs tēperatior est in calore q̄ sit ethiopia que non sita est sub circulo equinoctiali: sed solstitiali estiuali sicut probatū est a Ptolomeo et Hesiodo et Auicēna et Albumasar et ꝯcessuꝫ ab omnibus illustribus viris in phia. ¶ Posset etiam dici ꝙ dictuꝫ philosophi intelligit ꝙ mare fluit ab aquilone in meridiem versus equinoctialē et nō versus poluꝫ meridionalē: qꝛ sicut cōpertum est nullus vnq̄ de quarta nostre habitationis potuit trāsire vltra equinoctialem: et ideo partes vltra equinoctialem site sunt incognite nobis. ¶ Qđ autē obijcit ꝙ non sic est de alijs elemētis: qꝛ non mouent in locis suis. patet ꝙ alia ratio est: qꝛ siccum nō querit terminū alienum: aer autē qꝛ humidus est hꝫ humidū extra seipsum fluens: sed aqua sola hꝫ humidū qđ nō terminat nisi sicco solido: et ideo ipsa sola fluit ad deuexū terre. ad illud autē qđ de cā fluxus eius obijcit ꝙ est coartatio laterū. dicendū ꝙ absqꝫ omni dubio humidū aque nō cadit in seipsuꝫ sed circūfluit terminos tāgentis et coartātis ipm qñ nō hꝫ viam preparatā ad quā declinet. Si aūt hꝫ illā tunc festinat effugere per illā: et ideo mare coartatū in lateribus vtriusqꝫ lateris effugit infra littora versus meridiē et huius exēplum est vt. s. aqua coartetur in vase et erūpat pars lateris vasis: tunc enīꝫ effluit per rupturam illā id qđ coartatum fuerat. ¶ Qđ autē dicit cā generationis montiū in meridie nihil est: qꝛ hoc nō prestat altitudinem particularē: opꝫ autē locū vnde fluunt aque vbiqꝫ eē altum: aque enim circūfluunt montē vel mōtes sed nō possunt circūfluere altitudinē regionis vniuersalē. ¶ Qđ vo consequenter inducit de loco generationis aquaꝝ dicendum ꝙ ad illum locū a generāte mouent. s. a frigore cōuertēte superiora elemēta in ipm: qꝛ quātū frigus inspissando hēc efficiat tantū dat ei de loco maris: sed iste motus de quo hic loquimur nō est talis sed potius accidētalis vt dictum est. ¶ Qđ autē de multis motibus aquaꝝ inducitur nō est ad propositum: qꝛ nihil prohibet ꝙ a generāte aquas mouent ad locum vnum qui reuera naturalissimus est. et ille est locus aquilonaris amphitricis inquātū autē nō terminātur proprio termino mouent ad cōtinuum vbicunqꝫ sit illud respectu ortus eoꝝ: siue ille sit a mari siue a locis altis montiū sicut supra diximus: et ideo etiā in omnē partē mouent: recurrentes tñ ad mare sicut ad locū toti⁹. mot⁹ aūt ab oriēte in occidētē: et ecōuerso est p motū spere lune sicut non alibi declarauimus.

In nā est duplex motor.

Nota quo motor vlis p particularē moueat.

Solo ꝓpria et iectione senece sumpta.

Obiectio pulchra.

Solutio

Alia solo.

¶ Cap. 7m. De causa aquaꝝ dulcium ſm veritatem.

In pho veri ſupra.

Poſt hoc autẽ neceſſe eſt nobis īgrere de amaritudine aque maris ac ſalſedine ipſius. Sed qꝛ amaritudo nõ põt cognoſci niſi cognoſcatur dulcedo qꝛ cã dulcedinis pꝛiuata ĩ toto vel in parte cauſat amaritudinem ſicut cã albedinis priuata cauſat nigredinẽ. iõ opꝫ nos prio determinare de cã aque dulcis. Dico ergo ꝙ aqua dulcis fit a calore ſolis q eleuat ſubtile aque ꝛ dirigit ipm ꝛ imiſcet ei multum aereū nõ ꝙ quaſi pingueſcit ad nãm aqꝫ: ꝛ iõ efficit illa aqua dulcis: aq̃ eniꝫ eſt circundãs terrã circulo imperfecto vt dictũ eſt: ꝛ aer eſt circũdãs aquã circulo perfecto: ꝛ ignis eſt circũdãs aerẽ ꝛ iõ per raritatẽ aeris calor ignis in radiis ſolis põt in aqua eſſicere qð dictum eſt nup: ꝛ iõ vaporabiliter aſcẽdẽs: ꝛ poſtea deſcẽdẽs in pluuijs dulcior eſt alijs aquis ꝓpter caliditatẽ tẽperatã dirigẽtẽ que aduenit ei ex copulatione aeris cũ ipſa: ꝛ ſimilr cũ radij ſolis caleſiunt mare eleuat ſubtiliores aquas ex ipſo ſupra altitudinẽ ſui littoris: ꝛ trahit eas littoris poroſitas ad aliqð concauũ terre poſt qð oriunẽ a fonte aliquo ꝛ ſunt dulces: qꝛ calor dirigit in eis humidũ ꝛ ſubtiliat ꝛ cõmiſcet multũ de aereo: ꝛ hec eſt vna cauſa dulcedinis. ¶ Alia aũt cauſa eſt colatio eaꝝ per terre poros in quibꝰ ſeparaſ ab eis terreſtre cõbuſtuꝫ: ꝛ iõ iterũ efficiunẽ dulces. ¶ Et cã tertia eſt: qꝛ ſunt in receptaculis cõcauitatũ ꝛ eleuanẽ a calore ſub terra cõcluſo ad hoſtia ſontiũ: ꝛ tũc ſeparaſ ſubtilius ab eis ꝛ eleuaſ ad illud: ꝛ tũc iterum eſt dulcedo: ꝛ ille ſunt tres cauſe qualiter aque ſiũt dulces. Hec ergo de dulcedine ꝛ cauſa dulcedinis aquaꝝ dicta ſunt.

¶ Cap. 8m. De opinionibus antiquoꝝ qui dixerũt ꝙ alia de cauſa eleuatur aqua ꝙ ſit illa que dicta eſt.

Fuerant aũt quidã ꝙ aque dulces qđ ẽ eleuanẽ qꝛ ſol cibaſ humiditatibꝰ eleuatis: que aſcendunt ex diuerſis locis terre ꝛ ſunt cibꝰ ſolis eo ꝙ dulces ſunt ꝛ ſubtiles: ꝛ iõ etiã tẽpora diuerſificanẽ in humiditate ꝛ ſiccitate: qm̃ qñ mouetur ſol in ſignis aquilonaribꝰ in eſtate multum de humore in nr̃a habitabili trahit in ſui nutrimẽtũ: ꝛ ideo parũ tunc deſcẽdit in pluuijs: ꝛ iõ tũc eſt tp̃s ſiccũ. In hyeme autẽ mouet in ſignis meridionalibꝰ: ꝛ nõ cibaſ humore eleuato in nr̃a habitabili ꝛ ideo tunc apud nos ſunt multe pluuie ꝛ pauce in meridie: qꝛ ibi eſt eſtas tũc. ¶ Dictũ aũt iſtud eſt erroneũ ſol eniꝫ eſt ſm diſpoſitionẽ vnã: qð autẽ ſemp eſt ſm vnuꝫ modũ eſt incorruptibile ꝛ icorruptibile nõ cibatur: ſol ergo nõ cibaſ: qm̃ ſi cibareſ corrumpereſ ꝛ mutareſ ſicut qđ cibaſ ignis corrũpiſ ꝛ mutaſ ꝛ variaſ per augmentũ ꝛ diminutionẽ ꝛ debilitatẽ ꝛ fortitudinẽ. ¶ Amplius autẽ ſi ſol cibareſ oporteret ꝙ augereſ omni die qꝛ cibus eius non tũ eſſet potẽtia ſubſtãtia ſolis: ſed etiã potẽtia quantitatiua ſolis.

Tex. c. 41.

Ratio autẽ ſubſtãtie quãte auget ſicut in prio de gñatione ꝛ corruptiõe dixim̃ꝰ augere iam cibo humidatũ: nõ tamẽ eſſet ei ꝓpriũ ſed cõueniret cõiter oĩbus ſtellis erraticis: ꝛ et reliquis ſtellis fixis: qꝛ oẽs ab iſtis dicunẽ augeri: ſed qð inuenit in ꝯſideratiõe ſtellaꝝ penitꝰ eſt ꝯtrum ei qð iſti dicunt: ſol ergo ꝛ ſtelle nõ ſunt cibate iſta autẽ opinio omnium fuit egyptioꝝ Megaricorũ ꝛ et Platonis: ꝛ de hac opione nos etiã faciemus alibi ꝯſideracionẽ verũ aliqđ habeat veritatis. ¶ Fuerunt aũt alij qđã qui dixerũt ꝙ in principio conſtitutionis mundi terra fuit tota humida ꝛ coopta aquis: ꝛ in quadã parte ſui ſol reſoluit humiditatẽ ab ea in vapores ex vaporibꝰ per calorẽ ſolis factus eſt aer: ex aere aũt gñatꝰ eſt ventus vt dixerũt iſti. Hic autẽ ſermo etiaꝫ erroneus eſt: qꝛ humiditas que aſcẽdit ab aqua qñ multiplicaſ eſt in aere per frigus ibi exiſtens iſpiſſaſ ꝛ grauaſ: ꝛ iõ reſoluiſ in aquã ꝛ redit ad terrã p pluuias: ꝛ hoc eſt qð obijci põt vtriqꝫ opinioni: qꝛ ambe cõueniũt in hoc ꝙ eleuatum ex aquis manet ſurſum aut ad cibum ſtellaꝝ aut ad nãm venti. Nos aũt iã dicamus de re occulta per manifeſtã qñ vna eſt rõ de vtraqꝫ qñ eniꝫ eleuaſ vapor apud nos manifeſtũ eſt nobis ꝙ id qð eſt in eo ſubtilius fit aer: ꝛ qð in eo groſſius eſt fit aqua ꝛ deſcendit per pluuiã. Si aũt de toto humido cibareſ ſtelle. Nõ rediret aliqđ ad nos de vapore eleuato: groſſuꝫ enim ibi remãeret ꝛ et ſubtile qð reſoluiſ ex aereo in aquã tp̃e hyemis ꝛ pluuiaꝝ. Si eniꝫ elemẽta reſoluunẽ adinuicẽ ſicut diximus alibi: aq̃ et dulces qꝛ leuiores ſũt alijs eleuanẽ frequẽtiꝰ ſurſum: ꝛ ecõtrario aq̃ ſalſe qꝛ grauiores ſũt deſcẽdũt deorſuꝫ.

¶ Cap. 9m. De loco proprio aquarum ſm veritatẽ ꝛ ſm opiniones antiquorum.

Anteq̃ꝫ nos iquiramus de ſalſedine maris eſt neceſſariũ nobis ingrere de loco ꝓprio aquaꝝ: qꝛ nõ ſunt ſalſe niſi in loco ꝓprio vel qui continuaſ illi ſicut ꝯtinuanẽ occeão mediterraneo: ſic enim neceſſum eſt querere de loco ꝓprio terre ꝛ alioꝝ elementoꝝ: ſicut neceſſum eſt querere de loco ꝓprio aquaꝝ: dico aũt ſm veritatẽ ꝙ maria ſunt locus proprius aque: mediterranea eniꝫ recipiunt multa flumina ꝛ mediterranea ꝯtinuanẽ ad amphitritẽ: amphitrit ẽ ergo locus ꝓprius ꝛ primus oĩum aquaꝝ. ¶ Nõ eſt aũt veruꝫ qð quidã putauerũt ꝙ maria nõ ſint ꝓprius locus aque vtẽtes tali rõne: qꝛ videbãt duas ſpecies eſſe aque. ſ. aquã dulcem que leuis eſt ꝛ aquã ſalſaꝫ que grauis eſt ꝛ groſſa: nõ poſſunt autẽ graue ꝛ leue habere vnũ locuꝫ nãlem ꝓpriũ ergo neqꝫ aque oẽs habẽt vnũ locũ. Sed dulces aque ꝛ leues locantur ſurſum in aere vel in cõtactu aeris imediate: ꝛ iſte ſunt pluuiaꝝ: ſalſe autẽ ꝛ groſſe locãtur deorſum: ꝛ ita ſunt maria ꝛ origo fluuioꝝ ꝛ fontium. rõcinati autẽ ſunt ad hoc per ſimile in mundo minori. ſ. in hoĩe ꝛ in animali: ibi enim duo humores ſunt ex cibo quoꝝ vnus groſſus eſt ꝛ ſalſus vel amarus qui dimittiſ in inferiori parte ventris: ꝛ eſt principium vrine ꝛ ſuperfluitatis groſſe que expelliſ: alius autẽ humor eſt ſubtilis qui a calore digeſtiuo eleuaſ de maſſa cibi ꝛ attrahiſ per venas ꝛ carnẽ ꝛ pellem ꝛ nutrimẽtum preſtat mẽbris: ꝛ hi duo humores nõ locanẽ in vno loco. ſꝫ vnus ſupra in ſubſtantia mẽbroꝝ nutritoꝝ: alter autẽ inferius in membris expulſiuis ſuperfluitatũ: a ſimili ergo ratiocinanẽ dicentes ꝙ neqꝫ duo hũores qui ſunt in genere aquaꝝ hoĩꝰ mundi ad vnum locũ poſſunt determinari qui ſit eis proprius ꝛ naturalis. ¶ Videſ autẽ iſta deceptio his ꝯtigiſſe ex duobꝰ quorum vnuꝫ eſt falſum: ꝛ alteꝝ eſt veꝝ. id autẽ qð eſt falſum eſt ꝙ mare ſit originatũ ex aquis ſibi cõfluentibus: ꝛ non principium eaꝝ ſicut lacus vel ſtagnum efficitur a fonte vel fluuio ꝛ nõ efficit eũ: ꝙ autẽ hoc ſit falſum ſupra ſufficienter eſt mõſtratum ꝛ ideo iſti non reſpexerunt ad hoc ꝙ mare ſit origo aquaꝝ. ¶ Alteruꝫ autẽ qð eſt veꝝ eſt ꝙ illud eſt proprius locus vniuſcuiuſqꝫ ſm nãm ad qð moueſ non prohibitũ: ꝛ ideo videbatur eis ꝙ locus leuis aque cõuenientis ad nutrimẽtum eſt ſurſuꝫ in pelle ꝛ carne ꝛ alijs mẽbris que nutriũtur: ꝛ locus maſſe groſſe eſt deorſum in mẽbris expulſiuis: ꝛ ſimiliter ꝙ locus aque leuis de facili vaporabilis propter multã aeris permixtionẽ enim ipſa ſit ſurſum: aque autem groſſe dixerunt locum eſſe deorſum. ¶ Non eſt autẽ ita ꝛ incõueniẽs eſt pho ꝙ non cõſiderata prima cauſa cõſideret quedã conſequẽtia cãm aliam ſicut iſti faciunt: non cõſiderant eniꝫ primum locũ ad que moueſ cibus ingrediens etiaꝫ in animal qui locus eſt ſtomachus: ſed conſiderãt loca ad que deriuaſ ex ſtomacho: ꝛ ideo proprius ꝛ primus locus cibi eſt ſtomachus: cibi autẽ huiꝰ vel illius qui quaſdam alias paſſiones ſupra rationẽ cibi in cõmuni ſumptã paſſus eſt locus eſt diuerſus ſm diuerſitatẽ paſſionis ꝛ qualitatum ipſarũ inuentatum: ꝛ ita eſt de aquis quaꝝ locus in cõmuni mare eſt ad qð dulces ꝛ amare aque cõcurrũt. Sed aque aliud paſſe per calorem ſubtilitatem vel groſſum terreſtrẽ grauitatem poteſt eſſe locus diuerſus: locus ergo maris cõmunis eſt aquaruꝫ propter profunditatẽ ſuã vel longinquitateꝫ profundi ſui in terra eſt enim profondus propter magnã dimenſioneꝫ ſui a ſuperficie aque in profundum: longinqua autẽ eſt illa ꝓfunditas ꝛ pertingit a polo in polum per vtrũqꝫ punctuꝫ orientis ꝛ occidentis quẽadmodum ſupra diximus. In illis autem locis leue ſemper per ſolem eleuaſ ſurſum in aere vel ad ſuperficiem vt effluat ſupra littus in cõcauitates fontiũ vel fluminum ꝛ omne graue dimittit deorſum iuxta terram.

¶ Cap. 10m. Et eſt digreſſio declarans qualiter mare eſt locus proprius ꝛ primus aquarum.

Videtur autẽ hic eſſe querẽduꝫ vtrum mare ſit proprius locus aquaꝝ: obijciet autem aliquis pro his qui opinãtur contrarium: ꝛ dicet ꝙ nullius rei ſm naturam motus eſt a loco ſuo naturali ſed potius ad ipm: locus autem aquaꝝ vt ſupra mõſtratũ eſt ꝓcedit a mari ꝛ a maribus:

ergo mare nō videt esse locus proprius aquaꝝ. Hec aūt ratio potissime mouet istos q̄ ꝯdicūt sniē Arist. de loco aquaꝝ. ¶ Amplius ꝛ si dicant aque moueri ad mare nō tñ mare ex his cōstituit sed potius cōstituit oēs aquas indifferēter fluentes. ꝗ ab effluxu dicit mare eē pncipiū aquaꝝ sed nihil egredit de loco suo ꝓprio sue gñationis: ergo locus maris nō videtur eē ꝓprius locus aque. ¶ Adhuc aūt q: nihil cōstituit in loco ꝓprio pp suā nām sed potius pp suā formaꝫ. Mare aūt nō dat aquis fluētibus nisi mām: ergo nō dat eis locū: ꝛ sic verū apparet eē falsa snīa ṡ. pħi. ¶ Qḋ adhuc ēt aliis duabus paret rōnibus: quaꝝ vna est ꝙ mare suo noīe ꝛ rōne nominis allud addit super rōnē aque sed sicut se hʒ nā ad nāʒ sic hʒ locus ad locū: ergo videt ꝙ locus alius sit maris ꝗ locus aquaꝝ. ¶ Alia vo ratio est ꝙ mare dicit aquā cōpositā ꝛ mixtā sed mixtū nō est principiū simplicis sed potius econuerso: ergo mare nō est principiū aquaꝝ sed ecōuerso: ergo neqꝫ locus maris est locus aquaꝝ: q: sī eēt locus hoc eēt iō q: mare principiū est sicut dictū est. ¶ Est aūt adhuc aliud mirabile in cursu aquaꝝ. s. quid ad locū mariū faciat eas recurrere nō impeditas nec retētas. Si enim hoc sola facit loci deuexitas sicut Seneca dicit: videbit tunc ꝙ per accidēs omnis aqua tenertat ad locū mariū nō aūt est locus nālis ad quē res mouet per accidēs sed potius locus ad quē mouet per se: ꝛ sic iteꝝ videbit mare nō esse locus nālis aquaꝝ. ¶ In hac aūt difficultate tenēdum est absqꝫ dubio ꝙ mare amphitrix locus primus cōis ꝛ ꝓprius est aquaꝝ primus ꝛ ꝓprius quidem: q: ipse est in quo pmo fm nām generant ex parte aquilonis sicut supra ostēdimus cōis aūt q: oēs aque nō impedite vel imediate flexibiles per mediū recurrunt ad ipm: dico aūt per mediū currere sicut aquā de aere cadentē que primo recurrit ad riuos ꝛ flumina ꝛ postea recurrit ad mare: ꝛ ideo sapiēter dictū est a Salomone ꝙ ad locū vnde oriunt reuertunt flumina vt iteꝝ fluant. ꝓprius aūt est iō q: ꝯuenit aque fm ꝙ est aqua hoc ē fm ꝙ est elemētū simplex nullū habens sapoꝛē sed oīs saporis susceptiuū. ¶ Qḋ autē obijcit ab opinione prius tacta nō est difficile soluere si ad memoriā reuocent que ante dicta sunt dicit enim ꝙ a loco maris in aereꝫ vel supra litus in cōcauitaten fontiū nō ascēdit aqua fm ꝙ aqua: sed potius aqua a calore solis aliquid passa: ꝛ q: iaꝫ illa vicinata est nature aeris ideo locū fontis in ipso sicut nos in primo libro huius sciētie docuimus. ¶ Ad id qḋ obijcit ꝙ mare dicit principiū aquaꝝ ab fluxu potius ꝗ̄ a reditu ipsarū ad ipm dici debet ꝙ mare dicit duo: scilꝫ aquā ꝛ locū locus aūt est in quo generant aque vt prius habitū est. Sed aqua principiū māle est fontiū ꝛ fluminū que sunt indeficiētis fluxus. Si aūt esset principiū formale fontiū tūc teneret hoc qḋ obijcit. ¶ Ad id aūt qḋ dicit ꝙ mare nō dat aquis nisi māꝫ ꝛ rōne materie nō dat locu rebus nālibus: ꝯcedēdū ꝙ hoc verū est. Sed mare dicit locus aquaꝝ rōne forme q: ibi est generatio ꝛ saluatio aquaꝝ in loco suo: motum aūt effluendi nō dat aqua fluminibus q: effluxu sic nō est aque fm ꝙ aqua sed est aque que aliud passa est. ¶ Ad id autē qḋ dicit ꝙ mare suo noīe aliud addit rationi aque: dicendū ꝙ mare dicit dupliciter scilꝫ subiectuꝫ aque ꝛ aqua cum qualitate. Mare enim ratione amaritudinis dicit ꝛ sic non sumit hic sed potius subiectū aque cum loco dicitur hoc mare: ꝛ per hoc patet etiā solutio ad sequēs ꝗ̄uis quidam dicant ꝛ forte veruꝫ est ꝙ mare nō est salsuꝫ nisi iuxta litus. sed vbi est in medio littoꝝ per eque distantiā ibi dicunt oceanū esse aquaꝫ simplicem ꝛ insipidam ꝛ tunc nō tenet obiectio. ¶ Ad vltimum autē dicēdum ꝙ sine dubio qualibet res mouet naturaliter ad locū suum nisi sit impedita ꝛ ideo aqua cū resoluit ex ipsa natura aeris ꝛ redit ad speciē suaꝫ statim tendit versus oceanuꝫ naturaliter neqꝫ egredit ex ipso nisi aliud passa a radijs solis ꝛ stellaꝝ cum enim tria sunt que trahunt. s. calidū ꝛ simile ꝛ vacuum nō trahit calidum nisi per hoc ꝙ congregat ad se homogenia sibi simile autē non trahit nisi ratione qualitatis loci: q: totum trahit partē sibi similez in forma eo ꝙ ipsa nata est esse secum in eodē loco: ꝛ ideo pars mouetur ad totū ꝛ sic aque naturaliter mouent ad mare vbi generantur: ꝛ ibi totum earū est cuius ipse sunt partes. similiter aūt vacuū trahit q: locus tenet locatū rōne ꝗ̄titatis quā habet ad ipm ꝛ hoc est qḋ dicere volumus de nāli loco aquarum.

Solo ꝓpria.

Solo ad obiecta gtia opposite.

¶ Cap. iim. Quare mare redūdat ex influxiōe oium aquarū.

Post hec aūt circa locū maris querendū videt quare hoc ꝯtingit ꝙ nō redūdat mare cū oia mediterranea maria ꝛ flumina ꝛ fontes intrent in ipm. ¶ Dixerunt aūt qdā ꝙ additio ad redundantiā nō apparet in marib⁹ cū sit receptaculū oium aquaꝝ ꝛ locus quietis eaꝝ: receptaculum enim nāle qḋ est locus rei fm nām rei nō redūdat ex ingressu rei que fm nām oꝫ esse in ipso: q: locus adequatur ei qḋ includit fm nām ꝛ isti dixerūt veritatē. Est tñ etiā alia cā. s. ꝙ de aquis introeuntib⁹ multū cōfrigidant per vapores eleuatos i aerē: cōtinue tātū effluit ab ipso mari ad hūsta fluminū quātū influit ex ipsis fluminib⁹: ꝛ iō non pōt redundare. ¶ Est aūt hoc videre per simile: si eniꝫ accipiatur vas aque paruū ꝛ aspergat ex eo loc⁹ amplus diffusus valde aspergat aūt successiue pars post partē ꝛ nō effundat illa aq̄ in eū simul sed successiue pars post partē donec tota ꝯsumet nō apparebit vnqꝫ aliud nisi forte madefactio in illo loco: q: prima aspersio exiccata est anteqꝫ scḋa adueniat ꝛ ita parua est aqua respectu loci qḋ nō sufficit ad ineffundēdum locuꝫ: sed vix ad madefaciendum: eodem autē modo est de aquis fluentib⁹ effusis in locū amphitriciis ille enim fluunt sup loca amplissima que ipsa vix sufficerēt humefacere in supficie si nō eēnt ibi aque inuente in mari oceano: sup ꝛ resoluuntur successiue ꝛ egrediuntur ad hostia fluminum ꝛ ideo non apparet vtrum aliquid additū sit ex influxu aquaꝝ. ꝛ ideo non redundat occeanus.

In pħo scḋo metheororuꝫ cap̄ pro ibi querere autē antiquā dubitationem. ꝫ.

¶ Cap. iiim. De modo fluxionis reddit⁹ ipsaꝝ aquarum.

Videntur aūt oīa flumina refluxa esse de mari ꝛ ex mari ad seipsa vt iteꝝ fluant: ꝛ ita videt mare esse finis ꝛ principiū aquaꝝ: vnde oīs origo aquaꝝ ꝛ principiū eaꝝ est in mari qḋ noīat oceanus q: mare est plus in rōne principij ꝗ̄ in rōne finis. hꝫ enim oceanus strictū mediū respectu sue aque: voco aūt mediū totā latitudinē que est iter duo littora aquilonaria: ꝛ ideo supra diximus ꝙ partes aque impellunt se ad meridiē ab aqlone: hꝫ etiā idē mare longitudinē ꝓfundū ab aqlone in meridiē per duo pūcta orientis ꝛ occidētis ꝛ suū ꝓfunduꝫ vbiqꝫ est abondās: abondat enim in aqlone ex gñatione aquaꝝ: illic in meridie autē abundat ꝓpter hoc ꝙ cōtinue fluit ab aquilone in meridiē ꝛ ideo cū sit vbiqꝫ copiosuꝫ in aqua: vbiqꝫ est principiū: diuidit enim ipm per exituꝫ aque fuisse ab eo in alia maria mediterranea: aque enīꝫ ipsius maris impellit ad mediū maris rāqꝫ ad locum illū vñ prius sepabat cū effluxit ꝛ vnde fuit motus principiū cū exiuit a mari. In illo enim loco aliud passa fuit a calore solis vel et alia cā qua ꝛ segregat ab eo qñ effluit: amittens aūt illud accñs in fluendo iteꝝ redit ad locū illum: q: ille locus debet aque que est in vera aque forma q: sicut alibi dictū est: locus est de cōsequētibus formā: ꝛ ideo q: aque redeuntes adunant ad mare tūc redeunt ex ꝯtrario cursu ex quo inceperūt: q: a medio mari leues effecte calore solis effluxerunt vel in aerē sunt vaporabiliter suspēse redeūtes aūt grauate sunt ꝛ redeūt ad locū mediū maris quanto vicini⁹ possunt: ꝛ sit separatio aquaꝝ a medio mari fuit iterū ꝓfundū littoris maris ꝓ quē venit ad loca ꝯcaua fōtiū ꝛ fluminū nec reuertunt supius in supficie maris intrātes in ipm mare sicut omnia flumina videmus intrare in mare ex supficie autem reflectuntur ad mediam vnde cursum receperunt cum primo effluxerunt a mari.

¶ Cap. iiiim. De cā diuersitatis sapoꝝ in genere. ꝛ quare mare est necessarium ad perfectionē mundi: ꝛ quare nō deficit.

Causa aūt mutationis aquarū in sapore duplex est in genere. s. locus per quē transit qui ad aliquē saporē mutatus est ex sulfure vel ex cupro vel arsenico vel aliquo hmōi alio qḋ est in eo: ꝛ calor solis qui eleuat de fondo aque vapore terrestrē ꝛ adducit partes eius ꝛ facit aquā salsaꝫ vel amarā: ꝛ de hac causa saporis aquaꝝ loquemur in principio de cā autē saporis aquaꝝ que est ex loco loquemur postea anteqꝫ aūt dicam⁹ de salsedine maris dicem⁹ prius necessitatē ipsius. Dico aūt ꝙ mare ptinet ad mundi facturā ꝛ perfectionē: q: si mundus nō est perfectus sine ipso: q: non existente principio aquaꝝ nō existit aqua simplex. Sed si nō esset aqua simplex nō eēt aqua mixta. ꝛ ita nihil gñatorū ext,

fieret mixtū ex aqua: cū aūt aqua dīnatiōnē preter mixtis corporib⁹ si nō eēt aqua nō eēnt mixta corpora cōtinua ⁊ conglutinata. vñ tūc nō existēte pncipio aquaꝶ destrueret gñatio ⁊ mūdus destrueret p ꝯñs. ¶ Adhuc aūt si nō eēt pncipiū aquarū nō eēnt oēs ꝯiugationes q̄tuoꝶ que sunt possibiles ⁊ sic nā deficeret in necessarijs: virt⁹ aūt deficiēs in necessarijs ipedit ab actu ⁊ opatiōe q̄ ꝯtingeret qꝛ nō existēte pncipio aquaꝶ deficeret opatio nāe. ¶ Est aūt qō quare nō deficit in exitu aquaꝶ ab ipso ⁊ eleuatiōe euaporationū. cā aūt huiꝰ est quia dictum⁹. s. qꝛ redit ad ipm tātū quātū recedit ab ipso. Si. n. per euaporationes mutat in aerē ex parte meridiei tūc tātūdē ꝯuertit in ipm de aere ex pte aquilonis. Silr si mutat in aerē aliqd de ipso in estate redit ad ipm tātūdē de aere in hyeme eodē modo eleuat euaporatio ab ipso ad mām nubium hoc totū redit ad ipm in descensu pluuiaꝶ niuium ⁊ aliaꝶ humidaꝶ ipressionum ab alto venientium. Quod aūt egredit ab ipso ad ortum fontiū ⁊ fluuioꝶ totum redit ad ipm ⁊ in reditu eomndem ad ipsum.

¶ Cap. 14ᵐ. De cā salsedinis maris ſm opiones antiquoꝶ.

In pho aūt .2ᵒ metheoroꝶ capto .3. ubi de salsedine aūt hīs qui pmo ꝯñauerūt. 3.

Maria aūt sunt salsa sicut quidā dixerūt ideo qꝛ cū salsum ⁊ dulce pmixta sunt in mari nō percipit salsuz sed totū apparet dulce. Sed sol calore suo eleuat dulce. eo qꝛ est subtile. ⁊ iō euanescit ⁊ solū salsuz grossuz pcipit ⁊ immutat sensuz. Isti aūt errauerūt in dictis eoꝶ: qꝛ si verū dicerem cū sicut iam habitū est tantū reuertat ad mare de aqua dulci quātum eleuat de ipso: oporteret qꝙ mare dulcesceret in reuersione aque dulcis ad ipm: ⁊ hoc nos non videmus. ¶ Adhuc aūt oporteret qꝙ mare ꝯtinue eēt dulce: qꝛ cōtinue tantū cōuertit ad ipm de aqua dulci quātum eleuat de ipso. ¶ Aliꝫ aūt magis grossi phi dixerant qꝙ cā salsedinis maris est qꝙ in ipso sunt aque salse cū dulcib⁹ ⁊ imutāt ⁊ alterāt aq̄s dulces ad saporē salsuz. Sunt isti aūt rudes qui petūt id qō est in pncipio qꝛ questuz est q̄re aque maris sunt salse ⁊ ipsi dicūt qꝙ sūt salse ⁊ alterāt dulces: ⁊ nō dicūt cām q̄re aq̄ salse sunt salse ⁊ q̄re aque sunt amare. Illi aūt de qb⁹ superi⁹ fecimus mētionē qui dixerūt qꝙ sudor terre causat mare: ⁊ qꝛ sudor est salsus iō mare est salsuz ⁊ reprehēsibiles sunt in hoc qꝛ sufficiētē cām nō assignauerūt nō eniz dixerūt cām q̄re egrederet salsus sudor ex terra dulci: cām eniz mālem ⁊ efficiētē in nālibus cōuenit assignari vnde cām debuerant dicere pp quā dulcedo que ex terra est in aqua est destructa aqua salsa propterea qꝙ aliud sudori est admixtū materialiter qō facit eū salsuz: sicut nos videm⁹ qꝙ aque colate per cineres aliud admiscet pp qō amittit dulcedinē ⁊ efficit amara: sicut eniz videmus in corpore hoīs: qꝛ cū recipit cibum dulcē egredit ex cibo dulci supfluitas aliqua amara valde sicut cholera q̄ ad fel deriuat ⁊ egredit ex ipso aliqua supfluitas salsa sicut vrina que descēdit ad vesicā: ⁊ in artificialib⁹ videmus etiaꝫ hoc in exēplo iam dicto de aqua colata per cineres que dicit lixiuium: ⁊ in oībus his causatur salsedo vel amaritudo ex aliqua superfluitate terrestri cōbusta que cōmiscet cū istis: ⁊ similiter oporteret esse in aquis salsis aliquā superfluitatem terrestrem cōbustaꝫ ex qua causatur salsedo maris ⁊ hoc dicere debuerunt si sufficienter dixissent.

¶ Cap. 15ᵐ. De causa salsedinis maris ſm veritatē: ⁊ de salsedine quarūdam pluuiarum.

Causa aūt materialis salsedinis maris ſm veritatē est. qꝛ sicut ante diximus iam duo sunt genera vaporuꝫ. s. frigidus hūidus ⁊ frigidus siccus: ⁊ in loco maris vnus istoꝶ eleuat in superficie maris ⁊ alter eleuatur de fundo ipsius per motū solis ⁊ stellarū que sunt efficiētes causa vaporuꝫ istoꝶ ⁊ qꝛ aqueus vapor subtilior est inter istos duos: iō eo eleuato in aerē remanet vapor terreus diffusus ⁊ dispersus in aqua maris qō videt per exēplum in cibo: digesto enim subtili qō est in cibo ⁊ eleuato ad mēbra que debent nutriri remanet subā grossa adhuc idigesta. cū ergo remanet ille vapor terreus grossus dispsus in subā maris ex frigiditate aque circūstantis expellit ad ipm frigiditas que expulsa vrit partes eius que vste salis saporē accipiūt ⁊ salsant aquas. sal enim est ex spēb⁹ terre cōbuste sicut probabit in quarto voluminis istius: ⁊ iō liquescit frigido ⁊ humido ⁊ coagulat sicco ⁊ calido: ⁊ qñ excedat calor adurens modū mēsure sue: tūc nō fit vapor ille sal sed quasi cinis ⁊ tunc erit in aquis sapor amarissimus demōstratio aute illius est per signū: qꝛ sudor ⁊ vrina que sunt supfluitates ciboꝶ sunt salsa qñ agit in eis calor vrens ⁊ si addit illi calori qꝙ efficit calor incinerās inuenit vtrūqꝫ eoꝶ amarū. res enim aduste in quib⁹ totū humidum remotū est sicut cinis ⁊ ei similia sunt amarissima. dixerūt m̄ quidā partiꝫ cōcordātes cū dicto modo ⁊ partim discordātes dicūt eniꝫ qꝙ verū est qꝙ sal generat ex terrestri cōbusto. Sed nō cōcordant nobiscū qꝙ terrestris vapor in mari cōburat ⁊ salset aquas. Sed potius dicūt qꝙ terra in circuitu maris cōbusta est ⁊ illa salsat aquas. Sed tale dictū turpe est phi: qꝛ sensus illud nō attestat: qꝛ nō videmus qꝙ terra i circuitu maris sit adusta per salinas. Sed arenose est eo qꝙ lutū glutinosum ibi calore decoctū est in lapillos qui pp siccitatē multarū facti sunt diuisionū: ⁊ in hoc aliquātulū similis est aduste rei cū simplr nō est adusta in salinas. sal enim ex duob⁹ generat vno. s. efficiente qō est calor adurēs: alio māli qō est terrestre aque cōmixtū qꝛ aūt terrestre ex cōmixtiōe cū aqua pp aque perspicuitatē tendit ad albedinē ⁊ cū ignis vrens est in ipso incipit fulgere precipue in tenebris ⁊ tñ est pp modicas partes salis i mari repressas ⁊ mare qñ mouet in nocte videtur scintillas emittere: ⁊ facit hoc precipue illud mare qō multū est salsuz ⁊ in climatibus calidis ex eadem autē causa videt in pluuijs aliqñ quiddā salsum admiscet enim vapore in calidus siccus in eleuatione vaporis frigidi ⁊ humidi: ⁊ ideo calidū expulsum a frigido cōburit siccū in nube ⁊ ideo facit pluuiam salsam.

Propter qd mare motum in nocte scintillat.

¶ Cap. 16ᵐ. De experimentis quib⁹ aqua salsa spissior ⁊ grauior esse probatur q̄ aqua dulcis.

In pho vide supra.

Quod aūt aq̄ salsa grauior ⁊ spissior sit q̄ aqua dulcis qō sepius iam ante diximus ex multis colligit experimētis: quoꝶ vnū est qꝙ si fiat globus cereus tenuis bene cōclusus ⁊ cōcauus interius ponat in aqua salsa attrahet aquā i globū per poros globi ⁊ caliditateꝫ cere: ⁊ inuenit globus aliquātulū post tpis plenus aqua dulci cū tñ aq̄ circūfluens globū tota sit salsa: ⁊ inde etiā est qꝙ pisces licꝫ sint in aqua salsa m̄ nutriunt aqua dulci quā sugūt brāchijs ⁊ alijs organis ad hoc paratis a nā. ¶ Aliud aūt expimētuꝫ est qꝙ si cōmisceat sal mixtū cū aqua forti cōmixtiōe ita qꝙ sal totū liquescat: ⁊ deinde imittat in aquā illā ouū recēs natabit sup aquā illā pp spissitudinē aque quā ꝯbit ex cōmixtione salis ⁊ si poneret in aqua dulci omni die igrederet sub ipsā: est aūt hoc verū de ouo recenti qō plenū est. si eniꝫ eēt ouū antiquū illud in aliqua parte eēt resolutū ⁊ haberet aerē sub testa cōclusuꝫ: ⁊ iō nataret in aqua dulci. ¶ In eandē cām incidit id qō dicit de lacu que est in Palestina ⁊ vocat mare mortuū eo qꝙ pp nimiaꝫ salsedinē ⁊ amaritudinē eius nihil viuit in ipso ⁊ pp acumē eius si pānus sordidus mergit in ipsa cito mūdificat: ⁊ pp spissitudinē sue aque si hō vel bestia ligatis extremitatib⁹ quib⁹ natādi vsus est mittat in mare illud natat sup aquā ⁊ nō mergit. qꝛ suo mō ieiunus est corpus aīalis imissum q̄ sit aqua spissa cui imittit ⁊ forte nō est veruꝫ hoc ex hoc tñ: qꝛ illa aqua salsa sit sed et qꝛ est bituminosa q̄si sit mixta pice liquefacta sicut tradūt hystorie. ¶ Ex eadē autē cā est qꝙ naues citius mergunt i aqua dulci q̄ in aqua salsa: qꝛ nō ita cito diuidit aq̄ salsa sicut dulcis: nec ita cito sup nauim eleuat: hinc accidit qꝙ repertū est in loco qui geirmon appellat: fuit enim aq̄ salsa ibi vehemētis salsedinis ⁊ est lata valde: infiuit aūt aquā aliā dulcē ⁊ suauē ⁊ in tātū alterat eaꝫ qꝙ lōge a loco cōfluxus duaꝶ aquaꝶ nō viuit aīal in cōfluxu: hausta aūt aqua illa ⁊ decocta reddit salē subtilē albissimuꝫ delectabilē plus alijs salib⁹. ¶ Causa cā est qꝙ subtile est terreum aque mixtū cōbustoꝫ in flumine in quo qñ viteri⁹ agit calor comburit ipm amplius ⁊ diuidit ⁊ albificat terrestria eniꝫ mixta aque cōbusta alba sunt: sicut pꝫ in calce ⁊ ideo qꝛ acutus efficit ꝓuocat appetitū: hoc aūt ꝓbat ex hoc qꝙ si sal est in pāno madido ligat⁹ forma imutat a ꝯbit crustā extra: ⁊ interi⁹ efficit albissimus subtilis valde ⁊ vehemētis acredinis ⁊ iuuat ad ꝓuocationē appetit⁹. ¶ Et scias qꝙ fluuius iste nō hꝫ salem ex vapore terreo cōbusto in ipso fluuio sed poti⁹ ex hoc qō trāsit per sales in terra gñatos ex vehemēti calore in terra ꝯcluso qꝛ sales nō gñant in aquis fluētib⁹ iō qꝛ radius solis non diu stat sup eas qꝛ eleuat ex radio pars post partem.

Propter qd oui antiquū in aqua dulci pōt natare.

Propter qd naues citius merguntur in aqua dulci q̄ in salsa.

post partem. Sed super stantes quiescit radius solis longo tempore: et ideo comburit qd est in eis: subtilitas tamen aque dulcis que illi permiscetur fluuio confert ad subtilitatem salis: qa calorem facit magis penetrare in materiam salis: et am pliua diuidere ipsam: est autem ex eadem cã id quod refertur de lacunis loci amittitus nascitur enim in lacunis illius loci multum de arundine et squinanto que capiunt nutrimentum et augmentum ex terrestri parato ad combustionem salis: nõ tamen adusto: et ideo cum per ignem incinerantur arundo et squinantum et permiscentur cum aqua dulci statim inspissatur aqua et incipit attrahi a calore cinerum et cum infrigidatur fit inde sal: qa aqua dulcis contulit cineri subtilitatem vt cõmisceri posset: et expuiit calidum. ¶ Est tamen notandũ qd differentia est inter flumina salsa et mare salsum: qa licet conueniãt oẽs aque salse qd sunt calidũ. nõ tamẽ adeo calidũ sunt aque salse fluminũ sicut maris: et in hoc qd flumina sunt salsa ex terra alterante ea per quã transeunt. sed mare salsum est ex vapore terrestri qui cõburitur in ipso sicut dictũ est: et ideo iuxta flumina salsa: et in pfundo fluminũ quãdo terra vicit aquam in cõmixtione generatur quidam lapis qui dicitur gipsum qui materia est eius qd vocatur plaustrum: et ideo ille lapis cum in calore conuertatur de facili ignis vinus exurit. qa ani passus est adustionem naturalem: et tunc cavit que inde fit cito indoratur induratione fortissima ppter sue nature siccitatẽ et adustionẽ: et qa fit ex cõmixtione terrestri cum aqua qa hoc lacet quasi crystallus in extremitatibus suis: et qa adustũ terrestre vincit in ipso ideo facilis est diuisiõis et diuiditur in laminas qua similes sunt vitro et sunt perspicue.

alʼ alabastr

¶ Cap. 17^m. De causa fluminum et mariũ in causa salsedis.

Dico etiam qd aqua fluminum et fontium alterabilium alteratur ab alia alteratiõe sm modum alterationis terre per quã transit: alteratur autem aqua tã in sapore qz in calore aliquãdo sz modum adustionis terre in gypsum sicut diximus: aliquãdo aũt in cinerem: et aliquãdo autem in sulfur et huiusmodi: et ideo in Sicilia inuenitur aqua acetosa qua incole terre pro aceto terre vtuntur: et inuenitur in Theutonia in multis locis aqua acris qua vtuntur incole pro medicina laxatiua: hac de causa manat aqua acetosa in loco qui Areumẽ dicitur: et in loco qui dicitur Calven manat aqua amara tante amaritudinis qd omnem aliam aquã se influentem alterat: et omne qd eidẽ permiscetur facit amarum talis autẽ aqua transit per mineram cupri qd fit de sulfure adusto: et hoc inuenitur expressum in Saxonia in loco qui Grossona vocatur vbi talis aqua de venis cupreis emanat: cãm autem horum iam alibi diximus qd pertinet ad librum de causis proprietatum elementorum et planetarum: diximus autem nunc causam quare mare manet semper et qualiter mutantur aque maris et que est natura ipsarum et sm que accidentia immutatur substantia ipsarum.

¶ Cap. 18^m. Et est digressio de varietate aquarum sz Senecã.

Licet nos antez alibi dicturi simus de generatione mineralium et lapidum et aquis mineralibus: tamen vt perfectior tractatus habeatur si dicta diuersorum auctorum conferantur ponemus diuersitates aquarum sm Senecam acceptas: et etiam postea que ex verbis Auicẽ. colliguntur. ¶ Seneca ergo in libro tertio naturalium questionum sic dicit aliquis sapor varius est ppter quatuor causas ex sole. Prima est per qd fertur secũda similitudine eius a qua nascitur tertia ex spiritu qui in aquã transfiguratus est quarta ex vitio qd sepe accipiunt corrupte per iniuriam. he cause saporem aquis dant varium: he medicatiuã potentiam: he graues spiritus: odoremqz pestiferum. he leuitatem grauitatemqz aut calorem aut nimium rigorem. Interest vtrũ loca sulfure an vicio bitumine plena transierunt hac ratione corrupta cum vite poculo illud de quo Ouidius ait. Fluuios habet cicones qd potum saxea reddit Viscera qd tactis inducit marmora rebus. Medicatiuum est qd eius nature habet limẽ vt corporibus obglutinet et abduret quẽadmodum puteolanus puluis si aquam tetigerit saxum est: si econtrario hoc aqua si solidum tetigerit heret et figitur. Inde est qd res abiecte in eundem lapidem subinde extrahuntur qd in Italia multis in locis euenit: hoc mirum videbitur tibi si notaueris albulas et fere sulfuratas aquas circa canales suos deriuari. ¶ His autẽ addit Seneca adhuc sic dicens nõ mirum si locus atqz aer aquas inficit similemqz regionibus reddit ex quibus et per quas veniunt pabuli sapor: enim apparet in lacte et nimius existit in aceto: nulla res est que nõ eius quo nascitur notas reddat. ¶ Adhuc dicit Seneca de diuersitate aquarum sic: quidam estimant per loca sulfure plena vel introeuntes aquas calorẽ beneficio materie per quã fluunt trahere qd ipso odore gustuqz testantur qd ne accidere mireris viue calci aquã infunde et feruebit: quedã autẽ aque mortifere sunt nec odore notabiles nec sapore circa nonatrinũ in archadia pint appellata ab incolis ad venas fallit qa nõ facie nõ odore suspecta est qlia sunt magnorum artificum venena que deprehendi nisi morte nõ possunt hec aqua summa celeritate corrumpit: qa primus hausta induratur: nec aliter qz gipsum sub humore cõstringitur et alligat viscera est eque noxia aqua in Thessalia circa tẽpe quã et fera et oẽ pecus deuitat: perfert enim et exit nec arbusta qdez alit et herbas necat. quibusdã fluminibus vis inest mira alia sũt que inficiũt greges ouiũ pota vt que nigra albã faciãt lanã et econuerso: boeci Boetia amnes duo efficiunt quorum alteri ab effectu melas nomẽ est vterqz ex eodẽ lacu exeũt diuersa facturi. In Macedonia vt ait Theophrastus qui oues facere albas volũt et adducunt ad fluuiũ quẽ vt diutius potauere nõ aliter qz infecte mutantur. Si illis opus fuerit lana pulla parat gratuitus infectorẽ et ad peneiõ eundẽ gregem ipellũt: in galatia flumẽ est qd idẽ ouibus facit: in Capadocia flumẽ est quo poto equs nec nulli alij spargitur alba cutis. ¶ His cõsonant verba Aristo. in libro tertio de aialibus vbi sic dicitur ẽ qdã flumẽ a quo si potauerit grex ouium: et deinde coierit post potũ faciet agnos nigros sicut accidit i regiõe que dicitur grece Mairis visum Thraciã. In Arcadia sunt duo flumia vnũ facit colores agnorum nigros aliud albos: flumẽ qd dicitur Ascamidorum facit rubeos. ¶ Dicit etiam Seneca quedã ex parte de grauitate et grossitie aquarum: fit enim in Syria stagnũ in quo natãt lateres: et mergi pjecta nõ possunt lz grauia sint huius rei tã palã est quãcũqz vis tuc expende et z aquã statue dũmõ vtrinsqz par sit modus si aqua grauior: leuiorẽ qz sit ipsa res fuat et tãto supra se extollet quanto erit leuior: at si aqua et eius rei quã cõpensabis par põdus erit nec pessum ibit nec extabit sed exequabit aque et natabit quidẽ lz pene mersa et nulli eminẽs pro hec cã est enim quedã ligna sup aquã pene tota efferunt quedã de media submissa. Sũt quedã ad equilibriũ aque descẽdit. Nam cum vtrinsqz par põdus est neutra alteri cedit. Itaqz vt grauior est aqua hominis corpore aut sari nõ sinit id qd nõ vincitur mergi: sic euenit vt in quibusdã stagnis nec lapides qdã pessum eant de solidis et duris liquor. Sũt enim qdã pumicosi et leues que cõstant insule in Judea natãt Theophrasto auctore cutillarum insulis arbores hz et herbas alit tamẽ aqua sustinetur et in hãc atqz illam partẽ nõ vento tm̃ sed aura cõpellitur: nec vnquã illi per diẽ et noctẽ vno in loco statio est: et iterũ addit Seneca sic dicẽs: quis nõ grauissimas aquas credat qua in crystallo coeunt: ecõtra aũt est tenuissimus enim hoc euenit quas frigus ob ipsam tenuitatem facillime gelat: vñ autem fiat eiusmodi lapis apud grecos ipso noie apparet: crystallum enim appellat hãc perlucidũ lapidem et glatiem ex qua fit aqua celestis minimum in se terreni hñs rũ idurauerit lõgioris frigoris ptinacia spissatur donec omni aere excluso in se tota cõprehensa est humor: qui fuerat lapis factus est. ¶ His adhuc addit Seneca de diuersitate aquarum se purgantiũ sic dicẽs qdam fontes certo tẽpore purgamẽta eiectãt vt Arethusa in Cecilia qui tota qz estate per olympia. Inde opinio est Alpheon in Achaia illo vsqz penetrare et agere sub mari cursum nec ancqz in Syracusano litore emergere: ideo qa est bis diebus quibus olympia sunt victimarum stercus secũdo tradit flumẽ illic redundare est in chõsoneo tadiorum: fons qui post magnũ internallum tẽporis fedã quedã turbidus ex vicinio fundit donec liberatus eliquatusqz est. Hoc quibusdã locis fontes faciunt vt nõ tm̃ lutũ sed folia testasqz et qcqd putre iacuit expellãt: vbiqz autẽ facit mare cui nã est vt omne immundum stercorosumqz littoribus impigat: quedã partes maris certis tẽporibus hoc faciunt vt circa mãsiones et mylas simum et qdez simile turbulento mare pfert ferueiqz et estuat nõ sine calore fedo: vñ illic stabulare solis equs fabulã bis prima cã ine-

miri non pōt ceterū publica est illa: oēm enim aquaꝝ stantiū
clausarumq; natura se purgat. Nam in his qbus cursus est
nō possunt vitia ꝯsistere ille que non emittunt qcqd insedit
magis minusue estuant. Mare vo cadauera stramēta fra
gmentaq; ꝛ naufragoꝝ reliqua similia ex intimo trahit nec
tm̄ tempestate sed tranquillaꝫ placidumq; purgat oēs has
diuersitates enumerat Seneca ꝛ nos inuestigabim⁹ causas
earum ꝛ an in omnibus verum dixerit Seneca.

¶ Cap. 19m. Et est digressio quare aque recipiant alteratio
nes illas quas dicit Seneca.

Resumentes antē dicta Senece dicimus ꝙ id
qđ pmo tangit ꝗmoꝛ de causis qbus sapoꝛ va
riaꝫ nō hꝫ rephensionē: causa eni saporis aut ē
in aq̄ naliter: aut accitaliter. Si aūt est cā nali
ter tūc mutaꝫ similitudine ei⁹ quo nascit̄ sic est
in aq̄ que resoluit̄ ex aliquo mixto: vel gn̄atur
ex aliqbus mixtis sicut sunt aque qbus vsus est alchimicus
que ꝑpter cōponentia vim ꝛ saporem mineralē: ꝛ sicut aqua
rosacea vel alia que fit per hūc modū. Si autem est acciden
taliter in aqua aut cum alteratiōe sola sine materia aliq̄ cō
mixta ei aut cum alteratiōe cōmixtione materie inficientis
eam per cōmixtionē: ꝛ qdem cum alteratio est sola sine com
mixtione materie inficiens tunc dicit̄ recepisse corruptionē
vel saporem per iniuriā sicut aqua iuxta quā est cāphora to
ta sapit camphoram etiam si nihil de substantia cāphoꝛe re
solua⁊ in ipsam. Et sir de aliis odoriferis vel fetidis iuxta
aquā positis: ꝛ id ꝓbatur in libro de sensu ꝛ sensato ꝙ odoꝛ
non est fumalis euapoꝛatio: quia in aqua res difficulter fu
mat: ꝛ potest aqua imutari odoꝛe ꝛ sapoꝛe preter aliqu⁹ fu
mi vel euapoꝛationis resolutionem. Si autē ificit̄ cōmixtio
ne materie ꝛ alteratione aut illud qđ permiscet̄ ei transit in
eam corporaliter aut spiritualr̄: ꝛ si transit in eam corporali
ter tūc fit sicut ex terra per quā quasi colādo trāsit sicut si co
latur per sulfur vel salinas vel cineres. ¶ Si autē spiritua
liter transit in eam materia sibi cōmixta tunc fit mutatio sa
poris sicut cū spiritus i ea trāsfiguratus est. Qđ autem dicit̄
Seneca de aqua puluerem vertēte in lapides vel alias q̄s
cūq; materias vel qua duraꝫ ipsa in lapides cum tangit so
lida corpora ve alios lapides vel terrā vel ligna ex vi mi
nerali lapidis que est in aqua: ꝛ de illa nos agemus in libro
de mineralibus: vis enim mineralis est multiplex ꝛ non po
test determinari hic sufficiēter. ¶ Similr̄ de calidis aquis
que therme vocanꝫ tractatū fecimus in libro de causis pro
prietatuꝫ elemētoꝝ ꝛ planetaꝝ qui post librū de celo ꝛ mun
do ordinaꝫ. ¶ De venenosis autē aqs que visu dephendi
nō possunt dicendū ꝙ hoc est ex multa spirituali mā mine
rali in illa aq̄ existente: ꝛ q2 spiritualis est per apertissima ē
ad agendū ideo modico calore altera⁊ ꝛ interficit sicut quā
do bibitur ꝛ alteraꝫ calore corpoꝛis qđ ostendit hoꝛ qđ dicit
ꝙ in gipsum cōuertit̄. ¶ Qđ vo de alteratiōe ouium disci

endum ꝙ oues magis alterabiles sunt ꝗ̄ alia aialia: q2 hu
mide sunt nāliter: ꝛ ideo sine spermate ꝙ aq̄ bibita alteraꝫ
ei ꝛ postea proijcit̄ per sēuꝫ fit alteratio in agnis natis sine
etiam in antiqs ouibus ex solo potu. dicendū ꝙ illa aq̄ que
albas facit vehementer est virtutis frigide ꝛ humide per
ueniens ad pellē per poros iarat pellem ꝛ humefacit eam ꝛ
quasi facit eam perspicuam ꝑpter qđ alba reddiꝫ pellis. ois

enim animalis est hec natura preter hoiem. ꝙ pilos variat
fm pellis varietatem: ꝛ ideo albat a pelle ouiū necesse ē la
nam albā fieri. Illa autē que nigros facit greges vehemen
ter ē virtutis calide ꝛ terrestris ex terreo vapore sibi admix
to: ꝛ illa perueniens ad pellem quasi adurendo eaꝫ conuer
tit in terrestrem: ꝛ per ꝯsequēs priuat a pelle perspicuitatē:
ꝛ ideo necesse fit pellis nigra ꝛ per ꝯñs lana nigra: ꝛ sic ē de
aliis aialibus lꝫ non adeo de facili mutenꝫ vt oues. Fere ta
mē omnes aque mōtuose in montib⁹ non extra bullientes si
iuxta hostiuꝫ fontis hauste assidue ꝛ diu bibanꝫ hīt hoc ꝙ
faciūt strumas oibus hoibus ꝛ hoc est ideo q2 tales aque
vaporose ꝛ frigide vehementer multas superfluitates com
mouent a cerebro descēdentes que sunt flegmatice ꝛ he per

uenientes ad guttur ꝛ colli faciunt ibi tumores qui strume
dicitur. Hoc autē qđ Seneca dicit de aqs grauibus super
quas corpora natant nō est consentiendū sibi quo ad cause
assignationē lꝫ effectus sit verus ꝙ falsuꝫ est qđ dicit Sene
ca pro cā: ꝛ improbatuꝫ in tertio celi ꝛ mūdi. Nō enī3 hec est
causa mersiōis in aquā qđ grauius sit vel plus habeat pōde
ris ꝛ natationis nō enim est cā ꝙ sit leuius ꝗ̄ aqua sed po
tius qđ hꝫ multuꝫ inclusuꝫ de aere in poris natat: qđ aūt nō
hꝫ vt lapis ꝯtinuus nō natat ꝛ fm ꝙ hꝫ de aere in poris mi
nus ꝛ plus sic natat plus ꝛ minus: vnde ebanus nigra que
nō dat flāmā non natat. Sꝫ lapis poꝛosus igne exustus na
tat ꝑpter inclusuꝫ in se aerem: ꝛ sir natant cōcaua ꝛ alia de
quibus in libro de celo ꝛ mūdo diximus. ¶ Qđ autē Arist.
videꝫ dicere de experimento maris mortui ꝙ dicit esse lacu
nam palestine ꝛ Seneca dicit eē stagnū Syrie ꝙ natāt cor
pora diuersa sup ipm ꝑpter grauitatem ipsius aque quā hꝫ
in cōparatione alioꝝ corpoꝝ: dicendū ꝙ nō intelligiꝫ hoc de
grauitate absoluta sed de illa que cāꝫur ex spissitudine gra
uis corporis: q2 sic sequit̄ si aliqd est graue ꝙ est etiaꝫ spis
sum ꝛ terrestre: ꝛ ideo nō facile diuisibile ad mergenduꝫ ali
quid in eo. ꝛ sic est graue mare mortuū ꝛ difficulter aliquid
mergiꝫ in ipso. ¶ Qđ aūt dicit Seneca de purgatiōis fon
tium ꝛ maris dicendū ꝙ causa purgatiōis fontiū nulla alia
est nisi ꝙ hostiū fontis non satis ampliū est sub terra ꝛ calor
qui eleuat aq̄s ad hostiū est fortis: ꝛ aqua turbida que ele
uaꝫ aut ex luto qđ est in specu vbi aq̄ congregaꝫ: aut ex influ
entib⁹ stercorib⁹ ꝛ fimis ꝛ ex pluuijs per terre ruinas que ad
specū deriuanꝫ: ꝛ ideo cū calor eleuat turbulētū cū aq paula
tim obstruit hostia fontis ꝛ egrediꝫ ꝗ̄si aqua colata ꝛ per lō
gitudinē sui fluxus sub terra clarescit cū aūt multiplicatur
mā ꝛ oppilat meatū multiplicatur aq̄ post ipsam ꝛ expellit il
lam cū impetu magno ꝛ tūc sordes emergunt cū aq̄: ꝛ hoc
fit per magnū interuallū tēporis vel paruꝫ fm ꝙ citius vel
tardius oppilaꝫ meatus: hui⁹ autē signū est qđ faciūt hi qui
sordes de lacunis purgāt ꝛ hīt riuulū paruū faciunt eni re
ceptaculum aque magnū ꝛ aquā cōgregatam in eo dimittūt
in impetu currere super sordes: ꝛ tūc aq̄ sordes educit. De
purgatione aūt maris sciendū ꝙ mare estiuere facit vapor
eleuat⁹ in fundo maris ex lumine lune ꝑcreatus ꝛ ille vapor
eleuatus extrudit aquas super litus ꝛ eadem violentia re
pellit oēs sordes que in mari sunt ꝛ cadauera ad littus: ma
re autē stricti lateris ꝛ non sordidi ꝛ lutosi in illo vapore ma
gis estuat ꝛ feruet ꝛ turbat: ꝛ ideo in illo finguntur stabula
re equi solis fm fabulas poetarum ꝛ hec dicta sint de diuer
sitatibus aquarum enumeratarum a Seneca.

¶ Cap. 20m. Et est digressio declarans diuersitatem aqua
rum fm dicta Auicen. per modum iuuamenti vel nocumen
ti qđ est in aquis diuersis.

Secūdum autē dicta Auicē diuersitas inueniꝫ
in aqs eo ꝙ quedā sunt currentes quedam po
teales quedā paludales ꝛ quedā salse ꝛ quedā
sunt aque educte in lapideis vijs vel plūbeis:
quedā aūt sunt metallice in qbus est vis mine
ralis ꝛ quedā sunt alluminose ꝛ quedā niuose
sine glaciales. Inter currentes aūt quedam currūt super lu
tum ꝛ quedā super arenas sine lapides est ergo generale do
cumentū ꝙ currentes ꝛ meliores sunt ꝛ leuiores ꝛ subtilio
res sunt stantibus. Inter currētes autē currentes super la
pidē liberꝫ a corruptiōe fetida vel aque imixta meliores sūt oi
bus aliis eo ꝙ lutū tale sēp purificat aquam ꝛ q̄ppue ibi

melior est vbi remota est a suo pncipio. q2 ibi bene est puri
ficata a leuio: tamē illaꝫ melior est. ꝛ hoc ꝓbaꝫ pōdere veint
si duo pāni eq̄lis pōderis mūdi intingant̄: ꝛ postea exiccent̄
vehemēter ꝛ tūc pōderent̄. Si eni tūc alter prepōderat hoc
est ex grauiori aqua cui pānus ille intinctus fuit: cognoscit̄
autē aq̄ illa bibita q2 cito ab hypocūdrijs hoc est a laterib⁹
sub costis. Inter currētes etiā sunt meliores que currūt ad
oriētem ꝛ post hoc ad aqlonē. deīde que ad occidētem ꝛ ille
sunt male: pessime aūt que ad meridiem: hoc aūt ꝯtigit per
accīs ex ventis imixtis eis que faciūt eis q̄litatē iuuatiuaꝫ
vel nociuā: hec est cā q̄re laudabilis ē aq̄ Nili q2 lōge fluit
ꝛ venit a meridie in septētrionē magis aūt laudabilis ē aq̄

Danubij que lōgissimū hꝫ fluxuꝫ ꝛ bonū fundū frequēter in
teuꝫ incorrupti luti ꝛ fluit ab occidēte in orientē directo flu
xu: ꝛ iō aialia amantia lutū putridū ꝛ aquā viscosaꝫ ꝛ spissaꝫ
nō viuūt in eo sic anguille ꝛ huiusmodi. Post illas aūt sunt
aque currentes in arenosis fundis bone ꝛ leues ad aqlonēꝫ
currentes sic sunt Nilus in Egypto ꝛ Rhenus in Germa

nia ꝛ

nia ꝛ post illas in bonitate sunt aque fontium bom luti vel arenosi fūdi. Male aūt sūt aque puteoꝝ ꝑꝑ vapores terrestres ibi admixtos. Sꝫ aque canaliū siue aqueductū in fistulis plūbeis pessime sunt: ꝛ ꝑcipue quādo diu in plūbo currerunt: q2 rude ꝯuent a plūbo que aliqū excoriāt intestina: stātes aūt male sunt gñaliter sꝫ tamē ꝫ diuersitate loci in quo stant hñt plus ꝛ minus de nocumēto. Causa autē nocumēti in eis gñaliter est duplex. s. corruptio per calorē solis ꝛ quia spisse sunt ꝛ graues. paludales aūt peiores sunt in lacunalibus: cū autē lacunales male sint q2 stantes tñ q2 corrumpūt ꝛ nō liberātur ñm hñt in ꝓfundo. Sꝫ inter paludales ꝛ lacunales ille pre ceteris male sunt que quādā pellē ꝛ viscositatem hñt in superficie. ¶ Sed aque salse calide sunt ꝛ sicce in genere aquaꝝ: ꝛ ideo ꝑmo ꝯbite mordicatione sua aliquādo laxant: ꝛ postea per exiccationē stringūt idem qd laxauerūt. Inter aquas autē minerales ꝛ metallicas minus nocet illa in qua est aurichalcus signū est q2 in optimis aqs inuenit aurū ꝛ post hoc est illa in qua est ferrū ꝛ cōfortat interiora: a multū pessime autē ꝛ amare valde in qbus est cuprū: ꝛ ideo necat aīalia sicut pisces ꝛ vermes. aluminose aūt sūt calide ꝛ sicce vehemēter: ꝛ ideo ꝓhibēt cursum sanguis vndecūqꝫ currant. Niuose aūt ꝛ glaciales sunt spisse ꝑꝑ frigus qd est in eis. ingeniū autē quo spissa aq̄ subtilior efficit est decoctio eius. ¶ Uez est q quidam rudes in naturis dixerunt. s. q cum decoqmr aqua euaporat id qd est subtilius ex ipsa ꝛ remanet id qd est grossum: ꝛ ideo dixerunt q aq̄ decocta grossior ꝛ spissior est q̄ nō cocta: hoc autē falsū est: q2 per coctionem nō inspissat corpus simplex sꝫ cōpositū. Simplex aūt totū efficit per decoctionem rarius: ꝛ ideo aq̄ decocta rarior est: est autē purificabilior vna ab⁹ de causis: quarū vna est q2 natura calidi est cōgregare homogenia sibi: ꝛ ꝯtrahit partes aque de terrestrib⁹: ꝛ diuidit eas ab eis que prius incōmixte fuerūt sicut nos videmus q calor ignis facit in argento ꝛ plūbo ꝛ separat ea abinuicem ꝛ facit currere argentū ad vnū locum ꝛ plūbū ad aliū. Alia aūt causa est quia aq̄ cocta subtiliat: ꝛ ideo partes terrestres magis possūt penetrare per ipsam vt descendentes in fundo resideant: ꝛ huius signū est q2 si aq̄ hausta ponat in vase per plures dies parꝫ est q inuenit resedisse ex ipsa: ꝛ si decoqnat infra vnū diem vel vnā noctem multū de terrestri sub̄a inuenitur in fundo eius. De aq̄ autē salis armoniaci ꝛ aliaꝝ mixtaꝝ naturis sciendū semp q sapiunt nām ei⁹ qd miscet cū ipsis ꝛ salibus ꝛ arsenico ꝛ armoniaco ꝛ sulfure vt dicemus in q̄rto libro huius voluminis dn̄o dante. Nunc autē que dicta sunt de aquis sufficiāt: q2 illa que dici possent ex istis sciri possunt ꝛ ad medicum magis pertinent.

¶ Incipit Liber Tertius Metheoroꝝ de impressionib⁹ ex vapore frigido ꝛ sicco generatis.

¶ Tractatus Primus de Uentis.

¶ Cap. p^m. Que Libri intentio ꝛ diuisio.

Ostq̄ nos in ꝑcedēti Libro cōsiderationem fecimus de omnibus impressionibus humidis siue in alto siue in imo gñatis ꝛ diximus ibi de esse maris ꝛ cām salsedis eius: relinqtur ergo isto libro dicere ea que generant ex vapore sicco q̄ eleuat de terra q̄ quidē triplex est. s. absolutus vel inuolutus in vapore humido: ꝛ absolut⁹ quidem est triplex. s. subtilis: ꝛ ideo ascēdens aerē ꝛ impellēs eū ꝛ grossus qui residet in visceribus terre ꝛ subtilis quidē absolutus pertingēs in aerē cū ibi frigiditate percussus fuerit facit ventos de qbus nos in isto libro primū faciemus tractatum: grossus aūt in viscerib⁹ terre conclusus facit terremotū: ꝛ de illo faciemus tractatū cōsequenter. inuolutus vo in humido vapore facit coruscationē ꝛ tonitruū: ꝛ de illo in tertio loco tractatū faciemus: remanebit aūt vltimo dicēdum de iride ꝛ arcu lune ꝛ circulo lune ꝛ stellaꝝ quarūdā que nō sunt ex vapore tm̄: sed ex reflexiōe luminis superclestis corporis super vaporē: nec oīa huiusmodi sunt ex vapore humido sꝫ quedā illaꝝ sunt ex vapore sicco q2 autē vētus fm̄ maximū suū posse nō est eq̄liter in oīb⁹ ventis sed fm̄ maximū posse est in vētis duob⁹. s. aqlonari ꝛ australi. Jō ꝑmo quedaꝫ dicemus de illis: q2 hoc est vtile quo ad cōsiderationem nature venti in vniuꝰ ꝑpter diuersitates opinantiū de mālī ꝛ quidaꝫ q vapor terreus: ꝛ alij q sit aer motus ꝛ quidāq aq̄ lesteꝛ vel aliud qd violēter aerem impellit: hec eni determinari non possunt nisi cōsideret nā eius in eo in quo ꝑncipaliter est: q2 per illud scit natura eius in oīb⁹ aliis. Iꝫ eni de cōmuni prio: sit speculatio q̄ de spāli tamē quādo cōmune nō est vere cōe sed per analogiā est de multis dcm̄. tūc prior est speculatio de eo de quo dicit principaliter ꝛ ex illo scit natura cōmunis que fm̄ modum aliquem saluatur in aliis. dicemus ergo primo de duobus ventis aqlonari ꝛ australi que diximus: ꝛ deinde procedemus ad naturam ventoꝝ tangētes diuersitates opinionum antiquoꝝ circa eam.

¶ Cap. 2^m. De proprietatibus duoꝝ ventoꝝ austri et septentrionis.

Auster q̄ est vētus calidus ꝛ humidus flās flamen vehemēti: est autē nō a nā vaporis cū oīs vētus sit ex vapore frigido ꝛ sicco. Sꝫ est calidus q2 exitus flatus ei⁹ est ꝑncipiū eleuatiōis māe eius ex locis meridiōalibus que sunt calida et sicca fm̄ sām: cū q̄ incipit flare ꝑpter locum fit calidus: ꝛ q2 calidum est aperitiuū ꝛ resolutiuū resoluit materiā vaporis paruā eo q locus est siccus vbi orit nec multū humorē ꝯstare pōt precedēs aūt flatus cū eo qd semp adheret ei plus ꝛ plus de calore loci per quē est ꝑcessus flat⁹ eius inuenit locū vsus septētrionem semp humidiorē: ꝛ ideo q2 etiā ipse plus ꝛ plus est calidus ex loco tunc aperit plus aq̄s ꝛ terram ꝛ attrahit cōtinue vaporē humidum ad pluuias ꝛ vaporem calidū ꝛ siccū quasi ad nutrimētum sui extrahit ex terra: ꝛ ideo efficit semp vehemētior is flat⁹ ꝛ flat⁹ calidi et adductiuus pluuiarum ex nubib⁹ multis turbidis ꝛ spissis. Ecōtrario aūt septētrio vētus est frigidus ꝛ siccus: est autē frigidus eo q orit a locis aquosis frigidissimaꝝ aquarum que perpetuo frigore generant in aqlone vt in ꝑcedēti libro mōstrauimus: tales eni aque minime euaporāt: ꝛ ideo ventus ibi ortus remanet siccus ꝛ paruus: orit ēt ex mōtib⁹ altis qui multū distant a nobis in septētriōe: ꝛ illi sunt mōtes frigidi sub qb⁹ cōcludit vapor terreus mult⁹ ꝛ quādo egredit de terra egredit multus ꝛ spissus diu ibi cōgregat⁹ ꝛ iō ē frigidus. Loca aūt ꝑ que flat nō sūt calida: ꝛ ideo nihil adheret ei ex eisdeꝫ vaporib⁹ eleuatis sꝫ peruenit ad nos purus: egressio aūt austri nō est pura sicut iā diximus: ꝛ hoc pꝫ ex ipso loco qui dr̄ leminien ꝛ ex illo descēdit ad nos: loc⁹ aūt iste calidus est ꝛ turbidus: vñ vētus austri exiēs ex ipso turbidus ꝛ crassus quodāmō ꝛ pinguis aure ꝑuenit ad nos: ꝛ cōmouet pluuias eo q ipse ex alto descendēs ad terras trahit ad se vapores humidos grossos ꝛ turbidos qui sūt mā pluuiarū sicut diximus: hec ēt cā q̄re frequētius pluuie multiplicantur in autūno vsqꝫ ad hyemis ꝑn^m ꝛ ꝑcipue in extrema parte autūni: q2 tūc calor meridiani feruoris ꝛ estiui qui combussit vapores in meridie remittit ꝛ plus eleuat de vapore q̄ consumat: ꝛ hoc ꝑcipue in extrema parte autūni sicut diximus. s. qñ sol est in Libra vltra mediū signi Libre ꝛ in Scorpiōe: tūc ergo multiplicat vapor vēti meridionalis: ꝛ hec ē vna cāꝝ quare sapiētes in astris dicūt q Libra est signū vētoꝝ siue in quo dn̄atur vētus australis: ꝛ ex hoc etiā cā est q austro flāte tepescit aq̄ maris: q2 vꝫ multū adheret vēto isti de humiditatib⁹ calidis quas inuenit superficiei maris: ꝛ ideo remittitur frigus eius ꝛ efficit tepidum ex flatu austri calidi.

¶ Cap. 3^m. De materia ventoꝝ in cōmuni fm̄ Aristo.

Uia aūt habitū est de vētis his qui sunt precipui inter vētos anteq̄ ꝑficiamus tractatum de eis dicamus de cōi nā ventoꝝ ꝑmo ostendētes de qua mā sint fm̄ veritatē: ꝛ postea tāgemus de hoc opiones diuersas alioꝝ. Incipiētes autē de mā resumimus hoc qd superi⁹ dcm̄ est in libro primo isti⁹ scie ꝛ scdo. s. q vaporis eleuati ab inferioribus elmtis duo sunt gñā. s. vapor humidus qui eleuat ex aq̄ ꝛ vapor siccus qui eleuat ex terra: vapor aūt siccus terre⁹ fꝫ sui diuersitatē tria sortit noia. Si eni accipiat mā que est in ipso fm̄ q sup eā est actus efficientis cause sue qui est calor adurēs tūc dr̄ fumus: q2 fumus est ex terrestri ignito euaporante: ꝛ ideo fumus est niger ꝛ denigrat corpora ꝑꝑ particu

Margin notes, left of column 1:

Aq̄ de canalibus sicut de plūbeis fistulis.

Propter qd aq̄ decocta ē rarior ꝛ magis pura.

In pho āīe sc̄do metheoꝝ cap 2° ici pit. De spirit⁹ aūt dicamus.

Margin note, right of column 2:

Nota

las partias terrestres cōbustas que ferunt in ipso. Si autē cōsideret subtile siccū qd est in vapore illo siue fumo tunc dicitus. qa subtile terrestre cito dat flāmā: ꝛ cito incendit: ꝛ iō etiā ex illo ignes perpēdiculares ꝛ candele ꝛ assub gñanť sic in pmo huiꝰ scie libro determinatū est. Si aūt est cōtinuitatis istius fumi cōsideret tūc dr vapor: qa cōtinuitatē non hz nisi ab humido aqueo qd vaporat in ipso lz vincat in eo nā terrestris: ꝛ hec est cā triplicis nois istius vaporis ex quo generať vētus. est enī in vapore vtroqz vtercqz: qa in sicco ē humidū ad cōtinuandū: qa terreū pcīz nō ꝯtinuať sz potius discontinuať: in vapore aūt humido siccus est fm aliqd sui terminādū ꝛ figurādū eū: qa aliter nō terminaret nec figuraret. cum aūt vtercqz sit in vtroqz cīz denoīatio fit ab eo qd vincit in vapore: ꝛ ideo dicit mā venti vapor terreus: ꝛ mā pluuie dicit vapor aqueus: quia non potest esse qꝛ vapor sit omnino elemēti simplicis eo qꝛ non eleuatur vapor nisi vbi contingunt se tria elementa: ꝛ ideo aliquid de tribus elemētis est in quolibet vapore. s. de aqua ꝛ terra ꝛ de aere.

¶ Cap. 4m. Et est digressio declarans causam efficientē oium ventorum in cōmuni.

Causa aūt efficiens oium ventoꝝ in cōi est qꝛ cū voluit sol in orbe suo ꝛ radius eiꝰ directe opponiť terre ꝛ appropinquat terre quātū est directa oppōne: tūc eleuat vaporē ex ea: ꝛ cū vero elongať ꝛ oblique respicit terrā tunc incipit vincere frigus in aere. ꝛ iō vapor eleuatꝰ percutitur a frigore ꝛ inspissať ꝛ resoluiť ī aquā: ꝛ sic vapor aqueus pp frigus qd sup aerē dñatur eo qꝛ sol elōgať ab ipso nō qdez quo ad spatiū qd sit iter solē ꝛ terrā sz frequēter ad obliqtatē radij qui icidit in terrā: ꝛ iō aque pluuiaꝝ vel niuiū fiunt plus in hyeme qꝫ in estate: qa in hyeme elōgať sol quo ad motuz suū quē hz in circulo signoꝝ: qa in hyeme mouetur in signis meridionalibꝰ que oblique nos respiciūt ꝛ plus distant a nobis qꝫ signa aqlonaria. siūt et aque pluuiaꝝ ꝛ niuiū plus in nocte qꝫ in die: eo qꝛ tūc sol elōgať a terra nostra habitabili quātū ad motū eiꝰ i circulo eqnoctiali: bis aūt que dicta sūt testificať sensus: tñ multotiēs fit oppositū eoꝝ que dicta sūt: ꝛ hoc est iō qa in nocte aliqñ est frigus sparsuz in toto aere: ꝛ iō nō expelliť ad nubē aquosam que est in aere in die autē calor per radiū solis iducit in aerē ꝛ frigus aeris ad locū nubiū expelliť: ꝛ tūc fit cōuersio nubiū in aquā per diē ꝛ noctez vel fit talis ꝯuersio: ꝛ eodē mō est de hyeme ꝛ estate multotiēs et caliditas solis ꝛ stellaꝝ desiccāt aquā ad terrā descendētē: ꝛ qñ sic sol feruet nō tñ desiccat aquā resoluēdo eaz in vapores. sed et desiccat terrā ex siccitate vehemēti resoluendo eā in vaporez: ꝛ ideo tūc eleuanť ab habitatiōe terrestri duo vapores: quoꝝ vnus est humidus ꝛ pstat mām pluuijs ꝛ aqs: ꝛ vapor alter est siccus qui est pñmꝰ oium vētoꝝ ꝛ mā eorū hoc aūt itelligēdū est de calore solis qui eleuat plus qꝫ cōsumat de vapore. Si enī plus cōsumeret qꝫ eleuaret tūc nec faceret pluuiā nec ventū. ¶ Demōstratio aūt duplex docet ea que diximus: quaꝝ vna ē in sensu qa videmus oculis nostris qꝛ caloris plus eleuātis qꝫ ꝯsumētis talis est operatio. ¶ Alia aūt demōstratio est per viā rōnis scimus enī qꝛ a loco diuersoꝝ elētoꝝ res eleuata nō pōt esse vnius nature sz diuersa est fm diuersitatē elēti a quo eleuať: eleuanť autem vapores a loco aque ꝛ a loco terre ergo vapor ab his duobus locis diuersis ergo etiā res generata ab istis diuersis vaporibꝰ est diuersa: ergo mā pluuie que generatur a vapore aque ꝛ mā venti que gñatur a vapore terre est diuersa.

¶ Cap. 5m. Et est digressio declarās materiam ꝛ cām efficiētem ꝛ locum generationis ventorum: ꝛ ad soluenda dubia que dicta sunt de eis.

Est aūt hic attendēdū qꝛ fm ea que dicta sūt vētus est vapor terreus aeris superiora trāscendēs: ꝛ aerē fortiter percutiēdo impellēs: cū aūt sit de vapore subtili in genere suo. subtile autē natū est ascēdere vapor iste petit altiora aeris qꝫ vapor pluuie: huius aūt signū est: qa de subtilioribꝰ vaporis terrestris fit assub cadens siue descēdēs: ꝛ casus eius signat vaporē iā in sublimi moueri ad partē illā ꝛ vētus descēdens ꝯtinue tūc flabit ad ptē eādē: aliud autē signū est qd cōsiderauerūt naute maris. cū enī in sublimi pmotū nubiū apparēt oppositi vēti. fortes dicūt qꝛ hoc signat repentē pp vētoꝝ oppositū: qa tūc ꝓcelle nō hūt liberū exitū in mari. Sz potiꝰ due ꝓcelle se collidētes exaltē tantum ꝛ submergūt naues in talibꝰ autē pronosticanť qꝛ frequēter vicit superior vētus eo qꝛ ille fortior est ꝛ minus sedabilis qa humori minus est permixtus lz aūt igniū in altissimo aeris generatoꝝ etiā sit mā vapor terrestris subtilis m differētia est in tribꝰ īter illū vaporē ꝛ istū: quaꝝ vna est in calore qui maior est in mā igniū qꝫ ventoꝝ: scda in subtilitate ꝛ cōtinuitate: qa mā igniū magis est subtilis ꝛ minus cōtinuaꝰ: ꝛ per cōsequens magis ab humido separata qꝫ mā vētoꝝ: mā autē vētoꝝ ecōtra minus subtilis est ꝛ magis ꝯtinua eo qꝛ humido magis permixta. tertia aūt est quātū ad locū sue gñationis: qa vētus nō ascendit vsqz ad estū: sz potius vsqz ad ptē aeris frigidā ꝛ ibi sicut dicit Algazel frigiditate percutitur ꝛ spissať: ꝛ moueť ꝛ impellit aerem. ex quo et patere pōt qꝛ vapor vēti nō congregať frigiditate interiori sicut qdā dicunt sed potiꝰ exteriori frigiditate loci pp quā etiā sicut dicit Algazel impediť ne euadat ad superius interstitium aeris qd estus vocať qd etiā ꝓbať ex hoc qꝛ vapor nullus eleuať nisi calido: ꝛ ideo si calor aeris circūstantis obuiaret vapori amplius calefaceret cum tamen interior calor iuuaretur a calore aeris exterioris. ꝛ sic non inspissaretur neqz congregaretur neqz flaret. Redeamus aūt nunc ad dicta sapientuz tāgētes de mā venti quecūqz opinati sunt antiqui naturales.

¶ Cap. 6m. Et est digressio de improbatione Senece: de principio ventorum.

Quidam ergo nāliū dixerūt qꝛ ventus est aer motꝰ qui quando quiescit fit aer: quando autē moueť tūc est ventus: hec aūt opinio lz parum tangať ab Aristo. tamē multos habuit defensores: quoꝝ vnus est Seneca in. 4. lib. nāliū questionū. vbi videť dicere qꝛ vētus ē aer motus ad vnā partē mouens aūt aerez est aqꝫ flumis vel vapor ab aqua eleuatus ꝛ in mōtibꝰ pmo interclusus ꝛ deinde cū montes ipm capere nō possunt ad vnā partē vbi via liberior est euadēs: ꝛ in illā partē in aerē impellēs huiusmodi autez signū dicit eē qꝛ vētus maxime venit ab illa parte vbi aqꝫ ruz ꝛ mōtiū est plurimū. qa plana lz abundent aqs tamē carent aura que vētū facere possit. ¶ Queriť aūt quo talis flatus cōcipiť quē greci vocāt encolpiaz: ꝛ ad hoc dicit qꝛ quedā ex se flumina ꝛ paludes emittūt: nutrit est ꝛ assiduū. ꝛ hoc ꝓpiē a sole cōsumiť ꝛ nocte nō exhauriť: hoc aūt qd amittit montibꝰ iclusum in vnā regionē colligiť: ꝛ cū illā impleuit et iam se nō capit exprimiť alicubi ꝛ in vnā ꝓcedit partē ꝛ hoc est vētus. Moueť aūt ad illā partē ad quā liberior est exitꝰ. ¶ Huius aūt rei dicit eē argumētū qꝛ raro in pma parte noctis vētus spirat. In pma enī parte incipit fieri illa collectio ꝛ circa lucē matutinā iā plena est collectio illa: ꝛ addit ei stimulon ad flandū radius solis iferius ferēs gelidū ab aere: nā anteqꝫ sol ipse super terrā appareat super lumine suo in aurora valet imutare aerē: ꝛ cū nōdū adhuc directo radio impellit lumine pmisso in aurora latescit ꝛ irritat aerē gelidū ꝛ cogit flare. cū enī sol ipse ꝓcessit tūc vapores aquei aut superius rapiunť per calorē eleuantem aut tēpore maiores solis vapores fundunť: ꝛ ideo non dr flare vaporibꝰ illis vitta matutinū: qꝛ aūt vere flatus est vētoꝝ: ideo dicit eē Seneca qꝛ tps illud aquosuz est: ꝛ ideo maior est euaporatio: in estate aūt magis de nocte flant vēti: qa diurnus calor cōsumit vaporē. In nocte aūt aliqd remanet de vapore eleuato quē ꝓpter frigus noctis calor cōsumere nō pōt ꝛ ille ipellit aerez de nocte. Qd autē qdā dicūt qꝛ percussus a sole vapor in latus cedit: ꝛ ideo flatus venti vt dicūt est ab illa parte vnde sol percutit vaporē nō approbat Seneca eo qꝛ aura in oēm partē vehit etiā cōtra solē. Ex oibus autē his colligit Seneca qꝛ vētus diffiniť qꝛ sit aer fluens cū impetu in vnā partez. hec enim diffinitio diligētior est qꝫ illa: vētus est aer fluēs: qa nunqꝫ aer tā imobilis est qꝛ nō in aliqꝫ sit agitatiōe qd pz ex hoc: cū sol in aliquem clausuz locū fusus est videmus corpuscula minima in diuersuz ferri alia sursum alia deorsum: vnde sicut nō est casta diffinitio cū dixerit qs flatus est agitatio maris in vnā partē sic nec in hac re si dicat vētus ē aer in vnā partē fluens aut aer fluēs ipetu: aut vis aeris in vnā partē euntis aut cursus aeris aliquāto cōcitatior. Ex oibus his verbis patet: qꝛ Seneca vult qꝛ illud qd pellit aerē vapor aqueus

Propter quid in estate venti magis flant in nocte.

por aqueus sit collectus: et ipse aer percussus et agitatus sit ventus. Sed quod hoc esse non possit probat Aristo. per hunc modum. impressiones enim genere differentes differunt in causa materiali et radice omnino: pluuie et cetere impressiones humide genere differunt a ventis: ergo radix ventus genere et materia differt a radice alterius. Radix autem impressionum humidarum est vapor humidus: ergo radix venti differens est genere ab illo ergo erit vapor terreus. Adhuc si vapor humidus qui peruertit aerem et aer sic mutatus erit flatus venti: tunc quando multiplicaretur vapor humidus deberet multiplicari ventus descensu autem pluuiarum multiplicatur vapor humidus: quia necesse est terram madefactam resolui in nubes: ergo in descensu pluuiarum deberent multiplicari venti: et hoc falsum est: quia pluuia vna causa est sedationis ventorum. Adhuc cum duo sunt inferiora elementa vaporantia vt supra sepius probatum est ex vapore terre nihil fieret: constat enim quod humana corpora non fiunt ex vapore terre. Si ergo nec ventus fieret ex ipso ad nihil terra vaporaret. Adhuc in corporibus animalium videmus ventositatem facientem terream facere ventum et eam distinctam a superfluitate humida: ergo similiter etiam erit in mundo maiori: videtur ergo quod Seneca non verum dicat et hoc quidem est verum sicut probatum est quod vapor aqueus non sit principium venti. Utrum autem flatus venti sit aer expulsus et quare in aurora plus flat: et quare in vere sunt plures flatus infra determinabitur.

Capitulum 7m. De improbatione opinionis eorum qui dixerunt ventum esse aerem motum secundum dicta Aristo.

Sicut autem nos supra diximus quidam dixerunt quod ventus est aer motus qui quando quiescit fit aqua: cuius signum esse dicebant duplex. scilicet quia frequenter post ventum fortem sequitur pluuia: et quia ventus cessat post pluuiam: habebant enim ad hoc rationes tres quarum vna est: quod id quod maxime mobile est ad latus inter corpora simplicia est aer: in vento autem motus est ad latus. Secunda autem est quia aer est corpus quod impellitur a nube in flatum venti sicut nos accipimus per sensum: et ideo etiam in tonitruo scinditur aer corporaliter quando fortiter a nube percussus fuerit. Tertia vero accepta per experimentum in operibus artis: quia nos videmus in sufflatione follium quod nihil impellitur ibi nisi aer. Sermo autem iste erroneus est. Si enim totiens est ventus quotiens aer mutatur in aquam tunc etiam fieret ventus. quando econuerso aqua mutatur in aerem quod falsum est: quia sic in aliquo loco semper esset ventus. scilicet in meridie: ibi enim calliditas permiscetur aeris humiditati et alterat eam: et facit eam calidam et subtiliat partes eius et conuertit eam in aerem: et ex hoc non potest esse ventus quia ventus est ex vapore grosso spisso fortiter aerem percutiente: vnde sermo eorum qui dixerunt quod iste aer qui fit ex aqua quando effunditur et mouetur est ventus: fundamentum non habet apud philosophiam: philosophia enim nihil ponit nisi ponat ei radicem et principium materiale et efficiens proprium. Dicendo autem quod ventus est taliter aer effectus ventus non habebit radicem et principium proprium quod sciatur ex diffinitione illa: nec potest sciri ex hoc finis venti quare cessat aliquando: et aliquando flat et ideo dictum illud est inconueniens. Amplius autem in fluminibus natura est hoc videre: quia nos non damus nomen fluminis cuilibet manationi aquarum que potest fieri ingeniis hominum per artificium: sed damus nomen fluminis illi manationi tantum que est secundum naturam a radice indeficiente et determinata. Et sic non dicimus ventum flatum aeris sine impulsum cuius principium est aliqua violentia vel artificialis aeris percussio: sed potius illam impulsionem aeris dicimus ventum impulsum que est a radice materiali et principio efficiente proprio ex quibus habet materiam: oportet ergo illam radicem esse non aerem vel aque vaporem sed propriam. Amplius cum sursum et in aere non sint nisi duo corpora secundum genus. scilicet aer et vapor non potest ventus esse aer: quia sic esset idem corpus impellens et impulsum et ventus et radicem propriam non haberet: oportet ergo quod sit vapor: vapor autem aqueus non est cum non possit idem corpus esse duorum differentium specie causa et principium: relinquitur ergo quod sit vapor terreus. Si autem vellet aliquis dicere sicut quidam antiquiores opinati sunt: quod ventus est aer impulsus et impellens ipsum esset corpus magne quantitatis quod est vel celum vel aliud quodcunque corpus sicut pars aeris superior que dicitur estus propter cuius impulsum mouetur aer tunc oporteret quod aer moueretur impulsu corporis illius: cum autem corpus illud circumstet aerem inferiorem ad omnem partem in omnem partem erit impulsus aeris et non mouebitur situs aeris quidam ad latus vnum vel ad alterum. Quod si concedatur ventus non habebit radicem propriam ex qua sit materia eius in genere venti secundum naturam. sed erit accidens aeris: sequitur nihilominus ex hoc quod ventus non sit ad omnem partem determinate et diuisim sed quia totus aer impellitur ad medium sui vel circulariter. et hoc non dicimus esse ventum quia nos scimus quod ventus habet principium sui esse determinatum et ad situm determinatum habet exufflationem: hic ergo sermo falsus est et non conueniens philosophie neque per transibilis per intellectum quia intellectus querit causam venti sic per quam fiet: et iste sermo non dat talem causam esse venti.

Cap. 8m. De radice et esse ventorum secundum veritatem: et de solutione dubiorum antiquorum.

Radix ergo venti est ex vapore qui ascendit ex terra sicut ante diximus et principium esse eius est ex eo: et materia eius est vapor talis qui est frigidus et siccus subtilitate sua aerem transcendens et cum inspissatur frigiditate aeris fortiter impellit aerem: hoc autem scitur ex hoc quod quantitas ventorum et nubium est secundum quantitatem vaporis ascendentis ex terra et aqua: quia si multi sunt vapores multi sunt venti: et si pauci sunt vapores pauci sunt venti. Quod autem recipit quantitatem a quantitate alterius. Illud materialiter est ex illo: ergo ventus materialiter est ex vapore terrestri ad superius aeris ascendente. Amplius multotiens videmus quod terra multum sicca existente ita quod continuatio ne quasi caret sed est puluis discontinuus non eleuatur ventus quia vapor continuus ex terra eleuari non potest: sed eleuatur tunc vapor humidus ex aquis et facit pluuiam que postquam terram madefecerit et puluerem continuauerit vaporat terra et tunc venit ventus post pluuiam per calorem solis eleuantem vaporem terre siccum eo quod calor solis ita exiccat eam quod humidum aqueum non vincit in eo: sed remanet tantum eatenus quatenus continuare potest vaporem eleuatum: vapor ergo ille sic eleuatus est corpus venti et principium flatus eius et radix prima in qua radicatur esse ipsius et est eius materia: et ideo propter motum illius fiat ventus: et mouetur secundum quantitatem vaporis sicci qui prehabito modo de terra eleuatur pre multitudine et paucitate: et cum abscinditur eleuatio talis vaporis quiescit ventus: quiescente autem vento et serenata aura descendit sol et facit humiditatem occultam sub terra et exiccat terram et aperit eam vt humiditas occulta latens in ea possit euaporare per vaporem qui est actu calidus et potentia humidus et vapor aqueus qui tunc ascendit ad aerem et cum in aere obuiat ei frigus alteratur in aquam et pluit et tunc ex pluuia iterum quiescit ventus. eo quod humor pluuie generat vaporem siccum qui est in aere et continuando terram et infrigidando non sinit eam euaporare terrestrem vaporem qui multiplicet materiam venti: et ideo cessat ventus. Abscinditur enim materia venti eo quod humectatur terra et minoratur propter illud materia vaporis sicci qui est materia venti qua minorata quiescit ventus etc.

Cap. 9m. Et est digressio declarans impossibilia dubitabilis circa materiam venti.

Queret autem aliquis si in materia venti est vapor terreus siccus sicut est habitum: quare non resoluitur cadens in terram per terre particulas sicut vapor aqueus resoluitur in aquam per conuersionem que fit in pluuia: humidum enim aqueum quod est in ipso ad continuandum separabile est ab ipso cum sit contrarium sicco terrestri. Si dicatur quod aereum inductum non permittit per particulas eius congregari: hoc esse non potest: quia aereum secundum vtramque qualitatem terreo contrarietur plus est ipsum separabile ab ipso quam humidum aqueum vel quam humidum aqueum ab aereo. Separatur autem ab humido aqueo aereum in pluuia et in grandine et in aliis quibusdam impressionibus humidis: ergo separari potest a vapore terrestri. Si autem daretur quod non separaretur ab ipso adhuc videtur debere conuerti in terram et cadere: quia humide impressiones a quibus aer non separatur conuertuntur in aquam sicut apparet in pruina et niue: ergo videtur quod etiam non separatum a terrestri vapore possit conuerti in terram. Adhuc autem quomodo potest esse quod vapor terreus sit materia venti et principium efficiens ipsius et radix esse eius. Radix enim secundum formam et principium est secundum efficientem causam: et hee due cause non coincidunt in vnam causam effici-

entem: vt in scdo phisicorum est determinatum. ¶ Adhuc autem de rationibus Senece supra inductis non est ostēsa solutio: qa venti sunt in locis frigidis vbi sunt aque ⁊ pcedūt pluuias ⁊ sedantur post eas ex quibus videtur radix venti esse in vapore pluuie. ¶ Preterea vix aliqs antiquorum sententia supra dicta concordat. Sed oēs dicunt ventum esse aereum impetu fluente a vapore aqueo percussum. ¶ Sz tamen absq dubio ventus causaliter est vapor terreus ⁊ flatus venti in primo flante est motus illius vaporis a sursum in deorsum sicut infra dicemus: flatus autē passiuus est aer impulsus a vapore illo ⁊ illum flatum passiuum antiqui dicebant esse ventum. ¶ Ad illud autem qđ obijciunt q deberet redire ad terram sicut vapor aqueus redit ad aquā. Dicendum q siccum terreum magis tenet aereum inductum q̄ humidū aqueum: ⁊ ideo non ita potest conuerti in terrā. ⁊ etiam quando frigiditas in eo vincit siccum non ita contrahit partes ad partē sicut aqua: qa qlibet pars minima terminata est in seipsa ⁊ non fluit vna pars supra aliam sic fit in aqua: ⁊ ideo id qđ resoluitur ita minutum est q sensum effugit sed tamen post longum tempus in lapidibus apparet aliquid terre resolutum. ¶ Aliquando autem vēto dispgitur: vapor autē terreus materia est venti sm q ventus dicitur actiue primum: qa flat actiue qa illud qđ flatur est aer: est aūt efficiens venti per motum suum: ⁊ est radix eius sm suum genus per formas frigidi ⁊ sicci que dominant in ipo: ⁊ sic non est inconueniens q aliquid sm vnum ⁊ idem incidat in causalitates plurimarum causarum. ¶ Qđ autē Seneca dicit non est inconueniens q materia ventorum ab aq generetur precipue a stagnis frigidis: qa aqe frigide faciunt aerem ⁊ aer infrigidatus percutit vaporem terrestrem eleuatum ⁊ sic multiplicat ventum. Qđ autem precedit pluuias inde est q ventus meridianus calidus est ⁊ turbidus ⁊ multiplicat materiam pluuijs sicut nos infra ostēdemus. Alius autem pluuias non precedit ⁊ sedatur plus post pluuiam per causam quā ante diximus in capitulo qđ an istud immediate precedit.

Solo

¶ Cap. 10m. Quare septentrio ⁊ meridies sunt maioris exufflationis q̄ alij venti.

Est autem necessarium nobis vt inuestigemus hic causas quare duo venti. s. septētrio ⁊ meridies plores ⁊ fortiores faciūt exufflationes q̄ venti qui veniunt ab oriente vel ab occidente: ⁊ alij collaterales eorum. volumus autē hic de hoc tangere cām efficientem primam ⁊ de eodem dicemus causas alias. Dico ergo infra soluendo questionem ppositam q dupliciter possumus accipere aquilonem ⁊ meridiem. s. sm q sunt partes que sunt iuxta polos mūdi sm q sunt in mūdo aquilo ⁊ meridies: ⁊ sic septētrio ⁊ meridies sunt maioris exufflationis q̄ oriens ⁊ occidēs: possumus etiam accipere istas partes sm q sunt in climatibus distinctis: qa nō est necesse q flante vēto in vno climate ille idē exufflet eodem tēpore in climate alio. In omnibus climatibus tamen est verum q aquilo ⁊ meridies fortioris ⁊ frequētioris exufflationis sunt q̄ alij venti. Si autem nos ostenderimus causam efficiētem quare hoc est in aqlone et meridie in mundo tunc manifesta est causa hic quare fit in climatibus: qa vapor climatis pncipium trahit a vapore pte mūdi. Clima enim quintum auram accipit meridianam a climate quarto ⁊ quartum accipit eā a tertio. ⁊ sic deinceps vsq ad primū. hic autē accipit auram meridianā a quarta terre que est vltra eqnoccialem que est regio meridiana simpliciter: qa protenditur ad arcum eqnoctialis qui venit de oriente in occidētem in capite arietis ⁊ libre vsq in polū meridianum. Similr est de aura aqlonari quā clima quintū recipit: ⁊ sextum recipit eam a septimo: ⁊ septimum iterum a regione aquilonari que est vsq in polum aqlonarem: ⁊ lz vētus vnius climatis nō necessario sit in alio cum causa vētorum vnius climatis recipiatur ab alio climate lz sit debilior ⁊ fortior ex parte agētis ⁊ ex parte patiētium sm diuersitatē latitudinis quā habet ex distātia ad viam solis ⁊ stellarum. ¶ His pnotatis dico q fortis ⁊ multa exufflatio causatur a plurimo vapore cōgregato spisso nō impedito per materie abscissionē: cum ergo sol non sit in aqlone ⁊ meridie nisi per illuminationē ⁊ non per pñtiam corporis sui. Fit autem in oriente ⁊ in occidente ⁊ in locis medijs que sunt in via solis per illuminationem ⁊ corporis sui pñtiam erit sol magis calefaciens orientem ⁊ occidentem ⁊ loca intermedia q̄ aqlonem ⁊ meridiem. Calor autem fortis multū attrahit humidum q̄ ē in sui nutrimētum. ergo multe euaporatiōes fiunt in via solis inter orientē ⁊ occidētem ⁊ ille cōuertunt in pluuiam vel alias impssiones humidas cū sol elongat ab eis: qa cum est in oriente tūc infrigidat vapor in occidēte ex q lōge distat a sole ⁊ ecōuerso cū sol est in occidente tūc infrigidatur in oriente ⁊ cōuertit in aquā ⁊ descēdit descēsus autem pluuie impedit vētum sicut ante diximus ergo in oriēte ⁊ occidēte ⁊ locis medijs parue sunt exufflatiōes causate ab illis locis nisi loca media recipiāt eas aliūde. s. a locis aqlonaribus ⁊ meridionalibus remotis a via solis: in illis eni locis sol non est per pñtiam corporis directo dianetro ⁊ ideo est in illis locis calor debilis ⁊ pcipue in aqlone quia ibi sol mouet in arcu qui est eleuatio solis sm maiorem partem diametri circuli sui qui defert ipm. In meridie autē mouet in arcu oppositionē que est minor pars diametri eiusdem circuli ⁊ ideo minus calidus est in aqlone q̄ sit in meridie: qa lz obliquitas a via solis sit eqlis tamen altitudo solis a terra inequalis est qa magis vicinatur terre in signis meridionalibus q̄ in signis aqlonaribus: calor ergo debilis in meridie ⁊ pcipue in aqlone facit hoc q calor digestiuus debilis facit in aiali: facit enim fumos terrestres indigestos grossos qui sunt in aiali materia vētositatū: ⁊ in mūdo sunt materia vētorum: ⁊ ideo qñtum est de cā efficiente partes aqlonares et meridionales maioris sunt exufflationis q̄ partes oriētis ⁊ occidentis ⁊ locorum que sunt inter oriētē ⁊ occidētem in via solis. Partes autem oriētis ⁊ occidētis ⁊ locorum mediorum que vie solis supponuntur sunt plurium humidarum impssionum q̄ partes aqlonares ⁊ meridiane nisi forte vir que abūdāt in partibus aqlonaribus ⁊ meridianis vt infra dicemus: ⁊ hoc etiā cooperatur ad vētos sicut ostendemus postea.

¶ Cap. 11m. Et est digressio soluēs dubia que sunt circa cām dictam de exufflatione aquilonis ⁊ meridiei.

Idetur autē fortasse alicui inconueniēs qđ dictum est de cā exufflationis aqlonis ⁊ meridiei. Partes enim meridiane sunt sub via solis per directum diametrū sicut Ethiopia ⁊ omnes regiones que sunt sub via solis inter circulū solstitialē cancri: ⁊ circulū solstitialem capricorni: ergo ille qa sunt meridiane sunt plurimū exufflationū. ⁊ quia sol supponit eis per rectū diametrum sunt multarum pluuiarū: ergo pluuie ⁊ venti abūdāt in regionibus eisdem qđ est contra habita. ¶ Amplius in regionibus his que sunt sub via solis calidū est vehemētioris actionis: est ergo ꝯsumēs humidum plus q̄ eleuet ab ipso: ergo est exiccatiuū illarum terrarū ⁊ abscindit mām pluuiarum sicut etiā experimētaliter pbatur illas terras multo eē sicciores alijs in qbus maior ē frigiditas: ⁊ qđ plus est: etiā terre quarti climatis que distāt a via solis versus aqlonem adeo sicce sunt q est ibi sepe terre sterilitas ex defectu pluuiarum. Et in terris aqlonaribus sunt inūdationes pluuiarum vehementes ⁊ sepe sterilitas ex continuis imbribus opprimētibus sata: ⁊ ideo falsum videt qđ dicit Aristo. ⁊ qđ ante traditum est ex snia sua: ppter qđ etiam dixit aliqs hūc librū male fuisse trāslatum quātum ad capitulum istud. ¶ Nos autē vt directe possumus inuamus locum istū consentiētes cū alijs fere oībus auctoribus q locus qui est sub via solis inter duos solstitiales circulos spere magis est calidus ⁊ siccus eo q radius solis in eo reflectit in seipm bis in anno ⁊ in alijs temporibus reflectit ad angulū acutum que reflexio intēsionis cā est ⁊ combustionis. ppter qđ ēt hoīes ibi sunt nigri ⁊ vegetabilia calide cōplexionis sicut piper ⁊ galāga ⁊ muscata ⁊ cetera que in illis locis profert humus. Calor autē vehemēs consumit vaporem paucū ⁊ ideo raro ibi pluit: sed qñdo pluit tunc pluuia est multe inundatiōis ⁊ magnarum guttarum: qa calor magnus non eleuat vaporem nisi spissum ⁊ magnum ⁊ multum qui non de facili consumptibilis est a calore: ⁊ qa aer illarum regionū vbiq est calidus: ideo expellit a se totum frigidū in vnum locū cui etiam obuiat vapor calidus multum inspissans: ⁊ fit vehemens pluuia magnarum guttarū sicut in estate tēpore calido videmus: q sunt vehemētiores imbres ⁊ nimbi ⁊ magnarum guttarū q̄

Solutio

in hyeme

in hyeme vel in aliis tēporibus: sꝫ nō sunt adeo frequentes sicut in aliis tēporibus. Pluuia autē illa multe inundationis cōsolidat terrā: ⁊ impedit vaporem ex ea fieri nisi forte aqueū paucum qui calore consumitur. ⁊ hoc puto intellexisse phm quando dixit ꝙ id quod sol eleuat in locis illis de vapore aqueo est multum: sꝫ nō sit frequens. terra autē quādo non est tēpus pluuie vehemēter est sicca ⁊ multarū scissurarū: sicut dicunt qui de locis illis scripserunt ⁊ est quasi in puluerē redacta. ꝓpter qḋ fiunt ibi in paruo vento pulueris ⁊ arenarum inundationes ex quibus periclitantur homines ⁊ ville: ab huiusmodi autē terra non potest eleuari vapor terreus: eo ꝙ non habeat cōtinuans humidū: ⁊ si habet a terra paucum humidum post pluuiam illud consumitur calore solis in ipsa eleuatione ⁊ ita abscinditur materia ventorum. Siqd autē ibi de vapore terrestri eleuatur illud ꝓpter serenitatē quasi continuam aeris eleuatur vsqꝫ ad regionē aeris que estus vocat ⁊ ibi fit assub ascendens vel cadela vel ignis ꝑpendicularis: he enī impressiones in illis maxime abūdant regionib⁹. ⁊ ideo pauci sunt ibi venti ⁊ sic itellectus phi verum dicit. Sunt et qui dicunt ꝙ mediterranea maria multa sunt in locis illis: eo ꝙ calor solis ibi ebullire facit occeanum ⁊ facit aquas immixtas multo aereo: ⁊ ideo eleuanī sup littus occeani ⁊ supernatāt terre ⁊ faciūt mediterranea sicut est mare Indie ⁊ Persicū ⁊ aliarū terrarū tales aūt aque de facili eleuātur a sole: ⁊ ideo fiunt ibi inundationes multe ⁊ pluuie multe: ⁊ sic verū dicunt per omnia dicere phm. Isḋ concordat dictis Platonis: qui ponit mediterraneum quēdam diffundi ab oriente vsqꝫ ad occidētē sub equinoctiali ⁊ sub via solis ⁊ hoc dicit esse sub torrida. Sed hoc non concordat dictis astronomorum de climatibus mundi: neqꝫ experimentis hystoriarum: neqꝫ est multum naturale: qa per antecedentia cōstāt ꝙ in locis vbi est via solis maior est cōuersio elementorum inferiorum in superiora q̄ econuerso: ⁊ ideo sicca sunt per naturā. ⁊ si multa maria essent ibi ipsa processu temporis exiccarentur. Sunt etiā qui dicūt ꝙ sol in illis terris ad orientē mundi oritur ab occeano a quo trahit plurimum vaporem quem effundit super loca orientalia ⁊ loca occidentalia: ⁊ que sunt media inter ea super alia autē loca non trahit tātū qa non directe respicit illa: ⁊ ideo dicunt ꝙ illa loca plurium sunt pluuiarum sed isti non satisfaciunt ad hoc qḋ dictum est de calore combutēte vapores qḋ demonstratiue in perspectiuis probatur: ⁊ ideo lectoris iudicio relinquens quid teneatur dico ꝙ primū magis cōcordat rationi ⁊ experimentis hystoriarum.

¶ Cap. xii^m. De motu vaporis venti tortuoso qui est sic⁹ an moueatur per semicirculum orizontis.

Sciendum est etiam de omni vento cōmuniter ꝙ flatus ⁊ motus vaporis eius est tortuosus: quo ad hoc ꝙ nec ascēdit sursum nec deorsū: sed mouetur in circuitu terre quasi per circuli quēdam arcum: ⁊ ideo nubium vētus oritur ⁊ ascendit ⁊ descendit in orientem per motū stellarum. Causa autē huius motus est triplex: vna qdē ⁊ prima est vis stellarum. sicut autē ex ꝓpria disciplina astronomorum accipit stelle quedā eleuant ventos hos vel illos sicut Juppiter q mouet aquilonares vētos: ⁊ sol qui mouet vētos orientales ⁊ luna que mouet occidētales: ⁊ mars q mouet flatum a meridie. est autem hoc quasi ꝑncipium ꝙ cum aliqua cā per motum suum inducit effectū opꝫ effectū in aliquo imitari motum cause: cū ergo stella moueatur circulariter opꝫ vaporem ad minus tortuose per arcū orizontis moueri eodē autē modo dicit quando plures per se faciūt ventos vel quādo signa ventos faciunt sicut tria signa habētia q̄litates calidas ⁊ siccas que dicunī ignea triplicitas. s. aries leo sagittarius dicunī orientalia cuius ꝑncipua cā est: qa cōmouent ventos orientales. Et tria alia hn̄tia qualitates frigidas ⁊ siccas. sicut Taurus Virgo Capricornus dicuntur triplicitas terrea: ⁊ dicitur meridionalis qa mouēt vētos meridionales frequēter. Tria autē habentia qualitates calidas ⁊ humidas ⁊ ob hoc aerea triplicitas vocata dicitur occidētalis: qa deprehensum est ꝙ habet mouere vētos occidentales. Tria autem reliqua habentia ꝓprietates flegmaticas. s. frigidum ⁊ humidum: ⁊ ob hoc aque triplicitas vocata dicunī aquilonaria eo ꝙ concitant ventos aquilonares: ⁊ humorem illum quem habent in ꝓprietate faciunt abundare in tēporibus sibi attributis in corporib⁹ ibi generatis. Secūda aūt cā magis est naturalis ⁊ est sumpta ex parte loci in quo generatur ventus hec enī subtus hꝫ calorem per circuitum vndiqꝫ expellētem a se frigus ⁊ similr supra se habet estum qui simili vndiqꝫ a se expellit frigus agitatur aūt vapor calidus a frigore sicut prius dictum est opꝫ ergo ꝙ agitetur in loco frigoris in circuitu ⁊ sic motus ei⁹ est tortuosus. Tertia autē cā est ex ipso vapore qui impellitur sursum a calore eleuante ⁊ percutitur a frigore spissante. ergo oportet ꝙ cedat ad latus in circuitu terre: ⁊ hec est causa quā intendit dare Aristo.

¶ Cap. 13^m. An motus venti sit de deorsum in sursum: an de sursum in deorsum.

Cum autem mouetur vapor venti tortuose vt dictū est: incipit tamen alicubi motus ei⁹ oporteret ergo scire an principiū venti sit de deorsū procedens in sursum: aut de sursum ꝓcedens in deorsū dico ergo ꝙ absqꝫ dubio vapor primo eleuatur a deorsum in sursū sed cū est sup⁹ a frigiditate loci repcutitur ⁊ agitatur ⁊ mouetur impulsus ad latus vnū ⁊ superius vbi tangit frigus cū ibi violēter deprimitur ⁊ suo descēsu impellit aerē ex obliquo inferi⁹ ad terram non directa diametro sed potius oblique: ⁊ ideo materia eius nō est deorsum veniens in sursum. sed potius motus eius ⁊ flatus eius est a sursū in obliquo veniens in deorsum: ⁊ imaginatio huius est sicut si eleuatur pānus in aere ⁊ postea oblique deprimatur tam violenta superior pars ei⁹ q̄ inferior lente sequi imaginetur ⁊ ab extremitate pāni superiori curuata versus terram multe linee oblique imaginentur terre incidentes: erit enim pāni mot⁹ sicut mot⁹ vaporis: et linee similitudinē quādam exprimūt flatu ex obliquo impellente aerem ad terram qui aer repercussus in terra impetu expellitur in circuitu terre ⁊ secū trahit puluerem ⁊ paleas.

¶ Cap. 14^m. Quare flatus venti a principio est debilis ⁊ postea fortis in quo est digressio declarans quare vētus nō est cōtinuorum flatuum ⁊ equalium. ⁊ de epilogo dictorum.

Ex his pꝫ ꝙ omnis vētus a principio debilis ē exsufflationis qa cū mā primo paulatim a deorsum ascēdit in sursū facit motū debilē. ⁊ punꝫ est qḋ superi⁹ repercutitur a frigido. sꝫ cū multiplicata est mā tūc multū de ea ⁊ cū magno impetu repcutitur superi⁹: ⁊ ideo facit flatū fortem quādo ꝓcessit tempus ab eleuatione materie. Ex hoc et vlterius innotescit quare nō sit vētus flat⁹ continui: sed facit vnā exsufflationem ⁊ cessat: ⁊ post facit aliā nō enī exsufflat nisi qn̄ deprimitur vapor a superiori frigido hoc aūt non fit continue sꝫ cū semel depssus est tunc cōfortatur calore loci iferi⁹ et assumptiōe plurīs materie ⁊ iterū eleuatur: ⁊ tūc secūdo repercutitur ⁊ exsufflat: ⁊ ita alterat vices ascēdēdo ⁊ reflectēdo donec abscindit in toto. Patet et ex his quare nō ē flatuū eq̄liū: hoc enī ideo est: qa nec materia vaporis est eq̄lis semper: nec eq̄liter eodē impetu repercutitur eo ꝙ frigiditas fit maior ⁊ minor ⁊ vapor est ineq̄liter spissus ⁊ rarus inter duos cū flatus forte sunt multi debiles. Propterea qui adherent vapori spisso ex reliquis vaporū minus spissorū: iā ergo enūtiatū est de nā venti in cōi que est mā ei⁹: ⁊ q̄re omne eē ipsi⁹ ⁊ qualiter pluuia gñatur ex vapore humido ⁊ grosso: et quare quiescunt venti tēpore pluuie ⁊ q̄re sunt in parte meridiei ⁊ septentrionis plusq̄ in aliis: ⁊ vnde est principiū eorum sm materiam quoniam a deorsum in sursum: ⁊ vn̄ est principium flatus eorū quoniam a sursum in deorsum.

¶ Cap. 15^m. De causa que quandoqꝫ mouet ventos: ⁊ quandoqꝫ abscindit materiam eorum.

Causa aūt que est sm diuersitatē patientis que aliqn̄ facit vētos: ⁊ aliqn̄ abscidit eos ē sol. Si enī ad terrā primatio solis pauca ⁊ terra non sit multū humida sol iprimit istā impssionē debilē paucā: qa tūc sol nō sufficit eleuare vaporē ⁊ terrā ꝯstat rē cōstrictā ꝓp siccitatē: ⁊ ide o tūc vapor paucus eleuatur ab ea: qa sm paruitatē caloris eleuantis erit paucitas caloris eleuati. Cū aūt sol appropinq̄t forti appropinq̄tione sicut in estate ⁊ terra sit ifusa humido bene ꝯtinuāte ⁊ nō vincēte mām terre tūc imprimit impssionē fortem in terra: ⁊ vaporis eleuati quātitas erit sm istā mensuram fortitudinis solis in terra disposita mō predicto: ⁊ iō

etiã vẽti multiplicant̃ fm duos dictos modos ⁊ in multitudine ⁊ paucitate: sic ꝗ̃ ipediunt̃ venti ⁊ cõcitant̃ ab eodẽ sole diuersimode se habente: quãdoq; aũt sol mouet̃ super terraz quasi diametro directo: ⁊ forte est terra sicca ⁊ adusta nõ potẽs vaporare. s. ꝓpter nimiã sui siccitatem: ⁊ tunc sol adurit terraz cui⁹ simile est quãdo magnus ignis ꝓijcitur in ligna pauca arida: calor eni solis tunc multo plus cõsumit vaporem ꝗ̃ eleuet: ⁊ ideo vapor frigidus ⁊ siccus nõ põt eleuari in aere ⁊ ideo talis calor abscindit vẽtũ: ⁊ ideo ꝓpter huiusmodi calorem vstiuũ nõ inuenit̃ vent⁹ precipue in terra que disposita est vt diximus ex hoc ptẽt ꝙ inter duos solsticiales circulos terra adurĩt ⁊ prohibet̃ materia vẽtoꝝ sicut patuit in capitulo precedenti: qa sicut dictum est calor debilis ꝓuocat ventositates: ⁊ fortis calor abscindit eas. ¶ Sermone aũt vniuli dicẽdo quãcum est ex parte efficientis ꝙ due sunt cause prohibentes eẽ ventoꝝ: quoꝝ vna est frigus excellens: ⁊ altera est calor excellens cum siccitate excellente: cum enim calor ⁊ frigus excellunt ⁊ siccitas excellens est cum vtroq; tunc prohibẽt vaporez ascendere qui est vẽti materia cuius quidem causa est qa frigiditas excellens ꝯstringit partes terre ⁊ siccitas continet eas nec sinit eas vaporare: quia aperiri non possunt partes: omne autem euaporãs apertum est ⁊ pars eius recedit a parte caliditas autez cõsumit ⁊ viit plus ꝗ̃ eleuet ⁊ siccitas que est causa cum caliditate non habet materiam que ad supremum aeris ascendat: ⁊ ideo ventus abscinditur ⁊ impeditur.

¶ Cap. 16m. De locis cõmouẽtib⁹ ⁊ ipedientib⁹ ventos.

Est aũt aliquando etiam a loco causa concitationis ⁊ abscissionis ventorum: quandoq; eni in medio montiũ quiescunt vẽti ⁊ precipue in tempore calido estatis ⁊ multiplicatur in locis illis estus vehemens: ⁊ istud necessario erit ꝓpter vnam duarum causarum: aut ideo qa nõ est ibi vapor ascendens eo ꝙ sol ascendere nõ potest vel parum respicit loca illa propter vmbras montium sempiternas: ⁊ ideo paucum eleuat in locis illis vaporem ⁊ qa materia est pauca: sunt etiam venti pauci aut ideo qa sol eleuat quidem ibi vaporem sed non continue: qa pacua hora ꝓijcit radium in vallibus montium illorum: ⁊ ideo cum ꝑmus vapor eleuatur non cõtinue sequitur eũ alius vapor qui nutriat ⁊ confortet eum: ⁊ ideo materia venti abscinditur: ⁊ ideo sunt pauci venti: calor autem est in montibus tempore caumatis propter duas causas quarum vna est quia sol reflectitur a latere montis in aliud latus alterius montis: ⁊ econuerso multociens ⁊ ex illa radiorum multiplicatione ⁊ diuaricatione multiplicatur calor in montibus. Alia autem causa est quia aer calefactus tenetur ibi quasi inclusus ⁊ refocari non potest: ⁊ ideo multus fit in eo calor: ⁊ reseruatur in ipso ⁊ efficitur quasi estuans: ⁊ ille comburit vaporem venti precipue in valle: ⁊ hec est causa quare in quibusdam montib⁹ abscinditur ventus ꝑcipue qui clausi sunt ad aquilonem ⁊ aperti sunt ad meridiem. In quibusdam aũt locis fit ventus: vbi. s. non figitur calor solis: ⁊ sunt ꝑcipue humiditatis que continuat ⁊ non dissoluit ⁊ fluere facit partes terre: ⁊ ideo in desertis paludibus multi sunt venti ⁊ ĩ montium cacuminibus qa illa sunt vicina frigido aeri: qui quemlibet vaporem percutit ⁊ facit impellere aerem sicut impellitur in vento sicut diximus superius.

¶ Cap. 17m. De temporibus in quibus commouentur: ⁊ in quibus impediuntur venti.

Contingit autẽ frequẽter flatus ventoꝝ apud ortũ canis. Cũ eni sit duplex canis. s. canis qui iacet ad pedes orionis ⁊ alius canis qui iacet ad pedes Geminoꝝ versus Cancruz ad meridiem de vtroq; est verũ qd̃ dĩ ꝙ venti oriunt̃ in dieb⁹ canicularib⁹. Amplius aũt cũ duplex sit ortus. s. chosmicus ⁊ eliacus. Chosmicus aũt est qui oritur in mundo: ⁊ ꝑcipue cõstat cum sole ꝙ illi dies calidissimi sunt quando canes sunt sub radijs solis qa tũc sol est in Cãcro versus Leonem ⁊ hz quadruplicem calorẽ vnũ qdez ex loco celi qui calidus est ex vicinitate Leonis vbi est domus Solis aliũ ex directa oppõne ad habitabilẽ nostrã: qa vltra ꝑncipiũ Cãcri non põt ascendere versus capita nostra. Tertius aũt est ex reflexione circuli qa diu morat̃ circa eũdez locum circuli signoꝝ. eo ꝙ ibi zodiacus a circulo solsticiali regnat ⁊ loc⁹ in quo mouet̃ vno die parũ differt a loco in quo mouet̃ sequẽti die. Quartus autẽ est ex cõiunctiõe stellaꝝ calidaꝝ: ⁊ ideo si terra est infusa humido cõtinuante tũ eleuat multũ vaporem ⁊ facit ventum: ⁊ sic particulariter non vniuersaliter fit ventus quando humidum continuans est ꝓpter causas quas diximus apud ortum canis chosmicũ vt dictum est ꝑcipue tamen fit vẽtus quãdo humidum cõtinuãs est non facile separabile a terrestri: sicut est glutinosũ ⁊ aliquãtulum viscosum humidum qa talis vapor est multum spissus ⁊ facit vẽtum vehementem. Si aũt humidum aqueum abundat ⁊ facit fluere terram adhuc in huiusmodi dieb⁹ generat̃ vent⁹: qa calor feruidus exiccat superfluum humidum ⁊ remanet humidũ continuans tũ. ⁊ hoc dat mãm vẽto. ¶ Sciẽdũ aũt ꝙ Aristo. alibi dicit ꝙ generatio pluuiarũ in dieb⁹ canicularib⁹ est per accidens ⁊ raro: ⁊ hoc cõtingit ꝓpter dictã causam quia s. feruor caloris exiccat humidũ subtile qd̃ eleuari posset in pluuias ⁊ remanet humidũ grossum continuãs puluerem super terram ⁊ faciẽs euaporare materiam vẽtorum. ¶ Est autẽ hoc sciẽduz ꝙ idẽ tempus causa est abscissionis vẽtorum qa calor temporis talis plus cõsumit ꝗ̃ eleuet de vaporibus: ⁊ ideo ex vtroq; istoꝝ colligitur ꝙ in tẽpore illo venti sunt rari. Sz qui sunt fortissimi ⁊ impetuosi eradicantes arbores ⁊ deijcientes edificia eo ꝙ tunc nõ eleuatur nisi vapor grossior qui calidus est ꝑ̃mo: ⁊ quia aer calidus est: tunc vndiq; a se expellit frigus ad vnum locum ⁊ ille fortissime percutit vaporẽ eleuatum qui percussus impetuose exufflat aerẽ ⁊ deijcit ea que resistũt. Sic ergo intelligitur qd̃ hic dicitur ꝙ tẽpus caniculare est causa ventorum fortiũ: ⁊ est causa abscissionis ventoꝝ cõium. ¶ Alius autez ortus est duoruz canum qui dr̃ eliacus hoc est solaris quando videlicet oriunt̃ in mane de sub radijs solis hoc est quãdo precessit eos intẽrũ ꝙ mane adhuc in tenebris noctis vel aurore existẽtib⁹ videri possunt ⁊ hoc est quãdo sol est versus ꝑncipium signi Virginis: ⁊ tũc tẽpus hz qualitates que sunt frigiditas ⁊ siccitas que sunt qualitates autũni ⁊ tunc est tẽpus ortus ventorum frequẽtium nõ impetuosoꝝ. Est autẽ tẽpus occasus canis tempus vẽtoꝝ sed nõ eodẽ mõ qr duplex est occasus ei⁹ sicut duplex est ortus. Occidit eniz occasu chosmico in hyeme quando sol est in signo Sagittarij in fine vel in ꝑncipio Capricorni: cũ eniz tũc sol oritur in mũdo: tunc occidit id qd̃ est in pedibus Geminorum vel iuxta Cãcrum ad meridiem vltra zodiacũ ⁊ tunc est tẽpus frigoris: ⁊ constringitur terra. ⁊ ideo vapor terreus sub terra cõgregatus nõ potest paulatim euaporare: ⁊ ideo cõgregatur donec sol potest aperire terrã vt euaporet ⁊ fiat vẽt⁹: ⁊ ideo illo tempore venti fiunt de die: qa tunc sol aperit poros terre vnde exire possit materia ventoꝝ. In nocte aũt ꝓpter occultationẽ solis claudit̃ terra ꝓꝑ frigus ⁊ ideo abscidit̃ materia vaporis: ⁊ quiescunt venti cum nec sit eleuans eos nec terram aperiẽs quoꝝ vtrũq; facit sol per diem idẽ autẽ tempus est ẽt cã abscissionis vẽtoꝝ per hoc ꝙ sol tũc debilis est: ⁊ vaporẽ sufficiẽtem eleuare non põt: ⁊ etiam qa tunc cõstricta est terra per frigus ⁊ simul fortiter tenentur partes ei⁹: ⁊ ideo non facile obediunt separationi que fit per euaporationem. Occasus autem eliacus est quando occultantur a visibus hominũ canes sub radijs solis ⁊ hoc est in estate quãdo sunt dies caniculares sicut diximus tam superius quando locuti sumus de ortu chosmico siue mundano.

¶ Cap. 18m. Quare aqlo ⁊ collaterales sibi venti magis flãt in vere ⁊ in autũno ꝗ̃ in alio tempore.

Expertũ aũt est ꝙ ventus septẽtrionalis ⁊ laterales qui sequunt̃ ipz duo quoꝝ vnus est versus occidẽtẽ vicinior aqloni ⁊ alter versus oriẽtẽ vicinior eidez aqloni frequẽtius flant in ꝑncipio veris: ⁊ in fine hyemis ꝗ̃ in alijs tẽporib⁹ opz ergo nos ingrere cãm ꝓꝑ quã fit hoc mõ ⁊ sufficiat ad hec rõ in cõi data eo ꝙ particularia frequenter ꝓꝑ multas causas aliter ⁊ aliter inueniunt̃: dico ḡ ꝙ cã que in cõmuni ad hoc assignari poterit est ꝙ hyemi succedit ver in ꝗ sol ascẽdit ad nostrã habitabilẽ ⁊ accendit̃ calore fortiori ꝗ̃ fuit in hyeme: ⁊ ideo tũc calor ille plus eleuat de vaporib⁹ ꝗ̃ cõsumit: ⁊ ideo remanẽt in aere aperit ẽt terram tũc ⁊ sepat partẽ a parte ⁊ disponit ipsaz vt euaporare possit ⁊ emittere vaporẽ ex a se ꝯclusũ. In illo eni tpe liquescũt niues ꝓꝑ quas terra ꝑ frigus aque niuis ꝯstrigit̃ ⁊ ꝑ humorẽ sufficieten⁹ cõglutinat̃:

plurinaꝫ pp q̄s duas cās pauitatis euaporat qḋ i ea p hyemē est ꝯgregatū. ⁊ iō sole ascēdēte terra exiccaꝫ ⁊ apitꝫ: ⁊ tunc nō velociter egrediꝫ vapor: qꝛ radij solis aliqnātulū calefaciūt eū ⁊ p illū calorē eleuaꝫ ad aeris supficiē ⁊ facit vētuꝫ. Opꝫ āt addere huic fmoni Arist q̄re vent⁹ ille tūc abūdās sit ex pte septētrionis: qꝛ ex dicto nō hꝫ nisi ꝙ vent⁹ tūc abūdat. Et ad hoc sciēdū ꝙ tūc sol ascēdit a meridie ⁊ taꝫ in aere q̄ꝫ sub terra frigus ⁊ vapores frigidos q̄si ante se ipellēs fugat versus aqlonē ⁊ ibi nō potētes cadere vlteri⁹ dictis causis tūc erumpunt. Idē āt vent⁹ aqlonaris ē sicut exptū est multiplicaꝫ in autūno ⁊ p̄cipue sole declināte v̄sus finē virginis vel in libra sole existēte ⁊ vltra paꝫ: ⁊ lꝫ hmōi cām iā dixerim⁹ nō i gñe m̄ in spē q̄re tūc flat septētrio ⁊ sui collaterales ē hic dicēdū. Est aūt hec cā: qꝛ aer in aqlone tūc icipit īfrigidari pp discessum solis a signis aqlonarib⁹: ⁊ iō calor relictus in terra remittiꝫ a feruore cōsumēte vaporē ⁊ iō multiplicaꝫ vapor ex terra ⁊ ascendit ꝯtinue super aerem ⁊ impellit eū ab aqlone: ⁊ ideo multiplicatur ventus aquilonaris ⁊ laterales ei⁹ vtriqꝫ. He sunt ergo cause pro quibus in dictis temporibus multiplicatur ventus aquilonaris ⁊ laterales eius.

¶ Cap. 19m. De locis habitabilibus ⁊ inhabitabilib⁹ in quibus oriuntur venti.

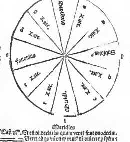
Uia āt iaꝫ determiata sūt ea q̄ de vētis in se determināda erāt in vlī opꝫ determinari ea q̄ de vētis singulis sūt dicēda. Sꝫ qꝛ vēti singulares ⁊ spāles differūt p loca opꝫ nos prius dicere de loco. Loc⁹ aūt sciri nō pōt nisi sciaꝫ terre diuisio ponemus h̄ hic terre diuisionē q̄ntū ptinet ad p̄ntē speculatiōnē q̄ꝫ sibi in libro de locis hītabilib⁹ ex itētiōe speculabimur de illis locis q̄ hītanꝫ ⁊ q̄ nō hitanꝫ. Quātū āt ad p̄ntē ptinet speculationē sciēdū ꝙ tota terra in duas diuidiꝫ dispōnes si ꝯsidereꝫ in relatiōe ad hītātē q̄ꝫ q̄dā ps ei⁹ est hītabilis: q̄dā āt pars ei⁹ est ihītabilis. Pars aūt ihabitabilis in duas diuidiꝫ regiōes fm duas cās q̄ destruunt hītationē q̄rū vna est vehemētia caloris ⁊ alia vehemētia frigoris. Scias aūt ꝙ vehemētia caloris ad hoc ꝙ destruat hītationē nō fit nisi in duab⁹ vel i trib⁹ causis ꝯuenietib⁹ fm viaꝫ deriuatiōis vt dicūt p̄cipui phi Ptolomeus ⁊ Auicēna Theodo ⁊ Messenelch: q̄rū vna ē reflexio diametri i seipꝫ: ⁊ hec est vbiqꝫ in vlā solis īter duos solstitiales ⁊ hec sola nō destruit hītationē: qꝛ aliter seq̄reꝫ ꝙ iter solstitialē estiualē ⁊ eqnoctialē nulls hītaret qḋ falsuꝫ ē: qꝛ Ethiopia ⁊ alie terre vltra ethiopiā ibi sunt ⁊ ciuitas Mariꝫ famosa apud phos ē sub eqnoctiali. Alia cā est breuitas diametri solis ve ē ibi reflexio radij in seipꝫ: ⁊ hec cā destruit hītationē qꝛ ibi sol vicini⁹ est iuxta terrā ⁊ radi⁹ ei⁹ icidit terre ppēdiculariter ⁊ ꝙ sup terrā describit duos angulos rectos ⁊ iō reflectiꝫ i seipꝫ ⁊ facit icendiū ⁊ hec ē cā q̄re pspectiui dicūt terrā ihītabileꝫ q̄ est iter eqnoctialē ⁊ solstitialē hyemalē. Tertia cā est mora solis q̄si in vno loco pris eqnoctialis eo ꝙ tm̄ motu ei⁹ queꝫ hꝫ i zodiaco minimū qḋ variaꝫ de eqnoctialib⁹ ptib⁹: ⁊ hec est cā caloris circa pūctū vtriusqꝫ solstitij qꝛ cū ibi arcus zodiaci reggeret videꝫ sol q̄si stare in loco vno ⁊ paruꝫ variar de ptib⁹ eqnoctialib⁹. Mora āt solis in loco vno facit icēdiuꝫ: q̄ꝫ reflectiꝫ in seipꝫ: ⁊ hec est cā q̄re Ethiopia calidior est q̄ꝫ sit regio q̄ ē sub eqnoctiali. Oēs āt hee tres cause ꝯiunguntꝫ sub tropico hyemali in meridie: ⁊ iō maximū icēdiuꝫ est sole in capricorno existēte ⁊ terra ihītabilis pp calorē ⁊ hītabilior oi terra. Propter frig⁹ āt terra ē inhītabilis trib⁹ oppositis causis. Quaꝝ p̄ma est qꝛ radi⁹ solis ibi icēdēs terre angulum facit valde obtusum cū radio q a terra repcutiꝫ: ⁊ iō illi duo radij q̄si nullū faciūt calorē. Scḋa cā est qꝛ maxie distat sol a lōgitudīe diametri. Tertia aūt cā est: qꝛ ibi nihil tpis sol moraꝫ: qꝛ nunq̄ ibi p̄sens existit ⁊ ex duab⁹ gdē causis s prima ⁊ vltima terra q̄ est sub polo australi ppetui existit frigoris. Ex oib⁹ āt trib⁹ ihītabilis pp frig⁹ sēpiternū ē regio sita sub polo aqlonari ⁊ iō ibi ē vehemētia frigoris ⁊ grauitas magna ꝯtinue grauās eum a supiora. Frigus eni qḋ ē apud nos eueniꝫ pp elōgationē solis a nobis: ⁊ iō cū ibi solis elōgatio multiplicaꝫ pp oēs dictas tres cās ꝯstat ꝙ ibi dstruiꝫ hītatio pp frigus sempiternū ⁊ hoc in gñe de hītatiōe terre in qua vēti oriunꝫ sufficiāt q̄ꝫ quātū de terra habitaꝫ ⁊ quātū non vsqꝫ nunc experimēto sciri nō potuit vt dicit Ptolomeus.

Ex vehementia caloris tripli de cā sit habitatio īpedita.

Terra ihabitabilis reddiꝫ ex frigiditate tripli de cā.

¶ Cap. 20m. De locis in quibus oriuntur. 12. venti: ⁊ de figura in qua est imaginatio eorum.

Ecūdū aūt diuersuꝫ ortuꝫ solis ⁊ occasuꝫ super ptē mūdi hītabilē sunt vēti. 12. q eni frequētius noiati sūt apud veteres sūt q̄tuor septētrio meridies subsolan⁹ ab oriente veniēs ⁊ fauoni⁹ ab occidēte. Innoiati aūt sunt collaterales hic iter septētrionē eni ⁊ subsolanū sunt duo vēti quoꝝ vnus magis seqꝫ septētrionē quē signauim⁹ p pūctuꝫ a. alter magis ꝯiungiꝫ subsolano quē notam⁹ p pūctū. b. eodē mō in alia q̄rta hītabilis terre iter aqlonē siue septētrionē ⁊ fauoniuꝫ sūt duo vēti quoꝝ vn⁹ vicinior est septētrioni quē signo in pūcto. g. ⁊ alter est vicinior fauonio quē signo in puncto. d. Sic in tertia q̄rta terre sunt duo laterales vēti. s. iter meridiē ⁊ fauoniū quoꝝ vnus plus ꝯiūgiꝫ fauonio q assignaꝫ in puncto. t. ⁊ alter plus ꝯiungiꝫ meridiāo quē pono in pūcto. r. In q̄rta āt sūt vēti collaterales duob⁹ p̄ncipalib⁹. s. iter meridieꝫ ⁊ subsolanū quoꝝ vn⁹ plus seqꝫ meridiē quē signam⁹ in puncto. c. ⁊ alter plus ꝯiungiꝫ subsolano quē notam⁹ p punctū. h. Pūcta āt notātia vētos p̄ncipales ꝯstituim⁹. p. vocaꝫ subsolanū ab oriente: pūctū āt s. dam⁹ fauonio ab occidēte septētrioni aūt dam⁹ pūctū. k. ⁊ meridiei dam⁹ punctū. l. ⁊ tūc figurarimus figurā representantē illud qḋ diximus p hūc modū.

¶ Cap. 21m. Et est di. declarās quare venti sunt duodecim.

Ueret aliqs vñ est ꝙ vent⁹ ni differre p spēm ⁊ numeꝝ p spēm gdē ꝙ vn⁹ ni frigidus ⁊ sicc⁹ sic aqlo ⁊ alter calid⁹ ⁊ hūid⁹ sic meridies ⁊ alter frigidus ⁊ hūidus sic fauoni⁹: ⁊ alter āt calidus ⁊ sicc⁹ sicut subsolan⁹. Nō eni videꝫ ꝯueniēs cū oīs vēt⁹ q̄tuꝫ ad māꝫ sue eētie sit frigidus ⁊ siccus eo ꝙ est ex vapore frigido ⁊ sicco. Si eniꝫ dicat ꝙ hoc est ex loco videbiꝫ icōueniēs cū loc⁹ sit de extrīsecis accītib⁹ rei ab extrīseco eni accītali nulla res sumit spēꝫ vel numeꝝ. Est aūt rursus qḋ q̄re. 12. venti eē supponanꝫ cū multo plures eē videanꝫ sicut eni duo ponunꝫ iter aqlonē ⁊ subsolanū quoꝝ alter vicinior est vni ⁊ reliqu⁹ vicinior est alteri ita dꝫ vnus sumi p eqdistātiā ab vtroqꝫ ⁊ sic eēnt vēti. s. 16. Si aūt cursus iter laterales vētos medi⁹ p eqdistātiā sumereꝫ adderenꝫ p̄dictis. 16. multo plures. Ampli⁹ cū i quolibet pūcto hītabilis regionis eleuari possit vapor videꝫ ꝙ tot sūt venti quot sūt pūcta i circuitu terre hītabilis. Est eni vlteri⁹ ingrēdū q̄re vent⁹ moueꝫ ad oppositū sitū sic aqlo ad meridiē ⁊ eꝫ meridies ad aqlonē ⁊ sic de alijs vētis: vapor eni q est radix vēti aut seqꝫ motū ei⁹ ꝙ eleuat ipm ⁊ hoc est calidū ⁊ tunc dꝫ recte dēret ascēdere aut seqꝫ motū māe q̄ ē terrestris ⁊ tunc directe dēret descēdere. Ampli⁹ si mot⁹ ei⁹ ē ad lat⁹ qḋ facit ipm poti⁹ moueri ad vnū lat⁹ q̄ꝫ ad aliud: videꝫ eni ita debere moueri aqlo ad oriētē sic ad meridiē. Ampli⁹ q̄re nō moueꝫ aqlo ad iferiorē ptē terre vel vlteri⁹ pcedēdo ad aqlonē cū eni nihil gñatoꝝ naliter i vno loco moueaꝫ p nām ad locū

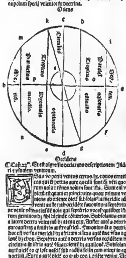
oppositū ā aglo gñaē i loco aglonari videē φ p nāz moueaē ad eūdē: ꝛ nō ad locū oppositū: cū aūt in oib⁹ vētis ā mot⁹ ad oppositū locū sue gñatiōis videē hoc eē violētū ꝛ ꝯnām aut mirabilis erit nā ventoꝝ ꝛ ignota nobis. ¶ Ad hec aūt oia dici opꝫ φ ea salua suppōl opꝫ q̄ dicta sūt de nā ꝛ spe ꝛ nūero vētoꝝ: qm̄ illa p sensaꝫ pbanē q̄ pbatio in naturis reꝝ certissima est ꝛ plus dignitatis hꝫ q̄ ratio sine expimēto. Qd̄ autē primo obijciē nō difficile est soluere: q: lꝫ vent⁹ p nām vnus sit tamē per dispōnes ꝛ formas quas participat illa mā ex loco in quo eleuaē vapor vel p que fiat vētus speciei accipit diuersitatē sicut supra dixim⁹ de australi vēto φ lꝫ p nām māe frigidus sit tñ ex loco p quē fiat adheret ei mult⁹ calor ꝛ multus humor. ꝛ lꝫ loc⁹ sit rei extrinsecus fm φ est supficies corporis ꝯtinēs: nō fm φ illa supficies est iformata qualitatib⁹ actiuis ꝛ passiuis locus ē ꝯnans locatū vt dicit Porphyri⁹: ꝛ hꝫ caliditatē ad locatū quā hꝫ pī ad filiū p aliquē modū: ꝛ sic locus dat ītrinsecū lꝫ sit extrinsecū: ꝛ hoc mō penes locuꝫ accipiunē spēs ꝛ numeri ventoꝝ. ¶ Ad scdāꝫ quare aūt venti sunt. xij. diuersi diuersas assignāt causas ꝛ rōnes: ꝛ ego autē hic ponā tres ꝛ īfra in capl̄o spali ponam rōnes Uarronis ꝛ Senece. ¶ Prima aūt rō est φ circulus celestis q pmus motor est oīum īferioꝝ ab oriente in occidētē ꝛ ab aglone in meridiē oēs in se cōtinēs stellas diuidiē in. xij. signa siue domos quoꝝ enumeratio īcipit a signo ascēdente siue emergēte sup orizontē inter qd̄ ꝙrtū qd̄ est in angulo sub medio terre oppositū medio celi sunt duo. s. scdm ꝛ tertiū. Silr īter quartuꝫ ꝛ id qd̄ est in occidēte qd̄ opponiē ascēdenti sup orizōtē ꝛ est septimū a pmo sunt aūt duo. s. qntū ꝛ sextū eodēmodo inter septimū ꝛ id qd̄ est in medio celi sup terrā qd̄ est decimū ab ascēdente sunt duo. s. 8. ꝛ. 9. inter. 10. ēt qd̄ est in medio celi ꝛ ascēdens pmū sunt duo. s. 11. ꝛ. 12. hec aūt signa lꝫ fm dicta Ptolomei causalitatē habeāt sup oīa que cūꝫ oriunē ī mūdo ꝯ gñatio ꝛ esse oīum p ipsa mēsureē: tñ precipue causant ventos: ꝛ q: 12. sunt. tria. s. orientalia circūstantia equinoctialem in oriēte: ꝛ tria circūstantia eundē in occidēte ꝛ tria aglonaria circūstātia tropicū estiuū: ꝛ tria meridionalia circūstantia tropicū australē: pp hoc. 12. venti sunt in eisdē sitib⁹ signoꝝ quoꝝ tres sunt oriētales vnus pncipalis ꝛ duo laterales ꝛ tres sunt occidētales: vnus pncipalis ꝛ duo laterales ꝛ tres sunt aglonares vn⁹ pncipalis ꝛ duo laterales: ꝛ tres sūt meridionales vnus pncipalis ꝛ duo laterales nec quisq̄ dicat φ hec ratio nō sit nālis: q: dicit Aristo. φ astrologia altera pars est phīce: ꝛ Ptolomeus dicit φ opꝫ in talib⁹ ꝯsiderare eorē celi pbicū esse. De nā eniꝫ celi est φ sic moueat terrā ꝛ in illo citius deprehēdiē mot⁹ eius q̄ in ventis. ¶ Scda autez ratio est q: pncipales venti pbanē eē p ꝯiugatiōes quatuor qualitatū. ꝛ opꝫ φ aliquoti sint medij eo φ in medio sibi cōmunicāt extrema ꝯria aut ergo cōicant ꝯria equaliter aut inequaliter. Si equaliter tunc oporteret φ aliqs vapor eēt per nām equaliter frigidus ꝛ calidus: qn̄ aūt ꝯria participātur equaliter vtrūqꝫ excludit alteꝝ: vapor ergo ille nec calidus remaneret nec frigidus: ꝛ eadē obiectio est de humido ꝛ sicco: cū aūt hoc sit incōueniēs ꝯstat φ nullus vētus participat ꝯria equaliter ergo nō generanē īter duos ventos ꝯrios per equidistantiā ab vtroqꝫ: q: si in loco eqdistanti genereē tūc oporteret φ ꝯria haberet equaliter: ergo opꝫ φ nō equidistāter genereē. Sed qñ nō est mediū equidistans tunc opꝫ duo esse media vnū in quo plus vincat vnū ꝯrioꝝ ꝛ aliud in quo plus vincat alteꝝ: ꝛ sic necessario cuilibet vento simplici duo generanē collaterales vt dictū est supra ꝛ nullus est per equidistantiā īter vtrūqꝫ. ¶ Tertia āt ratio satisfacit ad id qd̄ videē pbari φ in quolibet puncto oꝫ gñari ventus. Supra enim diximus φ ventus gñatur ex vapore magne latitudinis ꝛ ideo egressus ei⁹ nō est ex pūcto. sed ex regione vna que ad minus pportionaē vni signo manesti: ꝛ ideo nō possunt esse plura signa collateralia vni q̄ duo: ppterea nō esset sensibilis participatio qualitatis actiue vel passiue fm locū pūcti: sed opꝫ φ sit in aliqua mobili quātitate. Ad hoc aūt qd̄ vlterius queriē quare ventus ad oppositū situꝫ moueē dicenduꝫ φ pma causa est in stellis que circulariter mouenē: sicut eniꝫ dicit Alpetragi⁹ qd̄ causaē a motu circularis corporis oꝫ aliquo modo circulare eē: ꝛ iō ēt mare qd̄ influit ꝛ refluit quantum pōt circuluꝫ imitaē ꝛ alia sīr. ꝛ ideo vēti ēt circulariter circa terraꝫ mouenē ꝛ iō motu suo describūt arcuꝫ q pcēdiē ad sitū oppositū. Alia āt cā magis phīca est φ vapor vēti generē a calore: vt dictū ē: ꝛ expelliē ꝛ pcutiē a frigore: hoc autē frig⁹ est post ipm ꝛ iō ipelliē ipm an̄ se ad sitū oppositū. ¶ Si aūt q̄riē q̄ cā sit φ frig⁹ sp est post vaporē: dōm φ i regiōe oī in qua fiat vētus frig⁹ sp ipelliē ad extremū pp diffusionē radioꝝ solis ī ipsa ꝛ pcipue frig⁹ terrestre ꝛ cū est ad extremuꝫ tūc dissoluiē regio q̄ est post ipm frigida ꝛ remāet: ꝛ iō ipellit vaporē eleuatū an̄ se ad sitū opp^m. nō eniꝫ directe pōt ascēdere pp frig⁹ obuiās in aere: nec pōt descēdere pp calorē eleuātē. nec pōt retroire pp frig⁹ qd̄ est post ipm: ꝛ iō necē ē φ moueaē an̄ se ad sitū opp^m. Qd̄ āt obijciē φ nihil moueē extra locū sue gñationis p nām: dōm φ hoc veꝝ est. ꝫ sic supra diximus vapor īduit aliqd de nā aeris: ꝛ ideo eleuaē ad locuꝫ aeris in aere vbiqꝫ est locus suus inquātū est vapor hn̄s aliquid de nā ꝛ raritate aeris. Qd̄ autēꝫ ad latus moueē hꝫ qd̄ est in eo agens calidū ꝛ repcutiēs frigiduꝫ: ꝛ ita nec ascendit nec descendit ꝛ dicta est cā quare moueē ad situm oppositū ante se ꝛ sic soluta sunt omnia quecūqꝫ sunt obiecta.

¶ Cap. xx^m. Et est di. occiarās q̄re. xij. venti fm Uarronē ꝛ Senecā sunt ꝛ q̄ sūt nōīa eoꝝ. ꝛ q̄ est figura repñtans illud.

Ut aūt cōpletius scianē nāe vētoꝝ ītei ponemus ea sic q̄ dixit Uarro astronom⁹: ꝛ Seneca ī lib. de qōnib⁹ nālib⁹. Uarro āt sic vir diligēs ꝛ studiosus studuit rōnē q̄re. xij. sīt: ꝛ. xij. vētos eē dixit: nō eni in eodē loco sol sp oriē aut occidit: ꝫ ali⁹ ē ort⁹ ei⁹ atqꝫ occasus ī equinoctiali: q: aries ꝛ libra: ꝛ alius ē ort⁹ ei⁹ ꝛ occasus in solstitiali estiuo: q: finis geminoꝝ ꝛ pn^m cācri: ꝛ alius est ort⁹ ei⁹ ꝛ occasus ī solstitiali hyemali: q: finis sagittarij ꝛ pn^m capricorni: ꝛ iō fm Uarronē vēt⁹ q surgit ab oriēte equinoctiali subsolan⁹ apud nos dr: ab oriēte aūt hyberno eurus erit: quē nos dicim⁹ vulturnū: ab oriēte āt solstitiali estiuo apud nos sine noīe ē qd̄ greci kleckian vocāt. Equinoctialis āt occidēs fauoniū mittit quē zephyrū eē dicūt: a solstitiali āt estiuo occidēte chor⁹ vēit: ab occidēte hyberno afric⁹ ruēs ꝛ furibūdus apd̄ grecos lyps dr̄: a septētrionali āt latere sūm⁹ ē aglo medi⁹ septētrionius trachias huic deest apd̄ nos vocabulū: a meridiāo āt arcestonoth⁹ ē: deīde noth⁹ q latine auster dr; ocīde leuconoth⁹ q apud nos sine noīe ē. pīꝫ āt. 12. eē vētos nō q: vbiqꝫ sint tot sed q: nusq̄ plures. Qui āt. 12. vētos eē dixerūt rōne hac dixerūt q: tot sūt celi discrimina. Celū eni diuidiē p circulos. v. q p mūdi cardines eunt his sext⁹ accedit q supiorē ptē mundi ab īferiori secernit hūc greci orizōta vocāt vnde finitorē visus. Adijciēdus ē his circulus meridian⁹ q orizōta rectis angulis secat ꝙ orizon. v. illos orbes efficit. x. ptes. s. v. ab ortu. ꝛ. v. ab occasu. Meridian⁹ aūt circulus q orizōti ꝯiaē regiones duas adijcit: ꝛ sic. 12. aer discrimina accipit ꝛ totidem facit vētos: his āt vbis p oīa videē ꝯsentire Seneca. Sunt eni qnque circuli magni quoꝝ qlibet sperā ī duo eq̄lia secat: sicut faciūt duo coluri q polos mūdi trāseūtes: ꝛ equinoctialis q venit ab oriēte ī occidētē: ꝛ zodiac⁹ q venit a solstitiali estiuo p duo pūcta equinoctij vsqꝫ ad solstitialē hyemalē. ¶ Quintus aūt ē circulus meridiei q variaē fm diuersitatē distātie ab oriēte mūdi secat nā sperā in duo media ꝛ icipit a polo septētrionali ꝛ trāsit p Zenith capitis illi⁹ cui⁹ ipse est meridianus ꝛ vadēs p equinoctialē regyrat p polū australē in polū septētrionalē: vn̄ icepit: ꝛ isti nō sunt qnque circuli de qb⁹ loqē Uarro. Circulus aūt q oēs hos secat in duo media distinguēs īferi⁹ hemispiū a supiori orizon est q ē sic supficies q̄dā secās terrā in duo media ꝛ extēsa vsqꝫ in q̄tuor pūcta oriētis ꝛ occidētis septētrionis ꝛ meridiei. Circuli āt de qb⁹ Uarro loqē sūt duo palelli circuli q describunē motu poli zodiaci ꝛ duo tropici estiu⁹ ꝛ hyemalis ꝛ circulus equinoctialis: horū eni qlibet diuidiē p orizōtē in duo: lꝫ nō qlibet p quēlibet orizōtē diuidaē in duo eq̄lia obliqu⁹ eni orizon tropicos p ineq̄lia secat meridian⁹ aūt orizōtē in duo eq̄lia secās duas regiōes oriētalē. s. ꝛ occidētalē facit ī hemispio. fm q̄ has diuisiones tres ptes sūt ab oriēte sup occidētē. s. ort⁹ ab equinoctiali ꝛ ort⁹ a tropico estiuo ꝛ ortus solis a tropico hyberno siue hyemali: ꝛ tres eni sūt ab occasu. s. occasus ab equinoctiali: ꝛ est occasus a tropico estiuo ꝛ occasus a tropico hyberno tres ēt sūt ī aglone. s. a meridiāo directe secāte palelū aglonarē: ꝛ a pte oriētali vsus coluꝝ: tres sūt ī meridie. s. directe ī meridiano ꝛ alii secāte palelū australē ad angulos rectos spales: ꝛ vnus ex parte orientis versus colurū: ꝛ alter ex pte occidentis versus coluꝝ; hoꝝ aūt oīum figura est hic: describem⁹ eni circu-

lum q est in loco duoꝝ coluroꝝ: eo q in plano aliter describere non possum⁹. Circulus aũt sit semp q e. a.b.c.d. Et sit a. aquilo. z b. meridies. z c. oriens. z d. occidẽs: z ponã q centrum sit e. qđ est lo[cus] terre. deinde ducã diametruz. a.b. que est locu meridionalis circuli z ducã diametruz. c.d. que est loco equinoctialis. Signabo etiam in quarta circuli. a.d. duo puncta. g.f. z alia duo in quarta que est. a.c. respõdentia illis que sunt. h.i. z protrahã lineas duas. g.h. que est loci tropici estiuii: z lineã. f.i. que est in loco paralelli aquilonaris z eodẽ modo faciã ex parte paralelli meridiei signãdo circulum tropicum hyemalez per lineã. k.g. z paralellum meridionalem per lineam. m.n. duo autez loca in quibus circulus meridiei secat duos paralellos signabo duobus punctis quoꝝ vnum est ex parte aquilonis qđ est. o. z alterz ex parte meridiei qđ est. p. circulus autẽ orizontis notabitur per superficiẽ in medio circuloꝝ cõtentam: z dico tunc q a quolibet punctoꝝ dictoꝝ sm Varronẽ venit vnus ventus cuius venti nomen supra est positum in greco vel in latino z ponã etiam in figura polum sperii vt leuior sit doctrina.

Oriens

Occidens

Cap. 23ᵐ. Et est digressio declarans descriptionem Isidori z vsualem ventorum.

Isidorus vo ponit ventos certos. 12. z duos erraticos qui et potius aure quedã sunt q vẽti quorum noia z rõnes noium sunt ista. Sunt eni vt dictũ est quatuor principales quoꝝ primus veniens ab oriente dicit subsolan⁹. a meridie aũt venit auster: ab occidẽte fauonius: a septẽtrione venit vẽtus eiusdẽ nois qui septẽtrio vocaẽ quilibet istorum geminos hz sibi hincinde cõiunctos. Subsolanus enim a latere dextro vulturnũ hz a leua eurũ. Auster autẽ a dextris euroaustruz a sinistris austroafricũ. Fauonius aũt a dextris hoc est versus meridiẽ hz africum: a leua autẽ sine vsus aquilonẽ hz choꝝ. Septẽtrio autẽ a dextris versus occidẽtem hz circiuz: a sinistris autẽ vsus oriẽtẽ hz aquilonẽ. Subsolan⁹ autẽ dicit eo q ipse nascit sub radijs solis cum oritur in equinoctiali. Eurus autẽ dicit eo q ab eoo. i. oriẽte venint. Vulturnus aũt eo q alte tonat: vnde Lucretius poeta dicit Altitonans vulturnus z auster pollens fulmine. Auster aũt dicitur quasi hauriẽster eo q aquas haurit: z hoc ẽ q grece nothus vocaẽ sm nicia auctoꝝ: eo q pestilẽtiã facit aliqñ euro auster dicit eo q ex vna parte habeat euꝝ z ex alia austrum. Simil[ite]r dicit austerafricus eo q iunctus sit hincide austro z africo: hic nadu dicit libonothus eo q sit elyps. i. hinc z inde notus. zephyrus aũt greco noie appellaẽ eo q flores z gramina eius flatu viuificenẽ Zen enĩ z est z zoe est viuere: hoc latine aliqñ Fauoni⁹ dicit eo q foueat ea que nascunẽ de terra. Africus autẽ dicit eo q frequenter in africa initium accipit flandi. Chorus autẽ qui flat ab occidẽte tropici estiui sic dicitur eo q circuiꝫ vẽtoꝝ quasi cingit z ad se trahit hic ab antiquis caurus dicebaẽ z a plurib⁹ vocaẽ agrestis vent⁹. Septẽtrio autem dicit eo q ventat ab vrsa maiori z minori vbi septẽ stelle trahũt circuiꝫ circa polũ aqionarẽ. Circius autẽ dict⁹ est: eo q choro sit iunctus z aliquẽ eius hz effectũ. Aquilo autẽ dicit q aquas ligat z stringit z nubes dissipat: hoc idẽ boreas aliqñ dicit a loco in quo oritur flat enim ab hyperboreis montib⁹ pp qđ dictũ est supra q flat a montibus altis lõge distantib⁹ a nobis z io purus venit ad nos. Inter oẽs hos vẽtos iz sunt quatuor principales: tñ duo tñ dicunẽ esse cardinales venti. s. septẽtrio z meridies: q nascuntur in locis vbi maior est exufflatio ventoꝝ: z q certis anni tpib⁹ freqũter stanẽ sicut supra diximus q in vere z in autũno siue septentrio: ideo flabra aquilonis dicunẽ ethesie eo q annus grece dicit ematbos z certo tpe anni venit flatus aquilois: huic aũt zelus est flatus meridiei. Erraticoꝝ autẽ ventoꝝ vnus est freqũtius in ripa maris z alius in mari: in ripa quidez pp debilitatẽ suã dicit aura quasi aereus flatus. In mari aũt flans altanus dicit eo q in alto mari flat. Mare enĩ altũ dicit aliquãdo. tñ ab hac descriptiõe differẽtẽ dicũt quidam aliquoꝝ ventoꝝ trãspositionẽ: dicũt enĩ q eurus subsolano cõiungiẽ versus torridã: z ideo magis calidus e q subsolanus: z est minus siccus eo q respicit meridionalem: vulturnus aũt subiungiẽ subsolano ex parte aquilonis. Similiter zephyrus collateralis est fauonio ex parte meridiei: Circius autẽ ex parte septẽtrionis. Superior autẽ descriptio que Isidori e st cõiungit fauonio africũ z choꝝ. Similiter dicunt: q austro ex parte orientis cõiungiẽ africus: ex parte occidẽtis nothus z huic piunxit Isidorus euroaustrũ z austro africum. Similiter dicunt q chorus collateralis e st boree ex parte orientis z aquilo ex parte occidentis z huic coniunxit Isidorus circium z aquilonem: de his autẽ sunt versus.

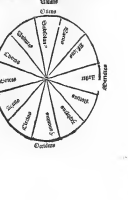
Sunt subsolanus vulturnus z eurus eoꝝ ide st orientales.
Atq die medio nothus heret z africus austro.
Circius occasu zephyrusq fauonius afflant.
Adueniunt aquilo boreas z chorus ab arcto.

Ut autẽ vtraq istaꝝ descriptionũ melius sciatur ponemus duas figuras: vna descriptionis prime: z alteraz descriptionis secunde: neq opz nos laborare in cõsiderandu istas descriptiones: q nõ distinguunẽ nisi in noibus ventoꝝ. Attendẽdum tamẽ q lz venti sint tot tamen fere quelibet terra habet ventos qui in ea frequẽtius flant sicut dicit Sene. sicut in gallis frequẽtius flat circius. e in germania occidẽtali frequentius fauonius iuxta montes autẽ qui alpes dicuntur frequẽtius flat septentrio z sic de alijs: attende etiam q sm situm ventorum dicuntur calidi z humidi: z sicci vel frigidi sicut predictum est.

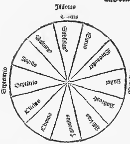
Documẽtũ

Usualis

Oriens

Occidens

¶ Cap. 24m. Quare plures venti sunt in septẽtriõe ꝛ austro ꝙ in alijs partibus orbis.

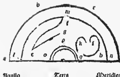
Est autẽ necesse dicere: quare plures sunt vẽti in meridie ꝛ septentrione nostre habitabilis ꝙ in alijs partibus eius. Cã autẽ est: quia sol ascendens nunꝙ totã terrã habitabilẽ radijs suis iplet nisi quã stat in loco circuli meridiani: ꝛ tũc operatio eius est fortis ꝛ respicit tũc radijs suis aqlonẽ ꝛ meridiẽ: ꝛ quia fortis est ideo multũ ꝯbit ꝛ eleuat vaporẽ ꝛ quia nõ diu stat sed statim declinat a cardine celi sine a meridião ideo nõ ꝯsumit vaporẽ in illis locis eleuatũ: sꝫ gñant inde niues ꝛ pluuie quorum inundatio fit in locis medijs inter oriẽtẽ ꝛ occidẽtẽ sicut supra diximus: tũ frigiditate sua ꝛ humore ipellit vaporẽ terre ad vtrãqꝫ extremã regionẽ hoc est ad aqlonẽ ꝛ meridiẽ: ꝛ ideo fiunt ibi multi vẽti quia sol ibi eleuat de terra vapores expulsos ꝛ tũc obuiãs in aere frigus ꝑcutit eos ꝛ fiũt vẽti nisi autem ita intelligatur qđ dicit Aristo. obuiat supius dictis vbi habitũ est ꝙ solis mora est parua in parte septẽtriõis ꝛ meridiei ꝛ ideo opatio debilis est ꝛ pluuie pauce ꝛ venti multi. E cõtrario autem est in oriẽte ꝛ occidẽte ꝛ locis medijs inter oriente ꝛ occidẽtẽ. Insuper et qđ supra habitũ est intellectũ est de septẽtrione ꝛ meridie totius mũdi: hoc autẽ qđ dictũ est dictum est de septẽtriõe ꝛ meridie habitabilis nostre ita ꝙ meridies ꝛ septẽtrio sunt partes ipsius habitabilis partis terre. ¶ Est et attẽdendũ hic ꝙ cũ vapor terreus cedit soli ꝛ pluuijs ad vnã partẽ tũc nõ cedit ad aliã nisi parũ: ꝛ hec est causa quare isti duo venti nunꝙ flant fortiter simul: sed vno eorũ fortificato debilitatur alter nisi forte rarissime hoc ꝯtingat.

¶ Cap. 25m. Quare oriẽtales vẽti sunt meliores vẽtis occidẽtalibus: in quo est digressio declarãs cõplexionẽ ventorum.

Venti etiã oriẽtales calidiores sunt ventis occidentalibus. Licet enim ventus fit ex vapore frigido ꝛ sicco. tñ ex loco in quo oritur ꝛ per quẽ vadit statuns eius acquirit aliquã ꝓprietatẽ alterius cõplexionis: ꝛ hoc modo dicimus ꝙ aquilo est ventus frigidus ꝛ siccus: ꝛ meridies calidus ꝛ humidus: ꝛ orientalis calidus ꝛ siccus. ꝛ occidẽtalis frigidus ꝛ humidus. Laterales autẽ venti hñt ꝓprietates principaliũ remissas: ꝛ aliquid participãt qualitatis illius vẽti versus quẽ hñt gñationẽ. nõ autẽ per viã illam tñ dicitur oriẽtalis calidior occidẽtali: sed et ideo quia sol diutius agit in vaporẽ oriẽtalis venti ꝙ agit in vaporẽ venti occidẽtalis: licet enim mora solis sit semper equalis ita ꝙ ita diu ascẽdit in oriẽtẽ sicut descẽdit in occidẽtẽ: tñ triplicẽ virtutẽ ifundit vapori oriẽtali ꝛ nõ nisi simpliciter ifundit virtutẽ suã vapori occidẽtali. In oriẽte enim primo emittit radiũ initiãs calorẽ in eo: ꝛ scdo paulatiũ accessuꝫ auget calorẽ gñatum: ꝛ tertio per ꝑitiã corporitez cõsumit eũ ꝛ trahit secũ aliquãdiu: ꝛ tunc deinde icipit declinare ab eo ꝛ tunc remitti incipit calor vaporis. In occidente autẽ versus nos nõ ita ꝓcedit sed vapore vix illuminato statiꝫ cadit sol sub habitabilẽ nostrã ꝛ maiorẽ vaporis partẽ trahit secuꝫ ꝛ remãet frigidius ꝛ grossius vaporis sup orientẽ sole nõ presente ꝛ ideo frigidior est vẽtus. ¶ Ex dictis autẽ iaꝫ duo patẽt quorum vnũ est ꝙ lꝫ ventus oriẽtalis calidior sit vẽto occidẽtali ꝛ subtilior ꝛ clarior tñ in mane cũ sol agit in ipm calidior est ꝛ purior ꝛ subtilior ꝛ sanior ꝙ post meridiẽ quã sol declinat ab ipso: eo ꝙ tunc icipit vapor frigiditate ꝓpria ꝛ loci inspissari ꝛ turbari ꝛ frigidiorẽ reddit vẽtuꝫ. E cõtrario autẽ est de occidẽtali ꝓpter oppositã cãm. ¶ Alterum autẽ quare rubor in mane significat pluuiã: ꝛ in sero significat serenũ: quia s. in mane rubor est signũ ꝙ sol vaporẽ eleuatũ i iferiori hemisperio trahit secuꝫ ad supius ꝛ ibi calore suo facit ascendere ad locũ altuꝫ frigidũ vbi est gñatio pluuiarum. In sero autẽ rubor signũ est ꝙ sol vaporẽ eleuatũ i supiori hemisperio trahit secuꝫ ad inferius hemisperiũ ꝛ emundat supius hemisperiũ ꝛ serenat ipm a vaporibus ex quibus generantur pluuie. ¶ Patet etiã ex his ꝙ sol aliquã est cã abscissionis vẽtorum. ꝛ quãqꝫ est cã alterationis ventorum. Cã autẽ ventorum est duplex. s. gñando ꝛ eleuãdo vaporẽ: quia vapor aliquã gñatus stat vsqꝫ ad locuꝫ vbi a frigiditate qua repentiꝫ eleuari nõ põt ꝛ sol calefaciẽdo eũ eleuat ꝛ tunc fit vẽtus ꝛ hoc modo precipue fiat vẽtus in die ꝛ absciditur in nocte. Abscissionis autẽ vẽtorum est cã duplex. s. per feruorẽ ꝛ remotionẽ. Per feruorẽ quidẽ quã ita calidus est ꝙ multo plus consumit de vapore ꝙ eleuet: quia tunc id qđ est in terra eitrahẽdo ꝯsumit ꝛ redigit terrã in puluerẽ qui ꝓpter nimiã siccitatẽ euaporare nõ põt. Per remotionẽ autẽ cum adeo oblique respicit terrã aliquãtuluꝫ ꝙ frigus cõgelãs fortissime inducitur: tunc enim pars terre ita coheret parti ꝙ non põt separari vapor ab ipsa ꝛ sol debilis caloris est qui quasi nihil eleuat. Cã autẽ alterationis est sicut diximus de vẽto oriẽtali ꝛ de vento occidentali: quia hos precipue alterat eo ꝙ illis obuiat in cursu suo cum mouetur ab oriente in occidentem.

¶ Cap. 26m Quare vẽtus meridianus facit pluuias ꝛ aquilonaris dissipat eas.

Est etiã cõsideratione dignũ quare vẽtus meridiei excitat nubes turbidas ꝛ aggregat eas que sparse sunt in celo ꝛ inspissat partes earum. Septẽtrio autẽ ecõtrario facit. quia deicit nubes ꝛ separat partes earum. Causa autẽ huius ꝓxima quidem est ꝙ meridies hꝫ curuitatẽ in flatu suo ꝛ vapore flatum faciẽte sicut res iato ꝛ longa ꝛ spissa cuius extrema sunt flexuosa hoc est versus mediuꝫ sui inflexa: ꝛ inuoluta cõtinue: ꝛ ideo cuꝫ flat inuoluit in se partes nubiuꝫ inuentas ꝛ generatas suo calore in aere in omni via per quã trãsit: ꝛ ideo in flatu suo nubes aggregantur ꝛ partes earum cõponuntur ꝛ inspissantur ꝛ ingrossantur ꝛ efficiuntur turbide ꝛ descẽdẽtes per pluuias. Septẽtrio autẽ est recti flatus sicut res cuius extrema cõtinue fiunt rectã lineã distrahuntur a medio ꝛ ideo etiã distrahit partes nubiũ inuentas in aere ꝛ diuidit eas abinuicem: ꝛ sua frigiditate reprimit terrã ne mã vaporis ascendat ꝛ ideo inducit serenitatẽ. Si autẽ vlterius aliquis querat quare extrema in meridionali vẽto sunt flexuosa ꝛ in aquilone distracta ꝛ recta. Dico huius esse tres causas simul congregatas: vna quidẽ est ex parte meridiei cõtinua: ꝛ mã vaporis humidi eleuatio ꝓpter quã pars vaporis intrat in vaporẽ ꝛ inspissatum ꝛ ideo extrema eius cõtrahuntur in seipsa: quia spissando facit eum infrigidari aliquãtuluꝫ ꝛ accedere ad nãm aque. Scda autẽ causa est pugna duorum vaporum quorum neuter intra se claudit reliquuꝫ sed inueniunt in aere se ꝛ cuꝫ humiduꝫ fugatur a sicco inflectitur ꝛ cõuoluitur in seipm. Tertia causa que potissima est hec ꝙ meridionalis a flatu suo a calida regione venit in frigidã ꝛ ideo quãto plus venit flando ad aquilonẽ tanto plus gñatur ꝛ inspissatur ꝛ cũ in extremis minus dominetur calor eleuãs ꝙ in medio ideo in extremis spissatur ꝛ cõuoluitur in seipm ꝛ efficitur flexuosus. horum autẽ trium opposita sunt in vento aquilonari ꝛ ideo ipse est motus vẽti. ¶ Adhuc autẽ vt facilius istud imaginetur faciemus figurã. Sit enim habitabilis nostra frigidi circulus. a. b. c. d. ꝛ linea. l. m. n. ꝛ sit locus frigoris in aere. o. p. q. aut sit aer inter frigus ꝛ terraꝫ e. f. g. sit aquilo cuius extrema f. g. distrahuntur a medio qđ est e. ꝛ h. i. k. sit meridionalis cuius extrema i. ꝛ k. cõuoluuntur versus mediuꝫ qđ est. h. sicut apparet in hac descriptione ꝛc.

Tractatus secūdus tertij libri Metheororum de terremotu.
Cap. pᵐ. Que tractatus intentio: ꝛ quis dicendorum ordo.

In pho autē secūdo metheororum cap. .. circa dimidium ibi. De cōcussione autē ꝛ motu terre post hoc dōm. ꝫ.

Uperius expeditū est De ventis qui generantur ex vapore terrestri simplici subtili qui trāscendit aerē ꝛ impellit ipm. Nunc autē cōsequens est dicere de terremotu: q2 mouēs terrā in genere cōuenit cū ventis cum vtrunqz istorum causetur a vapore sicco terrestri ꝫ terre motus causetur a vapore grosso in elemēto inferiori: ventus aūt ex vapore terrestri subtili in elemēto qđ est de superioribꝰ: ꝛ ideo determinatio vnius cōsequēter adiungit determinationi alterius q2 cōueniunt in mouendo vt diximus ꝛ etiā in hoc ꝙ vtrūqz est ex vapore terrestri simplici. Dicemus aūt de terremotu. Quid sit ꝛ que sit causa eius ꝛ quis motus eius ꝛ tēpus ꝛ locus ꝛ signū ꝛ mora ꝛ effectus ꝛ alia que de ipso cōsiderant: tangētes autē qđ sit terremotus p̄mo dicemus opiniones aliorum diuersas ꝛ postea redibimus ad opinionem Aristo. ꝛ ad veritatem ꝛc̄.

Cap. 2ᵐ. De improbatione Anaxagore ꝛ sequētiū ipm: ꝛ de esse teremotus in eo ꝙ dicebant ignē facere terremotū.

Uit aūt opinio Anaxagore ꝙ ether qui fm eū est aer inflāmatus sicut est aer altus iuxta ignē quē supiorē aerē esse supra diximus descendit inferius: ꝛ in terrā penetrat pp suā subtilitatē ꝛ occultat in ea ꝛ in iteriore eiꝰ parte agitat sursum ꝛ deorsum cū exire nō pōt ꝛ tunc terra mouetur ꝛ ille motus est terremotus. Hoc autē qđ dictū est de positione Anaxago. breuiter dixit Aristo. sicut tū apparet ex dictis eiꝰ Anaxago. posuit modū descēdendi ignē ꝛ penetrādi in terra ꝛ qualr terrā mouet. Dixit eni ꝙ descēdit intimitus nubibꝰ sicut videmus nubes frangi ignē emittētes ꝛ cū nube resoluta in mā terrestri descēdit ad terrā: ꝛ p subtilitatē sequēs nām suā in qua descendit que est puluis vapori limitꝰ penetrat in terrā: ibi enī excitat estu ex terra quendā vaporē sursum quē cū cōsumpsit: ꝛ sit liber nisit trāscēdere in altum: ꝛ impetu suo corpora obuiātia ꝯcutit ꝛ cōuellit: aliqū autē mouet motu cōcussionis solū si cōuellere non pōt. Sunt autē alij qui secuti sunt Anaxago in parte qui dixerūt ignē eē cām terremotꝰ: sed aliter dixerūt eni ignē descēdere quēadmodū dicit Anaxa sed in terra nō dicūt eodē mō agere sed dicūt ꝙ ignis in terra clausus efficit calidior ꝗ̄ si clausus nō eēt: ꝛ iō ꝯsumit corpora sibi vicina ꝛ facit chosmata ꝛ hiatus magnos sub terra ita ꝙ superior terra nō stat sup solidum: sed h3 subter intercapedines sicut si staret sup columnas: cōtingit aūt ꝙ igne aliqū ille colūne qbꝰ superior pars terre innititur cōuellunt sicut cadunt trabes cōbusta iam domo: ꝛ tūc fit terremotꝰ aliqū debilēs deglutiēdo hoies ꝛ villas qū latum est incēdiū subtus aliqū aūt cōcutiēs sicut qū est paruū incēdiū in terre visceribꝰ. hec autē opinio dicit eē Empedoclis. Fuerūt adhuc alij in parte cū istis cōuenientes: qui dixerunt ꝙ ignis descēdit in terrā modo p̄dicto: sed cū descēdit ꝛ clausus fuerit tūc terrā cū humido qđ in ea est bullire facit: sicut videmus ꝙ bullit aqua in olla ad ignem qū olla est bene cooperta. res aūt que bullit mouet ꝛ ideo fit terremotꝰ in tali ebullitiōe ꝛ hec opinio dicit eē Pithagore. Adhuc aūt etiā Anaximenes qui ignē ponit eē cām terremotus sed differt ab oibꝰ predictis. dicit enī nālē3 esse calorē terre: ꝛ terrā hūc nālē3 calorē quo viuificat ea que nascunt ex ipsa: ꝯtingit aūt terrā senescere ꝛ per calidū deficere humidū: ꝛ tūc simul etiā euaporare calidū: terrā aūt dixit senescere sicut oia alia senescunt: antiquata autē cōuellunt ꝛ ꝯtremiscūt et si nihil ea impellat sicut mēbra senū p̄mo tremunt ꝛ postea cadunt ꝛ dissoluunt ꝛ huiōi tremorē ꝛ cōuulsionē terre antiquate posuit esse terremotū siue tremat calore ꝛ hūore nālibꝰ deficiētibus siue cōcuciat calore ꝛ hūore in toto destructis: oēs aūt isti signo quodā vsi sunt ad ꝓbationē sue opionis. s. q2 in terremotu frequēter inuenit effectꝰ ignis: ꝛ hoc dupliciter: q2 aliqū cinis et lenis cū impetu inuenit de loco in quo est terremotus ꝛ loca subtus inueniunt cōbusta aliqū autē videnk ardere quedā loca per aliqđ tēpus que postꝗ̄ arsa sunt ꝯuulsa inueniunt sicut expresse apparet in quibusdā mōtibꝰ vulcanicis qui postea corruerunt in tali ꝛ tāta diuersitate inueniunt opiniones antiquorum qui ignē dicebāt esse causam terremotus.

Cap. 3ᵐ. De improbatione opinionum dicentium ignem descendere ꝛ facere terremotum.

Ient autē plus breuiter trāsiens nō tetigit nisi opionē Anaxago. eo ꝙ illa sit radix oium aliarū: ita breuiter iprobat vtrāqz partē istius opinionis ostendēs ꝙ ignis nō descēdit: ꝛ si descēderet nō eēt hec opinio eius que dicta est. Prima aūt horum. s. ꝙ ignis nō descēdit ꝓbat ex hoc ꝙ nullū subtilis substātie corpus nāliter descēdit deorsum: ignis autē est subtilissimū corporum specie: ergo nō pōt p nām ꝓpriā descēdere deorsum. ꝙ si aliqs dicat ꝙ nō descēdit per nām ꝓpriā sed potius inclusus nubibꝰ ꝛ vaporibꝰ ꝛ roribꝰ sicut ꝛ Anaxago. dicit ꝙ descēdit in ipsa nube: ꝛ sicut nos diximus in libro de gñatione ꝛ etiā in isto dōm ꝙ hoc verū est: sed tunc ꝓbat ꝙ hec nō sit eius operatio: sed post ipm tunc venit ad mixtionē corporum pficiendā aut si venit in terrā in cauernis terre eleuat aquas ad hostia suorum fontiū sicut nos diximus supra. Amplius qđ nō est mobile ad latus nō facit terremotū qui quasi semp est ad latus. Ignis autē nō est mobile corpus ad latus sed tm̄ sursum. Adhuc fm hoc terremotus nō eēt nisi sursum ꝛ deorsū: qđ falsum est: cū sepe per motū tremoris est sicut nos ostēdemus in isto tractatu. Adhuc aūt si eēt terremotꝰ quedā terre ebullitio deberet fieri p motū ꝓlectiuū terre a loco maioris caloris sicut nos videmus in olla bulliēte: ꝙ a parte olle que tāgit ignē aqua recedit ad partē postremā hoc āt mō nō videmꝰ fieri terremotū. Si aūt fieret igne ꝯsumēte inferiora ꝛ deijciēte superiora sicut est in incēdio domorum nunꝗ̄ fieret terremotꝰ nisi p foueā in quā caderet terre superior pars: hoc āt falsum est q2 sepe fit ita ꝙ locꝰ nō nisi tremit: quēqz āt fit p diuisionē3 terre a terra sicut narrāt hystorie veterum ꝙ quidā mons aliqū cōtinuus fuit mōti q vocat olympus ꝛ p terremotū p lōgū spatiū est ab eo diuisus: ꝛ aliqū Sicilia hesit appulie ꝛ ex ea diuisa ē p terremotū ꝛ mare fluxit i mediū: ꝛ sic Hispania aliqū hesit Affrice ꝛ nūc modo ꝛ cā fert ab ea interiecto mari diuisa ꝛ hoc narrat Sene. in nālib qōnib. Si āt eēt ex terre antiqtate tūc ibi accidere deberet ꝛ nō frequētius in eisdē locis. Adhuc aūt in terra humecta ꝛ calida ꝛ molli frequentius accidit ꝛ illa non habet proprietates eius qđ cōfectum est per senium. Cōstat ergo ꝙ iste opiniones sunt erronee.

Nota vi3 terremotus sepa rantem.

Cap. 4ᵐ. De opinionibus eorum qui dixerunt aqua3 esse causam terremotus.

Emocritꝰ aūt dixit ꝙ terra est intus cōcaua habēs in se radices oium aquarum istorum que manāt sup terrā ꝛ h3 in se spatia marium ꝛ tāto magis vacat vt se dilatet in aquarum spatia quāto libera est ab exercitio habitatiōis. cū ḡ ex aliqū cā recipit additiōes aquarum siue ex pluuijs cadētibꝰ sup terras siue ēt ꝙ aqꝫ sub terra fluēs p casum in spatꝫ aliculꝰ magni corporis ipedit ꝛ redundat sup ripā siue ēt ꝙ sub terra iungitur ei alia aqua ex aliqua cā: ꝛ tō sup ripā inūdat tūc cōmouet terrā que est circa ꝛ sup ea3 ꝓpter hoc ꝙ artus est ei locꝰ ꝛ impetu tunc cōcutit terrā in aquā impingit ꝛ motus ille est terremotus. In genere autē cause istius sed nō in modo causalitatis cōuenit plus qui in libris arabicis corrupti nominis est ꝛ dicit Iminis de ciuitate que vocat Chius: sed fm veritatē3 vocat Methodorus q de ciuitate vocata Chius fuit. hic enī dixit ꝙ terra aliqū post lūefactionē vehemēter

exiccatur & ideo scindit & cum postea venit pluuia influit aqua pluuiens in concauitates eius & occultat in ea & congregat in aliquo loco tanta q terra natat sup aquas illas. & tunc postea declinat aqua sub terra ad concauitate alia: tunc terra que natabat sup aquam descendit vel declinat ad latus & illa concussio e terremotus. In idem fert opinio Thaletis milesii qui dicit totam terram esse subiectam humori & totum occeanum esse sub terra & supiorem terram esse q sit aqua. & sic portari terram ab aqua sicut quodam magnum nauigium quod cum pp offensionem aque ex vento vel ex hoc q impingit in aliquid inundat vel ad vnam partem declinat tunc fit terremotus. Omnes autem iste opiones pro argumento sue sententie accipiunt id quod sepissime aque apparent in terremotu que ante non apparuerunt: & iterum q iuxta mare & magnas aquas stagnantes multum frequentius fit terremotus. Adhuc autem quia in septentrione iuxta mare quando commouetur terra tremit & fiat fortis cursus equi vel hominis sup eam & tremit p fortem motum qui fit sup terram illam p longum spacium: ita q vasa plena liquoribus effundantur & hoc vt illi dicunt ex hoc q terra illic plus subiecta est elemento humido quam alia & mouetur ad latera sicut nauis. Addunt etiam isti q non credendum est q terremotus fiat spiritu aliquo mouente terram siue sit aer spiritus ille siue vapor: quia minus forte non mouet id quod est magis forte. Constat autem q terra solida & lapides magis fortia sunt quam spiritus tenuis siue sit vapor siue aer. Adhuc autem adiiciunt in argumentum sue credulitatis q a sicca fit motus terre subitus & terrestrium sepius. videmus autem q spiritus vel aliud corpus tenue raro deiicit lapides de montibus & eradicat arbores & deiicit edificia que singulis annis ad oculum videntur fieri inundatione torrentium & aliarum aquarum & talis ruina fit subito hominibus improuisis. Cum autem ea que fiunt p ventum & spiritum impellentem aerem. Dicunt etiam q sicut sunt duo impulsa q ita secundum nature congruitatem duo debent esse impellentia. Aer autem & terra duo sunt impulsa: est igitur aliud aerem impellens. & hoc est spiritus: & aliud terram quod est aqua cum impetu fluens. Mirabile autem istis videtur & non sapere & ingeniosis eodem impellente repellere forte & debile: & id quod facile mouetur & id quod difficulter concutitur. Hec ergo & similia sunt que dicunt illi qui ponunt esse causam terremotus aquam.

Cap. 5m. De improbatione omnium opinionum ponentium ex aqua esse terremotum.

Aristoteles autem nimis breuiter tangit horum improbationem: & ideo opus nos addere dictis eius sicut addeuimus vbi enumerate sunt opiones. Ponit autem dictus philosophus duas rationes que sunt contra omnes opiniones istas in communi: quarum vna est q si ex aqua esset terremotus tunc fieret terremotus in omni terra: quia aut omnis terra natat sup aquas vt dicit Thales: aut infundit aquas vt dicunt alii sed hoc est falsum: quia non in omni terra inuenitur terremotus.

Secunda ratio contra omnes prehabitos philosophos: est quia si terremotus esset ex infusione aque sub terra tunc nunquam siccus locus humectari posset nisi terra ibi moueretur quod iterum probatur esse falsum q locus siccus humectatur & humidus exiccatur absque eo q fiat terremotus. Est autem specialiter contra Democritum: quia si ipse verum diceret tunc loca fontium sepissime tremere deberent: & hoc non inuenitur. Adhuc nunquam terremotus est sine aqua. & hoc non verum esse ostenditur infra vbi dicetur q tempore Herculis non aqua sed cinis exiuit de terremotu qui fuit iuxta Corinthum. Adhuc autem terremotus deberet esse semper cum cuiuis terre quod iterum non semper inuenitur quia nos videmus q hec aqua cauat & mittit in preceps & tremit tamen stans in eodem loco. Contra Methodorum autem cuius ... e q terra non est elementum cuius proprium non sit natare sup aquas sed potius terra descendit in aquas: & ideo nihil est quod dicit terram subiectam esse aquis & secundum aque cursum declinare. Adhuc autem in loco sicco maxime secundum Methodorum deberet fieri terremotus: quia ibi plurimas aquas recipit influentes terre. Sed contrarium huius inuenitur p experimentum: quia locus multarum fixurarum minime tremit. Contra ponentem vero Thaletis est q naturalis ordo elementorum est q aqua sit sup terram: igitur aqua non est integraliter nec quantum ad radicem primam in terra. Adhuc subtilioris elementi maior est locus: sed aqua subtilius est elementum quam terra. igitur maior est locus aque quam terre: igitur aqua non est in terra sicut dicit Thales milesius. Adhuc autem cum omnis terra sit subiecta aquis secundum Thaletem omnis terra deberet hic motum qui est terremotus. Adhuc si motus terre est sicut motus nauigii non deberet esse terremotus nisi ad latus vnum vel ad vtrumque: hoc non videmus: quia infra ostendemus q motus terre motus plurime maxime est sursum & deorsum. Adhuc autem secundum Thaletem aqua expellens terremotus non deberet nisi supfundi lateri vni motu terre: & aliud deberet eleuari ab ipsa sicut in naui vnum latus deprimitur sub aqua: & aliud eleuatur ab ipsa. Ad hoc autem quod inducunt pro signo dicendum q non est generale: quia in magnis motibus terre nulla aliquando apparuit aqua nec absorpta est que prius apparuit sicut in exemplo supra posito de terremotu iuxta Corinthum: apparet tamen aqua aliquando p accessus excussa p vaporem subterraneum sicut ostendemus in sequentibus. Quod autem iuxta aquas terremotus non cogit q fit ex aqua sed potius q ventus terremotum faciens quandoque aliquando impellit & aliquando impellitur ab ipsa & quia hoc fit iuxta mare ideo ibi fit frequentius terremotus: & huius ratio patebit in sequentibus. Ad hoc quod obiicitur de terra septentrionali dicendum q ipsa concaua est & plurimum aquis infusa vsque in profundum sui: & ideo hyeme est tota paludosa & in estate generatur in ea spiritus multus & vapor qui modicum coartatus facit terram tremere: coartatur autem impossibilitate currentium sup ipsam: q autem ventus multus sit in ipsa dicit experimentator q ipse forauit terram lancea longa & exiuit ex foramine ventus qui fere diruerat domum. Ad hoc autem quod dicitur q inconueniens videtur si corpus tenue moueat: dicendum q aer cum tonitruo scindit lignum: vapor tamen spissior est quam aer & ideo fortius impellit & quod non potest facere p se facit repercussus eo q mobilis sit in omnem partem quod non facit aqua & ideo aqua que simpliciter descendit non potest facere istud. Ad id quod vlterius inducunt dicendum q vapor terrestris in superioribus magis compellet res temporales quam aqua sed & si aqua facit in sublimi vbi obstaculum non habet quod continue est vt hoc ipsum faciat in profundo terre vbi plurima habet obstacula. Ad vltimum autem quod dicunt q si sunt duo impulsa tria necesse est esse duo impellentia: dicendum q hoc argumentum logicum est in naturis dissonum: & procedit ex falsis quia natura operatur p pauciora quam potest: & ideo cum sufficiat vnum impellens ad aerem & grossa & fortia que sunt sup terram in aere multo magis idem impellet partes terre subterraneas: & ideo non opus q aliud impellat corporalia in imo quam in supremo: sed potius rationale est q sit idem sicut infra probabitur.

Cap. 6m. De esse & causa terremotus secundum veritatem.

Terremotus autem est id quod dicimus nunc suppositum enim nobis ea que supius in scientiis huius libri determinata sunt. scilicet q vapor est duorum generum. scilicet vapor humidus: & vapor siccus. cum enim terra sit in natura sua sicca humectatur tamen tum pluuiis & sole tunc agente in eam eleuatur ex ea vapor humidus & vapor siccus. Dicimus autem in precedentibus q vapor siccus a terra eleuatus est ventus: ipse enim est qui eleuatur ex terra per caliditatem solis peruenientis ad eam: & est radix ventorum & principium eorum factus autem per duos modos: est enim aliquando subtilis in superficie terre eleuatus: & ille transcendit aerem & constituit ipsum: aliquando autem extrahitur de profundo terre: & est grossus non potens expirare pp terre profunditatem & soliditatem: & inuenit loca concaua subtus in terra: & ille coartatus in ventribus concauitatum terre facit terremotum: cum enim coartatur aliquo similis generis vel diuersi veniente ad ipsum & complemente cum agitatur in imis terre visceribus: & agitatio hec impingit locum corporis obstantis: & remouet eum & hec vocatur motio terremotus: q autem ita sit vt dictum est probatur per hoc quod fit in manifesto super terram. Si enim quatuor considerentur elementa & impressiones eorum non inuenitur aliquod quod possit facere huius impulsionem nisi ventus. Si enim consideretur ignis constat q ex igne nihil spirat per euaporationem: ipse enim ignis in se mouetur sursum tamen: & ideo non habet motum ad latus: nihil enim impellit corpora grossa nisi quod ad latus est mobile. Eodem modo probatur q terra secundum se non mouet corpora concutiendo: cum ipsa sit mobilis deorsum tamen: & dictum est q opus q id quod concutit corpora sit mobile ad latus. Amplius autem terra mouetur in terremotu: nunquam autem idem est motum & mouens: vt in 7o physicorum declaratur ergo terra non erit mouens in terremotu. Aer enim secundum se non facit hoc: quia non mouetur nisi habeat mouens: & tunc oporteret q illi aeri mouens poneretur. Adhuc autem aer in natura aeris ascendit in terra vt in celo & mundo declaratum est: videtur igitur non tantus in terra posse contineri qui terram mouere possit. Aqua autem q facere non possit terremotum supra est ostensum igitur nec vapor aqueus quia ille frigiditate terre statim conuertetur in aquam: igitur q hoc fit in aquam etiam si sub terra generaretur relinquitur ergo q hoc sit ventus. Amplius autem hec operatio venti esse videtur sup terram. videmus enim q ventus omnia concutit & mouet corpora in superficie terre manentia. Mouet enim ignem aliquando exsufflando ipsum a combustione & extinguendo

In pho tibi supra.

corpora accensa: aliqñ aũt amplius inflãmando accensa corpora ⁊ faciẽdo ꝙ ignis penetrat in ipsa ita ꝙ interiꝰ exestuãt ⁊ adurunt aliqñ aũt sua agitatiõe fit ipse incẽsus. sicut fit in nube fulgurãte: ⁊ aliqñ intrans poros terre ⁊ ꝯfricatus incendit ignem in mĩa sulfuris ⁊ auripigmenti eodem aũt modo videmꝰ ꝙ mouet aquã vndas eleuãdo in plana supficie maris aliqñ aũt ex oppositione ventoꝝ vnde obuiant vndis ⁊ fiunt ꝓcelle altitudines montiũ adequãtes: ⁊ aliqñ de terra plurimã aquã exufflantes ⁊ faciẽtes diluuiũ ⁊ submersiones terraꝝ. Eodẽ modo videmꝰ ꝙ ꝯuellit edificia ⁊ structuras magnas ⁊ arbores ⁊ saxa ingẽtia. Si ergo oĩa hec vapor venti subtilis in supficie terre pficere põt: nõ est dubiũ quin ventus ex vapore grosso in visceribꝰ terre gñatus possit mouere terrã ⁊ aliqñ ꝯuellere qñ fuerit plus ꝯfortatus. Adhuc aũt probaẽ ꝙ terremotꝰ est ex vapore terrestri: qꝛ est principiũ venti. sicut dixim ꝰ ex hoc ꝙ terremotꝰ est frequẽtius qñ fiant venti. Dico aũt qñ fiant venti post terremotũ: qꝛ ante terremotũ aura frequẽter solet eẽ quieta sicut infra determinabiẽ: nõ enĩ hoc ꝯtingit ꝙ vẽtus fiat post terremotũ nisi hac de cã: qꝛ mã terremotꝰ subtiliata expirat de terra: ⁊ calore solis attrahiẽ ad supficiẽ aeris ⁊ ibi est pn̄m ventoꝝ. cõstat aũt ꝙ mã ante eãdem ventũ terremotũ facit. Adhuc aũt signũ huiꝰ est ꝙ terremotꝰ frequẽtius solet accidere in nocte ꝙ̃ in die. In nocte enĩ elongaẽ sol a supficie terre: ⁊ iõ calor terre euocaẽ ad exteriora ⁊ nõ eleuat vaporẽ in intimis terre visceribꝰ. sed in nocte frigore noctis claudiẽ terre superficies ⁊ recundat calor ad ima sicut dicit Dracon phũs in libro de terremotu: ⁊ iõ in imis vaporẽ eleuatũ multiplicat qui multiplicatꝰ ante se eleuatũ cõprimit ⁊ coartat ⁊ tũc fit terremotꝰ. Sed qñ terremotꝰ fit de die tunc frequentius fit in meridie vel in diluculo: qm̃ ille sunt hore in qbꝰ multiplicaẽ multorũ flatus cuiꝰ cãm dicit Dracon: qꝛ aliqñ vapor in visceribꝰ terre vel in supficie eleuatꝰ est grossus frigidus: ⁊ si est in supficie terre tũc tangiẽ in diluculo radijs solis: ⁊ si parua frigiditate aeris fuit detẽtus statim eleuaẽ vsqꝫ ad locũ aeris frigidum ⁊ ibi repercutiẽ ⁊ facit ventũ. Si abundãtior fuerit eius frigiditas nõ eleuabit ipm ad locũ gñationis vẽtoꝝ vbi est calor fortis ⁊ tunc fiet flatus in meridie. Si aũt in visceribꝰ terre ⁊ nõ multũ in ꝓfundo: sed postꝰ iuxta supiora terre fiat sub loco solido p quẽ euaporate nõ põt ⁊ grossus frigidus: tũc calor solis adueniẽs multiplicat ei mãm ⁊ facit ipm moueri ⁊ hoc fit leui calore vel forti fm ꝙ magis vel minus est in terra ꝓfundatꝰ ⁊ tũc iterũ mouet terrã fm huiꝰ ꝓportionẽ in diluculo vel in meridie talis aũt vapor nõ manet i aliquo tpe post meridiẽ. eo ꝙ tunc sol declinat ab eo ⁊ redit ad frigiditatẽ pristinã per quã imobilitatur ⁊ quiescit.

Cap. 7ᵐ. Et est digressio declarans qualiter quidam phi consentiunt ⁊ dissentiunt a predictis.

Scias aũt ꝙ Theophrastus Aristo. insecutor ⁊ discipulus oino ꝯsentit cũ dictis. Archelaus aũt qui multa studiose rimatus est in oibꝰ: cõuenit cũ dictis nisi ꝙ ventũ dicit aerẽ motũ ⁊ hec sunt eius vba in libro de ventis: venti in cõcauo terraꝝ deferunẽ deinde vbi iã oĩa spacia plena sũt ⁊ inquãtũ potuit aer densatus est is qui supuenit spiritꝰ priorem premit ⁊ elidit ac frequẽtiꝰ plagis primo ꝯtrit. deinde perturbat tũc ille querẽs locũ oĩa obstacula dimouet ⁊ claustra sua conaẽ effringere ⁊ sic euenit vt terra spiritu luctante ⁊ fugã querẽte moueaẽ. Theophrastus aũt vt dictũ est Aristo. insecutor ⁊ discipulus sic dicit. Semp euaporatio aliqua aũt ex terra que modo est arida modo humido mixta. hec aũt euaporatio ab infimo edita ⁊ intrã elata vi vlteriorẽ locũ in quẽ exeat nõ habeat retro ferẽ ac in se reuoluiẽ deinde citra spũs reciprocãtis iactat obstãtia ⁊ siue itercluusus est siue per angusta emissus motũ ac tumultũ facit. Straton aũt phus in phicis ⁊ moralibꝰ multũ excellentior pluribus alijs ponit hoc ex fuga calidi ⁊ frigidi que cõcordiã fm naturã ⁊ moraꝫ insimul nõ habẽt. ⁊ iõ supficiẽ terre occupãte frigore calor in interiora recipiẽ ⁊ ecõuerso qñ frigus est intra calor est in supficie ⁊ ideo spũs qui vehiculũ haꝝ est qualitatũ i vna receptus cũ alteꝝ ex hmõi ꝯtrarioꝝ supuenit fugit ⁊ qñ collidunẽ magnus fit ibi impetus ac cõcussio: ⁊ in illa cõcussione ẽt terra tremit ⁊ moueẽ: ⁊ hec est cã ꝙ mugitus audiẽ in terremotu vẽtis in abdito tumultuãtibꝰ. huic etiã videẽ Virgilius cõsentire dicẽs nunc ꝙ̃ sub pedibꝰ mugire solum ⁊ iuga celsa moueri: nisi hoc esset ventoꝝ opus. Sũt alij qdã phi quorum nomẽ nõ inueni qui dicũt ventũ eẽ aere pulsũ: ⁊ sicut in corpore nr̃o sunt vie sanguinis que sunt vene: ⁊ vie spũs que sunt arterie ita dicũt in terra esse nãtes vias aquaꝝ ⁊ spũs qui ex aere circũquaqꝫ intrãt in terrã: sicut aũt fit in hoĩe qñ est bone valitudinis ꝙ vie sanguinis ⁊ spũs sunt libere: ⁊ si qñ intercipitur via sanguinis vel spũs fit mala valitudo ⁊ fiunt spuma ⁊ grauitates ⁊ cõmotiões mẽbroꝝ: vbi spũs itercipiẽ ⁊ sanguis ⁊ tãdeꝫ rũpunẽ. ita dicũt fieri in terra qñ valitudo elemẽti terrestris est. Si aũt aliqñ itercipiẽ cursus aque vel spũs prio repelliẽ ⁊ retrorsus aliqñ egrediẽ cũ tumultu ⁊ tremore. Si aũt illa via etiã ante ꝓoccupaẽ alio intrãte tunc in se ꝯuertiẽ ⁊ tumultũ facit ⁊ tandẽ rupturã. hec aũt videẽ esse opinio Senece nõ ꝙ velit terrã aial esse sed ꝙ habitudineꝫ talẽ fm nãm hꝫ fm hoc qð ordinaẽ ad gñationẽ mixtorum. Sunt aũt alij parũ ab his differẽtes. dicũt enim sub terra ventos flare in cauernis sicut supra terram: ꝯtingit aũt qñqꝫ obuiare aquas quas multas sub terra dixit esse flatui ventoꝝ qui fm eos in rectũ flant oẽs: obuiãte autẽ aqua ⁊ in rectũ flatũ ventoꝝ impediẽte sursum ventũ impellit. cũ in rectuꝫ nõ põt ⁊ iõ terrã eleuat ⁊ ꝯcutit. Orpheus aũt quẽ longo post tpe secutꝰ est Possidonius dicit qdẽ spũ fieri terremotũ: sed hũc spm̃ dicit eẽ terre spm̃ vitalẽ ⁊ nõ vĩa: deos iste males dicit enim nõ posse fieri ꝙ terra nõ habeat spm̃ vitalem que oĩa nascẽtia terre viuificat: sicut apparet in plantis ⁊ floribus ⁊ metallis ⁊ lapidibꝰ: ⁊ que supiora ⁊ maiora se nutrit sicut solẽ ⁊ lunã ⁊ stellas humore eleuato ab ipso nõ eniꝫ posset alijs dare actũ vite nisi spm̃ vitalẽ haberet: viuere eni est gñare ⁊ alimẽto vti: hic ergo spũs cũ inoffense fluit per corpus terre qescẽs est. cũ aũt offendit in aliqð tumultuat ⁊ concutit vicina sibi sicut etiaꝫ in aiali fit febris ⁊ tremor aliqua causa morbi vel debilitatis ascẽdente in spũ. Metrodorus aũt in idẽ cõsonat nisi ꝙ dicit motũ terre fieri alio quodam spũ cũ aqua icidẽte in cauernas iferiores ⁊ premente spũm qui est ibi. Archelaus aũt phus partiꝫ ꝯuenit cũ Democrito partim cũ Archesilao: dicit aquã esse cãm terremotus per oẽm eũdẽ modũ quo supra explanatũ est in opiniõe Democriti: ⁊ aliqñ dicit ventũ esse cãm terremotꝰ eũni eodẽ modo dicẽs ventũ esse aerẽ motũ sicut dixit Archesilaus: ⁊ hũc inclusuꝫ ⁊ ipediũ a libero trãsitu eẽ cãm terremotus: aliqñ aũt dicit hec duo simul causare terremotum ⁊ tũc eijci aquã duobꝰ violentiã aque iferentibꝰ. s. aqua per oppositum obuiãte fluxu eiꝰ. ⁊ ventis ex opposito cũ aquis veniẽtibꝰ: ⁊ aquã fortiter impellentibus ⁊ tunc dicit fieri inundationem vel diluuiũ fm illius aque que eijciẽ qñtitatẽ. Sũt aureꝫ phi qui epicuri vel epicurei dicuntur eo ꝙ supra alios vt sibi videẽ curã de sēsibilibꝰ habuerũt ⁊ oĩa ad causas visibiles ⁊ corporeas cõtulerunt: ita etiã vt deos dicerẽt similes carni ⁊ sanguini ⁊ venis ⁊ ceteris mẽbris aialiũ: ⁊ illi arguũt omnes phos qui aliqd hoꝝ per se dicũt cãm terremotꝰ: dicũt enim oĩa debere dicere eẽ rãm aliqñ eni aqua facit ⁊ hoc quadrupliciter de cã fm ipsos. s. alluuiõe paulatim infima cõsumẽdo: ⁊ tũc casus sequiẽ superioꝝ aut subito eradẽdo fundamẽta ⁊ deijciẽdo supedificata: aut qꝛ p obstaculũ fluxus sui sub terra diffundiẽ: ⁊ supiora circũagitat aut qꝛ sup polos ⁊ columnas terre supior stat super concaua ⁊ cauernas ⁊ illis subito inundãs icidit aqua cũ ipetu ⁊ cõtundit colũnã: ⁊ tũc ruunt in preceps supiora facit aũt aliqñ ignis sicut dixit Anaxa. ⁊ tripliciter. s. egrediẽs ex sublimi cũ ipressionibꝰ humidi aut natus in imo ex fricatiõe spũs ⁊ corpoꝝ: ⁊ hoc ꝯsumit sicut ꝯsumiẽ incendio domus: ⁊ postea cadit: aut etiã qꝛ in cauernis eleuanẽ nubes humide: ⁊ in his spũs qui incẽsus p fulmẽ cũ impetu egrediẽs ꝑcutit colũnas ⁊ fulcimẽta qbꝰ supior terra innitiẽ sicut ꝑcutit fulgur de nube: ⁊ ita cadit pars terre superior aliqñ aũt hoc facit spũs quadrupl̃r. s. in se reflexus cũ hꝫ obstaculũ: nec liberas vias inenit: aut qꝛ impetu cõgellit ⁊ ruere facit: aut qꝛ latas aquas que sub terra stagnanẽ ⁊ velut mare efficiunẽ vel paludes subterraneas vẽtꝰ ꝑcutit que repcutiẽdo terrã mouẽt ⁊ aliqñ deijciũt: ⁊ qꝛ oppositũ venti ifernales in aqs sibi ex opposito ꝯuenientẽ obuiãtibꝰ ⁊ adiacẽtia ⁊ resistentia deijciũt per modũ qui supius dictus est. hec ergo sunt que de libris phoꝝ de nã terremotus possunt colligi: qdã enim de terremotu loquẽtes similia his dicunt.

¶ Cap. 8m. Et est digressio ad improbandum opiniones aliorum de terremotu.

Omnia aūt que dicta sunt de terremotu simaciter colligēdo intelligim⁹ ꝙ oēs fere phi in hoc cōcordāt ꝙ terremotus causeť a vento in terra cōcluso. Utrum aūt ventus sit aer mot⁹ vel non habitus est in tractatu precedēte: ideo de hoc nō loquimur hic. Similiť de opione Orphei qui spūs vitalē esse aerē: ⁊ ipm esse pienū diis ⁊ aīabus ⁊ attrabi aīas per spirationē aure ⁊ vētoꝝ fm aliqd disputatio pertinet ad sciam de aīa sed hec tm̄ opꝫ dicere: ꝙ fm dicta sua cōtingit terremotus equaliť in omni loco cū in omni loco ꝯtingat terrā fieri male habitudinis. Adhuc aūt oporteret ꝙ in desertis ⁊ locis sterilib⁹ semp tremeret: qz ibi precidiť ab ea spūs vitalis eo ꝙ nihil ibi viuificet. ¶ Adhuc aūt spūs vitalis nō expiraret cū ipetu in exsufflatione vehemēti: nunq̄ ꝗ fm Orpheū in terremotu expirat fortis vētus cū irruptiōe loci et inflatione aeris vel aque qđ falsum est sicut ꝓbať infra. ¶ Amplius cū spūs ille fm Orpheū sit aereus nō relinqueret post se nubes nigras in celo qđ ales sepe videmus relinqui post terremotū: ⁊ hec quātū ad presentē ꝑtinet speculationē dicta sunt ꝯtra Orpheū. ¶ Qđ āt Epicurus arguit ponēs vnā cām terremotus dicens multas ⁊ simul ⁊ sigillatim nō bene videť habere: nō enim poſe est vt vnius effect⁹ fm spēm in nā sint cause plures essentiales: terremot⁹ autē vnus est effect⁹ ⁊ in nā ⁊ in specie: hēbit ergo vnā cām eēntialem que est mā eius qđ mouet terrā ⁊ ꝯcutit. ¶ Adhuc autē nō est poſe ꝙ vnius fm spēm ⁊ operationē differētis tm̄ fm locum mā essentialis sit differēs. Sed ꝯcutiens corpora simpliciter in superficie terre ⁊ ꝯcutiens ea in terre ꝓfundo est vnū fm spēm ⁊ operationē: ergo opꝫ ꝙ vtriusq; vna sit mā essentialis: est aūt eēntialis materia cōcutiēs corpora in supficie terre vapor terrestris vt supra est probatum: est ergo essentialis mā etiā ꝯcutiētis terrā in terremotu vapor terrestris: ꝯcedať ergo Epicuro qđ est a vento sicut a causa mālī eius qđ terrā mouet. Sed aqua nō est mā eius sed accidētaliter operať ad terremotū pforans foramina per que redire vel indirectū flare debuit ventus terrā ꝯcutiens. ¶ Qđ āt Epycurus ignem esse cām terremot⁹ dicit nō est veꝝ nisi per accidēs. Si enīz ex igne cōsumerenť loca vicina forte fieret ruinari circūiacentis terre. Sed talis ruina non vocať terremotus: ⁊ de hoc supra est disputatū. Similiter nō est veꝝ qđ dicit de fulminib⁹ subterraneis: eo ꝙ non eleuať sub terra aliq vapor grossus inclusus i vapore humido: neq; est ibi talis expulsio calidi ⁊ frigidi ad loca multū inter se distātia sicut est in aere: qui diuersaꝝ est regionū: qz elemētū spissum huius sbitā non patiť expulsionē. Adhuc aūt si oia ea eēnt sub terra de his impressionib⁹ que fiunt supra terrā: oporteret ꝙ eē efficax esset vis solis ⁊ stellarū sub terra: sicut est supra terrā: qđ non pōt esse veꝝ cū omnis agentis fortior sit effect⁹ in eo ad qđ liberius transit actio eius q̄ in eo ad qđ trāsit p multa media ⁊ nō libere. Adhuc aūt non esset ratio quare essent ibi impressiones elementoꝝ equales superioribus: ⁊ nō eēnt ibi etiā ḡnationes alioꝝ superioribus equales cū tm̄ non dicimus ibi generari nisi ea in quib⁹ vincit terra ⁊ mineralia ⁊ lapides: hec ergo dicta sunt de secta epicureorum.

¶ Cap. 9m. Ubi ⁊ quando potissime fit terremotus.

Dicamus aūt nunc qñ precipue solet fieri terremotus: ⁊ in quib⁹ locis: vna ergo de dispōnib⁹ loci terremotus est ꝙ sit vehemens in locis in quib⁹ fortis percussio ⁊ aggregatio vndaꝝ sive procellaꝝ maris ⁊ vbi sunt cauerne multe ⁊ latera cauernaꝝ sunt molles terre. In talib⁹ enīz locis magis frequētius coartať vent⁹ q̄ in aliis locis. In locis enim cōcauis ad que venit pcussio pcellaꝝ maris ibi ex procellis pcutientib⁹ ventū in se vent⁹ reduciť ⁊ multiplicať ⁊ ex humore maris vie redeundi includunť: ⁊ sic multiplicatus mouet locū qui est in circuitu. ¶ In locis aūt cauernosis recipiť vndiq; ventus per viam terre veniēs: cui⁹ signū est ꝙ cauerne subterranee apte semp ventū expirāt recepi⁹ aūt in cauernis redire nō poterit pp aliam ventū obuiantē: ⁊ ita multiplicat⁹ in cauerna tandē mouet cauernā: loc⁹ autē mollis est qui diuidi ⁊ moueri pōt. Soliditas enim lapidis si sit magna moueri ⁊ diuidi non pōt. ¶ Similiter terra sicca porosa est: ⁊ paulatim expirat qđ est in ea de vapore terrestri. Sed mollis terra est que in ꝓfundo ⁊ in supficie infusam hꝫ humiditatē oppilantē poros eius ⁊ tm̄ solida nō est: ⁊ ideo ventū in cauerna claudit ne expiret ⁊ facile mouet i poterit. Si aūt dicte terre dispōnes in aliquo ꝯuenerint tūc ille locus frequētius hēbit terremotū. Si aūt pauciores fuerint fm hoc diminueť terremot⁹ in loco illo: sunt aūt sicut in loco ita etiā in tpe terremotus plures cōditiones cōsiderāde cōmuniter enim loquēdo de tpe terremotus. In vere autē ⁊ in autūno frequētius fit terremot⁹: tēpus aūt fm aeris qualitatē operať ad terremotū qđ est multaꝝ pluuiaꝝ: ⁊ etiā tempus sicce cōplexionis eo ꝙ flatus vētoꝝ subterraneoꝝ plus est in tpibus dictis q̄ in tpibus aliis. Causa aūt hui⁹ est ꝙ in vere sicut in precedēte tractatu diximus liquescunt niues ⁊ frigus adhuc stringit terre supficiē: ⁊ ideo nō sinit euaporare id qđ est in viscerib⁹ terre cōclusum. Signū aūt huius est ꝙ in vere plurima fit euaporatio ad radices plantaꝝ: ⁊ ideo tunc pullulāt: multiplicatis ergo euaporationibus sub terra solis calore ꝓpelluntur ad loca cauernosa ⁊ ibi multiplicanť ⁊ terrā pulsant. In autūno aūt pp declinationē solis ⁊ caloris euaporatio grossa fit a terra: ⁊ qz terra supra arida ē ex calore solis ꝑcedēte qui resoluit humidū: ideo in imo terre remāsit humidū terrā continuans tm̄: ⁊ ideo euaporat in ventū signū aūt huius est ꝙ in autūno fiunt venti fortes ⁊ multi cū ergo euaporatio illa in terra teneť ⁊ detruditur ad loca cauernosa: ⁊ ibi multiplicať cōtinue ad generatam ibi mām mouet ⁊ impellit terrā. In tpe aūt multe pluuie non fit terremot⁹ ex ventu qui tunc genereť. sed poti⁹ ex vētis prius generatis eo ꝙ pori terre per pluuiā claudunť ⁊ vētus ante riuos aquaꝝ in terra ad loca cauernosa ꝓpelliť: ⁊ cū vlteri⁹ cadere nō poterit in se tumultuādo ꝯuertiť ⁊ locū icipit ipellere tēpus āt sicce cōplexionis est tēpus calidū ⁊ hoc exiccat humidū aqueū. Ita nō remanet aliqd de ipso qđ ad ꝯtinuitatē terre ꝑtinet: ⁊ hoc frigus ⁊ calor in puluerē vertit in supficie ⁊ in ꝓfundo euaporare facit in ventū qui cōtinue ad generatā mām ꝓpelliť vnus vent⁹ ab alio ad loca cauernosa: ⁊ cū redire nō liceat pp sequentē ventū qui impellit ꝑcedentē: ⁊ ideo ibi tumultuās dimouet locū ⁊ cōcutit: ⁊ iō spāliter hec tēpora faciūt terremotū: ⁊ si plura istoꝝ cōueniūt in vno tpe tunc certius erit signū futuri terremot⁹: ⁊ prenosticās terremotū nō in vno signo sed in multis tpis ⁊ loci signis dꝫ accipere indiciū terremot⁹: ⁊ nec adhuc certitudinaliter predicit sed opinādo sicut ex ꝯiecturis. Rarissime aūt fit terremotus in estate ⁊ in hyeme: eo ꝙ vehemēs calor ⁊ vehemēs frigus abscidunt mām ventoꝝ nisi aliqd loci opereť in ꝯtrarium sicut diximus in tractatu precedenti vbi locuti fuimus de ventis: calor enim ꝯsumēdo humidum incinerat terrā ⁊ aperit vndiq; poros eius ita ꝙ nihil retineť in ipsa: ⁊ in superficie eius quasi nihil euaporat ⁊ ideo abscidit vētos. Si tm̄ esset humidū fluens claudens poros terre ⁊ vētus multus in profundo tunc calor multus moueret ventū ⁊ tūperet locum: qz euaporatio subtiliata locū quereret maioris capacitatis ⁊ ad aliū locū pp humidū claudens poros declinare nō posset: talis aūt terremotus eēt cū ruptura magni soni: sicut sonus tonitrui vel vitris fracti: ecōtra aūt ⁊ magnū frigus abscindit ventos eo ꝙ cōprimit patrē eaꝫ partē ⁊ talis cōpressio impedit euaporationē: si aūt ventus iam sit generatus in ventre terre ille multiplicať ⁊ includiť in tempore asperitatis hyemis ex calore a superficie terre ad iamꝫ refersa ⁊ ille potest efficere terremotū eodē modo si estas sit autūnalis aure vel vernalis pp aliquē respectum stellarū: ⁊ si hyems sit vernalis vel autūnalis nihil prohibet fieri terremotū in hyeme ⁊ estate: ⁊ hac de causa maxime ⁊ diu durāte vidimus terremotum in Lombardia sole existente in signo Capricorni ⁊ erat in pluribus ciuitatibus illius regionis ⁊ frequētius venit circa mediā noctē ⁊ postea quieuit. Terremotus generaliter loquēdo est in tpe super qđ venit siccitas ⁊ in tpe super qđ venit humiditas: ⁊ cōiter loquēdo plus est in tpe sicco q̄ humido: qz vapor siccus qui est mā ventoꝝ plus generať in tpe sicco q̄ humido dūmodo sit in terra vapor sufficiēs continuare euaporationē in tpe aūt humido fit per accidēs terremotus: qm̄ mā venti faciens terremotū non generať multum sed qñ multiplicať humiditas in terra ingrossať humiditas pluuiaꝝ pp frigus terre: ⁊ qz separatur ab ea aereum

Propter quid rarissime fit terremotus in hyeme ⁊ in estate.

qđ fuit

q̄ fuit in ea quādo descendit ab alto: ꝛ ideo oppilat vias ꝛ poros per quos bꝫ exitum vapor terre: ꝛ ideo vapor delat⁹ a diuersis terre partibus ad locum vnum coartatur multiplicatus in seipso ꝛ ideo agitaꝶ de latere cauerne vno in aliū ꝛ illa agitatione dimouet locum ꝛ sic fit terremotus.

¶ Cap. 10ᵐ. De modis terremotus in quo est digressio de speciebus terremotus sm̄ Possidonium.

Modi terremotus sunt duo: qdaꝫ enī terremotus est per modum tremoris in quo terra recedit frequēter a situ suo ꝛ redit ad eūdē: ali⁹ aūt est sicut magnus sonus corpoꝝ cōfricātiū adinuicē in aere ꝛ est sonus fractiuus: ꝛ iste nūq̄ē sine scissura loci iferioris vel exterioris. accidit aūt hec diuersitas ex diuersitate agitationis vēti occulti in terra: q̄a sicut accidit tremor in venis aīaliū ex humore dissoluēte organū vel ex vētositate extrudēte ipm extra situ ꝓpriū ꝛ virtute reducente ipm in situ nāli ꝛ fit tremor: ita nisi donec vētus expellit vētositatē a mēbro ita fit in loco quādo enim est vētositas non multa incertū bꝫ motū: ꝛ tremit donec inuenit locū quo diuertat vel per quē exeat: quādo autē magna est ꝛ sicca cōfricat corpora: ꝛ frangit ipsa ꝛ excitat sonū fractiuū: ꝛ huiusmodi exēpliū est de vētositate sicca in vētre hoīs conclusa hec eni quādo est parua tremorē facit viscex: quādo aūt multa ꝛ sicca erit cū sono: ꝛ diuidit supfluitatē siccā sibi obuiātē: vel quādoq̄ꝫ erit ipsum cū exitu suo. De modis aūt terremot⁹ ita dicit Possidoni⁹ phs duo genera sunt mot⁹ qbus moueꝶ terra vtriq̄ꝫ nomē ꝓpriū: alterū successio est cū terra equaliter sursū ac deorsum moueꝶ: alterū est inclinatio cū nutat de vno latere in aliud nauigij more. His aūtē generib⁹ vt Seneca dicit addēdū est tertiū qđ est dictū ab antiqs tremor terre cū terra quatitur eo mō quo hoīes quatiūꝶ tangēte frigore: ꝛ quasi paralysi dissoluēte mēbra. Causas aūt istoꝝ Seneca dicit in genere esse duas: quaꝝ vna est casus magnoꝝ corpoꝝ: ꝛ altera est ipetus spūs in terra cōclusi vt superi⁹ est explanatū. Asclepiadocus enim phs per hoc probat casum ꝛ ruinam eē cām terremot⁹: quia cū rote currūt ꝛ redaꝫ maiores dant saltus in terra dura ꝛ aspera vel sup lapides nō eque positos sentiꝶ terra tremere. Similiꝶ si magna rupes aliquando de mōte cum impetu cadit edificia vicina quatiunꝶ ꝛ cadūt aliquando eodē mō cū cauernosa sit terra subtus si de sublimi soluitur massa aliq̄ ꝛ in ꝓfundū cauerne deijcit͛ cōcutitur terra in circuitu ꝛ si fulcimenta cauernaꝝ ruant: ruit etiam terra superior. Sꝫ ista terre concussio momētanea est ꝛ parū durat. Casus aūt sine ruine cā duplex est cōiter loquendo s. scissio ex siccitate ꝓueniens: aut etiam corrosio ex cōtinua abrasione fluminis vel aque ibi transeūtis. Aliud autē genus multiplicaꝶ valde et diu durat aliquādo sm̄ q̄ est quātitas spūs inclusi: ꝛ sm̄ q̄ fortior ꝛ debilior est locus qui claudit ipm: tamē inclinatio periculosior est: q̄a illa trahit terrā v̄sus cauernā in vna parte. ꝛ in illa frequēter fit casus in cauernam in parte qua inclinatur: ꝛ subuersio terre in altera pte in qua fit eleuatio. Si autē mō inclinatur ad vnā partē ꝛ mō ad aliam. Signū est q̄ in vtraq̄ꝫ parte cauerna sit in medio fulcrū sustētans terram: ꝛ ea que sunt sup ipm: ꝛ si sit spūs adeo fortis q̄ fulcrū deijciat erit casus in voraginē ex vtraq̄ꝫ parte: ꝛ ideo consiliū sapientū est: q̄ si aliquādo terremotus talis in aliqua ciuitate appacuit q̄ relinquaꝶ q̄a ruine est obnoxia ꝛ pcipue si aque alique in terremotu appacuerint: q̄a ille alluuiōe cōtinua deijciūt fulcra que terrā supra cauernas sustentāt. tremor aūt cāuꝶ ex incerto spūs motu vt diximus: nec est credēdū qbusdā phis qui secuti sūt Pithagorā dicētes terraꝫ eē aīal ꝛ in terremotu tremere frigore ꝛ calore febriū quādo calido vel frigido vltra complexionem suam terra alteraꝶ.

¶ Cap. 11ᵐ. De signis concomitantib⁹ terremotum.

Quod aūt ventus sbterraneus faciat terremotū signis ꝓbaꝶ terremotū cōcomitantib⁹ ꝛ subsequētib⁹ ipm: ꝛ p̄cedētibus eū ꝛ nos de ꝯcomitātib⁹ p̄us dicemus eo q̄ terremotui magis sūt cōiūcta. Signū aūt vnū qđ frequentius ꝯcomitaꝶ terremotū est sonus qui nō q̄escit aliquādo donec terra sit scissa: ꝛ tūc erit vēt⁹ cū sono magno hoc aūt ꝓbant historie veteꝝ: q̄a tēpore Regis Herculis fuit terremot⁹ in qbusdā insulis que noiabanꝶ tunc Auloꝝ ꝛ hꝫ li que sicce erant iuxta Corinthū fuitq̄ꝫ terremot⁹ a finib⁹ vltimis illaꝝ insulaꝝ: ꝛ collectus est vētus subterraneus in vnū locū eleuauit ipm ad altitudinē collis ꝛ cū multiplicaret in colle illo ventoꝝ collectio tādē tumor collis rupt⁹ est: ꝛ exiuit inde vētus validus qui tāntū cineris eructauit de colle sup ciuitatē vicinā q̄ destruxit eam ꝛ oppressit sicut appacuit lōgo tēpore post quādo regnauit Alexā fili⁹ Philippi macedonis: audiebaꝶ aūt tūc sonus ante terremotū in illo loco ꝛ in exitu vēti de colle: cui⁹ cā est q̄a ventus collidebaꝶ ex ipulsiōe maris vndiq̄ꝫ ꝑcutiētis insulas illas ꝛ ex collisiōe ventoꝝ in cauernis terre ad corpora solida cābatur sonus ille: cā v̄o cineris fuit q̄a caliditas que eleuauit vaporeꝫ illū ꝛ mouit confortata fuit ex repercussiōe frigiditatis maris: ꝛ cū clausa esset ꝛ cōgregata cōbussit ea que erāt in circuitu cauerne ꝛ redegit ea in cinerem ꝛ eructauit ipm ita vt si ibi fuisset materia sulfuris ꝛ auripigmenti fuisset incendiū in loco illo: ꝛ si fuisset ibi lacuna vel stagnū frigidū fuisset vehemēter spissum ꝛ salsuꝫ ꝛ amarū sicut mare mortuū qđ est in palestina.

¶ Scias aūt q̄ sonus qui ē in terremotu variaꝶ. Sꝫ vt plurimū q̄tuor hꝫ dr̄ias aliquādo enim est sicut sonus aeris inundantis ex multo vēto ꝛ hoc fit quādo cauerne sunt magne ꝛ vapor adhuc nō multū se comprimit: aliquādo auteꝫ sonus est sibilatiuus: ꝛ hoc est quādo vapor expssus per paruos riuulos moueri cū impetu cōpelliꝶ. aliquādo aūt est sonus collisiuus: ꝛ hoc fit quādo corpora intra forti vento cōmota se collidūt adinuicē. ¶ Aliqñ aūt sonus est fractiuus: ꝛ hoc fit quādo retineri amplius vapor nō pōt: sed icipit frāgere obstātia ꝛ querere exitū: p̄mos aūt ꝛ scđs sonus añ terremotuꝫ sunt: ꝛ p̄mus q̄dē est in principio mot⁹ māe ventoꝝ. Scđs aūt in augmento. Terti⁹ aūt est in ipso terremotu. Quart⁹ in ꝯsumatiōe ipsi⁹: ꝛ attendendū est q̄ aliquādo oēs isti soni sunt in vno terremotu: aliquādo aūt nō: ꝛ tunc aliqñ sunt tres ex eis: aliquādo aūt duo: ꝛ aliqñ vnus.

¶ Cap. 12ᵐ. De tenebrositate solis que sequitur terremotū: in q̄ est digressio de cā pestilētie que terremotū seq̄ ꝯsueuit.

Signa v̄o cōsequentia terremotū ꝛ ꝓbātia q̄ terremotus causaꝶ a vento sunt plura sꝫ tñ q̄ frequentius magnū causet terremotū est tenebrositas solis ꝑ nubes nigras in aere stātes: cū enī terremot⁹ causeꝶ ex vapore grosso terrestri fumoso opꝫ q̄ vapor ille sit fuliginosus: ꝛ ideo est nigerrimus ꝛ spissus ꝛ ideo cū egressus est de terra tales facit nubes: calor aūt solis tāgens eū eleuat ꝛ attrahit eū: ꝛ iō opponiꝶ soli ꝛ denigrat ipm aut etiā in toto facit inuisibileꝫ: q̄m si mult⁹ spissus fuerit nō possunt radij solis penetrare ꝑ ipm ꝛ tunc sol erit inuisibilis sub ipso. Si aūt vapor sit non adunat⁹ ꝛ spissatus in nubē sed sparsus tūc in superficie eleuat terre multū puluerem. Si sicca terra fuerit añ terremotuꝫ ꝛ tūc obfuscat aerem inferiorem: ꝛ facit eū spissum ꝛ nigruꝫ q̄si sit nebula sicca nō adunata: ꝛ tūc sol ꝛ luna ꝛ stelle apparent per huiusmodi aerē sicut sanguis ad nigredinē vergens sclas etiā q̄ frequēter pestilētia p̄cipue oīꝫ sequiꝶ terremotū: vapor eni iclusus ꝛ ꝑuat⁹ sic luce ꝛ aere libero grossꝰ est hñs q̄si veneni nāꝫ ꝛ iō aīalia iterficit p̄cipue que terre q̄si semp primū os tenēt sc̄ oues: q̄a añq̄ꝫ tot⁹ erūpat vapor ꝑ plures dies semp aliqd ei⁹ paulatī ꝑ poros terre euadit ꝛ ledit aīalia pastū i loco terremot⁹ accipiētia ꝛ ꝯtinue os iuxꝶ terrā hñtia q̄a ex hoc q̄si ꝯtinue hauriūt vaporē venenosū: ꝛ iō narrat Seneca q̄ in terremotu cāpano q̄ fuit tpe Neronis impatoris in Pōpeiana regiōe grex sexcētaꝝ ouiū mortuus fuit: ꝛ hoīes ꝛ aīalia alia semp peremꝑti ꝓpe fuissent et extraxissent ꝑ respirationē vaporē illū pestiferꝫ. ¶ Ego autē vidi in Paduana ciuitate Lōbardie q̄ pute⁹ ab antiq̄ tpe clausus inēt⁹ fuit q̄ cū aperireꝶ ꝛ q̄dā itraret ad purgādum puteū mortuus fuit ex vapore cauerne illi⁹: ꝛ similr mortuus est secundus: ꝛ tertius voluit scire quare duo moras agerēt inclinatus ad puteū adeo debilitatus est q̄ spatio duoꝝ dieꝝ cum vix redijt ad seipm: cum autē expirasset vapor putrefactus in puteo factus est bonus ꝛ potabilis.

¶ Cap. 13ᵐ. De signis antecedentib⁹ terremotum per que ꝓbatur cām eius esse ventum.

Signa aūt p̄cedentia terremotuꝫ per que ꝓbaꝶ cā terremot⁹ sūt plura quoꝝ vnuꝫ est q̄ vēt⁹ in supficie terre añ terremotū est gēt⁹: ꝛ scđꝫ est:

Sapiētū consiliū.

Propter qđ terremotū sequiꝶ pestilentia.

Maiō ipse se vidisse Padue asserit.

ꝙ aer ante terremotũ prime futurum est frigidus: cessatio venti in terre supficie est ad hoc ꝙ mã ventoꝝ tota fert in pfundũ terre: ꝙ̃ nihil eiꝰ exspirat de terra. eo ꝙ eaneme locoꝝ illoꝝ totũ in se claudũt vapores qui si non inueniret cauernas ptingeret ad supficie terre ⁊ expiraret ⁊ faceret ventũ in supficie terre. hoc aũt signũ sic accipiendũ est: ꝙ sit quies a ventis tpe ⁊ loco quãdo ⁊ vbi multi venti fm nãm cã fant: tũc enĩ necesse est ꝙ iõ quiescãt quia claudant in terra: ⁊ erũpunt aliquñ terremotũ. aliter enĩ signũ nõ eẽt si essent alie cause abscissiõis ventoꝝ. Vñ de hoc dic̃ Seneca cũ terremotus futurus est pcedit aeris trãquillitas: ⁊ hoc est qa ibi spiritꝰ qui ꝯcitare ventos solet in iferni sede retinet. Nũc quoꝙ tñ terremotꝰ in cãpania fuit: ꝙ̃uis hyberno tpe ⁊ ingero per plures dies aer celo stetit signũ istõ fallibile est: ⁊ iõ subiũgit Seneca. Quid ꝙ̃ nũꝙ̃ flãte vento terra ꝯcussa est quẽadmodũ raro. Rarissime enĩ simul duo flauere venti infernalis ⁊ superior: fieri tñ põt ꝙ si reciprimus cõstat tũc duos ventos esse simul genere ita vt alter aer superiorẽ aerem attinget alter ifernũ frigidus est: qui pcedit pcipue in diluculo. ℭ Et est ex tribꝰ causis quaꝝ vna est expulsio aeris frigidi in quoꝝ diu egit noctis frigiditas ⁊ exufflatio eiꝰ sup nos: tũ iꝰ signũ est ꝙ iz ventꝰ orientalis sit calidus p nãz loci vt supra diximus tñ in mane tũ exufflatio eiꝰ sentit est frigida ĩtãtũ: vt hoc a plebe signũ sit vicine diei ⁊ aurore quãdo ĩfrigidat aer ⁊ exufflat frigidũ aerẽ sup nos. ℭ Scda aũt causa est qa vna de causis cõprimentibꝰ vaporẽ in pfundo terre est frigiditas: ⁊ ideo quãdo est frigiditas est signũ ꝙ vapor in terra cõprimit ⁊ multiplicat ad mãz venti qui fac̃ terremotũ. ℭ Tertia est cã: qa calor interior qui eleuat ventuz ⁊ facit ipm moueri sub terra frigus nãle terre expellit ad superficiem exteriorem terre ⁊ terra expellit in aerez vicinũ ⁊ ita aer ĩfrigidat ante terremotũ. ℭ Tertiũ aũt signum añs terremotũ est ꝙ in celo videnẽ relique nubiũ nigraꝝ per lõgitudinez circa solem moltũ extẽtez ⁊ stricte: ⁊ pcipue tempore vespertino hoiꝰ aũt cã est ꝙ sol per calorẽ diurnũ aliqd fac̃ euaporare de mã ⁊ paꝝ: ⁊ cũ hoc sit nigruz signãt ꝙ est valde terrestre ⁊ grossuz ⁊ cũ sit lõgũ ⁊ strictũ signat ꝙ est fictuz vehementer: ⁊ iõ pagitiuũ ⁊ cũ violẽtia motiuũ sic ventositas sicca in ventre aliqñ diuidit ⁊ incidit intestina ⁊ corrumpit: ⁊ ideo signat hoc terremotꝰ eẽ acutũ ⁊ siccũ multũ: ⁊ in proximo terrã eẽ mouẽdã. Qꝺ aũt qdã dicunt istud signũ eẽ ex hoc ꝙ vapores eleuati sup terrã reintrauerint per flatuz in terrã ⁊ remãsit modicũ qd in supficie aeris natãs nullã penitus hz veritatẽ: qa sic optime pbat Seneca: ventus qui superficiẽ aeris trãscendit nollo mõ reuertit ad terraz vt eam moueat sed in viscerĩbꝰ terre gñatur: sic ⁊ nos probabimus in sequentibus: ⁊ ideo dicendum vt ante diximus.

ℭ Cap. 14m. De signis que sunt signa terremotus in quo est digressio ad declarãdũ cãz signoꝝ que ponit Calisthenes.

Signũ aũt terremotus pcedẽs ipm qꝺ ẽ signũz: ⁊ cã ipsiꝰ est eclipsis solis in cõiũctiõe lune ad solẽ hoc tñ signũ nõ signat ipm nisi cũ multis alijs signis: ⁊ cã eius est qa tũc in regiõe illa ad quã ꝯuertit vmbra eclipsis colligit lumẽ solis calefaciẽtis aerẽ ⁊ terrã: ⁊ ideo icipit ibi frigus in aere itrare in supficie: ⁊ illud frigus cõcludit vaporẽ subterraneũ: ⁊ fac̃ ipz ab exteriori pte ẽre reflecti sup seipz: ⁊ sic efficit tumultuãs ⁊ terrã mouẽs cũ aũt eclipsis sol' sit duplex. s. ad vtrũꝙ modũ ꝙ̃ꝝ vnꝰ dĩ caput draconis ⁊ alter cauda. ℭ Scias ꝙ veriꝰ signũ terremotꝰ est eclipsis ĩ cauda draconis ꝙ̃ eclipsis ĩ capite qa experimẽtali cognitiõe cõptũ ẽ caudã eẽ frigidiorẽ capite. ℭ Amplius tñ multe sunt quãtitates eclipsis. s. ꝙ sol obscurat ad tertiã diametri partẽ vel mediã vel duas tertias vel totã diametrũ: est eclipsis verius signũ terremotus quo fuerit maior ⁊ minꝰ vez quo fuit minus obscurata diameter. Adhuc aũt cuz non vbiꝙ sint tenebre in eclipsi solis erit eclipsis maior cã sic diximus in locia ad que eclipsiõe ꝯuertit vmbra: ⁊ pcipue si loca illa sũt frigida sic sunt climata septẽtrionalia. ℭ Si aũt qs querat vtrũ idẽ sit de eclipsi lune itelligẽdũ que fiet vmbra terre. ℭ Dicẽdũ ꝙ in veritate subtractio luminis lune aliqd cooperat ad terremotuz qa dicit Arist. ꝙ luna est scda sol ⁊ mouet lumine solis: attamẽ raro cõtingit ex eclipsi lune: ⁊ iõ qa luna ianũ hz munere vaporẽ aque ⁊ maris potius ꝙ̃ terrestrẽ vaporez ⁊ terrã solis aũtẽ motꝰ fortior est in terra: ⁊ iõ eclipsis solis plus operat ad hoc ꝙ̃ eclipsis lune. Sũt aũt alia signa ⁊ cause terremotꝰ in stellis que ad astronomicã pertinent facultatem. ℭ Callisthenes aũt phs pclarissimus quẽ Alex. macedo in detrimẽtũ sue laudis iterfec̃ his signis queda adijciẽda dicit. Narrat enĩ ꝙ inter alia ostenta qbꝰ pnũciata est euersio duaꝝ vrbiũ eclipses ⁊ iris per terremotũ duo pncipia fuerũt colũna imersi ignis in aere visa: ⁊ delos ĩsula fortissime mota: huiꝰ aũt cã est: ꝙ colũna ignis in aere significabat materiã vaporis calidi terrei multã eẽ in terra cuiꝰ pars euaserat per aliquẽ poꝝ: qa nihil vapoꝝ frigidoꝝ inuenit in aere: sz fuit aer trãquillus ⁊ iõ ascẽdit vsꝙ ad regionẽ estus: ⁊ ideo ibi scensus fuit qꝺ etiaz significabat vaporis maiorem partẽ in terra detineri. ⁊ eẽ calidũ exurentẽ fundamẽta ciuitatũ ⁊ ampliãtez sperũ in qua receptꝰ fuit: Delos ãt ĩsula vicina mouebat ex redũdãtia materie que multa fuit ex vicinitate sue positiõis ad speciũ in qua congregabatur vapor: ⁊ ideo significabat ꝙ in proximo vrbes que super speciũ fundate erant essent subuertende.

ℭ Cap. 15m. De duratiõe terremotus ⁊ causa durationis in quo est digressio declarãs spatiũ terremotus in loco.

Dicamus aũt deinceps de mora ⁊ duratiõe terremotꝰ. Scias aũt istiꝰ accipit ex dispõne vaporis ex quo accidit terremotꝰ: ⁊ ex dispõne loci in quo accidit accidit enĩ qñꝙ terremotꝰ ex vapore magno ⁊ forti ⁊ forte morat p. 40. dies in quo excitat ⁊ quiescit: ⁊ forte morat p annũ excitatus aliquo tpe ⁊ aliqñ quiescẽs ⁊ aliqñ minꝰ aliqñ plus moratur. Cã aũt lõgitudis more cõsiderat in spissitudĩe vẽti sc̃ rarĩtis ipm. ⁊ in mõ pmanẽtie venti illiꝰ qa fortasse semp tegñatur mã ⁊ fortasse nõ regñat: ⁊ fm ꝙ diutius pmanet vel citiꝰ trãsit cõsiderat ẽt in dispõne mãe venti qa forte est calida ⁊ acuta: ⁊ forte est frigida ⁊ hebes ⁊ lenta: ⁊ si est calida et acuta citiꝰ trãsit: ⁊ fortiꝰ mouet ⁊ freqẽtius scindit locũ. Si est frigida ⁊ lẽta diutiꝰ morat: ⁊ mouet post aliquot dies et iterꝝ quiescit sicut febris quartana. Cõsideratur ẽt mora terremotꝰ per accñs in dispõne loci in quo est: aut enĩ est valde pfundũ aut nõ lõge a terre supficie: ⁊ sigdem est pfundũ tunc quãtuz ad hoc hz causã ꝙ diutiꝰ duret. Si aũt est iuxta superficiẽ nisi aliqd aliud ipediat citiꝰ euaporabit. Ad hoc autem hoc per sĩle videre possumus: qa si aq̃ cõcludat in vase spisso morat tpe lõgo anteꝙ̃ resudet ex ipso. Si autez sit vas tenue cito resudabit. Ampliꝰ considerat in terremotu vtrũ sit in loco solido multuz cõpacto in partibꝰ: vel pp lapidez magnũ tegẽtẽ: vel pp terre limositatẽ in supiori eiꝰ parte: aut sic in loco arenoso ⁊ raro: qa si est in loco compacto diutius durat eo ꝙ difficiliter erũpit ex ipso. Si aũt est in loco raro citius finit terremotꝰ enĩ nõ durat nisi ꝙ̃diu mã nõ est cõsumpta: aut in totoꝝ aut in pte: aut vsꝙ ad quãtitatẽ tã paruam que se nõ ipellit ĩ terre ꝯcauitatibꝰ. Silia aũt hoꝝ duoꝝ que dicta sũt inuenimꝰ vnũ qdẽ in opibꝰ nãe: alteꝝ aũt in opibus artis: in opibꝰ nãe qdẽ inuenimꝰ in tpe vno per terre foramina exire vaporẽ qui ꝯclusus erat quem calor solis sub terre supficie genuerat per diẽ ⁊ repssus erat frigore noctis: in mane aũt qñ adiunat calore solis ebullit ⁊ scindit locuz ⁊ edurit secũ terrestrẽ suaz humidã mobilẽ hñ cõmixtã: ⁊ hz figurã ꝙ̃si domꝰ linearis eo ꝙ vapor cutue exiuit ⁊ ꝙ̃si reflexꝰ ĩ seipz. In opibꝰ aũt artis ẽ qñ cemẽto de calce cõplanant muri: tũc enĩ vapor calore calcis gñatꝰ itrat corticẽ muri concussus erũpit ⁊ fac̃ foramẽ ĩ exteriori rasura muri: sz ĩ terremotu ẽ effectꝰ vaporis magnꝰ qa sic dic̃ Seneca lz sit spũs tenuis: tñ vis ipiꝰ nãe ⁊ magne ptis mũdi agit ⁊ iõ magnã terre infert violẽtiã. ℭ Scias aũt ꝙ spatiũ loci in quo ẽ terremotus est differẽs: ⁊ qñꝙ paruũ ⁊ qñꝙ magnũ: ipellit enĩ aliqñ domũ aliqñ ciuitatẽ aliqñ puinciã sic dicũt poete ꝙ Hispaniã diuisit ab Africa ⁊ Siciliã ab Appulia: ⁊ ossaz mõtez ab olympo: ⁊ iõ quãtitas loci quã mouet terremotꝰ ẽ icerta dicit tñ Seneca ꝙ vltra ducẽta miliaria nõ inuenit terremotꝰ aliqs occupasse spatiũ loci. Cã aũt ꝙ nõ sit vbiꝙ ẽ qa sic patuit in pcedẽtibꝰ cã terremotꝰ est vẽtꝰ subterraneus ipulsus ad locum vnum ⁊ expulsus ab alio ⁊ ita nõ põt vbiꝙ simul terra tremere: sed tñ in loco tã stricto in quo ventus possit reflecti super seipsum ⁊ compulsus a locum mouere.

ℭ Cap. 16m. Et ẽ digressio vñ veniat vẽtꝰ q fac̃ terremotũ.

Est aũt

ESt aūt hic locus dubitatiōis vn̄ veniat vētus faciēs terremotū: q̄ eni veniat ab exteriori τ i/sufflet i terrā videbaꝛ q̄busdā pħis. Callisthe nes eni vir in multis ꝓclare intelligēte dicit sic: spūs intrat p occulta foramina vbiq; in terrā τ ēt sub mari: deide cū ē obstrict⁹ tamen ille p quē intrauerat: reditū aūt illi a tergo resistēs aq̄ absulit: hoc τ il luc referꝛ: τ sibi ipsi terrā occurrēs labefactat. Probat autē hoc Callisthenes signis q̄tuor. Quoꝝ vnū ē. q̄ deficiēte vē/to exteriori crescit mꝰ terremot⁹: τ hoc eē nō videbiꝛ nisi q̄a ab exteriori intrauit poros terre τ ibi claudiꝛ. Aliō signū ē q̄ nubes nigre que apparēt in celo an̄ terremotū ꝯsumūꝛ: τ hoc dicī iō q̄a mā de sublimi tolliꝛ τ ad ima referꝛ: τ iō cū dilataꝛ in imo nec ē vt in sūmo ꝯbaꝛ. Tertiū ē sī. q̄ vēti oppositi subterranei cāuī sic aq̄lo τ auster: cū igiꝛ oppositio vētorum nō sic nisi sup terrā vbi liberū hīt flatum. opꝫ q̄ subterranei causenꝛ a sup̄iorib⁹. Quartū aūt signū ē. q̄ aq̄ elītū fluiduꝫ ingrediꝛ in terrā ab exteriori loco suo q̄ ē occeanus: ḡ similr aer q̄ ē elītū magis fluidū igrediꝛ in terrā ab exteriori loco suo. τ nō ibi⁹ ḡnaꝛ. q̄a ḡnatio rei ē in loco suo nāli. vapor āt est q̄ddā de forma aeris: τ iō in loco aeris ḡnaꝛ: q̄ñtū enim ras aliq̄ accipit de forma alicui⁹ corporis in nā. tantū ēt acci pit de loco eiusdē: cū ḡ vapor accipiat multum de forma ae/ris: opꝫ q̄ accipiēdo formā ei⁹ accipiat τ locū: τ iō eꝛ ḡnaꝛ va por: τ in terra violēter ipelliꝛ: τ non in terra ḡnaꝛ sic videtur Callisthenī. idē āt dino lꝫ sine rōne ꝓbāte dic̄ Thucydides pħs τ plures alij. Seneca aūt eꝫ dic̄ hoc icredibile eē accipi ens argu͞m in nr̄is corporib⁹ vbi cutis nr̄a que tenuis τ poro sa ē respuit extrīsecū spiritū τ resistit ei ita q̄ nō in tāta q̄ā/titate intrare poterit q̄ faciat motū forꝛē in corpore: terre aūt elītū magis ē solidū: τ iō repellit magis. Ampli⁹ aūt cōstat solē nō solū in sūmo terre sed ēt in intimis op̄ari cū videa mus lunā de ꝓfundo maris vaporē eleuare quo mouet ma re ad fluxū τ refluxū. Si aūt sol op̄aꝛ in imo terre: q̄ cōstat q̄ terra imutaꝛ. Immutatio aūt sua est per euaporationē: pꝫ ḡ q̄ terra in imis vaporē emittit. Adhuc aūt calor conclu sus in terra op̄aꝛ sic calor nālis op̄aꝛ in cibo: calor aūt nālis digestiuus educit vētositatē in corpore nō ab extrīseco in/gressaꝫ educet ḡ etiā calor terre in vētre terre vētū grossum qui facit terremotū. q̄ nō ab extrīseco igrediꝛ. Senece ḡ cō/sentiendo videꝛ mihi: q̄ nō ab extrīseco venit vētus faciēs terremotū: pōt tñ esse q̄ ab extrīseco reprimiꝛ. sc̄ exterior vē/tus p pulverē poros claudit p quos posset fieri euaporatio: aut etiā sī frigiditate cōstringit terrā superi⁹ vt calor descen dat τ in itimis facit euaporationē: sic dixim⁹ de vēto q̄ dicīꝛ aq̄lo: aut q̄ humiditate descendēte in cauernis terre ventū cogitet ad faciēdū motū terre. sic facit vent⁹ auster humi ditate sua ꝯpluuijs. Signa ḡ que inducit Callisthenes falla cia sūt. Nō eni ex hoc vent⁹ τ nubes vētose deficiūt in subli/mi q̄ itrēt in terrā. sꝫ ex hoc q̄ tūc ḡnari in sublimi nō p̄nt: et hoc explanatū ē supra vbi locuti sum⁹ de signis an̄ tib⁹ terre/motū. Qd̄ aūt dic̄ Callisthenes de vētis oppositis nō hꝫ ve ritatē q̄a vēti oppositi ex oppositis sitib⁹ veniūt sub terra p cauernas τ poros: ex oppōne aūt q̄ā hīt sup terrā nō face/rent diluuiū: sꝫ opꝫ q̄ hoc fit ex oppōne q̄ā mouenꝛ sub ter ra a lōgib⁹ tractib⁹ oppositis concurrere τ ebullire facientes aq̄s ex opposito sibi occurrētes. Nec negādū est aerē ab ex/trīseco igredi in cauernas: τ ille nō facit terremotū: sꝫ vapor qui hꝫ aliq̄d de forma raritatis aeris: τ iō nitiꝛ hēre locū ae/ris: τ ascēdit ad ipꝫ nisi soliditas loci detinētis ipꝫ ipediret: τ iō post rupturā terre ascēdit: τ nubes nigras facit in celo.

¶ Cap 17[m]. De diluuijs aquarum τ ignium que aliquando faciunt venti qui faciunt terremotum.

EFfectus v̓o terremot⁹ est electio aq̄rū de terra aliquādo cū fuerint venti faciētes terremotuꝫ ꝯcurrentes in loco aquaꝝ sub terra hoc aūt fie multipl̄r: aliquando eni sub ꝓfundo aquaꝝ in terre viscerib⁹ stātiū vel fluētiū ꝯcludiꝛ vēt⁹: et erūpēs diuidit terrā que operit aquas: τ eiicit aquā ipetu suo: τ ita facit eā appere: aliq̄ñ aūt subuertit ter/rā ita q̄ iferi⁹ terre venit sup̄i⁹ τ eꝯ. τ hoc fit q̄ñ vēt⁹ p̄mo eq̄ liter ipellit fundū alicui⁹ terre donec eleuet ipꝫ: τ cū fuerit ele uata tūc cū ipetu magno egrediꝛ ad lat⁹ vnū: τ iō illud adeo ipelliꝛ sursū: q̄ inoluiꝛ terra τ sup̄ior sup̄ficies iferior effici/tur. τ tūc ad ipsa eleuationē apparet aqua: sed statiꝫ operiꝛ iterū: aliquādo aūt eiicit terrā in locū vicinū: τ tūc sub vora/gine apparent aque stātes vel fluentes: aliquādo autē eiicit aquā per terre aperturā: intātū q̄ submergit locuꝫ aliquem vel plures: τ aliquādo facit diluuiū particulare mai⁹ vel mi/nus sm̄ q̄ plus vel min⁹ eiicit de aq̄. Cā aūt hui⁹ est: q̄a ali/quādo cōueniunt duo venti qui fortiores sunt flatus sic aq̄/lo τ auster sub terra in loco aquaꝝ multaꝝ per diuersos rri/cus terre venientes: per quos secū trahunt plurimas aq̄s: τ cuꝫ illi venti ꝯueniunt in ꝯcauitate multa cū aq̄ aggregan tur multe aque ipulse a ventis illis. τ impetu taꝫ ventoꝝ q̄ aquaꝝ scindiꝛ locus τ eructaꝛ multa aqua subito τ fit sub/mersio magna vel parua sm̄ quātitatē illaꝝ aquaꝝ τ vēto rum impellentiū eas. hoc eniꝫ mō accidit submersio in loco qui vocaꝛ Adiꝛ. accidit autē aliquādo q̄ illi sub fundo ma ris cōgreganꝛ cum aq̄ vel sine aqua: τ cū erūpunt diuidēdo fundū maris crescit mare vltra littus ad magnū spatiuꝫ vel paruū sm̄ quātitatem τ impetū ventoꝝ. τ hac de cā accidit nostris tēporib⁹ submersio pluriū villaꝝ in Normādie par/tib⁹ q̄d nō durauit nisi per noctē vnā: ex eadē autē cā accidit multiplicatio aquaꝝ fluentiū: sꝫ aliq̄d incremētū accipiāt ex pluuijs: quādo vꝫ multiplicanꝛ enormiter sup̄ modū con/suetum τ submergūt terrā τ deijciunt edificia. sicut suis tē/porib⁹ accidit inūdatio matrone τ secane ita inūdauerūt su per cāpos τ deiecerūt plurima edificia in ciuitatib⁹ diuersis Gallie. sed est attēdendum q̄ vapor venti mouet aliquan do aquā huiusmodi quātitate sua: τ aliquādo q̄litate: quā/titate q̄dem mouens eiicit aquā multā simul: τ sine magno impetu: sed qualitate sola mouens eiicit aquā paucā cū im petu τ eiicit eā sparsam per riuos τ guttas. Aliquādo autē mouet τ q̄litate τ quātitate simul: τ hoc mō eiiciens aquaꝫ si multā inuenit periculosum facit diluuiū: q̄a subitū est τ ipe/tuosum: dico aūt qualitatē mouētem caliditatē solā: cuius exēplum in artificialibus est. q̄ sī sumaꝛ vas areum forte q̄d sit intus bene cōcauū τ habeat paruū foramen supra τ aliḋ habeat in vētre paꝝ maius habeatq; vas pedes ita q̄ ven/ter eius nō tāgat terrā τ ipleaꝛ vas aqua τ postea lignis for/titer obstruatur vnūq̄dq; foramen ipsi⁹ τ punaꝛ in igne val/de calido ḡnatur vapor in vase q̄d fortificatum retro erum pit per alteꝝ foramen obstructuꝫ. τ sī irrūpit superius longe proijcit aquā sparsam super loca adiacētia igni: τ sī inferi⁹ erūpit proijcit aquā sparsaꝫ in ignem τ impetu vaporis ꝓij cit titiones τ carbones τ cineres calidos lōge ab igne super circūstātia loca: τ ideo ēt vas illud vulgariter sufflator vo/caꝛ τ solet figurari ad figurā hoīs sufflātis: ex huiusmodi ēt causa ex terra eiiciꝛ ignis aliquando τ hoc dupliciter. Aliq̄ñ enim vapor in se repulsus sub terra inflāmaꝛ sicut in nube: τ tūc impetu erumpit τ ignita corpora lapides τ cineres edu cit secuꝫ sicut accidit in ciuitate Cataneñ Sicilie quando Ethna mans talē ignem emisit. Aliquādo autē ignitur va por in se repulsus in loco sulfuris τ auripigmenti τ aluminis: τ tunc educit quātitatem incensi sulfuris cuius fetore multo plurimi moriūtur hoīes τ animalia τ vocaꝛ hoc Aphin sp̄i ritus infernalis. Aliquādo aūt agiꝛ in loco qui sī est aque⁹ τ sulfureus: τ tunc eiicit aq̄s calidas sulfureas. Aliquando autē frigescunt extincto vapore. Aliquādo autem cōuertū/tur in stagnuꝫ salsum ꝓpter partes terrestres cōbustas que sunt in aqua: τ aliquādo etiaꝫ reabsorbenꝛ a terra: τ hec est causa quare quidam antiquoꝝ poetaꝝ terremotum attri buunt deo Neptuno: q̄dam autē Vulcano. de Thinis aūt q̄a non hīt hunc modum generationis alibi dicemus.

Nota de emis siōe ignis ex ethna.

¶ Cap̄ 18[m]. De effectu terremot⁹ in mouēdo locū in quo ē.

ESt item aliquando effectus terremot⁹ in mo/do diuerso mouēdi terraꝫ quā cōcutit: aliquan do enim mouet motu agitatiuo mō ad dextrā: mō ad sinistram: aliquādo autē motu subuersi uo subuertendo terrā ita q̄ inferius facit esse superius: τ ecōuerso aliquādo aūt scissiuo faci endo tñ aperturam vnam in ipsa: aliquando autem mouet motu perforatiuo faciēdo plurima foramina nō magna in terra: aliquādo aūt mouet motu tremulo siue motu tituba/tionis. quādo exitū nālē egrediꝛ: τ statim redit ad eūdem: aliq̄ñ aūt mouet motu ruinoso quādo sup̄ior pars terre ca/dit in ꝓfundum: aliquando autē mouet motu impulsiuo:

quando superior pars terre lõge repellit a situ suo et loco: aliquãdo autẽ motu vectionis vt quãdo superior pars ab inferiori vehitur: aliquãdo autem mouet motu depressionis et eleuationis: vt quãdo superficies terre mõ eleuat. et mõ exaltatur: et hos omnes motus hz terremotus: pter motum quẽ habet ia aq̃ et preter motũ quem hz in igne et sulfure de quibus supra dictũ est et horum omnium volo reddere causas. Mot' enim qui est a dextra in sinistrã qui est mot' agitatiuus cãtur a vapore nõ multo et lateribus fortibus spelunce pp quod accidit q sperior pars pereat de latere in lat': et ibi repercussus vapor redit ad lat' et terra pereat secũ. De motu aũt subuersiuo q eõuertit iferi' terre superi': et ecõtra pus diximus. De motu aũt scissiuo sciẽdũ q cãtur a vapore sicco calido: qa scissio est effect' siccitatis: et est simile de vẽtositate maxiũ sicca et calida que aliquãdo scindit intestina. Mot' aũt pforatiuus causat a vapore disperso: qui non est in spelunca vna et terra que nõ est equalr superius cõpacta qa illa diuisibilis est alicubi: et alicubi non diuisibilis: et sparsus vapor alicubi diuidit eã: et alicubi non diuidit. Mot' autẽ tremulus causatur a vapore debili quãdoqz mouẽte: et quandoqz non: qui nõ per totum põt mouere terrã et ideo ꝯtinuitas loci retrahit terre sup̃ficiẽ: et vapor extrudit eã aliquãtulum et ideo recedendo tremit a situ nãli et redeũdo. Ruinosus autem mot' causatur a duab' causis: aut enim fit ab aqua que corrodit fundamẽta superficiei terre: aut fit ex igne terram subtus cõburẽdo: et quoquo mõ fiat semper cadit sup̃ior pars in ꝓfundũ subtus existẽs. Mot' autem impulsiuus fit: quando est vapor multũ impetuosus ꝓcipue ex calore: tũc enim lõge ꝓijcit ea que impellit. et talis mot' quãdoqz ꝓijcit mõtem vel partem mõtis nõ directe in vallem. sz ad lat' ad locũ ad quem dirigit impetus venti et cooperit ibi villas que sunt in valle: et aliquãdo hoĩes impellit aũ se: et aliquos interficit: et alios operit terra vel lapidib' quos impellit sicut nuper accidit terremot' in Sabaudieñ terra vbi vapor eleuãs hoĩes ante se et post mõtẽ deiecit sup villas et hoĩes ex trãsuerso sitas: et euasit solus ille quẽ sta' ante casũ mõtis exsiliauerat. Mot' aũt vectionis accidit quãdo iferior pars terre sequitur ipsam: tũc enim vehunt domus et agri de loco ad locũ et hoĩes cũ ipsis. Mot' autẽ depssionis et eleuationis terre accidit a multo vapore: et a lateribus fortibus loci: tunc enim eleuat superiorẽ partẽ loci et tunc expirat aliqd de vapore residet: et cũ iterũ ꝯgregatur vapor iterũ locus eleuat: et sic semp eleuatur et deprimit donec expiret vapor. Si aũt per superiora vapor expirare nõ poterit tũc ꝯtinue eleuatur vsqz quo scindatur et tunc egredit vapor cũ puluere vel cũ aq̃ vel cũ igne vel cũ sulfure sicut superi' dictũ est. Est autẽ possibile vt ruina terre vel mõtiũ accidat sine vapore ventoso: qa põt eẽ q terra que innitit in extremitatib' suis aliqb' fulcimẽtis et in medio expãditur super foueã: tẽpore magne siccitatis scindit iuxta extrema sc̃a per circuitũ: et tunc mediũ eius cadit in specũ que sub ipsa fuit. Mõtes autẽ ruũt duplici de cã sine motu per vẽtos: quarũ vna est q a radices eorũ abradunt aliqua de cã: et tãdem qa fundamenta nõ hñt cadunt in toto vel in parte. aliqñdo aũt eo q multũ eleuant siccant et in sublimi scindunt in quas fixuras ingrediẽtes aque currentes eum impetu deijciũt partẽ scissam a reliq̃ parte mõtis et cadit magna pars vel modica sm ꝓportionem scissure illi': et hoc modo cecidit mons magnus in mõtib' qui sũt iter Tridentum et Veronam ciuitates et cecidit in flumine qui dicitur Athesis: et super ripam eius oppressit villas et homines ad longitudinem trium vel quatuor leucarum.

Cap. 19m De effectu terremotus in insula.

In insulis aũt terremot' triplicem operat effectũ facit enim aliquãdo insulas tremere sic sm narrationẽ Callisthenis. Delos insula tremuit. qd Callisthenes mirũ reputauit. aliquãdo aũt nouas insulas que in se nõ fuerunt facit apparere. sic dicũt Epicurei vbi q nihil in nã est potẽtius et nihil a'tius spiritu vẽtoso sine quo nec illa quidem que vehementissima sunt valẽt. tamen enim spiritu concitat aque: et ventum detrahas marcescit que tunc demum impetũ sumit cum illam agit flatus. Hic spiritus dissipare magna terrarũ spacia: et nouos montes subiectos extollere et insulas nõ ante visas in medio mari ponere. Therã enim et Therã insulas nostre etatis spectãtib' nobis in Egeo mari natas quis dubitat quin in lucẽ spiritus vexerit huius effectus causa est: q spiritus clausus in loco terre viscose cui' partes nõ de facili separant attollit eam in mõtem si est in terra vel insula si spũs clausus fuerat sub fundo maris: aliquando autẽ insulam in vno loco stãtem vehit ad aliũ vel in toto submergit: et horũ effectuũ causa habet ex p̃missis. Sed miratus Callisthenes insulas etiã tremere eo q dicit tribus de causis insulas terremotui minime eẽ obnoxias quarum vna est cõcauitas littoris ex corrosione et alluuione aquarũ proueniẽs per quas cõcauitates liber pz exitus spũs terremotũ faciẽtis. Alia autẽ causa est: qa sunt in littorib' eorũ saxa parua ꝓpter multas scissuras exitũ prebẽtia vento. Tertia causa est qa que sunt frequenter ex terra glutinosa nõ de facili habent sub se concauas specus in quas ingrediatur spiritus faciẽs terremotũ. Sz Callisthenẽ i hoc dicto suo arguũt duo phi Põpeius vz et Herculane' dicentes mari vicina maxime terremotui esse obnoxia cuius causa a nobis superius est expedita. Sz adijciunt hijs que dicta sunt hij duo phi q omnis ora maris precipue est montuosa: mõtes aũt vaporosi sunt et fere omnes sub se specus hñtes in quibus spiritus cõgregatus facit terremotum: qd experimentis probat: qa sic paphos non semel corruit: sz multotiens per terremotũ sic nobilis vrbs antiquitus Nicopolis huic malo familiaris effecta est: qa ꝯtinue destruitur per terremotũ. Cyprũ autẽ ambit altũ mare et frequenter agitat. Tyrus etiã ipsa mouetur sepius et diluit submersa sm partes. deceptiõis autẽ causa qua est deceptus Callisthenes fuit q lz concaua ripaz habent a concauitatib' tamẽ illis repellit ventus in fundũ insule per percussuras vndarũ et ideo in fundamẽtis insule multiplicatus facit terremotũ: eadẽ autẽ causa est quare repellit ventus a scissuris petrarũ. Tertia vo causa bona est: et cõcedendũ q ille insule que limose et cõglutinose sunt rarius tremũt et pauciores habent specus sub fundamẽtis suis: possunt tamen aliquando tremere: et ille vel altius eleuari si multus sit spũs sub ipsis. vel etiam submergi si spiritus eleuans eas expiret ab eis et remaneat subtus vorago dehiscens vel remoueat eas a loco in quo sunt: et deiiciat ad locum profundiorem.

Cap. 20m. Et est digressio de causa quare in quibusdã climatibus fit freq̃ẽtius terremotus et in quibusdã rarius.

Est autẽ inuestigatione dignum quare quedã regiones vix vnquã terremotũ passe sunt quedam autem frequẽter patiant eundem. Dicit enim Pindarus Egyptũ vix vnquã tremuisse: et quando tremuit parũ quassata fuit et in vno loco tm̃ vz in Ana ciuitate sic dicit Thucydides. Experimẽto autẽ veterum et nostrorũ recordatione didicimus rarius fieri terremotum in septimo climate: et vltra versus aq̃lonem: frequẽtius autẽ a sexto climate versus meridiem: cum tamẽ fortiores venti sunt in climatib' aquilonaribus q̃ meridionalibus: et maria aquilonaria magis tẽpestuosa sunt q̃ meridionalia: que ventus in littorib' repercutere deberet ad generationem terremotus. Scimus etiã q in montuosis locis frequentius est magnus terremot' q̃ in planis. et in planis frequentius est terremotus paruus q̃ in locis montuosis. Cãm autẽ q̃re Egyptus nõ frequenter terremotu vexat optime reddit Pindarus dicit enim Egyptum aliquando coopertam fuisse aq̃s: et modico solido fundo qui erat in medio mollem terram et glutinosam paulatim fuisse circũpositam et ita paulatim creuisse totam Egyptũ et qa molle optime cõtinuatur cũ solido in talibus incremẽtis non potuit intercipi vacuum intra qd spiritus quatiens Egyptum repercuteret. terra etiam ipsa limosa et tenax est que non de facili abinuicẽ separat: et ideo tremere nõ potest nisi ex magna cã: et circa locũ Ane ciuitatis que minus habilitatis. Causa autem quare in climatibus meridionalibus frequẽtius fit terremotus et rarius in climatib' aquilonaribus hec est: qa lz sol feruidus in meridionalibus cõburat vaporem in terre superficie: et plus consumat de ipso q̃ eleuet: tamen qa in concauo terre agit per medium interiecrũ ideo in inferioribus terre plus eleuat q̃ cõsumit et ideo in terra multiplicatur ibi spiritus ad terremotum faciẽdũ: in aquilone autem debilis est solis radius et aliorum stellarum. et

Propter qd in Egypto raro fit terremotus.

Quare in climatib' meridionalibus frequẽter terremotus [illegible]

rum: et ideo vbi per medium agit para elevat de vapore: et tanto minus ibi fit terremotus. ¶ Est etiam alia causa huiusmodi: quia videlicet maior calor meridionalium climatum continue aliquid educens de partibus terrestribus per evaporationem continue cavat terras et concavitates vastas facit in meridie: in quibus ventus recipitur qui in se multiplicatus movet frequentius loca meridionalia. propter huiusmodi caloris in climatibus aquilonaribus causa est opposita: frigus enim coherere facit partes: et non facile separari: et ideo concavitates rarius fieri possunt in aquilonari parte: et que sunt parve sunt. et ideo ibi rarius fit terremotus: et quando fit raro fit magnus. his addi potest quod in climatibus meridionalibus inferiora elementa convertuntur in superiora propter quam resolutionem in inferioribus factam necesse est aquam et terram semper vaporibus esse interceptas qui multiplicari terram quatiunt. ¶ In aquilone autem econverso superiora ad inferiora convertuntur. et ideo vapor terra inferiora est et recipit ibi terra paulatinam additionem humidi cuius additio fit conglorinatur duro quod spetus et vacuitas non intercidit vt dicit Pindarus et ideo ibi rarius fit terremotus: sed quod in locis montuosis frequentius est terremotus magnus quam in locis planis causatur ex hoc quod sub montibus sunt caverne magne in quibus plurimus vapor potest congregari: et quia loca montuosa sunt valde vaporosa. Loca autem plana non ita sunt cavernosa nec ita vaporosa: et ideo magnus terremotus frequentius est in locis montuosis precipue que sunt super littus maris in planis autem parvus vapor congregatur in parvis foveis: et ille plana loca tremere facit sed montuosa parvus vapor non movet: tum quia expirat per cavernas: tum etiam quia montes sunt graves et non nisi forte vapore concutiuntur: fuit tamen in plano Lombardie in pluribus civitatibus terremotus magnus et duravit per multum tempus. Sed causa illius fuit quia illud planum cingitur mari in parte vna et montibus in alia et tam mare quam montes cooperantur ad terremotum vt dictum est.

Propter quid in septentrione raro contingit terremotus.

¶ Tractatus Tertius Tertij Libri Metheororum de fulgure et tonitruo et vento turbinis.

¶ Cap. primum. Que tractatus intentio: et qualiter introducitur et ordinatur: et que differentia nominum.

In pho autem 2° metheororum ca. 3°. circa finem ibi. De coruscatione aut et tonitruo. 3.

Quia ergo iam diximus Terremotum: et hoc quod est in eo de accidentibus concomitantibus ipsum sicut est sonus et diluvium ignis vel aque vel terre scissio sive subversio et alia huiusmodi: et diximus quid sit secundum differentiam et modum motus qui est in ipso. et diximus etiam eius veram ex accidentibus: locuti sumus etiam de esse eius secundum hoc quod fit frequentius in loco aliquo vel in tempore. consequens est vt hic loquamur de tonitruo et coruscatione et vento turbineque et que sunt eis similia sicut est fulmen et coruscatio et huiusmodi: cum enim habitum sit de his que fiunt de vapore terrestri simplici tam in simplicibus quam in mixtis terre sicut ventorum natura et terremotus: ratio ordinis exposcit vt dicamus de his que fiunt ex vapore sicco terrestri non simplici: sed mixto sive incluso in vapore humido: sicut est tonitruum quod est sonus vaporis sicci egredientis de nube humida: et coruscatio que est illuminatio vaporis sicci iecti in vapore humido: quia autem ventus turbinis etiam est ventus de nube egrediens: et ideo in seipsum reflexus. oportet nos etiam loqui hic de vento turbinis tangentes autem naturas istarum impressionum referemus etiam primo opiniones antiquorum tunc enim facilius erit colligere verum quando allata fuerint ea in quibus nobis conveniunt: et in quibus a nobis diversificantur. Oportet autem scire quod tria sunt absque vento turbinis quorum causas queremus fulguratio fulmen et tonitruum. ¶ Est autem fulguratio vt dicit Seneca que ostendit ignem fulmen autem quod emittit ignem emissum propter quod antiqui dixerunt theologi Athalus: et ante eum Cecina quod fulguratio est Jovis cominatio: et fulmen est ictus eius: vnde etiam diffinientes fulgurationem dixerunt quod fulguratio est late ignis explicitus: fulmen autem est coactus ignis et impetu iactus. huius autem exemplum esse dixerunt. Si quis duabus manibus strictis aquam comprimeos inter manus emittat cum sono in modum symphonie: eodem enim modo nubium inter se compressarum angustie ignem eiciunt: et hoc ipso inflammant ac tormenti modo emittunt sicut baliste vel scorpiones: quod autem nos tonitruum per tres syllabas scriptum vocamus Athalus et Cecina patres dixerunt debere dici tonitruum per quatuor syllabas scriptum eo quod diu sonat. et quod nos dicimus fulgore media producta sicut et lucere illi dixerunt debere dici fulgure media correpta eo quod fulgurato subito displicat.

¶ Cap. 2m. De opinionibus antiquorum et rationibus eorum de fulgure et tonitruo. quas dixerunt hec causari ab orbe et lumine stellarum.

Omnes autem fere sapientes antiqui causas naturales quas dixerunt convenerunt in tribus quorum vnum est quod id quod ibi apparet sit ignis: et secundum est quod fit in concavitate nubis. et tertium quod simul sint coruscatio et tonitruum licet citius et serius percipiatur vnum quam alterum: fere autem dico propter quendam antiquorum Clidonium nomine: qui fulgurationem dixit esse speciem in amne: non in ignem quidem: sed resplendentia solis vel lune vel stellarum super nubem aquosam: sicut per noctem apparet quidam splendor remorum: sed hoc esse falsum de facili probatur quia splendor remorum non videtur nisi in ipsa aqua: sed fulguratio frequenter etiam pit de nube et cadit in fulmine. Sapientes autem antiqui in his tribus convenientes vtique ab ipso visu testificatio quod visu tria hic deprehenduntur: vnus autem ex sapientibus qui vocatur Empe. dixit quod coruscatio est ignis occultatus in nubibus ex radijs solis et deinde apparet in coruscatione fuit autem ratio huiusmodi: quia vidit quod radij solis reflectuntur a corpore humido polito frigido: et divaricatio radiorum repercutitur ad aliquem punctum vnum: et in illo excitat ignem: cuius flamma illuminat circumstantia et aliquando comburit: vnde quia nubes humida est et frigida converti incipit in pluviam reflectit super se venientes radios solis vel stellarum et tum divaricantur colliguntur ad aliquem punctum vnum et ibi eliciunt flammas et apparet coruscatio: dicit etiam aliquando est quod vis radiorum solis diu an in nube colligitur et fit vis lucis aliarum stellarum. tum enim vapor non elevatur nisi virtute luminis corporum superiorum. videbatur Empe. quod virtutes illorum luminum de hora in horam. et de die in diem colligebantur in vapore et cum multiplicate fuerunt inflammant vaporem tam in die quam in nocte sed cito extinguitur propter victoriam aque que est in nube. ait enim nihil prohibere subtilius aque inflammari. sed flammam extingui postea a grossiori aque probat hoc tali exemplo quo adhuc vtuntur alchimici. si enim accipiatur spuma in supremis vini boni veteris exhausta: et tum illa misceatur aliquantulum salis in vtroque pulverizet sulfur et totum illud sublimet hoc modo quo per sublimationem fit aqua rosacea stillatur ex eis aqua que inflammatur subito et preter adustionem corporum super que cadit inflammata. et ita dixit Empedo. quod subtilius est aqueum quod multum habet mixtum de aereo inflammatur et apparet deinde extinguitur ab aqua grossiori in nube et extinctio eius est sonus tonitrui cum autem causas duas vt dictum est poneret dicebat quod secunda est principalis et prima est coadiuvans patet enim ex dictis et rationibus eius quod ipse diversificatur a sententia Peripatheticorum in hoc quod ipse non dixit coruscationem et tonitruum causari quo ad materiam a vapore sicco terrestri sed potius a vapore humido aqueo subtili habente in se mixtum aeris et efficientem causam dicit esse virtutem luminum superiorum diu in nube collectam. Anaxa. autem dixit idem Empedo. quo ad hoc quod non posuit vaporem siccum incensum esse in nube humida sed diversificatur in modo ab Empe. in hoc quod ipse dixit totum celum esse igneum: et non posse fieri quod ex tanta conflagratione quanta est ab orbe lune superius non aliquid caderet. et distillaret quasi iporum aliquantum a nobilibus corporibus sicut per lectionem aliquid distillat ab auro precipue cum superiora continue nutriantur ab humore oceani in quo plurima trahuntur ipsa: id ergo quod cadit distillando aliquid colligunt et retinent nubes: et aliquando nubibus non obviat: cum ergo colligitur a nubibus movetur in ipsis et facit coruscationem et extinctio eius facit tonitruum: quia ignitum in aqua extinctum sonat. cum autem nubibus non obviat tunc facit ignes columnares et lanceas et nubes et stellas volantes. et cetera de quibus in primo huius scientie libro dictum est. Arist. autem quem sequor in hoc opere non retulit alias antiquorum opiniones et has ipsas tetigit sine explanatione et ratione que ab eis induceretur ad propositi sui probationem. Sicut autem hic tanguntur inveniuntur in libris Theophrasti et Senece et aliorum. ¶ Scias autem quod Anaximandros per omnia convenit cum Anax. sed addit quod ignis ex ethere descendens et nubibus frigidis impactus sonat et quando interscindit eas micat. Si autem modicus sit et interscindere non potest sonat sine fulgure et fulmine. Et ita ista omnia que videntur fieri in nubibus: quo ad nunc quesita videntur causata ex maiori impetu vel

minori descendentis ignis ab ethere: qm in maxima vi descendes facit sonū ꝛ fulgur ꝛ fulmē: in media aūt virtute facit sonū ꝛ fulgur ꝛ nō fulmē: ꝛ in minima virtute descēdēs facit sonum sine fulgure ꝛ fulmine. dicebat etiā ꝙ spissitudo ꝛ tenuitas nubiū ꝛ aūt multitudo ꝛ paucitas plurimum ad hoc cooperant: ꝙ īterscindere nubes possit ignis de sublimi descēdēs. Diogenes aūt apolloniates fm aliqd cōueniēs cū istis ꝛ fm aliqd differt ab eis dicit enī diuersa genera eē tonitrui: quedā enī tonāt sine fulgure ꝛ fulmine. quedā autē hic hñt ignē fulguris vel fulminis: ꝛ dicit ꝙ illa que tonāt sine coruscatiōe ignis fiunt ex collisione ventoꝝ in nubibꝰ: vel in loco sublimi nubiū que autē fulgurant ꝛ fulminat oꝫ fieri ignē de ethere cadentē vt dictum est prius: quia iste dixit ventum non posse incendi ita ꝙ fulguret ꝛ fulminet.

¶ Cap. 3m. Et est digressio improbans dictas opiniones.

Has autē opiniones nō refellit Arist. ꝫ īfra ostēdat insufficiētiā eaꝝ: vnde digressiōes opꝫ facere ad iprobationē eaꝝ. qd autē dicit Empe. fieri ignē ex reflexiōe ad nubē aquosam lō nō hꝫ veritatē: qm reflexio ignē eliciēs nō fit nisi a solido plano polito. vt pbaē ī perspectiuis nubes aūt nec solida est nec plana: ꝛ ideo reflexio radiis ad ipaz fieri nō pōt: cōstat aūt qm ꝛ si ad aquā fiat reflexio opꝫ ꝙ illa cōtineaē in vase vitreo rotūdo nubes aūt ꝛ obscura est ꝛ solida nō est nec plana qa inequalē ascendit: ꝛ nō retinet figurā aliquā sicut videē ad sensuꝫ sicut accipit figuras maliuꝫ ꝛ mōstroꝝ. ¶ Adhuc aūt īmobilis nō est vt supra ipsaꝫ radiꝰ diu stare possit. Nō aūt elicit ignē nō diu pmanens ꝛ a multis planetis ad vnū punctū reuerberatus radiꝰ. Adhuc aūt ꝫ solis radiis aliquādo eliciat ignē non tñ radij stellaruꝫ ꝛ lune: eo ꝙ sunt debiliter incidētes corporibꝰ ꝛ cū lumine paruo: ꝛ ideo cām non hꝫ qd dicit ꝙ hoc de nocte faciunt radij stellaꝝ. ¶ Qd au ē dicit in nube colligi virtutes radioꝝ solis veꝝ eē nō poterit nullius enī virtus colligiē ꝛ cōfortaē in eo qd sibi est cōtrarium: nubes aūt aquosa que iā incipit cōuerti fm vtrāqꝫ qualitatem ꝯtratur igni. s. fm frigidū ꝛ humidū: ergo ignis nō colligiē ꝛ cōfortaē in nube ex radijs solis. ¶ Adhuc si ignis colligiē in nube tunc quāto diutiꝰ colligiē tāto plus de igne est in nube sed quanto plus de igne est in nube tāto nubes est calidior ergo a pmo ad vltimū quāto diutius ignis in nube colligiē tanto nubes est calidior: ꝫ quāto est calidior nubes tanto est rarior ꝛ quāto est rarior tāto est minus cōuersa ad aque mām: ergo a primo ad vltimū quāto plus de igne est in nube tāto rarior est ꝛ minus cōuersa in aquam pluuie qd est contra sensum quia nos videmus in fulgure pluuiā vel in primo post fulgura futura meē pluuiam: ꝛ hoc nullo mō potest esse nisi aliud subiectum deē igni ꝛ aliud frigori nubem in aquam conuerteri. ¶ Qd vo dicit de simili introducto nō hꝫ rōnem nō enim inflāmatio sola videē in nube sed frequēter ictus fulminis qd nūqꝫ fieret si esset tñ incēsio fabellis aque pmixti cum aereo multo. ¶ Qd autē dicit Anaxa. ridiculosuꝫ est cū pbatū sit in de celo ꝛ mūdo celeste corpus non eē ex igne nec recipere ex igne augmentuꝫ vel decremētuꝫ. Si eniꝫ in parte descēderet possibile eēt totū descendere: ꝛ tūc cū ipm sit causa vniuersi ꝛ ordinis nature oporteret vniuersuꝫ diu eē destructum ꝛ corrupi ordinem causaꝝ in tota natura: per eadem etiaꝫ pꝫ ꝙ nō est verum qd dicūt Anaximandros ꝛ Diogenes.

¶ Cap. 4m. De causa tonitrui ꝛ fulguris fꝫ sententiā Arist. ꝛ de diuersitate sonorum tonitruorum.

Redeamus ergo nūc dicentes veram cām tonitrui ꝛ fulguris sequētes Aristo. sic dicētē. Dico ꝙ res iste que pdicte sunt nō sunt nisi ex vapore. Sicut aūt nos sepiꝰ diximus vapor in genere diuidiē in duo quoꝝ vnū est vapor humidus: ꝛ aliud est vapor siccus: cū aūt ascēdit vapor humidus per nām: eo ꝙ de nā sit aque ꝛ ab elato aque eleuatꝰ peruenit in loco alto ad locū frigidū ꝛ ex frigiditate loci ispissaē ibidē ꝛ partes eius aggregant ꝛ cōstare incipiūt ꝛ ideo fiūt ex ipso impressiōes humide que sunt nebula ꝛ ros ꝛ caligo qd nihil aliud est nisi nubes obscura frigiditate aeris ad terrā depressa fiūt ēt ide pluuia ꝛ grādo ꝛ nix ꝛc. de qbus in. 2. huius scie libro locuti sumus fiunt aūt hec diuersa pp materie diuersitatē in calore ꝛ frigore ꝛ tenuitate ꝛ spissitudine: diuersitas aūt loci ad hanc diuersitatē coadiuuat ex eo ꝙ altius vel inferius in loco frigoris ista generātur: cooperāē etiā ad ista loci accidēs per id qd plus vel minus hꝫ ꝛ retinet de frigore a se expulso a regiōe cum ascēdit vapor siccꝰ: aut ascēdit purus nō cōprehensus in vapore humido aut ascēdit in vapore humido cōprehensus: ꝛ si qdē ascendit solus tūc facit ventos de qbus supra locuti sumꝰ. Si aūt ascendit cōprehensus in vapore humido tūc quādo vapor hūidus puenit ad locū frigoris: ꝛ incipit cōprimi cōprimiē ēt in ipso quasi in vētre eius vapor siccꝰ calidus accīt aliā caliditate. In tali aūt cōprehēsione vaporis sicci ꝛ vētre nubis fit agitatio vehemēs vaporis sicci: agitatio aūt inducit actualē īflāmationeꝫ in vapore calido ꝛ sicco eo ꝙ facillime est iflāmationis. sicut est videre in vētositate sicca egrediente de vētre hoīs hec enī si per pānū subtilē emittaē ꝛ candela adhibeaē tota iflāmaē flāma lata ꝛ dispersa: hec ergo iflāmatio cā est fulgoris: agitatꝰ aūt vapor in interioribus nubis humide ꝙdruplicē facit sonū. Si enī latera nubis tñ percutiaē ꝛ nō scindaē ꝛ fit inflāmatus tūc facit sonū flāme percutientis qui est sonus ꝙsi tumultuās: ꝛ non micat nisi sicut per pānū spissuꝫ eo ꝙ nubes aliquātulū est puia: ꝛ ideo nō expresse flāma apparet: ꝫ vt dicūt est ꝙsi per pānū: eūdē aūt sonuꝫ facit aliquādo vapor egrediēs inflāmatꝰ flāma fortiter percutiente sup aerē qui est in circuitu nubis. Est aūt hic sonus sicut sonus flāme in medio incēdioꝛ videē tūc flāma pluries fieri per aerē aliquādo ēt hꝫ eūdē sonū in lateribꝰ nubis nō inflāmatus: ꝛ tūc audiē tumultuans sonus sine aliqua coruscatione. ¶ Scdꝰ sonus ē scissionis magne velut si pannus fortis imēse latitudinis scindaē: ꝛ sonus est terribilis ꝛ visus fulguris est curuus in nube eo ꝙ nō recte sciditē nubes: ꝫ in parte que maior est sustinuit ipetū vaporis sicci iflāmati egrediētis: ꝛ iste sonus frequēter est īterruptus qa interrupte scindiē nubes: aliqñ aūt hꝫ sonū maximū vno ipetu veniētē sicut si aer īterclusus vel vesica magna iflata super caput vniꝰ frāgereē: ꝛ hoc fit qñ cū ipetu totus vapor vel maxima eius ps exilit subito erūpens ꝛ rūpēs nubeꝫ exilit in aerē: ꝛ percutit ipm percussione bona fortissima: ꝛ hic est modus tertius tonitrui. Quarto dicit ēt ipse Aristo. ꝙ est sonꝰ quasi humidoꝝ sine viridiū lignoꝝ crepitātiū in igne: ꝛ hoc fit qñ vapor siccus ex iflāmatiōe querit locū maiorē. ꝛ tūc eiꝫ nubē cōpressaꝫ humidā dissilire facit: ꝛ egrediē pars eiꝰ aliqñ sicut fit saltus carbonū vel ouoꝝ in igne assatoꝝ: ꝛ pcipue inueniē iste huiusmodi in castaneis que nō perforata ꝛ rupta cortice ponunē in igne calido: qñ enī in eis humidū īcipit resolui gñaē in eis vapor: qui querēs locū maiorē resistētē testā vel corticē disrūpit ꝛ exurit de igne cū ipetu ꝛ crepitu magno hi aūt ꝙtuor modi tonitrus sunt tñ ipsiꝰ vaporis incēsi quādo in hora iflāmatiōis eius ꝯbiē nubes exterioꝛ ꝛ comprimit qd est īter spiritum de vapore terrestri. Vapor aūt q nō est ita vehemēs soni sūt tres cū eniꝫ coruscatio fit de mā vētoꝝ calidoꝝ siccoꝝ qui cōprimunē in ventre nubis ꝛ iflāmanē iflāmatiōe vehemēti ꝛ aduruntur sunt aliqñ nō adeo fortes qui nubē scindāt: si tñ tāgunt latera nubis hūide que tā conuertiē in pluuias extinguiē ignis vaporis iflāmati: sic extinguiē ferrū cādens in aq̄: ꝛ hic sonus ab Arist. vocaē sonus stridoris: ꝛ si egrediē aliqd de igne istō micat: ꝛ ille splēdor est coruscatio a qbusdaꝫ aūt vocaē sonus sibiliēs eo ꝙ sibiliēdo ferrū sonat quādo extinguiē in aq̄. Secūda autē diuersitas soni est quādo vapor īter nubē cōclusus nō est incēsus nec multū cōpressus ꝛ nubes ꝯtinēs ipꝫ nō est in ptibus equalr spissa: tūc enī erūpit vapor per diuersas ptes nubis que sūt ꝙsi foramina: ꝛ tūc sine coruscatione fit sonus sibilatiuus: sic qñ vētus vehemēs flat per foramia sibilādo. Tertia aūt diuersitas est: qñ nubes debiliter ꝯtinet vaporē terrestrē: tūc enī cito anteqꝫ igniaē erūpit: ꝛ nō facit sonum nisi sufflatiuū cuiꝰ eruflatio est aliquantulū restricta: ꝛ ipulsa sicut est sonus follium fabrilium.

¶ Cap. 5m. Et est digressio declarans fm quid alij phi concordant cum sententia eorum.

Preclarissimi ēt viri in phiaꝛoīs cōcordāt cum hac snīa vel in toto vel in parte quoꝝ noīa ꝛ sententias breuiter tāgere est vtile. Dixit ꝙ Anaximenes ꝙ spūs icidēs nubibus tonitrua gñat: ꝛ deinde cū claudaē p obstātia ꝛ iclusa eadē ipse

sua fuga

fra fuga incendit ignem: eodē aūt mō dixit Anaximādes: q tonitrua sunt nubis icte son⁹ qui ict⁹ qa inequis est io: ipsa tonitrua inequa sūt. tonat aūt vt inqt aliqñ i sereno qñ spūs sive vētus pslit p excussus aeris: sz hoc tñ nō hz vitates ꝛ hoc nos iprobabim⁹. asserit tūc Anaximād tus q qñ ē debilior vētus qui in sonū valet ꝛ nō in ignē tūc sonat sine fulgure ꝛ fulmine. vñ diffiniēs fulgura ꝛ fulmē dicit fulgura eē aeris reducētis se cortu etis qa iactationē lāguidū ignē nec exitu eū operientē fulgura aūt acrioris dēfioris qa ignit spirit⁹ cursuz. Alij qdē scrutati posteriores ꝛ pcipue Heraclit⁹ qui spiritū aereū oīum posuit eē pn^m. dixeruntq tum aer in ignē ꝛ aquā mutabilis fit nō aliūde accipit causas flāmarū: ipse enī se mouendo accēdit ꝛ cōdensos cōpactosq nubiuz sin⁹ dissipat: ideo necio in tā magnoꝝ corpoꝝ dissipatione vastū ꝛ enormē reddit sonū. illa enī nubiuz difficulter cedentiū pugna aliqd cōfert ad excitādū ignē sicut ferro cōfert manus ad secādū cū tñ secare sit ferri ppie. In hāc aūt sniaz videnf icidere ea que tradidit Herodot⁹ phs qui dic q fulguratio videf eē aeris iflāmati velut apud nos icipiētium ignū conat⁹. ꝛ pma flāma icerta mō octūbēs ꝛ mō resurgēs q̄e antiqui fulgere media correpta dicebāt huius ēt snie ē Seneca in qōnib⁹ nālib⁹ qui dicit q fulgurat tñ repētinū iste iume emicat: id enī euenit vbi in ignē aer extenuatis nubibus vertif nec vires qb⁹ lōgius psiliat inenit. nō enī mirū si aera aut mot⁹ extenuat aut extenuatio accēdit sic enim liquescit excussa glans funda: ꝛ attritu aeris velut igne distillat: vocat glādem plūbū modō bñs glandis qō funda pyicif ꝛ subiūgit q ideo estate plurima sunt fulmina qa plurimū est estas calida. fulmē aūt est qō est maioris virtutis q̄ fulgur: ꝛ cadit in terrā. fulmē em est fulgur incēsuz vbi calidi fumi nā qō nihil aliud eē dicit nisi aerem terrestrē in nubes incidet ꝛ diu in illaꝝ sinu voluta nouissime erūpit. ꝛ qñ vires nō hz splēdor est actu fulgura plus habuere maie ꝛ maiore impetu arsetūt nō apparent tm̄ sz occidūt ꝛ tūc fulmina dicūt. Asclepiador⁹ aūt dicit aliter alijs. dicit enī fulgura ꝛ fulmina ꝛ tonitrua fieri collisiōe ꝛ excursu quorūdā corporū siccoꝝ in aerē eleuatoꝝ sicut videm⁹ corpora quedā semper in aere moueri in radio solis venictis per fenestras hec enī corpora vt ait moltiplicanf: ꝛ se collidūt vi vētoꝝ: ꝛ tunc inūdādo excitanf ꝛ collisio facit sonū tonitrui ꝛ in collisiōe igniunf ꝛ extrudūt se inuicē ꝛ hoc facit fulgur ꝛ fulmē. In idē autē incidit snia Democriti ꝛ Leucippi. ¶ Per hāc autem probat hic Asclepiador⁹ per experimētū ꝛ simile qdez sūt est q Ethna mons Sicilie abūdās multo igne aliqñ ingētez multitudinē arene ventis cū ipetu effundit. qō dicit accidisse pper nimioꝝ corpoꝝ ipetū in vētre mōtis collisorū: experimēta aūt sunt duo aliquādo enī dies fuit obscoratus ex nimio puluere in aerē resperso ita q populus territ⁹ putaret diē versaz fuisse in noctez: ꝛ tunc sunt audita plurima tonitrua ꝛ visa fulgura ꝛ fulmina que ꝛ ille dicit excursu aridoꝝ corpoꝝ facta sunt nō nubium q̄s vt ait vertisse in tāto feruore aeris nullas fuisse. ¶ Aliud experimētū est qō legif in hystorijs Persaꝝ q Rex Cābises ꝫ Amonē quēdā tyrānū misit exercitū quē arena mota vēto australi ꝛ more nimis incidēs pmo texit ꝛ tādez obruit ꝛ tūc dicit fuisse tonitrua ꝛ fulmina attritu arene se cōfricātis oēs aūt dicte positiones ꝛ alie siles eis redducunf in tres. ¶ Multi enī dicūt q mā tonitrui fit ex vētis sed differūt in duob⁹ dicūt enī q cursus vētoꝝ sibi obuiātiū in aere in ipso suo ipulsu facit sonū. ꝛ collisio facit ignē eo mō quo duo corpora collisa faciūt ignē sicut ferrū cū fricaf ad lapidē sz mā vētoꝝ citi⁹ iflāmatur. Quedā enī corpora hñt hoc in nā q collisa citius ex eis excutif ignis q̄ ex alijs. sicut carna illisa edere aptior ē ad eliciēdos ignes. Alij aūt dicūt q nō fit ex vi vētoꝝ oppositoꝝ sz potius ex vēto incluso in vētre nubis aquee sicut supra diximus sed ambe positiōes cōsonāt in hoc q vēt⁹ nō sit nisi aer impetu motus ꝛ nubes idem qō aer crassus. Tertia autez opinio est Democriti ꝛ Leucippi. ꝛ Asclepiadori qō fit ex corporib⁹ paruis terrestrib⁹ ꝛ cōcurrētibus in aere. ¶ Si aūt queraf ab oībus istis pdīs quid est qō mouet aerē in vētuz ꝛ qd cōmouet corpora parua in aere dicunt q id qō oībus pstat motum spiritus est aereus ꝛ est per se mouēs ꝛ pmuz mouens ꝛ nunq̄ quiescēs ꝛ huiusmodi signa dicunt esse duo velocitatē mot⁹ eius. ꝛ violentiā: velocitatem pbant ex hoc q defert visibile lumē in momēto ad lōgum spatium: ꝛ vna vox statiz totam vrbem implet. Violētiam autem probant qa subuertit montem ꝛ tecta ꝛ aquam contra naturaz cogit ascendere sicut diximus supra in tractatu de terremotu. ex se ergo motu spiritus aereus facit omnia hec. s. ventum terremotum ꝛ tonitruum cum fulgure ꝛc̄.

¶ Cap. 6^m. Et est digressio declarans ipossibilia que sequūtur ex dictis antiquorum.

Si qs autē cōcedat q spūs aereus seipz mouet in vētū ꝛ in tonitruū ꝛ fulgur sequitur q aliqō corp⁹ seipz mouet qō incōueniēs eē ostensum ē in 7⁹ phrū. Sequitur etiā q idē est mouēs ꝛ motū ꝛ agēs ꝛ patiens ꝛ faciens ꝛ factū cū eniz sit corpus homogeniuz spirit⁹ aereus hoc erit in parte qō est in toto. Totū autē mouet ꝛ mouef ergo quelibet eius pars tota mouet ꝛ tota mouef ꝛ tota agit ꝛ tota patitur ꝛ tota facit ꝛ tota facta est que absurda eē ostēsa sūt in pmo de gñatione ꝛ corruptione: ꝛ in. 8 phr. ¶ Amplius aer sm hoc erit semp vētus ꝛ nunq̄ aer sic enī diffinientes dicerūt vētū eē aerē effusuz siue motū aerē aūt eē quādo est quietus nunq̄ aūt erit quiet⁹ si per se mouef: q si per se mouef ꝛ seipsum mouet semp mouef. ¶ Adhuc autē qd est pbantz q dat ventis oppositū motū vt ꝯcurrentes faciāt sonū ꝛ collisi faciunt ignē qō enī eiusdez rōnis est in toto ꝛ in parte ꝛ per se mouef vno mō ꝛ mouef motib⁹ oppositis q̄ aereus spūs nunq̄ habebit mot⁹ oppositos vt faciat tonitruū ꝛ fulgur. ¶ Adhuc aūt q̄re nō semp tonat nā est assignare istis rōnez ex quo spūs aereus a seipso talē hz motuz. ¶ Cōtra eos autem qui dicūt spūs aereos facere tonitruū extra nubes ē q maior vis vētoꝝ frequētius est in hyeme q̄ in estate. g̃ fm istos tonare dz in hyeme plus q̄ in estate cuius oppositū pcipimus per sensum. Vtrū aūt nubes sit idē q aer crassus et vētus in mā nō differat ab aere superi⁹ est declaratū. ¶ De hoc aūt vtruz ex tursu vētoꝝ oppositoꝝ pueniat tonitruus ē querendū cū enī oē corpus impellēs ꝛ ipulsuz cū violētia faciat sonū videbif aliqui sonū qui est tonitruuz ex tali cōcursu ventoꝝ puenire. Sz contra hoc est q nos quando tonat nō videmus vētuz nubes impellentē nisi vnū: ꝛ pcipue quādo multū ꝛ fortiter tonat ergo nō puenit tonitruū ex cōcursione ventoꝝ oppositoꝝ. ¶ Amplius vēti oppositi sic sibi occurrentes aut sunt eque fortes aut vnusqsq debilior alio: si sunt eque fortes ergo stat vterq super aliū ꝛ in medio sic et ad terrā reflexio vel in altū. sicut si due aque eque fortes ꝯcurrerent ꝛ neutra posset diuertere ab alia oporteret q in medio vbi cōuenissent aut eleuarenf aut depellerenf neutruz aūt hoꝝ videmus in tonitruo fieri. Si aūt vnus est debilior: ꝛ aliquo: tūc debilis cedet fortiori ꝛ tunc opprimif ꝛ nō tonabit fortiter nec erit fulgur ibi sz potius debilior extra regionē expelleref ppulsus aū fortiorem. Adhuc aūt cū vento tuz oppositio in hyeme frequētius sit q̄ in estate frequētius tonare deberet in hyeme q̄ in estate qō nō contingit. ¶ Qō autem dicit Asclepiadorus de corporum paruorum collisione rationē non haber cum talia corpora magis sint in aere circūcirca q̄ in media regiōe ipsius. ꝛ si circa terrā min⁹ tonat ꝛ fulgurat. ¶ Adhuc in pluuia deprimūtur huiusmodi corpora ad terrā: ergo in pluuia nō deberent esse tonitrua ꝛ fulgura cuius nos videmus totuz ꝯtrariuz ꝯtingere. ¶ Adhuc autē parua corpora nisi fuerint aliquo cōtinēte cōiuncta nō faciunt magnū sonuz sicut pz in granis milij que cadētia vel impulsa sonū nō faciūt etiā si in frumēta spargant per aerē nisi fuerint in saccis. ergo ꝛ parua que sunt in aere que nihil cōtinet sz sparsa sunt tonitrua efficere nō pñt. Signa autez que inducit nō est difficile iprobare qa illa ex alijs causis ꝯtigerūt: caligo enī que fuit ex nube fuit repssa ad terrā primo que postea ad locuz frigoris retracta est ꝛ tonabat pper vaporē terrestrē in se cōclusuz. ¶ Arena aūt que oppssit Cābysis regis exercitū non de sublimi descēdit: sed ab austro vēto qui fortis est exufflationis in desertis siccis accepta super exercituz est proiecta eo modo quo adhuc diluuium arene sit in regionibus calidis ꝛ siccis per ventum australem vel aquilonarem. Simile autem qō inducit non probat propositum cum sufficiens collisio minimorum corporum sparsorum in aere esse non possit. habuimus tamen ex omnibus his rōnibus q ventus sit causa tonitrui ꝛ fulgaris.

Tex. cō. sunt vsq ad tex. cō. 10.

p̄ de gña ꝛ. corr. 45 ꝛ 8. phi. r. cō. 40.

¶ Cap. 7m. Et est digressio declarans dubia que contingũt ex dictis Aristo.

Redeamus nunc ad dicta Arist. querẽtes et soluẽtes dubia que cõtingũt ex dictis eius. Si enĩ tonat quãdo scindit nubes et in ipsa scissiõe micat ignis simul erũt tonitrũs et fulgur ꝓpter qd ergo ante videtur fulgura q̃ audiatur tonitrũs. Si enĩ aer ictus per nubẽ vehiculũ est vtriusq̃ sensibilis .s. visus et auditꝰ eo q̃ defert sonũ et splẽdorẽ: videbitur eque cito eẽ apud aurẽ sicut apud oculũ: et sic eque cito debere audiri tonitruũ et videri fulgur. ¶ Adhuc aũt fulgur est vapor incẽsus vt superiꝰ diximus et vaporẽ q̃ illũ per spẽs vnã op3 fieri quãdo visio erit fm actũ: s3 in eodẽ vapore est ictꝰ nubis qui fecit sonũ: q̃ idẽ est mã visibilis et audibilis sed vnus et idẽ motꝰ in vno tẽpore nõ est velocior et tardior: q̃ ille vapor eque velociter mouetur ad visũ et ad auditũ: q̃ eque cito accidit audire tonitruũ et videre fulgur: cuiꝰ 3riũ accipitur per experta de differẽtia mutatiõis visus et auditꝰ. ¶ Propter qd dicimus visũ eẽ formaliorẽ q̃ sit auditꝰ. et iõ nobiliorẽ eẽ visũ q̃ sit auditꝰ. Silr aũt objectũ visus est in aere nõ sic in mã̃ tñ deferẽte sue via sed est in eo sic in spũali qd est perspicuũ et fm eẽ spũale hoc intẽtionale ipsa forma ẽ visibilis: s3 nõ est ita de objectis alior sensuũ. idem enĩ qd est in aere fm actionẽ lucis hoc ẽ visibile. i. q̃ inr abstrahit et ponit in aere hoc est nõ forma rei: s3 intẽtio forme rei: et iõ aer nõ est albus vel niger vel alia forma iformatꝰ: quãdo in eo est visibile: q̃ nõ est in eo nisi fm intẽtiõem forme: et nõ fm eẽ forme qd b3 in mã̃: et ideo motꝰ eiꝰ p aerẽ est subito et nõ in tpe: sed sonus fm suũ eẽ est in aere: et aer est mã eiꝰ: q̃ vere esse soni nõ est nisi in aere. s3 itẽtio soni et nõ eẽ recipitur in aere. et ideo motꝰ soni per aerem non est subito sed successiue et in tempore: et ideo perceptio visus in tonitruo est ante perceptionem auditus: et ideo citius videtur fulmẽ q̃ audiatur tonitruum: s3 fm eẽ tonitruũ fit ante fulgur. q̃ tonitruũ est in ipsa scissione vel ruptura nubis: et fulgur est illuminatio ignis qd apparet nube iã scissa vel rupta. ¶ Huius autẽ exemplũ aptum dant Auicẽna et Algazel de muliere lauante pãnon eminus vltra fluuium larus percussura enim quando dat supra pãnon videtur et nõ auditur sonus quẽ dedit nisi post tempus interpositum: perfecta aũt oĩum hor declaratio pertinet ad sciam libri de sensu et sensato. ¶ Qd autẽ dicitur q̃ idẽ sit vehiculũ splendoris et soni: q̃ nõ citius et tardius mouetur in eodẽ motu: dicendũ q̃ aer et vapor nõ tñ immutant per id q̃ sunt materia coruscatiõis: sed ẽt per alterationẽ: q̃ vapor ipse incẽsus alterat totũ aerẽ vsq̃ ad oculũ in momẽto etiã anteq̃ ipse pueniat ad videtẽ: q̃ forte nunq̃ perueniet ad eũ eo q̃ forte ad terrã nunq̃ descendit: sed sonus nõ ita alterat: sed potius g̃nando figurã in materia aeris circũstãs fm eẽ materiale soni. qd nõ potest fieri nisi per spatiũ tẽporis: et per hoc patet solutio questiõis. Diuersificatur aũt sonus tonitrui fm diuersitatẽ nubium in spissitudine et qualitate frigoris et caloris fm diuersitatem locor fm q̃ alte sunt nubes vel demisse: q̃ fm hoc fortius sonãt et minus et magis audiuntur: et nõ tñ in hoc q̃ tonitruũ fit ex ruptura nubis: sed ẽt in hoc q̃ tonitruũ cãtur per extinctionẽ ignis in nube: s3 antez modo dicẽdũ esset quare coruscatio descẽdit inferius: cũ sit ignis ascẽdere superiꝰ: et q̃re coruscatio non videtur in sereno eo tẽpore: sereno aer fit magis calidus q̃ nubes sũt: cẽtũ differemꝰ ista donec postea disputabimꝰ hoc 3 eos qui diuersa opinati sũt a nobis in sñia dicta de cã tonitrui et fulguris.

Solutio

Propter qd citiꝰ vr fulmẽ q̃ audiatur tonitruus: cum s3 eẽ tonitruum fit an fulmen.

¶ Cap. 8m. De ostẽsione insufficientie dictor antiquorũ in causa tonitrui et fulguris et quare coruscatio magis apparet in nocte q̃ in die.

Dico ergo q̃ Empedo. et alii qui dixerũt q̃ coruscatio est ex coartatiõe radii solis diu collecti in nubibꝰ dixerunt sine scia per cãm: et absq̃ sufficiẽte inq̃stiõe nature rei et signor eiꝰ: si eiz daretur hoc qd dicit Empe. tũc in omni nube esset coruscatio siue eẽt parua siue magna: quia omni nubi aduenit radius solis ad minꝰ in eleuatiõe ipsiꝰ: et cõgregatur in ipsa virtꝰ eius. Nos aũt nõ videmus q̃ oĩa nubes parua et magna tonet et fulguret qd aũt dixerunt hoĩes quidã quor ꝓnceps fuit Clidonius: vt supra diximꝰ q̃ coruscatio nõ est per ignẽ: s3 est imagiatio hoc est apparẽtia quedã que videtur et nõ est fm veritatẽ: eo q̃ coruscatio nõ est nisi illuminatio quedã que ꝓuenit ex eo q̃ aqua que est in nube reuerberat radium solis: aut ẽt fulget per seipsam ex hoc q̃ agitatur et mouetur in nube q̃ dicunt q̃ aq̃ videtur lucere sic ros terrarũ luminosa q̃ iata est et circũuoluitur in tenebris sic apparet in speculo circũducto de nocte: et ideo ẽt dixerũt q̃ coruscatio maioris luminis videtur de nocte q̃ de die: q̃ tunc magis apparet id qd reflectitur super tersiõnẽ aque de lumine stellar q̃ i die q̃ tũc offuscatur lumẽ eius lumine solis: et ideo minor est claritas in aspectu nostro in coruscatiõe diei q̃ noctis. iste q̃dẽ sermo Clidonii erroneus est: q̃ si coruscatio eẽt id qd apparet ex reflexiõe luminis sup aquã politã et tersã motã in nube tũc non deberet appere in colore ignis subrubei sed potiꝰ pallidũ et diuaricatũ deberet hẽre splẽdorẽ et hoc nõ videmꝰ. Adhuc aũt coruscatio h3 ignis opationez q̃ scẽdit corpora sup que cadit qd nõ faceret si eẽt lumẽ diuaricatũ sup aquã motã in nube. Adhuc aũt talis splendor ex aq̃ nõ ꝓuenit in die: eo q̃ tũc lumẽ solis regit ipsũ et iõ sup mare nõ appet: s3 si icidat radiꝰ solis sup aquã in domo vbi sunt tenebre et lumẽ tenue ibi appet: s3 nos videmꝰ coruscationẽ freq̃nter ꝓ die cũ radio solis lucere: oĩa q̃ ista significant nobis q̃ nõ ẽ ita sicut illi dixerũt: s3 q̃ potius vrꝰ disrũpit nubem cũ ipetu velociter et inflãmat ignẽ ex agitatione eius in nube: et tũc micat ignis: et nõ est ex cã quã dederũt q̃dã phi qui cãz verã ignorauerũt. Q aũt per nocte magis apparet q̃ in die due sunt cause: vna g̃nalis que ẽ ex hoc q̃ opposita iuxta se posita magis elucescũt: et iõ splẽdor coruscationis maior videtur in tenebris q̃ in lumine qd est fortius ipo. Secũda aũt cã est q̃ frigus noctis adiuuat cõdẽsationem nubis: et q̃ nubes fortius cõdẽsatur vapor siccus in nube magis agitatur et cõprimitur et ẽt magis inflãmatur: et tũc efficitur flams maioris et fortioris luminis et coruscationis.

Propter qd coruscatio magis appet in nocte q̃ in die.

¶ Cap. 9m. Et est digressio de numero dubitabilium circa sententiam Aristo. et de dubitabili primo qd est vtrũ simul vel successiue eleuatur vapor humidus includens: et vapor siccus inclusus in eius ventre.

Oportet aũt nos digressionẽ facere: eo q̃ sex dubitabilia sñiaz Arist. circũstãt que opz declarare vt facilior sit doctrina. Est aũt ꝑmum vtrũ simul vel successiue ascẽdãt vapor hũidus icludẽs et vapor siccꝰ q̃ iclusus ẽ in vẽtre eiꝰ. ¶ Scdz aũt vtrũ posse sit vaporẽ in vapore 3cludi vel sit hoc imposse. ¶ Tertiũ vo vtrũ 3tigat nubẽ superiꝰ et iferiꝰ in latere scindi equaliter vel iferiꝰ tm̃ sic videtur supponere phus. ¶ Quarto aũt queremus vtrũ 3tigat vaporẽ iclusũ inflãmari et quo mõ. ¶ Et qnto vtrũ vapor inflãmatꝰ totꝰ sit erit vel successiue. ¶ Sexto et vltimo vtrũ 3tigat eũ in vẽtre nubis frequẽter agitari. hec n. oĩa supponẽdo reliqt Arist. vel forte nõ venit ad nos tota doctrina eius de coruscatione et tonitruo. ¶ Dicamus ergo primo vtrũ simul eleuentur isti vapores aut successiue. Si enim ea que nõ equalr sunt facilia ad resolũnẽ nõ eque cito resoluuntur ab eodẽ agẽte tũ aq̃ facilius resoluatur calore solis q̃ terra videbitur citius eleuari vapor aque q̃ terre. et ita nõ eque cito eleuantur duo vapores v3 includẽs et iclusus. Si eni nõ eque cito eleuantur tũc videtur q̃ posterior nunq̃ 3sequitur aũtez et sic nunq̃ videtur icludi i ipo: adhuc aũt siue simul ascẽdãt siue nõ simul que est cã q̃ vnꝰ includitur in altero: videbitur enĩ vterq̃ diffundi in aere et non in altero icludi: adhuc aũt si 3cedatur vnus in alio icludi que eẽt cã qd magis vapor terreus includitur in vapore aqueo q̃ ecõuerso: nõ eni est de hoc adhuc aliq̃ rõ assignata preterea manifestũ est oĩz vaporẽ calore eleuari et calore disgregari q̃ qui amplius calefit amplius disgregatur. S3 ille qui iflãmatur amplius calefit: et ille est vapor siccus: ergo vapor siccus plus disgregatur q̃ hũidus: s3 ille qui magis disgregatur magis natꝰ est icludere: et ille q mĩnꝰ disgregatur magis natꝰ ẽ includi: et sic consequẽtius videretur vapor siccus includens vaporem humidum q̃ ecõuerso. ¶ Hec aũt et hmõi dubitabilia soluuntur si antecedẽtia reuocentur ad memoriã. Dico aũt q̃ vapores humidi et sicci et simul et successiue pñt eleuari: et semp possibile erit includi vaporem siccũ in humido: et nõ econuerso. Si enim simul eleuentur tunc q̃ humor aqueus dilatabilis est qñdo ꝑuenit ad locũ frigoris vbi incipit inspissari i nubem circũfunditur sicco terrestri: et ideo necesse habet icludere siccũ

Solo

re siccum terrestre quod nequaquam est dilatabile sicut humidum aqueum nec circumfusibile alicui corpori: et ideo ipsum nihil includit: sed includitur ab alio. Si autem non simul ascendunt sed citius elevatur humidum aqueum et consequatur ipsum siccum terreum tunc humidum aqueum stabit in loco frigido et in ipsum ibi penetrabit siccum terreum propter acumen sui caloris: et retinebitur in ipso sicut nos infra ostendemus: et sic iterum includetur in ipso et humidum nubis circumferetur eidem sicut iam ante diximus. Quod autem hoc sit possibile expresse dicit Possidonius et probat per experta sic dicens quod cum insula et Egeo mari surgeret spumabat in loco illo mare aliquandiu: et fumus magnus in altum ferebatur quem fumus deinde emittebat ignem non continue: sed per intervalla micantem mare fulminum deinde apparuerunt saxa evoluta et rupes que primum exesa fuit et partim illesa: et erant in levitatem pumicis quaesita propter calorem et ventum ignitum agentem in ipsa: novissime apparuit cacumen montis combusti quod mons continue crevit ascendendo: et dilatando sese donec insule magnitudinem effecit: igne autem super aquam Asclipiodorus Possidonii auditor et discipulus dicit ascendisse per ducentos passus in aere et subito post cum insula stetisset facta sunt tonitrua magna et fulgura: quod non potuit esse nisi quod vapor calidus siccus qui insulam elevavit multum vaporem aqueum in aere invenit et inclusus fuit in ipso et fecit tonitruum et fulgurationes. Non autem puto accedere tonitruum et fulgur si vapor siccus prius ascendat quam humidus: quia tunc liber evolabit in regionem aeris que dicitur estus: et ibi faciet columnas et trabes et ignes perpendiculares et alia de quibus in anterioribus huius scientie dictum est. Quod autem obiicitur quod facilius resolvitur aqua quam terra dicendum quod ubi aqua est pura ibi hoc est verum: sed ubi aqua est in terra mixta vel terra iam ad vaporandum disposita plus quam aqua ibi non oportet quod citius evaporet aqua quam terra: licet enim aqua quantum ad naturam facilius evaporet quam terra non tamen oportet quod semper hoc in actu ita eveniat propter multas dispositiones diversas: que contingunt aque et terre qualitercumque elevetur possibile erit vaporem siccum consequi vaporem humidum propter frigus in aere occurrens vapori humido et detinens ipsum quare autem circumfundatur vapor humidus sicco iam dicta est causa. Quod autem obiicit quod inflammatur vapor siccus et ita disgregatur: dicendum quod non inflammatur nisi prius inclusus in nube humida et ibi agitatus et compressus. Sed si ante inflammaretur quam includeretur tunc haberet locum obiectio: et ideo inflammatio sua non disgregat ipsum nisi iam expulsum de nube: et sic fit corruscatio: et hec sufficiant ad solutionem quesiti.

Cap. 10m. Et est digressio declarans utrum possibile sit vaporem siccum in humido concludi.

Consequenter queritur utrum possibile sit includi vaporem siccum in humido vel hoc sit impossibile: cum enim una de conditionibus facile miscibilium sit humidum et subtile: utrumque autem vapor sit subtilis et aliqualiter humidus videntur isti vapores in aere quando elevantur misceri: et vapor non distinctus includi in altero. Si autem miscentur tunc reducuntur ad medium naturam que neutrum est miscibilium: et ita in vaporibus illis non debet esse actus sive effectus vaporis humidi aquei nec effectus sicci terrei sed eius quod est ex utroque. Adhuc autem cum elevantur simul constat quod elevantur in loco ubi dominatur humidum aque et siccum terre: hec autem permixta sunt et ita iterum videtur hoc quod isti vapores mixti et non distincti elevantur. Adhuc videtur hoc ex virtute elevantia vaporem utrumque semper commixtum est ut dicit Galenus et Avicenna: et facit essentiam unius moveri in essentiam alterius: ergo videtur calidum elevans miscere vapores: et non permittere quod distinctos habeant effectus et operationes. Si autem diceretur propter hoc quod semper divisim elevarentur vapores et conveniunt in supremo aeris et ibi unus intrat in alium videtur tunc quod perforare debeat siccus vapor humidum duabus de causis: quarum una est sumpta ex parte vaporis sicci: quia est acutus: et quo plus ascendit plus acuitur et ideo sicut perforat vaporem humidum in inferiori eius parte et intrat in ipsum ita perforare deberet eundem in superiori eius parte: et transire per ipsum et non includi in eo. Alia vero causa est sumpta ex parte vaporis humidi qui rarior est superius quam inferius: et cum subtilius ipsius et rarius magis sit natum ascendere rarum autem et subtile facilius est ad penetrandum quam grossum et spissum: et cum penetret inferiorem partem et vadit in vaporem multo fortius penetrabit superiorem: et evadet per ipsum. Ad hec autem et his similia dicendum est quod sive simul sive divisim elevetur vapores distincti servantur quando elevantur in aerem: hoc autem contingit duabus de causis. Una quidem est ex parte materie: et alia ex parte calidi agentis: que autem ex parte materie est quia licet in eodem loco elevantur vapor humidus et terreus tamen distincti sunt per essentiam eo quod distincta sunt abinvicem elementum aque et elementum terre a quibus separantur et hoc probatur per vaporem terreum in profundo maris elevatum a lumine lune quod extrudit mare ad motum influxus et refluxus quod distinctus secundum essentiam manet licet sit in ipso mari: et quod de ipso elevatur supra maris superficiem distinctum est a vapore aqueo cum ipso elevato sicut dixit Albumasar in libro de introductionibus iudiciorum astrorum. Ratio autem que sumitur ex calore agente est quia differenter agit calidum in simplex et compositum ut dicit Avicenna. Calor enim simplex nec inspissat nec subtiliat sed deputat ipsum ab alieno si bi permixtum aliquid tale est in ipso. In humidum autem agit dilatando ipsum et facit ipsum fluere extra seipsum eo quod trahit humidum aqueum ad formam aerei humidi cuius est manare extra seipsum sicut diximus in libro de generatione et corruptione. In siccum autem agit extrahendo ipsum humidum: quod est in ipso et ideo vaporem siccum elevatum extrahendo ipsum humidum inspissat et constare facit et humidum vaporem aqueum dilatat circa ipsum et hoc modo distinguit essentias horum abinvicem: hec est causa quod in aere numquam permiscentur nisi raro valde et ideo rarissime commixta corpora ab aere descendunt. Si autem distincti ascendunt vapores et unus alium consequitur per modum quem diximus superius tunc propter diversas operationes calidi in humidum aqueum et siccum terrestre non commiscentur sed manent distincti unde licet conditiones miscibilium sunt humidum et subtile tamen quia virtus activa in eis operatur contrarium non oportet quod misceantur vapor essentialiter humidus et frigidus et essentialiter siccus: et accidentaliter calidus qui sunt vapor aque et vapor terre. Per hoc etiam patet solutio ad id quod obiicitur de vaporibus his simul elevatis. Ad hoc autem quod obiicitur de operatione calidi: dicendum quod absque dubio calidum non commiscet operationes nisi commixti: et commixtum est cuius substantia est ex multis in specie et materia: sed talia non sunt vapor aque et vapor terre sicut patet ex predictis. Adhuc autem quod dicunt de perforatione vaporis humidi per siccum planum est solvere si revocentur ea que supra de spatiis aeris sunt habita: dictum est enim quod aer supra frigidior est et ideo nubem quam tangit ibi magis inspissat et ideo vapor in ipsum penetrans magis difficiliter penetrat per ipsum quam inferius: hebetatur calidum plus in superiora propter maius contrarians frigus quam in inferiora: et ideo non superius ubi maxime abundat frigus nec in latere ubi abundat plus quam in imo penetrat vapor calidus siccus: sed potius ab imo nubis subintrat et concluditur in ventre nubis dictis de causis.

Cap. 11m. Et est digressio declarans quare ignis potius inferius quam superius scindat nubem.

Relinquitur autem querendum cum vapor siccus ignitur in nube humida quare potius scindendo nubem irrumpit inferius quam superius vel a latere: cum enim conatus ignis sit ad superiora et ibi magis calefiat videbitur debere scindere nubem superius potius quam ab inferiori. Adhuc si cum nubes augmentum sui ab evaporationibus ab inferius recipiat venientibus et ubi magis accepit augmentum ibi magis spissatur videbitur a parte terre magis esse spissa quam superius et ita minus penetrabilis est infra quam supra fulgur ergo supra vel a latere deberet erumpere potius quam inferius.

His autem et similibus non est difficile satisfacere per antedicta quia iam habitum est quod nubes supra magis est spissa quam inferius et magis quam a latere: addatur autem his quod licet ignis contendat ascendere sursum: tamen ignis expulsus movetur ad oppositum sicci contrarii expellentis. et Aristo. dicit ita quod ignis in materia terrea descendit: addantur ergo hec simul et dicatur quod ignis in materia gravi terre et expulsus a frigore quod excellit in sublimi cum violentia magna et velocitate descendit et ideo inferius potius quam superius vel a latere scindit nubem. Solutio

Cap. 12m. Et est digressio declarans qualiter vapor inclusus in nube inflammatur.

Consequenter queremus quare vaporem siccum terreum contingat inflammari quod licet in primo istius scientie libro iam declaratum sit tamen quia aliquid differentie habet etiam hic quedam pauca de hoc sunt dicenda: constat enim quod idem est inflammans et calefaciens quia calefaciens in ultimo caliditatis sue inflammat et ignit. est autem idem elevans vaporem et ca-

lefaciens: erit ergo idem eleuans ⁊ inflāmans: in eo autē qđ essentialiter calidū est efficitur flāma fm actū duobus modis. s. ab extrinseco inflāmante ⁊ a motu coagitatiuo: ⁊ primo quidē modo inflāmaꝛ vapor siccus eleuatus vsq3 ad estum in aere sicut diximus in libro primo huius scientie. Secūdo autē modo inflāmaꝛ vapor in ventre nubis: contrariū enim expellit contrariū: est aūt contrariū frigidū calidi. frigus ergo nubis qđ causaꝛ ex frigore loci ⁊ ex frigore essentiali vaporis aquei expellit a se calidū vaporis terrei: qđ vndiq3 expulsum ab extremitate nubis frigide cōspissatur in seipso: ⁊ cōprimitur ⁊ coagitaꝛ in qua agitatione flāma excitaꝛ in vapore facillime inflāmabili qui est vapor siccus calidus terreus: sicut supra ostēdimus est iterū cōtrariū sicco humido: ⁊ ideo expelliꝛ ab ipso: ⁊ ideo fugit vapor terreus inclusus in vaporem humidū aqueū supfluū ⁊ circūfusum: vnde ex duobus agitantibꝰ in seipsum agitatus ⁊ coagitatus necesse hz igniri ⁊ inflāmari ⁊ ex impetu scindere nubem in loco ad quē dirigitur fuga vaporis inclusi ⁊ expulsi, ꝓpter qđ scindendo nubem emicat vapor inclusus ⁊ inflāmatus.

Cap. 13m. Et est digressio declarans vtrum vapor inflammatus totus expelliꝛ de vētre nubis vel fm partes.

Est aūt adhuc dubitabile tūc vapor ignitus de ventre nubis expelliꝛ verū expelliꝛ totus simul vel in partes ⁊ successiue. Si enim totus simul expelliꝛ tunc videꝛ nubes que semel tonauit ⁊ fulgurauit non iterū debere tonare ⁊ fulgurare. Nos autē huius videmus ꝯrium: quā vnā ⁊ eandem nubē videmus ab vna parte hemisperij venientem ad nos cū tonitruo ⁊ fulgore ⁊ vltra capita nostra vsq3 ad oppositā partē hemisperij tonat ⁊ fulgurat multis vicibꝰ successiue ratio aūt huic videtur cōtrariū persuadere totū enim expelliꝛ qđ a frigore superiori agitatur sed totus vapor simul agitatur a frigore. ergo totus videꝛ simul expelli. Amplius totus vapor hz contrariū frigidum ⁊ humidū que aūt in duabus qualitatibꝰ cōtrariaꝛ maxime expelluntur: ergo totus vapor simul maxime expelliꝛ: ⁊ ita nihil de vapore videtur in nube remanere. Amplius id qđ agitaꝛ igniꝛ ⁊ qđ igniꝛ percutit nubē. qđ aūt percutit nubē scindit eā: ⁊ qđ scindit nubē egrediꝛ: ergo a primo id qđ agitaꝛ egreditur sed totus vapor simul agitaꝛ ergo totus vapor simul egrediꝛ. Oīa vō hec ⁊ similia soluēda sunt dicendo: ꝙ totus vapor siccus simul pōt egredi de nube ⁊ successiue per partes: ⁊ totus quidem qñ totus equaliter intus ⁊ extra igniꝛ ⁊ expelliꝛ nō totus aūt simul quādo extra in parte vna igniꝛ ⁊ nō intus neq3 vbiq3 neq3 est bene adunatus ad simul egrediendū. Aliqñ enim est diuaricatus vapor ⁊ qñ impelliꝛ partes exteriores igniūꝛ: ⁊ ille paulatim expelluꝛ sed partes interiores coherent multū ⁊ nō igniūꝛ cito nec separaꝛ de facili: ⁊ hoc est ꝙ humidum cōtinuans vaporē siccū facit glutinosum ⁊ intosum: illius enim partes cōmunia et multū ⁊ nō de facili separaꝛ. sz pars ignita puluerizaꝛ sicut cinis ⁊ illa excutiꝛ: ⁊ postea pars alia ⁊ ita diu tonat quādiu aliqđ est ī nube de eo qđ pōt igniri. Ad primū ergo qđ obijciꝛ dicēdū ꝙ totū a frigore agitaꝛ sed nō equaliter: q2 exterioribꝰ vaporibꝰ terre vicinius est frigus ⁊ ideo illa magis ꝓpellit ⁊ iō facilius igniantur ⁊ excutiaꝛ a sublimi nubis ad inferiorem partē. Per idē pz solutio ad sequēs: q2 lz totus vapor habeat ꝯrium quo ad vtrāq3 qualitatē nō tñ illi ꝯrius est eque ꝓximus: ⁊ ideo nō eque agitaꝛ semp neq3 eque agitabilis: q2 alique partes eiꝰ magis se cōtinēt q̄3 alie: ⁊ iō facilius expellantur ignite. bene enim esse pōt ꝙ aliqñ scindiꝛ nubes ⁊ manet vapor nō expulsus ꝓpter cōglutinationē partiū: que partes vaporis separari nō permittit ⁊ ille vapor frequēter extinguiꝛ ⁊ frequenter inflamatur. Per hec aūt facile patet solutio ad vltimū obiectum q2 nō necessario eque agitaꝛ oēs partes eiꝰ agitentur ⁊ si totus agitaretur nō necessario totus vel aliquid eius expelleretur propter causam que dicta est.

Cap. 14m. Et est digressio declarans vtrum contingit vaporem siccum in ventre nubis agitari.

Utrum aūt agitari possit in vētre nubis est qdē dubitabile. Sed in scđo scientie huiꝰ lib. est explanatū vbi solutio posita est ad dubitationem Antiquorum phi. dubitauit enim ille vtrū ne aliquid posset inspissari vel attenuari: vapor enim agitatus aut cedit in seipsum aut cedit in vaporē aliū qñ agitatur aut cedit in vacuū. Si aūt cedit in seipm vel in aliū: tunc ꝯstringit duo corpora vel duas partes vnius corporis eē in loco vno: qđ ostēdimus esse impossibile in lib. phicoꝝ. Si aūt cedit in loco vacuo tūc vacū est qđ iterū in lib. phicoꝝ impossibile esse ostēsum est: ⁊ ideo dictū est ibi ꝙ res inspissatur ⁊ rarefit absq3 alicuius substātie aliene pditione vel additione vnde vapor ille cedit in se: ⁊ pars cōprimit partē: ita ꝙ elinceat ignis neq3 tamē pars recipit locum alterius sed quelibet efficitur in loco minori: ⁊ hec de dubitabilibus sufficiant dicta q2 his habitis sciētia phi est magis manifesta.

4. ph. t. c. 76.

Cap. 15m. De diuersis modis quibꝰ egreditur vapor non ignitus de nube: ⁊ qualiter operaꝛ ad guttas magnas.

Resumētes ergo dicamus: ꝙ vapor terreus qñ apparet in aere ad superficiē aeris eleuatus est ventus: ⁊ qñ occultatur in ventre terre facit terremotū: ⁊ qñ coartatur in ventre nubis facit tonitruū ⁊ coruscationē sicut ergo diximus dispositionē venti qui egreditur de nube ⁊ facit tonitruum: ita necessariū est ad cōplemētū doctrine ꝙ dicamus oēs reliquas operationes venti egredientis de nube anteq̄3 cōpleamus doctrinā de tonitruo ⁊ coruscatione: diximꝰ enim ꝙ ventus aliqñ egreditur de nube nō ignitus. nec multū expulsus: ventus enim si de nube paulatim sine magna cōpulsione egrediatur non facit tonitruū: precipue si fit ex vapore subtili nō habente cōdensatas partes ex frigido multum percutiente ipsum: nec ex humido viscoso ꝯtinuante eum: tunc enim egreditur sine sono: vel cū sibilo paruo valde: quando autē nō ignitur quidē sed tū3 exufflatione magna ⁊ forti egrediꝛ tunc vnā partem nubis proijcit ad aliam. ⁊ facit partes nubis spissari: ⁊ ideo cooperaꝛ ad magnas guttas generandas que cadūt tēpore tonitrui anteq̄3 veniat pluuia magna. Magnitudo aūt illius gutte est fm ꝓportionē qua ventus impellit vnā partē nubis sup aliā in hora qua nubes incipit ꝯuerti in aquā. iste autē effectus venti est cū primo subtile vaporis iclusū in nube separari icipit a grosso glutinoso: ⁊ anteq̄3 nubes multū inspisseꝛ p frigus: q2 tale subtile venti incipit exire de nube ⁊ sufflat partes nubis: ita ꝙ inspissanꝛ ⁊ cōuertunꝛ in magnas guttas valde humidas vt dictū est.

Dubium.

Si āt aliqs de hoc dubitauerit ⁊ obijciat qualiter eē possit cū ventus est sufflatiuus qui p hoc ipm ꝙ flat detrahere videꝛ partes nubis ⁊ ita ꝓhibere guttas magnas.

Solutio

Sciat ꝙ iste ventꝰ de quo nunc loquimur nullus est eoꝝ. s. ventorū quos supra determinauimus sz est vētus egrediēs de nube sic dictū q2 ille nō attingit nubē extra se ꝯtra ⁊ iō iteriores partes nubis exufflat sup exteriores: sic iducit spissitudinē in partibꝰ nubis ⁊ diuidit nubē ⁊ egrediꝛ q2 dum pars exufflata inundat sup aliā necesse hz cedere ab ea que prius fuit ꝯtinua sibi ⁊ sic scindiꝛ suauiter nubes ⁊ erit vētꝰ nō ignitus.

Cap. 16m. De vento turbinis ⁊ causa eius: ⁊ quare sit ita multum in estate: ⁊ quare est rotundus.

Ex omnē eundē modū sub maiori tñ violentia egrediꝛ de nube vētus turbinis ⁊ iste vētus est qui frequētius videꝛ in estate in cāpo tollēs ⁊ inuoluēdo paleas ⁊ terrā ⁊ puluerē ⁊ alia quedā corpora terrestria: fit eni vētus ille ex hoc: ꝙ aperiꝛ nubes vna in loco vno ⁊ alia in opposito situ ad illā. ⁊ illi duo vēti ꝯcurrūt in medio ⁊ vterq3 illoꝝ ab altero ipelliꝛ ⁊ ipelliꝛ nō qdē in sublimi sed in terra diximus enim supra in tractatu de ventis: ꝙ sufflatio venti est de sublimi veniēs in terrā: ⁊ sup terrā repercutiꝛ ⁊ eleuaꝛ aliquātulū: cū ergo ex nubibꝰ egrediētes due fuerūt exufflationes opposite ꝯuenientes in loco vbi terrā percutiūt ille due exufflationes: faciūt vētū turbinis: eo ꝙ vtraq3 aliā ipellit: ⁊ ipelliꝛ ab ea ⁊ iō per modū circuli rotūdanꝛ inuoluēdo se inuicē ascēdunt in altū: ⁊ trahunt secū puluerem ⁊ corpora minuta que sunt facilia sicut lini stipula ⁊ stupe. Est aūt diligenter attendendū ꝙ fm oēm peripatheticoꝝ sniam traditꝛ iste vētus vt multū fit in estate qñ est tēpus tonitrui: ⁊ ideo etiā significat tonitrua post futura infra paucos dies: ⁊ si fortis est turbo forte non precedit tonitrua nisi hora vna vel duabus vel in parte vnius hore: ⁊ si fit in breme fit tempore nimis ⁊ non vehemens ⁊ traditur etiā iste ventus eē exiens de nube: ⁊ non adueniens ab aliqua plaga mundi sicut alij venti: ꝓpter qđ

In phe. li. metheororum cap. primo.

Propter qd turbo maxie in estate fit.

cõtingit eius scìentia cũ scìentia tonitrui: qr hz vnã cãm: tñe dicitur tandem φ in figura eius est rotundus: τ fm suam virtutem eleuat τ eradicat quedã corpora terrestria: causa aũt eius φ esse hz vt multum in estate est: qr tunc eleuant nubes aquee includentes in se vapores terrestres: cuius causa infra assignabit quando queremus de tẽpore generationis tonitrui. Si autẽ est in hyeme tunc est tẽpore niuis: qr vt habitũ est supra nubes niuose plurimũ habẽt in se spiritus aerei: τ ideo aliquãdo generãt ventos turbinis: qui sunt in situ opposito. ℭ Causa autẽ eius φ descendit a nube τ non a plaga mundi est: qr vẽtus qui venit a plaga mundi fortis eẽ nõ põt cum suo opposito: ppter defectũ materie τ cause eleuantis vt diximus supra vnde si veniret ventus turbinis a plaga mundi diu duraret: qr diu durat generatio mãe talium ventorum: vẽtus aũt turbinis nõ durat nisi per paruã horam: τ ideo peccãt qui causant ventũ turbinis ex aquilõe τ austro: cum expresse Aristo. tradat eũ descendere ex nube: τ experimentũ cõfirmat dictum philosophi qr nos videmus φ si venirẽt illi venti ex aquilone τ austro oporteret φ fieret in tota regione τ nõ in loco vno vnius cãpi parui. Nos aũt videmus φ tñ in loco parui campi fiat vẽt⁹ turbinis. ℭ Adhuc aũt oporteret φ occurrerẽt venti sibi aquilonaris τ australis fm latitudinẽ totius vaporis: τ hoc nõ est in experimẽto in vẽto turbinis qui quasi nullius est latitudinis. ℭ Adhuc aũt si esset ex austro τ aquilone flantib⁹ vel alijs ventis oppositis a plagis mundi venientib⁹ fiaret in vno loco τ ibi inuolueret. Nunc aũt videmus φ ventus turbinis mutat locum quãdiu durat ℭ Amplius videmus vẽtũ turbinis aliquãdo in aere quieto a vẽtis in estate: cõstat ergo φ nõ causatur a vẽtis fortib⁹ austro s. vel aquilone flantib⁹ ex opposito situ mundi sed potius modo pdicto egredit ex nubibus. Sed cã rotũditatis eius videt esse occulta: cũ enĩ ex duob⁹ rectis nunqȝ cõponat circulus. videt ẽt φ ex duob⁹ flatib⁹ rectis oppositis vẽtus rotundi flatus qui turbo dicit φ vterqȝ sufflat aliũ: τ in medio nõ possit cõponi. ℭ Adhuc aũt si eque fortes sunt vẽti ex opposito venientes videtur φ vterqȝ sibi aliũ: τ in medio cursus sui eleuent sicut due aque ꝯcurrẽtes: qr deprimi nõ possunt pp terre resistentiã nõ ergo vnus obliquat aliũ nec obliquat ab illo ecõuerso. Si aũt nõ sunt eque fortes: tunc fortior in toto cõpellet debiliorez: τ nõ obliquat eũ neqȝ obliquat ab ipso. Adhuc autẽ ex duob⁹ rectis motibus quorũ vnus est ad vnũ punctũ τ alter ab illo nõ fit vnus motus circularis: sed poti⁹ fit motus reflexionis qui fm veritatẽ est duo motus: qr in puncto quo est reflexio necẽs intercidit quies inter duos mot⁹: vt pbatũ est in. 8. phicorũ. videt ergo a simili hic nõ vnus vẽtus fieri sed duo reflexi. ℭ Adhuc aũt duo flãs nunqȝ ita se habẽt φ vterqȝ sit victũ τ vincens nisi in mixto: videt ergo cũ vterqȝ duorũ ventorũ in vento turbinis sit victus τ vincẽs φ vẽtus turbinis sit cõmixt⁹ ex duob⁹ oppositis ventis: τ sic deberet stare sicut mixtum τ nõ reuolui ad locũ vnũ. ℭ Et ad hec autẽ oĩa τ hmõi dicẽdum est φ vẽtus turbinis rotundus est ex hoc φ vterqȝ ventorũ oppositorũ hz vnũ latus debilius qȝ alter: τ vterqȝ eorũ habet vnũ latus fortius qȝ alter sed ex diuersis causis: lȝ enim isti venti egrediant de nubib⁹ tñ habẽt pprietates fortius ventorũ. s. aquilonis τ austri qr illi sunt fortissime exufflationis: aquilo autẽ hz fortem exufflationẽ ex qualitate actiua que est frigiditas fortissime vaporẽ percutiens τ ipellens: τ auster hz fortẽ exufflationẽ τ spissitudinẽ mãe: qr est vaporis spissi qui fortius percutit qȝ vapor paruus τ tenuis: latus autem aquilonis orientale fortius est latere occidẽtali: qr ibi iuuat sicco: τ nõ multũ deprimit τ dissipatur a calido: latus autem orientale austri debilius est latere eius occidentali: qr calidum siccũ orientalia nõ ministrant ei mãm humidioris: ex quo cõfortat sed potius frigidũ humidũ ex parte occidẽtis: τ si se impellerẽt isti duo venti cõstat φ latus orientale aquilonis vinceret latus orientale austri: τ latus occidẽtale austri vinceret latus occidẽtale aquilonis. Sed latus victũ in quocũqȝ duorũ ventorũ reuoluit sup latus vincens: τ ita vincens duplicat τ ꝯfortatur in vtroqȝ: τ cũ causa cõfortationis sit ꝯtinua reduplicatio lateris sup latus: continue venti isti vincunt τ vincunt: τ ita cõtinue se inuoluunt: τ per hunc modum cõtingit de vento de nubib⁹ descẽdente: qr vnus pp situm hz magis pprietates vaporis terrei. qui sunt frigidũ τ siccum: sicut sunt pprietates aquilonis: alter autẽ magis hz pprietatez vaporis vnde erit s. aquei que sunt humidum τ actuale calidum vel essentiale frigidũ: τ ideo fortior est vapor frigidus qȝ situs a ex monte in latere vno: vbi ppter situm oppositũ magis abundat frigiditas vaporẽ percutiens: τ alter vapor fortio: est in latere alio: nisi ppter situm magis ex humore spissetur vapor percussus in descẽsu a nube sed cum sibiinuicẽ obuiat cedit in vtroqȝ latus debilius fortiori τ fortius in vtroqȝ reduplicatur: vt possit cõtinue vincere latus sibi oppositũ: τ ita ventus reuoluit in seipsum circa centrum qđ est in medio latitudinis vaporũ τ exufflationez: τ per hoc patet solutio ad scđm obiectum. ℭ Primũ autẽ nõ hz locũ: qr ventus turbinis nõ cõponitur ex rectis manentib⁹ rectis sed potius ex rectis in orbem siue in circulum circa idem centrum reductis: τ hoc bene cõtingit in rebus physicis: lȝ non cõtingat in lineis mathematicis vbi recte nõ inuicem anuur. Ad vltimum aũt dicendũ φ non est inflexio motus a puncto aliquo sed potius inuicem atio orbicularis duorũ vaporũ circa centrũ vnum qđ est in medio latitudinis eorũ per equidistantiam inter latus fortius τ latus debilius vt dictum est: virtus autẽ τ vigor hui⁹ venti attendit ex tribus. s. ex pulsione nubis ex qua egredit τ ex quantitate vaporis venti ipsius. τ ex impetu virtutũ siue qualitatũ inuolentiũ que sunt in lateribus venti istius: τ si eni ista cõueniant tam fortia esse pñt φ subuertãt arbores τ edificia τ montes aliquos.

Rño dicentium pdĩt sententia ꝯtradicit.

Tex. cõ 64.

Propter qd turbo rotundus est.

ℭ Cap. 17m. De causa quare coruscatio descendit deorsum cum sit ignis τ ignis sit ascendere sursum.

Quia aũt iam diximus de ventis nõ ignitis qui de nubib⁹ egrediunt: redeamus nunc ad illũ ad ventũ qui de nubib⁹ ignitis egredit: τ facit tonitruũ τ coruscationẽ. Resumẽtes ergo questiones quas supra dimisimus: quarũ vna est quã tetigimus in altera parte nostri tractatus que est de tonitruo. Ista enim pars que explicata est fuit de vento siue sono τ igne τ de nube egrediente: est autẽ hec. q. quare coruscatio descẽdit inferius cũ sit ignea: τ de pprietate ignis sit ascẽdere hec aũt lȝ iam supra sciebat: causa tamẽ eius put ista. q. exposcit ex trib⁹ cõgregat quorũ primũ est id qđ tangit Aristo. φ lȝ per se sit ignis ascẽdere: tñ nõ necessario ascẽdit in mã alienã sicut in ferro ignito vel titione: sic ẽ tñ coruscatione est vapor terrestris mĩ⁹ fm nãm est descẽdere: τ ideo descẽdit in illo. Scđm aũt est qđ est sicut diximus in lib de gene. τ cor. inter oĩa inanimata ignis nutritur: virtus autẽ ois nutriti sequit nãm τ motũ materie eius ex qua nutritur: τ ideo cũ mã illa descendit hz ignis motum descensionis fm qđ sequit nãm suã: lȝ non sit ille motus eius. Tertium autẽ potissimũ qđ supra est dictuz: qr pcutitur τ extra proijcitur a nube τ a frigore loci: τ hec est causa φ descendit cũ impetu ex vapore enim calido est qui est siccus igneus coarcans in subtilitate partiũ suarũ: quarũ vna impellit super aliam: τ ita expellit inferius: τ tunc scindit nubes τ fit sonus τ soni illius quãtitas τ vehemẽtia est fm quãtitatẽ impetus quo scinditur nubes expellens vaporẽ fortis vel debilis: τ de differẽtia horũ duorũ supra tractatũ est. videbit autem alicui forte inconueniens qđ dicit Aris. coruscationẽ descẽdere pp mãm cum mã eius vaporabilis sit: mã autem vaporabilis calido ascendit τ ita maxime videbitur debere ascendere: τ tamen non tñ est calida sed ignita: aduertendum est materiam coruscationis esse coagitataz expulsione frigoris: τ inspissataz: τ ideo descendere lȝ sit ignita: τ φ sit spissa indicat calor ignis: qr ignis calorem rubeum non haberet nisi materia esset inspissata.

ℭ Cap. 18m. De diuersitate colorum ignis qui apparẽt in coruscatione τ de diuersis ignibus ex vapore coruscationis: τ de materia coruscationis.

Coruscatio deniqȝ aliqñ videtur alba τ aliquãdo citrina: τ aliqñ subrubea: τ aliqñ quasi rubicunda: τ aliqñ fumosa nigra lucẽs aliquãtulũ: sicut carbones obscuri ignari: cã ãt caloris albi lucidi tenuis est: qr vapor incensus in nube vehementis est subtilitatis τ tenuitatis: τ ideo non habet vehementẽ inflãmationem: qr flãma eius fumus ardens: τ talis materia qȝ nihil fumat: nec est talis materia vehementis caloris vel adustionis qr nõ adurit nisi qđ ha-

bet ignem cõpressum ⁊ adunatū: ⁊ ideo si aliqñ descendit sup corpora lignea vel alia. videt flāma super ea: ⁊ tñ nõ adurit: ⁊ hoc est ideo q2 nihil illius coruscationis ignis quasi nullius est virtutis. ⁊ ideo etiā corpora sup que cadit nõ fumant: q2 parū alterat ea talis flāma. Citrina aūt coruscatio fit ex vapore minus tenui in quo flāma magis est parū spissa: ⁊ magis aliquantulum humida ⁊ subrubea est spissior: magis ⁊ glutinosa subrubicūda que est sicut igniti carbones lucidi ex vapore denso bene cõmixto: ⁊ glutinosam habēte humiditatē ⁊ hoc est vapor vehemētis adustiosis oīm eorū super que cadit ⁊ erumpit cū rumore magni soni sicut multū esca dens bulliens de fornace ⁊ ideo iste vapor etiā in aqua magne pinale ardet ⁊ incendit ciuitates ⁊ penetrat vsq3 ad interiora corporū sup que cadit. ⁊ forte subito interimit ea. Fumosa aūt nigra multū est terrestris ⁊ ignita: ⁊ ideo si fuerit multum ignita humida humido viscoso decoquit inde lapis niger vel rubeus in colore cadens de nube: ⁊ scindit trabes ⁊ penetrat muros ⁊ vocat a vulgo securis tonitrui: ⁊ hos lapides videmus oculis nostris est aūt lapis tenuis vel acutus in parte vna. eo ꝙ ad illam partē primo vapor inclinabat cū decoqueret. oīs aūt ille vapor qui non decoquit in lapidem sparsus effundit de nube: ⁊ ideo incertū h3 motū ex multis mouētibus quorū vnū est expellens frigus ⁊ hoc spargit eū plus ⁊ minus sm ꝙ magis ⁊ minus spissus est ⁊ magis ⁊ minus cõglutinosus: q2 sm hec duo magis ⁊ minus est dialibilis alterum autē diuaricans ipsum: est id qd occurrit ei in aere. s. ventus ⁊ nubes ⁊ tertiū est id qd tangit cū impetu veniens ad terrā. hoc enim extrudit ipsum sicut pila repercutitur proiecta ad parietē ⁊ ex hoc qd multi mirantur ꝙ percutit in locis diuersis ⁊ intrans in domū resertitur per hostiū vel alibi ⁊ cõburit corpora lateraliter sibi opposita. sup que non cecidit cū caderet de sublimi: vapor autē qui fuerit subtilior eo: est diuaricabilior ⁊ minus periculosus: q2 l3 cadat super multa. tamē non de facili incendit ea; aliqñ autē ita debilis est ꝙ extinguitur in aere ⁊ nõ peruenit ad terrā nisi alteratio splendoris eius. Omnes autē istas diuersitates intellexit Aristo. quando dixit: ꝙ quādo fumus coruscationis multiplicatur ⁊ agitatur ipellit qd est in circuitu eius: ⁊ cum percussione nobis audita ⁊ actio intensionis eius percipitur per visum qd iudicium est super vaporem illum sm ꝙ est dispositio materie eius in calore: ⁊ spissitudine ⁊ coherentia partium eius.

Cap. xx. Et est digressio declarans diuersitatē effectus tonitrui coruscationis.

Videbatur autē diuersis phis tonitruum ⁊ coruscationes res diuina ꝑpter mirabilitatē ⁊ diuersitatē effectus eius precipue autē dicētes coruscationē esse diuinā fuerunt duo magni in diuinis idolorū patres arbalus. s. ⁊ Cecina qui dixerunt Iouis esse voluntatem: eo ꝙ diuersus ⁊ mirabilis esset eius effectus: ꝑpter qd inuenit aliqñ ledere flores vinearū cū nusq3 appareat exustionis vestigiū: ⁊ aliqñ liquefacere aurū ⁊ nõ ledere crumenā siue saccum in quo est aurū: aliqñ vo cõminuit siue liquefacit gladiū vel perforat multis foraminib9 absq3 adustione vagine: aliqñ aūt exurit calcios alicuius ⁊ nõ ledit crus ⁊ pedem eius: aliqñ autē exurit pilos alicuius in toto corpore suo ⁊ nõ adurit corpus ei9. Dico aūt pilos tam in inguine ꝙ sub ascellis ⁊ ceteris locis occultis ⁊ nõ ledit crura vel brachia que inguina vel ascellas cooperiunt. aliqñ aūt alterat colorē hoīs vel alterius qd percutit ⁊ nihil amplius facit ⁊ aliqñ interficit: cū tñ nullū signū appareat adustionis vel vulneris aliqñ āt in interfectis apparet signū adustiosis ⁊ aliqñ apparet signū diuisionis ⁊ nõ adustionis. ⁊ precipue apparet hoc in lignis ꝑcussis a tonitruo que loco diuisionis albissima inueniunt: ⁊ admiratiōe pre oībus dignū est ꝙ sicut dicit Seneca aliqñ percutit ⁊ adurit doliom: ⁊ tamē adhuc ad tēpus cõstat vinū ⁊ nõ defluit nec effundit. Fertur a phis quibusdā ꝙ percussum aial venenatū amittit venenū cuius signū est ꝙ serpēs fulmine percussus intra paucos dies vermiculat putrefactus qd non facit aliter interfectus eo ꝙ venenū in eo ꝓhibet nasci vermes vel ex eo cibari. Qd autē oībus fulminatis cõiter accidit est ꝙ omne ꝑcussum fulmine h3 odorem sulfurū ⁊ ꝙ aial percussum fulmine semper vertit caput cõtra impetū fulminis.

Arbor autē vel planta si ꝑcutit hastulas euulsas fulmine cõtra fulmen erigit ⁊ alia multa in effectibus fulminū vocata sunt a phis mirabilia: ꝑpter que dixerunt oēs qui antiquitus theologizabant ꝙ fulmē numine dirigeret ⁊ attribuunt illud regi deorū quē Iouē appellabant. sicut ergo enumerata sunt ista ita reddemus causas nāles ipsorū vt pateat qui est error attribuere eas dijs: postea autē redibimus ad querendum vtrū Iuppiter qui est vna stellarū que dicunt planete aliquid virtutis habeat in tonitruo ⁊ fulmine. Dicimus ergo qd ex ante habitis p3 ꝙ in fulmine aliqñ vapor descendit in terrā ⁊ aliqñ extinguitur anteꝙ descēdat ille autē qui nõ descendit sed extinguit ⁊ est debilis nõ adurit nec percutit aliud. ille autē qui descendit aliqñ est subtilis: ⁊ aliquando grossus subtilis aūt penetratiuus est valde. ⁊ q2 miscet aeri quē alterat lumine suo: ⁊ igne siue calore efficit ab hoc magis subtilis ⁊ ideo ea que sunt porosa penetrat ⁊ iterius adurit l3 nõ videat vestigiū sicut vinearū flores eo ꝙ lignū istud fit valde porosum. Inter ligna aūt porosa distinguendū est: q2 aliquid h3 poros rectos: ⁊ aliquid h3 tortuosos sicut buxus ⁊c. ligna nodosa ⁊ lignū nõ habens poros rectos non recipit subtilem vaporē sine inflāmatiōe aerē in ꝓfundū sui: ⁊ ideo nõ aduritur in flore: qd autē h3 poros rectos dupliciter habet eos: aut enim h3 eos ascēdentes ab imo per lõgitudinem ligni sui sm cursum nutrimēti a radice: aut h3 eos de medulla venientes ad superficiē ligni in circuitu sicut radij stelle cuiusdā pingunt venire a centro vno ⁊ illud qd primo modo h3 poros non h3 eos patulos cõtra fulgur: ⁊ ideo nõ de facili aduritur fulgure. precipue si habeat corticē durū ⁊ spissum sicut quercus ⁊ pirus ⁊ in alijs. hoc autē qd habet secundo modo poros patulos h3 eos ad fulmen in circuitu vndiq3 veniens q̄si haurit ignē subtilē emissum a fulgure: ⁊ precipue si habeat corticē diuaricatum subtilem sibi quasi nil adherentē ⁊ ideo q̄si pre oībus lignis in flore vitis aduritur: q2 taliter dispositos h3 poros ⁊ cortex suus non bene adheret ei: ꝙ aūt sic disponant pori sui sic probabit si viris viridis incidat in nodo tunc enim apparēt radij albi pororū de medulla ad modū stelle: ad superficiem venientiū ⁊ ideo ingeniata est natura ⁊ dedit ei folia lata quibus defendat se ⁊ fructus suos qd etiā faciunt sapientes vinitores: condensant enim primo cū est in flore folia ante flores ⁊ botros ⁊ in tempore maturitatis auferunt vt sol tangere possit vuam ⁊ maturare. hec eadem causa est quare diu aspicienti contra fulgura facies intumescit ⁊ forte excecatur: est enim homo sit pellis subtilis ⁊ poros haurit ignem in poris qui corrumpit humidū ibi inuentū ⁊ inflat faciē ⁊ in oculos intrat magis difficulter ⁊ liquefacit ⁊ exiccat humorē crystallinū ⁊ excecat oculum. Si autē fuit ignis magis coherens sibi nõ sparsus sed subtilis ⁊ bene cõmixti ⁊ cõtinui vaporis iste penetrat porosa sicut coria non resistentia ⁊ frangit dura sicut aurum vel ferrū ⁊ si est in eo impetus ictus maior ꝙ caloris cõminuit tñ vbi tangit vel forte conterit in puluerem: si autem est sibi impetus ictus ⁊ caloris liquefacit aurum vel ferrum ⁊ nõ corium eo ꝙ propter corij porositatē vel ligni nõ congregatur in eo multus ignis nec diu stat retētus in ipso sed transit per ipsū. nihil enim prohibet ꝙ ignis in vapore disperso non adurat qui quando cõgregatus est in duro corpore cõprimente ipsum efficitur fortissime adustiosis ⁊ huiusmodi exemplum est in calce frigida in qua est dispersus ignis qui quando congregatur ad vnum locum ex hoc ꝙ expellitur a quibusdā partibus calcis ad alias quasdam per aquam frigidā infusam calci efficitur adurens. Qd aūt dicitur ꝙ aliquando adorit calceos vel alias vestes ⁊ non ledit hominem: dicendum ꝙ vapor iste debilis est adustionis alterans combustiose siccum qd tangit imediate ⁊ non potens in aliquid per medium nec illud qd habet humorē sanguinis vel alterius ignē extinguentis infusū: debilissimus autem vapor ⁊ diuaricatus valde qui pilos incendit q2 pili sunt fumus in aere exiccatus sicci valde ⁊ facillime incensionis: ⁊ ideo vapor ille nihil aliud alterare põt ꝑpter sue flamme debilitatem: vapor autem subtilis magis ictus ꝙ adurens inficit colorem percussi: ⁊ facit concurrere sanguinem sub pellem ⁊ ideo inficit hominem sicut hanc pellem inflammatam ⁊ talem iam vidimus. vapor autē ille si sit fortissimi ictus interficit hoīem eo ꝙ penetrat vitalia mēbra interiora ⁊

Propter quid ... circa fulgura facies ... fere ... excecatur.

Propter quid fulgur ... coherens ...

Propter quid ... fulmine ...

poret adustio nis vestigia.

penetrat eam ꝑp subtilitatẽ vaporis ⁊ dilatationem vulnus nõ apparet nec ẽt adustio eo ꝑ magis ictu ledit ꝙ calore. si aũt sit grossus adherẽs ibi facit vulnꝰ ⁊ si ẽ valde calidus relinquit signa adustionis maiora ſm ꝓportionez sui caloris ⁊ adherẽtie partium mãe eius: ⁊ si impetus huiꝰ ictus: ⁊ non est valde spisse flãme venienẽ ligna siba que dividit ⁊ talis ictus est frequens valde ⁊ sepe videẽ ¶ De dolio aũt percusso ita ꝙ ad hoc stat vinũ ipse Seneca reddit rõnẽ dicens ex fulmine aliquẽ remanere spũm in eo humore quẽ cõgelavit q: verisimile est neq; enim alligari potuisset nisi aliqđ ei eẽt additum vinculũ ¶ Hec aũt solutio nõ est ꝯveniens: q: spũ ritualе nõ cõtinet corporale humidum quale est humidum vini. ¶ Adhuc aũt nõ est sufficiens q: scitur bene ꝙ aliquid cõtinet sed deberet ostendi quid esset illud ⁊ hoc non potest haberi ex verbis Senece.

Propter qđ ꝓpria dolio a fulmine vinũ collat.

Solo ꝓpria.

¶ Sciendũ ergo ꝙ ꝓprietates vini fulminati sicut omnis liquoris fulmine percussi est quod efficitur pestiferũ: ⁊ si quis bibat illud morietur vel demen tabitur. Si multũ fuerit vinũ vel oleum fulminatũ fulmen enĩ illud vino vel oleo vel cuiq; liquori quẽ percutit immiscet vaporẽ viscosum corruptum ⁊ sulfureum qui humor liquoris fulminati cõtinuatur ad modum pellis viscose: ⁊ illa pellis cõtinet liquorẽ ad tẽpus ne defluat oĩo tamẽ nõ ꝯtinebit ipsum huius autẽ signum est ꝙ si psillium immisceatur vino in magna quãtitate cõtrahet vinũ viscositatẽ multam ex psillio qđ est viscosum valde: ⁊ illa viscositas ꝓpter calorẽ vini expellitur in circuitu vini ⁊ ibi spissatur que cũ spissata fuerit etiã si cõtrahatur spina de dolio vini ad magnũ tẽpus nihil exibit. Sicut autez liquida inficit ⁊ facit pestifera ita dicta venenata emũdat a veneno q: calore suo extinguit in eis naturale humidũ qđ erat venenosum: ⁊ postea paulatim expirat ab eis vapor fulminis ⁊ sic liberatur cadaver ab vtroq; veneno ⁊ tunc vermiculant corpora talia. Qđ aũt odorẽ habent sulfuris oĩa fulminata ⁊ fetida sunt valde propter vaporem sulfureũ qui spargitur ex nube: q: aqueitas ipsius vaporis mixta est cũ terrestreitate calore corrũpẽte ⁊ adurẽte ⁊ perducẽte ad vẽtositatẽ sulfureã: ⁊ talis vapor ꝓcedit de nubibus aquosis in se terrestres vapores habentibꝰ igni tos: ⁊ hec est generatio sulfuris vt nos ostendemus in quarto libro huius scientie: ⁊ ideo oĩa sulfuracea videntur que fulminanẽ.

Propter qđ aial percussũ fulmine vertit caput versus fulmen.

¶ Qđ aũt aial percussum fulmine vertit caput ⁊ frontem ad fulmen ⁊ hastule arborũ dirigunẽ ad ipsum ex impetu est ictus vehemẽtis qui cõvertit ea que percutit tõtem impetum ¶ Preterea nãle est aiali dirigere se cõtra nocumentum veniens super ipsuz ⁊ ideo in ipso visũ quo temtat quale sit nocumentũ per fulmen morẽ ⁊ videẽ ad ictuz fulminis cõversum: super hoc tñ augures diversa ꝓnosticanẽ de quibus non est curandum ad presens qñ in alia scientia de hoc erit inquisitio: vtrum habeat aliquid veritatis.

¶ Cap. 23ᵐ. Et est di. declarans qđ est qđ percutit de nube.

Oportet autẽ nos hic querere quid est illud qđ in ictu descendit eo ꝙ id est suppositũ in ꝓmissis aut enĩ illud est vapor aut aer aut vtrunq; aut neutrũ horũ videntur autẽ quibusdã neutrũ horũ esse q: tenue facile cedens nõ cõminuit corpora dura ⁊ fortia descẽdens autẽ de nube corpora dura ⁊ fortia cõminuit: videẽ ergo vapor vel aer nõ eẽ. Amplius enim qui facillime a quolibet impellitẽ non videẽ esse qđ impellat fortissime quelibet alia: aer aũt ⁊ vapor facillime ab omni corpore alio impellunẽ: videẽ ergo ꝙ non impellant alia: probant autẽ hoc quidã per experta: eo ꝙ lapides ⁊ ferrum ⁊ quedã alia mineralia. Aliqñ ab alto descendunt quorũ ex simplici vapore nõ est generatio: aliqñ etiã q: cecidisse de nube corpus aĩalis perfecti sicut vituli: ⁊ eẽt corpus mortuũ oĩa autẽ hec faciunt ad hoc ꝙ fulmen sit res diuina: ⁊ in ictu fulminis deus vtatur rebus quibꝰ fuerit voluntas eius: ⁊ vt timeant inferiores sicut Pithagoras dixit Jovẽ tonare quatenus timeãt illi qui sunt in tartaro.

Impugnatio opinionis asserentis fulmen esse diuinũ.

¶ Si aũt hec cõcedanẽ pro nihilo erit opus nature: qđ ante diximus vbi ostendimus diversitatẽ vaporis qui exijt de nube: pro nihilo etiã erit qđ dicit Aristo. in libro de aia: ꝙ aer cuz tonitru ictus scindit lignũ ꝓpter hec ⁊ his similia.

Propria positio.

¶ Dicendum ꝙ Deus sublimis naturas regit ⁊ administrat per naturales causas ⁊ illas hic querimus postq; divinas q: non sunt proxime nõ de facili possumus eas investigare: dico ergo ꝙ aliqñ est vapor cũ aere ictus ⁊ aliqñ solus: nihil enim ita percutit sicut id qđ primi percutiẽtis ictum maxime recipit nihil autẽ ita recipit ictus percutientiũ sicut aer ⁊ vapor qui aliquid hz de forma aeris ꝓpter raritatẽ: ⁊ ideo fortissime percutit aer vapor aũt nunq; percutit sine aere: q: semper vapori aer est immixtus: aer aũt aliqñ percutit sine vapore q: vapor vsq; ad terrã non percutit huius aũt signũ est vẽtus ⁊ terremotus que talibꝰ ictibus aeris fiunt ⁊ vaporũ.

Solo ad obiecta.

¶ Qđ ergo obijciẽ primo ⁊ secũdo facile soluiẽ: q: aliud est de aere ⁊ vapore in se cõsideratis: ⁊ aliud de eis cõsideratis in impetu ⁊ violentia ſm se enim nihil violentie inferunt: percussa eniz inferunt maximã violentiã: ⁊ huiꝰ causa est q: nullum aliorum corporũ intus ⁊ extra subiectũ efficitur violentie nisi aer ⁊ vapor qui in profundum ⁊ ꝓpriã mãm recipit eẽm ictuz violentuz: ⁊ hec est causa ꝙ oĩa que impellunẽ impellunẽ aere vel vapore ⁊ nulla violentia põt esse tam fortis sicut violẽtia vaporis ⁊ aeris: ⁊ ideo scindit cum tonitru aer vt dicit Aristo. alia enim corpora nõ efficiunẽ subiectũ forme que figuratur ab ictu percutientis corporis eo ꝙ spissitudine sua resistunt ⁊ violentiã in interius sui nõ recipiunt. ¶ Qđ autẽ mineralia cadunt de nube cõtingit ꝓpter mixtionẽ vaporũ elevatorum quorũ natura tendit ad nãm argenti vivi ⁊ sulfuris terrestris nõ desiccati: ⁊ argenti vivi luculenti vnde precipue ferrũ cadit quando cadit ꝙ illud fit ex terrestri luculento ⁊ viscoso: ⁊ q: multum decoquiẽ ab igne nubis ꝓpter hoc cadit in speciali his optimi qđ est ferrum durũ ⁊ depuratũ: ⁊ q: cuz congelatẽ ferro cõgelatur in interioribus nubis: ⁊ per modum guttarum distillat ab interiori vapore: ⁊ ideo est massa sicut ex granis milij ⁊ ceteris cõpositis: ⁊ corpora aũt animaliũ perfectorũ rate formant in nube iz hoc semel dicat Avicẽ. contigisse: ꝙ corpus vituli cecidit: ⁊ hoc ipse marie attribuit virtuti stellarum in tpe illo formam vituli imprimentium.

De casu vituli ex fulmine.

Mineralia aũt que cadunt adeo sunt excocta ꝙ nec liquescũt nec fabricabilia sunt: sed cũ ad ignem ponunẽ euaporant in cineres: ⁊ per hoc pz causa nãlis omnium prehabitorum.

¶ Cap. 24ᵐ. Et est digressio declarans tẽpus tonitrui ⁊ coruscationis ⁊ locum generationis eorũdem.

Tempus autẽ harũ impressionũ que sunt tonitruum ⁊ coruscatio est precipue in estate: ⁊ in estate etiã post magnuz caumã ⁊ tẽpore magni estus: cuius causa est q: impressiones iste fiunt ex vaporibus grossis spissis siue sint humide: ex quibus fiunt nubes nigre spisse siue sint sicce q: tunc fiunt ex vapore terrestri inflãmato: vapor aũt hmõi nõ elevatur in superficie terre: vbi terra subtilis est ⁊ aqua subtilis que per pluuias descẽdit ad terrã sed vapor iste eruitur de profundo terre vbi aqua impura est ⁊ terrestris ⁊ spissa ⁊ grossa ⁊ glutinosa: q: ex illis ꝓprie fit vapor harum impressionum eruere aũt non põt in intimis terre vaporez nisi calor magnus valde ⁊ ideo non põt fieri nisi in tpe estatis. Adhuc autẽ nõ fit tonitruum nisi de vapore adusto: qui in ipsa sua elevatione incipit inflãmari sicut ante diximus: calidũ autẽ adurens non est nisi tẽpore estatis: ⁊ ideo vapor tonitrui ⁊ fulguris non elevatur vt in altum nisi tempore estatis. Amplius generatio tonitrui ⁊ coruscationis non fit nisi frigore fortissime impellente nubẽ aqueam ⁊ cõprimente vaporem: tale autẽ frigus non est in aere nisi sit expulsum vndiq; ad vnum locũ aeris: expulsio aũt huiusmodi nõ est fortis nisi tẽpore caumatis: vt patet per antedicta generatio ergo tonitrui ⁊ coruscationis per se nõ est nisi tẽpore estatis: ex hoc cõsequenter scitur ꝙ generatio istorũ est post serenitatem ⁊ in ipsa operatione istorũ celum obnubiletur: q: tẽpore nubilo frigus dispersum est in aere: ⁊ non facit operationẽ fortez in loco vno. Sed q: ista non fiunt nisi in nubibus necesse est ꝙ celum obnubiletur in ipso descensu istorũ: ⁊ iz autẽ aliquando videatur nõ esse nubes cuz micat fulgur sicut in estate in frigido videtur coruscatio sereno celo ꝓcipue in crepusculo tñ ibi sunt nubes vbi micat coruscatio: ⁊ ad nos venit alteratio splẽdoris eius. Ex dictis de facili scitur duplex locus generationis harũ impressionũ. s. locus vbi generantur ſm formas suas: ⁊ locus vnde extrahitur ⁊ elevaẽ sua mã necesse est eniz vt generenẽ in loco altiori q̃ impressiões humide: q: ille frigidior est eo ꝙ ad ipsum repellunẽ ab inferiori calido: ⁊ hmõi signũ est multum spatiũ qđ est inter auditũ tonitrui

ꝛ visum coruscationis precipue tum magna sunt tonitrua: q: tunc maius est spatium illud ꝙ quādo sunt parua . locus aute vnde extrahitur materia est humidus grosso humore aque ꝛ habens terrestre glutinosum nō de facili separabile: q: hoc igne adurente magis cōprimiꝫ ꝛ spissatur in nube.

Cap. 25m. Et est digressio declarans quid virtutis Juppiter habeat in tonando.

Omnes aūt antiqui phi Hesiodiste quorum insecutores fuerūt Athalus ꝛ Cecina deo Joui tonitruū ꝛ fulgur attribuūt Jouē vt dicit Seneca regē vniuersitatis appellātes ꝛ patrē q deus dicit a Platone: sed tū ille omniū rex autor sit nō magis attribuit ei tonitruū ꝙ qdlibet aliorum operum nāe. dicebāt autē illi antiqui ꝙ spēs tonitrui sunt tres. s. cōsiliariū auctoritatis siue inductoriū: ꝛ qd dicit stat⁹: ꝛ hec diuisio augurū fuit antiquorum: dicebāt enim ꝙ Juppiter tonat ꝛ hoc fit aut vt prosit aut vt noceat. Si aūt vt prosit fit tonitruū Jouis facit hoc ipse p se sine ꝯsilio deorum ꝛ hoc facit dum aliquis tractat de aliquo faciēdo ꝛ hoc est ꝯsiliariū tonitruū q: enim Juppiter itonat sup illud est bonū dūmodo nō cū terrore veniat tonus. Si aūt vt noceat tonat hoc fit dupliciter. s. aut cōminādo aut feriēdo. Cōminando autē venit tonitruus magno sono iprouisus in quo Juppiter tēpla celi aut vt magno cōcutit sonitu sine fulmie directo ꝛ hoc facit Juppiter aduocato cōsilio. 12. deorum ita videlicet ꝙ ipse duodecimus est vt dicit Ennius qui sūt Juno: Vesta. Minerua Ceres: Diana. Venus: Mars: Mercurius: Juppiter. Neptunus Vulcanus: Apollo. ostēdens in hoc mortalibus vt dicit Cecina qm̄ regibus ꝓpriū est semp ꝓdesse etiā sine cōsilio: sed nō cōminādum est eis nisi cū deliberato cōsilio: ista tū Jouis cōminatio sacrificijs vel differri vel expiari poterat feriēdo autē nō tonabat Juppiter nisi tota synodo deorum celestium ꝛ terrestriū cōmunicata ꝛ celebrata: q: fulmē hoc sacrificijs non poterat expiari: sed ꝛ docuit in hoc ꝙ pene nō irrogarētur a regibus nisi multis dictantib⁹ vindictā ꝛ tūc stabiles eē debere i sniā. Hoc aūt hoc dictū antiquorum error est. omnino pꝫ tali rōne: quecunqꝫ enim causam determinatā ꝛ necessariā habēt ista nō possunt hoies immutare tonitrua vt pꝫ per habita causas determinatas habēt ista: ergo nō expianꝫ per hoies. Hoc autē tonc fiant qñ tractatur de cōsilio vel nō casus est: ꝛ ideo nō pōt esse certa determinatio per illud. Adhuc aūt cōstat per oia antedicta ꝙ ad esse tonitruorum nō exigitur ꝙ vapor terre sit inclusus in humido agitāte ꝛ cōprimēte ipsum frigore loci: nō ergo opꝫ Jouē aduocare cōsiliuꝫ. 12. deorum cōtentorum sup illo. Adhuc autē cōsilium est de hisque possunt fieri ꝛ nō fieri: tonitruuꝫ est de hisque necesse est fieri existēte causa sua: ergo frustra Juppiter cōsiliabiꝫ de illa. Omissis ergo friuolis augurū verbis ꝛ inter se repugnātibus dicamus ꝙ sapiētes phi Joui qui est vna. 7. stellarum erraticarum tonare attribuunt: cuius nulla alia est cā nisi q: Juppiter hꝫ in ꝓprietate eleuare ventorum fortiū ꝛ sic orum māiu: vt supra diximus: precipue quādo fuerit cōiunctus in virtute aliqua cū marte tēpore estiuo in signis aquilonarib⁹: q: tunc certissime pōt predici ꝙ multe scintillationes ꝛ tonitrua fient in aere: ita etiā periculū futurū sit hoibus pp aeris pestilentiā ex nimia corruptione futura ꝓpter vapores incēsos pestiferos imixtos aeri: q: Juppiter cum sole eleuat eos ꝛ Mars incendendo corripit eos demū ita fit aer venenosus. Quecūqꝫ aūt ab augurib⁹ inueniā leganꝫ friuola sunt ꝛ absqꝫ ꝯsideratiōe phica dicta nec dignū ve disputeꝫ ꝯtra ea que quasi nulli rationi innituntur ꝛc.

Cap. 26m. Et est digressio declarans spēs fulgurum.

Species vō fulgurum vt optime dicit Seneca tres sunt. Quarū prima est ꝙ crebrat. Scda fulmen qd dissipat. Tertia fulmen qd vrit: fulmē autē qd crebrat subtilem hꝫ flāmam ꝛ ideo per angusta foramina vel poros fuga est ei ob sincerā ꝛ purā flāme sue tenuitatē fulmen autē qd dissipat est globatū: ꝛ habet cōmixtaꝫ virtutē spiritus coacti ꝛ ꝓcellosi fulmen autē creb: ans redit aliqñ per foramen per qd ingressum est vel detrudiꝫ ad latus vbi inuenit vacuuꝫ: sed 2m fulmen qd dissipat nō redit nec perforat: sed rumpit ea que percutit. Tertia autē spēs fulminis qd vrit multū hꝫ grossi terrei vaporis ꝛ magis est igneuꝫ ꝙ flāmeū: ꝛ ideo relinquit magnas igniuꝫ notas que inherēt percussis. Secūdum tū ꝙ lꝫ nullum fulmē venit sine igne tū illud ꝓprie dicitur fulmen igneuꝫ qd manifesta relinquit signa ardoris. Qd autē vrit ꝛ fuscat vrendo trib⁹ modis adurit: aut eniꝫ afflando quasi ledit leui iniuria: aut cōburit: aut etiaꝫ accēdit: oia enim ista vrunt. sed differēti modo: qdcunqꝫ enim cōbustuꝫ est id vtiqꝫ ꝛ vstum est. sed nō cōuertitur: q: qd vstuꝫ est leui iniuria nō necessario cōbustuꝫ ꝛ cōsumptū in parte vel in toto: q: pōt ignis vssisse aliquid ipso transitu suo. qd nō ꝓpter hoc cōbustum est ꝛ pōt aliquid esse cōbustum qd non sit accensum: sed nō cōuertitur. q: accensum est qd nō cōburatur in toto vel in parte: hec ergo de tonitru ꝛ fulgure quātuꝫ ad nālem scientiā sufficiunt. Reliqua eniꝫ fm ꝙ hec ad diuina quedam reducunꝫ dicenda sunt in sciētia de nā deorum.

Tractatus quartus tertij libri Metheororum de coronis ꝛ iride que apparent in nubibus.

Cap. pm. Et est digressio declarans que sit tractatus intentio: ꝛ qdis dicendorum ordo.

Habitis. s. oibus impressionibus que de vaporib⁹ aqueis ꝛ terreis generanꝫ: ꝯñter opꝫ nos inestigare causas illarū impressionū que ex lumine solis ꝛ lune ꝛ quarūdam stellarum reflexionibus super nubes humidas ꝛ terreas apparēt in subtili sicut sunt circuli circa lunā ꝛ stellas ꝛ solem apparētes: ꝛ sicut est arcus varius qui diciꝫ iris. q: autē iste impressiones vt in mā sunt in nubib⁹: ideo opꝫ nos tangere primo de nubium diuersitate q: earum diuersitas multuꝫ facit scire diuersitatē illarum impressionū. eo ꝙ in eis oēs figuranꝫ. postqꝫ aūteꝫ diuersitas nubium fuerit determinata tangemus de coronis que grece halo vocanꝫ: ꝛ postea dicemus de iride: ꝛ tandem de perpēdicularibus virgulis circa solem ꝛ lunā depictis ꝛ tunc de pahelio que sunt similitudines solis ꝛ lune: ꝛ dicemus quedā que ad libri istius pricnet cōpletionē: lꝫ aūt in lineis mathematicis rectū sit ante circulare: q: rectuꝫ est forme vnius simplicis: circularis aūt linea est duarum formarum eo ꝙ habet formā cōuexi ꝛ cōcaui: vnā exterius in arcu: ꝛ alterā interius circa chordaꝫ arcus: tū q: nos de recto inquātum est rectum nō intēdimus nec de circulari inquātum est circulare: sed potius de eo qd rectū ꝛ circulare fm suum esse phicum. s. inquātū est circulus vel linea in nube depicta: ꝛ q: fm esse hic circulus cōpletius ostēdit corpus solis vel lune vel stellarum a quo fit talis ipressio ꝙ linea: ꝛ ideo nos de circulo ꝛ semicirculo siue portione semicirculo minore primo dicemus: ꝛ postea de lineis rectis. Adhuc aūteꝫ intelligēdū est ꝙ oēs ipressiones de qbus in antecedētibus istius libri diximus fiunt a stellis fm hoc ꝙ radij stellarum excitant calorē: ꝛ per calorē eleuant duplicem vaporē. s. aqueum ꝛ terrestreꝫ: iste autē de quibus nunc dicemus impressiones fiunt a solo lumine superiorum corporum: ꝛ nō a calore ipsoruꝫ in vapore iam eleuato ꝛ cōdensato ꝛ nihil differūt a precedentibus oibus preter galaxiam que nō est impressio in elementis sed potius in celo facta sicut supra diximus in pmo hui⁹ scientie libro: q: ergo iste ipressiones fiunt in aere sunt in vapore iam eleuato: alie autē iam diuersificabanꝫ in eleuatione ipsius vaporis calidi vel frigidi vel humidi vel sicci ideo oportuit illas determinare ante istas.

Cap. 2m. De diuersitate colorum nubium.

Primū ergo inter ea de quibus dicturi sumus est de diuersitate nubiū fm differentias colorum: dico ergo ꝙ videm⁹ nubes nigras qñqꝫ: ꝛ hoc cōtingit pp alterā duarum causarum: nigredo enim alia de cā fit in vapore terrestri: ꝛ alia in vapore humido. Si enī vapor terrestris sit calor: agit in eo extrahēdo humidū: ꝛ tunc ꝯbiꝫ ꝛ adurīꝫ siccū terrestre sicut coriū expositū igni: ꝛ q: ꝯbiꝫ ꝛ exuriꝫ ab eo lumen qd nō pōt penetrare p ipm: ꝛ ideo fit nubes nigra fortis nigredinis: fit autē hec nigredo in aere inferiori. sicut supra dixim⁹ in primo libro de cā ipressionis illius que dicitꝫ foramina aeris ex vapore cōbusto ꝛ extracto hoc solo excepto ꝙ vapor inferior nunqꝫ fuit inflāmat⁹: ꝛ ꝙ nunqꝫ fuit in suprema aeris regione: de illo ergo intelligit Arist. qd dicit: ꝙ qñqꝫ agit in nubes

Impugnatio

Solo pptia.

In pho me t. rtm metho rep ca. i. de. De halo et iride.

calidas operationē vehementē qm̄ cōstringit eas ⁊ inspissat partes eam: ⁊ ideo nō recipiunt radiū solis intrinsecus sunt ideo videnē nigre: cā aūt nigredinis in vapore humido alia ē: qz calidū agit in humidū dissoluēdo ipm ⁊ quāto plus dissoluit ipm tāto plus efficit incidimus: ⁊ iō nigredo nō pōt causari in hūido ex calido sed potius calidū circūstās expellit vndiqz frigus ad nubē hūidā: ⁊ p frigus illud vapor hūidus inspissatur ⁊ cōdensaē in nubē dēsam: que pp sui densitatē nō pōt recipe radios solis vel stellaꝝ in interius sui: ⁊ iō remanet nigra: qz nigrū causaē re priuatiōe luminis ab interiorib⁹ pspicui. Si aūt fit vapor aqueus subtilis ⁊ hēat in se operationē calidi vndiqz circūfusū nec frigus aliqd opereē in ipm illud recipit in se subtilitatē ⁊ disgregationē ex operatione calidi: ⁊ ideo radios celestiū corpoꝝ recipit intrinsecus sui: ⁊ iō fit nubes alba ⁊ si ad terrā reprimiē a frigore aliquo fit inde nebula alba: si aūt nubes hēat in se humidū fumosum admixtū aliquātulū terrestri adusto ⁊ recipit radios in se corpoꝝ superioꝝ tūc rubes nubes que aliqñ hz purpureā rubedinē radijs inferius venientib⁹ ad humorē nubis in mane: vel i sero: ⁊ hoc significat pluuiā in eodē die futurā. Si fuerit in mane qm̄ vapor quē sol adducit significaē esse vehementer hūidus ⁊ iam preparat⁹ ad ꝯuersionē. Si aūt habeat nubes quasi sup se respsaꝫ purpureitatē obscurā valde ⁊ fit nubes visu densa: tunc illa rubedo ex partib⁹ terrestrib⁹ adustis que racu inflāmari incipiunt in ventre nubis: ⁊ iō tales nubes sunt piculose ⁊ veniūt in estate ⁊ cū tonitruo paruo qd ē p modū murmuris. Si aūt nubea lūꝫ fit rorana ⁊ ꝯuertēs se ad aquas quas iam incipit stillare pp frigus ꝯuertens eā in aquas ⁊ recipiat in se lumen celeste: tūc erit illa nubes viridis coloris ⁊ p hoc pꝫ q operatio caloris maior est in nube rubea q̄ in alba: qz albā nō adurit: sed rubeā: ⁊ precipue que scdo modo rubea est: ⁊ opatio caloris in illa que tendit ad viriditatē minor est q̄ in rubea vel alba: sed tñ maior est q̄ i illa que nigra est ex nigredine causata a frigido ꝯdēsante nubē: vt pꝫ p predicta. Ceteri aūt colores nubiū supra dicti sunt ⁊ sunt ibi ofise cū se eoꝝ nāles: ⁊ nos in isto tractatu nō indigem⁹ plurib⁹ colorib⁹ nubiū ad colores coronaꝝ ⁊ iridis demōstrandos ⁊c.

¶ Cap. 3ᵐ. De circulo qui apparet circa luminaria ⁊ stellas qui grece halon: arabice haloleri: latine corona vocatur ⁊c.

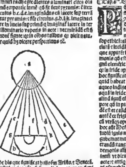
Quia ergo iam diximus causas diuersitatis coloꝝ in nubib⁹ ꝯns est vt dicamus de impressionib⁹: que ex lumine celestiū in nubib⁹ depingūtur: ⁊ de his primo que grece vocanē halon qd area iterpretaē eo q similē fit aree rotunde ad trituram facte: arabice āt dicit haloleri qd latine vocaē corona. Dico ergo in primis q in multis superioribus corporib⁹ apparet iste circulus qz nō tñ ꝯtinet ⁊ solem ⁊ lunā: sed etiā stellas que sunt maioris quātitatis: sicut est Jupiter Mars ⁊ Venus ⁊ ēt Mercurius q lꝫ nō sit maior ceteris: tñ pp suā ꝓpinquitatē ad non maior alijs stellis videtur q̄titas ei⁹: videē ēt circa stellas quasdā fixas que sūt maiores alijs in q̄titate. tēpus ēt apparitionis istius impressionis est vsē: qz videē corona ⁊ hyeme ⁊ estate ⁊ autūno ⁊ vere: sed tñ in autūno videē plus q̄ in alijs tēpib⁹ ⁊ in die ⁊ in nocte videē sed in nocte plus ⁊ in mane ⁊ in meridie ⁊ in vespera ⁊ in media nocte ⁊ in horis itermedijs videē sed plus in sero post crepusculū: ⁊ in mane ante diluculū circa lunā. causa aūt hui⁹ rotūditatis siue corone siue circa luminaria siue circa stellas appareat: siue videaē in vno tpe siue i alio q̄tūcūqz ad nām est vna. vapor enī hūidus ascēdit de terra p calorē solis: q anteq̄ ascēdat ad locū frigoris est mā hui⁹ impressionis. cū enī vapor ille fit hūidus ⁊ racus ex calido eleuāte extrahit p virtutē luminis ⁊ caloris quē facit radius corporis hūtis radiū siue sit sol cū luna siue alia stella notabilis quātitatis e directo sub corp⁹ lucens ita q radius corpis lucētis directe cadit sup ipm: cū aūt ille vapor in medio sui calidior fit q̄ in extremis: ibi illuminaē lumine radioꝝ desup venientiū: ⁊ iō in medio dissipare icipit vaporē humidū q dissipat⁹ reflectiē ad extremū recedens a radio q diametraliter penetrat centrū vaporis: ⁊ sic dilataē circulariter circa radiū illum semp ꝓcedens ampliādo circulū: ⁊ lumē desup veniēs recipitur in ꝓfundo vaporis circulariter diffusū in pferia circuli: eo q in nubē nō fit vapor ille cōdensatus ⁊ iō apparet circulus albus p modū aree dispositus circa luminaria ⁊ stellas quasdā qz aūt iste vapor nō est dissolutus in aerē neqz in nubem cōdensatus pꝫ q opꝫ eū habere moderatū frigus cōtinens ipm ⁊ moderatū calorē qui radi in desup veniente adiutus dissipet eū in centro ipsius. tps aūt moderato frigori cōgruens est autūnus: qz vapor eleuatus in estate ⁊ fere i aerē dissolut⁹ cōprimi icipit in autūno: nec tñ adhuc in nubē condensaē: ⁊ precipue in principio autūni. ⁊ tūc frequenti⁹ apparet. In vere aūt nō adeo frequēter: qz sunt nubes dense relicte ex hyeme q̄ moderato calore frāgi nō psūt. Minime autē apparet in hyeme pp cām dictā: lꝫ aūt appareat in nocte ⁊ in die tñ in nocte frequenti⁹ apparet circa lunā: qz vapor in die eleuat⁹ ⁊ dissolut⁹ frigore noctis opprimiē frigiditate tēpata: ⁊ illud frigus vinci sm partē pōt moderato calido qd adiuuatur calore radij penetrātis vaporē in centro ipsius ex eadē cā apparet quare magis ante diluculū ⁊ post crepusculum videtur: qz videlicet tūc est calor moderat⁹: qz calor diei excellens ⁊ eleuās vaporē ⁊ dissipās eū moderate tēpatus ē post crepusculū in sero frigus aūt noctis imoderate cōprimens vaporē tēperaē accessu solis ante diluculū: ⁊ iō tunc calor vaporis adiutus calore luminis desup veniētis pōt cōplere operationē coronalē in vapore eleuato: sicut dictū est. Est autē aduertēdū q ista ipressio nunq̄ appere pōt nisi qū aer quietus est ⁊ imotus: qz aliter in aere nō ita diu sub radio desup veniente staret: donec modo pdicto circulariter dissiparet: vnde sicut lapis iniect⁹ in piscinā stantis aque facit circulū circa circulū ampliando se circa centrū: ⁊ in flumine fluentis aqua circa casū lapidis tales circuli nō fiunt pp motū aque: ita est ēt in aere de vapore q est sicut aqua stans ⁊ de radio q est sicut lapis percutiens vaporis centrū. Qz aūt hec sit vera cā haꝝ ipressionū testaē Seneca sic dicēs: frigur q sidera circūuenit: quē greci halo vocāt nos coronā dicere apte possimus sic fit cū in piscinā lapis missus est videm⁹ in multos orbes aquā descēdere: ⁊ fieri pmū angustū orbē deīde alios orbes maiores donec euanescat ipetus tale qddā fit in aere cū spissior factus est lux solis aut lune vel cuiuslibet sideris incurrens recedere illū in circulos cogit: nā humor ⁊ omne corp⁹ in circuitu qd ex ictu formā accipit in talē habitū ipelliē qualis est eius qd ipellit. omne aūt lumē rotundū est: ergo ⁊ aer siue spissus vapor lumine pcussus in talē formā exibit nō lōge aūt a terra fit talis effigies quātū tñ visus noster decept⁹ circa ipm sidus putat esse positū: in vicinia enim stellaꝝ ⁊ solis nihil fieri potest q ille tenuis ether est in balneis quoqꝫ aereis circa lucernā in eis accensam: tale quidē aspici solet ob aeris depressi obscuritatem: vnde frequentissime fit post flatum austri cū celum maxime graue ⁊ spissum est.

¶ Cap. 4ᵐ. Et est di. declarās an halō possit esse circulus ad similitudinem corpoꝝ celestium in vapore descriptus.

Dubitabile aūt aliqs dicēs q si halō circulus est descriptus in nube celesti corpore: ois aūt circulus causat⁹ p ipressionē alicuius corporis ad minus eq̄le est illi: videreē q circulus in nube descriptus deberet eē eq̄lis celesti corpori qd falsū est cū multo maius sit celeste corp⁹ preter lunā ⁊ mercuriū q̄ sit terra tota: circulus aūt minor sit q̄ sit vnū miliare terre: forte aliqs dicet qd̄libet celeste corp⁹ multo sit maius q̄ circulus i nube descript⁹: tñ pp lōgitudinē minus videē cū sol q maxime est magnitudinis monopedalis videtur ⁊ imutat nubē sm hoc qd videē: ⁊ nō sm hoc qd est: sꝫ cōtra est q nullū corp⁹ agit operationem suā sm hoc qd videē nobis sed potius hoc sm qd est in reꝝ nā: qz sepe videē res aliter q̄ est. ¶ Amplius res ab eo qd videē alicui de ipsa neqꝫ hꝫ operari neqꝫ deficere ab opatiōe: qz si videri haberet operari oporteret q opposita operareē si a duob⁹ opposita videreē de re ipsa qd esse nō pōt ⁊ sic cōstat q operaē sm q est ⁊ sic redire incōueniēs primū videē nullū enim corp⁹ significā a formam suā in alio iprimit formā minorē q̄ est ipsius corpis vt prius diximus. ¶ Amplius si sn̄ia ꝓspectiuoꝝ vera ē radij pyramidaliter egrediuntur de oī corpore luminoso pyramidis aūt basis amplior est circulus quo lōgius discesserit a primo a quo egrediē ⁊ in quo est pūct⁹ coni eius siue sūmitatis: ponamus ergo talē pyramidē egredi a luminoso corpore sup vaporem cōstat q circulus tangens vaporē multo maior est q̄ circulus descript⁹ sup supficiē spere sicile irradiantis ergo circulus apparēs in nube maior deberet esse q̄ sol vel lu-

Solutio

na vel alia stella vaporē irradiās. ¶ Hec autē z his similia sophismata solui de facili pñt: si ſm veritatē sciat mot⁹ egressus lucis a corpe luminoso: hoc eni pyramidaliter egredit ſ quolibet pūcto luminosi corporis sed nō est pyramis qoe in basi sit circulus. sz basis est supficies circularis luminosa: cui⁹ diameter a cono veniens z p centrū basis trāsiens fortioris est luminis: z irrūpit vaporē sicut lapis ꝓiectus in aquā stantē vt dictū est: z vapor irrupt⁹ retrahit se ad extremū circularis citer z illuminat ibi: z iō appet circulus: vñ cum pyramis luminis egredientis sit corporalis cui⁹ basis ē supficies: z sit pyramis amplioris circuli q plus recedit a luminari p̄io sit q ubiqz secabilis pyramis supius z iferius. Sz quāto secat superius tāto minorē circulū hz basis: z quāto secat iferi⁹ tāto maiorē circulū hz basis pyramis: ꝓ pat ꝙ nō est corpus adeo paruū q̄ nō hz circulū aliquē in lumie: nec est corp⁹ adeo magnū q̄ iterū nō hēat circulū in eodē: lumē aūt pyramidis descēdētis nō pcipit nisi in corpore denso aliquātulū: z iō lz quedam luminis sit extra circa circulū in nube descriptū tñ ibi nō pcipit pp aeris tenuitatē. Sīlr ēt postq̄ erūpit vaporem circa centrū ipsius: nō pcipit lumē in medio vaporis pp eandem cām: qr videlicet nō est ibi vapor spissus in quo diffundat lumē. sz aer tenuis p quē trāsit inuisibiliter lumē: vñ nihil est dictuz ꝙ lumināre ipm sigillet se in vapore sicut supponit obiectio p̄ia: z bene ꝯcedo ꝙ ēt nō sigillat se in quātitate in qua appet. ¶ Qd aūt de pyramide egrediēte obiicit pz ex solutī: qr lz pyramis sit maior vapore tñ circulus infra ambitū basis pyramidis ꝯtētus describit in vapore diffuso: z circūfundit aliud lumē pyramidis circa circulū illū inuisibiliter sicut iam dictū est. Modus aūt vt facilior sit doctrina ponem⁹ exēplū absqz demōstratiōe: qr demōstrari nō pōt absqz sciencia pspectiuor. Sit ergo lūminare a cui⁹ puncto. a. erit pyramis. cui⁹ basis est supficies luminis cōtinēs. a. b. c. d. e. z diameter eius. a f. circulus autē vaporis q solus est visibilis eo ꝙ diffundit in eo lumē in sua dēsitate sit aer circulus est: z circulus. g. h. i. k. sicut hic vides in figura depicta: cū autē imaginādū ꝙ infiniti radij egredientes a luminari circa diametrū pficiāt vnū corporale lumē q̄d sit sicut pyramis: ē item notādū ꝙ circulus b. c. d. e. imaginādus est iacere sup terrā sup quā erigatur pyramis: z sīlr circulus. g. h. i. k. imaginādus quasi pēdere in lineis sup p̄imū q imaginat iacere in terra: qr talis est illūminatio vaporis in aere: nec mirādū est si in his descriptionē figure: qr in oibus talibus qr dicit natu. ralis: z propter quid hz dicere perspectiuus zc.

¶ Cap. 5m. De his que significat hallo ſm Aristo. z Senecā.

Aristoteles aūt ꝯfuse tradit hax coronax significationes dicit eniz ꝙ rotunditas ista que dicitur arabice alcelebi siue sit in circuitu solis siue lune siue aliax stellax: significat semp humiditatē eo ꝙ taliter est de vapore humido eleuato: z in nubes nō inspissata. z iō qñ ispissat multum in pipheria circuli z maxime si tendit ad colorē viridem tunc significat in ꝓximū casuz humidax ipressionū que sunt pluuia vel nix: z significat frequētius pluuiā: si aūt attenuat pipheriā ipsius z dissipat: significat serenitatē p̄mo z deinde ventox exsufflationez: qr tūc in eo ꝙ disparet significat materiam humidax ipressionū desistere in sublimi que cadentes ꝓhiberent vētox exsufflationē: z iō qr terra tūc ꝯtinua est: z qr aliter ab ea eleuaret humidū z nō est sinens humidū in ea sed deficit humidū tale a supficie ipsius iō vētū significat talis effectus corone post serenitatē: qr in sereno ꝯfortat radi⁹ ad eleuationē vaporis q exsufflat in vēto: id eniz q̄d resoluit circulum talē est vapor humidus ꝯuersus in aquā: z iō est radi⁹ ex ma pluuie z nubis: ma aūt venti est ex calido vapore z sicco: calido qdē p accñs: ex calore solis z sicco eēntialiter que ma cū vapore humido descēdēte ad terras ꝯseruari z multiplicari nō poterit: circulus aūt ille q est vapor humidus qñ i pipheria icipit aggregari z inspissari icipit ēt denigrari sicut supra diximus: z tūc significat pro certo adnētuz pluuie: qñ aūt aliter deficit nō denigrat⁹ ventū signat vel serenitatē. Iste autē circulus ꝯtinet lunā pp vaporē q in die ex calore solis est eleuatus z ispissat frigore noctis: z attrahit lumine lune in nocte: apparet aūt circa alias stellas ēt si nō adeo expresse circa luminaria solē vz z lunā pp debilitatē radiox aliax stellax respectu solis z lune hoc ē ꝙ pbabiliter q̄d dicit Aris. de significatione hax coronax: z est valde ꝯfusum. ¶ Sciās ꝙ ꝙ Seneca ordinatius tradit hax ipressionū significatiōes sic: he corone cū dilapse sint eqliter vel in semetipsis dissipātes euanescunt significat q̄es aeris z trāqllitas: cū aūt ad vnā ptē cesserint illinc vētus est vñ fundunt. Si rupte pluribus locis sint tēpestas fit: q̄re id accidit ex his q̄ de iaz ꝓposui itelligi pōt: nā si facies vniuersa subsedit appet tñ vētū p aera incūbere: z iō illa regio ventū dabit. at cū vndiqz z ꝯcerta ē lacerata manifestuz ptib⁹ z a plurib⁹ in illā ipetū fieri z ingētum aera hic atqz illinc assilire ita extrahere ex hac substātia celi taz multas tēpestas z vndiqz laborātis tēpestas futura plurium apparet ventox: lz autē superius dixim⁹ istas coronas fieri die z nocte: tamē vt supra diximus raro fiunt de die: iō qdā grecox dixerūt ꝙ de die nō fiunt: sed hos tēd arguunt hystorie experimēta que sepe probauimus oculis nostris.

Opinio Senece.

¶ Cap. 6m. Et est digressio declarās diuersa noia iridis.

Postq̄ aūt dixim⁹ circulū ꝯtinentē solē z lunaz z stellas z cām quare talis circulus appareat: nunc ꝯseq̄ns est vt dicamus iridez z modos colox eius: dicit autē iris aliqñ arcus varius pp diuersitatem colox ei⁹: aliqñ dicit arcus demonis: qr demon grece multa significat: vt dicit Cōmētator sup ethicā: aliqñ enim significat itelligentiā: aliqñ stellā preclarā z lucidā: z ideo Hesiodiste theologi q ois dijs attribuūt que apparēt in naturis: z precipue inerlo vocabāt arcuz demonis q̄d est intelligētie vel sapiētie: z dicebāt arcum esse signū elemētale vel qr nec igne nec aqua vellet nocere mundo: qr in iride apparet rubeus color q est ex humido inflāmato: z hoc significat ꝙ nō oino preualet aqua sup ignē cū ignis aliquid habeat in arcu sue opatiōis: apparet etiā ibi viride ex aqueo indigesto q̄d significat ꝙ nō oino preualet ignis super aquā in iride: cū habeat aliq̄d sue opationis. ¶ Modos etiā aliud signū esse dicūt ꝙ arcus iridis nunq̄ apparet nisi in tēpore q̄d in parte est serenū: z in parte humidū: z serenū quidē est ex calido sicco q̄d ꝯuenit cū virtutib⁹ ignis: humidum autē ē ex frigido z humido q̄d ꝯuenit cū potētijs aque: z ita cū vtrūqz operet ad iridez cōstat ꝙ neutruz preualet alteri: hoc aūt Hesiodiste dicebant esse signū q̄d nec inundabit diluuiū ignis nec diluuiū aque p itelligentiā que sapientia sua gubernat mundū de diluuijs aūt aque z ignis alibi est tractandū: tangit sortē de eis in timeo Platonis. ¶ Arcū autē demonis alij dicebāt: qr est solis precipue qui pre alijs lucet immo vt dicat sol qñ solus lucēs: qr ex lumie solis resultat in aere: z antiq Pōtifices idolox: arcū q iris dicit dee Iunoni ꝯsecrabāt qr Iunonē vz diuinā aeris eē dicebāt: z hinde causis que dicte sūt varia sunt noia de iride apud diuersos.

Iunoni scriptore pro arcu ... ex nubib⁹ ... federis ... ne e terra.

¶ Cap. 7m. De his que vidētur in iride vt postea reddat cā ipsox: z qr quare pictores nō pūt pingere plene colores iridis.

Videamus ergo p̄mo que sūt i ipso iride: vt postea ꝯuenientius possimus reddere causas ipsorum. Dico ergo ꝙ iris arcus est rotundus: vel fere rotūdus nō excedēs semicirculū z freqūēter existens parti to semicirculo minor: z videt minor nō in quātitate: sed in claritate colorum

eius in

eius in ipso ortu vel occasu solis: eo quod tunc solis radius debilitatur in vaporibus in oriente vel in occidente: et non potest claro lumine irradiare oppositum sibi: quia iris cum sit solis speculum non resultat nisi in opposito solis propter diminutionem ergo eius quod est in ipso ortu vel occasu resplendet de radio solis in nubibus: que sunt in situ opposito solis videtur arcus obscurus tunc et paruorum colorum et paucorum licet maior: tunc sit in quantitate: quia quanto sol est altior tanto arcus est minor: et quanto sol est inferior tanto arcus est maior: vnde cum sol fuerit in ipso ortu antequam proijceret radios in occidentem quando proijcit eos ad lineam meridiei visus fuit arcus semicircularis. qui erat quasi circulus meridiei stans in medio celi et cornua eius fuerunt versus aquilonem et meridiem. et erat in mane et habebat colores valde obscuros et turbidos propter causam que dicta est. hic autem arcus in diuersis temporibus diuersimode apparet: in equinoctio enim autumnali et post ipsum in qualibet hora diei potest apparere arcus. s. in mane et in sero et in meridie sed cum sol est in oriente in mane apparebit arcus in occidente et cum sol est in occidente in sero apparebit arcus in oriente. sole autem existente in meridie post equinoctium autumni. quando sol currit in signis meridionalibus in meridie potest apparere arcus in aquilone quia cornua porrigit in orientem et occidentem: et hoc precipue fieri potest sole in Sagittario et Capricorno existente. quia tunc multum declinat ab aquilone: et ideo potest tunc in aquilone apparere arcus: licet raro videatur propter multitudinem et spissitudinem vaporum impedientium splendorem solis: tempus autem illud est quando nox prolongatur super diem: et est vitium illud intelligendum quo ad nostram habitabilem terram: quoniam in meridie posset et apparere arcus in tempore quando sol declinat ad aquilonem eadem ratione sed nos non experti sumus aliquid de habitatione meridiei secundum partem terre: que est vltra equinoctialem: in estu autem quando estas est: hoc est in toto tempore quo accedit ad Zenith capitum nostrorum post equinoctium vernale. non potest apparere arcus in aquilone in media die: eo quod tunc radius solis ad aquilonem breuior est quam semidiametri circuli ad talem distantiam rei eleuare super speculum non potest fieri reflexio super speculum aliquod: oportet enim nos hoc sumere a scientia perspectiuorum: quod reflexio que fit in speculo est ad oppositionem diametri vel fere quod res eleuata super speculum rectum per minorem partem quam sit semidiameter simatat speculum in estate. ergo in mane et in sero potest apparere arcus sed non in meridie. ¶ Est etiam aduertendum quod duo arcus possunt videri non quidem in vna nube ex eodem situ: quia sepe videntur tres et aliquando quatuor in vna nube: sed in hyeme sole in meridie existente possunt apparere duo arcus ex oppositis situbus licet raro contingat: et erunt illi parui valde quasi iacentes super terram in puncto orientis et occidentis ex his autem que etiam videntur in arcu est quod frequenter apparent tres distincti colores et ordinati in quolibet arcu: et non mutantur quod in vno arcu sint quidam et in alio arcu sint alij: et inter hos tres colores ille qui est intrinsecus nobilior est in participando lumen quam alij duo. s. medius et extremus qui est super arcum et diuersificantur isti colores: ita quod exterior ad conuexum arcus est vinosus qui rubicundus dicitur sicut rubeum vinum sole illustratum: et hic color habet partem arcus qui in rotunditate maioris est mensure et quantitatis: color autem interior in iride qui est ad concauum arcus minoris est mensure in rotunditate iridis: et est tendens ad viriditatem qui est sicut rubigo aeris illustrata per solem vel sicut vitrum non multum viride sole illustratum. Medius autem color ceruleus est: et in illo est mixtio quod tamen cum rubeum ita incipit quod non potest distingui per lineam inter ipsum et rubeum: et similiter ad viridem ita determinatur quod linea non potest imaginari inter eum et viridem et hoc est vnum de miris nature quod incipit a tam situbus quod quasi indistincta videtur: et in tam diuersa terminatur opus eius: et ideo pictores non possunt facere per omnia similes colores iridi: quia colores eorum super lineas sunt distincti. ¶ Huius tamen et alia causa est: quia videlicet pictores colores ponere non possunt expressis nisi in materia terrestri que petula non est: colores autem iridis sunt in substantia perula et eiusdem terminata causa est. s. quia hic nunquam pictores ponunt duos extremos ex quibus sine limitione coloris alicuius resultet tertius: sic autem sit in iride vt infra ostendemus quia ex diuersis extremis tertius resultat et illum medium colorem iridis precipue pictores assimilare non possunt propter causam predictam et vltimam: color autem vinosus iridis et viridis non commiscentur vt faciant tertium et tamen resultat ex ipsis vnde etiam inter viridem et vinosum apparet citrinitas et rubedo quedam in colore medio. Ista ergo sunt que expresse inueniantur per visum in arcu demonis etc.

¶ Cap. 8m. Et est digressio declarans opiniones antiquorum de figura et causa iridis.

Antiquorum vero quidam volentes reddere causam figure et colorum iridis diffinitionem supponebant arcus esse duplicem. Dixerunt enim iridem esse multarum imaginum solis confusiones. et hoc quo ad colores qui apparent in iride. Adhuc autem quo ad figuram iridem diffinierunt esse imaginem solis roscida et caua nube receptam ¶ Causam autem quare fit confusio ex imaginibus solis differenter assignant: dicit enim Marianus arabe Caldorus geometer: quod si fiat speculum concauum quod sit per se cte siue pile siue spere si extra medium steteris quecunque iuxta te steterint inuersa tibi videbuntur: et priores a te quam a speculo: idem autem dicit euenire in iride qui est imago solis in nube concaua recepta: et ideo imago solis a latere nubis distredit et in nos conuersa videtur. Possidonius etiam nihilominus iudicat iridem esse solis speculum in nube concaua figuratum eodem modo Mariano: sed dicit colorem nullum esse in iride cum Marianus dixit colorem igneum iridi esse a sole. Ceruleum autem a nube et ceteros colores vtrinsque istorum esse mixturas. Inquit enim Possidonius quod si color aliquis esset in iride maneret: nunc autem interit: ergo non est ibi color verus: sed apparentia coloris: huic autem concordat Nero imperator versifice ingens. Colla Cytheriace splendent agitata columbe. Et varijs coloribus pauonum ceruix quoties aliquo deflectitur iter. Est ergo secundum istos coloris apparentia ex tunc non autem coloris esse secundum veritatem. hoc autem et alio signo probat Possidonius. Si. n. inquit esset verus color propinquior iridi: melius videret illum colorem quam remotus. Sed autem econuerso accidit: quia remotus ab iride discernit iridem et non qui est iuxta iridem. Constat ergo colorem verum in iride non esse. sed apparentiam coloris. Adhuc autem inducit quod lapis exagonus sicut cristallo partim tectus in vmbra et partim in radio solis veniente per fenestram facit colores iridis ex opposito: cum tamen isti colores non sint in lapide nec in pariete nec in sole. Constat ergo illos colores non veros esse: videntur autem isti fuisse de sententia Pithagore qui colorem non dixit esse verum: sed apparentiam quandam: et ideo epiphaniam eum. i. desuper apparentem appellauit. Seneca autem qui multorum confert sententias in hanc videtur concordare: quoniam dicit Possidonius ingens: quod in nube roscida iam pluere incipiente: quot sunt gutte in aere: tot sunt specula que vt possunt representantia circa solem ex opposito radiantem super guttas illas imaginem ex omnibus guttis confusam reflectunt in nube concauam: et hoc idolum in nube dicit esse arcum: distinguens autem inter guttam et speculum quedam specula recte representantia sunt imagines rerum quedam autem representant res maiores quam sint: et quedam numero inspiciente populum representant propter maiores angulos qui sunt in superficie speculi: quedam autem representant non imaginem sed confusum quid indistinctum: sicut quando speculum est paruum: sed tale speculum est gutta: et ideo quedam habent gutte tangentes imaginem solis sicut colorem ceruleum: quedam autem habent solis illuminantis guttam sicut colorem igneum: quedam autem habent mixta ex vtroque sicut colores alios: figuram autem illi rotundam dicunt esse ex sole illuminante et nube concaua in qua figuratur. Antiquiores autem his poete quidam metaphorice loquentes iridem dicunt esse super cameram Junonis in qua conclusus est serpens et solem illam cameram impugnare sagittis ne custodiat serpentem eo quod matri sue Latone parituere Apollinem et Dianam obstiterit Juno et ipsos ne eos in camis ina aserit: sed tunc Apollo qui solem signat euasit et ipsam beluam sagittis interfecit et matrem Latonam et sororem Dianam a morsibus bestie liberauit: auctor autem huius fabule fertur Euripedes qui in insula Delos ob huiusmodi causam sub nomine Apollinis tali asserit sub imagine iuuenis alati qui in sinistra habet sagittas: et concodit serpentem sub pedibus sitis ante vetulam Latonam et cunam puelle Diane pugnantem: cuius fabule hoc est mysterium quod Latona terra sit in primo chaos in quo mundus incepit plus ceteris elementis confusa penitus ima: vel Latona sit prima materia quod verius est que in primo chaos confusa fuit omnibus in se permixtis contrarijs et formis

Mysterium fabule.

parturiensq; erat precipue luminosa celestia ꝛ arida terrestria er qbus ꝛ per que erat generatio futura. Sed obstitit illi Juno que aeris etatem ingit Cur pedes nimium nubē habēs serpētem hoc est vaporem immissū aeri cuius ascensus curuus est sicut tortuositas serpētis nec permittebat solem fulgere: nec permittebat etherē qui Diane cōsecratur erro re antiquorum seruari donec e cunis euasit iam adultus ꝛ con fortatus Apollo .i. sol ꝛ radijs quasi sagittis iaculauit vapo rem ꝛ serenauit etherē ꝛ exiccauit terram ꝛ expulit vulnera tam bestiā quā Juno recipit in camera nubiū in quā camerā continue iaculat sol radios ꝛ vestigia radiorum apparent in iride: ꝛ hec vestigia sunt arcus qui dicitur iris ex oibus his autē p3 ꝙ oēs phi tam nāles ꝙ perspectiui ꝙ etiam poete concordant in hoc ꝙ iris fit speculum solis in aquosa nube: quare autē fit speculū solis nō est ex dictis eorum satis manifestum.

¶ Cap. 9m. Et est digressio ostendens quid verum ꝛ qd falsum sit in dictis antiquorum.

Resumentes ergo dicta phorum videamus qd verum ꝛ quid falsum sit in eis: qd ergo concorditer dicunt iridem esse multarum imaginū solis conuersiōis calūniam non habet qa hoc absq; dubio verum est ꝙ quelibet gutta rorationis que pauiatim descendit a nube speculū est solis cōfuse representans lumē eius sicut infra dicemus: qd autē dicunt iridē esse imaginē solis roscida ꝛ concaua nube conceptam non hz veritatē. Si enim in caua nube figurarent accident inconuenientia tā ex parte idoli ꝙ ex parte visus: aut enim idolū solis figuraret in nube concaua scdm formam concauitatis nubis: aut scdm modū speculi concaui. Si figurat scdm concauitatē nubis aut cōcauū versum est ad solē ꝛ sol directe proijcit radium cōcauum: cuius apertura porrigit cōtra solem: aut cōcauū versum est ad terrā a rote nubis qui paulatim descēdit sub cōcauo reflectitur imago sursum in nubis concauitatē ꝛ sic idem concauum nubis versum est ad solem ꝛ sol figuraret se in concauo illo: tūc cornua iridis debent esse versa ad solem ꝛ arcus globositatis versus oppositum situm solis debet recedere a sole: hoc autem modo nunq; visus est arcus figurari: preterea tūc cornua arcus semper erunt multo propinquiora aspicientibus arcū ꝙ medietas eius. que oia nunq; in iride sunt visa. Si autē concauum nubis versus terram resoluit tūc arcus resplēdet primo in humido rorante sub nube ꝛ repercutitur supra in cōcauum nubis: sicut si esset speculum cōuexum sub cōcauo ꝛ imutaretur cōcauum ab imagine speculi cōuexi: ꝛ ex hoc sequunt duo incōuenientia vnū quidē ꝙ arcus debet apparere inuersus sicut imago que recipit in cōcauo. Si eni quis aspiciat in concauo speculo imago eius apparet inuersa: arcus autē nunq; apparet inuersus. Alterum autē incōueniens est ꝙ arcus nunq; deberet videri: qa semp inter nos ꝛ cōcauum nubis in quo figurat iris est istud nubis vnū qd occultat a nobis totū hoc qd apparet in cōcauo: ꝛ sic nunq; videret iris qd iterum est falsum. Si autē daret ꝙ concauū nubis recipit ad modū speculi concaui: tunc sequitur qd prius est dictū ꝙ .s. apparebit arcus inuersus qd nunq; videt. Sequitur nihilominus oē illud incōueniēs qd prius dictū est. Manifestū est ergo ꝙ iris nō figurat in cōcauo nubis. Supponebant eni hoc pro certo oēs antiqui ꝛ multi modernorum supponunt hoc nesciētes virtutē speculorum. Possidonius autem singulariter dicit ꝙ iris est cōfusum speculum solis in nube concaua dicēs ꝙ idolum impressum in speculo concauo nō videt expresse nisi aspectus sit in diametro veniente Apollo per centrum concaui qd vocat ipse aspectum in arce cōcaui esse. Si autem a latere dextro vel a sinistro cōcaui oculus sit aspiciēs extra speculum concauum tūc nō videtur nisi confusus color imaginis impresse in speculo concauo: ꝛ ideo dicit ꝙ aspiciēs iridem nunq; existit in arce cōcaue nubis sed potius extra nubē in opposito nubis: ideo non videt expressam solis imaginem in nube sed colores solis confusos qui sunt iris: hoc autē ꝙ falsum sit nō est difficile probare per antedicta iam eni cōcedatur hoc de speculo concauo qd dicit propter demōstrationes et hoc probant in scientia de speculis: ꝛ visum tamē in nube talis aspectus eē non pōt: stans eni extra totum concauum nubis in opposito nubis in cantū ꝙ nubes est aspicienti in occidēte si aspiciēs sit in oriente ꝛ ecōuerso nubes aspicienti in oriente si videns sit in occidēte: non videt nisi latus nubis rotūdū ad se versum: ꝛ nihil intuet de concauo nubis: cū ergo spissa sit nubes aspiciens nihil videt ne his que sunt in nubis concauo ergo nunq; videt arcus si est ibi vt dicit Possidonius nec confuse nec expresse. Si aute fortasse dicat ꝙ videt per nubem putā hoc stare nō potest: qa cum oēs nubes pluuiose sint densē nō potest oculus penetrare per ipsam. Adhuc autē ꝛ si videt esse pluia: tunc debent colores iridis videri sicut obtecti sub vili pāno nigro qd nō est verum cum expresse ꝛ clare videantur sepe. Adhuc autem de natura spere est hoc ꝙ imagines aliter disponunt in concauo ꝛ aliter in cōuexo vt dicit in perspectiuis que enim in concauo est cōuersa ad dextram in cōuexo erit conuersa ad sinistrā ꝛ econuerso. Si ergo iris in concauo positus nubis stat recte cōuersus: tunc videri in cōuexo super qd terminatur radius oculi intuentis que oia sunt contra visum nostrum. Si autē aliquis dicat propter istam rōnem ꝙ iris depingitur extra supra nubis cōuexum ꝛ propter cōuexū nubis apparet arcualis hoc etiā stare nō potest qa scdm hoc nubes in extremitate sue rotūditatis acciperet formam solis: cū ergo nubes sit rotunda erit iris totus circulus cōpletus. Adhuc autē res que videt in cōuexo speculo apparet in pūcto diametraliter opposito rei in se: ergo imago solis videri deberet in pūcto spere nubis qd diametraliter opponitur soli ꝛ nō in nubis extremitate. Adhuc autē sicut dicit Euclides speculū non tm̄ manifestat imaginē rei sed ēt distantiam eius a speculo qa res que lōge distat a speculo videt eē in profundū speculi ad tātam distantiam ad quantam distat a superficie speculi. Si ergo speculum solis est nubes: vt dicit Possidonius: ꝛ iris est imago solis cōfusa in speculo illo oportet nobis apparere in profundo nubis ad tātam distantiā quanta est ab oriente in occidentē eo ꝙ tanta est distantia solis a nube que est speculum solis in representando iridem qd falsum est cū videamus sepe iridem longe ante superficiem nubis in qua apparet: qui eni sollicite cōsiderant res nāles experti sunt videri iridē. ita ꝙ quātitas arcus in cornu vno sepe est inter vidētem ꝛ mōtem satis vicinū: ꝛ eadem videt iter videntem aliquando esse ꝛ arborem satis vicinā vltra qd spatium longe sunt nubes in quibus ēt resultat: hoc autē experimur per hoc: ꝙ videmus mōtē vel arborem colorari eisdem coloribus qui sunt in inferiori parte iridis quādo per iridis inferiorē partē videmus mōtem vel arborem cōtingit autem experiri maxime quādo nauigamus sup maximas aq̄s fluminum: eo ꝙ super flumina ꝛ aq̄s nubes sunt maioris rorationis ꝛ aer maioris humoris ꝙ alibi ꝛ in rorationibus talibus effigiatur iris sicut nos inferius ostēdemus. Qd autem asserūt veritatem colorum nō esse in iride oino videt absurdū: cū enim lux oium colorum sit hypostasis ꝛ substantia formalis ꝛ cōstituat colores intincta radijs suis in perspicuo denso cōstat ibi verissime esse colores vbi talis lux manifestissime tāgitur in perspicuo aeris humidi vel rorationis descēdentis. Sic autē fiunt colores iridis: ꝛ ideo verissimi sunt colores ꝛ in tanta arte nature facti ꝙ eos ars pictorum ad plenum assimilare nō pōt: vt supra dictū est. hoc autē qd dicūt Pithagorici: ꝙ ideo non sunt colores qa nō manēt diu iam hz rōnē accidit eni coloribus nō diu subsistere propter māam in qua sunt que est in casu cū depingunt in ipsa. Si enim esse verum nō hz ꝙ nō diu permanet tūc verior hō est qui diutius viuit ꝙ ille q statim morit quādo nascitur qd est absurdū. Si autē ex situ aspicientis causat color huiusmodi sicut in collo columbe dicit fieri Democritus: ꝛ Nero imperator dicit fieri in collo pauonum: ꝛ sic in diuersis situbus vidētes iridem in diuersis coloribus debēt eā videre qd est absurdū: vnde constat antiquos in hoc errasse: erroris autē occasio fuit: qa nescierūt distinguere iter esse māle coloris: ꝛ eē formale: māle eni hz esse in qualitatibus subiecti in quo est sicut nigrū causat in terrestri ex calido adurēte ꝛ siccante cōtrahēte poros ꝛ superficiem in humido cātur ex frigido cōdēsante substātiam ꝛ cōstringēte superficiē: sicut apparet in nube nigra ꝛ carbone nigro q terrestris est. Formale autē eē coloris ex luce est: ꝛ ideo in superficie clara porosa in qua multa lux pōt diffundi albedo est et in superficie terrea obscura in qua lux intrare non pōt priuatio lucis est que est nigredo ꝛ de hoc tractādū erit in scia de sensibus ꝛ sensibilibus. ¶ Antiqui ergo qa vidēbāt eē māle debile colorum in iride asserebāt nō esse colorem verum sed dicebant coloris apparentiam ex situ aspiciētis ꝛ ordine rei visibilis peruenire.

Nō3 Pithagorici

peruenire. Nō incōuenienter autē opinatus est Euripedes poeta esse iridē sagittas Apollinis affirmās in superficie camere Junonis in qua serpentē matris sue inimicū abscondit: cui sonitus in hoc errauerat ꝙ Apollinē mundi mentē dixerit: ꝛ sonitus Orpheū putauerit solem eē Apollinē: eo ꝙ Orpheus a sole mētem ꝛ consilia bona dixit influi hominibus: tñ in hoc nō errauit ꝙ dixit iridē esse sagittas solis: qa in veritate colores iridis non sunt aliud nisi radij solis humore vaporis vel nubis diuersimode tincti iaculātes vaporem aqueum: quem Euripedes serpentem nominauit causa supra dicta est hec aūt sequēs sermo demōstrabit.

Cap. 10m. De cā efficiente ꝛ mālī colorum iridis in cōi.

Recursis autem his que de opinionib⁹ antiquorū videbant dicēda redeamus ad sniam Ar. cōsiderantes causas coloꝝ qui in iride videntur. Dicimus ergo cōiter: ꝙ que ad cām efficientē ꝛ mālem: vna ꝛ sīlis rā est iridis ꝛ coloꝝ perpēdiculariter ad solē in nubib⁹ aliqñ ando erectoꝝ de quibus nos dicemus. Cā aūt efficiens vtroꝝꝗ est radius solis rediens repcussus ꝛ refle͞rus ad vapoꝝ in multiplici refractione: qui vapor stat cōtra nubē hoc est ad nubem quādo incipit descēdere tēpoꝛe pluuie ꝛ hec reflexio radioꝝ in parte sīlis est reflexioni radij venientis per fenestrā in vas aque: ꝛ refracti ad parietē oppositū: omni enim modo refrangit radius in guttis humidis descendentibus de nube: ꝛ ex multa refractiōe radij multiplicatur ibi lumē in corporibus humidis ex opposito sitis: ꝛ si vellemus simile istud bene adaptare tunc sub radio ingrediente per fenestram non deberet poni vas aque: qa vas impedit solē: qd non pōt pertransire per aquam: ꝛ ideo non transit radi⁹ per aquam directe ad oppositū sed deberet aqua rotari in radiū multis guttis paruis: qa tunc quelibet gutta reciperet radium ꝛ reflecteret ad aliā ꝛ ad parietem oppositum: ꝛ tūc fieret reflexio similis coloribus iridis: ꝛ ideo alij ibi ponūt exemplum de lanifice pānum villo bene madidum lenta quādam excussione excutiente in radijs solis: post illum enim multi colores apparent in pariete directe: ꝛ non super eum sicut fit in radio reflexio a vase aqueo.

Cap. 11m. De iride lune ꝛ de his que antiqui dixerunt de ipso: ꝛ que sunt experta a modernis.

Videtur aūt iris per diē ex radio solis per noctē ex radio lune: antiquiores ibi putauerūt ꝙ iris ex radio lune nunꝗ apparet de nocte cū errorls eoꝝ fuit: qa difficilis est obseruatio nocturna: ꝛ qa arcus nō apparet nisi in aere alicubi sereno ꝛ alicubi turbido: hoc eni raro contigit. Adhuc aūt nō apparet vt dicit Aristo. ex luna nisi postꝗ fuerit quartadecima ꝛ fit in occasu vel in ortu suo. Dicit enim ꝙ nō videt iris lune in. 50. annis nisi bis: ꝛ hec vba sunt diligēter attēdenda: qa infra ostendet ꝙ sole exn͞te in meridie in Sagittario vel in Capricorno pōt eē iris per diē in aqlone: cū ergo luna se habeat ad iridē noctis sicut sol ad iridē diei pōt iris noctis apparere in aqlone cum luna est in meridie. Adhuc aūt reflexio que fit ad speculū indicat idem: esto eni ꝙ simus in fine septimi climatis: cuius latitudo est versus aquilonē. 18 graduū qualis est latitudo ciuitatis Coloniēsis fere ꝛ addamus illis gradib⁹ perfectā declinationem solis que est fere. 24. graduū ad meridiem: cū ergo luna erit ibi declinabit a nobis fere per. 72. gradus in qua declinatione potest fieri reflexio ad nubē que est ex parte aqlonis: qr luna super orizontē tunc non habebit. 24. gradus: nō ergo semꝑ fit iris lune ad orientē vel occidentē. Ne aūt hoc i dubitationem veniat dicam a me ꝛ a multis alijs visū fuisse arcū per noctē in aquilone luna existēte in meridie nec erat luna plena sed erat amphitrios hoc est satis plus ꝙ dimidia aliquantulum deficiens a plenitudine ꝛ erat luna in meridie vltra zodiacū in signo Capricorni in principio signi illius sol autem erat in fine Thauri circa initium Geminorū: sꝫ videt verū qd dicit ꝙ in. 50. annis non apparet nisi bis: qa veridici experimentatores experti sunt ꝙ in eodem anno iris noctis bis apparuerit. Adhuc autem rō non esset quare non apparet nisi bis in. 50. annis cum hoc in nullo situ superioꝝ nec in coniunctiōe eoꝝ nec super hoc aliqd tradiderunt obseruatores astronomoꝝ: ꝛ ideo puto ego ꝙ

Rō quo dicit Ar. sit intelligendum.

illud Arist. recitauerit ex opinionibus alioꝝ: ꝛ non ex veritate demōstrationis vel expimēti cū absꝗ dubio experta sint a me ꝛ ab alijs vidicis ꝯsideratorib⁹ socijs meis ea q̄ sꝫ obta.

Cap. 12m. Qualr guttelle rorātis nubis sūt specula solis.

Volumus aūt hic verificare hoc ꝙ iris sit speculū solis ꝛ ideo opꝫ nos accipe ab aere ꝛ receptionib⁹ diuersa speculoꝝ vt meli⁹ itelligantur ea que dicturi sumus de colorib⁹ iridis. Dicamus ergo ꝙ hec ē nā oīa pulꝗ sic aeris humidi ꝛ vitri: ꝙ qñ radi⁹ venit in ipm ꝛ nō in ipo colorat aliquo colore ꝙ radius trāsiēs per ipsa defert illū colorem super corpora terminata: que sunt post ipsa illa ꝛ ille color resplēdet sup corpora terminata que sunt post ipsa in qb⁹ colorat radius. sicut diximus ꝙ radi⁹ venit ex aq rotata in radiū in aliqd corpus terminatū qd est post rotationē illam ꝛ aquā in radio infusam: ꝛ resplēdet color ille in quo tingit radius in aere vel aq super corpus terminatū qd est iuxta radiū huius aūt exēplū est exēplū in vitro colorato aut rubeo vel viridi aut croceo colore: qa radius trāsiens per vitrum illud illis coloris efficit ꝛ tū per vitrū trāsit super corp⁹ aliqd depingit oēs colores vitri sup corp⁹ illud nec hoc est tm̄ in aq vel in vitro: sed in oib⁹ corporib⁹ plane superficiei que eq̄les in situ hñt partes ꝙ vna nō eminet super aliā: ꝛ habēt in nā splendorē sicut vitrū vel aq ꝛ hñt in superficie tersionē ꝛ pulitionē: qa nihil speculū est nisi planū hñs splendorē ꝛ tersionē. taliū autē speculoꝝ inuenimus diuersitatē in quantitate ꝛ potētia representationis in speculis eni magnis superficiei plane distincte apparent imagines: ꝛ colores imaginū eo ꝙ sūt splēdida ꝛ plana ꝛ tersa ꝛ magna: in speculis āt paruis planis ꝛ tersis ꝛ claris apparēt imagines ꝛ colores ipsarū dūmō nō sint fixa in superficieb⁹ suis ꝛ sint mūda sine impressiōe macule alicuius: que sit in supficie specli: tūc enim videnē in eis colores distincti ꝛ figure distīcte ꝛ separate ab inuicem. Si vō sunt specula minima eq̄lē supfiem nō habentia sed angulosā nec sint plana sed forte cōuexa vel concaua: tunc id qd videt in eis est tm̄ colores rei confusi ꝛ nō distincti sine separati ꝛ figure in eis discerni nō possunt: nec et colores apparent multū luminosi ꝛ mūdi eo ꝙ vna ps obfuscat aliam ꝛ offuscat eā. ꝛ ideo colores qui clare apparent in speculo si haberēt qualitatē totalitatis specli nō apparēt luminosi in tali speculo paruo: hui⁹ aūt exemplū est in speculo cuius superficies q̄si ex granulis rotūdis est cōposita in granulis eni illis nihil distinctū ꝛ clarū apparet: cū autē duplex sit speculū. s. extinctū in altera parte sicut vitrū extinguit plumbū ꝛ nō extinctū est speculum non extinctum peruium inequalis superficiei magis cōfusum ꝙ id qd in altera parte extinctū est in talibus eni speculis fortasse videt aliquid turbulentū ꝓpter cām extrinsecā speculo etiā preter causas dictas que in essentia specli accipiunt: duab⁹ enī de causis extrinsecus speculū apparet turbidū id qd resultat in speculo quaꝝ vna est: qa forte lumē illustrans colorē qui obijcitur speculo nō est tāte claritatis quante speculum esset receptiuum: ꝛ ideo veritas coloris illius in speculo nō cōprehenditur clare ꝛ mūde sicut supra diximus de sole illucescente in mane quādo impedit lumen s. vaporibus: ꝛ ideo tūc non apparēt clare colores iridis. Alia aūt rā est debilitas visus aspicientis: qui fm veritatē colorem resultantem in speculo cōprehendere nō valet ꝛ pcipue si infirmat visus ex humore aliquo grosso turbido acuto defluente in pupillā oculi tūc enim diuaricatur radius visiuus super oculū eius: ꝛ impedit hō ne clare cōprehendat visibilia: vtrū aūt radius visiuus ab oculo egrediat ad visibile vel nō: dicēdū est in libro de sensibus: ꝛ ideo hic ptrāsimus hoc: hoc aūt tātū sit dictū: ꝙ differētia speculoꝝ quantū ad psentem pertinet speculationē est ꝙ speculū aut est magnū aut paruū si paruū aut ante paruitatis ꝙ nō perfecte est capax forme: aut nō adeo excellens in paruitate: ꝛ si est excellēs in paruitate aut est superficiei clare ꝛ mūdū aut est supficiei turbide ꝛ ꝯfuse ꝛ tortuose: ꝛ iterū: aut est terminatū extinctū in altera parte qd reflectit radiū: aut est puiū qd trāsducit per se radiū sicut vitrū coloratū nō extinctū in parte altera ꝛ adhuc aut est speculū solū aut tum multis circūpositū vndiꝗ: ꝛ siqdē est magnum planū clarum extinctū in altera parte clare repsentat ea que in ipso apparent: ꝛ reflectit radium ad intuentē. Si

militer si est peruius nō excellentis peruietatis plane superficiei mōde ꝛ terminatum siue extinctum repñtat apparētia in ipso reflectēdo ad intuētem Si aūt est excellētis puietatis ineq̄lis supficiei ꝛ nō clar ꝛ tamen terminatū reflectit colores cōfusos ꝛ nō imaginē. Si vō sit excellētis puetatis puius ꝛ non clar ꝛ non planū accipit radium in colore suo cōfuso colorans ipm ꝛ traducens ꝛ ideo non bene repñtat pel pue si multa sint simul talia gaipijcit colorē conceptū sup alter ꝛ gñatur ibi cōfusio quedā indistincta colorꝫ ꝛ nulli⁹ figure distincte sit repñtatio ga ḡ ista pmittendo diximus de rotūditate arcus ꝛ colorib⁹ eius ꝛ diximus in cōl ꝙ cā repre sentatiōis colorꝫ est terso aeris humidi ꝛ guttalaꝝ rorādo descēdētiū a nube nūc necesse est vt dicamus expsse qualr̄ esse illaꝝ cōditionū quas diximus de speculis cōfusis in roratiōe a nube descendēte. Et ad hoc sciēdū ꝙ nunq̄ terso ꝛ splēdor sunt in aere ꝛ aq̄ nisi quādo quiescunt a motu cui⁹ cām satis bn̄ dicit Aluredus ingens ꝙ ex gete ptes aeris et aque cū sint siles cōstuūt: ꝛ sic exterior supficies fit rotūda ꝛ leuis recipiēs radioꝝ ipressionē ex motu aūt fit cōtū hui⁹ cū motus sit qeti cōtrius ꝛ hec snia fuit Alexā. Peripathetici ꝛ Themistij cū ergo sic gescāt a motu aer ꝛ aq̄ recipiūt radium solis in pfundū sui ꝛ refringit in ipsis ꝛ reddit corporibus vicinis ꝛ multiplicat. ex qua multiplicatiōe luminis puenit multiplicatio ꝛ maior claritas colorꝫ: ad aptem⁹ ergo que dicta sunt: ꝛ dicamus ꝙ guttelle rorādo descēdentes a nube sūt specula pua puia nō bene eq̄lia ꝛ nō bn̄ mūda: ꝛ similr̄ aer itermedius eoꝝ qui est despissus ꝛ humescēs in qb⁹ speculis puis recipit radius ꝛ restringit de q̄libet in q̄ualibet ꝛ de guttulis in aerē humidū ꝛ eꝫ ex quo multiplicatur in eis lumē: ꝛ tingit in diuersos colores eo ꝙ recipiūt q̄si colorem solis g est lumē radioꝝ eius ꝛ nō solis imaginem.

¶ Cap. 13ᵐ. De declaratione qualr̄ colores resultant in aere ꝛ aqua tanq̄ in speculo cōfuso: in quo est digressio excludēs errorem quorūdam circa dicta.

E A aūt que dicta sunt exēplū pbant experto: hōmi inuētus est isirmus in visu: cui⁹ visus debilitat⁹ fuit ex humore grosso turbido in pupillaꝫ defluēte in multa quātitate ꝛ dū iret ex multo hūore tali abūdante in oculis ip̄rimebat in humore illo imago ei⁹ cōfusa ꝛ pcipue oculoꝝ sicut in speculo q̄dā ita ꝙ putauit aliū silēꝫ sibi corā facie sua ambulare: cui⁹ cā fuit quā dixim⁹. qa vꝫ effigies corpoꝝ nata ē figurari in aere hūido ꝛ in aq̄ per eū modū quo figure reruꝫ sunt in reb⁹ ipsis: ꝛ qa hūiditas illis hūiditati aeris ꝛ aque defluit in oculū isirmu; ꝛ iō illis imago formaṫ aliquādo in humore oculi: ꝛ fortasse hoc tale quid videṫ in aere quādo aer est mūdus a vapore inferius ꝛ visus silr̄ mūdus ab humore defluēte in pupillā: ꝛ fortasse tūc nō videṫ. Sꝫ quando videnṫ imagines in aere libero a vaporib⁹ ab oculis sanis nō pōt hoc eē nisi quando excellēs frigus reprimēs vapores in terra ꝛ aq̄ vehemēter inspissat aerē: qa tūc aer spissus efficitur retentiuus imaginū ꝛ repñtatiuus earūdem si aūt nō videṫ talis imago in aere. hoc erit pꝑter vnā dictaꝝ cāꝝ: s. pꝑter turbulentiā aeris: aut pꝑter debilitatem visus vl' sua aūt debilis potest eē duab⁹ de causis. s. pꝑter se cū est infirmus: aut pꝑter obiectū imutans visuꝫ quādo vꝫ color vl' lumē imp̄imēs in aere vel in speculo est debile: est autē cauēdū hic ab expōne quorūdā qui dicunt ea que dicit Arist. de speculo equalis superficiei esse intelligēda de speculo plano: ꝛ ea que dicit de speculo inequalis superficiei eē intelligenda de speculo conuexo: ꝛ de speculo ꝯcauo qd̄ nullo modo stare potest qa qd̄libet istoꝝ speculorum munde repñtat colorem ꝛ figuram imaginis distinctā ꝛ expressam ꝛ reflectitur radius a quolibet illoꝝ ad angulum equalem cū angulo radij incidentis in speculum: qd̄ nō fieret si non clare ꝛ munde figura representaret in cōcauo ꝛ cōuexo. Adhuc autem nos videmus hoc eē falsuꝫ qa cōuexū est speculum quo cōiter vtimur ꝛ ab illo optime repñtaṫ color ꝛ imago ꝛ in nullo videtur a plani speculi representatione differre nisi qa minor apparet figura in cōuexo q̄ in plano. Dicunt etiā isti a quo cauendum est valde. s. ꝙ debilis visu a quacunq̄ causa visus debilitatus videt imagines in aere: cuius causam esse dicunt ꝙ visus sm̄ geometricas perspectiuas videṫ eē in extremitate radij emissi ab oculo: ꝛ quia visus sanus penetrare potest vsq̄ ad rem visaꝫ pꝑterea non videt imaginem nisi in re visa in qua terminatur radius quādo autem infirmus est visus ꝛ obscurus tunc non terminaṫ in re visa sed cit⁹ forte ad duos vel tres passus ꝛ ibi videt imaginē. Si enī verꝫ diceret tūc cessaret opinio Arist. in hoc qd̄ dic ꝙ videmus intus suscipientes ꝛ nihil extramittentes Adhuc aūt si cred aṫ nos emittēre radiū quādo videm⁹ in cui⁹ extremitate nobis apparet res visa tūc oporteret vnū videre teꝫ ad duos passus aū se ꝛ aliū ad tres ꝛ tertiuꝫ ad sex ꝛ ita oēs differenter rē videi ꝛ cum vix nunq̄ cōtingat plures eq̄liter forte visuꝫ hēe: adhuc aūt istā sniam Aristo. ita vt nos diximus oēs phi. s. Alexā. ꝛ Themistius ꝛ Porphyri⁹ sunt interpretati Seneca ēt in libro nālium q̄ōnū vbi recitat opi. Ar. de iride per huc modū quē diximus recitat eam.

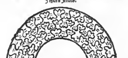
¶ Cap. 14ᵐ. Et est digressio declarās causas coloꝝ ꝛ figure iridis vt oia que dicta sunt ꝛ dicēda facilius intelligantur.

A D euidentiā aūt oīum pcedentiū ꝛ subsequentium nos hic simul ponamus cām colorum iridis: ꝛ cām figure eius ꝛ cām ordinis suoꝝ colorū sm̄ nostra opinionē ꝛ ostēdemus postea q̄si cōcordat cū opinione Algazel. ꝛ cū opiniōe Nicolai peripathetici ꝛ cū opione Aristo. ¶ Dico ergo pmo ꝙ certissimū est ex natura grauis aquei grossi ꝛ leuis calidi ꝛ subtilis que sunt in vapore eleuato. quoniā vapor habet figurā pyramidaleꝫ: ꝛ cum descēdit vapor aqueus cadens ꝛ pluens pyramis illa basim hꝫ in terra ꝛ conum supra in aerē ꝛ cum aliquādiu descendit maior pars pyramidalis illius figure iacet in terra cū autem nubes rorare incipit ante pluuiam magnaꝫ necessario sunt sub nube quatuor corpora peruia: quoꝝ primuꝫ est nubes spissa nigra: scd̄ꝫ est roratio subtilis minutissimaꝝ guttaꝝ in superiori parte sub concauo nubis: tertium aūt est roratio grossior magis coniuncta inferiori parti pyramidis: ꝛ quartum est aer iam humescens immixtus omnibus his spissus ex frigore ꝛ hūidus et alteratione roratiōis descēdentis per ipsuꝫ stat ergo tūc pyramis rorationis duplicis grosse vꝫ inferius ꝛ subtilis superius sub cauitate nubis immixta aeri spisso ꝛ hūido: ꝛ hec aduertenda sunt ex parte eius in quo sigillatur iris sicut in subiecto: ex parte aūt solis intelligendū est ꝙ nō in omni situ potest facere iridē in nube: qa non ab omni situ ꝛ irradiatione solis ad nubē fiet reflexio ad oculos intuētiū ꝛ ad solem: opꝫ enim ꝙ sol irradiet nubeꝫ inferius vbi sunt illa q̄tuor perspicua que diximus: qa si irradiaret superius nubē caderent radij eius super nigrā nubeꝫ: ꝛ nō faceret irideꝫ. et opꝫ ideo ꝙ sol sit in opposito situ nubis i qua vꝫ fieri iris ad determinādū descensuꝫ quē nos infra dicemus qa hic op⁹ nō habemus de ipso: cū ergo sol ex situ opposito irradiat super pyramidē de qua diximus fit reflexio radioꝝ solis multa a q̄tuor perspicuis corporib⁹ que. s. refrangūt radios solis s. a roratiōe grossa aquosa inferiori ꝛ a roratiōe subtili ꝛ vaporosa superiori: ꝛ ab aere spisso humescente immixto: ꝛ a nube spissa suprema fit aūt refractio radioꝝ ad extremitates pyramidis aquose: que est sicut globus sectus per mediuꝫ aliq̄antulū eleuatior in medio q̄ sit semisper a pꝑter quaꝫ eleuationē accedit ad figuram pyramidis radij ergo in extremo illius multiplicati pꝑter multā coꝝ refractionē generāt colores iridis: qa radij diffusi in roratione inferiori grossa que hꝫ humidū aquosuꝫ magis resolutum ꝛ indigestū ꝛ pfundati in pfundo eius faciunt colorē viridem clarū si multa est ibi lux ꝛ puꝫ est ibi perspicuū vel obscuꝝ si sit lux pua ꝛ impuꝝ pspicuū radij aūt solis in superiori roratione que multuꝫ hꝫ de fumoso terreo adusto cōstituunt ibi ruborē ad modum coloris vini rubei per qd̄ fulget radius solaris ꝛ ille ē rubor clarior ꝛ obscurior sm̄ qd̄ multiplicatur ibi radi⁹ solis ꝛ ex hoc ꝙ purus vel ipurus est sm̄ perspicuū spatiuꝫ rorationis superioris in medio aūt vbi aer est immixtus humefactus cōstituiṫ color rubeus: ꝛ est variatus ille color inter album ꝛ rubeū in superiori parte ꝛ inter albū ꝛ viridem in inferiori parte eius. Si enī fuerit aer tenuis paꝝ hūs de humido. ꝛ minus de subtili fumoso intenso erit valde paliens color ita ꝙ paꝝ potest discerni citrinitas ei⁹ ꝛ si habuit de humido plus ꝛ paꝝ de fumoso erit magis declinās ad nitoreꝫ eius: ꝛ si habeat plus de fumoso erit citrinus vel hūs colorem palee qui medius est inter citrinū ꝛ pallidū: hec ergo ē

verissima

verissima eã colorum iridis. Cã aũt rotũditatis est ex duobus congregata. s. ex subiecto in quo depingit: et ex cã efficiẽte. ex subiecto quidem qm̃ sicut habitũ est subiectũ eius est roratio descẽdẽs: et illa est globosa pyramidalr̃: et in illius supficie in circuitu depingit: ex cã autẽ efficiẽte quia sicut superius diximus cũ de halõ solis et stellaꝝ loqueremur ex sole lumen radiale pyramidalr̃ egredit. cuius pyramidis supior arcus tm̃ in semiglobo rotationis dicte figurat: et alia pars maior facit in terram: et iris non excedit semicirculũ: et raro est semicirculus sed frequẽter est portio minor semicirculo. Cã aũt ordinis color est quia roratio pura habens fumosuz admixtũ ppter nãm leuis tenet se sepius in globo: et ideo supior color qui exterior est in iride est vinosus: et quia grossuz aqueũ resolutuz descẽdit ex natura grauis: ideo iferior et exterior color in arcu est viridis: aer aũt humefactus spissus medius est: et ideo ceruleus color est medius qui aliquãdo in duos colores versus extrema variatur: ppter causam quã diximus: et ex his pz ppter quid colores iridis non sunt nisi tres vel ad plus qd̃ esse possunt sunt quattuor: si enĩ medius se tenet in vna natura et dispositione aeris humidi in quo depigitur: colores apparent tres tm̃. Si aũt variat in duas naturas vel dispõnes tunc resultabunt q̃tuor et sic patent omnia que in iride resultant quo ad colores et figuram eius.

Figura Iridis.

Cap. 15m. Et est digressio soluens dubia que possent moueri circa dicta de iride.

Dubitabit aũt fortasse aliquis: et dicet quod distinguet colores iridis quantũ ad locũ vt vnus sit distinctus ab alio: cũ enĩ tota roratio illa mixta sit videt quod colores immixti debẽt resultare: adhuc aũt ex lumine solis distõcte non hñt: cũ ipz sit vnum et vno mõ se hñs. Ulterius etiam queret aliquis quid est qd̃ dictũ est tria hũids que in globosa rotatione sunt eẽ specula cõfusa. Speculũ enĩ est terminatũ reflectens radiũ et imaginẽ ad intuẽtez hec aũt perspicua sũt suscipientia radiũ in pfundũ sui: et ideo nihil similitudinis videnẽ habere cũ speculis. Adhuc aũt radius recipit et penetrat in pfundũ istoꝝ trium humidoꝝ: radius aũt pcedens alius est a radio reflexo: quod est qd̃ dictũ est quod radius refrãgitur in quattuor diaphanis que sũt ibi. et ex illa refractione lumen dr̃ multiplicari. Adhuc aũt hesitabit aliquis cum pyramidalis ille globus tot' sit diaphanus: quare nõ resultãt colores isti in tota pyramide. Adhuc si dicat quod eius in extremo resultant ibi radij possunt super ipsam nũc in circuitu in extremo debent resultare et ita cũ sol est in occidẽte sicut est semicirculus resultãs ab aquilone in meridiẽ tendẽs in pyramidali globo illo: ita debet eẽ alius incedẽs ab oriente in occidẽtez vt sint quasi duo semicirculi secantes se in medio ad angulos rectos sperales: dubitatio autẽ que relinquitur de hoc quod est minor semicirculo infra spãlez habebit locuz.

Dico aũt ad oĩa hec qm̃ per prehabita facile terminantur: causa enĩ distinctionis coloꝝ est mã pyramidalis diuersimode cadens: quia id qd̃ est grossum paulatĩ residendo ex nube pcenesit subtile fumosuz in loco descẽdẽdo deorsuz qui motus residẽtia vocari põt anteq̃ fiat motus qui dr̃ casus pluuie: et quia residentia illa diuersa subtilis et grossi sit in loco distinguit partẽ pyramidalis rotationis: ideo distincti apparẽt colores: et lz totus glob' sit mixtus: tñ plus abũdat humiduz fumosum in sublimi eius sub nube que iam resoluit: et plus abũdat grossuz aqueũ in iferiori eius: et aer humidus in medio vbi globus est vaporosus et aereus quia fumosuz leuius et calidius est aere spisso et humescẽte: radius et solis lz sit vno modo se hñs tñ diuersimode tangit sm̃ quod in trib' his humidis mergitur trãsiens in pfundũ ipsoꝝ. Hoc aũt qd̃ querit de hoc quod speculũ nõ eẽ videt humidũ pyramidale soluẽdum est per amedicta: qm̃ speculũ duplex est. s. hñs nãm speculi ex hoc quod est splẽdiduz et tersum et aliquo mõ spissitudinẽ tenens ea que imprimunt sibi: lz sit puiũ: et hoc modo aq̃ et aer sunt specula. Alio mõ dicit speculum qd̃ oẽs pprietates habet speculi terminati qd̃ distincte reflectit imaginẽ intuẽtis ad ipm̃: et hoc mõ non sunt specula aq̃ et aer: et ideo et colores nõ vident in ipsis nisi eminus aliquis aspiciat: et non is qui respicit ppe sicut et color auroꝛe nõ apparet nisi eminus aspiciẽti. Radius autẽ reflectit in duob' speculis istis plus et minus: qm̃ totus reflectit in speculo terminato: et q̃si tingit et diffundit in perspicuo spisso sicut apparet in his que videntur per crystallũ et aquã: que sũt maioris quãtitatis apparẽt: q̃ sint qm̃ radius rare fact' in ipsis diffinit: lz nõ tot' reflectatur a superficieb' ipsoꝝ. Adhuc aũt qd̃ querit q̃re nõ tot' globus apparet in colorib' iridis: vł ad minus quare nõ apparent duo arcus adinuicẽ se secantes: dicẽdum quod nunq̃ apparet color iridis: nisi vbi radius põt trãsire per globũ hoc aũt est in extremo tm̃ superiori: quia in medio globus spissus est ppter multã mãm residentẽ: et ideo radius solis ibi extinguit visibus nostris oĩo: et lz in circuitu natet subtile super grossum: sicut expresse videt in hoc quod cornua arcus descendunt vsq; ad terrã: tñ circa solem non extinguit sine coloratradius: ita quod percipiat quia lz in extremo eius diffundat: tñ nigrum spissuz qd̃ est subtus ipedit tincturã et extinguit eã: et huius expssum exemplũ docebo per instrumẽtum. Si eniz accipiat vas crystallinũ concauuz superius hñ spissum et angulare et concauũ eius impleat liquore nigro: sicut incaustro vel atramento et ponat cõtra radiũ solis videbit radius p ipsum trãsire superius super cõcauũ ipsius in circuitũ sic sicut in semispera et nigrum extinguens radiũ erit in medio vbi est liquor niger: et sic est de globo semispere rotãtis sub nube: hec enim in circuitu pura est statim ex opposito cõtra eam et in medio est spissa nigra: et ideo si sol veniat ex opposito z eã tingit radi' ei' in puro et nõ in spisso nigro pp qd̃ non apparet aliquis arc' in pyramide illa nisi ille q cõstituit ex lumine solis merso in puritate supficiei supioris in circuitu q̃ posita est directa z solẽ. et ex his pz solutio dubioꝝ.

Cap. 16m. Et est digressio declarans duo esse subiecta iridis et quibus aliquando quattuor irides apparent.

Si quis autem subtiliter cõsiderare voluerit vi sua et rõne dephẽdet duo eẽ subiecta iridis: vnũ primũ qd̃ est subm̃ sue gñationis: et alterum cõsequens in quo nõ gñatur iris sed radio solis defert super ipz qd̃ tali expertũ est arte. Fiat eñ arcus vitreus tres hñs distinctiões: ita quod superior arcus sit ex vitro claro rubeo: et medius sit ex vitro citrino hñ claro et tenui: et iferior sit ex vitro claro viridi: et sine iste tres partes vitri arcuosi bene aptate et decenter cõiũcte p plũbum: sicut fieri in vitreis ꝯuenit: ita quod plũbũ sit adeo strictum quod vmbra eius vix discerni possit sicut linea nõ multuz magna: et teneat ꝯtra solẽ statim enĩ in vitro generant colores iridis: et vitri figura rep̃sentabit figuram iridis: et radi' tinctus in vitris illis cadet super parietẽ oppositum: qui est post vitrũ pinget super parietẽ illum alium iridẽ qualis est ille qui generatus est in vitro per oẽm eundem modũ gñat: iris ex radijs solis in supficie dicte pyramidis exterioris: et si sit nubes bene spissa post pyramidẽ illam radius tinctus in pyramide depingit aliũ arcũ sileꝫ illi super eã: et hac de causa aliquãdo ex duob' arcubus apparent quattuor: et ex vno duo sicut nos experti sumus frequẽter et pbauimus signo ifallibili cũ dephẽdimus nubẽ nigerrimã habere iridẽ: et amittere subito nulla variatiõe facta in nube ex casu materie que primo receperat iridem modo qui dictus est: et hac de causa multi hesitarũt in dictis phi dicẽtes quod apparent ad plus duo irides cũ nos sepe videmus tres et q̃tuor in eodẽ situ z solẽ. Non tñ infra declarabim' dictũ phi dicẽtes quod per duos irides intelligit de duob' in oppositis sitib' collocatis: sic vnus sit ad oriẽtez et alter ad occidẽtez quia hoc aliquãdo erit possibile sicut inferius declarabitur quia in hoc necessariũ est nobis scire modũ descensus solis quãdo põt facere iridem.

Propter qd in iride quãq; ex duob' arcub' apparẽt quattuor.

¶ Cap. 17m. De subiecto iridis in quo primo generatur: et qualiter generatur in illo precipue secundum colorem superiorem qui est vinosus.

His premissis facilia sunt dicenda secundum sententiam Arist. coloris enim esse est propterea quod quando pluit rorando suauiter incipit in aquam resolui superficies multi vaporis: qui frigore coartatus et inspissatus fuit in nubibus: et fit ex illo vapore inspissato rotatio parua antequam fit pluuia magna. Fit autem hec rotatio quando incipiunt residere partes nubis quando grossa a subtilibus incipiunt separari: quod enim partes residentes vsque ad terram resideant probatur per experimentum: quia si quis a longe aspiciat pluuiam quando illa incipit videtur vapor ad modum nebule nigre spisse operire locum illum in quo pluit intantum quod si est locus montuosus non videntur interim montes: et si sint edificia magna et multa in loco illo nihil apparet de edificijs illis. Sic ergo semiglobus illius rotationis residet vsque ad terram et efficitur sicut pyramis: cuius basis super terram dilatatur et conus erigitur. Cum ergo sol oppositus rotationi in ipsa relucet et in nube que pendet quasi cadendo super eam tunc lumen solis in vtroque istorum scilicet nube et rotatione resplendet sicut est super speculum tersum et politum: et tunc nubes et rotatio recipiunt colores qui resplendent in eis ex sole licet diuersimode recipiant quia semiglobus rotationis recipit colores iridis et nubes recipit alios colores de quibus supra est habitum: et in parte infra determinabitur. Colores ergo sic generati imprimuntur et approximantur aeri intermixto rotatione subtili et grossiori. Et ideo tingitur colore quodam resultante et colore duplicis rotationis: qui medius est inter duos extremos colores iridis: et huic simile est in speculo luminoso bene recipiente et representante ex quo informatur aliud speculum vitreum illi oppositum: sicut enim guttula guttulam: et humidum aque variat aerem iam humescentem quotienscumque ergo ita se habet subiectum iridis et sol ex opposito situ fuerit non impeditus in proijciendo radium super rotationem illam tunc resultat iris: qui arcus demonis dicitur propter causam quam supra diximus: et potest accidere quod color resultans ad oppositum solis existit niger multum vel remisse: et hoc fit quando nubes est aquosa valde in qua est actio aque turbide et multum spissate per frigus temporis vel loci quia tunc radij solis non possunt recipi in interioribus eius et ideo nubes illa remanet nigra. Potest etiam contingere quod resultet ibi color albus pallens: et hoc accidit quando nubes est aerea multum rara in qua non vincit: et precipue si est nobis propinquus aer ille. Sed in iride alij colores apparent ex splendore et tersione humoris qui sunt in ipso qui sunt vinosus et viridis et citrinus sicut supra diximus: quod autem rubeus color iridis fiat ex humido fumoso adusto aliquantulum probatur duobus experimentis quorum vnum est: quod nos sepe in igne videmus talem colorem in flamma eius quando fumus eleuatus ex lignis succenditur: et hoc fit quando ligna sunt viridia et humida quia tunc multe materie humide fumose miscentur fumo ignis et quando ille ignis fit flamma tunc apparet color vinosus illuminatus splendore alicuius lucis. Et hoc etiam videtur in ortu solis vel occasu quia tunc sepe videmus colorem solis esse sicut prunae siue carbonum ardentium aut etiam vehementioris rubedinis et illud quidem accidit ex fumoso humido vapore multo qui ascendit et attrahitur ad solem calore luminis eius et est inter nos et solem: et ideo eadem de causa accidit color vinosus in arcu demonis sicut diximus supra.

¶ Cap. 18m. De causa quare et quando cito cadit iris: et de differentia eius ad halo in colore citrino.

Color etiam citrinus videtur in iride et est multis modis eadem de causa que supra dicta est. Sed cum superior color incipit dissipari et vergere ad citrinitatem primo et postea ad albedinem et inferior similiter tunc statim disparet iris: et non videtur amplius et hoc est ex fragilitate materie in qua est arcus: vnde si non esset materia instabilis tunc colores iridis permanerent diu sicut diu permanet circulus qui corona vel area vocatur cuius supra fecimus mentionem. Sed accidit iridi subita disparentia sicut diximus. Et tunc distrahitur et sic id quod est semicirculare fuit longum descendens per albas et nigras virgulas sicut perpendiculares vel quasi perpendiculares erectas in nube super terram quasi faciens angulos rectos: antequam etiam sic distrahatur non completum circulum: sed potius videtur sicut semicirculus vel minor portio semicirculi cuius inferius reddemus rationem. Adhuc et alia causa est quare non diu permanet iris sicut diu permanet corona que halo grece vocatur scilicet quia iris non est materialiter ex vapore subtili quem in sublimi continet caliditas sua. Sed potius est ex humido iam incipiente cadere quod frigiditas soluit in pluuiam: et ideo circulus qui continet solem et lunam et stellas diu permanet non autem iris nec est etiam sicut humiditas aeris que facit circulum qui in colore est inter croceum et rubeum circa candelam quando flat auster quia secundum veritatem illa humiditas licet reprimatur ad terram grauitate sua non tamen adhuc resoluitur. Sed suspensa tenetur caliditate in aere: et circulus talis ex flatu austri causatus precipue in fine diei circa crepusculum videtur quia tunc vaporosum humidum frigiditate noctis comprimitur et inspissatur vt videri possit quod non poterat visu deprehendi quando fuit rarum ex calore diurno. In nocte autem precipue post medium noctis vincit in eo frigiditas vel conuertens ipsum in aquam vel reprimens ad terram et tunc iterum non adeo frequenter videtur. Illi autem qui vident tales circulos circa candelas sunt precipue qui habent oculos humidos humore fluente in pupillam eo quod in talibus est duplex humiditas scilicet aeris et oculi cooperiuntur ad circulum quia humiditas oculi recipit radium candele et coloratur radius in humido: et deinde reddit ipsum oculo in tali colore qui taliter recipit ipsum propter debilitatem suam: quia si non esset debilis ex humore videret lumen candele clarum sicut est in veritate. Similis autem circulus in figura: licet non per omnia sit similis in colore accidit in aere quando humiditas permixta fuerit fumo inflammato ascendenti ex igne copioso et agitato per ventum: sed rotunditas tunc declinat parum ad nigredinem eo quod ex vapore humido fumoso multe sunt partes terrestres combuste que nigre sunt sicut fuligo: et tunc circulus continens candelam in colore aliquantulum declinat ad colorem purpureum habet enim colorem citrinum purpurescentem aliquantulum et hoc ideo: quia calor ignis candele non est omnino clarus albus sed habet fumosum humidum inflammatum quod declinat in purpureum colorem aliquantulum: et ideo color eius non videtur in toto vinosus quia color de candela rediens ex aere non est multus neque spissus: eo quod non multum humidum circumstat eum. ¶ Est autem attendendum hic quod iste sermo Arist. est perplexus et obscurus et lucide et breuiter dicendo causa velocis casus iridis est quia generatio eius est in materia iam cadente cum enim primo eleuatur vapor stat diu antequam frigore expellatur calidum eleuans et spissetur in nubem. Et cum est nubes diu stat antequam partes residere incipiant et separari per conuersionem ad aquam sed cum iam resederunt partes et sunt conuerse non diu potest esse vsque ad descensum pluuie: et quia iris generatur in partibus que iam descenderunt aquose sub nubis concauitate parum stat iris vsque ad pluuie aduentum: et hec causa est quod quando videtur iris preciditur in eadem hora pluuia futura: opposita vero causa est quod circulus diu moratur: quia generatur in vapore: quia diu permanet propter causam que dicta est cum ergo deficit iris mutatur ad colorem pallidum et fiunt virge intermitte in nube descendentes quod ideo est quia tunc cadit rotatio per guttas magnas: et ideo dissipatur materia nubis: et fit in partibus peruia et in partibus nigra: et ex illo videtur nubes esse virgata perpendiculariter omne enim concauum a quo cadunt partes eius necesse est dissipari et discontinuari: et ideo vbi frigus abundat contrahitur et denigratur: et vbi plus ceciderunt partes peruia et pallens efficitur qualiter autem citrinum iridis differt a citrino circulorum circa candelas vel ignem generatorum ex supradictis est satis manifestum.

Propter quid non diu permanet iris sicut corona.

Dormani

¶ Cap. 19m. De exemplis per que probantur colores iridis generari prehabitis de causis.

Colores autem iridis ex causis supradictis generari multis astruitur exemplis quorum vnum est quod quando nauigatur mare vel alia aqua bene clara non lutulenta et remis eleuatur aqua et radius solis resplendet in aqua per remum percussa in ventre nauis generantur colores iridis: et circuli continentis candelam hoc excepto quod in circulo non videtur color vinosus nigre rubedinis sed purpurescens aliquantulum vt supra diximus. Est autem causa huius quod remus in diuersa tenuitate et spissitudine percutit aquam et eleuat

aquam:

aquam: in extremitate enim remus profundius percutit: et sic semper minus profunde usque iuxta navem: et ideo procedens aqua de profundo actenui in parte ubi plus et spissior elevatur viridem gignit colorem: et in tenui parte rubeum: et in medio croceum purpurascentem. ¶ Aliud exemplum est quod si accipiatur aqua pura et aspergantur minutissimis guttis leniter et tenuiter ita quod non cito cadat que aspersio arabice vocatur ballebe: et opponatur solis radio tali artificio ita quod pars eius sit in umbra et pars in radio videbuntur post aspersionem illam in terra vel in pariete colores illes coloribus iridis propter obscurum permixtum cum claro in speculis guttularum rotationis illius: unde causa in omnibus his exemplis est una: quia in una aqua que percutitur per remos est sicut in rotatione. Et quod solis radii diversimode colorantur in aqua: et postea transeuntes per aquam illam ponunt colorem illum super corpora super que cadunt ex sole. Alia etiam exempla nos probavimus sepe de cristallo angulosa longa cuius si pars teneatur in umbra et pars in radio solis et resultabunt clarissimi colores iridis in terra vel in pariete opposito: et similiter fit in lapide qui propter causam dictam iris vocatur et generatur in mari rubro et in Germania in magna quantitate et est in colore ut cristallus et ut sagonus. Seneca etiam dicit si vitrum bene album et purum longum fiat et angulosum spissum in sole et in umbra predicto modo teneatur eodem modo colores generabit: et in omnibus his ubi radius percutit super profundius et spissius lapidis vel vitri ibi fit color viridis et in sublimi: et in uno angulo ubi tenuis est lapis generatur color rubeus multum clarus et in medio ceruleus generatur qui diversificatur secundum quantitatem spissitudinis medie inter angulum et maximam lapidis spissitudinem. isti ergo colores in iride sunt ex diversitate humidi aquei quod descendit a nube.

¶ Cap. 20m. De colores iridis etiam sunt in nubibus que sunt sub sole licet non videantur.

In nubibus etiam que subtenduntur soli et si nos stent ex opposito solis sunt secundum rei veritatem isti colores licet non videri possunt clare in nubibus illis quod ideo fit: quia nubes propter multam disgregationem radiorum representantium sive splendentium super ipsos ex sole videntur albe a nobis nisi sint multum dense: et tunc in circuitu videntur albe. et in medio nigre nec potest in eis propter claritatem solis alius color discerni. Si autem opponatur aque alicui stanti sicut stagno vel etiam ponatur contra nubes vas nigrum in quo sit aqua clara vel oleum: tunc in illo vase sicut in speculo resplendent nubes: et videntur in speculo illo colores iridis obscuri et confusi et inordinati: et hoc est ideo quia in celo non comprehendit visus in veritate totum quod est in nubibus propter claritatem que est ex radiis solis super nubem que obtegit colores et disgregat visum. Sed in speculo est minor claritas. et visus non est disgregatus sed potius adunatus in nigredine aque vel vasis in quo est aqua. Tali etiam experimento videtur luna incidere soli tempore eclipsis solis que in celo videri non potest. Fortassis autem aliquis obiiciet dicens quod non debent tot colores videri in nubibus celi. Nos enim ibi videtur esse nisi lux et umbra: lux autem de se non facit in diaphano nisi colorem album: umbra autem cum privatio luminis sit nullum colorem constituit. ergo cum albo non est extremum quod faciat medios colores: et ita nullus rubeus nullus viridis et nullus croceus esse debet: quia etiam in inferioribus ea que componuntur ex duobus extremis non constituerentur si utrumque extremorum non poneretur in eo. Amplius autem in nubibus que sub sole sunt non videntur esse tales colores: quia nobis non apparet nisi inferior superficies istarum nubium: et illa nihil habet de radiis solis: ergo ex diversa participatione radiorum non constituuntur ibi diversi colores cum tamen supra dictum sit quod omnes colores qui sunt in superioribus constituantur diversa radiorum participatione. Adhuc autem si solis claritas obtegit colores ne appareant in nube: ergo etiam obtegit eos ne immutent speculum: quia id quod disgregatum est splendore non bene apparet in speculo. Adhuc dicemus quod colores superiorum omnes fiunt secundum diversam lucis participationem a vapore et nube ascendentibus vel descendentibus: et licet ibi non sit nigrum cum albo constituens colores nubium: tamen est ibi spissum et rarum que diversimode in profundum sui lucem suscipiunt: et lux sola per modum qui dictus est suscepta sufficit constituere colores secundum suum esse formale quod habent ab actu lucis: et quia esse materiale perfectum non habent: ideo colores nubium non permanent nisi luce presente et ipsa absente desinunt nisi forte aliquem habeant debilem colorem ex claritate stellarum. In nocte enim non videtur in nubibus nisi color fuscus propter absentiam lucis causatus. Ad aliud autem dicimus quod nos sub sole videmus unam partem nubis nobis oppositam in qua sunt diversi colores obscuri sunt eo quod pulis sit plus et minus propter quod etiam tales colores obscuri sunt et quasi panno subtili peculo tecti et resultant sicut pictorum color inferior per superiorem pulum. Nec est verum omnino quod sol claritate sua tegit colores illos sed potius disgregando visum aspicientis facit visum debilem ne videre possit distinctos eos a corpore quod non fit in speculo aque opposite: et ideo in illo clare videntur.

¶ Cap. 21m. De ordine et dispositione colorum iridis in nubibus albis et nigris qui sunt vinosus viridis et mixtus.

Iam ante diximus omnes colores arcus qui vocatur iris et sunt tres vel quatuor et non plures. Sunt enim color vinosus et viridis et tertius qui commixtus est inter album et citrinum aliquando plus declinans ad unum: et aliquando plus declinans ad alium. Sunt autem sic ordinati ut vinosus sit extrinsecus in iride occupans maiorem arcum: et hoc ideo quia radios solis pyramidaliter egrediens tangit in arcu pyramidis ibi subiectum iridis rotunde et semicircularitter et ex disgregatione refracti sepius radii multiplicatur ibi lumen in humido fumoso quod est humidum rotundum sicut superficies globi secti per medium. et ideo talis ibi color vinosus semicircularis resultat: deinde in medio arcu sequitur color medius quasi commixtus ex pluribus coloribus per modum quem determinavimus. et post illum in inferiori parte arcus sequitur color viridis. commixtus autem color maioris latitudinis est aliquando quam extremi ita quod forte solus tenet medietatem latitudinis iridis et est albedo pallens in medio et sub ipsa citrinitas visus iridem inferius et causa ordinis istorum colorum supra est a nobis assignata. Quamvis autem taliter ordinati sint colores et tale sit esse eorum ut diximus tamen secundum diversitatem nubium in quibus refulgent irides aliquantulum etiam variatur color quia in nube multum nigra color medius inter rubedinem et viriditatem videtur esse compositus ex utrisque declinans in medio ad albedinem: et ideo licet aliquid participationis cum utroque comparatur ad utrumque quia supra purpurescit et inferius virescit et in medio pallet: viriditas autem talis nubis est obscurior solito quasi declinans ad colorem porri perlucidum. rubor autem videtur esse sanguineus obscure perlucidus. quando autem videtur iris in nube alba tunc eodem modo ordinantur colores ita quod rubor sequitur medium in loco et in claritate et est sicut rubigo eris perlucida et rubor est sicut tenue vinum clarum perlucidum et medius valde pallens.

¶ Cap. 22m. De dispositione iridis lune.

Arcus vero demonis qui videtur ex luna non est in coloribus illis iridi. qui fit ex sole: quia iris lune videtur albus: cuius causam tangit Arist. dicens quod ideo videtur: quia videtur per noctem que est tenebrosa: et lumen in nocte tenebrosa videtur valde candidum et album valde luminosum et vehementis albedinis. Est autem omni homini dubium de dicto Arist. quia cum diversitas colorum in iride non estimatur nisi ex diversa luminis participatione a nube aquosa et lumen lune sit in nocte: et nubes que percipit illud videtur iris lune diversorum colorum esse debere quemadmodum iris solis. ¶ Adhuc autem id quod assignatum est pro causa non est causa essentialis. Sed potius maioris apparentie albedinis: quia album iuxta nigrum positum magis apparet album: et ita lumen apparet magis clarum iuxta obscurum. Sed tamen non ex hoc causatur suum esse. ¶ Adhuc autem nubes que sublimes sunt suscipientes lumen lune accipiunt diversos colores iridis sicut supra ostendimus: quod videtur et nubes opposita lune diversos colores debere recipere. Testificatur tamen visus dicto probi quia absque dubio iris lune albus ad modum lactis in nubem fusi apparet. Dico ergo quod quia iris nos apparet nisi de nocte frigus noctis inspissat nubem ita quod videtur valde nigra: que propter hoc quod spissa est non in profundum sui recipit radios lune: et etiam quia lumen lune debile est non penetrat usque in profundum nubis: et ideo etiam quia non est multi caloris non dissolvit partes nubis ut habeat introitum in interiora nubis: et his de causis diffunditur in exteriori superficie nubis et efficitur candidum: et est non continuum bene sed habet sub-

nigras lineas semicirculariter inmixtas: que tamē sunt sicut si sint albore superducte per quē apparent: τ ideo non efficitur ibi nisi color albus: nō enim cōstituitur rubeus nisi ex immixtione lucis in pfundū humidi fumosi: nec viridis cōstituitur nisi lumine transeunte in pfundum humidi aquei ut diximus: τ taliter in pfundū nubis nō serpit lumē lune pp causas quas diximus. Cā aūt quā assignat phūs absq3 dubio nō essentialis est nisi intelligatur obscuri noctis cū frigido cōdēsante nubē τ prohibēte ingredi lumen lune per modū quē dixim⁹. ¶ Est aūt sciendū φ quotiensūq3 iris lune appa er φ signat tēpestatem longā τ anni instabilē: qa raro apparet nisi cū magna mā humoris ē ex vēto qui est iter australē τ occidētalē τ cū luna fuerit valde meridionalis sicut diximus superius.

¶ Cap. 23ᵐ. Quare iris est sicut semicirculus vel portio minor semicirculo.

Cū qa iā diximus iridē τ qualitatē color eī⁹ cā vniuscuiusq3 assignātes: dicamus nūc qre non videtur plus medietate circuli τ raro puenit vsq3 ad circuli medietatē: sz frequēter est portio minor semicirculo. Dico aūt φ cā illius est qa illud qd ex sole relucet in nube est radius pyramidalis medie rotūditatis vel partitiōis minoris pyramidis egredientis de sole: τ iō cū iris sit speculū pyramidis solis vel lune videtur iris sicut semicirculus vel portio minor semicirculo. Hec aūt cā assignata a phō itelligitur ex parte cause efficiētis: qa cū lumē emissum a sole sit pyramidale pyramis hec sole existēte in medio celi directe stat sup terrā qn sol est in equinoctio vel vltra in signis aqlonarib⁹: τ ideo in meridie nunq3 apparet arcus demonis. Quādo aūt est ante meridionalē vel post circulus luminis pyramidalis egreditur in parte vna: τ quāto sol plus recedit a pūcto signi circuli meridionalis tāto arcus lumini pyramidis sue plus erigitur: τ cū est in oriēte vel occidente ita φ si linea a sole duceretur sm rectitudinē tāgeret pūctū τ cētrū terre τ pūctū occidētis: τ tūc pyramidis medietas erigitur sup terrā: τ ideo tūc iris apparet semicircularis: nec vnq3 semicircularē pōt excedere quātitatē pp eādē cām: cū eni pyramidis diameter tūc sit axis trāsiēs a sole per oriētē τ occidētē erit residuū circuli basis pyramidis sub terra: cū aūt sol plus eleuatur circulus pyramidis plus ad terrā deprimitur: qa conus pyramidis est in sole: τ qa conus pyramidis erigitur tūc circulus basis pyramidis deprimitur τ ecōuerso quādo conus deprimitur circulus basis eleuatur: cū ergo nihil figuretur in speculo nisi qd opponitur ei τ pcedit per actū lucis ad ipsū nō pōt in roratiōe depingi circulus pyramidis nisi qn ex opposito eius erigitur τ imutando per aerē pcedit ad nubis roratiōnē: nunq3 aūt erigitur contra nubē nisi quādo sol a meridionali recedit linea. ergo nunq3 potest fieri iris nisi aū meridiē vel post: τ quāto plus est aū vel post erit iris maior: τ quāto min⁹ est aū vel post erit iris minor: τ sic est de linea existe in linea meridionali vel ante vel post ad iridē lune cōstituēdā. Si aūt queritur qre nō cōstituitur iridē circuli perfecti in radiādo superius nubis in nube etiā que est sub sole leue est soluere per antedicta: qn nubes nō hz rorationē semisperalē in sublimi eius sed in iferiori parte eo φ graue residet deorsū: τ ideo supra nubē nō pōt esse iris sz sub ipsa: τ qa sub ipsa nō est deprimitur ibi lumē solis: nisi quādo pcedit ad ipsā: nunq3 aūt pcedit ad ipsā nisi qn erigitur pyramis luminis solaris sole declināte a meridionali linea vel ante ad ipsā vt diximus: est eni hec nā figurarū τ formarū quas abstrahit lux qd nunq3 iprimitur visui vel speculo nisi lux abstrahēs ea pcedat ad visū vel speculū sicut in libro de sensu τ sensato hz pbari: τ ideo quādo sol opponitur roratiōi que est sub nube fit iris: τ nō alijs tēporib⁹: τ hoc ē ante lineā meridionalem vel post ipsam contingant. ergo hec causa rotunditatis τ quantitatis iridis cū supradicta: τ tūc scietur perfecte qa supra assignata est causa mālis ex figura rorationis τ hic assignata est causa efficiens ex figura τ mō erectionis τ depressionis luminis pyramidalis solis.

¶ Cap. 24ᵐ. Ubi sm situm hemisperij apparet iris.

Unq3 aūt apparet iris in parte meridionali in hemispeio: τ hoc ē iō qa sol nō declinat ad aqlonē nisi p 24. gradus fere τ talis declinatio eorū pyramidalis nō eleuat circulū basis pyramidis vsus meridiē: τ iō sm antedicta nunq3 apparet arcus nisi in plaga meridionali. In hyeme aūt currit sol i signis meridionalib⁹ τ declinat ad meridiē a linea equinoctiali p 24. gradus fere cui si addatur latitudo climatis septimi cui⁹ latitudo ē a circulo equinoctiali 48. gradus erit declinatio tota τ pfecta 77. gradus fere i qua declinatiōe necesse est eleuari arcū circuli pyramidis solis vsus aqlonē: τ ideo si sint ibi nubes rorātes ex opposito solis necessū respiciebit iris ibi vsus aqlonē. Si eni sol eēt i polo meridionali τ tot⁹ circulus pyramidis solis videretur i 360. gradus sine partes tūc eleuarentur de ptib⁹ pyramidis 180. ptes vsus polū aqlonarē: sz qa deficit sol a pfecto descēsu i polū australē qn ē i pūcto capitis Capricorni 18. ptes que sunt 5. ps 90. partiū qs tenet qrta ps circuli coluri que pcedit ab aqlonari circulo i polū australē eleuabuntur nec̄ io quatuor partes de 5 partib⁹ semicirculi pyramidalis vsus nubes aqlonares τ ille quatuor partes sūt 72. ptes τ in tali declinatiōe fit reflexio speculi τ iridis. Sicut autē dixim⁹ de climate octauo vel septimo ita pportionali existit in alijs climatib⁹: ita φ semp tāto est eleuatio minor quāto climatis latitudo fuerit maior: τ ii puto φ illis q sūt in climate pmo τ scdo vix vnq3 appet iris in aqlone: nunq3 aūt alicui habitāti quartā aqlonarē terre pōt apparere arcus i meridie qm ista pbatio vix hz demōstrationis geometrice quā hic dixim⁹. τ hec ē cā qd Ar. dixit φ i iride nālis oz scire qa τ geometer oz dicere pp qd. Sciat autē: φ cū sol ē in meridie tūc pnt appere duo arcus sl: vnus. s. directe in aqlone qui appebit in meridie: τ alter vsus pūctum occidētis ex obliquo solis pp curuitatē orizōtis ad solē cū sol orit: vl i meridie qa i meridie nō multū distat a loco vbi orit in oriēte sz ad occidētē multum regnat: τ hoc ē qd dicit Ar. φ duo irides pnt apparere sl: τ nō plures: hoc aūt pbatur sicut aū p exaltatione pyramidis lumis solis: cū enim illa sit obliq̄ aliquātulū duas hz reflexiōes. s. directā ad aqlonē vbi apparet iris magn⁹: τ obliquā ad occidētē vbi appet paruus: sz nō ad oriētē: τ hec fuit sñia magnorū quorūdā virorū: sz pbabile sit tres irides sm hoc posse appere duos oblique ad oriētē τ occidētē τ vnū ad aqlonē: τ qdā alij dixerūt φ sermo Ar. nō itelligitur sic φ sl duo irides appareāt in eadē hora sz in vno die in diuersis sitib⁹ hemisperij. vn⁹ in aqlone sic iā dictū est. τ alius in oriēte quādo sol est eadē die in occidente. In mane aūt posset apparere hī sm modū reflexiōis ad occidētē. Sz in hyeme in mane sūt nubes dēse iō vix serenatur sol ad hoc vt faciat reflexionē in occidentē qd si faceret illuc reflexionē nubes sūt dense pp frigus noctis τ nō recipiūt lumen intrīsecus sol sic facit in sero qn tota die egit in eas calor diurnus. Sūt aūt alij q itelligūt sermonē Ar. de eadem nube dicentes φ duo arcus videntur in eadē nube τ raro plures: qa nō pōt i eadē mā multa fieri diuisio subtiliū τ grossorū partiū rorātiū sz calor fortior τ minus fortis facit i diuersis distātib⁹ partib⁹ duas diuisiones τ raro plures. Possunt tamen apparere arcus tres vel plures ex cā que supra est determinata: ecce hoc est qd dicunt diuersi τ infra dicemus adhuc aliam sñiam eiusdem τ eligat quilibet qd voluerit. Arcus autē iridis videtur esse in occidēte τ oriēte pp causas qs diximus: τ videtur in medijs locis maior τ minor sm pportionem eleuationis pyramidis luminis solis vel lune. Hec autē oīa pbātur geometrice modo supradicto: τ ideo aliter exponentibus locum istum non est credendum.

¶ Cap. 25. De tempore in quo apparet iris.

Uidetur aūt arcus demonis post equinoctiū autūnale ad aqlonē aliquando vt diximus eo φ tūc sol declinat ad meridiē. In tēpore aūt veris in estate qn dies plōgatur sup noctē nō videtur in meridie: τ cā hui⁹ est. φ sol tūc non accedit ad Zenith capitū nrorū: τ cū basis pyramidis luminis solaris nō eleuatur vsus meridiē: τ iō non fit ibi iris: cū autē obliquatur ad meridiem in hyeme tūc eleuatur basis pyramidis versus aquilonē: τ accedunt nubes eleuantes in aqlone que sunt iter solē τ partē septētrionalē: τ ideo fit ibi arcus: quando autē sol mediat orbem sine mediat ipsū sm modum declinationis solis: τ hoc fit quando est in linea equinoctiali in capite Arietis vel Libre siue mediet eū sm motum primi mobilis qui est mot⁹ diurnus: τ hoc fit oī die quando tangit lineam circuli meridionalis: tamen non potest fieri iris in aliqua parte mundi quādo tunc basis pyramidis

ramidis luminis solaris in circuitu fiat super terram: et ideo nõ resplendet in vna parte plus q̃ in alia: et ideo nunq̃ potest fieri arcus sicut patet ex antedictis oportet enim eleuari pyramidis basim in aliqua parte cõtra nubem: et aliã partẽ eiusdẽ basis iacere super terrã si iris debeat fieri. vtrũ autẽ iris fiat in esta te in meridie licet nõ nobis fiat dubiũ est valde. quia tanta est de clinatio solis ad aquilonẽ quãta ad meridiẽ: et ideo climata distinguibilia sunt in quarta meridiana sicut i quarta aquilonari: et si tunc latitudo meridiana addatur declinationi solis quia quãdo est in capite cancri necessario iris fier in meridie per demõstrationẽ perspectiuã: et hoc ego credo verũ esse: sed nos nõ videmus ideo q nubes in meridie vltra equinoctialem nunq̃ eleuatas videmus: quia etiã cũ iris apparet habitantes vltra tria miliaria raro vident cũ posset tamẽ dici si credimus mathematicis q quarta meridiana nõ habet nubes eo q breuitas diametri solis cõuertitur ad partẽ meridianã que facit eam inhabitabilẽ propter calorẽ sicut expeditum est in libris precedentibus. Sed tñc nõ impedietur ibi generatio iridis per se sed per accidẽs. scilicet quia aque nõ sunt ibi nubes: et hoc primũ verius est: et hoc est qd̃ intendit pñus sicut dicunt phi. In vespera autem et meridie omni tẽpore anni põt apparere iris in nube opposita sicut diximus sepius. Est autẽ obseruãdum q nunq̃ fit in nube ascẽdẽte iris etiã si ex opposito eleuetur contra solem. Sed semper in nube ascendente iride: quia nubes ascendens nõ rorat: sed descendens vt dictum est. fit etiã iris quãdo est in parte serenum et in parte nubilum: quia ex parte solis vel lune oporteret esse serenum: quia aliter non exiret lumen a sole per hemisperium: et ex parte iridis est nubilum quia aliter iris non haberet subiectum sue generationis. oportet etiam locum nubis esse a vento quietum: quia aliter nõ essent plane partes perspicui sed per ventum vna inundaret super aliam: et non posset esse imago solis in roratione inquieta. Sciendum etiam q licet roratio sit subiectum iridis non tamẽ ros est subiectum: quia in ipso nunq̃ depingitur iris: eo q materia eius nimis sit subtilis: et ideo non descendit nec adeo cõstant partes eius que globum vel semiglobum efficiant: quia cadit sparsim et paucum in loco vno.

¶ Cap. 26m. Est digressio declarans sententiã Auicẽne et Algazelis et Nicolai peripathetici de iride.

Nunc que predicta sunt fere per omnia concordãt Auicẽna et Algazel et Nicolaus peripatheticus in dictis eorum. Algazel enim in physica sua ponens per omnia sensum Auicẽne de iride sic tradit: si aer fuerit humidus factus per pluuiam et humiditas habuerit aliquãtulam nitoris fiet aer sicut speculum quẽ qui intuebitur cum sol fuerit ei post dorsum videbit solem in illo aere sicut videt solem in speculo. Sed si coniungitur illa lux enim vapore humido generatur ex eo iris tricolor: in quo aliquando non erit color medius: et tunc erit circularis ita vt elongatio partium eius a sole sit vna: speculum enim nõ facit videri formã nisi cum fuerit proprius situs vel cõparatio inter videntem et visum de quo tractatur in scientia de aspectibus. Circulus autem ideo nõ perficitur quoniam si perficeretur vna pars eius caderet super terrã: eo q sol est post dorsum videntis sicut axis versus illum circulũ et est parum eleuatus a terra. vnde si fuerit ante meridiem videbitur iris in occidẽte. Si autẽ post meridiem videbitur in oriente. Si autẽ in medio celo fuerit sol tunc nõ põt videri nisi paruus arcus: et in hyeme si contingat et circulus circundans lunam fiet etiã propter huiusmodi causam. aer enim medius inter visum et lunam nitidus et humidus est vnde videtur luna in medio eius in quo medio si esset speculum videretur luna vel id qd̃ videtur in speculo ab eodem loco. Si autẽ essent specula in circuitu visus et essent posita secundum illum situm videretur res in vnoquoque illorum speculorum. Si autem supposita essent soli speculo tunc videretur res in toto. tunc ergo videretur circulus sine dubio. Mediũ autẽ iridis frequenter in tenebrosis videtur: eo q vapor medius subtilis est: quia cũ appropinquat lucido desinit: et fit talis qui nõ videtur: cum vero elõgatur ab eo fit visibilis neque est sicut puluis qui videtur in radio solis non in vmbra sed est sicut stelle que occultantur in die et apparent in nocte et videtur mediũ circuli propter hoc tanq̃ sit vacuum a nube: hic autem circulus aliquando contingit a frigiditate aeris quãuis non sit ibi pluuia. eo q non contingant propter frigiditatem in aere aliquando humiditates in quibus est puluis nec fumus que prohibeant nitorem illius aeris. Ecce sententia Auicẽne per verba Algazelis sui abbreuiatoris posita que cũ superiori modo concordant dixit enim generari iridem in humido rorationis vel aeris frigidi eo q frigus inspissat aerem et facit confluere humidũ aeris per mediũ humidi aque dicit enim iterum esse speculum solis vel lune et notabile est qd̃ dixit q generatur in tali situ contra solem q si perficeretur circulus et duceretur linea a solis puncto per centrum circuli iridis q illa linea esset axis circuli et si sibi supponeretur speculũ in illo sol resultaret in circuitu. Qd̃ autẽ resultat imago splẽdoris eius et sibi supponerentur specula magna bene terminata et in altera parte extincta in quolibet illorum videretur res tota hoc est sol et egressus pyramidis splendoris eius. Addit autẽ qd̃ ante nõ est habitũ: q intermedia capedo iridis frequẽter videtur vacua: quasi pecia et alba pallescens propter subtilitatẽ vaporis in parte illa cuius causa nõ est alia nisi quia per calidũ aeris iuxta terram existentis frigidum circulare expellitur: et ideo circa illud circulare vaporis operatur spissitudinẽ in qua resultat iris cum sol fuerit ei oppositus. Sententia autem Nicolai peripathetici de iride est q vapor eleuatus de terra fit sphericus eo q eleuatur de terra sperica et sursum frigore coagulatur cui cum sol opponitur iris in eo generatur: nihil enim aliud vt inquit facit iridem apparere nisi nubem concauã et atenuatam sursum apparere per reflexionem solis oppositi in circuitu illuminatã. vnde iris verissime dicitur speculum solis. Diuersitas autẽ coloris est ex diuersitate partium nubis: quoniã vbi sunt grosse partes terrestres combuste cũ humido inmixto color rubeus resultat sicut coloratur flãma in lignis grossis et viridibus: vbi autẽ est humidũ aquosum multum apparet viror: et vbi est materia tenuis et aquea apparet albus sicut est videre in luna que ideo nõ radiosa apparet quia tenuis est substantie. Dicit etiã q dicitur iris arcus demonis eo q nõ nisi a demone hoc est a sciente et perito scitur: quia demon grece latine interpretatur sciens. Duos autẽ irides dicit fieri et nõ plures quia a duobus luminaribus fiunt, scilicet sole et luna: sole enim existente in occidente põt esse arcus in oriente: vbi frequẽtissime videtur: et si tunc luna fuerit multũ australis in puncto capricorni vel circa hoc prope ante vel post existẽs põt fieri iris in aquilone. Dixit etiã iridem in nocte nõ apparere eo q lumen lune sit debile: et non eleuat vaporem subtilem: sed potius excitat grossum qui circa terram manet et infrigidat corpora propter quem effectum etiam luna frigida esse pronuntiatur et in illo vapore arcus non figuratur. Dicit etiã q arcus lune vehemens significat incendium ex spiritu adurente. Addit etiam illum qui piam matrem que vna pellicularum est cerebri veniens ad tunicas oculorum inficit esse humorem colericum: et hic humor peruenit ad vueam oculi: et deinde ad humorem crystallinum et inficit humor ille humorem crystallinum periferialiter: et ideo ea que vident videntur in eis q sint quasi citrinum circa se habẽtia circulum: et similiter cõtingit in habentibus molles oculos respicientibus ad lunam eo q lumen lune diffundit se in humore oculi mollis et indicatur ideo ibi esse circulus circa visibile vbi nullus existit. Ecce hec sententia est que dicitur Nicolai peripathetici. ¶ Quã ego nequaq̃ approbo: quia ratiõe caret in multis: q enim sic in nube concaua circulus in concauitate ipsa generatur superiores rationes ostenderũt impossibile esse. Si autẽ est sub nube concaua vt diximus supra nihil ad arcuositatem iridis operatur concauitas. Qd̃ autem de coloribus dicit tñc potest tolerabiliter: et tamẽ non satis dicit: qd̃ vero dicit ideo dici arcũ demonis quia nõ nisi a sciente et perito sciatur nõ habere veritatẽ ostendunt in principio de iride dicta. Illud autẽ qd̃ dixit q duos irides dicãt antiqui ideo quia a duobus fiant scilicet sole et luna nullam prorsus habet veritatem: quia iris lune nunq̃ videtur per diem: et qd̃ ipse dixit iridem lune nunq̃ apparere per noctem falsum est per experimentum et Aristo. et omnes peripathetici contra dicunt. Similiter absurdum est q iris lune sit signũ siccitatis et caumatis: et cõtra oẽs auctores qui tradũt significare iridẽ lune instabilitatẽ aure et tẽpestates longas propter causas quas supra diximus: nullo enim modo credẽdum est q iris lune generetur in humido subtili fumoso sicco sed potius i grosso spisso aqueo:

Snia Nicolai peripathetici de iride.

Impugnatio.

Quid lune iris pretendat.

propter hoc enim secta dicta inueniuntur in libro illo qui dicitur questiones Nicolai peripathetici. Consueui dicere q Nicolaus non fecit librum illum: sed Michael Scotus qui in rei veritate nesciuit naturas nec bene itellexit libros Aristo. Hec ergo ad presens de iride dicta sont.

Cap. 27m. De ppendicularib⁹ lineis circa solē apparētib⁹.

Apparent autē circa solem aliqñ lineę que vulgo funes centori solis dicunt: ⁊ vocant perpendiculares eo q supra terrā videnť quasi angulos rectos facere lz cōiungant versus corp⁹ solis: ⁊ dicunť ab aliis pl'es virge ⁊ sunt iste virge freqñtes in occidēte ⁊ post hoc frequētius in oriente ⁊ sunt signa pluuie future in pmo: ⁊ sunt diuersor color aliqñ sicut iris sed colores sunt obscuri quasi per tenuē pānum visi frequētius tñ habēt duos colores s. nigram ita q fuscos dicit nigerz albū quē in nubib⁹ palludū vel liuidū vocamus. Sunt aūt a duob⁹ laterib⁹ solis hoc modo q cū sol sit versus occidentē disponunť linee iste a meridie in aquilonē: ⁊ ideo latus meridionale solis ⁊ similiter latus aquilonare bz lineas istas: eodem aūt modo est cum sol est in oriente ⁊ ideo nō sunt sup solem versus altitudinem in nec meridionalis: siue sol sit ad orientē siue ad occidētē neqz sunt sub eo directe descēdentes ad terrā: neqz sunt ēt sub eo quasi tracte a corpore solis versus occidentem: qñ post meridiem est sol versus occidentē aut versus orientē qñ sol ante meridiem est versus orientē. Sed sicut dictū est sunt a duobus laterib⁹ solis disposite fm latitudinē nubis versus meridiem ⁊ versus aquilonē descēdentes a sublimi ad terraz: nunq̄ aūt videnť nisi cū sole: ⁊ frequētius in occidēte: rarius aūt in oriente: qñ aūt sol mediat orbem tangēdo lineā meridiei fm motū suū diurnū tūc aliqñ lz raro videnť virge iste ad duo latera solis disponi per longitudinē descēdēdo: hoc est versus orientē ⁊ versus occidentē: ⁊ ex vtraqz parte dilatatur nubes ab aquilone in meridiē. De expertis ēt est q semel in loco qui nominať Persenios visa est perpendicularis ignea orta ex sole ex vtroqz latere ipsius i medio orbis: ⁊ permāsit cū eo vsqz ad occasum causa autē istor facillima est ex prehabitis: qz nubes calore solis trahiť versus solē precipue nubes rara q̄ calore diurno sol eleuauit: ⁊ ideo qñ diu sol egit in vespera tunc multiplicantur nubes qñ sol non est adurens s. vapores: qz autē sol tunc declinat minuitur calor eius: ⁊ ideo tūc spissanť nubes circa ipm ⁊ resoluunť ⁊ ex diuersa participatione radior eius generanť oēs colores: de quib⁹ supra est expeditū precipue tñ albus ⁊ niger. niger quidem pp frigus cōprimens: ⁊ albus pp subtile aqueū illuminatū: ⁊ qz calor leue nubis ad se trahit ideo exaltatur nubes in vna parte a terra: ⁊ ex solutiōe que iam fit ī nube in aquā deprimitur in altera parte sup cuius latus vnoz diffundunť radij ⁊ ideo linee descēdunt in nube sicut extēsi funes in tentorio: cū aūt fiat auster. ⁊ est humidus aer valde ⁊ spissus vndiqz tunc possibile est hoc accidere per totā diem: ⁊ tunc in meridie videnť extendi funes isti ex vtraqz parte solis ante videlicet ⁊ post ipm cū aūt ad vnā partē extēdanť tñ signū est q ventus erit ad partē illā. ignis aūt qui apparuit fuit in loco estus aeris ⁊ fuit de mā calida glutinosa ⁊ ideo nō cito cōsumptus fuit quē sol calore suo secū circūduxit vsqz ad occasum ⁊ sic pz causa omniū que dicenda sunt de perpendicularibus figura enim descēdit ab iride eo q sunt iuxta solem radijs qui aūt distractis per descensum nubium ⁊c.

In pho aūt metheoror capi. ⁊ ēius finē ibi Eadē aūt dicēs causas cōtinuandi ⁊c. de paraleliis ⁊ virgis ⁊c.

Cap. 28m. Et est digressio declarās de virgis fm Senecā ⁊ de experimētis quorūdā arcuū visor tpib⁹ modernorum.

De his aūt virgis ⁊ differētia ear ab iride ⁊ coronis satis cōuenientē ⁊ breuem Seneca facit traditionē sic dicens. Nunc de virgis dicendū est: quas non minus pictas varias ⁊ eque pluuiarū signa solemus accipere in qb⁹ nō multū operis cōsumendum est qz virge nihil aliud q̄ imperfecti arcus sunt nā facies quidez illis est picta sed nihil curuitaris habēt in rectū enim iacent fiunt autē iuxta solem fere in nube humida ⁊ iam se spargente: itaqz idem est in illis qui in arcu color: tñ figura mutať: qz nubium quoqz in quib⁹ extēdanť illa alia figura est. Similis autē varietas aliquādo in coronis est sed in hoc differunt qz corone vbiqz fiunt vbicūqz sidus est. Arcus vero non nisi cōtra solez virge non nisi in vicinia solis. Possumus autē etiā hoc modo differentiā eor reddere qz coronā varias si diuiseris arcus erit si direxeris virga. In oībus autē est color multiplex ex ceruleo fulgor varius. Adhuc est differētia q soli adiacent virge. Arcus autez oēs sunt vel solares vel lunares corone vo omniū siderum. his autē adijciēda sont: experte enīz visus fuit arcus in meridie in martio quando sol accesserat ad caput arietis in equinoctio vernali: ⁊ arcus ille varius fuit vt iris: ⁊ erat paruus ⁊ corona cōuersa habuit ad orientē ⁊ ventrem ad occidentē ⁊ iacebat quasi super latitudinē nubis: ⁊ hūc arcū ego cū multis vidi: visus etiā arcus qui erat totus circulus cōpletus ⁊ iacuit totus sup terraz: ita q nihil illius eleuabať a terra ⁊ contēplantes ipsum stabāt in loco alto in castro super altū mōtē edificato. ⁊ tēpus visionis ei⁹ erat in mane post noctē pluuiosam ⁊ erat in autūno sole existente in virgine. Causa aūt primi fuit q sol secū traxit nubem lōgam valde ⁊ strictā ⁊ vehemēter aquosam: cuius pars longa ad occidentē plongabať ⁊ ibi resoluta deprimi icipiebat: pars aūt illa que erat sub sole tres soles habere videbať: qd accidit ex hoc q radij solis sup nubes in medio veniētes repercutiebanť ad duo extrema nubis versus aqlonē ⁊ meridiez: ⁊ ibi lumē multiplicatū z calore suo distraxit nubē ⁊ foramina quedā nobis videbanť esse soles quidā: ⁊ in medio cōtra solem erat foramē simile. Inferior aūt supficies nubis spissior erat q̄ superior. ⁊ lumē descēdens super inferiorē supficiē reflectebať ad extremū nubis versus occidētē. ⁊ qz ibi erat nubes iam rorans ibi lume reflexum fecit eidem in figura rorationis illius: ⁊ qz lumē illud venit a sole ex trāsuerso super inferiorē supficiē nubis iō corona arcus cōuertebať cōtra solem: ⁊ venit ad occidētē nec ille arcus fuit speculū solis immediate: sed potius speculū luminis: qd erat diffusum in extremitate nubis qd erat soli simile. Causa autem secūdi arcus fuit q vapor humidus roridus per frigus noctis cū pluuia depressus fuit in valle: ⁊ in terra quē in superficie illustrauit lumen solis qui iam ascenderat fere ad duas partes anguli recti fm q circulus hemisperij in centro superiori continet duos angulos rectos ex duob⁹ diametris super centrū hemisperij se secātibus: quar vna protendiť ab oriente in occidētem per centrū hemisperij ⁊ altera ab aquilone in meridiez per idem hemisperij centrū: radius autē tinctus erat in extremitate vaporis roridi: ⁊ iō colores iridis recepit: ⁊ erant ibi colores lucidi ⁊ clari valde propter subtilitatē vaporis: ⁊ circulares ideo qz vapor circulariter iacebat circa montē ⁊ sol fuit situs sicut est in tertia vel in quarta hora diei ⁊ illustrabat vaporem vndiqz in circuitu ⁊c.

Cap. 29m. Et ē di. declarās soles q grece phelion vocanť.

De perhelijs autē qui sunt imagines solis dicte a pera qd est iuxta ⁊ helios qd est sol: eo q semper iuxta solem sont nō longe a sole apparētes. Dicit Seneca q sunt de virgar genere cū tradij per angusta foramina nubiū tenues ⁊ distincti distantes: qz inter se dirigunť: ⁊ sunt imbrium signa de quibus dicit Aracus q raro vltra duos vel tres ad plus simul apparuerunt. Dicit etiaz q sunt imagines solis in nube spissa ⁊ vicina soli in modum speculi que sic diffinit Aracus: Helion est nubes rotunda ⁊ splendida solis exprimens effigiem ⁊ solē sequēs. Similes aūt his perhelij habet etiā luna de nocte aliquādo nisi q nō ita fulgent. Est autē sciendū q dupliciter fiunt: aliqñdo est enim nubes interrupta ⁊ radij solis per illud foramē transeunt: ⁊ tunc illuminant terrā cōtra foramen illud statim: ⁊ hec perhelie reducunť ad virgas: qm radij tunc ad modū virgarū transeunt per foramina nubiū sicut transit radius per fenestram in domum ⁊ iste signaricmāin nubiū nō esse adunatā ⁊ ideo non cito pluit post istas. Fiunt autē aliqñdo: eo q substātia nubis in parte vna vel in duab⁹ vel in tribus humidū hz subtile: cuius partes bene cōtinuoi ⁊ istud est radiosuz ⁊ cōtinens in rotundū sicut cōstituit omne aquosum: ⁊ in illo diffundunť radij solis ⁊ restringunť. ⁊ faciunt tante claritatis lumen vel splendore visus ipsum intueri nō possit: ⁊ istud dicitur similitudo solis siue perhelion proprie: ⁊ fuit Possidonij sententia q non nisi vnum illor sit perhelion: ⁊ alia sint imagines non solis sed perhelij. Et dedit exēplum de hoc q homo qui ponit ante se plura specula vnū solum informať imagi-

ne faciei: et alia sunt specula speculorum: hoc est imaginum apparentium in speculis illis: quia vnum imitatur ab alio: et licet hoc esset possibile quod dicit Possidonius: tamen nihil prohibet plura etiam ab ipso sole informari si fuerint plures partes talis humidi radiosi in nube iuxta ipsum vltra tria: tamen raro multiplicantur perhelia: quia in nube manente vna cum tenuitate nubis non potest esse multa diuersitas vltra tres: quia ex aere depresso aquoso: potest esse vna perhelia: et ex aquoso subtili alia: et ideo quia ille cause frequentes sunt: ideo frequenter due apparent perhelie: tertia autem causa est aquosum subtile nihil habens secum de fumoso combusto nec adhuc resolutum in aquam: et hoc raro est: et parum permanet: et ideo aliquando apparent tres: et raro vltra numerum illum circa solem autem apparent quia si essent ex opposito faceret sol in eis iridem: nunc autem trahuntur ad solem per calorem solis: et ideo fiunt in eis perhelie que non sunt imagines basis pyramidalis luminis egredientis a sole: sed species potius sunt ipsius globi solaris eo quod directe quasi soli supponuntur. De his autem dicit Aratus quod significant imbres magnos ab ea parte venturos vbi stant circa solem: et si vtrumque steterit grauis surget tempestas: eo quod tunc ex pluribus partibus materia nubium et ventorum aggregatur.

¶ Incipit tractatus quintus tertij libri metheororum: qui est de mineralibus in communi: et non habet nisi capitulum vnum.

In p^o 3. metheororum: in fine de ortu aut ipsa terra ... terre partibus. 3.

IAm enim diximus operationes vaporis ascendentis ex terra: et sicut in terra qui in specie vaporis permanens operatur in ea terremotum vel origines fontium et alia qualia determinata sunt. Est autem quando vapor faciens elementorum commixtionem sub terra ad constitutionem corporis mineralis: de qua operatione perfecte nunc dicendum est in communi quoniam in speciali sciri non potest nisi prius sciantur operationes primarum qualitatum quas habent in corporibus mixtis: vaporabiliter enim aliquando miscentur talia: eo quod subtile terre motu vaporis eleuatur in subtile aqueum et econuerso: et commiscentur commixtione bona et forti ita quod aliquando plus abundat terreum in commixto: et aliquando plus abundat aqueum in ipso: non enim ita quod ex vapore fiant commixta corpora solo: sed potius quod vapor vaporis terre conclusus diffunditur in humidum aque subtile: et in siccum terre subtile: et facit quod plurimum vnius efficitur cum plurimo alterius: et secundum abundantiam terrestreitatis et aqueitatis plurima diuersa corpora constituit: et hoc modo de vapore qui occultatur in poris terre et dilatari non poterit fiunt duo corpora diuersa secundum diuersitatem vaporis commiscentis et terminantis ea. Sicut enim diuersa corpora fiunt in aere ex vaporibus eleuatis diuersis in natura: sic etiam effectus istorum vaporum in commixtis corporibus sub terra est diuersus. Vapor enim sicut sepius diximus est duorum generum quorum vnam est ex natura terrestreitatis ignee euaporantis: et hic dicitur fumus: et alter est ex natura humidi aquei exhalantis: et hec dicitur exhalatio latine: et arabice alignaogij. Cum ergo vapor iste duplex occultatur in terra duo corpora que fiunt ex eo sunt diuersorum generum vel specierum secundum naturam materie: quorum generum vnum fit per ponticitatem que est terrestris vaporis coagulantis lutum bene commixtum humido glutinoso sicut lapides qui non soluuntur solutione liquefactionis qui per calidum et siccum coagulantur: et veluti arsenicum et almagar et huiusmodi. Licet enim hec multam habeant inter se diuersitatem tamen in communi duarum sunt specierum secundum suam materiam considerata. Materia enim quando est terrestrioris adusto calido: pontico: et terrestri fumo: et hec materia vocatur cinis conclusus qui nisi cinis habet humidum continuans ipsum tamen: et ideo calido fumoso terrestri decoquitur in lapides. Materia etiam aliquando composita est ex fumo terrestri adurente: et coquente et vapore aqueo: qui terrestrem subtiliter sibi habet admixtum: et ex illa materia fit lapis in parte solubilis in parte non solubilis: et est lapis in se habens metallum aliquod: quod arabice almarcassita: et grece dicitur catbitheos: ille enim lapis qui est solutus calore in es vertitur: eo quod in se habet venas minerales admixtas. Talia enim omnia tam ex vapore quam ex fumo recipiunt generationem: nec debet intelligi quod ex simplici fumo vel vapore aqueo hec generentur: sed potius fumus et vapor habentes virtutes celi sunt commiscentes terreum subtile cum aqueo: et ita generant aliquando. tamen vincit plus vapor aliquando plus terrestre: et aliquando plus aqueum: et secundum hoc recipiunt diuersitates substantie formalis: et colorum et virtutum: de quibus aliter ibi erit dicendum. Corpus autem quod fit ex vaporatione aquea que est euaporatio humidi diuiditur in duas species quoddam enim est quod habet humidum vinum licet sit repressum siccitate quod vincit in eo humidum: et hoc liquescit calido sicco assatiuo quod extrahit humidum intrinsecus ad exteriora sicut es et aurum et argentum et que sunt similia illis. Quoddam item est in quo retinetur humor intrinsecus ab actu humidi qui est fluere sine manere: sed non retinetur ab actu diffusionis per siccum terrestre sibi commixtum: et hec calido assatiuo mollescunt: sed non fluunt: et dilatantur et extenduntur malleis: sicut ferrum calefactum tamen aliquid commixtum ferro quod solueret humidum a terreo quod retinet ipsum faceret fluere ferrum sicut nos in scientia lapidum et mineralium ostendemus. Causa autem est omnium istorum est quia quando in terra vis ignis in terrestri fumoso et vis lapideitatis et frigiditatis coartantur exhalare non possunt: et tunc confortatur actio eorum: et tunc exiccant ea et arefaciunt ita quod quedam desiccantur calido assatiuo: et quedam frigido congelatiuo sicut generantur glacies et ros congelato et exiccato in aere qui dicitur pruina: sicut enim illa fiunt super terram ita fiunt ista sub terra. Metalla enim non sunt nisi sicut aqua que congelatur vehementia frigoris et siccitatis: et si arefiat in eis humidum multa arefactione tunc non fiet sicut aqua: quia nunquam postea liquabuntur sicut lapides quidam preciosi. Elementum autem ex quo fiunt res iste siue illud sit aqua siue sit terra vaporibus supductis contemperata in potentia habet omnia tamen: et ideo agente natura calido vel frigido cum virtutibus stellarum omnia educuntur de ipso. Processus autem ex materia ad generationem istorum est quod vapor commixtus humido aqueo quod in se subtile terreum habet resoluitur et ingrossatur in ipso: et de substantia spirituali fit corpus grossum: et fit quasi aqua sicut argentum viuum. In illo enim humidum aqueum est viuum: et nititur ascendere super terreum: et effluere de ipso: et retinet ipsum subtile terreum sibi admixtum: et ex illo conatu et retractione prouenit suus motus qui est quasi circularis: postea autem errare faciente calido assatiuo aut congelante facto repressiuo coagulatur humidum: et aliquando exiccatur: et aliquando fit humidum aridum: et sic vapor humidus qui conuersus est ad ipsum: et secundum has operationes fiunt res iste ex ipso: et fiunt res iste terre aliquando: quod enim natura terree substantie et vaporis fumosi sit in ipsis scitur ex hoc: quia quando igniuntur multum igne adurente: non tamen affante ea tunc remanet scoria terrestris: et resoluitur ab eis vapor siccus valde: qui est fumus ex terrenis partibus euaporantibus constans: solum autem aurum non sic resoluitur propter puritatem sue substantie et optimam commixtionem ipsius: horum autem omnium causa in scientia mineralium est reddenda. Quia vero omnia hec in expressione vaporis subterranei diximus generaliter consideratione communi et vlterius que consideratio non sufficit in naturalibus: ideo oportet aliud ordiri librum quartum in quo determinemus ista consideratione exquisita secundum propriam vniuscuiusque generationem: et hoc fieri non potest nisi sciantur actiones primarum qualitatum in corporibus que sunt et intelliguntur cum mixtis corporibus: et ideo oportet nos dicere de impressionibus primarum qualitatum in taliter mixtis corporibus: et ideo oportet nos dicere de impressionibus primarum qualitatum in corporibus que sunt commixta.

¶ Incipit liber quartus metheororum: qui est de impressionibus primarum qualitatum per quas constituitur forma substantialis corporum.

¶ Tractatus primus de operationibus primarum qualitatum.

¶ Cap. p^m. Que libri intentio: et de hoc quod qualitatum primarum due sunt actiue et due sunt passiue.

In p^o autem 4° metheororum Tex. co. primi.

NOs in principio huius Doctrine diximus quod de corpore mobili ad formam secundum viam qua mouetur simplex ad commixtionem cum alio simplici determinatur in tribus libris metheororum qui precedunt istum quartum in quo determinatur de modo commixtionis simplicium: et post hunc librum sequitur consideratio de natura ipsorum mixtorum iam constitutorum in esse mixtionis. Cum igitur sic sit oportet primarum qualitatum determinare impressiones quas habent in corporibus que miscentur: quia per illarum operationes et passiones miscentur quecunque miscentur: et est modus mixtionis eorum secundum modum operationis et passionis primarum qualitatum. Quoniam igitur iam deter-

Nota q̄ſtio q̄tuor q̄litates p̄me ſint cauſe q̄tuor elemētorū vide p̄ hoc. 2. de gñone et corruptione. tex. cō. 7. et 8.

Prima p̄bat̄o ex inductiōe

minatum eſt ꝙ quatuor ſunt cauſe elementorū que ſunt quatuor prime qualitates que etiā ſunt cauſe elementorū: nō ſm̄ ꝙ elemēta differunt et ꝯſtituunt̄ ſuis formis ſubſtātialibus: ſed potius ſm̄ ꝙ ipſa adinuicē trāſmutant̄: ideo iuxta nūm vniuerſaliū coniugationū iſtarum qualitatū adinuicē ꝯtingit eſſe quatuor elemēta. Harum aūt qualitatū primarum due ſunt actiue que ſunt calidum et frigidū. due v̄o paſſiue que ſunt ſiccum et humidū. ¶ Q̄d aūt hoc ſit verū dupliciter probatur. ſ. per inductionē ſuorū operum ſiue effectuū et per diffinitionē ipſarū virtutū ſiue qualitatū actiuarū et paſſiuarum. Si enim nos cōſideremus ſex effectus principales qui ſunt terminare et trāſmutare ea que ſūt homogenia ſiue vnigenia et etherogenia ſiue nō vnigenia et humectare et areface re et indurare et mollificare videbimus experimentaliter ꝙ calor et frigus iſta agunt in mixtis ſiue ſint homogenia ſiue etherogenia. Calidum eniꝫ terminat res deducēdo eas ad cōplementū digeſtionis et maturationis q: dixit Ariſt. et nos oſtendemus infra ꝙ digerēdo calidum vincens omnia terminat et deducit ad complementū. ¶ Terminat etiā generādo calidum nāleq: ipſum eſt inſtrumentū virtutis formatiue in mixtis: et ideo aliquādo dicitur diſtinctiuū calidum: q: dat formā per quā ponitur res in eē diſtincto et diſtinguit̄ ab alijs. Et q: res formata deſiderat locū ſibi cōnaturalē: ideo dando formā dat per cōſequens ſibi locum. Dixerunt autē

Expō alior.

quidam de hoc expoſitionē non conuenientē huic ſententie. ſ. ꝙ calidum ſit diſtinctiuū quorūdam ſimpliciū ad locū: q: rarefaciendo aquā et terrā eleuat et inducit in eis formaꝫ aeris et ignis: et ita locat ea et diſtinguit ab inferioribus et terminat eo ꝙ in termino ponat. ſ. ſupra iuxta circūferentiā celi et in cō

Impugnatio.

cauo lune. Eſt enim hec expoſitio incōueniens hic: q: de talibus operationibus calidi in hoc libro nō agitur: nec innuitur Ariſto. tali modo terminationem attribuere calido in hac ſcientia ſed potius primo modo: vnde autē habeat calor naturalis in re ſic predicto terminare predicto modo ibi patebit vbi de generatione mixtorū loquemur. Sc̄da aūt operatio calidi eſt tranſmutare id qđ patitur et hec eſt plena cuꝫ de crudo facit maturū ſi vincat mām et ſi non vincat tamē alterabit eam virtute ſua ſm̄ ꝙ calidū eſt. Humectat etiā calidum aliquādo quedā coagulata per frigidum: ſicut metallica que ſunt es et plumbū et argentū et aurum et hmōi. Omnia autē quorū humor cōſtat per frigidū humectat humiditateꝫ in eis faciendo diſcurrere ab interioribus ad exteriora. Sed magis cōuenit ei areſacere p̄ hoc ꝙ facit humidi extractionem ſi vincat: et ſi excellens et ideo etiā ibi indurat: q: terreſtria amiſſo humido et extracto aſſantur et indurant̄ per calidum ſiccum quale eſt calidū ignis: quorū aūt humor apprehenſus eſt ſicco ita ꝙ non pōt moueri a fundo rei niſi cū ipſo moueatur ſiccū terreū illa mollificat calidū ſicut eſt ferrum et cornu. Hec v̄o ſex operationes ſunt etiā frigidi agentis in corporibus mixtis. Terminat enim frigidum coagulando et coadunādo et impinguādo ſicut nos inferius oſtendemus: quādo ſpecies paſſiuarū qualitatū explicabimus. Permutat autē alterādo et calidi effectum impediēdo: ſicut patebit in oībus indigeſtionis ſpeciebus. Humectat autē humoreꝫ aqueū inducendo et ꝯuertendo aereū humorē ad aqueū. Et areſacit humorem comprimendo ſicut eſt in terra vel luto coagulato qđ ex ariditate decidit in puluerē: et ſicut ē in cryſtallo vbi humor exactus eſt: et hoc modo p̄ ſe areſacit. Per accidens autē areſacit circunſtando calidū et expellens ipſum in interiora rei vt ibi cōſumat humidū naturale quo ꝯſumpto res relinquit̄ arida. Sicut eſt videre in vere in floribus

Propter qđ flores cadētes i vere quos tāgit frigus pruine apparēt rubei.

quos tangit frigus pruine q: cadentes inueniuntur rubei: et tandem puluerizant̄ in cineres eo ꝙ calor naturalis in eis incendit humiduꝫ cū ex pruina propulſus erat in profundo. Hoc modo etiā liquefacit et humefacit aliqua p̄ calidi operationē quā confortat per accidens: ſed de talibus operationibus eius infra erit dicēdum in tractatu de ſpeciebus paſſiuarū qualitatū. Iam patere pōt qualiter mollificat et indurat: q: inducendo vel augēdo humidū rei mollificat et comprimendo indurat. Sed per eādem inductionē operū patet ꝙ ſiccum et humidū ſunt qualitates paſſiue: q: calidum et frigidum non agunt iſta niſi in humido et ſicco: vnde illa ſunt que terminant̄ et permutant̄ et humeſcunt et areſcunt et mollificantur et indurant̄ ab actione calidi et frigidi: quādo ſunt

in mixtis corporibus: q: aliter non aret humor nec molleſcit niſi in mixto corpore diffuſus nec aliter ſuſtinet terminationem ſuperiori modo determinatā niſi per accidens valde. ſ. q: materia elementi aliquādo eſt ſub vno iſtorū: aliquando ſub alio. Ratione huius dicit Ariſto. ꝙ aliquādo patiuntur hec ipſa ſm̄ ſeipſa et aliquādo corpora eis cōmunia que communiter ex ambobus conſtant ſicut mixta de quibus in hac ſcientia intendit̄. ¶ Amplius autē ex rōnibus diffinitionū iſtarū qualitatū perſpicuum eſt ꝙ calor et frigus ſunt principia actiua et humiditas et ſiccitas ſunt paſſiua. Si enim nos determinare velimus naturas et eē eorū ſm̄ ꝙ principia ſunt rerū compoſitarū. tunc dicemus ꝙ calidū et frigidū ſunt actiua: q: vtrunqꝫ eorū diffinitur per hoc ꝙ eſt ſic congregatiuū q: congregare eſt agere. Diximus aūt in libro de generatione et corruptione ꝙ calidum eſt per ſe cōgregatiuū homogeniorū ſibi et per accidens diſgregatiuū etherogeniorū. Frigidum autē per ſe cōgregatiuū homogeniorū et etherogeniorū ſibi eo ꝙ calidūꝫ quādo attrahit ſubtilia que ſunt homogenia ſibi ſurſum ad locū aeris et ignis et extrahit ea ex aqua et terra tūc neceſſe hꝫ diſſoluere groſſa que ſunt ſibi etherogenia: q: nō euaporabunt ex ipſis ſubtilia niſi diſgregent̄ groſſe partes eorū. Frigidum autē eo ꝙ motū hꝫ ad centrum inſpiſſat ſubtilia etherogenia ſibi et groſſa que ſecū ſunt eiuſdem generis. ¶ Dicit tamē Alexāder ꝙ diffinitio iſta qua dicitur ꝙ calidum eſt congregatiuū homogeniorū: et frigidū etherogeniorū ſimpliciter et naturaliter intelligit̄: et hoc p̄bat exemplo: ſi maſſa vna componatur ex auro et argēto et plumbo et ferro et lapidibus: et in calidum agens proijciatur: calidum diſſoluet maſſam illam et faciet congregari lapides cū lapidibus: et aurum cum auro: et vnumqđqꝫ aliorum cum re ſui generis. Si autē frigus agat in ea omnia ſimul permiſcet et coniunget. ſed prima expoſitio ſermonis iſtius naturalior eſt et verior. Sicut autem ex diffinitionibus calidum et frigidum ſunt actiua ita liquidum qđ eſt humidum et aridum ſiue ſiccum ex diffinientibus ipſa ſunt paſſiua q: humiduꝫ eſt bene terminabile alieno termino et male terminabile proprio termino. Siccum autē econtra bene terminabile proprio et male alieno: bene autem determinabile eſſe vel non eſſe determinabile dicuntur in eo ꝙ res patitur aliquid ab actiōe calidi vel frigidi: q: ſicut ſupra diximus a calido et frigido terminantur tam humidū q̄ ſiccum. De his autēꝫ diximus in libro ſecūdo de generatione et corruptiōe: ex dictis igitur patꝫ ꝙ primarū qualitatū due ſunt actiue et due paſſiue: his autē habitis debemus aſſumere omnes operationes iſtarū qualitatum quas efficiunt actiua in corpore mixto: et que ſunt in ſpeciebus qualitatum paſſiuarum.

Sc̄da diffinitio p̄ rōnes diffinitionū.

Sc̄do de generatione et corruptiōe. tex. c. 8.

Expoſitio Alexandri.

¶ Cap. 2m. Et eſt digreſſio declarans tria. ſ. qualiter hic agitur de qualitatibus primis: et qualiter due ſunt paſſiue et due actiue: et quare caliditas eſt plus actiua q̄ frigiditas.

Ad intelligentiam autē eorum que hic dicūtur oportet attendere tria: quorū primum eſt qualiter iſta de primis qualitatibus hic dicunt̄: cū etiam alibi ſint determinata. ſ. in ſc̄do de generatione et corruptione. ¶ Sc̄dm autē eſt qualiter primarū qualitatū due dicuntur et ſunt actiue: et due dicunt̄ et ſunt paſſiue. ¶ Tertiū aūt eſt que inter actiuas magis ſit actiua: et inter paſſiuas magis ſit paſſiua. ¶ Ad primū autē horū ſciendum ꝙ in oībus naturalibus principaliter reſpicitur ad eſſe qđ habent in mā: licet ergo in genere actionū et paſſionū determinatum ſit de iſtis in ſecūdo de generatione et corruptione tñ q: eſſe eorū multum variat̄ qñ ſunt in ſimplici tranſmutatione et quādo ſunt in tranſmutatione mixti: ideo opꝫ hic determinare de ipſis: quoniā aliter ſe habent principia mixti: et aliter principia ſimplicis: et hoc qđ eſt aliquo modo actiuū: in ſimplici nullo modo eſt actiuū in mixto in quē eſt cōmixtuꝫ vt infra patebit: et ideo hic nos oportuit facere ſpecialem tractatum et breuē de iſtis. ¶ Iſte autem qualitates dicunt̄ potentie et virtutes: eo modo quo quedam virtutū nāliuni eſt actio que principiū eſt tranſmutationis in aliud hoc eſt ꝙ mām mouet in quoddam aliud qđ eſt aliud: et potētia paſſiua eſt principiū tranſmutationis ex alio ſm̄ ꝙ eſt aliud qđ tranſmutatur et paſſiuo. Actiue ſiquidem ſunt due propter hoc ꝙ virtutes ſine cōmixtione materie et ad longinquum agunt: ſcilicet calidū et frigidum et q: agunt

Sc̄do p̄mi quāſi.

Sc̄da q̄ſtio ſolutio.

mouendo ad centrū vel a centro sicut diximus in scientia de generatiōe ⁊ corruptione ⁊ q: in cōpositis ⁊ cōmixtis omnis actio nālis siue fit ex parte forme siue ex parte materie fit per virtutē calidi ⁊ per virtutem frigidi. generatio enim ⁊ digestio per calidum fit. ⁊ coagulatio ⁊ coadunatio pertuz ⁊ impinguatio que sunt ex parte materie fiunt per frigidū: lz enī humidum ⁊ siccū cōtraria sint in elementis ⁊ agant ⁊ patiantur adinuicem in transmutatione elementoꝝ quādo vnum destruit aliud. sicut nos docuimus in secundo de generatione ⁊ corruptione tamē in eisdem actionibus simplicium calidum ⁊ frigidū sunt prima agentia ⁊ prima mouētia siccū ⁊ humidum q: nunq̄ humidū fit siccum nisi mouente calido ad extractionē humidi vel mouente frigido ad expressionez humidi eiusdem: econtra etiā siccum nunq̄ fit humiduz nisi vel frigido mouente humidū per hoc ꝙ inspissat humidum spirituale vel siccuz: vel per calidū faciens discernere humidum qd̄ est in profundo sicci cōpressuz: ⁊ ita patet ꝙ due istarum qualitatū sunt simpliciter actiue ⁊ alie due sunt simpliciter passiue ⁊ sm̄ quid actiue. scilicet per calidum ⁊ frigidū.

> Tertiū quesiti solutio.
> Nota nouem causas p quas ondit calidita tē eē magis actiuam q̄ frigiditas.

¶ Inter actiuas autē caliditas est magis actiua propter nouem causas: quarū vna est q: magis est sm̄ speciem dicta q̄ frigiditas. q: caliditas eo ꝙ rarificat trahit ad formā ⁊ speciem: frigiditas eo ꝙ inspissat trahit ad mām formale autē plus est actiuum q̄ māle. ¶ Secunda autē causa est q: caliditas est actiua per congregationē ⁊ segregationem lz per se congreget ⁊ per accidens segreget frigiditas autē est actiua per congregationē soluz sicut pz ex antedictis. ¶ Tertia causa est q: calidū in mixtis causa est vltime generationis que est terminatio rei ad formā ⁊ etiā causa vltime correctionis que est putrefactio ⁊ hoc est in omnibus que accipiunt formam specificā eo ꝙ in mineralibus ⁊ metallicis que videntur constare per frigidum: acceptio forme est per calidū cōmiscens cū sicco humido: ⁊ deducens ipsum ad formā ⁊ speciem: q: aliter non esset aurum si nō esset liquidū sp̄i coagulatum ⁊ argentū similiter: ⁊ ideo frigidū lz coagulat liquabilia tamē per calidum cōplexionale ⁊ naturale accipiunt formaz ⁊ speciē: correctio autē vltima est putrefactio quā cōstat fieri per calidum: frigidum autem nō est nisi causa generationis cuiusdam. s. coagulationis ⁊ coadunationis ⁊ impinguationis quorundā vt cōtraria in sequētibus patebit istius operis. ¶ Quarta causa est q: calidum est agens in vniuersali generatione ⁊ particulari generatione: frigiduz autē non est causa agens nisi particularis generationis quorūdam: constat enim oīa generari calore vniuersali solis precipue. Constat enim iterum particulariter qdlibet accipere formā specificam per calorē qui determinat res. Sed frigus non generat nisi quedā ex parte māe ⁊ partes coagulando vel coadunando vel impinguādo vt dictum est.

> Nō quale forma specifica p fecta calido.

¶ Quinta causa est q: calidum agendo facit omnē motum sm̄ genus: q: generat alterat auget corrumpit ⁊ mouet sm̄ locū eo ꝙ quantū inferioribus dat de forma superioꝝ rarefaciēdo ea tātū dat eis de loco eoꝝ eleuando ea ad locum elementoꝝ superioꝝ frigiditas autē non nisi generat sm̄ quid: ⁊ mouet ad locum per accidens q: dat superioribus formam ⁊ locum inferioꝝ: ⁊ hoc non est dare eis motum nisi per accidens eo ꝙ sicut alibi diximus frigiditas mouet ad centruz qd̄ simpliciter quiescere est ⁊ per accidens mouere q: omnia que sunt in centro motu priuantur: que autē a centro mouētur ad circūferentiam hec simpliciter mouentur. ¶ Sexta causa est q: multiplicius calidum est actiuū ⁊ multiplicius q̄ frigidū: q: calidum ducit ad formā speciei calidum etiaz coadunat mām ⁊ coagulat terrestria: ⁊ soluit humida coagulata ⁊ corrumpit mixta ⁊ maturat ea ⁊ digerit ⁊ multas alias facit operationes frigidum autē nō generat nisi ex parte partiū materie. Si enīz coagulatur vel coadunat vel impinguat hoc est tm̄ q: hoc in partibus materie operatur ⁊ nō dat formā speciei: vnde lz operetur ad hoc ꝙ forma retineatur in mā ⁊ figura debita similiter non tn̄ dat eas sed calidum format ⁊ frigidū faciēs cōstare partes materie tenet formā ⁊ figuram in mā. frigiduz etiā lz aliquādo dissoluat hoc nō facit nisi per accidēs. s. aut circumstando calidum ⁊ expellens ipsum in humidū: ⁊ tūc calidum soluit ipm̄ proxime: ⁊ frigidū per accidens circūstando aut inducēdo humidū per hoc ꝙ cōtinet humidū aqueū ⁊ cōuertit aereum humidum ad aqueū: ⁊ tunc humiduz per se soluit ex indigestione: aut impediendo operationem calidi sicut contingit in his qui fluxum ventris patiuntur ex indigestione ⁊ tunc defectus calidi ⁊ humidi nimis subtile ⁊ indigestū soluunt ⁊ ideo frigus per se non soluit: ⁊ ideo sua actio non est ita multiplex vt actio calidi. ¶ Septima causa est q: in animali est calidū vigilie causa ⁊ motus eo ꝙ expādit calorē ad superficiē ⁊ tunc ab animali procedunt opera: in oībus autē aliis rebus calor facit aliud simile vigilie euocando calorē ad superficiē ⁊ larando eū ad opera: ⁊ hoc pz in floribus q: de nocte propter frigus cōtrahuntur ⁊ clauduntur: in die autē propter calorē euocantur ⁊ aperiuntur. Frigus autē causa est sōni in animalibꝰ ⁊ qd̄ sōno simile est causa est immobilitatis in omnibus aliis ⁊ priuationis operū. ¶ Octaua causa est q: omnē rem quā occupat frigus videmus priuari motu: ⁊ ideo videmus Auicēnā qui dicit ꝙ frigus paralyticat res ⁊ priuat motū ab eis: calidū autē rectificat eas ⁊ confert eis motum propter qd̄ quidam antiquoꝝ dixerūt animam calorem esse nālem ⁊ frigus esse causam mortis ⁊ qualitatem mortificatiuam sm̄ naturam.

> Propter qd̄ flores ī die aperiunt̄ in nocte aūt clauduntur.

¶ Nona ⁊ vltima causa est. q: calidum magis se extendit agendo vltra subiectum suum q̄ frigidum: quoniā a circūferentia se extendit vsq; ad terram ⁊ sub terra longe vt patet per libros antecedentes hūc librum ⁊ frigus parum in altitudinē se extendit in aerē spissando nubes sicut patuit in doctrina ista frigus autē qd̄ coagulat vel adunat vel impinguat per istas operationes non dat speciem rebus coagulatis ⁊ impinguatis ⁊ coadunatis lz faciat partes materiales constare predictis modis: q: aliter liquefactum es vel aurum non esset es vel aurum ⁊ simile est de coagulatis ⁊ impinguatis. Nos autē posterius dicemus de istis cum inquisitione certa ⁊ veridica ⁊c̄.

¶ Cap. 3m. De prima operatione actiuaruz qualitatum que est generatio mixti sm̄ ꝙ mixtum est.

> Tex. cō. 2.

Um autē debeamus dicere operationes istarū virtutum actiuarū ⁊ passiuarū in cōmixtis corporibus prius dicemus operationes actiuarū: deinde passiuarū. ¶ Operationes autē actiuarum duplices sunt q: quedaz sunt ad esse rei cōstituēdū vel ad destructionē ipsius sicut mixtorum generatio per qualitates primas ⁊ opposita huic generationi corruptio que est putrefactio ⁊ de his dicēdaz erit primo. Sunt item quedā operationes actiuarū virtutū que esse rei cōsequuntur sicut digestio ⁊ indigestio cuz speciebus suis: de quibus posterius erit dicendū: primū tamē sciēdum vniuersaliter in oībꝰ mixtis: ꝙ simplex generatio mixti ⁊ permutatio nālis ipsius est opus ⁊ effectus harū virtutū que dicuntur qualitates actiue. Uoco autē simplicem generationez non simplicis generationē sed potius generationē mixti simpliciter q: abstrahit a generatione huius ⁊ illius mixti qd̄ est lapis vel animal. q: de generationibus hoꝝ in particulari scientis post istam erit dicendum: vbi de mineralibus vel plantis vel animalibus agetur. hec autem generatio est nature simplicis lz non sit corporis simplicis que est substantia mixti naturalis inquantū mixtum. Naturalis autē permixtio: est permutatio eius ad naturam que est species ⁊ forma: ⁊ a natura que est mouens que per se mouet ad formaz speciei: hoc enim est propriū aliqd̄ in vnoquoq; mixto: cuius in communi speculatio pertinet ad istam scientiaz in qua agitur de effectibus primaꝝ qualitatū in mixto inquantū est mixtum. Non autē tm̄ ista generatio opus est virtutū actiuaꝝ primarum: sed etiā corruptio ei cōtraiacens siue cōtraria in genere: que corruptio sm̄ nām est opus harum virtutū. Sicut enim diximus calidum nāle cōmisceret ad spēm ⁊ frigus coagulat ⁊ adunat partes materie ⁊ constare ⁊ pinguescere facit humidum radicale mixtum qd̄ possit retinere formaz ⁊ figuram mixti. operationes enim istas iste virtutes habent in oībus naturaliter mixtis siue sint plante siue sint elementa siue sint partes ipsoꝝ.

> Duplices sunt opatiōes actiuaꝝ qualitatū.
>
> Quid per simplicē gñonem intelligatur.

¶ Sed attendendum ꝙ ista generatio non est illa de qua egimus in libro de generatiōe ⁊ corruptione: ibi enim diximus de generatione vniuersali substātie ⁊ substantie simplicis que est elementū ⁊ de cōtrario suo qd̄ est corruptio ⁊ hic inquirimus de gñatione mixti nālis sm̄ ꝙ mixtuz est que lz sit vlis ad generationē mineraliū vel vegetabiliū vel animaliū est tamē cōtracta respectu generationis absolute vniuersalis: q: cōtrahit̄ ad generationē mixti sm̄ ꝙ est

> Documētū q̄ ondit̄ dua cōsiderationis de gñone in libro isto ⁊ i libro de gñone ⁊ corruptione.

mixtum & illam vocamus generationē noīe vtendo generis pro nomine speciei: q2 nomē speciei non habemus: opposititamē huius generationis habemus nomen speciale qd est putrefactio. Iste autē due virtutes generāt & faciunt permutationem naturalem quādo proportionē habent & cōmensurationem debitā ex materia que subijcitur vnicuiqz nature: est enim alia natura plante alia metalli alia animalis: ideo alia est mensura actiuarū in generatione istorū cū passiuis virtutibus in generatione vnius istorū: & alia in generatione alterius. Subiecta enim actiuarū virtutū in rebus mixtis naturalibus sunt passiue virtutes: que sunt humide & sicce ex quibus subiectis calidum & frigidū generant res mixtas: quādo proportionaliter vincunt materiā humidi & sicci hoc est quādo agunt permutando ista sm exigentiā forme & speciei eius qd generatur. ita tamē q aliter agat agens generādo calidum: & aliter agens frigidum: q2 vnū agit ad speciem: & alterum coadunando & cōtinendo partes materie vt supra diximus: cū vo congerentia s. calidum & frigidū nō vincunt proportionē dictam materie que est humidū & siccum: tunc planum est q2 fit sm aliquā partem humidi qd nō terminatur per aliquas actiuas molisis hoc est indigestio: q2 si bene digereretur humidū qd est materia generati humidi susciperet speciem mixti quādo calidū agit: quādo autem frigidum agit. tunc si nō terminat coagulando vel coadunādo humidū tunc nō cōstabit & partes eius defluent.

Nota quō frigiditas ad generationē cooperatur.

Cap. 4m. Et est digressio declarans qualiter calidū & frigidum in humido & sicco generant mixtum.

Cum autē calidum & frigidū non agant nisi materiam alterando: que materia est humidum & siccum: per alterationē autē non inducatur forma substātialis mixti siue sit mineralis siue plāte siue aīalis. Dubitabit fortasse aliquis vtrum generatio mixti & cōtraiacens ei putrefactio sit effectus calidi & frigidi in humido & sicco. Alterans enim alterat qualitatē suam dando ei qd alteratur & patitur & p quālitatem alterantis nihil cōstituitur & potentia inesse substanciali. Nec potest dicere aliquis q forma mixti fluit ab omnibus miscibilibus: quoniā alia est forma substantialis in mixtis preter mixturā: q2 aliter mixtum nō esset vnum sed multa simpliciter & vnū sm quid. s. sm coniunctionē mixtorū. Si autem aliquis fortasse dicat: q forma mixti nō fluit a qualitatibus miscibiliū sed a formis substantialibus ipsorū: hoc erit incōueniens cū constet formam mixti substantialem esse simplicem: sed si flueret a formis miscibilium esset cōposita ab illis. Adhuc autē oporteret q aut forma illa esset multa simpliciter non vnita nisi sm quid: aut si esset vnum: tunc oportet dare q aliud est vniens miscibilia & formas eorū: & illud vniens nō potest esse aliqd vnitorū nec omnia illa & hoc non est nisi forma: & tunc quero sicut prius quid producat formā illam in naturā mixti. Sed ista questio est philosophie prime: & ideo breuiter tangenda iterum inquantū sufficit ad declarationē propositi. Plato enim & parum ante hec tempora Theodorinus & Auicēna & Algazel concedebant formas substantialem non esse a qualitatibus actiuis: sed potius dicebant qualitates primas disponere materiā alterādo & cōmiscendo proportionaliter vnicuiqz nature & speciei: & tunc ab intelligentijs siue primis substantijs que dant omnes formas dari formas que datio non est aliud sm istos nisi lumē intelligentie in materiā preparatam propagatū & hanc opinionem defendere videtur Auicebron in libro qui fons vite vocatur. Nos autem cū Peripatheticis dicimus q calor quidem inquantū est calor & quidem inquantum est calor naturalis simul. Inquantū enim est calor alterare hz & dissoluere cōgregare homogenia & disgregare etherogenia quemadmodum dictū est primo. In eo vo q est naturalis habet in se virtutem formatiuā vniuscuiusqz nature cuius calor naturalis esse dicitur: sic est enim in eo vis celi & motorū celestium & vis complexionis siue forme illius nature quā format sicut in calore seminis plante: vel animalis est vis que vocat formatiua animalis vel plante: eodē modo est in mineralibus & calore eorū: & sic opus caloris est educere formā de materia que potentia est in ipsa & figurare organa: & ordinare situm membrorū & partium sub forma termini ante materiā. Hoc etiam modo calidū habet id opus qd est terminare & com-

Solutio sm alios.

Solo pppia.

Calor inquantū calor aliud operat q̄ vt naturalis. Z.

plere vnūquodqz in esse suo. Per hoc autem q est calor naturalis simul habet digerere humidū & cōmiscere cum sicco proportionaliter nature que est forma & species mixti vt humidum sit in quātitate & subtilitate & commictione debita que exigitur ad speciē hanc vel illam quā format calor inquantum est naturalis. Hec autē proportio est sm proportionē geometricam sicut ostēdimus in libro de generatione & corruptione. Qd autē hoc opus s. digerere humidum: cōtingit sibi inquantū est vtrūqz simul. s. calor & naturalis & hoc facile deprehendit qui modum cōsiderat huius operis: q2 digerēdo humidum necesse est q aliquid de humido resoluatur & permutetur qd nullo modo facit nisi inquātū est calor. In digestione autē humidū terminatur ad speciē eius: cuius ipsum est humidū sicut ad speciē partis plante vel animalis vel mineralis: & hoc nullo modo faceret calor inquantum est calor: sed potius resolueret totū humidū: ita q siccum incineraretur: facit ergo hoc inquātū est nālis: & sic digestio humidi est opus caloris nālis inquantū est naturalis calor. Et ex his omniū obiectorū pz solutio. Sed dubitatio magis pertinens ad hanc scientiā oritur ex ista: q2 sm hoc generatio tota est virtutis actiue que est caliditas: & nō eius que vocatur frigiditas que est cōtra superius habita. Sed ad hoc sciendū q absqz dubio ad formā introducēdam nō operat nisi calor in oibus cōpositis siue sint mineralia siue vegetabilia siue animalia: operatur autē vincens pportionaliter vniuscuiusqz nature humidū: qui si non vinceret id nō moueret ipm digerendo & terminādo & formando. Frigidū autē cōplexionale siue nāle nihil penitus operatur ad formā speciei & si vincat nām non formabitur materia que est humidū cum sicco proportionabiliter cōmixtum: & ideo a pbis qualitas mortificatiua vocat: sed operat ad id qd est sub forma hoc est ad constantiā partiū materie ne calore dissoluatur: & ideo adunando partes cōtinet figuras & formas rerū generandarum & hoc dico de frigido cōplexionali qd est sm proportionē nature & substantie mixti: & per hunc modū generatio & cōtraiacens sibi putrefactio sunt effectus frigidi. Potest etiā aliter esse dubium de hoc qd diximus humidū esse subiectum caloris in generatione & alijs operibus caloris nālis cum in veritate nihil cōponatur ex humido solo nec humidum nunqz solum existens digeratur sicut infra ostendet. Sed hoc citius soluitur aduertēdo q aliud est humor & aliud humidum nāle qd proportionale est sicut calidū & frigidū: subiectū enim caloris permutātis & digerentis & termināntis & formantis non potest esse actu siccum: q2 siccum in actu sicci nō est receptibile facile harum impressionū sed potius humidū in actu humidi: & ideo lz essentialiter cōmixtū sit ex vtroqz. s. humido & sicco: tamē oportet ipsum esse in actu humidi subtilis cuius signū est q mineras & plantas & aīalia & omniū mixtorum species naturales in prima generatione videmus esse in humido quodā qd est quasi seminale ad substātias eorū & species: & ideo subiectū caloris nālis humidum est tale quale diximus: qd de cetero pper faciliorem doctrinā cōmixtionale humidum vel cōplexionale volumus appellare &c.

Dubium

Solutio.

Propter qd frigiditas dicitur mortificatiua.

Dubium.

Solutio.

Cap. 5m. Q putrefactio opposita sit generationi mixtorū.

His habitis loquamur de putrefactione que talis generationi que dicta est cōtraiacens est & opposita. Simpliciter enim accepta generatione mixtorū cōtrariorū qd habet & principiū est putrefactio: illud enim cōtrarium cōmune tali generationi qd est via in corruptionem nālem in omnibus rebus tam nālibus q artificialibus: hec autē est putrefactio q2 illa est via in corruptione omnium rerum naturaliū & artificialiū: q2 nālia senescunt artificialia vo veterescunt: lz enim senis pprium non sit nisi viri: nec mollet pprie senex dicat: pp qd etiā Priscianus dicit q oīa cōparatiua in or desinens est cōmunis generis preter senior qd est generis masculini: tamē hic transumitur ad omniū nālium naturalem corruptionem que fit per frigus subintrans in locum caloris naturalis: q2 exhalauit secū educto humido naturali. Vetustas aūt artificialiū est que putrescūt etiā p corruptionē nālium que sunt mā ipsorū: omne enim qd antiquat & senescit tendit in mortem & corruptionem: horum autē omnium finis est putrefactio nisi violentū aliquid eorum corrumpatur per incendium & combustionē. quoniā si aliter etiā accidentaliter

Tractatus

et violenter res corrumpatur sicut si animal occidatur vel arbor secetur tamen in fine putrescit: combustum autem nunquam putrescit ideo quia si combustione consumptum est per combustionem venit ad eundem finem ad quem venitur per putrefactionem: cum enim res comburitur calor ignis extrahit calorem naturalem: qui rem in esse continebat qui exhalans trahit secum humidum naturale quo universaliter educto primum res relinquitur arida: et tandem discontinuatur et decidit in cineres: et similiter fit in putrefactione: ita enim calor aeris exterior educit calorem naturalem de mortuo corpore mixto: qui eductus secum trahit humidum naturale quo educto aret et incineratur corpus mixtum. Constat ergo quod omnium per naturam mixtorum corporum si habeant finem corruptionis naturalis illis finis est putrefactio. Cum enim finis compositi mixti sit resolutio in sua componentia: putrefactio autem est resolutio in illa ergo finem ipsorum que naturaliter corrumpuntur et mixta sunt esse putrefactionem. Signum autem huius est quod effectus putrefactionis secundum ordinem inveniuntur in ipsis mixtis que naturaliter corrumpuntur: eo quod calor naturalis ex ipsis exhalat secum trahens humidum naturale ideo que putrescunt primo inveniuntur humida in superficie: educto autem universaliter humido ut ultimus fiunt arida: et adhuc plus recedente humido continuante ab ipsis in toto inveniuntur per putrefactionem incinerata. Ex calido enim et humido et terra facta sunt: et ideo per putrefactionem resolvuntur in illa: et hec manifestantur in resolutione completum enim quod est in ipsis de substantia terre est et hoc terminatum est et ad formam mixti et continui deductum per operationem activarum qualitatum per modum superius determinatum. Scilicet quod calidum est commiscens et ad formam deducens: et frigidum adunans et congulans partes ad formam fortiter tenendam et figuram que consequitur formam mixti corporis: quia omne corpus naturale figuram habet naturalem secundum propriam formam consequentem.

Cap. 6m. Et est digressio declarans quare combustio sit corruptio violenta et putrefactio naturalis est corruptio.

Est autem attendendum quod licet putrefactio et combustio habeant unum finem: et similem viam resolvendo corpora mixta tamen putrefactio naturalis est: et generationi naturali ipsius mixti opposita et combustio est violenta cuius causa vera est: quia naturalis actio non est nisi fiat aliquo principiorum naturalium et intrinsecorum operante vel cooperante: putrefactio ergo erit una naturalis cum fiat calore intrinseco educente humidum. Calor enim naturalis sicut supra diximus duo habet. scilicet vim nature commixti corporis: et vim caloris ignis. Est autem naturalis corruptio quotiens emittit virtutem mixti corporis propter defectum alicuius vel aliquorum principiorum conservantium mixti corporis commixtionem sub forma substantiali: tunc enim non retinet nisi proprietatem caloris ignis respectu mixti illius ipse fuit calor naturalis: est autem proprietas ipsius ignis dissolvere: et educere subtile a grosso quod facit calor ille humorem naturalem continue ad superficiem educendo: et tunc humescit extra mixtum sicut ligna et animalia et lapides que incipiunt putrescere. Cum autem humidum illud quod ante fuit continue eductum tandem relinquitur cinere in putrefacto. Combustio autem non sic agit: eo quod calor naturalis non adhuc a virtute nature distinctus sit: et ideo fit ibi violentia: quia calor interior cum sit in vigore nature adhuc est mixti: et ideo inquantum talis nihil coagit igni comburenti sed reluctatur et vim patitur: unde totum principium combustionis est extra cui nihil confert sive coagit calor naturalis intrinsecus inquantum est naturalis: et ex hoc patet causa quare combustio violenta est et putrefactio naturalis: nec est alia huius causa que vera sit. Dixerunt tamen quidam quod ideo combustio est violenta et putrefactio naturalis quia modum alium dissolvendi habet combustio: et alium putrefactio combustio enim dissolvit subito vel cito. sed putrefactio paulatim: et quia opus nature non est velox: ideo propter modum istum dixerunt quod combustio est violenta et putrefactio naturalis. Sed nulla omnino solutio est quia modus consequitur rem cuius est modus: et ideo non est causa rei quod sit naturalis vel quod sit violenta. Alii autem dixerunt quod ideo putrefactio est naturalis: quia naturalia ut quedam animalia innascuntur putrefactis: sed non innascuntur talia combustis. Et hoc etiam nihil est ad propositum: quoniam si putrefactio naturalis est tunc erit naturalis ei quod est subiectum eius: et cuius generationi contrariatur: hoc autem est id quod putrescit: et non id quod generatur ex putrefacto: et ideo tenendum est sicut dicit prima solutio. Est autem dubium adhuc de ipsa secundum se considerata putrefactione: cum enim omne naturale constitutum sit nature et appetatur a natura ideo enim est naturale videbitur quod nequaquam putrefactio sit naturalis eo quod ipsam naturam destruit et corrumpit et a nullo desideratur animalium: sed fugitur ab omnibus. Aut hec obiectio similiter de omni corruptione secundum naturam. Est autem et alia obiectio quia non omnia mixta videntur putrefacta ita quod corruptio ipsorum sit putrefactio quia lapides et metalla non videmus extra humescere et tandem arescere et ultimo incinerari: et vivorum corruptio secundum naturam potius videtur esse mors quam putrefactio. Putrefactio enim non accidit vivis nisi postquam corrupta sunt per mortem. Sed ad hec plane solvitur per antedicta quia motus naturalis non uno modo dicitur naturalis: sicut nec privatio nec habitus. Dicitur enim generatio naturalis: eo quod per naturalia agentia et patientia fit via in naturam: et dicitur corruptio naturalis eo quod per naturalia fit via extra naturam. Non autem uno modo se possunt habere naturalia agentia et patientia in generatione que est via in naturam et in corruptionem que est via extra naturam: sed potius cum in generatione agant et patiantur informata virtutibus que dicuntur formative ipsius naturalis rei que generantur: oportet quod in corruptione agant et patiantur destituta virtutibus illis: retinent tamen virtutes proprias secundum quod sunt qualitates simplicium elementorum: et ideo licet utraque naturalis sit tamen generatio magis est naturalis quam corruptio: naturale tamen est quod leve discedat a gravi: et calidum a frigido: et humidum a sicco: et hec natura est simplicium: non mixtorum. Sicut enim ad mixti naturam non movet aliquid habens motum rectum: sed potius id quod habet motum obliqui circuli in celo sicut sol et planete. Et secundum Periodum illius motus attenditur tempus generationis: ita necesse est quod qualitates mixtorum destitute virtutibus Periodi moveant ad corruptionem: et secundum recessum ab illis virtutibus erit tempus naturalis corruptionis: unde secundum istam sententiam non est verum quod omne naturale semper rem constituit quia privatio quedam naturalis est et rem destruit. Similiter non est verum quod omnis res naturalis appetatur a re cui ipsa est naturalis eo quod non uno modo ut dictum est dicitur naturale. Ex his etiam liquet quod falsum est quod dicit quidam quod corruptio naturalis sit rei delectabilis: quia hoc in nullo reperimus: et est contra rei operationes: quia omne quod corrumpitur corrumpentibus resistit quantum potest eo quod non desiderat aliquid suam destructionem et corruptionem sicut dicit philosophus. Patet etiam ex dictis quod eadem res violenter corrumpitur per combustionem: et tamen naturale est ei comburi quando ponitur in ignem: compositio enim violenta sit propter causam superius dictam: sed componentibus naturale est resolvi per agens ad dissolutionem eorum calidum ignis. Quod autem obiicitur de lapidibus et aliis que raro putrefieri videntur per viam supra assignatam: dicendum quod res commixte diversimode se habent in humido. Quedam enim parum habent vitri humidum continuans sicut lapides. Et quedam habent multum sed constat per frigidum coagulans sicut metallica: et quidam lapides: et ideo in lapidibus qui putrescunt non multum invenitur vestigium humoris: et tamen in veritate educatur quando putrescunt. In metallis autem difficulter educitur impediente frigido eo quod frigida coagulata non cito putrescunt ut infra dicemus: tamen quando putrescunt educitur: et hoc apparet in rubigine metallorum. Quod autem de morte quod est vivorum corruptio queritur solvendum est per hoc quod non est intentio huius libri loqui nisi de effectibus primarum qualitatum in mixtis corporibus. Mixta autem corpora composita ex contrariis in rebus naturalibus tres habent differentias. Sunt enim quedam mixta que sunt ex contrariis mixtis. Et quedam sunt complexionata supra mixtionem: que complexio est multiformis secundum dominium vel equalitatem humorum qui sunt frigidi et contrariis permixtis. Et quedam sunt mixta et composita ex partibus ethereogeniis: sicut est manus et pes et cor et epar et huiusmodi: et hec apud philosophos vocantur corpora composita: quia magis composita

Tex. c. 4.

Tex. c. 5.

Propter quid combustio est violenta et putrefactio naturalis. Opinio aliorum.

Improbatio

Alia opinio.

Improbatio

Dubium primum.

Dubium 2m.

Solutio primi.

Motus naturalis non uno modo dicitur naturalis.

Vide pro hoc 2. de generatione et corruptione Tex. com. 56. et 57.

Non est verum quod omne naturale rem constituat nec etiam res naturalis appetitur a re cui est naturalis. 3.

Solutio secundi dubii.

Corpora mixta sunt in triplici differentia.

sunt eo q modum habet omnem compositionis. Mors autem et vita non sunt mixti inquantum est mixtum: sed potius complexionati et compositi: sed cum putrefactio sit resolutio naturalis commixti inquantum est mixtum ex elementis et qualitatibus eorum: oportet hic agere de ea absque dubio eo q fiat mentio de morte et vita: unde cum post mortem relinquatur corpus mixtum illius proprie est resolutio naturalis putrefactio: per hec dicta facile intelligitur id quod dicturi sumus de putrefactione.

¶ Cap. 7m. Qualiter et que res putrescunt et per quid.

Tex. com. 5.

Fit enim putrefactio mixti quotiens vincit terminans terminatum per continens. Diximus enim supra q terminans est calor naturalis: terminatum autem est humidum. continens autem est aer et locus omnis rei naturalis que commixta est ex contrariis. Ex qualitatibus vero loci est: q calor loci resolvit calorem terminantem et trahit eum ad exteriora ad se: et tunc ille calor qui terminans fuit vincit humidum naturale: quod fuit determinatum et trahit ipsum secum: et tunc humescit res in superficie: et educto humido erit arida: et tandem cinis vincit si quid calor terminans humidum et in generatione sicut supra diximus. Sed alia est victoria proportionalis nature mixti que est in generatione. Et alia est victoria simpliciter: que est cum excellentia proportionis: et hoc est in corruptione que vocatur putrefactio.

Nota de duplici victoria que est in mixto respectu generationis et corruptionis.

¶ Et prima quidem est caloris naturalis inquantum naturalis est: quia ex hoc q naturalis sit habet proportionem. Secunda est caloris secundum q est calor tantum quia ille non attendit proportionem sed semper segregat subtilia a grossis: fit autem evocatio caloris interioris per calorem loci continentis. Si excellat interiorem calorem exterior quia quicquid caloris est extra per lumen solis et stellarum et calefactionem ignis: vel ex aliis quibuscumque causis non continuatur rebus mixtis. nec tangit eas nisi per superficiem loci continentis. In eo autem in quo tangit etiam agit et in quo agit in eodem alterat: et per consequens putrefacit ut dictum est. Probatur autem hec expositio nostra ex modo loquendi philosophi cum ipse ubique terminans vocet calorem naturalem: et terminatum vocet naturale humidum: et continens vocet locum. ¶ Fuerunt tamen non parve auctoritatis viri qui dixerunt terminans esse locum et continens esse solem qui circulationis motu continet et ignem qui continet circulo et situ: sed oportet q id continens imprimat qualitatem suam loco terminanti: et postea locus terminans vincat naturam mixti quod terminatum per locum appellavit. Sive ergo hoc modo sive predicto modo dicatur oportet q interior calor calore loci vincatur licet enim locus sit salvativus locati per hoc q locus est. tamen per hoc q excellit in qualitatibus activis et precipue in calido nihil prohibet fieri causam corruptionis que est putrefactio. Putrefactio enim et proprie dicitur in his que secundum partem corrumpuntur cum a natura faciente et conservante mixtum separantur. in toto enim putrescunt mixta in toto: sed ea que in parte mixta sunt: sunt sicut elementa in speris suis permiscentur. in illis etiam secundum partem erit putrefactio proprie dicta: quia sic alienum calidum educit ab aere mixto humidum alienum sibi immixtum et ab aqua calor accidentalis intraneus: et extra evocatur a calore exteriori. et educit secum humidum corruptum sicut patet in estate quando super aquas stantes generantur ampulle et viscosa quedam et pinguedini similis pellis extenditur in superficie. Similiter fit eductio humidi corrupti a terra per accidentalem calorem qui intraneus est terre: et evocatur tempore calido. In solo autem igne non fit talis putrefactio: et hoc ideo fit quia in simplici putrefactio non potest esse aliqua cum simplex nihil habeat alienum et hoc modo nec simplex aer nec simplex aqua nec simplex terra putrescit. Si autem mixtus sit ignis totus est similis combustioni et ideo putrescere non potest propter causam superius assignatam: ideo universa reliqua inquantum mixta sunt putrescunt preter ignem: etenim terra atque aqua nec non et aer inquantum miscentur putrescunt: omnia enim hec in putrefactione erunt materia ignis: quia ignis calido suo agente putrefacit ea. Si autem elementa essent simplicia non putrescerent: quia tunc in aqua et terra essentialis frigiditas impediret putrefactionem in aere autem humidum spirituale esset ab eo inseparabile: et ideo putrescere non posset. Adhuc autem licet simplicia transmutentur ad se invicem per generationem: non tamen per putrefactionem: quia in putrefactis relinquitur aliquid pertacens ut aridum et cinis: sed nunquam fit tale relictum in corruptione elementorum sed potius totum transit in corrispens: mixtorum corruptio in hoc differt a simplicium corruptione: quia mixta corrumpuntur in simplicia prelacentia ex quibus componuntur. Simplicia autem quia nihil habent prelacens ex quo componantur corrumpuntur in contrarium quod corrumpit ea.

Propter quid ignis non putrescit.

Unde supra cap. 6. ubi ponitur 3 iter putrefactionem et combustionem.

¶ Cap. 8m. Quid sit putrefactio: et qualis est effectus frigidi et calidi. et quare frigiditas dicatur mortificativa.

Tex. com.

Putrefactio vero est corruptio facta in unoquoque humido intraneo: quod humidum subiectum est caliditatis proprie que est secundum naturam ab aliena caliditate. Cum enim sit generationi contraria putrefactio oportet ipsam in generatione corruptionis esse: agens autem primum est aliena caliditas attrahens naturalem ad exteriora: et ideo illa caliditas que est propria mixtu: eo q sibi soli convenit et est secundum naturam eius eo q virtus naturalis mixti formandi et conservandi sit in ipsa corrumpitur ab aliena caliditate. non inquantum est caliditas sed inquantum est naturalis: quia per hoc q est naturalis proportionalis est nature mixti: in qua proportione contrariatur aliene caliditati: et per illam contrarietatem corrumpitur ab ipsa tum etiam illa naturalis caliditas corrupta sit in unoquoque humido. hoc est in uniuscuiusque rei naturalis mixte humidum: sicut in subiecto quod terminatur quando proportionaliter vincit ipsum: oportet necessario q quando corrumpitur ab aliena caliditate et amittit proportionem ad humidum naturale: q agat in ipsum dissolvendo ipsum et educendo per locum quem aperit et laxat aliena caliditas. hoc est per poros corporis mixti ad superficiem ipsius: et sic putrefactio congrue diffinita est cum diffinitio eius contineat genus proprium: et agens primum quod est caliditas aliena: et agens proximum quod est caliditas naturalis corrupta: et subiectum proprium quod est uniuscuiusque humidum. tales enim debent esse phisice diffinitiones. Caliditas autem aliena corrumpens absque dubio est caliditas loci continentis: ut supra diximus: et ideo quia mixtum putrefactionem patitur ex defectu calidi proprii et naturalis quod educitur ex ipso: cum talis virtus in ipso deficiat erit frigidum: et ideo frigida inveniuntur omnia que putrefacta sunt: et sic putrefactio dicitur causata ab utraque virtute activa scilicet caliditate et frigiditate: et communis est passio sive effectus utriusque sed differenter: quia est effectus frigiditatis proprie et caliditatis aliene. Frigiditas enim que est in compositione mixti ad partium coadunationem et coagulationem que proprie frigiditas est rei sicut sepe diximus exiens calidum et deficiens expellit a se et manet in partibus terrestribus relictis in putrido. Caliditas autem aliena expulsum ex se calidum naturale ad se trahit: et sic ab utraque activa virtute perficitur putrefactio: et remanet algor sive frigus essentiale partium terrestrium et aquearum componentium mixtum in fine putrefactionis ut terminus ipsius: et ideo quo magis res putrescunt sicciores fiunt et terrestres et in ultimo remanent terra et fimus qui nihil aliud est quam terrestria corrupto humore putrefacta et infusa. Exeunte autem calido simul cum ipso exhalat humidum naturale eo q calor humidum subtile secum trahit. In re autem nihil remanet quod inducat et retrahat humidum. quia nihil posset ipsum inducere nisi calor: et ille est in fuga et recessu: oportet ergo q relinquatur siccus cinis in fine putrefactionis: licet enim frigus condensando trahat siccum ignis ad humidum aeris et spirituale humidum aeris ad corporale humidum aque: tamen a grosso terrestri propter eundem effectum condensationis exprimit humidum: et ideo cum frigus quod est in putrefacto sit in grosso terrestri exprimit ab ipso humidum: et ideo eductio humidi naturalis causatur a frigido exprimente et a calido extrahente: et hec est causa ex parte humidi naturalis semper: quare putrefactio est effectus frigiditatis proprie et caliditatis aliene. ¶ Ulterius etiam hic videtur quare frigiditas dicitur qualitas mortificativa et caliditas qualitas vivificativa a philosophis: quia patet q nihil operatur ad naturam et generationem mixtorum nisi caliditas naturalis et complexionalis: et hec ad corruptionem mixtorum non operatur nisi inquantum est aliena et non inquantum est caliditas sed frigiditas: propterea dupliciter operatur ad corruptionem mixtorum per naturam: et non operatur ad conservationem et generationem eorum nisi per accidens: et ex parte coadunationis materie.

Nota q Calidi diffinitio corruptionis...

Unde sit diffinitio congrua.

Unde putrefactio effectus calidi et frigiditatis.

¶ Cap. 9m. De his que impediunt putrefactionem: et de causis propter quas impediunt.

T.c.7.8.c.9

Pria cā pu trefactiōis i pedimēta.

Quod aūt caliditas aliena cōtinentis loci cau sa sit putrefactionis corpoꝝ mixtoꝝ optime li quebit si impedimenta putrefactiōis conside remus: que qdez multa sunt sꝫ quinque nobis sufficiūt ad ꝓpositi declaratione. ¶ Res enim minus putrescit in frigoribus ꝙ in estiuis: hoc ideo est: qa in hieme in loco aeris cōtinentis corpora mixta paucū est calidū ⁊ multum frigidū: paucū autem calidū non preualet corrumpere ⁊ euocare calorē naturalē ⁊ multuz fri gidū repressiuum est calidi naturalis intus: ⁊ clausiuum po roꝝ corporis ne spiritualiter exhalet naturale humidum: ex hoc faciunt ad rei cōseruatione a putredie sed in estate op positis de causis res magis putrescunt. Uñ autez potest cō tingere ꝙ frigus est mortificans calidū naturale ⁊ expellens ipm ad interiora ita ꝙ ibi cōdensatus in humido destruit rei mixte naturam ⁊ cōplexionē ita ꝙ recedente frigore res putrescit sicut putrescunt membra frigore mortificata: sꝫ ta mē non erunt motus putrefactionis nisi recedēte frigido si cut patet in mortuis in frigido cōgelante stant enī ad mul tos annos ⁊ nō fetent nec putrescūt ⁊ hoc est in alpibus vbi sunt perpetua frigora.

Secūda.

Propter qd terra sepul ta corpora ci us putrescūt.

¶ Ad hoc etiā si ꝯtingat ꝙ calidū est cōdensatū in aliquo loco posita corpora citius putrescunt: et ideo sub terra posita in qua cōdensat calor citius putrescūt ꝙ stātia in aere: qa in aere sepe succedit frigus calori qđ re percutit calidū putrefaciēs ad interiora corpoꝝ. Hac de cā ossa albiora efficiuntur sepulta ꝙ nō sepulta: qm̄ calor cōdē satus in terra fortior est vt diximus in tertio huiꝰ scie libro: ⁊ ideo decoquendo extrahit ab ossibꝰ humiduz pingue quo extracto efficiunt albiora.

Tertia.

¶ Silr ea que frigido sunt coagu lata nō cito putrescūt ⁊ hoc ideo est qa coagulatum frigido sicut sunt metalla magis est frigidū ꝙ aer cōtinens sit cali duz ⁊ ideo effectus frigidi nō preualet aer qa frigus coagu lans claudit poros ⁊ cōstringit intus calidū cōplexionale si ue naturale intātū ꝙ calor aeris ea nō valet aperire nisi pa rū ⁊ in qbusdaz ⁊ iō quedā eoꝝ rubiginosa efficiunt: ⁊ que daz nō sicut auꝝ rubiginē non contrahit. Si autē calidū ex terius esset mouens ⁊ alterās coagulatum tunc vinceret sꝫ hoc non ꝑualet facere calor aeris sꝫ potius calor ignis ⁊ ille nō putrefacit: qa aut soluit ⁊ nō facit plus aut elarat ea sicut infra dicemus: aut cōburit ⁊ nullo istoꝝ modoꝝ fit putrefa ctio

Quarta. T.c.x.co.10.

¶ Amplius si aliqd est qđ feruentē hꝫ calorez intra ⁊ il lud nō putrescit ad māz ignea ⁊ aqua feruens ꝙdiu manet feruens. Tūc eniz calor aeris circūstantis minor est ꝙ calor rei. ergo sic tūc non ꝑualet calor aeris ad euocandū calorez interiorē nec ad vincendū ipm anteꝙ faciat in eo aliquam permutatonē: hac de causa calida nāliter quādo sunt excel lentem hñtia calorem sicut est piper ⁊ galāga ⁊ huiusmodi: non cito putrescunt ꝑ. ipue tum exiccantur: sꝫ zinziber putre scit citius illis ꝓpter coniunctum sibi humidū.

Quare zinzi ber faciliꝰ pu trescit ꝙ pip

Similiter id qđ mouetur ⁊ id qđ fluit sicut liquor aque vel vini minꝰ pu trescit ꝙ id qđ non mouetur. Excitat enim calor qui est na turalis a motu ⁊ diffundit se per partes mixti: ⁊ ideo motꝰ quo aer alterat tale corpus infirmior ⁊ debilior est ꝙ sit mo tus caloris naturalis: id autez qđ est debilius nō trahit ad se id qđ est fortius: ⁊ ideo exterior calor aeris nō facit ꝑmu tationem in calore qui inheret in mixto ⁊ est ei naturalis: hec est causa ꝙ vinum lōge ductum melius efficit ex motu cōua lescente in ipso calore naturali ꝓpter percussionez ⁊ motum partium magis ⁊ subtilius digerit humidum ⁊ ipso magis digesto magis cōueniens ⁊ sapidū efficit. Etiaz eadē causa pendulū vinum ⁊ bene percussum ⁊ motū reuertit aliquan do in statū. Ex opposita autē causa nō motum vinū ⁊ preci pue si soli opponatur putrescit vel cōuertitur in acetum: qa calor solis vel aeris extrahit ab ipso partes ignis ⁊ humidū subtile exhalat cū illis ⁊ perit vinum.

Quinta. T.c.x.c.12.

¶ Eadē causa multū tardius putrescit ꝙ qđ paruū est ⁊ pauum qa multuz si sit continuum ⁊ homogeniū multuz habet calidum qa omnis virtus nālis sicut est calidū multiplicat sua ꝓpria materia multiplicata ⁊ ideo in multo cōtinuo ⁊ homogeneo multuz est calidū ⁊ illud non potest alterari ⁊ corrūpi calido aeris eo ꝙ nō excellatur ab ipso aeris calidore: ⁊ ideo nō putrefacit ipsum. est autē in tali multo ⁊ magno etiā plus de frigidita te essentiali que partes materie plus pōt cōtinere ꝙ calor ae ris valeat dissoluere.

Tex.cō.13

¶ Et hac de causa mare simul stās nō facile putrescit: diuisum autē in partes paludales citius pu trescit: ⁊ in alijs autē non dissimilr ista inueniunt: qa oīs aq̄ diuisa citius putrescit eo ꝙ frigus essentiale eius nō resistit calido aeris habēti extra se partes subtiles ⁊ putrefaciente eas.

Dubiū.

¶ Est autez dubiuz circa illud qm̄ videmus ꝙ grana multa composita simul citius putrescunt ꝙ rara ⁊ ideo sepe opꝫ reuertere frumenta ne putrescāt: similr autem est de pa lea ⁊ de gramine quādo in multitudie cōponunt.

Solutio.

¶ Sꝫ hoc soluendum est qm̄ grana ⁊ gramina nō sunt cōtinua ⁊ cum parua sint in cōpositione ipsoꝝ generatur calor ꝓpter egre diens ab vnoquoqꝫ ipsoꝝ calidum naturale qđ secū trahit humidum ⁊ id incendit ꝓpter vndiqꝫ adueniens ab oībus calidū ⁊ ideo fumant talia oia quando putrescunt. Eadez cā prorsus dicta est in fimo qui calet subtus ⁊ ꝑcipue quādo extrinsecus cōstringit frigore repercutiente calorez ad inte riora: ⁊ ideo tūc magis putrescit: obuians enim sibi vndiqꝫ calidum vndiqꝫ facit confluere humidum ⁊ putrefacit ipꝫ: cuius signum est ꝙ fimus in medio est humidus ⁊ calidus ⁊ in extremis est frigidus ⁊ siccus.

¶ Cap. 10m. Et est digressio declarans quedam alia impedi menta putrefactionis ⁊ que est ratio istorum ⁊ ordo.

Intelligendū tñ ꝙ sunt plurima impedimēta pu trefactionez sicut balsamus myrra ⁊ aloe ⁊ sal ⁊ ipse sol exiccans: sꝫ oia hec ipediūt eā per humi di vehemētem exiccationē ꝓp caliditatē qm̄ vi cinā quā habent ista humidū superfluuz extra hūt ⁊ qa multū exiccāt iō cōtrahūt siccū ne con tinuans humidū locū inueniat exeūdi: ⁊ iō passa alteratio nes fortes ab his que dicta sunt valde inueniunt arida ⁊ du ra contractare in superficie rugosa ⁊ iō inseparabile qm̄ effi citur ab eis humidū ꝯtinuans ⁊ hec est cā quare etiā corpo ra mortua cōseruant quādo sunt infusa talibꝰ. vel quādo ia cent in terra talē virturem exiccatiuaz hñte vñ etiā corpora macilenta meliꝰ a talibꝰ ꝯseruant ꝙ multū carnosa.

Duplex ē hūi du ī corpibꝰ.

¶ Est enim in corporibꝰ duplex humidum. s. cōtinuans ⁊ qm̄ nutri ens: quādo educitur humidū nutriens qđ non mixtū ad herer partibus corporis non opꝫ ꝙ educat alteꝝ qđ est mul tuz mēbris adherens. Hec est cā quare lapides ⁊ ligna du ra nō cito putrescūt qa vltra humidum cōtinuās paruz ha bent de humido

¶ Numerus autez eoꝝ que hic dicta sunt ⁊ ordo sic potest patere. Impedimentū enim putrefactionis aut est cōtrarium putrefacto aut alis speciei cū ipso.

Sufficientia ꝑdictorum.

Si au tem est cōtrarium putrefacti tūc est frigus ⁊ illud est aut ex trinsecū aut intrinsecū. Et si qdē est extrinsecū tūc est frigus aeris in hieme: ⁊ qa extrinsecū frigus per se repugnat alie no ⁊ extrinseco calido iō id est qđ magis impedit inter oīa impedimenta ⁊ iō hoc est primū. Si autē est intrinsecū fri gus tunc est ibi coagulatio facta a frigido: ⁊ qa tamē natura liter impedit aliena caliditas a frigido iō id est scdm ⁊ ꝑce dunt hec duo omnia alia impedimēta. ¶ Si aūt impediēs putrefactionē est alis speciei cū putrefaciēte tunc opꝫ ꝙ im pediat quātitate siue intensiōe sua: ⁊ causa ergo istius intēsio nis aut erit in ipsa qualitate calidi nālis. aut erit in cā cali di ⁊ quātitate eius: ⁊ aut erit ex subiecto ipsius qđ est mā eiꝰ in qua est: ⁊ si erit in ipsa qualitate sic erit feruor impediēs: ⁊ qa iō alias duas precedit: qa cētralior ⁊ primior est calido impediēti. Si aūt est in causa calidi tūc erit motꝰ. ⁊ iō etiaz si motus sit immoderatus tñ intēditur calidū qđ ꝯsumit sub stātiam. Cuius exēplum conueniēs est in lumine multe pa lee vel stupe vel igne. Si enī quiescat extinguit. Si aūt mo ueatur accēditur ⁊ si moderatus sit motus cōsumet subam. Minimum autem essentiale calido est subiectuz in quo est ad cuius quantitatez multiplicatur vt diximus: ⁊ ideo hoc vltimum inter impedimenta assignatur.

¶ Cap. 11m. De aīalibus generatis ex putrefactis: in quo est digressio declarās solonez dubitabiliuz que sunt circa hoc.

Tex.cō.13.

Ínascunt aūt aīalia ex putrefactis: ⁊ iusca cām breuiter assignat phs dicēs ꝙ hoc iō fit qa ca lor disgregās corpus mixtuz per hoc ꝙ subtile extrahit ⁊ relingt grossum est nālis ⁊ nō calor absolute: ⁊ iō omnia ea que disgregantr humi da ad superficiē tracta a frigidis siccis tenta nentibꝰ facit cōstare simul ⁊ cōgregari: ⁊ sic ex ipsis generat animal.

Digressio.

¶ Videt autem admiratione dignū qđ dicit calo

rem disgregantem partes mixti esse nālem cū nos supra necessario ostēdimus φ disgregare nō bz inquātū est naturalis. Amplius aūt si esset nālis esset adhuc in pportiōe vicēs humidi: ergo terminaret ipm ɀ nō putrefaceret. ¶ Et ad hoc dicit Auerrois φ aīalia hec nascuntur ex virtute stellarum ɀ non ex virtute vel vi caloris nālis. Plato autē dicit a datore formax eis dari vitā ɀ aīam. ¶ Sz si ex virtute stellarum gñarentur hoc nō posset eē nisi altero duox modox. s. ex virtute cōi solis ɀ motus eius quaz hz in obliquo circulo aut ex ppria aliqua cōstellatione que hoc faceret. Si autem sol primo mō cōi esset causa gñationis hox aīaliuz tūc tempore certo deberent gñari qñ sol accedit ad eqnoctiū estiuale ɀ tēpore certo deberēt corrūpi qñ sol recedit a pūcto equinoctij hyemalis ɀ hoc nō videmus. Si autem scdo mō ɀ ab aliqua cōstellatione speciali fieret generatio istox: tunc non deberet gñari nisi illa constellatiōe existente: ɀ hoc eēt forte infra multos annos dicit̄ enī cōstellatio specialis cōuētus ɀ respectus plurium stellax ex eo φ speciali mō congregātur vel opponūtur vel alter se respiciunt. ¶ Adhuc autē ɀ phs male tangeret cām cum dicit φ hoc facit calor eo φ est naturalis. ¶ Quero aūt insuper cū caloris sit disgregare qō constare facit humidū educentium pellez ɀ corpus aīalis ɀ cum ipm humiduz effluens ex partib⁹ putrefacti corporis sit continuū: qa non gñant̄ in vnū aīal sz multa ɀ cum ipm sit vni⁹ nature q̄re quedaz generata ex ipso sont lōga ɀ stricta ɀ que dā lata ɀ breuia ɀ quedam stricta parua ɀ breuia ɀ vñ venit diuersitas colox illox aīaliuz: ɀ quare ex humido illo nō generat̄ planta pcipue cum corpus putrefactū fuerit plāta sc̄ arbor vel herba cū enim facilior sit generatio in planta q̄ aīal videretur forte alicui potius ex putrefactis debere generari plātas q̄ aīalia. ¶ Ad omnia aūt ista satisfacientes dicimus φ Aristo. optime reddit cāz gñationis ex putrefactione per hoc qō dicit φ calor est naturalis qa disgregat: lz enī corrupta sit pportio quā habuit ad humidū sm φ e humidū putrefacti corporis: tñ nō in totum corrupta est: qa remanet illius pportiōis genus ɀ per hoc facit cōstare humidum extractū in generationē alterius rei pcipue animalia imperfecti ɀ frigidi sicut sunt vmes ɀ rane vel serpētes quorum corpora fere in toto sunt sīa: humiduz etiā non in toto amisit pportionē simpliciter sz destructa in specie pporcio remāsit in genere. ɀ iō subtile ipsius sit seminariū alteri⁹ gñati sicut em in semine aīalis est vis formatiua aīalis sm nām ill⁹ seminis que vis est in spiritu spumoso ɀ nāli seminis opat̄ per calidū nāle ita vis in gñe aīalis imperfecti remanet in subtiliori humido putrefacti qō pmo extra cōstat in pellē per frigidū partes faciēs cōstare: deide calidū qō ē in ipso dissoluit aliqd de subtiliori hūido: ɀ facit inde spēm qui nō pam̄sat. s. pellē illā cūstantē in circuitu ɀ efficit̄ vehiculū virtutis formatiue que est ex hūido ɀ ex illa educit̄ forma aīalis ɀ per hoc pz qualr ille calor nālis est ɀ terminat̄ ɀ qualr nō nālis ɀ dissoluit. ¶ Dictū aūt Auerrois est imperfectum vex est enī φ ois gñatio causat̄ ex stellis sm φ feruntur in obliquo circulo communiter. Sz hoc non sufficit ad cāz in spāli sciēdā sz potius addēdū est qō diximus. ¶ Fiūt aūt huiusmodi multa aīalia ppter diuisionē seminalis humidi eox qō de putrefacto ɀ successiue ɀ in diuersis partib⁹ educit̄ ɀ ex partib⁹ quax cōplexiōes aliqñ sunt diuerse sic est os ɀ caro ɀ vermes. Cā aūt diuersitatis aīaliuz gñatox est diuisio seminis in matrice: ɀ hoc mō ē hoc ē φ diuidit̄ humidū per vices ɀ per loca eductiōis eius de putrefacto: ɀ iō multiplicant̄ aīalia. Et cā silitudinis hox aīaliū est silitudo educti hūidi de corpore ɀ homogeneitas hūidi tā eñ φ habēt totū corp⁹ simile ɀ nō sunt cōposita ex multis etherogenijs partib⁹: φ autem quedam sunt longa ɀ stricta: quedaz aūt breuia ɀ lata cātur ex diuersitate cōplexionis humidi: ex cholerico calido ɀ sicco generat̄ vermis lōgus ɀ strict⁹ eo φ calor multum extēdit in ipm ɀ humor cholericus nō multū est dilatabilis. Ex flegmatico autē frigido ɀ humido gñat̄ animal latuz ɀ breue qa humor aqueus multuz eñ dilatabilis ɀ frigiditas nō multuz extendit ipm. Ex sanguineo autē generat̄ medium inter lōgum ɀ breue ppter calidū ɀ humidum tēperata. ex melico autē nūll aīal generat̄ strictuz ɀ breue. ɀ qa frigus non permittit extēdi ɀ siccitas non permittit ipm dilatari: ex melia autez accitali que est adusta generat̄ valde lōgum exile: qa in feruore caloris ei⁹ multum extēdit ipsum: ɀ siccitas imoderata attenuat ipsum: sic eni cholericum croceī est coloris ɀ sanguineum rubeū: ɀ flegmaticū albuz: ɀ melicuz nigruz: ɀ si quox materia permixta est hoz etiā quātitas ɀ color necessario permixta erunt. planta autē in tali generatiōe nunq̄ generatur qa planta terrestris substātie est multuz ɀ humidū qō per putrefactionē educit̄ subtile est ɀ multū aereum qō materia esse non potest plante: sz alijs: ɀ ideo etiam in animalibus natis ex putrefactione frequentissime crescunt ale quia volatiles vermes sunt de leuiori ɀ subtiliori humido.

¶ Cap. xij^m. De digestione ɀ indigestione ɀ qualiter diuidūtur species.

Ostq̄ autez diximus quid est generatio mixtorū ɀ qd corruptio illi generationi opposita que putrefactio vocatur: relinquit̄ pfecto dicere cōsequentes species actiuarum virtutū que cōes sunt: ɀ cōtinent sub se alias qa de cōibus prior est speculatio. Uocamus autē spēs effect⁹ quos efficiunt virtutes actiue ex his que subijciunt̄ eis: ɀ cōstant per nām: sicut sunt sicca ɀ humida que sunt in reb⁹ mixtis: hec eniz superius diximus eē subiecta qualitatum actiuarū calidi vz ɀ frigidi. Species autē cōis calidi est digestio hec autem species calidi sub se continet alias tres. s. pepansim epsesim ɀ opthesim. frigidi autez cōis species est indigestio opposita digestioni. Hē autez species sunt super dictis spēbus digestionis opposite: omotes enim opponit̄ pepāsi et molinsis opponit̄ epsesi statbesis autez opponitur opthesi. ¶ Nō opz autem aliquem arbitrari φ nois istarum spērū digestionis ɀ indigestionis de oibus dicant̄ sm vnam rōnē de qbus dicunt̄. qa dicunt̄ non vniuoce sz per prius ɀ posterius ɀ per metaphoraz aliquādo: qa omnia ista noia nos sunt pprie reb⁹ adaptata per ois sib⁹ ɀ vniuocis: ɀ iō aliqñ nō opz suspicari per hoc φ pdicent̄ de reb⁹ sm nomen ɀ rōnē. sz potius per hec nomina intelligimus talia que trāslatione dictis digestionib⁹ vel indigestionib⁹ similes sunt.

¶ Cap. xiij^m. Et est digressio declarans diuisionem specierum digestionis ɀ indigestionis.

Ubitabit fortasse aliqs qualr neglecta ea que in logica arte traditur cōmune genus diuidit̄ in species: anteq̄ ipm diffiniat̄ cum diuisio generis debeat sumi sub diffōne eius eo φ oib⁹ diuidentib⁹ genus aliqō generis diffinitio debeat cōuenire. ¶ Et est magis mirabile cū naturalia ɀ artificialia sint in generibus diuersis qualiter genera naturalia que sunt digestio ɀ indigestio diuidātur per species artificiales digestiōis ɀ indigestionis. ¶ Ampli⁹ videtur inconueniēs artificiale cū naturali idez cōe diuidere: pepansis eni naturalis digestio est. epsesis autez ɀ opthesis sunt artificiales. Similr aūt ɀ molinsis ɀ statbesis artificiales sunt indigestiones ɀ omotes est idigestio nālis. ¶ Si forte aliqs soluens ad hoc velit dicere φ ista artificialia ad naturalia referūtur: ɀ ideo cadunt cuz ipsis in eadem diuisione: tūc oportet assignare pmo naturalia illa ad que referūtur: ɀ tunc de artificialib⁹ deinde facere tractatuz. ¶ Adhuc cum artificialia imitent̄ naturalia. opz ostēdere in quo imitentur ɀ sic posse artificialia inducere. Nihil autez hox facit phs. ¶ Adhuc autem sciēdum est quare non plures q̄ tres digestionis species assignant̄: ɀ si forte aliquis velit dicere φ digestio nō potest esse nisi itra tātū vt pepāsis: vel ex tātū vt opthesis vel extra ɀ itus simul: vt epsesis videbit̄ inconueniens valde qa sic epsesis opthesim sequi deberet cuz simplicior sit opthesis q̄ epsesis sm ea que dicta sunt. Si vo dicatur φ iste spēs accipiant̄ sm considerationem calidi in se digerentis vel in coniunctiōe ad alterum ɀ in se digerens facit pepāsim in coniūctione autem ad humidū: facit epsesim: ɀ in cōiunctione ad siccum facit opthesim: ad frigidū autem coniungi non potest qm frigidum est cā indigestionis. ¶ Uidebit̄ hec ratio stare nō posse: qa calidum sm se semp operatur in subiectuz sibi humidū sicut supra est determinatum: ergo cū humido digestionem nullam operat̄ sz potius in humido. ¶ Eadez est obiectio de sicco cuz ipm sit qualitas passiua. ¶ Est autem nō pretereūdum φ hec tota sciētia ad librum de aīalibus vel sciam de nutrimento videt̄ pertinere cum

Solo Plato
1°. meta c. 13.
& 15 & 7. me
12. cō. 31.
Impugnatio

Quid est eo stellano.

Mortuū pulchrum.

Solo ppria.

Nō φ pportio nālis calidi ad humidū i putrefacto destruit̄ sz spēz ɀ remanet sz genus.

In quo opinio Auerrois deficiat.

Solo q̄lil.

Uñ gñāt diuersa figura aīaliu⁹ putrefactorū 3.

Tex. cō. 4.

Spēs digestionis.

Documentū

p^m dubium.

2^m

3^m

4^m

rerum fit particulariter eius qd est aiatum: vn nihil ad nos videtur pertinere de eis in isto libro in quo ingrimus impressiones primarum qualitatum in corpore mixto fm qd est mixtum que sunt multum vniuersaliores quam sint impressiones nutrimenti vel aiati fm qd est aiatum. Nos autem sine preiudicio fere oium communicantium dicta Aristo. ¶ Ad hec oia dicimus quod in veritate cois digestio ante diuisionem diffiniri non poterat eo quod no vniuoce dicitur de diuidentibus sz per prius et posterius: peponsis enim vniuersaliter intellecta maxime digestio est: et alie digestiones sunt prius et posterius dicte per relationem ad illam epsesis enim plus hz de ratione digestionis quam optbesis sicut infra ostendemus. ¶ Nec opz existimare quod iste sint artificiales digestiones tm qa sunt naturales. Sz qa actus earum in quibusdam artificialibus magis sunt manifesti sensui eo quod sunt extra res: ideo per exempla manifestantur in artificialibus et noia sumuntur ab artib: actus tamen digestionum et indigestionum primo et principaliter sunt in naturalibus sicut non statim paruz inferius ostendemus. ¶ Ad sciendum autem quare tres sunt digestionis spes et totidem indigestionis spes opposite accipiemus dicta Galeni et Auice. precipue ad duas spes digestionis que sunt epsesis et optbesis manifestandas. Est ergo sciendum quod res ista magis manifesta est in hoie et ideo potius ostendemus eas primo in hoie deinde in mixtis oibus que fm naturam sunt mixta. Consideratio autem hois in humido triplex est vt dicunt Galenus et Auice. primum enim est in generatione in qua per calidum seminale digeritur humidum seminale et maturatur et formatur et ad supplementum eius attrahit humidum menstrui ad perfectionem forme et quantitatis corporis: in qua maturatione humidi seminalis solus digerit calor seminis: qui virtutez celestem habet et virtutem complexionalez corporis vn decisuz est semen: et virtutem formatiuam ex operatione anime eius cuius fuit semen: diffunditur autem iste calor per totam humidi seminalis per vehiculum spus qui est in semine qui spus virtutem habet spus vitalis nalis et aialis pter quas virtutes aliqui vocant aia seminis a phis: et qa operatur cum ordine et certitudine vocatur a quibusdam intellectus vt dicit Auice. ppter quod dicit Aristo. quod spus operatur in semine qui est intellectus. Est autem ista digestio completa qn humidum pot psicere tale alterz in actu quale est ipm in potentia et virtute formatiua per calorem et spm qui sunt in ipso huius aut digestionis nomen pprium non habemus: et ideo accomodamus ipsuz a fructifetis plantis et dicimus quod est pepansis. Post generationez autem completam res vicina est humori seminis: et ideo necessario humida: et multum humidum fuit in ipsa ppter quod exiccatiuis vtuntur circa natos sapientissime obstetrices sicut salibus et balneis et huiusmodi: et ideo calor digerens qui est in infantibus natans in humido multo et conueniens eis nutrimentum opz esse humidum: et in illo humido nutrimentali agit calor cum humido radicali digerendo et completum est humidum nutrimentale qn pot vniri membris: et hec digestio dicitur epsesis. qa in organis naturalibus fit per modum elixationis in qua calor cuz humido decoquit qd decoquendum est. Remoto autem hoie magis a prima origine seminis qn calor multuz eduxit de humido infantali et multum exiccauit ipm incipit calor digestiuus agere cum sicco in nutrimentum: et ideo hi qui adulti sunt parant cibi duriores: qa aliter acutus calor cum sicco agens conuerteret ipsos in vapores et in modo minus debito membra nutrirent: precipue cuz membra iam durescunt et desiderent cibum duriorem: et huius digestio est per modum assationis in qua calor agit cuz sicco: et dicitur optbesis: quod latine sonat assatio sicut epsesis elixatio interpretatur huius rei signuz est quod corpora adultorum calidiora sunt ad tactum: et vrine eorum magis tincte et egestiones magis dure quam infantium: est tamen nihil sit factum in corporibus eorum quare debeant esse calidiora fm naturam sed potius quare deberent esse frigidiora qa quanto plus distant a primo principio generationis quod est calor: et plus ingressuz est in corpora eorum de extraneo humido nutrimentali tanto frigidiora debebant fm naturam esse eorum corpora super corpora infantium: et ideo dicunt Galenus et Auice. quod est equalis calor in pueris et adultis: sz differt sic calor in humido et calor in sicco equalis per essentiam: hoc enim in quantitate in humido maior est quam in sicco: sz in sicco maior est qualitate qa est acutior in actione: et sic calor puerorum in quantitate vincit calorem iuuenum sz calor iuuenum acumine sui vincit calorem puerorum: sicut autem hec in hoie inueniuntur ita inueniuntur in oibus aialibus et partibus eorum et in plantis et partibus eorum et insuper in lapidibus et mineralibus oibus oia enim principium sue generationis sicut supra docuimus habent in humido et calido et necesse est quod calor primo sit in humido principiante generationez et quo sicut quodam centro serpit attrahendo circustans humidum: et digerendo ipsum in rei generatae naturam que primo generata mollior est et humidior quando calor in humido eius natat et tunc quicquid in eius generatione fit totum per modum pepansis fit et quicquid fit in ea quando mollis adhuc etiaz fit per modum epsesis. Educto autez humido paulatim quiescit calor in sicco et operationes caloris eius sunt per modum optbesis. Post siccum autem paulatiz ingreditur frigidum: qd est causa indigestionis: et ideo vltra tres species non multiplicantur spes digestionis qa in senectute abundat frigiditas cum sicco: et in vltima etate abundat frigiditas cuz humido frigido qd non nutrit sz tm extrinsecus humefacit partes: et est flegmatiue humidum et indigestuz ex hoc iterum patet causa eius qd dicitur a phis quod omnis res mixta quatuor hz tempora. s. initij et augmenti et status et declinationis: hec enim manifestantur in motibus duorum luminarium quorum motus precipue sequuntur corpora mixtorum: sol enim a principio Arietis vsque ad principium Cancri calidus est et humidus generans et augens. a principio autem Cancri vsque ad principium Libre calidus est et siccus maturans et a principio Libre vsque ad principium Capricorni frigidus est et siccus faciens declinare mixta ad diminutionem: et a principio Capricorni vsque ad principium Arietis frigidus est et humidus humido putrefacto et putrefaciente: Luna etiaz fm quod tradit Ptolomeus in libro qui dicitur Alarba est calida et humida vsque quod est semiplena: et sic dicitur esse calida et sicca vsque quod est plena: et deinde frigida et sicca donec sit semiplena secundo et vltimo frigida et humida vsque ad coniunctionem ad Solem: et per hoc pz solutio ad omnia quesita qa autem ex dictis iam patet quod omnia nomina ppria in genere dictarum digestionum non habemus: ideo dicit philosophus quod non oportet quod significata horum nominum proprie dicta sunt in rebus sed potius talia que sunt similia eis ita quod a speciebus ad generationem transferantur.

¶ Cap. 14m. De diffone in genere et explanatione diffonis eius.

Resumentes ergo diffiniamus singula istorum generum et specierum. Est ergo digestio completio a naturali et pprio calore facta ex passionibus contraiacentibus humorum: que sunt propria materia singularum materierum corporum mixtorum. In hac quidem diffinitione completio est vt genus et causa efficiens importatur per hoc qd diximus a naturali pprio calore qui dicitur quidem naturalis: quia est vniuscuiusque nature instrumentuz mouens et alterans humidum in virtute nature illius. sicut iam sepius diximus pprius autem dicitur ex pportione singulari quam hz ad humidum fm subiectum in ppria rei mixtione. Passiones autem contraiacentes sunt que mixti corporis contraiacent qa sunt dissimiles in humido: et ideo ex ipsis mouet calor naturalis humidum: et ideo sz humidum non sit contrariuz calori inquantum humidum tamen inquantum est in qualitatibus dissimilitudinis que sunt contraiacentes habet oppositionem ad hunc calorem inquantum est naturalis. et sic indiget actione calidi et complexione que fit per calorem. Quotiens enim fiat quot modis humidum digeritur fm omnes dictas spes digestionis totiens et tot modis completur ad formam mixti suscipiendam: et principium huius completionis accidit a calore pprio et naturali: quamuis adminiculum aliquando accipiat per aliquod extrinsecum simul cum calore naturali completiuum digestionis: sicut cibi digestio iuuatur per balneum et per moderatum motum et per huiusmodi et similia sz in omnibus his principium est caliditas naturalis que est essentialiter in ipso mixto. Lz enim taliter adminiculantia excitent calorez naturalem et acuant ipsum tamen non dant ei spem et pportionem que mouet sz potius eaz mouent cum ipso iuuantia digestionem spem hanc accipiunt ab ipso: qa aliter non mouerent naturaliter ad nature mixti complementum. Dicitur autem in oibus physicis id esse principiuz mouens qd ppria specie mouet et cuius specie mouet zm mouens: et ideo patet in oibus talibus quod principium mouens est calor naturalis inquantuz est naturalis. ¶ Finis autem completionis huius mo-

tus est nature secundum speciem considerata prout species utile est et digestum dicimus habet esse perfectum in temporibus mixti. Nos autem hoc vocamus naturam speciem rei et substantiam. species enim dat esse et substantia est quod est in actu essendi per formam et hoc verissime finis est digestionis in pepansi. Cum sicut dirimus ibi humidum seminale dirigitur ad formam et est in fine complementi quando tale alterum secundum formam et substantiam potest perficere quale est ipsum in virtute formativa. In aliis autem digestionibus non idem est finis sive exterius sive interius sumatur. In illis enim finis completionis est ad hoc quod fit alimentum conveniens ad alendum et hoc est totiens et tot modis quotiens et quot modis fit tale et tamen proportionaliter humidum et tam proportionaliter assum vel elixum vel si est operatio caloris super humidum quod educi debet ut sit tam proportionaliter putrefactum sive alio quocunque modo alteratur per calorem quantum sufficit nature mixti corporis cui preparatur humidum: tunc enim est utile et tunc dicitur esse digestum.

Cap. 15m. Qualiter in diversis diversimode dicta est digestio. et quod eadem sunt signa digestionis et indigestionis.

Tex. co. 17.

Si autem ut dictum est humida proportionaliter ad naturam maturatio et completio digestio est: erit in diversis diversimode et quasi omonyme dicta digestio. maturat enim aliquando calor naturalis humidum segregando ipsum a feculento terrestri quam virtutem habet calor et ex hoc quod est congregativus homogeniorum et separativus etherogeniorum sicut fit in musto tum digestum est: quia tunc defecatum est. in musto enim sunt duo calores. scilicet naturalis et loci ubi crevit quod infusus est calore magno solis et substantia terrestris permixta. Movent autem isti duo calores in opposito unus quidem determinando partes naturales vini qui est naturalis alter autem dissolvendo grossitiem et separando partes etherogenias qui est accidentalis innatus ei a loco et ex illis duobus motibus calor componitur motus qui est ebullitio musti quia autem partes subtiliantur et dividuntur. et ideo invenit viam terrestre ad descensum: et ideo feces resident in fundo et evolant partes ignis accidentales quibus eductis depurantur partes subtiles vini: et residet humidum aereum dispersum spiritualiter in vino: propter quod mustum est multum spumosum antequam resideat in ipso humidum aereum quo residente coadunantur partes vini per frigus aeris et complexionale et efficitur vinum suave ad bibendum coadunatis enim partibus restringitur in ipsum naturale calidum quod ante evolavit cum igneis partibus loci. Ex his patet quare mustum magis inebriat quam vinum tum tamen vinum naturaliter sit calidius quam mustum. hec enim causa est quod in musto sunt partes terrestres essentialiter frigide immixte que non sunt in vino tamen mustum vaporosum est propter spirituale humidum aereum non coadunatum in ipso: et quia vaporat duplici calore quod non facit vinum quod autem vaporosum est oppilat vias cerebri et impedit virtutes animales ad perceptionem et motum: et ideo etiam ebrii incerte sunt discretionis et morus et obliuionem patiuntur suorum operum propter nimiam humorum abundantiam que fit ex vino vel alio inebriante in qua delentur statim imagines antequam reponantur et sigillentur in virtute memoriali. Aliquando etiam agit calor in humido non proportionato nature alicuius mixti ad deducendum sicut videmus nodositates in plantis: et in animalibus nascentias et apostemata que tunc dicimus matura cum maturata est sanies ad educendum primo enim in concursu humorum calido propellente eos et expellente est calor quasi calor febris magnus et acutus et humor est immixtus substantie membrorum et non potest educi resolvente autem calido continue aliquid de humido subtili calidiori: et deducente per poros plures vel unum acuitur apostema versus partem ubi plurima est materie evaporatio postquam autem evaporavit subtilius humidum et igneum terreum quod est ibi immiscentur cum aqueo et incipit humor inspissari et solvi a partibus membri quod apostematum est et calor temperatur propter essentiale frigus terrestrium partium et aquearum et residet spirituale aereum quod evaporabiliter dispersum fuit in apostemate. et tunc maturum est apostema et intus educitur sine lesione eodem modo est de apostemate oculi quod obthalmia grece vocatur: primo enim decurrit humidum subtile calidum quod continue maturatur donec fit lippitudini simile que creatur ex grosso terrestri humido contrahente extremitates lachrymarum. Eodem autem modo fit in ceteris humidis sive ad convertendum in substantiam mixti sive ad sequestrandum sive ad deducendum maturatis. Cunctis autem in communi convenit hoc pati. quotiens materia que est humor proportionaliter vincitur a calore naturali: hec enim materia est que terminatur ab eo calore qui est naturalis. Naturale enim humidum est ad retinendum vel ad educendum quod est ita diu decoctum donec fit in ipso proportio. quapropter eadem sunt signa sanitatis et digestionis sicut patet in urinis et egestionibus successionum et in aliis superfluitatibus. sicut sunt sputum: sudor et alia. unumquodque enim eorum dicitur digestum quando declarat quod calor naturalis vincit super humidum: quod autem fuit indiffinitum hoc est non in fine proportionali positum. Et ideo necesse est quod digesta sint omnia grossa eo quod calor ab eis resolvit multum humidum et cum relicto commiscuit multum terreum decoctum: et sunt in effectu calidiora quia diutius agit in eis calidum et ideo amara et acuta in suis odoribus et saporibus inveniuntur. calor enim diu agens in humidum commixtum tales effectus relinquit in ipso. et grossius et siccius et levius eo quod multum resolvit de substantia ipsius et levius facit sive mollius quia amittit extensionem que fuit per calidum vaporabiliter resolvens humidum: tantum ergo dictum sit de digestione.

Tex. co. 18.

Cap. 16m. De indigestione que in genere digestioni opponitur.

Tex. co. 19.

Est autem contrariorum scientia una: et ideo post scientiam digestionis in genere de facili scitur scientia de indigestione in genere: indigestio enim est incompletio que fit propter indigentiam sive defectum naturalis caloris: quia humidum non potest alterare ex passionibus sive qualitatibus contrariantibus. Causa autem indigentie sive defectus naturalis caloris: frigiditas aliqua est sive perveniat ex nimia abundantia humidi. sive ex alia causa secundum omnem diversitatem rerum in quibus est digestio. Incompletio autem frigiditatis est oppositum passionum que opponuntur unicuique mixti nature que quantitate sunt in materia mixti que humidum est naturale vel generans rem vel agens vel conservans sicut dictum est: hec igitur dicta sint de digestione et indigestione in genere.

Cap. 17m. De pepansi qualiter est prima. et quid est quod dicitur multipliciter.

Tex. co. 20.

Igitur species digestionis prima pepansis est eo quod illa simplicior et naturalior prima: quia ipsa est ex simplici actione calidi in humido seminali sicut iam diximus. nomen autem pepansis est digestionis confusum: et ideo pepansis est digestio quedam et non generalis nisi vocabulum speciei generi aptetur. Dicitur enim pepansis proprie digestio alimenti in fructiferis plantis: et quia digestio generalis completio quedam est humidi. sicut ostendimus: oportet et specialem digestionem que pepansis est completionem quandam esse. Dicimus enim pepansim esse completam quando semina plantarum per calidum digerentes ad hec deducta sunt: quod tale alterum possunt producere quare fit ipsum fructiferum hec est planta que semen protulit. Cuius probatio est a simili et in aliis: quia nos in omnibus completum dicimus illud: quod tale alterum perficere potest quale est ipsum cum enim inter vegetabiles potentias ultima sit generativa necesse est quod ipsa sit complementum ipsius. eo quod a fine et ultimo est rei completio et ideo humidum seminale in eo perfectum est in semine producto cum potest perducere plantam similem in specie ea que semen producit. Erit autem a nobis sermo brevius de hoc in scientia de partibus anime vegetabilis hoc igitur est pepansis proprie et secundum speciem dicta que pepansis vocatur. Dicuntur autem multa alia pepana singulariter ad omnia seminalia: et quedam humida illis similia metaphorice transferuntur ea enim que quocunque modo maturantur ex calore naturali solo agente in humido seminali vel nutrimentali in hoc pepana dici possent quod maturatio ipsorum est frigore ab actione caloris simplicis: non tamen omnia hec secundum unam ideam hoc est forma generis vel speciei dicuntur sed quorundam erit nomen ad genus accommodatum. Quorundam autem erit per metaphoram sicut autem diximus nos nomina non habemus propria que nominent unius seu insuper compositi sive mixti factam maturationem universali calore et naturali frigore circa humida que terminantur ab ipsis. Si enim sumatur pepansis specialiter in fructiferis erit planta multipliciter fructifera ex humido radicali suo. in radice enim est fructifera stipitis et virgarum et

foliorum

Tunc ebullitio in musto causatur.

Propter quid mustum magis inebriat quam vinum.

foliorum et radicum lateralium quod non possunt perficere nisi humidum radicis esse completum ad hec procedenda que digestio fit in radice plante que trahit nutrimentum de loco qui circa radicem est: et fit prima eius digestio in terra in qua separatur grossum non potens nutrire a subtili conueniente ad radicem et generationem propter quam segregationem planta ventrem non habet qui creatus est in animali propter huiusmodi separationem. tracto autem conueniente nutrimento solis calore eleuatur hoc in stipite et ramis et fit digestio in ipsis ad productionem ramorum et virgarum ex grossiori et terrestri humido ad productionem foliorum ex magis aqueo et ad productionem florum ex magis subtili. et per consequens productio fructuum qui aliquando sunt semina in folliculis terrestribus: aliquando sunt semina in fructibus carnosis sicut poma et pira et vua et ficus et huiusmodi. omnia hec complentur calore solis et plante ad esum et fructum exiguntur. et in eis tres maturitates sunt siue sint ad esum siue ad producendum quarum prima est que fit in planta in qua resoluitur humidum superfluum et commiscetur terrestri cum humido naturali et induratur semen et inspissatur secundum substantiam suam. deinde per calorem solis qui euaporabiliter resoluit in ipso humido resultat ab eo humidum superfluum: postea autem cadit fructus de planta et frigiditate loci iuxta terram temporis et naturali quandam habet in partibus terrestribus et aqueis adunatur spirituale humidum quod vaporabiliter calore solis dispersum est in ipso: et residet ad humidum aqueum: et hoc reprimitur infra partes terrestres sibi commixtas et tunc fructus est esibilis et saporosus et semina que sunt in ipso excedentia ex ipsa efficacia sunt ad aliam plantam producendam: in omnibus autem his modis diuersitatis dicitur planta pepana et humidum quod est in ipsa pepansis: de his ex intentione queretur in libro de plantis et fructus pepanus et semen pepanum: pepansis autem ad genus extensa est que dicta fuit superius que est maturitas vniuscuiusque humidi ex quo fit commixtum corpus: an ex ipso possit produci mixtum corpus secundum actum per virtutem formatiuam que operatur per calorem non inquantum humidum est neque inquantum siccum est sed potius operatur per eum inquantum naturalis est: et hec est causa quod pepansis aliqua et ab epsesi et optesi sicut diximus supra quia cum sit tripliciter consideratio caloris inquantum est naturalis et inquantum in humido et inquantum cum sicco tres oportuit species esse digestionis et non plures. Si autem per metaphoram trahatur pepansis ad aliquam proprietatem ex parte materie saluato tamen efficiente proprio qui est calor inquantum est naturalis: sic erit in humido expellendo a natura et particulis mixti corporis: et sic pepansis dicitur et sanguinum et nascentiarum et fluxuum sicut vrinarum et egestionum: sanguis enim dicitur pepansis quando est maturus ad educendum in magnis apostematibus ex corrupto sanguine generatis: et similiter in nascentijs que sunt pustule vel parua apostemata: hoc est quando humidum attractum ad locum apostematis est sufficienter digestum: sicut diximus ante cum de digestione in genere loquebamur. Impossibile est enim quod calor naturalis aliquid digerat nisi vincat id proportionaliter: vincendo autem soluit quedam et inspissat alia in commiscendo ea terrestria: et ideo cum fuerint maturata per calorem spiritualia que aerea sunt spissantur ad aquea in remissione caloris et aquea spissantur permixta terrestribus: et generaliter dicendo cuncta que maturata sunt ex subtilibus semper mutantur in grossiora et crassiora. Cuius causa est quia calor naturalis quasdam partes eius que maturantur agit miscendo in seipsa sicut facit de partibus grossioribus que solui non possunt: quasdam autem eijcit que sunt subtiliores: et facile resolubiles et de eis in sermone de communi digestione satis dictum est.

Capitulum 18um. Quid sit omotes et qua de causa habet fieri et de quibus dicitur multipliciter.

Tex. cõ. 20.

Omothes autem est indigestio contraria pepansi est ergo omothes indigestio eius alimenti quod est fructiferis plantis: alimentum autem hoc est humiditas indistincta eo quod ipsa completa et in fine digestionis et maturitatis non est deducta per calorem naturalem. Humiditas autem omnis aut est spiritualis que est aerea vel corporalis que est aquea vel commixta ex ambobus non autem ita est spiritualis vel aquea quod sit tantum habens humidum aeris vel aque: quia sic non esset humiditas naturalis alicuius mixti corporis: sed quia quedam sunt que sunt plus aerea et spiritualia sicut pinguia vt oleum quedam autem plus aquea sicut vinum: et quedam habent humidum non fluens sicut ligna et lapides: ideo dicimus aerea vel aquea vel ex ambobus: cum ergo pepansis sit circa tale humidum: et opposita sint nata fieri circa idem erit omothes circa tale humidum quoniam autem necesse est priuationem in omnibus deficere ad habitum et pepansis est completio que datur eo quod ipsa digestio est opus omothes esse incompletionem quandam. hec autem incompletio est propter defectum agentis cause que est calor naturalis. Indigestia autem siue defectus caloris attenditur in hoc quod non proportionaliter mensuratur in humido naturali quam sepe supra determinauimus: et est secundum proportionem geometricam sumpta. incommensuratio autem hic rursus fit ex vna duarum causarum: aut enim humidum proportionatur nature. sed calidum non proportionatur humido sed est minus eo: et tunc non potest vincere ipsum: aut ita est quod humidum excedit naturam mixti: sed calidum proportionatur nature sed non humidum. et tunc non fit digestio quia humidum nimis abundat. non autem potest esse tertia causa defectus ex abundantia calidi improportionaliter super humidum. quia hoc non causat indigestionem sed exiccationem: nec potest esse quarta causa defectus ex diminutione humidi sub calido: quia hoc causat idem: quia ergo sic deficit digestio in omothe ex defectu calidi. ideo crudorum que omothe patiuntur humores sunt subtiles: quia ibi subtile non est eductum nec grossum cum grosso permixtum: et ideo tales humores sunt frigidi magis quam calidi quia calidum non egit in eos nisi imperfecte alterando et non maturando ideo sunt incomestibiles et grossi sunt impotabiles si sunt humidi. Hoc autem signum inuenitur in pomis in quibus dulciora sunt grossiora et sicciora propter humidi maturitatem: et acida sunt humida valde nimis grossa in commixtione sua propter quod sunt indigesta omnia poma acida: et si elixentur fiunt dulcia propter humidum per ignem decoctum quia autem humidum naturale mixtorum corporum non simplex est ideo nihil quod est solum humidum secundum se et simplex potest aliqua digestione maturari. sed maturatur sicut commixtum cum arido sicco. et ideo aqua que est de numero liquidorum si sola et simplex sit minime maturatur huius causa est quia nunquam inspissatur neque constabiliuntur partes eius ad spissitudinem aliquam cum sit simplex et homogenia in omnibus partibus. Causa autem huiusmodi in secundo libro huius scientie dicta est vbi ostendimus diuersitatem aquarum. Diciturque omothes sicut pepansis multipliciter de multis secundum omnes diuersitates pepansis secundum speciem et genus et translationem metaphoricam: dicitur esse omothes defectus digestionis si contingat non maturum fieri humidum vnde dicitur vrina cruda et secessiones crude catarri crudi propter vnam et eandem causam in communi. Quecunque enim non vincuntur a calore proportionaliter et partes eorum subtiles sunt et non constantes et permixte dicuntur crude. Cruditas autem est omothes in greco. Si autem metaphoram extendemus ad ea que exteriori calore complentur dicitur latine crudum quando humidum aqueum mollificans partes eius non est extractum de ipso: et lac dicitur crudum quando per calorem ignis et virtute coaguli sunt separate tres substantie ipsius que sunt serum et butyrum et caseus et alia multa similia omnia enim omothe patiuntur et cruda sunt quando inueniuntur sine passione hoc est effectu maturitatis ex calore maturante cum tamen possint permutari et conuerti siue commixtione inspissari si enim non essent nata suscipere maturationem non possent dici cruda: quia opposita sunt circa idem. Adhuc autem si nihil ageret in eis calor sed tantum frigus non dicerentur cruda quia omothe non patitur aliquid nisi quod est in aptitudine ad digestionem: hoc autem non est a frigido sed est ex calido incompleto. Et ideo licet aqua dicatur elixabilis: tamen nunquam dicitur cruda siue indigesta: quia omne crudum natum est inspissari et impinguescere sed aquam nunquam possibile est inspissari vel pinguescere. Cum autem dicitur aqua elixabilis non tamen conceditur esse digestibilis per elixationem propter eandem causam: quia s. non constant partes eius sed dicitur elixari improprie: quia per calidum agens in humidum frigidum amittit et partium suarum inspissationem que facte sunt ex frigido. Est autem alicui fortasse dubium quare dicimus laterem crudum et pepanum cum compleatur ab aliena caliditate sicca et hec infra opthesim passa vel statesim dicuntur.

Tex. cõ. 21.

Tex. cõ. 22.

Tex. cõ. 23.

Sed intelligendum quod nihil prohibet in diuersis digestionibus vel indigestionibus esse idem: et in vna quidem erit metaphorice et in alia erit magis proprie: ars enim hoc quod imitatur naturam complet humidum continuans opus eius in latere: et quia ars non potest dare lateri caliditatem naturalem et intrinsecam sed abundat ei humidum extrinsecum: ideo operatur per extrinsecum calidum sicut natura per intrinsecum et quo ad hoc metaphorice later dicitur crudus et pepanus: similiter autem est de completione vel incompletione lactis sed illa est partim per intrinsecum calidum quod est in lacte cuius calor ex-

citaf per adhibitũ forinsecus ignem: τ maturat id qđ est in caseo vt ptinuet partes casei: τ cõmisceaf partib⁹ terrestribus eius: τ quod ad hoc φ illud oleũ magis nãle calido eo φ sic cõmiscetur: de lac crudũ τ pepanom. tm̃ ergo dcm̃ sit de pepansi τ omothe qđ est τ ppter quid est vtrũq; eorum.

Cap. 19m. Quid est epsesis τ de explanatione diffõnis ei⁹.

Tex. cõ. 24.

Epsesis autẽ digestio est alimenti scđa post pepansim eo φ calidũ cum humido principium est cõseruationis vite τ esse. nõ autẽ sic pncipiũ est calidum ꝯiunctum cũ sicco. est autẽ epsesis digestio ad totũ que fit a calore agente cũ humido sicut a cã efficiẽte. est vo eius indiffinitũ qđ inheret in humido nutrimẽtali vel alio quouis humido ex quo est rei augmentũ fm nãm. Dicit aũt epsesis ad totũ digestio multis de causis.

Quare epsesis dicat ad totum digestio.

Quar vna est verior: qa est digestio vniuersalis in oĩb⁹ mixtis per nãm. cũ enim forma dans eẽ accipit in humido digesto per pepãsim vt diximus: opz rem accipere augmentũ: τ id attrahit primo a calore suo circunstans humidũ τ calore qui est in hũido radicali digerit ipm vt fiat ꝯueniens ad hoc φ ꝯuertatur in subam ei⁹. τ hoc sicut diximus superius in oĩb⁹ reb⁹ cõmixtis: τ ideo dr ad totum digestio. Alia causa est τ bona: qa videlicet dr ad totum digestio: eo φ constituto iam toto per pepansim large sumptã per epsesim digerit humidũ ad oẽs partes rei cõstitute. Vel dicit a toto digestibili ad totũ digestio: qa omnia mixta epsesi digeruntur: nõ aũt opthesi vel pepãsi: qm̃ enĩ pepasi digerant vel opthesi digeri etiã põt epsesi. sed nõ ꝯuertitur qa in quibus est abondantia aque: nõ possunt epsesi digeri sed elixari possunt: similr esse radicale humidũ elixari nõ põt sed τ nõ ꝯuertit. Quidã dixerunt φ dr esse ad totũ digestio. qa est perfecta qđ iz verum sit: nĩ tamen nõ esset ratio quare potius pmo diceret epsesis eẽ ad totũ digestio φ pepansis vel opthesis. qa vtraq; illar est perfecta. Aliis aũt placuit φ diceret ad totũ digestio qa esset interior in organis nãlib⁹ exterior in organis artificialibus: sed pepãsis fm istos est interior tm̃ in organis nãlib⁹: τ opthesis est interior in organis artificialib⁹ tm̃. sed nos hoc nõ ꝯcedimus: qa fz hãc doctrinã nõ valeret vt supra diximus: qa hic ingruntur passiones mixti corporis quas suscipit a qualitatib⁹ actiois quar opthesis nulla esset fm hãc rõnem. Nos aũt infra necessariis exẽplis ostendemos opthesim esse in organis nãlibus τ eẽ digestionem nãlem. Forte aũt melius dr ad totũ digestio respectu opthesis que nõ equaliter est ad totuz: qa iz exteriora assent calido τ sicco: tñ mẽ qa intus remanẽt humida ea que assanẽ necesse est φ interiora cõpleanẽ a calido humido imediate inter partes interiores agẽte. epsesis aũt qđ intrarin eẽ laxatis potius imediate est ad totũ digerẽs: τ forte hec rõ verior est oĩb⁹ aliis. Est notẽ efficienter in calore cõiter agẽte cũ humido τ in humido talis aũt calor potius agit quantitate φ acumine: sicut in superiorib⁹ ostẽdimus: τ ideo non ꝯsequit calor suas operationes sine operatiõib⁹ humidi qa cum calor dissoluit. em que digerit humidũ laxat exteriora rei: τ tria facit in ipsa humore enim suo laxat τ spongiosa τ mollia facit exteriora rei per hoc φ humor facit vnã partem terrestrem dissoluere ab alia laxata autem erit ipa amplioris calidi receptiua: τ per hoc citius digerit. Humor etiam subtilitate sua cõmiscibilis est τ ꝑetrinus quod dã modo poror τ sic pstat egressum calido. Est etiam male terminabilis humor. τ per hoc insudit in interiora rei: τ secũ defert calidũ cuius humor est vehiculoz vt in interioribus rei digerende superfluant τ hoc modo humiduz cũ calido operatur in epsesi. Calidũ enim cum humido tres habet operationes.

Calidũ cũ humido tres hz operationes.

Quarum pma est qa ex hoc φ ebes est potius qualitate φ quantitate operatur dissoluit sine adustione: ideo aperit poros cuz calidum τ siccum stringit eos. Aliud autem facit opus: qa cum res similes maxime sint miscibiles miscet calor humidũ digerens cũ humido qđ digeritur τ pacum ꝯsumit de ipso sed extrahit: τ huiusmodi signum est in brodiis que albescunt τ pinguescunt carnib⁹ in eis decoctis per elixationez. Tertium aũt opus qa dissoluit partes terrestres τ nõ diuidit actuali diuisione sicut facit calor siccus: ideo elixata rariora sunt nõ elixatis: τ tñ assa nunqm̃ in partib⁹ suis inueniũtur. Est nãq; ista digestio in illo indiffinito qđ inheret in humido digerendo: qđ indiffinitum nihil aliud est nisi qualitates ipsius que faciunt ipm distare a fine digestionis qui est vt supra diximus φ sit vtile ꝯueniens ad rei substãtiã ꝯseruandam vel augendaz qđ quidem in animalis nutrimẽto magis est manifestum: qm̃ indiffinitum est qđ nõ est simile mẽbris aĩalis. Finitum autẽ τ completum est quando vltima digestione mẽbris efficitur simile: opz autẽ omne digestibile esse humidũ fm actũ: iz sit cõmixtum cum sicco fm essentiã: qa cũ digerat ad hoc φ recipiat formã τ figurã eius qđ digerit ipsum nõ nũt susceptibile est aliquid forme τ figure nisi humidũ fm actũ opz ipz qđ digerit humidũ esse. si autẽ esset tm̃ eẽntialiter humidũ non retineret formã τ figuram quas recipit nec spissaret per decoctionẽ: τ ideo opz φ habeat statũ sibi cẽntialr pmixtuz. hoc ergo modo diffinitio erit epsesis qđ est ad totum digestio a calore hũido eius qđ inheret indiffiniti in humido.

Cap. 20m. De his in qb⁹ est pprie epsesis in quo est digressio declarãs pprietatem frixor in tiganis τ saginis.

[illegible] duplex.

Dicitur autẽ pprie vocabulum epsesis in elixatis dñtarat est digestio τ decoctio hũidi rei digerende. Humiduz autẽ digerandũ duplex est scilicet spũale qđ est aereum fm abundantiã in re mixta ꝯtentum vel aqueũ. digestio autez fit vi caloris ignis in humido elixante sicut diximus. Si autem quis obiiciat φ id in quo abundat aereũ humidum elixari non põt qa quecũq; digerunt spissant: aereum autẽ calore dissoluitur τ ita nõ digeritur ergo non elixatur. Respõdebimus φ eadem obiectio de aqueo humido fieri potest: τ vnam hz solutionẽ qa sicut diximus: calor cõmixtiuus est per hoc φ terrestres ptes cogit ire in aqueas τ aqueas cuz terrestribus in aereas: τ per hoc necessario inspissaf vtrũq; humidum tam spũale φ aqueum. resoluit aũt calor digerens subtiliora τ alia cõmiscet sicut diximus. Quecũq; aũt frigũtur τ tiganis siue patellis siue chalderiis: τ sic fit in eis aerea humiditas que pinguis est sicut oleacum oĩa assantur. patiũtur enim illa ab exteriori calido sicco. Calidum enĩ siccum qđ assatiuuz est τ facit id qđ est humidum dispersuz herens per totã aridũ in exteriorib⁹ qa assuz assumit humidũ in interiora sui: sed elixatio hunc facit humidum ꝯtrarium qa in elixato humidoz expellif ad exteriora humidum scalefactione que est extremus in elixãte humido. ideo elixata sicciora: τ extrinsecus φ assa: qa elixata nõ trahunt humida in seipsa quemadmodum assa: τ hoc ideo fit: qa cum elixanẽ exterior caliditas elixantis fortior est φ interior rei elixate: τ attrahit eam que egrediẽs educit humidũ secum: τ ideo interiora arida relinquuntur. Hui⁹ signuz est qa ea que sunt fortiter attractiua humoris faciũt cito elixari que coquũtur: sicut si vitri partes interponantur cum carnib⁹ elixãdis citius cõplerentur: τ hoc magis facit vitrũ moltum adustũ: qa siccius est τ moltũ ad se trahit humorem: τ potẽ interior elixati corporis caliditas superaret absq; dubio retraheret humidũ ad interiora: τ sic interiora non arescunt: sed potius exteriora. Hec sũt omnia dicta sunt ad sciendũ φ signũ elixator est φ intus arent τ extra humida sũt propter qđ frixa in tiganis non sunt elixa sed assa dicendã: τ sũt extrinsecus inueniant sicca ꝯtracta τ corrugata intrinsecus autem humida. Cã autẽ est qa humidũ spirituale qđ est in saginis τ oleis multũ rarificator calido ignito ideo parũ vel nihil ebetat calorem nãlem ignis: ppter qđ ignis non phibitus statim superfecuet exteriora superficiei eius qđ superfecuens aer diuidit eam in minuta τ superfloeret adurens quãlibet minutiã eius partem: que adusta cũ cuef τ ꝯtrahit ad proximã: τ econuerso primus ad ipsam in qua corrugatione necesse est claudi poros extrinsecus: τ ideo calidũ frigens nõ potest intrare in interiora frixi: τ humidũ interius motũ a calido vstiuo nõ potest egredi sed veniens ad exteriora τ clausos poros inueniens reflectit τ interius hz motuz reflexiuum: τ ideo sepius discurrẽs per interiores partes humectat eas: τ ideo frixa humida intus inueniũtur: tamẽ scias φ inueniunt interius minus humida assis τ exterius min⁹ sicca eisdẽ: τ hoc est ppter humidũ aereum frigentis caloris: qđ pseruat a combustiõe iz parum. hec est causa qre frixa aperta per incisorã quãdo sunt calida cũ impetu τ strido re emittũt quasi torrentẽ humidi albi pinguis τ postea sunt sicca valde. nõ tñ adusta qa vz interius hũidũ solutuz a calore

lore frigente decurrit in interiorib⁹: ꝛ petit exitum quem ne gat ei ꝯtractio exterior ptium ꝑpter qḋ multiplicatur calor eius ꝛ subtiliatur: qꝛ vapor reflexus in seipm in humidum pingue ꝯuertit: ꝛ ideo quādo frigido aspergit quasi simul exit cū stridore: ꝛ hoc humidū sic exiens si non fuerit valde calidū: signū est ꝙ assatio sic compleatur: hoc ꝯtingit qꝛ tūc rarum est ꝛ in rara substātia non violentus est calor adherens ei: nisi sic multū viscosum. In hoc itez scitur causa q̄re magis dolorosus ꝛ vulneratiuus est calor sagine aꝫ ꝙ aquarum feruentiū. perfusus eniꝫ feruenti oleo magis dolet ꝛ ꝑfusus exurit ꝙ perfusus aqua feruenti: contingit hoc eniꝫ absq; dubio ꝑpter acumen caloris qḋ acutius est in humido spirituali ꝙ aqueo: ꝛ ideo magis alterat sensum ex calore ꝛ ꝑfundius exurit ex acumine ꝛ subtilitate humidi aerei.

¶ Cap. xxi. Et est digressio declarans qualiter intelligit ꝙ elixata intus sunt arida ꝛ exterius humida.

Ritur aūt dubitatio de dictis: si enim in elixatis arent interiora: ꝛ hoc ꝯtingit ꝑpter intrīsecum calidū. aut illud pertingit ad interiora: aut non pertingit ad ipsa: si autē pertingit ad interiora: tūc resoluet humiduꝫ intus sicut extra: ꝛ ita arent intus ꝛ extra ꝛ magis extra: qꝛ extra vicinius ꝯiungitur calido resoluenti humorē. Adhuc autez si aret ergo destituit humido nāli vel accidētali humido calidi elixantis: aut vtroq;: ꝛ siqdem destituit humido naturali tūc exteriora magis destituunt: qꝛ viciniora sunt calori: si autē intelligit de humido accītali corporis elixātis adhuc videbit inconueniens: qꝛ hoc est vehiculū caloris ad interiora. ergo interiora infundunt ipso: ꝛ per ipm humectātur ꝛ sic nō relinquunt arida. Adhuc autē in eisdē poris sibi conueniant humidū interius exiens ꝛ humidū exterius intrās: ergo vtrūq; impedit aliud ergo intrinsecū humidum manet intus: ꝛ sic res elixata intus dꝫ esse humecta nāli humiditate. Adhuc nobis hoc manifestat in quodaꝫ signo: qꝛ caro que bulliuit in aqua ꝯtrahit ꝛ indurat ꝛ corrugat pellis eius: que oīa signa sunt clausionis poroꝝ in exteriorib⁹: ꝛ sic humidū intrinsecū effluere non potest a re elixata manet ergo interius humida. Amplius signū illud ḡnale non videtur: qꝛ oua siue elixent siue assentur semper interius manēt hūida ꝛ exterius sicca: ꝛ inuenit in vitellis eoꝝ in medio humor sanguinosus quādo infrigidant siue sint elixata siue assata: ꝛ exterius inueniunt cōpacta dura ꝛ duriora sūt postq̄ infrigidata sunt ꝙ cum calida sicut fere oīa elixata ꝛ assata. Adhuc aūt ambiguū est qḋ dicraz est: ꝙ si interior caliditas vinceret in elixato ꝙ ad se traheret humidū: qꝛ omnis caliditas excellens ꝑportionez mixti corporis dissoluit ꝛ exiccat educēdo humidū. Si autem interior caliditas vinceret elixantis caliditatē ipsa esset magis excellens ꝙ calor elixātis excellit ꝑportionem mixti: ergo calor interior tunc in multo excelleret mixti ꝑportionem: ergo dissolueret humidū ꝛ educeret ipm exiccando.

Solutio.

¶ Ad hec autē respōdentes dicim⁹ ꝙ in oībus elixatis inquātuꝫ elixata sunt hoc est quātuꝫ ad actionem pertinet elixātis arent interiora ꝛ exteriora sunt humida: pōt tamen hoc impediri per aliqḋ accidens corporis elixati sicut nos statim dicemus de elixatione ouoꝝ: cum aūt aret interius elixatū dico ꝙ est destitutū in interioribus humore naturali: calidū eniꝫ excellens proportionez mixti educat calidū ꝑportionale qḋ est intus: ꝛ qꝛ fuerit poros ꝛ corpus spongiosum ꝛ molle illis de causis que supra dicte sunt: ideo calidū naturale intēsum per calorez elixātis secū ad exteriora extrahit humidū intrinsecus: qḋ est ebulliens exealido ꝛ superferuet ei: ꝛ tūc diffundit in exteriorib⁹ rei: ꝛ fluit etiam in aquaꝫ elixātem ꝛ colorat eam colore elixati corporis: exteriora autē humida sunt: qꝛ ibi tenet humidum per accidētale humidū tangens ipm cui permiscet humidū naturale: ꝛ per hoc pꝫ qꝛ non resoluit totū humidū interius sꝫ decurrit ad exteriora: ab exteriori eni rei minus dissoluit ꝑpter continens humidū elixātis. Et ideo triplex humidum hīt exteriora s. naturale intrinsecū ꝛ naturale extrinsecū qḋ decurrit ab interiorib⁹ ad ipsa ꝛ accidentale extrinsecū: nec vnum alteri obuiando restringit: qꝛ cum intrinsecū magis sit acutum ꝑpter hoc ꝙ calor bulliens ipm magis eū acuit interius penetrabit exterius violēter ꝛ non econuerso. Est autem calor intus magis acutus trib⁹ de causis quaꝝ pma est: qꝛ magis separatur ab humido aqueo qḋ ebetat ipsuꝫ

Propter tres causas calor intrinsecus est magis acutus.

qḋ nō adeo pertingit ad interiora sicut ad exteriora: calidūꝫ enim subtile ꝛ acutū est in actione ꝛ ideo pertingit interius in rē plus ꝙ humidū. Alia cā est spissitudo partiuꝫ corporis elixati in quib⁹ plus multiplicat ꝛ cōmassat calidū ꝙ in partib⁹ aqueis ꝯpe non sunt adeo subtiles: ꝛ ideo interius calidior est res elixata ꝙ extra. Tertia causa est qꝛ ibi agit duplici calido. s. naturali ꝛ accidētali qḋ non fit in exteriorib⁹: ꝛ qꝛ ibi calidum nāle cito resoluitur: in interiorib⁹ autē magis ꝯtinetur per partes circūstantes. His ergo de causis penetrat interius humidū qḋ per istā tria acuit per exteri⁹ humidū: ꝛ recedit ab interiorib⁹. Qḋ autem dicit non esse dura res elixata nō est veꝝ si digesta est in fine elixationis: sed a principio anteq̄ calor feruens in hūido superferueat partibus ex interiorib⁹ resoluit humidum exterius ꝛ tūc cōtrahitur res elixanda sicut est videre in carne que elixat. sicut eniꝫ in prima ebullitione ꝯhit itaq; retrahitur ad extremitates ossium: que sunt in ipsa ꝛ inspissat pellis ꝛ caro dura sē ita ꝙ vix potest sibi infigi vnguis: cū autē calor conualuit in interiorib⁹ ꝛ superferuet acute in interiorib⁹ resoluit hūidū: ꝛ resoluuntur exteriora ab interiori humido penetrāte ꝛ exteriori humido lauante: ꝛ tūc caro extra mollescit ꝛ pellis recooperit ossa pluſq̄ fecit quando pmo bulliuerat: ꝛ tūc infigit sibi vnguis ꝛ est cōplete elixata: quinimo tūc resoluit ab ossib⁹ eo ꝙ humidū qḋ egredit dissoluit eam vndiq; ꝛ q̄si partes discōtinuauit. In ouis autē per accidens accidit cōtrarium: qꝛ siue elixent siue assentur humidū subtile resoluitur ab ouo ꝛ remanet viscosum: qꝛ substātia vtraq; oui. s. albugo ꝛ vitellum valde viscosa est que extracto subtili humido magis cōglutinat: ita ꝙ obstruūtur pori exteriores: ꝛ tūc humidū ab interioribus veniens reflectitur ad interius centruꝫ cum nō patet via ad exeūdum: ꝛ ideo iterius remanet humidū: ꝛ qꝛ aereū est humidū distrahens in ipso qḋ quādo frigido cōstat pingue est: ideo gutta in centrū oui est sanguinata: frigida autē duriora sunt postq̄ sunt elixata vel assata: qꝛ humidū dispersum in partib⁹ calidi qḋ mollit calidū spissatur per frigidū ꝛ adunat ꝛ retrahitur ꝛ tunc nō mollit partem: ꝛ ideo efficit tūc res dura que mollis fuit. Qḋ autez dicit pbs ꝙ interior calor ad se traheret humidū si vinceret intelligi debet ꝙ ad se traheret naturale si vinceret inquantum est naturale ꝛ non inquantuꝫ est calor: quia si vinceret inquantum est naturalis tunc remaneret humiduꝫ ad substantiam rei mixte: ꝛ tunc illud humidum contineretur a calore: sed si excederet calorem elixantem tunc esset excellēs calorem elixantem inquantum est calor tunc esset corruptiuus substantie sicut probat obiectio.

¶ Cap. xxii. De his que sunt elixabilia ꝑprie ꝛ que sunt elixabilia metaphorice.

Tex. cō. 25.

Si autē ꝑprie sumat elixatio non omne corpus mixtuꝫ erit elixabile. In quo enim nullūꝫ est humidū separabile ab ipso sed solū humidū continuans inseparabile: illud eniꝫ est inelixabile quēadmodum lapidea. Adhuc autez si nō sint adeo terrestria ꝛ sicca corpora vt lapidea sꝫ habent plus de humido aqueo ꝛ aereo: sed nō potest separari ab eis per calidū ꝛ humidū agens dicet inelixabile sicut lignū. Illa enim sunt elixabilia proprie dicta elixatiōe que habent humiditatem passiuā ad separationem a partibus in quibus est ab igniriōe siue caliditate que est in humido: ita ꝙ decurrere potest ab interiorib⁹ ad exteriora. Que autem metaphorice elixantur: aut elixant cū sint sicca actu aut cuꝫ sint actu humida. Si autē sunt actu sicca: aut hīt humiditatem solubilem eis: sed nō a partibus terrestrib⁹: aut habent eam solubileꝫ ꝛ separabilem sed nō cōmiscibilē cū terrestribus partib⁹. si autem habēt humiditatē solubilem sed non separabilem: tūc sunt sicut aurū qḋ liquefactū cuꝫ latere trito ꝛ sale in ꝑprio humido decoquitur ꝛ depuratur ꝛ argentuꝫ similr: cuprum autē depurat cum arena siue sabulo. In nullo autē hoꝝ humidū separatur a terreo sibi cōmixto per naturaꝫ sed potius fumosuꝫ impuꝝ effumat in ipsis ꝛ distillat feculentū terrestre ꝛ ita depurant. Si aūt habēt humidum sequestrabile qdem a terreo sed nō cōmiscibile cū ipso tunc sicut decoquitur humiditate ꝑpria que distillat ab ipsa sicut ligna viridia humoreꝫ distillantem ab eis emittūt ad ignē posita alia autē multa aliter elixant: sed nō iuxta eādem rationē fm formam susceptā. sed potius metaphorice: qꝛ mi-

Tex. cō. 26

nime propria noīa non habemus in talib⁹ que ppriē faceant cuilibet differencie que in talib⁹ inveniuntur: aurū eni ⁊ metallica elixant in pprio humido. Similr autē ⁊ ligna viridia ⁊ non in humido ignis elixantis: qa ille est calidus siccus: sed conueniunt in hoc cū elixatis: qa humor eoꝝ intraneus solvit ⁊ decurrit ad exteriora sicut in elixatis: sed differt in hoc ab eis ꝙ in auro non separatur a terreo nec in alijs metallicis: sed frigido coagulante eadem metalla recurrit humiditas intus in lignis autem viridibus distillat nec ppter hoc mollificatur lignum: sed potius induraē arefactū: sed in vere elixatis ab interioribus egreditur humidū ⁊ non recurrit: ⁊ mollificantur exteriora corporis elixati per ipsū: ea autem que actu sunt humida etiam metaphorice elixātur: aliquando autem per caliditatem alienam: aliquando autem per propriam. Similiter ex parte humidi quādoqꝫ separaē humidum in eis ad partem vnam ⁊ feculētum terrestre ad partem aliam: aliquādo autē separatur substātia terrestris ad vnaꝫ partem ⁊ aerea ad aliam ⁊ aquea ad tertiā: a caliditate enim ppria agente separatur humor vini a fece residēte: que qa in humido est digestio elixationi similis est. ⁊ de hac satis supra dictum est. In lacte autem a calore alieno cū calore coaguli caseus a butyro ⁊ serum ab illis duobus separatur ⁊ de hoc etiam supra expeditum est. Est autē hec cōpletio in calido humido ⁊ ideo similis elixationi: quotiēs enim ⁊ quot modis lac vel alia substantia actu humida per mutatur in substātiam quandam ⁊ speciem diversaꝫ per sequestrationem terrei ab aqueo ⁊ aereo ⁊ ab igne exteri⁹ circumstante ⁊ calefaciente totiens ⁊ tot modis fit metaphorice elixatio ⁊ semper fit simile epsesī quo ad efficiens qđ est calidū in humido: ⁊ quo ad humidū qđ semper decurrit ab interioribus exterius: sed ꝫ aliquando in toto relinquat exteriora: aliquādo autem non: sicut autem diversimode res elixantur ⁊ maturantur: tū proprie cū metaphorice ita nō habeat vnum finem ad quem per elixationem ⁊ maturationem deducūtur: quedam enim maturādo elixantur ad escā sicut carnes. ⁊ esibilia vniversaliter: quedam autem ad sorbitionem sicut humida. Multa autem ad aliam vsum: qa quedā medicine laxative que pharmaca dicitur vt scamonea elixantur vt reprimatur malitia eorum: vnum tamē est signum eorum que elixantur proprie ⁊ que elixantur cū sint humida sive que elixantur sicca existentia: dicuntur eni elixata que calore humido pinguiora queunt fieri aut minora: aut graviora sive quando quedam eorum efficiuntur talia: illa ꝫo contraria. s. macilentiora aut maiora aut leviora propter illud ꝙ per elixationem sunt disgregata in partib⁹ siccis ⁊ humidis sicut patuit in omnibus superius enumeratis in quibus omnibus humidum defluxit a sicco sive penitus effluendo: sive in exterioribus manendo: sive etiā redeundo ad interiora. Diximus enim elixatione quedā quidem densari ⁊ graviora effici sicut caseus: quia densior est ⁊ gravior ꝙ̄ fuerat prius quando natabat immixtus lacti ⁊ butyro: serum autem attenuatum est ⁊ leviatum ⁊ butyrū pingue ⁊ levius effectum similiter ⁊ recoctum. Est autem recoctum spissum gravius lactis qđ remanet coagulatum quādo lac multum decoquitur: efficitur enim tunc recoctū spissius ⁊ gravius. Similiter autem mel decoctum efficitur rarius: rarum autem ⁊ talia minora efficiuntur leviora: hec autem diversimode dicta sunt elixabilia. Si autem oleum sm se solum alij rei non permixtum accipiatur non potest elixari eo ꝙ nihil horum secum patitur a calido agente in humidum nec enim plus impinguatur nec minuiē ita ꝙ fiat densius qđ prius nec extenditur in maius: nec fit minus pingue: nec gravatur nec alleviatur cuius causa pro certo est: quia est viscosum ⁊ ideo terrestria tam fortiter coherent cū humidis aqueis ⁊ aereis ꝙ citius evaporantur cū ipsis ꝙ̄ separentur ab eis cuius signum est ꝙ fumus olei est valde fuliginosus eo ꝙ terrestria combusta effumant cum humidis ⁊ propter humidum aereū subtile fuligo olei vnite est adherentie: ⁊ est mollis ⁊ lubrica. quia ergo partes terrestres effumant cum humidis ⁊ nō humide partes per se: ideo permanet equaliter spissum ⁊ equaliter pingue sm essentiam: ⁊ ideo non elixatur. Tātū ergo dictum sit de digestione que est sm epsesim dicta non enim oportet nos dicere qualiter fiat in organis naturalibus in epate vel a calore cordis vel ab vtriusqꝫ calore. s. epatis ⁊ cordis in animalibus. quia cō-

fiat ꝙ digestio animalis est in calido ⁊ humido: ⁊ ideo quo ad passiones ⁊ effectum digesta ab elixatis non differūt: qa vniversa hec tā artificialia ꝙ̄ naturalia sunt ppter eandem causaꝫ ⁊ ideo hec oīa intus arent ⁊ extra sunt humida: ꝫ in mō differunt. qa certior est natura in operatione ꝙ̄ ars.

¶ Cap. 23m. De molinsi quid sit: ⁊ que sint cause eius: ⁊ que sint signa eius ꝙ molinsim patitur.

Tex.cō.

Mollinsis autem que est indigestio opposita epsesi erit vtiqꝫ multipliciter dicta sic epsesis. Molinsis ergo que est contraria epsesi primo ⁊ principaliter dicta est indigestio ei⁹ indefinita que est in corpore digerendo qđ est materia molinsis ⁊ epsesis. Fit autem hoc ab indigentia ⁊ defectu caliditatis circumstantis que est in humido digerente. Dictum est autem prius qualiter istud intelligitur: ⁊ dictum est ꝙ indigentia caloris semper est cum algore sive frigore. Non enim perveniret vnquaꝫ indigentia calidi nisi calidum cum frigore misceretur: quia sicut albuꝫ est nigro impermixtum ⁊ albius nigro impermixtius ita calidū est frigori impermixtum: ⁊ calidius frigori impermixtius potest tamen comburi res aliqua: ⁊ non illa dicitur indigesta sed combusta: sed indigesta dicitur que est alterata calido: sed non completa propter calidi defectum: oportet eni in omni digestione: ꝙ res digerende sm aliquid moveantur calido ⁊ alterentur: sed non complentur quia calor alterans ⁊ perficiens non sufficit. ⁊ ideo fit defectus circa calorem ⁊ digestionem. Defectus autem istius due sunt cause in genere: scilicet multitudo caliditatis in humido digerente ⁊ multitudo humiditatis ⁊ indigestibilis: tunc enim in vtraqꝫ istarū causarum evenit vt calidum digerens moveat quidem sed non fit tātū vt mollificet rem ⁊ pariter totaꝫ digerat eā. Invenitur tamen in quibusdam libris: ꝙ prima causa sit multitudo caliditatis in humido: ⁊ illa est falsa littera: tamen si ad veritatem reduci debeat oportet ꝙ intelligatur de caliditate que est in humido rei elixande que tanta sit ꝙ non vincatur ab extrinseca caliditate elixantis: glosant tamen quidaꝫ sic ꝙ intelligatur de multitudine caliditatis permixte cum frigido in humido elixante: sed hoc nihil est: quia hec non est multitudo caliditatis sed potius paucitatis eius: posset etiaꝫ dici ꝙ alia est caliditatis multitudo: ⁊ alia magnitudo. Multitudo eniꝫ est quando in multis partib⁹ humidi diffusa est ⁊ divisa: ⁊ tunc attenuatur acumen eius: et non digerit ⁊ ideo que sunt multi humoris frigidi in interioribus non bene digerunt cibos ⁊ hoc modo multitudo caliditatis in humido causa est indigestionis. Magnitudo autem caliditatis est ex acumine eius: ⁊ illa indigestionis causa esse non potest: ⁊ quia molinsim passa sunt quedā mora a calido: sed non sunt completa: ideo sunt duriora elixatis ⁊ humidum eorum magis est dispersuꝫ in eis ꝙ̄ in elixatis: quia enim caliditas movit ideo exiccavit aliquid de ipsis ⁊ ideo res tunc contrahitur circa centrum: ⁊ tunc comprimunt se partes ⁊ ideo indurantur: ideo etiam humiduꝫ motum ⁊ non eductum diffudit se in partes vndiqꝫ ⁊ disgregatum est non simul omnes in interioribus vel in exterioribus sicut est in exterioribus elixatis ⁊ in interioribus in assis. Sic ergo patet quid est epsesis ⁊ quid est molinsis.

¶ Cap. 24m. De opthesi: ⁊ vtrum illa sint opthetica que primo elixantur ⁊ postea assantur.

Tex.cō.3[illegible]
[illegible]

Opthesis quidem est digestio: ⁊ quando vocabulum accipitur proprie sm vsum ⁊ institutionem ipsius tunc fit a caliditate sicca ⁊ aliena: qz tunc non dicitur compleri per opthesim nisi qđ arte completur sicut id quod assatur. Quando autem fit a natura etiā tunc fit a caliditate aliena eius qđ completur per opthesim ꝫ non fiat a caliditate aliena animalis. Si enim nullo modo esset a caliditate ppria ⁊ intranea non esset species digestionis: cum omnis digestio sit cōpletio a naturali ⁊ proprio calore sicut supra ostēdimus. Qđ autem quidam dicunt ꝙ opthesis non fiat nisi a caliditate aliena: ⁊ non sit species vna digestionis sed potius digestio posterius dicetur de ipsa eo ꝙ completio quedam est cibi: nos indubitanter falsum esse probabimus infra ⁊ ostendemus naturā opthetice operari ⁊ mentē Arist. esse ꝙ ista principaliter sint in natura ⁊ secundario in arte: ꝫ nomina principalius artificiosis conveniant ꝙ̄ naturalibus. Est

Tex.cō.37.

bus. Est hec digestio in indefinito humidi sicut et alie: vnde si aliquis primo complere incipiat elixando: et postea per motum: et maturet ipsum non ab humidi caliditate sicut elixatio complet: sed a caliditate sicca sicut complet assatio cum completum fuerit quod taliter maturatur ipsum erit assatum et non elixatum: et si abundanter vltra maturitatem assetur dicetur torreri eo quod tunc aridum et siccum valde inuenitur cuius probatio est: quod omne id quod siccius est extra quam intra completur ab arida caliditate sicut supra probauimus: ideo enim partes exteriores sicciores sunt quam interiores cum in elixatis sit econuerso talia autem que primo inceperunt elixari et postea completa sunt sicco calido interius sunt humida extra sicca. Constat ergo quod assata et non elixata debent dici. ¶ Quod autem intus sunt humida exterius sicca illa que sunt assata ostenditur per consilium sapientum: qui docent eos qui labore corporali manuali victum querunt vti assis potius quam elixatis eo quod duriora sunt extra et non resoluuntur facile in sudores et tamen humidum nutriens habent intus sunt autem sicca extra et humida intus: quia difficile vel forte impossibile est ea que assantur intrinsecus et extrinsecus equaliter calefacere ad ignem calidum et siccum: que enim propinquiora sunt igni citius arescunt et magis propter hoc indurantur et cum pori extra contrati et clausi fuerint humidum intrinsecum ebulliens ex calido mouente et querens exitum nequaquam valet egredi sed potius includitur quando pori conueniunt et clauduntur: et horum omnium causam supra assignauimus tum de epsesi sermo haberetur.

¶ Cap. 25m. Et est digressio declarans de permutatis ex vna digestione in aliam: et qualiter digestione cibi laborantibus est vtendum.

Si autem dubium de permutatis ab epsesi in opthesim. Si autem epsetica interius arent si postea opthesi complentur resoluet calor huius siccus humidum quod est in superficie et ita erunt et exterius et interius sicca ergo non epsetice nec opthetice nec epsetica nec opthetica vt videtur. ¶ Adhuc autem sicut est permutatio elixationis in assationem ita est permutatio assationis in elixationem: assata autem sunt exterius sicca et interius humida: et illa per sequentem elixationem priuantur interiori humido et humectantur extra vt videtur. ¶ Amplius hi qui manibus victum querunt motu et labore calorem excitant: calor autem resolutiuus est spirituum et ductiuus caloris ad exteriora eductus autem ad exteriora calor diminuitur in interioribus et per consequens non valet complere digestionem cibi duri ergo his qui manibus victum querunt non est conueniens cibus durus: sed mollis mollis autem est elixatus: tales ergo vti debent cibo elixato. ¶ Adhuc quo cibo vtuntur laborantes labore spirituali. his enim cerebrum in motu est et calidum cerebrum aut calidum humidum quod est in stomacho trahit ad seipsum et conuertit in catarros: ergo talibus malus est cibus mollis et humidus. s. elixatus et ita videtur quod etiam philosophantes vti debeant assis et non elixatis. ¶ Ad omnia autem talia dubia sciendum quod elixatum secundum ordinem digestionum potest compleri per opthesim et non econuerso: quia tum elixatur vsque ad decursum humidi ab interioribus ad exteriora tunc humidum propter calidum siccum in opthesi redit ad interius et interiora magis humida: quia via non clauditur per opthesim sed potius aperitur: in opthesi autem clauditur via exterius et comburuntur exteriora ita quod non possunt mollificari et accidentali humido postea in elixatione: et ideo humidum quod est intus non reuocatur ad exteriora per calidum humidum elixans: et ideo manent habentia proprietatem assatorum. ¶ Illi autem qui victum querunt manibus non habent laborem nisi proportionatum viribus quia aliter cito induceret lassitudinem et subiecti destructionem: et ideo non omnino consumit et dissoluit sed maximum conuertit nutrimentum et velociter portat ipsum ad locum vbi calor abundat: calor enim talium plus consumit de cibo quam conuertat nisi cibus resistat calori per hoc quod est durus: et ideo talibus conueniunt assa et dura quia mollia dissoluerentur in ipsis in sudores conuertens autem calor digestionis durum in talibus portat ipsum ad locum vbi abundat motus: et ideo fabri in bracchijs maiores sunt quia plus de nutrimento deportatur ad bracchia eorum et ex calore indurescunt eis nerui et carnes in membris illis et eadem causa improportionaliter grandescunt crura fullonibus: et non tamen est hoc aliquando in se sed in filijs: quia filij fullonum frequenter nascuntur cum magnis cruribus: et filij fabrorum cum magnis bracchijs. ¶ De

Solutio.

Propter quid manu laborantibus magis conueniunt assa.

philosophantibus autem econuerso est: quia spiritus in ipsis redit in virtutem animalem: et ideo minus in eis viget virtus naturalis quia tota materia transit in animalem spiritum: et ideo nisi mollibus vtantur et elixatis remanet humor ibi putridus indigestus. Motus autem cerebri et si attrahat tamen etiam consumit: et ideo illud accidens non multum nocet: et per hoc patet solutio omnium dubitatorum.

Propter quid philosophantibus elixa magis conueniunt.

¶ Cap. 26m. Qualiter epsesis et opthesis fiunt in organis naturalibus.

Opthesis autem et epsesis fiunt quidem arte sicut dictum est: quia ex operibus artis imposita sunt nomina: fiunt autem etiam a natura vniuersaliter species iste similes: fiunt enim passiones assorum et elixatorum siue fiant in organis naturalibus siue artificialibus quo ad efficiens et passum quia efficiens in epsesi semper agit in calido cum humido: et efficiens in opthesi semper agit in calido coniuncto cum sicco passum autem in epsesi semper erit intus siccum: et extra humidum: in opthesi autem semper erit intus humidum et extra siccum. Quando autem fiunt iste species in organis naturalibus sunt species eorum magis innominabiles eo quod magis latent quam quando fiunt arte. Oportet autem quod principia fiant in natura: quia ars naturam imitatur: et non econuerso quia primum nunquam imitatur secundum: vt dicit Dionysius et forma nunquam imitatur formatum: nec causa imitatur effectum sed econuerso. ¶ Et ideo falsum dicunt qui dicunt etiam naturam imitari artem. Imitans enim accipit ab eo quod imitatur. Natura autem nihil accipit ab arte: sed econuerso: epsesis autem imitatur naturam in hoc quod complet cibum calido et humido digerentibus quia digestio qua completur cibus in corpore animalis similis est epsesi in eo quod a corporis caliditate per epar et cor fit digestio a calido cum humido. Similiter indigestibes quedam sunt similes molinsi que fiunt ex defectu naturalis caloris in humido aut ex defectu calidi cum humidum fit improportionatum: aut ex abundantia humidi super calidum sicut superius dictum est. Dicunt autem quidam hic: quod opthesis nunquam fit in organis naturalibus mentientes contra Aristo. in littera ista. Dicant enim qualiter complentur ossa in animalibus si nunquam fit opthesis in organis naturalibus: ossa enim dura sunt extra et humida et medullosa intus nec vnquam indurari possunt nisi calido sicco propter quod dicit Empedo. ossa constare ex octo partibus quarum quatuor dedit Vulcano. Ideo dicit Auicenna quod natura sagax est: et distribuit calidum quod instrumentum est nature vt supra diximus: et carnem quidem complet per calidum et humidum et ossa per calidum et siccum et cartilaginem per medium: sed et in manu et humor ex quo sunt lapides et precipue marmora: hoc modo per opthesim complentur a natura. Unde constat apertissime illos non intellexisse philosophiam. Indigestiones etiam quedam similes sunt stathensi in quibus ossa non satis durescunt etc.

Tex. com. 28. versus finem.

Error aliquorum asserentium nunquam opthesim fieri in organis naturalibus.

¶ Cap. 27m. De vermibus in inferiori aluo in quo est digressio soluens dubitabilia que sunt de hoc.

Uerunt autem quidam qui dixerunt quod in indigestione molinsim passa in cibo animalis in stomacho generantur animalia siue vermes: qui lumbrici vocantur: quorum dictum nitebatur quidam signo: quia lumbrici in superiori aluo inueniuntur in mortuis animalibus qui inciduntur et eijciuntur aliquando per vomitum. per vomitum autem eijci conueneruntur ea que sunt in superioribus ventris. Adhuc autem quidam medicorum obijciunt ad hoc per experta quia inuentus est aliquando homo cui vermes qui ascarides dicuntur perforauerunt ventrem superiorem et exiuerunt per ipsum. Adhuc autem quod in putrefacto de quo generatur animal necesse est esse humidum subtile quod constare facit animalia calor naturalis egrediens de re putrefacta: humidum autem subtile non est in inferiori aluo sed potius feculentum terrestre grossum ergo videtur quod superius generentur. ¶ Adhuc autem si de putrefacto cibo inferius in loco fecis generarentur oporteret quod de omni fece generarentur nunc autem generantur de quibusdam cibis specialiter sicut de tritico cocto et fabis et faseolis et carne cruda et alijs quibusdam viscosis et flegmaticis: sicut ex lacte crudo et oleribus et fructibus humidis: videtur ergo quod in superiori aluo generentur. ¶ Adhuc in quibusdam animalibus in epate vermes inueniuntur sicut in ouibus: epar autem non est in inferiori parte ventris sed potius supra stomachum. His rationibus dixerunt quidam medicorum quod vermes in superiori ventre generentur in loco vbi cibus remanet crudus

Tex. com. 28.

Opio Aristo. de generatione vermium in corporibus animalium.

et molinsim passus. ¶ Et contra dicit Aristo. quod vermes generantur in segregatione cibi hoc est in cibo segregato putrefacto in inferiori ventre. et deinde cum generati sunt ascendunt sursum propter nutrimentum et sic generatur in inferiori: et cibatur in ventre superiori quia cibus non putrescit sed maturatur et decoquitur in superiori ventre. sed putrescit et corrumpitur in inferiori id quod segregatum est tanquam feculentum a subtili. Animalia vero ista nascuntur de putrefacto segregato cuius signum est quia eis similia exterius generata putredines stercorum querunt in cibum sicut musce et vermes: eo quod ex talibus generantur. Videtur ergo quod generentur in inferiori alvo quare autem cibus putrescit inferius et in ventre in aliis habet determinari: quia in summa de nutrimento de hoc tractabitur. Est autem huius et alia ratio per experta quia frequentissime talia animalia antequam compleantur eijciuntur cum stercore: quod non esset nisi vicine iuxta portam stercorum generarentur. In ista enim ambiguitate absque dubio aliquantulum discordare videntur auctores. probabile enim est quod isti vermes a superfluitate cholerica non generentur propter caliditatem et amaritudinem ipsius nec a melancholia naturali et superfluitate in qua ipsa generatur propter nimiam eius frigiditatem et siccitatem: nec etiam a melancholia naturali propter nimium incendium eius et amaritudinem eius: cuius signum est quod animalia exteriora similia illis stercora talium superfluitatum fugiunt nec resident in eis: in eis enim in corporibus putrefactis in humido quod extrahitur ab ipsis aliquid possit esse horum humorum: et ex illo generari vermes ut supra diximus: tamen non ita est in stercoribus quia in illis diu egit calor: et parum subtile est eis permixtum. et ideo stercora cholerica multum sunt amara: et melancholica multum frigida et sicca: et non est in eis tantum de subtili ex quo possit generari animal: humidum autem sanguineum quod est ex cibo fere attrahitur ab epate in nutrimentum: ita quod etiam de illo non tamen descendit quod inde in putrefactis generari possit: et ideo quantitas istorum vermium secundum dicta Avicenne non causatur nisi ex quantitate materie et generatio eorum est ex flegmatica fece et superfluitate. Sunt enim aliquando valde longi ita quod inveniuntur aliquando ad quantitatem cubiti unius et dicuntur a vulgo serpentes: et sunt aliquando rotundi et breves: et sunt aliquando lati breves sive parui bubones et dicuntur a vulgo busones: et sunt parui crescunt et fiunt peiores omnibus aliis. Causa autem diversitatis quantitatis huius sicut dicit Avicenna est quia aliquando generantur ab humore: quem diuisit in partes epar attrahendo et partem relinquit ex ipso et illi sunt aut longi et pauci sicut continuus est humor: aut multi et parui si humor in fece est discontinuus: aliquando autem sunt ex humore de quo parum attrahit epar et illi sunt magni et longi si continuus est humor. vel lati et breves si discontinuus. Quando autem medio modo trahit humorem epar et relinquit medio modo tunc fiunt medii. Secundum Avicennam etiam

Opinio Avicenne.

generantur in tribus locis vermes scilicet in superioribus intestinis: et precipue in illo quod dicitur longum et involutum: et in inferioribus: et tunc aliquando generantur in illo quod dicitur mantica eius saccus sive monoculum in quo est prima congregatio et mora stercorum: aliquando autem generantur in eo quod dicitur colon: ubi autem plus est generatio eorum superius ibi est eorum quantitas maior: ex materia que maior ibi est subtilis humidi immixti in fece: et etiam ex hoc quod ex mora eorum longa in corpore et in nutrita in corpore crescunt huiusmodi animalia. Inferius autem minora sunt eadem animalia propter causas oppositas. Secundum hoc ergo erit dicendum: quod superior alvus habet tres partes in quibus multum est de subtili et continuus attractus eius ab epate et ille partes sunt stomachus et intestinum quod dicitur duodenum. et intestinum quod dicitur ieiunum. Ad istas enim partes ventris plurime et ample vene veniunt ab epate attrahentes subtile humidum ad corporis nutrimentum: et in illis non generantur vermes eo quod ibi dominatur calor terminatiuus humidi qui est calor digestiuus et non sinit putrescere cibum nisi forte contingat per accidens ex infirmitate. Inferior autem venter habet quatuor partes. scilicet intestinum longum: quod alio nomine dicitur involutum eo quod multas habet revolutiones ut cibus diutius in eo remaneat: et ut undique exugatur ab ipso quod est subtile conveniens ad nutrimentum incipit tamen ibi corrumpi stercus: et putrefieri: cuius signum est quia in fine eius est intestinum quod dicitur monoculum: quia non habet nisi unum oculum sive foramen et dilatatur circa illud sicut saccus magnus: et colligit stercora donec collecta in magna quantitate simul expellantur: quia aliter minutatim oporteret stercus in omni loco emittere: sub ipso autem est colon quod aliquando etiam aliquam habet curvitatem: et sub illo est intestinum quod dicitur rectum et vocatur longaon per quod velociter emittitur stercus: et in his quatuor generantur vermes: sed in ultimis duobus cito emittuntur et precipue in ultimo ideo semper sunt parui. In monoculo autem frequentius generantur et aliquando ascendunt et aliquando descendunt et secundum hoc planum est videre objectis. Est autem sententia aliquorum probantium subtilem rationem habentium quod vermes non generantur nisi in inferiori quod est colon: in ultimo enim generari non possunt propter rectitudinem sui descensus quia statim cum stercore expelluntur. In superioribus autem generari non possunt: quia exugitur ab illis materia subtilis humidi: et etiam ab illo quod dicitur monoculum quia ibi congregat feces naturaliter et facit manere. ut si quid remansit de humido subtili ibi exugatur ab ipso per venas ab epate ad monoculum descendentes: colon autem quasi non nisi fecem habet cum humido putrefacto quod est materia vermium: et de facili illud intestinum tardat emittere stercus vel propter viscositatem flegmaticam. vel quia non pungitur felle vel alia de causa: et ideo illum solum locum dicunt esse generationis vermium et ille est in inferiori alvo. ¶ Sunt et reliqui dicentes quod isti vermes generantur in inferiori alvo in quatuor ultimis intestinis: ut dictum est: sed non generantur ex materia unius speciei: quia non potest esse quin aliquid de humore quolibet sit admixtum putredine fecis: et secundum diversitates humorum dicunt vermes variari in quantitate et colore: et omni eodem modo sicut supra diximus in his que generantur ex putrefactione: et quod dicit Avicenna dicunt esse verum: si in humido ex quo generantur vermes simplex est substantia cholere et melancholie est non humidum. sed non est ita sed potius est humidum cibale aliquantulum admixtum cholere vel melancholie sanguini vel flegmati: et si dictum istorum coniungatur cum dicto Avicenne de quantitate humidi: et de loco generationis vermium: tunc erit perfecte scitum de vermium generatione: unde dictum primum quod in superiori ventre generentur nullo modo est verum nisi forte aliquo accidente infirmitatis corrumperetur complexio stomachi sed quantum est de ordine intestinorum secundum naturam esse non potest. ¶ Ad rationes autem ipsorum dicendum quod ascendunt vermes ad nutrimentum subtile capiendum: et quando ascendunt forte morantur donec fiunt valde magni propter quod iidem per vomitum aliquantulum eijciuntur et precipue post acceptionem vomitorum fortium eradicantium ea que sunt in fundo stomachi sicut etiam ascenderunt in eo cuius ventrem perforaverint. Subtile autem subtus ventrem superiorem est in fece et calor fecis cogit ipsum exire cum sit naturalis facit ipsum constare ad vermis generationem unde supponebatur falsum cum dicebatur quod non esset subtile nisi superius. Superius enim est in abundantia. et ideo ibi non corrumpitur sed inferius: nec prohibet aliquid quin de uno cibo plus generetur quam de alio eo quod humidum unius cibi citius putrescit quam alterius. Quod autem inveniuntur in epatibus quorundam animalium et precipue ovium

Solutio rationum.

fit ex eo quod epar non digerit cibum attractum vel propter quantitatem vel propter epatis malam qualitatem et tunc humidum attractum corrumpitur in epate et generantur inde vermes comedentes substantiam ipsius et est formatus sicut sanguisuga longus et subniger: et de omnibus his alibi cum intentione tractabitur ubi agetur de cibi distributione per intestina et de anathomia ventris in libro de nutrimento et de animalibus.

¶ Cap. 28m. De stathensi que opthesi contrariatur quid sit: et quibus de causis fiat.

Sicut autem molinsis contrariatur epsesi ita oportet quod aliquid sit contrarium digestioni que dicitur opthesis. sed tamen est innominatius quam id quod epsesi contrariatur et hoc ideo est quia non frequenter impeditur ab effectu digestionis calidum cum sicco cum sit actionis acutissime: et ideo indigestio sibi contraria non multum fit: dicatur autem si placet stathensis: quod sonat semiassum vel imperfectum perassatum: quod enim non completur digestio que dicitur opthesis hoc erit propter caliditatis defectum. Defectus autem caliditatis operantis cum sicco in opthesi erit propter duas causas aut alteram illarum scilicet quia lentus et paucus est exterior ignis assans quia dicitur exterior quia est extra assabile licet non semper extra naturam ut supra ostendimus seu propter molem multitudinem humidi aquei in eo quod debet assari quam non potest vincere calor exterior ut claudat poros qui sunt in superficie. In his enim duabus causis calidum est tamen id quod movet et alterat id quod assandum est: sed minus est quam sufficiat ad hoc quod complete digerat assando sic ergo dictum est quid est digestio vel indigestio: et quid pepansis: et quid omotides: et quid epsesis: et quid molinsis: et quid opthesis: et contraria eius indigestio que dicitur stathensis.

Text.

¶ Incipit tractatus secundus eiusdem qui est de communibus effectibus passiuarum qualitatum.

¶ Cap. i. Et est digressio declarans que tractatus intentio et quis dicendorum ordo.

Tex. co. 18.

Habitis effectibus primarum qualitatum actiuarum in corpore mixto communibus determinandi sunt effectus passiuarum qualitatum in eodem. Sunt autem effectus istarum qualitatum quidam communes et quidam proprij: et sunt tam communes quam proprij in duplici consideratione. Habent enim considerationem in comparatione ad suas causas a quibus fiunt sicut coagulatio que quandoque fit a calido sicco: quandoque autem a frigido. habent aliam in comparatione ad sua subiecta que suscipiunt et differunt eos et secundum vtramque istarum diuersitatum oportet nos tractare de effectibus istis: et erit nostra intentio primo de communibus dicere. et deinde de magis specialibus secundum comparationem quam habent tam communes quam speciales ad suas causas: et deinde dicemus earum operationem ad subiecta in quibus sunt et tunc completa erit nostra intentio de ipsis in hoc libro quia de specialissimis effectibus ipsarum agendum est in particularibus scientijs: et de mineralibus et plantis et animalibus. specialissimi enim illi effectus non possunt adeo sola principia sciri sicut sunt principia mixti corporis inquantum est mixtum tantum. ¶ Scias

Tex. co. 29.

enim quod Empedo. sententia fuit componi quamlibet rem ex octo partibus: et octo partium effectum manifestari in qualibet re mixta. s. ex duplici calido ignis et aeris et duplici frigido terre et aque: et duplici humido corporali aque: et spirituali aeris et duplici sicco. s. spirituali ignis: et corporali terre: et dicebat solam caliditatem esse simpliciter actiuam et spiritualem eo quod non inuenitur incorporata sed tantum in formalibus elementis que sunt ignis et aer. et in aere non est secundum actum sed secundum potentiam vt dicebat. Omnes autem alias passiones et mixtiones posuit esse calidi ignis et ignem vbique ingredi super eas et ideo etherem dixit esse ignem: et hunc aliquando intrare in radices terre: sicut apparet in Vulcano et thermis et incendijs terrarum per ignem de subterra venientem. huius enim tam curiosus inuestigator fuit Empedo. vt dum in monte qui dicitur Ethna qui est in Sicilia inuestigaret naturam Vulcani cecidit in foueam eiusdem Vulcani et consumptus est a Vulcano quem inuestigauit que fouea pro hoc a poetis casum Empedocleus est vocata: sed hic sic dixerit. Nos tamen hic non inuestigamus nisi effectus duarum qualitatum quas supra probauimus esse passiuas. s. humidi et sicci et harum inuestigabimus effectus secundum quod sunt aque et terre quia ex istis duobus elementis materialiter constant corpora mixta. Hoc autem faciemus propter quatuor causas. ¶ Vna quarum est quam diximus in secundo de generatione et corruptione quod licet sint ille qualitates que prime dicuntur octo secundum esse et modum tamen sunt quatuor tantum secundum essentiam et ideo humidum spirituale est idem per essentiam cum humido incorporato et siccum spirituale idem per essentiam cum sicco incorporato: sed secundum esse differunt et in hoc deceptus fuit Empedo. quia non distinxit inter esse et essentiam rei: cum tamen in his sit diuersitas magna. ¶ Secunda causa est quia licet sint humidum et siccum spiritualia tamen secundum esse spirituale non componunt corpus mixtum sed potius grossantur ad humidum et siccum incorporata licet retineant aliquid de virtute spirituali et tunc mutata et incorporata siccum et humidum componunt corpus mixtum. ¶ Tertia causa est: quia humidum et siccum spiritualia in mixto non deputantur ad patiendum sed ad agendum. tum enim calidum agit coniunctum cum humido in corpore mixto est illa coniunctio frequenter cum humido spirituali. sicut patet in omnibus spiritibus tam naturalibus quam vitalibus quam etiam animalibus. Similiter cum agit cum sicco oportet siccum illud esse spirituale quia aliter non esset subiectum caloris nec penetraret cum ipso: hoc autem patet ex hoc quod si calidum naturale coniungeretur cum humido et sicco incorporatis detineretur cito calidum propter operationem motus humidi et sicci incorporatorum quia illorum motus est ad centrum cum motus caloris sit a centro sicut diximus in libro de generatione et corruptione. ¶ Quarta causa est et potissima: quia cum in omni mixto siccum debeat continuari per humidum et humidum terminari per siccum non continuarent et terminarent se inuicem nisi essent humidum et siccum corporalia: spiritualia enim per modum suum a centro egrediuntur a se inuicem et manent impermixta et ideo operationes ipsorum non multum in mixto inueniuntur humidum autem et siccum corporalia terminant et continent se inuicem: quia humidum aque fluit in seipso et siccum constat humido et ideo commiscentur: et ideo ex his constant corpora mixtorum per naturam.

¶ Cap. ii. De probatione quod omnia mixta materialiter constant ex aqua et terra et humido et sicco.

Tex. co. 30.

Passiuorum igitur videlicet humidi et sicci dicende sunt species impressionum siue effectuum. humidum enim et siccum sunt principia corporum mixtorum secundum quod passiua sunt: et ideo materialiter componuntur ex eis: reliqua enim omnia preter simplicia sunt materialiter mixta ex humido et sicco: sed non semper sunt ex eis equaliter: et illud mixtum in quo aliquod eorum abundat magis illud sequitur et magis naturam illius: quemadmodum quedam magis sequuntur naturam aridi in quibus abundat terra sicut lapides: et quedam magis sequuntur naturam humidi in quibus abundat aqua: sicut metalla et ideo per nulla ita bene bene cognoscitur natura eorum materialis sicut per effectus et species humidi et sicci ex quibus materialiter componuntur. vniuersa enim mixta erunt humida vel sicca actu vel potentia: que actui quo ad modum perfecti et imperfecti iacens est et habet se actus ad potentiam sicut liquefactio ad liquabile: quemadmodum dictum est in alijs et precipue in. 9. prime philosophie. Quedam enim humida sunt actu et sicca potentia sicut arefactibilia que sunt aque species vt infra ostendetur: et quedam sunt sicca actu et humida potentia sicut que coagulantur frigido et liquescunt calido sicco sicut metalla: per ea enim que actu et potentia sunt in corporibus maxime cognoscuntur nature eorum: igitur per humidum et siccum nature mixtorum maxime cognoscuntur. Amplius humidum diffinimus per facile terminabile termino alieno: et per difficile terminabile termino proprio: et aridum econuerso: et ideo vtrumque ad alterum terminatur in mixto. quia humidum continuat siccum: et siccum terminat humidum: et ideo in mixto se habent sicut opsonia: et condimenta in cibis. sunt enim illa temperata ex multis: et dantia alijs sapores compositos et mixtos: et ita sibi inuicem faciunt humidum et siccum quia in mixto vtrumque constat per alterum: humidum enim est cum sicco: vt determinetur continuitate: quia sine humido siccum caderet in puluerem et siccum causa est humido vt terminetur. et sic in mixto et non desinat et sic vtrumque vtrique fit colla. hoc est colligatio quedam quemadmodum dixit Empedo. in libro quem Persicum vocauit: eo quod persice est scriptus quod se habent humidum et siccum sicut farina et aqua quia sicut farina per quam conglutinatur ita siccum conglutinatur per humidum: oportet ergo quod omne corpus mixtum et determinatum cuius partes constant nec defluentes nec discontinue fit ex ambobus et ex horum ergo passionibus et effectibus maxime cognoscitur eius natura. Si autem istas qualitates passiuas reducere velimus ad prima subiecta sua. que tamen eis veniunt in commixtionem mixtorum corporum: tunc elementum quod proprijssime dicitur esse subiectum aridi commiscibilis est terra: et quod est primum subiectum humidi est aqua quia licet ignis sit aridus et aer humidus hec tamen corpora non sunt commixtibilia in esse spirituali manentia vt diximus prius. et ideo subiecta eorum que componunt mixtum corpus sunt terra et aque: et ideo mixta corpora in quibus inueniuntur effectus humidi et sicci numquam sunt sine aqua et terra: et de cuius essentia et virtute plus est in mixto. et huius operatio plus apparet: et manifestatur in ipso sicut diximus prius. Amplius autem hic apparet ex hoc quod animalia in quorum corporibus maxime apparet mixtio omnia sunt quiescentia in terra atque in aqua. Cum ergo locus et locatum eiusdem sint generis: quia res mota tendit ad locum suum: oportet quod omnia composita sint in aqua et terra: licet enim dicatur falso rumore quod Salamandra viuit de igne et allec de solo aere: et quedam alia de terra sola et alia de aere solo: tamen hoc falsum est: quia nihil elementatum viuit de simplici elemento quia omnis res ex eisdem generatur et nutritur: nullum autem animal de simplici elemento generatur nullum ergo eorum de simplici elemento nutrietur sed quod pilus et pannus de salamandre pilo factus non ardet ideo est quia potentias non habet per quas ingrediens calor soluere possit ab humido continuante: et ideo impeditur eius incendium: allec autem et sturio et quedam alia animalia non habent intestina inuoluta non enim nisi stomachum habent et intestinum rectum: et ideo cito emittitur ab eis cibus: et quia nihil inuenitur in ventribus eorum ideo non comedere putantur cum tamen hoc non sit verum: in captura enim timore emittunt cibum et omnibus ergo his constat quod mixta componuntur ex duobus passiuis. s. humido et sicco incorporatis in aqua et terra: et ideo mixta principaliter componuntur ex aqua et terra et per nullum adeo bene natura manifestatur mixtorum sicut per effectus qui species et passiones dicuntur humidi et sicci. Querende ergo sunt principaliter impressiones subiectorum in hac parte nostri libri etc.

Nihil ex simplici elemento nutritur. Vide 2° de generatione et corruptione. tex. co. 50.

¶ Cap. 3m. De duro ꝛ molli que sunt primi effectus humidi ꝛ sicci ꝛ sunt cã multoꝝ alioꝝ ꝛ de ordine dicendorum.

Tex.cõ.30.

Tangentis ergo duos effectus siue passiones effectas in humido ꝛ arido qui sunt cause multarum aliaꝝ passionũ ꝛ ideo corporaliũ passionũ corpoꝝ determinatoꝝ p humidũ ꝛ siccũ: necesse est causas primas existẽ q dicũtur durities ꝛ mollities. Ex humido enĩ ꝛ arido tanq̃ primis cãta necesse est q̃ sint duo hec. s. durũ ꝛ molle. Durũ enĩ ẽ qḋ nõ cedit in seipm̃ qñ tãgit vel cõprimit: sꝫ potiꝰ Empipedũ ad tactuꝫ hoc est circa mẽsuratũ in magnitudine sua ꝛ figura remanẽs: ꝛ hoc iõ est: q: nõ cedit: q: qḋ cedit figurã amittit ꝛ dimẽsionẽ q̃titatis quã prius hẽbat. sed qḋ resistit retinet eã quã habuit prius figurã ꝛ quãtitatẽ. Molle autẽ ẽ qḋ cedit in intꝰ pfundũ: sꝫ nõ cedit circũfluẽdo tãgẽs ipm̃ vnde aque nõ est molle qḋ: q: qñ tangit nõ cedit a figura ꝛ q̃titate sua in pfundo: q: tunc retineret vestigiũ tãgẽtis eã: sꝫ potius aqua circunstat ꝛ circũfluit id qḋ tãgit eã: nec est etiã dura q: est empipeduꝫ vt dictũ est nõ cedit ipressioni in pfundum vnde durũ est: qḋ hꝫ potẽtiã nãlem ad resistere tãgenti. Molle aũt est qḋ hꝫ eiusdẽ rei impotẽtiã: ꝛ durũ est qḋ vincit siccũ in humido cõtinuãte ipm̃. Molle autẽ qḋ vincit humiduꝫ in sicco terminãte ipm̃: vnũq̃dq̃ aũt istoꝝ dicit dupl̃r: scilicet absolute ꝛ simpl̃r durũ sicut lapis. ꝛ molle simpliciter sicut pasta: ꝛ in cõparatione sicut lignũ qḋ durũ est ad pastã ꝛ molle ad lapidẽ ꝛ sic de alijs. Simpl̃r enim durũ ꝛ molle dicit qḋ simpl̃r est tale. Ad alteꝝ vo dicitur durũ ꝛ molle qḋ in cõparatione ad vnũ durũ ꝛ in cõparatiõe ad alterum est molle. Istã enim cõparationẽ necesse est esse in pñcis ꝓpter motũ: q: oĩs motus inter opposita est. ꝛ ideo cum fit durus. Oportuit q̃ aliqd mollitiei eẽt in ipso. ꝛ sic in comparatione ad id cuius duritiẽ moueẽ fuit ipm̃ necessario molle: ꝛ in cõparatione ad id ad cuiꝰ mollitiẽ mutaẽ fit necessario durũ q: medium in motu cõparatũ extremo est extremũ vt ꝓbatum est in. 5. phicoꝝ. Cum autẽ media nõ sunt determinata p spẽm ꝛ numeꝝ inter absolute duruꝫ ꝛ absolute molle necesse est q̃ durũ ꝛ molle sint idefinita adinuicẽ sm̃ magis vel minus eẽ durũ vel molle. ¶ Si aũt aliqs quereret quare nos ad sensuꝫ diffinimꝰ durũ ꝛ molle: scias q: nos oĩa corpora sensibilia hoc est primis qualitatibꝰ sensibilibꝰ distincta indicamꝰ ad sensum ꝛ q: primoꝝ sensibiliũ est tactꝰ pp hoc nos durũ ꝛ molle necesse habuimꝰ diffinire ad tactũ: q: iudicãdũ de naturis coꝝ freti sumus ꝛ vsi tactu tanq̃ medio p quẽ accepimꝰ sensuꝫ ꝛ spẽs coꝝ de qbꝰ indicamꝰ: ꝛ iõ dicimꝰ ẽẽ durũ qḋ obijcit tactũ nõ cedẽs ei. Molle autẽ qḋ fugit tactũ cedẽs in sui profunduꝫ: ꝛ q: diffõnes duri ꝛ mollis separant q̃si p 9dictioneꝫ que nõ hꝫ mediũ: iõ necesse est q̃ oẽ corpꝰ terminatũ p siccuꝫ ꝛ humidũ sit durũ vel molle: aut enĩ cedit tactui ꝛ tũc ẽ molle aut nõ cedit: ꝛ tunc est durũ. Cedere autẽ ꝛ nõ cedere distinctur p affirmationẽ ꝛ negationẽ. Si aũt nõ cedit tunc ẽ durum coagulatũ: q: tũc est determinatũ coagulatiõe q: terminatũ hic voco cuiꝰ ptes 9stãt sub forma mixti ꝛ hoc in duro fit p coagulationẽ quã ob cãm dõm est de coagulatione q̃ñ omne corpꝰ siue sit molle siue sit durũ determinaẽ vel coagulatur p coagulationẽ actu vel potẽtia: q: molle inq̃tũ vincit in eo humidũ nõ est bene terminatũ in ptibꝰ: q: inq̃tũ redũt diffluunt ptes ipsius. ꝛ tunc terminaẽ qñ coagulatiõe induraẽ q: tunc cõstant ptes ipsius: liquefactio ẽt soluit partes ꝛ tunc diffluunt ꝛ nõ 9stant. ꝛ iõ vniuersa corpora mixta quoꝝ partes vere 9stãt ꝛ determinate sunt nõ sine coagulatione cõstant ꝛ determinantur: quapropter vt diximus primo post durũ ꝛ molle erit dicẽdum de coagulatione ꝛc̃.

¶ Cap. 4m. Que cause assignande sunt coagulationis ꝛ liquefactionis ꝛ aliarum impressionum mixti corporis: ꝛ de ordine impressionum de quibus dicendum est.

Tex.cõ.30.

Dicẽtes autẽ de coagulatiõe opꝫ nos dicere causas eius quecũq̃ sufficiunt ad propositũ nostri in hac scientia intentionẽ. Nos enim nõ habemus dicere hic de forma specificata corpoꝝ: q̃ñ tractatus de illa sm̃ se 9siderata ptinet ad phm̃ primũ nec habemus hic dicere sinẽ cum nos inuestigemus passiones humidi ꝛ sicci in corpore mixto: que sunt in eis ab actione calidi ꝛ frigidi: ꝛ iõ nos nõ habemus hic dicere nisi effectuꝫ ꝛ passionẽ quã ipũnit efficiens qualitas in passiõe que forma mãlis est passiuaꝝ qualitatuꝫ in corpore mixto: ꝛ vocaẽ hec passio siue mãlis forma ꝓprie ipressio qñ de talibus ipressionibꝰ in mixto corpore existentibus nostra est intẽtio hic facere tractatuꝫ. Efficiens autẽ est cã vnde est motus inducẽs talem impressionẽ in corpore mixto ex humido ꝛ sicco. Passio autẽ inducta per efficiẽtem spẽs est mãlis siue impressio quã reliquit efficiens in corpore mixto: ex hoc q̃ mixtuꝫ est ex hũido aqueo: ꝛ sicco terreo. Hec ergo cause dicẽde sunt coagulationis ꝛ liquefactionis siue diffusionis siue durationis ꝛ mollificationis. efficiẽs autẽ taliter in corpore mixto vt diximꝰ efficit esse qḋ efficit duabꝰ virtutibꝰ siue qualitatibꝰ actiuis. ꝛ similiter id qḋ patiẽ: patitur duabꝰ qualitatibꝰ passiuis sicut dictum est in huius libri principio: facit enim vtrũq̃ efficiẽs qḋ facit calido ꝛ algido siue frigido: ꝛ hoc duobꝰ modis q: passio que ipressio vocatur ꝛ spẽs mixti inq̃tũ est ex humido ꝛ sicco mixtũ inducitur pñtia vel absentia calidi ꝛ frigidi: sicut cuꝫ calidũ soluit sua pñtia metalluꝫ fugat primo frigidum: ꝛ postea facit ipm̃ absens: ꝛ cũ frigus coagulat metalluꝫ educit calidũ ꝛ facit ipm̃ absens ꝛ ideo absens calidum coagulat metallum: ꝛ absens frigidum liquat metalluꝫ. Si enim vnuꝫ ꝛ idem sua pñtia ꝛ absentia facit oppositos effectus: opꝫ autem sic eẽ in oĩbus pñcis ꝓpter motuꝫ in quo semp vnũ 9trarioꝝ abijcit alterum: ꝛ in motu pñs est vtrunq̃ 9trarioꝝ: sed in certo motus abijciẽ alteꝝ: ꝛ hec est cã quare hic loquemur de absentialiter ꝛ pñtialiter agẽte. Volẽtes aũt dicere de coagulatiõe necesse habemus dicere quecũq̃ priora sunt ea sm̃ nãm ꝛ hec sunt illa que predicanẽ de ipsa a qbꝰ 9tña nõ 9uertiẽ. Quecunq̃ autẽ coagulanẽ aresc unt quodãmõ sicut infra dicemꝰ: q: aut humidũ in eis extrahiẽ p calidũ. ꝛ tunc simpl̃r arescũt aut humidũ in eis cõprimiẽ ꝛ tunc aresiunt sm̃ aliqd: sed nõ quecũq̃ aresiunt coagulanẽ q: q̃dã arefacta discõtinuanẽ: ꝛ ideo de arefactiõe aut coagulatiõe tractabimꝰ. Sicut autẽ diximus patiẽs ẽt patiẽ duabꝰ qualitatibꝰ passiuis q̃ sunt humiduꝫ ꝛ siccuꝫ: ꝛ iõ oẽ passibile corpꝰ qḋ susceptibile dicimꝰ haꝝ ipressionũ dicimꝰ eẽ humidũ si abundat in eo humidũ vel siccuꝫ. Si abũdat in eo siccum: vel ex his si p cõtẽperãtiã qñdã vtriusq̃ sit in eo humidũ ꝛ siccũ. Corpus ãt qḋ pmũ subm̃ est ꝛ cã humidi dicimꝰ eẽ aquaꝫ: ꝛ qḋ pm̃ subm̃ est ꝛ cã sicci est terra. Ista enĩ duo corpora q: grossa sunt ꝛ mãlia inter hũida ꝛ sicca corpora simplicia ꝛ pũa sũt magis passiua: hec enĩ oñdimꝰ in scia de gñatione ꝛ corruptiõe: q: calida magis formalia ꝛ actiua sunt frigida autẽ magis mãlia ꝛ passiua: pp qḋ ẽt gelidum siue frigiduꝫ sunt magis de numero passiuoꝝ: ꝛ eo q̃ sunt in elemẽtis passiuis ꝛ mãlibꝰ: ꝛ iõ frigidum minus est actiuum q̃ calidũ qḋ nõ est nisi in formalibus corporibus. Terra aũt ꝛ aqua ponunẽ eẽ frigida p nãm: ꝛ iõ frigidum est actiuum ꝛ corruptiuũ quasi sm̃ accidẽs: q: enĩ circunstat calidũ tunc cõprimit calidũ in rei ꝓfundũ ꝛ multiplicatunt ibi calidũ vnit: ꝛ tũc frigus vrere diciẽ sicut ledunẽ ꝛ vrunẽ flores in vere vt dicimꝰ supra: vnde tunc nõ vrit vt calidũ p nãlem efficaciã: sꝫ potius cõstringẽdo calidum ꝛ circũstando ipm̃ ꝛ expellendo in rei profundum ꝛc̃.

¶ Cap. 5m. De arefactione ꝛ humefactione: qd sint: ꝛ ex quibus causis materialibus ꝛ efficientibus.

Tex.cõ.3?

De arefactiõe igiẽ loquẽtes erit de humefactione simul determinãdũ eo q̃ 9trarioꝝ ẽ sciẽtia vna ꝛ de arefactione prius tractabimꝰ q̃ñ ipsa facit magis 9stãtiã priũ mixti sub forma mixti q̃ humefactio: q: in hũefactiõe defluunt ptes mixti pp qḋ hũefactio silis est corruptiõi: ꝛ arefactio silis gñationi mixti iõ de arefactiõe dicemꝰ prius. Est ãt arefactio ꝛ exiccatio idẽ: ꝛ iõ arefactionẽ put est passio mixti corporis diffinimꝰ dicẽtes q̃ arefactio ẽ motꝰ eiꝰ qḋ est in actu hũidũ ꝛ fluidũ ad exiccationẽ q: fit euaporatio hũidi ab ipõ. Cã autẽ eiꝰ mãlis qḋ est arefactibile est aqua vĩ ꝛ arescunt quecũq̃ sũt aquea ꝛ aque spẽs nisi qdẽ simplices: q: hec exiccari vel arescere nõ pñt: sed q: sunt in actu aq̃ q est fluere ad terminũ alienũ: ꝛ nõ termiãri termio ꝓprio: hñtia eni aliqd sicci in eẽntia sua p mixtũ talia aũt sũt q̃ hñt aquã aut cognatã ꝛ innatã sibi ex gñe coꝝ aut supinductã ab extrinseco. ¶ Dico autẽ supinductã sicut est in lana irrorata cognatã ãt voco sicut est hũiditas in lacte quã hꝫ a sua ꝓpria gñatione: aque ãt spẽs siles illis q̃ hũiditatẽ aqueã cognatã multã hñt: sicut

vinũ vrina ſemẽ ⁊ ſudor ⁊ hmõi: vſr voco aque ſpẽs q̄cũq; ſunt in actu humida ſiuẽtia ⁊ tñ de terreſtreitate nõ hñt ꝙ aliquã hypoſtaſiz facere poſſit terreſtreitas reſidẽs in fundo eoꝝ: aut ſi facit hypoſtaſiz puã facit valde ita ꝙ ſiurũ hũidi aquei nõ ĩpedit in vrina in qua nõnunꝙ̃ ſit hypoſtaſis ſʒ hec eſt modica ⁊ nõ multũ ĩpediẽs vrine tenuitatẽ ab aque ſiuru ⁊ vitri habilitate. ita tñ ꝙ non careat hypoſtaſi pp viſcoſitatem: multa enim ſunt valde multã hñtia terreſtreitatẽ: ⁊ nõ hñtia hypoſtaſim. i. terreſtreitatẽ in fundo reſidẽtẽ pp viſcoſitatẽ: qꝛ viſcoſitas colligat partes ſicut p catenã vt a ſe inuicẽ recedere nõ poſſint. Uiſcoſitas enĩ ĩſpiſſat humidoꝝ vt terreſtre nõ valeat p ipm deſcẽdere ſicut eſt videre ĩ oleo ⁊ pice que lʒ hũida ſint valde tñ nõ reſidet terreſtreitas eoꝝ pp duas dictas cauſas. lʒ aũt arida cõſtent in partib⁹ terreſtribus: tñ q̄ ſiunt arida opꝫ eſſe valde humida: qꝛ aliter arefactio nõ eſſet motus: tñ motus ſit de Zio in Zium: ⁊ ideo ꝙ ſit aridũ opꝫ eſſe aquã in aliqua ſpecie aque ſm ꝙ diximus. Que aũt ſunt viſcoſa areſcere vix poſſunt: qꝛ cũ humido qḋ eſt in eis cõſumit̃ terreſtre ipſoꝝ eo ꝙ nõ poſſunt pp viſcoſitatẽ ſeparari: ⁊ iõ viſcoſitas ĩpedit arefactionẽ: hñtia aũt hypoſtaſim multã terreſtria ſunt valde: ⁊ terreſtre eoꝝ nõ eſt bene cõmixtũ cũ humido: ⁊ ideo cũ humidũ eſt exhalatũ ex ipſis remanet ſolũ terreſtre incineratũ ⁊ incõtinuũ: ⁊ illa nõ dicunt̃ arefacta ſub nõ mixti ſed poti⁹ reſoluta in ſua cõponẽtia: ſed vinũ per calidũ emittẽs humidũ areſcit in ſubſtantiã ſpiſſam niſi ſit valde liquidũ: ⁊ ideo vinũ exiccatũ ſpiſſius eſt q̄ crudũ: ⁊ ſimiliter vrina ⁊ liſciuia ⁊ aque hmõi in quibus ẽ multa vis terre bene cõmixta tñ ipſis: ſic ergo mãliter ⁊ hac rõne arefactibilia ſunt in ſpẽbus aque. Efficientẽ aũt cãm determinamus poſt mãlem. qꝛ lʒ efficiens ſimpl̃r ſit ante patiẽs eo ꝙ eſt principiũ eius: tñ in tractatu ĩ quo quecuntur paſſiones paſſibiliũ qualitatũ humidi ⁊ ſicci: mãlis cã ⁊ paſſiua eſt ante actiuã: qꝛ actiuũ hic nõ querit̃ niſi pp paſſiuam eo ꝙ nos actiuũ pp ſe ⁊ ex intẽtiõe in prehabito tractatu ante iſtũ inueſtigamus. Sciẽduz autẽ ꝙ oĩa que areſcunt modo quo dixim⁹ areſcunt calido calefacta: vel frigido ifrigidata: ⁊ ſiue calido calefacta ſiue frigido infrigidata areſcunt ſemp areſcũt ꝓprie loquẽdo a calido. ¶ Eſt aũt duplex calidũ. ſ. interius ⁊ exteri⁹ vnde quecũq; areſcũt frigido infrigidata illa areſcũt imediate a calido: ⁊ p accidẽs a frigido: cuius exẽplum eſt in veſte humefacta: ſi enĩ humidũ aſperſum ſup eã fuerit ſequeſtratũ a veſte: tunc areſcit veſtis a calido interiori ipſius veſtis faciente exhalare humidũ: ⁊ tũc qñ frigus circunſtat veſtẽ tunc enim ꝓpellitur in humido calor a circũſtante frigore: ⁊ tandẽ vincẽte frigore euaporet ſecuz humidũ ſi fuerit paucũ. qꝛ paruus calor nãlis vel interior nõ educeret ſubito humidũ. Igit̃ ſicut dictũ eſt oĩa que areſcũt areſcunt calefacta vel infrigidata: ⁊ ſiue calefacta ſint ſiue infrigidata: ſi eſſentialiter ſiunt arida opꝫ ꝙ ſiant arida a calido interiore vel exteriore faciẽte exhalare humidũ qḋ ẽ in ipſis. Dico aũt calido exteriore ſicut eſt in elixatis: qꝛ elixatio extrahit humidũ: nõ autẽ ita aſſatio que cõprimit ipm in profundo: ⁊ ideo aſſum inquãtũ aſſum nõ efficitur eſſentialiter aridũ niſi cõbuſtionẽ fere patiat̃ qḋ eſt ſup ex abũdãtia que dicta eſt ſupra torreri ſiue roſtio. ab interiori autẽ caliditate areſcunt: quoꝝ caliditas facit expirare humidũ cognatũ vel ſupra inductũ ab ipſis ſiue frigore circunſtãte vel alia de cauſa vt dictũ eſt. Sciaſ aũt ꝙ frigore cõprimẽte humidum nõ põt fieri arefactio lʒ congelatio ⁊ coagulatio fieri poſſunt. qꝛ cũ humidũ cõprimit̃ ad centrũ res remãet eẽntialiter humida ſicut glacies vel metallũ: lʒ ſit actualiter ſiccũ: ⁊ hoc nõ vocatur aridũ ſm dictã determinationẽ aridi: ſʒ potius id qḋ eſſentialiter eſt aridum factũ qḋ nõ põt fieri niſi p calidũ: qꝛ nihil aliud q̄ calidũ facit humidũ euaporare. Sciaſ etiam ꝙ ſub ingreſſu multi ſicci ⁊ humidi quidã modus eſt arefactionis ſicut ſi farina cõtinue miſceat̃ in aque ſpẽm aliquam donec areſiat: ſed iſte iter nõ educit humidũ: ⁊ ideo humidum eẽntialiter manet intus: ⁊ ideo nõ eſt arefactio motus eiuſdẽ de aqueo in aridũ per humidi eductionẽ: vnde de talibus nõ agitur hic: humectari autẽ qḋ opponit̃ ad areſieri ſit etiã nõ per humidi inductionẽ ſʒ p humidũ qḋ iã intus eſt ſolutũ. Si enim fieret p humidi ĩductionẽ tũc poſſet fieri frigido agẽte. qꝛ id ĩſpiſſat aerẽ ad aque nãm ⁊ ſic facit humidũ deſcẽdere in ſiccũ: ⁊ ita inductũ eſt humidũ: poſſet ẽt fieri p humidi ſiſtuxũ in partes ſicci ⁊ vincẽtis partes ei⁹ ⁊ facientis eas deſiuere. ſʒ hoc mõ nõ itendim⁹ hic de humefactione: qꝛ ille eẽt mot⁹ p alienũ hũidũ ſʒ ꝓprie motus nãlis attẽditur in hũido ⁊ arido p nãm: ⁊ iõ mot⁹ hũefactionis nõ põt ĩcipere ab eo qḋ eſt aridũ eẽntialiter qꝛ illud nõ hʒ humidũ niſi ad partiũ cõtinuationẽ: ⁊ hoc nõ põt ſolui ex ipſo: ſʒ incipiet ab eo qḋ eſt actualiter ſiccũ: ⁊ eſſentialiter hũiduz: ſicut id qḋ eſt cõgelatũ vel coagulatũ frigido. Eſt aũt dĩa ꝯgelati ⁊ coagulati: qꝛ cõgelatũ eſt cui⁹ partes aquee cõſtãt p frigidũ cõprimẽs cũ terreſtrib⁹ ita ꝙ partes terreſtres nõ apprehẽdũt aqueas: nec ecõuerſo ⁊ ideo qñ ſoluit̃ cõgelatũ aquee partes ſiuunt extra terreſtres ⁊ terreſtres nõ neceſſario ſequent̃ eas ⁊ nonꝙ̃ põt fieri cõgelatio niſi gelido ſicut ⁊ ipſa nõis demõſtrat cõpoſitio. Cõgelationẽ aũt dixim⁹ fieri in partibus aqueis ⁊ terreſtrib⁹ ſicut determinatũ eſt in. z. iſtius ſciẽtie libro: ꝯgelatio non eſt ĩpreſſio ſimplicis aq̃. Coagulatio aũt ſit ex calido ⁊ frigido qꝛ in lacte ſit p calidũ: ⁊ in metallis p frigidũ: ſʒ qñ ſit p frigidũ hũidũ aque cõprimit̃ ad cẽtrũ partium terreſtriũ. ⁊ ſic in eo ei⁹ ptes terreſtres vbiq; apprehẽdũt aqueas: ⁊ ecõuerſo ꝯgelata gͣ ⁊ coagulata frigido hũectari pñt calido ſoluẽte hũidũ qḋ eſt in ipſis: ⁊ hoc pꝫ ex hoc ꝙ illa qñ cõgelant̃ vel coagulant̃ p hũidi cõpreſſionẽ: tũc ſpũs eoꝝ q nihil aliud eſt q̄ euaporatio mineralis q̄ pma mã eſt metalloꝝ ĩfrigidat̃ ⁊ ĩcipit cõſtare terreſtri pte ſua ⁊ cõuerſus ad aqueas ptes coagulant̃ p frigidũ: coagulatio enĩ nihil aliud ẽ q̄ exiccatio ei⁹ qḋ hũidũ eſt p ĩdurationẽ q̄ ſit in partib⁹ terreſtrib⁹ mixti. hoc enĩ fieri põt calido humidũ ſuperflũ a terreſtri extrahẽte: ⁊ frigido humidũ in terreſtrẽ cõprimẽte. Hec igit̃ de arefactiõe ⁊ humefactiõe dicta ſunt.

Tex.c6.32.

Calidum duplex.

Tex.c6.33.

Tex.c6.34.

¶ Cap. 6ᵐ. Et eſt ĩ declarãs qḋ eſt cõglutinatio ⁊ coagulatio ⁊ impinguatio ⁊ coadunatio: ⁊ oppoſita iſtorum.

De liquefactiõe ⁊ coagulatiõe deĩceps ſimul dicem⁹. Diximus enĩ iam qḋ eſt coagulatio: oſtẽdemus gͣ pmo hic dĩam inter cõglutinationẽ ⁊ coagulationẽ ⁊ ĩpinguationẽ ⁊ coadunationez antequã loquam⁹ ſm̃am pbl de cauſis coagulationis. Dictũ aũt eſt qḋ eſt coagulatio in cõi ſiue fiat calido: ſiue fiat frigido: ⁊ ſcit̃ ex illo cõi coagulatio in ſpẽ dicta q̄ eſt facta p calidũ: ⁊ q̄ eſt facta p frigidũ ⁊ qm̃ vna eſt eẽntialiter ⁊ actualiter ſicci: alia aũt eſt eẽntialiter qdẽ hũidi: actualiter aũt ſicci. cõglutinatio aũt ẽ ptiũ q̄dã colligatio p hũidũ ptes ſicci retinẽs: ⁊ iõ ſit calido ⁊ frigido ⁊ hũido: qꝛ ſi ſit hũidũ vincẽs ſiccũ ⁊ ſit tenue tũc hũidũ pp hoc ꝙ eſt nõ determinatũ ꝓprio termĩo facit vnã ptẽ ſicci ſiuere ab alia: ⁊ tũc diſſipant̃ ptes mixti calidũ aũt educẽs ſubtili⁹ hũiduz mouet ſiccũ ĩ hũidũ eo ꝙ calidũz eſt cõmixtiuũ: pp qḋ efficit̃ hũidũ viſcoſum ⁊ ſpiſſuz ⁊ p ꝯñs ꝯglutinatiuũ: ſit aũt p frigidũ cõprimẽs hũidũ qḋ cũ moueat̃ ad cẽtrũ ſicci ſecũ retrahit ſicci ptes q̄ eſſiuerẽt ⁊ ſic cõglutinat ea: p hũidũ aũt ſit in eo qḋ eſt multũ ſiccũ ita ꝙ diſcõtinuat̃. Si enĩ illud ꝓportionaliter ĩfundat̃ hũido ꝯglutinabunt̃ ptes ei⁹: ĩpinguatio aũt eſt cõſtãtia aerei cũ aqueo ⁊ terra ſubtili: ſit aũt a calido hũidũ ſubtile extrahẽte ⁊ terreũ ⁊ aqueũ in aere nõ mouente: ⁊ ſic aereũ ĩſpiſſante ⁊ retinẽte cuz aqueo qḋ terreo ſubtili ẽ ꝯmixtũ. Si hoc enĩ mõ oleũ eliquat̃ p eductionẽ ex cõi corpore mixto: ⁊ hoc mõ hũoꝝ ſeminũ oium fere oleagine⁹ ẽ: ſic ẽt frigidũ in eo cui⁹ aereũ nimis ſubtile eſt ⁊ nõ reſidet cum aqueo ⁊ terreo ſubtili: tũc enĩ frigus grauat ⁊ ſpiſſat aereuz: qꝛ põt ſubintrare in ipm cũ ſit rar⁹: ⁊ trahit ipm in aqueuz: ⁊ tũc ẽ pingue id qḋ ſic ꝯſtat. multũ enĩ aeree ſubẽ hñt oĩa pinguia pp qḋ fomẽta ſũt ignis ⁊ ſupnatãt ⁊ de facili ſpumãt: ⁊ diu remanẽt ſpomoſa pp viſcoſitatẽ ſuã ⁊ dẽſitatẽ ſpũs ⁊ humoris aerei. Coadunatio aũt eſt collectio ptiũ ſub vno actu forme vel mixti corporis: ⁊ hoc ſit q̄dẽ a gñante qḋ ẽ caliduz ꝓportionaliter terminãs de quo ſupra fecim⁹ tractatũ. ſit ẽt frigido ex pte mãe cõprimẽte ptes vt actingere ⁊ ambire poſſit ea forma vel act⁹ mixti corporis. Ex dictis aũt p oppoſitũ innoteſcunt ꝯtrãtia: qꝛ liquefactio coagulationi opponit̃ deſiurio aũt cõglutinationi. ⁊ attenuatio ſiue macies ĩpinguationi ⁊ coadunationi p ꝯtrũ ridet diſſipatio. Eſt aũt attẽdendum ꝙ nos ſm Ariſto doctrinã de iſtis nõ agemus ĩ ſpeciali ſed in genere tñ gñales cauſas eoꝝ inquirentes ⁊c̃.

Dĩa ẽ iter cõgelatum ⁊ coagulatum.

¶ Cap. 7ᵐ. De omni cã mãli ⁊ efficiẽte cã coagulationis ⁊ cõglutinationis ⁊ ĩpinguationis: ⁊ eoꝝ que ſunt his cõtraria.

Tex. cõ. 35.

Uerũtñ q̄ cām in ꝯriuz dicam⁹ simul de coagulatiõe q̄ est vt ꝯgñatio mixti: ꝛ de liquefactiõe q̄ est vt corruptio ipsi⁹: ꝛ q̄ram⁹ p̄mo mām istorũ. Dico ḡ q̄ illa q̄ coagulant̄ ꝛ liquant̄ sunt mālliter aq̄ vel aque spẽs vel cõiter ex aq̄ ꝛ terra: cuz enĩ ipsa oporteat eẽntialr eẽ hũida nõ p̄nt eẽ ex terra sola: ꝛ iõ nõ põt eẽ nisi duplex mā ipsoꝝ q̄ dicta ẽ. Efficiẽs āt cā coagulatiõis ẽ calidũ vel gelidũ vel aridũ: sꝫ aridũ nõ coagulat ꝓprie agendo: sꝫ poti⁹ p cõmixtionẽ subeũtie ad hũidũ: aut ĩ coagulat nõ ĩgrediẽdo substãtialiter in hũidũ: tũc enĩ nõ agit solũ sꝫ vt ꝯiũctũ cũ calido vel ꝯiũctũ cũ frigido frigido enĩ sicco coagulat̄ metallā: ꝛ calido sicco coagulatur later ꝛ in talib⁹ calidũ ꝛ frigidũ sũt p̄ncipalr agẽtia: ꝛ siccũ p illa inq̄ntũ sic obuiat hũido ne defluat liq̄ndo p suaꝫ ꝯtetatẽ: q: aũt coagulatio fit calido frigido ꝛ sicco cõiuncto cũ eis: opꝫ q̄ quocũq̄ istoꝝ modoꝝ fiat coagulatio q̄ solo illius eiusdẽ fiat p ꝯriũ ei⁹ qd̄ coagulauit: q̄ enĩ a sicco calido sũt coagulata: aũt illa soluunt̄ a frigido hũido sicut sal. q̄ vo ab hũido sunt ꝯglutinata: eo q̄ hũidũ nihil coagulat illa soluunt̄ ab igne: coagulãs enĩ hũidũ sp̄ est aqueũ q: aereũ humidũ p hoc q̄ spirituale est ꝛ nõ icorporat̄ nihil cõglutinat: cũ enĩ sit aqueũ humidũ factũ opꝫ q̄ soluẽs ꝯglutinationẽ factã p ipm̄ sit calidũ siccũ sicut ignis q̄ extrahẽdo hũidũ dissoluit ptes terre cõglutinatas. Et si āt forsitã alicui dubiũ vtrũ aq̄ aliqd̄ cõglutinet cũ ipsa poti⁹ dissolutiõis prĩ sit cā: videt̄ enĩ cõglutinare mel elixatum q: cũ in frigida aq̄ ponit̄ incipit ꝯstare: ꝛ sic ꝯglutinari ꝛ coagulari. Sed ad hoc dicẽdũ q̄ aq̄ p abũdãtiã hũidi circũfluẽtis nihil ꝯglutinat vel coagulat: sꝫ poti⁹ frigus qd̄ est in aq̄ hec ĩspissat ꝛ cõglutinat ptes mellis p calidũ elixãs p̄mo solutas: hũidũ aũt faciẽs diffluere mel vel subitrare ĩ mel nõ põt pp̄ viscositatẽ mellis ꝛ suaꝝ partiũ cohẽrẽtiũ. Quecũq̄ igit̄ sunt de mā aque nec ab igne cõglutinant̄ nec coagulant̄ q: ab igne soluũtur talia. Idẽ enĩ eidẽ ꝛ fm̄ idẽ nõ põt eẽ cā ꝯrioꝝ effectuũ. Amplĩ⁹ cũ talia coagulent̄ in eo q̄ ascẽdit ab ipsis calidũ māifestũ est q: si in eisdẽ accedãt: q̄ tũc soluent̄. talia enĩ ꝯglutinant̄ a gelido vt ab efficiẽte cā. ꝛ q: a gelido coagulant̄ talia iõ nõ ĩpinguant̄: opꝫ enĩ ad hoc vt aliqd̄ ĩpinguet̄ q̄ aridũ qd̄ est in ipso ꝯtet ꝛ pars hũidi subtilis euaporet: nihil aũt recedit euaporãs p gelidũ: hinc est ẽtiã q̄ iter ea q̄ sunt hũida sola aqua nõ ĩpinguat̄: q: si euaporat pars ei⁹ in remanẽte nõ cõstat vna pars cũ alia plus q̄ȝ primo fecit: sicut diximus in superiorib⁹ istius sciẽtie libris cum de aquis tractaremus ꝛc.

¶ Cap. 8m. De his que similia sũt terre ꝛ aque ꝛ qualiter coagulantur ꝛ impinguantur a calido ꝛ frigido ꝛ humido ꝛ sicco separatim separatione.

Tex. cõ. 38. ꝛ. 37.

Uecũq̄ aũt fm̄ nãm sunt cõiter terre ꝛ aque sicut sunt habẽtia hypostasiꝫ magnã in fundo vel viscosa vel mollia recte sĩ ria illa coagulant̄ ꝛ ab igne q̄ est calidus ꝛ siccus ꝛ a gelido ꝛ ab vtroq̄ istoꝝ nõnunq̄ quedã eoꝝ impinguant̄: opꝫ enĩ q̄ oĩa ista sint humida fm̄ actum q: aliter non mouerent̄ ad coagulationẽ sicut ad arefactionẽ quandã nec ad impinguationẽ sicut ad id qd̄ est exiccatio quedã. Cum autẽ hec fiant a calido ꝛ frigido cõmuniter fiunt quodã modo eodẽ ꝛ quodã modo diuerso. In genere enim est modus idem: q: icipiunt ab humido ꝛ mutant̄ in siccũ. In specie aũt est modus differẽs: q: cũ hec fiunt semp ab eo per eductionẽ humidi ꝛ tunc aut iducit duritiẽ ex hoc q̄ totuꝫ extrahit in ipso fluens humidũ non relinquẽs aliqd̄ humidũ cõtinuans: ꝛ tunc calidũ coagulat aut fit a calido nõ iducẽte duritiẽ: qd̄ cõtingit iõ q: nõ totũ humidũ educit: ꝛ tũc ĩpinguat sicut pꝫ ex superius dictis de his ĩpressionib⁹. Cũ enĩ calidũ euaporare facit humidũ: tunc necẽ est q̄ aridũ ĩcrasset̄ cõmixtũ cũ aqueo ꝛ aereo tale etiã corp⁹ qd̄ est terre ꝛ aque cõstat a gelido q: si paucũ sit humidũ: tunc frigidũ cõstringẽs calidũ vincit ipm̄ ꝛ cogit ipm̄ recedere: ꝛ tũc recedit secum humidũ qñ abit calidũ ꝛ tũc coagulat̄ siccũ. Si autẽ multũ sit humidum nõ põt fieri coagulatio nisi p humidi repressionẽ ad centruꝫ: sicut supra diximus: istis ḡ modis cũ fiat coagulatio dicem⁹ prius ĩ hoc caplo de coagulatis p humidi separationẽ a sicco: ꝛ postea de his que coagulant̄ p humidi repressionẽ in cẽtro sicci: dicamus ḡ q̄ illa que coagulant̄ p humidi separationẽ a sicco aut coagulant̄ simplr̄ a calido separãte humidũ a sicco qd̄ ante p frigidũ in sicco cõpressũ fuerat. Si autẽ simplr̄ separat̄ humidũ a sicco p calidũ aut hoc fit vaporabiliter educto hũido a sicco: aut fit p simplicẽ separationeꝫ humidi sine euaporatiõe. Sicut autẽ superius diximus cũ coagulatio sit quedã arefactio. ꝛ arefactio sit motus ab humido in aridũ: opꝫ q̄ omne qd̄ coagulat̄ ab humido aliquo modo incipiat. Est autẽ humidũ id a quo humidoꝫ nõ põt euaporare: qm̄ id vnde euaporat ꝛ idcirco id a quo euaporat humiduꝫ necesse est esse molle qd̄ nõ defluit sed cedit tangenti in seipsuꝫ. Id autẽ a quo separatur abundãs humidum necesse est esse fluidum: quecũq̄ ergo sunt mollia ꝛ sunt humida cum sint terrestria multuꝫ nõ impinguant̄: sed coagulant̄ exeunte ab ipsis humido per calidũ faciens euaporare ipsum: quẽadmoduꝫ later coctus qui primo mollis est quãdo est crudus: ꝛ eadẽ est coagulatio lapidis in terrã per naturale calidũ cõstatq̄ q̄ est actio calidi que est opthesis. Causa autẽ q̄ non impinguat̄ hec est q: impinguatio est ex aereo residente in aqueo ꝛ subtili terreo prouenit quãdo est ex frigido agente. Quãdo autẽ est ex calido tunc prouenit ex subtili terreo apprehẽdente humidum aque ꝛ aeris sicut diximus. In mollibus autẽ est grossum terrestre humido nõ bene permixtum: ꝛ ideo actione caloris vnum separatur ab alio: q: que nõ bene mixta sunt illa nõ bene inuicem se tenẽt: ꝛ de leui separantur ꝛ tunc indurat̄ terreũ: ꝛ euaporat humidũ. Si autẽ quis obijciat de oleo qd̄ lateritium vocatur eo q̄ de latere extrahatur qd̄ extrahi non põt nisi later pinguescat: dicendum q̄ oleum nihil est ad propositũ: q: nos loquimur hic de pinguedine prout ipsa est forma perfectiua mixti terminati p qualitates mixtibilium: ꝛ constat q̄ later formaꝫ talem nõ accipit per calidum: sed potius vt dictũ est accipit formam coagulationis que duritiẽs est dicta: nõ enim negamus hoc qd̄ dicunt Alchimici. s. q̄ de omni re trahatur oleum ꝛ nitrũ ꝛ aurum per ignem proportionatũ ꝛ successiue ꝛ cõtinue agenteꝫ acute vel lente fm̄ q̄ exigit proportio rei trãsmutande. q: cuꝫ calor ignis sit extractiuus omnis humidi nõ potest esse quin in omni re sit aliqua pars humidi inseparabiliter a sicco apprehensa: ꝛ illius siccum qd̄ est in humido apprehensum est subtile: ꝛ humidum eius est viscosum: ꝛ ideo cum cõstare incipit extra igneꝫ frigori aeris oppositũ erit pingue sicut oleũ: humidum autem hoc modo colliquatũ qd̄ quideꝫ fuerit cõtinuans corpus ex quo extrahitur ꝛ fuerit magis aqueuꝫ ex illo eo q̄ multum est adustum fit nitrum. Cum autem illud idem vbiq̄ fuerit apprehensum terrestre subtilissimo sicco ꝛ fuerit terrestre subtile in ipso aliquãtulum adustum ꝛ optime per calidum cũ subtilissimo aqueo permixtũ tunc eliquatur inde aurum. Uerũ iste opiniones difficiles sunt valde ꝛ eoꝝ principia nõ ad plenum sunt artificialia possibilia. patet ergo q̄ obiectio illa nihil est cõtra propositã intentionẽ: oleũ autẽ qd̄ apud quosdam medicoꝝ vocatur lateritium supra inductum est in latere ꝛ non cognatũ ei: accipiunt enim laterem calidum ignitum fortiter adustum ꝛ extingunt eũ per hoc q̄ immergunt ipsum in oleo: vel oleum superfundunt ei: ꝛ postea cõtundendo formãt laterẽ ꝛ sublimando sicut fit in aqua rosacea extrahunt ab ipso oleum acutũ valde calidũ ꝛ siccum ꝛ vtuntur eo in medicinis. Redeamus ergo nũc ad ea que coagulantur humidi separatione a sicco per calidoꝫ. Cum enim illa non sint species aque sicut illa que arescunt ꝛ sicut tñ humidũ qd̄ euaporare nõ põt necesse est ipsa eẽ fluida habẽtia hypostasim magnã in profundo vel viscosaꝫ. Nõ autẽ possunt eẽ viscosa q: ab illis nõ est separabile humidũ: opꝫ ergo q̄ illa sint humida fluida hypostases magnas habentia p multas terrestres partes que sunt in ipsis: quecũq̄ ergo taliter mixtoꝝ sũt humida fluida: illa p̄mo ante coagulationẽ impinguant̄: ꝛ postea coagulantur: ꝛ cũ coagulantur post humefacta sunt ꝛ postea coagulatione indurescunt velut lac a quo cuꝫ secum separat̄ impinguat̄ caseus p immixtionem subẽ butyrose cũ sub̃a casei: ꝛ humescit primo caseus ꝛ candẽ indurat̄. Sunt autẽ pinguedinẽ casei qdã ĩpedientes p artificiuꝫ quo separant butyrũ a lacte ꝛ postea separant serũ a caseo p coagulationẽ lactis. Quecũq̄ vo p̄mo facta sunt a frigido agẽte dura vel pinguia illa adueniẽte calido coagulãte primo mollificant̄ cũ calidũ exhalare ĩcipit ꝛ diffundi p partes pinguis vel duri facti per frigiduꝫ qd̄ humidum in ipsis represserat ꝛ talia in duris sunt sicut later qd̄ postq̄ factus

Nota contra Alchimicos.

Vide ... secũ ... de oleo ...

exponitur aeri frigido vt induretur per frigidum cōprimēs humidum: ⁊ ideo cū postea ponitur in fornace soluitur humidum cōprehēsum in ipso ⁊ efficitur ruinabilis: qui cū frigidus fuerit ruinari sine fractura nō poterat: humidū enim egreditur: ⁊ tūc aridū corrugatur mollificatū per humidū qū humidum exhalat: qr tunc necesse est contrahi terrestre siccū ⁊ hec est causa qr lateres in fornacibus cōtorquentur: ⁊ illi precipue qui magis humidi fuerint. ⁊ ideo artifices multū exiccant eos ad aerē anteq̄ in fornace ponantur ne intorqueantur. Si enim cōgelarentur primo frigido anteq̄ exiccarentur nō forēt cōuenientes: qr tūc multū humidū eēt in ipsis: qr frigiditas cōgelās cōstringeret ne pmitterentur bene cū terra: ⁊ ideo cū subito exhalaret in fornace remaneret terrestre lateris in cōtinuū ⁊ formaretur later pp qū exiccantur ad solem qui multū extrahit de humido ⁊ qū remanet tēperatū frigus aeris potius adunat cū prib⁹ terrestrib⁹ lateris q̄ cōstringat. hec etiā est cā quare in hyeme lateres boni fieri nō possunt. In oībus aūt his calor digestionis qui est optbesis agit sicut in lacte: in quo separat humidum: hoc enim fit per calorem epsesis: hec igitur dicta sunt de separatione humidi a sicco per calidum coagulans ⁊c.

Cap. 9ᵐ. De his q̄ silia sunt terre ⁊ aque ⁊ a frigido coagulantur: in quo est de purgatione ferri ⁊ liquefactione.

Tex.cō.38.

Loquamur ergo nūc de his que māliter sūt terra ⁊ aqua sicut diximus: ⁊ per gelida coagulantur hec ergo que talia sunt ⁊ gelido coagulantur pp cām quā diximus necesse est esse humida: primo qr pmo vz coagulatio motus est ad siccum sm eētiā vel actū ex humido: dicam⁹ ergo cū sint humida ⁊ habeāt terrā: aut hūt plus terre q̄ aque. aut habent aque plus q̄ terre. si aūt hūt plus terre aut hūt par humidi aut multū: si tū qū abundat in eis plus terra ⁊ si qd parum hēant humidi id exhalabit p adherēs eius calidum frigido circūstāte ⁊ de his diximus supra ⁊ volum⁹ hic repetere de ipsis. Si aūt abūdat in eis humidū id nō euaporabit expulso ab eis calido: quecūq; ergo talia a gelido coagulantur que sūt cōia terre ⁊ aque ⁊ plus hūt terre hec p certo coagulantur p calidi expulsionē hūido nō euaporāte cū ipso is toto: ⁊ ista rursus adueniēte calido liquescūt necessario: quēadmodū lutū qū est terra humido aque infusa quotiēs enim lutū coagulatur frigido totiens soluitur a calido recedēte ⁊ est calidū agens p epsesim eo q̄ de pfundo ad exteriora in talib⁹ ducit humidū. Si aūt cōia terre ⁊ aque sunt plus aque ⁊ coagulātur p frigidū hoc cōtingit dupliciter: aut enim coagulantur solubiliter: aut insolubiliter: ⁊ si solubiliter coagulantur sūt sicut argētū ⁊ stāgnū. Si aūt insolubiliter tūc sunt sicut ferrū. ⁊ primo loquamur de insolubiliter coagulatis: quecūq; ergo talia pp infrigidationē coagulantur in vniuersa exeūte ex ipsis vno: hoc est vnico calido sp̄ter humidum ⁊ insolubilia sunt nisi fortissimo igne ex supabundātia calidi soluantur: hec sunt igne nō superabūdāte mollificabilia sicut ferrū ⁊ cornu. Dico aūt igne nō supabūdāte: qm̄ si supabūdabit ignis vehemētia pōt liquari ferrū sicut faciunt illi q operantur in ferro. Cū enim extrahunt ipm̄ de terra: ⁊ est pmixtum lapidi ⁊ terre ⁊ ei⁹ scoria est multa faciunt ignē maximū ⁊ calidū ⁊ tūc in fundū distillant ferrū ⁊ lapides ⁊ scoria eijciunt sursum ⁊ tūc fit humidum ⁊ fluit ⁊ sic iter coagulatur ⁊ iterū p vehemētē ignē soluatur ⁊ fluat ⁊ sepius ita iteretur purgabitur deorsum scoria sēp ex ipso ⁊ fiet chalibs: qm̄ ⁊ chalibes ita fiūt ex ferro: qr chalibs nō alia spēs metalli a ferro. fabri aūt hoc nō faciūt multis vicib⁹: qr multa fieret deperditio in ferro: ⁊ minus pōderaret pp multā consumptionē humidi ⁊ adustionē multā partiū terrestriū ⁊ nō lucrarentur inde. melius aūt ferrū est ⁊ nobilius cuius purgamēta sunt pauca: qr hoc est melius mixtū ⁊ ex meliori argēto viuo ⁊ sulfure minus lutulēto. Si vō sepius purgatur ferrū ⁊ ipm̄ efficitur siccius ⁊ frāgibilius: ⁊ ideo nō sepe liquefaciunt ipm̄ ne emittat curuabilitatē. Est aūt hoc dubiū qr nos diximus in fine tertij libri istius scz q̄ ferrū differt in hoc ab alijs metallis q̄ ipm̄ est mollificabile solum ⁊ nō liquabile: hoc aūt cōcedimus modo q̄ est liquabile p vehemētē ignem ⁊ magis difficulter q̄ alia: ⁊ sic cōtrarietas videtur esse in doctrina nostra: lenis enim ignis ⁊ violētus nō trāsmutāt spēm: ⁊ ideo qū violēto igne liquatur eiusdem nāe est cū eo qū soluitur lento. Amplius forti igne videtur magis exiccari qū aūtē magis siccū est minus solubile ⁊ liquabile est: ergo forti igne ferrum potius deberet impediri a liquefactiōe q̄ liquefieri ab ipso. Sed dicēdū q̄ absq; dubio ferrum difficulter dissolubile est eo q̄ multa cōgelatio humidi inducitur in ipso p frigus metallum enim in quo inducitur minor cōgelatio humidi magis est pductibile malleis ⁊ in quo plus inducitur cōgelationis minus est pductibile ⁊ ideo ferrū nō est pductibile frigidū nisi calido prius aliqd de cōgelatiōe eētialis frigidi in ipso remittatur: ⁊ bene cōcedēdū videtur hoc q̄ metalla nō differūt specie p facile solubile ⁊ difficile solubile: sz potius p modū sue cōmixtionis ⁊ apprehēsiōis miscibiliū differūt ex parte māe: ⁊ p suas formas differūt ex parte speciei ⁊ ideo qū supra dictū est in fine tertij dictū est ad signū fortitudinis ⁊ apprehensionis ⁊ cōgelationis humidi qū est in ferro ostendendū qr ibi diximus q̄ ferrū aliquo mō liquescit. Ad obiecta autem de calido ⁊ forti igne dicendū q̄ ictus ignis aperit ⁊ dissoluit: sed nō satis sufficiēter supfluendo de partib⁹ dissolutis cōgregat homogenia ⁊ segregat etherogenia: hoc enim facit calidum vehemens: illud enim soluit humidū ⁊ adurit terreū ⁊ segregat ea abinuicē ⁊ cū humidū sit apprehēsum nō pōt totū euadere: ⁊ ideo distillare incipit cū subtili terreo ⁊ liquatur ⁊ tūc grossū terreū qū ipm̄ fortiter tenebat aduritur in scoriā: ⁊ lz siccius efficiatur id qū manet tū nō est siccū: qr humidū est apprehēsum ⁊ euadere nō pōt: vñ si aliqua iuuār ignē ad separationē etherogeniorum. s. terrei grossi ⁊ aquei subtilis in ferro illa citoliquabūt ferrū. Si enim limetur ferrū: ⁊ pijciatur desup puluis sulfuris ⁊ auripigmēti ⁊ hū ceperit tā limatura ferri. ⁊ postea fit in forti igne cito liquescit: qr sulfur iuuat adurēdo ⁊ soluēdo grossum terrestre ab humido apprehēso in ipso: ⁊ hoc modo fit operatio alchimicorum q separādo sepe terrestre ⁊ subtiliādo humidū ferri eliquāt ex ferro tandē id qū simillimū est argēto: efficitur enim curuabile subtile humidū ⁊ incipit albescere terreo separato: de hmōi aūt erit alibi tractat⁹. Eodē aūt mō p calidū debile calefaciēs chalibē mollescit chalibs: qr pacificato humido qū est in chalibe ⁊ nō educto eo qū debile fit calidum incipit discurrere humidū p patentes siccas chalibis ⁊ mollificat ipsas ⁊ hoc modo gladij ⁊ cetera incidentia remittuntur ⁊ mollificantur calefacta ⁊ postea paulatim icto frigore infrigidata. Est ēt alius modus mollificationis quē ponit Nicolaus peripatheticus in alchimicis. Si enim chalibs cauetur ad modū semispere ⁊ fiāt pori in chalibe multi ⁊ sup chalibē cadētem plūbū mittatur tū aporabit plūbum ⁊ nō relinquit in calibe nisi tincturā modicā: ⁊ humidū ei⁹ ad se trahit chalibs quo ibibito mollificatur: ⁊ si sepissime fiat hoc chalibs tādē efficitur mollis ita q̄ cōprehēsibilis ⁊ formabilis erit manib⁹. Indurantur aūt qū cādētia imerguntur aque frigide qr tūc p frigus velox reprimitur calidū ferri in pfundū qū secū trahit humidū diffusum p ferrū: ⁊ cū cōgregatū fuerit in ipso calidū in centro frigidi tunc ibi aduritur multū de humido: ⁊ sic induratur ferrū: ⁊ si eēt aqua vehemētis siccitatis in qua ferrū extinguitur. tunc multū induraretur ita q̄ postea cōfricatione aliorum corporum nō cito cōsumeretur: ⁊ secaret gladius secaret aliud ferrū fortiter sicut si extingueretur sepius in aqua rafani cōmixta cū humore qui exprimitur de vermib⁹ q dicuntur lūbrici terrestres. Sic indurāt ingeniatores axes in qb⁹ voluuntur rote: ⁊ quidā milites hoc modo indurāt acies gladiorum ⁊ acumina lācearum suarum. Liquatur hoc modo ēt lapis q grece dicitur pyramicos eo q̄ igne liquatur ille q arabice dicitur mancida ⁊ alchali sicut dicit Algazel: qū vō predicto modo coagulatur vt fluat iterū duratur ⁊ coagulatur qū infrigidatur. Cuius cā est: qr humidū eius adeo fortiter apprehēsum est a sicco: qū per calidum euaporare nō pōt: ⁊ ideo reprimitur ad cētrū eius p frigidū ⁊ manet essentialiter humidū: lz sit actualiter siccū ⁊ coagulatū: hoc enim modo plumbū ⁊ cetera metalla liquantur ⁊ indurantur: plūbū vō si multum aduratur in fornace ⁊ postea coaguletur a frigido efficitur nigrū in colore: ⁊ si moueatur qū liquidū est donec cōstet frigido nec pmittatur quiescere erit ciner⁹ ⁊ eius est cinis albus similis calci. cā aūt nigredinis eius postq̄ cōstat post fortem calorē est: qm̄ frigus vndiq; calidū multū plumbū subintrat ⁊ fortiter ipm̄ constringit ⁊ poros claudit ⁊ ideo niger color est ex eo q̄ nō sicut prius diffunditur lumē in supficie ei⁹: ⁊ ideo etiā postea durius est ⁊ magis difficulter soluitur: q̄ autē calci assimilatur puluerizatū p motū cōtingit ex duab⁹ causis quarum vna est ex parte māe altera est ex parte agētis: ⁊ illa quidē que est ex parte materie. qr humidū eius nō ē bene cōmixtū sicco

Tex.cō.39.

Modus pulcher

Solutio.

Modus de mō liquationis ferri. n.3.

Tex.c.40.

terreo: ⁊ ideo separabiles sunt in minima partes eius q̄ sunt fluide per motū. ex parte aūt efficientis cā est. ꝙ cum separate sunt partes liquidi plūbi p motū tunc frigus quālibet attingit ⁊ coagulat ⁊ cū coagulate ⁊ terminate sunt: tūc quelibet est infra suā superficiē terminata ⁊ incontinua ad alterā: co ꝙ humidum continuans ab exterioribus repressum residet in centro hec ergo sunt de diuersitate coagulatorū: siue per calidum: siue per frigidum coagulentur.

Cap. 10m. De solutiōe ⁊ liquefactiōe eorū que ab arido calido coagulant̄ ⁊ ꝙ oleū nō coagulat̄ neq̄ soluit̄ p liq̄factionē.

Tex. cō. 40.

Loquamur aūt de modo nūc solutionis ⁊ liquefactionis eorū que sunt in mā terre ⁊ aque: videmus enī quedā terrea liquari sicut lutum ⁊ terrā ipsā. Quecūq̄ ergo eorū que sunt terre ⁊ aque coagulant̄ ab arido calido: sunt aut isolubilia aut solubilia. sed si sunt quidē isolubilia: tunc sunt sicut later: ⁊ quedā lapidis genera que plus habēt terre q̄ aque ⁊ fiunt a terra cōbusta quēadmodū molares precipue qui sunt nigri ⁊ poros hñtes apertos in q̄b⁹ ⁊ pori occulti clausi sunt: q: in his calor multū agens ⁊ adurēs clausit poros: ⁊ eduxit totū quasi qđ fuit in eis humidū: ⁊ cū humido resoluit multū de eo terreo: ⁊ ideo facti sunt pori manifesti ⁊ sunt lapides multa habētes foramina ⁊ cōbusti: ⁊ pp hoc sunt nigri illi q̄ sunt optimi molares: q: isti nō sunt arenosi nec albi nec rubei sed nigri ⁊ duri valde. ⁊ eadē de cā lapides quidā quos vulcanus eiicit sunt foraminosi: ⁊ natant sup aquā pp multū aeris interceptū in foraminib⁹ eorū ⁊ sūt multū nigri ⁊ duri. Alia autem etiā que plus habēt terre q̄ aque coagulata a calido sicco sunt solubilia quēadmodū sal nitrum: hec aūt solubilia sunt in eo q: in humido calidū expulsum agit in terreū: qđ vaporabiliter in aqua mixtū est: ⁊ ideo adurit ipm: tamē pp humidū circūstiens qđ est extrinsecum nō clauduntur pori eius sicut in terrestri assato multū: ⁊ ideo in poros eius ingressum hz humidū soluēs ea. In molaribus aūt ⁊ similib⁹ nō pōt ingredi humidū soluēs: q: adustione sicca euacuat̄ pars super partē: ⁊ adurit̄ super eā sicut diximus in opthesi fieri: ⁊ ideo humidū locū ingrediēdi postea nō inuenit sed in sale nitro ⁊ aliis que habēt terrestre in humido coagulatū inuenit vias p quas ingredit̄ humidū pp qđ soluit ea. Cū aūt coagulata a calido sicco soluant̄ ab humido nō ab omni humido soluent̄ sed ab eo qđ est contrariū calido sicco hoc aūt est frigidum humidū: ⁊ ideo sales constant a calido extrāte: q: hoc a terrestribus trahit humidū: sed soluunt̄ in frigido humido: lz enim cōprimit humidū in profundū ⁊ ideo incipit dnatare siccū ex abundātia humidi in profundo tei cōpressi vel inducti. Si aūt querit̄ quare nō cōgelat̄ humidū in talibus: dicendū est ꝙ hoc cōtingit pp calidum nāle qđ est in talium partiū adustione: ⁊ ideo humido frigido fluente iducto in eis soluunt̄. Cū aūt liquescant taliter calido coagulante adusta p frigidū ⁊ humidū. tñ proprie liquescunt ea que sunt aqua ⁊ aque species: sed oleū nō liquescit. liquescere enim cōmixtū ⁊ determinatū corpus est solui suum humidū ⁊ profluere ad exteriora: hoc autem non contingit in oleo arido a calido vt sepius diximus cōtrariū esse gelidum ⁊ humidum. Si ergo vnum istorū coagularet oleum solueret ipsum: ita enim vt ante ostēdimus sunt cause contrarie cōtrariorum effectuum: quos essent aliter ⁊ per se cause ille operantur: constat igitur ex his ꝙ oleum neq̄ coagulatur neq̄ soluitur per liquefactionem.

Cap. 11m. Quare cōiter terra ⁊ aqua ipinguant̄ ⁊ qualiter siue a calido sicco siue a frigido in quo est digressio declarās de ambiguitate nāe olei ⁊ vini ⁊ liscinte ⁊ extratōe ⁊ coagulatōe.

Tex. cō. 40.

Via vō incrassatio siue impinguatio forma est cōmixti corporis vt in premissis ostendim⁹ que nō ita adunat partes cōmixti sicut coagulatio: ideo post coagulationē ⁊ oppositā ei solutionē loquamur de incrassatione siue impinguatiōe: q: supra diximus qđ sit impinguatio ideo hic assignabimus pprium eius subiectū cui cōuenit ⁊ dabimus causas eius efficiētes ⁊ māles. dicamus igitur ꝙ ab igne quidem qui est calidus ⁊ siccus nō icrassant̄ nisi ea que habent plus aque q̄ terre ⁊ sunt viscosa habētia humiditatē vel magnam hypostasim in pfundo sicut lac ⁊ huiō. quecūq̄ enim plus terre habēt q̄ aque habent impinguationē pro vltima forma terminare ipsa sed post coagulationē. Unde manifestum est ꝙ sal ⁊ nitrum plus sunt terre q̄ aque. Similiter autem ⁊ lapis ⁊ later: de laterū autē ⁊ lapidū coagulatiōe dictū est. similiter aūt de gñatione salis diximus in libro secundo sciētie huius vbi locuti sumus de salsedine maris. Intrū aūt est de genere salis sicut ⁊ salgēma: non enim differt a sale nisi ꝙ subtilius terreū suū cōmixtū est cū aqueo: ⁊ aqueū suum euaporabiliter coagulatum est in sicco terreo adusto pp qđ perspicuū ⁊ magis cōtinuū factū est q̄ sal: hec ergo oīa plus sunt aque q̄ terre lz mā eorū cōiter sit terre ⁊ aque ⁊ non ipinguant̄. Ambiguissime aūt se hz olei nā in causa sue ipinguationis. Si enim oleum esset aque plus q̄ terre tunc deberet coagulari a gelido per sui humidi cōpressionē. Si aūt haberet plus terre q̄ aque tūc coagulari deberet a calido sicco p sui humidi sequestrationē vel eductionē. Nunc autē a neutro horū aliquo istorū modorū coagulat̄ ⁊ incrassat̄. sed impinguatur ab ambobus: huius autē causa pfecto est: q: humiditate aere plenū est pp nām enim aereā fertur super alios liquores: q: aer leuis in aqua sursum fert̄ ad liquidorū ipsi eiem: modus aūt quo a gelido incrassat̄ est: q: gelidū ex spirituali humido aereo spissato facit: q: humidū aqueū ⁊ commiscet ipsum ei cū grauat tale humidū ad aqueum qđ est in oleo: grauat etiā aqueū ad subtile terreū qđ est in oleo: ⁊ tūc cōmixtio horū terreū fit in profundo p motū ad centrū ⁊ hac de causa spissatur oleū in tpe frigoris. Quotienscūq̄ enim fit cōmixtio quedā ab ambob⁹. s. aqua ⁊ oleo: oleū per talem operationē incrassat aquā ⁊ oleum totū fit pingue per aque frigiditatē qđ talem qualis dicta est impressionē in oleo relinquit: impinguatur etiā ab igne excellenter calido ⁊ tēpore qđ calidum est moderate. Si enim sit ignis excellens faciēs bullire oleum absq̄ dubio aliquid resolueretur de subtilioribus olei ⁊ tunc reliqua magis inspissant̄ ⁊ cōstant q: tunc terreum olei subtilius effectū per ignem magis miscetur humido aqueo ⁊ illud magis miscet̄ aereo: ⁊ vnūquodq̄ ipsorum magis apprehēdit aliquid ⁊ tenent se fortiter pter viscositatē: ⁊ hec incrassatio olei quasi est per motū partiū eius ad superficiē ipsius: ⁊ ibi se apprehēdentium ⁊ tenētium: q: tamē humidum olei non effluit extra partes suas: sed semp remanet infra eas apprehēsum ⁊ econuerso terrestres remanent infra ipsum. ⁊ ideo dictū fuit supra ꝙ oleū nō extrahitur: q: in omni qđ extrahitur humidū ab interioribus fluit ad exteriora nec iteriora trahit secum sed relinquit ea simpliciter a calido autē non excellente sicut est calidum aeris in estate et incrassatur ⁊ albescit: q: tunc aliquid humidi aquei euaporatur ⁊ tūc impinguat̄ q: quādo marcescit siue putrescit calor naturalis eius euocatur a calore aeris circūstantis: tunc calidum naturale qđ est in ipso nimis efficitur. lz hoc totū nō possit exire propter viscositatē partium ipsum fortiter tenentium: hoc autē facto aereum qđ est in ipso ingrossat̄ ⁊ grauatur ab indigētia caloris ad aqueū ⁊ terreum: ⁊ ita erit pingue ⁊ plus cōstans q̄ prius cū autē est tenue recipit lucē in pfundo sui: ⁊ ideo videtur clarum: ⁊ cū spissatur tunc incipit diffundi lux in superficie ipsius: ⁊ sic apparet albū sit ergo vtroq̄ istorū duorū modorū eadem passio in oleo: scilicet incrassatio: ⁊ cum agit moderatus calor aeris fit ab eadem causa proxima. s. ab indigentia caloris lz non eodem modo tunc fiat: q: vno modo fit frigore exterioris: alio autē modo fit ab interiori frigore olei: sed neq̄ a calido neq̄ a frigore arescit sz neq̄ sol neq̄ infrigidatio desiccat oleum sm ꝙ siccatio est coagulatio siue cōstantia terrestriū per humidi sequestrationē vel eductionē. Huius autē causa nō est solum que dicta est. s. ꝙ viscosum est sed etiā q: est plenum aere ⁊ ille aer inspissatur sicut dictum est tam a calido per accidens q̄ a frigido p se. ⁊ sicut oleum nō siccatur ita neq̄ extrahitur ab igne cuius causa iam dicta est. scilicet q: non exhalat multum nec decurrit ad exteriora humidum eius pter viscositatē: ⁊ q: aere plenum est. ⁊ viscosum ideo retinet lumen qđ intrat in profundum eius: ⁊ ideo sparsum in tenebris aliquātulū illustrat. ⁊ ideo nante querētes anchoras in profundum aque emittunt sub aqua ex ore oleum hoc igitur illuminat ve facilius videant anchoras ⁊ cetera que querūt in profundo maris: oīum aūt horū de quibus dictum est ꝙ sunt cōmuniter terre ⁊ mixta sunt ex terra ⁊ aqua aut equaliter aut inequaliter: que autem inequaliter mixta sūt appellari debēt vel denominari terrea vel aquea:

vel aquea: que autem equaliter sunt mixta debent denominari a multitudine equaliter mixtorum: vt dicantur nõ terrea nec aquea sed mixta ex terra ꝛ aqua: lꝫ enim vinum diximus esse spēm aque: tamen aliqd vinuꝫ inuenitur terrestre multum spissuꝫ qḋ crescit in locis calidis sicut infra dicemus vinū de arcadia: ꝛ illud quando mixtum est ꝛ elixatur a calido ꝛ coagulatur: elixatur quidem: qa calido inspissatur extracto humido ab interiori terrestriuꝫ que sunt in ipso coagulatur autē si euapo: auerit humiduꝫ per calidum: hoc enim modo vinum ꝑditum ꝛ allatum quarūdam terrarum elixatur ꝛ coagulatur. hec igitur dicta sunt de his que cōmuniter sunt terre ꝛ aque ꝛ a calido coagulantur vel impinguantur tam a frigido ꝙ̄ a calido.

¶ Cap. 12m. Quorum que non arescunt a calido propria materia est aquea ꝛ efficiens est frigiditas.

Absqꝫ omnibus autē huiꝰ arefactionis hoc est per calidum ad arefactionē vel arefactionis spēm deductus est aqua vel aque spēs: ꝛ ideo de diuersitate illorum in coagulatione ꝛ impinguatione volumus facere tractatū similem ei quē fecimus de diuersitate eorum que sunt cōiter terre ꝛ aque. Materiam autem oīm istorum dicimus esse aquā ꝛ huius signum qdam qa vapor non resoluitur nisi ab humore aque: vaporē enīꝫ dicimus euaporationem siue exhalationē humidam ꝛ fumū dicimus exhalationeꝫ siccā sicut in antecedentibꝰ libris huius docuimus. Si quis autem ingenijs experimentorum colligere velit vapor resolutus ex talibꝰ constat in ipsis ꝛ inspissatur in aquam: cōstat ergo ꝙ elevatur ex aq. Sunt ergo aque species quecūqꝫ euaporant vapore exhalationis qbus aūt deest potentia vaporādi fumantia sunt ꝛ sunt terrea sicca hūtia humidū victum per siccū terreum: et ideo aquā generalius hic accipimus ꝙ̄ superius vbi diximus aque spēs esse qḋ nullam vel exiguam hꝫ hypostasiꝫ in fundo: ꝛ nō habet viscositatē: hic enī dicimus aquam cuius humidum vincit siccuꝫ qḋ in ipso est ꝛ facit ipm fluere qa ille est actus humidi sm se ex hoc ꝙ ipsum nō terminatur proprio termino: habita aūt ꝓpria materia istorum dicemus ꝓprium efficiens eorum qḋ ea deducit ad aliquā spēm arefactionis que sunt coagulatio ꝛ conglutinatio ꝛ inspissatio sicut superius habitum est: ꝛ ꝙ ea etiam aliquando deducit ad impinguationem quādo spēs arefactionis in eis inducere non potest. diximus autem supra ꝙ quedā istorū a gelido impinguātur ꝛ desiccātur coagulata: gelidum enīꝫ aliquando coagulat ꝛ arefacit aquam sicut pꝫ in metallicis. Aliquando autē impinguat quando aerē īspissat ad aque humorem sicut supra ostēdimus in oleo: conglutinatio aūt que sit per humidum viscosum qḋ comprimit frigus in partes sicci vt coherēant supra diximus esse quādam spēꝫ arefactionis: hec igitur que non recipiunt arefactionis species a calido sicco quantum ad māṁ sunt aqua in cōi accepta et ꝓpriū efficiēs in eis coagulatiōis ꝛ ipinguatiōis est calidū.

¶ Cap. 13m. De diuersitate eorum que sunt fluida aquea et coagulantur vel impinguantur.

Tex. co. 41.

Tangamus ergo nūc omnem diuersitatem istorum sicut aūt tetigimus diuersitatem istorum que a calido impinguantur vel arescūt dicamus igitur resumentes ꝙ quecunqꝫ impinguantur simul ꝛ coagulantur a frigido sūt magis aque: qa sunt in actu fluida sicut aqua ꝛ nō sunt terminata sicut terra nec euanantia sunt sicut aerea. Horum autē que hoc mō naliter sunt aque plus diuersitas est multa. ꝛ sunt sicut vinū tenue ꝛ vrina acetū ꝛ liscinīū ꝛ serum: acetuꝫ aūt differt a vino qa ex ipso partes ignis euolauerunt: ꝛ lꝫ acetuꝫ sit in actione ꝓpter ꝑcedens calidū naturale qḋ fuit in ipso: tamen frigiduꝫ est ꝛ plus aquee nature ꝙ̄ vinū. liscinīū aūt voco quālibet colatam aquā per combusta acuta puluerizata: ꝛ ideo oēs aque alchimice liscinia sunt quedā: humidū autē aqueum fluens qḋ hic vocamus aquā natum est in calido sicco aut in frigido sicco. ꝛ siqdem est ex frigido sicco tūc est eliquatū ab ipso sicut seruꝫ: qa si ad huc esset cuꝫ ipso tūc nō eēt spēs: qa coagularetur id enī permixtū est a calido sicco: qḋ non cōtingit alicui qḋ est aque spēs. Si aūt est in calido sicco aut est adhuc in ipso calidū siccū: aut euolauit ex ipso. Et si euolauit tūc est acetū. Si aūt est adhuc eū ipso aut naturale aut accidentaliter: ꝛ si est accidētaliter tūc ē liscinīū. Si autē nāliter aut sm viā gñationis aut resolutiōis ꝛ primo qdem modo est vinū ꝛ scdo modo est vrina. Quecūqꝫ autem a frigore densantur illa per māṁ diuersificantur qa quedā eorum sunt aeris plus: ꝛ quedā sunt terre: ꝛ quedā sūt cōiter aque ꝛ aeris: ꝛ quedā cōia aque ꝛ terre. cuꝫ tñ oīa sint fluida sicut aqua fluit: voco autē densari omnia quorum partes plus incipiunt cōstare siue indurentur siue nō indurentur. mel enim qḋ densatur ꝛ nō induratur frigido ē terrestri: ꝛ ideo et est siccum in virtute: oleū etiā qḋ densatur frigido est terrestre: ꝛ ideo ē est aereum. vinū autē forte purū est aereū ꝛ aqueū sanguis autem ꝛ lac sunt cōia quantū ad māṁ terre ꝛ aque hec igitur omnia densantur frigido lꝫ sint fluida ꝛ ideo cōiter loquēdo aque spēs dicta. Magis autē inter omnia humida fluentia densantur citius que in essentia sua hñt multa terrestria sm virtutē lꝫ sm actū sint fluentia sicut sunt oīa fluida ꝛ humida ex qbuscunqꝫ sit nitrū ꝛ sales omnes sm salis oēm diuersitatē: ꝛ que in se hñt lapideas vires sicut sunt humida ex qbus fiunt lapides. quecūqꝫ autē sunt simplicia de genere humidorum sicut aque que est elemētuꝫ. Illa nec coagulantur nec densantur neqꝫ spissantur a calore. sicut in āntecedētibꝰ est ostēsuꝫ: ꝛ qa aqua talem hꝫ nām: ꝛ serū est spēs aque relinquitur ꝙ nec ipm serum cōdensetur nec inspissetur a calido siue adhuc sit infusuꝫ in suba lactis in lacte non coagulato siue sit separatuꝫ ab ipso: cū enī nō est separatuꝫ serum a lacte exuri pōt in lacte: qḋ coalescit sicut aqua exuritur: ꝛ tunc illa exustiōe elixatur terreum lactis: ꝛ fit stiptirū hoc enim in lacte fieri pōt cū lactis suba ꝯstet ex oppositis que sunt terrestre grossum siccum ꝛ aqueum humidū tenue. Qualitercūqꝫ ergo aliqs elixat terreum lactis nunqꝫ densabitur serum per calidū siue fiat elixationē adhuc sero nō separato a lacte sicut faciūt medici lac opizantes siue separent lac ꝛ serum lac enim lꝫ sit fluidū cū frigido ꝛ lapidibꝰ candētibꝰ proiectis in ipso ꝛ extinctis ꝑ adustionē aque ꝛ exiccationē terrei acqrit opiate medicine virtutē. cuius est restringere fluxū ventris ꝛ obuiare vaporibꝰ facientibꝰ fluxū ꝛ resoluere eos: ꝛ ideo lac tale dr opizatuꝫ: ꝛ vtuntur eo medici ꝯtra fluxum imoderatū ventris. Sic ergo cōstat ꝙ aduritur serum ꝛ non inspissatur. alio aūt modo per coagulationem lactis sequestrantur serum ꝛ caseus ꝛ serum sequestratuꝫ si bene sequestratū est nunqꝫ postea inspissatur calido neqꝫ pinguescat sꝫ ad ignē si diu fuerit exuritur ꝛ ꝯsumitur sicut aqua.

Nota de lacte chalibeato.

¶ Cap. 14m. De lacte ꝛ sanguine quodam que ꝓpter nimiā aquositatem non coagulantur.

Tex. co. 41.

Si vo aliqḋ lac inuenitur qḋ non habet caseuꝫ vel adeo paucū ꝙ nō est separabile a sero sicut lac camelorum: illud erit non cōiter aque ꝛ terre sed erit magis ꝛ fere totū aque: ꝛ ideo non erit nutrimentū vel parum nutriet: ꝛ de sanguine sir: qa sanguis qui cōiter est terre ꝛ aque expositꝰ ad frigidum aerem infrigidatur ꝛ inspissatur ꝛ desiccatur ꝛ coagulatur sed flegma aqueū subtile ꝛ sanguis multo tali flegmate infusus: ita ꝙ parū habet ruboris magis est aqueus ꝛ parū terre habens: ꝛ ideo non coagulatur frigido ista enī sūt frigida: ꝛ ideo etiā nō hñt vias que sunt vestigia pororum qa tales vie pororum sūt terreorum ꝛ solidorum: que in se terminari pñt et in se ꝯtinere ita ꝙ ps nō fluit ad partē aquea enī aut poros nō hñt: aut si hñt ꝯtinue delentur in ipsis qa vna ps in eis fluit sup aliā: eo ꝙ quelibet earum male ꝓprio termino terminatur: ꝛ iō sublata nā qua pori insunt corporibꝰ: aque ꝛ siccū terreuꝫ nō coagulantur ꝛ huiꝰ cā qa desiccari nō pñt humido cōpresso per frigidū ꝛ educto per calidū: qa id qḋ relictū est in eis nō est nisi aq̄ vel de terrestri est ita parum ꝙ ꝯgregari nō pōt: sic ē serum quādo caseus vnias exēptus est de ipso: signū aūt huiꝰ est qa sanguines morbidi qui sunt idigesti nolūt coagulari quādo emittuntur de corpore. Si enī essent morbidi qui sūt idigesti adusti hñ coagularentur. eū aūt sunt idigesti flegmatici sūt flegma enī ꝛ aquosus sanguis saniosa sūt: eo ꝙ sūt idigesta ꝛ nō sepata ꝛ terminata ꝓportionaliter a calore nāli.

¶ Cap. 15m. De diuersitate solubilium ꝛ insolubilium.

Tex. co. 41.

Quia vo corpora mixta non solum coagulabilia sunt ꝛ impinguabilia ꝛ cōglutinabilia sꝫ ēt solubilia per liquefactionē ꝛ mollificationem: ꝛ nos iā supra diximus diuersitateꝫ oīuꝫ eorum que sunt coagulabilia: siue per frigidū. siue per calidūꝫ: ꝛ

diuersitatem impinguabilium: restat vt hic dicamus de diuersitate solubilium: et opz nos cum eis dicere de insolubilibus: eo q oppositor est eadē disciplina dicam⁹ ergo q corpor quedam solubilia: quedā insolubilia. solubilia quidem vt nitrum et sal: et quedā metallica insolubilia aūt vt later: adhuc aūt quedaz corpor sunt mollificabilia vt cornu: quedam īmollificabilia quēadmoduz in artificialib⁹ est later et in naturalibus eſt lapis. talis autez diuersitatis corpor ſm has passiones causa est qđ diximus supra. s. contrarior effectuum cause sunt cōtrarie: et ideo accidit q si aliqd coagulaf duobus. s. arido et frigido necesse est q soluatur duob⁹ illis: que sunt calidum et humidū necesse est ergo q ois solutio fiat p ignem vel aquā: qa ista duo elementa in vtraqz qlitate sunt cōtraria. quecūqz ergo coagulanf solo igne illa soluūtur per aquam solaz sicut sales: et quecunqz ex humido frigido coagulantur sicut metalla igne solo soluuntur. Si aūt aliqd coagulatur duob⁹ nō simul sed successiue agentib⁹. i. maxime insolubile talia aūt fiunt corpora que sunt primo calefacta: et arefacta: et deinceps cōpleref coagulatio eor per frigidum. In talib⁹ autem contingit q postqz plurimū humidū egressuz est et res exiccata per calidū et frigidum comprimitur humidū qđ euaporabiliter in eis post calefactionē remāsit dispersum in partib⁹ arefactis et tūc partibus materie adunatur. In tali aūt compressione adeo coadunanf partes mixti corporis: q postea nō prebent trāsitum humido corpori: qđ debet soluere ipm ū solui posset. et ideo talia nō soluuntur. calidū enim nō soluit talia: qa calidū non soluit nisi ea que coagulanf frigido hec aūt calido sunt coagulata. Ista enim ab aqua que sunt frigida et humida nō soluentur: qa aqua non soluit nisi ea que calido solo coagulata sunt. Ista autem coagulata sunt frigido sicut posuimus ferrū enim et cetera metallica ppter hoc soluunf calido: qa solo frigido infrigidata sunt coagulata. et sales soluūtur humido frigido qa solo calido sicco sunt coagulata. ista autē cum sint coagulata tā calido sicco qz frigido sicco nō possunt solui nec per calidū siccum: nec per frigidum humidū: qa aliter contingeret q idē esset coagulans et soluens: et sic contrariorum ſm idez eēt idē effectus essentialis quod est impossibile.

Tex.cõ.42.

¶ Cap. 16[m]. Et est digressio declarans dubitabilia que sunt circa solubilia et insolubilia.

Oritur autem de dictis dubitatio: si eni quedā sunt insolubilia eo q ipsa coagulata sunt per calidum siccū pmo: et postea per frigidū siccuz: videtur q etiaz quedā sunt insolubilia eo q ipsa primo sunt coagulata per frigidū siccum et postea per calidū siccū. hec ergo diuersitas dz eē inter omiomera mixta pcipue cū talia apud nām inueniantur: qa perspicuū corpus mālr cōponif de nā pspicui simplicis: sunt aūt multi lapides pciosi perspicui sicut cristallus et berillus et multi alij. Sūt ergo aquei qaūtum ad māz ſm ergo doctrinam in pcedentibus habitam nō possunt primo coagulari nisi per frigidū. Uidemus enīz q nō soluūtur per calidum. ergo sunt coagulati per cōpositionē frigidi pmo et postea per cōpositionem calidi ergo opz ostendi causas huius insolubilitatis vel doctrina est imperfecta. ¶ Amplius cū calidum sit determināns omnia mixta videf q calidū sit dās vltimū cōplementum: ergo sua actio vltima dz eē cōplēs coagulationem et nō actio frigidi. ¶ Amplius eū frigus cā immobilitatis et priuationis esse et mot⁹: ergo nunqz pōt eē completiuū alicui⁹ eē et gñationis per coagulationē. ¶ Adhuc autez si calidū affatinā totū euaporare facit humidū cū coagulando desiccat efficif res eēntialr sicca. In re autem essentialr sicca nullū pōt cōprimi humidū eo q nullū tale humidū sit in ipsa. ¶ Si forte dicas qđ cōtinuans humiduz cōprimif per frigidū eo q nō sit sublatū per calidū qa si hoc auferef corpus mixtū hic nihil eē videf qa si hoc humidū cōprimif p siccum oportet q ad centrū comprimaf. ergo relinquit exteriora coactum stare in interiorib⁹: ergo exteriora eēnt discōtinua et hoc nō videmus. ¶ Ulterius dubium est quare talia que primo coagulantur calido sicco et postea frigido sicco sint simpliciter insolubilia. Adhuc enim habēt vnum cōtrariū qđ ſm se est solutiuuz qđ est humidū. ¶ Et si dicas q humidū intrare non potest nisi soluat: videf hoc nihil esse: qa calidū potius est apertiuuz poror qz clausiuū: post operationem ergo calidi melius et liberius intrat humidū qz ant. ¶ Si dicas q frigore cōprimunf pori hoc stare non pōt qa frigus non comprimit id qđ est solidum. solidum autē iam corpus effectuz est per arefactionē calidi sicci. ¶ Adhuc autem vie alique sunt per qs exiuit humidū per calidū: istas autez vias nihil clausisse videf per illas ergo ingrediens humidum videf posse facere solutionē. Adhuc aūt videf res terrestris insolubiliter per solū calidū siccū coagulata poni: cur eni later statim de fornace accept⁹ in humidū frigidum: qđ est solutiuuz eor que calido sicco coagulanf later nō soluitur ita q liquescat: lz forte scidi posset vel fariuari postea: videtur ergo imperfecta eē doctrina ista de diuersitate solubilium vel insolubiliuz. ¶ Dico autem ad oia hec: quoniaz ista doctrina perfecta est et bona: qz in corporibus mixtis siue per artem siue per naturam nunqz pōt incipere coagulatio a frigido et cōpleri postea a calido: quia de necessitate in oppositione calidi in coagulato frigido interuenit solutio humidi qđ est in ipso cuius pbatio euidens est: qa coagulata frigido oia sunt aquea que sunt essentialiter humida et coagulatio eor est cōpressione humidi in ipsis. Cū ergo calidum agit in ipsa necessario aget extrahendo humidū ex ipsis vt faciat ea essentialr sicca nunqz at autem extrahit humiduz nisi prius soluat ipm et vaporabile faciat: pstat ergo q interuenit solutio inter coagulationem a frigido factam pmo et arefactionem et coagulationez que fit a calido. et ideo illa nō possunt esse insolubiliter coagulata sed que incipiūt coagulari a frigido compleri nō possunt per calidum sicut iā ostēdimus. talia enim in natura nunqz inueniuntur nec ea inuenire est possibile lapides enim perspicui absqz dubio cōstāt ex humido aqueo imixta plurima luce et virtute corpor celestium sed tñ non coagulanf nisi frigido sicut nec metallica quedā lz enī cōmixtio eor fiat calido tamē coagulatio nō fit nisi frigido sed fit sicut dicit Arist. remoto vniuersaliter ab ipsis calido tum enim aqueū sit dilatatiuuz poror et frigidum pstrictiuum eorūdem pstingit ppter māmi. s. aqueum humidum et frigidum adeo cōstringi poros q calido nullo modo pz ingressus et cum humidū eorum cōpressum sit ad centrum et calidum ad cētrum pertingere non possit contingit in eis q potius psumptis ptinue exterioribus partibus lapides perspicui exuruntur vt aqua qz soluanf humido fluente a centro eor ad exteriora hoc etiam pprie vocaf solui humidum. Nos autem de talibus faciemus tractatum in libro de lapidibus nō enim pertinet ad istam sciam que generalis est sz potius ad spālem tractatum de lapidib⁹. sz autem sit calidū cōmixtiuuz et terminatiuū inquātum est naturale non tñ hz hoc inquātuz est calidū sicut nos in ancedētibus istius doctrine docuimus: sz inquātū est calidū operaf māam alterādo et disponēdo eā. et sic pōt initiari per ipm aliquid qđ postea per frigidū psumaf. ita enim operaf in illis de quib⁹ mō itēdimus. hī eni pcedimus q frigiduz est coadunatiuuz et partiuz pterctiuū ex parte māe qđ autez dicif aliquādo qlitas mortificatiua ostēsa est rō in antehabitis sed quādo nō est excellens facit partes pfiare sub forma et figura: lz eniz sit cā priuatiua mot⁹ nō tñ est cā priuatiua eē et figure simplr. Qđ aūt obijcitur q calidum totū educat humidum dicendū q educit humidū abundans et non pstinuās: et pter humidum pstinuans post operationē calidi relinquit humidum vaporabiliter oppressuz in partib⁹ corporis exiccati per calidū et mollificat ipsum sicut est videre in recenti pane qui mollis est ppter humidū discurrēs vaporabilr in partib⁹ eius: et illud humidū cōprimif per frigidū in fundo eius et ideo postea indurat et sic est in laterib⁹ et lapidib⁹ qui primo calido desiccanf et postea cōprimitur humidū vaporabiliter diffusum in eis et adunaf partib⁹ terrestrib⁹: et tūc indurant et sic coagulatio cōpletur eor per frigidū. ¶ Ad illud aūt qđ vlterius querif q adhuc relinquaf vnū pariuz. s. humidū q talia soluere potest dicendū ſm sniam Aristo. q humidum aqueū intrare non potest in corpus taliter coagulatum cuius due sunt cause. s. tortuositas poror et cōstrictio eorum. tortuositas autē causaf a calido incuruante per siccitatem vnā partē super aliā: et per psequens intorquentē poros et claudentē sicut nos explanauimus in ancedēte tractatu vbi locuti fuimus de cā siccitatis eoruz que per optbesim digerantur in exteriorib⁹. stringuntur autem per idem calidum

Solo pħs

calidum quando facit exhalare humidū: ⁊ tunc stringit vna pars terrestris super aliā; nec humidū aqueū qđ est incorporatum ⁊ grossius humidū qđ in simplici corpore esse pōt: neq̄ valet intrare per poros per quos exiuit humidū spūale vaporabile: qđ est multo subtilius ipso: ⁊ per virtutem caloris perforat ⁊ intorquetur per minimas vias qđ nō pōt facere grossum ⁊ ebes humidum aqueum. Ad aliud dicendum ꝙ in veritate si later candens ponat in aqua calidum repercutitur ad interiora: ⁊ secum trahit paruum humidū qđ remansit ⁊ incendit ipsum ⁊ resumit: ⁊ ideo later postea scidit ⁊ forte firmat: ⁊ hoc ↄtingit ꝑpter frigus nō propter humidū; sed humidū non intrat ꝑpter causas quas diximus: ⁊ tunc coagulat later ⁊ ↄstringitur propter frigus aque: ⁊ tunc adhuc ab vtroq; coagulatur. Si autem in feruenti aqua ponitur: dicēdum ꝙ adhuc non liquescit ꝑpter stricturam pororum. sed tamen nō coadunatur humidum eius nisi in frigore compleat vt dictū est. Ex his liquet quare lapides de terra eruti qui sunt aliquantulū molles indurantur in muro in aere posito. Calor eni loci qui fuit ex fumis terre resoluit in eis humidū naturale ↄtinuans partes materie. ⁊ ille calor expellitur a frigore in aere. ⁊ tunc coadunatur humidū: ⁊ id qđ superfuit ↄtinuitati resoluitur cum calido egrediente: ⁊ tunc indurat lapis. Patet etiam quare qdam lapides post gelu resoluti calore solis scindūtur: ⁊ qdam resoluuntur in frigore ⁊ etiam quedam ligna: frigus enim calorem in corporibus diffusum propellit ad interiora: ⁊ ille secum trahit humidum: ⁊ superficies exterior destituitur humido: ⁊ hoc quādiu humido moto ad interiora comprimit stat ↄtinua ⁊ integra: sed quando rediēs calidū extrahit calidū interius reddit humidum: ⁊ quia iam mobile factum est: ⁊ nō est partib⁹ terrestribus bene coadunatū euaporat: ⁊ tunc lapis scinditur in paruas particulas. ⁊ ꝙ hec sit causa patet per hoc: ꝙ hoc frequenter accidit lapidib⁹ valde duris: qui non sunt bone cōmixtionis: in frigorib⁹ autem magnis dissoluuntur ligna ⁊ lapides: ꝑpter hoc ꝙ sunt tenues: ⁊ cū nō potest propelli calidū ⁊ humidū in profundum diuiditur in extrema ⁊ recedit a medio: ⁊ tunc dissoluitur cum magno sono: aliquando enim si sint lapides ⁊ ligna spissa scinduntur in extremis ⁊ medium manet continuum.

¶ Cap. 17m. De lignis que nō liquātur: ⁊ quare hebenus nō natat ⁊ quedam alia ligna.

Tex. cō. 41.

Videamus ergo nūc istis expeditis ⁊ videam⁹ que ⁊ quare sint solubilia ⁊ insolubilia. Dico autem ꝙ ligna s̄m oēm sui speciem ⁊ genus quātum ad materiam sunt terre ⁊ aeris: cui⁹ signū est ꝙ combustibilia sunt cū nos sciamus solā aeris humiditatem esse ignis nutrimentum ⁊ fomentum: eo ꝙ aquea sunt sibi ↄtraria: cuius ratio ⁊ causa a nobis in libro de gn̄atione ⁊ corruptiōe tacta est. Quia enim aerea humiditas extra se fluit: qui mot⁹ est calidi: fō calidi est subiectū ⁊ nutrimentū illa humiditas: ⁊ quia humiditas aque fluit infra se ⁊ quelibet pars supra quālibet partem versus centrum: ideo igni est contraria: ⁊ ignis extinguitur in ea. Ligna vō que tale humidum habent: tale autem humidum partes terre fluere a se non facit: sed potius adunat eas ⁊ ideo ligna nō sunt liquabilia: sed combustibilia: ⁊ ꝑpter aereum multū qđ habent aque supernatant preter magnā hebenū nigram que mergit. quia cetera ligna ab ipsa aeris habēt plus: sed ex hebeno nigra aer expirauit. ⁊ ideo qđ remansit in ea plus est terre ꝙ̄ aeris. ¶ Est autē obseruandū ad intelligentiam dictorū ꝙ humidū aereū licet sit simplex in substantia tn̄ triplex est in virtute: quando cōmiscet cū humido aqueo: vel cū sicco terreo vel cū vtroq;: quādoq; eni sequit formā ⁊ motum aeris trahēs secū humidum aqueū: ⁊ siccum terreū: ⁊ tunc est multū vaporosum ⁊ subtile ⁊ ex sua vaporositate rarificat partes corporis in cui⁹ venit compositionē: rarificādo autem facit eas porosas: ⁊ fiat in poris illis replens eos ⁊ sic facit cōmixtionē ligni s̄m suū genus sed forte aliquod lignū ꝑpter aliqđ accidens parū hʒ de ipso. aliquando autē spissat aereū in aqueū fluens multum: cū quo est terrestre subtile permixtū: ꝑpter qđ aqueū humidum est viscosum effectū tūc spumat in humido illo: ⁊ facit pinguedinem aliquādo aūt ingrossatur valde nō in aqueo sed terrestri grosso: ⁊ tunc nihil amplius facit nisi ꝙ cōmiscet sibi inuicē optime partes terrestres: ⁊ tunc facit lignum solidū ⁊ ↄtinuū sicut est lapis ouculus sicut fit in hebeno nigra per hoc eni ꝙ subtile est humidū bene cōmiscet: ⁊ per hoc ꝙ est fluxibile facit fluere partem super parte ⁊ efficitur planū ⁊ politum valde sicut lapis politus: ⁊ ita est in hebeno nigra. ⁊ quia tale humidū multū est iuxta nāā humidi aquei ideo partes aeris multe euolant de ipso ⁊ tūc claudit poros per fluxibilitatem suam ⁊ grauat per terrestreitatē: ⁊ ideo mergit: mergit aūt nigra hebenus ⁊ nō alba: quia exteriora hebeni sūt alba: ⁊ in illis agit sol ⁊ extrahit ⁊ subtiliat humidū: ꝑpter qđ terrestre decoctū in humido albū efficitur ⁊ quia multū subtiliat ipsū: ⁊ subtile hʒ aperire poros: ideo hec alba hebenus apparet porosa ⁊ nō mergit nec ita ē polita sicut nigra. Quercus autem diu iacens in aqua nigra efficitur ⁊ mergit sub aqua. quia frigore aque humidū aereum et aqueū ⁊ terreū grossum ↄuertitur. nō est autē inconueniens quin in aliis lignis multū fiat similiter aūt vt prius diximus est terre tm̄mō: nec humidū habet nisi ↄtinuās partes ipsius. ⁊ hoc est ideo: quia paulatim coagulat arescēs educto ex ipso humido: cū autē humidū egressum est nō pōt intrare in ipsum aqua per eosdē poros per quos exiuit humidū vaporabile: cuius cā superius dicta est: ⁊ ideo per humidū nō soluit eadē etiā nō souet illud cū ipm coagulauerit ipm sicut prius diximus: ⁊ ideo nō soluit oino solone que est elixatio humidi a centro in quo per frigidū cōpressū est. diximus ergo qd sit coagulatio ⁊ qd liquefactio ⁊ per quas causas fiunt ⁊ que sit eis diuersitas subiectorum corporum.

¶ Cap. 18m. Et est ↄclusio ex prehabitis habita inferius ꝙ omnia corpora omiomera ↄstant ex quatuor primis: ⁊ precipue ex passiuis que sunt humidum ⁊ siccū siue terra ⁊ aqua ⁊ est enumerās ea que posterius determinanda sunt.

Tex. cō. 42.

Ex his autem que dicta sunt vlterius perspicuū est qm̄ omnia corpora mixta coagulant a calido ⁊ frigido. Calidū enim ⁊ frigidū coagulantia ⁊ impinguātia faciunt corpora mixta: ⁊ operant ea sicut diximus: ⁊ quia ab ipsis ↄdūtur ⁊ finiunt necesse est ꝙ in oibus eis sit caliditas: quia illa est cōmiscens ⁊ generans sicut sepe supra ꝑbauimus. Est autem in qbusdam eorū algor quando per indigestionē vel per putrefactionem deficit caliditas. Cū aūt calidū ⁊ frigidum in corporib⁹ mixtis existāt pp facere sicut diximus. humiditas autē ⁊ ariditas que sunt qualitates passiue sunt in eisdē ꝑpter pati: ꝑp; ꝙ oia cōia hoc est cōmixta participēt istis q̄tuor qualitatib⁹ oibus igit oia omiomera mālliter cōstant ex aq̄ ⁊ terra sicut ex passiuis: siue sint in plantis siue in sensibilibus siue in metallis: velut e aurū ⁊ argentū: ⁊ quecūq; alia huiusmodi: ↄstant autē ex ipsis ⁊ ex vapore resoluto ex ipsis sicut diximus in fine tertii huius libri scie: lʒ autem ibi hoc diximus: tn̄ ꝑbauimus illud duab⁹ rōnibus: quarū vna est. ꝙ hic corpora vniuersa differūt ab inuicē in eo ꝙ est posse facere siue agere in sensum immutando ipm ꝑpriis sensibilibus: vnūquodq; enim eorum album ⁊ odoriferū vini vel sonans ⁊ dulce ⁊ calidū est ⁊ gelidum ⁊ s̄m ꝙ operat ⁊ facit aliqd in sensu mutādo ipsum s̄m aliquid istorum: sicut aūt diximus in secūdo de generatiōe ⁊ corruptiōe oia sensibilia secūda ⁊ secūde qualitates reducūtur ad ꝑmas: sicut ad causas ipsarum: ergo que differūt secūdis differūt ⁊ primis: sʒ prime sunt quatuor dicte quarū due sūt actiue ⁊ due passiue: ergo omnia omiomera differūt quatuor dictis qualitatib⁹ ꝑmis ¶ Secūda ratio est quia omnia omiomera magis differunt passionibus sibi inter omnes magis ꝑpriis. Magis autem ꝑprie passiones passibiliū corporum sunt que ex passiuis qualitatibus insunt eis: cū ergo omiomera sunt passibilia ꝑcipue his passionib⁹ que causant in ipsis ex qualitatibus passiuis humido ⁊ arido: passiōes autem ille sicut ex oībus prehabitis pʒ sunt liquabile ⁊ coagulabile ⁊ curuabile ⁊ cūcta talia que in omiomeris inueniunt ergo his maxime differunt ⁊ distinguūtur sunt autē passiua velut humidū et aridū: ⁊ que his distinguunt ⁊ differūt sunt velut os ⁊ caro ⁊ neruus atq; lignū: necnon cortex ⁊ lapis ⁊ metallorū gña ⁊ aliorū vnūquodq; omiomerorū ⁊ phisicorū corporū: lʒ ergo de his diximus iā s̄m causas eorū in vniuersali tamē iterū redibimus in particulari ⁊ in speciali eorū quodlibet in speculando. Et numerabimus ꝑmo tamen ea que s̄m potētiam ꝙ̄ ea que

Vide aereū tn̄ simplex sit in substantia triplex tn̄ est in virtute.

T. cō. 7. ⁊ 8. in 2. de gn̄one ⁊ corruptiōe. 3.

Quare quod causet po' nalis et nalis ipo' in physicis corporibus.

sm impotẽtiã dicunt. Potentia quippe nalis oium physicoꝝ causaẽ ex victoria forme ⁊ actiuoꝝ super materiam. Impotentia autẽ ecõuerso ex victoria materie ⁊ passiuoꝝ sup formã nec debet mouere quẽquã ꝙ sm impotentiam dicta ꝯsideramus: qa impotẽtia in physicis non est priuatio ꝑmis sed fundaẽ super ꝯtrarium ⁊ causatur ab illo ⁊ illius ꝯtrarij effectum oportet scire. Sunt ergo que cõsideratione digna sunt numero 19. oppositiones ⁊ 38. opposita: ⁊ hec sunt coagulabile ⁊ incoagulabile: liquabile ⁊ illiquabile: mollificabile ⁊ non mollificabile: cedens pulsui ⁊ non cedens pulsui: cõminutiuũ ⁊ non cõminutiuum: irriguũ ⁊ nõ irriguum: lẽtuz ⁊ non lentuz: frangibile ⁊ nõ frangibile: formale ⁊ nõ formale: comprehensibile ⁊ nõ comprehẽsibile: tractiuum ⁊ nõ tractiuum: ductibile ⁊ nõ ductibile: liqdum ⁊ nõ liquiduz: scissibile ⁊ nõ scissibile: portionale ⁊ nõ portionale: siccabile ⁊ non siccabile: ꝯstringibile ⁊ non ꝯstringibile: combustibile ⁊ incõbustibile: vaporabile ⁊ inuaporabile: plurima enim corporibus fere differũt istis passionib' que sunt corpoꝝ physicoꝝ mixta ⁊ ideo dicemus quãdoqz virtutem inter passiuas et actiuas quatuor ꝑmas virtutes qualitatũ primaꝝ singuluz istoꝝ obtinear prius tamen sciẽduz ꝙ nõ semper id qꝺ noĩe priuatiuũ sonat est etiam vocãs in re priuationez: sicut pz in his que sunt frangibilia ⁊ infrãgibilia: cõminuibilia ⁊ incõminuibilia: ⁊c. a victoria eni forme ⁊ vigore terminãtiũ mixtũ ꝯtingit ꝙ infrangibile est ⁊ ab eisdem impotentia euenit ꝙ frangiẽ ⁊ cõminuiẽ ⁊ sic planũ est videre in multis alijs.

Tractatus Tertius Quarti Libri Metheoroꝝ de passionibus ꝯsitibus diuersitati mixtoꝝ sm ꝙ mixta sunt.

Cap. pm. Que tractatus intentio ⁊ quis dicendoꝝ ordo ⁊ de coagulabilibus passionibus ⁊ liquabilibus.

Tex. co. 42. in fine.

Itaqz qa diximus de coagulabili ⁊ incoagulabili: ⁊ liquabili ⁊ illiquabili in vniuersali causas vz eoꝝ efficientes ⁊ males ⁊ diuersitates suoꝝ subiectoꝝ assignãtes in cõi remeabimus adhuc ꝯsiderantes eadem nõ in particulari eo ꝙ hoc pertinet ad sciam particularẽ que erit de mineralibus vel lapidibus vel vegetabilibus vel aialibus. Sed hic nos ꝯsiderabimus proprias passiones istoꝝ corpoꝝ que mixta sunt eo ꝙ scientia accidentiũ propriorũ multum valet ad cognitionez subẽ eoꝝ tunc enim perfecte scimus ea quando scimus essentiales causas eorum ex ꝑcedenti tractatu ⁊ proprias passiones eoꝝ ex isto. Tangemus autez primo passiones eoꝝ que accidũt mixto ex ipsis miscibilibus sicut coagulabilium ⁊ liquabiliuz ⁊ mollificabilium postea autem tangemus proprietates mixti que sequũtur ipsum iam in eẽ ꝯstitutum ⁊ in forma sua ⁊ in sua dimensione ⁊ figura. Dicimus autẽ primo de coagulabilib' ꝙ corporum que coagulatione indurant quedam coagulationem patiuntur a calido: quedam autem a frigido. Que autem patiuntur coagulationem a calido coagulantur ab ipso humidum exiccante ꝑpter qꝺ essentialiter ⁊ actualiter efficiuntur sicca: que autem patiuntur coagulationez a gelido: patiuntur eam sic ꝙ frigidum exprimit calidũ: ⁊ in ipsis cõprimit humidum: ita tamen ꝙ calidum exiens partem educit secum de humido ⁊ ideo ista sunt essentialiter humida: lz sint actualiter sicca propter quã cãm illa que a calido coagulantur patiuntur hoc ipsuz absentia humidi: illa vo que a frigido coagulantur patiuntur hoc ipsum absentia calidi.

Tex. co. 43.

Quecunqz autem coagulatorum sunt sm naturam materie aqua vel aque species coagulãtur absentia calidi. Quecũqz vo coagulatorum sunt materialiter terra coagulantur absentia humidi hec autez omnia ex antehabitis sunt planissima de liquatione autem eorũdem eodem modo erit verum: que enim humidi absentia coagulantur humidi ꝑsentia liquantur nisi impedimentum fiat per accidens. s. ꝙ pori corporis coagulati adeo stricti fiant ꝙ strictiores ⁊ minores sint spatijs aque quemadmodum fit in latere. Quecũqz vo coagulantur humidi absentia: ⁊ non ita stringuntur pori eorum cuncta liquantur humido presente ⁊ subintrante poros ipsorum velut nitrum sal ⁊ terra que ex luto coagulatur ⁊ non est exiccata in puluerem. Que autem coagulantur calidi priuatione ⁊ absentia calido presente cuncta soluunẽ ⁊ liquantur: nisi fiat impedimentum per accidens vt in cristallo ⁊ alijs preciosis lapidibus quibusdam: ⁊ liquãtur ois quibus hoc non accidit presente calido siue vere sint coagulata: sicut plumbum ⁊ es ⁊ similia siue sint cõgelata sicut glacies quia congelationez hic sub coagulatiõe cõmuniter volumus contineri: eo ꝙ non est intentio nostra hic inuestigare differentias coagulationis ⁊ ꝯgelationis sed potius accidentia propria coagulatorum in cõmuni: sufficiat ergo qꝺ nunc dictum est de passionibus coagulabilium ⁊ incoagulabilium ⁊ liquabilium ⁊ illiquabilium.

Cap. 2m. De his que coagulanẽ ⁊ que nõ pñt coagulari.

Tex. co. 43.

Incoagulabilia vo sunt quecunqz aut non hñt humorem aquosum ꝑpter ꝯtinuitatem partes siccas: aut si hñt aquaz tñ cum aqua plurimũ hñt calidi ⁊ terrei sicut mel ⁊ mustuz quia semp ꝑpter calidum multũ sibi imixtuz sunt feruentia qa calido dissoluente humidũ eoꝝ coctum semper emittũt ampullas ad superficiẽ superiorẽ. sicut faciunt res que bulliũt. Illa enim que nihil hñt humoris aquei non possunt coagulari eo ꝙ sicut diximus in añtib' mot' coagulationis necessario incipit ab humido: ⁊ que nihil hñt humoris aquei nõ sunt humida: ⁊ ideo necesse est ꝙ sint incoagulabilia: que aũt hñt humorẽ hñt eũ cum plurimũ calido terreo coagulari nõ possunt: qm̃ calidũ cõmiscet terreum cũ aquoso ⁊ aquosuz efficiẽ inseparabile a terreo vel ꝑp abundantiã suã sic in musto: vel ꝑpter viscositatẽ suã sic in melle: abũdans aũt in ipsis calidũ impedit ne frigido coaguleẽ: sunt ꝑterea incoagulabilia quecũqz qdez aq̃ participãt sz tñ cum aqueo humore plurimum hñt humoris aerei ꝑcipue si sint viscosa sic oleũ ⁊ hydrageros hoc est argẽtũ viuũ: magis tñ oleũ est incoagulabile ꝙ argẽtũ viuũ: qa oleũ totuz exuriẽ anteqꝫ coaguleẽ sic supra docuimus sz argẽtũ viuũ ꝑp multaz cõmixtionẽ sui humidi cũ terreo nõ de facili ꝯstat ⁊ exiccatur: qa eni ꝑportionale est humidũ sicco ideo nõ adheret tãgẽti: qa siccũ tenet humiduz ne adhereat: ⁊ qa humidum vndiqz tãgit siccũ: ideo motũ hz velocẽ sic a se moueaẽ: propter qꝺ etiã argentũ viuũ nõ saẽ. In operib' aũt Alchimicis siccaẽ per multã adustionẽ ⁊ mixtione sulfuris cũ ipso nõ oino adurentis ipz. dicitẽ etiã ꝙ si in fornace ardenti ponaẽ ⁊ ligna viridia de corillo successiue in ipso voluanẽ ꝙ iduraẽ ⁊ coagulaẽ qa corillus attrahit vehemẽter humidũ: fornax autẽ caliditate sua aufert corillo hũidũ sibi cõnaturale quo ablato attrahit alienũ ex argẽto viuo: ⁊ ita diu vicissitudinari possunt ligna corilli. ꝑcipue si decorticata sint ꝙ argentum viuũ ꝯstabit ⁊ coagulaẽ calido vstiuo per nimiã siccitatem.

Modo cõgeli viui argenti.

Qꝺ aũt corillus pre alijs multis lignis attrahit humorem: pz ex hoc ꝙ si iuxta vitem planteẽ adurit eã attrahẽdo sibi humidũ vitis. Nota aũt ꝙ si hydrargerosita exicceẽ per calidũ postea per calidũ nõ solueẽ: ⁊ ideo hec exiccatio poti' est correctio argẽti viui ꝙ coagulatio. Exicceẽ enim tũc terrestre qꝺ in ipso est ⁊ deducitẽ ad lateris nãz: ⁊ ideo nõ est istãtia que inducta est de ꝑdicto exẽplo ꝙ coagulata quãdo soluuntur ⁊ soluta quãdo coagulanẽ in eadẽ specie manẽt sicut es coagulatũ ⁊ liquidũ in vna ẽ specie: hydrageros aũt ꝑdicto modo ꝯstans non manet specie vna nec in eisdẽ componentib'. Similiter autẽ si aliquid est humidũ hñs multũ hoc est viscosuz multũ illud non erit coagulatuz sic est glutẽ. Qꝺ aũt supra dictũ est ꝙ qꝺdã vinuz est coagulabile ⁊ elixabile: hic aũt diciẽ ꝙ mustũ est incoagulabile non est ꝯtrarium: qr supra diximus ꝙ hoc accidit vino ꝙ coagulatur per se tamen est incoagulabile: ⁊ propter humidi ⁊ calidi abundantiaz sic dicitur hic ⁊ tantũ dictum sit de incoagulabili.

Cap. 3m. De proprietatibus mollificabilium.

Tex. co. 44.

Mollificabilia sunt de numero coagulatoꝝ talia: quecũqz per solutionez humidi ꝑprij tactui incipiunt cedere: hec aũt sunt quecũqz sm suaz materiam sunt magis terrestria: ⁊ habent humidum ꝑprium qꝺ non in toto potest extingui ab ipsis sicut humidũ nitri ⁊ salis bene in toto astringitur: opz etiaz ꝙ nõ habeat inequaliter siccũ sicut habet later qui multo plus habet de sicco ꝙ de humido: ⁊ habet siccũ strictioribus poris ꝙ in quibus solarũ possit diffundi humidũ et si solubile humidũ haberet. opz insup ꝙ non

sint

sint tractiua: q2 illa sunt terrestria viscosa: et ideo nõ mollificant ita q cedant in pfundo sed cedũt extra seipm in longũ sicut vermis et corrigia: quinto etiã exigit q nõ sint madefactibilia humido alieno recepto in pfunduz vel in superficie sui: q2 mollificabilia sunt que per ppriũ humidũ moueri in terrestrib9 suis incipiũt et nõ per alienũ: q2 per humidũ alienũ non ptingit moueri quãlibet partez sicci terrestris sic facit humidũ ppriũ: et ideo ẽt si diffluere faciat non tñ necio mollificat alienũ. Molle enĩ et madefactũ in hoc differũt: quia molle suo humido vbiqz larat siccũ eo q ibi plurimũ humidi nãlis est cũ plurimo sicci nãlis eiusdez. sz madefactum hz alienũ humidũ in poris suis: et ideo nõ ibi plurimum alieni humidi vbiqz põt esse cũ plurimo sicci nãlis. Opz etiã tertio q mollificabilia nõ sint ductibilia que hñt plus aque q̃ terre. Si enim eẽt tãtũ terre quãtũ aque vel fere bene eẽnt mollificabilia q2 tale est ferrum: si vo haberent excellẽter plus aque eẽnt liqabilia et non mollificabilia sic plũbũ et es et argentũz et aurũ que oĩa pductibilia sunt et nõ mollificabilia: q2 soluto hũido ipsoz efficiunt liqabilia et nõ mollia. oportet aũt q oĩa talia nõ sint mollificabilia nisi igne: et ptigit q prius et posterius et plus et minus cũ enĩz mollities causet ex humido soluto in sicco q siccũ suum dat motũ aliquãtulum sm aliqod decursũ partiũ qui est a rẽtro ad superficiẽ: et econuerso ptingit q hoc totum hz ferrum et minus illo hz cornu q2 minus hz de humido solũ antẽ diffusionem humidi per siccũ hz lignum viride: cũ applicat ad ignẽ et non cedit in pfundum q2 humidũ in ipso nõ diffunditur nisi per poros: et id qð est inter poros remanet stans firmũ statu suo: sic aũt nõ est in ferro: q2 hoc vndiqz accipit motũ humidi pp subtilitatez cõmixtionis sue in ipso. In cornu aũt lz bene sit commixtũ nõ tñ est vincens terrestre vt moueat sed vt resoluat tñ: frigidũ autẽ nõ est effectiuũ mollis: q2 non resoluit sz cõprimit hũidũ: hec q̃ dicta sũt de pprietatib9 mollificabiliũ.

¶ Cap. 4m. De proprietatibus madefactibiliuz siue irrigui et non madefactibilium siue non irrigui.

Tex. co. 43.

Unt aũt corpoz liquabiliũ et nõ liqabiliũ quedã madefactibilia et quedam nõ madefactibilia. Dico aũt madefactibilia quecũqz receptibilia sunt alieni humidi in poris suis in supficie: et in pfundũ vel in superficie tñ vt efficiantur leniora ad tactũ: es enĩ de numero liquabiliũ non est madefactibile: sed humidũ in supficie põt eẽ eo q non recipit humidũ in poris intrinsecis sm iteriora vel exteriora. lana autem que nõ est liqabilis madefactibilis: tamẽ est q2 per humidum lenior efficit: et recipit humidum in poris superficialib9. terra aũt liqabilis est et madefactibilis q2 humidũ in profundũ sui nata est recipere. hec eniz duo s. lana et terra rigant differẽti tñ modo sicut dictũ est. es aũt liquabile est: et non rigabile. vt dictũ est: insuper et ab aq̃ liquabiliũ quedã sunt non madefactibilia quedã aũt madefactibilia. nitrũ enim et sal que sunt liquabilia ab aq̃ non sunt madefactibilia. ea enim que madefiũt per madefactionẽ non corrũpunt neqz fiũt aliud sed fiũt quodãmõ molliora et leniora: q2 non pprie mollescunt nisi per hũidũ nãle vt diximus sed nitrũ et sal per humidũ liquescũt et corrũpunt: et aliud efficiunt et tũc rigata non madefiũt. Alia aũt que sunt madefactibilia nequaqz liquescũt sicut lana et fruct9 qui in humido positi sine dubio humidũ in poris recipiũt et madefiũt. dicamus ergo q pfecto irrigua siue madefactibilia sũt quecũqz sunt materie terrestris et hñt poros maiores aque spatiis in qb9 põt aquã recipere: et sunt dura anteqz recipiãt aquã vel aliũ hũorez pp quã cãm terra rigaf siue humescit et etiã liquaf ab hũido sibi infuso. Nitrũ aũt liquaf et minime madefit: et hoi9 cã est: q2 nitruz et sales coagulanf calido adurẽte: et ideo sũt rare substãtie terrestris per quã vndiqz egressum est humidũ et pauci sunt pori ei9 vndiqz: et ideo aq̃ ingrediente statim diuidunf partes et dissoluunf. In terra aũt sunt pori alternati non vndiqz et transpositi per oẽm dimensionẽ eius: et ideo retinẽt humidũ donec tãgit partes terre per lõgũ et per latũ et p pfundũ sue dimẽsiõis: et hoc solũ est vere irriguũ: qð enĩ per latũ et per lõgũ: et nõ per pfundũ infusuz est illð est sz qd irriguũ: in cui9 aũt superficie tñ diffundit hũidũ dr humidũ: et nõ madefactũ siue irriguuz. Passio aũt madefactiõis multũ differt vt quolibet mõre- cipiat humidũ hoc est vtrũ in pfundũ vel non pfundũ: sz in latũ et profundũ. Est tñ attendendũ q es et argentũ et auruz liquescũt calido: sz nõ irrigant siue madefiũt ad quãdam sui emollitiem per infusionẽ. si tñ in loco hũido diu iaceãt multum maius recipiunt pondus q̃ habuerunt et hoc contigit quia imbibunt in poris humidũ qð non tamen emollit terreum: vnde falsarij ponunt aurum et argentum in loco humido: et tunc ponderat plus: et cum exiccatuz fuerit per euaporationem humidi redit ad pondus leuis.

¶ Cap. 5m. De directiuis et lentis siue curuabilib9 et de ordine dicẽdoz: in quo est digressio ad assignandã cãm istorum.

Tex. co. 44

Icemus autẽ deinceps de passionib9 omiomeri mixti que cõueniũt ei in sua qualitate et figura existenti: et hec qdẽ aliquãdo cõueniũt corpori in sua quãtitate et qualitate manẽti in sua figura nãli: sz non manet in eodem mõ situ9 partiũ eius: aliquando cõueniũt ei sm mutatiões sue figure et sm mutationem quãtitatis sue: et passio corporis que cõuenit corpori manenti in eadem quãtitate et qualitate et figura sm variationẽ situs partiũ est lentescere siue incuruari et dirigi: huic qdem opposite passiões q̃ñ sunt nõ curuari sed frangi: et etiã cõminui et primo dicemus de istis. Sũt ergo omiomeroz mixtoz quedaz lenta et directiua: vt calamus et vimẽ et gladi9: quedã aũt incuruabilia vt later et lapis. Dicimus aũt lenta et directiua simul esse quorũcunqz corpoz longitudo põt permutari ex rectitudine in periferiã siue obliqratem circulo vel circuli portionib9 quasi silem: et ecõuerso de periferia in rectitudinem lentescere et dirigi qð nihil aliud est q̃ pauci fieri siue mutari in lõgitudinez rectã et perifeciam sm beneplacitũ trãsmutantis: quãdo aũt lẽtescit siue incuruaf res differt vtrũ a sursum in deorsuz curuef ad silimdinem circuli: vel econuerso a deorsuz in sursuz. Si enim pmo modo fuerit tũc repassio que fit extrinsecus contra curuãtem deuexũ descendit. Si aũt fiat secũdo mõ tunc dicif curuũ siue concauũ qð sursuz curuãtẽ recipit in vtroqz tamen est cõuexũ et concauũ: q2 modo perifeiraliter reflexo exterior linea cõuexa est et interius eadez linea est concaua. Est igif generalr dicta curuatio quãdo motio est alicuius eadẽ saluata longitudine in concauitatẽ et conuexionez: ita q vndiqz in circuitu superficies rei potest esse in concauo et in conuexo: hoc est in oẽm partem flexibile vsualiter dictum deinde. Non aũt simul potest esse diffinitio incuruatiõis q motio sic in directũ et deuexũ et concauũ: q2 tũc simul eẽt directũ et curuũ id qð curuaref: q2 si rectuz staret in diffinitione curui tũc predicaref de eo: et hoc esse nõ põt: ppter qð diffinitio curuationis nõ est nisi motio in cõuexũ et cõcauum in omni parte superficiei siue sm longitudinẽ. omne enim qð curuaf aut curuaf a sursum in deuexitatem: aut a deorsum in cõcauitatem. Quocũqz aũt hoz modoz vno sumaf transitus et motio eius siue in ccauũ siue in deuexũ non est idem q moueri in rectitudinem curuitas enim et rectitudo sunt aliud et aliud sicut in geometria constat. Ista enim sunt curua et directiua: et curua et non directiua: et nõ curua et directiua. ¶ Est aũt hic aduertẽdũ q si fiat ptinuus mot9 a cõuexo in ccauũ sm q hic diffinita sunt nõ põt eẽ nisi sit trãsit9 p mediũ hoc aũt est directũ ergo in eadẽ trãsmutatiõe ẽ curuũz et rectũ id qð vocaf lentũ et directũ. ¶ Sz ad hoc dicendũ q mot9 nõ totus curuatio sed sm partẽ est directio: sz in eodẽ tẽpore vel nũc nõ põt esse rectũ et curuũ simul et hoc intẽdimus quãdo diximus q curuitas et rectitudo non sunt sil.

Digressio.

¶ Videf aũt ista doctrina diminuta eo q non assignata est cã ex q̃litatib9 passiuis et actiuis q̃re corpus sit lentuz et directũ. ¶ Adhuc aũt non oĩs diuersitas istoz corpoz est hic assignata: q2 quedã per se redeũt ad rectitudinẽ et non fiũt lẽta nisi aliquo incuruãte sicut boni gladij: quedã aũt redeũt ad curuitatẽ et nõ fiũt recti nisi aliquo dirigẽte sicut bone baliste arcus: et quedã mouẽt in vtrũqz: et ideo Nicola9 peripatheticus supplet hoc capĩm dicẽs q quecũqz stant curua et redeũt ad curuitatẽ humiditatẽ viscosam densataz habent ad partẽ illã ad quã incuruanf et in altero latere vbi quecũqz est hñt viscositatẽ rariorẽ et humiditati aeris sicce similẽ: que aũt directa sunt et redeũt curuata ad rectitudinẽ illa habẽt viscosaz et subtilẽ humiditatẽ multũ de aereitate hñtem hũiditatẽ vbiqz: vz per totã longitudinẽ grossa enim visco-

sitas tenax est et tractiua: et qa tenax est et extensibilis: ideo cu ad oppositu latus curuat no frangit: et qa grossa est et tractiua: et ideo cu remittit violetia redit vt prius. In altero aute latere qd est in conuexo quado id violeter est curuu et concauu coprimit subtilior et humiditas et aeris subtila in humido spuali multa coprimit in illo: et ideo quado cessat violentia incuruantis redit ad priore dispone duabus de causis. s. per viscosu qd est in altera parte retrahens per actum sicci qd est in ipso: et pp subtile humidu aereu quia inclusus est extra seipz impellunt partes copresse extra se: vt redeat ad prio e situz: et ille redeutes in curua parte extrudut alias que sunt in concaua parte: vt et ille redeat qd aut humiditate siccata vel congelata hz in parte vna necessario curuat ad illa: et qa de habet subtile per totu illud digerit et quando curuat frangit secet et in concaua parte multu frangit cu sono magno eo qp tuc aereu interceptu in ipso et copressum erupit cu sonoru diuidit partes. et hec est ca qa pectora bhdar et maganor vulnerata per telu vel leae ictu plus non valet: qa curuari no pnt in factu lapidis. hec est ca quare gladij manetes curui nihil valent: qa ferru no est expurgatu a leta viscositate que retinet lapidem: et hec no est apta ad acute secandu. hinc et est qp arcus et baliste fiut de cornibus et lignis nobilibus que pp subtile humidu reuertant in situ sue fabricationis: et ideo fortiter seruantia quidam ita deputauit ferru qp fecit inde arcuz ad sagittandu et semper quotiens cu curuabat redit fortiter iaciens.

¶ Cap. 6m. De cominuibilibus et frangibilibus in quo est digressio ad declarandu qualiter glaties est cominuibilis.

Lex. co. 44.

Corpor item quasi opposite se hntiuz ad lentus et directius queda sunt frangibilia atq cominuibilia ita et fractionis et cominutionis simul sunt susceptiua: et queda suscipiut vnu contra qp est frangibile no cominuibile et aliqd est cominuibile: et no pprie frangibile: lignu eni vtiq qd lentu est nullo modo est cominuibile: et tamen potest esse frangibile: glaties vero et lapides cominuibilia sunt et frangibilia later aut cominuibile et no frangibile: fractio aut differt a cominutione: qa fractio e separatio seu diuisio in magnas partes: cominutio est separatio in quilibet partes plurimas plures duabus: et pcipue fm vltatu modu: cominutio vo e separatio ptinui corporis in particulas minimas nollo aut no frangit vel cominuit nisi siccu coagulatu quecuq g sic sut coagulata vt multos habeat poros alternatiz siue subalternati positos qsi in eade linea et plurime tales linee vadat p corporis oes dimesioes se vbiq itersecates illa cominuibilia sut: quecuq aut hnt multos poros sd hoc no alternatos illa se frangibilia: et tatu eni hnt diuiz frangibilia et cominuibilia: que cuq aut corpora hnt vtroq mo poros dispositos illa sut frangibilia et cominuibilia: et hoc no pot ee: qp pori vtroq modo dispositi sint eqles sz opz qp maiores sint multi no alternati: et sub illis et iuxta illos sint multi p lineas se vbiq itersecantes alternatiz: cu eni in quolibet poro fit fractio tuc linea cuiuslibet dimesiois corporis se vbiq frangit et frangibus ita accedit qp ptinuu qsi p idiuisibilia diuidit: ptigit aut hoc ex multa siccitate et porositate corporis omiomeri.

Dubium.

¶ Fortassis aut mouere pot aliquem id qd diximus qp glaties e de nuero corporu cominuibiliu: cu eni aq no hbeat poros: vt ex pcedeti oste dif scia glaties que costricta aq est minus hebit poros g ipsa glaties no hz multos poros alternatos g ipsa no e cominuibilis.

Solutio.

¶ Sz ad hoc dicedu qp glaties hz aliqd sic poris alternatiz se diuidetibus: ex his eni que in 2° huius scie lib dicta sut: pstat qp sola aq simplex no coagulat i glatie sz poti aq q vaporabilis hz in se alia corpora et cetia hz vniuersam: qa oe corpus euaporabile hz in ecentia sua et subtile qd euaporabile e et grossuz a quo illud subtile educit: et ista duo sunt itersecatia se i oibus dimesionibus ad modu poroz altnatiz positoz pp qd vbi ptigit itercipi grossuz a subtili et subtile a grosso: et io cu accedit violetia frangetis diuidit in pres plurimas pluresduabus: et hac rone ponit glaties i nuero corpor cominuibiliu.

¶ Cap. 7m. De ordie tractadi et de pulsui cedentibus.

Lex. co. 45.

His aut expeditis determinabimus nuc passiones omiomeri ptinui retinetis quatitate vnu et ecentia sed mutari in figura hoc aut pot ptingere dupl'r s. aut ita qp exteriora corporis cedut in iteriora: aut exteriora cedut sz dimesionem rectu extra seipsa: his eni duobus modis tm pot mutari situs partiu in toto seruata adhuc corporis integritate vnus eni solus modus tertius ab his est. s. qp supertota cedut in inferiora et dextra etia in sinistra et hic modus cotinuo omiomero no accidit nisi cu ipsius fractura et corruptioe nos aut de talibus no itedimus hic: dicemus eni primo de his passionibus cotinui omiomeri que sunt fm qp exteriora in pte vl in toto cedut ad interius: hec eni sunt pulsui cedetia et formabilia et apphesibilia: in hoc tm pmo dicemus de his que pulsui cedut qa illa sunt sine quibus nec formatio fit nec apphensio: oia enim fiut per ipulsuz qdez sed no oia pulsui cedentia formant nec apphendunt: qa g pulsui cedetia priora sut na inter hec pp hoc prior psideratio erit de ipsis. Dico g qp pulsui cedetia sunt queda omiomera mixtor sicut es qd cedit forti pulsui et cetera que cedut leui ipulsui: queda aut non cedut leui ipulsui vt iter vua later et iter humida aq. Est aute pulsui cessio empipedi fm parte in pfundu trasactio empipedu eni est supficies exterior quati: et hec no tota in his trasit in pfundu qn ipellit vel tagit: sz pars illa qua ipellit ipellens vel pcutiens: pot eni dupl'r hoc fieri. s. impulsu simpliciter vel plaga: et plaga qdez hic vocamus forte ictu: sicut mallei vel lapidis vel alicuius talis: cedit aute ipellibile qd est cedes ipulsui fm tatu superficiei fm quatu tagit ab impellete: et no fm tota superficie. talia aut fm naz aliqn mollificabilia sut: sicut cera que cedit leui tactui: qn est mollis et forti qn e dura. cera eni manete toto empipedo alio imoto trasponit in pfundu sui in parte ipulsa. dura et fm actu sz fm potentiam sint liqbilia vel mollificabilia sunt ipulsiua per fortez ictu sic es et ferru per percussione forte mallei. ¶ Est aute attendendu qp opz qn cedit pars impulsa empipedi no fiat fractio vel cotinuatio in partibus: et io later no est pulsui cedes et ipellibilis et cetera dura sicca: sz opz qp sint p ecentiam humida: si debet pulsui cedere et mollia actu vel potetia vel liquabilia sz si liqbilia no nisi qn dura sunt cedetia pulsui actu vel potentia liquabilia: quado eniz sunt liqda tuc circustat ipelles sicut aqua. Differut aut cedes pulsui a molli in hoc qp molle cedit leui cuilibet tactui: cedes aut pulsui aliqndo est duruz liquabile et mollificabile qd no cedit in pfundu sui nisi p fortissimu ictuz: pulsui aut no cedetia per priuatione ad pulsui cedetia sunt dicta: et illa aut sunt dura sicca valde terrestria: a quibus eductu est humidu sicut later: sine fractura eni partiu et cominutione no obedit later ipelleti vt in parte empipedi cedat. In pfundu aut etia sunt humida fluida queadmodu aqua. qm sz aqua obediat pulsui: tame no facit hoc vt cedat fm parte sue superficiei in pfunduz sed potius circa traspo nit et circustat tanges siue impelles sicut diximus superius.

¶ Cap. 8m. De formabilibus et informabilibus.

Lex. co. 46.

Eorum aut que ipulsui cedut queda cocesserut fm parte empipedi in pfundu maneti: sicut sitia: queda z no manet sz reuertit superficies ad priore dispone. Adhuc aut eoz que cedut et manet queda sunt facile obedietia manui in oem figur sique iprimit suscipieda et retineda z quedam aut no: et ideo queda sunt formabilia queda aute non formabilia. formabilia aut siue figurabilia sunt quecuq sut impulsui cedetia et maneti a et facile manui obedieti a ad susceptione et receptione impssar figurar que figura aliqn est vestigiu tagetis: et aliquado alia qua voluerit iprimes et tangens sicut cera et pasta spissa et huiusmodi iformabilia aute dupl'r dicunt. s. a priuatioe cessiois pulsus: aut priuatioe sue cessiois et receptiois forme siue figure. et pmo qde mo dicunt informabilia lapis et later: et a priuatioe successionis forme per facile obedietia ad manu tagentis et est informabile lignu: a priuatioe aut permanetie ipulsus dicunt informabilia lana et spogia hec etia facile obediut manui: sed tamen non manent impulsa. talia aute dicunt inapprehensibilia.

¶ Cap. 9m. De apprehensibilibus et non apprehensibilibus.

Lex. co. 46.

Sunt enim apprehensibilia quecunq qdem facile impelluntur in seipsa et fm totam superficie empipedi conueniunt et cedat in pfundum sui compressa: empipedi dico alternatim per totu dimesionem diuisi per vacua multa sicut spongia: et non traspositi alij qd est tangens qd inqsi tagens alterius siue alius est partis qsi empipedu actu eni

et tangens

et tangens diversarum sunt partium et essentiarum: hoc enim modo alij circa trāsponit de aqua et non cedit in ꝓfundum empipedi: sed totam superficiem: talia enim sunt vt diximus spōgia et lana et alia que poris multis diuisa sunt alternatim et mollis sunt substantie. Si enim non haberent poros alternatim diuisos nō cederent a longitudine in latitudinem: et a latitudine in fundū sed cederent tm̄ ſm dispōnem pororum ad vnam dimēsionē ad quā pori dispositi eēnt. Differūt autem hec a pulsui cedentibus et formabilibus quia illa cedūt ſm partē empipedi: hec autē ſm totū: impulsus enim motus est violentus a mouente quando non deficit mouens mobili sicut in .7. phicorum dictum est. talis autem motus fit in tactu: plaga vero ſm ꝙ hic accipimus eam in his que cedūt fit in forti et magno motu qui tamen magnus motus nō est necessarius in apprehensibilibus vel formabilibus: sed in quibusdam que cedūt pulsui tm̄. Sunt enim apprehensibilia quecunque habēt poros multos vacuos cōnaturales ipsis: et possunt in ea vacua conuenire que sunt in ipsis. Dico autem vacua corpora sensibilia et crassa et nō impleta: iam enim aere pleni sunt: tamē cōpressis poris in se potētibus cōuenire exit aer: et tūc cedit tota exterior superficies versus centrū corporis porosi. Interdum etiam pori nō sunt vacui a sensibili corpore: sed sūt forte pleni aqua sicut spongia madefacta: illius enim pori pleni sunt: sed quādocunque pori sunt pleni corpore humido vel molliori ꝗ̄ sit corpus apprehensibile non impedit illa plenitudo apprehensionem corporis illius quin adhuc natū sit conuenire in poros illos: quia oppressa spongia vel alio comprehensibili tale corpus exprimitur: et tūc intra sui vacuus recipitur: sicut patet quando clarū odorum per spongiam subtiliatur: sepe enim imbibēdo et apprehendendo spōgiam clarū actualem amittit viscositatē iam retineat adhuc viscositatem potentialē. Quecunque autem porosa sunt et mollis et rare sube apprehensibilia sunt quēadmodum spongia et cera mollis et caro: generatio enim horum est ex suba rara et molli et ſm mām sunt ex terreo commixto cū humido: quod humidū calor dissoluit et euaporare facit: et in dissolutione ipsius et eductiōe pororum plurimorum relinquit: nec totū educit: sed ſm actum mollificādi ipm in partibus terrestribus relinquit: totū tamen iam non eduxerit dissoluit: et ideo totū est porosum et tamē non durum: quia si dissoluendo eduxisset totū dissolutū factū fuisset durissimū: sicut quidā lapides durissimi valde et nimiū porosi et nigri. et ideo illi lapides nō possunt cedere in sua vacua: et sunt inapprehensibiles: ꝙ autem talis sit generatio istorum corporum patet in pasta que fit porosa efficitur calore feruenti et panis exinde factus in apprehensibilis efficitur. Inapprehensibilia vero sunt que nō sunt nata cōuenire in sui ipsorum vacua. et hoc fit tribus de causis. s. quia non habent sic humida fluida: aut quia habēt poros plenos duriori corpore quod resistit compressioni: vel quia terrestre quod est inter poros induratū est sicut in lapidibus porosis de quibus fecimus mētionem: ferrū enim inapprehensibile est quia humido plenos habet poros indurato per ferrū. lapis autē inapprehensibilis: quia per se durus later autem siue aqua inapprehensibilis est: ideo ꝙ poros non habet.

Cap. 10m. De tractiuis et non tractiuis.

Text. cō. 47.

Habitis autē his dicemus passiōes quecunque cōueniunt mixto corpori continuo cum figure variatione non ex hoc ꝙ cedat in ꝓfundum empipedi sed ex hoc ꝙ cedit extra seipsum in longitudinem vel latitudinē. Hec autē sunt tractiua et ductilia: et primo dicemus de tractiuis: eo ꝙ illa et minus a se recedunt ꝗ̄ ductilia. Dico ergo ꝙ tractiua sunt quorum empipede per tractiuū possibile est in obliquum transponi manente continuo. trahi enim est empipede continuū manens transponi ad mouens: tractus enim ſm ꝙ hic dicitur non est vt totū corpus ducatur tractu de loco ad locum: sed potius vt vno fine imobile trahatur in altero: et sic extēdatur vel vt extendatur in vtroque fine per tractus oppositos vnde tractiua sunt extēsibilia per tractū. Cū autem trahitur necesse est: ꝙ aut trahatur in latū vel in longū et ad quācunque harum dimensionum trahatur semper obliquatur et altera incorrugatur: quia dimensionē quā per tractum accipit in diuisione vna in qua trasponitur extra se versus trahentem subtrahit in alia. et ideo cum ibi constringatur necesse est ipsum obliquari: rectum enim curuatur quando fines eius sibi inuicē appropinquant: quia tūc necesse est ꝙ exeant ab extremis: et tractiua autem sunt pili corrigia et corrigia generaliter et vermis et pasta et glutē et alia quorumcunque generatio est ex humiditate viscosa cū indurata nō sinitur talibus enim oibus duo motus sūt. s. tractus et reditus: tractus quidem extendit ꝓpter humidum quod dilatari pōt: et reuersio est ꝓpter siccum terminans humidum. Intractiua autē sunt que priuantur tali humido et tali sicco sic contēperatis: et hec aliquādo sunt humida fluida vt later siue aqua: aliquado autem terrestria dura et sicca vt lapis: contingit autē aliquando tractiua esse eadem et apprehensibilia vt lana que tractiua est et apprehensibilis: aliquando autē nō eadem et hoc dupliciter aliqua enim sunt apprehensibilia nō tractiua vt spongia que si trahatur laceratur et nō manet continua: et causa est quoniam nō est humidū eius satis viscosum neque bene cōtinens siccū aliqua autem sunt tractiua non apprehensibilia vt flegma quod si cōprimatur non redit in sui poros quia non habet cū sit aqueū et tamen est tractiuū eo ꝙ est valde viscosum tm̄ ergo dictum sit de istis etc.

Cap. 11m. De ductilibus et non ductilibus.

Text. cō. 47.

Ductilia autē siue productilia sunt velut es et similia non ductilia vero sicut lapis et lignū et diffiniunt ductilia ꝙ sunt talia quecunque eadē plaga queunt ſm partē empipedi sui transponi et in ꝓfundum et in latū talia sunt quecunque malleis sunt fabricabilia vt metallica ſm oēm sui spēm. Si enim vna et eadem plaga siue sint rotūda siue angulosa seriantur empipede cadet in ꝓfundū: eo ꝙ sunt pulsui cedentia talia omnia. Cum autē exterius cadat in ꝓfundū et nō habeat inter se vacuū intra quod recipiat ipm necesse est ꝙ pars interior extendat laterale extra situm suū et sic cedit in latum. Si autem aliquis obijciat ꝙ cedit etiam in longū ꝓpter eādem causam: dico ꝙ non semper vna et eadem plaga cedit in lōgum quinimo frequentius cōtrahitur lōgitudo sua: et ideo accidit ꝙ in lōgitudinem cedat ꝓpter quod cessio in lōgitudinem non ponitur in eius diffinitione. et ideo etiam fabri quando prolongare volūt aliā plagam dant super latitudinē et stringūt ipam: et tunc multis generibus plagarum cogunt prolōgari. Nō ductilia autem sunt quecunque eadem plaga nō possunt simul in profundū et in latū empipedi transponi. Oia autem ductilia sūt etiam pulsui cedentia. sed nō omnia pulsui obedientia sunt etiam ductilia sicut lignū est pulsui cedens: nō autem ductile non enim cōuertitur ꝯtia inter ea sed hūt se sicut inferius et superius: sicut autē et apprehensibilium quedā sunt ductilia: quedā nō cera enim et lutum tenax ductilia sunt et apprehensibilia: lana vero et aqua apprehensibilia: et non ductilia etc.

Cap. 12m. De scissibilibus et non scissibilibus.

Text. cō. 47.

Dicemus autem post hoc de ꝓprietatibus omiomerorum quecunque conueniunt eis manentibus quidē in esse et speciebus suis. nō seruantibus autem eādem quantitatem nec figuram: sunt autē hec scissio portionatio et diuisio in quibus pars separatur a toto: et ideo totum efficitur minus in quantitate et alterius figure: primum autē inter hec explicabimus scissibilia. dicamus igitur scissibilia eē quecunque in aptitudine nec plus valent diuidi ꝗ̄ diuidat actu suo diuidens ipsa sicut ligna abiegna precipue quedā non scissibilia que etiam diuisionem diuidentis nō assequūtur vt later: dicitur enim res scindi quādo satis plus diuiditur extra se ꝗ̄ ex impetu et intētione diuidentis: et in talibus diuisio que est passio diuisi precedit diuisioni que est actus diuidētis: cuius exēplum est ꝙ sit longitudo ligni abiegni decem pedum: et ego intēdo scindere decimam lōgitudinis et impetū facio ꝓportionalem decime: per talem impetum scinditur frequenter totū lignum: et talia proculdubio sunt recta et rara quecunque aere plena sunt: illa enim directas habent rimas in longum: que cum aperiuntur raritas ligni et aeris iuuāt vltra vt totum lignum scindatur in duo.

Cap. 13m. De portionatiuis et importionatiuis.

Text. cō. 47.

Importionatiuis autem nō est ita cum enim sint inscissibilia quecunque nequeunt tolerare diuisioni diuidentis scissibilia autem quecunque portionatiuum quasi medium est inter ea s. quod diuiditur ſm intentionem diuidētis et nō plus sicut si per decimam lōgitudinis diuidere intēdat nō

diuidicitur vlterius sz pportionaliter impetuz fariat diuidēs sicut quedam ligna viscosa habētia humiditatē mollium q̄ nihil est scissibile qa humidum eius nō permittit diuidi: cū scissio effectus sit siccitatis. Dico autē molle: id qđ simpliciter est molle ⁊ non per cōparationem ad aliud: qa per comparationem ad aliud ⁊ ferrū qđ in sc̄ duram est molle dicit aliquādo qa per comparationem adamātis est molle non tamē pp̄ter hec vniuersa dura dicimus esse scissibilia: sz illa tm̄ quecunq̄z humida non sunt actu: nec pulsui obedientia non sunt cōminutiua neq̄z fractiua cōminutiua nec fractiua: talia autez sunt quecunq̄z habent poros longos ab imo transeuntes in cōcauum fm̄ quos poros cōmensurant̄ abinuicem partes eorum ⁊ minime vel paruum habēt poros fm̄ latitudinem: ⁊ hoc exēplum est in ligno abigeno qa illius pori subtus incipiunt: ⁊ quilibet eoꝝ vadit per totā longitudinem ⁊ q̄ sic adnascantur partes patet: qa si quis ꝯsideret tunicas eius ligneas: quarum quelibet super aliā est vestita: ita q̄ exterior semper est super inferiorem fm̄ q̄ accepit ligni incrementum inueniet semper poros in lōgitudinem tunicarum illarum ascendere per ligni quātitatē per quos spiritus portās nutrimentū occurrebat. addat̄ ergo huic q̄ illo spiritu ligna illa sunt plena: qui spiritus pre oībus est innās ad diuisionē ⁊ paruo impetu facto mouetur totus: ⁊ diuidit lignum ⁊ exit spiritus cū sono: pp̄ter qđ lignum illud sonum hz maiorem alijs lignis quādo diuiditur. Idē autē spiritus est sibi causa rectitudinis quā habet per naturam: qa fluit fm̄ rectum ante se portans nutrimentum ⁊ ideo lignum est altum valde: ⁊ quādo ponit̄ in trabib⁹ nō facile incuruat̄. Hec igit̄ dicta sint de scissibilib⁹ ⁊ partionatis.

Tex. c. 47.

¶ Cap. 14ᵐ. De diuisibilib⁹ ⁊ non diuisibilibus.

Diuisibilia aūt sunt quoꝝ partes simul ꝯstāt vt dura ⁊ mollia illa dū tāt q̄cūq̄z nō valēt nec ex necessitate p̄cedere diuisionē sic̄ scissibilia neq̄z cōminui diuisum sic̄ cōminutibilia. Quecūq̄z aūt ligda sūt: aut talia que p̄cedūt diuisionem vel cōminuant̄ illa nō sūt diuisibilia pp̄rie: dicūt tū aliqū nōnulla scissibilia diuisibilia sicut lignū sz tū vt frequēter est hec dr̄a scissibiliū ⁊ diuisibiliū: qa scissibilia dr̄r quecūq̄z vnū cōtinuū cū sint actu fm̄ lōgitudinē p diuisionē pñt plura fieri eo q̄ poros in lōgū ordinatos habeāt. Diuisibilia vo sūt quecūq̄z cū sint vnū cōtinuū latitudie pñt plura fieri pp̄ poros ordīatos fm̄ latitudinē ex pfundo. Sz fortasse dubitabit aliqs qa cū pori oēs transeant in pfundū subie corpoꝝ: ⁊ nō possunt pfundari in rē nisi aut veniant ab imo in altū ⁊ ecōuerso: vel ab extra intrisecus vel ecōuerso: videtur q̄ nulla sit dispositio poroꝝ in altū: ⁊ vlterius q̄ nō sit nisi duplex diuisio .s. scissiōis ⁊ portionationis. Ad huc aūt diuisibilitas nō videt̄ differre a scissione ⁊ portionatione nisi tm̄ vt genus differt spē: genus aūt nunq̄ est extra spēs: ergo nō est modus spālis diuisiōis corporum nisi duplex modus. Hoc aūt lz quidā cōcesserūt tñ absq̄z dubio falsum est: lz enī duplex modus sit dispōnis poroꝝ tamē eē ipsoꝝ in corpore est multiplex: quedā enī oēs vel fere oēs hñt poros per lōgitudinem: ⁊ quedā oēs vel fere oēs hñt fm̄ latitudinē vbiq̄z ab intus ⁊ extra venientes: ⁊ quedā corpora hñt vtroq̄z mō illa sunt pp̄rie diuisiua ⁊ pma sunt scissibilia ⁊ scd̄a portionalia. Esse aūt poroꝝ est distortos habere poros ⁊ obliquos: ⁊ alijs multis modis qđ facit corpora frāgibilia ⁊ cōminuibilia vt superius diximus: vnū diuisibile q̄si mediū est inter scissibile ⁊ partionabile: qa in eo qđ nō multum puenit diuisiōi cōuenit cū partionabili: ⁊ lz nō perueniat in lōgum egredit̄: tamē intētione diuidentis per diuisionē in latū: ⁊ hoc conuenit cū scissibili: ex hoc vlterius pz q̄ nō differūt ista sicut genus ⁊ spēs tñ: sz potius tres spēs pp̄rietatū corporis omiomeri ista tñ retinuit nomē generis qa vt diximus in aliquo conuenit cum vtraq̄z prehabitarum diuisionum.

Ex cō. 47. in fine.

¶ Cap. 15ᵐ. De viscosis ⁊ non viscosis.

Genus aūt nūc de pp̄rijs que faciūt ad diuisionis impedimētum: qa lz non apponant̄ diuisibilitati per essentiā: nī opposita ad ipsaz diuisibilitatez hñt cām que sunt due .s. viscositas ⁊ filtrabilitas viscositatē aūt primo tāgemus: qa ipsa est cā quedaz filtrabilis p̄cipue in eo q̄ filtrabile est apphensibile. Dico ergo q̄ viscosa sunt tractiua vel humida que sunt mollia fm̄ actū: fit aūt viscosum tale tractabile cuius partes hñde ⁊ sicce cōiacent sibi mutuo: sicut ansule catenaꝝ: talia enī oīa per humidū possunt vehemēter extendi: qa humidū cōfert sicco ⁊ obedit vt ducat̄ extra seipm̄ in humido: ⁊ cū extēsio dimittit̄ tūc redeunt ad seipsa pp̄ter siccū qa siccū trahit humiduz sibi cōnexū quecūq̄z aūt humida nō sunt talia illa sunt ligda ⁊ fluida ⁊ gñatio quidē viscosi est aut ex calido vehementer mouente siccum in humidū: qđ multū subtiliat ipsum sicut in oleo ⁊ pice aut ex frigido vehementer premente humidum in siccū: sicut in flegmate ex illorum enim vehementia incipiunt cōiacere sicut concatenata per ansulas.

¶ Cap. 16ᵐ. De filtrabilibus ⁊ non filtrabilibus.

Idem.

Filtrabilia aūt sunt quecūq̄z de nūero apphensibiliū sic apphendunt̄ vt statiz redeāt ad situm priorē: ⁊ nō hñt manētē apphēsionē sic̄ spongia ⁊ panis multū leuatus. Infiltrabilia aūt sūt dupliciter. Si enī nullā habeāt apphensionē infiltrabilia sūt sicut later ⁊ aq̄. Itē si hēant apphēsionē sed manētē sicut cera mollia ⁊ iuxta infiltrabilia sunt. Cā aūt gñōnis talis ⁊ quare in priorē dispōnē reuertunt̄ partes postq̄ apphēse sūt dicta est in caplo de apphēsibilib⁹. Dr̄r aūt filtrabilia a filtro: qa talia corpora sūt sicut filtrū molle ⁊ quasi villosa sūt iter poros. Si aūt qs mirer̄ ⁊ dicat q̄liter illud caplm̄ hic spāliter iducitur cū eiusdē gñationis sint filtrabilia cū apphensibilib⁹: vel nō differt ab illis nisi sicut species a genere. Dicendū est q̄ filtrabilia quādā hñt naturā: qua abūdant ab apphensibilib⁹ in eo q̄ huiꝰ .s. qua reuertunt̄ ⁊ hoc fm̄ esse ⁊ spēm hic fuit explicata: qa aūr doctrina nō erat satis cōpleta: qa in naturis non sufficit in genere dicere nisi fm̄ spēm que dicenda sunt determinentur.

¶ Cap. 17ᵐ. De vstibilibus ⁊ non vstibilibus.

Tex. cō. 48.

Nunc aūt dicemus de pp̄rietatib⁹ illis corporū omiomeroꝝ que sunt cū trāsmutatiōe eē corū lz ꝯueniāt eis fm̄ situm ⁊ hūidū qđ est in ipsis: ⁊ he qdē pp̄rietates sunt tres .s. fm̄ q̄ sunt vstibilia vel nō vstibilia: vaporatiua vel nō vaporatiua: iflāmabilia vel nō inflāmabilia. Dicemus aūt inter has tres pmo de vstibilib⁹: qa vstio cā ē euaporatiōis: flāma autē est vapor siue fumus succēsus: ⁊ iō secūdo dici opz de vaporatiuis ⁊ vltimo de iflāmabilib⁹. Dico ergo q̄ corpoꝝ omiomeroꝝ quedaz sunt vstibilia ⁊ quedā inustibilia: vstibilia quedā sūt sicut lignū lana ⁊c̄. que victa ab igne redigibilia sūt i cineres: lapis vo ⁊ glacies inustibilia sunt: sūt enī illa inustibilia quecūq̄z hñt poros susceptibiles ignis ⁊ hñt humorē in eis qui fm̄ rectitudinē ē in poris illis ⁊ nō est vincibilis ab igne: lz enī quedā cōsumptibilia sint ab igne: tñ nō sunt vstibilia: qa huor eoꝝ nō est nutrimentū ignis sicut lapides ⁊ ferrū. Quedā aūt que tales hñt humores pp̄ stricturā poroꝝ nō prebent ingressum igni ⁊ iō iteꝝ non ardent. Quedā aūt dr̄r inustiua ideo qa difficillime cōsumunt̄ ab igne eo q̄ pp̄ter clausurā poroꝝ ignis itrare non pōt nisi prius discōtinuent̄: difficile aūt discōtinuantur: qa humor eoꝝ q̄si vnū effectꝰ est cū sicco lz sūt rare ⁊ mollis ⁊ q̄si apphēsibilia sub: sicut ē lanugo illa que vulgo pēne salamādre vocat̄ ⁊ sūr pānus qui est de lanugine necur ⁊ cōterit̄: ille enī icēniū factꝰ flāmā dat: ⁊ tñ ab igne nō exitur pp certo pp cām quā diximus: qa humor ꝯtinuās inseparabilis est a sicco qđ cōtinuat̄ per ipsū: ⁊ iō nisi fiat maxima violentia nō aduritur statim enī vt primo tāgit̄ ab igne pori eiꝰ clauduntur: ⁊ humidū eiꝰ remanet itrisecus clausuz ⁊ nō extrahit̄ ab igne. Quecūq̄z aūt nō hñt humorē sic̄ terra ⁊ terrea multuz vt lapis ⁊ hebenus nigra vel forte hñt huorē iuicibilem ab igne: qz porꝰ ignē extīguēdo vicat sunt inustibilia quēad modū glacies ⁊ viridātia oīa: que humoris aquei sūt plena nisi habeāt humorē vnctuosuz terrestris multū p nutrimento sicut abies viridis ⁊ pinus. Hec enim viridia ardent.

¶ Cap. 17ᵐ. De vaporatiuis ⁊ non vaporatiuis.

Tex. cō. 49.

Vaporatiua sunt quecūq̄z corpoꝝ omiomeroꝝ hñt humorē talē qui nō sensibiliter exhalet ab eis sine calore igneo vltimo: quibusdā enī ignitis ⁊ vētibus igne est exhalatio que vapor aliquādo vocat̄ que exhalatio est segregatio partium subtilium: ⁊ segregatio spirituū qui sunt

in eo

in eo qd vritur: et euolant in aere ꝓpter formã raritatis quã assumunt a calido vstiuo: et materia eorum a qua segregatur est humidum humefactiuũ qd est in eo qd vritur licet autem hec exhalatio aliquãdo vapor dicatur tamẽ exhalatio proprie est humidorum et vapor terrestrium secundum ꝙ hic volumus loqui de vapore: accipimus enim eum pro resolutione corporis compositi in quo magis est terre quam humoris. Exhalationẽ autẽ vocamus emissionem illam que fit a commixto corpore: qd est spiritus aque. sicut temne vinũ vel secum vel huiusmodi: alia est autẽ differẽtia inter vaporẽ istum de quo hic loquimur et vaporem de cuius duabus speciebus locuti sumus in prehabitis libris huius scientie: quoniam vapor vaporatiuorum mixtorum corporum per morã aliquã segregatur in aere in: qd non facit iste: quia per morã stans in aere spissatur in nubes et in materiã vẽtorum: hoc autẽ contingit vapori vstibilium ideo ꝙ incensa sunt: et calidum in eis est magis consumens humidũ corporale quam faciat calor solis: et ideo continue segregatur et dinaticatur donec fit aer. Potest etiã esse causa huius quia est paucus: et ideo facilius vincitur a qualitatibus aeris. Tertia vero causa eiusdem est: quoniam materia eius nõ continue sibi adgeneratur queadmodũ ille qui eleuatur calore solis ex terra et aqua: et ideo non est ꝙ teneat et multiplicet ipsum ꝓpter qd conuertitur in aerem per moram aliquã nõ magnã. Secunda autẽ differẽtia est istius vaporis ad illum quia vaporãtia istum vaporẽ per calidum vstiuũ aut sunt humida grossa sicut oleum et huiusmodi: aut sunt sicca sicut lignũ: et siquidẽ sunt humida remanẽt euanita quãdo subtile qd est in ipsis euaporauerit: tũc enim nec saporẽ debitũ habent: nec calorẽ nec etiã motũ habẽ in tenuitate et spissitudine quã debẽt habere. Si autẽ sunt sicca tũc fiunt terrea magis. sicut ꝙ fiunt forte carbones vel cinis: et ideo etiã carbones prius extincti et postea accensi sicciorem vaporẽ habent quam ligna ardentia quia humidũ ex lignis euaporatis temperat ignis siccitatem. Adhuc si carbones extinguantur aqua et postea accendantur minus habent siccũ ignem quam illi in quibus operimẽto terre suffocatur ignis et quia in illis clauditur ignis itus qui consumit totũ humidũ qd est in ipsis propter qd ignis talium ledit caput quia nimis siccus est. et ideo perfunditur ignis vino: quia ex vaporatione vini temperatur siccitas ignis: proijcitur etiã aliquãdo sal super talem ignem eo ꝙ sal aliquid humoris habet in terreo combusto: ꝓpter qd etiam crepitat in ignem proiectus: terra autẽ et aqua a quibus resoluitur vapor de quo in antehabitis locuti sumus nõ relinquitur sicut euanita terrea incinerata vel incarbonata eo ꝙ non totũ humidũ per solem exugitur de ipsis. Differt quoque tertio ista segregatio ab illa quãdo conuertitur in pluuiam vt humefaciat neque fit spiritus siue ventus sicut fit ex vaporatione terre et aque: est enim spiritus qui vẽtus vocatur continuus fluxus aeris in longitudinem cũ enim duplex sic esse venti vt diximus in precedentibus scilicet in causa et in effectu: causa ventis est vapor terreus aerem vbique trãscẽdens: et eũ fortiter impellens: ventus autẽ in effectu est aer impulsus: vel aeris impulsio: hec autẽ impulsio continua nõ est secundum naturẽ inferius directe: sed ad latus in longitudinẽ circa terrã sicut diximus in precedẽtibus: vapor enim iste licet sic proprie sit sicci et terrei corporis: nũ tamen efficit talẽ fluxum sed directe ascẽdit et dissipatur. Est etiã quarta differentia quia vapor qui est segregatio a corpore communi siue commixto per calidũ vstiuum fit coartatione aridi et humidi qui ambo subijciuntur calido vstiuo tanquam vnũ et nõ tanquam duo. et ideo humidũ licet sit facilius resolubile quam siccũ nõ tamẽ citius resoluitur a corpore mixto sicut facit in resolutione vaporis de quo in prehabitis tractauimus: sed potius coartatur vnum cum alio: et in humidi euaporatione effumat etiam in siccũ combustum sicut diximus propter naturã enim mixti siccum detinet humidũ ne vaporet sine ipso: et humidũ confert sicco subtilitatẽ quãdam vbi euolare possit cũ ipso et ideo euaporatio talis non humefacit ea que tangit et in quibus reflectitur in seipsam sicut facit exhalatio elemẽtorum sed potius colorat ea fuligine: et nigredo quidẽ fuliginis est ex sicco terreo adusto: adherẽtia eius est ex humido qd eleuatur in ipso: ꝓpter vim autẽ ignis inuenitur fuligo incontinua quia humidũ est paruum nõ sufficiens continuare: et ideo etiam dura est in tactu: nisi sit fuligo ex vnctuoso aliquo in quo est mollities: et maior continuitas eo ꝙ humidũ in talibus quasi inseparabile est a terrestri combusto propter viscositatẽ corporis vnde resoluitur vapor talis: licet autẽ plurima corpora sint terrea: et complexio eorum nõ sit vna: et ideo qd resoluitur ab eis secundum veritatem nõ est eiusdem rationis: tamẽ quia proprie nõ habemus nomina singulorum. ideo omniũ eorum in quibus abundat terra communi nomine vocamus fumũ: cũ tamẽ fumus proprie sit lignorum: et ideo diximus ꝙ vapor ossis et pilorum est fumus cũ tamẽ fumus a fumo spẽ differat sicut corpus a corpore. Inueniuntur enim in omnibus huius vnũ scilicet ꝙ terrea sunt: et ideo ab isto vno similem euaporationẽ dicimus fumũ vocari: tamen hoc nomẽ nõ conuenit eis vniuoce in communi: sed per analogiã secundum quã conuenientiã habẽt ad vaporẽ lignorum in quibus euaporatio est ex humido aereo coadunato cum terrestri in commixtione ligni. Ita enim etiã Empedocles omnia in quibus terra abundat reducit ad vnũ per analogiã: quando dixit ꝙ cineres et folia arborũ et etiã auium plume dense que nõ sunt vt lanugines et squame piscium omnia sunt de numero fortiũ mẽbrorum: intelligere volens ꝙ vnũ est in eis terrestre siccũ qd facit omnia esse fortia. ab isto ergo vno etiã euaporatio que fit de ipsis muniri habet per analogiam qd est fumus: differunt tamen in esse fumi: quia fumus lignorum magis pinguis est ꝓpter aereũ qd est in eis cũ aqueo: fumus autẽ grossorum est emissio quedã substãtie eorum in toto: et ideo diximus supra ꝙ oleũ nõ elixatur quia non extrahitur in eo humidũ a terrestribus vt terrestria exiccata densentur et inspissentur et arescant nec etiam impinguantur a calido vstiuo. quia neque residet pars eius grossior in se subtili educta: sed euaporat totũ successiue per calidũ vstiuũ: tamen licet sit humidũ oleũ nõ tamen est elixatiuũ quia elixatio est humidi humefactiui sine terrestris admixtione educti: vinũ aqua nõ est euaporatiua sed exhalatiua: vinũ aliquando conuenit cũ oleo: aliquando cũ aqua: vinũ enim dulce precipue si antiquũ sit et bene defecatũ euaporat sicut oleũ: eo ꝙ pinguedinẽ subtilẽ multã habet: et ideo multa facit que sunt eadẽ et oleo communia: nõ enim coagulatur algore sicut nec oleũ licet forte a frigore impinguetur et est cremabile sicut oleũ: et in crematione illa euaporat totũ: et ideo tale vinũ nomine vinũ est operatione autẽ nõ omnino est vinũ: eo ꝙ humor eius nõ est vinosus sed vnctuosus oleagineus: nõ enim quodlibet vinũ inebriat sed potius id qd facit vaporationes grossas multũ oppilantes vias animaliũ et motiuarum virtutum. Istud autẽ vaporẽ habet subtilẽ valde cuius signũ est quia flammã emittit. Si enim ponatur ad ignẽ et infigantur calami supius et inflammantur sicut ab oleo et sublimatio talis vini fomẽtũ est flãme subtilis sicut nos docuimus in antecedẽtibus tractatibus istius sciẽtie si subtilietur inmixto aliquantulum sale et aliquantulũ puluere sulfuris: quia a sulfure augetur sua vnctuositas: et a sale sua caliditas.

Nõ de fumo carbonum.

Cap. 19m. De inflãmabilibus et nõ inflãmabilibus.

Volentes autẽ nunc dicere de inflãmabilibus: et nõ inflãmabilibus necesse est nos repetere de vstibilibus in communi eo ꝙ vstio causa sit inflãmationis. Dicimus ergo ad principiũ redeũtes ꝙ vstibilia eẽ videntur quecunque per ignẽ in cinerẽ possunt conuerti. conuersionẽ autẽ in cinerẽ nõ patiuntur nisi quecunque sunt terre vel aque et terre simul: ideo talẽ conuersionẽ nõ patiuntur ab igne nisi quecunque coagulata sunt a calido solo: aut a calido simul et a gelido cuncta enim talia apparẽt manifeste ab igne esse tenta et victa. Si autẽ a gelido solo coagularentur absque dubio nõ essent hoc modo vstibilia. sed potius essent liquabilia: que ita tremari possent dum ꝙ euaporarent humidũ et relinqueretur aliquid modicũ terreũ. Si autẽ nõ essent coagulata sed impinguata nõ essent vstibilia sed potius euaporatiua quia tota eorum substantia arderet in fumũ sicut iam sume diximus relinquitur ergo ꝙ materia vstibilis sit coagulata calido solo: vel coagulata simul calido et frigido: licet enim talia ex vtrisque omnibus mixta sint tamẽ calido vstiuo agente in ipsa educitur subtile aereũ et aqueũ: et relinquitur terreum discontinuũ et predominatur qd abundat in omnibus prius habitis modis coagulationis. Sumimus enim hic vstibile generalius quam supra: quecunque enim tenta sunt ab igne a quibus per calidũ vstiuũ educitur humidũ. quo educto relinquitur terreum discontinuatũ dicimus hec vstibilia secundum queadmodũ lapis vstibilis est quẽ in supra inustibilem diceramus eo ꝙ ibi locuti sumus de vstibilibus secundum ꝙ prestant ex pororum dispositionibus ingressum igni et nutriũt ipsum ignẽ humore pingui qui est in poris eorum: sic ergo quasi aliter sumpto vstibili: pro eo qd tentum est igne ad sui terrestris discontinuationẽ dicimus ꝙ mi-

Tex. cõ. 48.

Nota solonem contradictionis apparentis.

nime tenet igne lapis qui dicit carbunculus: quo insigillant
anuli nobiliũ regnantiũ: cũ enim omni lapidi p̃cioso cõe sit q̃ sit
ponderosius fm̃ sui quãtitatẽ ⁊ resistens lime: ita q̃ lima ab
eo nihil tollit: ⁊ qd̃ est resistens igni inter omnes preciosos
lapides cõueniunt hec maxime carbũculo: qz ⁊ ipse lapis la-
pidũ est ⁊ gẽma gẽmarũ cõgregãs in se virtutes quasi omniũ
lapidũ alioꝝ. Cã aũt incõbustibilitatis sue absqz dubio est
clausio potoꝝ eius ⁊ subtilissima retẽtio humidi eius in sic-
co suo. ita q̃ educi p calidũ nõ põt: ⁊ hoc est a virtute celesti
que plurima est in lapide illo sicut ostendi hz in scı̃a de lapidi
bus. qz ad p̃ns sufficiũt ea que dicta sunt de ipso: vstibilium
ergo mõ isto q̃dã sunt inflãmabilia: ⁊ q̃dã nõ sunt inflãmabi
lia: ⁊ inflãmabiliũ q̃dã faciunt carbones q̃dã aũt nõ. Dico
aũt illa eẽ flãmabilia siue inflãmabilia quecũqz valent ex se
flãmã p̃bere. Nõ inflãmabilia aũt q̃cũqz ex se flãmã prebere
nõ p̃nt: valent aũt oĩa illa flãmã ex se prebere quecũqz nõ sũt
humidã ⁊ sunt vaporatiua: illa enĩ p se ⁊ ex se prebẽt flãmã si
cut ligna mulra ⁊ ossa ⁊ nuces ⁊ amurca olei ⁊ pili ⁊ lana ⁊ hu
iusmodi. Si aũt sunt humida ⁊ vaporatiua sicut oleũ ⁊ pix ⁊
cera nõ flãmant per se ⁊ ex se: sed potius ex luteo terrestri qd̃
adiungit: ⁊ hec q̃dẽ faciunt oĩa talia humidã de q̃bus supra
diximus q̃ eoꝝ vapor põt fumus vocari. Inflãmabiliũ autẽ
quecũqz nõ sunt humida sed terrea sicca faciũt carbones il-
la p̃cipue que plus hñt de substãtia terre q̃z p fumũ resoluãt
ab eis. Que enim sunt humidã sicut oleaginea resoluunt in
toto p fumũ: sed illis que sunt terrestria sicca nõ ita resoluun
tur per fumũ: sed multa mã terrestris permãsit: ⁊ nõ oĩno dis-
cõtinuata resoluit in carbones ⁊ isti carbões sunt duplicis
nature: q̃dã enim fiunt p ignẽ ex ligno vel ossib⁹: ⁊ hoc dupl'r
scilicet q̃n extinguunt p aquã: vel q̃n ligna viridia incẽdunt
⁊ postea ignis terra cooptus exiccat humidũ i eis ⁊ perurit:
sed nõ discontinuat: ⁊ illi carbones magis durãtes in igne.
Sunt aũt alterius gñis carbones q fiunt nãliter in terra: q̃n
vz aliqua terra humidũ vnctuosũz ⁊ p calorẽ a mã terre resie
xum in ipsam adurit humidũ vnctuosũz ⁊ remanet terra ni
gra ⁊ grauis valde: ⁊ multũ discõtinuata nõ m̃ in toto cinis
⁊ isti sunt carbones calidiorẽ habẽtes ignem quos pre oĩb⁹
querũt fabri. Inueniunt aũt tales carbones in terra germa
nie ⁊ gallie iuxta Leodiensem ciuitatem.

¶ Cap. xx^m. De comparatione inflãmabilium ad liquabi-
lia ⁊ econuerso.

Si aũt cõparabimus liquabilia ad inflãmabilia
⁊ ecõuerso. inueniemus q̃ hñt se ad inuicez sicut
excedẽtia ⁊ excessa: sunt enĩ quedam liquabilia
nõ inflãmabilia quẽadmodũ es: ⁊ q̃dã inflãma
biliũ nõ liquabilia quẽadmodũ lignũ. Quedaz
aũt inflãmabilia ⁊ liquabilia quẽadmodũ thus.
Causa aũt hui⁹ est: q̃ñ lignũ hz humorẽ qui multũ coadu-
natus est cũ sicco terreo. ⁊ p totũ ɔtinuus cuz ipso: vt q̃si sint
in vno termino q humor nõ hz actuz fluendi in sicco: nec sic-
cũ hz actũ discõtinuationis i humido: sed vnũ quodãmodo
vincit alterũ: qz humor ɔtinuat siccũ ⁊ siccuz terminat humi-
dũ ⁊ neutrũ cõtinet alterũ sed vtrũqz cõtinet ab altero: simi
liter neutrũ colorat aliud. sed ambo hñt colorẽ ex vtroqz re-
sultantẽ ⁊ humor ligni vbiqz est in poris ligni ⁊ vnctuosus ⁊
quasi exhibitus ex porositate ligni ad hoc vt pucat. Es vo
lz sit ɔtinuũ ⁊ cõpactũ in partib⁹ quãtitatis plus q̃z lignũ: eo
q̃ ipm sit ex mã aque coagulatũ ferro: m̃ in p̃tibus eẽtiali-
bus que sunt siccũ terrestre: ⁊ humidũ aqueũ nõ hñt tantaz
cõtinuitatẽ: qz humidũ vincit siccũ: ⁊ ideo colorat ipm vel co
lore aquei hũidi sicut est in metallis albis: vel colore vnctuo
si humidi sicut est metallis croceis. p̃pter qd̃ etiã q̃n duo per
miscent metalla sicut cupꝝ ⁊ stannũ vel aliud efficitur fran
gibile es vel amittit p̃ductibilitatẽ: qz cuz in primo simplici
humidũ nõ sit bene cõtinuatũ cũ terreo in cõposito quatuor
efficiunt incõtinua: qz siccũ vnius nõ bene cõuenit cũ humi-
do alterius nec humidũ vnius cũ sicco alterius. Stannũ au
tem in talibus colorat es ⁊ totũ efficitur album cũ frangit: ⁊
qz sic in partib⁹ essentialibus est nõ bene cõtinuũ nõ põt flã-
mare: qz humidũ per se nõ flãmat p̃cipue aqueũ ⁊ siccũ nõ
adeo bene cõtinuat ei q̃ p ipsuz flãmescere posse. Thus au
tem in partibus cõuenit cũ vno in parte cũ altero: qz enĩ me
lius humidũ suum cõtinuatur cũ sicco: p̃pter hoc mollificat
ipsum ⁊ inflãmatur per siccũ ⁊ fumum eius: qz autẽ nõ in to
to capitur a sicco p̃pter hoc liquatur: ideo etiam eitratur in
aquas: qz plus hz terre q̃z metalla. nõ enim tm̃ soluitur a cali
do sicco. sed etiam calido humido: qz multum terrestre hz
qd̃ nõ bene intra se accipit humidum.

¶ Cap. xxi^m. De cõparatione inflãmabilium ad vaporatiua.

Flãmabilium etiã quedaz sunt vaporatiua ita
q̃ illa vaporatiua per se inflãmant ⁊ quedã va
poratiua nõ sunt inflãmabilia per se: sed cũ alio.
Per se aũt flãmabilia sunt illa vaporatiua que
magis hñt terre ⁊ sunt sicca: sicut diximus ĩ pre
cedentibus. Illa enim p̃pter abundãtiã mate-
rie sunt sicca ⁊ in sicco cõueniunt cũ igne: ⁊ ideo cũ habẽtib⁹
symbolum facilior sit trãsmutatio: si siccũ calefiat calore igni
to cõtinue erit ignis: ⁊ sic fit flãma in vaporatiõe fumoso ter
restri succenso: flãma enim est spiritus siue fumus succensus
siue cõbustus. Diximus enim in prehabitis q̃ vapor ligno-
rum est p̃prie fumus cete ⁊ thuris ⁊ similiũ eis ⁊ picis ⁊ oĩ-
um que hñt picem ⁊ similia sunt: ⁊ talem hñt vaporẽ in aliquo
similẽ vapori lignoꝝ: ⁊ ideo analogice vocat fumus: p ean-
dem etiã analogiã fumus vocat vapor olei: ⁊ quecũqz emis-
sa vaporabiliter ab oleagineis: ⁊ quecũqz talium pinguium
sunt solũ cremant: ⁊ nõ inflãmant si sola sint sine substãtia ter
restri: qz tunc in igne sine flãma cõsumunt: eo q̃ aridi paruz
habẽt ⁊ hoc qd̃ habẽt non est separabile ab humido p visco
sitatẽ sicut sepius diximus: sed quãdo ista sũt cũ aliquo alio
terrestri sicut cum pãno vel aliquo terrestri in quo cõtinetur
ignis citissime transit ignis per ista que habẽt humorẽ pin-
guem: qz cõuenientissima mã est ignis propter aereum qd̃
est in eis. illud enim terrestre qd̃ tunc adiungit eis est siccuz
ex essentia ⁊ pingue ex humore attracto: ⁊ crassum est ex cir-
cũfuso humore ex quo qz cõtinue trahit subtile in nutrimen
tum ignis necesse est q̃ residuũ magis sit desuz: ⁊ hec est cau
sa quare reliquie olei in lampadibus infusi dense sunt ⁊ fecu
lente quãdo cõsumptũ est oleuz: patet igitur ex antehabitis
q̃ euaporatiua que sunt de numero liquidoꝝ sunt magis de
natura humidoꝝ: vt oleuz ⁊ pix ⁊ huiusmõi per se: sed cũ adiun
cto terrestri flãmescunt. Cõbusta autem euaporatiua quoꝝ
reliquie sunt multus cinis sunt magis de natura sicci q̃z hu-
midi ⁊ illa per se flãmescunt.

¶ Cap. xxii^m. Et est digressio ad declarãdũ fm̃ quas p̃prieta
tes omiomeri iste passiones accipiunt ⁊ inueniantur in ipso.

Si quis aũt querat fm̃ quas p̃prietates ⁊ diffe-
rentias omiomeroꝝ enumerata diuersitas paf
sionũ accipit: sciat q̃ tres sunt status omiome-
ri. s. fm̃ q̃ procedit ad esse ex cõponẽtibus ipm:
⁊ fm̃ q̃ est in esse cõstitutũ ⁊ fm̃ q̃ preter viam
putrefactionis ab esse p̃cedit: fm̃ autẽ q̃ ad eẽ
procedit sic hz passiões que sunt coagulatio liquefactio ⁊ in
coagulatio ⁊ illiquabilitas. ⁊ madefactibilitas ⁊ imadefacti
bilitas: põt enim attendi mixtum omiomerũ fm̃ q̃ partium
accipit adunationẽ perfectã vel imperfectã: vel partiũ disso-
lutionẽ. Si aũt accipit perfectã: tunc est coagulatio ⁊ huius-
modi oppositũ est incoagulatio. Si autẽ est partium dissolu
tio que attendit in ipso tunc est liquefactio: ⁊ huius opposi-
tum est illiquabilitas. Si aũt est imperfecta partium coadu-
natio tũc impedit illa coagulatio per humidũ: ⁊ hoc aut est
naturale aut inaturale qd̃ infusum vocat: ⁊ siquidẽ est natu
rale: tunc illud vocatur mollificabile: cuius oppositũ est im-
mollificabile. Si aũt est infusum: tunc hoc est madefactibile
⁊ oppositũ est imadefactibile: ⁊ idem cũ his irriguũ ⁊ nõ irri-
guum. Si aũt debeant accipi passiones omiomeri iam cõsti
tuti tunc ille sunt eius fm̃ aliquid triũ modoꝝ. s. fm̃ q̃ est in
quãtitate ⁊ figura ⁊ saluatur in eis: ⁊ variatur situs in sursũz
vel deorsum in curuãdo vel dirigendo figura naturali serua
ta: aut fm̃ q̃ insunt oĩno iste passiones fm̃ variationes sue
figure nãlis: sed nõ fm̃ variationẽ sue quãtitatis: qz oẽs reti
net partes suas quãtitatiuas eo q̃ nihil diuidat ab ipso de
partibus suis: aut cõueniunt ei fm̃ mutationẽ ⁊ diminutio-
nẽ sue quãtitatis: ⁊ siquidẽ primo modo sunt: tẽsta sunt ⁊ di
rectiua sunt enim quodãmodo oppositi id qd̃ est frãgibile
⁊ cõminuibile sicut supra diximus in explanatione ipsorum.
Si aũt fm̃ mutationẽ figure hoc erit: vel ita q̃ exteriora ce-
dent ad interiora. vel exteriora cedent extra seipsa: ⁊ siqdez
sic fit q̃ exteriora cedunt ad interiora hoc variat: qz aut fit

hoc cōmuniter impulsu magno ꝛ leui: aut leui tm̄ q: alia materialia principia habēt que impellunt graui impulsu: ꝛ alia que leui impulsu impellunt: ꝛ tenent formam impellentis ex alijs cōponunt q̄ illa que impelluntur tm̄ in profundū per leuem impulsū cōmuniter ergo violento ꝛ leui impulsui cedentia dicunt redentia pulsui: que aūt leui redunt pulsui: ꝛ figurant ad impellens sunt formabilia: ꝛ que simpliciter cedunt leui impulsui sunt apprehēsibilia: si aūt redūt extra se fm̄ situm hoc n̄ non pōt fieri nisi tactu: q: motus nō deficit mobili aut ictu fom ꝛ violento: ꝛ primo modo sunt tractiua: ꝛ secūdo modo ductilia. Si v̄o ꝓprietas accidit omiomero fm̄ diminutionē sue quātitatis hoc iterū diuersificatur: aut enim magis diuisibile est q̄ diuidat: aut eque diuisibile vt diuiditur: aut in parte eque diuisibile ꝛ in parte magis diuisibile: ꝛ primo quidē modo sunt scissibilia: ꝛ scd̄o modo partionatiua: ꝛ tertio ꝛ quarto diuisiua: causam aūt ꝑtationis in se habent viscosa ꝛ filtrabilia: propter qd̄ ponuntur cōlis sicut quodā modo opposita illoꝝ. Si autē cōueniunt proprietates iste omiomeris fm̄ exitum ab eē omiomeri ꝓpter viam putrefactionis tunc erit ille exitus necessario per viā cōbustionis sicut nos in antecedenti ostēdimus: ꝛ illa vaporantur per vstibilia ꝛ inflāmabilia ꝛ vaporatiua cuius diuersitatis ratio bene expedita est in explanatione istorum triū supra posita sufficiant ergo ista de proprietatibus passiuorū in omiomeri s inuentis.

Tractatus quartus quarti libri metheororuꝫ de subiectis que substant dictis passionibus.

Cap. pᵐ. Que tractatus intentio ꝛ q̄ omiomera sunt oia ex humido ꝛ sicco.

Tex. cō. 48.

St autē nostra inten-

tio in hoc tractatu sequēti ostēdere q̄n passiones enumerate nō inueniuntur nisi in his que sunt humida aquea ꝛ terrea ꝛ tunc concludere q̄ ex his duobus ꝯstāt omnia omiomera ꝛ ex his cognoscitur natura eorum. Omiomera eniꝫ corpora differunt per passiones istas ꝛ per istas differētias huidi ꝛ sicci que sunt qualitates tactus vt dictū est: ꝛ differunt etiā passionibus aliorū sensibiliū vt saporibꝰ ꝛ odoribꝰ ꝛ coloribus: sed nos de istis in scientia de sensu ꝛ sensibili ꝓsequemur. Dico aūt illa esse omiomera quecūqꝫ quidē in cōponentibus essentialibꝰ habent partes dissimiles: sed in quātitatiuis partibꝰ diuiduntur per similia sibi eo q̄ quelibet pars quātitatiua ipsoꝝ nominatur nomie totius ꝛ habet ipsius rōnem: quelibet enim pars cupri cuprum est: ꝛ quelibet pars carnis caro est: talis aūt sunt in genere trium differentiaꝝ. s. mineralia ꝛ vegetabilia ꝛ sensibilia. Mineralia omiomera sunt sicut es aurum argentū stannū ferrū ꝛ omnia lapidum genera ꝛ alia similia istis: ꝛ illa etiā que segregātur ab eis per diuisionem quātitatiuaꝝ partium ipsoruꝫ Similiter omiomera sunt similes partes que sunt in animalibus ꝛ plātis. In animalibus quidem sicut carnes ossa neruus cutis extum crines pori vene. Ex his enim similibus cōponuntur in aialibus partes dissimiles que sunt a natura omiomeri eo q̄ nō diuiduntur quātitatiue in partes recipientes naturā ꝛ rationem totius que sunt sicut vultus pes manus ꝛ huiusmodi alia. Omiomera autē in plantis sunt sicut lignū cortex foliū vel sine pori ꝛ radix ꝛ alia talia lꝫ hec in eo q̄ sunt metafica ꝛ vegetabilia ꝛ sensitiua ꝛ ab alia ꝛ alia causa cōstent. Itē q: lꝫ caro neruus os ꝛ lignū ꝛ cortex alias ꝛ alias causas habēt quibus ꝯstant ꝛ terminātur tamē humidū ꝛ aridū sunt prima materia ex quibus fiunt omnia ista ergo aqua ꝛ terra in oibus ꝓcedunt hio manifestissimas habēt virtutes: ꝛ ipsa erit in eis causa diuersitatis ꝛ cōuenientie fm̄ q̄ vtrūqꝫ istoꝝ vel alter alterū predominās fuerit is modo ipsoꝝ. Efficientia eniꝫ in omnibus sunt calidum ꝛ frigidum. Ista nim que sunt humiduꝫ ꝛ siccum constant per coadunationis ꝛ cōmixtionis aliqueꝫ modū: siue etiā per coagulationē ex illis actiuis que sunt calidum ꝛ frigidū. Ex hoc igitur sic tunc dicimus illa corpora esse omiomera quecūqꝫ fm̄ abundantiā sue materie dicunt esse terre vel spēs aque ꝓpter hoc q̄ abundat aqua in ipsis: vel quecūqꝫ sunt cōmuniter terre ꝛ aque. Corpoꝝ tamen ex his conditoꝝ quedam sunt mollia: ꝛ que daꝫ dura: ꝛ quedā humida fluentia: ꝛ in antehabitis dictū est sufficienter que illorum coagulata sunt siue sint dura siue mollia siue etiam humida fluentia ꝛc.

Cap. 2ᵐ. Q: omnis impinguatio fit circa humidum ꝛ aridum vt sciatur eē passio tm̄ humidi ꝛ aridi in quo sunt multa de vini natura.

Tex. cō. 48. ꝛ. 49.

Scias autem q̄ impinguatio non est passio nisi omiomeri humidi ꝛ aridi: hoc est q̄ in sua cōpositione fit ex humido ꝛ arido: quecūqꝫ enim humidoꝝ fluidoꝝ exhalationem faciunt a calido sunt de speciebus aque: sicut iam nos diximus q̄ exhalatiua sunt aquea ꝛ euaporatiua terrestreitatem habent: talia autē humida: que plus aquea sunt nō habentes hypostasim in fundo vel paruam habētia nec habentia humiditatē viscosam non de facili impinguātur sicut parum vinum ꝛ serum. Scias autē q̄ cū vinuꝫ sublimatur quēadmodum aqua rosacea id qd̄ primo emittitur ex ipso humiditas est aquea ꝛ est insipida ꝛ illo educto remanent partes terrestres vini infuse humiditati pingui oleaginee: ꝛ si substantia illa vitra sublimetur lento igne egreditur oleum: ꝛ differt vinum in hoc a vino q: quo fuerit fortius vinum eo est humor aqueus sublimatus ex ipso minor: ꝛ humor oleagineus maior: ꝛ quo fuerit debilius ꝛ tenuis eo humor aqueus est maior ꝛ humor olei minor: ꝛ in rubeo bono vino est humor olei maior q̄ i albo: ꝛ in citrino maior est q̄ in eo qd̄ tendit ad puritatē aqueam. Nos autē illud hic nō inducimus nisi vt sciamus exhalationē nō fieri in omiomero nisi sit de speciebus aque. Si autē ab humido fluido operatione calidi non exhalat quidem humidū sed sequestrat: ꝛ tunc ista substātia pinguis adunatur cum terrestri qd̄ constare incipit. tunc absqꝫ dubio illud omiomerū fluidū in cōmixtione partium essentialium sue materie est terre ꝛ aque fm̄ plurimū sicut fit in lacte: ꝛ si ipsum impinguatur quideꝫ ꝛ est viscosum non exhalat humidū eius nec sequestrat opꝫ q̄ illud humidum sit vaporatiuū propter terrestre admixtū: ꝛ tunc is materia sua habet plurimū aeris ꝛ aque sicut oleū. Similiter autē quecūqꝫ a calido impinguātur sicut pix ꝛ huiusmodi cōmunia sunt terre ꝛ aque in cōmixtione sue materie. Est aūt hic dubium inter omnia liquida de vini natura cuius cōmixtionis sit natura eius. Vinum enim aliquod exhalatur ꝛ aliqd̄ impinguatur per calidi operationē: impinguatur enim nouum mustum. Et causa illius est q: adhuc nos venit ad speciē vini: mustum est quādo ventum est ad speciem vini: adhuc aliquod vinū est vno modo sicut exhalatiua ꝛ aliqd̄ alio sicut impinguabilia. Nouum eniꝫ magis hꝫ de terra propter fecis admixtionē q̄ vetus: nec venit adhuc ad speciē vini propter duas causas. s. propter non essentialium multam admixtionē: ꝛ q: non habet actum vini proprium. Sunt enim admixta in musto terrestria ꝛ aquea non adunabilia nature vini: ꝛ opꝫ residere terrestria ꝛ sequestrari ꝛ exhalare aquea nature vini contraria: ꝛ tunc humidum naturale vini vt cū naturale subiectum stabit sub calido terminatū: qd̄ cū factum est tunc attingit primo propriā naturā vini ꝛ speciem. Operatio enim musti impedit hoc que operatio est ebullitio ex calore loci precedēs: lꝫ enim calor solis ꝛ loci sit accidentalis musto: tamē ex generatione ꝛ tēpore ita intrinsecus efficitur: q̄ totam occupat vini naturā in musto sicut dicit Galenus in libro de simplici medicina de fructibus in sole diu estuantibus: ꝛ dictū suum cōfirmat per Aristote. in libro de vegetabilibus: ꝛ per Theophrastū motus enim musti ex tali calore non sinit calorem naturalem terminare propriū humidum: sicut motus febris impedit caloreꝫ naturalem in febricitante. Ille eniꝫ est motus caloris ignei: vt supra diximus: ideo etiam quando funditur in mustum aqua extinguitur ita q̄ postea non bullit: experimentū etiaꝫ probat hoc q̄n nouum recens in mustū mittatur mergi nō potest ꝓpter motū musti a fundo qui fit ex calore igneo. Si autē aqua infusa est in mustum statim mergitur eo q̄ ignis per aquā qui sibi in toto contraria est aut extinguit aut multum debilitatur lmantū vt etiā vinitores dicunt q̄n pluuia cadens in doleis in qbus calcant vue plurimū nocent. Si āt sit forte mustum feruens intus q̄ etiam videatur interrumpere dolium in quo est vel vas. si partes casei terrestris mul-

Nota de vini sublimatione.

Propter qd̄ n ouū recēs in mustū imissuꝫ mergi no pōt.

tum ꝛ porosi inijciatur statim stabit eo q vapor musti imbibitur in poris casei ꝛ ibi frigiditate terrestris casei frangit ꝛ infrigidat. p3 ergo q musti operatio valde est diuersa a vini operatione. vnde mustū impinguat calidi operatione: ꝛ etiā operatione frigidi: sed minus q̄ operatione calidi eo q multū habeat de calore ꝛ de terra: ꝛ ideo frigido non pōt totū educi calidum cū quo humidum egrediat ita postea impinguetur eo modo quo supra de oleo dictū est q a frigido impinguatur. Est aūt precipue tale mustū de arcadia q est finis quidā regionis arcadie vbi est corinthus: eo q mustum illud fit spissum valde terrestris inseparabiliter habēs adunata cū humidis q̄ aliud vinū: ꝛ ideo in vtribus suspensum in fumo in loco calido incrassatur ita q postea crassum bibitur. Si aūt aliqd vinum amiserit fecē tamē diuersitas est in ipo ꝛ eo plus vel minus dicetur terreū vel aqueū quo habuerit plus vel minus de partib9 terre q̄ aque. Omnia aūt hec dicta sunt vt sciatur q omnis ipinguatio facta a calido fit circa humidū ꝛ aridum que sunt in corpore omiomero humido siue sit humidum siue viscosum. Si aūt impinguatio fiat per frigidū: op3 q illa que impinguant multum habeāt terrestreitatis sicut ex precedentib9 cōstat: que dicta sunt de impinguatione. Similiter si fiat ipinguatio ab ambob9. s. calido ꝛ frigido diuisim agentib9 op3 q sic ipinguata cōiter commixta sint ex terra ꝛ aqua sicut oleu3 ꝛ mel ꝛ dulce vinū sicut in antehabitis expeditū est. Quia igitur omnis impinguatio est circa omiomerum sm q ipse est aut terre magis aut aque magis aut cōiter vtriusq3 liquet qm materialis natura omnis impinguati est terra vel aqua vel vtrunq3.

Cap. 3m. De ostensione q omnis coagulatio cōuenit omiomero ꝓpter terrā ꝛ aquam que sunt in ipso.

Tex.co.50.

Ostendemus aūt p eundē modū qm ois coagulatio est circa omiomerū ex hūido aqueo ꝛ sicco terreo qd est in ipso. Omnia enim cōstantia indurata quecūq3 a frigido coagulant sunt de speciebus aque quēadmodū glaties nix ꝛ pruina sicut in antehabitis plane expositū est. Quecunq3 aūt cōstantiū induratoꝝ coagulata sunt a calido sunt de nā terre magis vel later vel caseus nitru3 ꝛ sales sicut itē per antecedētia p3. Quecūq3 aūt omiomeroꝝ coagulata ab ambobus. s. tam a calido q̄ a frigido illa sunt sicut illa quoꝝ coagulatio cōpleta est ab infrigidatiōe quoniā supra ostendimus nō posse fieri q ea que ab ambobus coagulantur incipiant coagulari a frigido ꝛ cōpleantur a calido: ꝛ ideo videmus q in quibuscūq3 prius cōpressum est humidū per frigidum ꝛ postea eductū per calidu3 soluitur eoꝝ cōtinuitas: sicut later primo cōgelatur ꝛ postea coctus discōtinuatur: ꝛ similiter cementū in muris linitum si primo ꝯgelatur postea scinditur: cuius causa est: q2 humor cōprimit ab ipsis qd debebat ea cōtinuare sicut supra diximus: q2 hoc ibi repetere non op3: coagulata aūt ab ambobus sunt: quecunq3 duoꝝ priuatione coagulant. s. priuatiōe calidi ꝛ priuatiōe humidi qd exit cū calido: eo q ipsum in oibus talibus est paucū: cu3 in prima coagulatione que fuit per calidū fere totū sit eductum sales enim q2 calido solo coagulant solius humidi priuatiōe coagulant ꝛ alia similiter quecūq3 sincere sunt de terre specieb9 eo q ipsa sint cōbusta ꝛ in ipsis sit paucu3 humidum. glaties aūt que solo frigido coagulat coagulatione cōgelationis nō cōgelatur nisi priuatione solius calidi. Dicta autē superius que sunt later ꝛ lapides quedā genera coagulantur ab ambobus ꝛ priuatiōe calidi ꝛ humidi: completur coagulatio eorum ideo hec absq3 dubio mūliter primo sunt amboꝝ ꝛ habēt ambo in cōmixtione sua anteq̄ coagulētur: scilicet siccū terreū ꝛ humidum aqueū. In coagulatiōe ergo istoꝝ aduertēdum est qm si totum ipsoꝝ humidu3 extergit: tunc cōpletur coagulatio eoꝝ infrigidatione ꝛ vltimo cōstāt per frigidū: q2 calidum vaporabiliter relinquit in eis humidum expāsum: qd frigido cōprimēte calidū extersum est cu3 calido talia aūt sunt later ꝛ electrū qd est quedā spēs gūmi: q2 electrū ꝛ omnis spēs lachrymarū distillantiū ab arborib9 ꝛ vltimo cōstant ꝛ coagulantur per infrigidationē: sicut myrra thus vernix ꝛ electrum. omnia enim hec lachryme sunt: sed non tamē totū a quibusdā istoꝝ educit humidū q2 multum est in eis ꝛ ideo postea soluunt per calidu3 sicut thus ꝛ myrra ꝛ electrum: omnis enim hmōi generis coagulantur intus in magna parte cōpressa humiditate: post enim calor arboris expellit indigestam lachrymā tenuem. ꝛ cōtinue resoluit calor arboris humidū subtile ex lachryma illa indigesta: ꝛ ideo viscosa efficitur. ꝛ tandē frigiditate exterioris aeris indurat per oppressionē humidi viscosi q2 calor educere nō potuit. Qd enim sic lachryme ꝛ rasine coagulant signū est q animalia primo sicut formice ꝛ musce insidentia lachryme cū tenuis est subtili educto inuiscātur ꝛ adherēt lachryme: ꝛ statim super ea lachryma operiunt in gūma arboris ꝛ apparent intus ꝓpter peruietatē gūmarū: ꝛ nō putrescunt corpora eoꝝ: q2 frigus coagulans gūmas nō permittit euaporare calidum nāle animaliū illoꝝ ꝛ ideo etiā retinetur in eis humidū naturale: ꝛ ideo manent nō putrefacta: aliquādo autē coagulatio fit humidi ꝛ calidi priuatione sm partē: ꝛ nō sm totum sicut qn calidu3 egreditur relinquēs humidū fluidū: de quo cū calido tātū egredit q partes residue inspissantur: sicut elixatum mel coagulat qn ponitur in aqua frigida sicut diximus superius. illius enim inspissationē nō operatur humidum circūfluens. sed potius frigus cogens exire calidu3 qd secum educit plurimū humidu3 ꝛ residuū cōprimit infra terream in melle. Omnia autē taliter constantia sunt materialiter multū terrea sicut superius sepe docuimus: accipitur ergo ex his omnibus q coagulatio quocunq3 modo fiat semp est passio omiomeri pp terreū ꝛ aqueu3 qd est in ipso: ergo eē omiomeri siue ipinguatū siue coagulatū est ex terra ꝛ aqua cōiter vel ex terra plus vel ex aqua plus.

Cap. 4m. Q2 omnis mollificatio ꝛ ois liquatio referat ad omiomera rōne terre ꝛ aque ex quibus componuntur.

Tex.co.5

Idem aūt hic ꝓbatur ex liquescētibus mollificabilibus: quedā enim sic sm aliquid liquant ꝛ sm aliquid mollificant. terreum enim qd est in ipsis mollificat. humidū autē liquatur sicut electrum: ꝛ etiā quidā lapides q2 poros hnt plenos humoris: sicut qui inueniunt in speluncis qbusdam: lapides enim isti similiter se habent sicut gūmi propter humidū qd coniunctū est in poris eoꝝ: sicut in inuestiib9 humidu3 in poris esse prediximus. sunt enim isti lapides sicut gūmi nō ab igne vitrinis coagulatiōe eoꝝ cōplete. sed potius sicut a gelido qd cogit exire calidū ꝛ cū illo coerit pars humidi: ꝛ nō totū sicut in thure ꝛ electro: ꝛ ideo postea per ignē mollificant ꝛ liquescunt. Quedam aūt diuersa sunt ab istis mollificant etiā ab exteriori igne: ꝛ illa sunt absq3 dubio quecunq3 nō tota sunt terre sed maior pars humidi sicut ferru3 ꝛ cornu: thus etia3 qd primo modo se h3 ꝛ terreū est exhalat vaporabiliter sicut ligna sicut diximus in caplo de vaporationis: p3 aūt ex antehabitis: q oia que dicimus eē liquabilia calido q illa simplr sint sicut liquabilia ꝛ liquantur ab exteriori igne: ꝛ sm mām: oia sunt aquosiora q̄ terrestria: quedā autē ipsoꝝ sunt cōmunia terre ꝛ aque ꝛ aeris sicut cera. Que aūt liquant ab aqua oia cōstat esse de nā terre. Quecūq3 aūt nec liquant nec ab igne simul nec altero istoꝝ diuisim oia talia mūliter sunt aut terre aut amboꝝ. s. terre ꝛ aque: cōstans igitur est q ois mollificatio ꝛ ois liquatio ad omiomera refertur gratia terre ꝛ aque que sunt in ipso.

Cap. 5m. Et est cōclusio vlis q oia que susti nēt dictas passiones sunt cōposita ex terra ꝛ aqua ꝛ sunt vel magis aquea vel magis terrea vel vtrūq3 vtriusq3 terre ꝛ aque.

Tex.co.5

Si ergo sic est q hoꝝ omiomeroꝝ oia humida per mollitiē ꝛ liquefactionē ꝛ impinguationē ꝛ oia coagulata consid̄e sunt in dictis passionib9: nō pōt inuenire subm humidū mediu3 inter ea que dicta sunt que sunt terreū vel aqueū vel cōmune ex vtrisq3 ad qd dicte passiones referant tunc ꝓculdubio iam diximus satis oia ex quibus dinoscere habemus nālem nām omiomeroꝝ. s. vtrū pluriū sint terrea vel aquea vel cōiter pluriū elementoꝝ ꝛ per easdē passiones satis habemus dignoscere ex qbus cōstent ꝛ inspissent partes nāles omiomeroꝝ vtrū videlicet coagulent ab igne vel ab algore vel ab ambobus. Si enim cōsideremus oia omiomera inuenimus ea p istas passiōes eē aut terrea aut aquea aut cōmunia: ꝛ per calidū vel frigidū vel vtrūq3 coagulata. Aquea enim duplicia sunt: aut enim sunt in essentia aquea ꝛ per frigidū coagulata ꝛ sicca: aut sunt in specieb9 aque que et in essentia sunt humida fluida ꝛ in actu: ꝛ primo quidē mo-

do scimus ex prehabitis aquea ẽe aurũ ⁊ argentũ ⁊ es ⁊ stan
num ⁊ plumbũ ⁊ vitrũ artis ⁊ multa genera lapidũ aqueoꝝ
inominatoꝝ qui sunt quasi vitrũ nature. oĩa enim hec cali-
do liquãtur ⁊ si quid illoꝝ nõ liquatur cõtingit hoc per acci-
dens .s. ꝓpter clausuraꝫ poroꝝ vniuersaliter ab ipso remoto
calido sicut illiquabiles sunt lapides preciosi perspicui. Am-
plius si cõsiderauerimus fluida sic vinũ vrinã acetum ⁊ lisci
uiam ⁊ serũ ⁊ nascentias que sunt humores saniosi idigesti
oĩa sũt aques qꝺ ex hoc scimus qꝛ̃ coagulãt frigido coagu-
latione cõgelationis ad minus. Similiter ducit eadẽ consi-
deratio ad terrea cognoscẽda siue habeant aliquid aque ad
mixtũ per qꝺ possint mollificari siue nõ. ferrum enim ⁊ later
vnguis ⁊ os ⁊ neruus ⁊ lignũ ⁊ crines ⁊ folia plantaꝝ ⁊ cor-
tex sunt magis terre nature lꝫ differẽter: ferrum enim molli
ficabile est ⁊ etiã liquabile forti igne: tamẽ plurimũ terre hꝫ
⁊ admirabile accidit i terrestreitate sua: qꝛ cũ aqua facilius
patiatur ab igne q̃ terra: tñ in ferro citius soluitur a mixto
⁊ aduritur terra q̃ substãtia magis aquea. Adhuc aũt cum
terra sit durior q̃ aqua tamẽ chalibs in ferro que est substã
tia magis aquea durior est q̃ ferrũ que est substãtia magis
terrea. Causa aũt huius absqꝫ dubio est qꝛ̃ terreũ qꝺ est in
cõpositione ferri est lutulentũ nõ bene depuratuꝫ neqꝫ bene
cõmixtũ ⁊ signũ huius est ꝙ de facili cõtrahit rubiginẽ: ⁊ qꝛ̃
aduritur in igne cadunt ex ipso multa terrestria adusta: qꝛ̃
terrestre eius est porosum ⁊ ignis põt vndiqꝫ penetrare ipm.
Aqueum aũt magis est cõpactũ ⁊ cõtinetur quasi scabrosita
te terrei eius ⁊ ideo ignis penetrans terreũ cõmixtũ in ipo hu
miditatẽ viscosam qua ligabat̃ id qꝺ purius aqueuꝫ erat in
ferro ⁊ illa ꝯsumpta resoluit̃ ⁊ distillat id qꝺ ẽ magis aqueũ
ab ipso. Est aũt illud durius eo ꝙ magis est adustũ ⁊ cõpa-
ctum sicut diximus in antehabitis: later aũt cõsumptam hꝫ
humiditatem qꝛ̃ est coctus: ⁊ vnguis est sicut cornu in terre
streitate qꝛ mollificat̃ calido. Os aũt est magis q̃ later hu-
miduꝫ sed minus q̃ vnguis. neruus aũt in terrestri suo hu
miditatẽ hꝫ viscosam. Et lignũ est terrestre sub a multũ ha-
bens aeris. crines aũt plus terrestres sunt q̃ ossa ꝓpter qꝺ
pilis nullum nutritur aĩal: aliqua tamẽ nutriunt̃ ossibus si-
cut Strutio. Folia ṽo arboꝝ cũ terrestri hũi do hñt aqueuꝫ
dilatabile. cortex aũt est in arbore terrestris multũ. oĩa tamẽ
in hoc cõueniunt ꝙ plus sunt terrea ista q̃ alterius alicuius
elemẽti. Amplius etiã terrea sunt que magis sunt humida
q̃ que enumerata sũt sicut electrũ mirra thus ⁊ cuncta alia
que dicunt̃ resine siue lachryme ⁊ fruges ⁊ fructus arborũ ⁊
theturpa que est legumẽ oculatũ qꝺ faseolus dicitur: ⁊ alia
legumina ⁊ frumentũ ⁊ alia talia lꝫ enim hec differãt in hoc
ꝙ quedã eoꝝ sunt magis terrea q̃ alia. genera enĩ seminũ
nõiatoꝝ magis sunt terrea q̃ genera lachrymaꝝ: tamen ista
cuncta de nãre terre sunt. Quedã enim iam dictoꝝ sunt molli
ficabilia vt genera lachrymarũ. Quedam aũt vaporatiua ꝑ
se vt genera seminũ ⁊ constat ꝙ mollificabilia plus habent
aque ⁊ minus terre q̃ ea que tñ sunt vaporatiua. oĩa etiam
huiusmodi infrigidatione facta sunt: qꝛ supra habitũ ẽ qua-
liter gũme frigiditate coagulant̃. Semina enim nõ efficiunt̃
pepana nisi per frigiditatẽ humidũ vaporabiliter in eis re-
spersum adunet̃ ⁊ cõprimat̃ in terreũ ⁊ calidum solis: qꝺ in
fructibus vt dicit Galenus quasi naturale est per frigidum
expellatur ⁊ superfluũ humidũ per resudationẽ educat̃ ferũ:
⁊ ita tam gũme q̃ semina vltimo cõpleñt per frigus: sunt ni
hilominus terrea vitrũ sales ⁊ lapidũ genera multa. que nõ
sunt perspicua ⁊ hec sunt oĩa illa que neqꝫ sunt frigida a pri-
ma gñatione: neqꝫ liquant̃ a calido probauimus enim in se
quenti capĩo infra: ꝙ sola aquea a prima gñatione frigida
sunt sed terrea ⁊ cõmunia terre ⁊ aque ⁊ aeris a primis ge-
nerãtibus sunt calida. Eadem aũt doctrina que dicta est co
gnoscimus etiã materialeꝫ naturã eoꝝ que cõmuniter sunt
terre ⁊ aque ⁊ aeris sicut est sanguis ⁊ sperma: lꝫ enim in li-
bro de aĩalibus dicatur ꝙ sperma est aqueũ ⁊ quãdo euapo
rat spiritus infra viscositatẽ eius cõtentus: ꝙ tũc amittit al-
bedinẽ ⁊ desinit vt aqua tamẽ cõmunis materia est ex ꝑma
cõpositione sua opꝫ enim ꝙ sit terreũ qꝛ est glandulosum ⁊
nobilior materia mẽbroꝝ: tũ antẽ oporteat ipsuꝫ esse recepti
bile figuratum a virtute formatiua que est in ipso opꝫ ꝙ sit
aqueũ qꝛ aqua bene sigillatur ⁊ imprimit̃ figuris: cũ autẽ ha
beat calorẽ ⁊ virtutẽ formatiuã. opꝫ ꝙ habeat multuꝫ spũm
qui vehiculum ⁊ subm est virtutis illius que format qui spi
ritus aereus est ⁊ intra viscositatẽ eius cõtinet̃ ne cito eua-
poret ꝓpter quẽ spũm est multarũ ampullarũ ⁊ spumosum:
⁊ qꝺ in libro de aĩalibus dicitur est intelligendũ de mã que
magis abundat in ipso. Sãguis etiã ex se generatus est spiri
tus ⁊ cõstat per terrestre ⁊ fluit ad mẽbruꝫ per aqueũ: ⁊ ideo
etiã quãdo parũ constat sanguis vias accipit per poros qui
sunt in ipso ille ṽo sanguis qui hꝫ vias poroꝝ multas ma-
gis est terreus q̃ alius: ⁊ qꝛ multũ hꝫ humidum sanguis ꝑp
hoc coagulatur infrigidatione qꝛ ṽo etiã multũ terre habet
ideo humido aqueo liquescit. Si qua aũt nõ habẽt vias po-
rorum in sanguine illoꝝ sanguis aqueus est multuꝫ sicut sa-
niosi sanguines in quibus multũ est flegma aqueuꝫ subtile
indigestũ ꝓpter qꝺ etiã talis sanguis nõ coagulatur calido
nec etiã modico frigido nisi cõgelatione forti: sed hoc nõ vo
camus coagulationẽ: sed potius illã que fit terrestri cõstan-
te quãdo educit̃ hũidũ. Sperma aũt ꝑ frigidũ qꝺ glandulo
sum est coagulat̃ infrigidatione dum frigus expellit calidũ:
⁊ calidũ educit secum humiduꝫ qꝺ fuit in ipso abundans ⁊
tunc cõstat ⁊ inspissatur. pꝫ ergo ex omnibꝰ dictis ꝙ quecũqꝫ
coagulatoꝝ vel humidoꝝ fuerũt calida vel frigida oportet
ex supradictis passionibꝰ persequi naturas eorum.

Cap. 6m. Qꝺ oĩa terrea vel aquea inquãtũ hmõi sunt frigi-
da nisi alienum habeãt calorem: ⁊ ideo frigiditas iter passi
uas virtutes quo ad hoc est computanda.

Sciendum aũt est ex predictis ꝙ quecũqꝫ omi-
omeroꝝ sunt magis aquea ad plurimũ sunt fri
gida nisi forte aliemũ habeãt calorẽ sicut alienũ
habẽt calorẽ liscivia vrina ⁊ vinũ sicut ista ostẽ-
demus. Oĩa aũt que in mã sunt terrea fm plu-
rimũ sunt calida eo ꝙ nõ gñant̃ nisi calido ter-
minãte sic est calx ⁊ cinis. differũt tñ hec duo: qꝛ calx nõ adeo
penitus est vt cinis: neqꝫ calx relinquit̃ de mã habẽte mul-
tũ aeris: quẽadmodũ cinis ꝑp qꝺ cinis poros hꝫ rectos am
plos ⁊ patulos ⁊ subtiliũ partiũ valde ⁊ ideo ẽt humido ad-
ueniente nõ cõmiscet̃ qꝛ humidũ effluit extra poros eius: sꝫ
calx cõtinuat̃ in cemẽto qꝛ poros hꝫ strictos ⁊ tortos: ⁊ reti-
net in eis humidũ ex quo fit cõmixtio ⁊ ꝯtinuatio. Quia aũt
frigidum inuenitur eẽntialiter in vtroqꝫ materiali omiome-
roꝝ: scilicet in terreo ⁊ aqueo ideo opꝫ nos ex hoc sumere ꝙ
frigiditas est mãlis qualitas quedã quẽadmodũ ⁊ humidũ
⁊ ariduꝫ sunt materialia. Dico aũt frigiditatẽ esse materiã
quidẽ non ex qua fit res sed dispositioneꝫ materiaiem. sicut
enim in prehabitis ostendimus frigus nõ coagulat neqꝫ im
pingnat nisi coadunãdo partes mãe ⁊ nõ inducẽdo formam
substantialẽ ⁊ ideo ponit̃ inter mãlia quo ad hoc sicut humi
dum ⁊ aridũ que sunt mãlia ⁊ passiua. De numero enĩ mã-
liuꝫ ⁊ passiuoꝝ maxime sunt terra ⁊ aqua ambo aũt ista cor-
pora sunt terminata frigiditate: ex quo ẽt viterius liquet qꝛ̃
cuncta omiomera que simpl'r in mã sunt plus vel terrea vel
aquea sunt ꝑ nãm mãe frigida nisi aliena q̃ s mã habeant a
caliditate sicut feruẽs aqua eẽntialiter est frigida ⁊ actu cali
da. Simpl'r calida est aqua colata ꝑ cinerẽ: qꝛ illa hꝫ caloreꝫ
qui effectus est in ipsa ꝑ cinerẽ. In cinere enĩ sicut in oĩbus
aliis ignitis in qbus diu opatus est ignis vel calor est calidi
tas sꝫ plus ⁊ minus fm diuersitatẽ opationis caloris in eis:
ꝑp qꝺ ẽt sicut supra determinauimus aĩalia gñant̃ in putre-
factis qꝛ calidũ nãle euaporãs est ibi qꝺ facit cõstare humi-
dũ qꝺ exhalat in corpꝰ aĩalis opꝫ enĩ ꝙ ĩ oĩbus putrefactis
sit calor alienus corrũpens calorẽ nãlẽ ⁊ ꝓpriũ. sicut supra di
ximus: hñt aũt calorẽ nõ eẽntialẽ mãe quecũqꝫ sunt cõia ter-
re ⁊ aque. hoc enĩ opꝫ cõstare ⁊ inspissari plurima caliditate
in generatione sua que elixauit ea educendo humidum de
terrestri ⁊ lꝫ illa caliditas aliena sit materia eoꝝ: tamen est
naturalis generatio: eo ꝙ ipsa est impressio generãtis in ge-
nerato. Quedam autem talium nõ de facili putrescũt. quẽ-
admodum ea que syntagmiã habent forte hoc est composi-
tionem duram valde qꝛ in illis calidum propter clausuram
pororum non expirat ⁊ ideo humidum etiam manet intus:
propter qꝺ calidum eorum naturale non de facili est infran
gibile ⁊ humiduꝫ eoꝝ difficiliter est siccabile ⁊ ideo a putre-
factione conseruantur ⁊ hec est causa ꝙ ossa diutius manẽt
imputrefacta q̃ caro ⁊ ꝑcipue in aere frigido conseruata.
Rubescunt tamen ossa antiqua eo ꝙ calidum eorum nitri-

Propter qꝺ nullũ aĩal pilo nutritur.

Tex. cõ. 57.

tur ad superficiem ꝛ ibi colorat ꝛ instar humidum attractuȝ qḋ dispergitur in superficie ꝛ colorat eam: eo ꝙ propter soliditatem ossis exire non potest: ꝛ siquã ossa duriora sunt diu tius conseruantur sicut ebur ꝛ dentes ceruorum. Que autem molliora sunt citius putrescunt sicut spondiles dorsi. Quedã etiam humida cito putrescibilia naturaliter sunt calida per calorem alienũ sue materie. sicut sanguis ꝛ sperma ꝛ medulla ꝛ potus. q: in putrefactione etiam diu operatus est calor: opus etiaȝ sanguinis caro est: ꝛ similiter opus spermatis est indiuiduum generatum quorum vtrunqȝ est calidum a generãte sed ista non sunt humida: ꝛ ideo puto ꝙ Arist. exemplum dedit de putrefactione: q: hoc est humidum: ꝛ per naturam materie frigidum: calidum tamen calore caloris maturantis ipsum de similibus autem simile est iudicium. Si tamen aliqḋ putrefactum omnino esset egressum de natura ꝛ expirasset ab ipso totum calidum naturale ꝛ generans ipm illud nullo modo esset calidum. q: in illo non esset aliquid relictuȝ nisi materia ex qua fuit: que semper est terra vel aqua vel vtrunqȝ: ꝛ illa essentialiter nõ sunt nisi frigida: ꝛ ideo taliter egressa de natura sunt frigida. Sunt tamen diuersi philosophi iudicantes diuersimode de talibus: quoniã quidaȝ dicunt ea calida: ꝛ quidam frigida quorꝫ vtriqȝ perspiciunt aa ſm diuersa. Qui enim dicunt putrefacta egressa de natura esse calida perspiciunt. ꝙ duplex calor diu egit in ipsis scilicet alienus extra ꝛ proprius egrediens de intus ꝛ educens humidum ꝛ dissoluens continuum. Qui autem dicunt ipsa esse frigida perspiciunt materiam eorum: ꝙ essentialiter est frigida ꝛ non habet calidum alienum a generatione: q: hoc est egressum. est anteȝ veritas ꝛ determinata de hoc ꝙ quãdo in natura sunt tunc sunt calida: q: nihil determinat naturalia ꝛ agit operationes eorum nisi calidum terminans ea proportionaliter humido naturaliter sicut in principio huius libri ostendimus. Quando autem omnino a natura separata sunt, tunc sunt frigida per essentialem materie frigiditatem: ꝛ sunt ſm quid calida: scilicet inquantum impressio caloris est in eis sicut in cinere qui fit ex lignis adustis: omnia igitur ista in calido ꝛ frigido se habent sicut iam determinatum est: est tamen adhuc in istis magna diuersitas: quoniã lȝ omnia quorum materia est terra vel aqua per essentiaȝ illius materie sint frigida tamen frigidiora sunt per naturaȝ materie quorum materia est aqua. ꝙ̃ quorꝫ materia est terra: ꝛ hoc contingit propter hoc ꝙ calido ignis plus contrariatur aqua ꝙ̃ terra: vnde in quibus materia est terrea vel aerea propter symbolum quem habet cum igne sint calidiora: terrea tamen per accidens possunt esse frigidissima ꝛ calidissima aliena caliditate ꝛ aliena frigiditate. Illa eniȝ que magis sunt solida: ꝛ durius coagulata ista recipiunt alienaȝ frigiditatem vel alienam caliditateȝ in multis partibus sue spissitudinis ꝛ fortiter tenent ꝛ difficiliter alterantur: ꝛ ideo talia aliquando maxime infrigidant quando sunt frigida: ꝛ aliquando maxime vrunt quando calida sunt aliena caliditate sicut aqua calidior est ꝙ̃ fumus ꝛ lapis ignitus magis vrit ꝙ̃ aqua feruens.

¶ Cap. 7m. In quo docetur qualiter consideranda sunt naturalia que sequuntur hanc sententiam.

Tex. c. 54.

Quoniam vero de istis iam quantum ad presens negocium satis determinatum est. Relinquit ꝙ deinceps in particularibus scientijs naturalium tractemus singula eorumque sunt ex istis subiectis que in cõmuni diximus quid vȝ caro sit ꝛ quid os ꝛ quid lapis: ꝛ similr de alijs omiomeris: habemus enim iam per istam scientiam in cõmuni a a ex quibus cõponuntur dissimilia: que anomiomera grece vocatur ꝛ habemus cuius generis subiecti ꝛ materie est vnũquodqȝ per generationem suam. Constat ex prehabitis ꝙ omiomera omnia cõponuntur ex elemẽtis materialiter. Ex omiomeris autẽ viterius componuntur cuncta nature opera siue sint partes organice siue sint etiam tota a natura producta: vt homo ꝛ asinus ꝛ planta ꝛ beryllus ꝛ hec vniuersaliter anomiomera ꝙ̃ omiomera: sunt ex his que dicta sunt tanqȝ ex materia. sed nõ sufficit scire materiã solaȝ ad cognoscendam naturã eorꝫ. sed opȝ scire substantiam ipsorꝫ: ꝛ hoc est cognoscere causam que vere causa est dans eis esse ꝛ rationẽ: que est causa formalis que quidem in prehabitis forma est finis. finis enim est intentionis generãtis ꝛ forma est dans esse ꝛ rõnem materie ꝛ cõposito sicut in prehabitis est determinatum. Illam ergo prout singulorꝫ esse constituit in posterioribus libris post hanc scientiam opȝ nos cõsiderare ad sciendam naturã eorum in particulari. Si enim nos ſm formam cõsideramus res naturales semper prius formaliter est in posteriori: q: in ipso formã accipit ꝛ esse. vnde elementum inquãtum cõpositũ est accipit esse ꝛ rationẽ mixti: ꝛ mixtum accipit formaȝ ꝛ esse carnis vel alicuius mixti per naturã: caro autem refertur ad formam manus vel capitis ꝛ caput ad formam ꝛ rõnem forme totius: que est anima rationalis in hoie: q: forma totius cõpositi naturalis per modum proportionalem informat ꝛ terminat oẽs partes dissimiles ꝛ similes. E cõuerso autẽ est si res naturales comparantur ad potentiã tunc enim posteriora sunt in prioribus: q: totum indiuiduum potentialiter est in dissimilibus partibus eius: ꝛ dissimilia habẽt per potentiã materialem similia: ꝛ dissimilia sunt in mixto omiomero in cõmuni accepto: qḋ abstrahit a carne ꝛ osse ꝛ oĩbus speciales formas habentibus omiomeris: ꝛ hoc est mixtum qḋ subijcitur coagulationi ꝛ liquefactioni ꝛ duritiei ꝛ mollitiei: ꝛ ceteris passionibus hic determinatis. Mixtum autẽ istud potentialiter est in elementis: posteriora ergo sunt magis particulata per formas speciales: ꝛ hec sunt vel organica tota vel organice partes: iste enim sicut iam probauimus magis distant a materia: vnde ꝛ in organicis magis ꝙ̃ in alijs manifestatur causa propter quid que est forma ꝛ finis. cuius signum est quoniam si separentur ista a formis specificatis retenta tamẽ figura magis in eis apparet equiuoce cõuenire eis nomen ꝙ̃ in alijs: homo enim mortuus cũ non habeat nisi figuram hominis: ꝛ non actum forme ipsius equiuoce dicitur vt apparet satis omnibus. Similiter pars hoĩs organica sicut manus vel pes vel lingua: si non habeant actum organici absciſi vel defuncti equiuoce dicitur: ꝛ hoc etiaȝ satis claret: sicut enim in artificialibus est: ꝙ nauis lapidea nullo modo possibilis est ad actum nauis constat omnibus ꝙ non est nauis nisi equiuoce: cũ nauis diffinitio sit ad actum nauigationis ita est de organicis partibus ꝛ totis phicorꝫ corporum: cum enim diffiniantur per formam que principiũ est operum in ipsis: ꝛ carent opere illo constat ꝙ non habẽt nomẽ cõmune nisi equiuoce: propter similitudinem enim figure tunc organica videntur esse ꝛ nõ sunt: hec autẽ equiuocatio minus apparet in partibus de membris similibus sicut in carne ꝛ in osse: q: caro ꝛ os defuncti magis videntur habere rõnẽ carnis ꝛ ossis ꝙ̃ manus defuncti videtur habere rõnẽ manus. Si autẽ alique partes aĩalis adhuc viciniores sunt materie: adhuc in illis minus apparet equiuocatio sicut in humoribus tñ in humoribus etiaȝ est equiuocatio inter humorem mortui ꝛ humorẽ viui: q: humor viui actum facit humoris in corpore per virtutẽ humoris quem non facit humor mortui propter hoc ꝙ a virtute ista destitutus est. Adhuc autem in elementis ex quorum cõmixtione generantur humores ꝛ omiomera alterius ratione sunt in mixto qḋ habet formam ꝛ esse ꝛ priuantẽ illa ratione in corruptis: ꝛ ideo aqua ꝛ ignis prout sunt essentiales partes omiomeri habẽtis esse per formam terminãt sub forma mixti: sicut materia que facta est in actu per esse qḋ dat ei forma: ꝛ qñ sunt relique omiomeri resoluti carent rõne illa tamen in eis equiuocatio inter oẽs partes minus apparet. Est autẽ hic aduertẽdum ꝙ ignis ꝛ aqua ꝛ cetera simplicia dupliciter cõsiderantur ꝛ duplex habent esse. s. vt substantie simpliciter ꝛ vt elemẽta: vt substantie simplices quidem verius habent esse extra cõpositum ꝙ̃ in ipso: ꝛ habent operationes suas per intentiones suorꝫ contrariorꝫ: vt elementa autem accepta materialiter accipiunt: ꝛ materia hȝ esse forme ꝛ rõnem accipit ex analogia ꝛ resolutione ad formam: ꝛ si diffinitionẽ ꝛ nomen elementi habent intra ꝛ extra equiuocantur ad illam: est enim elemẽtum qḋ in compositione est primum: ꝛ in resolutione vltimũ: ꝛ qḋ est ſm formam non resoluitur in formã aliam sicut in libro celi ꝛ mundi est determinatũ: ignis ergo ꝛ aqua ꝛ cetera elementa essentialiter cõponentia omiomerum rationem ꝛ nomen habent quãdo sunt sub forma ꝛ equiuocantur ad illã quando omiomera sunt resoluta in ea sed minus apparet in eis equiuocatio ꝙ̃ in alijs: q: id pro quo fit res qḋ est cã finalis

⁊ essentialis operatio rei cuius principiuʒ est forma minime manifestum est in eis que viciniora sunt materie prime: vnde si sumatur vltimũ in quo est stat resolutio i quo plurimuʒ est de nã mãe illud nihil videt habere prer mãm ⁊ ideo non equocari potest quãdo est sub forma ⁊ quãdo est sub forma omiomeri ⁊ anomiomeri. Si vo sumatur vltimũ ad qd deuenitur per cõpositionem qd est particulare constitutum in natura per generationeʒ illud noie suo non videtur manifestare nisi causam formalem sm q est finis generantis sicut hic homo vel hec planta vel hic lapis omnia vo media iter primam materiã que est vltima in via resolutiuua ⁊ vltimo intentum a natura cõpositũ particulare proportionaliter se habent in hoc qd est particulare nomen ⁊ rationẽ forme ⁊ totius vel partis eius quoniã quodlibet intermediorũ absqʒ dubio est propter quid ⁊ participat finem ⁊ rationem que sumitur a fine que est forma sm q refertur ad illud vt lõgius vel propinquius se habens ad finem sicut in vltima longitudinis distantia se habet aqua ⁊ ignis ⁊ cetera simplicia venientia essentialiter admixta ⁊ post hec humores ⁊ post hec omiomera sicut caro ⁊ neruus ⁊ os ⁊ similia. ⁊ vicinissime se habent anomiomera sicut vultus manus ⁊ similia: oia enim siue remote distantie siue propinque determinantur ⁊ diffiniuntur opere ad qd operantur. Singulum enim eorum hʒ nomen ⁊ rõnem ex hoc q determinatur ad illud vicine vel remote sicut oculus dicitur oculus: ⁊ hʒ rõnem oculi si videt: qui autem nõ potest videre turpe quãdo dʒ videre non dicitur oculus nisi equiuoce sicut mortuus oculus: vel sculptus ex lapide. Est autem in naturalibus organis sicut in instrumentis artificialibus: serra enim lignea eo q nõ perficit actũ ferree serre nõ dicitur serra. sed potius est ferre imago quedam ⁊ similitudo: ⁊ ideo participat equiuoce nomẽ serre: qr ferrea dicitur serra ab actu serrandi: sed lignea non ad hoc dicitur serra sed ad hoc q serre similis est: per omnẽ autem eundem modum est in naturalibus: qr quedam dicitur caro que mediat in tactu ⁊ sentit excellentias tangibiliuʒ: alia autẽ non ad hoc dicitur caro. sed qr tali similis est in colore ⁊ figura. tñ opus ad qd diffinitur caro minus est manifestũ q̃ lingue de qua bene scitur q est ad discretionẽ saporum ⁊ propter interpretationem: similiter ignis ⁊ aqua sm q sunt prima in cõpositione ad actum diffiniuntur ⁊ ratione pportionis sunt in mixto ⁊ per multa media referuntur ad opus essentiale cõpositi sed tamen minus. Adhuc manifestum est hoc opus in simplicibus primis cõponentibus q̃ in carne ⁊ aliis que mixta sunt omiomera sicut diximus istas habitudines esse in animalibus: ita sunt in plantis ⁊ etiam in his que nõ sunt animata sicut sunt mineralia sicut est es ⁊ ferrũ ⁊ argentum vniuersa quippe hec determinãtur ⁊ diffiniũtur fine qui cognoscitur per opus eẽntiale ipsorum: quo opere nulla natura destituitur quando est in vigore forme specifice ⁊ ideo quãdiu efficere ⁊ pati possunt essentialia sibi tũc habẽt nomen ⁊ rationẽ speciei in quo sunt sicut diximus de neruo ⁊ carne: ⁊ quãdo hec non possunt efficere ⁊ pati non conuenit eis nomẽ forme nisi equiuoce. forme camẽ iste que dant esse ⁊ racioneʒ subiectis minus sunt manifeste in vegetabilibus q̃ in animalibus ⁊ adhuc minus manifeste sunt in mineralibus q̃ in vegetabilibus: ⁊ ideo nõ facile est perspicere quãdo mineralia sint habẽtia formas suas specificas: ⁊ quando non. Non facile enim est scire quãdo sit verus lapis vel verum metallum nisi per corruptionẽ deuenerit ad valde imbecille. ita q sola figura sit relicta ⁊ nihil de virtute que consequitur essentiam: ⁊ huius simile est in corporibus mortuorum: qr illi quãdo mortui sunt recenter parum distare videntur a viuis. Quãdo autem diu in sepulchris iacuerunt tunc sola figura est in eis: ⁊ si tanguntur decidunt statim in cineres: ⁊ tunc magna est distantia inter viuorum ⁊ mortuorum corpora: similiter est de fructibus qui quãdo primo vigorem amiserũt non differre videntur a fructibus pependis que vere habẽt fructuum rõnem qñ antem diu iacuerunt ⁊ putrefacti sunt ita q nõ est in eis nisi figura fructus tunc magis distant. ⁊ tunc scitur q fructus dicunt equiuoce: ⁊ eodẽ modo est in coagulatis ex lacte primo enim qñ mollia sunt lac dicunt: post longum autẽ tempus nõ habent lactis nomẽ nisi equiuoce. Sic est etiã in vegetabilibus: ⁊ in mineralibus: mineralia enim suo modo moriunt sicut aialia. sed non percipitur q amiserunt esse ⁊ nõm nisi per maximã mutationẽ. Saphirus enim mortuus qui adhuc hʒ colorẽ ⁊ transparentiã ⁊ figuram Saphiri est sicut viuus qui hʒ opus saphiri: ⁊ ideo noiatur saphirus sicut viuus sed post longissimã mutationẽ obscurat ⁊ discõtinuatur ⁊ tunc scitur nõ eẽ saphirus sed similitudo saphiri: ⁊ idem dicẽdum est de auro viuo ⁊ mortuo: ⁊ argento ⁊ de aliis mineralibus ⁊c.

¶ Cap. 8m. et vltimum. Q sm formas specificas considerãda sunt naturalia in sequentibus libris: ⁊ non sm materiales formas qualiter in isto libro sunt determinate.

Igitur de oibus omiomeris sicut ex prehabitis pʒ prima cõsideratio est qualiter calore ⁊ algore ⁊ motibus caloris ⁊ algoris fuerint coagulata vel calido vel gelido vel ambobus. Dico aũt omiomera que sepe exposita sunt sicut caro ⁊ os ⁊ pili ⁊ nerui ⁊ oia his similia. Omnia enim hec differunt predictis differẽtiis ante habitis que sũt extẽsio tractus cõminutio fractio mollities ⁊ durities: ⁊ alia talia: oia enim hec sicut ab efficientibus causis fiunt a calido vel frigido vel ambobus vel a motibus qui sunt impressiones calidi ⁊ frigidi in materia que humidũ est ⁊ siccum: ⁊ a motibus mixtis qui sunt calidi ⁊ frigidi successiue operãtiũ: talia autẽ omnia cõsiderauimus in sciẽtia istius libri q est quasi vniuersalis respectu sequentiuʒ cõsiderandorum in aliis libris: ⁊ qr forma istorum omiomerorum non est scibilis nisi sciantur ea ad que referunt que sũt anomiomera ideo eadẽ hec omiomera que sunt caro ⁊ os sm formã ⁊ substantiã cõsideranda sunt in libris sequẽtibus istuʒ: lʒ sm passiones que insunt eis gratia subiecti qd est humidũ ⁊ siccum considerata sunt in hoc libro quẽ explanauimus. Anomiomera enim que sunt ex istis omiomeris cõposita sicut caput manus ⁊ pes: ⁊ similiter in mineralibus ⁊ vegetabilibus cõstituta per specificas differentias sicut aurũ ⁊ argentum: nulli videntur fieri a causis que dicte sunt qbus omiomera sunt: qr calor inquantum huiusmodi nõ facit argentũ in forma argenti: neqʒ coagulando neqʒ liquefaciẽdo: ⁊ similiter est de aliis in forma specifica cõstitutis. Similiter aũt est in instrumẽtis artiuʒ: qr serra inquãtum est ad incidere nõ fit ex calore fabrili: sed potius a forma artis que imprimit in ferro. ⁊ causa eius efficiens propria est ars. Similiter arce causa non est dolatio ligni: sed forma artis inducta in lignis ⁊ causa eius efficiẽs est ars. eodẽ modo est de rebus naturalibus que causa eorum sm q sunt specie cõstituta est forma dans eis esse ⁊ rõnem: ⁊ causa efficiẽs ea est generans vniuocũ vel cõueniens in natura. Similiter aũt est de effectibus cuiuslibet alterius cause siue fit a natura siue fit ab intellectu practico siue aliter a proposito habito: ergo in hac sciẽtia cuius generis subiecti ⁊ materie sit singulum omiomerorum sumendũ erit posterius in aliis scientiis per singulum eorum sm formam quid sit sanguis ⁊ quid caro ⁊ sperma ⁊ quid aliorum singuluʒ. Ita enim plenissime sciemus naturã eorum quando ex hac scientia sciemus quid sit subiectũ ⁊ materia: ⁊ ex sequẽtibus libris sciemus ppter quid sit sm formam vnũquodqʒ eorum: tunc enim sciemus materiã ⁊ causam que vere causa est formalis habens rõnem finis: ⁊ eius qd est propter quid precipue rerum ambulatiua sine generationis ⁊ generate rei principia: quoniã lʒ tria sint principia motus. s. forma ⁊ materia ⁊ priuatio. nõ tamẽ sunt nisi duo principia entis generati. s. materia ⁊ forma sicut diximus in fine primi phicorum. Dicendum etiã erit cum his in singulis vnde principiũ motus qd est causa efficiens vniuscuiusqʒ. Tunc enim habemus oẽs causas ⁊ materiam ⁊ formaʒ que ⁊ ipsa est finis in phicis omnibus ⁊ efficientem causam singulorum. Manifestatis ergo istis que hic dicenda erant ad subiectum cognoscẽdum: cõsiderãda sunt consequẽter sm suas formas specificas omiomera ⁊ ea que ex his constant anomiomera: ⁊ ad vltimum res naturales constitute per formas specificas sicut homo ⁊ plãta ⁊ huiusmodi: tunc enim scitur totum qd considerandum est in natura: qr autem ista in genere tria sunt. s. mineralia vegetabilia ⁊ aialia: ideo sequens scientia in tria diuiditur ⁊c.

Tex. cõ. 54. in fine.

¶ Expliciunt libri quatuor metheororum Alberti Magni excellẽtissimi sacre Theologie doctoris necnõ philosophie principis ordinis predicatorum.

¶ Alberti Magni philosophorum maximi de Mineralibus liber primus incipit.

¶ Tractatus primus de lapidibus in cõmuni.

¶ Cap. pm. De quo est intentio ꝛ que diuisio modus ꝛ dicendorum ordo.

E cõmixtione ꝛ coagulatiõe simili ter ꝛ cõgelatiõe ꝛ lique factiõe ꝛ ceteris hmõi passionib⁹ in libro metheoroꝝ iam dictũ est. In quibus aũt isti effectus pri⁹ apparẽt apud res nature lapidũ gña sũt ꝛ metalloꝝ ꝛ ea que media sunt inter hec sicut marchasita ꝛ alumen ꝛ q̃dam alia talia. Et q: illa ꝑma sunt inter cõposita ſm naturam ex elemẽtis vtpote ante cõplexionata existentia q̃ animata sunt: ideo de his prime post sciam metheoroꝝ dõm occurret: parũ enim videnẽ abundare vltra cõmixtionẽ simplicẽ elemẽtoꝝ. De his aũt libros Arist. nõ vidimus nisi excerptos p partes. Et hec que tradidit Auic. de his in tertio caplo primo sui libri quẽ fecit de his nõ sufficiũt. ¶ Primũ ergo de lapidib⁹ ꝛ postea de metallicis ꝛ vltimo de medijs inter ea faciemus inq̃stionẽ: lapidũ quippe gñatio facilior est ꝛ magis mãifesta q̃ metalloꝝ. ¶ De lapidũ aũt naturis plurima in genere dicẽda occurrũt que in primis ponemus. Deinde vo de lapidib⁹ in ſpẽ qui magis nobilitati sunt disputabimus. Coartabimus aũt sermonẽ nostrũ: eo q̃ multorũ dicẽdoꝝ hic cause iam in libro metheoroꝝ determinate sũt. In gñe autẽ de lapidib⁹ tractãtes ingremus in gñe mãm lapidum ꝛ propriã efficiẽs eoꝝ proximũ ꝛ locũ gñationis. Deinde modum cõmixtionis lapidũ ꝛ cãm diuersitatis coloris eoꝝ ꝛ alioꝝ accidẽtiũ que inueniunẽ in ipsis sicut est duricies maior ꝛ minor: dolabilitas ꝛ indolabilitas: porositas ꝛ constrictio: grauitas ꝛ leuitas ꝛ cetera hmõi. In qbus lapides nõ solum ſpẽ ꝛ numero: sed ẽt in gñe videnẽ nõ paruã habere diuersitatẽ. ¶ Sũt aũt qdã maxime auctoritatis in phis viri qui nõ de oĩbus sed de qbusdã lapidũ generib⁹ tractatum faciẽtes sufficientẽ se dicunt de lapidib⁹ fecisse mẽtionẽ: quales sũt Hermes euates rex arabũ. Diascorides. Aarõ: ꝛ Joseph: qui de lapidib⁹ tm̃ preciosis tractantes: nõ de gñe lapidũ tractauerũt. ¶ Plinius aũt sufficientẽ notitiã tradidit Plinius in hystoria nãli nõ sapiẽter causas lapidũ in cõmuni assignãs neq; opꝫ non omniũ hoꝝ inducere sniam eo q̃ scientia rei nõ adeo est occulta q̃ ipsam ex plurimoꝝ erroribus nos colligere oporteat. Sufficiẽter aũt satis scientur nature lapidũ ꝛ cõplexiones qñ propria scienẽ eoꝝ mã ꝛ efficiens proximũ ꝛ forma ꝛ accidẽtia propria eoꝝ ꝑ ea ratã in quarto metheoroꝝ inquisitiõe. ¶ Non enĩ hic intẽdimus ostendere qualiter aliqđ istoꝝ trãsmuteẽ in alteꝝ: aut qualiter ꝑ antidotũ medicine eius quã elixir vocãt Alchimici curantur egritudines eoꝝ: aut occulta eoꝝ manifestãtur: aut ecõuerso eoꝝ mãifesta deteganẽ: sed potius cõmixtiões eoꝝ ex elemẽtis ostẽdere: ꝛ qualiter vnũqđq; in ꝑpria ſpẽ constituaẽ. Propter qđ nõ curamus inqrere dĩaꝫ lapidis ꝛ spũs siue anime ꝛ corporis siue substãtie ꝛ accidẽtis de qb⁹ inquiũt Alchimici lapidez vocãtes omne illud qđ nõ euaporat in igne: ꝛ idez vocãt corpus ꝛ sũbam. Id aũt qđ euaporat in igne sicut sulfur ꝛ argentũ viuũ ꝛ ex qbus diuersoꝝ colorum fiunt ea que vocanẽ lapides vocãt spũs ꝛ aĩaz ꝛ accidens: alterius enĩ sciẽtie est inqrere de his que occultis valde fulciunẽ rõnib⁹ ꝛ instrumẽtis. ¶ Modũ aũt quẽ in singulis habuimus ẽt hic tenebim⁹ diuidẽdo ꝑ libros aliquot ꝛ plures tractat⁹ ꝛ multa capitula totũ opus. ¶ Cũ aũt in multis de ꝑticularibus fiat tractat⁹ opꝫ nos prius ex signis ꝛ effectib⁹ cognoscere nãs istoꝝ: ꝛ ex illis deuenire in causas eoꝝ ꝛ cõpositiones: eo q̃ signa ꝛ effectus nobis sunt magis manifesta in vniuersali aũt nã de quib⁹ in oĩbus precedentibus libris fecimus mentionẽ erat ꝓcedendũ ecõuerso a cã vz ad effectus ꝛ ad virtutes ꝛ signa eo q̃ in talib⁹ cõia ꝛ cõfusa sunt magis ꝛ quo ad nos manifesta sicut in primo phicoꝝ est determinatũ. ¶ Ordinẽ vo huius libri ad sequẽtes de eã libros satis ostẽdimus in fine nostri libri metheoroꝝ vbi diximus de quibus prius ꝛ de qb⁹ posteri⁹ erit dõm. ¶ Cũ aũt lapidũ ꝛ metalloꝝ genera sint omiomera plus q̃ plante in quibus inuenitur diuersitas partium que sunt radix ꝛ foliuz ꝛ flos ꝛ fructus: omiomera autem sunt per naturam ante anomiomera: ideo prius erit tractandũ de lapidibus ꝛ ceteris mineralibus q̃ de corporibus animatis.

¶ Cap. 2m. De materia lapidum.

Incipientes igiẽ tractare de lapidũ nã genere diximus oĩs lapis mãm esse aut ſpẽm cuiusdaz terre aut ſpẽm quãdã aque. Vincit enĩz in lapidibus alteꝝ istoꝝ elemẽtoꝝ ꝛ in his etiaz in qb⁹ quedã ſpẽs aque dominari videnẽ: est ẽt aliqđ terre simul dominãs. Huius autẽ signũ est fere omniũ lapidũ gña mergi sub aqua que abũdare in terre mã diximus in scientia celi ꝛ mundi. Si enim eẽnt dominantia in eis sup lora elemẽta ꝓculdubio natarẽt super aquã: nunc aũt nullum genus lapidũ natat nisi sit ſpõgiosuz vel adustuz ꝛ ꝑ adustionẽ ſpõgiosum ꝛ porosuz factũ sicut pumex ꝛ lapis quẽ euomunt therme vel ignis Vulcani qui ẽtsi in puluerẽ redigaẽ puluis ipse sub aqua mergiẽ. ¶ Adhuc aũt si in lapidibus ꝑspicuis cũ aqua nõ eẽt terrestre terminatiuũ humidi admixtũ nõ mergerẽtur sub aqua sicut crystallus ꝛ beryllus sicut nõ mergiẽ glacies ꝛ cetera in quib⁹ pura vel superabundãs est aqua. Adhuc aũt lapides oẽs qui generanẽ in renib⁹ ꝛ vesicis animaliũ generanẽ ex viscosa grossa ꝛ terrestri humiditate. ¶ Oportet igiẽ q̃ talis sit mã lapidũ. Specialiter aũt loquẽtes de his lapidib⁹ in quib⁹ mã est terra facile patere põt q̃ in his nõ solum terra est mã: illa enĩz non cõtinuareẽ ad soliditatẽ lapidis. ¶ Dicimus enĩz q̃ cã cõtinuationis ꝛ cõmixtionis est humidũ: hoc enim sua subtilitate aliã partẽ terre facit fluere ad aliam ꝛ hec est cã bone ꝑmixtionis partiũ mãe. Si aũt vtiq; ꝛ hoc humidũ nõ bene vbiq; ꝑtib⁹ terrestrib⁹ infusuz nec eẽt retẽtiuũ ꝛ in coagulatione lapidis euaporaret tũc remãeret puluis terre nõ continuus ꝛ ꝑꝑ hoc opꝫ q̃ sit viscosuz ꝛ glutinosuz: ita q̃ ꝑtes ei⁹ cũ terrestrib⁹ cõiaceant sicut hami catenaꝝ. Tũc siccũ terrestre retinet hũidũ ꝛ hũidũ aqueũ existens itra siccũ facit cõtinuationem. Et hoc testaẽ Auic. cũ dicit q̃ terra pura lapis nõ sit q: ꝯtinuationẽ terra nõ facit sua siccitate: sed poti⁹ cõminutionem. Vincẽs enĩ in ea siccitas nõ ꝑmittit fieri ꝯglutinationẽ. ¶ Rõnẽ dicit idẽ phs q̃ aliquotiẽs desiccaẽ lutuz ꝛ fit mediũ iter lapidẽ ꝛ lutũ ꝛ deinde in spatio tpis fit lapis. Dicit iteꝝ q̃ lutuz aptius ad hoc q̃ trãsmuteẽ in lapidẽ est vnctuosuz: qđ enĩ tale nõ est cõminutiuũ siue cõminuibile in puluerẽ est ꝑꝑ facilẽ hũiditatis separabilitatẽ ab eodẽ. Signũ aũt hui⁹ est q̃ in lapidib⁹ ipsis frequẽter remanẽt vene terre ꝛ est terra dura sicca que cũ cõprimiẽ vel ꝯtundiẽ fit puluis. Cuius cã alia nõ est nisi q: hũiditas ei⁹ nõ satis vnctuosa ꝛ viscosa euaporauit ab ea in lapidis coagulatiõe ꝛ ideo remãsit terra dura cõminuibilis ꝑꝑ virtutẽ coagulationis lapidis circũstãtis. Est aũt ꝛ aliud hui⁹ signũ q: cũ lapides nõ ꝯtinui gñanẽ sed ꝑ modũ asserũ ita q̃ vnus gñatur sup aliũ nõ ꝯtigue vnieẽ iterposita talis terra cõminuitionẽ patiẽs i cõpressione vel cõcussione. Et est dura cuius causa est quaz supra diximus. Qđ autem humiditas viscosa ꝛ vnctuosa sit que est continuatiua materie lapidis significatur ex hoc q̃ animalia que testudines vocantur frequentissime cum suis conchis generantur in lapidibus: ꝛ hoc frequentissimuz est in lapidibus qui lauea iuxta Paculs quibus plurima foramina sunt habentia figuras concharum testudinum quas quidam lunares appellant. Causa enim huius est humiditas que ad locum illum euaporauit ꝛ a circumstante retenta in se conuoluta est ꝛ exterius primum constans intra se circũacta intra se spiritum vitalem accepit sicut diximus in 4° metheororum. Hec igitur in cõmuni est materia lapidũ eorum qui non perspicui nec similares sunt. Diuersificanẽ aũt in diuersis sicut in sequentibus apparebit.

¶ Cap. 3m. De perspicuitate lapidum ſm magis ꝛ minus.

Lapidum

Lapidum qui perspicui sunt fm plus ⁊ minus sicut sunt illi qui gēme vocanť vt in cōi dici pōt: est aqua nō pura mã cōis Illi eni lapides sunt quedã vitra per nature opus pducta. pp qḋ et subtiliores in cōmixtione ⁊ clarioris sunt pspicuitatis ꝙ vitra artis: qa ars lȝ imiteť naturã tamen ad plenũ opus nature attingere nō pōt. Signũ autez eius qḋ diximus est ꝙ vȝ sũ passa a sicco calido vel frigido vt sic mã cōis istoꝝ lapidum est ꝙ vitra siũt ab huiusmodi humiditate que a cineribꝰ diuersis siue plũbi siue silicis siue ferri siue alicuius alterius per ignē fortissimũ eliquatur. Hec autē humiditas ꝙ sit aqua ex hoc ostendiť ꝙ frigido coagulať ⁊ sicco calido vehemēti dissoluta liquef. ¶ Qḋ autez passa sit a sicco terreo adusto: pbatur ex eo ꝙ non liquatur nisi ex cinere per assationē vehementissimã: quēadmoduȝ diximus ⁊ in arte vitraria que alchimie subalternatur ostēditur visibiliter: vapor eni subtilior in terra vel in lapide a circūstãte aliquando cōtineť ⁊ in seipso circūuolutꝰ madescit sicut fit in olla cooperta calida in qua est aliqd aque. Et cũ sic sit humor passus vehemēter a sicco ⁊ in eo vis sicci ⁊ constans coagulatur in lapidez. Sed hic de mō lapiduȝ generationis nō est dicendum sed potius de lapidum materia in cōmuni. Utrũ autē fiat frigido vel calido coagulatio ipsoꝝ posterius ostēdetur. ¶ Qḋ autē aqua sit huiusmodi lapidis materia ostendiť etiã qa in quibusdam locis in qbus est virtus fortis lapidum generatiua aqua descendens per pluuiã guttatim vel aliter fusam cōcrescit in lapidē: patim r eni pmo descendens a sicco a terrestri ex natura ⁊ operatiōe loci ⁊ sic efficitur lapidis materia ppria. Ostendiť autē ⁊ hoc ex multitudine perspicui qḋ est in talibꝰ lapidibus. Est eniȝ perspicuuȝ aeris ⁊ ignis nō sint incorruptibilia opȝ necessario ꝙ sit illa perspicuitas ex pspicuo aque: erit igitur ppria ipsoꝝ materia de natura aque. Qḋ autem quidã antiquoꝝ lapidum mãm ostendentes dicunt ꝙ desceńdit ex aqua currente qḋdaȝ qḋ in fundo residet ⁊ hoc fit lapis non approbo eo ꝙ hoc qḋ ab aqua descendit terrestris est sbstãtiaȝ ideo frequēter illi lapides qui ex hoc generantur non aquã passaȝ a virtute terrestri recipiunt pro materia sed potius terrã que passa est a virtutibꝰ aque. Cuiꝰ signum est ꝙ lapides tales vt frequēter nō perspicui sunt sȝ terminati ⁊ valde dicunť nō dolabiles sed cōminuibiles potius qui ⁊ silices a vulgo vocanť. ¶ Testanť autez maxime his que dicta sunt cristallus ⁊ beryllus qui aque glaciei oino quasi formã acceperũt de qbus dicit Arist. ꝙ siunt ex aqȝ remoto vniuersalr calido. Sicut aũt lapidũ de quibus in pcedenti capitulo mētionē fecimus diximus mãm esse terrã non simplicē sed passam ab humido vnctuoso viscoso: ita ⁊ nũc de istis opȝ intelligi ꝙ humidũ simplex aqueũ nō potest esse materia lapidũ perspicuoꝝ: qa sicut alibi ostēdimus tale humidũ nec constat per elirationē nec coagulať per calidũ siccũ nec congelať per frigidum qḋcũqȝ pp̄ter qḋ necessario opȝ ꝙ ipsum sit subtilissimo terreo parũ permixtuȝ et insuper a sicco terreo sit fortissime passum ita ꝙ virtus eius iam quasi obtineat oēs partes talis humidi nec tamen adhuc trãsmutauerit sbãm talis humidi in terraȝ. In omni enim trãsmutatiōe elementoꝝ talis passio pcedit trãsmutationem substãtie qḋ virtus elemēti transmutãtis in toto obtinet ⁊ partes elemēti trãsmutari figuranť in ipso an trãsmutationē substantie: ⁊ si cōmisceanť sic in aliqḋ elemētatũ habebit illud elemētatũ mãm vnius elemēti ⁊ alterius elementi virtutes: ⁊ hoc sũmum ingeniũ alchimicoꝝ docet Hermes in secreto secretissimoꝝ suoꝝ per verba metaphorica dicēs lapis similiter cum magno ingenio ascēdit a terra in celum iterũqȝ descendit a celo in terrã nutrix eius terra est: ⁊ portauit eum in vētre vētus suo. ¶ Opera eni alchimie intendens docere dicit ascēdere in celum quando per assationem ⁊ calcinationem eius pprietates induit ignis. Alchimici enim vocãt calcinationē eius adustione ⁊ assatiōe materiaȝ in puluerem reducētem: que materia iterũ descendit a celo in terrã quando induit terre virtutes per inhumationem: sic eni per inhumationē reuiuificatur ⁊ foueť qḋ prius per calcinationē fuerat mortificatuȝ. Qḋ aũt dicit ꝙ portat ventus in ventre suo: ostēdit imigrationē materie ad aeris virtutes: ⁊ pp̄ter hoc dicit vētũ in ventre suo portare mãm

Nõ sperpens nē obscuritates verborũ Hermetis.

quãdo mã poniť in alembico qḋ est vas taliter factũ sicut in quo fit aqua rosata: tũc eni euaporando subtiliať ⁊ leuigaťad aeris virtutes. pp hoc dicit vētum in vētre suo portare mãȝ instillat aũt vitra ab ore alembici exiens aque vel olei liquor cum oibus virtutibus elementoꝝ. Et hoc qdem operatur ars cũ labore ⁊ erroribus multis natura vō siue difficultate ⁊ labore. Cuius cã est qa virtutibus celestibus certis ⁊ efficacibꝰ mouentur virtutes in mã lapidũ ⁊ metalloꝝ existentes quando materia operať: ⁊ ille virtutes sunt intelligentiaȝ operatiōes que nō errant nisi per accidēs ex inequalitate .s. materie. In arte autē nihil est hoꝝ sed potius medicata suffragia ingeniȷ ⁊ ignis. Ex his autem ostēditur ꝙ siue de terra siue aqua dicatur materia lapidũ opȝ ꝙ ipsa sit passa valde a qualitatibus alioꝝ elementoꝝ. Hec igitur de materia lapidum in cōmuni dicta sunt.

Nõ diuersitas modũ artis ⁊ nãe in operãdo.

¶ Cap. 4m. De causa generatiua lapidum fm diuersas opiniones philosophorum.

Causa vō efficiens lapidum ab oibꝰ fere qui sermonē de lapidibus fecerũt dicit eē virtus mineralis. ¶ Cũ autē hec virtus cōis sit tã in lapidibus ꝙ in metallis oibus operans insufficienter videbiť esse assignata cã lapidũ efficiēs: cum neqȝ distinctione neqȝ specificatione certificatum sit ab eis qualis sit ea quã dicũt eē virtutē mineralem. Nec aliqd ab Auicēna inueniť plus nisi ꝙ per virtutez mineralē lapides ex terra ⁊ aqua generenť. Hermes aũt in libro quē de minerali virtute scribit: dicere videť cãm generationis lapidũ esse virtutē quãdam qua vnã dicit eē in oibus sed pp̄ter diuersitatē reꝝ generataꝝ diuersa sortiri vocabula. Exēplum ponens de lumine solis qḋ solum omnium est generatiuum ⁊ cũ participať non per vnam solã passionum potestatez diuersa operatur in eis. Placuit autem sibi hanc virtutē: pmo qdem dare marti sicut fonti virtutis illius sed tñ variari fm pportionem applicationis luminis aliarum stellaꝝ ⁊ materie suscipientis ipsaȝ sicut diximus: ⁊ exinde diuersa genera lapidũ ⁊ metalloꝝ in diuersis locis generari. ¶ Qḋ dictuȝ oino inaturale est: eo ꝙ hic nō querimus causas agentes ⁊ mouentes pmas que forte sunt stelle ⁊ stellaꝝ virtutes ⁊ dispōnes hoc eniȝ alterius scientie propriũ est sed querimus causas efficiētes primas que in materia existētes mãm transmutant. Si enim conueniens eēt dictum Hermetis iã scita cã generationis lapidũ oium generabilium sciremus cãm efficiētem. Scimus enim motuȝ ⁊ virtutē celestium cãm esse aliam a natura ortũ ⁊ occasum siderum ⁊ radios eorum. Adhuc aũt cause iste sunt equoce agentes ⁊ nihil cōionis cum mã generabilium hntes. Nos aũt sȝ pp̄rietatē nãlis scientie causas querimus sois extrinsecus pprias ⁊ maxime mãm ⁊ vniuoce transmutantem: propter hoc enim Empedocles satis posterior Hermete cōfirmauit lapides calido vstiuo generari assertionez sumēs ex antiqua fabula de Pyrra ⁊ Deucalione dicta in qua lapides magne matris ossa dicunť. Ossa fm Empedoclē maxime ex Vulcani partibus cōponuntur. ¶ Sȝ hoc falsum est oino cũ nos sciamus ⁊ infra erit ostēsum quosdam lapides ex frigido gñari. Jam eni in libro metheoroꝝ diximus ꝙ ea quoꝝ mã est aqȝ pcipue frigido coagulanť. ¶ Amplius autē non bene se hȝ dictũ Empedoclis qm̃ sicut in scḋo de aia ostēdimus calidum elemētũ vstiuũ eē in cineres ⁊ nō consumit ad determinatã spēm nisi aliqḋ moueať virtute alia ⁊ ab ipsa ad spēm dirigať: sicut calor digestiuus motꝰ ab aia cōuertit hoc qḋ trãsmutat ad spēȝ carnis ⁊ neruí ⁊ ossis ⁊ aliaȝ partiũ aiati corporis. ¶ Democritus aũt ⁊ qdã aliȷ elemētatũ dicunt hẽ aias ⁊ ipsas esse causas gñationis lapidũ pp qḋ dicit aiam eē in lapide sicut in qlibet alio semie gñande rei ⁊ ipsam mouere calorē intrīsecũ materie in lapidis gñatione eo mō quo moueť malleus a fabro ad securis ⁊ ferre generationē. Hec aũt stare nō posse alibi ostēdimus: aia eniȝ nō in sensibilibꝰ sed vegetabilibꝰ pmuȝ inueniť: nullã enim hñt lapides operationē aie cōgruētē cum nec alimēto neqȝ sensu vtanť nec oino vita fm aliquē actũ vite. Dicere autē pp̄ter solã gñationē aiaȝ eē in lapidibꝰ nō bñ se hȝ: eo ꝙ generatio nō est fm gñationē aiatoꝝ vegetabiliũ ⁊ aialiuȝ sensibilium. Hec eni omnia videmus ex seminibꝰ suis pferre sue spēi generata: lapis aũt nihil hoꝝ facit oino. Sȝ nec vi-

Opinio Hermetis.

Impugnatio.

Opinio Empedoclis.

Impugnatio.

2. de aia. t. cō. 41.

Opinio Democriti.

Improbatio.

cie|mus oīo lapides ex lapidib⁹ generari. sed videm⁹ vnū quemqȝ lapidem generari ex cā aliqua que in loco sue est generatiōis. ꝓpter qḋ lapis virtutem gñatiuā nullā videtur oīno hr̄e. ¶ Quidā autē ex his qui nostro tēpore in alchimicis studuerūt dicere oīno videnť oēm lapidē per accñs generari ⁊ nō esse cām ꝓpriā aliā sue generatiōis. Dicūt eniȝ calidū igneū in quocūqȝ loco inueniť māam aptā assando in lapidē vertere sicut fit in lapide cocto per assationē ignis et dicūtur isti lapides nō habere ꝓprium aliqḋ gñatiuum sed principium māle solum. Adhuc aūt nō habere lapides formaȝ aliquā ſm ſpēm. ſȝ passiōes quasdā materie sicut dicitiem hic pro forma quēadmodum in libro metheoroꝝ determinatū est. Coagulatio ⁊ coagulationis effectus ſpēs et passiones materie sunt ⁊ nō forme sbales. Persuadeť aūt ⁊ ví sniam hanc ex operationib⁹ alchimicoꝝ que oēs calido assatiuo videnť fieri ⁊ gñari lapides ⁊ metalla vno tali effectiuo: eo ꝙ non opȝ effectiuū propriū hic in natura in quantū ad ſpēm sbalem deducitur ꝓpter ipsius ſpēi carentiam ⁊ defectum.

Opinio Alchimicoꝝ.

Improbatio.

¶ His autem intolerabilis sequitur error ꝙ vȝ omnis lapis cū omni lapide eiusdē sit speciei: sed differunt ſm magis ⁊ minus in illa specie materiali. Oēs eni coagulationem ⁊ effectū eiusdē duriciē pro ſpēbus ſm hos acceperunt. Qḋ aūt hoc falsum sit diuerse diuersoꝝ lapidū virtutes ostēdunt ⁊ operationes que oīno lapiduȝ ſpēs diuersas cōsequuntur. Amplius aūt opȝ lapides in eadē specie eē cuȝ metallis que eadē gñatione coagulationē ⁊ duritiem p ſpeciebus acceperint. Adhuc aūt si nō esset efficiens cā lapiduȝ nisi calidū exiccatiuū: tunc omnis lapis solueret per humidum frigidum sicut probauimus in quarto metheoroꝝ qḋ non vidimus contingere. Iste ergo sunt sentētie per errorē dicte ab antiquis de causa lapidum generatiua.

¶ Cap. 5ᵐ. De causa effectiua lapidum ſm veram sententiā ⁊ de proprio instrumento ipsius.

Nos aūt ex oībus his sniaȝ verā colligētes dicimus cām verissime gñatiuā eē virtutē mineralem lapidis formatiuā. Virtus eni mineralis quedā cōis virtus eū efficiens ⁊ lapides ⁊ metalla ⁊ ea que sunt media iter hec. Et iō addimus ꝙ sit lapis formatiua vt efficiať lapidi ꝓpria: ⁊ qa ꝓpria noīa huius virtutis nō habemus. ideo per ista opȝ declarare que sit illa virtus. ¶ Dicamus igiť ꝙ sicut in semie aialis qḋ eū superfluū nutrimēti descēdit a vasis seminariis vis formatiua aialis que format ⁊ efficit animal ⁊ est in semine per modū illiť qḋ artifex est in artificiato qḋ facit per artē: sic est ēt in mā aptata lapidib⁹ virtus formās ⁊ efficiens lapides ⁊ pducēs ad formā lapidis hui⁹ vel illius. Expressius aūt hoc pōt videri in gūmis que distillāt ex arborib⁹ illas eni videmus eē humidū vehemēter passum a sicco terrestri ⁊ iō coagulari a frigido que quādo manent in arbore nō distillātes vis arboris generat ea in ligna ⁊ folia ⁊ fructus: per oēm aūt eundem modum fit ꝙ cū mā siccī passi ab humido vnctuoso vel mā humidi passi aptať lapidi a sicco terrestri ⁊ gñať in ipsa ex virtute stellaꝝ ⁊ loci: sicut infra ostēdiť virtus formatiua lapidis. sicut gñatiua in semine a testiculis quādo semē fuerit attractū ad vasa seminaria ⁊ vnaqueqȝ mā ſm ſpēm ꝓpria virtus. Et hoc est qḋ dicit Plato ꝙ ſm merita materie īfunduť virtutes celestes que res nature operanť. Sicut autem in physicis libris ostēdimus ois virtus formās ⁊ faciens aliqḋ ad formā speciei hȝ instrumentū ꝓprium quo sua facit opa ⁊ pducit: iō ⁊ hec virtus in mā ꝓpria lapidum existens hȝ duo instrumenta ſm nature diuersitatē: vnū qdeȝ est calidū humidi extractiuum digestiuū inducens coagulationē ad formā lapidis in terrestri qḋ passuȝ est ab humido vnctuoso: ⁊ hoc calidū dirigiť in opere a virtute formatiua: quēadmodū dirigitur calidū qḋ digerit ⁊ trāsmutat semen aialis a virtute formatiua que est in semie aliter eni absqȝ dubio illud calidū si esset excellēs incineraret māam: aut si non eēt sufficiens relinqueret eā indigestā ⁊ ad formā lapidis incōgruam. Alteruȝ autē instrumētū est in mā humidi aquei qḋ passum est a sicco terrestri: ⁊ hoc est frigidū humidi nō tm̄ cōstrictiuū sicut in metallis fit. sed qḋ sit ēt humidi expressiuū: hoc eniȝ vehementissime indurat ⁊ coagulat. Et qa hūidū oino exprimit lapidū ꝙ nō remanet in mā nisi ſm solam cōtinuationeȝ: iō

Duo minera-lis lapidis pducētiua duplex hȝ istrm̄.

tales lapides nullo mō calido sicco possunt liquari. Et hoc est qḋ dicit Aristo. ꝙ crystallus gñatur ex aqua remoto vniuersaliter calido. Cuius signū est ꝙ operatiōes alchimice deficiunt in liquandis lapidib⁹ sine alterios materiei humide appōne. ¶ Pȝ etiaȝ quare difficiles ⁊ imperfecte ꝓcipue in lapidis factura plus ꝗ̄ in metalloꝝ factura sunt operationes alchimicoꝝ. Et hoc ideo est qa virtutem formatiuam nō dant materie: sed ars icerta est eis pro formatiua: ⁊ calidum vsituū est eis pro instrō: hoc incertissime operať: virtus aūt a celo data loco ⁊ materie que formatiua vocať est certa ⁊ mā instrumento: ⁊ instrumētum materie habet conuenienter ꝓportionata: ⁊ ideo certissima eū natura in operationib⁹ suis. ¶ Est etiam ⁊ aliud notandum de isto instrumento: quoniā lȝ frigiditas nullo modo sit operans ad vitā in his que sunt animata: tamen operatur ad lapides: eo ꝙ mineralia proxima sunt elementis: ⁊ elementa ſm paruȝ in ipsius materiis transmutantur: ꝓpter qḋ etiam in eis qualitates elementorum remanent parum alterate ⁊c̄.

Quare operationes alchimice sunt difficiles ⁊ imperfecte.

Quo intellig famosa ꝓpo no dicens ... ditatē nequit de opatiōe.

¶ Cap. 6ᵐ. De forma substantiali lapidum.

De formis autē que sunt substantiales lapiduȝ dubitare dementis esse videtur: quoniam visus certificat de his ꝙ coagulati sūt omnes: ⁊ materia in ipsis ad ſpēm certā est determinata. Si eni essent dispōnes elementorum tm̄ ſm ꝙ sunt in trāsmutatiōe ad se inuicē vel ad alia sicut sunt nubes ⁊ pluuie ⁊ nix absqȝ dubio non diu permanerent sic nec ista. sed post modicum resoluerentur ad elementa. Et nos omnino contrariuȝ huius videmus accidere in lapidum naturis. ¶ Amplius aūt virtutes lapiduȝ inuenimus que nō sunt alicuius elementi sicut fugare venenū pellere antraces: attrahere vel pellere ferrum de quibus vt infra probabitur cōmunis eū sententia oium sapientuȝ ꝙ hec virtus eū sequela speciei ⁊ forme lapidis huius vel isti⁹. ¶ Cōstat igitur ex his formas habere lapides ⁊ species determinatas. hee autē forme non sunt anime vt qbusdaȝ visuȝ est antiquoꝝ. Quoniā sicut in libro de aīa ostendimus ⁊ in pn̄cipio physicoꝝ patuit: anima nō operatur vnum tm̄ ſȝ multa quidē per se ⁊ non ſm accidens: natura autē lapidis non operať nisi vnuȝ: ⁊ qḋ operatur de necessitate operať. qḋ nō facit anima. Adhuc autem primū opus anime est vita: hec autē ſm nullam sui differētiam inuenitur in lapide. Si eniȝ alimēto vteretur oporteret ipm poros ⁊ vias habere per qs alimentum mergereť in ipsum. Et hoc falsuȝ eē ostēdit ipsa duricies eius: ⁊ compactio lapidū multoꝝ que non permittunt ipsum diuidi ⁊ aperiri in alimenti susceptione. Adhuc aūt si alimēto vtereť oporteret habere aliquā partē que primo alimentuȝ traheret. sicut sunt radices in plantis ⁊ os in sentientibus horū autē nihil videmus in lapidib⁹. Nec est conuenienter dictum ꝙ lapidis anima sit oppressa a terrestreitate: ⁊ ideo nō posse exercere vitā ⁊ sensuȝ sicut dixerunt multi physiologoruȝ. qm̄ ſm hoc deficeret natura in necessariis non dando lapidi organa qbus suas necessarias explicaret operationes: lapides igiť animas nō habēt: sed alias formas sbales virtutibus celestibus ⁊ ꝓprie elemētorū cōmixtioni datas. Sūt autem hee forme ſm plurimū innoiate: sed tamē differentie earum innituntur diuersis nominib⁹ lapidū: eū vocātur thofus: pumices: silices: marmor: saphirus smaragdus ⁊ huiusmodi que tum nobis occulta sunt: ideo ꝓpria diffinitentia lapidum non habemus nisi circūloquendo accipiendo accidētia ⁊ signa loco diffinientiū. Sed hec scimus tum sint diuersitates corporis mobilis ⁊ trāsmutabilis simpliciter ⁊ cōmixtuȝ qḋ lapis est de genere mixtorū. Cū autē ⁊ mixtuȝ diuidať in mixtū tm̄ ⁊ in mixtū complexionatū scimus lapidē eē in genere mixtoꝝ non cōplexionatoꝝ. Et tunc ex oibus dictis cōgregantes dicimus lapidem eē mixtū non cōplexionatū virtute minerali ad formā coagulatum. Ex qbus vlterius manifestū est lapideȝ magis eē homogenee nature ꝗ̄ habēteȝ vitā lȝ in ipso eēntialr sint elemētoꝝ nature diuerse: ꝓpter qḋ etiā de lapidibus scīa scientie complexionatoꝝ est anteponenda. Sunt autē multe lapidum forme sicut in genere marmoris porphyricum alabastrum ⁊ huiusmodi. Similr autē est ⁊ in aliis generib⁹ lapidum de qbus prosequi nō prodest qa forme eorum ex accidētibus corporis ⁊ duritiei manifestabūtur inferius: hec eni

accidentia

accidentia sunt eorum propria: et scitis ipsis natura eorum est satis manifesta. De fine autẽ querendũ nõ est: q2 forma in physicis est finis: et ideo rum nos vnũquodq3 scire existimemus quando cognoscimus causas eius essentiales et proprias in cõi iaz eẽ vniuslr scita lapidũ natura. Verũtñ q2 locus generationis est principiũ sicut in antehabitis determinatuz est: et nos cum his que dicta sunt cognoscere de loco lapidũ generationis: eo q locus aliqua causa efficiens est lapidis cui primum datur virtus formatiua lapidis.

¶ Cap. 7m. De commemoratione locorum in quibus generantur lapides.

Faciamus igitur mentionem locoruz in quibus aut semper: aut frequenter generant lapides: et inquiramus de virtute locoz et differẽtijs eorum. Videmus aũt q in ripis aquaruz perpetuaz multi inueniũtur lapides: et cognoscimus per hoc q2 ripe quarũdam aquaz sunt loca generantia lapides. Differũt aũt huiusmodi ripe: eo q quedã velocius quedã tardius lapides pducunt. In quibusdam eniz locis ripaz fluminis qđ dr gion lapides in spatio .33. generant annoz: vt testat Auicẽna et qdam alij phorum. Nõ tamẽ omnis aqua lapidũ in ripis suis est generatiua: quoniã aque terre corrupte paludosa potius corrũpit q̃ gñat lapides. Sicut videmus in quibusdã partibus in qbus iz loca aquosa sint non tñ vt multũ generãt lapides. ¶ Amplius autẽ montes inuenimus frequẽter lapideos ex quo cognoscimus q in locis mõtuosis est locus generatiõis lapidum: mõtes tamẽ aliquãdo sine lapidibus inuenimus. Sed illi vt frequenter nec magni sunt. nec alijs sociati mõtibus sed solitarij inueniũtur ita q forte vnus solus est. vel vt multum duo vel tres. ¶ Quotiẽscũq3 autẽ multi sibi montes associãtur tunc lapidei mõtes inueniunt: et lapidei mõtes multi et aliquãdo in terra plana solide superficiei: nec hoc fieri potest vbiq3 et illa loca sunt lapidũ generatiua. Adhuc autẽ frequentissime in aquis generant lapides qđ etiam dici nõ potest nisi q2 ille sunt locus gñationis lapidũ. Cuius signũ est q2 sunt quedaz aque ex qbus generant lapides quãdo fundunt super ripas suas in qbus manant: et si super alium locum infundant nõ generãtur lapides ex eis. Expertũ est eiz in locis pyrineis esse loca quedam in qb9 aque pluuiales cõuertũtur in lapides que si alibi fundãtur remanent aque nõ trãsmutate. Similr aũt ligna iacentia in quibusdã aquis et marib9 cõuertuntur in lapides et retinẽt figurã lignoz. Et aliquãdo nate plante in aquis et marib9 illis ita sunt vicine lapidũ naturis q ad modicũ exiccate in aere lapidũ formaz assumũt. ¶ Et huius signũ est lapis qui dicit corallus: qui absq3 dubio de lignis generat et plantis. Aliquãdo enĩ tempore nostro in mari Danico iuxta ciuitatẽ Lubicensem inuentus est ramus magnus arboris in quo erat nidus auiũ: et aues pice in nido: et cõuerse in lapides erant parui in nido paz declinantes ad rubedinez qđ aliter esse non potuit nisi q2 procellis vel vndis euulsa arbor tẽpore quo in ea fuit nidus et aues in aquã ceciderũt: et postea per virtutem loci in quo iacebat in lapidẽ vniuersa conuersa sunt. Est aũt fons in Gothia: de quo verissime tradit q omnia que merguntur in ipm in lapidem conuertit intãtũ q ad eũ misit imperator Fredericus cyrothecã sigillatã vt pbaret virtutẽ que cum per aliquot dies medietas corij et medietas sigilli mersa esset in fonte: medietas corij et medietas sigilli cõuersa sũt in lapidẽ altera medietate corio manente. Refert et veraciter a fidedignis q guttreque ex impetu casus eiusdẽ fontis spargantur super ripã fontis cõuertuntur in lapides guttarum quãtitatem hñtes cũ tamen aqua que sic fluit non conuertat in lapidem sed fluit continue. Videmus etiã oculis generari crystallos in mõtibus altissimis qui sũt perpetuis cum niuiũ qđ factum eẽ non põt nisi per virtutẽ mineraliuz que est in locis illis. Ex qbus omnibus videt nõ posse certuz aliquid tradi de loco generatiõis lapiduz: cũ nec in vno tñ elemento sed in pluribus: nec etiã in vno tñ climate sz in oĩbus. Et qđ his mirabilius videt in corporibus animalium generant et in nubibus que omnis loca difficile videt valde ad vnam materiaz in cõmuni reducere: cũ tamẽ hoc sit necessarium eo q non dubitamus eiusdẽ corporis mixti sm genus etiam vnũ sm genus esse generatiuũ. ¶ Op3 enim q omnium generatorum sit locus aliquis sue generationis extra quem corrumpuntur et destruuntur.

Nõ de gnõne coralli.

Nõ de fonte in gothia.

Q in nubib9 generatur lapis.

¶ Cap. 8m. In quo redditur causa quare quedam loca generant lapides: et quedam non.

Virtutem ergo virtutẽ in omnibus his locis inuestigare volentes reuocemus ad memoriaz ea que in antehabitis libris sciẽtie naturalis determinata sunt: q vz stelle quãtitate et lumine situ et motu mouent et ordinant mũdũ sm oẽs materiã et locum generabiliuz et corruptibiliũ. Virtus autẽ sic determinata a stellis infundit loco generationis vniculq3 rei eo modo quo in naturis locoz determinatum est. Hec est virtus et elementi et elemẽtati omnis est productiua et generatiua. Et est ista virtus loci ex trib9 virtutibus cõgregata: quarũ vna est virtus motoris orbis moti. Secũda est virtus orbis moti cũ oĩbus partibus suis et figuris partium que resultant ex situ partium diuersimode se respicientiũ pter multimodam motoz velocitatem et tarditatem. Tertia autẽ est virtus elementaris que est calidũ frigidum humidũ et siccum vel cõmixtũ ex his. Est autẽ prima harum virtutum vt forma dirigẽs et formans omne qđ generatur sicut virtus artis ad mãz artificiati se habet. Et secũda est sicut operatio manus. Et tertia sicut operatio instrumenti qđ manu mouet et dirigitur vsq3 ad finez incepti ab artifice. Et ideo dixit Aristo. q oẽ opus nature est opus intelligẽtie: locus enim recipit has virtutes sicut matrix recipit virtute formatiuã embriõis. Hec igitur virtus determinata ad lapiduz gñationem in mã terrestri vel aquea est in qua conueniunt omnia loca in qbus lapides generantur. Sicut enim in aĩalibus que ex putrefactione generant infundit virtus viuificatiua ex stellis sic fit et in lapidũ mã q infundit per dictũ modũ virt9 lapidũ formatiua. ¶ In quocũq3 igitur loco terra vnctuosa per vaporem in se reflexũ cõmiscetur vel in quo terre vires apprehẽdunt nãm aque et trahunt ipsam ad siccitatẽ et inclinant vehemẽter ibi p certo ẽ locus generatiõis lapiduz pter qđ terre solide superficiei ex qua vapor talis expirare nõ põt: lapides multos generãt. In terra aũt molli cinerulẽta que potius inficit aquã q̃ apprehendit ipsaz in suis pprietatib9 lapides generari nõ possunt. Et hec est cã quare in ripis sempiternoz fluminũ multi generant lapides tales enĩ ripe solidissime sunt claudentes in se vapores eleuatos. Sunt et vaporose ripe ille: eo q calor ex reflexiõe sui luminis super aquas excitatus frigiditate aque repellit ad littus et in partib9 terre inuiscatus terrã aque cõmixtã decoquit et indurat. Et eadẽ rõe cã fundus fluuioz taliũ lapidosus efficit eo q calor in littorib9 in terris sub aqua penetrat: et cuz aqua replet vndiq3 poros qbus euaporare posset simul cõmiscet et decoquit qđ cõmixtuz est in lapidib9: pter quã cãm talia loca lapidũ sunt generatiua. Est aũt quarũdam aquaz fluxus per virtutes minerales fortissimas: et cũ fluunt per tales mãs imbibunt ipsis mineralibus: et ideo et aqua et ea que sunt mersa in ipsis cõuertuntur in lapides citius et tardius sm q cõfortat et debilitat virtus lapidũ formatiua et factiua. Causa aũt quare aq̃ diuisa iuxta ripã a fonte fusa citius in lapidẽ cõuertitur q̃ ipsa aqua fluens a fonte et flumine vel mari est: q2 virtus illa citius vincit paruũ et diuisum q̃ multũ indiuisum sicut est in omni virtute aliqd conuertente omnis enĩ talis virt9 citi9 cõuertit ipm paruum q̃ magnũ. Qđ autẽ eadẽ aqua in aliq loco fusa in lapidem nõ conuertatur: ideo fit q2 cũ est extra locum mineralem euaporat et corrũpitur sicut et omnis alia res corrũpitur extra locũ sue generatiõis. Qđ autẽ aqua in se accipiat et imbuat tali virtute: pbatur per alia aque accidentia sicut est sapor sulfuris et auripigmenti vel amaritudo. Hos enĩ sapores non ɔtrahit aqua nisi ex locis per que transit. Eodẽ enĩ mõ fit q virtus mineralis cum mã vaporosa lapidis trahit ab aq̃ et aqua tota inficit tali spũ et vapore: et cũ vincere potest aquã conuertit eam in lapidẽ. Citius tamẽ cõuertit magis terrestria sicut ligna et plantas et aĩalia et corpora vel aliqđ huiusmodi eo q hec aq̃ imersa a tali virtute apprehenduntur et trahunt ad terrestrem nãm lapidis materie cõuenientem quã exiccat coagulat et ad spẽm ducit vis mineralis vaporabiliter in aqua diffusa. In mõtib9 altissimis frigiditas est perpetua que est excellẽs: cuius cau

sa patefacta est in libro metheoro: que frigiditas exprime-
do humidum apprehendit aquã a rinibus congelataz: et in-
ducit in ea proprietates sicci sicut est nature frigiditatis ex-
cellentis: et ex illo sicco coagulat glaciem in crystallũ vel aliũ
lapidem perspicuũ. Et per hunc modũ satis planum est sci-
re loca gñonis lapidũ et cõuenientiã et differentiam eorũdẽ.

¶ Cap. 9m. De virtute loci quasi operat in natura lapidũ.

Remanet autem quẽdam qđ declarat intellectũ eorum oĩuz que dicta sunt. Et est hoc ꝙ deter-
minemus qualiter virtus vnius apprehendit substãtiam alterius et ipsaz ad se ꝯuertit. Hoc
autẽ scitur ex his que diximus de elementorũ adinuicem trãsmutatione. ¶ Cũ eni terra ad
se cõuertit aquam: ꝑmo virtutes terre intrant substantiam et alteram eam et aque quasi dominãtes tenent eam: et tũc in
cipit aqua stare et terminari: et tamẽ adhuc perspicuitatẽ nõ
omittit: et tunc deinde corrumpit et trãsit in terram et accipit
terre qualitates que sunt opacuz siccum. Silr est ẽt de alijs
elemẽtis trãsmutatis ad alia. Omnino enim est simile de vir-
tutibꝰ mixtorum sicut pꝫ in succo plãtarum et cibo aĩaliũ. In
his eni virtutes aĩatorum primo alterãt et postea quasi apꝑ-
hensam tenẽt mãm: et postea cõuertunt in partẽ corporis qđ
nutrit. Et per oĩa eũdem modũ est de virtute lapidificati-
ua cũ diffundit in aliquo loco: siue sit aqua siue terra: mãm
quã tãgit ꝑmo alterat: et postea dñans eiusdẽ tenet eã: et post
quã tenuerit et vicerit cõuertit eã in lapidẽ. Fit aũt hec ope
ratio tribꝰ modis in genere lꝫ in numero modi eius sunt in-
finiti. Quorum vnus est ꝙ virtus apꝑhendens mãm alterat
ipsam solum ſm qualitates actiuam et passiuam quibꝰ ope-
ratur in ea et hec est virtus debilis. Secundo autẽ modo fit
ꝙ alterat eam tam ſm qualitates q̃ ẽt ſm proximos effectꝰ
illarum qualitatum qui sunt durities et mollities: ita ꝙ dia-
phaneitas et opacitas et materia non remouentur: et hec est
virtus fortior: et hoc mõ generantur lapides diaphani. Ter
tio autem modo fit ꝙ totã materiam apꝑhendit tam ſm ꝑ-
ximos effectus q̃ etiaz ſm consequentes: et tunc qualitates
inducit et duritiem et mollitiem et colorem illius materie ꝑ-
prium permutat. Et isto modo etiam ex aqua aliquãdo ge-
nerantur lapides non diaphani vel non ad plenum diapha-
ni sicut est calcedonius et ille qui dicit lapis bufonis: et alij
quidaꝫ lapides. Sunt autẽ in omnibus his modis gradus
multi de quibus inferius mentio habebitur: cum de lapidi-
bus preciosis agetur. Huius autem exemplũ est ꝙ aliquã-
do vis terrestris que operatur frigido humidum comple-
mente et sicco: sic operatur in aquam ꝙ solũ in ea remanet
virtute huiusmodi frigidi et virtute huiusmodi sicci. Et tũc
lota in tali aqua exiccantur vehementer et infrigidantur: et
tales aquas que virtute et non actu habẽt qualitates diuer-
sorum elementorum supra modum student facere alchimi-
ci vt per eas exiccent et coagulent hoc qđ volunt transmuta-
re: propter hanc causam habent libros de septem aquis cõ-
scriptos. Aliquando autem vis terrea apprehendit aquam
ita ꝙ frigidum iam exprimit humidum et siccum terminat
materiã in seipsa manente aque transparentia. ¶ Perme-
tas enim aque nos conuenit eidem inquantum est frigidũ
vel humidum vel vtrũqꝫ habens qualitatem sed inquantũ
conuenit cũ celesti corpore et ideo conuenit substantie aque
ante qualitates actiuas et passiuas ſm naturaꝫ: eo ꝙ cõmu-
nior est elementis q̃ aliqua qualitatum actiuarum et passi-
uarum. Et cum sic operatur terre frigiditas et siccitas indu-
centur necessario proximi effectus earum in aquaꝫ que sunt
durities et coagulatio et tunc fit lapis peruius. Aliquãdo au
tem vincit amplius inducendo sbãm aque ad opacitatez
et naturam terre. Et tũc ex aqua fit lapis opacus et forte ni-
gerrimus: sicut sunt lapilli quidam abũdantes in ripis flu-
uiorum inuenti: qui tamen aliquando ex materia terrestri
generantur sicut inferius ostendemus. Sicut aũt diximus
de terra sic intelligendum est fieri de qualitatibus omniũ
elementorum: et adijciendũ ꝙ virtus elementi fit materia-
lis et virtus celestis instrumentalis et formalis fit virtus mo
toris: et qđ ex omnibus resultat est virtus ĩfusa materie et lo-
co lapidum: sicut satis in antehabitis dictuz est. ¶ De cau-
sis ergo ex quibus lapidum generatio in cõmuni cognoscit
satis hoc modo sit determinatum.

¶ Tractatus Secũdus primi Libri de Mineralibus: qui ẽ
de accidentibus lapidum.

Nunc autez de his que
per se lapidibus accidũt est dicẽdũ. Ac-
cidẽtia aũt que primitus accidant lapidi-
bus in cõi sunt multa: ꝑmũ tñ inter ea est cõ
mixtio materie. Dicamus ꝙ si mã est sic-
ca vehemẽter tũc ipsa nõ bñ erit cõmisci-
bilis: et tũc aut locus erit porosus non soli-
dus aut solidus. Si nõ est porosus sed solidus gñatur va-
de lapis vnus sabulosus quãdo sic capit ꝓserens minutias
sabulosas: qui diuersificat ſm quãtitatẽ siccitatis et caloris
ipsum coagulãtis. Quis aliquãdo forte cõfricat in sabulum
quando caliditas multa exiccauit: et si locus est valde poro-
sus per quẽ vbiqꝫ egredit calor coquens terraꝫ vnctuosam:
tũc calor ille diuidit mãm illam in parua et decoquit eam in
sabulum minutum. Et si fuerit mã viscosa valde tunc diui-
sa redigit in paruos lapillos diuersaꝝ quãtitatũ qui durissi
mi sunt et diuersoꝝ coloꝝ ꝑpter materie diuersitatez. Lapi-
des aũt qui secant optime planant et puluis qui abradit est
minutissimus: sunt ex mã optime cõmixta in qua ꝑmo opa
tũ est hũidũ faciẽs fluere quãlibet partẽ sicci ad quãlibet et
postea apꝑhẽsuz hũidũ ẽ exiccatũ: et iõ lapis talis bñ ẽ com-
mixtꝰ. Est eni subtile et hũidũ bñ cõmiscibile cũ sit penetra-
tiuũ ptiũ et ptis ptiũ sic dcm ẽ in scđo pigeneseos. Pre oĩbꝰ
tñ et hi lapides bñ cõmixti sũt q vaporabilr miscent et illi pre
oĩbꝰ poliunt bñ et splẽdidi efficiunt: eo ꝙ sbã vaporis iam
vergit ad subtilitatẽ aeris et humiditatẽ: et hec duo sunt sub
tiliora et magis se inuicẽ penetrãtia in forma aeris q̃ in forᵃ
aque et terre. Ex eisdem aũt causis est cõpactio et ꝯtinuitas
bona et his opposita. Quorũcũqꝫ enim mãe optime cõmixte
sũt nisi calidũ decoquẽs exiccet humidũ: hoꝝ est optima cõ
tinuitas et cõpactio fortis. Huiꝰ aũt signũ est in opibꝰ artis
que nãm imitant. Hi eni qui lateres faciũt ꝑmo qdẽ cũ ter-
ra cõmiscent aliq̃ que coherere faciũt ptes: sicut sũt stercꝰ eq
et aliqđ huiusmodi: et facta mã glutinosa studẽt hec optime
cõmiscere: et quãto melius hec cõmixta sũt tanto planiores
et cõpactiores fiũt lapides. Idẽ aũt faciũt figuli qui nõ quã-
cũqꝫ terrã sed tenacẽ que glis vocat in mãm sumũt cũ de lu-
to fingere volũt: cõmiscẽt aũt optime antq̃ fingant: et tũc resi
dere permittũt ad tps in ea hũidũ: et supfluũ hũidũ ad solez
exhunt: et deide coagulãt vasa ad ignẽ digestione que voca
tur opthesis. Opꝫ igit et nãm huc habere modũ in cõmixtio
ne lapiduz. Terra ergo ꝑmo penetrat hũido: aut corporali:
aut spũali: et deide aũt ab ea separat hũidũ supfluũ et postea
tẽpore lõgo iuiscat in ea hũidũ cõtinuãs: et per calorẽ opthe
ticũ extrahi nõ põt hec mũ per talẽ digestionẽ cõuertit in la
pidẽ. Et si inuenia terra aliqñ non cõplete cõglutinosa luit
lapides illos: scimus qa talis mã satis est passa: et iõ indige-
sta remãsit. Lapidũ aũt genera que ex aq̃ fiũt: que passa ẽ a
terrestri sicco frigido optime cõpacta sũt et q̃si polita esse vi-
dent ꝑpter hoc ꝙ aqua est de numero poliroꝝ et eius quelli-
bet ps in quãlibet fluit et in tali cõtinuitate coagulat et cõge-
lat in lapidem. Hoc mõ dictum sit de lapidũ cõmixtione.

¶ Cap. ꝑm. De his que bene et male commixta sunt.

Modus aũt quo determiat de colorib' lapiduz
sumendus est ex libro de sensu et sensato: cuius
nos sciaz ifra trademus tpe opportuno. et ideo
que hic supponimꝰ ibi erũt manifesta. Suppo
nit igit hic ꝙ oĩ qđ est pspicuũ in quocũqꝫ gñe
corpoꝝ est cã ex multis ptibꝰ pspicuoꝝ corporũ
que veniũt in cõpositionẽ corporis qđ est pspicuuz. Adhuc
aũt albũ causat ex multis perspicuis in altera re determina
tis. Nigrũ aũt ex partibꝰ opaci corporis opprimentibꝰ ptes
perspicuas que sunt in eodẽ corpore. Medij aũt causant ex
cõpõne hoꝝ per tres vias: sic in scia de sensibilium gñatiõe
tradet. Dicamus igit ꝙ oẽs lapides pspicui cãnt ex multa
mã aeris et aque que terrestri apꝑhẽdẽte mã est cõgelata et
cõgregata: et si illa qdẽ pspicuitas nõ est coloris alicuꝰ sꝫ re-
manet pspicuitas aeris vel aque. tũc signũ hꝫ ꝙ sola frigidi
tas excellẽs apꝑhẽdit mãz et hec est sic perspicuitas crystalli
et berilli et adamãtis et lapidis qui vocat iris: sed dicam hũc
in perspicuitate

Dña iter ma- teriaȝ crystalli ⁊ beryli. 3.

in perspicuitate ⁊ nō aquea: q̄ꝛ crystallus nō solū māž aque habere videt̄ sȝ aqueitatē declinātē in aereitatē: ꝓp qđ maxime pspicuus est ⁊ ad claritatē declinās. Beryllus aūt magis ad aquā declinat: vñ cū soluit̄ q̄ꝛ aque gutte magne manare vident̄. Adamas aūt magis hȝ aqueitatē tractā ad siccū terrestre: ꝓp qđ obscurior est ⁊ durissimus: ita ꝙ collidat alia metalla ꝑter chalibē durissimū. eo ꝙ chalibs ēt ē aqueitatis ⁊ terrestreitatis siccissime. Et iō fit ēt ꝙ lapis adamas cū fuerit acuti anguli scindit ⁊ incidit omne ferruȝ ⁊ penetrat in scindēdo oē metallū. Iris aūt fit ex aq̄ quasi iā rorāte que partim vapore partiȝ ex rore resoluto cōgelat̄. Et iō ēt in loco posit⁹ colores iridis depīgit in opposito pariete. Siles aūtē bis lapides ex similib⁹ sunt materiis. Iuxta eni ripas fluuiorū frequētissime inueniunt̄ lapides obscure pspicuitatis fm magis ⁊ minus quoꝝ color nō cāt̄ nisi ex perspicuo aut ei cōposito aut cōmixto cū terrestri obscuro in pte vel in toto: ⁊ hoꝝ colorꝫ ca facile ē ex dictis scire cām ptrāseo. Niger aūtē color in lapidib⁹ frequētissime cāt̄ ex terrestri cōbusto: ꝓpter qđ ēt vt frequēter lapides nigri durissimi sunt ⁊ magis polibiles q̄ꝫ secabiles sunt. Hic eni color nō cāt̄ nisi ex priuatiōe perspicui in cōmixtiōe. sicut patebit cū de scīa coloꝝ tractabit̄. Medii aūt colores sūt rube⁹ in gñe viridis ex flauus ⁊ differētie ipsoꝝ. Et sicut dicet̄ in libro de sensibilibus. rubens erit qñ sup pspicuū luminosuȝ isundit̄ fumus tenuis succēsus. Et iste inueni̅t in qbusdā lapidib⁹ qui vocātur hyacinti aquatici ⁊ in trib⁹ generib⁹ carbūculoꝝ ꝓpter qđ ab Arist. oēs illi calidi fm nām eē dicunt̄. Differūt autē in rubore: qm̄ si fuerit pspicuitas multa ⁊ fumus superfusus valde tenuis ⁊ lucidus ē color ei⁹ qui vocat̄ palatius siue palatiū. Si aūt fuerit pspicuitas multa ⁊ fumus q̄si igneus accēsus spissus: tūc est color ei⁹ q vere dī carbūculus: ⁊ iō ille q vere spēm suā attigit lucet in tenebris sic̄ noctiluca ⁊ maxie quādo supfundit̄ aq̄ clara ⁊ limpida. Si aūt fuerit pspicuitas aliquātulū spissa ⁊ fumus supnatās fuerit obscurior aliqḋ simili erit color eius quē vocāt granatū eo ꝙ ad modum grani maligranati colorat̄: ⁊ hos oēs tres vocat Aristo. carbūculos ⁊ nobiliorē ⁊ sicciorē inter hos dicit eē granatū cuȝ tñ minoris sit precii apud exclusores ⁊ artifices. Ille autem qui a qbusdā hyacintus aquaticus vocat̄ colorē hȝ qui cōponit̄ ex aquatico pspicuo limpido ⁊ nō aereo: ⁊ supfusuȝ hȝ fumū aquaticū succēsuȝ sicut est in nube celi: ⁊ nō in aurora. Eodē aūt modo inuenimus colores lapiduȝ pspicuoꝝ qui sunt flaui coloris. Si enim lapis sit perspicue subtilis ⁊ valde clare ⁊ immixtū habeat subtile terrestre valde combustū: tunc erit color saphiri clarissimi ⁊ habebit diuas coloꝝ fm ꝙ illō perspicuū cū illo terrestri subtili cōbusto fuerit clarius ⁊ obscurius. Flauus eniȝ clarus ⁊ potus color absq̄ dubio cāt̄ ex multo perspicuo: q̄ꝛ visus penetrat in ipm̄ ita ꝙ lux nō obuiat visui nec aliqđ luminosuȝ. Si aūt cū tali cōbusto vaporoso terrestri sit perspicuū aqueū aliquātuluȝ spissum: tūc resultat color hyacinti qui satis minus clarus ē q̄ꝫ color saphiri nobilis. Color aūt scintillans ⁊ ceruleus cāt̄ ex lucido perspicuo qđ supducit̄ tenui ⁊ modico vapore aqueo in cēsorꝫ: hic est color viridis qui topazion vocat̄: ⁊ in quocūq̄ lapide inueniunt̄ vene aurei splendoris sic̄ in chrysophaso et chrysolito color illaꝝ venaꝝ ex eadē cā generat̄. Sūt āt multi lapides perspicui qui sunt virides: sic̄ smaragdus ⁊ chrysolitus ⁊ lapis q vocat̄ prasma: sȝ diuersa viriditas sit in eis: oium autē hoꝝ colores ex vna ⁊ eadeȝ causa generantur: sic eniȝ ex perspicuo aqueo cū terrestri fortiter adusto: ⁊ fm ꝙ hoc est clarius vel minus clarū: sit etiā illa viriditas clarior ⁊ minus clara. Huius aūt signū est in vitro qđ ex cōmixtiōe sit plumbi: hoc eni est viride valde ⁊ efficitur tāto puri⁹ quāto sepius ⁊ magis cōburit̄. In cōbustione eni iterata depurat̄ perspicuū ⁊ subtiliat̄ ⁊ aquee nature magis isundit̄ claritas luminis ignei: ⁊ ideo clarificat̄. Color autē medius q quasi fuluus est ⁊ ceruleus sicut est in lapide qui vocat̄ curneolus causat̄ ex pspicuo terminato qđ spisso fumoso aqueo similiter ⁊ terrestri succenso superinfusum est. Et isti sunt fere omnes colores qui in lapidibus pciosis inueniunt̄. Post est qui est onychini ⁊ nitentis scintillantē quo dī colorari lapis qui dicit̄ orphanus. Cōponit̄ eiȝ lapis onyx siue onychinus ex substātia que est duplicis coloris ⁊ inuenit̄ aliquando ex pluribus coloribus q̄ꝫ duobus: vt frequēter aūt componit̄ ex duplici colore quoꝝ vnus supernatat alii. Inferior qđē est sicut carneus qui est ex terrestri valde fumoso vaporabilr cōmixto. Superior autē est subpallidus aliquantulū fuscus ⁊ hic causat̄ ex victoria perspicui super opacum in cōmixtis partib⁹ ita tñ ꝙ opacū sit alterans albuȝ. Et tali substantia est quādo aqueū cōmixtum terreo subtili pauco vaporat ⁊ ex vaporādo coagulatur in lapidē. Inueniūtur aūt onychini valde rubeas hñtes vias ⁊ albas valde quoꝝ colorum non est difficile inuenire causas ex ꝑdictis. Niveus autē scintillans absq̄ dubio causat̄ ex hoc ꝙ ipse cōmixtus est ex pspicuo corpore quasi firmato: oīs eni perspicui puluis inuenitur albissimus: ⁊ cum comminuitur puluis resultat corpus albuȝ micans: sicut margarita. qđ contingit ex verberatiōe luminis ad superficies partium politarum ꝓpter qđ lapis dicitur aliquantulum lucere in tenebris sicut noctiluca. In die enim regitur lux que est incorporata diaphano in lapide ꝓpter maius lumen: sed in nocte lucet: ⁊ ideo in die lapis ille albus videtur sicut noctiluca. Horum autē omnium perfecta ratio tradi habet in scientia de sensibiliuȝ generatione. Inuenitur autē lapis multoꝝ valde colorum ꝓpter qđ ēt panthera vocatur cuius omnes colores causantur ex diuersis substantiis ex quib⁹ componuntur partes: eadem enim ratio est in toto ⁊ in parte quo ad corporis tincturam. Tanta igit̄ ⁊ tot sđ scientiam coloꝝ qui inueniuntur in lapidib⁹ preciosis dicta sunt. Amethistos autem sequitur rubinuȝ in perspicuo obscuro. Et calcedonius sequit̄ beryllum in substantia quasi perspicua lutea ⁊ feculenta sicut plumbum imitatur argentum.

Cap. 3m. De coloribus lapidum perspicuorum non terminatorum ⁊ non preciosorum.

Lapides autēȝ hi qui perspicue ⁊ non terminate inueniuntur substantie multoꝝ valde sunt colorum. ⁊ sunt quatuor generum vt in cōmuni sit dicere: silices vȝ thophi ⁊ quadruȝ ⁊ marmor. In omnibus his generibus inueniuntur colores multi: niger videlicet glaucus virens aliquantulum ⁊ albus. Extra genus autem marmoꝝ vix rubeus magnus lapis: sed paruuli rubei inueniuntur precipue in marmorum generib⁹. Et de omnibus generibus colorum eadem est ratio que in precedentib⁹ dicta est. sed hoc accidit generib⁹ marmorum ꝙ abstracte ab eis partes micant aliquātulum sicut metallis mixte sint. Et hoc contigit hac de causa ꝙ in substantia eorum cōmixtum ingredit̄ perspicuum cuius superficies quādo est inspissata in partibus fulget vel micat. Et hec vna causarū est quare est nobilius genus marmoꝝ ceteris generibus lapidum. Niger aūt frequenter in tali genere lapidum causat̄ ex terrestri fuliginoso cōmixto coagulato. Albus autēȝ ex terrestri subtilissimo qđ cōmixtum est aqueo multo: hoc eni albescit decoctum sicut facit terrestre in caseo ⁊ lacte. Glaucus autem cāt̄ ex terrestri opaco qđ alterauit modicuȝ album qđ ex terrestri subtili ⁊ aqueo multo coagulari cepit. Virens aūt in omni genere causat̄ ex multo aqueo vaporibus simul irrorantib⁹ immixto ⁊ sic coagulato. Guttarū autem genus est hñs plures vel omnes has mixtiones in partibus ꝓpter multi generis materias in loco illo congregatas. Thophi autēȝ frequenter aut terrei sunt coloris aut albi sicut pumites. Hoc enim genus lapidis ex terra in qua spumat aqua eideȝ terre cōmixta generatur: ⁊ ideo cum calido coagulatum est digestione que opthesis vocatur: spongiosum ⁊ leue inuenit̄. Pumex autem fit ex aqua magna cuius spuma vehementer passa est a terrestri sibi permixto: ⁊ ideo est albus ꝓpter spume talis albedinem. In generibus autem marmoꝝ album qđ vocatur alabastrum absq̄ omni ambiguitate componitur ex multo perspicuo qđ est alteratum ⁊ passum vehementer a terrestri subtili: ⁊ sic resultat in eo color nobilissimus micans: hoc autem qđ vocatur porphyricuȝ marmor habet colorem obscure carnis cū albis guttulis ⁊ nos iā diximus cām talis coloris. Silices vō vt plurimum sunt fusci coloris cuius ēt causa est sufficienter assignata. Sufficiat ergo de coloribus lapidum hoc qđ nunc dictum est.

Cap. 4m. De cā duritiei diuerse que est in lapidib⁹.

Dicemus consequenter de diuersitate duritiei que multaz diuersitatum inuenitur in lapidibus. Omnia enim genera lapidū preciosorum adeo sunt dura q nec lima aliqd ab eis tollitur qd collisi ad se fortiter vt ad chalibez indurata emittūt ignē. Econtra vero fere omne genus thophi ita inuenitur parū hñs de duritie q modico ictu frangibile est: lapides aūt qdā albi q vulgariter creta vocant. et qdā et molliores et albiores inueniunt minus hñtes de duritie in gñe lapidū. Omē aūt genus silicis durissimū est: post hec marmora i genere suo. Quadrū aūt mediū ē in duritie lapidū: et tñ in illo inuenit maior et mior durities: sz hoc accidit cōiter lapidibus durioribus q diu iacētes in aere tpe frigoris postea ad solez scindunt in multas partes. Econtra aūt q sūt minus duri nisi sint male cōmixti qñ in modū calcis cōbusti opthesi coagulāte quāto diutius in aere iacēt in edificijs meliores efficiunt et duriores et nō scindunt ex frigore. ¶ Phisici aūt ē assignare cāam hoz accntiū ex mā et efficiēte quēadmodū in alijs dictū ē. ¶ Dicamus igit q cā gñalis duritiei ē siccitas. Cū enim durz sit hñs potētiā nālē ad resistēdū tāgēti: et molle eius natare hēat ipotētiā: non pōt causari nisi ex sicco qd in seipso stat nō cedens ad alterū. Siccitas aūt ex duobus cātur in mā lapidū: sicut superius patuit. Aut enī est ex hoc q ex terrestri mā calidū epotauit hūidū: et iō remāsit terre idurata. Aut ē ex hoc q siccitas frigidissima vehemēter ppēdit hūidū pspicuū et ipm ad sui ppietatē couertēdo expssit hūidū: mām vehemēter cōprimēdo et idurauit et excellēter cōpegit sic ē in lapidibus pspicuis pp qd durissimi sūt et collisi et ignē emittūt et nō sustinēt limā sed opz q qst laspādo et cōfricādo poliātur. ¶ In ceteris aūt lapidibus ex mā terre factis cā duritiei maioris nō est nisi maior ariditas que cāta est ex calido fortiori vel minus forti ex parte efficiētis et ex hūido facilius et minus faciliter a mā separabili quātuz ē de parte māe. vnctuosum enī valde hūidū de facili ptinuat: et omo aqueū de facili vaporat pp qd lapides qui sunt vt creta vel molliores q creta: valde albi sūt: et tincturā albā relinquūt i his que tāgūt: pro certo hūido valde euaporabili cōmixti sūt: et calido excellēti vltra coagulatiōis mēsurā cōbusti sūt: et iā calcinari iceperūt. pp qd in muris nō remanēt: qa sicco calcinato exterius semp sunt asperi et hoc recedēs in cemēti tenacitatē relinqt aliā partē lapidis cemēto nō cōglutinatā: et ideo cadūt de muris lapides isti: et murus de ipsis post modicū tps efficit sicut maceria. Silices aūt durissimi sunt. eo q hūidū eorū nō separabile a mā multū est epotatū: et vehemēti ariditate terrestri ē iduratū. Et iō et illi cemētum nō bene accipiunt eo q poris eoz cōstrictis nō imbibit. pp qd in architectonicis lathomi his raro vtunt: et dicūt q isti lapides scindūt muros. Marmoz aūt genera alia optime cōmixta sūt: et vehemēter decocta: et iō dura sūt et eoz muris apta. Sz qdri lapides plus ceteris cōueniūt edificijs et quando vehemēter duri sūt: tūc siccitas est eoz magna et paruū hūidū cōtinuās partes qd qn frigore cōgelat relinqt exteriores ptes et fugit ad iteriores: et est tale hūidū nō bene partibus incorporatū: et iō de facili mouet ad iteriora et exteriora pp qd postq ipm frigus cōprimēs mobile fecit euocat a primo calido solis et tūc in diuersa diuidit lapis. Econtra aūt lapides aliquātulū hūidi hūidū bene mēbris lapidis inuiscato in aere vehemēter exiccant et iō duriores et meliores in edificijs p lōgitudinem tpis efficiunt. In thophis autē cā mollitiei est humidum nō vehementer extractum nec terreo excellenter cōmixtū: et ideo mollis est thophus et ad ignem positus nō coquit vt later sed formatur in cinerem terrestrem. ¶ Hec igitur de duritie lapidū dicta sunt. ex his enim et alie diuersitates de facili possunt cognosci.

¶ Cap. 5m. De dolabilitate et indolabilitate lapidum.

Ex istis iā patere pōt dolabilitatis et idolabilitatis cā. Lapides enim excellēter duri dolabiles nō sunt: sed cōminuibiles in paruas: et qādo ordinatos nō hñt poros nō scindunt ad regulaz. Sicut enī in lignis cōtingit nodositas ex diuersa fixura sicci ex quo ligni gñat corpus. Ita cōtingit ex diuersa cōmixtiōe in lapidibus et materie cōfusiōe: nodositas illa facit q lapis inordinate frāgat et nō ad regulā: durissimi tñ et siccissimi lapides sine nodosi sint sine nō: cōminuibiles sunt magis q dolabiles: eo q constrictione aut opthesi constricti et districti sint pori in illis: ita q in diuersis dem gt scissura et diuisio ipoz. Quecūq aūt nō vltra tēperamētū lapidis sūt cōstricti vel idurati dolabiles hñ sūt et secabiles ad regulā: lz nō possint secari vt ligna: sz poris per pres minutatiz ex tas reliq corpore lapidis sic manēte. Iste igit est modus dolabilitatis et idolabilitatis lapidis. Hoc etiaz ostēdūt ipsa artis lathomorū instrumēta: lathomi enī lapides dolabiles dolat ad regulā sm totā supficiē lapidis. Indolabiles qui cōminuibiles sūt nō in tota supficie dolant: sz sufficit q plures anguli non plane sed aspere superficiei pertingant ad lineam: sicut dicuntur facere lathomi lesbij: eo q in Lesbia insula non nisi lapides cōminuibiles inueniuntur.

¶ Cap. 6m. De causa porositatis et compactionis lapidū et grauitatis et leuitatis eorūdem.

Iuxta hūc modū et determinat de cā porositatis lapidū et cā cōpactiōis eorūdē. Inueniuntur enī lapides qdā tāte porositatis q natāt super aquā: sicut lapides quos eijcit Vulcanus: et pumices qdā cōpactissimi ineniunt sicut lapides pciosi et marmoz gña: qdā aūt qsi medij inueniuntur iter hec. Et cā qdē porositatis nō est alia nisi qa hūidū nō totū cōmixtū fuit cū terrestri: sz in diuersis partibus eius stetit: sicut in vase qd cū epotatū fuit opthesi remāserunt foraminea: et factus ē lapis porosus pp iclusiōz aerē i foraminibus illis natās sup aquā. Cōpactio aūt pcipue facta partiū est ab hūido vndiq penetrāte lapidis māz pp qd quālibet partē eius fluere fac ad quālibet ptē: et iō cōpactus factus ē lapis: hoc aūt hūidū ē corporale et aqueū: aut spūale aut aereū. Et qa aereū subtilius ē q aqueū: iō cōpactioris subē sūt lapides ex vaporibus commixti q ex alia subā aquea vel terrea. De cā aūt grauitatis aut leuitatis lapidū supfluuz ē hoc itēdere cū de hoc in de celo et mūdo sufficiēter sit ptractatū vbi ostēsum est quare lapides leuiores sub aqua merguntur cum ligna grauiora supernatant aquis. Hec igitur in cōmuni de lapidibus dicta sunt.

¶ Cap. 7m. De causa multitudinis paruorum lapidū iuxta littora: et de ordine lateruz qui aliquādo in littoribus quasi artificialiter positi inueniuntur.

Preter oīa iā dicta accidit aliquando iuxta ripas fluuioz et maris inueniri multitudinē magnā paruoz lapidū colligatoz qsi cemento fortissimo ac si de muro aliquo sumpti sint pp qd etiā putāt qdā opa antiquoz fuisse ibi et destructa p aquā. Et qd mirabilius est p totā longitudinē littoris inenit aliquādo ordo latez ac si artificiali ibi positi sint cū tñ hoc nō videat eē opus artis: eo q valde tenue est nō hñs modū muri alicuius: sed tñ later iuxta laterē sic nihil supra se vel ifra se de lateribus. ¶ Dico aūt q cā prius later ista duo vz q lapides parui qsi cemēto ineniunt cōglutinati ē q pmo coagulati fuerūt illi silices diuersi fuit i loco illo mā ad modū calcis adusta p opthesiz: cui postea i aq cōmiscuit eā: et lapides per eādē iterato decocti conglutinati sunt. Est autē durissimum illud cementū: qa quotienscūq decoquit opthesi iteruz terrestre calcinat et iterato opthesi supra modū durum efficit quasi incōsumptibile per ignez. Hoc autem in operibus probatur artis vbi testa cōtrita et calcinata et iteruz humido cōmixta in testā formata et opthesi coagulata durissima efficitur et inconsumptibilis ab igne: ppter qd taliter facta vasa querūt artifices cum fundūt metalla. Nō est aūt causa alia quare lateres ab arte tñ et nō a natura fieri dicant. Si enim lutū tenax in terra cōmisceat et calido postea icluso in terra decoquit: later melior fit in terra per nām q per artem: et hoc maxime iuxta littora maris et ripas fluuioz fieri potest. eo q illa loca humida frequenter miscentur: et radijs solis calefiūt et solida sunt ad cōtinēdum intra calorē ne euaporet. In talibus etiā solis locis huiusmodi impressio inuenitur. Non enim esset ratio qre ars vnum laterem poneret iuxta alium sm vnius linee ordinez tñ nihil amplius edificando.

Nō de vasi qbus fundunt metalla.

¶ Cap. 8m. De quibusdam lapidibus habentibus intus et extra effigies animalium.

¶ Admirabile

Admirabile oib⁹ videt q̄ aliq̄ lapides inueniunt̄ itra ⁊ extra hn̄tes effigies aīalium. Extra eni hn̄t lineamēta ⁊ quādo frāgunt̄ inueniūtur in eis figure itestinoꝝ. Et hui⁹ cām dicit Auicēna eē q̄ aīali a sm̄ se tota aliquando mutant̄ in lapides. ⁊ p̄cipue in lapides salsos. Dicit eni q̄ sicut terra ⁊ aq̄ sūt mā lapidū: ita ēt mā lapidū sunt aīalia: que cū in locis in quib⁹ vis spirat lapidificatiua. trāseūt ad elemēta ⁊ apphendunt̄ a q̄litatū ꝓprietatib⁹ que sūt in illis locis ⁊ mutant̄ elemēta que sunt in corporib⁹ taliū aīaliuz in dn̄ans elemētū terrestre: vz cōmictuz cū aqueo ⁊ tunc virt⁹ mineralis cōuertit ipm̄ in lapidē ⁊ retinēt figuras suas mēbra intus ⁊ extra sicut p⁹us: sunt aūt huiusmodi lapides salsi nō duri frequēter. q2 a opz virtutē eē fortē que sic transmutat corpora aīaliū: ⁊ hoc obduruit aliquātulū terrestre in hūido: ⁊ sic gñat salis saporē. Hoc aūt testat̄ fabula Gorgonis que ad se respiciētes dr̄ cōuertisse is lapides. Gorgon virtutez fortem mineralium vocauerunt: respectum autem ad eam vocant dispositionem humorum corporum ad virtutem lapidificatiuam. Hec igitur sunt que de lapidibus in communi videbantur dicenda.

Incipit Liber Secūdus qui est de lapidibus preciosis.

Cap. pᵐ. De causis virtutum lapidum preciosorum ⁊ redargutione dicentium in lapidibus non esse virtutes.

Consideratonem autē

Facientes de lapidib⁹ p̄ciosis nō loquemur de cā coloris eoꝝ. Nec q̄ de passibilitate eorū vel duritie vel aliquo huiusmodi: eo q̄ de oib⁹ his in supiori libro expeditū ē quātū sufficit ad hāc itētionē. Sz tria sūt que potissime sūt īuestigāda: virtutis eoꝝ cā vz ⁊ descriptio eoꝝ sigillatim ⁊ sigilla que inueniunt̄ in quibusdā eorū depicta. His trib⁹ habitis nō querimus ampli⁹ pōtre scire de lapidū nā. Cā aūt virtutis lapidū occulta est valde ⁊ varia in ea sensisse vident̄ multi physiologoꝝ. Multi etiā dubitare vident̄ an isit lapidib⁹ virt⁹ aliq̄ ne his que vident̄ esse in eis sicut curare antraces: fugare venena: conciliare ruida hoīz: facere victorias: ⁊ huiusmodi asserentes nihil inesse cōposito nisi ex cōpōne ⁊ cōpositis. Operatio eni talis qualis dr̄ inesse lapidib⁹ nō causat̄ ex cōponētib⁹ eosdē. Ex illis eni nō cōuenit eis nisi calidū ⁊ humidū ⁊ durū ⁊ passibile eē ⁊ huiusmodi que in aūtib⁹ determiāta sunt. Ampli⁹ aūt cū nobiliora sint aīata q̄ lapides deberēt vt inqunt potius hēe virtutes que lapidib⁹ attribuūtur q̄ lapides. His igit̄ ⁊ huiusmodi rōnib⁹ vtunt̄ qui nullas cōcedunt lapides virtutes hēe. Hui⁹ aūt cōtrariū expertuz est sapiētissime: qm̄ magnetē videmus ferrū attrahere ⁊ adamātē illā virtutē in magnete restringere. Adhuc aūt expertū ē saphiros aliquos antraces fugare: ⁊ vnuz tale vidim⁹ oculis nr̄is hoc ēt ab oib⁹ vulgatū ē: ⁊ nō pōt eē qn in toto vel in pte sit veꝝ q̄ ab oib⁹ cōiter est dcm̄. Fuerūt aūt aliq qui ēt virtutes spāles lapidib⁹ dabāt ⁊ hoc ab aīa lapidū eē dicebāt: ⁊ sunt qdā pithagoricoꝝ hi eni dicūt soli⁹ aie eē hoc. ⁊ nō ī vna mā tm̄: sz ab vna extēdi in aliā per opatiōes aīales: sic hō ad itelligibilia extēdit itellectū ēt imaginationē ad imagiabilia. Et hoc mō dicūt aiaz vni⁹ hoīs vel alteri⁹ aīalis egredi ⁊ ingredi in alteꝝ: ⁊ fascinare ipm̄ ⁊ ipedire opatiōes ipi⁹ pp qd p̄cipiūt in opatiōib⁹ cauere ⁊ declinare oculū fascinātē. Et hoc etiaz mō dicūt qdā augures ipedimētū ⁊ pfectū operationū fieri visu ⁊ auditu auiū quarūdā vel aliaꝝ bestiaruz. Isti ḡ tales dant aīas lapidib⁹: ⁊ ipsas extēdi ad nās que lapidib⁹ attribuūt. Schola aūt Pithagoricoꝝ quā in multis secut⁹ est Democritus qui lapides aīas hēe dixit: oīa plena diis esse dogmatizat: sic ī carminib⁹ suis postea creuit. Orphe⁹ eniz dicebat deos v̄tutes diuinas ī reb⁹ diffusas deū ēt nihil aliud eē nisi illō qd res format in oib⁹ reb⁹ diffusum. In lapidib⁹ ḡ dicebat p̄tē diuinā eē quā lapidū aiaz dicebat eē extēdētē se ad res circa q̄s opat̄. hec aūt absurdissima sūt. Et de fascinatiōe qdē an veꝝ sit an nō ad magicas ptinet. deīde autez deū eē diffusuz in reb⁹ ita q̄ reb⁹ sit vnit⁹ ⁊ permixt⁹ sicut aliq̄ virtus ēentialis reb⁹: dementis est dicere: qm̄ si cōmiscet̄ rebus erit gñabilis in quibusdā reb⁹ ⁊ exiens de nō eē ad eē ⁊ de potētia ad actū que oīa impossibile est deo cōuenire: quilibet aūt rē hēe aliqd diuinū per qd appetit ⁊ agit ad esse diuinū: vel diuino sile est veꝝ ⁊ alibi hoc est determiatū. Aīas āt nullas habere lapides in aūtib⁹ hui⁹ libri determinatuz est. Propter qd ēt hec ⁊ his silia q̄si derisoria relinquētes dicamus lapides absq̄ dubio ambiguitate virtutes mirabiliū effectuū hēe. que qdē v̄tutes isūt eisdē nō ex cōponētib⁹ sz cōpositū cōsequunt̄ ex cā quā īfra determinabim⁹. Nec ē verū q̄ has virtutes aīata poti⁹ habere debeant q2 sicut est in oī re nāli q̄ res occupata altiorib⁹ virtutib⁹ abstrahit̄ ⁊ ipedit̄ ab iferiorib⁹. Cui⁹ signū est q̄ itellectualia sic hoīes nō hn̄ pcipiant imutatiōes eīntoꝝ. quēadmodū bruta sicut pulli diuersitates horaꝝ ⁊ tēpoꝝ meli⁹ indicāt q̄ hoīes. Et hō ipse quādo occupat̄ meditādo nō opat̄ per visū ⁊ auditū: ita q̄ non percipit ea que sunt aū oculos. Sic igit̄ est in tota nā q̄ etiā aīata altiorib⁹ v̄tutib⁹ sic occupata nō operant̄ v̄tutib⁹ inferiorib⁹ nobilib⁹ qb⁹ cōmixta nō aīata operant̄. Nihil tñ est in vniuersa nā qd non hēat ꝓpriā sue spēi operationē sic scamonea ⁊ holerā purgare ⁊ alia hmōi: hoc aūt in simplicibus pbat̄ medicinis: ⁊ in scīa de incātatiōe ⁊ alligatiōe vbi ostēdit̄ mēbra diuersoꝝ aīalium: aut collo: aut coxe: aut aliz mēbro corporis hoīs alligata mirabiles opari effect⁹. Idez est de herbis radicib⁹ ⁊ lignis. Sed ipse carnes hoīuz: ⁊ qd mi⁹ videt̄ superfluitas sicca egesta ab hoīe ⁊ sterc⁹ luporuz mirabiles ɔ̄ venenū vel alias pestes hn̄t operatiōes: pp qd ⁊ lapides pculdubio operatiōes hēe cōstat aut oēs aut fere oēs: lz in plurib⁹ sint ignote operatiōes eoꝝ. Et ideo dic̄ Joannes damascenus q̄ nulla res destituit̄ a ꝓpria ⁊ substantiali operatiōe. Risibile eni eēt valde q̄ diceremus q̄litates primas vehemētes hēe opatiōes ⁊ formas subales ipsis rebus vt ñnes a nāe datos sicut diuinū ⁊ optimum oino nullas hēe operationes: lz non sint actiue ⁊ passiue ad trāsmutāduz māam cum sint operatiue operationis illius que illi perfecto conuenit: qd natura perficit per illud diuinū ⁊ optimum.

Opio ꝓpria.

Nihil ē in vniuersa nā qd n̄ habeat ꝓpriā sue spēi operationem.

Cap. 2ᵐ. De quatuor opinionibus philosophorum circa causam virtutum lapidum.

Quesitū aūt est multo tpe a phis: ex quo cā tales virtutes insundant̄ lapidib⁹: ⁊ diuersas opiniones recitare nispēdiū eēt. Tāgamus igit̄ q̄tuor pbabiles: ⁊ postea nr̄az dicam⁹ sniaz: deīde per rōnē cōfirmemus eādē. Quidā aūt dixerunt ab eīntis cōponētib⁹ lapides tales inesse virtutes. Quib⁹ cū obijcit̄ eīnta nō operari nisi q̄litatib⁹ pmis: ⁊ operatiōes lapidū ad q̄litates pmas nō posse reduci. Respōdēt eīnta quasdā hēe opatiōes per se: quasdā aūt in mixto q2 in mixto q̄litas eīntaris operat̄ mota sic instrm̄: ⁊ sic hz multa operari que per se nō operat̄. Et iō sicut ad aliā virtutez nō reducit̄ alteratio cibi ⁊ eleuatio ⁊ mutatio ad carnez nisi ad calorē digestiuū quē scim⁹ eē calorē ignis: ⁊ q̄ congregat homogenea ⁊ disgregat etherogenea sic dcm̄ ē in scd̄o meteoroꝝ. Ita dicūt isti ⁊ nō alij virtuti q̄ eīntari eē attribuēdū qd sit in eīntato: eo q̄ eīnta cū nō operat̄ nisi mediāte virtute eīntoꝝ que sūt in ipso. Hec ḡ est opinio quorūdā antiq̄rū phoꝝ quā Alexāder grecus pipatetic⁹ defendere videtur: eo q̄ ipse oīa quecūq3 sūt siue sint aīata siue nō eīntis attribuit. Ita ēt q̄ dic̄ intellectū eē qdā eīntoꝝ cōplexionē cōsequēs. Ipsa eni eīnta cū complexa sunt mirabilioꝝ ⁊ altissimaꝝ dicit eē operationū. Virtutez aūt que in cōmixto regit ⁊ dirigit q̄litates eīntales nō dic̄ eē nisi cōplexionē ɔ̄ntem ⁊ hāc mirabilē asserit eē: ⁊ pbat per opa alchimie in qb⁹ simplicia paꝝ psūt: ⁊ cū cōplexa fuerint admirabiles valde reddūt effectus. Hec aūt opinio Platoni nō placuit qui oīa inferiora dicit eē ideata a supiorib⁹ ideis q̄s separatas ⁊ mire potētie eē dicebat. Ille eni sunt que gñant qcqd gñat̄ vt asserit. Dicit aūt q̄ ea que separatoꝝ maiorē accipiūt similitudinem ⁊ in qb⁹ separata minus imerguntur materie eē virtutes mirabiles in operatiōe simili operationi idee separate. Operationē idee separate eē dicit opari trāsmutādo ⁊ alterādo māam gñabiliuz ⁊ corruptibiliū. In quibus ergo reb⁹ minus merait̄ idea materie in his adhuc post q̄ incorporata ē mirabiles res operari nō cessat: ⁊ sic dicit eē in lapidib⁹ preciosis ⁊ in alijs multis reb⁹ nālib⁹. Probationez aūt huiusmodi sentētie non quidem ex Platone sed ex Platonicis sicut ab Apuleio ⁊ quibusdaz alijs collegim⁹. dicētib⁹ q̄ sub-

Romes asserēt in lapidib⁹ nullā virtutez inesse. 3.

Prima opio que est Alexādri aphrodiensis.

Opinio Platonis.

lecto mortalium rerum & defuncto hoc quidem qd immortale est in rebus mirabilia operari nō cessat. Dicunt etiam isti q si operatiōes iste elementis attribuerent: sicut quidam dixerunt Pithagorici: aut elemētorum complexioni: q tunc sicut complexio est unica: ita operatio lapidis esset una: istuc autem multas videmus. Adhuc autē sive qualitas elemētalis operetur per se: sive in cōplexione non operantur qualitates elemētales nisi transmutando materia quā afficiunt: nulla autem talis transmutatiōe facta substātie videtur operari lapides preciosi: propter qd etiam alicui separati principij videtur esse operatio istorum. Hec igitur est opinio Platonicorum.

Opinio Hermetis.

¶ Hermes autē & quidam sequaces eius Indorum plurimi multa & universali virtute differentes dicebant omnium inferiorum virtutes esse in stellis & imaginibus celorum. Omnes autē virtutes infundi in inferioribus omnibus per circulum Alant quem primum circa lum imaginū celestium esse dicebant: has autem virtutes descēdere in res nature nobiliter & ignobiliter. Nobiliter autem quādo materie recipiētes has virtutes fuerint superioribus magis similes in lumine & perspicuitate. Ignobiliter autem quando materie fuerint cōfuse & fetulēte in qua quasi opprimitur virtus celestis. Hanc igitur causam isti dicunt quoniam lapides preciosi pre alijs habent mirabiles virtutes: qa videlicet in substantia magis similantur superioribus & in lumine & perspicuitate propter qd a quibusdam eorum stellę elementales esse dicuntur lapides preciosi. In superioribus enim ut inquiunt quasi quatuor colores inveniuntur: qui etiam frequētiores sunt in lapidibus preciosis. Quorum unus est orbis non stellati qui ab omnibus dicitur saphirinus & hunc colorem primo habet saphirus & denominat. Participant autem ipsum posterius alij quidam lapides. Secūdus autem est qui est plurimum stellarum & est ille qui vocatur lucens candēs & albescēs: & hūc colorē habet diamas & beryllus & multi aliorum. Tertius est qui vocatur ignescēs & rutilās qui ē in sole & marte & in quibusdā alijs & hūc primo quidē accipit carbūculus & postea palasius sive palatius & granatus & quidā alij. Ideo etiam dicunt carbūculū nobilissimū & universaliter habētē virtutē omnium aliorum lapidum qa solius virtute stellarum accipit nobilior est omnibus virtutibus celestibus & est sua virtus universalis dans lucē omnibus celestibus & virtutē. Quartus autē est rubeus obscurus tā in stellis q in quibusdā alijs lune mansionibus invenitur. & hic invenitur in lapidibus habētibus obscuras nubes sicut in calcidonio amethisto & aliquādo in smaragdo & in quibusdam alijs propter hoc & huiusmodi dicta talē isti induxerūt opinione.

Opinio Avicenne.

Avicēna autem & quidā alij sequentes eūdē dixerunt in omnibus naturis quedā aliquando apparere prodigia ex imaginatiōe superiorum motorum. Concedit enim hic philosophus intelligētias que movēt orbes nequaquam posse intēdere particulares motus hunc vel illum: nisi per apprehensionem aliquā particularium: & hāc apprehēsionē dicit imaginationē equivoce seu equivoce vocari ad imaginem que post est animi sensibilis in animalibus. Practice autem omnia que fiunt ut inquit preexistunt in cōceptionibus motorum stellarum & orbium. Adhuc autem talem inquit esse obedientiā totius materie generabilium ad motorē qualis est obedientia nostri corporis ad nostras animas. Nos autem in nobis sentimus q ad quācunque formā cōcepimus movetur corpus nostrum delectabiliter vel horrendo vel fugiendo. Sic igitur dicit frequēter diversa cōcipere animas celestium & tunc materiam moveri per obedientiā ad illud ex hoc esse q diversas virtutes generata accipiunt que nos cōplexionales vocamus & maxime lapides in quibus est cōmixtio prima facilius mota ad imaginationem huiusmodi q alia in quibus est maior diversitas propter anime opera que infunduntur illi. Hec igitur dicta sunt ab Avicēna & sequētibus eum: ut videtur accipi in quibusdam dictis suis que de magicis & alchimicis composuit.

¶ Cap. 3m. De improbatione dictarum opinionum.

Improbatio Alexandri.

Dicta vero Alexandri peripathetici convenientia deo nō sunt: qa scimus q licet quodlibet calidum simplex & calidum cōmixtum diversas habet operationes: tamen conveniunt in genere congregandi vel homogenea & etherogenea. Idem autem dicimus de frigido humido & sicco. Operationes autem lapidum nec in genere nec in specie conveniunt cum simplicium operatione: sed magis prodigiose & mirabiles esse videntur. Adhuc autem male dictum est nihil dirigere & informare qualitates elementorum nisi ipsam mixtionem & cōplexionem. Sic enim non oporteret esse spēs & forma alia nisi complexio qd falsum esse ostēsum est & ostēdetur a nobis in libro de anima & in philosophia prima: propter virtutes enim lapidum non complexionales nec elemētales pre omnibus magici utuntur lapidibus preciosis iam in annulis q in ceteris imaginibus quorum effectus est mirabilis propter hoc autem & huiusmodi falsificatur dictum Alexandri.

Improbatio Platonis.

Qd autem dicit Plato de ideis a multis inconvenienter dictum esse ostensum est. & nos de hoc alibi disputabimus quia negocium de ideis maioris est egens inquisitionis q sit propositū negocium in quo sumus. Sed hic supponatur non esse ideas alias formantes generativa neque aliquid immortalium in corporibus mortalibus & corruptibilibus qa corruptis his nil manet eorum que sunt in ipsis nec est resolutio cōmixtorum in elementa & ideas: sed potius solum in elementa ex quibus componuntur. Si ponerentur autem esse huiusmodi idee inutiles essent: eo q nō proportionarentur materie nec contingerent eam: nec transmutarent. Omnia enim talia videntur esse in materia ipsa & non separari ab ea. Per hec igitur & his similia dictum Platonis improbatur omnibus tamen antiquis probabilius dixit Hermes de causa virtutis lapidum: quia scimus pro constanti omnium inferiorum virtutes a superioribus descendere.

Improbatio Hermetis.

Superiora enim substantia & lumine & situ & motu & figura infundunt in inferioribus omnes nobiles virtutes que sunt in ipsis tamen hoc dictum imperfectum est in physicis licet forte in astronomicis & magicis esset sufficiens: quia in physicis dicitur causa que est in materia operās talis autem est elementalis aut qualitates elementorum prout sunt in cōmixto vel forma substantialis tales complexiones consequens. Docet enim Ptolomeus in libro qui Alarba dicitur effectus stellarum ideo esse diversos & incertos: quia in inferioribus in situ propria perveniunt ad ipsa per aliud & per accidens. Per aliud quidem quia per virtutes elementales que informant. Per accidens autem quoniam non perveniunt ad inferiora nisi per esse universale qd inconfusum & incertarum dispositionum est eo q aliquādo materia est receptibilis virtutis celestis aliquando nequaquam & aliquando recipit eam secundum parum aliquando secundum multum & hoc ignorantes multi qui divinant in astris sepe mentiuntur & abominabilem suis mendacijs faciunt scientiam cum sit bona & utilis valde.

Improbatio Avicēne.

¶ Que autem Avicen. de prodigijs dicit prodigiosa esse videntur. Non enim imaginatio potest aliquo modo intelligentijs celestibus convenire nisi enim sunt cōceptiones tales in eis que motu celi & elementalibus qualitatibus non explicentur eo q nihil est inordinatum in eis: hoc autem alibi ostendetur quia multa oportet permitti sed hec convenienter deberent ostendi. Sed hoc sufficit q in physicis & in celo & mundo perfecte de talibus dictum est quantum permisit consideratio physica. Intellectus enim practici sunt & per se formales ad opus nature quos celestis motus explicant sicut instrumentum. Nec unq cōceptio aliqua est in motore nisi talis. Unde autem est q intendit hunc vel illum in parte dictum est in celo & mundo: sufficienter autem in prima philosophia habet determinari.

¶ Cap. 4m. De vera causa virtutis lapidum preciosorum.

Resolutis igitur omnibus his dicimus cum Cōstantino & alijs quibusdam q virtus lapidis causatur ab ipsa lapidis specie & forma substantiali. Sunt autem quedam virtutes mixtorum insensibilia habentes pro causa quedam autē ipsam speciem. Et hoc clarius videtur in his que melius alijs specificata & formata sunt sicut est homo qui operatione qua homo est habet intelligere que ex nullo causatur complexionante. Idem autem est in brutis & in vegetabilibus sicut probatur in ethicis ita q omnis rei propria est operatio & proprium bonum secundum speciem qua formatur & perficitur in esse naturali. Huiusmodi autem speciei instrumēta sunt omnia complexionantia eo q ipsa continet omnia & ipsa non existente corrumpitur & dissolvitur cōplexio statim. Forma enim continet materiam sicut divinum & optimum illius & nō continetur ab ipsa nec desideratur materia in natura: quia sui non indigeretur nisi ad esse individui & non

ad esse

ad effectū unum. Hec aūt in libro de intellectu ꝛ intelligibili ꝛ in prima phīa clarius elucidabunt. Forma igitur ista iterum est hec inter celestes virtutes a quib⁹ datur ꝛ sup māam cōplexionatā cui īfundit. Si ergo in se cōsideret ipsa est essentia simplex vnius tm̄ operatiua quecūqꝫ est illud qđ vnius est tm̄ efficere vnū ꝛ ab vnico est vnicū sicut tradit tota vniuersitas phōꝝ. Si aūt hec forma cōsideretur vt est virtutib⁹ celestib⁹ primo multiplicatis per superiores ꝛ iferiores: ꝛ oēs imagines ꝛ circulos quos duodecim signa cū stellis suis distribuunt sup orizontē ꝛ et illius cui infunit forma: ꝛ scđo sm̄ qđ ad eam operantē sunt virtutes elemētales erit ipsa forma multiplex valde sm̄ potentias nāles suas que circunstant essentiā suā simplicē ꝛ sic multoꝝ effectuū erit effectiua: lꝫ forte vnicā habeat propriā operationē. Non enim pōt dici virtutes causaꝝ per aliqđ nō manere in effectib⁹. Et hoc est qđ fere oēs res non ad vnicā tm̄ sꝫ ad multa valet qñ sue sciant operatiōes. Cōparata vo ad illud cuius est forma hoc ꝛ ad māam est potētior ꝛ impotentior sm̄ qđ bene dixit Hermes. Et hac de causa lapides eiusdē speciei inueniunt potentiores ꝛ minus potētes in effectib⁹ suis: forte etiā inueniuntur aliqui nullū oīo speciei hēre effectū pp cōfusionē mãe: sicut homo nullā hꝫ operationē humanā sm̄ qđ est homo lꝫ enim spēs sm̄ rationē non participet sm̄ magis ꝛ minus: sm̄ tm̄ esse ꝛ principiū actionū sm̄ magis ꝛ minus inesse videmus spēm fere oībus reb⁹. Et ideo in his que spēm cōsequuntur virtutib⁹ inueniunt efficaciores res vel minus efficaces vel oīno impotes ad operatiōes que fiunt per virtutes spēm sm̄ nām cōsequētes. Est ad memoriā hoc reuocandum que in scđo metheoroꝝ diximus lapidū spēs ad indiuidua quodāmodo esse mortalia sicut ꝛ hoīes ꝛ extra loca gñationis sue diu cōtenti corrūpunt ꝛ nō nisi equoce retinēt nomē speciei: lꝫ in figura ꝛ colore eoꝝ hoc nō nisi per lōgissimū tēpus possit deprehēdi. Et sicut in aīalium factura ꝛ in cōplexione aliqñ tanta est diuersitas qđ animā hoīs nō attingit sed solū qualēcūqꝫ hoīs figurā. Ita etiā est in lapidū gñatione. aut pp inordinationē mãe: aut ppter vehemētissimas virtutes celestiū in cōtrariū mouētes sicut diximus in scđo nostroꝝ phīcoꝝ. Hec igit ꝛ tāta de virtutib⁹ lapidū dicta sunt in cōmuni ꝛc.

[Margin: Magno eadē fac. supra cōs. deest pōt.]

[Margin: Vide Cōmēta tor̄ 3. metaphysice cō. 10.]

Tractatus secundus libri secūdi de lapidibus nominatis ꝛ eorum virtutibus.

Cap. pᵐ. De lapidibus incipientibus ab. A.

Apponamus aūt nomina precipuoꝝ lapidum: ꝛ virtutes sm̄ qđ ad nos aut per experimētum: aut ex scripturis auctoꝝ deuenerunt. Nō aūt oia que de eis dicunt referemus: eo qđ ad scientiā nō prodest. Scientie enim nālis non est simpl'r narrata accipere: sed in reb⁹ nālib⁹ inquirere causas. Ut aūt in latina lingua cōpetētius ordo seruet sꝫ ordinē alphabeti, psequamur noīa lapidum ꝛ virtutes eoꝝ eo mō quo mos est medicis describere simplices medicias. In primo capl'o ergo ab. A. incipiētes nosc̄ famosi apud philosophos inueniuntur lapides Abeston vꝫ Absintbus: Adamas: Agathes: Alabādius: Alecterius: Amandinus: Amethistus ꝛ Andromanta.

Abeston aūt coloris est ferrei qui sm̄ plurimū in arabia inuenitur cuius virtus mirabilis narratur ꝛ in tēplis deoꝝ est manifesta eo qđ semel accensus vix vnqꝫ poterit extingui eo qđ naturā habet lanuginis que vocatur pluma salamandre cum modico humido vnctuoso pingui inseparabili ab ipso ꝛ illud fouet ignem accensum in ipso.

Adamas aūt sicut superius fecimus mentionē lapis est durissimus: parū crystallo obscurior: coloris tm̄ lucidi fulgētis adeo solidus vt neqꝫ igne neqꝫ ferro mollescat vel soluatur. Soluit tñ ꝛ mollescit sanguine ꝛ carne hirci: precipue si hircus aliquādiu ante biberit vinū ꝛ petrosilium vel siler mōtanum comederit: qr talis hirci sanguis etiā ad frāgendū lapidē in vesica valet insirmis de calculo. Soluitur etiā lapis iste qđ mirabilius videtur plumbo ppter molēm argentum viuum qđ est in ipso. Hic aūt lapis penetrat ferrū ꝛ ceteras gēmas oēs preter chalibem in quo retinet. Nō trahit autē ferrum eo qđ sit pprius locus generationis eius vt quidam mendose dixerunt. Maior autem quantitas istius lapidis ad hoc inuenta est magnitudo auellane. Nascitur autem in Arabia ꝛ Cypro sm̄ plurimū. Sed cyprius est magis mollis ꝛ obscurus. Et qđ mirabile videt multis hic lapis quādo magneti superponitur ligat magnetē ꝛ non permittit ipsum ferrum trahere. Maior autē virtus eius est in auro vel argento vel chalibe. Dicuntqꝫ magis qđ lacerto sinistro alligatus valet contra hostes ꝛ insaniam: ꝛ indomitas bestias ꝛ feros homines ꝛ contra iurgia ꝛ rixas: ꝛ contra venena ꝛ incursus phantasmatum ꝛ incuboꝝ. Hunc autem lapidem diamantem etiam quidam vocant: etiam quidam ferrum attrahere mentiuntur.

[Margin: Sāguis hirci valet ad lapi. frāg. i vesica.]

[Margin: Adamas magneti suppositus alligat eā ne ferꝫ trahat]

Absintbus est de genere gēmarū coloris nigri rubeis virgulis ꝛ aliquando guttulis. Hulus autem virtus videtur esse imitans abestinum: absintbus enim permanet calidus per septem dies vel amplius propter eandem causaꝫ que dicta est de abestino lapide.

Agathes autem lapis est niger cum albis venis: ꝛ quodāmodo istius speciei lapidis inuenitur alius modus eiusdē speciei qui est similis corallo. Et tertiū genus qđ sm̄ plurimum in creta insula nascitur qđ habet in nigro venas croceas. Et quartum genus indicum est varium quasi sanguineis guttis respersum. Et primum quidem genus aptū est ad formas que lapidibus insculpuntur propter qđ plurimi lapides habentes capita regum insculpta nigri sunt: ꝛ cum iacet ad caput dormientis fertur ostēdere multa simulachra somniorum. Tertium autem genus qđ creticum est facit vt ait Auicēna vincere pericula ꝛ vires confert corporibus gratum ꝛ placentem facit vt dicit Euax rex arabum: ꝛ persuasorem ꝛ coloris boni facit hominē ꝛ facundum ꝛ munit eum contra aduersa. Genus autem indicum visum fouet ꝛ valet ꝯtra sitim ꝛ venenū. Cum aūt accendit odoriferū est valde.

Alabandina a loco in quo sm̄ plurimum generatur sic vocatur hoc est ab ephesō que alabandina vocatur alio nomine: est autem ruborem habens fulgentem ꝛ est lapis clarus fere vt sardinus.

Alecterius est gēma que vocatur lapis galli ꝛ est albus nitens crystallo obscuro similis. Extrahitur autem ex ventriculo gallinacij postqꝫ fuerit vltra quartum annum: ꝛ quidaꝫ dicunt qđ post nonum extrahitur ꝛ est melior qui extrahitur gallo decrepito. Maxima autē huius quantitas est inuenta accidere ad quantitatem fabe. Uirtus autem eius est excitare venerem gratum ꝛ constantem victorem ꝛ discretum facere: oratoriam tribuit facultatem: amicos conciliat: ꝛ tentus sub lingua sitim extinguit vel reprimit. ꝛ hoc vltimum expertum est.

Amandinus vo gēma est coloris varij: dicit autē Euax qđ venenum omne aut extinguit aut reprimit ꝛ vincere facit aduersarios ꝛ prophetiam ꝛ interpretationem somnioꝝ facit intelligi ꝛ etiam enigmatum.

Amethistus est gemma multum cōmunis: ꝛ est quasi coloris purpurei ꝛ transparentie aliquantulum obscure. ꝛ inueniuntur in ista specie multe differētie sed quinque sunt magis note per differētias obscuritatis omnes accepte. Nascitur autem in hac specie in india. Est autem melior ad sculpendum eo qđ alijs est minus durus. Operatur autē contra ebrietatem vt dicit Aaron: ꝛ facit vigilem ꝛ malas reprimit cogitationes: ꝛ bonum in scibilibus confert intellectum.

Andromanta lapis est colore argentei qui sm̄ plurimuꝫ in mari rubro nascitur: ꝛ est aut quadratus vt tessera: ꝛ durus sicut adamas. Uirtutem habet contra furorē ꝛ facilem animi concitationem: ꝛ tristitiam ꝛ grauitatem.

Cap. 2ᵐ. De incipientibus a littera que dicitur. B.

Balagius qui ꝛ palatius dicitur est gēma coloris rubei valde lucide materie ꝛ substātie valde transparētis. ꝛ dicitur femina carbūculi habens debilem colorem ꝛ virtutes eius remissas: sicut femina se habet ad marem: ꝛ quidā dicunt qđ est domus eius: ꝛ ideo palatium carbunculi vocat. Generat enim frequēter carbunculus in loco isto: ꝛ iam visum est hoc nostro tpe qđ in lapide vno exterior pars fuit balagius: ꝛ interior carbūculus: ppt qđ Ari,

sto. hunc lapidē dicit esse de genere carbunculi.

¶ Borax vt qdā dicunt lapis est q ita dicit a buffone q in ca pite ipm portat: ⁊ est duoꝝ generꝝ vnū albū aliquātulū fuscū aliud nigrū: qđ si viuo palpitanti buffone extrahit in medio hꝫ oculū quasi ceruleum de quo dicūt q glutitus sordes pur gat intestinoꝝ ⁊ superfluitates ⁊ qbus nostris extract⁹ est de buffone paruus viridis Aliquos etiā vidimus buffones habentes in se depictos qui de hoc genere dicebant. vulga riter aūt crapodine dicuntur hi lapides.

¶ Berillus aūt est lapis coloris pallidi lucidi trāsparentis: ⁊ ideo superius dixim⁹ q si inuoluit in eo videt moueri aqua. Sm plurimū generat in india sicut multe aliaꝝ gēmaꝝ. Sūt autē multa genera ⁊ modi in specie lapidis istius sꝫ melius esse fertur qui magis pallet ⁊ plures hꝫ guttas: que videtur in ipso manere. Fertur aūt operari cōtra pericula hostiuꝫ ⁊ contra lites: ⁊ reddere inuictum. Mitem etiā in morib⁹ di citur efficere ⁊ ingenium bonū dare. Medicorū etiā quidaꝫ dicunt q valet contra pigritiam ⁊ epatis dolores ⁊ cōtra su spiria ⁊ eructationes ⁊ q valet oculis humidis. Expertum est enim q quādo rotundatū est oculo solis opponit adurit ignem accendit. Dicunt etiam aurifices q coniugium con cilliat inter maritum ⁊ vxorem.

¶ Cap. 3m. De incipientibus a littera. C.

Carbunculus qui grece antrax ⁊ a nonnullis ru binus vocat lapis perlucidissimus ⁊ rubicūdis simus ⁊ solidus est habēs se ad alios lapides si cut hꝫ aurū ad cetera metalla. hic plus omniuꝫ aliorū lapidū virtutes habere dicit sicut ⁊ supe rius dixim⁹. Spālis tn̄ effect⁹ eius est venenuꝫ aereum ⁊ vaporosum fugare ⁊ qn vere bonus est lucet in te nebris sicut carbo ⁊ talem vidi ego Quādo aūt minus bon⁹ est ⁊ tn̄ verus emicat in tenebris supfusa aqua clara ⁊ lim pida in vase nigro mundo polito. Qui aūt nullo modo lucet in tenebris hic nō hꝫ nobilitatē perfectā. Sm aūt plurimum sui inuenitur in libya: ⁊ lꝫ habeat plures differentias vt ait Euax qui dicit eum habere vndecim species: tn̄ Aristo. vt Cōstantinus refert dicit eum habere tres species: quas su pra numerauimus. s. balagium granatū ⁊ rubinū: ⁊ qđ mul ti mirantur dicit in eis precellere granatum qui tamen mi noris valoris apud gēmarios extimatur.

¶ Calcidonius aūt lapis est pallidus fuscus aliquātulū ob scurus hic si pforat ⁊ cū virtute lapidis qui smeris dicit col lo suspendat. dicitur valere ꝯtra illusiones phantasticas ex melancholia exortas: facit etiaꝫ vincere causas ⁊ virtutes corporis cōseruat ⁊ hoc vltimum est expertum.

¶ Calcaphanos lapis est nigri coloris cuius virtus vocē cla rificare dicitur ⁊ raucedini mederi.

¶ Ceraunū lapis ē fertur crystallo similis īfecto colore ceru leo qui dicit cadere aliqn̄ de nube cuꝫ tonitruo ⁊ inuenit in germania ⁊ hispania: sed hispanus est cādens vt ignis pro uocat dulces somnos vt dicunt ⁊ ad prelia ⁊ causas vincen di ⁊ contra periculum tonitrui dicitur operari.

¶ Celidonius duas hꝫ spēs: vnus est niger alter ruffus inue nitur trahunt aūt ambo de ventre hirūdinis. Ruffus autē inuolutus pāno lineo vel corio vitulino ⁊ sub sinistra ascella gestatus dicit valere ꝯ insanie ⁊ antiquos lāguores ⁊ lunari cam passionē. Et Cōstātinus dicit eū valere ꝯ epilepsiā p̄di cto modo gestatū. Euax aūt refert q facundū gratū ⁊ placen tem reddit. Niger aūt vt Joseph dicit cōtra nociuos humo res ⁊ febres ⁊ iras operat ⁊ minas. Et lotus aqua oculos sa nat. ad finē ēt inceptū perducit negociū: ⁊ si inuoluat folijs celidonie herbe dicitur obfuscare visum. Sunt autē hi lapi des parui valde ⁊ tales iam vidimus per socios nostros de stomacho hirundinum extractos in mēse Augusti tunc eniꝫ abstracti magis valere dicūtur vt frequenter aūt semꝑ duo simul in vna hirundine inueniuntur.

¶ Celontes lapis est purpurei coloris: ⁊ dicitur in corpore te studinis inueniri: q quedā sunt maiore testudines hītes domos que sunt sicut margarite nitētes. Dicitur aūt apud diuinatorem q facit euꝫ qui gestat euomere sub lingua hāc autem virtutem non dicitur habere nisi cum luna primo est accensa ⁊ crescens: ⁊ monoydes. Et iterum cum est vigesi ma nona monoydes in vltimo decrescens. dicitur autē hic lapis ab igne non corrumpi.

¶ Cegolites lapis est ī colore ⁊ quātitate similis ossi oliue de quo referunt qđ est expertū ⁊ dissolutus in aqua ⁊ rasus ⁊ ha haustus dissipat lapidem in renibus ⁊ vesica.

¶ Corallus lapis est duaꝝ speꝝ a mari sicut supius diximus extract⁹ ⁊ p̄cipue a mari qđ est circa marsiliā. vna ei⁹ spēs est rubea sicut ebur antiquū: alia v̄o alba figurat ad modū ra musculoꝝ plantaꝝ: ⁊ quo expertū est q valet ꝯ quālibet fluxuꝫ sanguinis. Dicit ēt collo suspēsus valere ꝯtra epilepsiā: ⁊ ꝯ tra operationes menstruoꝝ. ⁊ ꝯtra tēpestates fulmina ⁊ grā dines. Et si puluerizetur ⁊ super herbas ⁊ arbores asperga tur cum aqua fertur fructus multiplicare. Referunt etiaꝫ q principia expedit ⁊ fines negociorum.

¶ Corneleus aūt quē qdā corneirum dicunt lapis est coloris carnei hoc est rubei: abscindit sicut lotura carnis: hic apud rhenū flumen īuenitur frequētissime: ⁊ est valde rubeū hūs fere colorē sicut minimū ⁊ quādo positur multuꝫ micat. Ex pertum aūt est q constringit sanguinem. ⁊ precipue mēstruo rum ⁊ hemorroidarum. fertur etiā iras mitigare.

¶ Chrysopassus lapis ab india veniens ⁊ raro īuenit ꝑpter qđ ⁊ carus extimatur. In colore etiam est quasi sit ex succo p̄ ri coagulatus habens auri guttas intrinsecas: ꝑpter quas ⁊ tale nomen accipit: ⁊ chrysos aurū sonat in greco ⁊ multaꝫ similitudinem habet cum chrysolito.

¶ Chrysolitus lapis est in colore habēs tenuē viriditatē luci dam in qua ad oculum solis micat sicut stella aurea: ⁊ nō est rarus dicitur aūt venire de ethiopia. Expertū aūt est q spi ritualia ꝯfortat ꝑpter qđ tritus asmaticis datur. Fertur ēt q perforatus ⁊ setis asini in foramine repletus ⁊ brachio li gatus sinistro fugat terrores ⁊ melācholicas passiōes: ⁊ hoc dicitur in physicis ligaturis: ⁊ in auro etiam positus ⁊ gesta tus fugat phantasmata vt dicūt stultitiam etiam repellere: ⁊ sapientiam conferre perhibetur.

¶ Crystallus lapis est qui aliqn̄ fit vi frigoris vt dicit Arist. aliqn̄ aūt in terra sicut sepe experti sumus in germania: vbi multi inueniunt. vtrūqꝫ aūt modus gnationis facile ex supe riorib⁹ erit manifestus. Hic frigidus oculo solis oppositus ignē elicit sed si calidus sit hoc pficere nō pōt: cuius rationeꝫ dedimus in libro de causis ꝑprietatū elemētoꝝ ⁊ planetaꝝ. Dicitur ēt sitim restringere sub lingua posit⁹ ⁊ expertū est q tritus cū melle mictus recept⁹ a mulierib⁹ replet vbera lacte.

Experimētū [illegible] cadentem.

¶ Chrysolitus gēma est coloris aurei: ⁊ ī horis matutinis vi su pulcherrimus est. In alijs aūt horis dissimilis: ab igne āt corrūpitur ⁊ fugat ⁊ vt quidā dixunt inflāmatur: ⁊ ideo time re ignem dicit. Dixunt aūt quidā q aliud est genus istius lapidis qđ est lapidis ignobilis substātie incorporatū: ⁊ hoc nō est verū: sed hoc ē marchasita aurea q̄ mediū quodāmō est inter metalla ⁊ lapides sicut nos in sequētibus ostende mus. Dicitur autē tertium genus istius lapidis esse colore medium inter ceruleum ⁊ rubeuꝫ: vniuersaliter aūt dicitur hic lapis tritus scabiem curare ⁊ vlcera. In manu gestatus calorem febris mitigare habet.

¶ Chrysopagiō gēma est ab ethiopia veniens hic dicitur lu cere in tenebris ⁊ euanescere a lumine superueniēte: ita q nō retinet nisi colorē heberem obscuro ⁊ quasi subeenei colo re operiri auri: ⁊ fit in ipso sm diuersitatē luminis ⁊ tenebra ruꝫ reciprocatio coloris nō determinari: velut in quercu pu trefacta ⁊ noctiluca. De omnib⁹ autē his in libro de anima dabimus rōnem perfectam ⁊ veram.

¶ Cap. 4m. De nominibus lapidoꝫ a quarta littera que est D. incipientium.

Diamon ferunt autē quidam lapis demonis vo cari lapis hicolor vt arcus demonis qui iris vocatur. Et cōferre hunc dixunt febricitanti bus: ⁊ venenosa pellere ⁊ tutum ⁊ victoreꝫ red dere. Est aūt diamō dictū qđ grece intellectus vel stellam claram scintillantem sonat.

¶ Diacodos autē lapis pallidus dicit eē aliquātulū beryllo similis: dicit aūt intātū phātasmata excitare q magi marie hoc vtunt tn̄ applicat⁹ defuncto intātū vires amittit q mor tem horrere phibeatur. Hoꝝ aūt ratio que pōt haberi ex li bris magoruꝫ Hermetis ⁊ Ptolomei Thebith Benche rath habetur de quibus non est presens intentio.

¶ Dionysia lapis est niger vt ferrũ itermicãs rubeis guttis ⁊ spirat vinũ ⁊ odore ipsius vini fugat ebrietas qð mirabile multis apparet. Cã aũt qr vinũ nõ odore sed vapore oppilando iducit debilẽ ebrietatẽ: lapidis autem odor simpler aperitiuus est ⁊ expulsiuus vaporis vini.

¶ Diaconides aũt lapis est a capite draconis extract⁹: ⁊ ferk ab oriente vbi sunt dracones magni. Est autẽ victus efficax eius sicut ⁊ boracis: qñ de viuo dracone adhuc palpitãte extrahit. Insidiat aũt draconib⁹ dormientib⁹ ⁊ subito scisso capite draconis adhuc palpitãte eruũt lapidẽ. Anime enim actus multa cõfert his etiã supiufratib⁹ que gñant in aialibus ⁊ mortis corruptio alterat ea qñ nãli morte corruptis humoribus moriunt: vel qñ mortua ⁊ corrupta occisa iacuerunt. ¶ Ego aũt in partib⁹ Alamanie in sueuia vidi lapidẽ sup quẽ cõuenerãt plusq̃ qngenti serpẽtes iter mõtes in quodã prato ⁊ cũ trãsitũ faceret ibidẽ unis terre sui milites euaginatis gladijs scinderũt serpẽtes in multa frusta in fundo tñ qdã magnus serpẽs iacuit in multas partes scissus: ⁊ sub capite serpẽtis inuentus est lapis niger format⁹ vt Pyramis abscissa nõ placidus in circuitu colore pallidus: pulcherrimũ habẽs descriptũ serpẽtez. Et hũc lapidẽ mihi ab vxore illi⁹ nobilis psentatũ cũ capite serpẽtis eiusdẽ ego habui. Dicit aũt venenũ fugare precipue que sunt ex incessibus venenatorum aialium victores etiam dicunt efficere.

¶ Cap. 5m. De incipientibus a littera. E.

Ethices gẽma: optima est colore puniceo: ⁊ vocatur a qbusdã aquile⁹: ⁊ ab alijs herodialis eo q aquile hũc aliqñ ad nidum suũ iuxta oua collocãtes eundẽ sicut grues iter suo oua que facit lapidẽ collocari. Jam enim experti sumus ad sensum in colonia: vbi grues fetum ferecunt moltis in annis i quodã horto. Inuenit aũt ethices sm plurimũ sui generis iuxta littora oceãi: vbi etiã optimũ genus est herodioz q sunt herdes aulã. Dicit autẽ in Persia aliqñ inueniri. Est aũt modus eius qð in se ptinet aliũ lapidez q in ipso sonat qñ manu mouet ⁊ quassat. Fertur aũt q suspẽsus sinistro lacerto cõfert pgnãtib⁹ ipedit abortum ⁊ pirminz parturitionis mitigat. Et aiunt qdã q cadocoz hominuz phibet frequẽtẽ casum. Et qð his mirabili⁹ est tradũt chaldei q si de ministratiõe veneni cibus aliqs suspectus fuerit positus in cibo phibet ne possit glutiri cib⁹ ille: ⁊ si lapis subtrahit mox deglutit. Quare aũt aqle hũc lapidem nido suo imponat nõ satis scitur. Experti eni sumus grues nõ obseruare eni⁹ generis lapidẽ iter oua sua ponãt: sed ponũt modo vnũ ⁊ in alio anno vnũ aliũ. Dicũt aũt qdã q faciũt hoc ad mitigandũ calorẽ ouoz vel corporis aqle ne oua nimis calefiant: ⁊ hoc pbabile. Qdã tñ dicunt aliqd pferre ad eoz formationẽ ⁊ viuificationẽ. Qð aũt qdã dicunt q lapis ab his auib⁹ iterponit ouis ne frangant: oino falsum est qr citius ad lapidẽ q̃ ab seipsa collisa frangerent. Aiunt etiã quidam q si aliquis suspectus habetur de ministratione veneni q si in cibo eius quocũqz lapis imittitur statim ad cibum strangulatur: ⁊ qñ subtrahitur glutit cibum si est reus: ⁊ si est innocens glutit cibum in quo lapis missus est.

Nõ de lapidib⁹ quos grues suis nidis apponunt.

¶ Ellotropia lapis est viridis fere smaragdo similis respersus sanguineis guttis: hũc ellotropiã dicũt etiã vocatum necromãtici: ex gẽma babyloñesis qñ si vngat succo herbe eiusdẽ nois ⁊ in vas aqua plenũ remissus facit sanguineũ solem videri sicut si pateret eclipsim. Cuius cã ẽ qr totã aquã ebullire facit in nebulã que ispissando aerẽ ipedit solẽ videri nisi quasi in rubore ⁊ spissa nube rorãdo: postmodũ aũt descẽdit illa nebula rorãdo sicut p guttas pluuie. Opz aũt q quodaz carmĩe sacratus sit ⁊ qbusdã characterib⁹ mixt⁹: ⁊ si tũc arreptitij pñtes sint diuinãdo q̃dã pdicũt pp qð tẽploz põtifices isto lapidẽ vtebant: ⁊ maxie in festis idoloz. Dicit aũt reddere hoiem bone fame ⁊ incolumẽ ⁊ lõge vite ⁊ p fluxuz sanguinis ⁊ venẽa valere. Dicit ẽt q vnctus herba sui nois vt predixim⁹ visum fallit intantũ vt hoiem phibeat videri. Inuenit aũt pluries in Ethiopia ⁊ Cypro ⁊ India.

¶ Ematites lapis est inuẽtus in Africa: ⁊ in Ethiopia ⁊ Arabia: ferruginei coloris: hñs venas sanguineas immixtas. Virtus aũt ei⁹ est valde stiptica: pp qð expertũ est q valet p fluxũ vesice vẽtris ⁊ mẽstruoz: qñ p̃tritus in aqua mixtus bibitur: sanat ẽt fluxũ salige sanguinee: vino ẽt pmixt⁹ puluis eius sanat vlcera ⁊ vulnera: ⁊ carnẽ etiã superfluaz in vulneribus natam corrodit. Et visus hebetes ex humida cã pforat ⁊ sanat: ⁊ tẽperat asperitatem palpebrarum.

¶ Et indros lapis est crystallo i colore similis q ppetuis guttis distillat que febricitãtib⁹ valere dicunt: ⁊ tñ lapis nõ minorat nec corrũpit. Cã aũt hui⁹ est pfecto qr ex suba lapidis iste gutte nequaq̃ distillant sed pp nimiã frigiditatẽ aerem se tangentem cõtinue motat in aquã: sicut faciunt duri lapides ⁊ politi post resolutionem frigore.

¶ Epistrites lapis est natus in mari rutilans ⁊ rubirundus: incãtationibus aũt ⁊ pbicis ligaturis dicit q ante cor gestatus tutũ hoiem seruat ⁊ cõpescit seditiones. ⁊ cõpescere etiã dicit locustas: ⁊ volucres ⁊ steriles nebulas. ⁊ grandinẽ ⁊ tẽpestates a fructib⁹ terre cõpescere fertur. Expertum ẽt est q oppositus oculo solis ignẽ ⁊ radios igneos emittit: dicit etiã q si hic lapis in aquã feruentẽ proijciatur cessat ebullitio ei⁹ ⁊ postmodũ frigescit. Causa aũt huius alia esse non põt nisi q pro certo frigidissimus est: ⁊ mot⁹ a calore bulliẽtis aque frigiditas sue cõplexionis agere incipit.

¶ Exacolitus aũt lapis esse dicit varius ⁊ dissolutiuus vt dicunt periti medicoz pp qð vino permixtus ⁊ potatus dicitur p colicam ⁊ iliacam valere passiones.

¶ Exacõtalitus aũt lapis est sexaginta coloribus distinctus parue quãtitatis valde qui frequentius in libya inuenitur: ⁊ apud trogogitas: ⁊ nocet neruis valde propter qð etiã oculos hominis dicitur efficere tremulos.

¶ Cap. 6m. De incipientibus a sexta littera que est. F.

Falcones qð alio noie arsenicũ vocat: ⁊ a vulgo auripigmẽtũ idez significat. Est aũt de genere lapidũ citrinũ ⁊ rubeũ quẽ lapidẽ vnũ de spiritibus vocãt Alchimici: hz aũt nõm sulfuris in calefaciẽdo ⁊ desiccãdo ⁊ cũ calcinat p ignez nigrũ efficit ⁊ statiz sublimatiõe efficit albissimũ. Et si itecũ calcinet iterũ efficit nigruz ⁊ itera ta calcinatione efficit albissimũ: ⁊ cũ bis ter vel quater iteratur in ipso tãtũ efficit adustiuũ q eri cõpositũ statim facit foramina p ipsuz ⁊ exurit vehemẽter oia metalla preter aurũ solum: appositũ autez eri ipm in album colorem transmutat. propter qð falsarij vtuntur ipso quãdo es volunt facere simile argento: qr magnum in hoc habet effectum.

¶ Filacterium vt ferunt gẽmarij gẽma est eadem cũ chrysolito ⁊ eiusdem virtutis.

¶ Cap. 7m. De incipientibus a littera. 7 que est. G.

Gagates est catabre: quẽ qdã lapidẽ de gñe gemmaz ego reputo. Inuenit aũt i libya ⁊ britãnia iuxta littus maris ⁊ abundãter inuenit in mari qð attigit aquilonarẽ partẽ theotonie. Etiã in anglia frequẽter inuenit ⁊ est duplicis coloris: nigri vz ⁊ crocei: sed croceũ est plucidũz fere sicut topazion. ¶ Inuenit ẽt glaucũ ⁊ declinãs ad pallidũ coniunctũ cũ citrino colore. Cõfricatũ aũt trahit paleas: ⁊ incensum ardet sicut thus: dicitur aũt q cõfert hydropicis: ⁊ fluxus dẽtes firmat dẽtes vt aiunt: de expertis aũt est q lotũ cũ aqua ⁊ p suffumigationẽ mulierib⁹ iferius suppositũ puocat menstrua. Fert ẽt q fugat serpẽtes ⁊ valet etiã contra stomachi ⁊ ventris subuersionẽ: ⁊ cõtra phãtasmata melãcholica que quidam demones vocãt. Aiunt aũt de expertis esse q si colatura ⁊ eius lotura cum rasura detur virgini bibita q retinebit eam q non minget. Si autem non est virgo statim minget ⁊ sic debet probari an aliqua sit virgo: dicunt etiam valere contra laborem parturientis.

¶ Gagattonica est lapis diuersi coloris sicut pellis capriole: cuius virtutẽ Auicẽna dicit ẽẽ q victores reddat se gestantes. Expertum aũt dicunt ẽẽ in Alcibide principe quodaz q quotiens hunc lapidẽ secũ habuit semp vicit in terra ⁊ mari: quotiens aũt caruit fertur hostibus succubuisse.

¶ Gelosia dicitur esse lapis habẽs figuram grandinis ⁊ colorẽ duritie adamantis similis. Et tante fertur hunc ẽẽ frigiditatis vt ab igne vix vel nũq̃ calefieri possit. Cuius causa est nimia poroz constrictio non permittens inde ignẽ ingredi. Aiunt etiã hunc iram ⁊ iniuriam ⁊ ceteras hmõi calidas passiones ⁊ desideria mitigare.

¶ Galaricides quã quidã galaricidẽ vocãt lapis est similis cineri: ⁊ sm plurimũ inuenit in nilo ⁊ acoleo fluuijs: hic tritus

dat saporē lactis: ⁊ succus eius in ore clausus turbat mentē. Dixit etiā in libro de ligaturis physicis ꝙ alligatus collo replet vbera lacte: ⁊ alligat⁹ femori facit faciles partus. Aiunt etiā pastores egypti ꝙ si vespere cōtricus cū sale mixta aq̄ ouile circūspergat vbera ouium replent lacte: ⁊ fugat ab eis scabies: gñaliter ēt dicitur contra scabiem valere.

¶ Heracbidem lapis est vt fert nigri coloris. ꝓbatur aūt veritas huius lapidis sic ꝙ gestans lapidē totū corpus suū vnctum melle muscis ⁊ vespis exponit. ⁊ si intactus manet ab eis lapis est verus: ⁊ si deponat lapidē statim musce ⁊ vespe sup mel cadunt ⁊ suggunt. Aiunt aūt ꝙ in ore portatus facit bene iudicare opiniones ⁊ cogitatiōes. Fertur etiā ꝙ gestātem se hoiem amabilem ⁊ graciosum reddit.

¶ Hecolitus lapis est vt fert orientis ossis oliue silis. Cui⁹ virtutem esse dicunt ꝙ tritus ⁊ cum aq̄a haustus lapidem frangit ⁊ educit de vesica ⁊ renibus.

¶ Granatus sicut Cōstātinus Arist. refert dicere de gñe est carbūculi. Est aūt lapis rubeus ⁊ plucidus ī colore silis balaustijs qui sunt flores malorūgranatorꝫ. Est aūt rubeus aliquātulū obscurior ꝙ̄ carbūculus ⁊ cū substrnit el niger color in sigillis tunc magis rutilat: ⁊ inuenit in hoc genere quidā modus q̄ iter rubinē aspsuz hꝫ viole colorē ppꝙ̄ hoc genus violaceū dicit ⁊ est p̄ciosior oib⁹ alijs granatis: dicit letificare cor ⁊ pellere tristitiam: ⁊ sm Aristo. est calidus ⁊ siccus. Et ꝙ q̄dam dicunt hūc eē de genere hyacinti est falsuz. Inuenitur aūt hic lapis sm plurimū circa Ethiopia ⁊ aliquotiens iuxta tyrum inter arenas maris.

¶ Cap. 8m. De incipientibus ab. I littera.

Jaspis est lapis multorꝫ colorꝫ ⁊ hꝫ spēs decem: melior tū est viridis trāslucens rubeas habēs venas: ⁊ in argēto ꝓprio locari hꝫ ⁊ in partibus multis inuenit. Expertū enim est ꝙ stringit fluxuz sanguinis ⁊ mēstruorꝫ. Aiunt ēt ꝙ negat cōceptū ⁊ iuuat partū: ⁊ ꝙ gestantem se a luxuria phibet. In magicis ēt legitur ꝙ si incātatus est reddit gratum ⁊ potentē ⁊ tutum: ⁊ fugat febres ⁊ hydropisim.

Ecptū 3 fluxū sanguinis.

¶ Hyacintorꝫ duo sunt gñā: aquaticus vꝫ ⁊ saphirin⁹. Aquaticus est flauus albescēs ac si puliū aque de subflato pspicuo erumpat: ⁊ supare cōtendat ⁊ hic est vilior: ⁊ inuenit in isto genere aquescēs rubeas in quo ēt supat pulcritas aque. Saphirinus ēt est flauus valde plucidus: q̄ nihil hñs aqueitatis ⁊ hic est melior. Et iō tria noīa hꝫ: dr eni aliq̄n hyacint⁹ saphirinus: in Ethiopia aūt sm plurimū inuenit. Et q̄daz dicūt quartū eē qḋ est aquaticū cerulēz sicut rapanon ⁊ hoc est durissimū vilissimū gñaliter q in se sculpere vix pmittat: de exptis aūt est ꝙ ē frigidus sicut viridis: ⁊ cōfortat corpa sicut oē frigidū q̄ cōstringit vtutes corporꝫ. In ligaturis aūt phisicis est vsus eius ꝙ collo suspēsus vel digito gestatus tutum reddit peregrinū ⁊ gratū hospitib⁹: ⁊ est 3 pestiferas regiones. Et expertū est ꝙ somnū ꝓuocat ꝓpter suā frigidaz cōplexionē. Saphirinus aūt hoc spāliter habere dicitur ꝙ est virtus eius 3 toxicum. Aiunt etiā ꝙ cōfert ad diuitias ⁊ naturale ingeniū bonum confert ⁊ leticiam.

Expertum ad somnū ꝓuocādū

¶ Jena lapis est a bestia que vocatur iena: sic dicta eo ꝙ ex oculis eius cum in lapidem vertuntur tollitur. Aiunt tamē antiqui Euax ⁊ Aaron ꝙ positus sub lingua cōfert diuinando predicere futura.

¶ Iris lapis est crystallo similis ⁊ est vt frequētius exagon⁹. dicit aūt Euax ꝙ ab arabia venit: ⁊ in mari rubro nascit. Nos aūt inuenimus maximā copiā horꝫ lapidū in montibus Germanie q sunt iter rhenū fluuiū ⁊ treuerēsem ciuitatez ⁊ diuerse quātitatis oēs sunt exagoni. In alijs aūt lapidibus nati circūpositiōe lapidis cū naliter sunt rotūdi exagoni efficiunt: sicut foramina apum i medio posita exagona efficiuntur: tū illa que sunt in extremis sūt rotūda. Est aūt lapis siccissimus qḋ sua idicat sicrabilitas maxima. Fit āt ex aqueo sicco q̄ euadit de mā lapidis q gñat ex rubeo loro ⁊ q̄ hoc aqueū est vehemēter a sicco apprehensum siccus ⁊ ductus est valde lapis. Cū aūt sub tecto soli pars eius imitit: ⁊ pars in vmbra tenet ꝓijcit reflectēdo pulcherrimos colores iridis sup oppositū parietē: vel sup aliqḋ corpus pp qḋ iris vocatur. Cuius cā est superius assignata. Aliud āt simile huic nascitur in gipso: q̄ etiā perspicuū est in extremis ⁊ siccissimum valde: ⁊ vtuntur eo quidam pro vitro in vitreis.

¶ Bisuftos vt refert Isidorus ⁊ Aaron similis est lapis in vltimis hispaniarꝫ partibus frequētius inuentus iuxta gades Herculis in tercio vel secūdo climatibus vltra hispaniā illam: quā modo hispaniā vocamus. Est autē lapis silabilis ꝓpter viscositatē in eo arefactā: ⁊ si de ipso vestis fiat nō comburitur sed igne purgatur ⁊ nitet: ⁊ forte illud est qḋ pēnam vocant salamādre: quare hec lanugo que dā est sicut lanugo lapidis humidi. Quare aūt nō crematur in metheoris expeditum est. huius spem quandā dicit esse quēdam lapidē quez quidā vocant carbunculū albū ⁊ quidā alij calculum albuz. Imitatur enim carbūculum in hoc ꝙ phātasmatibus ⁊ prestigijs resistit: valet etiam contra dolorez oculorꝫ ex humida causa ⁊ redactus in puluerē sanat scabiem. Idem Isidorus dicit de lapide iudaico qui est albus ad modum glandis in quātitate scriptus quibusdā insertus quasi litteris quas greci grāmata appellant. Judaicum autem dicit Auicenna hunc q̄ frequentius in iudea inuenitur.

¶ Cap. 9m. De incipientibus a. 9. littera que est. K.

Kacabree est idem vt diximus q̄ gagates: sed tū q̄dam dicunt ꝙ kacabree melius est cū tū nec colore nec virtutibus discrepet ab ipso.

¶ Kacabres autē lapis est similis crystallo: de quo ferunt ꝙ eloquentiam dat ⁊ honorem ⁊ gratiam: ⁊ ꝙ valet contra hydropisim.

¶ Kacamā lapis est frequenter albus in toto vel in parte. Varius enim est in colore frequentissime iuenitur immixtus onychine. Virtus eius autem fertur esse ex imaginibus ⁊ sculpturis que inueniuntur in ipso ⁊ ex sigillis de quibus in sequentibus habebitur tractatus.

¶ Cap. 10m. De incipientibus a littera. L.

Ligurius lapis est q fit ex vrina lyncis ⁊ hec animalia dicit Plinius eē oriencis: que tū frequēter in theutonia ⁊ sclauonis iueniunt abūdanter i syluis. Dicit ēt Plinius ꝙ hoc genus aialis vrinā suam sub arenis abscondit quasi inuideat iuuamētū qḋ est ex lapide. Beda dicit ꝙ hic lapis nascitur in renib⁹ hoīs. Dicit aūt Plinius ꝙ est rubeus scintillās vt carbūculus preter hoc ꝙ nō lucet de nocte. Inuenitur autē frequentius croceus patuz tendens ad nigredinē. Et est expertum de ipso ꝙ fricatus trahit paleas qḋ fere cōuenit omni lapidi precioso. Dicitur etiam valere cōtra dolorē stomachi ⁊ ictericiā ⁊ fluxum ventris.

¶ Lyppates dicitur esse lapis qui frequētius in liby a inuenitur. Fertur aūt lapidis virtus esse mirabilis: oīs enīz bestia a venatoribus ⁊ canibus infestata currit ad eum ⁊ ipm̄ itue tur quasi patronum. Et vt aiunt canes ⁊ venatores noscere nō possunt bestiem quādiu lapidē habēt presentē: qḋ si verū est mirabile est valde ⁊ absq̄z dubio celesti virtute deputandum: quas Hermes mirabiles esse dicit in lapidibus ⁊ etiā in plantis p quas ēt naliter fieri posset: quicq̄d fit scientijs magicis si virtutes ille bene cognoscerentur.

¶ Cap. 11m. De incipientibus ab. M. littera que est. 11a.

Magnes siue magnetes lapis est ferruginei coloris q sm plurimū in mari indico inuenit: ⁊ tm̄ abundare dicit ꝙ periculosum est in eo nauigare nauib⁹ que superiores clauos hnt. Inuenit etiā in traxonitidis regionib⁹. Ego vidi inueniri in ptib⁹ Theutonie in ea ꝓuintia que Francia orientalis vocat vnū magne qn̄titatis ⁊ maxime efficacie vt fuit valde niger: ac si eēt ferrū rubiginosūz ⁊ cōbustuz cū pice. Virtus aūt eius est mirabilis in attractiōe ferri: ita ꝙ virtutē eius trāsmittat in ferrū vt illud ēt attrahat: ⁊ aliq̄n multe acus hoc mō suspēse ad se inuicez vident. Unctus aūt lapis alleo nō trahit: ⁊ si supponit ei adamas itez nō attrahit ita ꝙ paruū adamas magnū ligat magnetē. Inuentus aūt est nostris tpibus magnes qui ab vno angulo trahit ferrū ⁊ ab alio fugauit: ⁊ hunc Aristo. ponit aliud genus esse magnetis. Narrauit mihi vnus ex nostris socijs curiosus experimentator ꝙ vidit Fredericum Imperatorē habere magnetē qui nō traxit ferrum: sed ferrū viceuersa traxit lapidem. Arist. dicit ꝙ est quoddā genus aliud magnetis qḋ trahit carnes hoīs. In magicis autem traditur ꝙ phantasias mirabiliter cōmouet principaliter seu precipue si consecratus obsecratiōe ⁊ charactere fit sicut docetur in magicis.

Feruntque et hoc cū mulsa acceptū curare hydropisim. Aiunt et hunc lapidē capite mulieris dormiētis suppositū statim eam mouere ad amplexū mariti sui si casta est. Si aūt est adultera p nimio timore phātasmatū dicitur cadere de lecto. Dicunt et q fures in domū intrātes positis carbonibus in quattuor angulis domus lapidē hunc cōtritū superspergūt: et sic dormiētes in domo ita phātasmatibus tenent q fugientes edes relinquunt. et tunc fures furant quid volunt.

Experimēt de margarita.

Margarita lapis est in obscuris cōchilib⁹ inuentus meliores ab india veniūt: multi aūt a britānico mari qd nūc anglicū dicit. et versus Flandriā et Theutoniā inueniunt ita q ego habui in ore meo occē in vna mēsa que in comedēdo ostrea inueni. Iuuenes enī zche hūt meliores: qdā aūt ex eis perforate sunt: et queda integre: coloris sunt ac si parua lux penetraret in multū albū: et ideo nitent cū nō sint albe. Fertur etiā q in conſeru quasi abortiēdo eas ostree eiciunt: et ideo in fluminę inueniunt: in mosella et quibusdā gallie fluuijs iter arenas. Est aūt virtus eaz experta ad confortationē spiritum et cōtra cardiacam et syncopim: valet etiaz cōtra fluxum sanguinis et cōtra fluxū lienterieū et contra diariam.

Medius lapis esse dicit qui a regione medorū vbi plures inueniunt sic vocat. Sūt aūt due spēs huius: vnus niger alter viridis. Virtutē eius esse dicunt cōtra veterē podagram et oculoz cecitatē et nefreticā: resouere et dicit fessos et lassos et debiles. Ferunt aūt q eius q niger est si fragmēta in aqua calida resoluta fuerint: et se aliquis illa aqua lauerit incurrit mēbroz excoriationē. et si biberit ex eo peribit vomendo.

Melochites quē quidā melonitē vocāt lapis est arabicus grosse viriditatis sed nō translucidus sicut smaragdus et est mollis. Fertur aūt q virtutē hz custodiendi gestantem se a nociuis casibus et similiter cunabula infantium.

Memphites lapis est a ciuitate Egypti que mēphis vocatur dictus qui dicit vt ignis calere virtute qdē qd videtur actu hic tritus et aqua mixta in potu datus vrēdis vel secandis qz inducit isensibilitatē ne sentiatur cruciatus.

Magnesia quem quidam magnosiā vocāt: lapis est niger quo frequēter vtuntur vitrearij. hic lapis distillat et fluit in magno: forti igne et non aliter: et tunc immixtus vitro ad puritatem vitri oducit substantiam.

Marchasita siue marchasida vt qdā dicūt ē lapis in subs a hz multas spēs quare colorē accipit cuiuslibet metalli: et sic dicitur marchasida argētea et aurea et sic de alijs. Metallum tamē qd coloratū est nō distillat ab ipso sed euaporat in ignē: et sic relinquitur cinis inutilis: et hic lapis notus est apud Alchimicos. et in multis locis inuenitur.

Cap. 13m. De incipientibus a. 13. littera que est. N.

Itrum ēt accedit ad lapidis coagulationez: est aūt subpallidum et perspicuum et huius virtus probata est q dissoluit et attrahit. Et valet contra icteritiam et est de genere salis.

Nicomar idez est q alabastrū qd qdē est de gñe marmoꝝ sz qz virtus eius est mirabilis inter lapides p̄ciosos ponit. Et expertū est de hoc q frigiditate sua cōseruat aromatica vnguenta. Et ideo pirides de hoc lapide fecerūt antiqui. Cōseruat ēt frigiditate sua corpora mortuoꝝ a fetore excellenti: et ideo monumēta et mausolea antiqua de hoc lapide inueniunt est aūt albus nitens. Aiunt ēt q victoriā dat et amicitiam conseruat.

Nuse sunt qdā q dicunt q lapis sic ita vocatus: q sit de genere lapidū buffonis: et in multis inuenit buffonib⁹. Et sunt duo gña vnus subalbidus sicut si lac itrauerit sanguinē et vicerit eū: et lō sanguinis obscuras venas dicūt i eo apparere: et alter est niger: et aliqn in eo depingit buffo spatijs pedibus ante et post. Dicūt ēt q si ambo simul icludant p̄nte veneno eos adurere manū tangentis. Probationē aūt huius lapidis esse dicunt q exbibitus buffoni vino buffo eleuatur contra eū et tangit eum si potest. Dicit etiaz q p̄sente veneno varius efficitur qui subalbidus est.

Cap. 13m. De incipientibus a. 13. littera que est. O.

Nyx gēma esse p̄hibet nigri colore inuenit melius genus eius nigrū albis venis variatū. Venit aūt de media et arabia. Inuenit autē q̄nque diuersitatū pp varietatē venaꝝ et coloꝝ. Aiunt collo vel digito suspēsus excitat tristitiā et timores et in somno phātasmas terribiles: et multiplicare fertur tristitias et lites. Dicit aūt q auget saliuā pueris. Si āt sardius sit p̄ns ligat onyx: et suspēdit a nocumēto. hec āt oia si hz pfecto hz ideo qz virtutē hz mouēdi melācholiā p̄cipue i capite ex motu eniz illius et vapore oia ista procedunt.

Onychus vo seu onyculus vt dicūt qdā idē est qd onyx qd verisimile est: vel q sit aliqua spēs eius sed colore nō nigre nisi aliqn sed colorē hz vt humanus vnguis sicut supra diximus. Sed onychinis nois inueniunt multi colores albi et nigri et cubicādi qui tñ oēs in substātia quadā fabricant: que similitudinē exprimit vnguis hois. Aiunt etiaz q ex lachryma arbore que onycha dicit indurata in lapidez generat: et hāc esse causam q odorifer⁹ est in igne. Hanc ēt causaz is qunt eē q frequēti⁹ alijs depict⁹ imaginib⁹ mirabili⁹ iuenit: qz lachryma a principio mollis facile formabilis pingitur et pictur am retinet quādo in lapidem indur atum coagulatur. Hunc lapidez dicunt insensibiliter intrare in oculum: et hoc esse mirabile. Sed ego vidi saphirum intrare in oculuz et lapidem galli et quēdam alium cuius nomen ignoraui sine lesione oculi: politum enim tenue nō ledit oculum nisi tangat aciem siue pupillam sensibilē cōtra foramen vuee.

Obtalmus lapis est ab obtalmia dict⁹. cui⁹ color nō noiat forte ideo qz multoꝝ est colorū. Valere aūt dicit gestanti cōtra malos morbus oculoꝝ: visus aūt circūstantiū dicit obcecare: et ideo ēt patronus furū vocatur: gestantes enim eum quasi inuisibiles redduntur.

Orites hz tres spēs quaꝝ vna nigra et rotūda alia viridis maculas albas hñs. Tertia cui⁹ altera pars est aspa altera plana et est color ei⁹ qn ferri lamia: et talis ēt est dispositio corporis ei⁹ de quo ferūt q vnctus oleo rosato et gestatus p̄seruat ab aduersis casibus: et pestiferis morsibus reptilium. Dicitur etiā in physicis ligaturis q appēsus mulieri prohibet ipsam impregnari: et si pregnās est aborsum facit.

Orphanus ē lapis q in corona Romāi Impatoris ē: neqz vnqz alibi visus est pp qd ēt orphanus vocat: est aūt colore qn vinosus subtilē hñs vinositatē: et hoc est sicut si cādidū niuis candēs seu micans penetrauerit in rubeū claꝝ vinosuz: et sit supatū ab ipso. Est aūt lapis placidus: et tradit q aliqñ fulsit in nocte: sed nunc tēpore nostro non micat in tenebris. Fertur autem q honorem seruat regalem.

Cap. 14m. De incipientibus a. 14. littera que est. P.

Anterus lapis est multos habēs colores in vno corpore lapidis. Nigrū vz et viridē et rubeum: et alios multos. Inuenit aūt pallidus purpure⁹ et roseus. Ferūt aūt luscos efficere visus. Inuenit sm plurimū in media oz aūt gestās ad ipm inspicere in mane oriente sole vt sit efficax et victoriosus tot aūt virtutes dicitur habere quot colores habet.

Peranites lapis est generatus de micheton et est feminei sexus. Nam certo tpe dicitur cōcipere et parere cōsimilez lapidem naturalem: valere aūt dicitur pregnantibus.

Peritbe siue pidonius lapis est fului coloris: dicit ēt valere cōtra artheticā. Mirabile etiā referunt de isto lapide q si fortius cōstringat manu adurit manū: vnde ergo leuiter et pauide tangi. Dicitur aūt de hoc genere esse alia spēs q est chrysolito similis nisi q est maioris viriditatis.

Prassius est lapis qui est matrix et palatium smaragdi frequētius est aūt viridis coloris habēs viriditatē spissaz sicut prassium qd est marrubiū. Inuenit aūt aliqn cū rubeis guttis et aliqn cū albis. Expertū aūt est q cōfortat visuz: et quasdā iaspidis et quasdā smaragdi hz operationes. In epistola etiā Esculapij cuidaz pbl ad Octauianū augustū ferunt q aliqd venenuz est tante frigiditatis q cor hois interempti illo veneno cōseruat ab igne. Et si cū illud in igne ponatur cādin q in lapidē optheū conuertit lapis ille vocat prosillo ab igne: vocat hermanus a mā preconsus esse dicit eo qd victores facit et a veneno p̄seruat. Narrat aūt iz fabule sit simile q Alexander macedonius hoc lapide sub cingulo suo in prelio vtebatur: cūqz reuerteretur ab india et vellet lauari in euphrate deposito sub cingio morsu serpēs casu p̄didit lapidem et euomuit eū in euphrate: et de hoc mentionē dicitur Aristo. fecisse in libro de natura serpentum qui liber ad nos non peruenit: colore autem rubet hic lapis candorē habens admixtum.

¶ Cap. 15m. De incipientibus a .15. littera que est. Q.

Uiritis lapis est qui inuenit in nido vpupe aui quādo que tota est auis prestigiosa ⁊ multa augurans vt dicunt magi ⁊ augures. Est autē lapis hic proditor secretorū ⁊ phātasias cōmouēs si ponatur super pectus dormientis.

¶ Quandros lapis est qui aliquādo īuenit in cerebro vulturis cuius virtutem ferunt esse cōtra quoslibet nociuos casus ⁊ replet mamillas lacte.

¶ Cap. 16m. De incipientibus a .16. littera que est. R.

Amai qd in medicinalib⁹ inuenit ⁊ alchimicis qd idē est ꝙ bolus armen⁹. Est aūt lapis subrubens. Huius autem virtus pro certo experta est ꝙ ē constrictiua ventris ⁊ precipue sanguinis dissinterie ⁊ menstruorum.

¶ Radaim lapidē ⁊ donatidē eundē aiunt dicunt aūt ꝙ niger est lucens. Ferunt autē ꝙ quādo capita gallorum comedere dantur formicis ꝙ aliquādo post tempora multa in capite maris galli hic lapis inuenitur. Ferunt etiā hunc valere ad quodlibet impetrandum.

¶ Cap. 17m. De incipientibus a .17. littera que est. S.

Aphirus lapis est valde notus est fm plurimū eius venit ab oriēte ex india. Inuenit ēt in hypodromo apud rhodanū puintie regionē ⁊ ciuitatē sed nō est adeo preciosus vt p ofa sit illis orientali. Est aūt in colore perspicuus flauus sicut celū serenatū sed vincit in eo flauus color: ⁊ idē melior qui est nō satis placidus. Optimus aūt q nubes hz obscuras ad rubedinē declinātes inuenit ēt hōs q albidas hz nubeculas: substātata sua sit sicut fusca nubes aliquātulum et āsparēs: hui⁹ aūt virtutē ego vidi ꝙ antraces duos fugauit. Aiunt ēt hūc lapidē hoīez castū reddere ⁊ itē ardorē refrigerare sudorē strigere. dolorē curare frōtis ⁊ lingue. vidi ego vnū in oculū intrare ⁊ sordes ex oculis purgare: sed ante vult poni in aquā frigidā ⁊ post amisit. Qd aūt dicūt ꝙ amittit virtutē ⁊ colorē posteꝗ semel fugauit antracē. est falsum: qz vidi vnū qui successiue interiecto spatio fere annorū quatuor fugauit antraces duos. Dixunt ēt ꝙ corpus vegetat ⁊ paces cōciliat plum ⁊ deuotū ad deum efficit. ⁊ animaz firmat ī bonis hic lapis alio noīe sirites: vel vt alijs placuit sirtites vocatur: eo ꝙ in sirtibus inuenitur.

De saphiro contra antraces.

¶ Sardonix quē qdaz sardonycē vocāt: ēt cōposit⁹ ē ex duobus lapidib⁹ sardo vz ⁊ onyce. Est ergo rubeus: ⁊ hic color supereminet in ipso ex sardio: ēst ēt albus ⁊ niger: ⁊ coloris vnguis pferēs ex onyce. Laudabilior aūt est q hos colores magis hz distinctos ⁊ qui decorisest substātie. Inuenit aūt quinque modis ⁊ forte pluribus ppter diuersaz colorū cōmixtionem: ⁊ substātie diuersam densitatē. ⁊ frequētius inuenit in india ⁊ arabia. Fertur autē luxuriā depellere: ⁊ hominē castum reddere ⁊ pudicū. Est autez maxima huius virtus in hoc ꝙ cum onychinus nociuus sit hic nocere non potest sardum sibi in substantia habens admixtum.

¶ Sardinus lapis est ab antiqssimo īter pciosos lapides cōnumerat⁹. Est aūt ruborē spissuz hñs cū fuba obscure pulu: sicut sāguinitas imaginaret in rubea terra: ⁊ fm hanc diuersitatē inuenit qnque modis: ita ꝙ aliqs in hoc hz de puletate: ⁊ forte est ille matrix aliorū ⁊ domus in qua gñat. In sardin autē ciuitate pr⁹s esse repertus dicit. ideo sic vocatur. Aiunt autē hunc accendere aiam ad gaudiuz ⁊ acuere ingenia per virtutes cōtrarias ligare a nocumēto onychinum.

¶ Sarda qd alij dicūt sardo lapis ē q se hz ad tabulas ligni sicut magnes ad ferruz: ⁊ idō adheret ita fortiter tabulis nauium ꝙ euelli nō possit: nisi abscindat cuz ipso ea pars tabule cui inheserit. Est autem in colore porissimus nitens.

¶ Silenites lapis est de quo varia referunt. Dicūt eniz qdā hūc nasci in quodā gñe testudinis īdico: ⁊ eē variū rubeo albo purpureo quoqz colore pulcherrimū. Alij aūt dicūt hunc virētē ⁊ in pādin ptib⁹ frequēti īueniri: dicūt aūt hūc crescere lūa crescēte: ⁊ luna decrescēte decrescere. gestatū aūt ferūt ɔferre psciētiā quādā futurorū: si sub lingua portat precipue prima luna ⁊ decima crisēte: dicūt enim ꝙ mane pma luna vna tm̄ hora hz hāc virtutē decima aūt crisēte luna hz virtutez in prima hora ⁊ sexta. Modus aūt diuinationis est ꝙ cum portat sub lingua cogitatur de aliquo negocio verū fieri debeat vel nō: ⁊ si fieri debet cordi tenaciter infigit: ita ꝙ euelli nō pōt: si autē non debet fieri statim cor resilit ab ipso. Ferūt etiā ꝙ curat ptisicos languentes ⁊ debiles.

¶ Smaragdus lapis preciosior multis alijs ⁊ nō rarus ⁊ est color eius viridissimus trāslucens ita ꝙ vicinū aerē sua videtur tingere viriditate. Figura sua melior est planities superficiei: qz tūc vna pars nō obumbrat aliā. Melior autē est que nec lumine nec vmbra variat. Huius pp planitiei ⁊ caloris varietatē dicūt esse diuersitates duodecim: eo ꝙ aliqū qdā sel nigruz p modū virgularū permixtū hz. Sunt autez a locis dicti scythici vel bactrianici ⁊ niliaci: ⁊ qui ī venis eris nascunt ⁊ maculosi qdā ⁊ qdam calcedonij eo ꝙ admixturā hñt cū illo lapide. Meliores oīb⁹ sunt scythici. Fert autē ꝙ illi de nidis griphonū auferunt qui lapidē hūc cū crudelitate magna rapiunt: dixit enim vnus de Grecia veniēs vexidirus ⁊ curiosus experimentator ꝙ ille lapis nascit in rupibus qui sunt sub aqua maris ⁊ ꝙ ibi frequēter inuenitur. Rōnale etiā est ꝙ in venis eris in perspicuo qd nō eris substātiā nō venit nascit: qz rubiginis eris hz viriditatē. ¶ Expertū aūt est tpibus nostris ꝙ hic lapis si vere bonus ⁊ verus est nō sustinet coitū pp qd rex Ungarie q nostris tpib⁹ regnauit in coitu cū vxore sua lapidē hunc in digito habuit: ⁊ ppter coitū in tres partes fractus fuit. Et ideo pbabile est qd dicūt ꝙ hic lapis gestātez se ad castitatē inclinat. Ferunt etiā ꝙ auget opes ⁊ in causis dat verba psuasoria: ⁊ ꝙ collo suspensus curat emitriteū ⁊ caducos morbos. Expertū autē ꝙ visum debilem cōfortat ⁊ oculos cōseruat: dicunt etiaz ꝙ bonā facit memoriā ⁊ ꝙ tempestatē auertit: ⁊ valet diuinantibus propter qd a magicis queritur.

Nota de experimento qd in rege Ungarie.

¶ Syrus ē lapis a syria dict⁹ vt dicit Isido. q integer natat: ⁊ cōminut⁹ fluctuat. Profecto hui⁹ cā est qz in poris integrum aerē cōtinet qui euanescit a puluere cōminuti lapidis.

¶ Sarcophagus lapis est deuoratiuus cadauerū mortuorū. Grece eniz sarcus sonat carnē phagos aūt comedere. Antiqui aūt qdā hoc lapide primo fecerunt arcas mortuoruz: eo ꝙ in spatio .30. dierū cadauer consumit. Ob hoc autē nostra monumenta lapidea sarcophagi sunt vocata.

¶ Sarnius lapis est a sarnia insula in qua inuenitur dictus. Hoc autē lapide politur aurū. ¶ Fertur autem ꝙ potatus vertiginem sedat: ⁊ mentem solidat: habere autem hoc vitium dicitur ꝙ alligatus manu parturientis impedit partū ⁊ continet ipsum in matrice.

¶ Succinus lapis est crocei coloris quez greci electrū vocant. Inuenit enim aliqñ trāslucens vt vitrum: vocabulum autē trahit a mā: qz succo vel gūma arboris nascit que pinus vocatur: vulgariter aūt ambra vocatur. Cōfricatus autē trahit folia paleas ⁊ fila sicut magnes ferrū: dicūt autē ꝙ ɔfert portantibus se castitatē. De expertis autē est ꝙ fugat serpētes incensus pregnātib⁹ aūt valere dicitur ad facilē parturitionē. Melior aūt est qui fit de succo q in estate calida profluit: obscurior autē qui fit de succo alterius corporis.

¶ Specularis lapis vocat eo ꝙ ad moduz vitri perspicuus sit. Dicit aūt in Hispaniaz vrbe segebia pmitus īuent⁹. Ego aūt vidi illum abundāter īueniri ita ꝙ currus inde onerant in diuersis partib⁹ theutonie: vidi ēt in Gallia īuenire cuz gipso: qz gipsi extremitas qdā est: effossus aūt scindit in qualibet tenues ptes ⁊ fiunt inde fenestre sicut de vitro: nisi ꝙ loco plūbi opz ponere lignū leue ablenuz. Sūt vt videt tres spēs eiusdē: vnū. s. lucidū vt vitrū. aliud nigrū penit⁹ qsi atramētū. tertiū citrinū qd vocāt auripigmētum vel arseniaz sicut supra diximus qd carius est ⁊ nobilius.

¶ Cap. 18m. De incipientibus a .18. littera que est. T.

Opasion lapis ē sic vocat⁹ a loco sue prime inuentionis: q fert vocari topasis insula: ⁊ qz auri similitudine pfulget. Sūt aūt due spēs in hoc gñe lapidis quaz vna est omnino similis auro ⁊ hec ē preciosior. Alia ē crocea magis tenuis coloris ꝗ auri sit color ⁊ hec est vilior. Expertū aūt est in nro tpe ꝙ si in aquā bullientē imittat ita deferuere facit ꝙ statiz manu imissa extrahit: ⁊ hoc fecit parisius vn⁹ de nostris socijs. Dicūt ēt ꝙ valet ꝯ hemorroicā ⁊ lunaticā passionē. Hoc aūt certū est ꝙ speculū est lapis iste ⁊ idolorū obiecti corporis sicut speculū cōcauū in ɔuerū representat cui⁹ cā eē nō pōt nisi ꝙ iterius p superficies cōcauas ɔcrescit ⁊ coagulatur.

¶ Turchois lapis est coloris flaui et lucidi cādētis ac si lac penetraret in flauū colorē et resulter per ipsum ad superficiē. Dicunt autē q visum conseruat et a noctualis casib⁹ portantē se defendit.

¶ Cap. 19ᵐ. De incipientibus ab. V littera.

Varach quidē dē sanguis draconis secundum Aris. lapis est. Quidā autē medicor dicūt q ē succ⁹ cuiusdā herbe. Sz qd dicit ostēdit in puluere cui⁹ superficies nitet et aspera ē sic cōminut⁹ lapis: est āt rubes valde: valet āt cō quēlibet fluxū et p̄cipue sanguinis: et ex eo et argēto viuo fit alg̃als.

¶ Vernix est lapis qui dicitur armenicus: est autem coloris subpallidi valet certissime contra melācholiā: et cō vitiū splenis et eparis et contra cardiacam passionem.

¶ Virites est gēma quā supra piritē dixim⁹. Color aūt ei⁹ est fulgēs vt ignis vt supra dixim⁹. leniter et reuerēter vult tangi aut adurit tangētis manū. Mimirū q etiā noctiluca aial aliqū adurit manū: sicut ego ipse expectus sepius.

¶ Cap. 20ᵐ. De incipientibus a littera. Z.

Zmerch est lapis qui vocatur lazuri: huic inest tenuis color flauos cum corpusculis aureis. Fit aūt ide azuriū. Certissime valet sumptus cōtra melācholiā et quartanā et sincopim ex vaporibus melācholicis prouenientem.

Hō experimētū cō melācholia et quartanam.

¶ Zigrites lapis ē coloris vitrei alio noie ēt cuarvocat. Et dē q gestat⁹ collo stringit sāguinē et depellit mētis alienationē.

¶ Hec de lapidib⁹ dicta in speciali sufficiāt. Qm̄ si in speciali de virtute cuiuslibet lapidis vellemus dicere modū voluminis excederem⁹. Sicut enīz a p̄ncipio dixim⁹ si qs experimētari voluerit vix lapillū ineniet qui nō habeat aliquā virtutē: sed p ea que dicta sunt iudicare de oībus est planum.

¶ Tractatus tertius secundi libri.

¶ Cap. pᵐ. De lapidibus in quo est de sigillis lapidū: et qualiter est dōm de sigillis: et quot sūt modi sigillor: et de expris.

De imaginibus aūt lapidū et sigillis post hec dicēdū est: lz eni pars ista sit pars necromātie secundum illam spēm necromātie que astronomie subalternatur: et que de imaginib⁹ et sigillis vocat. tn̄ pp bonitatē doctrine et q illud cupiūt a nobis scire nostri socij aliqd de hoc hic dicem⁹: oīno impfecta et falsa reputantes: quicqd de his a multis scriptū inuenit. Antiquor eniz sapiētū scripturā de sigillis lapidū pauci sciunt nec sciri pōt nisi simul et astronomia et magica et necromātie scie sciant. Incipiētes igit de imaginib⁹ lapidū dicimus nos tres modos imaginū in lapidib⁹ inueniri. Quorū vnus est q inueniē in lapide imago nec exarata nec sup eū eleuata sed in eo depicta quasi coloribus et picturis variata sit. Alter est q inueniē eleuata quasi ope excussorio sup lapidē. Tertius modus est q figura incisionis est exarata in lapidū qbusdā partib⁹ lapidis abrasis: et in qbusdā remanētibus. Adhuc aūt in imaginib⁹ que sunt picte aliqñ pingitur imago colore eiusdē lapidis: et tunc nō ostendit imaginē nisi modus terminationis linear quarūdā que sūt in superficie lapidis: aliqñ imago hz colorē oino alium a colore lapidū. Hi aūt duo modi sunt imaginib⁹ que eleuate sunt sup lapidū superficiē. ¶ Volo aūt pmo narrare que vidi et expectus sum ego ipse et postea ostēdere cām et modū p quē a nā efficit imago: et tertio loq de imaginib⁹ factis p artē et ostendere virtutes sigillor. ¶ Dico igit q me existente Venetijs cū essem iuuenis icidebant marmora p serras ad parietes tēpli ornandos: cōtingit aūt in vno marmore iam iciso tabulis icisis sibi applicatis apparere depictū caput pulcherrimū regis cū corona et lōga barba: neqz in aliquo peccare videbat pictura: nisi in hoc solo q frontē videbat in medio habere nimis altam ascēdentē versus verticē capitis. Sciuim⁹ aūt oēs qui aderam⁹ hoc a nā fuisse pictū in lapide. Et cū a me quererent cā inordinationis frōtis: dixi lapidē illū ex vapore fuisse coagulatū. et in medio p calorē fortiorē vaporē inordinate ascēdisse vltra modū. Fuit aūt pictura eiusdē coloris cū lapide. ¶ Hmōi āt simile est in nubib⁹ in qb⁹ oēs appent figure qñ vētis nō agitant: et cōtinue pp calidū eleuās eas ēt dissipant: que si apprehēderent loco et virtute lapidib⁹ multas effigiarent figuras pp hoc pz ergo figurā picture simplicis aliqñ ex a nā. ¶ Post hoc aūt longo tpe cū essem parisius de numero doctor et grege cōtingit aduēire ad studiū filiū regis castelle: cui⁹ coqui rū pisces emer ēt p̄nominati nobilis famuli piscem emerūt q latine peccet vulgariter pleis vocabat. et erat marie qntitatis in illo gñe piscis cū aūt exenterarent piscis in vētre ei⁹ appuit cōcha ostrei marini quā ad me memorat⁹ nobilis fecit cā dilectionis adaptari. Cōcha ergo illa in cōcauo sui qd erat planū et politū hēbat figurā triū serpētū ore eleuato optime factor: ita q nec figura defuit oculor: cū tamē essent valde parui: exteri⁹ aūt in cōuexo qd erat asper hēbat figuras multor. lo. vz et amplius serpētū similimodo p oia opere factor: nisi q oēs exteriores nodo quodā in collo videbātur colligati capitib⁹ tn̄ et corporib⁹ separatis: neqz fuit vlla istarū imaginū que nō esset pforata foramine ab ore serpētis icipiente et īferius ad caudā serpētis exeunte et erat foramē ita puū q videbat filo factū fuisse. Hāc aūt cōchā ego multo tpe habui et moltis ostendi et postea eā misi pro munere in theotoniā culdā. Cōstat igit p illud experimētum ēt figuras eleuatas sup lapides aliqñ fieri a nā. ¶ Narrauit aūt mihi qdam nobilis et potēs q quodā tpe ab vno cusilior suor p̄sentatū fuit sibi ouum minoris qntitatis q̄ galline in quo corpore exclusor simili in textu optime figuratus fuit serpēs ebristatus et alatus et habebat figuram pedis sicut pes galli: omnia autem hec indicāt tales formas aliquādo a natura formari: et hoc puto ego et scio verum esse.

Quod sibi ptigerit dū parisius esset.

¶ Cap. 2ᵐ. De figuris lapidum a natura factis.

Veramus igitur qualiter a nā formant. Reuocemus igit ad memoriā ea que in scđo nostror physicor de mōstris loquētes determinauimus. Nō igit ignoramus q sunt qdaz loca in celo in qbus cū luminaria cōuenerint ipediunt ēt ipropria et efficaci mā figuram humanā gñari: et mā tunc cōcrescit in horribile mōstrū. Aliqñ ēt ecōuerso concurrūt luminaria et ceteri planete ad locū in quo tanta virt⁹ est gñationis humāe: q in semine valde difformi cō vim formatiuā illi semini insitā ipimit formā humanā pp hoc cōtingit aliqñ porcellos in capite p̄ferre figurā hois et femis vaccarū similr. Qd q ex pmixtione seminis hois cū dictor aialium seminib⁹ esse nō possit in physicis nostris satis est ostensum. ¶ Hec igit est cā et nō alia q ēt in lapidib⁹ vaporabiliter in mā coagulatis ipimit figura hois vel alia de figuris specierū quas pducit nā aut pingendo tm̄ aut et figurādo totum eleuādo in toto vel in parte marie cū sit hui⁹ efficiēs in onychinis pp mae maiorē mollitiē vt dixim⁹ supra. ¶ Est enim colonie in capsa triū regū magne qntitatis onychinus habens latitudinē manus vnius hois et amplius: in quo super mām lapidis onychini q ē sicut vnguis: picta duo sunt capita iuuenū albissima ita q est vnū sub alio: sed eluxet p̄pone nasi et oris et in fronte capitū eū figurat⁹ nigerrimus serpēs qui colligat capita illa. In mādibula aūt vnius in ea pte vbi eū angulus extremitatis mādibule iter partē que descēdit a capite et eā que ad os inflectit eū caput ethiopis cū longa barba nigerrimū. et subtus in collo iter eū lapis habēs colorem vnguis et videt esse vestimētū decoratuz florib⁹ circa capita: pbaui aūt q nō est vitrū sed lapis pp qd p̄sumpsi picturā illam eē a nā et nō ab arte. similes aūt multi inueniunt. ¶ Non latet tn̄ aliqñ p artē fieri tales imagines duob⁹ modis: vn⁹ quor est i quo operat ars et nā: et illa qdē vel qualis ars effingit figuras et mae colores et postea totū ponit in aqua in qua fortis est vis mineralis lapidificatiua et ex illa coagulatur in lapidē sicut diximus supra. ¶ Scđs aūt modus est deceptorius q effingunt imagines in mā et diuersificant colores figure p sigilla et postea ope alchimie p aquā vel aliuz liquorez coagulantē indurat in similitudinē lapidis et hoc marie fit p illud qd Alchimici vocāt lac virginis fit aūt qñ litargirū fortissime lauat in aq et sepius colet p ipsaz quousqz fit sicut lachryma: et oē aque pmisceant et eū enī hec aq certissime coagulās: et videbit lapis q p eā coagulat⁹ eū. Multis āt alijs modis fiūt coagulatiōes materier ita q videbunt lapides cū nō sint: si quis subtiliter et p lunā rētauerit. Aliqñ aūt fiūt hmōi colores in vitro simplici: et similr imagines et hoc vulgus ipericū putat eē lapides. His ergo de causis fiunt imagines picte et excusse siue eleuate. Ille autez que ex arte rasura

Qualr imagines lapidib⁹ ipsani possint ab arte et a nā simul.

Quod ipse vidit venetijs.

videnť: nõ itelligo qualiter fiant nisi ab arte nõ a nã per aliquẽ modũ: sȝ in gẽmis durissimis dicunť fieri p ptes adamãtinas acutas ꝛ durissimas ab his q̃ scribũt de gẽmis qđ ego nequaꝗ̃ credo verꝝ eẽ. ad tales eñi exarationes opȝ hẽc instrã decenter aptata: qđ nõ põt eẽ in partib⁹ adamãtis: nisi mollireť sanguine hircino: ꝛ tũc eẽt dispẽdiũ ꝛ nimis sũptuosũ: eo ꝙ aliqñ parũ valẽtẽ gẽmã exaratã eẽ videmus. Que igiť experti sum⁹ ẽt hic dicim⁹: distillať eñi ꝛ ꝺpurať ꝺ aliba sepi⁹ donec fere hȝ albedinẽ argẽti. ꝛ tũc ex eo formaťẽ instrumẽta ferri ꝛ sculptoꝝ angatis ꝯuenĩẽtib⁹ ꝛ subtilib⁹ ꝛ tũc exprimiť succus raphani ꝛ pmisceť cũ succo raphani aq̃ que extrahiť de lũbricis terre cõtusis ꝛ expressis ppãnť ita ꝙ tãtũ sit vni⁹ quãtũ alteri⁹: ꝛ postea cãdẽs instrm extinguiť in aq̃ illa bis vel ter vel plures quotiẽs opȝ ꝛ efficiť ita durũ ꝙ radit gemmas ꝛ incidit aliud ferrũ sicut plũbũ. ¶ Hec igiť dicta sũt de cã imaginũ q̃ apparẽt in gẽmis. Si aũt qs querat q̃re imagines in aliis lapidib⁹ nõ inueniunť nisi ĩ gẽmis: dicem⁹ ꝙ pl⁹ nos exptũ ĩduximus ꝙ aliqñ apparẽt in marmore: sȝ in aliis generib⁹ lapidũ iaȝ nõ apparẽt q: mã eoꝝ est grauis ꝛ grossa terrestris ꝛ vĩtutib⁹ mouẽtib⁹ inobediẽs: ꝛ iõ celũ cã mouere ꝛ iprimere nõ põt. lapides ãt p̃ciosi ꝛ q̃dã marmora vt supra diximus vapotales hñt mãs facile mouẽtib⁹ obediẽtes: ꝛ iõ in eis tales gñanť imagines. Exẽplũ hui⁹ est in vaporib⁹ seminalib⁹ in qb⁹ de facili apparent imagines que tñ in subã cerebri vel capitis vel ossis nõ iprimunť: oẽs enim motus celestes põt ĩpedire cõfusio ꝛ ĩhabilitas mãe sicut dixim⁹ sepi⁹ in p̃cedẽtib⁹. ꝛ est hoc sicut si sigillũ lapidẽ tãgat vel durã terrã tunc nequaꝗ̃ iprimiť: si aũt tangat aqua iprimiť: ꝛ si aqua cõgelať tũc figura ꝑsmerat ĩ glatie. hec aũt nõ oĩno physica sunt: tñ pp doctrine bonitatẽ hic sunt interposita.

Mõ exptũ de gẽmis sculpẽꝺ

¶ Cap. 3m. De causa quare gẽme p̃mitus sculpi p̃cipiebant: ꝛ qđ sit iuuamentum in ipsis sigillis.

Nunc aũt determinem⁹ cãm q̃re gẽme primit⁹ a sapiẽtib⁹ sculpi p̃cepte sũt: ꝛ qđ sit iuuamẽtũ in ipsis sigillis eoꝝ: hui⁹ aũt cãȝ cognoscere ex scia opȝ magoꝝ quã cõplenerunt. Magor grecos ꝛ Germa babylonic⁹ ꝛ Hermes egypti⁹ ĩ p̃mis postea ãt mirabiliter effulsit in ea Ptolomeus sapiens ꝛ Geber hispaliẽsis. Thebith aũt plene tradidit artẽ. Est aũt principiũ in ipsa scia oĩa q̃cũqȝ fiũt a nã vel arte moueri a vĩtutib⁹ celestib⁹ p̃mo: ꝛ hic de nã nõ est dubiũ. In arte ẽt cõstat eo ꝙ aliqđ mõ ꝛ nõ ante icitat coꝝ hoĩs ad faciẽdũ ꝛ hoc eẽ nõ põt nisi virt⁹ celestis vt dicũt sapiẽtes prenoĩati. Est eniȝ in hoĩe duplex principiũ opeꝝ: nã. s. ꝛ volũtas: ꝛ nã quẽ regiť siderib⁹: volũtas quẽ libera est sed nisi reniťť trahiť a nã ꝛ indurať: ꝛ cũ nã moueať motib⁹ siderũ icipit voluntas tũc ad mot⁹ siderũ ꝛ figuras inclinari: ꝓbat hoc Plato ex operib⁹ pueroꝝ q̃ libertate volũtatis nõ adhuc renitũtur nãe ꝛ siderũ iclinationi. Illi eñi ex siderũ virtute ꝑtendũt ĩ se habilitates ad vnã artẽ vel aliã in qua si exercitenť ꝑfecti efficienť: ꝛ si reiicienť ꝛ alias exerceãt: nunꝗ̃ pp nãe ad illaȝ artẽ ineptiã ꝑfectionẽ ꝯsequunť. Nõ aũt dubitam⁹ qn oẽ qđ est cã aliquo mõ causẽ est ẽt aliquo modo cã causati. Si igiť vis ꝛ astitatis siderũ insuit q̃dã causalitatẽ artis in artifice: ꝓ certo nisi ĩpediať insuet oib⁹ operib⁹ artis aliqđ sue virtutis. ¶ His habitis pro p̃ncipio sumimus adictis phis qđ ẽt alibi ꝓbãdũ est figuras celoꝝ p̃mas esse figuras. ꝛ ante oĩum gñatoꝝ nã ꝛ arte figuras. Qđ aũt primũ est gñe ꝛ ordine gñantiũ absqȝ dubio causalitatẽ suã p modũ cuiqȝ ꝯgruũ oibus insuit sequẽtib⁹. Nos eñi nõ intẽdimus hic de figuris mathematice sumptis. sed de figuris ꝑ q̃s iducũt diuersitatẽ gñantiũ ꝛ gñatoꝝ in ordine ꝛ speciẽb⁹ ꝛ nã forme ꝛ mãe sue. Hẽbit igiť figura celestis causalitatẽ in omni figura gñata a nã eo ꝙ ars resoluiť in principiũ nãe q: principiũ artis prout dixim⁹ nã est fm ꝙ exiuit a suo celesti principio. cui⁹ principiũ est itellect⁹ practicus sicut idẽ itellectus est p̃ncipiũ artis sicut diximus sepius in celo ꝛ mũdo ꝛ physicis. ¶ Ex his ãt de necessitate ꝯcludiť ꝙ si obseruare ad celestẽ figurã ĩprimať figura in mã p nãm vel artẽ ꝙ celestis figure aliq̃ vis insuiť operi nãe ꝛ artis: ꝛ inde est ꝙ obseruare ad imagines celi p̃cipianť fieri opa ꝛ exitus ꝛ itroit⁹ ꝛ iciso vestiũ ꝛ vestitura a Ptolomeo sapiẽte. Hinc est ꝙ in scia giomãtie figure punctoꝝ ad imagines tales reduci p̃cipiunť q: aliter nõ sunt vtiles: hac ergo idustria ꝯsiderata primi p̃ceptores ꝛ

Duplex p̃n^m i homine.

Nõ 8 istruẽdos pueris.

Considera hic quõ figure esse põt actiõis p̃ncipium.

p̃fessores physici gẽmas ꝛ imagies metallicas ad imagies astroꝝ obseruatis tpibus qñ vis celestis fortissima ad imaginẽ eandẽ eẽ ꝓbať. vtputa celestib⁹ multis virtutibus admixta sculpi precipiebãt: ꝛ mira p tales imagines opabanť. ¶ Imagines aũt celi ex multis q̃dẽ adiuuanť: sũt tñ p̃cipue qnque obseruãda. s. imago circuli nõ stellati q: circul⁹ signorũ nõ stellatus est prim⁹ habẽs motũ figure ꝛ vite. Scđo iuuatur ex imaginib⁹ stellatis que etiaȝ obseruare opȝ debite. Tertio autem est ex situ planetaꝝ ĩ signis ꝯfortãtib⁹ signa. Quarto aũt ex quãtitate eleuationis ꝛ elõgationis fm lõgitudinẽ ꝛ latitudinẽ a linea eqnoctiali ꝛ ascẽdente. Et qnto ex respectu oĩum hoꝝ ad latitudinẽ climatis: hoc eniȝ multũ est obseruãdũ q: ex hoc ꝛ q̃rto variať tota qualitas angulorũ quos describũt radii sup figurã rei gñate vel facte p artem ꝛ fm quãtitatẽ illã anguloꝝ ifundunť reb⁹ virtutes celestes: hoc enim pauci obseruãt ꝛ pauciores obseruare sciunt: ꝛ duȝ sine scia nitunť ad opus artis imaginũ pp fallaciã sue operationis credũt fallere sciam ꝛ cõtẽptibilẽ reddũt eandeȝ: sic igiť ad celestes imagines sculpi gẽme ꝛ hac de cã p̃cipiuntur. ¶ Sed nõ lateat nos ꝙ sicut virtutes nãles ꝑdurant in quodã tpe ꝛ nõ vltra ita est ẽt de virtutib⁹ imaginũ: nõ eniȝ insuiť aliqua virt⁹ de celo nisi in quodã tpe periodi sicut diximus ĩ fine ꝑigeneseos: ꝛ postea cassa ꝛ inutilis remãet imago frigida ꝛ mortua: ꝛ hec est cã q̃re q̃dã imagines nõ operantur hoc tpe qđ fecerũt tpe antiquo. Hinc est ꝙ distiguunť in astronomia diuersi anni imaginũ celi ꝛ planetaꝝ ꝛ quarũdã stellaꝝ dicunť eẽ anni maiores ꝛ medii ꝛ minores in quibus explicant sua cãta fortiora vel minus fortia vel media.

¶ Cap. 4m. Qualiter imago dicatur orientalis occidentalis meridionalis vel aquilonaris.

Hoc aũt qđ inueniť in Euace ꝛ Aaron ꝛ Diascoride ꝛ quibusdã aliis ꝙ q̃dã figure sũt orientales ꝛ quedã meridionales ꝛ q̃daȝ aqlonares ꝛ quedã occidẽtales: oĩno absq̃ sine itelligiť ab hominib⁹ nostri tpis q de lapidib⁹ se itromittũt. Cã eniȝ dicti antiquoꝝ est ꝙ imago sculpta est ad triplicitatẽ orientalẽ vel occidentalẽ ꝛ sic de aliis. ¶ Diuidunť aũt signa in q̃tuor triplicitates sicut diuim⁹ i libro de causis ꝓprietatũ elẽtoꝝ ꝛ planetaꝝ nec opȝ illud hic iterare: ꝛ diciť triplicitas terrea meridionalis nõ ob aliaȝ potissime cãm vt dicit Ptolomeus nisi q: si ab ipsa eleuať vẽtus meridionalis diu duraťt: ꝛ si ali⁹ cito desinit pp qđ triplicitatis terree maior vis est in meridie q̃ in aliis plagis mũdi. Eadeȝ oĩno de cã triplicitas signoꝝ aqueoꝝ vocať aqlonaris: ꝛ triplicitas ignea oriẽtalis: ꝛ q̃rta aerea vocať occidẽtalis. Imaginẽ aũt eẽ aqlonarẽ vel meridionalẽ ꝛc. hoc idẽ est dictuȝ qđ ad talẽ imaginẽ hui⁹ triplicitatis ip̃ressam: ꝛ ꝙ nõ: ꝙ in tali vel tali plaga plus vel minus valeat: sȝ tñ si tpe figurationis imaginis fortiter fiat vẽtus triplicitatis fortis cognosciť eẽ celestis effect⁹: ꝛ iõ efficacior imago eẽ ꝑsumiť. Est ãt sollertissime sciendum ꝙ celestes effect⁹ sp̃ales ꝛ obseruatas mãs querũt sibi imaginũ: ꝛ iõ antiq q nõ de vno lapide vel metallo: sed mõ de vno mõ de alio fm diuersitatẽ celestiũ figuraꝝ p̃cipiebãt fieri mãs que figurarenť. Qđ autẽ magis isti lapides ex india veniũt q̃ ex aliis regiõe ꝛ ex egypto: cã est ꝙ virtus planetaꝝ in illis ptib⁹ est efficacissima: eo ꝙ ille ptes sunt sub eqnoctiali: aut iter eqnoctialẽ ꝛ tropicuȝ aut in q̃rto climate ꝛ in illis locis que sũt p̃me vel scđe positiõis planete spargũt radios ab oriẽte ꝛ occidẽte ꝛ aqlone ꝛ meridie ꝛ cõfortãt suos effect⁹. In medio aũt climate qđ est q̃rtũ pp temperãtiã ꝯfortať effect⁹ ex q̃litatib⁹ planetaꝝ quas efficiũt in elẽtis ꝛ iõ fortiores ꝛ veriores sũt ille imagines. In aliis ãt climatib⁹ nunꝗ̃ sũt planete in aqlone sed sp ꝛ oblique ex meridie respiciũt illa ꝛ iõ tãtã virtutẽ nõ ifundũt his imaginibus q̃ fiũt in his climatib⁹ quãtã ille q̃ fiũt in illis. Mul⁹ ãt cã reddita est in libro de nã locoꝝ a nobis. Hoc mõ ad sapiẽtiã h̃ndã legiť rex Pyrrhus gestasse i digito achatẽ in quo nito decore noẽ muse isculpte fuerũt ꝛ Apollo deus sapientie in medio ĩs manu tenẽs cytharã. Qđ aũt vulgatũ est de istis sculpturis ꝙ sit sculptura filioꝝ Israel ꝓficiscentium ex egypto neqȝ annuo neqȝ abnuo: scio eniȝ ꝙ legi de Moyse ꝙ fecerit anulos obliuionis ꝛ memorie post hmõi sculpturã ꝛ dedit vxori sue a se recẽdẽti. Traditio enim phie hȝ mathematicas sciẽtias primũ extitisse circa egyptum a mathematicis

Quare lapides [illegible]

maticis aūt sciētijs huiusmodi sculptura habuit exordiū.

¶ Cap. 5m. De significationibꝰ imaginum in lapidibus.

Licet aūt absqꝫ dubio ea sufficiāt ad p̄ntez intē‑tionē que dicta sūt: tñ ad solatiū legētiū quedā ponemus de significatiōe imaginū ⁊ postea de ligaturꝫ ⁊ suspēsiōibꝰ eaꝝ: ⁊ postea cōplebimus de lapidibꝰ tractatū. Ꝺe gn̄alr̄ igit̄ ē in cōi sit di‑cere: Aries vel Leo vel Sagittariꝰ isculpti pp̄ ignē ⁊ oriētalē triplicitatē designāt lapides illos habere ꝯ fe‑bres p̄plicatē ⁊ ifirmitatē sic̄ ē hydropisis ⁊ paralysis ⁊ hu‑iusmodi: ⁊ qꝛ callidū hn̄ mouet dr̄ gestātes se facere ingeni‑osos ⁊ facūdos ⁊ exaltare i honoribꝰ hꝰ mūdi ⁊ p̄cipue Leo. ¶ Gemini āt ⁊ Libra ⁊ Aq̄riꝰ pp̄ triplicitatē aereā ⁊ occidē‑talē si debite isculpant̄ lapidibꝰ calidū tēperatū hñoꝛē ⁊ p̄pa‑rare dr̄ ferētes se ad amicitiā ⁊ iustitiā ⁊ ciuilitatē bonoꝝ ⁊ legū diligētē obseruātiā ⁊ ꝯcordiā. ¶ Cācer autē Scorpio ⁊ Pisces isculpti lapidibꝰ pp̄ triplicitatē aqueā ⁊ septētriona‑lē tēperāt febres calidas ⁊ siccas sic̄ ē etbica ⁊ causon ⁊ hu‑iusmodi. Inclināt āt s̄m artē imaginū ad mendaciū ⁊ iniusti‑tiā ⁊ icōstātiā ⁊ lubricitatē hmōi signū ē q̄ dr̄ Scorpionem eē imaginē Machometi: q nūq̄ nisi mēdaciū docuit ⁊ iniu‑stitiā. ¶ Si āt scribūt̄ Thaurꝰ ⁊ Uirgo vl̄ Capricornꝰ isti p̄‑pter triplicitatē terreā ⁊ meridionalē frigidi qꝛ ad effectū sūt ⁊ sicci ⁊ lō curari dr̄ ferētes se a synocha ⁊ ifirmitatibꝰ calidis. Inclināt ēt ferētes se ad deuotionē ⁊ religionez ⁊ ad op̄a rusticana sic̄ ad agriculturā ⁊ vineaꝝ ⁊ hortoꝝ plātatio‑nē. Est āt eadē res in cōsideratiōe imaginū celi extra zodia‑cū descriptoꝝ. ¶ Pegasus eiꝫ de luce iscriptꝰ lapidi bonꝰ mi‑litātibꝰ ⁊ pugnātibꝰ in eq̄s ⁊ bello cāpestri ⁊ dr̄ valere ꝯ eq̄rū īfirmitates. Est āt figura Pegasi imago dimidij eq̄ alati pp̄ hmōi effectꝰ vocatꝰ fuit in arte imaginū Pegasus Bel‑lerofon. q fons belloꝝ. ¶ Andromade āt ē imago puelle ad vnū latꝰ ꝯuerse supra cellā sedētis ⁊ manꝰ renitētis ⁊ imago illa iscripta in gēmis ꝯsiliātibus ex nā sua amorē que supra descripte sūt fac̄ stabilē amorē īter viꝝ ⁊ vxorē ita ēt q̄ adul‑teros recōciliare dr̄. ¶ Cassiope ē Uirgo sedēs in cathedra hn̄s manꝰ erectas ⁊ cācellatas ⁊ hmōi iscriptio in gemis sō‑nuz p̄stātibꝰ ⁊ refocillātibꝰ mēbra dare dr̄ gētē post laborez et debilia corpora roborare. ¶ Serpētarij āt ē a se virtꝰ serpē‑te cuiꝰ caput tenet dextra manu ⁊ cauda sinistra: ⁊ hec ima‑go iscripta lapidi q venena fugat valere ꝯ venena p̄dicat̄ ⁊ morsꝰ venenatoꝝ curare siue potet̄ siue rasura bibatur. ¶ Herculis āt astꝝ ē vir genuflexo clauā in manu hn̄s ⁊ leo‑nē interficiēs cuiꝰ pellē hn̄s in manu alia. Si g̃ imago Her‑culis sit iscripta lapidi ad victoriā ptinēti ⁊ gestās hꝫ in bel‑lo cāpestri victoriosus fore dicebat̄. ¶ In celo āt iuxta polūz arcticū due vrse pingunt̄: in quaꝝ medio disponit̄ draco tor‑tuosus: ⁊ si hoc i lapide ad sapiaz ⁊ igeniū ptinēte scriptū in‑uenit̄: tunc habit astutiā ⁊ caliditatē ⁊ fortitudinē. ¶ Saturni āt inscriptio hoc ē viri senis falcē decuruā in manu hn̄tis ⁊ nō hylaris neqꝫ ridēs fusci paucos pilos in barba hn̄tis pp̄ fri‑giditatē ⁊ siccitatē dr̄ cōferre potestatē crescētē ⁊ stabilē p̄ci‑pue si sit in lapide eiusdē virtutis ⁊ sciās q̄ hec citiꝰ confert ignobili q̄ꝫ nobili: qꝛ Saturnus nō amat nobiles s̄m artez astroꝝ. ¶ Juppiter aūt plurima a tā s̄z Aꝝ q̄ꝫ s̄z alios p̄hos hꝫ figuras de q̄rū nūero sec sunt obseruate. de q̄rū vna sufficit hic dicere. Si eni scribat̄ hō cū capite arietis rugosos hn̄s ⁊ alcaneꝫ capillis multū sparsis ⁊ pectore subtili Jonis ē si‑lia. Si g̃ sic inueniat̄ iscriptꝰ gēme que cōfert graz honꝫ faci‑et generosuz ⁊ ipetrātē ab hoībꝰ qđ volunt ⁊ fortunatū vt di‑cūt p̄cipue in his rebꝰ ⁊ honoribꝰ que fide ⁊ religiōe queran‑tur. Si aūt iscribat̄ in gēma sapiētiā donāte hō gracilis cor‑poris barbā hn̄s pulchrā et rarā ⁊ p̄uā: ⁊ labia subtilia ⁊ nati‑da ⁊ nasūz subtilē hn̄s alas in pedibꝰ ⁊ in sinistra manu vir‑gā in qua superi ⁊ isfra sit serpēs inuolutꝰ: que inscriptio fre‑quētissime inuenit̄ in lapidibꝰ q extracti sūt de tēplis antiq̄s idoloꝝ ⁊ p̄cipue in partibꝰ Germanie. ¶ Signū aūt est hoc Mercurij scribētis ⁊ cōferre dr̄ sapiētiaz p̄cipue in rhetori‑cis ⁊ mercatoribꝰ ⁊ p̄cipue in alijs. ¶ Idē āt ē de signo Mar‑tis que ē figura militis cū lācea si sculpant̄ in lapide iracun‑diā ⁊ audaciā ꝯferēte dr̄ facē aiosos ⁊ bellatores. ¶ De Ue‑nere aūt breui sermone nihil dici posset cum de ea duo libri magni in magicis cōpositi sint: q nō tractāt nisi de imagibꝰ eꝰ. ¶ De Sole ēt ⁊ Luna plurime sūt diuersitates de q̄bus pp̄ cōpēdiū trāsimꝰ. ¶ Hydra aūt vꝫ draco sup se hn̄s vrnā ꝟsus caput ⁊ cornu aut cauda supra dorsum lapidi diuitias ꝯferētī iscriptꝰ cōferre dr̄ diuitias ⁊ sapiētiā ⁊ resistētiā ꝯtra nocumēta. ¶ Cētaurus āt iscriptꝰ hoc ē hō hn̄s leporē in si‑nistra suspēsuz cū cultello. ⁊ in dextra baculū i quo ē bestiola isfra suspēsa cū lebete dr̄ cōferre stabilē sanitatē. ⁊ pp̄ hoc di‑cūt fabule q̄ Cētaurus magister fuit Achillis: eo q̄ hūc la‑pidē in manu ferebat. ¶ Silr̄ āt ara iscripta ad modum ca‑psule claudētis sacra dr̄ dare amorē v̄ginitatis ⁊ castitatis. ¶ Cetus ēt iscriptꝰ inuenit̄ hn̄s cristatū serpētē in dorso ⁊ tu‑bāz magnā dr̄ cōferre felicitatē in terra ⁊ in mari ⁊ p̄udētiā ⁊ amabilitatē ⁊ ablata restituē. ¶ Nauis āt iscripta cū velo alto ⁊ extēso fert̄ dare securitatē in negociatiōe ⁊ quibusdam alijs. ¶ Lippus āt iscriptꝰ ꝯ v̄stutias ⁊ v̄ba isanie valere p‑hibet̄. ¶ Orion aūt hn̄s in manu falcē vel ensem iscriptꝰ gē‑me eiusdē v̄tutis cōferre dr̄ victoriā. ¶ Aq̄la aūt cū sagitta an̄ caput suū iscripta cōseruare veteres ⁊ nouos honores ac‑quirere p̄hibet̄. ¶ Silr̄ āt Aquarij signū liberare a q̄rtana dr̄. ¶ Perseus aūt in dextrā hn̄s ensem ⁊ in sinistraz caput gorgonis liberare dr̄ a fulgure ⁊ tēpestate ⁊ ab iuidoꝝ incur‑su. ¶ Ceruus āt cū venatore ⁊ canibꝰ iscriptꝰ saluat̄ dr̄ frene‑ticos ⁊ maniacos. ¶ Uenus āt cū magna veste lautū tenēs in manu iscripta cōferre dr̄ pulchritudinē ⁊ ornatū. Silr̄ āt de multis hic itroducere possemꝰ s̄z nō opꝫ quia de his alia scia est: ⁊ nō possunt hec ex p̄ncipijs p̄hicis p̄bari s̄z opꝫ ad hoc scire astronomiaz ⁊ magicam ⁊ necromanticas sciētias de quibus in alijs considerandum est.

¶ Cap. 6m. De ligaturis ⁊ suspensionibus lapidum.

Ea v̄o que ad hāc sciaz magis ptinere videtur sūt ligature lapidū ⁊ suspēsiōes: qꝛ in illis non nisi naliter ex virtutibꝰ ꝯferūt medicinā ⁊ iuua‑mē. De his igit̄ aliq̄ dicēda sūt ex Aꝝ sūpta ⁊ e Cōstabēluce ⁊ Hermete p̄his ⁊ alijs quibusdā. Zeno aūt in libro suo nālū q̄n reddēs rōnem virtuti ligaturaꝝ ⁊ suspēsionū ⁊ v̄tutū ipsaꝝ lapidū dic̄ q̄ ē virtꝰ occulta v̄sis que facit ex igne lapides: ⁊ silr̄ ex aq̄ quan‑do fundit̄ sup locū q vocat̄ bozon tunc eni coagulat̄ subito nec amplꝰ i suā mātez reuertit̄. Subiūgit āt Zeno adhuc d̄ la‑pidibꝰ dicēs: qꝛ qđ accidit igi aque ⁊ terre illđ ēt accidit aia‑libꝰ ⁊ plātis qꝛ virtute occulta matē seu tp̄is aut loci sit eoꝝ dissolō oino: aut i lapidē ꝯuersio. Hec āt v̄ba Zenonis p̄hi: qualr̄ itelligamꝰ ex habitis in p̄mo pōt intelligi. Nō enim ex igne sit lapis nisi effectiue. Uis āt virtꝰ nō ē nisi virtꝰ celi q̄ ois gn̄ata ad eē deducit ⁊ aliqđ virtutis celestis ad effectus aliq̄s mirabiles donat: quos sic̄ dūt Plato ⁊ Socrates ope‑rant̄ cū ꝯueniēter mēbris alligant̄ ⁊ in collo suspēdunt̄. Cū aūt Socrates dicat̄ icātationē fieri p q̄tuoꝛ. s. suspēsiōes vel alligatiōes reꝝ ⁊ ipetratiōes siue adiuratiōes caracteres: ⁊ imagies ⁊ demētare dicit rōnales aīas q̄ cadūt i timores ⁊ desperatiōes vel in leticias ⁊ ꝯfidētias ⁊ per hec aīe accitis mutari corpora ēt ad infirmitates chronicas vel sanitates. Nos eni nō itēdimꝰ hic nisi de ligaturis ⁊ suspēsionibꝰ lapi‑dū ⁊ quē effectū hēant s̄z p̄hos p̄cipuos. Dr̄ āt duo p̄hi s̄z q̄ narrat Cōstabēluce in libro de p̄hicis ligaturis Aꝝ. vꝫ et Diascorides q̄ si fuerit ex gagate ex kacabre onyx ⁊ in collo suspēdit̄ auget tristitias ⁊ ꝯuertit in pallorē ⁊ timorē ⁊ melā‑cholīā totū hoīez ⁊ ad egritudies ex his accitibꝰ ꝯsites. Di‑cit aūt Arist. q̄ onyx ex corallis ē ⁊ si suspēdat̄ collo ep̄lici p̄‑hibet casuz: ecōtra dicit Diascorides q̄ si fuerit ex gagate ⁊ kacabre fumigiū accelerat casuꝫ ep̄lici ⁊ excecat ip̄m. Idē Diasco. dic̄ q̄ ē lapis qdā q galadides dr̄ ⁊ dū ponit̄ ⁊ depo‑nit̄ ꝯ icēdiū ignis extiguit̄. Aꝝ. aliter dicit q̄ smaragdus col‑lo alligatꝰ ipedit epilepsiā: ⁊ aliq̄n in toto curat pp̄ qđ p̄cipit̄ nobilibꝰ vt filijs suis alligēt hmōi lapidē ne ep̄ilā icurrant. Adhuc āt Aꝝ. in lib. de lapidibꝰ dic̄ angulus magnetis cu‑iusdā ē cuiꝰ virtꝰ app̄hēdēdi ferrū est ad zoron hoc ē septen‑trionalē ⁊ hoc vtunt̄ naute: angulus v̄o aliꝰ magnetꝭ illi op‑positꝰ trahit ad aphron. i. polū meridionalē. ⁊ si approximes ferrū v̄sus angulū zoron ꝯuertit se ferrū ad zoron ⁊ si ad op‑positū anguliū approxies ꝯuertit se directe ad aphron. In eo‑dē libro adhuc asserit Arist. q̄ adamas ferrū ⁊ lapides oēs nō cōstrigit. ⁊ plūbū cōstrigit eo q̄ ē mollissimū iter metalla: adamas eni ⁊ sabotꝰ hoc hn̄t p̄priū q̄ penetrāt oēs lapides solidos ⁊ ardoꝛ corrodit eos ⁊ detegit eoꝝ splēdores. Idem

Nota ꝯ epile‑psiam.

et

Aristo. tradit q si magnetes duo vel plures subtus ꝛ supra coaptis virtutib⁹ ordinent ꝛ corp⁹ ibaret hoc ē ferro qd est in medio disponat pēdebit in aere. Itez dic Ar. q spēs magnetis sūt valde diverse: qdā enī trahit aur ꝛ alia diversa ab ea trahit argētū. ꝛ qdā cuprū qdā stānū. qdā ferrū qdaz plūbū: ꝛ qdā ab vno angulo trahit. ꝛ ad alteꝝ fugat qcqd ab opposito angulo tractū ē. ꝛ qdā trahit carnes hūanas ꝛ dicit videre hō cū q tali trahit magnete ꝛ manere apud ipz donec moriat si valde magn⁹ ē lapis ꝛ qdā trahit ossa. ꝛ qdā pilos ꝛ alia aquas ꝛ alia pisces. Dicit et q napta alba trahit ignē p quē tēplox custodes decipiūt populū vt putēt lumen de celo accēdi. Est āt napta nō lapis sz gen⁹ bituminis īuētū i Chaldea sic ēt ignis sulfuris trahit ferrū ꝛ adurit ipz mal tū. ꝛ silr lapides ꝛ modicū opat in lignis. Idē dic q est magnes q noiat olearis q trahit oleū. ꝛ lapis aceti q trahit acetū. ꝛ lapis vini q trahit vinū: ꝛ spuma illi⁹ trahit spuma vini et fex ei⁹ ad se trahit fecē quasi sit delectamētū lapidū in illis aut aia p quā moueat. Adhuc āt Diascorides ꝛ Ar. dixit eē amethistū ꝛ sardonicē lapides positos vel suspēsos super vmbilicū ebrij vel potātis vinū hz vaporem vini phibere ꝛ ebrietatē soluere ꝛ a pagiōe liberare. ¶ Ethicē vo alligatū cubito epilē solvere di epilēia ꝛ pgnātē iuuare ad partuz. Diasco. dic positū saphiꝝ ꝛ alligatū sup arteriā calorē mitigare ꝛ positū sup cor hois tollere suspicionē mitā ꝛ a pagione liberare ab estu āt isāmatū a sulfure phibet. Idē āt pbs phibet lapidez lipparitū trahere ad se bestias ꝛ reptilia oia. Dicit ēt q lapis opitistrite securitatē a bestijs pbet: ꝛ si ponat in alembico hoc ē i vase aque bulliētis cessant ampulle ebullitiōis: ꝛ q lapis endros liquescit: ꝛ qd ex eo resolvitur resiaurat eidē. Idē dic q lapis gnat⁹ ex spuma maris q etiā spuma maris vocat ligat⁹ sup corā pgnātib⁹ mulierib⁹ accelerat partū ꝛ alligat⁹ pueri collo tussim vehementē bñtis sedat tussim. Gal. aūt ꝛ Auicē. dicūt expto eē q si rube⁹ corallus sup dolentē stōchū directe 7 locū doloris sit suspēsus sedat dolorē. Hec sūt expimēta physica ꝛ a magnis viris pbata que lapides vtut ib⁹ suaꝝ formaꝝ ꝛ spērū opant. Ego aūt lapidariū Arist. expositissez nisi q nō ad me cotus liber: sed quedā ppositiones de libro excerpte devenerunt.

De corallo.

¶ Incipit Liber Tertius de Mineralibus in quo determinatur de metallis in communi.

¶ Cap. pm. Que sit libri intētio ꝛ dicendorum ordo.

¶ Tractatus pmus est de substantialibus metallorum.

Tempus autem est nūc cōsequenter de metalloꝝ naturis ingrere post lapidū investigatā nām: qa metallorū gnatio frequenter in ipsis lapidib⁹ tāq̄ lapidū substātia sit q̄si locus pprius metallice gnationis: in hoc libro sicut in pcedētibus Aristo. tractatū nō vidi nisi per excerpta quedā que diligenter quesivi per diversas mūdi regiones. Dicaz igit rōnabiliꝰ aut ea que a pbis sunt tradita aut ea que expectus suz. Exul enī aliqū factus fui lōge vadēs ad loca metallica vt experiri possez nās metalloꝝ. Hac etiā de cā quesivi in alchimicis trāsmutatiōes metallorū vt ex his inotesceret aliquaten⁹ eoꝝ nā ꝛ accitia eoꝝ ppria. Est aūt optimū genus hui⁹ inqsitiōis ꝛ certissimū: qa tūc p cām vniuscuiusq rei ppriā res cognoscit ꝛ de accītib⁹ ei⁹ minime dubitat nec est difficile hoc cognoscere sicut nec de lapidib⁹ scia difficulter investigat: qa cause eoꝝ sūt manifeste et corpora eoꝝ nō sūt diversa: sz homogenea pet totū: ꝛ nō sic alia corpora que pp sui diversitatē per anathomiā nō in toto pnt investigari ꝛ sciri. Post lapidū aūt cognitionem ponimus tractatū de metallis qa sic diximus lapis semp fere invenit locus gnatiōis eē metalloꝝ. Ego enī ipse auꝝ puꝝ in venū vidi in lapide durissimo ꝛ auꝝ vidi imixtum substa lapidis: ꝛ silr argētū ego ipse inveni imixtū in lapide ꝛ puꝝ in alio lapide q̄si esset vena currēs per lapidē distincta a substa lapidis. Silr aūt expertus suz de ferro ꝛ ere ꝛ stāno ꝛ plūbo sz hec a substa lapidis nō vidi distincta sz ab expertis in talib⁹ p certo didici: q frequēter distincta a substa lapidis inveniant sic invenitur auri grana iter arenas. ¶ De trāsmutatiōe aūt hoꝝ corpoꝝ ꝛ mutatiōe vnius in aliud nō est phici determinare sz artis que vocat alchimia. Silr aūt in qb⁹ locis ꝛ mōtibus hec inveniant ꝛ qb⁹ id icijs partiz est scie nālis: ꝛ partim e scie magice. que vocat de invētiōe thesauroꝝ. Signa q̄ qbus hec loca gnatiōis metalloꝝ dignoscunt inferius ponemus: ꝛ de illo mō inventiōis istoꝝ corpoꝝ magis cōtitemur: e o q scia illa nō demōstratiōib⁹ sz qbusdā occultis ꝛ divinis nitit experimētis. Sicut aūt pcessimus in libro de naturis lapidū: ita pcedemus ꝛ hic pmo in cōi querētes quecūq de nā metalloꝝ videbunt esse ingrenda: ꝛ in hoc cōplebimus librū tertiū mineraliū nroꝝ. In q̄rto enī queremus de metallis in spāli fm oēs septez spēs ipsoꝝ: ꝛ in hoc cōplebimus sciam de mineralib⁹ que sunt pma homogenea mixta inter corpora nālia sicut diximus in fine metheoroꝝ. Tādem autem loquemur de medioꝝ natura ꝛ cōplebimus in eis totā istius scie de mineralib⁹ intētionē. Nō enim dubiū est lapidū nāz minus distare ab elementis q̄ naturaz metalloꝝ. ppter qd sit facilioris cōmixtionis ꝛ prima eoꝝ mā videnť esse elemēta a se invicez aliqd passa. sed nō sic est in metallis sed quēadmodū in aialium corporibus pcedere humoꝝ temperantiam opz in materia ita ante formas metalloꝝ cōtēperātias opz preexistere sulfuris ꝛ argenti vivi ꝛ depuratione istorum ꝛ forte salis ꝛ auripigmenti ꝛ aluminis ꝛ quorūdā aliorū. Hac igit rōne potissime scia lapidū metalloꝝ pcedit scientiā ꝛ talē ordinē nature ēt nos seq cōgruū esse videtur.

¶ Cap. 2m. De propria materia metallorum.

PEr artem aūt que iaz in metheoris tradita ē scimus q oium liquabiliuz prima materia est aqua: omne enī liquabile quādiu liquatuz est querit terminū alienū nō quiescens inter terminos pprios: hanc rōnem humidi diximus in scdo libro pigeneseos. ¶ Cū igitur omne liqbile nō ob aliam cām sit liquabile nisi qa humidū qd erat ligatum in ipso solutū est ꝛ redactum ad actuz pprium ꝛ virtutem: hec cognitio que est fm nomē cum dicit humiduz liquidum ad qd per demōstrationem dicit liquefactum non enī potest esse quin omne fluens ꝛ querēs terminū continentis extrinsecus causet a cā vna vz illa cui essentialr ꝛ pmo cōvenit termino alieno ꝛ nō pprio cōtineri: hoc autem est humidū sicut alibi est determinatum. Oia igit liquefactibilia sunt fluentia abūdāte humido aqueo incorporato qd est in ipsis. Amplius aūt quecūq cōgelant a frigido ostendimus eē aquea in mā sua prima in scdo metheoroꝝ. Nō autez dubiū est metallica cōgelari frigido aque: igit humor erit oium hoꝝ mā. Propter qd ēt Aristo. peripatheticoꝝ princeps in q̄nto metaphysice. dicit oium liquabiliū māz eē vnā que est aqua. Scimus ex his que in metheoricis pbata sūt aqueū humiduz esse de facili evaporatiuū. Indicāt etiā experimēta alchimica. q̄si si aqua vel ea que simplr aque ahbent hūiditatez sive nālem ꝛ ppriā: sive alienā ꝛ infusam in alembico supposito lēto igne vaporāt per modicū ignē ꝛ operationē ꝛ distillat ex eis aq ꝛ arida ipsa remanent. Metallica aūt videmus oia suas etiā in magnis ignib⁹ retinere humiditates. Opz igit humiditates nāles metalloꝝ non esse simplr aque sed aliqd passe ab elemētis alijs. Si autē consideremus eas hūiditates que difficile separant ab his q̄bus sunt nāles non invenimus aliq̄s nisi vnctuosas ꝛ viscosas: qa sicut in metheoris determinatū est haꝝ partes cōnectunť sicut catene. ꝛ vna eaꝝ de facili evelli nō potest. cū ergo etiā magna adustione de metallis humiditates eoꝝ non evellant ex eis opz ipsas esse vnctuosas. Signū aūt hui⁹ est oēm radicalem humiditatem in qua calor nālis aialium calescit esse vnctuosaz qd pculdubio sapiens nō pvideret nā nisi qa difficulter separabilis est ꝛ difficulter siccabilis natura enī desiderat permanere in eē diu ꝛ in individuo ꝛ perpetuo in specie: ꝛ ideo in alimētum caloris vitalis huiusmodi ordinavit humidū. Cū igit silr in calore liquāte metalla huiusmodi inseparabile videat humidū erit absq dubio humidū illud qd est metalloꝝ mā vnctuosum. Sed adhuc videmus vnctuosum in oleo ꝛ in omni pingui eē de facili isāmabile ꝛ adustivum eoꝝ qbus cognatū est. ¶ Et videmus q ignis nō recedit ab ipsis donec ꝯsumant sicut videmus in oleo lāpadis ꝛ in hūido radicali ethicoꝝ: nihil mī omnino tale videmus in hūido metalloꝝ: videbit igit alicui nō eē forte humidū vnctuosaz mā metalloꝝ. Nos autē ad oia hmōi

objecta

Lapis fere semp invenit loc⁹ generatiōis metallorum.

Duplex ē vnctuositas.

obiecta excusamur per hoc q̄ꝺ diximus ī quarto metheoro/rum nostrorum: q̄m videlicet duplex est vnctuositas in multis reb⁹: quarū vna est quasi extrinseca subtilis valde nihil feculenti vel cremabile hn̄s admixtū: et hec nō est īflamabilis et intri/seca rei retēta in radicib⁹ rei ne per ignē possit euelli et epo/rari: et nos dedimus de hoc exēplū in liquore qui eliquat ex vino in quo vna est vnctuositas superna aſēs inflāmabilis et facile astringibilis et q̄si accidētalis. Altera cōmixta toti sub/stātie liquoris ipsi⁹ nō separabilis ex ipsa sub̄a liquoris nisi per defectionē substantie: et hec nō est cremabilis idē etiam est in oib⁹ que pfert nā. Signum aūt huius est q̄ videmus in arte alchimie fieri que inter omnes artes nature nāz imi/tatur. hec eni cum vidit nullo mō melior fieri citrinuz elixir q̄ per sulfur: in sulfure aūt vidit vnctuositatem vitiuā vehe/menter ita vt oia metalla adurat et adurendo denigret sup que liquefacta pijcit: precipit lauari acutis lotaris et deco/qui sulfur ita diu donec ab ipso decocto aq̄ nō citrina egre/diat: et sublimari lotur as has donec tota vnctuositas ab eo cremabilis egrediat eo q̄ tunc tm̄ subtile vnctuosuz manet q̄ꝺ sustinet ignē et nō cremat ab igne. Opz igit̄ simile vnctuo/sum humidū abūdare in metallorum materijs que a nā pdu/cunt: et hoc esse cām ductibilitatis et liquabilitatis eorum: et hoc expsse dicunt auctores Auicēna et Hermes et multi alij peritissimi in naturis metallorum. Adhuc aūt in oibus metal/lorum generibus videmus q̄ liquefacta nō reddūt humida in/fundēdo ea super que fundunt: neqz quiescunt in superficie vna: neqz oino dilatant in ipsa. sicut videmus fere oē humi/dū aqueū vnctuosuz sicut aquā vinū ceruisiam oleū: oia eniz hec superfusa super lapidē terrā vel lignuz quādo planā iue/niunt superficiē infundēdo superficiē humefaciūt eā et dila/tant in ipsa metalla aūt liquefacta nihil horum faciūt neqz adhererent tāgentib⁹: neqz diffundunt in toto sed poti⁹ et cō/stam fm aliqd et deficiunt fm aliqd. Opz igit̄ q̄ humidū sub/tile vnctuosum nō sit solum mā eorum: sed perfecte mixtū cum terrestri subtili q̄ꝺ nō sinit ipm adherere tāgenti neqz in to/to desuere sed q̄si per globulos constat: ex eo q̄ vbiqz in ipo terrestre subtile apphendit et quasi glutiēdo tenet humiduz et terminat ipm ad hoc q̄ non sinit ipsuz adherere alij q̄ si/bi: et humidū vbiqz sic extra seipm educit siccū terreū q̄ꝺ flu/it et currit in superficie plana: si eni eēt nō vbiqz pfectum ab humido siccū terreū pfecto in igne liquante cōbureret et effi/ceret scabrosuz sicut oē siccū terrestre q̄ꝺ non cooptū hūido inuenit ignis in ferro adurit ipm et facit scabrosum: idē aūt ē fere in metallis oib⁹. ¶ Opz igit̄ primā mām esse metallo/rū humidū vnctuosum subtile q̄ꝺ est incorporatuz terrestri subtili fortiter cōmixto ita q̄ plurimū vtriusqz non tm̄ cum plurimo vtriusqz sed etiam in plurimo vtriusqz.

¶ Cap. 3m. Et est correlarium precedentium quare lapis nō producitur neqz liquatur sicut metalla.

Ex quo viterius facile q̄ꝺ determinat qua qceri cōsuenit q̄re lapis nō liquat: sed est metalluz. Adhuc aūt lapis cōminuit et calcinat q̄ꝺ nō fit metallo oino sed per solū ignē. Malus eni faci/le pz solutio: lapis eni terre est magis: neqz hz humidū vbiqz ptegēs terreū: neqz hz humidū sic vnctuosuz sicut metalla et ideo cū igne opthetico ponitur euanescit humidū aqueū et lapis redigit̄ in calcē: et cū siccuz in lapide vicerit humidū oino est lapis cōminuibilis cū e(contra) in metallis humidū vincat siccū et metallū liquabit̄. Eadez aūt cā est q̄re lapis nō est pducibilis malleis sz metalla mal/leis pducunt: pfecto eni metalla hūt vnctuosaz humidita/tē abūdantem fortissime sicut enis ligaturis siccū tenet ptes terreas cū qz i ictu mallei de situ suo expellit̄ pars aquea cu/ius semp est cedere tāgēti vt diximus in pigenescos et i me/theoris violēter et iseparabilr siccū trahit terrea et sic ptinua pducit̄: et nō diuidit̄ pp viscositatē et optimaz et fortissimam pmixtionē terrenorum cū vnctuosis aqueis. In lapide aūt pre/ualet siccū q̄ꝺ tāgenti resistit et nō cedit in seipz: et cū effectus siccū sit scindi ad ictū mallei is se cedere nō valēs dissilit et cō/minuit̄. Terrestre aūt natās et absorptū in hūido in mā me/tallorum est subtile valde nō corruptū neqz exhsiccum in toto ab hūido sicut facit frigus extremū sz poti⁹ q̄si digestū pepanū: et nō coctū optheſi neqz assatuz optheſi vt tradidit Auer. est eni hūiditas sibi frigida ppria et nō aliena: et iō in ipsa deco/ctū et digestū: sibi cōnāle factū: ita q̄ siccū currit et fluit cum hūido et humidū retinet cū sicco terreo sic eni in tali ceruices fm Empe. capita colligant Germanorum. Si aūt eēt optheſi digestū vt nōnulli iperiti tradūt alchimistarum eēt pculdubio intra et extra hūidū et nō totū a toto traheret hūido: Itiū ag/tē eēt si optheſi eēt digestū vt q̄dā alij pter rōnē dixerūt tunc eni extra nō esset apphensuz ab humido sed derelictū et intri/secū sui paucam haberet humiditatem. Huius aūt signuz est quoniā ea que non plene digesta sunt. sz molinsim quā/dam passa aut scabrosa inueniuntur vt ferrum et ea aut icō/pleta vt plumbū: aut balbutientem habentia sunt cōmixtio/nem vt stānū. Hec aūt in sequentibus erunt manifesta.

¶ Cap. 4m. De sententijs antiquorum et de materia metallorum.

Hoc aūt q̄ꝺ Aui. tradidit tā in phicis q̄ i alchi/mia sua epl'a quā scribit ad Hazez phz. his q̄ hic dixi nō est ꝯtrariū. Dicit eni in vtroqz istorum li/brorum argentū viuū et sulfur eē oium māz metal/lorum. Hūidū eni de quo loquuti sumus sic dixi/mus terreo admixtū est mā argēti viui prima et sub̄a vnctuositatis quā descripsim⁹ ē ppria et eētialia mā sulfuris. Hermes aūt et q̄dā aliorum dicere vident̄ metalla ex oib⁹ eētiis cōstitui q̄ꝺ pculdubio negādū nō ē sz tn̄ ex: mā non determinat̄ ex his que aliq̄ mō sūt in eis sz poti⁹ ex his que in ipsis abūdant. Sz pre oib⁹ mirabilis et derisibilis est snia quā quidā in alchimicis Democrito attribuunt: q̄ vz calx et lixiuiū sūt mā metallorum. si eni calx eēt mā cū ipa sit cō/busta aq̄ pmixta sibi aresieret sic i cemēto: et rediret ad duri/tiē lapidis metallū et cōminuibile et nō liq̄bile efficeret̄. Am/pli⁹ aūt igne supposito pculdubio metallū idurarēt et non li/quesceret sic videm⁹ de cemēto. Si aūt lixiuiū vocat aquam acutā sicut alchimici exponūt remouentē a calce salsedinē et acredinē que ē ex cōbustiōe sic docēt alchimici i loturis sa/lis: et hec aq̄ sit mā metallorum: adhuc icōuenienter dictū est: q̄a calx ē sub̄a terrestris: sz p ea que in metheoricis tradita sūt scim⁹ q̄ oē terrestre cōbustū ꝯctos et cōstrictos hz poros: ta/lis aūt calx existēs ipedit igressuz aque ad iteriora calcis: nō ergo vnq̄ hū et fortiter cōglutinat̄ pp q̄ꝺ et cemētū de facili p ignē euanescēte hūido farinat̄ et cadit de muro. Nō ē ꝯuenti/ens ē dctū Democriti de mā metallorum: deceptus aūt fuit si/gno nō sufficiēti: vidit eni q̄ elixir ad lunā melt⁹ hoc ē ad ar/gētū habuit radicē in qua recipit̄ calx et cerusa: et pp hoc ere/didit aliqd sic eē in physica mā et nāli corporum metallorum hoc aūt nō est necesse: multis eni idiget ars q̄b⁹ nō idiget nā: ars aūt nō idiget calce et cerusa nisi ad idurādū et colorāduz hoc aūt in ppria mā operat̄ nā sola digestiōe. Nos eni ostēdim⁹ in metheoris oēm digestionē et coctionē facere ꝯstare et ispis/sare digesta et decocta et pter hoc q̄ aliqd extrisec⁹ apponat̄ his que decoquunt̄. ¶ Gilgil aūt q̄daz ex Arabia espalensis que nūc Hispanis reddita ē in secretis suis pbare videt̄ ci/nerē ifusuz eē māz metallorum persuadēs hoc rōne debili: q̄m non videmus q̄ p assationē forte calidi et sicci cinis liquat̄ i vitruz: qui ꝯgelat̄ frigido et liquat̄ calido sicco sic metallum. Videbit̄ ḡ q̄ eorum mā ē vna: q̄a eni vn⁹ ē modus ꝯgelatio/nis et vnus modus liquefactiōis eorum mā videt̄ esse vna fm nāz sic tradit̄ in scia metheororum vt dicē. Amplius aūt terre/stre nō videm⁹ subtiliari et diuidi et pmisceri cū hūido nisi p maximā vim ignis subtiliātis et diuidētis ipz et eleuātis ipz in hūidū vt illi pmisceat̄: sic aūt se hz terrestre q̄ꝺ ē incinera/tū is metallorum humidis: q̄re videt̄ illi q̄ cinis terrestris sit ppria mā metallorum: pp hoc inq̄t mergunt̄ sub aq̄ oia metal/la: q̄ꝺ nō facerēt vt ait si i ipsis abūdaret hūidū vnctuosum vt dctū est. Adhuc queciiqz hūt vnctuosaz hūiditatē. vt inq̄t Gilgil sūt cremabilia sic ligna: nullū aūt oino metallorum cre/mabile et iflāmabile ē: et iō vnctuosaz nō videt̄ hr̄e hūiditatē p mā. Hūt igit̄ cinerē terrestre ifusuz hūido aqueo vt asse/rit. ¶ Hec aūt icōuenienter et stulte dicta sūt: q̄m ipse Gilgil mechanicus et nō phus fuit sz de mechanica alchimia presu/mēs psumpsit metiri de phicis. Q: aūt falsum dicat pz p ea que in metheoris de cinere dicta sūt: ibi eni dctū ē q̄ p aquā infusaz nō includit̄ eo q̄ hz poros patulos vbiqz emittētes aque hūide ꝯceptū: si igit̄ cinis eēt mā metallorum nūq̄ p ali/q̄ꝺ hūidū cōglutinaret̄ in ipsis. Adhuc aūt p opatiōes ignis in cinerib⁹ videm⁹ hūiduz q̄ꝺ distillat p cineres effici citri/nū vel rubeū: si igit̄ cinis eēt ppria mā metallorum aqz colora/

Rōnes Gil/gil tenēns ma/teriā metallo/rū eē cinerem infusum.

Impugnatio eiusdem.

Solo ad rõnes cius.

ret in citrinuz colorez vel rubeū qḋ nos oculata fide pbam⁹ esse falsuz. ¶ Sz tūc negamus māin que itrat in eē vitri esse cinerē sz potı⁹ būidū illḋ purissimū qḋ erat radicale ⁊ itrīsecū ei qḋ icineratū est: qḋ pp vi3 ignis icinerātis extrahi non poterat: sz fuit p ignē fortissimū in camino cōfricatū. ⁊ hoc ē būidū passaz a sicco vehementissime sicͭ dixim⁹ i scīa libri de lapidib⁹: hec igiẗ mā liq̇bilis ⁊ mā pma ⁊ remota vna cōis huiusmodi vz būidū. Et si aliquis dicat ꝙ cōmisceri nō pt nisi diuidat: dicendū ꝙ hīs dimissis nō eē icineratio sz cōmixtio que est cōmiscibiliū alteratoꝝ vnio ita ꝙ minimum terrei est cū minimo aquei ⁊ ecōuerso ⁊ plurimū vni⁹ cū plurimo alteri⁹ ita tñ ꝙ neutrū a suis gñis particulis separat: nunq̄ eni inueniẗ ps terrea separata ab alia terrea: vel aq̄ separata ab alia aq̄: sz ita est pl'imū vni⁹ cū minimo ⁊ plimo alteri⁹: qḋ nequaq̄ vt la diri altecutra separeẗ a suis homogeneis ⁊ hec Virgil ignorauit. Qḋ āt dic mergi metallū nō ē sufficiēs. cā aūt hui⁹ nō ē vltra modū in eis abūdare siccum terreū ciner: sz poti⁹ q̄a hñt terreū icorporatū būido claudentis poros aerē retinentib⁹ p būiduz: ⁊ idō ia submergunt in aq̄ nec est cōueniens de humiditate vnctuosa cremabili: quā nos in physicis ostendimus vnctiōez oleagineā eē separatā a mā tali ⁊ remansisse subtilez būiditatez cremabilem. Hec igitur sub compendio dicta sint de materia metallorum.

¶ Cap. 5m. De causa efficiente ⁊ gñatione metalloꝝ in cōi.

Ad hūc aūt modū loquemur de efficiente in superficie eni ɔsiderādo videẗ ad oia metalla ad spēz ⁊ cōplemētū deducē frigiditas p eā eni cōstāt ⁊ ɔgelanẗ: coagulatio aūt ⁊ ɔstātia ipsoruz videẗ dare eē eisdē cū liquefactio sit ipoꝝ dissolutio ⁊ corruptio cui⁹ signū ē ꝙ i liquefactiōe in plib⁹ eoꝝ aut oib⁹ aliq̇d a suba ipsoꝝ separeẗ. Nihil aūt oino deperdiẗ de ipsis p ɔgelatiōez pp qḋ ⁊ plurimi dicti sūt sola frigiditatez ɔgelātē cām esse gñatiuā in metallis. Amplı⁹ in his que vite accipiūt spēm ⁊ formā nō est ibi aliquid terminās māin ad formā ⁊ ɔuertens nisi calidu: videbiẗ ḡ sic esse ēt in metallis: hec aūt maria videẗ ex hoc ꝙ metalla spēs suas retinēt sine sint liq̇da siue sint coagulata. si aūt frigiditas daret spēz nō hērent spēm nisi qñ essent coagulata vel ɔgelata: videẗ ḡ frigiditas nō esse cā gñatiōis metallorum. Adhuc adt ɔgelatio ⁊ coagulatio sūt spēs māles que multꝭ nō equoce accidūt que tñ ⁊ diuersaꝝ sūt formaꝝ i spē ⁊ diuerse nature nulla autē forma subalis hoc mō ɔuenit diuersis. Ex his igiẗ ⁊ hmōi ɔstat ꝙ absq̄ dubio frigidū nō dat spēz metallis q̄dā tñ pbi credūt nō pfundātes cogitatiōes suas in naturis metalloꝝ. Cū aūt mā oiuz metalloꝝ sit būidū qḋ in se hz terreū subtile digestū qḋ tum aduriẗ odore fragrat sulfuris nō oino fetidi. Sulfur aūt nō gñaẗ nisi per calidu: opz ꝙ calidū digerēs ⁊ ɔuertens terreū ⁊ aqueū ⁊ pmiscens ea sit cā transmutās māin calidū igiẗ erit cā gnōnis metalloꝝ. Amplius aūt habitū ē in metheoris ꝙ illḋ qḋ inspissat fluidū ⁊ ɔstare facit est calidū digerēs: ɔstat adt ꝙ cū cā prima hoꝝ que vocam⁹ metalla sit aq̄ terreuz hñs admixtū aliqd facit eaz ɔstare ⁊ ispissare ad mixtiōez metalli hoc autez vt pz calidū est ex dictis. Opz igiẗ calidū esse cāz gnōnis metalloꝝ. Adhuc aūt nos sepe in añhabitis libris ondimus ꝙ cā cōmixtiōis est calidū fm pprios eni mot⁹ elītū fugaceꝭ aliud elītuz: lz eni aq̄ descēdat per se tñ ascēdit a terra ⁊ terra descendit ab aq̄. Cū igiẗ frigiditas nō moueat terraz in aquā vt cōprehendaẗ ⁊ ɔtineaẗ in ea. s. calitas opz ꝙ calidū sit cā gnōnis metalloꝝ. ¶ Sz vlterius ɔsiderādo videbitur nō solū calidum esse cā gnōnis hoꝝ quī sicͭ in libro de gnōne lapidū dcm est absq̄ dubio si solū calidum esset cā ɔtinue ageret absq̄ humidi nālis desiccatiōe ⁊ terrei icineratiōe. nos aūt videmus ꝙ fiat ad spēz ⁊ formā metalli opz igiẗ ꝙ ipm calidu3 sit sicͭ instrm directuz ad finez qui est metalli forma: ⁊ ne rectā in opatiōe deuiet. Adhuc aūt inenimus inētas eē artes plimas vt quelibet eaꝝ ad finez ducat opatiōez p istrz factuz: sic studēt coq̄ in elixando ⁊ assando ⁊ oēs alij q̄ per aliā digestiōez nitunẗ ɔuertere mās. Sicͭ igiẗ opz ꝙ sit i mā que in operib⁹ suis oī arte certior est ⁊ directior: sicͭ est i oib⁹ alijs: ita pculdubio virt⁹ formatiua eē in mā ⁊ stellis ⁊ celo indita que ad spēz dirigit calidū digerens māin metalli: sicͭ eni ⁊ in alijs dcm est calidu3 hoc hz rectitudinē ⁊ virtutē formalē ex itellecta mouente: ⁊ efficaciā ex vtute lumis ⁊ calidi qḋ causaẗ ex lumie stellaꝝ ⁊ orbis ⁊ virtutez segregandi homogenea ab ethereogeneis per vtutē ignis. Hec eni tria necessaria sunt vbi mā ad specificatā formā deduciẗ opz enim ꝙ ibi icōuenietia ɔsumanẗ calido ignis digerentis cū digestio sit cōpletio a nāli ⁊ pprio calore ex ɔiacentib⁹ passiōib⁹. Remotis aūt his a mā opz adhuc ꝙ mā termineẗ ⁊ cōpleaẗ ad spēm: ⁊ hoc facit calidū terminās qḋ nullo mō dōt habere vtutez terminādi nisi p virtutē ei⁹ q est termin⁹. eā autez forma termin⁹: opz igiẗ ꝙ vtus formalis dirigat ⁊ informet ipm calidū terminās: forma aūt hec nō est forma q iduciẗ i mām. Opz igiẗ ꝙ sit forma pni efficientis qḋ dat formas in tota spē nāli. Hic aūt est motor orbis formas nāles explicās per motū celi ⁊ q̄litates elītoꝝ: sicut artifer explicat formas artis securi ⁊ malleo pp qḋ dicit Aristo. ꝙ in opē nāe est sicut in arte. vbi domus est ex domo ⁊ sanitas ex sanitate ea que in calidis ⁊ frigidis ex ea que est in anima medici. Hec igitur est causa generatiua metallorum propria.

¶ Cap. 6m. De forma essentiali metallorum.

Forma aūt essentialis in oibus dat eē ⁊ videẗ in metallicis aliḋ eē a coagulatiōe pp hoc qḋ hic vt dixim⁹ etiā liquefacta nñ ex ⁊ spēm retinent. Auꝝ eni liq̄dū est auꝝ ⁊ sicͭ argētū ⁊ alia metalla ⁊ hāc formaz ꝑcipue in metallis videri pportiōez: q̄dā aūt ꝙ i terre ɔsequtur eē dñt. In quibusdā eni alchimicis libris q̄ Platoni iscribunẗ nūerus vel pportio nūeri vocaẗ forma metallica q̄ꝝ pportione: in virtutib⁹ posuit ɔstituentiuz elītoꝝ: eo ꝙ ipse oia hec gñaẗ pportiōe vtutis terre cū celesti. Est aūt virtus terrea frigida sicca: vtus aūt celestis sz narratiōez 7. planetaꝝ vt dixit. Si ḡ plus fuerit vtutis terree quo ad tres vtutes ipsius q̄ planetaꝝ in imissiōe lumis ⁊ nobilitatis obtinebit fuscuz et pōderosuz ⁊ frigidū sicͭ plūbuz ē. Si aūt plus fuerit vtutꝭ celestis: min⁹ aūt de potētijs terre erit fulgens valde incorruptiōi appropinquās solidum: ⁊ q̄a solidum iō necio graue ⁊ quo ad hoc ⁊ ecōuerso diciẗ pportio cōstituens auri spēm. Ad hunc aūt moduz ēt alia dicit formari pp qḋ ēt septē genera metalloꝝ septez planetaꝝ noīb⁹ vocauerunt dicentes Saturnū plūbuz. Jouē autē stānuz. Martem aūt ferrum: ⁊ Solem aurum: Venerem es Mercurium vo argentum viuuz: ⁊ Lunā argentum: asserentes ꝙ pp diuersos nūeros sue cōpōnis cōplexiōez acq̄runt. 7. planetaꝝ. Hermes autez hmōi auctor videẗ esse sme: lz Plato postea fuerit hūc i opinione imitat⁹. Hoc adt ab his alchimici videnẗ accepisse: asserentes lapides ꝑciosos stellaꝝ ⁊ imaginū hie vtutem. 7. autē gña metalloꝝ formas hie fm. 7. planetas iferioꝝ orbium ⁊ sic vtutes celoꝝ pmo in terra resultare ⁊ q̄si stellas secūdas facere. In testimoniū aūt hui⁹ assertiōis iduūnt qḋ ⁊ vex eū ꝙ orbis mouet terrā ⁊ hanc eē cām diuersitatis figuraꝝ in gñatis i terra ⁊ multitudis que gñaẗ in eadē poti⁹ q̄ in alio elīto. Hāc opiōnez pater Hermes trimegisti⁹ approbare videẗ q dicͭ terrā eē matrē metalloꝝ. ⁊ celū patrez ⁊ ipregnari terrā ad hoc i mōtib⁹ cāpestrib⁹ ⁊ planis ⁊ in aq̄s ⁊ ceteris oib⁹ locis. nos aūt hāc opiōnez sic itelligim⁹ ꝙ pportio pncipioꝝ virtutū vz agentiū ⁊ patiētiū sit dispō ad formā subalez: sicͭ ⁊ i oib⁹ alijs ⁊ ꝙ forma ē quā dant pma formalis ⁊ agentia fm⁹ que pma sūt agentia tanq̄ vtus formatiua in mā sicͭ nos diximus i scīa lapiduz. Qꝫ aūt gña metalloꝝ sint mag̃ attributa planetis q̄ alijs stellis iō dcm est q̄a cū lapides sint stabilis esse ⁊ forme coagulatiōis attribuunẗ stellis fixis ⁊ imagib⁹ stellaꝝ fixaꝝ que ppetuo suos retinēt sit⁹ ⁊ figuras: sitū aūt voco nō illū q ē positio stelle in loco orbis. q̄s illū mutat oīs stella. sz poti⁹ quē hz in imagīe ad aliā stellaz: sicͭ. v. g. ꝙ in vna linea fm eq̄lez in oī tpe distātiam inueniunẗ due stelle iucide que sūt in cornu arietis: cū ea que vocaẗ pe nu psei ⁊ sic de alijs stellis q̄ aīr imaginea celi corrūperentur: sic inueniunẗ in vna dispōne ⁊ figura lapides q̄diu sūt. sz metalla q̄si erraticū hñt motum nūc liq̄da ⁊ mō coagulata ⁊ cū liq̄dū sit mā eoꝝ ⁊ liq̄dū sit errātis mot⁹: videbiẗ i gñe cōuenire in planetis ⁊ vtutes planetaꝝ isluere elītoꝝ vtutib⁹ dare spēm: ⁊ hec vtutes sic cāte ⁊ isluere formāt ad spēz ⁊ quenīūt cū formis metalloꝝ: sic formatiua que ē i semie aialiuz ɔuenit in suba cū forma que iduciẗ p gnōnē: ⁊ sic forma artꝭ ɔuenit cū artificiato: ⁊ hoc mō vex est qḋ dñt Platonici: hoc eni mō pma cā fecit semētē formaꝝ ⁊ spērū oium ⁊ tradidit

Hō de noīb⁹ metalloꝝ fm alchimicos.

cū stellis

cū stellis fixis ⁊ planetis exequendā vt dī in Timeo. Et hec causa est cū q̄re inf planetar nōēr ⁊ ppzietates spēs metallorū accipiunt. Scim⁹ enī ex traditis i pma p̄hia ab Ar. q̄ oīs gñatio est ex cõuenientib⁹: lz nō oīno cõueniēs sit fm idea ⁊ formā ⁊ rōnez: ⁊ hoc mō ēt oīs gñatio equoca ad vniuocā hz reduci. Qd̄ aūt Auicē. dicere videt̄ q̄ aliqā vis terrea dat huiusmodi formas. ⁊ qdaz attribuūt hoc dcm̄ falso Ar. nō itelligit̄ q̄ vis terrea est que fit fm solius terre potentias: operās est enī ex alijs scimus enī q̄ id qd̄ dat formā cõuenit cū ipsa: ⁊ itā q̄ Ar. dic̄ aīaz esse in semie sicut artificē in artificiato: sz vis terrea vocat̄ a ph̄o vis terre in loco gñōnis metallor. Hec aūt hz in se v̄tutes celestes p modū quē diximus: lz enī forte ɔcedendū videret̄ q̄ vis terre que ē frigida ⁊ sicco operās alio mō īspissaret hūidū igrossando ipm ad nām et cõformitatez terre: tn̄ nullo mō potest sicci ⁊ frigidaz dici cā fortis ⁊ tenacis pmixtiōis q̄lez nouimus esse in metallorum materijs. Adhuc aūt vis terrea hoc mō dicta nō ɔuenit nisi cū spē ⁊ forma terre: nō igit̄ daret illā formaz que est elementi: eo q̄ iā ɔstitit ⁊ supponit̄ oēz gñōnē esse ex ɔuenienti ēt causa que est equoca sicut est oīs gñatio lapidū ⁊ metallor in qbus neq̄ lapis ex lapide neq̄ metallū ex metallo vnq̄ gñat̄: ⁊ si hoc dicat̄ q̄ vnus solus lapis ɔcipit aliū: tn̄ nō itelligit̄ q̄ de pte sui semīs gñet̄. sz potius de alia mā quecunq̄ sic illa: nisi forte sicut mediū iter lapidē ⁊ plātaz: sicut multa media inter plātā ⁊ aīal inueniunt̄: sicut spōgia ⁊ stincus ⁊ huiusmodi.

¶Cap. 7m. De opinione Callisthenis dicentis esse formaz tm̄ vnam.

Experimēta aūt alchimicor graues duas nobis hic igerūt dubitatiōes. Videnf enī illi dicē q̄ sola auri spēs est forma metallor: ⁊ oē metallū aliud ēē icõpletū. Adhuc ⁊ ī vis ēē ad auri spēm sicut res icõpleta que ē via ad pfectionez: pp qd̄ dn̄t egra ēē metalla que in māz nō hn̄t formaz auri: ⁊ studuerūt ad medicinā quā elixir vocāt p q̄ dā egritudies metallor in cõmixtiōe ⁊ cõmixtis materie metallorū remouēt: ⁊ sic dn̄t se educere illā formaz auri ⁊ spēz: ⁊ ad hoc īuenisēt multos modos ⁊ diuersos qb⁹ illud elixir cõponit̄ ⁊ tēperat̄ vt penetret ⁊ aduratur: ⁊ in igne maneat ⁊ coloret ⁊ asferat ɔsolidatiōez ⁊ pōdus. Opz igit̄ hic nos querere d̄ his. Si enī ē ver qd̄ hic dn̄t absq̄ dubio nō erit nisi vna species metallor ⁊ alia sūt multiplicē passa ab illor sicut abutimi ser⁹ nature q̄ spēi figurā ppzie nōdū acceperunt. Scdm̄ hoc ēt si ⁊ hoc ver ⁊ pbatū īuenit̄ nō opz nos laborare ad hoc: vtrū spēs in alchimicis pmutent̄ vel remaneāt eo q̄ fm hoc nullas prorsus hn̄t spēs nisi soli⁹ auri qū alchimia non pmutat. Callisthenes enī pcipuus in hac sn̄ia dic̄ alchimiā eē sciam que iferioriib⁹ metallis nobilitatem attribuit supior. Propter hāc q̄ōnez debite discutiēdā plurimos īsperi libros alchimicos ⁊ īueni libros illos absq̄ sigillo ⁊ pbatiōe tn̄ expertis initi ⁊ celate itentiōez eor p v̄ba metaphorica que nūq̄ fuit ɔsuetudo p̄hie. Solus aūt Auic. videt̄ tangere rōnes ⁊ Rasis valde paucas ad solonez dicte q̄ōnis nos in aliq̄ illuminātes. Ad hoc aūt q̄ sola auri spēs sit metallor forma sic rōcinat̄ q̄ eor que eadē hn̄t elīta prima ⁊ vnū cõmixtionis modū videt̄ eē vna forma tn̄ eo q̄ sicut dic̄ Plato q̄ fm meritū materie forme dant̄: ⁊ sicut pus diximus gñōnē fieri ex ɔuenienti nec pt ex eisdē ⁊ vno mō cõmixtū pluribus sz spēz differētib⁹ eē ɔueniēs. Est aūt oīuz metallor cõmixtio ex subtili terreo sulfureo ⁊ ex radicali aqueo. cui⁹ oleū separatū est ab eo: ⁊ sup̄flua hūiditas aquea sicut cõstat et p̄dictis. Videt̄ ḡ vna tm̄ esse spēs isti rn̄dens per ɔuenientiā. ¶Amplius expīnz est q̄ per elixir es redit ad argentū ⁊ plumbaz ad aur ⁊ sic ferrū ad argentuz. Videt̄ ḡ q̄ sint in mā idē: ⁊ per ɔn̄s hēt formā vnā que est sicut cõplens mālia p̄cedētia. Ampli⁹ eor nō videt̄ esse dr̄a nisi in accītibus. s. colore sapore ⁊ pōdere ⁊ raritate ⁊ densitate que oīa nō accidūt nisi materie. Ex his igit̄ ⁊ hmōi opionez acceperunt dicētes metallor spēz eē vnicā ⁊ eādē ⁊ māles ifirmitates eē plures. ¶His aūt ɔtrariū esse videt̄: qa mā nulla rōne est i aliq̄ rez nāliū permanente in nā nisi sic cõpleta p subalez formā. Videm⁹ autē argentū pmanere ⁊ stānū: ⁊ sic alia metalla videbunt̄ igit̄ eē cõpleta p subales formas. Ampli⁹ quor ppzietates ⁊ passiōes sūt diuerse eor subaz diuersaz esse necesse est: passiōes aūt metallor in colore ⁊ odore ⁊ sonorositate sūt oīno diuerse. Nō enī pōt dici hec accntia eē cōiter accntia cū oīb⁹ vni⁹ nāe metallis semp ⁊ vbiq̄ ɔueniāt opz igit̄ subas eor eē diuersas ⁊ spēs. Ampli⁹ aūt si cõmixtio ex eisdē faceret spez deberet esse eādē oīa que gñant̄ essent vni⁹ ⁊ eiusdē spēi qm̄ oīa gñant̄ ex elītis. Patet igit̄ nō pcedere illā rōnē quā idurerūt de cõponentib⁹ elītā: diuerse enī pportiōi mixtor diuerse attribuunt̄ forme generator ⁊ diuersa pportio mixtor ⁊ mixtiōis eē in metallis sicut nos iferi⁹ cū in spāli loquemur de ipsis ostendemus. De experimento aūt qd̄ iducūt nō sufficiens est adhibita pbatio qm̄ nō est certū vtrū iducat colorē argenti ⁊ auri ⁊ pōdus ⁊ odorez pp illud qd̄ addit̄ ⁊ penetrat in es vel plūbū vel iducat substātiaz ⁊ pbasse debuisset Callisthenes q̄ subaz auri īduceret: qd̄ si forte ɔcederet̄ q̄ subam auri iducat: adhuc nō est sufficiēs pbatio ad hoc q̄ nō sit nisi vna species metallor: qm̄ calcinando ⁊ sublimando ⁊ distillādo ⁊ ceteris opatiōibus qbus elixir p māsm metallor faciunt penetrare ɔcū pere pōt spēs metallor que p̄mit⁹ ifuerant materie metallor: ⁊ tūc relicta mā cōi nō ppa metallor: innamie artis pōt deduci ad aliā spēm. sicut iuuātur semina aratiōe ⁊ seminatiōe: ⁊ sicut iuuat̄ nā per medicor īdustriaz. Nō igitur ex hoc nullatenus cogi nos ad hoc vt putemus vnā tm̄ spēz eē oīuz metallor quor inuenim⁹ ⁊ loca gñatiua ⁊ ɔn̄ ⁊ passiones esse valde differētes: qd̄ autē de per accñs iductū est nō satis ɔuenit qa sicut iaz diximus ista nō sunt accidentia cōiter sed per se ⁊ idicantia differentias subales a qbus causantur in materia metallorum.

¶Cap. 8m. De opinione Hermetis ⁊ allor plurimz qui hec metalla plures habere formas determinant.

Hermes aūt ⁊ Gilgil ⁊ Empe. ⁊ fere oēs illius cetus alchimistar huic oppositā multū defendere vident̄ opiones. Dicunt enī in q̄libet metallo plures esse spēs ⁊ nās metallor ⁊ aliaz q̄dem eē occultaz ⁊ aliā manifestā. ⁊ aliā intus: ⁊ aliaz extra ⁊ aliā in fundo: ⁊ aliā i sup̄ficie eē posuerunt sicut hi qui latētiā dixerūt formar ⁊ oīa diretune eē in oīb⁹ sicut placuit Anara. Plūbū aūt dn̄t intus eē aur: ⁊ extra plūbū: aur autez ecõuerso extra in sup̄ficie aurū ⁊ in pfundo ⁊ intus esse plūbū. Eodē autē mō se adinuicez hēes ⁊ argentuz ⁊ fere q̄libet ad q̄libet metallū. ¶Et videtur hoc esse mirabilr dictuz homogeneū enī itus ⁊ extra et in occulto ⁊ in apto ⁊ in pfundo ⁊ in superficie einsdē est speciei ⁊ forme: cõstat aūt spēs metallor esse in homogeneorū gñatione cõtentas ⁊ sic oīno absurdū esse videt̄ qd̄ dn̄t. Ad hoc aūt illi dicunt se nō vocare icus ⁊ extra ⁊ ceteras appellatiōes fm situz partiuz in toto: sz fz ppzietates ⁊ nās dominantis vel nō dominantis dn̄ans enī in se clausuz occultat illud sup qd̄ dn̄atur. Scdm̄ hoc aūt directe isti dicūt sn̄iam Anara. oīa vz metalla esse in oīb⁹ ⁊ denoīationez fieri a plus dn̄ante. Si aūt hoc esset ver qd̄ dicunt tn̄ sciamus auruz ab igne non aduri sed plūbuz pcipue si sulfure aspgat̄: deberet exuri plūbū igne apposito ⁊ remanere aur qd̄ occultū est in ipso ⁊ hoc fieri nos nō videmus. Silr autez argentuz a plūbo defendit̄ ne vrat̄. tunc plūbo ɔsumpto deberet remanere argentū qd̄ ifuerat plūbo vt dicūt nisi forte isinitū dicunt eē q̄libet metalluz in aliud sicut dixit Anara. ⁊ lō nullus eorū in toto ab igne posse ɔsumi sed hoc nos iprobauimos in pncipio nostror p̄hicor. Preterea si hoc in eis ver eē ɔcedat̄ nūq̄ per ignē tantū aduri posset de aperto q̄ liberari ⁊ manifestari posset occultuz ⁊ tunc in vanū esset totū studiū alchimie nō ḡ cõuenit hoc dcm̄ cuz p̄hicis rōnib⁹ quas in oīb⁹ libris determinauimus. Forte aūt hoc dicūt pp vicinitatem hor metallor quā in materijs hn̄t. Cū enī plūbum sup̄fluū humidū habeat aqueū ⁊ aliqd habeat pinguedīs adustibilis ⁊ terreū habeat nō hn̄ cõmixtū cuz aqueo sz neq̄ hn̄ dn̄ ratū cõuenit aliqā per sapientū idustriā per calidū ignis ex hi ab ipso per euaporatiōes superfluū hūidū aqueū ⁊ adauri in ipsis totuz pingue oleagineū ⁊ depurari per sublimatiōnē illud qd̄ est in ipm terreū sulfuratum ⁊ cõmisceri vaporabilr in aliquo pfocādo ɔtinēte vaporē terreū cuz aqueo radicali optima ⁊ fortissima cõmixtiōe ⁊ ex vi caloris ɔuertit humidū ad colorē citrinū: ⁊ tūc hēt splēdorē auri ⁊ coloris hec enī via artis illis est vie nāe vt iferi⁹ dicem⁹. Sz lz hoc sit verū tn̄ nō pp hoc dicet̄ aur esse in pfundo qa dato q̄ hoc sit aur qd̄ sic essulget ex plūbo. tn̄ iaz scimus q̄ iste trāsmuta

Margin notes (left column): 3. met. te. cõ. 29. 30. 7. 8. — Rōnes alchimicor pbāntū sola auri spēz eē formā metallorum. — Improbatio.

Margin notes (right column): Solo ad rōnes eorum. — Improbatio.

tiões corrūpunt in toto plūbiꝫ. Cū igit̃ plūbi spēs nūq̃ sit i' fate auri spēs in mā eadeꝫ: hoc aūt multo magis videbit̃ ve rūꝫ q̄n nō est ꝓbatū: ꝫ hoc qđ fit de plūbo nō esse auꝝ: hoc est forte aliqđ auri sic̃ nō auꝝ. eo ꝙ sola ars nō uate pōt formā subaleꝫ. Preterea alchimicū vix aut nūq̃ inuenimus sic̄ dcm̄ est in toto operātē sed potiꝰ citrino elixir colorat in auri spe ciē: ⁊ albo elixir colorat in argētī silitudinē studens vt color in igne remaneat: ⁊ penetret per totū metallū sic̄ spūalis sub stātia imissa materie medicinali. ⁊ hoc modo operatiōis po test induci statuꝰ color substātia metalli remanēte: ⁊ tūc ite rūꝫ non habet̃ ꝙ plures species metalloꝝ insint sibi inuicē. Hec igitur ⁊ similia sunt de quibus elidit̃ dictum eorum qui qualibet metalli speciem dicunt esse in altera.

Cap. 9m. Utrum species metallorum possint ad inuicē trā smutari sicut dicunt alchimici.

Ex oībus aūt his īductis possumus ɔsiderare: vtrū veꝝ sit qđ qdā Arist. dicit̃ dixisse cū sꝫ rei veritateꝫ dcm̄ sit Auicēne: ꝙ vꝫ sciant artifices alchimie spēs permutari nō posse sed silia his facere possunt vt tingere rubeū citrino vt auꝝ videat̃: ⁊ albū tingere donec sit multū sil̄e argē to vel auro vel cui voluerint corpori. Ceteꝝ autē ꝙ diffa spe cifica aliquo tollat̃ igenio nō credo possibile sed expoliatiō accñtiuꝫ nō est īpossibilis vel saltē diminutio eoꝝ. Hec eniꝫ est snīa Auicēne quā dicit eē Hastē p̄bi pcipui in naturis et in mathematicis: tñ Auicē. in alchimia sua dicit ꝙ ɔ̄dictio nē eoꝝ qui in alchimicis de permutatione metalloꝝ ɔ̄dixe rūt īuenit̃: ꝓp qđ ⁊ ipse subiūgit ꝙ nō ꝑmutant̃ spēs nisi for te in p̄mā māꝫ ⁊ in māꝫ metalloꝝ reducant̃: ⁊ sic iuuamine artis deducant̃ in spēm metalli qđ voluerint. Sꝫ tūc opor ter nos dicere ꝙ alchimicoꝝ periti operant̃ sic̄ periti medi coꝝ: medici enī periti per medicias purgatiuas purgāt ma terias corruptas ⁊ facile corruptibiles ⁊ īpediētes sanitateꝫ que est finis intētus a medico ⁊ postea per ɔfortātia nāꝫ iu uāt virtutē nālē vt digerendo sanitatē nāleꝫ iducāt. Ita eniꝫ ꝓculdubio sanitas effectus erit nature effectiue: ⁊ artis or ganice ⁊ instrūētaīr. Per oēm aūt eūdeꝫ modū dicemus ope rari alchimicoꝝ peritos in trāsmutatiōe metalloꝝ. p̄mo eiꝫ quidē purgāt multū māꝫ argēti viui ⁊ sulfuris quā inesse vi demus metallis qua purgata ɔ̄fortāt vtutes mãe que isūt ei elītales ⁊ celestes ad ꝓportionē mixtiōis metalli qđ intē dūt iducere ⁊ tūc ipsa nā opat̃ ⁊ nō ars nisi organice: iuuā mo do ⁊ expediēdo vt diximus: ⁊ sic veꝝ auꝝ ⁊ veꝝ argētū edu cere ⁊ facere videnl̃. Qđ eniꝫ virtutes elītales ⁊ celestes faciūt in vasis nālibꝰ hoc faciūt in vasis artificialibꝰ si artifi cialia formant̃ ad modū vasoꝝ nāliū ⁊ qđ facit nā calido so lis ⁊ stellaꝝ hoc faciet ⁊ ars calido ignis dūmodo cōtēpere tur sic ꝙ nō excedat virtutē se mouētē ⁊ īformāteꝫ que est in metallis: huic enī celestis inest vtus que p̄mo cōmiscuit eā: ⁊ hec inclinat̃ ad hoc vel ad illud per artis iuuamē. Cele stis enī virtus valde cōis est: ⁊ accipit determinationē p vtu tes eoꝝ que sūt subꝫ eiꝰ ī rebꝰ cōmixtis: hoc eniꝫ mō vtutes celestes opari videmꝰ ī tota nā ḡnatoꝝ: maxie in his que ex putrefactiōe ḡnant̃. In his enī videmꝰ vtutes stellaꝝ īfluere virtutes ī id ad qđ ɔueniētiā hꝫ mā. Alchimia āt p hūc mo dū ꝓcedit. s. corrūpēs vnā a spē sua remouēdo: ⁊ cū iuuami ne eoꝝ que ī mā sūt alteriꝰ spēꝫ iducēdo. ꝓp qđ oīuꝫ opatio nū alchimi aꝝ melior ē illa que ꝓcedit ex eisdeꝫ ex qbꝰ ꝓce dit nā vt̃ ex purgatiōe sulfuris p decoctionē ⁊ sublimatiōeꝫ ⁊ ex purgatiōe argēti viui ⁊ bona ꝑmixtiōe hoꝝ cū mā me talli: his enī ex vtutibꝰ hoꝝ oīs metalli spēs īducit̃. Qui aūt p alba albificāt ⁊ p citrina citrināt manente spē metalli p̄oris in mā ꝓculdubio deceptores sūt. ⁊ veꝝ auꝝ ⁊ veꝝ ar gentū nō faciūt. ⁊ hoc mō fere oēs vel in toto vel in pte ꝓce dunt ꝓp qđ ego experiri feci ꝙ auꝝ alchimicū qđ ad me de uenit ⁊ sil̄r argētū postq̄ 6 vel 7. ignes sustinuit statim am plius ignitū ɔ̄sumit̃ ⁊ perdit̃ ⁊ ad feceꝫ quasi reuertit̃. Hec igitur oīa dicta sunt de natura spēi metallorum in cōmuni.

Cap. 10m. De loco generationis metallorum.

Nunc aūt opꝫ adiūgere de loco ḡnōis metallo rū eo ꝙ locꝰ multū opat̃ in metallicis: sic̄ ⁊ dixi mus cū de lapidibꝰ loqueremur. Nos aūt vi dimus puꝝ auꝝ ḡnari inter arenas fluminum diuersaꝝ terraꝝ: ⁊ in terro nr̄a q̄deꝫ ta in rhe no ⁊ in albia. Scimus etiam in terra nostra ⁊ in terra scla uorum auꝝ inueniri generatum in lapidibꝰ duobꝰ modis. Uno qdeꝫ mō ꝙ videt̃ toti lapidi icorporatū ⁊ est lapis nīsi positus sic̄ topazion nō pspicuus vel sic̄ marchasita aurea: ⁊ educit̃ de lapide postq̄ calcinatꝰ est in molendino facto de silicibꝰ magnis durissimis ⁊ per ignē adustis adustiōe vehe mēti. Uidimus ēt auꝝ in lapide ḡnatū nō toti lapidi icorpo ratū sꝫ esse venā quādā que transit vel in toto vel in parte per lapidis subām: ⁊ hoc eruit̃ de lapide per fossuram ⁊ depura tur per ignē. Argentuꝫ aūt quatuor modis inuenimus ḡnari ⁊ forte pluribꝰ generat̃ in terris alijs. Sꝫ istos quatuor mo dos inuenimus in terra Theutonie: ego enī ipm̄ inueni in la pide toti lapidi icorporatū qđ educit̃ per calcinationē molē dini ⁊ ignē sic̄ est dcm̄ de auro lapidi incorporato. Inueni ēt ipm̄ in venā quādaꝫ que per lapidis subāꝫ ꝓtēdebat̃: ⁊ erat aliquātulū puriꝰ: sꝫ tñ aliquātuluꝫ de calce lapidis habuit admixtū. Inuenit̃ aūt in terra vt vena quedā ⁊ puriꝰ q̄ ali qđ inuentū in lapide. inuenit̃ enī in loco Theutonie qui dr̄ vri ebeg qđ sonat liber mōs aliqñ molle sicut pultes tenaces: ⁊ est purissimū ⁊ optimū genus argēti paꝝ hn̄s de fece val de ac si p idustriā nāe sit depuratū. Ferrū aūt icorpatū la pidibꝰ inuenit̃: ⁊ ēt in terra aquosa inuenit̃ vt granula milij ha bēs multū de fece ⁊ purgat̃ p multos ignes fortes ⁊ calidos cogētes ipm̄ distillare a subā lapidis vel terre qbꝰ inuiscera tū eē videt̃. Es aūt inuenit̃ in venis lapidis: ⁊ qđ est apđ lo cū q dr̄ goselaria eē purissimū ⁊ optimuꝫ ⁊ toti subē lapidis incorporatū ita ꝙ totꝰ lapis est sic̄ marchasita aurea ⁊ ꝑfon datū est meliꝰ ex eo ꝙ puriꝰ. Plūbuꝫ aūt ⁊ stānum ēt lapi dibꝰ icorporata inueniunt̃: ⁊ inuenit̃ currēs in eisdeꝫ locis ar gētuꝫ viuuꝫ ⁊ ex lapidibꝰ qñ igniunt̃ exudat sulfur ⁊ p̄cipue ex lapidibꝰ in qbꝰ est es sicut in loco qui goselaria vocatur. Oīuꝫ aūt hoꝝ querit physicus cognoscere cāꝫ sic̄ diximꝰ ī scīa lapiduꝫ locus ḡnat locatū per ꝓprietates celi que īfluunt̃ ei per radios stellaꝝ. In nullo enī loco elīti iueniunt̃ radij oī um stellaꝝ nisi ī terra vt dic̄ Ptolomeꝰ: eo ꝙ ipsa sit sic̄ īsen sibile centruꝫ totiꝰ celestis spere: maxia aūt vtus est radioꝝ in loco in quo vniunt̃ oēs ⁊ iō terra mirabiliū ⁊ multaꝝ reꝝ eē ꝓductiua. Ad notitiā autē cāuꝫ oīuꝫ modoꝝ īductoꝝ sciendūꝫ ꝙ veꝝ metallū nō ḡnat̃ nisi ex sublimatiōe nāli ta lis humidi q̄le dcm̄ est: ⁊ talis terrei q̄le dcm̄ eē supꝰ. In lo co enī vbi terreuꝫ ⁊ aqueuꝫ p̄mo ꝑmiscent̃ p talis loci vbiq3 mixtuꝫ est multū īpuꝝ cū puro qđ īpuꝝ nō ꝓdest ad ḡnōneꝫ metalli. Ab illo aūt loco ɔcauo q in se hꝫ talē mixturā vtute fumi eleuati egrediunt̃ pori parui vel magni ⁊ multi vl̄ pau ci per māꝫ lapidis vel terre in qbꝰ fumus eleuatꝰ siue vapor diu ꝓtensus in seipm̄ ꝑfocat̃ ⁊ reflectit̃: ⁊ cū sit in ipso subti lius illiꝰ materie que cōmixta est ɔgelat̃ in cānalia ⁊ in po ris eiꝰ vaporabilr̃ cōmiscet̃ ⁊ ɔuertit̃ in metallū illiꝰ ḡnis cu ius eē ille vapor: ⁊ huius signum est ꝙ in omni tali vena qđ interius est est fumosuꝫ ignobile: ⁊ si in toto lapide est incor poratuꝫ metalluꝫ qđ superiꝰ est eē feculentū ⁊ inutile: ⁊ ideo qđ intus est melius ⁊ nobilius est. Cuiꝰ cā ꝓculdubio est ꝙ incensuꝫ de mā illa cōbustuꝫ ⁊ ignitū ascendit altius ⁊ in ci nereitatē per incendiū est deductū ⁊ q̄si in fece ⁊ in cinereꝫ: ⁊ ideo hoc q̄si siccuꝫ ⁊ cōminuibile ⁊ frāgibile īuenit̃. Id an teꝫ qđ ꝑfocatū eē interius in visceribꝰ lapidis in se cōmixtū erat vehementer ⁊ nō īcensuꝫ. ⁊ iō terminatuꝫ est calore leui ⁊ lento ⁊ postea frigiditate terre ɔgelatū. Et siqdeꝫ in cir cuitu locus cōpactꝰ est nō porosus tunc facit vapor viā vnaꝫ vel duas vel plures s̄m quātitateꝫ sue vtutis ⁊ sue quantita tis ⁊ s̄m mollitieꝫ loci potuit vel nō potuit ꝑforare ipsens il la vapor ɔuersus eē in metalluꝫ penetrationum eoꝝ eē vehe menter. cuius signuꝫ est q̄si qñ fundit̃ super terrā calidū me tallum aliqđ diuersis vijs penetrat in terram ⁊ hoc est sicut in figura vasis p̄mo in loco in quo recipit̃ mā sicut circulus a.b.c. ⁊ vna vena plena metallo ex vapore ḡnato sit linea. c. d. ⁊ alia linea. g. ⁊ sic multis lineis sit generatum. Si autē tota subā in circuitu est porosa insensibilibꝰ poris tunc eua porat mā in totā subam corporis circūstantis ⁊ implet eā: ⁊ ꝑfocata in oībus poris eius metallat̃ ⁊ congelatur. ⁊ effici tur tunc tota subā lapidis vel terre circūstantis in colore si cut metallum ⁊ metalluꝫ tunc ḡnatur icorporatuꝫ lapidi vel materie corporis circunstantis māꝫ p̄cipue cū ḡnatio me talloꝝ est in mōtibꝰ vel in agro: eo ꝙ loca illa magis sūt va

porosa

Mūo species metalloꝝ non ꝑmutantur ⁊ qđo permuta ri queant s̄m Auicē.

Per h̄ soluit̃ arg. 1m̄ Egidij q̄ negant per artis industriaꝫ posse vnā spēꝫ metalli in aliā permutari.

porosa ⁊ magis ꝓfocantia vapores eleuatos in ipsis. Si eni apertus esset locus expiraret tota mã ⁊ nihil inde omnino generaret. Aurꝫ autẽ qđ inter arenas gñatur vt grana quedam maiora ⁊ minora generat̃ ex vapore calido subtili valde q inter arenarum mãm ꝓfocat̃ ⁊ digerit̃ ⁊ postea ꝯgelat̃ in aurum purꝫ: locus eniꝫ arenarꝫ calidus est ⁊ siccus valde: aqua autem ingrediens claudit poros ne expiret: ⁊ ideo in se prefocat̃ ⁊ ꝯuertitur in aurꝫ: ⁊ ideo ẽt tale aurꝫ melius est cuius due sunt cause: vna quidẽ q2 depuratio sulfuris optima est per frequentẽ loturã: ⁊ sulfur qđ in locis aquosis ẽ frequenter lauat̃ ⁊ depurat̃ ⁊ hac eadem cã etiaꝫ terreũ argẽti viui lauat̃ sepius ⁊ depurat̃ ⁊ subtiliat̃. Alia autẽ causa est conclusio pororꝫ in fundo aquarꝫ ⁊ in ripis: ⁊ ideo vapor resolutus optime in seipsum ꝯuoluitur ⁊ prefocatur ⁊ digerit̃ nobiliter ad sub̃am auri ⁊ cõgelatur in aurꝫ. Signuꝫ autẽ ꝙ locꝰ eẽ debeat talis dispõnis vt dictuꝫ est: est qđ inuenimus in operibus alchimicorꝫ peritorum qui melius nãm imitant̃ quoniã cum elixir facere volunt qđ habeat colorẽ ⁊ tincturaꝫ auri: ꝓmo quidẽ accipiant vas iferius amplũ qđ totã recipiat mãm sulfuris ⁊ argenti viui depuratorꝫ vel aliorꝫ qui in elixir recipiuntur. Deinde cõsiderãt ꝙ super istud sit vas hñs colluꝫ lõgum strictũ ⁊ sup illiꝰ colli foramen sit operculuꝫ ex luto in quo sit foramẽ valde modicũ ⁊ strictum: deĩde inhumant hoc est imergunt funduꝫ vasis iferioris in cineribꝰ vel fimo ⁊ forte in fimo equi melius est qđ vocãt equi ribanuꝫ ⁊ tunc supponunt ignẽ valde lẽtũ ⁊ qui melius faciunt: faciunt hec vasa vitrea: ⁊ est primi vasis dispositio sic figura vel similis ⁊ 2m stat sup istud ⁊ recipit totuꝫ vaporẽ qui resoluit̃ ex ipso: ⁊ est cõtactus vitreorꝫ vel vasorꝫ linitus optime luto ne aliqđ per illũ locuꝫ expirare possit: receptuꝫ ergo vaporẽ dirigit sursum in collũ suuꝫ lõgum qđ paulatim stringit̃ ⁊ in ipso vapor ꝓfocari incipit ⁊ cõuolui: illud vo qđ iecsuꝫ est de vapore euolat fuliginosuꝫ per foramẽ strictuꝫ operculi colli: cum ergo ꝓfocat̃ redit ad sub̃am citrinã cõuolutus in seipo: qđ postea acceptũ tingit qđcunqꝫ vis metalluꝫ in colore auri ⁊ forte pulchriorẽ si fuerit nobile elixir in quo in nullo errauit artifex. Modum autẽ vasorꝫ est figura talis ꝙ inferiꝰ vas sit. a. b. c. d. superius autẽ vas. e. f. g. ⁊ operculuꝫ sit figura h. sic igit̃ ẽt erit in nã. Et ꝓpter hoc pꝫ ꝙ dis gñatio metalli fere inueniat̃ diffusa per venas ⁊ poros que sunt sicut colluꝫ loci in quo vas ꝓfocat̃ ⁊ cõuoluit̃. In lapidis autẽ sub̃a ⁊ lapidosis locis hec gñatio cõuenientior est ꝓp loci vndiqꝫ clausuram ⁊ soliditatẽ. Hec igitur de locis gñationis dicta sũt. Qualiter eni inueniat̃ metalluꝫ aliqñ durꝫ aliqñ molle inferius melius ꝙ hic determinabitur. Dictum est igitur de substantialibus causis metallorꝫ per hunc modum.

¶ Tractatus Secundus Tertij Libri Mineralium qui est de actionibus metallorum.

¶ Cap. pm. De quo est intentio de congelatione ⁊ liquefactione metallorum.

Oportet etiam ⁊ accidentia cognoscere queciqꝫ per se accidunt metallis sunt liquabilia eẽ ⁊ ductibilia ⁊ colores ipsorꝫ ⁊ sapores ⁊ odores ⁊ cremabilitates ⁊ quecunqꝫ talia videnť ꝑ se accidere ipsis. ¶ Est ãt liquabilitas metallorꝫ aliqđ diuersa ꝯparatõ ab alijs que liquant̃: alia autem que liquant̃ diffluunt nec remanet pars cũ parte sicut cera ⁊ sal ⁊ hmõi siue calido sicco siue frigido humido liquant̃. In metallis autẽ non recedit a sicco humidũ: sed in ipso soluit̃ ⁊ cũ solutũ est mouet̃ in eo quasi ipm deglutiuerit terreũ ⁊ moueat̃ in visceribꝰ eius. Propter qđ ẽt dicit Hermes ꝙ genitrix metalli est terra que portat ipm in vẽtre suo: ⁊ hec cã est ꝙ nõ adheret tãgenti neqꝫ humefacit ipm: eo ꝙ siccũ terreũ ꝓhibet ipm humefacere ⁊ adherere. Humidũ autẽ ꝓhibet siccũ defcere: ⁊ sic vtrũqꝫ agit in alterꝫ ⁊ patit̃ ab altero. Cuꝫ autẽ metallũ est in aliquo nõ bene cõmixtũ eo ꝙ nõ vtrũqꝫ cõtinet̃ in vtroqꝫ: tunc in igne adurit̃ terreũ ⁊ euaporat humidum: eo ꝙ humidũ nõ extinguit terreũ defendendo ipm ab igne ⁊ terreũ nõ tenet humidũ ꝓhibẽs euaporationẽ hũidi: tale metallũ ĩ liquatiõe sꝫ a frigidũ hꝫ mixtũ ⁊ fetidũ ꝓp sulfuris fetorẽ ⁊ scoriã ⁊ fecẽ relinquit plurimã ꝓp terrei ipsius adustionem. Si qđ autẽ hꝫ hec pura valde ⁊ optime cõmixta hoc nõ euaporat humidũ in qñtitate que sensibilis sit: nec etiã adurit̃ in eo terreũ: ⁊ iõ fumũ paucũ hꝫ nõ fetidũ ⁊ feceꝫ quasi nullam sicut auruꝫ. Coagulatio autẽ ipsorꝫ nõ est adeo differẽs sicut liquatio ipsorꝫ. Coagulatio eniꝫ ipsorꝫ est a frigido cõprimẽte in centro sicci: hũiditas autẽ si sit pura radicalis siue ipura superfluaꝫ: siue sit bene cõmixta siue sit male cõmixta cõprimit̃ vno mõ ⁊ eodẽ: occultata enim in cẽtro ligat̃ ne intret macula sicci terrei. Idem autẽ de his que calido sicca nõ liquescunt sed mollescũt sicut frigidũ: mollities eni nõ ꝓuenit nisi ex solutiõe humidi qđ moueri icipit intra siccuꝫ in quo ꝯtinet̃ iuisceratũ. ¶ Ea autẽ que balbutientẽ vt dicit Aristo. hñt mixturã sicut stannũ quo plus liquescũt eo sicciora sunt ⁊ fragiliora eo ꝙ volant ab ipso partes humide ⁊ remanẽt sicce nõ bene glutinate, ꝓpter qđ frãgunt̃ citiꝰ. Vocatur autẽ balbutiẽs mixtura que in aliqbus partibꝰ mixtionis rõnẽ attingit ⁊ in qbusdã nõ sed est cõpositio quasi minima sicut hõ balbutiens qdã verba attingit ⁊ quedã nõ. Et quia illa nõ ad plenũ mixta sunt ideo ẽt qñ liquescũt facile euaporant: eo ꝙ nõ bene colligere partes dimittũt se inuicẽ: ⁊ tũc humidũ nõ ꝓtegit siccũ ab incẽsione ⁊ siccũ nõ retinet humidũ ab effusione ⁊ vaporatiõe. ¶ Signũ autẽ etꝰ qđ diximus est ꝙ qñ plumbũ ⁊ stãnuꝫ coagulata aliquãdiu iacuerũt: tũc exterius quãdiu ꝯhunt scabiositatẽ erũt fusca: ⁊ forte nigra per lõgitudinẽ tpis qđ ꝯtingit absqꝫ dubio duabꝰ de causis: quarꝫ vna est q2 cuꝫ cõprimit̃ per frigus ad iteriora humidũ relinqt exterius terreuꝫ ⁊ siccũ: ⁊ tunc hoc iducit fuscuꝫ colorem. Scđa autẽ est q2 modicũ humidũ qđ exterius est euaporat calore circunstãtis aeris ⁊ tunc iterꝫ remãebit fuscum terreũ colorãs supficieꝫ. Propter qđ ẽt plumbũ plumbo nõ cõsolidat̃ cuꝫ extremitas vtriusqꝫ liquescit ferro cãdẽte: nisi prius dura supficies radat̃ ⁊ tollat̃ siccuꝫ terreũ qđ ipedit cõglutinationẽ: eo ꝙ ꝯglutinatio vniꝰ cũ altero est ꝑ ṽtutẽ humidi qđ ĩfluit in aliud ⁊ nõ ꝑ virtutem sicci qđ stat in seipso. Sed neqꝫ ꝯglutinatio fit nisi postq̃ rasuꝫ est vngat̃ sepo vel aliquo quodã pingui vnctuoso qđ iđ fit q2 argentũ viuum qđ in plumbo est hꝫ humidũ vnctuosum sicut sepius dictũ est: ⁊ iõ nõ adheret supficiei nisi per aliqđ hñs symbolũ in natura. Es autem ꝯglutinat ferrũ ⁊ argẽtum pre alijs cuꝫ liquescit est ꝯglutinatiuũ metallorꝫ: ⁊ cã est q2 argẽtuꝫ viuũ in eis est hũiđ ⁊ subtile ⁊ purꝫ ⁊ gratia humoris viscosi q est in illo fit cõglutinatio: ⁊ cuꝫ est tale ꝓp cognationẽ ⁊ symbolum nãe penetrat in ea que ꝯglutinantur ⁊ fortiter continet ea simul. ¶ Hec igitur de liquabilitate ⁊ coagulatiõe metallorꝫ dicta sunt: qm in metheoris in cõi diximus de nã liquabilium.

Aristoteles se tẽna ⁊ fine primi de gñõe.

¶ Cap. 2m. De ductibilitate metallorum.

Ductibilia vo videnť eẽ illa sola metalla q̃ magis ⁊ melius dibꝰ alijs ducunt̃. ¶ Cã vo ductibilitatis in gñe est que dicta ẽ supplus humiduꝫ in sicco clausum: sꝫ nõ oino ligatũ. Cũ enim hoc soluit̃ ꝑ expulsionẽ algoris ligãtis ipm tunc tãtũ natat in terra ꝙ ẽt ferruꝫ ⁊ lapides in ipso natant: ⁊ non ꝓfundantur ꝓpter impetum ebullitiõis ⁊ spissitudinem humidi metallici: humiduꝫ enim quãdo ligatuꝫ est per algorem nihilominus inest ⁊ cum percutitur metallum etiaꝫ facit ipsum cedere circũstando ⁊ sic cedendo ꝓducitur continue sed in hac passione familiataꝫ habent valde differẽtem. ¶ Aurꝫ enim pre omnibus ⁊ argentum post hoc sunt ductibilia: deinde auteꝫ cuprum multum depuratum: ⁊ post hoc ferruꝫ minus autem stãnum ⁊ plumbum. Auruꝫ ducitur in dilatationem maximam: ita vt pelle fiant que nent̃ super sericum ⁊ ponitur in picturis. Et adhuc plus cum enim producitur argentum ⁊ ponitur super aurum in serta proportione ad argentum: vt si super quattuor marchas argenti ponatur serta auri vel minus tantum producitur aurum quantum ꝓduci potest totum argentum ita ꝙ non apparet nisi colorans argentum: ⁊ si liquantur pelle ꝓducte nõ apparet aurum sed argentum totum. Sed si auruꝫ per se nõ super argentum producatur tunc non potest in tãtuꝫ produci quia non potest portare ictus malleorum sine perforatione: argento autem superposito defenditur ab ictibus. Causa autem profecto est subtile humidum qđ apprehendit in se siccum: hoc enim humidum cedit non deserendo parteꝫ propinquam sed trahendo eam ⁊ sic continue cedendo magis ⁊ magis producitur. Quecunqꝫ auteꝫ minus producũtur propter alteram duarum causarum hoc in ipsis contin-

git: aut enim magis grossum ⁊ non depuratum habent humidū qd non est adeo dilatabile: aut balbutientē passa sunt mixturam in qua cum producitur pars deserit partem vicinam ettra quā extendit eam malleus percutiens. Propter qd etiam in alchimicorum operatione probatur error incidere, quia propter multam mixturam albōrum vel citrinorum corporum cum argento vivo in confectione quā elixir vocant intrat siccum super humidum in metallis eorum ⁊ non sunt fortiter conIacentia ⁊ permixta ⁊ ideo frequentissime scinduntur quando producuntur metalla que faciūt alchimici nisi valde imitentur naturam ⁊ opus nature attingant vel fere attingant sicut supra diximus. Cum enim miscentur sibi metalla sicut stānum ⁊ es vel aliqua alia propter balbutientē mixturā amittūt ductibilitatē ⁊ franguntur qñ percutiuntur malleo: eo q̄ non permixta sed cōposita ⁊ vnū subintrauit alterū: colorās ipz tñ. Hec igit̄ est cā ductibilitatis.

¶ Cap̄ 3m. De colore metallorum.

De coloribus autem metallorum non est difficile determinare tres enī colores inueniunt̄ in ipsis sm plus ⁊ minus quorū vnus cōmunis est qui est splēdidus: fulgor ad modum lucis incorporate in colorato corpore. Alterū autem qui est albus habet plura metalla sm plus ⁊ minus ⁊ illud qd est albissimuz est argentum: post aurē stānuz: ⁊ tertio plumbū ⁊ minime ferrum. Tertius vō color est citrinus vel subrubeus quē maxime hz aurū ⁊ sub ipso cuprum: cupri eni color vergit ad nigrum adustū. ¶ Supponamus autē hic qd i sensu ⁊ sensatu pbatū est q̄ color sit extremitas perspicui terminati: ⁊ tūc in quocunqz corpore est cōdēsatuz perspicuum clarum ⁊ purum illud est hñs fulgorem quasi incorporatum colori. Perspicuum enim cōdensatum nitet ⁊ fulget eo q̄ densitas eius retinet lumē per qd metas eius nata est recipere sicut potētia pprium recepit actuz. Nitor igit̄ ⁊ fulgor metallorū cōis erit ex aqueo subtili terminato ⁊ condensato in metallis ⁊ quōcunqz metallū hz aqueū subtilius ⁊ purius ⁊ dēsius illud est plus nitidū ⁊ splēdiduz cū politū est: qa in nō polito pars obūbrans partē parū vel multū impedit splendentem. Aurum autem pre omnibus ista de causa fulget: ⁊ post hoc argentū. ferrum autē optime depuratū ab alchimicis dicit̄ habere in se aliqd argenti ⁊ vicinū eē sibi: ⁊ ideo cum politum est fulget vt speculum causa eni speculi est humiduz bene polibile ⁊ terminatū: hoc eni recipit imagines ppterea q̄ est humidū ⁊ tenet ⁊ continet propter hoc q̄ est terminatum: non enī sic teneret eas nisi esset incorporatum humidum ⁊ terminatum ⁊ ideo in aere non tenētur sic imagines que tamē recipiūtur in ipso qa aer spiritualis existens talia recipit sm esse spirituale ⁊ non terminatū existens non congregat ea in situm ⁊ figuram debitam ad representandum: sed est quasi via per quā transeunt imagines ⁊ non sicut terminatum esse dans imaginibus. ¶ Albus autem color in metallis causatur ex humido terminato a terrestri loco ⁊ subtili ⁊ digesto: hoc enim albissimum est vt patet in calce: hoc autem est fere in omnibus metallis sed quandocūqz metalla hoc habent terrestre luculentum ⁊ impurū vel terre adustum illa vel fusca sunt vt latum vel nigra efficiuntur vt combustiuz terrestre sicut apparet in fuligine. Plumbum igitur ad fuscum colorē semper vergit ppter terrestre luculentum non adustum: ⁊ stānum minus illo ppter minorem luculentiam. Argentū aūt semper nitet albedine ppter terrestrē locū ⁊ subtilem ⁊ bene digestū. Ferrū aūt ppter terrestre in ipso adustum est fuliginosum ⁊ nigrum: ⁊ hac eadē de causa semper cōtrahit rubiginez cuius causa non est nisi qa terrestre adustum hz qa qd est putredo in humidis mollibus hoc est rubigo in ferro epotato enim humido remanet aridum siccum combustum ⁊ redit ad cinerem. Signum autem huius est qa maxime tunc contrahit rubiginem cuz aliquod adurens proijcitur super ipsum sicut est sal vel sulfur vel auripigmentum vel aliquid huiusmodi. Sed argentum non vergit ad rubiginem sed potius in colorem azuri ppter multam perspicuitatē qd est in ipso qd generat ex eo colorem saphirinū qui est boni azuri: ppter qd Hermes dux ⁊ pater alchimie dicit q̄ si lamine argenti liniūtur sale armoniaco ⁊ aceto ⁊ suspendātur super alemech qd est genus vasis q̄ lamine transeunt in colorem azuri. ⁊ tunc si incinerantur lamine cum sulfure vt fiat puluis ⁊ rotatur desuper cum aceto ⁊ zeruph qd est herba quedam fermentabitur simul ⁊ complebitur azuriuz. Sed verum est q̄ multa adurunt argentum que non adurunt aurum qa terreum suum ⁊ humidum suuz minus sunt depurata ⁊ minus cōmixta. ⁊ ideo si super argentum bulliens vel calidum valde spargatur sulfur conuertit ipsum in nigredinez: eo q̄ adurit terrestre in ipso existens: cum autē coquitur in sale ⁊ cartaco albescit ⁊ preparatur profecto: qa talia acuta condēnant terrestre ⁊ combustum separant ab ipso ⁊ tunc residuum magis purum albus efficitur. ¶ Color aūt citrinus in metallis causatur sulfure colorante ipsum: calidū enim decoquens fortiter humidum terrestri admixtum conuertit ipsum ad citrinū ⁊ subrubeum colorem sicut patet in scientia vrinarum ⁊ alchimicis ⁊ in lixiuia rubea vel subrubea ⁊ cholera croceā similiter autem mel ⁊ fel in quibus egit calor digerens fortiter actionem. Si igitur terreum est valde purum ⁊ sit aqueum ⁊ calor in ipsis non potest ea separare ad combustionez sed digessit ⁊ alterauit colorem eorum in citrinum splendidum ⁊ hec est causa coloris auri: ⁊ ideo non aduritur sulfure proiecto super ipsum. Si autem est terrestre impurum ⁊ non bene cōmixtum tunc adurit ipsum calor digerens ⁊ cōmiscens ⁊ efficitur citrinum qd post modicum tempus declinat in nigredinem fuliginosam sicut est in ere: ⁊ ideo omnes imagines ex ere antique denigrantur ⁊ vasa similiter ⁊ sulfure proiecto super es calidū aduritur valde vehemēter est eni in ipso terreū adustū ⁊ adustibile sicut diximus ⁊ cū humido nō bene permixtum. Tanta igitur dicta sunt de coloribus metallorum.

¶ Cap̄ 4m. De saporibus ⁊ odoribus metallorum.

De saporibus autem ipsorū ⁊ odoribus simul oportet determinare eo q̄ odor sequela quedam sit saporis. Generaliter autem veruz est de omni metallo q̄ propter sulfuream substantiam quā habet aliquid habet acuitatis saporis eius qd lz minime videatur in plumbo ⁊ stanno tamen in his probatur per illud q̄ aqua que diu currit vel stat in fistulis plumbeis vel stāneis efficitur intestinorū siue viscerum excoriatiua. De ere autem ⁊ auro non est dubium cum illa sint calida ⁊ maxime es qd est aduste substantie: ⁊ ferrum sm aliquid. Ex hoc etiam est q̄ odores eorum aliquid habent acuitatis. Est iterum generaliter veruz omnium metallorum sapores ⁊ odores esse sm aliquid fetidos propter eandem de qua diximus substantiam eorum sulfuream magis tamen fetida ⁊ minus sulfuris malitia facta est in ipsis. In auro enim minimum est fetoris eo q̄ sulfur suum nullam prorsus habet malitiaz eo q̄ subtile est non habens nisi complexionalem vnctuositatem: ⁊ bene mixtum sicut inferius ostendemus. Tamen propter similitudinem sue complexionis ⁊ compactionem minus vaporat ⁊ ideo etiam minus ⁊ pene nihil odorat. Argentum autem habet terrestre non quidem adustuz sed adustibile: ⁊ ideo est magis vaporatiuum ⁊ magis odorifecum q̄ aurum sed multo minus q̄ es. ⁊ habet argentum in comparatione ad es gustum dulcem ⁊ odorem dulcem sed declinantem ad sulfureitatē amaram: ⁊ aurum habet dulciorem. sed parum inmutat gustum quasi non est sensibile. Ferrum autem habet terrestre sulfureo parum mixtum: plumbum autem ⁊ stannum potentes habent valde sapores ⁊ odores propter multam aquositatem que est in eis. Sed magis in metallis liquidis eorum vapore perpendantur sapores eorum propter hoc q̄ vapor est sequela complexionis magis q̄ complexionantis eo q̄ complexionantia aliquando omnino alios habent sapores ⁊ odores q̄ ipsa cōplexionata: ⁊ ideo sm aliquid vapor ⁊ complexio metalli vix deprehenditur odore vel sapore ipsius. Inter omnia autem metalla magis est vaporatiuum es ⁊ post hoc ferrum: ⁊ ideo illa inficiunt vehementer sapores aquarum que manant super mineras eorum: vnde aqua egrediens de terra in qua est multum es sicut in loco qui vocatur gosaria in quo aqua ita efficitur amara q̄ in ea nihil omnino viuit ⁊ est amara valde ⁊ abominabilis. Signum autem huius est q̄ si vinum vel alius liquor preter aquam infundatur vasi eneo statim inficitur amaritudine abominabili q̄ vix bibi potest: aquam autem non statim inficit ita q̄ immutet saporem eius propter frigiditatem saturantem aque que reprimit eo vaporationem. Si autem diu stet ⁊ maxime pfunde sub terra vbi calor inclusus est ⁊ mineras eius

[illegible]

cōtinue

continue facit vaporare inficitur aqua sapore et odore. Est igitur comparatione ad omne lapidum genus sapor et odor proprium metalli quia etiam lapides quidam vaporant et odorant tamen illi veri lapides nõ sunt. sed sunt ex lachrymis et gũmis sicut kacabre et gagathes sicut etiã diximus in libro de lapidibus. Est tamẽ fetidus sapor similiter et odor fetidus metallorum licet vnum in cõparatiõe alterius dulcẽ vel aliũ habere dicat saporẽ vel odorem. Sicci aũt sunt vehementer odores eorum et vapores et ideo cõferunt oculis fluentibus et nocent valde precordijs: cuius signũ est quod operarij qui fodiunt metalla qñ ingrediunt os obstruunt os et nares duplici vel triplici filtro ne vapore nimis ledantur in spiritualibus: his enim precipue nocent sicut diximus. Tanta igitur de saporibus et odoribus metallorum dicta sunt.

Cap. 5m. De cremabilitate et incremabilitate metallorum.

Est autẽ de numero eorum que metallis accidunt et multum indicãt substãs eorum cremabilitas siue adustibilitas et inadustibilitas quorum causas et differẽtias oportet in metallorum naturis agnoscere. Scimus aũt quod aqua secundum quod huiusmodi nõ est de numero cremabilium sed potius quecũque vnctuosam habẽt valde humiditatẽ pmixtã cum terrestri substantia. Scimus aũt sulfur esse valde vnctuosum et terrestre. Argẽtum aũt viuũ esse aquosum cũ subtili terrestri. Scimus igitur adustibilitatẽ metallorum esse ex sulfure et nõ ex argento viuo secundum se. Adhuc aũt scimus quod omne quod habet cũ terrestri vnctuosam valde humiditatẽ mixtã tres inuenit hẽre humiditates quarum vna valde est aerea et ignea exterius partibus adherẽs propter hoc elemẽtorum eleuationẽ qua semper euolãt ad superficies rerum in quas veniũt mixtionẽ et cõplexionẽ. Aliã aũt habet magis aqueã sub illa prime natiuitatẽ in partibus rei. Tertiã aũt habet humiditatem radicitus infixã et immersam partibus que terminata est ad cõplexionẽ et lõ sola cõplexionalis nõ facile separabilis ab ipsa sine totius rei destructiõe. Oportet igitur et in sulfuris nã sic esse propter quod pcipiũt peritiores alchimici p lotiuras acutas sicut est acetum et lac acetosum et fex caprinũ et aqua ciceris et vrina puerorum remoueri a sulfure duas primas humiditates: et et p decoctionẽ et sublimatiões plures factas in alẽbico quia vna illarum procul dubio ignẽ nõ sustinet sed cremabilis existens tunc incẽdit in igne et cremat substantiam metalli quare lõ nõ tñ inutilis est ad ppositũ sed et nociua. Secunda aũt euanida est et euaporat in igne et ideo nec illa aliqd cõfert pposito in alchimicis intẽtionibus. Tertia aũt radicaliter inherẽs et intrinseca manet et lõ cõfert pposito. Sicut aũt cõsiderãdũ est in argento viuo quod est 2m elemẽtũ metallorum illud enim quãdo est purũ in terrea substantia bene lotũ et subtile et apprehẽsum fortiter p mixturã cũ humido aqueo et similiter humidũ aqueũ nõ est abundans neque diminutũ sed equale cõplexioni et viribus terrei quod est in ipso: tunc vtrunque defendit alterũ ab igne vt diximus sepius quãdo terreũ tunc tenet humidũ et nõ sinit ipsum euaporare et humidũ extinguit terreũ et nõ sinit ipm incendi. Si autem lutulentũ est terreũ vel abundãs super humidũ vel diminutũ ab eo aut certe equale: sed nõ fortiter apprehẽsum in mixtura tunc incẽdit et cremabit et aduret substantiam metalli. Similiter aũt si humidũ nõ fuerit digestũ cõgrue cõplexioni metalli et nõ bene terminatũ aut abundãs aut diminutum oportebit necessario euanescere p euaporationẽ et remanere substantiam metalli siccã et cremabilem. Secundum hoc vero considerãdum est in cremabilibus metallorum et est cremabile vbi aliquod istorum inuenit et magis cremabile vbi plura et plura horum concurrunt. Aurũ ergo purum et bonũ propter vtriusque cõditiões optimas sulfuris scilicet et argẽti viui minime crematur: quercũque cremant alia metalla nõ cremant ipsum sed depurãt sicut sal tiaret tritus et sulfur et arsenicum et huiusmodi. Argẽtũ autem post hoc minus eo quod sulfur suum habet aliquid aqueitatis sulfureae et similiter suum argẽtum viuum et ideo cum euaporat hec aqueitas tunc denigrari p adustiõem primo incipit argẽtum et postea aduritur adurentia ve sunt sulfur et argẽtum et ea que dicta sunt et plura alia quibus alchimici vtuntur. Es aũt magis aduritur quia sulfur nõ habet bene retentum in aqueo argenti viui et terrestre vtilis et ideo de facili crematur valde. Et vidi ego quod in mõte eris signa viridia ad lapidẽ eris apodiata statim cremabant propter abundantiam sulfuris et pinguedinis egrediẽtis de lapide eris. Ferrum aũt aduritur in rubeum multũ eo quod terrestre in eo superat et incenditur.

Stãnum et plũbũ nõ bene habẽt a intra pingui substantia emũdatum argẽtum viuũ et similiter nimis est aquosũ: et lõ euanescente per ignẽ aquoso aduritur intra substãtia vnctuosa in ipsis. Hec igitur de cremabilitate et incremabilitate dicta sunt.

Cap. 6m. Quod gñatio metallorum ad se inuicẽ sit circularis.

His autẽ adijciẽdum est cõmune oibus metallis esse quod ppinqua est valde materia eorum. Scimus aũt ex his que in sciẽtia Perigeneseos determinata sunt quod inter habẽtia symbolũ in mã et virtutibus et potentijs naturalibus facilis est trãsmutatio adinuicẽ propter quod et multorum philosophorum quorum tñ pater est Hermes trimegistus qui propheta phorum vocatur assertio est circularem esse metallorum generationẽ et ex se inuicem sicut et circularis est generatio elemẽtorum quod etiã mihi videtur verissimum. Cum enim in mã nõ distent remota et ppinqua sicut ex prioribus patet differẽtie eorum sumuntur penes vtriusque partes materie depuratas et digestas esse nõ depuratas etiam indigestas. Cõtingit aũt omne impurum et indigestum depurari et digeri: si preualent virtutes naturales digestionis cõtingit etiã omne digestum molinsim pati: aut cõmixtionẽ indigesti aut forte debilitatẽ caloris terminatiui. Contingit igitur materias primas elementorum adinuicẽ trãsmutari que trãsmutata necesse est ipsa adinuicẽ esse trãsmutabilia. Per hunc igitur modum contingit circularem esse ex se inuicẽ metallorum generationẽ. Probant autẽ hoc experta tam in nature operibus quam in artis sollertia. In nature enim operibus visu proprio vidi et quod ab vna origine vena fluens in quadã parte fuit aurum purum et in alia parte argẽtum habens sibi admixtam calcem lapideã: et dixerunt mihi fossores et depuratores metallorum quod hoc frequentissime cõtingit: et ideo dolent se inuenisse aurum quia aurum est prope originẽ et tunc deficit vena. Ego autem diligenter tunc examinans inueni aliquod genus esse vasis in quo conuersa erat minera in aurum et aliud in quo cõuersa erat in argentum: vas enim quod habebat aurum fuit lapis durissimus in genere de numero eorum lapidum ex quibus cum chalibe excutitur ignis et habebat aurũ paruum et nõ incorporatum sed in cõcauo sui conclusum et modicum terrei cõbusti erat inter partes lapidis et auri et erat lapis apertũ habẽs foramẽ ad venã argenti que trãsiuit per lapidẽ nigrum nõ multum durum sed terrestrẽ et scissum est nigrũ et erat illorum lapidum ex quibus fiunt regule ad tegẽdas domos. probatur tñ quod ex vno loco qui erat vas materie mineralis euaporauit vtrũque et diuersitas depurationis et digestionis diuersitatem metalli secundum speciem fuerant operata. Artificum autẽ experimentũ est quod faciunt alchimici qui vnã spẽm metalli sicut cũ natura operantur deducunt in aliam quẽadmodũ dictum est. Sic igitur nõ est improbabile circularẽ ex se inuicem esse generationem metallorum et hoc solum metallum est proprium inter elemẽta et cõmixta. Sed non lateat vos quod in oibus que circulares ex se inuicem habẽt generatiões facilior est transitus eorum que in pluribus hñt cõuenientiã propter hoc et ex argẽto facilius fit aurũ quam ex alio metallo: nõ enim mutari oportet in ipso nisi colorẽ et pondus et hoc de facili fiunt cõpacta enim substantia magis adherere pro certo põdus diminuto aqueo et aucto bono citrino sulfure cõuenienter variabitur color hic aũt modus est et in alijs. Tanta igitur de cõmunibus passionibus metallorum dicta sunt.

Incipit liber quartus in quo determinatur de metallis in speciali.

Iam ordo expostulat vt

de metallis in speciali differamus quod fieri nõ potuit nisi prius eorum nature rões et accidentis determinarentur a cõmunibus enim procedit speculatio vsque ad elemẽta particularia sicut in principio physicorum est determinatũ. Dicẽtes igitur in spãli de metallis tãgemus primo de his que quasi vniuersalia metallorum sunt sicut pater et mater: sicut dicunt metaphorice loquẽtes auctores Alchimie sulfur enim est quasi pater et argentum viuum mater: quod conuenientius dicitur si sulfur dicatur esse in commixtione metallorum quasi substantia seminis paterni: et argentum viuum sicut menstruum quod coagulatur in substantiam embrionum. De substantia igitur et de generatione

1° phy. tex. c. 4

sulfuris notandum est q cum liquescat ad calidum siccum
ꝛ coaguletur frigido: opz ipz habere aquã per ea que deter/
minata sunt in libro metheoꝝ. Cum autẽ sit cõminuibile
in pulverẽ qñ cuditur opz ipm habere subam terrestrẽ siccã
valde cum illud sit facile inflãmabile ꝛ adherens opz q ha/
beat subam vnctuosam viscosam valde vt p vnctuosaz sub/
stantiã sit inflãmabile ꝛ p viscosam sit adherẽs: flãma autez
ipsius est multũ fumosa q̃si ad saphirinã declinãrẽ nigredi/
nẽ hñs colorem. Ex his igit scimus ipm eẽ cõpositum q̃si de
quatuor substãtijs aut de trib⁹ ad minus: qñ cum penetra/
tiuũ sit ꝛ attractiuũ: vt dicit Auicẽ. in sua simplici medicina
opz q in ipso sit suba ignis pp qđ ẽt calidum ꝛ siccuz in quar
to gradu pnuntiat. Qđ autẽ sit facile inflãmabile opz ipsum
habere subam aereã: ꝛ cum sit liquabile calido sicco opz ipm
habere subam humidã aqueã: ꝛ cũ sit cõminuibile ꝛ extrabi/
le opz q sit suba terrestris. oẽs autẽ has subas hz ita abũde
q in opib⁹ ꝛ passionib⁹ ei⁹ expresse ꝛ evidẽter manifestant.
¶ Sicut autẽ in antehabitis diximus opz q habeat humidi/
tates tres duas extrinsecas ꝛ vnã itrinsecã ꝛ hoc hic repete/
re nõ opz. Sed hoc obseruãduz est q fumus eius idicat ter/
restrẽ subam que est in ipso valde ignibilẽ ꝛ cremabilẽ: ꝛ fe/
tor eius idicat ipm eẽ valde indigestũ ꝛ nõ terminatũ: sz po/
tius calore corrũpẽte eẽ potius q̃ p digestionẽ cõpletũ: ꝛ hec
incõpletio sui facit qđ põt eẽ mã vniuersalis oiuz elemẽtoꝝ:
si enim eẽt cõpletuz ad cõplexionẽ vnã determinatã: tũc pro/
culdubio nõ eẽt cõuertibile ad alia nisi prius illa tolleretur:
sed nunc pp sui incõpletionẽ cõuertibile est in oĩa sicut semi
na ꝛ alia ex qb⁹ gñant res nãe: ꝛ ideo sagax nã abũdat in sul
fure vbicunq est locus gñationis metalloꝝ. Cum autẽ sit ca
lidum necessario erit apertiuum ꝛ terminatiuuz humidi se
cangẽtis: ꝛ tñz sit cũ hoc siccum erit acutum q: calidum ꝛ sic
tum est acutũ. ꝛ iõ hz virtutes sigillãtis ꝛ formãtis ꝛ nõ reci/
pientis pp qđ ꝛ patris ꝛ masculi semen ponitur a trimegisto
Hermete. ¶ Sed obseruãduz est qđdã calidum siccuz esse
cõiunctũ humido frigido in eadẽ cõplexiõe: ꝛ hec cõplexio est
hermophrodita sicut in plãtis apparet que vbiqz ipregnant
ꝛ impregnãt. tale autem nõ est sulfur in suba sua pter qđ in
suba ppria nõ generat qđdã neqz pater sed sicut masculus
ex suba sua generat in aliu hoc est in sanguine mẽstruo. ita ꝛ
sulfur facit in argẽto viuo: ꝛ in seipso non generat oino. Est
autẽ in colore citrinum ꝛ aliqñ albidum q̃si paleatẽ hñs albe
dinem. hoc est sicut est albedo paleaꝝ tritici: cuius cã est cali
dum qđ est decoquẽs humidum ꝛ cõuertẽs ipm ad citrini/
tatem ꝛ pter hoc videt eẽ sulfur id qđ resultat in viscerib⁹
terre. Cum enim terrestre commiscet cum aqueo calore co
quẽte sicut in corporib⁹ aialis cibus ꝛ chimus cibi pmixtus
est: ꝛ spuma illi⁹ in supficie bulliens cõuertit ad cholerã citri
nam. Ita videt q sulfur sit sicut spuma eius qđ cõmiscetur
in viscerib⁹ terre: ꝛ ideo citrinũ ꝛ siccum ꝛ calidũ: ꝛ si qđ est
magis decoctũ ꝛ magis terrestre videt eẽ sicut subcitrinum
ad albedinẽ paleare declinãs. ¶ Diuidit autẽ sulfur i viuũ
sulfur ꝛ fusum. viuum autẽ est sicut de terra accipit: nõ viuũ
aut fusum postq̃ est liquefactum ꝛ nõ differunt nisi per acci
dens. Inuenit autẽ forte aliqđ ad rubedinẽ ꝛ forte nigredi/
nẽ declinãs ꝛ hoc est pp calorẽ adurẽtẽ ꝛ vincentẽ in ipso. In
tãtũ igit de nã sulfuris determinatu m sit a nobis.

¶ Cap. 2m. De natura argenti viui.

Argentũ autẽ viuum: hz subas duas principa/
les fm oẽs physicos. vnã qdẽ aqueã. alterã aũt
terreã sicut sepius dictum est: terreum aũt sunz
aliquid sulfuris hz: li dicant qdã auctores alchi
mie nõ esse in eo nisi subam aqueã: dicunt autẽ
hãc aqueã calore sulfuris ispissari. cum tñ in se
nõ sit nisi aqua qđ oino impoẽ est q: nos iam determinaui/
mus in metheoris q aqua nõ inspissat sola remanẽs nisi fri
giditate ipsam ad terrã cõuertẽte. sed calore nullo modo est
extrabilis. Amplius autẽ nos scimus ex pncipijs physicis q
nõ adherere tangẽti qđ cõuenit aque ex subtili terreo qđ ẽ in
ipso: est autẽ fortissime cõmixtionis: ita q si sublimet solum
in vase vitreo cum lõgo collo pparato semp manet idẽ quo/
tienscunqz sublimet ꝛ nõ exiccat plus neqz indurat nisi ha/
beat respiraculũ p qđ fugiat. Est autẽ argẽtum viuum sicut
suba mãlis metalloꝝ sicut mẽstruum est embrionis: ex quo
virtute sulfuris digerẽtis ipm ꝛ aduretis omne metallũ ge/
nerat: cum autẽ cõuerti incipit ad spẽm efficit glandulosum
primo ꝛ postea cõflare incipit paulatim ꝛ cõuerti. ¶ Differẽ
tie autẽ argẽti viui sunt q qđdã est extractuz de minera sua
ꝛ inuentũ viuum: ꝛ qđdã est extractum de lapide in quo ge/
neratũ est p adustionẽ sicut extrahit argẽtum vel aurum de
lapide ꝛ fm hoc pter acumẽ dicit esse de gñe venenorum.
Est autem frigidum ꝛ humidũ in gradu scđo ꝛ pp hoc dis/
soluens neruos ꝛ paralyticans ꝛ pimens pediculos ꝛ lendes ꝛ
hmõi ex poroꝝ putredine gñata. Argẽtum autẽ viuum cum
sulfure ꝛ sale armoniaco sublimatũ cõuertit in puluerẽz ru/
beum splẽdentẽ ꝛ iterꝝ vstum in igne redit ad subam humi/
dam ꝛ fluentẽ ꝛ forte illud qđ presocat in collo vasis in quo
fit sublimatio qđ alutel vocat ꝛ cõuertit in similitudine lapi/
dis qui est in colore sicut alabastruz qui dum postea in igne
vsitat redit ad argentum viuum. ¶ Sunt ẽt diũe viui argẽti
que magis in metallinq̃ in simplici argẽto viuo inueniunt
luteũ ꝛ purum ꝛ alie que supius enumerate sunt. Et est mi/
rabile de hac mã q quotienscunqz sublimat p se solũ nunq̃
residet aliqđ de puluere in fundo vasis: ꝛ qñ redit ad spẽm
argẽti viui q̃si nullus defectus inuenit in pondere qđ absqz
dubio cõtingit pp nimiã terrei sui cũ aque suba pmixtionez:
sua enim humiditas viscosa ita tenet terreũ q cũz vaporat
totũ fert secuz in collis alutel. ꝛ ibi presocatus spiritus eius
recedit in eadẽ specie: ad fundum vo indurat vel variat in
colore vel pondere vel sapore vel odore. Est tñ fugiens in
igne ꝛ icorporis quotiẽscunqz metallis pmiscetur: pp qđ ab
Hermete vocat seruꝰ ꝛ sulfur. Dicit autẽ Auicen. q albedo
eius est ab aquositate ꝛ terreitate subtili decocta cum aere
qui spiritualiter itercept⁹ est in cõmixtiõe ipsius. ¶ Oĩa aũt
ista dicta sunt vt sciat argẽtũ viuum nõ eẽ nisi mãe in metal
lis qđ absqz dubio mortificat p aquas acutas ꝛ p nãm ꝛ per
artẽ ꝛ postq̃ mortificatũ est cõmiscibile est corporib⁹ ꝛ colo/
rat ea: vi autẽ sulfuris ꝛ vapore cõgelat ꝛ deducit ad duritiẽ
ꝛ formas diuersoꝝ metalloꝝ ꝛ et hoc q vltra modum ibibit
sicco ꝛ terreo retinet ne fugiat et corporib⁹ quib⁹ permixtuz
est in igne. Hec igitur de argento viuo dicta sunt.

¶ Cap. 3m. De natura plumbi.

Uxta eundẽ modũ determinat de plumbo qđ
minus oibus alijs metallis addit sup mãm ar/
genti viui pp qđ etiã dicit Aristo. ꝛ Auicẽ. q est
sicut plumbum pculdubio videt esse argentum
viuum. ¶ De cõpõne igit plumbi p subam pro
certo credit q suum argẽtum viuũ est multum
respectu sui sulfuris ꝛ forte sulfur parũ intrat in cõpositionẽ
plumbi p subam sed multũ p qualitatẽ ꝛ ideo decoquit ipm
calore suo ꝛ cõuertit ad plumbi spẽm sicut coagulũ paruum
per subam coagulat multũ de lacte. Argentum aũt viuũ plũ/
bi in qualitate est nõ bonũ sed aquosum ꝛ lutulentuz: ꝛ ideo
in igne de facili euaporat aquositas ꝛ remanet pniuis terre/
stris sicut cinis qui relinquit ex lutea suba plumbi: ꝛ q: vis
sulfuris est in plumbo vt diximus: iõ vapor eius exiccat ar/
gentũ viuum sicut vapor sulfuris: nõ enĩz põt eẽ q due sub/
stantie eundẽ ꝛ eodẽ modo faciãt effectũ nisi p aliqđ vnũ qđ
est in eis. Diximus autẽ in pcedentib⁹ quare haberet colo/
rem fuscum. In effectu vo plumbũ est frigiduz cõstrictiuuz ꝛ
spãlẽ hz vtutẽ cõtra libidinẽ venereoꝝ ꝛ cõ pollutiões noctur/
nas si ex ipso circulus fact⁹ latitudinis duoꝝ digitoꝝ ponat
circa renes ꝛ cãphora pungat. sed cauendũ est ne frigidita/
te sua intim⁹ nimis stringẽs mãm sursum cõpellat ad caput
ꝛ maniã vel epilepsiã iducat: cauẽduz ẽt ne paralysim inducat
inferiorib⁹ mẽbris vel stuporem. Hec igit est nã plumbi in
sua cõmixtiõe ꝛ effectu. ¶ Hermes autẽ q multa de trãsmu/
tationib⁹ metalloꝝ pbauit in alchimicis suis sic tradidit q
si plumbi lamine sup vas cũ multo ꝛ forti aceto suspẽdantur
ita q vapor aceti cõtinue laminas illas rigat: vapor ille cõ/
densabit ꝛ corrũpet plumbi subam ꝛ in puluerẽ cõuertet qui
colorẽ album hz ꝛ cerusa vocat. Si autem acetuz sup ipsam
laminã fundit albescit multũ ꝛ destruit versa vice virtutem
aceti. ¶ Cã autem pro certo hui⁹ est q: acetum lz sit hebes in
suba pter suã frigiditatẽ tñ est acutum in actiõe pter hoc
q est reliquie cuiusdã ignis qui euolauit ex ipso sicut cinis
est reliquie ignis in lignis. Illo ergo acumine penetrat in
subam plũbi qñ fuerit plumbũ exterminatũ ꝛ lauat a sordi/
cie argẽtuz viuũ cõgelatũ qđ est in ipso ꝛ facit ipm eleuari su/
per superficiẽ lamine sicut grana milij ꝛ tũc albescit pp ma
iorẽ depurationẽ ipsoꝝ. amplius aũt adhuc tradit Hermes

Nõ optimũ cõ pollutiones ꝛ gomorrea.

Nota q̃ sit cerusa.

q plumbū adustum cum eo qd adurit ipm sicut precipue est sulfur vel arsenicū generat sublimatū obscurū colorē vermi- leū hoc est rubeū q sit citrin⁹ cuz expressiore z fortior sit ignis. Si tñ illa subacū aceto calcinet z desiccet revertit albus co- lor ceruse cuius trāsmutatiōis cā est q: re vera hz sulfur z ar gentum vivū vecimus in hoc substātie cōpositiōe. ¶ Cuz enī sulfur aduritur z argetur rubescit. cui⁹ signū est q facien- tes miniū faciūt ipm de sublimato ex sulfure z argēto vivo: obscurus aūt est color pp lutulentiā plūbi: qn autē fortior fit ignis lutulentia prima ↄsumit z clarescit color: z cum sulfur magis exurit q argētum vivum in igne diutu rnior remit- titur rubedo que est ex sulfure terrestri cōbusto z tēperat al- bedine argēti vivi manētis z tunc resultat color citrin⁹ que est sicut album qd penetrat in rubeū z est tēperās ruborē ipsi us. Sicut tñ credit Hermes si ignis fortior his oib⁹ adhi- beat z assenē ista in igne fortiter tota suba sulfuris assumit z vis aceti destruit p evaporationē z tūc ex pulverib⁹ dictis suba plumbi sicut prius revertet nō tñ eiusdē pōderis neq eiusdē puritatis neq eiusdē quātitatis cui⁹ prius fuit. ¶ Nō est aūt pretereundū q sicut diximus plumbū hz multā aquosi tatē z parvā mixturā z idō depurādo metalla alia protegit ea ab igne sicut argētum z aurū pregant plumbo qn purant: z ideo dixerunt qdā iperiti de plumbo q hz cōgregare homo genea z separare etherogenea. Et erroris eorū causa est q: colliquatū plumbū cū argēto vel auro recurrit argētū simul ad vnū locum z lapilli simul ad alium si q insunt z plumbum simul ad vnū. Errāt autē hi: ista enim ↄgregatio z segrega- tio nō fiunt ex plumbo sed calore ignis sicut ostēdimus in 4° metheoroꝝ. Nec plumbū purificat argētum per se sed p acci dens: calor enim ignis purificat p se cōgregādo puꝝ cū puro z segregādo impuꝝ sicut dictum est. Sed cū argētū sit humi dum z ignis siccus refugeret calor ignis ab argēto nisi p ali quod vniret eidē z hoc est plumbū qd calefactū in suo humi do quasi elixādo ingerit z depurat argētum. multū autē pon dus plumbi est ex lutea substātia ipsius z humida cuius par tes sunt multū ↄpinque lz sint molles eo q indigestionē pas se sunt ex mollitie sicut superius determinatum est.

¶ Cap 4m. De natura z proprietate stanni.

De stāno autē fere sicut de plūbo determinādū est: hoc eni valde vicinas hz spēs metalloꝝ z par ad se invicē differētes nisi q stānum albius est z puri⁹: hui⁹ aūt cā nulla pōt esse nisi quā an te nos assignaverūt phi q sub argētū mūdius est q plumbi z forte de sulfure hz par pori vir- tute sulfuris z vapore excoctū in metalli spēm q multe sube sulfuris admixtionē. Balbutiētē hz valde cōpōnē: z hui⁹ cā pōt esse mortificatio argenti vivi ex aliquo vapore dissoluti- no vel alia lotura aque acute que disiungit partē eius. Dicu aūt vapores aut aquā nō p quā trāsierit argētū vivū postq argenti vivi acceperit spēm sed potius que itrāt in ipaz sub stantiā argēti vivi tale enim aqueū iam in se factū est z par viscosum z facit rigescere partes terre as sibi admixtas z nō bene misceri z cōtinuari: rigiduz enim z induratuz in supficie nō bene miscet alij z nō bene cōtinuabile ↄpinquo sibi con- iuncto. Hec igit cā existimāda est eē sue balbutiētis mixtio- nis. Cū autē in se balbutiat oia metalla qb⁹ admiscet balbu tire facit z aufert ab eis ductibilitatē vt dicit Hermes. z cū in seipso ↄducit cito scindit z de facili. ¶ Cōvenit autē hoc metallum cū plumbo in hoc q neutrū ↄhit rubiginē. sed po- tius ex corrūpentib⁹ z ex seipsis ↄhunt squalorē z sorditiem quādā sed plumbū plus q stannū. Cōvenit et i hoc q neu trum est sonoꝝ multum p seipm. Et ca primi qdē q: nō sunt habētia aliquē humorē calidum aqueuz vel valde paucum acutum qui corrūpat terreum q est in ipsis z cōncreat in ru- biginē. Cā aūt rubiginis nō est nisi terrestre adustū. Causa aūt scōi est mollities z humor q: cum percutit molle z humi- dum cedit in sui empipedū z idō nō a tota superficie expellit aerē qui est cā sonoritatis sicut in scientia de aia ostenditur. Magis tñ stannum q plumbum hz sonoritatis z q: hebetē hz sonum: idō ea que acute sonāt sicut eū argētum z eꝝ: stan num tēperat z gravat sonos eoꝝ: z ideo admiscent eri in fu sione cāpanaꝝ. Qd autē dicit Hermes in alchimicis q stan num poter suā nimiā siccitatē corpora qb⁹ admiscet frangit z ductilē mām in eis destruit: intelligit eo modo quo dictuz est ex acuto vapore vel lotura vz ipm exiccatus habere terre stres partes que sunt in ipso q: aliter falsum eēt cū videam⁹ ipm esse mollius multis alijs metallis. Dicunt aūt stānum fusum cito putrescere z plūbum manere z crescere sub divo z in terra crescere z ↄbabile ego iudico: q: eī experimentis cōvenire videt. Divus igit cā est que in celo z mundo assi- gnata est: cā enim corruptionis elemētoꝝ est q elemēta mo- vent ad se invicē: z cum nō fortis est ligatura mixtionis: tūc vnūquodq elemētoꝝ evadit ab altero. Jam autē dictuz est male eē mixtū stānū z idō cū igne debilitat z a loco sue gsa- tionis removet citius alijs metallis corrumpit. Plumbū autē grossū est valde in substātia sua z de roribus z pluvijs imbibitis humorē paulatim mineralem facit z ad se cōver- tit: z ideo per diuturnitatē tēporis incremētum capit aliquā do. ¶ Invenitur autē stānum duplex. s. durius z siccius qd venit de Anglia sive britannia z mollius aliquātulum qd in Germanie partibus abundantius invenit. Hec igit de na tura stanni a nobis dicta sufficiant.

¶ Cap. 5m. De natura z complexione argenti.

De argento aūt post hoc dicem⁹ eo q in colore fm aliqd videtur ↄvenire dictis metallis. cum enī nos nō sciamus cōpositi nām nisi sciamus ee qb⁹ z quot z qualiter cōponit opz nos de ar- genti nā investigare. ¶ Nos autē p antedicta iā certificati sumus q argētum vivum in cōposi- tione argēti venit q: fm colorē eius colorat z hz accidentis illius qn liquescit: tunc enim nō adheret tangenti nec quiescit in supficie vna neq oino diffundit vt aqua vel oleū vel vi- num vel alius liquor. Hec aūt tria p̄mū argēto vivo vide mus inesse. Si igit argēto liquefacto ista conveniunt opz q hoc sit gratia argēti vivi qd venit in cōpositionē sube ipsi⁹. Cū autē splēdidissimū sit argētum fulgens in albedine z be- ne polibile: opz q hēat rōnem argēti vivi multum digesti z deputati z p subtilissima cōmixti z hoc enim fit hz q fetidū sit nō est tñ fetidū sicut alia metalla de qbus iam habitū est. ¶ Scimus aūt p ea que ante dicta sunt q tam sulfur q ar- gentū vivum z qdlibet qd ex sua cōplexione est humidum z p ignē liquabile hz tres humores sicut z viuētia plante z ani malia aquoꝝ qdē vnus crassus z indigestus est z enatās sicut pinguis sicut adeps vel oleum z hic facit res inflāmabiles. Alius aūt est sicut flegmaticus humectās partes reꝝ z non generās vel augēs. Tertius est radicalis essentialib⁹ parti- bus rei ibibitus q: ex ipso partes eēntiales reꝝ constant z p ipm augent z nutriunt. ¶ Argētum aūt invenimus durum z siccum. Oportet igit q ab humorib⁹ duob⁹ supfluis sit mul tum emundatū z subtilitas tertij facit optimā ipsius com- mixtionē. Cum autē cōflat argētum odor sentit sulfuratus opz igit de suba z qualitate hēre sulfuris: hz eni ex calore sul furis fermētationē z digestionē ad spēm metalli z de substā tia qdē hz parū pp qd etiā nō colorat ipm sulfur: sed de vir- tute z q̄litate multū accipit a sulfure q: calore eius ↄsumptū est in eo humidū duplicit de quo diximus z tertiū cū terreo subtili optime est cōmixtum. Calor enim sulfuris z vapor z maxime sulfuris bene mūdati z sublimati dealbat optime z digerēdo subtiliat z optime z fortissime cōmiscet: qn et a sul furis suba duo extranei humores artificio z igenio nāe pur- gati sunt hoc eni artificiū omni arte certius z subtilius eē: z ideo certissimū tunc hz effectū. Tunc igit hēs nām argēti vi vi qn est metalli ex purgatissimo argēto vivo colore depu- rati sulfuris ad spēm splendidā deductū z idō nectio album z fulgēs. qd aūt sicut dicitū est exiccatū sit ostēdit hoc q tinnitū aūt sonoꝝ valde qd nō eēt si esset supflua infectū humiditate. Hec aūt digestio dat ei potētiā ad actum quē agit: invenit enim in effectu frigidū pp argēti vivi abundantiaz que est in ipso sed pp sui humidi optimā digestionē z subtilationē est q cōfricatū specieb⁹ aliquib⁹ vel etiā cōmixtū valet spiritua libus z precipue cōtra tremorē cordis. ¶ Sed admirabile ē qd supra diximus q melius in hac specie metalli invenitur molle sub terra sicut spisse pultes cuius pro certo cā est abun dantia argenti vivi qd fuit in locis illis: z cum ex humorib⁹ tertius separatus est in compositionē argenti tunc alij duo circa ipsum in sorditie materie remanent z hec albedo mol lis glandulosa significans nihil de superfluo indigesto in na turam argenti esse assumptum propter qd in igne positum

statim euaporet in nāle humidū dum mollificat̄ ⁊ cōstare incipit humidū qđ est de sūba argenti polltrū ad aerē ifrigidatū coagulat̄ ⁊ est argentū ⁊ litargirum illius argēti humidi p̄eomnib⁹ valet litargiris ad elixir albū in alchimicis: q̄r litargirū hoc est de hūore qui disponit hz ad argētū ⁊ ē aliqđ ad argētū in potētia sicut adeps aliqđ ē aialis. ¶ Purificat̄ aūt argentū in igne cū plūbo ⁊ tunc p vstionē exhalat plūbū ⁊ separat̄ sordes ab argēto sicut diximus supius. ¶ Qđ aūt incorporatū lapidi inuenit̄ tunc opz in molēdino farinari ⁊ cōminui vtrūqz lapidē vz sūbam ⁊ argētū: cōminutis eniz partibus ⁊ diuisis facilius vnū separat̄ ab altero ⁊ sūba lapidū tūc nō exurit argētū. Sed ⁊ hoc nō est silendū q̄ aliqñ i theuconia inuentū est multū tenax ⁊ siccū fere depuratū ⁊ hoc duobus modis his tpibus nostris accidit vno qdē modo inuentum fuit vt colūna stans sub terra ⁊ exiccatū ⁊ tenax valde ⁊ flexibile alio mō inuētū est extēsū p terrā sicut chorde ⁊ fuit eiusdē quātitatis sicut illud qđ inuentū fuit p modū colūne. ¶ Causa aūt figure nō fuit nisi diuersitas loci q erat vt vas in quo p̄focatus vapor is argēti māin cōuertebat̄. ¶ Cā aūt viscositatis ⁊ cremabilitatis ipsius erat q̄z supfluū humidū in magna parte euaporasset: nil adhuc aliqđ adherebat extrinsecus substātie argēti sicut humidū flegmaticū extrinsecus adheret mēbris ⁊ mollificādo soluit ea: qđ cū purgat̄ per ignem redit substātia argenti purissima. ¶ Sulfur autē exurit argentū quādo spargitur super argentū liquefactū ⁊ denigratio argenti ostendit q̄ adurit̄ per sulfur sicut diximus superius sulfur enim p̄pter affinitatez nature metallis adurit ⁊ nō magnā adustionē infert rebus alijs sicut lignis ⁊ lapidibus etiā si spargatur inflāmatum super ea. Hec igitur dicta sunt a nobis de natura argenti.

¶ Cap. 6m. De natura ⁊ cōmixtione eris.

Rubea aūt metalla in colore admixtiōe diuersa sunt a dictis sicut satis ostēdimus cū de coloribus metallox agerē. Habet autez ferrū sm se spālē determinationē extra alia metalla. ¶ Dicamus igit̄ eris cōpositionē supponētes que iā dudū p̄bata sunt omne metallū ex sulfure componi ⁊ argēto viuo. Ponamus igit̄ argentū viuū eē bonū nō feculentū siue lutulentū nō tñ ab humore extraneo oino purgatū: ⁊ sūbam sulfuris esse feculentā ⁊ adurentē ⁊ in parte accensam: ⁊ sic argēto viuo per sūbam ⁊ qualitates cōmisceri: tunc eni absqz dubio cōuertit ipm̄ i ruborē ⁊ nō poterit eides p̄pter vtriusqz nō plenā subtiliationē bene misceri: ⁊ tūc efficiet es qđ nō est oino bone mixtionis p̄pter qđ multa fetide resoluit̄ ⁊ multū euaporat in igne q̄r cū sulfur in parte incensum est iō quedā partes argēti viui amplius q̄ alie purificātur: ⁊ cōunit̄ in eis superfluū humidū ⁊ in illis partib⁹ videbitur hēre venas auri. ¶ In alijs aūt vbi minus digestū est erit feculosum ⁊ ignobile ⁊ terrestre p̄pter adustionē ⁊ hāc ueritatē in cupro qđ inuenit̄ in theuronie partib⁹ in loco qui gosaria vocat̄ expresse inuenimus ⁊ ideo ēt hoc cuprū melius oibus alijs estimat̄ tanq̄ venas auri habēs immixtas: ⁊ non improbabile quin sulfur illius eris sit mixtū cū arsenico rubeo in aliqua q̄titate: ⁊ ideo fit magis adurens sulfur illius metalli q̄ alteri⁹. ¶ Nūc igit̄ scimus māin eris q̄ ē metallum ex argēto viuo plusq̄ opz aliquātulū hñs p cōmixtionez adurētis sulfuris ad formā ruboris deductū: ex qua autē nā sulfur sit adurēs in precedētib⁹ satis determinatū est. ¶ Arsenicū aūt calcinatū fit qdē nigrū ex rubeo sed postea ⁊ sublimatū in aludel qđ est vas opertū cū collo alto vt sepius ultimus reuertit̄ albū ad instar niuis ⁊ si sepius iterentur talis calcinatio ⁊ sublimatio tūc efficit̄ multū albū ⁊ aratissimū: ⁊ ex acumine eri cōiunctū liquando penetrat in ipm̄ ⁊ cōuertit in candorē: si tñ diu stet in igne exspirabit arsenicuz ⁊ tunc redit pristinus color cupri sicut de facili p̄bat̄ in alchimicis. Hi aūt qui in cupro multū operant̄ in nostris partib⁹ p̄sius vz ⁊ colonie ⁊ in alijs locis in quib⁹ fui ⁊ vidi experiri cōuertūt cuprū in auricalcū p puluerē lapidis qui calamina vocatur ⁊ cū euaporat lapis adhuc remanet splēdor obscurus declinās aliquātulū ad auri spēm. Ut aūt albius efficiatur ⁊ ita citrinitati auri magis sit simile imiscent aliquātulū de stāno: p̄pter qđ ēt auricalcū multum de ductibilitate cupri amittit. Et illi qui decipe volūt: ⁊ splēdorē simile auro inducere ligant lapidē ita q̄ diuti⁹ remanet in ere in igne nō euaporās cito ab ere. Ligat̄ aūt p oleū vitri tollunt eni fragmēta vitri ⁊ cōuertunt̄ in puluerē ⁊ spargit̄ in testā sup es postq̄ imissa est calamina ⁊ tūc vitrū p̄iectis enatat sup es ⁊ nō sinit euaporare lapidē ⁊ lapidis virtutē: sed reflectit vaporez lapidum in es ⁊ tūc diu ⁊ fortiter purgat̄ es ⁊ aducunt̄ in eo māe feruiētē. Tandē aūt euaporat ēt oleum vitri: ⁊ tūc euaporat virt⁹ lapidis sed auricalcū efficitur multo splēdidius q̄ eēt sine illo. Qui aūt adhuc amplius assimilare auro itendunt has purgatiōes p optbesim ⁊ vitri oleuz sepius iterat ⁊ loco stāni ponūt argentū ⁊ imiscet auricalco. Et hoc efficit̄ ita rutilans ⁊ citrinū q̄ multi credunt ipm̄ eē aurū cū in veritate adhuc sit in specie eris. Hermes aūt dicit q̄ fieri lique facto tuchia puluerizata cōm sceat̄ siue sit tuchia alba siue rubea q̄ ipm̄ in colorē auri cōuertit. ¶ Quid aūt sit tuchia in sequēti libro vbi de medijs agetur dicet̄ sed qđ hic sufficit ē q̄ tuchie adustione cōsumit̄ terrestreitas ⁊ purgat̄ ab ere superfluū humidū ipsius: ⁊ iō tūc erit pulchrius. tñ ⁊ virtus tuchie euaporat p ignē si diu steterit in igne: ⁊ iō nisi aliud medicamē fuerit euaporabit tuchia ⁊ tūc erit p̄stinus color cupri. Dicit ēt Hermes cū quo cōcordāt expti q̄ si es sale aspsum sup acetū vel vrinā pueri masculi virginis locet̄ penetrabit virtus vrine siue aceti sūbam eris ⁊ cōuertet ipm̄ in virorem. Si aūt iterū per se solū es locet̄ sup racemos expressos solo vapore vini cōuertet̄ in optimū colorē viridem placētez. Si aūt huic colori auripigmētū siue arsenicū approximatur ⁊ p̄cipue adustū cōdensando destruit virorē ⁊ inducit colorē fuscū terrestrē ad opacitatē declinantē. ¶ Huius cā autē ex dictis facile manifestat̄ est eniz sal aperitiuuz: ⁊ ideo aperit cupri sūbam p̄cipue si in tenues laminas deductū sit: ⁊ tunc vapor acutus aceti vel vrine incēdit ipm̄: qđ tñ est a sulfure nimis accēso p p qđ humidū terrestre adiunctū leue qđ est ignitū in ipso virorē accipit sicut cholera calidissima ⁊ pessima que est sicut erugo eris vt dicunt medici. Qm̄ aūt primo vapor nō est adeo acutus sicut vapor vini cōiuncti tūc nō ita intēsaz iducit rubedinē ⁊ iō māet auri color placidus. ¶ Auripigmētū aūt est excellēter adurēs ⁊ iō cuz hoc approximat̄ subē sic colorate cōburet̄ modicū humidum qđ est in ipso: ⁊ tunc manet qđ est terrestre opacū: per eūm eundem moduz quo ēt cholera adusta relinquit cinerē melancholicū accidētalez calidissime melancholie sm expecta medicine. ¶ Tanta igitur de eris natura ⁊ effectibus dicta sunt.

¶ Cap. 7m. De natura ⁊ admixtione auri.

Subijciendū aūt est hic de nā auri qđ soluz sm Hermetem est in quo nulla appatet egritudo: neutra eni pars māe ipsius est imperfecta ⁊ intemperata. ¶ Cū enim sicut ⁊ cetera cōponat̄ ex sulfure ⁊ argēto viuo est suū sulfur incidissimuz ⁊ mūdissimū ⁊ p totum ad fortissimas deductū ad puritatē qđ nulla oino hz vnctuositatē cremabilē: nec aqueā humiditatē flegmaticā euaporabilē ⁊ forte in locis cōcauis quox solida supficies est sepius sublimatū ⁊ digestū tēperato calore digerēte digestiōe que pepāsis vocat̄: ⁊ terrea sūba que est icorporata sulfuri mūda ⁊ subtilissima vaporabiliter suspēsa per totam sūbam humidi radicalis ipsius sulfuris. Propter qđ relinquit̄ q̄ calor illius sulfuris sit cōplexionalis a tēperamēto in nullo recedēs: ⁊ hoc est sicut virt⁹ masculina in cōpōne auri. Similiter aūt suū argentū viuū hz duas substātias ad extrema mūdificata. Terreū eni qđ est in ipso calore est subtiliatū nō modo qualiter diximus: sed vaporabiliter est subtilissimū terre forte sepius sublimatuz in terre cōcauitatib⁹ per viuificū calorē solis ⁊ stellax. Similiter autē ⁊ aqueū subtiliatū per eundē modū iterate sepius subtiliationis: ⁊ cū vtrū sic insit subtiliat̄ subtiliter. Cōstat q̄ simul mixta per calorē ⁊ dispōnē loci p̄efocātis ⁊ reflectētis vaporē in seipm̄ fortissimo nexu mixtionis colligata sunt. ¶ Sulfur aūt in cōpositionē auri non venit tm̄ per qualitatē sed p sūbam: ⁊ cū sit subtilis substātie penetrabit vbiqz p argētuz viuū ⁊ coagulādo colorat ipm̄ ⁊ cū sit vtrūqz subtiliatiōe ad formā superiox elemētox deductū que i nā diaphaneitatis cū p̄petuo cōueniūt corpore habebit vtrūqz plurimū puleritudis. ⁊ cū spissent̄ plurime partes māe simul cōstabūt. hoc enī est de p̄prietate subtilis sube q̄ cōstans p coagulationē plurimas ptes hebit in paruissimo loco. ¶ Diaphaneitas igit̄ cōtracta faciet colorē citrinū: ⁊ subtilitas facit cōsolidationez

maximā: et cōstantia multarum partium simul in paruo loco et situ facit pondus sicut probatur ex his que in celo et mundo rōnabiliter demōstrata sunt. ¶ Relinquitur autem ex cōsolidatiōe et cōperamēto simul quod aurum sit parum vaporatiuum vel nihil: et ideo quasi nō est odorifer. Odor autem licet nō sit essentialiter fumalis euaporatio: tamen frequēter fortis odor est cum fumali euaporatione: propter quod etiā relinquitur ulterius quod aurum sit incorruptibilius omni metallo et magis sustinens ignē propter fortissimā sui cōmixtionē in mixtura. Fumalis enim euaporatio quādā indicat corporum corruptionē que est minus in argēto et magis in ere. Ex his habetur causa quare quedā adurūt argētum que nō adurūt aurum sicut sulfur et arsenicum et quedā alia. Cōuenit hmōi est mixtura eo quod omne terrestre ipsius est in humido se defendente ab vstione et omne humidum ipsius est in terrestri se retinente ne euolet per euaporationē quā cōuersionē Plato fedus vocat et Empe. collā germanorum. ¶ Ex temperātia autem auri habet quare est calidum et humidum cōferēs tremori cordis et melācholie que facit tristem et precipue illi que facit hoiem solum apud se loqui: cōfert autem contra has passiones siue spēbus eiusdem virtutis cōfricatum siue etiā sumptum cōtritum. ¶ Ex soliditate autem est quod nō tingit corpora que tangit nisi difficiliter: et ideo fertur in anulis et ceteris ornamētis. Argētum autem tingit paruz et cetera metalla tingūt multum quod contingit ideo quia humor vnctuosus in toto est ab eis separatus cui cōmixtum est terrestre adustum in eis: et hoc tingit sicut fuligo corporis vnctuosi. ¶ Multa autem puritas materie facit quod rarissime inuenitur alij corpori mixtum sed semper quasi purum: quod cum alij permiscetur nō pōt retinere tantā puritatē et ideo degenerat in eis: econtra rarissime inuenitur nisi lapidibus incorporatum. ¶ Ex hoc licet ex quod inueniūt vt grana arenularum frequēter quia tantā puritatē opz esse paucā et ab illis mā eleuacā et quasi expulsam et ideo diuersarum iam inuentum est granum. 100. marcharum simul. Ex his licet cōsequare hec duo metalla. s. aurum et argentum assumpta sunt in mām numismatum a sapiētibus antiquis: hūt enim hoc spāle iuuamētum ad hoies cōplexionē inuādam et cōsolandā et sunt durabiliora et nobiliora ceteris. ¶ Purificātia autem aurum sunt acuta et valde sicca sicut sales et precipue sales marini et fuligo corporum vnctuosorum sed siccorum et later tritus. ¶ Cum autem purificari debz aurum fit testeum vas ad modum cucurbite vel scutelle factum et super illud vas sic simile illi et cōglutinatur in loco contactuum et tenaci luto quod sapiētie lutum vocāt alchimici. In superiori autem sunt foramina multa per que exeat vapor et fumus et postea attenuatur aurum in laminas breues et tenues et ordinantur in vase ita quod quilibet ordo laminarum subtus et supra hz puluerē fuliginis et salis et lateris farinati cōmixtorum et decoquitur in igne forti donec purissimū est et cōsumunt in eo substantie ignobiles: lutum autē sapiētie de quo fiunt teste fit ex testa cōtrita et itex cōmixta et decocta: hoc enim vas in igne positum nō cōminuitur igne sensibili cōsumptiōe. ¶ Tamē alio modo in alchimicis preparatur lutum sapiētie sed illud hic sufficiat quo aurifices vtunt. Sic igitur purificatur aurum et nō exurit in eo nisi substantia ignobilis: propter quod elegāter dicit Hermes in alchimicis suis. Sulfur ipsum quadā subtili affinitate sulfuris ad quā vicinant oia metalla oia eorum perurit corpora et incinerat aurum vero nō: pori nanque eius arcti sunt et indissolubiles. Aurum tamē quod tēporibus nostris abundātius inuenitur venit de Boemie regno et nuper in valle que dicitur comes patribus in loco qui vocatur rurbech inuenitur in mōte quodā aurum de quo minus cum purificatur cōsumitur quam de aliquo alio: et tamen minoris precij quam aliud estimatur cuius profecto causa nulla est nisi quia nouum est et valor eius ab emptoribus adhuc nō probatur. ¶ Nō autē ignorandum est quod aurum quasi citrinum et croceum inuenitur quod nisi per decoctionē rubescit propter materialis principij quod albi magis quam formalis: quod est rubeum cōsumptionem: propter quod alchimici volētes aurum facere student ad elixir rubeum quod medicinā vocāt et studium eorum est quod quatuor in se habeat colorationē vz et penetrationē et imortalitatē in igne et cōsolidationē et hoc vocāt rubeum solis. ¶ Elixir autem ad argentum student habere colorationē albedinis et quod sit penetratiuum et nō euaporet ab igne et hēat subtiliare. et hoc vocāt album lune: propter quod dicit Hermes quod est radix super quā oēs philosophi sunt sustentati sum quod rubeum solis medicina est album vero lune. Cādor vero rubor croceum aperiūt aurum genus autē decoctionis quod ruborē medicum per coctionē assumat necesse est. Ex predictis omnibus elucescit aliqualiter secundum quā rōnem plurimi alchimistarum asserāt de omni corpore elemētato posse extrahi tria corpora oleum vz vitrum et aurum. Patet enim ex sepius habitis pingue quodā ee in omni elemētato quod circūsinditur partibus quod quia viscosum est euanescēte humido aque distillat ab incenso corpore et assato eo quod per oppositum pellitur ad interiora vbi vinctus defenditur ab igne. In omni enim corpore est humidum radicale permixtum terreo subtili ita quod vtrūque tenet alterum et hoc fortissime assatum sublimādo se in poris corporis interioribus quorum orificia exteriora clausa sunt per cōbustionē quasi per duo se diuidit magis eni grossum et aqueum natat in corporis partibus et per fortissimū ignē effunditur vitri effusione et cōgelatur frigido. In vitrum magis autē purum sublimatum propter caliditatem fit croceum et effunditur effusione auri quod cōgelatur frigido hoc tamē precipue est in capillis humanis: verum quia in illis est magna virtus mineralis precipue illis qui de capite abscinduntur quare autē hoc sit nō est presentis intentionis sed in scia de aīalibus est declarandum. ¶ Signum autē huius est quod tempore meo inuentum est et visum caput hoīs quod inter dētes suture superioris crānei partes multas auri pulueris habuit immixtas. Fere enim vbicunque aurum inuenitur ve diximus quasi paruale et quasi grana inueniuntur cuius cā est subtilitas et expulsio materie et sublimatio: et huius indicium est quod inueniuntur quasi quedā guttule cōgelate. In poris enim vasorum nāllum perfocatus vapor cum in se reduplicatur sepius ad humorē cōuertitur qui rotunditatē guttarum assumunt: et si aliquando sunt grana oblonga et quasi ex partis cōposita hoc fit ideo quod in collo vasis naturalis vapor nec simul cōuersus est nec simul cōgelatus. sed pars post partē. et ideo secunda addita est prime et aliquando illis duabus tertia sicut etiā fit in generatione grandinis. Hec vniuersaliter a nobis de auri natura physice dicta sunt.

¶ Cap. 8m. De cōmixtione ferri.

Andē autē de ferro sermo habēdus est. hoc enim ignobilius est ceteris liquabilibus metallis neque est liquabile sicut cera sed potius liquabile mollificabile. Est autē cōpositio eius ex argēto viuo terrestri pōderoso et lutulento et imūdo valde et et sulfure imundo terrestri cuius virtus cōuertit ipsum argentum viuum in ferri speciem: et ideo est scabrosum valde. et rubiginē de facili cōtrahit propter sulfuris adustionē. et fuliginat ea que tāgit et forte terrestris substantia eius sulfuris est atramētosa et propter hoc limatura eius cōfert nigredinē incausto: et etiā nō purgatur ab humore vnctuoso et ideo facilis est adustionis. Huius autē signum est quod cum pinguedo aliqua supponitur ei sicut sepum et pix aperit ipsum ita quod stannum superfusum eidē substantiam eius ingreditur post cuius ingressum ita frāgibile efficitur quod postea fabricari nō pōt. Adustio autē terrestris substantie ipsius probatur per multam scoriam que ab ipso separatur: et maxime per hoc quod frequēter vt grana quedā nigra in terra inuenitur. Secūdum hoc igitur patet quare nō liquatur vt alia sed mollificatur cum huius enim causa est terrestreitas ipsius et ideo elegāter dicit Hermes causa deliquefactionis cum in ferro efficit nimia terrestreitas partium eius prohibēs fluxum eius: sed tamen in magno igne precipue sabulo et sulfure aspersum distillatur et depuratur. Propter duritiem etiā eius fit quod ex ipso fiunt instrumēta sicut mallei et incudes: vnde cetera producuntur metalla siccitas autem eius facit ad fortitudinē acutorum angulorum ipsorum propter quod fit incisiuum et perforatiuum eorum que incidi debēt et perforari. Dicit etiā Hermes de ipso quod argentum viuum multum dealbans ipsum fere ad similitudinē argēti ingreditur in substantiam ipsius cum sulfuris et tartari hoc est lapidis vini decoctiōe. Sulfur enim propter vim adurentē que est in eo et imaturitatē argentum viuum vocatur ab Hermete pugil et bellator omnium metallorum. Argentum tamē viuum nō permanet in ipso diu in igne sed fugit ab ipso sicut et ceteris metallis quibus de facili cōmiscetur propter naturalem quam cum eis hz cōformitatē nisi per ingenium magnum figatur et retineatur et propter huiusmodi fugacē humiditatē quā habet vocat ipsum Hermes seruum fugitiuum. Cum igitur secundum dicta siccum sit et adustum hz operationē quod cōfert spleni et stomacho debilitatis ex mollificatione: et ideo precipitur talibus vt bibāt vinum et aquā in quibus extinctum sit ferrum candens. ¶ Calibs autē nō est alia species metalli quam ferrum sed est subtilior et aquosior pars ferri ex ferro per distillationē extracta: et ideo durior est et cōpactior propter vim ignis et propter partium subtilitatē que duriores efficiuntur quādo vruntur. Est autē albius propter maiorē a terrestreitate separationē: et cum nimis induratur tunc scinditur et percussum cōminuitur propter nimiā sui de-

Glosses in the margins:

Quod aurum proprie ualet contra cordis tremorem.

De purificatione auri.

Propter quid Alchimici ex omni corpore elemētato asserāt tria corpora extrahi posse.

ficcationē. Est autē diuersitas aque in desiccando plus ꝛ minus: ꝛ ideo fabri qui eūnt spāliter aquā in qua extinguāt ferrum ex quibus faciunt gladios. Cū enim candet ꝛ in aquam mittitur indurat eo ꝙ caliditas frigiditatē aque fugiens ad interiora ferri cōbūrit in ipso materiale humidū: ꝛ hmōi cōsumptione magis ꝛ magis indurat. Tantū igit dictū sit de ferro ꝛ de ceteris metallis in speciali ꝛ in cōmuni.

Incipit liber quintus de medijs mineralib⁹: ꝛ de omnib⁹ que conueniunt medijs.

Superest in hoc quinto

Mineraliū inuestigare nās eorū que medie inter nās lapidū ꝛ metallorū eē videntur: lz enim Auicē. in q̄tuor diuidat corpora mineralia in lapides liquabilia sulfura ꝛ sales. Tñ videt nobis sulfur plus eē mineralium p se q̄z argētū viuū: cedit eni in māe partē ꝛ vnū in alterū. Loquētes igit de medijs dicam⁹ pmo i cōi de mediorū naturis ꝛ postea sub cōpēdio tāgem⁹ aliqua eorū in spāli: ꝛ in hoc cōplebim⁹ nostrā in isto libro intētionē. Omne igit qđ i aliquo participat passionē lapidū ꝛ in aliquo pticipat passionē metalli dicim⁹ eē mediū. est eni ꝓprietas lapidis nō liquefieri: ꝛ ꝓprietas metalli quā hz ex mā eē liquefieri calido sicco: ꝛ iō lapides sunt in gñe aridorū ꝛ terre metalla aūt sūt in gñe humidorū ꝛ aque. Media igit sunt que fm aliqđ sūt terre ꝛ fm aliqđ aq̄: ꝛ q̄dā qdē horū que sunt interiora terre illa cōstant calido ꝛ sicco. q̄dā aūt viciniora aque ꝛ ab illis distillat aqua p calidū siccū sicut ē gēma. Adhuc aūt ꝛ media sunt quecūq3 liq̄scūt calido sicco. sz postea ad frigus ꝛ ēt ad ignē incipiūt ꝯstare elixata: nō eni liquescerēt nisi eēnt fm aliquid aquea: neq3 ꝯstarēt p elixationē nisi fm aliqđ eēnt terrea sicut colligit ex doctrina methe. Amplius autē media sunt quecūq3 ex amborū substātijs cōponunt lz nō liquescāt ad sicū calidū: sic enim media sūt oēs scorie que a mineris cū lapidosis partib⁹ resoluunt ꝛ sic media eē oīs marchasita: que qdē nō liquescit in igne sic lapis sz tñ ipse color ꝛ pōdus nām in ea idicat eē metallinā. Amplius aūt q̄cūq3 cōminutiua sunt i suba ꝛ sūt aq̄ eorū multū ꝯsolidatiue ꝛ restrictiue q̄dā mediorū hñt nām sic eē alumē oē. Oē ēt atramētorū genus mediū eē videt eo ꝙ aliqđ lapidosū in subijs eorū inuenit. Cā aūt istorū mediorū ē pmixtio vaporabiliter facta māe lapidis ꝛ metallorū vel māe liquabiliū: pmiscet eni cū multo sulfure ꝛ humor hñs aliqđ de nā argēti viui ex talr pmictis humidib⁹ ꝛ vaporib⁹ ꝛ ceteris materijs ꝯuenit quedā media iter vtraq3 pduci a nā. Sapiēs eni ꝛ diligēs nā que oī māe cōplet aptitudinē ab extremo ad extremū nō transit vt dicit Arist nisi cōpleat oē mediū: fecit ḡ multa media iter lapides nō liq̄biles ꝛ metalla liq̄bilia vt in oib⁹ exhibeat ꝯuenientia ꝛ desideriū boni qđ hz vnūq̄dq3 qđ eē p oēm modū māe possibilē vt cōpleat. Mediorū aūt nā sūme notādū ad trāsmutationē metallorū: qr in eis ꝯsistit plurima scia eorū que vnū in aliud ꝯuertere aitunt: media eni sūt q̄si mālia: ꝛ iā superius ostēdimus ꝙ ille ꝯuenienter intēdit metallū ad metallū conuertere: opz ꝙ pmo deducat ipm ad nām pmā: hoc ē gñl metallico primā. Tūc eni aptitudinē sua sumat a vtutib⁹ disponētiū facile nām ꝛ accipit verā spēm metalli qđ itēdit: pbice ꝛ rōnes que in pblico auditu determiate sūt ostēdunt ꝙ nō est mot⁹ de extremo ad extremū nisi p mediū. Est aūt oīum metallorū ꝓpriū ꝙ vident icōpleta eē in spē ꝛ iō in qđlibet ꝯuertibilia mediū eni ꝓprie dictū hz iformē nāz quā formatā distinctā extrema retinēt sicut in scia de sensibilib⁹ docebit. In medio aliquo mō sz formas ꝯfusas sūt extrēa. Propter qđ extrema p ingeniū ꝛ nām de medijs reducunt q̄si vnit vtus vni⁹ extremi sup alterū. Sic igit dictū sit de medijs in cōi nō opz eni plura dicere. qr cognitio mediorū est p sua extrema.

Cap. 2ᵐ. De natura salis ꝛ speciebus ꝛ modis.

Natura de medijs ꝛ pmū est sal de quo in cōi iaz scimus ex scia methe. ꝙ efficit ex terreo grosso ꝛ cōbustū est postq̄ cōmixtū erat aqueo: ꝛ ideo oē sal resolui icipit in aq̄ frigida ꝛ in aere frigido ꝛ humido. Est aūt sal multarū diuisionū: ē eni sal marinū siue qđ ex aqua salsa extractū est: ꝛ est salgēma qđ est sicut crystallū pluridū ꝛ in Vngaria abundātissime inuenit: cui⁹ cōmixtio eē terrestri cōpositis: ꝛ ꝓpter hoc facile radit in puluerē: nō aūt ex solo terrestri sed secūdū hz aqueā subam frigiditate terre ꝛ ꝯiunctiōe ꝯgelatā: ꝛ ex illa hz ꝙ est pluridū: hz et ex eadē ꝙ liquefit calido humido ꝛ distillat aq̄ ab eo terrestri suo remanēte. Est iterū sal qđ vocat nápticū nigrū ex napta q̄ est in ipso. sed cū suffumigat liquescit napta ꝛ sepat ab eo ꝛ tūc fit albū. Est iterū sal radicū nigrū ex seipso ex multa adustiōe terre q̄ est in ipso. Est ēt adhuc sal armoniacū q clarius eē ad ꝑspicuitatē accēs. Et forte alij modi salis pter istos in diuersis terris inueniuntur: q̄si sal marinū aliū hz modū i mari magno qđ attingit Italiā ꝛ aliū in mari occeano qđ eē ad aqlonē ꝛ tāgit Flādriā ꝛ Germaniā. Hoc eni qđ eē in mari magno in refluxu maris in locis vbi refluit vel in foueas deriuatum in locis vbi stat calor solis in fundo ꝯuertit in salē q eē magnorū granorū sicut nix q̄dā grādinose cōuoluta. Hoc aūt qđ ex mari occeano aqlonari coquit de terrestri fundi ꝛ terre marine. Sunt ēt fontes salsi diuersis theutonie ptib⁹ ex quorū aquis coqt sal bonū ꝛ pacue q̄ntitatis q̄si farinatum. De vrina ēt hoīs ꝛ ꝑcipue puerorū coquit sal p opationes alchimicas sublimationis ꝛ distillationis. Quocūq3 aūt mō fiat sal i cōi tñ vni⁹ est nāe que cōponit ex terrestri ꝙ humidū fuit mixtū cōbusto: ꝛ qr humido pmixtū fuit ideo cōbustū ē albū: ꝛ quāto plus cōburit p elixationē vel assationē tāto efficit albior ꝛ amarior: salsus enim sapor pmixt⁹ eē amaro vt in scia de sensibilib⁹ determinabit. Propter terrestreitatē aūt oē sal stipticū inuenit ꝛ pp siccitatē eē ipse exiccatiu⁹ ꝑ putredine ꝯstrictiu⁹. Propter caliditatē simul ꝛ siccitatem est abstersiuus: ꝛ qr hz acumē in sapore penetratiuū ideo cōdit cibaria. Crystallinus aūt specialiter eē ꝯsumptiuus grossorū vaporū: sed quicūq3 calidior eē dissolutiuus cōgelatorū humorū in cōmixtis corporib⁹: ꝛ hoc quidē hz omne sal fm magis ꝛ minus. Similiter aūt ꝓpter siccitatem simul ꝛ inordinationē pororum cuius inordinationis cā eē cōbustio itorquēs ordinatos poros hz ꝙ est de numero cōminuibilium oium modorum.

Cap. 3ᵐ. De natura ꝛ substantia atramentorum.

Natura aūt atramēti fm suū genus eē ꝙ ē substantia mineralis dissolubilis p decoctionē in aqua factā pmixtā lapidose substātie que se quācq̄ soluit p elixationē: liqda eni ꝑculdubio primū est genus atramētorū ꝛ fuit p se coagulatū. Cōtra ēt omni atramēto fm suū genus qđ eē rancidi gustus stiptici ꝛ adurēs valde vnde ꝛ iducit crastam durā q̄si corporib⁹ opponit. Est aūt pluriū spēz. aliqđ enim eē albū qđ arabes vocāt alkadidis: ꝛ aliqđ rubeū qđ vocāt assurie: ꝛ aliqđ citrinū qđ vocāt alkokol: ꝛ aliqđ inuenit viride qđ noiat alkacantū ꝛ aliqđ fuscū declinās ad nigredinē q aliqđ acceperit lapideitatis. Viride ēt qđ a quibusdā vitreolū vocat ꝛ ad q̄dā incausti genus ponit fortius ē coagulatū q̄z citrinū ꝛ tunicas hz grossiores. Efficacius aūt in fusco gñe atramēti eē ꝙ splendorē quēdā auri ꝑcēdit si pulуis aureus in ipso spsus obscure reluceat. Patet ꝙ atramēto omnia ex terra ꝛ aqua sunt: ꝛ primo suat liquida ꝛ postea coagulata: ꝛ iterum postea calido ꝛ humido dissolubilis calorē aūt accipiunt fm maiorē ꝛ minorē subtilitatē terrei ꝛ decoctionē eius in humido ꝛ maiorē ꝛ minorem ꝑspicui aeris imixtionē quādo terreū in aqua decoquit: eē autē hoc mediū lapidis ꝛ metallorū: q̄si ꝛ cōpositionē hz lapidis ꝛ aliquādo splendorem metallorum.

Cap. 4ᵐ. De natura ꝛ genere alaminum.

Alumē est terrestris cōpōnis eē aūt tale terreū qđ grossū ē ꝛ humido ꝯcretū qđ a cōplemēto deficit argēti viui ꝛ tñ aliqđ accedit ad illud. Et videt eē q̄dā vi coagulatū que qdē nō eē sulfuris sed aliqđ ꝑpinguitatis hz cū sulfure existēte. Est igit colore albū frequētius. ꝛ cū assatū fuerit opthesi: distillat ab eo q̄dā aqua fere sicut a salgēma. Est aūt qđ frequētius occurrit ꝛ cui⁹ vtilitas maior eē triū spēz vz lōgū ꝛ scissibile valde qđ in scissuris plumosiū appet ꝛ hz colorē argēto simile. Secdm aūt eē qđ est siccū ꝛ rotūdū vt mollis lapis ꝛ in splēdore argēti: ꝛ albedine parū declinās s ꝑcedēte ꝛ nō ē ita efficax sicut id qđ dictū est: ꝛ hoc a quibusdā vocat rotūdū. Tertiū aūt ē siccū q̄si petrosū declinās ad citrinitatē: ꝛ hec oia tria sūt de facili pulуerizabilia: vno est

pria sūt calida & sicca multū exiccatiua & ꝯstrictiua. ¶ Tertiuz sūt nō hȝ simplicitatē lȝ sit petrosuz: aq̄ ēt in qua sepius lauaſ primū genus qđ est antiquū & sepius colaſ p ipm aqua efficitur vltra modū ꝯsolidatiua & coagulatiua diuersoꝝ corpoꝝ. Propter hoc ipsa vtunſ alchimici in illa solutiōe quā lac virginis vocāt: de quo alibi fecimꝰ & faciemꝰ adhuc mētionez. Fertur aūt inueniri alumē humiduz & hoc esse sicut bitumē vnctuosum qđ multū est cremabile deficiēs in odore aliquātulum a sulfuris vnctuositate & cremabilitate: & huiusmodi aluminis spēm quādam dicunt esse naptam.

¶ Cap. 5m. De modo & natura arsenici.

Arsenicū āt lȝ lapis qdā aliqñ sit de quo i scđo mineraliū libro fecimꝰ mētionē: tñ qꝛ pluribus modoꝝ inueniſ opȝ hic meliꝰ de ipso ptractare. ¶ Nō aūt dubiū est qn sit terree nāe cōbustum hñs aliqd de vnctuositate sulfuris: pp qđ cognationē hȝ cū sulfure: & huiꝰ sulfuris ē multū penetratiuus i metalla pp cognationē quā hȝ ad ipsa & adurens ea: & cū arsenicū āt acutiꝰ plus efficiſ adurēs. Est autē puluerizabile calidū & siccū sed ē calidiꝰ q̄ āt siccū & iđ putrefactiuū est & valde mordicatiuuz. Inueniſ aūt & triū modoꝝ albū vȝ & citrinū qđ ē cōius & puluerizabiliꝰ albiꝰ ceteris & auripigmētū vocaſ & rubeū & melius in gñe illo ē qđ ibi sbirū ā. bī hȝ rubedinē cū qbusdā alijs vijs & forte multoꝝ alioꝝ modorum inuenitur fm materie diuersitatem.

¶ Cap. 6m. De natura & modo marchasite.

De marchasita āt de qua scđo huiꝰ scie fecimus mētionē hic iterponē opȝ subtiliꝰ qm̄ in veritate marchasita hȝ nāz tā lapidis q̄ metalli & iđ verius illud mediū ē q̄ aliqđ alioꝝ: hȝ eni substantiam lapidis terre strē p calidū siccū nō solubilē: sed calcinaſ p cōbustionē in forti igne sic lapis: pondus aūt & splēdorē hȝ metalli & ē pōderosa multū: nōn vnq̄ metalluz distillat ab ea sȝ potiꝰ euaporat in igne: & sic lapis in calcē ꝯuertiſ: cuiꝰ cā ꝑfecto est qꝛ metallū qđ ē in ipsa cōplete ad spēm suā nō puenit. Si eni aurea marchasita spēm auri pfecte hēret nō euaporaret ex ipsa aurū sȝ liq̄ret ex ipsa: habuit igiſ nām & colorē metalli: sȝ nō spēm: & iđ euaporādo euanescit qñ assaſ igne assatiōe forti. ¶ Marchasite aūt sūt tot gñā quot spēs metalloꝝ. Est aūt aurea & argētea: sed aurea raro inueniſ: argētea aūt frequēter: ānea aūt raro & plūbea & est q̄libet marchasita de nā & cōmixtiōe aliqđ hñs sup nām lapidis & metalli illius cuiꝰ silitudinē ꝑtendit is colore: eā tñ dura & pōderosa: dura qdē pp lapidis duritiez & excoctionē & assationē. pōderosa aūt ꝓpter lucuḷētiā nō purgatā: hic aūt lapis a pl̄icis antiquis lapis adestruz vocaſ qđ sonat lapis luminis pp iuuamētū qđ cōfert visui p̄cipue marchasita aurea eā aūt in q̄litate nāli calidus & siccus is effectu cōstrictiuus & calefactiuus & maturatiuus & resolutiuos & fortis in effectibꝰ istis. Fertur aūt q̄ suspēsus collo puerorum aufert timorē ab eis. In alchimicis ēt iste lapis principalis cibus est rū quo cibatur argentū viuū ad elicir album ex argentea marchasita: ad elicir rubeum ex aurea.

Iuuamētū ad visum.

¶ Cap. 7m. De natura nitri.

Nitrū aūt ex nitrea isula vbi primo iuentū est sic vocaſ: arabes baurac noiant: ē aūt de gñe salis obscuriꝰ q̄ salgēma: tñ est pincidū: sȝ est laminosum tenue. Est aūt illud assabile in igne & tunc amissa aquosa sbā supflua efficiſ siccū magis cōbustū & sic erit acutiꝰ sal ipm. Spēs aūt eius distinguunſ fm loca in qbꝰ nasciſ. Est āt triplr iuentū apud nos armenicū vȝ & africanū & theutonicū qđ in loco q gosaria diciſ abūdāter inueniſ: ita q̄ pluuia cadēte sup mōtē qui plenus ē minera cupri & colata aq̄ pluuie p mōtē qñ venit ad certū passus in foueā quā fecerūt fossores ꝯuersa videſ aq̄ in nitruz qđ tā potaſ ab incolis cē salgēma sȝ ego visu & tactu ꝓbaui cē nitrū. Stat aūt in ꝯcauo mōtis ad modū & formaz qua glacies gñaſ in tectis ex aq̄ a tecto stillante tpe gelantis frigoris: & hoc nō est laminale sed rotūdū. cōparatio āt nitri africāi ad ceteras spēs nitri est cōparatio nitri ad salē. Spuma aūt nitri ois q aliqñ flos nitri vocaſ. subtilioris ē substātie & virtutis q̄ ipm nitꝝ: melior aūt est spuma illa quā pretendit colorē marmoris & est multū frangibilis. Est autez omne nitrum calidū & siccum: & ideo operationes eius sunt q̄ est inscisiuum lauatiuum excoriatiuum corrosiuum & precipue africanum qđ acutius est ceteris.

¶ Cap. 8m. De natura tuchie.

Tuchia aūt cuiꝰ vsus frequēs est i trāsmutationibꝰ metalloꝝ ē artificialis & nō nālis cōmixtio: fit aūt tuchia ex fumo q eleuaſ ad supius & adherēdo corporibꝰ duris coagulaſ vbi purificaſ es a lapidibꝰ & stanno q̄ sūt in ipso: melius aūt is hoc gñe est ex eo qđ sublimaſ ab illo: & tūc illud qđ is tali sublimatiōe residet in fundo ē climia q̄ vocaſ a qbusdā succudus. Sūt aūt multimodi tuchie: est eni alba & citria ad rubediez declinās: qñ āt tunaſ tuchia residet i fundo qđā sicut fex tuchie nigrū aliqñ hoc vocaſ a qbusdā tuchia indā. ¶ Differētia aūt iter succudū & tuchiā eā quā diximus qꝛ. s. tuchia sublimaſ & succudus est qđ residet in fundo canalis nō sublimatum. Melior autē est volatilis alba & deinde citrina & deinde rubea recentior enim melius valet q̄ vetusta. Est autez omnis tuchia frigida & sicca: & illa que abluta eā melius valet is operationibus istis.

¶ Cap. 9m. De natura & proprietatibus electri.

Multi antiquoꝝ nō minus iter media: sed iter metalla posuerūt electruz qđ Arabes tincbar vocāt. qdā aūt ipm capistrū auri vocauerunt: hȝ āt colorē mixtū ex auro & argēto: & iđ ēt duo sunt gñā huiꝰ metalli: est eniȝ artificiale qđ ex argēto & nitro simul mixtis ꝯfectū est: aliud āt est minerale & nāle qđ antiq omni metallo meliꝰ eē dixerūt: nescio q̄re nisi qꝛ sibi hūc effectum attribuerūt q̄ stridorem emittit: vas factū ex tali electro qñ venenū eā imissuz i potu qđ in vas mittitur sicut stridet nitrum qñ infundiſ sibi acetum: cū autē colorem habeat argenti & auri mixtum: procul dubio & proprietatē habet vtriusq̄ʒ naturaz. ¶ De mixtis igitur homogeneis & nō complexionatis neq̄ʒ animatis fm hunc modum dictum sic. Ex dictis enim omnino quecunq̄ʒ hic non noiata sunt de facili poterunt cognosci.

Venetijs impensa heredum quondam Domini Octauiani Scoti Modoetiensis: ac sociorum.
29. Maij. 1518.

Registrum.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ſſ tt

gg Ternus alij Quaterni.

¶ Clarissimi phi Alberti Magni: almi pdicatoꝝ ordinis: Epi Ratispoñ. Liber de anima Primus incipit: Cuius tractatus Primus est de modo quo cognoscéda est aia.

¶ Cap. pᵐ. Et est digressio declarans ꝙ sciētia naturalis est de anima: ꝛ quis eius ordo.

Omnibus

Que de corpore mobili: ꝛ de mobili fm locū dicēda erāt expeditis traditis ē eis que de mobilib⁹ ad formā tā simplicibus ꝙ̄ mixtis in vsī videbant eē dicenda determinatis nihilominus his que de mixtura lapidū ꝛ mineraꝝ cōmemoranda eē videbant: nunc tandē stilū ad tractandū aiatoꝝ naturas cōuertimus ordinē quē in principio nostroꝝ libroꝝ pscripsimus per oia insequēdo. Cū aūt oīm aiatoꝝ principiū sit aia non poterant aiata cognosci nisi per cognitionē suaꝝ aiarum: sicut ꝛ vnūqdq₃ alioꝝ non cognoscit nisi per formā suā eo ꝙ forma est ꝛ principiū eē ꝛ cognitionis. Opꝫ ergo hāc de necessitate nos de aia facere inquisitionē anteq̄ de corporib⁹ aiatoꝝ aliqd possimus differere. Sunt aūt aie opera ꝛ passiones: sicut sentire dormire ꝛ vigilare: ꝛ nutrire: ꝛ spirare: ꝛ mori: ꝛ vita de qbus oīb⁹ ꝛ aliibus sicut est reminisci ꝛ mouere: debet sciri post sciaꝫ de aia: qa ex illis plurimū dirigere videt in scia aiatoꝝ corpoꝝ. ¶ Licet ergo aia ꝛ opera ei⁹ ꝛ passiōes nō sint corpus mobile qđ est sbm pbie nālis: est tñ aia pᵐᵃ essentialis talis corporis: ꝛ ideo in scia nāli opꝫ inquiri de ipsa. Et hoc qdem de vegetatiua ꝛ sensitiua nō hꝫ dubitationē. ¶ De rōnali aia fortasse videt alicui eē nō verum ꝙ ipsa sit corporis aiati principiū ꝛ forma eo ꝙ pncipia ꝛ forme corpoꝝ operatiōes hūt quas nō explent nisi per corpoꝝ motus ꝛ operatiōes sicut visus nō videt sine oculo neq₃ vis ambulatiua ambulat sine pedib⁹: vires aūt rōnalis aie operant sine aliquo corporis instrumēto ppter qđ ꝛ circa oia vniūsr operant. Intellectus eni de oīb⁹ intelligit: ꝛ ratio de oīb⁹ ratiocinat: ꝛ volūtas libera est ꝯuertēdi se ad qđ voluerit: ꝛ hāc gñalitate₃ ꝛ libertatē nō hꝫ aliqđ pncipioꝝ: neq₃ aliqua formaꝝ neq₃ virtū corpori affixaꝝ ꝛ obligataꝝ. Videt ergo rōnalis aia cū suis virib⁹ nō eē pᵐᵃ ꝛ forma vel perfectio: quā endelechiā greci vocāt alicuius corporis vel partis corporis eē: ꝛ sic nō pertinere ad physicū tractare de ipsa. ¶ Sꝫ intelligendū est aiaꝫ rōnalē esse in corpore hominis ꝛ eē perfectionē suā fm ꝙ est hō: ꝛ fm ꝙ est hois pfectio nō hꝫ affixionē cū hois aliqua parte: sꝫ potius in eo ꝙ libere ꝛ vniūsr itelligit ꝛ vult: diuidit ab oīb⁹ aliis cum qbus in nā generis cōicat: ꝛ inquātū talis aia perfectio est huius aiati venit in cōsiderationem nālis phi. Et hoc est qđ pclarus phs ait in ethicis suis distinguēs qdedaꝫ esse nālia homini ex genere: ꝛ qdedā ex differētia: que ꝯstitutiua est speciei hominis. Cōicareq₃ dicit etiā cōcupiscere ꝛ sentire hoiem cuꝫ aliis aialib⁹ fm cōionē generis: esse tñ hois inquātū hō est: solū itellectu ē. Qualr aūt hoc sit melius scieī cū xᵐ huius sciētie librū tractabimus. ¶ Nec mouere dꝫ aliquē ꝙ nos sciētiā de aia tractamus ꝛ explanamus qui forte occasionem erroris accipit ex eo ꝙ videt oēꝫ nostrā sciam oriri de sensu: aiam autem ꝛ pcipue intellectiuā nullo sensu nobis manifestari. ¶ Ex quo ꝛ occasionē acceperūt heretici nullā huiusmodi aiaꝫ eē ꝑcedentes: qm nobis ad hoc rōnē ꝛ itellectum de⁹ gloriosus dedit vt rō ꝛ itellect⁹ referri ad sensum: nō tñ sensibilia: sꝫ ꝛ que sub sensib⁹ latēt accipiāt ꝛ ꝑtractent. Latēt aūt sub sensib⁹ subē insensibiliū ꝛ per opatiōes inotescūt nobis. Sic ꝛ insensibiliū cause insensibiles: qm cōparamus sensibilia ad suas cās ꝛ aduertimus oppositam esse ꝓprietates sensibiliū effectuū: ꝛ insensibiliū efficiētiū. Lꝫ ḡ sic ois nostra cognitio a sensibilib⁹ incipiat: tamen profundata circa ea que sensibilibus quocūq₃ mō attribuunt: non semper stat ꝛ terminat circa sensibilia sꝫ extollit vehementer in immensū ad ardua ꝛ remota a sensibilib⁹ sicut cās pᵐᵃˢ ꝛ itelligētias ꝛ seipsaꝫ eo ꝙ aduertit circa sensibilia negociādo: rōcinando ꝛ itelligēdo sensibiliū qdditates: ac per hoc icipit querere de seipsa: ꝛ de seipsa hēc scia nobilissima. ¶ Cū aūt ia certū sit nobis de aia eē sciaꝫ: ꝛ ꝙ hec scia est ps nālis scie facile aduertere possumus ordinē istī⁹ iter libros scie nālis. Cum eni a cōib⁹ ois icipiat speculatio ꝛ cōi⁹ sit mixtū tñ ꝙ̄ mixtuꝫ ꝛ aiatū: scimus ꝙ aiati notitia est tradēda post notitiā mixtoꝝ in spē ꝯsideratoꝝ. Mixta aūt fm spēs suas sūt ꝯsiderata in libro mineraliū. tradenda ḡ erit notitia aiatoꝝ ꝯtinue post illā. Aie aūt notitia est pōr notitia corporis aiati ꝯgrue igit ordinamus hāc sciā post sciaꝫ mineraliū ꝛ an sciam corpoꝝ aiatoꝝ que in vegetabilib⁹ ꝛ aialib⁹ erit terminada.

¶ Cap. 2ᵐ. De nobilitate ꝛ vtilitate sciētie de anima.

Um aūt opinamur certissime oēm sciaꝫ eē de numero bonoꝝ honorabiliū₃ eo ꝙ ois scia de se expetibilis est que vere scia est tñ mag⁹ vna ꝙ̄ altera est de nūero honorabiliū pp alterā duaꝝ cāꝝ: aut pp duas causas simul: quaꝝ vna est certitudo quā facit de suis ꝯclib⁹ per demōstratiōes firmissimas. que ꝓcedunt ex pᵐⁱˢ ꝛ veris: vel ex his que per pᵐᵃ ꝛ vera sumpserūt fidē. sic videm⁹ arithmeticam ꝛ geometriā in mathematicis oēs alias excellere. Altera aūt est ꝙ melioꝝ subtoꝝ ꝛ mirabilioꝝ est. Meliora aūt vocamus nobiliora sicut icorruptibilia sunt meliora corruptibilib⁹. Mirabiliora vō que altiores ꝛ magis difficiles ꝛ remotas hūt causas: talia enī ois sapiens miraf ꝛ ingrit: sicut in mathematicis videmus astronomiā oēs alias sciās excellere: eo ꝙ icorruptibilis est subīt cui⁹ passiōes ꝛ passionū causas oēs miranf vt lune ꝛ solis eclipses. Nec miret aliqs ꝙ dicimus ꝛ sciaꝫ sine notitiā eē de nūero bonoꝝ honorabiliū qm sunt qdedā scie quas nō querimus pp se sed vt nobis administrent ad alia: sicut sciam topicoꝝ ꝓbleumatū: ꝛ sciam de instro sciaꝝ qđ est sillogismus. ꝛ vniūsr scias sermocinales. Et ille nō sunt vere scie: sed modi sciaꝝ oīum: sicut in pncipio libroꝝ logice diuisse nos meminimus. Et notitia illoꝝ modoꝝ sciēdi nō vere est de nūero bonorū honorabiliū: sed potius de nūero notitiaꝝ ꝛ bonoꝝ vtiliū. Honorabile qppe est qđ ꝓpter seipm querimus: vtile autē qđ volumus pp alteꝝ: ad hoc aūt bonoꝝ pmiū virtutis ē: ꝛ pcipue virtutis que hois vt hō est que est cōtēplatiua virtus: vt scia ꝛ sapiētia ꝛ intellect⁹ ꝛ prudētia ꝛ ars. vt dicē phs in. 6. sioꝝ ethicoꝝ. vtile aūt qđ est sicut instrm quo aliqd ꝓpter ipm intēdit per ipm adipisci. Cum igit pp dictas duas causas vna scia sit super alterā aut pp alteram ipsaꝝ dicimus nos in prioritate dignitatis debere ponere sciaꝫ de aia propter vtrāq₃ istaꝝ causaꝝ: nobilioris eniꝫ subiecti est ꝙ̄ aliq̄ scia corpoꝝ ꝛ mirabilioris qm ois sapiēs admirabit de causa lucis itellect⁹ aie ꝛ passiōib⁹ ei⁹. Et qualr est oia quodāmō itelligibilia: ꝛ qñtū ad facere oia itelligibilia: ꝛ quātū ad fieri oia itelligibilia: ꝛ vtrū sit sepabilis ois aia vel non. Et est certissimaꝝ demōstrationū: qm lꝫ quo ad nos sit occulta hñs pncipia. eo ꝙ nr oculus itellectus se hꝫ ad ea que manifestissima sūt fm nāꝫ sicut oculus vespertilionis ad lumē solis: tñ nihil manifesti⁹ est in nā ꝙ̄ fons ꝛ origo ois cognitiōis qđ est lumē itelligētie in nobis. Ad illđ enim lumē certificat qcqd certe scit: ꝛ tūc sciri indicat qm illi ꝯueniēs inuenit. Sic eni mediū virtutis moralis qđ nō est ideꝫ oibus examinat ꝛ ꝓportionat illi medio qđ nā itus est in ꝙ̄libet: ꝛ est tūc satis qm illi ꝯgruit. Sic necesse est absq₃ dubio pᵐoꝫ lumē ad qđ examē refert veroꝝ ꝛ itelligibiliū intus ex natura. pp qđ egregie dicit Arᶦ pncipia nobis quodāmō eē inata: sicut inata est quodāmō forma materie. Cūꝫ igit sic sit aia certificās ad seipsaꝫ: qcqd certificat opꝫ ipsam sciam de aia fore certissimā: ꝛ firmissimaꝝ eē demōstrationum ꝛ hoc lumie decept⁹ Plato putauit oiuꝫ itelligibiliū cognitionē esse intus: neq₃ aliquē aliqd discere: sꝫ memorie recordari. Sed de hoc iferi⁹ differemus lꝫ aūt sic in pōritate dignitatis aie sciaꝫ ponamus: tñ in ordie doctrine iter scias nāles non ponimus eā pᵐāꝫ: qa ordo doctrine nō seqtur pōritatē dignitatis: sed rōnis ordinē tenet in quo de cōionib⁹ prior est specu-

A

Marginalia:

Occurrit tacite obiectioni.

Vide p hac materia phm 2° de gñone aialiū. cap. 3.

Aia rōnalis ē pprie ꝯsideratiōis ut ē hominis pfectio sꝫ ꝯsidera aliā aia corp. ꝫ pōribus aialiū capitulo.

Ordo libri scie

Sup tex. pᵐ

Que dīa ē inter bonū honorabile ꝛ inter bonū vtile

Nō ꝙ̄ scia de aia ē certissimaꝝ demonstrationum.

Dño de intētiōe phi pncipioꝝ cognitionē qdāmō sit nobis insita ꝛ q̄mō discrepat a Platone in hoc.

Tex. 7. cō. 2.

latio sic diximus supius. ¶ Cū aūt pp sui honorabilitatem sic in pori dignitate ponēda sit noticia aīe nō amisit et vtili/tatē eo q sicut dicit Tulli⁹ in libro de amicitia. oē honestū plurimas sibi bz adiūctas vtilitates: lz neq nomē neq dif/finitionē sortiaf ex illis. vtilitas aūt ei⁹ pcipua est q ad oīuz scibiliū veritatē cognoscēdā maxime pficit: ⁊ pcipue ad no/titiā virtutis rex nālium: cū ipsa sit pncipiū formale ⁊ eēntiale aīaliū. ⁊ nō nisi per notitia aīe poterūt cognosci corpora aīa/tor. In corporib⁹ antē aīator ⁊ cōmixtio est simpliciū ⁊ ipsa simplicia: ⁊ sic vlterius scia aīe pficit ad notitia oīum corpo/rū nāliuz. Ad veritatē aūt oīum pficit pp modū quē diri/mus superius: in quo vz apud se bz lumen qd est veritatis eramē trib⁹ modis nō sīl sed diuisis quor vnus est: qa pficit ad nālē veritatem eo q ipsa pars nobilissima est scie nālis. alio aūt mō pficit ad diuinā: qa in ista scia manifestaf nobi/lior pars subti scie diuine manifestaf et in ista scia q intelli/gētia estn q separata est: ⁊ quasi agit itelligibilia de qbus oībus pmus pōs ingrit lz nō ingrat de eis inquātū sūt hec opera aīe ⁊ partes aīe. Ad quasdā aūt pficit qa dat eis plu/rima pncipia sicut ad moralē cui dat eligētiā ⁊ rōnē rectā ⁊ p/hēt esim: ⁊ multa alia per que regunf ciuitates in morib⁹.

Quō scia de aīa pficit oībus scientijs pn⁹ ex/trarie Cōmētator ēz hic cō. 2.

¶ Cap. 3m. De qōnis qd sit sm h⁹ scie ⁊ de difficultate ipsi⁹.

Tex. 7. cō. 3

Ea autē que de aīa cognoscere per demōstratio/nē ⁊ cōsiderare per signa ingrimus sunt natu/ra ipsi⁹. qua ipsius aīati corporis nām constitu/unt: ⁊ suba ipsius qua ipsa est sz se. Et hoc que/rimus de aīa pmo ⁊ principalr. eo q vnū istor cōuenit aīe sm q est forma ⁊ alter sm q ē sub/stantia quedā incorporea dificta a nā corporis: post a autē secūdario ingrimus ⁊ tā cognoscere quecūq accidūt circa ipsaz aīam per se ⁊ nō sm accns. Accūtia eni per accns sunt casualia: neq possumus per ea certificare: ⁊ aīalib⁹ inest cer/tificari per eam. Sz accūtia per se quocūq mō accidāt cau/sas hūt per se determinatas: ⁊ ex his demōstranf: ⁊ iō que/rimus cognoscere illa. Accūtiū aūt per se aīe duo sunt gene/ra. Queda eni ipsor sunt pprie passiōes aīe sm q ipsa i sub/stātia ɔsidetaf nō cointellecto corpore: sicut itellect⁹ ⁊ volū/tas ⁊ cō. Alia aūt sunt accūtia cōia sibi ⁊ corpori qd bz aīaz: ⁊ ñ accidūt corpori nō sm q est corp⁹ tm sz poti⁹ ex eo q ipsa aīa est in tali corpore aīato qd est corp⁹ aīaliū. Et illor acci/dētiū adhuc sūt duo genera. Est eni passio que icipit ab aīa ⁊ explef per corp⁹ sicut visus ⁊ audit⁹. ⁊ oīno sensus ⁊ vege/tatio ois. Alia aūt est passio que icipit in corpore ⁊ redundat ad aīaz. vt somnus ⁊ vigilia: que icipiūt ab euaporatiōe ci/bi ⁊ efficiunf ligamētū vel solutio virtū aīe. Hec aūt duo q̄/rimus cognoscere de aīa vt pfecte sciamus eā. qm sciendo nām ipsi⁹ ⁊ subaz: scimus qd ipsa est sz qd pōt scim⁹ ex passio/nib⁹ ⁊ virib⁹ ei⁹. Cū aūt ppria passio dicaf dupli: hoc ē que est recepta in pprio subto qd est cā ei⁹: ⁊ que solaz ppriā sibi formalē ifert passionez aīe. vtroq mō querim⁹ cognoscē aīe passiōes. pathin eni grece: latine sonat recipe. Quecūq igif subiecta sola ⁊ semp ⁊ vbiq quasdā pprietates recipiūt. sic linea curuū ⁊ rectuz ⁊ nūerus par ⁊ impar. illa dicunf pprie passiōes subti illius ⁊ sic aīa suscipit sensuz ⁊ imaginatiōez: ⁊ phātasiaz ⁊ intellectū ⁊ hmōi. Sile aūt que dam sūt agētia actione que est ppria sue forme sicut lucis lucere: ⁊ hor for/me actine necio sūt in aliquo passiuo sibi appropriato ⁊ non in alio eo q ois actio trāsit in passuz. Et hoc est qd dicif in scdo de aīa ab Aristo q act⁹ actiuor sunt in patiēte: ⁊ talia agētia in aīam iferentia ei passiōez sūt sicut color agit in vi/suz ⁊ sonus in auditū ⁊ oīno sensibile in sensuz: ⁊ itelligibile in intellectū. Et de tali ppria passiōe opz etiaz determinare in libro vel scia de aīa qa absq talibū scia vires aīe nescerē/tur. ¶ Cū igif ista in gnē cognoscere queramus de aīa oīno ⁊ penit⁹ de nūero difficillimor est ⁊ quātū ad questita ⁊ quā/tū ad modū ingsitiōis accipere aliquā fidē firmā ⁊ certam de ipa aīa. Cū eni sicut in logicis determiacū est sit vna cōis via ⁊ methodus ad sciēdaz subaz que demōstratio ē. Qua/re querēdū est si sit sm sciam ista que qd est eē rei dicit ⁊ vo/caf diffinitio per quā methodū declaraf questio que querit qd est eē rei in aīa ⁊ multis alteris reb⁹ quar diffōnes que/rimus scire. Fortassis videbif alicui illa methodus suffice/re de oīb⁹ tā de aīa q de alijs de qbus querimus diffōnem qd est: dicet aūt illā methodū sufficere pp duas rōnes: qua/rū vna est: qa cū multo plura dicanf de aliq per accns q sub/stanti aliter. sufficit vna via que docetur in scdo topicor ad sciēdū oē qd per accns inest alicui. Multo ergo magis vna via diffōnē venādi que docef in scdo posterior analeticor videf sufficere ad cognoscēdū subam ⁊ diffōnez oīum. Alia rō est: qa pprīū quecūq cognoscere volum⁹ vna methodus que est demōstratio passiōis de subto sufficit ⁊ tūc a sili ite/rū pdicta via ⁊ scia videbif sufficere ad hndā sciaz quid est ois res per diffōnē. Si igif dicat sic aliqs opz querere si sub/stantia ⁊ qd est eē ipsi⁹ aīe sit sm doctrinam illi⁹ scit vel nō ⁊ hoc erit valde difficile: cū illa diffinitio sit per genus ⁊ dr̄as cōponēda: ⁊ nobis occultū sit genus ⁊ dr̄e spiritu aliū rerū: difficillimū erit iuenire diffōnē aīe sm doctrinā illi⁹ metho/di. ¶ Si aūt qs dicat q nō est cōis vna scia in scdo posterio/rū determinata sufficiēs vt per eaz cognoscaf oē illud cuius querimus qd est: ⁊ diffōnē subalē: tūc erit magis difficile ne/gociari ad venādā aīe diffōnem. qa tūc opz p⁹ circa qlibet gen⁹ rei iuenire pprīā viā quā difficile est inenire. Et cū ma/nifestū sit q est aliqs modus pprius cuiuslibet rei ad scien/dā subam ipsius tūc querēdū qs sit ille modus vtrū ex prio/rib⁹ ex qb⁹ est demonstratio sicut dixit Hippocrates: aut ex posteriorib⁹ sicut pcedit diuisio. sicut dixit Plato: aut est ali/qua alia via que est collectio diffinitiū per diuisionē ⁊ com/positio eor sicut dixit Arist. qm multas hz dubitatiōes ⁊ er/rores ex qb⁹ pprijs pncipijs opz querē aīe qdditatē qm re/rū diuersar diuersa sunt pncipia essentialia: sicut alia sūt pn/cipia numeror. ⁊ alia planar superficier: ⁊ sm illa pprie va/rianf diffōnes. ¶ Hoc aūt necessariū ē potissimū in aīa que/rere que cū alijs nullā penit⁹ videf hre ɔuenietiā. sicut in se/quētib⁹ erit manifestū vbi ondef q neq oīno i vno gnē cuz alijs ē substātijs neq oīno remouef a gnē aliar subarum.

Tex. 7. cō. 5.

Nō esse vnā viā de inuestigādis diffinitionibus.

¶ Cap. 4m. Que opz ingrē ad iuestigādū ppria aīe diffōnē.

Tex. 7. cō. 6.

Diffinitionibus aūt oībus existentib⁹ ex genere ⁊ dr̄a cōstitutiua speciei sicut diximus aūt diffini/tio dz haberi opz pmo querere in quo genere sit fortassis: qm forte nō est res que sit in gene/re directe. sicut genus vel spēs vel indiuiduū: ⁊ forte est in genere sicut pn^m generis potentia enim ⁊ actus pncipia sunt gener: ⁊ eor que sunt in genere: ⁊ ipsa nō sunt directe in genere: qm principiū alicuius nō dire/cte ɔsticulf sub ipso si d est ante ipz. Esse aūt in genere est eē sub genere: sicut manifestū est ex determiatis in pdicamen/tis. Querēdo aūt vtrū quocunq mō sit in genere querem⁹ vtruz sit hoc aliqd qd est suba: aut sic quātitas: aut sit aliud aliqd diuersor pdicamētor lz oēs cōuenerint ipsaz aut sub/stātiā aut quātitatē esse: ⁊ ideo nō est nobis necessariū vt re/liqua gnā inducamus. Habito aūt genere ipsi⁹ aīe: opz nos querere de dr̄a aīe qualiter. s. sit in genere: vtrū sit aliqd eo/rū que sunt potētia sicut dixerūt illi qui posuerūt eā humi/rē quedā: aut sit de nūero eor que grece vocanf endelechie: qd latine sonat pfectiōes siue actus sicut sunt forme eēntia/les act⁹ ⁊ cōplemēta rer nāliuz. Hec eiz dūo magnā hūt dif/ferētiā. ¶ Habitis vō gnē ⁊ dr̄a aīe cōsiderandum erit no/bis vtrū aīa sit partibilis an ipartibilis: qm qdā dixerunt in oīb⁹ corporib⁹ eē aīaz vnā specie ⁊ nūero que tm p diuersita/te corpor diuersa operaf: ⁊ alij ēt vt Plato dixerunt in vno corpore plures eē aīas specie differētes: sicut q itellectiua sit in cerebro ⁊ ɔcupiscibilis siue appetitiua sit in epate ⁊ ira/scibilis sit in felle ⁊ vitalis sit in corde ⁊ gnātiua i testiculis. Hec aūt sequentia declarabunt. Si vō ɔsentiaf in hoc q sit indiuisibilis tunc opz querere vtrū sit illis spēi ois aīa ⁊ tm diuidaf per īdiuidua aut nō sic illis spēi ois aīa. Et si cōsen/tiaf q aīa nō est illis spēi: tūc opz querere vtrū sit tm specie differens ⁊ sint oēs spēs aīe sub vno ⁊ eodē assignato genē: aut cū hoc differāt ēt genere. hoc aūt ingrere est neciuz qm quidā supponētes oīum aīator esse easdē aīas specie quā/do tractāt de aīa de hūana solū loquunf ⁊ ingrunt. Et per hoc credūt se sufficienter de omni aīa terminasse: eo q oēs anime vt dicūt in specie cōueniūt cum aīabus hoīz. Et in hoc peccato dicif fuisse Plato qui dixit oēm aīe speciem eē in corpore hoīs ⁊ in corpore humano plures esse spēs aīarū subiecto differentes ⁊ forma. Hec aūt nō est sententia Ari/stotelis ⁊ peripatheticor: sed potius q aīa hoīs vna sit sub/stantia ⁊ subiecto. ⁊ hz pluralitatē in virib⁹ ⁊ potestatib⁹ siue

Tex. 7. cō. 7.

Hic impugnat Cōmentator Platonē per cō. 7.

2° de aīa. t. cō. 24. ⁊ 26.

Tex. 7. cō. 4.

Quō q accūtia aīe pbat ⁊ que cōia dicanf.

potentijs

Tex. et cõ. 8.

potentijs suis. Et hoc in sequentibus declarabit. ¶ Videndum est ita q nullo modo lateat nos verum sit vna ratio ois anime. sicut est vna ratio generis sm species suas: aut sit altera et altera ro specierum. Cum enim nos quesiuimus vtrum anima sit vnum genus ad oes aias vel non: sed sit specie differentium: tunc oportet nos cauere ne ignoremus vniuocationem vel equocationem sue diffinitionis: vt sciamus vtrum diffinitio data de aia sit vniuoca trib9 aiabus: vegetabili. s. et sensibili et ronabili sicut est vna ratio aialis siue vini ad ea que continent sub eo: aut no est sic sed est altera ro sm vnumquodque triu aiarum: sicut est altera ro equi et canis: et dei Jouis vel Esculapij. ¶ Hec aut ideo dico. qa animal vniuse vt vniuse. aut nihil est de qdditate particularis et realis aialis aut e posterius ipso. Et silr est de omni comuni qd vniuersalr predicatur de aliquo. Qm enim aialis que est partipiom e huius vel illius aialis est in ipso aiali esse: et est particularis et no precedit ipm tempore: sicut dicebat Plato. qm si pcederet ipsum no possemus habere notitia particularis nisi per ipm: sicut mo non cognoscimus res nature nisi scitis causis ex quib9 sunt. Natura ergo forme gnis vel differentie que est in ista re demostrata in esse nature: est in vno: et no est in alio. Sed cu intellectus noster accipit intetiones essentialiu pncipioru huius rei demostrate que sunt potentia et actus et abstrahit eas a ma et ab indiuiduatib9 alijs tuc agit in eis vniuslitate: sic vniuersale posterius est qmdo vt vniuse accipit et non sicut prius dixit Plato. q pcederet sm esse oia sua particularia. Hec tn natura que principiu est essentiale hui9 particularis demostrati prius est sm cam et intellectu q res principiata per ipsaz: qa aliter no eet ca eius essentialis. Qd autez hec vera sint que dicta sunt testat Aristo. trastatio arabica que sic dicit. Et debemus pseruare nos ne ignoremus veru diffinitio eius sit eade vt diffinitio vini: aut sit alia in quolibet. v.g. diffinitio equi et canis et bois et dei: vinu aut vniuersale aut nihil est: aut est postremu. Et hoc exponit Auerroys sicut hic dctu est. Greca aut trastatio discordat ab hac et vt puto est medosa. Habet eni sic. Videndu aute quatenus non lateat: veru vna ratio ipsi9 sit as sicut aialis est sm vnuquodqz altera: et si deberet pcordare cu arabica: sic deberet ordinari. veru vna ro ipsius sit sicut aialis: aut sit sm vnum quodqz altera: sic enim plana eet. Sed qa in multis inuenimus grecas emedationes q arabicas translationes ideo et hoc sustinentes dicimus q aialis est vna ratio vt gnis. Si aut animal sm e sumit in vnoquoqz tuc variat e eius differentijs specieruz sibi adiunctis: et tuc sic variatu bz alteraz et alteram sm e diffonem: et lz hoc sit veru: tame primu magis conueniens ad ppositu est. ¶ Et vt meli9 intelligat sciedu est: q Plato posuit in omni re triplex e vniuse. Vnu qde ante rem qd erat ca rei formalis sm e pcedens qa separatu ipsum esse posuit. Scdz in re qd erat forma adheres ei vna in multis et de multis: et hoc vnu dixit Pla. in etntia e vnu et in e nature et forme in omnibus. Aristo. aute in rone dixit vnuz: et in essentia et esse plura. Tertium autem dixit esse post rem: qd est inuentio vniuersalis in anima: et sic dixit etiam q aia comunis et vniuersalis erat ante omnes animas: et erat causa ipsam per qua habent diffiniri et e: et sm hoc e vna vniuersalis illius ratio de omni anima: et hoc esse no potest. qa in pbia prima habet ostedi id vniuersale nullum e oino sz omne vniuersale vt vniuersale sm ppu esse: aut nihil rei precedens rem aut e post re sicut est intentio abstracta de particularibus. His autem oibus relictis tanq his que no hic sed alibi sunt determinanda. dicimus nobis e necessariu inquirere veru vna cois ratio sit de anima in coi dada: que vniuoce conueniat trib9 aiabus. s. vegetabili: sensibili: et ronali aut sit nobis querenda ppria ratio sm quilibet triu animarum. Hoc enim necessariu e: qa inferius apparebit q ratio data de aia que est endelechia corporis physici potentia vita habentis non oino sm vnam ronez conuenit tribus aiabus nec vnius est altera et altera ratio sm vnaqueqz animam: sm q est altera et altera equi et canis et hominis: quia ista diffiniuntur sicut habentia oppositas differentias: quaz vna non est in alia. sed ratio aie in partibus suis est sicut figure: qa sicut vna figuraz sm potentiam est in alia sicut trigonum in tetragono: sic vna animaruz videtur esse in alia: sicut vegetatiuum in sensitiuo. et sensitiuuz in rationali. Est

Nõ qdo aial vle aut nihil e aut posteri9 e. vide calce co. 8.

Vle sz Plato. ni triplex est.

igitur necessariuz nobis subtiliter ista disquirere: quatenus non lateant que dicta sunt.

¶ Cap. 5m. Quo ordine oportet procedere querentez de his que spectant ad scientiam de anima.

Tex. et cõ. 9.

Disquisitis aut his oib9 que de subiecto scie huius et de diffinientib9 aiam ingrenda e videntur: et si psentiat in hoc q in vnoquoqz corpore hois vel alterius aialis non multe sunt aie sed vna in substatia: et plures in partib9 potestatiuis: tuc videdu erit de ordie qonuz: veru. s. prius opz ingrere de tota aia sm se. vel de partib9 prius. Cu autez multe sint partes: difficile erit determinare de ilas partiu ad inuice quales apte nate sunt habere: qa inferior semper claudi videt in superiori: sicut mior potestas in maiori claudit eiusde generis potestate sicut potestas psidis et tribuni claudit in potestate Cesaris siue Imperatoris. Est tn in hoc magis difficile q in alijs. ¶ Dubiu aute itez est: vtruz partes anime que sunt potetie prius querende sunt: aut opera siue actioes potentiaz. v.g. vtrum prius queredu sit de intelligere et sentire que sunt opera siue actioes potetiaz: vel de itellectiua et sensitiua potetia prius sit ingrenduz. Silr aut et in alijs: et si cositituerit q de operib9 potetiaz prius sit ingreduz: tuc itez dubitabit aliqs an opz primo querere de oppositis hoc est obiectis circa que sunt opa. aut de ipsis operib9 prius et postea de obiectis. Verbi gra. oru possumus querere vtrz de sensibili prius sit querendu q de sensu et sentire: et de itelligibili prius q de itellectu et itelligere vel ecouerso. ¶ Hee enim questiones necessarie sunt ppter duas causas: quaruz vna est: qa in qbusda magis est nobis nota na toti9 q partis: et notior est nobis potestas q actus eius: et q id circa qd operat sicut in corporib9 que sensui subijciuntur se bz. Nos eni scimus na ignis in toto: et per ea discimus potetia partis et operatiois et eius circa qd operat. Queda aut sup que no cadit sensus sunt occulta nobis in substatia et partib9. sz sunt manifesta nobis ea circa que operant: et per illa deuenimus in opera: et per opera in potetias particulares et per illas potetias coiecturamus de toto. sicut nos inuestigamus substantias separatas et ipsaz aiam. ¶ Alia aute causa est: qa etia in ipsis que spiritualia sunt et no sunt subiecta sensibus nostris duo sunt genera potetiaz partialiu: et vnuz quide genus est actiue potetie: aliud aut potetie passiue: actiue quide sunt factiue formaz et motiue: sicut intellect9 actiuus et potetie mouentes cor et organa motus: passiue aut sunt receptiue formaz: vt sensus et itellectus possibilis: et in actiuis quide scimus q potentia causat ab essentia forme. et operatio no dat spem: sed operatio specificatur a forma: sicut dicimus operatione lucis esse lucere: et si agit in aliqd qd obijcitur actioni sue: illi etia imprimit spem et forma suaz sicut in lucedo illuminat: et dat spem iris illuminatis: et in talib9 rectus ordo doctrine est incipere a forma totius agentis: et deuenire in parte et operatione: et sic in obiectu circa qd est operatio. In passiuis aut ordo nature est ecouerso: qm passiua per se carent specie: sed obiectu agit in eis spem suam: sicut nos videmus oculu nulla habere visionis spem. sed esse potetia oia visibilia. Sed cu videt in actu tuc color actu illuminatu imutat ipsum et imprimit ei spem. Et in talibus sm ronem diffinitiua obiecta que pmo dant spem operationi et potetijs passiuis sunt sm na m preuia actib9: et actus potetijs: et postea viso: et postea visus: et deide potetia tota sensitiua: et hoc pz per diffinitione ab Aristo. data de visu: q visus est susceptiuum coloris sm actu lucidi: vbi visus diffinitur per colore. ¶ Cu igitur vtruqz genus potentiaz istaz in aia inueniatur opz querere de vtraqz viaz predictaz in doctrina de aia. Non solu aute opz hoc inquiri sed etia de accidentibus inseparabilib9 querunqz sunt ppria aie vel partib9 ei9. ¶ Non solum eni videt vtile esse in doctrina vt cognoscam9 substatiam per essentialia ipsius que sunt quiditas eius vt per illa cognoscamus causas eoz que accidunt per se subiectis illis quoz qdditates accepimus: sed et ecouerso cognitio eoz que per se accidut alicui substantie multu cofert ad sciedu quidditate substatie. Sicut verbi gra si volumus cognoscere noot numero anguli triaguli rectilinei sunt eqles rectis: vtile est nobis vt cognoscamus ta quidditatez substantie q quidditatez passiois: vt vbi gra. sciamus qddita-

Nõ diuz iter potetias actiuas et passiuas penes ordine pcededi in doctrina. Z.

Tex. et cõ. 10.

Tex. et cõ. 11.

tez recti et quidditatē obliqui que sunt passiōes et quiddita-
tez linee et quidditatē plani siue superficiei: que sūt subiecta
in geometria: tūc bene cōsideremus q triāgulus qui ē pla-
ne trigonū rectilineū hz tres numero angulos equos duo-
bus rectis et nō pluribus: et sic est in multis q aliqn posteriora
sunt magis nota nobis que sunt accidētalia rei: et aliquādo
ecōuerso substātialia sunt magis nota que sūt priora. In oī-
bus enim mathematicis priora in nā et re sunt magis nota:
et ex illis certificamus posteriora: et ideo scientie ille certissi-
me sunt. In physicis aūt frequenter sunt occulta nobis que
priora sunt fm nām et rem: et accidētia nobis magis manife-
stantur: et opz nos tunc ex posterioribus īcipere et venire in prin-
cipia: et ideo scientie physice in quibusdā nō hñt veram cer-
titudinē sicut hñt mathematice. Sed quādo incipimus ab
accitibus opz q illa accitia sint per se cōueniētia et nota no-
bis ad sensuz et phātasiā et imaginationē. qm in illis pmo ac-
cipimus physicare. Ideo quādocunq bene et expedite sciueri-
mus tradere rōnem accitiuz ad phantasiā et imaginationez
nobis notoz et cognitoz: tunc ēt expediti erimus ad trades-
dū rōnē de substantia et de eo qd quidē: qa per accītiuz co-
gnitionē statim deueniemus in rationē et cognitionem sub-
stantie. Sed cum pcedemus a priori in posterius tunc pce-
demus per demonstrationem. Omnis autem demonstra-
tionis pncipiū est sicut mediū ipsa diffinitio dicēs rei quid-
ditatē. ¶ Utrū autē illa sit diffinitio subiecti vel passiōis de-
terminatū est in posterioribus: quoniā cū mediuz debeat eē
fm naturam mediuz in demōstratione et debeat esse poste-
rius pmo et prius secūdo videt debere esse diffinitio passio-
nis que pbatur de subiecto: et si aliquādo per diffōnem sub-
iecti sciē passio: opz q illa diffinitio non sit data de subiecto
tm. inquantum est substantia quedam vel subiectum in cō-
muni ratione subiecti: sed inquantum est causa et subiectuz
passionis hoc est q tāliter ipso talis passio: per illam enim
scietur qualiter et quare passio inest subiecto. sicut vbi gra-
tia si diffiniatur anima inquantum absolute substantia in-
tellectualis incorporea non cognoscentur accidentia eius et
opera et obiecta. Similiter autem si diffiniatur fm totum et
non fm partes et diffinitis totius detur fm q animatū cor-
pus vt dicatur perfectio corporis physici po. vi. hñ. non co-
gnoscuntur sufficienter passiones et opera et obiecta: qa par-
tium et opera et accidentia ignorantur. Si autez dicatur ani-
ma esse principium sensus et motus in toto et in partibus cor-
poris fm congruentiam componentium vnumquodq mē-
bruz cognoscentur omnes operationes et accidentia partiū
et obiecta quando fuerit diffinitio aptata cuilibet parti: si-
cut in secūdo libro declarabitur. Similiter autem est in dif-
finitione accidentium que est principiuz demonstrationis:
sicut diximus. Si eniz detur de essentia passionis tm per ea
que formalia sunt in ipsa non dicet causam quare sunt acci-
dentia aut accidant talibus subiectis: sicut si diffiniendo di-
cam eclipsis est defectus luminis: adhuc autem si apponaz
subiectum et dicam: eclipsis est defectus luminis in luna: ad-
huc autem non dicit diffinitio quare hoc lune accidit et quo-
modo soli lune conuenit per se. Si autem dicat sic. eclipsis
est defectus luminis in luna ex terre interpositione ad rectā
diametrum inter solem et lunaz ex motu ipsius in capite vel
in cauda draconis infra gradus eclipticos proueniente. tūc
diffiniendo sic dico: quid est passio et cuius est et propter qd
inest et quare soli lune conuenit: et per hanc diffinitionez sci-
tur passionem inesse subiecto. ideo hoc certificant et hoc est
principiuz demōstratiōis. Et siſr est in passiōibus aīe. Si eni
dicaz sic. ira est appetitus cōtrarij doloris et accēsiōe sangui-
nis circa cor proueniens dico et quid est: et cuius est et ppter
quid inest: qa cordi inest et propter hoc q sanguis accensus
est ex molestia protendantur spiritus ad repellendam iniu-
riam vel illatam vel opinatā: et ideo conturbantur passiōe: et
ideo siue subiectū diffiniat siue passio: et per diffinitionē non
scit q passio est ppria passio hoc est cui inest et quare inest:
vel ex diffinitione hec de facili cōlectarari nō possunt. Sic
diffinitiōes dant ex cōibus et ēntialibus subiecto vl passiōi: que
cōia sunt per intētiones dialectica s collectar sunt vane eo
q nō inducunt ad certitudinē veram demonstrationis.

¶ Cap. 6m. Q oportet tractantem de anima inquirere vtruz habeat aliquas operationes proprias aut non.

Ubitationē autez hñt etiam passiōes aie vtrū
sint oēs cōes sibi et corpori vel sibi et hñti corpus:
aut sit aliqua passionū sibi ppria: que neq cōi-
cet corpori: neq cōicet habenti corpus. hoc eni
necessariuz est accipere ex doctrina aie ad sciē-
duz vtrū ipsa separetur a corpore vel non: sed
tamen non est leue. ¶ Ut autē melius intelligatur hec que-
stio sciendū q aliud est cōicare corpori in actiōe vel passiōe
anime: et aliud cōicare ei qd cōicat corpori. Cōicat enim cor-
pori in actione vel passione que non expletur neq fit nisi in-
strumento corporali per virtutem affixam organo: sicut am-
bulatio vel visus: que fiunt motu vel passiōe corporis: et per
virtutes affixas ipsis membris: quoz vnū motu explet ope-
rationem alterū aūt passione: qa recipit spēm coloris. Cōi-
care aūt ei qd cōicat corpori est q lz aliqua operatio nō fiat
motu vel passione alicuius partis corporis: tamen nō exple-
tur sine alia operatione que fit vel motu vel passione alicu-
ius partis corporis: sicut est intelligere sensibilia et mathe-
matica. Quia lz intelligere non expleatur motu vel passione
alicuius membri corporalis: tamē non fit sine acceptiōe for-
me sensibilis et imaginabilis per phātasiam que cōicat cor-
pori in hoc q operatio ipsius nō explet sine motu et passione
mēbri corporalis: qd est organuz phātasie. Oportet eniz for-
mas imaginationis et phantasie fieri per motum a sensu fa-
ctū in spiritu animali deferente formas huiusmodi: et reci-
pi easdem oportet in parte cerebri: que est organum phāta-
sie virtutis: et ideo aliud esse diximus cōmunicare corpori: et
aliud cōmunicare ei qd cōicat corpori in operatiōe. Possi-
bile enim est q substantia incorporea existens in corpore vt
actus corporis cōmunicet corpori. Et possibile vt non com-
municet corpori sed cōmunicāti corpori. Et possibile est vt
neq isto neq illo modo cōmunicet sed habeat operatiōes
que nullam ad corpus habeāt dependētiam: et hoc ingrere
de aia est necessariū valde ad sciendū vtrū sepata est in agē-
do vel nō: et est ista questio vna quā maxie desiderant hoies
scire de aīa. ¶ Videt autem in pluribus suis passionibus et
partibus nihil omnino sine corpore pati vel facere: neq eni
sine motu et passione corporis irascit: neq cōfidit neq desi-
derat: neq sentit vniuersalr fm oēm sensum. Ita enim est
accensio sanguinis rū euaporatione fellis. Confidētia autē
est ex ptensione spiritus et sanguinis ex corde ad exteriora.
Sētire autē fit recepta sensibili forma in organo sensus: q que
oīa dicunt motus et passiones corporeas. Sed maxime pro-
priū et separatuz opus esse videt intelligere eo q vniuersale
intelligit qd est simplex et denudatū a mā et appenditijs ma-
terie: et ideo nō est forma impressa alicui mēbro corporali ta-
lis motu expleat intelligere: sed potius est simplex cōceptus
mentis sine hic et nunc: sed vbiq et semper in eadem ratione
manēs qd nō est cōueniens alicui forme corporali. Si autē
hoc ipsum intelligere qd est operatio possibilis intellectus
quādo in actu fit est in phātasia: aut nō sine phātasia: tūc ne-
q hoc opus vtiq ptingit esse sine corpore qd mouet vel pa-
titur in ipsa operatiōe: et tūc non erit separatū cōueniēs ani-
me fm se: dico aūt intelligere possibilis intellectus aliquan-
do eē phātasiam et aliquādo nō sine phantasia nō simplr in-
telligens q intelligere vnq sit phātasia: sed qa possibilis in-
tellectus accipit formā que est ex phātasmate opz q phāta-
sie motus ad intellectū termineitur. Sūt autē qdam homi-
nes ideote nō discernētes vniuersale a particulari: sed pse-
quunt rōnem vniuslis in particulari permixtā: et illoz intelli-
gere est phātasia formalis eo q immixtuz est ei. ¶ Alij aūt di-
stinctū accipiunt vniuersale a particulari: qd est in phanta-
sia formali: et illoz intelligere: eo q oritur a phātasia non est
sine phātasia formali. Phantasia enim duplex est: qa et ipsa
virtus anime que phātasmata recipit phātasia est dicimus
q operatio itellectus possibilis est phātasia vel nō sine phā-
tasia: taliter autē distinguēdo cōicans corpori: et cōmunicās
ei qd cōicat corpori euitabimus errorem Alerā qui dicebat
in oibus aiam cōicare corpori: et ideo non esse separabilem a
corpore. Nos enim ostendemus in sequentibus q id qd cō-
municat non corpori sed ei qd est cōmunicās corpori. fm se
est separatū: neq corrūpit nisi fm se et simpliciter nō vel nisi
fm quid et non simpliciter. ¶ Siqdem igit est aliquid ani-
me opez aut passionū ppriū vtrasq cōmunicatione exclusa:
tunc

Nō qāo diffō subiecti et cē me-
diū: diffōne et qās non.

Tex. c. 6.

Aliud ē cōica-
re corpori in
actiōe et passi-
one: et aliud
cōicare ei qd
cōicat corpo-
ri.

Idē Themi-
stius dicit.

Nō vident
hoies: quare
sic sit.

Tex. c. 6.

tūc cōtinget vtiq̄ aīam esse separatam nūc in operatione. ⁊ aliquādo separari a corpore ⁊ esse per se. Si vero nulla est p̄pria ipsius tūc nō cōtinget ipsā separari fm eē ⁊ substātiā: lz forte fm diffinitionē aliquā non coeriſtēs corpori ⁊ in corpore intelligat. Erit eni tunc de aīa sicut de mathematicis que nō hūt esse nisi in hac sensibili mā. ⁊ tamen accidunt eis quedā nō in mā intellectis. sed acceptis fm se separatis sicut est videre in recto: qa linee recte multa accidūt que nō conueniūt ei fm q̄ est in mā sensibili. sicut est q̄ spera enea tangit ipm in puncto: que tñ spera enea nunq̄ tāget ipm separatum in pūcto fm actū: sed potius tanget ipm ꝯiunctū cū mā sensibili nō in pūcto sed in supficie ⁊ tñ fm intellectum acceptū rectū ⁊ nō in mā lignea vel cuprea. vel alia mā sensibili: nō tāgeī a quacūq̄ spera nisi fm pūctū ⁊ sic erit de aīa. Si eni in oīb⁹ partibus suis aut cōicat corpori: aut cōicat cōicātibus corpori: tunc pōt accipi sepatas fm intellectū inquātū agit operatiōe que nō erplet motu alicuius partis corporis. sed tñ fm esse ⁊ veritate nature nunq̄ erit sepata: quia semp indiget vel eriget illius cooperationē qd corpori cōicat: sicut spericū qd sepatū intelligiī ⁊ diffiniī: sed tñ fm eē insepa rabile est a corpore sensibili. Et nos qdem in sequētib⁹ ostē demus q̄ aīa humana multas hz operationes separatas: sed

Tex. ⁊ cō. 14.

mō iducemus rōnes quorūdā pbātes q̄ hz cōitātes. ¶ Videnī enim sic passiones oēs esse cū corpore cōmunitātes: lz in vna sit plus q̄ in alia cōicās: qz quedā sūt sine motu locali partiū corporis ⁊ sine physica alteratione: sed tñ nō siunt sine receptione forme vel intētionis forme: que est alteratio cōiter dicta. Cū motu aūt ⁊ alteratiōe corporis siūt desiderū: mansuetudo timor: cōfidētia. Adhuc aūt gaudiū ⁊ amare ⁊ odire. In oīb⁹ eni his moueī cor fm diastolē vel systolē: ⁊ cōpatitur aīe corpus. Hoc aūt indicat diuersitas hoīz in passionib⁹ his. qdam eni in duris ⁊ manifestis piculis passionū coincidētib⁹ in eos nihil ad irā puocātur pp cōplexionem frigidā ⁊ stantē in eis: ⁊ aliq eoz nō timēt in talibus sicut habētes multū sanguinē: ⁊ corda calida. Aliqñ do aūt aliqs paruis causis ⁊ infirmis periculoz moueīr ⁊ puocātur ad irā quādo corp⁹ irascibile ⁊ ita dispositū est ac si irascatur. sicut est in cholericis calida hītibus corda ⁊ sanguinē icoem qui facile dirigiī sursū. Adhuc aūt magis manifestanī hec in his qui timētes siūt ex suis corporis dispōnibus qñ nulla cā terroris est in passionib⁹. sicut accidit multis viris q̄ facti

Tex. ⁊ cō. 15.

sūt: ⁊ frigidi pauci spiritus ⁊ pauci caloris in corde. ¶ Manifestū est ergo ex dictis q̄ passiōes sunt rōnes quedā ⁊ intētiones que in physica mā sunt mota ⁊ alterata physico motu ⁊ alteratiōe. Sensus aūt ⁊ imaginatio ⁊ cetere aīe sensibiles appbensiōes nō siūt sine receptiōe formaz in organis corpoz: que receptio quedā est alteratio lz nō sit alteratio physica. Et ideo haz passionū sunt tales rōnes vt si dicaī. Irasci est motus huius corporis cuius sanguis accēsus est aut partes hui⁹ sicut cordis qd moueī p̄mo in ira fm systolē quādo cōturbaī ⁊ post fm diastolē quādo petit vindictā: aut potētie que cōiūcta est huic corpori. aut parti corporis ⁊ ab nocumēto illato: ⁊ pp hoc malū inferēdū in vindictā. Cū aūt oia hec in physica mā scripta sint physici erit considerare de anima aut omni si omnis anima est talis: aut de anima huiusmodi que talium est operum ⁊ passionum.

¶ Cap. 7m Qualiter differenter considerat physicus de eis que hic queruntur a dialectico ⁊ mathematico ⁊ metaphysico ⁊ mechanico in quo est digressio quedam.

Tex. ⁊ cō. 16.

Physicus aūt ⁊ dialecticus diffiniūt differenter vnūquodq̄ istoz que diximus esse aīe opera ⁊ passiones. Si enim querimus quid est ira attendētes de diffōne querere dicet dialectic⁹ q̄ est appetitus cōtrarii doloris aut aliqd huiusmodi diffinitēs per intentiones cōes formales que nō sunt vera causa rei p̄prie sed intētiones cōes inuente i plurib⁹ ⁊ nulli p̄prie: ⁊ ideo diffinit per formā que forma de se cōis est: ⁊ nō approprias ad esse rei nisi per p̄priā mām vniuscuiusq̄ rei. Physicus autē dicet q̄ ira est accēsiua vel ascensus ⁊ calefactio sanguinis circa cor tāgens p̄priā cām efficientē que est ascēsus ⁊ calefactio sanguinis ⁊ p̄priā māz que est sanguis cordis bulliēs ⁊ subiectū qd est cor. Et hoz quidē alius reddit māz p̄priaz. s. physicus: alius aūt reddit spēm ⁊ intētionē forme simplicē ⁊ cōem que est rei ⁊ ratio cōmunis. Hic enim cōsiderat rōnē sine intētionē cōem rei eo q̄ nō descendit ad p̄pria. Ille autē cōsiderat p̄ncipia realia que dāt eē rei. Necessariū autē est q̄ ista realia p̄ncipia sint in mā huiusmodi que determinata ⁊ p̄pria est si erūt ⁊ hūc esse in nā: sicut etiā domus ratio differens est assignata ⁊ cōsiderata a dialectico ⁊ mechanico qui nālem imitaī: sicut ars imitaī nām. Dicet enim dialecticus q̄ domus est operimētū siue receptaculū p̄hibens aeris corruptiōes: que sunt ex excellētia frigoris ⁊ excellētis caloris ⁊ corruptiōis imbrium ⁊ caumatū. Mechanicus aūt dicet q̄ lapides ⁊ ligna sic cum paginata vel ligata. Alius vero ab vtroq̄ istoz est qui in his mālib⁹ determinatis p̄bet in diffinitione sua spēm que est intētio domus p̄pter finē qui dictus ē: hoc est vt p̄hibeat corruptiōes. ¶ Queramus igiī q̄s hoz diffinientiū sit physic⁹: vtrū ille sit physicus qui cōsiderat māz ⁊ ignorat rōnem intētionis forme: aut ille qui solū est circa rōnem que est cōmunis rei intētio ⁊ cōceptus: aut ille qui est ex vtrisq̄ qm ex inducta differētia mechanici ad dialecticū possumus cognoscere eū qui perfect⁹ est physicus qm diximus q̄ quidā illoz quodāmō vterq̄ est: qa ⁊ p̄bet formam rei p̄pter determinatam siue inductā: ⁊ p̄bet eam in hac determinata mā in qua habet esse fm rē. ¶ Queramus et q̄ si nos cōcesserimus q̄ physicus perfectus vtrūq̄ facit: vtrū ipse sit circa alias formas q̄ sint forme que sunt passiones materie determinate: que noīe suo ⁊ diffinitione cōcernūt māz corporis mobilis vt mobile: ⁊ nō separanī ab ipsa per nomē ⁊ diffōnē siue rōnem ⁊ ipse physicus ꝯsiderat tales inquātum nō separanī: et si fm aliā aliquā rōnem separari possent. Verbi grā. qm aliquā physicus est cōsiderans carnē: que nec noīe nec rōne separatur a physica mā: que est corpus trāsmutabile inquātum est trāsmutabile: ⁊ si in aliis mā carnis ⁊ nomē ⁊ species esse poneī erit equiuocū nomē ⁊ spēs carnis fm veritatē nō est in aliis. sed fm silitudinē solam. Cōsiderat etiā mathematicus quātitatē que nō est forma sequens trāsmutabile corp⁹ inquātū trāsmutabile: sed potius sequēs corpus inquātum est corpus: sed physicus nō cōsiderat sic quātitatē sed potius fm q̄ nō separaī a trāsmutabili corpore inquātū est mutabile: qa cōsiderat quātitatē nō fm q̄ est quantitas: sed fz q̄ est terminus magnitudinis augmēti vel diminutionis: aut fm q̄ est dispositio mobilis localiter.

Nō quō differēter de q̄ntate phic⁹ ⁊ mathematic⁹ cōsiderat. ꝑ q̄ vide. 1 ph. t. co. 18. 3.

Tex. cō. 17.

¶ Physicus igitur circa oīa illa est quecūq̄ sunt physici corporis inquātū est sic transmutabile. ⁊ ꝯsiderat oīa opa talis materie ⁊ oēs passiones eius. Quecūq̄ aūt sunt qdē in physico corpore ⁊ nō sunt hūsimilia: q̄. s. sint forme ⁊ opa ⁊ passiōes ipsius physici corporis in eo q̄ est physicū sed potius a volūtate ⁊ arte inducunī in physica corpora illa sunt alterius qui mechanicus dī: sicut est mechanicus qui dī instructor siue architector qui structuras: siue etiā medicus qui ciues corpus hūanū facit clisteriū ⁊ embota ⁊ huiusmodi instrā. Scire eni causas corporis humani physici est nō medici sed forme que fm eē nō sūt separabiles a physicis corporib⁹ sed semp inueniunī in eis: ⁊ tñ nō sequunī corpus physicū inquātū physicū est eo q̄ nō sunt physici corporis inquātū mobile est sed sunt fm rōnē ante ipm ⁊ sequunī corpus inquātū est corpus: ⁊ ideo dicunī eē physici corporis ex remotiōe qs sunt: ⁊ q̄ qd abstrahit a physico corpore. Omne eni physicum corpus est corpus: sed nō cōuertitur. ⁊ ideo abstrahit corpus a physico corpore. Quecūq̄ igiī sequunī ad corpus fm q̄ abstrahit a physico corpore sunt ante p̄ncipia physica: ⁊ ideo de illis erit alius phs qui mathematicus vocaī: cuius tñ oia considerata sunt in physico corpore sed tñ nō trahunt rōnē ab ipso ⁊ ideo nō ꝯcipiūt in rōnib⁹ suis māz sensibilē ⁊ mobilē sed intellectualē magnitudinē tñ. Et hui⁹ rō est: qz nihil diffiniī per ea que consequunī ipz fm nāz sed poti⁹ per ea que ipz fm nāz antecedūt. Et cū oia que sūt trāsmutabilis corporis p̄n⁹ ꝯsequanī fm nām ea que sunt p̄ncipia corporis simplr accepti: opz nec io q̄ nihil eoz que sūt physici corporis vt est physicū ꝯcipiaī in rōne eoz que sunt corporis vt est corpus. Nō sunt tñ illa separata omino: qm cōcipiunt in rōnib⁹ suis subm itellectuale qd est magnitudo que fm nām antecedit corpus vt est corpus. Sicut aūt diximus q̄ corpus per nām antecedit physicum corpus: ita ens ⁊ substātia ⁊ huiusmodi per nām antecedūt corpus ⁊ magnitudinē: ⁊ sunt ista fm se separata ⁊ per accās cōiuncta: cum mā corpoz que sunt quāta ⁊ mobilia: qm ista

sm se eē realr inueniunt ante hec in intelligētijs ⁊ substantijs separatis ⁊ de his est primus phūs sm ꝙ in ꝓhemijs diximus libri phicoꝝ. Dixim⁹ ēt multa de his in scđo phicoꝝ. cū certitudie aūt hīt in pͥma phia determinari.

¶ Digressio.

Dubitabit aūt fortasse aliqs an vex sit qđ diximus dialectici diffōnez per solā formā esse datam cū forma pars sit rei ⁊ nō totius videt fortasse nō ꝑdicari de toto: sicut neqꝫ dicere possumus ꝙ hō est aīa ꝑdicanf aūt ea que sunt dialectica de toto nō ergo videnf eē forme simplices que ꝑdicanf in logicis sed potius potētia ⁊ act⁹ cōiūcta videnf eē ꝑcipue cū simplex de cōposito vere nō ꝑdicef. Adhuc aūt cū potentia ⁊ act⁹ sint principia cuiuslibet gñis sicut in phicis declaratū est: ⁊ ꝑcipue pncipia subē ⁊ logicus sumat ꝑdicata genera vel spēs videbunt oīa illa esse cōposita ex potētia ⁊ actu: ⁊ nō eē solius forme ⁊ spēi intētiões. Amplius aūt oīno diffinitio cōposita est ⁊ nullā simplex diffinit: cū simplex sit vnū solū ⁊ ois diffinitio cōtineat plura videbit forte alicui ex his ⁊ silibus vex non esse qđ dictum est logicū solā formā cōsiderare ⁊ spēm. Similr autez nō videtur physicū cōsiderare mām solam: qa materia p̄n^m cognoscēdi rem nō est: ⁊ pbatū est in scđo phicoꝝ physicū debere inducere oēs causas.

Solutio. For^a et ītētiōe stat cōe ⁊ sm pōt.

¶ Oibus aūt huiusmodi rōnib⁹ rñdentes dicimus ꝙ forma rei duplr pōt cōsiderari sicut dixit Auic. Uno eniz mō cōsideraf vt est actus rei ⁊ pars eē eius: ⁊ hoc mō nō de re predicaf. Alio aūt mō vt est intentio rei abstracta a re: ⁊ sic ꝑdicaf: qa est intētio totius ⁊ nō partis totū eiz significaf sub qlibet forma que i ipso est siue sit gñis siue differentie siue spēi: siue ꝓprij siue accñtis: ⁊ sm ꝙ significatur hās sub aliq̄ illaꝝ formaꝝ sic abstrahit ab ipso vle: ⁊ est illō vle intētio totius sui ⁊ iō ꝑdicaf de toto. Et has intētiões totius cōsiderat logicus: ⁊ quedā eaꝝ sunt accepte vt simplices: ⁊ quedā sicut cōposite intētio accepta a toto sm ꝙ significaf sub forma gñis vt genus est: ⁊ intētio accepta de toto sꝫ ꝙ significaf sub forma diffe: ⁊ intētio accepta de toto sm ꝙ significaf sub forma ꝓprij ⁊ intētio accepta siue abstracta de toto sm ꝙ significat sub forma accñtis simplices sūt ⁊ intentiōes sunt totius: ⁊ ideo de toto sicut dcm̄ est ꝑdicanf qa sicut diximus totū pōt optime significari stans sub forma que est eēntialis ⁊ accñtalis: ⁊ si est eēntialis pōt eē pars dūmō illa forma simplr ⁊ sm totū īsit ⁊ nō sm partē: sicut sūt quedā accidētia que sm partē īsunt vt ethiops qui dicif eē alb⁹ dentez: forma aūt spēi cōposita est: ⁊ qa diffinitio dicit qđditatē rei vel spēi: iō ⁊ ipsa plura cōtinet: sed nō est cōposita ex materia ⁊ forma: sed potius ex gñe ⁊ differētia quoꝝ genus est loco māe ⁊ differētia loco forme tñ illud qđ est loco materie nō est mā sed est forma gñalis abstracta: nō a qlibet mā: sed a mā ꝓpria que est ꝓportionata forme que est dicta.

Vñ subtilem modū loquendi doctoris q̄ mō gen⁹a mā sumi dr ⁊ q̄lr non. vide ꝑ B Cōmētatorez l. 8. meta. c. 6.

Et si ꝓprie velimus loq dicemus ꝙ est abstracta nō a mā sed a toto sm ꝙ significaf totū noīe materie prime: sicut si dicā significari hoīem sm ꝙ est aīatū sensibile corpus: sic eni ē mā proxima homini ⁊ qđ abstrahit ab eo sm ꝙ sic significaf est forma gñis que est aīal. Sic igif pꝫ qualr intētiões cōes abstracte a reb⁹ aliqñ sunt simplices: ⁊ aliqñ sunt cōposite: ⁊ tamē semper ꝑdicanf de toto: ⁊ qñdo sunt cōposite nō sūt cōposite nisi ex gñe ⁊ differentia ⁊ non ex mā ⁊ forma: quoꝝ genus est sicut mā: dīa vō vt actus: ⁊ hoc mō itelligif ꝙ potētia ⁊ actus sunt ꝑncipia generis. ¶ Si aūt quis obijciat ꝙ sꝫ hoc si potētia est genus ⁊ potētia est ꝑncipium generis quomō ergo erit p̄n^m generis dicemus ꝙ potētia simplex nō est genus: sed potētia cōtracta per differētiā: ⁊ si illa differentia est lateralis ita ꝙ faciat sūmaꝫ in vna ordinatiōe ꝑdicabiliū: tunc facit gñalissimuz eo ꝙ ante illud nihil est qđ vniuoce ꝑdicetur. Sed si differētia est quasi extra ⁊ ponit in partē predicamētoꝝ vniuocoꝝ: tūc facit genus subalternū vel speciez: vbi gra sicut si dicā ens ꝑdicaf vniuoce. Si aūt addam dīam que non coartat in ꝑdicabilib⁹ vniuoce: sꝫ in his que ꝑdicanf equiuoce sm analogia. vt si dicā ens per se exñs: tūc facio genus gñalissimū: vel si dicam ens in alio nō p se: vt mēsura entis per se. vel vt dispō entis per se. Si autez dicam ens per se iñatum: tūc facio genus subalternū vel spēm subalternā: ⁊ silr est in alijs generibus accidētiū. Dicimus igif ꝙ potētia simplex nō determinata per dīaz coartantez

Vñ cōsidera sbo. mō loquēdi doctoris ꝙ nūc gen⁹ gñalissimum hic dicas vnice ꝯ ꝑdicamētū qđ ē ꝑ Cōmentatorē. c. met. 5. c. 7 ⁊ l. 10. met. co. 8.

analogiā entis est p̄n^m generis ⁊ simplex est intētio. Que autez coartaf in genere ꝑdicabiliū vniuoce ꝑdicatoꝝ: illa non est in genere nisi sicut actus in potentia: ⁊ non est ꝑncipiū generis: nisi forte generis: qđ alia consideratione est spēs. Ex his igif patet qualiter logicus solas cōsiderat formas intētionū cōmunes. Siliter aūt ex opposito physicus nō considerat mām solā sed si cōsiderat mām illa erit huius phice forme materia: ⁊ ideo mā sꝫ ꝙ cōcipif a forme noie ⁊ tūc erit ꝑncipiū cognitionis ⁊ nō per se: sicut ⁊ mechanicoꝝ nullus ligna ⁊ lapides considerat nisi sm ꝙ inducif in eis forma domus qa aliter nō esset vnquā materia diffiniēs: neqꝫ aliqđ principium cognitiōis sed qa phicus cōsiderat formas trāsmutatiōis sm esse: ⁊ esse hñt trāsmutationis a phica mā: ⁊ ab his que insunt phice materie ideo dicif ꝙ phicus mām considerat. Cōsidrat tamē oēm causam sm ꝙ referf ad eē qđ habet in mā qđ solū est esse nature ⁊ reale. Et cōsiderat mouentē siue efficiētem sm ꝙ mouet mām ⁊ formā sm esse qđ hꝫ in mā: ⁊ finem sm ꝙ est terminus mot⁹ quo mouetur mā ⁊ mām ipsam sm ꝙ est subiecta forme sm eē qđ hꝫ forma in mā. Et sic patet solutio eoꝝ que in hac questione generabāt difficultatem. In logicis aūt de ipsis plane dictum est vel plenius.

Nō ergo mā ē cognitiōis ꝑncipiū vide doctorē ꝑ hoc in 2. phi. sup tex. 27. ⁊ 28.

Tex. cō. 18.

¶ Sed nunc redeundū vnde nostra rō erat prius. Dixebamus aūt prius ꝙ passiōes aīe nō sunt separabiles a phica mā aīatoꝝ sm ꝙ sunt hmōi timor desideriū: quoꝝ diffōnes concernūt mām sensibilē: ⁊ non sunt sicut linea ⁊ planum que sunt per mām ante phicū corpus sicut diximus eo ꝙ sequuntur magnitudinez vt magnitudo est: ⁊ nō phicum corpus sm ꝙ est phicuz corpus.

Tex. cō. 19.

¶ Sic ergo phice intendētes de aīa determinare necessariū est vt simul cū his que intēdimus dubitemus de his de qb⁹ opꝫ dubitare bene volētem tractare de aīa. Et hoc est vt attēdamus diligēter opinionē prioꝝ antiquoꝝ recitantes oium illoꝝ sniasq cunqꝫ de ipsa aliquid contulerīt. vt bñ qdē dicta accipiam⁹. Si vō aliquid ab aliquo non bene dictuz est: hoc vereamur ⁊ abnuntiemus lꝫ ⁊ hoc ipsum dignuz sit narratione: qa nobis dat occasionem ⁊ abundare nos facit.

¶ Tractatus Secundus Primi Libri de aīa: in quo agitur de anima sm opiniones aliorum.

¶ Cap. p^m. De his qui diffiniebant animaz per hoc ꝙ ipsa est motiuum quoddam.

PRincipiuz autē qōnis est sm artē demonstratiōis in posterioribus analeticis determinatā ꝙ apponātur in ꝑncipio ea que maxime ꝯuenire videnf aīe sm seipsaz qa ex his manifestabuntur nobis ea que sūt posteri⁹: ⁊ sm aliqd cōueniētia. Aīatū aūt differt ab inaīato in hoc ꝙ hꝫ aīaz duo operātē in ipso que sūt mot⁹ ꝓcessiuus sm locū ⁊ sensus. vegetatiua eni a qbusdā nō dicunf hēe aīam sꝫ partē aīe: vt in libro de plātis habebif. Aīa aūt rōnalis non videf a qbusdā sꝫ eādē rōnē nomē aīe participare cū alijs. Aīatū ḡ qđ pfectā hꝫ aīaz ⁊ que vere aīa ē differt ab eo qđ nō est aīatū tali aīa in eo qđ est motiuū sm locū: ⁊ i eo qđ est sensitiuū. Et hec duo dicta de aīa a ꝓgenitorib⁹ nřis qui patres nři in phia fuerūt accepimus.

Tex. cō. 20.

¶ Dicūt eni qdā ⁊ maxime quātū ad cōitatē ois aīe ⁊ pmo qdē quātū ad subalternē omni aīe: aīaz eni eē id qđ mouet sm locū totū corp⁹ ⁊ mēbra: nō qdē sicut nā mouet ad vnū ⁊ eodē mō sed qđ mouet ad plura ⁊ multis modis sic vegetatio ad digerere: nutrire ⁊ augere egerere ⁊ gñare sensibilia aūt ad plura que petēt. Et hoc dixerūt qui existimabāt ꝙ nihil mouet aliud qđ ipm in seipso nō moueaf: putabāt eni nō posse aliqd alij dare dispōnē quā i seipso nō hꝫ hoc est qua nō disponif. Et iō putabāt id qđ nō mouef i seipso nō posse mouē aliqd aliud: ⁊ qa mouet aīa corp⁹ arbitrati sūt aīaz eē aliqd de nūero eorū que mouenf a seipsis. Et qa eoꝝ que mouenf primi nisi eām mālē ⁊ corporalē nō viderūt oīno nihil distinguētes ꝯ cām efficiētē formalē ⁊ finalē: ponebāt ꝙ id qđ maxie motiuū ē in corporib⁹ ē aīa. Est aūt hoc calor ⁊ ignis: ⁊ iō Democrit⁹ aīaz dixit eē ignē quēdā aut calorē. Cū eniz iste ponat oium ꝑncipia eē athomos: que sunt īfinitaꝝ figuraꝝ sicut dixim⁹ in pmo libro pigeneseos: dicit illos athomos ꝯstituere animā: que

que sūt spēi siue forme rotūde ⁊ figure. Et q̄a aīaʒ dicit eē aut calorē eo ꝙ vidit calorē nālē eē istrm aīe: iō dicit ꝙ ille athomi que sūt rotūde ɔstituūt ignē ⁊ calorē ⁊ animā. Athomi āt ille sūt sicut decisiones minutissime que discur- rūt in aere. que vident̄ in radijs solis: que igrediunt̄ p por- tas ⁊ fenestras domoꝝ. Hāꝝ eni decisionū dc semen De- mocrit⁹ dicit eē elnta oīuʒ reꝝ nāliū. Idē autem dixit collega Democriti Leucippus: ⁊ nos ipsoꝝ rōnes posuim⁹ ī pmo li- bro pigenefeos. Inter hec āt illa que sūt rotūde forme ⁊ figu- re dicūt eē aīaʒ pp̄ id ꝙ hec figura oīno vel p omnia. vt asse- rūt pōt penetrare ꝑcipue qn̄ circūferētia ē minima. Cui⁹ sūt due cause sil' iūcte. Una q̄dē q̄a id qd̄ scdʒ pūctum tāgit sm minimū tāgit ⁊ maxie penetrat. Circūferētia āt sperici ꝗcū- ꝗ vertat̄ nō nisi scdʒ pūctū tāgit. siue tāgat planū. siue speri- cū: eo ꝙ ē circūferētia. Figure āt alie ēt s'm pūctū q est in an gulo ⁊ s'm lat⁹ ꝑit tāgere. ⁊ iō nō semp maxie penetrāt. Alia āut cā tāgēda lit ē ꝙ linea circularis citi⁹ obliquat̄ ꝗ̄ aliq̄ li- nea recta vsus eādē ptē pcta ad quā tu tuat̄ circūferētia: ⁊ iō min⁹ resistit penetratiōi: q̄a igit̄ videbāt aīaʒ vbiq3 ad- eē corpori ponebāt ipsaʒ eē rotūdū idiuisibile penetrās p to- tū: ⁊ q̄a rotūdū ē volubile de se: eo ꝙ nō ē stat⁹ alicui⁹ sup pū- ctū: cū pūct⁹ nō sit loc⁹ alicui⁹: sʒ supficies ⁊ rotundū ꝗ̄tuncq3 voluat̄ semp ē in vno pūcto tm̄. ⁊ iō suū nō ē stare: sʒ ppetuo moueri: ponebāt arbitrātes aīaʒ eē rotūdū ppetuo mouens seipʒ: ⁊ iō potēs mouē oīa reliq̄ ⁊ hoc dixerunt sic dixim⁹ q̄a arbitrati sūt ꝙ aīa ē id qd̄ adhibet aīalib⁹ motū localē in to- to ⁊ in mēbris. Propter qd̄ dixerūt ꝙ termin⁹ ⁊ distinctio vite ē p respirationē: q̄m positio eoꝝ fuit sic̄ dixas ē ꝙ oē ani- malib3 cor vel mēbrū aliō qd̄ hʒ i corpore vices cordis: ⁊ hoc motu dyastoles ⁊ systoles exufflat ex se spūʒ vitalem: ex motu aūt icēderet nisi eēt spūs refrigerās vel itri⁹ i corpore exūs vel exteri⁹: sic̄ i respirātib⁹ tū spiritū ꝗcūq3 mō i corpore ho- minis factū dicebāt eē respirationē aīaʒ hmōi spiritū eē di- cētes. Dicebāt eni ꝙ nullū aliō auxiliū sit celesti virtute ad vitā p quā aīa ifundat̄ nisi ꝙ aer q ɔtinet corpora aīata at- tract⁹ in respiratiōe ɔducit secū figuras sphericas p q̄s repri- mit eas figuras que iteriora penetrāt: ne exeāt que phibēt aīa- lib⁹ motū: sic̄ pn⁹ semp p se mota eo ꝙ nunꝗ̄ ɔtigit qesce pp ipsas p seipsas motas vt dcm̄ ē. Dicūt eni ꝙ igredietib⁹ in aīalis hmōi figuris i respirādo phibēt ille que igrediunt̄ il- las que fuerūt disgregari phibēt āt hec cooperātes hoc est opa sua facietes aerē ɔducētē athomos rotūdas ⁊ ɔdēsan- tē eas intus vt vndiq3 ipleāt: ⁊ penetrēt: ⁊ moueāt. Dicūt aūt vnūq̄dq3 aīal viuē tādiu: ꝗdiu hec pōt phicē. Videē āt ꝙ id qd̄ inuenit̄ a Pithagoricis dcm̄ de aīa eādē hēat itelligē- tiā quo ad hoc ꝙ ponūt subale eē motiuū aīe: ꝙ pp̄ illō hʒ diffiniri. Et iō q̄dā Pithagorici ponētes pn⁹ pma eē idiui sibilia hʒ quātitatē: aliq̄n dixerāt ꝙ aīa erat athomi rotun- de: sic̄ ⁊ Democrit⁹ dicebat. Et hui⁹ cā fuit q̄a nō poterant vidē cōpōnē aliquā i reb⁹ nisi cā que est quātitat3: ⁊ cū illā in pn⁹ resoluere vellent putabant ꝙ diuisio staret in athomis. Alij aūt posteriores Pithagorici subtili⁹ aliqd itelligentes viderūt vtrunq3: q̄a idē idiuisibile nō poterat eē mouens ⁊ motū: neq3 poterat eē q̄n multa mouētia vni⁹ figure rotūde hēnt q̄ndā vnā nām cōeʒ: que moueret in oīb⁹ eis: ⁊ vide bāt hn̄ ꝙ hoc mouēs nō fuit figura: ⁊ figura ē de ɔsītib⁹ nām ⁊ eē sm rōnē lʒ ɔcomitet̄ sm tps: ⁊ iō q̄si corrigētes dcm̄ anti quoꝝ patrū suoꝝ: dixerūt ꝙ illō qd̄ est p se mouēs oēs atho mos rotūdas est aīa tn̄ dixerūt ɔuenietes cū antiq̄s ꝙ pma mouētia mota sūt athomi eo ꝙ ɔtinue mouent̄ ēt si sit tran quillitas nimia. Hui⁹ aūt cā physica est: q̄m athomi cānt̄ ex reliquijs vaporꝫ eleuatoꝫ: ou pl'r q̄m qn̄ eleuantur vapores sūt q̄dā minima min⁹ cōmiscibilia pp̄ter terrestreitatē ꝗ̄ alia: ⁊ illa euadūt in aerē qn̄ retere ptes vapoꝫ eleuant̄. Si- militer aūt qn̄ resoluunt̄ vapores: terrestria magis sicca sepa- rant̄ ⁊ manēt in aere: ⁊ hoc q̄a hnt in se calorē eleuant̄ a lo- co vbi eleuata sūt mouent̄ sursū: ⁊ per nām grauis que est ex terrestreitate mouent̄ deorsū: ⁊ aliq̄n ex motu ipso cale- fiūt ⁊ sic̄ veloci⁹ reascēdūt sursū: ⁊ sic hnt mot⁹ icertos i ae- re. In idē aūt ferunt̄ quo ad dicti cām oēs illi qui dicūt ani- mā eē aliqd mouēs seipm mouēs. Oēs. n. isti ɔuenūt i hoc ꝙ motiuū eē magꝫ sit ppriū ⁊ fidali⁹ aīe: ⁊ ꝙ oīa alia mouent̄ pp̄ aīaʒ ⁊ aīaʒ moueri p seipaʒ: eo ꝙ supponebāt ꝙ nihil mo ueret p se: nisi ⁊ ipʒ moueat̄: sic̄ nihil calefac p se: nisi ⁊ ipʒ sit ca

Tex. co. 21.

Tex. co. 22.

Quare corpu/scula illa que / videntur in spe/ra solis conti/nue mouentur

lidū: ⁊ iō ponebāt isti oīa corpa phīca eē plena aīab⁹ mouēti- b⁹ eā ɔtinue. Rō āt istoꝫ fuit q̄ posita ē s' p̄bi. Videbāt eiʒ oīa mota ⁊ mouētia reduci ad vnū mouēs seipm pmū. ⁊ pu tabāt ꝙ eēt in mouētib⁹: sicut in alijs causis formalib⁹ ⁊ effi cientib⁹: que per se ⁊ vnimode referunt̄ ad effectuʒ. In oībus eni illis eadē est forma in cā ⁊ effectu sm rōnē ⁊ spēm: ⁊ ideo putabāt ꝙ mot⁹ quē largit̄ pmū mouēs ei qd̄ mouet̄ eēt per spēm ⁊ rōnēʒ in forma mouētis: ⁊ iō dixerūt pmum mouens necessario moueri. Hoc aūt nō est necēe in his que pessen tiā suā totā mouent: q̄m in illa essentia nihil pōt eē motum. Et est sile huius ac si diceremus calorē simplicē eē calefacie- te: ⁊ in ipso nihil eēt calidō neq3 disponeret̄ per caloreʒ. ⁊ hoc illi distiguere nesciuerūt: videbāt aūt ꝙ mouēs seipʒ nō ē nisi aīatū. ⁊ iō credebāt ꝙ aīa eēt pn⁹ⁱᵐ mouēs seipm. ⁊ q pmo po nebāt nūeros iter Pithagoricos: quēadmoduʒ fecit Plo. qui dixit pma ɔtinua ⁊ solida pporcōib⁹ nūeroꝫ fieri: sic̄ pʒ in scdā parte Timei: dicebāt aīaʒ eē nūerū seipm mouēteʒ. Hec igit̄ positio antiquoꝫ verissimā habuit cām dicti sui. lʒ falsa sit in eo qd̄ dicit: sicut patebit in sequētib⁹. Silr āt et Anax. aīaʒ dīc p se ⁊ eēntialr esse mouēteʒ oē qd̄ mouet̄: ⁊ cū Anaxa. ɔuenit q̄cūq3 ali⁹ dixit ꝙ itellect⁹ agens purus ⁊ im- mixt⁹ oē mouet qd̄ est in nā. Hec eni positio est Anaxa. ⁊ ē sb- tilior: ꝗ̄ pbabilit3 min⁹ sit certificata p determinationē di- ctoꝫ Anaxa. Nō eni dicit Anaxa. aīaʒ penit⁹ idē eē cū itelle- ctu: sic̄ dixit Democrit⁹. Democrit⁹ eni dixit idē oīno ⁊ pe- nitus esse aīaʒ oēm qd̄ itellectō eo ꝙ ex eisdē athomis cōsti- tuit̄. Cū eni itellectus sit vtus apphendens ⁊ distiguens ve- rū sm ꝙ verū est adeq̄tio reꝫ ad itellectuʒ: dixit Democrit⁹ verū esse q̄cqd videt̄ ⁊ sentit̄. Et cū ideʒ oīm sit eiusdē vtu- tis: erit hʒ eū eadē vtus sensus ⁊ itellectus. Et ideo laudat Homeꝫ ⁊ veꝫ dicit eū dicere in heroicis: vbi dixit ꝙ He- ctor sapiēs iacet qn̄ sicut dicit Aristoteles in libro de pblē matib⁹. Hector patiebat̄ aliq̄n vsq3 ad sensus amissionē ⁊ amētiā ⁊ tūc q̄a caruit sensu caruit ēt itellect⁹ vsu. Et hoc di- xit Democrit⁹ Homeꝫ ideo dicere ꝙ sensus ⁊ itellect⁹ es- sent oīno idē. Nō eni Democrit⁹ vtebat̄ itellectu tāq3 potē- tia q̄dā que est circa vitates simplices reꝫ abstractas a ma- teria ⁊ materie appendicijs: sʒ oīno ideʒ dicit esse aīaʒ ⁊ itel- lectū. Anaxagoras aūt minus certificat de dictis suis que sit sua itentio. Multotiēs eni inuenit̄ in dictis suis. ꝙ cāʒ ve ritatis ⁊ mor⁹ hn̄ ⁊ recte dicit itellectū simplicē. ⁊ alibi cōfun dit sensuʒ dictoꝫ suoꝫ ⁊ dicit eē itellectō ideʒ cū aīa sensibi- li: ⁊ hoc sequit̄ ex dicto suo vbi dicit. ꝙ itellect⁹ est in oībus aīalib⁹ magnis ⁊ paruis ⁊ honorabilib⁹ que discernūt p itel lectū vel honestū. ⁊ i honorabilib⁹ que de honesto in morib⁹ nihil discrenōt: ⁊ rō fuit Anaxa q̄a vidit oēm multitudineʒ que est sub spē vna exire ex vna nā spēi: ⁊ oēm multitudineʒ que est sub gn̄e: exire ex vna nā generis: ⁊ ideo posuit oē mo uens per sciaʒ ⁊ cognitionē exire ab vno mouēte pmo p itel lectū ⁊ nō eē diaʒ nisi tm̄ sm esse qd̄ hʒ in hoc ⁊ in illo: ⁊ ideo dixebat sensuʒ in subā ideʒ esse cū itellectu: sʒ per eē differen teʒ ⁊ esse cā est adūbrationis ei⁹. Et peccabat iste q̄a lʒ vna nā pma sit ex qua exit. tn̄ sunt diūe huic nature aduenietes: ⁊ alias essentias ɔstituentes: q̄a nos videmus ꝙ itells qui denoiat̄ a prudentia: ⁊ iformat̄ vtutib⁹ itellectualib⁹ non vi- det̄ oībus aīalibus inesse: lʒ nā itellectualis participet̄ ab oībus hoībus tn̄ virt⁹ itellectiua ad actū relata: nō equalr ab oībus participat̄: q̄a videmus vnū multo mag' eē dispo sitū ad itelligendū ꝗ̄ aliū. Hoc igit̄ mō q̄cunq3 antiquoꝫ cōsiderāt q̄ditateʒ anime per id qd̄ mouet̄: dicūt aīaʒ esse aliq̄d qd̄ maxime ⁊ pmo ⁊ essentialius motum est: siue hoc sit athomus: siue numerus: siue itellectus. sicut diximus.

Tex. co. 23.

Tex. co. 24

Tex. co. 25

Cap. 2ᵐ. De opinionibus eorum qui animam per cogno scitiuum diffiniendam esse dixerunt.

Q Uicūq3 aūt dixerūt aīam esse diffiniendam pe nes cognoscere ⁊ sentire ea que sunt: attribuen do cognoscitiuum esse veluti magis essentiale ⁊ motiuū esse sicut potentiā que ɔsequit̄ essentiā anime isti dicūt aīam esse pncipia reꝫ nāliū mālia vel agentia: q̄a alia pncipia nō viderūt: ⁊ differūt: q̄a alij iter eos dixerūt ista pncipia eē plura: ⁊ alij dixerūt ea esse vnū. Empedocles eni qui dixit sex esse pnci- pia mālia ꝗ̄tuor ⁊ duo agentia dixit aīam esse ex oībus his elemētis: ⁊ aīaʒ eē vnūq̄dq3 istoꝫ. Et rō q̄dem idncēs istos

fuit subtilis: videbāt enī q nihil est qd̄ sit potētia oia fieri: ꝛ nihil eoꝝ fm actū in mā: nisi mā pma ꝛ cū hāc ꝓprietatē in cognoscitiua potētia aie inuenissent: ꝛ pcipue in itellectu potētiali arguebāt cognoscitiuā potētiā ꝛ itellectū potētialē esse aliqd materie pme: sicut adhuc hodie multi errātes faciūt nostri ꝛ māme idē arbitrātes. Cur' adhuc alia iducūt rōnes fortiorē dicentes nihil restrigere potentiā materie nisi formā: ppter qd̄ videmus māme determinatā quātitate ꝛ ꝯtenta esse paucioꝝ formaꝝ capacē q̄ sit mā determiata quātitate mi. Sic aūt mā nō determiata quātitate eē ampl' ois capacitatis formaꝝ q̄ illa que quātitate determiata ē. Hoc aūt est: q̄ a ex formis nō bz nisi formaꝝ pmā: forma aūt pma est que ꝯstituit essentiā pmaꝝ in ordie reꝝ nāliuꝝ: hoc aūt est intellectualitas: sicut ꝓbabit in pbia pma. hec igit̄ est potentia capiens oēs formas iferiores p amplitudinē potētie mā lis que est ipsa. Ampli' aūt vna potestas nature erit in oib' i quib' est per pn̄m vnū ꝛ idē. Sꝫ potētia recipe formas ꝛ actu nō hie quedā ē eē potestas nāe que est in mā ꝛ in aia: inerit ergo rōne vnius ꝛ eiusdē pncipij hoc aūt pn̄m nō ē nisi mā: ergo opꝫ q mā pma fact' bot in aia. Iste rōnes ꝛ siles que adhuc detinēt multos idurerūt priores phos ad hoc q dice rūt q aia est ex pncipijs m īb' n īe. Adhuc ēt ipsi supposue rūt q cognitio nō existit aie nisi per assilatione cognoscētis ꝛ cogniti sicut ꝛ verū est. Adhuc aūt ponebāt aliā ꝓpōnē veraꝫ q nihil cognoscit nisi a pncipijs suis sicut ēt ꝓbat i pncipio phicoꝝ: q itelligere ꝛ scire circa oēs scias nō est nisi ex pncipijs ꝛ causis ꝛ elmis reꝝ. Et posuerūt iteꝝ tertium veꝝ q aia cognoscat oia. Et sillogizabāt q cognoscēs oia sic est in forma actu pncipijs oiuꝫ: nihil aūt est sic eē pncipijs oiuꝫ nisi qd̄ est ipsa pn̄' pma vel ex ipsis pncipijs pmis igit̄ aia aut erit ipsa pn̄' pma aut ex pncipijs pmis cōstās: hec igit̄ sūt que iduxerūt antiquos ad dicēdū aiaꝫ eē pncipia reꝝ vel ex ipsis. Et pp paucitatē exercitij in studio nō sciuerūt q alia est potētia cognitiōis ꝛ alia materie: qm̄ illa que ē itellect' possibil' ꝛ cognoscitiue potētie ꝓportionat̄ vli ꝛ particulari qb' pficitur fm actū potētia aūt mãe ꝓportionat̄ formis sꝫ eē qbus fm actū efficit̄ ꝛ pficit̄: pp qd̄ in aia nō est mā vel itelligētia: sed potētia in nuq̄ materie siliis ꝛ in aliq̄ dissilis. Siliter autem qm̄ antiq̄ videbāt q cognitio nō existit in aia nisi per assilatione cognoscētis ꝛ cogniti si vidissent q hec assimilatio fit per intētiōes reꝝ: ꝛ nō per eētias eaꝝ eo q itētio lapidis ē in aia ꝛ nō ipse lapis nō errassent. Sꝫ nesciuerāt illud ꝛ posuerūt assilatione nō posse fieri nisi fm formā eē pficiētem ꝛ dārē: ꝛ ideo in errorē iducti sunt. Sꝫ de oib' his nobis iseri' erit ingrediēdū. Sꝫ ea que hic dicta sūt ad excusatione antiquoꝝ sunt dicta vt sciamus qm̄ subtiles rōnes fuerūt que eos induxerūt. Sic igit̄ Empe. dixit aie assilatione fieri cū oib': qa ex pncipijs est oiuꝫ ꝛ idō terra cognoscit terrā: ꝛ ether quē verē eē voluit cognoscit etherā ꝛ aquaꝫ aquā: ꝛ qꝫ spiritualioꝝ est ignis idō dixit hoc māifestū eē q aia igne cognoscit ignē: ꝛ in efficiētib' pncipijs idē dicit qm̄ ꝯcordia cognoscit ꝯcordiā ꝛ discordia cognoscit discordiā. Hec igit̄ est opio Empe. de aia. ¶ Eodē aūt mō hoc ē per eādē rōnē Plato in Timeo aiaꝫ dixit eē ex eētiis nō qd̄ ē ex eisdē que dixit Empe. sꝫ ex aliis que Plato oiuꝫ posuit eētias: habuit eni idē inducēs qd̄ habuit Emp. quātū ad silitudinē itellectus positi eē mā. Et quātū ad hoc qd̄ est cognitione fieri per assilatione cognoscentis ꝛ cogniti ꝛ q nō sit cognitio reꝝ nisi per pn̄' re rū ꝛ idō dixit cognosci sile silī: ꝛ res esse ex eisdē pncipijs ex q bus sūt cognite. Et veꝝ in hoc dixit Plato sicut pꝫ ex pdictis. Sicut aūt dixit in Timeo ita ēt determiauit i dictis suis de pbia pma vbi loquit̄ de pmis reꝝ pncipijs. Ibi eniꝫ dixit q ipsu aial qd̄ est forma separata ꝛ est gen' ꝯtinēs i se spēs aialiū ex his aūt hoc ꝯstituit̄ ex ipa idea vnitatis ꝛ pma lōgitudie ꝛ latitudie ꝛ altitudie. Et alia que sūt in alia coordiatiōe alteri' gñis ꝯstituunt̄ sili mō ꝛ nō fuit Platonis itellect' exterio rius quēadmodū multi crediderūt. In oib' eni vnitas est a forma ꝛ opꝫ q in q̄libet genere vno fuit vna forma pma fm intētionē que est genus illud. Et illa forma reduplicata de potētia in actū ꝯstituit spēs diuersas fm q reduplicat̄ ad diuersos actus. hāc igit̄ formā q a separatā posuit Plato vocauit idē: i qd̄ latine sonat forma eo q oia sequētia format. Separataꝫ aūt posuit eo q per eētiā alia sibi nō depēdet ab aliquo posterioꝝ. Nullo eni aiali existe in spē ꝛ idiuiduo ad

hūc remanet sub a aiāta sensibilis eo q nō trahit essentiā ab eis sic iā dictū est: qa aūt idea ē sub e corpore: e. idō pma pncipia corpoꝝ posuit cū idea pma esse pn̄m aialis. Fuit aūt pūctus ex vnitate ꝛ linea ex binario: ꝛ superficies ex ternario ꝛ corpus ex q̄ternario. Qm̄ si ego accipiā pmum īdiuisibile in hoc ꝯueniet ꝛ pūctus ꝛ vnitas: si aūt addidero dicēs pmuꝫ indiuisibile hñs pōnē in ꝯtinuo sic genero pūctuꝫ pūctum igit̄ addit supra vnitatis rōnē. Qn̄cūqꝫ autē sūt duo in gñe vno quoꝝ vnū se hꝫ ex additiōe ad alteꝝ illud qd̄ ex additiōe est pncipiat̄ a simpliciori. Et hac rōne dixit Plato punctū pncipiari ex vnitate. Et hac rōne discreta quantitas est aū ꝯtinuā. lineā aūt dicit̄ a binario: qm̄ linea ꝯstituit̄ in eē ex fluxu pūcti in ꝯtinuū: fluxus aūt ois vnius ꝛ eiusdē idiuisibilis necio est ab vno idiuisibili pūcto in aliud idiuisibile pūctū: ꝛ sic linea duo idiuisibilia pūcta hꝫ actu quoꝝ vtrūqꝫ dicit̄ ab vnitate: sic binari' est perfect' in duab' vnitatib'. hec igitur rō q̄re linea dicta ducat̄ a binario superficies aūt dicit̄ a ternario qa tria pūcta poni fm actū nō pñt in ꝯtinuo in linea vna pma simplici. Dico aūt lineā pmā simplicē eē rectā lineā: qm̄ curua cōpositione hꝫ in partib' diuersis ꝛ circulatis hꝫ compositiōeꝫ in formis duab' que sūt ꝯuexū ꝛ ꝯcauū sicut in physicis ꝛ in de ce ꝛ mun. dictū est. Tria igit̄ pūcta posita a tribus vnitatib' orta si fm actū sūt pōneꝫ hñtia nō ꝯtinuabit ea linea vna simplex quocūqꝫ mō ꝯtrahat̄. Sꝫ pmuꝫ ꝯtinuās ea est superficies: igit̄ superficie i ꝯtinuitas pmū est in trib' pūctis fm actū positis in cōtinuo. Si aūt puncta q̄tuor ponā ita q quartū dīaꝫ ponat a trib' opꝫ q quartū figā in ꝓfundū cōcaui: qm̄ si ponā in latū nō faciet diāꝫ ad tertiū: ꝛ si ponam in lōgū nō faciet differētiā ad ꝫm. Si aūt positis q̄tuor punctis nulla superficies vna ꝯtinuabit ea: opꝫ igit̄ q corp' ꝯtinuet hec q̄tuor pūcta discreta a q̄tuor vnitatib' exorta. Sicut autē dictū est q vna forma idealis est in omni vno gñe sicut dixit Plo. ꝛ verū dicebat q est resoluere oia genera subalterna ad gñalissimuꝫ ꝛ illius forma reduplicata per dias format ꝛ ꝯstituit oia alia iferiora ꝛ ꝯtingit gñalissima resoluere in ens ꝛ vnū que sunt oium pncipia vnd aūt nihil dixit addere supra ens fm rē: ꝛ ideo vnitatē idealē pmaꝫ dixit eē oium pncipiū formale: sed magnitudineꝫ ab vnitate ꝛ dimensiōes fluētes dixit esse pn̄m male: eo q physica mā est illa que tres hꝫ indeterminatas dimensiones sicut nos ostendimus in fine primi phicoꝝ: hoc igitur mō dixit Plato. pncipium oium ꝛ formale ꝛ materiale esse numeros ꝛ supponebat rez cognosci ex principijs suis: cognoscitur ergo ex talib' numeris qui sunt essentialia reruꝫ principia ꝛ cum aia cognoscat omnia opꝫ q aia sit ex primis numeris qui sunt essentialia reꝝ pncipia. ¶ Ad hūc aūt ꝓbabat hoc Plo ex ipsis habitibus perficiētib' vires aie qa itellect' qui ꝯceptio principioꝝ est que sunt reꝝ simplices q̄ddītates stat in vno nō fluēs ex vno in aliud. Scia aūt que ꝯclusionū est ꝛ effectus est demōstrationis necessario est duo qm̄ exit ab habitudie extremoꝝ ad mediū in cōceptiōe cōclusiōis: ꝛ sic de perfectione eius sunt duo quoꝝ vnū efficit̄ ab altero: ꝛ est sicut vnitas terminata vel sicut punctus fluens in cōtinuū per directū vel dicere tunc ꝛ ideo singulariter stat finetus eius in vno non obliquatus ad aliquid qd̄ sit extra situ eiusdem rectitudis. Opinio aūt est eius: sicut sit plani numerus qa numeri plani pmi siue superficiei est ternari': opinio aūt cū sit acceptio dupliceis erit qdeꝫ ex vno sed nō stat singulariter in vno sꝫ dilatat̄ ad timorē ꝯdictorij cū certa rōne nō sit ꝓbata ꝫ. Sensus autez similissime corporis est qm̄ acceptiuus est corporalis formē neqꝫ hoc facit sensus exterior tm̄: sed ēt sensus iteriores que particulariū formis iformant̄ que ab indiuiduātibus nō sunt separate. Cū igit̄ ois acceptio siue cōceptio aie aut sit vniuersalis aut particularis: ꝛ siqdem vlis tunc aut simplex aut cōplexa ꝛ si est cōplexa aut est certe stans in vno aut dilatata ad formidineꝫ oppositi ꝛ non possunt esse plures: opꝫ q oia que fiunt in aia fiūt per hec quatuor. Cum aūt ois cognitio fit per silitudinē cognoscētis ꝛ cogniti sicut diximus: opꝫ q ipsa aia silitudinē habeat ad ista q̄tuor. Cū igit̄ vnitas forme ꝛ binarius ꝛ ternarius ꝛ quaternarius sint ipse spēs ideales que sunt principia rerum ꝛ sunt de nūero elmtoꝝ primo res elementālis opꝫ q aia sit ex elemētalis istoꝝ numerorum eo q oēs res iudicant̄ ꝛ cognoscūtur aut intellectu: aut scia: aut opinione: aut sensu sicut dictū est. Isti enim

numeri

Uide. 3. de aia cō. 35. dum in tex recepiōeꝫ intē ꝛ iudia.

Tex. t. cō. 26.

Ab quā r ē ei hec' Plon' z nō aliē ita rius.

Tex. 1. idu.

numeri sunt forme prime ⁊ species ⁊ principia rerũ. Et Plato quidẽ in Timeo dicit aiam esse quasi nãm mediã inter intelligẽtias ⁊ nãm: ⁊ si sic sit media opz ꝙ sit numerus idealis ab intelligẽtia qdẽ scḋm ordinẽ natore ꝓductus ⁊ ante naturam existens. Hec igit̃ dicta sint de Platonis opinionibus.

¶ Cap. 3ᵐ. De opinione que e motiuo ⁊ cognoscitiuo aiam dicit eẽ diffiniẽdã: in quo etiã eſt de opinionũ collatione.

Tex. e cõ. 28.

Habitis aũt his que mouerũt antiquos ad dicẽdũ ꝙ aia diffiniẽda erat ꝑ motiuũ. Itẽqz habitis eis ex qb' alijs videbat̃ ꝙ esset diffinienda ꝑ cognoscitiuũ fuerunt qdã vtrũqz istoꝝ cõplectẽtes ⁊ diffiniẽtes aiam per vtrũqz: dicẽtes animã eẽ numerũ seipm mouẽtẽ: dicebãt aũt ipsaz esse numerũ ꝓpter Platonis rõnes: qꝛ numerũ ponebãt esse principiũ oĩm rerũ vt ex illo potẽtiã cognoscitiuã oĩum haberet: ⁊ per seipm mouentẽ dicebat vt ex illo mouerent̃ corpora ꝑ rõnẽ supius itroductã: ⁊ in hãc aie diffiniõnẽ plurimi cõsenserũt antiqꝺoꝝ stoicoꝝ qꝛ ex ista videbat̃ eis ꝙ aiam probarẽt imortalẽ eẽ sicut iferius ostẽdemus. Jz aũt oẽs cõuenlãt in hoc ꝙ oĩa sunt ex pncipijs primis: tñ differũt in duobus: qꝺoꝝ vnum eſt que sint illa pncipia prima: ⁊ scḋm quot sint numero. Maxime aũt differũt in hoc ꝙ dicũt quidã ex eis pncipia reꝝ esse corporea qdã aũe dicunt ea eẽ icorporea ⁊ misceri pncipia ex his: ⁊ ad hec vtraqz referẽda dicunt eẽ principia: ⁊ in multitudine principioꝝ differũt qꝛ qdã eoꝝ dicũt esse vnũ ⁊ qdã plura his principijs que ponunt tradũt aiam esse corporeã vel icorporeã ⁊ vnũ vel plura.

Tex. e cõ. 29.

¶ Qui enim dicũt ꝙ vnũ principioꝝ est motiuũ nõ est irrationabile sicut nos superius ostẽdimus: ⁊ qꝛ qdã putabãt ꝙ primũ motiuũ oĩum ⁊ icorporeũ est ignis: ideo dixerũt ꝙ aia est ignis quidã: hoc enim est subtilissimũ corpoꝝ scḋm partes suas: ⁊ inter oĩa elemẽta maxime est icorpore' ⁊ spiritualis. ⁊ mouet alia sicut videt̃ cũ ipse sit maxime mobilis.

Tex. e cõ. 30.

¶ Sed Jz Democritus falsũ posuerit tñ dulcius ceteris dixit qꝛ expositiõe sua effecta causit qñ retulit ꝓpter qḋ est vnũqꝺqz opus aie gñaliũ dixit enim aiam qdẽ e itellectũ idem esse sicut superius diximus: ⁊ cũ itellect' sit eẽntia prima que capacitate ambit oẽs alias: dixit ꝙ hz ex eo ꝙ athomi rotunde prime sunt principia reꝝ ⁊ sunt motiua sicut aia eo ꝙ habẽt figurã que oĩbus figuris mobilior est: ⁊ ꝑ partes subtilissimas: figura autem hec eſt forma rotunda: talẽ aũe dicit esse itellectũ ⁊ aiam: eo ꝙ velociter trãsit ab vno in aliud: ⁊ ignẽ dicit esse eiusdẽ speciei rotũde: ⁊ ideo aiam eẽ ignẽ vel ex igne.

Tex. e cõ. 31.

¶ Anaxago. aũt Jz melius posuerit qꝫ Democritus: tñ non adeo dulciter scḋm ꝓblam dixit ꝙ minus certificauit: alicubi eniz videt̃ qdẽ diversũ dicere aiam ⁊ itellectũ sicut supius diximus: alicubi aũt videt̃ vtrisqz vti sicut vna nã: ⁊ iõ ⁊ itellectũ posuit oĩum esse principiũ maxime ⁊ soliũ eundẽ dicit eẽ iter oĩa que sunt simplicẽ ⁊ imixtũ ⁊ purũ: ⁊ nos iam ostẽdim' q̃re dixit ipm eẽ principiũ qm. s. in eo est oĩum capacitas sicut in principio primo mũdi. Simplicẽ aũt dixit eẽ: eo ꝙ nõ extendit̃ corporeitate ⁊ ꝙtitate: imixtũ aũt eo ꝙ nõ cõmixtus est organo alicui' corporis ꝑ suã opatiõnẽ sed remanet separatus: purus aũt eſt eo ꝙ capit eẽntias puras reꝝ ⁊ nõ eẽ ipsaꝝ in mã: ⁊ mãe appendicijs: ⁊ hec positio in paucis peccat. sed non certificat: qꝛ dicit ꝙ ab eodẽ hz ⁊ cognoscere ⁊ mouere: ⁊ ꝙ dicit itellectum oĩa mouere ⁊ hoc esse nõ põt: qꝛ idez eodẽ mõ se hñs nõ põt esse mãle ⁊ efficiẽs est aũt mãlis ⁊ passiua potẽtia cognoscitiua ⁊ motiua coꝝ que sunt efficiẽs.

Tex. e cõ. 32.

¶ Ex antiquis aũt pħis itallicis de qb' erat pus reminiscẽtia fuit Mellisus q opinat' est aiam ꝑ motiuũ eẽ diffiniẽdaz: qꝛ dixit magnetẽ hẽre aiam ꝑ quã ferrũ trahit: Diogenes aũe sicut ⁊ alteri qdã dixerunt aiam eẽ aerẽ quẽdã eo ꝙ cognitiuo ⁊ motiuo dicebãt eã diffiniri: ⁊ aerẽ dixerũt pn ͫ oĩum: ⁊ ita esse pn ͫ cognitionis in aia: ⁊ eundẽ dixerũt esse subtilissimũ ⁊ ita eẽ in anima eundẽ aerẽ pn ͫ mot' quo mouet aia. Heraclitus aũt ciuis ephesius: oĩum pn ͫ dixit eẽ vaporẽ: ⁊ ex ipso ꝯstitui oĩa alia ⁊ eundẽ dixit eẽ icorporalissimũ ⁊ mobilissimũ: eo ꝙ semper fluat ⁊ dixit ꝙ nihil entiũ ẽ qḋ nõ cõtinue moueat̃: ⁊ ideo cũ cognitio sit ꝑ assimilatiõnẽ eo ꝙ cognoscẽs oĩa sit mobilissimũ ⁊ ideo ipse ⁊ multi alij fumũ cordis ⁊ vaporez dixerũt eẽ aiam. Similẽ aũt his cãm iducẽtẽ habuit Almeõ q aqbusdã Thales q vnus de septẽ sapiẽtib' fuisse credit̃: hic eniz Jz nõ diceret aiam esse vaporẽ vel fumũ: tñ dixit ꝙ est qḋdã diuinũ qḋ mouet̃ semp mouẽs seipm: ⁊ iõ ẽt imortalez dixit eẽ aiam: qꝛ sit pn ͫ mouẽs primũ. Si eni daret̃ nõ moueri: tunc ẽt nõ moueret sicut dixerũt. Si aũt primũ nõ mouet tunc nihil sedoꝝ mouet vel mouet̃ sicut habitũ est in. 8. phicoꝝ. ⁊ sic cessat mot' i tota nã qḋ est icõuentẽs: opz igit̃ ꝙ se semp moueat. Est igit̃ imortalis. Hec aũt rõ scripta est in phedrone Platonis. ⁊ iõ dixit Thales aiam cõparari dijs celestibus imortalib': q sunt itelligẽtie mouẽtes qꝛ mouere inest aie sicut itelligẽtijs imortalib': qꝛ ex se mouent̃ celestia sicut ⁊ alia. Moueri eniz vidit oĩa diuina ꝯtinue ex seipsis sicut solẽ lunã ⁊ astra ⁊ celũ totũ. Almeõ aũt talẽ dedit de aia ꝓbaz ꝑ hoc ꝙ vidit aiam mouere ꝑ itellectũ sicut ⁊ celũ mouetur: ⁊ ideo aiam dixit esse pn ͫ motus primũ: ⁊ nõ posse nõ moueri ⁊ nõ mouere: sicut neqz prima pñt a motu cessare dixim' aũe rõnẽ hui' in phicoꝝ libro vltimo. Magis aũt grossi nõ adeo efficaces rõnes habuerũt iducẽtes eos ad ponẽdũ. Hippus qdã vulgaris pħs dixit aiam eẽ humorẽ aqueũ: ⁊ videt̃ sibi ꝙ hoc psuaserit a semine gñationis qꝛ semẽ oĩum gñatoꝝ eſt humidũ aqueũ ꝙ ideo recipiat mẽbroꝝ effigies. fuit autẽ cã dicti qꝛ vidit virtutẽ formatiuã eẽ in humido retẽtã ꝑ viscositatẽ spermatis que format mẽbra oĩa: ⁊ hãc putauit eẽ humidi nãm in semine: ꝙ nullã cãm ꝯsiderauit nisi mãlez dixit q̃ ꝑmo humorẽ formare in seipso organũ: ⁊ postea humorem seminalẽ radicaliter illis organis imbibitũ eẽ aiaz aialiũ: ⁊ iõ redarguit eos q sanguinẽ dixerũt esse aiam dicẽs ꝙ humor spermatis nõ est sanguis: sperma aũt gñationis primũ dicit eẽ aiam: que format oĩa mẽbra ⁊ isundit sicut prius dictũ est. Adhuc aũt alij grossiores sanguinẽ esse aiaz dixerũt. Jlia rõne inducti dixerũt sentire magis eẽ ꝓpriũ aie ⁊ per illud dixerũt aiam esse diffiniẽdã quẽadmodũ dixit Critias: ⁊ cũ videret̃ corpus exangue ꝑ frigiditatẽ obstupescere in sensu ⁊ ad reditũ sanguinis redire sensum putabãt vim sensitiuam sedem hẽre in sanguine: ⁊ eẽ sanguinẽ ⁊ qꝛ sensuz ⁊ animã dixerũt idẽ esse: ideo dixerũt aiaz eẽ sanguinẽ.

Nõ cãs quare nullus nãlr locuẽtũ posuit solã terrã in esse principium.

Et vt breuiter dicat̃ oĩa elemẽta iudicata sunt eẽ aia ab aliquo antiquoꝝ ꝑter terrã: hãc enim nulli retulerũt solã eẽ elemẽtũ vel aiam nisi forte aliqs diceret eaz esse ex oĩb' elemẽtis aut oĩa elemẽta quẽadmodũ Empe. hui' aũt cã fuit: qꝛ cũ duo sint in qb' ꝯualescit vita calor. s. ⁊ humor neutrũ eſt in terra: ⁊ iõ ẽt a paucis elemẽtũ eẽ terra ponebat̃ sed dicebat̃ esse fex distillans ab oĩb' alijs elemẽtis ⁊ sic ex alijs esse cõposita. vnde etiã illi q sanguinẽ aiaz eẽ dicebãt primas opationes aie vegetabilis ⁊ sensibilis in sanguine vel humore eẽ quez loco sanguinis eẽ dicebãt vel videbãt. Est eni vltimũ nutrimẽtũ sanguis itra venas ex quo est cib' ⁊ augmẽtum ⁊ gñatio ⁊ in oĩa sensibili sensus qñ etiã spiritus aialis in qꝺo deferũtur forme ad vires aie apprehẽsiuas resoluit̃ a sanguinis humore: ⁊ iõ sanguinẽ priorẽ esse dicebãt illoꝝ ⁊ qñ tam sanguis qꝫ sperma opationes quas hñt in humido habent: qḋ format̃ ad mẽbra corporis siue in gñatione siue post ⁊ causas formales ⁊ efficiẽtes videre nõ poterãt ideo aiam primũ humidũ ⁊ oĩum humidoꝝ principiũ esse dicebãt. Animã enim ꝓpter potẽtiã que est in ea ad omnia quodãmodo materialẽ ⁊ primũ principiũ esse credebãt sicut superius dictum eſt.

¶ Cap. 4ᵐ. De trib' in sũma ꝑ qꝺe aia ab antiqs diffiniebatur: que sunt motiuũ: cognoscitiuũ. ⁊ incorporeum.

Tex. e cõ. 33.

Ut aũt ad sũmã reducamus oĩa ei qb' antiqui aiam dixerũt esse ⁊ diffiniri dicimus ꝙ tria sũt que dixerũt ei inesse substãtialiter. hoc est motũ sensum ⁊ incorporeũ. Et nos qdẽ iam ante ostẽdimus rõnes bonas ⁊ subtiles qꝺe induxerunt eos ad hoc ꝙ dixerũt ei inesse motuz: quo seipsam mouet ⁊ sensum qꝛ sensum ⁊ eã idem reputabãt eẽ itellectũ oẽm virtutẽ apprehẽsiuã siue cognitiuã sensum vocãtes. Sed icorporeũ inesse ei dẽ dicebant hac rõne qꝛ videbant ꝙ oĩs forma que determinat ⁊ pficit mãm post corporeitatẽ scḋm nãm sibi adueniẽs diuisibilis ⁊ corruptibilis eſt. Animã aũt videbãt indiuisibilẽ ⁊ icorruptibilẽ ⁊ iõ incorporeũ dixerũt ei inesse ꝑ nãm. Amplius aũt nullũ corporũ mouet seipm sicut ꝓbatũ eſt tam in phyficis qꝫ in celo ⁊ mũdo: aiam autẽ dixerũt mouere seipsaz: ⁊ ideo dixerũt icorporeã. Amplius nulla potẽtia determinata corporeitate est potẽtia oĩa fieri: igit̃ necessario eſt incorporea. Adhuc quicqḋ scḋm eẽ in corpore est q̃ntitatẽ hz per se vel per accidẽs: forme autẽ

que sunt in aīa cognoscēte simplices sunt nullius oino quātitatis existētes. igit̄ anima nō pōt esse corporea. His igit̄ rōnibus ⁊ sĩlibus inducti dixerūt anime inesse p̄ subam icorporeā ⁊ per ipm̄ aīam diffiniri nihil incōueniēs in hoc dicētes. Sed in supposito icorporei multū errabāt ꝓpter nouitatem eoꝝ in phīa qm̄ icorporeū esse dicebāt raꝝ: qđ tactui ⁊ visui nō manifestabat: sic īciderūt in errores diuersos aerē vel vaporē dicētes esse aīam hoꝝ aūt triuꝫ que dicta sunt qđlibet reducebāt ad aliqđ nature principiū eo ꝙ aīam videbāt habere ꝓprietatē primi principij alicuius in mouēdo ⁊ gerēdo vel cognoscēdo sicut supra manifestatū est: ⁊ iđ illi q aiaꝫ in cognoscēdo dixerūt esse diffinieda ponebāt aīam eē aliqd māe prime: etiā id qđ ipsi supponebāt esse mām primā dicebant esse aīam ⁊ iđ dixerūt eā esse aut elemētū primū aut id qđ ꝓpria cōpositione cōponit̄ ex primis elementis: qm̄ sicut dici primū determinās potētiā māe prime eē intellectualis. ⁊ cognoscitiua nā: ⁊ in hoc sĩliter oēs p̄ter vnū dixerūt quo ad cām dicti: ꝫ valde eēnt dissimiles in determināđo suppositū elemēti qđ aīaꝫ eē dixerūt. Cā aūt dicti fuit ꝙ sile sili cognoscitur: eo ꝙ ois cognitio ē p assimilationē ⁊ qꝛ aīa cognoscit oia ⁊ cognitio reꝝ est p principia reꝝ: iđ dixerūt eā ꝯflari ex primis principijs reꝝ. ❡ Et qđq; īter eos dixerūt tm̄ vnaꝫ esse cām que materialis eē eorū sunt elemētū aliqđ dicētes esse principiū vnū. Illi etiā aīam vnū illud eē dixerūt vt ignē vel aerem vel aliqđ aliorum elemētoꝝ: plura vō dicētes causas ⁊ principia mālia dicūt aīam esse plura vel ꝓpria cōpositione cōponi ex pluribꝰ: sicut ex supius habitis facile pōt patere. Anaxa. aūt solus cōsiderās altius īpassibilē ⁊ īmaterialem dixit īntellectū ⁊ nihil habere cōe in esse cū alijs elemētis corporalibꝰ. voluit eñi Anaxagoras duo esse principia ⁊ causas quoꝝ vnū eēt efficiens ⁊ reliquū māle: ⁊ vnū qdē dicebat esse ītellectū oīa agentē sm̄ formas quas hꝫ apud se ⁊ distinguentē. Reliquū aūt dicit esse chaos primū ex quo ītellectus format ⁊ distinguit res: ⁊ lucē substātiatā ⁊ substantē huius intellectꝰ dixit esse aīam: ⁊ iđ nō habere cōem mām cū alijs: ⁊ ideo esse impassibilē oino inesse sed agere dixit eū formas suaꝝ passionū vel apprehēsionū in his que ītelligit sicut primus intellectus agit formas in rebꝰ ⁊ iste subtiliter dixit pp qđ laudat Aristo eū in multis locis qm̄ absq; dubio veritatem dixit de ītellectu agente sed tñ qꝛ nō perficit̄ ītelligere ⁊ cognoscere in aīatis nisi ex ītellectu possibili ⁊ cogatiōe sensibili ideo nō sufficienter dixit. ⁊ cum intellectus īmaterialis sit ⁊ nihil habeat aliquid cōmune: qualiter cognoscat res: ⁊ ꝓpter quā cām determinata ⁊ distincta cognitio fit in eo. cū ipse nō sit nisi lux cōmunis ītelligibiliū. Anaxag. nō dixit nec perspicuū est ex his que dicta sunt ab eo vel ab alijs. ❡ Quicūq; aūt in principijs ponūt eē ꝯtrarietates: eo ꝙ nō solā materiam dixerūt esse principiū sed etiā ꝯtraria agentia dicebāt illi ꝓpter eandē cām quā diximus cōstitui dicūt aīam ex cōtrarijs. Quicūq; aūt nō dicunt duo cōtraria agentia ꝫ vnū primū eē agens: siue illud dicāt calorē siue frigus: siue aliqd huiusmodi de cōtrarijs primis. cōsequēter etiā dicunt aīaꝫ esse illud vnū qđ ponunt esse principiū cōtrarioꝝ ⁊ videtur ꝙ cōsequant̄ hanc rationē ex ipsis noībus anime ⁊ operationū eius. Quidā enim dicunt ipsam esse calorē: qꝛ ꝓpter caloreꝫ naturalē viuere est in viuentibꝰ cū aīa sit sm̄ suā subam principium vite sicut in scđo huiꝰ sciētie ostēdemus. Alij autē dicunt eā esse frigus eo ꝙ vident in respiratione attrahi frigus vt tēperet̄ calor cordis in quo est sedes vite. ❡ Et scias ꝙ subtiliores oibus fuerūt qui diffiniuerūt eaꝫ icorporeaꝫ ⁊ mouentē seipsam: ⁊ dicebāt eā esse cognoscitiuā: hec nō dixisse. ꝫ simul aīe attribuētes ⁊ de icorporeo qdē ⁊ cognoscitiuo satis ad presens pꝫ p antedicta. Mouēs aūt seipm qualiter dixerūt iam prius diximus. ❡ Sed adiungēdum ꝙ hec tria phī dixerūt ex tribꝰ que sunt in aīa. Est eñi in aīa qđ est similitudo lucis prime cause: ⁊ imago eius: ⁊ est in ea qđ est sub ipsa in ordine tertio qꝛ sm̄ ordinē nāe inter aīam ⁊ primā cām est ītelligētia. ⁊ quo ad hoc est aīa ī potētia aliquā. Est item in ea ꝙ ipsa est forma ante corporeitatē ꝫ nām existēs: ⁊ hoc voluerūt dicere sūmi phī: qm̄ dixerūt eā esse ante mām ⁊ post intelligētiā in orizonte eternitatis ⁊ tpis: qm̄ tempus accedit ad mutabilitateꝫ subiecti ⁊ māe nālis que determinata est quātitate. Eternitas aūt est in ipsa cā prima ⁊ intelligentijs quātū ad statū immutabilitatis ꝫ īceperint p creationem itelligentie in momēto tpis. Scierunt ergo ꝙ cū sit prima cā sit primū mouēs ꝙ imobile quidē est per subam sed mouet se in omne qđ est per largitionē esse ⁊ bonitatū suarū eo ꝙ ipm̄ ꝓcedit in omne qđ est sicut cā imobilis dicit̄ i effectū ꝓcedere qm̄ largit̄ ei esse simile cause: quātū pōt recipere sm̄ analogiā cuiuslibet effectus. ita ītelligētia fluens ab ipso largitur ⁊ ꝓcedit vniuersalius ⁊ minus vlīter sm̄ ꝙ est ītelligētia altior ⁊ īferior. Et tertio aīa sic mouet se i suū vniuersū: qđ est corpus vniuscuiusq; organo dādo de vita ⁊ bonitatibꝰ eiꝰ quātū pōt recipere ⁊ hoc dicebāt motū aīe quo mouet̄: ⁊ nō dicebat sibi ꝯuenire motꝰ physicos. Inquātū aūt distat in tertio ordine existēs est ipsa potētia quicqđ est: ⁊ sic fit in ea potentia cognitionis oīum ad modū māe prime. Sed ex ordine ad tēpus ⁊ ad physicā mām corporis cuꝰ est ipsa pfectio est incorporea: ⁊ hoc pcipue cōuenit aīe rōnali cuius aīe cetere sunt vmbre quedā sicut in sequētibꝰ patebit: hec aūt sniā perfecte colligit aīe diffōnēꝫ: sm̄ ꝙ ipsa est exiens a cā prima ad similitudinē accedēs māe ⁊ recipiēs corpus ꝙ dicat̄ esse motiuā suipsius ⁊ cognoscitiuā ⁊ icorporeā. Hec qdē igitur tradita sunt ab antiquis de aīa: ⁊ ꝓpter quas sic dicant causas. dictū est sufficienter sm̄ presentē intentionem.

Nō quo moueātur ... mouerē ...

❡ Cap. 5m. De cōtradictione opinionū in cōmuni: que diffiniebant animam per motiuum suipsius.

Tex. c. 4ꝫ.

In cōtradicēdo aūt istis opinionibꝰ quoniaꝫ in veritate in multis errabāt primū cōsiderandū est de motu quo dicunt aīam esse diffiniendam ⁊ nō obiiciamus cōtra hoc ꝙ ipsa dicit̄ esse motiua. sed cōtra hoc ꝙ ipsa dicit̄ moueri a seipsa: ⁊ hoc esse ei substātiale ⁊ intrās diffinitionē eiꝰ: hoc aūt cōsiderādum ideo est: qꝛ magis aīe videt̄ repugnare q̄ alia duo: qm̄ nō tm̄ fortassis falsum est moueri inesse sibi: sicut substātiale inest ei de cuꝰ est suba: sed vnū etiā impossibiliū est ꝙ ipsa p se moueat̄: sicut mobile de cuꝰ essentia nō est motus. Si enim de eēntia sua esset motus ipsa inesse nō saluaret̄ neq; cōstitueret̄ nisi per motū sicut ventus sm̄ diffinitionē qua diffinit̄ ꝙ vētus est aer motꝰ a quo si auferat̄ intellectus motus iam nō eēt vētus: ⁊ sicut ꝓcella diffinitur ꝙ ꝓcella est aqua mota: sic enim si intelligat̄ auferri ab aqua motus iam nō erit ꝓcella. Similiter igit̄ si aīa diffinit̄ p motū ītellecto ꝙ motus auferat̄ ab aīa nō erit iam aīa: sed hoc est irrisoriū: igit̄ impossibile est aīam diffiniri p motū. Amp. motus est actus impfectꝰ ⁊ impfecti sicut in phicis ꝓbatum est. erit igit̄ hoc maxime impfectū in quo motus iam non est solū vt in subiecto sed etiā intrat in essentiā ipsius sicut diffiniēs intrat in essentiā diffiniti: esset igitur aīa imperfectissima inter oēs res: si motus esset diffinitiuū eius: his igitur rōnibꝰ ꝓbat̄ aīam nō debere diffiniri per motū. Qđ aūt dicunt necessariū eē omne mouēs p se moueri: nos in. 8. phicoꝝ ostendimus nō esse necessariū: qꝛ in quolibet ordine reꝝ primum mouēs nō mouet̄: ⁊ ita etiā in motibꝰ aīaliuꝫ in qbꝰ inuenit̄ mouēs motū: ⁊ inuenit̄ motū tm̄: ac perinde necessarium est in ordine inueniri id qđ est mouēs tm̄. Motū enim mouēs est cor. ⁊ motū tm̄ forte manus aut pes. Nullū aūt corporum aut pars corporis pōt esse mouēs tm̄ vt in phicis ꝓbatū est: ergo nō corporeū est id qđ est mouēs tm̄: ⁊ hec est aīa. Non igit̄ inest ei motꝰ sicut subiecto qm̄ id cui inest motꝰ sicut subiecto id mouet̄. ❡ Volumus aūt ostēdere ꝙ impossibile est aīam moueri: omne eniꝫ qđ mouet̄ altero duoꝝ modoꝝ motus mouetur vel vtroq;: aut enim mouet̄ sm̄ seipsum ⁊ p se: aut sm̄ alterū sm̄ aūt alteꝝ dicimus moueri adhuc dupliciter. Aliquid enim dicit̄ moueri alterius motu eo ꝙ inest illi qđ mouetur sicut cōtentū in cōtinēte sicut nauta nauis motu mouetur: aut inest ei sicut pars est in toto: sicut manus mouet̄ motu totius corporis: ⁊ vtrūq; istoꝝ separatū ab eo cui iest pōt moueri p se. Qđ aūt nauta in naui non moueat̄ ꝓprio motu ⁊ p se manifestū est: qꝛ nauta cū sit homo nō hꝫ motū conuenientē sibi p se nisi motū peduꝫ qui est ambulatio. Hoc autē qm̄ est in naui ⁊ mouet̄ motu nauis nō vtitur sed potiꝰ nauigatione. Nō ergo sic mouet̄ p se. Scđm aūt alteꝝ etiā dicit̄ moueri qđ mouet̄ motu alteriꝰ: ⁊ cū separat̄ ab eo nullo modo pōt moueri: sicut mouet̄ albedo ⁊ scia sor. moto sor. ꝫ sm̄ se nunq̄ moueri possit. ❡ Cum aūt sic dupliciter dicat̄ aliquid moueri per se ⁊ p accidens: nunc nō intēdimus inquirere si anima mouet̄ p accidens: sed potius si mouet̄ p seipsam ⁊ si

Tex. c. 54.

Qđ Aris. laudat Anaxagoram in multis locis.

Tex. ⁊ cō. 35.

Documentum primum.

Documentum scđm.

Nota quasi tria sūt ma cōsideranda.

Tex. c. ...

Tex. c. ...

participat motu sicut itram e diffonem sua: et iam pbauimus aiam no pticipare motu sicut diffinitu pticipat sua diffinientia. Restat g vt pbem⁹ aiam no p se moueri. Cu aut quatuor sint motus spes si sm gnales terminos numerent lz tres tm sint sm gna sicut ostedim⁹ in .5. phicor: hoc est loci mutatio: et alteratio et augm⁹: et diminutio opz zcedere q si aia moueat: q ipsa aut sm vna istaz spez motus moueat: aut sm plures eoz aut sm oes. Si igit no moueat aia sm accides: tunc opz q nalter sit mobilis: et vt nalter insit ei mot⁹: ergo et loc⁹ conuenit ei p se: q2 oes isti motus sunt in loco sm aliquem modu: et hoc planu est de loci mutatioe terra: q2 illa de loco ad locu est. Similiter aut planu e de augmeto et decremeto: q2 ibi incremetu fit in locu maiore et decremetu in locu minore: de alteratioe etia phica pala est quia ista no fit nisi qlitatib⁹ actiuis et passiuis trasmutantib⁹ corpora phica. Qualitates actiue et passiue dissoluut vel costringut partes mae quas mouent: et hec dissolutio et zstrictio no fit sine motu locali partiuz q ad inuice accedunt in locu minore: qn zstringunt et recedunt ab inuice in locu maiore qn dissoluunt. Aia igit erit i loco circuscripta: ita q pn⁹ mediu et fine est ei assignare in loco. g ipsa erit corp⁹ et ex hoc sequit q no sit primu moues: qm oe corp⁹ est motu ab alio distincto ab eo p ecntia tm: vel distincto ab eo p ecntia et loco vt pbatu est in .8. phicor et in .7. Sequit at etia q ipsa no sit cognoscitiua oium: qm iam pbauim⁹ superius q po⁹ determinata corporeitate no pot fieri oia sequit etia q ipsa no sit icorporeu sicut p se pz: et sic ex illa sola positione ola que aiam diffiniut sunt destructa. Quare aut quilibet istoz motuu sit p se et p accns in .5. phicor a nobis e ostensuz.

Tex. et co. 39. Si aut sicut dicut mouere seipsam est suba aie: sicut diffinies est suba diffiniti: tuc opz q no insit sm accidens vt diximus albu vel tricubitu moueri hec enim mouent sm accns vt dixim⁹ ex eo q isunt ei qd p se mouet qd est corpus Et io no sequit q albedo vel mensura tricubiti p se sit in loco: sed hoc sequit de aia que sm nam et subam ponit pticipare motu no enim pot dici q circulariter mouet qm hoc mo anima aialiu no mouet corp⁹ neqz talis motus manifestat in ipsa.

Tex. et co. 40. Amplius omne qd mouet aliquo motu quocunqz sit illud: moueri et pot motu sm locu. Queramus g de aia qm si ipsa mouet nalter tunc et mouet violeter et econuerso si mouetur violeter tuc et mouet nalter. Eode aut modo se hz de qete. In quecuqz enim locu mouet nalter in eode quiescit nalirer. Et ad quecuqz locu mouet violenter in eode quiescit violeter sicut mostratu est in .5. phicor et primo ce. et mun. In qb⁹ aut locis aia habeat mot⁹ nales et nales quietes: et in quib⁹ habeat mot⁹ violetos et quietes violentas no erit facile assignare etia si licentia habeat fingedi: q2 neqz simile aliqd poterit inuenire. Amplius ex quo locales hz motus oe qd pbite quocuqz motu p se mouet: et ea sunt eiusde nae quoz motus est ad locu vnu eundem. Si dec aia sursum moueri ipsa erit ignis vel ignee nae Si vo dec deorsum moueri ipsa erit terra vel terre nae. qm isti motus sunt istoz corpoz. Eode aut modo sequit q aliqd sit de na medioz elemetoz si dicat ad loca medioz elemetoz moueri p nam. Qm aut omne qd est primu moues seipm mouet se sm motu localem vt in phicis determinauimus. et aia est primu moues seipm in suo ordine opz q aia moueat seipsam loci mutatioe.

Tex. et co. 41. Qm aut etia dicit mouere corpus ronale est q moueat ipm corpus spe⁹ motuu qb⁹ et ipsa mouet qn mouet seipsam. Si aut hoc zcedat tuc econuerso vez est dicere q aia mouet motib⁹ qb⁹ mouetur corp⁹: et ex hoc sequit q aia mouet in corp⁹ sicut in locu et no sicut in id cui⁹ est ipsa pfectio. Cu igit corp⁹ moueat de loco ad locu opz q aie trasitus et mot⁹ sit de corpe ad corpus sicut de loco ad locu quo ad vegetabile e sensitiuu et ronale aut ad minus sm partes illas trasferat que dicunt mouere seipsas. Si g sit trasitus de loco ad locum et pot redire qn vult ad locu vnde exiuit primo: ergo pot iterum igredi corpus qd mortuuz fuit ex hoc q exiuit ab eo aia: et sequit ex hoc q eade corpora sepe resurgut et sepe moriunt qd est absurduz.

Tex. et co. 42. Si aut dicat q sm accides mouet de corpore in corpus sicut dixit Plato qn dixit a cóparib⁹ stellis deprimi aias in hec corpora qn aut de corpe ad corp⁹ veniut in scda et tertia: et sic deinceps trascorporatioe tuc depellunt violetia mali meriti qd gesserut in corpore: sicut aliqn depellit aial motu ipulsionis violenter: tuc sequit q no nalter insit ei motus: et sic per motu diffiniri no debuit. Cui enim nalter inest motus sicut diffinies ipm opz sm hoc motu no ab alio aut sm accidens moueri: sed p seipm: sicut neqz dicimus q id qd est p se bonu et ppter se appetibile sm eande bonitate et appetitu sit pp aliud bonum aut ex alia ca appetibile. que sit sibi extrinseca.

Tex. et co. 43. Si aut cocedat aia ab extrinseco moueri aliquo hoc non erit sicut motus ipulsionis violetus sed sicut diximus ea moueri a sensibilib⁹ sm q obiecta sunt mouetia et sensus patientes: q2 sentiut intus suscipiedo spem sensibile: de hoc aut motu nos in scdo hui⁹ scie libro determinabim⁹. Amp. aut si mouet aia seipsam nalter et subaliter: tuc vtiqz mouet a seipsa: ois aut motus facit distare mobile ab aliquanz alicui⁹ qlits in quo est mot⁹ sm q zuenit sm genet is diuersitate: aut enim facit distare ab vbi aut a forma aut a qtitate. Si igit anime mot⁹ est in suba eius vt dicit aduersari⁹ aia p motu illu distabit a suba ipsius in qua est et p qua inest ei mot⁹ sm ipsaz aiam. hoc enim absqz dubio sequit nisi dicat ei mot⁹ sm accidens inesse: hoc aut no ponit sed poti⁹ q mot⁹ sit sm subam ipsius. Motus aut ecntialr est distatia ei⁹ qd mouet: q2 cuz motus sit endelechia exntis in potentia sm q est in po⁹: opz q omne qd mouet distet ab eo in qd mouet: g si motus inest aie. vt suba ipsi⁹: opz q aia subaliter distet ab aliquo subali suoz hoc no est verz cu ipsa sit actus corporis: hec aut ola sequunt nisi dicat aiam mouere seipsaz sm accides tm et si hoc zcedat adhuc no sequit q ipsa p accns sit in loco sicut alia p accides sunt in loco: q2 ipsa no est pars alicui⁹ qd p se est in loco p qua parte et partes ei⁹ illud referat ad locu ad totum. Est enim pars aia vel aiali ecntialis et no qntitatiua cu dicit q pars p accns est in loco itelligit de illa pte que p se pot esse in loco. Cu aut dicit q albedo p accns est in loco: q2 album corp⁹ p se est in loco est albedo forma situalis in albo et quatitatiua a quoz est locus p accns. Aia aut no determinat qntitate p accns io etia neqz hoc modo est i loco: sed est in loco: q2 extra locu corporis sui no iuenit: et hec aut vocat a qbusdam diffiniei in locu et hoc modo p accidens pot dici in loco. Hec igit sunt que pbat aiam no moueri localiter: vel alis motu sm se. Sed dicet forte aliqs q si no est in loco p se neqz p accides pprie loquedo: tuc forte videt et no debere moueri p accides sm locu pcipue cu ea que mouet imobilia existentia no moueant p se neqz p accns vt pbatuz est in .8. phi. et in te. et mudo. Sed sciedu q ipa mouet p accides motu corporis: q2 mouetibus nobis mouent et oia que in nobis sunt: et ideo corpore traslato nec necessariu est eaz trasferri: neqz est simile de motoribus sperar et aiabus aialiuz: q2 spera manet sup idem centru et motor q no est actus alicuius partis spere: no mouet sm locu neqz est in loco: sz corpora aialiu trasefut de loco ad locu et io aie diffinitiue in loco corpoz existetes motu corpoz mouentur per accidens de loco ad locum.

Cap. 6m. Et est digressio declaras difficultates: que oriuntur ex predictis de motu anime.

Unt aut qui ea q dicta sut calūniant dicetes q no est necessariu q si aliqd mouet motu q moueat eo motu quo ipm mouet. Illud eni qd mouet localr pot mouere alterado: sic sol accedes et recedes: et id qd mouet sm alteratione potest mouere motu locali sicut phatasia et zcupiscentia alteratioe delectabili vel tristabili mouete al motu processiuo: et illud est in alijs multis. Silr aut dicut qda q non sunt tm quatuor gna motus sm que aliqd mouet sz multo plura: et io dicut nos forte no sufficieter pbasse q no mouet aia cu moueat Sed ad oia hec solueda sufficies habet doctria ex libro phicor vltimo: qm in ordine illo in quo distinguunt moues tm et moues et motu et motu tm necessariuz est q illud qd est moues motu moueat eo motu quo ipm mouet et hec fuit positio eoz q dixerut aiam mouere motam: et hoc apparet ex ronibus eoz: in phedrone enim ponunt rones iste: q mouens p se no mouet nisi sm subam sua. Est aut aia moues p se: mouet igit sm subaz sua sz de cui⁹ suba est mot⁹ illud mouet. g moues p se mouet. Non at mouet ab alio cu sit moues p se: opz igit q moueat seipz. Adhuc nihil dat alij qd no hz: sed dat qd hz: dat aut moues motu ei qd mouet: g hz motu in seipso et cui inest mot⁹ illud mouet: mouet g oe mouens p seipm. Adhuc ois forma q e in zpo ab alio prius est in alio p se qd est ca quare forma illa existat in alio sicut calidu qd est

Rones Platonis i phedrone

in frigido ab alio opꝫ ꝙ prius ſit in igne q̄ eſt cā caloris in fri-
gido. Siſr motꝰ eſt in corpe: ſicut in recipiēte formā motꝰ ab
alio. opꝫ igiṫ ꝙ ſit i alio prius ſicut in cā. hec aūt eſt aīa. ergo
aīe ineſt motꝰ. Cui aūt ineſt motꝰ illud moueṫ. ḡ aīa moueṫ
in eo qđ mouet ⁊ motū quo mouet. Adhuc ōis cā motꝰ q̄ eſt
inter pᵐ mouēs ⁊ vltimū motū mouet mota: aīa eſt talis cā
motꝰ. ḡ mouet mota. Adhuc motus eſt actꝰ mouētis ⁊ actus
mobilis. ḡ ſicut motū eſt ſubm eiꝰ ⁊ moueṫ. ita ⁊ mouens eſt
ſubm eius ⁊ moueṫ. Adhuc aūt̄ q̄cqđ ex armonicis mouet
numeris cōponiṫ ex motore ⁊ mobili: aīa ſit mouet ex armo
nicis numeris. ḡ cōponiṫ ex motore ⁊ mobili: ſꝫ qđ cōponiṫ
ex motore ⁊ mobili mouet motū. aīa igiṫ mouet mota. cōpo
niṫ aūt aīa ex armonicis numeris quēadmodū ſupra oſten-
ſum eſt: hec ⁊ hiis ſīlia in Phedrone colligunṫ vbi Plo hoc

Solo 2a rōo nes Platōis.

dicit ipſūm nō p vba: ſed p ſenſum quoꝝ q̄daꝫ Macrobius
ponit ſup ſomniū Scipionis ⁊ q̄dā dimittit. Et ſunt ad ſol-
uēdū facillima ſi qs bene in memoria hēat q̄ dixīmꝰ in libro
phicoꝝ. Ibi enim dixīmꝰ ꝙ q̄cqđ mouet motū p ſe eſt corpꝰ:
⁊ ꝙ mouēs primū in ordine motꝰ eſt imobile ⁊ ab ipſo ē mo-
tus ⁊ nō in ipſo: ⁊ hoc iō ꝙ ipm p eēntiā ſuaꝫ que nō eſt motꝰ
mouet efficiēter ⁊ nō formaliter: ⁊ hoc ignorabat Plo. vnde
lꝫ aīa ſit iter primā cām mouētē ⁊ vltimū motū quo ad pdu-
ctionē in eē: cū ipſa in ordine motus corporis eſt pᵐ mouēs ⁊
nō ordinaṫ ad illud qđ vltimo moueṫ i corpore aīato. Et cū
Plo dicit ꝙ ignis eſt cā calidi nō ſumit ipſe niſi cām cōpoſi
tā ſꝫ calor eſt prima cā caloris p ſubam ſuā formalr̄: ſiṙ aīa
eſt cā motꝰ: nō q̄dē formalis ſed efficiēs ⁊ iō haud q̄q̄ mo-
ueṫ ex hoc ꝙ mouet. Et ſi obijciat Macrobiꝰ ſi corpus mo-

Uide pro hoc cōᵐ 7. octaui metaphiſice q̄liō itelligitur pp qđ vnūquodꝙ tale ē.

ueṫ pp aīam ḡ aīa magis moueṫ qꝛ pp vnūquodꝙ tale eſt il-
lud eſt magis tale: eſt irriſoriū qꝛ illud nō eſt in efficiētibꝰ ⁊
effectiuis ſꝫ in participātibꝰ ſm eādē formā. Sed hoc ſolam
qđ dicit de armonicis numeris mouet plꝰ ſꝫ Pla. ḡ aliq̄d
aliorꝫ. qꝛ ꝯſtat ꝙ ſm armoniā aptaṫ corpori ⁊ ſꝫ armonia eſt
ipſa mouēs ⁊ cognoſcēs ea que cognoſcit. Quū nō niſi ſibi p-
portionatū mouet: ⁊ nō niſi ſibi ꝓportionatū cognoſcit: ꝓpor
tio aūt primū in nūeris eſt: ⁊ ita videṫ eē ſm armonicos nu-
meros ꝯſtituta aīa: ⁊ ſm illos hꝫ in ſe plura quoꝝ vnū ē mo-
uens ⁊ alteꝝ motū. ⁊ ſic videṫ eē mouēs mota plura enim vt
mouētia tn̄: ad idem ꝯſtituēdū nō ꝯuenīūt: neqꝫ ēt plura vt
mota tn̄. Sꝫ ḡ plura ꝯueniūt ad eiuſdē rei ꝯſtōnē opꝫ ꝙ qđ-
dā iſtoꝝ ſit mouēs ⁊ qđdā motū. Sed dicēdū ex armonicis

Uō q̄lō ex armonicis numerio aīa cōponatur ⁊ q̄liō nō ⁊ i quo peccauerit plato. ꝫ.

numeris formalibꝰ nō ꝯſtitui aīam. ſed ex armonicis nume
ratis: ſiue numeris mālibꝰ. hec aūt hꝫ ꝓportionē ſicut eſt ꝓ
portio ptātis ſcđe ad partes ⁊ ſubiecta ⁊ ad ptāt̄ ꝓcedēt̄ in
ordine nāe: ſic enim ꝓportionaṫ aīa itelligētie vt recipiēs il-
luminatiōes eiꝰ. ⁊ ꝓportionaṫ viribꝰ ſuis vt partibꝰ ſuis po
teſtatiuis: vel ſic ptātiuis: ⁊ ꝓportionaṫ corpori ⁊ orgāis cor
poris ſicut ſubiecis ptāti ſue. In tali aūt ꝓportione moueṫ q̄dē
aīa ab itelligētia ⁊ cā prima ſꝫ iſto motu nō mouet corpus: ⁊
mouet vna ptās aliā qꝛ ſupior mouet iferiorē: ſꝫ hoc eſt per
impiū ⁊ nō ſicut aīa mouet corpꝰ: ſed cōparādo eā ad corpus
oēs ptes eiꝰ mouēt corpꝰ organicū ⁊ partes eiꝰ ad ꝓſequēda
deſiderata ⁊ fugiēda ea que ꝯſtant ⁊ hoc mō nō moueṫ ſer-
uaṫ tn̄ in oībꝰ illis ꝓportio ſicut in ſequētibꝰ iſtius libri ma-
nifeſtabiṫ. Sed hec ꝓportio nō eſt i armonicis numeris: ſꝫ
potiꝰ in his que armonice ſūt cōpoſita ⁊ numerata. Et ſi di-
cat aliq̄s ꝓportionata in numero nūerato eē ordinata a ꝓ-
portione q̄ eſt in nūero numerāte ⁊ ſic opꝫ adhuc iuxta ſniaꝫ
Platonis ꝑncipia aīe ⁊ alioꝝ ꝑncipia eē numeros formales
⁊ ꝓportionē que eſt in iſtis dicemꝰ ꝙ nō ſunt ꝑncipia reꝝ: ſꝫ
ꝙ numerata ſunt ⁊ ſub ꝓportiōe numeri exiſtūt: ſed potius
ſm ꝙ cōnāīa ſunt vnicuiqꝫ generi qđ ꝯſtituit: ⁊ iō mā ⁊ forᵃ
nō ꝯſtituūt ſub aīn ſm ꝙ numerata ſunt aut in ꝓportiōe nu-
meri exiſtūt: ſed potiꝰ ſm ꝙ ſunt p̄ma ꝑncipia ꝯnālia ſube ⁊
ſīle eſt de ꝯſtituētibꝰ q̄titatē ⁊ q̄dlibet genꝰ. Et his accidit
numerari ⁊ in ꝓportiōe numeri eſſe. Et hoc Platonē dece-
pit: qꝛ ēt ſapiētes decipiunṫ ſm accn̄s ꝙ ineuitabiliter ſeq̄ē
numeros eē p̄ma ꝑncipia reꝝ ſi poſſet hēri ꝙ ꝑncipia reꝝ cō-
ſtituerēt eas: ſm ꝙ in ꝓportiōe numerali exiſtūt ⁊ hoc q̄deꝫ
modo dictū multū valet ad itellectū oīuꝫ ſequētiū vbi ageṫ
de opionibꝰ Platonis. Si aūtē aliq̄s nobis obijciat ꝙ nos
ipſi ſupius ꝯceſſiſſe videmur aīaꝫ mouere ſe q̄n agit ſe i vni
uerſum corpꝰ: dicemꝰ nō eē illud ꝓprie mouere ſeipſaꝫ ⁊ iō
re vera ſic mouit ſe aīa ⁊ aliꝫ motores p effectꝰ tōne effectuū

qui ab ipſis ſunt ⁊ tn̄ ſimplr̄ manēt imobiles. Et hoc ē mo-
do pᵐmꝰ motoꝝ in quolibet ordine iducit motū i mobile: qꝛ
motꝰ eſt actꝰ mouētis vt a quo eſt motꝰ: ⁊ nō vt in quo eſt ſi
cut in ſubo ⁊ eſt act mobilis ſicut in quo eſt ſicut in ſubo. Et
iō motor nō moueṫ ſed mobile qꝛ ineſt ei motꝰ tūc moueṫ:
lꝫ igiṫ multi ſint modi qbꝰ aliq̄d moueṫ p accn̄s in quolibet
gn̄e ꝑdicamēti in motꝰ p ſe non eſt niſi in tribꝰ gn̄ibꝰ: ⁊ qꝛ in
quātitate nō eſt ꝯuerſa niſi ſm ꝙ q̄titas eſt terminꝰ phicoꝝ
corpoꝝ in quo ꝯuenit ei pfectū ⁊ imperfectū eē: iō duos opꝫ eē
motꝰ in quātitate ⁊ in vtroqꝫ alioꝝ generꝫ tn̄ vnū ſm genꝰ:
⁊ ita ſunt q̄tuor gn̄ales motꝰ ⁊ oēs illos ab aīa: p tōnes ne-
ceſſarias ſeclūſimus. ſicut pꝫ ex ꝑdictis. Eſt igiṫ neceſſe cōce-
dēdū aīam phico motu p ſe vel p accn̄s ꝓprie neq̄q̄ mo-
ueri: ⁊ ſic manifeſta eſt ſolō oīum eoꝝ q̄ iducta ſunt ex Pla-
tonis opionibꝰ. Sed id qđ oīno deſtruere diſputationē iſtaꝫ
videṫ eſt ꝙ ab antiquo Termegiſto ⁊ a Socrate: ⁊ nūc a di-
uinis ⁊ incātatoribꝰ ꝯuenienter aſſeriṫ ꝙ. ſ. in corpore exiſtes
quos āgelos vel demōes vocāt ⁊ aīe exute a corpibꝰ moueri-
tur de loco ad locū: cuiꝰ ēt vitatē nos ipſi ſumus experti in ma

Uō q̄lō i magicis expertum eſt de corpo ꝯexutaſ a corporibꝰ ⁊ demōū de loco ad locā moueri. ꝫ.

gicis. Sed de his non diſputabimꝰ in ſcīa de nā deoꝝ q̄ phie
p̄me pars q̄dā ē ⁊ ab Ariſtotele edita. Qꝛ ſi tales ſube moue-
tur motꝰ erit oīno equocꝰ ad motū phicū. tales enīꝫ ſube nō
ſunt ꝓportionales ſpatio p qđ eſt motꝰ p aliquā q̄titatē vel
idiuiſibile q̄titatis qđ ſit i eis. Et iō neqꝫ mēſura motꝰ ipſa-
rū neqꝫ motꝰ ipſe ex ꝑncipijs phicis cauſari pōt: hic aūtē de
phicis loquiṫ tn̄ oſtendētes phice imobilē eē aīam ꝯ eos q̄
ex principijs que ipſi phica eſſe dicebant: cauſare voluerunt
motum anime: ⁊ dixerūt animā mouere ſeipſam.

Cap. 7ᵐ. De diſputatiōe ꝯpiones Democriti ⁊ Plato
nis de motibꝰ aīe. qbꝰ moueṫ in corpe ⁊ mouet corpus.

Tex. cō. 44.

Uidū aūt eoꝝ q diffiniūt aīaꝫ p motū eē: dicūt
eā mouere corpꝰ in quo eſt locaṫ in eo ꝙ ipſa lo
caṫ moueṫ. vt Democritꝰ q dicit ſīlem cām eē
motꝰ aīati corpis q̄lē dixit Philippꝰ q̄dā Di-
daſcalus ſiue doctor comediaꝝ: dicebat enim
chomicos ꝯuctare in villis hoīes ad carmina
audiēda: p hoc ꝙ ſieret imagines deoꝝ mobiles pp q̄ꝝ ſpe-
ctaculū hoīes ꝯſluerēt referēs Dedalū aliqꝰ feciſſe ligneā
imaginē Minerue: mobilē in oībꝰ mēbris ita ꝙ videbaṫ cā-

Uō cām motꝰ imaginū ligneaꝝ ⁊ dedalo fabricatarū q̄ꝫ ꝑtō fuerunt ſimta.

tare p motū lingue ⁊ tripudiare. Cā aūt motꝰ fuit qꝛ in ꝯca-
uo imaginis fuerūt iſita organa in argēto viuo ⁊ ad motū il
lius moueri videbāt ſicut adhuc i ſellis ⁊ imaginibꝰ. pedes
ēt ſtabāt ſup rotulas paruas: in qbꝰ arcus ꝯcaui fuerūt ⁊ di-
ſtincti p cellulas ⁊ cū argētū viuū deſcēdebat i anteriori arcu
p cellulas: tunc poſterior arcus eleuabaṫ ⁊ ꝯuertebaṫ tota:
⁊ tūc imago mouebaṫ de loco ad locum: qꝛ neceſſe habuit ꝙ
ad eādē ꝑtē moueret ad quā moueba ſaſile ſiue argētū vi-
uum. Et ſilꝫ cām motꝰ aīaliū ponit Democritus dicit enī
ꝙ idiuiſibiles ſpē in ſe moueṫ: eo ꝙ apte nate ſūt nō manē-
re ſiue q̄ſcere pp cām ſupius iductā: ⁊ cū ſic moueṫ ſpē ille
tūc trahūt ſecū ⁊ mouēt totū corpus in eādē ptēꝫ ad quā ipſe
moueṫ: ⁊ hoc leue eſt deſtruere: p̄mo enī q̄remus a Demo
crito q̄ ſit cā ꝙ q̄ſcūt aīalia qn̄ volunt: huiꝰ enim cā nō ē ſpa
indiuiſibilia q̄ nunq̄ q̄ſcere pōt. Cōſtat aūt ꝙ idē eſt cā ꝓ-
ceſſiui motꝰ ⁊ q̄tis in aīalibꝰ. Quāṫ enim indiuiſibilia ſpā
faciat q̄tē vel difficile vel impoſſe ē dicere Democrito dif-
ficile q̄dē ſi fingat ꝯſtrictionē athomoꝝ facere q̄tē qn̄ ſūt in
pleno. impoſſe aūt ſi nunc velit adoptare cām: Democritus
aūt in pleno dixit has ſpās q̄ſcere ⁊ in vacuo moueri. Uiṙ
aūt loquēdo ex his q̄ apparēt ad ſenſum: nō ex tali cā cauſa-
tur aīaliū motꝰ ꝓceſſiuꝰ q̄n ſit ex neceſſitate alicuiꝰ qđ q̄ſce
re nō pōt: ſed potiꝰ ex volūtate libera ⁊ itellectu cauſaṫ q̄ nō

Tex. cō. 45.

neceſſario mouēt ſed qn̄ volunt. Eodē aūt mō ⁊ Timeꝰ phy-
loſogizat volens reddere cām nālēꝫ q̄re aīa mouet corpꝰ: ⁊
oſtēdit cām ex neceſſitate mouētē ⁊ nō ex volūtate dicit enīꝫ
ꝙ in eo mouet corpus in quo ipſa in ſeipſa moueṫ. Ipſaꝫ ēt
in ſeipſa dicit neceſſario moueri. Mouet aūt corpꝰ qꝛ cōpleta ad
ipm ſicut forma icorporata corpori ⁊ cōnexa eidē ſm oēs vi-
res ſuas dicit enīꝫ Pla. ꝙ aīa ꝯſtituiṫ ex armonicis nume-
ris: ⁊ diſpartiṫ p numeros in ptes corporis: quos numeros
vocat Plato elemēta: ⁊ iō dicit eā cōponi ex elemētis ſiue cō-
ſtitui: hoc eſt ex primis numeris elemētaliū. Cōſtituiṫ āt ſic
ex elemētis: quatenꝰ habeat ſenſum ⁊ potētiā cognoſcitiuā
omniū ex numeris armoniāliter cōponētibꝰ eā: qꝛ ſicut dici-

mus supius nisi cõponeret ex numeris primordialib⁹ nõ co
gnosceret oia qꝛ nõ eet in potẽtia respectu oium nisi talẽ ha
beret armoniã ꝙ eẽt tertij ordinis qꝛ tunc ex illuminatione
fluente pcipit cam primã ⁊ itelligẽtias que pcedunt eã ex or
dine nãe: ⁊ sequẽtia pcipit ex capacitate potẽtie q̃ ẽ ante for
mã corporalẽ ⁊ p hos numeros fert totũ mũdũ q̃si in seipsa:
eo ꝙ hz motꝰ ꝯsonãtes ad pncipales ptes mũdi. Dixit eniz
Plo ꝙ deus deoꝝ opifex deoꝝ oium primo fecit orbẽ rectuz
q̃si dedit ei nãm ignis q est rectaꝝ dimẽsionũ ⁊ recti motꝰ si
cut dixim⁹ in scdo re. ⁊ mun. ⁊ in pmo. Deinde vt ordinate ⁊
equalr accederet ⁊ recederet causando gñatioẽ ⁊ corruptio
nẽ reflexit rectitudinẽ dimẽsionũ ei⁹ in circulũ: eo ꝙ rectum
cũ sit vnius simplicis forme pri⁹ est linee circularis q̃ est dua
rũ formaꝝ: quaꝝ vna est ꝯcauitas ⁊ alia ꝯuexitas: hita autẽ
figura ⁊ motu circularib⁹: nõ fuit sufficiẽtia in motu circula
ri q est sup polos mundi ab oriẽte in occidẽtẽ ⁊ p occidẽs re
grẽdo in oriens: q̃ñ vno modo se hñs nõ accidit ⁊ recedit
sed orit ⁊ occidit sup easdẽ partes eodẽ mõ: sic in diuersis lo
cis nõ diuersa cãrenẽ: pp qd dixit Plo ꝙ circulũ vnũ deus
deoꝝ dñs diuisit in duos circulos dupl'r coordinatos: quoꝝ
vnus est eqnoctialis q mouet sup polos mũdi faciẽs motuz
diurnũ q est mot⁹ orbis primi scds aũt est circulus signorũ
q hz polos ꝑprios mobiles in duob⁹ paralleli: quoꝝ vnus est
aqlonaris poli ⁊ alter meridionalis: sup qui⁹ polos oẽs stel
le mouent ⁊ isti circuli sunt rex coordinati qꝛ vnus facit lõ
gitudinẽ in oib⁹ his que gñant ab orbe alter aũt latitudinẽ:
⁊ motus q est sup polos ei⁹ est a meridie in aqlonẽ: ⁊ ecõuer
so iter duos solstitiales circulos. Alteꝝ aũt istoꝝ circulorũ q
est circulus signoꝝ diuisit in .7. circulos plãetaꝝ: hoc est Sa
turni: Jouis Martis. Solis Mercurij Veneris ⁊ Lũe:
quoꝝ oium mot⁹ est a meridie in septentrionẽ sup polos or
bis signoꝝ ⁊ hos mot⁹ dixit ⁊ bene: pri⁹ oium motuũ nãliũ:

> Nõ de bẽtiõe Platonis aiaz mudi eẽ in cõ- finio eternitatis ⁊ tẽporis.

aiam aũt posuit sicut supius dixim⁹ in ꝯfinio Eternitatis ⁊
tpis: ⁊ pcipue aiam mundi: cui⁹ pticulares aie sũt tanq̃ ima
gines: ⁊ io dixit ẽt in aia fm nãz eẽ aspectũ rectũ: eo ꝙ cogno
scẽdo egredit directe sup reꝝ rõnes ⁊ numeros: qb⁹ ipse res
ꝯstituunt. Hũc aũt aspectũ refert in motib⁹ aie in circuluz:

> Et notã q̃do aia fm Platonẽ aspect⁹ rect⁹ quẽ dicunt fieri in circulum.

qꝛ aia a se icipit vt dicebat hñs in se oiuz reꝝ rõnes: ⁊ q̃ exci
tate a reb⁹ extra efficiunt pri⁹ sciẽtie: ⁊ io dixit Plo: ꝙ cum
aia ꝓgredit recte in res extra: reflectit cognitio reꝝ i seipsa:
q̃ñ in se cognoscit eoꝝ q̃ sunt rõnes ⁊ recordat. Dicit enim
Boeti⁹ in ꝯsolatiõe phie: ꝙ si Plonis musa plonat veruz:
qd qsqz discit immemor recordat: ⁊ sic p reflexionẽ recti in cir
culuz causat in aia virtutis itellect⁹. In supiorib⁹ aũt sũt duo
ordines motuũ ⁊ motoꝝ in gñe. Unus qdẽ prim⁹ mot⁹ ⁊ mo
tor q est aplanes vocat⁹ q̃si sine errore existẽs. ⁊ rectus: q est
mot⁹ diurnus. Alter aũt mot⁹ est siue ordo itelligẽtie scdi or
dinis ⁊ mot⁹ latitudinis zodiaci q dicit mot⁹ planes q̃si er
raticus qꝛ in eo sũt digressiões multe diuersoꝝ planetarũ: ⁊
sic ẽt est in aia in qua mouet semp itellect⁹ recte ⁊ sine errore.
Phãtasia aũt ⁊ ꝯcupiscẽtia ⁊ recte ⁊ nõ recte: sicut ꝓbabit in
sequẽtib⁹: ⁊ iõ in aia dixit eẽ duos p̃mos circulos sicut i ce
lo: ⁊ duos p̃mos mot⁹. Alteꝝ aũt dixit in .7. diuidi q est sub
phãtasmatib⁹. ⁊ mole carnis ꝑgrauat. vnde dicit aiam i spa
Saturni accipe memoriã lõgã ⁊ in spera Jouis accipe rõci
natiõnẽ ꝓbabiliũ siue opiõnũ: in spa aũt Martis irascibilẽ:
⁊ in spera Solis sensibiliũ illustratiõẽ: in spera aũt Mercu
rij estimatiõnẽ nocini ⁊ ꝯueniẽtis ⁊ in spera Veneris ꝯcupi
scibilitatẽ: ⁊ in spera Lune mot⁹ quos mouet i sequẽdo nãz
corporis vt attrahẽdo nutriẽdo augẽdo ⁊ gñando: oẽs eni
isti .7. gyros agi q̃si sunt mot⁹ aliqn recti: aliqn nõ recti: ⁊ oẽs
in circulũ reflectunt icipiẽdo ab aia ⁊ in aiam terminari: q̃ñ
Plo dixit: ꝙ oium spẽs sunt in aia: ⁊ ꝙ nõ nisi excitat a reb⁹
extra. Dicebat ẽt aias ab initio factas in gñalib⁹ ⁊ in cõpa
ribus stellis: ⁊ q̃ñ descẽdũt tũc p icorporeũ descẽdũt. ⁊ i orbe
q de sũt rectoꝝ motuuz: ⁊ in descẽsu p orbes plãetaꝝ accipiũt
vires: ⁊ mot⁹ quos diximus: ⁊ paulatiz vsqz ad ondas carnis
deprimunt: ⁊ ibi inebriate ex ethere lacteo q est dulcedo car
nis q̃si carnales efficiunt ⁊ obliuiscunt supiorũ armõie: cu
ius nũ similitudinẽ ⁊ spẽs in se hñt. Q̃ñ aũt excitate redeunt in
corpore ad ꝓpriũ bonũ ⁊ inatũ sibi fm scias ⁊ vtutes: tũc re
ascẽdunt p geminas ad stellas rõpares. Si aũt sũt mali me
riti in scda itascorporatiõe efficiunt fere. vel bestie alie mori
bus eoꝝ cõgruentes: ⁊ de hoc alibi in numeris nostris locu

ti sumus. Dicebat aũt oĩa hec Plo: tanq̃ celi motus essent
aie motus ⁊ ecõuerso. Nos aũt disputãtes ꝯ hec que dicta

> Tex. ⁊ cõ. 46.

sunt p⁹ dicimus ꝙ nõ hñ ꝯtingit dicere ꝙ aia sit magnitudo
vel vtus in corpore que magnitudinez hz exñs: ⁊ hoc nõ seqt
ex dictis Plonis vbi dicit: ꝙ aia fm armoniacos numeros
aptata est corpori. Si eni ꝯnãlis est corpori sicut visus oculoꝝ
vel q̃ritas magnitudini opz ꝙ aut sit magnitudo vel virtus ꝯ
aliq̃ in magnitudine exñs. dico aũt ꝙ hoc nõ bene dicit ⁊ nõ
dicit Plo: eniz vult ꝙ aia hui⁹ ois mundi talis sit: sicut est
aia illa q̃ aliqñ hoc est in qbusdã vocat intellect⁹: dixit enim
aiam mũdi esse itellectualẽ. Cã aũt quare hoc a Platõe di

> Qr aia mũdi fz platonẽ intellectualis sit.

cat est: qꝛ itellectualis aia nõ est vt aia sensibilis vel desidera
tiua: ⁊ non possunt eis aliqualiter aptari ꝓprietates circuli:
qꝛ nõ reuertunt supra se sicut itellectualis aia que icipit a se
querẽdo de itelligibili ⁊ reflectit supra se q̃ñ nõ inuenit ipm:
ner est aia sicut hec sensibilis terra que nõ hz nisi motũ rectũ
per distantiã sui a celo. Sed aia itellectualis est imago eter
nitatis: ⁊ quodãmodo cã tpis. ⁊ iõ superioꝝ motus inueniun
tur potius in ea q̃ in alia: qꝛ ipsa est q̃si qdã pri⁹ nãe. ⁊ ideo
motus primi in nã in ea inueniunt. Sed ꝯ hoc obuiãtes dixi
mus ꝙ si tales sunt motus intellect⁹: tũc sũt motus itellect⁹
corporales: ⁊ sequit ꝙ ipse itellectus aut sit corpus aut vtus
in corpore que nõ explet motus suos nisi p corpus: qꝛ circula
tio forma est corporalis actus: ⁊ actus corpalis est alicuius
operãtis vtutis corporee. Dicamus igit ꝙ si intellect⁹ dz

> Tex. ⁊ cõ. 47.

habere ꝯtinuitatẽ ꝙ rõnabile est ꝙ hẽat ꝯtinuitatẽ talẽ q̃lez
hz opatio eius: que vocat itelligẽtia siue itelligere. Simili
ter aũt ⁊ ipsa actio itellect⁹ siue intelligere rõnale est ꝙ hẽat
formã eoꝝ que itelligunt que vocant itelligẽtia siue itellecti
ua vel itellecta: eo ꝙ actus sunt pu̾ij potẽtijs fm rõnẽ ⁊ obie
cta actib⁹. Sunt aũt itellecta ꝯtẽr ⁊ nõ ꝯtinua: ⁊ sũt magis
sic a numero q̃ ꝯtinuo: q̃ intellect⁹ nõ est sic ꝯtinuus vt circu
lus: sed opz: aut sit impartibile: aut nõ ꝯtinuũ sicut magnitu
do siue q̃titas est cõtinua. Si eniz dẽt ꝙ itellect⁹ est magni
tudo q̃dã ꝯtinua: tũc querat a Plone qualr possit itelligere
magnitudinẽ mathematicã. vel aliã quãcũqz q̃titatẽ conti
nuã: aut enim itelligit cã accipiẽdo totã simul. aut accipiẽdo
partes. ⁊ si itelligit accipiẽdo partes aut hoc est ita ꝙ acci
piat partes idiuisibiles q̃ sunt pũcta: ⁊ si tñ pũcta opz ptes vo
cate: qꝛ de hoc nõ facimus modo mentiõẽ aliquã eo ꝙ ab
aduersarijs supponit pũcta partes eẽ ex qb⁹ cõponit magni
tudo: qꝛ hoc ipsi asserebãt aut accipit partes diuisibiles que
sunt vere partes magnitudinis. Quocũqz aũt istoꝝ modoꝝ
fiat acceptio intellect⁹ nõ est nisi tactus qdã quo magnitudo
que est itellectus tãgit magnitudinẽ que itelligitur q̃ñ simul
sunt in vltimis. Et si qdẽ itellectus accipiẽdo magnitudinẽ
intellectã tãgit puncta ipsius: cũ puncta sint infinita in q̃libet
magnitudine: ⁊ infinita tãgẽdo q̃libet nõ ꝯtingat pertransi
re tãgentẽ: sequit ꝙ itellectus nunq̃ finiet quãtũcũqz paruã
magnitudinẽ itelligẽdo qua scimus esse finitã. Si aũt tãgit
fm partes q̃ magnitudinẽ hñt hoc dupl'r põt fieri aut enim
ille sunt aliquote partes q̃ numerãt totũ vt decẽ decime: vel
due medie vel q̃tuor quarte: ⁊ sic de alijs. aut nõ sũt aliquo
te. ⁊ sic nõ numerãt totũ ⁊ si tangit aliquotas intelligẽdo ma
gnitudinẽ. tunc multotiẽs intelligẽdo tãgit idem. Si autem
intelligẽdo tangit eas que nõ sunt aliquote: cũ tales infinite
sint in qualibet magnitudine: opz intellectũ intelligẽdo infi
nities tãgere idem: lz enim tãgat diuersas partes in nume
ro. ipse tamẽ oẽs sunt idẽ rõne ⁊ itellectu: qꝛ oẽs sunt vnius
speciei ⁊ forme fm ꝙ sunt partes ꝯtinui. Hec autẽ oia falsa
esse experimur in intellectib⁹ nostris qꝛ videmus ꝙ q̃ñ itel
lectus noster intelligit magnitudinẽ aliquã itellectus noster
nõ tangit eã prout itelligit nisi semel. Si aũt dicat aliquis ꝙ
qꝛ oẽs partes magnitudinis itellecte sunt vni⁹ rõnis iõ suffi
ciens est vnãquãqz tãgere partẽ ⁊ nõ opz ipm tangere alias:
qꝛ oẽs itelligit p illã quãcũqz tãgit: tũc queramus quare fm
hoc opz ipm eẽ sicut circulũ: aut etiã oĩo siue etiã vr esse ali
cuius magnitudinis qꝛ si forma circuli bene tangeret partẽ
illam: ⁊ sine magnitudine existens: bene eẽt acceptiuus spei
magnitudinis: sicut ⁊ in vitate mõ est. Redeamus aũt ad
partes pme diuisionis: ⁊ dicam⁹ ꝙ circularis itellect⁹ nõ tan

> Tex. ⁊ cõ. 48.

git intellectã magnitudinẽ fm ptes: sed necũ est vt tot⁹ totũ
tangat ⁊ cũ totũ nõ sit extra partes suas fm ꝙ tangitur non
põt tãgi totũ nisi fm partes ⁊ in partib⁹ suis oib⁹: ⁊ tũc que

ramus sicut prius: qꝛ erit partiũ tactus qñ sicut totũ tãgit in telligẽdo circularis noster ĩtellect⁹. Si autẽ forte dicat q̃s ꝙ ĩtellectus noster nõ est circulus neqꝫ circularis forme ꝯ hoc est: qꝛ in ṽitate opꝫ ꝙ ĩtellect⁹ sit hic circulus de quo dicim⁹. Jam enim sciendũ est ꝙ actio ⁊ mot⁹ ĩtellectus est ĩtelligẽtia siue ĩtelligere: ⁊ ĩtelligentia est circulatio: vt dicit Plato siue mot⁹ circuli: ergo opꝫ ꝙ ĩtellect⁹ sit circulus: mot⁹ enĩ circuli circulatio est: ⁊ mot⁹ ĩtellect⁹ intelligentia est. Sicut igitur se hꝫ mot⁹ ad motũ ita mobile ad mobile: sed dicit Plato intelligẽtiã esse circulationẽ: ꝙ necesse hꝫ dicere ĩtellectũ esse circulũ. Si aũt hoc cõcedat: ꝯ opꝫ ꝙ intelligẽtia ĩtellect⁹ semper aliqd ĩtelligat idem: ⁊ ꝯtinue reflectat sup illud ⁊ hoc opꝫ ꝑpter illud ꝙ noster intellect⁹ dicit eẽ sicut ꝑpetua circulatio que semp in idẽ reuertit. Et hoc qdẽ falsissimũ est: quia nulla est intelligẽtia circularis. Si enĩ eẽt aliqua circularis oporteret ꝙ eẽt aut practica q̃ est sicut artes mechanice que rõcinant de operib⁹: aut speculatiue quaꝝ finis est ṽitas sciẽtie: ⁊ nos videm⁹ ꝙ oẽs practice directe vadunt ad finẽ suũ q est id qđ operatũ ⁊ ꝯstitutũ est p artẽ: sicut domus aut lectus: ⁊ nõ reuertunt. Speculatiue võ terminant rõnib⁹ diffinitionũ que sunt ꝑncipia in ipsis: ⁊ ꝑcedũt directe ad cõclusionẽ. Ratio enim oĩs que certa est: aut est incõpleri aut cõpleri: ⁊ si est qdẽ incõpleri per ipsam habem⁹ sciam quiditatis reꝝ que vocat scientia qd: ⁊ illa est diffinitio. Si autẽ est cõpleri per ipsam acqrimus sciaꝫ ꝑpter qd aliqd est in subiecto: ⁊ hec est demõstratio: ⁊ in scientijs ĩtellectiuis non habem⁹ aliud: qꝛ ꝓbabiliũ est opinio: ⁊ nõ intellect⁹: demõstrationes aũt sunt finite: qꝛ sunt a ꝑncipio qđ est cã dicẽs ꝑpter quid: q̃ est medius terminus in eis ⁊ finẽ hñt determinatũ ad quẽ ꝑcedũt: qui est aut ꝯclusio aut syllogism⁹. Si enĩ ꝯcludant vltime ꝯclusiones tũc est status in eis. Si aũt nõ concludant ille tũc ꝯclusio sumet in alio syllogismo pro ꝑpõne: ⁊ adiungeť aliud mediũ ⁊ alia maior extremitas: ⁊ ꝯcludet alia ꝯclusio: ⁊ iõ nõ reuertunť in idẽ oĩno a quo iceperunt. Sicut facit circulatio circuli. Accipit enĩ semp mediũ aliud: ⁊ vltimã extremitatẽ aliã ⁊ ꝑcedunt ad finẽ determinatum. Ultimũ aũt est extremitas: qꝛ extremũ ⁊ vltimũ sunt idẽ ⁊ sic ab hoc ꝑcedit ī finẽ in quo erit status. Circulatio aũt reflectit se in principiũ vnde incepit. Diffinĩes aũt oẽs quib⁹ nos scimus qd est res sunt finite: qꝛ diffinitẽtia in generibus primis stant: eo ꝙ extra genus primũ nihil vniuocũ inuenit: qđ in diffinĩone possit poni: ergo ĩtellectus nõ est circulus. Amplius cũ circulatio sit circuli reuolutio que multotiẽs sit sicut reuolutio celi: ⁊ sic multotiẽs intelligit idẽ: ⁊ veniet ab eodem in idem ĩtelligẽdo. Est aũt id a quo ꝑcedit intellect⁹ sit motũ per se: id aũt in qđ ꝑcedit nõ sit motũ per se erit idem motũ p se: ⁊ nõ motũ per se: ⁊ sic ꝯtradictoria de eodẽ verificanť. Si autẽ forte aliquis dixerit ꝙ Plato nõ loquit sꝫ veritatẽ sed sm metaphorã: ⁊ assimilauit intellectũ motui circuli ẽ qdẽ hoc peccatũ ĩ ꝓblematib⁹: qꝛ ꝯtra metaphoras nõ ꝯtingit vel rõnibus obuiantis: tñ si neqꝫ fiat vis hoc modo peccatũ adhuc est: qꝛ ĩtellectus magis assimilať quieti ꝙ motui: ⁊ similiter est de syllogismo: diximus in 5° phicoꝝ: ꝙ si nos ꝯsideremus id in quo quiescit: tũc id est forma que intendiť per motũ totũ ⁊ est ꝑfecta cũ motus sit actus imperfectus. Intelligere aũt nõ est impfectus actus sed ꝑfectus: ⁊ similiter syllogismus ⁊ lõci ī quo quiescitur a motu magis assimilať. Nihil enim ꝑfectius est in aĩa ꝙ ĩtelligere sꝫ actũ: ⁊ ꝯsiderate p syllogismũ qm hoc est ꝑfectius ꝙ potẽtia ĩtelligens ⁊ ꝙ habitu ĩtelligẽs: ⁊ ideo illa opatio beatitudinis para est: ⁊ optimũ anime ĩtellectiue admirabiles hñs delectationes qb⁹ nihil est ꝯtrariũ. Et ideo etiã dixim⁹ in 7° phicoꝝ: ꝙ ĩs sedẽdo ⁊ quiescẽdo fit aĩa sciens ⁊ prudens. ¶ Si aũt forte aliqs dicat ꝙ intellect⁹ est numerus cõplexus corpori ⁊ nõ corpus: tunc sequiť ad minus ꝙ sit virtus operans in corpore sicut visus in oculo: qꝛ oĩs virtus cõplexa ad corpus ⁊ ꝑportionata est sic corpori immixta ꝙ nõ opať sine ipso: eo ꝙ ipsa virtus est actus corporis vel ptis eius: ⁊ sic ĩtelligere nõ est beatũ ⁊ felicitas: qꝛ id nõ est leue: sed est q̃si motũ ex obligatiõe corporis in quo nõ est aliqd beatitudinis. Natura aũt est ĩtelligere ĩtellect⁹ si est virtus cõplexa ad corp⁹. Si enim mot⁹ ei⁹ q est ĩtelligẽtia vel ĩtelligere est extra nãm intellectus: ⁊ est a corpore ĩs quo est: ⁊ sic laboriosa est actio: sicut videre ⁊ audire: ⁊ opationes que in organis sunt corpo

7 phi. te. c. 20.
Tex. ⁊ cõ. 49.

ralibus. Laboriosum enim est cõmisceri corpori in operando: neqꝫ posse habere opationẽ a corpore absolutaꝫ. Adhuc aũt cũ aĩa intellectualis sm Pla. descẽdat per capricornuꝫ a cõpare stella: ⁊ fit in desiderio eius ĩcorporari vt dicit: oporteret intellectũ fugere incorporationẽ. Melius enim est intellectui nõ esse cũ corpore ita ꝙ sit immixtus ei: ⁊ separataꝫ hẽat actionẽ: ꝙ esse cũ corpore ⁊ incorporatũ ⁊ immixtũ ⁊ intrĩ ꝙ nõ agat sine ipso: ⁊ hoc qdẽ sit esse ꝯsuetũ est dici ⁊ multis videtur: qꝛ etiã notũ est ꝙ intellect⁹ nullius corporis est act⁹: ⁊ hꝫ operationẽ a corpore liberrimã. ¶ Peccauit autem Plato adhuc: qꝛ cũ diceret celũ circulariter moueri: nõ dedit hui⁹ cãm manifestã ꝑcipue cũ poneret celũ esse nãe ignis: cui⁹ est recte moueri nisi reflectať in circulũ iussu dei deoꝝ: ⁊ tũc accidit ei circulariter moueri: ⁊ nõ ꝯuenit ei p se neqꝫ etiaꝫ aĩe sm Platonẽ sub aliter ꝯuenit circulariter ferri: sed sm accidens sic moueť in quãtũ aspect⁹ eius qui nã est rectus in circulũ est reflexus. Nec põt dici ꝙ cã motũ aĩe sit corp⁹: ⁊ aĩa ponit mouere ⁊ magis causare motũ ī corpore ꝙ ecõtrario: igiť videť ex oĩb⁹ his que dicta sunt aĩam male dici esse vt nẽcẽ se circulariter: ⁊ p hoc mouere corp⁹. Adhuc Plato nõ assignauit aliquã cãm quare melius dicit ⁊ magis cõgruit deũ deoꝝ aĩam sic fecisse vt moueret ꝙ vt quiesceret. Nec assignauit cãm q̃re melius ẽ ipsaꝫ circulariter mouere seipaꝫ ꝙ alio motu locali: ⁊ iõ dictũ suũ sine cã est ⁊ sine ꝯsideratiõe phie: qꝛ phoꝝ est causas ostẽdere eoꝝ que dicũt. ¶ Quia autẽ hec intẽtio qua q̃rimus q̃liter aĩa a deo deoꝝ exiuit in eẽ: ⁊ q̃lis sit in seipsa: vtrũ quiescẽs vel mota: magis ꝑpria est aliteris rõnib⁹ quas in ꝑma phia inducem⁹. Dimittamus eam nunc ⁊ queram⁹ phicas opiniões circa istas passiones aĩe ⁊ causas. Dicam⁹ igiť ⁊ huic opinioni ⁊ plurib⁹ alioꝝ opinionib⁹ accidere vnũ cõe incõueniẽs: ⁊ hoc est ꝙ oẽs ꝯueniũt in hoc ꝙ aĩa copulať corpori sicut motor ⁊ actus ei⁹ ⁊ nihil determinãt de corpore ꝑp quã s. cãm ⁊ qualiũ dispositionũ corporis sit aĩa motor ⁊ actus. ¶ Et tñ absqꝫ omni dubio videť hoc eẽ necium: qꝛ nõ qđlibet agens agit in hoc patiẽs: neqꝫ hoc agẽs in qđlibet patiens: ⁊ similr nõ q̃libet motor mouet qđcũqꝫ mobile: sed ꝑp cõcatiõnẽ que est ⁊ ꝑportionẽ inter hoc agens ⁊ hoc patiẽs: illud agit: ⁊ hoc patiť: ⁊ hoc mouet: ⁊ illud moueť sꝫ aũt mã ⁊ forma nõ cõleť in aliq̃ alia forma: vel in aliq̃ alia mã que sit media inter ea: eo ꝙ nõ p medium forma iungiť mãe tñ hec mã ꝑpter appropriatã ꝑpatiõnem que est in ea efficiť ꝑpria mã hui⁹ forme: ⁊ sicr hic motor ꝑpalus efficiť hui⁹ moti ⁊ hec ꝑpatio in eẽntia est idẽ forme: sꝫ sm eẽ sit differẽs: ⁊ in subto est idẽ mãe: ⁊ in eẽntia sit differens. Et hoꝝ explanationẽ ꝑfecim⁹ in ꝑmo phicoꝝ: circa finẽ. Similr aũt dicim⁹ aĩaꝫ nõ p mediũ vniri corpori: ⁊ hoc pꝫ in vegetabili. Sed vegetabilis nõ est mediũ quo sensibilis aĩa corpori vniať qꝛ si eẽt medium: eẽt dispositio mãe: ⁊ adhuc sequereť necessario ꝑm eẽ accidens in aĩalib⁹: ⁊ hoc nõ est verũ: sed dicim⁹ eẽntiã aĩe sensibilis imediate esse cõiunctã corpori aĩalis: sed hec eẽntia hꝫ de se manãtes virtutes plurimas. quaꝝ q̃dã sunt vegetatiue: ⁊ q̃dã sensibiles: ⁊ ideo vegetatiuũ est ĩ sensitiuo sicut potẽtia ⁊ pars ptãtis ei⁹: ⁊ nõ ꝑcedit ipm sicut dispositio. Eodẽ aũt modo penitus est de vegetatiuo ⁊ sensitiuo p cõparationeꝫ ad ĩtellectualẽ aĩaꝫ in hoĩe: ⁊ hec ĩ sequẽtib⁹ demõstrabunť p rões necessarias ⁊ phicas: hic aũt supponam⁹ cõcatiõnẽ eẽ hui⁹ aĩe sm spẽm ad hoc corpus ⁊ nõ ad aliud sm spẽm: ⁊ hui⁹ aĩe sm indiuiduum ad hoc corp⁹ ⁊ nõ ad aliud sm indiuiduũ. Et ideo si eẽt ꝯiunctio aĩe ad corpus vel agẽtis ad patiens ꝯtingẽs: ⁊ nõ eẽnt dispositiones determinãtes vnũ alij: nõ eẽt cõcatio inter vnũ ⁊ aliud. ¶ Et iõ videnť qdam loqui de aĩa ac si sit equaliter aptatũ ei qđlibet corpus: dicũt enim tñ in cõi qd sit aĩa: ꝙ vꝫ sit aut spera indiuisibilis: aut numerus mouens se: ac si dis aĩa omni aĩe sit eiusdẽ nãe ⁊ eiusdẽ speciei ⁊ nihil dicunt de nã corporis qđ susceptibile est aĩe quare hoc hẽat figurã equinã ⁊ hoc humanã. Est istam dĩam quã videm⁹ in figura ⁊ situ organoꝝ ⁊ mẽbroꝝ diuersificari ĩ omni aĩali: ac si ipsi arbitrenť fabulas Pithagore in legib⁹ suis dictas esse veras. Uolens enim Pithagoras facere ciues colere pietatẽ ⁊ iustitiã fabulatus est aĩas maloꝝ ciuium exire de vno corpore in aliud deterioris ꝯditionis: ita ꝙ aĩa hoĩs ĩgrediebať corpus leonis vel asini: qđ nullo modo fieri põt sm nãm: qñ nõ est diuersitas in figuris ⁊ organis corporis: aliã ꝑp di-

Tex. cõ. 5.
Tex. cõ. 5.
Potentia in eẽntia ẽ idem forme sed differt ab ea sm eẽ. Et mã ꝑpatio est idem subiecto sed sm eẽntiam differt ab ea.
Tex. cõ. 5.

uersitatē aīaꝝ: q2 diuersitas mãe ē pp̄ter diuersitatē forme. Sicut enim videmus in artib⁹ mechanicis: q2 quelibet querit sua ꝓpria instrumēta p̄ que expleat suas opationes: ⁊ nō pōt explere p̄ alia: ita est de aīab⁹ diuersis in specie ⁊ in nūero. Architectonica enim que struit domos querit securim ⁊ dolabrã: ⁊ nō pōt perficere opus suū per fistulã: vel alia instrumenta alterius artis: ita est etiã q2 aīa leonis querit mēbra leonis sibi p̄ que: ⁊ non per alia pōt explere opationes suas. Determinatū igit est de corpore cuiuslibet aīe si debe ascribi bene de aiaꝝ diuersitate: ⁊ qui nō determinat de aīa prout exigit hoc corpus: vel illud: facit ac si aliqs in artib⁹ putet q2 tectonica que est cōstrictiua domus: instruat sibi instrumētū sibi cinū sicut fistulas ⁊ folles: ⁊ p̄ illas faciat opus domus.

¶ Cap. 8ᵐ. De improbatione opinionis que dixit animã eē armoniam corporis cōmixti.

Tex. c. co. 54.

Lia aūt q̄dã opinio tradit̄ de aīa: que ⁊ ipsa cōuenit cū alijs pbabitis in aliquo: ⁊ illa multis fuit credibilis. neq2 hz minorē ꝓbabilitatē q̄ aliqua dictaꝝ opinionū: q2 rōnes dicte phī̄ ca sp̄ebet iter oēs opiones: q̄ rōnes oīū opinionū ɔferunt̄ in cōi. Dicūt aūt isti q2 ɔtra que cōueniunt dupl̄r se cōplectunt̄: aliq̄ enim cōplectunt̄ se non saluatis q̄litatib⁹ eoꝝ que cōplectunt̄ sicut faciūt miscibilia in mixto: ⁊ hec vocat̄ mixtio sicut diximus in fine libri perigeneseos. aliq̄ aūt cōplectunt̄: ita q2 saluant̄ spēs ⁊ q̄litates cōplexoꝝ sicut homogenea ɔueniūt ad etherogeneoꝝ cōstitutionē: sicut os caro neruus ⁊ hmōi in ɔstōnē man⁹. Dicebant igit̄ isti q2 armonia ⁊ ꝓportio ⁊ tēperamētū cōmixtiōis ⁊ cōpositionis est aīa eo q2 videbãt oia cōmisceri ⁊ cōponi sz medietatē geometricã: sicut alibi diximꝰ: ⁊ hãc medietatem rōnē siue ꝓportionē tēperamēti ⁊ cōpositionis ⁊ mixture animã esse dicebãt. Cuius snīe Empedocles fuit defensor primus: q2 nullã aliã formã in entib⁹ eē dicebat.

Tex. c. co. 55.

¶ Et lz ita dicat tñ de facili ip̄robat̄: q2 armonia non hz in se nisi duo: aut enim armonia dicit̄ ipsa ratio ꝓportionis qua cōmiscent̄ ⁊ cōponunt̄ cōmixta ⁊ cōposita: aut etiã ipsa mixtio vel cōpositio vocat̄ armonia: aīa aūt neutrū istoꝝ est. qđ de facili pz: cū aīa habeat opatiōes que nō sunt sm̄ numeꝝ alicui⁹ cōmiscibilium vel cōpositoꝝ. Mixtio aūt ⁊ cōpositio non hñt v̄tutē agēdi aliqđ qđ non reducat̄ ad miscibilia vel cōposita in cōi vel in spāli. Adhuc mixtio aūt ⁊ cōpositio nō agūt aliqđ nisi vnū qđ est sm̄ actū in quē mixta sunt vel cōposita: aīa autem oīs agit multa. Amplius aūt mouere localiter nō est armonie: q2 aliter oīa mixta ad armoniã haberēt motū localem: quo ipsa seipsa mouerēt. Animã aūt maxime sensibilē videmus eē motiuã: sm̄ ꝓcessiuū motū: ⁊ ideo oēs fere antiq dixerunt aīam esse diffinitiuā p̄ motiuū esse: q2 viderūt plātas nō habere aīam sed partē partis aīe: aīalium aūt videbant esse aīas pfectas.

Tex. c. co. 56.

¶ Conuenit aūt magis de sanitate dicere q2 sit armonia q̄ aīa: ⁊ v̄r de virtutib⁹ ⁊ potētijs siue habitibus corporeis. qui sic sunt in corpore sm̄ q2 ipm̄ mixtū est ex ɔtrarijs vel cōpositū. Illi enī sunt in corpore diffusi sm̄ q̄ntitatē corpoꝝ: ⁊ sm̄ cōponentiū qualitates ⁊ q̄ntitates est vn⁹ sanior alio. hoc aūt modo nō inest aliqua aīa corpori: q2 vna sit animātior alio sm̄ qualitatē ⁊ q̄ntitatē mixtoꝝ vel cōpositoꝝ: q2 lz aīa vegetabilis ⁊ sensibilis sint virtutes opantes in corpore ⁊ nō explentes opationes suas: nisi in corporis aliqua parte tñ non sunt corporee virtutes per modū q̄ dictum est: ⁊ ideo habitus corporalis virtus corporea est vel qualitas. Anima aūt vegetabilis ⁊ sensibilis sm̄ vires suas sunt q̄dē virtutes i corpore. sed nō corporee. Intellectus nec virtus est corporea: nec virtus i corpore: sed sepata sicut nos in multis locis ostēdimus in phicis libris phicorum ce. ⁊ mun. Hoc aūt facile manifestat̄ ei qui tētat reddere causas operationum ⁊ passionū aīe quare vna sit visiua ⁊ altera auditiua: ⁊ tertia imaginatiua: ⁊ quarta intellectiua. cause ille armonie nō ɔueniunt: q2 nō possumus dicere q2 ex abundãtia flegmatis sup̄ cholerã oculi cōpositio hēat visum: ⁊ q2 abundantia cholere sup̄ sanguinē in aure sit audiens: ⁊ sic de alijs diuersis armonijs mixtoꝝ ⁊ cōpositoꝝ. Non enī differt imaginatio a reminiscētia in hoc q2 plus habeat ossis q̄ carnis vel ecōuerso.

Tex. c. co. 57.

¶ Amplius aūt nos sciemus armoniã non esse animã: si diuidimus armoniã in duo cōsiderãtes primo maxime ea que sunt ꝓpria armonie. ⁊ hoc est vt videam⁹ ꝓpria magnitudinū que hñt motū ⁊ positionē siue situm: ⁊ ɔsideremus cōpositionē ipsius armonie que est ex talib⁹: q2 ille tales magnitudines sic cōposite ɔsonãt. iō nō ɔtingit accipere aliqđ mixtoꝝ vel cōpositoꝝ primū: q2 in tali cōpositione nō est ignis iuxta ignē primus: ita q2 nō sit aliqđ mediū: q2 plurimū cuiuslibet elemēti cū plurimo alteri⁹ est. ⁊ iō vbicunq2 ignis est iuxta aquã ⁊ cetera elemēta. ⁊ ecōuerso q̄dlibet cū quolibet: ⁊ hec est vna itētio armonie: ⁊ est propria. Ab alia aūt parte dicit̄ armonia ꝓportio q̄ est in reb⁹ miscibilibus ⁊ cōponibilib⁹ anteq̄ misceant̄: opz enim q2 ꝓportionata sit quelibet cuilibet: q2 aliter neq2 misceri: neq2 cōponi possent ad aliqđ vnū ɔstituēdū: ⁊ hec armonia est in vnoquoq2 miscibiliū ⁊ cōponibiliū respectu alteri⁹: ⁊ nō est omnium simul mixtoꝝ ⁊ cōpositoꝝ: ⁊ iō nō ita ꝓprie dicit̄ armonia sic priori modo dicta. sed neutro istoꝝ modoꝝ rōnabile est aīam dicere armoniã esse. Mixtura enī ⁊ cōpositio corporis multū facile inuestigat̄ q̄lis sit in quolibet mēbro simili vel dissimili. Multe enī diuerse sunt diuersaꝝ partiū corporis cōpōnes: ⁊ insunt: q2 in osse scimus plus eē terrestreitatis: i carne aūt plus eē sanguinis: ⁊ sic de alijs. Queratur ḡ cuius mēbri commixtio vel cōpositio est intellect⁹ ⁊ cuiusmodi alia cōmixtio vel cōpositio sit sensitiua potētia: ⁊ cui⁹ sit appetitiua: ⁊ non erit assignare.

Tex. c. co. 58.

¶ Sil̄r aūt ex ista opione sequit̄ q2 icōueniēs est aīam dicere eē rōnē ⁊ ꝓportionē cōtēperamēti vel mixture. Nō enim vna ⁊ eadē ratio est armonie ɔtēperamenti sm̄ quã est os ⁊ sm̄ quã est caro. Cum ergo multe ⁊ diuerse sint hmōi ɔtēperamēti rōnes in vno corpore aīato: multoclēs sequit̄ multas iesse aīas in corpore eodē: ponit̄ n̄ q̄dē aīa eē ratio ⁊ armonia ɔtēperamēti: corpus aūt organicū in partib⁹ dissimilib⁹: multas hz tales armōias. Hec igit̄ cōiter dicta sint ɔ̄ eos qui armoniã dicebãt esse aīam.

Tex. c. co. 59.

¶ Sed spāliter ab Empedocle opione inestigabit aliqs que armonia spāliter aīa sit. Dicit enim Empedocles q̄dlibet corpoꝝ mixtorū rōnē ⁊ armoniã esse quãdã sm̄ formã. Queramus igit̄ ab eo vtrū aīa sit illa ꝓportio siue ratio ɔtēperamēti q̄ est in singulis mēbris corporis: vel sit aīa in mixtis corpib⁹ ⁊ mēbris ex tali mixtura cū sit alteꝝ sit aliqđ a mixtura ⁊ ꝓportio. Si enī sit mixtura singuloꝝ mēbroꝝ: tūc ineuitabilē sequit̄ multas eē aīas in vno ⁊ eodē corpe. Si aūt sit alteꝝ aliqđ cãtū a mixtura ad min⁹ ab Empe. dīa debuit assignari. Amp. aūt si dicat Empe. aīam nō eē mixturã ipsam: sed causari ab ea in mēbris: tūc querem⁹ ab eo vtrū ɔcors mixtura cuiuslibet mēbri est cã aīe aut simpl̄r aliq̄ que est sm̄ quãdã rōnē ⁊ proportionē: ⁊ si ɔcedat̄ q2 cōcors mixtura q̄libet est cã aīe: tunc adhuc sequit̄ in vno corpore eē multas aīas. Si aūt aliqua spālis ē cã: tūc debuit illa assignari ab Empedocle.

Agēs prius ē paciēte. vide p̄ hoc. 3. de an. tex. co. 19.

Amplius aūt si aīa dicat̄ esse alterū a mixtura mēbroꝝ: tūc queramus de ipsa aīa vtꝝ ipsa sit ratio quedã ⁊ ꝓportio mixtionis cuiusdã causata a mixtura mēbroꝝ: aut ē aliqđ alteꝝ extra rationē armonie. ⁊ si q̄dē dicat q2 est mixtura ⁊ ratio ɔtemperamēti causata ab armonia corporali mēbroꝝ tunc est ɔ̄ns cōpositionē corporis sm̄ nãm ⁊ sm̄ esse: ⁊ hoc nō ɔuenit: q2 aīa est agens ⁊ mouēs ⁊ ɔtinens. Corp⁹ aūt est patiens ⁊ motū ⁊ rectū. Agēs aūt ⁊ mouēs ⁊ regens in oīb⁹ est ante patiens ⁊ motū ⁊ rectū. Si aūt dicat q2 est alteꝝ extra rōnē mēbrorū armonie existēs: tunc sibiipsi ɔ̄dicet: ⁊ p̄ter hoc debuisset assignare quale qđ est illud.

Tex. c. co. 60.

¶ Hec igit̄ opinio tales quales dicte sunt hz ɔ̄tra se oppositiones: pauce aūt ⁊ pauce sunt rationes que induxerūt Empe. q2 credidit aīam esse armoniam: quaꝝ vna est q2 videbat̄ Empe. mirū q2 si aīa nō est armonia carnis ⁊ ossis ⁊ hmōi quare p̄ subtractionē carnis ⁊ ossis aīa deficit in aīali. Adhuc aūt si dicat̄ aīa nō esse in qualibet parte. ita q2 quelibet partiū habeat aīam eo q2 aīa nō est ratio ⁊ ꝓportio cōpositionis vel mixture: que est igitur cã q2 ista mēbra corrumpunt̄ q̄n deficit aīa: ⁊ expirat. he aūt rationes indigne sunt vt soluantur. q̄n aīa ideo deficit subtracta carne: aut aliq̄ tali p̄te: q2 ɔ̄struit̄ organū ei⁹ ⁊ ꝓpa mãi q̄ est: ⁊ iō fort̄ q̄ ē i aīa saluari haud pī p̄ter itellualē aīaz q̄ hz aliqđ p̄ter corp⁹ saluās ipsaz sicut īfra patebit. Corrūpit̄ aūt ⁊ soluit̄ armonia corporis egrediente aīa: iō q2 aīa ɔtinet corpus ⁊ mixturã ei⁹: ⁊ ideo cōtinēte ablato necesse est solui armoniam cōmixtionis ⁊ cōpositionis.

Tex. c. co. 61.

¶ Qđ quidem igitur non est possibile animaz esse armoniam: ⁊ q2 non potest circulariter moueri est manifestum ex his que inducta sunt.

Scdm accidens aūt sicut dictū est superius cōtingit animā moueri ⁊ mouere quodāmodo seipsaꝫ. Mouet̄ enīꝫ corpus in quo est aīa ⁊ hoc corpus mouet̄ ab aīa: ⁊ ita mouēdo corpus mouet aīa quodāmō seipsaꝫ: qꝛ mouētib⁹ nobis necesse est moueri ea q̄ in nobis sunt: hoc aūt qdā dicūt dubitatiōeꝫ habere de itellectu. sed de hoc inferius disputabimus.

¶ Cap 9ᵐ. De solutione obiectionis qua videt̄ ex alterantibus ꝓbari, ꝙ aīa mouet̄ per se ⁊ p̄hice: ⁊ in illo est bona demonstratio de intellectualis anime imortalitate.

Tx.co.62.

Rationabili⁹ aūt aliqs accipiet dubitationeꝫ an mouet̄ cōsiderās ea que nunc inducunt̄: ex illis enīꝫ aīa sm̄ seipsaꝫ moueri forte videbit̄ alicui motu p̄hico q est alteratio ⁊ q ēt est in aliqb⁹ cū motu locali. dicim⁹ enim aīam tristari gaudere ꝯfidere sperare ⁊ timere. ampli⁹ aūt irasci ⁊ sentire. Hec aūt oīa mot⁹ dicere videnť ⁊ cū hec insunt aīe ⁊ sꝫ ipsa forte videbat̄ alicui moueri aīam. Sūt enī oīa ista passiones siue passibiles q̄litates illate ⁊ sm̄ istas ultim⁹ alterari p̄hice in 7ᵒ p̄hicoꝝ.

Tx.co.63.

¶ Sed absqꝫ dubio nō necio sequtur ex his ꝙ alteret̄ aīa sm̄ se: qꝛ hec nō sūt in aīa: sed poti⁹ ab aīa in corpore vel in corporis aliq̄ pte q̄ mouet̄ istis passionibus que inducte sunt. Sic enīꝫ iter alia ꝯ̄maīe gaudere dolere aut itelligere possibili itellectu q venit de ignorātia in sciam sunt mot⁹ p̄hici tūc magis ꝯtingit moueri vnūqdqꝫ mēbꝛꝫ q̄ aīam sm̄ se. Sed moueri sic ab aīa e ſt sicut irasci aut timere ex eo ꝙ ex aliq̄ cā aīa cor sic vel aliter moueat. Qn̄ enīꝫ irascit̄ primo mouet aīa cor sm̄ systolēꝫ pp ꝯturbationē. ⁊ scdo sm̄ diastolē pp nocumētū repellēdū. Qn̄ aūt timet tunc mouet sꝫ systolē ꝯtinue. Intelligere aūt sm̄ itellectū potēm forsi cā aut est hmōi ꝙ nō sine motu cuiusdā ptis corporis explet̄: aut forsitan est alteꝝ qdā: qm̄ sm̄ ꝙ cōicat ei cōicat corpori nō fit sine motu cuiusdā partis corporis. Scdm aūt ꝙ est in se ditus nō cōicans fit sine motu corporis sicut in pte supra ui ximus. ⁊ adhuc in parte iferius in sequētib⁹ tertij libri hui⁹ scie dicem⁹. Eoꝝ aūt que fiunt cū motu corporis q̄dā qdeꝫ fiunt in eo qū sm̄ locū mouet̄: qꝛ systoles ⁊ diastoles fiunt in eo ꝙ cor in loco mouet̄ ꝯstringēdo se ⁊ aperiēdo. Quedā aūt fiunt sm̄ alteratione sicut mot⁹ q est in ipsis passionib⁹ calefacto sanguine vel ifrigidato.

Tx.co.64.

¶ Dicere aūt ꝙ ipsa aīa sm̄ se ipsaꝫ moueat̄ irascēdo sic est ac si qs dicat aīaꝫ sm̄ se moueri texēdo vel edificādo. Cū enī aliqs texit vel edificat est ab aīa mot⁹: ⁊ id qd subiicit̄ motui: ⁊ id qd mouet̄ est man⁹ vel pes vel aliqd alioꝝ mēbroꝝ exterioꝝ: ⁊ simil̄r qn̄ irascit̄ vel timet vel gaudet est ab aīa mot⁹. Et qd subiicit̄ motui est cor vel alterū mēbꝛꝫ iteri⁹ qd mouet̄. Et iō nō facit plus aīa q̄ illud qꝛ ista nō differūt nisi in hoc ꝙ in istis mouet̄ mēbꝛū itrinsecū occultū. ⁊ iō vulgus credit ꝙ in istis moueatur aīa. In illis aūt videt̄ moueri mēbꝛa exteriora ⁊ iō dicunt in talib⁹ moueri corp⁹ vel cōiunctū ex corpore ⁊ aīa. Meli⁹ aūt dicit̄ sine dubio aīam misereri aut addiscere aut itelligere sed hoiem totū p aīaꝫ qꝛ mot⁹ ⁊ actiōes ꝓprie ꝯiunctoꝝ sūt sm̄ potētias ⁊ p potētias nāles que isunt aliqū aīe: aliqū corpori. Qn̄ aūt dico hoiem moueri in aīa vel p aīaꝫ nō significat rei motū eē in aīa vel p aīam tanq̄ mot⁹ in aīa exīs ac tanq̄ in subiecto qū mouet̄ sed fiunt mot⁹ illi dupl̄r. Aliqū enī ꝑtingūt ab exteriorib⁹ vsqꝫ ad ipsam: aliqū aūt sūt ab ipsa vt sensus q est mot⁹ sensibiliū specieꝝ ꝑtingēs ab exteriorib⁹ vsqꝫ ad aīam. Reminiscētia aūt ⁊ memoria icipiūt ab aīa ⁊ veniūt vsqꝫ ad mot⁹ sensibiliū spērū q̄ sūt in organis sensuū ⁊ vsqꝫ ad q̄es sensuū: eo ꝙ sensus nō semp mouēt sm̄ actū.

Tx.co.65.

¶ Sed itellect⁹ possibilis quo est oīa itelligibilia fieri ē suba qdā separata ⁊ videt̄ nō corrūpi aliquo modo corporis corruptiōe. Qd̄ sic demōstratiōe ꝓbat̄: accipiat̄ enīꝫ a ꝓbabilis itellectū eē potētiā itellectualē forma determinatā ad ens in nā qd est ante corporeitatē. Oīs enīꝫ potētia qua est aliquid fieri si debeat eē aliqd in nā necesse est ꝙ sit p formā dantē eē illi rei nāli distincta ⁊ determinata: ⁊ hui⁹ ꝓpōnis veritas ē in oīb⁹ absqꝫ ꝯdictiōe ⁊ in sīlia. Intellect⁹ aūt possibilis est potētia qua e ſt oīa fieri sm̄ itellectū sicut in tertio hui⁹ scie libro ꝓbabit̄. Cū ergo sit in nā ista potētia ipsa forma que est itellectualis determinata ⁊ distincta q̄ est suba qdā separata: qꝛ oē separatū in gn̄e sube hn̄s potētiā ⁊ actuꝫ in seipso est suba habet̄ aūt p ꝓbabita ꝙ ipsa est icorporea ante quātitatē corporis ⁊ ꝯtrarietatē sm̄ nām existens: iꝫ nō p̄cedat ipsum corpus. Inde arguit̄ sic: nihil eoꝝ que sm̄ nām sunt precedentia q̄dā alia corrūpunt̄ corruptiōe eoꝝ que sequunt̄ ipm. Intellectus aūt siue aīa itellectualis sic se hꝫ ad corp⁹ p̄hicū: g̃ impossibile est eā corrūpi corporis p̄hici corruptiōe. Attēdendū aūt est ꝙ Plato pp istam demōstrationē dixit aīaꝫ ante corpora sm̄ tēpus fuisse ⁊ secut⁹ est eū in hoc Gregorius Nicenus: hoc aūt minus est ꝯcedēdū sed iferi⁹ hoc iprobabit̄. Est aūt psuasio q̄ post demōstrationē iducit̄: qꝛ si itellectus posiis corrūperet̄ corporis corruptiōe: oꝑꝫ ēt ꝙ alteraret̄ corporis alteratiōe sicut videm⁹ alterari visum ⁊ auditū: ⁊ oēs virtutes quaꝝ est cōicatio cū corpore. iꝫ hoc p accidēs cōueniat ipsis virtutib⁹ p se aūt cōuenit organis ipsaꝝ. Si auteꝫ sic alteraret̄ itellectus: hoc eēt maxime a debilitate que est a destructiōe corruptionis sm̄ nāꝫ ⁊ hec est debilitas senij. In illa aūt debilitant̄ virtutes aīe sed debilitas illa nō p se accidit ꝟtutib⁹ que operant̄ in organis: sed organis ipsis sic diximus qm̄ si senex accipiat p medicinā vel aliā cōpōnē oculū hmōi q est clarus ⁊ pur⁹ ipse videbit sicut iuuenis g̃ hec debilitas que nō redūdat ad virtutē aīe nisi p organum nullo modo attingit virtutē icorporeā cuius nullū ē organū oīno: talis aūt virt⁹ est itellectus possibilis sicut supra ꝓbatuꝫ est. Seniū enim nō est in sustinēdo aliqd aīam sed in sustinēdo aliqd corpus in quo est aīa sicut ⁊ ebrietas ⁊ q̄dā alie ifirmitates que oppilāt rōnē nō faciunt hoc nisi p alteratiōes que alterāt corpus sicut spūꝫ aīalē ⁊ cerebrū ⁊ hmōi partes alias a qbus accipit itellectus spēs itelligibiles. Et hec est simpl̄r cā ꝙ mor quidā delirant ex inordinatiōe ⁊ dissolutiōe corporis in quo est phantasia a qua accipit itellectus: qm̄ sicut diximus superi⁹ tametsi intellectus nō cōmunicet cū corpore: cōicat tn̄ cū eo qd cōicat corpori: ⁊ qꝛ sic intellect⁹ est separatus: ideo dixerūt qdā ꝙ ipse nō mouet̄ p accidens motu corporis. Qd nos veꝝ nō esse diiudicamus qm̄ vnā subam dicimus eē aīam itellectualē ex qua fluunt q̄dā potētie q̄ sunt virtutes in corpore ⁊ cōicātes corpori: quedā aūt nō sunt virtutes in corpore que sunt separate: ꝓpter qd est in corpore aīa intellectualis sicut determinata ⁊ distincta in ipso nō qdem sicut locatuꝫ in loco: sed sicut forma est in sua nā: ⁊ motor in suo moto qū mouet̄ cui⁹ nihil est extra id qū mouet̄: ⁊ ideo mouet̄ motu corporis.

Tx.co.6.

¶ Istius tn̄ itellectus possibilis intelligere cōsumit̄ in senio ⁊ in morte debilitat̄: sicut diximus de deliratione senū: alio quodā qd nō est suū organuꝫ corrupto vel debilitato: ⁊ hoc est organū phantasie ⁊ imaginatiōis a qb⁹ cōmunicāt itellect⁹ possibilis sm̄ actū itelligēdo. Ipm aūt itellectiuū sm̄ se ipassibile est sicut ꝓbatū est prius. Intelligere aūt sm̄ actū ⁊ amare qd est passio cōcupiscibilis cui⁹ ꝯtrariuꝫ est odire nō sunt passiōes aut opa itellect⁹ sm̄ se simpl̄r ⁊ si ei sine itellectu nō sint: tn̄ sunt passiones aliaꝝ virium aīe que hn̄t itellect⁹ ordinē ⁊ sunt in ipsis sm̄ ꝙ participāt aliqualiter itellectu: ⁊ iō sunt hmōi vel illius sensibilis virtutis hn̄tis itellectū sm̄ resultationē sm̄ ꝙ hn̄t ipm: qꝛ aliter amare ⁊ odire ⁊ cōsidere ⁊ alia que supra iducta sunt nō eēnt ordinabilia ad honestū ⁊ turpe in morib⁹: ꝓpter qd dicit Aristo. in fine primi Ethicoꝝ: ꝙ rōnale est duplex: qd s.p essentiā est rōnale ⁊ qd participat aliqualiter rōne: vt obediens ⁊ suasibile a rōne existens: ⁊ ideo corruptis his virib⁹ ꝓpter corruptioneꝫ organi sui neqꝫ reminiscit̄ aliquis neqꝫ amat. Iste enim passiones ⁊ operatiōes nō erant itellectus sm̄ se: sed erant coniuncti aīe cū corpore que sunt vires cōicantes corpori vt predictum est. Intellectus aūt sm̄ se forsitā est diuinum aliqd ⁊ impassibile qd separat̄ a corpore: ⁊ sic habebit alterius modi intelligere ⁊ alias delectationes qb⁹ nihil est ꝯtrariū: sed de hoc hic loqui nō possumus: altioris enim eget inquisitionis quā deo volente prima in pħia pficiem⁹. Redeūtes aūt ad id vnde ratio nostra est dicim⁹ ex omnib⁹ iducti⁹ manifestū esse ꝙ aīa nullo modo motus per se mouetur ⁊ p̄hice. Si autē aīa penitus nō mouetur tunc manifestum est quoniā neqꝫ a seipsa moueri potest.

¶ Cap 10ᵐ. De improbatione opinionis que dicit animam esse numerum seipsum mouentem.

Tex.co.6.

Multum aūt his opinionib⁹ que dicte sūt irrōnabili⁹ est siue videt̄ dicere ꝙ aīa est numer⁹ mouens seipm. Ad hāc enim positionē sequuntur impossibilia cōia ex parte ista ꝯtingētia qua dicit aīam mouere seipsaꝫ: ⁊ ex alia pte sequunt̄

ad eam

sed eam impossibilia ꝓpria ⁊ specialia que ↄtingūt ex hoc ꝙ dicūt eā eē nūez: ⁊ nō opꝫ nos reitetare īpossibilia cōia que sequunt̄ ex hoc ꝙ dicunt aīaꝫ mouere seipsam qa plurima dicta sunt in ꝑmissis. Qualr aūt aīa nō sit numerus mouēs seipm nūc ostendimus. Q̄ō aūt cōgruat intelligere vnitatē moueri pmo queramus. Nihil eni mouet̄ nisi qđ hꝫ sitū sicut ꝓbauimus in ꝓhicis. Si igit̄ vnitas mouetur habebit vnitas sitū: ⁊ sic erit vnitas aliqd in ↄtinuo ⁊ nō aliqd in discreto. Adhuc aūt cū omne qđ mouet̄ necesse sit ab aliq̄ moueri qđ differt ab eo aut essentialr tm̄: aut essentialr ⁊ localiter sicut ꝓbauimus in .7. ꝓhicoꝝ queramus ab istis quō intelligi pōt ꝙ vnitas moueat̄ ab aliq̄ differēte ab ipsa ꝑ substātiā ⁊ locū. aut per subaꝫ solū: ⁊ tm̄ ipsa vnitas manet idiuisibilis ⁊ idifferēs existēs per subaꝫ ⁊ locū hoc eni nō est itelligere. Quia si ponat̄ seipsaꝫ mouēs: tūc erit motiua sui ipsi⁹: ⁊ mobilis a seipsa ⁊ mota: ⁊ tūc opꝫ per p̄dicta ꝙ differat a seipsa subalr sic per subaꝫ diuisibilis est vnitas ⁊ hoc ↄ diffinitionē ⁊ itellectū vnitatis. ¶ Ampli⁹ aūt apd mathematicos cōe dictū est ꝙ motus pūcti facit lineā: ⁊ mot⁹ linee facit plana supficieꝫ. Cōstat aūt in his que nos in ꝓhicis diximus: ꝙ oē qđ mouet̄ sm locū sitū hꝫ. Cū igit̄ ponant vnitatē moueri opꝫ ꝙ vnitas sitū habeat ḡ erit ideꝫ cū pūcto qa idiuisibile vnū hn̄s sitū est pūctus. Iā aūt habitū est ex ꝓpria doctrina mathematicoꝝ ꝙ fluxus pūcti facit lineā ⁊ nō numerū: ḡ ⁊ vnitas mota que est sitū hn̄s: ⁊ ideꝫ puncto motu suo facit lineā: ⁊ nō numeꝝ. Nō igit̄ debent dicere ꝙ aīa sit numerus mouēs seipsaꝫ sed ꝙ sic linea mouens seipsaꝫ vel supficies. Iā eni ↄcesserūt ꝙ numerus ille quē dicūt esse aīaꝫ est vbi ⁊ sine in loco qđ hꝫ positionē. qa hoc necesse fuit eos cōcedere ꝓp motū quez attribuebāt ei: ⁊ sic necio sequunt̄ que inducta sunt. Ampli⁹ aūt si q̄s auferat a nūero vnitatē vl' numez relinquit̄ alia nūeri spēs: ⁊ hoc est ideo qa nūerus est multitudo nūerata per vnū: ⁊ sic esse nūez est a discretione. Spēs aūt nūeri est a mēsura determināte multitudinē quā precipue determinat vltima nūeri vnitas: ⁊ ideo cū aufert̄ aliqd vel apponit̄ relinqtur qdē cā generis nūeri que ē discretio. sed nō relinqtur eadem spēs: qa spēs dat̄ ab vnitate vltima sm ꝙ finit ⁊ determinat multitudinē. In ↄtinuis autē nō sic est: qa nō ex appōne vel dēptione causant̄ sꝫ potius a ↄtinuitate ⁊ hec ↄtinuitas neqꝫ apponit̄ per aliqd appositū neqꝫ tollit̄ per aliqd demptū ꝓp qđ diuisio linee nō facit aliā speciez sed tm̄ aliaꝫ lineā in numero. Similr aūt in his aīatis que hn̄t corpora multū silia ⁊ nō diuersificata per diuerse figure organa: vel parꝝ hn̄t diuersitatis in organis corporꝝ suoꝝ sicut plāte ⁊ quedā aīalia que sunt sicut lumbrici terre ⁊ serpentes ⁊ anguille qn̄ diuidunt̄ magis sequunt̄ diuisiōes aīaꝝ suaꝝ modū diuisiōis cōtinui q̄ȝ modū diuisionis discreti qa in vtraqꝫ parte diuisa relinqtur aīa eiusdē spēi: ⁊ hoc nō fuit in nūeris: ḡ aīa magis deberet dici pūctus vel linea vel alia spēs continue q̄ititatis q̄ȝ qđ dicit̄ numerus. ¶ Mouet aūt fortassis aliquē qđ dixim⁹ vnitatē motā nō differre a pūcto: vnitatis eni origo a pūcto differt eētialr: ⁊ sic videt̄ vnitas aūq̄ȝ posse fieri punctus sine mota ponat̄ esse vnitas sine nō mota. Si eni non imaginemur mām pmam nudā ab oī forma subali ⁊ accītali ipsa est vnū solū ⁊ idiuisibilis nō hn̄s partē extra partē sic ostēdimus in pmo ꝓhicorū: hꝫ aūt partē ⁊ partē ⁊ partē iuxta partē in potētia solū et nō in actu. Cū aūt imaginamur formā subalez solū ⁊ nō a mā participatā: ipsa etiaꝫ erit vna sola nō hn̄s in se aliquaꝫ multitudineꝫ: ⁊ tū mā sic susceptibilis tam forme accītalis q̄ȝ subalis: constat ꝙ ipsa non est susceptibilis forme accītalis nisi per formā subalez: ⁊ si ipsa est susceptibilis duaꝝ formaꝝ subaliuꝫ nō reciplet eas sm vnā ⁊ idiuisam mām que sit in vtraqꝫ ponamus igit̄ ꝙ suscipiat formaꝫ subalem sm actū hoc necio diuidet mām ab oīb⁹ aliis ⁊ faciet in seipsaꝫ idiuisaꝫ que sub eadē forma ↄtinet̄: ḡ forma sic participata ⁊ terminās māꝫ cā ē vnitatis: ⁊ diuersitas terminatiōis que est a forma diuersimode participata cā est multitudīs ⁊ sic vnitatis origo ⁊ nūeri est a forma. Suscipiat ēt mā pma primū accīs qđ quātitas est illi⁹ aūt nō erit susceptiua ex parte forme qa forme nō est hēe partē sitūalr iuxta partē: ḡ accidit quātitas ex parte materie: ⁊ accidit sm p̄n^{us} suū qđ ē pūctus: punctus igit̄ ex parte materie est: ⁊ sic origo vnitatis ē a forma ⁊ origo pūcti a mā qualr igit̄ ꝑ dici ꝙ vnitas ē pūctus. Sꝫ intelligēdū est ꝙ nos nō dicimus ꝙ vnitas sit punctus vel ꝙ ipsa fiat essentialr: sꝫ ꝙ sub mā ei⁹ ⁊ sub sm vtriusqꝫ efficit̄ vnū per hoc ꝙ vnitas dicit̄ moueri: eo ꝙ nihil mouetur nisi qđ hꝫ sitū: ⁊ lꝫ vnitas sit ex pte forme ⁊ pūct⁹ ex pte māe: tm̄ vnūꝫ idiuisibile erit vtrūqꝫ si vnitas sitū hēe ponat̄: qa pūctus nihil aliud est nisi idiuisibile hn̄s sitū. ¶ Redeuntes igit̄ ad ꝓpositū dicim⁹ adhuc ꝙ taliter dicēs aīaꝫ eē vnitates se mouētes nihil differret ab eo qui dicit aīaꝫ eē corpora parua: ⁊ hui⁹ qdē cā est qa si ponam⁹ speras idiuisibiles q̄s dicit Democrit⁹ eē aīaꝫ ⁊ eē pūcta: ita ꝙ nō remaneat in eis q̄ititas aliq̄ sꝫ quātitas sola in gn̄e adhuc opꝫ ꝙ in eis differat mouēs ab eo qđ mouet̄ eētialr sicut pꝫ per āndicta: ⁊ hoc accidit in magnitudīe mota que est diuisibilis. Nō eni sequtur quātitatē eē mobilē ex hoc ꝙ est magna vl' parua: sꝫ ex hoc ꝙ est quātitas: qa sic ē diuisibilis. Oē aūt motū ostēdimus eē diuisibile in .6. ꝓhicoꝝ. Si igit̄ vnitas vel pūctus ponat̄ moueri opꝫ ꝙ vtrūqꝫ sic quātū: ⁊ sic vnitas vel pūct⁹ dicent̄ eē corpora parua sicut dixit Democrit⁹. Est ēt adhuc necessariū aliud eē mouēs a moto essentialr. Si igit̄ vnitates sūt mote opꝫ ꝙ aliqd per essentiā distictū ab eis sit motiuū vnitatū. Si ḡ aīa diffiniat̄ eētialr p eē motiuū aīalis aīa per eēntiaꝫ alia erit ab vnitatib⁹ ḡ nō erit mota. sꝫ mouēs tm̄ nō ḡ erit nūerus seipꝫ mouēs. ¶ Adhuc aūt si aīa dicat̄ vnitates vel nūerus opꝫ ꝙ vnitas sit quedā mālis ⁊ q̄dā nō ⁊ nō simplr vnitas formalis: opꝫ eniꝫ ꝙ vnitates que sūt aīa hēant aliquā viā ad alias vnitates que sūt alie res: formalis aūt vnitas nō differt ab alia formali vnitate neqꝫ nūeros a nūero: decē eni canes ⁊ decē equi nō differūt p denariū sꝫ potius p māꝫ: qa isti sūt canes ⁊ isti sūt eq. Cū igit̄ vnitates ↄstituētes aīaꝫ differāt ab aliis vnitatib⁹ ↄstituētibus alias res opꝫ ꝙ nō sint formales vnitates: pūcti aūt solitarii hoc ē sm se accepti que vtiqꝫ erit dīa ab vnitate nisi potētia sola sicut supi⁹ dixim⁹. Cū igit̄ aīa nō sit vnitates formales sꝫ vnitates māles ⁊ vnitates tales nō differāt a punctis. aīa erit vnitates que sūt pūcta. Siqdē igit̄ dicat̄ ꝙ altere vnitates sūt in corpore ⁊ alia pūcta que ↄstituūt corpora q̄ȝ ille vnitates ⁊ pūcta que ↄstituūt aīam: opꝫ tm̄ ꝙ sint in eodē loco iste ⁊ ille. Queilbet eni taliū vnitatū obtinebit locū pūcti per hoc ꝙ ponunt̄ mote vnitates aīe. Erit eni tunc necessario sitū sicut ⁊ corporis vnitates: vtraqꝫ ḡ erūt idiuisibilia hn̄tia sitū: ⁊ sic sequtur esse ipsa in loco pūcti vni⁹. Quid eni ꝓhibet in eodē loco eē duas vnitates hn̄tes sitū si enim vna supponat̄ alteri nō faciet aliaꝫ quātitateꝫ cuꝫ ipsa ⁊ sic est si etiam ifinite sibi supponant̄: ḡ vnitates aīe ⁊ corporis diuisaꝫ non hn̄t qa quoꝝ locus est idiuisibilis ⁊ ipsa ⁊ que sūt in vno loco ⁊ sunt idiuisibilia posita eiusdeꝫ rōnis sunt posita: ⁊ hoc ↄuenit vt diximus ta pūctis ↄstituentib⁹ aīaꝫ q̄ȝ ēt pūctis constituentibus corpus ¶ Si autē hoc cōcedat̄ ꝙ .s. pūcta que sunt in corpore ↄstituentia corpus sunt numerus aīe qui cōstituit aīas. Numerus eni qui est aīa ex pūctis est que sunt in corpore sicut iam diximus. Nunc queramus ab istis quare nō oīa corpora hn̄t aīas cū oīa corpora habeant hmōi corpora se cōstituentia sicut illi dicunt: pūcta eni vt illi dixerūt sunt in oīb⁹ corporibus qa ponūt qđlibet corpus cōstitui ex pūctis ifinitis. Ampli⁹ aūt ex hoc sequit̄ ꝙ nullā aīa nūq̄ȝ morit̄ ex separatiōe aīe a corpore sed tm̄ ex resolōne continui in pūcta: igit̄ aīe aīatoꝝ nūq̄ȝ a corporib⁹ absoluunt̄: qa iā ꝓbauimus in .6. ꝓhicoꝝ: ⁊ in libello de lineis idiuisibilibus ꝙ linee ⁊ alia ↄtinua nō resoluunt̄ in pūcta: ⁊ si in infinitū diuidant̄ remanentib⁹ aūt punctis in ↄtinuo aīe remanent in ipsis: qa pūcta sunt aīe sicut coguntur dicere ex sua positiōe. Si aūt ꝓp hoc diceret̄ ꝙ est vnitates māles: que formaleꝫ cōstituūt nūez quo nūerat̄ qcqd est. tūc sequtur ꝙ numerus habeat aīaꝫ ⁊ sit aīal qđ est absurdū. ¶ Accidit etiaꝫ huic positiōi sic diximus ipossibile seu icōueniens cōe qđ accidit dicentib⁹ ꝙ aīa est corp⁹ idiuisibile: ⁊ ab alia parte accidit icōueniens ꝓpriū qđ accidit Democrito iquātū q̄lis dicta est ponit cām qua moueri est ab aīa. Si eni aīa supponatur esse corpus ↄstitutū ex pūctis sicut dictū est: ↄtigit incōueniens qđ ↄtingit illis qui dicūt eā esse corp⁹ subtile: ⁊ hoc est ꝙ duo corpora sint in eodē loco. Cū eni aīa sensibilis sit i toto eo ꝙ sentit ⁊ est partea in partib⁹ ⁊ tota in toto vbiqꝫ penetrabit corp⁹ aīatū sensibile ⁊ erit queilbet ps in loco ptis corporis ⁊ ipsa tota erit i eodē loco cū corpore qđ aīat: ⁊ sic duo

Tex.c. cõ. 68

Vide pro hoc Aueroys ꝑ cap de subª orbis.

Tex.c cõ. 69

Tex.c cõ. 70

Tex.c cõ. 71

Tex.c cõ. 72

corpora erunt in eodē loco. Hoc aūt idez icōueniēs accidit dicentib' eā esse nūez motū vel vnitates motas. Nūerū enī motū necesse est hēre sitū ⁊ eē idez pūcto: sequit igit̄ φ pūct' qui est aīe ps quedā sit in eodē loco cū puncto q est corporis ps q̄dā: ⁊ sic i vno pūcto loci opꝫ eē multa ⁊ multoꝝ poncta. Sic aūt se hꝫ loc' ptis ad ptē sic se hꝫ loc' toti' ad totū: ⁊ iō si cut duo pūcta quoꝝ vnū ē aīe ⁊ alteꝝ corpis sunt in eodē lo/co: ita tota aīa ex situalib' pūctis ɔstituta i eodē loco erit cū toto corpore ex situalib' pūctis ɔstituto: ergo duo corpora erūt in eodē loco. Aut opꝫ ɔcedē φ nō sit aīa in corpe aliq̄ nisi pū cta que ɔstituūt ips̄ corp': sꝫ ex hoc sequit̄ φ oē corp' sit aīa/tū ⁊ hēat aīaꝫ: qa oē corp' ɔstituit̄ ex pūctis nisi qd̄ nūerus differēs eē ponat̄ ⁊ ali' q sit aīa ab eo nūero q est pūctoꝝ cor pus ɔstituentiū. Sꝫ tūc sequit̄ sic iā dixim' duo corpora eē in eodē loco. hoc igit̄ est icōueniens oē qd̄ accidit sic dicentib' aīaꝫ esse corp' subtile ⁊ aīaꝫ esse nūez q mouet̄. ¶ Proprium aūt icōueniens qd̄ accidit Democrito: accidit etiaꝫ istis sic dixim' accidit ei istis nō eē aliquā cām mot' corporis aīati nisi nūez motū: ⁊ hec est silis cā sic posuit Democrit'. Quid enī est dīe quātū ad cāꝫ mot' corpoꝝ aīatoꝝ dicē speras par uas motu suo mouere aīal ⁊ dicē magnificatas p sitū vnita tes: aut dīr vnitates motu suo moue corpora aīata: vtrobi/que enī nece est moueri aīal i eo φ illa mouent̄: ⁊ sic nō erit vo lūtari' mot' aīalū neqꝫ hn̄t i facultate sua gesrere sꝫ mone ri tm̄ sic etiā supra dixim'. ¶ Ista sūt igit̄ ipoſſia ⁊ multa alia silia his que accidūt illis q in vnū cōplectunt̄ nūez. Nō enī solū diffōnez aīe ipoſe est hmōi esse sꝫ etiā accn̄tia ppria que sūt aīe passiōes ⁊ ɔpetates nāles ipoſe est attribuere nūero: hoc aūt facile manifestū est ei q acguta mente tētauerit assi gnare causas ppriaꝝ passionū ⁊ opationūꝫ ei' vt assignet in eis cās cognitionū ⁊ sensuū ⁊ letitiaꝝ ⁊ tristitiaꝝ ⁊ alioꝝ que sūt his silia. Si enī nūerus ɔstituit aīam: tūc diuersitas numeroꝝ constituet vires aīe diuersas ⁊ opera ⁊ passiōes. Sicut autez sepe diximus deridendo dixim' etiā sicut licētia di uinādi concedet̄ de tali vnitatū ⁊ nūeroꝝ diuersitate nō erit ei facile in tali diuersitate numeros fingere.

¶ Cap. xi.ᵐ De iprobatiōe opionis eoꝝ q diffinierūt aīaꝫ p cognoscitiuā dicētiū sile sili cognosci: ⁊ iō aīaꝫ eē p̄n.ᵐ oīuꝫ.

Tribus aūt traditis sm̄ que cōiter diffiniūt aīaꝫ antiq. Alij enī maxie ɔtulerūt in diffōne aīe φ est mouens seipsaꝫ: alij aūt corp' subtilissimuꝫ aut icorporalissimū inter alia. Qui aūt diffinie rūt p mouens seipꝫ tā isti q̄ illi fuerūt. Sꝫ cor/pus subtile ⁊ icorporale ponentes aīaꝫ pp tria diuersificati sūt: q dā enī nō dixerūt eā eē corp' sꝫ tn̄ eā eē cor pus sequebat̄ ex dictis eoꝝ: sic fuerūt illi q dixerūt eā esse nu meꝝ vel vnitates motas: q a vnitates mote necio hn̄t sitū: ⁊ iō ipsas sequit̄ eē corpora vel aliqd̄ corporis. Scd̄i aūt fue rūt dicētes eā esse speras idiuisibiles. Tertij aūt fuerūt dicē tes eā esse armoniā corporis: ⁊ hi tn̄ nō directe dicūt eā esse corp': sꝫ corporeā formā. Hec aūt oīa q̄s habeant ɔ̄ se obie/ctiōes dubitationū: ⁊ q̄s habeant subcontrarietates iā fere pterimmus sine executi sum': subcōtrarietates aūt voco q̄s absqꝫ dubio rōnes iducentes p se habuerunt verasꝫ: positio eoꝝ erronea fuerit: ⁊ iō etiā pterēdo ⁊ abijciēdo tetigi/mus que dicta sūt ab eis fere nisi forte colligam' ea qb' diffi niunt aīaꝫ nō oīa ponētes que ipsi dixerūt. Scim' enī aīam eē motiuā: sꝫ nō est motiua ita φ sit mota: ⁊ scim' φ est icor/porea: nō tn̄ ita est incorporea φ sit corp' subtile: sꝫ poti' nō ē corp' neqꝫ forma corporalis est ēt cognitiua sꝫ non ex illa cā φ ipsa sit cōposita ex principijs entiū. Relinquit aūt vt nō cōsideremus q̄ō aīa dī eē ex elēntis. Quidā aūt antiquoꝝ dixerūt φ aīa iō dicit̄ esse ex elēntis oīuꝫ q̄tenus sentiat oīa ⁊ cognoscat vnūquodqꝫ entiū p hoc φ est silis illi sic diximos superi'. ¶ Necīꝫ aūt est φ ad hāc positionē multa sequan tur ipoſſia ponūt enī isti φ aīa cognoscit sile sili tanq̄ ponen tes in aīa res siles exteriorib' reb' q̄s cognoscit. Scim' aūt φ nō sola sūt i reꝝ sūqꝫ que vocamus elēnta vel pncipia reꝝ: sꝫ sunt multa altera ab his. Magis aūt fortasse sūt īfinita ad min' in potētia ⁊ successiōe que fiūt ex elēntia quoꝝ vnūq̄dqꝫ aīa cognoscit ⁊ pptiā cognitionē hūs de eoꝝ q̄libet. ¶ Et si igit̄ aīa cognoscat ⁊ sentiat elēnta ex qb' est vnūquodqꝫ eoꝝ que fiūt ex eis. Q̄ō tn̄ cognoscet ⁊ sentiet pp hoc cōpositūꝫ ex illis: vt q̄s de' Juppiter vel Sol: aut qd̄ est hō aut qd̄ ca/ro aut qd̄ os. Silr̄ aūt q̄dlibet alioꝝ cōpositoꝝ. Nō enī suffi cit cognoscere ex qb' est cōpositūꝫ vt cognoscat̄ cōpositū sꝫ opꝫ scire ⁊ ex q̄bus ⁊ q̄libus est hoc est in qua pportiōe com ponant̄: ⁊ que sit rō cōpōnis eoꝝ in hoc ⁊ in illo. Nō enī q̄l/bet mō se hn̄tia elēnta cōponūt hoꝝ cōpositoꝝ vnūqꝫ sꝫ determiata rōne pportiōis: ⁊ determiata cōpōne que diuer sificant̄ sm̄ vnūq̄dqꝫ sic ⁊ Empe. dixit φ os cōponit̄ ex q̄tu or elēntis: ita φ etiam ipsuꝫ humus siue terra coaptata alijs elēntis in amplis poris que vocat diffusiōes ipsi'. Amplos aūt dicit poros siue vasa q a terra grossa est ⁊ non nisi in amplis poris capi pōt ⁊ amplioribus poris indiget qbus coaptet̄ q̄ cetera elēnta: talis autē est sm̄ Emp̄ pportio cōpōnis ei' φ duas ex octo patib' hꝫ terre cui ppria est nigredo: ⁊ q̄tu or ex octo dedit Vulcano siue igni qui ē res sicca calida: vt dixit Empe ⁊ iō vicentib' pprietatibus ignis sup pprieta/tes terre ossa sunt facta sicca ⁊ dura vnaꝫ aūt pprietatem ex octo dedit aque ⁊ vnaꝫ aeri. Si igit̄ vnūq̄dqꝫ alioꝝ silr̄ hꝫ determinatā pportionē ⁊ cōpōnem ex qua opꝫ ipm̄ cognosci si per suū sile cognosci debeat: tūc nihil pfecto est dicere ele/menta esse in aīa nisi rōnes pportionuꝫ qbus cōponunt̄ res: inēē dicant̄: ⁊ nisi etiaꝫ realr̄ in aīa esse ponat̄ ipsa reꝝ cōposi tio: ⁊ hoc opꝫ iō qa dicunt φ aīa cognoscit vnūquodqꝫ qd̄ ē sibi sile sm̄ reꝫ ⁊ nām. Os igit̄ ⁊ hoiem non cognoscet nisi ⁊ hec inesse dicant̄. Qd̄ aūt ipoſe est oīa entia simplicia ⁊ com posita esse in aīa non opꝫ nos hic dicere per rōnez ⁊ syllꝫ cū hoc per se manifestū sit cuilibet. Quis enī vel idiota vel sa/nus dubitabit vnq̄ si est in aīa aut lapis aut hō sm̄ eēntiaꝫ lapidis aut hois. Silr̄ autez est de bono ⁊ non bono: ⁊ de vi so ⁊ nō viso: ⁊ vnoquoqꝫ alioꝝ. ¶ Amplius aūt cū ens dicat̄ multiplr̄. Significat aliud q̄dez subaꝫ siue hoc aliqd sm̄ di uersitatē pdicamentoꝝ. Queramus igit̄ vtrum ex oīb' illis erit aīa aut nō. Qd̄ aūt non sit ex oībus videt̄ ex hoc φ aīa ponit̄ esse ex elēntis ⁊ nō sunt aliq̄ elēnta que sint cōiter oīum predicamentoꝝ. Queramus igit̄ vtruꝫ ex his solis est que/cunqꝫ sunt elēnta subaꝫ: ⁊ si hoc dē tunc queramus q̄ō co/gnoscit q̄ditatez alioꝝ generꝫ ⁊ vniuscuiusqꝫ qd̄ est in gn̄i/bus illis cū dicāt φ nō cognoscet̄ nisi sile sibi silr̄ tunc enī ni hil in se hꝫ qd̄ sit sile his que sunt in alijs gn̄ibus: opꝫ igit̄ φ aut dicant aīaꝫ nō cognoscere res alioꝝ generꝫ: aut φ dicāt φ sunt diuersa pn̄ᵃ ⁊ elēnta vniuscuiusqꝫ gn̄is: ⁊ φ aīa cōstat ⁊ cōponit̄ ex oībus illis: erit igit̄ aīa sm̄ hoc in parte q̄litas ⁊ in pte quātitas ⁊ in parte subaꝫ sic de alijs pdicamentis: ⁊ erit essentialr̄ q̄dlibet pdicamentuꝫ ⁊ nō accn̄talr̄ φ nō est pdicatio accn̄talis quādo quātitas vel q̄litas pdicat̄ de ali quo qd̄ ɔstitutū est ex pncipijs quātitatis vel q̄litatis: sic q̄n dicit̄ de linea φ est quātitas vel de colore φ est q̄litas. Sed ipoſe est aīam quātitatē vel q̄litatez esse: qa ab oībus suppo nit̄ fere φ aīa est subaꝫ ⁊ ipoſe est φ id qd̄ est subaꝫ cōstituat̄ ab elēntis q̄litatis vel quātitatis quin potius quātitas ɔsti/tuit̄ ab elēntis quātitatis ⁊ q̄litas ab elēntis q̄litatis neqꝫ ali quid sit vnuꝫ essentialr̄ ab elēntis subē silr̄ ⁊ ex elēntis alioꝝ p/dicamentoꝝ. Accn̄s enī est in subaꝫ nō sicut quedā ps q̄ddi/tatis eius sed sicut quedā dispō que pōt inesse ⁊ non inesse: hec ergo ⁊ huiusmodi altera inconuenientia sunt que contin gūt his qui dicunt aīam esse ex omnibus entibus.

¶ Cap. xii.ᵐ Vtrū cognoscat̄ sile sili sic dixit Empedocles.

Isti autē duo ɔcesserunt que sunt incōpossibilia: di cunt enī φ ipoſe est sile a sili pati in nā: sꝫ po/tius ɔ̄riuꝫ patit̄ a ɔ̄rio semp: ⁊ cū hoc dicunt φ nō cognoscit aīa nisi sibi sile cū tn̄ ipsi ponāt sē ⁊ rei v̄itas se hꝫ φ sentire est pati aliqd ⁊ etiā moueri: hoc enī sentire est recipe spēꝫ sensibilez: ⁊ passio dicit̄ a patin grece qd̄ est recipere. Si enim sentire q̄dā pati est ⁊ sentire est sile sili: patit̄ ḡ qd̄dā a suo sili nō igit̄ impossibile est pati a suo sili sed a ɔ̄rio semp. Cū autez multas habeat dubitatiōes ⁊ difficultates ita dicere sic est dēm Empe. φ si oīa que cognoscunt̄ per corporea elēta co/gnoscant̄ que sunt pn̄ᵃ oīum: ⁊ ad sile cognoscit̄ oē qd̄ cogno scit vnum qd̄ nonc dēm est testat̄ φ si ɔ̄ria sibijpsis dicūt te/stat̄ enī φ hoc ambigue ⁊ nō sm̄ expssam v̄itatem dēm est. Quecunqꝫ autez membra sunt simpl'a terrea in aīalīuꝫ cor/poribus fere nihil sentiunt sic ossa fere nihil sentiūt q̄si nul luꝫ eoꝝ sentit nisi dentes qui quādā hn̄t medietatem istarū: nerui autē sꝫ sentiāt: tn̄ magni nerui qui sunt ligamenta ossiuꝫ

Marginal notes: Tex. c. cō. 73. — Tex. c. cō. 74 — Tex. c. cō. 75. — Tex. c. cō. 76. — Tex. c. cō. 77 — Tex. c. cō. 78 — Tex. c. cō. 79 — [illegible]

omniũ ad inuicẽ nihil sentiunt qui sunt magis terrestres: pili aũt unguẽs nihil sentiunt: ⁊ sit ungues ⁊ tñ talia quenirẽt sentire si vera diceret Empe. ꝙ terraꝫ sentim⁹ terra. ℭ Amplius cuꝫ omnia prĩ quanto fuerit vniuꝛs ⁊ prius tãto plura debeat sciri per ipꝫ: sequitur ſm Empe. totum dñm si elementa sunt prĩ sciendi: q̃ sequiẽ ꝙ ex vno elemento in aĩa non scit nisi vnum cui ipm est sile. Ad oĩa aũt alia magis est cã ignorãne pp dissimilitudineꝫ q̃ vnumq̃dq; principior ſm Empe. magis erit cã ignorantie q̃ scie q̃ elementa nõ sunt prĩma prĩ ad sciẽdũ. Sequiẽ autẽ adhuc ſm Empe. ꝙ celũ qd ipse dixit esse deũ sit insipientissimũ qa ipse dixit ꝙ celũ nõ cõponiẽ nisi ex quinque hoc est ex igne aere aq̃ terra ⁊ concordia: ⁊ lõ qa ex discordia nõ cõponiẽ ideo silitudinẽ ad discordiaꝫ non hꝫ: ⁊ ignorat discordiã. Mortalia autẽ oĩa cognoscunt ex eo ꝙ ex sex principijs que sunt elementa oĩa cõponunẽ. Ex quinque nãq; supra dictis ⁊ discordia cõposita sunt oĩa mortalia vt asserit Empedo. ℭ Sit aũt querendam est ab Empe. q̃re nõ oĩa hñt aĩam cũ simplicia q̃ cõposita. Si enĩ elementũ est cã cognitionis in alio qd cõpositũ est: tunc multo magis erit cognoscitiuũ in seipso. Cũ igiẽ oĩa corpora ſm Emp. aut sint elementũ aut ex elementis: ⁊ si ex elemento sunt aut sunt ex vno aut ex pluribꝰ aut ex oibꝰ videẽ ꝙ oĩa corpora sint cognoscitiua aut vnius aut quorundam aut omnium corpor: oĩa igiẽ hñe videnẽ animas. ℭ Dubitabit autẽ aliq̃s adhuc ſm Emp. qd est qd vnit ex in vnitate tenet elementa in eo corpore qd dicimus aĩatuꝫ: ipsa enĩ elementa mixta vel simplicia cõparanẽ materie nõ autẽ cõuenit vnire mãe sꝫ potiꝰ forme. Quecunq; q̃ est forma aĩatoruꝫ ista vnit corpora aĩata ⁊ illa forma est nobiliꝰ ⁊ meliꝰ qd desideraẽ a mãꝫ oẽs qui ponũt aĩaꝫ eẽ dicunt ꝙ nihil ẽ nobilius ⁊ antiquius q̃ aĩa. Nobiliꝰ q̃deꝫ ex eo ꝙ ipsa est diuinũ qdda ⁊ optimuꝫ qd desideraẽ a mã. Antiquius at qm ipsa por est dispõne ⁊ imẽtiõe efficientis. ⁊ hec pcipue queniunt itellectuali aĩe que est sub diuina ens añ oẽm corporeitatẽ ⁊ q̃rietatẽ ſm ordinẽ nãe sicut supra phatuꝫ est. Et huiꝰ cã est: qa aĩa hꝫ eẽ ⁊ nobilissimuꝫ ⁊ rõnabilissimuꝫ ſꝫ nãꝫ. Rõnabilissimuꝫ qdẽ eo ꝙ in se ꝯtinet rõnes rex ex qbꝰ cognoscit ea que sunt ⁊ dat rõnẽ ⁊ eẽ corpori. Nobilissimũ autẽ eo ꝙ ipsa est forma vltima ſm ordineꝫ nãe ad quã sunt elementa ⁊ oẽs elementor mixtiões ⁊ cõplexiões ⁊ cõpõnes. ꝓpriuꝫ autẽ ẽ ꝙ incorporeuꝫ: ⁊ nõ est vis in corpore aĩa itellectiua sꝫ separata in ꝓpo eẽ ꝯsistens. Cuꝫ q̃ sit talis aĩa ⁊ ꝓprie sine pcipue intellectualis: ⁊ elementa dicanẽ esse añ ea que sunt ex ipsis: ⁊ illa nõ possint eẽ rõnabilia vel nobilia vel in ꝓpo eẽ ꝯstituta: sꝫ potius ab aĩa sunt accipiẽtia rõnẽ ⁊ nobilitatẽ ⁊ ꝓprij esse: visũ nõ põt esse aĩa ⁊ pcipue intellectualis ex elementis. ℭ Repꝛehendunẽ autẽ oẽs isti q dicunt ex elementis esse aĩaꝫ ex eo ꝙ cognoscat ⁊ sentiat ea que sũt entia in nã. Et silr illi qui dicũt eã diffiniri magis per motiuꝫ esse de eo qd insufficiẽter incuti sunt de aĩa nõ enĩ omnia sensitiua mouenẽ ſm locũ ꝓcedẽdo de vno loco ad aliũ sꝫ forte mouenẽ motu dilatatiõis ⁊ ꝯstrictiõis oia que hñt aĩam sensibilẽ: hoc enĩ motu nulluꝫ illor caret que sensũ tactꝰ hñt ⁊ ille solus est qui sufficit ad ꝯstõneꝫ aĩalis sensibileꝫ aĩam hñtis. Silr autem non oĩa motiua sui ipsor ſm locũ sunt scia qa scire est hñtiũ intellectuꝫ. Multa autem mouenẽ ſm locũ que sciaꝫ ⁊ itellectũ non hñt aĩator autẽ oẽ esse motiuꝫ ſm locum est ⁊ qñ aĩa diffiniẽ per motiuũ in loco: tunc de motu locali ꝓcessino itelligiẽ qa hoc solo motu videẽ aĩa mouere corpus: alteratione enĩ moueẽ a q̃litatibꝰ pmis. augmenti autem ⁊ decrementi cã est cibꝰ qui igrediẽ: ⁊ nõ aĩa sola. Silr aũt ẽt quicũq; dicunt intellectuꝫ ⁊ sensuꝫ esse ex elementis: nõ de omni dicũt aĩa: ⁊ hoc pꝫ qa plãte videnẽ viuere ⁊ nõ participare loci motationẽ neq; sensuꝫ pcipue ſm ꝙ sensus est cognitio sensibiliũ: q̃uis enĩ dicat Isaac in libro de elementis plantas hẽe sensũ: ipse tñ dicit ꝙ ille sensus nõ est nisi nãlis tactꝰ: ⁊ tactꝰ elemẽti est sine cognitiõe. Et nõ vex forte dicit Isaac: qm nõ ẽ tñ gustꝰ tactꝰ ⁊ tactꝰ alimẽti sꝫ est nutritiua separata a sensibili tangit nutrimentuꝫ per hoc ꝙ vltimũ radicis est infixũ in nutrimento: ⁊ trahit ipm ex vi nutritiõe caloris q; que sũt in radice. hoc tñ qa sine appetitu nãli nõ fit: ⁊ quia radices sunt ori siles in trahendo nutrimentũ mouet Isaac ad hoc qd dicit plãtas hẽe duos sensus nãlẽ qui sũt gustus ⁊ tactꝰ. Adhuc autẽ illi etiã qui sensum ⁊ intellectuꝫ dicunt causari ex eisdeꝫ elementis: diminute dicunt de aĩa: qa videmus ꝙ multa sunt aĩalia sensũ q̃deꝫ hñtia ⁊ nõ itelligẽtiã. ℭ Si autẽ aliq̃s intellectuꝫ ⁊ sensuꝫ segregauerit: ita ꝙ sint diuerse partes aĩe eiusdẽ ⁊ ꝯcesserit ꝙ ista anima intelligẽs ⁊ sentiens hꝫ suũ intelligere ⁊ suũ sentire ex elementis ex qbus est: nõ est adhuc sermo pfectꝰ iste enĩ sermo non est de omni aĩa: qa non est de vegetatiua neq; est de tota aĩa quia nõ est de mobilibꝰ ſm locũ qd est oĩs anime hñtis intelligentiã ⁊ sensuꝫ: neq; est de vna aĩa quecũq; sit illa: qa nulla talis est anima que tñ intelligat ⁊ sentiat: ⁊ nihil aliud opereẽ. Hac autez eãdeꝫ repꝛehensioneꝫ sustinet opinio que tãgiẽ in carminibus que facit Orpheus: is enĩ dixit ꝙ totuꝫ id qd nos cõtinet hoc est aer qd est plenũ dijs quos vocauit aĩas que igredinẽ ⁊ afferunẽ ad nos respirãtibꝰ ventis per anhelitũ dulcioreꝫ tñ esse aĩam Zephyri q̃ alior ventor eo ꝙ nubes tollat ⁊ molliat aurã. is enĩ nõ de omni aĩa dixit sicut neq; alij: qa nõ est possibile hoc accidere plãtis ꝙ afferat sic aĩaꝫ: neq; etiã multis aĩalibꝰ que nõ respirãt quia nõ respirat nisi animal ambulãs multũ hñs sanguinẽ. ℭ Hoc aũt latuit sic opinãtẽ. Silr aũt ab alia parte repꝛehendunẽ de superfluitate: sicut enĩ diminuti sũt in doctrina anime sic in causis q̃s ponebãt sunt superflui: dicebãt enĩ cãm cognitiõis oĩuꝫ esse qa aĩa est ex elementis oibꝰ hñs in se oĩum q̃litates elemẽtor: ⁊ hoc est superfluũ: qa etiã si ꝯcedaẽ ꝙ opꝫ dicere aĩaꝫ esse ex elementis nõ opꝫ tñ ꝙ ꝯstituat ex oibꝰ dicaẽ elementis qa cuꝫ ꝯtraria reducanẽ in priuatiõeꝫ ⁊ habitũ ſm cãꝫ vt nos diximus in libro phicor sufficiens est altera ps ꝯtrietatis que. s. est per modũ habitꝰ ad diiudicãdũ ⁊ cognoscendũ seipsaꝫ ⁊ oppositũ qd est p modũ priuatiõis. Et hoc in silĩ nos vidẽ possumus: qa nos i geometricis per recti diffõneꝫ scimus ⁊ ipm: ⁊ qd est rectũ ⁊ quid obliquũ. Canon enĩ qd regulã sonat est id per qd hẽ iudicium de vtroq; obliquuꝫ aũt cũ sit puatio recti neq; est prĩ sui neque iudex suipsiꝰ cognitiõis neq; alterius qd sibi opponiẽ p modũ habitꝰ. Et silr est in q̃litatibꝰ elementor sicut in aĩa habitis libris determinatuꝫ est. ℭ Sunt autez q̃dã pꝛior qui dicunt aĩam misceri in toto vniuerso tã in elementis cã esse ponentes q̃ in elementatis. Ex qua positiõe ẽt pꝛis Italus qui de Italia fuit Empe. noĩe cãm sumpsit sue opinionis dicẽs oĩa eẽ plena dijs eo ꝙ ideꝫ dicebat esse deũ ⁊ noym ⁊ vniuersoruꝫ mãmꝰ hi aũt hñt q̃sdã spãles ꝯ se dubitatiões. quar pꝛima ẽ ꝙ queramus ab eis quã ob cãm anima cũ sit in elemento simplici qd est ignis vel aer nõ facit ipꝫ aĩal cognoscens ⁊ sentiẽs: hoc enim mix videẽ cũ videanẽ simplicioris corporis qd est cã alior corpor eẽ debere nobilior ⁊ melior anima. ℭ Queret enĩ aliq̃s rõnabilr ab his qa illi dicunt aĩaꝫ esse prĩ motus q̃re anima que est in elementis ſm eos est melior ⁊ imortalior cuꝫ nõ ꝯstituat aĩal q̃ ea que est in animalibꝰ que aĩal cõprehendẽs ⁊ sentiens ꝯstituit. ℭ Accidit aũt vtrobiq; incõueniens ⁊ irrõnabile in repꝛehensiõe istar qõnũ ⁊ nãq; dicere ꝙ animal sit ignis vel aer est maxime irrõnabilium hominuꝫ: qa dictũ istor est simile fatuor dicto. ⁊ dicere ꝙ nõ sint animalia cũ insint eis anime inconueniens est omnino: qa ſm hoc nulla erit differentia inter esse animaꝫ in aliquo corpore ⁊ non esse animam in ipso in cõstitutione animalis.

ℭ Capꝫ 13m. De cã illius opiniõis que dixit aĩaꝫ eẽ ex elementis ⁊ specialiter ex aere: ⁊ est digressio in eo declarans diuersas causas ⁊ tres opiniones circa hoc.

Causa aũt huiꝰ opiniõis partiꝫ tacta est ab Aristotele: ⁊ partiꝫ tangeẽ a nobis dicit enĩ Aristoteles ꝙ cã q̃re opinabanẽ aĩaꝫ eẽ in elementis nobiliorẽ ⁊ imortaliorẽ q̃ sit in his que ꝯstituunẽ ex elementis fuit hec ꝙ viderũt totũ ⁊ partẽ in simplici corpore eẽ silis spẽi ⁊ forme: ⁊ tñ ex hoc sequiẽ ꝙ necẽ sit ꝙ etiã ipsi dicãt ꝙ aĩa totalis est silis spẽi ⁊ partis cuꝫ aĩa partis. Est aũt opinio eor de parte qd opinabãtur ꝙ aĩata sint mixta corpora pp hoc ꝙ aliqd ꝯtinẽtis ⁊ circũdantis aeris p anhelitũ recipiẽ intra corpora eor ⁊ cũ ps intus recepta sit eiusdẽ spẽi cũ ea que remanet extra de aere ⁊ ꝯcedunt ꝙ intus recepta est aĩata ⁊ animarũ corpꝰ dicunt ꝯñs esse ꝙ totꝰ aer extra manẽs sit aĩatus. Et ꝯ hoc dicẽ Aristoteles ꝙ si aer districtꝰ vel discerptus cuiꝰ quedã ps est intra ⁊ aliud totũ est extra est silis spẽi: tũc ꝯñs est: vt etiã aĩa totius aeris extra ⁊ partis intꝰ sit silis spẽi. Si q̃ exterioris aeris aĩa est imortalis vtpote que semp viuificabit ⁊ viuificat viua: ꝯñs est aĩaꝫ que est in aere q intꝰ est receptꝰ eẽ imorta-

Tex. t co. 80.

Tex. t co. 81.

Tex. t co. 82.

Nõ q̃do aĩa hꝫ eẽ nobile ⁊ antiquũ ⁊ ꝓprium ⁊ pcipue intellectiua.

Tex. t co. 83.

Tex. t co. 84.

Tex. t co. 85.

Tex. t co. 86.

Tex. t co. 87

Tex. t co. 88.

lem: et hoc ipsi nõ dixerunt: sicut enim se hz suscipiẽs aia ad suscipiens ita aia ad aiam et ecõuerso. Si aũt aer dicat͛ eẽ speciei siis sic diximus et aia dicat͛ esse dissiis tunc sequit͛ necessario q nõ ambe ptes aeris susceptibiles erũt aie. sz vna pars põt eẽ aie susceptibilis et alia ps nõ erit eo q suscipiẽs põnũ nõ hz. Seqtur igit͛ alterũ de duob⁹ q aut s. aer sit siis partis et aia siir aut si ipsa est dissiis et aer siiuz partiũ tũc sequtur q aia nõ sit in qlibet parte toti⁹ aeris. Hec aũt incõuenientia sunt sm ipsos. Manifestũ est igit͛ ex his que dicta sũt q neq cognoscẽ inest aie pp hoc q ex elr̃is sit: neq mouere ponit͛ bñ vel vere ex causis quas assignauerũt phi.

Digressio. ¶ Scias adhuc circa mãz istã ex tres opiniões q̃rũ vna antiquissima est quã psecuti sum⁹ q s. aia sit in omnib⁹ elr̃is, pcipue corporeis. s. igne et aere eo q illa sunt que vident͛ aiare corpora per calorẽ nãlẽ et respirationẽ et spiritũ sic dixim⁹ superius. Et dicebãt ista elr̃a nõ aiare corpora cõposita nisi pp hoc q ipsa in se aiata sũt ponẽtes mãm subtã eis esse diuinũ eo q videbãt esse ingñabilez et incorruptibilẽ et p hoc diuinũ dicebãt qd aiabat corpora vnũ qdẽ pforãdo et faciẽdo viam p corpus qd est calor: alterũ aũt qd discurrit in foraminib⁹ corporũ aiatorũ qd est spũs aeris vel aereus: et iõ aerem pncipaliorẽ dicebãt in animãdo: et hec fuit rõ Orphei et aliorũ videbãt etiã spm esse vehiculũ ṽtutis in corpore p modũ illiũ quo radi⁹ et lumẽ est virtutũ celestiũ vehiculum in mũdo: et qa sic discurrit per corp⁹ et vehit ṽtutẽ et opat͛ nãles opatiões et vitales et aiales nãles qdem in epate p attractiuã digestiuã nutritiuã et expulsiuã: vitales aũt in corde per arterias pulsas in arteriis viuorũ et aiales in cerebro p sensuũ et imaginatiões et ceteras opatiões aiales dixebãt spm esse aiaz. Est aũt adhuc qd induxit eos q spũs inclusus in viscositate seminis aiatorũ opari videt͛ organa corporũ et figurare corpora et iõ qa viderũt opari spm vt aiaz dixerũt spm esse animã. Nõ aũt fit aia aer pp hoc q est intus cũ nõ accipiat aliqd a corpore sed potius det refrigeriũ qd secũ attulit et iõ oportuit eũ prius fuisse animã aut animatum: et cũ sit eiusdẽ rõnis in spe cũ toto aere dixerunt totũ aerem esse aiatũ: et hec fuit vera rõ que induxit istos. Et ꝯ hoc fecit Cõstabenlure librũ ad istũ errorẽ elidẽdũ qui sine dubio spirit⁹ ille corp⁹ est: aia autẽ nõ est corpus. Siir aũt spũs instrm anime est quo mouet totũ corpus et aia nõ est istrm anime. Spũs enim est corp⁹ aereum lucidũ a vapore cibi vel per anhelitũ inductũ: mediãte quo aia mouet corp⁹ et q̃ẽ vehiculũ virtutũ q̃s aia infũdit corpori: qd qdẽ aie opa pficit sicut instrm artificis inducit formã quã hz in mẽte artifex nõ qdẽ vt est ferrũ vel lignũ sz put est ab aia directum et motũ. Siir spirit⁹ ille qñ digestus et purificat⁹ est ab aia et direct⁹ ab ipsa: cũ oẽs aie pficere põt opatiões q̃s aia hz in corpore. Hic autẽ spirit⁹ abundãtior ẽ in corde et in pulmõe: et in arteriis sz paucior est in aliis: est tñ in oib⁹: qd ostendit ipsa aliorũ spumositas que est in sanguine et semine et cibo: et aliis h'udiratib⁹ que pfecto spumositas nõ est nisi ex spiritu incluso in eis. Hic ẽt portat formas per cellulas capitis que sunt tres anterior et media et vltima distincte sicut dici hz in libro de aialib⁹. ¶ Scda autẽ opinio est dicẽtiũ q elr̃a quidem nõ sunt aiata extra cõpõnem sz tñ cõpositio et cõmixtio elr̃orũ in se hz p̃mã anime pfectionẽ et essentiã: et vocant primã anime pfectionẽ et essentiã inchoatiõnẽ aie eo mõ q̃ inchoat͛ aliq̃ alia forma in sua ppria mã qñ est in potẽtia habitnali ad illam formã primã in illa dixit enĩ illi q aia est pfectio corporis cõmixti phici pfectio autẽ ois corporis phisici in ipso est sm potentiam formalem añq̃ sit in actu in corpore. phicũ autẽ corpus est cõmixtum ex elr̃is: anima igit͛ hz suã primã inchoatiõez pcipue sm vegetari et sentire est in elr̃is cõmixtis. Adhuc autẽ vegetatiuum et sensitiuũ nunq̃ operant͛ nisi per corpus expleãt suas opatiões sic aũt se hz opatio ad organum: ita se hz suba cui⁹ est illa opatio ad subaz: sic suba est vita in corpore sicut et opatio expletur per corp⁹: suba aũt que dat eẽ corpori et est suba ipsius vel pfectio primo formali potentia est in semine corporis et videt͛ q sit in cõmixtione elr̃orũ: anima sz ante cõmixtionem elr̃a haud animata sint. Et hoc qdẽ dixit Alexander grecus peripatheticus. Sed hoc nõ esse verũ pz ex hoc q aia nõ est armonia sicut supra pbatũ est. Et vlterius ẽt hoc addimus q ẽt non est aliqd sequẽs armoniã: qa cũ armonia sit corporalis cõtẽperantia elr̃orũ nõ põt aliqd sequi armoniã vt essentiale causatũ ab armonia nisi forma corporalis. Aia autem nullo modo est forma corporalis q̃ aia nõ est et sic in cõmixtiõe elemẽtorũ. Adhuc aũt si aia sm sui inchoatiõnẽ et potẽtiam formalẽ esset in elr̃is vel ex elr̃is oporteret ẽt q anima pfecta virtutu pfectiõe esset ex elr̃is: qa sicut dixim⁹ in fine primi phicorũ. talis potentia eadẽ est in essentia cũ actu sz est differens hoc enĩ esse noiat potentiã et actũ. Si autez hoc esset verũ non hñet anima operationez nisi forme corporalis que sequit͛ mixtionẽ ois autem talis forma hz vnicã operationem et sic anima nõ hñet nisi vnicam operationem et hoc falsũ est cum vegetabilis et sensibilis et intellectualis anima multas habeat operatiões: et ideo ista opinio sane falsa intelligit͛ aut cõuincit͛ vñ sz anima potẽtia sit in semine cõmixto non tñ est in semine causata a cõmixtiõe ipsius vel a cõmixtione sed potius est causata ab anima decidente semẽ: sicut infra dicemus: vel ẽt ab intelligentia mouẽte stellas sicut in his que ex putrefactiõe gñantur. Qd autez quãdo perfecta sunt vegetatiua et sensitiua non operent͛ nisi in corpore: hoc nõ ideo est: q sint causate a cõmixtione: sed potius ideo qa sũt virtutes in corpore: nõ a corpore causate: nec a cõmixtione corporali cuius causant͛ in ipso qd corporalr cõmixtũ est. Huius autẽ expssa ratio inferius ostendet͛. ¶ Tertia vera opinio est quorũdã nostrorũ sociorũ dicentiũ aias vegetabiliũ et brutorũ animalium esse ex traductiõe. Dicũt enim illi q quãdo semen decidit͛ a corpore aut parte corporis: decidit͛ etiã pars anime ab aia: et ex illo qd ab anima decidit͛ fit et generat͛ anima gñati. Huius autẽ signũ eẽ dicunt q cõpertuz est embrionẽ per cotilidones adherere matricib⁹ et hic cutaneã cõtra arteriã matricis et venã cõtra venã et sic de aliis: vt et sic spiritũ et sanguinẽ trahat͛ a matrice: qd nõ eẽt vt dicũt: nisi traduceret͛ anima embriõis ab anima matris. Adhuc aũt dicunt nõ esse cõpletã aliter ppinquitatẽ inter parentem et prolem nisi aliqd anime traheret͛ a parente in prolẽ vt dicũt. Sed hoc mirũ esse videt͛ q̃liter anima põt decidi ab aia cuz anima sit indiuisibilis: et nihil ab ipsa decidi possit. Adhuc aũt non fit gñatio ex eo qd est actu pars sed potius ex eo qd est potẽtia pars corporis qd est supfluitas digestiõis et hoc nõ est adhuc aiatuz anima parentũ sz actũ: et ideo nihil aie decidit͛ ipso deciso. hec autẽ magis pertinent ad tractãduz in libro de aialibus vbi aget͛ de animaliũ gñone. Sz qd hic sufficit est q dicimus semẽ esse ex quo est generatio: vel id qd est sicut semen gñs mãm: vt patet in his que ex putrefactione generant͛ vel ex alia quacunq elr̃orũ cõmixtiõe per virtutes stellarũ in species plantarũ vel animaliũ pducta. In oibus enim talib⁹ pter cõmixta elr̃a est resultatio ṽtutis aie vel intelligentie: que resultatio est forma inchoans aiaz vel essentiam anime. Sicut enim videmus in opib⁹ artis q dolabrũ de virtute anguli hz scindere ligna vel lapides sz ad formã domus nõ deducit ea que scindit nisi per operatiõez et formã artis que est in intellectu practico artificis: et sic dicimus artez facere artẽ: qa forma artis in anima artificis existens educit illã que est in lignis et in lapidibus et hoc nõ est potentia in lapidibus et lignis sm q lapides sunt aut ligna: sed potius sm q subiiciuntur istis artis et ipsi forme artis que est in artificis mente. Sic etiã dicimus q omne semen ex quo fit generatio siue sit in matrice alicui⁹ aialis siue nõ sic hz in se virtutem formatiuaz que absq dubio virtus est in semine nõ ex elr̃is sed sicut artificis forma est operãs super ligna vt fiat artificiatũ. Sed tñ est dĩa in hoc q virtus formatiua est in semine forma aũt artis in arte operans est in anima. Hec autẽ virtus formatiua dat͛ ab anima vel ab eo qd est simile anime. Ab anima qdẽ quãdo semen maturat͛ in corpore aiato et potentia educit͛ ab ipso. Ab eo aũt qd est loco anime: quãdo semen maturat͛ extra corpus animatum a lumine et virtutib⁹. In corpore autez animato fit duobus modis. In vegetabilibus fit per maturationez que ẽ in fructu: qa vegetabilia vbiq in se virtutem hñt generatiuaz dispersam: et ideo vbiq adherentia sibi semina maturãtur et virtutem recipiũt formatiuam. in aialibus autẽ fit per mẽbrum determinatũ ad gñationẽ semẽ enim in nulla parte corporis efficit͛ vere semen hoc est potens pducere sibi in specie ei cuius est semẽ nisi maturatũ in membro ad gñationez ordinato hoc est in testiculis vel in eo membro qd est testiculorũ

Marginalia:

Digressio.

Secunda opinio que est Alexandri ... qua vide Cõmentatorem c. 3 de aia co. 5.

Tertia opinio fuit sociorum Alberti.

Forme artificiales nõ sunt in po⁹ lapidũ et lignorũ sm q sunt ligna aut lapides sz sm q subiiciuntur formis artis et forme artis que in aia artificis ...

Nõ ...

uilor loco: in qbus virtus anime gñatiua hz sitũ. Siue aũt fiat in corpore aiato: siue extra opz obseruare qualr fiat: ⁊ hoc bene ɔsiderat atqz soluit totaz antiquoꝝ ɔdictionẽ istã. ¶ Sciendũ igiť ꝙ omne agens incorporeũ qḋ imprimit spẽm suaz in rem corporeã ⁊ per corporeũ instrm opz ꝙ agat aliquando sic ꝙ spẽs quã iprimit sequiť magis subam cui ipmiť ⁊ aliqñ magis assimilať spẽi agentis. ⁊ aliqñ assimilať sm gd vtriqz: ⁊ hoc fit pp diuersitatez eius qḋ suscipit suã impssionem siue formã in quã iducit. Est aũt motor pmus oino icorporeũ agens. qḋ tñ agit in mãm que est ex ɔrijs ⁊ cõmixta ex elementis ⁊ qlitatib' elntoꝝ: ⁊ agit per instrm corporeũ quadrupliciter: quoꝝ pmum est virtus que est in corporib' celestib': aliud aũt virtus que est in lumine celesti descẽdẽte. ⁊ tertiũ mot' celestis ⁊ quartũ sũt qlitates pme que sũt in elemẽtis. ⁊ ideo in qbusdã que tñ cõmixta sunt mãliter nõ inducit nisi formã corporeã sicut in lapidib' ⁊ metallis: ⁊ hoc est differẽs corporeli sm oẽm diuersitatẽ lapidũ ⁊ metallorũ. In quibusdã aũt que eqlitati celi magis appropinquant ⁊ ab excellẽtia ɔrioꝝ elntaliũ multũ elõganť: multum resultat de lumine suo sicut in itellectuali aĩa que tota est ex corporeitatem ⁊ mãm ɔrietatis: sicut superius diximus ⁊ est similitudo quedã agentis pmi pp qḋ dixerunt phi quidã mediãte intelligẽtia aiam causari: qa silitudo est solius intellectualis nature pme cause que silitudinẽ suã in tali ⁊ nõ ex tali mã pducit pp qḋ et intellectualis aia nõ ex mã dicit pduci. sed potius ab extrinseco igredi eo ꝙ nullũ elntoꝝ diuisũ: neqz etiã elntoꝝ cõmixtio potẽtiã hz coniuncti qua sit radix elntalis talis aie: sed tñ lumẽ itelligẽtie agẽtis est radix ei' ita ꝙ aliqñ a phis vocať resultatio intellect' diuini in corpore phisico potentia vitã hñte: ⁊ aliqñ vocať vmbra intellect' diuini eo ꝙ sicut illa que causať ab intellectu agẽte in naturis aliquãtulũ obũbrať ex inclinatiõe ad mãz corporis phici cuius signũ est ꝙ aia intellectiua ingñita est ⁊ accipit cũ continuo ⁊ tpe cũ intellect' qui separat' est oino sit sine ingñtione apud quẽ sunt simplices forme ⁊ qdditates rex. Qḋ aũt sic causeť pars ⁊ anima itellectualis: ⁊ nõ ex mã educať neqz in mã sit radix eius: ex hoc pbať qḋ supra dcm est intellectũ esse ante corporeitatẽ ⁊ ɔrietatẽ sm nãm ⁊ ꝙ habituz est intellectũ esse antiquiorẽ mã corporali sm nãm habeť aũt etiã ex hoc ꝙ si radicareť in aliqua mã vel virtute corporali idigeret in opatiõe sua mã illa ⁊ virtute corporali ⁊ nõ eẽt separata aia intellectualis. Nos in tertio hui' doctrine libro ostendemus eã esse separatã in suba ⁊ operatiõe. Nullus igitur alius modus pductiõis inẽ potẽtiã intellectualis aie nisi qui dictus est ⁊ nullo mõ reducatur in elntis neqz ex elntis educiť pp qḋ eleganter dicit Aristo. in .16. aialiuz solũ intellectũ ab extrinseco nõ ex elntis ingredi in esse ⁊ pduci. Anima aũt vegetabilis ⁊ sensibilis pducunť ex mã: ⁊ radicẽ habent in mã: sed virtute agẽtis incorporei: siue hoc sit intellectus mouẽs stellas: siue sit virtus formatiua in semine aiatoꝝ corporũ: sed tñ radix istaꝝ animaꝝ nõ est forma elemẽtalis: neqz aliqd sequens cõmixtionẽ elemẽtoꝝ sed potius forma impssa ab aia decidente semẽ vel impssa a motore orbium: sed educta instris corporalib' que sũt lumẽ ⁊ vtus ⁊ motus celoꝝ ⁊ stellaꝝ ⁊ qualitates elntales in se hñtes celi ⁊ aie virtutes: ⁊ ideo tales anime sunt qdẽ vtutes in corpore existentes: ⁊ sine eo nõ explẽtes operatiões suas ɔtñ radix earũ ⁊ inchoatio est forma ipressa semini a vtute icorporea vt dcm est de his aĩt que gñanť ex putrefactiõe in 4° methauroꝝ fecimus mẽtionẽ ⁊ assignasim' cãz. Hec aũt oĩa que hic diximus apertius in libro animalium dicenť vbi de operatione spermatis propriuz non oportet facere tractatũ. Sed ea que hic dicta sunt breuiter ad intellectum opinionuz inductarum sunt inducta.

Primus motor agit per instrumentũ corporeum 4ᵉ.

Quare intellectus nõ ex mã pduci dicitur sed ab extrinseco ingredi.

In trãslatiõe noua ẽ ista auctoritas 1 2 ꝯ de gñone aialiũ ca. 5.

¶ Cap. 14ᵐ. Et est digressio declarans causaz dicti antiquorum quo dixerunt simile simili cognosci.

Est aũt adhuc ingrendũ verũ sit simili cognoscatur: ⁊ qa hoc dixerunt illi qui aiam cognitiuuz oĩum diffinlẽdã esse censuerũt. Videbať enim hoc oibus fere antiqs: qrũ vt inquiunt aut aia aliqd simile apud se hz vũ rem cognoscat aut nõ hz. Si aũt hz aliqd simile apud se: tũc habetur ppositũ ꝙ simili qḋ hz apud se cognoscit quicqd cognoscit. Si aũt apud se silr rei cognite nõ hz cognitiua. ꝗ rem se cognoscere nescit: qa nõ hz aliqd ad qḋ cognitionẽ terminet. Quoniã queriť rẽ ⁊ inuenit scit se inuenisse. Aliqsid aũt est pn'm apud se qḋ regit eam in ingrendo: qa aliter per incerta quereret. ⁊ hoc nõ est verũ: opz igiť ꝙ principio aliq formali regať in inquirẽdo. ⁊ hec est aliq rei silitudo. oportet igiť ꝙ silitudo sic apud aiam ex qua cognoscat aia: adhuc aũt cum inuenit rem ⁊ scit ꝙ hec est res quã inuenit post inquisitionẽ aliquid itex hz qḋ certificat eã esse rem quã inuenit. qa aliter quereret in infinitũ. Cõstat autẽ ꝙ hoc iterum est aliqua rex similitudo. ⁊ ideo opz in aia esse similitudines rex: ⁊ ita cognoscit simile simili: adhuc autẽ nihil appetit ⁊ querit nisi qḋ est sibi simile. ⁊ nihil mouetur ad aliqd vt dicit Boetius: nisi per hoc qḋ est simile illi. Nec eni vnquã materia vel potẽtia materialis moueť ad aliquaz formã cuius apud se nõ habet aliquã silitudinem. Est autẽ cognitiua potẽs in nãlis ⁊ mota ad rerũ spẽs quodãmõ: opz igiť ipz cũ eis hře silitudinẽ. ¶ Adhuc aũt agẽs semp est nobilius patiẽte ⁊ perficiẽs perfecto. Nihil aũt exterioꝝ rerũ nobilius aia videť igitur ꝙ nulla rex exterioꝝ ei imprimat suã spẽm nec ad cognoscere pficit ipsã: cũ autez cognoscat opz ꝙ per assimilationẽ cognoscat: opz igiť vt apud se rerũ habeat silitudines ⁊ nõ acquirat ab extra. Oẽs aũt dicte rationes Platonis sunt ⁊ Augu. ⁊ Boetij Platonicoꝝ q dixerũt Platonis musaz in hoc vex personare qḋ dicebat qḋ quisqz discit immemor recordatur: ⁊ ꝙ oĩuz scia ⁊ cognicio est nãliter apud aiam: sed occupata sensib' ⁊ grauata carne hz nd põt mox redire ad se vt statuat oculũ cõsideratiõis in se ipsa ⁊ videat ea que hz apud seipsam: per studiũ aũt eleuať supra molẽ carnis ⁊ per spẽm rei extra vel per auditũ excitatur ad vidẽdũ hoc qḋ in se hz: ⁊ per hoc venit in reminiscẽtiam eox que hz apud se. Et huius dicũt esse simile in eo q longo tẽpore est oblitus rei alicuius ⁊ subito occurrit ei sue similitudo: sic eni ad visum illius venit in memoriã prius obliti: ⁊ ita dicũt fieri de omni rex scia. ¶ Huius aũt signũ est ꝙ dicunt in pueris qui pmo res nõ distinguñt oẽm virũ vocantes patrem ⁊ oẽm feminãm matrẽ: postea aũt excitati per visum ⁊ auditũ frequẽter discernũt ex seipsis vnuz ab alio qñ ad se redire possunt. Menõ autez Pithagoricus ⁊ vũ oẽs Platonici: ⁊ multi stoicoꝝ istam opionez semper defenderũt. Hec igitur fuit rõ qua antiqui iducti sunt ad hoc ꝙ dixerunt simile simili cognosci ⁊ in hoc oẽs ɔuenerunt. Causas autẽ huius volentes assignare diuersas in vias diuerterunt ⁊ alij qdẽ cãm huius assignantes aiam ex elementis esse dixerũt: eo ꝙ putabant spẽs oium esse spẽs elntoꝝ: sic vel aliter cõmixtoꝝ ⁊ mixtum nullã oino habere spẽm pter eã que est elemẽtaliuz spẽrũ cõgregatio quedã. Alij autẽ dixerunt aiam eẽ imaginẽ separatax intelligentiax ⁊ eẽ plenam formis ⁊ rõnib' rex ⁊ sub illis formis habere rex sciaz neqz erigebatur sm eos ad sciaz nisi ꝙ habite forme in aia ad res determinarenť: ⁊ alij dixerunt ꝙ anima est mã pma in qua sunt omnes forme per aliquẽ modũ latẽtes tñ: ⁊ cuz additur super potẽtiam aie lux intelligẽtie agentis: tunc videt eas in se. Materie aũt corporali eo ꝙ nõ additur talis resplendẽtia lucis supra eam non põt eas in se videre: ⁊ iste fuit Anaxagoras ⁊ qdam alij. ¶ Sed hec oĩa melius infra determinabuntur quãdo de intellectu possibili ⁊ agente habebitur tractatus: sed quantum hic sufficit sciendum est ꝙ in materia sunt oẽs forme per inchoacionẽ ⁊ non per conditionatũ habitũ quaruz illa potentia susceptibilis est. ⁊ ideo potestate illa habituali imperfecta oẽs habet ⁊ actu distincto ⁊ determinato nullaz hz oino ⁊ hec est cã qḋ querit perfici: qa imperfectum aliquid tamẽ hz vnde ordinetur ad perfectionem querit. Sed id qḋ nulliõ habet in se habitualr ordinãs ad perfectionem nullã oino querit perfectionem qa nõ habet vnde percipiat eã: potentia enim nata fieri aliquid non fit illud nisi per priuationem q a subijcitur motui ad illud: ⁊ qa iam inchoatuz est in ipsa potentia que perficitur: ideo scit se inuenisse qḋ querit quãdo videt illud in se reduci ad actum determinatum ⁊ distinctum ⁊ agens in illa reductione est spẽs cognita a rebus extra accepta per illud etiam habet silitudinem incõpletam ad illud ad qḋ moueť quando querit. Si enim haberet silitudinem cõpletam iã non quereret vlterius sed quiesceret in similitudine illa: ⁊ sic intelligitur id qḋ phi dixerunt qḋ non mouetur aliquid ad aliqd:

Opinio ppria

nisi per hoc qd est simile illi. Quid autem sit faciens pueros distinctam rerum habere cognitionem determinabimus in principio physicorum nostrorum per dicta ergo satis patet qualiter falsum est sciam rerum esse apud nos et rerum omnium similitudines et ostensa est erroris causa antiquorum. Relinquitur autem determinare utrum possibilitas materie eadem sit cum possibilitate cognoscentis anime eo quod utraque est potentia omnium et actu nihil sed non potest determinari nisi prius sciatur possibilis intellectus: et ideo usque illuc differatur.

Vide opinione 1a lib. 3. de ana super textu. 3.

¶ Cap. 15m. Utrum anima diversa agat per unam substantiam et diversas potentias: vel per plures substantias et plures potentias in quo etiam habetur: utrum vegetabilis et sensibilis et rationalis una sit substantia in homine.

Tex. c. cõ. 89.

His autem habitis satis secundum antiquos patet aliqualiter de substantia anime determinaverunt: diximus autem in principio prohemii quod non solum querenda est anime substantia: sed etiam de partibus anime oportet habere questionem: et ideo dubitationes antiquorum de partibus hic subinferimus dicentes quod ea que sunt in anima tamquam partes antiqui ad quatuor reducere videbantur: enim quicquid est unius generis ab aliquam una principium sumere. Et omne quod cognitum est in anima ad unum primum principium cognitionis reducerunt: et illi primo principio dederunt cognoscere per intellectum et sentire et opinari eo quod quodlibet illorum sicut diximus communicat et participat cognitivum aliquid per naturam et habet potentiam passivam ad ea que cognoscit. Adhuc autem in anima viderunt esse concupiscere per sensum rei convenientis vel disconvenientis et deliberare per rationem regentem voluntatem: et omnino et vult appetitum qui communis est et vegetabili et sensibili et rationali anime: et cum concesserint ista esse secundum motum factum ab anima: et sic inesse secundum potentiam activam vel formalem et secundum principium cognitionis non posse reduci et ideo ista inesse anime secundum diversas naturas et principia videbantur. Adhuc etiam viderunt quod motus secundum locum est ab anima in animalibus et collecerunt inter omnia moventia perfectius esse id quod movet secundum locum Appetitum autem esse imperfectum inquantum appetit: et ideo existimaverunt motivum secundum locum secundum eandem naturam convenire anime per quam convenit ei esse cognitivum vel appetitivum: et ideo hec tria secundum tres naturas anime dixerunt inesse. Ulterius autem procedentes invenerunt in anima augmentativum et iuventutem et senectutem et decrementum: et hoc semper agere per calorem naturalem qui est virtus corporea et in hoc differre a predictis: et ideo iterum hoc existimaverunt causari ab aliquo speciali principio. Et ideo querendum utrum toti anie insit secundum unam et eandem naturam et essentiam unumquodque istorum ita quod eodem aliquo omnia hec predicta facimus et omnibus predictis una natura et essentia sunt et intelligimus et sentimus et facimus et patimur aliorum unumquodque ita quod possumus dicere quod vegetativo intelligimus et movemur secundum locum et alia facimus: et intellectu augemur et movemur secundum locum et sentimus et reliqua facimus eo quod omnia hec unum et idem sunt: et hoc est querere utrum diversis essentiis et diversis potentiis facimus illa diversa que dicta sunt sicut dixit Plato. Est autem intellectivum inter duo quod una essentia et diversis potentiis hec fiunt vel una potentia et diversis essentiis sed non potest esse hoc ultimum membrum quia nunquam est una potentia diversarum essentiarum. Remanet igitur unum solum medium quod est una essentia facere hec omnia per diversas potentias naturales que sunt unita in illa essentia. Primum autem horum membrorum est abiiciemus eo quod impossibile est una essentia et eadem potentia plura facere: quia scimus quod idem eodem modo se habens non facit per se diversa Scimus autem quod anima omnia que superius enumerata sunt per se facit et non per accidens. Queramus igitur de duobus relictis membris solis utrum scilicet faciat ea que dicta sunt multis naturis et potentiis vel una natura et multis potentiis. Si autem pluribus facie essentiis ea que dicta sunt tunc queramus utrum iste actus qui est vivere conveniat anime secundum aliquod unum prehabitorum aut secundum plura ex eis aut secundum omnia quatuor enumerata aut etiam conveniat eis ex aliqua alia causa quecumque sit illa ¶ Dicunt autem quidam et partibilem et partitam esse animam per essentiam et locum et concedunt quod alio quidam intelligit et alio concupiscit cognitivam partem secundum suas vias ponentes in cerebro: concupiscibilem vero ponentes in epate: vegetabilem autem precipue ponentes in vasis et membris genitalibus et motivam secundum locum attribuentes posteriori parti cerebri et nuche: que descendit per dorsum spondiles a quibus oriuntur nervi motivi. Vivere autem quidam attribuit secundum unam istarum partium que est vegetabilis sicut Dio-

Tex. c. cõ. 90.

genes plus distinguens vitam dixit quod est motus generis vegetabilis naturam assequens. Alii autem ut Plato dixit vivere esse secundum aliam causam que sita est in corde et influit vitam corpori per arterias super spiritum qui vehit vitam. Alii autem collective dixerunt vitam inesse secundum quamlibet supradictarum potentiarum. Illi autem qui dixerunt animam in eodem corpore esse partitam per diversas essentias rationes habent vel habebant quia quecumque separata inveniuntur loco et subiecto aliquando secundum naturam et essentiam diversa sunt esse quam in eodem continente ea inveniuntur. Invenimus autem vegetativum sine sensitivo et motivum secundum locum et sine concupiscentia sicut in plantis: in quibusdam autem invenimus sensitivum sine motivo secundum locum ut in spongia et ostreis et conchilibus quibusdam. Aliter autem invenimus motivum secundum locum absque sensu sicut in intelligentiis in quibus etiam non est concupiscentia et deliberatio et appetitus eo quod nullius egent secundum naturam. Cum igitur ista sint separata per locum et subiectum constare videtur quod supra dictum est: quod sunt diverse essentie et nature. Amplius autem quam que in corpore sunt secundum diversas differentias temporis sunt diversa in essentia et natura. Est autem primo secundum tempus vegetari et alimento uti quam concupiscere et sentire et movere secundum locum et prius est concupiscere quam movere secundum locum motu procedente de loco ad locum et prius est ista quam intelligere: ergo ista omnia differentiam videntur habere in esse et natura. Amplius quecumque in diversis et diversarum commixtionum corporibus subiecta sua querunt: diversa sunt in esse et natura quam sicut se habet susceptibile ad susceptibile: ita se habet perfectio suscepta unius ad perfectionem susceptam ab altero. Sic autem se habent superius inducte anime eo quod una in cerebro altera in epate et tertia in alterius modi esse mixtionis et compositionis membro habet suscipi: igitur ipse sunt diverse in esse et substantia et natura. Hec autem que dicta sunt induxit primum Pithagoras et in tantum prebuit eis assensum quod diversa animalia dixit esse congregata in uno animali: ita quod dixit epar esse animal et matricem aliud animal et cor aliud animal principale inter illa et cerebrum obtinere locum sublimis celestis animalis Et postea veniens Plato correxit errores in parte et non in toto dicit enim hec omnia diversas esse substantias secundum situm et esse sed tamen unam animam: et ideo constituere unum animal eo quod conveniant omnia in animando. Animatum enim anima perfecta dicitur habere et cognitionem et appetitum et motum et vegetationem propter quod dixit Plato quod nisi hec dividuntur licet sint substantie diverse: tamen non sunt nisi pars anime: quia non animant rem secundum perfectum modum animationis qui est ut ipse dixit ex hoc quod aliene conveniant omnia illa quibus animatum differt ab animato. Et hunc errorem huiusque in diem sequuntur quidam latinorum philosophorum: precipue in sensibili vegetabili et rationabili qui dicunt esse diversas substantias et unam animam in corpore hominis: adducentes quod Aristo videtur dicere in sextodecimo librorum suorum de animalibus: ubi dicit quod non est vivum et animal simul: neque est vivum et homo simul: et quod cibativa anima prius inest quam sensitiva et alia huiusmodi. Adducunt autem simile per quod suadere volunt diversas substantias habere unam rationem anime in animando. Dicunt enim diversa natura esse luminaria celi: et in diversis locis et tamen radios et lumina eorum uniri ad unum mundi illuminationem: que unit et saluat generabilium et corruptibilium movet. Idem autem asserunt in luminibus diversarum candelarum in luminatione domus. Sunt autem alia quedam inducunt probabilitatem habentia in superficie apud imperitum et insanum vulgus: sed fortiora que hic efficere videntur sunt que nos hic induximus. Faciamus autem questionem contra omnes istos doctores. Constat enim quod homo unum est in natura et una substantia composita in quo tamen omnia sunt que superius induximus: hic autem intellectus et sensus et appetitus et motivum secundum locum est et augmentativum. Sic autem et asinus est unum: et hoc aliquid in natura in quo sunt omnia predicta preter intellectum unum autem quod est hoc aliquid non sit unum a pluribus ut plura sunt oportet ergo quod illa sint unita. Queramus ergo ab istis quis continet et unit animam: si ipsa de natura sua apta nata est esse partibilis et partita ut unum faciat: et non potest dici quod uniens illa sit corpus quia corpus non continet et unit animam sed econverso anima est que unit et hec continet corpus: cuius signum est quia anima egrediente per mortem de corpore corpus statim incipit deperdere unionem et continuitatem suam: tunc enim primo expirat ex ipsa calidum quod secum ad superficiem educit continuans humidum sic marcescit et dissolvitur corpus sicut diximus in quarto metheororum: igitur non uniuntur ut faciant unum ex hoc quod continentur in corpore uno: sed potius unum aliquid erit quod continet

Rationes opinionis ponentium plures animas in eodem supposito.

Non opinionem Platonis sive ponentium plures secundum rationem substantiales animas in eodem supposito.

qd̄ continet corpus: vniuntur igit̄ in aliquo incorporeo. Que
ramus vtrū illud sit accidens: aut sub̄a: ⁊ si ipsum est accñs:
sine forma accñtalis tunc accidēs vnit sub̄am: ⁊ hoc est ma-
ximū inconueniens: q̄a nulla multitudo sub̄arum refert ad
accñs sed omnis accidentiū multitudo refertur ad sub̄am:
sicut ad vniēs. Adhuc aūt illud accidēs aut erit cōmuniter
accidēs: aut erit accñs inseparabile: ⁊ si q̄dē cōiter accidens
tūc poterūt esse sine illo ponamus igit̄ q̄ sint sine illo: ⁊ nihil
accidit incōueniens: qn̄ aūt sunt sine illo: tunc sunt plura vt
plura: igit̄ plura vt plura cōstituunt vnū in nã: ⁊ hoc non est
intelligibile. Si aūt accidens inseparabile ab eis: tūc nunq̄
continget ea separari qd̄ ad sensuz est falsum: q̄a sepe ista in
diuersis inueniunt̄ subiectis. Ad huc si vnum sint in acciden
te tūc causa faciēs vnū aliqd qd̄ ē hō vel leo ē accñs hō igi-
tur ⁊ leo ⁊ cetera aĩalia nō sunt vnū substãtialiter: sed accñta
liter qd̄ ridiculo dignū est. ¶ Si aūt detur vt Aristo. placet:
q̄ vniēs ea que sunt in vno corpore sit forma sub̄alis que sit
altera a sub̄a ipsoꝝ: tunc sequitur illud vniens magis eē aĩam
q̄ ista: q̄a in hoc solo differt anima ab alia forma nãli q̄ ipsa
vna in se exñs per diuersas potẽtias agit diuersa in eo cui⁹
ipsa est perfectio. Itaq; illoꝝ qlibet agit per se. Cetere aūt
forme naturales essentialr̄ ⁊ per se nō faciūt nisi vnum sicut
calor calefacit ⁊ frigus frigefacit. De illo aūt vniēte ea que
supra cōmemorata sunt queremus iteꝝ vtrū sit multaꝝ par
tium nō vnitaꝝ aut simplr̄ sub̄a vna: ⁊ si q̄dem est diuersarū
partium opoꝛtebit ⁊ ipm̄ hēe vniens aliqd̄: ⁊ de illo iteꝝ que
remus vt prius ⁊ pceder hoc in infinitū nisi stet̄ in aliq̄ vno
qd̄ non est diuersaꝝ ptiū. Si aūt stat̄ in aliquo vno tali tūc
necesse est dicere q̄ mor sine altero aliquo vniēte vna ē sub̄a
que est aĩa que vnit in se diuersas potentias que sunt supra
cōmemorate: q̄a melius est mox fieri per vnū q̄ per aliū: p̄-
terea sub̄a magis vnit pprietates q̄ aliqd aliud posterius
sub̄a sumptum. Adhuc aūt q̄a tales potẽtie que sunt q̄si p-
prietates aĩe qbus ꝑparatur ad agendū ⁊ patiēdū fiunt ime
diate de ipsis essentialibus: ⁊ ideo istis trib⁹ de causis opoꝛ
tet dicere q̄ in ea ipsa sub̄a vniuntur: ⁊ nō aliquo alio. Illud
autē vniens cū nō possit eē multipartitū vt habitū est opꝫ eē
vnū sm̄ sub̄am: vna igitur est sub̄a in qua vniunt̄ oĩa hec si-
cut pprietates nãles que potentie nãles vocant̄. Et sm̄ hoc
facile rñdet̄ his que p se induxerunt Pithagorici. Quñ aĩa
tripl̄r pōt cōsiderari: vno q̄dē mō vt genus: alio vt aĩa: ⁊ ter
tio vt nãlis potẽtia aĩe. Si eni anima accipiat̄ vt genus pdi
cabilis est de aĩabus particularib⁹ que sunt vegetatiua plã-
tarum sensitiua brutoꝝ ⁊ rationalis aĩa hoium. Si aūt acci
piat̄ vt aĩa tunc perfectio erit aĩati corporis ⁊ tunc sm̄ diuer
sa specie vel in genere vel individuo ipsoꝝ aĩatoꝝ differt ab
aĩa specie vel genere vel individuo: ⁊ ideo tota hois aĩa spe
cie differt ab aĩa bruti ⁊ nulla potẽtia est vnius que nō spe-
cie differat a potẽtia alterius. visus enim hois ⁊ visus asini
specie differūt nō quidē specie ipsius visibilis: q̄a hoc idem
eē pōt sed specie pupille ⁊ virtutis visiue perficiētis visum:
⁊ sic est de aliis viribus. Et hoc pbat̄ nec io ex hoc: q̄a sicut
est in tota aĩa ad totū corpus ita est in partib⁹ aĩe cōparate
ad partes corporis tota aūt aĩa est spēs ⁊ forma diuersuz eē
specie ⁊ rōne dans homini ab aĩa bruti sic igit̄ erit in oĩbus
partib⁹ eius Amoll⁹a differētib⁹ specie sub̄alib⁹ impossibile ē
potẽtias nãles eiusdē speciei causari. Sūt aūt oĩa spe sub-
stãtialia in hoie ⁊ bruto pprietates igit̄ fluentes ab ipsis spe
cie erūt diuerse ⁊ hoc q̄dē est necñz. Sed multi circa hoc er
rant ⁊ eoꝝ occasio q̄ vidēt obiecta esse eadē: ⁊ hꝫ inferre pas-
siones potẽtiis diuersoꝝ aĩaliū spe. Que aūt nata sunt infer
re passiões eā sint eadē: sunt sua passiua eadē spe: sꝫ sua pas-
siua sunt oculi: vel aures aĩaliuz spe differentiuz: videnť er-
go potẽtie diuersoꝝ aĩalium specie esse eadē spe. Isti aūt ta
les nō sufficiēter psiderāt sunt signo. Quñ nos videmus q̄ idē
nūero calidū ignis infert passiones diuersis gñe ⁊ specie sicut
lapidi ligno ⁊ aĩali ⁊ tñ non pp hoc illa sunt eadē genē ⁊ spe
cie. Tales eni passiões inferūt nō sm̄ cōuenientiā vel differētiam
in spe ⁊ gñe que dicte sunt sm̄ formā sed potius sm̄ cōicatio
nē in mã q̄ ea que cōicationē hñt in mã trãsmutabili adinui-
cez agūt ⁊ patiunt̄ adinuicem: ⁊ ab eisdē actiuis: hec aūt cōi-
catio nihil oino facit ad cōuenientiā vel differētiaz in gñe vel spe
vel nūero vel sm̄ formā sꝫ potius sm̄ mãz: ⁊ ideo q̄ a hōs idē visibi
le suscipit qd̄ suscipit bō: hoc idē est: q̄a oculus bouis cōpo-
nit̄ ex aq̄ lucida pura tenēte formas sicut oculus hois: ⁊ non
opꝫ pp hoc q̄ idē sit mediū cōmixtiōis oculi vel eiusdē spēi
virtus visiua. Sic ḡ cōsiderat̄ aĩa vt aĩa. ¶ Mouitis aūt ad-
huc sunt due rōnes efficaciter hoc pbantes quaꝝ vna est q̄
scimus organicū corpus eē perfectū ab aĩa vt in sequentib⁹
patebit: ⁊ nos videmus diuersitatez figuraꝝ in oĩbus orga-
nis diuersoꝝ aĩatoꝝ in specie ⁊ gñe ergo ⁊ ipse vires erunt
diuerse in specie: q̄a eadē vtus in specie ⁊ genere querit or-
ganū eiusdē figure quo suā exercent opatiōnē in specie ⁊ ge-
nere: ⁊ inducēdo hoc pbat̄ tā in artib⁹ que sunt vtutes me-
chanice q̄ ēt in nãlib⁹. alterius aūt figure sunt organa archi
tecti q̄ pãnificis: ⁊ alterius figure sunt aures asini q̄ hois: ⁊
alterius organa plãte q̄ aĩalis ⁊ io dicētes eē vires diuersa
rū specierum eiusdē spēi sunt incidentes in errorē Pithagoꝛi
coꝛ dicentiū oēs aĩas posse igredi corpus qdlibet sicut si te-
ctonica instrumenta tibicines sibi coaptarent ad fistulãdū. Secūda
ṽo rō est ab effectu sumpta: qm̄ nutritiua in ligno nutrimen
tū alterat ad nãz ligni: ⁊ nutritiua in bruto ad carnē bruti: ⁊
in hoie ad spēm carnis hois. Cum ista igit̄ differāt specie ⁊
genere que sic perficiūt opꝫ ⁊ ipsas virtutes specie ⁊ genere
differre. Hec igit̄ dicta sint ad cōfutationē erroris quorūdā
nostroꝝ socioꝝ qui se dicunt naturas scire ⁊ absq; dubio ne-
sciūt opiones ⁊ positiōes Peripatheticoꝝ sed detinent̄ er-
roribus Pithagore ⁊ Platonis. ¶ Tertia ṽo aĩe cōsideta
tio est put cōparat̄ ad suas potestates nãles quas ipa in eo
q̄ sm̄ potestatē cōpletā ⁊ actū aĩe hꝫ vitaz ab ipsa: ⁊ sm̄ hoc
vna est in hoie aĩa in sub̄a ⁊ diuersa virtutib⁹ cognitiuis et
appetitiuis ⁊ motiuis sm̄ locū ⁊ vegetantib⁹ corpus: ⁊ io fal
sum est q̄ illud qd̄ est potẽtia vegetatiua in vno per locū et
sub̄aꝫ separat̄ ab ipso. Sed id qd̄ est aĩa vegetatiua que vt
aĩa non est nisi in plantis separat̄ sm̄ esse ⁊ locū ab eo qd̄ est
aĩa sensitiua que est in brutis: ⁊ ideo querit diuersum gene-
re corp⁹ in quo sit: qm̄ diuerse in genere ⁊ specie forme diuer
soꝝ sūt in gñe ⁊ specie corporꝝ formatoꝝ: nūq; eni aĩa vegeta
bilis est pars aĩe sensibilis sed potẽtia vegetabilis pōt eē pa
aĩe sensibilis: sic ⁊ sensibilis pars est intellectualis aĩe. Que
aūt vna nūero ⁊ sub̄a est aĩa diuersas hꝫ potestates sicut su-
perius diximus: qm̄ in hoc differt aĩa a forma que tm̄ ē for
ma nãlis corporea q̄ aĩa potestatib⁹ plurib⁹ plura agit per se
ita q̄ multū eoꝝ per accñs ⁊ nō agit sm̄ potestatē nature cor-
poree sed vltra terminū nature eleuat̄ in agendo eo q̄ ani-
ma agit in nãm ⁊ itelligẽtia in aĩam sicut supra diximus ⁊ il
laꝝ potestatū quedā viciniores sunt nãe sicut potestates ve-
getabiles ⁊ quedā sūt magis eleuate sup nãm sicut potesta-
tes sensibiles quedā aūt oino sūt sicut resultatio luminis in-
telligẽtie sicut potestates rõnales: ⁊ io sm̄ diuersitatē tempo
ris manifestat̄ in corpore qū formāt: qm̄ p̄mo manifestant̄
quedā opera vegetabilia: ⁊ postea quedā opera sensibilia: ⁊
ad manifestationē intellect⁹ qui sm̄ prudẽtiā dicit̄ exigit̄ ex-
perimētū ⁊ tps. Aĩa tamē vna est sm̄ sub̄am in oĩb⁹ istis po-
testatib⁹: ꝫ non sm̄ qūlibet potestatē simul tēpore sit actus
primus vel scd̄s: q̄a actus p̄mus est qui pōt agere: nec pōt i-
pediri qñ̄do voluerit sicut habit⁹ scie considerat qñ volue
rit. Et io dicit phs q̄ nō est vlius ⁊ aĩati simul intelligēs sm̄ q̄
est act⁹ cōplet⁹ organi: tūc eni aĩa inest vt artifex: ⁊ nō sic act⁹.
Aĩam eni inesse sic artificē est inee aĩam sm̄ qd ⁊ nō simplr̄:
hoc est sm̄ vtutē ⁊ rectitudinez formatiue virtutis que for-
mat organa: sicut si intelligamus spēm dom⁹ que est in men
te architecti egredi de ipso ⁊ intrare ligna ⁊ lapides ⁊ sic for-
mare domū sine manib⁹ architecti. Sic eni adhuc figura do
mus inducta sm̄ eē differt a specie formãte lapides in domū
eo q̄ spēs formãs simplex est ⁊ nullius figure: figura aūt indu
cta nō est simplex cū dicemus spēꝫ domus eē in lapidib⁹ ⁊ li-
gnis que in domus figurā cōuertunt̄. Et sic phs vult q̄ spe-
cies aĩe sit in semine formãs ⁊ figurãs organa que vtus for-
matiua vocat̄: ⁊ hoc est aĩam ineē sm̄ qd hoc est sm̄ spēm ⁊
virtutē aĩe que formatiua vocat̄: sꝫ nō inest sm̄ q̄ est act⁹ et
sub̄a quedā aĩati corporis nisi in corpore organico cōpleto.
Iste est igit̄ intellect⁹ Aristo. ⁊ nos determinabimus hoc in li
bro de aĩalib⁹: q̄a per hūc modū ibi Arist. explanat seipm̄ ⁊
sui cōmētatores sicut verū est exponūt eū: per hoc igit̄ pꝫ q̄lr̄
ter aĩe vires aduenīāt sm̄ tpis diuersitatē. Si aūt dicamus
partē vegetabilē sm̄ sub̄aꝫ alterā eē a sensibili pp hoc q̄ di-
uersis tpe iducit̄ vt est act⁹ organi: tūc ēt opꝫ nos dicere mo-

Margin notes:

Lib. 2. cā. 91.

Solū ad rō-nes pithagoricorum.

Nō quo visus hois et visus asini spe differunt.

Nō duas pulchras rationes ad pbādū vnā hois ⁊ asini spe differre.

Nūq; aĩa vegetabilis ē pars aĩe sensibilis: sꝫ po⁹ aĩe vegetabilis po ē aĩe sensibilis.

Nō quo intelligat auctoritas phi. l. 2. de generatione aĩaliū. capitulo terno.

tiuā ſm locū eē diuerſaꝫ in ſubā a ſenſibili: q̄ motiua ſm locū diuerſo tēpore perficit vt act⁹ p̄mus vel ſcđs. Adhuc aūt ⁊ gn̄atiuā dicemus alterā a notritiua ⁊ augmentatiua eo ꝙ lōgo tpe poſt perficit ad actū. Qđ aūt obijciūt de diuerſa cōplexione organoꝝ Platonis doctrina eſt ſed erronea: q̄m lꝫ omnia mēbra ſint diuerſaꝝ cōplexionū: tn̄ oīa diriguntꝰ ⁊ rōnerūtꝰ ad vnū qđ eſt cor vel id qđ eſt cordis loco: ⁊ ideo tota corporis diuerſitas referꝰ ad vnū vniēs oīa alia: ⁊ ſicut ſe hꝫ ad ſuas partes corpus: ita ſe hꝫ pfectio corporis ad ſuas particulares poteſtates: ⁊ ideo ſuba vna eſt aīe cuius actus eſt vita cordis ⁊ particulares poteſtates exercet in alijs mēbris. Sic igit̄ dicemus totā partium anime diuerſitatem in vno corpore eſſe vnitam aliquo qđ eſt anima.

¶ Cap̄ 16ᵐ. De dubitatiōe que mouet̄ de eo qđ vnit potentias aīe vtꝝ rō cōis vł ſuba realis cui⁹ vires aīe ſūt partes.

Tex. cō. 92.

Et adhuc dubitabit aliqs quā poteſtatē habet quelibet partiū aīe in corpore: ⁊ hoc eſt querere vtrū hēat poteſtatē ptis poteſtatiue que eſt q̄ſi pars itegralis aīe poteſtatiue ita ꝙ vniens poteſtates particulares ſit vna ſuba aīe ſm eſſe aut ita ſit ꝙ quelibet ps aīe poteſtatē habeat totius aīe ⁊ vniēs eas nō ſit niſi queda rō cōis ⁊ ſm tem quelibet ps ſit quedā aīa totū illud hn̄s qđ hꝫ aīa. Et ſiquidem dicatꝰ ꝙ partiū vnaqueqꝫ nō hꝫ niſi particularē poteſtatem tūc opꝫ ꝙ ſicut aīa ꝯtinet totū corpus: ꝙ ſit quelibet ps poteſtatis eius aliquā ꝯtineat ptē corporis ⁊ exerceat in illa ſuā operatiōnē: ⁊ hoc ideo ꝯueniēs eſt: q̄ aīa tota dicitꝰ forma rōtinēs corpus: ⁊ tūc ipſa nō colligit̄ niſi ex poteſtatibus particularib⁹ partes corporis ꝯtinētib⁹: ⁊ ſi hoc ꝯcedatꝰ videtur ſequi aliud ipoſſibile q̄ q̄ꝫ partē aut q̄uo itellect⁹ cōtineat graue eſt fingere volēti aſſignare eoꝙ nos ſcimus oēꝫ potentiam affixā organo corporali nō eē niſi circa ea que ſūt de cōplexione organi illi⁹ ſicut oculi circa colores ⁊ auris circa ſonos. Intellect⁹ aūt vłr eſt circa oīa neqꝫ accipit ea corporalr ſed ſimplr denudata ab omni mā ſenſibili ⁊ corporali: ⁊ ideo nulli⁹ partis ipſe pōt eē act⁹ nō igit̄ vniuerſum totius poteſtatis aīe ꝯtinētis corpus colligit̄ ex talib⁹ particularib⁹ poteſtatib⁹ q̄rū quelibet cōtineat partes corporis: ⁊ p ꝯñs nō eſt talis cōparatio partiū aīe ad ptes corporis qualis eſt cōparatio ipſius aīe ad totū corpus cū ipſa ꝯtineat totū corp⁹ nō q̄libet partiū eius partē corporis ꝯtineat. Qđ aūt omnis aīa ad totū corpus ſicut ꝯtinēs ipm cōparetꝰ pbatur ex hoc qđ ſuperius iduximus: ꝙ neqꝫ omni aīa egrediente de corpore corpus expirat ⁊ marceſcit.

Tex. cō. 93.

¶ Si aūt propter hoc dicat aliqs ꝙ vniens iſta particulares poteſtates eſt vna rō cōis eaꝝ quā habent vt ſunt aīe ⁊ ꝙ quelibet iſtarum eſt aīa habens in facultate oīa opera aīe faciēdi lꝫ quedam operetꝰ in vno organo ⁊ quedaꝫ in alio. Ille pro ſe hꝫ ꝙ plante videnꝰ viuere ⁊ vbiqꝫ habere oēm facultatē aīe vegetatiue ⁊ lꝫ in radice ſola trahat cibum tn̄ virtutē ⁊ facultatem trahētē cibum hꝫ in ramis: ⁊ hoc pꝫ quando diuiditꝰ ⁊ figitur terre tunc eni in ramo trahit ſicut in radice: ſilr eſt in his aīalibus que anuloſa vel rugoſa dicuntur que ſi diuidanꝰ vtraqꝫ pars retinet aīam ſenſibileꝫ ⁊ motiuā ſm locū: ⁊ ſunt iſte anime eē de ſpecie lꝫ ſint numero diuerſe ⁊ videtꝰ ꝙ vtraqꝫ pars etiā habeat virtutē guſtatiuā ⁊ cibi receptiuam.

Tex. cō. 94.

¶ Si aūt nō perficiunt tactū cibi nullū eſt incōueniēs: q̄m hoc contingit per accidēs. Nō eſt hoc ex defectu virtutis anime quā non hꝫ vtraqꝫ pars ſed q̄ deficit ei organū corporale qđ in planta vbiqꝫ aptatur ꝓpter homogeneitatē plātarum: ſed non ſic vbiqꝫ pōt aptari in aīali ꝓp ſuaꝝ partium etherogeneitatē: vnde lꝫ nō habeāt inſtr̄a quibus ſaluentur in natura: tamē aīa perfecta ſm oēs vires videtꝰ vtriqꝫ parti ineē ⁊ ſiles ſpecie ſunt anime partiū adinuicē ⁊ ēt toti ſūt aīe diuiſe ſiles: q̄ nō habuit plus tota ſimul q̄ꝫ pars alteri⁹ diuidēs ipſaꝫ tota ergo anteq̄ꝫ eēt ſeparata: ⁊ aīe partiū ſūt ſiles adinuicē: ⁊ hoc eſt ac ſi tota quādo corpus ſit nō diuiſuꝫ eſſet diuiſibile per ſpēs. Qđ aūt eſt diuiſibile per ſp̄s eſt rō cōis vnius ḡ diuiſio aīe in partes eſt diuiſio in ſpēs: ſic ſi diuideretꝰ aīal in hoīeꝫ ⁊ aſinū: ⁊ nō eſt ſic diuiſio ſubī in potētias ⁊ ꝓprietates naturales: ſicut diuiditꝰ ignis in calidū ⁊ rarum ⁊ lucidū vel pomum in odorē ⁊ colorē ⁊ ſaporē. Si autē quis diceret ꝙ in plantis in quibus maxime ſit huiuſmodi diuiſio nō eſt anima palam eſt falſuꝫ eē: quoniā in plātis videtur ad ſenſum ineſſe qđdam principium formale qđ non eſt forma corporea agens tn̄ vnū ſed virtus incorporea tn̄ in corpore agens diuerſa: ⁊ hec aīa vegetabilis qua ſola cōicant ſimul animalia ⁊ plante ⁊ ipſa quidē vegetabilis ſeparatur ſm eſſe aliquādo a ſenſibili p̄mo mō quoniā eſt in plātis ſine ſenſu: ſed ſenſibile non ſeparatur ab ipſa q̄ nihil eſt qđ habeat ſenſum quin etiā habeat vegetabileꝫ: hac igitur via incedendum eſt ad inquirēduꝫ de anime partib⁹. Queſtiōes autē in hoc vltimo capitulo mote lꝫ nō eſſent ſoluēde hic: ſed potius in libris de vegetabilib⁹ ⁊ animalibus in q̄bus agetur de corpoꝝ animatoꝝ diuerſitate tamē ꝓpter doctrine bonitatem ⁊ facilitatē dicimus eſſe pro veriſſimo tenēdum ꝙ vna ſm ſubam eſt aīa in corpore vno ⁊ ꝙ illa poteſtatib⁹ aliqbus affigit̄ corpori ⁊ non eſt neceſſe ꝙ ſm oēs corpori affigatꝰ: quoniā aīa illa que ſimilior eſt itelligētie agēti: ⁊ magis eleuata eſt ſupra nāꝫ quaſdā hꝫ ꝓprietates abſtractas corpore ⁊ quaſdā cōiunctas corpori hꝫ: ⁊ hec eſt aīa rōnalis. Silr autē corpora animata ſunt aliquādo valde ſimilia ⁊ habēt organa nō ex diuerſis nō in forma cōpoſita ſed quaſi homogenea ſicut plāte ⁊ hec diuiſa ꝯualeſcunt: q̄ quelibet pars pōt eſſe os ⁊ organū ſaluās naturā in talibus. Que autem ſunt ſimilia quidē ſed non oīno: ſicut quoꝝ corpus componitꝰ totum quaſi ex q̄buſdam circulis ſiue anulis ſicut ſerpentes ⁊ lūbrici lacerte ⁊ anguille ⁊ huiuſmodi: hec oīa virtutes ſuas motiuas habent maxime in anulis ſicut in libro de motibus animalium eſt determinatuꝫ: ⁊ ideo diuiſa per trāſuerſum in vtraqꝫ parte retinent ⁊ ſenſum ⁊ motum. Si autē per totam lōgitudinē corpoꝝ ſuoꝝ in duo diuidantur: diuideretur quilibet circuloꝝ in duos ſemicirculos: q̄ circulis illis vtebātur pro membris officialibus in ſenſu ⁊ motu ideo tali diuiſione in eis facta ſtatim moriuntur ⁊ iacent imobilia eo ꝙ nullum habent organū in quo fiat operatio ſenſus vel motus. Quedam autem ſunt valde diuerſe compoſitionis in organis corporis: ⁊ illoꝝ poteſtates animales ſunt valde diuerſe ⁊ ideo diuiſis illoꝝ corporibus ſtatim moriuntur: q̄ anima expirat ⁊ non pōt ſaluari cum inueniat in vna parte totam diuerſitatem organorum quā requirit propter ſuarum poteſtatū differentiā. Sed homi genus ſpālē habet in hoc ꝓprietateꝫ eo ꝙ ſicut diximus ſupra anima ei⁹ que ſibi eſt ꝓpria ſeparata eſt ⁊ nō cōicat corpori per ſeipſaꝫ: ſed per aliam potentiam corpori cōicantem ꝓpter qđ cuꝫ non diuiditur anima hoīs diuiſo corpore: ſed abſtrahitꝰ cuꝫ non habet in quo operetur. Sic autem diuiſis vt dictuꝫ eſt plantis ⁊ anuloſis corporibus que per ſe diuiſibilia ſunt anima que vna numero fuit in toto efficitur due nūero per diuiſionem eo ꝙ eſt diuiſibilis per accidens diuiſo corpore ꝙ tamen anima non eſt forma corporea que diſtendatꝰ quantitate corporis ſicut albedo vel alia forma ſituatis in corpore: ideo putabat Plato ꝙ aīa nō poſſet etiā diuidi per accñs ſicut diuiditꝰ albedo: ⁊ ideo dixit in toto integro fuiſſe multas aīas vnitas in rōne quaꝝ multitudo manifeſtatꝰ per diuiſionem. Sed hoc eſt incōueniēs q̄ nō eſſet ratio quare vnius corporis perfectibilis eſſent plures aīe vel perfectiones cuꝫ vna ſufficiat: natura eni nō abūdat ſuperfluis. Et ideo dicēdū ꝙ ad diuiſionē corporis ſequit̄ diuiſio aīe ⁊ ideo qđ diuiditur per accidens eſt duplex. ſ. qđ hꝫ quātitatem per accidens ſm quā diuiditur: ⁊ eſt minus in minori ⁊ maꝰ in maiori ſicut forme corporee diuiduntur per accidens que ſunt vt calidū frigidum ⁊ humidū ⁊ ſiccū ⁊ huiuſmodi: ⁊ eſt diuiſibile per accidens qđ lꝫ in ſe ſit diuiſibile nō hn̄s quantitatem: tamē ſm ſuam totam facultatē ineſt diuerſis partibus corporis ⁊ ideo diuiſis corporis particulis ſm totam facultatē ſuam remanet in illis diuiſis: ⁊ ſic anima eſt diuiſibilis per accidēs: ⁊ ſimile eſt ſicut ſi ſignauero pūctuꝫ in linea media. Nō enim indiuiſibile eſt ⁊ tamē ſi diuiſero lineā in puncto illo remanet pūctū integrū in vtraqꝫ linea ⁊ erūt duo pūcta. Hoc aūt Plato ignorauit. Quidā aūt ēt hoc ignorātes cōuertūt ſe ad magis ipoſſibile dicētes ꝙ in vtraqꝫ pte diuiſa remanet vna aīa nūero ſed illi neſciūt ꝙ idē nūero eſt in quo nō inenit̄ in nūerādo diuerſitas. In ptib⁹ aūt diuiſis diuerſitas in nūerādo inenit̄. Adhuc ēt qđ diuiditꝰ ab aliq̄ loco ⁊ ſubto neceſſe eſt nūero differre ab ipſo ptes aūt diuiſe ⁊ loco ⁊ ſubto ſunt diuiſe nō igit̄ eſt in eis vna aīa numero.

Nō q̄n [illegible]

¶ Explicit Liber de anima Primus.

¶ Incipit

¶ Incipit secundus qui est de anima secundum substantiam et partes eius que sunt vegetabilis sensibilis et rationalis.

¶ Tractatus primus de substantia anime secundum se.

¶ Cap. primum. Que sit libri intentio: et qualiter diffinitionem anime venari contingit.

Ec igitur que dicta sunt

Tradita sunt a priorib⁹ philosophis de aia in quibus quia nihil est conueniens sube aie vel eius partibus oportuit nos oia ea vt ostendimus abijcere. Redeamus aũt iter tanq̃ ex principio qđ sit per a nobis prefiximus ad inquirendum primo de suba: et postea de partib⁹ et operib⁹ et accidentib⁹ eius: et queram⁹ determinare qđ est aia rõne cõi et figurali siue superficiali: et ẽt que vtiqȝ sit ipsi⁹ essentialis et propria diffõ que nõ dicit tñ qđ ẽ aia sȝ ẽt dicit cãm pp qđ vnũquodqȝ oper: et accidentiũ inest: quia sicut diximus supius in phemijs si p diffõnẽ nõ cõiecturaf facile de accidentibus dialectica erit et vana: venãtes aũt diffõnẽ primo que tñ qđ est aia dicit dicamus q nos nõ disputam⁹ vtrũ aia sit in gñib⁹ accidentiũ: qm scitũ est ab oib⁹ accidẽs partẽ sube nõ eẽ neqȝ pficere subaȝ. Aia aũt cõpositi ex aia et corpe pars essentialis et dignior est et pficit aiata corpa et iõ supponim⁹ aiam in gñalitate sube cõtineri.

Tex. t cõ. 2.

¶ Dicamus igiẽ vnũ eẽ genus entis qđ est suba: huius aũt gñis aliud qđẽ est sicut mã que sm se accepta nõ est hoc aliqđ qđ ẽ cõpositũ individuũ sube eo q nõ dat ei nomẽ neqȝ esse. sȝ subsistere ab ipsa primo est. Alter aũt in eodẽ gñe sube acceptuȝ est forma et spẽs sm quã dicif iam formata res nãe hoc aliqđ eo q formãdo ipm et specificãdo dat ei eẽ et rõnem diffinitiuã. Et tertiũ in gñe eodẽ est ex istis cõpositũ duob⁹ qđ est res in nã pducta quã ipsa nã intẽdit. hec aũt mã qđã est potẽtia que subijcif gñationi et forme. Spẽs aũt est endelechia: hoc aũt latine sonat actus vel pfectio que dat eẽ specificũ substãtiale sm q hõ vel asin⁹ dicif aliqđ: et hoc est duplex quoȝ vnũ sequif alteȝ: vnũ ẽ enim actus primus q est eẽ: et aliud est actus secũdus q est actio essentialis sm illud eẽ: sicut si dicerẽ q lux lucentis est eẽ et actus prim⁹; et lucere est actus essentialis eius secũdus: eo q hec est actio ei⁹ que sine forme diffusio qđã est essentialis. ois enim essentia ppriã et essentialem hȝ opationẽ qua nunq̃ destituif qñ est essentialis: sicut lux nõ destituif a lucere qđ est eius actio: hui⁹ aũt exẽplũ in accidentalib⁹ est scia in sciẽte que dat ei eẽ scientis sm q sciẽs est. et huius actio essentialis sm sciam est cõsiderare scita que scit p sciam. Ita enim est in omni forma nãli q ipsa in habitu habita est actus primus dans esse mãe in qua est et cõposito quia aũt ipsa est principium essentialiũ et nãliũ sibi actionũ: idcirco ẽt nõ p aliqđ aliud sibi acquisitũ est actus secũdus: sicut enim sciẽs nihil vlterius acquirit quo cõsideret sed ipsa forma que est sciẽtia in eo est principium cõsiderationis p seipsaȝ ita ẽt ẽ de omni forma nãli et substãtiali q est principium ipsa suaȝ operationũ essentialium p seipsam: et nõ p aliud sibi additũ.

Quid act⁹ primus et quid scđs sm doctorem.

Obiectio prima.

¶ Mouet aũt fortassis aliquẽ q dicimus subam eẽ genus cõtinẽs mãm et formã cũ sint principia substãtie. et principia generis nõ sint in genere sed ante ipsȝ. Adhuc aũt forte mirabif aliquis quo modo diuidimus subam p tria que nõ equaliter respiciũt rõneȝ et nomẽ sube: et iter que nõ est oppõ cũ duo prima sint partes tertij qđ dicif suba cõposita.

Solutio.

¶ Sed de his determinari hȝ in prima phia sed quãtũ ad hoc negociũ attinet sciẽdũ ẽ q cõe qđ vocamus subam hic tria cõtinẽs est cõe sm analogiã put distinguif in. 5. phie prime: et iõ primo cõuenit vni: et alijs cõuenit p illud. Adhuc aũt suba dupliciter accipif: vno enim mõ accipiẽ sm q substat accidẽtib⁹. et est ipsoȝ accidẽtiũ vl̃e subm in quo ipsa accidẽtia hñt esse: et sic nõ accipim⁹ eã hic: quia hoc modo cadit in coordinatiõe pdicabiliũ. Alio aũt modo accipiẽ ipsa nã sube sm q opponiẽ accidẽtali nãe: et sic est in pposito et dicif suba res p se existẽs. et accidẽs res nõ p se existẽs: et qñ sic dicif tũc cõtinet sub se mãm et formã et cõpositũ: et principaliter qđẽ hoc modo suba est forma qua existit qđqđ p se existit. et scđo mõ dicif cõpositũ. tertio aũt mã que nõ hȝ p se existere in nã nisi p formã: et isti modi sunt tres penes quos diuidif suba in tria neqȝ opȝ q talis diuisio sit opposita cuȝ nõ sit diuisio analogi nisi explicatio modoȝ qb⁹ analogũ sub se cõtinet quedã.

Sȝ hic sola re considerã q mã indeẽ gñatio ancora fuisse sola Amplius quo sic aliqđ diuisionẽ non fuerit per opposita.

Tex. t cõ. 3.

¶ Iã igiẽ pȝ qualiter diuidimus hic subaȝ: inter ea aũt que sunt sube p se existentes maxie ita videnẽ eẽ sube sicut corpora sȝ enim sube separate verius sint sube: tñ nõ ita videnẽ ad sensuȝ. Oẽs enim cognoscim⁹ ad sensũ q corpora sunt res p se existẽs. Inter corpora aũt adhuc magis videnẽ eẽ sube physica corpora q̃ artificialia: quia nos videmus q physica corpora sunt principia artificialiuȝ corpoȝ. Figura enim quã inducit ars accidẽs est qđ nõ eẽt nisi physicũ corp⁹ sustineret ipsam: sicut pȝ in ligno in quo est forma lecti q̃ nõ eẽt nisi lignũ eẽt: et sic ad p se existẽdũ principiaẽ artificiale a physico. Est igiẽ physicũ corp⁹ qđ physica forma ad aliquã spẽm physici corporis est determinatũ magis substãtiale q̃ artificiale. Inter physica aũt corpora qđã hñt vitã et qđã nõ hñt vitaȝ. sȝ alia forma determinanẽ ad spẽm physicã sicut elemẽta vel ẽt cõmixta tñ vt lapides et metalla sm sua gña: vitã enim dicim⁹ sm principium alendi et augẽdi et diminuẽdi: quia ista sunt sm que primo manifestaẽ vita sicut inferius pbabimus. Erit igiẽ oẽ corpus physicũ participãs vitã essentialiter suba in illo mõ sube quo diximus subam eẽ cõpositũ.

Tex. t cõ. 4.

¶ Quia vero tale corp⁹ physicũ hȝ vitã: et hñs vitã corpus: nec est ipsa vita: nec cã vite nõ põt eẽ q corpus physicũ sit aia: eo q corpus cũ sit hñs animã et vitã p aiam nõ est in alio a se. sicut in subto eo mõ quo dicimus substãtialẽ formã eẽ in subto nõ qđẽ sicut accidẽs qđ est sȝ ain aliquo nã est in eo velut q̃daȝ pars: quia aia est potissima pars ipsius qđ est esse cõpositi. Magis aũt corpus physicum est subm in illo modo quo diximus mãm et hylẽ eẽ gñationis subm primũ in libro primo perigeneseos. Cõstat ẽt q ẽtiam aia nõ est cõpositũ ex aia et corpore. oportet igiẽ q aia sit substãtia sicut spẽm et formã diximus eẽ subam corporis physici vitã participãtis potẽtia habituali: hoc est forma que forma põt agere opatiões vite secũdas. Cũ eni potẽtia sit duplex: vna qđẽ mãlis que est qua põt aliqđ fieri: et est impfecta nõ ẽ aia pfectio corporis physici vitã p talẽ modũ potẽtis habere a corpore: quia tale corp⁹ vitã nõ hȝ neqȝ pticipat vitã sȝ vitã hẽre et participare possit p sui trãsmutationẽ. sicut quelibet mã trãsmutaẽ ad suã formã per gñationẽ: sed aia est pfectio eius qđ hȝ vitam sic q actiones vite exercere põt: et iõ sm aliũ modũ potẽtie hȝ vitã qui est modus potẽtie formalis sicut dicim⁹ sciẽtem esse potẽtẽ cõsiderare cũ voluerit: et ignorantẽ cõsideratiõis habere impotẽtiã. sic igiẽ hẽmus ea que exigunẽ ad illaȝ aie diffõnẽ que simpliciter et vniuersaliter dicit qđ est aia. Est enim aia suba que est forma corporis nõ artificialis sed physici: et nõ cuiuslibet physici: sed potẽtia habituali vitam habentis.

¶ Cap. 2m. De vniuersali anime diffinitione que dicit quid est anima vniuersaliter.

Tex. t cõ. 5.

Ex his aũt que dicta sunt possumus itelligere q aia est suba que est actus: nõ tñ quilibet actus nãlis: sed est huiusmodi actus quo aiatuȝ põt agere vite actiões: hic aũt actus dicif duplr sicut et in ante habitis dictũ est. Alius qđẽ enim est forma dans eẽ simplr p modũ habit⁹ quiescentis in suo subiecto: et ille est sicut scia quiescẽs in sciẽte. Alius aũt est sicut opatio essentialis pcedens ab huiusmodi actu sicut actio vite pcedit ab aia: et ille est sicut cõsiderare qđ est actio sciẽtis in actu cõsiderãtis: et manifestũ est q aia est actus primus sicut scia est actus sciẽtis: hec enim ambo q̃ vocam⁹ actuȝ primũ et actum scđm aie cõueniũt: quia in eo q aia est act⁹ est in quibusdã similis sõno et in quibusdã similis vigilãtie. Sõnus enim ẽ quies aie ab exteriori ope sensuũ: et quo ad sensuȝ ergo nõ põt dici q ipsa semp exerceat opatiões suas. Vigilãtia aũt est expãsio qđã aie in exteriora opa sensuũ: et iõ si diceremus aiam vl̃r eẽ sm actũ: et q hoc eẽt essentia ei⁹ cõtingeret aialia dormiẽtia nõ hẽre aiam: et vl̃r qcqđ nõ ageret actiões aie nõ hẽret aiam: et hoc est falsuȝ. In sensibili igiẽ aia nos videmus aliqñ q ẽ simile sõno: et aliqñ q est simile vigilie: vigilia enim similis est cõsideratiõi que est exercitiũ et actus aie vel sciẽtie: sed somnus est simile aliquid scientiã habẽti et nõ vtenti in opere. In aia autẽ vegetatiua videmus ipsam esse magis similem vigilie cõtinue: quia ipsa quãtum ad nutritiue opera semper agit operationes vite et nunq̃ quiescit ab eis quãdiu anima inest corpori semper enim vel trahit nutrimentũ de mẽbro ad mẽbrum vel dissoluit ipsum et alterat et vnit mẽbro: et ideo quantum ad hunc motũ vite semp agit vite actiones quãuis enim quedam animalia quiescãt aliquãdo ab inquisitiõe alimẽti exterius sicut vrsi et hirundines et ciconie et glires quidam et

Nõ q̃ aia vegetatiua sp dicat i actu scđo.

forte mulieres alique ꝛ quedã alia que calorem habēt dige- stiuũ debilē: ꝛ est ipsoꝝ viscosa humiditas ꝛ spissa valde pel lis ꝛ nō porosum corpus: tñ idem calor is eodē tpe qñ cibuz extra nō querunt dissoluit nutrimentũ e humidũ qđ est cir- ca locũ digestionis ꝛ alterat ipm ꝛ cōuertit ꝛ attrahit ad mē bra: talia enim aialia voracia sunt in estate qñ cōfortatur ca lor aliquãtulum: qꝛ multi cibi appetitus causaꝫ a frigiditate ꝛ ideo qꝛ calor eoꝝ paruũ ꝛ quasi nihil consumit: sed tñ ꝓuer tit modica alteratione cibum ꝛ remanet in eis multa ꝛ indi gesta humiditas: ꝛ pinguedo magna operiens interiora oia viscerũ eoꝝ: ꝛ sunt in talibus vene ꝛ cetera vasa stricta mul- tum ꝓpter debilitatē caloris penetrãtis ꝛ pforãtis. Et ideo qñ venit frigus extrinsecũ hyemis obturanꝫ pauci pori qui sunt in corporib⁹ eoꝝ: ꝛ tunc modicus calor nō hñs quo eua- poret cũ fumo humido redũdat ad īteriora ad locũ digestio nis ꝛ generat in eis flegma abundãs ꝛ obstruēs vias nutri- menti: ꝛ sic cessat in eis appetitus ꝛ qejescũt ab exteriori ac- quisitione nutrimēti: ꝛ humiditas grossa euaporãs ad cere bra eoꝝ facit ea quasi ebria ꝛ somnolētia: ꝛ ideo iacent imo- bilia ꝛ sagacitate nature ꝓuidēt sibi de cauernis ꝛ hui⁹ signũ est: qꝛ egredientia de cauernis inueniunꝫ macilēta eo ꝙ con- sumpta est in eis humiditas īpinguãs ea. Sed de his tracta bimr in libro de aialibus: hic aũt hec dixisse sufficiat: ꝙ cum vlem anime queram⁹ diffōnē opꝫ ipsam dicere in quibusdam actũ primũ: ꝛ in quibusdaꝫ actum 2ᵐ ꝓpter cãm que dicta est.

Tex. c. 8.

¶ Sed fm viam gñationis sciētia est ante cōsiderationē: ꝛ prior ea. qꝛ prius est habere habitũ ꝙ vti ipso in actibꝫ ꝛ exer citio: ꝛ quãuis forte aliqꝺ a forma ab actiōe sua nunꝙ destī- tuaꝫ sicut lux a lucēdo tñ prius est fm viã gñationis act⁹ pri mus ꝙ actus secũdus. Sic ꝛ prius in via gñationis est ha- bere aiam fm ptãtē vite ꝙ agere actionē vite: vita eniꝫ ꝙ est ipm viuere est actio aie in corp⁹ ꝛ ē sibi eēntialis ꝛ nunꝙ ab ea destituiꝫ sicut iferi⁹ dicem⁹: tñ fm gñationis modũ prius habeꝫ aia ꝙ vita: ꝛ ideo aia essentialiter est actus primus ꝛ nō secũdus: diffinitis igitur dicens quid est anima est ꝙ est actus primus corporis phici potentia vitam habentis.

¶ Cap. 3ᵐ. De parte diffōnis explanatiōe: ꝛ est digressio qdã.

Quia aũt animã diximus eē actuꝫ nō cuiuslibet phici corporis sed potius ei⁹ tñ qđ in ptãte ꝑ- fecta hꝫ vnde exerceat actiōes vite opꝫ nos ad explanatiōnē dicte diffōnis determinare quale sit illud corpus qđ dicimus in tali ptãte habere vitã. In superiorib⁹ aũt primi libri istius scie diri mus formas nãles vĩr esse duplices: vna eniꝫ est que magis sequiꝫ naturas corporis nãlis in quo est forma non eleuata supra ipm ꝛ potētias eius sicut est illa que ē armonia mixto- rum vel armonia ꝯñs: ꝛ talis forma nã ꝓprie vocaꝫ ꝛ nō agit nisi vnũ sicut determinatũ est in secundi phicoꝝ nostroꝝ ꝑn- cipio: de oibus mixtis talem formã hñtib⁹ iam tractauim⁹ in sciētia de lapidib⁹ ꝛ mineralib⁹. Est aũt alia magis vici- na cause vĩ: agenti prime que agit oēs formas ꝛ hec est eēn- tia incorporea mouēs ꝛ perficiens corpus que hꝫ imprimere in nãm totã eo ꝙ ordine nãe supra nãm est ois forme corpo- ree ꝛ hec vocaꝫ aia: ꝛ qꝛ ptãtē nō trahit agendi a corpore sed ex prima cã cuius nãm sequiꝫ: ideo nō agit tñ vnũ sed mul- ta: ꝛ quolibet illoꝝ opeꝝ est ei ꝓpriuꝫ ꝛ eēntiale: ꝛ talis forma vocaꝫ aia. Actiones aũt suas eēntiales agit in corpore ꝛ cir- ca corpus que actiōes nō sunt sine instrumētis corporalib⁹: ꝛ ideo oē corpus qđ in ptãte habitualī hꝫ vnde opereꝫ actiōes vite opꝫ esse organicũ hoc est ex organis figura ꝛ situ differen tibus cōpositũ: organa eniꝫ voco mēbra officialia qb⁹ actio- nes vite ab aia exerceñ sicut p corpoꝝ fluxus spũs vitalis: p stomachũ aũt cibi coctio: p epar aũt digestio: ꝛ sic de alijs hu iusmodi: hoc ꝛ rationabiliter fit. forma eniꝫ que nã simpler est cũ vnã tñ habeat essentialē opationē sortiꝫ corpus sim- plex nō organicũ vnius rōnis existens in toto ꝛ partib⁹ oib⁹ eius sicut ꝛ forma ignis aut lapidis ꝛ metalli: forma autem que sua incorporeitate altior est ꝙ forma nãlis ꝛ magis su- pra mãm eleuata plura operaꝫ eēntialiter: ꝛ ideo opꝫ suum corpus in quo exerceret opa illa esse etherogeneuꝫ ex diuersis in figura ꝛ mixtura cōpositũ. huius aũt exēplum est in oibus potestatib⁹ incorporeis. Ars enim architectonica cũ sic vna: nō vna simplici operatiōe facit domũ: sed potius secãdo do lãdo: pforãdo: cōplanãdo: ꝛ leuãdo: ꝛ cōpaginãdo ꝓpter qđ diuersa in figura querit instrumēta sicut securim ad secan- dum: dolabrũ ad dolandũ: ꝛ terebrũ ad pforandũ: runcinaꝫ aũt ad planãduꝫ: ꝛ in alijs actionibus suis aptat alia hmōi: vnit aũt ea ad vnũ manus artificis que mouet oia hec. Sic ꝛ aia habēs in se ptãtē opãdi opa vite multas querit cor pus sic hñs diuersa organa in figura ꝛ mixtura ꝛ cōpositione in quib⁹ diuersis agit vite actiones vniēs oia hec ad vnum scilicet ad cor a quo influit vite actiones oibꝫ eis: organa aũt plantaꝝ partes sunt ꝛ hoc qdē satis manifestũ est in cor- porib⁹ aialiũ ꝛ maxime hoium cũ etiã in corporib⁹ plantarũ vereꝫ est qꝛ plantaꝝ partes sunt organa specialia officia ha- bentia vite: lꝫ sint partes simplices hoc genere simplicitatis quo diciꝫ simplex qđ partes hꝫ homogeneas: foliuꝫ enim in planta est ad cooperiendũ corticē fructuũ: ne ledatur caumа te vel frigore: fructus aũt hꝫ corticeꝫ in quo operiꝫ semen vt efficiatur pepanũ in vase debito maturatuꝫ. Radices vo hꝫ ori in aialibus similes quo ad officiũ: qꝛ ꝛ oris ꝛ radicis offi cium est trahere nutrimentũ. Medullam aũt hꝫ quasi loco cordis: lꝫ quelibet istaꝝ partiũ in se sit cōposita ex similibus: tñ iste partes diuersa hñt vite officia.

Tex. c. 7.

¶ Patet igiꝫ ex dictis ꝙ si opꝫ aliquã cōem diffōnem dare aie tunc vtiqꝫ erit actus primus corporis physici organici qꝛ hoc ꝯuenit tam aie plan te ꝙ brutoꝝ ꝛ cōuenit etiã anime hūane quã in organis ope rari videmus: ꝛ qꝛ actus in oibus essentialiter distinguiꝫ ab eo cuius est actus: ꝛ pcipue in aialis in quibus ostēsum est ani mã corporeã formã nō esse ideo nō opꝫ querere si vnũ sit aia ꝛ corpus. Forma enim cũ mã nunꝙ coincidit in eandē rem sicut in artificialibus apparet vbi tñ forma vicinior est mãe ꝙ in alijs. Nō enim querimus si figura est idem cũ cera in si gillo neqꝫ vĩr vnꝙ dubitamus si idem sit actus ꝛ id cui⁹ est actus sicut mãe. Cũ eniꝫ hoc ipsum vnũ ꝛ ens multipliciter per analogiam diciꝫ de suba ꝛ accidēte erit suba principa- liter ꝛ p se ens: ꝛ accidēs est ens: qꝛ est aliqua dispositio eius qđ vere est. Cũ suba diuidaꝫ in tria sicut superius dicimus mãm s. formã ꝛ cōpositũ qđ inter ista tria ꝓprie ꝛ primo est ens est forma: qꝛ mã nō hꝫ actu esse nisi a forma: ꝛ cōpositũ similiter: ꝛ ideo mã nō est ꝓpter eē dandũ: sed potius tñ ad hoc ꝙ subsistet: ꝛ particulãzet ꝛ indiuiduet eē quoꝝ nullum est esse ꝓpter qđ imposē est vnꝙ formã esse mãm: ꝛ sic eadē im possibilitate imposē est aiam esse corpus.

Tex. c. [illegible]

¶ Uniuersali igiꝫ diffōne dictũ est qđ sit aia: qꝛ est suba fm ꝙ ratio vel substan tia ꝛ forma est: ꝛ hec suba est qđ erat esse hoc est quidditas eēntialis hmōi corporis quale determinatuꝫ est: ꝛ lō corpus smittit nomē ꝛ rōnem suã qñ expitat ab eo aia sicut si diceremus aliqđ instrumētoꝝ artificialiũ esse aiatũ a mã perfectũ: sicut si dolabra esset aiai ꝛ corpus physicũ: tũc enim id qđ est suba ipsius formalis est esse suũ: qꝛ esse nihil aliud est nisi dif fusio forme in subiectã sibi mã: ꝛ tale est physici corpori esse aia in cōmuni rōne accepta: ꝛ si positiōe priori relicta ꝙ si do- labra sit corpus physicũ corpus dolabrale qđ est ferrũ separe tur a forma dolabre. iam nō habebit nec rōnē nec nomen do labre nisi forte equiuoce neqꝫ ferrũ habebit rōneꝫ ferri sꝫ ꝙ ferrũ adhuc est ferrũ separata ab ipso figura dolabre apud vsum loquēdi ideo est qꝛ dolabra est organũ artis: ꝛ nō phy- sicũ: ꝛ corpoꝝ artificialiũ supius diximus eē principia corpo ra physica que formas physicas retinēt in eis. Hoꝝ eni acci dens est forma artis: ꝛ lō talis corporis nō est eē ꝛ rō aia: sed pori⁹ physici talis qđ hꝫ in seipso prin^m quo moueꝫ motu vi- te ꝛ fm locũ: ꝛ qđ in se hꝫ posse quiescēdi qñ voluerit. Et lō separata aia ab hmōi corpore corp⁹ iam nō erit habēs esse ꝛ nomē: ꝛ ideo mortu⁹ homo nō est hō: neqꝫ caro eius est ve- ra caro: sed potius corruptũ a carne hois.

Tex. c. [illegible]

¶ Cōsiderare aũt opꝫ in partib⁹ aiati corporis qđ nūc dictũ est quia si nos pona mus oculũ per imposē esse separũ ꝛ esse aial: tūc absqꝫ dubio visus ꝛ potētia visiua erit aia eius: qꝛ hec potētia agit in eo vite actionē fm nãm oculi ꝛ cōplexionē visus igitur erit sub stantia formalis oculi dans ei rōnē oculi ꝛ nomē: ipse autem oculus ꝙ pupilla vel corp⁹ oculi vocaꝫ est mã visus: ꝛ ideo de ficiente visu in oculo iam nō est oculus sꝫ equiuoce: neqꝫ pu pilla vocaꝫ neqꝫ est nisi equiuoce sicut lapideus vel depict⁹. Qđ aũt accidit in parte vna organica aialis ope arripere ac cidere in toto corpore viuēte: qꝛ oino simile est: sicut eniꝫ vna potestas particularis aie sensibilis se hꝫ ad vnã organicam partē corporis lō eo ꝙ dat ei esse ꝛ rōnē: ita totus sensus sive

Nō de aialib⁹ latitantibus tpe hyemis ꝛ cessã tib⁹ ab igestiōe alimēti extrin seci quomodo nutriantur.

Aia ꝯuenit ꝙ aia e multoꝝ operũ productiua.

substantialis aīa se h3 ad totū viuens corpus qd dat ei esse ⁊
rōnem talez que est sensitiui corpis pz igit ex dictis qualiter
aīa sit actus aīati corporis potestatē hntis agendi vite actio
nes. ¶ Et iō tale corpus nō pōt ee abijciens aīam qd ita est

Tex. ⁊ cō. 10.

in potētia: ⁊ in ea eē et viuere sed poti⁹ est animam habēs:
ꝓpter qd dixim⁹ superius ꝙ cū dicit in diffinitione assigna
ta potētia vitā habētis qd de potestate habituali ⁊ pfecta in
telligit que potens eē agere vite actiones: hoc aūt haud est
separatū ab aīa vt abijciens eā sed potius in rōne sua conci
piens eā ⁊ habēs eā: qz neqz nomē corporis organici h3 neqz
rōnem sine ipsa. Semē aūt animaliū ⁊ fructus plantaꝝ non
sunt huiōi corpora organica nisi in potētia incōpleta: ⁊ ideo
talium nō eē aīa endelechia: neqz aīa est in eis nisi sicut arti
fex in artificiato qd eē in fieri ⁊ nō in esse: ⁊ hoc nō est in esse
aīam nisi sm qd sicut supra diximus: vnde pz ex dictis ꝙ vi
gilantia est actio aīe que eē exercitiū actionis vite sicut in ar
tificialibus incisio: ⁊ in physicis visus siue videre sm actuz ⁊
est visus sm actionē que ē vei visus: ⁊ similr potētia habitua
lis organi ad videndū qd est visum habere: ⁊ nō vti eē aīa: qz
sicut diximus ipsa eē actus prim⁹ ⁊ actus secundus: neqz tñ
ideo eē duo: qz actus secūdus supponit primū: ⁊ fluit ex ipso
essentialiter. Corpus aūt ⁊ mā oculi eē qd eē potētia viens ⁊
hns visum ⁊ nō potētia incōpleta sed pūte pfecta sicut dixi
mus: ⁊ sicut oculus est pupilla ⁊ visus cōpositus ita aīa ⁊ cor
pus est aīal totū cōpositū cui⁹ tota ratio ⁊ suba est anima.

Act⁹ secūdus prīū psupponit idē ē hemisth⁹ 1⁰ de aīa sup textu 5. Et hoc nō aduertit cō mētator in illa digressiōe sua sup illo textu.

¶ Cap. 4m. In quo ex predictis demonstratur que anima se
parabilis eē. ⁊ que non.

Ex dictis aūt in predicta diffōne aīe facile deter
minat q̄stio qua querit si aīa sit sepabilis a cor
pore vel nō. Nō enīz imanifestū eē ꝙ aīa nō vlr
sepabilis eē a corpore: ⁊ silr ꝙ pars q̄dā ipsius
nō separat a corpe. Quecūqz enīz forma essentia
liter est pars corporis aut actus nullā vite actio
nem agēs nisi in parte corpis aliqua nō pōt separi sm esse a
corpore: qz si separet sequeret ꝙ separata nullā haberet vite
actionē: ⁊ hec eē nō pōt tales aūt sunt aīa vegetabilis in plā

Tex. ⁊ cō. 11.

tis ⁊ aīa sensibilis in brutis: hec enī duplex aīa est actus ⁊ p
fectio quarūdā corpis ptiū sine qb⁹ nullā oīno h3 vite actio
nē. Nō enim itelligi pōt nutritiua ⁊ augmētatiua ⁊ gñatiua
agere sine cibo ⁊ semine corporali: ⁊ iō a corpe in istis actio
nib⁹ nō separat. Silr āt videre ⁊ audire ⁊ vlr sentire nō agit
sine istrumētis corporalib⁹ ⁊ corporalib⁹ formis. ⁊ imagina
ri nō fit sine quātitate corporis pp qd nihil istoꝝ separat: neqz
ipsa aīa separari pōt que sic eē in toto corpe sicut iste ptētes
sunt in partib⁹ corpis. At vō quāsdā aīam ⁊ sm quasdā ptes
nihil ꝓhibet separari pp hoc ꝙ ille nullius corporis sūt act⁹
in quo vite exerceāt actiones sicut in organo sicut manifestū
erit in sequētib⁹ de itellectu tam agēte q̄ possibili. ⁊ in parte
in pmissis habitū eē. Amplius aūt manifestū eē nō soluz de
ipsa parte itellectiua ꝙ separat. sed de ipsa aīa tota itellecti
ua ꝙ separet eē mālfestū cui⁹ rā necessaria est: qz cū partes
aīe sint nāles ptētes eius ab ipsa fluētes impoīe eē ꝙ ab eētia
planeta rū corpore fluat ptās separata. Sed ecōuerso pos
sibile eē ꝙ ab eo qd eētialiter eē separū fluant potētie ope
rantes in corpore: qz eis ptās supior pōt qcqd pōt virtus infe
rior: ⁊ nō ꝯuertit cuius ꝓbatio eē ꝙ nos videmus ꝙ a prio
motore simplici q maxime suba sepata est inter eētias oēs:
fluit vtus motiua primi mobilis que nullo mō explet opatio
nē suā sine corpore eo ꝙ nihil est ibi aliter mobile nisi corp⁹.
Similr aūt ars quelibet separa eē put est in aīa artificis ⁊
tñ potētias suas nō explet sine corporis istrumētis: pz igit ꝙ
ab eo cui⁹ eētia separa est fluunt potētie opantes in corpe.
Sed ab eo qd eētialiter subdit corpori ⁊ est virtus in cor
pore existēs nulla fluit potētia que sit separata: qz potētia nālis
⁊ opatio sequit essentiā: ⁊ iō ipsa potētia mixta corpi magis
erit mixta q̄ ipsa eētia a qua fluit. Adhuc aūt nālis potētia
est ꝓprietas essentie. Eē aūt subiectū pn^m passionis. ⁊ cadit
in diffinitione eius. Qualiter igit posset esse ꝙ essentia con
iuncta corpori causaret potētiā nālem separatā. Ex his igit
pz ꝙ si itellectus est potētia separata tūc opz ꝙ nā ⁊ eētia intel
lectiue aīe sit separata: ⁊ cū hoc habebit plurimas potētias
corpori ꝯiunctas. Amplius autē manifestat hoc si dicat aīa
intellectiua siue rōnalis mouere corp⁹ ⁊ esse actus eius: sicut
nauta eē actus ⁊ motor nauis. Nauta enīz mouet nauiz per

Rōnes per q̄s pbat nō so lū aīam itellectiuā sm suā ptā tes sepabilē eē imo etiā sm se totam.

speciem intellectiuā que est scientia gubernādi: ⁊ cū nullā ope
rationē h3 nauta in naui que nō expleat motu ⁊ instrumēto
corporeo: sicut a themone vel clauo vel velo: aut gubernacu
lo vel remo: ⁊ separat tñ totus gubernator a naui. Et simili
ter si aīa sic mouet corpus totū itellectu gubernāte aut impe
rāte ipsa separat tota eētialiter a corpe l3 hēat multas vires
⁊ opationes sensus ⁊ vegetationis q̄ nō explent sine istrumē
tis corporeis. Hec aūt oīa cū habūt postq̄ determinatū fue
rit de nā aīe itellectiue in tertio hui⁹ scie libro: figuraliter q̄
dē igit hoc est suphicialiter ⁊ vlr sic determinat ⁊ describitur
anima diffinitione vniuersali solū quid eē aīa dicente.

¶ Cap. 5m. In quo probatur ꝙ opz querere aliam adhuc dif
finitionem que dicit causam superius habite.

Quoniā aūt in ꝓhemijs diximus ꝙ diffinitio
nes vles ex qb⁹ nō contingit causas accidētium
subiecti cognoscere neqz coniecturari de ipsis fa
cile sunt dialectice ⁊ vane oēs: ⁊ nos iā diffōnez
que solū dicit qd est aīa assignauim⁹ nō sumus
cōtenti in ea: qz opz nos cognoscere nō solū qd
est aīa in se sed ēt partes aīe cognoscere ⁊ causas accidētiuz
p seipsis partib⁹ demōstrare. Accidētia p se ⁊ opa aīe maxi
me sm partes ei attribuunt ⁊ ideo opz nos aliā iuestigare q̄
in partib⁹ aīe ꝓpriā nāz ⁊ eē demōstret qm nos in ꝓhemijs
iam inuenimus ꝙ sm vnāquāqz partē aīe altera ⁊ altera ē ra
tio aīe. ⁊ nō eē diffinibilis aīa vna rōne vniuersali que appli
cetur oib⁹ partib⁹ eius hoc aūt in dicta supius diffōne ꝯtin
git in qua etiā si diffinītētia animā vniuoce sumerent nō suffi
cerent ad nām anime in ꝓprio partiū eē cognoscēdā. Nunc
aūt nō vniuoce sunt sumpta: qm nō vna ⁊ eadem rōne actus
est itellectiua aīa cū sensitiua cuz vna sit separata ⁊ altera sit
virtus in corpore. Neqz in vna ⁊ eadez rōne actus corporis
physici eē sensitiua ⁊ vegetatiua: cū videamus sensitiuā eē
cognitiuā ⁊ acceptiuā spūaliū specierū a sensib⁹: ⁊ vegetatiua
nihil spūaliter accipit vel opat. ¶ Hac igit necessitate opor

Tex. ⁊ cō. 12.

tet iteratā facere iuestigationē de aīe diffōne: qm in tali via
qū agitur de partib⁹ fit aliqū certū id qd est sm nām ⁊ rōnez
notius ex his que icerta sunt sm rōnem ⁊ nām certis tñ quo
ad nos: ⁊ tentādum est nobis iterū sic per viā istaz aggredi de
aīa qz aīa talis est substātia que maxīe elongata eē a sensi
bus nostris: ⁊ nō subijcit sensib⁹ nisi quo ad opera ⁊ opa sūt
partiū eius ⁊ ideo quo ad nos sunt notiores partes q̄ ipsa
sm se aīa. Sic enīz diximus diffinitiuā rōnē nō solū ostēdere
qd qd est sed opz etiā ꝙ ostēdat cām q̄re insunt ei p se acci
dentia: que pcipue aīe sm partes isunt. Rōnes aūt termino
rū diffinientiū quas nūc in pcedētib⁹ adduxim⁹: sunt sicut cō
clusio demōstrata p aliud pn^m. Quedaz enīz ratio nō dicens
nisi qd eē per aliud scita: sicut ꝯclusio q̄ ad hoc vt sciat alio
indiget pncipio qd est medius termin⁹. Nō aūt dicēs simul
ꝓpter qd ⁊ qd illa eē sicut demōstratio p se scita ⁊ p quā scit
cōclusio. Est aūt de hoc in secūdo posterioꝝ dictū. Si enim
querat qd eē tetragonismus siue quadratuz cui accidit p se
equale eē quadrāgulo altera parte longiori dupliciter diffi
niri pōt: ⁊ vna diffinitio nō dicet nisi qd est qd substat passio
ni. Altera aūt dicet cām q̄re inest ei talis passio. Si enīz dif
finiat sic tetragonismus ē orthogonū equilaterale quatuor
lineis cōtentū equale quadrāgulo altera parte lōgiori: nō di
cet nisi qd eē absolute qd subst at passioni. Si autē diffiniat
sic tetragonismus eē inuētio medie rei hoc eē iuentio ꝓpor
tionis q̄titatū ex qbus fit tetragonismus: ⁊ altera parte lon
gius quadrāgulū dicet cam quare inest ei talis passio qd est
scilicet equalis tetragonismus altera parte lōgiori quadra
to. ¶ Ad hoc aūt itelligendū ꝓpter doctrine bonitatē opz de
geometrie qnto libro aliqd iterpōere. Sciēdū igit ꝙ ex oib⁹
trib⁹ q̄titatib⁹ que sunt ꝯtinue ꝓportionales fit necessario te
tragonism⁹ ⁊ quadrāgulus altera parte lōgius: neqz possunt
he due figure fieri ex plurib⁹ q̄titatib⁹. neqz ex paucioib⁹.
Sicut eīn accipit ex secūdo Euclidis quadratū eqlateruz ⁊
equiangulū sub vna linea dicit ꝯtineri: qm fit ex vna ⁊ eadē
linea in se ꝓducta: ⁊ equale in quātitatib⁹ causat ab vnitate
quātitatis. Manifestiꝰ aūt eē qd dicit in numeris sicut enim
quicūqz numerꝰ in seipm ductꝰ quadratuz pficit sicut bis
duo vel quater q̄tuor: ⁊ sic deinceps. Quadratū igit ex vnica
ꝓuenit quātitate. Quadrāgulꝰ aūt altera parte lōgius sub
duabus necessario lineis ⁊ nō pluribus cōtinet. habet enim

hec figura duo opposita latera equalia: et duo quelibet que sibi inuicem in angulo applicant hz inequalia. Sunt ergo ibi due equalitates diuerse et due inequalitates. Sicut igit una per totum equalitas ab una surgit quantitate: ita necesse est quod due inequalitates duabus intercepte inequalitatibus a duabus surgant quantitatibus: et sic necesse est ipsum sub duabus lineis contineri: hoc autem est manifestum in linearibus numeris: binarius enim et ternarius due sunt inequales quantitates et si ductero unum in aliud pficimus quadrangulum altera parte longius: ut si dicam bis tria vel ter duo longius enim est quam sit latum bis tria: et latius quam sit longum ter duo. igitur probatum est quadratum et altera parte longius quadrangulum ex tribus quantitatibus fieri: et neqz ex pluribus neqz ex paucioribus. Quodcumqz autem volunt tres quantitates continue proportionis: tunc ex illis fiunt quadrata et altera parte longius equales omnino. Continuam autem voco proportionem que in una et eadem proportione: in qua se prima hz ad mediam hz se media ad tertiam et hoc in numeris est manifestum accipiatur enim .12.6.3. In his enim primus est duplus ad medium: et medius duplus ad tertium: ducamus autem medium in seipsum faciendo tetragonismum dicendo sexties sex fiunt triginta sex. et ducamus primum in tertium faciendo altera parte longius quadrangulum dicendo duodecies tria: vel ter duodecim et fiunt similiter .36. Equale igitur est quadratum medie proportionis ad altera parte longius ad quadrangulum extremarum proportionum. Idem omnino euenit si acceperro in alia proportione continua tres quantitates: sicut si velim accipe sexquialteras. sicut .9 6.4. primus enim continet 2m totum et alteram eius partem. et similiter medius continet tertium et alteram partem eiusdem. igitur continue sexquialtera est in eisdem proportio. Constituamus igitur quadratum ducendo medium in seipsum dicendo sexties sex: et fiunt .36. ut prius: et si ducamus extremos in se inuicem ita quod unum in alium. dicendo nonies quatuor: vel quater nouem pficiemus tantundem hoc est .36. Idem est omnino in sexquitertijs sicut si accipiamus .16.12.9. omnes enim isti in continua sunt sexquitertia proportione: et per omnia fiat ut prius. Summa enim proueniens ex duodecies 12. est .144. et tantundem valet summa proueniens ex nonies .16. vel econuerso ex sexdecies .9. pz igitur quod diffiniens quadratum quod est tetragonismus: et dicens quod est orthogonum equilaterum quadrilaterum equale altera parte longiori quadrangulo non dicet nisi quid est dicens autem quod est in continue proportionis tribus quantitatibus medie proportionis inuentio: dicit propter quid tetragonismus est equale altera parte longiori quadrato et prima quidem diffinitio cum non dicat nisi quod inest passio subiecto: est conclusio demonstrationis: quia ad hoc inducitur demonstratio ut passio probetur inesse subiecto. Secunda autem est medium quod est principium demonstrationis: quia per ipsum probatur passio inesse subiecto: sicut omnis figura producta a media proportione continua in se ducta que tantum vincit tertiam: quantum vincitur a prima equalis est ei que fit ex ductu prime proportionis in tertiam tetragonismus autem est figura consurgens a media continua proportione ducta in seipsam que tantum vincit tertiam quantum vincitur a prima: ergo est equalis quadrangulo altera parte longiori quod fit ex ductu prime in tertiam. et sic pz quod medie continue proportionis inuentio dicit causam equalis quadrati ab altera parte longius quadrangulum. Sic igitur est in diffinitionibus aliarum rerum: oportet enim quod id quod communiter rei attribuitur: sicut anime attribuitur quod sit actus corporis physici per causam propriam inesse probetur: et hoc non potest fieri nisi talis diffinitionis anime inuenta que dicat causam quare anima sit actus corporis: hoc autem erit si acceperimus secundum quamlibet partem anime quod ipsa est principium et causa huius vite que exercetur in corpore physico tunc enim habebitur propositum. Cum enim habuerimus quod quicquid essentialiter est principium et causa huius vite que exercetur in corpore physico organico: est actus physici corporis organici: et coniunxerimus istam quod anima essentialiter est principium et causa huius vite que exercetur in corpore physico organico: concludemus demonstratiue quod anima est actus primus physici organici corporis et sic concludemus superius inductam diffinitionem per eam que dixit causam eius sicut diximus in exemplo geometrico iam inducto.

Demso qua demrat prima tasso aie p secundam.

Cap. 6m De diffinitione anime dicente propter quid.

Tex. t. co. 13.

Dicamus igitur principium accipientes huius intentionis ad inuestigandam diffinitionem dicentem propter quid ut determinemus et distinguamus animatum ab inanimato in viuendo quia viuere est essentialis actus anime omnem animam consequens: viuere enim dicitur multipliciter: eo quod multa sunt principia viuendi quorum si unum solum insit viuere dicimus. Dicitur enim viuere intellectus et sensus et motus et status secundum locum. Adhuc autem motus alimenti et secundum augmentum et decrementum Quodcumqz enim horum inesse dicatur vitam inesse dicimus. Propter quod et vegetabilia omnino viuere dicuntur eo quod in seipsis habent talem potentiam habitualem et perfectam que principium est vite secundum actum per quod principium vite augmentum et decrementum suscipiunt non mouente aliqua forma elementali. Illa enim esset aut corporis leuis aut corporis grauis: et si esset leuis tunc moueretur tantum sursum: si autem esset grauis tunc moueretur tantum deorsum: et hoc faceret siue esset corporis simplicis siue compositi. Corpus enim simplex hz motum simplicem: et corpus compositum insequitur motum simplicis in ipso dominantis sicut dictum est in celo et mundo. Nunc autem alimentum et augmentum vel decrementum mouetur secundum contrarios locos. scilicet sursum et deorsum et ante et retro et dextrorsum et sinistrorsum quod haud posset esse nisi mouens esset forma que est altior quam illa que attingit naturam corporis hoc autem est anima. Motus ergo illi sunt ab anima. Non enim sursum augentur tantum corpora deorsum autem non: sed equaliter in vtroqz loco: et vniuersaliter viuere dicuntur quecumqz aluntur. Illa enim tamdiu viuunt quamdiu possunt accipere alimentum. Huius autem principium vite vegetabilium est anima. Et hoc quidem ab alijs possibile est separari loco et subiecto: sed alia principia vite que sunt secundum locum motiuum et sensitiuum et intellectiuum impossibile est separari ab isto in genere mortalium. In immortalibus enim sicut in corporibus celestibus secundum peripatheticorum opinionem est vita intellectiua separata a sensu et nutritiua et vegetatiua. Hoc autem manifestum est in his que vegetantur que vegetabilia vocamus: sicut plantas quia illis nec unam aliarum anime potentiarum videmus inesse nisi tres que sunt principia vegetabilis que sunt nutritiua augmentatiua et generatiua. Igitur viuere in his que viuunt solum inest propter hoc principium quod vocamus animam vegetabilem. Animal autem hz vitam per primum sensum qui animal facit animal. Primus autem sensus est posito quo inesse quocumqz alio ipse inesse necessario ponitur. Huius autem ratio est quia etiam illa que non mouentur de loco ad locum sed manent uni loco adherentia si sensum habeant: dicimus ipsa esse animalia: et non solummodo viuentia. Multa enim animalia sunt immobilia secundum locum sicut spongea marina et quedam ostrea conchilia que habent sensum: et tamen secundum locum non mouentur. Sensus autem primus propter quem animal est animal: est sensus tactus. Hoc enim posito non necesse est aliquem aliorum inesse: sed alijs sensibus existentibus in aliquo necesse est et hunc inesse sicut se hz vegetatiuum ad sensitiuum. Vegetatiuum enim dicimus esse huiusmodi principium vite et animam qua vegetabilia participant. Sed animalia omnia ad minus habent sensum tactus: propter quod tactus non tantum est unus de numero quinque sensuum particularium: sed etiam differentia et forma constituens et faciens animal. Propter quam autem causam vtrumqz istorum accidit quod scilicet vegetatiuum separatur a sensitiuo et tactus a reliquis sensibus: posterius in hoc eodem libro dicemus. Nunc autem hoc dixisse sufficiat quod anima omnium modorum vite sit principium: et diuisa est et determinata his. scilicet vegetatiuo sensitiuo et intellectiuo et motiuo secundum locum. Ista autem pro tanto videntur determinare animam quia sunt principia viuendi que aliquando separata abinuicem in diuersis inueniuntur. Quedam enim sunt vegetatiua tantum: et quedam vegetatiua et sensitiua: et quedam cum his mouentur secundum locum. Et quedam cum his habent intellectum. Est autem hic sciendum quod viuere est actus essentialis anime: qui supponitur ut fundamentum in omni opere suo et hoc patet quia omnis anima actum hunc effluit in corpus quod animatur a principaliori membro corporis hoc est a corde vel ab eo quod est loco cordis influit ipsum: et ideo viuere viuentibus est esse. quia autem anima ut forma dat esse ei cuius est anima non dat nisi per vitam et hoc dupliciter potest considerari. scilicet prout est ab anima: et prout est in corpore et prout est ab anima sic est essentialis actus eiusdem: prout autem est in corpore sic est formaliter adherens corpori: ab eo dicitur caro viua et corpus viuum sic de qualibet parte quia omnis pars alimentum accipiens viuit: sed non omnis pars formaliter sentit quia ossa non sentiunt et tamen viuunt. Anima autem etiam in se dicitur viuere causaliter: quia est causa vite et viua in seipsa: sicut lux dicitur luminosa et causa luminis: et propter hoc et superiora dicuntur viuere nobiliori vita: quia nihil est in ea ex parte motoris vel mobilis quod sit vite contrarium: vel differenter par-

Tex. t. co. 14.

Tex. t. co. 15.

Tex. t. co. 16.

Tex. t. co. 17.

Tex. t. co. 18.

ticipans vitā: sicut est in mortalibus in quibus multa vite sunt. Illa differenter participantia vitā: sicut sunt ossa nerui caro pili. que vitā diuersis actibus aie participāt. Est enim actus aie vite cōtinuus ꝛ esse dans corpori viuo sicut enim esse gn̄aliter est actus essentie in eo ꝙ vere ꝛ ſm̄ actū est: ita viuere est actus aie in eo ꝙ aiatum est ꝓpter qḋ pcm̄ est in diffōne vite Dionysij pbi qui vitā dixit eē motū generis nutribilis nām assequēs. Nō enī generis nutribilis tm̄ est: sed ois aie in corpꝰ aiatū ꝛ a p̄ncipali mēbro qḋ est cor. vel id qḋ est loco cordis in oībus viuis: ꝛ q2 ꝯtinuus fluxus est ꝓpter hoc dixerūt quidā ꝙ est potius in fieri ꭗ̄ in esse quiero: quō sicut lumen qḋ est actus perspicui. tōt inue influitur ei a sole quādo est ples: ita dicunt ꝙ cōtinuus fluxus est vite ab anima in viuū: ꝛ figuratur ille ꝯtinuus motus instrumēto vite ſm̄ diastolem ꝛ systolē: ꝛ videmus mortificari mēbra ad que non fluit spiritus vite a corde. Hec igitur de vita que est cōtinuus actus anime in corpus dicta sint.

Gaud. ꝛ vitæ.

¶ Cap̄ 7ᵐ. Utrum quelibet virium anime sit aīa: ꝛ vtruz sit tota in toto.

Tex. ꝛ cō. 19.

Utrum aūt vnūqḋqz dictoꝝ principioꝝ sit aīa p se diuisa per eēntiā ab alia aut est pars anime: nō per essentiā diuisa ab ipsa: ꝛ si est pars vtruz separabilis a suo toto qḋ est anima solum rōne differens aut sit separabilis per essentiā ꝛ locuz ab ipsa sicut dixit Plato. ꝛ mētionē huius fecimus in libro p̄cedēti in fine de qbusdā quidē hanc facile est videre: sed qdā3 sunt in qbꝰ h3 dubitationē. ¶ Sicis enim planū est determinare de his que sūt actus corpoꝝ sic ꝙ nō opanē nisi in ipsis: ꝛ diuisis eis diuidunē ꝛ vnitis eis vniuntur qm̄ nō sunt nisi actus corporis phīci organici potētia vitam hn̄tis ꝛ ideo planū est de illis ꝙ sūt aie: sed nō est adeo planū vtrū qūlibet sit aīa in talibus: aut sit partes einsdē vt in plantis que ꝯualescunt diuise: ꝛ in qbusdā anulosis diuisis in qbꝰ quelibet pars videē oēs anime opationes habere: ꝛ sic etiā ante diuisionē videbaē aīa ſm̄ quālibet suā operationē ꝛ potestatē esse in qualibet parte sicut in fine secundi libri physicoꝝ diximus: vtraqz pars h3 sensuz ꝛ motū. ꝛ si h3 sensum tunc opz ꝙ habeat voluptatē ꝛ tristitiaz: qm̄ sensus cōueniens ingerit voluptatē ꝛ sensus incōueniēs ingerit tristitiam: ꝛ sic vtriqz parti inest appetitus. Hec aūt sine phantasia esse nō possunt: qm̄ motus a sensu factus: est phātasia: ꝛ nullo modo appetunt nisi ꝑ motū a sensu factū. ¶ Cū ergo ista insint partibꝰ diuisis videē ꝙ etiā ante inerant partibꝰ cōiunctis ꝛ sic aīa ſm̄ oēm suā potestatē fuit in omnibꝰ partibus. Sed vna ꝛ eadē aīa ſm̄ quālibet potestatē suaꝝ operationū nō pōt esse in qualibet parte: oportuit igiē ꝙ eēnt plures ꝛ sic ea que operanē in diuersis partibꝰ vnius corporis: nō sunt partes vnius sed sunt aie plures: ꝛ ista est ratio cui multū innitebaē Plato. ꝛ redit ad hoc vt queramus vtrum aīa vegetabilis ꝛ sensibilis sint in toto corpore tote vel non. videē ꝙ in toto tota sit aīa: q2 ibi est vbi opaē sed operaē in talibꝰ in toto ergo est in toto: ita ꝙ in oībꝰ partibꝰ. Cū igiē anima sit idiuisibilis opz ꝙ tota sit in toto. Ampliꝰ cōstat ꝙ quelibet vis sua essentie aie est imediata: ergo tota aīa cum sit idiuisibilis adest cuilibet virtuti sed virtutes diffuse sunt per totū corpus. ergo ipsa est in toto corpore tota. Sed ꝯtra3 huic videē esse. q2 ex hoc sequiē ꝙ sit in oculo tota: ꝛ si extrahatur oculus videbiē tunc extrahi tota aīa qḋ nō est veꝝ: ꝛ hec oīa mouerūt Platonē ad dicēdū ꝙ in vno corpore sunt multe anime. Sed dicendū ꝙ in vno corpore non est nisi aīa vna ꝛ vires eius sunt partes eius sicut potētia nālis ē pars potestatis eius qḋ operaē per eā. Id aūt qḋ inducitē de aīalium ꝛ plantaꝝ diuisione: solutū est in p̄habitis: ꝛ cū3 queriē vtrū aīa que est in animato corpore ꝛ precipue in tali corpore qḋ est simile in partibus sicut sunt corpora plantaꝝ ꝛ animaliu3 anulosoꝝ: sit in toto tota dicimus ꝙ aīa est vna ꝛ h3 partes organicas que oēs ꝯtinuationē hn̄t ad vnam que est cor ꝛ tunc dicēdū ꝙ aīa est in corde ꝛ inde influit potestates suas in totū corpus ꝛ sic nō est in toto tota: ita ꝙ in qualibet parte sit tota sed in qualibet parte est ſm̄ aliquā suaꝝ potentiaꝝ ꝛ que partes sunt similes in cōplexione ꝛ cōpositione in illis est p similes potētias ꝛ operatiōes ꝛ l3 essentia eiꝰ adsit cuilibet virtuti eius: nō tn̄ virtute separata separaē necessario essentia eius: q2 virtus illa affixa est illi organo ꝛ nō eēntia anime: sed potius ista est in corde qḋ est organū essentie anime deputatū ꝛ ideo nō separatur a corde eēntia nisi ſm̄ hanc operationē quā h3 in mēbro separato ꝛ nō simpliciter. Diximus enī3 superius ꝙ diuiso corpore necesse est animā quodāmodo per accidens diuidi l3 non diuidaē sicut forma situ aliter in corpore ostensa: ꝛ hec est peripatheticoꝝ sententia. Fuerūt tamē ꝛ sunt quidā adhuc qui dixerūt ꝙ anima est tota in toto corpore: qḋ nō tamē fuit opinio alicuius philosophi ꝛ dixerunt ꝙ nō extrahitur tota in oculo q2 dicūt ꝙ manet in alia parte principaliori ſm̄ vite operationē: ꝛ ideo corpus animatū remanet adhuc animatū ꝛ viuū. Nō enim tota dicebatur in oculo nisi ſm̄ ꝙ tota substat virtuti visiue: hoc autē est ſm̄ ꝙ per ipsam operatur visus ꝛ hoc modo cōcedunt eam separari totā q2 de ea postea visu3 operaē. Ego autē multas dictaꝝ opinionu3 nō intelligens dicēdum puto esse cū peripatheticis ꝙ anima totalitatē nō habet nisi suaꝝ virium: sicut ꝛ corpus totalitatē nō habet nisi suoꝝ organorum ꝛ ideo in vno corpore nō est nisi ſm̄ vnā partem: ꝛ illo separato nō separatur nisi ſm̄ partē ꝛ remanet in aliis potestatibus suis adhuc operans in corpore: vniens autē oēs has potestates est substātia que est in corde: ꝛ potestates omnes anime diriguntur ad cor. ꝛ sic substantie aie adiacent tanꭗ̄ ad eam directe sicut organa corporis omnia cōnectunē cordi ꝛ hec opinio magis ītelligibilis est: ꝛ veritati magis assimilatur inter dictas opiniōes. Sic ergo patet solutio vnius questionis vtrū scilicet omnes iste potestates sint anime per se: vel sint partes anime vnius quādo sunt in vno ꝛ eodem corpore. ¶ Utrum aūt sint anime vel partes anime vel non adhuc habet dubitationē ꝛ ideo querendum hoc est.

Sed cōsiderāndo tūc reliq membra cēnt aiata. Itē qḋo est intelligibile ꝙ poꝰ sit affixa membro ꝛ nō eēntia aīe q̄ sunt illa potentia.

Nulla aīa totalitatē h3 nisi virtuum viriū ſm̄ Albertū.

¶ Cap̄ 8ᵐ. Qualiter intellectus est alterum genus anime ꝛ separabilis: ꝛ qualiter est vmbra intelligentie ꝛ sensibilis est vmbra intellectus etiā vegetabilis est vmbra sensibilis.

De intellectu aūt ꝛ potentia perspectiua que est perspectiua intellectus aut speculatiua nō est manifestū vtruz sit anima aliqua: aut pars anime eo ꝙ sicut diximus nō est alicuius partis corporis ꝛ ideo videē alterū genus esse aie. Hoc eni3 solu3 cōtingit separari a corpore sicut perpetuū a corporali. Quoniam iam certificatum est ꝙ icorruptionis causa est esse p nām ante corporeitatē ꝛ ꝯtietatē. ꝛ ꝙ intellectus est suba ante vtrūqz per nām existens ꝛ iō h3 esse perpetuum ꝛ incorruptibile ꝛ aliā vitā necesse est subam istā3 habere post mortē: ꝛ ideo falsum est qḋ dixerunt Epicurei intellectū extingui corpore extincto eo ꝙ incipit eē cū corpore qm̄ etiā si cōcedatur incipere esse cū corpore tamē nō accipit esse a corpore: aut ab aliqua eius cōmixtione: sicut habitū est in physicis. ꝛ ꝙ nō dependet ad corpus ſm̄ suum esse nō oportet ꝙ corrumpatur ꝓpter hoc corrupto corpore ꝓpter qḋ et vt diximus alterū genus vite est aut anime qm̄ h3 quasdā potestates vite in corpore ꝛ quasdā sine corpore anima intellectualis: ꝛ est in orizonte eternitatis ꝛ tēporis supra naturā existens ꝛ infra intelligentiā propter qḋ eleganter dixit Isaac animā rationalem esse creatam in vmbra intelligētie: volēs dicere ꝙ anima ipsa intellectualis intelligētia est obumbrata per hoc ꝙ est anima corporis mortalis q2 ex hoc lux intelligentie obumbratur eius anime. ꝛ qḋ intelligētia habet in simplici reꝝ quidditate anima habet per inclinationem ad ꝯtinuū imaginabile ꝛ corpus qḋ est materie mobilis ꝛ transmutabilis. Et ideo itellectus humanus cū cōtinuo ꝛ tēpore intelligit qḋ itelligit de cōceptionibus reꝝ. Sicut autem anima hoīs est resultatio intelligētie obumbrata sic etiā sensibilis est obūbraculū quoddā anime rōnalis: ꝛ ideo obscuratur amplius ꝛ amittit cognitionē intellectualem ꝛ inquisitionem de reꝝ veritatibus ꝛ discretione amittit turpis ꝛ honesti ꝛ verecundi ꝛ inuerecundi: ꝛ ideo est hoc ꝙ nullam habet potentiā que nō sit infra in carne ꝛ ideo cōceptiones deputate ad veritatis intuitum nō possunt ea que solū hn̄t sensibilem animā. Magis aūt corpori imergiē vegetabilis que nullam aie formā separatā a mā sed sup māam rerū per qualitates corporeas operaē sicut digerēdo cibū per calorē ꝛ similiter alias pficit operationes. Corpus aūt primū huic subest corpus celi: ꝛ hoc iō diciē eē vmbra vegetabilis ab Isaac: ꝛ sic p3 qualiter aīa rōnalis est creata in vmbra intelligentie ꝛ est imago quedam eternitatis ꝛ supra tempus existens: ꝛ

Tex. ꝛ cō. 21.

Aīa rōnalis ē vmbra intelligētie ꝛ sensibilis respectu rōnalis aie. ꝛ vegetabil' respectu sensibilis.

anima sensibilis est vmbra anime rationalis propter qđ potest super ipsius aia rōnalis ⁊ operatur in ipsaz aliquas suarum operationū aut cōceptionū sicut intelligentia imprimit in animā rōnalem. Vegetabilis autē est in vmbra sensibilis ⁊ operatur in eam: ⁊ ideo vegetabilis cū sensibili ꝯiuncta facit ad organū sensus cōueniens ⁊ nō ad organū vite: tñ quoniam vegetabilis est vt instrumētum sensibilis anime sicut ⁊ sensibilis vt instrumētum aīe rōnalis in attrahēdo formas ⁊ descendunt iste aīe in diuersa corpora ⁊ ignobilitanť ſm ꝙ magis ⁊ minus imerguntur corpori: sicut si imaginemur formā sigilli vni⁹ recipi in diuersis materijs nobilioribus ⁊ ignobilioribus. Nulla enim istarū hȝ formā ſm ꝙ est in sigillo ⁊ tamē quelibet illarū resultatio est quedā ipsius sigilli magis ⁊ minus obscura ſm materie diuersitatē. ¶ Et hec fuit causa quare qđa dicebāt vnā numero esse aiam in omni corpe sed tn mole mãe esse impeditā ne in qbusdā agat opationes vite sicut in lapidibus: ⁊ in qbusdā plures ageret opatiões vite ꝙ̄ in alijs eo ꝙ tēperātia ipsorū magis ē reducta ad equalitatē ⁊ magis separata ab excellentijs ꝯrioꝝ ⁊ vbi fit recessio a ꝯrioꝝ excellentijs ꝙ equalitas incipit ꝯformari celestibus sicut in hoib⁹ in illis hȝ oēs opationes suas ⁊ dant exēplum de igne qui inflāmatus in lignis cremabilib⁹ agit operatiões suas ⁊ in male cremabilib⁹ facit flāmā rubeā obscuram in alijs aūt fumat tñ ⁊ in alijs nō facit nisi calorē ⁊ videbatur ista antiqssima stoicoꝝ de schola Socratis opinio ē sicut apparet ex dictis que scribuntur in eoꝝ libris.

Opiō antiqssima Socratis ⁊ stoicoꝝ.

¶ Cap. 9ᵐ. Qꝫ formaliter ⁊ nō mãliter vnitur aīa: ⁊ ꝙ ipsa est primus actus huius corporis ⁊ non cuiuslibet.

Tex. cō. 22.

Eliquae aūt partes aīe preter intellectū ⁊ que ꝯiuncte sunt intellectui sicut ratio ⁊ volūtas ⁊ deliberatiua ⁊ electiua vel eligētia: manifestū est ꝙ nō sunt sepabiles a corpore: tñ abinuicem differunt rōne ⁊ diffinitione ⁊ similiter differūt a corpore. Necessariū aūt ꝙ sensitiua ⁊ opinatiua differant rōne cū actus istaꝝ virtutū essentiales differētes sint sicut sentire ⁊ opinari. Similr aūt est de qualibet aliaꝝ potentiarū que dicte sunt. ¶ Qꝫ aūt in qbusdā aīalium insint oēs potētie dicte quedā enim nō habēt nisi quasdā ⁊ quedā vnā solam .s. vegetatiuā: ⁊ in hoc est differētia animatoꝝ abinuicem per hoc enim dicimus ea que animata sunt abinuicē differre ⁊ ꝓpter quā cām hoc ꝯtingat posterius dicem⁹ vbi determinabimus de pfectis ⁊ impfectis aīalib⁹. Similiter aūt manifestū est ꝙ aīalium qđā habēt oēs sensus: quedaz vō vnū solum hñt .s. tactū. ¶ Sed hoc qđē hic dicēdū est ꝙ in omnib⁹ potētijs quibus exercenť opationes vite semper quo viuimus dicitur dupliciter: sicut ⁊ dupliciter quo scim⁹ ⁊ quo sanamur. Dicimus enim interrogati quo scimus qđ aīa scimus ⁊ aliqñ dicimus qđ scientia scimus vtroqꝫ enim istoꝝ dicimus nos scire. Similiter aūt interrogati quo sanamur dicimus qđ sanamur sanitate: ⁊ ꝙ sanamur oculo vel pectore sed qñ dicimus ꝙ scimus sciā vel sanamur sanitate: significam⁹ formā ⁊ actum primū: id qđ est ratio sciētie vel sanitatis in eo ꝙ suscipit sciam vel sanitatē. Actiuaꝝ eni formaꝝ actus est i patiēte hoc est suscipiēte ⁊ dispositio ipsius: ⁊ ideo omne qđ est actus forme cuiuslibet est in eo qđ disponitur ⁊ formať per formā illam cuius actus ꝓprius est esse qđ est ab ipsa forma. Cum aūt dicimus ꝙ sanamur pectore vel scimus aīa significamus id qđ disponiť scientia vel sanitate in quo est actus illaꝝ formaꝝ sed tñ opꝫ ꝙ tale sit suscipiens ꝙ sit agens operationē cuius principiū est forma sicut instrumētū agit. Et similiter cū dicimus ꝙ aīa viuimus aīa est actus ⁊ forma ⁊ ratio vite ⁊ viuētia corporis ſm oīa principia supius enumerata. Similr ipsa est quo sentim⁹ ⁊ intelligimus: erit igiť aīa spēs ⁊ ratio ⁊ forma corporis ⁊ nō corp⁹ aliqđ cū forma nunq̄ possit esse mã sicut in scđo phicoꝝ probatū est. ¶ Cū enim tripliciter dicať suba sicut in p̄cehabitis distinctū ⁊ hoc qđē est spēs ⁊ actus ⁊ corpus ⁊ mã ⁊ aīatū qđ est ex his: ⁊ tñ corpus nō pōt eē actus aīe vel animari: sed potius aīa est actus corporis. ¶ Et ꝓpter hoc bene opinanť philli qb⁹ videť ꝙ aīa nō sit sine corpore neqꝫ tñ sit corpus: qꝛ in veritate ipsa nō est corpus: sed est aliqđ corporis: qꝛ ē actus eius: ⁊ iō est in corpore determinato sibi per ꝯuenētiā: ⁊ nō est sicut priores Pithagorici aptabāt eā nihil determinātes in quo ⁊ quali phico corpore est quelibet aīa. Nos enim vidimos ꝙ nō quelibet aīa accipit qđlibet corpus qđcūqꝫ cōtingenter ⁊ differēter: sed sibi aptať ꝓpriū. eo enim ꝙ est alicui⁹ actus: debeť ei nō quecūqꝫ materia ⁊ susceptiuū quodlibet: sed ꝓpriū ⁊ determinatū hoc enim est rōnale: eo ꝙ act⁹ actiuoꝝ sunt in susceptiuis ꝓprijs in qb⁹ nati sunt fieri ex cōmunicatione actus suscepti. Manifestū est igiť ꝙ aīa est actus qđā ⁊ ratio corporis cuiusdā qđ potētia vitam habeat.

Tex. cō. 24.

Tex. cō. 25.

Tex. cō. 26.

Cap. 10ᵐ. De enumeratione potentiarum principalium que sunt potentie anime.

Olentes aūt nunc de potētijs particularib⁹ determinare quas supius diximus eē quattuor que sunt principia vite opꝫ primo reiterare qđ dicimus ꝙ .s. qbusdā aīatis ille oēs insunt: alijs vō nō insunt nisi quedā illaꝝ: ⁊ qbusdam nō inest nisi vna sola potētia: eas enim vocamus aīe partes magis principales que sunt vegetatiuū sensitiuū motiuū ſȝ locū: ⁊ intellectiuū plantis aūt de his potētijs vite non inest nisi vegetatiuū. Alteris aūt sicut aīalibus inest hoc ⁊ sensitiuum ⁊ appetitiuū: qñ aliquis appetitus inest his que habēt sensum. Appetitus enim est desideriū qđdā ex quo ꝯsequiť sicut ex eā voluptas ⁊ ira. Aīalia enim ad minus hñt vnum sensum q est tactus: ⁊ sicut diximus qbuscūqꝫ inest sensus tactus: illa tactu sentiūt ꝯueniens ⁊ incōueniēs: ex qb⁹ causať letitia que est sensus ꝯueniētis ⁊ tristitia que ē sensus disconuenientis: qbuscūqꝫ aūt inest letitia aut tristitia in illis ē cupiditas siue desideriū. Cupiditas enim nihil aliud est nisi appetitus eius qđ est dulce ſm nām: dulce enim iudicať qđ est delectabile ſm nām. ¶ Adhuc aūt ante oīa indigētia restaurare deperditū in nā corpis opꝫ accipere alimēti sensum qui est tactus. Oportet enim ꝙ eisdē oīa nutrianť ex qb⁹ sunt: sicut diximus in libro perigeneseos. Sunt aūt ex calido ⁊ frigido humido ⁊ sicco igiť sensus alimēti est sensus p quē sentiuntur dicte alimēti q̄litates ⁊ differētie: sensus aūt tactus est sentiens istas differētias. Oportet igiť ꝙ sensum tactum habeāt oīa aīalia qꝛ in illis ꝓpter mollitiē partiū de facili fit multa deperditio que nō fit in plantis ꝓpter partiū duritiaz ⁊ caloris nālis debilitatē: qui quasi nihil cōsumit in eis: sed diuidit tñ ⁊ penetrat vt ingressum accipiat nutrimentū: ꝓp qđ deficiēte alimēto famescūt ⁊ sitiunt aīalia nāliter oīa: qñ alimentū nō fit nisi calido penetrāte: ⁊ iuuante digestiuā ⁊ alteratiuā cibi ⁊ sic qđ restaurať addiť loco deperditi: ⁊ ideo fames est desideriū calidi ⁊ sicci cibi: qꝛ aūt siccū nō per se fluit ad mēbra: neqꝫ p se ipressibilis est forme mēbri: ideo opꝫ habere humidū qđ sit quasi cibi vehiculū: ⁊ deferat ipm: ⁊ faciat ipm figurabile specie mēbri qđ alitur. Si aūt hoc humidum eēt cū calido: tunc calidū cōsumaret partē humidi: ⁊ diminuereť adiumētū vehendi cibū: ⁊ ideo sitis appetit naturaliter frigidū ⁊ humidū in potū: fames ergo ⁊ sitis due sūt partes nālis appetitus: sicis enim ⁊ humidis: ⁊ cum oīa famescant aīalia ⁊ sitiant oīa aīalia habēt appetitū nālem eoꝝ que alunt: que sunt calidū ⁊ humidū ⁊ frigidū ⁊ siccū: ⁊ ꝯstat ꝙ hoꝝ nō est aliquis sensus preter tactus: oīa igiť aīalia hñt tactū ⁊ talem appetitū nālem: sensus aūt alios nō est alimēti nisi p accidēs ſm ꝙ sonus vel color iudicat alimētū eē ꝓpe vel lōge: ⁊ ideo nullū alterius sensus obiectū alit nisi obiectū tactus: odor enim est spiritale ⁊ nō icorporať sicut dicemus in libro de sensu ⁊ sensato. Sed humor qui latine sapor dicitur: greci enim humores sapores vocāt: ille est aliqđ tactus: qꝛ sapor ꝓprima sequela est cōplexionati ex qualitatibus primis: nō tñ sapor vt sapor alit: sed potius humidū: ⁊ sic tunc ⁊ calidū ⁊ frigidū sicut diximus: ⁊ hui⁹ causa est: qꝛ nihil alit nisi qđ pōt assimilari ei qđ alitur. Nihil autē assimilať ei: nisi qđ similiter cōpositū est ex elemētis ⁊ ex calido frigido humido ⁊ sicco: eo ꝙ oīs cōplexio vt peritiores medicoꝝ dicūt q̄diu est in bona habitudine ſm nām appetit sibi sile. Corrupta aūt aliquādo appetit ꝯtrariū: sicut febre estuans appetit aquā vt extinguat sitim. patet igitur ꝙ animalia habent tactū necessario ⁊ appetitū nālem eoꝝ que mixta sunt ex q̄litatibus tactus ⁊ hoc ostendiť per famē ⁊ sitim. ¶ De oībus aūt his sigillatim certificandū est posterius. Nunc aūt intm dictū sit sufficiēter ꝙ oībus aīalib⁹ sensum tactus hñtibus: etiā appetitus inest necessario. De phātasia āt ⁊ arte practici itellectus ⁊ imaginatione nunc qđē nō est mãifeste aliqđ dictū: sed de his oībus in seqētib⁹ ꝓseqemur. Quibusdā

Tex. cō. 27.

Tex. cō. 28.

Scđo pergeneseos tex. cō. 40.

Tex. cō. 29.

autē cō sensu inest principiū vite: qđ est motiuū sm locum: et hec sunt illa quorū cibus a terra nō sufficienter preparatur: et habēt eos sm figurā. Animalia enim imobilia existentia figuram oris nō habēt: eo q̄ radices quibus terre infigunt̄ ori habēt similes sicut plante: et ideo cibus eorū sufficiēter in terra preparat̄ ꝓpter talia etiā ventres nō habēt: neq̄ loca per que emittat̄ egestio impuri cibi. Quibusdā aūt cū dictis potentijs inest etiā intellectiuū sicut hoībus: et si forte appareat aliquod genus hmōi animaliū alterū aut honorabilius q̄ homo in mortaliū natura. Et hoc dictū est ꝓpter quosdam dicentes quedā itellectualia animalia et demones regionē lucis in aere habitātes sicut dixerunt Platonici: qui tñ veritatē non habent: sed hic de his non intendimus: et ideo sub dubio dicimus si qđ appareat hoīe honorabilius. Sed qđ hic nos habemus determinare hoc est de partibus anime: et quā habēt adinuicē et ad animā comparationem.

Cap. iiᵐ. Ex quibus partibus componitur anima: et eadē est ratio anime et figure.

Oportet autē scire q̄ partes eius qđ est spirituale et eius qđ est corporale differunt quodiā partes corporee vel cōponunt suā essentiā aut suā quātitatē: et si cōponunt suā essentiā tūc sunt sicut materia et forma aut sicut mixta in eo qđ mixtum vocamus. Si aūt cōponunt suā quātitatē tunc sunt tertie vel medie vel quarte et sic de alijs quātitatiuis partib⁹. Et has vocare cōsueuimus itegrales: primas aūt essentiales. In spiritualib⁹ aūt dicimus quoniā spiritualia potētie quedā sunt et habēt suas partes nāles potestates: ex quibus cōstituit̄ quoddā vniuersū sue potestatis: sicut apparet in vrbanitatibus. Cū enim dico regnū potestatē quādā dico quā cōponunt multe potestates particulares que tamē oēs fiunt ex regno. Si enim diffiniēs regnū dicā q̄ regnū est Monarchia cuius potestates leges et ordines vindicti oībus distribuunt̄: erit quedā eius particularis potestas potētia presidis qui terre principat̄. Alia aūt ꝓconsulis cōsilio cuius et nutu determinant̄ iudicia et sententie dantur. Alia aūt tribuni et alia ducis exercitus: et alia cēturionis cohortis vnius: et adhuc alia decani et alia prefecti qui preficitur ad paucos in lege iustitie cōstituēdos et sic diuerse potestates iuncte simul efficiunt vniuersum quodā qđ vocat̄ regnum: et sic est in oībus spiritualib⁹ potētijs. In oībus autē potestatib⁹ semp quicqđ pōt potentia inferior pōt et superior: sed nō cōuertit̄: et ideo inferior est sp in superiori sm oēs suas operationes: sed nobilitant̄ operationes inferioris qñ sunt in superiori. Similiter aūt est in potestatib⁹ causarū naturaliū. Quedam enim illarū sunt semp et quedā frequēter et quedā raro sicut diximus in scđo phicorū: et quicqđ est potestatis in eo qđ est raro exercet̄ ab eo qđ est frequenter: et ab eo qđ est semper sed nō cōuertitur. Habet tamē semp aliquid impotentie: et defectus inferior potestas qđ nō pōt referri ad superiorē potestatē: et ideo diximus q̄ nobilius exercent̄ operationes inferioris potestatis a superiori q̄ ab inferiori potestate. Est aūt adhuc notādum in istis potestatib⁹ q̄ si superior potestas nō valeret in se potestatē inferiorē non diceret̄ ois hec vnū regnū: nisi sicut aceruus lapidum: et idcirco quanto potestas superior est simplicior erit et vniuersalior ad multa exercendū que sub illa potestate cōtinent̄. Omnino aūt eodem modo est in aīa que est in potētia vite in qua ois potestia exercēdi opera vite cōtinetur: et ideo particulares potestates sicut vegetatiuū et sensitiuū sunt quidē potētie naturales ab ipsa fluentes que dicunt̄ ꝓprietates: sed tamē inferioris potestatis opus et potētia in superiori nobilius est q̄ in seipsa: vnde sensitiua nobilius terminat opera vegetatiue q̄ ipsa vegetatiua sola. Nutritiua enim que facit carnem nobilius operat̄ q̄ illa que facit lignū. Similiter autē est in generatiua. Similiter aūt est in sensitiua et intellectiua aīa q̄ oēs suas operationes nobilius participat: et p3 ex hoc iam q̄ in hoīe neq̄ tres anime sunt neq̄ tres substātie sed vna substantia simplicior et nobilior alijs: et ideo plures et nobiliores ab ea q̄ ab alijs fluunt potestates et eedem potestates que sunt inferiori: nobilius sunt in ipsa q̄ in eis: neq̄ sunt iste potētie nō vnite: q̄ si sic esset verū qđ dixit Plato q̄. s. quedā collectio diuersa operaret̄: vniunt̄ enim semper inferiores in superiori per modū iam assignatū: et ideo particulares potestates nō sunt partes cēntialiter cōponētes animā: sed potius que determinant totam suā potestatē ad opera vite distribuūt per potētias sicut et regnū distribuitur per potestates particulares ad distribuendā vitam vel cōtinendā et exercēdam. que vocatur ciuilis: et ideo dixerunt antiqui sapientes q̄ anima est in corpore sicut rex in regno: et oculus est in ipsa sicut aliquis prefectus in potestate sibi iuncta. Ex his iam p3 q̄ si eodem modo iam erit vna ratio diffinitiua anime et figure. In figuris enim sic est q̄ nulla rectilinea inuenit̄ ꝑter triangulum: et eas que ipsū sequunt̄ in specie figurarū: et similiter est in animabus q̄ nulla est anima preter vegetatiuā: et que sunt post ipsam in ordine animarū: q̄ sicut figure habēt ordinem q̄ vna est ante et alia post. ita etiā anima vel aīe. Simplicior enim linearū est recta eo q̄ est vnius forme tñ: sicut sepe diximus: et simplicior figurarū est triangulus sm formā figurationis: q̄ et in lineis est vnite forme et in superficie: q̄ sm formam non diuiditur in figurā aliam. q̄ triangulus nō diuiditur in aliam figurā q̄ in triangulum. Circulus autē duarū formarū est in conuexa et in cōcaua: sicut sepe diximus in antehabitis libris nostris. Alie autē figure rectilinee vt tetragonus pentagonus et sic deinceps diuidunt̄ in diuersas figuras. In figuris igitur est ratio quedā cōmunis que oīb⁹ conuenit ex qua tamen non scitur quelibet figura in specie: et qualiter vna se habet ad aliā: et hoc est ita q̄ figura est quātitas linea vel lineis terminata: vel q̄ figura est terminatio quanti si cōsenserimus q̄ figura est qualitas et nō quātitas: hoc enim omni figure cōuenit: ex hac tamen nō scitur qualiter triangulus est in tetragono sm potestatem et in alijs figuris: et ideo ex illa nō perfecte scitur trianguli natura. sed op3 querere triāguli propriā rationē neq̄ propria dicit perfecte figurationis rationē: et ideo necessaria est cōmunis. Si enim diffiniens triangulum dicā triangulus est figura prima elementalis ad omnē figurā rectilineam: in qua diuidit̄ omnis figura rectilinea: ex illa diffinitione nō cognoscā esse figurationis in triangulo l3 cognoscā posse trianguli ad alias figuras: et ideo in scientia figurarū duas diffinitiones oportet inquirere: vnā cōmunem et alterā propriam et neutra sine altera sufficit: et similiter est in anime ratiōe q̄ cōmunis ratio est que oībus conuenit animabus que est endelechia corporis physici potētia vitam habentis tamē q̄ vite potentia nō est vna in oībus animabus sed alia et alia ideo oportet querere sm quālibet vite potentiā aliam et aliam rationē: et ideo deludendus est qui dicit sufficere cōmunē rōnem in his et in alijs similibus que nullius erit ꝓpria ratio: et iterū nō debemus esse in propria rōne neglecta ratiōe cōmuni. Est aūt et adhuc alia similitudo inter figuras et animas. sicut enim trigonum est in tetragono et in oībus alijs figuris que sunt cōmuniter post triangulū sm potentiā: ita est vegetatiuum in sensitiuo: sensitiuū in intellectiuo. trigonū autē est in tetragono potētia non sm se sed si distribuat̄ tetragonum in ea que potest. pōt tunc in operationē trigoni et plus. Quoniā si diuidatur lineis diagonalibus duabus faciet quattuor triangulos et similiter quecūq̄ figura est rectilinea in tot triāgulos diuiditur quot habet angulos lineis a quolibet angulorū ad centrum figure deductis. Similiter aūt quoniā sensitiuū distribuitur in potestates suas: tunc poterit in opera vegetatiui et amplius et eodem modo itellectiuū poterit in opera vegetatiui et sensitiui: tamen q̄ sicut trigonum nō est in tetragono sm actum trigoni sed tetragoni: ita neq̄ vegetatiuum est in sensitiuo sm actum vegetatiuum: sed sensitiuū: qđ est superior potestas ad ipsum: et ideo ex se potens in potestatē inferioris potentie ad ipsum vt diximus superius: propter qđ etiam soluitur dubium quorūdam vtrum. s. sensitiuū sit compositum ex vegetatiuo et quodā alio: cōstat enim q̄ non: sed sensitiuū est vnū simplex amplioris potestatis: et ideo ex sua simplici forma exercere potest nobilius opera vegetatiui q̄ ipsum vegetatiuū per se solū. Si enim ex illo et alio cōponeret̄ qualiter esset forma simplex perficiens animal. Similiter autem est de intellectiuo. Neq̄ enim in figuris figura tetragoni est composita sed simplex que tamē distributa in ea que pōt potest in tetragonū et amplius. Similiter autē est in omnibus formis cōsequenter ordinatis sicut causa primaria et secūdaria sicut dicit̄ in libro de causis de eē viuere: sentire et intelligere. Quelibet enim illarum est simplex vna

Inferior potestas est nobilius est in superiori q̄ in se ipsa. 3

Tex. et cō. 30.

Tex. et cō. 31.

essentia: et tamē semp̄ ꝯñs h3 potentiā precedētis vel prece-dentiā oium: et nō infinit secunda nisi cū causalitate antece-dentiū: q2 vita nulli dat vitā sine esse: neq3 sensus alicui dat sensum sine vita et esse. Sic et itellectus nulli dat itelligere si-ne esse viuere et sentire in gñe mortaliū. In celestib9 enim in-telligere forte est sine sentire: erit tñ de hoc determinādū3 in prima pħia. Si aūt hoc queritur vnde habeat ꝯñs forma ꝙ pōt oium precedentiū formaꝝ potestates operari: dicēdum videt̄ ꝙ h3 a tribus quoꝝ vnū est ipsa ꝯñtia ordinis: nō eni3 est ꝯñs nisi q2 exiuit a precedēte: et ideo potestas precedētis pōt in ea. Alia causa est: q2 l3 sit ꝯñs fm intellectū: tñ est vici-nior fm esse prime cause. Intellectus eni3 vicinior est prime cause ꝙ sit sensus: et sic h3 in se plures bōitates et nobilitates quib9 accedit ad ꝯformitatē prime cause et per illas bonita-tes plura pōt ꝙ aliqua alia eēntia vel forma. Tertia causa ē q2 est imaterialior et simplicior et sepatior semp̄ ꝯñs ꝙ prece-dens: et ideo is plura pōt ꝙ antecedēs ipsam: dico autē sim-plicior fm eē et nō fm rōnē quū fm rōnē forte est ecōuerso: q2 precedētes forme cadunt in eius diffōne: ideo fm rōnē sunt ante eā et simpliciores ea: et hec tria simul iuncta dicunt verā cām q2 vnica existens sequēs in plura pōt ꝙ antecedēs. Et si forte aliquis obijciat ꝙ diffinitū et rōne prius est diffinito: et simplicius fm esse et nāni dicēdū ꝙ hoc est veꝝ fm cōmunē nām que inuenit̄ in plurib9. sed nos hic vocamos fm eē sim-plicius et prius: qd in esse simplicius est et prius: et nō dubita-mus quin itellectus fm esse simplicior sit ꝙ sensus l3 cōmu-nior nā sit sensus ꝙ intellectus. hec igit̄ est cā ꝙ nulla istarū formaꝝ cōposita est: et tñ in plura pōt vna ꝙ alia. Si aūt dica-tur ꝙ h3 potentias nāles in seipsa sic cōponit̄ ex seipsis. dici-mus ꝙ hāc solam h3 cōpositionē: sed illa nō repugnat simpli-citati forme. Rectū enim formā dicit in mathematicis: et re-cto cū multa accidunt vt ꝓprie passiones ipsius et potētie na-turales eius: et tñ simplicitati sue nō preiudicant: q2 sunt post suā essentiā: et fluunt ab ipsa ita et ista post esse anime sunt et fluunt ab ipsa: et ideo nō tollunt eius simplicitatē. Ex dictis igitur p3 ꝙ nō sufficit assignasse cōem anime diffōnē nisi pro-priā fm quālibet eius potestatē assignemus: per quā sciātur ea que accidunt ei fm ptates illas. Oportet igit̄ scire que sic vniuscuiusq3 aia vt que hois: que bestie: et que plante: q2 si-cut dicimos sensitiuū nō est sine vegetatiuo: l3 ecōuerso ve-getatiuū a sensitiuo sepetur vt in plantis apparet. Iteꝝ autē sine tactu nō habet̄ aliquis alioꝝ sensuū: tactus aūt ab alijs separat̄: q2 multa de numero aialiu3 neq3 visum neq3 audi-tum neq3 odoratū sensum habēt: sed tactū solu3: et gustū: fm ꝙ est qdā tactus: et cū sensitiuo principio vite. ¶ Quedā etiā habēt fm locū motū et quedā nō hñt ipsu3: vltimū aūt qd est finis et paucoꝝ aialiu3 hñt quedā itellectū: et multa nō habēt. Homo eni solus h3 in gñe mortaliū: nisi fm Platonicos in ueniat̄ aliqd intellectiuū mortale hoie dignius: et quibuscūq3 inest itellectus insunt et antecedētia oia sed nō ꝯuertit̄. Qui-busdā enim inest solus sensus et qdā cū hoc hñt imaginatio-nem et quedā cū his memoriā: et qdā cū his experimētū et arte3 sicut hoies: de speculatiuo aūt itellectu altera ratio est: q2 se-paratus est et magis ꝓprie sepatoꝝ ꝙ mortalium. Sed tñ in tertio huius scie libro de ipso erit tractādū et vidēdū quid et quoꝝ sit. Sed ex dictis manifestū est ꝙ ꝓprijssima erit ratio anime qua cognoscit̄ qd est homm vnūquodq3.

Nota tres cās pp̄ ꝙs cōtingit formā ꝯñtem operari oēs ptates pcedētium formarum.

Cōpō ptāīna non repugnat simplicitati forme.

Tex. ꝯ cō. 32.

¶ Tractatus secundus secundi li de anima in quo agitur de potentijs aie vegetabilis figillatī3. Et primū de ordine pro-cedendi et quot sint et que potētie anime vegetabilis.

Tex. ꝯ cō. 33.

N Ecessarium autem est

Ei q debet determinationē facere de istis vt accipiat primū qd est vnūquodq3 eoru3 que dicta sunt. Sed anteq̄ hoc fiat op3 vt adhuc queramus vtrū sensitiuū intellectiuū et vegetatiuū sint vna sūba in hoie vel plu-res. Videt̄ enim ꝙ plures q2 corruptibilis et incorruptibilis nō est substātia vna. Intellectiuū aūt est in corruptibile: et sensitiuū et vegetatiuū sūt corruptibilia: ergo ipsoꝝ nō est sūba vna. Adhuc autē separabilis et inseparabi-lis nō est sūba vna: ergo cū itellectus sit sepabilis et sensus et vegetatiuū nō sint separabilia ipsoꝝ nō est vna et eadē sūba.

Adhuc aūt quoꝝ actus essentiales differētes sunt: ipsoꝝ sūt essentie differētes. sed sic differunt actus isti vegetare senti-re et itelligere ergo vegetabilis sensibilis et itellectualis non sunt vnius et eiusdē substātie. Hāc aūt questionē pluribꝰ la3 vicib9 tetigimus et determinauimus: et id adhuc dicimus ꝙ hec tria in hoie sunt vnius substantie: eo que q2 eleuatior est ꝙ alie: ꝓpter hoc plura opet̄ aūt: et plura habet principia vite ad exercēda op̄a vite: et ideo iste tres potētie sunt vni9 substātie in hoie: et qd dicit̄ ꝙ corruptibile et icorruptibile nō sunt vni9 substātie: hoc est veꝝ si corruptibile et icorruptibile est aliqd fm sūbam. Si aūt corruptibile et icorruptibile dicunt̄ fm ope-rationē. tūc nihil ꝓhibet ab eadē sūba fluere potētias duas quaꝝ vna est corruptibilis et altera icorruptibilis eo ꝙ vna est cōiuncta corpori et altera non: sicut ab vna sūba separata diximus supius fluere potētiā cōiunctā cū corpore et nō cōiun-ctam. Supior enim eēntia eo ꝙ est superior pōt in omnē ope-rationē inferioris: et p hoc p3 determinatio obiectoꝝ. Dica-mus igit̄ sicut supius icepimus dicere ꝙ ei qui d3 facere de-terminationē certā de premissis ꝙ necessariū est ei accipere quid vnūqdq3 istoꝝ est per rōnē diffinitiuā: et postea p rōne3 illam op3 eum determinare de habitis qui ꝯsequunt̄ sicut accidētia per se sicut est separabile esse vel nō esse separabi-le a corpore: et hmōi que accidunt potētijs anime: et de alijs quecūq3 sunt determināda: ex ipsis aūt cōgruit dicere quid vnūquodq3 istoꝝ est per diffinitiuā rationē: anteq̄ sciamus de toto eo ꝙ partes priores sunt qd ad nos: tunc eadē rōne prius op3 determinare de actib9 istaꝝ potētiaꝝ eo ꝙ actus preuij sunt potētijs quo ad nos fm rōne3 l3 simpliciter et fm esse potētie sint priores actibus: per eādē aūt rationē adhuc de obiectis prius est determinandū: q2 obiecta magis acce-dunt ad nostrā notitiam ꝙ actus vel potentie. obiecta enim sunt que inferunt potētijs passiones et potentie informantur per species obiectoꝝ: et ideo obiecta sunt speciē prebētia acti-bus: et per actus dant speciē potentijs. et ꝓpter hoc prior spe-culatio est de obiectis quo ad nos. secunda de actibus et ter-tia de potentijs quo ad nos prius igit̄ dicendū de sensibili et intelligibili et postea de itellectu et sensu. ¶ Inter aūt omnes potētias prius de alimento et generatiōe dicendū est vegeta-tiuum n in cōmunius inest animatis ꝙ fm sitiuum et intelle-ctiuū et cōmune enā quo ad nos prius est quēadmodū dixi-mus in principio physicoꝝ: vegetatiuū enim est potētia fm quā oibus inest viuere: et illius opera sunt alimēto vti et gene-rare. Tria enim habet in se potētia vegetatiua hoc est nutri-tiuam et augmētatiuā et generatiuā. Cuius hec est ratio: qm̄ omne qd generatur ꝓpter paucitatē materie ex qua genera-tur: prius est imperfectū fm quātitatem et virtus deducens ipsum ad perfectū est augmētatiua cui cōtraria est dimina-tiua que surgit ab imperfectione et potētia eius. Debet aūt omne qd est ex cōtrarijs saluari in esse: et hoc fit per virtute3 nutritiuam. Et indiget diuino esse participare in simili fm speciē: et hoc fit per generatiuā: et ideo tres virtutes necessa-rio habet potētia vegetabilis: dicuntur tamē duo istoꝝ ope-ra generare et alimēto vti q2 ista duo sunt ad substantiā sal-uandā. Alimentū quidē fm materiā et indiuiduū: generare autē fm speciē et formā. Generatiua eni3 oibus inest viuen-tibus quecūq3 sunt de numero naturaliū et nō eternaꝝ sub-stantiaꝝ: et que sunt perfecta et nō imperfecta: q2 imperfectū in quātitate ꝓpter hoc ꝙ multū necesse habet ponere in sub-stantia: nihil pōt ponere in semine: et ideo generare infantes et pueri nō possunt: et hanc generationē habere per se et variā est facere tale alterū in indiuiduo: et idem in specie quale est ipsu3 generās: et facit hoc qd est perfectū vt diximus et nō oc-casionatū sicut monstra sunt: et quecūq3 nō casu generantur: vt peccata nature que sunt mōstra sicut diximus in. 2. physi-coꝝ. Habent aūt generationē variam precipue ea quoꝝ vl-timū posse generatio est sicut vegetatiua: q2 generāt ex se ra-dices: virgas et ramos et folia. In hac autē varia generatio-ne: semper generās facit tale alteꝝ quale est ipsum: vt virga quidē virgā: animal aūt animal. Causa aūt est quatenus di-uino esse participet quantū possunt: qd est sempiternū esse: omnia enim illud perpetuū esse optant et illius causa agunt: quicquid agunt fm naturam. Sicut enim diximus in celo et mūdo: similitudinē diuini esse quedā participāt sine motu: et quedā cum motu: et eoꝝ que mouētur: quedam reiterāmt

Nō aīa corruptibile et icorruptibile sunt vni9

Tex. cōn.

eodem

eadem numero: quedã eadẽ specie: ⁊ sic diximus in fine de gñatione ⁊ corruptione. Quedã aũt reiterant̃ eadem specie non numero: sicut gñabilia ⁊ corruptibilia. ¶ Id aũt qđ est causa finalis cuius cã fit id qđ fit dupl̃r dicit̃: hoc quidem cuius causa fit quicquid fit ad illud. Aliud autẽ est quo res est id qđ est: ⁊ hec est causa formalis: vnde esse perpetuũ causa finalis est generatiõis: sicut eius causa fit tota successio generationis: ⁊ quã nõ cõsequitur natura vna generatiõe: sʒ per totã ⁊ infinitam gñationis successionẽ: ⁊ ideo hoc est tm̃ cuius causa fit quicquid fit fm̃ naturam: forma aũt dans eẽ generato est finis quẽ cõsequitur natura per vnicam gñationẽ: ⁊ hoc est finis in quo quiescit actus vnius particularis generãtis. sicut in quo est eẽ eius qđ gñatur: qa forma dat esse generato. Et qa gñabilia cõicare non possunt esse diuinũ: qđ est perpetuitas eẽ in seipsis: eo q̃ nihil corruptibiliũ continue potest manere: cõicant tamẽ quantũ possunt vt saltẽ remaneant eadẽ specie: ⁊ tunc remanent quidem nõ vnũ sed vt vnum. Numero enĩ non vnum permanent sʒ specie vnũ: ⁊ ideo sicut prediximus esse diuinum quedã participãt plus ⁊ quedam minus vnumquodq̃ sicut potest.

¶ Cap. 2ᵐ. Quali aĩa est viuẽtis corporis cã ⁊ p̃ncipium.

E

Tex. t cõ. 36.

St autem aĩa viuentis corporis cã ⁊ p̃nᵐ. Cã autẽ ⁊ p̃ncipiũ tripliciter dicitur: anima autẽ est viuentis corporis causa ⁊ p̃nᵐ fm̃ tres modos determinatos in secũdo phicoꝝ. Est enĩ anima cã efficiens vnde est motus corporis: et ipsa est ẽt causa finalis ꝓpter quã est corpus: et est causa formalis sicut sũba dans esse aĩato corpori.

Tex. t cõ. 37.

¶ Qđ enim sit cã formalis sicut substãtia animati corporis manifestũ est: viuere enĩ viuentibus est esse: qa viuere est actꝰ aĩe in corpus cõtinuus sicut supra diximus. Causa aũt formalis ⁊ p̃ncipium viuentiũ in eo q̃ viuũt est aĩa: cũ aĩatum ab inanimato determinet̃ in viuẽdo sicut superius patuit. Amplius aũt eius q̃ potẽtia est viuẽs hoc est qđ potestatem hʒ exercendi opera vite actus est rõ. Actus enĩ qui est cõplemẽtum est rõnem ⁊ eẽ dans ei qđ potest operari opera vite: sicut supra ꝓbatũ est in p̃ma diffinitione aĩe. Cõstat aũt q̃ actus potentia viuẽ hũ̃is est aĩa: ergo rõ eius est ⁊ forma: ex istis igit̃ duabus rõnibus ꝓbat̃ esse p̃nᵐ ⁊ causa corporis sicut forma ⁊ substantia eius. Manifestũ est aũt q̃ ipsa est etiã causa finalis que est cã ꝓpter quã est quicquid est: ⁊ ꝓpter quã fit quicquid fit. Sicut enĩ intellectus practicus in mechanicis est ꝓpter finẽ determinatũ ꝓpter quẽ mouet manũ vt inducat formã artis qđ est bonum artis illius: eo q̃ omnis ars alicuiꝰ boni est operatrix. sicut faber facit qđ facit ꝓpter cultellum: ⁊ operatũ opus illud est finis eius. Eodẽ mõ etiam nã operatur ꝓpter finẽ determinatũ quẽ intẽdit sicut ꝓbatũ est in secũdo physicoꝝ: ⁊ hic est finis nature ꝓpter quẽ operatur.

2ᵒ phi. t. c. 74. natura.

Huius ẽt finis in aĩalibus est aĩa. Fm̃ naturã enim oĩa physica corpora aĩata ⁊ organizata ꝓpter aĩam ⁊ diuersitas corporis est ꝓpter anime diuersitatẽ: ⁊ hoc est tã in aĩalibus q̃ in plãtis. sicut ⁊ oĩa instr̃a artis sunt ꝓpter artis finem. Sicut aũt supra diximus q̃ cuiꝰ cã fit dupliciter dicit̃. Uno q̃ est cuius causa fit totũ qđ fit ⁊ qđ est quo res est id qđ est: hoꝝ exempla subiecimus superius. Esse enĩ diuinũ est vnũ cuiꝰ cã fit quicquid fit sed nõ quo res est id qđ est: forma aũt est cuiꝰ cã fit ⁊ quo res est id qđ est: ⁊ talis finis est aĩa aĩati corporis. Sic ergo ꝓbatum est q̃ aĩa est causa finalis. At vero ipsa est etiã efficiẽs causa: vñ est motus corporis animati. Nihil enim mouetur et se fm̃ locum nisi ab aĩa. Si aũt aliquis dicat q̃ non omnibus viuentibus conuenit iste motus: dicemus q̃ etiã alteratio ⁊ augmentum sunt motꝰ ab anima in corpore viuo existentes sensus enim quedam alteratio esse videtur: ⁊ nihil sentit nisi qđ habet animam. Similiter autem omni viuo conuenit augeri ⁊ minui. Nihil autẽ augetur ꝓprie nisi qđ alitur proprie: ⁊ nihil alitur proprie qđ nõ participat animam: ergo ad minus vnde est motus augmẽti in omni corpore viuo est anima: qđ quidem corpus participat animam. Erit igit̃ anima tripliciter causa aĩati corporis eo q̃ tres dicte cause in vnam rem concidunt sicut in secũdo physicorum probatum est. Materialis autem esse non potest: quia materia nunq̃ concidit in eandem rem cũ alijs causis.

¶ Cap. 3ᵐ. De improbatiõe erroris Empedoclis circa motum ⁊ causam nutrimenti.

E

Tex. t cõ. 38.

Mpedocles aũt loquens de motu nutrimenti ad partes ⁊ mẽbra eius qđ aliter nõ bene dixit: addens dictis suis augmẽtũ accidere plantis deorsum quidẽ ꝓpter id q̃ terra sic fert̃ naturalr̃ deorsũ sursum aũt ꝓpter ignẽ qui mouet̃ sursũ. Et fuerũt rõnes inducẽtes Empedoclem p̃cipue tres quaꝝ vna est: qa videbat motũ nutrimenti esse nãlem ⁊ naturalem hr̃e finem determinatũ in natura: tractum autem esse motũ violentũ sicut manifestũ est 7. physicoꝝ. Et ideo ne diceret̃ nutrimẽtũ trahi ad membra per virtutẽ membroꝝ: dixit q̃ nãliter mouet̃ ad illa per nãlem motũ elementoꝝ que cõmixta sunt in alimento. Alia vero ratio eius: qa videmus elemẽta per aliquem suũ actũ remanere in mixto: ⁊ ideo dicebat q̃ ẽt suos motus nãles retinebant. Tertia ratio fuit: qa in omni aĩato videbat mẽbra inferiora habere nutrimẽtũ grossũ ⁊ terrestre: superiora autem habere alimentũ subtile ⁊ calidũ. Sic autẽ in senibus in quibus deficit calor videbat iferiora mẽbra plus nutriri q̃ superiora: ⁊ in iuuenibꝰ in quibus est multũ calidũ mẽbra superiora plus nutriri q̃ inferiora: qa in eis calor ignis multã ad se trahit mãm: ⁊ illa multiplicata multũ eleuat̃ sursum ⁊ parũ deorsum. Eadem aũt causa est q̃ in mulieribus membra inferiora multũ augent̃ sicut crura ⁊ nates: ⁊ mẽbra superiora hñt gracilia sicut bracchia ⁊ humeros: quia frigiditas vincens in eis ingrossat nutrimẽtũ qđ põderositate sua trahit inferius. videbat nihilominus in omni nutrimento dñari aquam ⁊ terrã: ⁊ ideo putabat hec nõ moueri sursũ: nisi prius eẽnt cõuersa in ignẽ vel ignita. Hec igit̃ sũt que induxerũt Empe. Errabat aũt Empe. dupl̃r: vno quidẽ mõ q̃ nõ bene accepit intẽtionẽ eius qđ est superiꝰ: ⁊ intẽtionẽ eiꝰ qđ est iferius: qa nõ idẽ est sursum ⁊ deorsum aĩati corporis ⁊ mũdi: qa in mũdo sursum ⁊ deorsum differũt ⁊ opponunt̃ situ tm̃ sed in corporibꝰ aĩatis differunt figura mẽbroꝝ ⁊ officio. In omni enim aĩato dicimus q̃ caput est superiꝰ corporis eius: ⁊ tñ videmus q̃ bestiaꝝ caput est p̃nũ in terram ⁊ nõ rectũ nisi solius hoĩs: sic̃ Ouidiꝰ dixit de deo q̃ Os homini sublime dedit celũq̃ videre Iussit ⁊ erectos ad sidera tollere vultus. Si ḡ sic figura ⁊ officijs in corporibꝰ aĩatis distinguunt̃ sursum ⁊ deorsum: tũc cũ planta radices hẽat os aĩaliũ per officiũ nãles: radix erit in plãtis sursum: ⁊ rami deorsum: qa nõ idẽ erit sursum ⁊ deorsũ qđ in mundo est sursum ⁊ deorsum: qa sicut diximus positionem iste in corporibꝰ aĩatoꝝ dicunt̃ eedẽ vel nãles diuerse fm̃ opa ⁊ nõ fm̃ situm mũdi.

Quare in mulieribꝰ iferiora mẽbra multũ augent̃ ⁊ ẽt in senibus.

Tex. t cõ. 39.

¶ Adhuc ẽt si cõcesserimus Empe. q̃ idẽ sit mũdo superius ⁊ corporibus aĩatis: nos videmus q̃ quelibet pars nutrimẽti fert̃ in oĩa loca: qa fert̃ sursũ ⁊ deorsũ vbicũq̃ sũt mẽbra: talis enĩ motus nõ põt eẽ a virtute elemẽtali. Si enĩ illa sint simplicia habebunt motꝰ simplices. Si aũt cõposita p̃ualebit motus dñantis in mixto: opʒ igit̃ q̃ motꝰ iste sit ab alia virtute que nõ est elemẽtalis neq̃ cõis cõmixtionẽ elementi: hãc aũt virtutẽ vocamus aĩam ḡ erit ab aĩa. Aliter enĩ euellerent̃ a se inuicẽ que in oĩa loca ferunt̃ ⁊ p̃ualeret dñans elementũ: vniuersalr̃ aũt nunq̃ euellunt̃ quando diu viuit plãta vel aĩal: cõtinens igit̃ ea nõ est elementalis virtus ⁊ hãc vt diximus vocamus aĩam.

Solo ad rõnes Empedoclis.

¶ Rõnes autẽ mouentes Empe. nõ sunt difficiles ad soluẽdum. Ostendimus enĩ in 7. physicoꝝ duplicẽ esse tractũ: vnũ quidẽ in quo trahens per virtutẽ que oĩno extrinseca est: trahit id qđ trahit ⁊ tractus iste est violẽtus. Alius aũt est quãdo trahens aliquid sue virtutis generat in tracto que virtus inata in tracto facit ipm moueri ad trahẽs sicut trahit̃ ferrũ a magnete: ⁊ hic tractꝰ est nãlis: sic trahit̃ cibꝰ ad mẽbra eo q̃ virtus mẽbri generat̃ in cibo que agẽte in se mẽbro cõtinue reducit̃ ad actum: ⁊ per illã alimentũ mouet̃ ad mẽbrũ sicut ad locũ sue forme ⁊ speciei in qua complementũ accipit illiꝰ virtutis que generata est in ipso per actionẽ aĩe que est actus mẽbroꝝ. Cũ autẽ hec virtus nõ sit elementalis sed aĩe que est actus mẽbroꝝ cõstat q̃ naturaliter mouet̃ vel potius si ita liceat loqui aĩaliter mouet̃ ad mẽbra ⁊ nõ per virtutẽ aliquã elementalẽ. Et qđ dicit elemẽta aliqualr̃ remanere in mixto cibo: nõ iuuat ad sue opinionis assertionẽ: qa elemẽta materialia efficiunt̃: ⁊ virtus aĩe alimentũ assimilãs efficitur formalis ⁊ mouẽs. Qđ aũt dicit grossius ⁊ terrestriꝰ eẽ nutrimẽtũ inferioꝝ membroꝝ nõ generalr̃ est veꝝ. Mem.

7ᵒ ph. t. c. 10.

brorum enim terrestrium sicut sunt ossa: nutrimentum est terrestre:
et membrorum aquaticorum sicut est cerebrum nutrimentum est aqua-
ticum: et ossa sunt superius et inferius corpore cerebrum tamen su-
perius. Sed verum est quod in senibus et in mulieribus frigidis plus
nutriuntur inferiora membra quam superiora propter caloris defe-
ctum: quia calor est instrumentum anime et deficiente instrumento: aut nul-
le fiunt operationes artis aut non bene fiunt: sed ex hoc non proba-
tur quod fiat nutrimentum virtute elementali sed potius virtu-
te anime cum aliquo defectu instrumenti quia secundum Empe. nihil de-
beret de nutrimento in talibus stare sursum sed totum de-
orsum. Sic igitur patet quod non vere dixit Empedocles.

¶ Cap. 4m. De improbatione erroris eorum qui dicunt augmen-
tum et alimentum fieri per virtutem ignis.

Tex. c. 40

Unt autem quidam qui non omnium elementorum virtu-
te fieri dicebant alimentum sed virtute ignis tantum:
et similiter augmentum talem assignabant rationem: quia
ignis solus inter omnia corpora et alitur virtute
propria et augmentatur. Alitur enim inquantum edu-
cit subtile humidum de calefactis: et convalescit et
sustentatur in ipso augetur autem inquantum incrementum accipit sue
quantitatis per appositionem cremabilium: et propter hoc dicunt
quod ignis etiam hec duo in omnibus operatur animatis. Et hi quidem
adhuc aliis duabus rationibus sunt inducti quarum una esse dice-
bant quia videbant ignem non nutritum perire per continuam sue
materie perditionem. Evolant enim ascendendo semper naturales
partes ignis et contendunt superius. Cum igitur sic continue deper-
datur indiget deperditi restauratione. Non autem deperditum re-
stauratur nisi per nutrimentum: oportet igitur quod ignis nutriatur. Si quis
autem eis dixit quod ignis naturaliter movetur sursum: et ideo partes sue
naturales evolant ex ipso naturaliter: dicebant hoc esse non posse pro-
pter hoc quod nihil corrumpit seipsum nec naturaliter intendit suipsius
corruptionem. Ignis autem corrumpitur per hoc et destruitur quod pas-
sim evolant ex ipso partes naturales sue: ergo non naturaliter emit-
tit eas: sed per aliquid corrumpens: erit igitur etiam naturale nutrimen-
tum ipsum salvans et deperditum restituens. Alia autem ratio istorum fu-
it quia dicebant augmentum fieri per hoc quod additur aliquod corpus
intrans in poros eius quod augetur et nihil esse ita porosum: sicut
ignem propterea quod siccissimus est et perspicuus ex siccitate et
continet poros perspicuitas autem multitudinem ostendit poro-

Rationes an-
tiquorum quibus pro-
babant ipsam
augmentatio-
nem ab igne fie-
ri.

rum. ¶ Hec autem non sunt vera in toto verum quidem enim est non
fieri alimentum sine calore ignis: sed calor ille instrumentalis est et non
primum efficiens et ideo est concausa et non causa principalis. Opera-
tur enim in alimentum non species ignis sed species vivi corporis et vir-
tutis anime: sicut supius diximus: et ideo non alterat ad speciem
ignis: sed carnis vel ossis que sunt species organorum anime. Cuius
signum est quia augmentum ignis in quantitate interminatum est:
tantum enim augetur quantum est cremabile appositum igni. Sed omnium
animatorum que constant in figura et quantitate certa est quantitas in
qua salvatur forma illius speciei: et est ratio magnitudinis in ma-
ximo et in minimo in qua stat. et extra quam non salvatur species:
et augmentum habet terminum quod est quantitas organorum que sufficit
operationibus virtutum et potentiarum: ergo aliud est principium augmenti in
animatis quam sit virtus ignis hanc autem vocamus animam que talem
ponit augmento suo terminum: hec enim magis sunt rationis hoc
est forme que dat esse et rationem quam materie hoc est quam alicuius vir-
tutis materialis vel corporee sicut est calor ignis. Alia autem ratio qua
Avicenna improbat sententiam istam est: quod ignis quando nutritur et au-
getur non nutrit et auget nisi seipsum anima autem vegetabilis neque
nutrit neque auget seipsam sed potius corpus. ¶ Rationes autem
quas inducunt non difficile est solvere: dicimus enim quod ignis
non proprie nutritur neque augetur. Id enim quod convertitur in ignem non in-
greditur in ignem neque ingreditur in ipsum ut cuilibet parti addatur
et uniatur sed diffunditur ignis per generationem forme ignis in mate-
ria aliena. Et quod dicunt quod attrahit subtile humidum ex crema-
bilibus: et quod illo cibatur dicendum quod non ad hoc attrahit ut illo
cibetur: sed potius ut in illo generetur tanquam in prima materia. Non enim
attrahit nisi quia calefacit et subtiliat et tunc calor facit ipsum
ebullire ad superficiem corporis cuius illud fuerat humidum: et
ibi fumat et fit flamma deberet autem attrahi in omnes partes ignis
antequam inflammaretur si esset nutrimentum ignis: patet igitur quod illud est
proprie generatio ignis et non nutrimentum. Quod autem dicunt in igne fie-
ri deperditionem secundum naturam dicendum quod accidit igni inquantum est in
loco alieno: per hoc enim materie partes plus igni similes evo-
lant intendentes ire ad locum proprium: sed extinguuntur ab aere

Tex. c. 41.

Avicenna.

Solutio ad ra-
tiones antiquorum

circumstante: et sic fit continua ignis deperditio: neque intendit per
hoc suam corruptionem: sed potius melius salvari et convalesce-
re in loco proprio: et sic fieret si non impediretur: et ideo non intendit
ignis secundum naturam restaurare illud deperditum: sed potius per in-
flammationem multiplicare suam speciem in materia aliena sicut di-
ximus. Quod autem obiiciunt de poris et vacuo ostendimus nihil
esse in primo de generatione et corruptione. Exclusis autem sic falsis opi-
nionibus et erroribus antiquorum: loquemur de qualibet potentia ve-
getabilis anime: ostendentes que sit quelibet ipsarum et quam habet
adinvicem: et ad animam vegetabilem comparationem.

¶ Cap. 5m. De alimento quod est obiectum nutritive et ve-
getative.

Uoniam autem hec potentia anime quam vocamus nu-
tritivam est vegetativa id est individui generativa per
multiplicationem individuorum in specie oportet nos
secundum predictam doctrinam prius loqui de nutrimen-
to. Opere enim quod est alimenti opus determina-
tio fit circa alias potentias anime vegetabilis: eo quod
augmentativa et generativa operationem quandam alimenti reci-
piunt. Est igitur alimentum quasi obiectum unum tribus potentiis anime vege-
tabilis predictis. ¶ Primum autem quod de alimento querendum occur-
rit est: utrum alatur contrarium contrario vel simile simili. Videtur enim quibusdam
quod contrarium alatur contrario. Sed non omne contrarium alitur a quocunque contrario sed solum
illo contrario alitur aliquod contrarium quod contraria non solum generari possibile est
ex alterutris sed etiam augmentari unum ex alio. Multa enim ge-
nerantur contraria ex alterutris: non tamen omnia contraria fiunt ex omnibus sicut di-
ximus in primo libro physicorum: et eorum que generantur ex invicem
non omnia augent se invicem: sicut quando sanum generatur ex laboran-
te: non augetur neque alitur unum ex alio: et ut universaliter dicatur cum contra-
ria sint que sunt potentia et actus adinvicem in generibus omnibus: ea
que sunt unius generis contraria generantur adinvicem sed non augentur neque
aluntur unum ex alio alia sunt contraria in genere substantie tamen acce-
pta. In illis enim unum substantialiter potest converti in substantiam alterius et
ideo unum potest alere et augere alterum. Sed adhuc observandum
est: quod neque illa eodem modo se habent adinvicem quod scilicet utrumque alat
reliquum et econverso: et hoc scimus ex dictis antiquorum: qui di-
xerunt de simplicibus corporibus quod aqua alit ignem: et non econverso
ignis alit aquam: et licet falsa sit eorum suppositio: tamen verissima ra-
tione fuerunt inducti. Viderunt enim quod nihil aliud alit nisi quod re-
cipit speciem et formam eius quod alitur ab ipso. Humidum autem inter
omnia prima solum videbant facile recipere formas et species aliorum
corporum que ei imprimuntur: et ideo dixerunt hoc solum esse alimen-
tum. Et hec ratio cogit quod omne alimentum oportet humidum esse secundum actum sed
forte potentia sit alterius qualitatis. Viderunt etiam quod omne quod alitur:
speciem et formam suam imprimit ei quod alit ipsum. Nihil autem adeo po-
test esse sigillativum forme sue: sicut calidum et siccum quia calidum pe-
netrat et siccum retinet acumen quod dat ei calidum: et ideo solum
ignem nutriri dixerunt: patet igitur quod licet non verum dixerint in hoc quod aqua
alat ignem: tamen causa propter quam illud dixerunt est verissima et ex
veritate que est in dicto eorum isto: accipitur quod non equaliter se habent
contraria adinvicem: quorum unum alit: et alterum alitur quod utrumque ab
altero et alii possit et alere reliquum. Aliens enim in eo quod est aliens oportet
quod sit in actu humidum susceptibile forme et speciei eius quod alitur.
Id autem quod alitur est habens virtutem que formam corporis quod alitur et
membrorum eius sigillat in ipso: et ideo indiget instrumento quod est calor
naturalis et aliis virtutibus sibi subservientibus de quibus infra dice-
mus. Distinctio autem que est inter aliens et id quod alitur inter corpo-
ra animata in solis simplicibus deprehenditur sic diximus quod ignis
alitur et aqua alit: et non ita videtur in compositis: propter quod composi-
ta ab excellentiis primarum qualitatum sunt remota: et ita non viden-
tur esse in actu humida neque in actu adeo sicca quod possint ita
evidenter habere proprietates alentis et aliti: quemadmodum simpli-
cia. ¶ Hec autem que diximus habent dubitationem eo quod quidam vi-
dentes alimentum uniri ei quod alitur: nihil autem uniri alii: nisi quod
similitudinem habet in forma ad ipsum dicunt non augeri vel ali contrarium
contrario sed potius simile simili. Aliis autem de quibus predictimus vide-
batur ali contrarium contrario nec impossibile sit ali simile simili. Et pro se inducunt
rationem quod omne alimentum mutatur et decoquitur decoctione calidi et
humidi sic alimentum omne mutatur. Mutatio autem omnis aut est
de contrario in contrarium aut de contrario in medium quod comparatum contrario est con-
trarium: ergo non alitur nisi contrarium contrario. ¶ Adhuc autem omne alimentum
patitur ab eo quod alitur: et non econverso: contraria autem sunt que patiuntur
abinvicem patitur enim decoctionem et assimilationem: et omnis deco-
ctio fit completio a naturali et proprio calore ex contrariis qualitatibus

Tex. c. 42.

Tex. c. 43.

Nota [illegible]

Tex. c. 44.

Tex. c. 45.

aut passionibus sicut habitū est in 4° methauroꝝ. Nō tñ patitur id qd aliter ab alimēto: sicut neqꝫ instrōꝝ domus aliqd patit a mā ex qua fit domus: sꝫ potius mā patit ꝛ trāsmotatur ab ipso in domus formā. Ita ꝛ alimētū trāsmutat in formā eius qd alitur ꝛ nō ecōuerso. Instructor aūt domus non hꝫ mutationē nisi illam que est ex ocio ad agere siue act⁹ primi ad secūdū: sicut sciētē dicimus motari quando actu sit cōsiderās: ita ēt aie vtus que nutritiua vocat mutat quando de nutriente fm potentiā efficit nutriens in effectu: ꝛ forte hoc nunq̄ est: qa in talib⁹ vtutib⁹ superius diximus aiam magis fore actū scōm q̄ pmū. ꝛ potius assimilari vigilie q̄ somno: forte eni semp nutrit. ꝛ si nō semp nutrimentū ab extrinseco querat: qa semper aliqd agit circa nutrimētū: aut dissoluēdo aut alterādo: aut attrahēdo: aut vniendo membris. In determinādo aūt istā questionē magnā hꝫ differentiā: verū nutrimentū sit qd vltimo est qū vnit membris aut qd pmo querit vt nutriat anq̄ alteret ꝛ assilet: aut vtrūqꝫ: qā si cōsideremus nutrimētū fm actū hoc est q pōt pficere nutrimēti operationē per hoc q mouet ad mēbra ꝛ vnitur mēbris. sine dubio tūc id qd assimilatū est mēbris est nutrimentū. Si aūt nutrimentū accipiat fm potētiam: q. s. pōt p suā subam fieri nutrimētū tūc nutrit 2rīū cōtrario: ꝛ ideo nō coctū adhuc est cōtrarium coctū aūt simile: ꝛ ita vtrūqꝫ predictoꝝ cōtingit dicere: ꝛ q cōtrariū 2rio: ꝛ q simile simili alitur: ꝛ ideo manifestū est q vtrūqꝫ quodāmō recte ꝛ non recte dicit. ¶ Qm̄ autē sicut supra ostēdimus nihil aliud ꝑprie qd non hꝫ aiam opꝫ aiatum esse corpus qd alitur: ꝛ aie potentia in alimentū agere: ꝛ nō virtute elemētali simplici. Alimentū igit aiati corporis per se est ꝛ nō fm accñs: virtutibus aūt elementalibus nō attribuit nisi per accñs. hoc est inquātū sunt instrumēta aie: ꝛ sic qualitates elemētales sūt cōcause ꝛ non cause alimenti. sicut supra ostendimus.

Tex. ꝛ cō. 48

¶ Cap. 6m. De officijs nutritiue ꝛ augmentatiue.

His aūt habitis de alimēto ꝛ de ipsis potentijs est determinādum. Est aūt potētia nutritiua que de nutrimento restaurat deperditū in corpore aiato vt saluet in eē diuino. Augmentatiua aūt est illa que de nutrimēto addit quantitati mēbroꝝ vt ad debitā lōgitudinem ꝛ quantitatem deducant. ¶ Ex ex hoc accipit q lꝫ idē subm sit alimento ꝛ augmētatiuo: hoc est ei qd auget: in esse eoꝝ fm rōnem diffinitiuā est alteꝝ ꝛ alteꝝ. Aiatū eni fm q quātū ꝛ alimentū augmētatiuū querit. sed nō nutrit nisi fm q est hoc aliqd ꝛ suba potens recipere formā mēbroꝝ ꝛ subam. Nutrimētū eni non saluat nisi subam: ꝛ ideo q̄diu pōt nutriri: tādiu saluat in indiuiduo. Sꝫ augmētatiua nō agit per totā vitā: ꝛ ideo ipsa non est saluatiua sube: sed potius pfectiua quātitatis. Et sunt q̄tuor differentie iter nutritiuam et augmētatiuā quaꝝ vna est ꝛ pncipalis: q nutritiua nō accipit alimētū nisi inquātū est potētia suba mēbroꝝ ꝛ nō curat de quātitate. Augmētatiua aūt accipit ipm inquātū potētia addit quātitati mēbroꝝ: inquātū mēbroꝝ quātitas extendit ipso addito mēbris. Secūda aūt est: qa nutritiua addit substātiā cibi sube mēbroꝝ equalit fꝫ tres corporis diametros: lōgitudinis ꝛ latitudinis ꝛ pfunditatis in oib⁹ his equalr perditū restaurās: augmētatiua aūt pcipue addit lōgitudini: ꝛ ideo idiget q calor suus sit fortior ꝛ mēbra in qbus est sint mollia que extēdi possint: hoc aūt sic pbat: lōgitudo eni nō fit maior nisi ossib⁹ extēsis: ꝛ hec dura sunt ꝛ non nisi forti calore faciēte discurrere nutrimētum per ipsa fieri pōt. Sile aūt nō fit extēsio sicci indorati sed potius eius qd est humidū flexibile: ꝛ ideo nō fit augmentū nisi in iuuentute anteqꝫ adueniat siccitas nimis que pbibet extensionē ꝛ hec est cāꝝ vna quare nō semper augent corpora sed semp nutriūtur. Nutritiua eni lꝫ fm oēm dimēsionem vt diximus nutriat: tamen fm latitudinē maxime nutrit: qa ad illius incrementū nō exigitur nisi assimilatio nutrimēti ꝛ additio: ꝛ nō extensio in ampliorē quātitatē nisi quantū extendit in addito: ꝛ hoc frequēter fit in solis mēbris mollib⁹ que sunt caro ꝛ huiusmodi: pter hoc q ossa extendant. ꝛ hoc fit calore debili magis q̄ forti. Tertia differētia ē q nutritiua hebetior est vt dictū est instrumento operat: augmētatiua aūt acutior. Cū enī calor nālis vtrinsqꝫ sit istrm: hebes calor est qui solū conuertit nutrimentū ꝛ assimilat. Acutus aūt qui facit

Quid est po° nutritiua. Quid augmētatiua.

Tex. ꝛ cō. 47

Nō q̄tuor differentias inter nutritiuam et augmētatiuas virtutem.

ipm discurrere per mēbra dura que mollificat infundendo ea acuto humore nutrimētali: ꝛ tunc extendit ea. ꝛ cā huius est qa cum quelibet virtus plus possit in mā ppria q̄ aliena hebetat calor: quāto plus de aliena materia igeritur. Qd vt melius intelligat opꝫ scire q duplici humido indiget omne qd nutritur: vnū quidē est seminale qd est aliquid substantie seminis. ꝛ illud est pprium subiectū caloris nālis. Aliud autem est nutrimētale qd accipitur de nutrimento qd semper retinet aliqd de natura cibi: ꝛ ideo semper aliqd habet de extraneo: ppter qd non adeo efficax est in eo calor naturalis: sicut in pmo humido ꝛ quāto plus igeritur de nutrimentali humido qd addit radicali siue seminali. ex quo formantur mēbra radicalia ꝛ qd est infusum eis tanto plus inspissantur ꝛ indurant: ꝛ calor plus in eo debilitat: ꝛ ideo calor qui pmo fecit duas operationes alimenti. s. ꝛ extensiōis: tandē ppter sui debilitatem ꝛ membroꝝ duritiā nō pōt perficere nisi vnam que est nutrire: ꝛ ideo tūc stat augmentum. ¶ Est aūt circa hoc adhuc notandū q tempus incrementi etiā fm Galenū ꝛ Auicennā est tps etatis puerilis qui sunt calidi ꝛ humidi ppter vicinitatē quā hñt ad suā originem que est ex calido ꝛ humido. Humidū aūt ꝛ calidū simul cōiuncta faciūt diffusionē ꝛ extensionem: pcedente autē tempore exiccat paulatim humidū in tempore iuuentutis ꝛ indurant membra: ꝛ lꝫ acutius in iuuenib⁹ sit calidū tamē nō est maius in iuuenib⁹ q̄ in pueris. Et de hoc dat exemplū cōueniens Galenus: qa si aliq calidītas determiate virtutis penetrat in aquā ꝛ eadem in essentia caliditas penetrat in mām siccam: acutior erit caliditas in sicco q̄ in humido: sed nō maior. Et sic est de calore pueroꝝ ꝛ iuuenū qui equalis est lꝫ acutior sit in iuuenib⁹ q̄ in pueris ꝛ ideo in pueris plus de cremento operat ppter mollitiem membroꝝ: ꝛ in iuuenibus minus ppter eorūdē duritiē lꝫ calor sit equalis: ꝛ huius signū est q pueri circa septimū annum vt in pluribus plusq̄ dimidiū perficiunt sue quantitatis. Hec igit est tertia diuā. ¶ Quarta autē est penes finē virtutisqꝫ accepta: qa aia sicut ꝛ natura nō est infinite ꝛ indeterminate itentiōis: ꝛ ideo habita debita quātitate in qua exercere pōt suas operatiōes nō auget vltra augmētatiua aia: etiā si posset hā vltra augere qa nō abūdat superfluis nā: sicut etiam non deficit in necessarijs. finis autem nutritiue est saluare idiuiduū per deperditi restaurationem: ꝛ hoc necessarium est in toto tēpore ꝛ ideo per totā periodū cōtinue operatur. Reliqua autem que de augmento ꝛ nutrimento dicenda sunt in primo de generatione ꝛ corruptione requirantur.

Quō calor pueri ꝛ iuuēis sūt eq̄les in radice fm Gal.

Nō de duplici hūido seminali ꝛ nutrimētali.

¶ Cap. 7m. De officijs virtutis generatiue.

Idem aūt nutrimentū per virtutem generatiuam est factiuum generationis: non tamē generat id qd alitur. sꝫ potius generat id quod est: vt id quod alitur in specie: m ius probatio est: qa nihil generat seipsum: oporteret enī q idem esset ꝛ nō esset simul. Omne enī generās actu est: id autē qd generatur actu non est ens. esset igitur idem ꝛ nō esset fm subam: ꝛ ideo sicut alimento ꝛ augmēto aliud ꝛ aliud est esse fm idem subm: ita alimento ꝛ generatiuo necessarium est aliud esse fm diffinitiuā rationē. Propter qd notandum est nutritiuam saluare indiuiduū per distributionem nutrimenti ad membra: ꝛ qd superfluit membris: hoc sequestrat ad membra genitalia que trahunt ipm sicut ventosa trahit sanguinem. Membra autē seminaria sunt organum virtutis generatiue: sicut cerebrū est organū virtutis animalis: ꝛ cor virtutis vitalis: ꝛ virtus generatiua sita in membris genitalib⁹ iprimit in alimento superfluo virtutem formatiuā: que in seminis viscositate retenta: q̄si fuerit in debito loco format semen in organicū corpus. sicut enim nutritiua cibo influit speciem mēbrorum per quā tendit ad mēbra ita genitalia influunt ei virtutem formatiuā qua formatur semen in membra corporis organici. ꝛ hoc qdem semen a toto corpore deciditur ꝛ maxie a cerebro: ꝛ per spongiositatem membroꝝ attractiua virtute testiculoꝝ trahitur ad vasa seminaria: ꝛ ibi informatur predicta virtute. Et ideo virtus generatiua in veritate est duplex. Una qdem in generāte que descindit semē attrahendo: ꝛ hec operat tribus calore. s. qui spumosum facit semē vt spumosū sit spiritu deferente formatiuā virtutē: ꝛ hic spiritus exten-

Mēbra seminaria sūt organū gñatiue virtutis.

Tria sūt istra virtutis gñatiue q̄ ē in gñante. 3.

dit mēbra genitalia: et eodem calore cōsumit superfluū humidi seminis vt efficiatur globosum et quasi glādulosum: vt magis retinere possit virtutes sibi impressas: et melius retineat figuras membrorum in se effigiatas. Operatur autē seipsa virtus generatiua vniuersādo virtutē formatiuā que est in semine sicut ars est in artificiati: magis operatur humido cibali: sicut materis etiā operatur: et operatur ventositate sicut instrumento extendente mēbra genitalia ad actum coitus: et eiiciendo semē a masculo in feminā: ventositas enim pellit semē ad locum debitum.

Virtus formatiua continetur in semine duo.

¶ Alia autē virtus generatiua est in semine: que est virtus formatiua: duo habens instrumenta et duas materias: et duo opera. vnū quidem suorum instrumentorum est calor seminis qui triplici virtute est informatus quarum vnā habet a substantia in qua tum est calor: et ille est virtus solutiua aut dissolutiua et subtiliatiua et alteratiua seminis. Secunda autē est virtus celestis que virtute operatur ad vitam ex potentia motionis celi sicut diximus in aliis locis. Tertia est virtus anime: cuius ipse calor est instrum virtute qua inducit formas organorum physici corporis potentia exercentis opera vite. Habet et spiritū infra spumā seminis contentū pro instrumento per quē vehit in omnes partes seminis suas virtutes. Duo autē humida sunt materie in quibus hec operatur. vnū quidē est quod est in substantia seminū et hoc est principale. Aliud autē est attractū vt addatur illi: hoc est humidum sanguinis mēstrui loco cuius infans querit cibū cum a matrice separatur: et hoc humidū est supplemētū quod additur humido seminali vt sufficiat formationi membrorum. Duo autē opera sunt: vnū quidē membrorum formatio alterum autē est quod attribuitur membris sicut numerus membrorum et ordo et situs et asperitas et lenitas et cetera huiusmodi que membris attribuuntur. Hec igitur sunt opera generatiue et hec quidē fit ex nutrimēto. Fuerunt autē quidā dicētes nō ex nutrimēto. sed ex aliquo quod actu est pars animalis: fieri generationem dicētes eā fieri ex carne non ex superfluo nutrimēti. Sed error eorum cōuincitur quatuor rationibus.

Opinio quorundam dicentium generationem fieri ex aliquo quod est actu pars animati. Impugnatio. pulchra.

¶ Quarum prima est: quod caro vel aliud quod est pars corporis animati nō est potentia corpus animatum nisi prius a sua forma corrumpatur: semen autē est potentia totum corpus. Secunda ratio est: quod illud quod est actu pars nō deciditur ab animato: nisi cum magno dolore: semē autē separatur cum delectatione. Tertia ratio est quia actu pars nō deciditur a toto corpore: semē autē deciditur a toto corpore. Quarta ratio est quia videmus oculis nostris semina plantarum neque lignū esse neque folia: neque radices: sed semina maturata: et videmus semina animalium nō esse carnē. neque os sed humorem albū falsum igitur est quod dicunt: et rationibus inductis et multis aliis manifestatur error eorum. Querunt autem isti qualiter esse sit generatio vniuoca vt ex planta plāta et ex homine homo. Sed ad hoc nos dicimus quod generatio dicitur equiuoca vel vniuoca quantū ad generans primū effectiue quod decidit a se semen: hec enim dat virtutē formatiuā semini: et sic fit ex plāta plāta: et ex homine homo: et sic de aliis.

Tex. t. cō. 45.

¶ Ex omnibus autē premissis cōstat quod huiusmodi principium quod vocamus animam nutritiuā est eius quod pōt saluare seipsum: et suscipere tale principium secundum quod est in tali dispositione. Ad hoc enim habet eam vt saluetur in aliquibus suis dispositionibus: licet in omnibus saluari non possit: quia in quibusdam continue mutatur. Alia autē sunt que nō indigēt tali principio eo quod in omnibus suis dispositionibus semper vno modo cōsequantur: sicut corpora celestia: et ideo illa habent alias virtutes quam mortalia. Nō enim indigēt nutritiua et augmētatiua et generatiua: quemadmodum diximus in aliis.

¶ Cap. 8m. Et est digressio declarans quatuor virtutes ministeriales dictis tribus virtutibus deseruientes.

Oportet autem scire quod cum vnū et idem sit subiectum circa quod dicte virtutes tres operātur. Habent tamen in hoc ipso virtutes multas subseruientes sibi: quarum tamen multitudo ad quatuor est reducta: que sunt attractiua digestiua expulsiua et ante has tres appetitiua. Appetitiua enim appetit cibum appetitu naturali: prout est anime vegetabilis virtus. Appetit autem ex vacuitate replentis nutrimenti et ex defectu qui puenit ex dissolutione deperditi a substantia vegetabilis: hic tamen appetitus cum sensu est in his que habent animam sensibilē et vegetabilē et vocatur fames et sitis: et puenit ex sensu euacuationis. Attractiua autē in plātis quidem est ex calido quod est in radice et ceteris partibus plante. cuius virtute est suctio humidi nutrientis quod tangit radices plantarum. In animalibus autem est per motum villorum: qui sunt secundum longitudinem in stomacho et intestinis animalium. Sed digestio est ex proprio et naturali calore digerente: et separante purū ab impuro: et terminante ipsum ad speciem eius quod nutritur inquantū est instrumentū anime. Scias tamē tribus precipue iuuari attractionem. scilicet similitudine: vacuitate et calore: similitudine quidem sicut magnes attrahit ferrum: et hoc fit in anima vegetabili quando cibus accipit membri similitudinem: et per illam mouetur ad ipsum sicut superius diximus. Vacuitate autē quando membra vacua sunt et pori membrorum propter multam factam in eis deperditionem et cōsumptionem. Calore autem trahente: quia calor naturalis sugit cibum. sicut ignis sugit oleum in lāpade: et hi tres modi perficiunt attractionem in omni habēte nutritiuā virtutem aut potentiā. In animalibus autē insuper sunt villi per longitudinem stomachi et quorundam intestinorum ordinati: qui motu suo ingeruntur et attrahunt cibū in locū digestionis vt ibi digeratur. Retentiua autē operatur adhuc: vt cibus ita diu stet in loco vno donec debitā accipiat alterationem. Et hoc quidem generaliter iuuatur tribus et quartū specialiter habet in animalibus perfectis.

¶ Primū autem trium est dissimilitudo qua habet ad membra et partes diuersas eius quod nutritur: per illā enim impeditur nutritio ad partes nutriti. Secundū autē iuuans est siccitas retinentis: cuius actus in tenendo cōfortatur ipsa siccitate. Et tertiū est frigiditas: licet frigiditas ad illud operetur per accidens et nō per se: per accidēs autē dico frigiditatem operari: quia frigiditas tenet id quod est nutriens in essentia sua et figura ne calore dissoluatur et euanescat virtus eius eo modo quo etiā conseruat aliquando a putredine: per se autē nō operatur frigiditas ad aliqua operum vite sed potius impedit eo quod est qualitas mortificatiua. Id autē quod specialiter habet in animalibus perfectioribus sunt villi ex transuerso in intestinis et stomacho positi: qui cōprimendo retinēt cibum ne de loco moueatur. Digestiua autem vt diximus in omnibus iuuatur calido et humido eo quod calidū alterat et terminat. Humidū autem facile influit membris: et recipit eorum formas et figuras. Habet tamē tres operationes: hoc est alterationem cibi ex qualitatibus cōtrariantibus vt diximus in quarto metheororum et maturationem que est per eductionem humidi superflui: et hec quidem a quibusdā vocatur digestio: que fit per assimilationem nutrimenti ad membra: propter quod etiam quatuor digestiones esse dicuntur. Quarum vna fit statim in ore. Superficies enim oris continua est stomacho: et operatur in cibū alterationem: et hoc patet quia triticum masticatū a masticatione accipit virtutem maturationum apostematū quā non habet contusum. Et alia est in stomacho vbi grossum a subtili separatur: et hoc a quibusdā vocatur prima vna cum illa quā diximus fieri in ore: et hec est vera sententia quod prima digestio in ore incipit: et in stomacho perficitur. Secunda autē est in epate vbi massa que vocatur pulsanaria hoc est succus de cibo eliquatus trahitur per venas que meseraice dicuntur ad epar: et ibi rubeū sanguinis accipit colorem: et dirigitur ad venas: et in extremitatibus illarum tertiā accipit digestionem: et in albedinem mutatur: et separatur ab eo nimia aquositas que est in ipso per colatoria vrine quibusdam in animalibus que vrinam habēt. In aliis autem que nō habēt remanet eam fere stercorum immixta. Et quarta digestio fit in singulis mēbris ad propriam similitudinem mēbrorum. In plantis autē quia terrestres sunt nō est stomachus sed est eis terra pro stomacho quia in terra sub radicibus eliquatur humidū permixtum: et subtile quidem sugunt radices: et grossum dimittunt: et ideo ventre non indigent. Expulsiua autē expellit quod superfluum est: siue sit purum siue impurū. Et iuuatur in hoc opere multis: sed precipue quatuor sunt que eam iuuant. Iuuat enim caliditas vias per quas fit expulsio: aperiendo et acuendo id quod expellendum est. Iuuat etiam humiditas aliquādo vias per quas fit expulsio lubricando et mobilitatē ei quod expellendū est conferendo. Iuuat etiam frigiditas per accidēs viscositatē que est in eiiciendo superfluitate: cōtinendo ne euaporet et etiā ingrossando que cum fortis est cum magno impetu eiicit superfluū. Iuuāt etiā frigiditas et siccitas per quas ei debet cōtrahendo et tūc quasi exprimendo expellit superfluū. Similiter autem caliditas incidit viscositatē et separat: et tūc facilius educit. In omnibus autē his virtutibus est manifestū quod frigiditas nō iuuat nisi per accidens:

cidens: et hoc ideo fit: quia virtutes iste precipue motu perficiuntur: et quedam sunt opera vite frigiditati et imobilitat et mortificat. He autem quatuor virtutes naturales vocantur eo quod ut natura per instrumenta corporalia operantur. ¶ Sciendum autem quod in his omnibus semper virtutis instrumentum et vehiculum est spiritus: et frigiditas spiritum a motu suo impellit vel impedit: et ideo ad opera virtutum per se officit. sed proficit per accidens.

Nota hoc ut intelligas cur dixerit medicorum vicem quod frigiditas non iuvet opus nature.

¶ Cap. 9m De comparatione trium virtutum anime vegetabilis adinvicem et ad seipsam animam vegetabilem.

Tex. et co. 49.

Quoniam autem tria sunt necessaria .s. quod alitur: et quo alitur: et alens effective. Alens quidem primum et cui essentialis est actus alendi est anima vegetabilis per nutritivam. Quod vero alitur est corpus quod habet animam et non aliud: sicut ostendimus superius: quo vero materialiter alitur est alimentum. Et in his est advertere quod virtus nutritiva est deserviens augmentative et generative: quoniam utrique per dictas quatuor virtutes preparat materiam. Nutritiva enim separat quod est superfluum nutrimento et expellit ipsum ad membra generativis: ut in virtute formativa sigilletur. Augmentativa autem deservit generative generans in quantitate et figura perficiendo ut generare possit: et ideo constat finem in his virtutibus esse generativam. A fine autem qui est quo res est id quod est: hoc est a forma: omne quod nomen accipit debet denominari finis autem est generare alterum ut ipsum utique tunc erit principale in anima vegetativa generare alterum ut ipsum: ideo in vegetabilibus id quod est substantialis forma absque dubio est generativa. Et ideo corpus secundum omnem partem informat ubi anima vegetabilis est tota perfectio corporis sicut sicut in plantis et in eis est varia generatio quia ubique planta generat ramos et virgas et folia et fructus et semina et ubicunque abscidatur convalescit utraque pars ipsius. Sicut enim tactus in anima sensibili est sensus particularis et forma substantialis eius quod habet sensus: et ideo ipsum brutum ubique determinat. ita de generativa est in plantis propter quod etiam nonnullis videbatur nutritivam et augmentativam eandem virtutem esse sed propter fortis calor et mollia membra habere operationes duas: cum autem calor debilior est et duriora et sicciora membra tunc retinere tantum operatione unam licet non veram causam dicant. Quoniam etiam si ponatur non hebetari calor et non indurari corpus nihilominus stabit tamen augmentativa in termino secundum naturam ut supra diximus. Qualitercunque autem dicatur constat quod in his generativa est finis: et ideo inter has tres vires que super nutrimentum operantur prima naturaliter est nutritiva: et secunda augmentativa sicut substantia est ante quantitatem: et illa que finis est generativa que non servat esse secundum materiam et individuum: sed esse divinum in specie attingit propter quod agitur quicquid agitur secundum naturam. Oportet autem scire quod anima vegetabilis est que unit in se istas vires que quidem specie differunt secundum quod et vegetabilis differunt. Est enim una palmifica et altera olifica et sic de aliis: et actus illius anime est vita sicut diximus superius. Est autem adhuc sciendum quod si comparatio fiat anime vegetabilis ad sensibilem et rationalem: tunc vires anime vegetabilis dicuntur naturales: eo quod non nisi per instrumenta primorum corporum naturalium operantur et ad naturam in individuo vel in specie conservandam sicut patet ex dictis. tamen est perfectio organici corporis sicut et alie et ideo licet nutritiva sit diffusa in toto corpore propter hoc quod ubique salvat individuum et similiter augmentativa eo quod omnibus dimensionibus et precipue longitudini principaliter addit et generativa in plantis: tamen in animalibus perfectissimis he virtutes sedes habent determinatas a quibus influunt suas operationes in corpus et sedes quidem nutritive precipue est epar cum calore suo alterans et ad membra dirigens cibum. Sedes autem generative est in testiculis masculorum et feminarum. Sicut autem diximus quod nihil nutritur proprie nisi quod est animatum: ita etiam nihil generat proprie ad speciei salutem nisi quod est animatum. Generare autem ad salvandum se in specie est generate ex eo quod discinditur a seipso et cui a seipso influitur virtus convertens id in simile secundum speciem: et sic non generant inanimata sed potius per actiones suas generant formas suas in materia aliena cuius causa est quia talia inanimata non habent aliquid quod potentia sit totum. sed quicquid

Nota quomodo vires anime vegetabilis naturales nuncupentur.

corporis ipsorum est hoc est actu pars et non potentia totum: ex eo autem quod est actu pars et non potentia totum fieri generatio nullatenus potest sicut diximus superius.

¶ Cap. 10m. De duplici motore nutrimenti.

Tex. et co. 50.

Est autem quo alitur dupliciter sicut et quo gubernatur est movens imobile et hec est manus vel virtus que est in manu. themon autem sive gubernaculum est quo gubernatur sicut movente et moto eo quod est instrumentum gubernandi et hoc ideo est quia omne alimentum est necessarium ut possit decoqui: et ideo oportet esse calorem decoquentem: et tunc calor effective alit ut movens motum et potentia anime est ut movens tantum. Si autem quispiam obiiciat quod movens corporeum quod est movens motum non oportet ante se habere aliud movens imobile motu locali tamen sicut ostensum est in 8 physicorum in alteratione autem non est necesse quod corpus alterans habeat ante se aliud movens ipsum. et sic dicat hic non oportere esse moventem animam ante calorem: dicendum quod necessarium est in motibus vite: sed in motibus aliis naturalibus non est necessarium. necessitas autem explanata est superius ubi ostendimus quod virtus elementalis sufficienter ad nutrimentum movere non potest. Sic igitur figuraliter sive superficialiter quid sit alimentum dictum est. certificandum autem erit de ipso in propriis rationibus de nutrimento nutrimenti enim ratio plene non determinatur ex unius libri principiis quoniam de motu ipso nutrimenti et augmenti et generationis que sunt de nutrimento iam determinavimus in libris de generatione et corruptione: et de modo decoctionis in quarto metheororum hoc tamen autem de motoribus universalibus de propriis autem motoribus quo ad singula animalia quo ad singula membra in scientia de plantis et de animalibus erit manifestum de ipso autem nutrimento dicendum erit in libello quem faciemus de nutrimento deo volente.

Vide in Averroem super hoc multa dicentem in commento 50

¶ Tractatus Tertius Secundi Libri de anima de sensibus.

¶ Cap. pm. In quo genere potentie sit potentia sensitiva.

Tex. et co. 51.

Determinatis his autem virtutibus anime vegetabilis que sunt actiones secundum quas anima operatur in genere dicamus verba communia de omni sensu. quia secundum sentire quod est potentia passiva operatur anima sensitiva eo quod secundum tales potentias non semper agit commune enim est quo ad nos prius sicut dictum est in primo physicorum primum autem quod de sensu in communi est considerandum hoc est cum in genere sit potentie: utrum sit in genere potentie passive: aut in genere potentie active et dicendum quod est in genere potentie passive eo quod sensus secundum actum accidit in ipso moveri organum et pati a sensibili obiecto quod formam suam agit in organo sensus: omne enim recipiens est patiens et cum sensus non sentiat nisi recipiens formam sensibilis: oportet quod potentia sensitiva sit in genere potentie passive. alteratio enim quedam videtur esse quando sensus recipit formam eius quod sentitur secundum actum: licet proprie loquendo non sit alteratio sicut inferius ostendemus. ponunt autem quidam priorum antiquorum non fieri passionem nisi similis a simili et alii dicunt non fieri passionem nisi quando contrarium patitur a contrario. quomodo autem ambo ista dicta sunt possibilia et impossibilia dictum est in primo de generatione et corruptione ubi proposuimus rationes naturales de ipso agere et pati in predicamentis vero logicas quasdam et communes posuimus rationes. et ideo ibi non inquirimus qualiter simile simili: vel contrarium a contrario patiatur ¶ Quod autem sensus sit virtus passiva sciemus si questionem moveamus querentem quare sensuum non sunt sensus. ita quod sensus sentiret seipsum: et quare sensus non sentit seipso sine sensibili extra movente sensum cum unitus sit sibi ignis et terra et alia elementa que sentiuntur at tribuitur enim cuilibet sensui aliquod elementum secundum Platonem quod dominatur in sua compositione sicut in visu ignis ut dicit Plato quia enim dicit quod sensus est vis activa et sic sensus extramittendo non potest dissolvere questionem vis enim activa ex se perfecta est ad agendum et non indiget ali-

primo de generatione t. co. 46. et 47.

Tex. et co. 52.

quo extrinseco: ⁊ sic deberet sensus sentire sine indigentia alicuius extra ⁊ si forte dicant auctores illius secte que dicit ꝙ sentimus extra mittentes actiones sensuum ⁊ non intus suscipientes species sensibilium ꝙ non fit actio agentis nisi sensibili ⁊ passiuo presente sicut ignis non calefacit nisi sic presens aliquod calefactibile non solum ꝙ quia sensus est sibi presens ⁊ elementa componentia organa sensus non desunt sensibus: ⁊ tunc deberet ad minus sentire seipsum ⁊ ignem ⁊ terram et cetera que sunt presentia sensui: ⁊ tamen nō senciuntur ista: ⁊ ideo non conuenit aut contingit vnquam soluere hanc questionem et qui dicit ꝙ sensus est vis actiua: nulla autem est solutio istius questionis vera nisi ea sola ꝙ sensus cum sic potentia passiua non est actu sine presentia sensibilis extra ideoque sicut combustibile nunquam actu comburitur nisi per speciē combusti generatam in ipso: ⁊ ideo ipsum combustibile secundum se sine combustiuo acceptum non combureretur: si enim sine illo combureretur in actu oporteret ꝙ combureret seipsum ⁊ hoc esset ac si ligna composita facerēt per se ignē sine aliquo igne incendente ea in actu ⁊ hoc est impossibile: ⁊ sic sensus non potest perfici secundum sentire in actu sine presentia sensibilis quod

Tex. c. 53.

agit in ipso formam suā vt illam sentiat in actu. ¶ Sicut autē omne potens potentia passiua dicitur dupliciter ita ⁊ sentire dicitur dupliciter: si enim secundum potentiam ante actum attribuatur ei agere hoc erit potentia ⁊ nō actu ⁊ hoc modo dicimus sentire eum qui forte dormit quia sensum habeat in habitu habet tamen ligatū eo ꝙ somnus est vinculū sensuum: ⁊ ideo remotiorem ab actu habet potentiam videndi dormiens ꝙ ille qui est in obscuro: ⁊ ideo sicut dupliciter dicitur videns et audiens: ita dupliciter dicitur vniuersaliter sentiēs hoc est visum habens ⁊ nō vtens vel auditū habens ⁊ nō vtens: aut iam operans visu ⁊ auditu quando habet speciem visibilis ⁊ audibilis ⁊ sic vniuersaliter dicitur sentiēs sensum habens in habitu cōpleto nō tamen hās speciem sensibilis secundum actum: ⁊ dicitur sentiens habēs speciem sensibilis ⁊ hoc est vtens sensu ⁊ operans secundum ipsum.

Tex. c. 54.

¶ Dicamus igitur in discernēdo sensum an sic de genere virtutum actiuarum vel passiuarum ⁊ sic fidem, numero moueri ⁊ pati ⁊ agere ⁊ mouere cōstat enim ꝙ hec magnam habent differentiam: constat enim ꝙ motus est in eo quod mouetur ⁊ patitur sicut diximus in tertio physicorum ⁊ est in eo actus quidem sed imperfectus eo ꝙ est imperfecti actus in potentia secundum ꝙ est in potentia: omnia autē quecunque patiuntur ⁊ mouentur ab actiuo patiūtur ⁊ mouentur enim ipsum actiuum actu fit ⁊ ideo mouere ⁊ agere sunt est perfectio seu perfecti actio ⁊ hec est magna differētia: vnde etiam ipsum passiuum aliquādo est simile ⁊ aliquando dissimile agenti quoniam in principio passionis est cōtrarium: sed cum abijcitur forma eius ⁊ inducitur forma agētis in fine passiōis tunc fit simile ⁊ hoc est quando iam passum ⁊ motum est sicut diximus alibi ⁊ hec differētia ostendit vtrū sensus sit potentia passiua vel actiua: quia nos inuenimus ipsum pati ⁊ moueri ⁊ aliquādo similiter ⁊ aliquādo dissimilē actiuo: que nō accidunt nisi virtuti passiue: hec autem doctrina tenēda est pro principio magno ad destruēdam totam sententiam eorum qui dicūt sensitiuas ⁊ intellectiuas virtutes esse actiuas ⁊ non passiuas habēt autem quasdam ratiōes quas pro se inducunt que in cōmuni de sensu quatuor sunt potiores: quarum prima est quia dicant ꝙ quādo duo sic se habēt ad inuicem ꝙ vnum est inferius ⁊ alterū est superius in ordine nature si inferius secundum omnes suas potētias est actiuum: oportet etiam ꝙ superius sit actiuum: quia superioris est agere potius ꝙ inferioris cum igitur in ordine nature anima sensibilis superior sit ꝙ anima vegetabilis ⁊ vegetabilis nō habeat nisi potentias actiuas nō potest habere sensibilis nisi potentias actiuas ⁊ hec ratio logica est ⁊ parum pōt.

Rationes afferēs sensum esse potentiam actiuam.

¶ Secundo autem cui maxime nititur est ꝙ inferioris quod est materiale est nō agere in superius quod est formale magis est autem sensibilium forma materialis: ⁊ inferior anima sensibili. Sēsibilis autē est in corpore ⁊ formalior ꝙ sint forme corporum: nō ergo vt dicant forme corporum possunt agere in potētias anime sensibilis: ⁊ sic oportet ꝙ potētie anime sensibilis sint actiue ⁊ nō passiue. ¶ Tertium autē est quia vident sensum iudicare de sensibili ⁊ nō decipi in ipso iudicare autem certa actio quedam est perfectissima ⁊ cum illa sit sensus dicunt sensum potētiam esse actiuam. ¶ Adhuc autē

Quod rone sectāda ad pbandū sensum esse potentiam passiuam.

inducunt quarto loco experimenta quia vident oculos menstruatarum inficere aerem ⁊ specula ⁊ aliquādo oculos etiā intuentium eas ⁊ oculos basilisci spargere venenum eo ꝙ vt dicūt visu interficit serpens qui basiliscus vocatur hoc autem vt dicūt non fit nisi agendo in aerem ⁊ in obiectum ⁊ ita dicūt sensum esse potētiam actiuam sed hec omnia ⁊ similia friuola sunt quoniam demōstratiue probatum est in probabilis sensum esse potētiam passiuam ⁊ nō actiuam. ¶ Ad ista autem que isti inducūt facile est respōdere quod enim primo inducunt de comparatione sensibilis ad vegetabilem dici debet in veritate digniorem formam esse sensibilem ꝙ vegetabilem: sed nō ordinātur penes agere ⁊ pati quia pati sensibilis nō est ita ꝙ patiatur a vegetabili anima sed potius ecōuerso: vnde cū alterius rōnis sit istud pati ⁊ illud agere penes hoc nō ordinātur secundum nature gradus vegetabilis ⁊ sensibilis: sed potius penes hoc ꝙ vbicunque est vegetatiuum in sensitiuo ꝙ vegetatiuū est sicut instrumentū ⁊ sensitiuū sicut principalis motor ⁊ formator: ⁊ hoc patet quia nutritiua in animalibus cōuertit cibū in carnem que mediū est in tactu qui est anime sensibilis ⁊ generatiua format organa ad sensus apta potius ꝙ vegetabili deputata.

Solo ad rones pdictas.

Quod autē dicūt inferius ⁊ materiale nō debere agere in superius ⁊ formale friuolū est quia sensibilia nō agūt in animam sed potius in organa corporum ⁊ in illa possunt agere: organa autē sunt animata ⁊ ita puenit motus sensibiliū vsque ad animam. Quod autē dicunt de iudicio sensuū dicēdū ꝙ nulla virtus est adeo passiua quin per formā sui actiui existentem in ipsa possit agere: ⁊ sic est de sensu qui efficitur in actu per formā sensibilis in ipso existētem: ⁊ ideo tūc agere pōt sicut sciens pōt considerare. Quod autē inducūt vltimo est omnino stultū: quia talis actio non est oculi inquātū est sensus in ipso: sed potius put est pars corporis euaporātis vapore enim resolutus ab oculo est ille qui inficit ⁊ nō visus qui est in oculo sed tū vapor ille eo ꝙ subtilis est ⁊ acutus magis penetrat in corpora clara sicut in specula ⁊ oculos qui sunt quasi specula animata ꝙ penetrat in alia corpora ⁊ hec est causa etiam quare oculi citius ꝙ alia membra leduntur in talium aspectu.

Nulla enim est adeo passiua quin per formam sui actiui existentē in ipsa agere possit.

¶ Cap. 2m. De distōnibus potētie passiue in apprehendēdo.

Tex. c. 55.

His igitur ⁊ sic habitis ꝙ sentire est secundum potētiā passiuā diuidēdū est de potētia ⁊ actu: quoniam vtrūque dicitur dupliciter: nūc enim simpliciter ⁊ vniuersaliter volumus aliquid dicere de ipsis: quia certificantius de eis dicere est primi philosophi: dicimus igitur ꝙ potētia dicitur duobus modis hoc est disposita ⁊ indisposita perfectiōe prima: dicimus enim aliquem hominem scientē in potentia quia cū est indispositus ⁊ nihil habet nisi naturam ad scientiam ordinatā sicut ideo quia homo est animal disciplinabile: dicimus hominem potentia scientē ⁊ hec potētia que est ante perfectionē primā sine ante habitum habet gradus duos: pōt enim esse remota ⁊ propinqua remota quidē sicut dicimus puerum potētia scientē propinqua sic dicimus potētia scientē eū qui iam nouit instrumenta ⁊ principia quibus accipit scientiaque discens a doctore nō accipit sicut ꝙ de quolibet contingit affirmari vel negari ⁊ de nullo simul: ⁊ ꝙ omne totū maius sua parte est: ⁊ ꝙ vni ⁊ eidē equalia inter se sunt equalia ⁊ huiusmodi quibus scitis nō propter hoc sciūtur artes: sed eis ignoratis non pōt ars sciri: ⁊ in practicis quidē est idē: sicut dicimus infantem potentia esse scriptorē ⁊ dicimus potētia esse scriptorē eū qui nouit pennam ⁊ calamarium ⁊ tēperaturā incausti ⁊ huiusmodi alia scripture instrumenta: alio modo dicimus potētia scientē eum qui iam habet habitū scientie qui habitus scientie vel potētie similis est ⁊ somno in eo quod nō agit sicut dicimus scientē ⁊ nō considerantem esse potētia scientem ⁊ hoc est qui potētiā habet cōpletā per actum primū qui somno similis est: sed nō est idem modus quo vterque istorum est possibilis siue in potētia existens: ille enim in vtroque gradu potētie dicitur potētia sciens grāmaticā vel aliā scientiam secundum potētiā materialem adhuc imperfectā: que nō secundum genus est primū subiectum scientie vel alterius habitus ad quē ordinata est potētia: ille autē qui habet potētia potētie perfectionē ad modū somni dicitur sic potēs quia pōt agere secundum habitū quādo voluerit: habitus enim est quo quis agit aliquid quū voluerit si nihil eū exterius ⁊ per accidēs prohibeat. Similiter autē ⁊ actus dupliciter dicitur secundum actū primum ⁊ secundum actū secundum vt diximus superius: ⁊ ideo hās habitū dicitur actu sciens. ¶ Iā autē cōsiderās est actu sic quod est per modū vigilie proprie secundum actū sciens vocatur. Vnde autē vterque qui primo modo scientes sunt ambo secundum potētiā scientes vocantur: sed differenter

Tex. c. 56.

quia nō

quā nō hn̄s habitū fm̄ potentiā sciendi māle ꝛ iperfectā non dicitur sciēs nisi quādo per doctrinā est alterat⁹ ꝛ multotiēs est mutat⁹ ex ꝯrio in habitū scie: opꝫ enī multotiēs discētem mutari mō ex ignorātia in dispōnē mō ex dispōne in dispositionē antq̄ fit in habitu cōpleto. dixim⁹ enī ꝙ potētia māle hꝫ gradus qui ꝫ in genere sunt duo tn̄ in nūero multi sūt. Qd̄ aūt dicimus ꝙ talis ex cōtrario venit in habitū id dicimus ꝙ ꝫ dispositio fm̄ id qd̄ est nō fit cōtraria habitui nī p modū est ꝯria: q₃ facile est mobilis cū habit⁹ fit q̄litas stans ꝛ cōpleta ꝛ imobilis: ignorantia etiā largo mō est ꝯria habitui: aliud aūt qui iā hꝫ habitū ꝛ fit nō dicit̄ potentia sciēs ꝫ potius eo ꝙ sīlis dormiēti ꝛ nō agenti: hoc enī hꝫ habitū faciendi vel sciendi grāmaticā vel aliud: sed nō operat̄ in agēdo fm̄ illū modū actiōis qui dicit̄ ex habitu. ¶ Et tn̄ etiaꝫ talis mutatio ex habitu in opationeꝫ nō est aliqd pati vel recipere: ꝫ mutatio illa que est ex ꝯrio est fm̄ passionē ꝛ corruptionē ꝯrij habitus: siue dispōnis fm̄ ꝙ in vnaquaq₃ alteratione multe sunt corruptiones ꝯrij illius qd̄ abijcit̄: q₃ sicut diximus in tertio phicoꝝ: mot⁹ alteratiōis est generatio forme post formā q₃ ad formā ꝯrij que abijcit̄ per motum. Sed hn̄s iā habitū nō corrūpit̄ fm̄ aliqd quod in ipo fit qn̄ venit ad opationē sed poti⁹ venit ad id qd̄ est saluās habitū: q₃ habit⁹ per opatiōes saluant̄. operatio enī est sīlis tali potētie habituali eo mō quo se hꝫ talis habitualis potentia ad actū. hn̄s enī sciaꝫ ꝛ fm̄ sciam illā sic speculās ꝛ operans: aut in veritate nō est alterari: aut si alteratio di dicit̄ alterū genus ē alterationis in eo ꝙ nihil in eo abijcit̄ vel generat̄: ꝫ potius habit⁹ qui iā inest cōfirmat̄ ꝛ saluat̄: eo ꝙ speculatio nihil aliud est nisi habit⁹ qui inducit̄ in seipm̄: hoc est in ea quoꝝ spēs iā insunt ꝛ ex his venit in actū q est operatio: sicut est videre in exēplo architecti qui hꝫ habitū edificandi ꝛ cōducit habitū in seipm̄: hoc est cōuertendo se ad ea que sunt in habitu vt fundamētū ꝛ lapides ꝛ ligna ꝛ ordinat ea ꝛ ipetum facit ad opus: tūc nihil noui acqrit ꝫ idē habitus cōfirmat̄: nō igit̄ alteratio fit alicui⁹ noue forme inductio: ꝫ nō est alteratus vel aliud gen⁹ fit alteratiōis qo alterari dicit̄ quocūq₃ mō nō aliter se hn̄s ꝙ̄ prius. ¶ Un̄ nō bene se hꝫ dicere sapientē cū fm̄ operationē sapiat alterari: sicut nec edificatorē hn̄ dicimus alterari quādo fm̄ actū edificat: in actū enim se ducēs qui operatiōeꝫ facit ex habitu elicitā nō est iustū ꝙ hec dicat̄ doctrina siue doctrinatio: hoc est doctrine acceptio ꝫ opꝫ ꝙ habeat aliā denoīationē: sed potius qn̄ fit mutatio ex eo qd̄ est potētia māli sciēs ꝛ est sciam accipiens a didascalo siue doctore qui actu hꝫ eā hoc est pati ꝛ alterari: opꝫ igit̄ ꝙ isti duo aut non dicunt̄ alterari ambo simplr̄: aut si ambo alterari dicuntur: tūc opꝫ ꝙ nō sit vnus modus alteratiōis in vtroq₃: sed vnus alterat̄ in priuatiuas dispōnes ꝛ in habitū ex ignorantia sicut diximus ꝛ alterat̄: q₃ dō vno mō se hꝫ cōsiderans ꝛ nō cōsiderans fm̄ habitū quē hꝫ absq₃ eo ꝙ aliquid noui generet̄ in ipso: vel aliqd eoꝝ que insunt abijciat̄. Scias tn̄ ꝙ oīa ista que dicta sunt de alteratiōe hec dicta sunt large accipiēdo alterationē: qm̄ in 7. phicoꝝ pbauimus fm̄ habitū ꝛ dispōnē nō esse alterationem aliquā: nec aiam fm̄ intellectū moueri posse: sed ea que hic dicta sunt. exēpli grā dicta sunt: ꝛ adhuc sufficit qdaꝫ modus alteratiōis: ꝫ nō vere fit alteratio nō enim fit alteratio phica nisi fm̄ istā spēm qualitatis que dr̄ passio vel passibilis qualitas: ꝛ ideo queciq₃ in 7. phicoꝝ subtiliter disputata sunt his que dicta sunt non contrariantur.

¶ Cap. 3m. De apatione dicte distinctionis potentie ad potentiam sensitiuam.

Olentes aūt adaptare ea que dicta sunt ad potētiā sensitiuā dicēdū ꝙ mutatio potētie sensitiue ad p̄mā perfectionē ipsius est a generāte: potētia ꝫ enī apphēsiua ꝫ quedā cōplent̄ prima perfectiōe a nā vel nā ꝛ quedā per experimētuꝫ ꝛ studiū a nā qdē sicut potētia sensitiua ad sentire: per experimentū aūt ꝛ tempus sicut intellectiua: ab ipa enī generatiōe generāte ꝛ dante formam sensitiuā dat̄ etiaꝫ actus p̄mus sensus quo sensus sentire potest quādo voluerit quādo nihil est extra phibens dico aūt extra phibēs nihil: q₃ mediū aliqn̄ a dispō impedire pōt sensum ꝛ absentia sensibilis: sicut ꝛ sciē habens habitū: considerare poterit qn̄ voluerit quādo nihil est extra phibens. cū igit̄ generatū est complete sentiens: tūc iam hꝫ habitū perficientē sensuꝫ prima perfectiōe que est sicut scia que est primus actus in intellectu. sentire aūt fm̄ actū qui est secūda perfectio qd est qn̄ recipit̄ spēs sensibilis in sensu est sicut cōsiderare se hꝫ ad scientiā. sed in hoc est differentia: q₃ actiua ꝛ motiua ad operationē sensus sunt extra: sicut visibile ꝛ audibile eo ꝙ species sensibiliū nō mouēt sine p̄sentia materie. ꝛ q₃ māe presentiā necesse est ē extra ideo sensibilia mouētia sensuꝫ ad sentire fm̄ actū necesse est ē extra in oīb⁹ sensibilib⁹. ¶ Hui⁹ autē causa est: q₃ sicut iā tetigimus singulariū fm̄ actū est sensus: hoc est sensus fm̄ actū fm̄ quē est sentire est singulariū: que singularia sunt per māam indiuiduata: sine cui⁹ p̄ntia forma sensibilis nullo mō apprehendit̄. Scia autēꝫ est eoꝝ que actu vlīa sunt ꝛ hec sunt abstracta nō solū a materie p̄ntia: sed ab oīb⁹ que accidūt forme fm̄ ꝙ est in māa indiuiduata: sicut est figura ꝛ vbi ꝛ quādo ꝛ cetera huiusmodi. hec autēꝫ vlīa sic separata quodāmodo sunt in ipsa aīa: q₃ imagines sunt in aīa: ꝛ ab ipsis abstrahit̄ vle qd̄ mouet intellectū possibilē. ꝛ ideo nō simplr̄ sed quodāmō sunt in aīa. in phantasmate aūt vlīa nō sunt fm̄ actū vlīa sed potētia que per abstractionē itellect⁹ fiūt vlīa simplicia. ꝛ q₃ vle in phātasmate est intus in aīa ꝛ nō extra: nec exigit materie p̄ntiā ideo ē in potestate aīe intelligere cum velit. Sētire aūt nō est i potestate eius cū velit q₃ mouēs sensuꝫ exigit māe p̄ntiā que nō est p̄ns in anima: ad sentire enī necessariū est sensibile mouens sensuꝫ ꝫ māe p̄ntiā: sicut aūt diximus de sensu qd̄ exigit materie p̄sentiā ita se hꝫ de scia sensibiliū fm̄ ꝙ sensibilia sūt: cā enī ipsa sciēdi ꝛ sentiendi est spēs mouēs sensuꝫ ꝫ materie p̄sentiā. sicut cā intelligendi est vniuersale in phantasmatib⁹ mouens intellectū: causa aūt ꝙ oportet eē sensibile extra est q₃ sensibilia sunt singulariū que sunt in māa: ꝛ hec sunt exteriora. Sꝫ q₃ de his que ad intellectuꝫ pertinēt hic certificare nō possumus tp̄s fiet in quo accipiemus p̄ncipia loquēdi de ipsis in sequētibus huius libri. ¶ Nūc autēꝫ tm̄ sit determinatū ꝙ nō simplr̄ siue vno mō dicit̄ id qd̄ in potētia dicit̄ aliqd sed aliud qdē dicit̄ potētia māli ꝛ imperfectū sicut dicimus puerꝫ posse militare: aliud autē sicut dicimus posse militare eū qui hꝫ etatē ꝛ hꝫ habitū militie: nō militat autē in opere: ꝛ sic sīlr̄ dicit̄ duplr̄ sensitiuuꝫ sicut diximus: sicut si diramus imperfectū fm̄ organa sensus posse sentire: ꝛ sicut dicimus posse sentire pfectū fm̄ organa sensus. ¶ Et q₃ horū sic in potentia existiū differētia vsualiter non est nominata: ideo oportuit nos determinare q₃ sic differunt ꝛ quō differunt ne potentia actiua semp perfecta eē credat̄. ꝛ q₃ noīa p̄pria nō habemus: vti nos opꝫ noīe alterationis ꝛ passionis in istis tāq₃ p̄prijs noībus: ꝫ tamē non nisi extenso noīe eis cōueniat. sicut supra diximus sensitiuū potētia est aīal sensibile vt sensibile in actu sit: ꝛ nō tn̄ ipꝫ sensibile q₃ forma sensibilis extra put est in ipso sensibili nō recipit̄ in sensu: sed intētio eius: ꝛ si reciperet̄ in sensu fm̄ eē qd̄ hꝫ in re. tunc haberet duo eē: ꝛ oporteret dicere ꝙ oculus aliqn̄ eēt alb⁹ aliquādo niger: aliqn̄ alteri⁹ coloris qd̄ nō est ver. Est igit̄ id qd̄ ē in sensu nec sensibile: q₃ est intētio sensibiliū. ꝛ nō est ipꝫ sensibile q₃ nō cōfert illud eē sensui qd̄ cōfert rei que extra sentit̄. ¶ Sed forte obijciet aliqs ꝙ cū sensatoꝝ spēs nō mouēant sensuꝫ fm̄ eē māle qd̄ hn̄t in sensibili re extra: ꝫ poti⁹ fm̄ ꝙ est intētio spūalis in sensu accepta: opꝫ ꝙ habeāt motoreꝫ vnū qui in oīb⁹ cā est eē illi⁹ spūalis sicut ꝛ itellectiua habēt motorem vnū qui in oībus causat formam simplicis intelligibilis: nec conuenienter dici pōt ꝙ esse spūale habeat intētiōes sensibiliū ex hoc ꝙ recipiunt̄ in subiecto spūali: q₃ magis est rōnabile causam diuersitatis esse spiritualis ꝛ materialis ipsorum sensibilium esse ex diuersitate motoris q̄ ex diuersitate subiecti: q₃ subiectum non diuersificat mouentia sed potius ecōuerso: intētiones aūt spūales sensibilium sunt mouētes. hec aūt dubitatio magna indiget ꝯsideratione: ꝛ in sequēti capitulo fm̄ facultatē nostrā determinabit̄.

¶ Cap. 4m. Et ē di. declans gradus ꝛ abstractiōis ꝛ modū.

Atteq₃ nos loquamur de sensibilib⁹ singulariter: opꝫ nos loqui de sensibili gn̄aliter: q₃ sicut diximus obiecta priora sunt actib⁹: ꝛ act⁹ potētijs fꝫ rōnē: q₃ de cōmunibus etiā quo ad nos prior est speculatio in phycis eo ꝙ in illis cōmunia cōfusa sunt in singularibus: ꝛ p̄ora quo

Tex.t.cō.57.
Tex.t.cō.58.
7 ph.t.c.20.
Tex.t.cō.59.
Tex.t.cō.60.
Tex.t.cō.61.
Tex.t.cō.62.
Obno Auer. is 1 cō.60. h secundi.
Solonē qre i tra cap.6 h icnns tractu. tus.

ad nos debemus prius loqui de sensibili in cōmuni. Sȝ ad faciliorem intellectū eoꝝ que dicturi sumus faciemus capl'ȝ breue de mō apprehensionis potētiaꝝ apprehēsiuaꝝ oīum: hoc enī perutile erit ad oīuȝ sequentiū notitiā faciliorē. Dicimus igitꝰ ꝙ omne apprehēdere est accipere formā apprehēsi. nō ſm eē qḋ hȝ in eo qḋ apprehendiꝰ: sed ſm ꝙ est intentio ipsius ⁊ spēs sub qua aliqua sensibilis vel intelligibilis notitia apprehensi habetꝰ: hec aūt apprehensio vt vīr loquēdo q̄tuoꝛ hȝ gradus: quoꝝ pmus ⁊ īfimus est ꝙ abstrahiꝰ ⁊ separatur forma a mā. sed nō ab eius pñtia nec ab eiꝰ appēditijs: ⁊ hoc facit vis apprehensiua de foris que est sensus. ¶ Scḋs aūt gradus est ꝙ separeꝰ a mā ⁊ a pñtia māe sed nō ab appenditijs māe siue cōditionibꝰ materie: ⁊ hāc apprehensionem facit imaginatiua potentia quo etiā singularibꝰ non presentibus retinet formas sensibiliū: sed non denudat eas a materie appenditijs: dico appēditias māe conditiones ⁊ ppꝛietates quas hȝ subiectū forme qḋ est in tali vel tali mā. verbi gratia talis membroꝝ situs: vel talis color faciei vel talis etas vel talis figura capitis. vl' talis locus generatiōis: hec enim sunt quedā individuantia formā que sic sunt in vno individuo vnius speciei ꝙ non sunt in alio ⁊ hac apprehensione sortem nō presentem imaginamur crispum ⁊ albū et senem vel iuuenē ⁊ cum longis digitis vel breuibus quoꝝ nullum accidit ei inquantum est homo. hec igiꝰ est secunda apprehēsio. ¶ Tercius aūt gradus apprehensiōis est quo accipimus nō tm̄ sensibilia sed q̄sdā intētiōes que nō ipmuntur sensibꝰ sed tm̄ sine sensibꝰ nūq̄ nobis innotescūt: sicut ē eē sociale ⁊ amicū ⁊ delectabilem in conuictu ⁊ affabilē ⁊ his contraria que quidem tm̄ sensibus accepimus: ⁊ tamē eoꝝ nullum sensibus imprimitur ⁊ tale est ꝙ accepimus hūc esse filium leonis ⁊ esse agnum vel hominem: alium aūt eē lupum vel leonem ſm ꝙ substātiales forme mediantibus sensibus ⁊ nō separate ab ipsis apprehendimur. ⁊ iste gradus propinquus est cognitioni. ⁊ nunq̄ est sine estimatione ⁊ collatione. ¶ Quartus autem ⁊ vltimus gradus est qui apprehendit rerum quidditates denudatas ab omnibꝰ appenditijs materie: nec accipit ipsas cum sensibilium intentionibꝰ sed potius simplices ⁊ separatas ab eis ⁊ ista apprehēsio solius est intellectus: sicut est intellectus hōis per hoc ꝙ cōuenit omni homini: vel intellectiue substātie: vt vniuersaliter dicatur intellectus quidditatis vniuersalis oīs rei ſm ꝙ est quidditas ipsius ⁊ nō per hoc ꝙ ꝯuenit isti ⁊ non alij ppꝛiū est ⁊ singulare ⁊ est aliquid de mālibus ⁊ individuantibus. Quecūq; aūt sunt cōīa ⁊ ita vni sicut alij: ⁊ eodē mō ꝯueniētia absq; dubio sunt ipsa vīa que solus accipit intellectus: ſȝ aūt hos gradus abstractiōis siue separatiōis distinguentur inferius vires apprehēsiue. ¶ Adhuc aūt notandū est ꝙ differūt forma rei ⁊ intentio rei. forma enī est ppꝛie que informādo dat eē actu materie ⁊ cōposito ex mā ⁊ forma. Intētio autē vocatur id per qḋ significatur res individualiter siue vīr ſm diuersos gradus abstractionis: ⁊ hec nō dat esse alicui: nec sensui quandū est in ipso nec etiam intellectui quando est in ipso: sed signum facit de re ⁊ notitiam: ⁊ ideo intentio non est pars rei sicut forma sed potius est species totius notitie rei: ⁊ ideo intentio quia abstrahitur de tota re: significatio totius de re p̄dicatur intentio enim colorati que est in oculo totam rem significat vel notificat: sicut ⁊ itētio que est in imagine particulari nō p̄sente. ⁊ hoc est qḋ dicꝰ egregie Arist. in secūdo libro suo de anima: ꝙ sensus sunt particularium ⁊ non dicit ꝙ forme alicuius tm̄ sed totius particularis sicut ⁊ intellectus est vniuersaliū ꝙ non est notitia ⁊ species partis sed totius ⁊ ideo notitiam facit de toto: nō enim per visum accipiꝰ notitia coloris tm̄ sed colorati: ⁊ species eius in viso species est colorati: ſm ꝙ coloratum est ⁊ et iudicium fit de colorato ſm ꝙ coloratum est ⁊ sic de alijs intentionibus in quocunq; gradu abstractiōis accipiatur. Similiter autē est quando dicitur ꝙ abstractio fit a materia: intelligitur ꝙ est quoddā particulare qḋ particularitatē hȝ a materia: hoc enim est primum subiectum forme ⁊ per ipsū subsistat particulare ⁊ nature cōmunis que abstrahiꝰ vniuersaliter ab intellectu e individuantibus formis quarum intentiones ab alijs gradibus abstrahuntur apprehēsionis. Sicut autem in principio phisicorum. dictū est cōmunis natura aliquādo accipitur vt confusa in particularibus ⁊ non separata ab eis: ⁊ tunc scia talis est singularium: ⁊ exigiꝰ singulare sicut ⁊ sensus sicut in p̄habito capitulo diximus.

Forma rei et rei itētio differunt.

Qḋ pulchre ⁊ subtil'r ꝯsiderauit dicitꝰ phūs. 2. de aīa t.cō. qḋ necessū sensus eē particularium.

¶ Cap. 5m. De sensatis in cōmuni que sunt per se ⁊ proprie ⁊ ſm se ⁊ cōmune ⁊ per accidens.

His igitur p̄libatis dicēdum est de obiectis vniuscuiusq; sensus primo in cōmuni: q̄ de cōmunibꝰ ppꝛie est speculatio: dicitur aūt in cōmuni sensibile tripl'r duo qdē diximus per se sentiri: vnū aūt ſm accñs: quādo aūt dicimus per se sentiri aliqḋ sensibile: volumus intelligere p se quando subiectū est causa predicati: hoc est ꝙ per ppꝛiā nām ⁊ essentiā causa est immutatiōis sensus eo ꝙ ipm est qḋ habet iferre passionem sensui. diximus enī ꝙ sensus generaliter est potētia passiua ⁊ sentire generaliter pati diximꝰ enim sepe in libris naturalibꝰ probabilis ꝙ nō quodcunq; agēs infert passionem cuilibet patiēti: sed opꝫ esse cōicationem nature inter propꝛiū agēs ⁊ ppꝛiū patiens: ⁊ tunc dicemus ꝙ illud est essentiale sensibile qḋ suā ppꝛiā essentiā vel intētionem essentie deprehendet in sensus organo: hec aūt sunt duo: tum enī omnes forme sensibiles sint etiā forme situales ⁊ que hñt q̄ntitatem per accidēs: statim impēdiꝰ ꝙ color in oculo nō recipiꝰ sine q̄ntitate ⁊ his que sunt q̄ntitati annexa essentialiter: ⁊ ideo sensatum per se diuiditur in duo: quorum vnum quidem propꝛiū est qḋ sic conuenit vni sensui qḋ non cōuenit alij: sicut coloratum inquātum coloratum in nullum agit sensū nisi in visū sonus aūt in auditū ⁊ nō in alium sensum: aliud aūt est sensatū qḋ ideo per se sentiri dicꝰ: q̄ sua intentio in sensu impꝛimiꝰ ꝯiūcta sensibili ppꝛio: ⁊ hoc est ppꝛiū ⁊ primū subiectū sensati speciei qḋ est magnitudo in qua vt in subiecto ppꝛio est oīs q̄litas sensibilis. Et ppꝛiū qdē subm̄ sensibile duo hȝ in se que faciūt ipm ppꝛiū vnum qdē dcm̄ est: ꝙ s. nō cōuenit ipū altero sensu sentiri: nisi illo cuius est ppꝛiū actiuū inferens ei passionem ⁊ cū nō agat in sensum nisi intētionē ppꝛie forme: sequitur ꝙ sensū nō ꝯuenit errare circa ppꝛiū sensatū. Dicitꝰ autem sensatum ppꝛiū duobꝰ modis: vno qdē mō ſm ꝙ est in re sensata in qua est ſm eē māle: alio aūt mō ſm ꝙ est receptum in organo sensus. ſm enim ꝙ est in re non semper indicatur de ipso: q̄ etiā per hoc esse non habet agere in sensum sicut non iferius ostēdemus: ſȝ ponamus p eē qḋ hȝ in abstractione ſm qḋ esse primū est in medio: ⁊ postea in sensus organo ⁊ multe variationes possunt fieri circa esse suū qḋ habet in abstractione tā in medio q̄ in organo. quoniā si ꝯtingat aerē qui est mediū in visu eē humidū multū forte videbiꝰ albū eē plusū rubore vel croceitate. ⁊ si forte pupilla sit infirma ex humore in oculū defluēte alterabit eē coloris qḋ hȝ in abstractiōe sicut diximus in tertio methaurorū in tractatu de iride. ⁊ hec nō sunt error sensus in sensibili ppꝛio: quoniam sensibile ppꝛiū reuera tale esse habet in abstractiōe: lȝ nō habeat tale esse in subiecto in quo est ſm esse materiale qḋ hȝ in mā: patet igitur sensū circa sensibilia ppꝛia non errare: sic enim est visus coloris ⁊ auditꝰ soni: ⁊ gustus saporis qui humor a grecis vocatur eo ꝙ in humido semper sentiꝰ: tactus autē plures hȝ differētias que nō ad vnū propꝛie rōnis genus reducunꝰ tm̄ in vnaquaq; iudicat de illis ⁊ non decipiꝰ. In cōpositiōe m̄ sensibiliū magna frequenter est deceptio: sicut qdē est qḋ est coloratū vt croceū sit mel: aut cholera citrina aut vbi est coloratū: aut quid est qḋ sonat: aut vbi sonat: ⁊ sic de alijs ⁊ huius causa vt infra dicemus est: q̄ sensus ppꝛius nō hȝ componere: ſȝ aliquis superioꝛ potentia: ⁊ illius est error: hec igitur sunt sensata ppꝛia. ¶ Cōmunia aūt sicut diximus quoꝝ essentie vel esse ſm intētiones suas vere sensibus impꝛimūtur: ⁊ ille sunt sicut magnitudo in qua sunt sensibilia ⁊ eiꝰ magnitudo sic terminꝰ nālis corporis ⁊ terminata q̄ntitas sic figura: opꝫ ēt figurā eē sensatū cōe. trigonū enim vel quadratū est qḋ ipꝛimiꝰ in oculo in vidēdo ⁊ tactui in tāgentio: q̄ aūt numeꝝ cognoscimus diuisiōe ꝯtinui: ⁊ ꝯtinui est essentialiꝰ diuidētiō opꝫ numeꝝ etiā eē sensatū cōe ⁊ magnitudo autē nō diuidiꝰ solum per eēntiā sed ēt per motū eo ꝙ motus nō hȝ añ ⁊ post nisi p ante ⁊ post in partibꝰ magnitudinis: ⁊ ideo opꝫ ēt motū eē sensatū cōe. Et q̄ opposita sunt eiusdē potētie. ideo ēt est sensatum cōmune ⁊ sic igiꝰ sunt quinque cōmunia: motꝰ, qes numerus figura ⁊ magnitudo: nec dicitur ista cōmunia eo ꝙ quilibet

Tex. ⁊ cō. 63.

Nō illis trā ꝯditiōes pꝛotae a Thōmi lib. 2. de aīa sup. textū cōmenti pꝛimi.

Tex. cō. 64.

liber eoꝝ equaliter ab omni sensu percipiatur: sed qꝛ qͦlibet istoꝝ pbaꝛ percipi pluribꝰ sensibꝰ ꝛ nō vno solo sensu. qm̄ in veritate motus ꝛ qes ꝛ numerꝰ oībꝰ sensibꝰ pcipiunt: sꝫ quā titas ꝛ figura tactu ꝛ visu. Ista aūt sensata cōīa dicunt per se sensata fm̄ q̄ p se opponiꝛ ad id qd̄ est p accidēs: ꝛ nō sic fm̄ q̄ p se opponiꝛ ei qd̄ est nō primo. Impossi enim est q̄ idem passiuū numero habeat actiua diuersa fm̄ genus. Cōstat aūt q̄ color ꝛ magnitudo diuersa sunt genere: ꝛ iō sensatū pprium est qd̄ agit in pprio sensu: ꝛ hmōi sensatū magnitudinē hꝫ ꝛ figurā ꝛc. ideo recipiunt etiā illa nō p accidēs sed pprie eoꝝ intētiones imprimunt in organo sensus. ¶ Sed fꝫ accidēs sensibile est q̄ pprīā essentiā in sensuꝫ nō imprimit: nec primo: nec secūdo: sed cū sensibili pprio ꝛ cōmuni accipiꝛ ꝛ non sine extimatione vel cogitatiōe. sicut sunt intētiones de qbus in tertio gradu abstractionis diximꝰ: sicut q̄ hoc albū est Diarij filius: vel hoc nigrū est amicus vel homo vel aīal: sicut videt ouis q̄ hoc pilosum est lupus. ꝛ hoc pilosum est canis ꝛ vnū extimat amicū ꝛ alteꝝ inimicum. fm̄ aūt hanc doctrinā cognosciꝛ distinctio sensibilium que fm̄ quorūdā malā doctrinam valde est ꝛ manifesta. sed errores talium trāsiuimꝰ breuitatis cā cui studemus: in hoc enim q̄ tale est qd̄ fm̄ se nihil de intētione sue essentie imprimit in sensum. fm̄ se sentiri nihil pōt: sed sentiri per accidēs: qꝛ albo accidit q̄ sit ei cōiunctum: ꝛ ideo organuꝫ sensus a tali sensibili nihil patitur omnino: qꝛ natura hoīs nō est sensibilis per pprīā essentiaꝫ: sed intelligibilis fm̄ se aūt sentiunt que intentiones pprias imprimunt in sensuꝫ: ꝛ hec sunt ad que ipsa organa sunt vel habent apta nata ex primis sīs componentibus.

Sz. t cō. 65.

¶ Cap. 6m. Et est digressio declarans vtrum sit aliquod mouens vnum in sensibilibus: ꝛ est de duplici esse sensibilis qd̄ sit in materia ꝛ in abstractione.

Nunc autē redeundū est ad questionē quā superius reliquimus vtrum exteriora sensibilia habeant vnū ꝛ eundeꝫ aliquē motorē qui agat in eis q̄ efficiant intētiones sensibiles. sicut intellecta habēt vnū ꝛ eundē motorē qui est itellectꝰ agens qui agit in eis intētionē intellectualem: hoc enim ꝯsideratiōe dignū estꝛ est questio quā tāgit Auerrois ꝛ dimittit insolutā. Fuerūt aūt qdā modernoꝝ magne auctoritatis qui hec cōcesserūt ꝑpter preinductā rōnē asserētes q̄ omne sensibile qd̄ inueniꝛ in oībus sensibꝰ est vnum in eo q̄ est intētionale ꝛ spirituale ꝛ nō materiale. vnū autē in multis participatū necesse eē ab vno causari: hoc aūt nō casu illud mouet ad aliud vel illud: opꝫ igitur aliquē esse motorem qui mouet ad hoc esse in oībꝰ sensibꝰ. ¶ Adhuc aūt manifestū est formā sensibilē fm̄ esse mālē eē in re sensata extra animā ꝛ rem: ꝛ ibi rem afficit sua qualitate. fm̄ aūt hoc esse: nō est in medio. nec ēt in aīa: qꝛ si color eēt in aere sicut in colorato oporteret q̄ videremus aerē esse coloratū. ꝛ oculuꝫ eē coloratū colore quē recipit. ꝛ huius cōtrariū videmus: ergo fm̄ aliud eē est in abstractione q̄ in mā ꝑpria. aliqd igiꝛ cōfert ei esse illud ꝛ illud erit mouens ipm̄ qm̄ in re nō est abstractum sensibile nisi potētia. ꝛ id qd̄ est in potētia nō educiꝛ seipsum ad actum sicut ante diximus de visibili sicut est de alijs sensibilibꝰ: opꝫ igitur ipm̄ habere vnū aliquid mouēs. Adhuc aūt phantasmata sunt maioris simplicitatis q̄ spēs sensibilis in mā: ꝛ tn̄ oporteꝛ phantasmata habere mouens ad hoc q̄ efficiant in itellectu possibili: oportebit igitur etiā ipsa sensibilia habere aliqd mouēs ad hoc q̄ abstracta efficiantur in sensu. Iste igiꝛ ꝛ similes rōnes sunt que idixerūt multos de nostris doctoribꝰ q̄ dixerūt vnum esse mouēs in oībꝰ sensibꝰ sed cū debuerūt specificare qd est id diuerterūt duas in vias. quidā enim dixerūt hoc esse lucē: ꝑpter quinque rōnes potissimas quaꝝ est vna: qꝛ cū mouēs in oībus sensibus debeat esse vnū ꝛ idem: ꝛ videt lumē esse motiuū in sensu visus: dicūt ipm̄ oportere eē motiuuꝫ in oībus sensibus. ¶ Alia aūt ratio est: qꝛ dicūt lumē a luminoso corpore pyramidaliter ꝛ circulariter diffundi: circularē aūt multitudineꝫ videt in oībꝰ sensibꝰ: qꝛ intētiones sensibiles circa rem sensatam ad equalē distantiā circulariter vbiqꝫ generanꝛ: ꝛ taleꝫ motum in inferioribꝰ nō dicunt esse nisi luminis. ¶ Tertia aūt est: qꝛ vident q̄ nulla qualitas inferioꝝ corpoꝝ agit vniuersaliter sed particulariter vnū ꝛ nō aliud nisi forte per accidēs: lumē aūt qd̄ est forma celi qd est corpus vniuersaliter omnia inferiora mouens dicunt oportere esse causaꝫ vniuersalis actionis in intētionibꝰ sensibilibus. ¶ Quarta aūt est: qꝛ vident lumē eē in mālibus ꝛ spiritualibꝰ vt formā ꝛ ideo dicunt solū esse ꝑpriū q̄ cōferat forme materiali q̄ fiat intentio spiritualis. ¶ Quinta aūt est que ꝛ precipua est cui innituntur: qꝛ vidēt sensibiliū esse māle causari a qualitatibꝰ elementoꝝ: ꝛ ideo nullā eē qualitatē elemēti que agat in ipso intentionē spūalem: nec pōt dici q̄ sit a subiecto in quo generatur illa intētio. s. q̄ sit subm̄ nō sit aptuꝫ natuꝫ ipsam recipere nisi in eē spūali. qꝛ sicut supra diximus diuersitas subiecti potius est a diuersitate agentis ꝛ forme q̄ ecōuerso. opꝫ igiꝛ q̄ fit ab aliqua forma agēte corporis supioris: ꝛ corpus celeste nō agit in iferiora nisi per lumē: igitur lumen est qd̄ in oībus sensibilibꝰ agit intētiones spūales. ¶ Alij aūt antiqores his dixerūt q̄ virtus aīe est agens eas intētiones spūales: ꝛ isti sunt qui dixerūt potissimā virtutē sensus esse actiuā ꝛ nō passiuā: quoꝝ rōnes in parte supra posuimꝰ: de hoc aūt qd̄ hic dicūt quattuor assignāt rōnes aliqd ꝑbabilitatis hñtes: fm̄ q̄ in eoꝝ dictis pōt dephēdi quas tāgit Auicēna phs: ꝛ Alpharabius ꝛ qdā alij. dixerūt enim isti nō eē intētionē nisi ei qd̄ indicat de intētionibꝰ: hoc aūt eē aīam ꝛ ideo necessariū esse aliqd aīe esse qd̄ ꝯferat forme sensibili esse intētionis: ꝛ ideo dixerunt aīam habere ordinē ad omne id qd̄ instrumētaliter obsequiꝛ ei: ꝛ cū medium in sensu sit ꝑpter sensuꝫ: dicunt aīam hēre virtutē agendi in mediū: ꝛ taliter fit fm̄ eos illud q̄ virtꝰ sensibilis egrediꝛ spūaliter ꝛ supponit se sensibili ꝛ cōfert ei eē quasi icorporeū ꝛ quasi spūale quo in aīa effici possit. ¶ Scd̄a vō ratio eoꝝ est q̄ in oībus cōmunicātiā habēt agens ꝛ patiēs: incorporeū aūt patiēs cū corporeo agēte nullā oīno hꝫ cōmunicationē: ꝛ ideo cū aīa sit sensibile suscipiēs: dicūt etiā oportere q̄ aliqua virtus aīe sit ipm̄ agēs. ¶ Tertiā inducunt rōnem dicētes aīam esse magis actiuaꝫ q̄ aliquā formā corporeā ꝛ cū forma corporis agat imprimēdo spēm suā in mā sibi cōiuncta: multo fortius erit verū virtutes aīe sensibilis quasdā esse actiuas: qua aliqd de specie aīe infundunt obiectis aīe: vt possint effici in sensibꝰ: dantqꝫ simile hmōi q̄ virtutes vegetabilis aīe nunq̄ adiungunt de cibo corpori cui primo nō infuderūt aliqd de specie aīe ꝑ quā vniri possit corpori: nec eē minus actiuā dicūt sensibilē q̄ vegetabilē sed multo magis. ¶ Quartā aūt ponunt rōnē: qꝛ dicunt sentire ꝛ iudicare de sensibꝰ esse opationē quandā vite: hec aūt operatio nō pōt fieri ab aliqua forma corporali. sed ab aīa ipsa. Cū igiꝛ sensibilia fm̄ esse intētionale sint specificantia illas opationes ꝛ formalia in ipsis ꝛ agentia: opꝫ q̄ illud esse egerit in ipsis aliqd aīe que est pricipiū ꝛ causa vite. ¶ Nos aūt simplr nātibꝰ insistētes hec oīa falsa reputamꝰ: ꝛ tam illud falsum dicimꝰ in quo ambe secte ꝯueniūt: q̄ illud in quo differūt. dicimus enim nullo mō fore neciꝫ vnā eē cām multitudinis q̄ est in multis q̄ fm̄ vnā rōnē nō est in eis sed fm̄ rōnes equocas: eē aūt intētionale ꝛ spūale nō vna rōne ē in sensibꝰ. qꝛ vnū est multo spūalius alio: qꝛ vnū afficit ꝛ mediuꝫ ꝛ organū fm̄ eē māle agens in ipm̄: sicut est in obiectis tactus: ꝛ eu que hñt idem mediū sicut visibilia ꝛ audibilia ꝛ odorabilia nō hñt illud mediū fm̄ vnā ꝛ eandē nām medij: sed fm̄ diuersas sicut iferius ostēdemus: ꝛ nō viuꝰ rōnis est esse qd̄ hñt in ipso medio: qꝛ spiritualius eē est coloris in medio q̄ soni: ꝛ iteꝝ spūalius esse est soni in medio q̄ odoris: ꝛ ideo vētus nō aufert vel affert colores sed obtundit auferēdo sonos in parte ꝛ non in toto. odores autē ꝛ affert ꝛ aufert in toto sicut dicit Auicēna: ꝛ veritas pro experta attestaꝛ: cōcedendū aūt eē videꝛ q̄ aliqñ ꝛ in qbusdā sensibꝰ qui. s. sunt per mediū extrinsecum sensibile fm̄ aliud esse est in re sensata ꝛ fm̄ aliud in medio ꝛ in organo sed hoc esse in nullis pluribus sensibꝰ est vnius rōnis. Et si queriꝛ qd eōferat ei hoc esse: videꝛ mihi stulta questio: qꝛ nos supius ostēdimꝰ oēm virtutē actiuā esse per se pfectā ad agendū sine aliquo motiuo extrinseco: ꝛ iā dico q̄ forma sensati per seipsam generat se in medio sensus fm̄ esse sensibile cuius necessaria demonstratio est q̄ ab oībus phīs ꝛ ab ipsa veritate cōuinciꝛ per se sensibile esse qd̄ in secūdo modo dicendi p essentiā suā est cā sui eē sensibilis: ꝛ ideo frustra queriꝛ qd ꝯferat ei illud: sicut si queriꝛ quid ꝯferat luci lucere fm̄ actuꝫ: ꝛ qd̄ diciꝛ q̄ id qd̄ est in potentia nō educitur in actum nisi ab eo qd̄ est in actu nō est dictū nisi de eo qd̄ est in potētia esse materialis: ꝛ non

Scd̄a opio ponēs sensum agētē in aīa.

Opio Alberti maxie sensata.

Stulta est qō qd ꝯferat esse spūale forme ꝛ medio ꝑp duplicē rōnē hic tactam.

Nō mouē ab Auerroi. 2. de aīa. cō. 60. Sꝫ non solum ab eo. 3.

Prima opio dicēs lucē eē primū motorē respectu oīum sensibiliū spēꝝ

de eo qd est in potentia esse formalis et efficientis: esse enim spirituale generatur a re generante tantum secundum formam de qua actione in huius capituli sequentibus prosequemur: et bene procedimus quod non est congruum quod dicatur esse a subiecto spiritualiter: quia esse intentionale quod est in medio est multo spiritualius quam ipse aer sit vel quam sit ipsum celum. Hoc autem quod induxerunt pro illi de phantasmatibus moventibus intellectum omnino dissimile est: quia que est in phantasmate non potest dare esse intellectuale eo quod est multo simplicius quam ipsa: et ideo indiget motore ad hoc esse abijciendum. Forma autem corporalis per se agens nihil supra se confert quando confert esse intentionale sicut inferius ostendemus. Opinio autem que dicit hoc esse lumen omnino ridiculosa est: quia quod dicit lumen esse in tenebris indiget sensu: et tamen scimus multa sensibilia equaliter diffundi in tenebris et in lumine. In omnibus autem suis rationibus hec opinio fere syllogizat ex puris affirmativis in secunda figura. Quod autem isti dicunt quod lumen moveat colorem et conferat ei esse spirituale ostendemus falsum esse inferius ubi de visu loquemur: ibi enim ostendemus quod color per se est motivus visus: et quod lumen non exigitur propter colorem sed propter medium: et quod sensibile circulariter generatur. dicendum quod accidit ei per accidens eo quod medium recipiens ipsum circulariter circumstat: quod si non circulariter circumstaret non diffunderetur circulariter. Quod autem dicunt nullam formam inferiorem videri agere: falsum est omnino quia omnis forma inferior videtur et non particulariter agit et multiplicat seipsam. sic forme sensibilium se videntur agunt: et nihil unum et idem agit omnes. Ad hoc autem quod dicunt in materialibus esse aliquid quod confert forme esse intentionale: dicendum quod forma que est in re aliquando agit per qualitates materie in qua est: et tunc agit materialiter. Aliquando autem agit per se solam: et tunc agit immaterialiter: quia et ipsa est essentia immaterialis per seipsam et non indiget in ista secunda actione nisi se sola. In prima autem indiget alia quam se ipsa. Et ideo omino oppositum eius est quod supponit ratio illa ab illis inducta quod autem ulterius induxerunt esse spirituale nulla elementorum qualitate causari verissimum est: sed nos ostendimus unde causatur. Opinio autem secunda multo probabilior: licet modernorum pauci teneant eam: erat enim illa Platonis et etiam Augustini: et multorum aliorum magnorum virorum tamen sine preiudicio aut ego non intelligo eos: aut ipsi falsum dixerunt. Quod enim dicunt virtutem sensibilem egredi et supponere se sensibus propter universalem ordinem quem habet ad ipsam: intelligi non potest nisi sicut egreditur virtus a magnete ad ferrum: et in veritate ita dixerunt: et pro se induxit Plato oculos fascinationis ubi virtus egreditur ab uno fascinando ipsum sed hoc falsum est: quia virtus illa non egreditur nisi in suo vehiculo quod est spiritus: multotiens autem spiritus non possent extendi usque ad sensibile quod multum distat aliquando: et precipue in visu et odoratu quorundam animalium. preterea etiam sicut dixit Avicenna spiritus egressus a corpore dissolvitur statim et continuatur aeri: dissolvitur igitur etiam virtus et peribit. Quod autem dicunt quod communicantiam habent et agens et patiens verum quidem est: sed non oportet quod habeant communicantiam: ita quod sint eiusdem nature et essentie. sed quod habeant proportionem ad invicem sicut propria materia ad propriam formam et proprium agens ad proprium patiens: et sic communicantiam habent forma sensibilis agens et sensus patiens in eo quod sicut sensus spiritualiter patitur ita etiam forma sensibilis spiritualiter agit in ipsum. Et quod dicunt animam sensibilem esse activam supra ostendimus esse falsum: nec oportet aliquo modo illud fore verum quod licet agens honorabilius patiente quod hoc agens propter hoc sit honorabilius hoc patiente: et quod dicunt de anima vegetabili superius est determinatum. Quod autem dicunt sentire esse opus vite: et in illo esse formalem speciem sensibilem: dicendum quod sentire est opus vite secundum quod egreditur ab anima et non secundum quod specificatur a forma sensibili non enim specificatur ab ipsa forma sensibili in speciem vite: sed potius ad notitiam rei exterioris habendam. His habitis oportet nos determinare qualiter a sensibili fiat huiusmodi actio: quia aliter in incerto dimitteremus. Dicimus igitur sequendo directe peripateticorum sententiam qui dixerunt et dixerunt quod cum dicitur sensibile esse per se sicut color et odor et sonus et huiusmodi quod hoc est secundum secundum modum dicendi per se in primo posteriorum determinatum: et hoc est quando subiectum est causa predicati: sicut quando dicitur homo risibilis vel disciplinabilis oportet igitur quod color et odor et sonus et cetera sensibilia per proprias operationes aut essentias causa sint sensibilitatis et sensus secundum actum facti: non ergo ad hoc habent motivum aliquod extrinsecum dicimus autem aliud esse agens formam in materia: et aliud agens formas tantum: agens enim formam in materia in qua ipsa ligata cum materia habet esse materiale est agens quod transmutat materiam sicut calidum frigidum humidum et siccum: agens autem formam tantum non est agens materiale: sed potius ipsa forma: et sic agit se per hoc quod ipsa est essentia simplex sui ipsius multiplicativa: et sic omnis forma multiplicat intentionem suam et cum forma sit essentia simplicior omni corpore non potest inveniri aliqua forma corporalis que posset ei esse intentionale conferre: et quia quidam ignorarunt quod forma in eo quod forma sic multiplicat se: dixerunt quod oporteret eam habere agens preter ipsam. Et quidam existimabant propter hoc quod forma simplex: et sic agendo se quasi efficitur ubique existimabant quod non multiplicat se sed est ubique per essentiam: et de hac opinione quia subtilis est multum non possumus facere mentionem nisi in tertio libro. et hoc quod hic determinamus hoc est quod forma sensibilis se multiplicat in esse sensibili aut spirituali: et sufficit sibi ad hoc et sic omnis forma in propria et essentiali actione sibi sufficit: hec autem sententia quasi pro fundamento poni debet in hac scientia: quia ex ipsa infiniti circa opera et passiones anime eliduntur errores. Iam autem patet quod duplex esse habet forma. unum simplex et spirituale quod habet in abstractione quod fit a simplici agente quod est forma rei: aliud autem materiale in re in qua est per agens generans non simpliciter quod agit eam educendo de materia per generationem.

Cap. 7m. De visibili quod est color: qualiter secundum actum lucidi movet visum.

His autem habitis dicamus sigillatim de omnibus sensibus: et primo de visu eo quod ipse plurificat differentiarum: comprehendit enim et corruptibilia et incorruptibilia et apprehendit suum sensatum non in una medii dispositione sed in pluribus: colorata enim accipit in medio actu lucido et lucida accipit in tenebroso et que sit huius causa infra dicemus. Dicamus igitur quod obiectum cuius dicitur esse visus ut propria causa inferens sibi passionem hoc communi nomine dicitur visibile: visibile autem est quidem color et non solum color sed etiam hoc quod communi ratione nominis est dicere visibile sicut lucentia non sub colore sed sub lumine videntur in tenebris et ideo vasi communi nomine non habemus quod dicat communiter omne visibile proprium quod visui sua ex forma inferat passionem: visibile autem per se manifestum erit magis quando ingredientur melius in distinctionem et tractatum per se visibilium: constat tamen quod unum visibilium est color: et quod color est de numero eorum que per seipsa sunt visibilia: non quidem illo modo secundum se sive per se: quo predicatum est in ratione subiecti: qui modus dicendi per se est primus: sed illo modo quo subiectum est causa predicati: qui modus dicendi per se vel secundum se est secundus: et ideo oportet quod color per nihil extrinsecum sed per suam essentiam sit agens in visum: et sit visibilis. Et quia hec est sua essentia tunc diffinitur quod color est motivum visus secundum actum lucidi: hoc est transparentis in actu luminis completo: hoc enim convenit omni et soli colori: quia sicut diximus lucentia non videntur in eo quod est actu lucidum sed potius in eo quod est actu tenebrosum: color autem sine luminis actu perficiente diaphanum non videtur: sed potius omnis color videtur in lumine: et ideo oportet nos etiam prius tractare de lumine. Sed nos prius queremus cum color non immutet nisi diaphano illuminato: utrum lumen illuminans exigatur ad visum propter colorem vel propter medium: hoc est querere utrum color non possit generare intentionem in medio nisi sit ipse color actu illuminatus vel ipse color sine lumine sufficiat generare intentionem suam: sed medium non sit aptum natum ipsam intentionem suscipere nisi sit actu illuminatum. Videntur autem precipui viri in philosophia Avic. et Avempace consentire in hoc quod color medium visum immutare non possit: nisi recipiat actum luminis prehabitum hoc autem tribus probant rationibus. Una autem suarum rationum est ex coloris diffinitione que ponitur in libro de sensu et sensato. que est quod color est extremitas perspicui in corpore terminato: secundum illam enim perspicuum est aliquid coloris cum perspicuum non sit in actu perspicuum nisi per actum luminis vel habitum secundum actum: et ideo dixerunt illi quod colores in tenebris non sunt nisi in potentia et non in actu: et ideo tunc movere medium et visum non possunt per suas intentiones. Secunda ratio est quod cum color sit extremitas perspicui terminati: perspicuum etiam non terminatum quando est illuminatum habebit aliquid coloris: et ideo lumen est color diaphani non terminati: quod colorat ipsum in superficie et in profundo: perspicuum ergo quod est completum per lumen habet colorem: sed nihil est susceptibile alicuius per modum per quem habet illud: cum ergo perspicuum actu illuminatum habeat colorem: non est susceptibile coloris secundum quod huiusmodi: sed potius secundum quod non habet cum ergo non inquantum est illuminatum recipit colorem: sed inquantum caret lumine: lumen igitur non exigitur propter diaphanum quod est medium in visum: sed propter

Impugnatio prime opinionis solo ad rationes illius.

Ubi quomodo per accidens sensibile producit suam intentionem circulariter in medio.

Quare in actione spirituali forma se sola agit: sed pondera quod hoc videtur dubium cum actiones sint suppositorum.

Impugnatio 2e opinionis et solutio ad rationes illius.

Qualiter debet esse communicantia inter agens et patiens. 3.

Modus ponendus proprius.

Tex. com. 66.

Tex. com. 67.

Color movens ab Averroe hoc enim lumine est necessarium vel propter colorem vel propter medium.

Opinio Avic. et Avempace.

colorẽ. Tertia ratio eorũ est que τ magis q̃ alie monet q̃ oia obiecta vni' sensus necesse est reduci ad vnũ genus siue ad vnã cõem nãm: ppter qd etiã tactus non oino est vnus sensus eo q̃ tactibilia nõ reducunt ad vnã nãm cõem: nec ad genus vnũ: cũ igitur visus sit sensus vnus visibilia necesse est esse vnũ aliqd in cõmuni: sunt aũt visibilia τ lumẽ τ color: ergo necesse est q̃ aut vnũ eorũ reducat ad aliud: aut q̃ ambo reducant ad vnã nãm cõem in qua vniant: non aũt reducũtur ambo ad aliqd tertiũ qd est ante ea vniens ea: opz igitur q̃ vnum ad aliud reducat: cũ autẽ lumen nõ diffiniat per colorẽ sed color per lumẽ: opz q̃ lumẽ sit natura cõmunis que facit visibile esse visibile: τ sic color nõ est visibilis nisi per habitũ luminis sibi infusũ. ¶ Experimẽtũ aũt est: q: nos videmus q̃ vidente existẽte in tenebris τ aere tenebroso iuxta videntẽ τ tñ colore illuminato fit visio. Si autẽ econuerso fiat color in tenebris τ videns in lumine stet τ aer sit illuminat' nõ fiet visio. Similiter autẽ speculo posito cõtra lumẽ τ facie in tenebra nõ resultabit imago in speculo. Si autẽ ecõuerso fiat statim in speculo videbit facies: ista igit sunt que mouerũt istos τ q̃dã alia his similia. ¶ Ecõuerso aũt Alexãder τ Auerrois innitentes vel incedẽtes dictis Arist. dicũt colorem eẽ p se visibile. ergo erit tota cã visionis per eẽntiã suã ppriã: nõ igitur per admixtionẽ luminis. Similr enĩ dicũt esse in colore τ in aliis sensibilib' que p se mouẽt sensus. Dicum etiã hoc nõ eẽ qd in scda rõne predicti viri inducũt: ibi enim supponit q̃ lumẽ sit color: q: si esset color: tũc aer nõ reciperet colorẽ quãdiu haberet in se lumẽ: τ hoc nõ est verũ: q: videmus parietes colorari colore plãtarũ: qñ nubes mouent τ radii solis in nubib' τ postea per plãtas dirigunt ad parietes. Similiter autẽ qñ radius trãsit per vitrũ coloratũ quocũq3 colore fit in aere τ in pariete opposito: τ tñ prius habuit lumẽ τ etiã tũc retinet lumẽ: qd nõ faceret si lumẽ eẽt color: nõ enim aliqd fm idem recipit duos colores simul. ¶ Nos aũt quãtũ ĩtelligere possumus vtrosq3 fm aliquã partẽ verũ dicere arbitramur: τ vt hoc ĩtelligat videt dicẽdum q̃ color hz duplex eẽ. s. mãle τ formale. mãle autẽ dicimus qd fit per qualitates trãsmutãtes a nãm que sunt calidũ frigidũ humidum τ siccũ: hec enim diuersimode variantia supficiẽ corporis terminati diuersos inducant τ causant colores: lz nihil istorũ sit de eẽntia coloris: τ fm hoc eẽ colores actu sunt in tenebris sed nõ mouẽt diaphanũ: q: sicut supius diximus sensibile nõ agit nisi fm simplicẽ formã: qñ multiplicat se ad medium τ ad sensuz. ¶ Habet aũt aliud eẽ formale τ hoc est a lumine: q: sicut optime dicit phs: lumẽ est color hypostasis τ hoc causat ab hoc q̃ lumẽ influit extremitati pspicui: terminatione enim corpus est pspicuũ sed duplex est pspicuũ: quoddã enim est pspicuũ totũ qd nõ terminat sed p se transducit visuz sicut aer τ ignis τ aqua τ vitrũ τ crystallus τ quedã alia similia. quoddã autẽ est pspicuũ terminatũ τ hoc nõ in toto sed in sua superficie est pspicuum: τ ideo terminat τ nõ trãsducit visuz: τ fm q̃ corpus est pspicuuz ita recipit luminis habitũ: qd enim in toto est pspicuũ recipit lumẽ in supficie τ in pfundo: qd aũt nõ in toto sed in supficie tñ est pspicuum: nõ recipit lumẽ nisi in supficie: τ ibi lumẽ permixtum opacitati corporis causat colorẽ. Et hec fuit cã q̃re Pithagorici colorẽ vocabãt epiphaniã: q: videbãt eũ eẽ diffusionez luminis in supficie corporis terminati: epiphanũ enĩ est supficietenus opans. vñ pz lumẽ eẽ de subã coloris τ nõ calidũz τ frigidũ τ ceteras qlitates que causant ipm mãliter in subiecto: τ nõ ĩgrediunt eẽntiã ipsius: τ ideo qñ dicit color ẽ motiuus visus fm actũ lucidi: τ hoc esse subam eius: erit hoc intellectũ de eo qd est vera suba coloris fm esse formale: τ fm hoc eẽ nõ est actu color nisi in lumine: τ ideo nõ videt nisi in lumine sicut dictũ est. ¶ Qd autẽ dicit de eo qd videt color medio tenebroso existẽte videt dicẽduz q̃ si mediũ est omnino tenebrosum: tũc nõ videbit color: sed opz q̃ sit illuminatum iuxta colorẽ ad minus ad hoc q̃ generet intẽtionẽ suã in medio: huius aũt cã est: q: color lumen est ligatũ mãe τ ĩõ mouere nõ põt mediũ nisi sit actu illuminatum. q: p hoc magis ad coloris similitudinẽ recipiẽdã disponit: τ ideo ppriũ medium coloris est diaphanũ illuminatũ: τ iõ actus lucidi in visu exigit pp mediuz: τ color per suã essentiã mouet p subam dico que est in eo formalis τ essentialis: fm illaz enim nõ est in tenebris nisi in potẽtia tñ. Lucẽtia autẽ que habẽt lumẽ

Experimẽta pro opioñe Auic. τ Auẽpacis.

Scda opinio Auerrois cõmento 67. τ Alexandri.

Opio Alberti media inter extremas.

Color duplex hz materiale τ formale.

Rñdet ad pie ad experimenta Auic. que q: illa nõ faciũt pro ipsis τ non sunt ad rem.

calcatum τ nõ obligatũ materie: mouẽt diaphanũ tenebrosum: τ ideo vident in tenebris sicut ignis τ stelle τ huiusmodi: hoc die aũt iuuat lumẽ eorũ fortius lumine solis: τ tũc manifestat color eorũ: de his in iferius prolixius loquemur.

¶ Cap. 8m. De nã diaphani τ qualiter lumẽ est actus eius.

Tex. τ cõ. 68.

Ex quo autẽ dicẽdum est de lumine sicut supius diximus oportet primo manifestare proprium eius subiectum: dicimus igitur q̃ id qd est lucidum est aliquid corpus eo m est τ corpus trãsparens siue peruiũ qd greci diaphanũ vocant: τ hoc diaphanũ est visibile quãdo est actu lucidum. Videmus enim lumẽ nõ fm se sed in aliquo subiecto τ hoc est diaphanũ: diaphanum enim fm se non est visibile: eo q̃ nullum hz colorẽ: τ q: nullum hz: ideo oẽs põt recipere: τ sic medium põt esse in visu: videtur ergo ppter extraneum colorẽ semper: hoc est extraneũ colorẽ qui in ipso sit ineẽ spirituali τ intẽtionali sicut superius diximus tale aũt diaphanũ qd sic recipit oẽm colorẽ extraneũ est aer τ aqua τ ignis τ celum nõ tamẽ est diaphanũ aer fm q̃ aer hoc est per naturam per quã est aer: q: si sic esset diaphanum: tunc aqua non esset diaphana nec aliquod aliud corpus sed potius p vnã naturã cõem in qua inferiora simplicia vel composita perspicua cõmunicant cũ superiori celesti τ ppetuo corpore. lz enĩ perspicuitas que recipit lumẽ sit in superioribus τ in inferioribus tñ per prius τ sicut in causa est in superiori corpore: τ per posterius in inferiorib': τ mediante hac nã cõmuni efficiuntur corpora peruia ppria suba luminis. Corpora enim superiora oia sunt pspicua preter stellas sicut diximus in libro ce. τ mun. τ que sunt actu luminosa sunt spissa tegẽtia ea que sũt post ipsa. ¶ Sed nũ scias q̃ raritas sola nõ facit perspicuitatẽ: q: tunc terra rara eẽt pspicua: τ hoc nõ est verũ: sed opz cũ raritate esse subtilitatẽ τ formalitatẽ siue spiritualitatem quãdã partiũ: τ tũc talia rara sunt puia. τ quãto magis hñt de huiusmodi nã formali τ spirituali tanto magis erũt peruia: τ si aliquis obiiciat dicẽs corpora supiora nõ eẽ ostendimus talium solutiões in libro ce. τ mun. ista igit talia sunt luminis subiecta. Differunt luminare inter lumẽ τ splẽdor: luminare enim est corpus qd in se vt formaz hz lucẽ sicut sol τ luna τ stelle. Lux aũt dicitur forma luminis in luminari siue in eo qd est fons luminis primus vel sicut in eo qd est forma luminis primi. Lumẽ aũt est qd receptũ est in alio corpore illuminato. ¶ Et ideo lumen est receptus habitus in nã diaphani: τ lumẽ est actus eius τ pfectio eius fm q̃ est diaphanum: potẽtia aũt lucidũ est id subiectũ qd est susceptibile luminis τ tenebrarũ τ sicut lumẽ est color lucidi terminati: ita se hz lumẽ ad lucidũ peruium q: sicut color est diffusio luminis in corpore terminato: ita lumen est diffusio que fit in supficie τ in pfundo diaphani nõ terminati τ iõ lumẽ est actus lucidi puri qñ actu luminosum est sicut color est actus colorati qñ actu coloratũ est. huius autẽ nã perficiẽs diaphanũ est ab his que actu lucent sicut ignis aut corpus celeste: τ qd corpus celeste etiã vnũ τ idem est in diaphaneitate cũ diaphanis inferioribus sicut diximus: τ etiã est vnũ τ idẽ q: nõ variantur de lumine in tenebras in lumẽ sicut variant inferiora: sed semp fm actũ est lucidum eo q̃ sibi cõiuncta sunt ea que semp ipsum illuminãt: τ ipm est de nã lucis etiã qñ nõ lucet. Lucens enim corpus nõ est ex alio lucens: nisi q: cõueniunt in eo multe partes nobiles formales diaphani τ illis lumẽ generatũ tenetur nõ amissum. Sic igitur pz q̃ lumẽ est perfectio lucidi quando fm actum lucidum.

Sola raritas nõ facit perspicuitatem.

Luminare lux lumen τ splendor differũt.

Tex. τ cõ. 69.

¶ Cap. 9m. De improbatione opionis Democriti qui dixit lumen esse defluxum corporis.

Oportet aũt subtilius intrare ad inquirendum de lumine τ accipere sñias quecunq3 dicte sunt de ipso vt verius sciatur nã eius: sentẽtie autez de lumine valde differẽtes τ multe sunt: τ reducuntur ad quatuor quarũ vna antiq Democriti fuit qui de oibus curã habuit qui dixit lumẽ eẽ corpus puiũ qd defluit cõtinue a corpore luminoso. Alia aũt sñia est que dicit lumẽ esse formaz subalem que substãtificat quicqd substãtificat in gñabilib' τ corruptibilib'. Tertia aũt dixit lumẽ esse subam spũalem nõ corporalem que quasi medium est inter subam corporeã τ incorporeã. Quarta aũt dixit lumẽ omnino nihil esse fm se sed potius aliqd comitans

coloratū: dixit enim lumē nō esse nisi coloris evidentiā in eo q̄ est coloratū. Has aūt oēs opiniones opz nos tractare: antequā veritatē de lumine sm̄ nostrā intētionē determinare valeamus. Illi aūt qui lumē corpus esse dixerūt duas in sectas se diviserūt. Democriti enim schola tenuit q̄ lumē esset corpora minutissima que cōtinue defluunt a corpore luminoso in corpora trāsparētia ⁊ cōiuncta vbiq; eorū partib⁹ illuminant ea ⁊ cadētia sup corpora terminata faciūt colores eorū diversos. Dixerūt alij colorē oino nihil eē: sed potius atbomi cadentes sup talia corpora ex diverso situ ordine ⁊ figura apparent colores diversi sicut in colūbe collo: qđ ex vna aspiciēti apparet album ⁊ ex alia parte apparet q̄si forte saphirini coloris ⁊ ex tertia coloris aurei. Nostro aūt tpe surrexit secta tenens q̄ lux ⁊ lumē est corpus vnū qđ ⁊ situ aliter expanditur aliqñ ⁊ aliqñ in seipsū colligit̄ ita q̄ efficit̄ idivisibile. Sententia aūt Democriti rōnes habuit quas Avic. plus ponit: vz q̄ videbat lumen moveri de loco ad locū ⁊ radiū descendere a luminoso corpore ⁊ itrare p fenestras ⁊ exire: hec aūt oia nō nisi corporū sunt ⁊ ideo lumē ⁊ lucē corpus eē dicebat.

Rōnes Democriti asserentis lumē eē corp⁹

Impugnatio Aristo. ꝯ Democritum.

¶ Econtra aūt dixit Aristo. in scdo de aia q̄ nec ignis est nec oino corpus nec defluxus aliquis corporis: eo q̄ desidens a corpore est corpus. ⁊ si eēt corpus aut ignis: aut aliqđ de corpore superiori: cuius piēis in pspicuo faceret ipm actu esse perspicuū ⁊ si sic esset cum corpora illa defluētia penetrarent perspicuū pspicuo vbiq; nō cedente: cū igit̄ vtrūq; tam perspicuū q̄ lumē impleant totū spatium hemispetij opz q̄ duo corpora essent in eodē loco ⁊ hoc incōveniēs esse est ostensū in physicis. Si aūt diceret̄ q̄ perspicuū cedit ei: tunc oporteret q̄ in toto hemisperio nihil remaneret de aere q̄n sol orit̄ qđ nimis est incredibile cū nos sentiamus aerē in statu venti ⁊ multis alijs experimētis. ¶ Amplius aūt obijcit contra hoc Avic. supponēs q̄ verū est q̄ omne corpus de se luminosum est defōm nō trāsparens se tegēs omne qđ est post ipz sicut apparet in sole luna ⁊ stellis: ⁊ in flāma ignis que tegit ea que sunt post flāmā intm̄ q̄ si vna candela ante aliam ponatur iuxta parietē flāma illius que vicinior est parieti facit vmbrā in pariete: q̄ tegit parietē a lumine candele anterioris. hoc aūt sic supposito obijcit Avicē. q̄ illa corpora minora defluētia aut sunt luminosa aut trāsparentia. si luminosa ergo sunt tegētia se invicē: ergo quātomagis dēsant in aere tantomagis impediūt lumen qđ aperte falsuz est: q̄ si lumē est aliquid qđ densari posset q̄tomagis densaret̄ tantomagis illuminaret: si aūt dicit̄ q̄ illa corpora sunt trāsparentia: tunc actu nō illuminarēt sed potius ab aliquo alio illuminarent̄ ⁊ si diceret̄ q̄ illuminarentur ab aliquo descendente in ipsa tunc eēt eadē questio de illis ⁊ abiret hoc in infinitum.

R. Avicēne ꝯ Democriti.

Si aūt fingens aliquis qđ in rerū nā nunq̄ fuit dicat q̄ sunt similiter lucētia ⁊ pula adhuc sequit̄ q̄ quātomagis densantur tanto obscuriora esse vident̄ vel efficiont̄ sicut videmus partes crystalli cōminuti esse pulas ⁊ aliquātulū lucētes: ⁊ quādo ex eis multe ꝯiūgunt̄ plus obscurant̄. ¶ Et qđ dicūt isti de motu ⁊ descēsu ⁊ introitu ⁊ exitu radij nihil oino est: q̄ ista verba sunt trāsūpta ⁊ nō pprie dicta: nō eniz habet motū lumē nisi q̄ illuminatio est finis motus localis ei⁹ qđ est luminosum corpus qđ luminare vocat̄ sicut alibi dictum est.

Solō ad monita Democriti Et rones ꝯ ipsum. 3.

¶ Adhuc aūt si pp̄ter motū localez lumen esse corpus dicunt debet ⁊ vmbrā corpus eē dicere que etiā localiter moveri videt̄. hmōi enim si hūt motū localem cū oīs motus sit in tpe erit motus istorū in tpe ⁊ hoc est falsum q̄ luminis apparitio ad magnā distantiā ⁊ ad parvā est in eodē indivisibili instanti: q̄ si esset in tpe oporteret q̄ longius eēt tempus quo movet̄ ad longā distantiā q̄ quo movet̄ ad parvā ⁊ oporteret tēpus illud pceptibile esse q̄ iā sit impceptibile tēp⁹ quo movet̄ ad tres cubitos tñ cū multiplicant̄ tricubita spatia ab oriente in occidēs necessario erit tēpus pceptibile. ¶ Adhuc corpora sic defluētia nō sunt velociora q̄ corpora a quibus defluūt q̄ illorū motus velocissimus eē pbatus ē in phisicis: motus aūt corporū celestiū in quolibet spatio vnius gradus est in tpe pceptibili q̄ multomagis motus illorū corporū erit in tpe pceptibili. ¶ Adhuc si queraf ab illis quo devenisset hmōi corpora tpe obnubilationis orizōtis: aut enim corrumpunt̄ aut alterant̄ amittēdo lucē: aut retrahuntur supra nubes obnubilātes ⁊ quodlibet istorū est impole. cōstat aūt q̄ aer nō destruit ea: nubes aūt nō cōtāgunt ea cū illa sint subtus ⁊ nubes superius ⁊ eisdē rōnib⁹ pbat̄ q̄ nō alterant̄. Qđ aūt retrahant̄ ad superiora minus est credibile: q̄ si enim emittunt̄ a corpore luminoso per necessitatez nāe corporis luminosi: ⁊ tūc nō pñt retrahi: q̄ retrahēs nullū habet. ¶ Amplius ista corpora movent̄ ad omnē parte nullus aūt motus nālis est ad omnē partē corporis. ergo ista corpora nō naliter movent̄: aut ergo violēter aut volūtarie: si violēter tūc nō durat diu nec frequēter est motus eorū: sicut in libro celi ⁊ mū. ostēsum est. si aūt movent̄ volūtarie tunc sunt aialia ⁊ tūc oporteret q̄ nā dederit eis instrumēta pedum vel alarū qb⁹ perficiant motū illum qđ oino absurdū est: pp̄ter qđ oēs peripathetici abhorruerūt opiōnē istam dicētes lucē ⁊ lumē nō moveri. sed potius cū ad generationē in pulo nō exigat̄ nisi presentia luminosi nō ad oēm diametrū per circuitū subito generat̄ sicut enim in phicis pbavimus generatio ois forme est in materia que tota ⁊ equaliter est preparata ad forme susceptionē. ⁊ sic preparatū est pulū in superficie ⁊ in profundo terminatū aūt in superficie tm̄: ⁊ ideo statim dū presentiat̄ luminari generatur lumen in omni distantia equaliter lōge ⁊ prope: ad quā diametri luminosi corporis possunt educi: ⁊ cum videtur moveri de loco ad locum. hoc non est nisi renovatio subita huiusmodi generationis eius.

¶ Cap. 10m. Et est digressio declarans errorem eorū qui dicunt lumen esse corpus indivisibile.

Ed secta eorū qui se nostro tpe erexerūt in sńia de lumine plura cōtinet figmēta ⁊ plures errores: isti enim dicūt lumē eē corpus cuius eē est cōtinue gñari ⁊ fieri: ⁊ dicunt eē corpus formale ⁊ spirituale: cuius dicunt eē ꝯveniētiā tam cum corpore q̄ cū incorporeo spiritu. cū corpore qdez cōvenit vt dicunt: q̄ situaliter implet mundū cū incorporeo aūt q̄ est indivisibile. vt melius intelligat̄ etiā subijciunt exēplum dicentes māam ptenā essentiales hēre partes que sunt substātie quas nō ꝯfert ei quātitas sed hz eas ante quātitatē sed quātitas addita māe discindit partes invētas in māa ⁊ dat eis situ̅ ita q̄ vna est iuxta aliā in situ ⁊ vna ante aliaz ⁊ vna subtus ⁊ alia supra quorū nihil habuerūt partes māe ante quātitatē sed tunc habuit vnā partez quasi sub alia ⁊ non iuxta aliā. ita dicūt quātitatē pspicui sive perspicui corporis se hēre ad subam que est lux vel lumē que qdem suba corporea est vt dicūt: sed sicū ⁊ quātitatē nō accipit nisi ex eo in qđ descēdit: in se aūt sub a idivisibilis est. Si aūt obijcitur istis q̄ corpus est qđ hz tres dimēsiones sicut dicit Euclides dicunt q̄ hoc est corpus in gñe quātitatis sed ante illud est corpus in gñe substātie de quo etiā diximus in libro phicorū qđ est subiectū in phicis qđ nō hz dimensiones terminatas sed pōt habere quascūq; ⁊ in genere corporis nālis primum sm̄ esse: ⁊ sm̄ rōnē nō sit primū est lux ⁊ lumē vt dicūt isti: ⁊ q̄ sic simpliex corpus est dicūt q̄ cū quolibet alio corpore pōt esse. ⁊ est in eodē loco per suā formalitatē. Et si queraf ab his que sit necessitas huius corporis in naturis dicūt q̄ quēadmodū necūm est eē in naturis vnū primū qđ movet̄ tm̄ qđ est māa prima que nō movet aliqd sed movet̄ ab oībus que movent in nā: sic necessariū est eē vnū corpus movēs ⁊ hoc est celeste corpus cū aūt sm̄ se nō tangat māam: opz ab ipso fieri corpus pgrediens ex ipso ꝯtinue qđ agat in māam tangēdo eā: ⁊ cū movēs ⁊ mobile sint diverse essentie opz q̄ istud corpus diverse sit eēntie ab omni māa gñabilium ⁊ corruptibiliū ⁊ hac rōne dicunt lucē primū esse in gñe substātie ⁊ esse corpus sm̄ pitissimū quēadmodū forma cū quolibet corpore est i eodē loco. ¶ Addūt aūt adhuc dicētes corpus nō effici nisi a corpore ⁊ cū supponāt sic lucē esse movētē ad generationē corporū dicunt oportere ipsam esse corporeā subam: q̄ aliter corpus causaret̄ a nō corpore qđ est incōveniēs in phicis. ¶ Adhuc aūt dicūt nihil sm̄ esse figurari nisi corpus videm⁹ aūt figurari lucē in figura spere. ¶ Amplius radij egredientes a corpore luminoso distincti videnf: nihil aūt distinctū cernit̄ in nā nisi corpus ¶ Adhuc aūt qđ pcedit a corpore aut est corpus aut non est corpus: si est corpus habeo ppositū si vero nō est corpus tūc opz q̄ sit forma corporis aut ergo forma accidētalis aut substātialis: ⁊ si diceret̄ forma subalis eē tunc sequeret̄ formā substantialē egredi extra suā pp̄iā māam: qđ est absurditas. Si aūt accidētalis forma aut est accidēs per se vel accidēs p accidēs: ⁊ si est accidēs p se tūc est insepara-

bile a suo subiecto: et hoc non videmus quoniam nos invenimus in pluribus subiectis. Si vero sit accidens per accidens tunc oportet ad hoc quod reducatur ad aliquod quod est per se subiectum: quia accidens per accidens reducitur ad accidens per se: et tunc sequitur id quod prius. Preterea accidens secundum hoc movebit ad esse omnium que generantur: quod est valde absurdum. ergo relinquitur quod sit corpus. Hec et huiusmodi inducere consueverunt quidam lucem esse corpus dicentes. Adhuc autem dicunt lucem multiplicatam disgregare et in segregare aerem et calefacere et ignire sicut in speculis apparet que omnia non nisi corpus efficere potest. Nos autem istam opinionem plenam esse erroribus reputamus nec fuit inventa propter veritatem rei sed potius propter amorem defendendi quosdam antiquos qui radios corpora esse dixerunt. In contrarium autem huius opinionis est quod dicunt lucem esse corpus simplex: et tunc oportet quod sit aliquod simplicium: quodcumque est illius motum habebit: et hoc non est verum cum videamus ipsum nec circulariter nec moveri: sed recte ad diametrum diffundi: et cum movetur recte movetur in omnem partem ad quam recta linea trahi potest a luminari primo quod non facit aliquod simplicium que habent motum rectum. nisi forte velit fingere quod sex sunt corpora simplicia. Adhuc autem fabulosum est quod dicunt hoc corpus esse indivisibile: aut enim est indivisibile habens situm: aut non habens situm: et si habet situm nullo est differens a sui ad punctum: indivisibile enim mobile necessario habet situm et hoc necessario est punctum sicut supra et in physicis propositum est: si autem non habet situm tunc nec corpus est nec corporis aliquid: quia omne illud quod est corpus vel aliquid corporis situm habet: adhuc autem unde venit ei quantitas qua diffunditur per totum hemisperium: si dicatur quod ab aere tunc non habet quantitatem nisi alienam sicut habet forma situalis quantitatem sui subiecti: et tunc per hoc non probatur quod sit corpus: sicut nec albedo corpus est habens longitudinem et latitudinem per accidens in subiecto. Si autem habet quantitatem potentia reducitur in actum quod implet hemisperium: tunc queritur quid educat eam de potentia ad actum: illud enim aliud erit ab ipso: et si fingendi detur licentia non erit fingere quid sit educens. Adhuc autem cum lumen habens quantitatem implentem hemisperium iterum indivisibile colligitur: queratur et quo agente fit istud non enim emittit quantitatem quam habuit nisi aliquo redigente ipsum ad indivisibilitatem: isti etiam dicunt lumen esse corpus quod partem habet sub parte et partem in parte: et non partem iuxta partem et hoc figmentum non est intelligibile: quia cum dicit quod habet partem sub parte prepositio notat situm unius partis sub alia: et si habet situm non est indivisibile: et hoc est hypothesis. Sed dicere autem quod habet partem in parte nihil omnino est: quia pars non potest intelligi esse in parte nisi per identitatem essentie unius cum alia: sic idem erit in seipso quod in nulla re intelligi potest vel esse potest sicut probatum est in .4. physicorum. Adhuc tota lux est indivisibilis: et pars est minor toto: ergo aliquid est minus indivisibili: et sic indivisibile erit divisibile necessario: visus autem testimonium erroris istius non opinionis sed fatuitatis: eo quod nos videmus lumen implere totum hemisperium et hoc est omnino concedendum. Ista autem stultitia multa reputat non esse inconvenientia: que in tota philosophia impossibilia sunt: sicut quod duo corpora sint in eodem loco: et quod aliquod sit indivisibile: et quod totum sit essentiale parti et multa alia irrationalia que ab istis asseruntur. Nos autem isti dicunt de materia non determinasse meminimus in primo physicorum ubi diximus quod materia ante quantitatem nullam habet partem nisi in potentia: neque habet partem in parte nec partem iuxta partem: et quod dicunt de primo movente ridiculosum est. Primum enim movens materiam generabilium et corruptibilium est celum: cuius lumen est qualitas instrumentalis: et sicut supius diximus de calore naturali: quod sicut est instrumentum anime vegetabilis: habet multas virtutes ex anima quas non habet ex propria natura: ita dicimus quod lumen multas habet virtutes in quantum est instrumentum corporis celestis moti per intelligentiam: et ideo in talibus virtutibus existens efficit corpora generabilia et corruptibilia: et sic corpus non efficitur a non corpore. sed a corpore celesti per instrumentum quod non est corpus sed habet in se virtutem corporis et intelligentie que movet corpus. Et quod dicunt lucem figurari sphere dicendum quod hoc est verum. quia quod generatur a spherico: de necesse est in forma spherica generari: sicut etiam diximus in .3. metheororum. lumen autem egreditur a corpore luminoso spherico et a quolibet puncto eius et ideo habet sol generantis formam: habet enim eam in

Quid e radius. perspicuo cui infertur et non est corporalis essentia. Et quod dicunt radios esse distinctos secundum formam vel visum: dicendum quod radius materialiter est rectitudo illuminata que est perspicui pars quedam: unde illud perspicuum super quod manat lumen dicitur radius: et sic radius vocatur linea visualis que est aer cum lumine: tunc corpus est: sed non est corpus quod sit habens materiam distinctam a materia perspicui: hec enim positio fere sumit semper aliquid inconvenientius ad probandum illud quod probare intendit. Aliud autem quod dicunt quod illud quod procedit a corpore: aut est corpus aut non corpus: dicimus quod lumen non est corpus sed est forma et qualitas corporis: et est comparabile hoc ad duo subiecta: quorum unum est subiectum eius et causa: in illo semper est: et hoc est corpus luminosum: aliud autem est subiectum eius tantum: et hoc est perspicuum: et ideo illud aliquando est sine lumine: sicut calidum comparatur ad ignem sicut ad subiectum et ad causam: et aliis calida sicut ad subiectum tantum. Et quod dicunt de disgregatione sive disgregatione ridiculosum est: quia etiam color disgregat et disgregatur tamen non est corpus: per quam autem naturam lumen eliciat calorem diximus in lib. de ce. et mun. Ista igitur sufficiant ad huiusmodi fatuitatis confutationem.

Opinio Avicenne.

Cap. iii. Et est digressio dicens defectum aliarum quatuor opinionum superius enumeratarum de luce et lumine.

Qui autem dicunt lumen esse formam substantialem ex qua substantificatur omne quod generatur habent debiles pro se rationes: visum enim est eis quod lux sit forma substantialis primi corporis luminosi: cum hoc sit movens videtur quod per formam sibi propriam movens sit: et hec est essentialis forma. Adhuc autem si esset accidentalis: tunc haberet ante se aliam substantialem: et non esset forma prima movens. Adhuc autem accidens non est forma substantie: sed potius e converso: multe autem substantie fiunt per lucem. Similis autem et illa opinio que dicit lucem esse substantiam spiritualem in multis consentit illi opinioni que dicit ipsam esse corpus spirituale: quod est quodlibet alio corpore est in eodem loco: et in multis rationibus inductis pro illa opinione innititur. Causa autem spiritualis quare sic isti dicunt est: quia videntur visum esse continuum ut dicunt usque ad celum in quo spatio sunt corpora diversa: oportet igitur quod aliquid sit continuans inter ea: hec autem dicunt esse substantiam spiritualem superioris corporis que non est alterius nature quam sit lux. isti idem dicunt naturam diaphani que est in aere et in aqua et in celesti corpore esse quandam de natura superioris corporis: et quo ad hoc dicunt quod celum est corpus quod penetrat omne inferius corpus: et continuat inter ea. Dicunt autem hoc fore Arist. sententiam: qui dicit quod natura diaphani est in igne et in aere et in aqua et communicatione cum perpetuo superiori corpore: eo quod non posset hic communicationem cum corpore celesti aliquod inferiorum corporum: nisi aliquid superioris esset in inferioribus eo quod probatum est celestis corporis nec esse unam materiam neque unam formam neque unum motum cum igitur talia convenit cum eo inferiora: oportet dicere in quantum et sic communicare quod aliquid superioris corporis sit in inferiori: de hoc enim superiori dicit Aristo. quod unum et idem est in natura perspicui cum inferioribus: cum autem isti dicant de lumine quod sit substantia spiritualis: dicunt tamen quod est in genere corporis sed propter hoc dicunt quod est spiritualis substantia: quia proprietatem et naturam habet incorporee substantie in hoc quod penetrat per corpora et corpora non cedunt ei. huius autem causam esse dicunt quod deprehensum est nihil esse lucem per essentiam: nisi nobiliores partes diaphani congregatas: diaphanum autem est substantia spiritualis in genere corporis: et ideo etiam lucem talem substantiam fore oportet. Hec igitur opinio et si verbis differat ab illa que secundo inducta est. in re tamen prorsus est eadem. isti autem iam isti extendunt dicta sua: quod dicunt spiritus precipue animales qui sunt in animalibus esse de ipsa natura corporis celestis: quemadmodum et lumen eo quod movent in omnem corporis partem sicut lumen in mundo. dicunt enim isti quod media sensuum habent duas operationes operationem scilicet nature: sicut quando aer commotus scintillat igne: et operationem anime quando spiritualiter recipit sensibilium formas: et immutat organa sensuum ad sentire: et hanc operationem spiritualem in omni medio sensuum attribuunt substantie spirituali: que est lux orbis immixta elementis: huius autem rationem esse dicunt: quia sensibilia circulariter fiunt sicut spera luminis: et quia esse non potest quod due differentes operationes elementi alicuius ad unum principium reducantur: operationes autem sensibilium spirituales non potest aliquis reducere ad qualitates primas activas et passivas: que sunt in elementis: et ideo ut aiunt oportet eas reduci ad aliquid orbis quod est in eis in quantum sunt media sensuum. Adhuc dicunt huius aliquam esse causam et rationem: quia sicut nulla qualitas elementalis agit nisi ad esse materiale forme: et agit unum per se tantum: medium autem habet formas sensibilium secundum esse spirituale. et non habet unam tantum sed omnes: oportet igitur quod agens hoc sit substantia corporis non materialis et spiritualis: que multa agit et secundum esse spirituale ut dicunt.

Opio Avicebron. Quarta vero opinio que magnorum fuit scilicet Avempace et suorum sequacium

cium: et que penitus bis contraria est: quia lux visibili omnino est secundum esse: sed esset quedam color formalior et nobilior inter colores: et ideo vocauit ipsam esse coloris euidentiam siue coloris manifestatio-nem. causa autem dicti fuit: quia vnius sensus qui vere vnus est: vnum oportet esse sensibile secundum genus proprium vel primum. hoc autem genus est color in visu: oportet igitur lumen esse colorem vel aliquid coloris concomitas: et iterum processerunt isti quia dixerunt solem esse coloratum: et ex lore sui tante esse euidentie et manifestationis quod vincit visum et similiter lumen esse colorem diaphani non terminati. Adhuc autem in diaphano non terminato lumen esse coloris ostensionem non quidem in comparatione ad visum eius: quia sic lumen non haberet esse nisi comparationis: sed etiam simpliciter. Ex his autem que nos superius diximus satis improbantur opiniones hic recitate: et precipue ex his que diximus in capitulis de sensibilibus in communi inductis.

Impugnatio cuiusdam.

Ultima autem opinio que dicit lumen esse coloris manifestatio-nem et esse aliquid coloris improbatur per hoc quod si est aliquid coloris: aut erit coloris in specie: aut in genere. et si est aliquid coloris in specie: tunc habet contrarium: quia omnis color in specie habet contrarium: et concomitans vnum colorem in specie: essentialiter est contrarium ei quod concomitatur alium colorem in specie. sicut concomitatur album disgregare visum: et hoc est contrarium ad congregare visum: quod concomitatur nigrum. si autem est aliquid coloris in genere cum color in genere secundum esse non differat a colore in specie: color enim genus in albedine est albedo et in nigredine est nigredo: oportet quod lux esset secundum esse color in specie: et tunc sequeretur id quod prius. Adhuc autem alia est manifestatio albedinis: et alia nigredinis: ergo alia et alia lux ut videtur. Hec igitur et similia sunt que de luce ab antecessoribus nostris dicta sunt.

Cap. 12m. Et est digressio declarans veram sententiam de luce et de lumine et de natura.

Nos autem sequentes dicta peripatheticorum quorum princeps fuit Aristoteles: dicimus lucem et lumen esse qualitatem luminosi corporis: secundum quod est luminosum que ab ipso procedit generata formatur tam in diaphano peruio quam in diaphano terminato: et recepta in diaphano puro est actus eius perficiens ipsum non in esse essentiali sed in esse accidentali quo ipsum est perspicuum: procedens autem in id quod est terminatum est actus coloris sicut superius diximus: est igitur ut actus perspicui secundum quod est perspicuum quod sequatur est natura superioris corporis immixta in inferioribus: quia sic natura corporis superioris esset corruptibilis mutatur enim aliquando perspicuum in non perspicuum: quando de igne vel aere fit terra: vel aliquod corpus opacum. corpus autem celeste habet substantiam: et aliud mutari dicere dementis est: et ideo perspicuum ignis est de natura ignis: perspicuum aque est de natura aque: et perspicuum celi est de natura celi. habent tamen istam naturam inferiora ex hoc quod conueniunt in perpetuo corpore: sed ista conuenientia non est nisi in actu perspicuitatis et natura perspicui que per analogiam est in illis: sicut diximus supra. Quod dicitur de visus continuitate vel concauitate dictum est ne si videamus per lineas emissas de oculis et hoc nos non concedimus et improbauimus in li. de sensu et sensato: sed immutatio sensibilium fit continue de perspicuo in perspicuum quamdiu perspicua sunt contingentia nullo corpore opaco terminato interposito inter primum visibile et visum. Lumen autem sicut dictum est generatum a luminoso corpore in perspicuo habet se ad lucem que est forma corporis luminosi sicut se habet intentio coloris generata in perspicuo ad formam coloris que est in corpore colorato. Et ideo satis conuenienter dicunt quidam quod lumen est intentio spiritualis esse habens in perspicuo. quemadmodum color est habens esse intentionale in medio: sed in hoc differunt eo quod lux est forma nobilior et simplicior quam sit color: et ideo perficit perspicuum: et facit ipsum esse actu et hoc non potest facere color. Similiter autem dat actu esse coloribus: et hoc iterum non potest facere color. Est autem hec forma que vocatur lumen viuificatiua viuorum: et calefactiua: et motiua ad esse generabilium in quantum est instrumentum intelligentie que per motum luminarium lumine emisso mouet ad esse omne quod in natura est. sicut et supra diximus: et ideo et lumen est hypostasis coloris secundum esse formale quod est esse simpliciter coloris: sicut supra diximus. Hec igitur vera putamus esse secundum autem de luce et lumine. Scias autem omnia illa esse lucentia in quibus spissitate et quasi calcate continuantur partes nobiliores diaphani: et ideo lucet ignis qui est spissus: sicut apparet in flamma que spissa est et subtilior et nobilior partium: non autem lucet carbo quia est terrestris: et autem secundum aliqua composita ex igneis terrestribus efficiuntur etiam lucentia: sicut carbo ignitus et talia

Lumen ipsi perspicuo habet esse spirituale sicut color in medio est dicta sit prius.

Que sit lucem in corpora.

sunt quedam aliqua ex ipsa generatione: et aliqua ex putrefactione ex ipsa generatione que componuntur ex partibus igneis quia ignis ex mixtura excellentiam amittit calidi adurentis: et ex subtilitate partium retinet lucem. sicut videmus quedam capita et squamas piscium lucere: et videmus quedam animalia lucentia in vere: et videmus quedam iam ouum galline lucens: et quedam gallos tales et cicadas. et huiusmodi animalia: et oculi luporum et gattarum sic lucent ex ista causa. s. quia in omnibus talibus natura perspicui que nullius elementi est propria: sicut diximus in commixtione elementorum amittit excellentias qualitatum actiuarum et passiuarum: et retinet sibi lumen connaturale: et cum illo permiscetur talibus corporibus vincens in extremitatibus corporum illorum: et ideo cum spissata sit ibi lucet: et huius argumentum sunt lapides preciosi: qui quia lucent perspicui sunt. huius etiam est argumentum et signum quod aqua licet sit minus perspicua quam aer: tamen licet propter spissitudinem plus habet luminis: et retinet ipsum fortius: et ideo si talium aliquid nitens sicut argentum ponatur in vase in loco subobscuro: ita quod in aere videri non possit. videbis aqua limpida superfusa. et idem verissimum est perspicuum condensatum in partibus: et lumen valens tenere fortius et aliquid luminis in se habet. et per illud micant huiusmodi corpora. quercus autem putrefacta partes igneas habet in superficie partium suarum eo quod calor in putrefactio ad superficiem egreditur: et ibi partes incendit: et tunc perspicuum ignis aliquid retinens luminis eis adheret: et per illud micant: hec igitur est causa in oculis quorundam animalium et ossibus quorundam piscium. terrestria enim adusta commixtam sibi habent perspicui naturam: et hoc quia lenior est in superficie est: et micant propter illud. Sunt autem quedam qui capita lauantes cum aqua calida et acuta siue lixiuio: et radentes pilos capitis: et cum extergunt capita sua panno aspero euolant de capite scintille que profecto sunt partes terre in quibus ignis natura est micans per modum dictum. huius autem causa est quare est scintillans etiam aqua maris fortiter mota: quia. s. partes salis combuste multe sunt in ea in quarum superficie est ignis micans. Hec igitur dicta sunt de lumine et de luce: differentia enim luminis et lucis et radii scitur ex habitis prius. Splendor autem est diuaricatio luminis super corpus politum et tersum. Redeamus ergo nunc ad propositum: et que restant de visu prosequamur.

Quare quedam putrefacta lucent.

Cap. 13m. De medio visus et quot modis dicatur visibile in quo etiam est de his qui aspiciunt lumen.

Quare quedam tercuntur non scintillant.

Videtur autem forte alicui quod lumen sit contrarium tenebre: quod tamen non est absolute verum: quia contraria sunt due forme contrarie tenebra autem non est forma: sed potius priuatio luminis ex lucido: cum enim perspicuum non habet habitum luminis: tunc sunt tenebre: huius autem habitus presentia in perspicuo est lumen: et ideo Empe. et quicumque alius dixit ut ipse non recte dixit: quod. s. feratur lumen motu locali de celo in terram: et tunc per motum localem et reflexiones extendatur in hemisperio toto: quod est inter terram et continens celum: et nos lateat motus ille propter velocitatem. hoc enim omnino extra rationem est quia si etiam concesserimus quod feratur lumen: et sit corpus quemadmodum dicebat Empe. non admittat ratio tradita in physicis de velocissimis mobilibus quod ferantur in tempore imperceptibili per tantum spacium cum corpus primum non feratur per vnicum gradum nisi in tempore satis perceptibili. Est autem etiam hoc contra ea que videntur oculis: quia bene videmus quod aliquid est cuius motus in paruo spatio est in tempore perceptibili. Sed magna questio est apud nos si aliquid possit moueri in tempore imperceptibili ab oriente in occidentem: sicut supius ostendimus: et ideo pro certo radius et lumen non sunt nisi forme: et non corpora que non nisi metaphorice et per accidens moueri dicuntur sicut et tenebra et vmbra que luminis sunt priuationes et de quibus constat quod non sunt corpora.

Tex. com. 70

Hoc autem lucidum secundum quod est actu illuminatum est coloris susceptiuum secundum quod supius diximus secundum quod nullum habet actu colorem: quia sicut supius diximus lumen non est color: sed potius actus perspicui secundum quod est susceptiuum coloris: et ideo non color actu quare quod priuatum est colore est susceptiuum coloris sicut soni susceptiuum est absonum priuatum. s. sono ideo diaphanum potest recipere omnem colorem quia nullum habet actu: sed omnes potentia: et quia prima potentia est ad colores et ad lumen: ideo vtrumque suscipit subiecto sicut supra diximus non color tamen est quod priuatum colore dupliciter dicitur lucidum enim siue perspicuum aliquando dicitur priuatum colore eo quod nullum actu sed potentia habet omnes. Dicitur autem etiam priuatum colore sine non colore eo quod est per se inuisibile: et hoc dicitur multipliciter. s. quod nullo modo videtur per se sicut tenebra: aut quod vix videtur sicut athomi discurrentes in radiis qui non videntur cum aliquis oculos in

Tex. com. 71

radio ipso teneat: eo q sic radius disgregat visum & separat ipsum q nō pōt adunare virtutē suā vt minima perspiciat. Aliquādo aūt dicit invisibile sive privatiū colore qd nō nisi cum corruptiōe visus videt sicut lux solis in spera solis est invisibilis. Et hui⁹ cā ē: q: lux solis fortissima sup oculū sperica & polita multas facit radiorū reflexiōes ad mediū oculi: vbi ē humor glatialis: in quo sigillant forme visibilium: & reflexio illa calefacit & dissolvit humorē illū: & forte consumit: vel forte fluere facit humidū alienū dissolutū circa oculū infra meningas & tunicas oculi: & tunc generat maculā in oculo vel aliud impedimētū visus inducit: & hec est cā quare lachrymantur oculi qñ excellens lucidū viderit aliquis: & iō dicit hoc invisibile. Herodius aūt de quo dicit q respicit lucē in rota solis nō pōt hoc habere ex sui oculi puritate vt qdā estimant: q: ex hac sola causaret velox oculi corruptio. sicut pz ex rōne inducta: sed hz hoc ex visus coadunatiōe. Coadunātia aūt visum nō sunt nisi duo: vnū p se aliud p accidēs. p se quidez nigrū qd nō sinit ipm disgregari. Et ideo terrestre nigrū circūpositū humori glatiali adunat ipm: frigiditas eniz ipsius humoris nālis ɔstringit & nō sinit dissolui. Aliud aūt p accūs coadunat visuz: & ē situs ꝓfunditas i organo: & hec duo i oculis auis illius maiora sunt: & iō lucē in rota solis intuet: nō tñ puto q ulu hoc possit facere signum aūt huius est: q nā oculos in oībus habētibus visum ꝓfundat quasi clausos in vase: & circūponit nigredinē palpebrarū & supciliorū: vt ex obscuro fronte & nigredine superciliorū visus coadunet & fortificetur. Adhuc aūt huius signū est: q si homo crystallū super argētū vivū feruens ponat: & diu motū argēti vivi sub crystallo vel vitro intueat multū leditur visus eius & forte excecabitur ꝓpter visus disgregatiōnē: similiter aūt si inspiciat aurū politū vel aliqd aliud fulgens qd est vel sit ignitū: & hoc totum fit q: humor glatialis & nivalis ex talib⁹ dissolvit & fluit & amittit ꝓprie cōplexionis habitudinem.

Ex.r tē. 71

Cap. 14m. Qualiter color in lumine videtur & non sine lumine: & de quantitate visorum.

Licet aūt color visu alis sit in lumine vt diximus tñ nō oīa in lumine sunt visibilia que vident: sz illud qd videt in lumine hoc solū est vnius sensus ꝓpri⁹ color. Quedā eni in lumine non vident: in tenebris aūt vident: & hoc nō est dictuz ideo q tenebra aliqd faciat ad visibilitatē eorū cū sit privatio pura: sicut iā ante dictū est. sed lucentia cū habeant lucē in ꝓpria luce vident eo q qcqd videt: videt fm actū lucidi. sed qdā que nō hñt lucē in sua ꝓpria cōpone vident in luce aliena sibi ɔiuncta sicut colores que aūt in tenebris faciunt sensum suū sicut illa q sunt ignea & alia lucētia: & hoc cū sint multis modis pticipātia lucē nō hñt vnū nomē cōe. sicut quercus putrefacta & quedā cornua & ossa & capita quorūdā pisciū. & squame & oculi aialium quorūdā: & vermiculi q vocant noctiluca. Sed hñt magnā differētiā: qñ qdā eorū faciūt lucidā totā pspicui māni sicut sol: & qdam nō ita sicut luna que nō facit lumē sub tectis: & ignis minus lucet q luna & ea que noīata sunt supveniēte lumine nō vident sub lucis actu sed sub forma coloratoruz: & hoc gñale est q semp maius lumē supveniēs opprimit minus: & iō noctiluca totū lumē amittit in luce & retinet colorē albū: ꝓpter qd cām aūt hec in tenebris visibilia sunt: alia ratio est que supius est expedita: & in libro de aīalib⁹ plurius tractāda. Nunc autez hoc manifestū est q in lumine videt color & q sine lumie nō videt: dixim⁹ enim supius q hoc erat eē & diffinitio coloris qd monet visuz fm actū lucidi: pfectio aūt lucidi sine perspicui lumē est: & sine hoc color nō videt. Huius aūt signū ē: q: si qs ponat id qd coloratū est sup oculū nō videbit ipsum: & hui⁹ cā est: q: coloratū fm tactū nō agit in aliqd nisi actione phīca que est p principia mālia ipsius: color aūt nō fit invisu p actionē phīcā sed p actionē formalē & spūalē: sicut diximus supius: & ideo idiget corpore in quo pri⁹ efficiat spūalis antequ in oculo generet & hec est necessitas q̄re opz mediū esse in sensu visus opz igit q color fz actū moueat pri⁹ lucidū qd actu lucidū est & hoc qñ ɔtinuū est vsqz ad vidētē iterposito terminato corpe mouet oculus quo sentit coloratū. Sed tñc est dubiū: q: fm hoc nō debet aliqd visum maius quātitate aciei oculi videri: q: illud qd iprimit oculo de colore nō pōt esse maius suo subto. nunqz igit ppendet motuū magnitu

do. Adhuc aūt videt q oīs res inversa videri deb3: q: anterius forme visibilis venit ad oculū & id qd est iterius in colorato exterius in oculo. Adhuc aūt oīs res dupla videri dz q: vna forma visibilis in vno sigillat oculorū: alia in alio: & due forme in oculis duob⁹ duo debēt apparere visibilia. Adhuc aūt dextra uz videri sinistra & ecōuerso: q: dextra rei vise est cōtra sinistrā partē oculi & ecōuerso q dextrum sigillat in sinistra oculi parte ecōuerso. Sed ad oīa hec rñdētes supponimus visum eē intus suscipiēdo & nō extra mittēdo: tñ hoc ꝓbabit i scia libri de sensu & sensato: lz aūt dicam⁹ q videm⁹ intus suscipiētes & nihil extra mittētes: tñ dicim⁹ q lux abstrahit colores: & facit eos fieri i lucido fm rectas lineas: ita q ꝓcessus colorū ad visum est: sicut procedēs abstrahit eos lux: & ideo nisi color directe in oculos ꝓcedat nō videt lz eū color sperice in circuitu generet in lucido: tamē color qui est post nos nō videtur eo q lux que est post nos & abstrahit eū: nō ꝓcedit in oculos: & per cōsequēs ipse color nō ꝓcedit ad oculos sed ab oculis vel lz color directe sit ante nos in aere: tamē nō fit in oculis ex dicta causa. Cuius tamen & altera est causa q: scilz color nō mouet visuz sine presentia materie: & materia per directā lineā nō est presens oculis qñ aūt directe procedit in oculos tunc fit ꝓcessus eius sub duobus radijs luminis quorū vnus vnū finem colorati attingit & alter alterū: ita q figuratur triangulus vel pyramis: cuius basis est res visa & angulus cōcluditur versus oculuz sicut vides hic depictū. Sit enim res visa. a b. & ducam vnā lineā ab. a. in. c. & aliam a. b. in. c. & ponā. c. oculum esse: & oculum propinquiorem rei vise ponā esse. d. & ducam lineas radiales luminis. a. d & b. d. & adhuc propinquius ponā esse oculum. g. ducāqz lineas. a. g. & b. g. & dico tunc q imutatio oculi fit in puncto in quo concludunt linee radiales: & generatio coloris est sperice per triangulos tales vel pyramides in circuitu rei visibilis: & ideo non est aliqua questio de quātitate forme colorati in oculo: q: illud qd sigillat in puncto est indivisibile fm q huiusmodi nec hoc est incōveniēs: q: cū in oculo & in medio sit prius rei intētio q res sicut diximus supra. iudiciū autez quātitatis rei vise fit per quātitatē anguli eius qui cōcludit in oculo: & ille quāto est ꝓpinquior rei vise est maior & quanto remotior est minor: & ideo eadē res ꝓpe visa videt maioris quātitatis: & lōge visa videt q̄ntitatis minoris: & q: linee radiales quāto plus ꝓcedūt a re visa tanto magis coeunt si cōtingat q ɔcludant anteq perveniāt ad oculū res oīno nō videbit. & hec ē causa q tātū pōt distare res q oīno nō videbitur. Nihil aūt est qd obijcit de inversione rei q: iam ostēdimus q intentio nō generat nisi a forma rei fm q forma & illa nō habet anterius & interius sed suā intentionē generabit in oculo. Similiter aūt de dextro & sinistro dicendū est q intētio nō movet visum sine rei presentia: & ideo lz dextrum visus sit ɔtra sinistrā intuētis: non tñ ꝓversum fit iudicium: eo q ad rem terminat sine cuius presentia nullo modo pōt cōmovere visum: cū enim oculus sit sicut speculū animatū cōverū oīno necessariuz est q dextrū rei in se sit in sinistra parte oculi: & ecōuerso: & hoc apparet qñ duo hoīes inspiciūt oculos suos adinvicem: tūc enim vidēt suas imagines stare in oculis: & dextrā esse sinistrā & ecōuerso: & nō impedit sensum verū ꝓpter materie presentiā sicut dixim⁹. Qd aūt videt ꝓbari q vna res debeat videri due soluit bene Avicēna dicēs virtutē visivā eē in nervo qui vocat opticus: hoc est visivus infra quē disti[n]ctū est spūs visivus accipiens formas in oculis depictas: est aūt iste nervus cācellatus in anteriori parte cerebri: & facit quasi triangulū & in puncto illo vniuntur forme oculorū: & ibi fit iudiciū de re visa: & q: ibi cōveniunt iō vnuz videt qd est vnū: & duo que sunt duo. Signū aūt huius est: q: si aliquis exprimat palpebrā per oculū digitum supponēs oculo nervus collimitatus oculo recedit a nervo qui alteri oculo collimitatur: & tunc vnū duo videbit ab habēte duos oculos & nō a monoculo forme tamē duplices in oculis aliquātulum impediunt rectitudinem visus ad rem: & ideo illi qui recte dirigūt sagittas: alterū oculorū claudunt. Similiter faciunt qui rectitudinē alicuius rei volunt deprehēdere hec aūt oīa liquide cōstabūt qñ modus videndi demōstrabit in libro de sensu & sensato. Scias aūt oculuz compont precipue ex humoribus aqueis diversis: ad hoc q bene recipiat species visibilium: & etiam retineat: & ideo humores illi sunt

Ex.r tē. 73.

Marginalia (left): Ex quo oculi aspiciūt aliqd excellēs lucidū lachrymae emanant. — Dubiū contra predicta.

Marginalia (right): Solutio. — Nō qz est obs circulariter in medio sz multiplicet non tñ videt nisi directe obiciatur visui. — Nō fz ꝓspectivos q̄re res vt in ꝓpe apparet maioris q̄ntitatis q̄ visa alonge. — Sed ꝓsidera in ista solutione Avicēne quā approbat doctor q: remanet dubiū q̄re ꝓpter vnitatem sonū nō iudicentur ee duo: cū sint due aures. Preterea dubiū est an visio fiat in nervis opticis, & dum est an in illo cōtactu vniatur cum p anathomiā opp[m] videri contingat.

puri ꝛ spissior ideo qñ aliqñ humor est multus in oculis vi-
dent in eis forme moueri qñ mouet humor. ꝛ ꝓlõgari sicut
etiã de stellis videt̃ ꝛ formis in aqua qñ aqua fuerit mota ꝛ
hoc ꝑcipue ꝯtingit homini euigilanti post somnũ. digestiõe
nõ adhuc cõpleta post ebrietatẽ vel crapulã: tunc humidum
fluens ab anteriori pte cerebri ad hoc fluit ad oculos ꝙ mo-
uet calidũ digestiuũ: ꝛ ideo moueri videt̃ ei qcqd videt: ꝛ ha
bere formas lõgas motas nõ stantes. Similr autẽ ꝛ ille qui
diu vectus est in naui vel in alio vehiculo in humido oculi
retinet spẽs motus qd nõ fuit vnũ de sensatis ꝓse sed cõe: ꝛ
videt̃ ei ea que videt moueri. Sũt aũt qdam nõ videntes
eminus sed de ꝓpe iuxta oculũ clare videt ꝛ ideo situs oculi
humor peccat ꝛ nõ oculi cõpositio. hñt enim illi glatialẽ ocu
li maltũ in iteriori parte versus neruũ obticũ ꝛ ꝓpter migrin
gas que sunt spisse ante oculi speculũ nõ penetrat visibile ad
speculũ nisi sint ꝓpe ꝛ a lõge nõ vident nisi indistincte ꝛ cõfu
sa visione ꝛ hoc fit ꝑ cãm quã diximus: qꝛ in exteriori posi-
tu oculi debiliter sigillat̃ forma que vsqꝫ ad iteriora nõ per-
uenit nisi ꝯfusa. Ecõtra aũt qdaꝫ nõ vident nisi eminus ꝛ si
ꝓpe sit visibile iuxta oculũ nõ videt: ꝛ isti debilẽ hñt visum ꝛ
sunt ꝑcipue senes. Cõtingit aũt hoc ideo: qꝛ diximus supra
ꝙ lux ꝛ icorporea sm actũ est coloris hoc qñ ꝓpe est vincit ocu
lum debilẽ ꝛ intus dispgit spm ꝛ iõ tunc oculus nõ videt nisi
ꝯfuse: qñ aũt eminus est res visa tũc ꝓportionat̃ virtuti ocu
li ꝛ nõ dispergit spm: ꝛ tunc videt distincte. Oĩo eadẽ est cã
quare qdã in clara die nõ videt ꝛ in crepusculo vel in lumie
lune clarius ꝛ distinctius videt: diximus enĩ supra ꝙ lumẽ
fortius ꝯfundit ꝛ sopat minus forte: hi aũt q̃ lippienies hñe
oculos nõ videt aliqd nisi sub rubore ob humorẽ infuctẽ in
pupillã cui cũ admiscet̃ lumẽ facit ruborẽ: ꝛ hoc in tertio me
thauroꝝ habitũ est. De oĩb' aũt istis diuersitatib' oculorũ
magis in libro de aialib' erit dicendũ. Scias aũt ꝙ oĩno ea-
dem cã est q̃re q̃dã aialia venant̃ in nocte cibũ sequentia vi
sum ꝛ q̃dã de die: licu sequẽtia visũ: qꝛ forte sequunt̃ aliqñ
odoratũ. ¶ Est aũt ꝛ aliud mirabile de visu ꝙ s. qñ aliqs in
nocte iuxta terram est deponẽs oculos suos lõgius videt ꝙ̃
stans erectus. Cui' cã est: qꝛ diaphanũ terminatũ iꝫ minus
capiat de lumine ꝙ̃ nõ terminatũ: tñ fortius tenet ꝛ admo-
dicã distãtiã aliquãtulũ illuminat lumie debili: ꝛ cũ talia sint
iuxta terrã iuuant visũ aliquãtulũ in nocte. Mul' aũt ꝛ alia
cã est qꝛ lumẽ modicũ qd tũc est in aere ex stellis reflectit̃ re-
flexione debili a corpore soli do iuxta terrã ꝛ multiplicat̃: ꝛ iõ
aliqd iuuat visũ. Et tertia cã est: qꝛ vapores eleuari obscu
rãtes aerẽ natãt nõ iuxta terrã sed in aere: ꝛ iõ in aere impe-
diunt plus visũ ꝙ̃ iuxta terrã. Ex his oĩb' cõstat ꝙ opꝫ per
mediũ visum esse ꝛ sine medio nihil videri omnino.

Quare in nocte aliquis deponens oculos iuxta terrã longius videt ꝙ̃ erectus.

¶ Cap. 15m. Qꝛ p vacuũ nõ põt videri ꝛ de visu in speculo.

Ex his aũt que dicta sũt pꝫ ꝙ nõ bene dixit De-
mocrit' ꝛ gesiqꝫ secuti sunt eũ. Opinat' est enĩ
ꝙ si vacuũ eẽt spatiũ iter celũ ꝛ terrã: ꝛ si formi
ca in celo moueret̃: certissime aspiceret̃: ꝛ hoc
iõ dixit: qꝛ putabat mediũ ipedire visũ nec fie
ri p diaphanũ visum nisi p multos poros va-
cuos q sunt in ipso. dixitqꝫ visum fieri extramittẽdo tanq̃ si
eẽt vis actiua: nos aũt ostẽdimus ꝙ non fit visus nisi aliqd
patiẽte ꝛ suscipiẽte visu ostẽdim' ẽt ꝙ a re mali visa nõ põt
imediate pati visus: ꝙ relinqt̃ ꝙ medium patit̃ a re visa ꝛ
visus a medio spũaliter hñte spẽs visibiliũ: ꝛ iõ nõ solũ cer-
te sed ẽt nullus oĩno fieret visus in vacuo: qꝛ nõ eẽt medium
agẽs in oculũ ob quã igit̃ cãm ꝛ qualr necesse est colorẽ in lu
mine qd est actu lucidi videre: sufficiẽter dictũ ad hãc iten-
tionẽ dictũ est. ¶ Scias aũt ꝙ sicut spẽs visibilis fit in oculo:
ita fit in speculo qd est tersum politũ recipiẽs formã ꝛ repre-
sentãs iterato sicut est res ꝛ hoc facit p duas nãs que sũt in
ipso qꝛ ꝛ vna est ꝑspicui politi altera est opaci terminãtis
ipm i altera supficie tũc enĩ politũ perspicuũ recipit formã:
ꝛ opacũ adunat eã ꝛ ita faceret aer si sic eẽt cõpositus: ꝛ recolẽ
da sunt que in tertio methauroꝝ in sermone de iride dicta
sunt ꝙ aliq in aere spisso ꝛ humido aliqñ videt̃ facies suas
ante se ꝛ p illã cãdeꝫ n̄m representat speculũ formã ꝛ refle-
ctit lumẽ qd portabat forma in speculũ ꝛ facie reflexio proce
dere ipm in oculũ a speculo: ꝛ iõ forma etiã ꝓcedit a speculo
ad visum ꝛ qñ cõuerũ est speculũ tũc fit sicut oculus ꝛ i pun-
cto tangit̃ a lumine ꝛ forma: sicut omne sphericum tangit̃ in

Tex. cõ. 74.

Documẽtum de visu in speculo.

puncto a recto tangẽte ipm: diximus enĩ supra ꝙ radij sunt
sicut linea visualis: ꝛ ꝓpter politionẽ ꝛ tersionẽ ipsius dila-
tat̃ lumẽ sup speculũ qñ recte obijcit̃ ei: ꝛ tunc forma i spe-
culo: aut nõ videt̃ aut ꝯfuse videt̃: sed qñ res visa est in lu-
mine ꝛ supficies speculi in obscuro tũc bene videt̃: qꝛ de lu-
mine tunc nõ plus ꝓcedit in speculũ nisi ꝙ actu facit visibilẽ
colorẽ: qñ aũt speculũ est planũ: tunc ad totã superficiẽ equa-
liter fit ꝓcessus luminis ꝛ ideo in illa forma totã quãtitatẽ
representat: ꝛ videt̃ forma tãta esse quãta est res ꝛ qꝛ lumen
ꝓcedit ad totã illaꝫ supficieꝫ ab iferiori ꝛ laterib' equaliter:
iõ res apparet in illo speculo in omni situ ad quẽ duci põt re
cta linea a speculo qd nõ fit in eo qd est ꝯuexũ: ibi enim opꝫ
ꝯseruari locũ determinatũ eo ꝙ linee multe ꝯtingunt sperã
cũ ꝛ ille trãseunt ꝛ nõ reflectunt̃ ab ipso: sicut linea ꝯtingens
circulũ nõ secat eũ. In ꝯcauis aũt speculis forma sigillata vno
latere sigillat̃ ꝛ in altero: ꝛ qꝛ superius vel plus hñs luminis
prius nã ꝓcedit in speculũ. iõ statiꝫ illud a supiori parte pro-
ducit̃ in iferiorẽ ꝛ sic ꝯtinue sic de forma rei vise: ꝛ ideo oĩa
que in talib' speculis apparẽt videnẽ iuersa: ꝛ qñ aspicit ibi
homo videt̃ mentũ supius ꝛ frõs inferi'. Si aũt in vna ꝑs
nitie ꝯtinue eẽt ꝯcauũ ꝛ cõuexũ: ꝛ hõ aspiceret in partes vbi
ꝯiungunt̃ supficies: apparẽt ibi imagines due ꝛ eẽnt cõiun-
cte p mentũ ꝛ hoc ideo fit: qꝛ vna irradiat sup alliã formam
quã recipit: ꝛ superi' forme vni' ꝓijci sup iferius supficiei
alteri' ad quã fit irradiatio ꝛ tot modis põt multiplicari ꝙ
multe facies apparẽt. De his aũt oĩbus tractãdũ est in ꝑspe
ctiuis: qꝛ ꝛ cã eoꝝ in geometricis sciri nõ põt: ꝛ iõ que hic di
cta sunt ꝑ exẽpla ꝛ explanationẽ dicta sũt: ꝛ nõ ideo: qꝛ hic
sunt intenta sed ex eis oĩbus constat visum mediũ indigere
qd sit in actu lucidum per qd tales possunt fieri irradiatio-
nes ꝛ ꝙ colores non nisi in tali modo videntur.

¶ Cap. 16m. De visu lucentium.

Quis aũt ꝛ alia lucẽtia in vtrisqꝫ videnẽ in lu-
cido. s. ꝛ in tenebris. In tenebris qdeꝫ nõ ideo ꝙ
aliquid ꝯferat tenebra ad visum: sed potius qꝛ
perspicuũ sub tali lumine qñ forte est efficit̃ lu-
minosum: sicut supius diximus sed qñ est debi
le tunc tegit̃ a lumine fortiori: ꝛ iõ stelle in die
nõ videnẽ sed in nocte. Cũ aũt lumẽ solis sit sup stellas irra
dians eas in nocte sicut etiã in die: nõ ipedit lumẽ visũ stel-
laꝝ nisi ex hoc ꝙ disgregat visum: ꝛ multus aer multũ lumi
nis affert oculis ꝓpter qd stelle formas suas aeri nõ impri-
munt: ꝛ iõ nõ ꝑueniunt ad visum. Si aũt aer ad magnũ spa
tium sit obscurus: circa videntẽ coadunat̃ visus: ꝛ tũc videt
stellas. Et scias sicut diximus supius lumẽ si non ꝓcedat in
oculos ꝙ̃uis sit ꝑsens in aere nõ videt̃: sicut pꝫ qñ sol occidit
ad q̃titatẽ vnius signi ab orizonte: tunc enim adhuc est lu-
men: qꝛ partes he orizõtis medio sunt illuminate: qd lumen
nos nõ videmus: qꝛ nõ ꝓcedit ad nos sed sup nos: nisi forte
fuerit mons altus in quo lumẽ reflectat̃: sic redeat ad nos: si
cut de qbusdã mõtib' dixim' in libro methauroꝝ. Colorẽs
aũt q sũt debilia sunt ꝛ ꝑmixta opacitati lumine fortiori oĩno
tegunt̃: ꝛ ideo tũc nõ videnẽ nisi sub specie coloris sicut supe
rius diximus: ꝛ qñ nõ fuerint adeo debilia: tũc tñ pallent in lu
mine fortiori: ꝛ amittũt virtutẽ irradiationis: ꝛ iõ luna nõ
splẽdet in die sed videt̃ pallida. Et qꝛ dixim' lumẽ color fo
re hypostasim ꝛ ꝑcipue lumẽ clarũ ꝛ purũ eẽ lumẽ solis: iõ qñ
accidit eclipsis: tũc pallescũt ea que alba sũt ꝛ qñ luna splen-
det sup ea tũc ẽt pallescũt: ad lumẽ aũt cãdelaꝝ ꝛ ignis palle
scunt ꝛ aliquãtulũ obũbrant̃ ꝛ alij colores ꝓportionabiliter
amittũt suas euidẽtias ꝛ manifestatiões. ¶ Sicut aũt dixi-
mus de visu ꝙ vult hic mediũ in quo sit visibile sm eẽ inten
tionale ꝛ spũale: eadẽ ratio oĩno est de sono ꝛ odore: qꝛ fiunt
p mediũ extrinsecũ lꝫ i illo medio sonus aliquãtulũ melius
sit ꝙ̃ color cui' signũ est ꝙ vẽt' frequẽter affert sonos: nũqꝫ
aũt afferet colores: vnde in trib' his sensib' a sensibili primo
media mouent̃: ꝛ ab intẽtionib' sensibiliũ q̃ sunt in medio
mouent̃ sensus ꝛ cũ aliqs ponat sup ipm organũ odorãs pri
mũ: aut sonãs primũ nõ fit aliqs sensus sm operationẽ sentiẽ
di: ob quã aũt cãm supra diximus ¶ De tactu aũt ꝛ gustu si
militer se hꝫ quo ad hoc ꝙ sunt p mediũ: sed tñ hoc nõ vide
tur oĩno: qꝛ mediũ ipsoꝝ intrinsecũ est: ꝛ ꝓpter quã cãm hoc
sit posterius dicet̃. Est aũt ꝯsiderandũ quatenus nõ lateat
ꝙ sicut dictũ est perspicuũ recipit coloris intẽtionẽ prout est
non coloratũ:

Tex. cõ. 75.

non coloratū: τ ideo quādo hʒ colorē: tūc non videt aliqd in ipso nisi q̄si tectū illo colore sicut pʒ qn̄ radius transit per vitrū coloratū tūc eni ꝓpter hoc ꝙ vitrū est perspicuū totū pspicuū incidē q̄si tingit illo colore τ corpora sup que radius cadit nō imprimūt colores ꝓprios in aerē sed vident habere colorē vitri qui est in aere. Silr aūt est qn̄ in trāsitu nubiū colores plātar͂ ꝓicuūt sup parietes τ idē est quādo sub iride vident corpora hīe colores iridis. Oium aūt hoꝝ est rō vna. Quare autē lapis qui vocat iris in radio facit colores iridis alibi dcm̄ est. De figuris aūt radioꝝ sub qbus fit visus peramidalib⁹ τ triāgularib⁹: τ de causis figurar͂ partim in libro de sensu τ sensato: partim in pspectiuis dicet. ¶ De

Tex.c.78.

aūt dicēdū est ꝙ hʒ tres sensus fiūt per mediū extrinsecū tñ sonus nō pōt fieri nisi in aere: odor aūt in aere τ aq̄: sed nā per quā hec duo elemēta sunt mediū odoris est innoīata tñ quedā nā est in his elemētis ad odorē hn̄s: sicut lucidū ad colorem: sed lucidū perspicuū differēter in q̄tuor simplicib⁹ corporib⁹ inuenit in celo τ igne τ aere τ aq̄ odor aūt in duobus tñ que sunt aq̄ τ aer. Alalia aūt aquatica vident expsse hre odoris sensum: sicut iferius ostendemus ſʒ ea que odorant differēter odorāt: quecūqʒ eni ambulātia sūt pedib⁹ τ nō repunt sicut serpētes τ vermes illa nō odorāt nō respirātia: et huius cām inferius dicemus qn̄ de odoratu agetur.

Tex.ccc.77

¶ Cap 17ᵐ. De auditu: τ pmo de bene sonātib⁹ τ male.

Nunc aūt de sono primū: τ postea de olfactu dicemus. Primū aūt sciēdūʒ ꝙ sonus dupľr dicit potētia. s. τ actu: potētia qdē sm ꝙ dicim⁹ quedā nō habere sonū eo ꝙ ipossibilia sunt sonare. vel eo ꝙ nō faciūt sonū nisi valde debilē sicut spongia τ pili τ lane τ hmōi. Quedam aūt dicimus habere sonū nō ꝙ actu sonēt sed qm̄ sunt potētia sonū facere sicut es aur͂ τ argentū τ quecunqʒ sunt plana τ lenia τ solida nō ꝙ sonent sm actū ſʒ qa possunt sonum facere q̄ sūt in medio aere τ auditu. Causa aūt gn̄alis q̄re quedā nō sonant est: qa sunt mollia aerē apud se retinentia potius q̄ expellētia sicut spōgia que quasi imbibēdo aerē retinet ipm̄ τ nō expellit silr faciunt pili τ lana qa rara sunt τ discōtinua: τ ideo infra se recipiētia aerē nō tamen ipm̄ expellit ꝓpter qd talia insonabilia sunt. Mollia aūt cōtinua male sonāt eo ꝙ nō expellunt fortiter: τ hoc est ideo qa leui cedūt citius q̄ expellant aerē: τ ideo hec nō multū sonāt nisi aliquis vehementer percutiat. Solida aūt plana mattū aerēʒ hn̄tia fortiter sonāt: qa ex hoc ꝙ sunt solida nō cedūt τ fortiter percutiuntur: ex hoc aūt ꝙ sunt plana τ lenia eq̄aliū supficier͂ vndiqʒ simul aerē a se expellūt: τ ex hoc ꝙ multū hn̄t aerem magnam ministrāt sono māam in qua generet: τ inde est ꝙ eramenta

Propter qd trameta p oib⁹ corporib⁹ sonora sunt.

pre oibus corporibus sonora sunt τ precipue aur͂ τ argentum τ cuprū: hec eni cōmixta sunt melius ceteris metallis ex subtili aqueo τ subtili terreo: τ terreum eoꝝ est sulfur cui ablata est vētositas: subtilitas autē miscibilium fieri non potuit sine multo admixto aereo: qm̄ sicut in fine tertij methaurorū dictum est hec ex vaporib⁹ miscent vapor aūt ois multū hʒ aeris τ ista sonora sunt vehementer: τ diu retinēt sonum eo ꝙ aere plena sunt que tremētia ex ictu forti continue a se expellūt: τ nō ita sonāt stānūʒ τ plumbum: eo ꝙ magis aque habeāt: τ ideo quasi suffocatum τ extinctuʒ hn̄t sonū ꝓp qd campanas τ organa faciētes acumē soni qd ex cupro est temperāt τ granant admiscētes stānūʒ ꝓportionatuʒ. Ferrū autem quasi medium est: qa ex eo ꝙ multū hʒ de terrestri scabroso τ impuro obsurdatū hʒ sonū: ex hoc aūt ꝙ siccius ē stāno τ plūbo acutius his sonat: lapidū ēt qcūqʒ melius commixti τ solidiores sunt melius sonāt. silr aūt τ ligna quecūqʒ magis aerea sunt τ sicciora τ solidiora magis sonāt: τ quecūqʒ his ꝯt͂a sunt tāto ēt minus sonāt cuius signū est lignum fagineū qd aereū est: τ ideo multū cremabile τ solidū est et sonat fortiter τ magis q̄ buxus eo ꝙ buxus magis terrestris est: abies aūt lʒ sit aerea nāe multū tamē qa solida nō est nō ita sonat sicut fagus: τ quādo fagineū lignū est latū τ lōgum: τ fiunt in eo foramina multa ex transuerso τ supficies ei⁹ de

Tex.τ cā.78.

de plana desuper percutit sonat ad maximā distāciam sicut cāpana his eni greci pro cāpanis vtunt. ¶ Fit aūt sonus sʒ actū quādo est alicuius verberationis ad aliqd percussum: ē in aliquo in quo sonus generetur nihil enim facit sonum nisi pcussio. τ ideo ipossibile est vno solo existe fieri sonuʒ: alterū eni verberās actiue faciēs sonum: τ alter͂ est qd verberat: τ hec duo ad minus exigunt in omni sono frequēter autē opʒ adesse tertiū in quo fit pcussio: in sono eni omni oportet ꝙ aliqd tangat τ cum ictu vehementi aliqd attigerit sonus sm actū fit: τ ideo sonus nunq̄ʒ fit sine locali motu: causa ei⁹ est. qa sonuʒ est eē in cōtinuo fieri. τ cū generas ipm fit mot⁹ violētus qui est ictus percutientis solidū planū opʒ ꝙ aliquid generātis ipm semp in ipso remaneat: qa alr nō fieret continue sonus. qualr aūt mouēs violēter fit cum motu violēto dixim⁹: τ in fine octaui phicoꝝ: τ in libro de ce. τ mū. Sicut aūt diximus: nō quodlibet cōtingētiū ictus facit sonū: qa piloꝝ τ acuuoꝝ: aut nō est sonus: aut debilis ſʒ potiusqʒ quecūqʒ sūt solida plana sonāt sicut iā dcm̄ est: cōcaua autem in sē expulsuʒ cōtinēt. τ exire nō permittūt: τ ideo tumultuātur intus in eis retētus horribilr sonat eo ꝙ ipotens sit exire: huius aūt τ alia est cā: cōcauū eni percussum plures facit ictus pcussuʒ eni in vno latere pp ꝯtinuitatē tremit in alio latere: τ ibi ēt percutit: τ ille tremitus diu tenet sonū: τ hui⁹ signū est: qa si percutiat cōcauū aliqd latū qd multas sit partes tāgit circuli cōcaui: siue in cōuexo: siue in cōcauo illd auffert motū partiū. eo ꝙ simul pcutit τ tenet ne tremat: τ hoc minorē facit sonum q̄ʒ tāgens ipm in vna pte tm̄ τ iō batulli cāpanar͂ precipiūtur hn̄ rotundi fieri inferius vbi tāgūt cāpanas: huius ēt signū est: qa si aliqs manu teneat campanā quādo percutitur quasi extinguit sonus eo ꝙ impediuntur partes circūferētie a motu tremitus τ forte frangitur campana quādo sic tenetur eo ꝙ partes nō possunt habere liberam cessionem τ motū per tremitū quē impedit tenēs cāpanam: iste igit sunt cōditiōes sonātium τ non sonantium.

Propter qd siquis teneat capanam actu sonātē obumbratur son⁹ τ qm̄ ꝙ cāpana frangitur.

¶ Cap 18ᵐ. Qualiter sonus generatur in aere τ aqua.

Amplius autem auditus fit in aere τ in aqua ſʒ minus fit in aqua q̄ in aere sed nō est son⁹ istorū eloꝝ ꝓprie ita ꝙ nihil exigat amplius ad eius gn̄ationē. opʒ eni solidoꝝ planoꝝ esse percussionē adiuicē ad hoc ꝙ fiat audit⁹: hec eni solida plana percutiētia adiuicē percutiūt ēt aerē: ꝓpter qd ēt aer per se vel aq̄ nō est ꝓpriū subiectū soni sed poti⁹ aer percussus τ expulsus a supficie pcussi solidi plani. primū est subm soni: τ ideo diuersitatem sperum in acuto et graui recipit ex diuersitate percussoꝝ: videmus eni ꝙ aliter sonat metallū τ aliter lignū quas differētias sonus nō haberet si eēt aer solus subiectū eius ob qd opʒ imaginari duas percussiōes in quolibet sono fore necessarias a quar͂ secunda fiunt adhuc alie due percussiōes: vna est percussio primi percutiētis secūda aūt est repercussio percussi solidi plani: τ ex illa percutit aer: aer autē percussus τ expulsus aliū percutit. τ dū percutit est necessariū vt aliqua pars aeris itra percutiēs τ percussuʒ cōstringat: τ ille faciūt sonū fit aūt sonus in aere sic pcussio quādo manet percussus aer cōtinuus τ vnus indiuisus τ nō soluit: est eni aer valde diuisibilis: τ si paulatim impellat diuidit τ soluit: τ nō manet vnus τ cōtinuus τ ideo tūc nō sonat: cū aūt velociter percutit resistit τ repellit percutiēs τ cōstringit aliqd eius itra percutiēs τ aerē resistentem τ tūc sonat: hoc aūt in aqua magis apparet eo ꝙ aq̄ corpulentior est aere: si qs eni baculū paulatim ducat per aquam nō resistit ei aq̄ sed diuidit: fortiter aūt τ velociter ducēs eandem aquā videbit fortiter resistere τ moueri: τ idē est in aere leniter τ fortiter percusso: vn̄ si velociter τ fortiter percutiat sonat: opʒ eni motū recipientis τ percutiētis pertingere in rē ꝯtinuā τ vnā: τ nō solū ante q̄ʒ diuidatur sic hʒ fieri sonus hoc aūt pʒ. qa si etiā in re sonātia aliqs fortiter pcutiat sonabūt: sicut quādo pcutit cumulus arene in quo sūt multi lapilli qui in se qdē diuisi sūt: tñ velociter pcussi pertingūtur simul sicq̄ʒ separent τ tūc faciūt sonū silr aūt fit qn̄ aliqs pcusserit solū aerē velociter: tūc eni cōstringit pars ei⁹ iter pcutiēs τ percussuʒ aerē resistētē τ sonat fortis sicut audit quādo aurige percutiūt fortiter aerē flagellis vel flagris τ taureis cōtingit aūt hoc qn̄ aer ipulsus pcutit aerē sicut est son⁹ in ventis. Fuerūt aūt qdā antiquoꝝ qui oino sonū eē negabāt ꝓut est in medio dicētes sonū nō eē nisi ipsam aeris gn̄ationem τ nihil aliud qui leui rōne cōuincunt qm̄ ostendimus supra illud fore sensatū ꝓpriam qd vno tm̄ sensu sentit. commotio autē multis sentitur sensib⁹ τ ideo cōmotio ꝓpriū sensatum sensus eē non pōt: τ ad hoc dixerūt ꝙ sonus nihil est in me-

ctio sed tm in aure sonas enim nihil aliud est nisi perceptum per auditum ex aere cõmoto: et quando nõ est in auditu tunc di cũt sonũ nõ esse nisi ipsam aeris cõmotione qua potentia percipit sonus quando ptundit vel pcutit auris tympanũ sz hoc eius refellit si ad memoria reuocet qp audies sonũ pcipit ex qua parte soni ad ipm veniat pcipimus enim vtrũ sonet an vel retro: vel a dextris vel a sinistris: et hoc nõ fieret si sonus tm in aure gnaret si aũt dicãt hoc fieri nõ pp sonũ sz ppter cõmotione ab illa vel illa parte ad aurẽ venietẽ: hoc idõ falsũ est qa vt frequẽtius sentimus sonũ nihil oino percipientes de cõmotiõe: lz eni sonus nõ fit sine cõmotiõe eo qp eius eẽ est in fieri: et opz aliquid gñantis secũ hẽre ad hoc qp fit tamẽ sonus est prim̃ sensibile auris: et ideo ipm fit afficit tympanũ auris qp afficit sine sensu cõmotionis: afficit eni fm eẽ spirituale per formã simplicẽ soni sine esse mãli qõ hz: ex pz igif falsitas istius sententie. ¶ Scias aũt qp cũ sonus fit in aere et in aq̃ est tñ magis in aere q̃ in aq̃ qa in aq̃ nõ est nisi sic in medio per qõ venit ad auditũ fm eẽ spirituale qõ agitur a simplici forma sonãtis fm qp est sonãs: et ideo audit sub aq̃: sed in aere est sicut in mã et sicut in medio. in mã qdẽ sicut in aere cõmoto et percusso. in medio aũt quãdo ipse sonus intẽtionẽ suã solã facit in aere sicut et color: licz nõ oino fit ita spirituale sensibile itẽtio soni sicut itẽtio coloris vt supra diximus. Qñ aũt sonus fit in aq̃ ita qp generatur in ipsa opz qp aer sit tangens aut percutiẽs aut pcussum aut vtrũqz: audimus eni sonũ de sub aq̃ vt si qs immisso aliq̃ ferrato ligno fortiter tetigerit fundũ aqoe dur: ppter hoc qp pcutiẽs tãgit aerem: et secũ hz aliqd aeris qõ significãt ampulle eleuare in superficie aque. Sic aũt sonãt naues qñ fundõ tãgũt arenas vl lapillos sub aq̃. eo qp tũc fundus aque percutit fundũ nauis qui tãgit aerẽ: et ideo aq̃ nõ est ppria mã soni: sz potius mediũ tñ in quo sonus est sicut in via et nõ sicut in subiecto in quo hz generari cuius signũ est qp pisces sub aqua aquã natãdo percutiẽtes et pinnis mouẽtes nullũ oino faciũt sonũ statim aũt quãdo percutiunt in superficie aque sonãt. sicut igitur vnũquodqz sensibiliũ habet mãm vnã in qua generat: sic et hz sonus aerẽ percussũ fm qp supradicto mõ percussus est: et sicut vnũquodqz sensibile preter materiã hz mediũ qõ est via eius ad sensũ: et sic hz sonus et aerem et aquã per quandam naturam cõmunem vtriqz de qua infra dicemus.

¶ Cap. 19m. De echon qui est sonus reflexus.

Echon aũt fit cũ aere vno et cõtinuo fracto per vas vel sic vañ determinãs et phibẽs pcessum eius fm durationẽ vel dilatationem: iterũ idẽ aer repellit sicut pila repercutit sũ parietẽ piecta. Ad hoc aũt intelligendũ sciendũ est qp sicut oẽ sensibile ita pcipue sonus gñatur circulariter et est simile de sono et de lapide piecto in aquam qui vbi cadit quasi centrũ est: et cõmouet aqua in circuitu circulariter et dilatãtur circuli plus et plus nisi ãtes q̃diu durat ipetus lapidis qui pmo pcussit aquã: et si aliqd phiberet gñationem et pcessum circulor: rediret circulatio versus centrũ vbi cecidit lapis: et sic generat sonus in aere: et est primũ sonãs sicut locus centri et inũdat sonus super circulos aeris: et si sit paries solidus et cõcauus aliquãtũ et altus obuiãs circulationibus illis reflectet ad primũ sonãs et sonus in eis et hoc vocat echon s. reflexus sonus: tinitus aũt ab Auic. vocat echon: sz fz idioma latinũ differunt tremitus vel tinitus et echon: qm tinnitus est ppue metallor reflexus sonus sicut est i cymbalis et cãpanis qñ ibi is vase cõtinet et phibet exire: et de pariete i parietẽ reflectit et ob hoc talia tinnũt: et pp hoc qõ supra diximus qp s aere plena sũt: et ideo percussa et tremẽtia diu sonũ emittũt. Si igif sicut dcm̃ est echon est talis reflexio soni videt semp fieri echon lz nõ manifestus: nõ eni eũ manifest: nisi qñ reflectit idẽ aer pmo percussus ab aliq̃ obuiãte solido et aliquãtulũ concauo: diximus aũt supra qp si aer resistit aeri qñ fortiter et velociter pcutit ab vno aere: qp tũc et necesse est fieri reflexionẽ: hoc aũt oino in sono fit: opz igif echon oino in sono fieri lz nõ manifeste pcipiat. Qõ aũt idẽ numero aer reflectat ex hoc pz qp qñ vox litterata et articulata clamatur per easdẽ litterationes et articulationes reflectit: et in tales figuras aer nõ põt reflecti a reflectẽte: opz igif qp pmus aer percussus idẽ nũero reflectat: lz igif nõ percipiat vt diximus: tñ semp fit aliq̃ soni reflexio eo qp accidit in sono sic in lumine hic in domo si lumẽ nõ reflecteret nõ videremus nec illuminaret aer sub pariete vbi nõ icidit radius: si nõ illuc reflecteret lumẽ sz tñ reflexio que est ab aere non est manifesta: que aũt est a solido plano manifesta est: et ideo qñ aliqs latitudinẽ manus ponit in radiũ multo plus reflectit lumen q̃ prius. Si aũt in ipz ponat politũ et tersum tũc reflectit per irradiationem splẽdoris: et hoc pz qa ab aq̃ lz sit pecui a multo magis repcutit lumẽ q̃ ab aere. nec tñ ab aere sicut ab aliq̃ alio corpore leni et plano in supficie qõ obiectũ lumini tenebrã põt facere: hoc est qõ supra vocauimus corpus terminatũ qõ quidã phi diaphanũ terminatũ vocaũt: sic eni lumẽ reflexũ est actus pspicui fm qp diffinivimus ipm superius cũ de visu loqueremur. ¶ Cũ aũt talis soni inundatio et reflexio fiat in aere inuisibili et intãgibili qdã recte dicũt vacuũ eẽ pncipiũ audiendi: vacuũ eni vocauerũt aerẽ subtilem ad hoc qp vt rberaret bene aptũ: talis eni aer est faciẽs audire sz actu quãdo supra dicto mõ mouet cõtinuus et vnus existẽs et saluatus: sz tñ pp id qp frãgibilis est et diuisibilis multũ nõ sonat nisi lene et solidũ sit qõ pcutit tũc eni fit sil a supficie percussi expulsio aeris pp superficiei planitiẽ vniformis eni est planities eius qõ est lene et solidũ corpus: et ideo si fuerit aspera superficies tũc pcussa vna pte nõ pcutit altera qa partes nõ sũt in supficie vna sz in multis: et iter asperitates ipsius cõtinet non expulsus aer. lene aũt pcussum sonat vehementer si habuerit cõditiões supra determiatas: et pcipue si fuerint multa non cõtinua ipm aerẽ pcussum cõstrepcutiẽtia: et idõ syrtes et mõtes lapidei mirabilit sonora sunt loca et cauerne hñ celate: et si sonãs sit sup cõcauũ tũc ad sonãs cõtinue redit sonus eius: et generabit armonia: et idõ musica instrumenta fere oia sonãt sup cõcauum: et qa aer subtilis magis sonat: et idõ pluuie et frigus ispissantia aerẽ obscurãt sonos: nullius eni vt diximus fit in aere qui q̃si vacuũ nõ ipediẽs sonor gñationẽ et inundationem. ¶ Sonatiuũ eni motiuũ est vnius aeris cõtinui vsqz ad auditũ: et si sit aliqd itercipiẽs sonũ in aere non audit sonus: et idõ sonãs lõge nõ audit: qa aerem vsqz ad auditum monere nõ potest: et diximus supra qp cessante motu cessabit sonus. ¶ Sz dubitabit aliquis de duobus sonis sibi obuiantibus in aere: sicut si dicamus spatiũ ab infra qp vnũ sonãs sit in a. et aliud in b. et c. sit medium vbi soni sibi obuiãt: aut eni eq̃les sunt soni et tũc vterqz dz sistere reliquũ: aut alter est fortior et tũc ille pualebit et alter nõ audiet: et hoc falsum est qa vterqz audit clare et distincte: qa aliter nõ audirent duo loquentes: ita qp vnus stet cõ alter. ¶ Ad hoc eni est incõueniẽs solutio quorũdã dicẽtiũ sonum fieri fm circulũ circulationem autem vnã nõ esse cõlã alteri circulationi: et ideo vnũ nõ cõstrigere alterum: hoc eni ideo falsum est: qa circuli aque ex opposito venientes se collidũt et cõstringũt sicut experta docent: lz eni circulus cõtrius nõ sit circulor: tñ impetus vnius cõlat alterius impetui et vna nũero aq̃ nõ est figurabilis simul et semel in duos circulos ex opposito veniẽtes: et sic videt hoc eẽ in aere. ¶ Et idõ dicẽdũ nobis videt qp circuli lati ex opposito veniẽtes se tãgunt in parte que est q̃si pũctus: et ibi sicut vnus cõstringit aliũ: sed arcus in alijs partibus se nec tãgũt nec constringũt: et in illis est soni figuratio: et ab illis itex sic in aere vicino vbi obuiante opposito circulo cõfractus fuit fit aer nõ per iterationem sonãs: sed per reflexionem vt supra diximus est enim facilis generatio soni eo qp in aere aliquo nõ est nisi per intentionem sicut supra diximus: duo autem soni possent in adeo pacuo aere figurari qp se inuicem corrumperẽt et generaret confusus sonus: et ideo duo soni in aure venientes propter paucitatem aeris in aure confuse audiuntur.

¶ Cap. 20m. Qualiter sonus venit ad auditum auris: et qualiter auris cõnaturalitatem habeat ad audiendum.

Auditus aũt sonor fit in aere per eadẽ cãs que dicta est: aer eni qdaz cõnaturalis tenet in aure et cõnaturalis est auris tympano tympanũ aũt auris voco neruũ audientẽ qui expãdit in interiori auris: qui qñ pulsat ab aere qui est in aure fit auditus: aer eni qui est in aure cõtinuus est aeri qui est extra: et ideo ab exteriori moto aere mouet interior auris: et ille mouet neruũ auditiuũ: et facit nã latera auris dura vt bñ percutiãt percussa: et exteriora auris facit lata vt vbiqz hauriãt sonum et facit foramina tortuosa vt prohibeatur aer exire: et purgationem capitis que est cholere purgatio

Documentum

Tex. t. c. 80

Rubus iter tinnit. et echon sunt latinos.

Tex. t. c. [illegible]

Quare plus sonat sup cõcaua et frigo [illegible]

Tex. t. c. [illegible]

Dubitatio [illegible]

Solutio aliorum.

Sola propria.

gatio facit descendere per aures vt ex calido sicco auris tympanum et latera sicca et dura cōseruētur sicut pellis tympani sicca bene sonat et emollita sonum perdit. similiter adit facitune chorde musicorum: quia hec cōnaturalitas ad soni subm non est penitus in toto corpore animalis propter hoc nō fm totū corpus audit alias fm omnia membra. quia etiam nō penitus fm omnia membra trāsit aer ad interiora detm auditiui. pars enim mouēda ad auditum nō pene in oībus membris cōnaturalem in se habet aerem. nec ipsum animatum in omnibus membris hz cōnaturalitatem ad percipiendos sonos in aere generatos. ¶ Aer igitur fm se est nullus oino habens sonum: vt omnes suscipere possit cū autem prohibet diuidi vehemētia verberātis remanet cōtinuus et vnus resistens per modum supra dictū: tūc motus talis est vera causa soni. aer autē qui est in auribus aialium edificatur a natura circūponēte latera tortuosa auris vt sit imobilis quatenus certe et nō cōfuse sentire possit oēs soni differētias: qd esse nō posset si motus esset aer qui est in aure: quia tūc motus exteriores nō reciperet nisi confuse: hec est causa q quādo aliquis caput mergit sub aqua adhuc audit sonos qui fiunt super aquam quādiu manet ei auris plena aere: quia tūc soni intētio per aquam vt per medium delata venit ad aerem qui est in aure: et tūc percutit tympanum auris et fit auditus: et hoc sumus experti. Sed tamē aqua percutiēs aerem qui est in aure multum cōfundit sonū auditū sub aqua. Si vero cōtingit euolare totum aerem de aure et subintrare aquā in eius locum: tūc non fit auditus aliquo modo quādiu hoc durat: et ex hoc apparet nō aquam sed aerem eē proprium soni subiectum sicut diximus supra sicut etiā destruit visus qñ pellis alba vel aliqua alia occasio texerit oculi pupillā. ¶ Signum autē qd fiat sic auditus sicut dictū est: et nō fiat auditus si hoc destruatur est q actu semper sonat sicut quādo aliquis cornu applicat ad aurē audit trepidātē aerem in aure: et hoc facit aer eo q calor auris mouet eum: et tūc percutiuntur latera auris: iste tamē tremitus aeris in aure nō tātus ē q impediat alios motus exteriores aeris aer enim proprio quodā motu semp mouetur in auribus sed tñ sonus nō est ex motu proprio aeris sed potius ex motu alieno: et quo ad hoc bene dixerit antiqui q auditus fit in vacuo exteriori et in sonanti interius quia non audimus in aere determinato in aure semper tremente et trepidāte et in aere exteriori vacuo et libero per motum quo supra dicto modo cōmouetur.

Propter qd aliqs hns caput imersū i ā sonos audit.

Tex. et cō. 83.

Tex. et cō. 84.

¶ Cap. xxi. De differentijs sonorum que nō fiunt nisi in sono fm actum facto.

Tex. et cō. 85.

Querēdum autem est vtrum sonat id qd verberatur: aut id qd verberat aut vtrūq: et dicemus q vtrūq illorum sonat: hoc est facit sonum altero et altero modo. verberās enim facit eū sicut percutiēs primum verberatum autem facit eū sicut verberatum et expellēs aerem a se mō quo supra dictum est. Sonus enī est ex motu eius qd tali modo mouetur et possibile est moueri quo a talibus superficiebus mouetur aer cum aliquis ipsus percusserit sicut dictū est superius igitur sicut dictū est nō omne sonat qd verberatur sicut si punctus acus pūcto alicuius alterius acus obijciatur: sed opz superficiē percussi corporis regulariter planā esse et solidam. Sz forte ex hoc credet aliquis sonum nō eē naturale sensibile in natura cum a violēta excitetur percussiōe: sed non est ignorādum qd determinatum est aū finem. 8. physicorum et in tertio et quarto de ce. et mū. dictū est enī ibi q motus violētus fm aliquid naturalis est aeri et aque sz fm modes sit violētus: et sic est hic q sonus generationem habet a violētia: et in aere est naturaliter et tamē nō diu durat sic naturalia eo q secum aliquid vult habere de impetu violentie: et similiter est de igne excusso ex lapide cuius omnia generātia violēta sunt et tamē quātū illi materie nāle est in qua generatur. ¶ Lz autē sicut superius diximus differētie sonorū sequātur sonātia percussa maxime: he tamē differētie sūt in sono fm actū soni et fm mot⁹ eius sicut enīz nō vidētur colores sine lumine: sic nec acutū nec graue et huiusmodi differētie percipiūtur sine sono fm actum facto acutum enī et graue fm metaphoram de differētijs soni dicūtur et trāsumptio ab acuto et graui sit in angulis tāgibilib⁹ in angulis enī dicitur acutum qd mouet sensum in multum penetrādo in

Que aliquid ex pgr̄stiis violēti ec qd in nāe sit naturale.

Tex. et cō. 86.

pauco tempore graue autē qd mouet sensum fm parum penetrādo in multo tēpore: et tamē nō proprie dicitur velox acutum: et graue: siue hebes tardum quia sicut diximus de sūt proprietates motus et acutū et graue siue hebes nō sunt motus sed attribuitur acuto velox propter velocitatē huiusmodi motus qui est in penetrādo hoc qd tāgit: et alij graui siue hebeti attribuitur tardū: sicut hebeti pp tarditatē huius motus qui est in penetrādo in tactu et quo ad hoc et graue et acutum videtur hīe similitudinē cum acuto et graui siue hebeti in angulis tangibilibus acutū enī sonum vocamus vbi quasi pūgat multum velociter penetrādo in auditū: grauis autē sonus est vbi quasi pellit sicut si lassatum sit. acutū ergo penetrat in pauco ad auditū: graue autē in sonis pungit vix in multo: et ideo accidit acuto ee velox: graui aūt accidit tardum: et acutū in veritate est sonās et quasi cōstricto aere fortiter: et ideo etiam acutum penetrādo ledit aditū: graue autem est multo aere quasi lēte pulso: et ideo nō ledit auditū: huius autē probatio est in fistulis in quibus stationes acute maxime aut grauissime sonāt: de sono igitur quātū ad hanc spectat intentionem sic determinatum sit: de differētijs enī sonorum in libro de sensu et sensato dicemus.

¶ Cap. xxii. De voce qualiter fiat.

Tex. et cō. 87

Vox autem est sonus non quilibet sed aīati aīa sensibili: sonus enī inanimatorū nullus hz vocem nisi equiuoce fz similitudinē sicut tybia et lyra et alia musica multa vocare dicuntur. Similitudo enī est in eo q proportio sonorū in eis ad imitationē in eis musicorū ab aliquo aīato perficitur qd necesse ē per imaginē illa pficere et taliter vocāt quecunq extēsa fm proportiones musicas nō hūt simul et melodiam et locutionē organa enī illa melos qdem hūt sz locutionē in qua sit melos nō hūt vox enī in substātia hec duo habere videtur necessario: et ideo vbicūq hec duo non sunt vox nō erit melos enī qd est in voce proportionatū est in breui longo et acuto et graui accētu significatū que est in loquēdo: et ideo in omni locutiōe melos est accētus tēporis in pronunciādo: et ideo multa aīalium nō habēt vocē vt que sunt sine sanguine et pisces ibi enim nō tñ carēt voce sed sono et qui in eis formetur: et hoc est rationabile siquidē fm pdicta aeris qdam motus est causa soni: et quia aer taliter sonās nō est nisi in spirantib⁹ sanguinē autē nō hūtia vt pisces nō respirāt ideo rōnale est ea nō sonare: et quādo sonat non sonāt in aere respirato sz potius in aere exteriori offendenti ad alas eorū et ad reliquas partes corporis: et ad diaphragma: sic in libro de aīalib⁹ expsse dicitur inueniunt et huiusmodi serpentia et causantia sicut grilli et cicade et locuste: sed quando hoc faciūt tūc fit magn⁹ mot⁹ circa diaphragma eorū et lō son⁹ ille fit vt creditur effundēte exteriori aere ad diaphragma: si eiz esset per respirationē tūc emitteretur per caput vox: non autē experimēto probauimus q grilli cantāt per magnū tēps ad huc capitib⁹ amputatis et nō cantāt in parte vbi est caput sz in parte vbi ē diaphragma qd a quibusdā vocatur succintoriū lz enī multa sint nō respirātia: tñ nulla sunt viua sine spiritu: et ideo tali spiritu pulsante in eis sonāt et faciūt quādā cantus melodiā: pisces aūt nihil hor hūt: et ideo nō sonāt: et qd dicitur q pisces qui sunt in fluuio qui vocatur Acheolus sonāt fit hoc nō spiritu sed bracchijs in superficie fluminis percutiētibus aerē vel forte naso eo q spiritu in cerebro gñato eufflatur ab eis superfluitas que est in cerebro sicut ab hoie fit in sternutatiōe. nō ergo hoc faciūt spiritu sed vel naso vel bracchijs vel aliquo alio huiusmodi mēbro. ¶ Vox autē est sonus aīalis et nō in qualibet parte: sz in parte que vberat aerem et ad aliqd et in aliquo sicut superius diximus de sono: et ideo opz hīe pulmonē qui aerē exufflet sicut follis: et cānam durā que vocatur arteria vocatiua: ad quā verberetur aer et linguā que figuret et verberet aerē: et quia in aere necesse est fieri huiusmodi verberationes ideo rōnale est q illa sola vocent que aerem attingūt per huiusmodi mēbra respirādo: respirātū enim cōgruit natura per quā respirāt in duo opera sicut lingua cōgruit in duo quorū alterū necessariū est ad eē et saluari qd est gustus: alterum autē est ad bñ esse qd est locutio que fit per linguā: gustus enī est ad eē sine quo nō saluatur natura aīalis: et ideo gustus pluribus aīalib⁹ inest etiā non respirantib⁹: interptatio autē est pp bene eē: et sic est

Nō cūm q̄re grilli amputatis capitib⁹ adhuc cantant.

Tex. et cō. 88.

de natura respirandi. spiritus eñi respirãs in omnibus ambulãtibus ⁊ sanguinẽ hñtibus est ad esse sine quo nõ saluať respirans: ⁊ est ad calorẽ cordis ⁊ interior mitigãdum ⁊ refrigerãdum: in vocãtibus aũt eẽ ad bene eẽ vt fiat interpretatio que autem sit causa respirãdi vel spiritus respirati in alijs locis diceť quãdo ageť de respiratione in libro quez de respiratiõe fauente deo immortali faciemus sed hic dixisse sufficit ꝙ id qḋ de spiritu attrahiť ad vocem nõ est ad eẽ sꝫ ad bñ esse sicut diximus. ¶ Organũ autem respirationis est arteria vocalis que cana vocatur ⁊ duris anulis cõponiť et pulmonis sicut cõtinue continẽti aerem ⁊ quasi folli continuatur ⁊ in ipso radicať causa autẽ quare per hãc fit respiratio est qa hec pars superiora attingit ⁊ in cõpositione est gutturis ⁊ ad illa precipue pertingit calor cordis ⁊ ideo idiget vt per illa attrahatur calor refrigerās locus eñi primus qui indiget respiratione est circa cor ⁊ ideo necesse est ꝙ interius respiratus aer ingrediať. ¶ Concluditur igiť vocis diffinitio ꝙ vox est percussio respirati aeris ad arteriã vocatiuaꝫ ab anima per imaginationẽ aliquam eã formantem que est in partibus illis que ad respirationẽ cõgruunt nõ igitur ois animalis sonus vox est sicut diximus cõtingit eñi aliquando linguã sonare sono quem nõ format imaginatio. sicut sonãt tussientes: opꝫ eñi in voce ⁊ aĩatum eẽ verberãs: ⁊ ꝙ cuꝫ imagine significandi aliqḋ per vocẽ verberet ⁊ figuret: vox enim est sonus aliquid significãs: ⁊ vox non est sonus simplr respirati aeris sicut est tussis ⁊ cũ duo sint in aĩa affect⁹. s. doloris vel gaudij ⁊ cõceptus cordis de reb⁹ nõ est vox significans affectũ sed potius cõceptũ cõceptus eñi cordis interpretatiuus sonus vox est: ⁊ ideo vox nõ est nisi hñtis intellectũ cõcipiẽtem intẽtiones reꝝ: ⁊ ideo ad exprimẽdũ cõceptũ format voces. cetera autẽ animalia affectus hñtia sonos suos affectus indicãtes emittũt ⁊ ideo nõ vocãť. ⁊ quecũqꝫ illorũ plurium sunt affectus neqꝫ sunt ẽt pluriũ sonoꝝ ⁊ que leniores sunt cõplexiõis ⁊ ideo aues pluriũ sunt garritũ ꝙ̃ gressibilia ⁊ ille que inter aues sunt lationis ligue ⁊ melioris memorie magis imitãtur locutiões ⁊ ceteros sonos quos audiunt. lꝫ eñi bruta habeãt imaginationẽ sicut superius ostẽdimus tamẽ nõ mouetur ab ipsa imaginatis fm tõnẽ imaginatoꝝ sed aũt ⁊ ideo omnia sic operanť. vna eñi hirundo facit nidũ sicut ⁊ alia: ⁊ hec imitatio est nature potius ꝙ̃ artis. ideo imaginatiua in eis nõ regit nãm: nec agit eaꝫ ad opera fm diuersa imaginata sicut facit hõ sed potius regiť a natura ⁊ agitur ad opera ab ipsa ⁊ ideo fit ꝙ lꝫ apud se habeãt imaginata: tñ ad exprimendũ illa nõ formãt voces affectus aũt letitiaꝝ ⁊ tristitiaꝝ magis profundanť in nã ꝙ̃ in anima ⁊ ideo illos exprimũt sonis ⁊ garritibus. ¶ Forte autem dubitabit aliqs cũ duo sint in voce. s. significatio dictionis ⁊ significatũ: qḋ faciat in ipsa significatiuꝫ. ¶ Et ad hoc aliquãdo aliqui dicerũt ꝙ cõceptus qui est ex parte intellectus descẽdit in imaginationẽ ⁊ organũ illius est in anteriori pte capitis ad quã puenit respiratus aer in quo vox figurať ⁊ ibi generat vis imaginatiua itẽtionẽ rei in voce. ¶ Sꝫ hoc absurduꝫ eẽ videť qa ⁊ sic vox eẽt ex duob⁹ composita: ⁊ hoc nõ est vox adhuc aũt talis gñatio vocis posset eẽ in qlibet sonante voce ⁊ sic loquens intelligereť quacunqꝫ voce loquereť: qḋ falsuꝫ est qa sicut gñareť in voce intẽtio rei. ita p eandẽ rõnẽ gñaret illaꝫ intẽtionẽ in audiente. ¶ Et ideo dicẽdum eẽ videť ꝙ vox est sonus formatiuus in signũ qḋ ad placitũ significat. ⁊ ideo de re facit notitiã sicut signũ ⁊ iõ nõ percipit illã vocẽ qui nescit institutionẽ signi pp qḋ de diuersis idiomatib⁹ loquẽtes nõ se intelligũt: opꝫ igiť ꝙ aĩa imaginans ⁊ intẽdẽs significare cõceptũ verberet aereꝫ in arteria ē cũteꝫ ad arteriaꝫ ipsaꝫ: ⁊ in necessitate pulso aere ad arteriã fit sonus qui est mã vocis sed figura ipsi⁹ soni in dictione est per linguã ⁊ dentes ⁊ palatũ ⁊ cetera interptatiõis organa signũ aũt veritatis eorum que dicta sunt est ꝙ ille qui respirat vel inspirat respirãdo nõ põt formare vocẽ sꝫ poti⁹ opꝫ tenere spiritũ sonanteꝫ in quo format voces: ⁊ ideo diu loquẽtes dum respirant opꝫ interrũpere voces qa mouent per organa vocis locutiõeꝫ dũ retinet spiritũ ⁊ qa nũero talium motuũ formanť syllabe ⁊ dictiões pp hoc mẽsurantur diu vel breui tẽpore ⁊ incidũt in genus quãtitatis. ⁊ qa singule formatiões elemẽtoꝝ ⁊ syllabaꝝ distincte sunt nec aliqͦ mõ continuanť. ideo sunt de nũero discretoꝝ ⁊ nõ cõtinuorũ: ⁊ qa tamẽ cõtinuo tẽpore mẽsuranť: ideo non sunt numerus: ⁊ qa sunt in motu sꝫ motus nõ sint sicut supius ostendimus ⁊ motus permanẽtiaꝫ in partib⁹ nõ hnt. ideo pmanentia in suis partib⁹ nullã hñt. ¶ Et qa non fit vox nisi in aere respirato retẽto manifestũ est ꝙ hec est ẽt vna causa quare pisces sunt sine voce. nõ eñi hñt guttur de cuius cõpõne est cãna radicata in pulmone: parte aũt hãc nõ hñt. qa nõ indigẽt recipere aerẽ per respirationẽ. pp quã aũt cãꝫ sit hoc alia rõ est que ad sciaꝫ de nã aĩaliũ pertinet ⁊ ibi explicabitur.

Margin notes (left column): Tex. c cõ. 89. — Tex. c cõ. 90. — Dubium. — Solo abroñ. — Imaginatio. — Solo oppu.

Margin note (right column): Tex. c cõ.

¶ Cap. xx[iii]. Q hõmo nõ bene odoraťt. sꝫ bene tangit: ⁊ ideo prudens.

De odore aũt ⁊ de olfatu min⁹ hñ determinabile est ꝙ̃ de supradictis sensib⁹: lꝫ eñi hõ heat ingeniũ per qḋ possit excitare odores ⁊ conferre de differẽtijs eoꝝ plus ꝙ̃ aliud aĩaliuꝫ: tamẽ in organo odoratus nõ hñ sentit odores: ⁊ ideo non est manifestuꝫ homini per sensum: quale quid sit odor sicut manifestũ est quale qḋ sit sonus ⁊ quale qḋ color. causa aũt huius ad sciam libri de aĩalib⁹ pertinet: sed tñ ppter doctrine bonitatẽ etiam hic aliqḋ diceť. Est eniꝫ cã huius ꝙ hõ inter ceteraa aĩalia maius hꝫ cerebrũ ⁊ mai⁹ caput pportione sui corporis cerebrũ aũt humidũ ⁊ frigidum est: id aũt qḋ cõnaturale est odori siccũ ⁊ calidũ eẽ opꝫ: ꝙ aũt cerebrum hominis sic frigidũ ⁊ humidũ respectu alioꝝ aĩaliuꝫ indicat lõgitudo dormitiõis hois: diutius eñi ⁊ sepius dormit hõ ceteris aĩalib⁹ ita ꝙ quasi medietas vite hominis somno deputať: ⁊ ideo nõ per accñs pp defluentia reumata vt qdaꝫ dicũt hõ male odorat sed nãliter ex ipsa cerebri quãtitate ⁊ cõplexiõe pp qḋ aĩalia sicca hñtia cerebra sicut canes qui breues hñt nasos: ⁊ vultures ⁊ tigrides bene odorãt cã igiť ꝙ odor nõ hñ determinabilis est quale qḋ sit est: qa sensuꝫ odoratus hꝫ hõ incertiorẽ aĩalib⁹ alijs ⁊ alijs sensib⁹: ⁊ hꝫ eũ alijs aĩalib⁹ multis deteriorẽ: prauꝫ eñi sine debiliter hõ odorat cuius signũ est: qa differẽtias quas ad sapores nõ refert nõ discernit i odore subtiliter. sꝫ excellẽtias tñ percipit quaꝝ vna est cũ letitia que est redolẽs siue hñ odorans: alia aũt cũ tristitia que est fetẽs siue male odoris medias aũt nõ cõsiderat dilas sicut nõ existe sibi certo eo quod cui agẽte sentimus in hoc sensu. ¶ Rõnale ãt est ⁊ sic eẽ homine odorãtẽ sicut sunt quedã aĩalia videntia: aĩalia eñi aqtica duros oculos hñtia nõ sentiunt hñ colores ⁊ dñe coloꝝ medioꝝ nõ sunt his manifeste valde: sꝫ excellẽtias sentiũt: que cũ terrore sunt ⁊ nõ terrore: qꝛ excellẽtia visibilis cũ terrore imutat oculũ ꝑpue multũ humidoꝝ hũiditate aliena: qꝛ hec humiditas moueť: ⁊ discurrit in oculo ⁊ foramia lucis vel albedis intẽse receptiua diffundit ⁊ diuaricat ⁊ sic facit magne ⁊ mõstruose quantitatẽ: ⁊ ideo cum terrore videt qḋ videt. hãc aũt humiditatẽ hñt in oculis aqtica magnos ⁊ duros oculos hñtia: iudicãt aũt id hoc qḋ accidit in hoiẽ si eñi hõ indigesta humiditate in oculis discurrẽte post somnuꝫ subito candele lumẽ videat videbitur lumẽ eẽ magne cornscatiõis vel incẽdij: ⁊ terreť ad visum alia aũt his opposita vident talia aĩalia sine terrore ppter mollitiaꝫ sui visus. Sic aũt ⁊ hoiꝫ genus sentit odores quo ad hoc ꝙ nõ valde manifeste sunt sibi odoꝝ medie differentie: sed tñ differẽtias ꝙ̃ in natura odoꝝ nõ permanifeste sentit ingenio adiutus potius ꝙ̃ olfatu fm analogiam ad sapores gustus distinguit ⁊ accipit per silitudinem spẽs sapoꝝ cũ spẽb⁹ illis que sũt odoruꝫ. ¶ Hoc eñi mõ vtimur optime in odoꝝ differẽtijs cognoscendis qa gustus est qdaꝫ tactus vt infra dicemus: tactuꝫ aũt hꝫ hõ certissimũ inter oẽs sensus ⁊ inter oĩa aĩalia: in alijs eñi sensibus multũ deficit ab alijs aĩalibus: fm tactũ autem multũ differt in bonitate sensus ab alijs aĩalib⁹. pp qḋ ⁊ hõ prudentissimũ est alioꝝ aĩalium. cã aũt huius est qa tangibiles qualitates mixtiõe sua cõplexionẽ faciũt: que cõplexio cũ magis ab excellẽtijs recedit tunc medietati ⁊ eqlitati est vicinior ⁊ ideo celo similior in quo nulla est omnino contrarietas: ⁊ qa fm merita materie danť forme sicut dixit Plato ⁊ vnicuiqꝫ cõplexioni ppria respõdet forma ideo equaliori cõplexioni debetur aĩa nobilissima que est intellectiua fm prudentiã dicto intellecto: inter hoies aũt quicũqꝫ equaliorem habẽt cõplexionẽ habent eã in hoc ꝙ magis recedunt ab excellentijs ⁊ ideo illi optimũ hñt itellectũ alias tactuꝫ ⁊ aptiores sunt fm idustriã intellectus its forte. ꝙ tñ ad equalitatem

Margin notes (right column): Tex. c cõ. — Tex. cõ.

tem reducet cóplexio q videbitur esse quidá dij terrestres: oia quasi per seipsos intelligentes: τ hi oés sunt mollis τ nó laxe carnis qm mollities puenit ex sicco bene cómixto cú humido. τ hoc est spumosum subtiles gñans spiritus. laxitas autem carnis puenit ex multo húido frigido: sed caro debet eé terminata tẽperamẽto calido qđ pportionabiliter muneat spús τ nó cómisceat opationes suas sicut facit supfluum calidú. Signú aút huius cóplexionis est tenuitas vnguium τ subtilitas capilloꝝ: hec enim indicant lucidos τ subtiles eé spiritus cordis qui ad cerebrú venientes optime deseruiunt virtutib⁹ aialibus: τ inde puenium sapientie τ industrie et quib⁹ prudẽs τ ingeniosus efficit hó quantú est de natura τ ad actú prudẽtie venit nisi per inertiá nature destruat aptitudiné. hec igit est vera cá prudẽtie. τ nunq̃ err átes dicút eé bonitaté imaginatióis bonitas eni imaginađi ex frigida τ sicca puenit cóplexióe: τ hoc idit ac vel facit idustriá τ igenium. hec aút oía dicta sunt vt sciat q certificatione sunt ambe differẽtie odoꝝ cognite per sapoꝝ differẽtias eo q sapores melius scimus cú gustus sit tactus quidá ex dictis autẽ opꝫ accipere falsum eé vel dictú antiquoꝝ quorúdá dicentiũ q aranea cuncta aialia excellit tactu hoc eni dicẽtes nó sufficienter crediderút signo videbat eni araneá sentire vermiculos tangẽtes fila sui retis ad magná distátiá: τ hoc ob bonitaté sensus tact⁹ fore credebát qđ pcerto minime verú est: nihil eni spisse pellis τ frigide cóplexionis τ viscosá habens humiditaté pcellit in tactu: sed habet tactum quasi stupidum: cuius signum est q aranea etiam tum tangitur enim igne lente τ non cito sentit. τ ideo perceptio vermiculoꝝ tangentium rete est propter motum retis: quia continuum est: mota enim vna parte cótinui mouetur totum continuum.

Leuitas vnguiũ τ capillorũ subtilitas bone habitudinis mẽtis argumentum.

Error opiniãtiũ araneã cũctis aialia excellere sensu tactus τ erroris causa.

¶ Cap. 24ᵐ. Qualiter odorum differentie per analogiá ad differentias saporum accipiuntur.

Determinátes igitur spẽs odorum τ per analogiá ad sapores rationabiliter determinabim⁹ eas: q odor sequela est saporis vt frequenter excepto hoc solo q odor sicci est τ sapor humidi terminati τ cóplexionalis. ¶ Unde sicut sapor alius est dulcis τ ali⁹ amarus: ita odor alius est dulcis alius amarus. τ plerũq est dulcis odor resolutus a dulci sapore: τ ab amaro sapore plerũq resoluit amarus odor quedam pportionabiliter habent odorem τ saporem: verbi gratia dulcẽ habens saporẽ dulcem hꝫ odorem: alia autem nó ita: sed contrarie habẽt sapores τ odores et hoc conuenit per accidẽs: est eni aliquid dulcẽ habens saporem qđ cum exiccatur a calido adurente faciẽte ipsum euaporare odorem accipit amaꝝ odorem τ fit hoc multis modis: aliquádo enim ipm calidum cóplexione termináđo τ digerendo humidú facit dulcem saporẽ τ q non potest terminare humidú nisi aliquid de terrestri cóburat. ideo est in eo qđdá respersú amaꝝ: qđ quia siccius τ calidius est vincit odorem spargendo aliud: τ ideo dulcem hñs saporẽ amarú habebit odorẽ. aliquádo aút fit econuerso: q dulcẽ hñs odorem acreꝫ hꝫ saporem. hoc autẽ contingit ex caliditate inequaliter terminante humidú complexionale. tunc eni in exterioribus vbi calidũ a sole τ calore loci sufficiẽter terminatur τ interioribus adhuc est in eo cruditas pp̃ter frigidũ: τ q exterius calidus est magis respicit odorẽ τ est dulcis odor: quando tamẽ gustatur pp̃ter multitudinem acredinis interioris videt totú acre. His ergo ex causis τ multis alijs nó proportionales sunt odores saporib⁹. Sicut autẽ diximus de amaro τ dulci saporib⁹ τ odoribus ita est etiam acer sapor τ odor τ acutus sapor τ odor: τ austerus τ pinguis. Acer autẽ causat a frigido expellente calidú: tũc eni remanẽt ptes quedá intẽse que acrediné faciũt vnde acredo ẽ ex cruditate: austerus autem est qui puenit ex maiori caliditate q̃ acer. Acut⁹ aút est ex caliditate oino vincẽte. Pinguis aút ex caliditate termináte τ digerẽte: sꝫ magis cóuertẽte q̃ cósumente: in illa eni vincit húiditas aerea spumosa que facit pinguediné. Hec aút hic superficialiter dicta sũt: sed in de sensu τ sensato subtiliter dicent. Acceperũt autem odores nóia a saporibus eo q nó multum in pprio genere permanifesti sũt odores sicut permanifesti sunt sapores sm rerum saporosarũ similitudiné. dulcis eni sapor est in melle τ in croco τ ab his est etiá dulcis odor. Aliter autem sapor est in herba que dicitur thimus: τ in ea que dicit opthius: τ ab his est etiam aliter odor qui fere alius est sapori τ odori serpilli in allijs autẽ plerũq similis est. Forte autem alicui videbit sapor τ odor inductarum herbarum magis esse acutus: sed ea que hic dicuntur: exempli gratia dicuntur. Silr autẽ acutus sapor est in allio: τ in illo similiter est acutus odor cui⁹ cá iam dicta est q sicut sapor sequela est cóplexióis sicce vel humide cóbuste vel frigide vel sm alios modos quib⁹ calidú in cóplexione vincere vel vinci pót sic generant pepana vel obsetica vel opthetica vel oppositis idigestióib⁹ idigesta τ ex hoc constituunt sapores. Sed odores sunt ex allatione taliter vel alio modo digesti vel crudi: τ ideo sicut sapores sequunt complexiones: ita odores sequuntur sapores. Ex hoc autẽ pꝫ q in simplicibus corporibus que vere simplicia sunt: nec sapor nec odor esse pót: q in eis sunt qualitates prime non contrarie: τ ideo per suas excellẽtias sunt in ipsis. In plantis aút pcipue sunt eo q in plantis precipua sunt agentia qualitates prime. cú nó habeant nisi partẽ partis aie. In aialib⁹ autem nó ita: q ibi magis agitur ad operatióes aie τ ideo nó ita manifestant in eis primaꝝ qualitatú actióes elñtales. Hec autem plenius scientur in libro de vegetabilibus.

¶ Cap. 25ᵐ. Qualiter odor se habet ad olfatum τ ad mediú τ vtrũq sit euaporatio fumalis.

Sicut aút esse diximus auditú cóparatú ad suú sensibile sic est quilibet sensus se hñs ad sui sensibilis primas differẽtias: auditus eni est audibilis τ nó audibilis: visus visibilis τ nó visibilis: τ silr etiá olfatus est odorabilis τ nó odorabilis: nó odorabile aút sine inodorabile dr tripliciter. s. qđ impossibile est hre odorẽ q sentiat odoris puritione sicut simplicia: τ dicit non odorabile: qđ paruũ habet odorẽ vix cóprehensibilẽ per bonum olfatum: τ dicit inodorabile qđ hꝫ odorem paruũ: aut q fetidú est: aut q corrũpens est sicut sunt odores quorũdá venenoꝝ τ cadauerum corrũpentium: his aút modis τ ingustabile dicit. ¶ Silr autem olfatus est per mediú distans qđ est aer vel aqua. sicut τ duo sensus de qbus iá supra determiátú est: aquatica eni aialia pp̃ter eandẽ cám videnẽ habere odoris sensum sicut τ aialium sanguinẽ hñtia in oíbus enim his vnú signú est q olfatú habeant: eo q a lóge currút ad alimẽtú cú nó moueant nisi ab odore: pp̃ter hoc etiá falsum est qđ dicit Platon q. s. odor sit fumalis euaporatio rei odorabilis: τ hanc Platonis opinioné ponit τ iprobat Arist. in libro de sensu τ sensato: τ ibi etiá nos eádẽ iprobamus vel iprobabimus. Sed hoc mirádú est qđ qdam antecessoꝝ nostroꝝ dicunt Aristo. sentire q odor sit fumalis euaporatio. cú oino Aristo. illud improbet: vñ nó est dubiú illos Aristotelem non intellexisse. Signú aút q odor nó sit euaporatio fumalis est q fumus est quedá pars subalis subtilis fumantis corporis resoluta ex ipso: pp qđ fumãs leuius efficit quádo multú fumauerit: materie eni generabiliú maior extensio τ raritas quá potest habere est in forma ignis dicamus igitur q ex vno pugillo terre fiát per rarefactionẽ mille pugilli ignis eo q corp⁹ rarius maiorẽ hꝫ quátitatẽ pars autẽ que fumat τ in fumú resoluit ex aliquo odorifero nó est quantitas pugilli: nec fum⁹ est ita attenuatus sicut suba ignis: diximus aút q sensata sperice in circuitu generant diffundit autẽ odor alicuius in circuitum per quingentas leucas ad minus: cú aút a centro rei odorifere distet odor diffusus per quingentas leucas: tunc diametri sperice odoris sũt mille leucaꝝ in circuitu τ replet odor sperice diffusus totum spatiú illud. si igitur eét fumalis euaporatio: oportet q fumosa pars rarefieret spatio mille leucarum nó linealiter sed sperice in longum latú τ pfundum: tanta autem materia non habet tátam extẽsionem: nec etiá sub forma ignis: ergo fumosa pars incóparabiliter rarior esset igne qđ est impossibile: falsum est igit q odor sit fumalis euaporatio. Qđ aút ad spatiú aliquádo extendatur experimẽto cóstat: cede eni grádi facta in terra grecoꝝ aduenerunt ad cadauera vultures τ tigrides ab odore tracti qui nunq̃ ante in terra illa visi fuerant: τ locus pp̃inquior vbi: antea fuerunt visi a loco cedis distabat spatio quingentarú leucarum. Aliud autem experimentum est q in aqua missa parua parte cáphore inficit aqua multo lógius q̃ cáphora per fumú posset extẽdi: sicut igit diximus q oés spẽs sensibi-

Tex. τ cõ. 95.

Tex. τ cõ. 96.

Tex. τ cõ. 97.

An odor sit fumalis euaporatio. vide p hoc Auero. in pñti cõmẽto. 97.

lis per esse spūale ⁊ intentionale se multiplicāt in medio: ita ⁊ odor: ⁊ ideo sine omni materia rei odorabilis diffunditur in medio sola qualitas odoris. Si em̄ in fumo diffunderet̄ tūc materia veniret ad sensuz ⁊ nō eēt necessariū mediū ad sensum: sed esset propter bene esse: ⁊ hoc nos supra improbauimus: sensus enim fm̄ hoc non eēt susceptiuus speciei tm̄ sz ꝙ est species: sed potius fm̄ hoc eē qḋ habet in materia: et hoc nos inferius oīno ostendemus fore falsum. ¶ Adhuc autem non esset sensibile per se motiuum sensus: sed per aliud sue materie qḋ oīno falsum est: sicut supra est probatum: ⁊ hec mouerunt Aristo. ad hoc qḋ dixit odorē non esse fumalem euaporationem. ¶ Auicē. autē sequens Platonem dicit odorem non sine euaporatione diffundi: ⁊ concedit medium sensui nō esse necessariū ad hoc ꝙ sit sensus fm̄ actū: sed ad bene esse ipsius: ⁊ ideo dicit ꝙ si aliquod sensibile cōiungi posset sensui fm̄ esse spirituale sine medio: tunc nō exigeret mediū: ⁊ tale dicit esse euaporationem: qa illa est spiritualis: ⁊ odor in ipsa est fm̄ eē spirituale. ad experimēta autem dicit ꝙ per geometriam in sciētia visus scitur ꝙ visus extēditur ad loca lōgiora quādo exaltat̄ oculus vidēs: ⁊ ideo autē vultures ⁊ tigrides aues que sunt aquile varie altissime super eminētias montiū volāt: ⁊ ideo longissime vidēt. Adhuc autem poterat eē ꝙ venti validi illuc detulerūt odores: cum euaporatiōe fumali: signū aūt ponit eius qḋ dicit ꝙ pomū qḋ diu odoratur per eructionem odoris leuius effi citur: ⁊ citius corrūpitur: similr autē ꝙ odores venenosi necant hoīes ⁊ aīalia qḋ minus facerent si sole ⁊ simplices essent qualitatū intētiones. ¶ Quidam aūt vtrisqꝫ volentes satisfacere opinionibus dicūt: ꝙ duplex est euaporatio: quedam spiritualis: ⁊ quedā mālis: ⁊ ꝙ odor est euaporatio spiritualis ⁊ nō materialis: ⁊ isti ignorant dicta sua: qa si vocāt spiritualem euaporationē corpus rarū ⁊ tenue sicut est aer: tunc oīs euaporatio spiritualis est. Si autē vocant euaporationem spūalem alterationē mediꝫ que fit sola ⁊ simplici qualitate odoris: tunc nō saluant Platonē: ꝙ ipse negat hoc: ⁊ insuper improprie loquūtur: qa spiritus in physica corpus est subtile ⁊ aereum. ¶ Et ideo nobis videt̄ Aristo. ⁊ Auerroi fore consentiendū non ꝑpter experimenta sed ꝑpter ratiōes inductas: et ꝙ Plato ⁊ Auicē. in hac parte nō bene dixerūt. Qḋ autē odores corrūpunt aliquando hoc sine dubio est ideo: qa ingrediuntur per poros occultos ⁊ apertos ad interiora aīalium cū euaporatione corporis venenosi: ⁊ euaporatio illa confortat odorē: sed nō ipsa tm̄ agit eum: sed potius mediꝫ alteratio que est a qualitate odoris simplicis: qm̄ autez euaporatio est spūalis sicut ⁊ medium ideo aliquādo est in loco mediꝫ ⁊ defertur ad instrumentum odorandi in odoratu: materia enim odoris non est fumalis euaporatio nisi in medio ⁊ nō in odorifero: ⁊ cū aūt venit ad olfatum nō agit in ipm̄ per esse materiale sed per esse intentionale qḋ hz in eo inquantū est medium ⁊ non subiectum eius fm̄ esse māle.

¶ Cap. 26m. Qualiter olfatus est in respirantibus. ⁊ non respirantibus.

Tex. ⁊ cō. 98.

Ex predictis autem oritur dubiū: vtrū oīa olfacientia sic̄ odorant omnes differētias que sub odore sunt: hō enī nō odorat nisi spirās siue attrahēs spirituz: ⁊ si qḋ nō inspirat: sz aut expirat emittēdo spm̄ aut retineat spm̄ nō odorat: siue odorabile sit ꝑpe: siue lōge: si eni odorabile infra nasuz supra organum odoratus ponat̄ tūc hō nō odorat: medio eni indiget sensus nō pp bene eē sensus: sed oīno ꝑpter eē sensum fm̄ actū sicut sepius diximus. hoc eni oībus sensibus cōe est. odorabile aūt vocamus primuz odorās sine corpus mixtū a quo resoluit̄ odor nō euaporationē ab ipso resolutā: que ia hz formā ⁊ nām mediꝫ in eē spūali: ⁊ ideo ipse imotat sensum tāgens organū intus: sed si nō respirant non sentiunt: nā sentire ꝑpriū est hoīum: hoc aūt manifestum est tētantibus in seipsis per experimēta: dico aūt ꝑpriū qḋ quidē cōuenit homini omni ⁊ nō soli: sed aliꝫs etiā aīalibꝰ spirantibꝰ pluribus: cā aūt huius est qa organa sensus sunt due papole ad modū papular̄ que sunt in mamillis in anteriori parte cerebri cōstitute porrecte directe contra ossa triangularia sañ: ⁊ sunt cooperte pelle tenui ne occasiōes ꝯtingant eis ex aere attracto. nec hn̄t motū ex seipsis pelles ille: sed vento inspirate exsufflante eleuantur. ⁊ odores tūc simul cū aere veniētes imutant ea: huius aūt signū est quando strictissimum hn̄tes nasum pp clausuraz foraminū que per ossa triangularia ascēdūt: aut nō odorāt oīno aut valde parum odorant: hoc aūt in anathomia libri aīaliū scitet̄ plenꝰ.

Tex. ⁊ cō. 99.

¶ Ea aūt aīalia que sanguinē non hn̄t nō respirāt. eo ꝙ frigida habent corda: ⁊ nō indigent euentatiōe refrigerāte: et ideo qdam talia dixerūt habere aliū sensum preter eos qui dicti sunt quo participant odorē: hoc tn̄ impossibile est qa olfatus est ille qui patit̄ ab odore: ⁊ ideo siue fiat inspirando siue nō. semper vnius rōnis est sensus fm̄ ꝙ est potētia passiua a tali actiōe qḋ est odor olfatus enī est sensus odorabilis ⁊ differētiaꝝ odorabilis que sunt ea que sūt boni odoramenti. ⁊ talia sentiūt ⁊ spirātia ⁊ nō respirātia. Amplius aūt non respirātia corrūpuntur aliquādo a malis odoribꝰ: vt sulfure ⁊ huiusmodi ex qbus etiā corrūpitur hō. Sulfur enī in lacunis ꝑiectum odore interficit pisces: opꝫ igit̄ talia olfatum hr̄e: sed nō per modū illum quo hz ipm̄ hō ⁊ aīalia respirantia: talibꝰ enī occurrūt odores in medio sine attractione aeris. Et hoc est ideo qa instr̄a odoratus discooperta sūt eis: ad que liber hn̄t ingressuz per mediū per qḋ est odoratus.

Tex. ⁊ cō. 100.

¶ Videt̄ aūt hic sensus ꝑut est in hoībꝰ ⁊ aliꝫs respirantibꝰ ad eūdem prout est in non respirantibꝰ differre: sicut differt visus aīaliū hn̄tiuz duros oculos ad visum eoꝝ que molles hn̄t oculos. Molles enim oculos hn̄tia. hn̄t velamina que sunt lachrymalia ⁊ palpebras sup oculos quas aliqs nō mouens. nec ꝯtrahēs nō videt. Aīalia aūt duros hn̄tia oculos ⁊ nō velatos hn̄t oculos. ⁊ mox vidēt sine impedimēto que apparēt in perspicuo fm̄ actū lucido. Et silr̄ organū olfatus quibusdā est nō cooptum que. s. nō respirāt: ⁊ ideo occurrūt eis mox odores que sunt in aere. Aliꝫs aūt que attrahūt spiritū inest hoc instr̄m coopertū qḋ tn̄ discooperit̄ quādo respirāt attrahētia spm̄: eo ꝙ tūc ampliant̄ vene odoratꝰ ex spiritu: ⁊ pori qui sūt foramina nasi ⁊ eleuant̄ in spūs velamina organoꝝ olfatus. Et pp hoc quecūqꝫ inspirādo odorant: nō odorāt in aq̄ lz aq̄ mediū sit odoris sicut ⁊ aer: ⁊ hoc iō est qa talia olfatū fm̄ actū nō hn̄t nisi quādo īspirāt: īspiratio aūt in aqua eē nō pōt. ⁊ iō talia in aq̄ odorare est īpossibile. Cōparationē aūt quā fecimus īter odoratum ⁊ visuz: nō fecimus nisi quo ad silitudinē illā que est hr̄e velamina: ⁊ non pp necessitatē vtriusqꝫ sensus: sed pp bene eē vtriusqꝫ. Non velatos enī habētia oculos peius vident: ⁊ nō velatū hn̄tia olfatum melius odorāt: ⁊ huius cā est supra dicta. Sz hō praue odorat: ⁊ nō discernit odores reꝝ nec odorabilia discernit p odores sicut faciūt multa aīalia alia: que res eiusdē spēi indiuiduales per odores discernūt: sicut canes qui discernunt vestigia vnius cerui a vestigiꝫs alterius cerui ⁊ inueniūt ceruum per modū odoris qḋ adheret vestigio. Et discernunt vestigiū vnius hoīs a vestigiꝫs alterꝰ hoīs sicut pꝫ in canibus qui inueniūt fures. Hoc autez multo meliꝰ facerēt non respirātia si essent ita disciplinabilia sicut canes. Pauca eiz sunt nulla aīalia sanguinē nō hn̄tia disciplinabilia sūt ⁊ hoꝝ oīum cām in libris aīaliū determīabimus. Est aūt sic a principio diximus odor sicci alicuius sicut sapor est humidi commixtionalis. Organū olfatus potētia est oīs odor ⁊ actu nullus: quia aliter non oēs reciperet odores sicut dictum est superius: hec igit̄ de olfatu superficialr̄ sint dicta. Adhuc eniz de odore subtiliter tractabimus in de sensu ⁊ sensato.

¶ Cap. 27m. De gustu fm̄ ꝙ est in medio fm̄ eē māle ipsꝰ.

Tex. ⁊ cō. 101.

Gustum aūt eo ꝙ est potentia passiua sicut alios sensus per suū obiectum determinabimus. Dicamus igit̄ ꝙ gustabile qḋdaz est de numero tāgibiliū. Et hac de cā non sit gustus gustabilis per mediū corpus extrinsecū: sed intrinsecum qḋ nō est a gustante distinctū: ita ꝙ nō est actu pars eius: sed ducitur eo tāqꝫ instrumento mediali in quo percipiat sapores. Est autē huius corpus humor salinalis in ore ⁊ lingua. Cū eniz gustabile sit tangibile sicut tactus nō potest eē medium per extrinsecū ita nec gustus. Gustabile est autez corpus in quo est actu humiditas: eo ꝙ gustabile est in humido: sicut in ꝑpria materia ⁊ in medio: humidū autem de numero tangibilium. Propter qḋ etiaz gustus formaliter differt a tactu: qa humidum in gustu materiale tm̄ est: ⁊ sapor in eo est forma agens in gustū: ⁊ ideo gustus nō est ps tactus: sed spēs quedam sensus sicut ⁊ tactꝰ.

Si eniz

Auicēne positio ⁊ responsio eius ad argumēta adducta.

Opio ꝑpria.

Si enim gustus formaliter acceptus pars esset tact⁹: tunc nõ essent quinque sensus sed quattuor: quorum vnus haberet plures partes. Et loquendo de gustus est quidam tactus intelligit quidam tactus qui nõ simpliciter est tact⁹. sed quodammodo quia s. id quod est materiale in gustu est tangibile. Et quia humidum est potissima materia saporis in quo diffundit᷑ et est secundum esse materiale ipsius: et ideo si in aqua esse possemus: et permisceret᷑ dulce aliquid cum aqua nõ gustaremus dulcedinem ab aqua separatam: sicut accipimus speciem coloris: sed potius gustaremus dulce aque permixtum simul in humido aque extraneum linguam tangente. Et ideo tunc sensus dulcis nõ esset nobis tunc per aquam sicut per medium tamen quia in eo quod est medium tamen nõ est sensibile nisi secundum esse spirituale et intentionale: dulce autem istud esset in humido aque sicut in materia cui corporaliter permiscet᷑: sic gustamus etiam sapores in potu quia in humido vini sunt: et cum humido gustum immutant: et nõ ab humido sicut a medio secundum esse intentionale accipiunt᷑. Color autem nõ sic videt᷑ quod misceat᷑ medio secundum esse materiale: nec videt᷑ sic quod aliquid de partibus materialibus colorati deferat ad visum sed sic quod in medio videt᷑ secundum esse intentionale tamen: et hoc est potius a medio accipere sensibile quam in medio. Et vt hoc melius intelligat᷑: oportet scire quod gustus nõ accipit speciem saporis denudatam a corpore saporoso: sicut faciunt tres sensus de quibus dictum est sed accipit eam in desluxu partium corporis saporosi ad ipsum: et ideo hoc quod gustat᷑ nõ qualitas vel intentio est. sed corpus quod venit ad linguam propter quod verissime gustus quidam tactus est: et indiget medio intrinseco quod est pars animalis. Est autem hoc medium nõ humor saliualis eo quod ille humor nõ est pars animalis: sed potius lingue vel faucium extremitas in qua diffusi sunt nerui gustatiui. Humor autem saliualis est medium ad bene esse gustus et nõ ad esse: quia partes corporis saporosi permixte humido saliuali subtiliant᷑ et inde efficiunt᷑ vt possint penetrare per seipsas ad gustum: et ex hoc patet quod odor nõ est fumalis euaporatio: quia cum omnis fumus corp⁹ sit si odor nõ nisi in fumo pertingeret ad olfactum olfact⁹ esset quedam tactus: sicut et gustus.

Quomodo gustus a tactu distinguatur

¶ Si autem aliquis quesiuerit qualiter gustus diuidit᷑ a tactu: dicendum sicut prius: quia sapor in humido secundum actum tangit tantum humidum inquantum humidum gustum inquantum gustus est. nõ immutat: sed potius sapidum inquantum est sapidum propter quod gustus in eo quod gustus iudicium saporis est: et sic a tactu discernit᷑ et nõ est pars quedam tactus. Et in hac sententia auctores tres concordant secundum Aristo. et Auic. et Auer.

Tex. t cõ. 102.

¶ Et sic dicendo patet quod gustus nullum medium est extrinsecum sed tamen sicut color est visibilis et proprie agit in sensum visum sic sapor est gustabilis et per se agit in gustum sed nõ agit et perficit sensum saporis in gustu sine humiditate actuali sicut diximus. sic experiri potest cum salsum agit in gustum: illud enim nõ agit sine humiditate: quia salsum est humidum liquidum et tactu humido dissoluit᷑ et liquefacit linguam et commixtum incorporat᷑ illi humido et agit in gustum et nõ aliter.

¶ Cap. 28ᵐ. Qualiter saporis dicitur se habet ad gustum et econuerso.

Sicut autem visus est visibilis et inuisibilis: tenebra enim est inuisibilis: et visus iudicat tenebram lucidum et coloratum. Adhuc autem visus est inuisibilis quod est valde splendidum: quod nõ est ex se: sed ex impotentia visus dicitur inuisibile: et ideo alio modo dicit᷑ inuisibile quam tenebra. Similiter autem sicut auditus est soni et silentii quod dicitur inaudibile et est magni et excellentis soni qui etiam dicit᷑ inaudibile sed aliter quam silentium dicit᷑ enim inaudibile sicut et valde splendidum dicit᷑ inuisibile: sicut enim paruus sonus et debilis dicit᷑ inaudibilis quodammodo. eo quod non mouet auditum ita et magnus et violentus sonus est inaudibilis eo quod corrumpit auditum. Inuisibile enim et inaudibile dicitur multipliciter aliud enim dicit᷑ omnino inuisibile a quo priuat᷑ vniuersaliter per se visus: aliud autem dicit᷑ inuisibile quod et si de se aptum natum sit videri tamen non habet visum aut prauum habet et corruptum vel debilem sicut et ingressibile dicit᷑ illud quidem quod omnino priuatur gressu aut quod non habet prout debet habere sed habet debilem et prauum. Similiter quilibet sensus se habet ad sui sensibilis dictas. Vnde et sic gustus est gustabilis et non gustabile multipliciter dicit᷑. s. quod habet priuationem omnimodam ad gustum: sicut insipidum aut quod habet paruum aut prauum et corrumpentem gustum. In omnibus autem his principium materiale sapor esse videtur potabile: et nõ potabile: dico autem potabile quod est humidum nõ simpliciter: sed aliquid passum a sicco hoc enim subiectum est saporum quos influere facit in gustum sicut in potu est: et impotabile dicitur multipliciter sicut et nõ gustabile: vnde cum gustus sit potabilis et nõ potabilis tamen gustum est potabilis: et ita potabile facit aut nõ gustum: aut debilem aut prauum gustum potabile autem est gustus secundum naturam. Potabile tamen et non potabile sunt cõia tactus et gustus: sed simpliciter est tactus: et sic proprie vocatur humidum nõ simpliciter autem sed aliquid passum a sicco est gustus: et sic vocatur proprie potabile.

T. t cõ. 104.

¶ Et quoniam humidum sic potabile est gustabile a quo passiuo accipit gustus: oportet quod organum quo sentimus sit tale quod non sit humidum tali potabili actu: et quod non sit ipsum impossibile fieri a tali potabili humidum. Sic enim actu nullum saporem habebit et potentia habebit omnes. Gustus enim cum sit passiua potentia sicut et ceteri sensus patitur aliquid et immutatur a gustabili secundum quod gustabile et non tangibile est. In tali autem passione necesse est quod organum fiat humidum humido potabili: quia sicut dictum est supra: saporosi partes non pertingunt ad organum gustus nisi fluentes commixte humido potabili. Si autem in tali passione fiat humidum: et tunc oportet quod fuerit tale quod possibile fuerit fieri humidum: et tamen in se saluatum sit ab humido potabili quia aliter nõ omne taliter agens potabile reciperet. Gustatiuum enim organum quo sentimus non est actu essentialiter humidum sed potius saluatum ab ipso. Huius autem signum est quod duo impediunt sensum saporum in lingua. sit enim sic multum sicca et quasi adusta sicut est in febricitantibus febre acuta non sentit lingua sapores. Adhuc autem si sit multum humida lauantur ab ipsa sapores. sicut fit in his qui aqueum flegma multum habent descendens in linguam: eo quod multum talem humorem in stomacho habent non bene sentiunt sapores quia omnis videtur eis insipida: sicut aqua vel sicut albumen oui. In lingua enim sicut diximus tactus sit primi humidi quod subiicit᷑ saporibus: hec autem duo impedimenta percipimus: quia sicut quando aliquis gustat fortem saporem alicuius viscosi humidi sicut mellis et postea gustet alterum: videbimus secundus impeditus per primum: et sic est qui multum humidum et superfluum habet in lingua: semper impediti sunt a discretione certa saporum. Secundum autem impedimentum est sicut in infirmis laborantibus ex cholera adurente omnia amara esse videntur: eo quod talis sapor est in lingua eorum sicca et adusta: ad hoc igitur quod bene gustet lingua oportet ipsam esse saluatam a superflua humiditate: et non impossibilem ad humoris receptionem. Ex omnibus autem his patet Peripateticorum sententiam esse quod medium in gustu extremitas est lingue tangens saporosa que sunt actu para gustantis. Humidum autem saliuale saluat in esse medium ad conuenienter tangendum id quod est medium in gustu: organum autem est neruus gustatiuus qui diffundit᷑ ex maxima parte super lingue latitudinem et in aliqua parte in superficie concaua faucium.

¶ Cap. 29ᵐ. De differentiis saporum secundum speciem et qualiter se habent ad gustum.

Tex. t cõ. 105.

Licet autem in libro de sensu et sensato proprium est dicere de generatione saporum: tamen propter doctrine bonitatem aliquid hic dicemus: dicimus autem quod species saporum sicut et in coloribus et in aliis sensibus prime quidem et extreme sunt simplices et contrarie et he dulce et amarum. consequentes autem et proxime medie que propinquiores sunt extremis: sunt pinguis qui proximus est dulci: et salsus qui proximus est amaro qui autem magis distant ab extremis versus medium per eque distantiam sumptum: sunt sicut acer et austerus et ponticus et acetosus et acutus. Iste enim fere videntur sapor omnes differentie: et est in eis magna diuersitas inter auctores: quia in rei veritate Galenus et Auic. volunt quod causa saporum sit calidum et frigidum diuersimode vincentia humidum a sicco passum: et si calidum et frigidum essent causa contrariorum et mediorum saporum tunc oportet quod maxima contrarietas in saporibus diceret᷑ a calido et frigido: et nos videmus quod hoc non est verum: quia calidum et frigidum causant in omnersa saporem eundem: amarum enim causatur aliquando a calido terrestri combusto et tunc causa eius est calidum aliquando autem causatur a frigido sicut in saporibus plantarum que cum pepane sunt dulcescunt illarum enim omnium fructus vt malum in principio est amarus et similiter sed dulce frequenter causatur a calido in humido subtili bene admixto cum sicco subtili: tamen potest etiam causari aliquando a frigido sicut in

plantarum fructibus que cum pepasse sunt fiunt amari illi enim a principio sunt dulces vel insipidi: cōstat igitur ꝙ calidum ⁊ frigidum nec essentialiter nec generaliter causant contrarios ⁊ extraneos sapores. Et adhuc etiam hoc cōstat alia ratione: quoniam multa sunt calida complexioni hominis que inter omnes est equalior: que tamen nō necessario sunt in se ⁊ simpliciter calida: vel etiam alijs cōplexiōi calida: sicut aliqd calidū homini frigidū est leoni: qui calidior homine est. Et ideo si forte Galenus ⁊ Auicē. experimētis pbant amarū vniuersaliter operari calorē in homine non est ppter hoc pbatum ꝙ amarum in se ⁊ simpliciter sit calidū: vel cuilibet sit calidū. ⁊ si oia hec non curemus: tamē cōstat ꝙ agens de generatiōe sensibilis causas dare dz que sūt essentiales: vt forme quedā in illo sensibili de quo agit: ⁊ ideo fm ppietatem istius sentētie dicimus nos ꝙ extremi simplices sunt sapores dulcis ⁊ amarus: ⁊ quia duplex est mediū s. per eque distantiam ⁊ per vicinitatē ad vnū cōtrariorum sumptum dicimus ꝙ dulcis ppinquiorez iuxta se habet salsum alij aūt quinque sunt magis remoti: ⁊ videt ꝙ oēs illi sint versus amarum qui sunt acer ⁊ acutus ⁊ acetosus: ⁊ alij qui sunt austerus qui idē vocatur stipticus ⁊ pōticus videntur eē magis versus dulcem. Isti autē medij sunt causati ex diuersis vijs quibus mouetur dulce in amarum vel ecōuerso: lz enim plura media habeāt aliqua contraria tamē nō semper per illa omnia mouētur quando fit motus de contrario in cōtrarium: quando enim mouetur album in nigrum vel ecōuerso non semp prius venit in colorez extremum: sed aliquādo in illū: aliquādo in rarapō ⁊ aliquādo in viridē. aliquādo aūt in croceū fm diuersitatez eius qd alterat. ita est etiam in saporib⁹: ꝙ alteratio que est de dulci in amarum aliquando est per pingue ⁊ pōticum: aliqn per acre ⁊ acutū fm diuersitatem nature eius ⁊ sic qd alteratur cū in omni motu sint multa facta sicut in physicis est determinatū: vbicūq; tñ incē motus anteqꝫ sit in extremo simplici: ibi constituet mediū cōpositum ex vtroqꝫ extremorum: ⁊ hec generatio mediorum est ppria ⁊ formalis cum nos iā in tertio physicorum ostendimus ꝙ motus alteratiōis nō est nisi forma post formam fm continuū fluxum potentie ad actum. De numero aūt saporum ⁊ cetera fm speciem generatiōe dicemus in libro de sensu ⁊ sensato: organū autem gustatiuuz est potentia quelibet differentia saporis ⁊ sapor qui est gustabilis est illud qd facit gustum actu huiusmodi esse qualis est sapor.

Sn̄a Auer. in cō. 105.

¶ Cap. 30m. De tactu: vtrum sit vnus an plures.

Tex. t cō. 106

De eo autem qd pōt tangi ⁊ de tactu eadē ratio est que dicta est de alijs sensib⁹. quo ad hoc ꝙ tactus virtus passiua est que ad actū ducit per spēs tangibiliū qualitatum ⁊ cū cōtactio sit inter agens ⁊ patiēs ⁊ agentia in actu sunt plura genere: quorū nullum agit per aliud: oportz ꝙ tactiua sint plures virtutes diuersas hñtes cōtactiones ad diuersitatē generis agētiū. Vñ si tactus nō est vnus: tūc necessariū est ꝙ ea que tāgunt sint genere plura: ⁊ ecōuerso ⁊ si ea que tāgunt sint genere plura: necessariū est tactū plures virtutes esse. ¶ Adhuc aūt hz dubitationē magnā: vtrū tactus sit plures virtutes aut nō. ¶ Adhuc aūt hz dubitationē qd est quo vt instrō ⁊ vt medio sentimus in tactu. ⁊ si aliquo vt medio sentimus in ipso: hoc eni multi negauerūt. Dubitat eni mox sensibili occurrēs caro sit quo sicut instrō sentim⁹: ⁊ in his que nō hñt carnē sit mēbrū simile carni quo sentiunt sicut carnē ⁊ sanguinē non hntia: an nō sit hoc organum quo sentimus: sed potius caro vel simile carni sit mediū per qd redditur sensus ⁊ organū sit aliud aliqd intrinsecus qd est primū ⁊ pncipale quo sentimus in tactu: hec eni ambo hñt dubitationē. Qd eni nō sit vnus sensus sed plures videt pbari ex hoc ꝙ sicut sepe diximus oīs sensus vnus vnius ꝯtrarietatis eē videt sicut visus albi ⁊ nigri: audit⁹ grauis ⁊ acuti in sonis gustus aūt amari ⁊ dulcis in eo aūt qd pōt tangi qd spēm suā generat in tactu multe insunt cōtrarietates. quarum nulla sentit per alterā sicut calidū ⁊ frigidū ⁊ humidū ⁊ siccū quarum neutra per alterā sentit. Et aūt talis graue ⁊ leue: que tactu sentimus ⁊ per aliā aliquā ꝯtrietatē ⁊ quarum ponit durū ⁊ molle asperū ⁊ lene. sed hec nō sunt adeo prima sensibilia sicut ea que dicta sunt quia durū qd resistit tangenti est aliquo mō siccū: ⁊ molle eū qd cedit tāgēti ⁊ est aliquo mō humidū. Silr aūt asperū qd in plurib⁹ partib⁹ sue superficiei tāgēti resistit est aliqd sicci. sic ⁊ lene cui⁹ ptes in vnam superficiē ꝯfluētes est aliqd humidi. Sz pmo enumeratarum ꝯtrietatū nulla omnino sentit p aliā. Est aūt et tact⁹ qrūdā aliorum quecūqz sūt hmōi ꝙ tāgētis imutāt ad spēm suā per tactū ⁊ nō per aliquā aliā porē nām sentiunt: ⁊ talia sūt sicut dissolo continuitatis in corpore: que est ex verbere vel vulnere: vel aliquo alio. Et sicut oppositū ei⁹ qd est cōsolidatio ꝯtinuitatis. Dissolo enim nō sentit nec ex calido nec ex frigido nec ex hūido vel sicco: nec ex graui vel leui. Silr aūt est de ꝯsolidatiōe. Corruptio qdē cōplexiōis sentit ex aliqꝫ pmarum qualitatū corrūpēte cōplexionē: sed dissolo nō est ꝯtria cōplexiōi: sed poti⁹ cōpositiōi: ⁊ iter cōplexionē ⁊ cōpositionē supius distiximus. Tale aūt sensibile tact⁹ est: et delectatio que est in venereis: sed nō ea que est in potu ⁊ cibo quia illa est calidi et sicci, ꝑut rñdet fami: sz illa est frigidi ⁊ hūidi ꝑut rñdet siti. Hec aūt oia tāgibilia pluriū generū sunt nō subalternatiz positorum: ⁊ iō videt passiuū his actiuis rñdēs plures eē sensus: ⁊ nō vnus specie vel nūero vel genere non eni sufficit ꝙ hec oia in vno sint gñe gñalissimo: quia sic oia sensibilia eēnt vnus sensus. ¶ Hz aūt solonē sophisticā ad hāc iductā dubitationem: eo ꝙ aliqs forte instabit ⁊ dicet ꝙ pbatio quā induximus ꝙ oīs sensus vnus. vnius sit ꝯtrietatis sit falsa: qꝛ etiā in alijs sensib⁹ plures vident inesse ꝯtrietates sicut in voce non solū est vna ꝯtrietas que est acutio ⁊ grauitas: sed et magnitudo ⁊ paruitas vocis: et lenitas ⁊ asperitas ei⁹: ⁊ his silia ꝯtria que circa vocē inueniri pñt. Sūt aūt ⁊ circa colores huiusmodi plures differētie ꝯtrie: sed eam aūt solnētes iductā dubitationē et si ꝯcedamus plures ꝯtrietates quas dicit tñ oēs has eē videmus circa subz vnō cōe: qd est primū genus earū: pme eniz oēs sunt in voce. ⁊ secūde oēs in colore. In tāgibilibus aūt nō inuenimus aliqd subm primū qd sit genus ꝯtrietatū superius iductarum. Et ideo adhuc remanet dubiū: vtrū tactus sit sensus vnus vel plures. ⁊ dicte et dīe non dicūt cōtraria vltima: quia vltima ꝯtria in quolibet genere sunt simplicia: sz magnitudo ⁊ paruitas ⁊ lenitas ⁊ asperitas nō sunt vltima in voce: sed dīe sunt vocū mediarum: sicut in lib. de sensu ⁊ sensato ostēdemus. Silr autē est de his que sunt in colore. Qd autē in sensibus tactus non sit genus vnuz patet: quia si cōsideramus ea fm eē prout physicus ista cōsiderat: tunc calidū frigidū ⁊ humidū ⁊ siccum sunt in qualitate ⁊ leue ⁊ graue: que causantur a raro ⁊ dēso sunt in substātia eo ꝙ super substātiaz nō addūt nisi sitū quendam qui est in partibus materie: ostensum est igitur demonstratiue ꝙ sensus tactus est plures virtutes tactiue: ⁊ sic determinata est vna superius inductarum dubitationum.

Tex. t cō. 108

Nō esse genus in graue ⁊ leue sit ī subā fm Auerroim.

¶ Cap. 31m. Q caro non est organum tactus.

Tex. t cō. 109

Remanet autem querenda hec questio: vtrū organum quo sentimus intus sit: an non. Qd autem organum tactiuū exterius sit ⁊ sit caro que mox occurrit tangibilibus. sicut quidam dixerunt. illud est signum qd inducunt ad hoc probandum ꝙ statim fit sensus fm actum quando tangunt carnem tangibilia: hec fuit causa ꝙ dixerūt carnem esse organum tactus: videtur eniz in alijs sensibus ꝙ non sit sensus fm actuz nisi quando species sensibilis est in actu vel in sensu ⁊ arguebāt ex hoc ꝙ cū sensus sit fm actū: ꝙ tunc habet speciem sensibilem in organo. sed tactus carnis ad tangibilia mox est sensus tactus fm actum: mox igit species tāgibilis recepta est in organo tactus: caro igitur organum est: ⁊ non medium. Amplius autē prius tempore sensibile est in medio qꝫ in organo: quoniam organū accipit qd redditur a medio: ⁊ medium accipit ab obiecto sicut cōstat ex predictis. si igitur medium esset caro prius esset qualitas tangibilis in carne qꝫ in organo sed non est fm actum sensus nisi quando imutatum est organum: ergo qualitate sensibili existente in carne: non esset adhuc fm actum sensus: et hoc nos experimur fore falsum: ⁊ propter istas rationes magni viri de Peripatheticorum secta dixerunt carnem neruosam esse organum tangendi Alexander. s. ⁊ Themistius ⁊ posteriores eis Auicen. Sed quia Arist. opinio his non concordat dicimus nos nullum esse signum qd induxerunt ad probandum ꝙ caro mox sensibilibus occurrens sit organuz sensus: cuius probatio est ꝙ si aliquis nunc circa carnez suā extenderit

Sz de Themistio ꝯsidera ꝙ oppm̄ mor Alexādri ipsā ab eo in cap. ꝑo.

extenderit aliquid tenue sicut pellē vel mēbranā τ faciat sensum p tactū tangibilium similiter sicut prius mox vt tetigerit tāgibile significabit se sensui τ nō ē qualitas tāgibilis prius tēpore in mēbrana vel pelle q̄ sentiat in corpore cui ↄstat q̄ mēbrana nō est organū sensus. Si aūt aliquis dicat q̄ nō est simile: q: mēbrana supinducta carni est extranea: τ caro est cōnaturalis τ mēbrū aīati corporis: dicem⁹ q̄ est simile q̄tū ad hoc q̄ nō intercidit aliqđ tēpus inter sentire τ eē qualitatē sensibilē in pelle: sed in hoc est dissimile: q: caro eo q̄ nālis est: certificat τ demonstrat certius sensibile q̄ pellis eo q̄ sicut vltimus ipsa est pars sentiētis: significat igiť qđ inducerūt

Tex. τ cō. 110.

fallax est. ¶ Caro aūt ad tangibilia videť sic se habere: sicut si circulariter nobis aptatus eēt aer sicut pars actualis aīalis sentiētis exis. tūc enī p vnā partē nostrā videremur sentire τ sonū τ odorē τ colorem: τ ab vnitate illius partis qua sentiremus videreť esse vnus qdā sensus auditus τ visus τ olfatus: nūc aūt qm̄ determinatū τ distinctū est a nobis medium per qđ sentimus tria sensata inducta q: determinata sunt organa ipsoꝝ sensuū: ideo manifestū est q̄ predicti sensus plures sunt τ nō vnus. Medium aūt forma cōiunctū nobis vel determinatū nō facit sensum vnū vel plures sed potius vna ꝓportio passiui τ actiui facit vnū: τ plures ꝓportiones faciunt plures.

Tex. τ cō. 111

¶ In tactu aūt est hoc manifestum τ latens eo q̄ mediū in ipso nō pōt esse a nobis distinctū: cuius cā est q̄ animata corpora sentiētia oīa cōponunť ex tangibilibus per eēntiā corporis: τ ideo oportuit q̄ nō per spēs suas tm̄: sed etiā per suas essentias corporib⁹ aīatis ↄiūgereņť in sensu. τ ideo oportuit q̄ actu pars eēt aīati mediū p qđ talia sentit. Nec pōt eē simplex corp⁹ ex quo cōponiť corp⁹ aīatum trib⁹ de causis.

Qr corp⁹ aiatum ex simplici corpe cōponi nō possit tripli ci de causa.

Quaꝝ vna est sm̄ hāc intētionē principalis: q: sicut dixim⁹ supra: mediū nullā actu dz habere qualitatē illius sensibilis cui⁹ ē mediū. Et hoc nō pōt nisi altero duoꝝ modoꝝ. Quoꝝ vnus est: q̄ sit oīno priuatū: sicut absonum τ nō coloratū ad sonū τ colorē se hz. Alter aūt est q̄ sit tēperamētū ad equalitatē: τ recesserit ab excellētijs qualitatū sensibiliū: τ hoc opz in tactu eē medium eo q̄ sentiēs nō pōt oīno destitui qualitatib⁹ ꝓmis cū ex illis cōponať. Cū igitur iste qualitates sm̄ excellentiā sint in simplicib⁹: simplex corp⁹ nō potuit eē mediū ad eas: nec ex ipso pt fieri corpus animatū. ¶ Scđa rō est q: si eēt ex his nō est susceptibile diuersitatis organoꝝ: hoc aūt requirit oīs aīa terrena vt supra diximus. ¶ Tertia vo rō est: q: opz aliqđ firmū esse aīatū corp⁹ cōmixtum ex aqua marie τ terra vt possint in eo fieri opatiōes vite τ spūs. Si enim foret simplex aereū vel aqueū. tunc omni corpori ↄtinuareť qđ tāgeret ipm̄ si aūt eēt ex terra tunc nō hēret aptitudinē ad vitā pp frigus τ siccitatem que sunt due qualitates mortificatiue: relinquiť igiť aīatū corp⁹ eē mixtū ex aqua τ terra: τ ex alijs: τ opz vt mediū sibi habeat coaptatū: vt vndiqz tāgat nocētia τ cōueniētia: τ recedat a nocentibus τ ↄueniētib⁹ p suā essentiā ↄiungať: necessariuz ergo est q̄ in eo qđ pōt tāgere τ hz potētiā tactiuā sit aliqđ corp⁹ medium sic mixtū p qđ fiunt oēs sensus tangēdi cū sicut habitū est sint plures: hoc aūt est caro que mox occurrit tāgētib⁹. Et ēt iō q: nulla pars hoīs vel alteri⁹ sentiētis ita ad eq̄litatē medij sit mixta sicut caro: nerui enī τ vene τ alia nō ita ad mediū sunt eꝑata sicut caro: τ iō nō incōueniēter sunt media.

Ex vnitate medij nō seq̄t vnitas potentie.

Et si forte aliqs inferat ex hoc q̄ tact⁹ est vnus sensus ab vnitate medij nō valet illatio qm̄ sicut dixim⁹ ab vnitate medij nō ꝓbať vnus fore sensus sz poti⁹ ab vnitate organi passiui sm̄ rōnē τ ꝓportionē ad suū agēs.

Tex. τ cō. 112.

¶ Hoc autē qđ demōstrat q̄ tactus est plures τ nō vnus est p̄cipue tact⁹ qui est in lingua: ille enī tact⁹ tāgit oīa q̄ tangi pnt: τ insup tāgit saporosa sicut dixim⁹ sm̄ eādē partē lingue in qua est tactus: τ si qdē ita eēt in toto corpore sensibili q̄ ēt alia ps q̄libet sentiret saporē cū tāgibilib⁹: nūc vīr videreť eē vnus numero τ specie sensus gustus τ tact⁹: τ hoc idē videreť si lingua esset aīal. Nūc aūt discernunť tact⁹ τ gustus eo q̄ nō sm̄ q̄libet partē ↄuertunť: q̄cqd enī gustat sapores sm̄ idem discernit tangibilia: sed nō ↄuertunť q̄ q̄cqd sentit tāgibilia q̄ sm̄ id iudicet sapores. Que aūt subiecto sepata sunt eēntialr sunt diuersa: iō gustus τ tactus eēntialiter sunt diuersi sensus: sz aūt ipsi tactus subiecto nō diuersificenť tū formalr pp cāz prius inductā necesse est tactiuas virtutes diuersas esse.

¶ Cap. 32m. Vtrum actus idigeat aliquo medio extrinseco.

Tex. τ cō. 113.

His aūt sic ↄuenienter demōstratis queramus an mediū qđ est in tactu actualis pars tāgētis immutetť semp p tactū corporis cui⁹ accipit qualitates: an ēt īdiget medio exteriori. hoc enī videť. scim⁹ enī tactiuā vtutē bestia nō habitare nisi in aere vel in aqua. scim⁹ ēt q̄ nihil tāgit in aqua nisi ꝑm supficiē humidā vel humefactiuā eē. humidā ēt vel humefactiuā hēns supficiē hz aliqđ corpus humidi sibi i sup ficie adherētis. Sed oē corp⁹ hz ꝓfunditatē cū ꝓfunditas sit tertia magnitudo siue dimēsio corpis. Q̄ñ iter q̄libet se tāgētia in aq̄ itercidit mediū ꝓfundū hēns in quo q̄litas tāgētis prius est q̄ in sensu tact⁹: τ sic cū oīuz habitātiū i aq̄s vltima rep̄ta τ ↄfusa sint aq̄ oīa tāgētia in aq̄ medio extrinseco vtūtur in aq̄ p qđ fit tact⁹ ipsoꝝ: eadē aūt necessitate seq̄ť hoc in aere q: aer ēt humidus est: τ replet τ ↄfundit vltimas supficies se tāgētiū sit igiť tact⁹ nō tm̄ p mediū īntrinsecū sz ēt p mediū extrinsecū. hoc aūt est ↄ rōnē tact⁹. q: illa se ↄtingūt quoꝝ vltima sūt simul nō itercidēte aliquo alio corpe. sic igiť verus tactus nō pōt eē habitātiū in aq̄ vel in aere l. in aere magis lateat q̄ in aq̄ eo q̄ nihil est aer. sicut ēt aīalia habitātia in aq̄ vt pisces magis nos latēt q̄ in aere habitātia eo q̄ aer ē magis pulus τ minus tegit ea q̄ sunt in ipso.

Tex. τ cō. 114.

¶ Ex his igiť dubiū oriť vtrū oīum sensibiliū sm̄ vnā similitudinē sit sensus p mediū extrinsecū: an quorūdā sensuū sit aliter q̄ in alijs: sicut gustus τ tact⁹ videnť accipe sua sensata i eo q̄ tāgūt sua sensibilia corpali tactu sm̄ sua vltima. Si enī oīa sensus ē p mediū extrinsecū lz q̄dā tn̄ hoc tāgūt sua sensata: τ q̄daz nō: sed sūt lōge distātia ab ipsis τ reddunť eis a medijs q̄ prio a sensib⁹ immutata sūt: tūc oīa sensata sentimus p altera a nobis τ extrīseca media: τ tūc p mediū extrinsecū sentim⁹ durū τ molle τ alia tāgibilia sicut τ sonabile τ visibile: τ odorabile: τ nō erit dīa in hndo mediū extrinsecuz istoꝝ q̄nque sensuū sz poti⁹ in sentiēdo p mediū extrinsecū lōge vel prope: τ ꝓpinq̄tas sentiēdi p mediū extrinsecū erit cā q̄re latet q̄ q̄dā hnt mediū extrinsecū cū tn̄ hēant: sed qđ latet nō erit cā nō eēndi media. Qm̄ aūt supius diximus: si ponamus nos sentire p pellē mēbrane nobis supinductā q̄ sit adeo tenuis q̄ lateat nos oīno: q: ꝓhibet sensuz: eo q̄ pcipi nō pōt si pri⁹ sit qualitas sensata in pelle: τ p pellē in carne: sz sic lateat: tū ꝓculdubio pellis est media p quā sentimus: τ est mediuz extrinsecū sicut dixim⁹ de aqua τ de aere. Videmus enī nunc tāgere oīa q̄ tāgi pnt: τ nihil in sensu tactus videť eē per mediū: cū tn̄ iter vltima tāgētiū itercidat humidū aeris τ aque: quo repleta sunt vltima tangētiū: sicut diximus supra. videť igiť mediū extrinsecū habere sensus tactus. Sed ad hec oīa dicimus soluentes: q̄ in veritate ita est q̄ humido aque vel aeris se tangētia hnt inter suas supficies itercidēs aliqđ humidū corpus: sed tn̄ hoc nō est mediū necessariū ad sensum: sed accidit. Et in veritate est adeo tenue τ ita adherēs se tāgentibus q̄ vno tactu numero tāgit illud medium τ imutat sensum: τ iō tāgit p illud: nō sicut p mediū: sed sicut p aliqđ accidētaliter sibi circūpositū.

Tex. τ cō. 115.

¶ Et iō differt hoc medium a medio qđ est in speculatiuis sm̄ visum τ in sonatiuis sm̄ auditū: qm̄ in visu. in auditu τ olfatu fit sensus: ita q̄ nos i eis facimus nobis mediū aliqđ qđ agat in organū: τ ab obiecto agať in ipm̄. Et iō in illis sensibilib⁹ mediuz aliquo mō sm̄ intētionē sensibilis agit in nos sensibile qđ i ipm̄ egit forma sensibilis. Nō qdē tēporis prioritate q: in momēto precipue in visu imutať τ mediū a visibili τ visus a medio: sed tamē est tibi prioritas cause: qm̄ sensus nō imutať: nisi causaliter imutatū sit mediū: τ hoc mediū necium est ad sensum. Sed que sentiunť vel sentiri possunt in gustu τ tactu: nō requirūt mediuz extrinsecū ꝓpter esse sensus: sed per accidens vel ad bene eē sensus: ad bene esse quidē gustus sicut diximus: p accidens aūt tactus pp ↄfusionē vltimoꝝ ab humido aque vel aeris. Et ideo tangibilia nō sentiunť a medio sicut fit in sensibus visus τ auditus τ odoratus sed potius sentiunť simul cum medio qđ infundit vltima. Et hoc simile est clipeato qui percutitur: nō enim sic percutiť clipeus q̄ clipeus percussus vlterius percutiat hoiem: τ reddat sibi percussionez sed potius simul vno ictu percutiť clipeus τ clipeatus: τ ita est in his que se tāgunt in humido aque vel aeris. Hec igitur que hic dicta sunt: snīa est Aristotelis sm̄ veꝝ τ subtiliorē intellectum eoꝝ que dicit in secundo de anima de tactu.

¶ Cap. 33. Et est digressio dicens intentiones Alexandri: Themistij Auerrois et Auicene.

Sed Alexāder et Themistius hic diuertetunt a veritate et errauerūt. Opinati sūt enī Arist. dixisse nō eē tactū habitātiū in aere et aqua nisi p mediū aerē vel aquā tanq̄ tact⁹ indigeat medio extrinseco: et tūc negāt hoc de rōne dicti Aristo. opponētes q̄ tactus aīaliū in aere et aqua sentit qualitates aeris et aque sine medio et ita nō fore medium nec iūm semp in his q̄ se tangūt in aere vel in aqua: et intelle ctā hūc etiā multi modernoꝝ vel latinoꝝ habuerūt ante hec tēpora sequētes Alexādri et Themistij errorē. Sed ꝯ istos ē sniā Auerrois dicētis q̄ locus et locatū similia sunt h̄z nām: et iō habitātia in aqua nō sentire dicit qualitates aque h̄z q̄ est locus ꝯnālis talib⁹ aīalib⁹: et idē dicit de qualitatib⁹ aeris et in aere habitātib⁹: cū aūt intēdunt q̄litates istoꝝ elemētorū et efficiunt dissimiles aīaliū qualitatib⁹ que habitāt ī eis hoc nō fit nisi vt dicit p admixtionē corpoꝝ calidoꝝ vel frigidoꝝ cū ipsis. Et inter pducit suū sermonē q̄ dicit aquā non calefieri nisi p admixtionē corpoꝝ calidoꝝ: et est rō sua: q̄ frigiditas est nālis pprietas aque sicut caliditas ignis: et ideo manēs aqua pura nō deserit frigiditatē vt dicit. ¶ Nos aūt nullatenus hoc credimus fore veꝝ: q̄ nos videmus oculis aquā calefactā p seipsam redire ad frigiditatē: et hoc nō face ret nisi in nā sua frigida eēt: cum nihil videamus separari ab ea non oꝫ redire ad frigiditatē q̄diu est cōmixta corporibus illis calidis. Adhuc aūt f̄m eū nunq̄ alteratio fit in simplicib⁹ elemētis: que mutatio est f̄m solā qualitatē: que oīa absurda sunt pp q̄ dictū suū nō credimus eē veꝝ. ¶ Bene enim dixerūt Alexā. Themi. et Auic. opinātes qualitates aeris et aque sentiri sine medio extrinseco: h̄z nō subtilr Aristo. dicta intellexerūt: q̄n opinati sūt Aris. intellexisse tactū medio extrinseco indigere. Quid aūt sit mediū in tactu: posterius dicet. Q̄d aūt dicit Auerrois q̄ similia p tactū non sentiant: et q̄ locus et locatū similes hūt qualitates in parte est veꝝ: et in parte falsam: cū aūt oīs passio primo sit dissimiliū: postea facta mutatiōe sit similiū: et sensus est passio quedā. opꝫ q̄ oīs sensus primo dissimilis sit: et tūc suū sentit p obiectuꝫ imutationē. Facta aūt imutatione cū sensus est similis rei sensate in specie sensibili et tūc nō sentit se imutari sed iam pfectius iudicat de sensibili: cui⁹ apud se spēm h̄z: et ita est de tactu q̄ diu ei qualitates tactiue qualitatib⁹ aīalis tangētis dissimiles sunt tūc sentit hoc q̄d tangit. si aūt penetrauerint et informauerint carnē et cetera mēbra tāgētia. tūc nō sentiunt amplius. ¶ Et hui⁹ signū est q̄ febricitātes sentiūt calorē innaturalem eo q̄ excedit calorē cōplexionis: sed ethicus q̄ maiorem q̄ febricitās h̄z calorē nō sentit eū q̄ informat mēbra et factus est quasi nālis: et sic est in omni passione et omni sensu. ¶ Q̄d aūt dicit locū et locatū similes hīe qualitates: nō oīno veꝝ ē: q̄ loci qualitates sunt q̄litates simplices. et locati qualitates sunt cōposite. Probatū aūt est in lib. pigenescos: q̄ qualitates mixtoꝝ sunt reducte ad mediū: et qualitates simplicium sunt in excellētia. ¶ Et si dicat q̄ simplicia in locis generatorum cōpositoꝝ nō sunt simplicia sed permixta videt hoc esse nō oīno veꝝ: q̄ lꝫ permixta sint nō tñ hūt talem permixtionē que miscibilia ducat ad medium: sed potius in qua vnū elementū suis in qualitatibus saluatum est. sed nō est oīno depuratum ab altero q̄d euaporabiliter eleuatur in ipso.

Opio Auerrois in co. 115.

Improbatio.

Opio ppria.

Solo ad mo[...] Auerrois

Q̄ febrientes febre ethica [...] habeant ma[...] rem calorē [...] huētib⁹ feb[...] putrida nō [...] tiūt calorē [...]

Nō oīs p[...] [...] elementa [...] sensib⁹ in loc[...] generatoꝝ simp[...] ctare tollit [...] ipsis.

¶ Cap. 34. De medio tactus q̄d sit et quot modis dicatur.

Tex. et cō. 116.

Omnino aūt videt caro et extremitas in lingua in gustu: et sic p oīa se habere in mediādo: sicut se habēt aer et aqua in visu et auditu et olfatu: in oībus eniꝫ sensib⁹ gnāliter videt ꝯuenire. q̄ illius nullus sit sensus quo sicut istrumēto sentimus q̄n sine medio tangit a sensibili primo vt si quis ponat corpus albū in oculi vltimo quo videmus sicut istrumēto q̄ est humor crystallinus siue glatialis manifestū est igit ex hoc q̄ possibile tāgi q̄d est instrm tactus est intus sub carne: et tñ nō est caro ipsa: q̄ sit necesse est accidere in tactu sicut in alijs sensibus. sensibilia eni apposita sine medio sunt id quo sentiūt aīalia sicut instro nō sentiūt sed tangibilia posita sup carnē sentiunt ergo caro erit mediū in tactu et nō instrm. cā aūt quare nō sentiunt instra nisi a medio hoc est q̄ in istrumēto est vis sensitiua et hoc nō accipit nisi spem in omni sensu: et iō opꝫ q̄ in organo nō sit nisi spēs: et ideo non pōt fieri tactus corporis f̄m nām sensus: sed opꝫ q̄ spēs sit in medio et a medio fiat in instro sed hoc videt fore mirabile: cū omni terranti p experimentū cōstet neruos fore magis sensibiles q̄n tāgunt a sensibus q̄ ipsaꝫ carnē q̄d est ꝯ predicta. Adhuc aūt p anathomiā pbatū est q̄n caro nō h̄z sensuꝫ nisi sibi ministratū a neruo: et iō videt snia inducta eē falsa nec solū in carne sit sensus: sed in ossibus q̄busdā sicut in dentibus sicut experimēto pbat: et iō Auic. et multi alij hāc sniam Aristotelis imitari cōtēpsecunt et dixerūt carnē neruosam eē organū tactus et nō esse in tactu sicut in ceteris sensibus: q̄n tactus nō tm est vis quedā et potentia sensitiua aīe. sed ē forma que facit alias eē. q̄n nullū animal est sine tactu: et omne q̄d h̄z tactū est aīal: et iō tactus nō est in vno mēbro sed est in multis sicut oīs forma substātialis actū quē h̄z eēntialē operatur in tota mā et nō in vna eius parte tm. et iō dicūt tactum nō habere mediū aliq̄d cui⁹ adhuc inducūt rōnē: q̄ s. animal sentiēs ex tangibilib⁹ cōponit et ex illis saluat et corrūpit: et iō opꝫ q̄ sine medio eisdē ꝯiungat: nos aūt veritatē saluare cupiētes et reuerentiā exhibere Aristo. principi phoꝝ dicamus carnē eē mediū tactus: sed carnē gnāliter vocamus id q̄d vere caro est: vel id q̄d est simile carni. simile aūt carni dicit⁹ tripliciter accipi: vno q̄dē modo mēbꝝ q̄d loco carnis est in aīalib⁹ sanguinē nō hūtib⁹: alio aūt modo dicit caro vel simile carni id q̄d vicinat medietati et equalitati cōplexionis que est in carne: sicut dētes: et iō dētes crescunt in his in q̄b⁹ alia ossa nō crescūt: et experimētū hui⁹ est q̄ ei q̄ dētes superiores vel iferiores hūt extractos ille videbit dētes illis oppositos sup alios ꝓlongari: et hoc nō eēt nisi crescerēt p nutrimentū: videmus enim in senib⁹ q̄busdā dentes extractos crescere: q̄d nō fieret nisi eēnt vicini carnis cōplexioni q̄n caro sola est que insluit et essluit p nutrimētū restaurata p totā vitā aīalis: et ideo dixit Galenus et Auic. q̄ dētes hūt medioꝫ in tactu sicut et caro pp q̄d etiā mēbra mollia quoꝝ cōplexio ad equalitatē carnis nō accedit nō sentiant sicut epar et cerebrū et hmōi: et si aliq̄n in eis sentit dolor hoc est in panniculis q̄ sūt circa substātias eoꝝ. Tertio aūt modo dicit sile carni q̄d carni est cōmixtū sicut nerui. nō enim pōt eē q̄ nerui multū immixti carni nō multū sunt siles carni cū ex corde vel codē trahant nutrimētū: cui⁹ signū est: q̄ nerui in vtroq̄ fine ꝯiuncti ossibus sicut nerui qui vocant funes siue ligamētū ossiuꝫ pp similitudinē quā habēt ad ossa nō sentiūt: dicimus igit neruos sensitiuos in loco vbi sensum habuerūt nō sentire sine medio tangunt a sensibili: et hoc est in loco vbi a cerebri anteriori parte oriunt: illi eniꝫ cōplexionē carnis nō habēt: sed potius cerebri vnde oritur sensus: alibi aūt vbi carni immixti sunt et medietati carnis vicini sensum habēt: q̄ illi sunt plus habentes rōnem medij in tactu q̄ organi rationem.

Opio Auic. d[e] organo tact[us]

[...] q̄ [...] cerebrū [...] [...] nō [...] [...] nutrimētū

¶ Cap. 35. Qualiter se habet tactus ad tangibilia.

Tex. cō. [...]

Nunc aūt ea que tāgi pōt que tāgibilia vocamus differētie corporis pōici f̄m q̄ est corp⁹ phicū: dico aūt illas eē differētias tales quales eas qualitates q̄ elemēta adinuicē distinguūt et determināt. s. calidū et frigidū et humidū et siccū de q̄bus prius in scdo pigenescos vtrim⁹ vbi tractatū est de elemētis: id aūt quo sentim⁹ sicut organo in quo situs est sensus q̄ vocat tactus: pmo est potētia hmōi pars: post alterationē aūt a sensibili factā est actu hmōi. ¶ Sētire est enim q̄dā pati: et iō faciēs et agens sensum ad similitudinē sue speciei est actu et patiēs ē potētia habēs formā agētis: et cū oporteat oēs partes aīati corporis eē mixtas ex tāgibilib⁹ differētijs: necesse est q̄ organū et mediū in tactu aliquo modo habeāt istas qualitates et f̄m q̄ h̄z eas nō suscipit eas: q̄ nihil suscipit id q̄d iam h̄z: et si igit h̄z eas ad equalitatē medij reductas hoc mō nō suscipit eas: et iō nullus oīno tactus sentit qualitates sibi p oīa siles: sed tactus prius m⁹ est excellētijs illaꝝ qualitatū: ideoq̄ꝫ in potētia est ad illas excellētias et illis imutat a tangibilib⁹: et ideo tact⁹ simile sibi calidū et frigidum et durū et molle et reliqua nō sentit: sed excellētias tangibiles ipse sensus exstat in medietate quadā cōplexionis inter sensibiles ꝯrietates: et iō nō discernit sensibilia tactus: q̄ mediuꝫ neutrū est extremoꝝ et cū priuatū sit vtroq̄ modo potētia est vtrūq̄: et iō discretiuū est ipsoꝝ ad vtrūq̄ enim ipsoꝝ cōparatū est sicut alteꝝ: q̄ mediū cōparatū extremo est extremū

Tex. cō. [...]

etiam cū extremo sit priuatio que pōt immutari ad suū oppositū hoc modo cōsiderarū id quo tāgimus pōt immutari ad sensum ab extremorū vtroqz. ¶ Et opz eē in tactu sicut ē i visu.

Tex. c cō. 119.

Id enim quo sentim⁹ in visu albū ꝛ nigrū.nec albū nec nigrū est in actu sed vtrūqz potētia ꝛ sic est in oīb⁹ alijs sensib⁹. ꝛ ita est in tactu ꝙ id quo sentimus nec frigidū nec calidū est excellēter sed mediū qđ est in potētia vtrūqz ꝛ actu neutruz.

Tex. c cō. 120.

¶ Amplius aūt sicut visibilis ꝛ inuisibilis erat visus mō quodā diuei so sic facit in oīb⁹ sensib⁹ sicut determinatū est: ita ꝛ tāgibilis ꝛ nō tāgibilis est tactus nō tāgibile aūt dicit̃ multipliciter qđ.s. hꝫ paruā differētiā ꝛ minorē ꝙ sensum mouere possit sicut passus est aer: qz nō sentit̃ tactu dicit̃ etiā nō tāgibile excellens qđ corrūpit tactū sicut ignis nō tāgibile anteꝫ qđ nullā hꝫ tactus differētiā nullū oīno est corpus: qz sicut diximus tactus differētie corpora phīca determināt: qz ex solis qualitatib⁹ tactus corp⁹ aīarū cōstituit̃ iō sola illa p se corpori aīato cōueniunt vel cōtrariant̃ ꝛ iō sensibilis delectatio ꝛ sensibilis tristitia nō est nisi in tactu in alijs aūt sunt inquārū vicinius vel distātius tactus iudicāt delectatiōes: hoc aūt in libro de sensu ꝛ sensato certificabit̃. sic igitur dictū sit figuraliter hoc est sufficiētenus de vnoquoqz ꝓpriorū sensuum.

¶ Tractatus quartus secūdi libri qui est de cōibus sensuum.

¶ Cap. pᵐ. Qz omnis sensus susceptiuus est spēꝝ sensibiliuz.

Tex. c cō. 121.

Communiter aūt con-

uenientis sensib⁹ ꝛ de sensu cōi dōm est post hoc: primū antēq̄ cōiter cōuenit omni sensui sm ꝙ est sensus est: ꝙ oīa est in gradu illo apprehēsionis qđ accipit spēm sensibilem sine mā mā in pńte sicut cera accipit figurā sigilli solā absqz eo ꝙ aliqd de mā sigilli cōtinuat in cerā accipit figurā anuli sine sigilli aurei vel ferrei: sine auro vel ferro ꝛ tn̄ accipit aureā siue ferreā figurā: hoc est eā que sm esse materie fuerit ꝛ est auri vel ferri ꝛ nō alteri⁹ sibi accipit tn̄ de auro ꝛ ferro: ꝛ similiter sensus accipit vniuersiusqz sensibilis spēm: colorē.s. ꝛ saporē ꝛ sonū: patiturqz ab hmōi sensibilib⁹ specieb⁹. nō inquārū vnaqueqz sensibiliū est vnūqđqz sensibiliū sm esse materiale. sed īquātū vnūqđqz illoꝝ est in eē intētionali ꝛ sm rōnē sicut prius in antecedentib⁹ diximus. videt̃ aūt fortassis hoc de tactu ꝛ gustu nō fore veꝝ sm prius determinata: qz diximus sensibilia eoꝝ sm esse māle fieri in sentiētib⁹. Sed ad hoc itelligēduz est ꝙ non vocamus hic sensum virtutē sensibilē in primo organo sensitiuo firā: illi enim a medio nō reddit̃ nisi spēs sola sensibilis sm ꝙ vnaqueqz virtutū sensibiliū iudex qdā est differētiaꝝ sensibiliū que sibi obijciunt̃ ꝛ hoc modo omni sensui cōuenit ipm esse susceptiuū sensibiliuz specieꝝ: sine omni mā ꝛ esse māli mā ī pńsente.

Nō qđo tactu: cōpetat hoc ꝙ sit recipe spēꝫ sine mā. Ꝫ.

Tex. c cō. 122.

¶ Id aūt qđ primū est quo sentimus est id in quo sensibiliū spēs sole sine mā potētis sunt primo: ꝛ post in actu qn̄ iam hꝫ eas ꝛ sequit̃ ex isto ꝙ primū sentiens cū est in actu est tale quale qdē ipm sensibile. sed alteꝝ est eē eius hinc ꝛ inde sm ꝙ est in eē intētionali actus sensus ꝛ sꝫ ꝙ est in esse māli magnitudo q̄dā sine corpus subm sensib⁹: magnitudo enim mālis subiecta sensib⁹ non est id qđ sentit̃ sm ꝙ sensatū actus est sensus: sed qz eē sensitiuū qđ est esse intētionale. Silr aūt nec ipse sensus sm actuz factus est magnitudo sed est rō q̄dā itētionalis ipsius sensibilis ꝛ sensus habēs talē intētionē in potētia sensibilis que iudex est ipi⁹: oīs enim potētia alicui⁹ ꝛ rō hꝫ ꝓportionē ad ipm recipiēdū: que ꝓportio si soluat̃ nō erit amplius potētia: opꝫ enim potentias primas p aliqd esse primas: ꝛ precipue potētias habituales que sunt sicut esse primū armoniā hntes ad actus secundos q elicunt̃ ex ipsis. diximus aūt sepius ꝙ sensitiui primi pfectio est a generāte ꝛ spēs sensibiliuz sunt in ipsis. sicut actus scōi armonice ꝙ potētis sensitiua ꝓportionat̃ sensibili qđ accipit.

Tex. c cō. 123.

¶ Et iō ex illo manifestū est ꝓpter qd excellentie sensibiliū corrūpūt sensum qm̄ excellētie extēdūt armoniā ꝛ soluit̃ tunc ꝓportio quo ad sensibile cōparatū ad organū sentiendi sicut in symphonia qn̄ armonice extēse sunt chorde: si quis forti⁹ q̄ armonia pmittat pcusserit chordas corrumpit armoniā.

Tex. c cō. 124.

¶ Ulterius aūt ex dictis manifestū est: qz plante nō hnt sensum: lꝫ enim patiantur a tangibilib⁹ que agunt actione māe ꝛ nō tn̄ actione speciei. ꝛ lꝫ habeāt quādā partē siccā: qz organa plātaꝝ nō sunt armonice proportionata ad solas sensibiliū spēs recipiēdas nō pn̄t sentire plante carent aūt hmōi armonia in organis ꝓpterea ꝙ terrestres sunt ꝛ ideo actiones eaꝝ ab actionibus mālibus eleuari non possunt: sed patiunt̃ passione materiali nō formali sicut dixim⁹: ideo dicētes plantas hēre duos sensus gustū.s. ꝛ tactū absqz dubio errant: qz lꝫ trahant nutrimentū ꝛ alterētur tangibilibus. tamē nō iudicant sapores. nec alterantur alteratiōe speciei tn̄ sed alteratione materie: hoc est igitur qđ conuenit sensui omni inquantum est sensus.

¶ Cap. 2ᵐ. Utrū aliqd nō habēs sensum patiat̃ a sensibus.

Tex. c cō. 125.

Dubitabit aūt fortasse aliquis si aliqd patiatur ab odore: hoc est ab odoris simplici specie: qđ impoīe est hēre olfatum. aut a colore siue a coloris simplicis specie qđ videre nō pōt nisi aūtē eadē rō dubitationis est in alijs: si enim qđ est olfatus actiuū ad actū est odor ꝛ relatiue dicuntur ad inuicē ꝓpriū actiuū ꝛ ꝓpriū passiuū: tunc posito vno ponit̃ alteꝝ: ꝛ destructo vno necesse est alterū destrui: igit̃ in quo est odor sicut in ꝓprio passiuo necesse est hēre olfatuz sicut sequi videt̃ ꝙ nihil hñs olfatū modo predicto patiat̃ ab odore: ꝛ adē aūt est rō in alijs sensib⁹: qz sicut sepe dixim⁹ nō quelibet passiua vel passibilia recipiūt actus actiuoꝝ quorūlibet: sed actus sensibiliū recipiunt q̄dā passiua sm ꝙ armonice sunt sensitiua eoꝝ.

Tex. c cō. 126.

¶ Silr aūt hoc idē manifestū est ēt: sicut lumē enim tenebra odor sonus ꝛ alie simplices spēs sensibiles sm ꝙ hmōi nihil oīno agunt in corpora nō hñtia sensus actione spēi tn̄ sed si agūt in ipsa hoc est actione nō spēi sed māe sicut qn̄ dicit̃ ꝙ tonitruus scindit lignuz nō agit ad scissurā ligni vꝫ soni spēs simpler: sed potī⁹ aer p motū quo mouet̃ qui est cā soni: ꝛ p eāndē eādē multū sonātia scindūt turres ꝛ muros: qz aer cōtinuus vsqz ad auditū mouet̃: qm̄ defert sonū ꝛ cū est in muris cōmouet muros ꝛ iō ēt acuti soni uētes ledunt cōmouēdo eosdem: lꝫ aūt ita sit de spēb⁹ sensuū q sunt p mediū distās tn̄ tāgibilia ꝛ sapores videnť agere alterādo in ea que nullū hñt sensum ꝛ q̄ sunt inanimata. Si enī illa dicerent̃ nō agere que sunt inaīata: tūc nō pn̄t aliqua inueniri a qb⁹ inaīata ꝛ aīata alterent̃.

Tex. c cō. 127.

¶ Si aūt cōcedit̃ ꝙ a sensib⁹ tactus ꝛ gustus patiunt̃ inaīata queram⁹ vtrum ne etiā a sensib⁹ alioꝝ sensuū trium patiant̃ inaīata. Sed dicendū vtrqz ꝙ nō omne passiuū est ab odore suo ꝛ colore sm ꝙ sunt intētiones sensibiles: qz etiā si media eoꝝ patiant̃ ab intētionib⁹ sensibilib⁹ tn̄ media sunt idterminata: ꝛ nō manent in eis tanq̄ forme pmanētes iste intētiones ꝛ iō nō vere ꝛ ꝑfecte patiunt̃ ab eis sed trāseunt p ea ad sensus ꝛ secuntur p ea sicut aliqd patiētia sm qd ꝛ nō simplr.

Dubium.

¶ Sed tunc querit̃ qz si odorare ē etiā pati aliquid a specie tūc vna rōne patit̃ mediū qđ est corpus inaīatuz ꝛ sensus a specie sensibili ꝛ tūc sm eadem patiunt̃ ꝛ alterant̃ aīata ꝛ inaīata. Cuius cōtrariū in lib. de ce. ꝛ mū. nos determinauim⁹.

Solutio. Odorare nō ē absolute a sensibili pati sed odorare ē sentire ꝛ iudicare odorem.

¶ Et ad hoc dicim⁹ ꝙ odorare nō est absolute pati aliqd a sensibili percepto sed potius odorare est sentire ꝛ iudicare odorē qđ est secūda sensus pfectio ꝛ nō est tn̄ pati sꝫ opari aliqd ꝛ hoc modo sensibile ad opationē sensus nō agit in id qđ est inaīatuz: est igit̃ totius dubi⁹ qōnis solutio siue determinatio ꝙ sensibile duplr accipit̃ formalr.s. ꝛ mālīter hoc ē sensibile in eo ꝙ est sensibile: ꝛ hoc est qđ agit ad operationē sensus ꝛ sm hoc nō agit nisi in corpus aīatū aīa sensibili: sic sensus ꝛ sensatuz sunt correlatiua: que posita se ponunt ꝛ perēpta se pimunt: si aūt accipiat̃ id qđ est sensibile in quocunqz sensu: tunc illud agit alterādo etiā corpora nō animata: ꝛ hoc modo sensus ꝛ sensatum correlationem adinuicem nō habent ꝛ hoc modo quecūqz alterant animata: alterant etiam inanimata.

Nota qn̄ sensus ꝛ sensibile sunt correlatiua ꝛ qn̄ non.

¶ Cap. 3ᵐ. In quo est probatio ꝙ nō est sensus pter quinque per naturam mediorum.

Tex. c cō. 128.

Quoniā aūt nullus est sensus ꝓpri⁹ pter quinque qui sunt visus audit⁹ gustus tact⁹ ꝛ olfat⁹ ex his que nūc dicem⁹ accipe pōt aliqs fidē. si enī nos oīa sensibilia p mediū nobis cōiunctū ꝛ oīa sensibilia p mediū distās sentim⁹ istis quinque sensibus quos hēm⁹: tūc nullus nobis dꝫ deesse sensus: qm̄ sensus nō habet̃ nisi p sensibiliū cognitionē q̄ p mediū cōiunctū vel p mediū distās sentiunt̃. Qđ aūt his quinque oīa talia sufficiēter sentiant̃ īducēdo mōstrat̃ sic: in physicis

enim ostensum est q ois aialis cui9 est aliqs sensus ille est ta ctus sed nō ↄuertit hūc aūt sensuz q tactus dicit : est p me diū ↄiunctū nobis: sufficiēter habem9 cū sint plures. Qd aūt sufficiēter tactū hēam9: pz q: oēs differētias possibiles tangi p hos tact9 quos hēmus sufficiēter sentim9. Si enī deesset no bis aliqs illoꝝ sensuū deesset nobis etiā organū τ mediū il lius sensus ¶ Quecūqz aūt tāgētes sentimus illa sunt sensi bilia obiecta tactus: illa hūtes in sensu tactu ↄtingim9: silr sūt est de gustabilib9 que sufficiēter sentimus p extremū lin gue tāgētem: igit nō sūt plures sensus ad sentiēda ea q tactu sentiri debēt siue vlr siue ꝑticulariter sm q gustus est qdā: nō ergo nobis deest aliqs illoꝝ sensuū q sunt p mediū ītrin secū similiter aūt ꝓbabim9 q nō deest nobis aliqs illoꝝ qui sunt p mediū extrinsecū: q̄cūqz enim sentim9 p media τ non ipsi tāgētes iam sentim9 p sensuz intētionalr p distātias sm plicitū corpoꝝ q sunt aer τ aqua q sunt media triū sensuū: illa eni sic se hūt q sunt mediātia distāter ad sensus: τ iō si plu ra sensibilia possent sentiri p organū vnū: tūc hūs illud orga nū p qd sentiret sufficiēter illa plura sensibilia: sufficiēter ha beret plures sensus: qm nō deesset ei sensibiliū cognitio: sicut si diceremus q organū sensitiuū ēēt ex aere τ q aer est mediū soni τ coloris ille q hēret hui9 organū sufficiēter sentiret per organū vnū duo sensata diūa genere. Similr aūt si plura or gana τ media sunt eiusdē sensati sicut aer τ aqua q sunt me dia coloris inquātū lucida sūt: tūc hūs illa plura organa ite rū sufficiēter sentiret illud sensatū τ nō deesset ei aliqd in sen sibiliū cognitiōe. Ex oib9 aūt hmōi arguo q hūs organa suf ficiēter oia sensibilia sentiētia p mediū ↄiunctū τ p medium remotū nō hz defectū alicui9 sensus aial aūt hūs qnque sen sus: hz organa sufficiēter oia sensibilia tam p mediū ↄiūctuz q p mediū remotū accipiētia ergo nō deest aliqs sensus ha bēti qnque sensus pdictos: τ hec rō est penes media sensuū accepta: mediū enim ad oēm sensum essencialiter exigit: sed mediū aut est ↄiunctū aut distans τ si ↄiunctū est: aut est per hoc mediū qd est equalitas iter sua sensibilia: aut priuatum eis oīno mediuz autē qd est equalitas est in tactu: qm oīno nō potuit priuari tāgibilibus eo q ex talib9 ↄsistit cōpositio ēentialis aiati corporis: si aūt est mediū p priuationē sensibi liū ↄiunctū: tūc est gustus: ille enim est p ↄiunctū mediuz eo q ipse est qdā tactus τ suū mediū priuatū est sensibili: eo q ex illo nō cōponit sentiēs sed potius suū sensibile est indicās hoc qd est maxime ↄueniēs cōpositioni eēntiali: τ hoc est sa por qui iō q sequela est cōplexionis īdicat nutrimētum quo saluat cōpositū aiatuz. Si autē est mediū distās nō pōt eē ter minatū corpus: q: p illud nō posset eē trāsitus sensibiliū: opz igit q sit puium: hoc aūt est sm duplicē nām: aut enī est sm eā que est a supiori corpore: τ sic est mediū visus: τ hoc est in quatuor corporib9 puijs: aut sm nām alicui9 elemēti ī se ipo: τ hoc est dupr: aut enim est cū motu generāte sensibile ipm: aut sm gnationē a solo sensibili factā: primo qdē mō est me dium soni: τ hoc est aer q aer q aqua nobilior est magis est in aere q in aqua. Scdo aūt modo mediuz est odoris qd est etiā plus in aere q in aqua: q: lz humidior sit q aqua tn pp spūalitatē sui humidi calido sicco minus ↄtrahit q aqua q in corporatū hz humidū: τ iō plus diffunduntur odores in aere q in aqua. Est aūt sciendū sensibiliū p media sua nō eē mo tū localez: sed potius sicut diximus supra sensibile formaliter generat intētionē suā in omni pte medij p circulū τ speraz in circuitu: nec est vna numero intētio sensibilis quelibet ī pte medij sed diuerse: sicut etiā supius diximus de soni gnatio ne: τ hoc magis est alteratio q mot9 localis: nō tn vere ē al teratio: iō q nō res sed potius itētio rei est gnata in medio: que intētio nō est res sepata vel rata in esse sed potius rate rei similitudo spūalis. ¶ Si aūt aliqs obijciat q si mot9 lo calis nō est intētionū sensibiliū in medio q tunc distātia nō dz īpedire sensum τ debemus equaliter cito sentire remotuz τ ꝓpinquū. Adhuc aūt si est alteratio τ ois alteratio est cum trāsmutatiōe subti τ ita videtur media debere trāsmutari. ¶ Dicim9 ad hoc qm ois virtus agēs efficacior est in ꝓpin quū agere q in remotū sicut dicit phs ꝓspectiuas: τ iō sensibi lia in ꝓpinquo ꝓportionatas suas generāt formas: τ nō in remotis quoꝝ distātia extra posset eē generātis: τ lz cōcedat media sm aliqd posse trāsmutari nō tn simplr trāsmutātur eo q ista nō res sunt velut diximus: sz reꝝ intētiones quedā τ

[margin: Tex. cō. 129.]

[margin: Dubium.]

[margin: Solutio.]

precipue in visu: in auditu autem sonus esse materiale hz in aere τ p reflexionē hz esse spūale: odor aūt hz intētionale esse in remoto τ in ꝓpinquo aliqd hz de esse mālī gustabilia aūt τ tāgibilia p nām cōiunguntur medijs. sed tn mediuz nō agit in organum nisi esse intētionale τ ideo videt q sicut in alijs sensibus sensibilia ad medium se hūt: ita in gustu τ tactu se habent media ad sensum: hec igit est ratio p media sensuū probens nullum in aliquo animali pfecto deesse sensum.

¶ Cap. 4m. In quo probatur nō esse nisi quinque sensus per naturam organorum.

Inducemus aūt hic aliā rōnē ex pte organorum sensus acceptā dicētes q organa qb9 sentiūt aia lia nō pnt eē cōmixta nisi sic q sint ex duob9 ele mētis medijs q sunt aer τ aq̄ dnantib9 in eis si cut pupilla cui9 pfectio est visus est ex aq̄: τ aer cōnālis est auri p quā est audit9 τ olfat9 etiā ex altero illoꝝ est: qm in spirātib9 fit p aerē in aquaticis aūt fit p aquā adducētē odorē: silr in aialib9 nō hūtib9 sanguinem τ nō spirātib9 q in aere habitāt sicut sunt apes: fit enim in aere in quo eisdē odores occurrunt vel ↄcurrūt: sicut superius est determinatū ignis aūt p seipm qdē nullius est: τ eo q est ↄsu mēs τ īterminās oē aiatū. sed p ꝓprietatē sui caloris incōple xionat9 sic est in oib9 sensib9 opatio ei9 q: calor facit vigiliaz τ expādit spūs aialis ad organa sensuum: τ sic organa oia sol uit ad operationē: sicut frigiditas ad interiora ꝓpellēs spūs imobilitat τ stupefacit oia organa sensuū sicut in sōno τ vigi lis terminabit. Terra autem cū sit frigida τ sicca τ ex vtraqz qualitate sic terminatū corp9 τ nō receptibile sensibiliuz: nec reddibile eorūdē sed poti9 hoc qd tarde recipit fortiter in se ipsa tenet: nō pōt eē dnans in organo alicui9 sensus nec adiu mētū ꝑbere ad act9 τ opatiōes sensibiles: q: vō organicū cor pus terminatū τ figuratū est: τ nō tenet nisi terra: iō pmixta alijs magis dnat in tactu: q: in oib9 aiatis magis terra dna tur pp soliditatē τ firmitatē que dz eē sm nām in corporibus aiatis: eo q aliter distinctionē τ figuras mēbroꝝ corp9 aiatū nō retineret. vñ ex dictis relinquit nullū organū eē ī quo do minet aliqd simpliciū nisi aer τ aqua. τ hui9 signū ē q si ocu lus pungat nō egredit ex ipso nisi aqua: τ lz aūt pspicuū qd est mediū visus sit plus in aere τ igne τ celo q in aq̄: tn illa non plus dnant in visu: lux enim celi vel ignis si in oculo dnaret sicut dicit Plo τ Calcidius nō adunarent ī oculo forme: sz potius diuaricarent sicut expresse deprehēdit in speculo luci opposito in quo aut nulle apparēt forme aut apparent valde obscure τ ↄfuse: τ iō sagax sollicitaqz nā sapienter obūbrauit oculū fouea τ lachryma τ supcilijs τ hūore nigro circa aciez oculi posito vt forma adunata certius ostēdat visibile τ luce vndiqz circūfusa nō diuaricetur visibile. Adhuc aūt si ignis abūdaret in oculo tactus eēt nimis ad tenendas formas nec representaret sed traduceret: organū aūt tenere τ repsentare dz formas: oportuit igit q fieret ex aqua frigida glaciali q puritate sua τ pulcritate τ humiditate reciperet: τ frigiditate e spissitudine teneret τ representaret: in odorib9 aūt nō est eadē cā q: son9 est cū motu sicut supra demōstratū est: τ mot9 non pōt eē pmanēs in spisso: sz in tenui q hoc est sm aliqd leue τ graue sicut in de ce. τ mū. determinauim9: hec igit cā est q̄re in organis hec duo elemēta dnant τ nō alia. Qd aūt diximus odo ratū fieri vtroqz illoꝝ nō dz itelligi q organū ipm hēat dnīū vtriusqz illoꝝ elemētoꝝ: q: organuz olfatus in anteriori pte cerebri collocat: τ iō opz eē frigidū τ humidū nō tn fluidū sz cōmixtū cū terra sed actus odorat9 fit p tactū aeris in qbus dā τ p tactū aque in qbusdā sicut diximus. ¶ Cū igit organa sentiēdi aliter cōponi nō possint nisi ex his que diximus τ aīa lia pfecta oēs habeāt istas organoꝝ pfectiones: aīalia per fecta oēs hūt sensus oēs enim sensus habent a pfectis aia libus τ nō ab impfectis sicut in tertio hui9 scīe libro osten demus nā eni sollers τ sollicita nihil negat necessarioruz τ nō dat supfluuz aliqd τ hoc ꝓpēdere possumus in hoc q tal pe dedit oculos τ cooperuit eos pelle q: illud aial cibuz sub terra venat τ ibi oculis nō īdiget raro aūt est extra terraz e pp ↄsuetā opacitatē terre τ tenebrā sustinere lumē nō posset nisi oculos tectos pelle haberet ob qd in loco oculoꝝ exteri9 pilos non habet pellis eius vt magis sit spissa.

[margin: Tex. cō. 130.]

[margin: Quo intelligit sensus olfactus fieri p aquam τ aerem.]

[margin: Tex. τ cō. 131.]

[margin: Quare talpe dedit oculos τ cooperuit eos pelle.]

¶ Cap. 5m. In quo probatur q nullus deest sensus ab ipsis sensibilibus.

Tex. t cō. 32.

Adhuc aūt t tertiā īducem⁹ rōnē sumptā a sensibus p quā nullū deesse sensum aīalib⁹ pfectis ostēdemus: hoc enī efficaciorē ad pbādū q numerus pprior passiuor ex numero pprior actiuor ꝯuenientissime pbat. Nō enī alter alt qđ corp⁹ sensibile est t alia passio siue q̄litas sensibilis que nulli sensui est ppria: ãq ille q̄ dicte sunt: g nullus deesi aīalib⁹ pfectis sensus nullum aūt aliud sensibile est ab bis q̄ dicta sunt sicut pbabim⁹. Si enim eēt aliud aliqđ sensibile sensus illius ab aliquo aīali bēret. sed aīal pfectissimū est hō: ergo sensus illius bēref ab hoīe: nos aūt videmus homīnē nō bēre pluriā sensibiliū sensus q̄ q dicti sunt quī sensibilia indicāt ꝯueniētia t incōueniētia aīalib⁹ quor sūt sensus: indiciū aūt cōueniētis t incōueniētis pōt accipi p illud qđ subaliter ꝯuenit aut nocet aut p signū illius: t siqdē est de eo qđ subalr ꝯuenit: tunc opz q sensibile inotescat p se ipm: t aliqd qđ est pars aīalis: qz ad hoc q aliqd subaliter conueniat opz ista duo ꝯcurrere. s. q sūba sensibilis p seipsaz cōueniat qz spēs gñata ab ipso nō ꝯstituit subam corporeā: t opz vt substātie ꝯueniat sentiētis: t sic sensibile necesse est cōiungi p subam sentiētī t ex hoc ꝯuincif eē tactus: t sufficienter habef qm oīa cōtāgibilia nobis subaliter p tactū sentimus. Si aūt p signū innotescit: aut illud signū est ppinquū aut remotū. aut medio mō se hñs: t siqdē est ppinquū tūc erit sequela cōmixtiōis: t sic erit sapor p subam ꝯiunct⁹ gustui: t si est medio modo se hñs: tūc est odor q causaf a sapore. Si aūt est remotū: tūc significat p ipsaz rei formā: aut p illud qđ est ei⁹ signū: t nō res ipse: t sic est sonus. Est aūt numer hunc aliter accipe: quī sensus est ad notitiā ordinat⁹ t ad cibū cōuenientē t ad subam: his enī trib⁹ pficif aīal pfectū suba eni dat eē cib⁹ aūt ꝯseruationē in eē: disciplina aūt ē de pfectiōe aīe t pcipue humāe. Si ergo sensibile sit magis disciplinabile tūc erit aut ex ipsa rei forma deseruiēs inuētioni: t tūc est sensus visus: t iō delectatio visus maxime signū est q hō naliter scire desiderat: aut est p signū inuētionis rei: t sic est auditus deseruiēs doctrie: qz aūt oē qđ q̄sqz scit: aut addiscēs ab alio: aut inueniēs p seipm non: t iō isti duo modi sufficiūt ad disciplinā. Si aūt sensus sit magis ad cibū ꝯsequēdū cū cib⁹ nō sit nisi aliqd cōmixtū: opz q spēs sensibilis sit alicui⁹ cōmixti spēs: spēs igif ista ꝯsequif prime mixturā ita q est primus effect⁹ eius: t sic est sapor aut est effect⁹ eius nō primus: t sic est odor q saporē sequif. Si autē est de his q ordinanf ad subam tūc est spēs tāgibiliū. Et ex his pz q̄re hoīes visum t auditū hñtes optime disciplinabiles sunt: t si carēt odoratu visu t auditu nunq̄ disciplinanf pfecte. Sūt tñ oēs sensus aliquo mō t bz qđ disciplinabiles: t iō dicif q destructo quolibet sensu perit sciā sensibilis eius: t sunt aliquo mō indicātes cibū sed tunc aut indicat p itētionē pure spūalez: aut medio mō se hñtē. t pmo qdē mō indicat visus a remotissimo: scđo autē mō: aut ē subaliter indicās aut prime indicās ꝯueniēs t icōueniēs in ipsor: pmo qdē mō est tactus: scđo aūt mō ē gustus. Si aūt bz se medio mō aut plus ē mā le q̄ spūale aut ecōuerso: t pmo qdē mō est odor q mixti corporis est: t scđo modo est sonus: q eē spūale bz in medio: nō tñ sicut visus: he autē sunt rōnes ab Aristotele in. 2. de anima confuse t breuiter posite ppter qđ Auicēna professus est se Aristotelem illo in loco non intellexisse.

Cap. 8m. Q sensatorum omniū non potest esse aliquis sensus a predicatis.

Tex. t cō. 33.

Forte aūt aliqs dicet q organū aliqđ pprium quo sentimus est eor sensibiliū que supra vocamus sensata cōia: t sic ille sensus q est ill⁹ organi erit sext⁹ sensus prim⁹ ita q sensata cōia sunt sibi ppria. Sed si hoc eēt ver tunc sensata cōia sentirem⁹ vnoquoqz sensu fm accñs t nō essentialiter id qđ sentim⁹ p accidēs dicif dupl: quor vnū est qđ accidit huic sensui inq̄ntū est hoc lz nō accidat sensui inq̄ntū est sensus: sicut nos visu sentim⁹ dulce hoc enī accidit visui inquātū ꝯiunctū est suū sensibile cū sensibili: gustus nā dulce nō accidit sensui inq̄tuz est sensus: qz tūc a nullo sensu pcipe ref sine sentiref: aliud aūt est qđ accidit huic sensui inq̄tuz est hic sensus t ēt sensui inquātū est sensus sicut dicimus q videm⁹ filiū Dionis: t de illo dixim⁹ supra q est sensatū p accñs: primo g mō p accidens sentiē ab aliquo sensu hoc qđ ab alio sensu sentif p se: si ergo sensata cōia sentirenf ab aliquo pprio sensu p se tunc absqz dubio nō sentirenf ab aliis nisi per accñs: ita q forma eor nullo mō depingeref in sensu alio sicut nec forma dulcis describif in visu. cōia aūt sūt gnque q̄ supra diximus q̄ sunt mot⁹ stat⁹ figura magnitudo numerus t vnū: nā qđ ad numer reducif: t si aliqua alia inueniunf q̄ a plurib⁹ sensib⁹ eēntialiter sentiunf ad ista reducūtur sicut situs q est dimēsio: t magnitudo q̄dā: t sicut ppinquitas t remotio q̄ sunt ēt reducta ad magnitudinē: t sicut aspitas t lenitas t rectū t curuū q̄ videnf t tāgunf q̄ sub figura videnf collocari: t q̄cūqz alia talia pnt inueniri: t ideo Auicē. in suo sexto nāllum sic̄r aūt t Auicebron t Hebuchā plura q̄ qnque ponūt sensata. Nō aūt oīa ista a quocūqz pdictor qnque sensuū eēntialiter t nō accidētaliter sentiatur pbaf p hoc: q oīa hec q̄ sentim⁹ motu quodā q est a sensibili in sensum sentim⁹. In illo aūt motu forma sensibilis vt passio q̄dā efficif in sensu tali enī motu sentim⁹ magnitudinē: t iō magnitudo sensibilis in sensu efficif: t qz magnitudinez sentim⁹ motu opz q ēt figuraz sentiam⁹ tali motu qz figura magnitudo est q̄dā sic vel aliter terminata: t qz oppositor ē idē sensus eēntialis iō qescēs sentim⁹ in eo q nō mouef sine priuatū est motu: numer aūt sentim⁹ negatiōe cōtinui: t per numer ppretates lz aūt pbatū est q ꝯtinuū qđ est magnitudo q̄ iā eēnti aliter sentif: t iō opz q eius priuatio q̄ est numerus essentialr sentiaf: t vīr dicaf qcqd sentif motu q fit a sensibili in sensū: t passio est sensus: t sic pfecta ab agēte sensibili a plurib⁹ sensib⁹: illud sentif eēntialiter cū talis mot⁹ sic fact⁹ p se sensibili forma. mot⁹ enī ille est forma post formā: qz qđ a sēsibili patif p mediū hoc patif a medio organū sensus cōia aūt oīa tali motu sentiunf a pluribus sensib⁹: nihil igif eor sentif p accñs sed vnūqđqz eor sentif eēntialiter: t hoc nō posset eē sicut dixim⁹ si sensata cōia ppria eēnt alicui⁹ sensus pticularis: qz vnusqsqz pprior vnū sentit tñ primo fm nām sicut visus q primo nō accipit nisi colorē: t sub ipso color differētias est enī visus p⁹ coloris: t postea differētias rū coloris fm q pbauim⁹ in pn⁹ pbicor q vse prius est pticulari in sensu similr aūt est i quolibet alio sensu. Cū igif

Tex. t cō. 134.

ista cōia sint plura sub vna vī nā nō ꝯtēta nō erit ipa alicui⁹ sensus sensata ppria: si aūt diceref ab aliquo q eēt ppria alicuius sensus tūc sequeref q ab aliis sensibus ppriis ista nō cōprehēderenf nisi p accidēs: t sic mot⁹ sentiref p visū per accidēs: qz ille mot⁹ sentiref a visu sicut nec sentimus dulce p visum: hoc enī ita ꝯtingit: qz nos hēmus vtriusqz s̄ tam albi q̄ dulcis ppriū sensuz fm q eēntialr t subaliter vtrūqz cognoscim⁹: s. albū visu t dulce gustu: t iō accidit nobis videre albū qz iudiciū gustus prius fuit de dulci in hoc albo: t iō nō videm⁹ dulce in eo qđ dulce sz videm⁹ hoc qđ est dulce fm māmā: si diceref q nō hoc mō videmus dulce p accñs qđ. s. accidit huic sensui inquātū est sensus hic tūc oporteret q viderem⁹ ipm p accidēs oīno ita q accideret sensui inquantū est sensus sicut videm⁹ filiū Dionis nō inquātū est Dionis filius accept⁹ p aliquē aliū sensuz: sed inq̄tū est alb⁹ cui accidit Dionis filiū eē cui⁹ forma nequaq̄ i visu describif: sed ab alia alterius sensus cōprehēsione cū visibili accipitur: nos aūt iaz ante pbauim⁹ q nos hēm⁹ sensuz cōez a plurib⁹ sensib⁹ eor q̄ sunt sensata cōia nō fm accidēs sz p se: nō igif est de ipsis aliqs ppri⁹ nequaq̄ sentirem⁹ ipsa eēntialiter a plurib⁹ cōiter sed tñ fm accidēs sicut sentif filius Dionis: ppria enī sensibilia sentiūt ppri sensus adinuicē: ita q vn⁹ sentit sensibile alteri⁹: nō qdē fm q ipsi sūt eēntialiter distincti ad hoc sensibile vel ad aliud: sz pot⁹ fm q sensus pluriū sensibiliū est vn⁹ in subito nō inquātuz sensus sz pot⁹ fm q sensibilia pluriū vnū sūt i subiecto sicut citrinū t amar i cholera tūc enī dicim⁹ nos videre amar qñ videmus citrinū t nō pōt dici q hoc sit alteri⁹ ppriuz cuiuscūqz duor: visus. s. vel gustus qđ dicat q hec duo vnū sūt: quī hoc dicere est alicuius vtutis q̄ cōpat fm diuisionē t cōpōnē sensata pluriū sensuū: t hoc nō pōt eē ppriū alicui⁹ eor: qz q̄cūqz vt⁹ cōpat īter sensata pluriū oz q accipiat sensata pluriū: t hoc nō pōt facere aliqs sensus ppri⁹. t qz hoc nō est ppriū alicui⁹ sensus pticularis iō freqūēs fit deceptio circa hoc cū supra ostēderimus ppriū sensum in sensibili pprio nullatenus decipi: deceptio enim est eius vtutis que cōponit t diuidit īter sensata: qz sepe cū accidit citrinuz hoc ipm putat esse amarū: t ita

mel aliquãdo opinat fore fel. cui⁹ aũt potẽtie sit iter sensata cõponere ⁊ diuidere posterius dicet. ¶ Inquiret aũt aliqs eciã cũ nõ dat nobis sensus plures ita q plura sensata sentimus ⁊ nõ dat nobis nã vnũ solũ sensũ p quẽ oĩa sensata sentirem⁹. Ad hoc dicẽdũ q hoc facit nã quatenus nos nõ lateat cõia sensata q̃ cõueniẽter sentim⁹ post sensata ppria: illa enim nesciremus eẽ cõia si oĩa ppria sentiremus p vnũ ⁊ eundẽ sensum. q̃ sunt mot⁹ ⁊ magnitudo ⁊ alia q̃ supra dicta sunt. Si enĩ solus visus p quẽ sentirem⁹ p oẽ sensatũ ⁊ visus eẽt albi ⁊ alior pprior: tũc laterẽt magis cõia eẽ cõia q̃ modo faciãt: videret enim oĩa cõia eadẽ esse cũ ppriis eo q nõ cõsequerent nisi ad sensibilia eiusdem sensus. ⁊ videret color esse magnitudo. nũc aũt q eadẽ cõia sẽt in altero sensu sentiunt: facit manifestũ eẽ q cõia altera sunt a ppriis. qcqd enĩ aliqñ sequit ad vnũ aliqñ ad alterũ diuersũ eẽ ab vtroq. ⁊ eẽ cõia vniant in se ppria si cõia nõ bñ eẽnt distincta a ppriis opz q totũ iudiciũ sensibiliũ eẽt errore iplicitũ. ⁊ nihil esset certum in iudicio sensibiliũ: hec igit dicta sunt ad hoc q nõ sit sext⁹ aliquis sensus pprius preter quinque determinatos.

¶ Cap. 7m. Et ẽ di. declarãs 5. virtutes aĩe sensibilis iteriores.

Volentes aũt nũc ingredi de virtutib⁹ aĩe sensibilis iterioribus pp faciliorẽ itellectũ pmo enumerabim⁹ eas: ⁊ postea sigillatim exequemur de ipsis. dicam⁹ igit q in oĩ nã que plurib⁹ cõis est opz eẽ vnũ fontẽ ex q̃ illa cõitas oriat: sensibilis aũt cognitio est cõicata qnque sensibus. ⁊ ideo opz esse vnũ fontẽ ex quo oĩs sensus oriat ⁊ ad quẽ oĩs mot⁹ sensibiliũ referat sicut ad vltimũ fine: ⁊ hic fons vocat sensus cõis. ¶ Qui q̃dã hz inquãtũ sensus est. ⁊ q̃dã hz inquãtũ sensus cõis est inquãtũ enim sensus est hz q recipit rerum spẽs sine mã: ⁊ in pñte mã qd ppriũ est oĩs sensus. ¶ Inquãtũ aũt cõis est hz duo sine qb⁹ sensibilis cognitio nõ pficitur quor vnũ eẽ iudiciũ sensibilis operationis sicut nos apprehẽdim⁹ videre qñ videm⁹: ⁊ audire qñ audim⁹: ⁊ sic de aliis. Si enim hoc iudiciũ nõ eẽt in aĩalib⁹ nõ eẽt satis vtile videre ⁊ audire: ⁊ sm alios sensus apprehẽdere. Scdm aũt est cõparare sensata diuersor sensuũ p hoc q inueniẽtes in vno cõi sensato cõiuncta vel distincta: hoc enĩ nõ põt facere aliqs sensus pprior: q cõparatio iter plura eẽ: ⁊ opz cõparantẽ plura simul hĩe apud se: iõ sensus cõis cõpat sensata dicẽdo citri nõ eẽ dulce ⁊ vnũ dulci⁹ alio p hoc q ad ipm referant oĩum ppior sensuũ sensata. hec igit cogũt ponere sensum cõem. ¶ Nos aũt pcipim⁹ in nobis eẽ cognitionẽ sensibiliũ formarũ et qñ res nõ est pñs: ⁊ hec cognitio eẽ altioris abstractionis q̃ cognitio sensibilis sicut supius determinauim⁹: scim⁹ enim q altera eẽ virt⁹ q̃ bñ tenet: ⁊ altera eẽ virt⁹ q̃ bñ recipit qm bñ tenẽs pficit sicco frigido: ⁊ bene recipiẽs pficit humido: ⁊ cũ sensibilis bene recipiat ⁊ nõ teneat re absẽte: scim⁹ sensibilẽ vtutẽ vsr nõ eẽ illã q̃ tenet imaginen rer apud nos qñ res ipse nõ sũt pñtes. ¶ Nos aũt i nobis circa sensibiles formas triplicẽ exprimur in gñe cognitionẽ quar vna ẽ q̃ est circa formas acceptas p sensũ hoc mõ quo sensate sũt: alia aũt q̃ eẽ circa itẽtiones q̃ nunq in sensu fuerũt: sz tñ a sensibiliũ cõditiõib⁹ nõ sũt separate sicut eẽ cõueniẽs vel icõueniẽs ⁊ amicũ vel inimicũ ⁊ eẽ filiũ ⁊ nõ filiũ matrẽ ⁊ nõ matrẽ: sic ouis noscit filiũ: ⁊ illi ⁊ nõ alii porrigit vbera lactãdo ⁊ fugit lupũ vt inimicũ ⁊ canẽ sequit vt custodem: ⁊ vtraq istar cognitionũ est de his q̃ sunt apud nos re nõ pñte. Est aũt ⁊ q̃dã tertia q̃ agit tam in formis sensatis q̃ in intẽtionib⁹ cõponẽdo ⁊ diuidẽdo q̃ eẽ qñ cõis virt⁹ ad quã referunt tam forme sensate q̃ itẽtiones elicite sicut sensata pticularia ad sensũ cõem. ¶ Resumam⁹ igit duo pñ⁹ p q̃ distinguunt vires iste dicẽtes q actiuũ qd eẽ formale nõ pficit eodẽ quo pficit passiuũ qd est recipiẽs ⁊ tenẽs cũ igit q̃dã virt⁹ sit q̃ tenet ⁊ recipit formas puras sensatas illa erit passiua pfecta ĩ frigido sicco in cõplexiõe organi cui⁹ ipsa eẽ actus. Cũ aũt in nobis experiamur eẽ cognitionẽ itẽtionũ elicitar ex sensibilib⁹ formis opz eẽ aliqd qd eliciat ⁊ agat illas intẽtiões ⁊ illi⁹ erit qñ potẽtia actiua agẽs intẽtiones illas ex sensib⁹ cui⁹ pfectio ĩ cõplexione sui organi est calidũ spũale ⁊ formale valde referuatiuũ ergo formar sensatar vocauerũt pipathetici imaginẽ alii aut imaginationẽ: quibusdã placuit q vocitet virt⁹ formalis eo q seruat apud nos formas: actiuũ aũt ⁊ elicitiuũ itẽtionũ vocauerũt extimationẽ: q̃ vero etiã experimur apud nos itẽtiones elicitas sicut tenent forme sensate: ⁊ nõ est ab eadẽ potẽtia tenere ⁊ agere sicut dictũ est. nec idem tenẽs est qd tenet formas sensatas ⁊ itẽtiones elicitas ex eis eo q altior gradus abstractionis eẽ intẽtio q̃ forma sicut supra diximus: iõ coacti sunt inuenire virtutẽ aĩe q̃ tenet itẽtiones elicitas ab extimatiua virtute. ⁊ hanc vocauerunt memoriã. Adhuc aũt nos exprimur nos vel cõponẽdo ⁊ diuidendo tam formis q̃ intẽtionib⁹. facim⁹ enim hoĩe cũ duob⁹ capitib⁹: ⁊ aliqd cõpositũ ex multiplici forma sensata ⁊ cõponim⁹ hec cũ itẽtionib⁹ quas elicitas hẽmus apud nos: ⁊ opz q faciens illud sit aliqd cõe ad qd tam forme q̃ intẽtiones referunt sicut ad qddã cõe ⁊ hec vocauerũt phãtasiã q̃ existẽs iter memoriã in qua sunt intẽtiones: ⁊ imaginatiuã in qua sunt forme accepte p sensum vtit vtrisq cõponẽdo ⁊ diuidẽdo ⁊ hec opat in sõnis. sicut ⁊ i vigilia phãtasia aũt ab apparitione dicta est: qm illa ẽ maior cognitio quã hẽat aĩa sensibilis: ⁊ est vltimũ virtutis ei⁹: ⁊ hec a vulgo in hoĩb⁹ vocat cogitatiua: cũ tñ pprie cogitare rõnis sit ppriũ: hec aũt phantasia plurimũ cõfert ei⁹ recordationi qd obliuũ est p hec q mouet intẽtiones ad formas: ⁊ formas ad intẽtionẽ p hoc enim venit in sñe aliqd ei⁹ qd prius scitũ fuit: ⁊ p illud venit in obliuĩ sicut nos in libro de memoria ⁊ reminiscẽtia ostẽdem⁹. hec etiã eẽ illa q̃ itellectualia assimilat corporalib⁹. Intellectuales enim diuisiões vni⁹ in multa assimilat diuisioni arboris in multos ramos sicut id qd facimus in arbore porphyrii de diuisione pdicabiliũ ⁊ resultatiõe quã facit ipse itellect⁹ posterioris: in pmis assimilat schalis sicut est id qd tradidit Pithagoras de schala aurea sm cõgructiã aũt oper pipathetici ti addiderũt istis virib⁹ situatiões enim organicas eẽ tradiderunt eo q sunt circa pticularia ⁊ situ: oĩs enĩ forma pticularis in mã aliqua eẽ qm forma sine omni mã accepta eẽ vlis circa quã opat itellect⁹ sensum igit cõem in anteriori pte cerebri posuerũt in loco vbi cõcurrũt nerui sensitiui qnque sensuũ sicut in quodã cẽtro q locus medullosus eẽ ⁊ humidus post quẽ locũ est duricies maior ex frigiditate cerebri pueniẽs. ⁊ illũ dixerũt thesaurũ formar in quo retinent forme ⁊ imobilitant q thesaurus imaginatiua vel formalis vocat. In prima aũt parte medie celle cerebri vel celinie q̃ calida eẽ ex motu multi spũs ad ipsam posuerũt extimatiuã q̃ elicitiua ⁊ actiua est intẽtionũ thesaurũ aũt ei⁹ reseruãtẽ intẽtiones qui memoria vocat in posteriori pte cerebri posuerũt q loc⁹ est sicc⁹ pp neruos motiuos q oriunt ab ipso: cui⁹ signũ est: q lesa illa parte pdit vel ledit memoria in oĩb⁹ aĩalib⁹: phãtasiã aũt que cõuertit se tam sup intẽtiones q̃ sup formas posuerũt in medio medie celle tanq cẽtrũ iter imaginatiuã ⁊ memoriã: hui⁹ signũ est q lesa media cella nõ habet ab aliquo anima li ordinatũ regimẽ vite eo q nõ põt vti sensatis formis ⁊ intentionib⁹ sm q oportet. ⁊ tunc efficiunt animalia furiosa ⁊ rabida: hec igitur sunt que prelibare volumus de istis virtutib⁹ ⁊ modo prolixius determinabimus de vnoquoq istorum: ⁊ primo de sensu cõmuni.

¶ Cap. 8m. De eo q sensu communi nos sentimus videre ⁊ audire ⁊ sm alios operari.

Dicamus igit q q nos sentim⁹: q videmus qñ videm⁹ ⁊ sentim⁹ opz q vtus qua hoc sentim⁹ sit aliq vtus aĩe sensibilis. Queram⁹ igit vtrũ visus sit illa virt⁹ qua videm⁹ nos videre aut altera a visu. Simr aũt q̃rit de vtute qua sentimus nos audire ⁊ olfacere: ⁊ sic de aliis vtrum fiat hoc p sensũ ppriũ cui⁹ est opatio illa aut p aliquã aliam virtutẽ. Si aũt dicat q sensus quo sentim⁹ nos videre qñ videm⁹ sit altera a visu: tũc opz q ille sensus sit visus eo q illo videm⁹ nos videre. ⁊ opz q ille ẽt sit coloris q subiiciat visui: q nõ videm⁹ nos videre: nisi p hoc q videmus nos in visu spẽm coloris hẽre: ⁊ q videt spẽm coloris in visu videt colorẽ: ⁊ ex hoc seqt q duo sensus eiusdẽ sint subiecti sive obiecti. s. visus: ⁊ ille quo videm⁹ nos videre qđ eẽ impossibile: q nõ multiplicat ppriũ patiẽs ex eiusdẽ speciei agẽte. Si aũt daret q ẽ idẽ visus quo videm⁹ colorẽ: ⁊ quo videm⁹ nos videre colorẽ: tũc visus erit subiectus sicut obiecti: ⁊ cũ obm sit agẽs: sensus patiẽs sequeret eũdẽ sensũ eẽ agẽs ⁊ patiẽs qd iter est ipossibile. Si aũt pp hoc iter diceret q eẽt sensus alter: tũc q̃ramus de illo altero vtrũ videat se videre an nõ: ⁊ si nõ tũc cognitio sui sensibilis ẽ icerta comphẽsio: qm qñ videt nõ com-

prehēdit se videre: tunc eadē rōne alio sensu videt se videre sicut z in pm°: z tunc iterū de illo q̄ret: z pcedet hoc in infinitū: aut opz dicere q̄ ille alius sit superfluus inder cū sit eodē sensu videat se videre z videat visibile z hoc in p̄io dōm fieri: eo q̄ nā nunq̄ abūdat superfluis sed explet opa sua p necīa: ḡ relinquit q̄ eodē sensu videam⁹ visibilia: z videam⁹ nos videre. ¶ Hoc tñ adhuc dubitationē hz: cōsiat eniz ex pmissis q̄ nihil est videre fm actū nisi visu sentire colorē fz actū q̄ñ non supra pbauim⁹ q̄ spēs obiecti q̄ñ est in sensu pficit ipm scḋa pfectiōe q̄ ē agere: opz igit vt videt ex hoc sequi q̄ vidēs se videre. nihil aliud sit nisi vidēs colorez aut visuz hic colorē. z ita p̄ᵐ vidēs quo videm⁹ nos videre hēbit colorē sicut z popilla: p̄ᵐ aūt vidēs dicim⁹ qḋ insuit oculo visum. illo eniz videm⁹ nos videre sicut diximus supra. Si aūt hoc dēt tūc sequit q̄ q̄ñ videm⁹ nos videre q̄ videre sit color del colorati qḋ est valde inopinabile. ¶ Dicam⁹ igit soluētes hāc qōnē q̄ manifestū est q̄ nō oino est vnū z vno mō dictū sentire p visuz z hoi⁹ signū qdē est: q: et q̄ñ videmus res exteriores nō videm⁹ vno mō. nec vno mō indicam⁹ p visuz discernēdo tenebras z lumē: z silr possum⁹ dicere q̄ visus sit diuersoz sicut colorati est aut obiecti z est opatiōis asr q̄ obiecti: z tūc nō sequit q̄ videre sit aliqḋ coloratū vel color. Ampli⁹ aūt soluētes inductā dubitationē aliqualr possum⁹ aliquo mō pcedere pclonē q̄. s. videre vidētis fm actū sit tanq̄ coloratū h̄ nō sic simplr sit coloratū. Id enim quo sentim⁹ est susceptiuū sensibilis forme: z informat ea sed suscipit eā sine mā vt supra dixim⁹: cui⁹ signū est: q: et abeūtib⁹ sensibilib⁹ rebus a ppria sentiētiū adhuc insunt sensus. i. forme sensibiles z phantasie qb⁹ sensibilr opant aialia q̄ñ imaginant z rememorantur sicut supra dixim⁹. act⁹ eniz siue pfectio rei q̄ sentit z sensus fm actū fact⁹ est vnus: q: vna for⁹ pfectio ē vtriusq; sed aliter eā ē ei⁹ in sensibili z aliter in sensu: q: eē spūale z intētionale hz in sensu: māle aūt z nāle hz in re sensata. hoc āt dico de sensu z sensibili fm actū acceptis: vt q̄ñ accipit son⁹ fm actū z auditus fm actū: tūc eniz in vnius forme actu sunt sonās z audit⁹: q̄ for⁹ est sonus alterū eē hñs in sonāte z alterū in auditu. Cōtingit eniz aliqñ q̄ id qḋ hz audirē non audit fm actū: z ptingit q̄ id qḋ hz sonū in po⁹ nō sonat fm actū z tūc nō sunt in vni⁹ forme actu audiens z sonās. cū aūt id qḋ pōt audire est audire opet z actu aliter audiat. z cū id qḋ pōt sonare actu aliter sonat: tūc fm actū audiēs z fm actuz sonās sūt simul in vna forma fm actū: sed put est in audiēte vocat auditio: z put est in sonāte vocat sonatio pp diuersuz eē qḋ hz in audita z sonāte sicut diximus: z silr est de visu z ceteris sensib⁹. sicut igit auditio est soni q̄dā pfectio fm auditū: ita visio est coloris aliquo mō. pp qḋ vidēs se videre iudex est ei⁹ qḋ est circa coloris actū in visu. Est igit determiatio qōnis hui⁹ totius q̄ videm⁹ nos videre z sentim⁹ non audire z hz quellibet sensuz opari sensu cōi q aliquo mō est idē cū pticulari z aliquo mō diuersus. Sūt oēs sensus vnū in forma virtutis sensitiue. q̄ fons est virtutū sensuū pticularīū: z ppa pticulares sensus sūt sicut riui ex cōi fonte deriuati: z hoc sensu cōi est iudiciū circa pticulares actiōes q̄ sūt sensuū pticulariū z hoc mō reflectit virt⁹ sensitiua sup se q̄ñ indicat de seipsa sensus eniz cōis q formalis est reflectit sup pticularē indicādo sensibilr de actiōe z opatiōe ei⁹ z hoc mō nihil phibet q̄ñ idē sit actiuū z passiuū: agere eniz q̄dā est indicare z cōpare cōponēdo z diuidēdo: z hoc est cōis sensus q est formalis: recipe aūt z hīe formas sensibiles est pati: z hoc ē sensuum particulari. q̄: non tñ ad hāc questionē inferi⁹ in sequenti caplo redibimus subtilius de eadem disceptantes.

Tex. c. co. 137

Tex. c. co. 138

¶ Cap. 9ᵐ. Qualiter sentientium sensibilez idem in actu sunt z diuersa in esse z qualiter correlatiua.

Tex. c. co. 139

Hic aūt iaz dictū est q̄ sensus fm actū z sensibile fm actū sūt silr z idē in actu z diuersa in eē. Hoc aūt sic pbat: ois eniz mot⁹ q est exit⁹ de po⁹ ad actū. z silr ois actio fm q̄ est actio ab agēte i patiens. z silr passio q̄a abijcit aliqḋ ab eo in qḋ agit z qḋ mouet sunt in eo qḋ agit siue patitur fm rem: sicut ostēdim⁹ in phicis: q: aūt ois sensus patit ab obiecto sicut audit⁹ a sono: opz actio sonū fm actū in quo est sonus p̄io fm potētiā in eē: actus eniz ois est in eo qḋ de potētia exiuit in actū z hoc est patiēs z motū: actiui eniz z motiui actus fit in patiēte q̄nalīter z nō ecōuerso: z iō nō q̄naliter est ver⁹ q̄ oē mouēs moueat: nō eniz est verū nisi in physicis quoz mā est vna z p̄ pzietatē mouens z mota sicut determinatū est in phicis z in libro p generatiōe: i alijs aūt inueniť aliqḋ agēs nō actiū z aliqḋ mouēs nō motū sicut est in spūalib⁹ in qb⁹ sensibile est mouēs z nō motū: z mediū mouēs motū z sensus motū z nō mouēs tñ igit sic ē tūc opz necio q̄ sonantis act⁹ q est sonatio fit in potēte sonare: z hoc est solidū planōrū agere sibi piūcto. silr aūt po⁹ hñs sonū est sensus audit⁹: actus q̄ soni fit et in auditu igit sonātis z audit⁹ est idē act⁹ fm eē differēs fm dōiam fm q̄ est in diuersis po⁹ sonū hñtibus sortit noia diuersa. Q̄ñ eni est in po⁹ sonāte tūc vocat sonatio z q̄ñ est in po⁹ audiēte. tūc vocat auditio. Dicit eni sonus dupsr fm actū z po⁹ᵐ sicut z dupsr dicit audit⁹ fm actuz z po⁹ᵐ. ¶ Eadē aūt oino rō est z i alijs sensib⁹ z sensibilib⁹: sicut enim actio est aliquo mō in agēte z aliquo mō in patiente: q: est in agēte fm q̄ p ipaz denoiat q̄ñ dicit agēs: z fm q̄ ipse potēs est agere: q̄ñ est in ocio: z erit in actu asr agere q̄ñ agit post ociū. In patiēte āt ē ipsa for⁹ q̄ insult ab agēte. Silr est de sensibili z sentiēte q̄ñ eniz sensibile nō agit in sensū: tūc est q̄si in ocio: hñs tñ formā qua pfectū est ad agere: q̄ñ autē actu agit in sensuz: tūc est act⁹ sensus in ipso a quo denoiat: z est eadē forma pfluēs ab ipso. z est in sensu q po⁹ habuit eā: nō sicut nuratio de actiōe i actiū sed poti⁹ sicut in patiēte qḋ recipit formā agētis. z sic actiui z passiui est idē act⁹. Potentis eniz agere z potētis actionē agētis recipe idē actus est: diuersus fm eē potētialiter agētia z potētialiter patiētis. Sed in qbusdā sensib⁹ fm diuersuz eē hz duo noia: in qbusdā fm alterz est innoiatū: sicut dixim⁹ de po⁹ audiēte z po⁹ sonāte q̄ actus vnius est auditio z actus alteri⁹ sonatio. In visu aūt actus potētie vidētis dicit visio. ille autē q est ei⁹ q̄ñ de ocio erit in actū: q̄ñ vt actiuū pficit visuz que est actio coloris nō est noiata nisi p circūlocutionē exprimat: dicēdo q̄ est actio coloris in visum fm actū factū. Similr aūt in potētia gustiue actio gustus vel gustatio vocat: saporis aūt actio innoiata est. ¶ Quoniā autē sic vnus est actus sensibilis z sensitiui: q̄ñ vtrūq; fm actū est necesse est tunc ea sic dicta simul corrūpi z saluari: q: sic correlatiua sunt q̄ posita se ponūt: z pēpta se pimunt z sic simul sunt z corrūpunt auditio z sonus z gustatio z saporis actio. z sic de alijs. Quādo aūt vtrūq; fm potentiā dicit z nō fm actū tunc nō sunt correlatiua. z tunc nō necessariū ē q̄ simul corrūpant z saluent. ¶ Sed antiq physiologi nō bene dicebāt q̄ñ opinati sunt sensibile z sensuz quocūq; modo accepta eē correlatiua: dicētes nihil esse albū vel nigrū nisi q̄ñ est visus de ipso: z nihil eē saporē: nisi prout est in gustu: z sic de alijs sensibilib⁹ z sensib⁹: hoc eniz vno mō recte dicebat. z alio modo nō recte: sensibili eniz z sensu dictis dupsr bis qdē fm potētiā: illis vō fm actū: de h̄ actū dictis recte dixerūt antiq de dictis āt fm potētiā: nō recte dicebāt. Peccāt igit in hoc q̄ simplr sine distinctiōe correlatiua dixerūt ea que nō simplr z sine distinctione correlatiua dicuntur. ¶ Ex isto aūt vlterius eliciť q: excellētie q̄dā corrūpunt sensum. Est enim vox z sonus put mouēt sensum: symphonia q̄dā z ꝯsonātia siue pportio z cōtēperatio agētis ad patiēs: vox aūt siue sonus sūt quodāmodo vnū z idē: sicut diximus: tunc opz q̄ etiā auditus sit symphonia quedā z pportio ad eundē actū ad quē pportionat sonās: z q: excellens plus mouet q̄ mobilis sit sensus: iō excellēter acutū z graue corrūpūt auditū: z silr excellēs sapoz corrūpūt gustū: z in colorib⁹ sine visibilib⁹ excellēter fulgidū siue excellēter opacū corrūpūt visuz: z hoc de fulgido ꝯstat. Opacū aūt etiā corrūpit. h̄ non ita cito sicut fulgidū: ei⁹ signuz eā q̄ in carcerib⁹ tenebrosis diu iclusi lumē nō pñt respicere q̄ñ egrediunt ad lumē: causa est: q: spirit⁹ visiu⁹ qui in neruo obtico fluit ab oculis: auertitur z repellit per tenebras: z q: spiritus calidus est: tñ auertitur cum frigiditas obdurat porum oculi z excecatur oculus. Similiter autē excellentie odoz corrūpunt olfatum: eo q̄ sensus in cōpositione organi ratio quedaz cōtemperātie z pportionis est. z ideo ipsa sensibilia sūt dulcia sensui quādo pura adducunt ad sensum sine excellentijs z quādo mixta sunt pportionabiliter sicut acutū pportionatū: z dulce salsuz pportionabiliter eniz ista ad sensuz ducta. delectabilia sunt eo q̄ organū quasi mediū eā sensibiliū fm pportionem medij cōpositū. vbi aūt symphonia z cōsonatia siue pportio: magis est mixta q̄ acutū z graue excellentia: similiter autē z

Tex. c. co. 140

Tex. c. co. 141

Tex. c. co. 142

Tex. c. co. 143

Propter qḋ in carcere obscura clausi si in lucē pdeūt lumē non pñt aspicere. Z.

tactus est medium infrigidabile ꝛ calefactibile proportionatur. sensus enim semper est proportio ꝛ cōtemperatio: ab excellentijs autem tristatur ꝛ corrumpitur.

¶ Cap. 10^m. De probatione sensus cōmunis per hoc ꝙ componit ꝛ diuidit inter sensata diuersorum sensuum.

Tex. t cō. 144

Sed nunc volētes redire ad inquirendū subtiliter de sensu cōmuni pmittimos ea que determināda sunt ꝙ vnusqꝫ sensus ꝓprius est sibi subiecti sensibilis qui sensus sicut in organo est in eo quo organice sentiūt aīalia ſm ꝙ sentiunt ſm actū: ꝛ ille sensus discernit sibi subiecti sensibilis differētias sicut dicimus albū qdē ꝛ nigrū eē visus: dulce vo ꝛ amarū dicim⁹ eē gustus: similr ꝛ autē se hꝫ in alijs.

Tex. t cō. 145.

¶ Quā aūt nō solū sic sentimus sensibilia: sed ēt sentimus q2 differūt vel ꝯueniūt albū ꝛ dulce: sic de vnoquoqꝫ sensibiliū: in oībus enim possumus ꝯueniētias ꝛ differētias cōparādo ꝛ cōponēdo ꝛ diuidēdo sensata diuersoꝝ sensuum necesse est de vnoquoqꝫ sensu hoc faciamus. Nō enim alia virtute superiori q̄ nō sit sensus hoc facere possumus. Quia oē iudiciū qđ est circa sensibilia: de sensibili pꝑte est iudiciū sensus. Iudiciū aūt quo dicim⁹ albū eē dulce: vel nō eē albū dulce est circa sensibilia ꝛ sensibilr: ꝛ iō virt⁹ cui⁹ est hoc iudiciū. necio eē sensus. Hoc aūt iudiciū nō possum⁹ facere aliquo sensibiliū ꝓprioꝝ. Si eni aliquo fieri posset: tūc videreꝭ hoc debere fieri p tactū q2 tact⁹ plures est: sicut supius diximus.

Tex. t cō. 148

¶ Siue aūt caro siue aliud dicaꝭ eē instrumētū tactus: manifestū est ꝙ illud instrm tactus nō est vltimū ad qđ referunꝭ sensibilia diuersoꝝ sensuū. si enim sic eēt cūc opꝫ ꝙ qñ discernēs discernit albū eē vel nō esse dulce: tangeret subiā albū ꝛ dulce: q2 supra ostēdimus ꝙ tactus nō discernit aliqđ sensibile: nisi tactu subali tāgibilia hoc aūt videmus fore falsuꝫ q2 albū esse vel nō eē dulce discernimus nō tāgētes ipm. Nec pōt dici ꝙ duob⁹ sensib⁹ fiat iudiciū illud: q2 in separatis p organa ꝛ per formas virtutib⁹ nō ꝯtingit discernere albū eē vel nō eē dulce. sed opꝫ vna quadā vtute verāqꝫ manifestā eē q̄ dicit albū esse vel nō eē dulce: ꝛ alteꝝ eē dulce ab albo. Si eniꝫ duo sensus hoc dicerēt: hoc eēt sīe ei ꝙ ego sentirē albū ꝛ tu dulce: p hoc aūt neuter nostrū sciret dare ꝯuenientiā vel differētiā inter albū ꝛ dulce. Duo eni sensus pticulares forma ꝛ subto differūnt: q2 subia eoꝝ sunt duo organa: ꝛ forme sunt sicut visus ꝛ audit⁹: sicut duo hoīes differūt suis formis ꝛ suis subiectis: ꝛ nō est ꝙ vnlēdo vel diuidēdo cōparet vnū alteri. qđ tū necessariū est qñ diciꝭ albū alteꝝ vel idem esse dulci. Opꝫ igitur ꝙ alicui vni manifestū sit: qñ altera vel eadē adinuicem sunt albū ꝛ dulce: opꝫ igitur ꝙ vnū numero sit qđ ponit alteritatē vel identitatē inter ea: ꝛ dicat qñ altera vel eadeꝫ sunt: ꝛ quodāmodo altera vel eadē: qñ eadē sunt aliqñ subiecto. ꝛ altera formis sensibilib⁹. Id ergo qđ dicit sic indicando de albo ꝛ dulci est idē: ꝛ sicut dicit vnū solū iudiciū qđ est alteritas vel identitas duoꝝ sensibiliū: ita opꝫ ꝙ sic in intellectu nō cōponēte vel diuidēte duo sensata: qui hꝫ abeat aliquo modo vtrūqꝫ. Patet igiꭍ ex dictis ꝙ nō est possibile indicare sepata sensibilia separatis sensib⁹ particularib⁹: sed oꝫ ꝙ vnico cōmuni sensu fiat. Ex isto aūt sequiꭍ ꝛ qđ adhibitū est ei ꝙ nō sit iudiciū illud in separato tpe. sicut enim idē est qđ dicit alteꝝ esse bonū vel malū vel album ꝛ dulce: ita ēt idem momentū est qñ dicit sic iudicādo. Queciqꝫ eniꝫ cōponuntur vel diuidunꭍ vel cōperanꭍ. ꝛ hoc pꝫ q2 in eodē momēto sunt cōposita vel diuisa ſm rez. Iudiciū aūt est ſm ꝙ res est. Opꝫ igiꭍ ꝙ iudiciū sit in eodem momēto ꝛ nō ita ꝙ prius sentiat vnū ꝛ iudicet de illo ꝛ postea alterū ꝛ tunc de isto ponat iudicium: est igiꭍ idem ꝛ in eodem momēto indicās qñ alterū ꝛ alterū bonū ꝛ maluꝫ: vel albū ꝛ dulce. qñ ipsa ſm rem altera sunt. Nec volo dicere ꝙ ideꝫ sic momētū ſm accidēs. i. ꝙ est idem cōtinuū tēpus qđ hꝫ partes priores ꝛ posteriores: hoc enim nō est idē nisi p accīs. s. q2 adhicim⁹ vni motui ꝯtinuo: sed volo dicere ꝙ in vno idiuisibili momēto poniꭍ alteritas inter duo qñ altera sunt: vel identitas qñ eadē sunt. Est eni alteritas ꝛ idētitas relatio que est simul in idiuisibili momēto duoꝝ ſm rem. Et iudiciū aīe ad rem referꭍ. Intēdit ergo in vno momēto facere iudiciuꝫ. dico igiꭍ alteꝝ esse bonum a malo: vel albū a dulci verum dico enim qñ vnū alteꝝ ē ab alio ꝛ dū dico ꝙ alteꝝ sit nunc in quo est alteritas vnius ad alteruꝫ ꝛ alteꝝ in quo est alteritas reliqui ad illud. Sed potius anima dicit sic altera ꝛ in eodē nunc dicit ea altera esse: igitur vtriusqꝫ ad alterū simul est. Oportet igitur ꝙ dicens illud sit vnica ꝛ indiuisibilis virtus ꝛ dicat iudicium in vno ꝛ indiuisibili tēpore. Istud aūt qđ dictū est veꝝ est de intellectu ꝛ phantasia ꝛ sensu cōmuni ꝛ de omni potencia anime cōponente ꝛ diuidente ꝛ comparante diuersa.

¶ Cap. 11^m. In quo declaratur qualiter sensus cōmunis est vnus ꝛ indiuisibilis ꝛ qualiter diuersus.

Tex. t cō.

At vo obijciet forte aliquis ꝙ ea que dicta sunt eē vera nō pñt: q2 idē numero in vno idiuisibili tpe nō pōt simul moueri ꝯrarijs motib⁹: ꝯstat aūt ꝙ iudicās de sensib⁹ opꝫ moueri ab ipsis sensibus iudicans igiꭍ de albo ꝛ dulci: vel de albo ꝛ nigro qñ eadē vel altera sunt: opꝫ ꝙ simul moueaꭍ motu forme vtriusqꝫ: hoc aūt impossē videꭍ. si eni dulce sit hoc est ſm ꝓprietatē forme sue mouit sensum ꝛ intelligētiā: amaꝝ mouebit vtroqꝫ modo vel motu ꝯrio ꝛ albū ꝛ iterum mouet ſm aliū: formationis aūt diuersitas oritur a formaꝝ ꝯrietate ꝛ sic idem numero ꝛ indiuisibile moueꭍ in tpe indiuisibili motib⁹ cōtrarijs formaꝝ qđ est impossibile. Et iꝫ hoc vno verbo soluere possumus dicētes ꝙ forme nō habent contrarietatē nisi prout sunt in mā per esse materiale ꝛ intētiones ꝯrioꝝ in anima accepte nō sunt ꝯrie: ꝛ ideo in eodem esse possunt tū q2 intēdimus ad plenuꝫ declarare q̄liter sensus cōis vnus ꝛ nō vnus sit: aliter soluimus inductaꝫ dubitationē: ꝛ pmo volumus dare solutionē ad hoiem postea aūt solutionē verā que demōstrat veritatē nature sensus cōmunis. Dicimos igiꭍ primo ꝙ sensus cōis est qđdā inseparatum ꝛ indiuisibile est iudicium eius ꝛ in tpe idiuisibili ſm suū subiectū: esse aūt suū est diuisum ꝛ separatum. Cōtingit igiꭍ dicere ꝙ quodāmodo inseparatū ꝛ indiuisibile sentit diuersa ꝛ separata: ꝛ cōtingit dicere ꝙ diuisum ꝛ separatū quodāmodo aliu modo est illud qđ sentit diuisa ꝛ separata: dicimus eniꝫ ꝙ nullius sensibilis iudiciū pficiꭍ in organo ꝓprij sensus qui recipit illud sensibile sed oēs particulares nerui qui ad organa proprioꝝ sensuuꝫ diriguntur: ꝛ cōcaui sunt ve in eis discurrat spūs qui est vehiculum virtutis sensitiue dirigunꭍ ad anterioꝛē cerebri partē que medietas quedam est ꝛ symphoniace cōposita ad oia sensata propria ꝛ nullū hꝫ sensum potentē oēs suscipere ꝛ ibi est organū sensus cōmunis: ꝛ ab illius vnitate sensibilis virtus que est sensus ꝓprio eo ꝙ est finis sensuū est vna loco ꝛ subiecto: sꝫ pluralitate formaꝝ particulariū sensuū est plures. Omnes enim ꝓprij sensus emanant ex ipso.

Tex. t cō.

¶ Et dicemus tunc soluētes inductaꝫ dubitationē ꝙ nō est incōueniens: ꝙ id qđ est vno mō vnuꝫ ꝛ aliu modo plura sentiat diuersa ꝛ cōtraria. Ista aūt solutio iꝫ impediat obiectionē quo ad hoiem nō tū soluit inductam dubitationē quo ad materiā sensus cōis. Idem enim subiecto ꝛ indiuisibile est potētia habēs cōtraria: ꝛ si intelligaꭍ diuisum per subm: adhuc potētia hꝫ cōtraria: ꝛ ideo cōtraria potētia insunt ei qđ indiuisum subiecto ꝛ ei qđ est diuisum: sed esse eius qđ actu hꝫ ꝯria nō pōt esse indiuisum subo sed opꝫ ꝙ diuisum subto sit. Cōtraria enim actu nō pñt in subto eodē esse: ꝛ iō in eo ꝙ agit aliqd p formas ꝯrioꝝ opꝫ ꝙ sit diuisum: igiꭍ impossibile est albū ꝛ nigruꝫ esse simul in eodem subiecto: ergo nō pōt aliquid pati per receptionē speciei eoꝝ actu vnū ꝛ indiuisibile subto sed ſm prius habitā solutionē sic se habēt sensus cōis ꝛ intelligentia: qñ vel quādo habent species ꝯriau ꝛ diuersoꝝ. dictū est eniꝫ ꝙ sunt vnū subiecto: ꝛ plures ſm formas deriuatas ab ipsis nō ergo conueniens fuit dicta solutio. Cōuertemus ergo sermonē ꝛ dicem⁹ qñ sensus cōis est sicut terminus sēsuū particulariū ꝛ q2 terminus est forma apprehēsio enim diuersoꝝ sensatoꝝ est ad hoc finaliter vt discernatur cōuenientia ꝛ differētia que est inter ea. ꝛ q2 terminus talis ꝛ finis est forma ideo dicem⁹ sensum cōem essentialiter ꝛ formaliter vnum ꝛ indiuisibiꭍ esse: ꝛ p subia particularia ad que dirigitur virtus eius esse plures.

Tex. t cō.

¶ Eo modo quo mathematici quidā dicunt punctuꝫ in circulo quo diciꭍ eē cētrū vnū in subia ꝛ forma: nō tñ quātuꝫ duo sunt q2 sic in se indiuisibile est ꝛ nō ex diuersis cōpositū ꝛ hoc modo nō discernit nisi vnū qđ est mediū circuli p hoc aūt ꝙ ipm substātialiter est mediū circuli est ipm principiū equalitatis lineaꝝ ꝓtractaꝝ ab ipso ad circūferentiā sic vno ꝛ vnū ꝛ multa discernunꭍ. Oportet enim vnū eē p subiam ꝛ formā

per qđ

per qd̄ indicat in oībus eq̄litas: ⁊ opʒ ipm eē plura per hoc ꝙ est pluriū qbus sua medietas dat eq̄litatē ⁊ sic diuidit̄ q̄damō per attributionē ⁊ influentiā: ⁊ nō per subaʒ ⁊ formam qm̄ suba vna est: ⁊ forma mediās que est cā eq̄litatis vna ē: fm̄ tn̄ ꝙ diuidit̄ nō vnū est: qa ⁊ sic bis vtit̄ eodē signo: hoc enī mō significat diuisionē diametri in pūcto qd̄ est cētrū ⁊ ē attribuens vni semidiametro eq̄litatē ꝑ hoc ꝙ est ei⁹ pn̄m: ⁊ eq̄litatē attribuit alteri ꝑ hoc ꝙ est ei⁹ finis: ⁊ iqūātū sic vno termīo vt duob⁹ vtit̄ indicat enī duo qa index est eq̄litatis duaꝝ semidiametroꝝ ⁊ sic sepata sūt vt q̄ dā separato diiudicata. Inquātū vo est vnū in forma ⁊ suba mediationis: fit iudiciū vni⁹ ⁊ multoꝝ vnitoꝝ vno q̄dā ⁊ sl. Uni⁹ enī totius circulatiōis iudiciū est vnū cētrū. ⁊ multaꝝ lineaꝝ equaliuʒ est iudiciū ꝑ vnicā cētri mediationē: eo ꝙ illa cā vlis est oīs eq̄litatis que est in lineis ab eodē cētro ad circūferētiam ꝑtractis. Sic omni eodē mō dicimus sensuʒ cōeʒ formalē pn̄cipiū oīuʒ sensuū particulariū: ⁊ eē forma a qua est īfluētia i oīb⁹ ꝓprijs sensibilib⁹: ⁊ eē vnū in suba ⁊ forma sensibilitatis: sʒ distictū per hoc ꝙ īfluit particularib⁹ organis particulares sensus: ⁊ ꝑut dirigit sensuʒ huic vel illi ꝓprio organo: ⁊ sic iudiciū diuersoꝝ sensibiliū per hoc qd̄ dicit ea eē altera vel eadē adinuicē est per vnū in forma ⁊ substantia: ⁊ per diuersa per hoc ꝙ illud vnū aliqd attribuit̄ diuersis ⁊ influentiā hʒ super diuersa: ⁊ hoc nō dicitur diuersuʒ nisi per hoc ꝙ est diuersoꝝ: simpliciter tamē vnum ⁊ indiuisum est.

¶ Cap̄ xz^m. Et est digressio declarans qualiter sensus communis est medietas omnium sensuum.

Ortasā aūt obijciet aliqs ꝯ ea que dicta sunt dicēs ꝙ oē mouēs formale est ad id qd̄ mouetur ab ipso: mouet aūt sensus ꝓprius cōeʒ eo mō q̄ ipse mouet̄ a sensibili: nō enī eēt iudiciū sensatoꝝ ꝓprioꝝ in sensu cōi dicente ea altera eē vel eadē nisi ad ipʒ trāsiret a sensu ꝓprio cui prius occurrit. videt̄ igit̄ sensus cōis eē maior q̄ ꝓprius. Oē enī recipiēs recipit fm̄ potētiā maīē: sic in aīabatis sepe determinatū ē: opʒ aūt ꝙ sensus cōis recipiat eadē qb⁹ discernit ⁊ iudicat. recipit aūt secūda receptiōe: videt̄ igit̄ maior esse q̄ sensus ꝓprius: qui p̄ma recipit receptiōe. ¶ Adhuc aūt si sensus cōis oīuʒ ꝓprioꝝ sensuū recipit sensata ⁊ nihil recipitur nisi qd̄ hʒ aliquā cōicātiā cū recepto: sicut visus q nō recipit nisi colorē pp cōicantiā quā hʒ cū ipso: ⁊ nō recipit sonuʒ eo ꝙ nullā hʒ cōparationē cōicātie ⁊ ꝓportionis ad sonum: tūc videt̄ sensus cōis esse cōpositū qd ex oīb⁹ armonijs sensuū ꝓprioꝝ: est q̄ maīs: qa cōpositio: cū omni sensu pticularī: ⁊ sic videt̄ iteꝝ nō eē vera prius īducta solō. Nō enim pōt dici ꝙ sensus cōis sit cōis p mā dā ꝑdicari cōiter de oī sensu ꝓprio: qa ⁊ sic eēt sensus cōis aliqd de rōne sēsus ꝓprij: ⁊ nec posset diffiniri sensus ꝓpri⁹ nisi in diffōne sua poneretur sensus cōis: sic hoīs diffinitio in se hʒ aīal qd̄ est ꝑdicatum cōe de hoīe: hoc aūt nā ē veꝝ: sicut per se pʒ cuilibet. ¶ Propter hoc dicim⁹ ad hoc ⁊ his silia oīa ꝙ sensus cōis ē vna nūero forma que est vlis nō vt ꝑdicabile: sʒ sic cā formalē ꝑhēs ea que oriunt̄ ex ipsa: sicut archetectonica ꝑhet formā domus. Sicut enī a principio diximus aīa est sup nāʒ totā corporis: ⁊ ideo ip̄rimit ⁊ īfluit in totā nām corporis suas ipressiōes ⁊ suas vires absq eo ꝙ ip̄rimat̄ sibi aliqd a nā: ⁊ ideo nā non agit in nāʒ nisi ēt agat̄ ⁊ patiat̄ ab ea. Oē eniʒ mouēs pbice mouet̄ eo ꝙ in ordine vnū pbicū non supponit̄ alteri pbico: sʒ aīa cū sit incorporea agit in nām ⁊ nō patit̄ ab ipsa nā sic ēt diximus supra: ⁊ iō p̄mū augēs qd̄ est virt⁹ aie nō auget nec alterat̄ augmētoꝝ sicr est is oīb⁹ sicut de p̄mo digerēte. Silr aūt p̄mū sentiēs nō qdē in tpe sʒ nā: hoc est in quo p̄us saluatur tota virt⁹ sensitiua est sensus cōis qui est origo sensuū ꝓprioꝝ ita ꝙ ab ipso deriuant̄ sensus ꝓprij: ita ꝙ nō eē cōstituit̄ ab eis: nec aliqd sui eē hʒ ab eis. Et qd̄ dicit̄ ꝙ sēsus ꝓprij mouēt ipm falsuʒ est oino: opʒ enī ꝙ sensibile ꝓpriū spirituali⁹ ⁊ simplici⁹ fiat in sensu cōi q̄ in ꝓprio: ⁊ hāc maioreʒ simplicitatē nō dat ei sensus ꝓpri⁹: sʒ poti⁹ cōis. In ipso eniʒ est spūs lucidus q est vehiculū ⁊ instrm ipi⁹: ⁊ ille ꝑut est instrumētū sensus cōis ꝯfert ei maiorē simplicitatē: sic lux colorib⁹: ⁊ in tali actu ⁊ forma facta sensibilia ꝓpria ptigūt ad organū sensus cōis: ⁊ tūc indicat de eis. Nec pōt dici ꝙ aliqd corporeū oino cōferat eis agere in organum sensus cōis: eo ꝙ forme corporales sunt ipsa sensata: nō separate ab appendicijs materie: ⁊ ideo corporale agēs qd̄ tn̄ est instrʒ ei⁹ qd̄ est incorporeū: hʒ ꝙ dat eis agere in organū sensus cōis: qd̄ formali⁹ est q̄ organa sensuū ꝓprioꝝ ⁊ hoc est qd̄ intēdit dicere Aug. q dicit ꝙ corporales forme nō mouēt aiam sed poti⁹ talib⁹ formis factis in corpore aīa luce sua facit eas in seipsa. In tali aūt ordīe mouētiū ⁊ motoꝝ id qd̄ vltimo mouet̄ formalissimū est oīuʒ: ⁊ p̄muʒ mouēs oīum mālissimū: ⁊ hoc iō est: qa in tali ordine scdm mouēs nō accipit virtuteʒ motiuā a p̄mo mouēte: sed ab alio qd̄ est aliqd eius qd̄ mouet̄. sed in his in qb⁹ scdʒ mouēs accipit virtutē motiuam a priori mouēte: veꝝ est ꝙ vltimū motū est mālissimū oīum: ⁊ minus hn̄s dignitatis ⁊ simplicitatis cū aūt aīa rōnalis sit supra nām ⁊ īfra intelligētiā. erit aīa sensibilis īfra rōnē ⁊ supra nāʒ sicut aīa vegetabilis infra sensibilē ⁊ supra nām. ⁊ ideo ipsa est suba ⁊ forma quedā hn̄s vires multas. quaꝝ quidē ipsa sensibilis vis est potētia a generatiōe ꝑfecta habitū cōnatur ali sibi: qui habit⁹ est inchoatio quedā ⁊ armonia oīum sensibiliū formaꝝ: sicut in gn̄e ē inchoatio ⁊ armonia oīum dr̄aꝝ illius gn̄is: ⁊ illa potentia sic habitu cōnāli perfecta oīa sensibilia hʒ potestate ⁊ actu nullū anteq̄ distinguat̄ ab eis: ⁊ in hoc sensu dicit̄ a pho ꝙ sensus est spēs sensibiliū ⁊ intelligēs spēs itelligibiliū. Talis aūt forma vna simpler ꝑhabēs potestate ea quoꝝ ipsa est cā ⁊ hʒ ea actu quando distiguit̄ ab aliquo illoꝝ: ⁊ per hoc ꝑsolutio oīum inductaꝝ dubitationū. Et hec est cā quare Auicebron dixit spēs sensibilia esse in aīa: ⁊ nō acceptas ab extra. Mac ēt de causa dixerunt quidā virtutē sensibilē per se eē actiuā ⁊ nulli⁹ spēi esse receptiuā qa nō recte recipit eas sʒ vna spēs que est habitus potentie sensitiue distinguit̄ ad sensibilia que sunt in organis sicut distinguitur virtus vniuersalis ad particulare in qd̄ agit ⁊ circa qd̄ operat̄. De principio igit̄ ⁊ virtute fm̄ quā dicimus aīal hr̄e sensuʒ ⁊ posse sentire sit hoc modo determinatum: de alijs autem virtutib⁹ quas supra detegimus sub alterius libri principio inquiremus.

¶ Explicit Liber Secundus.

¶ Incipit Tertius de aīa qui est de apphēsiuis virib⁹ ditus

¶ Tractatus Primus de viribus anime sensibilis.

¶ Cap̄. p̄m. Et est digressio declarans libri intentionem ⁊ de imaginatione.

In hoc aūt tertio libro

De anima intendimus certificare de alijs potētijs aīe que restant: quaruʒ prima diuisio est in apprehēsiuas ⁊ motiuas que differunt per rōnē potentie actiue ⁊ passiue quarū potētiarum non superius assignauimus drīam: quoniā potētia actiua semper sibi similis est: eo ꝙ ipsa est actus. ⁊ semp cōpleta ad agēdum: ⁊ si aliqn̄ nō agit hoc est ꝓpter defectū eius in qd̄ agit. ⁊ non pp hoc ꝙ ipsa idigeat acquirere aliqd per qd̄ ad agendū perficiatur. Passiua aūt dissīlis est sibi: qa aliquādo hʒ formā: ⁊ aliquādo nō hʒ eā: sʒ cū acqrit eaʒ per alteratiōnē: tūc pōt agere actionē cui⁹ pn̄cipium est forma que est acq̄sita per alterationem in ipsa. Nec tn̄ forma aliqn̄ datur ei a gn̄atiōe sicut superi⁹ diximus de potentia sensitiua: aliqn̄ aūt reqrit̄ p alterationē: sicut est de scīa que est ꝑfectio itellect⁹. Potētie igitur apprehēsiue gn̄aliter potētie sunt passiue: nec hn̄t principia agendi nisi per formā quā per apprehēsionē acqrūt pp qd̄ etiaʒ apphēnsiue dicuntur. Tales autē non gn̄aliter sunt omnis aīe: sed sensitiue ⁊ intellectiue tm̄. Et eaꝝ quedaʒ sūt apphensiue de foris exīntib⁹ suis agētib⁹: quedā aūt sunt apprehēsiue ita ꝙ sua agētia prima sunt ⁊ intus ⁊ ille que hn̄t sua agētia de foris sunt sensus de qb⁹ iam fm̄ ꝙ sunt vires aie expeditū est: de his aūt que sunt apphēsiue deintus nūc determinabimus. Oēs enī has siue sint partes aīe sensibilis siue sint rōnalis in ꝯsūgemus: eo ꝙ antiquoꝝ quidā oēs illas quādā partē itellect⁹ fore dicebāt: sicut in sequētib⁹ ostendet̄. Ad faciliorē autem intellectū antiquoꝝ sñie de hoc volumus loq de trib⁹ virtutib⁹ quas supra enūerauimus. s. de imaginatiua: ⁊ estimatiua ⁊ phātastica. Dicimus igit̄ imaginatiuā eē in qua imagines sensibiliū rebus sensibilib⁹ absentib⁹ reseruant̄. Hec aūt imagiatiua plus abstrahit q̄ sēsus: qm̄ sensus nō accipit formā nisi re p̄nte: ista autē reseruat

Solamo.

ueritate m̄ae rū qd̄ ē ꝯ pipa theuco. 2. de aīa com. 60 ⁊ 2 phi cō. 87. 5.

Maiorē simplicitatē quaʒ hʒ obm sēsus cōis non hʒ a sensu ꝓpo sʒ a sensu cōis: cōsiderata qa tunc vniuersitas formaꝝ eēt ex vi

Imaginatiue vnū̄ descriptio ⁊ eius dr̄a a sensu.

ea ꝫ etiā re absente ꝓpter qḋ ē ſm Auic. ꝛ Algazelē alia po tētia est a sensu cōi. Bonitas autē hui⁹ organice ỽtutis alia est a bonitate sensus: q̄ꝛ bonitas sensus est in recipiendo: ꝛ bonitas hui⁹ in retinēdo est. ꝛ pure repñtādo: pp qḋ ꝛ plu res videmus eē subtiles in discretiōe sensibiliū: ꝛ nō bñ ima ginātes. Bene aūt imaginātes ad duo disponunt: quorum vnū est in mathematicis: q̄ꝛ tales bñ distribuūt figuras cu ius est causa q̄ꝛ lꝫ in organo imaginatiōis omnia distribuan tur tamen sensibilia distribuuntur in ipso prout sunt vnita suis subiectis: ꝛ ideo non est imaginabilis sonus prout est act⁹ sonātis: ꝛ color ꝓut est q̄litas colorati: ꝛ sic de aliis: ꝛ iō qḋ principaliter in eo distribuitur est quātitas ꝛ figura pp qḋ hñtes huiusmodi organū purū ꝛ bñ cōpositū optime efficiū tur imaginatiui. ꝛ q̄ñ cū hoc subtilis sūt itellect⁹ cū bonitate imaginatiōis ꝓficiūt multū in mathematicis disciplinis. Si aūt hmōi hoīes abstrahant a motib⁹ sensuū ꝛ sūt semꝑ soli tarij ꝛ abstrahant a cura carnis ꝛ delitijs corporis efficiant ꝓphete. Mot⁹ enī mult⁹ sensibiliū suo tumultu īpedit mani festari in eis effect⁹ celestiū. Silr aūt cura carnis ꝛ delitie et sollicitudies ꝛ act⁹ multi mūdani occupāt aīaz: ita q̄ꝛ nō pōt percipe īpressiōes celestiū: q̄ꝛ aīa pp vniōnē suaꝝ potētiarū in sua sūba talē hꝫ colligationē viriū suaꝝ q̄ꝛ q̄ñ ītēdit opa tiōi ei⁹ ſm vnāquāqꝫ potentiā tūc abstrahit ab intētiōe circa alias. Cui⁹ signū est q̄ꝛ intēte cogitās aliqḋ nō aduertit ea que hꝫ p̄ oculis: ꝛ similr fit q̄ꝛ aīa occupata circa exteriora nō aduertit mot⁹ ꝛ imp̄ssiōes celestiū que fiunt in suo corpo re abstracta ab his aūt sentit talia ꝛ parat eis imagines. q̄ꝛ cōnaturale est sibi sub imaginib⁹ corporalib⁹ cognoscere ge. qḋ ipsa cognoscit: ꝛ in talib⁹ ip̄ressionib⁹ celestiū radicant il la somnia que aliqḋ signāt de futuris. Qualr aūt imp̄ssiōes tam motuū celestiū q̄ intelligentiaꝝ que sunt motores ve niant ad aīas aīalium in prima pħia ostēdet. Sꝫ q̄ꝛ hoc suf ficit est q̄ꝛ organum imaginatiōis nō opꝫ oīno idē esse cū or gano sensus cōis sed ſm esse differens lꝫ forte in substantia sit idem: ꝛ hoc magis inferius erit manifestum.

❡ Ca. 2ᵐ. Et ē digressio dclarās ea q̄ ꝯueniūt ex estimatiōe.

Ea aūt potētia que estimatiua dr̄ ab imaginatio ne differt in ipsa sp̄e que cōprehēdit q̄ñ sicut ī q̄libet aīali est determinatū ista elicit ītētiōes que in sensu nō sūt scripte nec pōt dici q̄ꝛ hoc sit sen sus officiū ſm q̄ꝛ determinauim⁹ sensatū p acci dēs in superiorib⁹: q̄ñ nāqꝫ ꝯtigit cognoscere q̄ꝛ iste est fili⁹ dionis nisi habeat notitia filiatiōis ſm qḋ ē in isto nec vnqꝫ lupus miseret itato suo nisi hēat cognitionez ꝛ hui⁹ idiuidui: ꝛ q̄ꝛ hoc idiuiduū est nat⁹ ei⁹. opꝫ ergo aliquā esse virtutē aīe elicitēz hmōi itentiōes: ꝛ q̄ꝛ nō pōt esse ima ginatio nec penit⁹ sepata ab ea. Qḋ enī nō sit imaginatio pa ret: q̄ñ ad imaginē rei solā nō sequit mot⁹ vel effect⁹. vl̄ mi nī: vel tristitie vel fuga: vel insecutio: ad estimationem aūt mot⁹ sequit istoꝝ qḋdā: vel qḋlibet: separata aūt ab ipsa pe nit⁹ eē nō pōt q̄ñ hmōi intētiōes non accipit ſm rōnē cōes ē vles sꝫ poti⁹ in hac imagine vel illa nihil cōtinens de cōi: opꝫ igit q̄ꝛ sicut itellect⁹ practicus se hꝫ ad speculatiuū ita se hꝫ estimatiua ad imaginationē. ꝛ iō hec virt⁹ nō penit⁹ app̄ hensiua est: sed ꝛ motiua est per hoc q̄ꝛ determinat ad qḋ mo uere dꝫ aīal ꝛ quo fugere pp qḋ quidā phoꝝ hāc opionez eē dicebāt qḋ tñ nō ꝯgruit: q̄ꝛ opio rōnalis aīe qdē habit⁹ est: estimatio aūt oīuz est quoꝝ est sensus sic iā ostendimus: su perius enī diximus oīa que hñt sensuz hēe motū dilatatiōis ꝛ cōstrictionis ad minus: ꝛ cū ista aliq̄ mō mot⁹ moueant ad cibū opꝫ imaginationē cibi esse apud eā: sꝫ imaginatio sola nō mouet vt dictū est: opꝫ igit ista talia oīa hēe estimationez qua moueant. Tres q̄ istos iter oēs sensus: sensuz cōez. s. ꝛ imaginationē ꝛ estimatiuā hꝫ oē aīal: qḋ aliquem vel aliq̄s hꝫ de sensib⁹ exteriorib⁹ ꝓpter qḋ supra diximus q̄ꝛ oē hñs sen suz hꝫ desideriū cibi qḋ est fames: ꝛ omne hñs desideriū hꝫ imaginationē ꝛ estimationē que nō loba sed ſm esse differt ab imaginatione sicut iā diximus: est aūt estimatiua magis actiua q̄ imaginatiua: q̄ñ elicere intētiōes est aliqḋ agere: ꝛ magis perfectū est q̄ speculari imagines solas sicut si spe culū aīatū imagines sibi imp̄ssas diceremus speculari: oēs tñ vires aīe aliquo mō actiue sūt eo q̄ꝛ oēs agūt aliqḋ opus vite sicut superius diximus cū de diffōne aīe ſm suā subam loqueremur: lꝫ aūt plus actiōis habeat estimatiua q̄ ima ginatiua tamē ꝓprietatē passiue potētie hꝫ in hoc q̄ꝛ nō agit per se sed per ītētionē quā elicit a for⁹ acq̄sita. Est āt adhuc aduertendū q̄ꝛ ista virt⁹ aīe in hoīe sicut ꝛ cetere aliq̄ ꝯiun git rōni. ꝛ tūc iuuat a rōne. ꝛ suadet ad imitādū qḋ estimat vel fugiendū: ꝛ ob hāc silitudinē sūt in hoīe ad opionē phoꝝ quidā sicut Plato eā opionē quādā asserebāt: ꝛ nō differ re in hoīe ꝛ in brutis: nisi per magis eē obūbratā in brutis: ꝛ min⁹ in hoīb⁹: sꝫ falsuz est qḋ dicūt: q̄ꝛ opio est de cōi ꝓut est in plurib⁹ estimatio aūt ſm q̄ꝛ hmōi nō recedit ab hoc indi uiduo ſm q̄ꝛ hoc est: ꝛ iō in hoīe adiuta rōne nō iuuat nisi ꝓ ut est circa hoc vel illud ꝛ tūc dr̄ ꝓprio noīe estimatio: si aūt cōpositio aīs opinio silis de plurib⁹ particularib⁹ ſm vnam intētionez in eis inuētā accepta: iā hoc nō est estimatiōis sꝫ cognitiōis experimētalis que rōnis est sꝫ rū ipsa ministrat sibi sensus ꝛ estimatio: q̄ꝛ aūt ista virt⁹ sic cōiūcta est imagi nationi: ideo organū ei⁹ ēt aut idē est cū organo imagīatio nis: aut ꝓpinquū est vnū alteri substātialiter idē existens: ꝛ ſm esse dispositionis differens sicut supra diximus.

❡ Cap̄ 3ᵐ. Et est digressio declarans naturam phantasie.

Phantasia post hoc determinātes dicimus ipsaz eē potētiā cōponētē imagines cū intētiōi bus: ꝛ intētiōes cū imaginib⁹: ꝛ imagines ꝛ in tentiōes cū intētionib⁹ ad duplicē finez qui est in particularib⁹: vnus aūt finis ē cognitio p̄ti cularis maior q̄ in sensibili aīa haberi pōt: ꝛ il lius finis est sn̄s de hoc q̄ꝛ sit id ꝛ de alio q̄ꝛ sit aliud: ꝛ sic de omni eo de quo sentētia ꝓfert per modū affirmatiōis vl̄ ne gatiōis. Secūdus aūt finis est opus qḋ intēdit ex huiusmo di particularib⁹ sicut opus in hñtib⁹ rōnē est finis artis: ꝛ q̄ꝛ talis cognitio in plurib⁹ aīalib⁹ exp̄sse apparet: eo q̄ꝛ videm⁹ ea quedā eligere: ꝛ alia quedā q̄ñ refutare: ad electionē aūt ꝛ refutatiōez ꝑrigit sn̄a ꝛ decretū: ꝛ iō multi dixerūt q̄ꝛ phā tasia est aliqḋ rōnis: nō aūt est intētio nostra verā eē electio nē aīe sensibilis sed aliqḋ silē electiōi: qḋ exp̄sse videt q̄bus dam in brutis: ꝛ in vno plus ꝛ alio min⁹: nos aūt videm⁹ ea per modū artis facere casas: ꝛ ꝓuidere cibū in lōgū tp̄s: ꝛ hu iusmodi opeꝝ opꝫ esse ꝑn ᵐ anime sensibilis potētiā aliquaz: hoc aūt eē non pōt: nisi illa virt⁹ que cōponit ꝛ diuidit ima gines ꝛ intētiōes mō supradicto: hec etiā opa nō in oīb⁹ vi demus in q̄b⁹ est imaginatio ꝛ estimatio. sed in q̄busdā que perfectiora sūt. Opꝫ igit phātasiā ſm aliqḋ esse differētez ab imaginatiōe ꝛ estimatiua lꝫ enīz oēs iste potētie passiue aīe sint ꝛ patiant a formis indiuidui: que sunt ꝑncipia cognitio nis sensibilis que forme eedē eē videnf: tñ mot⁹ passiōis nō est idē: sed est ſm differētē gradū abstractionis pp qḋ ꝛ ipse potētie nō penit⁹ sūt eedē sed sic superi⁹ dixim⁹ de sensu cōi: videt tota formalitas sensibilis ỽtutis eē phātasia: ꝛ hoc mā liter dūaꝫ hꝫ ſm q̄ꝛ inchoat ab organo vni⁹ mot⁹ eius: vel ab organo alteri⁹: ꝛ hoc mō videnf oēs iste vires anime sensi bilis esse interiores in vna essentialitate cōi ꝛ substantia dif ferentes aūt ſm esse māle in diuersis partib⁹ cerebri: in quo organizant iste potētie que oēs sunt organice: ꝛ hec est cau sa quare Arist. plerisqꝫ in locis vtit istis virtutibus tāq̄ eis dez: ꝛ equoce ponit nomē vnius ꝓ alteri⁹ noīe: sꝫ si tñ subtili ter distinguant vt hic fūt distincte: sic hñt distingui. Opꝫ aūt nō latere q̄ꝛ quādo he potētie cōiuncte sunt rōni sicut sunt in hoīe: accipiūt ordinē agēdi ꝛ operādi ꝛ regimen a rōne: ꝛ q̄ꝛ rō diuersificat ſm diuersitatē eoꝝdē de q̄b⁹ rōcinatio fit: iō opatiōes ēt phātasie multiplicant valde: quādo aūt sunt nō cū rōne tūc ipse regūt ad instinctū nāe solū: ꝛ q̄ꝛ nā vno mo do est in hñtib⁹ spēm vnā: ideo opa phātasie in oīb⁹ hñtibus spēm vnā in irrōnabilib⁹ sunt vno mō: ꝛ ideo omnis hirūdo vno mō facit nidū ꝛ oīs formica vno mō ꝓuidet cibuz: ꝛ sic de alijs ſm visa phātasie ad instinctū nāe operātib⁹: hō aūt non sic operat pp diuersa principia operis de q̄bus inquirit per rōnez. ꝛ hoc est qḋ dixerūt p̄hi q̄ꝛ idā in pħia nāli admo dum excellētes: q̄ꝛ iste ỽtutes in brutis potius agunt a nā q̄ agant: in hoīe aūt poti⁹ agūt q̄ agant: q̄ꝛ in hoīe nā instī aīt tm̄ subseruit eis: in brutis aūt ſm aliqḋ mouet eas poti⁹ q̄ moueant ab eis: ita etiā vis est que multū ipedit itellectum eo q̄ꝛ nimis occupat aīam cōpositiōe ꝛ diuisiōe imaginatio nū ꝛ intētionū quaꝝ magna copia est apud eā: ꝛ non tm̄ pōt cōponere accepta a sensib⁹. sed etiā fingere his similia: ꝛ q̄ꝛ intellectus ꝑceptiones vt frequenter sunt siles imaginatio

nib⁹ ꝛ

nib⁹ ⁊ fictionib⁹ pbātaſie ideo quādo miſcet cōcepta imaginibus ⁊ intētionibus plerūq; generat deceptionē ⁊ errorem. Maxime aūt quādo aliqd de celeſtibus ⁊ diuinis itellectui imprimit: ⁊ hec eſt cā ꝙ ſomnia que ſunt ꝓphetie futurorū: plerūq; applicata ad imagines ſiunt illuſiones ⁊ dānatiōes. Sed quādo applicat cōceptibus intellectus: imaginatiōes ⁊ intētiōes cōgcuas tūc adhuc indigēt interꝑtatiōib⁹ pp cōpoſitiōes imaginationū ⁊ intētionū: eo ꝙ nō ꝯueniūt conceptib⁹ diuinis ⁊ celeſtib⁹ imagines ſenſibiliū ⁊ intētiones: niſi ſm metaphorā. De his aūt in ſcia de ſomno ⁊ vigilia dicemus. Multa vo ſūt aīalia hāt potētiā nō būiliꝫ: cuius cauſa eſt cerebri defectus in talibus aīalib⁹ vel diminutio. Totum enim cerebrum talium parūper differt a medulloſa natura ſiuida in qua eſt ſenſus ⁊ tenuis imaginatio: ⁊ ideo ſpiritus iſtoꝝ non depurantur. ⁊ cerebrū eoꝝ non confortat ad huiuſmodi operationes animales perfectas.

Nō qꝫ qui de diuinis intellectum aliqd imprimit cōtigit ſibi illuſio et deceptio.

¶ Cap. 4m. Et eſt digreſſio declarans ꝙ omnes vires anime ſunt organice ⁊ agant mediante corpore.

Omnes autē dicte vires ate ſenſibilis organice ſunt: ⁊ per inſtra corporalia ſuas opatiōes perficiūt: ⁊ hoc qdē de ſenſib⁹ que apphendunt de foris oſtēdere nō eſt difficile: qm iā habicuꝫ eſt ꝙ illi nō apprehēdūt niſi per rei ſenſibilis pſentiam ſenſibilia aūt corpora ſunt: corpus aūt nō eſt pſens niſi corpori: ad virtutē eni incorporeā nō exigit preſentia ſm ſitū ⁊ locū nec operat in ipſa aliqd ꝓpinquitas localis vel remotio: ſicut apparet in itellectu ⁊ itelligibilib⁹: ſit ḡ conſtat ꝙ ēt virtutes ſenſibiles ſūt in corpore. cui ēt res ſenſibilis pūtiaſr in ſitu ⁊ loco opponit de virtutib⁹ aūt interioribus que ſunt imaginatio eſtimatio ⁊ phātaſia ideꝫ conſtat: qm in oīb⁹ illis eſt apphenſio forme ſingularis ſm ſitū ptinꝫ eius: ⁊ liniamēta: ⁊ quātitatē cui⁹ deſcriptio ⁊ pictura nō poteſt eſſe niſi in iſto corporeo: qꝺ ſic ꝓbat. Imaginemur enim quadratū. a. b. c. d. ⁊ adiūgamus eidē duo q̄drata per oia illi equalia ⁊ oīno ſīlia: quoꝝ vnū ſit. e. f. g. h. adiūctū ei in angulo. a qui ſit angulus dexter q̄drati pꝛius imaginati: ⁊ alterū ſit. i. k. l. m. adiūctuꝫ pmo quadrato in angulo. b. qui ſit angulus ſiniſter ⁊ ſtatuamus iſta tria quadrata in imagiatiōe noſtra ſicut hic vides ea fore depicta: quero qualr apphendit vnū hoꝝ eē a dextris: ⁊ alteꝝ a ſiniſtris: ⁊ tertiū fore mediū cui duo adiūgunt. aut eni hoc eſt ex ſubto in quo diſtribuunt: aut ex ipſis q̄dratis: aut ex cōparatione q̄dratoꝝ ad aliqd extra: nō aūt pōt dici ꝙ ſit ex cōparatiōe quadratoꝝ ad aliqd extra: qꝛ ſepe imaginamur hoc qꝺ nō cōparat ad aliqd extra ſicut chimerā ⁊ ſilgārē ⁊ trigelaphuꝫ: ⁊ alia multa mōſtra que imaginātes fingimus. Si aūt dicat eē ex ipſis quadratis aut erit hoc ex eēntia ⁊ figura quadratoꝝ: aut ex aliquo accn̄te nō aūt pōt eſſe ex ipſis q̄dratis qꝛ iſta ſunt vni⁹ rōnis ⁊ equalia per oīa ⁊ ſīlia ita ꝙ nulla inquātū talia cadit inter ea diuerſitas. Si aūt dicat eſſe ex aliq̄ accidēte qꝺ accidit eis aut hoc erit accn̄s ſeparabile: aut ſeparabile. nō aūt pōt eē ex accidēte iſeparabili qm accn̄s iſeparabile cauſat ex eēntialib⁹ ſui ſubti ⁊ quoꝝ eēntialia eadē ſūt hoꝝ accidēs iſeparabile eſt idē: eēntialia aūt triuꝫ q̄dratoꝝ p oīa ſūt eadē ⁊ ſic pp accn̄s iſeparabile nō pōt eē dicta q̄dratoꝝ imaginata diuerſitas. Si aūt dicat ꝙ hoc ē accn̄s ſeparabile: tūc intelligat illud nō ineē: ⁊ cū illud ſit cā diuerſitatis in magnitudie tūc iā nō imaginabimur vnū fore dextrum ⁊ alterū ſiniſtrū: qꝺ oīno falſuꝫ ē: qꝛ adhuc ſtat imagiatio ſic ꝑus: qꝛ dicta q̄drata ſic ponunt eē ꝯiūcta. Remanet igit ꝙ hoc ſit ꝓpterea ꝙ tali mō diſtribuunt in organo imaginationis: qꝺ eſt cerebrū. In quocūq; aūt forma ſub differētijs ſitus depingit illud eſt corp⁹: ḡ organū imaginatiōis eſt corp⁹. ſi autē forte aliqs dicat ꝙ iſta ſitus diuerſitas per dextruꝫ ⁊ ſiniſtrū: ⁊ mediū ex intellectu eſt attribuēte eis rōnē dextri ⁊ ſiniſtri ⁊ medij hoc cōſtat eē falſuꝫ: qꝛ intellectus dextri ⁊ ſiniſtri vniuſis eſt: ⁊ nō attribuit huic vel illi niſi per ſitū particularem quo illud eſt dextrū: ⁊ illud ſiniſtrū ⁊ tertiū eſt medium: ⁊ tūc redibit eadē queſtio vnde cauſet hmōi ſit⁹: opꝫ igit ꝙ illud cauſet ex imaginatiōe: ſicut ⁊ in cōtinuo in quo diſtribuunt tria q̄drata mō predicto qꝛ in cōtinuo nō efficitur vnū dextrū ⁊ alteꝝ ſiniſtrū ⁊ tertiū medium: niſi per hoc ꝙ diſtribuit vnū in dextra parte ſpatij ⁊ alteꝝ in ſiniſtra: ⁊ tertiū in medio. Ita ergo eſt in imaginatiōe. ꝙ vnū in vna parte organi eſt: ⁊ alteꝝ in altera: ⁊ tertiū in tertia. virt⁹ aūt imaginationis cōſiderat ipm ſic diſtributuꝫ ⁊ per hoc ꝙ ſic diſtribuit in organo. ḡ ipſa operat in organo ⁊ eſt organica.

Nō pulchraꝫ rōnē ad ꝓbādum organū imaginatiue ē corpoꝛe materiale ipſis organi cauſā. ʒ.

¶ Ampli⁹ aūt nos imaginamur figurā ⁊ imaginē hōis eiuſdeꝫ maiorē ⁊ minorē ⁊ hoc cauſari nō pōt ex re qꝛ illa ē vno modo: nec cauſat a forma qꝛ forma nō cauſat ſui diuerſitatem pp maioritatē ⁊ minoritatē: ḡ ſit hoc ex ſubto in q̄ diſtribuit: in quo oſtēdit plus ⁊ min⁹ nō aūt deſcribit plus ⁊ minus niſi in corpore. ḡ organū imaginatiue eſt corp⁹ ⁊ ipſa virtus organica qꝛ rali in corpore opat: ⁊ idē āt eſt de eſtimatiua ⁊ phantaſia qm ⁊ ille ictiōes ab imaginib⁹ apphēſis nō ſeparant: oēs igit dicte vires organice ſūt corpore idigentes ad ſuas opatiōes: ⁊ p iſta itelligim⁹ diuaꝫ intellectus ab huiuſmodi virtutib⁹: qꝛ ille omnino incorporeus eſt.

¶ Cap. 5m. De improbatione erroris antiquorum qui dixerunt ꝙ intelligere ⁊ ſentire ſunt idem.

Quoniā autē ſicut diximos ſupius duab⁹ differentijs qbus aīatū differt ab inanimato antiq precipue diffiniūt aīaꝫ motiuo ſm locū ſ. ⁊ i eo ꝙ ipſa diſcernit ⁊ itelligit ⁊ ſentit videt eis ꝙ intelligere ⁊ ſapere qꝺ tn̄ ſimpliciſſimū itelligere eſt ſit corporalib⁹ inſtris pfectū ſicut qꝺdaꝫ ſentire: dicebāt eni ꝙ intelligere eſt ſm phātaſiaꝫ re nō pnte operari ⁊ ſillogizabāt hoc ex duab⁹ affirmatiuis in ſcḋa figura dicētes ꝙ ſenſui iterori cōuenit iudicare ⁊ diſcernere aliqd entiū: cui⁹ forma eſt apud ipm: ⁊ itellectui ꝯuenit idē: ergo itelligere eſt qꝺdā ſentire. ⁊ in hoc errore fuit Empe. q dixit volūtatē ⁊ appetitū augeri vel minui ad pnts delectabile tā in hoīb⁹ q̄ in aīalib⁹ alijs: voluntas aūt ⁊ appetit⁹ non ſunt niſi de aliquo apphēſo: cuius habet iā notitia. Id ḡ qꝺ auget pntialr volūtatē ⁊ mutat cā eſt id qꝺ ſemp ſapere altera ⁊ altera pſtat pnts ḡ pſtat ſapere ⁊ itelligere pntia aūt ē ſm formā corporalē: ſic ia an̄ oſtēdimus ḡ itelligere ⁊ ſapere eſt ſm pntiaꝫ corporalē ſicut ⁊ ſenſus idē aūt vult ⁊ illud dicū qꝺ Homerus dixit: q dixit ꝙ talis eſt itellect⁹ in terrenis hoīb⁹ qualē in die ducit ſiue cōducit pater deoꝝ ⁊ virorū ꝑ eni deoꝝ celeſtiuꝫ. i. planetaꝝ eſt ſol eo ꝙ attribuit eis lumē ⁊ motū ſicut in ce. ⁊ mun. oſtēdimus: ⁊ idē eſt pi virorū qꝛ hō ḡnat hoiem ex mā ⁊ ſol: in die aūt p lucē ꝯducit ſol calorē ab iterioꝛib⁹ ad organa ſenſuꝫ exteriora: ⁊ pficit opatiōes ſenſibiles: ⁊ ſi talis eſt itellect⁹ tunc itellē ē vtus corporea ſicut ⁊ ſenſus. ¶ Vn̄ oēs hi opinant ꝙ itelligere ſit pfectiuū organo corporeo ſicut ⁊ ſentire: ⁊ iſti ſūt q dicūt ꝙ non ꝯtigit ſentire nec itelligere: niſi ſile ſili ſicut declarauim⁹ in pmo lib. vbi poſuimus pn⁹ rōnuꝫ diſputatiōis iſt⁹ de aīe natura: ⁊ hoc mīꝝ fuit de antiqs qꝛ lꝫ dicerēt cām q̄re res ſentit ⁊ ſcit: nō dixerunt deceptiōis cām ⁊ ignorātie ⁊ hoc nō fecerūt: cū tn̄ error ⁊ ignorātia magis ſit ꝓpria aīalib⁹: tū plurib⁹ aīalib⁹ ꝯueniat q̄ ſcia: ⁊ aīa plus tēporis pficit in errore q̄ in ſcia: qꝛ īfantia ⁊ pueritia ⁊ ſeniū in errore pficiunt: ⁊ ſ paucis quedā ps vite pacua adhibet ſcie: qdā aūt vidētes nō cauſari ſcire niſi per hoc ꝙ dixerūt ſile ſili ſentiri ⁊ intelligi ⁊ cōcedētes aīaꝫ eē cōpoſitā ex oīb⁹ que ſunt. dixerūt errorē ⁊ ignorātiā oīno nihil eē: ſed oia que vident alicui eſſe vera. In qua opione fuerūt plurimi phoꝝ intātū ꝙ dixerūt ꝯria ⁊ ꝯdictoria ſil eē vera qm̄ vniant diuerſis: ⁊ hoc oportuit eos dicere aut ꝯcedere ꝙ deceptio ⁊ ignorātia cauſabant ex tactu corporali diſſilis alicui⁹ ad aīam: ⁊ tūc ſequebat animā nō ex oībus cōponi: ſed ex qbuſdā: ⁊ qñ illa ex quoꝝ ſilibus erat cōpoſita tāgebāt eā tūc habuit diſcretionē ſenſus ⁊ intellect⁹ de reb⁹ illis: ⁊ qñ tetigit eā aliqd cui⁹ nō erat ſilitudo apud eā: tunc ḡnabat deceptio ⁊ ignorātia qꝛ hoc ꝯrium eſt illi dicto eoꝝ qꝺ dicūt ꝙ ſile ſili cognoſcit ꝯria aūt cauſant a ꝯrijs ſm iſtos: ⁊ ideo ſilitudo tāgentis ad tactoꝫ cauſat ſciam: ⁊ diſſilitudo eiuſdē tactus cauſauit ignorātiā ⁊ deceptionē error aūt dicti iſtius inde dephendit: qꝛ expſſuꝫ in oīb⁹ videt ꝙ tā ſcia q̄ deceptio ſunt ꝯrioꝝ eadē ⁊ ſic falſum dictū ꝙ ſilis ſit ſcia ⁊ diſſilis ignorātia ⁊ deceptio. ¶ Qꝺ autē falſuꝫ dicāt ēt in hoc ꝙ idē dicunt ſentire ⁊ ſapere: manifeſtū eſt ex his que nūc iducemus: ſentire eni eſt in oībus aliq̄ mō aīalibus intelligere autē in paucis de nūero aīalium ſed nec etiā intelligere cōīter acceptū qꝺ eſt qcūq; actus rōnis in quo eſt itelligere recte ⁊ nō recte recte eni intelligere eſt ſm virtutes itellectuales: que ſunt ſapiētia ⁊ prudentia ⁊ ſcia: ⁊

Tex. ⁊ cō. 150.

Tex. ⁊ cō. 151.

Tex. ⁊ cō. 152.

opinio vera: nō recte autē intelligere sine nō vere intelligere. est fm habitus 3rios istis habitib⁹: et hoc intelligere cōiter dcm̄ nō est idez cū sentire. sensus enī ppriorū sensatorum semper est verus et inest oib⁹ aialib⁹ itelligē aūt sicut iā dirim⁹ conuenit et falso et nulli inest aiali nisi cui inest ratio.

¶ Cap̄ 6ᵐ. Q imaginatio vel phātasia. neq₃ sensus sunt neq₃ opinio cum sensu.

Te.c cō.153

Imiliter aūt imaginatio large accepta put ambit imaginatiōez et phātasiaz que vtūt imaginibus: altera est a sensu et ab intellectu: hec enim imagiatio qdē nūq₃ fit sine sensu hoc est nō fit nisi in hūte sensuz et sine imagiatiōe nō fit extimatio: nec ēt opio qa l₃ opio fit quedā acceptio rōnis per pbabilia tū qa incerta est: opʒ q̄ imixta sit phātasia. Simplices enī 3ceptiōes itellect⁹ nō sunt icerte s₃ semp vere. Qd aūt itelligentia et opio nō sint eedē imagiationi de qua dirimus manifestū est ex his que dicent̄ nūc. imaginari enī est passio quedā que est in potestate nostra qñ voluerimus possumus enī fingere in nobis idolū. sicut si corā oculis qñcunq₃ voluerimus sicut faciūt illi qui positi sūt in ope recordatiōis. Illi enī ex hoc qd repositū est apud aiaz veniunt in his vel in id qd fuit pre oculis prius. et referūt idoluz ad rem in pterito acceptaz: et sic possumus nos fingere idolū nō referendo ad rē et tūc imaginari. sed nō ē in nobis opinari vel itelligere: qa opʒ hīe rōnē que faciat credere: et hāc a re et a nā et nō alibi opʒ accipere. Silr aūt est de estimatione: qa in his trib⁹ opʒ aliquid falsuz vel verū dicere et discernere: sicut ex sñia: et hoc non est in nobis: sed potius a re de q̄ sñia veri vel falsi pfert.

Te.c cō.154

¶ Amplius aūt cū opinamur vl estimamus aliqd difficile vel terribile: statiz sequitur in effectu cōpassio timoris vel tristitie: et hoc est iō qa opinio et estimatio sūt fm intētiōes rerū vel sñie quedā de reb⁹. Silr autē sit si opinamur vel extimatiōnē habemus de aliq̄ de quo est cōfidendū. sicut de 3uenientī: statī enī sequit̄ in affectu gaudiū vel spes hmōi opiōnē vel extimatiōnē. qñ aūt fm phātasiaz vel imaginatiōnē fugim⁹ aliqd terribile: vel de quo est cōfidēdū nō sequit̄ aliq̄ cōpassio in affectu: s₃ habemus nos ad talia idola sicut ad ea que nō sūt in re nec io. sed sicut videmus in pariete res pictas que nō sunt in re. et ideo nemo timet leonē pictū vel lupū pictū. Imaginatio aūt in phātasia adhuc minus h₃ de rei veritate q̄₃ in pariete. sicut pictū minus h₃ de veritate rei q̄₃ depictū. Ampli⁹ āt scia et opio et prudētia et cetere vtutes intellectuales sicut et extimatio in sensibilib⁹ sunt partes acceptiōis: nō accipit̄ autē qd nō acceptat̄ p vero. imagiatio aūt et phātasia fingēs idola a nullo tanq₃ vera acceptatur. igit̄ nō est pars acceptionis: ergo imaginatio et phātasia non sunt opinio vel estimatio. De virtutibus autez intellectualibus que partes acceptionis sunt et qbus cōsentimus vt veris differere altera est ratio: hec enim ad. 6. ethicorū pertinet librū. in quo de intellectualibus virtutib⁹ determinari habet. per ista igit̄ cōstat q̄ imaginatio et phātasia vt est cuz imaginibus nō est opinio vel estimatio.

¶ Cap̄ 7ᵐ. Q imaginatio vel phantasia neq₃ sensus sūt neq₃ opinio cum sensu.

Te.c cō.155

Ed nūc aliter opʒ pcedere ob antiquorū q̄rūdā dicta. Habitū est enī de eo qd est itelligere: qñ alterū est ab eo qd est sentire. Dicebāt autē antiq q̄ quedā ps ei⁹ qd est itelligere est phantasia: quedā aūt opio et scia: et illi dircxūt q̄ phātasia et imaginatio sūt itelligere qddā: l₃ non oē intelligere sit imaginatio vel phātasia: hāc aūt disputationē sic iterabimus: qa enī iā quedā de phātasia determinauimus in qbus ostēdimus ipsaz nō eē opiōnē vel estimationez: opʒ nos nūc loq de altero qd isti dicūt verū phātasia sit itelligere qddā et accipiemus mō phātasiā gñaliter p imagiatione et phantasia vocātes totā illā aie potentiā fm quā nobis fit phātasma: vel idolū re nō pūte: sic enī accipit̄ phātasia ppe: qñ nō dicit̄ s₃ metaphorā: metaphorice enī aliqñ dr̄ phātasia itellect⁹ q est cū phātasmate s₃ istos q̄ q dicūt phātasiaz fore itelligē qddā opʒ q̄ phātasia po⁹ sit habitualis s₃ quaz 3tingit verū dicē de re ipa hē at vo ēē vtes: etsi multe sint: tū ad pñs sufficiūt q̄tuor que sūt sēsus cōis opio et scia et itellect⁹. Ars enī et prudētia que sūt ēt vtutes itellectuales: silr autē et sapiētia fm q̄s 3tigit verū dicē: nihil hnt silitudis cū phātasia: qa sapiētia de altissimis et pmis et diuinis est: que non imagines hnt: ars aūt est pn̄ᵐ factiuū cū rōne dirigēte factionez et facturā. prudētia aūt est pn̄ᵐ actiuū cū rōne. et dirigit i ops bilib⁹ p nos. Imagiatio aūt nihil oino dirigit s₃ pot⁹ ipedit oēm directionē sic supra ostēdim⁹. Silr aūt pbabim⁹ q̄ nō est aliqs habit⁹ istarū vtutū q̄s enūerauimus. Si enī est sensus vel aliq̄ ps ei⁹ qd est itelligere: sic illi dicūt tūc opʒ q̄ sit habit⁹ vel po⁹ habitualis fm quā discernim⁹ sñiando. vel s₃ quā verū vel falsuz dicim⁹ affirmādo vl negādo. et tūc erit aliqs habituū pnotatorū.

Te.c cō.156

¶ Qd igit̄ nō sit sensus manifestū est ex his que dicunt̄. Sēsus enī sic ex supra dictis p₃ duplex est. s. dict⁹ s₃ potētiā sic est sensus in hūte sensuz ēt qñ dormit et sensib⁹ nō vtit̄ et dictus fm actū sic est sensus i vtēte sensu: et sic est visus po⁹ sensus: et sicut est visio actu sensus l₃ autez imaginatio nunq₃ sit nisi in aliq̄ qui h₃ sensus tñ ipsa nō essentialr est sensus: qa si ipsa eēt essentiali sensus. nūq₃ eēt sine sensu in po⁹ vel actu accepta. sed aliq̄ sensu nō actu existe apparēt idola fm phātasiā sicut in excecato q̄ sōniat vl im aginat̄ colores q̄s aliqñ vidit postea adducim⁹ ēt hoc q̄ sensus qdē semp est ei⁹ qd pñtiali adest: nō autez phātasia vel imaginatio: sunt enī re nō pūte. ¶ Adhuc aūt si actu et essentialr idē eēt sensus et phātasia hoc mō dicta: tūc qbuscūq₃ inesset sensus: inesset et phātasia omni mō dicta: et s₃ quālibet suam opationē: et hoc mō nō est verū: qa vmes qui sunt lūbrici terre et muscas et cimices et pediculos et hmōi icōpleta aialia nihil videm⁹ ad phātasiā opari eo mō quo supra determinauimus opa phātasie. inest tñ talib⁹ imagiatio aliq̄ et estimatio superius enī hoc est pbatū. Videt̄ tñ Arist. dicere formicas et apes nō hīe phantasiā. qd oino falsuz est: cū talia aialia artificiose operent̄ casas: et pudeant in futurū sibi et operentur. is cōe puto aūt hoc nō ex vitio eē phi: s₃ ex vitio trāslatiōis: qa trāslator nō itellerit nullū aialiū que dixit Ar. phātasiam nō hēre: et loco eorū trāstulit formicas et apes. et corrūpit vitatē mala ex trāslatiōe. Preterea sensus qdā qui sunt ppriorū semp sunt veri. phātasie aūt et imaginatiōes vt in pluribus sūt false: nō qdē verū dicētes vel falsuz: qñ habitū est q̄ non discernūt affirmādo vel negādo s₃ hoc mō falsuz quo ens fictū dicit̄ falsuz cū nō sit in rei veritate sic fingit̄. Ampli⁹ aūt qñ operamur sensibilr circa rē nō dicimus q̄ videt̄ nobis homo: aut aliqd aliud qd nō sit fm rē. s₃ potius dicim⁹ q̄ hoc est hō in re: eo q̄ sensus iudicat rē pūtez: cū aūt aliqd non re ope reali sentimus s₃ fingimus ipm re nō existe. tūc dicim⁹ q̄ eē videt̄ et nō q̄ ita sit in re: et tūc talis sensibilis cognitio aliqñ est vera: et aliqñ falsa: qa qñ fingit vt est in re: tūc ē vera: et qñ aliter tūc est falsa: aliqñ enī sic pus dixim⁹ visiōes apparēt dormiētib⁹. et de his nō dicim⁹ q̄ sūt: s₃ q̄ vident̄ et nō sūt.

Te.c cō.157

¶ At vo nec ipsa imagiatio siue phātasia nō est aliq̄ virtus que sit de eaū nūero que semp verū dicūt sic itellect⁹ et scia et sapiētia phātasia enī et imagiatio sunt frequēter false: intellect⁹ aūt et scia et sapiētia et vtutes sunt semp vere. sic in 6. ethicorū h₃ ostēdi. Relinqtur q̄ videre si sit opio eo q̄ opinio eē itelligere qddā vt antiq dixerūt: opio est aliqñ vera et aliqñ falsa s₃ opiniōi que est intelligere qddā inheret fides 3nia nō enī pōt eē q̄ opinās nō hēat fidez de his de qbus h₃ opionez: cū enī dubitatio indetermiatus mot⁹ sit rōnis ad vtrāq₃ 3dictiōis partez: ābiguitas aūt ambit vtraq₃ partē rōnis p rōnes eqliter fortes opio stat in vna pte et credit illi per rōnes q̄s h₃ ad illā: et nō ad aliā s₃ tñ formidat ad huc alterā 3dictiōis partē pp hoc q̄ sue rōnes q̄s h₃ ad alterā nō sunt demōstratiue: s₃ pbabiles: et ex hoc p₃ q̄ ois opinās opiniōe que est itellectus h₃ fidē ei⁹ de quo h₃ opionem: nulli autē bestiarū talis iheret fides l₃ multe bestiarū habeāt phātasiā l₃ enī bestie acqescant suis estimatiōib⁹: tñ nō hnt fidez et credulitatē: qa sic scia effectus est demōstratiōis: ita fides et credulitas effectus est syllogismi pbabilis. Ampli⁹ ad oēm opiōnē 3sequit̄ fides qcūq₃ opinat̄ h₃ fidē. sic aūt fidem sequitur psuasiū eē eo q̄ nullus est psuasus: nisi qui h₃ fidez: psuasuz aūt eē 3sequit̄ rō eo q̄ nulli psuadet̄ nisi p rōnez: bestiarū aūt qbusdā pōt phātasia iesse sic supra ostēdimus: s₃ nō oibus iest s₃ rō nulli inest bestie. ergo phantasia nō est rō nec opio per 3ñs.

Te.c cō.158

¶ Ex istis aūt vlteri⁹ māifestū est q̄ imaginatio ēt nō est opio siue estimatio 3iuncta cuz sensu sic qdā dixerūt: nec est opio que sit per sensuz sibi 3iunctū: nec est complexio et cōpositio opionis et sensus siue estimatiōis et sēsus: qa si

Nō ar formice et apes phantasiam

6° ethicorum a paulo ante

qa si est opio cũ sensu phãtasia: tũc nõ est phãtasia nisi ri⁹ eius
eius eñ sensus sz actũ vel po^{cũ}. ⁊ hoc ostendim⁹ sup⁹ eẽ falsuz.
Idẽ aũt sꝫ q̃rẽ si phãtasia est opio facta p sensuz. Si aũt est cõ
plexio siue cõpositio opionis ⁊ sensus: tũc opz ꝙ aliq̃ mõ ha
beret ꝓprietatea sensus ⁊ ꝓprietates opionis: q̃m cõponẽtia
fm aliquẽ modũ dicũtur de cõposito et ꝓprietates eoꝝ aliq̃
mõ ꝯueniũt ei. nihil aũt hoꝝ ꝯuenit phãtasie. est aũt manifestũ
nõ eẽ phãtasiã sine imagiatione opionẽ cũ sensu: ꝓp id qõ di
cũt ꝙ vere opio nõ ẽ aliud ab eo cui⁹ vere ẽ sensus. dico aũt ac
si dicaꝫ ꝙ phãtasia ẽ resultãs ex albi opione. cui⁹ albi et ẽ ve
re sẽsus: ⁊ p se: nõ enĩ ve dicũt phãtasia ẽ ex albi q̃dẽ opinioe:
et sensu aũt boni: q̃m tũc phãtasia eẽt opio: ⁊ sensus eiusdẽ so
lũ p accñs: appet igĩt ex eoꝝ dictis ꝙ phãtasia ẽ aliqd opina
ri: qõ et sentiẽ nõ fm accñs sz per se ⁊ essentialiter. ¶ Sz cõ
tra istos eñ qõ nos frequenter videmus fm sensum res fal
sas. de quibus tamẽ cum sensu falso habemus veram acce
ptionem opinionis vel scientie sol enim fm sensuz visus vi
detur eẽ vnius pedis in quantitate diametri: ⁊ tamẽ credi
mus ipsum eẽ maiorem habitatiõe terre tota per opionem
vel per sciẽtiam. si ergo phantasia eñ opinio ⁊ sensus vel cõ
positio veriusq;: aut hõ abijcit opinionem talẽ ⁊ retinet sen
sum: aut retinet vtrũq;. s. sensũ falsũ ⁊ opinionem verã. Si
autem abijcit opinionẽ ꝓpter sensuz: tũc abijcitur acceptio
vera de re aliq̃ a qõ est salũata in eadem veritate: ⁊ talem
acceptionez ꝯtingit abijcere eũ qui non eñ latens nec discre
dens: cõtingit ergo idẽ saluatum discredere ⁊ credere ⁊ non
credere simul. qa salus rei facit credere. ⁊ abiectio acceptio
nis facit nõ credere: ⁊ hoc eñ ipossibile: qa sicut diximus nõ
potest dici ꝙ lateat eum nihil mutatiõis factũ sit is opinan
te vel in re de quo eñ opinio aut si retinet opinionem ⁊ non
abijcit eam ⁊ phantasia est talis cõplexio opiniõis ⁊ sensus:
tunc phãtasia erit simul vera ⁊ falsa sed hoc stare nõ põt: qa
opinio vel acceptio alia falsa facta est quãdo mutata re: mu
tatio ipsa latet discredentem: hic autem nulla eñ facta mu
tatio oĩno: non ergo potest dici ꝙ phantasia sit aliqõ vnũ su
pius numeratorum vel sit ex illis compositum quid.

¶ Cap. 8^{m}. Quid sit phantasia fm veritatez: prout cõmuni
ter agitur de imaginatione phantasie.

Si aũt volumus scire fm veritatem qd eñ phã
tasia, put cõiter accipitur pro imaginatione in
qua distribuũtur imagines ⁊ p: o phãtasia que
vtitur ipsis fm superius determinatũ moduz:
sciendũ eñ ꝙ in oĩbus que sic se habẽt ꝙ aliqd
est motũ ad formã primi mouẽtis sic sensus sz
actũ factus motus eñ ad formã sensibilis necessario et mo
net ad ꝯsequens ipm ⁊ ꝓportionaẽ sibi fm cõlorem mouen
tis ⁊ moti: opz igĩẽ ꝙ sensus fm actũ factus ⁊ hñs formã sen
sibilis mouet vtutes apprehẽsiuas interiores sibi ꝓximas
ad spẽm sensibilez quã hz: videmus aũt phantasiã eẽ motaz
sicut ad formã: igiẽ phantasia erit motus q̃dã: ⁊ q̃m phanta
sia nũq̃ est nisi in eo subto in quo eñ ⁊ sensus. ⁊ nõ est vnq̃ i
aliq̃ nisi in quo est et sensus: ⁊ est tñ de hĩs quoꝝ est sensus:
sit aũt motus mouẽtis nõ a sensu in potẽtia sz poti⁹ ab actu
sensus: q̃m mouet fm formã sensibilis que facit ipsum actu.
¶ Motus aũt talis quẽ facit sensus fm actũ necesse eñ esse
siẽz in forma sensui fm actũ facto: igiẽ phãtasia fm vitatẽ ẽ
potẽtia in qua est mot⁹ sensus fm actũ sic: nõ aũt hic voca
mus motũ ipsaz mot⁹ successionez sz poti⁹ tum in motu sint
duo: vnũ qõ est ipsa successio sz fieri: alteꝝ aũt qõ eñ forma
facta post formã: vocamus hic motũ formã factam post for
mã: qa forma que eñ in phãtasia sit post illã que est in sensu
cõi ⁊ ꝓprio: ⁊ q̃n dicimus ꝙ eñ motus a sensu: itelligim⁹ hoc
ꝙ sensus ẽ effectiuus huius mot⁹: ⁊ non terminus a quo sit
motus: qa ille abijciẽ in motu. Si aũt phãtasia dicaẽ mot⁹
a sensu fact⁹: ⁊ nõ potẽtia in qua siue in quã fit hmõi mot⁹:
erit descriptio potẽtie per suũ ꝓpriũ actũ: sicut hñt describi
potẽtie passiue put supra determiatũ eñ. Ex quo aũt phan
tasia est talis mot⁹ ꝯstat ꝙ nõ est ꝯtigẽs sine sensu qui aliq̃
fuerit sz forte cũ ipsa sensuz eẽ nõ sit necessario: ⁊ ideo phan
tasia nunq̃ ꝯtingit in hĩs que nõ sunt sensibilia sicut plãte:
sz illud qõ hz eã multa ꝯtigit fm ipsam facere ⁊ pati ⁊ hmõi
cãm sapius assignauimus: vbi sigillatim de iteriorib⁹ viri
bus aie sensibilis egimus: ⁊ ꝯuenit ipsam esse aliq̃ãdo ve
ram: aliq̃n falsaz: hmõi aũt cã oriẽ ex diuersitate sensibiliuz
que sunt tripliẽ dicta sicut in superiori libro determinauim⁹: ⁊
sensus per se ⁊ ꝓprioꝝ sensatoꝝ: semp est verus ⁊ si hz falsũ
hoc est paucissimũ qa nõ ꝯuenit ei falsum ex se sed poci⁹ ex
frotiente vel ex medij diuersitate vel ex sensibilis distãtia:
sicut superius ostẽdimus: ⁊ voco diuersitatẽ sentiẽtis q̃n cõ
tingit per ifirmitatẽ male dispõnis organũ sentiẽs diuersita
tem aũt medij q̃n ipm nõ in sincera ⁊ pura nã medij medi
at: sꝫ d hz aliqd sibi imixtuz: distãtia aũt sensibilis impedit
vires sensibilis agentis in sensum: eo ꝙ vis omnis agentis
in aliud est ꝓportionata ad determinatã distantia aliter au
tẽ nõ posset errare sensus ꝓprius circa sensibile ꝓpriũ: q̃m si
cut sup: a ꝓbacum est sensibile ꝓpriuz est per se actiuũ in sen
sum: ⁊ per se actiuum nõ imprimit in passiuũ: nisi tm formã
propriã. ⁊ tum illam recipit sensus nõ potest esse error circa
id qõ sic recipit: ⁊ quo ad hoc mot⁹ a sensu factus est verus
eadem veritate qua sensus est verus nisi aliqd aliud impe
diat. est autẽ aliud sensibile vt hec idioidua demõstrata ac
cidant sensui qõ vocamus sensibile per accidẽs ⁊ in illo in
cidit medium in sensum qa illud eñ per cõpõnem ⁊ diuisio
nem sensibilis per se. ad aliud qõ non accipit sensus ⁊ aliq̃
cõponit vere aliquando false. Visus enĩ albi non mẽtiẽ ꝙ
albũ sit inquãtuz aũt albũ dicit eẽ hoc vel illud per affirma
tionẽ vel negationem sepe mẽtiẽ. Tertium aũt sensibile est
cõe sensibile ⁊ hoc est ꝯñs propria sensata: propria eniz sen
sata insunt cõibus cõmonia enĩ sunt in magnitudie ⁊ figu
ra: ⁊ ideo iteꝝ hoc cõponit ⁊ diuidit: ⁊ ideo circa illa maxia
sit deceptio fm sensum: ⁊ ideo sensus iterior qui eñ phanta
sia factus ab actu sensus exterioris qui est ab hĩs trib⁹ sensi
bus: ⁊ ideo duas hz causas falsitatis quaꝝ vna est distãtia
a re: qa accidit re nõ pñte. ⁊ nõ dirigit formã sensibilis quã
hz ad rẽ sicut facit sensus: ⁊ ideo frequẽtes sunt illusiões in
ipsa phantasia ⁊ in sensibus ꝓprijs. Alia aũt cã falsitatis eñ
quã hz a sensibili per accñs ⁊ a sensibili cõi in quoꝝ cõpõne
⁊ diuisiõe frequens est deceptio: vñ lz exterior sensus pñtis
aliq̃n sit verus: tñ alteri interiores sensus qui sunt pñtis et
absentis erunt vtiq; frequenter falsi: ⁊ tunc maxime cum ꝓ
cul sit qõ sentimus fm rem. Si igitur ea que dicta sunt nul
li alij ꝯueniunt q̃ phãtasie in cõi accepte. ⁊ ꝯueniũt ipi phã
tasie sicut iaz ostẽdimus tunc absq; dubio phãtasia erit mo
tus a sensu fm actum facto. sicut diximus supra.

¶ Cap. 9^{m}. De rõne nominis phantasie ⁊ vtilitate eius.

Quoniaz autem visus inter oẽs sensus maxime
eñ sensus eo ꝙ magis hz sensibilis cognitiõis:
ꝓpter qõ etiã disciplinabilis est maxime ⁊ ma
xime formalis in quo est opatio sensibilis sic:
⁊ quasi nihil operatiõis nature: quã et ob cãm
inter sensus ꝓmus est ⁊ ideo lumen etiã a luce
accipit q̃m oculi luminaria dicuntur ⁊ visus lumen lumino
riuz illoꝝ: ⁊ hoc eñ iõ qa sine lumine nõ põt videre. iõ phãta
sia determinatũ vel deriuatũ nomen a visu habet qa phãta
sia diciẽ visio vel apertio latine ⁊ huius cã est et q̃m sensi
bilia visus maxie permanent ⁊ finguntur in phãtasia: ⁊ alia
minus ⁊ minime sensibilia olfatus: ⁊ ideo rarissime somni
at quis de odoribus ⁊ huius causa est: qa debiliter hẽmus
hũc sensum: tactũ aũt maxie habemus: tñ seruat q̃litates in
corpore magis q̃ itẽtiones q̃litatũ in aĩa: ⁊ ideo raro somniat
aliquis frigus vel calorem: nisi frigescat vel calescat interi⁹
corpus: sz colores ⁊ figuras frequentissime somniat ⁊ sonos:
eo ꝙ magis sunt illa habentia de proprietate intentionũ spi
ritualium: ⁊ ideo de facili transeunt ad phantasiam: qa aũt
phãtasmata sunt sĩlia sensib⁹ sit econuerso adeo sicut ad sen
sibilia: q̃m nõ est aduetens ratio vel estimatiua cognitio: ⁊
ideo multa per phãtasiã opanẽ aĩalia sicut superius dixim⁹:
alia quidez qa intellectũ non hñt: sicut bruta: alia võ ex hoc
ꝙ hñt intellectũ velatum ob aliquã amentiam melancholie
vel ebrietatis vel egritudĩs cerebri: aut pp somnũ qui lz per
se sit ligamentũ sensuuz: tñ etiam ligat intellectũ per accñs:
sicut quidã hoies sunt: ⁊ ibi operanẽ per solã phantasiã. Sic
igiẽ sicut sunt quinque sensus exteriores visus audit⁹ olfa
tus gustus ⁊ tactus. ita sunt quinque sensus interiores sen
sus cõis. imaginatio: estimatiua: phãtasia ⁊ memoria: phã
tasia cõiter accepta claudit in se imaginationem ⁊ phãtasiaz
ꝓprie dictã de phãtasia quidẽ igitur ⁊ ceteris iterioꝛib⁹ sen
sibus quid ⁊ ꝓpter quid sint intãtũ a nobis dictum sit.

E 3

Tex. c. cõ. 159.

Tex. c. cõ. 160.

Tex. c. cõ. 161.

Phãtasia du as hz cãs falsitatis.

Tex. c. cõ. 162.

Nõ q̃re raro aliqs somniat d̃ q̃litatib⁹ tãgi bilib⁹ frequenter de colorib⁹ figuris ⁊ sonis.

¶ Tractatus Secundus Tertij Libri de anima in quo agitur de parte rationali.

¶ Cap. p^m. Qui tractatus est qualis intellectus possibilis est.

Tex. c. cō. pmi

DE parte anime autē rationalis qua ipsa aīa cognoscit distinguēdo et formādo agibilia et factibilia que ps intellectus actiuus arte et prudētia pfectus vocat: et de parte aie qua aīa sapit pma et vera et ea que per pma et vera accipiūt fidē que ps sapiētia et itellectu pncipiorū pficit et sciā et vocatur itellect⁹ cōtēplatiuus: querere intēdimus in hoc scdo tractatu huius tertij libri de aīa. Queramus autē pncipaliter de ista pte tertia. ¶ vtrū separata sit hec ps a sensitiuo et vegetatiuo fm magnitudinē hoc est subm organi et locū sicut dixit Plato q dedit ei locū et subm organū qd est media ps cerebri: pp hoc qr est fz ip; sedes rōnis cellā syllogisticā appellauit vt altitudo sit⁹ organi sui altitudinē rōnis sup alias virtutes demōstraret. queremus igit vtrū ista ps sic ab alijs differat per subm corporale qr est magnitudo qdā loco a quātitatibus organorū aliorū diuisa aut nō differat subto corporali sz rōne tm que rō sumit in aie partib⁹ que vnite sunt in subto vno qd est ipsa aie suba et ad illā rōnem reducit alia. Si eni supponamus qr ps ista que vocat rōnalis vel intellectualis ptinet cū alijs viribus aie ad vnā aie subam. tūc oz certificare quā hz driam ab eis que et ptes eiusdē aie sunt et dicunt Et queramus tūc sone qūo ptingat itellige ipi aie hoc est querere per que pn^a que sunt ptes aie vel nō et qualr intellectiua et speculatiua cū aia vniant et ptinueant: et hoc oīum ad sciendū grauissimū. ¶ Queramus et vtrū itellige sit

Tex. c. cō. 2.

oīno sic ei qd est sentire ita qr sit per potētiā passiuā ab aliquo obiecto sicut habitū est de sentire: aut ipm sit passiōis generis aliqd ab itelligibili in aīa factum alterū qr sentire. aut sit aliqd hmōi sic passiōis sensus alterū tn ab ipso. In his autem determinādis qōnibus pcedere nō possumus ordie eodem quo enūerate sunt: qm sic supra diximus opatiōes sunt priores et prius potentijs fm nos: et iō ab vltia sumemus initium: et qa res difficillimas et cognitione dignissimas iō volo pmo totā Arist. sniām p nris viribus explanare: et tunc aliorū Peripatheticorū īducere opiones: et post hoc de Platonis opionibus videre: et tūc demū nrām ponere opionē. qm in istarum qōnum determīatione oino abhorremus doctorū latinorum verba: eo qr nobis videt qr et in eorū vbis nō mō gescat anima: pp qd sniām veritatis nrē ostendūt nec vbis pprijs attingūt. Rogo aūt et repetēs iterū iterūqz rogo socios nros vt dubitatiōes que hic īducunt diligenter aiaduertant: et si inuenerint earū solonē perfectā deo imortali grās agant imortales. Si aūt minus inenerint hoc ad minus lucri reportabūt: qr scient dubitare de reb⁹ mirabilibus et altis. et annotatiōe dignissimis. et ad sciaz diuinā multū pficientibus. Cum eni scia de aīa sicut a pncipio diximus libri de aia sit de mirabilibus id qd hic qrerēdū est in ea admirabilius qdem ceteris et altius: et est id qd hō per seipm scire desiderat accipiamus ḡ Arist. vba put in tertio de aia iacent. ¶ Dicit autē

Tex. c. cō. 3.

Arist. qr partē qua supra dicto mō cognoscit et sapit opz eē ipassibile qddaz: qa oē passibile est corpus vel virt⁹ in corpe: et oē tale trāsmutabile est aut fm se: si corpus est passiōi subiectū aut per alterius trāsmutatione si est vtus in corpore: sicut est visus in oculo q trāsmutat et patit passiōibus oculi sicut supra ostēdimus vbi diximus qr hoc nō est pp trāsmutatiōnē virtutis visus sz pp trāsmutationē pupille. neutrū autē horū potētie ɔuenit itellectiue sicut in sequētib⁹ ostēdemus sz adhuc isto mō sit ipassibilis po⁹ itellectiua. opz tn eā fore susceptiuā spērū qa aliī de po⁹ agēte nō efficeret actu itelligens et opz qr ipsa sit po⁹ spēs ille: talis aūt po⁹ nō est hoc aliqd demōstratū: idiuiduatū in nā quia sic eēt aut hec mā aut hec forma aut hoc cōpositū. tūc eēt hoc aliqd demōstratū mā autē nō est hec mā nisi p hac formā facietē ea esse mām huī⁹ et iō hec mā nō est po⁹ quelibet forma qr vltas pportiōis el⁹ ad oēm formā ipedit p hoc qr ē mā huius: vbi grā. mā enim carnis nō po⁹ hz oēs formas sz tm po⁹ mae pme que nō hz formā aliquā: nihil eni est po⁹ id qd iā hz: hec aūt mā po⁹ hz formā et ideo non ē po⁹ forma illa nec aliq formarū que est deintellectu sue forme habite: et illi⁹ exēplū est qr mā sortis nec potētia est sor. nec potētia est aīal nec aīatū nec corp⁹ nec suba qa oīa illa iā actu hz. Intellect⁹ autez po⁹ suscipit oēs spēs ḡ actu nulla hz. ḡ nō est hoc aliqd sicut hec mā. Et p istā eādem rōnē ostendet qr nō est hoc aliqd sicut hoc compositū nec hoc aliqd sicut hec forma. hoc enim ps p se qa forma non est po⁹ susceptiua alicui⁹ fm qr ē forma ḡ ps aie que est itells posis: nō est hoc aliqd p hoc qr est itellect⁹ posis: sz aūt sit supra dicto mō ipassibilis et itrāsmutabilis nō ɔtingit et p hoc qr est posis qr sibi se hz itellectiua ps que vocat posis itellect⁹ ad itelligibilia sicut se hz sensus ad sensibilia. sensus enim se hz ad sensibilia sicut medietas et pportio formalis armonice media extrēis sensibiliū pp qd oīa suscipit qdāmō: et sic ostēdemus qr intellect⁹ qui vocat possibilis medietas est itelligibiliū oīum. et per hoc suscipit ea: sz alia rō sit medietatis in sensu: et alia in itellectu hz ḡ solū hoc gen⁹ potētie passiue qd fm aliquem modum recipit spēs itelligibiles: et simplr nō est passibilis. hec aūt in sequentibus apparebunt euidentius.

Tex. c. cō. 4.

¶ Cap. 2^m. Qualiter intellectus possibilis sit natura quedaz imixta receptibilis omnium eorum que sunt.

VLterius aūt de itellectu possibili loquēs Arist. dicit qr iō: qm oīa itelligit apphendēdo formas oīum necesse est qr sit imixt⁹: hoc est nō mixtus cū corpore sicut forma corporis: aut sicut forma que est virt⁹ in corpore. For^e eni corporis duplex est simplicis s. et cōpositi simplicia sūt forme q̄nque sunt que multiplicant fm nūez cōpositorū corporū ex elīntis que sūt pma simplicia. forma aūt que est vtus in corpore est virt⁹ organica aie vegetabil' vel sensibil' et iō laudandus est Anaxa. q verā dedit cāz huī⁹ qr itellect⁹ posis sit imixtus: qui dixit qr imixt⁹ est vt iperet tāqz supioribus et hoc ē vt cognoscat oē despectū ab ipso. despectū eni vocat id cui⁹ for^a nō in format: has eni formas oēs despicit itellect⁹ tāqz indignas ī sibi qui phibētes ipz itellige. Si enim eēt aliq for^a iformans ad hoc qr eēt hoc aliqd tūc hoc ipz phiberet nec apperet ei in cognoscēdo alienū et ɔtrāū ab ipa forma: et ipediret oēs rei cognitionē que abijcit ei: qa ɔtrāū et diuersū ab illa forma recipi i eo nō posset eo qr nec ɔtrā nec dispata pnt eē i eodē et id qd ineēt ei nō hēret i po^a: et iā si eēt aliq for^a mixta ipedirent ne po^e itelligeret oīa mālia. Sic igit eo qr ē imixt⁹ ē imālis et impassibilis eo qr pōt itellige aliq vel oīa ē aliq mō de gñe virtutū passiuarū. Id eni qd est receptiuū alicui⁹ nō hz illō qd natū ē recipe i spē: sz possit hēre formā i gñe cū his q recipit ɔuenientē. Diximus eni supius de organo tact⁹ qr recipit excellens se tāgibile cū tn hēat media i se tāgibiliū mediū eni ab extremo differt spē: et ɔuenit gñe ita et nō ē icōueniēs itellectū posez hēr qdē aliquā formā qua efficit vnū de entib⁹ mūdi i gñe nāe icorporee sz nullā hēat formā eorū que itelligunt ab ipso eo qr illa for^a q determiat i ens i gñe nāe icorporee cum intellectis ab ipsa ɔuenit in gñe et differt spē ab eis oib⁹: sicut nos ifra ostēdemus ista eni pp̄o qua d̄r qr recipiēs denudatū est a formis eorū que recipe eē natū necīa est in oib⁹ recipiētib⁹: sicut pbat tam in mā q̄z in potētijs oīuz sensuū: et ex isto dicto pbat qr itells posis est in gñe potētiarū passiuarū et immixtus oino. eo qr nulla est formarū que recipiunt in ipso q sit aut forme corporū aut forme que iz nō sint corporū tn sunt organice in corpore. et p hoc ɔcludit vlteri⁹ qr nō est passibilis nec trāsmutabil' qa nihil ē passibile et trāsmutabile nisi mixtum. Quia aūt est de gñe vtutū passiuarū necē est qr ipē sit motus ab aliq qd est actu: sicut videmus potētias sensuū moueri qm iō qr sensibilia sūt in actu: nō mouēt sensus q sūt i po^a. forme aūt vles put sūt in multis et nō sūt diuise ab illis non sūt nisi in po^a vles et itellecte sicut colores i po^a sūt in tenebris: tales aūt forme nō mouē pnt itellectū: et iō cogemur iferi⁹ inuestigare aliū itellectū agentē: q formas faciat actu separatas et vles vt mouē possint itellectū posez: qui faciat in formis tecū particularib⁹ qd lux facit in colorib⁹. ¶ Ex oib⁹ autē his

Tex. c. cō. 5.

ɔcludit Arist. qr itells posis nō est nā aliq specificata per formā: qa id qd est po^a oīa: nō pōt eē specificatū. sicut nec pma mā specificata est p aliquā formaz sz ad hoc tm est nā ei⁹ posita potētial' vt sit vocatus itells posis. Et in hec duo diuidit q̄rū vnū eē qd eē itells et alterū qd est posis: et p hoc qr ē itells determiat in ens qddā icorporee nāe p hoc aūt qr ē posis respectu oīuz. opz qr pueē oīuz formis que po^a sūt in ipso. vtrū autē

Mō ē hec mā nisi qa iacet sub hac for^a et io ipedit vltas pportiōe eius ad oēs formas: sz pndera q: B

videtur repugnare dicēs qr in alibi dicit hn^m idnden rōes eē ā mē. 3.

In oib⁹ recipientib⁹ ē nēcia ppō vera recipiens denudatum ab eis.

Rō tñ ē Ih metamorph vero spēs.

autē intellectualitas sua specificādo eū in ens nāe incorporee: dandat ꝛ diminuat potētialitatē suā ad itelligibilia: inquiremus posteriꝰ. huc aūt polez itellectū vocamꝰ itellectuz gnālr p quē aīa distīcte opinat res pbabilr ꝛ itelligibilr diiūgēdo vnū ab alio: ꝛ cogitat cū rōne: ꝛ nihil est actu eoꝝ q̄ sic diuersimode indicat anteq̄ actu itelligat ꝛ distīguat ea: sicut oēs potētie passiue nihil eoꝝ sūt a qbꝰ mouent añ habitū formaꝝ suoꝝ motoꝝ. ad hoc eniz mouēt ꝙ dent eis suas formas: ꝛ post motū illi ea que mouent hīt eas in actu: hoc tū in itellu poli alr est q̄ī alijs potētijs passiuis: sicut i sequētibus dclabit. Ecce hec ē itētio Arist. de nā polis itellus quē posteriores eo Peripathetici hāc vsq̄ ī diē exponūt: ꝛ nullus ad plenū itellerit ob dubioꝝ difficultatē q̄ sūt ī dictꝫ istis.

Cap. 3m. Et est digressio declarans dubia que consequuntur ex dictis de intellectu possibili.

Expedire aūt nobis videt: dubia hꝰ stāgere et postea videre solōnes Peripatheticoꝝ posterioꝝ in solōne eoꝝ: qa tūc ꝯgruētius ondet qd nobis veꝝ eē videt. dubia aūt q̄ oriūt ex dictꝫ istis surgūt ex q̄tuor q̄ Arist. dic̄ de itellū polis nā ex qbꝰ demōstrat talē: q̄lis dicta ē fore nāz eiꝰ. Et in his q̄tuor necē ē vt ois hō ꝯsideret q nō aduersus veritatē velit preualere: vnū āt de q̄tuor ē ꝙ itellus polis imixtꝰ ẽ. hoc ē nō mixtꝰ corpori alicui. scdz āt ē ꝙ ipse est separatus. tertiū āt ꝙ ē ipassibilis: lz sic receptiuꝰ itelligibiliū. q̄rtū āt ꝙ nō ē hoc aliqd. q̄re āt sic imixtꝰ iā dcm̄ ē satis quantū spectat ad hāc itētionē. Separꝰ aūt ē ab itelligibilibꝰ: ꝛ in seipo: ab itelligibilibꝰ qdē vt sit susceptiuū oiuz eoꝝ: qd nō eēt si eēt alicui eoꝝ vel plibꝰ ꝯiūctꝰ sic pz ex dictis. ꝛ iō ex his duobꝰ cōcludit ꝙ ipse ē poa oīa itelligibilia tanq̄ oium susceptibil qd āt susceptibile ē oiuz nihil hñs eoꝝ. hoc aliqd nō ē specificatū ī nā in aliqd ens mūdi ꝛ sic ex his tribꝰ sequit ꝙ nō ē hoc aliqd nec aliq̄ nā nisi illa que ē silis māe pme: que vocat potentia oīa que sūt: ꝛ nihil eoꝝ est actu anteq̄ actuat illō intelligat. Accipiamꝰ igit dubia q̄ sequunt ex pmo. si eni ē imixtꝰ et ipassibil ꝛ itrāsmutabil: tūc videt nunq̄ fieri eoꝝ aliqd que sūt hz eē hoc mō eternū q̄ intrāsmutabile est eternū q̄ nō fit aliqd intelligibile: ꝛ sic itellectus speculatiuus in eo nō est factus. Amplius in q̄ oino nihil fit: illō non est poa que pcedat actū: est aūt talis oino itrāsmutabilis intellus possibilis igit oino nihil fit nec est factū aliqd in ipo. ꝛ sic itellus speculatiuꝰ oino nō est factus: adhuc aūt agens itellus magis est itrāsmutabilis q̄ possibilis: ꝛ sic vterq̄ intellus tā agens. s. q̄ polis: sant hoc mō eterni sic sunt eterna necia ꝛ intrāsmutabilia: q̄cunq̄ aūt agēs est neciuz ꝛ nō factuz agens: sz semp agēs ꝛ passiuuz est neciuz ꝛ intrāsmutabile tunc ꝛ factū ab agente in eo q̄ patit est semp intransmutabile q̄ speculatiuus intellectus qui fit ab agēte intellectu: in eo qui vocat polis: sp est ꝛ nunq̄ factus: ꝛ videt tali factiōe que fit terminus eius: qd est fieri: ꝛ quā pcedat potentia sm gnōnez ꝛ tps: ꝛ has dubitationes de hoc vbo elicīūt Theophrastus ꝛ Themistꝰ: separatus aūt potētia ab oibus Peripatheticis intellus possibilis sz ꝙ separatū duo iportat quoꝝ vnū est: sic separatū dicimus denudatū esse a specificātibus ꝛ indiuiduātibus: sic pma vlia dicimus fore separata. scdz aūt est sic dicimus separatū id qd est poa aliqd anteq̄ hēat illō. Plato āt tertiū modū separati posuit: sz quē separata dicimus que sūt diuisa subto ꝛ loco. ꝛ hoc mō itellectiuā aiaz separabat a sensitiua ꝛ motiua sm locū ꝛ vegetatiua: sz hoc mō minus curarūt loq de separato Peripathetici. ꝙ certū fuit apd eos aiaz eē subalr vnā ꝛ diuersificatā in eē hz vires: rō aūt demōratiua q̄ induxit Arist. ꝙ intellūz polez posuit separatū pmo mō separatiōis fundat sup duo necia. qa oꝝ vnū est ꝙ ois cognitio anime sm ꝯgruentiā aliquā existit ei: ꝛ ideo ꝯgruētiā armonicā oportuit eē sensus ad sensibile ꝛ imaginatiōis ad imaginabile: ꝛ sic q̄ cognitio vlis erit hz ꝯgruētiā aliquā aie: specificatū aūt ꝛ indiuiduatū nō hz aliquā ꝯgruētiā ad vle sed potius opponē in mō. cū q̄ cognitio vlis sit sm polem intellectū: opz ipm fore separatū hoc mō q̄ vle est separatū. Scdm aūt ppō est ꝙ certū est vle hz ꝙ vle est nō eē in re: qa qcqd ē in re hz eē in ipsa ē: ꝛ hoc ē diuisuz ꝛ particulare ꝛ nō vle nisi sm potētiā: nō q̄ ē vle nisi put ē in aīa p esse q̄ quo est in aīa: opz hz eē vle: hoc aūt eē hic nō pōt in ꝯiūcto subto: sz separato tñ. q̄ erit eius subz separatū: huic aūt adhuc duas adiūgemus rōnes: vnā qdē Auerrois: ꝛ alterā Auic. Auerro q̄dē est ista: qm si itellus polis nō eēt separatꝰ a mā ꝛ appendicijs māe: tūc eēt aut forma corporis: aut forma opans organice in corpore: ꝛ q̄cunq̄ mō diceret sequit ꝙ id qd foret in ipso. indiuiduaret p ipz: sic quelibet forma iduiduat p suū subz iduiduatū: sic vle nō eēt in ipso lz particulare: particulare aūt nō nisi sm poam est itelligibile. seq̄ret q̄ ꝙ actu itellectū ab ipso nō eēt: nisi sm poam intellectū qd est ipole: q̄ ipossibile est itellectū possibilē nō eē denudatū a mā ꝛ appēdicijs māe.

Auic. aūt fortius id conat pbare dicens ꝙ id qd ē vle: opz ꝙ sit alicuius ꝛ in aliquo: dico aūt alicuius qm est illius de q̄ pdicat: ꝛ est in aliq̄ qm est in itellectu: aut igit qd est vle hz ab ipsa re cuius est vle aut hz ab eo in quo ē. si aūt hz ab eo cuiꝰ est hoc ē a re. q̄ vle put est ab ipsa re sumptum: actu est vle sz actu eē aliqd nō indiget agēte vt agat vle sibi put est rei vle de qua pdicat: per seipm pōt agere ꝛ mouē intellectuz polez: ꝛ perficere ipm: q̄ ad hoc ꝙ agat nō idiget intellectu agēte qd ꝯ oēs Peripatheticos est quia oēs illi posuerūt intellectū agentē ꝯcorditer lz eoꝝ qdā negarūt itellectuz polez: sicut patebit in sequētibus. non q̄ vle ꝙ vle sit ab ipsa re hz de qua predicat. Adhuc aūt vle put est in re non est nisi poa vle: si q̄ a re ipsa hz ꝙ eēt actu vle opz ꝙ idē p se esset in poa ꝛ in actu: qd ipole est: qm id qd est in poa: non fit in actu nisi per id qd est in actu relinqtur q̄ ꝙ hēat eē vle in actu per itellectū in quo est: ꝛ iō opz intellectū esse separatū ꝛ vlem: qa aliter indiuiduaret id qd est in ipso. separatū igit dicitur sic diximus pos: sicut poa ab actu qm nihil eoꝝ ē que aptus est itelligere: ꝛ hec sepatio silis est sepationi qua dicimus tabellā rasaz ꝛ bñ planatā ꝛ preparatā eē separatam ab his oibꝰ que pingi in ipsa ꝛ scribi pñt: ꝛ iō habilē ad ois scripture ꝛ picture receptionē. Istos duos modos separatiōis oēs Peripathetici ꝯcorditer itellectui possibili ꝛ aie rōnali attribuerūt.

Stoicoꝝ aūt pbia via hac nō icesserūt. sz d hac m inꝰ curamꝰ: qa nō querimus hic dicē nisi mō Peripatheticoꝝ opionē: de alijs aūt deo glioso fauēte pma i pbia disceptabimus. Istis q̄ rōnibꝰ ꝛ causis polis vocatꝰ itellus: ipassibilis ꝛ imixtus ꝛ separatꝰ vocatꝰ est.

Ex his autē sequit quartū qd ei attribuit ꝙ. s. nō sit hoc aliqd vnū: sic determinatū esse vnū ens in nā: qd eni est hoc aliqd nullo mō pt eē separatū: cū ipz in sua cōpōne iā hēat māz per quā pticulariz ꝛ idiuiduat forma eiꝰ: ꝛ hz formā ꝛ est hoc aliqd: ꝛ nō pt eē ab illa forma separatū: hec igit q̄tuor sūt que itellectui poli attribuunt: ꝛ videt seq ex isto: ꝙ intellus polis est vnus nūero in oibꝰ hoibꝰ: qui sūt: q fuerūt ꝛ erūt: separatū enim pdicto mō nō hz aliqd in se. per qd efficiat istiꝰ vel illius: cū separatū nō indiuiduat: denudat aūt a mā ꝛ idiuiduātibꝰ sic separatū ꝛ intellus polis sm id qd est: ꝛ sic q̄ separatꝰ: erit q̄ vnicꝰ in oibꝰ quoꝝ dr eē itellus. Adhuc aūt id qd in nā sua cōe ē: nō efficit ꝓpriū nisi per aliqd ꝓpriū sibi adiūctū: sz simplr separato nihil est adiūctū de ꝓprijs q̄ simplr denudatū nūq̄ efficit ꝓpriū. est aūt itellus polis sm id qd est simplr denudatuz qd nunq̄ igit efficit ꝓprius: erit q̄ vnus cōis oibꝰ: ꝛ nulli de se ꝓprius: hoc aūt detrimēto videt esse sic: qm qd est vnū in oibꝰ: vnicā hz pfectionē. scia aūt perfectio est itellus polis: in quocūq̄ q̄ accipiat sciam in oibꝰ habebit eā: ꝛ sic sequit ꝙ me acqrēte sciaz aliquā ois hō habebit ꝛ acqret eandē: qd experimēto falsuz eē pbat. ꝙ pbia habita a multꝫ nō ob hoc alij sciuerūt eadē. Est aūt adhuc dubiū in his dictꝫ: qa si separatꝰ eē dicat itellus polis sicut potētia ab actu sic pparata tabula a picturis. tūc eni videt hic rōnē ꝛ pportionē ad itelligibilia nisi sic mā ad formas: q̄cū aūt vna ē rō ꝛ pportio potētie passiue ꝛ receptiue: ipsa sūt eadē. ꝛ sic igit videt nō eē diuersa aliq̄ iter pmā māz ꝛ itellectū polez: ꝛ hec ē obiectio Theophrasti ꝯ Aristo. pōnem.

Redeūt igit oīa ista dubia difficilia ad. 3. pbleumata q̄rum pmuz est qualr hic sit verificet de intellectu possibili: ꝙ sit ipassibilis: ꝛ itrāsmutabilis: ꝛ tñ sit in poa susceptiua pfectiōis. ꝛ suscipiat eam ab agēte mouēte ipz. Scdz aūt est qualr hec stēt sil ꝙ ipe sit ab omni indiuiduitate oino denudatus: ꝛ tñ vnusq̄sq̄ hō hēat suū intellectū ꝓpriū: ꝛ tertiū qualr hec sil verificent ꝙ ipe sic id qd est: ꝛ sic vocat polis ad oīa que sunt: ꝛ tñ nō sit mā pma: his aūt dubijs pmo volumus aptare rñsionē pꝰoꝝ q̄rundā: ꝛ postea adiūgere qd nobis videt dicēdū de his: ꝯueniunt aūt oēs Peripathetici in hoc ꝙ Arist. veꝝ dixit: qa di-

Rōnes q̄s et adducunt Commētatores i ptia pte digressionis i cōmento 5. et intentione Themistij ꝛ Theophrasti. 3.

Separatū apud Peripateticos duo iportat.

Mō rōne que mouit Ar. po nere itellectuz polez separatū pmo mō vide illa rōnem ab Auerroi. 3. de aīa com. 19. ꝛ 20.

Rō Auicēne ad idē efficacissima.

Summa oium dubiorum.

eunt q̄ nā hunc hoiem posuit quasi regulā veritatis in quo sūmā intellus hūani perfectionē demōstrauit sʒ exponunt eū diuersimode prout congruit vnicuiqʒ intentioni.

¶Cap 4m. Et est digressio declarans opinionem Alexādri et eius improbationem.

Alexādri opinio pro q̄ vide Com. 7. 5. 3.

Alexander aūt qui inter discipulos Aristotelis aliq̄ sūmus habit⁹ ē: dicē itellūʒ posēʒ formam corporis 7 vtutē causatā ab elētis supra quā irradiat itelligētia agēs que nō ē ps aie hois: sʒ separata: dicē eni q̄ forma habita māe pme magnā in simplicib⁹ opat diuersitatē facit eī vnū lumē 7 alteꝝ aquā 7 tertiū aerē 7 quartū terrā: q̄ aūt non solā vnica forma operaꝶ tūc facit mirabiliores diuersitates in cōpositis aūt remanēt fm aliquē modū forme elētales: 7 insuper adiiciunꝶ eis forme cōpositoꝝ: 7 iō q̄ elētā p mixturaʒ ab excellētijs recedūt tūc in nā mirabiliora opanꝶ 7 pmus quidē recessus faꝶ mineralia 7 lapides quoꝝ sunt forme nāles. scōs aūt recessus aiata pficit q̄rū est potentior forma q̄ mineraliū 7 ita p gradus maioris 7 minoris tēperātie 7 eq̄litatis elētā veniētia ad mediū fm mixturā: tādē pficiunt formā que vocaꝶ itellus posīs: que po⁹ ē oīa itelligibilia 7 actu nulliū: hic aūt itellēs est in corpore hois vt dicit: sicut 7 rasura 7 planatio in tabula 7 nō sicut ipsa tabula sʒ poti⁹ corp⁹ est sicut tabula 7 intellectus sicut pparatio tabule ad scripturaʒ nec dē esse separatus a corpore: sʒ potius ab intelligibilib⁹. sicut pparatio que dicit habilitatē ad recipiēdū separata eū ab his que recipit. sicut ēt rasura 7 planatio separata a sūt a scriptura 7 sicut quelibet pparatio māe nō tñ ipse act⁹. 7 hoc dicit Aristo. sentire q̄ñ dicit intellectū possibilē eē separatū. ¶Nʒ aūt adhuc rōnes duas: vnā q̄dē quā sumit ex Aristotelis vbis vbi dicē aiam fm subaʒ vīr eē corporis organici endelechiam. Si n. hoc est veꝝ tūc vniuoce oēs aie partes sūt endelechie corporis: opʒ igiꝶ itellectū eē corporis endelechiā sicut formā corporalē: sicut erit causata forma ex elētoꝝ mixtura. Amplī⁹ autē potētia māe corporalis 7 phice nō pficiꝶ nisi per formā q̄ ē in ipsa potētiaꝶ. 7 educiꝶ de ipsa p motū 7 mutatiōeʒ sicut aūt q̄ aīa rōnalis que est itellectiua ē pfectio corporis hois q̄ est in i corporea: opʒ igiꝶ q̄ potētiaꝶ sit in ipso semie corporis 7 educaꝶ de ipso per motū 7 mutationē igiꝶ itellect⁹ q̄ est perfectio hois est forma corporis operās in corpore sicut alie forme n āles.

Impugnatio opionis Alexandri.

¶Sʒ illud q̄ magis irrōnabile eū in dicto isto ē hoc q̄ iste ponit q̄ pma perfectio que est preparatio ad secūdaʒ hoc est ad intelligibilia suscipienda. sit facta ex cōplone elētoꝝ: q̄a apod Peripatheticos oēs eū ab antiq̄ vulgatuʒ q̄ intellectus est ingrediēs ab extrīseco 7 nō fact⁹ ex elētis: nec potētiaꝶ exīs in eis nō eni aliq̄ mō pbabile vel itelligibile est: q̄aꝶ vtus incorporea que discernit res oīno incorporeas 7 imāles. educaꝶ ex elētis. Adhuc autēʒ ex isto videꝶ sequi q̄ mā fm se cōpōnis varietate faciat oēs formas: absqʒ eo q̄ necessarie sīt alie cause sicut dixerūt hi qui casum 7 fortunā monētia esse dixerūt: 7 negarūt causas per se agentes q̄ tñ Alex. dicere nō intēdit q̄ alibi poni causas agētes. Id aūt q̄ demōstratiue destruit dcm̄ Alex. est q̄ oē q̄ recipiꝶ in eo q̄ est in corpore sicut forma corporis est particulare 7 īdiuiduū: sicut pbaꝶ p oīa que sunt in vtutib⁹ aie sensibiꝶ: si ḡ intellectus possibilis eēt hmōi forma. receptū in ipo eēt particulare: 7 sic nō esset intellectus acceptiuus vlis. Adhuc aūt in pbica doctrina paꝝ faceret Aristoteles si doceret nos preparationē tm̄ ad intelligibilia 7 nō determinaret nobis subʒ illi⁹ pparatiōis nō est ḡ intētio Aristotelis vocare intellectū possibilē sola pparationē ad intelligibilia suscipienda: sʒ potius id q̄ subiiciꝶ tali pparatiōi vocat intellectū possibilē. Et he rōnes Auerrois ꝯ Alexandrū tenende: q̄a absqʒ dubio Alex. 7 si in multis bn̄ dixerit tñ in mā hac peius oīb⁹ determinauit: 7 sequiꝶ ex dicto ei⁹ aiam cū corpore perire et aiam alterari alterato corpore 7 multa alia que absurdissima sunt: 7 claro pbō minus digna q̄ ob cāʒ abiiciēda eū penit⁹ sna ista 7 extra gen⁹ hoium exterminādā rāq̄ error pessimus ex quo totius nobilitatis 7 perpetuitatis aie itellectiue sequiꝶ destructio.

Solo ad rōnes Alexandri.

¶Rōnes q̄s inducit sup falsas ppositiōes fundanꝶ. Q̄ aūt dicit Aristo. dicē q̄ aīa est perfectio corporis organici 7 q̄ perfectio fm vnā 7 eādē rōnē dicꝶ de vegetabili 7 sensibili 7 rōnali oīno falsum est q̄ inimo dicit Aristo. sicut ex superioribus pʒ q̄ intellectus nullius corporis ē actus: 7 hoc nō est repetere necessariū eū de his ex superiorib⁹ satis ꝯstet. Siꝶr autē q̄ dicit q̄ intellectualis aīa educaꝶ de semine: falsissimū est oīno. sed potius ipsa est ingrediens ab extrinseco a datore formaꝝ in māʒ: 7 est siliudo datoris formaꝝ qui eū itelligētia pma: 7 non mixta corpori sic cōmisceꝶ virtus vel forma corpis 7 iō hoc ēt est falsuʒ veꝝ ē tñ q̄ ipa eū finis gñatiōis: sed iste finis nō efficiꝶ in mā vtute q̄litatū primaꝝ trāsmutantiū māin: sed potius intelligentia dat q̄ mā est disposita per principia nālia: 7 de hoc in libro de animalibus vbi de generatione tractabitur erit agendum: interim igitur dictum sit de opinione Alexandri.

¶Cap 5m. Et eū digressio declarans opinionez Theophrasti 7 Themistij 7 improbationem eiusdem.

Theophrastus aūt 7 Themisti⁹ viri in secta peripatheticoꝝ clarissimi aliā secuti sūt viā dicētes in aīa nō eē nisi intelluʒ agētē 7 nullū intellectū possibilē in rōne possibilis q̄ sit ps aie rōnalis: dicebāt aūt hoc p vnā pcipue rōnē que ē ista q̄. s. in oībus in q̄b⁹ est pma pfectio 7 scōa: ita se hn̄t adinuicē q̄ si pma est intrāsmutabilis 7 eterna q̄ scōa est intrāsmutabiꝶ 7 eterna: pma aūt pfectio hois est intellect⁹. scōa est intelligere 7 iō si intellēs est imixt⁹ separatus 7 impassibilis 7 eternus 7 itelligere erit siꝶr intrāsmutabile 7 eternū: ꝯstat aūt q̄ intellēs agēs est eternus hoc mō q̄ dicimus eternū esse intrāsmutabile agente aūt vno mō se hn̄te erit id in quo agit vno mō se hn̄s q̄ aliter agens esset ociosum: 7 sic id q̄ vocaꝶ intellectus possibilis est eternū 7 actū est eternū. Sic eniʒ pbatū est in oct auo phicoꝝ q̄ motore exīstente eterno 7 moto: motus necessario est eternus. Siꝶr ēt isti viri videnꝶ dicere q̄ actū ab agente est speculatiuus intellectus: 7 intelligere nihil aliud est q̄ denudare formas et hoc est opus intellect⁹ agentis: sʒ hoc oīno stare non pōt q̄a factū fm suum nomē ostendit q̄ ipm̄ nō est semper nec eternū nec necessariū. speculatiuus aūt factus est: igiꝶ nō pōt eē eternus 7 necessarius. In alio aūt loco isti viri dicūt q̄ itellectus māl is eū ps aie: sʒ nō pficiꝶ nisi ab agēte 7 nō ab intelligibili: 7 iō cū tā agens q̄ possibilis sint intransmutabiles factū per cōpositionē ex vtroqʒ erit intrāsmutabile 7 eternū pp q̄ negāt etiā intellectū possibilē eē vt possibilē ante actuʒ. sʒ cōcedant eū eē in aīa, put est subm luminis agētis. Si autez queraꝶ ab ipsis de dictis Aristotelis qualiꝶr itelliganꝶ que dicit de nā possibilis intellectus: dicūt q̄ intelliganꝶ de eo q̄ est subm agētis luminis: 7 illud lumē habitū ab ipso est speculatiuus intellectus. Cū aūt dicꝶ q̄ potentia eū oīa intelligibilia 7 actu nullū: dicūt q̄ hoc sic est q̄a lumē ei⁹ aliq̄ñ est sup intelligibilia: 7 tūc ipsa denudatio est actu itelligere q̄ vocaꝶ speculatiuus itellect⁹: qui 7 adeptus: illi eniʒ ponunt quadruplicē intellectū in aīa agentē. s. qui denudat formas: 7 possibilē q̄ recipit lumē agētis: 7 tertiū cōpositū ex vtroqʒ: sicut diaphanū lucidū quē vocāt speculatiuū 7 quartum qui fit splendore luminis habiti sup intelligibilia quem vocant adeptū. 7 hec opīo multū rōnabilior eū q̄ Alex. 7 aliorū Peripatheticoꝝ q̄rūdā. Si aūt queraꝶ ab eisdē de hoc q̄ dicē Arist. intellectū sic se hēre ad intelligibile sicut sensus ad sensibile se hʒ: 7 ita cū sensus sit susceptiuus spēꝝ sensibiliū: erit 7 intellectus susceptiuus spēꝝ intelligibiliū. 7 sic intelligere nō est solū denudare: sʒ ēt intelligibilia recipere. Ampli⁹ per se agens sine possibili pōt denudare. Si ḡ hoc sufficit ad intelligere nō opʒ ponere aliquē intellectū possibilē vel speculatiuū sed tm̄ agentē 7 speculatiuū adeptum. Sʒ ad hoc illi r̄ndent agentē absolutū nullū esse in aīa: q̄m intelligētia absolute agēs nō pōt esse pars aie: sed lumē agētis in possibili agentē vocari vel vocār: 7 q̄ñ distinguiꝶ intellect⁹ in agentez 7 possibilē 7 speculatiuuʒ est talis diuisio sicut suba diuidiꝶ in māʒ 7 formā 7 cōpositū nō sit hoc tñ q̄ forma diuisuʒ eē habeat a cōposito: vel a mā sed vt ostēdaꝶ cōponētia eē diuersaꝝ nātuꝝ: 7 a cōposito differre per modū simplicitatis eoꝝ: hec aūt opinio ponit aiam rōnalem fm nullā sui partem esse subm intelligibiliū: 7 nō esse spēs intelligibiles in aīa nisi sicut in agente eas: sicut colores actu exītes sunt in luce que ē hypostasis eoꝝ. Et esset siꝶr q̄si a visu pcederet lumē dans eē formale coloribus: 7 hoc esset videre: sic volunt dicere q̄ lumen agentis in possibili intellectu 7 intellectualitatis formā dans intelligibilibus sit intelligere. 7 hoc sit esse intelligibilia io

Impugnatio opinionis Theophrasti et Themistii.

lia in anima. ¶ Et si vellemus recedere a dictis Aristo. non est ista via abijcienda. nunc aut quia expresse dicit Aristo. quod sicut sensitiuum se h3 ad sensibile sic intellectiuum se h3 ad itelligibile: sicut diximus. nō videt hec opinio cū verbis Aris. consonare. Mouit aūt Theophrastū pcipue hoc. quod si esset possibilis in aia intellect⁹ separat⁹: et nō hoc aliqd distinctū: quia iste a mā prima nō differret. quia vtrūq3 po⁹ est oia et nihil actu et ideo mā prima deberet cognoscere sicut formas sibi aduenientes sicut intellectus possibilis: qd oino est absurdū nō igit talis possibilis vocat⁹ intellect⁹ est sicut in aia. Ad hoc aūt taliter posis itellect⁹ nō sit itelligibilia sine trāsmutatiōe et tpe: quia iste itellect⁹ possibilis est et trāsmutabilis et mixt⁹ itellect⁹ in aia sicut ex supra dictis est māifestū: quia in aia nō est talis possibilis vocat⁹ itellectus: et iō ista opio dubitauit in qōne illa qualiter contingit possibile eē itellectū et recipere itelligibilia: qui supponunt eē impassibilis et intrāsmutabilis et imixtus.

¶ Cap. 6ᵐ. Et est digressio declarans opinionem Auēpace et Abubacher et improbationem eiusdem.

Abubacher aūt magn⁹ apud Arabes et Auēpace aliā viā elegerūt pp supi⁹ eni iductas rōnes et pp quasdā q adhuc inducent⁹ consenserūt quod in hoib⁹ oib⁹ pntib⁹ pteritis et futuris vn⁹ et vnicus nūero et spe est itellect⁹. Et querētes qualiter ille continuaret hoi cuilibet nō continuationē illaz viderūt et vnionē causari ex pte itellect⁹ possibilis vel agētis cū ambo sint separati et imixti et nulli hntes aliqd cōe: sicut dixit verissime Anaxa. viderūt aūt ab alia pte quod id qd est vnū spe et numero apud oēs vnā numero et spe hie pfectionē et sic deberet seq quod vno hoie accipiēte sciam qlibet hō hēret sciaz eādē qd viderūt minime fore vex et iō dixerūt in aia rōnali nō eē itellectū separatū nisi agētē: possibilē aūt itellectū esse coniunctū corpori eo quod hoc nihil aliud ē quā phātasia: phātasmata enim sunt po⁹ itellect⁹ et efficiunē vt dicūt actu intellectus qui separant ab itellectu agēte: et quia phātasia nō est vna apud oēs p phātasiā continuant et vniunt intellectū et itellectus cum particulari quolibet hoie. Et vt eox melius itelligat opinio dixerūt isti quod nō est aliq̄ possibilis itellect⁹ i hoie q sit subm itelligibiliū sm quod itelligibilia sunt quia dicūt forme speculationis de sui subto in quo sic in luce agētis itellect⁹ denudata est intellect⁹ et hoc nō pōt hēre subm in quo sit quia vlis est et iō ē vbiq3 et semp. si aūt hēret subm indiuiduaret necio qui ois forma p suū subm indiuiduat et terminat: et iō dixerūt isti quod vocat id possibilis sine po⁹ intellect⁹ qd est po⁹ speculatiu⁹ in tellect⁹ et hoc est phātasma in phātasia: et sic videnē in partez conuenire cū Theophrasto et Themistio in pte videnē illis contra dicere quia in hoc conueniūt quod dicunt itelligere aie nihil aliud eē quā formas denudatas in luce agētis et quod nō est aliq̄ aie rōnalis pars q sit subm itelligibiliū. dissentiūt aūt ab illis in eo qd Theophrastus et Themistius dicūt itellectū possibilē eē aie rōnalis ptē: s3 nunq̄3 eē in po⁹ quod semp h3 in se lumē agentis vel ipm agētē pur lumē est sicut diaphanū illuminatū h3 in se actū lucis. Isti aūt duo viri oino nulli hoc mō possibilē itellectū eē in aia dicūt hoc aūt qd dicūt eē intētionē Aristo. in 3. de aia: dicūt quia sicut iferius ostēdemus dicit Aris. quod si forme denudate eēnt in reb⁹ extra aiam res eēnt itelligētes: dicūt igit quod ipsa forma denudata est itellect⁹ in actu et pmixta particulari est itellect⁹ in po⁹ et quia nō subijcit forme intellectus agēs q pars aie est iō ē imixt⁹ et itrāsmutabilis et immātis nec efficit hoc aliqd per seipsum: quia nō subijcit ei: et hoc nō soluūt dubia supra inducta.

Nota in quo opiniones concordant cum opinione Theophrasti et Themistii et in quo discrepant.

¶ Sed oino videt mirabile de viris istis qui multa subtiliter itellexerūt quod nō viderunt Aristo. esse sniam quod phātasma mouet itellectū mouēs autez qd est motū: opz igit quod motum a phātasmate nō sit phātasia vel phātasma: constat aūt potētiā nunq̄3 mouere actū q educit de ipsa ergo phātasma nō pōt dici mouēs ipm speculatiuuz intellectū: opz igit oino quod aliqs itellectus q sit pars aie rōnalis sit motus a phātasmate et ista rō cogit Aristo. ponere itellectū possibilē.

Impugnatio opinionis quam vide cō. 5 de aia cō. 5. et cō. 30.

¶ Ratio aūt q decepit Abubacher et Auēpace fuit ista quod mouēs et motū debēt hēre colcationē sicut agēs et patiens colcāt in subto si igit phātasma est mouēs opz quod id qd mouet colcationē hēat cū ipso in subto eodē sic cū phantasma sit particulare: opz quod motum ab ipso sit particulare. Amplius mouens ipēm suā dat ei quod mouetur ab ipso qn fuerit mouēs vniuocū. in aia aūt nō est mouēs nisi vniuoce sm formam: igit motum a phātasmate opz habere phātasiā formalem formalis hec aūt phantasia est sensibilis: et particularis forma talem aūt non h3 pars anime separate. non est igitur aliqua pars aie separate que moueat vt subm s phātasmate.

Rōnes quae opinionem Abubacher et Auempace.

¶ Vis aūt videre nō graue est quia nos ostendemus inferius quod colcātia que est iter agēs et patiens et mouēs et motuz pbice nō est inter itellectū possibilē: et id qd mouet ipsum ad formam intelligibilis et hoc quidē dicit Aristo. sed nos probabimus et modo supponamus l3 aūt phantasia sit particulare et sensibile nō tamē mouet intellectū separatū possibilez existens in actu particularis sensibilis sed potius in actu denudationis et abstractionis quā accipit a lumine intellectus agentis. sicut etiaz colores eē materiale habēt in corporibus coloratis nō tamē per hoc mouēt ipm: sed esse formale qd accipiunt a lumine corruptibili: totuz aūt qd fugiunt et isti et illi de quibus prius habitū est oēs preter Alex. hoc est ne cogantur dicere intellectum possibilem aliquid esse prime materie sicut supra patuit ex Theophrasti dubitatione.

Solutio.

¶ Cap. 7ᵐ. Et est digressio declarans opinionem Auerrois et improbationem eiusdem.

Post oēs aūt istos venit Auerrois qui gloriatur quod ipse solus satisfecerit oibus dubijs eo quod ipse omnia que dicit Aristo. de intellectu possibili visus est saluare. cōcedit enim quod sicut sensus se h3 ad sensibilia et sic intellectus se h3 ad intelligibilia recipiēdo ea: sed dicit quod non est oino simile l3 in aliquo sit simile sicut et Aristo. dicit nō esse impassibilitatē sensus eandē cū impassibilitate intellectus: dicit enī3 vlē qd intelligitur habere duplex subm. vnū quidē quo est vex: et alterū quo est vnū entium mūdi et vocat subm quo est vnū particulare sm rem eo quod in eo quod res est vel nō est notitis anime vera est vel falsa rū veritas intellectus sit adequatio rerū et intellectuū: et quo ad hoc subiectū est vniuersale in potentia vniuersale quia cōfusum est in particulari et est in aliquo sensibilium potētia: et hoc modo vniuersale non est vnū entium mundi qd vocamus vniuersale. quia vniuersale prout est vnū entium mundi qd vocamus vniuersale qd diuiditur cōtra particulare sm eum et sm veritatē est in solis nudis et puris intellectibus et nō in rebus extra aiam et de hoc tamē alibi tēpus erit inquirēdi. Sed que hic dicimus tm ad sue intētionis manifestationē inducunt: dicitur igitur quod cū vniuersale habeat duplex subiectū quod nō h3 transmutationē dī si ex subiecto quo est vnū quia ex illo educitur potētia ad actum sic indiget fieri et tēpore aliquo et ex illo etiam inducitur lassitudo per frequēs intelligere ex subiecto autē quo efficitur ens in mundo nō h3 transmutationē sed recipiē in eo sine transmutatione aliqua sicut determinās et distinguēs in determinato et distincto. Sicut enī3 supra diximus quod sensus nō est mā sensibiliū sed spēs que quia media est sensibiliū distinguit et determinat ad ipsa. sic ē et itellect⁹: et multo amplius est species itelligibiliū que est priuatio ad ipsa sicut mediū et non sicut mā ex qua educant de potētia ad actū sicut iferius ostendet et ideo sic subijcitur eis sicut determinās subijcitur determināti et ideo nō efficitur vnū de intellectu possibili et itelligibili: sicut sunt vnū mā et forma vel sicut subm et accidēs sed poti⁹ sicut perfectio determinās est in determinato et pfecto: ppter qd etiā formalis intellect⁹ q est forma speculatiua nō h3 trāsmutationē ex itellectu possibili sed ex phātasmate i quo est sicut diximus et sic satisfacit Theophrasto querēti qualiter eē possit quod itellect⁹ possibilis sic separatus et intrāsmutabilis et similiter agēs et tū speculatiu⁹ sit trāsmutabilis et tēporalis sicut id qd erit de potētia ad actū. Et in veritate in ista solutiōe bene satisfacit et vex dicit Auerrois. Iste aūt ppter supius inductas rōnes sicut fere oēs alij concedunt vnicū possibilē esse intellectū in oibus hoibus et quod ad hoc sequit vniuersalis eē eadē apud oēs ex qbus est scientia oium eox que sciuntur: et qd querit qualiter tūc itellectus et ista scientia vni vniantur et nō alij soluit sicut alij dicunt itellectum nihil itelligere sine phātasmate et nō est idē apud oēs et iam nec sciam elicitā esse eandē apud oēs et hoc sensisse Aristo. vbi dicit quod intellect⁹ separatus a corpore nō reminiscit quod sine phātasmate nō itelligit et hoc nō retinet apud se qn absoluit et iterū in hoc est qd dicit Aristo. quod intellectus corrumpit alio quodam interius corrupto: hoc enim de speculatiuo est dictum qui corruptio-

3. de aia. tex. co. 20.

nem nō bz ex possibili in quo est sicut diximus sed potius ex phātasmate qd̄ opz eē monēs. Iste aūt cōcedit oēm eē vnicū intellectū possibilē sicut alij ⁊ hūc fore imortalē: ⁊ iō speciem hois eē vnicā ⁊ icorruptibilē dicit q̄ nō corrūpit ex dīa q̄ cōstituit spēz sed poti⁹ nō corrūpit hoc bz ex gnē qz hāc spēm cū sua pfectiōe q̄ est scia pbie semp dicit manere vnicā aliqbus boib⁹ qm̄ dicit dicūt astronomi ⁊ Arist. loca mūdi vicissitudīnalr efficiunt habitabilia ⁊ ihabitabilia ⁊ nō destruit habitatio quartar̄ mūdi cito vel subito sed cum nō est habitata vna quarta: tūc habitat alia ⁊ pbia qn̄ nō est in vna quarta tūc est in alia ⁊ hoc totū dicit vt sciat qm̄ itellect⁹ speculatiu⁹ ex possibili itellectu nō bz trāsmutationē. Adhuc autē cū vel nō eē vnus in oib⁹ cū ex dictis necio pbatū sit eē icorruptibilē tunc maneret post mortē ⁊ tūc fm nām foret ociosus cū sit motiu⁹ corporis ⁊ nō moueret tūc ad corp⁹ nisi diceremus qz ipse trāsiret de vno corpore in aliud corpus sicut dixit Plato sed hoc est absurdū qz tūc nō multiplicarent hoies in diuerso numero sz oporteret qz tm̄ tot eēnt hoies quot itellect⁹ sequeret sic qz nunq̄ nasceret aliquis hō nisi aliquo hoie mortuo qd̄ est ad sensum falsum ⁊ absurdū pp qd̄ Auerrois dicit qualiter idesiciēter vnus existēs semp mouet aliqd̄ corpus ⁊ nunq̄ est sine corpore ⁊ sine scia. ¶ Probat aūt dictū suū per duo q̄ vident sibi esse necīa: quor̄ vnū est: qz oē qd̄ numerat diuidit ex vno aliquo cū diuisio sit numeri cā: nō aūt diuidit fm nām nisi mā corporalis: qd̄ igit est oino sine mā idiuisibile est ⁊ vnicū: possibilis aūt itellect⁹ sine mā est oino igit vnicus ⁊ idiuisibilis in oib⁹. Inducit ēt Aristo. hoc sentiētē in libro de ce. ⁊ mun. vbi pbat vnicū eē mūdū qm̄ si eēnt plures mūdi oporteret qz plēs eēnt celi primi ⁊ ibi mouerent a diuersis motorib⁹: ⁊ sic motores primi eēnt diuersi ⁊ numeratione sūt numeratū bz mām erunt igit māliter motores primi ex qd̄ vult hēre qz fm Aristo. numeratū numerat p suā mām diuisaz ⁊ differētia numero sunt differētia p mām nō aūt differētia mālis inenit qua numeret itellect⁹ possibilis: manet igit vnicus in oib⁹ hoib⁹: aliud aūt deducēs ad impoīe qz si detur qz itellect⁹ possibilis est vnū aliqd̄ ēēt receptū in ipso ē sicut idiuiduatū receptū ⁊ sic nō erit vle in ipso: oēs enī zcorditer zueniūt in hoc qz vle est vle sb vniuersalitate itellect⁹ in quo est ⁊ qz nō vnitur huic ⁊ illi nisi p phātasma monēs in vno aliter q̄ in alio. ¶ Sed hoc videt oino mihi delirament̄o simile ⁊ inducā ad hoc quatuor rōnes fortissimas quarū vna est qz nos scim⁹ qz oē cōpositū efficit hoc aliqd̄ per vnā formā subalē q̄ est sua pfectio pma sicut plerisq3 in locis dicit Arist. zstat aūt qz qlibet idiuiduū hō est hoc aliqd̄ q̄ sua forma est vnica q̄ est pficiēs ipm sicut pma pfectio hec aūt ē aia rōnalis quā illi vocāt itellectū possibilē q̄ ipse est vnus in vno alius in alio. Scdā est qm̄ Arist. dicit pma in pbia cōtra Platonē loquēs qz pncipia rer̄ pticularīū sūt pticularia potissimū aūt pncipior̄ est forma: q̄ ipsa ē pticularis in hoc pticulari ⁊ sic cū aia rōnalis q̄ potissimū est itellect⁹ possibilis sit pn^m hmōi particularis ipe erit ptīcularis. Tertia autē est qz nullus motor vnus spē ⁊ nūero in eodē tpe vtit duob⁹ motis ab ipso: qm̄ nos videm⁹ qz nullus motor celestiū bz duo corpora q̄ mouēat eā fm numer̄ mobiliū. Arist. pbat eē numerū motor̄: ⁊ sic̄ in artib⁹ videmus qz nullus nauta duab⁹ nauib⁹ simul vtit in vna nauigatiōe: nec textor duob⁹ instrīs in vno ope ⁊ sic est in alijs: si ergo vel vnus numero eē possibilis itellect⁹ cū zstet eū eē idiuiduato corpori attributū vteret illo multis motis ab ipso corporib⁹: qd̄ oino est z rōnē ⁊ z determinata i pbia. Quarta est si eēt vn⁹ numero itellect⁹ q̄ est subalis forma hois zringeret qz plures hoies vnā in numero haberēt formā ⁊ nō vnā aialitatē qm̄ hō est aial ex sensitiua ⁊ hoc idiuiduat. ⁊ hō est ex intellectu q nō idiuiduat ⁊ sic cōtingeret qz nā generis indiuiduaret ⁊ differētia maneret vlis nō idiuiduata: ⁊ cū spēs fm eē cōponat ex vtraq3 natura cōtingeret qz idē indiuiduatū sicut spēs esset cōpositū ex indiuiduato fm eē: ⁊ ex nō idiuiduato. ⁊ ex corruptibili que oia sunt absurdissima. icōuenīēs aūt qd̄ illi conant euadere minus euadūt. s. qliter vno itellectu existēte in oibus nō oēs accipiūt sciam vno solo sciā accipiēte qm̄ lz phantasma moueat intellectū possibilē tm̄ intellectus possibilis solus habet scientiā speculatiuā ⁊ bz eā prout est cōmunis oium ⁊ nō pōt dici qz fm partē hēat ⁊ fz partē nō hēat qm̄ idiuisibilis suba est intellect⁹. q̄ necessario videtur sequi qz oēs habeant eam quor̄ est intellectus ⁊ sic redit super eos icōuenīens ppter qd̄ euadendum confinxerunt fere oia que dixerunt.

Rōnes Auer.

Nō rōnes Albertū z Auer. eas fatuitatē.

¶ Cap. 8^m. Et est digressio declarans opinionē eor̄ qui dixerunt nullā partē aie eē intellectualē ⁊ errorem eorundem.

Q Uerūt aūt nonulli Arabes sequētes quosdā alios quo videt seq Algazel ⁊ in aliqbus dictis suis Auic. q pp dictas dubitationes dixerūt nulla partē aie eē itellectū. dixerūt aūt qz ois nā itellectiua est sepata ⁊ nulli bz aliqd̄ coe ⁊ iō nō est itellectualis nāe hō sed itellectiue sz itelligētie tm̄ ⁊ has ponunt in. io. ordinib⁹ cuilibet celo quos nouē esse dicūt attribuētes vnū ordinē. decimū aūt toti spere actiuor̄ ⁊ passiuor̄ q̄ mouet oia illa ad formas ⁊ oibus gnābilib⁹ ⁊ corruptibilib⁹ formis attribuit fm modū quo pnt illas recipere: dicūt aūt isti p splēdorē intelligētiar̄ dari formas ⁊ iō qz aia hois nobilior eū alijs: iō plus splēdoris itelligētie resultat in ea q̄ in alijs sicut plus splēdoris lucis resultat in claro colore q̄ in obscuro ⁊ hūc splēdorē itellectū eē in nobis dicūt ⁊ qz intellect⁹ in nobis sit idē qz splēdor alicuius itelligētie sepate in nobis. ¶ Hoc aūt zfirmāt per duas rōnes quar̄ vna est qm̄ ea quor̄ opatio substātialis est eadē sunt eadē in nā: operatio aūt itelligētie in nobis ⁊ opatio intelligētiar̄ sepatar̄ est vna ⁊ eadē qua est dare formas speculatiōis ⁊ cōsidere eas: ergo qd̄ est in hoie de nā itellectuali est aliqd̄ itelligētie sepate. Alia aūt est ea que iā sepius inducta est qm̄ itelligētie non sunt nisi vt moueāt subiecta sibi ⁊ nō vt moueant ab ipsis: ⁊ ideo dicit qz itellectus moueri nō pōt a phātasmate sed ipsemet bz formas ⁊ dat eas sicut itelligētie sepate. Sic igit absoluūt oia que sunt iducta. ¶ Facile aūt istud refellit qm̄ fm hoc hō diffiniri nō pōt itellectuali ⁊ rōnali cū nihil sit de eēntia sua: sz hoc ēt vane ⁊ falso vocauit Arist. partē aie qua cognoscit ⁊ sapit: fm hoc ēt aiatū ab aiato nō differret trib⁹ vegetatiuo s. sensitiuo ⁊ rōnali ⁊ sz hoc i rōnali nō eēt sensitiuū sic trigonū in tetragono q̄ oia sūt absurda: sz hoc iter̄ nō eēt vnq̄ aliqs sz itelm po^a sciēs: sz sp actu sciēs: ⁊ hoc nullo mō est ver̄ nec fm stoicos nec sz pipatheticos. Stoici aūt quor̄ pater ⁊ pnceps fuit Plato eo qz viderūt fm supi⁹ inductas rōnes possibilē itellectū eē sepatū ⁊ impassibilē dixerūt ipsū nō posse pfici aliquo corruptibili ⁊ iō dixerūt vlia eē incorruptibilia ⁊ semp eē apud eū. Peripathetici aūt hoiez in potētia sciētē eē dixerūt duplr potētia. s. remota ⁊ potētia propinqua: potētis remota pp priuationē sepationis ad sciēdum qm̄. s. nō bz habitū aliquo mō: potētia pxinq̄ qm̄ bz habitū sz qz itellect⁹ est in potētia in phātasmate sicut dixim⁹ dixerunt potētia sciētē q nō bz phātasma actualiter in luce agētis itellectus monēs: sūia enim eor̄ est itellectū nunq̄ eē in actu nec ante sciam nec post nisi sic phātasma mouēs ⁊ in hoc scdo nō zsentit Auic. nec Algazel qz dicūt qz sicut via nō est amplius necessaria qm̄ est puentū ad domū in qua manēdū est: ⁊ sicut scale nō sunt necessarie ei q iam exaltatus est in solio ita phātasma nō est necessariū ei q iam bz habitū sciētie ⁊ iō sepe intelligim⁹ nihil oino de pticulari curātes vl̄ reminiscētes ista ⁊ qz icōuenīētia vndiq3 vident seq: videt mihi fore peccatū veritatē attingere ⁊ difficultatem in his eē explanat nobis tam clarissimor̄ viror̄ tanta diuersitatis dissensio.

Rōnes opinionis.

Impugnatio

¶ Cap. 9^m. Et est digressio declarans opinionez Auicebron ⁊ errorem eiusdem.

A B oibus supius iductis dissentit Auicebrō in libro q̄ fontē vite appellauit: questionē enim Theophrasti nō valēs dissoluere cū itellect⁹ possibilis sit quo est oia fieri ⁊ mā pma sit q̄ est oia fieri zsentit qz mā pma ⁊ itellect⁹ possibilis sine einsdē nāe. Dicit eniz qz ⁊ ver̄ eū qz mā est potentia hūs formas oēs ⁊ rer̄ corporear̄ ⁊ icorpear̄ ⁊ p quālibet formā susceptā claudit cōitas potencie ei⁹ ⁊ coartat. Est aūt pria forma quā suscipit itelligētie for^a q̄ dicit itellectualitas: ⁊ iō po^a itellect⁹ possibilis nō est in po^a ad itellectualitatē sed remanet in po^a ad oia alia. Postea aūt cū suscipit corporeitatē amplius coartat po^a ei⁹ tm̄ illa est in po^a ad oēs corporales formas fm spēs corpor̄ differētes ⁊ cū suscipit corporeitatē cū zteritate iā nō est i po^a nisi ad phicor̄ corpor̄ formas ⁊ sic restringit po^a eius p formar̄ susceptiōes vsq3 ad idiuiduā mām q̄ eā in hoc vel in illo cui⁹ po^a nō est cōis. Sic igit intēdit dicere Auicebrō: qz po^a itellectus possibilis cōis est

sicut ꝛ mãe ꝛ iõ sepata ẽ a determinatiõe formarũ quas po^a ꝛ nõ in actu hz. Et qm̃ sic vlis est po^a eius iõ vle ẽ quod hoc modo est in ipsa. Qd aũt ita sit vi sensetit inducit rõnez po tissime vnã dicientiz ꝙ subñare ꝛ in po^a susceptiua esse mãe prime qdã ꝓprietates eristũt. In quocũqz igit̃ ista inueniunt: opz ꝙ in illo causent a mã. Inueniunt eniz in nã possibile intellect⁹: opz igit̃ nãm mãe hoc ꝯferre itellectui possibili. Nõ enim põt eẽ ꝙ idez pricipatũ a multis nõ causet̃ ab vno qd ẽ primũ in gñe illo. Suscipere aũt formas ꝛ eẽ in po^a ad illas ꝛ pfici p ipsas eñ pricipatũ a multis qm̃ ab intellectu possibili ꝛ a mã corporea ꝛ a mã pħica opz igit̃ ꝙ hoc causet̃ ab eo qd est primũ in gñe istoꝝ. hoc aũt est mã prima ꝛ sic opz vt inquit Auicebrõ ꝙ p nãm mãe prime itellect⁹ possibilis susceptiu⁹ sit specierũ itelligibiliũ p nãm ꝛ potẽtiã mãe prime que est i ipo. Si aũt querit̃ qualiter hoc ꝯtingit ꝙ possibilis itellectus discernit formas ꝛ nõ mã prima: dicit hoc eẽ pp formã possibilis itellect⁹ q̃ eñ itellectualitas: hoc eniz nã facit ipm eẽ imaginẽ lucis itelligẽtiaꝝ ꝛ iõ forme que sũt in ipso sunt illustrare ꝛ nõ in mã pma vel in mã corpoꝝ: ꝛ iõ est ꝙ discernit ea q̃ in ipso sunt ꝛ nõ mã alia q̃ talem nõ hz formã: ꝛ sic dicit̃ ꝙ potẽtia itellect⁹ ab Arist. dicit̃ eẽ absoluta simplr̃ ꝛ nõ determinata p aliquã formã eo ꝙ ipse nõ eñ hoc aliqd determinatũ in nã hoc dicit eẽ dictũ de formis cõicãtib⁹ ambitũ ꝛ cõitatẽ potẽtie itellect⁹ sz itellectualitas nõ eñ nisi illustrãs ꝛ nõ coartans. Hec igit̃ est sniã Auicebrõ. sicut põt itelligi ex ei⁹ verbis. ¶ Hec aũt sniã nequaꝗ̃ stare põt: nõ eniz põt dici ꝙ id qd absolute est forma: ꝙ hoc sit aliquo mõ mã: aia aũt rõnalis in se ꝛ oẽs potẽtie ei⁹ sant absolute forme ꝛ oib⁹ nãlibus formis nobiliores nõ igit̃ põt dici ꝙ sit mã aliquo mõ: ꝙ sicut in .ẓ. pħicoꝝ ꝓbatũ eñ mã ꝛ forma nunꝗ̃ icidũt vnã i rẽ. Amplius forme determinãtes mãm sunt ordinate ita ꝙ prima remãet in scõa: ꝛ scõa in tertia: si igitur itellectualitas est prima forma determinãs nãm illi oz addi tertia q̃ est corporeitas ꝛ quarta q̃ est ꝯtetas: ꝛ sic vlteri⁹: hoc aũt videm⁹ nõ eẽ veꝝ. Amplius aũt dictũ illud nõ fulcit̃ rõne sufficienti qm̃ idez ens in multis nõ causat̃ ab vno qd primũ est in illis nisi vniuoce sit vnũ in multis. subñare aũt ꝛ eẽ in po^a ad formas nõ vniuoce est in itellectu ꝛ in mã: sicut Arist. dicit ꝛ nos infe ciꝰ demõstabim⁹: ꝛ iõ ratio Auicebron nõ ꝓcedit. Adhuc aũt nõ ꝯcordat dictũ suũ cũ sniã Aristo qm̃ Aristo. dicit ꝙ si forme vles sm actũ eẽnt in reb⁹ extra aiam res ipse quaꝝ sũt forme itelligũt eas. Intellectuz igit̃ nõ facit itellectualitas sz ipsa formaꝝ simplicitas denudatioqz sm Aristo. cũ aũt dicti Aristo. ista assignabit̃ vbi ꝛ dictũ eius ꝓbat̃ fore verissimũ. Amplius aũt nõ ꝓdeñ ad itellectũ ꝛ discretionẽ reꝝ eius at ctũ: ꝯñ at eniz ꝙ res in po^a ens itellecta impfectã gñat sciam de re: forme aũt nõ sm actũ sunt in mã: sed in po^a ꝯfusa ꝛ indeterminata: si igit̃ cognoscant̃ ꝓut ab itellectu ꝯfuse ꝛ indeterminate cognoscunt̃ ꝛ nõ ꝓut sunt distincte ꝛ determiate: talis aũt cognitio reꝝ oĩno est inutilis ad sciaz rei ꝛ sic dictũ Auicebrõ nullã facit in itelligẽdo vtilitatẽ. Amplius aũt si solum hoc sufficit ad itelligere qd eñ eẽ formas sm potẽtiã in itellectu cũ potẽtia semp sit in itellectu semp oium formas itelligemus. Adhoc autẽ sm hoc nõ phãtasmate indigemos mouente intellectũ: nec sensu accipiẽte formas sensibiliũ ex qbus vle elicitur. Adhuc aũt sm hoc et itellectu ꝛ itelligibili efficeretur vnũ sicut et materia ꝛ forma est vnũ: igitur p itelligibile specificaret̃ intellectus ꝛ determinaret̃ ad ens nãe ꝛ sic aliqñ esset lapis: aliqñ lignũ qd eñ admodũ absurdũ. Et ideo dictũ Auicebrõ dubia de intellectu inducta soluere nõ põt: nec hois mens eius dictis acquiescere poteñ.

¶ Cap. x^m. Et eñ digressio declarans opinionez Platonis ꝛ Gregorij niceni ꝛ eius errorem.

Gregorius aũt nicenus ꝛ grecoꝝ sapiẽtũ ꝗ̃plures Platonis pħia imbuti vidẽtes ex iductis rõnib⁹ necessario seq aiam rõnalẽ eẽ sepatã ꝛ non ꝯiunctã corpi vt actũ corpis dixerũt eẽ cũm aie eternitatẽ sm subiectũ ꝙ nõ incipit cũ corpore vt dicũt sed poti⁹ in celo exñtes a cõparib⁹ sibi stellis descendũt ꝛ icorporant̃ ꝛ iõ corpori vniri nõ põt ita ꝙ sint corporũ act⁹: ꝛ qz sic sunt sepate cũ ni in se sint indiuidue eñ eẽ pars aie q̃ eñ itellect⁹ sic separata: vle sit qd est obiectũ intellectus aliqñ esse hz in aia ꝛ aliqñ esse extra animam. Est enim vniuersale vt dicit̃ incorruptibile aliquãdo in re existens aliquãdo in aia: aliquãdo in vtroqz ꝛ hoc nõ est inconueniẽs: qm̃ est vbiqz ꝛ semp: ꝛ ideo cũ aia sic locus ei⁹ eo ꝙ est in potẽtia ad ipm est in ea ꝛ cũ res extra sit locus ei⁹ ẽt eñ in re sed verius eñ ibi vbi sm formã eñ tñ ꝗ̃ vbi est sz eẽ mãle qd accidit forme: ꝛ iõ vlia verius dicit eẽ extra rem ꝗ̃ in reb⁹. Dicit eniz ꝙ ois forma p hoc ꝙ eñ cã est ante rem cui⁹ est cã: nõ solũ sm rõnẽ sed ẽt sm eẽ formale ꝛ sm hoc prehabet oĩa in se in qb⁹ multiplicat̃ postea sm esse ꝛ hec forma sic existens est obiectũ ipsias itellect⁹ qñ itelligit̃. Hui⁹ aũt cã eñ qm̃ scia est ex necessarijs. In reb⁹ aũt mutabilib⁹ nihil est pmanẽs neciuz: opz igit̃ ꝙ neciuz p qd eñ scia ipsoꝝ sit extra res ipsas. Adhuc aũt itellectus eñ qddã pmanens ꝛ necessariũ: qd aũt est in ipso est in eo sm ptãtẽ ꝛ nãz illius in quo est qz hoc gñaliter eñ veꝝ de omni eo qd est in aliquo ꝙ. s. semp est in eo in quo est sm ptãtẽ ei⁹ in quo est ꝛ nõ sm nãz ꝛ ptãtẽ ei⁹ qd inest: opz igit̃ ꝙ id qd est in itellectu sit pmanẽs ꝛ necessariũ. Istis igit̃ de causis ꝛ silib⁹ posuit Plato intellectuz separatũ ꝛ vle sic separatũ ꝛ cũ vle sm ipm nunꝗ̃ sit in potẽtia sed semp est in actu separatũ: ꝛ hoc sufficit ad itellectũ dixit nõ esse vle collectũ ex plurib⁹ memorijs ꝛ expimentis sed oium scias ex itellectu sed nõ cõsiderare aiam ea que sunt in ipsa eo ꝙ occupatione corporis ꝛ delectatiõe abstrahitur ne cõuertat oculum ad ea q̃ semp sunt in ea: p studiuz aũt nihil fieri de scia in hoie: sed poti⁹ reordinati aiam ad ꝯtuẽdũ ea que sunt in ea vt reminiscat̃ eoꝝ que delectatiõe carnis ꝛ occupatione sensibiliũ obliuioni tradiderat: ꝛ hoc tãgit Boetius in libro quẽ de ꝯsolatiõe pħie edidit dicẽs ꝙ si Platonis musa ꝑsonat veꝝ qd qsqz discit immemor recordat̃: sz de his in scia de itelligibili erit querẽdũ. Hũc aũt dictũ est opinionẽ stoicoꝝ fuisse itellectũ nõ sic esse separatuz ꝙ nõ sit ens hoc aliqd sed potius sic ꝙ nõ sit forma corporalis vel act⁹ corporis: ꝛ nõ esse cũ potẽtia susceptibilẽ itelligibiliũ sed actu sp habere vlia secũ: que tñ nõ tñ sunt in ipso sed ẽt extra aiam ꝛ ante res particulares. ¶ Huius aũt opionis eñ absurditas maxima ꝛ error pessim⁹: qm̃ sm hoc vna aia diuersa recipere põt corpora qz qua rõne descẽdit in vnũ a stella cõpare recedẽs eadẽ rõne põt itrare aliud post recessuz ab eo in quo est: ꝛ hoc Plato eẽ veꝝ asseruit: hoc aũt in ꝑmo hui⁹ scientie libro sufficiẽter eñ iprobatũ. Dictũ aũt Platonis non curat morbũ illũ quẽ induxim⁹: qm̃ ponit̃ itellect⁹ eẽ in se qddã indiuiduũ: ꝛ iam supius ꝯclusim⁹ ꝙ qcqd est idiuiduũ nõ recipit in se aliqd nisi sm eẽ idiuiduet̃ illud ꝛ sic id qd est in intellectu nõ eñ vle: sed intẽtio pticularis ꝛ hoc nõ est ꝑn^m artis ꝛ scie sm phoꝝ traditiones ꝛ sm ipsaz vitatẽ. Adhuc autẽ sm istaz sniam sensus ꝛ phãtasie nõ erũt nisi ipedimẽta scie ꝛ tũc est mirũ ꝙ aĩa eligeret tale corp⁹ ꝙ eã a pfectiõe impediret. Amplius si dij incorporant aias vt dixit Plato: sequit̃ mali uolos ꝛ insipiẽtes esse oẽs celestes deos in tale corpus detrudentes similes sibi itellectuales aias in qbus p maximos labores vix possunt vnꝗ̃ attingere ꝯtuitũ pulchritudinis quã habẽt in seipsis. Ratio aũt etiã quare hoc dixit Gregorius Platonẽ sequẽs nulla est oĩno. Fugit eni icõueniẽs ne forte cogat̃ ꝯcedere aiam corrũpi cũ corpe si ꝯcesserit ꝙ incipit cũ corpe ꝛ illius nulla eñ necessitas: qm̃ nõ sequit̃ ꝙ si aliqd incipit cũ aliquo ꝙ ꝯtinuo corrũpat̃ corrupto illo qm̃ nõ incipit cũ ipo vt sit aliqua pars eius vel aliqua forma q̃ nõ hẽat esse aiñ in ipo ꝛ hoc nos in seqũtib⁹ ostẽdemus. Adhuc aũt absurdũ eñ ꝙ aia celestis fiat terrestris qz equoce habẽt nomẽ aie celestes ꝛ terrestres: aĩa aũt cõparis stelle stelle eñ ꝓportionata ꝛ est celestis: hoc igit̃ ad iferiora nõ descendit vt terrestre fiat: hoc enim nõ modo eẽt rhetoricã tibiã iduere: sed iam terrã idui ꝟtute celesti ꝛ forma qd oĩno absurdũ est. Et iõ hec stoicoꝝ opinio aut metaphorice dicta eñ aut est oĩno falsa: qm̃ Plato sicut ꝛ alij antiq oĩa p metaphoricas similitudines tradiderũt: q̃ de pħicis itellexerũt cuius causa fuit qz per ꝓpria exprimere que senserunt nesciuerunt.

¶ Cap. xi^m. Et eñ digressio declarans opinionem latinorum ꝛ errorem eorundem.

Latinoꝝ aũt phoꝝ plurimi cũ opione Platonis in multis ꝯsentire videnẽ: dicũt eniz aiaz rõnaliem eẽ idiuiduã duplici idiuidualitate: qm̃ dicũt eã in se eẽ hoc aliqd p mãm icorporeã ꝛ spũalẽ que eñ subm forme ei⁹ ꝛ ex forma hẽtur ẽt indiuiduãs extra nãz ei⁹ qd eñ corp⁹ cui⁹ ipsa ẽ act⁹.

Rõ Auicebrõ pro sua pone.

Impugnatio

Impugnatio opionis Platonis.

Concedunt et per hoc q̄ est in ipsa fm eē est idiuiduata forma. Dicūt eni q̄ intētiōes q̄ sunt in itellectu possibili dupr cōsiderant. s. put sunt abstracte ⁊ put hñt eē in abstrahēdo. ⁊ primo quidē mō sunt forme vles liberate a mā ⁊ appēditijs māe. scdo aūt mō hñt eē idiuiduatū i itellectu possibili ⁊ primo qdē mō eē vlia pncipia itelligēdi: scdo aūt mō nō cōuertitur ad ea itellect⁹ ⁊ iō nō ipedit sciaz talis idiuiduatio formaz. Intellectū aūt dicūt eē abstractū ⁊ imixtū ⁊ nō esse hoc tali rōne q: imixt⁹ est q: nō act⁹ corporis ⁊ q: nō est aliqd itelligibiliū actu sed potētia tm̄ ⁊ nō est hoc: q: non sensus est sz sit sicut sensus dicūt eni Arist. nō dicere q̄ itellect⁹ simplr nō est hoc sz pmisit de similitudie potētie sensus ⁊ potētie itellect⁹ ⁊ subiūnxit q̄ est vt sensus ⁊ nō est idē q̄ sensus.

Impugnatio opinionis Latinorum.

¶ Sed isti absq3 dubio nunq̄ bene itētionē Arist. itellexerūt qm̄ ex duobus his ꝯcessis q̄ neq3 est imixt⁹ ⁊ separ⁹ sequit nec io ipsuz nō eē hoc ⁊ iō nihil est qd dicūt isti. Adhuc aūt aiam sicut dicunt eē cōpositā ⁊ idiuiduā nulla oino pbāt rōne nisi q̄ dicūt Boetiū dicere q̄ in oi qd est citra primū est hoc ⁊ hoc ⁊ sic in aia ꝯcedūt eē hoc ⁊ hoc nō ꝯtinuo iferri pōt hoc ⁊ hoc eē māz ⁊ formā qm̄ et oēs pipathetici dicūt in aia rōnali eē itellectū agētē ⁊ possibilē: ⁊ tm̄ nō ob hoc ꝯcedūt in ea eē māz ⁊ formā. Et iō qdā vidētes hui⁹ rōnis debilitatē aliā iducūt p rōne dicētes nihil oino eē subm accidētiū: nisi qd est cōpositū: cuz forma accidētalis sic cōponi ꝯtingēs. māe enim simplici sine forma nihil accidit oino. forma aūt fm se subm eē nō pōt: cū igit aie accidāt sciētie itellectuales ⁊ multe vtutes itellectuales videbit ipsa eē idiuiduata suba ⁊ cōposita. Nos aūt i hac rōne nō eē necessitatē ostēdim⁹ supius: qm̄ scia q̄ est in aia ⁊ alie vtutes intellectuales nō hñt eē reale ⁊ ratū in nā: sed in aia tm̄ ⁊ hoc est eē debile: ⁊ posi⁹ est entis aliqd q̄ ens ⁊ talibus entib⁹ rōnib⁹ bene subijcit id qd in se nō est idiuiduū sz forma.

Nota q̄r forma nihil subest ⁊ aliquibus accidib⁹.

Adhuc aūt hec opio supponit q̄ vle sit in aia sicut in subto ⁊ forte hoc nō est ver: hoc aūt in libro de itelligibilib⁹ hz declarari. Est āt ⁊ hec opio oino ꝯtra dictis pipatheticorū. qm̄ sicut sensitiua po⁹ primā pfectionē hz a gñatiōe vt supe⁹ ostēdim⁹: ⁊ scdaz q̄ est sentire hz a sensibili forma: ita etiā itellect⁹ pmā pfectio est sibi cognata: ⁊ secūdā q̄ est itelligere hz ab itelligibili. aliter enim nunq̄ itelligeret aliqd nisi post habitū sciētie ⁊ hoc oino est falsuz: ꝯtinens enim itelligibiliuz vnus ⁊ idiuisibilis est ante sciam sicut ⁊ post. ¶ Est igit itelligere itelligibilis spēz in itellectu hēre p eē ergo qd itelligibilia hñt in itellectu itelligunt hoc aūt est eē idiuiduū vt dicunt. g̃ p itētionē idiuiduā res vles intelligunt vel vlr: hoc itelligi nō pōt.

Rōnes Auer. in 3. de aia c. 5. circa finē.

Adhuc aūt obijcit Auerrois q: si forma in intellectu possibili hz eē idiuiduū ⁊ pticulare tm̄ oē idiuiduum in se potētia claudit vle: erit illud po⁹ itelligibile ⁊ nō actu ⁊ sic itelligibile vni⁹ erit aliud itelligibile ⁊ de eē illius iterum quereret ⁊ ibit hoc in infinitū. Amplius aūt ex supi⁹ demōstratis ꝯstat p rōnē Auic. ⁊ Arist. ⁊ Auerrois q̄ nulla necessitas est q̄ itellect⁹ ponit separ⁹ ⁊ imixt⁹: alia q: vle cui subijcit in tali eē sepatiōe g̃ omo falsuz est q̄ p eē idiuiduatū vle sit in ipso. Adhuc aūt fm hoc nō erit mouēs itellectū meū idē cuz eo qd ē in itellectu tuo: ⁊ sic cū dicit sortes currere: hoc dictū arit cōe ad id qd est in itellectu meo ⁊ in itellectu alteri⁹. ⁊ sic oia dicta que sunt rez significata erūt cōmunia: fm q̄ exprimit itellectus rerū qua sunt in anima qd est oino absurdum cū ipsa res sit singularis. Adhuc autē fm hec scientia que est in aia doctoris nō eadē efficit in discipulo sed generat alia: sicut si ignis generaret ab igne qd est absurdū cū scie nō differāt nisi per subiecta de qb⁹ sunt: sciētia aūt doctoris ⁊ scia discipuli semp sunt de subto eodē ⁊ iste due vltime obiectiones sunt Auerrois in cōmento libri de anima.

¶ Cap. tz^m. Et est digressio declarans veram sententiaz de omnibus inductis dubijs peripatheticorum.

Omnib⁹ aūt his habitis videt eē dōm cū pipatheticis q̄ itellect⁹ possibilis est imixt⁹ ⁊ separ⁹ ⁊ ipassibilis ⁊ nō hoc aliqd sed qualiter hoc sit vt meli⁹ itelligat Auic. dicta accipiam⁹ q̄ Aris. plus ꝯcordāt qm̄ aia rōnalis nō est itellect⁹ possibilis sz itellect⁹ posis vna eius pars est ⁊ hoc sensit Aristo. qn̄ dixit de pte āt aie qua cognoscit ⁊ sapit aia ⁊ vocauit itellectū ptē aie ⁊ nō totā aiam rōnalē. Qles aūt partes hēat aia supra expeditū est in scdo libro hui⁹ scie dicim⁹ igit aiam illā q̄ pfectio hois est ⁊ rōnalis vocat eē totū quādā ⁊ eē quādā ēētiā icorporeaz in aie ptāte cōpletā: ⁊ iō hz in se ptātē vite sensiuā ⁊ ptātē vite vegetatiuā ⁊ ptātē vite agendi opa itellectiue ⁊ ipsa est vna in suba vniēs in se oēs istas ptātes nāles sibi ⁊ hoc lz supra pbatū sit: tū adhuc volumus hoc iferios certi⁹ ⁊ forti⁹ ostēdere eo q̄ sup multa de solutione dubiorū itroductorū nobis vident eē fundata: hec igitur suba hz quasdā vtutes ex ipsa fluētes q̄ sunt vtutes icorpee ⁊ hoc ꝯuenit ei ex hoc q̄ ipsa est iter oēs nāles formas ꝯpinquior ⁊ similior itelligētie ⁊ iō multas hz vtutes itelligētie separate ꝯueniētes ⁊ hmōi sic videm⁹ oib⁹ in formis q̄ pp nobilitatē sue nāe qm̄ posse totū sumūt agētis. ignis enim si iuenit mām subtilē aridā ⁊ aeree hūiditatis multuz hñtē opat in ea ꝯprietates ignis plurimas. s. lucē ⁊ calorē ⁊ alia. In materijs aūt magis dissimilib⁹ sibi: negligit lucis pure opationē: ⁊ opat flāmā fumosaz ⁊ calorē ⁊ in qbusdā nihil de flāma sed calorē tm̄ ⁊ fumū. Silr est de aia quā opat agēs primum sic in corpore hūano: qd marie recedit ab excellētijs ꝯrioꝝ ⁊ appropinquat eqūitati celi: agēs primū similimā sibi formaz opat que nō tota imixta pōt eē māe sed multas hēbit vtutes nō imixtas ⁊ in hoc ꝯsentim⁹ Alexādro sed differim⁹ ab ipso in hoc q̄ ipse ponit aiam gñari ex elītoꝝ mixturis: nos autē dari ⁊ pduci ab agēte extrinseco: sicut vulgatū est apud pipatheticos oēs. q̄ aia rōnalis sola iter formas nāles ex mā nō educat sed dat ab extrinseco: ⁊ q: similitudo separate substātie ē que agit eā: iō ex maria sua ptāte separata est: ⁊ nullo mō iuncta ⁊ vmbrata mā corpis. lz aūt sic dicam⁹ itellectū eē separatū: tū aia est ꝯiuncta p alias virtutes suas: q̄ sunt nāles sibi inquātū est corporis pfectio ⁊ iō lz itellect⁹ fm se sit separat⁹: tū itellectus est potētia ꝯiuncti: qm̄ est ptās aie q̄ fm potentias quasdā ꝯiungit corpori: oē āt tale qd est ꝯiuncti: ⁊ nō est ei⁹ fm q̄ est ꝯiūctū lz nō cōicet corpori tm̄ cōicat communicāti corpori ⁊ hoc est qd supra dixim⁹ q̄ itellect⁹ cōicat nō corpori: sz ptāti q̄ cōicat corpori. s. phātasie ⁊ imaginationi ⁊ sensi ⁊ iō fm vitatē aia est vna numero: ⁊ efficit vna numero: q: p nāles ptātes cōicat corpori: q: tū in ēētia sua ⁊ pfectiōi ptāte nō cōicat corpori iō hz ptātes absolutas a corpe: hoc aūt est videre in omni ēētia nobili ⁊ in formis corporalibus.

Differentia auctoris ab Alex. in 2. de generatione animalium cap. 3.

Sol enim vnus est numero p mām suā ⁊ tm̄ lux sua nō est determinata ad vnū numero corꝝ aliqd q̄ agit: est enim solis virt⁹ indeterminata ⁊ vlis in agēdo vitā in oibus ⁊ gñationē: ⁊ determinatur ꝯiuncta huic particulari agēti: vel illi ⁊ sic est in omni suba nobili: ⁊ hec ē cā dicti pbi q̄ ois aia tres nobiles hz opationes diuinā ⁊ itelligētie opationē ⁊ illa q̄ aūt aie propria. hac autē via electa de oib⁹ vijs ꝯbabiliorib⁹ dictis oia dubia soluunt.

Solutio obiectionum.

¶ Quia qn̄ dicit q̄ itellectū possibilē opz esse absolutū duplici absolutiōe: dicim⁹ nos q̄ nō pōt eē absolutus ab omni eo qd est q: ⁊ sic nihil est oino nisi potētia pura ⁊ illa in reꝝ nā nihil est: itellectū ergo possibilē fm hoc in reꝝ nā nihil eē ꝯcederemur qd est oino absurdū ⁊ ꝯsentio Auicebrō in hoc q̄ sic potētia p formā itellectualis nāe terminat ad ens vnū in mūdo ⁊ in nā est determinata sed dissentio in hoc q̄ nō videt mihi sua potētia eē māe potētia: ⁊ sua nā eē māe nā: sed equoca ad ipaz. Intellect⁹ aūt illius ꝯbationis que iducta est q̄ id qd est in potētia ois fieri opz absolutū eē aūt q: opz eū absolutū eē a formis coꝝ q̄ sunt: lz enim itelligat seipsum: tū inferi⁹ ostēdem⁹ q̄ nō opz eū eē absolutū a nā sua ꝯpria q̄ determinat eū in ens vnū in numero entiū mūdi. Igitur itellect⁹ est ⁊ vnus coꝝ q̄ sunt p subaz aie in qua ē quasi idiuiduat ad corp⁹ p suas potētias cōmunicātes corpi ⁊ determinat in ptāte ab alijs aie ptātib⁹ diuisa p itellectualitatē p quā alia vite opa peragit q̄ alie potētie ⁊ remanet vlis ⁊ imixt⁹ ⁊ nō determinat⁹ ad hoc aliqd p cōpsratione itelligibiliū. Et de hoc bonū sile ponit Auerrois de medio in tactu q̄ priuatū est excellētijs tāgibiliū ⁊ separatum ab eis eo q̄ potētia est oia illa: ⁊ tm̄ nō absolutū est ita q̄ nullo modo sint in ipso forme tāgibiles: q: sunt in ipso ꝯut ad mediū sūt reducte. In hac aūt snīa nobiscū ꝯueniūt ⁊ Auerrois ⁊ Auic. ⁊ plures alij pipatheticoꝝ: sic igit itellect⁹ possibilis dicitur eē separatus: imixt⁹ aūt eo q̄ nō est mixt⁹ corpori sicut forma corporis: ⁊ vt sicut vtus organica opans in organo corpis: sicut enim iam diximus itellect⁹ est vtus sube verissime eētis q̄ est aia rōnalis q̄ lz sit nō pmixta corpori pdictis duob⁹ modis: tū est hñs vtutes qsdā pmixtas corpi: sz itellect⁹ est vtus ei⁹ nō fm q̄ cōmiscet corpori sz poti⁹ fm q̄ ipsa aūt imago intel-

lectus primi agētis ⁊ dātis aīam rōnalē: ⁊ ideo impossibile est ꝙ intellect⁹ sit corpori pmixt⁹: ⁊ iō et agere nō pōt instrō corporeo. Iste aūt duplices virtutes sunt nāles aie rōnal: sm ꝙ ipsa est media eternitatis ⁊ tpis in orizōte ↄstituta sicut dicimus supra. Et iō dicit Isaac phs ꝙ est creata in vmbra itelligētie: est enim ipsa vmbra ⁊ vestigiū qddā ⁊ resultatio itelligentie separate: ꝑp qd qdā phi dixerūt ꝙ creata est ab itelligētijs sed de hoc iferius determinabim⁹ postꝗ de ptib⁹ aie exeqmur. Iā igit pꝫ itellect⁹ hoꝝ triū que attribuunt itellectui possibili ꝙ. s. ē separat⁹ ⁊ imixt⁹ ⁊ nō hoc aliqd determinatū. ¶ Quartū aūt est qd dicit ē ipassibilis ⁊ hoc dubitatione hꝫ ex eo ꝙ dicim⁹ itellectū eē de numero virtutū passivaꝝ ⁊ aliqn eē in actu aliqn eē in potētia: sꝫ ad hoc nos dicim⁹ ꝙ itellect⁹ speculatiuus q est forma speculatiua intellectu possibili in dupliti est potētia quaꝝ vna est sꝫ cōparationē eius qd itelligit ad pticulare in quo ipm nō est nisi in potētia qꝛ pticulare nō nisi sm potētiā hꝫ in se vle ⁊ sm exitū illius potētie ad actum hꝫ vires ⁊ tēpus itellect⁹ ⁊ trāsmutationē ⁊ quo ad hoc passibilis: alio aūt mō in potētia est sm cōparationē ad itellectū possibilē in quo est vle in actu itellectū ⁊ in isto nō est nisi sub actu ⁊ forma itelligibilitatis: ⁊ hāc hꝫ a luce ppetui intellect⁹ qui est agēs: sicut colores eē formale quo movēt visū habent a luce corporali: ⁊ qn sub luce istius itellect⁹ vnitur vle intellectui possibili. nō vnit ei sicut organo sicut fit in formis sensibilib⁹ sed vnit ei sicut determinās vnit determinato: qꝛ habitus ↄnālis itellectui possibili q est ipsa itellectualitas: qua possibilis itellectus vocat ⁊ est nā itellectualis eiusdē nāe est cū intelligibilib⁹ inquātū sunt itelligibilia: sꝫ sua itellectualitas est ↄfusa ⁊ īdeterminata. determinat aūt sicut potētia p actū ⁊ sicut pfrit indeterminatū p determinatū: ⁊ iō intelligibile cū itellectu possibili nō sit vnum sicut subm ⁊ accñs sunt vnū: qd accñs nō est pfectio subiecti nec et est vnū sicut mā ⁊ forma sunt vnū qꝛ forma nō pficit mām nisi sm eē ⁊ distincta ⁊ divisa: vle aūt est idistinctū ⁊ idivisū ⁊ nō pficit eē sed potius est pn^m cognitionis eoꝝ q sunt: alioqn oporteret nos dicere ꝙ itellect⁹ eēt lapis qn itelligit lapidē ⁊ asinus qn itelligit asinū: ⁊ in hac snia ↄuenit nobiscū Auerrois in cōmēto de aia ⁊ sic vle cōparat itellectui ideo speculatiu⁹ itellect⁹ ex subiecto qd ē itellect⁹ possibilis nō hꝫ aliquā trāsmutationē nec passionē verā. ¶ Et sic soluta est pma qō de trib⁹ iductis qōnib⁹. s. qō pōt eē ꝙ agens est substans: ⁊ silr possibilis: ⁊ tū speculatiu⁹ sit factus ⁊ mutabilis: ⁊ ex isto itelligit ꝙ vere dictū est ꝙ sicut se hꝫ sensus ad sensibilia ita itellect⁹ ad intelligibilia: nō qdē quo ad organū sensus qꝛ organū vnit forme sensibili sicut subm accidēti sicut vere accñs dici hꝫ itētio sensibilis q est in organo: qꝛ sm veritatē non est ens sed est aliqd entis nō sm eē entis nāe sed sm eē abstractionis: sicut pꝫ ex supra determinatis sꝫ est silitudo iter sensum cōparatū ad sensibilia ⁊ itellectū cōparatū ad itelligibilia qdo ad ipaꝫ victutē sensus sine organo ↄsideratā ⁊ ad sensibilia cōparatā: supius enī dixim⁹ ꝙ pma ⁊ pncipalis forma sensitiua q est sensus cōis cōparat ad ista: sicut determinata ad ipa ⁊ sic est cōparatio itellectualitatis possibilis ad vlia sicut ad q determinat ei⁹ formalis itellectualitas: ⁊ iō diximus in. 7. phicoꝝ in intellectualib⁹ nullā eē alterationē: sꝫ potius pfectionē in determinatā māꝫ finietē: vle aūt sic ad duo subiecta cōparatū duplex hꝫ eē: sm enī ꝙ cōparat ad subm in quo ē po^a ⁊ a quo abstrahit facit itellectū verꝫ qꝛ vitas est adequatio reꝝ ⁊ itellectuū: sꝫ aūt ꝙ cōparat ad itellectū possibilē in quo est sicut determinans in determinato ⁊ actus in po^a sicut hꝫ esse vnū entiū in mōdo q: vle vt vle nō hꝫ eē extra aiam. tū autē dicit a phis ꝙ vle est actus itellect⁹ ⁊ itellectus possibilis est in po^a: nō pōt ex hoc iferri ꝙ intellect⁹ possibilis sit mā ⁊ vle sit forma: qꝛ supra ondimus ex Aristo. snia ꝙ forma sensus cōis determinata formalior est determinātib⁹ ipsaꝫ ⁊ ē vna sm formā ⁊ plures sm mām ⁊ silr ē itellect⁹ speculatio⁹ oēs eīꝫ vnū sunt sm formā itellectualitatis ⁊ multi sunt sm determinātia qꝛ vle nō determinat nisi sm cōparationeꝫ ad id cuius est vle ⁊ a quo abstrahit p intellectū: vniens aūt multa in actu nō semp est magis formale vnitis. ⁊ ex hoc viteri⁹ pꝫ intellect⁹ vbi in quo ↄueniūt pbationes pipatheticoꝝ. s. speculatiui sunt vnū sm ꝙ itellectus sunt ⁊ nō multiplicātur nisi sm cōparationē ad ea quoꝝ sunt itellectus: tū igit sit dictum in determinatione dicti Auera. ꝙ intellectus est separatus ⁊ imixtus ⁊ non hoc aliquid ⁊ impassibilis.

Ecc. acō. 8.

Intellect⁹ speculatiuus ⁊ dupliciter est potentia.

Quō ex itellectu ⁊ itelligibili sit vnum.

Similitudo rerum in sensu aut in itellectu existētus sm Auerroi ↄpue nō sūt entia sꝫ aliqd entis nō sm eē nāi sed sm eē abstractionis.

¶ Cap. iz^m. Et est digressio declarans solutionem duaꝝ qōestionum difficilium relictarum ex predictis.

Nunc aūt duas questiōes q remanēt dictū possumus determinem⁹. vna aūt illaꝝ est q ↄtigit ex hoc ꝙ itellectū ponim⁹ eē separatū ⁊ silr vle separatū ab indiuiduātib⁹ ⁊ ꝙ separatū est idē apud oēs: ⁊ ita videt ad minus de itellectu speculatiuo ꝙ idē sit apud oēs ⁊ sic me accipiēte sciam ē alius accipit eā qd est oīno falsum. Altera aūt ↄtingit ex hoc ꝙ itellect⁹ possibilis potētia est oia: ⁊ silr mā prima ⁊ ex hoc videt itellectū fore idē cū mā prima ⁊ mā prima deberet itelligere formas q sunt in ipsa sicut ⁊ itellectus. Sed istas questiones determinare sm inductā opinionē nō est difficile. Iā enim ↄcessimus ꝙ intellect⁹ est separatus sm se ⁊ ↄiunctus ꝙ p hoc ꝙ in eadeꝫ suba existēs cōicat ei qd cōmunicat corpori per se: sicut sunt phātasia ⁊ sensus: ⁊ sic intellectus est hoc aliquid sꝫ nō sit aliqd intelligibilū nisi qn intelligit seipsuꝫ ⁊ de hoc iferius ex Aristo. dictis rōnē reddemus: ⁊ iō ↄcedēdum est ꝙ subm itelligibilū nō est vnū numero in oibus ⁊ in hoc discordam⁹ ab Auerroi ⁊ ↄcordam⁹ cū Auic. ⁊ Algazele ⁊ cū Aristo. vt videt vbi vocat itellectū quo cognoscit aia ⁊ sapit parteꝫ aie: que qdē aia est pfectio corporis organici ⁊ nō pōt esse eadē numero in diuersis sed vniuersalis est itellect⁹ sm se ⁊ iō qd est in ipso sm se est et sm actū vle ⁊ hoc opꝫ sm pipatheticos ↄcedi eē cōe apud oēs ⁊ idem itellectū vle in aia mea ⁊ in aia tua: aliter oporteret dicere ꝙ homineꝫ sedere ⁊ hmōi est quoddā cōe ad id qd est in aia mea ⁊ in aia tua. Lꝫ aūt itellectus meus sit idiuiduus ⁊ separatus ab itellectu tuo: est sm ꝙ est individuus nō hꝫ vle in ipso ⁊ iō nō individuat id qd est in itellectu: sicut nec colores individuant a luce abstrahēte eos sed potius a mā ⁊ appēditijs materie que sunt situs ⁊ figura ⁊ hmōi. Sic igitur vle vt vle ē vbiqꝫ ⁊ semper idē oino ⁊ idē in aiabus oium nō recipiēs idiuiduationē ab aia nō tū scia vni⁹ est sciētia alteri⁹ vel speculatū ab vno est speculatū ab altero: qꝛ speculatio pficit ei moto phātasmatis. Similiter aūt sciētia ex vniuersalib⁹ est que fiūt ex multis memorijs ⁊ experientijs que nō sunt eedē oium ⁊ hoc est qd supra diximus ꝙ speculatiui itellectus sunt vnus in eo ꝙ speculatiui itellectus sunt sed sunt multi sm ꝙ illoꝝ vel illoꝝ sunt ⁊ hac in determinatione ↄuenit nobiscū Auerrois: lꝫ in modo abstractionis itellect⁹ parūper differat a nobis. Questionē aūt illaꝫ quā Theophrastus volēs euitare dixit itellectum possibilē nunꝗ eē in potētia ⁊ speculatiuū dixit perpetuum facillimū sm determinata soluere est: qꝛ forme nullo modo siles sunt in mā prima ⁊ in itellectu possibili ⁊ est dīa quadruplex. Una qdē ⁊ principaliter qꝛ forme intelligibiles sunt in itellectu possibili: sicut in magis formali per ipsas determinato forme aūt sunt in mā pma sic in māli in quo subsistere habēt. ⁊ hec differētia pꝫ ex dictis. Scōa est: ꝙ forme vniuersales simplices sunt cōparate ad itellectū possibilem: forme aūt diuise sm eē particulare ⁊ hic ⁊ nūc existētes sunt cōparate ad māꝫ ⁊ iō nō itelligit eas mā sicut itellect⁹: omne enim ad qd cōparant forme sicut vles ⁊ simplices ⁊ denudate hꝫ discretionē formaꝝ cōparataꝝ ad se vt in sequentibus ondemus: ⁊ oē id ad qd cōparant vt diuidue ⁊ diuise hꝫ eē in actu ab illis ⁊ nullius eaꝝ discretionē ⁊ itellectū ⁊ hac differētia ↄuenit nobiscū Auerrois. Tertia aūt differētia est: qꝛ potētia māe nō ē determinata ad ens itellectualis nāe sm ꝙ est prime māe: potētia aūt intellectus possibilis determinata est ad ens itellectualis nāe: ⁊ ideo nā māe nō illustrat sua luce sup formas que sunt in ipsa: sed remanet in tenebris priuationis ois forme: nā aūt possibilis itellectus sup formas q sunt in ipsa illustrat ⁊ iō oēs eas discernit: ⁊ in hac dīa ↄuenimus cū Auicebrō in lib. fontis vite. Quarta dīa ē: qꝛ forme q sunt in itellectu possibili sunt in eo nō idiuiduāt eo ꝙ nō oino vniunt sibi sicut subiecto nec sicut māe: ⁊ ideo intellectus possibilis nō obligatur alicui earū sicut materia ⁊ instrumētū in quo ⁊ p qd forma suas exerceat opationes: sꝫ remanet liber potēs operari circa eas mā aūt formas quas recipit sicut subiectū recipie. ⁊ iō diuidit in partes p formas: ⁊ efficit per partes obligata cuilibet forme: ⁊ illa exercet operationes suas in ea sicut instrumento ⁊ subiecto. Hāt autē istis subtilius ↄsiderant satis pꝫ ex dictis dici potētiā passiuam

Quō quatuor differentias inter formas existētes in mā ⁊ inter formas existētes in intellectu. ꝫ.

de materia ꝛ intellectu possibili: ꝛ tunc destructum est fundamentũ sup qđ Auicebrõ in lib. fontis vite totã suã fundat intentionẽ videlicet q̃ aĩa rõnalis cõposita sit ex potentia ꝛ actu posterius ingremus. Hec igitur dicta sint ad questiones solvendas a peripatheticis de itellectu possibili inductas.

℄ Cap. 14m. Et est digressio declarans propter quid intellectus est separatus ꝛ immixtus.

Quoniã aũt in oibus his opinionib⁹ supponit intellectũ possibilẽ esse separatũ ꝛ immixtũ lz hoc iaz pbauerimus p demõnstrationẽ volumus tñ in hoc capitulo breuiter iducere decẽ ex qbus hoc pbauerunt pipathetici: ꝛ pcipue Auic. in .6. naturaliũ suorũ: septẽ aũt eoꝝ que inducem⁹ sunt signa ꝛ non cause tria aũt erunt cause p que demõstrat itellectũ non esse mixtũ corpori sed eẽ separatũ q̃dã aũt eoꝝ colligunt ex iam habitis · q̃dã ãt ex habẽdis. sed hic breuiter volum⁹ ea enarrare. ℄ Primũ aũt est q̃ ois virtus organica debilitat ꝛ destruit p se sine quodã alio destructo: vel debilitat qñ aliqua occasio ĩfirmitatis vel destructiõis accidit organo suo: sicut pz in sensib⁹ iterioꝛib⁹ ꝛ exterioꝛib⁹: ꝛ aliis virtutib⁹ organicis intellectus aũt nec debilitat nec destruit p se sine alio ex debilitate vel alicuius organi ex destructiõe. ergo itellect⁹ nõ est virtus organica si aũt destruit vel debilitat opatio eius hoc est quodã alio corrupto iterius sicut iaz ante determinauimus ℄ Scdm aũt est q̃ nulla virtutũ organicaꝝ apprehẽdit se vel instrm suũ · qm imaginatio nec se nec instrm suũ imaginat: ꝛ sic est de oibus aliis organicis ꝛ huius cãm diximus esse supius: q: forma ꝓut est cõiuncta mãe sive per esse mãle: nõ mouet aliquã virtutẽ anime: ꝛ q: figure organoꝝ ꝛ vires aĩe que sunt substãtiales forme organoꝝ ꝯiungunt aĩe p esse mãle ꝛ nãle: ideo ea nullo modo apprehẽdere pñt: itellectus aũt apprehẽdit seipm ꝛ omne instrm corporeum sicut nos inferius ostẽdemus. ℄ Tertiũ est q̃ virt⁹ organica qualitatẽ pfecte assimilatã qualitatib⁹ sui organi. ꝛ ẽt qualitates sui organi nullo modo discernit vel apprehẽdit. qđ pz i tactu qui nõ apprehẽdit sibi simile calidũ nec ẽt calidũ cõplexionale ꝛ sit ẽt calor sibi assimilatus sicut cõplexionalis: q̃nis ẽt cõplexionẽ destruẽs nõ sentiret eũ sicut ethicus suũ calorem nõ sentit · itellectus aũt oẽm qualitatẽ ꝛ suã ꝛ alioꝝ discernit ꝛ apprehẽdit discernit enim suã intellectualitatẽ que est sua dispositio nãlis ꝛ cõsiderat sciam que in habitu est ꝯuersa in ipso · igitur ipse nõ est organicus. Et hoc est signũ euidentissimũ ꝛ ꝯuertibile sicut causa que est mediũ in demõstratiõe. ℄ Quartũ est q̃ nulla virtutũ organicaꝝ apprehẽdit seipsaz sine alio quodã agente instrumẽtaliter: sicut est spiritus vel calor: itellectualẽ aũt nãm ꝓbauimus iam seipsaz apprehendere qm in ipsa est agẽs separatũ ꝛ possibile separatũ ꝛ factuz: qđ est speculatiu⁹ intellect⁹ · est etiã separatũ: ꝛ ita nõ idiget spiritu vel calore vel aliquo alio istrumẽto corporeo. ℄ Quintũ est qđ iferi⁹ ad demõnstrationẽ reducem⁹: lz hoc eo signo vtamur: q: virtus corporea post forte obiectuz nõ apprehẽdit debile: sed itellectus ex forti intelligibili melius apprehẽdit minus intelligibile q̃ ante illud. ℄ Sextũ signũ est q̃ ois virtus corporea nobis cõis est cũ aliis aĩalibus brutis: bruta aũt q̃daz hñt oẽs sensus ꝛ virtutes que determinant in trib⁹ cellulis capitis: aĩa aũt rõnalis cũ suis virib⁹ solis hoĩbus inest: in quoꝝ capitib⁹ nõ determinant nisi tres celle · ergo aĩa rõnalis cũ suis viribus nõ est virtus corporea. ℄ Septimũ autẽ est q̃ actiones organicaꝝ virtutũ post 60. annos in plurib⁹ debilitant ꝛ in illa etate sapiẽtia ꝛ scientia veniũt ad perfectionis statũ ꝛ ꝯfortant sm intellectũ. ℄ Octauũ aũt est demõstratio certa ducẽs ad impossibile: si enim intellectus eẽt virtus operãs vel mixta corpori. tũc nõ itelligeret formã nisi receptã a corpore · qđ aũt recipit in corpore aut recipit ĩ puncto ex quo a quibusdã dicebat cõponi corpus: aut recipitur in ipsa corporis quãtitate diuisibili: si aũt recipiet in pũcto: tũc opz q̃ punctũ actu sepatũ eẽt a corpore: q: nõ põt eẽ subm forme nisi actu ens: ꝛ hoc est falsum. Si aũt diceret q̃ reciperet in puncto ꝓut est in cõpositiõe corporis: hoc est sm potẽtiaz existẽdi punctũ: tũc cũ infinita sint puncta: opz q̃ eẽt ex infinitis. qđ absurdũ est. Si aũt recipit in ipso corpore quãto tũc efficit diuisibile: ꝛ sic forma itelligibilis diuisibilis eẽt p accidens sicut albedo que diuidit diuisione corporis: cõstat autẽ hoc esse falsum: qm sunt cõceptus q̃dã intellectus oĩno indiuisibiles sicut ꝯceptus entis ꝛ vnius ꝛ alioꝝ primoꝝ. Si aũt quedaz in reb⁹ sunt diuisibilia sicut denarius ꝛ alii numeri: nõ tñ rõ eoꝝ que est in itellectu est diuisibilis: similiter aũt lz diffinitio diuisibilis sit tñ diffinientia indiuisibilia sunt: ꝛ nõ põt dici q̃ nõ sit in vna parte itellectus ꝛ alteꝝ in alia: q: tũc neutrũ perfecte intelligeret. Adhuc aũt quecũq; pars in se haberet alteꝝ diffinientiũ illa iteꝝ foret diuisibilis ꝛ tũc opz nõ solũ diuisiõnẽ esse diuisibilẽ verũ etiã quodlibet diffinientiũ in infinitũ. Adhuc aũt cũ diffinitio diuidit nec sic diuiditur sicut quãtũ in media ꝛ medietatis media sed diuidit penes ea que exigunt ad perfectũ eẽ aliquius qđ diffinit itellectus ergo nullo modo est corpore vtens. ℄ Nonũ etiã est demonstratio certa per cãm que facit intelligibile esse intelligibile: qm denudans ipm a mẽsura situ ꝛ figura ꝛ aliis cõditionib⁹ materie corporalis facit ipm itelligibile. hoc aũt esse nõ põt corporeũ vel corpore operãs. qm oẽ corpus hz mẽsurã ꝛ quãtitatẽ ꝛ figurã ꝛ situ: cũ igitur itellect⁹ hmõi sit denudãs formas itelligibiles itellect⁹ nõ põt eẽ vtens corpore ℄ Decimuz est quo oẽs pipathetici cõcordãter ꝓbant eũ eẽ separatũ ꝛ incorporeũ: qm nihil vtens forma ifinita ꝛ ideterminata est nisi icorporeũ cũ oẽ corporeũ vtat forma finita ꝛ determinata: vle aũt est ifinitũ potẽtia multitudinis ꝛ ideterminatũ hñs cõtratẽ ꝛ nõ finitã quãtitatẽ: cũ ergo itellectus itelligẽdo tali vtatur forma: ipse est incorporeus separatus ꝛ immixtus.

℄ Cap. 15m. Quo ꝓbatur q̃ intellectus nõ est mixtus corpori p hoc q̃ sua passibilitas nõ est similis passibilitati sensus.

Redeuntes ergo ad ꝓpositũ sm Aristo. introductionẽ dicimus q̃ ex oibus que dicta sunt nõ est rõnale intellectũ possibilẽ dicere eẽ mixtũ cũ corpore: opz enim q̃ si eẽt mixtus cũ corpore: q̃ duorum alteꝝ fieret. Si enim eẽt virtus cuz corpore hoc est corporea tunc eẽt cõplexionalis: ꝛ tũc eẽt qualitas corporalis aut simplex que est calor vel frigus: aut alia que sequit ex mixtione illaꝝ: aut eẽt virtus addita complexioni: sicut aĩa organica: ꝛ tunc opz q̃ vteret corpore: sicut faciunt virtutes anime sensibilis. Nunc aũt ex predictis pz q̃ neutrũ illoꝝ est: ꝛ ideo antiqui sapiẽtes quo ad hoc bene dixerũt q̃ aĩa nõ est materia sed locus specieꝝ: preter hoc solum q̃ nõ tota est locus: q: sensibilis que est virtus cũ corpore trãsmutat: ꝛ hoc nõ est loci: similiter ipsa est subm forme: ꝛ hoc iteꝝ locu nõ cõuenit · sed sm itellectũ est ipsa locus specieꝝ: q: sm intellectũ nõ essentialiter sed p accidẽs ex speciebus trãsmutat ex specieb⁹ sicut diximus supra: ꝛ hoc est sm id qđ extra intellectũ est: ꝛ hoc est phãtasma a quo elicit vle: ꝛ nõ sm ipm intellectũ possibilẽ: ꝛ ideo si eẽt aliquis intellectus q nihil extra se itelligeret is oĩno eẽt intrãsmutabilis: sicut est intellectus substãtiaꝝ separataꝝ ꝛ precipue intellectus cause prime: sed de his in prima phĩa erit determinandum aliud aũt in quo loco assimilat: q: specieb⁹ nõ subiicit sicut subiectum eaꝝ: sed potius formare se hz ad ipsos sicut pz ex prius habitis. In his ergo duobus simil. est itellect⁹ loco ꝛ spẽs locato · tñ itellectus nõ est ipsa species in actu sed in potẽtia sola qñ est possibilis itellectus. ℄ Qm aũt nõ sit similis ĩpassibilitas sensui ꝛ itellectui manifestũ est ex organis ꝛ sensu sm actũ: diximus enĩ supra impassibilez eẽ sensum a formis sensibilib⁹: eo q̃ est circa ipsas sicut forma vna terminata ad ea sicut ad q̃nque mãlia: ꝛ similr est itellectus circa itelligibilia: forme aũt nõ est passibile a mãli: ꝛ sõ ĩpassibilis est sensus ꝛ ĩpassibilis est itellect⁹. verũtñ nõ simili impassibilitate: ꝛ hoc ꝯuenit eo q̃ sensus est virtus in organo: intellectus aũt nõ ꝛ hoc euidẽter ostendit signo qđ supra diximus · sensus enim post valde sensibile sicut post intẽsam ꝛ lucidã albedinẽ minus sensibile siue minus coloratum sicut viroꝛẽ vel aliqđ aliud nõ põt videre. Et hui⁹ cã est: q: forma fortis sensibilis reddita organo tenetur ab ipso aliquãdiu: ꝛ tunc sub forma illius primi sensati sentit scdm: ꝛ ideo vidẽs aliquãdiu intẽsam ꝛ clarã albedinẽ ꝛ mox cõuertẽs se ad viroꝛẽ videt viride sicut tectũ pãno albo tenui similiter autez de eo est ꝛ eadẽ de cã qui post magnũ sonuz audiunt debiliorem · ꝛ sõ illis qui diu habitauerũt in molẽdino multaꝝ rotaꝝ: videt etiã postq̃ inde recedunt nõ recedere sonũ molẽdinorum in aurib⁹: ꝛ ideo nõ facile audiunt suauiter loquentes: similiter est de his qui hñt linguã infectam sapore forti sicut amaritudine vel dulcedine mellis: postea alios sapores sen-

Demonstratio quid.

Ratio demõstratiõis ducens ad impossibile.

Tex. cõ. 6.

Tex. cõ. 7.

sunt quasi mixto᷑ illi: ⁊ ideo vinū nō sapiunt post gustū mel lis: ⁊ infirmis oīa amara videnť: hoc aūt nō est ita mirabile in gustu sicut in alijs tribus sensib⁹ qui sunt ꝑ mediū extrin secū: q: gustabile ꝑ subam ꝯiungiť gustui: ⁊ alia sensata con iunguntur ꝑ spēm suā tm̄. Idem aūt est in odorib⁹. sed in intelle ctu totū est ꝯͣriū. q: post valde intelligibile: sicut sunt diuina ⁊ principia demōstrationū nō minus intelligit minus intelligi bile: sicut sunt ꝯclones sed ēt magis intelligit ex illo q: valde intelligibile principiū est ad minus intelligibile. ⁊ hoc esse nō posset nisi iō ꝙ intellectus est virtus nō organica ⁊ iō forme rer᷑ mālr nullo modo ꝯiūguntur ei: ꝓpter qđ receptio vni⁹ cū simplex sit ⁊ depurata ab esse māli nō impedit receptionē alteri⁹ sensitiuū enim nō est sine corpore organico. intellectiuū aūt est separatū. ¶ Cū aūt possibilis intellectus fiat specula tiuus ⁊ sciat vnūqđqꝫ intellectiuō sm̄ actum: tunc talis intelle ctus sm̄ actū factus dicitur sciens. fit enim intellectus possibi lis ipm̄ intellectū: sicut fit potētia actus qñ ad actū mutaťr sꝫ hoc potissimū est in intellectu: eo ꝙ intellectus ⁊ intellectū sunt idem formaliter sicut pꝫ ex dictis hoc aūt tunc accidit qñ an do pōt operari ꝑ se. ita ꝙ nō indigeat aliquo motore. ⁊ hoc est qñ iam hꝫ formā: ⁊ hūc intellectū quidā vocant adeptū: ⁊ tunc si militer est in potētia quodāmō sicut dicim⁹ in potentia esse hn̄tē habitū: ⁊ nō ꝯsiderantē q nō indiget mutari nisi de ocio ad agere ⁊ nō indiget ꝙ recipiat aliqđ: ⁊ iō dissimilis modus potētie est iste ⁊ ille quo in potētiā esse dicebatur ante addisce re vel inuenire. Istis enim duob⁹ modis adipiscitur scientia ꝙ omne qđ quis scit aut discēs aut inueniēs nouit: ⁊ tunc ēt ꝑ se pōt intelligere q: ois potētia receptiua pōt operari qñ reducta fuerit ad actū: ⁊ tunc ēt intelligit seipm̄: sicut enim sentim⁹ nos videre ⁊ audire vna potētia que est sensus: ita intelligimus nos intelligere eadē potētia que est intellect⁹: in oib⁹ enim intelli gibilib⁹ sm̄ actū intellect⁹ intelligit seipsum: q: intelligit ea esse in seipso. hoc enim est intelligere speculari ea ꝗ in seipso: qđ nō esse pōt ꝗ seipm̄ nō speculeť ꝓut est subm̄ intelligibiliū: ⁊ intel lectus illi qui nihil intelligunt extra seipsos illis essentiale est magis intelligere ꝗ̄ hoib⁹: ⁊ hoc maxime est in intellectu pmo. Qđ aūt hic dicimus intellectū esse subm̄ intelligibiliū: non ita opꝫ accipi ꝙ sic vere subm̄: q: sic cōuersio eius in seipm̄ non ēēt vere intelligere: sed est subm̄ formale sicut cōe ⁊ indetermi natū subm̄ determinātis ipm̄: ⁊ iō diximus supius ꝙ forma intellect⁹ nō operatur aliqđ in intellectu nisi determinatiōnē: sꝫ po tius ecōtrario intellect⁹ operaťr circa formā intellectā discretionē ⁊ iudiciū ⁊ resolutionē ⁊ alias multas operatiōes: ob qđ ēt pꝫ ꝙ nō est spēs intelligibilis in intellectu sicut for' in mā: ⁊ in hoc errauit Auicebrō ⁊ multi alij ꝑcipue latinor᷑ errāt in illo.

Quo intelligit intellectū subm ē intelligibiliū formarum.

¶ Cap^m 16^m. Qr vnus intellectus est qui distinguit inter sensi bile ⁊ intelligibile.

Sicut aūt diximus supius ꝙ opꝫ ꝙ cōparās duo adinuicē distinguēdo vel cōponēdo sit idē in sen sibilib⁹ qđ est sensus cōis: ita etiā est in intelligibi lib⁹ cōparās enim intelligibile ad sensibile: vel vnū intelligibile ad alter᷑: ⁊ dicēs ꝙ est alter᷑ vel idē affirmādo vel negādo: opꝫ ꝙ non sit duo sed vnū per rōnē eandē quā iduxim⁹ supra ad ꝓbādū ꝙ primus sensitiuū operans iter sensata est vnū ⁊ idē. ¶ Uidem⁹ enim in intelligibilib⁹ hāc operatiōnē fieri: qm̄ scimus ꝙ aliud est ma gnitudo ipsa in vlī ⁊ aliud eē magnitudinis sm̄ māꝫ ⁊ in pti culari apud nām. Silr aūt videm⁹ ꝙ aliud est aqua. ⁊ aliud aque eē sꝫ nāꝫ ⁊ pticulare: ⁊ sic est i multis alteris: q: in oib⁹ his in qb⁹ est cōpō que ex nā cōi forme: ⁊ ex nā māe particula ris ⁊ indiuiduātis formā cōem. Sed hoc nō est in oib⁹ ꝙ pticu lare sm̄ ꝙ pticulare nō hꝫ aliud pticulare: nec cōe sm̄ ꝙ cōe hꝫ aliud cōe: aliter enim ꝓcedereť i infinitū hic: ⁊ iō in quibusdā idē est hoc ⁊ eē eius q: cōe sm̄ ꝙ cōe idē est hoc ⁊ esse suū: q: nō hꝫ eē nisi cōis. ⁊ silr pticulare in eo ꝙ pticulare idē ē hoc ⁊ eē suū: q: nō hꝫ eē nisi pticularis: sicut vbi gratia idē est hoc caro ⁊ eē ei⁹: sꝫ enim ab hac carne possit extrahi vle: q: aliter nō ēēt scia de carne tñ caro hec ⁊ eē huius carnis est idem: ⁊ exēplū pticularis ⁊ sensibilis ꝯuenientius ponitur in carne ꝗ̄ in alio: q: caro noiat māṁ vltimā ⁊ ꝓpriā que nullo mō hꝫ cōi catē: qđ nō facit magnitudo que vniuoce est in oī nā: ⁊ ideo cōe quidē est magnitudo. Silr aūt ⁊ aqua principiū est omniū cōpositor᷑ ex elemētis: ⁊ iō cōe est: sed caro dicit vltimum ꝯpo sitū qđ minime cōitatis hꝫ: hāc aūt distinctionē hꝫ ponere in tellectus ⁊ dicere: qm̄ ista altera sunt adinuicem alterum. s. magnitudo ⁊ magnitudinis esse ⁊ alter᷑ aqua ⁊ aque eē: ⁊ al terum caro in vniuersali ⁊ alter᷑ in particulari: ⁊ ꝙ alter᷑ est magnitudo caro ⁊ aqua alter᷑ ab vtroqꝫ istor᷑ ꝑ rōnē cōita tis. Dicam⁹ igitur ꝙ vle ⁊ particulare aīa aut alio ⁊ alio: aut eodē aliter se hn̄te discernit: ⁊ quidē discernēdo sensibile ꝑ se ⁊ intelligibile ꝑ se absqꝫ dubio alio ⁊ alio discernit. qm̄ vnū di scernit sensu: ⁊ alter᷑ intellectu: ponēdo aūt cōparationē ꝯue nientiā ⁊ differētiā iter ea absqꝫ dubio eodem vtrūqꝫ discer nit: aliter tñ se hn̄te: cū enim discernit carnē ēē: cū rō carnis cōci piat māṁ sensibilē eo ꝙ dicit formā q̄ nō est nisi in hac mā: sic simitū cōcipit nasum in sua diffōne ⁊ extra māṁ illaꝫ nō dicitur caro nisi equoce. opꝫ ꝙ intellect⁹ iuuet sensitiuo. ¶ Sen sitiuo enim discernit mixtū calidū ⁊ frigidū humidū ⁊ siccū ⁊ illor᷑ rō qđā est ꝓportio tēperamēti medians in tactu est ca ro. caro igitur in rōne sua qua cōcipitur vel intelligitur cōcipit ma teriā sensibilē extra quā nō pōt intelligi. ⁊ sic carnis intellectū opꝫ esse reflexū ad sensibile qđ est anima: ⁊ qđ cōcipit rō car nis in se qñ diffinitur caro: ⁊ dicitur ꝙ medians in tactu propor tionabiliter cōmixtū ex calido frigido humido ⁊ sicco est ca ro: intellect⁹ aūt in eo ꝙ separatū est a tali mā ⁊ nō ꝯcipit eaꝫ in diffōne sua sicut est intellect⁹ substātie in eo ꝙ suba alio mō intelligit: rōnē enim illius intellectiuā accipiēs nō indiget refle cti ad sensibile aliqđ: ⁊ ideo cū extensa ad sensibile carnis eē per rōnē diffinitiuā discernit hꝫ se sicut circūfera ad seipsaꝫ: q: primo egreditur a se ad sensibilem māṁ in qua est esse car nis ⁊ regrat in seipsam trahens vniuersalē rōnē ex intellectu cōi carnis. hoc aūt nō oportuit eā facere ꝗ separatū inuenit ꝑ ꝓpriā rōnem intellectū qđ intellexit. ¶ Lꝫ aūt nō sit adeo ma gna reflexio in separatis quibusdā sicut est in cōceptis cuꝫ mā sensibili intellectus: tñ in his reflexio est que mathematica ⁊ in abstractiōe sunt sm̄ rōnē. Rectū enim sicut ois passio ma thematicor᷑ diffinitur ꝙ eē suum sit in subiecto quodā: sicut si mitur hoc in hoc: sꝫ in hoc est dualitas: q: simitū est eo ꝙ est na sus qđ ē ꝑplicū cū mā sensibili cōceptū rectū aūt ꝯcipit subm̄ imaginabile qđ est ꝯtinua lōgitudo: rectū igitur nō intelligitur nisi in hoc: ⁊ sic opꝫ eē reflexionē in suo intellectu ⁊ ideo quan documqꝫ intellect⁹ alicui⁹ est alterius qđ est eius principium. si cut caro principiatur a calido ⁊ frigido ⁊ humido ⁊ sicco: ⁊ re ctum qđ principiatur a ꝯtinuo sicut ois ꝓpria passio principia tur a suo subiecto tūc opꝫ intellectū primo egredi ad ꝑncipiuꝫ: si ue illud sit sensibile siue imaginabile siue ēt intelligibile. ⁊ tūc reflectitur ad intellectum eius qđ intelligit: sicut in intellectu recti primo venit in cōtinuū habēs principiū mediū ⁊ finē: ⁊ tunc venit in intellectu recti per hoc ꝙ videt mediū non exire ab extremis. sic aūt nō indiget egredi in intellectu magnitudinis: qm̄ lꝫ aliud habeat esse. ⁊ aliud sit ipsa esse tñ suum qđ hꝫ in materia est de intellectu eius. ⁊ ideo in intellectu ipsius nō egre ditur intellectus in aliud quoddā. Similiter aūt est de aqua: q: illa simplex ⁊ primū est ⁊ nō hꝫ sese ꝑncipians aliquid ad qđ egredi oporteat intellectū quādo accipit naturā aque intelli gēdo quādocūqꝫ igitur diffinitio dicit qđ quid erat eē est alior᷑ quor᷑dā ꝑncipiantiū id qđ intelligitur: sicut recti esse est quor᷑ dā alior᷑: ⁊ carnis esse est quor᷑dā alior᷑: ⁊ tunc fit quędaꝫ dualitas intellector᷑ ⁊ tunc opꝫ ꝙ aut altero: aut eodē aliter se ha bente talia discernat: ⁊ si ea que principiāt sensibilia sunt vel imaginabilia: ⁊ tunc per se alteio discernunt: qm̄ discernūtur potētia anime sensibilis: qñ aūt cōparanť tūc discernunt eo dem aliter se hn̄te q: discernuntur intellectu reflexo ad seipsuꝫ postq̄ fuerat reflexus ad sensibile vel imaginabile: ⁊ vniuer saliter loquēdo per modū quo res intellecte in suis diffinitio nibus sunt separate vel cōcepte cū mā: ita etiā opꝫ ꝙ differē ter intellectus sit de ipsis: sed aliqñ diuersitas hec est in solis intelligibilibus: aliqñ iter intellecta ⁊ imaginata: ⁊ aliquādo in ter intellecta ⁊ sensata: si enim intelligi quę dicuntur passiones diui ne: sicut intelligētiar᷑ ⁊ entis vel substātie: sꝫ ꝙ suba erit aliud esse ⁊ aliud qđ ipsa sunt: q: alior᷑ sunt in qb⁹ hn̄t esse: ⁊ tamē ibi intellectus nō egreditur extra se: sed in suis intelligibilib⁹ re grat ab vno in alter᷑: sed separata oīno in quor᷑ intellectu ni hil accipitur sicut prima principia intelligit intellectus stans in se ipso: prima enim cōmunissima ꝑncipia hꝫ apud seipm̄: ⁊ alia accipit ab imaginatione ⁊ cū ipsa ⁊ alia a sensu ⁊ cum ipso: si cut pꝫ ex inductis exēplis: ⁊ inde est ꝙ cogitatiua indiget intel lectus que dicitur sic. q: cogitat pticularia ad eliciendū ea que

Tex. ⁊ cō. 8.

Tex. ⁊ cō. 9.

T. x. ⁊ cō. 10.

Tex. ⁊ cō. 11.

Propter qd lassitudo accidit in excogitando?

sunt in ipsa: et illa nō est sine ratione: sed ratio in ea egredit̃ et innat̃ sensibilib⁹ potētijs: et iō lassitudo cōtingit excogitādo que nunq̃ accideret intellectui si solus staret in seipso: et non egrederet̃ extra seipm: sicut pz ex iam inductis: omne igitur qd intelligit itellectus possibilis: aut intelligit intelligētia simplici sicut ea que sunt aliud qd ipsa sunt: et aliud eē eor: et illius cā est: q illa intellectū suū nulli debēt: q: sunt prima: siue sint nālia: siue mathematica siue diuina: aut itelligit intelligentia circūflexa sicut ea que idē sunt et eē ipsor: q: itellectū suū debēt alijs: et hoc tripl̃r variat̃: q: qnq̃ debēt intellectū suū sensibus: et qnq̃ imaginationib⁹: et qnq̃ itelligibilibus: et ideo triplicē opz eē itellect⁹ egressum et in seipm reflexionē: et egressus qdē vocat̃ extēsio: reflexio autē circūflexio vocat̃: q: terminat̃ intellectu a quo incipit prima extensio.

¶ Cap. 17m. Qualiter intellectus est subiectum receptionis et non transmutationis: et qualiter intelligit se.

Tex. co. 12.

Dubitabit aūt forsitan aliqs de determinatis a nobis in phabitis: si enim itellect⁹ possibilis est simplex et ipassibilis: et nulli hz oīno aliqd cōe: eo q ipse nō est hoc: sicut optie dixit Anax. quo pōt cū hoc dici q itelligat aliqd cū itelligere sit recipe aliqd et pati aliqd: cū pbatū sit q omnis agētis et patiētis est cōe aliqd qd est subm et mā: p cui⁹ cōtrariū illud agit et aliud patit̃: sicut in p° phicor est determinatū: videbit̃ q itellect⁹ possit intelligere sit recipe et pati aliqd: cū pbatū sit q oīs agētis et patiētis est cōe aliqd qd ē subm et mā p cui⁹ cōtrariū illud agit et aliud patit̃. sicut in p° phicorz est determinatū: videbit̃ q itellect⁹ possibilis cū itelligibilib⁹ q agūt in ipm cōueniat in subto: et sic hz aliqd cōe cū entibus q itelligit: et sic falsuz est qd dicit Anaxa. ¶ Anteq̃ aūt il

Tex. co. 13.

laz soluam⁹ dubitationē aliā mouebim⁹. queram⁹ igit̃ si ipse possibilis itellect⁹ est vnū de numero itelligibiliū: aut non: et nō pōt dici q nō sit vnū de itelligibilib⁹: q: supra osūz est q itelligit se: et iō est po° separata. Si aūt itelligit se aut itelligit alia sicut seipm: aut itelligit se sicut alia itelligibilia: opz enīz dare istor alter: q: oē itelligibile in eo q est itelligibile ē spē itelligibilitatis vnū et idē: sicut oē visibile ē idē cū alia specie qua visibile ē. Si aūt dicat̃ q itelligit alia sic seipz: cōstat aūt ex his oīb⁹ q supius inducta sūt: q ipse itelligit se sic actu separatū a mā et a mā appēdicijs: igit̃ et alia sic separata itelligit: sz forme separate sz actū isunt reb⁹: forme aūt separate pn° sunt in tellect⁹: et nō eē nāe: ergo pn° itellect⁹ isunt reb⁹ sz cū nā nō deficiat i necessarijs: culpiā isunt pn° res itelligēdi: illi inest virtus itelligēdi: q itellect⁹ inest oīb⁹ reb⁹: hoc aūt videm⁹ fore falsuz: q nō pōt dici q itelligat alia sicut seipm. Si āt ecōuerso dicat̃ q itelligit se sicut alia: alia āt itelligit actu mixta cū mā: et sepat a mā et indiuiduātib⁹: ergo et itelligit se mixtum cū mā: et separabit se ab ipsa et īdiuiduātib⁹ ergo ipse est mixt⁹ māe: et patit̃ p cōmunicationē māe cū reb⁹ q agūt in ipz: et sic

Tex. co. 14.

falsuz videt̃ qd dicit Anaxa. et totū qd sup⁹ īductū ē. ¶ Dicem⁹ aūt soluēdo primā qōnē: q pati phicū qd est cū motu: semp est sm cōe aliqd agēti et patiēti qd est subm: vnū et prius diximus qm itellect⁹ nō est simpl̃r po° passiua itelligibiliū sed quodāmō est po°: est enīz po° receptiua tm̄: et nō pprie passiua est enīz po° itelligibilis et anteq̃ itelligat nihil est oīno intelligibiliū nisi priusq̃ itelligit actu ea: qd qualiter sit opz ad

Po° passiua est duplex.

memoriā reuocare q dicta sunt in fine primi phicor. Ex his enim itelligit̃ q duplex est po° passiua: qdā enim ex sua potētialitate nō est nisi subm et cā receptionis simplicis: qdā aūt ex sua potētialitate est cā et subm: et receptionis et transmutationis. po° enim māe q vna est ziloz est subm et cā receptionis et trāsmutatiōis: pp duo enim est subm et trāsmutationis: et pp vnū tm̄ est ipsa subm receptionis: q: enīz zriū inest sibi: opz hoc abijci p trāsmutationez: et q: icohoatio forme inest ei ante pfectionē sm actū: opz illā ichoationē pcedere ad actuz p trāsmutationē q est forma post formaz: et eo q ptinue fluit po° ei⁹ in actū. His enim duabus de causis opz ipsam mām

Nō differētia inter potentia passiuā prime māe et itellect⁹ possibilis.

prius tpe subijci trāsmutatiōi q receptioni. Receptiōi enīz subijcit̃ p id q receptio est finis trāsmutatiōis: et iō receptio est in īdiuisibili tpis: et trāsmutatio in tpe: hec aūt oīa manifeste pbata sunt in phicis. Sed po° cui nō inest zriū: nec inchoatio receptibilis illa nō pōt eē subm mot⁹ sed erit subm receptionis simplicis: et illi⁹ exēplar est qd tm̄ nō p oīa sile est tabula rasa et planata et polita: in qua scriptura nec sm actuz est: nec zriū scripture: nec ichoatio scripture p dispōnem mediā iter actū et po°m: q p motū educat̃ in actū sed tm̄ est sufficiēter ppparata ad recipiēdā scripturā: et iō recipit eā sine motu: et nihil abijcit̃ a tabula: nec aliqd illi impfectū pcedit in actū. sed quālibet literā recipit vt actū sine motu adeptū ad quē nō est in po°. nisi receptiua solū et sic opz accipere de itellectu possibili q sit in potētia receptiua tm̄ cui intelligibilia prima actu nō insunt: nec p dispōnē mediā iter actū et potētiā insunt ei: q tūc oporteret eū eē mālē et trāsmutabilē ad actū: sed tm̄ hz recipe ea et meliori mō q tabula: q: supra diximus q ipse est quodāmō formalis ad ea: qd nō tabula circa scripturā est: et est opatiu⁹ circa itelligibilia: qd iter tabula min⁹ facit circa scripturā: tm̄ tabula exēplū cōuenientius est qd in reb⁹ corporalib⁹ poterat inueniri ad icorporeaz rer potētiā demōstrādā. ¶ Opz aūt hic cauere Alex. errorē. Ille enīz dicit q in-

Error Alexandri.

tellect⁹ possibilis nō hz silitudinē cū tabula sz cū ppparatiōe et rasura et politiōe tabule: et eā pp quā hoc dicit est. q: dixit intellectū potem eē formā corpis: sicut supius diximus. nos aūt dicim⁹ itellectū eē vnā rē pfectā i entib⁹ et icorporeā: et iō dicimus intellectū esse sicut tabulā: et potētialitatē eius sicut rasurā et ppparationē. Sic igit̃ cū sit receptibilis intellectus sine passione et motu suscipit et sine tpe qdlibet itelligibile: et ideo indiget agēte duplici. s. qd pferat formā mouēti et mouēte: intellectus enim agēs pfert formā itellectualitatis et itelligibili et possibili intellectui: sicut vnū lumē et pficit diaphanū: et facit actu esse colorē: sed itelligibile mouet ipm distinguendo eū: sicut color visum: et hoc simile est: sicut si diceremus q littere scriberēt seipsas in tabula: talis aūt potētia receptiua soli cōuenit itellectui possibili: ita q non sensui qm quedā mālcs dispōnes ad sensibile recipiēdū pcedunt in sensu: sicut calor vel frigus vel hmōi aliqd: in itellectu aūt oīno nihil pcedit: sed pure receptibilitati acquirit̃ receptū sm actū: et in istum sensum ocordant nobiscū Auerrois: Themistius: et Theophrastus: et Nicolaus pipatheic⁹. Et p istud nunc pfecte pz qualiter distinguit̃ itellectus possibilis a mā prima: et q passio et receptio et potētia: et oīa talia equoce dicunt̃ de itellectu possibili: et alijs potētijs receptiuis. ¶ His aūt sic determi-

Tex. co. 15.

natis soluemus questionē secundā: dicētes q ipse itellectus per intētionē suā est itelligibilis. sicut et alia intellecta: sed est differētia: q: iō itellect⁹ est intētio p quā intelligit̃: nō aūt est intētio qua itelligit̃ alia res q: ipse est itellect⁹ et nō lapis vel alia res: nihil enim oīno itelligi pōt nisi p suā vīem et formalem intētionē. nec opz ob hoc dicere q intellect⁹ nō sit intellectus q: itelligit se anteq̃ itelligat nihil est itelligibiliū: sz paraz et simplicē hz ad talia potētiā receptiuā q: cū itelligit ipse est separat⁹: et sua intētio per quā itelligit se esse separa intentio: que aūt sic separata in itellectu sunt et sine mā in talibus idem est itellect⁹ et qd itelligit̃. Scientia nāq̃ speculatiua sui et qd speculatū est idē est oīno q: cū sit separat⁹ sibiipsi pſens est p intētionē: et iō abstractiōe nō indiget. Si aūt in alijs sic oīno esset tūc semp eēt idē sciētia et res scita: et hoc est impole.

Tex. co. 16.

¶ Sed ad hāc questionē plene soluēdā opz querere qre itellectus nō semp itelligit sm actū alia itelligibilia et seipsum: sed enim vet̃ q omne qd itelligit̃: intelligit̃ p itētionē a se abstractam: tunc opz q itellectus seipm intelligat per hmōi abstractionē: abstractū aūt nō recipit̃ in eo a quo abstrahit̃: sed in alio quodā: ergo si se sic itelligit itellect⁹ possibilis ipse ad intelligendū se indiget aliquo alio itellectu recipiēte suā intentionē et hoc abibit in infinitū. si itelligit se et alia nō p abstractionē: tunc alijs inectri intellect⁹ speculatiuus: et sic alia erit intelligētia sicut pz per supra inductā rōnē cū igitur vtrunq̃ istor sit impossibile opz dici q intellectus intelligit se: et sicut alia et nō sicut alia: sicut alia qdē: qm intelligit se p intētionē suā et sic intelligit alia: nō aūt sicut se alia intelligit qm ipse se nō abstrahēdo itelligit cū sit separatus: alia aūt itelligit separando et abstrahēdo sicut in premissis dictuz est: et q: illa que abstrahit ante abstractionē sunt in potētia itelligibilia: ideo nō semp pntia sunt in aīa et iō intellectus nō semp est de illis q intellectus nō est taliū intellector nisi qm sunt sine mā non aūt semp sunt sine mā: illi aūt intellectui. s. possibili conuenit semp intelligibile esse eo q semper denudatus est et presens sibi: et q: immaterialis est hz intelligere seipsum: sic ergo pfecte satisfactum est de questionibus duabus.

¶ Cap. 18m. De nā itellect⁹ agētis et qualiter aīa est cōposita.

Quoniam

Tex. 2 cō. 17.

Quoniā aūt in omni genere entiū3 fm nāz in q̄bus est aliqd sicut mā op3 eē aliqd aliud in q̄libet genere qd̄ mā est potentia oīa illa que sunt generis illius spēs: 2 illud nō pōt per seipm fieri actus de potētia: 2 ideo alterū necesse est eē in eodē genere qd̄ sit p̄ncipale 2 efficiēs q̄ oīa fac que sunt in eo vel fiūt in eo qd̄ est potētia oīa illa que sunt in gn̄e suo. 2 hoc qdē in p̄habitis planū est ex oīb⁹ que in p̄hica diximus: i sensib⁹ ēt p3 qm̄ potētia color nō fit actu color nisi ab aliq̄ agente: hoc aūt in oīb⁹ est in semine enim ordinante nā agēs qd̄ est formās ad spēm 2 id qd̄ formāt ad spēm posuit in mā seminis. Silr̄ est in oīb⁹: plura eni ad spēm vnā3 formata necesse est q̄ hēant agēs vnicū qd̄ formet ea ad spēcie illā. est aūt oīu3 intelligibiliū fm q̄ intelligibilia sūt sic est etiā oīu3 visibiliū fm q̄ visibilia sunt spēs vna qua visibilia sūt: op3 igit̄ q̄ ipsoz sit agēs vnū ad spēm illā formādā i eis: hoc aūt agēs duo facit is oīb⁹ in qb⁹ est q̄rū p̄mū est q̄ de se facit formas inductas 2 quo ad hoc est sicut ars factiua que nō accipit formas artificiatoz aliūde s3 facit eas de se 2 inducit eas in māz: s3 in aīa nō est nisi facere formas intelligibiles fm q̄ intelligibiles sūt: 2 cōpositio eaz nō est in aīa ad res s3 potius ad intellectū possibilē 2 quo ad hoc itellectus agēs in aīa assīlat arti 2 intells possibilis assīlat māe. sed q2 forma intelligibilis p̄ut cōparat̄ ad aliud cui⁹ est forma i formādo mouet 2 distinguit intellectū possibilē 2 nō mouet nisi p̄ut in actu est. Nō aūt de se is actu est s3 in potētia: iō ēt itellect⁹ agens cōparat̄ lumini qui potētia colores facit actu colores qui s3 actū lucidi mouēt visu3: 2 quo ad hoc itells possibilis als agēs assīlat̄ visui vel lumini: hec eni duo est necesse q̄ sint in omni eo qd̄ est agēs vlr̄ p̄ferēs vū moueat actu3 ab ipso: agēs eni facit formas 2 cū facit eas p suas intētiōes: tūc est factū p̄n formaz sic ars 2 cū dat eis vū moueāt tunc est faciēs: sic lux facit colores: 2 p hūc modū in aīa rōnali necesse est eē has duas.

Tex. 2 cō. 18.

¶ Ita q̄ vnus intells sit in ea in q̄ aīa facit itellecta qui format̄ 2 distinguit̄ ab intellectis: 2 ali⁹ sic quo oīa itellecta facit 2 cōfert eis formas vū mouē possim intellectū possibilē 2 ille est nō qdē habit⁹ q̄ sit accīs q̄ nō ē passiue: s3 h3 silitudinem habit⁹ in hoc q̄ p ip3 agit aīa qn̄ vult 2 nō idiget aliquo ad hoc extrīseco p̄ficiēte vl opante: 2 sic habitus de se faciēs formas separatas intelligibiles: que p̄ut sunt intelligibiles nō hn̄t de se forme eē p̄ut sunt in reb⁹ q̄rū sunt forme 2 est sicut lumē: lumē eni fm quēdā modū eē formalis colo2 facit potētia colores eē actu colores sic diximus supra: 2 sic ille intells potētia intelligibilia facit actu itelligibilia p hoc q̄ separet ea a mā: 2 a 9ditionib⁹ māe resplēdendo sup ea: sicut lumē resplēdēdo sup colores facit eos resultare in lucido.

Tex. 2 cō. 19.

¶ Hic aūt intells est ēt separat⁹ 2 imixtus ee oīno ipassibilis 2 est suba que est actu: 2 iō in hoc q̄ est separatus 2 imixtus 9uenit cū intellectu possibili. in hoc aūt q̄ ē oīno impassibilis: possibilis aūt intells patit̄ quodāmodo 2 differt fm aliqd ab ipso. in hoc aūt q̄ agēs actu est: 2 possibilis nō h3 nām nisi qua vocat̄ 2 est possibilis intells differt ab eo simplr̄: 2 hoc sic esse op3 qa semp in omni nā in qua ē agēs 2 patiēs: op3 q̄ honorabilius sit agēs q̄ patiens 2 illd qd̄ est p̄ncipiarū per suā formalē actionē honorabili⁹ est q̄ materia in qua principiatur hoc qd̄ p̄ncipiatur: differt aūtē hic intellectus a possibili: qm̄ cum suu3 intelligere nihil aliud sit nisi q̄ suum intellectuale lumē imbuit̄ intellectus spēb⁹: 2 resplēdet in eis nō egredit̄ suum itelligere extra seipm: nō eni est differentia inter itelligēs 2 intellectū in eo nisi sicut luminis in sere luminis quo imbuti sunt colores ad actu3: 2 ideo fm actū sua scia est res scita p̄ut est scita sed intellectus possibilis quādo intelligit ea que nō sunt ipsemet intellect⁹: tūc sua scia 2 suum scitū nō sunt idem. Sic ergo in duob⁹ differūt simpliciter intellect⁹ agens 2 intellect⁹ possibilis. 2 in tertio fm aliqd differūt 2 in duob⁹ conueniunt: 2 qa lumen intellectus agentis nō egredit̄ extra se s3 ad aliud terminet̄: 2 hoc est p̄prium intelligentiaz separataz 2 maxime intelligentie prime 2 cause p̄me: 2 ideo qdā crediderūt eu3 nō esse partē anime. sed esse splendorē resultātem in aīa ab intelligentia separata: 2 hoc incōueniens est qa fm hoc in nā aīe non eēnt ista duo principia agēs. s. 2 patiens 2 cū illa sint in omni natura 2 vniuli 2 particulari virtutes eni celestes sunt agentes: 2 elemētales sunt patiētes 2 in semine 2 in oībus gn̄atis est virtus formatiua faciens 2 mā patiēs: 2 impossibile est ista ad candē nām reduci. 2 ideo manifeste errāt qui dicūt ista duo q̄ fm idem sint in anima: s3 differunt in hoc q̄ eadē forma fm q̄ est separata sit agēs: 2 fm q̄ est incorporata sit patiēs: qm̄ nos ostēdimus supra q̄ anima nō h3 intellectū possibilē nisi inquātū est separata 2 hoc cōcorditer dicūt phi oēs.

Quid 3 ponentes intellectum agētē nō eē partē aīe nostre.

Am plius aūt in intelligentijs separatis sunt iste due differentie sicut dixit Auerrois 2 oēs alij phi: qa nec aliter nec enumerari possunt: nec itelligibilia habere 2 nō excipit̄ ab his duab⁹ differētijs nisi sola prima causa que nihil oīno itelligit extra seipsam dicendū igit̄ q̄ ista super duo radicant̄ in aīa quorum vnu3 est sicut forma 2 alter sicut māe placet nobis hoc multū dictū Auerrois in questionis Theophrasti solutione qui quesiuit quare differrent potētie materie 2 potētia itellectus possibilis 2 dixit q̄ necesse est alia esse principia rerum corporearum 2 incorporeaz. Corporee eni3 habent materiā 2 formā: incorporee autē oīno sunt forme habēt tamen in se id qd̄ est vnluēr agens 2 id qd̄ est possibile: 2 hoc 9uenit itelligentijs separatis oībus: 2 ideo 9uenit eis reflectere lumē intellectus sui supra se qd̄ nō posset eē si esset tm̄ intellectus agens in eis: qa ille nō nisi spargit̄ ad intelligibiles formas 2 reflectit̄ in seipm: 2 ideo omne qd̄ h3 lumē intellect⁹ in se reflexū est cōpositu3 ex his principijs: 2 sic anima rōnalis 2 est hoc aliqd 2 nō est hoc aliqd: qa est hoc aliqd eo qd̄ est substātia perfecta formali 2 possibili patiente fm qd 2 non simpliciter. Nō est autē hoc aliquid qa nō est hoc perfectum ex mā 2 forma 2 est separata a formis intellectoz cū eni aīa sit resultatio quedā lucis intelligentie separate erūt in ipa duo necessaria: quoz vnum est forma lucis 2 alteū est id in quo lux recipit̄ 2 stat vt fiat ens aliqd̄ mundi: 2 ab hoc eē anime fluunt due virtutes quaz vna est intellectus agens qui causatur a luce recepta: 2 alius est intellectus possibilis qui causat̄ ab eo in quo lux recipit̄: 2 i his duob⁹ perfecta substātia existēs separata anima est substātia permanens semp 2 non corrupta per mortē corporis: sicut nos inferius ostēdemus: cū autem separatus 2 imixtus dicit̄ intellectus agēs 2 possibilis silr̄ hoc erit eodē mō in vtroq3 qa neuter eoz est virt⁹ in corpore: 2 ideo imixtus est vterq3 eoz: silr̄ autē vterq3 separatus est a formis intelligibilium: 2 ideo agēs vlis est ad agendū 2 possibilis vnislis est ad recipiendū qd̄ non posset esse aliquo mō si specificarentur vt esset ens aliqd̄ qa illud ageret formam sua3 tm̄ 2 non ad omnia. Ex his igit̄ patet que sit natura 2 que agentis intellectus proprietates.

Auerois. 3. de aīa cō. 5. in solutiōe. 3. q. 2 3 cō. 14.

¶ Cap. 19m. De comparatione intellectus possibilis 2 agentis 2 speculatiui.

Ex his aūt facile aduerti potest q̄ duo sunt opera agentis quoz vnum est abstrahere formas intelligibiles qd̄ nihil aliud est nisi facē eas simplices 2 vniules. scdz̄ est illuminare possibilem intellectū sicut lumē se h3 ad diaphanu3 q̄ op3 q̄ spēs vlis q̄diu est vlis semper sit in lumine agentis: 2 iō qn̄ recipit̄ in possibili intellectu op3 q̄ in lumine agētis recipiat̄: 2 iō op3 possibilē illuminari lumie intellectus agētis: sic aūt possibilis duplr̄ h3 cōparationē: cōparatur eni ad agēte3 sicut cōplectus lumine suo 2 cōparat̄ ad formas ex phantasijs elicitas sicut mot⁹ 2 formatus ab eis que forme sic speculate ab itellectu possibili vocant̄ intellect⁹ speculatiuus: speculatiuus aūt ēt duo hic h3 eē: vnu3 qdē in lumine agentis quo efficit̄ speculatiuus: alter aūt ex cōparatione rez quaz ipse est spēs: 2 quo ad hoc multiplicat̄ 2 variat̄ fm potentiā 2 actu3. Ex p̄mo aūt esse nō h3 permutationem sicut diximus supra.

Tex. 2 cō. 20.

¶ Et ideo quādo cōparam⁹ istos intellectus ad se inuicē: tūc intellectus qui est fm potētiā dictus tēpore prior est in indiuiduo quolibet: qm̄ p̄us intelligimus in potētia 2 nō nisi operat̄ intellectus agēs adhuc in nobis aliquas intelligētias speculatiuas: postea aūt crescētibus experimēto 2 tēpore incipit in nobis manifestari operatio intellectus agētis per separationē intelligibiliu3: sed vlr̄ fm subam cōparando possibilē intellectū ad agente3 tūc nō precedit tēpore qm̄ si cōparent̄ isti intellect⁹ nō p̄ut manifestant̄ in nobis s3 fm suas subas tūc agens prior est acto 2 informās informato: sed fm hāc cōparationē nō potest dici q̄ possibilis aliquādo intelligat 2 aliqn̄ nō intelligat s3 potius semper intelligit qa fm hanc cōparationē nō 9iungitur nisi

intellectui agentis cuius intelligere est semper eo quod non egreditur extra seipsum sicut diximus superius: separatus enim sic intellectus tam possibilis quam agens quam etiam compositus ex utroque solummodo est quod vere est: et eternum est et non quod aliquando est intellectus et aliquando non est: sicut est speculatio de rebus particularibus: et iste sic separatus solus est et immortalis et perpetuus permanens apud animam etiam quando fuerit exuta a corpore: quamvis quod non intelligit aliquando et aliquando non hoc ideo est: quia movetur a phantasmatibus que sunt in potentia intelligibilia: et ideo non semper actu movent: et ideo diximus supra quod non semper permanet talium intellectus. et ideo etiam quando talis est in toto separatus intellectus qui est conversio intellectus possibilis ad agentem qui totum intelligere suum habet intra seipsum: tunc non reminiscimur quod reminiscentia fit per conversionem ad particularia que sunt in phantasmatibus: et fit mediante cogitatione que est actus rationis conferentis de particularibus: et hoc non habet intellectus possibilis per conversionem ad agentem: sed potius per conversionem ad phantasmata et ex illa parte est vere passibilis intellectus sicut ostendimus superius: et secundum hoc corruptibilis est licet in se in substantia perpetua: sine hoc tamen phantasmate et corruptibili intellectu cogitatio de particularibus nihil omnino determinatum intelligit in particularibus: et ideo quando contingit ipsum separari ab actibus virium sensibilium anime: tunc nec reminiscitur nec imaginatur. licet enim substantia ipsa rationalis tota separetur a corpore: tamen secundum quasdam vires non operatur nisi in corpore: et ideo cum non est in corpore: tunc nullam habet operationem intellectus secundum conversiones ad illas secundum naturam. Amplius autem ad hoc aliud est consideratione dignum de istis intellectibus: quoniam in veritate quando intellectus possibilis procedit de potentia ad actum: tunc utitur reminiscentia et sensu et imaginatione et phantasia quoniam ex sensu accipit experientiam: et ex experientiis memoriam et ex memoriis universale: tamen autem iam habet scientiam vocatur intellectus adeptus: et tunc non indiget amplius virtutibus sensibilis anime sicut qui querit vehiculum ut dicit Avic. ad vehendum se ad patriam cum pervenerit ad patriam non indiget amplius vehiculo: possumus igitur dicere quod sic separatus intellectus qui habet iam intelligibilia et non convertitur nisi ad agentem et ad seipsum est unum quod est vere quia verissime est quod est denudatum a materia et a materie appendiciis: materia enim per permutationem et mutationem turbat verum esse: et tunc ille adeptus intellectus qui in simplici consistit intellectu immortalis et perpetuus est: et in illo non reminiscimur nec utimur aliqua virtute sensibili: quia intellectus qui utitur reminiscentia et cogitatione est passibilis et mutabilis: et quia passivus est corruptibilis est eo quod communicat corruptibili: et corrumpitur illo interius corrupto cum sit in se substantia incorruptibilis. Sine hoc enim talis passivus intellectus nihil omnino intelligit eo quod omnis nostra scientia oritur ex sensibus: et ideo intelligere intellectus possibilis post mortem est equivocum ad intelligere in vita quando utitur sensibus: et intelligere post habitum scientie secundum solam conversionem ad agentem est equivocum ad intelligendum accipiendo scientiam per experimentum et memoriam. Sic igitur patet quod intellectus agens est forma possibilis et sunt isti duo unum sicut compositum: sed operationibus sunt diversa sicut patet ex omnibus prius habitis.

Documentum

¶ Tractatus Tertius de anima de actionibus intellectus possibilis.
¶ Cap. primum. De intellectu indivisibilium diversimode dictorum.

His autem sic pertractatis

De natura intellectus anime rationalis videamus de actibus intellectus possibilis quia sic melius adhuc declarabitur de natura eius: et quia prior est actus intellectus super indivisibilia quam super composita ob hoc primo de actibus intellectus super indivisibilia est perscrutandum: omne enim quod intelligitur ut unum intelligitur quia scire plura possumus simul et semel sed intelligere minime: et est quod intelligitur intelligitur unum est autem unum quod dicitur indivisum quod componi opponitur: et illud est incomplexum: et est unum quod multitudini dividenti oppositum est et illud est continuum. et est unum sicut ratione unum: et hoc est unum forma et est unum quod simpliciter est unum quod est impartibile secundum rem et illud per negationem partium est unum intellectus autem unus actus cum sic unum de omnibus istis unum est. ¶ Indivisibilium quidem igitur que sunt incomplexa intelligentia sive intelligere quod est actus intelligendi in omnibus his est circa que non est falsum eo quod sic infertur omnem unumque accidit error intelligibilium in intellectu: hic autem intellectus vocatur apud Arabes informatio eo quod intelligentia talia est informari intellectum possibilem naturis formalibus eorum: intellectus autem complexorum que est enunciationis vel compositionis vocatur fides per assensum intellectus ad talia.

Tex. c. 21.

In quibus igitur intellectibus iam falsum est et verum quia enunciatione alicuius de aliquo iam necessarium est esse compositionem alicuius de aliquo quia unum in complexum cum altero componitur et aliud affirmatur de ipso vel negatur ab eo talis enim intellectus sunt de eo quod inest secundum quod inest predicatum subiecto: verum enim et falsum non sunt nisi in respectu compositionis alicuius cum alio vel divisionis alicuius ab aliquo. Est autem posterior intellectus incomplexorum quam compositionis et quodammodo causa eius qui compositionis est quemadmodum et Empe. dixit de natura inquiens quod capita secundum naturam germinaverunt et secundum germinorum naturam et sibi congruentium fuerunt primo sine cervice que postea per amicitiam suis germanis cervicibus associata sunt: quoniam amicitia committit res germanas sibi in generationem rerum. Sic enim et hec separata et incomplexa intelliguntur: et postea germana suis germanis componuntur per intellectum: et ab his qua non sunt germana dividuntur per negationem huius ab hoc. v. g. incompletum quod est assymetros et incompletum quod est diametros coniunguntur cum dicitur quod diameter est assymeter: et horum compositorum est etiam intellectus unus: quoniam non simpliciter accipiuntur ut plura sicut dicitur enuntiando sed ut unum in altero vel unum ab altero. Et hec non sunt enunciata ut plura sicut dicitur enuntiando sic intelligit. In his que sunt incomplexa cum intelliguntur nullum contingit tempus vel differentia temporis Omnium enim talium intellectus est per rei simplicem speciem que denudata est a conditionibus materie quarum una est motus et altera tempus et ideo talium intellectus abstrahit ab omni differentia temporis. Cum autem per compositionem unum de altero significatur licet in re non sit compositio sed unio unius cum alio nisi secundum modum cuiusdam esse quod habet unum in alio et hoc esse significatur per verbum notans compositionem et quia significatur in actione esse: ideo oportet quod figuret differentiam aliquam: esse enim tale mensurat tempus. ¶ Et ideo intellectus intelligens factorum fuit sive preteritorum et futurorum falsum esset ut si non album albo componitur: verum autem quando componit cum eo quod secundum veritatem est album: et hoc contingit secundum quamlibet differentiam temporis. Non enim solum falsum et verum est secundum presens tempus ut si dicatur quoniam cleon est albus vel non est albus sed etiam quia erat albus et quia erit albus vel non erat albus. in omnibus autem his compositionibus licet verum et falsum a re causetur: tamen compositio procerto in anima est componente: quia tria sunt in compositione scilicet subiectum et predicatum et compositio medians: tamen due sunt in re res scilicet cui aliquid inest et quod inest et unum inest alteri sine medio: et ideo nihil in re videtur componi nisi ipsa unitas duorum unitorum: sed compositio est in anima uniente que accipit primo divisa et postea componit falsum esse verum cum sint rationes uniuscuiusque relativorum: et ideo sunt in re sicut in causa efficiente: in anima autem sunt sicut in subiecto: in anima autem dico esse quod est in compositione quam facit anima: in voce autem sunt sicut in signo. Quicquid autem de his sit sciendum est hic quod quecunque contingit dicere in componendo contingit etiam dicere in dividendo sed cum componit anima tunc componit divisa: et cum dividit tunc dividit composita: et ideo ante omnem anime compositionem est divisio et ante omnem divisionem est compositio. Est autem in divisione compositio que divisio notatur quando unum negatur ab altero: et sic et divisio et compositio advenientes composita et divisa referuntur: et in illo ut unum vel unita intelliguntur: et inde unum compositum facit intellectus componens in unoquoque diversorum prius et postea compositorum. Indivisum autem unumquodque aliquando vocatur indivisibile sicut continuum est unum: eo quod est indivisum. ¶ Indivisum enim dupliciter dicitur: potentia scilicet et actu: indivisum enim actu est continuum licet potentia sit divisum et hoc tale intelligibile nihil prohibet una simplici actione intellectus intelligi: sicut indivisibile: et hoc quando intelligit longitudinem: illius causa est quoniam non intelligit longitudinem per partes que potentia sunt in ipsa accipiendo eam licet potius per unam simplicem speciem longitudinis que est forma unius que unit omnes partes longitudinis faciendo eas unum in esse in actu: actualiter enim una longitudo indivisibilis est: et ideo in tempore uno vel in momento totam per speciem longitudinis intelligit quod similiter est in intellectu continuorum sicut temporis et aliorum: quia ipsum similiter est indivisibile actu et potentia divisibile est sicut continua longitudo unum licet utramque partem habeat ante et post: tamen quia intellectus non accipit continuum per partes sed per speciem totius que nec partium quedam est nec partes omnes sed quiditas unius in actu divisi continentis ideo una et simplici actione intellectus intelligitur. Non enim contingit dicere quod per utrumque istorum intelligitur per medium quia id quod intelligitur per medium sive sic per partem hoc est divisum in actu non enim habet medium actu nisi divisum in actu sed illud continuum non est divisum: et ideo quod partes eius sequestrate sunt seorsum nisi potentia res autem per quod est in potentia non intelligitur: sed per id quod est in actu. Si autem intellectus est utrumque intelligens seorsum hoc est per partem extra partem tunc etiam tempus intelligendi unum dividitur a tempore intelligendi alterum Quoniam quando intelligit partem unam tunc in eodem momento non intelligit alteram: tunc enim intelligere est in

Tex. c. 20.

Tex. c. 22.

tempore quod

tpe qd est sicut ītellīs est: in lōgitudīe aūt diuisa diuisū ē ītelligere: q̄ in tpe diuerso pficere ⁊ ītelligere est vni⁹ ⁊ alterius partis. Si aūt intelligit lōgitudinez sicut vnū in actu qd est ex vtrisqꝫ partib⁹ que sūt in ea potentia solū: tūc ēt ītelligē est in vnico tpe q̄ū ꝑportionat intellectui lōgitudīs ex vtrisqꝫ partib⁹ cōposito. ⁊ hoc est vnicū ⁊ īdiuisum tēpus ītelligēdi.

Tex. c. cō. 24. ¶ Quia vo nō solū est aliqd īdiuisuz q̄titate q actu ē q̄titas vna. sꝫ aliqd dī specie īdiuisuz: qd formalr est vnū sic caro ⁊ lignū: sꝫ sit īdiuisibile nō po⁹ ꝑ per se sic q̄ātū: sꝫ per accidens eo q est forma ei⁹ qd īdiuisibile est per se: ⁊ illo diuiso accidit illd diuidi sicut diuiso ligno spēs ⁊ forma diuidit ꝑ accñs: ⁊ tū illud qd per accñs sic diuisibile est spēs ⁊ forma indiuisibile est fm q ipm īdiuisibile: sic vnica intellectus actione itelligit ⁊ in spe īdiuisibili ⁊ vnica. Hāc aūt vnicā itellect⁹ actionez gdā vocāt īdiuisibilez aīaz: eo q in tali: vt ita dicā intellectiōe aīe pet diuersos act⁹ nō diuidunt talia: cum sine diuisibilia per accñs diuisiōe sui subei ⁊ nō īquātū sūt hoc q sūt per formas suas sic que sūt q̄ditates subtoꝝ talium. hoc igit qd itelligit fm est diuisibile ⁊ s̄ diuidat tūc etiā tps intellectiue diuidit: qa in plurib⁹ tpib⁹ itelligit partita ⁊ diuisa fm actū: sꝫ nō itelligit ea sic: sꝫ potius inquātū forma ⁊ spēs: hoc tū nō est sepabile ab eis: qa tales spēs phice sꝫ rōnē nō sepant ab eis cū māꝫ in sōa rōne ꝯcipiāt ⁊ hoc īdiuisibile facit talia vnū. ⁊ ītellectū eoꝝ facit vnicū ⁊ īdiuisuz ⁊ tale indiuisibile qd est forma facit in lōgitudinez vnū lꝫ sit diuisibilis potentia tale eni vnlens qd est forma ⁊ spēs sꝫ similitudiez vnā est in oī ꝯtinuo siue illō positiōez habeat ī ptib⁹ vt longitudo siue nō habeat positionez in partib⁹ sic tps. lꝫ aūt talis forma fm esse nō sit separabilis a mā quā vniat sit īdiuisibilis per accñs diuisiōe subti: tū simplr cōceptus eius est vlis: nec est diuisibilis nec sepabilis a mā: oē eni qd itelligit denudatū est a mā sꝫ q ipsa est īdiuiduās sic oē vle sepat a particulari. pōt tū rō diffinitiua esse in se ꝯcipiens māꝫ: sꝫ illa non erit īdiuiduās sꝫ erit q̄ū dīa ꝯstituens ipsaz formā. qa non est solū mā sꝫ poti⁹ cā ei⁹ sic q̄ū diffiniēs carnem dico q est mediū in tactu ex ca. ⁊ fri. ⁊ hu. ⁊ sic. ⁊ sic ꝑportionabiliter nominādo cōmixtuz calidū ⁊ frigidū ⁊ hūidū ⁊ siccum nō dico simplicez māz sꝫ etiā cāz effectiuā cōmixtiōis carnis: multitudinez q̄ itelligit cōponibiliū: itellect⁹ vnus vniuoca cōpositiōis ⁊ multitudinez potentialez accipit itellīs vnicus vniuoce actus ⁊ multitudinez partiū māe ⁊ sibi accidit vnicus itellectus vniuoce spēi ⁊ forme.

Tex. c. cō. 25. ¶ Id aūt qd simplr indiuisuz ē sic pūctus ⁊ vnitas: oīs eni pūct⁹ diuisio est: ⁊ non diuisibile: diuisio eni semꝑ fit in pūcto: ⁊ tū nunq̄ diuidit: oē sic hmōi īdiuisibile sꝫ q est īdiuisibile: noīe ꝑuatio mōstrat esse īdiuisibile. sic dicimus q pūctus est cuius ps nō est ⁊ sic est in oībus aliis simplr īdiuisibilib⁹. sic vnitas est: ⁊ sic est nūc. Qū eni illa sumunt vt ꝑuatio sꝫ quātitatū tūc nō accipiunt in se: sꝫ in suis q̄titatib⁹ q̄s participāt sic pūct⁹ est termin⁹ linee: ⁊ vnitas in aggregatiōe numeri. ⁊ nūc in ꝯtinuatiōe ꝑteriti ⁊ futuri ⁊ tūc non noscent noīe rōne ꝑuata: qū aūt fm se accipiant ꝑuatiōis noīe monstrant ⁊ tunc etiā vt ꝑuationes per sꝫos habitus oppositos intelligant: ⁊ hec sūt intelligibilia quasi reflexa ⁊ vna ⁊ ēis rō est in intellectu oīum illaꝝ ꝑuationū: nisi eni ita diceremus: q̄ō possemus dicere q intellectus cognoscat malū. qd ꝑuatio est: ⁊ ignorātiā que est ꝑuatio sicut alibi mōstratū est. In oībus intelligibilibus opꝫ intellectuꝫ potentia ꝑmaꝫ esse cognoscentez: ⁊ cognoscibile postea esse in ipso fm actū ipso itellectu eodez remanente. Qū sic sapia ondimus itellīs posīs diuersificat per intelligibilia: sicut mā diuersificat per formas. Et iō accipiendo cognoscibile accipit aliqd extra seipm. Si aūt aliquis intellectus nullū hꝫ oīno ꝯtrariuz sed itelligibilia opꝫ q ille ꝑ aliqd cognoscat qd nū hꝫ ꝯtriuz: ⁊ hic ītellectus iste qui rō ⁊ cā est intelligibiliū: ⁊ ille cognoscit seipm ⁊ cognoscendo sa cognoscit alia ⁊ illud intelligere nullo modo egreditur extra sa ⁊ cum sit ratio oīum sicut ars artificiatoꝝ opꝫ ipsum eē separatuꝫ ab oībus: ⁊ erit semper in actu ⁊ nunq̄ in potentia: eo q intelligere suum nunq̄ egreditur extra se. sibi enim semper est presens: ⁊ hic est intellectus intelligibiliū subarꝫ separatarum ⁊ maxime intellectus cause prime.

¶ Cap̄ ⁊ᵐ. Et quis intellectus est semper verus: ⁊ quis aliquando verus aliquando falsus. ⁊ q actus sensus ⁊ intellectus sunt actus perfectus ⁊ motus simplices.

Tex. c. cō. 26. Amplius aūt intelligibilia inuenimus diuersificata: qm̄ quedā sunt cōposita: qa aliō dē de aliquo quā cōpositionē in eis facit intellect⁹: lꝫ faciat eā fm rei cōgruentiaꝫ: quādo aliqd dī de aliquo sicut affirmatio: ⁊ vl diuidit vnū ab alio sicut negatio opꝫ q oīs talis cōpositio sit vera aut falsa: sed nō oīs intellectus est verus aut falsus: qa sicut sensum inuenimus variari circa sensibilia: ita intellectū circa intelligibilia. sensus eni quādo est sensibilis ꝑ se: q de nā sua facit sensuꝫ: ⁊ est cā sensibilitatis: aliter est q̄ꝫ qñ quando est sensibilis per accidens q de nā sua nō facit sensibilitatē: ita etiā de itellectu intelligibiliū. itellectus eiꝫ speculatiuus qui de nā sua speculatiuus est aliter se hꝫ q̄ ille qui est itellect⁹ ꝑ accñs: vlt aūt simplr de nā sua est intellectus speculatiuus: qm̄ hoc est motiuū itellect⁹ possibilis sicut sensibile ꝑpriuꝫ ē motiuū sensus. Cōpositio aūt itelligibiliū accidit ex ꝯuenientia reꝝ: ⁊ hoc nō mouet itellm fm q hui⁹ est: ⁊ iō itellīs qui simplex ꝯcept⁹ est: est eiusdez qd est res ⁊ forma subalis qua aliqd erat eē hoc est quo erat eē semꝑ ⁊ ꝑpetuo esse aliqd: qꝛ per formā subalez oē qd est aliqd: aliqd ⁊ subaliter ē. Et hic intellectus q ꝑpe ⁊ per se itellīs est: semꝑ est verus veritate rei: sꝫ q veꝝ dicimus id qd vere est: ⁊ verā hꝫ eēntialitatez: ⁊ nō decipit itellectus circa id: ⁊ hic itellect⁹ non est aliqd de aliq̄ sꝫ simpler rei ꝯceptus per formā suā. Sic enim videt q ꝑpriū obtuꝫ visus semꝑ est veꝝ ⁊ nō decipit visus circa id: sꝫ nō semper veꝝ est qñ visibile cōponit cū aliq̄ sic fit in visibili per accñs vel cōi: non eni semꝑ est veꝝ q albū qd videt sit hō: vel nō sit hō: qñ visus dicit albū esse holez: vel qñ dicit nō esse holez. Silr est de intellectu qñ itellectus qui sibi hꝫ nisi simplicē ꝯceptū mentis: semꝑ verus est: cōponēs aūt nō semꝑ est verus: qñ accidit itellectui itelligibile per accidens: sic sensui sensibile per accñs: ⁊ iō in illo falsificat intellectus ipsaꝝ. Quecūqꝫ aūt sine mā sūt: sic subē separate itelligūt res per simplices reꝝ q̄ditates: ⁊ iō nō falsificat itellectus ipsaꝝ. Quecunqꝫ aūt vnū realr in esse aliqū accipiont: nō opꝫ q hoc fiat per acceptionē reꝝ ⁊ diuaꝝ ⁊ ꝯuenientiam ipsaꝝ vel soꝝ particularū. Et hoc accidit itellectui ꝑ extensionē sui ad sensitiuas vtutes. ⁊ in tali cōpōne ⁊ diuisiōe frequēs icidit mēdaciū.

Tex. c. cō. 27. ¶ In talib⁹ aūt sepatis que nō hñt ꝯtrariuz in suis itelligibilib⁹ eo q intelligibile nullū ex se recipiunt idē est sꝫ actū scia eoꝝ cuꝫ re scita. ⁊ hoc maxie in intellīu cause ꝑme est veꝝ q illa oīno simplex est ⁊ suū intelligē ⁊ suū intelligibile cū suo intellīu sunt idē oīno. In aliis aūt intelligentiis que sunt iferioris ordīs ēt veꝝ est sꝫ plus dīle inter suuꝫ intelligere ⁊ suū intelligibile ad suū intellectū: hec aūt dīa ī parte superi⁹ posita est: sꝫ ad plenū etiā subtilr hꝫ dici in scia diuina. scia aūt nostri intellect⁹ est ꝑus in potētia q̄ in actu: ⁊ sic diximus superius q in indiuiduo q̄libet ꝑor est po⁹ q̄ act⁹: vlr aūt loquendo ⁊ simplr tūc ꝑor est scia in actu q̄ ī potētia ⁊ tpe: sic superius diximus qd est in potētia nunq̄ fit in actu nisi ex eo qd est in actu: ⁊ iō in itellectu mortaliū ēt ꝑior est intellīs agēs ⁊ habit⁹ ꝑmoꝝ ꝑncipioꝝ que scimus ꝑ nāꝫ inquātū termios cognoscimus: hec eni ꝑn⁹ sont q̄ū instrā quibus intellīs agens educit possibilez de po⁹ ad actū.

Nō q̄ūo i hoībus itellectus agēs ꝑor ē.

Ex hec instrā determinata ex determinatiōe sensibiliū oriunt experimētis ⁊ memoriis mouentib⁹ possibilē intellectū: ⁊ sic acquirit hāc sciaꝫ ⁊ illā: in tali aūt motu intellīs qui est simplex receptio intelligibiliū sine motu ⁊ transmutatiōe ꝯsideratiōe dignū est qualr differt ab aliis motib⁹ ꝑhicis.

Tex. c. cō. 28. ¶ In sensu eiꝫ expsse videt q sensibile est agēs in sensitiuū ex po⁹ existēte in hoc q sit actu ens: ⁊ videm⁹ q id qd est sic agens in actu ipꝫ sensibile nihil patit oīno etiā qñ recipit a senso nō abiicitur aliqd a sensu nec ꝑgredit de forma in formaꝫ fluēdo quemadmodū forma gnata in mā. In motu aūt ꝑhico ⁊ agēs patitur aliqd a patiēte: ⁊ qñ patiens recipit eā qd agēs continua fluit de forma in formā q̄usqꝫ venit ad perfectionem ꝑfectio mot⁹. ⁊ iō diximus in ꝑhicis q motus ꝑhicus est iꝑfectus actus existis in potētia fm q est in potentia. vñ qñ sensibile mouet sensuꝫ opꝫ q alia sit hec spēs mot⁹ a motu ꝑhico: cum duo sint in diffōne motus ꝑhici cū oī actus imperfectus. alteꝝ eoꝝ accidit motui ⁊ nō est de essentia sua q vꝫ est iꝑfecti: ⁊ ex sui aūt nā conuenit ei esse actuꝫ: ⁊ ideo qñ nō est imꝑfecti tūc est actus perfect⁹. Sic aūt est qñ est actus sensitiui a receptiōe sensibilis. Ille eniꝫ est act⁹ simpler ⁊ ideo nō sin-

tus de forma in formā: ⁊ ideo est act⁹ perfecti: ⁊ nullo mō vi-
teri⁹ ad aliqd in potētia existēs: multo magis aūt hoc in in-
tellectu: quia sup̄ra ostēdimus: quia impassibilitas itellꝰs in re
ceptiōe intelligibiliū maior est q̄ʒ impassibilitas sensus in re
ceptiōe sensibiliū. Et ideo sentire ⁊ itelligere sīle est actui q
est dicere solū sine aliqd enūtiare vbis quia in actiōe que est
dicere statim est actio cōpleta absq̄ʒ eo q̄ p̄cedat ipm̄ actio
diminuta: sic fit in motu phīco in q̄ diminut⁹ act⁹ ꝯtinue p̄ce
dit cōplecū q̄usq̄ʒ cōpleat totus mot⁹ dicens aūt exp̄mit di-
ctuʒ simplici actione: ⁊ sic eñ sentire ⁊ intelligere plus q̄ʒ sen-
tire: ⁊ hoc precipue est verum de motu simpliciter. Simplicez
autem sensum ⁊ intellectuʒ voco sensum sensibilis per se: ⁊
intellectum per se ⁊ non sm̄ accidens intelligibile.

¶ Cap. 3ᵐ. Q̄ est idem intellectus componentis ⁊ diuidens in-
telligibilia: sicut est idem sensus cōmunis.

Cum aūt determinatū est aliqd esse ꝯferens: si-
ue letū aut aliqd ex incōuenientes siue triste tūc ē
sensus per accñs aut itellꝰs p accñs: quia tūc ali-
qd firmat aut negat cōponēdo vnū cum altero
vel diuidēdo vnū ab altero: ⁊ tūc aut mutat p
appetituʒ ⁊ motuʒ si determināt aliqd letū aut
fugit pp appetituʒ ⁊ motuʒ: si determināt aliqd triste: ꝯferē-
tia autez facientia letitiā ⁊ icōuenientia facientia tristitiam
sūt cōiā: ⁊ sunt circa sensibilia tm̄. ¶ Et iō opʒ q̄ due passio-
nes aie sm̄ q̄s est letari ⁊ tristari sit q̄dā agere appetitus ⁊
motus q̄dā appetitus aie q motus sit sensibili mediante qđ
sit aut bonū aut malū: aut aliqd hm̄ōi ꝯueniens vel icōue-
niens ad letitiā vel ad tristitiā: que est sm̄ sensibilē aiaʒ: ⁊ iō
Plato dixit q̄ ois delectatio ⁊ tristitia sunt ꝯmōnes facte in
sensibilem aiaʒ: ⁊ verū est qđ dicit de delectatiōe hñte ꝯtrium.
Si aūt e sit aliq̄ delectatio in ꝯtēplatione eius q̄ diameter ē
assimeter coste: illa nō hʒ ꝯtriuʒ: ⁊ nō est aie sensibilis. Et de
illis in ethicis erit querendū. Sʒ hoc q̄ʒ qđ hic est sciēdū est q̄
letitia ⁊ tristitia in sensibilib⁹ sequt fuga ⁊ appetit⁹: ⁊ p ap-
petitū motū. fuga aūt ⁊ appetit⁹ iō sunt in p̄ma radice sua sʒ
actuʒ: quia vna ps que est appetitiua sine motiua pars agitā
tur: vna eni pars aie est que p̄sens delectabile appetit ⁊ tri-
stabile p̄sens fugit. p̄sens aūt est appetit⁹ vlis fuga sʒ actū:
quia ꝯtria sunt eiusdem potētie: ⁊ ideo eiusdē est fugere ⁊ per-
seq̄: ⁊ nō alteʒ appetitiuū ⁊ fugitiuū: neq̄ʒ abinuicez oia ista
sunt altera nec a sensitiuo. Qđ aūt idē est esse appetitiuuʒ ⁊
fugitiuū: dico in cōi quia vtranq̄ʒ appetitiue aie ⁊ vtrāq̄ʒ ē ps
aie sensibilis. Sʒ esse istaꝝ viriuʒ aliq̄ñ differens est sicut diffe
rūt ptes appetit⁹ que sunt irascibilis ⁊ ꝯcupiscibilis de qb⁹
nos iferius ꝑsequemur ⁊ cōʒ de motiuis partib⁹ aie tractabi-
mus. ¶ Sʒ hoc q̄deʒ notādūʒ est q̄ aie itellectiue sunt phan-
tasmata mouētia intellꝰʒ: sicut sensibilia mouēt sensuʒ. Cū
aūt se extēdit cogitās itellꝰs ⁊ determinat affirmando vel
negādo bonū vel maluʒ: tunc sequit fuga vel ꝑsecutio. itelle-
ctus aūt appetibile determinās se hʒ in rōne vetib⁹ sic exti-
matiua in nō vetib⁹ rōne. Ex hoc appet q̄ in talib⁹ nequa-
q̄ʒ aia intelligit rōnalis sine phātasmate: ex quo vlē elicit: ⁊ ē
vnus itellꝰs cōparās ⁊ diiudicās oē qđ mouet cū phātasma-
tibus. ¶ Sic eni diximus superius q̄ aer imutat⁹ a medio
cui⁹ fecit pupillā agendo in eā spēʒ sensibilē quā recipit a re
ipsa: ⁊ pupilla alteʒ est ab aere a quo mouet. Et sīr audit⁹
hʒ suū motiuuʒ: ⁊ sīr ois sensus. sʒ alteʒ sensitiuū qđ vltimū
ē quia vltimo venit ad ipm̄ p̄muʒ autē di eo q̄ ibi est fons et
origo sensibilis vtutis est vnū formale ad qđ termiatur sen-
sus particularis: ⁊ q̄ vnuʒ sensitiuū est vna medietas oium
sensibiliū: sic ⁊ ostendimus supius: sed plura est sm̄ eē pti-
cularū sensuū qui ad ipʒ terminant p̄us eni dcm̄ est q̄ vno
⁊ codē discernit ⁊ qđ est illō qđ discernit ⁊ qđ differt dulce
⁊ calidū. Sʒ nunc dicēdū est q̄ a est vnū aliqd qđ est primū ⁊
vltimū sensitiuuʒ qđ est sic vnū: sic terminus ad quē diuersa
terminant est vnū: sic punctū cētri est vnū ad qđ linee termi
nant a circūferentia veniētes. Et sīr itellꝰs est vn⁹ ad quē
ois mot⁹ phātasmatuʒ termiat: ⁊ est formalis respectu phā-
tasie: sicut ⁊ phātasia formalis est respectu sensus cōis: ⁊ sen
sus cōmunis respectu sensuuʒ particulariū: hec autem vera
sunt de intellectu: siue phātasmata ipsa moueant siue moue
ant intētiones boni vel mali ex phātasmatibus elicite.

¶ Cap. 4ᵐ. Q̄ eadem est analogia phantasmatum ad intel-
lectum que est sensibilium ad sensitiuum.

Sit aūt eadeʒ prorsus analogia: ⁊ idem ꝯuersa
sensibiliuʒ pluriū cōparatoꝝ ad sensitiuū vnū
qđ facit inter ea cōparationeʒ: ⁊ phātasmatuʒ
pluriū ad itellectūʒ vnū qđ facit iter ipsa per rō-
nes cōparationē nihil eni oino differt oppone-
re ab aliquo dicente ⁊ querēte quasi iudicat ea
que sunt similia genere aliis dissimilia: sicut ea que sunt vnius ge
neris ⁊ potētie q̄uo idē iudicat albuʒ ⁊ nigrū. dicemus q̄ iu-
dicat ea sicut vltima virtus. ad quā terminat mot⁹ albi ⁊ ni
gri. Et sīr si querat aliq̄s q̄uo idem est iudicās id qđ est ex
phātasmate albi ⁊ ex phātasmate nigri. dicemus sīr sicut
vnus ⁊ ideʒ terminus ad quē vltimi ꝑueniunt mot⁹ vtriuſ-
q̄ quia sicut se hñt res sensibiles ad sensitiuū vltimū: ita se ha
bent diuersa phātasmata ad itellectiuuʒ vnuʒ vltimum. Si
eni .d. sit dulce ⁊ .c. amaꝝ quo ad hoc q̄ sit silitudo ⁊ species
dulcis ⁊ amari .c. in phātasia .a. autē sit res sensibilis alba. ⁊
b. sit res possibilis nigra: ⁊ .c. in phantasmate se hʒ ad .d. ⁊ .a.
aut ad .b. tunc opʒ q̄ cū sit phātasma amari ⁊ .d q̄ sic .a. c. et
d. dulcis .a. ⁊ .b se hñt mouēdo sensitiuū vltimuʒ vnū ita .c.
⁊ .d se hēant q̄ moueāt itellꝰʒ idē ⁊ cōmutabiliꝝ. sic est ⁊ q̄dā
mō q̄ ad hoc q̄ sic se hñt spēs in phātasmate mouentes itel-
lectuʒ ita se hñt sensibilia mouentia sensum. Et adhuc sicut
se hñt species quorūdā sensibiliuʒ ad ipsa ⁊ eꝯ: ⁊ hoc cōtigit
ppter hoc q̄ phātasia est motus a sensibili sm̄ actum fact⁹:
⁊ ideo opʒ q̄ in phātasmatib⁹ sic sit sic in sensibilib⁹ ⁊ ecōuer
so. Si eni sunt sensibilia eadē in gñe vel diuersa: ita erunt et
phātasmata mouentia itellꝰʒ: si ꝯ .c. ⁊ .d que sunt phātasma
ta cōposita sūt eiusdeʒ generis ⁊ eiusdē sensus: sic se habent
mouendo itellectuʒ sicut .a. ⁊ .b. mouendo eūdeʒ sensuʒ: ⁊ tūc
opʒ q̄ sint vnum ⁊ idē quo ad hoc ⁊ ab eadē virtute app̄hen
dunt lʒ esse virtutis illi⁹ sm̄ q̄ refert ad hoc phātasma ⁊ il-
lud nō sit ideʒ ēt sic diximus q̄ est p̄mi sensitiui nō est idem
q̄ cōuertit ad vnuʒ sensibile ⁊ aliud sic diximus q̄ esse cētri
nō est ideʒ sm̄ q̄ refert ad vnā lineā ⁊ ad aliā: hoc aūt modo
pʒ similitudinem esse vnā in oibus phātasmatibus ⁊ in sensibi
libus: ⁊ in nūero ⁊ in analogia. Eadem aūt rō est si accipiā-
tur sensibilia ⁊ phātasmata diuersoꝝ generꝝ: diuersoꝝ autē
generꝝ sunt sic supra ostendimus in scdo que sunt diuersorū
sensuuʒ: si .a. q̄dem sit dulce. b. vō sit album. ⁊ ex his apparet
q̄ intellectꝰ itelligit ⁊ accipit spēs que sunt in phātasmati-
bus. ¶ Hoc aūt nō tm̄mō veꝝ est de phātasmatib⁹ que a sen
su sunt accepta: sed ēt de itentiōib⁹ ꝯuenientis ⁊ icōuenientis
que cū sensibilib⁹ accipiunt que nata sunt mouere appetitū:
sicut eni in phātasmatibus determinat de ꝯuenienti ⁊ incō-
uenienti per rōneʒ sic decernit imitabile vel sensibile. Et iō
hō extra sensuʒ sm̄ actū existens qñ vʒ sensibile nō sit p̄ñs tum
sit in phātasmatū motibus: tunc mouet per terrorē vel gau-
diuʒ. nō tm̄ somniādo sʒ etiā vigilādo aliqñ: ⁊ hoc signuʒ est
q̄ quādo aliq̄s est sentiēs sm̄ teꝝ p̄ñtiā qđ est fugiēduʒ: vbi
gratia q̄ vʒ quia ignis est incēdēs edificia in qb⁹ habitat hoc eiʒ
vt fugiendū cognoscit cōiter ois hō videns illud quia oia vi-
dēs illō fugit pp hoc qđ dicit in Oratio: Nā tua res agit
partes dū primus ardet: hoc eni inquātū videns mouet ad
fugā. Sīr aūt quicūq̄ʒ videt hostes ⁊ sentit quia ꝑlia sūt siue
resistendo siue fugiēdo mouet: ēt sic se hʒ in sensibilib⁹ ⁊ sen
su: sic se hʒ in phātasmatib⁹ ⁊ itellꝰ in hoie vel i phātasia rō-
cinat tāq̄ʒ videt ea corā oculis suis: ⁊ deliberādo determiat
futura bona vel mala ad p̄sentia phātasmata: sic p̄cipue fa-
ciunt melācholici ⁊ dormiētes in somnis: sic eniʒ in somnis
ad imagies mulieꝝ mouent mēbra ad coitū ⁊ perficit dele-
ctatio ac si eēt res p̄ñs pp quā spēs tales ip̄rimant in corpo-
re: q̄ñcūq̄ʒ eni in phātasia est ꝯueniens forma vel discōueni-
ens corpori: statim vtutes que sunt affixe mēbris mouēt cor
pus ad inducēdū illā. ¶ Et ideo aliq̄ facti sūt leprosi ⁊ aliis
infirmitatibus detēti q̄ imaginatiōib⁹ lepre frequēter deti-
nent vel alterius ifirmitatis cū in phātasmatib⁹ dicat deter
minādo aia aliqd esse tāq̄ʒ letū vel tanq̄ʒ triste. ⁊ si nō sit sm̄
esse: in fugit tūc a triste aut imitat letū: ⁊ vlr sic est in oi actio
ne: ⁊ actionē voco qđ actuale pōt agi per nos sic sūt oia que
ad delectatiōes vel tristitias ptinēt: vel ad cōlcationeʒ vite
si aliō inter se. Si aūt veꝝ ⁊ falsum accipiat sicut actu: ita q̄
nō sint accepta in reb⁹ actualib⁹ p nos: que dicunt preterita
tunc adhuc sunt in eodē genere: quia sunt cognitiōes in phā-
tasmatib⁹ accepte. sic ⁊ bonū ⁊ malū actibilia ⁊ p̄terita: sʒ in

eo qđ

Tex. c. cō. 29.

Tex. c. cō. 30.

Tex. c. cō. 31.

Tex. c. cō.

Tex. c. cō.

Tex. c. cō. [illegible]

eo qđ simplr est verū ⁊ falsuz differt a bono ⁊ malo q̄ ad gen⁹ cogitatiōis: qm̄ simplr verū nō est ī his que semp ⁊ vbiq̧ sūt vera que sunt vl'ia. ⁊ hec nō sūt in phātastica cogitatiōe vel cognitiōe s; itellectuali potētia. Silr aūt de ꝯrio qđ simplr ē falsuz: qa hoc est qđ vbiq̧ ⁊ semp ē falsuz sine hic ⁊ nūc. differūt aūt verū ⁊ falsū a bono ⁊ malo que in q̄d'a sūt ꝙ sic agibi le per nos: erit q̄dē verū ⁊ falsum in phātastica cognitiōe sed nō bonū ⁊ malū: ꝓ; igit ꝙ in oīb⁹ quoꝝ spēs est in phātasma tibus: sic in physicis ⁊ ethicis analogia est inter sensibilia ⁊ sensum ⁊ phātasmata ad itellectum phātasticū comparata.

¶ Cap. 5m. De intellectu mathematicorum ⁊ diuinorum.

Lec. ⁊ cō. 35.

Sed de his que sunt abstractiōe dicta sic mathematica que in diffōne sua nō cōcipiūt mām sensibilē: videtur fortasse alicui ꝙ nō sit talis analogia. Sꝫ sciendū ꝙ oia talia intelligit ⁊ accipit intellectus per sensuz. Sicut eni accipit itells in hac mā sensibili que est caro nasi: eo ꝙ cōiuncta est p eē ⁊ diffōnē cū mā sensibili: ita accipit separata mathematica in phātasmate: eo ꝙ p eē ꝯiūcta sunt māe sensibilib; per abstractiōnē vel diffōnez sint abstracta. Cū eni itelligit sīm mū qđ in sua diffōne carnē nasi ꝯcipit: op; ꝙ illđ nō separaz accipiat p diffōnez. Jnquātū aūt accipit gen⁹ sīm qđ ē cucuū in sua rōne nō accipit carnē nasi: eo ꝙ sīm vnā rōnē saluatur

Lec. ⁊ cō. 36.

in q̄libet mā: sic itelligit hoc sine itellectu carnis. ¶ Et quo ad hoc itelligit mathematica que s; eē nō sunt separata tanq̄ sint separata qa sūt suis diffōnib⁹ abstrahentia ab oī sensibili mā: nō q̄ accipit ea separata extra mām existētia: qa in reb⁹ semper sūt ꝯiuncta: ⁊ sic receptio ipsoꝝ est ex phātasmate. Sed cū accipit itells aliqd eoꝝ qđ ꝓfundat circa illđ: ⁊ pcipiēs nō eē de itellectu alicui⁹ eoꝝ mā; sensibilē abstrahēdo a mā sensibili diffinit illđ: talis q̄ est itells mathematicoꝝ qđ accipit ex phātasmatib⁹ sic ⁊ alioꝝ itells que sūt nālia ⁊ actualia. Jn oīb⁹ his videt ꝙ oīs noster itells ex phātasmatib⁹ oriatur. Que aūt sic ex phātasmatib⁹ accipit itells: itelligit cum ipse sit separat⁹: op; ꝙ sint separata ea que itelligit: ⁊ cū oībus his est in po⁹. postea aūt in actu. Que aūt s; actū sūt in itellectu tripl'r sunt in ipso: quoꝝ vnū ē s; actū scire ⁊ agē sciā; sicut ꝙ oīs hō est aīal: qm̄ actualr ordinat pdicatū ad subz. secūdus aūt est scire in hītu ⁊ nō ꝯsiderare: terti⁹ āt est hic inchoatiōnē sciē: sic qm̄ de aliq̄ iterrogati icōtinenti rn̄dere nō possumus certissime: tn̄ sciētes q̄dē in primo rn̄debim⁹ talē eni sciā; in po⁹ nō habemus tn̄ qa sic op; dicere aliq̄s discere an ꝯclusionē qđ nō ē ver;: silr nec in actu qa nō actualr cōsideramus: neq; etiā perfectione in habitu: qa si hr̄emus pfecte habitum ꝓpinquū possemus respōdere cum vellemus. Et p̄mus q̄dem motus assimilat thesauro qui in visu apphendit. secundus aūt thesauro reposito in terra. terti⁹ aūtē thesauro recondito qui quidem habetur sed est reclusus ⁊ clauis in promptu non habetur vel inuenitur.

¶ Cap. 6m. Qualiter intelligūtur diuina que sunt separata in quo est digressio declarans hoc qđ dixit Alexander ⁊ improbacionem eiusdem erroris.

His aūt habitis sciēdū ꝙ illud est res itelligēs per suā essentiā solū: qđ est itells oīno ⁊ vl'r ē intellus in actu semp exñs. ⁊ hoc est itells ⁊ itelligentia oīno separata: ⁊ iō nequaq̄ in po⁹ exñs sed semp in actu nō solū hñs sed etiā faciens de se oīa intelligibilia ⁊ nihil eoꝝ querit extra seipm sīm ꝙ itells est. ¶ Sꝫ est qđ de nostro itellectu qui ꝯiūctus est magnitudini sensibiliū sic dcm̄ est: eo ꝙ nō accipit nisi formas abstractas magnitudie. verū nūq̄ ꝯtingat ipm intelligere aliqđ sic separatorum a magnitudie vel nō. Si eni cōtingit ipm intelligere separata tunc nō semper accipit a phātasmatib⁹ ⁊ a magnitudie s; ꝯiungit itelligētie separate dāti sibi formas itelligibiles: qđ duob⁹ modis eē pōt: ꝙ v; ꝯiūgat ei sic efficiēti tn̄ formas itelligibiles in nobis: aut ꝯiūgat ei sic efficiēti ⁊ formē: ⁊ si isto scđo mō est ꝯiunctus mālis noster itells agēti itelligētias separate tūc hec est sūma felicitas ⁊ diuinitas quedā q̄ itells hūanus ꝯsequi posset: hec qđ est grauissima iter oēs q̄ones que sunt de aīa. Et Aristoteles pmittit se de ista q̄one ꝯsideratiōnē habere posteri⁹: ⁊ nos nō inenim⁹ eū ꝯsiderasse de his in aliq̄ parte libri sui de aīa. nisi forte hoc exciderit a libris suis quī ad nos nōdū puenerūt. Si aūt obscure pōt hr̄i de libris ei⁹ tūc sic dicit Alpharabi⁹ qđ icohatū habet ab eo solutū vbi vt videt hoc eē qđ dic de felicitate ꝯteplatiua. ¶ Nos autē

Digressio quā ēt mouet Cōmētato: p. 35

pp doctrine bonitatē quācū de⁹ his donare dignabitur: hic volumus pscrutari vt oēs sic determinemus opatiōes itellectus. s; volumus p̄mo ostēdere dicta Peripatheticoꝝ in hac q̄one. ⁊ postea sniaz nr̄az: ⁊ ostēdemus in q̄ ꝯueniēt ⁊ ī q̄ differt a dictis alioꝝ Peripatheticoꝝ: qa iter Peripatheticos qui psecuti sūt Aristo. pcipuus vt multi dixerunt fuit

Alexā. opio.

Alex. referamus igit p̄mo qualr ipse istā q̄onē determinauit: dixit eni intellectū poīez eē gn̄abilē cu; corpore hoīs ⁊ corruptibilē eo ꝙ eēt forma ⁊ virt⁹ in corpore sic superi⁹ diximus q̄ intellus sīm eū nō est aliud q̄ pparatio ad itelligibilia suscipiēda ⁊ aptāda sic rasura tabule ⁊ plana est aptitudo ad recipiēdū picturā; ⁊ nō ē subā in se ens sic est tabula s; est tn̄ aptitudo ad itelligibilia ꝯsequēns ꝯnē elēntoꝝ iter oēs cōplexiōes magis eq̄lē ⁊ ad eq̄litatē celestē magis p sīlitudinē vicināte;. Jn hac aūt aptitudie facit formas p̄mo itells agēs qui sīm istū ē itelligētia separata ⁊ nō ps aīe exñs ⁊ q̄dia tn̄ fac eē in actu educēdo eā de potētia ad actum nō ꝯiūgit itellectui possibili nisi sic efficiēs: ⁊ facit sic ineē itellectū speculatiuū: quē etiā dicit gn̄abilē ⁊ corruptibilē in nobis qm̄ perficit ad plenū itellus possibilis: ⁊ hꝫ itellectū speculatiuū tūc demū ꝯiūgit ⁊ intellect⁹ agēs sic forma: ⁊ hūc q̄de; nūq̄ itelligit intellect⁹ polis: sed cū post oīa itellecta coniūgit nobis vt forma tūc nos per ipm itelligimus oīa alia separata ⁊ hēmus sciā; ipsoꝝ. Redit q̄ dcm̄ istius hoīs ad hoc ꝙ ex phātasmatib⁹ acceptus ꝯtinuat ⁊ vnit nobis intellectus speculatiuus ⁊ multo lumine speculatoꝝ qđ lumē large ei⁹ itellect⁹ agens vt agēs: ⁊ disponit ꝯtinue meli⁹ ⁊ meli⁹ itells polis. Et sic cōtinue speculādo tādē vnit ei vt forma: ⁊ itellectus agēs q est vt subā separata dicta nobis vnita: ⁊ qa subā sepata intelligit alia separata. iō tūc per agētē vnitū nobis itelligim⁹ alia separata. Adhuc aūt iduxit rōnē que nō est demonstratiua: dixit eni ꝙ due sūt opatiōes itells. quaꝝ vna est facere ⁊ q̄si creare formas actu itellectas ex potētis itelligibilib⁹ ⁊ hoc nihil aliud est nisi denudare eas ⁊ facere simplices a mā ⁊ ceteris idiuiduātib⁹ eā: alia aūt est itelligere eē p̄ma istaꝝ opationū est pp scđa;. Et iō cū pfecte sint iste due opatiōes ī nobis tūc pfectus est itellus nr̄. Est aūt pfecta opatio p̄ma qm̄ intelligibilia oīa facta sūt sīm actū: opatio aūt scđa pfecta ē qm̄ pōt oīa itelligere p id qđ hꝫ in se hō q̄si formatet: hoc āt fit mō pdicto ⁊ erit ꝯtinuatio ⁊ ꝯiūctio nobiscū itellus agētis ⁊ p cū alioꝝ separatoꝝ: ⁊ hui⁹ dedit exēplū in potētia ambulādi: qm̄ dicit perfecta in ambulātibus qm̄ fuerit cōfortata ad q̄libet ambulationē perficiendā sīm actum: ⁊ hoc fit successiue per organoꝝ cōfortationē ⁊ ambulationis vsum. Silr aūt dixit esse ꝙ intellectus cōtinue cōfortat ⁊ disponit ad maius sumē recipiēdū per intelligibilia: ⁊ sic confortat⁹ perficit separatu; agentē vt formā: ⁊ hūc modū vocauit itellectum adeptū qui est vltimus gradus intellectiue potētie: per adeptū aūt intelligit separata. Ecce hec est qđ Alexādri sīm ꝙ pōt intelligi ex v̄bis eius in libro suo de aīa ⁊ in libro suo de intellectu ⁊ itellecto ⁊ hec ē opio erroꝝib⁹ plena. ¶ Et

Improbatio.

ad ipsa; plura sequunt icōuenientia: ⁊ hoꝝ q̄dā ponit Auerrois cōtra eū ⁊ quedā nos iducemus. Auerrois v̄o supponit quādā suppōnē esse verā: ⁊ hoc est ꝙ intellectus oīb⁹ modis efficit itellectus: ⁊ hoc p̄cipue in rebus separatis a mā: que si nō sit p⁹us intellecta ⁊ verificata nō itelligerent cōnes ei⁹.

Quō efficit̄ ppositio Alexā in dicēs itells efficit itellcm oīb⁹ modis.

Est aūt sic verificanda: qm̄ sicut superius diximus vel ostēdimus itellectus oīs est forma que medietas est itelletoꝝ: sicut medietas in tactu mediū est tāgibiliu; ⁊ ideo sic quando tāgibile sīm actū immutat tactū efficit q̄litas tāgibilis ⁊ tactiue virtutis vna. ppter hoc distīguit tactus ⁊ determinat per q̄litatē rei tacte. ita est ꝙ vna efficit itellectualitas rei itellecte: ⁊ ideo diximus superi⁹ ꝙ itells tactus ⁊ intells rei sunt vnū: non sicut subm ⁊ accñs nec sicut mā ⁊ forma: s; sic ea que aliquo mō sūt eiusdē forme sic determināns ⁊ determinatu;: sic se hꝫ oīs forma māe: qm̄ vnit ad extrema: ⁊ accipit actū eius: qa mediū est aliqd extremi. hoc aūt habita ppositiōe obijcit cōtra illū dicēs ꝙ itellus agens ponat eē nō ps sed subā separata ⁊ icorruptibilis ⁊ speculaca ponant gn̄abilia ⁊ corruptibilia. qa intelligunt a nobis per agētē itellectū quādo fuerit nobis vt forma tūc oportebit ꝙ cū itellectu agente fiāt vnū. ⁊ sic icorruptibile fiat corruptibile qđ est ab

surdū ⁊ nō intelligibile: est aūt incōueniens oino dicere icorruptibile ⁊ separatū fieri formā corruptibilis ⁊ separati corporei. ponit eni iste intellectū possibilē eē corporeū ⁊ cōiūctū ⁊ corruptibilē ⁊ agentē eē incorruptibilē ⁊ separatū ⁊ icorporeum substā: ⁊ mō pdicto ingredi eā in nos: ⁊ hoc eē qđ dicit Arist. qđ ingredit ab extrinseco multa sunt iposita que sequūtur ad hoc ꝙ dicit itellectū posse eē formā corporis vt in superioribꝰ induximus: pꝫ aūt facile ex dictis ꝙ iste nullā verā cām assignare pōt qōnis inducte que soluat eā. qa nullo mō videt vniri posse icorruptibile icorporeū ⁊ separatū cū corpore separato corruptibili ⁊ cōiuncto: qa oino redit dcm̄ suum ad hoc ꝙ aut recipit de nouo aut nō recipit: si recipit tunc opꝫ ꝙ fiat imutatio aut recipientis aut recepti aut vtriusqꝫ: ꝯstat aūt ꝙ Alexāder non pōt dicere ꝙ sit in recepto: qa hoc fm eū est impermutabile ⁊ neutrū: ⁊ et hoc ēt pꝫ ꝙ nō sit trāsmutatio in vtroqꝫ: si autem est trāsmutatio in recipiēte tūc opꝫ ꝙ recipiens fiat substā que dā que non erat prius qn̄ vnit ei: sicut forma māe: ⁊ tūc querit ab eo qđ est cā huiꝰ transmutatiōis ⁊ receptiōis: ⁊ nō poterit assignare: si aūt dixit aliqs ꝙ Alexāder intelligit ꝙ intellectus agēs semp est in nobis tūc sequit incōueniēs maius cū semp agat itellectus vir agēs statī in phātasmatibꝰ pñtibꝰ agēt itellectus speculatiuus: ⁊ sic habebimꝰ oēs sciās speculatiuas sine studio ⁊ sine doctore ⁊ erit vnꝰ modus itellectus agētis in nobis ⁊ aū speculationē: ⁊ hoc ꝯcipimus eē falsū: ista vō ꝯsecutio iposita videt eē necessaria per hoc ꝙ ad itellectū speculatiuū nihil ampliꝰ exigit nisi psentia agētis ⁊ pñtia phantasmatis ⁊ subm intellectus posīs: hec sunt que dixit Alexander ⁊ que cōtra eum inducuntur.

¶ Cap. 7m. Et est digressio declarans opinionē Themistij ⁊ Theophrasti in solutione questionis inducte.

Themistij aūt ⁊ Theophrasti dictū ad hoc redit ꝙ itellectus agēs est forma ⁊ itellectus possibilis vt superius diximus: ⁊ itelligere i nobis nō est per receptionē intelligibiliū: sed itelligere nihil aliud est ꝙ̄ denudare per itellectū itelligibilia eo ꝙ lux agentis est circa ipsa ⁊ circa lucem agētis tūc circa ipsa est intelligere ea. hi autē qui dicunt intellectū posse esse separatū sicut agentē ⁊ incorruptibilem vtrūqꝫ esse dicunt ꝙ nihil inconueniens est ꝙ icorruptibilis fiat forma icorruptibilis ⁊ iō rephendēdo Alex. dicūt ꝙ ipse dixit incōpossibilia: dixit eni speculatiuū cōtinue generari ⁊ corrūpi qui ēt vocat itellectus in habitu: ⁊ tū istū informari ab itellectu agente icorruptibili sicut informat substātia ex sua forma. Sic eni eēt corruptibile mā incorruptibilis qđ est incōueniēs: ⁊ si hoc mō intellectus vniret nobis idigeret intellectus agēs corruptibili ad suā actionē pficiēdā que est itelligere que oia stare nō possunt: ⁊ iō dcm̄ Alexādri isti duo viri nullo mō sequi voluerūt. Dicūt ēt isti pbatiōes Alexādri non valere qn̄ verū est ꝙ victus perficit ꝯformatiōe ⁊ exercitio qn̄ est virtus gnāta. in cōplemēto eni gnāti accipit ēt cōplementū virtutū gnātum: sed nō ppter hoc puenit ad virtutē que nō est gnāri fm ꝙ est gnātū. Cū eni Alex. dicat intellectū potentialē eē gnātū: ⁊ itellectū qui est in habitu sīr eē gnātū ⁊ finis cōplementū gnāri est gnātū: tunc p hec duo nō venit ad cōtinuationē ⁊ vniōnē intellectus agentis quī est nō generatus pp qđ isti fuerūt pmi qui cōtēpserunt dcm̄ Alexandri ⁊ dixerūt ⁊ possibilē eē nō generatū ⁊ agētē ⁊ speculatiuū qui fit ab vtroqꝫ sicut superiꝰ diximus: dicūt ēe intellectū nostrū cōpositū ex potētiali ⁊ agenti eē ꝯiunctū nobis per itelligibilia ad phātasmā mouēte relata: ⁊ sic cōpositū intellectū nobis ꝯiūctū per se sufficientē eē ad itelligendū separata ⁊ huiꝰ vnicā rōnē assignāt que a nobis est ducta. ⁊ est rō topica pbabilis vno mō ⁊ nō necīa dicūt eni ꝙ minus videt ꝙ itellectus cōpositus ex duobꝰ separatis sit de intelligibili ꝯcipiente mām ꝙ̄ de itelligibili qđ est sīle sibi. ⁊ est tū de itelligibili ꝯiūcto cū magnitudie: g multo magis est de itelligibili separato: ⁊ hec rō quā iducunt nullo mō ꝯcluderet si dicerēt itellectū posse nō esse separatum sicut dixit Alexāder: quomā in oībus virtutibus corporeis sic est aliqđ qđ in se valde actuū est nec percipit quo ad nos eo ꝙ expellit armoniā virtutis sicut sol qui est valde visibilis nō videt a nobis: et sīr posset esse ꝙ separata que fm se sunt valde itelligibilia nō intelligunt a nobis sicut etiā Ar. videt dicere ꝙ dispō nostri intellectus ad manifestationē nature est sicut dispō oculorū vespertilionis ad lumē solis. Cū aūt ponunt intellectū eē vtrūqꝫ separatū tūc rō eorū est pbabilis. Sed ipsi cām assignare nō possunt: qa itellectus agens qñqꝫ agit in nobis ⁊ quādoqꝫ nō agit: cū fm eos ꝯtinuet nobis. Adhuc aūt fm istos nō est in nobis aliqđ recipiēs itellectū ⁊ sic itellectus ⁊ itelligere nō fit vnū qđ est ꝯ positiōes sapientū. Quedā aūt alia cōtra hanc opinionem inducta sunt in precedentibus.

Rō vnica quo opione Theophrasti ⁊ Themistij.

¶ Cap. 8m. Et est digressio de solutione questionis Auēpace ⁊ Alpharabij in quo errauerunt.

Auempace autē qui tota vita sua solicitꝰ fuit soluere istā questionē posuit itellectū mālem esse corruptibilē ⁊ gnābilē: ⁊ nō eē aīe rōnalis partē: qa dixit ⁊ hūc eē phātasiā fm ꝙ est in hoīe que ꝯiuncta est cū cogitatiōe potentia sicut superius diximus. ⁊ aū diximus. Soluebāt aūt istā qōnē sicut ⁊ Alpharabius ⁊ post eū Albubacher ꝙ itellectus agēs est nā hoīs ⁊ est separatus: ⁊ iō quādo per itelligibilia perficeret operationē suā que est creare ⁊ facere intellectus speculatiōis: ⁊ tūc qsi liberatus itelligit per seipsū ea que sunt separata. Auēpace autem post hos veniens addidit ꝙ hō fm itellectū hꝫ duas vires: vnā humanā quam hꝫ inquātum colligat phātasmatibꝰ: alterā aūt diuinā quā hꝫ fm ꝙ est vestigiū intelligentie separate. per humanā itelligit cōcepta tū mā per diuinā autē separata. Oēs autē isti tres vnā hñt rōnē sed dupliř arguunt ex illis pmo qđ mō vno sic. supponunt eni ꝙ oia speculatiua que sunt in aīa facta sūt speculatiua postꝙ̄ potētia facta sunt speculatiua. deide supponunt aliā ppōnem que verissima est: ꝙ vꝫ omne factū speculatiuū hꝫ qdditatem. ⁊ tertio iterū supponūt aliā verā ppōnem ꝙ vꝫ intellectus est qui facit omnes qdditates potentia intellectas esse actu intellectas. ⁊ ex illis cōcludūt ꝙ itellectus inatus est extrahere formas intellectiuorū ⁊ qdditates eorū: opꝫ igitur ꝙ virtutē illam habeat per nāz separatam. Hanc autē rōnem etiā aliter inducunt sic. Supponunt enim pmo ꝙ ois qdditas suppositi ⁊ singularis cū potentia est potentia separabilis ab ipso. Secūdo autē ꝙ quādo fit actu ꝙ tunc facta est qdditas pura ab itellectu agēte: ⁊ querunt ꝙ sit speculatiuū aut compositū ex quidditate ⁊ alio: aut est simplř quidditas: aut nō est hñs quidditatem: ita ꝙ sit priuatio pura: ⁊ si dicat ꝙ est cōpositū ex qdditate ⁊ quodam alio tūc cum ab omni cōposito intellectus sit aptus separare quidditatē intellectus separat ab intellecto illo qdditatē illam: ⁊ de illa qdditate erit eadē questio: ⁊ ibit hoc in infinitū: ⁊ qa infinitum fugit omnis intellectus. standū est in primo intellecto: ⁊ dicendū est ꝙ illa est quidditas pura. Si aūt dicat ꝙ nō esset qdditas sed esset priuatio pura: nō est pura tūc nihil eēt intellectū speculatiuum: nulla ēt eēt scientia speculatiua oino: qđ falsū est. Remanet ergo ꝙ sit separata ⁊ absoluta quidditas. Adhuc autē Alpharabius rationē inducit ⁊ sic. supponit enim ꝙ intellectus equi inquantū est equus siue per simplicē quidditatē ipsius nō est plures intellectus sed vnicus ⁊ sīr est de intellectu hoīs ⁊ vniuersaliter est de omni intellectu quidditatis. Si ergo efficit plures itellectus oportet ꝙ aliqđ sit causa pluralitatis hoc aūt non est nisi qđ diuiditur ⁊ differre facit qdditatē fm eē ⁊ numerum: ⁊ hoc nō est nisi forma corporalis ⁊ indiuidualis in phātasia vel in sensu. Quia igiť intellectus speculatiuus quidditatis est alius apud me alius apud te: hoc est ꝙ forma imaginata in spiritu corporeo cum quo cōponitur qdditas intellecta est alia apud me ⁊ alia apud te: ⁊ sic per imaginatiōnē cōponitur ⁊ ꝯiungitur nobis intellectus speculatiuus qui de se vt is est ga superius est ostēsū ꝙ itellectū fm ꝙ intellectū nō est indiuiduū. Cū igiť intellectus sic separat lumie agentis pfectus eodē lumie: ⁊ per gradus ascēdēs cōiungit intellectui separato ⁊ fit intellectus speculatiuus ꝙ̄si dispō media cōiūctiōis istius: ⁊ hoc fere est idē ac si dicat ꝙ agēs hꝫ primo lumē debile: qđ non valet nisi speculari ⁊ valet intelligere separata: ⁊ postea acqrit lumē forte per qđ itelligit separata: ⁊ ꝙ idē est intelligens qdditates quas a mā separatas hꝫ: ⁊ qdditates separatorū. ¶ Sed vtrūqꝫ pōt de facili parere ꝙ hec rō nō valet nisi nos concedamus ꝙ vnicuiqꝫ sūt qdditates separatorū per se ⁊ qdditates eorū que separantur ab itellectu a mā in qua sūt. Si eni hoc eēt verū tūc eiꝰ virtutis eēt cōprehēdere vtrosqꝫ. Si aūt e quoce tunc nihil valet rō inducta.

Nō valet rō Auempacis quā adducit Commentator hic.

rõ inducta: ꝛ si dicaꝛ neqꝫ eẽ equoce neqꝫ penit⁹ vniuoce: tũc opꝫ ẽt õtatẽ intellectiuã variari supposito hoc qð dicit Arist. i S. ethi. ꝙ oĩs cognitio est in aĩa ſm ↄgruentiã cognoscentis ꝛ cogniti: nisi hoc eẽt verꝫ: tũc quelibet virtus accipet qðcũqꝫ: ꝛ sic intellꝰ acciperet sensibile ꝛ aliquis sensus intelligibile qð oĩno esse nõ põt. Si aũt darenꝛ qdditates vtraqꝫ eẽt vnitas: tũc adhuc multe remanerẽt dubitatiões. Si aũt diceꝛ intellꝰ posis esse corruptibilis tũc quereꝛ ſm predicta qualr corruptibile vnitur incorruptibili: ꝛ qð est tã in possibili ꝙ in speculatiuo: qa vterqꝫ poniꝛ corruptibilis ab Auempace. Si aũt posis dicaꝛ esse incorruptibilis ꝛ separatus tũc relinquit ꝙ qualr intelligit aliqd de nouo: qa aliquid incorruptibile ſm subam nõ potest fieri nouum ſm formã eo ꝙ ex mã ꝛ forma fit vnum nouũ. Adhuc aũt cũ neqꝫ sit separatus quare mõ intelligit: ꝛ nõ ante cũ per se sit vno mõ qð est separatum. Adhuc relinquiꝛ questio ſm istos: quare de separatis ſm se nõ sunt scie speculatiue sicut sunt de coniunctis. Si enĩ vtrũqꝫ est in potestate nostri intellꝰ: tũc speculabimur de separatis per separata sicut speculamur de ↄiunctis: hoc autẽ nõ est verꝫ: qm si quid par aliqñ speculamur de separatis hoc facimus per ↄiuncta tũ mã: sicut per motũ accipimꝰ motorẽ: ꝛ nescimus speculari passiões a sube ipsiꝰ: nisi que relate sũt ad motũ ꝛ ad corpora. Si enĩ est aliqua huiꝰ cã ista: qa habemus intellꝫ cõnaturalẽ nobis ad talia speculãda: tũc opꝫ ꝙ oẽs deficiamus in scia speculatiua separatorꝫ: aut ꝓpterea ꝙ ꝑncipia illius scie nõ sunt incta: sicut deficimus in alchimia: aut ꝑ hoc ꝙ nõ sumus exercitati sufficienter: ꝛ vtrũqꝫ eorꝫ est iprobabile: qa talis defectus eẽt gñalis apð oẽs hoies. Si autem diceret aliquis ꝙ aliqui habent ꝛ aliqui non habent potẽtiã huius speculatiui: tunc nos qa nõ habemus huiusmodi potẽtiã equoce diceremur hoies ad eos qui hñt huiusmodi potẽtiã. Cõstat enĩ sũmã bois potẽtiã esse perfectionem in contemplatione separatorum.

Cap. 9m. Et est digressio qualr Auicẽna ꝛ Algazel soluunt inductã questionẽ: ꝛ questio dubitationis est in dictis eorꝫ.

Huic etiã qõni satisfacere intẽdit Auic. ꝛ insecutor eius Algazel dicẽtes ꝙ in õtate itellꝰ possibilis est in nobis ꝑmo sicut tabula rasa ꝛ plana quẽadmodũ supius est dcm: qa cũ addiscit hõ acqrit formas itellectas per hoc ꝙ agẽs dedit eas ꝛ ↄiungit eas intellectui possibili et cum quelibet illarꝫ formarꝫ itellectualitatis accipit ab agente opꝫ ꝙ possibilis in qualibet cõuertaꝛ ad agẽtẽ: ꝛ cum pse facta fuerit ↄuersio eius ad agentẽ tũc ↄiungiꝛ itellectui agenti vt forme: ꝛ tũc per ipm itelligit separata: ꝛ iõ addiscere nihil aliud est nisi acqrere perfectã habitudinẽ que mãlis ad agentẽ cõuertatur: quã cũ acqrit tunc oĩa scit actu ex hoc ꝙ conuertitur ad agentẽ largientẽ ei formas intellectas: qa ee ipsa emanãt in aĩam oẽs forme intellecte. dicũt enĩ isti ꝙ cũ forme intellectus speculatiui sunt in anima quas homo intelligit quãdo vult: aut sunt in anima sicut in thesauro: aut sunt ita in anima ꝙ lꝫ non sint in ipsa sicut in subiecto: hꝫ tamen eas quando vult. Si autẽ essent in ea sicut in thesauro tunc oporteret ꝙ aĩa rõnalis haberet memoriam ꝛ reminiscentiam in omni actuali cõsideratione qð falsum est: qa ea que sunt in aĩa sunt abstracta a tẽpore: ꝛ omnis memorans memorat sub differentia tẽporis determinati. Adhuc autẽ thesaurus perficiꝛ in tenẽdo que sit autẽ nã anime rõnalis que teneat formas nõ potest etiam dici ab eo qui dicere velit. Non ergo sic res seruaꝛ in aĩa. Si autẽ dicatur ꝙ sunt in aĩa sicut actus in potẽtia: hoc esse non põt: qa nihil aliud est intelligere ꝛ cõsiderare ſm actum nisi habere itellecta in anima ſm actũ: aliquãdo autẽ nõ consideramus: quorꝫ tamẽ habemus sciam. videꝛ autem ꝙ oporteat dici ꝙ nihil hẽat anima plus ꝙ̃ ante discere habuit: aut opꝫ ꝙ sint forme spẽ: ꝛ intellectu agente cõstat aũt ꝙ posteriori mõ dici non põt: qa tunc eodẽ modo ad intelligendũ eẽt dispositus ꝛ anteciam ꝛ post: ꝛ esset semp ipossibilis ad sciendũ. Relinquiꝛ ergo ꝙ forme intellecte sunt in intellectu agẽte: ꝛ ꝙ per addiscere acquirit aĩa aptitudinẽ cõuertẽdi se ad itelligibilia vel itelligentiã que larga est in dãdis spẽbꝰ itelligibilibus: ꝛ quotiẽscunqꝫ cõuertiꝛ ad eã emanãt ex ea in aĩaꝫ itellꝰ multi: ꝛ hec est cõiunctio nr̃a ad intelligẽtiã separatã: ꝛ per illam ad oẽs alias separatas: ꝛ iõ dicũt isti ꝙ ẽt verꝫ est ſm aliquẽ modũ etiã post addiscere ꝛ scire intellectus est in potẽtia ad cõsiderare: sed hec est potentia ꝓpinqua. Est autẽ potentia ista in hoc ꝙ possibilis nõ habet in se intelligere: qa statim vt conuertitur ad agẽtẽ habebit illum.

Cõtra autẽ dcm istõ sũt precise quatuor rões quarꝫ pma est: qa adhuc quasi est vt prius. Qualr possibilis per itellecta nõ remanẽtia in ipo acquirat aptitudinẽ se ↄiungendi agenti: de hoc enĩ nullã assignant cam. Scða aũt est qa ſm hoc imediate agens continuaꝛ possibili post sciam: ꝛ cum sit incorporeus ꝛ separatꝰ videꝛ ꝙ eadẽ rõne continuatur ei etiã ante sciam: ꝛ sic semp cõtinuatur ei vt videꝛ. Tertia aũt est si solũ agens largiꝛ formas intellectas: cũ ipse differant genere ꝛ specieꝫ assignare Auicẽ. que est cã differẽtie. Quarta aũt est: qa cũ conuertiꝛ possibilis ad agẽtẽ: tũc fluunt forme intellecte ad ipꝫ possibilẽ cum ergo agens hꝫ se vno mõ forme fluentes ab ipso recepte in illi erunt vno mõ: ꝛ hoc est falsũꝫ: qa nõ fluũt forme quedam: ꝛ cras alie: sic etiaꝫ de aliis: hec igitur sunt ad que reducunꝛ dicta Peripatheticorum: ꝛ sunt in eis plurime dubitationes. sicut cuilibet de his cogitanti patet.

Impugnatio

Cap. 10m. Et est digressio declarans quorũdaꝫ modernorum solutionem.

Forsitã aũt dicet aliqs ↄñs dicta antiquorꝫ doctorꝫ qui Peripatheticos nõ imitanꝛ: ꝙ intelligibilia sunt in nobis in habitu cuꝫ acqsita est scia: ridiculũ enĩꝫ videꝛ ꝙ intellecta nõ sunt in anima cuꝫ habitꝰ sit qualitas ꝛ qualitas sit ſm quã quales nos esse dicimur. Separata autẽ sunt in anima per hoc ꝙ abstrahunꝛ a phãtasmate qð ẽ eorꝫ per accñs cũ enĩ acceperimus in sensu motum cognoscimus motorẽ ꝑ hoc ꝙ circa motũ ↄfundaꝛ aĩa ꝛ rõcinaꝛ de motore ꝛ suba ipsiꝰ. Est aũt duplex scia ex phãtasmate: quedã enĩ est ex phãtasmate: ita ꝙ ipsa forma itellecta est forma hñs esse in particulari: quedaꝫ aũt sic ꝙ forma intellecta nõ est ſm esse in particulari: sed in sensibili manifestanꝛ opera eius: ꝛ per opa sic per effectũ veniꝛ in cãꝫ per intellectũ. ꝛ sic cognoscimus separata hec ẽ via quã fere sequunꝛ oẽs modernorꝫ latinorꝫ: sed isti in principiis nõ ↄueniunt cuꝫ Peripateticis. si enĩ scia sit qualitas in aĩa: tunc scia non est vle id qð est intellectu qð est vbiqꝫ ꝛ semper. Peripathetici ↄcorditer dixerũt ꝙ vniuẽ ſm actũ nõ est nisi in aĩa: ꝛ ꝙ vle cõtinuatur in intellectu separato. Et hec est obiectio Auicẽne in quã oẽs ↄcordauerũt. Amplius sit ꝙ quocũqꝫ modo anima veniat in ↄiunctione subaruꝫ separatarꝫ: semp hoc verꝫ est ꝙ in fine cognoscit illas subas opꝫ ꝙ ergo per aliqd habeat virtutẽ cognoscendi eas: cõstat ꝙ non hꝫ per intellectũ coniũctũ cũ ↄtinuo ꝛ tpe virtutẽ tales subas cognoscẽdi: ergo hẽbit hãc virtutẽ per aliquẽ aliũ itellectũ: ꝛ tũc remanet qð vt prius: ꝛ qd sit ille ꝛ qualr copuletur cũ aĩa. Adhuc si per addiscere dicta acquireret aĩa facilem aptitudinẽ ↄuertendi se ad intellectũ agentem quã aptitudinẽ nõ habuit ante addiscere: tunc scia in habitu erit scire: cũ homo voluerit ex aptitudine talis cõuersionis per studiũ acquisita: ꝛ hoc qdẽ dicit Auicẽna. Sũt tñ ꝛ alia ex quibus est scia in aĩa: sed hec emanant ab intellectu agente intellectum possibilem quotiẽscunqꝫ voluerit ille qui habet habitũ sciendi: ꝛ sic vniuersalia sunt quedam apud omnem intelligentem eadem: ꝛ tamen non sunt per seipsa sicut res exteriores. Adhuc autem potẽtia bene tenẽdi ꝛ potẽtia bñ suscipiẽdi nõ causantur ab eisdẽ ꝑncipiis sic supius ostẽsuꝫ est. Si ergo iste due potẽtie ponanꝛ in itellectu possibili qñ poniꝛ suscipere intelligibilia speculata ꝛ tenere ea: tunc videꝛ intellectũ esse cõpositũ ex principiis causantibus potentias illas: ꝛ hoc est absurdũ: ꝛ ideo antiqui dixerunt põl concorditer omnes ꝙ intellectus possibilis non est tenere species intelligibiles. sed suscipere tñ: intellectus quidem faciens eas de seipso est intellectꝰ agẽs: ꝛ cum facit eas tunc resultant in intellectu possibili sicut forma obiecta speculo resultat in speculo. ꝛ ex omnibus his patet ꝙ difficillima questio est ea que est superius inducta: ꝛ latini quidem vsqꝫ huc neglexerunt questionem illam: ꝛ huiꝰ causa est quia non conuenerunt in positionibus suis: ꝛ in dictis Peripatheticorꝫ: sed diuerterunt in vnam quãdã alteram viam: ꝛ induxerũt alia principia ꝛ alias positiones.

Cap. 11m. Et est digressio declarans veram causam ꝛ modum coniunctionis intellectus agentis nobiscum.

Nos aūt dissentimus in paucis ab Auerroi qui inducit istā q̄ōnē in cōmēto sup librū de aīa. cū oīb⁹ enī eius fere pbis ɔuenit Auerrois in hoc q̄ dicit ītellectū agētē eē separatū ⁊ nō ɔiūctū aīe ⁊ tūc supponit istā ppōnē que ē necīa ē ꝙ oē q̄d est separatū ⁊ efficit̄ ɔiunctū h̄z aliquam cām sue ɔiūctionis: ⁊ tūc querit̄ que sit illa cā ɔiūctiōis per quā intelligentia agēs formaľr coniungit̄ possibili vt sic aīa efficiat̄ intelligens subas separatas. Nos aūt in dictis istis nihil mutamus nisi hoc q̄d etiā Aristoteles mutasse videt̄: q̄n dixit ꝙ sicut in omni nā in qua est patiēs est ē agens: et ita opꝫ in aīa eē has dr̄ias: per hoc enīꝫ videt̄ nobis nec de hoc dubitamus quin intellectus agēs sit pars ⁊ potētia aīe. Sed tūc dicentes eū esse partē: erit quidē aīe semp ɔiūctus sicut pars: sed lumē eius quo opat̄ ītellecta lꝫ hoc nō semper actu ɔiunctū est intellectui possibili: q̄a etiā est separat⁹ vt dcm̄ est superius. Cōuenimus enī cū oīb⁹ Peripatheticis ꝙ intellectus agēs magis est separat⁹ q̄ possibilis. Itē cōuenimus cū eis ꝙ separatū nō ɔiungit̄ nisi cām hēat sue cōiunctionis. Et his duob⁹ suppositis accipimus alia duo ab Alpharabio quoꝝ vnū dic̄ i libro suo de aīa: ⁊ alteꝝ in. 10. Nicomachie sue que est ethica nicomatica dicta apd̄ nos. Idē aūt q̄d dicit in libro de aīa est ꝙ intellectus duas h̄z operatiōes: quaꝝ vna est facere intellecta denudādo ea a mā ⁊ altera intellecta ītelligere ⁊ discernere magis differri h̄z p primā istaꝝ opationū q̄ per scd̄am: q̄n primā h̄z per seipm̄ solus: ⁊ scd̄am h̄z cōem cū ceteris potētijs passiuis. Id aūt q̄d dicit in. 10. ethice est ꝙ fiducia pbantis est nō coniūgi agenti intellectū vt efficienti sed ē sicut forme: et explanat hoc dicens ꝙ ītellectus agens cū agit ⁊ creat intellectum in nobis est efficiens ɔiūctus nobis tm̄ eo ꝙ tūc agit operatione sibi sub aī per quā diffinit̄: ⁊ agit sine nobis coagētib⁹. lꝫ agat in nobis intellecta que facit: sed ītelligere nostrū opus per intellectū nobis cōiūctum. Et si fiducia pbantis felicis est cōiungi intellectū sicut forme tunc ɔiungeť ei ita ꝙ ipm̄ intelligat hō felix in actu felicitatis: forma enī est per quā operamur hoc opus q̄d nostrū est inquātū hoies sum⁹. ¶ Et si forte diceret̄ ꝙ hec ɔiunctio secūda est īpossibilis refellit̄ hoc p hoc ꝙ nos videmus aīas feliciū sicut quādo perficiunt̄ anime eoꝝ fm̄ optimū statum sapiētie quādo videlicet sapiunt diuina que sapit deus ⁊ hn̄t delectationē in his per effectū: igit̄ probatur ꝙ hec coniūctio erit hic in multis: ⁊ est possibilis. Sed nobis adhuc deest modus ⁊ cā cōiūctionis: in cā sucē quā inducemus ⁊ modo cōueniemus in toto cū Auerroi ⁊ cū Auēpace in pte cū Alpharabio dicentes ꝙ ītellecta speculata dupľr sunt in nobis. Quedā enīꝫ sunt in nobis p nām ita ꝙ non accipimus ea per aliq̄d vel ab aliquo doctore: nec per inq̄sitionē inuenimus ea sicut sunt dignitates demonstrationū pp̄ie quaľr sunt pma ⁊ vera an̄ que oīno nulla sunt que nō scimus ex sensu nisi inquātū terminos cognoscimus: notitia aūt terminoꝝ nō facit notitiā pncipioꝝ nisi per accn̄s. Quedā aūt speculata sūt in nobis per volūtatē: q̄a videlicet studemus inueniēdo ⁊ audiēdo a doctore: ⁊ hec oīa fiunt intellectu agēte īfluēte eis ītellectualitatē: ⁊ faciendo hec ītellecta eē ītellecta fm̄ actū ītellus agēs cōiungitur nobis vt efficiēs. ⁊ q̄a in oīb⁹ his īfluit ītellectualitatem ⁊ denudationē sunt oīa sibi sīlia in hoc ꝙ separata sūt ⁊ nuda: ⁊ iō in oīb⁹ his accipit ɔtinue intellus possibilis lumen agentis: ⁊ efficitur sibi similior de die in diē: ⁊ hoc vocat̄ a pħis moueri ad ɔtinuitatē ⁊ ɔiunctionē cū agente intellectu: ⁊ sic cū acceperit oīa intellecta h̄z lumen agentis in formā sibi adherentē: ⁊ cū ipse sit lumē suū eo ꝙ lumē suum essentia sua est: ⁊ nō extra ipm̄ tūc adheret intellus agens possibili sicut forma: ⁊ hoc sic cōpositū vocat̄ a Peripatheticis ītellus adeptus ⁊ diuinus: ⁊ tūc hō pfect⁹ est ad operandū opus illd̄ q̄d est opus suū inquātū est hō: ⁊ hoc est opus q̄d operat̄ de⁹: ⁊ hoc est pfecte per seipꝫ ɔtēplari ⁊ intelligere separata: ⁊ iste modus ⁊ ista ɔiūctiōis opatio ɔcordat cū Aristo. in 10 ethice sue vbi fere dicit ista ⁊ pcipue cōcordat cum Eustratio ⁊ Mychaele ephesio qui fere in hūc sensum exponunt Aristo. ibidē. Colligit̄ enī ex his ꝙ intellus agēs tribus modis cōiungit̄ nobis: lꝫ in se ⁊ fm̄ essentiā suā sit separatus. a nā enī cōiungit̄ vt potentia ⁊ virtus quedā aīe: sed faciendo intellecta speculata cōiungit̄ vt efficiens: ⁊ ex his duab⁹ ɔiūctionibus nō est hō perfectus vt operet̄ opus diuinū: tādē coniungit̄ vt forma ⁊ cā ɔiunctionis eius est ītellectus speculatiuus: ⁊ ideo opꝫ esse speculatiuū ante adeptū: ⁊ tunc hō pfectus ⁊ diuinus effectus est ad suū opus inquātū hō ⁊ nō inquantū animal est perficiēdū: ⁊ sunt gradus in ītellectu speculatiuo q̄bus quasi ascendit̄ ad intellectū adeptum sicut p se patet cuilibet. In hoc aūt mō prior est potētia intellus q̄ actu intellus: ⁊ hoc est q̄d sepe superius diximus ꝙ possibilis prior est tēpore in vnoquoq͡z indiuiduo q̄d h̄z vtrūq͡z intellectū: sed actu autē dictus intellectus est simpľr prior. ⁊ hoc visu pꝫ ꝙ intellectus agēs put est adeptus vt forma īgredit̄ ab extrinseco in hoīe: vt dicit Arist. in 16. lib. aīaliū. Ex his facile pꝫ oīum dubitationū solō ꝙ enī timuerūt quidam in hac scīa ꝙ vꝫ ex corruptibili ⁊ generabili fꝫ dicta fieret vnū: cum ex agēte ⁊ speculatiuo ⁊ possibili fiat vnū sicut dicto mō sicut ex mā ⁊ forma nos vō non in totū verum esse dicimus ꝙ possibilis sit corruptibilis: sed potius separatū ⁊ incorruptibilē: sicut separatus ⁊ īcorruptibilis est intellectus agēs sicut patuit ex pus habitis lꝫ aūt speculatiuus sit generatus ex potentia: attamē sicut superius diximus ex subiecto eo ꝙ possibilis intellectus nō h̄z aliquā trāsmutationē: nec oīno fit vnū sicut ex trib⁹ sicut ex mā: sed solus possibilis intellus est nō quidem mā sed vt mā quedā: ad ipsum aūt vnit̄ agēs sicut lumē ad diaphanum: ⁊ speculatiuus vnit̄ ⁊ cōparat̄ ad possibilē sicut instrumētum: cōparat̄ aūt ad agētem sicut minus formale recipiens actū ⁊ virtutē a magis formali: quando duoꝝ enī duo cōparant̄ ad vnū sicut ad mām vnū illoꝝ est forma simpľr. ⁊ alteꝝ est quasi instrm̄ ⁊ imperfectū pp̄ hoc ē deductus in rōnē alterius māis: ⁊ ideo cū cā agens q̄ speculatiuus intellectus cōparant̄ ad possibilē ītellū: agēs erit simpľr forma: ⁊ speculatiuus erit nō simpľr forma fꝫ vt instrm̄: nisi enī ita ponam⁹ nō euadem⁹ obiectionē inductā ɔ Auicē. q̄a cū agēs sit vna ⁊ simplex eēntia nō pōt eē cā diuersitaꝝ speculatiuoꝝ in speculādo: ⁊ iō speculatiuus ē instrm̄ ei⁹ ad distinguēduꝫ intellūꝫ poleꝫ lꝫ aūt corruptibile nō sit vere mā eius q̄d ē incorruptibile eo ꝙ sequeret̄ ꝙ corruptibile efficeret̄ incorruptibile: tn̄ factū eē pōt māle sic instrm̄ est corruptibile sic virtutū celestiū sunt instrm̄ virtutes eēntiales corruptibiles: pꝫ igit̄ solutio q̄ōnis ⁊ oīuꝫ dubioꝝ: mirabilis aūt ⁊ optim⁹ est iste stat⁹ ītellus adepti: sic per eū enī hō fit sīlis quodāmodo deo eo ꝙ pōt opari sic diuina ⁊ largiri sibi ⁊ aliis ītellus diuinos ⁊ accipe oīa ītellecta quodāmō: hec igit̄ dicta sunt ad pn̄s de solōne istius q̄ōnis. Aristo. aūt distulit eā vsq͡z ad. 10. ethice sue ad soluēdū. Est aūt sciendū ꝙ ille solus in vītate modus est quo oēs hoīes nāľr scire desiderāt: q̄a isto solum mō hō est hō ⁊ opat̄ que sūt hoīs. vide enī eos qui sic ītellectū nō sunt adepti: si dicas aliq̄d de ɔtēplabilibus nō ītelligūt plus q̄ bestie que in singulariū semp remanēt cognitione. ¶ Q̄d aūt querit̄ vtrū ītellecta maneāt apud intellectū q̄n actu illa nō cōsiderat sic dicit Auicē. per rōnes sup⁹ īductas nos iudicamus eē veꝝ: q̄a cū media ɔiunctiōis possibilis ad agētē sint speculata opꝫ ipsa manere: an extrema diuident̄: nō tn̄ ɔcedim⁹ ꝙ ipsa nō ē diffinita per tenere: ⁊ neq͡z ēt percipe sic virtutes corporales: fꝫ potī⁹ cū aīa itellectualis sit vt loc⁹ spērū vlīuꝫ remanēt vlīa speculata apd̄ ītellūꝫ sicut in loco sue generationis. Q̄d autem obijcit ꝙ nihil exigitur ad speculari fm̄ actum nisi formā actu esse intellectā: dicendum videtur ꝙ magis libera est anima rationalis q̄ sensibilis in sensibili autem extimatiua ⁊ phantasia libera est imaginari cum voluerit etiam quando imago est apud nos: ⁊ ideo lꝫ species sint sicut in loco in intellectu: auertitur tamen ab eis quando vult ⁊ cōuertitur ad eas quando voluerit: cum autem hec sit coniunctio intellectus adepti cuꝫ homine oportet scire ꝙ quidam nobilioris anime existētes quasi omnia querenda de pħia quasi per seipsos facile intelligunt sicut dicebatur de Hippocrate ⁊ hoīs eī intellectus sanctus vocatus a pħis eo ꝙ plurimum possibilis eoruꝫ intellectus accedit ad intellectum veruꝫ qui est agens: hec autem aptitudo vera vocatur subtilitas: ex adepto vō subitis inuētio medij termini q̄d eī causa que sibi vocatur sollertia que vna est virtutum intellectualium quādo autem adept⁹ quasi totus est perfectio luminis agētis ita ꝙ per se facit intellecta tūc ille primus est ad cognoscēduꝫ futura ex pn̄tib⁹ etiā illi frequēter efficiunt̄ pp̄hete: q̄n enīꝫ duo extrema habent

Nisi discre par ab Auerroi.

Intells agēs tribus modis cōiūgit̄ nobis.

Rō Albti cōtra.

Nota q̄ū iste modus sciēdi quē nāľr oēs hō desiderant.

Nō an ītellecta maneāt in intellectu cōsiderante actu ītellectū.

bent coniungi per gradū: tunc multi gradus tam ex aptitu-dine nature q̄ ex speculatione medij inueniunt: ꝛ fm eoꝝ di uersitate ꝛ nobilius ꝛ minus nobilr̄ ꝯiungunt extrema.

¶ Cap. iz^m. Quomodo aīa est oīa quodāmodo que sunt.

Tex. ꝛ cō. 37.

Unc aūt ad ꝓpositū reuertētes dicem⁹ recapi-tulando dicta de aīa quo ad potentias cogniti-uas: φ ex his q̄ dicta sunt: sequit φ aīa quodā-mō est oīa. dico quodāmō: qm̄ ipsa nō est oīa fz eē māle: sed fm eē itētionale spēz. Spēs eni re-cū vniunt aīe: sicut receptū vnit recipiēti. lz hec vnitas neqz sit ꝓprie subiecti ꝛ accidētis neqz māe ꝛ forme: large tn̄ accepto subto φ subm dicat id qd̄ quocunqz modo recipit aliud: a quo nō hz eē māle: sed quo pficit ad agere fz potētiā nālez. φ aīa etiā intētiones q̄ sunt in ea: sunt vnū cuz subiecto. Qd̄ aūt sic e st oīa: pz p diuisionē. qm̄ oīa q̄ sunt: aut sunt sensibilia q̄ sunt ꝯiuncta cū mā: aut sunt intelligibilia si-cut sepata a mā: ꝛ aīa fm sensum efficit idem cū sensibilib⁹: ꝛ fm intellectū efficitur idez cū intelligibilib⁹: eo modo quo eadem actu dicunt: quoꝝ idez est actus: lz esse sit differens.

Tex. ꝛ cō. 38.

¶ Oportet aūt querere ad hec demōstrationē: qm̄ p partes diuisionis iducta ꝓbatio nō est sufficiēs. Accipiamus igitur istam ꝓpōnē φ quoꝝ diuisio est in eodē ipsa sunt eadez: res aūt ꝛ aīa sūt eiusdē diuisionis: ergo aīa est quodāmodo ois res: secatur enim scientia itellectiua ꝛ sensus in ea que sunt res quodāmodo. qm̄ id qd̄ est dans eē ꝛ essentia totā: est for ma vlīs vel particularis. mā enim nō assumit ad esse ꝯferē-dum: sed potius vt sit subm eē ꝛ essentie: ꝛ si sine subiecto ta li subsistere posset: nō quereret mā a nā: qm̄ eē magis ignobi litatur a mā. q̄ aliqd recipiat ab ipsa: eē aūt reꝝ est potentia vel actu ꝛ separatū a sensibilib⁹: vel nō separatū ꝛ hec eadez sunt in sensu ꝛ intellectu qm̄ hec vno aīe. s. sentiriuū ꝛ scire po tens: sunt hec potētia primo: ꝛ postea sunt hec actu: qm̄ sen-sus primo est ꝛ postea oīa sensibilia: ꝛ huius est maxime sen sitiuū primū qd̄ est sensus cōis: id autē qd̄ scire ponitur post intellectū est potētia omnia scire: ꝛ post adeptū intellectum fm actum sunt scita oīa sicut diximus superius: cū aūt sensi tiuū ꝛ intellectiuū sint sicut potentia oīa: hoc est necesse fieri altero duoꝝ modorum: aut enim sunt potētia ꝛ actu ipse res extra aīam: fm esse materiale fm qd̄ dixerunt multi pħi: de quib⁹ in primo libro fecimus mētionē: aut sūt potētia ꝛ actu species reꝝ: nō autē pōt esse φ sint ipse res. non enim hic la-pis demōstratus in esse materiali extra aīam: est in aīa: sed spēs lapidis est in aīa ꝛ aīa est spēs eius: sicut dixim⁹ esse sen sum spēm sensibiliū ꝛ intellectū esse potētia spēm intellecto-rum aīa igitur fm sensum ꝛ intellectū: est sicut manus q̄dāz que est in alijs organis corporis: manus enim nō est organū vni officio tm̄ sed iuuat qdlibet organū ad officiū suū porri git enim ori cibū: ꝛ expedit pedē: ꝛ purgat ꝛ deobturat aurē: ꝛ sic de alijs actib⁹ ipsius: ꝛ ideo manus est organū organoꝝ: habēs figurā ꝛ cōpositionē quasi actiuā ad omne organuz: ꝛ ita est sensus potētia spēs sensibiliū ꝛ intellectus potētia spe cies intelligibiliū: per quē moduz hoc sit: superius diximus: qm̄ sicut necesse est φ manus sit formalior organis ita neces se est φ primū sensitiuū sit formalius q̄ sensibilia: ꝛ primo in tellectus sit formalior spēbus intelligibilib⁹: hec aūt sufficiē-ter ꝓbata sunt in antehabitis.

Tex. ꝛ cō. 39.

¶ Quoniam nulla oīno sunt sensibilia que sunt sepata a magnitudine corpoꝝ: qz oēs for-me sensibiles sunt forme sibi situm in corporib⁹ determinan tes ꝛ in maiorib⁹ maiores: ꝛ in minorib⁹ minores: ꝛ qz spēs intelligibiles sunt in sensibilib⁹ quocūqz modo: siue sint ab-stractiue dicta sicut mathematica: siue habit⁹ ꝛ forme ꝛ pas siones ꝛ ꝓprietates ipsoꝝ sensibiliū sicut nālia ꝛ moralia. io ꝯtingit φ nihil oīno sentiens: nunq̄ aliqd pōt addiscere vel scire qm̄ sicut diximus ante adeptū intellectum: est acceptio scientie ex phantasmatib⁹: phātasmata aūt nō hz: nihil oīno accipiens per sensuz: ꝛ si in toto periret aliqs sensuū: periret in toto scīa que de sensibili illius sensus deberet elici: cū enī; quis speculet accipiēdo sciam tunc necesse est simul in eo eē phātasma: eo φ phātasmata itellectuz: sunt sicut sensibilia sensuuz. excepto hoc solo φ phātasmata abstracta a p̄sen-tia māe sunt sz sensibilia exigunt māam et p̄ntē. Est aūt phā-tasia fm quā phātasma in nobis fit: ꝛ differt ab affirmatiōe ꝛ negatione: qm̄ nature affirmationis est: ꝛ nature negatio-nis est intellectus cōplectens itelligibilia: ꝛ hec cōplexio est: aut vera: aut falsa: ꝛ ideo forte quereret aliqs qd differt il-lud qd primū est intellectus cōplectēs particularia per cogi-tationē ab eē nūc phātasmate in aīa principiū enī; intellect⁹ in nobis est cogitatiuus: nunqd enim ipsa phātasmata sunt nō alia ab itellectu ꝯstat aūt φ nō. sed lz nō sint phātasmata idē cū cogitatiuo itellectu: eū itellect⁹ cogitatiuus nō est sine phātasmate: ꝛ id etiā in dubiū venit sicut supius dixim⁹ vtꝝ itellect⁹ fm φ est in nobis ꝯiunct⁹ imaginationi ꝛ sensui pos set aliqd separatū itelligere: intellect⁹ enim post mortē ꝯstat φ intelligit separata: ꝛ nos dixim⁹ in illa qōne qd nobis vide-batur: qm̄ nobis videt φ in hac vita ꝯiungat cū agēte forma-liter: ꝛ tūc p agentē intelligit sepata qz aliter felicitas ꝯtēpla tiua non attingeret ab hoie in hac vita: ꝛ hoc est q̄ oēs pħi pa thetici q dicūt φ fiducia ꝯtēplatiua est vt formā attingere intellectū agētē: est enim sicut diximus supius respectu stat⁹ nostri intellect⁹. s. in potētia ꝛ in pfectione potētie ad actū: ꝛ in adeptione: in potētia aūt existēs nullo modo attingit agē tem sicut formā. lz dum pficit tūc mouet ad ꝯiunctionē cum adepto: ꝛ tūc quātū hz de itellectu tantū est ꝯiunct⁹: ꝛ quātuz caret tātū nō est ꝯiunct⁹: habitis aūt oīb⁹ itellectib⁹ tunc est ꝯiunct⁹ ꝛ vocat adept⁹ ꝛ sic sunt differētie itellect⁹ nostri qua-tuor: quoꝝ prim⁹ est possibilis vocatus itellect⁹. scđs aūt vīr agēs. ꝛ tertius speculatiu⁹. ꝛ quart⁹ adeptus: accessus aūt ex nāe habitudine ad adeptū: vocat subtilitas: ꝛ expedit⁹ vsus adepti in actu vocat sollertia: subtilitas aūt causat ex splen dore itelligētie sup possibilē ex nā: sollertia aūt est bōa dispo sitio velociter inueniendi causas multas.

Quatuor sunt intellc̄s diuus in nobis.

¶ Cap. iz^m. Et est digressio declarans φ anima nō moritur morte corporis: ꝛ φ non fuit ante corpus.

Is aūt oīb⁹ habitis de facili ꝓbat aīam rōnalē eē imortalez ꝛ φ manet aīa sepata a corpe ꝛ est rō demōstratiua: qz oē eēntiale separatū a corpe ꝛ φ nō cōicat corpe p se sz p aliū manet sepatuz a corpe aīa autē rōnalis sic sepata est vt patuit ex dictis: q̄ ipsa nō destruit morte corpis. Am-plius aūt ois eēntia vel suba a qua fluunt potētie nāles sepa te fm seipsas ꝛ suas opatiōes ē suba sepata cui⁹ ꝓbatio: qz si p subam eēt cōmicta corpi tūc po⁹ ei⁹ eēt po⁹ cōmicti ꝛ tunc nō eēt sepata suba aīa aūt est hmōi suba cui⁹ partes potētia les sunt intellect⁹ possibilis ꝛ agētia que sunt ptes p seipsas sepate: ergo ꝛ ipsa est sepata: sepatū aūt in suba ꝛ actione nō destruit destructo corpore aīa ergo rōnalis destructo corpo-re destrui nō pōt. Supius eē induximus in primo lib. Arist. φ id qd̄ est ex potētia p intellectualē nām determinatū ad eē est aliqd in nā ꝛ in entibus mundi: itellectualis aūt aīa ꝛ itel lectus de se est determinatū qd ad eē ꝛ est aliqd p se existēs in nā ꝛ icorruptibile tā ex potētia q̄ ex forma itellectuali que ad esse in nā declarat vel determinatur: hoc aūt facile pz ex oīb⁹ que de sepatiōe intellect⁹ dicta sunt. Auicēna aūt sic pro bat ꝛ dicit si enim aīa dicat corrūpi: aut dicet corrumpi p se aut corruptiōe alteri⁹ ex quo pēdet fm eē: si aūt corrūpat per se ꝛ tūc anteq̄ corrūpat hz potētiā nō pmanēdi in esse. Con-stat aūt φ hz essendi actū: aut ergo hz actū existēdi ꝛ potētiā nō eēndi fm idē ꝛ in eadē radice. aut nō fm idem sed in alio ꝛ alio si dicat φ hz fm idē vtrūqz. s. potētiā eēndi ꝛ nō essen-di tunc ab eodē erit actus eēndi ꝛ nō essendi potētia sed po tentia nō eēndi in oīb⁹ hñtib⁹ potētiā illā est a priuatiōe que est in mā per quā mā efficit subm trāsmutationis: ergo act⁹ essendi erit ab eadē priuatione qd̄ est impossibile qm̄ actus essendi erit a diuino ꝛ optimo qd̄ est forma eius qd̄ vere est: si aūt hz a diuersis: tūc opz φ aīa sit cōposita ex diuersis quo-rū vnū sit mā hñs in se priuationē ꝛ alteꝝ forma: omne autez qd̄ talē hz māam hz eā tpe ante se q̄ mā ex qua sunt aīe est an te aīas sicut mā corpoꝝ pħicoꝝ est ante ea ꝛ opz generationē ꝛ corruptionē aīaꝝ esse adinuicē sicut corpoꝝ qd̄ est absur-ditas maxima. Ex hoc aūt pz qd̄ in fine primi celi ꝛ mundi diximus: φ impossibile est φ gñabile ꝛ corruptibile habeat virtutē semp essendi cū habeat virtutē aliqn̄ nō essendi de-beat intelligi de hmōi generato ꝛ corrupto qd̄ est cōpositū: nos enim cōcedimus aīam quodāmodo generari si genera ri dicat qd̄ incipit esse post nō eē ꝛ cū dicimus φ habet vir-tutē semp essendi. Si aūt dicatur φ aīa corrūpit corruptiōe corporis sicut pēdens ex ipso: tunc diuidemus sic dicētes φ aut pendet ex ipso sicut simul existens cum ipso: aut sicut ex

Tex. ꝛ cō. 7. Totū eē ꝛ eēn tia a for⁹ est ꝛ mā n̄ assumit ad eē ꝯferēdū sed pot⁹ vt sit subm eē ꝛ eēn tie vide cō. 7. metaphysice com. 33. ꝛ 34. ꝛ 38.

priori: aut sicut ex posteriori. si aũt simul existũt: tũc hoc nõ põt eẽ nisi altero duoꝝ modoꝝ: q vʒ ipsa simultas sit essentialis vtriqʒ ⁊ de rõne aĩe ⁊ corporis: aut ꝙ sit accidẽtalis eis. sʒ si sit eẽntialis tanq̃ ens de rõne coꝝ: tũc aĩa ⁊ corp⁹ eẽntialr̃ ⁊ fm suas diffõnes referunt adinuicẽ: ĝ sũt eẽntialr̃ relata qᵭ falsum est. si aũt est accidẽtalis vtriqʒ vel alteri tũc posito in ipso nõ eẽ nõ erunt depẽdẽtia adinuicẽ ⁊ nihil sequit impossibile: ĝ ex hoc nõ corrũpet aĩa corruptiõe corporis. Si aũt pẽdet tanq̃ ex posteriori: aut sicut ex priori dicto fm cãz aut depẽdet ex eo sicut ex priori tpe. tunc erit corp⁹ ante aĩam sicut mã ꝑpria. ⁊ potẽtia a qua eẽ ⁊ corrũpi hʒ. ĝ aĩa rõnalis eẽ forma organica ⁊ actus corpis qᵭ multiplr̃ in ꝓhabitis iꝓbatũ est. Si aũt dicat eẽ mã corporis sicut ex qua fit aĩa: hoc est absurdũ: q: sic aĩa eẽt ex mã corporali qᵭ ẽt iꝓbatũ ẽ. Nos aũt loquimur de aĩa rõnali tñ: si aũt dicat ꝙ pẽdet ex eo sicut ex priori fm cãm tũc aut erit cã efficiẽs aut formalis aut mãlis aut finalis: q: iam ostẽsum est ꝙ nõ eẽ cã mãlis. si aũt pẽdet ex eo sicut ex cã efficiẽte hoc nõ p̃t eẽ qm̃ a corpore nõ efficit nisi virt⁹ corporea eo ꝙ nõ agit inquãtũ est corp⁹: sed per qualitates actiuas ⁊ passiuas q̃ sunt in ipsa. ꝓbatũ eẽ aũt aĩaʒ rõnalẽ nõ eẽ virtutẽ in corpore nec aliqd qualis corporis cõplexionẽ vel actionẽ corporaliũ qualitatũ. ĝ nõ pẽdet ex eo sicut ex efficiẽte. sʒ neqʒ pẽdet ex eo sicut ex forma: q: supra multiplr̃ ꝓbatũ est in scḋo libro de aĩa: ꝙ aĩa est subã ⁊ forma corpis ⁊ nõ ecõuerso. Nec põt dici ꝙ pendet ex eo sicut ex fine: q: sic eẽt corpus pp aĩam ⁊ nõ ecõuerso qᵭ falsũ est sicut ex supius habitis ꝯstat. Si aũt dicat ꝙ aĩa pendet ex eo sicut ex posteriori: tũc q̃remus vtrũ pẽdet ex eo sicut ex posteriori fm tempus: aut ex posteriori fm ordinẽ q eẽ iter cãm ⁊ causatũ. Et si priori mõ ex eo pẽdere dicit tũc nõ destruit destructiõe ei⁹ qm̃ diuisa in tpe nõ destruunt sic ꝙ vnum destruat nectio destructiõe alteri⁹. Et si ꝯtingat aliqñ vnũ coꝝ destrui cuʒ alio hoc est casu. Si aũt pẽdet ex corpore sicut ex posteriori sʒ ordinẽ cause tũc seqͥt ꝙ nõ destruit destructiõe eius nectio: q: destructo posteriori nõ nectio destruit id qᵭ prius est. Et si ꝯtingat aliqñ hoc casu accidit. Nos aũt nõ talẽ cãm querimus destructionis. sʒ aũt hoc sufficiẽter ꝓbatũ sit aĩam non destrui morte corporis: sʒ post mortẽ nobilius esse accipe qm̃ tũc tota ꝯuerti hʒ ad intellectũ agẽtẽ sicut ad formã ⁊ p eũ intelligere separata a mã qᵭ est ultimũ felicitatis eius: sʒ nãm tñ ponim⁹ ipsaʒ in corpe iciplẽte corpore: ⁊ hoc ꝓbat ex hoc: q: ois motor suo mobili aptat sicut pʒ ex prius habitis: aĩa aũt motor est corpis. sicut enim nulla naui existẽte nullus ordinat nauta in corpe ꝑprio nõ existẽte nõ põt fm ordinẽ esse nãe aĩa. Demõstrãt hui⁹ rõnes in pncipio. 8. phicoꝝ: ⁊ ad istud ꝓbãdũ optime ⁊ pcise qm̃ ibi demõstratũ est ꝙ motor nõ põt eẽ ante mobile neqʒ post ipm neqʒ cum ipso: ita ꝙ nõ moueat ⁊ necesse est hoc eẽ: ita in minori mũdo sicut i maiori: sicut ibidẽ dictũ eẽ. Constat aũt p oĩa antedicta ꝙ aĩe subãle est ita ꝙ p illud diffinit ꝙ ipsa sit motor corpis. ⁊ si esset ipsa cũ corpore ⁊ nõ ante ipm: neqʒ post ipm facta: ⁊ sic simul demõstratione ꝓbatũ est ꝓpositũ ⁊ destructus est error Platonis qui dixit aĩas ante corp⁹ fuisse ab eterno in cõparib⁹ stellis: hui⁹ aũt modus qualr̃ aĩa icipit cũ corpe ⁊ nõ destruit cũ ipso habet ex antehabitis. Cõstat aũt ꝙ sunt gradus in entibus ⁊ quedã sunt nobilia ⁊ q̃dã minus nobilia ⁊ ꝙ nobilius inter oĩa eẽ aĩa rõnalis: opʒ igit ꝙ ipsa maxime sit eleuata super mãm ⁊ simillima causis separatis: opʒ igit ꝙ ipsa sit imago cause separate per essentiã ⁊ potẽtias quasdã sicut superi⁹ diximus. Subãtia aũt talis licʒ icipiat eẽ in corpore: q: tñ pendet eẽ eius ex causis nullo modo põt interire cũ corpore. sed hunc ordinẽ essentialem nõ possum exponere intelligibiliter nisi in scientia diuina: vsqʒ illuc ergo differamus.

Cap. 14m. Et est digressio declarãs errorẽ eoꝝ qui dicunt de oibus aĩabus tñ vnam remanere post mortem.

Uerũ aũt qdã q vidẽtes aĩam subãliter eẽ separatã dixerũt eã nõ idiuiduari nisi p corpus ⁊ ad corp⁹: ⁊ iõ destructo corpe ex oib⁹ aĩalib⁹ nõ remãere nisi vnicã subam separatã ⁊ hoꝝ nos recitauimus supra errorẽ cũ loq̃remur de nã intellectus possibilis. Sed q: delirametũ hoc eẽ putamus ⁊ fuerũt viri magni in pħia q hũc abhorruerũt errorem bonũ nobis videt ponere fortes rõnes ⁊ demõstratiuas ꝯ illos. Dicimus aũt ꝙ si vna aĩa sic ex oib⁹ aĩab⁹ rõnabilibus: aut hoc fit sic ꝙ ex aĩab⁹ subãtialiter multis fiat vna aut sʒ q: accidẽtaliter multe sunt ⁊ subãliter remãet vna ex multis vel oib⁹ post mortẽ corpis. Si aũt primo mõ dicãt hec ẽ absurditas magna q: cũ ois aĩa rõnalis sit eiusdẽ speciei cum alia nõ remãeret vnũ nisi collectione ex oib⁹ sicut exercitus ⁊ turba ⁊ populus: hoc aũt simplr̃ sunt multe aĩe ⁊ fm qd vnũ: viri aũt sapiẽtiores fuerũt q̃ vt dixerũt hoc sed absqʒ dubio scḋo modo dixerũt dicẽtes aĩas nõ eẽ multas nisi ex respectu ad corp⁹: ⁊ ꝯ hoc fortissimas q̃tuor supius iduxim⁹ rõnes vel demõstratiões. hoc aũt diximus ꝙ illud accidẽs qᵭ facit multas aĩas: aut est accidẽs qᵭ est i aĩa aut nõ eẽ in aĩa. Si enĩ eẽ in aĩa cũ aĩa sit simplex: tũc opʒ ꝙ sit in tota aĩa: ⁊ sic indiuiduatio aĩe ad vnũ erit idiuiduatio ad aliũ: ⁊ sic aĩe p illud accidẽs nõ erunt multiplicate p numerũ ⁊ est ꝯ eos. Adhuc aũt qcqd accidit simplici toti simplici accidit. Illud ĝ accñs toti accideret aĩe accideret ĝ ei fm ꝙ est in oib⁹: ⁊ sic nõ multiplicarent p illud accñs. Si aũt accideret aĩe tũc nõ indiuiduaret aĩam. Adhuc aũt habitũ est ꝙ speculatiuus itellect⁹ inest aĩe fm ipsaʒ: ⁊ sic speculatiu⁹ itellectus eẽt idẽ apud oẽs qᵭ oĩno falsum est q: sic vno hoĩe existẽte sapiẽte ois homo sapiẽs eẽt qᵭ falsum est. Adhuc aũt cũ aĩa rõnalis sit simplex ipsa est tota in omni parte in quo est: ĝ cuʒ tota aĩa fm istos eẽt in vno ⁊ tota in alio ⁊ tota in quolibet: ⁊ hoc nõ eẽ itelligibile: q: ex hoc sequit ꝙ tota eẽt in quolibet ⁊ tota extra quolibet qᵭ est absurdũ. Si aũt dicat eẽ nõ in parte sʒ respicere ipm: q̃rat qs sit modus illius respect⁹: ⁊ dicũt ꝙ hoc ẽ respectus opationis ⁊ hoc stare nõ põt. qm̃ cuʒ opatio egrediat a po⁹ ⁊ po⁹ sit in eẽntia opʒ eã eẽntialiter eẽ vbi opat ⁊ opat in corpore: ĝ est in corpe. Adhuc aũt subã q̃ est dans eẽ ⁊ rõnem eẽ in eo cui dat eẽ ⁊ rõnẽ: aĩa aũt rõnalis dat eẽ ⁊ rõnẽ corpori ĝ est in ipso. Cõstat aũt falsuʒ eẽ qᵭ isti dicũt. sʒ aũt q̃ratur modus ꝯiunctiõis aĩe ad corpus ⁊ idiuiduationis supius a nobis hoc est assignat⁹ cũ ꝯsiderem⁹ qualiter itellect⁹ possibilis eẽ separat⁹ ⁊ ꝯiunct⁹ in aĩa intellectuali. sʒ nec opʒ hoc reiterare: dicit aũt Auic. ꝙ aĩa hʒ idiuiduãs ꝓpriũ sʒ nãm ei⁹ ⁊ nomẽ ignorem⁹. Sed cũ oẽ idiuiduãs sit mã opʒ ꝙ illud idiuiduãs eẽt mã icorporea in aĩa existens: ⁊ p formã q̃ nõ est corporis ꝑfectio: ⁊ hoc ꝯcedũt plerigʒ inter nostros socios. Sed nos eis in nullo ꝯdicere volentes ꝓbabile reputam⁹ qᵭ nos supius diximus ꝙ id ꝓbari põt ex his que insunt aĩe: istud autem nõ est ꝓbatum: sed ratione magis confictum.

Tractatus q̃rt⁹ tertij de aĩa in quo agit de motiuis virib⁹.

Cap. pm. Que pars anime sit motiua.

Uoniam autem sicut ab initio diximus aĩa fm duas diffinita eẽ potẽtias: qb⁹ aĩatũ videt differre ab inaĩato: dico aũt aĩam que aĩalium est: q: plãte hnt pre partis aĩe potius q̃ aĩaʒ: nã in plãtis neutra est illaꝝ potẽtiaꝝ qb⁹ aĩatũ ab inaĩato differre videt. due aũt potẽtie sunt discretiuum ⁊ motiuũ fm locũ: discretio aũt in cõi dicta est opus tam itelligẽtie q̃ sensus ⁊ de vtroqʒ istoꝝ iam habitũ est: de mouẽte aũt speculãdũ est nũc qd sit aĩe ⁊ hoc est q̃rere vtrũ mouens in aĩalib⁹ sit vna q̃dã pars aĩe. que sepabilis sit ab alijs partib⁹ magnitudine ⁊ subiecto sui organi: sicut visus separat ab auditu: sicut dixit Plato aĩam in vires diuidẽs aut tñ separat ab illis rõne potẽtie ⁊ virtutis ⁊ ꝯuen iat cũ eis in subiecto. aut etiã ipm sit tota aĩa ⁊ nõ aliqua pars alicui⁹ aĩe: sicut dixerũt qdã ꝙ sicut vegetabilis est vna tota aĩa: ⁊ sicut sensibilis est vna tota aĩa ita motiuũ fʒ locũ sit vna tota aĩa pficiẽs illud qᵭ mouet fm locũ. Quia aũt ex oib⁹ diuisionib⁹ his pars vna est ꝙ sit pars potẽtialis aĩe: sicut pʒ ex ꝓhabitis: iõ supposito illo querẽdũ est vtrũ sit ꝓpria q̃dã pars separata ab his q̃ ꝯsueta sunt dici ptes aĩe. Et q̃ dicta sunt: ⁊ determinata sũt a nobis: aut est haꝝ aliq̃ q̃ sunt determinate. In hac aũt qõne res q̃sita mox igerit dubitationẽ fm quẽ modũ oporteat dicere aĩe ptes ⁊ quot nũero: nõ enĩ sunt itegrales neqʒ essentialis sicut in ꝓhabitis est determinatũ: sʒ sunt actuales siue potẽtie ptes in qb⁹ iferior semp in suo supiori saluat. Quot aũt opʒ dicere ptes multũ est dubitabile mõ enim quodã infinite vident. Et si enĩ vellemus vocare ptes qb⁹ spẽs motorũ inferũt passiões ifinite esse vident: q: tũc multiplicabunt

Tex. cõ.

Tex. cõ.

potentie passiue fm formas suor activor. Et fm hoc tot erant appetit⁹ quot sūt appetibilia: et tot sunt sensus quot sūt sensibilia spe et forma differētia: et hoc pcedit in ifinitū numerū. Et fm hunc modū qdā phor determināt et diuidūt aiaz in rōnatiuā: et eā que ab animositate vocaf aiatiua: quā qdā vocāt irascibilē: et eā q̄ vocaf a qbusdā appetitiua: quā Platonici ɔcupiscibilē esse dixerūt. hāc enim diuisionē fm solas spēs obiector diuidūt Platonici: et nō fm differētias corporuz aiator. Si aūt sufficiēter diuidūt aiam vt iam dictū est: tūc quelibet spēs obiecti faciet ptē aie spālē: et tūc erunt ptes infinite: penes enī spēs obiector inueniunf ibi alie ptes que magis differunt q̄ tres inducte differētes: sicut in gñe boni actualis: et nos possum⁹ inuenire formas obiector in diuersis generib⁹ existes: hoc aūt euidēter ostēdif p hoc q̄ diuiditur aia ab istis in rōnalē et irrōnalez: et irascibilē et ɔcupiscibilez et est insufficiēs diuisio. Quia ptes aie pncipales: sumpte sunt fm diuisionē generis aiator: et ille sunt vegetabilis et sensibilis: et lz vegetabilis aliquo mō dici possit irrōnalis tñ sensibilis neqz rōnalis neqz irrōnalis dici pōt: qr sicut dicef in fine primi ethicor rōnalis nā est p essentiam neqz irrōnalis est: qñ pticipat aliquo modo rōne: eo qd psuadef ei rōne et subiacet ordini rōnis. Idē aūt est de phātasia que ab oib⁹ dicis altera esse qñ rōnalis nec irascibilis nec ɔcupiscibilis eē videf hec aūt sequētia demōstrabūt Si aūt rōnalis in animositatē: siue irascibilē appetitū siue ɔcupiscibilē diuidaf penes obiector differētias tunc fm habitā rōnē infinite ptes aie videnf eē. et hoc ēt est incōueniēs. ¶ Habet igif magnā qōnez cui har virtutū phātasia et sensitiua eadē sit vel a qua earuz sit altera: et pcipue si quis ponit aie partes sepatas in loco et diffōne: et nō ponit vnā in alia virtualr. sicut iferior ptās rōtinetur in supiori. Adhuc autē appetitiua est vna ear que fm Platonē fm rōnē et potētiā relatā ad actū: altera videf esse s rōnali: est tñ incōueniens esse videaf hanc seque strare ab vtraqz: vel ab altera: eo q̄ in vtraqz videf ɔtineri: et q̄ cōtinetur in rōcinatiua pz: qr voluntas nō fit nisi i rōnali: eo q̄ omnis volūtas est rōnatiue potētie: et voluntas est appetit⁹ quidā. Similiter aūt nō sequeñ taf ab irrōnali: qr in irrōnali sit desiderium: et animus ab aiositate dictus q irascibilis vocatur: et vtrūqz ipsor est appetit⁹ qdā ɔcupiscibilis. ɔcupiscibilis enim appetit delectabile fm sensum et irascibilis appetit arduū in quo est gloria: sicut vindictā vel gloriā vel victoriam: aut aliquid hmōi: quinimo si aia est illa tria que dixit Plato: videbif esse in vnoquoqz dictor trium: qr rō etiā appetit discernere id qd appetēdū est fz rōnē rectā sicut est honestū et partes eius. De his aūt questionib⁹ hic nō est intentio forsitan enim de his alibi determinabimus in sequētib⁹ istius tractat⁹. ¶ Sed de quo nūc rō exitit ad querēdū hoc est qd sit mouēs fm locū aial q̄ hz motū fz locū. Scdm enī augmētū et decremētū qd mouef mutat aliquo modo locū: qr augmētū crescit in locū maiorē et decremētū decrescit in locū minorē. Sed motor hui⁹ motus in oibus est aiatis eo q̄ augmētū et decremētū insunt oib⁹ aiatis: et iō ɔstat motorem in hoc motu eē vegetationi per cibū: et generationi sicut diximus in. 2. istius voluminis libro: de spiratione aūt et inspiratione que ēt motu quadā parte corporis fm locū pficiuntur: similiter aūt de somno et vigilia: in quibus fit motus sensus et spiritū ab exterioribus ad iteriora. sicut in somno que nō sunt sine motu locali post hūc librū in ppriis locis dicemus. Non enim hic nō querimus de omni motu locali aialis corporis: sed de motore istius motus tñ quo aial pcedit de loco ad locū: et hoc p organa et hec a natura formata.

¶ Cap. 2m. Q̄ vegetatiuum fm se et sensitiuū fm se: non sunt motiua fm locum.

Emotu aūt fm locū qd vz sit aial mouens fm pcessiuū motū de loco ad locū nunc ɔsiderādū sit: q̄ qdē igif vegetabile fm se non est aial mouens fm motū pcessiuū est manifestuz et his que iducenf nūc. Motus enim q dicif motus pcessiuus est semp ppter aliqd: qd est semper extra aial motū: et distat ab ipso: ppter qd dicūt vulgares q̄ hic motus pp indigētiā est: et iō opz q̄ fiat cū phantasia que imaginaf delectabile absens: aut cū appetitu et sensu: qui apprehendit delectabile extra se presens et pbaf ex hoc q̄ nihil qd nō est appetēs delectabile: vel fugiēs tristabile mouetur de loco ad locū: et si mouef mouef tunc violēter sicut cū trāsplantatū est lignū vegetabile aūt de se sumptū neqz phantasiam hz neqz appetitū sensibilē et iō vegetatiuū p se sumptuz nō mouet fm locū: qr tūc omne vegetabile fz locū moueref: plante igif fm locū mouerenf. Et si hoc ɔcederef tūc opz rūcedere q̄ haberēt mēbra organica sicut pedes vel alas: qb⁹ explerēt hmōi motiua: et hoc nō est vex. vegetatiuū enī fm se nō mouet fm locū. ¶ Similiter autē nec id qd sentire pōt qd vocaf sensitiuū fm q̄ huius est proximus et pfecta cā: hāc enim cām mouentē querimus solā: et nō cām que remota est cā motus. si enim sensitiuum is eo q̄ hmōi: esset sufficiens et pfecta cā huius motus pcessiui: omne sensitiuū moueretur fm locū. sed hoc falsum est: qr multa aialia sensuz hñtia: videamus eē manētia in vno loco imobilia vsqz in finem vite sue. Quāuis enim dilatenf et ɔstringanf per quē motū aialia cognoscunf: tñ nō pcedunt de loco ad locū: qr sicut iam ante diximus nos nō loqmur de motu quo quasi crescit aiatū in locū maiorē vel restringif in minorē sed de illo tñ quo animal pcedit de vno loco: et mouef totū in alium locū: nec pōt aliquis dicere q̄ huiusmodi aialia sint imperfecta: sicut imperfecta dicunf que diminuuntur per impedimenta nature in aliquo qd est speciei sue debitum fm nām: sicut monstra que peccata sunt nature: sicut diximus in. 2. phicorum: talia enim aialia pfecta sunt pfectione debita sue speciei: et generant sibi similia fm spēm. hoc enim mōstra nō faciūt si enim mōstra peccēt in principalib⁹ mēbris cito moriunf. Et si peccatum sit nō in principalib⁹ sicut in manib⁹ vel in pedib⁹ non generāt simile mōstro: sed sue speciei vt frequēter: hec igitur aialia tñ pducunt sibi similia: pfecta sunt spēruz suar perfectione: et recipiunt augmētū et decremētuz per cibuz. Si ergo illa hñt motiuas virtutes fm locum: nā dedisset eis organa quib⁹ perficerēt motum localem: qr nā nō deficit in necessariis: nec abundat supfluis. Si enim deficeret in necessariis: tunc motor q nō haberet organum eēt superfluus: qr nunq̄ pficeret motū cuius ipse eēt principiū et causa. Si aūt abundaret superfluis: tunc iter frustra esset vltra necessariuz: cū per pauciora eadem opera posset perficere.

¶ Cap. 3m. Q̄ nec intellectiuus nec operatiuus fm se sunt cā motus fm locum sed duo horum vel tria simul.

Ed neqz rōnatiuum. s. pars aie q̄ rōcinaf et deliberat de opabilib⁹: nec ēt vis que vocaf intellectus speculatiu⁹: sunt fm se cā efficiens huius motus: quē vocam⁹ pcessiuū. hoc aūt de speculatiuo itellectu facile pbaf. qm speculatiu⁹ itellectus est q accipit formas denudatas a materiis: et iō nihil intelligit actuale p nos: qr ois nostra actio est in sensibilib⁹ et malib⁹: et iō nihil decernit fugiēdo vel psequēdo. Semp aūt mot⁹ pcessiuus ois aialis aut est actus fugiētis nociuū: aut psequētis siue imitātis delectabile: siue cōueniens. Cū enim itellectus speculatiuus est de practicis que rens in eis rōnem veri nō ɔsiderat ea put sunt practica: sed prout sunt speculatiua: sicut est in sciētia ethicor doctrinali: tunc accidit q̄ itellectus multotiēs itelligit id qd timēdū est fm rōnez: lz nō eodē modo itelligat quo timendū est. sed cōsiderat passiones eius. differētias et accidētia p se scia doctrinali: sicut ɔsiderat in aliis speculatiuis. Et sic ɔsiderat aliqñ id qd est letū et delectabile fm rem sicut qñ rōcinaf de delectatione venereor que est fm tactū: et nō fm visuz: et q̄ ipsa est ppter appetitū coitus ad gñationē ordinata: hec enī ois speculatiua sunt: et tūc nō iubet itellectus timere vel delectari: sed poti⁹ ostendit vnū doctrinale: aliud delectabile qd est in venereis: pp rem tñ que mouet ɔcupiscētiā aliqñ cor mouef: vel aliud mēbror sicut genitalia in qb⁹ delectatio talis vel timor osi ēdif sed hoc nō pcipit itellectus: sed poti⁹ auertit ab illo: sed pnitas rei adiuncta facit hmōi mot⁹ mēbrorū: et ideo nō sequif mot⁹ pcessiuus ad rem illā: q̄ nō est cōsiderata vt circa que sit opus sz vt ea circa q̄ est speculatio intellectus simplicis. ¶ Amplius aūt cū intellectus extendit se ad particulare opabile et decernit: et precipit fugere aliquid aut psequi siue imitari: tunc adhuc nō est sufficiens cā motus: qr sepe tale decretuz intellectus practici circa operabilia per nos nullus sequif motus pcessiuus animalis: possibile enim est vt in ethicis ostendef q̄ aliquis sanū habeat intellectum: et corruptū habeat appetitū et desiderium: et illi bene

Tex. 2 cō. 42.

Tex. 2 cō. 43.

Tex. 2 cō. 44.

Tex. 2 cō. 45.

Tex. 2 cō. 48.

Tex. 2 cō. 47.

precipit intellectus de fugiendo turpi et imitando bono et honesto: ille tamen victus passione turpis agit et movet secundum desiderium: et non movet secundum intellectum: et talis vocatur in ethicis quidam incontinens: potest autem vocari inabstinens: eo quod non abstinet ab his a quibus intellectus precipit abstinere: hoc autem et argumento et simili videmus: quoniam videmus quod habens artem medicine infirmus aliquando non sanatur: et hoc est ideo, quia non movetur et operatur secundum medicine precepta: et hoc ostendit quod alterius quam intellectus et scientie magis proprium sit agere et movere secundum scientiam et non scientie: quia etiam quando infirmus curatur magis proprium movens habet quam scientiam habet iam secundum scientiam non moveatur et similiter est in intellectu et scientia practica: qui licet se habeat ad opera morum sicut scientia ad regimen corporis et ideo dicuntur morales quod scientia parum prodest ad operari: sed velle operari intellectum multum prodest. ¶ Ex hoc autem forte aliquis crederet quod appetitus moveret. Et nos eodem modo ostendimus quod nec appetitus est sufficiens causa motus nec sensus cum appetitu. Sunt enim quidam ut in ethicis probatur qui continentes vel abstinentes dicuntur sicut religiosi et heremite: qui sentiunt motus passionum: et tamen non consequuntur in opere: propter quod cogunt remanere in regimine vero et honesto secundum quod precipit intellectus: et tales sunt appetentes et concupiscentes turpes delectationes: et tamen non sunt operantes ea quorum habent appetitum et concupiscentiam: sed sequuntur intellectum: licet ergo quodlibet istorum sit imperfecta causa motus tamen nullum istorum vnus est et sufficiens causa motus animalis: quod vocatur processivus operis: igitur quod sufficiens et vnus causa motus sit congregata ex duobus vel tribus quorum vnum discernat et precipiat motum: et alterum exequatur. Et hec duo sunt in homine appetitus et intellectiva: intellectiva enim operativa seu practica discernit et precipit ad quid movendum est et propter quid et qualiter et vbi et quando et quantum et cetera huiusmodi: appetitus autem sequitur et perficit hoc quod preceptum est ab intellectiva. Sic ergo duo in genere sunt moventia in homine. Si autem dicuntur tria moventia: tunc erunt illa tria sic ordinata quod duo sint sicut vnum hec autem tria sunt intellectus practicus et appetitus et phantasia que est sicut intellectus quando ipsa discernit motum et precipit sicut intellectus et hoc dici oportet quia multa animalia preter scientiam intellectualem de particularibus operabilibus sequuntur in motibus phantasias. In aliis enim animalibus preter hominem aut non est intellectiva aut si abusive dicatur esse in eis illius non erit vt ratiocinans quasi ex syllogismo sed erit vt rectus a natura sicut diximus in secundo huius voluminis et ideo omnia similia specie similiter operantur hec igitur sequuntur phantasiam. Dicamus igitur quod vtraque hec sunt moventia secundum locum intellectus scilicet et appetitus vel loco intellectus phantasia. Quotienscunque igitur intellectui vel phantasie appetitus consenserit motum precipientibus tunc erit motus et erit talis motus qualis est consensus appetitus ad intellectum vel phantasiam consensus autem huius ad phantasiam est vno modo et ad intellectum duobus modis phantasia autem cum sit discretiva particularis sensibilium non precipit motum nisi circa delectabile vt nunc presens. Et ideo videmus cetera animalia non esse continentia et abstinentia a delectabilibus in sensu que sunt vt nunc delectabilia: intellectus autem practicus non ex conversione ad oculum sed ex syllogismo precipit operabile: et ideo cum syllogismus non peccat tunc est motus abstinentis et continentis. verbigratia cum dicat intellectus omne turpe est fugiendum et accipiat fornicari cum Helena esse turpe eo quod est alieni thori violatio appetitus exequens huiusmodi motum est continens alias continentis: aliquando autem syllogismus hic in minori propositione obumbratur alias obnubilatur ex nimio estu concupiscentie: et licet tunc bene vniversaliter precipiat intellectus tamen vis concupiscentie non sinit per beneplacitum videre particulare quod sub vniversali accipiendum erat: et si videt illud non videt nisi speculative: oportet autem in operabilibus per beneplacitum videre quia visio hec mixta est effectui qui est circa quod precipitur operandum esse. Et in hac propositione omnis malus incontinens ob dictam causam ignorans: et dicitur in minore propositione sic acceptam non consentit appetitus sub vniversali et ideo sequitur perversus motus: movens autem intellectus est in vniversali propositione. In minori autem perversus est phantasie que tacta est per affectum et hec est causa quod intellectus dicitur semper rectus et phantasia aliquando recta aliquando non recta: intellectus autem quia in homine ex syllogismo et ratione movet ideo sequuntur opera hominis verecundia et gloria: quia turpe est abiicere regimen digniorum et sequi regimen eius: quod commune habemus cum bestiis et hec est causa quod peccatum et pena sequantur hominis opera: similiter autem laus et hec non sequuntur opera aliorum animalium: hec etiam causa est quod opera honesta dicuntur esse

secundum naturam hominis inquantum homo est: opera autem turpia et inhonesta dicuntur esse contra naturam hominis inquantum est homo.

¶ Cap. 4m. De differentiis intellectus practici et speculativi.

Intellectus qui semper continuatur propter aliquid quod est extra ipsum et vocatur practicus quod idem sonat quod operativus operativum autem communiter vocamus sive sit operabile quod vocatur actuale sive factibile: actuale autem in ethicis vocatur quod pertinet ad opera: que sunt circa passiones delectabiles et tristabiles: et circa opera communicationis iustitie et hec sunt opera moris et huius intellectus ad illa perfectio est prudentia: factibile autem vocatur: quod in mechanica opera fit manuali et intellectus ad ipsum perfectio est ars mechanica sicut in ethicis habet determinari. Hic autem communiter vocamus practicum intellectum qui est operativus in his et in aliis: et huius ad intellectum speculativum propter doctrine bonitatem volumus invenire differentias quatuor: quarum prima est quod fine differunt eo quod finis omnis intellectus practici est extra ipsum sive sit opus sive operatum: opus quidem in artibus est finis sicut in musicis in quibus cantus et melos vltimus finis est qui exercetur in arte: agere in aliis vterius terminis non est opus sed operatum. faber enim non intendit fabricare propter fabricare: sed propter gladium vel aliud vas quod suum proprium operatum est finis sue artis. In actualibus autem finis est operatio que est felicitas civilis eo quod hec est divinissima et optima est inter operationes virtutum. Quilibet autem istorum finium est extra operantem et ideo motu acquiritur: intellectiva autem speculativa finem suum semper inter semetipsam habet: habet enim verum speculatum in theorematibus quod finis eius est. hoc enim et est finis sui instrumenti: quod demonstratio est et vocatur nec extra illud aliquid acquirit: quia verum est de his que propter se volumus in speculativis que essentialiter sunt de philosophia: hec enim non sunt dialectica quia non sunt de mera philosophia: nec sunt ethica quia verum talium querimus propter opus: sed sunt naturalia mathematica vel divina: propter quod contemplativus intellectus habens in se finem perfectior et nobilior est practico: et ideo penes ipsum consistit felicitas et beatitudo speculativa: precipue quando fuerit adeptus agentem formam: prout diximus in tractatu prehabito libri istius. ¶ Secunda autem differentia est in forma quam apprehendunt tamen speculativus quam intellectus practicus: practicus enim accipit formam prout est principium operis: cui necessario propter hec tria accidunt quorum vnum est quod ipse decurrit ab vniversali ad particulare: eo quod omnis nostra operatio circa particulare est. secunda autem est quia ipsam formam componit: eo quod omnis practicus formam intendit componere cum opere vel cum operato: vt patet per inductionem tam in moribus quam in artibus: forma enim domus existens in mente artificis perfecta componitur cum lapidibus et lignis: forma autem contemplationis ex rebus extra separatam per continuam abstractionem maiorem et minorem: componitur cum anima: et ideo vocatur forma abstractionis sive separationis. Et ex hoc accidit tertium: quod forma practici intellectus est forma ad rem extra animam proveniens: forma vero contemplationis vocatur a re: et non ad rem: que provenit a rebus extra ad intellectum. ¶ Tertia differentia est in hoc quod in omnibus habentibus animam in terrenis intellectus practicus in aggrediendo formam non vtitur corpore: sed potius habet eam apud seipsum: sed vtitur corporeo instrumento quando educit eam formam in materiam extra se existentem. Sed in intellectu contemplativo est econverso: quia ipse vtitur viribus et instrumentis corporalibus in aggrediendo formam: quia mediantibus viribus et organis corporalibus perficitur abstractio: et in vsu considerationis non vtitur corpore aliquo: et ex hoc est quod dicitur intellectus practicus se extendens extra se ad particularia: et ad instrumenta corporum. Sed intellectus contemplativus dicitur se colligens inter seipsum. Et relictis corporeis viribus et instrumentis colliget se ad vniversale quod est inter seipsum: et magis est intellectus anime contemplativus quam practicus: et nobilius anime bonum est contemplatio quam actio vt in 10° ethicorum probatur. ¶ Quarta vero et vltima differentia est: quod intellectus practicus esse causa rei que sibi subiicitur: sicut patet tam in actualibus quam in factualibus. Intellectus autem contemplativus causatur a re que subiicitur eidem eo quod accipit formam contemplationis a re subiecta: et considerat eam secundum quod est natura rei et ideo quia intellectus prime cause et intelligentiarum separatarum sunt causa rei et numquam causatur a re: potius assimilatur intellectus eorum practico intellectui quam speculativo: de his autem in prima philosophia perquirendum erit. Sufficit autem nobis ad presentem speculationem quod sciamus quod intellectus practicus semper est propter aliquid esse et ideo non quidem subito differt a speculativo: sed differt secundum esse et finem. Esse autem quod habet ex forma quod est habilius practicus de quibus est in ethicis practici nomen accipit.

¶Cap.5m. Qualiter vnū spē sunt mouētia ⁊ plura fm subm.

Icut aūt intellect⁹ est ꝓpter aliqd ita ois appetitus est pp aliqd qd nō hȝ appetēs: vel si appetit qd hȝ appetit illud fm qd nō hȝ sicut appetitur delectabile habitū aliqñ nō fm qd est habitū sed vt cōtinuet vel vt alio mō habeat: eo q cōtingat plurib⁹ modis haberi idē: ⁊ iste appetitus quo appetimus fm actū nō practici intellect⁹ est: vt potentia et qua eliciat appetere: sed poti⁹ est id qd est vltimū in ordine mouētiū ⁊ primū motui: hoc est pn^m mot⁹ ⁊ actiōis: ⁊ iō appetitiua est potētia distincta ab itellectu: ⁊ est illa que post itellect⁹ vel phātasie motū ⁊ actionē sequit mouēdo lacertos ⁊ musculos ad motū pficiendū. Et iō cū ad motū aialem q sic fit p intētionē nō erigant nisi hec duo decernēs. sꝫ ꝓsequēs rōnabilr vident hec duo mouētia appetit⁹ vȝ ⁊ intelligētia practica in hoie. Appetitiuū enim p spēm appetibilis mouet sicut vltimū mot⁹ pn^m. Et intelligentia mouet pp appetibile qr intelligētia fm q est cognitio qdā nō mouet: sed poti⁹ p hoc q pn^m primum intelligibile mouēs est appetitiuū. Si aūt nō apprehēderet appetibile: ⁊ nō traheretur ab appetitu: intelligētia nō moueret sed potius decerneret non esse fugiēdū aut insequendū vt appetibile. ¶Silr aūt eē in his in qb⁹ phātasia mouet: qr aialia bruta intellect⁹ practici phātasia vtunt que practica dicit sicut intellect⁹: qr videt pp aliqd qd est extra ⁊ qr apprehēdit spēm vt operabile vel appetibile ⁊ qr ē forma opatiua ⁊ qr cā rei etiā: que de formis practicis iam ante determinauimus. Hec igit phātasia non mouet sine spetie appetibilis fm qd est appetibile: appetibile aūt in eo qd appetibile trahit ⁊ iclinat appetitū: ergo etiā phantasia sicut ⁊ itellectus mouet p hoc q misceat appetitiue ⁊ sic possumus dicere q vnā specie motiuū est: ⁊ hoc ē appetitiuū. Quocūqȝ enim est modo phātasia decernēs est motum pp appetitū appetitus aūt mouēs est ꝓpter appetibile specie igit sunt vnū ⁊ duo in subiectis. Similr aūt qñ intellectus cum appetitu mouet: ⁊ ideo ē est vnus specie motus: ⁊ nō duo nec vnus cōpositus. Si enim daret q duo specie eēt intellectus ⁊ appetit⁹ qñ mouēt: ⁊ q eoꝝ sit motus illis: ⁊ sit ni vnus motus ⁊ cū hoc p se sit q vni⁹ motoris simplicis nō est nisi vnus motus: opȝ dicere q intellectus practicus ⁊ appetitus mouerent fm vnū aliqd qd est eē vtriqȝ: ⁊ ex hoc sequeret q motus fm totū p se esset illis cōmunis: ⁊ per accidens eēt itellectus practici: ⁊ similiter p accidēs eēt ipsi⁹ appetitus sicut habere tres angulos p se est triāguli: ⁊ per accidens ꝯuenit isocheli. Sed fm hoc nō vere eēnt mouētia intellectus ⁊ appetitus: opȝ igitur q sit vtriusqȝ: sed vnius pp alterū. In nullo enim motu itellectus videt esse mouēs sine appetitu tam in rōnabilib⁹ q̄ȝ in irrationabilib⁹. Appetitus enim cōe qddā est ad rōnalem appetitū ⁊ ad irrōnalē: qm voluntas que solius rōnis est appetitus rōnalis minus cā est: qr volūtas qddā liberrimū est in aīa ⁊ illa que tm p nos incoacte oēs facimus ex volūtate dicimur facere. Libertas autē oimoda nō est in his que obligata sunt māe: ⁊ ideo in sensibili ꝓprie volūtas nō est. ⁊ si dicant bruta aialia volētia aliqñ abusio fit vocabuli: qr voluntas eoꝝ pro appetitu vel desiderio sensibili accipit. In ista enim voluntate tota libertas est qñ ex hoc pȝ: q: cū coactio ad aliqd agendū. vel in aliqd ꝯsentiendū fiat ex tribus causis: quaꝝ vna est violentia exterior: scōa aūt obligatio ad māe in qua est tertia autē est p rōnem ⁊ syllogismū p quē ratio cogat ad cōsensum veri: ab oibus aūt his coactionib⁹ deobligata est voluntas. Cadēte enī coactiōe exterius in corpus libera manet volūtas ⁊ dissentit iterius ab his ad que cogit extra in opere. Similiter nō est virtus organica: ⁊ iō nō agitur ⁊ impellit aīa quēadmodū bruta ad opus agunt. Similr aūt post ꝯclusionem de aliquo faciēdo qd de necessitate ꝓbatū est voluntas adhuc est libera ad hoc volendū vel nō: ⁊ sepe non vult hoc ipsum. Hec enim tota ⁊ sola cā est sui tm: solū enim hec sufficit ad volendū aliqd in qd ꝯsentit volūtas: q: volumus illud sine omni alia cā ⁊ iō regnū volūtatis: simile regno tyrāni: qm ipsa cedit ad libitū ⁊ nō ex aliqua cā vtilitatis reipub. qd sonat ꝓuerbiū qd dicit. Sic volo sic iubeo sit pro rōne voluntas. Regnū aūt intellectus practici simile est monarchie in qua rex sapiēs dominat: nihil eiusmo discernēs nisi fm rōnem vtilitatis reipub. Hec igit voluntas cōstat q est appetitus

quidā. Et cū rōnale moueat sicut dictū est fm appetitū tunc mouet fm liberā volūtatē. Appetit⁹ enī mouet extra ad appetibile. Et hec est cā q ois appetit⁹ est cū quodā affectu cōcupiscētie q̄ est rei exterioris. Et ex his pȝ q intellect⁹ ⁊ phātasia sunt mouētia pp appetitū. Et q in omni motu exigunt ad minus duo mouētia quoꝝ vnū nuntiat de motu ⁊ alteri ꝯsequit. Unū igit sunt specie mouētia: duo aūt p subm efficientia motū: ⁊ tria genere: intellectus phātasia ⁊ appetitus: ⁊ in rationali anima appetitus est voluntas libera.

¶Cap.6m. Q intellectus semper est rectus ille. s. qui est mouens phantasia autē ⁊ appetitus recta ⁊ non recta.

Si aūt differētias hoꝝ ꝯsideret are volum⁹ q intellectus p hoc q est itellectus nihil hūs phantasmatis admixtionis ⁊ semp est rectus. hoc enī nihil aliud ē nisi potētia habituali hūs habitū principioꝝ moraliū ⁊ factualiū. in qb⁹ nullus est error. s. non esse occidendū: nō esse mechandum: nō esse furādū: iustitiā eē colendā: deū esse venerādū: parētes eē honorādos: rēpub instaurādā. Et in artib⁹ similiter sicut archi tectonica grauia subtus ponēda: ⁊ leuia supra ꝯiūgenda eē: prius dolāda esse vt bene ꝯiungant ⁊ hmōi: ⁊ ideo nāles hunc itellectū vocant nāle adiutoriū vel indicatoriū in quo vlia iuris sunt descripta. Appetit⁹ aūt ⁊ phātasia sunt recta ⁊ nō recta: ꝓpter qd ⁊ intellectus si ereat ex se in phātasmata accidit ei rectitudo ⁊ curuitas. Cuius ꝓbatio est: qm semp qdē vt dictū est mouet appetitus ad aliqd fugiēdū vel ꝓsequēdū: hoc est ad id qd hȝ intētionē boni cōuenientis vel mali nocētis. nō enī mouet ad oē bonū. Est enī boni nō agibile p nos ⁊ ad hoc nō mouet: sȝ mouet ad actuale bonū circa qd sunt act⁹ ⁊ mot⁹ nostri: ⁊ p qd nos operādo ⁊ mouēdo acqrere possum⁹. Omne aūt tale bonū ē circa particularia qd ꝯtingit se sic ⁊ aliter hēre: ⁊ iō aliqñ est rectū aliqñ nō rectū: ⁊ iō cū appetit⁹ ⁊ phātasia sint circa tale bonū ꝯtingit phātasiā ⁊ appetitū aliqñ eē rectā aliqñ nō rectā. Si enī id qd hȝ intētionē boni est bonū simplr hoc sp ⁊ vbiqȝ ē bonū tūc phātasia ⁊ appetit⁹ circa id sunt recta. Si aūt ē bonū vt nūc ⁊ nō simplr: hoc est duplr bonum enim simplr hȝ in se duo: quoꝝ vnū est q semp bonū est: alteꝝ aūt q vbiqȝ ⁊ in oib⁹ bonū est: p cōparationē ad illa duo dicit bonū vt nunc ⁊ hic. Scōm aūt qd opponit ei qd sp bonū est: tūc dicit bonū vt nūc qd ꝑtialiter assistit delectādo sensū: ⁊ hoc ē bonū qd ꝯsequit aial brutū ⁊ incōtinēs. Scōm aūt qd opponit ei qd est vbiqȝ sic opponit ei bonū qd eē ex casu hoc malū est sicut bonū est pign⁹ reddere vel depositū ei q fidei rez cōmisit: ⁊ tñ vt hoc malū est: qr si pign⁹ sit gladius ⁊ cōmittēs facit⁹ sit furiosus malū est ei reddere gladium: silr est in aliis: ⁊ iō circa ꝑticularia nō oino pōt dirigi veritas itellect⁹. ⁊ iō circa ea p phātasiā ⁊ appetitū incidit rectū ⁊ nō rectū: ⁊ iō in ethicis dicit ⁊ epicheos q dirigit in ꝑticularibus melior est iusto q sp opa. s. vlia iuris nitit dirigere. Nō enī sp operationū mobilitas normā ⁊ regulā assequit vliū. Et iō dicit Arist. q in talib⁹ est directio sicut regula lesbe edificatiōis. Est aūt lesbe insula qdā hūs lapides idolabiles ⁊ iō illi ad regulā oino rectā nō edificāt sȝ vtunt regula plūbea q̄ ad torturas edificij curuatā solū caueē: vt nō oino fiat enormis curuitas. Rectitudinē enī fuare in opabilib⁹ aliqñ curuare est ⁊ melius nō nunqȝ soluere legē vliū in morib⁹ q̄ȝ in tali casu ⁊ loco obseruare. ¶Ex oib⁹ igit nūc habitis mãifestū est q tali s po⁹ que appetitiua vocat mouet: qr ⁊ si alie mouēt pp hāc mouēt ve virim⁹. Sicut āt hoc dictū est ita qdā nō diuidūt ptes ponētes esse motiuas potētias sicut rōnalē ⁊ irascibilē ⁊ ꝯcupiscibilē. Talib⁹ aūt q sic motiuas aie ptes diuidunt ꝯtingit q si intēdūt aiaȝ diuidere in q̄slibet ptes q̄ aliquo mō potētiā ad motū remote vel ꝓpinque in cōi vel ꝑticulari q valde multe fm eos erūt ptes aie. Erūt vegetabile sensitiuū itellectiuū appetitiuū deliberatiuū. Adhuc aūt appetibile siue appetitū sensibilē hec enī plurimū differūt fm istos ⁊ adhuc aūt magis his differūt ꝯcupiscibile ⁊ desideratiuū ⁊ irascibile qr cōcupiscibilis ⁊ irascibilis sunt diuersoꝝ objectoꝝ: s. deliberatiuū ⁊ appetitiuū pñr eē eiusdē. Quāuis aūt sic multe vires accipiant quaꝝ qdā sunt motiue ⁊ qdā nō: tñ ille q̄ sūt motiue oēs mouēt p appetitū ⁊ iō appetitiuū est per se mouēs.

¶Cap.7m. Q omnia mouentia sunt vnū specie ⁊ diuersa numero ⁊ ad quem numerum ⁊ ad quā speciem.

Tex.cō.50.

Tex.cō.51.

Bonū simplr duo hȝ in se.

Tex.cō.52.

[...] regnū volūtas ⁊ intellectus practicus.

Tex. cō. 53. Quoniā aūt appetitus aliqñ sunt ɔ̃rij adinuicē ꝓpter ɔ̃rietatē boni: ⁊ ad bonū simpľr accidit q̃dā pugna ⁊ ɔ̃rietas in mouētib⁹: ex hoc ꝙ ratio decernēs motū ɔ̃ria est desiderio sensibili: qđ impetū facit p motū in appetibile qđ videť bonū: hec aūt ɔ̃rietas appetituū fit in aialib⁹ q̃ sensum habēt p intellectū. In talib⁹ enim intellect⁹ aliqñ ꝑcipit retrahere ab electione sensibili desideriū aūt ipetuz facit ⁊ ꝑcipit motū fieri p ipm qđ iam delectabile est eo ꝙ nunc videť vt nunc illud esse dulce. Et qđ dulce est iō accipit hoc vt simpľr bonū ⁊ simpľr delectabile ⁊ hoc ɔ̃tingit ꝙ nō videt iam ꝙ solum facit delectabile hoc est p̄ns tēpus: si eni acciperet ꝙ presentia ve nūc tm̄ facit delectationē vt delectaret p̄ns ad futurū ⁊ futuꝝ ad p̄ns cognosceret non esse p̄ns bonū simpľr hoc aūt nō facit appetit⁹ sed ꝓbabiľ in p̄ns ac si sit simpľr bonū: ⁊ sic p₃ ꝙ vt simpľr bonū ⁊ appetitū ⁊ itellcm̄ ſ₃ vt simpľr bonū mouēs ⁊ itellectū est simpľr bonū ſm̄ rei veritatē. sed vt simpliciter bonū mouēs appetitū aliqñ nō est bonū simpľr ſ₃ videť.

Tex. ⁊ cō. 54. ¶ Et cū spēs mouēs sit in ipso qđ moueť: ⁊ quo ad illuz est nunc bonū ⁊ simpľr bonū acceptū: tūc p₃ ꝙ mouēs omne erit vnū specie ⁊ hoc ē appetitiuū: ⁊ hec assimilari pñt dictis Heracliti q dixit oēm rem sic eē ꝓut videť. Ita enī appetit⁹ moueť ad apparēs: ac si sit realiter bonū qđ apparet bonū. Sic igiť spēs mouēs vt mouēs est vna que est qđ videť bonū simpľr. ⁊ iter mouētia qđ ē aiam primū mouēs est appetibile. ⁊ hoc est appetibile primū qđ sic mouet ꝙ nullo mō mouetur. Mouet aūt nō ſm̄ ꝙ est in re sed in eo ꝙ est itellectum ſm̄ imaginatū numero aūt ⁊ subto plura sunt mouētia: ⁊ reducunť oīa mouētia ad tria in genere. quoꝝ vnū est mouēs: alteꝝ quo moueť: ⁊ tertiū qđ moueť. mouēs aūt duplex ē: est enim mouēs vnū v₃ qđ mouet imobile existens: qđ est ꝑmo primū mouēs: alteꝝ aūt mouet cū ⁊ ipm moueať. Mouens aūt imobile qđ est primū mouēs est actuale bonū vt dixim⁹ superius: mouēs aūt ſm̄ qđ mouet cū ipm moueať est potētia appetitiua: oē eniz qđ appetit ſm̄ ꝙ appetit mouet cum motū sit ab actuali bono imaginato vel itellecto: ⁊ ipse appetitus est actus qdā ⁊ motus appetitiue potentie: q₂ appetere ɔ̃uenit ei: ⁊ appetit⁹ dicit ue po^a ⁊ opatione eiusdē. qđ āt moueť p appetitū est aial cui⁹ est mot⁹ ꝓcessiuus in rem q̃ appetitur ſm̄ ꝙ appetiť. Quo vō appetiť est organū corporeū appetitus quo ꝑficiť motus ꝓcessiuus sicut ala vel pes: ⁊ q₂ talis motus ꝓcessiuus cōis est aie ⁊ corpori ſ₃ fit ab aia veniēs in corpus: ideo in alia scientia vbi ingremus de cōib⁹ operibus aie ⁊ corpori agendū est de illo vbi faciemus librū de cā ⁊ differentijs hui⁹ motus quē vocamus processiuum.

¶ Cap. 8^m. Qualiter est motus successiuus ſm̄ ꝙ fit a motore in mobile ſm̄ locum.

Tex. ⁊ cō. 55. Nunc aūt ꝓpter bōitatē doctrine vt p opus melius cognoscať pars aie mouēs dicem⁹ vt in capitulo ⁊ sūma ꝙ mouēs in aialib⁹ est mouēs organicē: organo ptinēte ad motū: sicut est ambulatio ⁊ volat⁹ ex tali loco vbi p̄n^m mot⁹ illius ⁊ finis idē mēbrū est: ⁊ est vna vis ⁊ eadē sita in mēbro illo: hic aūt mot⁹ est sicut mot⁹ g̃yratiis qñ motū membrū gyrū h₃ expulsionis ⁊ retractionis in eodē loco. In talibus enim motib⁹ expulsio est sicut p̄n^m: ⁊ attractio est sicut finis ei⁹: ⁊ ideo necio h₃ duas quietes iterpositas sicut p₃ cuz expelliť crus a dextris primo ⁊ retrahiť in eodē: ⁊ iō in oī eo qđ taliter moueť qđdā quiescit ⁊ qđdā moueť tam in pte aialis q̃ in toto: ⁊ in parte qdē qñ oē qđ moueť in mēbris aialiū moueť in quodaz imobili ad qđ retrahiť expulsum: sicut manus mota expelliť ⁊ retrahiť ad mēbꝛū asceili vel assicho imotū: ⁊ bracchiū motū expelliť ⁊ retrahiť ad cubitū imotuz ⁊ adiuncto: iā motū expelliť ⁊ retrahiť ab humeris imotis: similr aūt in toto corpore q₂ a parte dextra expulsa stat pars a parte sinistra: ⁊ retrahiť motū ad ipsaz ⁊ sic est in oibus: ſ₃ in volatilib⁹ ⁊ in natantib⁹ nō est itaq₂ illa mouēt dextrū ⁊ sinistrū simul ⁊ sieme vtroq₃ latere simul sed tñ fit ibi expulsio ⁊ retractio ad vnū imobile. sicut diximus supius. In serpentib⁹ autē alias repentib⁹ nōnullos ꝑficiť motus ita ꝙ motus anteriori parte: quiescit pars posterior ⁊ vtraq₃ vicissiz causat motū vnū: qui ꝑficiť ita ꝙ pars anterior expelliť ⁊ posterior retrahiť: de oibus aūt his differētijs h₃ determinari in libro de motib⁹ aialiū: vbi idaccemus qualiter ipsi motui necessario due q̃etes iterponunť necio. Sed hoc sciendū est ꝙ cū in motib⁹ aialiū ꝓcessiuis aliud quiescit aliud moueať ⁊ idē sit in eo p̄n^m vnde expulsio fit: ⁊ ad qđ fit retractio. finis ⁊ p̄n^m altera sunt rōne: ſ₃ magnitudine ⁊ subiecto idem sint: ⁊ hui⁹ cā est q₂ cū oīa que moueanť aiali motu oīa moueņť de pulsu ⁊ attractu sicut dixim⁹: ⁊ depulsio ⁊ attractio sunt ex eodē in idē: ⁊ iō op₃ motū istuz fieri ex eodē in idē: sicut in circulo: ⁊ hoc sic imaginari debemus sicut si ponam⁹ motorē circuli esse in cētro: tūc enim mot⁹ circuli est ex cētro. ita ꝙ ꝑmo expelliť semicirculus dextre cōtinue: ⁊ reiterať semicirculus sinistri: ⁊ ita est in motu aialis q₂ ex eodē expelliť organū motus ⁊ retrahiť postea ad illud idem q̃si reiterādo sicut diximus iam supius ⁊ iō meo iudicio mētiť Auerrois dicēs cor esse q̃escēs vnde fit expulsio ⁊ ad qđ fit attractio: op₃ eniz immobile a quo est mot⁹ eē ɔ̃iunctū organo mot⁹. Cōstat aūt ꝙ cor nō est ɔ̃iunctū hmōi organis. ostendit aūt hoc anathomia: certū est eniz oium mēbroꝝ motū ꝑfici musculis aialiū. In omni autē musculo motiuo mēbri videmus nerū egredientē ad mēbrū qđ moueť p quē expelliť a loco sue fundationis: ⁊ videmus chordā in alia parte ad radicē mēbri derivari a fine musculi p quē attrahiť ad locū suū. p₃ igiť nō ex cor hmōi mēbrū. de hoc tñ erit in libro aialium subtiliter inquirendū. Sed hoc qđ hic dicit est ꝙ vnū a quo est motus ⁊ id qđ nō est aliqđ signatuz in mēbris aialium p subm sed p rōnē solū ⁊ est multiplicatū per numeꝝ mēbroꝝ a quo moueťur.

Nota 3 Auerroim in cō. 55.

Tex. ⁊ cō. 56. ¶ Qđ aūt est oino ⁊ vľr ɔ̃siderādū ſm̄ hui⁹ scientie ꝓprietatē: q₂ sicut dictū est inquātū vnūqđq₃ aial est appetitiuū in tātū ē etiā motiuū ſm̄ locū: q₂ sicut dixim⁹ spēs appetibilis p hoc ꝙ est appetita mouēs est p̄n^m: ⁊ ideo itellectus ⁊ phantasia nō mouent nisi ſm̄ ꝙ sunt ad appetitū ordinata vt decernentia motū: appetitus aūt est imediatū principiū motus sicut cōpositū ex appetibili specie ⁊ iformato specie illa: ⁊ ideo motus nō fit vnq̃ sine phātasia: phātasia aūt mouēs oīs aut est rōnalis aut aialis aut hoīs: aut est eius qđ sensuz h₃ sine rōne sicut bruta. Et sic motus ab his duab⁹ ſm̄ ꝙ habentur ab aialib⁹. Et ideo si primū mouens ɔ̃sideraľ tūc est vnicuz per cuius formā oīa mouenť aialia ⁊ hec est forma appetibilis. Si aūt ɔ̃sideremus mouēs q̃ecūq₃ mouet tunc sunt duo in gn̄e mouētia ⁊ tria ſm̄ spēm. Quoꝝ vnū in gn̄e qdem mouens est vt decernēs motū: alteꝝ aūt sic ipetū faciēs in motu ſ₃ in specie sunt tria qñ decernēs est duplex quoꝝ vnū p rōnē rectā decernit: aliud aūt p estimationē boni venūc: ⁊ primū qdē est itellectus: scđm aūt est phātasia. Si aūt determinari h₃ mouens: vt causans motum tunc oportet duo esse ad minus quorum vnum determinat ⁊ alterum facit impetū ⁊ sic sunt duo mouentia que sunt vel intellectus ⁊ appetitus vel phantasia ⁊ appetitus.

¶ Cap. 9^m. Quid est mouens in animalibus perfectis ⁊ quādo vnum mouet aliud ⁊ econuerso.

Secundū aūt ꝑdicta op₃ ɔ̃siderare de imꝑfectis aialib⁹ que nō sunt imꝑfecta h₃ suas spēs ita ꝙ aliqd desit eis de necessarijs ad spēm: ſ₃ sūt imperfecta in gn̄e aialiū ꝙ v₃ nō hñt quosdaz sensus quos hñt ea aialia que ꝑfecta sunt: hec aūt sunt que nō hñt nisi vnicū sensum q est tactus: ⁊ gustum qdē nō ſm̄ ꝙ iudiciū sapientiū est. i. saporꝝ sed ſm̄ ꝙ ipse est qdaz tactus hec enim ad delectabile nō moueņť nisi tāgētia ipm: qñ est p̄ns ⁊ ſm̄ veritatē nō moueņť de loco ad locū ſ₃ in eodē loco moueņť motib⁹ dilatationis ⁊ ɔ̃strictionis. in his dubiū est qd sit mouēs. In his eniz nō videť esse nisi solus sensus: eo ꝙ nō nisi p̄nte delectabili moueņť. Et iō querēdū est vtrū phātasia ɔ̃tingat inesse talibus. Qđ enim desiderium insit eis videť ex hoc ꝓbari q₂ passiones ꝓprie desideratiue potētie talib⁹ insunt que sunt letitia ⁊ tristitia hec enim talib⁹ inesse ꝓbať q₂ nō dilataņť nisi in delectatione ⁊ nō ɔ̃hūtur nisi in tristitia cū delectatio sit motus mutationis delectabilis: ⁊ ɔ̃tristatio sit mot⁹ fuge tristabilis op₃ igiť desideriū eē in talib⁹: desideriū aūt est appetit⁹ sensibilis. Sed queriť qđo phātasia erit in talib⁹. q₂ sine hac nō perficiť motus vt diximus supius ⁊ talibus nō videť inesse: q₂ sicut diximus in antehabitis phātasia accipit rem nō p̄nte ea in sensu ⁊ talis imaginatio nō ꝑficiť in talib⁹ animalib⁹ vt videť eis nunq̃ nisi ad p̄ns moueanť. Dicimus aūt ad hoc ꝙ talia nō habēt motū diffinitū: ⁊ voco diffinitū q est ad locū determi-

minum per phantaſiam ⁊ appetitum vel appetibile determinatū: ⁊ iō etiā hñt phātaſiā indeterminatā. Cuius cā eſt q: ſicut ſuperius habitū eſt ſenſus cōis formalis eſt ⁊ ſm locū diſtinctus ſenſibilib⁹ ꝓprijs ⁊ reſpectu ſenſus cōis formalis eſt imaginatio ⁊ phātaſia: ⁊ ſic ſemꝑ ſupior formalis ē reſpectu inferioris: ⁊ ſunt ille vires diſtincte in aialib⁹ pfectis ⁊ perfectam figurā capitis hñtibus. Ubi autē pfecta figura capitis nō eſt ibi nec ſenſus ꝓprij pfecte inſunt: neq; ſupior vis bene diſtincta eſt ab īferiori: ſed organa ſibinuicē ſunt pmixta phātaſia ⁊ ſenſus cōis ⁊ ſenſus ꝓprij ⁊ hoc precipue in aialibus imꝑfectis que nō hñt aliquē ſenſum formalē ſed mālem hñi q ſunt ſenſus tactus ⁊ guſtus ſm ꝙ eſt tact⁹ qdā: ⁊ q: organa pmixta ſunt eo ꝙ talia aialia neq; cerebrū neq; caput hñt ſed aliqd loco cerebri ⁊ aliqd loco capitis iō phātaſiam hñt pmixtā cū ſenſu cōi ⁊ ſenſum cōem pmixtū cū ſenſu proprio: cuius ſignū eſt ꝙ phātaſia in talib⁹ nō mouet niſi motu ſenſus q eſt ex pñtia rei ⁊ hec pmixtio adducit ↄfuſam ⁊ pmixtā ⁊ idetermīatā phātaſie apprehēſionē ⁊ hec cauſat indiffinitū ⁊ ↄfuſum motū. ¶ Sic igiẗ pʒ ꝙ oibus ſenſibilibus ineſt phātaſia ſed phātaſia aliqñ ordinabilis eſt a rōne deliberāte vt in hoīe ⁊ hic ordinās deliberatio phātaſiaʒ ⁊ appetitū in ſolis eſt rationatiuis. Cū enim ſic ꝓcediẗ ad motū ꝙ prius deliberaẗ vtrū hoc prius vel aliud agēdū ſit hoc iā rōnis eſt opus ordināris phātaſiā ⁊ appetitū: mens aūt que rō eſt ⁊ cui⁹ meditari eſt ꝓprius actus a mentiendo dicit: eo ꝙ aīa ipſa vno quodā qḋ eſt potētia ei⁹ vnita mēſurat ⁊ numerat phātaſmata cōparādo ea adinuicē: eo ꝙ ipſa imitaẗ melius q: eſt melius apud ipſam ⁊ magis amatū ꝙ pōt efficere eligēdo ex plurib⁹ phātaſmatib⁹: ⁊ eū ſenſus ⁊ ꝯamatū vocaẗ opinio: ⁊ iō opinio acceptio ei⁹ eſt qḋ plurib⁹ rōnib⁹ alijs preponiẗ: ⁊ cā huius eſt q: opinio nō hʒ imitari phātaſiā ſed potius ecōuerſo phātaſia oʒ imitari opionē a rōne elicitā: phātaſia enim nō hʒ opionē ex ſyllogiſmo ſed poti⁹ opinio ex ſyllogiſmo hʒ phātaſiā: q: opinio de vlī eſt agendo ⁊ phātaſia eſt de particulariter agēdo. Syllogiſm⁹ hʒ pticulare ſub vli: ⁊ nō ecōuerſo vle ſub pticulari: ⁊ iō ſub diſcurſu ſyllogiſtico hʒ opinio phātaſiaʒ ⁊ nō ecōuerſo: ⁊ iō cū appetitus ſit particularium boni ⁊ nonc ⁊ bienō vlī hʒ appetitus opionē ſed vlī hʒ phātaſiaʒ ⁊ ideo in qbus vtrūq; eoꝝ eſt in illis ſm ordinē mouēt ratio ⁊ opinio phātaſiaʒ: ⁊ ordināt appetitū: tñ aliqñ vinciẗ opinio ab appetitu ⁊ phātaſia ⁊ tūc deliberatio ſꝑ mouetur a phantaſia ⁊ appetitu: eo ꝙ vmbraẗ vel obumbraẗ ex ↄcupiſcētia appetitus ⁊ phātaſie ſicut in icōtinētib⁹ accidit. Aliquādo aūt fit ecōuerſo q: phantaſia moueẗ a deliberatiua rōne ⁊ opione. hec habēt ſe ſicut fit in ſpera celeſti. Sicut enim in ſperis ſpera īferior moueẗ a motore prime ſpere: ſm motū diurnū: ⁊ tñ īferior hʒ motū ꝓpriū quē recipit a ſuo motore ꝓprio: ita ſe hʒ adinuicē ratio phātaſia ⁊ appetit⁹ aliqñ enim hec oīa mouenẗ motu rōnis ſicut apparet in actib⁹ ↄtinētis ⁊ abſtinētis: aliqñ aūt nō ſequunẗ phātaſie ⁊ appetit⁹ rōnem: ſed mouēt ꝑ ſe ſicut apparet in actib⁹ ↄtinētis: ⁊ ſm nāe ordinem motus ſupioris motoris ſemꝑ eſt principalior ⁊ qñ motus egrediẗ ab illo tunc ſemꝑ opera ordinata ſunt. Qñ autē vincit inferior tūc egrediẗ opus ꝑuerſum eo ꝙ īferior ſupiorem nō hʒ ex ſyllogiſmo ſed ſophiſtice ꝓcedat ex bono vt nūc tanq; ſit bonū ꝑ ſe ⁊ eſſentialr̄. Mouet aūt iſte ſupior tanq; iā tres vires: qm̄ primo decetuit vle decretū motus. ſ. ꝙ oē tale faciendū eſt: ⁊ poſtea ſub ipſo ſimili mēſurat phātaſma particulare: ⁊ tertio nō qdem ↄcludit decernēdo: ſed ↄcluſio ſua eſt īpulſus ad opus ꝑ appetitū: ⁊ de hoc in ethicis eſt declarādū. Siſt enim appetit⁹ incōtinētis nō hʒ ↄcluſionē niſi imperū ad opus: ſic igitur iſte motus ſic viciſſim vt dictū eſt.

Tex. cō. 57.

Tex. cō. 58.

¶ In tali aūt motu ſcibile vle nō mouet: ſed quaſi quieſcēs eſt ⁊ ſicut ⁊ hoc precipue veꝝ eſt de ſcibili ſpeculatiuo: de practico aūt etiā veꝝ eſt ſicut inferius oſtēdemus. Quoniā enim alia eſt vlis opinio de opabilib⁹ ⁊ ſimilr̄ rō ⁊ alia eſt opinio ⁊ ratio pticularis que eſt in phātaſmate. tūc pʒ ꝙ vlis qdē dicit ꝙ hoc hui⁹ ſemꝑ ⁊ ab omni ⁊ vnicuiq; alias vbiq; agendum ſit: ⁊ hoc nō mouet: q: hāc ſm ſimilitudinē hñt ↄtinēs ⁊ incōtinēs. Oēs enim dicūt a nullo ⁊ nunq; eſſe furādū: particularis aūt dicit ꝙ hoc nunc ↄceptū eſt hmōi: iō ego etiā ſinc hmōi ⁊ hoc nō ſilr̄ eſt apud oēs. Quia enī ego ↄcipio tale delectabile vt nūc eſſe hmōi: iō & ego proſequor hoc ꝑ affectū ⁊ appetitū: eo ꝙ in particularib⁹ eſt mot⁹ ⁊ opus: ⁊ iō iſta mouet appetitū: ⁊ nō mouet opinio ſm ꝙ eſt vlis: ſed ſm ꝙ particularis ⁊ ꝓpria: niſi forte ꝙ aliqs dicat ꝙ vtrūq; mouet: ſed vlis qdē mouet vt quieſcēs magis ⁊ ſtra ſm rōnē certā mot⁹: pticularis aūt mouet vt mota ⁊ quaſi ſluens ꝑ hoc deſiderium ⁊ in hoc delectabile qḋ vt nūc eſt ↄceptum: ſed vlis nō ſluit in ipm: q: aliter ois talē hñs acceptionē de opabilib⁹ iaʒ eo ipſo deſflueret in hoc qḋ ↄcipit qḋ nō eſt veꝝ: hec igiẗ de mouēte in aialibus ſm peripatheticoꝝ petitiā deſinita ſunt.

¶ Cap. 10m. Et eſt digreſſio declarans ſuas diuerſitates ſm Platonicos ⁊ Theologos.

Si vo nos dicatn⁹ oīa mouētia quecūq; mouent ſpēs opabiliū circa que ſunt mot⁹ hoīum: tūc multa diuerſitas eſt in mouētib⁹: tūc enim nō determinabim⁹ ptes tm̄ anime motiuas ſubiecto ab alijs partib⁹ differētes ſʒ accipiem⁹ oēm ptē mouentē quecūq; po⁹ cū habitu ſuo vno noīe vocatur: ⁊ ab illa habituali po⁹ differt tam in habitu q̄ in actu: licʒ ſit eadē illi in ſubiecto ⁊ q̄uis circa idē opeẗ: ⁊ hoc eſt diuidere mouētia poti⁹ ꝑ virtutes q̄ ꝑ ptes: vna enim pars ſm ſubſtantiam ſic multas hīc pōt virtutes qb⁹ pficiẗ ad opus ⁊ ad motū: ⁊ qñ habitualr̄ po⁹ ſumiẗ hoc eſt cū habitu vno noīe noiaẗ: tunc differt a ſeipſa ſm ꝙ alio habitu noiaẗ: ⁊ ſm hoc cū due ſint mouētes tanq; decernētes motū ⁊ po⁹ itellectus ⁊ phantaſia plures accipiem⁹ ſub itellectu ⁊ plēs ſub phātaſia. Sub itellectu aūt accipiem⁹ oēs illas q̄ quocūq; mō hñt ſpēm mouētem que eſt ſpēs opabiliū ꝑ nos: ↄtingit enim hēri habit⁹ opabilium vles q̄ ſunt q̄ſi ipſa ꝑncipia moꝝ circa q̄ q̄ſi nunq; incidit error ⁊ q̄ ſunt q̄ſi regētia prima in morib⁹ q̄ nō accepim⁹ a doctore ſed ſunt ↄgenita nobis: ſicut nō eē furādū: nulli eē iniuriādū: qḋ mihi nolo alij ne faciā ⁊ cetera hmōi ⁊ pars intellect⁹ ↄiuncta hmōi habitui ab antiqs Platonicis ſynderēſis vocata eſt dictū eſt ab eis ꝙ nunq; errat ꝑ ſeipſam: vocata aūt eſt a qbuſdā poſteriorib⁹ nāle iudicatoriū eo ꝙ iudiciū ei⁹ de moralib⁹ ꝑ nātā detur nobis ſicut ⁊ prime dignitates ſcibiliū cōtēplatiorū: ſunt enim hec inſtrumēta intellectus practici qb⁹ ⁊ alia opabilia cognoſcit. Et q: ab vlib⁹ eſt decurſus ad pticulare ſub iſtis vlib⁹ aſſumit rō q̄ſi minorem ꝓpoſitionē ↄferens ⁊ cōponēs vle ad particulare: dicēs hoc vel eſſe fornicationē vel furtū vel mechiā vel hac vel illa iniuſtitia eſſe videndū. vel hac vel illa veteri actione deū eē colēdū: ⁊ iam circa iſtud plurim⁹ eſt error qñ ⁊ tyrānus vīr bene accipit leges eē cuſtodiēdas ſed mētiẗ in hoc ꝙ dicit hoc eē legē qḋ in nocumētū populi ſtatutū ē. Qḋ āt ex duob⁹ ſynderēſis eſt vʒ ꝓponēte ⁊ rōne cognitiua aſſumēte q̄ſi ↄcluſiū vocari ↄſueuit ↄſcia: ⁊ iō ↄſcia accuſat vel excuſat apud rectorē q: q̄ſi ex quadā obligatiōe ſyllogiſtica obligat vel abligat agētem. Nō eſt tñ ius nāle ex quo ꝑncipalr̄ ꝓcedit ſynderēſis ſed eſt diuinū poſitiuū humanū ⁊ hoc eſt variatū ſm cōſuetudinē ⁊ ſtatuta viuētiū. ⁊ ex his etiā habemus habitus in opabilibus regentes ⁊ illa quidē que informata iure diuino regit in operib⁹ vocata eſt ſuperior portio rōnis eo ꝙ ſuperiori iure pficiẗ ꝙ ſimilitudo quedā eſt equitatis ⁊ rectitudinis diuine: vocaẗ aūt a qbuſdā ratio ſapiēne eo ꝙ dicit ſapiām eē rōnē ⁊ cognitionē diuinoꝝ que altiſſima ſunt ⁊ rectiſſima: ⁊ q: hec nō tm̄ habeẗ vt in ſe ↄſiderata ſed etiā particularibꝫ cōperata. ideo nō eſt ſine peccato in moribus. ſed tamē peccata moꝝ incipiunt nō ex parte ſua ſed ex parte illa qua ad inferiora cōparaẗ. pars aūt que īformaẗ iure humāo qḋ poſitū eſt ⁊ ↄſuetudine approbatū nihil hʒ ꝑpetuo ⁊ rectū poti⁹ particulare eſt totū ⁊ locale ⁊ tēporale ⁊ ſm caſus variatū id ex quo ipſa regit opera ſicut variaẗ regula leſbe edificationis ſicut diximus ſupius: ⁊ hāc vocant inferiorē portionē hominis. vocatur aūt a naturalib⁹ ratio ſcientie eo ꝙ ſciam nō vocāt effectū demōſtrationis ſed potius habitū ex humanis regentē opera ⁊ eſt habit⁹ docens bene ↄuerſari īter parentes ex his que morib⁹ cōgruunt ſm ius poſitiuū ⁊ ↄſuetudinē ciuium. portio aūt rōnis ſupior ⁊ inferior ſub qbuſdā vna eſt iʒ habitib⁹ ⁊ actibus ⁊ officijs ſint diuiſe. Sciendū aūt eſt ꝙ ſicut deueniẗ ab vlī iuris nālis preponentis aſſumptionē ad ↄcluſionē que vocaẗ cōſcientia: ita etiā ex ratione ſuperiori ꝓponēte id qḋ eſt iuris diuini ⁊ per rōnē cogitatiuā hoc particulare cōparante deueniẗ ad cōcluſionē que iterū cōſcientia vocaẗ. Et ſimile eſt qñ ꝓponit ratio iferior aliqd qḋ eſt iuris humani: ⁊ cōferẗ aliud cogitatiuo ad operabilia veniūt

in quodda quasi ꝯclusum qd idem vocat ꝯsciētia pp similez obligationis modū ꝙ vz in oib⁹ obligatio est qn̄ ex syllo sed tn̄ cū ꝑponit ex rōne iferiori nō pfecta est argumētatio sz imperfecta pp defectū vlis ꝑpōnis. Nihil enim in hūanis statutis adeo vle ꝛ verū est qn̄ ꝙ semp ꝛ ab oib⁹ faciendū sit. Sciēdū aūt est ꝙ sicut in motorib⁹ sperarū est semp ꝙ superior ordinat iferiorē ita est ēt in istis. Qm̄ nālia ꝛ diuina ordinant humana: et iō verissime ius humanū est ꝙ ex casib⁹ boīz hz varietatē ꝛ tn̄ quātū pōt attingit ius diuinū ꝛ ius nāle exēplum quodā iuris diuini: de istis aūt in ciuilib⁹ est determinādum. Sicut aūt diximus de motiuis decernētib⁹ motū i hoie: its est de appetitiuis qm̄ appetit⁹ sicut dixim⁹ cōe aliqd est: ꝛ diuidit in appetitiuā rōnalē ꝛ in appetitiuā sensibilē: ꝛ illa quidem que est rōnalis volūtas ꝑpie vocat. Illa aūt q̄ est sensibilis pars aīe vocat desideriū. de volūtate aūt supius dictū est qm̄ ipsa libera est ad volendū. ꝛ est qn̄ facultas oīz aliarū qm̄ nō cogitam⁹ nisi qn̄ volumus: ꝛ hoc mō qn̄ motor ē aliarū viriū ad actū vel actus ꝛ hoc mō dicim⁹ qn̄ p volūtatē dn̄i sumus nos nostrorū actuū ꝛ sumus liberi qr liber vocam⁹: qr cā sui est ꝛ nō cā alteri⁹: ꝛ hoc significam⁹ cū dicimus ꝙ facimus spōte id qd facim⁹. significātes ꝙ cā act⁹ non est aliūde nisi a nobis. Qm̄ tn̄ hec po^a que volūtas vocat vt ordinata a rōne deliberāte accipit: ꝛ tāqz deliberatio qn̄ appetit⁹ in idē ferunt. Tūc facultas talis sic vtroqz ordinatim ꝑcedēs liberū arbitriū vocat: arbitriū qdē ꝑpter rōnē deliberātē ꝛ arbitrātem: ꝛ liberū pp volūtatis libertatē ꝛ ideo dicit optime ꝙ liberū arbitriū est facultas rōnis ꝛ volūtatis. Ratio enīz vt dicit Aristo. in. 6. ethicorū: in ꝯtingentib⁹ est opabilib⁹ ꝛ libertas facit nos cām istorū. Nascit aūt ex arbitratione ꝛ libertate facultas q̄ recte est hois ad opa: qr solus hō arbiter sui cōstitut⁹ est ꝙ arbiter libere eligit ad opus vel dimittit: ꝛ iō ēt hoc solū accusat vel excusat apud rectorē. Quia si hō arbiter suus nō esset de agēdo vel nō agēdo ꝛ si liber nō esset non puniret vel premiaret actus ei⁹ legislator: cū aūt dico hoiem ē arbitrū sui: est arbiter sui iste assimilat⁹ arbitro cui⁹ arbitriū nō est vallatū pena: sed in ptāte libera hz ꝑnūciare qd voluerit: ꝛ ideo arbitriuz sepe puersum est cui⁹ tn̄ ꝑuersitatis sola cā est libertas: ꝛ iō puersitatis operū principalior cā est voluntas a qua est libertas qn̄ rō cui⁹ ꝑpri⁹ actus est arbitriū. Queret aūt forte aliqs qd vocat facultas qn̄ dicimus liberū arbitriū esse facultatē rōnis ꝛ volūtatis. Dicimus ad hoc qm̄ facultas est ptās facilis tam rōnis qn̄ volūtatis rōnis dico arbitrātis ꝛ volūtatis libere volētis vnū vel aliud: neqz ē facultas arbitrii quo arbitrat rō de opabilib⁹ tm̄ sed potius arbitrij quo qs suus arbiter ꝯstituit ad eligendū qd voluerit: ꝛ ideo liberū arbitriū nō est separatū a rōne ꝛ volūtate cū sit ptās habitualis ꝛ facilis vtriusqz nullo īdigēs ad opus nisi seipsa: de eligētia aūt ꝛ ꝯsilio in ethicis erit determinādū. Vires aūt aīe sensibilis secūdario mouētes multū sūt valde ꝛ sub phātasia qdē cōprehēdit extimatiua de qua supius diximus in scdo lib. est etiā mouēs sensus sicut primo nuntiās delectabile vel triste sensui de p accūs: ꝛ qr omne mouēs hz aliqd desiderij iō sensualitas vocat ille motus aīalis q afficit ipsa ex qnque sensib⁹ corporis. Et qr talis motus nullo sm̄ se regimine gubernat sed iclinat ad omne delectabile oblatū iō dicit sensualitas ꝑpetue eē corruptionis: ideoqz oīs legislator ꝛ mores querēs instruere auertit a delectabilib⁹ sensualitatis quātū pōt desideratiua aūt est aīe sensibilis pars: appetitiua diuidit in ꝯcupiscibilē ꝛ irascibilem a Platone q cōcupiscibile in epate qdēz ponit: ꝛ irascibile in cista fellis vocauit aūt ꝯcupiscibilē virtutē desideratiuā eorū q afficiunt sm̄ delectationē que vocat mulcebris eo ꝙ demulcēdo: ꝛ emolliendo trahit appetitū sicut est delectatio tact⁹ in cibis ꝛ potibus ꝛ venereis ꝛ eiusdēz potētie erit tristitia his opposita. Irascibile aūt vocauit virtutē animi que īsurgit ad arduū qd est in aūsu ꝛ gloria ꝛ victoria ꝛ in omni eo qd collocat in gloria ꝛ in gradu quodā sublimitatis ꝛ altitudinis sm̄ seipz ꝛ eiusdēz tristitias his oppositas ꝑpter qd ponit Plato in cōcupiscibili tēpantiā in irascibili fortitudinē. Iste aūt due sicut ꝛ oīs potētia anime sensibilis formalitatē quādaz habēt in hoīe quā nō hn̄t in alijs aīalib⁹: in hoīe enim sunt rōnales: ꝛ in alijs sunt actē a nā. Rōnale enim dupl̄r dicit. s. ꝙ hz essentiā rōnale est: vel ꝙ participat aliqualiter rōnez in hoc ꝙ regimē eius ꝑcipit: ꝛ sic rōnale ē ꝑsuasibile a rōne: ꝛ hoc modo cōcupiscibilis ꝛ irascibilis sunt rōnales volūtate: ꝛ hoc simile est motorib⁹ sperarū sicut diximus: in qb⁹ virt⁹ superioris motoris remāet in iferiori: ordinās ꝛ mouēs ipsū. Sūt aūt q dicūt volūtatē que rōnalis est p essentiā: eo ꝙ est pars aīe rōnalis in ꝯcupiscibilē ꝛ irascibilem diuidi: sed hoc oīno absurdū est qr ꝯcupiscibile ꝛ irascibile a passionib⁹ corporeis nomen accipiūt: ꝛ penes illas nō pot diuidi vel denominari aliq̄ pars aīe rōnalis q̄ nlr corporis actus existit: sed pot⁹ cū volūtas sit simplr appetitus illa indiuisibilis ꝑmanere debet: desideriū aūt qd est appetitus sensibiliū q̄ multa sunt diuidi hz p passiones in genere differentes: que ex ipsis sensibilib⁹ oriuntur: ꝛ he passiones in genere sunt due: neqz cōnaturales nobis ꝛ illate extrinsecus: ꝛ circa primas quidē concupiscibilis: ꝛ circa alias irascibilis.

Quid ē liber arbitrium.

Mō quō irascibilis ꝛ cōcupiscibilis in hoie differunt a se ipsis ꝛ sunt in brutis. 5.

¶ Tractatus quintus tertij libri de anima ꝛ de comparatione potentiarum anime ad animata.

¶ Cap. p^m. Quia omne animatum habet vegetabilem: sed non necessario habet sensum.

His habitis restat videre de cōparatione potentiarū ad id qd hz hmōi potētias: in quo ēt hāc sciam de aīa finiem⁹. Dicim⁹ igit ꝙ omne qd viuit ꝛ animā hz que opatiōes vite pficit ꝛ ꝑnatū est: necesse est hēre aīam vegetabilē: opa enim eius saluāt ipm vsqz ad suā corruptionē: in his aūt que nō ꝑnabilia sunt: vita nobilior est: ꝛ iō vegetabili nō īdigēt aīa neqz virib⁹ eius. Qd aūt omne ꝑnatū animā hn̄s necesse sit hēre aīam vegetabilē ꝑbat per effectū virtutis vegetabilis: oē enīz ꝑnatū imꝑfecte q̄titatis est qn̄ ꝑnatū est ꝛ imperfecte virtutis: opz igit p augmētū ꝙ deducat ad debitā pfectionē ꝛ iterū p decremētū deducat ad nālez sue senectutis ꝛ necessitatis corruptionē: qr aliter nā deficeret in necessarijs: augmentū aūt sine alimēto fieri nō pōt. opz igit habere nutritiuā ꝛ augmētatiuā: ꝛ ne destruat eē diuinū ꝑpōd agit omne qd agit opz etiā ipm ꝑnatiuā hēre: necesse est igit vegetabilis aīe potētias in oib⁹ esse ꝑnatis ꝛ corruptibilibus: ꝑnata aūt dico quecūqz de seipsis generāt: ꝛ nō illa que generāt suas formas ꝛ spēs in mā aliena: sicut faciūt corpora simplicia ꝛ similia: talia enim oīa nō de seipsis semē emittūt ꝑnationis: ꝑpter hoc etiā nō vere ꝑnata sunt: sed agētia in ꝑnationē in alijs. ¶ Sensum aūt nō necesse est inesse oib⁹ viuentib⁹: sm̄ enim supius dicta ea que hn̄t corpora simplicia: impossē est hēre mediū in tactu: ꝛ ita simplicia nō hn̄t tactū: cū tn̄ simplicia quedā habeāt vitā. Adhuc aūt ex supra habitis ꝯstat ꝙ sine tactu nullus habet sensus. tact⁹ enim est tam sensus qn̄ differētia ꝯstitutiua aīalis: neqz illa saltim sine tactu eē possunt aīalia quecūqz nō recipiūt aīas sensibiles sine mā: sicut illa q̄ nō hn̄t sensus q apprehēdūt p mediū: sunt illa que nō hn̄t nisi tactū ꝛ gustū sm̄ ꝙ est qdā tactus. Si aūt ꝯcedamus qd supius dictū fuit ꝙ nihil frustra facit nā: tunc necesse est cū illo ꝙ ꝯcedamus ꝙ aīalia necesse ē habere sensus: ꝛ hoc necesse est ꝯcedere: qr nos videmus sicut ꝛ in scdo physicorū ꝑbauimus ꝙ oia que nā cōstituit pp aliquē finē determinatū sunt vel his que ꝑpter finez coaccidunt: sicut pili quos videmus in locis determinatis oriri ꝛ in tota spe sunt sicut sub ascellis hoīuz ꝛ in inguine: vniformitas enīz ista nō esset nisi eēnt ad finē determinatū in nā. Silr aūt est in alijs accidētib⁹ reb⁹ nālib⁹. Cū igit nā faciat oia pp finē ad quez ita nata sunt puenire: tūc etiā facit alia que nō mox nata corrumpant sed vt in plurib⁹ vel oib⁹ deueniat qdlibet ad finē sue pfectionis sm̄ spēm ad quā natū est deuenire. Hic enim finis est principaliter itentū opus a nā. Si igit cōsideremus aīalia habētia ꝑcessiuū motū opz ꝙ habeāt illum vt de loco ad locū mota ꝯiungant ꝯuenientib⁹ ꝛ remoueant a nocentibus. Si aūt illa sensuz nō haberēt nocumēta ꝛ cōuenientia nō perciperēt: ꝛ opz igit ꝙ corrūperent sensum nō habētia: idem aūt est de his que ꝑmanētia ꝛ imobilia sunt sm̄ locū: his enī inest cōuenientiū perceptio ꝛ ledentiū fuga aliter tn̄ qdez qn̄ in alijs perfectis aīalib⁹ tn̄ inest modo sue nature conuenienti. Omnia igit aīalia sine sensu existentia destruent ante perfectionē: esset igit frustra nā cū aīalia ad debitū sibi finē ꝑduci nō possent. ¶ Similiter aūt corpus nō posset hēre intellectū ꝛ animam

ꝛ aĩam discretiuam ꝛ sensus nõ posset habere: dico aũt aia/tum qḋ mouẽs est ƒm locũ: siue fuerit gñatum ꝛ nõ factũ: nec dico hoc ꝙ aiatum terrena aia nõ sit factuz sed qa dicũt q̄dam simplicia corpora eẽ nõ facta: ꝛ habere solũ intellectum discretiuũ particulariũ ꝛ sensibiliũ sicut ex phantasmate acceptus itellect⁹: ꝛ tñ sensibilẽ aiam nõ hñe: hoc eni ipossibile est oino. Sz celestia q̄dẽ hñt intellectũ actiuũ ꝛ opatiuũ ꝛ ille discretiuos nõ vocat. Talia igit nõ pfecta per gñationẽ habẽtia intellus agẽtes ꝛ opatiuos nõ discretiuos nõ hñt sensuz. Et si queramus q̄re nõ hñt in ꝓptu erit assignare cãz. Si eni hñent. tũc hñent aut pp dignius aliqḋ in aia: aut pp digni⁹ aliqḋ in corpore: nũc aũt neutrũ hoꝝ ẽ in eis ex habere sensuz. Intellus eni acceptiuus de se ꝛ opatiuus qui ex se nõ querit intelligibilia nõ magis itelligit pp sensibilia: sz minus eo ꝙ a simplicib⁹ itelligibilibus auertit ad phãtasmata. Corpus aũt pp sensus nõ melius est: sz poti⁹ nihil erit p corruptionẽ que est ex sensu. Necesse est eni ꝙ oẽ hñs sensus valde diuerse sit cõpõnis: ꝛ multas habeat partes molles ꝛ terrenas quaꝝ facilis est corruptio: ꝛ iõ gñaliter breuioris vite q̄ multe ex plãtis. Uiuũ ḡ nõ factũ per gñationẽ habitaz nõ eẽt meli⁹ sz peius ex sensu igit frustra daret ei sensus a nã.

Tex. c. co. 62.

Sz eoꝝ que facta sũt corpoꝝ ꝛ nõ mouẽtiũ ƒm locuz nullũ est oino qḋ hẽat intellectũ sine sensu. cui⁹ rõ iã dicta ẽ: qa videlicet nõ cõsisgerent ꝯuenientib⁹: neqꝫ remouerentur a ꝯrijs: ꝛ sic nã ageret frustra. Si aũtẽ dicta necessitate aiali detur sensus tũc necẽium est ꝙ in corpore simplici sit sensus: vel in corpore cõposito: nõ aũt põt eẽ corpus simplex sensibile per rõnẽ ꝑus iductã qm̃ tact⁹ nõ põt eẽ simplicis ꝛ sine tactu nõ põt eẽ aliqs sensus.

Tex. c. co. 63.

Qḋ lz supius ꝓbauimus: eñ et manifestũ erit ex his que nũc iducemus est eni aial corpus aiatũ: oẽ aũt corp⁹ gñabile ꝛ corruptibile: qa de talib⁹ hic loquimur: est possibile tãgi tactu ꝑbico: ꝛ sentit per sensus tactiuos: ḡ necẽiuz est cũ tact⁹ sit per mediũ intraneũ: ꝙ aialis corp⁹ sit tale ꝙ possit tãgere ꝛ sentire sensus dũas vel tact⁹. Nõ aũt sentiret q̄litates tãgibiles: nisi per hoc ꝙ medietas est mixta ex eis: opꝫ ḡ corp⁹ eẽ mixtuz ꝛ nõ simplex: nisi enim sentiret tãgibilia nõ posset saluari aial qa non sentiret ea q̄ eẽntialr cõponũt ipm ꝛ saluãt ꝛ corrũpũt. Sic aũt non est in alijs sensibus: qa illi per extrĩseca media sentiũt ꝛ sensibilia eoꝝ neqꝫ eẽntialr cõponũt: neqꝫ saluãt: neqꝫ cõponũt corp⁹: sicut ꝛ audit⁹ ꝛ odorat⁹: nisi eni habeat sensuz tact⁹: nõ posset quedã corrũpẽtia essentialr fugere ꝛ quedã saluãtia eẽntialiter accipere. Si aũt sic se habeãt ipoẽ est saluare aial quousqꝫ ad finẽ nature deueniat: ꝛ iõ qa gustus ẽ saluatiuus substãtie aiati corporis. opꝫ gustũ eẽ quedã tactũ cui⁹ cã est qa gustus est sensus quo accipit nutrimẽtũ vel alimẽtũ qḋ nutrit per hoc ꝙ subaꝛ ꝯuertit in subaz. Tale aũt est corp⁹ tangibile hñs q̄litates ꝛ iõ sensus pricipãs ipz ẽ tact⁹ qdã necessario. Hec aũt oia ꝯstãt ex determiatis de tactu ꝛ gustu.

Cap. 2m. Qꝛ sensus qui fiunt per media extrinseca non nutriunt: ꝛ qualiter fiunt per media extrinseca.

Tex. c. co. 64.

Onus aũt ꝛ color ꝛ odor nõ alũt: eũ ƒm interiones sine mã: ꝛ ideo talia neqꝫ sensuz per subam alũt: neqꝫ ex eis augmẽtũ vel decremẽtũ. Cuz aũt gust⁹ sit alimẽti sensus: nece ẽ gustabile nõ per spẽz saporis eẽ alimẽtũ sz opꝫ gustũ eẽ quedã tactũ: ita ꝙ alimẽtũ p subaz accipiatur: ꝛ ideo opꝫ ꝙ gust⁹ sit sensus ei⁹ qḋ ꝛ possibile ẽ tãgi pp q̄litates tactus q̄s hꝫ: ꝛ sic vegetatiuus p nutrimẽtũ qḋ ex sua suba ꝓstat. Oẽ eni qḋ nutrit ex eisdẽ nutrit ex qb⁹ gñatur: cuz igit gnõnẽ hẽat ex tãgibilib⁹ opꝫ ꝙ ex eisdẽ nutriat: gust⁹ aũt sensus ẽ gust⁹: ḡ erit sensus tãgibiliũ: ꝛ sic gust⁹ ẽ aliquis tact⁹. Hi igit duo sensus necessarij sũt aiali: ꝛ iõ manifestũ ẽ ꝙ aial ipoẽ ẽ eẽ sine tactu. Alij ãt sensus sũt pp bonũ ꝛ vtile q̄rũdã aialiũ: eo ꝙ nõ nisi cuidã ꝯueniũt gñi: ꝛ nõ oib⁹ aial. h⁹: ꝯueniũt eni hñti motũ ꝓcessiuuz: q est vnus q̄ mouet ad nutrimẽtũ. Idẽ eni opꝫ hũe sensus ꝯueniẽs ꝛ qḋdã nociuũ apphẽdẽtes: ꝛ gñaliter qdẽ verũ ẽ ꝙ si vllõ debeat saluari: opꝫ saluati p tactũ. Sz quedã sũt que ẽt idigẽt ꝓcul apphẽdere ꝯueniẽs ꝛ nociuũ: ꝛ hoc sit qñ p mediũ extrisecum aduenit: ꝛ fit eis sensibile qḋ apphẽdũt.

Tex. c. co. 65.

Hoc aũt in tali modo fit ꝙ mediũ accipit formã sensibilẽ in eo ꝙ a sensibili patit vel mouetur: sensus aũt accipit in eo qḋ patit a medio: ꝛ huius exemplũ est in eo ꝙ mouet ƒm locũ violẽto motu. sicut diximus aũt fine octaui physicoꝝ. Illud eni vsqꝫ ad terminũ ad quẽ facit ꝛ mouet mutare aliqḋ pellit: ꝛ sic depellẽs facit alteꝝ tale q̄le ipm est: ꝛ sic ꝯtinue mouẽs vnũ mouet alteꝝ: ꝛ iõ oẽ depellẽte est mot⁹ ẽt q est p mediũ sic ꝛ sensus: in quo q̄dẽ pmum depellit ꝛ nõ depellit sicut chorda vel man⁹: vltimũ aũt sicut lapis vel sagitta depellit solũ ꝛ nõ depellit. Mediũ aũt istoꝝ hꝫ vtrũqꝫ istoꝝ: qa sicut aer vel aq̄ hic est ꝛ depellit a pmo ꝛ depellit vltimũ: ꝛ sũt media sic depellẽtia ꝛ depulsa q̄dãmodo multa: sic ẽ ꝛ in alteratiõe qua sensus a sensibili alterat excepto hoc solo ꝙ alteratio sensuuz fit pmo sensibili manẽte in eodẽ loco: qḋ nõ fit in his que ferunt in qb⁹ illḋ qḋ depellit mutat locũ: ꝛ hec alteratio eñ sicis motui figure sigilli ꝛ cere: sic oiũm⁹ supeti⁹. Mot⁹ eni figure tãtũ igredit ĩ cerã quãtũ imprimẽs tigit cerã ꝛ nõ amplius: ꝛ ita mediũ tingit spe rei sensibilis ad tãtũ ad quãtũ durat mot⁹ rei sensibilis. ꝛ iõ i lapide sic nihil sit de motu tali eo ꝙ nõ ẽ mediũ ꝯueniẽs. Sed aq̄ pp huidũ ꝛ pspicuũ tingit vsqꝫ quo hoc ẽ ꝓcul aer autẽ adhuc amplius: qa ille de facili ipulsu mouet ꝛ de facili recipit spẽs sensibiliũ: ꝛ de facili agit in sensuz: ꝛ patit a sensibili si maneat ꝛ vnus ꝯtinuus maneat vel si nõ itercept⁹ a spisso termiato qḋ facit cũ nõ esset ꝯtinuũ iter sensibile pmuz: ꝛ organũ sensus. Et qa si sit sensus visus ꝛ alij p exteriora mẽbra apphẽdentes sensus meli⁹ est q̄ id qḋ dĩ de repcussione radioꝝ visus a sensibili ad vidẽtẽz: sic dicũt hi q dicũt visuz per emissionẽ radioꝝ meli⁹ est multo ꝙ dicaẽ aerẽ pati a visibili: q̄ ꝙ visus extra mittat radios: ꝛ illi repcutiant ad vidẽtẽ. Patit eni aer a figura ꝛ colore quãdiu est vn⁹ ꝛ cõtinuus nisi itercept⁹ ali q̄ corpore termiato. In leni aũt humido est vnus ꝛ ꝯtinuus: qa quelibet ei⁹ ps pp humiduz finit in aliã ꝛ cõtinuat ei: ꝛ iõ tale mediũ sic motũ a visibili termiato motu mouebat visuz: sic ẽt in cera mot⁹ est figura sigilli vsqꝫ ad finẽ ad quẽ igredit. Supra aũt diximus ꝙ ipressio ai sigilli similis ẽ ois acceptis sensibiliũ ꝛ marie visibiliũ eo ꝙ ista pre oib⁹ sũt spũalia ꝛ eẽ intẽnonũ poti⁹ q̄ reꝝ habentia.

Cap. 3m. Qualr sit aialis corp⁹ vtruz simplex aut cõpositũ.

Uia aũt supra diximus repphẽdendos eẽ eos q de aia dicũt ꝛ de corpore nihil ꝺterminãt: ideo quedam vlt dicem⁹ de corporib⁹ aiatis subtilr eni his libris de plãtis ꝛ aialib⁹ ꝺterminabim⁹.

Tex. c. co. 66.

Dicemus igit ꝙ manifestuz erit ex his que dicim⁹ ꝙ ipoẽ est ꝙ aliqḋ simpliciũ corpoꝝ sit corp⁹ aialis sensibilis sic ꝙ corp⁹ aialis alicui⁹ sit igneuz aut aereũ: vel ex aliq̄ vno alio eẽnto. Nullius eni aiati põt eẽ tale corp⁹ eo ꝙ aia multa eẽntialr opaẽ in qḋ ẽt differet a natura: ꝛ iõ est endelechia corporis organici: organicũ aũt ẽ qḋ est ex multis cõpositũ: simpliciũ aũt nullũ cõpositũ ẽ ex multis neqꝫ põt eẽ organicũ: est tñ hoc spãliter veꝝ in corporib⁹ aialiũ: qa sicut iam sepe dcũ est: nullũ aial est qḋ nõ habeat tactũ: oẽ eni aiatũ sensibile est corpus possibile tãgere ꝛ tactiuis q̄litatib⁹ ad sensuz imutati: qa aliter nõ saluaret in esse aialis. Alia aũt sensibilia per altera ꝛ extrĩseca media faciũt sensuz oẽ p alteꝝ nõ ꝯiũctũ faciens sensuz facit sensus p mediũ qḋ itercidit ꝛ distãtiã facit sensibilis a sentiẽte. tact⁹ aũt est sentiẽs in tãgẽdo sensibilia sine medio distãtiã faciẽte ex hoc ꝙ sortit⁹ est nomẽ qḋ tact⁹ vocat: tñ ẽt alij sensus tãgunt tãgibilia vel sensibilia nõ simplr sz q̄dãmõ: sz tact⁹ ille est per alteꝝ qḋ est mediũ faciẽs distãtiã nõ spẽt sensibilis: sz rei sensate ƒm eẽ qḋ hꝫ in mã. Sentiũt aũt ꝛ alij sensus ꝛ aliter tact⁹ eo ꝙ tact⁹ est fundamẽtũ oiuz sensuũ: ꝛ ideo qñ stupescit frigido neruus visiuus qui optic⁹ fuit vocat⁹ a grecis tũc oculus nihil videt: ꝛ qñ resoluit p calidum cõplonis reddit visus. Cui⁹ signũ est ꝙ frigiditas in somno ligat sensus cũ eñ frigiditas non imstret neruos sensibiles: nisi inquãtũ tact⁹ ẽ in eis. Opꝫ ḡ in q̄libet sensu ꝓ dispõni organũ tact⁹ quasi possit agere cõpatatiõnẽ sensus alteri⁹: ꝛ sic sensus alij agunt tactu: eo ꝙ fundati sunt oẽs in tactu sic in pmo fundamẽto. Lz aũt sic oẽs tactu sentiãt: tamẽ non pficit sensus in eis sz actũ nisi p altera mẽbra nõ ꝯiũcta p eẽntiã sentiẽtibus sz solus tactus ꝛ sentit per se ipm: ꝛ nõ indiget alio sensu ad sentiendũ: ꝛ sentit per mediuz essentialr ꝯiunctũ sentiẽti: ꝛ mediuz ei⁹ ꝯiunctũ necesse est eẽ sicut demõstratũ est superi⁹ im possibile est aliqḋ simpliciuz eẽntoꝝ esse corp⁹ aiatuz aia sensibili: ꝛ iõ fatuũ est qḋ qdã dicũt corp⁹ aialiũ eẽ terrenũ sz eiz diximus in libro perigeneseos terraz dñari in aiatis hoc tñ

intelligitur sz medietatẽ que vocatur arithmetica: qa videlicet plus quantitatis terre ꝛ aque dñatur in corporib⁹ aiatoꝝ ꝙ̃ alioꝝ eĩntoꝝ. Scḋm aũt medietatẽ que vocat̃ geometrica: nullũ dñatur plus altero in aialium corporib⁹. Oium eni eoꝝ que tãgunt̃ hec est differẽtia tãgibiliũ tactus est sensus susceptiuus sicut medietas cõmixta geometrice. sic iam alibi diximus nõ est igit̃ medietas tñ ꝗ̃titatũ terre qb⁹ ipa differret ab alijs eĩntis sed calidi ꝛ frigidi ꝛ hũidi ꝛ sicci: ꝛ dr̃ etiã mollis ꝛ multoꝝ alioꝝ generũ supeꝛ⁹ enũeratoꝝ tãgibiliũ. Hui⁹ aũt signũ est qa in aliquo mẽbro et cellẽter dñat̃ terra sicut ea que coagulata sunt calido ꝛ sicco sic sunt pili ꝛ vngues isto mẽbro nõ sentimus eo ꝙ terrea sunt ꝛ iõ opatiões vite sensibilis non pficiunt̃ in eis: sed vegetabilis tñ: ꝛ hec est cã ꝗ̃re plãta nõ hz sensum: qm̃ in veritate terree sunt: ꝛ vires hñt a terra ꝛ nutrimentũ: ꝛ iõ opationes vite sensibilis in eis nullo mõ pfici pñt. Quia aũt vt dcm̃ est: i tactu fundat̃ ois sensus: iõ ipossẽ est aliquẽ alioꝝ sensuũ esse sine tactu sz tactus põt esse sine alijs. Tact⁹ eni neqȝ terre simplicis est neqȝ alteri⁹ corporis de nũero corpoꝝ simplicium.

Tex. co. 67.

¶ Manifestũ est igit̃ ꝙ solo sensu tactu puato cum sit fundamentũ alioꝝ sensuũ aialia mori ꝛ corrumpi ꝛ necesse est. ꝛ huius cã est: qa ipossibile est ꝙ aliqd habeat sensũ qd non est aial. ꝛ cũ aliqd sit aial: nõ est necesse hre aliũ sensum ꝙ̃ istũ. ꝛ iõ posito hoc solo sensu ponit̃ aial: ꝛ destructo solo eo destruit̃: ꝛ p hoc excellẽtie alioꝝ sensibiliũ nõ corrũpũt aial: sensũ aũt forte vnũ corrũpũt: vt color ꝛ sonus ꝛ odores nisi per accñs sic sonus corrumpe dr̃ aial qñ cum sono est depulsio aeris ꝛ ictus: ꝛ tunc pcuties tactũ corrũpit. Silr̃ autem odores ificientes aerẽ ꝛ ꝯuertentes ad venenũ nãm corrumpunt: nõ in eo ꝙ odores sz in eo ꝙ venenũ vel aer venenosus ad iteriora tãgẽdo igredit̃ per poros occultos ꝛ manifestos. Sz excellẽtia coꝝ que sentiri possent tactu calidoꝝ ꝛ frigidoꝝ ꝛ duroꝝ ꝛ alioꝝ sensibiliũ hũs sz seipsaȝ ꝛ eẽntialr̃ remanet ꝛ corrũpit aial.

Quare forme odor: color: p accñs pñt aial corrũpere.

Tex. co. 68.

¶ Sic eni sepe dcm̃ est: ois supflua excellẽtia sensibilis corrũpit sensũ: ꝙ ꝛ supflua excellẽtia tãgibiliũ corrumpit tactũ: animal aũt dtermiat̃ ꝛ diffinit̃ tactu. Demõstratũ est eni ꝙ aial nõ est sine tactu: ꝛ ꝙ solus tact⁹ sufficit ad aialis ꝯstitutionẽ: ex quo igit̃ solus tact⁹ posit⁹ ponit̃ aial: ꝛ peremptus solus perimit̃ aial tact⁹ erit nõ tã sensus ꝙ̃ forma ꝯstituẽs essentialr̃ aial: ꝛ iõ tãgibiliũ excellẽtie corrũpẽtes tactũ p ꝯñs totũ aial corrũpunt ꝛ nõ solũ sensũ salno in eẽ aiali. Hui⁹ aũt cã iã dicta est qa neqȝ aial ad hoc ꝙ sit aial necesse est hre solũ hũc sensũ tactũ: alios at̃ senius sicut sepe dcm̃ est hz aial pfectũ: nõ pp esse sz pp bñ esse vt visum hz hũiditas in aere ꝛ aq̃: ꝗ̃tenus lucẽtia p se que nõ idigent medio nisi diaphano solo: aliter qñ iter hz visum hũiditas in aere ꝛ aq̃. vt in lucido sm actũ illumiato videat colores: ꝛ p hoc eminus apphẽdat ꝯueniẽs vel nocẽs. Gustũ quoqȝ sm ꝙ mediũ sapoꝝ est ꝛ distiguit̃ a tactu vt discernat dulce vel amaꝝ: ꝛ p hoc ꝯueniẽs cognoscat alimentũ: ꝛ desiderio moueat̃ vel remoueat̃ ad ipm vel ab ipso. Olfatũ autẽ hz vt remotius cognoscat alimentũ ꝯueniẽs sibi: qa odor est sequela saporis linguã ꝑut est nõ ad esse. sed ad bñ eẽ vt per ipsam aliquid alteri significet. sed hoc modo multas hz virtutes ꝛ operationes ad bene esse determinatas.

¶ Cap. 4m. Et est digressio declarans ꝙ sensibile ꝛ vegetatiuum ꝛ rationale in homine sunt vna anima.

Omnib⁹ aũt his cõparatoib⁹ habitis videt̃ nobis ꝙ relinquit̃ hoc ꝯsiderãdũ cũ in oi rõnali sit sensibile: nec vnqȝ a rõnali sensibile separat̃: ꝛ vegetatiuũ: vtrũ ista tria sint i hoie suba vna vel diuerse: ꝛ iterũ due que sũt sensibile ꝛ vegetatiuũ in bestijs sint suba vna vel diuerse. Sũt eni sap hoc iã ḡdã latinoꝝ diuersa determinãtes: ꝛ sup hoc vnqȝ nõ dubitauerit ḡsꝙ̃ Peripatheticoꝝ: dicunt eni corruptibile ꝛ icorruptibile nõ posse eẽ subaȝ vnã. rõnalẽ ãt icorruptibilẽ eẽ asserũt in hoie sensitiuũ aũt ꝛ vegetabile corruptibilia in idẽ aũt concidit qd dicũt separabilis ꝛ nõ sepabilis eẽ subaȝ vnã. Ampli⁹ aũt iuxtẽ ꝓcedẽtiũ sm tps dicũt nõ esse subam vnã: aiaȝ aũt vegetabilẽ dicũt tpe in hois genitura ꝓcedere sensibilẽ: ꝛ sensibilẽ ꝓcedere rõnalẽ. Probãt autem hoc ex eo ꝙ embrio ꝑus tpe trahũt nutrimẽtũ ꝛ sanguinem menstruosum ꝙ̃ sentiãt: trahens aũt nutrimẽtũ ꝛ ꝯuertẽs in spm̃ nutriri nõ est nisi aie vegetabilis. Silr̃ autẽ embrio puncta aen cõtrahunt̃ ꝛ nõ sit sine sensu tactus: ꝛ tñ nihil ad huc agere põt itellectu discretiuo. Adhuc autẽ qm̃ igredientis ab extriseco in mãꝫ corporis: ꝛ educti de mã nõ pt eẽ substãtia vna. Nõ autẽ est dubiũ itellectũ igredi ab extriseco sz oia que de intellectu dicta sunt: vegetabileꝫ aũt ꝛ sensibilem educi de mã oñ ẽdunt opatiões vtriusqȝ: que oẽs organice ꝛ mãles esse ꝯstat nihilominꝰ ex ꝑdictis. ¶ Nos aũt mirabilẽ istoꝝ sapientiã que nulli ꝯcors est phoꝝ cõuincimus per ea que in fine pmi libri scie huius diximus. Qm̃ querimus qd sit vniens istas aias vel subas in corpore vno: ꝛ qcqd sit illd hoc erit aliõ ab istis. ꝛ poti⁹ suba ꝛ act⁹ corporis ꝙ̃ ista tria: opꝫ eni vnius pfecti sz subam vnã esse pfectionẽ. Adhuc autẽ sepatoꝝ per subaꝫ vnũ p itellectũ nõ est in alio. Si igitur ista tria p subaꝫ sepata sũt opꝫ ꝙ vegetatiuũ per itellectum nõ sit in sensitiuo neqȝ sensitiuum per intellectuꝫ erit in intellectiuo. sed sunt tñ ꝯiuncta in subto corporeo. Hoc aũt dato sequunt̃ duo incõuenientia: quoꝝ vnũ est ꝙ aia non hẽat diffõneꝫ sicut figure: qa nõ sicut trigonũ in tetragono: sic vegetatiuum erit in sensitiuo. ꝛ sensitiuuꝫ in itellectiuo. Aliud autẽ est ꝙ destruit̃ ordo cãꝫ formaliũ: qa scḋa cã nõ habebit a pmaria ꝙ eẽ. ꝛ ꝙ cã est. Sũt eni ordiate cãe formales esse viuuꝫ sensitiuuꝫ itellectiuũ. vt dicit phs in lib. de causis. Si aũt separant̃ ista tria p subas eo ꝙ aliqñ per eẽ in diuersis inueniunt̃ separata: tũc eni dꝫ esse alia suba in hoie ꝙ̃ viuuꝫ ꝛ sensitiuuꝫ: qa quedã iueniunt̃ que sũt ꝛ nõ viuũt. Si ṽo dicat̃ vt nõnulli dicunt ꝙ solus itellectus est suba ꝛ forma hominis ad quã formã vegetabilis ꝛ sensibilis sunt dispõnes: hoc absurdũ reputatũ est ab Auic. ꝛ alijs phis. qa ois dispositio aliqd est de genere accidentiuꝫ: ꝛ accidit ex hoc ꝙ illud qd est subale vnius erit accidentale alterius. Suba eniꝫ bestie sensibilis suba est ꝛ vegetatiuuꝫ est suba ꝛ actus plante. Adhuc autẽ hec dispõ aut est vltimata: aut nõ est vltimata: si est vltimata: tunc semp ad ipsaꝫ sequit̃ spẽs: ꝛ sic in sensibilicum eadeꝫ mã erit rõnale semper: ꝛ sic oẽ sensibile erit rõnale: sicut omne rarissimũ est ignis. Si aũt nõ est vltimata: tũc opꝫ ꝙ aliqd additũ ei faceret eã eẽ vltimataꝫ ꝛ sic aliqd eẽt inter sensibile ꝛ rõnale qd vltimaret sensibilem qd iterũ absurduꝫ est oĩno. Sunt aũt nõnulli qui dicũt tres subas eẽ vnam aiam: eo ꝙ in vno actu animãdi vniunt̃ tanqȝ aia nõ sit nomen sube ꝛ forme sed operatiõis: qd tãto est absurdi⁹ ceteris que dicta sunt: quanto hoc est ꝯ oẽs antiquos de aia loquẽtes: qa aiam ꝯcorditer vt subam diffinierũt ꝛ subam esse dixerunt ꝑter solã illoꝝ opinionem qui armoniaꝫ aiam esse dixerunt: ꝛ ĩs rõne armonie posuerunt aiam Illi eni dixerunt aiam esse accidens qd cõsequit̃ armoniaꝫ ipsaꝫ. Amplius autẽ harꝫ triũ subaꝝ sm actoꝫ erit aliq̃ cã: aut igitur vnio actionũ ꝓuenit ab vnitate corporis: aut ab vnitate substãtiaꝝ: tũc nõ sunt tres subñ ãtie sed vna: aut simplex: aut cõposita ex tribus. Si aũt ab vnitate corporis: hoc absurdum est: qa iam corpora vnirent actuꝫ aiarum: ꝛ sic aie non essent cã vnitatum corpoꝝ. Et tunc quereret̃ que sit cã vnitatũ corporum ꝛ non erit assignare cãm etiã si fingendi dex̃ licentia: non eni põt dici ꝙ corpora organica per se sint vnita ex multis: cum ois vnio materie sit ab vnitate forme pficiẽtis. Inducunt autẽ isti sibi oĩno fundamẽtuꝫ super falsas ꝓpões: dicunt enim ꝙ ignis radius lune ꝛ solis sint diuerse substantie: ꝛ tamẽ frequenter vniuntur in illuminando supponẽtes radios esse corpora: qd alibi improbatuꝫ est: ꝛ nulli Peripathetici ꝯcordant. neqȝ etiã si essent radij substantie vniũtur in illuminando ꝙ maius lumẽ occultat minus ꝛ facit ipm nõ operari lumine suo: pp hoc igit̃ ꝛ his silia multa que nõ induci opꝫ differẽtias in hoie hec tria esse subam vnã in homine que est actus ꝛ pfectio hois nec sensibilẽ esse in homine neqȝ vegetabilẽ aias vel subas sed potẽtias que fluunt a suba que est aia rõnalis: sicut sepe supius diximus. In alijs autẽ sensibilis est suba ꝛ non potentia: sed hz suas potẽtias concupiscibilem ꝛ irascibileꝫ: ꝛ quinque a se fluẽtes sensus. Silr̃ autẽ se hz vegetabilis in plantis modum quo ꝓcedẽs potestas est in sequenti diximus superius in plurib⁹ locis: quẽ hic iteramus pp doctrine facilitateꝫ. qm̃ inferior est in superiori sicut in magis formali ois potestatis iferioris operationes diriguntur ad superiorem sicut materie instrumẽtalis ad suam formã diximus superius ꝙ ois operatio que instrumentalr̃ se habet ad aliam est mãlis ꝛ imperfecta ad illam.

Opio ...

llam. Sicut enim se habent operatiões quinque sensuū ad sensum cõem: sic se habēt opatiões sensus cõis ad phãtasiã. Similr aūt ₇ opationes phantasie ad intellectuȝ possibilez: ₇ vlterius intellectus possibilis ad agentē: q̄ absolute ₇ simpliciter est substãtia hoīs: non tamē dicimus simplr vnū eē cū ₇ alterū: sed materiale hoc modo quo imperfectū dicit materiale. Imperfectum autē est omne mãliter operãs vel instrumentaliter: dico autē illud instrumentaliter operari: q̄ operatur ad alteruȝ q̄dã qd est perfectio operis. Similiter autem se habēt opera vegetabilis ad sensibilem: cuiꝰ siquidem effigia nutritiua conuertit nutrimentum in carnem: q̄ hoc nō est sobiectuȝ vegetabilis tm̄. sed mediuȝ in tactu: ex hoc ₇ facile innotescit potentiaruȝ multitudinē in anima non inducere cõpositionem essentialem: sed potius ostēdit vnoȝ formam vltimum ex quo oēs iste fluont potētie quanto forma plus est: tanto in pluribꝰ operationibus iuuatur ₇ sui ad plura indigēt in quo differt a natura que obligata est materie: quonam tm̄ operaſ. In hoc tamē vno vltimo formali aliqd est simile forme ₇ aliquid materie sed nō mã ₇ forma sicut supra diximus in tractatu de intellectu. Has eni differentias in omni natura necesse est inueniri que est citra naturam essentiam primã. Si qa vo posterius obijciat has potentias aie non esse subam: sed esse potētias naturales: ₇ ita eē genere accidentium: ₇ inde vlterius velit esse in aia compositionem subiecti ₇ accidentis inferens vlterius aiam eē compositam substãtiaȝ ex mã ₇ forma: eo q̄ ante omnes cõpositiones scd̄as accidentium cum substantijs compositio ē prior ex materia ₇ forma: eo q̄ nullū accidēs accidit substantie simplici siue sic materia siue forma: nos dicimus q̄ huiusmodi potentie nō sunt accidentia cõiter: sed sunt potē naturales ₇ proprietates anime. ₇ hec sunt vires substantie eius ₇ talia multa accidunt omni substantie simplici siue forma: siue materia: sicut etiam nos supra dixisse meminimus. Et hoc addimus q̄ tanto attridunt ei plura de talibus quanto fuerit simplicior: quanto enim simplicior: tanto plura operatur ₇ vtiq̄ȝ nihil operatur cuius virtutē operis non habeat: ₇ ideo ex talium accidentiū multiplicitate ₇ multiplicatione non cõcludi potest cõpositio substantie. Qd̄ autem isti obijciunt de corruptibili ₇ incorruptibili: ₇ separabili ₇ non separabili vnam ₇ eandem habet solutionē q̄ videlicet anima hominis tota incorruptibilis ₇ separabilis est a corpore: sed per accidens nō separatur in quibusdã viribus eo q̄ operationes illarum nō sint sine corpore sicut superius diximus de nauta q̄ subaliter separaſ a naui sȝ nauigatio non sic sine corpore: ideo sicut senescunt ₇ debilitanſ vires anime ita corrumpuntur ₇ non aliter constat autē q̄ non senescunt ₇ debilitantur nisi corporis senectute ₇ debilitate sicut debilitatur nauta vel nauigatio naue iam fracta ₇ scissa ₇ inueterata: ₇ ideo anima certa vices suas hȝ: sȝ non vtatur eis tamē nō sunt ociose: quoniam vsus impediſ per accidens vt patet ex dictis. Qd̄ autem inducit q̄ vegetabilis precedat sensibilē tempore ₇ sensibilis rationalem non puenit nisi ex malo intellectu libro toto Arist. Docet eni Arist. nos animam non esse in semine sicut actus est in eo cuiꝰ est actus: q̄a si sic inesset ei. tunc semen esset animal vel plãta: sȝ docet nos: quia est in semine sicut artifex in artificiato: ₇ ideo in semine nō operatur nisi sicut artifex: neq̄ȝ vnq̄ȝ operatur anime opus nisi in corpore organico perfecto s̄m nomentum ₇ figura ₇ forma organorum: hoc modo dicit q̄ precedit opus nutritiue opus sensitiue: hoc autē opus non est anime: sed virtutis formatiue: que est sicut artifex formãs corpus: ₇ sȝ istum modū est expositꝰ Arist. a suis cõmentatoribꝰ: ₇ ideo ex hoc nihil inferri pōt de aīa: neq̄ȝ q̄ sit vna: neq̄ȝ q̄ sit multa. hec igitur etiam in .16. libro de aīalibus dicit Aristo. vbi etiam dicit: q̄ spiritus qui est in semine est intellectus eo q̄ operatur vt intellectus practicus alicuius artificis. Qd̄ autem dicit de eo qd̄ est ingredi ab extrinseco ₇ duci de materia nihil omnino est ad ppositū: solutio huius patet per ea que dicta sunt de intellectu agente: erit aūt de his subtiliter loquendum in libro de animalibus. Hec igiſ de anima s̄m q̄ in seipsa consideratur determinata sufficiunt.

Alberti Magni Episcopi Ratisponensis philosophorum grauissimi super libros de anima sententia feliciter explicit.

Non intelligit incorporã pōt ₇ de gñatione aīalium cap. 3º.

Incipit Liber de itellectu ₇ itelligibili dn̄i Alberti Magni ordinis predicatorum ₇ Ratisponensis Episcopi. Cuius tractatus primus est de natura intellectus.

Cap. pm̄. De quo est intētio: ₇ quis dicendorum ordo.

Sicut a principio istius operis diximus scia de aīa non satis cõplete habeſ ex hoc q̄ de aīa sȝ seipsaȝ in lib. de aīa determinatū est. Opȝ enim cū hoc scire de opīs que ppriis ptibꝰ aīe iferunt passiões. Hoc autem obiectorum q̄rū ppa passiua p partibꝰ siue potētijs hȝ aīa quedã ppias passiões iferunt aīe queda ãt cões aīe ₇ corpori. Cões enim sūt passiões quecūq̄ȝ sūt talia circa que opans aīa istro vtiſ corporeo: vt quecūq̄ȝ sūt circa vegetabilē ₇ sensibilē aīaȝ. Propter qd̄ ₇ Peripathetici veteres scientias de talibꝰ cõibꝰ aīe ₇ corporis vocauerūt. Et de his in pte iã p modulo nr̄o expediti sumꝰ in libris de nutrimēto et nutribili de sensu ₇ sensato. Restãt aūt adhuc libri de sõno ₇ vigilia de iuuētute ₇ senectute de ispiratiõe ₇ expiratiõe: ₇ de motibꝰ q̄ dicunſ aīales: de vita ₇ morte: q̄ oēs sūt de opibus cõibꝰ aīe ₇ corporis. Sȝ q̄a neq̄ȝ hec iterptatio somnij ₇ nã eiꝰ bñ determinabilis ē nisi pos scito de itellectu ₇ itelligibili. Jō opȝ nos hic iterponere sciaȝ de itellu ₇ itelligibili: sȝ itelligere aīe hñ q̄ne sit ppriū p̄ter corpꝰ. Attendimꝰ eni sic se pe ptestari sumꝰ pncipalr facilitatē doctrine pp qd̄ magis sequimur in traditiõe librorum nãlium ordinē q̄ faciliꝰ docet auditor q̄ ordinē rerum nãliū. Et hac de cã nō tenuimꝰ ī exequēdo libros ordinē quē sbiauimꝰ ī phemijs nr̄is: vbi diuisio nē librorum nãliū posuimꝰ. Determinātes aūt de itello ₇ itelligibili supponemꝰ quecūq̄ȝ in libº nr̄o 3º de aīa pncialiter determinata sūt. Quecūq̄ȝ vo hic inqrēda eē videnſ q̄ntū per demõstrationē ₇ rõnē inuestigare poterimꝰ tractabimꝰ: sequentes pncipis nr̄i vestigia. Coiꝰ librum de hac scia lȝ nō vidimus tm̄ discipulorum eiꝰ plurimorum de hac mã q̄ plurimos ₇ bene tractatos pspeximꝰ libros ₇ epl̃as. Interdū ₇ Platonis recordabimur i his i q̄bꝰ Peripatheticorum sentētijs ī nullo cõdicit. Cū aūt sȝ plurimos pbabilio: es phos itellus faciat itelligibile i forma itelligibilitatis: opȝ nos pus loq de nã itellectꝰ sȝ q̄ ē itellus: ₇ deīde de itelligibili sȝ q̄ ē de itellu: ₇ deinde de vnitate ₇ diuersitate itellus ad itelligibilia: q̄a his cognitis satis pfecte hȝ scia de itellu ₇ itelligibili. Ope ãt p̄iū inuestigare ē hmōi q̄a his scitis ₇ ppe hō scit q̄d ppe ipe est cum sic solus intellectus: sicut dicit Arist. in. 10. ethicorum. ₇ scit insuper principiuȝ iter ea que faciunt in ipso felicitatem cõtēplatiuã. Incipientes igiſ inuestigare naturam intellus: in primis ponemus que s̄m naturam sunt priora.

Ordo doctrine nō semp a prioribꝰ nãe sȝ quãq̄ȝ a faciliorībꝰ ad discēdū. vide ꝑ hoc Aristo. 5. met. tc cō. primi.

Cap. 2m̄. In quo demonstratur q̄ omne cognitiuum animalium causatū est ex alio quodam cognitiuo.

Dicamꝰ ḡ q̄ oēm nãȝ que hȝ potētiã aliqd cognoscendi: aut a seipsa vtutē cognitiõis hȝ: aut ab aliq̄ alia nã que ē an ipsaȝ. Cõstat aūt q̄ nō hȝ a seipsa: sic eni eēt pnm̄ cognitiõis i oībꝰ alijs ₇ esset sua virtꝰ cognitiua: nō iperfecta sȝ pfecta: neq̄ȝ eēt passiua sȝ actiua: que oīa nō puenire aīabꝰ aīalis q̄ueadmodū clarū ē que in lib. de aīa declarata sūt. Si q̄s ãt forte diceret q̄ aīa aīaliū hȝ a seipsa vtutē cognitiuaȝ: eo q̄ i nã sua ē cognitiua eiꝰ potestas: sic triãgulus a seipso hȝ hē tres angulos ₇c. ₇ pp hoc nō ē pnm̄ causans i alijs aliqd. Dicemꝰ q̄ a seipso hē dr̄ duobꝰ modis. Uno qdē mō s̄m cãȝ efficiētē: ₇ alio mō sȝ cãȝ formalē. Nos ãt hic querimus de cognitiuo a seipso sȝ vtrãq̄ȝ cãm: sic i phicis pmū monēs ē motiuū a seipso. Tū q̄a nō se nō hȝ cãȝ sui motꝰ efficiētē. Tuȝ

ga a nã ⁊ eẽtia sua est mouẽs: pp qđ ẽt oẽ qđ mouet moti-
uã vĩutẽ hʒ ab ipo: ⁊ ẽ sua virt⁹ motiua fontaliter isluẽs oẽs
virtutes motiuas i oib⁹ aliis mouẽtib⁹. Sic eni q̃do virtũ
aĩa aĩaliũ cognitiua sit a seipa ⁊ sequunt que pinducta sũt.
Cũ eni oẽ creatũ a nobiliori necẽo õficiat a cã sua pma. De
fect⁹ cognitiõis q est in virtute cognitiua aie aĩaliũ oñdit q
nõ solũ ab alio quodã hʒ viʒ cognosciuã. Sʒ ẽt q multum di-
stat ab illo qđ ẽ pma cã ⁊ fons cognitiõis. Opʒ ğ dici q hẽat
ab alio q̃dã qđ ẽ pmũ ⁊ pfecte cognitiuũ oĩuʒ. Si eĩʒ ab alio
nõ pmo ⁊ pfecte diceret̃ hic de illo eẽt eadẽ qõ ⁊ abiret hoc
is infinitũ. aut stabit in pm ⁊ pfectũ cognitiuũ. ¶ Amplius oẽ
cognitiuũ aĩaliũ mortaliũ cũ oi cognitiuo mortaliũ ẽ idẽ ge-
nere aut ñ diceret̃ p pus ⁊ posteri⁹. hoc ñ est p respectũ ad
vnũ. Quecũq; aũt talẽ hñt gñis vel nãe quenietiã ⁊ vnitatẽ:
ab vno aliq̃ recipit qđ est cã quenietie illi⁹ i oib⁹. Opʒ igit co-
gnitiuũ aĩaliũ ab vno alio cognitiuo pmo cãtũ eẽ sʒ efficien-
tẽ cãm simul ⁊ formalẽ. ¶ Si aũt qs dicat q hoc nõ ɔcludit
nisi de causatis vniuoce: sic hõ gñat hoiẽ: cognitiua aũt nõ
hñt vniuocã cãm in gñe sʒ equocã. ¶ Cõicem⁹ aduersariũ
veritatis p hoc q oẽ equocũ ad aliqđ reducit̃ vniuocũ qđ
est añ ipm. dic ğ gñans erit equocũ qđ vt dic hʒ aliqđ vni-
uocũ añ se qđ est pma cã hui⁹: ⁊ sic redibit idẽ qđ ɔclusum est
prius. ¶ Ampli⁹ i oib⁹ ita eẽ videm⁹ q q̃ncq; inueniũt aliq̃
virtutes ⁊ forme i plurib⁹ ⁊ i qbusdã eaꝝ sũt iperfecte: i qbus-
dã aũt perfecte. iperfecta cãta sũt a pfectis: ⁊ iperfectio venit
ex diuersitate ⁊ iperfectiõe mãe. Sic ğ opʒ q sic se hẽat ⁊ i co-
gnitiuis naturis. Nã igit qua cognitiua sunt alia aĩalia erit
ab aliqua pma natura cognitiua ⁊ perfecta. Hec aũt dispu-
tatio tota trahitur ex epla quadã Aristo. quã scripsit de vni-
uersitatis principio cuius mentionem in metaphysica facit
Auicẽ. Dicit autem Eustratius super sexto ethice Arist. oẽʒ
cognitionem aĩalium fluere a prima causa cognitiua.

¶ Cap. 3m. Qualiter vegetabile ⁊ intelligibile imperfectum
fluunt ab intellectiuo primo ⁊ perfecto.

Ueramus igit que sicut illa nã ⁊ eni pmũ in or-
dine nãe isluit in 2m ⁊ nõ eẽ pus aũt in ordine
nature sit viuere q̃ sentire ⁊ sentire q̃ intellige-
re: videt̃ alicui forsitan q primus fons ois co-
gnitiõis eẽt viuũ solũ ⁊ nõ sentiẽs ⁊ itelligẽs: p
cipue cũ pus in ordie nãe sit p modũ vni⁹ ⁊ 2m
per modũ duoꝝ quoꝝ vnũ additũ ẽ ad aliđ tertiũ p modũ
triũ sibi ɔsiter ordie nature additoꝝ. Si sentire addit̃ ei qđ est
viuere ⁊ itelligere ei qđ est sentire eo q sic in libro de aĩa di-
ximus eadẽ est rõ aie que figure. Sic eni in figuris trigonũ
est in tetragono. ita vegetatiuũ ẽ in sensibili ⁊ sensibile in in-
tellectiuo. ¶ Hoc aũt erroneũ eẽ pbat̃ ex hoc q nũq̃ sʒ nãʒ
imperfectũ cã ẽ vniuoce pfecti: viuũ aũt separatũ sʒ eẽ a sensibi-
li ⁊ itelligibili iperfectissimũ ẽ in gñe viuoꝝ nec aliquaʒ vite
nobilitatẽ hʒ qua pm eẽ possit. Adhuc i oib⁹ cãtis vniuocis
sʒ nãʒ sic ẽ q qđcũq; eẽntialr inest cãto hoc potẽti⁹ ⁊ nobili⁹ ⁊
clari⁹ pus ⁊ pfecti⁹ inest cãe illi⁹ cãti. Oib⁹ cognoscitiuis eẽn-
tialr inest pm cognoscitiuũ: hoc ğ potẽti⁹ nobili⁹ pus ⁊ pfe-
cti⁹ inest cãe eoꝝ que cognitiua sũt. Nõ ğ fluit nã qua cogni-
tiua sũt aliq̃ ab aliq̃ vno viuo cui⁹ viuẽ separatũ sit a cogniti-
uo. Ampli⁹ iter cãta ẽ nobili pmo ppinquũ qđ ẽ cã qđ pluri-
bus bonitatib⁹ ⁊ nobilitatib⁹ appropiquat: sʒ itellectiuũ plu-
rib⁹ nobilitatib⁹ ⁊ bonitatib⁹ appropiquat pmo cognitiuo et
pfecto: ⁊ hoc ẽ mag̃ itellectiuũ q̃ viuũ solũ vel sentiens ⁊ vi-
uẽs tñ: opʒ igit q fons ⁊ origo cognitiõis vite sit aliq̃ nã in-
tellectualis. Ampli⁹ que pfectiua sũt visus videm⁹ oĩa cãri
ab eo qđ p se pʒ ⁊ pfectissime ẽ visibile. Ois eni diuersitas
coloꝝ cãtur a luce ⁊ diuersitas coloꝝ puenit ex multiformi p
mixtiõe opaci ⁊ terminati corporis cũ diaphano cui⁹ p se act⁹
est lumẽ: sic igit ab eo qđ pfectissime ẽ cognitiuũ fluit ois co-
gnitio ⁊ diuersitas cognitionũ puenit ex multiformi obũbra-
tiuo cognitiui lũinis irradiãtis sup ea que sunt cognitiua in
diuersitate aĩaliũ. Ex oib⁹ aũt his pclarissimi determinauerũt
oẽʒ cognitionẽ itelligibilẽ ⁊ sensibilẽ aĩaliũ effluere ab itelle-
ctuali nã pfecte ⁊ itellectualr cognitiua. Cũ eni dicat̃ cã pria
plus ifluere q̃ scda: hoc tradiderũt Peripatetici eẽ verũ: q̃
cã vera viuũ aũt separatũ a cognitiuo cã nõ ẽ cognitiui: ⁊ tõ nõ
isluit. Sʒ cũ cã pma oẽs suas bonitates ifluat sup cãtũ ⁊ bo-
nitates i ipsa nullã hẽant distĩõẽ ⁊ ordinem eo q ipa simplr
oĩa pma hʒ aũt cãta. In cãtis di ea que isluunt ex ipa isluunt
sub ordie ⁊ distĩõe: ⁊ sic pus isluit qđ sʒ ordinẽ itelligendi est
gñali⁹ ⁊ pus eo q remota cãlitate pmi nõ isluit aliqd scdoꝝ
sʒ remota cãlitate scdi adhuc isluit pmũ. Sili aũt ⁊ cã que est
fons vite ⁊ cognitiõis viuẽ nõ addit aliqd sup aliquiꝝ q: suũ
viuere ẽ suũ itelligẽ: sʒ i cãtis in qb⁹ distĩõẽ hʒ viuũ viuũ ẽ s
alio q̃si fundamẽtũ ipsi⁹: quãtũ aũt ad attributas nobilitates
nihil ẽ adeo multiplex sic cã pma. sʒ ista multiplicitas nobili-
tatũ in cã pma nullã simplicitatem adimit eo q oẽs simplr ⁊
vnite has nobilitates phabet ante cãta: ⁊ ideo dicit egregie
phs q causa prima omnibus causatis suis prenominat̃ ⁊ q
est diues in se in qbus nulli causatoꝝ datur ⁊ largit̃ ⁊ est di-
ues in aliis que proportionaliter causatis cõmunicat

¶ Cap. 4m. Q ab intelligentia natura cognitiua sit causata
sicut dicit Plato.

His aũt sic declaratis opʒ vlteri⁹ investigare que sit
illa nã q̃ fontalr effluit oẽʒ cognitionẽ ⁊ vitaʒ ⁊
videt̃ Plo velle q itellectualitas i hoie ⁊ sensi-
bilitas i brutis vitaq; vite pm i vegetabilib⁹ ⁊
brutis effluat a motorib⁹ orbiũ ⁊ stellaꝝ: dicit
eni i Timeo sũmũ deoꝝ ad motores celestiũ lo-
quẽtẽ ⁊ dicẽtẽ. hoꝝ semẽtẽ ego faciaʒ vobisq; tradã. vob aũt
ereq pare. In idẽ aũt ɔsentire videt̃ q̃ q̃ aĩas aĩaliũ ab itel-
ligẽtiis pfluras ⁊ cãtas tradiderũt. ¶ Cõfirmãt aũt isti dicta
sua triplici rõne potissime quaꝝ vna ẽ q oẽ vltimũ i ordine
cãtoꝝ nõ erit a pria cã nisi p cãs q̃ i medio sũt. Ultia aũt cãta
sũt forme gñabiliũ ⁊ corruptibiliũ. Medie aũt cãe sũt moto-
res orbiũ celestiũ q̃s itelligẽtias celestes vocauerũt phi. pri-
mũ aũt fundẽs aĩas ẽ itelligẽtia vltimũ mouẽs orbẽ. ¶ Scda
rõ. q itelligẽtia iprimit in aĩaʒ sic aĩa i corpis aĩati nãʒ sic ğ
dicim⁹ aĩaʒ eẽ cãʒ corporis aĩati ⁊ motuũ ⁊ passionũ ei⁹ sʒ q
est aĩatũ. ita debem⁹ dicẽ itelligẽtiã ɔsimã eẽ cãʒ aie cogniti-
ue sʒ q ẽ cognitiua: eo q cognitio aie q̃dã ẽ resultatio lumi-
nis itelligẽtie. ¶ Tertia ẽ q sic corp⁹ aĩatũ ẽ sub corpore cele-
sti cãtũ ⁊ rectũ ab ipo: ita aĩa corporis ẽ sub intelligẽtia ⁊ re-
cta ab eo. ¶ Mul⁹ aũt ɔtrariũ videt̃: si eni cognitiuũ mortaliũ
flueret ⁊ regeret̃ ab itelligẽtia vltimi orbis vel alicui⁹ alioꝝ
orbiũ vel oiũ tũc ipsa i suis motib⁹ ⁊ opib⁹ cognitiõis ⁊ af-
fect⁹ necẽo subderet̃ motib⁹ astroꝝ eo q oẽ effluens ab aliq̃
ɔtinet̃ ⁊ restrigit̃ ab illo in potentiis opationũ. Qđ aũt aĩa p-
cipue sub motib⁹ astroꝝ restrigit̃ ɔ oẽs est Peripateticos
⁊ ɔ Ptolomeũ. Ipsa eni ⁊ supiora in speris apprehẽdit ⁊ ab
his ad que mot⁹ astroꝝ iclinat libere auertit̃: ⁊ alia aduer-
tit p sapiaʒ ⁊ itellm sic testat̃ Ptolome⁹. Ampli⁹ i nã tõ ẽ or-
do pmi ad media ⁊ medioꝝ ad vltia q aliqd causet̃ i vltis
⁊ mediis qđ a cã pma nõ sit pfectũ: ⁊ dico ğ his cãtis q̃ uoie
suo iportãt aliquã nobilitatẽ: aliter eniʒ ex vltis ad media non
eẽt recursus ad pmũ: ⁊ hoc eẽ nõ põt cũ oẽ qđ ẽ aliquã boni-
tatẽ cãe pme desideret ⁊ pp illã agat qcqd agit. Sive ğ dici-
mus media aliqd agẽ i vltioꝝ pductiõe sive nõ semp boni-
tates vltioꝝ pncipalr ⁊ efficaciter sũt a cã pria: ⁊ ea que inter
media sũt opant̃ vt istra ñ qd ad ea opant̃. Ampli⁹ aũt i lumi-
ne qđ ẽ visũ cã coloꝝ videm⁹ q lʒ vltios colores ɔstituat per
cõmixtionẽ pcoꝝ tñ ois ɔstitutio coloris ẽ p nãʒ psipcui pri-
cipãtis lumẽ tãq̃ pria coloꝝ hypostasis: ⁊ qcqd aliqs color ẽ
nã hʒ coloris ab ipo hʒ ⁊ si qd aliđ ẽ i ipo pod⁹ ẽ de pnatione
nãe coloris q̃ mereat̃ dici coloris eẽntia. Oino igit̃ eodem
mõ cũ pmũ effluit bonitates suas sup media ⁊ vltia si aliqd
eẽt a mediis isluxũ sup vltia tñ ɔstitutio vltioꝝ non erit nisi
ex pticipatiõe bonitatũ pmi: ⁊ si qd aliđ ẽ in eis ẽ aliqd pua-
tiõis ⁊ hec snia optimoꝝ fuit sapiẽtũ grecoꝝ Theophrasti ⁊
Dionysii ⁊ alioꝝ phoꝝ. Adducebãt aũt sic de lũine sol qđ in
fundit se aeri limpido ⁊ nubib⁹ terrenis diuersis q lʒ ab ae-
re sit i nube ⁊ a nube sit i terra tñ q̃ media nõ dãt nisi qđ a
sole receperũt totũ sol ẽ qđ ẽ i vltis: ⁊ si i mediis ⁊ vltimis di-
sset lumẽ a limpiditate sol hoc poti⁹ puatiõis mãe ẽ q̃ alicu-
ius cãe hoc efficiẽtis. His igit ɔsentiẽtes dicim⁹ q cũ Plo
dicat q pp̃lũ celestiũ sit ereq bonitates pmi ⁊ semẽtes suba
cũ cognitiuaꝝ hoc mõ ɔsequnt̃ q̃ istra idescit ea q̃ sũt i ar-
te artificis illa istra mouẽtis ⁊ ɔstat q istra mouentis ea nõ
faciũt ea ex suo ppo aliq̃ isluro. Est eni i oib⁹ itelligentiis or-
do formaꝝ practicaꝝ que per ipas i mãʒ gñabiliũ descẽdũt ⁊
sũt forme i oib⁹ eedeʒ sʒ i iferiorib⁹ mag̃ ⁊ mag̃ determinate:
sic for⁹ lucis eadẽ i sole ⁊ i aere ⁊ nube ⁊ corpore determinato
lʒ lumẽ sʒ q mag̃ descendit a sole mag̃ ⁊ mag̃ coartet̃ ⁊ de-
terminet̃

terminet ad nãz coloris. Eodẽ ãt mõ est de for° artis i mẽte artificis quã exegẽ man° ⁊ cadit in istim ⁊ suscipit ferrũ q̃ p portionalr i oib° ẽ eadez: ⁊ tñ mag determiata ad mãzi manu q̃i mẽte artificis ⁊ mag i malleo q̃i manu marie ãt i ferro est determiata eo q̃ ferrũ mãliter suscipit eã. Et ẽẽt voci mulris ãle itelligẽtijs ⁊ cãe piẽ ⁊ mãe gñabiliũ ñ man° itellectuz biet ⁊ malle° q̃ recepeã formã a mẽte artificis explicarẽt ⁊ exeq̃rent: vñ ãc nibilomin° tali erite hypothesi i arte oia erũt a mente artificis ãc oia i pbabit; sñt a cã pma lz itelligẽtie q̃sdã bonitates explicent ⁊ p motũ celestẽ iducũt i mãm. De bis ãt plenius ẽ tractare pmi pbi. Ad ppositũ. n. sufficit q̃ iductũ est q̃tq̃t vñ posterioꝝ pbiꝝ aias ab itelligẽtijs causatas ⁊ plurãs esse tradiderũt: būc modũ sive° q dict° est intellexerũt ⁊ bac de cã ⁊ aiaz ipimi ab itelligentis posuerũt ⁊ eã eẽ strumentũ itelligentie ⁊ subz illũinatiõib° ei° i bo ẽ vexatiõ; dicẽtes ãc oñdũ diuinatiões sõnioꝝ ⁊ alia multa de quibus i alijs libris erit tractat° pp qd etiã i libro de motu cordis ais illũinationã q̃ sõt a puo scõa reuelatiõe di esse percepti a. Per ista etiã q̃ deã sũt satis pz qualr motores iferiorũ speraꝝ fundãt ⁊ qualr nõ. pma enim ⁊ tota sviõ aie ⁊ ois aãe est a pria cã iferiores ãt orbes opant organice determinãdo ⁊ iclinãdo nãs ad mãz: pp qd Plo dic q̃ i q̃libet orbe sia aliqd accipit memoriã i orbe Saturni ⁊ alias i alijs sicũt prio de sia determiauimus. Et sz bũc modũ eẽntia aie a p° cã tota ⁊ sola applicatio ãt ⁊ determiatio ad corp° ẽ ab alijs i sualr pme cãe deseruiẽtib°: ⁊ q̃ ad hoc regẽdai illũinatiõib° ⁊ mouenda motib° tpalib° subijcit itelligẽtijs alioꝝ orbiũ: ⁊ qa sictor° celi pcent° refert ad cãz pmã. io melius itelligẽtes pbi totũ vnicũ motorez dixerunt bie ⁊ iferiores motores ad speras dixerũt esse vtutes ⁊ membra pmi celi ⁊ sui motoris. De his antez in scõo celi ⁊ mundi fecimus mentionẽ. Erit autem de his perscrutatio completa in prima pbia.

Uide p hoc .2. celi com .42. ⁊ .2. cap. õ suba orbis ⁊ .12. me thã. .44.

¶ Cap. 5m. Unde prouenit generum anime diuersitas ⁊ vegetabile s. ⁊ sensibile ⁊ intellectiuum.

Consequens ãt dictis ẽ vt modũ descẽsus aiaꝝ determiem°. Cũ. n. pma cã fũdẽs luce sua aias sit nã vna simplex itellectual videbit mirz qualiter multa sũt gña aiaꝝ vegetabile. s. ⁊ sensibile ⁊ itellectuale: nõ. n. hoc accidẽ pt ex motoribus itermedijs eo q̃ oẽs illi itellũales a pbis esse tradũtẽ: nec est vex qd dic Pithagoras oẽs aias esse itellũales ⁊ oia corpora eẽ aiata nec mot° sensus vl itellũs posse exeq̃ lnq̃t aiaz i q̃busdã corporib° ob mãe grauitatez. Lapis. n. vt ait aiat° est sz pp terrestreitatẽ est in ea oppssa ne oñdat mot° vegetatiõis vel itellũs vel sensus i plantis ãt pp̃ter mĩorez terrestreitatez oñdit ⁊ operat aia vegetatiõez sz nõ sensuz: i brutis ãt min° terrestrib° operat vnuz vel duos vel oẽs sensus sz nõ itelligẽ: i hũano võ corpore qd min° oib° terrestre est ⁊ i cõplexiõe marie recedens ab excellentiis zrioꝝ oẽs cõplete bz aia opõnes. ¶ Hoc. n. esse nõ pt cũ nã nũq̃ deficiat i necarijs: si. n. fuisset aia perfecta sensibilis ⁊ itellectiua i lapide vel plãta dedisset vtiq̃ nã organa lapidi ⁊ plãte qb° sensibil explicare posset operatiões aie sensibilis ⁊ itellũalis. Adhuc aũt ois diuersitas mãe est pp̃ter diuersitatez forme sic pus sepe in expositis libris est pbatum. Quõ ẽ dici põt q̃ is oib° corporib° q̃ valde figuris dila sũt ⁊ quãtitate ⁊ nãsit idez gen° aie nec puenies est rõ Plonis dicentis q̃ sz merita mãe isundanẽ forme: qa sz hoc mãlis diuersitas esset cã diuersitatis formaꝝ. cũ hoc nõ sit vex eo q̃ mãrũ diuersitas nõ est cã sz signũ diuersitatis formaꝝ: si enim diceret esse cã tũc oporteret q̃ mã eẽt an formã sz nãm ⁊ itellectũ ⁊ esset cã forme q̃ oia absurda esse nõ dubitat q̃cũq̃ bñ istruct° est sz ea q̃ pbata sũt i pbicis libris remanet ẽ qd vñ puenit aie geneꝝ diuersitas vegetabile sensibile ⁊ itelligibile: ab vno eni eodẽ mõ se bñte nõ põt esse nisi vnũ sm q̃ cõiter oẽs pbi tradiderũt. ¶ Sz qd hec citius soluit si zsideret subtilr sz quẽ modũ largitiões nãrũ a pma cã pcedunt: oẽs eni forme ab ipo toti° vniuersitatis nã largiant: qde ãt mag ab ea elõgant eo magis nobilitatib° suis ⁊ bonitatib° diminãtur: ⁊ quo minus recedunt eo magis nobiles sunt ⁊ plẽs habent bonitatũ potestates ⁊ vtutes: ⁊ sic i pbicis dixim° que in ipsa idistincta sũt pcedẽtia ex ipa distiguunt sz esse ⁊ eẽntias ⁊ spẽs diuersas sic radij a sole venientes in aera ⁊ vitrũ clarũ ⁊ vitruz coloratuz diuersũz eẽ ⁊ diuersas spẽs accipiunt ⁊ sm hunc modũ puenit diuersitas eo q̃ vnam fluit ab vnico per diuersa organice ipm explicãtia ⁊ in diuersa ab ipsa informata. sic etiã in parte determinatuz est in. 8. phicoꝝ. ⁊ sũt gradus dissilitudinis in hoc descensu qm descendens vite principiuz qd est aia vsq̃ ad corp° cõpositũ ex zrijs organicũ cui° cõplexio pportionat equalitati celi manet nobilẽ bñs operationez diuina ⁊ itellectualez ⁊ aialez eo q̃ ipm est formans alis generãs ea que illis reformant eo q̃ nihil gñat aliũ nisi per diuinuz aliqd qd est in eo itellectualez ãt eo q̃ operatur nõ vtens corpore: aialez ãt eo q̃ organico vtit corporeo. sz tamen suuz itellectuale obũbrat in eo qd est ingñituũ nõ certũ sic est itellectuale itellectuz celestiũ nõ obũbratum ex turbatiõibus corporũ recedens ãt ampli° i regiõe dissilitudis amplius obũbrat ita q̃ itellũale amittat in toto retinens solũ sensibiliũ cognitiõez. Adhuc ãt amplius distãs retinet solũ infimã potestatẽ aie qe est vegetare ⁊ hmõi exẽplũ ẽ a lumine recedente a sole in aerẽ limpidũ ⁊ nubẽ subtilez ⁊ corpus coloratuz albo colore vel nigro vel rubeo. hoc. n. paulatim ⁊ paulatiz claudit vĩz sue potestatis plus ⁊ plus amittit donec venit ad pvatiõez: in oibus in que pcedit hz diuersũz eẽ ⁊ spẽz nec est vnũ nisi sz pcessiõez ab vno pmo lũinis fonte: ⁊ qa huic per oia silis est pcessio formaꝝ a cã pma: io Plo dicit formã pmã esse vnicaz ⁊ ex ipsa vnius idea oia fieri. Sz ⁊ Democrit° ⁊ Leucippus oia dicebãt esse vnũ ⁊ idez fieri diuersitatem oidie ⁊ cõpõne. Errabãt ãt ambe secte qa qd est vnũ pcessiõe ab vno simplici ⁊ multa sm esse ⁊ figurã: tñ sm rõnez ad pmã cãz efficientez vnicã est vnuz: ⁊ si zsideretur nature aiaꝝ ⁊ formaꝝ sz hoc esse diuersũz: tunc sunt pp̃e nature aiaꝝ ⁊ formaꝝ ⁊ diuersitas materie est pp̃ter ipsas ⁊ nõ eẽ. ⁊ sunt dãtia esse materieb°: ⁊ hec zsideratio pp̃e ea est ⁊ sic diffiniunt ⁊ sciunt sz q̃ Ysaac dicit in libro diffõnũ q̃ vz aia rõnalis pducit in vmbris itelligentie: ⁊ aia sensibilis i vmbra rõnalis ⁊ aia vegetabilis i vmbra sensibilis: ⁊ nã celi in vmbra vegetabilis: qm eẽntis dans esse pcedit a cã pma: et sic cuz dilãs per silitudinẽ accipit erit simplicissima in esse ⁊ potissima ⁊ nobilissima ⁊ vlissima nã qdez sm abstractionẽ sz sm q̃ dicimus qd vsius causat ⁊ plibus isluit: pp̃ter qd hec essentia est vegetabilis itellũalis cãtiua motiua ⁊ plẽs aliãs bñs potestates bonitatũ ⁊ q̃ ad hec dĩ adat pmo cãto qd est ens itellũale causatiuũ motus orbis. hec ãt eẽntia descendẽs puat simplicitate ⁊ potestate plus ⁊ in plus sic dicimus vsq̃ ad vltimũ ens qd minimã accipit enis diliaz ⁊ potestatẽ: ⁊ hec puatio est ei° obũbratio vocata a pbis. Ex hoc pz verus intellũs eius q̃ oia sunt ex ipsa vnius idea: ⁊ qualr idea in pma cã est vnica nõ bñs pluralitatez nisi pcessu ⁊ vicinitate causatoꝝ. Nõ eni est vex q̃ vita in pma cã sit separata ab esse sz a simplici esse pmi simplex eẽntie est emanatio. Et sicut esse pmi vnũ est ⁊ cognitiuũ ⁊ motiuuz ita est in eisdez partibus essentia emanãs q̃diu nõ obũbrat per distãtia dissilitudinis. ¶ Ex q̃ tria corelaria hñtur vnuz q̃ vbi est esse intellectiuuz ⁊ sensitiuum ⁊ vegetatiuũ ⁊ motiuũ ibi est vna essentia ⁊ suba simplex sz multiplex in potestate vtrũq̃ hoꝝ bñs ex pp̃ingtate sui pcessus ad pmuz a q̃ pcessit. ¶ Scõm est q̃ si aliq̃ forma subalis sit motiua sui subiecti sz locuz hz ex cõuenientia cũ pmo qd mouet sm locũ imobilis exñs ⁊ non ex hoc q̃ sit cõpositũz sic q̃dã latinoꝝ asserebãt. ¶ Tertiũ q̃ nec io nõ recedens lõge a pmo per puatiõnẽ nobilitatũ sicut intellectuale manet separatũ ⁊ perpetuũ: recedẽs ãt lõge per miscet ⁊ mortale ⁊ corporale efficit. Ex his scit qualr alia mouent se ⁊ nõ aliaꝝ quasi aia itellectualis nõ est act° corporis nec corrũpit corrupto corpore sic mẽtiẽs dixit Alexãder.

¶ Cap. 6m. Utrum intellectualitas anime sit materia vel ex sinu a causa prima.

Facile ãt nobis est determiare de nã itellũal aie: qm nãz hz hãc ex hoc q̃ est pcessio a cã p°: emanãs ãt nõ vsq̃ ad permixtionẽ mãe: ⁊ iõ adhuc a q̃busdã sapiẽtib° nre legis imago dei di. Ex hui° eni assilatiõe cãe pme hz itellectuz vlr agẽtez q̃ sic lux est separata sic in 3° de aia zuenienter est ostensuz. Ex hoc vñ q̃ hec nã appropriat corpori organico pbito nã sua itellũalis pax mergit: ⁊ iõ hz itellũ possibilẽ accipientez ab imagiatiõe ⁊ sensu. ⁊ cuz nã hec separata ⁊ nõ mersa in mãm sm se opz q̃ sit vlis: ⁊ iõ est aia vlr oium cognitiua itellectualr ⁊ nõ q̃rũdã solũ: qa quedã nõ efficiuntur determiata nisi per mãz itellũ aũt dicimus eẽ separatũ. Cognitiua aũt sensibil que est actus organi mãlis nõ est ac

ceptiua nisi q̃dã sic satis in libro de aia est ↄterminatũ. Ex quo ↄstat mentitũ eẽ eũ q scripsit librũ fontis vite quẽ q̃daz de mã ⁊ forma vocãt: qa ipse videt̃ velle ꝙ ex nã mãe h₃ in- tellis potestatẽ oia itelligendi dicẽ.n. ꝙ mã pma est que po° est oia ⁊ q̃ plus determinat̃ formis eo plus claudit̃ ⁊ determinat̃ po° ei°: q̃si si addat̃ pme mãe hec forma que est itellualitas tũc nõ est ampli° i po° ad intellualitatem s₃ ad oia alia. Et si addat̃ ei forma sequẽs q̃ est corporeitas: tũc iterꝝ ↄterminato ris po° ⁊ iõ tũc nõ erit in po° ad intellualia. Si aũt ↄrietati addit̃ ↄrietas nõ erit in po° tũc nisi ad ea que in potestate sĩ ↄrio᷑: hec sũt forme gñabiliũ ⁊ corruptibiliũ. ¶ Hoc enim decũ erroneũ est ⁊ oib° Peripatheticis: nullo.n. mõ itellus est po° oia sicut mã pma est po° oia qa forme idiuidue fm esse mãle nõ separatũ sunt vlẽ q̃ sũt po° in mã. Forme aũt qõe po° sĩ in itellu sũt vles separate ab idiuiduãtib°: ⁊ pcipue a mã nõ hic ⁊ nũc s₃ vbiq₃ ⁊ semp exñtes. ¶ Adhuc aũt mã nõ fac̃ formas eẽ in seipã p aliqd qõ sit eiusdẽ nãe ⁊ gñis cũ mã. Intellect° aũt h₃ aliqd sui itellis v agentez quẽ fac̃ formas esse in sia intellualĩ. ¶ Adhuc aũt itellus q po° est oia itelligibilia se h₃ ad ea sicut tabula rasa ⁊ hoc mõ nõ h₃ se mã ad formas vles que po° sunt in ipa. ¶ Ampli° mã nihil hoꝝ itelligit que po° vel actu sũt i ipsa: itellis aũt itelligit vniuersa: hec oia hic breuiter tãgunt̃: qa in libro de aia hec itẽtiõe exqsita sunt ⁊ pbata. ¶ Uñ lʒ nos in nã aie ponamus aliqd potẽtiale ⁊ aliqd qõ est actus illi°: nõ tñ possumus dicẽ ꝙ potẽtiale qõ est in ipsa mã pma sit: qa nõ h₃ pprietates eius s₃ multo ↄgruẽti° dicẽ ꝙ cũ aia itellualis esse nobile separatũ retineat qõ ex parte illa qua attigit ↄtinuum ⁊ tps efficit̃ potẽtialis: ⁊ ex parte q̃ oĩmode manet separata est actiua ⁊ perfectiua eiusdẽ potẽtialitatis ↄtinuũ ↄgruũ exeplũ ꝫ dicẽ Auicẽna in flãma adherẽte aridis lignis cremabilibus. Illa.n. in ea parte qua adheret lignis est aliquãtulũ fumosa: in ea aũt parte qua euolat in aerẽ potiũ a lignis distãs est plena luce illustrãs aerẽ ⁊ ẽt partẽ fumosã eiusdẽ flãme. Sic.n. est de aia itellũali eo ꝙ ipsa aliq̃ mõ sit perfectio corporis ⁊ tñ separata ⁊ iõ ex parte qua iclinat̃ ad corporeas ṽtutes orgãoꝝ que sũt imaginatio accipiẽs ↄtinuũ ⁊ sensus accipiẽs tẽporale ⁊ trãsmutabile q̃si fumosa ẽ ⁊ est efĩ in po° itellia ⁊ nõ in actu: s₃ ex parte separata ẽ in actu lucis perfecte: hec autez dimittant̃ nunc qa vt diximus in lib° de aia sunt pertractata: s₃ hoc est qõ intelligit̃ ex dictis ꝙ eẽ sentia emanãs a pma cã plenaz h₃ ṽtutez vite ⁊ cognitionis ⁊ mot° per hoc ꝙ emanat ex ipsa que est fons vite ⁊ cognitiõis ⁊ motus ⁊ hoc eẽntialr retinet nisi obũbret̃ per distantiã dissilitudinis a causa pma cũ essentia pma que dat eẽ rõnalibus ⁊ itellectualibus nõ abierit in dissilitudine lõgissima ideo erit vite ⁊ cognitiõis pu°° ⁊ mot° in hoibus: ⁊ hoc est pncipale qõ hic itẽdimus distinguere vel inuestigare.

¶ Cap. 7ᵐ. Utꝝ nã itellualis sit vlis vel particularis s₃ actũ qa nõ est dubiũ qn sit vlis fm aptitudinez cum sit forma.

Quereret aũt fortasse aliqs vtrũ hec eẽntia diuina q̃ vocat̃ nã itellualis sit vlis vel determinata ⁊ particularis seu idiuidua: de hoc.n. lʒ i libro de aia ↄterminatũ sit: opʒ tñ ⁊ hic interponi qa aliter nãꝫ itellualiũ ad plenũ scire non possum°. Fuerũt aũt nõnulli Peripatheticoꝝ q hãc nãm esse vlez dixerũt ⁊ perpetuã ⁊ potissime rõnũ suaꝝ sũt tres. Quarũ vna est oẽ qõ suscipit aliqd suscipit illõ s₃ sue ppẽ nãe potestatẽ: itellus aũt i se recipit vlẽ neq₃ ẽ vlẽ s₃ ꝙ hmõi nisi i intellu: opʒ igit̃ ꝙ nã itellus sit vlis: qa si eẽt indiuidua indiuiduaret oẽ id qõ est in ipo. Ois.n. forma idiuiduat̃ per idiuiduitatẽ sui subiecti in q̃ est. ¶ Scõa rõ ẽ qa nã itellualis est separata sub a a mã: ois aũt idiuiduitas ẽ per mãꝫ: ⁊ iõ itellꝫ dixerũt vlez. ¶ Tertia aũt ẽ qa si eẽt i diuiduus nõ eẽt idiuidu° nisi ad mãꝫ ppriã: ⁊ tũc sic visus q ↄiũcta sest cuidã mãe ppie nõ recipit nisi pportionata illi mãe ⁊ nõ alia: ita itellus nõ reciperet nisi q̃dã mãe sue pportionata ⁊ nõ recipet oia: hoc aũt falsuz est: q̃ ipse itellus nõ est indiuiduus: nec stare pt ꝙ dicat̃ duplex esse mã vna spũalis: ⁊ altera corporal̃. ⁊ ꝙ ad mãꝫ spũalẽ indiuiduet̃ itellis qa illa mã spũalis nõ efficit̃ ppria itellis nisi per aliq̃ appropriãtia eãꝫ: ⁊ tũc redit idẽ ꝙ pus q.f. sue cõplexioni nõ pportionatuz nõ cognosceret intellus. Nec põt dici ꝙ oia pportiõata sunt tali cõplexiõni: qa nullũ est ppriũ nisi per ea que nõ ↄueniunt alij. Multa igit̃ alia erunt sue ppie cõplexiõni nõ pportionata: ⁊ hoc nõ cognosceret itellus et hec potissima rõnuz est q̃re Albubather ⁊ Auerrois ⁊ multi alij itellim vlez esse posuerunt nec appropriabilẽ nobis nisi per imaginatiõez ⁊ sensum sicut diximus in libro de aia. ¶ Si aũt intellus vlis dicat̃ esse ẽ in oibus aialibus eẽntialr idez sequunt̃ multa absurda de qbus in libro de aia fecimus mẽtiõez: ⁊ iõ nobis videt̃ ꝙ itellualis nã sit in gñe suo sicut sol in gñe corpoꝝ. Scimus.n. solẽ esse vnũ nũero indiuiduuz ⁊ lucez que in eo est duplr esse ↄsideratã. Si.n. ↄsideret̃ put i eo est: est forma solis vna nũero. Si aũt accipiatur put ab eo est emanãs sic est vlr illũinatiua oiuz diaphanoꝝ tã peruioꝝ q̃ facit esse lucida q̃ nõ peruioꝝ: q̃ fac̃ colorata sicut in pmo lib° de sensu ⁊ sensato determinauimus: ⁊ hoc mõ ↄsiderata multa agit ⁊ fac̃. Cuz aũt dicat pbs intellim esse sicut lucẽ videt̃ intellectus put est aliqd nãe aie esse indiuiduus: ⁊ tñ put emittit actiões intelligendi esse in ṽtute vli: ⁊ hoc mõ vlia sũt ipso: qa sic est abstractiuus ⁊ denudatiuus formaꝝ sicut lux corporalis coloꝝ lʒ indiuiduus ponat̃ s₃ ꝙ est forma hois: tñ s₃ sũã potestatẽ ⁊ quãtuz est po° lucis spũalis vlis est. Hec etiã vlia nos sunt in intellis q̃si forma in mã vel accñs in subto: ens.n. in aia potius est intentio rei q̃ res: ⁊ iõ sic non indiuiduat̃ color per esse qõ h₃ in lũte corporali: neq₃ etiã specificatur eo ꝙ esse in luce cõuenit omni colori fm ꝙ est in actu colori: ita itentio rei nõ specificat̃ neq₃ indiuiduat̃ per hoc qõ est in luce incorporea intellectuali: s₃ manet vlẽ ⁊ in hoc ẽ cognitio fm ↄgruentiaz intellectus ⁊ facultatez sicut visus fm actuz est fm ↄgruentiã lucis corporee ⁊ facultatez. Qõ aũt dicat nãm intellectualiez esse separatã in libro de aia per multa est expositũ: ⁊ iõ hoc ꝑtermittenduz. Qõ ṽo tertio obijcitur nõ ↄcludit nisi nos poneremus ꝙ cognitio vlis esset in intellectu fm ꝙ ipse est indiuiduus: hoc aũt nõ est ↄcedendũ qa sic absq₃ dubio sequeret̃ ꝙ nõ cognosceret nisi que essent s₃ cõgruẽtiã sue cõplexiõnis: nos.n. in dicto libro diximus ꝙ triplr homini vnit̃ intellus vno.f. mõ vt nã dans esse ⁊ sic est indiuiduus: alio mõ vt potentia per quã est operatio intelligendi: ⁊ sic est ṽtus vlis. tertio mõ vt forma acquisita ex multis intelligibilibus: sicut planius tractatum est de intellectu agẽte qui non vnitur ↄtẽplatiuis vt agens tñ: sed vt beatitudo eoꝝ est quãdo perueniunt ad hoc qõ in eis est vt forma. ⁊ scdo ⁊ tertio modis fm pdentiã ⁊ sapientiam dictus intellectus nõ inest equaliter omnibus hoibus sed alijs plus et alijs minus: ⁊ alijs fortassis nihil inest de intellectu.

¶ Cap. 8ᵐ. In quo sũmatiꝫ colligit̃ natura intellualis aie.

Vt aũt capitulariter perstringant̃ ea q̃ dcã sũt dixim° cũ Ariopagita Dionysio ꝙ ois nã pcedẽs a cã pma tãto simplicior est ⁊ nobilior ⁊ in potestate multiplicior quãto fuerit illi itimior per idistãtiã sĩlitudis: ⁊ e regiõe eꝫ quanto fuerit distantior per dissĩlitudinẽ tãto est mãlior ignobilior ⁊ paucioris potestatis: hoc aũt sapiẽtissimi Peripathetici demõstrauerũt ex celo octauo ꝙ quãte fuerit multiplicitatis ostẽdit multiplicitas suaꝝ stellaꝝ. Et cũ illa multiplicitas sit in eo qõ mouet̃ opʒ ꝙ rñdeat per ↄgruẽtiã multiplicitati potẽtiaꝝ que sunt in motore pp qõ ẽt ↄtingit ꝙ intellectualis aia multiplicior est q̃ forma lapidũ vel mineraliũ ⁊ sic de alijs: quo aũt tales nãe sunt mag separate eo magis dicte sũt forme sicut antiq dixerunt: ppter qõ ẽt Plonici formas oĩno separatas asseruerunt: ⁊ q̃ mag erãt ↄiũcte materie eo minus dicebant̃ forme: s₃ mãe imersas mag placuit eis imagines appellare sicut tradit Boeti° in libro de trinitate: ppter qõ pʒ nãꝫ intellualez verius eẽ formã oib° alijs formis ↄsĩlib° eo ꝙ maxie est separata: ⁊ q̃ ad hoc fiunt ab ipsa luce separate icorporee s₃ q̃s efficit̃ potẽs ad oia cognoscẽda que obscuritate mãe ⁊ puatiõis ⁊ mãliũ ↄditionũ tenebris sunt abstracta ⁊ absoluta: cũ aũt sit vicina cause prime multis sĩlitudinibus ei h₃ potestates plimas que sũt nãles pprietates ⁊ po° ipsius sicut supra diximus: que tñ nec sũt idez ꝙ ipsa neq₃ vna potestatũ suaꝝ est idez cũ alia: qa i hoc distãt a pma cã que idẽ est cuilibet sue potestati ⁊ q̃libet suarũ potestatũ est idẽ alij: ⁊ cũ rã multe sĩt potestates ipi° ẽ ipa s₃ seipãꝫ ⁊ non per cõe accñs operatiua multoꝝ: ⁊ in hoc dñr a forma q̃ simplr est nã ⁊ forma corporis ⁊ actus mãe corporalis tñ fm quã corp° nãle non operat̃ nisi vnũ solũ. Adhuc aũt in his potestatib° vna potestatũ tãto excellẽtior ẽ q̃ alia quãto fuerit separatior: ⁊ iõ potẽtior ẽ intellus q̃ sensus cõis: ⁊ sensus cõis potentior q̃ pprius: ⁊ sensualis nã potẽtior q̃ vegetabilis: ⁊ eodem modo inuenitur in omnibus alijs.

¶ Tractatus

❡Tractatus Secundus de per se intelligibili.

❡Cap. pᵐ. Quod nihil intelligitur nisi uniuersale.

P Ost hoc de itelligibili videt̃ eē dicendū. Est āt snia fere oīuz ꝙ solū vl̃e sit itelligibile: eo ꝙ tā Aristo. ꝗ̄ Boetiꝰ ⁊ Auerrois attestant ꝙ vl̃e ē dū itelligit: singulare āt dū sētit. cuꝰ potissimā assignāe rōnē eā ꝗ̄ cōiter ꝓuulgata ē ꝙ itellꝰ accipit nudatū ⁊ spoliatū a mā ⁊ a māe appēdicijs: cū ḡ mā cū suis appēdicijs sit id qḋ idiuiduat formas: erit sic nudatū ab idiuiduātibꝰ: ⁊ sic relinqt̃ ꝙ sit vl̃e obm itellectus: ⁊ sic ꝯcorditer tradūt ꝙ sit vl̃e obꝫ itellꝰ. Amplꝰ sit vl̃e aut ē i rebꝰ aut ē i sensu aut i itellu: sꝫ oīno nihil ꝯstat āt ꝙ nō sit i sensu: cū āt nihil sit i rebꝰ nisi sꝫ ꝙ ē singulare ⁊ ꝓprīz vnicuiqꝫ rei ꝯstat ꝙ vl̃e nō sit i rebꝰ: opꝫ igit̃ ꝙ sit in intellu. Amplꝰ traditū ē ab Ar. ꝙ vl̃e ē vbiqꝫ ⁊ sp. ⁊ ꝙ ē vnū i multis ⁊ de multꝫ: nulla āt res ē vbiqꝫ ⁊ sp: eaꝝ āt dico reꝝ q̄ sīt in rebus nālibꝰ vł artificialibꝰ ext̃ aiam: opꝫ igit̃ qḋ ē vbiqꝫ ⁊ sp in aia existē ⁊ nō in rebꝰ. Amplꝰ ꝓpa opatio itellꝰ agētꝫ est abstraherē nō qdē a mā tm̄ sꝫ vł̃r ab hoc pticulari: cuꝰ itētio ē in aia sensibili: hoc āt abstrahē nihil aliḋ est ꝗ̄ accipe vl̃e ex particulari: ꝓpt qḋ tradit Ar. ꝙ multꝫ exꝑimētꝫ acceptis vna sit vlis acceptio q̄ ē pnᵐ artis ⁊ scie. Relinqt̃ ḡ ꝓprīū obm intellectꝰ eē vl̃e. ❡Sꝫ qdā hoc ꝯcedere nolūt asserētes ꝙ in quibusdā tāta inuenit̃ simplicitas ⁊ imālitas ꝙ abstrahit̃ a mā ⁊ māe appēdicijs q̄ nō hñt: nequaqꝫ ꝑit sic ipse intellꝰ intelligit se ⁊ intellīales alias nās q̄ nō sūt tm̄ vl̃es. In hī ḡ dicūt intellm̄ eē acceptiuū pticulariū. ❡Amplꝰ cū sola nālia ⁊ mathematicalia sꝫ se sūt in mā ⁊ motu: diuina āt oīno sine motu ⁊ mā sūt: nec tm̄ illa sūt vl̃ia oīa: sꝫ in ipis ē vl̃e ⁊ pticlare: cū igit̃ inquīt illi diuina sola sint accepta in intellu opꝫ ꝙ q̄dā particularia in intellu accipiant̃. ❡Ad hoc ēt inducūt nos vnāquāqꝫ reꝝ tūc vere intelligē ⁊ scire: sic in libro de physico auditu dciū ē qñ cognoscimꝰ causas ⁊ pnª ⁊ elēta ipiꝰ: cūe aūt ⁊ pnª ⁊ elēta reꝝ sīt pticulꝛ̄ ꝯstituētes res ⁊ particularia q̄dā. Videt̃ ḡ intellꝰ veriꝰ eē pticulariū ꝗ̄ vliū. Alij sic q̄dam hīs sīlia dicūt q negāt solū vl̃e eē intelligibile. ❡Nobis aūt ꝯsentiēdū videt̃ pᵒ snīe: ꝙ vꝫ solū intelligibile sit vl̃e: ⁊ nullū particulare oīo: qa sic tradit̃ ꝯcorditer tota secta ꝑipatheticoꝝ. Utrū āt vl̃e sit in solo intellu ⁊ nō in rebꝰ ex posteriꝰ ⁊ in hoc eodē libello erit ingrediū: sꝫ nūc dicimꝰ nihil ꝓrio intellu intelligi nisi vl̃e: ⁊ sic tradūt cā ē: qa intellꝰ cū sit simplex ⁊ purus nihil vllꝰ hñs eoꝝ ⁊ sepatꝰ ab oībꝰ opꝫ ꝙ obm ꝓportionatū hēat sibi eo ꝙ scire ⁊ intelligē nō ꝯuenit ei nisi sꝫ potestatē ⁊ ꝯgruētiā ipiꝰ sic sit passio in q̄libet passiuo: obra.n. nō inferūt passiōes nisi ꝓprijs passiuis lō si pticulare aliqꝫ inferret passiōez itellꝰ opꝫ eū hēe ꝯgruētiā ad illḋ pticulare ī gñe: ⁊ tūc nō pateret nisi a rebꝰ q̄ eēnt de gñe illiꝰ particularis qḋ eē nō ꝑt sic sepe diximꝰ: ⁊ lō denudatū a mā ⁊ appēdicijs māe ē obm qḋ ꝓpriū infert itellꝰ possibili passionē. ❡Nec ē verū qḋ dic̃ aduersariꝰ i rebꝰ pticularibꝰ tātā inueniri simplicitatē quātā dic̃ qa in oī re ē vl̃e ex pte forme cōicabil' ⁊ particulare ex pte subē illi forꝰ qḋ icōicabile ē ⁊ vni soli ꝯueniens ⁊ qa pnᵐ cōicabilitatis inuenit̃ in oībꝰ rebꝰ pfectiuī nā pterqꝫ i cāpᵒ: lō dic̃ Boetiꝰ ꝙ ois res hꝫ aliqḋ qḋ ē ⁊ aliqḋ qḋ hoc ē: ⁊ ois res ē hoc ⁊ hoc. Sepe āt dicimꝰ ꝙ abstractio q̄ ē in intellectu ē a pticulari: ⁊ nō semp a mā sꝫ ꝙ stricte sumit̃ mā q̄ ē subm trāsmutatiōis ⁊ motꝰ sic abstrahit̃ lignū ab hoc ligno: ⁊ intellꝰ ab intellu: cū āt dico celū dico formā ꝓut ē vl̃e: ex cū dico hoc celū dico formā i hac mā pticulatā ⁊ ꝯctā hec sit abstractio in oībꝰ ē: ⁊ intellꝰ itelligit se sic ⁊ alia itelligibilia sic in 3ᵒ de aīa determinatū ē. Ex hīs ēt manifestū eē nō solū nālia ⁊ mathematicalia eē separabilia: sꝫ etiā diuina oīa sunt quedā sūt separabilia ꝓut vl̃e a particulari separat itellectus. ❡Qḋ āt dicūt nos oēm rē itelligere ⁊ scire cū causas ⁊ pnª cognoscimus que tm̄ particularia eē vident̃ videt̃ cōsiderādū eē quo ad hoc ꝙ sm̄ rei veritatē eadeꝫ sunt pnª eē rei: ⁊ pnª intelligendi ⁊ sciendi rē sꝫ nō eodē mō accepta: sūe cā scie ⁊ rei existis in nā: qa vł̃r accepta causant sciam: ⁊ appropriata ⁊ particularizata ad aliquā rem sunt principia rerū in nā hoc aūt qualr̃ fiat in sequentibus erit manifestū.

❡Cap. 2ᵐ. Utrū vl̃e sit in solo intellectu an etiā in re extra.

V Trū āt vl̃e in solis nudis purisqꝫ itellectibꝰ sit: aut ēt in rebꝰ. Porphyriꝰ dic̃ eē altissimū negociū ⁊ magna egēs inquisitiōe: ⁊ sꝫ hoc ad metaphysicā spectet: nī hic de hoc opꝫ fieri mētiōez ꝓpt doctrine faciliorē modū: cū āt oē qḋ i rebꝰ ē vnū solū sit ⁊ ꝓpriū: videbit̃ vl̃e qḋ ē i multis eē de multis nō eē i rebꝰ aliqḋ ꝑcipue cū Ar. tradat in pᵒ pbīa ꝙ idē ē eē vlis ⁊ pticularis ⁊ pnª oīuz reꝝ q̄ sūt pnª eēndi sūt pticularia ⁊ nō vl̃ia quēadmodū dic̃ Plo. ❡Amplꝰ āt vl̃e simplex ē ⁊ purꝫ a mā ⁊ māe appēdicijs sepatuz in eo āt ꝙ est hmōi nō recipit ipꝫ mā. cū ḡ nec iuz sit i aliq̄ eē cum sit simplx forꝰ opꝫ ꝙ sꝫ hoc eē sit in aīa: ⁊ sic vl̃e in eo ꝙ ē vl̃e nō ē nisi i aīa. ❡Amplꝰ si vl̃e eēt i re opꝫ ꝙ idē eēt rei illi in q̄ ē qa aīr falsa eēt ꝑdicatio illiꝰ cū diceret̃ sor ē hō vel sor. ē aīal: hō igitur vel aīal ꝑdicatū de sor idē ē sorti. Eadē rōne ꝑdicatū de plone ē idē ploni: sꝫ q̄cūqꝫ vni ⁊ eidē sūt eadē ipa sūt eadē sequerẽ ex hoc ꝙ sor. ⁊ plo essent idē: aut opꝫ dicē ꝙ hō ⁊ aīal aliḋ ⁊ aliḋ eēnt vl̃e ꝑdicata de sor. ⁊ plone qḋ ē falsuz cū Porphyriꝰ dicat ꝙ pticipatiōe spēi ples hoīes sūt vnꝰ hō. ⁊ Ar. dicat ꝙ isocheles ⁊ isopleurus sūt ples triāguli ⁊ vna figura. Ex oībꝰ āt hmōi icōuenietibꝰ ꝯcludit̃ ꝙ vl̃e nō ē in re: sꝫ i rōne: ꝓpt qḋ ēt Jo. dam. dic̃ ꝙ in talibꝰ cōē rōne ⁊ nō in re ꝯsiderat̃. Amplꝰ idiuiduat̃ forª p māz forª āt induiduata dat eē idiuiduo: sic igit̃ ⁊ forª efficit̃ ꝓpa ⁊ nūr nihilꝫ forme ⁊ māe qḋ ē in vno idiuiduo ē in plibꝰ nisi sūptie: ḡ vl̃e nihil ē rei: siue sꝫ formā siue sꝫ māz accipiat̃ cū ipꝫ sit in plibꝰ nisi sūptie i hoc ēt ꝯsentiūt Peripathetici fere oēs Auic. vꝫ ⁊ Algazel ⁊ Auerrois ⁊ Albubather ⁊ alij q̄plures. ❡Sꝫ qdam nō mediocris auctis viri inter latinos qbꝰ ista snia nō placuit asserētes vl̃e sꝫ aliqḋ eē i rebꝰ: si.n. in re nō eēt de re vere nō ꝑdicaret̃ ꝑcipue cū hec sit nā vlis ꝙ in q̄libet suoꝝ pticulariū est totū. ❡Adhuc āt res nulla itelligit̃ nisi p id qḋ vere ē forma rei. Cū ḡ vl̃e sit qḋ itelligit̃ opꝫ ꝙ sit vere forꝰ rei ⁊ sic est aliqḋ in rebꝰ. ❡Amplꝰ āt nihil ē veriꝰ in rebꝰ ꝗ̄ id qḋ ē totū ⁊ vnū i multis ⁊ de multꝫ: nō.n. amitit rōnē eēndi in rebꝰ per hoc ꝙ ē in multꝫ: p hoc āt ꝙ ē de multꝫ hꝫ ꝙ ē i eis vā eorū eēntia eēns subal' vel accital': opꝫ ḡ ꝙ vl̃e sit vere i rebus cū ipꝫ sit vnū i multis ⁊ de multꝫ. ❡Nos āt i ista difficultate mediā vlā abulātes dicimꝰ eētiā vniuscuiusqꝫ rei dupl' eē ꝯsiderādā: vnoᵒ vꝫ ꝓut ē nā diuersa a nā māe siue eiꝰ i q̄ ē qḋcūqꝫ sit illḋ: ⁊ aliᵒ ꝓut ē in mā siue in eo in q̄ ē idiuiduata p hoc ꝙ ē in ipo: ⁊ pᵒ q̄dē mō adhuc dupl' ꝯsiderat̃. vno q̄dez mō ꝓut ē eētia q̄dā absoluta i seipa ⁊ sic vocat̃ eētia ⁊ est vnū q̄d i se exñs nec hꝫ eē nisi tal' eētie ⁊ sic ē vna sola. Alio mō vt ei ꝯuenit cōicabilitas sꝫ aptitudinē: ⁊ hoc accidit ei ex hoc ꝙ ē eētia apta dare multis eē ēt si nūqꝫ det illis: ⁊ sic ꝓpie vocat̃ vl̃e: oīs .n. eētia cōicabil' multis vl̃e est ēt si actu nūqꝫ dat eē nisi vni soli sic sol ⁊ luna ⁊ iuppiter: ⁊ hmōi. forª eni subales talī cōicabiles sūt ꝙ nō cōicant̃ actu ꝯtingit ex hoc ꝙ tota mā cui illa forª cōicabil' ē iā ꝯtinet̃ sb forª sic in celo ⁊ mūdo ē dterminatū: p hāc igit̃ aptitudinē vl̃e ē in re ex: sꝫ sꝫ actū exñdi in multꝫ nō ē nisi in intellu ⁊ lō dixerūt Peripathetici ꝙ vl̃e nō ē nisi in intellu referētes hoc ad vl̃e qḋ eū in multis ⁊ de multis sꝫ actū exñdi ⁊ nō sꝫ aptitudinē solā ꝓut āt iā pticipat̃ ab eo in q̄ ē adhuc duplicē hꝫ ꝯsiderationez: vnā q̄dē ꝓut ē finis gnōnis vel cōpōnis subē ꝯsiderate a mā vel eo in q̄ ē cui dat eē ⁊ pfectionē ⁊ sic vocat̃ actꝰ: ⁊ est pticularis ⁊ dterminata. Scdo āt mō ꝓut ipa ē totū eē rei: ⁊ sic vocat̃ q̄ddītas: ⁊ sic iteꝝ ē dterminata pticularizata ⁊ ꝓpia: nec ē putādū icōuenies ꝙ forma dr̃ totum eē rei qa mā nihil ē de eē rei nec intēdit̃ a nā qa si eē posset forª in opōne sine ipsa nūqꝫ induceret̃ in māz: sꝫ qa hoc eē nō pōt: lō reqrit̃ mā nō ad eē sꝫ ad ipiꝰ eē determinatiōez hoc ḡ vltimo ꝯsiderata forma ꝑdicat̃ de re cuiꝰ est forma: ⁊ sic sepata p itellꝫ est vl̃e in intellectu: ⁊ lō aptitudo siue cōicabilitatis reducit̃ ad actū in intellectu separante ipsum ab indiuiduantibus.

❡Cap. 3ᵐ. De solone dubior que oriunt̃ ex ꝑdeterminat̃.

S Ed forte q̄reret aliqs ex his que determinata sūt occaōēz accipiēs qa tal' ꝯsideratio forª i se ⁊ in mā nō videt̃ esse rei sꝫ rōnis ⁊ lō cū aptitudo cōicatiōis hoc mō ꝯuenit ei nō videt̃ eidez ꝯuenire nisi sꝫ rōnē ⁊ intellm̄ ⁊ sic iteꝝ redit ꝙ vl̃e ⁊ aptitudine ⁊ actu sit in solo intellu ⁊ nullo mō in re ipsa. ❡Sꝫ ad hoc dōꝫ est ꝙ absqꝫ dubio sic in me

taphysicis determinat̃ act⁹ est an̄ po⁹ᵐ ⁊ nō ſ₃ rōne tn̄ ſine in mō intelligēdi: ſ₃ ip̄a ſuba ⁊ diſone: ſic cā est an̄ cātū: ⁊ h₃ eē cauſe ⁊ eſſentie ſic dirimus .i. nō hēat eſſe niſi in nā pticulari: ⁊ hoc mō est vna eēntia nō qdez vnitate nūeri ſic dicim⁹ nūez eſſe vnū ſ₃ vnitate eē ⁊ eēntie in ſe ⁊ for⁹ q̃ vnitas multitudinis ſ₃ aptitudinez cōicabilitati nō repugnat. ⁊ hoc mō dr̄ vnū in multis ⁊ de multis. Si āt q̃s obijciat q̄ ſ₃ dcā vle eſt an̄ rez ⁊ nō puſt ipſam cū Ar. dicat q̄ vle aut nihil eſt aut poſterius ſuis ſingularibus dicim⁹ q̄ id qđ eſt vle abſq₃ dubio eſt an̄ rē ſ₃ actus ſiue v̄litatis quē ſac agēs intell̄s ē ex eo q̄ eſt in re qdditas rei exn̄s q̃ vere p̄dicat̃ de re ipſa: ⁊ q̃ ad hoc eſt p̄̄s rē abſtractā de re ipſa: ⁊ ſic p₃ itell̄us p̄determiatori: ⁊ q̄ recte ambe ſ₃ aliqd dicunt ver. Claret āt ex his q̄ cū mā nihil eſt de eē vero rei nullo mō nulla res ē itelligibil̄ per ſuā mā₃ ſ₃ p ſuā formā: ⁊ tūc cū vle ſit itell̄us p̄p̄luā obm q̄ eſſe vle eſt forme ⁊ nō māe for⁹. n. oīs cōicabilis eſt mā in cōicabil̄ nec ē mā p idē ſui in multis ſ₃ aptitudinē vel actū: ſ₃ p diuerſas ptes ita q̄ ſ₃ ptez hāc eſt in vno ⁊ ſ₃ aliā eſt in alio. ⁊ q̄a res noiat̃ ſ₃ q̄ itelligit̃ noiat̃ p̄p̄e a for⁹ ⁊ mā: nec itelligit̃ nec noiat̃ niſi p analogiā ad formā: ſic ēt dicim⁹ in ſine pmi phicor. Cū igit̃ idiuiduū ſit idiuiduū p mā₃ nō habebit nomē p̄pꝛiū p̄p̄e loquendo niſi ſm̄ te ſ₃ q̄ eſt ſuba p formā q̄ p̄p̄e ⁊ p̄ncipalr̃ ⁊ marīe ſubſtat. De oīb⁹ āt his in p⁹ logice ſatis determinatū eſt. Ex dictis āt adhuc accipit̃ q̄ cum vle ſit in eēntia rei ſ₃ aptitudinē quā h₃ ad eē idū in pluribus tota: ⁊ cū illa aptitudo equalr̃ ſit reſpectu p̄teritoꝝ ⁊ p̄ſntiū ⁊ futuroꝝ q̄ vle qđ eſt ſuba rei vel fundat̃ in ipſa ſuba vniuocū eſt reſpectu oīū p̄teritoꝝ p̄ſntiū ⁊ futuroꝝ. Adhuc aūt cū ſit de aptitudine eſſentie q̃ eſt an̄ mā₃ ⁊ cōpoſitū p₃ q̄ nullo exiſte hoīe pticulari adhuc hec eſt vera hō ē aial: ⁊ hmōi alie locutiōes. Ex his itez intelligit̃ q̄ ſ₃ deſtructis p̄mis ſb̄ſtātijs īpoſſibile ſit aliqd alioꝝ remanere: tn̄ ſcientia perpetuoꝝ eſt ⁊ perpetua eſt ⁊ incorruptibilis eo q̄ nō fundat̃ niſi ſuper aptitudinem cōicabilitatis forme ⁊ eſſentie ⁊ ea q̃ ſūt paſſiōes ⁊ dīe ipſius hoc aūt perpetuū eſt ⁊ icorruptibile ſiue particularia ſint ſiue nō. Qualr̃ aūt vna ſcīa ſit in oīb⁹ et qualr̃ nō in his que de aīa dicta ſunt determinatum eſt.

¶ Cap. 4ᵐ. De falſitate opinionis dicentis omnem formaz eſſe vbiq₃ ⁊ ſemper.

Dicet āt hec via ſit rōnabilioꝝ: tn̄ nō placet aliq̄b⁹ ita dicē: ſ₃ dicūt oēz formā ſiue ſit ſubal̄ ſiue accn̄tal̄ de ſe eē cōez: ⁊ q̄a in mā nō eſt niſi p accidēs ſic dixim⁹ ꝑus eo q̄ mā nō intēdit̃ ad eē: ſ₃ for⁹ eſt totū eē rei: ⁊ iō dicūt q̄ oīs for⁹ de ſe eſt vbiq₃ ⁊ ſp̄ nō artat̃. n. in loco aliqd eē niſi p ɔ̄rietatez māe nec reſtrīgit̃ ad nūc niſi p ip̄az mā₃ ɔ̄rietate determinatā ea. n q̃ ſūt eē ɔ̄rietatez ⁊ motū ſūt ſupra tp̄s ⁊ differētias tpīs: dicūt ēt q̄ cū eſſentia formal̄ de ſe ſit vbiq₃ ⁊ ſp̄ ⁊ p accn̄s ſit in mā veri⁹ eſt vbiq₃ ⁊ ſp̄ q̄ hic ⁊ nūc: ⁊ veri⁹ eſt vbi eē ſ₃ eē formali⁹ q̄ vbi eſt ſ₃ eſſe māli⁹ qđ diminuit ſuū eē ⁊ coartat po⁹ᵐ cōicatiōis ei⁹ ⁊ ex hoc ſequit̃ q̄ veri⁹ ē itell̄a q̄ in mā: ⁊ iſti dicūt q̄ ſi aliq̄ for⁹ ſūt ſepate ſic itell̄a q̄ ille ſūt vbiq₃ opant̃ ⁊ p̄ſnt eſſe in plib⁹ ſil: ⁊ ex ꝑ⁹ ɔ̄cludūt q̄ vnū vle ſit qđ eſt in oīb⁹ aīab⁹ itellectiuū ⁊ in oīb⁹ ſuis pticularib⁹ exn̄s: ⁊ ſic ɔ̄cedūt vnā nūero ſciā₃ eē in oībus aīab⁹ ſ₃ diuerſas ɔ̄tinuatiōes iſtius ſcie dicūt eē ad hoīes pp diuerſitatē imaginatiōis ex q̃ accipit intell̄s ſic in 3⁹ de aīa determinatū eſt. Ex 2⁹ āt ɔ̄cludūt eā₃ vaticinatiōis quā ponūt necromātici ⁊ augures q̃ dicā v₃ vnus faſcinet aliū ⁊ īpedit opōnes aīales in ipſo hūt āt rōnes p̄⁹ ſue pōnis. vnā qde potiſſimā quā diximus ⁊ alias q̄s in lib⁹ de aīa poſuim⁹. ⁊ q̄a longū eſt oībus talibus imitari videt̃ nobis ſine p̄iudicio melioris ſnīe dōz q̄ hec opīo falſitati obnīxa ē: q̄a eē veꝝ ⁊ ratū in nā eſt illō qđ dat formā māe pticulari: eſſe āt formale non eſt niſi ſ₃ aptitudinē in eēntia for⁹: ⁊ nō ſ₃ actū niſi ſ₃ intell̄m ſepantē vt diximus: ⁊ iō v̄iſſime loquēdo eſſentia for⁹ nō eſt niſi ſ₃ aptitudinē vbiq₃ ⁊ ſp̄ ⁊ nō in actu: ⁊ qđ dīc veri⁹ eē rez vbi eſt ſ₃ ſe q̄ vbi eſt p accn̄s dōz q̄ hoc eēt veꝝ ſi vbiq₃ ⁊ ſp̄ eē ɔ̄ueniret ei ſ₃ actū: hoc āt nō ē veꝝ: ⁊ iō nō ſeq̄t̃ illō qđ ɔ̄cludūt q̄ eſſe ſ₃ aptitudinē eſt eē ſ₃ qd ⁊ potētiale: eſſe āt in mā eſt eſſe veꝝ ⁊ pfectū ⁊ ſm̄ actū ⁊ cū dī q̄ hoc accidit for⁹. dōz q̄ hoc accn̄s nō ſac̄ p accn̄s eē ip̄₃ eſſe qđ ē act⁹ māe ⁊ cōpoſiti a for⁹: hoc. n. eſt ſubale ⁊ veꝝ. ſ₃ per accn̄s dī ibidez q̄ eſt grā alterius ⁊ nō p̄pter ſeip̄₃ ɔ̄ueniret: q̄a hoc veꝝ eſt q̄ eē

Et quomodo hec ex hoc qd vide. 3. meta. c.h. 15. t.c. me. ta. c. 19. in fine comment.

in mā nō ɔ̄uenit forme ⁊ eſſentie grā ſui ⁊ p̄pter ſeipſam.

¶ Cap. 3ᵐ. De ɔ̄futatiōe erroris Plonis circa determinata.

Adhuc āt op₃ mentiōez facē de p̄hia plonis q̄ ap̄d oēz facultatē hmōi ſolutā a tripler diſtinguit vle: vnū qdē an̄ rē qđ ē eū formal̄ p̄habēs v̄tute totū eē ſepatū ⁊ p̄petuū an̄ rē exn̄s q̄a cū ſit ea op₃ q̄ ſit an̄ rē ⁊ cū tranſmutatio ⁊ g̃natio ⁊ corruptio nō ſint niſi in ſuba mā erit illud ante oīa hmōi: ⁊ iō eſt īg̃nabile ⁊ p̄petuū: ⁊ cū hoc dat totum eſſe māe ⁊ eſt eſſe idiuiduoꝝ ſic ſigillū dat cere figura ſigura aūt exn̄ p̄habēs totū eſſe ⁊ v̄tutez rei: hoc g̃ vle dixit eſſe ſepatū ⁊ mathematicū exn̄s ſ₃ ſeip̄₃ ⁊ eſſe p̄nᵐ ſcie ⁊ g̃nōnis cā₃ formalez in oībus g̃natis ⁊ eē g̃nata manere ſic paradigma ligneū ad qđ ſiūt calcei manent eē corea: cū tn̄ ad ip̄m formet̃ oīs calceus: ⁊ q̄a hoc p̄petuū eē dixit eſſe p̄nᵐ ſcie ⁊ q̄a imāle eſt dixit eſſe ſp̄ ⁊ vbiq₃ in oībus g̃ialibus idē. Scđ₃ āt vle dixit tn̄ in re: ⁊ hoc eſſe formā ip̄eſſa₃ rebus ex p⁹ vli ⁊ ex q̃ for⁹ rez egrediunt̃ ſic ex q̄d a₃ exmagio hoc eſt ſigillo: hoc aūt 2ᵐ dīc ſubiacere motui ⁊ mutatiōi pp mā₃ in q̄ eſt. Tertiū āt dixit eſſe poſt rez qđ eſt per ɔ̄ſideratiōez acceptū₃ a rebus: ⁊ per hoc dixit nō qdez rez ſciti ſ₃ ſciri in p̄p̄a nā ⁊ p applicatiōez for⁹ ad particularia eā ⁊ indiuiduātia. ¶ Ar. āt ɔ̄demū illō multis rōnibus diſputauit oñdens ſic ⁊ veꝝ eē p̄n⁹ rez p̄ma particulariū eſſe particularia: ⁊ corruptibiliū corruptibilia de q̄bus nō eſt p̄nis ſpeculatiōis diſſerere. Sed hoc qđ eſt ad p̄poſitū eſt hoc q̄ ſi eſſe ⁊ eſſentie rez p̄petue ⁊ incorruptibiles ſūt tales vt dixit: tūc ille nihil oīno ſūt de eē rez nāl̄r exn̄tiū: neq₃ res cognoſcunt̃ niſi per p̄n⁹ q̄ ſūt de eſſe ip̄oꝝ: igit̃ per vlia p̄exn̄tia ⁊ p̄habētia eſſe rez nulla res cognoſcit̃: ⁊ ſic inutiles ſūt ad ſcias rez. Adhuc āt eē ſ₃ hoc falſe vle p̄dicaret̃ de plibus vnū exn̄s q̄a ſ₃ q̄ appropriatū eſt nō conuenit plibus p̄ᵐ āt eē nihil de eē rez ⁊ iō ip̄m p̄dicari de re aliq̄ nō pōt p̄pter qđ abſq₃ dubio icōuenientiſſima eſt p̄hia plonis in hac parte. Adhuc āt nālia dīnt a mathematicis i hoc q̄ ip̄a per rōnez diffinitiuā ɔ̄cepta ſūt cū mā mobili ⁊ ſenſibili: q̄ aliter g̃ pōt fingi q̄ talia exiſtāt ſeparata. Adhuc āt ſi eſſent ſeparata qd faceret ea tāgere mām ⁊ cauſare eſſe nāle in ipſa. Exmagiū enī qđ ponit non tāgit ceram ad ſigillandum niſi aliq̄ mouente. Quid aūt mouens ſit hmōi formas ſeparatas impoſſibile eſt dicere etiā ſi fingere velit aliquis. Hec igitur dicta ſunt de nā ⁊ eſſentia intelligibilis.

Impugnatio opinionis platonis ... 7 met. a ... tu c. 44 ... in calcem.

¶ Tractatus Tertius libri de intellectu ⁊ intelligibili in quo agitur de cōparatione intellectus ad intelligibile.

¶ Cap. p̄ᵐ. Qualiter intelligibile eſt in intellectu.

De cōparatione aūt intelligibilis ad intell̄m ſ₃ vnitatē ⁊ diuerſitatē vnius ad alteꝝ poſt hoc dōm eſt. Cū₃ enī oīs intell̄us fiat per aſſilatiōez q̄ndā intell̄s ad intelligibile op₃ vnū fieri ex itellectu ⁊ itelligibili: hoc āt vnū nō eſt oīno ſicut ſubri ⁊ accn̄tis nec ē oīno vnū qđ ſit ex mā ⁊ for⁹ vnū: ſicut ɔ̄uenienter oñſu₃ eſt in 3⁹ de aīa ⁊ iō op₃ hic clarius ingri q̃le vnū ſit illō. Ad hoc āt ſciendū op₃ nos videre ea que vniunt̃ luci ex coloribus q̄ abſtrahunt̃ ex ip̄a. iter oīa enī corporalia nihil eſt in q̄titāta ſilitudo icorporeoꝝ appareat ſic eſt lux pp qđ ēt itell̄us agens eē ſic lux dict⁹ in lib⁹ de aīa. Dicamus igit̃ q̄ in luce tria ſūt q̃ ſūt lux lucere ⁊ lumen que ſi ɔ̄ſiderent̃ in ſe dīa₃ nullā realē oīno vel paruā₃ videbunt̃ hr̄e. Si āt ɔ̄ſiderent̃ relata ad q̄da₃ alia tūc magnā inter ſe hn̄t dīa₃: q̄a lux eſt for⁹ lūinis in corpore qđ fundit lucez: ⁊ lucē eſt emanare formā illā in aliō ⁊ lumē eſt iā recepta for⁹ illa ab eo qđ p⁹ lucet. Color aūt ſm̄ q̄ abſtrahit̃ a corpore ⁊ efficit̃ ſ₃ eē ſp̄ūale in perſpicuo ſiue diaphano ē in eo nō oīno ſic accn̄s in ſubiō q̄ſi accn̄s a ſubiō nō h₃ formā ⁊ eēntia₃ accn̄tis ſ₃ eē tm̄mō. Color āt a lūine h₃ eſſentiā ⁊ formā coloris: ſic in p⁹ de ſenſu ⁊ ſenſato determinatū eſt. Adhuc aūt nō eſt in eo ſic for⁹ in mā: q̄a for⁹ educit̃ per alterationez de mā ⁊ ſit g̃natio rei cōpoſite: color āt nō ſic educit̃ de pſpicuo pulo ſ₃ ſic alibi dcm̄ eſt abſtractiōe formali abſtrahit̃ ē colorato ſic figura de ſigillo. Adhuc āt for⁹ eſſe māle h₃ i mā in qua eſt: color āt in pſpicuo nō h₃ eē māle ſed ſp̄ūale pp qđ ēt ſubita eſt mutatio perſpicui a coloribus ⁊ lūine. hec aūt

oīa in

omnia in alijs sunt declarata. Si autem solum intellectū diceremus lucem que in ipso est: tunc intellectus ⁊ itelligibile ⁊ intelligibilia sua recepta ab aliquo nō differrent: ⁊ intelligēdo id qd reciperet suā lucem intellectualē intelligeret suū proprium intelligere. ⁊ itelligēdo qdlibet intelligibiliū ⁊ se ⁊ suā ppriā actionē intelligeret. Per omnē eundē modū nes imaginari opꝫ de itellectu ⁊ intelligibili ſm actuꝫ dicto q in ipso est: hoc enīꝫ abstractū est a rebus: ⁊ cuꝫ est in lumine itellect⁹ est in eo qd dat ei formā itelligibilitatis ſꝫ actū ⁊ nō sicut accidēs est in subiecto: neqꝫ sicut forma in mā neqꝫ hoc est inconueniēs: qꝛ talia ſm esse spūale qd hīt in suis abstrahētibus accepta neqꝫ sunt accidēs neqꝫ subā ſꝫ verissimas acceptiones ipsorꝫ neqꝫ sunt entis diie vel spēs alique nisi accipiant ens ſm qd. sed sunt quedā entiū intētiones ſm ꝑtātem suorꝫ agentiū accepta. potestas enīꝫ luminis est tale esse cōferre coloribus. ⁊ potestas intellectus est tale esse cōferre intelligibilibus ſm actū intelligēdi acceptis. planū aūt est ex his que dicta sunt q intellectus nō alia operatiōe siue actione itelligit suū intelligere q̄ intelligēdo sua intelligibilia: ⁊ q intelligit se qdlibet intelligibiliū itelligēdo: mins cām iam diximus: qꝛ intellectus sonat lucem incorpoream nature intellectualis que siue accipiant in natura ipsa itellectuali siue manans ab ipsa siue recepta sit ⁊ terminata super itelligibile nō hꝫ in se formalem aliquā differentiā. Si aūt ad alia referantur illa tunc differunt ſm ea ad que referuntur.

¶ Cap. 2ᵐ. De diuersitate intelligibilium in genere.

Est aūt in intelligibilib⁹ diuersitas que est in coloribus cōparatis ad visum: ꝑpter multā enim victoriā ⁊ permixtionē ꝑspicui claritatis corporib⁹ terminatis videmus quosdam colores in luminis aduētu effici scintillātes ⁊ spargētes lumen ad illuminationē aliorꝫ: ⁊ aliqñ si vere i toto sit perspicuū corpus coloratū ⁊ lumen superueniat illi colores colorant alia corpora sibi opposita sicut videm⁹ in vitro colorato p qd lumē veniēs secū trahit colorē vitri: ⁊ ponit eū super corpus cui p vitrū incidit lumē. Quedā aūt sunt ita vincentia in puritate diaphani q adeo radiātia efficiunt q vincūt armoniā oculi ⁊ videri sine magna difficultate nō pūt. Quedam āt sunt ex argēti a tūi luminis ⁊ diaphani q vix discerni pūt visu ꝑpter puitatē sue cōpōnis ex ꝑspicuo minus proprius actus est lumē. Silr aūt eā in itelligibilib⁹: qm forme illorꝫ p hoc q sunt simplices ⁊ vles: ⁊ nihil de priuatiōe māe imixtum habentes sunt intellectus qdam sicut colores clari sunt luminis qdem ſm aūt q sunt magis ſm naturā priora ⁊ vniuersaliora ⁊ simpliciora sic sunt intelligibiliora ⁊ lucē intelligibilitatis alijs cōferentia sicut dignitates. Quedā autē luce sua nostrū intellectum qui cum cōtinuo ⁊ tēpore est vincentia sunt: sicut sunt manifestissima in natura que se habēt ad nostrū intellectuꝫ sicut lumē solis vel fortissime scintillantis coloris ad oculos noctue vel vespertilionis. Quedā aūt non manifestantur nisi lumine alieno sicut ea que ex primis ⁊ veris accipiunt fidem. quedaꝫ autēꝫ ex nimia permixtione cum priuatione perfecto intellectu cōprehendi non possunt: sicut motus tempus ⁊ materia prima. Ex h is clarum est q theologica maxime manifesta parū intelliguntur: ⁊ mathematica maxime intelligunt ⁊ physica tertiū ⁊ firmū raro habent intellectum. hoc enīꝫ ꝯtingit ideo q diuina sua luce nostrum vincunt intellectum ⁊ reuerberant: mathematica aūt intellectui nostro proportionata in se: ⁊ itellectui ⁊ lumini intellectus permixta sunt: phica autem propter priuationem ⁊ materiā ⁊ motū ab itellectualitate cadunt: hinc est q diuina sunt super intellectum: mathematica in intellectu ⁊ physica sub intellectu esse dicuntur. Ulterius aūt est aduertere ex dictis qualiter habitus principiorum dicitur esse intellectus ⁊ habitus cōclusionis scientia: ⁊ ipse decursus ex principijs in conclusionē dicitur ratiocinatio: quoniā plurimū intellectus lucis ⁊ forme habent principia ꝑpter qd a forma intellectus nominant: sed minimuꝫ ⁊ quasi per aliud medium de lumine intellectus hꝫ cōclusio ꝑpter qd aliud sortiter vocabulū: ⁊ dicitur sciētia que semper est effecta ſm q est scīa: ⁊ nunq̄ causans lumen in aliquo alio nisi vt principium accipiatur. Ratiocinatio aūt dicit collationem ⁊ quasi directionem per se incentis super alterū: ⁊ ideo tali nomine tenetur ipse decursus principiorꝫ in conclusiones. Ulterius autem ex his aduerte q quedam in quibus quasi eclipsatur lumen intellectus ab interpositione obscuritatis materie ⁊ priuationis ⁊ venit supra ea lumen vmbrosum ⁊ obscurum sicut est in his que probabilia esse dicunt tm̄ sed omnino occumbit in his que tm̄ sunt sensibilia sicut in primo huius scientie lib. determinatū est. ⁊ ex hoc aduerte quare in probabilibus sunt argumentationes imperfecte ⁊ cōclusiones accepte cum formidine: probabilia enim neqꝫ sunt prima ⁊ vera que luce intelligentie sunt plena: neqꝫ ex primis ⁊ veris sumunt fideꝫ. sed sunt que cōmuniter inueniuntur extrinsecus in rebus in quibus est quasi quedam resultatio luminis intellectualis cum multa vmbra causata a materia ⁊ priuatione: ⁊ ideo vniuersales in talibus autē non sunt vere: aut non sunt immobilis veritatis. ⁊ cum omnis perfectio argumētationis ⁊ certitudo sit ab vsū ⁊ imobili veritate opꝫ in talibus ⁊ argumentationes imperfectas esse ⁊ incertas quare nec bene cōcludūt nec conclusio erit accepta sine magna formidine ꝯdictionis. De opinione aūt ⁊ dubitatione ⁊ ambiguo diximus in alijs libris: adhuc locus erit de eis aliqd dicendi in phīa prima.

¶ Cap. 3ᵐ. De diuersitate intellectuum tam ſm se q̄ ſm intelligibilia q̄ etiam ſm facultatem intelligentium accepta.

Est aūt intellectus diuersitas quā multi phorꝫ posuerunt quātuꝫ ad ipsas partes anime qd est intellectus possibilis ⁊ intellectus agens de quibus in lib. de anima dictum est. Tertius autem est qui est formalis intellectus quando. s. forma sciti vel operādi per lucem intellectus est apud animā ⁊ hoc diuiditur in practicū ⁊ speculatiuū de quibus etiam in tertio de aīa est expeditum. hic enim formalis diuiditur in intellectum simplicē ⁊ cōpositum ⁊ simplex quidem intelligentia incōplexorum: cōponitur autem intelligētia cōplexorum aut per modum enunciationis aut etiā per modū syllogismi vel alterius speciei argumētationis ⁊ ille quidem qui compositus vocatur diuiditur in intellectum qui vocatur principiorꝫ qui ſm aliquid innatus est nobis eo q principia non ab alio principio accipimus sed per scientiā terminorum qui mox innascuntur nobis ⁊ intellectum ex alijs acquisitum qui apud phos vocatur adeptus eo q est acquisitus per inuentionem vel doctrinam ⁊ studium. Et ratio diuisionum istarū ex istis pꝫ nominibus ſm autem facultateꝫ nature intellectualis que est in hoībus causatur quedam intellectus diuisio de qua quidam philosophi faciunt mentionem ⁊ precipue Aristo ⁊ Auicē. ⁊ quidam alij sequētes eos. Est enim quidaꝫ intellectus plus cōtinuo ⁊ tempori hoc est imaginationi ⁊ sensui imictus: quidam autem plus separatus: quidam vo medio modo: quidam vo ⁊ vires imaginādi ⁊ aliquid accipiendi per sensus non habens. Et primus quidem est obscurus nihil accipiens nisi cum labore ⁊ si docetur aliqud opꝫ q fiat per exēpla sensibilia ⁊ tales sunt aut impossibiles ad intellectum per se manifestorum ⁊ diuinorꝫ que in prima phīa traduntur ⁊ vocantur illi mali ingenij existentes a vulgo. Secundi autē quasi per se aut ex parua doctrina nati sunt intelligere omnia quia agentem non habēt tanq̄ potētiā anime vel quasi efficientem per abstractioneꝫ intelligibilia in anima. Sed habēt eum quasi pro forma per quā anima itellectualis cuncta operatur q in lib. de anima felicitatem esse diximus ad quā intendit peruenire oīs philosophus ⁊ hoc vocatur intellectus sanctus siue mundus ab Auic. Ab Aristotele autē dicitur itellectus diuinus ⁊ hic intellectus de studio leui ad prophetias accipit illuminationē. Et ad somniorꝫ verissimam interpretationem. Medius autem est qui iuuatur doctrina faciliter ad intelligendū taꝫ prophetica q̄ diuina. Sed tertius iuuari non potest aliqua ratione qꝛ neqꝫ separatus est neqꝫ habet istrumēta quibus iuuetur per operationem anime sensibilis ⁊ hec aliquando est ex vitio cōplexionis sicut in morionibus aliquādo autē consuetudine non attollendi vltra sensibilium acceptionem sicut est in his qui vocant idiote. Ex his patet qualiter qui longo tēpore studuerunt circa particularia sicut circa actus humanos sicut student hij qui legibus intendunt ⁊ in his ipsis causas ⁊ rationes nō querunt inhabiles efficiuntur ad philosophiam. Iam ergo dictum sit de natura intellectus ⁊ de natura intelligibilis ⁊ de comparatione vnius ad alterū ⁊ distinctione vtriusqꝫ. Et sic est finis primi libri.

¶ Incipit liber secundus de Intellectu ⁊ Intelligibili: qui est de perfectione naturali intellectus.

¶ Cap. pᵐ. Unde habet forma q̄ sit in anima intellectuali.

Post hec autē de perfectione aie intellectualis videt̃ eē agēdū. Ex pfectiōe nāq3 nā cognoscit̃ itellect⁹. Nō est aūt nr̄a intētio agere de felicitate q̄ est vltia pfectio intell̄s aie sz poti⁹ de gradib⁹ pfectionis itellect⁹ ⁊ ondere q̄liter fel pz itell̄s inuenit ⁊ itelligētiā primā si recta via pcedat in accipiēdo pfectiōes ipsius. Opz aūt nos icboare a formis pficiētib⁹ intell̄m ⁊ p illas ondere q̄lis pfectio itellect⁹ sit. Dicim⁹ ḡ supponētes ex his q̄ in vltima pte prie pbie demrant oēs formas ab itelligētia p⁹ vr̄ māz ambiente dari mãe ⁊ ex hoc oēm formā q̄ in mã est eē mediā iter duo itelligētiā vz a qua fluit sic forme artificiatoꝝ ex itellectu artificis ⁊ mām in qua est p eē qđ dat mãe. Intelligētia aūt q̄ idiuisibilis ē ⁊ simplex sub a ⁊ eētia cū ipsa sit cā p⁹ est idiuisibilis for⁹ ⁊ simplex ⁊ nō vna forma post aliā nec est determinata ad eē hoc vel illud in idiuiduo nec ēt put est i itell̄m pīte cāe comitat̃ oppō ⁊ diuersitas ⁊ tpalitas ⁊ cōpō ⁊ mãlitas ⁊ hmōi. In mã ãt est fm eē diuisibile successiuū mãle ⁊ comitat̃ eā cōpō ⁊ diuersitas ⁊ cōpō ⁊ diuisio p numeꝝ vel p nāz mãe ⁊ hmōi multa sicut in libro nos de nā aie ondimus. Queram⁹ igit̃ cū forma hēat fieri in aia itellectuali vtꝝ hoc hēat ab eo qđ fluit ab intelligētia aut ab eo qđ hz eē a mã. Cōstat aūt cū nihil mãlis comitet̃ formā fm q̄ est in aia sz poti⁹ hēat multas illaꝝ proprietatū ⁊ cōditionū q̄ comitant̃ eā in itellectu itelligētie q̄ ex hoc q̄ est notitia q̄dā itelligētie hz fieri in aia. Et hoc mãie pz triplici rōne: q̄rū q̄dē vna iā iducta est qm̄ nos scimus formas in itellectu aie seq ꝓprietates ⁊ cōditiōes itelligētie ⁊ nō mãe. Scđa aūt rō q̄ formalior est q̄ nos scim⁹ ex his q̄ in libro de aia determinata sūt q̄ forma nō fit in mã nisi p hoc q̄ separ̃ a mã ⁊ liberat̃ a mãe cōditiōib⁹. Mãe aūt cōditiōes sūt ea q̄ sequnt̃ put est in eē mãli ⁊ hec sūt dīa loci ⁊ tpis ⁊ oppō ⁊ cōpō ⁊ hmōi. liberaci aūt formā ab hmōi cāsib⁹ est accipere eā put est in lumie itelligētie. Pz ḡ ab origine vñ fluit forma ⁊ hoc hz q̄ sit i itell̄n aie. Tertia rō q̄ efficacissima est hec est: q̄ cū q̄ for⁹ in po⁹ est in aia ⁊ nō in effectu nō efficit̃ in aia nisi actu alicui⁹ agētis. Cū ḡ hoc agēs nō sit aliqđ eoꝝ q̄ sūt in mã sz poti⁹ lumē itelligētie nō efficit̃ aia recipiēs formā nisi p lumē itelligētie. Qđ aūt for⁹ sit in simplici intelligentie lumine nō hz a mã q̄ anteq̄ fuisset in mã fuit in lumine: igit̃ q̄ for⁹ efficiat̃ i aia nō hz a mã sz ab itelligētia: ⁊ hoc q̄dē est necīuz qm̄ sicut color nō hz a colorato corpe q̄ efficit̃ in visu sz ab actu lucidi qđ fm effectuz est lucidū: ita for⁹ nō hz a mã q̄ efficiat̃ in aia sed ab actu intelligētie agētis q̄ fm effectuz intelligētia agēs est. Et in hoc dephendit̃ error dicentiū formā esse in aia fm esse idiuiduū qm̄ illa indiuiduū hz a mã ⁊ nō a lumine itelligentie in q̄ est for⁹ fm sue originis nãlitatez ⁊ sic ad esse in mã indiget gn̄antib⁹ ⁊ alterātib⁹ q̄ tāgūt eum ⁊ trāsmutāt mām: ita ad esse in aia nō indiget nisi lumine intelligentie agentis qđ fluit in animā ⁊ esse intellectuale formaꝝ generat in anima. hec aūt p primi pbi est determinare.

¶ Cap. 2ᵐ. Quare forme fluunt ab intelligentia sz q̄ ipsa forma mundi est: ⁊ ex hoc habetur q̄ fiunt in anima.

Si aūt q̄rat̃ qualr̄ intelligētia p⁹ agens attingit animā ⁊ q̄lr̄ attingit māz in q̄ sūt for⁹. Adhuc aūt q̄liter exeūt for⁹ ab ipsa in animā. Ad hoc lz primi pbi sit determinare tn̄ p p doctrine facilitatez hoc breuiter trāseūdo dicim⁹ q̄ q̄libet itelligentia agens ambit lumine suo oē illud ⁊ totū cui sicut mãe ⁊ sic ei qđ mouet̃ ab ipsa supponit̃ ⁊ hui⁹ q̄dem exēplū est in semine hois. Id enī qđ opat̃ in semine hois nō pōt esse nā cū nō vnuz vni⁹ for⁹ ⁊ figure opet̃ sz valde diuersa tā in silib⁹ mēbris q̄ in dissilib⁹ ⁊ officialib⁹: opans enī in semine est aia nō vt est endelechia corpis sz vt artifex q̄ est virtus formatiua q̄ est in spū q̄ iter viscositatē seminis ptinet̃ ⁊ ambit totā māz corpis intra vtutē ⁊ lumē suū ⁊ for⁹ q̄s influit nō sūt in eo vt habit⁹ q̄dā accitaliter imo sunt in eo hoc qđ aūt ipse q̄ lz vn⁹ sit in suba tn̄ multiplex est in vtute ⁊ sine medio aliq̄ a loco vno cordis fluit in oīa ⁊ iprimit formas ⁊ informat oīa instrūaliter agētia sub ipso q̄ sūt calidū ⁊ humidū ⁊ siccū ⁊ frigidū. Sic opz imaginari q̄ vtus itelligētie supponit̃ his q̄ mouet ⁊ ambit ea ⁊ influit eis formas q̄ sūt hoc qđ ipsa est ⁊ nō acq̄rit in ea ⁊ cōtinet oīa in lumine suo qm̄ sine medio cōiungit̃ oīb⁹ his in q̄ agit ⁊ hoc lumē iungit̃ aie ⁊ iungit̃ formis in aia existib⁹ ⁊ sub actu hui⁹ luminis for⁹ mouerent animā sicut sub actu lucis exterioris colores mouēt visū. Ab intelligētia aūt p⁹ descēdūt hmōi for⁹ ⁊ q̄ magis ab ipsa eo magis efficiunt̃ mãles ⁊ ignobiles: ita q̄ vltima in descēsu est for⁹ elemētalis ⁊ isima eīnti qđ est terra qđ eē dicit̃ fex eīntoꝝ ⁊ est descēsus p modū cōpōnis forme rū reb⁹ in q̄bus sūt for⁹ ⁊ est q̄si moueant̃ for⁹ ab intelligētia ad mās in q̄bus sunt nō in toto amittentes lumē itelligētie q̄ diu for⁹ sūt. Et hoc est p ɔ̄riū in aia qm̄ aia cū sit for⁹ q̄dā sicca mãe nō pt accipe formas nisi icipiēdo a mã q̄ ꝓria est ei. Nō igit̃ accipit nisi p resolōnē a mã ⁊ ɔtinue pcedit resoluēdo donec veniat in rām pmā ⁊ ibi est vltimū pfectionis ipsius ⁊ finis intell̄s. Et hui⁹ iteꝝ sic est in motu luminis a sole in colorata ⁊ redditu coloꝝ in ɔspicuū ⁊ in visū speculum diafani qđ est oculus.

¶ Quereret aūt fortasse aliq̄s vñ habeat itelligētia formas q̄s vt fons omni tpe exuberat in totū vniuersitatis ordinez. Sed ad hoc sic iā diximus nō est difficile r̄ndere: q̄rere enī vñ itelligētia alicui⁹ ordinis hēat formas q̄s exuberat: idez est q̄rere vñ hēat itelligētia q̄ est itelligētia: q̄ sicut iā diximus sic soli ex lumine sibi sbali fontaliter ɔuenit luces emittere in mūdū: ita ⁊ multo magis itelligētie agenti ⁊ marie rie p⁹ ex lumine sue sube ɔuenit luces emittere q̄ sunt forme oīum eoꝝ q̄ formant̃. Et sic aie in suū vniuersū mēbroꝝ ɔuenit vitas emittere que tn̄ vite fm opa vite spālia determinant̃ in mēbris lz in aia sint oēs ille vite vna vita indiuisibilis in suba multiplex fm vtutē ita itelligētie pme ɔuenit luces emittere in totū vniuersū. Et iō subtiliores pipathetico ꝝ distinxerūt iter formas mūdi ⁊ formas mãe: formas mūdi vocātes vīr relatas ad vniuersūz: formas aūt mãe dicētes eas q̄ sunt dātes eē mãe: forme igit̃ mūdi sūt ab itelligentia ex hoc q̄ ipsa est intelligentia ⁊ qm̄ fiūt in aia: fiūt magis in aia ex pte illa q̄ fiunt a forma mūdi q̄ ex parte illa qua per esse sunt in mã.

¶ Cap. 3ᵐ. Qualiter intellectus agens in anima est sicut lux ⁊ sicut ars: ⁊ ideo est perfectus agens perfectiones.

His q̄si p modū ꝓbationis excussis opz nos determinare q̄liter intell̄s agēs sic lux sit ad mām ɔ̄pata: his enī duob⁹ bn̄ explanatis meli⁹ sciecur modus pfectiōis aie humãe. Dicam⁹ igit̃ eū di: q̄ intell̄s agēs est sic lux: tria in ipsa attendunt̃ similitudine q̄rū ⁊ pᵐ est q̄ sit pᵐ agēs eē intellectuale. scđm est q̄ est vīr agēs itellectuale. tertiū aūt q̄ ē incessanter agēs eē itelligibile ⁊ vnūq̄dq3 istoꝝ q̄dā alia sequitar qđ q̄liter sit veꝝ sic ꝓbat̃. In oī enī vniuerso in q̄ sūt q̄dā sic acta tm̄ q̄dā aūt sic acta ⁊ agētia nec̄e est eē vnū pᵐ qđ est agēs tm̄. Esse aūt itellectuale est in oīb⁹ q̄ sūt intell̄s ⁊ rō eoꝝ q̄ itelligunt̃. Esse ḡ itellectuale est in oīb⁹ itelligibilib⁹ Oē ãt itelligibile qđ itell̄r nō nisi p formā suaz vel p seipm̄ si for⁹ est itelligit̃. Et ɔstat q̄ hic itell̄s siue itelligibile eē ita est factuz q̄ vlteri⁹ nō ɔfert ad eē intelligibile p̄ter seipm̄: hoc aūt totū sub aia hois est p hoc q̄ ipsa est imago forme mūdi ⁊ nō tm̄ forma mãe. Est ãt in aia in via cognitionis multa accipere phātasmata ⁊ facta fm sensuz ad q̄ reflectit̃ in his q̄ itelligūtur ɔcepta rū mã ⁊ fm imaginationē reflectit̃ itell̄s fm ea q̄ intelligunt̃ mathematice ⁊ ad itell̄m poſez. Opz ḡ q̄ in hoc ordine vniuersi recurrat̃ ad vnū agēs pᵐ qđ est pᵐ agēs eē intelligibile: nō enī solū in vniuersitatē oīum recurrit̃ ad pᵐ: sz in q̄libet ordine vno nec̄e est eē pᵐ in quo est stat⁹ illius ordinis: ⁊ hec est rā q̄ in libro de aia dicim⁹ in ipsa aia eē duas dīas vīr agētis q̄ est oīa facere ⁊ vīr poſis q̄ est oīa fieri ⁊ p istā rōnis nec̄itatē arguunt̃ falsitates illoꝝ q̄ in aia dicūt nullū eē intell̄m agētē. Isti enī nō ɔsent iūt phis q̄ lz dicāt intelligētias q̄ sunt forme mūdi irradiare sup itell̄m aie humane nō tn̄ negāt in ipsis aiab⁹ eē intell̄m agētē vniuersitati suoꝝ intellectualiū ꝓportionatū. Aliter enī hō nō pfecte eēt minor mūdus nec eēt imago forme mūdi q̄ tn̄ inconuenientissima sciret eē ois q̄ recte philosophat̃. Per hūc ḡ modū q̄ vniuersitas corporaliū hz vnū pᵐ agens in his q̄ faciūt ⁊ fiūt vsq3 ad vltimū factū q̄ est lux solis sup quā irradiat lux agētis pmi intellect⁹ ⁊ nisi irradiaret sup ipm lux solis nō eēt effectiua formarum

corpalium. Ita est in quolibet vniuerso: opz et ita in aia hoīs eē fm multitudinē ⁊ vniuersitatē itellectualis eē qđ ħc in ipa ⁊ in intellu ipiꝰ. Iā aūt facile est ondere φ agens est in eo ſicut lux q: est vr̄ agēs ſicut eniʒ lux influit vr̄ ſup oīa q̄ ſunt actiua ⁊ paſſiua i mā ita neċe est p̄ᵐ agēs vr̄ agēdi formā ⁊ actū oibꝰ influere in p̄ͦ eniʒ pbia pbauimꝰ φ oīs actꝰ p̄mi agētis p hoc vlts ⁊ finiēs est q: ſtat iter qđdā p̄ᵐ ⁊ qđdā vltimū p oīa extēdēs media. Eſſe aūt qđ a p̄ͦ p oīa media pcingit vſqʒ ad vltimū vſt agit. Cōſtat igiť p̄ᵐ agēs in itellectualibꝰ vr̄ agere: aliter eniʒ eē ciētia nō ſiaret. Ex hoc pʒ φ agēs intellectꝰ vr̄ agit vniuerſitaris ordine intelligibiliū q̄ ſibi ſubiungiť. Ex his et ɔcludiť φ inceſſanter agit: nō eniʒ est p̄ᵐ agēs niſi p hoc φ p eēntiā agit ſicut lux p eēntiā lucet; qđ aūt p eſſentiaʒ agit aliquā actionē ſp agit eā ⁊ iceſſanter intelľs agēs ſp iceſſāter agit: ⁊ hoc veteres pbi itēderūt cū dicebāt φ ſit ſimplex ⁊ φ eēntialr agit ⁊ φ idiuiſibe ſint itelligētie in ipo ⁊ φ oēs in ipſo ſūt ſua ſuba ⁊ vita ⁊ lux ſua. Ex hoc ēt φ vr̄ agit ſeqť ipm eſſe formā oīm intelligibiliū. Quē nī forͦ in vnoquoqʒ intellu est fm prātē illiꝰ qđ intellectuale eſſe pticipat ⁊ nō fm prātē pmi agētis ⁊ φ ipe est ſemē oīs itelligibilitatis ⁊ φ ſub actu ſuo oē itelligibile mouet aiaʒ. ¶ Et iō nulla est qđ com̄g q̄rūt qđo forme rez pnt agē in aiaʒ cū aīa nobilior ⁊ altior ſit illis: ⁊ id qđ est nobiliꝰ ⁊ altiꝰ potiꝰ agē videať in id qđ est ſub ipo q̄ φ recipiat ab ipo ⁊ patiať. Et est qđ impetitor in nālibꝰ. Forme eniʒ exteriorꝫ nō agūt niſi ꝓut ſūt intelľs qdā ⁊ agūt ſub lumine intelligētie agētis qđ ē in ipſis ⁊ ſic agere pnt in poľeʒ intelľm. Pʒ ēt ex hoc φ cū iter oē agēs ⁊ patiēs dʒ eē cōicatio q̄ cōicatio est inter agētē ⁊ forͦᵐ ⁊ poľeʒ intellectū. Et φ ipſa forͦ ſtās vr̄ in lumine vr̄ agētis est agēs qđ ꝓprie hʒ inferre paſſionē itellectui poľi. Ex hoc ēt φ ē agēs eēntialiter ⁊ inceſſāter ɔſequunť ipʒ ſua acta p hoc φ in ipſis neċia ⁊ ſtāria ⁊ q̄ ad hoc eterna φ ſūt imutabilia: hoc eni mō eterna dicũť q̄cūqʒ pbi eterna vocāt ⁊ ſic ſcia est neċia ⁊ eterna q̄ est ne hmōi formis ⁊ hoc multi ſtolcoꝛ ignorauerūt: ⁊ iō alias formas q̄ illas q̄ in rebꝰ ſūt poſuerūt: hic āt intelľs agēs cōparať arti ⁊ est cōpatio q̄ eēntialiter ɔuenit ei fm φ p̄habet in ſeipſo oīa intellecta. Nō aūt hoc intelligiť de arte mechanica q̄ diuerſa est a mēte artificis ⁊ est ſciētia q̄dā opatiua factoꝛ cū rōne ſʒ itelligiť de arte nāli quā oīs forͦ et corporea dʒ imitari: dicimꝰ enim in pōcis in ſemine ſiue ſpū ſeminali eē aiaʒ vt artificē q̄ dīa cū rōne certa ⁊ infallibilr opatur cū tn̄ hec ars nō ſit ſcia q̄dā ab ipa ſuba formatiue virtutis: ſʒ ſic ipſa ꝓut in ſe formatiua virtꝰ hʒ oīūʒ mēbroꝝ virtutes illas qbꝰ opať ad vite potentias vſi rōne ⁊ cū certa ſinis intētiōe ⁊ rōne forme. Et ſicut est pticulariter in ſemine ita est vr̄ in luce agētis intellectꝰ reſpectu vniuerſitatis totiꝰ ordinis ſibi ſubiecte mãe ipſa eniʒ lux ſua ſciētia est ⁊ ſua ars est certa rōne oīa ad eſſe igiť intelligētis ꝓducēs ⁊ oīa conſtruere faciens in intellectu poſſibili. Ex his ɔſtat intellectū agentē eſſe pfectuʒ ⁊ ſupra pfectū pfectiones oēs hñtē ⁊ ingientē omni ei qđ fm eſſe intellectuale perficiť. Hec aūt cōiuncta his q̄ iam in anteriori huiꝰ ſciētie libro diximus ⁊ hiſ que in tertio libro noſtro de anima dicta ſunt veꝝ oſtendunt intellectū agentē omnia tn̄ hec pleniſſime intelliguntur ex ſciētia pōie p̄me q: iſta in virtute pura ſciētie nālis traſcendunt.

¶ Cap. 4ᵐ. Qualiter intellectus poſſibilis ſit potētia ⁊ vt tabula raſa ⁊ vt locus ⁊ vt ſpecies intelligibilium.

DIcamꝰ aūt nūc de pfectiōe intellectꝰ poſſibilis: huic aūt q̄tuor attribuunť a pōis quoꝝ vnū est φ ipſe idē indiuiſibilis ſube eriſ poͦ est oīa intelligibilia. Scōm est qđ ſe hʒ ad oīa intelligibilia ſicut tabula raſa in qua non exigeť aliq̄ p̄paratio φ imago ſit in ipſa. Tertiū āt est φ ipe est potiꝰ locus intelligibiliū q̄ mā. Quartū āt ē ſpēs itelligibiliū ſicut est ſenſus ſenſibiliū ſpēs ⁊ de oibꝰ his neċe est determinare lʒ ſit valde difficile: ſine his eniʒ impoľe est ſcire aīme pfectionē. Cū ḡ intellectꝰ poľis dr̄ q̄ est oīa fieri intelligibilis intelligiť φ ipſe in poͦ ſit oē intelligibile vnꝰ ⁊ idē indiuiſus ⁊ ſimplex fm ſuā ſubaʒ ⁊ iō ſua poͦ q̄ ſit intelligibilia non est vniuoca ad poᵐ māe q̄ nō est ſuſceptibilis oīuʒ vna ⁊ indiuiſibilis exiſtēs ſʒ potiꝰ fm ſui diuiſionē i multa. Et cū dicit φ in intellectu poſſibili in eo φ poľis est ɔtingit oīa fieri; nō intelligiť φ oīa ſic ſicut mā. nō eniʒ mā ſit forͦ. Et cū diciť φ poľis intellectꝰ ſit oīa intellecta intelligiť φ ſit forͦ illa p quā modū. Et hmōi ſiľe dixit iā an nos Alpharabiꝰ φ ē imaginādū φ ſic cera imelligať vel imagineť tota trāſite in figurā ſigilli ita φ nihil eiꝰ diſtingueť ab ipa figura ſigilli: hoc tn̄ ſiľe ego nō oīno ɔueniēs cēputo. Sʒ ponā aliud qđ est p oīa ɔueniēs. Si eniʒ colorē ſimplicē formā intelligamꝰ ⁊ poᵐ pſpicuū p quā ipʒ pſpicuū est illiꝰ ſuſceptibile ita eniʒ in poͦ nō diſtinguiť a ſuſcepto in hoc φ vnū ſit ſubm ⁊ alteꝝ forͦ tunc ſūt eē q̄ nāe pſpicuū ſuſcipiēs ⁊ color ſuſceptꝰ: color eniʒ nō differt a pſpicuo fm nāʒ ſʒ hʒ eē qđ est diuerſū vniꝰ nāe ⁊ eiuſdē vn̄ pſpicuū ſuſcipiēs lumē in ꝓfundū est ſuſcipiēs pſpicuū ⁊ pſpicuū in extremo pticipās actū luminis est color ⁊ planū ē videre in quolibet φ ille nāe ſi ſūt diuerſe ſʒ eē pſpicui in vno ⁊ in alio diuerſuʒ est p vnū ⁊ eūdē modū eiuſdē nāe p diuerſuʒ eē est ſuſceptibile qđ ē oculus pſpicui ḡ extremitas q̄ est color ſi ſumať fm eſſe ſpūale q̄ est in medio nō est in pſpicuo puro: nec in pſpicuo aiato qđ est oculus ſ; ſūt ſic due nāe diſtincte ⁊ iō nō in eis ꝓprie loquēdo ſic in ſubo ſed potiꝰ ſicut in re q̄ est eiuſdē nāe diuerſitate fm triplex eē lucidi terminati puri ⁊ aiati ⁊ p eūdē modū in corporibꝰ eiuſdē nāe ſūt lumē itelligētie terminatū qđ est ſimplex forͦ reꝝ ſeparata a mā ⁊ lumē eiuſdē qđ est itelľs poľis ſicut puꝝ qđdā ⁊ lumen eiꝰ in ſeipo ſimplr acceptū. Ex hoc eniʒ φ itelľs poľs ad corpus accedit efficiť diſtās a lumine intelligētie ſic pſpicuū in aere diſtat a nā luminoſi in ſeipſo. Pʒ aūt ex his φ eadē forma est i poſſibili itellectu ⁊ in mā ſʒ ab itellectu nullaʒ accipit idiuiduationē. Et ēt φ in oibꝰ talibꝰ itelligēs itellectꝰ ⁊ forͦ intellecta idē ſūt actu p eē hñtia ⁊ differētiā ſicut pſpicuū in loco in q̄ est color abſtractꝰ idē est actu cū nā coloris p eē differēs qđ eē iportať p diſtictionē vtriuſqʒ: ⁊ φ itellectus poľis nō est mā ſʒ forͦ hoc ignorauit Theophraſtꝰ. ¶ Tabule aūt raſe cōparať p hoc φ ſicut tabula p̄ter oēm p̄parationē ſe aiterātē ſuſceptibilis est figure ſic itellectꝰ poſſibilis p̄ter oēm p̄parationē ſepantē ſuſceptibilis nō est vniꝰ tm̄ ſʒ oīs itelligibilis ⁊ p hoc iteꝝ pʒ φ nō est mãe poͦ ipſius raſura eni tabule nō est mā ſʒ potiꝰ ſic pſpicuū vna ⁊ eadē poͦ luminis est coloris oīs ſuſceptibilis ita idē itellectꝰ vna ⁊ eadē poͦ luminis agētis qđ in ipſo est ſuſceptibilis est oīs forme itelligibilis ⁊ iō nullo mō pōt eē forͦ corporalis q: hāc ipoſſibile est hēre potētiā vnā ad oēm formā ſuſcipiēdā ſʒ potiꝰ ſicut tabula raſa est imago ſi ſolū ſue ſupficiei addať terminationis actio ita ipſa itellectualitas aīe fm poſſibilē intellectū est in iſta ſʒ eē qđ hʒ in itellectu ſi addať terminatiōis actio q̄ est rei terminus cuiꝰ ipm est forma. Et ſic iteꝝ pʒ qualiter itelligēs ⁊ itellectū ſunt idē actu fm eē diuiſa hec aūt q̄ ſunt dicta nullo mō ɔueniūt mãe. ¶ Inter oēs aūt cōparatiōes magis apta est q̄ est loci: loci enim oīno eadē differētia est que est locati ⁊ a locato accipit figurā ⁊ exhibet ɔtinentiā: ⁊ est motꝰ nālis locati ad ipſuʒ ⁊ quies nālis in eo: ſicut enim in quarto de pōico audītu est determinatū eadē est diſtātia cubi ⁊ loci cubi etiā ſi linee ꝓtrabanť a cētro loci ad ſupficieʒ erunt eedem linee numero loci ⁊ locati: ⁊ hoc modo eadē nā est itellectualitatis in itellectu poſſibili ⁊ in eo qđ intelligiť fm eē itellectuale niſi φ limitibꝰ eius qđ intelligiť ipſe intellectus formať ſicut locus figurať ad locati figurā ⁊ eius qđ itelligiť qđ ſub actu luminis est intellectus agentis: motus nālis est ad itellectuʒ ſicut motus coloꝝ q: est ab actu lucis ad pſpicuū p eādē nāʒ: quies enim nālis est in ipſo. ¶ Quarta autē cōparatio est φ intellectus poſſibilis est ſpēs intellectoꝝ ſicut ſenſus est ſpēs ſenſibiliū. Cōſtat enim φ pſpicuū puꝝ est ſpēs ⁊ forma forme intellecte p eſſe qđ hʒ in intellectu ⁊ cōfert ei eē vel ſe ⁊ ſimplex qđ nō habuit in mā. In his enim que incorporalia ſunt id qđ est nā ſimplex est ſpēs ⁊ forma eiuſdē nāe determinate ſicut ſenſus cōis formalis est ad ſenſus ꝓprios ⁊ determinatos. Ex oibus igitur hmōi cōparationibꝰ pʒ φ ſit pfectio intellectus poſſibilis fm φ est poſſibilis.

¶ Cap. 5ᵐ. De intellectu formali ⁊ qualiter per ipſum perficiatur intellectus poſſibilis.

HIs aūt hitis videndū est de pfectiōe eiꝰ itellectꝰ quē ſubtiliſſimi pipatheticoꝝ formalē vocauerūt itellectū eo φ ipſe est forma oīs itellectꝰ fm eē qđ hʒ itelligibile: hic aūt formalis itellectus nō est ille quē qdā formā rei itellectuā arbitrātur: q: ſicut iam oſtenſum est ille non est formalis ad intellectū poſſibilem eo φ ſpēs eē poſſibilis itellectus

calidi spēs ⁊ locus ⁊ eē formale eē poti⁹ accipit id qđ itelligit ab intellectu in quo est ꝙ ꝗ dēt sibi eē formale sicut spēs ⁊ locus formalia sūt ad ea ad q̄ cōparant: sꝫ sicut i colorib⁹ lumē est formalis hypostasis ⁊ pspicui ⁊ paii ⁊ oculi ⁊ pspicui terminati: ita lumē qđ est act⁹ itellēs agētis est forma ⁊ itellect⁹ possibilis ⁊ eius qđ itelligit. hec eni duo ꝗtū ad eē itellectus le vnius sūt nāe ⁊ po⁹ sicut pꝫ p añdicta. Et q᷑ sūt vnius po⁹ sont ēt vni⁹ pfectiōis fm formā sicut ēt color ⁊ puiū tenebrosom vnius ⁊ iō vna forma agētis vtrūqꝫ pficit. lumē ĝ agentis est qđ formā rei q̄ itelligit ducit de po⁹ in actū ⁊ ꝙ possibile ducit in actū. Et sicut in colore viso videt lumē qđ de po⁹ coloris facit actu colorē eo ꝙ nihil aliud agit i visū nisi illud sit terminatū ⁊ ꝗsi sic luce icorporatū: ita in q̄libet eo ꝙ itelligit de oib⁹ itelligibilib⁹ nō itelligit nisi lumē itellēs agētis lꝫ in aliquo itelligit icorporatū i mā sensibili ⁊ in aliq̄ itelligat icorporatū in ꝗtitate imaginabili ⁊ in aliq̄ itelligat clarū i eē simplici itellectuali sicut lumē qđ est color hypostasis ⁊ i aliq̄ videt cādēs sicut i albo ⁊ in aliq̄ submersū ⁊ in aliquo fere extinctū sicut in nigro. Pꝫ igit ex dictis ꝙ intellēs posis in actu efficit p lumē itellēs agētis ⁊ ꝙ in oī eo qđ itelligit hoc intelligit ⁊ qñ ēt seipm itelligit in actu se itelligit in lumine agētis. Ex iductis ēt viteriꝰ ostēdit ꝙ cū lumē agētis fm eē qđ hꝫ in intellectu possibili ⁊ eo ꝙ itelligit sic qđ intelligit oē qđ ⁊ q̄ itelligit oē id qđ itelligit sic lumē solis qđ videt id qđ videtur ⁊ quo videt illđ qđ videt: q̄ adt itelligit id qđ itelligit ⁊ qđ itelligit id qđ itelligit maxie itelligit in oī itellectu fm actū facto: eo ꝙ illud est cā ⁊ rō itelligēdi lumē itellēs agētis est maxime id qđ itelligit itellectu fm actū facto. Amplius cū lumē illud sit māifestatio itellēs agētis facti fm ꝓportionē ei⁹ ꝙ recipit lumē pꝫ ꝙ itellēs agēs māifestat in quolibet itellecto fꝫ actū facto. Amplius cū lumē idest manifestatio sol ⁊ pspicui gui j oñsuz est ꝙ lumē agētis ē i intellectu possibili puro. Cōcludit necio ꝙ itellect⁹ posis inenit ⁊ itelligit se in qolibet intellectu fm actū facto ⁊ ꝙ seipꝫ itelligit qñ id qđ itelligit in q̄libet re itelligibili itelligit ⁊ ꝙ suū itelligē est ipꝫ in actu esse. Et iđ dixerūt ꝙ itellēs posis ⁊ id qđ itelligit ab ipso ⁊ suū intelligere est vnđ ⁊ idē rōne differēs fm eē. Supra enīꝫ oñsuz est ꝙ itellect⁹ ⁊ id qđ itelligit actu sōt idē: ⁊ cū sōū intelligē nō sit nisi actu eē videt alicui forte ꝙ ēt ipm itelligere sit idē cū ipso fm sobaꝫ: ⁊ hoc qđ ē est verū fm ꝙ itelligere dicit apod se itelligere. fm aūt ꝙ dicit itelligē in agere eē itelligere est sup itelligibile ꝯuerti ⁊ ꝯsiderare ⁊ sic penitus nō est idē. Ex oibꝰ aūt iductis pꝫ ꝙ itellectus i hoie tribus i gñe pficit: agēte vꝫ ⁊ forma agētis in possibili intellectu q est locus itelligibilium ⁊ formalis itellectus. Patet ēt q̄liter in omni itellectu fm actū facto intelligit possibilis intellectus ⁊ agens.

Cap. 6m. De intellectu i effectu: ⁊ qualiter possibilis i effectu perficitur.

Nunc ergo rest at ingrere de eo itellectu q̄ itellēs i effecto vocat. hoc enīꝫ ēt dī itellēs i effectu eo ꝙ i effectu efficit po⁹ itellect⁹. Est aūt hic itellectus q est sor⁹ intellecta q̄ ē sepata a reb⁹: hāc enīꝫ dixim⁹ eē in po⁹ respectu intellēs agētis ⁊ qñ actu lominis ei⁹ mouet ad itellēm posem efficit intellect⁹ in effectu. Adhuc aūt ⁊ ipse posis est in po⁹ antēꝗ hec forma efficiat in ipso ⁊ cū efficit in ipso est intellēs in effectu ⁊ ille po⁹ nō sōt oinovni⁹ rōnis nec sūt diuersaꝝ rōnū. Et ꝙ nō sūt penitus diuersaꝝ rōnū: pꝫ p añdicta: ꝙ aūt nō sont penitus vni⁹ modi ⁊ rōnis oñdit sic. Intelligibile enim nō dī in po⁹ nisi p eē qđ hꝫ in mā in q̄ ligatū est lumē agētis itelligētie sic lomē oculoꝝ in teneb: ⁊ hoc ē po⁹ priuatiōis cuiusdā. Cū aūt dī itellēs posis in po⁹ nō est in ea ligatū lumē sed potius ligatū est in eo ꝙ dēet mouē ipꝫ ⁊ distinguere ⁊ sic itellect⁹ eodē agēte educit ad actū de po⁹ q̄ educit ad actū itelligibile. Et i hoc videt peccare Alpharabi⁹ ⁊ qdā alij dicētes intellēm poleꝫ abstrahere formas nō enīꝫ eque po⁹ est abstrahere formas ⁊ abstractas recipe ꝗcūqꝫ mō recipiant sine p modū māe sine p modū loci: sꝫ poti⁹ agētis p se est abstrahē in cui⁹ lumie est eē abstrahi ⁊ sic gñans in nā ꝯferēdo formaꝫ dat ea q̄ formā sequunt q̄ pcipue sūt mot⁹ ⁊ locus ita gñans oino formalr in corpalib⁹ dando eē sui luminis dat ꝯña id q̄ sūt mot⁹ ad itellēm posem ⁊ locū q est itellect⁹ posis sic in ante habitis dictū est. sic igit est de itellectu i effectu. Sicut ĝ colore eodē agēte colores oēs fiūt i effectu ⁊ facti i effectu faciont in effectu pspicuū ⁊ visū: ita forme reꝝ vno lumie agētis fiunt in effectu ⁊ facte in effectu faciūt in effectu polem intellectū sine medio. Et sic visus quo fuerit clarior eo clarius pcipit in colore lumē cādescēs. ita itellect⁹ posis quo fuerit a corpe sine cutne sepabilior eo magis pcipit lumē itellēs agentis diffusū in formā rei itelligibilis. Istud tū itelligibile in libro .3. de aīa sub tripliciti dīa eē dixim⁹. Est eni ꝯceptū cū mā fm eē ⁊ rōnē ⁊ ꝯceptū cū mā sensibili fm eē ⁊ nō fꝫ rōnē lꝫ fm rōnē ꝯceptū sit i ꝗtitate ⁊ est sepatū a mā sensibili ⁊ ꝗtitate ⁊ fm eē ⁊ fꝫ rōnē. Et hec diuisio intelligibilis est accepta fꝫ eē luminis itelligētie agētis: qđ hꝫ i reb⁹ qb⁹ dat eē ⁊ rōnē. Si eni hoc accipiat diffusū in ꝑncipijs eē ⁊ sube tūc diuisionē hꝫ fꝫ illud eē nō ꝯceptā cū ꝗtitate ⁊ q̄litate sensibili qm sube eē est añ ꝗtitatē ⁊ q̄litatē. Si aūt accipiat fm eē qđ hꝫ imersum ꝑncipijs corpoꝝ fm ꝙ est corp⁹ hēbit rōnē ꝯceptā cū ꝑncipijs ꝗtitatis: ⁊ si accipiat vt imersuꝫ ꝗtitati ⁊ motui hēbit rōnē ꝯceptā cū mā sensibili. Et sic dicim⁹ ꝙ itellēs tū pl⁹ cōiungit imaginationi ⁊ sensui ꝗ intellectui p⁹ agētis iō obscur⁹ est: ⁊ ad ea q̄ sūt sepate penit⁹ rōnis hꝫ se sicut oculus vespertilionis ad lumē solis: ⁊ iō ꝑuꝰ est iuvēdus in phicis ⁊ deinde mathematicis vt sic ꝯfortat⁹ multis luminib⁹ multoꝝ itelligibiliū ꝯsorgat ad intellēm diuinoꝝ. In oib⁹ tū istis itelligibilib⁹ cū ille fuerit in effectu q̄libet illoꝝ inenit seipꝫ ⁊ agētē p modū quē supra dixim⁹: lꝫ antē ex obligatiōe corpis sit phicis ⁊ mathematicis ꝓpinquior q̄ diuinis ē p nāꝫ similior: ⁊ iō plus sui in his itelligibilib⁹ inenit q̄ diuina sūt ꝗ in eis que mathematica sūt ⁊ phica. Adhuc aūt videt ꝙ cū id qđ est in po⁹ cognoscēs nihil penitus cognoscat ꝙ itellect⁹ nisi in effectu efficiat nihil penitus cognoscat: ⁊ ex hoc seqt ꝙ nihil penitus sciat q pbie nō studet: nec enīꝫ scit se nec aliquid aliud a se: sicut oculus in po⁹ exīs nihil penitus videt qñ p nihil visibiliū sit in effectu. est enīꝫ in corpe visus sic in aīa est itellēs: sicut enīꝫ oculus p nullū visibiliū sit in effectu neqꝫ videt se neqꝫ aliud neqꝫ videt se nō videre: q᷑ impoē est vidē se nō vidē: sicut impoē est videre nihil: ita ēt ꝗdiu itellect⁹ in po⁹ est in nullo mō in effectu impoē est scire aliud a se vel seipm vel ēt scire se nescire: si vere ⁊ fm ꝓpriā rōnē scire fm intellectū accipiat: ⁊ iō antiquissimos ideotas Hermes icrepās dixit talis nulli humanoꝝ in vita operā dedisse. sꝫ more porcoꝝ vitā expēdisse. Est aūt huius exēplū ⁊ in perspicuo cui in multis similis est itellectus possibilis: huius enīꝫ nulla māifestatio est ꝗdiu est in po⁹ sed cū est in effectu ⁊ actu eē perspicuū: manifestat tūc per hoc ꝙ manifestat id qđ videt in ipso. Et hec rō ꝯuincit ꝙ hō nunꝗ inenit seipm: nisi cōtemplatiōe veritatis reꝝ: sed hec sequentia declarabunt magis.

Cap. 7m. De intellectu principiorum instrumētorum per que intellectus possibilis efficitur in effectu.

Oportet aūt nos prius oñdere ꝙ i oī itellectu q in effectu est pmo accipit itellect⁹ ꝑncipioꝝ q̄ accipiunt sicut in priori istius scie libro ostendimus: scim⁹ in ꝗtū terminos noscimus ꝑncipiorū igit est acceptio pria ⁊ istrumētoꝝ. Instr autē voco qb⁹ scia reꝝ de ipsis educit ꝑncipijs: ⁊ ista sunt modi argumētationū: ꝓpter qđ egregie dixit Aristo. ꝙ modoꝫ sciētiaꝝ opꝫ pscire ante ipsas sciētias: q᷑ nō pōt eē ꝙ scia reꝝ accipiat nisi prius sciat modus ipsius: vocat eni modū illū quo id qđ est in ꝟtute ꝑncipioꝝ educit de ipsis ⁊ iste p illa duo vꝫ ꝑn⁹ prima ⁊ scitū modū posis itellectus aptissime ponit in effectu fm oē id qđ est posis. Fuerūt aūt qdā ante nos de arabū phis q itellectū ꝑncipioꝝ diuiserūt in duo dicētes ꝑs⁹ phie rheorice ciuiliales esse apud nos: ⁊ non accipi ita p doctrinā rhetoricoꝝ aūt ⁊ moraliū in fieri nobis p lōgā experiētiā sicut dixius hoies senes prudētie lōgā opeiā dantes eē itelligētes: ita ꝙ ꝯsiliū datū ab ipsis recipit sine exigentia ꝓbōnis tanꝗ sit p se notū: hoc sit ēt in rhetoricis ciuilib⁹ ⁊ hūc itellectū nō hñt iuuenes passionū isecutores: in disciplinalib⁹ meliorē intellectū videnī pleruqꝫ iuuenes hēre ꝗ senes: sūt adt dixūt de modis argumentationū: qm est modus argumētatiōis iperfecte: ⁊ hac oēs vtunt hoies: ois q pfos dei enitit necessa ē ꝙ mō argumētatiōis vtat ⁊ hic modos pcipoe ē in rhetoricis ciuilib⁹: ē adt modus argumētatiōis pfecte qđ vtunt phi. pm dicūt inasci experientia ⁊ tpe poti⁹ ꝗ studio: sic igit diuersificāt hūc itellectū q ꝑncipioꝝ vocat itellect⁹ p quē itellectus in potētia sicut per instrumēta efficitur

intellect⁹ in effectu. Ego cōmēdo istā distinctionē q: rhetori ca ꝛ ciuilia nō hñt ꝓpōnes p̄mas p se notas p q̄s sufficiēter accipianꝭ: ꝛ iō dicit Ari ſt. ꝙ in talib⁹ ꝯſilio opus est eo ꝙ finis practice scie opus ē: ꝛ ꝙ qdā latinoꝝ dicūt ꝙ de scia docēte ꝛ de scia vtēte: locū nō h₃ hoc: q: scia docēs sp est demrātiua: ꝛ ex tali scia rhetores ꝛ ciuiles nō veniunt ad hoc ꝙ in effectu sciāt gubernare iudicia ꝛ regere ciuilia ꝓpter qđ ē intellect⁹ talis vtus est ethica experimēto idigēs: ꝛ ipse sicut ꝛ alie vtu‑ tes ciuiles q̄ per eūdē modū accipiunꝭ. Hec ḡ de itellectu q in effectu dicit eē dicta sint a nobis. Per añria enim iā₃ ma nifestū est qualr forma rei per hoc ꝙ ē i itellectu possibili effi cit in effectu itellectus: ꝛ qualr differt ab eo in itellectu q di‑ cit in actu: ille enī₃ q semp est in actu agens vocaꝭ itellectus.

¶ Cap. 8ᵐ. De intellectu adepto qualiter in eo anima perfi‑ citur ꝛ inuenit seipsum.

Iam aūt relinqꝭ vt de itellectu adepto p studiū disseramus qualr ꝛ ipse ē de hois pfectione: hoc aūt ꝯgruētius fit ſtāpāz ꝓspiciam⁹ nois rōnē: sic igiꝭ in pori istius scie libro dixim⁹: adept⁹ est q acqriꝭ p studiū. Adept⁹ igiꝭ itells ē q̄n p studiū aliqs verꝫ ꝛ ꝓpriū suū adipisciꝭ itellm q̄si toti⁹ laboris vtilitatē ꝛ fructū: hoc aūt q̄liter fiat sic ē accipiēdū si‑ cut eni iā an̄ diximˀ id qđ ē in po° nō māifestaꝭ nec acqriꝭ ni‑ si p actū suū ꝓpriū ꝛ p id qđ in effectu efficiꝭ: in pte qdē acci‑ piꝭ ꝙ pte possibilitatis ei⁹ ponit in effectu: ꝛ plus ꝛ plus acci‑ piꝭ q̄n plus ꝛ plus p multa poniꝭ in effectu: ꝛ totū aūt accipiꝭ q̄n p oia ad q̄ in po° est penit⁹ fuerit in effectu. Dixim⁹ aūt in p̄dcis ꝙ itells possis vnus ꝛ idiuisus h₃ po°ᵐ ertē po° ē oia itelligibilia: nō ḡ accipiꝭ nisi p hoc ꝙ efficiunꝭ ipsa itelligibi‑ lia in effectu: ꝛ tot⁹ adept⁹ ꝛ accept⁹ q̄n in effectu posit⁹ ē oium itelligibiliū q̄ ipse est i po°: ꝛ sic adipisciꝭ hō suū ꝓpriū itellꝫ. Et iō dicit Plo. ꝙ vltima pbie diffō est sui ipsius cognitio: ꝛ dixit Alphar abi⁹ ꝙ aia posita ē i corpe vt seipꝫ inueniat ꝛ co gnoscat: ꝛ hoc dicꝭ Arist. diti sie: s. vbi dixit ad me nō perue nit. Demrātio aūt dicti vā est q̄ nūc est iducta. ¶ Cā āt hui⁹ est ꝙ p° imago lucis p̄rie cāe q̄ ꝯiūcta est ꝯtinuo ꝛ tpi ē itells hūanus: ꝛ iō nece est ꝙ sit similitudo q̄dā oiū q̄ sūe p lumē p̄i me cāe: ꝛ ambiēs oia illa ꝛ sit q̄rūdā receptaculū p hoc ꝙ est imago cāe p̄ie ꝛ q̄rūdā ſm ꝙ est cū ꝯtinuo ꝛ tpe ꝛ in verisꝗ adipiscaꝭ seipāꝫ: hoc ēt ꝙ oē verꝫ ꝯsentaneū ē itellectui: ꝛ fal‑ sum ꝯtrā: est eni mēs hūana rō ꝛ similitudo q̄daꝫ vitatis p̄rie q̄ est feniꝭ qđdā ois vitatis: ꝛ iō sius p aliquē modū oī vero: ꝛ dissonās a falso: ꝛ hec est cā ꝙ itells sp verꝫ est: deceptio āt ꝛ falsitas igerunꝭ phātastice virtuti. Sciꝭ āt ex hoc ꝙ ꝯtēplatio verꝫ ammirabiliū est sūme delectatōis ꝛ nālissimū: ꝛ ꝙ in ea tota restoret nā hois inq̄tū ē hō: ꝛ p̄cipue ꝯtēplatiōe diuino‑ rū eo ꝙ ſm p̄dicta in illa marie itells inuenit se h₃ nāꝫ ꝓpriā: eo ꝙ hō inq̄tūᵐ hō solus est itells. hoc aūt mō q̄ dixim⁹ i vero est ꝛ i bono. Est eni imago p̄mi boni per idē qđ est imago p̄i mi veri. Et iō verꝫ bonū qđ ē sp ꝛ vbiqꝫ bonū ꝛ oī nāe bonuꝫ ē sibi ꝯnāle bonū: ꝛ huic delectaꝭ ꝛ gaudet ad ipꝫ ꝛ retrahaꝭ a bono vt nūc per hoc ꝙ ꝯtinuo ꝛ tpi est ꝯiūct⁹: ꝛ ex hoc m̄ ꝙ separat⁹ est nulli⁹ corpis act⁹ solus ꝯnāle h₃ ꝛ verꝫ simplr ꝛ bo nū simplr ꝛ solus h₃ delectatiōes nō hūtes ꝯtriū in corruptio‑ ne boni ꝛ veri. Quereret aūt fortasse aliqs si itells possis i ef‑ fectu efficiꝭ per formā itelligibilē: ꝛ qđ est in effectu nō ē i po° qualr i effectu exñs ad vnū remāet h₃ eūdē itellm in po° ad alterꝫ itelligibile. S₃ ad hoc ꝛ hmōi oia iā p₃ solo p an̄dicta: q̄n dixius ꝙ oppō ꝛ dispatio ꝛ diuersitas ꝛ hmōi nō ꝯsequū tur formas nisi p hoc ꝙ sūt in mā: s₃ h₃ ꝙ sūt in lumie agētis simplices sūt idiuisibiles ꝛ vnite eo ꝙ sūt vnū ꝛ idē in cā p°: ꝛ iō in lumie suo sūt vnite sibiinuicē nō cedētes: nec se inuicē ex cludētes ꝛ p̄cipue q: nō sūt i itellū sic in mā vel subiecto ꝓprie in quēdo. Ex his igiꝭ p₃ qualr p studiū itells adipisciꝭ seipꝫ: ꝛ ex hoc p₃ verus itells eius qđ in. 7. phicoꝝ dicimus ꝙ intel‑ lectus accipiēs sciam ꝛ veritatē nō est alteratus ꝛ perfectus.

¶ Cap. 9ᵐ. De itellū assimilatiuo ꝛ q̄liter aia perficiꝭ in illo.

Dicamus aūt nūc de itellū quē antiq̄ssimi phoꝝ assimilatiuū siue assimilātē vocāt: ꝛ i hoc ēt aie perfectionē declarem⁹ hic aūt oriꝭ ex oib⁹ itelle ctibus iductis. Est aūt itells assimilatiu⁹ i quo hō q̄ntū posse sine fas est ꝓportioabilr surgit ad itellm diuinū q est lumē ꝛ cā oiū. Fit āt hoc cuꝫ per oia in effectu factus itells pfecte adeptus est seipꝫ ꝛ lumē agētis: ꝛ ex oium luminibus ꝛ notitia sui erexit se in luminibus itelligētiaꝝ ascēdens gradatim ad itellectū simplicē diuinuꝫ deueniꝭ ḡ ex lumine sui ꝛ agētis in lumē itelligētie ꝛ ex illo ex tendit se ad intellectū dei. hoc aūt q̄ō fiat sic est itelligēduꝫ: opꝫ enim scire ꝙ lumē cause p̄rie ꝯgstaliter loquēdo sui q̄tuor h₃ māifestatiōes narrabiles p nomē ꝛ diffōnē: vnus aūt infe rior est quo māifestaꝭ iferioꝝ reꝝ terminatum ad terminos eēntiales vniuscuiusqꝫ rei. Scđus est quo māifestaꝭ in ima gine sua q̄ est itells possibilis q̄ po° est oia illa q̄ abstractio‑ nis vel pot⁹ separa eē hūt in lumie. Terti⁹ aūt est q̄ māifesta tur in lumine agētis vl̄r in ordine minoris mūdi. Illi eniꝫ cū iungiꝭ: nō sicut lumē tenebre vel p̄uationi vel po° sed potius sic lumē lumini iferioris ordinis ꝛ ſm ꝙ plus ꝯiungiꝭ ꝛ lim‑ pidius ea ponēs in itellm polem: ꝛ hec est irradiatio de qua multū locuti sūt phi ꝛ ordinauerūt ꝓpter illā supplicationes ꝛ oratiōes. Quart⁹ aūt modus māifestationis est quo māife‑ staꝭ in amplitudine luminis sui itelligētiis mouētib⁹ orbes: is eō cōuerso melius dicaꝭ q: lumē iferius ſm dicta phoꝝ appli‑ caꝭ supiori. Supius āt nō applicaꝭ iferiori eo ꝙ est simplex: ꝛ vno modo se h₃ ad ipm: vnde applicatio q̄ plus ꝛ min⁹ fit pot⁹ iferioꝝ ꝛ nō supioꝝ est. Q̄ eni itells lumini suo appli‑ cenꝭ p₃ p motū quē faciūt: q: nullatenus mouerēt orbes nisi tales fierēt ad lumē p̄rime cāe applicatiōes: hoc aūt lōguꝫ est hic demrāre: s₃ a p̄ria phia hoc hic supponaꝭ. Hic eū itells intelligētiaꝝ vl̄r actiuus est ꝛ agit oēs formas sui ordinis in māꝫ sue sphe subiectā. Intellect⁹ aūt agēs in aiam ꝛ in suo or‑ dine est vl̄r agēs sicut iam ante determinatū est: s₃ possibilis actiuus nō est s₃ factus in effectu p agētē: ille aūt q est i reb⁹ nō est nisi actus ꝛ nō agēs ſm eē itellectualitatis: aia igiꝭ hu mana ꝯcipiēdo lumē cui applicaꝭ itellectus agēs in ipsa illu strarus applicaꝭ lumē itelligētiaꝝ ꝛ amplius clarescit in illo. Et sicut dicit Alpharabi⁹ in ipso efficiꝭ sicut stelle celi ꝛ itelle ctus huic lumini beate ꝛ pure p̄malr⁹ peritissim⁹ efficiꝭ astro rū ꝛ ꝓnosticationū q̄ sunt in astris. Et iō dicit Ptolomeus: ꝙ scia astroꝝ facit hoieꝫ pulchritudinē celestē amare. In illo aūt lumine ꝯfortat⁹ ꝯsurgit itells in lumē diuinū qđ nomen nō h₃ ꝛ ienarrabile est: q: ꝓprio noie nō inotescit: sed vt reti‑ piꝭ inotescit: ꝛ primū in quo recipiꝭ est itelligētia q̄ est primū causatū: ꝛ cū enarraꝭ noie illius enarraꝭ ꝛ nō noie ꝓprio sed noie sui causati. Et iō dixit Hermes deū deoꝝ nō ꝓprie pci pi noie ꝓprio sed vix mēte attingiꝭ ab his q a corpe per lon‑ gū studiū separanꝭ: iungiꝭ igiꝭ illi vltimo ꝛ lumini suo ꝛ mix tus illi lumini aliqđ pticipat diuinitatis. ꝓp qđ dicit Auicē. ꝙ aliqū illi lumini ꝯmixt⁹ itellect⁹ futura p̄ordinat ꝛ p̄di‑ cit: ꝛ q̄si deus qdē eē perhibeꝭ. Iste igiꝭ est itellectus assimi‑ latus: ꝛ attēde ꝙ in oibus his itellectib⁹ possibilis est quasi fundamētū ꝛ p̄mus. lumē aūt agētis in ipso est dispō ꝛ quasi stramētū ad intellm p̄ncipioꝝ: ꝛ itellect⁹ p̄ncipioꝝ est strame tū ad itellꝫ q dicitꝭ i effectu: ꝛ itellectus in effectu est strame tū ad intellectū adeptū p̄cipue in quo adipisciꝭ aia notitiam sui ipsius: ꝛ iste itellectus adeptus ad itellm assimilatiuū q p gradus applicatiōis luminis iferioris ad lumē supius ascen dit vsqꝫ ad lumē itellect⁹ diuini: ꝛ in illo sistit sicut in fine: ꝛ iō cū oēs hoies nā scire desiderāt: finis desiderij est stare in itel lectu diuino: q: vltra illū nō ascēdit aliqs nec ascendere pōt. Hic aūt hoc notādū ꝙ vnicuiqꝫ supioꝝ itellectuū itells appli caꝭ hūanus q est vna de formis mūdi a lumie istius isfluunt in ipm forme ꝛ spēs sui ordinis: ꝛ iō q̄dā notitia illius ordi‑ nis efficiꝭ in ipso per analogiā cuius pōt illa recipere. Et q: oē qđ fit in aliquo fit in eo ſm ptātē suscipiētis ipm. ꝛ iō tales itellect⁹ densitāt subtili⁹ de ordine illo vel vt sp vel vt frequē ter: ita ꝙ a qbusdā ꝓphetizare putanꝭ. Q̄ si aūt simplici p̄ri‑ mo ꝛ diuino itellectui ꝯiūctus ē diuinus est ꝛ optim⁹ in scien tijs ꝛ vtutib⁹ ita ꝙ sicut dixit Homer⁹ nō videbiꝭ viri mor talis filius eē s₃ dei. Et iō dicit Hermes Trimegistus in li. de nā dei deoꝝ: ꝙ hō nexus est dei ꝛ mundi: q: per hmōi in‑ tellectū ꝯiungiꝭ deo: ꝛ stramētū huius itellectus sūt alij itel‑ lectus de q̄bus diximus q qdē in q̄nque sunt per modos ap plicationū ꝛ assimilationū diuersoꝝ: ꝛ intellectus adepti mo dos ꝛ eius qui est in effectu sed tū in ḡñe sunt q̄nque possibi lis: vꝫ ꝛ formalis ꝛ p̄ncipioꝝ: ꝛ ille q in effectu ꝛ adeptus ꝛ assimilatiuus ꝛ diuinus. His ergo intelligibilibus ꝛ intelle ctibus vt breuiter dicaꝭ perficitur anima. De oibus aūt his subtilius determinatur in philosophia prima.

Idem Auerrois 3° de aia comment. 36. Alius auem.

7° phis. te. c. 20

℃ Cap. x°. De sanctitate intellectus ⁊ de creatione quadruplici.

Ermanet adhuc dicere ꝙ intellect⁹ sanctitate ⁊ mūdicia de qua ꝓbi sūt locuti: hic aūt nō addit nouū genus ꝑfectionis ⁊ intellect⁹: ſ3 modū quēdā puritatis dicit circa intellectū. Hec aūt puritas ex .4. efficit quoꝝ vnū est studiū pulchritudinis: scd̄m est acq̄sitio multe illuminationis: tertiū aūt excessus sepationis a ꝯtinuo ⁊ tpe. ⁊ quartū applicatio cū lumine supioris ordinis. Studiū enī3 pulchritudinis ordinat ⁊ cōponit ab auertētib⁹. Acq̄sitio illūinatiōis facit ꝙ intellect⁹ ex multis scitis vel scie gradib⁹ ascēdit in scibilib⁹ luminib⁹ ita ꝙ sistit in intelligibilib⁹. Excessus vō sepationis intellect⁹ remouet a detinētib⁹ ꝯtinuo ⁊ tpe. Sed applicatio intellect⁹ cū supiorib⁹ ꝓportionabilr nitit ꝑfici lūmis ⁊ diuinis. Inter aūt .4. ista primū3 est purgatio ab īpedimētis: ⁊ scd̄m illuminatio in his q̄ iferiora sūt hoi ꝓportionata: tertiū aūt ē purgatio ab īpedimēto q̄rto: q2 nisi qs extrahat mente ꝯtinuū ⁊ tps nō ꝯsurgit ad ꝯcipiēda diuina: q̄rtū est sūma ꝑfectio q̄ i hac vita ꝯtingere pōt hoi. Cōtingit aūt plus ⁊ plus sm̄ ꝙ aīa est pceptiua illuminationū q̄ sūt a p̄ᵒ cā plus ⁊ plus. Solū enī p̄ᵐ nō h3 plus ⁊ plus ⁊ iō est id qđ vocat necesse est eē: oīa aūt alia plus ⁊ plus hn̄tia sūt possibilia sm̄ aliquē modū: ſ3 nō hēam ꝓprie loquēdo possem intellectū: hoc aūt in p̄ᵃ phīa erit determinatū. Ex his aūt q̄ dicta sūt ⁊ hoc ē aduertere ꝙ mūdissimoꝝ hoīu3 sūt pulchriora phātasmata ꝙ quorūdā alioꝝ sicut in ethicis dicit: ita sūt eoꝝ lucidissimi intellectus qui sicut i mūdo exteriori turbulētie tēpestatū limpidū lumē recipi īpediūt in ꝯspiratio: ita in aīa passiōes turbulētie nō pmittūt luminis intelligētiaꝝ limpide recipi in aīab⁹: ⁊ iō dicit Apulei⁹ sn̄ia3 eē Platōis ꝙ deoꝝ quoꝝ rō absorta est in īfirmos demōib⁹ nō est intellect⁹ clari luminis receptiuus: quoꝝ aūt intellect⁹ depurat⁹ a passionib⁹ ⁊ occupationib⁹ vite p applicationē luminis celestiū intellectuū cōtinue sublevat a carne ⁊ efficit sicut speculū clarissimū celestis ordinis ⁊ pulchritudinis: ⁊ in his ibut⁹ tādē vestit lumie diuino ⁊ diuina q̄bus fas est sm̄ facultatē icipit videre l3 inoīabiliter ea pticipat ⁊ quodāmō īfinite eo ꝙ talia vt in deo sūt iferioꝝ intellectuum nullus cōprehēdere pōt. Eminēter tn̄ accipit ꝑcipiēdo ꝙ nihil eoꝝ q̄ in deo deoꝝ sunt vniuocū est cū his q̄ sūt in iferiorib⁹: ⁊ iō ipse solus est id qđ vocat necesse eē: de quo in prima phīa ꝓbabim⁹ ꝙ nō pōt hr̄e plus nec hr̄e aliter ⁊ aliter: ⁊ hoc est sibi soli ꝓpriū: ⁊ iō est imobile cuncta mouēs ⁊ simplex ⁊ impartibile ⁊ inoīabile lucem habitās inaccessibilem.

℃ Cap. xi. De modo per quem anima humana per intellectum applicabilis est lumini intelligentiarum.

Ureret aūt aliqs p quē modū aīa hūana p intellectū applicabilis ⁊ q̄si imiscibilis vt ita liceat loq esse lumini intelligētiaꝝ: nō enī3 videt attingere posse vsq3 ad lumē eaꝝ cū sit distincte in corpore suo ⁊ extra corp⁹ suū nō videat aliqd posse pingere. Adhuc aūt si dicat ꝙ supi⁹ miscet luminib⁹ cū hec lumina sint forme mūdi nō videt ex his luminib⁹ aliqd distinctū in ipso fieri ⁊ determinatū: ⁊ iō l3 clarioris efficiat intellect⁹ nō tn̄ ex hoc aliquā accipit notitia3 determinatū. Hec aūt ⁊ hmōi q̄ōnes mouent ab impitis ignorātib⁹ naturas formaꝝ mūdi. Sicut enī forma mā̄e ambit ⁊ illuminat totā mā3 in qua est ⁊ totū qđ est in mā ꝓportionat vnicuiq3 pti mā̄e: ita forma mūdi ambit ⁊ illuminat totā mā3 ordinis sibi subiecti ⁊ vnicuiq3 ꝓportionaliter lumē suū vbiq3 p̄ns ipartitur. Sed in hoc est dr̄ia ꝙ for⁹ mā̄e corporis est actus ⁊ ptes eius sūt act⁹ ptiū corpis: ſ3 intelligētia nō ē alicui⁹ corpis act⁹ sed sub̄a sepata p eē ⁊ opa: ⁊ p hoc potētior est ad mouēdu3: sicut ⁊ nauta distinct⁹ est a naui nil recipiēs a naui ſ3 gubernationis mot⁹ ponēs in naui. Ois enī mot⁹ est ab aliquo p̄ᵒ imobili: ſ3 nos de hoc loq̄mur in lib. de p̄ncipijs motuū aīaliū. hic aūt hoc sufficit ꝙ intelligētia p sub̄am sepata lumē diffundit ⁊ igerit per totū orbē sibi subm̄: sicut aīa per corp⁹ suū ⁊ hoc lumē vbiq3 p̄ns ꝓportionalr efficit in his q̄ se extēdūt ad ip̄3. Et hoc est qđ dicit magn⁹ Dionysi⁹: ꝙ lumē extēdit se per oēs vniu̇s ⁊ sit in intellectu intellectualiter ⁊ in aīa aīaliter ⁊ in corpore nāliter sm̄ vniuscuiusq3 ꝓpriā analogiā sicut ⁊ lumē aīe differēter participat a mēbris ſ3 vniuscuiusq3 analogiā intellect⁹ igit extēdēs se inuenit lumē vbiq3 p̄ns ⁊ iformat ⁊ imbuit illo ⁊ clarificat ad pulchritudinē celestē. Et hoc est qđ dicūt phī intelligētiā vbiq3 eē nō referentes hoc ad p̄ntiaz sub̄e: ſ3 luminis expāsi per totū. ⁊ hoc ēt modo aīe excellētiū viroꝝ plura ambiūt ꝙ corpora ꝓpria q̄si aīe eoꝝ formis mūdi applicant: ⁊ iō aliq̄n obediūt eis trāsmutatiōes exterioꝝ sicut obediūt formis mūdi: ⁊ hi sunt de qb⁹ sicut phī dicūt ꝙ operant mirabilia in ꝯuersionib⁹ hoīu3 ⁊ naturaꝝ: ⁊ per hoc igit p3 solō q̄ōnis p̄me. Scd̄e aūt q̄ōnis solō ē ꝙ illud lumē cuiuscūq3 sit intelligētie siue ēt sit diuinū est lumē actiuū ⁊ formatiuū oīu3 eoꝝ q̄ sūt ordinis iferioris: ⁊ iō semper extēdit se ad reꝝ nās determinatas sicut lumē artis se extēdit ad mā3 ꝓpter qđ ēt q̄si iformat intellm̄ extēdit eū ad reꝝ nās determinatas: ⁊ iō cognoscit in ipso lumie per quē modū rebus imittit ⁊ dat eē rebus ad quā notitiā nō extēdit nisi vt actualiter ad res in ipso lumine ꝯuertat ⁊ hēbit nām oīu3 sm̄ ꝙ sūt notiora. ⁊ multi viri illustres in hoc lumīe ordinē reꝝ naturaꝝ perceperūt in ordine istius luminis: ⁊ p̄dixerūt: ⁊ qdā iperiti crediūt eos va nō dixisse aliq̄n cū ea q̄ p̄dicūt nō eueniūt nō intēdētes ꝙ hoc qđ nō euenit nō sit ex defectu ordinis q est in lumine mouēte ⁊ agēte ad hoc ꝙ deueniret: sed potius ex ꝯtraria dispōne mā̄e. Hmōi aūt ordinis ꝑsciam qdam excellētiores phī vocauerūt ꝓphetiā: ⁊ q2 sōniū ē ꝯfiguratio q̄dā hui⁹ ordinis in imagīatiōib⁹ ⁊ figuratiuis obūbrātib⁹ claritatē talis ordinis intellectualis: iō vocauerūt sōniū casu3 a ꝓphia vel ꝓphie lapsu3. Ex his ergo ⁊ hmōi solo patet inductoꝝ.

℃ Cap. xii. De reductione anime in esse diuinum sm̄ vltimum statum perfectionis eius.

St aūt hic qđā oīb⁹ mirabilib⁹ mirabili⁹ ⁊ oībus bonis melius aduertere de bōitate ⁊ largitate cāe p̄rie in reducēdo ad se aīa3 hoīs: q2 in oī nā nihil sit pp vilius. forme q̄ fluūt ꝯtinue in mā3 ex lūinib⁹ cāe p̄me ⁊ intelligētiaꝝ meli⁹ multo existes in cā p̄ᵃ ⁊ in luminib⁹ intelligētiaꝝ q̄ in mā nulla rōne fluūt in mām pp eē qđ hn̄t i mā: ſ3 mā appetat eas: sicut diuinū ⁊ bonū: sicut dixim⁹ in libro de phico auditu. Nec pōt hoc dici ꝙ fluūt ad hoc ꝙ ille forme q̄ mūdi dicunt largitatē sue fontalitatis ostēdāt: q2 in reb⁹ viliorib⁹ ꝯsumere sub̄a3 nō est magnifice largitatis. Op3 igit ꝙ ad hoc fluunt: vt eē diuinū aliqđ ⁊ opatōes diuinas ꝑficiāt. Esse aūt diuinū ⁊ opationē nō ꝑficiūt nisi a mā sepatum: scim⁹ ꝙ nō sepat nisi ab aīa hūana ꝑfecta sepatiōe: op3 igit ꝙ p separātē a mā intellectū ad eē diuinū reducunt. Hmōi aūt reductio nō fit p intellectū mūdi: q2 illaꝝ intellect⁹ h3 eas sepatas in eē ⁊ opatiōe diuinas: fiet ḡ nectio p intellm̄ hoīs q ad hoc h3 vires ⁊ organa vt a mā accipiat formas diuinas: sm̄ aūt oēs q̄ inducta sunt: forma nō est sufficiēter facta diuina p hoc ꝙ efficit intellect⁹ q dicit in effectu vel adept⁹: ſ3 diuina fit p intellm̄ assimilatē: ⁊ eū q vocat diuin⁹. igit sic reducta ꝯfert eē diuinū ⁊ opationē diuinā: sub̄a aūt hn̄s eē diuinū ⁊ opationē nō indiget aliquo. ergo aīa sic reducta de sensibilib⁹ ⁊ mā corpoꝝ non indiget eo ꝙ mūlla ⁊ istrumētalia organa nō accepit sm̄ nām nisi ad hoc vt ad eē diuinū reduceret: stat igit sub̄a ⁊ formata in eē diuino in esse ꝑfecta ⁊ hoc vocauerūt phī caducū alteri⁹ ⁊ imortalis vite p quā3 de ꝓbat aīe hūane imortalitas. Qđ aūt dixim⁹ eā idigere sensibilib⁹ ⁊ corpe intelligēdū est de indigētia relata ad intellect⁹ ꝑfectionē. Sic igit ꝯcludit vltima ꝑfectio aīe sm̄ intellectū. Est aūt alia eius ꝑfectio sm̄ vtutē ⁊ virtutis felicitatē de qua ꝑscrutabit in ethicis: ꝯsiter aūt his que hic determinata sunt op3 q̄rere hec de nā oīs aīe ⁊ imortalitate: ⁊ de p̄ncipijs motuū aīaliū: q2 p hec scit qualiter vnit corpi: ⁊ hoc qdē faciem⁹ in alijs duob⁹ libris q imediate post hūc sūt ordinādi. Per illū enī3 scit q̄liter aīa substātiat ad vitā eternā: cū reducit ad primū qđ est necesse eē ⁊ oīu3 cā: ita penetret lumine eius mirabili ⁊ causali qđ nihil ampli⁹ nouit regrere ſ3 stans in seipsa manet in illa. De intellectu vō intelligētiaꝝ quo cognoscūt suā eēntiā ⁊ sue eēntie p̄mā cām ⁊ sint nexio duaꝝ naturaꝝ: ⁊ nō simplicis nature sm̄ intellectū: que sint ⁊ quot: volo a nobis hic relinquat: altissimū enim est hmōi negociū ⁊ prime phīe egens inq̄sitione.

℃ Expliciunt sententie libri de Anima: ⁊ de Intellectu ⁊ Intelligibili excellentissimi philosophi Alberti Magni episcopi Ratisponensis ordinis Predicatorum.

¶ Incipit Liber Metaphysice primus Alberti Magni: qui totus est de stabilitate huius scientie et stabilitate principiorum que sunt cause. Cuius primus tractatus est de stabilitate huius scientie et nobilitate.

¶ Cap. pm. Et est digressio declarās q tres sunt sciētie theorice: et q ista inter tres est pncipalis et stabiliēs alias sciētias.

Omnis intellectus per diversimode physice a scientiis speculativis.

Naturalib9 et doctrinalib9 iam q̄s ārū sicut scientijs elucidatis. Iā ad verā phīe sapiētiā accedamus. Que sic perficit itellectū fm q̄ oīnō qđdā existit in nobis: sicut sciā nālis pfecit eundē: put est cū tpe: et quēadmodū pfect9 est a doctrinalib9 inq̄tū ad ↄtinuū inclinaſ. Oīno enim necesse est pfici itellectum speculativū fm oēm rōnē forme speculative ſʒ quā circa verū speculaſ. Cōstat aūt ex hijs que subtilr in naturis cōsiderata sunt: oēm diffōnē aut rōnē formarū physicarū ↄceptā esse cū mā que motui subiacet aut mutationi aut vtriq3: et iō ↄcipi opʒ eā cū tpe fm q̄ tēpus est in re tpali. Propter qđ ēt id qđ scitur de hui9 multū misceſ opioni et pertingere nō pōt ad ↄfirmatū ↄstantē et nec tum scie habitū sicut dicit Ptolomeus. Ex hijs aūt que in q̄drinio bene pbata sunt: scitur oēs scias doctrinales mediū sue demōstrationis accipe: fm rōnē diffinitivā forme. que lʒ esse hēat in physicis et extra physica nō inveniaſ cū rōnē diffinitivā nō hʒ ↄceptā cū mā physica: neq3 fm principia eēntialia depēdet ad physicā mām: sed extra eā accepit pncipia eēntie. Et iō in omni varietate phīcorū inuēta via in nā manet vni voca sicut circulus: et q̄drātū et par e ipar: et oīs ↄportio numeri et ↄtinui et diapēte et diatessaron in musicis: et ↄiunctio et ↄuentio et oīs stellarū respect9: et quecūq3 alia sunt hmōi. Et sicut ista ſtātes hnt formas ſʒ principia eēntialia motū et mutationē euadētes: ita ſtātē de se generāt speculationē nihil opionis hntē. Sed poti9 sciam necnō de se ↄvenientē: et iō tales habit9 p speculativū intellectū adepte vere scie nomē acceperūt: et doctrinales et disciplinales vocanſ: ideo q̄ ex principijs nō imitātib9 que discipulos a magistro nō accepit nisi p terminorū notitias. Docenſ expientia nō idigentes vt dicit Aristo. lib. 4. sed simplici demōstratiōe doctoris ↄstante itellectu discipuli pp qđ ēt iuuenes inexpti vtplurimū magis excellūt in ipsis. Qđ nullo mō possibile fuit in physicis speculabilib9 in qb9 experiētia multo plus ↄfert q̄ doctrina p demōstrationē. Speculatiōes āt iste gradus sunt et manuductiones ad speculationē divinarū sicut optime loquēs dicit Maurus albubather in epla quā de ↄtēplatione scripsit. Nec eni3 speculatio itellect9 nostri nō existit in eo q̄ est humanus: sed in eo q̄ vt divinū qđdā existit i nobis. ¶ Sicut eni3 subtilr dicit Hermes trimegistus i libro quē de deo deorū ad Esculepiū collegā cōposuit: hō nexus est dei et mundi sup mūdū p duplicē indagationē existēs physicā. s. et doctrinalē: quare vtraq3 virtute rōnis humāe pficitur: et hoc mō mūdi gubernator ↄgrue vocaſ: subnexus est aūt deo pulchritudines ei9 nō imensas mūdo hoc est ↄtinuo et tpe accipiēs p similitudinē divinā: que in eo est p lumē simplicis itellect9 qđ a deo deorū participat. Hec aūt speculatio est rerū altissimarū divinarū q̄ sūt eē simplicis dīe et passiōes: ꝑter ↄceptionē cū ↄtinuo et tpe nihil accipiētes pncipiorū eēndi ab eis eo q̄ illis priora sūt et cause eē eorū: et iō ista stabilit ista eē oīa ↄtinua et oīa tpalia. Qđ eē stabilitū et fundatū supponit et nō q̄rit in eis i sciētijs doctrinalib9 et phīcis pre sentis ↄtinui vel mobilis ↄsiderātib9. Sicut eni cā tertia in ordine fundaſ in secūdaria et secūdaria in pmaria: et pmaria nō fundaſ in aliquo ſʒ est fundamētū oīu3 ↄtētiu3. Ita nālia et doctrinalis fundanſ in divinis: et divina nō fundanſ: ſʒ fundāt tā mathematica q̄ phīca. ¶ Cauēdus ē āt hic error Platōis q dixit nālia fundari in mathematicis et mathematica in divinis sic cā tertia fundaſ in scđa et scđa in pª: et iō dixit eē pn nāliū mathematica qđ oīno falsuʒ ē. Et cā erroris fuit q̄ videbat ↄtiā sine questione iter mathematica et phīca et divina: q̄ eē mobile est ↄtinuū: et eē ↄtinuū eē eē simplex et nō cōvertiſ: et sūba mobilis est sūba ↄtinua: sūba ↄtinua est sūba simplex et nō ↄvertiſ. Et q̄ id a q̄ nō ↄvertiſ ↄtinua est nisi tā prius et aū id qđ aūcedit in ↄñā: et iō posuit dimēsiōes mathematicas pn eē phīcorū. Et hoc ē error quē in libris phīcis reprobavim9: et iterū in ↄñtib9 hui9 scie reprobabim9 eūdē. Dimēsiōes eni nō sunt pn corporū fm eē aliqđ: sed poti9 ↄñā eē ei9 qđ est corp9: et sūa pn fm eē tatuʒ qđ hʒ sicut forma et mā et illius māe subte linee qđ dat forma. Dimēsiōes sūt linee et superficies et corp9 mathematicū: q̄ qđ mā fm eē apta mēsurari trib9 diametris se ad rectos angulos secātib9 eē aū māʒ q̄ subijciē motui et tpi p esse qđ hʒ a forma phīca et in hoc erravit Plato. Mā aūt determinata fm formā dātē eē tū cōstituit sūbam in eo q̄ sūba est absolute et c. Divina sunt aū eā q̄ determinaſ q̄titate et ante eā q̄ determinaſ ↄtietate actionū et passionū: et hoc mō phīca fundanſ fm eē et fm pn cognoscendi in his q̄ q̄titate determinanſ nō inq̄tū q̄titate determinaſ ſʒ inq̄tū eē determiābile sola q̄titate ē fundamētū eē determinabilis ↄtietate passionū et actionū: et vtrūq3 istorū fundaſ in eē fm q̄ est simplex eē act9 existēs pme eēntie q̄ ē i qua stat oīs cōpositi resolutio vltima: hoc eni nō depēdet ab aliquo fm pn eēndi: eo q̄ priora ſʒ pn eēndi nō depēdēt a posteriorib9: ſʒ posteriora fm pn eēndi a priorib9 depēdēt: q̄ priora pn eēndi sunt posteriorib9. Propter qđ est q̄ phīc9 suppōit eē corp9 mobile: et cū mathematic9 supponit eē ↄtinuū q̄tuʒ et discretū: iō ponit eē: q̄ ex ppijs pncipijs eē ipm pbare non pōt. Sed opʒ q̄ eē pbeſ ex pncipijs eē simplr: et iō ista scia stabilire hʒ et subtā et pn oīum aliarū sciarū. Nō eni3 stabiliri et fūdari pñt ab illis sciētijs pticularib9 in qb9 q̄ sunt vel eē relinquunſ vel supponunſ. neq3 vo sūt sic pª q̄ ipsa sūt oīu3 aliorū fundamēta nō fundata in alio q̄dā pcedēte ipsa fm nāʒ. Et ex hijs duob9 necio sequiſ q̄ in ista scia hēant fundari et stabiliri pp hoc ista scia trāsphysica vocaſ quī q̄ eē nā q̄dā determinata q̄titate vel ↄtietate fundaſ p pn eē simplr q̄ trāscēdit eē sic vocatū phīcū. Vocaſ aūt et divina q̄ talia divina sunt et optia et pª oībus alijs in eē pbētia cōplemētū. Esse eni qđ hec scia ↄsiderat nō accipiſ ↄtū ad hoc vel ad illud: ſʒ potius put est pª effluxio dei et creatū pm ante qđ non est aliud creatū. De his aūt in sequētib9 subtili9 pquireſ. Iste igiſ sūt tres scie speculative: et nō sūt plēs sicut i libro nro tertio de aia nos dixisse meminim9. q̄ scie logice nō ↄsiderāt ens et partē entis aliq̄ ſʒ itētiōes scđas circa res p sermonē positas p q̄s vie hnt veniēdi de noto ad ignotū fm sillm referētē et probātē: et iō sicut in sequētib9 docebim9 poti9 sūt modi phīe speculative q̄ aliq̄ pars eēntialis phīe theorice. Morales autē oēs sive sūt mōastice sive ieonomice sive politice nō sūt cōtēplādi gratia: ſʒ vt boni fiam9: et iter theoricas aūt excellit hec divina quā mō tractam9 eo q̄ fundat oīu3 aliarū sūbta et passiones et pn nō fundata ab alijs: et ipsa est itellect9 divini i nobis pfectio: eo q̄ est de his speculationib9 q̄ nō ↄcernūt cōtinuū vel tpus ſʒ simplices sūt et pure ab hmōi eē divinū obumbratib9 et firme p hoc q̄ fundāt alia et nō fundanſ: admirabiles ergo sunt altitudine: et nobiles dignitate vel divinitate.

¶ Cap. 2m. Et est in declarās qđ sit hui9 scie ppriū subm: et ē in eo de trib9 opīonib9 disputationū phorū q̄ sūt de subiecto.

Quāuis aūt in ↄñtibus hui9 scie plenius dicturi sim9 de subto et passionib9 scie isti9: tū ad facilliorē doctrinā opʒ nos hic ↄsiderare qōnē de subto: pp diversitates de subto pōnū. Nōnulli eni fuerūt q posuerūt cām in eo q̄ cā est pª i vnoquoq3 gñe causarū eē subm hui9 scie: rōne ista vtētes q̄ ista scia ↄsiderat de causis vltimis ad q̄s ordinanſ oēs cāe q̄ fm ordinem scđe sūt pme q̄ in illis stabiliunſ et firmanſ oēs cāe pticulares et scđarie: nec p aliqđ aliud stabiliri pñt: addētes ad sui dicti ↄfirmationē qđ scire in pticularibus sciētijs theoricis est cū cām cognoscim9: et cū pticularis cā hui9 sciti que huic scito est eēntialis et ↄvertibilis in pticulari scia stabiliri nō possit: eo q̄ ipsa in ordine illius gñis aliā ante se hʒ:

Hermes Trimegistus.

Error Platonis.

Q scientia ista transphysica nūcupatur et divina.

Scie logice poti9 sūt modi phie speculative q̄ aliq̄ pars eēntialis. Vide pro hoc 4. metaphysi. tex. cō. 15. Et Boetium sup porphyrio.

Prima pō asserentiū cām in q̄tū cā eē sbʒ.

ops q in ista scia ɔsiderent cause prime an quas simplr nihil est: q p illas stabilit ois ca in genere particulari scie prima: et suo qsito prima est sic scire stat pfectu dum suppositum in pticulari scia pbat in ea ista p ea que sunt simplr prima sicut in oib9 srītis: et sciētijs que p ea demōstrant que nō sūt simplr pma nō pficit scire nisi postq reducunt in ea q simplr prius sunt: et p ista determinat: et sic est in cognitiōe indiuisibiliū sine cōplexorū: q diffōnes illoz nō satis certe notificantur nisi postq in primas causas et formas sunt reducte. Ex his igitur et hmōi talē isti acceperūt opionē. Sed q errēt nō est difficile ostēdere q subm est in scia ad qd sicut ad cōe pdicatū reducunt ptes et differētie quaz qrunt ppietates in ipsa: et ad qd ɔsequunt passiones q inesse subto demōstrant. Certo aūt certi9 est q suba qlitas et hmōi nō reducunt ad cām sicut ad pdicatū cōe. Cū tn̄ de modis et ppietatib9 taliū oīuz in hac scia determinet. Simplr aūt p se eē et p accns potētia et actus vnū et multū idē et diuersum ɔueniēs et ɔtrariū sepatū et non sepatū et hmōi q sunt passiones q subto hui9 scie vsr et vbiqz pbant inesse nō sequunt cām inquātū cā aut inquātū est prima. Et cū passio imediata sit subto in scia omni nō pt esse cā subm hui9 scie. Ideo fuerūt alij q dixerūt deū et diuina subm eē hui9 scie et ratio fortior qua ad hoc inducerētur est ista: q oia que sunt sicut dixim9 in pbabilis sunt in dupli ci ɔsideratiōe. s. aut sunt simplicia aut sunt cōposita. Cōposita aūt oia aut in quātitate sola aut in qātitate simul et ɔtrietate sunt determinata. Simplicia sunt prima causata et essentiones diuine: sicut primū esse primū subsistere primū viuere et hmōi. Que oia sepatas hnt rōnes a magnitudine et tpe. Cū igit in hijs et hui9 simplicib9 diuinis fundent oia que magnitudine et tpe determinata sunt: et ipsa diuina principia sint eē illoz scia ista erit de deo et talib9 diuinis sicut de subto. Adhuc aūt hec q magnitudine et tpe determinata sunt imagines qdā simpliciū sunt diuinoz et vmbre siue resultationes: et tātū hnt qntū illa possunt imitari: et in quo deficiūt ab illis tātuz obūbrant et obtenebrant et ad nō eē appropinquāt. Ex qua ɔsideratiōe ɔstare debēt isti q rez mundi prima fundamēta sunt rememorata diuina cū suo vniuersitatis pncipio qd est deus. Et cū ista scia sit de existentiū oium primis fundamētis erit ista scia de deo et diuinis supradicto mō dictis: que Dionysius vocat pcessiones diuinas: q sunt essentie prime simplices a deo pcedētes in qbus tota mūdi vniuersitas fundat. Platoni aūt hij ɔsentire vident q talia vocat formas quaz imagines esse dicit eas eēntias subas vitas et alia hmōi que in sensibus apparēt. Secutus est etiā dogma Socratis qui hoc a Trimegisto Hermete primo hui9 dogmatis auctore suscepit. Amplius aūt tam hij q pmo inducti pbi rōcinant ens nō posse esse subm scie hui9: eo q subm sciētie hui9 est de quo aliqd diuersum ab ipso pōt demōstrari: nihil aūt est diuersum ab ente ppter qd nō differt ab ipso esse demōstrabile: ideo subm esse nō posse. Amplius si ens vt inquiunt eēt subm et oia stabilirent in eē et ptib9 entis verificarer ista scia oia que sunt et principia oium: et tūc oēs alie scie supfluerēt eo q nobilissimā sciaz de oib9 haberem9. Nec minus nobilē tūc oporteret inuenire sciaz. Qd aūt erronea sit hec opinio ɔstat q nihil rōne qsitūz est et subm in scia aliq subiecta. Deus aūt et diuina sepata querunt i ista scia: ergo subm eē nō pnt. Amplius ptes de qb9 multa demōstrātur in scia hac nō reducunt ad deū sicut ad cōe pdicatuz de ipsis siue cōitas generis siue analogice recipiat. Adhuc passiones in hac scia ɔsiderate que supra inducte sunt nō cōsequunt imediate deū et diuina: igit subm nō pōt eē de9 hui9 sciētie. Ideo cū oib9 pipatheticis vera dicētib9 dicendū videt q ens est subm inquātū ens est et ea q sequunt ens inquātū est ens et nō inquātū hoc ens sunt passiōes ei9 sicut est cā tn̄ substantia et accns sepatū et nō sepatū potentia et actus et hmōi. Cū enim sit pma ista inter oēs scias: opz q ipsa sit de primo: hoc aūt est ens et stabiliat oium particulariū pncipia tam cōpleta q incōpleta nec stabiliri pnt nisi p ea que sūt ipsis priora et nō sūt eis aliq priora nisi ens et entis sm q ens pncipia. Nō qdē que pncipiēt ens cū ipm sic pn̄m oium primū. sed pncipia q sunt ex ente sm qd ens est: opz q oium principia per istā sciaz stabiliant p hoc q ipsa est de ente qd primū est oiuz fundamētū in nullo penit9 ante se fundatū. Qd aūt dicunt hij q cām dicūt eē subm causas ɔsiderari in pticularib9 sciētijs est falsum. Sed poti9 in eis cōsiderant ea q insunt ptib9 entis ɔceptis cū quātitate et tpe. Sed p causas pbant inesse ea q insunt ptib9 entis et iō tales cause reducunt in causas primas q ɔsiderant in ista scia ɔpa ad ens inqtuz est ens: et iō ista nō est de cā vt de subto pp qd ēt scire oē stabilimētū accipit ab ista: q: et eē q sunt media p q scim9 stant ī causis in scia ista ɔsideratis: nō qdē sicut subm sed poti9 sicut qdā subiecti dicta. Probabilior scda est positio et tn̄ falsa q: pcessiones ille diuine quas induxit nō sunt pme p hoc q sūt diuine sed p hoc q ad entis primi simplicitatē sunt reducte: et iō pz q nulla ipsaz est absolute prima nisi ens et oēs sunt ad ens ɔtes: et iō solū ens simplex est primū subm et alia ɔtr ad ipm sicut ad ptes et passiones ei9 talia ēt lz sunt tāta diuina et pcessiōes simplices nō tn̄ eē hnt extra mām sicut dixit Plato: et iō ista sensibilia nō fundant in ipsis p modū illū quē Plato induxit: sed de hoc locu9 erit ingrediēti in hui9 scie libro. 7. Qd aūt nihil de ente dicūt demōstrari posse diuersum: ēt falsuz ē: q: nō pbat intētionē eoz: lz eniz ad ens nihil hēat realē diuersitatē hnt tn̄ oia cōia ad ens modū quēdā additionis ad ipz: et p hūc modū diuersitatis q sufficit ad hoc qd inee mōstret alicui sicut subto sibi hec q dicunt passiōes entis enti inesse pbant. Nulli9 tn̄ est alia solo qm et si darem9 q enti sm se nihil possit pbari inee tn̄ ptib9 entis q sm se sunt ptes eius multa pnt pbari inesse et hoc sufficit ad hoc q aliqd sit subm scie. Nec alie scie supfluūt eo q cāe oiuz et pncipia stabiliunt in ista: q: pzio a trāscēdentib9 scitis: nō pp hoc scitur scia vel ars pticularis. Cause aūt et pn̄a nō pbant hic p ea q sunt cuidā nāe ppinqua et prima: sz poti9 p entis pn̄a stabiliantur ea q ppria sunt: nō in eo q ppria: sed resoluta et reducta ad ens vel ptes entis sm q est ens: et non sm q est hoc ens: et iō ad sciēdas res in ppria nā sūme requirunt scie pticulares que tn̄ nihil penit9 pbare possent: nisi eo mō quo suba et pncipia sua oia relinquūt p entis pn̄a eē stabilita in scia ista. Nec etiā pprie determinate sciētie cuiusdā entis isti subalternant: q: ad subalternationē nō requirit q subm sit sub subto tm̄ sed q mediū qd ē cā pp qd subalternate sciētie medio ɔcludat vel ɔtineat: et sic fit in pspectiua et geometria: et sic in sciencia nāli que tradit in libro physicoz et i sciētia de celo et mūdo et alijs sciētijs nālib9. Sūt aūt qdaz latinoz logice psuasi dicētes deū esse subm hui9 scie eo q nobilissime sciētie dicūt debere esse nobilissimū subm: et prime sciētie primū subm: et diuine diuinū: et altissime altissimū: et hui9 multa ponunt sm logicas et cōes ɔclusas: et hi more latinoz q oēm distinctionē solutionem eē reputāt dicētes subm trib9 modis dici in scia. s. q cōmunius subijcit aut certius: aut i scia dignius: et pmo modo dicit ens in ista subijci scia: et scdo cām: et tertio modo deuz: et hāc sciaz nō a toto sz a quadā sui pte dignissima vocari diuinā. Sed ego tales logicas ɔstias in sciētijs de reb9 abhorreo eo q ad multos deducūt errores. Distinctionē ēt nō approbo pp rōnes in pbabilis iductas nec denominatio: iō sit q diuina dicit. Oia eniz apud nāw oiuz rez manifestissima sunt diuinissima et nobilissima et priora oib9: et hec sunt ens et entis ptes et pn̄a sicut pz p antedicta et iō et honorabilissimoz et mirabilissimoz et certissimoz p totū: et nō in qdā sui pte est ista scia quā ideo merito vocamus primā philosophiam.

Marginalia: Impugnatio. — Scda opō asserētiū deū et diuina scie huius subm esse. — Impugnatio. — Opio ppria. — Solō ad motiua pme pōnis. — Solō ad motiua scde pōnis. — Ad motiua [illegible] pōnis. — [illegible] — Modus vnitatis analogie.

Cap. 3m. Et est digressio declarans qua vnitate: et qualiter hec scientia sit vna.

Hec ēt scia vna est: q: m lz sit de multis: de oib9 tn̄ illis est put reducta sunt in ens vt ptes put sūt ens ɔtia: in eo q ens est: et iō ens in oibus his vnitatē hz analogice q vnitas nō est qd equoci oino: sz est multoz ad vnū respiciētiū nō qdē q p vnā rōnē est in illis: nec ēt q p diuersaz est in illis sicut qdā male dicunt: sed poti9 sic q ista diuersa aliquo mō sunt vni9 et ille modus q sūt vni9 est diuersus in diuersis. Sed qlibet diuersoz modoz est ei9 qd simplr vez est sic ens simplr est suba: et aliqd illius et eiusdē entis ē qntitas et aliqd eiusdē qlitas: et sic de alijs et hac vnitate vnit subm hui9 scie cū hijs que sūt ptes ei9. Alia aūt vnitate vnit ad passiōes et hec est imediatio subiecti passionib9 q insūt eis sicut qlibet vnit scia et tātū extēdit illa vnitas qntū extēdit imediatio subiecti ad qscūqz passiōes. Oēs enim ille p pn̄a illi9 et eiusdē scie pbant inesse eidē absqz mutatione gnis subiecti: nec demratio mutat de gne in gen9 alteri9: et hec est vnitas ppria scie sm q est demratiua

est demõstratiua vel doctrinalis: q: sit cognitio accidẽtium inesse subto maxime pfert ad sciendũ qd quid est. ¶ Quia aũt passiones sunt prime ⁊ simplices sicut ⁊ ipsuz subiectũ: ideo ex his viã hz ad stabilendũ oia quecũq; supponũtur in sciẽtijs alijs ⁊ ideo nõ hz vnitatẽ vni⁹ particularis sciẽ, tiaz q: hoc mõ nõ pficeret ad stabiliẽdũ principia sicut iaz sepius dictũ est. Igit q ista sciẽtia sit theorica ⁊ qlis theori, ca. Amplius aũt de quo sit sicut de subiecto ⁊ qualr adhuc aũt quali vnitate sit vna tam ad partẽ subiecti q̃ ad passio, nes determinatũ sit a nobis hoc modo.

¶ Cap. 4m. De primo principio gñatiuo sciẽtie ex parte no, stra quod est naturale sciendi desiderium.

p metha. m. p hemo.

Uia igit ista est prima pbia nõ accipiẽs aliqd ab alijs sed ab ipsa oẽs alie accipiẽtes. ¶ Incipiemus dicẽtes sciẽtie gñatione quã omnes alij supponũt. Et primo sciẽtie gñatione ostẽ, dẽtes in ipso sciẽte. Deinde stabiliẽtes sciẽtiã sm ea que sum sciẽtie sm seipsam. Tertio aũt stabilimus ipsam ex parte scibilis de quo est. ¶ Ex parte scientis incipiemus stabilire eã per primũ ⁊ remotissimum sciendi principiũ subijciẽtes quecũq; iam in scientijs infe, rioribus a nobis bene sunt pbata. ¶ Subijcitur ergo a no, bis primũ: qd nõ pot esse vanũ nãle ⁊ toti speciei ↄueniens desideriũ. Hoc eni supposito probabimus q oẽs hoies nã scire desiderãt: q: cũ nõ sit vanũ desideriũ erit hoc desideriũ ad inquirẽdũ de scibilibus inclinatiuũ principiũ: ⁊ per ↄñs erit id desideriũ primũ sciẽdi principiũ. In scdo aũt huius sciẽtie libro pbabimus q oẽ qd est in multis per vnã rõnẽ generis vel speciei in illis exñs est in aliquo vno primo qd est prima causa oium in qbus existit. ¶ Est aũt cognitio re, rũ vna qdẽ gñe in multis existẽs variatis per spẽs cognitio nis sensibilis ⁊ intelligibilis ⁊ rõnalis. Opz igit q vnũ ali, quid sit in quo cognitio est prima qd est causa cognitionis vtriusq;. ¶ Adhuc quotiẽs imperfectũ ⁊ pfectũ sunt in vno ⁊ eodẽ sm potestates diuersas semp imperfectũ est ad pfectuz sicut ad finẽ. Ex prima hoz ↄpositionũ dicit Eustachi⁹ re, cte loquẽs q ois cognitio ẽcise in eodẽ exñs causat a fonte cognitionis intellectualis: ⁊ q nulla forma principiũ cogni tionis existeret sensibilr vel intellectualr nisi a fonte cogni tiõis itelligẽtie pcederet. ¶ Ex hoc eni (vt ita dicã) q cã, dor lucis intelligẽtie forma existit principiũ pot esse cogni, tionis: obũbrata quidẽ faciet cognitionẽ sensibilẽ. Depura ta vo faciet cognitionẽ intellectualẽ. ¶ Ex scda aũt accipit q in quocũq; vno est sentire sm actũ ⁊ intelligere ⁊ sentire nõ pter aliud quoddã est nisi pter ipsam cognitionẽ sen, sibilẽ: cognitio illa sensibilis ordinatur ad cognitionẽ intel, lectualẽ vt ad finẽ: ⁊ pficit in illa: his itaq; psuppositis dico q in solo hoie iter alia sensibilia sm agere sensuz est dele, ctatio: pter ipsam sentire ⁊ accipere sensibiliũ cognitionẽ pter oẽm vtilitatẽ nociui vel ↄueniẽtis qd cuz ipso sensibili accipit. ¶ Alia enim aialia nõ querunt vel sensibus pter delectationẽ quã habẽt in ipsa sensibiliũ cognitione. sed p, pter nociuũ vel ↄueniẽs: qd cũ ipso accipiunt sensibili appre henso pter qd nec coloribus nec sonis neq; musicis neq; odoribus neq; vniuersalr sensibilib⁹ delectant nisi pur nã, tia ↄueniẽtis ad vite ipsoz cõmodũ vel incõmodũ. ¶ Ho, mo aũt delectat in vsu sensuũ in sensibili per se ⁊ per accñs: ⁊ sensibili pprio ⁊ cõmuni pter ipsuz sentire pter oẽm aliã adiunctã delectationẽ vel cõmodũ vel incõmodũ vel quã, cũq; aliã vtilitatẽ ad vitã ↄferentium ei hoc est delectari in ipsa cognitione sensibiliũ sm q cognitio quedã est de fon, te cognitionis ois emanãs. ¶ Cũ igit in eodẽ hoie cogni, tio sit intellectualis nõ erit delectatio in cognitione sensibi, li nisi in ordine ad intellectualem: igitur dex delectat in co, gnitione sensibili nisi pter intellectualez: ⁊ sic delectatio in cognitione sensibiliũ in eo qd sm se sine aliqua sunt vtilita te signũ est q nã scire desiderat. ¶ Oẽs igit hoies pter hoc q sunt hoies p itellectũ in spẽ ⁊ nã hoium ↄstituti nãlr scire desiderãt: ⁊ hui⁹ signũ est cũ causa vera ↄuertibile enim est delectatio sensuũ sm agere accepta in apphẽsione sensibiliũ pter oẽm aliã vtilitatẽ ↄferẽtiũ ad vitã: sm quaz nãtur de ↄferẽte vel nõ ↄferẽte pter seipsos inquãtũ sũt sensibiliuz cognitiones tm diligunt ⁊ libẽter exercent ad sensibiliũ co, gnitionẽ. ¶ Hec ãt iter alios sensus visus qui fit p oculos

2° metaphice tex. cõ. q̃rti.

luminositate eni oculoz delectamur: nõ solum vt agamus quippiã ↄferẽtiũ ad vitã ad nũtiationẽ vel directionẽ ocu, li. ¶ Sed etiã qñ nihil oino ↄuenit nobis agẽ circa hoc qd videre qrimus ↄcupiscimus tñ videre pter ipsuz videre pre oibus alijs sola illecti curiositate videñ. ¶ Huius aũt causa est quã dixim⁹: q: s. sensibiliũ cognitio qñ sine alia vti litate desiderat ad sciẽtiã itellectiuã ordinat. ⁊ pter ipsam appetit: ⁊ cũ visus p hoc q plures differẽtias sensibiliuz ex, pssius alijs repñtat magis oib⁹ sensibus cognoscere facit. ¶ Expressius. n. in oib⁹ alijs sensib⁹ repñtat visus sensa, ta coia ⁊ sensata p accñs ⁊ ea que videñ tã corporalia sunt q̃ icorporalia: ⁊ q: qcqd videt: videt sm actũ luminis ⁊ lu, cidi ⁊ iste sũt prime forme oiuz rex corporaliũ plures diffe, rẽtias sensibiliũ repñtat visus q̃ aliqs sensuũ alioz. Quia vo magnitudo ⁊ figura certissime repñtãt res visas: ⁊ hoc meli⁹ repñtat visus oib⁹ alijs sensib⁹: ideo etiã certi⁹ cogno scere facit. ¶ Et cũ duo sint sensus disciplinales visus ⁊ au ditus: ⁊ visus deseruiat discipline sm q est p inuẽtionẽ: au ditus vo sm q est p doctrinaz: nec doctrina fiat nisi postq̃ scia iam gñata est in aia docẽtis. Nos aũt hic loqmur de pri mo scie gñatiuo nõ facimus mẽtionẽ de auditu nec audit⁹ exercitiũ est adeo delectabile sicut visus. Sic igitur necessa rio ↄcludit q oẽs hoies nã scire desiderãt. Cũ. n. hoc desi, deriuz sit oium quoz in specie determinata est nã vna hoc erit desideriũ nãle ⁊ nãm speciei ↄsequens.

¶ Cap. 5m. In quo disputat qd sit nãle sciendi desiderium a quo scire: ⁊ vnde pueniat tota diuersitas studioz.

Ueret aũt forsasse aliqs que illa nã in hoie sit qua oẽs hoies nã scire desiderãt. ¶ Nõ enim studet adipisci qd desiderat: aut desiderat il, lud nã erit vehemẽtius in ipsuz desiderium: ⁊ hoc vehemẽtius accẽdet ad studiuz: ⁊ hoc in multis hoibus nos videmus. Amplius vni, uersalr nõ desiderat nisi qd est de natura pfectione cum sit nõ habitũ sicut eni in pmo physicoz in fine traditũ est a no bis. ¶ Desideriũ est impfecti ad bonũ ⁊ optimũ ⁊ diuinuz cuius icboatio est in ipso sed a pfecto deficit. Nõ eni deside raret nisi p aliud sic q̃ qd est in eo ad bonũ ⁊ optimũ sicut tur pe desiderat bonũ ⁊ femina masculũ. ¶ Nõ eni desiderãt in quãtũ turpe vel femina: q: sic sunt ↄtria masculo ⁊ bono ⁊ ↄ, triũ nõ desiderat ↄtriũ sed potius desiderãt inquãtũ imperfe, cta sic turpe aliqd boni hz ⁊ femina masculi. ¶ Et sic oz q sit hoc pter qd itellect⁹ possibilis est sicut tabula rasa ad scibilia ẽparat⁹ nã qua oẽs hoies scire desiderãt: q: cor, ruptele ↄsuetudinũ ⁊ affectionũ a nã deducit hoiem vt in decimo: ⁊ hoc pbatũ est: ideo nã hõ nõ pot semp mouere ad studiũ sed manet in potẽtia ⁊ vtute ↄtrijs hitibus nãle bonũ corrũpẽtibus ⁊ ipediẽtibus ne in actũ pcedat. Nõ eni vehe mẽtius accẽdit ad studiũ q̃ affectio passionũ sm actuz: sed sm nãm intellectus tm cũ fortiores dñant ↄcupiscẽtie in nã, les corrupte ↄsuetudinis. ¶ Quintũ aũt est q id qd deside rat de pfectione nature est hois inquãtũ hõ existens est: ⁊ ideo sciaz attingẽs nõ alteratus sed pfect⁹ est sicut ostẽdimus in 7 physicoz: ⁊ in libro. 10. ethicoz: nec hic repetẽ opz. ¶ Pre, cipue eni subtiles ad hoc iduximus rõnes in epl'a quã so, cijs nris edidimus de nã aie ⁊ ↄtẽplatione ipsi⁹. Cũ aũt sic oẽs hoies nã scire desiderãt ⁊ desideriũ nõ sit ĩfinitũ: opz q in aliquo scire desideriũ illud finire querãt: hoc aũt nõ pot esse nisi illud scitũ qd est causa ⁊ lumẽ oium entiũ ⁊ scitoz: ⁊ hoc nõ est nisi itellectus diuinus vt in 11 hui⁹ scie libro de, mõstrabimus: sed nõ gerat desideriũ sciẽdi sm q est deus vel nã q̃dã sm se exñs: sed potius sm q est causa rex aliis, sima cui⁹ scia causat ens: q: sic etiã est rõ ⁊ lumẽ scitoz oiuz sicut ars est rõ ⁊ lumẽ oiuz artificiatoz. ¶ Et ideo dicit Auer. in cõmẽto sup 11. meta. Arist. q qd de itellectu diuino est de sideratũ sciri ab oib⁹ hoibus istis principio sciẽdi ⁊ fine sic habitis ⁊ nõ diuersificatis: in irremedijs est maxie diuersi, tas qm qdã violẽtia passionũ oino deducunt a sciẽdi studio. Quidam aũt magis bonũ nature sequẽtes ad inqsitionez ↄueniũt ⁊ ad studiũ: ⁊ hoz qcũq; itellectus qdẽ imr, tus ⁊ purus est cõplo subtilissĩe caloris ⁊ humoris lumi, nosi nõ ↄstãtis p frigidũ ↄgelãs nec turbata p calidũ cõmi, scẽs illi studẽt hñ ⁊ libẽter diuinis ⁊ subtilib⁹ ⁊ magnis re, bus. ¶ Quoz aũt organũ imaginatiõis ad recipiẽdũ sign,

Tex. cõ. 81.

5 de aia. t. cõ. 14.

7 ph. t. cõ. 20

Com. 51.

Nõ quasr di, uersa repen, mẽam cõple xiõe cogitan, ue facit ad di uersitatẽ scia, rũ speculanda rũ capescẽdã.

tas ptẽperate siccũ ⁊ cõplonale nõ ↄgelãs frigidũ ꝓparatũ est ⁊ itellectus reflexus ad ipsuz hij doctrinalibus ⁊ mathematicis gaudẽt studijs ⁊ hmõi. ℂ Quoꝝ aũt medeolo sunt ⁊ ꝑuꝝ est organũ sensus cũ spũ lucido nõ cõmixto ⁊ non ꝑ ꝓ frigidũ ↄgelãs ⁊ organũ imaginatiõis ↄsequẽter erit nõ bñ tenẽs figuras ⁊ itellectus est reflex⁹ ad subm hij grã tas hñt speculatiões nãles. Quoꝝ aũt ↄgelati sũt spũs ⁊ nõ clari ꝓpter frigus ispissans occupanť circa signa theologica ⁊ detinenť in ipsis nec ꝓfundanť in aliq̃ veri speculatio. ℂ De hijs ⁊ hmõi in physicis determinatũ est a nobis ⁊ de organoꝝ cõplonibus ⁊ de nã locoꝝ habitabiliũ locuti sum⁹. Ex iductis igiť pꝫ q̃ primũ sciẽdi in sciẽte est pricipiũ nãe desideriũ quo oẽs hoĩes nã scire desiderant.

ℂ Cap. 6m. De principijs sm que insit primo scia in scientibus que sunt sensus memoria ⁊ ratio.

Ost hoc aũt ingrẽde sũt potẽtie sm quas insit in sciẽte scia. ℂ Dicamus igiť q̃ aialia quedã siũt sine gñanť hñtia sensuz actus eni aialis ẽ sensibilis aia ⁊ sentiẽ sm potẽtias vite sensibilis ipsis sentiẽtibus aiabus est esse. Est aũt ꝑmus hui⁹ actus aialiũ sicut somnus ⁊ secũdus sicut vigilia. ℂ Primitus igiť siũt aialia sensum hñtia in quo habitus sensus est sicut somnus: ⁊ deide vtunť sensu sicut vigilia est expãsio sensuũ extra ad sensibilia. ℂ Cũ igiť prima facultas cognitiõis ⁊ prima sm nos potẽtia sentiẽdi sit sensatoꝝ: vñ ꝑmo oriť scia in nobis ⁊ primo primum sit hic sensuz ⁊ primũ susceptibile huius cognitionis fit ex gñe aialis: ⁊ nõ ex differẽtia ↄstitutiua hoĩs q̃ramus qs sit sensus qui ꝑmũ dat sciẽdi facultatẽ ⁊ potẽtiã. Et ex hijs que in 2° de aia ⁊ in libro de aialibus determinata sũt planũ est q̃ sensus ille est tactus qui est fundamẽtũ alioꝝ sensuũ ⁊ hic est q̃ cõplo mollis ⁊ recedẽs ab excellẽtia ↄrioꝝ ad medium qualit q̃ ex tẽperãtia ⁊ crisi temperationi celi aliqualiť ꝓpinquat: ⁊ iõ principia sortiť in aliquo siũ motori celi: ⁊ iõ hñs sciẽdi potẽtiã ⁊ ex mollitie põt in ipso spũs aialis discurrere qui vehit formas cognitiõis sensibilis ⁊ quo ad hoc dõo pficit tur appꝛhẽsio cognitionis sensibilis: quo ad accipe sed cum scie nõ pficiať p vnicã sensibiliũ appꝛhẽsionẽ sed potius ex hijs duob⁹ cũ isto: quoꝝ vnũ est tẽlio sensibiliũ acceptoꝝ ⁊ ꝑmissio q̃ vle est vna de multis essentialiť siũb⁹ acceptio: tertio aũt ꝑius accepti cũ posterius accepto ⁊ hoꝝ duoꝝ cũ tertio ⁊ q̃rto. Et deinceps acceptis nõ fit nisi per memoriã: ⁊ vna acceptio de his oĩbus nõ fit nisi p rõnem per que tria insit in sciẽte scia: opꝫ nos distinguere in gñibus aialiũ ⁊ videre in quo ↄueniãt ista tria sciẽdi principia. ℂ Dicamus igiť q̃ sicut dixim⁹ aialia sm suũ genus sensuz hñtia gñanť ⁊ q̃dã eoꝝ parꝝ vtanť sensu sm vitã sensus manifestã. Sed q̃dã aialiũ ex sensu sm actũ facto memoria nõ est facta: quia nõ tenẽt sensata appꝛhẽsa ꝓpter sue cõplonis aqueã frigiditatẽ: aut terrestreitatẽ que imobilitat spũ aialez formas sensibiles deferẽtẽ. sicut pꝫ in muscaꝝ gñibus: que abiecte flabello statim se inferũt lesionis imemores: nec ad certas se cũt causas nec aliqd videnť hẽre memorie siũe: ⁊ ideo q̃cũq̃ taliũ sũt nihil pudẽtie vel prudẽtie hñt sed ex sensu sola ↄueniẽtia in sensu ꝓsequunť ⁊ inconuenientia fugiunt. ℂ Quibusdã võ ex sensu sm actũ facto fit memoria prius acceptoꝝ sensibiliũ: ⁊ cũ memoria nõ tñ sit thesaurus ⁊ conseruatio formaꝝ sensibiliũ prius acceptaꝝ sed etiã intentionũ ↄueniẽtis ⁊ icõueniẽtia boni ⁊ mali amici ⁊ inimici ⁊ hmõi cũ sensib⁹ ad estimatiua acceptoꝝ sicut in libro nr̃o de memoria ⁊ reminiscẽtia ꝓbauim⁹. Propter hoc q̃ alia prudẽtia sũt aialia hñtia regimen vite ex memoria: alia võ solo sensu vigẽtia sũt imprudẽtia. ℂ Dico aũt memorãtia prudẽtia nõ sm ꝑfectã prudẽtie rõnẽ que est actiuus habit⁹ cũ rõne vera eoꝝ que in nobis sũt ad vitã ↄferẽtiũ. ℂ Sed nõ hñtia rõnẽ verã: memoria vtunť loco rõnis: ⁊ ordinanť aliquo mõ vite sue cõmodũ per quãdã ciuilitatis ⁊ felicitatis siũitudinez: sicut est videre in apibus ⁊ gruibus ⁊ hmõi multis aialibus: sed tam apes q̃ grues vigẽt soluz memoria. Cuius signũ est: q̃ a lõginquis locis ad que trãsferunť reuertunť ad ꝓprias habitatiões ⁊ casas. ℂ Est aũt adhuc alia aialiũ differẽtia nõ q̃dẽ ꝫ memoriã ⁊ sensuz ꝓpter quẽ aial est aial sed sm duo dicta ⁊ sm pticipationẽ auditus nõ tñ sed in q̃dã sui rõne. ℂ Cõuenit aũt dupli participare auditũ: vno q̃dẽ mõ ꝫ discretã est sensu vtilitatẽ ↄferẽtiuz ⁊ sm q̃ sonus vel vox audita est. q. ꝑdcõs id circa qõ est affectus sicut videmus aues fugẽ vel ↄuenire ad garritus terrestes auditos vel letos. Alia est pticipatio audit⁹ iquãtũ auditus est notuz ↄceptus ⁊ rex significatiũ: ⁊ hoc mõ q̃dã aialia videm⁹ pticipare auditũ cũ memoria que sibi sensuz aialitatis ꝓsupponit videm⁹ disciplinabiliora eẽ q̃z ea q̃ nõ hñt facultatẽ memorãdi hmõi auditoꝝ. ℂ Hec. n. aialia sonos sic ⁊ noia audiẽtia ↄseruãt ea in memoria ⁊ ad voces visos nos siles agũt multa siũa discipline actib⁹. Disciplinã eniz hic vocam⁹ quãcũq̃ doctrinã acceptã p auditũ: sic ⁊ ipse auditus sensus vocať disciplinalis nec attẽdim⁹ hic ꝓpter aliũ doctrine vel discipline q̃ itellectualis est. Sed vocam⁹ disciplinã eruditionẽ p sensibilia signa factaz: sic erudiunť canes ⁊ simie ⁊ psitaci ⁊ hmõi. Cũ aũt hui⁹ eruditio sit duplicis artis liberalis. s. ⁊ mechanice videnť plura aialia ibui sm liberales facilles q̃sdã artes: sic sũt saltus ⁊ tripudiũ vel turbatio vel aliqd hmõi pauca võ ꝫ mechanicas. ℂ Simia n. que q̃dã mechanicoꝝ aliq̃ imitať pp sui accessuz ad hoĩs siũitudinẽ: liberales aũt artes dico q̃s ꝓpter se ⁊ nõ ꝓpter aliud volumus. sic musicoꝝ ars ⁊ tripudiũ ⁊ saltus ⁊ pugilatio ⁊ torneamẽtũ ⁊ hmõi: cetera quoꝝ exercitijs solis delectamur. ℂ Mechanicas aũt voco q̃scũq̃ nõ ꝓpter se sed ꝓpter alterius vtilitatẽ q̃rim⁹ sic est fabricatio nõ ꝓpter fabricare sed ꝓpter ensem. Sutoria ꝓpter calceũ ⁊ hmõi: multa hic aũt ꝑtractata sufficiẽter sũt in ethi. ℂ Est aũt dr̃ia iter prudẽtiã ⁊ disciplinã sm ea circa q̃ sũt ex qb⁹ sũt: q̃ra prudẽtia est sagacitas q̃dã circa ↄferẽtia ad vitã eruta ex memoria ↄuenientiũ acceptoꝝ cũ sensu sm actũ sensibilis facto. ℂ Disciplina aũt est sagacitas circa ea de qb⁹ est ars ex memoria sonoꝝ ꝫ q̃ sũt signa reꝝ p modũ ↄcept⁹ ⁊ noiuz: igiť illa aialia sine prudẽtia q̃dẽ disciplina q̃cũq̃ memoratiua q̃dẽ sũt sed sonos ꝫ q̃ p modũ noiuz sũt signa reꝝ audire nõ psit: vt apes q̃ cũ audiãt sonos: nõ tñ p pdictũ modũ audit⁹ audiũt ⁊ si aliqd aliud aialiũ gen⁹ hmõi in hoc est: talia. n. auditus sonoꝝ nõ simplici auditu pficiť: ꝫ viute estimatiõis ↄferẽtia aliqualiť designata p nomẽ vel p sonũ ad modũ nois. ℂ Addiscũt aũt aliqd discipline q̃cũq̃ aialia iuxta memoriã reseruãtẽ itẽtiones ⁊ notitias reꝝ ⁊ noiuz ẽt hũc sensuz hñt auditus ꝑmemoratũ. ℂ Ex oĩb⁹ supra iductis ↄcludiť q̃ aialia q̃dã viuũt in regimine sue vite solũ imaginatiõib⁹ ⁊ memorijs. ℂ Dixim⁹. n. in scia de aia q̃ imaginatio reseruatio ẽ speciꝝ sensibiliũ: put sũt imagines reꝝ: ⁊ hoc mõ aliqd memorie est imaginatio. ℂ Memoria aũt est coaceruatio ↄueniẽtiũ ⁊ icõueniẽtiũ ad vitã ad q̃s itẽdiť p motũ: ⁊ iõ itẽtiones a ꝑipatheticis pħis talia vocať. Hec igiť aialia q̃cũq̃ ex talib⁹ regimẽ vite accipiũt paꝝ expimẽti pticipãt: q̃ cuz duo sũt in expimẽto vnuz. q. formale qõ est acceptio illis de mlis: alteꝝ mãle qõ est memoria ↄserẽs nõ pticipãt experimẽto nisi sm id q̃ mãle est in ipsis sic in scia de aialib⁹ dixi mus: q̃ auis serpẽtẽ expugnãs vulneratũ se sentiẽs accipit lactucã agrestẽ ⁊ redit ad pugnã. sed hoiuz gen⁹ ad oẽm sui diuersitatẽ viget in sue vite regimie arte in factiuis: q̃ ars est cũ certa rõne factiu⁹ habitus: ⁊ viget rõnib⁹ in actiuis ⁊ ↄtẽplatiuis: ⁊ de his in ethi. determinatũ est a nobis: hominũ. n. lꝫ sit vna nã sm spẽm determinata. In multa m̃ est latitudine sm aie facultates sm cõplones ⁊ habitationes. Sed in tota latitudine illa ⁊ ambitu pticipat attib⁹ in cõtatiuis ⁊ rõnibus in ↄtẽplatione ⁊ more sm virtutẽ. ℂ De facultatibus igiť sine spectãtibus nature qbus pficiť scibilis acceptio determinatum sit hoc modo.

ℂ Cap. 7m. De formaliter in nobis scientiam generãtibus que sunt experimentum ⁊ vniuersale.

Um aũt vle sit principiuz artis ⁊ scie: ⁊ vle dr̃ duplr. vno mõ ꝑut est in multis ↄfusuz ⁊ imixtũ in illis sm q̃ est eẽ multoꝝ q̃dõ ⁊ sm sensus noct⁹ est sicut ostẽsuz est in ꝑmo physicoꝝ. Alio aũt mõ ꝑut est de mltis vnũ sepatũ p rõnẽ ab illis oẑ iteꝝ determinationẽ facẽ de ꝑn° gñõnis scie qõ formaliť gñat eã in nobis: hoc aũt ẽ vle sicut in nullo deficiem⁹ q̃ũ ⁊ sm nãe ptãtẽ: ⁊ sm q̃ formaliť cõplet scie gñationẽ ostẽdemus. Ex quo. n. hic scia oẽm stabilit sciam a nulla aliqd accipiẽs. Sꝫ oĩb⁹ stabilimẽtũ largiẽs oꝫ hic q̃ dcã sũt in ista doc⁹ scia. hic igiť scie ꝑn™ vtroq̃ supradictoꝝ modoꝝ determinemus.

3. de aia t. c. 19. c. 17.

Participatio audit⁹.

Que mechanice artes dicantur.

Duo sunt que pertinent ad alterum: formale et materiale.

determinem⁹. ℭ Dicam⁹ igit̄ q̄ ex quo hoīuʒ genus viget arte ⁊ rōnibus: q̄ in gnōne artis ⁊ scie que p rōnē inest hoībus q pfecte sūt memorie sit ex memoria p̄us acceptoꝝ per sensuʒ ⁊ eū sensu expimētū eiusdē ⁊ ei sʒ spēʒ. ℭ Multe eteni memorie in effectib⁹ sīlib⁹ accepte faciūt in hoībus potētiā vni⁹ expimēti. ℭ Potētiā āt dico nō actū: q̄ sic nos meminimus docuisse in ethicis sic duplex est act⁹ in pħicis: vnus qdē pmixt⁹ potētie: ⁊ impfect⁹ ⁊ impfecti act⁹ q est mot⁹: ⁊ sʒ⁹ impmixt⁹ potētie ⁊ cōplet⁹ cōpleti ⁊ pfecti act⁹ q est forma: ita est ⁊ duplex act⁹ in potētijs aīe: vn⁹ qdē pmixt⁹ potētie impfect⁹ ⁊ impfecti act⁹ q nō stabilit potētiā sic ē opinio q̄ adhuc fluctuat ad oppositū: sic ⁊ ipsa potētia est oppositorū: ⁊ h̄ est q̄si mā: ⁊ alter q est pur⁹ nihil hn̄s de opposito ī toto cōplēs potētiā sic est scia ⁊ itell's ⁊ sapia. acceptio āt vl'is in singularib⁹ ɔfusi ⁊ pmixti est act⁹ impfect⁹: ⁊ iō potētie hʒ rōnē ⁊ sīlitudinē. ℭ Propter hoc dcm̄ est q̄ memorie mīte vni⁹ ⁊ eiusdē sensus vl'is in ipsis pmixti ⁊ ɔfusionē expimēti pariūt potētiā ⁊ nō actū simplicē ⁊ pfectū: ⁊ q̄ expimēti potētia sic est impfect⁹ act⁹ fere est scia: sic mot⁹ in pħicis fere est forma: ⁊ in termino mot⁹ in quo finit est mot⁹ sm̄ motū eē est forma ⁊ sit expimētū in fine experiēdi in quo est: sʒ sufficiēter expťū eē est scia. ℭ Est āt expimētū ēt arti sīle: nō tñ ars: est.n. ars illa opeꝝ factibiliū cū vl'is vera rōne q̄ p modū act⁹ inest artifici. Expimētū āt ē regulās op⁹ p acceptionē ɔfusā in illis: ⁊ iō potētialr̄ regulat: ppter qđ ⁊ frequēter fallit ex defectu regulātis: ⁊ nō tñ ex defectu rei circa quā ē op⁹. Ars āt siq̄ fallit ex defectu regulātis: q̄ h̄ est rō certa ⁊ vera: sʒ fallit qñq; p accñs ex defectu eoꝝ in qb⁹ factio cōsistit. ppq̄ finē in ipso si de cōtīgētib⁹ nihil omiserit sēp pcōsequit̄ artifex: vt habet̄ in topi. Cuʒ igit̄ vt sæp⁹ dicimus aliq̄ aīalia sm̄ ptē expimēto pticipēt: hoīes āt sm̄ pfectū accidit ⁊ accedit hoīb⁹ scia ⁊ ars p expimētū: sic in pħicis accedit forma p motū. scia qdē in expimēto ɔtēplabiliuʒ: ars āt in expimēto factibiliū. Expiētia qdē artē facit: sicut ait q dā pħs recte dicēs: sʒ īexpiētia facit casuʒ. Quaadmodū.n. in pħicis casus est cā p accñs in his que pp aliqđ fiūt: ita is actib⁹ eoꝝ q̄ fiunt p nos. Que oīa pp aliqđ fiūt expimenti potētia fecit cām p se eoꝝ q̄ a nobis pp aliqđ fiūt: ⁊ h̄ ē ars ī finē regulās ⁊ dirigēs op⁹. Inexpiētia āt si pringat ad finē sine regulāte finē ɔtigit: ⁊ hoc fit casu sic nō expťus aliqñ sanat. sanare āt nō ītēdēs sʒ casu dās medicinā sanīradas pfectinā. Ars āt fit ⁊ gñat̄ ⁊ pficit̄ in nobis: cū ex mītis nō cōfusis quodā iā expimēto p depucationē vl'is ītell's p cāʒ verā ⁊ certā vna ex oībus abstractafit de sīlibus essentialr̄ acceptio vl'is ī q̄ istātia nō eē pbat̄: ⁊ tūc expimēti po⁹ pducta ē ad actū cōpletū ⁊ deputatū. ℭ Est etiā simplex qđ p⁹us ī ɔfusiōe mītoꝝ erat acceptū. Opʒ āt q̄ vl'e p se ⁊ subalt̄sit mītorū illoꝝ sīlitudo: q̄ si p accñs ⁊ nō p se vnitent mīta vni: nō vnū facerent effectū: nec vnā certā oē se gñarent notionem. Acceptā nāq; notionēʒ hīc est q̄ Platoni ⁊ Socrati ⁊ alijs pl'ibus eiusdēʒ cōplonis ⁊ etatis ⁊ hitatiōis ⁊ diete ⁊ exercitij ⁊ accītiā ai ⁊ piodi ⁊ oīuʒ taliū circa hāc egritudinēʒ ⁊ ex eadēʒ cā: ⁊ eorūdēʒ syntbomatū īsudātib⁹ ⁊ laborātibus h̄ iā ɔtulit sic scamonea ad cholē purgationē ⁊ vnūqđq; sī in mītis pbatū inueniri sine istātia expimēti est. Qđ āt vl'r oīb⁹ ɔtulit hmōi q sm̄ vnā spēm cōplonis determinati sūt: ⁊ hec p oīa sīli egritudie laborauerūt: sic si ɔtulit sīlibus p nām sī mīlib⁹ flegmaticis: hoc est ex flegmate laborātib⁹ aut cholericis aut estu sāguis: aut melācholie itense vel cōbuste febrientibus artis est: qm̄ hoc est acceptū cū cōne vera ⁊ certa. Hec igit̄ sunt in hoībus scie ⁊ artiū generatiua.

ℭ Cap. 8m. Et est disputatio de solone dubitatiōis pdicte.

Dubitabit āt aliqs de his que dcā sūt: eo q̄ nō semp scia ⁊ ars ex his gñari videnē: in doctrinalibus.n. nō mīrū opʒ expiri: qm̄ in vno viso triāgulo qđ sit rectiline⁹ habēs tres angulos equos duobus rectis p necessariū hʒ cōnem in oībus: in qbusdā nec in vno possibile est experiri: sicut q̄ stelle fixe sup polos orbis signoꝝ cotīde pficiāt in. 36. millib⁹ annis circulū: hoc tñ certe ⁊ p demōstratiōes scit astronomus. ℭ Ampli⁹ cū vl'e sit eēntialis sīlitudo particularib⁹ inmixta forte videbit̄ alicui q̄ in vno acceptū p cōnē sīlitudinis in oīb⁹ acceptuʒ sit cū eoꝝ qb⁹ est vna nā cōis vna sit illi⁹ nāe opatio. Quecūq; aūt taliū sūt dubitationuʒ sibi vnā accipiūt solonē: quā ēt in ethicis nos dixisse meminim⁹: qm̄ mathematica nō mītis idigēt tpe ⁊ expimēto: eo q̄ talia pbant̄ p cām pp qđ: ⁊ sūt sepata. ⁊ iō in talib⁹ excellūt iuuenes: ⁊ sic est mā celi orbib⁹ ⁊ stellaꝝ motib⁹ q̄ regulant̄ hīc motū p gradus ⁊ ptes celi: ⁊ iō accepto tpe motus p vnū gradū scit̄ tps toti⁹ mot⁹. Hec aūt ⁊ hmōi oīa sunt de qb⁹ est scia sm̄ q̄ scia est demr̄atiōis pprius effect⁹: ⁊ iō nō vl'iter dixim⁹ sciaʒ sm̄ verā scie rōnē idigere expimēto. sed in artificialib⁹ ⁊ pħicis ⁊ sapiētialib⁹ secus est: q̄ in his ex reb⁹ circa q̄s sūt: magna est aliqñ mutatio: eo q̄ ɔtingētes sunt: ⁊ aliqñ magna ⁊ excellēs sup nos altitudo: sic in sapiētialib⁹ diuinis: q̄ iō illa anteq̄ acceptio vl'is possit fieri sepe ⁊ diligēter opʒ experiri pp qđ vl'iter ars gñat̄ ab expimēto nō vl'iter scia: ⁊ hec est solo Arist. sicut ps ispiciēti i ethi. In his eni oīb⁹ sm̄ illā acceptio nō est pspicua anteq̄ pbat̄ ad singula: neq; pspicue scit̄ qđ in vno acceptū est verū p eūdēʒ modū sit in alio. ℭ Qđ aūt Platōis amici dicūt oēm sciaʒ eē in aīa: nec accipi aliquā p expimentū ⁊ doctrinā nullā hʒ fortē rōnē. Qđ eniʒ dicūt eū q querit expimēto aut inueniet scitū vl'e aut nō inuenire: ⁊ siqdē nō pōt inuenire frustra est in q̄stio. Si aūt inueniet p aliqđ scit se inuenisse qđ inuenit: aut nescit se inuenisse: ⁊ tūc nunq̄ cessabit ibi ab inq̄stiōe. Si āt per aliqđ scit cū nō sciat̄ nisi sīle simili opʒ q̄ sīle ei qđ inuenit iam itus habuit q̄ oīuʒ q̄ inueniri pnt iāʒ aī itus sūt sīles habit⁹. Ipso aūt per oīa sīles ⁊ eiusdē speciei q̄litates ⁊ forme nō pnt sm̄ idē in eodē fieri: cū igit̄ sit in aīa sm̄ intellectū sīlis cū quesito habit⁹ p expimētū ⁊ doctrinā nihil generat̄ in aīa: sed p talia excitat̄ aīa ad reminiscēdū ea que pri⁹ nouit: ⁊ hoc dicit Boetius in. 3. de cōsolatione pħie dicēs q̄ sī Platonis musa psonat veꝝ qđ quisq; discit immemor recordat̄. ℭ Oīa aūt hec deceptiōes sunt errone q̄m hoc qdēʒ veꝝ est q̄ sicut in omni po⁹ act⁹ alicui⁹ pcessit istius act⁹ inchoatio ita ēt in itellectu poss̄ sm̄ ichoationē cōfusaʒ preexistit notio quesitoꝝ. Aliter eniʒ nō eēt po⁹ ppria pfectibilis hoc actu: ⁊ quo ad hec sunt in ipsa dignitatū notitie vel notiones: quas q̄sq; pbat auditas: nec opʒ ad notionē hīc aliqđ facere p expimentū vel doctrinā nisi terminoꝝ tñ notitiā. Hic ergo cōfusus habit⁹ est in itellectu sicut forma p inchoationē eē potētialis est in mā: sicut aūt mā p hmōi esse pōe cōfusuʒ nō erit ad actū nisi p aliqđ agēs qđ est in actu cōpleto ⁊ determiato: ita ēt itellect⁹ poss̄ nō erit actu ex forma notitie confose nisi p aliqđ qđ est in actu cōpleto ⁊ determinato: ⁊ hoc est expimētū vl'is speciei monēs vel doctrina monēs signo speciei. Sed hic nō loqmur de gñatiōe scie p doctrinā: q̄ itendim⁹ de pma scie gñatiōe: ⁊ hec nō fit p doctrinā: q̄ doctrinaliter nō generat̄ scia nisi postq̄ gñata est in aīa docētis. ℭ Sicut aūt possibilitas māe getat̄ ⁊ determinat̄ in fine motus cōtingēs actū cōpletū ita determinat̄ cōfusus ⁊ potētialis actus ad q̄siti notitiā: ⁊ scit se inuenisse qđ querit p hoc qđ determinat̄ ad spēʒ quesiti. ℭ Et qđ dicūt q̄ nō sciē nisi simile simili. dico q̄ pro certo veꝝ est hoc: sed hoc mō qđ scit iste sīle ⁊ tñ impfecte cōfuso habitu scit iperfecte etiā cōfusa forma est sīlis. Cum aūt perfecte scit perfecte etiā sm̄ spēm determinatā efficit̄ similis: sʒ Plato hoc nō ɔsiderauit. ⁊ iō formas potētie gnōnis ⁊ scie p̄u⁹ dixit de qb⁹ cōgruis locis ⁊ tpib⁹ in sequētib⁹ subtilr̄ igcem⁹.

ℭ Cap. 9m. De comparatione artis ⁊ scientie ⁊ expecientie sm̄ conuenientiam ⁊ differentiam.

De igitur determinatis gñationib⁹ artis ⁊ scie sm̄ facultates nāe qb⁹ sm̄ pmas acceptiones fiunt in nobis ingrim⁹ cōuenietias ⁊ dr̄ias artis ad experimētū: vt melius itelligat̄ pp̄iuʒ eē vtriusq; ipoꝝ. ℭ Dicam⁹ igit̄ q̄ experiētia nihil penit⁹ differre videtur ab arte in hoc: q̄ vtraq; istaꝝ acceptionū siue cognitionū est relata ad actū q dicit̄ opatio circa singularia exīs: actus eni iʒ multiplr̄ dicat̄ ad cōplemētū ⁊ cōplemēti pp̄iā actionē que ab actu nomē acepit ⁊ ad opationē: hic tñ nō accepim⁹ actuʒ nisi pro opatiōe. hec aūt cōuenietia ex ipsis pbat̄ noīuʒ cōnib⁹ diffinitiuis qm̄ experiētia est cognitio singulariuʒ ex mītiplicatis accepta memorijs circa q̄ est actus. ℭ Ars aūt ē sic. 6. ethi. dixim⁹ est cū certa cōne factiu⁹ habit⁹: sʒ si attēdamus pfectā in opib⁹ q est in cōsecutiōe finis opis erit dr̄ia inter experiētiā ⁊ artē in hoc q̄ expťos magis videmus pficere

Quare mitte memorie in fi nitib⁹ effectu⁹ accepte po tētiā vni⁹ expimēti faciūt et nō actum.

Nō q̄sa non oīs scia idiget experimento.

Impugnatio Platonis asserētiū sciam ate creatā esse.

Solo ad motiuā Platonis.

In phemio p̄mi metaphice

Cap. 5.

in opis sine ↄsequēdo ꝙ eos q sine expiētia hn̄t artis rōnē: hui⁹ aūt cā est q: sic diximus expiētia est cognitio singulariū in vna siltudine memoratoꝝ: quā siltudinē nō sepat ab illis: ⁊ sic dirigens in ipsū est cōiunctū hijs circa que est act⁹. Ars autē est acceptū vlium a singularib⁹ separatoꝝ: que nō nisi potētia ad singularia respiciunt. actus aūt ⁊ gňationes omnes quocūcūqꝫ sine p se sine per accidēs sumant-siue artificiatoꝝ siue nālium sunt circa singulare hoc demr̄atum vel illud: ⁊ hoc pbat̄ iducēdo in vno: ⁊ hoc sufficit cū in oibus eadē sit rō penit⁹. Ille eni q est medicās nō sanat hoiez nisi fm accñs. sed p se sanat aut Platonē aut Socratē cui accidit eē hoiem. Si eniz p se ponam⁹ sanātē sanatū dicim⁹ ꝙ hic medic⁹ fm medicinaz sic hic ⁊ nunc opans sanat hūc egrū: sicut hic ⁊ nunc īfirmatum. Cū aūt eē hois inqꝫtū hic sanat⁹ hō est sit eē forme hois vt eē ⁊ sic eē hui⁹ hois vt subiecti vel pfecti per ipm eē put est hui⁹ vt subiecti est esse materie ⁊ cōplonate ex ↄ̄rijs: ⁊ sic respicit egrotare ⁊ sanare ⁊ sanū eē: q: sic abijcit̄ ei aliqd ⁊ aliqd aduenit ei: ⁊ nō p hoc ꝙ est esse hois vt forme ⁊ cause. Quāuis ḡ medicus opeꝛetur circa hitudinē eē hui⁹ hois fm eē hui⁹ hois. nō tn̄ opat̄ circa esse hois inqꝫtū est eē hois nisi p accñs: q: s. operat̄ circa eū cui p eē hui⁹ hois accidit hoiez eē. Si igit̄ sine expimento q s rōnē artis habeat illud in vli accepto ⁊ vle qdē dāz sic cognoscat. Sed hoc in vli singulare ignoret multotiēs q dē curādo sī medic⁹ est peccabit. ¶Dico autē singulare in vli accipiēdū ignorari. q: lꝫ ars sit factiu⁹ hitus cū certa rōne: certe actio que dirigit in ope artis ē vle factiuū sine particū: iō particulare cui applicari oꝫ illud vle practice accipere opꝫ: ⁊ hoc mō sepe ignorat̄ ēt si sciat̄ theorice: q: nescitur modus q̄ ꝓparādū vel dādum est. Cū igit̄ singulare per se sit curabile: ⁊ vle nō: sed per accñs magis ꝓficiet expertus circa singularia q̄ rōnē artis sine expimētu hn̄s vlem potētiā tn̄ particularib⁹ applicabilē: ⁊ circa qd vle nō est opationi per accñs. ¶Ex hoc aūt itelligit̄ ꝙ q: forte in singularibus cōfusa opetās vsu quodā memoratoꝝ ⁊ sensuū colligitur: ꝙ experiētie cognitio mouet ad opus sicut forma gňaea mixti assuetudine ⁊ cognitiōe: ⁊ sic mouet in modū nāe: q: ↄsuetudinis forma in nām trāsponit̄: eo ꝙ vt nā q̄dā munet vt diximus in libro de memoria ⁊ reminiscentia: ⁊ ex illa parte sicut nā est oi arte certior. ⁊ iō vtili⁹ attingit finē opis. Ars aūt nō est dirigēs nisi vt sciā quedā practica: ⁊ iō si sine experiētia sit frequēter peccabit: lꝫ aūt sic experiētia artem ꝓcellat vtilitate operis: eꝫ tn̄ ars ꝓcellit experiētiā nobilitate cognitiōis. Scire eniꝫ ⁊ audire hoc est de auditis indicare ⁊ obuiare dictis magis arbitramur eē per artē q̄ p experimētū: ⁊ cū hoc opinamur artifices artis rōnē hn̄tes sapiētiores eē q̄ expertos: tanq̄ ois sapia cuiuslibet vel magis sequat̄ ipm scire rōnē q̄ ei pertiñ eē circa singularia. Cā aūt hui⁹ est: q: artifices sciūt cāz que est rō faciēdoꝝ: illi vo hoc est experti nō sciūt eām. Experti eni nō cām qdē sꝫ tn̄ hn̄t sciāz q: sic sit. Sed ꝓpter qd sic sit nesciunt. Artifices autē si perfecte rōnē artis hēant sciūt cām efficiētē ⁊ māz ⁊ ꝓpter qd hoc est sinē hoc ē rō illa dirigēs in ope artis. ¶Vn̄ Architectores de qb⁹ in. z. phi. determinam⁹ denoiam⁹ ex ipso noīe ꝑncipalitatis magis scire significam⁹ nobiliores eē circa qdlibet genus artificiatoꝝ: ⁊ hos significamus ipso noīe ꝑncipalitatis magis scire ⁊ artifices tales eē sapientiores. ¶Cā aūt hui⁹ significationis est: q: architectores sciūt factoꝝ siue artificiatoꝝ cās q: alr̄ nō hērēt rōnē certā. hij ergo magis sciūt q̄ hij q dicunt̄ manu artifices siue vsuales q nō mām ⁊ efficiētē in qb⁹ motib⁹ fiant ↄsiderēt in artificiato: sꝫ tn̄ spēm siue forma figure: ⁊ illa vtunt̄ in opere sicut militans vtit̄ gladio ⁊ nauta themone. ¶Cū enim architectores rōnalr̄ agāt sciētes cām efficiētē ⁊ mām ⁊ formā ⁊ finem vsuales siue manu artifices non operant̄ nisi vsu forme ad actū sic agūt inaiata p formā positā in actu agēdi sic exurit ignis sꝫ in hoc est dr̄ia q: inaiata ⁊ aiata nō cognoscēte aia ⁊ ēt aiata que cognitionē hn̄t sꝫ nō artis susceptibilia eo ꝙ nullo mō participāt rōne agūt per formā suā: vn̄ sic nā operat̄: ant si aia operat̄ nō operat̄ nisi nāe itinere sicut vegetabilis ⁊ sensibilia: sꝫ manu artifices lꝫ aliqd hēant cognitionis qm cognoscūt spēm nō put ex mā vel in mā iducit̄ motibus efficiētis. Sed put refert̄ ad opus illi speciei. ꝓprium tn̄ operant̄ sic ex forma cōsuetudinali que vsu acgrit̄: ⁊ hoc magis determinat̄ ad opus: ⁊ hmōi denoiatiōes facimus tanq̄ non sicut artifices sapiētiores fm hoc ꝙ practici siue opatiui sunt. sꝫ potius fm hoc ꝙ rōnē vlez ↄcertā hn̄t cām efficientē ⁊ mām ⁊ finē cognoscūt. ¶Cū igit̄ experientia sic operet̄ sicut vsualis vt pꝫ ex predictis. Ars aūt p rōnē ⁊ cāz: ars magis accedit ad scire ⁊ sapere q̄ experimētū: ⁊ sic nobilior est ars q̄ experimētū fm nobilitatez cognitionis: ad hoc aūt oīno vl̄r signū est scientis scitū suū posse doctrinalr docere p cām ⁊ rōnē: sic aūt pōt docere ars: ⁊ nō experimentū: ⁊ ob hoc ↄcipim⁹ ꝙ ars magis sit scia q̄ experimētū. artifices enim pn̄t ex hitu artis docere ꝓdictū mō: ⁊ sil'r architectores. Hij aūt alij q dicunt̄ experti ⁊ manu artifices siue vsuales docere per cāz ⁊ rōnez nō pn̄t. ¶Amplius aūt neqꝫ fm sensum dicimus esse sapiaz siue sciaz cū tn̄ sensibilib⁹ singularium cognitiōes magis sint ꝓprie q̄ vlium: q: vle nō est eis cognitū nisi sicut est cū partib⁹ mixtū sic diximus in pncipio phicoꝝ. Sed particulare sensatū per se iudicatū sꝫ cām per quā est res que est de nullo di. Nō enim nunciat sensus ꝓpter qd ignis est calidus: sꝫ tn̄ nunciat ꝙ calidus est ā simili ergo qd est circa singularia dicens: q: nō ꝓpter qd minus habet similitudinis ad scientiā ⁊ sapientiā q̄ id qd est circa actum singulariū dicens cām ⁊ ꝓpter qd: ⁊ sic experimentū minus hab& est similitudinis cū scia ⁊ sapientia q̄ ars vt patet ex superius inductis rationibus.

¶Cap. 19m. De cōuenientia ⁊ dr̄ia artis ad artem in admiratione qua imitatur sapiam ⁊ ab alijs distinguentem.

In pōe de sapia.

Sicut aūt iā diximus ↄuenietiā ⁊ dr̄iaz artis ⁊ experimēti ita nūc ad doctrine pfectionē ↄuenietiā ⁊ dr̄iaz artis ad artez assignem⁹: vt videamus que artiū magis sit sapie illis que sapientiūt a grecis ab arabib⁹ aut phis magis sapialis vocet̄ que fm vitatē vocat̄ sapie magis similis. Dicamus aūt pmo in q̄ ois ars cū oi cōuenit arte. ¶Cū autē sic ex suplonib⁹ pbat̄ vle sit pn̄m artis ⁊ scie ↄueniens est ꝙ ille q q̄cūqꝫ artez per inuentionē sensuū hoc est sensibilē cognitionē pmo accipit admirādo querat id qd ē vltra cōem in hoib⁹ sensuz hoc est sensibilē cognitionez: siue in sensu siue in memorijs siue in experimētis acceptā. In oi eniꝫ cōi hoib⁹ sensibili cognitiōe vle cōfusum ⁊ mixtū sensibus fm sensus noti⁹ est vt in pn° de phico auditu dmōstratū est: ⁊ hoc nō est pn̄m artis ⁊ scie fm ꝙ sic singularib⁹ permixtū est. sꝫ poti⁹ put est ad rōnez simplicē ⁊ cām deductū per depurationē: alr̄ eniꝫ in singularib⁹ adhuc cōfusū obūbratū est ex māe appēdicijs ⁊ variabile fm eē: ⁊ nō pōt esse pfecte ⁊ certe cognitiōis pncipalr̄. Ars aūt est cū rōne certa factiu⁹ hit⁹ vt dcm̄ est i eth. Cū āt sic miret̄ inueniēs q̄libet arte vltra cōez in hoib⁹ oib⁹ pueris ⁊ senib⁹ sensibilē cognitionē nō mirabit̄ solū id qd mirat̄ pp aliquā vtilitatē ad vite necia ⁊ admicula ptinētē: q: supra hitū est ꝙ vtilitas magis sit a singularib⁹ in qb⁹ est act⁹ q̄ ex vli: sꝫ mirabit̄ sic mirat̄ sapiēs q mirādo querit cām pmā in qua stat rei demratio ⁊ rō certa ⁊ mirabit̄ sic mirat̄ ab alijs distinguēs p qd ⁊ ꝓpter qd dicēt̄ diffōnē q̄ termin⁹ vocat̄ ⁊ rē cui⁹ est ꝓprijs differētijs ab alijs distinguit. ¶Dico aūt nō solū hꝫ mirari ꝓpter vtilitatē inuentoꝝ: q: cū in arte duo sint est enim factiu⁹ hit⁹ ⁊ sic est ad vtilitatez vite: ⁊ sic ex pte illa qua opat̄ opꝫ ꝑmirari vtile circa qd ⁊ ad qd sic ad finē opis est opus artis. Sed q: hoc hꝫ cōe ars cū expimēto ⁊ ex pte illa operat̄ p formā ↄsuetudinis per modū nāe operātis iō hoc nō sufficit. Sed ex illa parte qua ars est cū certa rōne cāe opꝫ mirari artificē sic mirat̄ sapiēs: ⁊ ab alijs distiguēs q vltra cōez oib⁹ mirat̄ sensibiliū cognitionem. Hoc est igit̄ in quo ois ars cū arte ↄuenit oi. ¶Dr̄ia aūt artiū est in mō illius admiratiōis: qm̄ cū plēs repte per inuentionē sint artes q̄dā qdē ad necia siue vtilia vite ciuilis sic mechanice vocate q̄ sūt pānifica. lāificiū: militaris. architectura: ⁊ hmōi. ¶Quedā vo sūt ad itroductionē seu admiculū sciaꝝ sic grāmatica logica: rhetorica. poetica: ⁊ hmōi. Arbitrādū ē ꝙ hmōi q̄les dicte sūt artes q. s sūt vltra cōez in hoib⁹ sensuz sicut sapiēs ⁊ sic distinguēs sūt sapiētiores vel magis sapiētiales: eo ꝙ magis se exaltādo a sensu accedūt ad silitudinē admiratiōis sapiētis ⁊ ab alijs distinguētis ⁊ hoc pp illud ꝙ illorū est hoc est sapiētis ⁊ ab alio distiguētis nō sūt ad aliquā vtilitatē: eo ꝙ sūt nō in singularib⁹ in qb⁹ ois vtilitas ꝑficitur

est opatio. ¶ Ois aūt admiratio sapiētie ⁊ distinguētis est cause demōstrācis qd ⁊ ꝓpter qd: ⁊ hoc ꝯsistit in speculatione nō in opatiōe. Huius aūt signū est ꝙ huius sapie ⁊ distinguētes scie repte sunt postꝗ oēs artes ad vtilitatē existētes ⁊ oēs scie adminiculātes ad istructionē iam fuerūt reperte ⁊ inuente: qm nisi artes ciuilitatē ꝯseruātes inuente fuissent nō fuisset hitū ociū ⁊ libertas ingrēdi deficiētib⁹ necessarijs vite: ⁊ nisi fuissent inuente scie adminiculātes ad istructionē nō fuisset hitus modus ꝓpri⁹ ingrēdi: ⁊ iō illis nō aū repertis inutile fuisset admirātis studiū ⁊ ingrendi inuestigatio. Huius aūt vlteri⁹ signū est: ꝙ tales scie nō ad vtilitatē relate nec adminiculū: sȝ per se ꝓpter ipm scire desiderate p^m reperte sūt in his locis vbi oib⁹ ad cōmodū ⁊ adminiculū existētib⁹ pmit⁹ studuerūt primi phantes: ⁊ hoc ē circa egyptū ⁊ i egypto vbi pmū subsistierunt artes mathematice doctrinales demrātiue: ibi nāqȝ liberis possessionib⁹ dōata sacerdotum libera a curis gens studere cōcessa est. Sic ḡ differt ars ab arte penes magis ⁊ min⁹ accedere ad sapiētis ⁊ ab alijs distinguētis admirationē. In ethicis aūt lib. 6. vbi de itellectualib⁹ ṽtutib⁹ determinatū est dictū ē q̄ sit artis ⁊ scie dr̄ia: ⁊ ibi ēt oīuȝ hitū q sunt huiuȝ generis cū istis eo ꝙ itellectuales sūt determiatū est. ¶ Causa⁹ aūt grā nūc diōnē istā itroduximꝰ hoc est: ꝙ cū sapia sit ois scie virt⁹ ⁊ vltimū posse opȝ eā q̄ simplr sapia denotaī esse circa pmas cās ⁊ p^a ⁊ hoc qdē oēs opinanī. Artifex aūt magis est circa cās ꝗ experimētum tm̄ hñs vel hñtes: iter artifices aūt architector magis est circa cās ꝗ ille qui est manu artifex sine visualis. Oēs autē speculātes magis sunt circa causas ꝗ practice. Manifestū aūt ex iductis est ꝙ illa que est sapia est scia circa q̄sdā cās exñs qm̄ est circa pmas rex causas: ⁊ p hec eadem pȝ qualiter sapia ⁊ scientia ⁊ ars fiant in nobis.

Cap. 4. 7. 5.

¶ Cap. ix^m. De conuenientia artiū cum sapia ⁊ scia ⁊ differentia artiuȝ in maiori ⁊ minori similitudine ad ipsas.

Quod aūt primuȝ est in quo cōuenit ois ars in quocūqȝ mō cōsiderata: hoc est ꝙ qcūqȝ inuenit quācūqȝ artē: opȝ illū mirari aliqd qd est vltra cōēȝ i hoib⁹ sensum: nec voco sensuȝ illum tm̄ q fortis est apprehēsiuus sensibiliū spēx pcrite māꝰ: sȝ in cōi voco sensuȝ oēm etiā hois sensibileȝ cognitionē que tū in hoīe potētior fit ꝗ in alijs aīalib⁹: eo ꝙ est acceptio vlis mixti ⁊ ꝯfusi in singularib⁹ tū inueniēs artē: nece hȝ mirari vle ⁊ cām ⁊ rōnē certā q̄ sūt vltra omnē cognitionē i sensib⁹ acceptā sensu ⁊ memorijs ⁊ expimēto. Oia enīȝ hec tria sunt in hoib⁹ sensibilis cognitiōis. ¶ Dico aūt ꝙ inueniēs artē sic necesse hȝ mirari: qꝛ discēs ⁊ accipiens artē p doctrinā nō sic icipit ab admiratiōe: qꝛ tūc iciperet ab effectu: sȝ statiȝ a docēte accipit cām. inueniēs aūt artem qnācūqȝ ex sensu ⁊ memorijs ⁊ expimēto: icipit ab admiratiōe cāe vlis ⁊ rōnis inuestigat cām: ad quā agonia quadā suspēdiī dum admiraī. Et iō nō admiraī in arte quā inuenit solū referēs hec ad vtilitatē ciuilē vel adminicularē: sȝ opȝ eū admirari cām ⁊ rōneȝ dicēteȝ qd ⁊ pp qd: sicut miraī sapiēs q cām primā querit: ⁊ sic miraī diffōnē querēs q̄ ab oib⁹ alijs distinguit diffinitū: aliter enī nō esset ars inuēta cū rōne certe ⁊ cause cognitiōe factiu⁹ hit⁹. Sic enīȝ diffinīī ars: ⁊ est vna itellectualiū ṽtutū sic dictuȝ est in ethi. In hoc igiī cōueniētib⁹ oib⁹ artib⁹ in cōi differunt tū ex hoc ꝙ magis ꝙ min⁹ in hoc sapie siles sunt. plurimis enī artibus repertis qbusdā qdē ad vtilitatē ciuilib⁹ necīaȝ. Quibusdaȝ vō ad adminiculū istructiōis deseruiētib⁹ arbitrāduȝ est ꝙ semp eo sunt sapiētiores: hoc est sapie magis siles q̄ nō ad vtilitatē respiciūt plꝰ: sȝ id quo admiranī vltra cognitionā sensibilē in hoib⁹: qꝛ sic diximꝰ cū in arte duo sint rō s. certa que est ex cause alicui⁹ vel pluriū cognitione: ⁊ factio artis: factio est circa singularia in qua ars nō differt a sensibili cognitiōe expimēti: sȝ in cāe cognitiōe accedit ad sapiam. Et iō q̄to magis eleuaī ad rōneȝ que est p cām: tāto magis recedit a sensibilib⁹ in qb⁹ est vtilitatis ꝑfectio: ⁊ iō si aliq̄ est simplr cognitio cāe pter oēm relatiōnē ad vtilitateȝ que est in ope illa marie sapialis est: vt dicit Auic. Sicut sunt scie metaphice: qꝛ simplr sūt theorice sȝ etiā ad op⁹ referri pñt: huiꝰ aūt signū est: ꝙ postꝗ oēs artes ad vtilitatē necītatis ciuilis ⁊ adminiculaȝ istructiōis deseruiētes repte fuerant iam circa athenas ⁊ alibi ille theorice: qꝛ vtilitates cāꝝ in greceperūt: qꝛ nisi oēs alie ꝑus repte fuissent aīus occupatꝰ necessarijs ociū nō habuisset ad q̄rēdū sapie rōnes: ꝓp qd etiā Plato in timeo: ꝙ q iam ex Vulcani semie ⁊ indigene agro cōstitutꝰ athenis: ⁊ ex electa iuuētute ordiata militis ⁊ ceteris oib⁹ adhibitis ad cōmodū vite ptinētib⁹ libe rato a curis aiophari athenis ⁊ achademie sceptū ē. ¶ Signū aūt huiꝰ est: ꝙ in nr̄o habitabili pmo sunt repte sciētie mathematice hoc est scīales a sensib⁹ separate in his locis: vbi pr̄o liberi a curis necessarijs vite studuerunt: vn̄ circa egyptū mathematice artes primū reperte subsisterunt: ibi nāqȝ gēs sacerdotum liberis redditib⁹ a regib⁹ donatis in scholā itrare ⁊ studere cōcessa est: ꝓp qd Horati⁹ dicit. Sic mihi frugis copia aīuȝ ipse parabo. Cuȝ igiī ibi extiterint vbi iā oia ad necessitatē ⁊ adminiculū deseruiētia fuerūt reperta ⁊ ab his q a curis liberū habebāt aīuȝ: cōstat ꝙ non ad vtilitatē sunt inuente: sȝ potiꝰ ad cōtēplationē cāꝝ earum q̄s miranī vltra sensibiliū in hoib⁹ cognitionē: ⁊ ille marie siles sunt sapie. ¶ In artib⁹ aūt q̄cūqȝ magis miranī cās vltra sensibilē cognitionē altiores magis sūt sapiales: sicut architectonica sapialior est ꝗ visualis: ⁊ in talib⁹ ab initio mirant egyptios: ꝓp qd ēt Plato narrat ad Solonē sacerdotē dixisse egyptū. O greci pueri estis: ⁊ nō est in vobis vlla cana sapia. In ethicis ⁊ hoc aū iā declarauimꝰ q̄ sit dr̄ia artis ⁊ scie ⁊ oiuȝ similiū generū q̄ in ṽtutū itellectualiū cadūt cōitatē ibi assignauimꝰ drīas: istā aūt opiōnē hic iaȝ nō iduximus ex itentiōe pncipali. Sed pp hoc ꝙ sciamꝰ ꝙ oibus sapiētib⁹ videt ꝙ illā iam sciaȝ que iter ceteras magis denoiaī a sapia marie opȝ eē circa pr̄as cās aū quas nulle sūt ⁊ circa pr̄a pn^a. Dico aūt cās eē rex cōstituētes: pricipia aūt ȝ plurib⁹ modis dicanī: tū sȝ itentionē ꝓpositā pricipia hec dicimꝰ que sic pma se hñt ad aliq̄: ⁊ oia reliq̄ p prius ⁊ posteriꝰ referunī ad ipsa: sic est ens ⁊ vnū ⁊ verū ⁊ bonū ⁊ hmōi q̄dā alia: sm aūt hāc rōnē artifex magis sapie nomē ⁊ rōnē pticipat ꝗ expti: ⁊ architectꝰ magis pticipat ipȝ ꝗ visualis q manu artifex vocaī: eo ꝙ manu vtiī ad opꝰ apothelesma te qd ꝑparauit artifex: sic miles vtiī gladio: q ꝑparaī a fabro ferrario nō cōsiderās in eo nisi spēm ⁊ actūr: sic speculatiue scie magis sapie nomē pticipāt ꝗ actiue: ⁊ pre oib⁹ circa pmas cās erit ipsa q̄ p se sapia vocaī. Manifestuȝ est igiī ex iductis ꝙ sapia est circa quasdā causas ⁊ q̄dā pncipia.

Platonis sententia i Timeo

6 ethi. cap. 4. 7. 5.

¶ Tractatus secundus primi libri Metaphysice in quo agitur de proprietatibus sapientie istius sm se.

¶ Cap. p^m. Qualiter dicitur sapientia ⁊ per ꝯsequens phia propter rationca sapientis ⁊ sapientie.

Voniā aūt in hac nostra itentiōe querimꝰ cā q̄ vere sapie hȝ nomē p rōnē cōsiderādū est nobis circa quales cās ⁊ circa q̄lia pncipia sit. ¶ Forassis aūt fiet nobis manifestius si pmo cōprehēdamus descriptiōes ⁊ oppōdes q̄s ab antiquis phis huiꝰ approbatas: ṽtutē enī quādā hȝ cōis animi ꝯceptiōis: quā qsqȝ ꝓbat postꝗ audierit. Oēs enīȝ ab antiqs in phia cōiter tradiderūt: ꝙ huc precipue dicimꝰ eē sapiētē q oia marie scit sicut decet: ⁊ nō hȝ sm vnūqȝdqȝ singularem de ipsis sciaȝ. Qui enīȝ oia scit nō pōt oia scire: nisi ex hoc q̄ sūt cā oiuȝ ⁊ nō quoꝝdā cause ⁊ quorūdā nō: ⁊ ille oium cause nō sunt nisi ille que sūt cause: non qdē entis sm eē: sed sm ꝙ ipm est actus simplex entis p se sm ꝙ ens ille enīȝ sole sūt cause dīs eē: ⁊ nō hñt alias se priores. Scit aūt iste sicut dicit psunsus nō ab alio sȝ pp scire scientia cōsiderās ꝙ nō decet phicū vel metaphysicū q ea qb⁹ scit eē ⁊ subsistere sine entitatē hic sappōit ab isto phō: ⁊ hoc qꝛ marie ascēdit vltra cōem in hoib⁹ sensibilē cognitioneȝ: nō hȝ sciaȝ eox que scit sm vnūqȝdqȝ sensibile: qꝛ nō accepit vle in sensib⁹ mixtū: sicut sentiēs ⁊ memorās ⁊ experiēs: sed potiꝰ scie que scit p pmas entiū cās. Hec igiī vna est acceptio sapiētis accepta penes mediū ꝑ qd scit absolute relatū ad scibile qd sciī p ipm sm ꝙ ipm est p se ⁊ nō p aliud aū accceptū faciēs scire. ¶ Postea aūt secūdario ⁊ minꝰ proprie rōne dicimꝰ huc esse sapiētē q cognoscit ea que duplici difficultate cognoscunī: qꝛ sunt ⁊ difficilia hoī cognoscere: ⁊ difficilia noscere sm scipsa. Que enīȝ difficilia sūt hoī sūt a

In phemio metaphysice.

Propter quid a sensibus nostris remotissima sũt difficillima cognitu.

Que ex sui imperfectione sũt difficilis cognitionis.

sensu remotissima: et hec sunt recte principia ante que nihil est penitus. hec enim ideo difficulter hõ cognoscit: quia intellectus hominis cũ cõtinuo et tpe cognoscere natus est. Ista aũt intellectualia sm intellm diuinũ sunt q quidẽ solus locus est huius veritatis partissima: et sunt etiã in se cognoscere nõ leuia et diuino intellecta: cuius probatio est quia cũ sint duo difficulter intelligibilia p se vnũ est difficile intelligibile ex sui iperfectione: alterũ vo ex sui pfectiõe. Ex sua aũt iperfectiõe nõ leuia sũt cognoscere quecũq pn^m itelligẽdi qõ est forma pfectũ nõ hñt sed potẽtie valde pmixtã sicut yle et motus et tẽpus. ex sui aũt pfectione nõ leuia sunt ad dinoscẽdũ que oẽ pn^m itelligẽdi preuenitur sicut deus de quo dñs q nõ itelligit nec enarrat nisi per formã sui causati pmi vel secũdi: et sic decepsit: ideo dicit phs q nõ hz nomẽ et q deficiunt lingue ab enarratiõe eius et talia put pñt in ista declarant scia. hec igit est acceptio sapiẽtis et est data sm pportionẽ scibilis sibi ppria ad itellectũ hũanũ q accipit ipm. ¶ Adhuc aũt hũc dicimus esse sapiẽtiorez circa oem sciaz q certior est et doctissimus carũ in hoc q dicit eas que magis sunt cause q alie: et hec acceptio sapiẽtis est accepta prius in scire q in agere. Sunt aũt certiores cãe q ex substãtialioribus certificãt: et sunt doctissimi cãtuz: et dicẽtes eas q cãe sunt cause in hoc q sũt et in hoc q cause sũt pz. Ad vnũ et par sciẽti q ille q certificãt ex hijs q sunt cause eẽ hz q est esse simplex oĩum rerũ magis ex substãtialibus certificãt q ille que certificãt ex hijs q cõcepta sunt cũ ncã mobili vel quãtitate: quia illa nõ sũt de ee sm q est eẽ: sed sunt de modo eẽndi quodã. Et tunc ille doctissimus est cãz quia reddit causas q magis influũt oĩbus qñ influãt alijs nullis influentibus: et nulle aliarũ influũt sine istis cause enim eẽ simplicis sũt substãtificãtes et causantes eẽ tuicũq eẽ inq̃ntũ est eẽ: sicut pz in corpore mobili. hoc enim ipm eẽ nõ hz a principijs motus mutabilitatis cũ suũ eẽ sit sm nãm ante illa: sed hz ipz a pncipijs sube sm q sunt principia sube et principia motus sunt esse: et q pncipia sunt hñt a pricipijs ipsius eẽ: et sic pz q aliter principia eẽ magis sunt etiã cause principijs alijs. ¶ Dico aũt eẽ simplex nõ esse vle: sed eẽ cuiuscũq nõ cõceptũ cũ magnitudine et mã subta motui p principia motus. Istius enim esse pricipia sũt pricipia a quibus oĩa alia pricipia hñt: et q sũt: et q sint principia. His igit de sapiẽte cõceptionibus sic suppositis dicimus illã sciaz esse verã sapiam que p se est scia ita q sumpsius ipsa est cã hoc est quã grã sumpsimus querimus scire et volumus: et hoc cuius finis pp quã scire volumus est i ipsamet scia sicut enim pz ex iam dictis. nõ põt eẽ cã sue scie ipsamet scia sz ab aliq alteri aliqd pbatũ et in esse stabilitũ accipiat: sed potius illa a qua accipit hoc erit sibi cã scie: et tũc nõ erit vltimũ scie et vtus sapia. Qd tñ iam determinatũ est in ethi. Opz aũt ipsãmet ee oĩuz principijs sibi eẽ cãm sciẽtie. Amplius si nõ grã sumpsimus volita sit: opz q nõ sit sapia: quia si dicit q ppter aliud vtile vel ad qd adminiculat ipsaz esse quesitã et volitã illa propter quã erit altior et dignior q ista: igit ista nõ erit virtus scie et vltimũ: sz potius illa pp quã istã querimus: hoc aũt est contra hypothesiz qñ ponimus istã eẽ sapiaz: q nõ erit ppter alterũ aliqd sapie enim rõ est. vt in ethi. determinatũ est q sit virtus scie circa vltimũ et maxie vtutis scibile enim: hoc enim magis hz nomẽ sapie q ille scie q quorũlibet vtilitã cã quesite et adminiculãtes ad alia ptingẽtia quecunq. Sic igit ista scia vere et pprie hz nomẽ sapientie.

¶ Cap. 2m. Et est per solutione dubitationũ digressio declarãs que videntur eẽ contra inducta de diffinitione sapientie.

Dubitabit sit fortasse aliqs vtrũ verũ sit sapiaz eẽ circa oĩum principia: et nõ sm vnũquodq sciẽtiã hic tamen in logicis q in ethi. pbatũ est q p cõmunissima enũtiãs nihil enũtiat certũ et cõmunissimis nõ sciuntur determinata: et in ppria nã nisi in po^a: et hoc est iperfectissimũ genus sciẽdi: et si illa scia q oĩuz stabilit pricipia est impfectiori mõ scita sequit q oĩno nihil pfecte sciat. Amplius si ex talibus certificat nanq certificat qñ illa nõ sunt cõuertibilia nec prima sz sunt quedẽ cã sine qua nõ est res sz nõ sunt cã pp quã est res. Amplius si sit se hẽat ista scia tũc oĩum aliarũ sciarũ scita cõtinebuntur sub scito huius sciẽ: sicut spẽs sub gñe: et hoc videt incõueniẽs: quia eiusdẽ est determinare spẽz et genus: et hmõi tales dubitationes plurimas obijciũt iperiti q oĩa soluere nõ est difficile si ea q determiata sũt ad memoriam teneant. ¶ Oĩum enim principia nõ dicunt a cõitate gñis oĩuz esse: sz ab influẽtia cãlitatis sicut ostendimus principia eẽ illius q actus et effectus est eẽntie simplicis nõ cõcepte cum magnitudine et tpe dãt cãm et esse principijs entis determinati p quãtitatẽ et motũ. et nõ põt sciri mobile eẽ sm hoc qõ est esse verũ et primũ nisi p hmõi pncipia eẽndi: nec pricipia mobilis in eo q mobile pricipia esse pñt nisi sint a pncipijs esse veri et puri in esse stabilita et posita: et hoc est sciẽdi genus pfectissimũ: pz ẽt illa esse eẽntialis et cõuertibiliter cũ eẽ primo et vero accepta et esse cãs que qd et pp qd est eẽ rei determinãt. Quia vo vel nõ determinatũ magnitudine et determinatũ quãtitate vel cõtrietate qõdã eẽ addit eẽ simplici qõ nõ cõtinet sub esse sicut spẽs sub gñe: sz se hz ad ipsuz ex additiõe: ideo nõ oẽs alie scie sunt ptes huius. sicut spẽs sunt ptes generis: et quia illius qõ addit mobile sup esse pncipia et cause sunt pprie et passiões et ptes: ideo spẽales scie et determinate regrunt de illis q isti nõ subalternant. In subalternis enim ex pricipijs et causis pprijs scie subalternãtis cõcludunt passiones subalternatorũ: sic pz in pspectiua et geometria: quia i perspectiua q̃litas rei in se pbat p quãtitatez anguli cõclusi in oculo triãguli. cuius basis est res visa. quãtitas vo anguli nõ scit nisi per pricipia geometrie: sic est in alijs. Sic autez principia eẽ veri et puri simplicis nõ se hñt ad passiones corporis mobilis sm q mobile: vel ad passiões quãti mẽsurabilis in eo qõ est mẽsurabile. Sed cõferũt eẽ talibus nisi principia eẽ puri et stabilita in eẽ postea causant tales passiões in esse primis et pprijs subis. ¶ Sic igitur clarũ est qualiter sapia est de primis qñ oĩa et pre oĩbus et de oĩbus certificãtibus: et qualiter ipsa nõ est de ipsis sm vnũquodq sciaz hñs: sed potius sm vnũquodq de ipsis hz sciaz scia pticularis q cõsiderat id qõ eẽ puto addit: aut de ipsis hz sm vnũquodq sciaz expertus q singulariũ ex mẽorijs hortã hz de vnoquoq cognitionẽ.

¶ Cap. 3m. Qualiter hec sapientia sit antiquior et prima: et ordinans et suadens omnes alias.

Ex predictis aũt sequit q ista sapia sit antiquior et prior oĩ alia scia que famulat famulari aũt dicimus scias tribus modis. Famulat aũt illa q est q̃sita nõ ppter scire: sz ppter opus sic vtiter ille artes q mechanice vocant famulant. Famulat etiã illa que queritur pp hoc q est modus quidã et adminiculãs ad aliud sic rõnales scie ad alias famulant: pter aũt dictos modos famulant ille quas nõ querimus vt fines cognitiõis speculatiue in quibus sit felicitas vltima. Sed potius ideo q̃rimus eas quia in eis fuenimus itellectualia q̃si icorporata: sic lucẽ videmus icorporatã coloribus: et q̃rimus eos. vt id qõ veritatis et luis puri et itellectualis est in ipsis separãdo colligamus et ex hoc in nobis pficiamus theoremata pura et firma quorũ delectatio speculatiuã in nobis cõpiet felicitatẽ: sicut diuini eẽ et puri et simplicis sparsa sunt in phicis et mathematicis: et hoc mõ alie due speculatiõis partes famulant sapie ambe: et ista est prior et antiquor eis. Et siquidẽ in via cõpositionis cõsiderent pncipia simplicis eẽ cõstituũt et causant eẽ qõ est in alijs cõsideratũ. Si aũt cõsiderat in via resolõnis eẽ aliorũ resoluit ad eẽ cõsideratũ i ista: ppter qõ prior et antiquior sine eternior vt ita liceat loqui oĩbus alijs esse pbat. Cuius signũ est q iustuz et dignũ eẽ dicimus officiũ sapiẽtis q nõ ab alio quodã ordinet sz ipse ordiet oĩa alia. Cũ enim oĩs ordo sm ptãtẽ qua vnũ est primũ et alterũ posterius eẽ determinet: illius est ordinare cuius est prioris et posterioris hẽre rõnẽ. Scit aũt ab oĩbus q in posteriori nõ est rõ prioris: sz potius prius est rõ posterioris: et ideo sapiẽtis q oĩuz priora cõsiderat oĩa est ordinare sequẽtia sapia. ¶ Amplius aũt sapiẽtis est q nõ sibi psuadeat ab altero: sz potius ab ipso sapiẽte psuaderi oz minus sapiẽti. Cũ enim oĩum stabiliat minus sapiẽtũ pncipia opz ipm psuadẽ alijs nõ sibi ab alijs: dico aũt psuadere vel demõstrare vel docere q: q̃dã principia nec demõstrari nec doceri pñt: sed tñ hñt quasdã persuasiões quas facere hz sapiẽs: sicut nõ cõuenit simul affirmare et negare de aliquo et hmõi. ¶ Cũ igit tales quales dicte sũt cõceptiões hẽamus de sapiẽte sapia et oĩa illa q in cõceptionibus illis dicunt: maxie necesse est scire eũ q maxime est sapiẽs: eo q ille oĩa nouit que primis subiecta sunt: opz q ipse habeat sciam vlem quo ad subm et principia: sic hz oĩum sciam put decet. sicut dicit prima cõceptio de sapiẽte:

hec aũt

hec aūt adē fere difficilia sunt hoīb⁹ ad cognoscendū que maxime sunt vīia in causis: eo ꝙ sūt remotissima a sensib⁹. ¶ Certissime enim sciaꝝ sunt sic dicit cōceptio tertia de sapiētie habita q̄ maxime p̄me sūt: ⁊ ille sunt que sūt de simplicissimū scibili respectu cui⁹ ex additiōe se hʒ p̄ntia scia. Nam que ex paucioīb⁹ sunt certiores sunt: ꝗ̄ ille q̄ sunt ex additiōe: sicut arithmetica q̄ in demōstrādo nō egredit gen⁹ discreti certior est ꝗ̄ geometria q̄ in multis passionibus egredit genus cōtinui imobilis ⁊ mēsurabilis. Sicut enim in primo posterioꝝ determīatū est nō est arithmeticā demōstratiōnē inenire in magnitudinib⁹: ⁊ ꝯtraria demōstrāda nisi magnitudines nō solū cōtinuas ⁊ imobiles sed ⁊ cōmēsurabiles ⁊ incōmunicātes sicut pʒ in 10. libro Theorematū Euclidis. Quātitas aūt que cōmēsurat aliter ſm numerum aliquē cōmēsurat ⁊ oīum duaꝝ quātitatū cōicātiū ꝓportio alterius ad alteꝝ est tanꝗ̄ ꝓportio numeri ad numeꝝ: ⁊ iō in talib⁹ passionib⁹ magnitudinū demōstrandis se hʒ p additionē geometria ⁊ arithmetica: q: tales passiōes demōstrātur de magnitudine diuisa vel signata p ptes diuidētes eā in aliquotas. ¶ Cū igit numeꝝ cognuscamus diuisiōe cōtinui tales passiōes numeri cōcepti sunt cū cōtinui ptib⁹: ⁊ sic cōtinuū ex additiōe se hʒ ad discretū. Etenim eodē modo se hīt p̄ncipia eē mobilis vt est mobile ad p̄ncipia eē puri ⁊ simplicis. Ex paucioribus igit est sapia oīuʒ aliaꝝ particulari scia sicut ex paucioīb⁹ est arithmetica ꝗ̄ geometria. Ex paucioīb⁹ aūt dico idē qđ ex simplicioīb⁹ esse. Que aūt ex paucioīb⁹ sunt certiores sunt: eo mō certitudinis quo alia certificāt nō certificata ab eis. Ista igit que simplr p̄e oīb⁹ ex paucissimis est nulli aliqđ addētib⁹ ē certissima simplr: ⁊ prima ⁊ sui idigētis est in demōstrationib⁹ oīum ⁊ nulla indiget oīno. Sicut enim se hīt ille que nō sunt ex additiōe ad eas que ex additiōe sunt sicut enim q̄dā magnitudines sunt q̄dā numeri: ⁊ numeri illi cōcipiūt magnitudines illas esse corpis mobilis in eo ꝙ mobile ē qđdā eē de p̄ncipijs sube fluens ⁊ creatū ⁊ illud eē sube est cōceptum cum motu ⁊ mā. ¶ Est igit ista sapia sic p̄ma oīum: ⁊ iō vocata p̄hia prima. Quare aūt docat post oēs posterius determinabitur.

¶ Cap. 4m. Qualiter prima philosophia est maxime doctrinalis ⁊ maxime desiderata.

In p̄hio vbi supra.

SEd aūt ista prima p̄hia etiā doctrinalis maxime iter doctrinales. Sicut enim ex supius habitis cōstat hij docēt q causas ppriās cētiales de singulis dicūt. Cū igitur noscere sine intelligere ⁊ scire sit maxie ꝓpter cās itelligere ⁊ scire maxime erit scie illius q̄ est sciri illius qđ est maxime scibile: hoc aūt sic ex p̄dicis cōstat est ei⁹ que primas prioꝝ causas assignat. Hoc aūt ꝓbat ex hoc ꝙ q̄cūq̧ scire nō pp aliud scire: sʒ ꝓpter idē ipm scire qđ q̄rit desiderat maxie desiderabit scire illā sciaʒ q̄ maxie est scia ex hoc ꝙ plene satisfacit desiderio sciētis in hoc qđ p̄mo docet vltra q̄ nō remanet aliqđ ingrēdū: talis āt ista que sicut ꝓbatū est ei⁹ rei est q̄ maxime scibilis est q̄tū ad modū vel mediū sciēdi qđ ē cā p̄ma ⁊ p̄n^m: nulli aliqđ addēs sʒ simplr: p̄ncipia enim ⁊ cause sunt maxie scibilia quo ad mediū p qđ fit demōstratio: q: ex hijs alia dinoscuntur. Ista aūt non dinoscunt demōstrata p sequētia que subta sunt: sicut cāta p ea: lʒ q̄ per modū abstractionis sint remotissima a sensib⁹: ⁊ iō difficulter scibilia: hoc aūt sunt in hoc p̄e oīb⁹ scire sapiencia q certificāt p p̄ria: sicut enim diffōnes dicētes qđ necesse est resolui vsq̧ ad gen⁹ primū: q: aliter non satis notificāt diffinitū: ita opʒ resolui cām que mediū demōstratiōis est vsq̧ ad primā cām q̄ nō priorē se hʒ: p quā certificet: sed certificat p seipsaʒ: q: sic prime demōnes erūt ex primis ⁊ veris: ⁊ ꝯñtes demōnes erūt ex hijs que p prima ⁊ vera accepērūt fidē. ¶ Deuenire aūt in primā cām ꝯtingit dupl'r: in gñe. s. ⁊ extra gen⁹: in gñe qđē sicut in passionib⁹ discreti vel cōtinui venit ad primā cām dicentē qđ est passio ⁊ ꝓpter qđ inest subto: extra gen⁹: sic qñ fit demōstratio de gñe in gen⁹ sicut in hijs q̄ supius dicta sunt: qñ vnū genus subm ex additiōe se hʒ ad aliud gen⁹ subm: sicut q̄dā magnitudines se hīt ad numeꝝ: ⁊ hoc mō ista scia lʒ alteri⁹ generis quibus subti dat primas causas ⁊ maxime docētes. Quicūq̧ autē desiderat scire ꝓpter idē ipm scire cū scire nō ꝯtingat nisi per cām magis scire magis desiderabit. ⁊ maxie scire maxime desiderabit: sed magis scire est p magis doctrinales causas: ⁊ maxie scire est p maxime doctrinales. Maxime aūt doctrinalis est ista: ꝗ̄ istaʒ sciaʒ maxie desiderabit. Sic ergo due ꝯclōnes habent in hoc caplo: vna qdē ꝙ principalis ⁊ prima p̄hia maxime est doctrinalis. Altera aūt que est correlariū istius p hoc ꝙ est maiore doctrinalis maxime est desiderata scire: ⁊ p hoc vlteri⁹ pʒ qđ in antehabitis diximus: ꝙ cum oēs hoīes nā scire desiderent: desideriū sciēdi: sicut in fine non stat nisi in scia ista: nec in tota scia stabit equaliter ad oīa quesita in ea: sed stabit ⁊ oīno quiescet ad entis ⁊ vniuersitatis principiū ⁊ cām primā que est intellectus diuinus ex se producens vniuersum: cuius totū bonū est in ipso sicut totū bonū victorie est in duce exercitus: hec autē sequentia magis clare demonstrabunt in libro. 11°.

Deuenire in p̄ma cāʒ ꝯtingit dupl'r.

¶ Cap. 5m. Qualiter ista scientia per hoc ꝙ est de eo qđ vere bonum est principalis est ⁊ est princeps scientiarum.

EOdem aūt declaratiōis modo determinat ꝙ ista scia p̄ncipalis est ⁊ p̄nceps sciaꝝ: quecūq̧ enim sciaꝝ practicaꝝ nō ignorat cui⁹ cā agenda sunt singula nō in vno sʒ in oīb⁹ agēdis illa maxime p̄ncipalis est ⁊ magis principalis seruili que subseruit ad illud: ⁊ hoc qdē iam in p̄mo ethicoꝝ nostroꝝ ostēsum est a nobis. Est enim hoc videre in q̄busdā ⁊ in oīb⁹: in q̄busdā q̄dem sicut in equestri gladiatoria ⁊ frenifactrice ⁊ militari. Militaris enim non ignorat qđ est cui⁹ cā agēda sūt singula in his artib⁹ ⁊ que cognate sunt istis. Equestris enim q̄ docet currere equos ⁊ p̄parare ad cursum ⁊ oēm equi motū respectū hʒ ad bonū militaris: qñ illi p̄parat equus cui⁹ signum est milites eq̄tes ab equo esse denotatos. ¶ Ad idē aūt bonū respicit factrix armoꝝ ⁊ gladiatoria ⁊ sagittatoria ⁊ frēifactrix artes: ⁊ sūt oēs iste militari ancillātes ⁊ subseruiētes iste artes: ⁊ militaris que bonū cognoscit ⁊ finē oīum istaꝝ ordinat istas: ⁊ est p̄nceps oīum istaꝝ. In oīb⁹ aūt agendis apparet hoc veꝝ eē in ciuili q̄ q: humanū bonū publicū nō priuatū cōsiderat oēs ordinat ad bonū humanū subseruiētes: sic militarē p̄uīciā: senatoriā: p̄fecturā: religionis cultricē: mercatoriā: ⁊ oēs his cognatas: ⁊ iō omnium p̄dictaꝝ princeps est ⁊ ordinat eas sic enim iam duduʒ in aī habitis diximus. Illius est ordinare cuius est cognoscere rōnes ⁊ cās ordinis: bonū aūt humanū publicū est cā ⁊ rō ordinis in his oīb⁹: ⁊ iō ciuilis in oīb⁹ hijs ordinat. ¶ Si igit principalior est que ꝯsiderat vniuscuiusq̧ bonū p̄ncipalissima erit ⁊ p̄nceps oīuʒ aliaꝝ q̄ cōsiderat id qđ est oīum in oī re rei bonū. Bonū aūt ois rei est: ꝙ in oī ⁊ tota nā reꝝ est bonū: ſm ꝙ diximus in. 8 phy. Qđ nā est cā ordinis in oīb⁹: bonū aūt qđ omni nāe est bonū. est p̄ncipatio diuini intellect⁹ ſm ꝙ ipse est efficiens ⁊ forma ⁊ finis vniuersitatis. Ad hoc enim est oē qđ est ⁊ ꝓpter illud agit oē qđ agit ⁊ ipm est cā ordinis ſʒ oēm gradū ois entis: q: vicini⁹ illi eē est ipm nobilius: ⁊ p plura p̄ncipare: ⁊ semotū esse ab ipso est ipm min⁹ nobile: ⁊ p pauciora p̄ncipare: ⁊ sic p modū p̄ncipatiōis vnūqđq; disponit in gradu vniuersitatis ⁊ p hoc est cā ordinis vniuersi ⁊ vniuscuiusq̧ nāe malum nihil aliud est: nisi infirmari ⁊ corrūpi in modis ⁊ cōmēsurationib⁹ sine ꝓportionib⁹ ⁊ habitudinib⁹ participādi bonū illud ſm gradū vniuscuiusq̧ nāe debitū: p̄fici vō in bono illo est vigorari: ⁊ ſm totū eē cōmēsurati ꝓportionaliter sibi ſm nām ⁊ habitudine optima p̄ncipare illud sʒ analogiā vniuscuiusq̧ gradui entis debitā. hoc igit bonū est in prima cā sic victoria totius exercit⁹ est in duce exercit⁹. In exercitu aūt qdā ſm parē p̄ncipāt victorie bonū vt sternentes equos ⁊ cognātes militi. Quidam aūt plus vt armentes militē. Alij vō ꝓpinqui sic pugnātes milites. Alij eminenter p̄ncipāt vt vexilliferi totū aūt ipse dux ordinās ⁊ cōtinēs exercitū totū. hoc aūt sic diximus subtilr in sequētibus hui⁹ scie declarabit. Sufficit enim qđ nūc dictū est ad ꝓpositi ostēsionē ꝙ. s. ex oīb⁹ que nūc dicta sūt in eādē istā sciam cadit nomē qđ quesitū est hic: ⁊ hoc est ꝙ sit p̄hia p̄ria maxime doctrinalis ⁊ sciaꝝ p̄nceps. ¶ Ex inductis enim pʒ ꝙ opʒ istā sapiaʒ esse theoricā sine cōtēplationē esse oīuʒ principiorū ⁊ primaꝝ causaꝝ nō vniuscuiusq̧ ſm vnūqđq;. Sed vltra oīum ipsa erit speculatrix cāe finalis oīum: ⁊ hoc est bonū in oīum nā bonū enim hoc eē qđ est cui⁹ cā est omne qđ est vna est causaꝝ ⁊ p̄ncipalis scia cōsiderabit illā: ⁊ ꝓpter illud di-

P̄rio ethicorū caplo p̄.

8. p̄hi. t. c. 6.

Nō qđ sit bonū vniuersi et in q̄ rō ei⁹ nec non ipsi⁹ mali cōsistit.

gnum est cām esse principalissimā ⁊ principiū oīum sciaꝝ.

¶ Cap. 6m. In quo ostenditur ꝙ ista scientia non est activa sed contemplativa.

In pho ubi supra.

Quid est admiratio?

Quod vō ista scīa nō sit practica sive activa palā ex hoc qđ ad philosophādum movit eos q̄ pmo philosophati sunt. Nā oēs hoīes q nunc in nro tpe ⁊ pm ante nra tpa phāti sunt nō sunt moti ad phandū nisi admiratīve. Admiratione aūt vocamꝰ agoniā ⁊ suspēsiones cordis in stuporē pdigij magni in sensuz apparētis ita ꝙ cor systolez patit. Propter qđ ēt admiratio aliqđ sīc bz timoris in motu cordis: q est ex suspēsione: huiꝰ igit motꝰ admirationis in agonia ⁊ systole cordis est ex suspēsione desiderij ad cognoscēdā cām eīus ꝙ apparet pdigij: ⁊ iō a pnº cū adhuc rudes phari icepcūt mirātes erāt q̄dā dubitabiliū q̄ paratiora erāt ad solvēduz: sīc Pitagorici de numeroꝝ passiōibꝰ: ⁊ de pari ⁊ ipari ⁊ pfecto ⁊ abūdāti ⁊ diminuto nūero: deinde paulatim pcedētes in erudiriōe ⁊ meliꝰ pficiētes etiaz de maiorībꝰ dubitātes erāt quoꝝ cā nō erat adeo parata sīc de passionibꝰ lune fm mānsiones accessiones ⁊ eclipses: ⁊ de hijs q̄ sūt circa solē ⁊ astra: sīc ꝙ sol declinat ad utrāq; ptez eqnoctialis ꝙ quartꝰ circuli signoꝝ trāsit tpibꝰ inequalibꝰ: qz eclipsat: ꝙ equat tēpus gnātionis ⁊ corruptiōis terrenscentiū ⁊ hmōi: ⁊ ꝙ astra moventꝰ a locis suis: ⁊ nō a figura imaginū: ꝙ motū pprīū hūt sup polos circuli signoꝝ: ⁊ motū diurnū sup polos mundi ⁊ hmōi: q̄ ignorās sciaz astroꝝ admiratꝰ. Sīc aūt pficientes in phicis plus ⁊ plus admirari ceperūt de gnātiōe universi querētes utrū mūdus esset factus vel nō. ¶ Qui aūt dubitat admiratꝰ ignorās videtꝰ: est eniz admiratio motꝰ ignorātis pcedētis ad ingrēduz ut sciat cām eiꝰ de quo miratꝰ: cuiꝰ signū est qz ipse Philomites fm hūc moduz phūs est: qz fabula sua cōstruitꝰ ab ipso ex mirādis. Dico aūt Philomiton poetā amātez fingere fabulas. Miton enim prima pducta fabulā sonat: ⁊ Philomiron sonat amatorē fabulaꝝ si penultima pducatꝰ: sīc eniz in ea pte logice q̄ poetica est ondit Aristo. poeta fingit fabulā ut excitet ad admirādū: ⁊ ꝙ admiratio ulteriꝰ excitet ad ingrendum: ⁊ sīc cōstet phia: sicut est de Phetōte: ⁊ sicut de Deucalione mōstrat Plato. in qua fabula nō itēditꝰ nisi excitatio ad mirādū causas duoꝝ diluvioꝝ aque ⁊ ignis ex orbitatiōe stellaꝝ erraticaꝝ pvenientiū ut p admiratione cā q̄ratꝰ ⁊ sciatꝰ veritas: ⁊ iō poesis modū dat phandi sīc alie sciētie logices: sz alie sciētie vel ptes logices modū dant pbādi ppositū a rōne vel argumētatiōe pfecta vel impfecta: poesis autē nō: sz modū dat admirādi p quē excitatꝰ inquirēs: lz ḡ quo ad mēsurā metri poetria sit sub grāmatica: tn̄ quo ad itentionē logice est poesis q̄dā pars. Omissis autez his redeamꝰ ad ppositū dicētes ꝙ admirās ignorās suspēditꝰ ad cām pter quā sciat qđ miratꝰ: igit iste nō phatur ut aliq̄ agat utiliuz: sed tm̄ ut fugiat ignorātiā: nō autez fugit ignorātiā nisi p scire: ḡ nō philosophatꝰ nisi pter scire. Finis āt oīs speculatiōis est scire ⁊ veritas: ⁊ practis oīs finis est opus: ḡ sciētie sic iventē sunt speculative: hij ḡ prosecuti sunt sciam pter notitiā simplr̄ nō cā alicuiꝰ utilitatis. Testatur aūt hoc etiā id qđ accidit philosophātibꝰ: sicut eniz iam in phabitis diximus fere oībꝰ que ad utilitatē ⁊ necessitatē sunt vite ⁊ ad pigritiā sive voluptatē supinā que repletiōe pigros facit ⁊ sīliter cunctis iā inventis que sunt ad minculū erudiriōis tūc primū a curis libero aīo: ⁊ ad modūz querēdi eruditio icepit ingri hmōi prudētia sive notitia que ex admiratiōe pdigioꝝ exorta est. Palaz igitur est qz nō queritꝰ pter aliquā aliā necessitatē vel utilitatez nisi pter scire simplr̄. Cū igit scire maxime queratꝰ fm istam sciam: ista scia magis inter omnes est speculativa.

Aliqđ poete fabulas fingūt.

Nō quo poetria sub grāmatica ē ⁊ sub logica diūsis respectibꝰ.

¶ Cap. 7m. Qz hec sola sapiētia sit libera omnino ⁊ quot modis dicitur scientia liberalis.

Ubi supra.

Diūa iter scientia liberam ⁊ liberalem.

Ista scia sola est libera iter scias: ⁊ huiꝰ rō est: qz sicut dicitꝰ hō liber qui suiipsius cā est ⁊ non cā alteriꝰ: ita scia dicitꝰ libera que nullius alterius utilitatis vel scia cā est: ⁊ hoc ex pcedētibus manifestū āt soli isti cōvenire scie. Dicitur qdē alie scie liberales ⁊ q̄dā exercitia liberalia: sed aliud est eē sciaz oino liberā: ⁊ aliud est eē sciam liberalē. qz liberā eē sciaz est nulli in principijs: vel in demōstratiōe eē obnoxiā ⁊ in finē suiipsius esse cām: ita ꝙ finis q̄rēdi cā ⁊ sciēdi grā sit in ipsamet scia. Illa eniz stat in seipsa nō idigēs aliq̄ aliaꝝ: ⁊ iō nulli ancillatꝰ: ⁊ hoc mō geometria est ancilla i q̄busdā demōstrationibꝰ arithmetice: ⁊ oīs scia ex additiōe se hūs ad aliā ancillatꝰ illi: ⁊ cū oīs scia de pticulari ente eiūs ex additiōe se hēat ad istā oīs scia ancillatꝰ isti: ⁊ ista libera eiūs in se oībꝰ alijs libertatē qoandā in hoc ꝙ eis certitudinē in hijs supponūt administrat p hoc enim liberas facit ab obligatiōe qua sibi nō sufficiūt. ¶ Liberalis aūt est q̄ nō qdē est libera: sz libertatis hz q̄ndaz modum. Sciēdū igit ꝙ modus iste libertatis: meo qdē iudicio potissimꝰ est sumēdus ex pte scibilis ⁊ medij p qđ scitꝰ: qz totū physicū negociū motui subiacet ⁊ mutationi p qđ nō pfecte scitur qđ est de naturis. sz error magnꝰ est in physicis ⁊ diverse diversoꝝ opiones iō scia physice nō est libera sed obnoxia est potiꝰ forma physice varienti: ⁊ iō nō est libere principiū sciēdi. Sīlr̄ aūt in divinis que ut diximꝰ oēm prevenīūt itellectū forma nō libere creat sciaz: ⁊ iō nec physica nec pma phia scie dicuntꝰ liberales. sed potiꝰ scie mathematice formas stantes hūtes que principiū liberoꝝ sunt sciendi in ipsis ⁊ nō prevenīūt: hoc mō eni liberalis dicitꝰ que nō alterius utilitatis cā queritꝰ: ⁊ libere scire facit scientez scia dubitationi nō obnoxia: ⁊ hoc mō sunt liberales illi qui dicuntꝰ eē de quadrivio. s. Arithmetica Musica Geometria ⁊ Astrologia. hoc etiā liberalitatis mō liberales dicuntꝰ ille que sunt adminiculātes qz ille sunt de itētione reꝝ que nō subiacēt varietati ⁊ pportionantꝰ itellectui pter hoc ꝙ libere scitꝰ qđ queritꝰ in ipsis: ⁊ nō e error in eis nec varietas opinātiuz: qz opinionū diversitas accidit ex errore: ⁊ sīc sunt tres in cōi que vocantꝰ trivium. Grāmatica. s. logica ⁊ rhetorica que tn̄ illū modū libertatis nō hūt qui e fm finez accipitꝰ eo ꝙ iste pter alias iqrūtꝰ. ¶ Ex p̄dictis aūt supius accipitꝰ etiā ꝙ iste libere sunt eo ꝙ ab oībus libere sunt ingsite: curis enim necessitatū aīus occupatus phari non pōt: sed pōt animus liber ⁊ a curis evacuatus. ⁊ fm hūc moduz logice scie quadriviales ⁊ divine ⁊ physice generaliter libere dicuntꝰ vel liberales. Quod aūt qdaz dicunt oēs illas esse liberales: qz a libero subiecto qđ est itellectus ad liberū subiectū trāsferuntꝰ nullā hz rōnez: qz sic artes mechanice p doctrinā a doctore accepte erunt liberales. Exercitia aūt liberalia sunt que nō utilitatis alicuiꝰ operati queruntꝰ gratia sed exercentꝰ pp seipsa: sicut vigella tripudiuz ⁊ symphonia ⁊ hmōi qdē in liberalibus. ⁊. liberale opponitꝰ mechanice in qua operati utilitas adulteratꝰ scire qz scire in talibus nō pter scire inquiritꝰ sed pter opationē vel opatuz pter qđ practicū est illud scire quo nō scimus rei nām sed scimus operari sicut mobile vel edificare vel vigellare: libe cum aūt in scientia divina servili opponitur: qz oēs alie ciuiliter ad divinā sciaz respiciunt. ipsa autē divina ad nullā. Sic igitur libera prima vocatur ⁊ est sapientia.

In q̄ mō modū libertatis sciae cōsistit.

Que sūt quadriviales pp...

Que triviales.

¶ Cap. 8m. Qz ista scientia est divina ⁊ divine possessionis: ⁊ non humana neq; humane possessionis.

In pho ubi supra.

Eadem aūt de causa iuste putatꝰ ꝙ possessio huius sciētie nō est humana sz divina: humana enim nā multis in locis ministra ⁊ ancilla est ⁊ fm multa que sunt in ipsa propter qđ qdam sacerdotū arabie dixisse fertur. Ve vobis homines qui cōputati estis bestiarū in numero: ⁊ laboratis servitute reciproca ut ex vobis nascatur liber. Nullus enim in hoībus liber est sed oēs laborāt ad cōmodum ei. qđ in ipsis divinū est nō intendētes. Est autē maxime ancilla natura humana fm acceptionē scientie sicut patet ex dictis: ⁊ qz ea que principia sunt scientie universale ⁊ rō rei scite mixta ⁊ sparsa colligit abstrahēdo ⁊ separando mixtuz ⁊ cōfusum gferendo ⁊ colligendo qđ in multis sparsum est. Ideo etiā instrumēta sciendi hz decurrētia ex quibusdam in quedaz: sicut est syllogismus ⁊ universaliter oīs argumētatio pter qđ a Dionysio sciētia hominis discursiva vocatur disciplina: cū inquisitione enim acquiritꝰ ⁊ incipit ab admiratione sicut pz ex preinductis: unde etiaz est ꝙ sciam simpliciū colligit ex oībus que ex additione se hūt ad simplicia eo ꝙ in illis simplicia sparsa sunt ⁊ gfusa. Cum hoc fusus enim ⁊ continuo ⁊ tēpori cōiunctus est hominis intellectus: pter qđ possessio istius quā nunc ingrimus scie

n ō est

nō est humana simplicia enī semp ꝛ vbiqȝ existia ad intelli
gentiā simplicē ꝓpꝛie sortitur locū eo mō quo intellect⁹ lo
rus dicit ipsoꝝ: talis aūt intelligendo nō est hoīs intellectus.
℄ Est aūt nō oīno simplex ēt itellect⁹ humanus per aliū
modū: quia.n. nō est cā rerū sed potius cātur a reb⁹ nō pficī
tur: neqȝ finit ad res accipiēdo reꝝ cās ꝛ pncipia a māib⁹.
ꝗ icipiēs necesse est ꝙ sit plus alijs māis intellectib⁹ ꝓpter
qd̄ simplicissimus nō oīno ꝓportionalis est ſm ꝙ est in no
bis ꝛ vocat humanus: ꝛ qñ simpliciū ꝛ diuinoꝝ aliqd perci
pit recte putat non hoc ex hoc ꝙ est humanus pcipere: sed
ex hoc ꝙ pricipat aliquid diuinū. Simplicissimorum igit
scientia est non humana possessio per nām sed id qd̄ de ea
habet inetū potī⁹ est ꝙ̄ possessio habita ad nutū. Trimegi
stus.n. Hermes dicit possessionē esse id in quo per nām se
det posidēs quieto iure vtens ipse hoc mō sedet in cogni
tione sensibiliū nō diuinissimoꝝ sed intellect⁹ simplex cā re
rum per suā sciam exñs ꝓpie est diuinissimoꝝ simplicium.
In nulla.n. parte antillās diuina nā cognitionē a posterio
ribus nō accipit: sed ex fonte ꝛ cardine cārum que ipsamet
est oīum rerū ꝑhabet intellectus simpliciter: cōposita tēpo
ralia intēporaliter: māīa imāliter intelligēs: qd̄ ꝓpriū est
huius sciētie iō diuina nō humana ꝓpie possessio est isti⁹:
ꝓpter qd̄ dicit Simonides poeta ꝙ solus quidē deus in
sciendo habet honorē: sed sicut nō est huius scientie posses
sio hoīs sic nō est dignū oēm viruȝ nō ingrere hmōi sciam:
q: oīno ſm seipsam ꝛ ꝓpter seipsam est scia: ꝛ iō nō possessi
ne sed ingsitiue a viro accipit: dico aūt virū qm̄ muliebris
animi est ad sensibilia resolui ꝓpter frigidū motum aialis
spiritus sistens ꝛ humidū viscosum malos spiritus inobe
dientes administrās: virilis aūt per calidū bene mouēs ꝛ
humidū subtile bene mobile ad simplicia attolli ꝛ eterna:
qm̄ taliū a sensibus alienato multū ꝛ remoto intellectu vir
aliquatenus pcipit intētio: hac enī de causa dixit Simoni
des ꝛ ceteri eius college poete ꝙ principiū diuinū inuidit
homini hanc sciam: ꝛ iō intellectū hoīs reflectit ad ꝯtinuū
ꝛ tēpus vt semp imaginabilibus ꝛ sensualibus detētus: nū
ꝗ̄ assurgat ad simplicē intellectū. ℄ Sed inconueniens est
dem poetaꝝ si nō ſm fabulā dcm̄ accipiat: q: si aliqd extra
fabulā dicere intendūt q.s. principiū diuinū inuide subla
cet maxime iniustū est: ex hoc sequit ꝙ nunqȝ pfecti ꝛ opti
mi sed iperfecti ꝛ informati sunt dij omnes q: inuidia nō
est passio nisi eius cuius bono pōt pfici aliud alteri⁹ bonū
vel eccelli ab ipsoꝝ per hoc effici minus gloriosum. Et iō
dicit Plato ꝙ inuidia ab optimo lōge relegata est ꝛ impo
tentia ab oīpotente ꝛ iō diuinū inuidū esse nō ꝯtingit ꝛ hoc
etiā poete intēdūt sed ſm integumēta ꝓuerbioꝝ ꝛ fabularū
multa fingūt metro cātantes mendacia. Intēdunt.n. per in
uidiā deoꝝ in altissimo ꝛ sūme desiderabili locare hāc sciē
tiā ꝛ ita desideriū hoīs ad ipsā excitare q: natū est desyde
riū hoīs altiora magis appetere: ꝓpter qd̄ dicūt deos hāc
inuidisse sciam ne in altissima sapia hō dijs pficaret: ꝛ sic
minueret honor diuinus ꝓpter qd̄ ēt referunt Apollinem
Hippocratē Ebonum ꝑcussisse fulmine ne sibi in futuroꝝ
pronosticatione pacificaretur.

℄ Cap.9ᵐ. Q: ista sapientia sola dupl̄r est honorabilissima.

Et eadē ēt que dicta sunt ꝓbat hāc ipā sciā
honorabilissimā eē. Si.n. honor pmiū est vir
tutis: vt in pmo ethi. determinatū est. ꝯñs est
dignissimā oīum vtutū honore eē dignissimā
hec aūt est que maxie est diuina. Nec dubiū.
est sapiam esse vtutē maxie diuinā eī q aduer
tit ſm eā ꝛ ſm ei⁹ actū eē felicitatē ꝯtēplatiuā. ℄ Sapia igit
sola honorabilissima est: eo ꝙ sola maxie diuina est dupl̄r.
illa.n. de numero sciaꝝ maxie diuina est quā maxie hȝ de⁹.
Deus aūt vt ex aūcedēti capitulo ꝯstat hāc hȝ solus ꝛ sim
pliciter. ℄ Et si dicat hō hēe eā: hȝ eā nō simpl̄r ꝯ ingsitiue
ꝛ discursiue ꝛ ſm hūc modū eā de⁹ maxie hȝ ita ꝙ mō sim
plicitatis hȝ eā solus qui modus est possessionis quo ad sci
tū aut in ea hȝ eā maxime. ℄ Signa aūt sciaꝝ hūanarū sic
scibiliū diuinoꝝ ea tn̄ scia que dei est hec vtraqȝ hȝ. Deus
enī oībus videt esse aliq̄ cārum ꝛ qdā entis vniuersi prin
cipiū: per hoc aūt idē principiū qd̄ ipse est hēe sciam entis
aut solius dei est: aut maxime suū est: q: sui ipsius ꝯtempla
tionē oīa scire simpl̄r ꝛ intēporaliter ꝛ immaterialiter ꝑhabē

do scita ſm spēs ſm ꝙ suus intellect⁹ spēs spēꝝ est soli⁹ dei
est scita aūt ipā nosse nō est solius dei sed maxie suū. ℄ Sic
igit dupl̄r sapia existe diuina tū ꝓpter modū tū ꝓpter scita
ꝓpter vtrūqȝ hoꝝ est honorabilissima a: iȝ igit alie qdā sunt
magis necessarie ad vite regimē sic pcipue sūt architectoni
ce ꝛ ciuilis ꝛ medicina. Nulla tn̄ iter oēs dignior est ꝗ̄ ista:
sicut eni ex ante habitis pȝ ille que sunt opatrices apothe
lesmatū quib⁹ vite humane ꝯseruat coīcatio sunt maxime
necessarie. q: sine illis aut vita hoīs nō est aut oīno mala ꝛ
laboriosa est: ꝛ iō sapiētie intendere nō pōt: ꝓpter qd̄ ēt in
3° topicoꝝ dicit Aristo. ꝙ tēpore necessitatis magis est eli
gendū ditari ꝗ̄ phari: q: tēpore necessitatis parū pficit phā
ri magis occupato animo circa ꝯputationē necessarioꝝ: ꝛ
iō minus dedito ingsitioni mirabiliū que ingrit maxime
sapia. hec.n. ēt est cā ꝙ fere totus mūdus sciētijs vtiliū de
ditus est: eo ꝙ oēs lucris ꝛ pauci intēdūt hijs que sunt per
se cā sciendi. Que tn̄ sola humana sunt ſm ꝙ hō tm̄ cār⁹ est
itellect⁹ sicut in ethi. determinatū est. ℄ Propter hoc etiā
dicit Auēdreth fere oēs hoīes exceptis paucis honorādis
viris esse cōputandos in numerū bestiarum. Ex hijs igit
clarū est hanc sapiētiā esse digniorē.

℄ Cap.10ᵐ. De ordine doctrine sapiētie huius: ꝛ qualiter
per ꝯtrium incboat oēm admirationē.

Portet vo hui⁹ sapie ordinē determinare: q:
igit ista sapia maxime doctrinalis est docens
per cām opꝫ ꝯiti pere a causis ꝛ sic ꝯtinuatur
ordo ipsius ad ordinē ꝯtriū qōnū a qb⁹ incipit
ingsitio eius. Diximus aūt iā in ꝑhabitis ꝙ
initiat ingsitio ipsi⁹ ab admiratione oīū que
ingrunt sicut cāe ꝛ pncipia vniuersi entis: talis eni admira
rio oīum est cā inqsitionis in scia ista. ℄ Querit eni ab inci
pientib⁹ in hac scia si ita se hȝ esse rei per cām quēadmodū
nō se hūt architectonica hoc est per se effect⁹ existes ꝛ nō p
accñs alicui⁹ cāe: ꝛ hec qd̄ querit ab hijs qui nōdū speculā
tur cāȝ nisi ꝯfuse ꝛ in vniuersi. Sciūt.n. hmōi anthomata ali
quas per se causas hēe: sed nesciunt que sit determinate cā
dicēs qd ꝛ ꝓpter qd hmōi anthomata: sicut pȝ in hijs qui
inquirūt causas passionū que fiunt ex sole ꝛ motu suo in cir
culo deferēte sub circulo occliui q̄ sunt vocata solis ꝯuersio
nes ad signa tropica ꝛ equnoctialia: ꝛ sicut in mathematicis
sit in hijs qui querūt ꝗre diametri qdrati nō cōmēsuratur.
Oēs.n. hmōi effectuū ꝛ passionū cām ignorātes ab effecti
bus siue passionib⁹ incboant inquisitionē inquirēdo tēden
tes ad cām. Omnib⁹.n. huiusmodi causas ignorantib⁹ mi
rum videt si in gñe ꝯtinuoꝝ aliqd nō numoꝝ acceptū nō nū
mensurat alij nō minimo finito. Dicu aūt nō minimū qd
nō in pūcto est diuisuȝ: minimū.n. in quantitate nō est acci
pere: ꝛ qcqd accipit nō vt minimū accipit: ꝛ iō accipi videt
vt aliquociēs sumptū reddat totū ꝛ iō a numero aliquo vi
det eē denoiatū sicut dimidiū vel 3ᵐ vel 4ᵐ ꝛ sic deinceps.
℄ Cū igit oē qd mēsurat alij ſm numeꝝ aliquē cōmēsurat
ei p ptes tā diametri ꝗ̄ lateris qdrati sic nō minime sȝ ali
quote ſm numeri denoiationē accepte valde videt mirabi
le ei q cām nescit ꝙ diameter nō cōmēsurat. Ondim⁹.n. in
3° phisicoꝝ ꝙ ꝗ̄titas ꝯtinua si ſm aliq̄ta diuidat stabit in ali
q̄ nūq̄ diuiso ꝛ nō diuidit ad ifinita. ℄ Si aūt ſm minima
diuidat tn̄ nū ꝯtingat diuidi in pūcta nunqȝ stabit diuisio.
sicut igit dixim⁹ statib⁹ diuisionib⁹ diametri ꝛ lateris qdra
ti in nūq̄ cui⁹ ptes mēsurāt totū videt mirū si nō cōmēsure
tur in aliq̄ ꝓportione numeri: icboat igit in oīb⁹ hijs ꝙ ab
admiratiōe affect⁹. Sed opꝫ doctrinā dignius in ꝯtriū mo
dū pficere: vt incboet a cā ꝛ deueniēs sit ad effectum iuxta
ꝓuerbiā: qd̄ ēt in morib⁹ est vbi passio nō ordinat nisi per
conatū in ꝯtriū passionis sicut faciūt q tortuosa lignoꝝ diri
gunt. Illi.n. p oppositū curuati lateris icuruāt formā cōuexi
curuātes sup formā ꝯcaui: ꝛ eō vt ꝙ supficies ꝯuexa efficia
tur ꝯcaua ꝛ ꝯcaua efficiat ꝯuexa: ꝛ sic redit ad situ rectuȝ:
ita ꝗ̄ opꝫ facē ꝛ hic qm̄ admirās admirat cām ꝛ nō satisfa
cit admirāti nisi p eū q docet cāȝ. ℄ Docēs aūt cām nō mi
rat q: scit cāȝ. Signū.n. sciētis vt diximus est posse docē. Qm̄
igit discētes q mirant a docentib⁹ opꝫ doctrinā a ꝯtrio ei⁹ ſm
ordinē incboare a quo incboat admiratio: vñ eni geome
tricus sciens causam nō mirabit si diametrū nō sit cōmē
surabile lateri qdrati: scit eni oīa que cōmēsurant ſm ali

Simonides poete inui.

Improbatio eiusdem.

Diuini platonis sin.

Vbi supra.

Tex.cō.65.

quē numerū parē cōmēsurari diametrū aūt lateri neq̧ cōicari in numero pari neq̧ in nūero ipari q: si dicē ꝙ par nūerus sit ipar: ⁊ si dicē ꝙ coicāt in numero ipari sequē ecōuerso ꝙ numerus ipar sit par: hoc aūt a nobis iā in geometricis est demōstratū. Ea aūt que dicta sunt ad hoc sunt inducta vt sciam⁹ viā doctrine per ꝯriū incohoare vie inq̄sitiōis: qm̄ via in inq̄sitione inchoat ab effectu ⁊ admiratiōe ignorātis cām. Via aūt doctrine inchoat a cause assignatiōe nihil mirātis eo ꝙ ipse scit antbomatum ⁊ ꝓdigioꝝ causas. ¶ Amplius aūt pꝫ ex ꝓbabitis alie scie speculatiue ex additione se hñt ad istas: ⁊ iō demrāiones eaꝝ in ista exaltanē ⁊ per istā fundanē: lumē ḡ intelligibiliū huius sapientie colligit in oībus alijs ꝑtib⁹ entib⁹ que sunt in intellectu q̄ꝯtinue ⁊ ipsi ꝯiungiē nālius ꝓportionantur. Paulatim igitur se magis accipit luminis ex resolutione ītelligibiliū physicorum ⁊ mathematicoꝝ ad diuina: ⁊ iō quo ad nos ēt īchoat hec sciētia a physicis ⁊ mathematicis ⁊ terminaē ad speculationes diuinoꝝ: ꝓpter qđ vltimo doceē ⁊ phi ⁊ alijs sciētijs manuducti in ista termināt totā vitā. ¶ Nō aūt postq̄ȝ inducti ⁊ eruditi sum⁹ ex alijs per ꝯriū modū inchoabim⁹ sumētes ex ordine doctrine ab vltimo gñe cāꝝ ⁊ ꝑncipioꝝ. Que igiē sit nā hui⁹ sciētie quā mō querim⁹ dcm̄ est: ⁊ est ēt cū hoc determinatū q̄ sit intētio in q̄ opꝫ hīe qōnē de eo qđ scire desideram⁹ ⁊ in qua opꝫ habere totā istā methodum.

¶ Cap. ii^m. Et est dist. declarans q̄tuor de quibus est hec sapientia: ⁊ in quo conuenit cum topica ⁊ sophistica: ⁊ in quo differt ab ipsis.

Dubitabit aūt fortassis aliq̄s qm̄ si ipsa sapientia est de eē qđ simpliciter ⁊ ad qđ ex additione est se habēs esse mēsurabile vel numerabile: vel esse physicū: vel esse mobile: ⁊ oē vniuersē eē determinatū videbiē hec scīa nō posse ingredi de principijs illius esse. Nulla. n. scientia dino ingrit de sui sbieti ꝑncipijs: ⁊ sic videē ꝙ nec de causis esse sit nec de principijs entis ista scīa. ¶ Sed hoc vt videē soluiē citius si ea que dcā sunt ad mētē subtiliter reuocem⁹ sicut enī Boetius in hebdomadib⁹ verissime dicit. Oē qđ est ab alio hꝫ esse: ⁊ ab alio hꝫ ꝙ hoc est. qm̄ a simplici conceptu entis ⁊ essentie hꝫ esse: eo ꝙ esse nihil aliud est nisi act⁹ entis vel eēntie: ꝙ aūt id qđ est hoc est qđ est hꝫ ex eo qđ ex additione se hꝫ ad ens ⁊ determinat ipm̄ ⁊ ponit in numerū. Principium igiē ⁊ cā cū nō simplex dicāt esse: sed ꝙ hoc est qđ distictū hꝫ esse palā ꝙ sunt entis ⁊ esse ꝯñtia: hoc aūt adhuc manifestū est ex hoc ꝙ diuidētia sunt ens ⁊ cā ⁊ principiū. nō enim omne qđ est scitū principiū hꝫ q: sic ipū⁹ principij esset principiū: ⁊ nō staret illud vsq̧ in infinitū: sed oē qđ est scitum opꝫ ꝙ habeat causas ⁊ principia qm̄ intelligere ⁊ scire circa omnes scientias conuenit ex principijs ⁊ causis acceptis vsq̧ ad elementa rerum que sciunē. ¶ Attamen quāuis causa ⁊ principium sint ꝯsequentia ens. Nō tamē hoc ꝙ cause sunt ⁊ principia habēt ex hoc ente mensurabili vel mobili qđ est mathematicū vel physicū: sed sunt ante hoc per intellectum. Et iō neq̧ mathesis neq̧ physica hꝫ loqui de eis neq̧ stabilire ea sm̄ ꝙ huius sunt lꝫ ḡtam mathesis q̄ȝ physica determinēt de causis ⁊ ꝑncipijs ꝓprijs sibi: nō tamē determiare habēt de causa sm̄ ꝙ causa est vel de principio sm̄ ꝙ est principium: sed relinquiē hoc prime phie determinandum. ¶ Sequiē igiē ex hijs ꝙ hec scīa est de q̄tuor in vniuerso. Est. n. de ente sm̄ ꝙ ens ⁊ de partib⁹ eius ⁊ hoc est primum de quatuor. Est iterum de ꝯsequentibus ens sm̄ ꝙ est ens: que sunt ante esse mathematicum vel physicum ⁊ iō per esse nō depēdent a mathematico vel physico: sed accidit esse talibus in physicis vel mathematicis q: inueniunē extra ipsa ⁊ talia sunt principium ⁊ causa vnde ⁊ vnuꝫ ⁊ multa ⁊ huiusmodi ⁊ hoc est z^m inter ea de quib⁹ est sapiētia. Tertiū aūt est qđ est de physicis ꝯceptis cum motu ⁊ mā ⁊ de mathematicis sm̄ esse in mā existentibus sicut est de motu ⁊ mā ⁊ quātitate ⁊ huiusmodi: sed nō est de hijs sm̄ ꝙ in mā sunt quin potius sicut dicimus cum omne qđ est ab alio habeat esse ab alio ꝙ hoc est: sapiētia ista est de istis sm̄ ꝙ a principijs esse simplicis habēt esse: ⁊ physica vel mathesis est de eis sm̄ ꝙ a physicis pricipijs vel mathematicis habent ꝙ hoc sunt. Quartum aūt est de hijs que ad ea que nunc dicta sunt habent moduꝫ oppositum: ⁊ hec sunt separata dīao per esse suū vbiq̧ ⁊ semp existentia sicut est deus ⁊ intelligentie sm̄ ordines suos in quibus sunt lꝫ aūt de hijs sit sapiētia ista pꝫ tamen ex dictis ꝙ vna est qm̄ de oībus hijs est sm̄ esse nō cōceptū cū cōtinuo ⁊ tēpore: hec enī forma est valens omne vel esse de quo est ista sapiētia ⁊ sic inquirit propria accidētia oībus ꝑdictis. Conuenit aūt ista scīa cū ea parte logice que topica dicit: ⁊ cū ea pte que dicit sophistica: cū vtraq̧ partiū dictarū sit de eisdē q̄tuor istis: lꝫ differt ab vtraq̧ simē in hoc ꝙ vtraq̧ illaꝝ sic est de hijs q̄tuor ꝙ nō sm̄ esse simplex tantum est de hijs sed etiā sm̄ eē additū qđ e physicū vel mathematicum: eo ꝙ ꝓcedunt a cōmunibus que in singulis inueniūtur. Sapientia aūt nō est de hijs nisi sm̄ esse simplex nō sm̄ esse additū differt aūt hoc a topica spāliter eo ꝙ ista ex veris principijs rerū docet virtutē ⁊ generat sciam verā ⁊ puram. Topica autē ex locis que sunt signa in singulis inuenta coitet nū docet veritatē sed generat opinionem: a sophistica aūt spāliter differt in fine quoniam sophistica gloriari querit de apparenti sapiētia. Sapiēs aūt nō intēdēs gliam itēdit docere veritatē multū dignā gloria ⁊ honore.

¶ Tractat⁹ tertius p̄mi metaphysice: qui est de causis ⁊ pricipijs sm̄ antiquoꝝ Epicureoꝝ opinionem.

¶ Cap. p^m. De acceptione specierum ⁊ causarum.

Quoniam vo iam per antedicta manifesta sunt oīa hec ⁊ iam de sapiētia ista dixim⁹ quicquid necessariū fuit ad inestigādū questa que sūt pria eius ꝯñia nūc est attēdēdū. ¶ Aūt igiē oīa alia opꝫ ꝙ p̄n⁹ hui⁹ sciētie sumam⁹ sciam cāꝝ q: tūc scīa cāꝝ sciem⁹ oīa alia que queruntē: tūc enī singula quesita nos debem⁹ scire qm̄ putam⁹ nos nō ignorare p̄mā cām que oīb⁹ alijs dat cāre. ¶ Dico aūt qm̄ scim⁹ p̄mā cām nō per subm solū: sed in rōne ⁊ virtute cāndi. Sic. n. virtus et⁹ ⁊ rō p̄mitatis extēdiē vsq̧ ad ꝓximos ⁊ tūc optime scim⁹ quesitū cāe. Cause vo sm̄ modū cāitatis q̄drupliē dicunē: q: lꝫ tres eaꝝ aliq̄n in vnā coincidant. Modus tn̄ causalitatis semper diuisus est: vnā aūt cāꝝ dicimus esse subam que est forma que qđ erat esse: hoc est quiditatem rei vel rōnē. Si. n. queraē quare res est hec: qđ est illud quare vel quid principiū sue rei ꝑmū reduciē per resolutionē ad rōnem vltimā in qua stat diffinitio: causa vo rei ⁊ principiū esse eius est p̄mū ipm̄: quare vel propter quid est res hoc qđ est per quare. n. vel quid queriē de forma vel quiditate rei nec quereret per quare vel quid nisi ipsa eēt causa ⁊ principium ⁊ quiditas. vnā etiā causaꝝ dicimus esse materiā: ⁊ he due cause sunt intrinsece rei que hꝫ causas. Tertiā vo dicimus esse causam vnde est principiū motus: que est efficiens mouens materiā vt inducat formā. Quartā vo dicimus causam que huic hꝫ modū oppositum: q: ista inchoat motū illa vo terminat ipm̄ hoc aūt est que est cuius causa fit totū qđ fit ⁊ hoc est que est vniuscuiusq̧ bonū hoc est. n. finis omnis motus ⁊ omnis generatiōis: ⁊ iō cā cāum vocatur: ⁊ est q: per intentionē mouet efficientē: ⁊ hoc mouet mām ⁊ educit formā. De hijs causis sm̄ physicaꝫ intentionem sufficienter speculatū eū in physicis. sed sm̄ ea que iaꝫ ante tractata sunt: opꝫ de hijs aliā eē speculationē in sapiētia de qua nūc intendim⁹ ꝯquerem⁹. n. de hijs sm̄ ꝙ consequunē ad ens ⁊ sunt ante eē physicū: ⁊ sic de physicis causis ⁊ pricipijs faciemus mentionē nec inquiremus de eis nisi sm̄ ꝙ dependent a pricipijs esse sm̄ ꝙ est esse ⁊ nō sm̄ esse physicū qđ e si in ipsis. ¶ Dico aūt mō de causis querentes accipiemus opiniones antiquoꝝ inducētes nobis priores in phīa quicūq̧ veniunt ꝓbando ad perscrutationē entiūꝫ sm̄ est esse: ⁊ quecunq̧ non topice vel sophistice sed doctrinaliter sunt de veritate puri ⁊ simplicis esse ꝓbantes. Palam. n. erit ex rōnibus eoꝝ quas inducemus ꝙ ⁊ isti dicebāt principia esse quedā siue causas. igiē via siue methodus que nobis nūc est pre manib⁹ erit aliq̄d opus siue vtile vie isti superuenientib⁹. Superuenient. n. dicta eoꝝ huic nostre vie: ⁊ hoc erit magne vtilitatis in opere ꝑcinꝫ: aut. n. in hac via aliqđ gen⁹ cāe qđ antiq nō inueneriūt inueniem⁹: aut si nō possum⁹ ēt magis acqescem⁹ hijs q̄s iā enumerādo induximus.

¶ Cap. z^m. De opinione ⁊ rationibus dicentiū vnum so-

p̄mi metaphysice capitulo secūdo

lum esse principium quod est materia in cōmuni sumpta nō de terminata ad hāc vel illā nec ad vnā rem vel plures.

Primū igit philosophātiū plurimi opinati sūt oium eoꝝ q̄ sūt pnᵃ iesse in sola spē mǣ. Maliā n. spēm cae penitꝰ eē dixerūt: nisi illa cae spē ciē que est in mā. ꝛ hāc retulerūt cām eē entis ꝛ motꝰ. ¶ Rōnē aūt iduxerūt dicētes hoc esse vniuſ͛ pnᵐ ꝛ cāȝ ex quo fiunt oīa entia sicut cō ferentē subam ꝛ esse subcti. ꝛ hoc esse pnᵐ motꝰ ex quo fiūt prioꝛ ꝛ in qȝ corrūpunt vltimo in fine manēte suba ꝛ passionibꝰ q̄litatū solūmō mutatis. hoc est eēntuȝ vt dicunt cōponens eē pnᵐ: ꝛ id idē dixit esse primū eoꝝ que sunt oiuȝ eē. Eētū. n. est qȝ cōpōne est pmū ꝛ resolutiōe vltimū manēs sm ꝙ pnᵐ est in oi eo cuiꝰ est eēntū sicut iā ꝓbatū est in peri geneseos libro prio. Materia āt sic est ex q̄ res prio ꝛ in qȝ corrūpit vltimo manēs sm esse mǣ vna ꝛ eadeȝ mutata in passionibꝰ: igit mā est pnᵐ. hij aūt nullas cārū ꝛ pncipioꝛuȝ nisi in re ipsa esse dixerūt q: cām ꝛ pnᵐ in rōne eēnti esse ponebāt: formā aūt que igredit in rē nō dicebant esse cām sed q̄litatē sine passionē eo ꝙ nō manet. Manere aūt sm subaȝ dixerūt esse oc rōne pncipij: sed ꝓpter hoc nihil dixerūt sm esse substātiale vel gñari vel corrūpi eo ꝙ substātiale eē manet semp ꝛ ɔseruat. qȝ solum dicebāt entiū esse subaȝ argumētantes ex rōne accidētis: q: qcqd adest ꝛ abest p̄ter subiecti corruptionē nō est in eo velut q̄dā ipsiꝰ esse pars: ꝛ impossibile est esse sine eo in quo est. ꝛ formā aūt sic in esse dicebant mǣ qȝ inest ꝛ nō inest p̄ter mǣ corruptionē. ꝛ iō hāc nō inesse dicebāt velut quādā partē ipsiꝰ esse sed potius vt passionē subiecti que a subiecto hȝ qȝ est: ꝛ nō dat esse verum: subm. n. est existēs in se cōpletū ꝛ cā alteri subsistēdi i eo qȝ in eo est nō est sicut q̄dā pars. sicut. n. dicimꝰ Socratem esse nec gñari simplr qñ sm corpꝰ fit albꝰ ꝛ sm animū bonus vel musicus: neq͂ dicimꝰ eundē simplr sm substātiale esse corrumpi. qñ deponit habitꝰ dictarū formarū: cū in talibꝰ mutationibꝰ subm maneat qȝ est ipse Socrates: sic nihil aliorum dicūt simplr gñari ꝛ corrūpi. viderūt. n. isti ꝙ in oibus mutationibꝰ opȝ esse vnā aliq̄ nām subiectā motui ꝛ mutationi ɔseruatā sm subm ex q̄ fiunt talia oīa que fiūt. siue illa vna sit numero siue plures. vnā. n. semp opȝ esse sm subiectū: ꝛ ideo hȝ oēs antiq ɔueniunt in hoc ꝙ mā sola est pnᵐ cuiuscunq͂: in hoc differebāt: ꝙ qdā plura corpora dicebāt esse mǣle pncipiū. qdā aūt vnum solū: ꝛ differebāt ēt in hoc ꝙ aliud ꝛ aliud corpꝰ sm spēm diuersum dicebāt esse mǣle pncipium. Quidā. n. aquā ꝛ qdā aerē ꝛ qdā ignem illud pncipiū esse dixerunt: hoc aūt sequentia declarabunt: hec aūt ipsoꝝ positio multis antiquoꝝ rōnibꝰ fulta fuit que vsq͂ hodie apud quosdā ɔseruat. Fortiores aūt rōnes eoꝝ inueniūtur que p̄cipue videbant̄ inducere ad hmōi positionē. Id. n. vt inquiūt qȝ valuerit esse pmū est pnᵐ ingñabile ꝛ icorruptibile per se ꝛ per accñs est. Si. n. daret̄ corrumpi per se vl per accidēs oporteret ꝙ hēret aliud sue corruptionis ꝛ gñōnis pnᵐ ꝛ sic pnᵐ esset pmi pncipij ꝛ sic ibitur in ifinitū. Cōstat aūt formaȝ sm esse gñari ꝛ corrūpi in hijs que gñant̄ ꝛ corrūpunt̄: g͂ forma nō pōt esse vnaȝ oc pncipijs pmis: ꝛ cuȝ finis ꝛ forma sint res vna tūc ēt finis nō erit pncipiū. ¶ Efficiens aūt nō pōt mouere nisi ꝓpter formā ꝛ finē. g͂ nec efficiens erit: ꝛ sic sola remanet causa materialis pricipiū esse. ¶ Amplius si det̄ aliud pricipiū primū esse p̄ter mām: aut illud erit simplex aut cōpositū. Cōpositum aūt esse nō pōt: qm̄ cōpositi est pricipiū ꝛ nō ipm est pricipiū primuȝ. qm̄ ois cōpositi cōpositiua sunt pricipiū primū. Si aūt det̄ esse oino simplex opȝ ꝙ ipm a nullo sibi coexistēte distinctū sit. Omne enim qȝ distinguit̄ in esse ab alio ente per aliud additū ad esse distinguit̄. esse. n. est in quo ɔueniunt duo existentia vel plura: ꝛ nō ē idē rō ɔueniētie ꝛ rō differētie: opȝ igit̄ ꝙ aliud addat̄ sup esse qȝ sit distinctionis cā ꝛ pricipiū ꝛ sic est cōpositū. Cōpositum aūt ꝓbatum fuit nō posse esse pncipiū: igit̄ qcqd det̄ ꝙ pricipiū primū in rōne principij hēat simplicitatem nō pōt nisi pricipiuȝ ꝛ cā vnica que est mā: q: hāc subiectā videmꝰ esse in rebꝰ. ¶ Amplꝰ cuȝ forma nō agat sm ꝙ est eēntia simplex sed sm eē qȝ hȝ in agēte. forma ꝛ efficiēs sm intellectū sibi ɔiacere relinquūt subm. Qȝ aūt ante oīa est pricipiū est igit̄ subā: ꝛ mā est pricipiū sola. Amplius si dicat̄ ꝙ pricipiū est ɔōs ens pmū sm ꝙ in ante habitis dictū est: tūc opȝ qȝ illud ens qȝ ɔsequit̄ pricipiū sit simplex oino ab vno aūt simplici nō cāt̄ur nisi vnū prime. g͂ principiū qȝ imediate sequit̄ ad ens nō est nisi vnū: nec pōt dici ꝙ illud sit efficiens vel forma ad ens: nec est nisi vnū qm̄ hec ponūtur per subam subiectā. q: cā mouens nō mouet nisi mām subiectā: ꝛ si mouendo dicat̄ inducere formā nō inducit aūt eam nisi in mā subiecta: ꝛ sic iterum relinquit̄ ꝙ nihil eterne sit permanētie nisi materia subiecta ꝛ ante motū ꝛ in motu ꝛ post: ergo nihil est pricipiū ꝛ causa nisi materia subiecta: hec. n. sola est eternaliter permanens sola simplex ꝛ prima ex qua sunt oīa alia. Addūt aūt hij in sue positionis cōfirmationē: ꝙ opȝ rū materia aliquid alioꝝ poni principiorum supponentes: qm̄ raruȝ ꝛ densum nihil addant supra materiā nisi partiū positioneȝ ꝓpinque vel remote. Sicut enī motu videmꝰ ex materia gñari omne eēntū sm ꝙ partes magis distant vel minus: sic etiā celuȝ generat̄ ex rōne perspicui qȝ nihil est aliud nisi raꝝ depuratū in partibus: ꝛ sic qȝ plus est generari dicunt deoꝝ ꝛ aiarū naturas. ex subtiliori nāq͂ raro spiritū ꝓduci: qm̄ spiritus principium est operū vite in dijs ꝛ aiabus: sed in hoc esse differētiā. ꝙ dij de celi luminoso spiritu ꝓducti imortales sunt ꝓpter longissimā ab excellentia passionū in eis factā remotionē: quēadmodū est ꝛ in ipso celo: aīas aūt esse morbundas ꝓpter maiorē ad passionū cōtrarietatē affinitateȝ. Spiritus. n. ex subtili ꝛ raro ꝛ claro pfectos ꝛ deos esse dixerūt ꝛ aīas: ꝛ horum oium nutriculā ꝛ matrē ꝛ pricipiū ꝛ cām primā mām asserebant. ¶ Error aūt hoc est: ꝛ sequētia hec declarabūt qm̄ fundamenta entiū que supponūt falsa sunt ꝛ puerse intellecta sunt si qua vō esse dicunt̄ forma. n. nō sm omne esse natura corruptibilia est sed tm̄ sm esse actu ꝙ hȝ in hoc generabili ꝛ corruptibili. sm esse aūt potētia nō corrumpit̄ in ipso: sm vō esse in actu qȝ hȝ in efficiēte qui per se mouet ꝛ nō per accidēs q̄lis causa est motoꝛ primus nō corrūpit̄ per aliquē modū per se vel per accidēs: ꝛ sm hāc sui ɔsideratiōeȝ inferius ostendet̄ ꝙ est ante potētiā materie substātia ꝛ rōne ꝛ tēpore: ꝛ sic ipsa est principiū ꝛ ad ipsam educendā in similē formā efficienti sm ɔuenientiā aliq̄ ponit̄ efficiēs ꝛ finis: ꝛ per hec destruit̄ rō inducta. ¶ Qȝ aūt dixunt simplex a nullo distingui verū est de eo qȝ per resolutōē ꝛ itellectum est simplex: ꝛ hoc nō est nisi cōceptꝰ simplr entis: qȝ nō est ɔceptus materie. sed potius notio pricipij que est ante notionē generis ꝛ spēi ois: sed de simplici sm esse nō est hoc verū: q: simplicia prima sm esse seipsis distinguunt̄ a seipsis: illa. n. supra simplicē notionē entis addūt esse quo sunt hoc qȝ sunt: ꝛ per hoc distinguunt̄ abinuicē ꝛ cadant in pluralitatem: q: distinctio est causa numeri. Nec est verū qȝ dixūt formā nō agere nisi per esse mouētis: qȝ hȝ in subiecta mā: sed potius agit ꝓut ꝓbamus in fine. S. phycoꝝ esse simplicem ꝛ impartibilē ꝛ nullā penitus habere magnitudinem. ¶ Nec dicunt bene vnū solū sequi vnuȝ simplex: q: vnū est cā pluralitatis q: vnū quāto fuerit simplíciꝰ tāto erit multiplicius sm ptātem: ꝛ quo ad has ptātes multa potestates suas determinantia exeunt ex vno ꝛ vt breuiter dicat̄ nihil sapiēter dictū illa profert positio. Quod aūt ideȝ per se subiecti naturā dicunt esse deuȝ ꝛ aiam ꝛ corpus penitus nihil hȝ rōnis: q: si daremus rarū ꝛ densuȝ esse sicut dixunt ꝛ spiritū huiusmodi generari qualē ponunt non hēbit vite operationem: nisi insit eā ꝛ principiū vite sicut clarū est ex hijs que in scia de aia bene ꝛ subtiliter ꝓbata sunt hoc aūt vite opȝ principiū ꝛ cā nihil pōt esse materie nec armonia ipsius aliqua: ꝓpter hec tñ ꝛ huiusmodi friuola qua induxerunt dixerunt primā mām deū esse. ꝛ quicquid est ꝛ formas oēs huius nature dixerunt esse passiōes p̄cipue inniētes ei qȝ distinctū in rebus ꝛ diuisuȝ aliqd est: qȝ est oium distinctū esse habentiū principiuȝ ꝛ cā ꝛ indistinctū ante ea existens: deus aūt ꝛ aia ꝛ celū ꝛ elementū qȝdā distinctū esse habēt. Distinctio vō nō nisi de subiecto sit: ꝛ iō si distinguētia per intellectū tollant̄ videt̄ vnū manere oium subm. Distinguētia aūt dicunt formas nō substātiales: eo ꝙ posterius sunt per nām eo ꝙ distinguit̄ sed dicūt eas esse passiones ꝛ hoc friuolū est vt pȝ per antedicta: tñ illud intendit̄ cū dicunt ex vno eodē oīa esse ꝛ ad vnū idē in finē etiā reuerti. Ex hijs igit̄ ꝛ similibus talem induxerunt positionem ꝛ dixerunt in hoc ꝙ quidam vnū ꝛ quidā plura ꝛ quidam hoc quidā vō

Tex. cō. 33. et infra vsq͂ ad tertiū commentum

Rōnes antiquorum asserētiū mā solam esse mǣle pnᵐ.

Error antiquorum ꝛ solo ad sua motiua

aliud dixerunt esse principium omnium materiale.

¶ Cap. 3^m. De opinione Thaletis phi qui aquā oium dixit esse principium: ⁊ de rationibus eius.

Cap. 2. I. pho.

Thales .n. milesius q vn⁹ fuit de septē sapiētibus quos Apollo ꝓbauit hui⁹ phie maior p̄nceps fuisse videt̄. eo ꝙ in ea maxime floruit ⁊ magis efficaces ⁊ ꝓprias īduxit rōnes. vt aq̄ oiuz dixerit eē p̄ncipiū: q2 vō vidit ꝙ p̄ncipiū est sic subiecto vnū. v̄tute tñ multiplr̄ inest opor tuit iō terrā sup aquā eē dixit id qđ virtute oia est per hoc ꝙ in cētro ponit̄ eq̄lr̄ ad oia h̄re respectum. ¶ In minori .n.

S. ph. tx. c. 17.

mūdo: q est aīal sicut declaratū est in .8. phicoꝝ. loc⁹ medi⁹ dat̄ nutrimēto: ⁊ qđ est in mīori per ꝯuelētiā cātat ab eo qđ est in maiori: ⁊ iō aque vt nutrimēti oium dixit locū esse mediū ꝓculdubio .n. iste fuit de opinātib⁹ mūdū eē aīal sicut fere oēs opinabant̄ antiq. ¶ Qđ aūt sit p̄ncipiū oium forsitan inde opinatus est: q2 nutrimētū oium est humidū. Nutrimētū .n. opz esse imanatiuū ei qđ nutrit̄ ⁊ receptiuū figuraꝝ ⁊ formaꝝ eius qđ nutrit̄: ⁊ iō opz ipm esse terminabile termino alieno: nō terminabile ꝓprio: ⁊ iō verissime dixit humidū eē aēm nutrimētum oium. Quz aūt incorporabile ei qđ nutrit̄ sit nutrimētū oē: humidū aūt aeris cū sit spiritale nō sit incorporale: iō dixit humidū aque nutrimētū eē ⁊ nō aereū. ¶ Adhuc q2 nutrimētū ad oēm nutriti corporis mouet̄ partē. qđ nō facit aer q leuis est in duobus elm̄tis ⁊ ascēdit in vno tñ descēdēs. ¶ Oia aūt iste Thales nutriri dixit eo ꝙ oia capiūt augmētum. Nō .n. augmētū est sine nutrimēto. Ignem .n. videm⁹ ab humido nutriri: ⁊ cū deficie humidum nō remanet nisi cinis ⁊ deficit ignis. Adhuc aūt aerē ali nubib⁹ videm⁹ que sūt aq̄ formā aeris accipiētes: terrā ēt videm⁹ humore cibatā ꝓducere que ꝓducit. Sil'r aūt solē ⁊ lunā ⁊ planetas ⁊ vniuers astra h̄ore nutriri occeani ⁊ paludū meothidaꝝ: ⁊ iō deprimi ipleta ⁊ eleuari vacua ⁊ aliq̄ in cursu directa ⁊ aliq̄ eē stationaria: aliq̄ aūt retrocedētia. Id .n. qđ fluit ⁊ effluit subiecto manente est nutrimētū s̄m nām: vt ꝓbat̄ i libro p̄ibet. humidū aq̄ nō solū influit in oia alia ⁊ effluit in pluuijs ⁊ rorib⁹. g̃ ipa ē nutrimētū oium alioꝝ: ꝓp hoc ēt iste dicebat diluuiū ex h̄mōi cā fieri a multis .n. tēporib⁹ minutissimis guttis aque paulatim īgredietib⁹ in alia elm̄ta paulatim dixit suspēdi: ⁊ tādē vincentib⁹ aque p̄tib⁹ effluere de sublimi ex vno ⁊ ex oib⁹ ⁊ sic inundare diluuiū. ¶ Cū igit̄ istis rōnib⁹ oia dixerit aq̄ nutriri humido intulit qđ cū ex eodē p̄cipio m̄ali ḡneñt oīa ⁊ nutriant̄: ꝙ illud idē oiuz ḡnōnis est idē humidū aqueū p̄n^m. ¶ Cū aūt ipa veritate cogeret̄ dicē duo eē in qb⁹ est ipa vita humidū ⁊ calidū: dixit calidū nō eē per se vite cām sz humidi passionē: q̄cūq3 aūt est passio subiecti alicuius s̄m nām p̄ncipiat̄ a subiecto sicut a cā: ⁊ sic nō calidū est cā vel p̄ncipiū q2 calidū vitale cātur ab humido: ⁊ iō humidum simpl'r est p̄n^m: ⁊ iō dicebat aīal isto mō viuere. Nutrimēti aūt actum ponebat vite p̄n^m: q2 cū Dionysio phō ⁊ plurib⁹ alijs dicebat vitā eē motū generis nutribilis: qđ est nām assequēs. ⁊ calidū nāle qđ est digerēs dicebat eē passionē humidi: sicut paulo ante diximus. Ex quo .n. fit aliquid sicut ex mā ⁊ subiecto hoc dicebat eē oium entiū p̄n^m: hac igit̄ de cā eaz que dicta est accepit opionē. ¶ Amplius vidit iste Thales ꝙ semia spmatica effectoꝝ h̄nt nām. Cuz .n. semen sit qđ figuras suscipit ḡnatoꝝ: opz ꝙ potētia ipsius s̄m bene suscipere determinet̄: potētia aūt bene suscipiēdi est humidū spermatis: igit̄ nā determinat̄ humido ⁊ hoc qđ eē est in aīatis oib⁹. Sz q2 potētie factoꝝ oiuz nō sūt in eis nisi ex potētijs p̄ncipioꝝ: videt̄ ꝙ calidū ꝙ ⁊ humidū sit p̄n^m ex q̄ fiūt oia: oiuz .n. huiusmoꝝ p̄ia nā q̄ est mā est aq̄: igit̄ aq̄ est p̄mū p̄n^m oium: hec igit̄ Thaletis ē positio: ⁊ hāc ꝓp inductas ⁊ tales istis dixit rōes.

¶ Cap. 4^m. De opinione antiq̄ssima que aquā ⁊ thetim dixerūt esse oium principiū stygem eam vocantes.

In pho ubi supra

Fuerūt aūt alij qdā isti⁹ opionis multū antiquiores ⁊ multū ante eā q̄ nūc est ḡnōnē ⁊ āñ eos q fuerunt prio de diuinis theologizari existētes. Ista .n. q̄si poī oib⁹ est opio de phia. putāt aūt de oi ⁊ tota mā existitiuz extimādū eē ꝙ aq̄ sit p̄ncipiuz vniuersoꝝ: ⁊ iō isti poetice fingētes fecerūt occeanū vt p̄ēz ⁊ thetim deā aquaꝝ q̄si m̄rēz: ⁊ hec duo dixerūt eē parētes ois ḡnōnis oium reruz. ¶ Rō aūt q̄re posuerūt occeanū fuit: ꝙ ꝓprius est locus aquaꝝ ⁊ res in loco nāli sunt sincere s̄m nām ⁊ sunt simplices ⁊ veri⁹ sue nāe terminū ⁊ rōnē habētes: ⁊ hec ꝯueniūt rōni p̄mi p̄ncipij q2 multa accidūt ei qđ extra locū suū nāle egredit̄: ꝓp qđ nō sūt sincerū ⁊ verissimū nāe sue terminū attingentia. ¶ Cū .n. sicut in .8. physicoꝝ ꝓbatū est idē sit mot⁹ ad locuz ⁊ ad formā: locus qui est terminus mot⁹ localis erit ēt terminus motus ad formā: ⁊ relinquit̄ ex hoc sincerā nām nō h̄re ꝙ extra locū est nālē: ⁊ iō cū nā p̄ncipij sit p̄ma ⁊ sincera oportebat ꝙ humorē ponerēt q est in ꝓprio loco humoris. ¶ Signū aūt īducēs eos fuit q2 ex h̄ore nasci cūcta videbant vt in p̄cedēti caplō dictū est: ⁊ humorē aq̄ vbiq3 ad occeanū moueri sic̄ res mouet̄ ad locū nāle. ¶ Rō aūt q̄re posuerūt h̄orē aque est: ꝙ humidū aque facile est pinguescēs ⁊ facile euaporās ⁊ facile dilatabile ⁊ facile figurabile: ⁊ cum pinguescit ꝯcrescit in corp⁹ solidū: ⁊ cū vaporat spirat in spiritū: ⁊ cū dilatat̄ distēdit̄ in mēbra ⁊ ptes: ⁊ cū figurat̄ recipit figuras aīaliū ⁊ mēbroꝝ aīaliū ⁊ alioꝝ corpoꝝ. ¶ Hoꝝ āt p̄nceps fuit Homer⁹ siue Hesiodus ⁊ ꝯuenerūt isti cū p̄cedētib⁹: q2 in ordie elm̄toꝝ aquā dixerūt eē in cētro. cui⁹ rō fuit: q2 posuerūt totū celū ⁊ stellas eē deos ꝓp creationes ⁊ diuinas v̄tutes q̄s h̄nt: ⁊ videtūt q2 virt⁹ stellaꝝ ⁊ toti⁹ celi nō ꝯgregat̄ nisi in medio ⁊ ad mediū ꝑpēdiculariter icidit ois radius ⁊ v̄tus coꝝ: ꝑpēdiculariter aūt īcidēs refringit̄ in seip̄az ⁊ multiplicat̄ ⁊ intēdit̄ v̄tus coꝝ plus q̄ itēdi pōt ex aliq̄ alio situ: ⁊ iō id qđ ex oibus in se refi actis radijs in aq̄ ḡnat̄ thetim nomē aquaꝝ vocauerunt obscure vidētes motiuā cām. ¶ Sed q2 nō per subām cōmiscet̄ aque iō putabāt hāc nō eē p̄ncipiū opinātes nihil eē p̄ncipiū nisi qđ p subām ꝯstituit p̄ncipiatū: hūc igit̄ ꝯuentū v̄tutis deoꝝ celestiū mediū aque qdā vocāt deoꝝ synodū: qdā aūt deoꝝ sacramētū. Synodū qppe ꝓpter virtutū suaꝝ ꝯgregationez in loco illo. Sacramētum aūt ꝓpter suoꝝ sacroꝝ nimiū influxum in aquā. Ipsam aūt aquā in loco vbi recipit hec numina stygem vocauerūt: hoc est paludē infernalē: infernalē qppe ꝓpter locū infimum. Paludē aūt ꝓpter infirionē in ea virtutū celestiuz: q2 in palude magis figurant̄ eo ꝙ nō fluit sed in eādē semp incidit aq̄ in stagnis aūt nō paludosis renouat̄ aq̄ de fundo fontaliter manans: ⁊ iō sepe renouata nō recipit stantē virtutē: ⁊ in hac regnare dixerunt regem stygis vel styge quē regē regiriuā v̄tutē ⁊ formatiuā vocauerunt s̄m fabulā mētiēdo mirabiles phias docētes: ⁊ iste v̄tutes sunt scia reꝝ in qb⁹ Plato de nāli iustitia loquens sit hoꝝ semen eē ego faciā vobis q2 tradā vestrum erit par ereq. ¶ Hoc est igit̄ sacramentū qđ ex oib⁹ honorabilius esse dicebāt eo ꝙ p̄mū est entium p̄n^m in aqua. Qđ eni s̄m nām antiqui⁹ siue p̄us est s̄m nām est honorabilius. Sacramentuz aūt p̄memoratū est oibus honorabilius igit̄ est antiqui⁹. Hij aūt phi vel Hesiodiste terrā in medio eē nō posuerunt: q2 frigida existens ⁊ sicca sacramenti h̄mōi non esset receptiua. ¶ Amplius dubitātib⁹ phis vtꝝ virtus motoris celi sit in circunferentia: vel in cētro sicut ⁊ ipe Aristo. in qbusdā locis dubitare videt̄: cōsenserunt isti in hac pte ꝓblematis ꝙ virtus eius sit in cētro ideo nō posse ignobilius elm̄toꝝ ꝙ quasi fex alioꝝ qđ est terra sed poti⁹ remoueri ab ipo. Nō qdē dixit huius secte p̄nceps Hesiodus ⁊ terram latā esse posuit vt ex figura ⁊ dimensione latitudinis natare possit super aquas que sunt inferiores. Forsan aūt nō est miruz alicui si aliqua antiquior ⁊ senior sit opinio de natura ⁊ nature p̄ncipijs. Thales igit̄ seuissimos phos dicimus hunc affirmare modū de prima causa nature ⁊ principio. Unus .n. sequentiū eos qui p̄decesserunt in secta ista Hyppona noīe nō est dignat⁹ aliquid ꝓprium ponere cum his que illi dixerāt. Causa aūt huius fuit sicut ⁊ in illis imperfectio sue sentētie de principijs: q2 nō vidit nisi causam m̄alem ⁊ hanc vidit sub obscure.

Nō q̄d ab fabula mēt beles phie ab antiqs vocabant.

¶ Cap. 5^m. De opinione Anaximenis ⁊ Diogenis aerez dicentium vniuersoꝝ esse principium.

In pho ubi supra

Anaximenes v̄o ⁊ Diogenes cū dict̄ ꝯuenerūt in hoc ꝙ vnā solā m̄alē cām terū sine entiū dixerunt. Sicut q vnā corpoꝝ dixerūt eē vlem oium cām: sed differebāt ab alijs in spē illius corpis. Isti .n. aerē porē aq̄ eē dixerunt. ⁊ esse aerē oium principiuz. Fuit aūt Anaximenes

iste p̄ōs epicur⁹ nihil oīno p̄n^m esse dicēs nisi corp⁹. ¶ Diogenes aūt lz ex ɔditione vt legit̄ fuerit seruus tñ ex liberalib⁹ studijs libertatē est donatus. Hij ḡ ⁊ qdā alij aerē dixerunt antiq̄ calorē oīb⁹ maxime p̄ncipiū corpor simplicīū ⁊ per ɔñs ēt eē p̄ncipiū corpor cōpositor. ¶ Rō aūt inducēs ad hoc fuit. q: videbāt isti humidū cū frigido nō eē cām vite: q: frigiditas est q̄litas stupefaciens mocum. Oēs aūt isti lz posuerēt vnū solū p̄ncipiū tñ ponebāt illud eē multar v̄tutum ⁊ gēñatiū: sed oēs illas a subiecto cāri dicebāt: sicut passio a subiecto cātur q: igit̄ frigiditas tollit motū ⁊ cōprimit ad centrū iō humidū cū frigido negabāt esse p̄ncipiū vidēntes q̄ calidū cū humido vite ⁊ eē p̄ncipiū est: calidū aūt cū humido p̄rio nō est nisi in aere. ¶ Amplius humidū nutriens est ingrediēs intra per os eius qd̄ nutrit̄: nō aūt igredi pōt nisi spirās: ⁊ spirās hz nām ⁊ formā aeris. ¶ Ampli⁹ cū calido humidū mouet̄ ad circūferentiā: ⁊ sic fluit ad oīa que in circūferentia ɔtinent̄. ¶ Iste aūt mot⁹ ɔuenit ɔstitutioni rerū: ⁊ sic aer videt̄ esse oīum p̄mū ⁊ p̄ncipiū. Amplius vehiculū oīs virtutis est spiritus ⁊ est formati⁹ oīum: ⁊ iō dixerunt hūc spiritū esse oīū p̄ncipiū vite ⁊ cām ⁊ aīam. ¶ Per sīam ēt fuerūt ex hoc: q̄ circa circūferentiā ignis est qui est cōsumptiue nāe: ⁊ destruit entia pp̄ sue vehementiā actionis: circa centrū aūt videbāt dominari q̄litates mortificatiuas ⁊ iō mediū elemētor tēperatū ⁊ principiū eē dixerūt. Adhuc aūt oē corp⁹ spirare viderūt id qd̄ est in oī corpore humidū: ⁊ iō qd̄ ex oībus spicat videbat̄ eē oīum principiū p̄mū. ¶ Uidebāt ēt ex aere aquā fieri facili ɔuersione: ⁊ in ignē mutari de facili: ⁊ cū nullus terram poneret esse principium sed principiatoz videbat̄ istis aerē aque ⁊ ignis esse principiū: ⁊ priorē aqua ⁊ igne: ⁊ cum hec priora sint q̄ terra videbat̄ eis q̄ aer oībus simpliciter sit prior: ⁊ per hanc rōnem videt̄ principij nomen habens ⁊ nām illā. ¶ Omnes aūt isti supponūt: q̄ nihil per simplicē virtutē principiū sit dicētes nihil fieri ex aliquo sicut ex principio: nisi cuius substantia mālis efficit̄ ex ipso ex quo. n. gñat̄ res ⁊ in qd̄ corrūpit̄ in fine substātia principij salua: sed mutata s̄m passiones dixerunt esse principiū sicut iam ante determinatū est.

Ubi supra in phīlosopho

¶ Cap. 6^m. De opinione Hypasii ⁊ Heracliti ignē dicentium esse principium vniuersor entiū.

Hypasus aūt metapontin⁹: ⁊ Heraclit⁹ ciuis ephesius ignē dixerūt eē oīum cām ⁊ p̄ncipiū. Oēs. n. isti nō quesiuerūt principia nisi entis corporei: eo q̄ epicurei p̄hi ecistētes nihil dixerunt esse nisi corpora. ¶ Cū aūt oēs ɔueniant in hoc q̄ rarū ⁊ densum nō sunt nisi partiū corporū ɔpōnes sicut ⁊ veritas est dixerunt hoc vniuersi entis principiū eē qd̄ in gñe corporū est simplici⁹. Est aūt ignis subtilissimū corpor spere: ignis igit̄ erit p̄ncipiū omnium. ¶ Supponūt aūt oēs isti tres ppōnes: quarū prima est q̄ p̄ncipiū est cōpōne primū ⁊ resolutiōe vltimū: q: in ipso stat resolutio. ¶ Secūda aūt est q̄ p̄ncipiū sit simplex: q: si esset cōpositū nō eēt primū entis p̄ncipiū sed esset a suis cōponētibus p̄ncipiatū. ¶ Tertia est q̄ nō ens nō est entis p̄ncipiū sed potius ens est p̄ncipium nō entis. Nō ens aūt est entis negatio ⁊ per p̄mā qdē ppōnē vidētes q̄ raruz ɔstantia ⁊ multiplicatione partiū cōponit spissum: ⁊ q̄ spissū resoluit̄ ad rarū. ¶ Et hec resolutio stat in raritate ignis argumētabant̄ ignē esse principiū per scdām aūt ɔsiderantes ignē esse simplicissimū ⁊ iō ad ɔcauū circūferentie moueri itez̄ dixerunt ignē esse p̄ncipiū: simplex eni iplicando se p̄ducit cōpositū ⁊ cōpositū explicādo se cōstituit ⁊ restituit simplex. Nō ens. n. nō est p̄ncipiū entis ⁊ iō corpus a nō corpore p̄ncipiari non pōt. Relinquit̄ igit̄ q̄ p̄ncipiat̄ ab eo qd̄ maxime hz corporeitatē: ⁊ hoc est simplicissimū corpor spe ⁊ hoc est ignis. Sicut. n. in oīum calor generibus vnum est principiū: qd̄ est calidissimū ita ēt in corpor ɔstitutionē vnū dixerunt esse principiū qd̄ maxime hz corporeitatē hoc autez est ignis qui in p̄hico corpore mā nō est amplioris extensionis susceptiua q̄ in igne. ¶ Addebāt his illud qd̄ s̄m opinionē eor ⁊ multor alior dicebat̄ celū esse igneum ⁊ stelle ignee ⁊ has videbāt esse ppetuas ⁊ rerū inferior quedā eē principia. Qd̄. n. perpetuū est principiū nō hz: ⁊ qd̄ p̄ncipiū nō hz est principiū. Cum oē qd̄ est aut est de principio aut principiū: perpetuū aūt nō est de p̄ncipio vt dicunt. ¶ Amplius rōne vtebant̄ que vsq; hodie multos decepit: q: id qd̄ p̄mo mouet ad esse principiū est: lumen aūt est id quod mouet ad esse omnia corporalia ⁊ lumen in quātū qd̄ de celo descendit ⁊ hoc dicebant esse defluxū lucentis corporis qd̄ per indiuisibilia fluit in perspicua ⁊ per ɔspicua is terminata corpora: ⁊ sic ɔstituit oīa: nihil. n. est cui lumen si se non misceat ⁊ iō hoc principiū dixerūt lumē esse defluxū corporis: lucē aūt primā eē dixerunt ignē ⁊ sic ignē oīuz dixerunt esse principiū. ¶ Addunt aūt his ad reflexionē luminis verum fieri ignē ⁊ oppōnes ignis sicut pz in speculis: ⁊ alijs solidis ⁊ politis soli diametraliter oppositis fit. n. tūc dissolutio p rarefactionē: ⁊ iterū p calorē: ⁊ illuminatio per p̄tiū lucētis corporis inflammationē: ⁊ cū sint ista p̄ma in oīuz nācī trāsmutatiōe videbat̄ lux ignis eē p̄ncipiū. ¶ Est aūt vera nā ignis lux: vera igit̄ ignis nā principiū est. ¶ Adhuc aūt addebāt q: ignis assumit vincēdo oīa alia ppter nām actiuaz quā hz: p̄ncipij aūt est posse in alia ⁊ q̄ alia non possint in ip̄m: q: p̄ncipia minima sūt in quātitate ⁊ maxima virtute vt in libro celi ⁊ mūdi ocm̄ est. ¶ Ex his igit̄ ⁊ talibus isti ignez esse dixerunt oīum entiū principia.

p̄ celi. t. c. 33.

¶ Capitulū. 7^m. De opinione Empedoclis de p̄ncipio materiali entis.

Ubi supra in tertio Aristotelis

Empedocles igit̄ q̄uis ponat plures causas ⁊ nō vnā solā posuit ex pte cāe mālis esse q̄tuor elemēta. ¶ Cū his aūt que singularim alij dixerunt nām posuit terrā sicut. n. in libro de aīa dixim⁹: oīa elemēta iudicē accepetūt singulatim p̄ter terrā hanc. n. singularim nullus posuit esse mālē oīum p̄ncipiū. Sed cum alijs p̄ncipiū mālē dixit eam esse Empedocles. terra. n. sola per se entis aīam has hz q̄litates mortificatiuas. Sua. n. frigiditas cum sit ɔstrictiua: ⁊ p hoc humiditatis expressiua per effectū repugnat subiecto vite qd̄ est humidū per se aūt repugnat calido qd̄ ē actiuū vite. Per hoc aūt q̄ ptes ɔstrigit fortius repugnat motui sp̄ūs: q oīum virtutū que sunt s̄m vite opa vector est ⁊ oīs vite formator ⁊ rector s̄m sicut ēt terra a fonte vite quē celū dixit eē Empe. terra ē remotissima nullo motu bonitates ei⁹ p̄cipiās. ¶ Quinimo cū oē qd̄ p̄gredit̄ ad vitā extēdat se versus vite p̄cipia q̄tuz pōt ⁊ aperiat se ad ip̄m terra motu suo cecedit a p̄cipio vite ⁊ esse: ⁊ cū in hoc qd̄ est materiale p̄cipiū eē ⁊ viuere sit inchoacū nō pōt terra sola eē māle principiū vel cā: huius aūt testimonium est: q̄ lumine participant̄ forme celestes esse ⁊ viuere ɔferentes hij qui sunt ⁊ perspicuū sit aliquid nāe luminose: eo q̄ in illis in quibus est ex coicatione cū ppetuo superius corpore terra sola priuata est illor ⁊ hz priuationē illi oppositā que est esse opacum: ppter qd̄ nō est ip̄a per se mā eor que ɔferunt̄ lumine celestibus igit̄ ⁊ similib⁹ de cāis dem̄ est terrā per se solam nō esse p̄cipiū: ⁊ Empe. qdē sicut soli ⁊ celo multas dedit differētias: ⁊ ip̄m ignez esse fatebat̄ sicut fere oēs antiq: ita per oīa terre tot differētias dedit oppositas: ⁊ ip̄am per se acceptā nihil dixit participare diuinū. d. q̄ sol est res calida rotūda alba semp mota ppter vite p̄ncipiū qd̄ est in ip̄o: ita dixit q̄ terra est res nigra imobilis frigida ppter vite priuationez: ⁊ ideo dicit q̄ terra nō nisi mixta cū alijs esset materiale principium: ⁊ ideo tria elementa terram aquā: ⁊ aerem simul permixta dicit esse māle p̄cipium vnū: ⁊ solum ignē posuit eiusdē māe partē alteram: ⁊ huius rō in sequētib⁹ opportunius declarabitur. ¶ Uidēs. n. Empe. ea que sunt figuras tenere ⁊ formas ⁊ ɔsiderans in eis esse soliditatē ɔiecit hec in entibus: nō nisi ex terra causari posse: q: humidū aque etsi formas quasdā teneat cū nullā prorsus tenet figurā. ¶ Aereū aūt nec formā tenet nec figuram nec soliditatē prestat q̄uis via ⁊ transitus formaruz sensibiliū sit p ip̄m. ¶ Siccū āt qd̄ est in igne motū hz ad circūferentiā: ⁊ iō nō tm̄ nō tz s̄z ēt dissipat figuras ⁊ permiscet ⁊ ɔfūdit formas q̄ ad ip̄m puenīūt. hac igit̄ necessitate terrā cū alijs pmixtā ⁊ nō p se solā māle p̄n^m eē dixit Empe. ⁊ in hoc bñ dixit ⁊ sapiēter. ¶ Fuit āt ⁊ hic de secta Epicureor: ⁊ iō entis p̄n^m nō dixit eē nisi corpalia ⁊ sola corpa ɔsiderabant̄ eē entia ⁊ ignez existiē p̄cipue per limpidas flāmas sidereū entibus principaliter eē deū. In mō aūt generatiōis oīno dixit idez cū alijs dixit. n. nihil simpliciter gñari de non esse ad esse ⁊ nihil corrūpi de esse in non esse: sed potius ista vocata ele-

mixta dixit fm oẽ esse suā semp manere ⁊ gñari res ex eis p ꝯgregationē quorūdā ex vno mixto ⁊ corrūpi segregatiōe in vnū mixtū ex terrestrib⁹ elemētis: ⁊ res denominari ab eo qđ magis abūdat in eiꝰ ꝯgregatione ꝗrūdā partium elemētarū fit generatio. ¶ Quid aūt effectiuū sit in hmōi generatione fm Empe. posterius erit manifestum.

¶ Cap. 8m. De opione Anarago de principio mãli.

Anarago. aūt cōpatriota Empedoclis: ambo erāt italici. sed Anaragor. fuit ciuis clazomenius. Empedo. aūt siculus postea in oīa vulcani sepultus. Que etiā eadez de cā antrum Empe. vocaṫ ab antiqs: et ac̄e q̄dez tēporis ꝓor fuit Empe. sed operibus pbie ⁊ scriptis multo fuit posterior quo ad positionē pncipij mãlis irrōnabilius ēt multo q̄ Empedocles ꝓnūriauit de pn° mãli: sꝫ in alijs melius q̄ Empe. diceret. sicut de itellectu agente ⁊ separato ⁊ ipermixto multo meli⁹ dixit Anara. q̄ Empe. hic igitur Anara. maxime pn^m mãle dixit fere oīa corpora homogenea vocata nūero ⁊ q̄titate ifinita existia. dico aūt homogenea. q̄cūqꝫ sūt vni⁹ forme ⁊ rōnis in toto ⁊ in oib⁹ ptib⁹ diuisim acceptis: ⁊ hec sunt q̄ diuidi dicunṫ diuisione ꝯtinui. Cōtinui. n. q̄libet ps per diuisionē accepta cōtinua aīt: ⁊ sic q̄libet ps lactis est lac: ⁊ sic q̄libet ps sanguis est sanguis ⁊ sic de alijs: nō oīa tn̄ talia dixit eē pn^a mãlia sed q̄dā: vidit. n. q̄dā alia spē actu ⁊ ope eē diuersa: sicut radix ⁊ ramus est in arbore: q̄ cū equaliter ligni hēant spēm opōne diuersa sūt: ⁊ sic eē de ligno in arborib⁹ diuersis ⁊ simile de carne in aīalib⁹ diuersis ⁊ hmōi q̄daz excepit. v. tn̄ hoꝝ pn^a eē eadē sicut sucū in plātis: ⁊ sanguinē vel hūorez qui loco sanguis est eē pn^m mãle in aīalib⁹ hic aūt ifinita dixit ⁊ numero ⁊ q̄titate ꝯtinua. hoc est a multitudine ⁊ magnitudine eē ifinita. multitudine q̄dē ꝓpterea q̄ isinita in pticulari dixit ꝯstitui ex hiis tā in totis ipsis q̄ in ptibus totorum. ¶ Quātitate aūt magnitudinis cogebaṫ ista ifinita ponē: q̄z sic in toto sepaṙeṫ vnū ex alio. ita q̄ ampli⁹ nō posset ꝓduci ex ipo sicut si in lacte eēt finit⁹ ⁊ nō ifinit⁹ sanguis tādē inueniret aliq̄d lactis in quo nihil eēt sanguis: ⁊ ex illo sanguis ꝓduci nō posset qđ falsū eē. ⁊ tn̄ in lacte sanguinē opꝫ eē ifinitū ⁊ sic eē in alijs. Infinitū. n. dixit eē passionē subē mãlis ⁊ nō q̄titatis sicut ⁊ vsqꝫ hodie multi confitenṫ. Cui tn̄ dicto nullus vnq̄ pipatheticoꝝ ꝯsensit de hoc aūt declaratū eē in pbicis. ¶ Iste ēt sicut oēs alij Epicurei pbi dixit gnōnē ⁊ corruptionē fieri ꝯgregatione ⁊ segregatione solaz harū materierū que sunt similiū ptiū: ⁊ sic nō dixit aliq̄d gñari vel corrūpi: sed dixit oīa talia manere sempiterna sꝫ sub am similiū iuiolatā. hec est igiṫ opinio Anara. sine pbatione nec iste dixit que asseruit. vidēs. n. hoc eē mãz ex quo fit res pmo. ⁊ ad qđ corrūpiṫ vltio ⁊ ꝯsiderās oīa etherogenia cōponi ex homogeneis ⁊ resolui in ea. Dixit homogenea eē mãm etherogeneoꝝ: q̄uis. n. putrefactis aīalib⁹ ⁊ plātis nō remaneāt visibilia alia ex qb⁹ cōponūṫ: ita hec visibilia manēt elemēta ꝓter terrā solam: ⁊ ideo dixit hoc fieri: q̄z q̄dlibet fit in quolibet: tn̄ denominaṫ ab abūdantiori: ⁊ in terra que residua est manet sāguis ⁊ cetera alia. ¶ Causa aūt cogens Anara. ad hoc fuit: q̄ nō vidit pn^m formale: ⁊ io posuit oium formas eē itra mām gñe ⁊ spē ⁊ nomero determinatas actu: sꝫ latere putans ⁊ vere q̄ nihil educiṫ de aliquo nisi qđ fm esse est in ipso. ¶ Nesciēs igiṫ distinguē essa fm q̄ est in potētia ⁊ actu pro ꝯstanti reliquit oēs formas esse in mā actu numero ⁊ specie ⁊ gñe determiatas: ⁊ q̄z formarū gñe ⁊ specie ⁊ nūero determiatarū pncipia mãlia nō sunt nisi proxima. Ideo oportuit supposito hoc supponi q̄ essent ifinita. cū aūt dissimilia sint cōposita oportuit q̄ dissimilia nō sint pācipia sꝫ pncipiata. ¶ Remanet igiṫ q̄ pricipia oīa similia sint totū hoc sequiṫ ex duab⁹ ꝓpōnib⁹ q̄s ⁊ Anara. ⁊ ois ꝯcessit pbs q̄z verissime sunt si bene fuerint intellecte: vna fuit q̄ nihil educiṫ de aliq̄ nisi qđ est in illo: scđa aūt est qđ oē q̄ est in aliq̄ vno ⁊ simplici mouēte educiṫ de ipso. ¶ Cū aūt videret eē simpler per nām reduci et alio ponebat q̄ licet esse in q̄lꝫ actu sed latē sub forma illi⁹ qđ abūdat in illo: ⁊ hoc dixit ꝓpter ꝓpōnē pmā: ⁊ nō vidit vno motore nō educi nisi ex primo sibi mãli ⁊ ꝓtima eē infinita hac necessitate coact⁹ dixit eē finita mãlia pn^a. ¶ Et q̄z vidit q̄ forme nō extrinsec⁹ aduenisſt posuit eas oēs eē intus: sꝫ latere dixit: q̄ sicut cōpositoꝝ nō est forma nisi figura que resultat ex simpliciū cōpōne: ita ēt dixit gnōnē eē ex forma ꝯgragatiōis simpliciū ⁊ corruptionē fieri q̄si ista forma siue figura ꝯgregatoꝝ secerniṫ: ⁊ in hoc habuit plimos seq̄ces q̄ gnōnē nihil eē dixerūt nisi manifestationē occulti: ⁊ isti in hoc qđ dictū est deducti sūt ex q̄dā ꝓpōne quā supposuerūt: ⁊ vna est. s. q̄ nō corrūpiṫ aliq̄d existētiū. sed id qđ corruptionē vocam⁹ est dissolutio modi ⁊ cōmēsurationis ⁊ armonie cōpositoꝝ: ⁊ per ꝯuenientes tales modos ⁊ cōmēsuratiōes ⁊ armonias gñaṫ ⁊ per destitutionē talium infirmaṫ ⁊ roboraṫ per confortatiōes earūdem: sed existēs qđ nō corrūpiṫ est p se ⁊ nō per aliud existēs: ⁊ hoc eē simpler sicut eē mā per se: ⁊ sicut est forma per se quoꝝ neutrū gñaṫ per se neqꝫ corrūpiṫ: sꝫ corruptio ⁊ gnō sūt cōpositi: ⁊ nec illud gñaṫ nec corrūpiṫ fm cōponētia: sꝫ poti⁹ q̄z oīa cōponētia modis q̄busdā cōponūt: ita q̄ vnū hēt modū potētie ⁊ alterū modū act⁹: corrupto mō illo quo ꝯueniūt necesse est cōpositi fieri dissolutionē. sic est de cōmēsuratiōe que eē penes mām ⁊ q̄titatē ꝯueniētiū ad formā cōpositiōis. Armonia aūt eē penes virtutē actiuoꝝ ⁊ passiuoꝝ qb⁹ cōmisceṫ ⁊ vniunṫ: hijs. n. ꝯstātib⁹ ꝯstant subē rerū: ⁊ hijs dissolutis dissoluunṫ. ¶ Ex hijs igiṫ pōnib⁹ pboꝝ pōt aliqs cogñscere solā cām de numero q̄tuor cāꝝ superi⁹ enumerataꝝ: que dr̄ fm spēm cāe mãlis: q̄z parū vel nihil dixerūt de alijs causis ⁊ ēt de ista nō satis certa ꝓnūciauerūt sicut per se pꝫ.

¶ Cap. 9m. De rōne per quā coacti sunt ponere antiq̄ cām mouentem cum materiali.

Sic aūt ꝓcedentib⁹ antiq̄s in pbando ipsa rei veritas viā fecit ampliorē: ⁊ de alijs pncipijs q̄rere coegit. ¶ Si. n. fm oēs antiquos q̄maxime q̄z valde pauci erāt q̄ ponebāt ens vnum ⁊ imobile vt meli⁹ ⁊ Zenon q̄maxime: igiṫ ꝯuenit fm antiquos q̄ oīs gnō ⁊ corruptio esset aliq̄ mãli vel potētiali: ⁊ nihil seipm iducit in actū. sic querere oportuit: q̄re hoc ꝯuenit q̄ gnō eē de isto: sicut. n. dixi nihil mouet seipm: nec aliquid educit seipm de potētia ad actū. Si. n. hoc deṫ verificabunṫ ꝯtraria de eodē. Qđ eni in potētia est: nō ē actu: ⁊ q̄ mō educit aliq̄d de potētia ad actū est actu. Si ḡ illa duo sunt idē in re opꝫ q̄ aliq̄d idez in re sit actu: ⁊ si sit actu ⁊ sic ꝯdictoria de eodē v̄ificanṫ qđ falsum est. Relinq̄ṫ ḡ aliā esse cām mouētē a mā. ¶ Querebāt igiṫ que eēt ista cā mouēs fm rē per inductā rōnē ꝯuicti fuerūt: q̄ sub a mā eē nō facit trāsmutare seipam: ⁊ hui⁹ exēplū est in artificiatis In hijs. n. neqꝫ lignū neqꝫ es: q̄ de sūt mãe subē diuersis actib⁹ est cā trāsmutādi seipꝫ in formā artis. Lignum. n. nō seipm mouēdo facit se lectū: neqꝫ seipm mouēdo facit se statuā idoli. Sed aliud aliq̄d a ligno ⁊ ere fm rē est cā mouēs ⁊ faciēs hmōi motationē q̄ ligno fit lect⁹. ⁊ es statua imaginis. ¶ Quereṫ aūt hic q̄ sic fiat ⁊ mouet ē q̄rere aliq̄d pncipiū a mā subiecta fm rē ⁊ rōnez cāualitatis. Materia. n. ⁊ efficiens nunq̄ sunt idē fm rē sicut iā aū ꝓbatū eē. ¶ Uniuer igiṫ q̄cūqꝫ pboꝝ talem tetigerūt viā in pbando de hijs de qb⁹ mirabanṫ a pncipio: ⁊ post talē viaz inuentā vnū solū pncipiū mãle eē dixerūt. nec aggrauauerūt se in ꝯsiderādo multū vt aīmū applicarēt ad ea q̄ res ipsa vltro igessit eis. ¶ Ceterū q̄dā eoꝝ q̄ dixerūt vnū solū esse cāis pncipiū: quasi deuicti apud semetipsos ⁊ videntes q̄ oporteret plura ponē pncipia si ꝯcederēt ipm vnū eē mobile: dixerūt illud vnū qđ dixerūt imobile esse: ⁊ illi idē pōito tā nām dixerūt oīno eē imobilē nō solū dicētes eā eē imobilē fm gnōnē ⁊ corruptionē: q̄z hoc antiquū est dixerūt antiq̄ qui nō eē gnōnē ⁊ corruptionē fm esse ⁊ sō esse mutationē: sed esse tn̄ fm ꝯgregationē ⁊ segregationē in vnū mixtū ⁊ ex vno: ⁊ hoc est auferre gnōnē ⁊ corruptionē verā sꝫ isti addiderūt q̄ fm aliā oēm mutationē fm locū ⁊ alterationē ⁊ augmētū ⁊ diminutionē ens imobile est ⁊ vnū ⁊ hec positio aūt ꝓpa istoꝝ: ⁊ hij fuerūt Milesius ⁊ Zenon: sꝫ Milesius vt fugeret icōuenientes supl⁹ īductē rōnis hoc dixit. Zenon aūt negauit motū ꝓp diuisionē spatij: q̄z si id qđ mouet vt sibi videbaṫ faceret ad ifinita si moueret sic disputatū ē i. 6. phicoꝝ. ¶ Inter oēs igiṫ q̄ oē qđ ē vnū solū mãle pn^m eē dicūt nulli ꝯuenit itelligere dictā cām quā mouētem vocam⁹ nisi Parmenidi: ⁊ hoc ēt ideo ꝯuenit. q̄z nō dicit illud esse imobile. ad hoc aūt nō ꝯuenit Parmenidi dicere cām mouentem

Tex. cō. 7

tē nisi intus q; victus supius inducta rōne nō solū vnam sed duas ponit causas: ni nō bn̄ ꝛ certe enūtiat de ipsis. ¶ Hijs aūt qui nō vnū solū sed plura dicūt esse principia magis cōuenit dicere causaz mouētē ꝙ Parmenidi. ¶ Sicut nunc dicimus q; ꝯuenit eis dicere ipsum calidū ꝛ frigidū sm̄ q̄litatē esse mouētia aut subea hoꝝ esse mouens ꝛ mota ita q; vnū moueat ꝛ alteꝝ moueat̄ que sunt ignis ꝛ terra. hij enī oēs vtunt̄ igne q̄si mouētē habētē nāz. ¶ Aqua vō ꝛ terra ꝛ huiusmodi que motū hn̄t deorsum vtunt̄ ecōuerso q̄si habētibus nāz mobilē hoc est que moueat̄. Parmenide vnū solū dicente q; ens esse cū ista sui positione nō ꝯuenit dicere mouēs principiū esse ꝯ subiecto ꝛ loco a mā separatuz. sed rōne tm̄: vt dicat passionē a subiectis causatā mouete: quēadmodū a principio huius opinionū diximus. ¶ Aliter enī non saluarēt hypothesis sua: q; vnū solū esse oium principiū entiū diceret nisi illud mouēs qd̄ postponeret a subiecto causari: ꝛ ideo nō verā principij rōnē habere: alij aūt qui plura entiū principia dicūt esse conuenit sm̄ suas positiones dicere principium mouens esse distinctum a mā ꝛ separatū ipsum ponere ab eo qd̄ mouetur: q: isti sm̄ aliquid imperfectum magis appropinquauerunt veritati.

¶ Cap. 10^m. De Anaxagore ꝛ Hermonij opinione quā p̄dicti determinant de principio efficiente.

Ost hos aūt ꝛ talia entiū principia sicut prius aiebāt iteꝝ ꝛ isti coacti ab ipsa veritate quesierūt habitū siue ꝯñs principiū ac si nō sufficiāt gn̄are siue causam existiū nām ex hijs que dixerūt. Habitū aūt principiū dico id qd̄ ipa offect ꝯsiderādo mā mobili supposito p necessitatē supius inducte rōnis oportuit ponere efficientē causam. ¶ Posita sūt illa in gn̄e viderūt q; esse efficiens mouet sm̄ formā que actu est ꝛ mouet mām ad formā similē in spē rōne forme mouētis: ꝛ iō nusq̄ videtes forma sub rōne cause formalis determinauerūt meli⁹ de efficiētē: ꝛ ū dixerūt q; efficiēs mouet sm̄ formā determinatā ꝛ spēm que est vniuoce mouēs aut sm̄ ꝯueniētiā mouēs iquirere: q: nō qd̄cūq; mouēs est ad hoc sm̄ ꝯueniētiā hūs: ꝛ iō dixerūt q; eoꝝ que sūt existia q̄dā hñt huius principiū ipsius esse ꝛ bn̄ esse: ꝛ q̄daz fiūt ab hui⁹ in esse ꝛ bene esse. ¶ Esse.n. ꝛ bn̄ eē est vnicuiq; sm̄ q; optimū sue nature attingit. ꝛ hoc est in eis que sunt ꝛ fit in eis que fiūt ab hmōi determinato efficiētē quia nisi sic determinatū sit mouēs nec erit causa esse nec bn̄ reꝝ esse: ꝛ sic p̄hantes obscure viderūt formā sed nō in rōne cause formalis sed put icidit in idē cū efficiētē: ꝛ iō isti in numero principioꝝ nihil p̄induerūt addiderūt: sed meli⁹ determinauerūt de efficiētē siue mouete ꝙ p̄habiti. ¶ Sic autē rōnabiliter q̄rētes forsan nō est ꝯueniēs ignē vel terra vel aliqd̄ talium elemētoꝝ cām eē mouētē neq; ꝯueniēs extimare q; tal̄r p̄cedētes in p̄bia aliqd taliū cāz esse dixerūt. ¶ Ignis n. ꝛ terra ꝛ hmōi q̄litatibus suis agētia nō agūt nisi ad formas suas. Jā aūt habitū est q; efficiēs opz eē ꝯueniens sm̄ rōnē q: aliter nō erit cā ꝛ bn̄ eoꝝ que fiūt ꝛ sūt. neq; iteꝝ ꝯueniēs est extimare hui⁹ cām ab ipsis eē aut hoīata siue effecta: q: iā habitū est q; nihil sibi ipsū cā est trāsmutationis. Sil̄r nō est cōueniēs q; ipm̄ bn̄ hēe reꝝ sm̄ optimuz vniuscuiusq; fortune sit nisi imutare: nec habeat aliq̄d aliā cām: q̄si sicut in 2° phyꝝ sicoꝝ p̄batū est: fortuna nō est cā nisi p accns in hijs q̄ p̄pter aliqd ꝛ raro fiūt. ¶ Ista āt authomata nō raro sed semp vl̄ frequēter fiūt. Opz igit̄ q; cām efficiētē habeāt ad formā determinatā ꝛ ordinatā ꝛ nō p accns existē. dices aūt aliqs inter antiquos itellectū imixtū ꝛ puꝝ vnū eē principioꝝ qd̄ est p̄ncipiū mouēs itellectū dico datē formas suo lumine q; ad res nāles est forma sicut ars ad māz arti opatiue subiectaz ꝛ hz eē vnū primū principiū sicut cā in aialiuz gn̄ōne ꝛ in nā gn̄abiliū: ꝛ hz eē cā toti⁹ mūdi ꝛ ordinis oium formatoꝝ sz suas formas h̄ pro certo talia dicēs: appuit sicut purificans priores p̄hos circa p̄ncipia aliqd p̄ter ꝯueniētia dicētes: palā aūt est q̄si Anax. hos tetigit sermōes: vidēs.n. q̄si itellectus agētis lumine forme ꝯstituunt̄ ꝛ determinant̄ sm̄ q; lumē illud miscet̄ corporib⁹: sicut lux solis mixta cū p̄spicuo ꝛ terminato ꝯstituit colorꝫ formas dicebat itellectū agētez sic esse cām aialiū ꝛ nature mūdi ꝛ ordinis vniuersi. ¶ Et iz p̄mus clare dixerit Anax tn̄ aliū an se cūē ꝛ cōpatriotā suū habuit cām hec dicēdi. Hermonius .n. sicut Anax. ciuis clazomeni⁹ cām hic dicēdi dedit oībus q̄ sic opināntes pariter vno ꝯsensu simul posuerūt p̄ncipiū existiū eē cām que est cā ipsi⁹ bn̄ in reb⁹ ꝛ tale p̄ncipiū est cā. vn̄ motus inest existibus mouētibus sm̄ forme sue ꝯueniente p̄portionem.

Rez. cō. 52.

¶ Cap. 11^m. De opinione Hesiodi ꝛ Parmenidis dicētiuz amorē deoꝝ ꝛ nālem esse mouens principium.

St aūt opinio alicuius q; Hesiodus primus fuit qui q̄siuit hmōi mouēs p̄ncipiū sic aūt si qs ali⁹ p̄ter Hesiodū posuisset p̄ncipioꝝ vnuz amorē qui idu⁹ est nature existiū: hic est Parmenides. Parmenides enī tentās mōstrare gn̄ōnē mūdi vniuersi. q; vz mūdus fact⁹ est: ꝛ nō fuit ab eterno: primum oīuz posuit q; amor deoꝝ p̄uidit oīb⁹ ꝛ p̄ordinauit vnūq̄dq; ꝛ sm̄ q; p̄posuit ꝛ p̄ordinauit p amoris p̄uidētiā: sic vnūquodq; p̄duxit in ordine ꝛ tpe suo: ꝛ in hac p̄ductione ididit ꝛ amorē eoꝝ que ꝯstituerūt ipm̄ ꝛ hoc et amore sibi a dijs idito cōmouet̄ ad sue nature ꝯstitutionē ꝛ sic posuit amorē vt mouēs p̄n^m. ¶ Hesiodus vō dixit oium p̄mū fuisse chaos: qd̄ est vacuū spatiū in quo mundus factus est: deinde aūt dixit factā terrā eē latā natātē sup aquas sicut in antehabitis dcm̄ est: ꝛ dicit eē facta amore mouēte que oia ꝯdocet imortalis qs deos appellauit sicut supius digestū est. ¶ Ab hijs.n. sicut dicit Plato in dia lōge relegata est. ꝛ q̄cqd faciūt ex p̄uidētia faciūt ex amore: ꝛ hūc amorē isluūt vnicuiq; reꝝ sm̄ ꝯueniēs sue nature. Jō q; et hūc amorē diffinientes dixit amorē eē vnitiuā quādā vtutē supioꝝ mouētē ad iferioꝝ p̄uidētiā. ¶ Inferiora aūt ad reuerētiā supioꝝ ꝛ ad cōmanedū germana ꝛ hūc amorē diuidūt in oīuin⁹ itellectualē: aialē: ꝛ nālē. ¶ In oīb⁹ enī hijs supioꝝ est p̄uidē ꝛ ex p̄uisione amatiua bona iferiorib⁹ influere ad que suscipienda iferioꝝ est se reuerēter aptare ꝛ ad idita sibi bona sm̄ analogiā nature q̄tū fas est assurgē: germanoꝝ aūt in hijs bonis coexistē ꝛ ꝯcordare simul in vnū: sic.n. in oīb⁹ participat̄ eē diuinū ꝛ bonū p̄uisionis sm̄ analogiā ad oia se extēdit. Sic.n. fit necessariā cām quādā ꝛ p̄ncipiū quoddaz esse in ipsis reꝝ existijs q̄ res ipsas moueat ꝯgregādo ꝛ vniēdo: hoc āt est mouēs cā tā p̄ma in dijs ꝙ p̄xima et bono amoris qd̄ iditū est vnicuiq; sm̄ sue nature p̄priā analogiā ꝛ mouet tāneos ꝙ itellect⁹ diuinos qui itellectual̄r nulli cōmitti p modū vtutū corpaliū: sz separatim mouet ad ꝯgregādū oībes ꝯceptu amoris: ꝛ amor h̄ est cā q̄ mouet aias venit Hesiodus ad corpoꝝ p̄uisionē ꝛ mouet nāli totā nām: ꝛ in hoc amoris vinculo oia ꝯnexa sūt ꝛ se inuicē cōplectunt̄. In hoc igit̄ ꝯueniūt tā Hesiodus ꝙ Parmenides: ꝛ oēs qui amorē p̄n^m eē dixerūt. q̄si āt opz opiniones eoꝝ sp̄al̄r distribuere qs s. eoꝝ sit p̄or ꝛ qs posterior in sequētib⁹ facili⁹ erit idicare. ¶ Amorē āt oēs isti ponūt motiuuz entiū: ꝛ p modū ꝯgregatiōis motiuū vni⁹ ad alteꝝ dicētes iferiora a supiorib⁹ nihil penitus posse suscipe: nisi q; illa ex amore voluit ipartiri: ꝛ hoc eē multū eū inuidere nō possint ꝛ larga sint: ꝛ iō de bonis suis vnicuiq; tātū dāt q̄tū est susceptibile vnūquodq;: ꝛ hoc q; qd̄libet suscipit eē quādā nōlez iustitiā qua sibi inuicē in bonis cōmunicāt ꝛ bona distribuūt pro vniuscuiusq; p̄pria dignitate: ꝛ hūc amorē mouēs p̄ncipium esse dixerunt: ꝛ q; nō tam materiā mouet ꝙ etiā imortalia omnis genera dictoꝝ celestium.

Quid ē amor et amauoꝝ tēn̄ mouet: ꝛ qs supler.

¶ Cap. 12^m. De opinionibus ꝛ rōnibus Empe. qui dicit eōtraria esse mouentia principia.

Uia vō in nā q̄ tota motui ꝛ motationi subiecta est in eē videnē ꝯtria eo q; ois mutatio est iteꝝ ꝯtria ex p̄te mobilis ꝛ ꝯtrioꝝ mouentiū p se est ꝯtria mouē: ꝛ nō solū in nā iuenit̄ ordinatio ꝛ bonū sed etiā inordinabile ꝛ turpe: ꝛ nō inueniunt̄ plura que sūt mala ꝯtria melioib⁹ ꝛ p̄ra naīnueniunt̄ ꝯtria bonis. ꝛ iō aliqs posterioꝝ p̄hoꝝ idixit ꝯtria mouētia principia amorē ꝛ odiū. Jta vt sigillatim singula ꝯtria sua habeāt ꝯtra mouētia. ¶ Cōsiderauerūt enī hij vt diximus q; ois mot⁹ est iter ꝯtros situs aut iter ꝯtrias formas qū rectus est mot⁹ ꝛ finitus: ꝛ iō isti ponūt ꝯtria bonū ꝛ malū sicut ꝯtrias formas bonū vocātes id p qd̄ nā attingit finē optimū ꝛ malū id qd̄ abijcit̄ in motu: ꝛ hoc est a quo ē mot⁹. vidētes iteꝝ q; motus non est iter ꝯtria nisi ponat̄ nā subiecta motui cui⁹ ipe mot⁹ est actus impfectus. ¶ Et vidētes illā nām subiectā in motu ꝯtinuo exire de primatione

ad actū ex illa posuerūt eē terminos mot⁹ turpe ꝛ bonū ꝛ in ordinationē ꝛ ordinē. ¶ Turpe. n. dicit puationē put aufert materie pulchritudinē ad actū: ꝛ inordinatio dicit eādē p̄ut puat ordinās ad actū ꝛ locūꝫ alia q̄ forma sūt cōcomitātia. hec āt vidētes nō viderūt formā sub rōne cause formalis sed ista dicebāt eē passiones de mouēte in māꝫ inductas: q: ꝯrioꝝ effectuū p se ꝯrie sūt cause. iō dicebāt ꝙ mouēs ad hoc nō pōt eē vnū ſꝫ ꝯria: ꝛ iō dicebāt ꝙ amor nō est sufficiens motiuū pn̄m. ſꝫ opꝫ ꝯriū amori ponē etiā odiū. hoc āt iō posuerūt q: nō dicebat eē gnōnē ꝛ corruptionē simplr̄ sed fieri gnōnē quādā p amoris ꝯgregationē ꝛ corruptionē per segregationē odij. amoris. n. est vnire ꝛ ꝯgregare. odij aūt segregaꝛ ꝛ dispgē. hoc ēt aliqñ vocāt litē ꝛ amicitiā. ¶ Supponūt āt isti ꝙ oī amori odiū sit ꝯriū ꝛ amori nāli nāle odiū sit ꝯriū ꝛ amorē eē īditū a diis puidērib⁹. ꝛ odiuꝫ īditū esse a demōe iuido ꝛ malo quē cakatheō appellabāt q̄s postea platonici vocauerūt cacodemones. ¶ Vidētes āt ista sub obscure balbutiēdo p īpropria dixerūt sed tñ istā sniam conati sūt dicē. ſꝫ nō ea pferūt p ppria. pꝫ. n. ex pbationib⁹ q̄s supponūt ex qb⁹ pcedūt ꝙ ista sequunt̄ fm̄ ītētiones eoꝝ. ¶ Si qs. n. p cōpsonē illi exequat ꝛ accipiat hāc sniam fm̄ veritatē qd dicē Empe. ꝛ nō curet de vbis īpropriis ad que deueniūt balbutiēdo circa veritatē: īueniet fm̄ eū ꝙ amor est cā agathoꝝ siue pfectoꝝ bonoꝝ: odiuꝫ vo cā maloꝝ: fm̄ dicta itaqꝫ si qs dixerit ꝙ Empe. dixit ꝛ pmus īuenit ꝙ bonū ꝛ malū sūt pncipia mouētia: forsitan bñ ꝛ vē id qd dicē ītēdit cōphēdēs. ¶ Supposito ꝙ ꝯrioꝝ sūt ꝯrie cause mouētes ita ꝙ bonoꝝ oīuꝫ cā mouēs sit bonū: ꝛ maloꝝ oīum cā sit malū eo mō quo dcm̄ ē. ¶ De hoc tñ in sequētib⁹ erit pscrutādū qm̄ in primis ꝛ phice mouētib⁹ Empe. vera dixit sed nō in pmo mouētib⁹: qm̄ ſꝫ optimi pmi sit optima pma iducē vt h̄ dicit Plato: eū tñ hoc nō hꝫ ꝯriū malū ꝙ sit oīa mali cā: q: malū est īfirmitas ꝛ defect⁹ ꝛ nō pducit̄ ex aliqua efficiēte cā ſꝫ īcidit ex defectu alicui⁹ pncipioꝝ: sicut diminutio mēbroꝝ causat̄ in gnōne. ſꝫ nō est ad ppositū igit̄ isti oēs sic diximus ꝛ vsqꝫ ad hoc balbutiēdo duas causas tetigerūt q̄s in 2° phyſi. determinauimus. s. māꝫ ꝛ id qd vocat̄. vn̄ mot⁹ suemonēs cā obscure qdē enūtiātes: ſꝫ nō manifeste: ꝛ quaſr in bellis pugilicijs faciūt pmi ineruditi: ita fecerūt ꝛ pmi pbantes. ¶ Etenī sicut pmo illi a pugilib⁹ cōducti sepe faciūt bonas plagas: ita isti balbutiētes aliquas de pncipijs apdurerūt bonas snias. at illi ij dē pugnis faciūt plagas ex scientia artis pugilū nec isti in pbando vsi sūt scialib⁹ vbis dicē qd debēt. Scīētialib⁹. n. fere nō vsi sūt nisi parū: q: nō ex habitu scie ꝛ ꝯclonū sed tm̄ ex habitu pncipioꝝ pmoꝝ ad que ex ipsa veritate coacti sūt ꝯcedenda.

Malū nō hēt cām efficiētē sed deficiētē.

¶ Cap. 13[m]. Qualiter Anara. vtit̄ intellectu vt pn° mouēte.

Anaxagoras aūt qdē artificiaſr ad mūdi gnātionē vtit̄ itellectu. Dico aūt mūdi gnōnē: generationē celi ꝛ elemētoꝝ que ex motu celi ꝛ p portione situs ad celū gnant̄: sicut ēt in scīa celi ꝛ mūdi dcm̄ est. ¶ Hec āt sūt pmo mobilia fꝫ locū. In hoꝝ. n. pma gnōne satis artificiaſr vt̄ pro cā pmo vtit̄ itellectu. ¶ Maꝫ qñ q̄rēs dubitat qua de cā de necessitate est hoc vel illud sic celū stellatū vna stella vel plurib⁹: aut q̄ de cā hoc est motū circulariter ꝛ aliud recte: tūc opꝫ ꝙ attrabat pro cā itellm̄. hoc aūt sic pbat̄ sicut in 2° physicoꝝ pbatū est: ꝙ necessariū in physicis aſr est q̄ in disciplinis. ¶ In disciplinis. n. posito aūte ꝛ pn° de necessitate ponit̄ ꝯn̄a sed in pbicis posito pn° ꝛ aūcedēte nō ponit̄ ꝯn̄s sed poti⁹ ecōuerso. posito ꝯn̄te necessario ponit̄ aūs. ¶ Sicē enī dom⁹ ē opꝫ poni fūdamētū: ꝛ nō ecōuerso: ꝛ iō in pbicis sicut ꝛ in artificiatis nō est necessariuꝫ nisi ex suppōne finis. De his aūt in pbicis satis determinatū est. ¶ Queranı⁹ igit̄ de cā necesse est celoꝝ vnū esse vniforme ꝛ alteꝝ multiforme: ꝛ vnū hr̄e vnū motū ꝛ alteꝝ plures: ꝛ vnū mobiliū celoꝝ hr̄e motū aplanes vocatū h̄ regulariter sup polos equinoctialis: ꝛ circulos equinoctiali parallelos a dextro mūdi p sinistrū reuolutū: ꝛ alt ex hr̄e motū planes hoc est erratiū vel erratiuū sup polos zodiaci: ꝛ sup circulos zodiaco parallelos a sinistro mūdi p dextrū rotatū: hāc. n. qōnē h̄ determinare nō possum⁹ nisi ōſdamus quaſr ex luce simplicis ꝛ pmixti ꝛ oīno sepati ꝛ pmi itellectus ꝯstituit̄ pmi ordinis itelligēti aꝛ ex luce pmi ꝛ itelligētia pmi ordinis obūbrate luce cā pme quā vocat itellm̄ Anar. educit̄ orbis primus: ꝛ iō est vniforme ꝛ vni⁹ mot⁹ simplicis ꝛ aplanes. ¶ Iteꝝ āt ex luce ꝛ lumine itelligētie pmi ordinis ꝯstituit̄ itelligētia secūdi ordinis multiplicioꝛ q̄ itelligētia: ꝛ iteꝝ vbi lumē itelligētie primi ordinis occūbit itelligētie scdi ordinis potētia exit orbis scds nō vniformis duos hñs motus. ꝛ hñs motū planes: ꝛ sic est de alijs descēdēdo ¶ Nō. n. pōt determinari necessitas ordinis mūdi mobiliū primoꝝ nisi determinetur qd est aū ea rōne: sicut nec necessitas carniū ꝛ ossiū i homine nisi supposito homie: ꝛ vt gñalr̄ dicat̄. Nulla determinabilis est necessitas māe nisi ex suppōne forme que est cā ꝛ tō ipsi⁹: ꝛ sic q̄cūqꝫ q̄runt̄ de diuersitate pmoꝝ mobiliū necesse est determinare ex psuppōne motoꝝ itelligētiaꝝ ꝛ itellect⁹ pmi: ꝛ iō Anar. satis artificiaſr vtit̄ itellectu qn dubitabat de necessario in mūdi gnōne quo ad mobilia pma in qbus mūdi determinat̄ gñatio. ¶ In alijs vo que sūt nō de mobilib⁹ pmis oīa homogenia īfinitaqꝫ mālia ponit pncipia magis causant̄ sue pro causis assignat q̄ itellm̄. ¶ Alia enī sūt mobilia ad formā: ꝛ hmōi motus dicit eē aggregatione homogenioꝝ: ꝛ qn plura vni⁹ forme ꝯueniūt ad hoc dicē fieri denoīationē ꝛ eē rē ad illi⁹ formā gñatā quēadmodum in antehabitis dcm̄ ē. ¶ Sic aūt dicē est īperfecte valde de pncipio mot⁹ dicē. ponē enī pncipiū in mundi gñatione ad formā subalē est faciēs in alijs mobilib⁹ ad formaꝫ negare gñationē eo ꝙ in illis ꝯgregatio siliū ad q̄dā est mobilia ponē pn[m] mouēs: ꝛ ad q̄dā nō: h aūt pueniit ex īperfectione ꝯsiderationis: q: oīa que mouent̄ ad formā mouent̄ vtutibus eoꝝ que mouent̄ fm̄ locum: ꝛ que mouent̄ fm̄ locum mouentur virtutibus intelligentie: ꝛ non ex congregatione: ꝛ sic virtus intelligētie mouet in tota natura ꝛ totuꝫ op⁹ nature efficitur per hunc modum opus motus intelligentie quelibet formaꝝ subaliū efficit̄ lumē itelligētie ꝛ non ex ꝯgregatione siliuꝫ: ꝛ hec ignorauit Anar. ꝛ tñ bñ ꝛ artificialiter īceperat pbari in cā mobiliū fm̄ locū fm̄ ꝙ hñt potētiā ad vbi tñ male ꝛ insipiēter terminauit in determinādo mouens ad principiū mobiliū que sunt in potentia ad formaꝫ. Sic igit̄ insufficienter dixit Anaxagoras.

¶ Cap. 14[m]. De dictis Empe. circa diuisionem principioꝝ mouentium ꝛ materialium.

Empedocles āt magis vtit̄ causis q̄ iste: qua mouētia que ponit oīb⁹ adaptat: ꝛ tñ ꝛ ipse īsufficiēter enūtiat de causis efficiētibus siue mouētib⁹: ꝛ qd peius est: q: in causis quas ponit nō inenit̄ qd veꝝ est ꝛ ꝯfessum est ab ipso ꝛ ab oībus alijs pbis. ¶ Cōfessum enim oīꝫ ꝙ cōis animi acceptio est ꝙ q̄sqꝫ pbat auditū: ꝛ tales sūt due ppositiones: quaꝝ vna est ꝙ ea que pma sūt reꝝ pncipia p eētiā sunt pncipia ꝛ nō p aliud aliqd: qm̄ si p aliud aliqd sunt pncipia tūc nō sunt pncipia. ꝛ hoc est ꝯtra hypothesim. Alia aūt est: ꝙ ea que p essentiā sunt pncipia actiua vnā ꝛ eādeꝫ actionē hñt in oībus ꝛ nō sūt ꝯriaꝝ actionū ꝛ ꝯria istis dixit Empe. Cū. n. poneret amorē ꝛ odiū pncipia eē effectiua opꝫ ꝙ p essentiā sint effectiua sicut dicit pma ppō: ꝛ simplices ꝛ essentiales habeāt actus sicut dicit scda ppō igit̄ amoris nō erit nisi ꝯgregare ꝛ ꝯtinere vel ꝯcernē rā in toto q̄ in ptibus. sicut caloris actus nō est nisi calefacere. ꝛ lucis act⁹ nō est nisi lucere: ꝛ p oppositū actus odij nō est nisi separare ꝛ secernere. ¶ Sꝫ ecōuerso fm̄ Empe. mr̄is in locis id qd est vel sit amor secernit ꝛ dispgit ꝛ odiū ꝯcernit ꝛ cōgregat. ¶ Cā cū ipsuꝫ qd esse dicit Empe. hoc est chaos in quo oīa pmixta sunt distrahit̄ ad elemētoꝝ spēs ab odio: cuius est secernere cūcta: tūc ea que ad ignē cōstituendū ꝯueniunt in vnū ꝯcernunt̄: ꝛ similr̄ ꝯcernunt̄ ea que ad singula alioꝝ elemētoꝝ ꝯstituēda ꝯueniūt: ꝛ sic odiū secernēs in toto ꝯcernit in ptib⁹. ¶ Cū aūt ecōtra post annū magnū iteꝝ ex ꝯstitutis elemētis ꝛ elemētatis ꝯueniūt amore mouēte necesse est vt rursus particule que singula ꝯstituūt secernant̄ ꝛ sic amor secernēdo singula cōgregat in vnū sicut odiū secernendo ex vno cōcernit ad singula: ꝛ sic pn[m] hoꝝ simpliciū pmoꝝ pncipioꝝ actus essentiales sunt oppositi in toto ꝛ in partibus entis qd est cōtra oīa cōfessa. ¶ Empe igit̄ iter priores causam efficiētē diuidēs eā positionē īduxit ꝙ nō est vnū pmus faciēs motus pncipiū sed diuersa ꝛ ꝯria. ¶ Ampli⁹ aūt que in mālis cause specie sunt ipse dixit esse plura que dicuntur

quatuor

Nō in eo pponēs q̄s sūt amīa ꝯceptiones.

quatuor elementa: et causa quedam dicti superius assignata est quia scilicet motus est inter contraria: et quia contrariorum per se cause mouentes sunt contrarie si essentialiter moueant. quemadmodum mouere dicunt principia. Sed licet quatuor ponat elementa cum vtitur hijs quatuor vt duobus solum existentibus sicut supra diximus. Igne enim vtitur quasi secundum se existente propter motum et perpetuitatem et speciem que celestibus flammis vidit inesse. Tribus autem elementis igni oppositis eo quod ad centrum omnia mouentur et non perpetua sunt et materialis vtitur quasi vna natura materiali: et hec sunt terra et aer et aqua. hec autem quicunque vult potest sumere ex speculatione nature ipsorum elementorum. hec igitur philosophus Empe. sicut diximus sic dixit. scilicet quod principia sunt qualiter sunt et quot sint.

¶Cap. 15m. De positione Leucippi et Democriti et Authos qui ponebant inane et athomos.

Leucippus vero et amicus eius Democritus et ipsi epicurei philosophi existentes dicunt prima elementa existentium esse plenum et inane sine vacuum. Ratio autem ipsorum fuit: quia videbant in corporibus duo esse substantiam et vtilitatem sine dimensione et duo dicebant horum esse principia. Primum igitur dicebant esse plenum elementum substantie: et inane dimensionum: primas enim dimensiones dicebant esse vacui: quod nihil aliud esse dicebant nisi distantias loci sine omni corpore vel cum corpore: nec dicebant distantias dimensionem vacui fieri in corpore nisi interpositione diuisionum vacui: quia quando rarum fit ex denso nihil aliud dicebant esse dimensionem nisi positionem partium rari. athomus discedit ab athomo: et interponitur distantia vacui: et quando spissum fit ex raro coeunt athomi. Indistantias rari quando nisi vacuum sit in medio contingeret quod quando inspissatur rarum duo vel plures athomi essent in loco vnius: et hoc est impossibile: essentia igitur substantie corporis elementatur ab athomis corporalibus: et dimensio ex vacui interpositione: quia quecunque corpora athomalia multiplicentur si distinctione non habebunt dimensiones: eo quod indiuisibilia sunt: oportet autem omnia naturalia quantitatem habere: eo quod omnia naturalia mobilia sunt: et omne mobile diuisibile. Amplius cum esse quod principiat res sit prius accipe simpliciter quam compositum: et vt videamus quod hec duo constituunt corpora naturalia: oportet quod ipsa prius sint in se simplicia: et sic prima simplicia res constituentia sunt vacuum et plenum quod est corpus athomum sine indiuisibile. ¶Has autem rationes huius positionis quas induximus Xenophontes induxit probatissimus istius opinionis defensor: vnde plenum dicunt esse velut ens et inane velut non ens: quia si ipsum poneretur esse ens esset corpus: et tunc non posset in ipso aliud esse corpus: et sic non posset principiare cum corpore pleno. ¶Dicunt igitur plenum quidem et solidum quod idem est ens inane vero sine vacuum dicunt non ens. et ideo dicunt quod non est magis principium corporum ens quam non ens: quia nec inane magis vel minus est principium quam corpus solidum athomum sed equaliter. corpus autem quod vocant plenum dicunt esse corpus athomum hoc est indiuisibile: et dicunt quod ista duo sint cause entium velut causa materialis: sicut et illi qui vnam dicunt vel vnum substantiam subiectam sine materiam de quibus in principio huius tractatus diximus. ¶Sed dixerunt isti quod substantia corporum constituit ex corporibus athomis et dimensio ex distantijs inanis. dicti autem Leucippus et Demo. et Xeno. omnem dicebant esse non mutationem de non esse ad esse: sed potius sicut illi qui dicebant vnum aliquid esse materiam aliam generabant passionibus et qualitatibus illius quam materiam subiectam esse dicebant: et dicebant generationem esse alterationem ita et isti dicebant generationem alterationem secundum mutationem primarum qualitatum vacui et pleni que sunt rarum et densum sicut patet per antedicta. Dicunt autem adhuc causas aliorum differentes esse: et dicunt vacuum et plenum per mutationem rari et spissi. Has autem differentie rerum causas quod vna fiat hoc quod est homo: et altera lignum vel aliquid aliud dant esse tres: figuram quidem athomorum et ordinem ipsorum et positiones in raro vel spisso. Grece enim significantius huius dicitur: quod differentia rerum sit aut rhismo aut diatingi aut tropin solum. ita quod non est alia causa differentie horum: at rhismos figura est: diatingi vero ordo: tropus autem positio. Dicebant enim athomos esse rotundos: et hos mobiles: aut acuti anguli et hos penetratiuos: aut quadratos et hos stabiles. Ordinem autem dicebant ex hoc quod primum illius figure vel alterius ordinatur in compositione corporis: positionem autem ex hoc quod vnius figure extra vel intus vel alterius vel infra vel supra vel ante vel retro et de alijs similiter et sic causari rerum diuersas compositiones. huius autem exemplum dabant in elementis litterarum. Dicunt enim quod eisdem litteris aliter ordinatis et aliter situatis diuntur comedie et tragedie. Que tamen sunt opposita vel composita carmina laudis honorum vel vituperationis eo quod in figura vocis quando formatur vocalis: prima differt a figura propria vocis non solum que scribitur sed qua formatur vocalis secunda. Que .u. est apud grecos apud nos .e. est vocata. secunda autem differt a prima ordine quia profundius formatur. a. quam .e. et simpliciorem habet figuram formationis sue. tertia autem in formando non ordine differt ab hijs cum non sit eiusdem ordinationis: eo quod sit consonans sed differt et generat sui dictionem ponere: eo quod ante vocalem vel postposita aliter sonat et immediata vocali coniuncta vel alia interiecta sonat aliter: et hoc modo diuersis positionibus suis cum vocali multas vocis litterate generat differentias: et sic dicebant facere athomos figura et ordine et situ diuerso compositas multas valde compositionum differentias generare. ¶Scias autem hos etiam sicut alios balbutiendo palpitasse circa veritatem. Nescientes enim distinguere inter potentiam et actum videbant bene quod oporteret aliquod esse principium quod esset materia subiecti et fundamenti in corporibus et hoc putabant esse corpus: quia supponebant cum omnibus antiquis philosophis quod ex nihilo nihil fit: non corpus autem putabant esse nihil corporis. et sic ex non corpore non fieri corpus omnino: et eadem ratione ex non homine non posse fieri hominem non videntes distinctionem inter non corpus nihil existens corporis: et non corpus quod non actu est corpus sed potentia est corpus et est fundamentum corporis. Sic igitur supponentes ex corpore fieri corpus videbant ab ipsa veritate coacti quod daretur illi corpori dimensionem esse et sic principiatum et non principium. Et ideo vocauerunt athomum nescientes distinguere inter corpus physicum et mathematicum: quando primum corpus physicum est aptum natum mensurari tribus diametris et ad rectos angulos vndique se secantes: et hoc cum actu athomum et potentia athomum et hec est subiecta corporis materia: et hoc quidam dicere intendebant: sed non volebant exprimere. ¶Amplius iterum supponentes ex nihilo nihil fieri et nihil quantitatis videntes esse in materia subiecta prima: secundum quod est subiecta et nescientes quod potentia est in ea dimensio dixerunt quod oporteret principium dare dimensionibus: et non inuenientes dimensiones simplices omnino nihil nisi in vacuo posuerunt vacuum esse: et huiusmodi interceptione vel spissari vel rarificari corpora: et sic fieri generationem et figuras corporum ex tribus superius dictis: figura et ordine et positione: hec igitur de principijs est positio istorum. De motu vero vnde hoc est qua de causa motus inest existentibus et hijs alijs omnibus et in hoc similes existentes negligenter dimiserunt intactum. De duabus igitur causis visum est prius a primis philosophantibus in tantum quantum esse in quaestione a nobis dictum est in antehabitis: et hec dicta sufficiant de positione epicureorum.

¶Tractatus quartus primi Libri Metaphysice qui est de opinionibus Stoicorum de principijs.

¶Cap. pm. De Pitagoricis qualiter dicebant numeros mathematicos esse principia.

Stoicorum autem circa principia nunc in alio tractatu inducemus assertiones incipientes a Pitagoricis qui primi principes in hac secta floruerunt. Dicamus autem primo quod omnes stoici conueniebant in hoc quod physicorum principia ponebant esse non physica: sicut Epicurei in hoc conuenerunt quod principia physicorum physica esse corpora perhibuerunt: sicut patet in omnibus antehabitis opinionibus quas induximus. In his igitur philosophis et ante hos de quibus diximus in physicis. Illi qui vocantur Pitagorici tangentes physicorum mathematica principia esse primi inter philosophos produxerunt ea in medium philosophantium: et in talibus principijs connutriti per totum tempus philosophie sue dixerunt quod ea que sunt principia mathematicorum principia sunt cunctorum existentium. Rationem autem huius assignantes dixerunt quod omnia corpora mobilia in motu consideranda et ante corpora non sunt nisi ordines intelligentiarum quarum principia hic non queruntur. ¶Cum igitur ante corpus mobile sit corpus secundum naturam principia corporis erunt ante principia corporis mobilis: sed que sunt principia prioris secundum naturam magis habent rationem principiorum quam ea que sunt principia posterioris. Sunt igitur principia corporis magis principia quam ea que sunt principia mobilis. Similiter quo principia sunt priora eo magis sunt vtilia et plurium principia principiorum: ergo principia cunctorum sunt principia corporis: aut sunt principia vel causa

Ex pho vbi supra cap. 2.

Error antiquorum et erroris causa.

In pho et metaph. ca. 2. ibi. In his autem et ante hos vocati pitagorici.

bet q̄titatis sunt principia que cōstituūt ipm̄ inesse corporis sm̄ ꝙ corpus est. Nō aūt cōstituunt ipm̄ inesse corporis nisi mathematica: ergo mathematica sūt pncipia corporis. ꝛ per cōns sunt principia cunctorum. ¶ Et ois iste error prouenit ex hoc ꝙ nō distinguebant nā corporis ꝙ preeligit sibi corpus mobile ꝛ ꝙ supponit in ipso. Si eniz hoc dicat eē corp⁹ tribus diametris dimēsum: ꝛ esse corporis cōstitutū. impossibile ē euadere rōnes īductas: ꝛ hoc putabāt Pitagorici persuasi a quodā signo nō sufficiēti ꝙ .s. corpus mobile ꝑ velocitatem ꝛ tarditatē diuisibile est in īfinitū sicut ostēdimus in .6. phi. nostrorū: ꝛ cū dicit in īfinitū sit passio mathematici corporis: opz mathematicū corp⁹ eē qd̄ supponit i corpore mobili phīco. hoc aūt nō est neccīum: quia si corpus accipiat sub forma mobilitatis solum sic abstrahit a mobili ad situ: ꝛ a mobili ad formā ꝛ a figura recti motus: ꝛ a figura motus circularis ꝛ hmōi mot⁹ addibilis est in velocitate additioni tpis ꝛ addibilis in tarditate ad diuisionē spatij: ꝛ ex illa pte sequit diuisio in īfinitū ēt corpus phīcum sicut ꝛ mathematicū corpus aut ꝙ subijcit in corpe sic mobili. nō est cōstitutū trib⁹ dimēsionib⁹ que ꝑ tres sunt diametros. Sed poti⁹ ꝙ aptitudinem hz extēdi trib⁹ diametris: hoc aūt est suba in qua fundat sm̄ eē mēsure diametrorū ꝛ nō ipsa dimēsio est que hz hmōi aptitudinē ꝛ sic principia hui⁹ corpis sunt cūctorū corporū principia hec aūt sunt pncipia sube: ꝛ hoc ignorantes Pitagorici pdictos inciderunt in errores. A principio igit sue phie psuasi ꝙ mathematicorū pricipia sunt cūctorū principia sic ꝓcesserūt vlteri⁹ ingrētes: que sunt prima pncipia mathematicorū. videntes aūt quia numeri sunt nā prmi in gñe mathematicorū eo ꝙ numeri q differentijs causant ꝓut sūt plurālitas ab vnitate ꝓcedūt forme simplicis que prime ꝯsideratiōes sunt entis ꝛ differētiarū entis ꝛ vnitatis ipsius nō nisi ꝛ conati sūt isti speculari ꝛ multas silitudines in numeris quas aptabāt exītib⁹ siue essent per se nō facta per gñationē: siue eēnt facta sicut sūt gñata: ꝛ si magis sint conati ꝑ silitudines aptare entibus ꝙ ea que speculant in igne ꝛ aqua ꝛ terra vel aere vel alijs corporib⁹ phīcis que epicurei phi principia esse dixerūt. ¶ Dicebant qd̄ē ꝙ hec talis numerorū passio est iusticia: eo ꝙ iustitia in cōmutatione est sm̄ medietatē ꝓportionis geometrice ꝛ in distributione est sm̄ medietatē ꝓportionis arithmetice. Illa vo talis numeri passio est aīa: ꝛ talis aīa est itellectus: quia dicebant ꝙ nobilior aīa ad itellectū siue itelligentiā se hz sm̄ ꝓportionē dupli: ꝛ sensus se hz ad aīam supiorē sm̄ ꝓportionē sesqualteri: ꝛ ad itellectū purū sm̄ ꝓportionē tripli. Nā aūt corporis ad sensum qdē sm̄ ꝓportionē supbipartiētis: ꝛ ad aīaz nobilē sm̄ ꝓportionē dupli ad intellm̄ sm̄ ꝓportionē quadrupli. ¶ His n. ꝓportionib⁹ se hn̄t inicē: vnū: duo: tria: quatuor: q sunt primi numeri sm̄ ꝙ numerus duo est autē principiat multi sm̄ ꝙ multū est ad īfinitū tēdens: ꝛ tria pncipiū est finiti in numero: ꝛ quatuor est primū multū ꝯstitutū: numero vo accidit ꝛ multū ꝛ paucū finitū ꝛ infinitū esse. Silr autē dicebāt: ꝙ est in his quorū eē ꝑmixtū est eū potentia sicut mā ꝛ tēpus ꝛ mot⁹. ¶ Talis eni ꝓportio vel passio numeri est mā: ꝛ talis est motus ꝛ tale est tēpus: quia tēps ad motū se hz sicut ꝓportio equalis ad eq̄le: ꝛ motus ad mobile sicut tria ad vnū ꝛ mā ad formā sicut duo ad vnuz: ꝛ ita in oibus dicebāt singulorū esse principia singulos numeros. ¶ Ampli⁹ speculabant ēt passiōes ꝛ rōnes armoniarū qb⁹ corpora cōponebant ꝛ ex miscibilib⁹ ꝛ vnibilib⁹ pncipijs cōstituebant dicētes hec vniri sm̄ ꝓportionē hāc. ꝛ ita sm̄ aliam sicut subtriplū aque ad triplū est terre: ꝛ quadruplū aeris in hoc vel illo mixto sic dicebat Empe cōstituitur ex ptib⁹ sex quarū q̄tuor dedit Vulcāo ꝛ alias duas distribuit alijs eētis. Sic igit quia ꝛ alia ab his que hic diximus sm̄ eētiā accepta māliter assimilari numeris ꝛ numeri sūt primi oīs nāe existentiū sicut ante ꝓbatū est: ideo estimauerunt ꝙ elemēta numerorū ꝛ principia sunt elemēta ꝛ principia cunctorum entiuz hec igitur in numeris est positio Stoicorū: quorū precipuus princeps fuit Pitagoras. Uir vtiqz phisimus de quo ab oibus philosophis primis ꝓiudicatum est primitus dicta sua pro auctoritate debere recipi ꝛ nihil amplius probationis debere exigi a quoquā dicta sua referente nisi q ipse dixit: ipse autem erat Pitagoras. sicut dixit Tullius in libro de natura deorum.

¶ Cap. 2m. Et est digressio declarans qualiter principia numerorum sm̄ Stoicos sunt principia cunctorum.

Nos aūt ad itellectū Stoice pōnis aliquātulū digrediemur: videt eniz nobis hec sūma esse phīa. Dicam⁹ igit icipiētes ab his q̄ oēs peripathetici pncipia eē dixerūt. hec aūt sunt forma ꝛ mā sicut manifestū est ex determinatis a nobis in .2. phy. lz sint tria pncipia motus: priuatio qsi vo abijcit in motu cōtinue ꝛ forma que ꝯtinue educit ꝛ subm qd̄ mouet: tñ nō sunt nisi duo pncipia entis que sunt forma ꝛ mā. Loquamur igit de for ꝛ querētes an forma ꝛ vnitas sint idē aut nō. ¶ Cōstat aūt ꝙ sunt idē itellectu: quia sic dicit Euclides in .7. geometrie ꝛ Pitagoras i arithme. vnitas est qua q̄libet res vna est. Quelibet autē res est vna ea nā qua ipsa est hoc quod est. Sed q̄libet res est hoc qd̄ est ꝑ formā: ergo quelibet res est vna ꝑ formā ꝛ sic itellect⁹ vnitatis posit⁹ cōcludit itellectū forme: ꝛ ē cōuerso forma ꝓus sumat ꝑ formā cōcludet itellect⁹ vnitatis. Ex quo cōuincit idez itellect⁹ eē forme ꝛ vnitatis. Modū tñ aliū hz vnitas: ꝛ aliū forma: quia in se cōsiderata est vnitas: sz cōsiderata ꝓut eius ꝓprietas est eē qd̄ dat rei est forma. Esse aūt dico forme ꝓprietatē posi⁹ ꝙ effectū: q eē nihil aliud est nisi diffusio forme in eo ꝙ est actu existēs. Ex hoc accipit ꝙ lz idē sit itellect⁹ vnitatis ꝛ forme: tñ modus vnitatis simplicior est ꝙ modus forme. Qd̄ sic clare videtur eē ꝙ est ꝓprietas forme que ꝑ hāc ipsam ꝓprietatē qd eī at esse videat vocat diffusio est forme in eo qd̄ pricipat actū essendi: ergo tēdit esse in potētias ei⁹ qd̄ est vt pficiat res: ꝛ sic ꝓcedit spargendo se sicut lumen ꝓcedit a lucēte: vnitas aūt a qua res vna est ꝓcedit sparsa i potētijs eius qd̄ est colligēdo vniēdo ꝛ finiendo ipsa ꝛ termināđo ipsa ad vnitatē: ꝛ isti sunt act⁹ pncipij quo ēnatūrās res: igit forma est pn̄m per hoc ꝙ est vnitas: ꝛ si vnitas est rō principij cū ꝑ seipsa sicut prima principia: vnitas erit per se primū pn̄m ois entis. Silr ꝯsideremus id qd̄ Peripathetici pn̄m vocant ꝙ ē mā: hui⁹ eniz ꝯsideratio est ꝙ est subm ꝛ fundamētū: ꝛ ꝙ ipsa est i potētia ꝛ ꝓpriū qdē sustinet formā ꝑ 2m est infinita sz finibilis. ¶ Queramus igit vtrū mā ꝑ hoc ꝙ est rerū pn̄m aut ꝑ ista duo sit pn̄m ꝑ hoc ꝙ est in se rūc in nulla habitudine ad formam ꝛ ad motū est pn̄m: q: per hoc ꝙ est id qd̄ est in seipsa: sz opz principiū ab actu principiādi dictū pn̄m esse ab hitudine principiādi: ergo mā ꝑ hoc ꝙ est duo ista est existing pn̄m. ¶ Relinquo igit ea que sunt pncipij primi ꝙ ꝑ suā eētiam est pn̄m ꝛ nō cui aliqd ab ipso cōfert pricipiare. Dualitas aūt ista cōfert materie principiare sicut vnitas cōfert principiare forme: ergo binarius iste est pn̄m māle rerū: ꝛ inde qualiter binarius iste ex vnitate formali prio ꝓcedit. Cōstat aūt ex his que in prehabitis bene disputata sunt de pricipijs mām nō esse subm nec nisi ꝑ aliquid forme qd̄ ichoatiue est in ipsa: hoc aūt est eē forme in potētia: esse igit forme ꝛ in potentia eē sunt vnius iterati: q: eē forme qualecūqz sit māe dat vnitatē ꝛ eē tale quale cōpetit māe quia nō est actu ꝑ formā. Esse aūt tale in eo qd̄ tale nō est nisi simplicis vnius. Potētialitas aūt ipsius est ex hoc ꝙ cū priuatiōe ꝑmixtū est. Est igit iteratio istius esse ꝙ id qd̄ est eē ꝛ vnū reiterat in priuationis ifinitatē: eo mō quo vnū reiteratū sup se diuisionis est eā ꝛ ifinitatis nō ꝑ hoc quod est vnū: sz ꝑ hoc quod ē aggregatū sibi: sic vnitas est pn̄m rerū ꝛ nā ꝛ binari⁹ pm⁹ vt mā. ¶ Sed hoc ē canēdū quia Pitagoras dixit triplicē eē numerū .s. instrumētalē formalē ꝛ mālez. Instrumētalē aūt vocauit numerū abstractū a reb⁹ q̄ vtimur ad res numerādas: ꝛ hoc vel hoc cū abstractū sit tōne abstractū ab aliquo posteri⁹ sit illo nō pōt iste eē primū existētiū pn̄m: formalez aūt vocauit numerū qui ponit res in numero: ꝛ quo res ipse in pluralitate eēndi cognoscunt: ꝛ iste numerus est formale eē singulorū essentialib⁹ differētijs distributuz: ꝛ hic numerus adheret reb⁹: ꝛ est pn̄m rerū. Materialē āt numerū vocauit res ipsas numeratas. Cū aūt ad primas spēs numerorū recurrimus primi numeri rerū sunt vnitas forme ꝛ binari⁹ māe: ꝛ sic isti sunt pncipia rerū prima. Sic igit principiatū in entib⁹ est numerus reiteratus mālis siue materiatus pncipiās entia numerus est formalis: ꝛ rō id est principiādi ostēdit in ꝓprietatib⁹ instrumētalis numeri hec aūt ad hoc est accipere in his que ꝓcedunt ab vno primo simplici qd̄ est vniuersi esse

causa

8. phi. tex. co. primi ꝛ infra.

Nō quō corp⁹ mobile sub for⁹ mobilitatis cōceptū ēt phīce ē diuisibile in infinitū.

causa nulli inicēs numero· omni tñ rei numer: dāte sic dicit Pitagoras. In hoc enim ꝓcessu lux cause prime q̄ simplex est radius itelligētie agētis cuius lumine ōis cuiuscq; ē vnitas: ⁊ hoc ꝑhabet simplr: ⁊ est ōis rei vnitas ꝑtāte: sicut vnitas ꝑtāte est ōis numerus ⁊ ꝑnᵐ ⁊ cā ⁊ finis ōis rei: sic ⁊ lux primū ꝑnᵐ ⁊ cā ⁊ finis est ōis esse cuiuscūq; rei sit. hec autē lux in se reflexa ⁊ diffusa in causato primo cōstituit itelligentiā que itelligit suā nām ⁊ lucē p quā cōstituit ⁊ hoc in ea nō sunt eq̄lia. Sed lux preter q̄ constituit nobilior multo est q̄ sua sub̄a cōstituta: ⁊ iō ex pte sue nature in qd̄ agit ⁊ cui dat est celū primū ex parte aūt lucis ꝑme pticipate que itelligētia sibi dat p virtutē lucis prime pticipate est cōstituēs itelligentiā secūdā. Sed nos de ōibꝰ his in vltimo huiꝰ sciētie libro tractabimus subtilr. Ex his enī que hic dirimꝰ satis itelligit q̄ prima cā luce sua ex ipsa ꝓcedente est lux vnitas que nullo mō vnit numero. ¶ Participata aūt hec lux a cā to primo cuiꝰ ipsa cōstituit nām duo cōstituēs ⁊ cōstitutū ⁊ hec est aīa nobilis ⁊ itellectualis quā Peripathetici vocāt motorē celi primi la qua sunt forme quas p motū celi explicat in mām ⁊ hec est aīa itellectualis in q̄cūq; que nō est aliculus corporis actus p lucē qua cōstituit: ⁊ p hoc q̄ est cōstitutū in sub̄a nā lucis diuersos hz gradus ⁊ diuersas potentias ex se manātes: lux aūt illa occūbēs in mā opaca sensus efficit cū hic ⁊ nunc opans: ⁊ iō tres sunt ibi reflectiones q̄i lux pticipata in se reflexa dat sub̄m aīe ⁊ corpori: ⁊ obūbrata dat nām sciēdi: ꝓportionata organo diuidit armonice ad sensibilia pp qd̄ sensus est sic̄ ratio hec. ¶ Adhuc autem lux mixta mobili celesti ⁊ lumini motoris cōstituit nām q: incidens mā elꝰ qd̄ est nō incidit ei f̄m q̄ est lux primi numeri nisi p sub̄am: ⁊ incidit ei p cōstitutū in aīa nobili: ⁊ sic est aliud p esse: ⁊ tunc mā est sub̄m ei primū: ⁊ hec est q̄rta sub̄a lucis esse lucis itelligētis ⁊ eē in sub̄a sine eo qd̄ est ⁊ subsistat luci in aīa nobili. ⁊ eiꝰ esse incidēs corporali mā: ⁊ hec est q̄tuor qui quaternariꝰ a ꝑma ꝓcedit vnitate. In gñe igit loquendo ab vnitate ꝓcedit binariꝰ qui est aīa in gñe: ⁊ ab vnitate p binariū ꝓcedit ternarius primꝰ: ⁊ ab vnitate p binariū ⁊ ternariū ꝓcedit primus q̄ternariꝰ. Si aūt spēs aīaꝝ ⁊ sensuum ⁊ corporꝝ sigillatim recipiantur multi erunt numeri ⁊ tunc erunt numerorꝝ ꝓportiōes ⁊ hoc est q̄ sub̄az verborꝝ Pitagore trāsferēs dixit Boetius de sub̄a numeri in prio arithmetice loquēs: ōis que a primeua rerꝝ nā cōstructa sunt numerorꝝ [...]it rōne formata: hoc enī fuit principale in aīo cōditoris exēplar: huic enim quatuor elemētorꝝ multitudo mutuata est huic tēporꝝ vices huic motus astrorꝝ celiq; conuersio. Ex his intelligi possunt ea q̄ dixit Pitago. ⁊ ex his scitur q̄ ea que dixit non dixit sine magna phia.

...o pma ca e vnitas q nullo vnitur numero.

Nota autem Boetij ꝑ opinione Pitagore.

¶ Cap. 3ᵐ. Qualiter Pitagoras numeros entibus adaptauit ⁊ que elementa esse dicebat ⁊ per quā rationem.

Redeamus igit dicētes q̄ hoc mō totū celū armoniā eē dixit ⁊ numerꝝ: ⁊ quecūq; ipse Pitagoras ⁊ sui hēbant mōstrare p demr̄ationē sic cōfessa: ⁊ certa aprabāt colligētes ea in numeris ⁊ armonijs hoc est ꝓportionibꝰ numerorꝝ ad celi passiōes ⁊ ptes celi ⁊ ad totū ornatū celestē. Eodē mō est in nō cōfessis ⁊ nō certis. Sed si qd deficiebāt dubitādo ⁊ querēdo aduocabāt ad hoc soluēdū ⁊ determinādū omne negociū numeris rerꝝ ꝯtinuatū. ¶ Dicebāt vt q̄ꝛ denarius numerꝰ ea pfectiōe pfecte est q̄ cōtinet in se oēm numerꝝ simplicē: iō spere celestes q̄ sunt pria cārū celestia ⁊ simplicia ⁊ simplicis siue rarius motꝰ sunt numerorꝝ. Cū aūt ꝯ tm̄ sunt manifesti. 8. planetarꝝ ⁊ stellarꝝ fixarꝝ que oēs. 8. dicunt spere stellarꝝ: iō decimā fecerūt primā anchitoniā hoc est ꝯtrium motū hñtez quā vocabāt motū planes sicut dirimꝰ: ⁊ de his certius in scd̄o nr̄o de celo ⁊ mundo determinauimꝰ. Ubi ꝓbauimꝰ 10. eē speras sic̄ ⁊ ante nos posuerūt ⁊ Peripathetici ⁊ Pitagorici ⁊ Aristoteles. ¶ Sz cuiꝰ gr̄a in hāc disputationē de pōnibꝰ pitagoricorꝝ intrauimus hoc est vt tractemꝰ q̄ posit eē principia rerꝝ entiū: ⁊ q̄nō oīa dixta sūt ēt isti in supnis claudunt causis nullam nouā adijciētes. vident igit hij sicut ⁊ alij dicere q̄ numerus sit pꝰᵐ entiuz q̄si nā eorꝝ que sunt hoc est forma ⁊ q̄si primariōes ⁊ hītus entiū sic̄ numeri. qdā prima vō elemēta numeri sicut ⁊ vnū dicūt eē par ⁊ impar. q̄m elemētū ē ex quo cōponit res primo ⁊ q̄ f̄m formā nō ad formā resoluit aliā: ⁊ cū nihil cōponat ex oīno similibꝰ nō pōt vnitas esse elemētū numerorꝝ: ⁊ sz sic pꝰᵐ eorꝝ sic̄ pūctꝰ linee: ⁊ nūc tpis. adhuc aūt nihil cōponit ex oīno dissimilibꝰ ⁊ nāliter se habentibus nullā penitꝰ ꝓportionis affinitatē hñtibꝰ. Opz igit q̄ dissilia ex vno pricipio ex orta sint elemēta cōpōnis pria. ⁊ sic se hñt par ⁊ impar in numerō: ⁊ iō sunt ꝑncipia cōpōnis eiꝰ ⁊ par qdē est sic̄ ifinitū ⁊ ipar sicut finitū: q: diuisiōe facta p eq̄lis semp nō stat. Diuisione aūt facta p ineq̄lia semp stabit sic̄ ostēsū est in tertio nostrorꝝ phicorꝝ: ⁊ numerꝰ addiiōe sic ifinitꝰ ⁊ nō diuisione tñ q: de numero reali loquunt Pitagorici: ⁊ in illis par est ꝑnᵐ ifinitatis ⁊ impar stat in vno qd̄ diuisibilibꝰ interiacet ipediēs p par equā diuisionē: nō direrūt q̄ est ꝑnᵐ ifinitatis aliq̄n ⁊ n in astitijs quas ponit Pitago. inuenit imparē cōiungere cū ifinito: ⁊ parē cū finito ⁊ hoc est p numeri instāis ꝓpietatē q: cū infinitū respectu adijciēdi in numeris sit impar numerꝰ est q oī pari adijcit vnitatē. Sicut aūt numerꝰ par diffiniri nō pōt f̄m ipsuz nomē: q̄ꝛ paritas pluz itrinsecarꝝ primā dicit eq̄litatē ei qbꝰ par cōstituit numerꝰ: ⁊ illis impar numerꝰ vt cām iparitatis dicit adiectā eē vnitatē: ⁊ sic impar diffinit p adiectū adiectuz semp in numeris cā est ifinitatis. De astitijs aūt illis posteriꝰ faciemꝰ mētionē. ¶ Quia aūt vidit Pitagoras q̄ oīno ꝯtria in nullo cōueniētia nihil penitꝰ cōponūt ⁊ iteruz vidit q̄ nihil fit ex nō entibꝰ oīno dixit q̄ vnitas sive vnuz est ex vtrisq; .s. pari ⁊ ipari resolutis: ⁊ vnitatē vtrisq; eē parem .s. ⁊ imparē: sicut pꝰᵐ: ex pari igitur ⁊ impari numeri: ex vno dixit esse numerū qui est par vel impar: ⁊ q: est etiaz sic in reali numero sicut ante ostēdimus: q: binarius materie ꝓcedit ex vnitate forme ⁊ pluralitas rerꝝ ⁊ ex vnitate luminis cause prime iō sicut dictū est dixit numerorꝝ totū celuz tam quo ad motores q̄ quo ad ea que mouent in ipso. Ex quo ad motꝰ ipsorꝝ oīa hec numeris ligari ⁊ coniungi perhibet: ⁊ sic elemēta ⁊ quecūq; naturaliter constant.

¶ Cap. 4ᵐ. De esse coelementationum quas principia posuerunt quidam Pitagorici.

Quorūdā aūt pitagoricorꝝ qdā duas dixerūt eē astitias principiorꝝ vnā qdē boni ⁊ pfecti: ⁊ alterā mali ⁊ has duas coelemētaliter iungebāt vnūqdq; bonū suo coelemēto ꝯtrio malo iungētes. ⁊ sic q: viginti erant. 10. bona ⁊. 10. mala coelemētalr iuncta. 10. faciebāt principia: hoc aūt dicebāt ꝑncipia oīa cū tribꝰ modis varient existia: qdē ita q̄ q̄dā ordinant ad alia a qbꝰ accipiūt eē. Quedam aūt sunt absoluta: ⁊ iter absoluta qdā pria existētia: qdā aūt sūt mobilia sive mota dixerūt hec. 10. istā triplicē entiū diuersitatē a. 10. coelemētarijs pricipijs sufficiēter cāri: ⁊ ria vō coelemētalr accepta dixerūt esse entis principia ifinitū finituz par ⁊ impar vnū ⁊ plura ⁊ accipiunt ista f̄m ordinē resolōnis ita q̄ prius causat a ꝯtie ⁊ resoluit in illud. ¶ Finituz enim oē p vnū primo: ⁊ par scd̄o sive p par ꝓrime ⁊ p vnuz ꝑmo finitū est: q̄m finitū est cuiꝰ ōis pluralitas potētialitas par sibi in cōplemēto forme ad terminū vnitatis forme reducta est: ⁊ aliter nō eēt pfecte: ⁊ econtra cuiꝰ pluralitas ⁊ varietas potētie nūq sibi ad vniꝰ tñ reducti nā est ifinituz est. Silr aūt in eadē coelemētatiōe ponebāt ꝑncipia motus coelemētalr accepta .s. dextrū ⁊ sinistrū masculinū ⁊ femininū q̄escēs ⁊ motū sicut dictū est in alijs nā eque pria: q̄m in hijs q̄escēs abusiue vocauerūt q̄ nullo mō mouet: ⁊ hoc ē cuiꝰ ōis bonitas est itra ipz sic̄ vnitas prima in qua nullus est numerꝰ: ⁊ nulli vnit ⁊ hoc est primū nō motū stabile dās cūcta moueri: ⁊ hoc est oīa alia formis sigillās: ⁊ oībꝰ alijs formas suas ipmēs: ⁊ iō masculinū: ⁊ q: formās ē mouēs ad locū sic̄ in .8. phy. ꝓbatū est. iō vbi abūdat vtus sic̄ entia sigillātis ⁊ formātis ibi est dextrū. ꝓpter hoc ēt Pitagorici primi iter phos in ꝑmo corpe sic̄ formatis dextrū ⁊ sinistruz posuerūt nō f̄m figurā sz f̄m vtutē dextrū ⁊ sinistrum distinguētes. ¶ Ecōtra vō cuiꝰ nō ōis bonitas sz actū rerꝝ ē itra p motū acqrit ⁊ illud ēt est in potētia ad motū ⁊ est motū: ⁊ q: id recipit ⁊ sigillat ab alio quodā mouēte ⁊ sigillāte est femininū: ⁊ q: semp regnat de impfecto ad pfectuz: ⁊ qd̄ trahit potētiā sui ad mouētis vtutē ē sinistrū. Sinistrū enīz ē qd̄ trahit in motu post dextrū ⁊ p qd̄ ad dextrū sic regnatio. ¶ Quatuor aūt coelemētaria que reliqua sunt in ente gñabili iferiora posuerūt ⁊ duas qdē coelemētatiōes in simpli-

el posuerūt esse principia. Duas aūt in cōposito fm pria ele mētantia. In simplici qdē posuerūt rectū ⁊ curuum. qm̄ fm pliciter leue ⁊ simplr graue recta sūt a medio vel ad mediū mota. In alio aūt leue ⁊ in alio graue sunt curua ⁊ reflexa ⁊ sursuz ⁊ q̄ curuanť iferiꝰ. In igne qdē aer. In aere āt ⁊ igne aqua. a deorsuz aūt supiꝰ. In terra qdē aqua. In aqua autē ⁊ terra aer: ⁊ ideo hec: ⁊ media ⁊ alterabilia ⁊ impla sibi ⁊ mutan formaz eē dixerūt qz curuū hz tres formas recti ⁊ cōcaui ⁊ cōuexi: ⁊ rectuz aūt tm̄ vnā: fm aūt ordinē iferioris ad supius ponebāt lucē ⁊ tenebras: qm̄ fm Cōmētatorē cū ppetuo supius corpe pncipāt ifra. Que enim pncipāt actu ⁊ potētia pspicuū luminosa sunt ⁊ lucēt sicut dixerūt lucere ignē. Que āt cōcāt cū ppetuo supiori in potētia pspicui tm̄ sunt trāsparētia ⁊ nō luminosa: ⁊ q̄ puanť vtraqz sūt opaca: ⁊ hec tenebrosa vocauerūt: ⁊ hec sunt in elemētis añ formas ⁊ q̄litates elītoꝝ fm nām: ⁊ iō ista pncipia vocauerūt elītoꝝ nihil in hec falsitatis dicentes: nisi qz principia sube elemētoꝝ neglexerūt. In nō simplicibꝰ aūt fm pfectionē qm̄ finis ⁊ motus dicebāt pn̄m eē bonū: ⁊ fm ifirmitatē ⁊ defectū qn̄di vex motꝰ terminū ⁊ vex finez dixerūt esse malū ⁊ fm cōsecutionē vtutis celestis que iferiꝰ gn̄ata mouet ex q̄tuor punctis obliqui circuli: ⁊ nō pluribꝰ fm que distinguiť vnicuiusqz piodus est quadrāgulū ⁊ altera pte lōgius: pūcta sunt duo solstitialia distinguētia pfundū ab ante ⁊ retro: ⁊ duo eqnoctialia ab ortu in occasuz accepta distinguētia latuz lōgū est iferiꝰ gn̄atoꝝ distinguiť fm motū rectum ab iferiori ad supius ascēdēdo. ¶ Dicebāt enīz ⁊ vere qꝫ q̄dratū ex ductu eiusdē linee in seipsaz pducit sic determinatuz est in scḋo geometrie. Quadrāgulu aūt qḋ est lōgiꝰ altera pte cōficiť ex vnius linee ductu in aliā. Quecūqz igiť iferioꝝ eq̄les hn̄t arcus piodi ad statū ⁊ decremētū ptinētes: ⁊ arcus siue semicirculus sub quo cōducunť ad statū fm eq̄les medietates q̄ sunt q̄rte circuli distinguiť. ita qꝫ vna q̄rta cōducit ad statū q̄titatis: ⁊ altera ad terminū roboris ⁊ vtutis: ⁊ tertia a q̄titate vtutis declinat siue ad diminutionē q̄titatis ⁊ q̄rta mēsurat declinationē q̄titatis: hoꝝ piodus est circulus iscriptus q̄drato: ⁊ latera q̄drati sūt mēsura totiꝰ sue durationis regulariter ⁊ vnice hūc solū piodū nālem ⁊ bonū eē posuerūt: sicut ⁊ in vitate res se hz. Quorūcūqz aūt icremēta ⁊ decremēta q̄titatis ⁊ vtutis inālia sunt tūc erit maxima inālitas in eo qꝫ pax crescit vtus post acceptā q̄titatē ⁊ velociter declinat. ⁊ hoꝝ piodos iscripta altera parte lōgiori quadrāgulo: ⁊ est ipsoꝝ duratoꝝ pmanētia irregularis ⁊ mala ⁊ cū egritudinibꝰ multis ⁊ ifirma sunt ad sui esse opiones nāles. Sic igiť. 20. qdez principia in duabꝰ sītitijs boni ⁊ mali ordinata Pitagorici posuerūt: que tm̄. 10. sunt qn̄ elemētaľr accipiunť hec. s. finitū ⁊ ifinitū par ⁊ ipar vnū plura dextrū ⁊ sinistrū masculinū ⁊ femininū q̄escēs ⁊ motum: rectū curuum: lucē tenebras: bonuz malum: quadrangulare quadratum: altera parte lōgius quadrāgulum. Et in istis rōnibus quas induximus ista principia esse dixerūt non multum a veritate deuiantes.

¶ Cap. 5m. De hijs in quo Alcineon crotomates conuenit cum Pitagora in positione principiorum.

Jn plo vbi. 5.

H Jis aūt aliqd iste videť suscipere ⁊ approbare Alcineon de crotomātia ciuitate eroicꝰ. Aue enim iste Alcineon recipit istam opionē a Pitagoricis: aut ecōuerso Pitagorici suaz opionē receperūt ab isto. Alcineon enīz iste fuit iaz in etate robusta qn̄ senio cōfectus fuit Pitagoras: ⁊ valde simplr sic enūtiauit pncipia rex rū Pitagoricis. Alcineon enīz dixit qꝫ multa sunt duo eo qꝫ principiū sunt multitudinis. ⁊ hoc dixit Alcineon qn̄ determinauit cōtrarietatē humanoꝝ. ¶ De alijs enīz paucis ⁊ parū loquebať nisi de humanis ad mores ptinētibꝰ ⁊ in hijs oēm multitudinē vitioꝝ ⁊ virtutū reducit ad duo: vnum qdē qḋ est virtutis: alteꝝ aūt qḋ est vitij: ⁊ hoc ē duo abūdātia. s. ⁊ defectꝰ. Sed iste Alcineon nō posuit q̄rietates determinatas ⁊ puras fm nām: sed q̄scūqz fortuns ⁊ casu cōtingētes ⁊ nō puras fm nām sicut albū ⁊ nigrū: dulce amax: bonū maluz: magnū puuz: ⁊ sic de alijs q̄ casu ptingūt: hec n. q̄ria posuit iste de ceteris q̄rijs ideterminate: ⁊ iō q̄sdā aliqn̄ dixit esse pncipia aliqn̄ pnciplata: ⁊ Pitagorici vo denūtiāt ⁊ quot ⁊ q̄s q̄rietates dicunt eē pncipia. ¶ Ex hijs igiť ambobus

phis tm̄ est accipiēduz qꝫ q̄ria sunt existētiū principia ⁊ hoc nō potuit accipi ab alijs q̄ gn̄onē negabāt ⁊ vnū soluz pn̄m eē dicebāt: aut si dicebat plra eē pncipia nō dicebāt agere ⁊ pati. Sed cōgregatiōe ⁊ segregatiōe fieri gn̄ationem ⁊ corruptionē p litē ⁊ amicitiā q̄ vere nō sunt q̄ria eo qꝫ nō agūt ⁊ patiunť abinuicē. Itē accipiť ab istis q̄ sunt illa q̄ dicūt eē pncipia ⁊ q̄ria. Sed q̄o hoc ꝯuenit ducere ad cās a nobis supius p q̄tuor cās nō satis plane est articulatū siue distictū ab istis phis. Videnť tm̄ hec ordinare elementa sicut in spe causalitatis ⁊ māe. Dicunt enīz cōstitui ⁊ plātari subaz coꝝ que sunt ex hijs. sicut ex eis q̄ sūt sicut mā. plātari enī dicūt gn̄abilia ⁊ ingn̄abiliū dicunt subaz eē ex istis. Ex quo autez res sunt vel fiunt ⁊ est in eis manens est mā. Sufficit igitur q̄tuz ad p̄ntem spectat itentionē antiquoꝝ ⁊ de pncipijs intentionē speculari ex hijs que dicta sunt a nobis.

¶ Cap. 6m. De tribꝰ pōnibꝰ in nālibꝰ que oēs i hoc ꝯueniūt qꝫ vnū dicunt oē esse qḋ est ⁊ sunt Parmenidis ⁊ Melissi.

S Unt aūt qdā phoꝝ qui de oīs entis principijs enūtiauerūt: ac si oīa sint vna sola nā ⁊ tm̄ vniꝰ nae. Quis dicūt oīa p nām eē vnū ⁊ idē: ⁊ totā pluralitatē que est in rebꝰ nō eē nisi p accńs: sz nō oēs illi q̄ hoc dicūt: dicūt illud vno mō sz in tres opiones distribuunť sic patebit in sequentibꝰ. In hoc tm̄ cōuenīūt oēs: qꝫ nō bn̄ dicunt qḋ dicūt: qz in syllogismis pbationū quos adducūt peccāt ⁊ in mā falsas ppōnes ponēdo ⁊ in forꝰ syllī: qz nō syllogizāt bn̄ sic ostēdimus in pꝰ phy. nec oz hic repetere. ¶ Cōueniūt iteꝝ in hoc qꝫ hoc dicūt qḋ nō est fm nāz dictū: qz motū ⁊ pn̄m motꝰ auferunt: ⁊ iō nālis phs nō hz disputare cū eis. Oēs isti cōuenerūt in hoc qꝫ illud vnū qḋ dicūt eē sit imobile. igiť cum in p̄nti queramꝰ causas nāles q̄ determinate sunt a nobis in pbicis: nullatenꝰ cōuenit vt habeať smo de istis q̄ ad p̄ntez causaꝝ pscrutationē in qua p habita q̄rimꝰ numex cāx nāluz. Isti enīz nō loquunť vt qdā phoꝝ qui nāliter loquētes ipm eus vnū eē sic aquā vel aerē vel ignē ⁊ nō oīno auferebāt motū. sz oīa generāt ex vno p motū q̄si ex vna mā oīa ex vno eē dicētes: sz isti dicūt alio mō oīa eē vnū. Illi nāqz qui pbice loquunť illi vno qḋ dicūt eē ex quo oīa sūt motū apponunt dicētes oē qḋ est gn̄ari quocūqz mō gn̄ationis: sed isti nō pbice loquētes dicūt vnū qdē oīa esse ⁊ dicūt illud eē imobile ⁊ fm tm̄ qꝫ auferūt motū istius speculationis siue inquisitiōis in qua sumꝰ ens inq̄rū est ingrētes eꝝ priuz de eis disputare ⁊ nō pbie nālis: ⁊ hec oīa determinata sunt in pmo phyi. vnī rū ibi disputauimꝰ de istis diximꝰ nos facere inducēdo pbm primū: qz ex pncipijs nāe nō potuimꝰ habere vlā q̄ ipsos. hec aūt in altiori existētes inq̄sitiōe q̄tūs de re nāli quetaf: opz nos latius de hijs iterius ꝯsideiādo pertgrere eoꝝ pōnes ⁊ rōnes eoꝝ qbꝰ ponūt qḋ ponūt ⁊ in quo cōueniūt ⁊ in quo differūt vt videamꝰ qd pbie dicta eoꝝ cōtineāt. Parmenides dicit oīa eē vnū: ⁊ videť tāgere qꝫ oīa sunt vnū rōne forme ⁊ spēi que est rex qdditas. Melissus vo ipm qḋ est oē dicit vnū: ⁊ idez eē fm māz ⁊ iō Melissus dicit oīa eē vnū finitū ⁊ imobile. Parmenides āt oīa dicit vnū eē finitū p formā ⁊ imobile. Zenophanes vo qui primꝰ fuit iter hos tres eo qꝫ Parmenides fuisse dicit eiꝰ discipulus dicit qdē oīa eē vnū sed nihil explanat de altera istaruz nāx: vtrū. s. sint vnū p formā vel vnū p mām: ⁊ iō Zenophanes neutrū istoꝝ visus est attingere. Sed respiciēs ad totū celuz cū oībꝰ coordinatis sibi dicit hoc vnū totuz esse qḋ est deus ⁊ deū dicit eē oīa. ¶ Sic igiť diximus in p̄habitis hij p̄termittēdi sunt quo ad p̄sentē de pbicis causis questionē. Duo qdē oīno. s. Melissus ⁊ Zenophāes. q. pax rudiores ⁊ angustiores in schola nō cōnutcitī. eo qꝫ dicūt ipm vnum qḋ est oīs esse ifinitū ⁊ imobile: Parmenides aūt cum aliorum esse dē. qz motū aliquē dat entibꝰ sz absolute subalez aufert gn̄ationē. ⁊ iō Parmenides visus est dicere qꝫ dicit meliꝰ vidēs qd dicere cōgruit: arguit sic Parmenides: qdcunqz preter ens est de oībꝰ nihil est oīno. qz ens nō distinguiť ab aliquo entiū: q̄ ens omne est vna ⁊ eadē sz̄ entis idistincta ab aliquo entium. ⁊ sic Parmenides nihil dignaf esse p̄ter ens. Nō ens igiť qḋ est p̄ter ens solū nihil dignaf penitus esse. Si ergo aliquid sit illud nō est aliqd p̄ter ens. Qḋ aūt nō est aliqd p̄ter ens: ē ens solū: q̄ omne qḋ aliqd est ens solum est: ⁊ vnicū ens: igiť oē qḋ est aliqd est vnū solum ens: sed omne

sed omne

sed omne qđ est aliqd est: ergo omne qđ est vnū solū ens ē. De his aūt manifestius dixim⁹ in phicis lib. primo. sic aūt oīa vnū solū ens ēē dicēs ab ipso sensu coactus est se g e a q apparēt in sensu dixit oīa esse vnū ƺ rōnē ₇ qd est ₇ formā: plura v̄o p accidēs i sformis sensibilib⁹ eē suscepit: ₇ ibi accidētalē motū eē nō negauit. Et iō postq̄ vnū oīa esse dixit in sba ₇ esse. Rursus in sensibilib⁹ duo ponit eē principia calidū ₇ frigidū vt terrā ₇ ignē. d. esse pncipia. Ex his autē q pn̄m est fm ppzietatē entis est calidū q: motū hȝ a cētro: frigidū aūt eo q priuat motū ₇ cōstringit ad cētrū ordinat pn̄m esse p modū nō entis. Hec igit sunt hoꝝ triū phoꝝ positiōes: ₇ in quo cōueniant ₇ in quo differunt dictum est.

¶ Cap. 7m. Et est digressio declarans rationem Zenophanis qua omnia dicit esse vnum deum.

Ursus aūt istoꝝ scrutabimur ppōnes ponentes rōnes ₇ defect⁹ eoꝝ ₇ ponemus primo positionē Zenophanis: qui nō distinguēs de mā ₇ forma dixit oīa eē deū. Innitebat aūt iste quatuor ppōnib⁹ quaꝝ vna est: q quecūq distinctū eē hnt sub vno cōi itellectuali alicui⁹ nāe p diuisionē differētiaꝝ oppositaꝝ exeunt ab illo cōi intellectu nāe illius. Scđa est: q oē qđ distinctū eē hȝ sub vno sibi cōi ₇ alijs est cōpositū ex alia nā cōi ₇ dīia ꝯtinēte ipm in actu. Tertia est q idē est a quo nō differt dīa. Quarta est q simplex oīno nullā hȝ differētiā fm inesse distinctū distinguētē. Has ppōnes colligunt ex libro Alexādri greci cuiusdā pipathetici q opiōnez isti⁹ Zenophanis post eū suscepit. ¶ Accipiamus igit primo ppōnē p se notā q oē qđ pdicat de plurib⁹ ₇ nō cōuertim de illis pdicat: ₇ nō accidētaliter illis est cōueniēs est vna nā q̄dā que est subaliter in oīb⁹ illis. Ens eniz pdicat de deo: noys ₇ mā prima nō cōuertim ₇ nō accidentalr cōueniēs illis: igit est vna nā q̄dā que subalr est in oīb⁹ illis. Nec pōt dici q ītellect⁹ entis est itellect⁹ principij ₇ nō generis: q: de hoc quo ad ppositū cōcludēduz nulla est penitus dīa. Modi eniz entis qb⁹ dicit p prius ₇ posteri⁹ nō sūt de suba ₇ suba sed de suba ₇ accidente. ¶ Qđ si ēt per prius ₇ posteri⁹ diceretē ad hoc eēt aliquo mō cōis intellect⁹ entis de ipsis de qb⁹ dicit ₇ nō hēret aliqđ ens determinatiōnē ad hoc ens ab ipo itellectu entis: q: alr idē eēt pn̄m cōuenientie multoꝝ adinuicez ₇ pn̄m differētie eoꝝdē adinuicē qđ est impoſe. Redit g q ens primum de nā diuina ₇ mā ₇ mente sit vna nā cōis in illis. Accipio g quartā supius positam ppōnē: q simplr nō hȝ differētiā ₇ pcedo sic mā prima est que nō hȝ aliquā dīiaz eo q ois dīa est a forma: ₇ prima mā est ante oēm formā: q: aliter nō eēt in potētia ad omnē formā: g nō hȝ aliquā sub entis itellectu differētiā: igit ipsa nihil addit sup ens. Eodē mō deus qui cā pria est simplex est: ₇ nullā sup entis itellectū addit dīaz. Eodē mō noys sive mens nihil addit fm q mens dicit ipsaz primā ₇ simplicem nām nature icorporee nō ꝯtā ad aliquā nāz celestē vel aīe vel alicui⁹ alteri⁹. Reuocemus igit ad memoriā tertio supius positā ppōnē: q idez est a quo nō differt dīa: ₇ cōcludemus q de⁹ noys ₇ mā prima sunt idē ₇ vnū ens penitus: eo q quecūq enti a sunt ₇ nullā sub ente pticipāt differētiaz eadē sunt. Deus igit noys ₇ mā entia sunt ₇ sub ente nullā entis differētiā pticipāt: g de⁹ ₇ noys ₇ mā sunt eadē. ¶ Si aūt daret q aliquā sub ente differētiā pticipāt vel modum differētie cū ille ad ens qđ est in eis se habeāt ex additiōe: sequeret q eēnt cōposita: ₇ hoc eēt ꝯ rōnē primi: q: pn̄m non pōt eē cōpositū: eo q omne cōpositū suis cōponētib⁹ debet esse sub tanq̄ principijs. Sūt aūt ista prima in omni nā de⁹ noys ₇ mā sequit igit q ista sunt eadē in nā ₇ eē. Ulterius aūt pbat Zenophanes ex his oīa eē subalr vnū supponēs tres ppōnes: quaꝝ vna est q de ꝯtrib⁹ esse nihil est substātis rei. secūda est q differētie accidētales nō variāt subaz. tertia est q ꝯtia eē sunt accitia. Ex ide pcessis sic quecūq sunt post prima de eēntia rei existentia sunt esse sube ꝯtia. Oīa aūt que sunt sunt post prima supius inducta que sunt tres subaz: g oīa que sunt sūt eē sube ꝯtia. Nō eniz posset poni forma que est suba pcedere mām nisi poneret eē lumen dei vel noys sine itelligētie hec aūt sunt eadē ipsi materie: ergo vt lumē illoꝝ nō pcedit esse sube ipsa forma: oīa igitur sube esse sunt ꝯtia: g p primā ppōnē sunt illa nō sube ergo sunt accitia si aliqd sūt sicut dicit tertio supposita ppositio: ergo nō distinguit in esse subali sicut dicit ppō scđo supposita. Et hoc igit cōcludit quecūq in esse subali indifferētia sunt subalr eadē sunt g oīa que sunt subalr ₇ in esse subali eadē sunt. ¶ Amplius ppōnes ab oīb⁹ phis supposite sunt quatuor de eē diuino. quaꝝ vna est illud eē ppetuū ₇ eternū qđ idē subaliter manet ante oēm ₇ post oēm mutationē. secunda est illud eē diuinū qđ p seipsuz largit oībus q sunt. tertia diuinū vbiq ₇ semp eē. q̄rta est diuinū ad sui subam nullo indigēs. ¶ Ex his igit sic pcedebat mā est q̄ an oēm ₇ post oēm mutationē ₇ in omni mutatiōe manet eadē: eo q icorruptibilis ₇ igenita ₇ p eādē rōnē imobilis: qm̄ si moueret ad esse mā tūc motui iesse mā ₇ subiecti nō subijceret qđ est falsū igit ipsa est imobilis ₇ eterna. Adhuc ipsa sola est que de seipsa largit oībus hec que sunt. q: ipsa prestat oīb⁹ subsistere ₇ substare p seipsa: qđ nō facit forma etiaz si forma esse poneret: eo q forma nō est fundamētū substās ₇ subsistens ƺ potius sicut eēt inesset fundata ₇ inherens. ¶ Similiter ipsa est is oīb⁹ vbiq ₇ semp: qm̄ in scđo hui⁹ sciētie debet: q qñ aliqd vnū est in multis p vnā rōnē illis existēs opz q illud sit primo in aliquo vno qđ est cā ciuium illoꝝ. Sustinere aūt ₇ sundare in se formas ₇ suscipe eas est in oīb⁹ que sunt hoc aliqd: g est in eis gratia primi fundātis ₇ suscipiētis ₇ sustinētis: hoc aūt est mā: g mā est vbiq vt hituz est supius q ipsa est semp. Similr mā ad sui eē nullo penitus indiget qm̄ si aliquo idigeret iam nō eēt prima. ¶ Congregabat igit Zenophanes oīa hec ita ppria sunt eē diuinū eē ppetuū imobile oībus dans moueri: in ipso oīb⁹ p seipsum esse largū vbiq ₇ semp eē: ₇ nullo ad sui esse idigere: ₇ pcludebat q mā prima sit deus. Amplius hyle ƺ se accepta est ipartibilis ₇ ipassibilis: g ₇ imobilis: q: nō patit aliqd nisi moueat ₇ nō mouet nisi sit diuisibile sicut in. 6. phy. pbatuz est. Qđ igit mobilis efficit hyle: hoc est a corporeitate q̄ aduenit ei. Corporeitas aūt adueniēs ei est accidēs ipsius: g motus accidit ei p actus ipsi⁹: ₇ silr passio ₇ ois diuersitas corpoꝝ ₇ motuū ₇ passionū est ex hoc q aduenit ex corporeitate ₇ ꝯtrarietate: g vna hyle est in oīb⁹ illis idiuisibilis ₇ imobilis ₇ ipassibilis. Multa aūt corpa mota ₇ multa patiētia: ergo omnis diuersitas est ab accidētibus ₇ proprietatibus adueniētib⁹: ₇ nihil diuersitatis est a substātia ex parte materie sicut dicit Zenophanes. ¶ Oīno autē eodez modo se habet noys ad animā ₇ anime differētias: quo se habet hyle ad corpus ₇ corporis differētias: quoniā noys: in eo q huiusmodi nō cōprehēdit formas corpoꝝ nisi per aliquid adueniens ei qđ facit ipsam noym pporionalē corpori: ₇ tūc efficitur imaginans ₇ sentiēs ₇ patiēs a sensibus ₇ motib⁹ a sensu factis. Sicut ergo hyle nō distinguitur a diuersitatibus corpoꝝ eo q sunt post ipsam: ita noys nō distinguit a diuersitatibus animaꝝ: eo q sunt post ipsam: ₇ sic erit vna hyle omniū corpoꝝ: ₇ vna noys omniū animaꝝ. Quecunq autem nō differunt dando sunt eadē: impartibile autez imobile ₇ ipassibile nō differunt in noym ₇ hyle: eo q vtriq aduenit partitio ₇ mobilitas ₇ passio ex posterius adueniēte corporeitate ₇ cōtrarietate. ¶ In se autem sunt vno ₇ eodez modo impartibilia ₇ imobilia ₇ impassibilia: ergo nulla differentia differunt noys ₇ hyle: ergo eadē sunt per oīa. ¶ Eodem autem mō cōclusit hec ambo esse deum: ₇ sic ita lic deum esse omnia: ₇ fieri deuz corporalez ex posterius adueniente corporeitate: ₇ sensibilem ex posterius adueniētibus formis sensibilibus: hoc autē alij quidam imitati sunt temploꝝ facientes iscriptiones: circa idola enim palladis inscriptuz fertur fuisse q pallas est quicquid est: ₇ quicquid erat: ₇ quicqd erit: ₇ quicquid vides: cuius peplum nullus vnq̄ sapientū reuelare potuit: ₇ hec opinio placuit Alexandro peripathetico: ₇ aliqd eius quāuis sciuit: Dauid de dinando ascivit: sed pfecte ₇ profunde nō intellexit. hoc autem qđ hic inductū est de eo sufficit ad hoc q sciant rōnes Zenophanis que eniz in hunc pduxerant errorem q ad totum respiciens ipsum dixit esse deum. Celum aūt vocauit omnia mundi simplicia corpora dicēs deū corporeitate distinctum sine passionū differentijs esse celuz. Celū autē sine corporeitatem assumptis passionū differētijs fieri elementum: ₇ sic omnia substantialiter esse deum.

Tex. cō. 36.

¶ Cap. 8m. Et est digressio declarans improbationes ₇ solutiones rationum ipsius Zenophanis.

N[on] antez in errore isto cuiusq[ue] remaneat itelle-
ctus: lz nobis nõ sit hic ꝯ istas põnes disputa-
re: tñ ad faciliorẽ doctrinaz ista iprobabimus
hic: ⁊ vias soluẽdi demõstrabimus: ⁊ tunc ad

2.ph.t.cõ.70.

Melissi ꝓcedem⁹ põnẽ. ¶ Dico igiẗ sicut ꝓ-
bauimus in .2. phy. ꝙ mouẽs ⁊ mã nunꝗ̃ sunt
res vna: sicut patet p antedicta si res mouẽs ⁊ mã eẽnt res
vna p subaz sequereẗ ꝙ ꝯdictoria eẽnt simul vera. De⁹ aũt
mouẽs primũ ⁊ mã prima est motũ pmũ: ⁊ sic illa duo nũꝗ̃
põt eẽ res vna. Q: aũt de⁹ sit causa prima ⁊ mouẽs primũ: ⁊
sic causans p suã eẽntialez sciam ꝓbabiẗ a nobis in .11. hui⁹

8.ph.t.cõ.78 ⁊ 79.

scie libro. ¶ Amplius ꝓbatũ est in .8. phy. ꝙ primus motor
nec põt esse finit⁹ nec ifinit⁹ p ꝗ̃titatẽ vel virtutẽ corpoream
neq[ue] diuisibilis: sz opz ipm esse idiuisibilẽ ⁊ impribilẽ nullã
penitus poẽs hẽre magnitudinẽ. Si aũt esset idẽ cũ mã pos
set eẽ in maiori maior ⁊ in minori minor: ⁊ eẽt diuisibilis: poẗ
tñ igiẗ nõ põt eẽ idẽ cũ mã. Adhuc primũ regit oẽs res pre-
terꝗ̃ cõmisceaẗ cũ eis. Mã aũt in nulla rez est nisi p vnio-
nez ⁊ mixtionẽ subẽ ⁊ vtutis: igiẗ de⁹ nullaten⁹ põt esse mã
pria. ¶ Eodẽ aũt mõ ꝓbaẗ oino in minori mundo ꝙ noys
de⁹ ⁊ mens ⁊ mã ⁊ hyle nõ sunt idẽ: ⁊ hoc satis pz p ea que
scripsim⁹ in nr̃a epl̃a de nã aie ⁊ cõtẽplatione ⁊ imortalitate
eius: ⁊ iõ ista relinquanẗ agrestes enĩz ⁊ rudes sũt in pꝰia
q hijs ad cõsentiẽdũ mouenẗ. ¶ Ad ꝓpõnes ꝗ̃ quas in pꝰia
sua disputatiõe supponit Zenophanes dicẽdũ ad primã ꝙ
illa ꝓpõ quã iducit ꝙ ꝗ̃cũq[ue] distinctũ eẽ hñt sub vno cõi in-
tellectu alicui⁹ nãe p diuisionẽ oppositaꝝ differẽtiaꝝ exeunt
ab illo falsa est nisi intelligaẗ de sola gñis cõitate: qꝛ̃ multa
indiuidua distinctũ eẽ hñt sub vno cõi itellectu nãe cõis: q̃
est eẽntialis silitudo ipsoꝝ ⁊ totuz eẽ ipsoꝝ: ⁊ p diuisionẽ tñ
oppositaꝝ differẽtiaꝝ nõ exeunt ab illo sz poti⁹ p diuisionez
mãe. ¶ Si aũt accipiaẗ de itellectu entis q est an oẽ genus:
tũc oino seipsũz nõ itelligit Zenophães falsũz enĩz est ꝙ no-
tio entis sit itellect⁹ cõis hiis de qb⁹ pdicaẗ ens. ita ꝙ ipsa p
opposita dr̃ias exeãt ab ente: sz nã entis simpl̃r est vnum ⁊
alia oia sũt modi illi⁹ vni⁹: qđ vere est ens sic ens est suba: ⁊
ois varietas accñtiũ est ꝯm diuersos modos eẽ subẽ lzẽni
ipsa suba sit ens vere vnũ eẽ tñ ei⁹ nõ est vnũ ⁊ idẽ ꝯm ꝙ est
mã vel disposita ꝗ̃litate vel relata: vel agẽs vel patiẽs. ⁊ sic
de alijs: ⁊ sic accñtiuz varietates sunt nõ eẽntia sz entis esse
qđ est suba. Qđ aũt vlteri⁹ ex ista ꝓcedit ⁊ dicit ꝙ ens dictũ
de subijs diuersis nõ dicaẗ p prius ⁊ posteri⁹: itez est falsuz
ꝙ ens p pri⁹ est act⁹: ⁊ ens p posteri⁹ est po^a: ⁊ ens simpl̃r est
suba q est hoc aliqđ. ¶ Adhuc aũt alio mõ falsuz est ꝙ ens
sit cõe siue p modũ gñis siue p modũ principij siue deo siue
cause prie ⁊ suo cãto: ita ꝙ sit aliqđ ꝗ̃cũq[ue] mõ in vtroq[ue]: qꝛ
ꝯm hoc aliqđ eẽt cõe cãe prie ⁊ suo cãto: ⁊ sic cã pria eẽt cõpo
sita ex illo cõi ⁊ q̃dã alio ⁊ tũc nõ eẽt pria cã. Ens aũt scim⁹
esse cãtũ primũ cãe prime: ⁊ sic nõ est cõe cãe ⁊ cãto: sz potius
ante oẽm entis diuisionẽ est hec diuisio ens a seipso ⁊ ens
ab alio: ⁊ ens qđ ibi diuidiẗ est ens simpl̃r ⁊ poti⁹ entitatis
ei⁹ qđ nõ est ab alio: ⁊ ens ei⁹ qđ est ab alio nõ est sub illa: sz
potius vestigiũ illius ⁊ resultatio q̃dã ⁊ imitatio ⁊ nõ pars
illius tanꝗ̃ cõis nãe que sit in ente a seipso ⁊ in ente ab alio:
⁊ pz iõ ꝙ nihil valet ꝓcessus q̃ ꝓcedit ex illa ꝓpõne. ¶ Si-
militer scđa ꝓpõ quã ponit ꝙ id qđ distinctum esse hz sub
vna nã cõi sibi ⁊ alijs est cõpositũ ex illa nã ⁊ differẽtia cõsti
tuente falsa est nisi itelligaẗ de gñis distinctiõe vel speciei:
qꝛ̃ illa dr̃ia distinctũ hz eẽ sub vna nã cõi sibi ⁊ alijs in qua
est prãte ⁊ tñ nõ est cõposita ex illa nã ⁊ dr̃ia cõstituẽte: sz est
simplex: ⁊ silr̃ oia prima seipsis differunt ⁊ distinguunẗ ⁊ ex
hoc nullã penitus ꝓbanẗ habere cõpõnez sicut deus noys ⁊
mã siue hyle. ¶ Tertia aũt simplex est vera sz maxima dr̃ia
differũt que seipsis differũt ⁊ alijs differre sua dr̃ia tribuũt
sicut hõ ⁊ asinus seipsis nõ differunt sz eis sue differẽtie que
sunt rõnale ⁊ irrõnale differre tribuunt. Differẽtie aũt dif-
ferunt seipsis: qꝛ aliter differẽtie eẽt dr̃ia ⁊ abiret in ifinituz.
¶ Quarta aũt falsa est nisi fieret vis in hẽre dr̃iaz eo ꝙ ha-
bens ⁊ habitũ sunt diuersa: tũc enim vez est ꝙ hñs dr̃ias
sit cõpositũ. Si aũt in hoc nõ fiat vis: tũc falsum est: qꝛ id
qđ est in fine simplicitatis est: qđ q̃đ hz tñ multas hz differẽ
tias. ¶ Ex hijs igitur satis pz solutio prie sue disputatõis:
pz etiã ꝙ est agrestis ⁊ sine disciplina. Adhuc aũt ꝙ in scđa
disputatiõe dicẗ quatuor esse de esse diuino siue intellectu

oino est dictũ. Omnib⁹ enĩz ⁊ parum scientib⁹ pz ꝙ mã sup
poniẗ omni mutatiõi ⁊ relinquiẗ post oẽm mutationẽ sicut
subm ois mutationis: deus aũt ⁊ noys nullius penit⁹ sunt
vel esse pñt mutationis subiecta: ⁊ qđ ex ista vlteri⁹ assumit
nõ eẽ mutationẽ ad hyle: illud vez est: ꝙ hyle est qđ muta
tur ad formã: ⁊ ideo iz nõ sit mutatio ad hyle tñ imutabilis
nõ est hyle ipsa. Deus autẽ ⁊ noys nec mutanẗ nec ad ipsa
põt esse mutatio aliqua: ⁊ cũ eternũz sit imutabile pz ꝙ hyle
nõ est eterna. Sed in tẽporalib⁹ oib⁹ magis tẽporalis ⁊ pro-
pe nihil existẽs. ¶ Scđa aũt qua dicit ꝙ diuinũ est p seipm
largũ ⁊ largiens oibus de seipso hoc oino vez est: qꝛ hoc est
diues in se ⁊ in alijs. Et cuz largiẗ esse ꝯm actũ largiẗ ⁊ bo-
nitates que sunt ab ipso ⁊ lumine diuitiaꝝ suaꝝ. Materia
aũt siue hyle pauperrima est oino nihil de esse largiẽs: tum
torũ eẽ sit effectus forme ⁊ auara est suscipiẽs ⁊ turpis oib⁹
indigens: ⁊ ꝙ vlterius iducit eã in oibus vlterius dare qđ
sunt oino falsum est: ꝙ hoc dat forma p hoc ꝙ est aliqđ de
esse diuino: fundamẽtũ tñ est in quo recipiẗ ⁊ fundaẗ esse: ⁊
cõtrahiẗ ad hoc ꝙ sit esse huius ꝯm ꝙ hoc est ⁊ hoc est par
ptalis ⁊ pticularitatis ips⁹. ¶ Silr̃ vez est hoc qđ diuinuz
est vbiq[ue] ⁊ semp: sed hoc nullo modo cõuenit materie que
per ptes est: ⁊ nõ vbiq[ue] tota sit verũ hoc est: ita ꝙ pars eius
vna est hic ⁊ alia pars alibi: ꝓpter qđ ẽt in poeticis athlas
vocaẗ qui vbiq[ue] est: ⁊ semp vbiq[ue] qdẽ: qꝛ per pactũ distẽ-
sionẽ: semp aũt p successionẽ formaꝝ in qua successiue ma-
net hyle ⁊ subm vnũ ⁊ idem. Deus autẽ vbiq[ue] est per rõnẽ
sue simplicitatis nõ diuisus p ptes: sz semp est non vt subm
oium que succedũt ibi formaꝝ. Sed extra tẽpus excellens ⁊
mensurans ⁊ regens oia nulli diuino pmixtus est ex oibus.
¶ Quarta aũt ꝓpositio ꝙ diuinũ nullo indigẽs ad esse suũ
oino vera est de deo ⁊ de mã oino falsa: qꝛ iz nullo idigeat:
vt mã tñ oibus indiget ad esse pfectũ. ¶ Adhuc enim nihil
oium est ꝙ ita ⁊ tot ⁊ tantis indigeat sicut ipsa: ⁊ ꝙ ad esse
materie nullo idiget hoc iõ est: qꝛ hoc est primũ in rõne sub
iecti: ⁊ si ad hoc alio idigeret oporteret ꝙ hoc eẽt subm pus
primo ⁊ abiret hoc in ifinitũ: ⁊ ifinitũ abhorret itellus ois.
pz igiẗ ꝙ hec disciplina ẽt preter oẽm rõnez ficta est. ¶ Qđ
autẽ tertio adducit ꝙ hyle ꝯm se est ipactibilis ⁊ imobilis ⁊
impassibilis: ⁊ ꝙ hyle accepta corporeitate efficiẗ diuisibi-
lis ⁊ mobilis: ⁊ accepta ꝗ̃litate efficiẗ passibilis ⁊ sẽsibilis:
⁊ ꝙ noys similiter se hz ad acceptionẽ sensus ⁊ imaginatio
nis. Et deus silr̃ ad induitũz ꝗ̃titatis celoꝝ ⁊ elemẽtiꝝ
multũ est irrõnabile ⁊ totuz penitus ipossibile ⁊ abomina-
bile. ¶ Dicere enĩz hyle esse indiuisibiluz etiã qñ est ꝯm se
accepta est penit⁹ falsum. Tunc enĩz est diuisibilis in poten
tia nõ actu. vnde iz nõ fuit dictũ alicuius sapientis scientis
phiam: silr̃ dicere ꝙ per ꝗ̃litatẽ assumptã sit mobilis oino
falsuz est: ⁊ a nobis iprobatũ est in phicis ꝯm hoc enim ma
neret corporeitas vna numero in toto ⁊ omni motu ⁊ muta
tione sicut subm motus ⁊ mutationis manet vnũ numero:
⁊ ꝯm hoc corpus nãle cõstitueret dimẽsionib⁹ ꝗ̃titatũ: ⁊ ma
thematica ꝯm esse accepta erunt principia phicoꝝ que am-
bo sunt absurda apud oẽs qui aliqđ nouerũt de peritia pe-
ripateticoꝝ. ideo in phicis determinauimus corp⁹ phicũ
ab aptitudine mẽsurationis triuz diametroꝝ cõstitui: ⁊ nõ
ab actuali mẽsuratione ꝗ̃titatis mathematice ꝯm esse acce
pte: hec enĩz aptitudo subiecti ⁊ materie ꝙ vnum numero
manet in toto motu ⁊ mutatiõe ⁊ ab hoc hz mobilitatẽ. Re
ceptibilitatẽ aũt forme hz ante hãc a seipsa: ⁊ si passibilitas
diciẗ receptibilitas tũc passibilitatẽ hz a seipsa hyle. Si aũt
passio est a cõtrario tunc passibilitatẽ hz a ꝯtrioꝝ susceptibi
litate ⁊ passionẽ ipsam hz a ꝯtrijs susceptis ⁊ ꝯm actũ agenti
bus: qꝛ hec passio magis facta abijcit a suba: ⁊ non sit nisi
agentib⁹ abinuicẽ cõtrarijs ⁊ mutuo se abijciẽtib⁹ a subiecto.
¶ Noys aũt nõ sic se hz ad imaginationẽ: qꝛ cũ noys in aia
hois hz imaginationẽ hz illã ex potentia organica. cuius or-
ganum nõ recipit nisi figuras corpoꝝ: ⁊ hec potẽtia fluit ab
anime substãtia sz ꝙ ipsa est endelechia corporis organici
phici hãbẽtis potentiã ad vite opera: ⁊ nõ est ex hoc: ꝙ ipsa
noys aia per hoc efficiaẗ ꝙ formã assumat corpoream sicut
iste fatuus dicit: ⁊ cuz Alexãder secutus est ⁊ fuit hoc princi
pium heresis cuiusdã Tertuli greci opinãtis aiam habere
effigiez mẽbroꝝ. Si enim sic dimensiones corpoꝝ accipit si
cut hyle eo ꝙ idem est noys ⁊ hyle: vt isti dicũt oportebit ꝙ
sicut

sicut hyle corporeitate vestita τ trietate disposita: nullum
prorsus actū h; extra corporis τ ꝯtrarietatis ꝑmissionē ita
nõ'' sidata forma sic que est dimēsiones vt iste dicit nullā
hēat opatione separatā a corporis mēsuratione τ multitudi-
ne: τ sic nulla est in nobis operatio itellectus oīno. qđ expe-
rimēta docēt esse falsum. Isti cōcedunt hoc adducētes pro
se qđ dicit Aristo. ꝙ noster itellect⁹ est cū cōtinuo τ tpe. Sz
iam in prehabitis ostēdimus ꝙ li; sit cū cōtinuo τ tpe in pri
ma itelligibilis acceptiōe: m̄ apud se inuenit sine cōtinuo τ
tpe itelligibile qđ est ipsa rei veritas τ qdditas. τ tunc oīno
est sine cōtinuo τ tpe. ¶ Deus aūt sine sillogismo iducitur
sic se hēre ad celum τ ad mundū: τ iō esse noym τ hyle: τ sm
hoc nec diuinus itellectus eēt etiā sine ꝯtinuo τ tpe ꝗnimo
hyle: τ sm hoc in oīb⁹ rebus eēt itellectus apud se: τ cū cōti
nuo τ tpe intelligeret in oībus τ sm hoc sm prudētiā dictus
itellectus eēt in oīb⁹: τ ſi dicat iste sicut dicit Demo. ꝙ hoc
verū est. sed in quibusdā obruitur corporeitate qđ ad iudiciū
de rebus τ cōceptionē τ notionē venire nō pōt illud est ab-
surdū: qr ꝑpter formaz est mā: τ ideo sm potestates forme
ꝯparatur mā. ¶ Si igitur hyle ꝑtātes hās h; in oībus apta
bitur ei organā ꝑtāti sue ad operationes cōgruū loq autez
diu de abusionib⁹ istoꝝ viroꝝ friuolum est: ex dictis enim
satis intelligit istos in ꝑhia agrestes esse τ rusticos τ natu-
rales eoꝝ positiones nullo modo existere.

¶ Cap. 9ᵐ. Et est digressio declarans opiniões τ rationes τ solutio nesrationum Melissi.

Melissus aūt positionis hui⁹ susceptor articu-
lauit eā: eo ꝙ Zenophanes nō distinxit aliqd:
sed oīa dixit esse deuz. Melissus aūt oīa dixit
esse vnū in mā. Persuasus rōnib⁹ trib⁹: quas
ex propositionib⁹ quatuor assumpsit quas pu-
tabat esse veras. vna aūt τ prima suaꝝ ꝑpositionū est ante principiū mām nihil esse oīno de rebus natu
raliter τ substātialiter existentib⁹. Scđa est formam vel ali
quid aliud nō causare τ agere nisi actu sit τ substantificata.
Tertia est formā nō substantificari ad hoc ꝙ actu sit τ agat
nisi per mām. Quarta est cōsequētia nō esse substātias reꝝ
sed esse accidētia que subam nec distinguūt nec in numero
ponūt. ¶ Ex hijs igitur sic processit. principiū est reꝝ oīum
ante qđ nihil est de esse reꝝ τ ex quo est esse totū: ante mām
nihil est de esse reꝝ τ ex ipsa est esse totū ergo mā est solū re-
rum principiū. Si enim detur forma esse ante mām tūc nō
est actu neq; agit nisi substātificata τ fundata p mām. Igit
oportebit ꝙ mā fundans formā sit ante primā mām qđ est
absurdum. Si aūt sit non fundata sed per hoc est ꝯtra ter-
tiam ꝑpositionē: τ tunc querat in quo sit vel quale esse ha-
beat: τ dicat ꝙ est in itellectu agentis. Cū; igitur hoc qđ in
tellectu est sit h; qd τ nō simplr erit actu agens id qđ tm̄ est
sm quid: τ hoc est ꝯtra ꝑpōnez secundā. Ex hijs igit͛ telin
quit formas oēs accipere esse ex hoc ꝙ fundant in mā: τ sic
esse materie cōsequunt: τ tunc nihil sm substātiaz diuersifi-
cant: sicut dicit ꝑpositio quarta. ¶ Amplius iste Melissus
dixit eē accidēs id qđ nihil addit de substātialitate forma-
rū: aut nullu; aliqd addit substātialitati materie: eo ꝙ suā
substātialitatē nec acquirit per formā aduenientē nec amit-
tit eam ea recedēte: τ sic forma de substātialitate nihil exi-
stens mām nō diuersificat neq; numerat nisi per accidens.
¶ Tertio aūt inducit id ꝙ oīs forma qualitas quedaz est
τ in quale predicat. Qđ aūt qualitas est subam nō diuersi
ficat: eo ꝙ multe qualitates sunt in vno τ eodē τ ꝑprie τ cō
munes: τ ex hijs dicebāt mām solā esse rerū subam: τ quia
formis nō diuidit nisi per accidēs iō dixit oīa esse substan
tialiter vnū τ idem: τ cū ex se sit infinita mā: τ nō possit per
formā distingui: dixit eā esse infinitā τ cū ifinitū nō habeat
quo moueat dixit illud vnū esse infinitū τ imobile hec aūt
nihil habēt veritatis: li; enim in ordine materie nihil sit ante
mām: τ ideo sit ipsa materiale principiū: tn̄ simpliciter for-
ma est ante mām tpe τ rōne τ substātia. Ipsa enim efficiēs
per se forma est oīum: nō qdem appropriata oībus τ incor-
porata: sed prehabēs in se oīa formata τ oīa faciēs ea sicut
principiū nō coessentiale sed imediatū in oībus per subam
suaz agens: τ hoc quidem exēplum est in microcosmo in
qua vna numero aīa in semine vt artifex existens: τ non vt
ꝑfectio formalis ipsius nō per accidēs vel per aliud: s; per
se τ imediate agit formā capitis cordis τ epatis carnis τ os
sis τ nerui τ alioꝝ oīum per hoc ꝙ est forma talis corporis:
τ hoc modo vt artifex talis per seipsu; nō per accñs vel per
aliud agit mām ad formas: τ est ante eā duratiōe τ ratione
τ suba. ¶ Qr aūt forma nō sit actu nisi fundata τ substātifi-
cata in mā penitus est falsum. qr sic mā cōferret esse forme
qđ falsum est: qr ecōuerso forma dat eē materie. forma enī;
est quasi foris manēs dicta: τ quāto plus manet foras ma-
teriā suba τ esse τ operatione verius haber nomē forme: τ
ideo itellectus verius est forma ꝙ̄ sensus: τ intelligētia ve-
rius est forma ꝙ̄ aīa: τ deus maxime est forma oīa formās.
Ille autē forme que in materia sunt imagines vocant: eo
ꝙ sunt formaꝝ veraꝝ resultationes τ imitationes quātu;
ꝑmittunt materie: vt dicit Plato. ¶ Ex hoc aūt patet nō
esse verū dictū Melissi i; aūt forma nihil cōferat materie
de esse materie: eo ꝙ esse materie habeat mā a seipsa. tn̄ cō
posito sola cōfert esse formare τ mā suscipit illud τ distingui-
tur τ numerat ex ipso. nec sequit ſi in quale ꝑdicat ꝙ sit ac-
cidentalis qualitas: qr est qualitas essentialis que est cōfe-
rens esse τ hoc ignorauit Melissus. tamē forma nō predi-
catur per hoc ꝙ est causa rei. sed per hoc ꝙ est esse rei. s; de
hoc modo disputādi nō est locus. ¶ Sic igitur finita mā p
formā nec vna manet nec ifinita: qm̄ quecūq; pars ei⁹ ciau-
ditur inter fines vnius forme diuidit ab altera τ numerat
cū illa τ finitur: τ ideo nec vnū ens neq; infinitu; sed qr qđ
in ipso fuit i potētia ad eē est etiā in potētia ad nō eē habet
quo τ ad qđ moueat: τ ideo nō est vnū oīa infinitū τ imobi-
le sicut dixit Melissus. ¶ Agrestis enī; τ iste est τ rustic⁹ in
ꝑhicis nō ciuiliter dispositus: sicut τ doctor suus Zenopha-
nes: τ ideo sermones istoꝝ relinquunt: qr sufficit id qđ di-
ctum est in cōtradictione positionis istoꝝ. Dicimus tamē
in ꝑhicis quedā de ista positione que si addātur ad ea que
hic dicta sunt: magis erit sufficiens contradictum.

¶ Cap. 10ᵐ. Et est digressio declarans positionez Parmenidis τ rōnes eius in quo peccauit.

Parmenides aūt ambobus hijs rōnabili⁹ dixit
oīa enī; dixit vnū esse sm formā τ rōnē: τ fun-
dat dictū suū sup. 6. ꝑpōnes: quaꝝ prima est.
Primā formā oīu; esse lumē cause prime. Se
cūda est oē qđ agit ad iductionez forme prima
i formā dē eē v͛tute luminis τ iō oēs scđas cau-
sas agere sm formā prime cause. Tertia nihil eē in actu ni-
si qđ a lumie prime cause in eē cōstituit. Quarta est lumen
illud cause prime p scđa nō multiplicari sed poti⁹ scđa per
ipsaz vniri. Quīta est lumē illud ꝑhabere v͛tute oē qđ est τ
sit τ simplr τ in se cōtinere omnia. Sexta τ vltima est. ꝙ ge-
quid ꝑter illud est qđ vere est τ vnū τ simplex est nō esse sine
nihil penitus esse. ¶ Prima aūt istaꝝ propositionū constat
per hoc ꝙ omnis causaꝝ multiplicitas que in eodem gene-
re est cause: reducit ad aliquā vnā primaz in eodem genere
in quo stat: τ ꝙ est prima causa: qr aliter in causis iretur in
infinitū. ¶ Nulla aūt formalis causa accipi pōt ante causa-
litatē largissimi. Cum enī; quelibet itelligētia sit plena for-
mis cōstat primā causaz cuius lumē infunit oībus intelligen
tijs. Lumē vniuersaliter formās omne qđ est habere. Nō
enim largit oībus nisi per intelligibile lumē suu;. ¶ Scđa
aūt constat per hoc: ꝙ causa τ secunda τ tertia τ deinceps
qđ est τ ꝙ causa est habet a causa prima: τ hoc nō posset eē
in ordine causaꝝ formaliū nisi causa prima informet sequē
tes lumine suo: τ hoc patet ꝙ inde virtus celi mouens cum
virtute elemēti τ calore cōplexiones sic informat virtutē ele
menti vt sm eam agat ad formā substātie quā virtus ele-
menti nunq̄ produceret. Similiter in semine calor anime
animalis iformans calorē celi τ elemēti sic informat vt sm
rationē eius fiat actio ad formam viui τ animati τ sic est in
oībus videre. ¶ In eadē igitur similitudine se habebit for
ma cause prime ad oēs alias secūdas formas τ tertias τ sic
deinceps: τ per idem aūt manifestat veritas propositionis
tertie: qm̄ ex quo secunde cause virtutē causandi esse nō ha
bent a se sed a lumine super eas a prima causa fluēte lumē
cause prime causatiuū est omnis esse: τ sicut nihil in esse actu
constituit nisi a lumine cause prime. ¶ Quarta aūt constat
ꝙ nihil multiplicatur nisi per differētias diuidentes ipsu;.
Scđa aūt τ oīa sequētia nō sunt differentie luminis cause

Quomodo intellect⁹ nr̄ cōiun
gat̄ cōtinuo τ tempori.

prime sed sunt post ipsum: et ideo non dividunt et multipli-
cant ipsum et per hoc cōstat prima pars quarte ppositionis.
¶ Scḋa aūt p hoc q omne qḋ est ab vno simplici vnitiuz
est et collectiuū et cōprehēsiuz eoꝝ que sunt sub ipso: q ipm
cōprehēdit oīa illa: et sic cōstat vtraqꝫ pars quarte ppositio-
nis. ¶ Quinta aūt cōstat per hoc q nihil largitur aliqḋ nisi
prehabeat et cōtineat illud virtute ad minus q aliter non
posset largiri ipm. ¶ Sexta et vltima constat per hoc q extra
vel preter esse est nihil esse: q omne qḋ est per hoc est qḋ ali
quid esse habet. Cōstat aūt iam per antedicta q omne esse
luminis simplicis est cause prime: et sic q preter illud est ni-
hil est oīno. pcedit ergo sic: omne esse existentiū oīum est lu-
minis cause pme qḋ est vnū in se nō multiplicatū per aliqḋ
signoꝝ: ergo omne eē vniuscuiusqꝫ rei est simplex: vnde nō
multiplicatū omne qḋ est simplex vnū est nō multiplicatuz:
q ad multiplicationē esse sequit multiplicatio eius qḋ est:
q vnum eē est vnius rei substātialiter. ¶ Adhuc qḋ preter
esse est nihil est: sed qḋ pter esse vnū simplex est pter esse est:
ergo qḋ preter eē vnū simplex est oino nō est: et nihil est: hec
igit positio est Parmenidis: et q omne qḋ terminat p for-
mam finitū est: iō dixit oīa esse vnū finitum: q vō extra esse
nullus motus est: et extra eē est: qḋ est extra vnius simplicis
primi esse: iō dixit vnū esse oīa finituz et imobile: et pz q hoc
qḋ dixit nō enuntiauit absqꝫ phīca et magna rōne: peccauit
aūt in hoc: q posuit primū per scḋa nō multiplicabile cū eniz
sint scḋa subiecta ipsius primi cōstat q prima per esse mul-
tiplicant in ipsis: et sic multa fiunt in genere et specie et nume
cum vnio qua vniunt secūdum in primis est vnio sm rationē
principij vnientis principiata et hec est vnio pportionis si
ue analogie et nō vnitas sm esse alicuius sube. ¶ Attende
aūt q Auerrois dicit peccasse Parmenidez in hoc q illud
vnū qḋ est oīa putabat eē vnitatē que est discrete q̄titatis
principiū que est numerus: et hoc ego nō puto. q pax exper
ti in phīa sciunt hoc vnuz qḋ conuertit cū ente et in genere
nō est vnū qḋ pn^m numeri est nō esse: sed potius ita itelligen
dum est sicut diximus de positione et peccato ipsius.

Ista pō Commēta. vbi est 3 Mac. 4. meta. cō. 3. et. 10. meta. cō. 10. Sz vbi Parmenidi hoc imponat nō memini me legisse.

¶ Cap. xi^m. Quid in summa colligit ex oībus opinionib9 et questionib9 inductis tam Epicureoꝝ q̄ Stoicoꝝ: et hoc est q non ponit alia preter predictas causas.

1. metaphī. e cō. primi.

Habitis aūt hijs ex oībus dictis phīs cōceden
tib9 idem et sapiētibus per rōnē vniuscuiusqꝫ
positiōis sue accipimus ea que a principio di-
ximus. A pmis eniz epicureis phīs accipim9
quid principiū existentiū et formaꝝ esse corpo
reum: aqua n āqꝫ et ignis et hijs similia sīt cor-
pora et talia pro principijs eē posuerūt sed differēter: quia a
quibusdā eoꝝ accipimus q pn^m existentiū et suboꝝ sit vnū.
Ab alijs vō accipimus q sint plura sz nī corporea pncipia
vtrisqꝫ nī tam dicētib9 q vnū q̄ dicētib9 q plura sint corpo
rea principia nō ponētib9 ea in aliam spēm causalitatis nisi
in spēm materie. A quibusdā vō eoꝝdez epicureoꝝ accipi
mus q ponunt istam cām quā diximus eē materialē et cum
ea quā vocamus vnde motus siue mouentē et efficientē: vel
accipiamus iterū illā que est vi motus a qbusdā epicureis
positā eē vnā simplicē sicut ab Hesiodo q nō ponit nisi amo
rem deoꝝ mouentē. ¶ Ab alijs vō eiusdē secte phīs ponen
tibus eam duas accipimus duo eē mouētia sicut Empe. di
xit mouere litez et amicitiam: oēs nī epicurei alij ab italitis
absqꝫ italicis obscurius dixerunt de causis hijs et precipue
de mouēte causa. Italici enim Anaxagoras et Hermonius
et Empe. fuerūt et isti distictius aut itellectū agētē vt Anax.
et Hermōius: aut duo mouētia posuerūt vt Empe. et tamē
oēs isti vt diximus nī dictis causis vnde sunt materiali. s. et
vnde motus et hac alterā. s. qua est vnde motus qdā eoꝝ
dixerūt esse vnā: quidā aūt duas Piragorici vō a qb9 secta
incepit stoicoꝝ duo principia dixerūt sm eundē modū cau-
sarū materialis. s. et formalis. Quos modos superius inter
causas enumerauimus: sed addiderūt vnū in pōne sua qḋ
istoꝝ est ppriū. ¶ Dixerūt eniqꝫ finitū et ifinitū et que posue
runt vnitatē esse principia tam existentiū q̄ factoꝝ: q nō sunt
alie quidē nature corpoꝝ qbus ista insint vt passiones sub
iectis: sicut si diceremus q finitū et infinitū et vnū esset ignis
finitus vel ifinitus vel vnus: vel terra finita vel infinita vel
vna: vel aliud tale corpus: sed ipsuz finitū vel infinitū et ipm
vnū que sunt finitas vel ifinitas: et vnitas dixerūt hoꝝ esse
subam de quib9 predicātur sicut principia de principiatis.
Hoꝝ aūt oīum rōnem nos supius assignauimus in capło
vbi Pitagoricoꝝ assignauimus rōnes: et ideo numerū di-
xerunt formalē esse subam oīum per modum quē superius
declarauimus. De his igit causis sm hūc quē diximus mo
dum enūciauerūt. Inceperūt aūt isti Pitagorici vnū dice-
re et diffinire de ipso quid est siue rex q̄ddditate: sed valde
simplr et sine arte tractauerūt supficialiter: et nō per substan
tialia res diffinierūt: et cū pmū inest hoc qḋ dicit rei termi-
nus hoc putauerūt esse subam rei siue quidditatē. Dicen-
tes enim formā nō eē principiū in eo q forma est: sed in eo
q est vnitas: et mām nō esse principiū in eo q mā: sed in eo
q duo: dixerūt per prius cōuenire terminū esse vnitati et bi
nario q̄ forme et materie: et iō numerū substātialē terminuz
et principiū dixerūt esse oīum tam existentiū q̄ factoꝝ: et hoc
est simile: ac si aliquis dicat q idem est dupla res et duali-
tas siue binarius: et q esse omnis dupli est eē binarij: eo q
primo binario cōtingit esse dupliū ad vnuz: sed fortasse hoc
nō semp est verū: si eniz in discretis accipiat est verū: sed in
alijs cōtingit: q idē nō est eē dupli qḋ binarij: q vni et eidē
rei accidit aliqn aliqua duplicitas potētie et actus vel alte-
rius: cui9 tn̄ esse nō est esse binarij et discreti: et si hoc opposi-
tū sequit q multa erunt vnū solū: q binari9 vel ternarius
vel alius numerus in multitudine discreta consistens erit
vna sola res: q diffinitū terminatū ex actu et potētia ex oi-
bus diffinietib9 est vnū solū: et hoc incōueniēs sequit eni ge
neraliter ad dictū Pitagoricoꝝ: et est incōueniēs magnuz:
q multa in numero et in discretiōe cōsistētia simplr sūt mul
ta et nullomō vnū formaliter. Quidditas aūt rei simplr est
vnū et non multa: sicut pbabit in. 7. libro scie huius. ¶ De
priorib9 enim phīs epicureis et alijs stoicis sequētibus tot
causas quot diximus est accipere et nō plures: et patet q nul
lam nouā causam addant superius dictis a nobis.

Tex. cō. 4

¶ Cap. xii^m. De causa positiōis Platonis et modo quo col-
legit eam ex Heraclito et Socrate philosophis: et qualiter
posuit ideas: et quid ideas esse dixit: et qualiter vnaz: et qua
liter plures dixit esse ideas.

Tex. cō. 5

Post oēs aūt dictas phīas et diligēter ispectas
ipsaꝝ causas in qib9 pbabitis supuenit Pla-
tonis in phīa negociū siue studiuz: et in multis
quidē sequebat Piragoricos: aliqua tn̄ pau-
ciora bis ppria que inuenit preter Italicoꝝ de
phīcis phīam: cū eniz cōsuetudo facile iducat
ad opinādū: et qḋ cōsuetū ē de difficili sit moueri: Plato cō
suetus audire illud qḋ cōueniēs videbat cuidam phō noīe
Cirello et opinionib9 Heracliti ephesini phī cōuenit cū eis
in opinionib9 qbusdā. Dicebāt aūt de sensibilib9 pticulari
bus nullā posse esse sciaz eo q cōtinue defluūt et nunq̄ pma
neant in eodē statu. Agentib9 eniz qualitatib9 sensibilib9 et
patiētib9 abinuicē oportere dixerūt fieri abiectionē cōtinuā
in subiecto et renouationē: et iō esse qḋ est forme pprietas et
effectus nō stat in talib9: sed fluit cōtinue et forma que inest
materie similr: ¶ Qḋ aūt fluit nō est vna forma: sed forma
post formā: et semp habet pmixtū esse cū nō esse et potētiā cū
actu: et ideo cū omne nomē imponat ab vna aliqua forma:
dixerunt isti q res tales noīa rem eoꝝ significātia habere
nō possunt: et si habēt dixerunt isti q infinita significant: eo
q in quolibet fieri sunt infinita facta: sicut ostēdimus in. 6.
physicoꝝ: et ideo vlterius intulerunt de quolibet simul affir
mare et negare: et isti plurimos auerterunt a studio phīe na
turalis: eo q desperauerunt de scientia naturaliū: et ideo di
era istorum Plato posterius veniēs suscipit ita esse: et ideo
Porphyrius dicit q descēdentez a generalissimis vsqꝫ ad
specialissima iubet Plato quiescere: eo q eē indiuidui in-
diuisibile sit et terminari propter sui esse transmutationem
non possit: et ideo de ipso non possit fieri disciplina: hec igi-
tur ita suscepit Plato a Cirello et Heracliti positionibus.
Ab alia aūt parte Socrate de Macedonia doctore suo: et
precipue circa Stoicos in idcirca moralia tm̄ studēte et ne-
gociante et de phīa naturali nō se intromittente: lz de omni
bus scientijs plenus extiterit in moralibus ipse Socrates
quesiuit vniuersale p qḋ diffinitio sit et qḋ est pncipiū artis
et sciētie: et ipse Socrates querēs vlē primus fuit qui insti-

Tex. cō. 6

tit ad

tis ad finiam veritatis de q̃dã diffinitiõe per vniuṡa in q̃
tũ qd est ⁊ pp qd est diceref ⁊ illũ ẽt q̃ ad hec recepit Pla-
to pp huiusmodi vniuṡuz inq̃sitionẽ q̃ñ etiã de alijs q̃ de
motalib⁹ que sunt phĩca hoc idẽ sit euidẽs ⁊ nõ cõuenientẽs sit
hoc alicui sensibiliũ eẽ ꝙ illa sunt cõtinue defluẽtia. Impos-
sibile nãq̃ esse dixit cõem rõnẽ diffinitiuã de aliquo sensibi-
liũ eo ꝙ semp trãsmutenf. Sic itaq̃ tali necessitate cõpul-
sus talia cõiter diffiniẽtia qd ⁊ ppter qd dicẽtia appellauit
existẽtiũ ideas ⁊ spẽs idea enim grece latine est forma vel
spẽs. Sensualia võ pticularia dixit oĩa dici de noĩb⁹ suam
nãm significantibus: sicut Sor dicif hõ ⁊ Brunellus dicif
asinus. ppterea aũt idee vocanf inq̃ãtuz cãe sunt: sed spẽs
inq̃ãtũ sunt forme ⁊ fm ea inq̃ãtũ sunt forme quid est esse
rerum significãtes dixit.n. ꝙ a spẽb⁹ idealib⁹ multa sunt ⁊
sunt de rõne vniuocoꝝ: oĩa scʒ que ad vnaʒ cõem idealem
spẽm hñt respectũ vnũ ⁊ hoc dicit fieri fm participationeʒ
idee vnius a multis. Plato.n. mutauit nomẽ deĩn Pita-
goricũ in participationẽ. Pitagorici nãq̃ dicunt ꝙ existẽtia
phĩca sũt numeroꝝ pmoꝝ mathematicoꝝ imutatio in res
phĩcas: sicut patet per antedicta: ⁊ nõ posuerũt pticipatio
nẽ: sed poti⁹ totũ numerũ fm eẽ imutari ⁊ fieri phĩcas res
ex qbus sunt sensibilia. Plato võ q᷑ dixit ideas esse perpe-
tuas dixit nõ imutari in phĩca sed pticipari: sicut id qd est
corruptibile ⁊ particulare pticipat incorruptibile ⁊ vniuẽ.
Nomẽ g̃ siue appellationẽ trãsmutauit pticipationẽ vocãs
hoc ꝙ imitationẽ illi vocauerũt: q᷑ ẽt illi nũeros pmos di-
xerunt esse ppetuos ⁊ vles virtute ʒ de vniuersali sub rõne
vlis nõ fecerũt aliq̃ cõsiderationẽ. In cõi aũt tam Pitago-
rici q̃ Platonici dimiserũt ⁊ neglexerũt q̃rere q̃ sit spẽruʒ
aliq̃ imitatio vel participatio: ⁊ q̃ sit q̃ sit illa: sed tm̃ suppo-
suerũt hmõi esse spẽꝝ participationẽ siue imitationẽ q̃lẽ di-
ximus. Plato.n. dixit sementẽ oĩs nãe facere deũ deoꝝ: ⁊
tradere eã dijs iferiorib⁹ ad perexeq̃uẽdũ in reb⁹ phĩcis.
Hoc aũt dicebat fieri per lumẽ cause pme sicut diximus in
opiõe Parmenidis: ⁊ hoc lumen dicit esse oĩs nãe semen
tem: eo ꝙ fm suã virtutẽ efficif oẽ qd fit. Lumen aũt illud
hʒ se ad phĩca sicut forma artis ad mãm: ⁊ sicut lux ad eẽ
⁊ sũbam coloꝝ: ⁊ sicut formatiua que est in semine aialis ⁊ ee
spẽe hoĩs se hʒ ad figuras ⁊ spẽs mẽbroꝝ: forma.n. artis
nõ inducif in mãm nisi applicet virtuti manuuʒ artificis ⁊
virtuti securis ⁊ ppendicularis ⁊ oium symetriaruʒ ⁊ oium
instrumẽtoꝝ per que deducif ã mẽte siue itellectu practico
artificis in mãm ⁊ oĩa in que deducif ⁊ qᵒꝝ virtutib⁹ ap-
plicaf determinãt ipsam ⁊ informanf ex ipsa ⁊ per hoc qdẽ
ꝙ determinãt eã ⁊ coaptãt eã pticularitate mãe: ⁊ q᷑ infor
manf ex ipsa iõ agunt ad esse qd est act⁹ ipsius solius: ⁊ nõ
alicui⁹ eoꝝ qbus applicaf. Domus enĩʒ nõ est act⁹ securis
vel perpendiculi formaliter loquẽdo sed est act⁹ formalis
forme artis domificãdi que est in aĩa architecti. Similiter
aũt lux se hʒ ad colores eo ꝙ sicut diximus oium coloꝝ lux
est vna ⁊ simplex hypostasis applicata tñ superficiei clare in
qua plene diffundi põt ppter multũ pspicuũ terminatũ qd
est in ea albedinẽ pducit: applicata aũt siue diffusa in super
ficie vni⁹ de pspicuo terminato habente magis impedif dif
fusioꝝ erit palloꝝ: ⁊ applicata ei in qua est pspicuũ aqueum
pducit viroꝝ clarioꝝ vel minus claꝝ: ⁊ sic est de alijs fm
ꝙ pspicuũ aqueũ est clari⁹ coloꝝ generibus ita ꝙ in oĩbus
lux coloꝝ eẽs hypostasis determinaf ⁊ pprium generans
hui⁹ vel illius efficif: ⁊ in oĩb⁹ forma ad quã color cõstituif
nõ est nisi lucis vel luminis forma: ppter qd etiã oĩbus co-
loꝝ motiu⁹ visus est fm actũ siue lucidi effectũ siue formam
lucidi que lux vel lumẽ est vt in.2. de aĩa a nobis determi-
natũ est. Eodẽ mõ formatiua que est in semine pmo in cor
de se ponẽs vna quidẽ est fm sũbam ⁊ formã ⁊ sũbali opa-
tione formã suã que vite forma est coicans accipit spirituʒ
instrumẽtũ per quẽ sicut sue virtutis vectore cũcta distincte
pducit. In se eni vna existens ⁊ per spiritũ applicata ⁊ insitu
ta spiritib⁹ ⁊ humiditatib⁹ ⁊ calorib⁹ ⁊ locis ⁊ cõplexioni-
bus membroꝝ ex vnoq̃q̃ istoꝝ distincte pducit hoc mẽ
brum qd est cerebrũ vel hoc qd est epar: vel hoc qd est ocu
lus vel pes vel manus: q᷑ tñ oĩa quibus miscef format vel
contrahit ad formã suã que est vite hoĩs vel alteri⁹: iõ oĩs il
la mẽbroꝝ diuersitas cõcorditer est ad vite operationẽ: ⁊ fi-
gura ad opus hoĩs vel alterius a qua vita formatiua de-

Quõ idea ⁊ forma idẽ sint subiecto ⁊ fm modum differant.

scendit in semẽ: ⁊ nisi esset vnũ sic oium diuersitatẽ operan-
tiũ cõtinens ⁊ informãs tũc qd pducif esset cõfusuʒ: q᷑ calor
ignis vnũ ⁊ virtus celi aliud ⁊ virt⁹ humidi iterũ aliud: ⁊ ex
vnoq̃q̃ similr aliud ⁊ aliud pduceret: ppter qd etiam ex
dicto Parmenidis dicẽte ꝙ pmũ formãs nõ distinguif ex
secũdis qbus adiũgif sequebaf in toto nõ eẽ oium partiũ
ppter quã cãm illã dubitationẽ mouit Aristo. in pmo phy.
vbi tractat Parmenidis põnẽ: sed Plato melius ista de-
clarãs dixit pmũ misceri cũ secũdis ⁊ iõ ptes quodãmõ idẽ
esse cũ toto ⁊ quodãmõ esse diuersas: sicut in pmo nostroꝝ
physicoꝝ determinauim⁹. Sic igif Plato pater mi itellect⁹ lu-
mẽ ei⁹ qui est pater oium vns ⁊ simplex est idea vĩtute qdeʒ
⁊ cãlitate vniuisis: ⁊ iõ in seipsa phabẽs vĩtualiter oẽs oium
formas excellẽtiori esse q̃ sint in seipsis: q̃ñ in intellectu pa
terno sunt lux ⁊ vita ipsi⁹ opatiui itellectus: ⁊ hec idea pce
dens ex ipso cõiungif luminib⁹ oiuʒ motoꝝ orbiũ ⁊ motuũ
toti⁹ orbis: ⁊ miscef cũ ipsis ⁊ ipsi desiderãt eã sicut formãt
tem lumina sua ppria ⁊ mot⁹ pressus eius est ꝙ mixta lu
mini pmi motoris sic determinata procedit in 2ᵐ: ⁊ ex illo
determinata pcedit in 3ᵐ: ⁊ sic pcedit in oẽs: oẽs iformãs
⁊ ab oib⁹ accipiẽs determinationẽ: ⁊ hoc est semẽtẽ pmum
virtute multiplicabilẽ deũ deoꝝ facere: ⁊ dijs inferioribus
tradere: ipsisq̃ pcipif vt exequanf eã per infusioneʒ eius in
virtutẽ celestiũ corpoꝝ per oẽm periodi mẽsurã in oib⁹ lu-
minariũ applicationib⁹ ⁊ cõiunctionib⁹ ⁊ radiationib⁹ trigo
nis ⁊ exagonis ⁊ tetragonis tã accedẽdo q̃ recedẽdo sum-
ptis: ⁊ vt vniuẽr dicaf in oib⁹ periodi ptib⁹ ⁊ vĩtutibus pla
nes ⁊ applanes motuũ in circulo pfectoꝝ: ⁊ tũc efficif plus
a plurib⁹ determinata ⁊ plura informãs ⁊ sic infundif ele-
mẽtoꝝ virtutib⁹. ⁊ in illis simplr determinata iformat oĩa
⁊ infundif pticulari generãti ⁊ mãe pticulariter cõnantis: ⁊
ex oib⁹ virtutib⁹ illius illa iterũ determinata ⁊ informans
est efficif tunc huic vel illi mãe cõgenia simplex in se qdeʒ in
ẽntia eẽis sed oium qbus determinaf habẽs virtutes. ⁊
sic ideaf id qd generaf ⁊ hoc est deos semẽtẽ a deo deoꝝ
acceptũ ad pereq. Quia aũt in tali infusione lumẽ pmi ali-
q̃ñ plus vincit lumẽ motoꝝ sup vĩtutes mãe corpee ⁊ aliq̃ñ
ecõuerso plus vincũt vĩtutes corpee ⁊ magis occũbit lumẽ
itelligẽtie ⁊ paterni ⁊ pmi itellectus. Sed in quo plus occũ-
bit lumẽ efficif corruptibile. In quo autem vincit ⁊ irradiat
sõ cõmixtũ mãe pmũ lumẽ manet incorruptibile fm aliqd
imixtũ mãe: ⁊ fm aliqd nõ cõmixtũ: iõ pceptuz dei deoꝝ est
vt id qd ex pductis sibi simile videret a se sumerent ad se-
des sidereas: ⁊ qd sibi dissimile cerneret ẽt dimitterẽt corpo
ri mãe ⁊ trãscorporationi subiacere. Ex oibus igif iductis
pʒ q̃liter vna oib⁹ idea vniuẽsis est cã vĩtute oĩa habẽs ⁊ pre
habẽs ⁊ cõtinẽs ad vnum: ⁊ hoc multiplicaf ex respectu ad
ideata nõ in se: sed q᷑ multoꝝ est: ⁊ pʒ q̃liter ex mẽte diuina
pcedit in corpora: ⁊ hec est in oib⁹ Platonis intẽtio: ⁊ iste
sunt vniuẽsles idee siue spẽs que sunt aĩ res ⁊ sunt multe ⁊
vna origine enim vna ⁊ formãte vice. Multe aũt ex deter-
minantib⁹ sic vel aliter ⁊ luce pria occũbente plus vel min⁹:
cã aũt positiõis est que dicta est a nobis in pncipio capli.

Nõ q̃ sit vera mens plõnis de idea fm Albertum.

¶ Cap. 13ᵐ. Qualiter Plato posuit mathematica ⁊ princi-
pium materiale ⁊ formale: ⁊ in quo conueniebat cum Pi-
tagoricis ⁊ in quo differebat ab eis.

AMplius aũt pter sensibilia ⁊ ideas Plato po-
suit mathematica corpora que fm eẽ sunt in-
fra res sensibiles ⁊ differũt tam ab ideis q̃ a
sensibilibus a sensibilib⁹ quidẽ q᷑ fm rõnem
sempiterna sunt ⁊ imobilia a speciẽb⁹ võ dif
ferunt q᷑ fm quedã in multitudine existentia
sicut sensibilia cũ spẽs sint eedẽ. Eadẽ eni spẽs est vna: ⁊ ea
dem vni⁹ multitudini vnũuoce ⁊ vni⁹ ⁊ eiusdẽ fm formaʒ
⁊ spẽm. Mathematica aũt sunt in multis vni⁹ rõnis: sicut
oĩs circulus ⁊ oẽ q̃dratũ est vni⁹ rõnis in quocũq̃ sit: eo ꝙ
abstrahit a mã sẽsibili: vñ ẽt q̃nque regularia corpora que
in vltimo Euclid. pbãt adaptabat q̃nque corporib⁹ simpli
cib⁹. hoc aũt nõ cõuenit spẽbus: q᷑ idee fm diuersitatẽ rerũ
sunt diuerse fm rõnẽ: sensibilia aũt cõplant mãm determi
natã. Causa aũt hui⁹ positiõis erat ꝙ videbat mobile cor-
pus inq̃ãtũ est mobile pre linquere an se corpus ⁊ iõ illud
putabat esse principiũ corpis mobilis. Corpus aũt oẽ puta
bat cõstitui ex principijs quãtitatis: ⁊ ideo corpoꝝ natura-

Tex. cõ. 6.

lib' ex q̄ cū diuersitate causabat diuersitatē: τ hoc qdē nō est verū sicut per antecedentia satis est manifestū. Qm̄ aūt spēs ideales sunt cause oib' aliis que sūt per nāꝫ f̄m Platonē: putabat Plato ꝙ elemēta specieꝝ idealiū oīum existētium essent elementa. Posuit igit̄ ꝙ cā mālis oīum sit magnū τ paruū pncipia reꝝ: sꝫ illud qđ est cā formalis vt subā vnuꝫ est qđ est idea p̄ma dicit eī. ex illis que sūt magnū τ paruū fieri: τ eē spēs τ nūeros rerū f̄m pticipationē vni' idee prime. τ illud vnū ideale pīcipiū dixit esse rerū subam τ nullū aliud entiū dixit esse vnū nisi illō vnū: qm̄ illud vnū est qđ vnit ē n̄ in multitudine q̄dā sicut pꝫ ex superi' inductis: τ illud vnū dicit fieri numerū ex colcatiōe p̄mr rū secūdis: τ hūc numerū dicit eē formas τ spēs rerū oīum. Magnum aūt dixit cōponi ex paruis. Infinitū τ magnum quidem esse subm̄ sed cītū magni dixit eē multa vel infinita parua. In his aūt positiōib' fere Plato dicit. vt Pitagorici dixerūt. Nō. n. differt ꝙ ille dixit nūeros mathematicos esse principia Plato aūt ponit pn̄m eē numerū idealē. In hoc igit̄ ꝙ dicit ꝙ nūeri sont cā sube siue forme cunctis existentibus.

Tex.cō.7. Simplr dicit vt Pitagorici: pro infinito vō ꝙ q̄si vnū māle pncipiū ponit Plato illi fecerūt pncipiū māle dualitatē: τ infinitū illud qđ est mā dixit Plato ꝯstitutū ex magno τ puo: τ hoc est ꝓpria posito ei' in q̄ differt s Pitagoricis.

Tex.cō.8. ¶ Ampli' Plato qdē ponit nūeros ideales esse p̄ter sensibilia: eo ꝙ f̄m p̄ncipia sue eēntie nō depēdent ab illis: sicut nullū superi' f̄m p̄ncipia eēntialia depēdet ab infeiori: Pitagorici vō numeros quos dicebāt esse pncipia dixerūt res ipsas esse f̄m formā: τ nō habere essentiā extra res ipsas. et ad hec Pitagorici nō ponunt mathematica inter res τ numeros sicut Plato ponit mathematica esse inter species τ res sensibiles. Qđ aūt Plato posuit vnuꝫ τ nūeros eē p̄ter res ipsas que sunt in nā τ nō dixit vnū τ nūerū esse res ipsas sicut Pitagorici dixerūt: τ ꝙ vniuersalr itroduxit ideas apparet p scrutatiū de rōnib' diffinitiuis sicut diximus in antehabitis: qꝛ cū videret ꝙ nō ꝯuenit scire nisi per demōstrationem τ demōstrationis mediū est diffinitio inuestigabat diffinitionē τ vidēs ꝙ in sensibilib' nihil est finitū τ manēs ꝙ sit ratio oīum que sūt diffinitiēta extra res sensibiles: τ sic introducit ideas τ iō fuit qꝛ priores pbi nō hēbāt artē resolutoriaꝫ docentē demōstrare que docet inuenire rei diffinitioneꝫ in ea parte logice que posteriora analetica vocat̄. Isti aūt Platonici fecerūt in positione sua dualitatē verā aliaꝫ p̄ncipiꝫ: qꝛ dixerūt eā esse mām sicut iā an̄ diximus: τ hoc iō qꝛ sicut oēs numeri p̄ter p̄mos que p̄ncipia sunt numeroꝝ gn̄ant̄ ex dualitate ita oīa gn̄ant̄ ex magno τ paruo. P̄mi aūt nūeri sunt vnitas τ binarius qꝛ vnitas est p̄ncipiū numeri τ binarius ē p̄ncipiuꝫ pluralitatis. Generant̄ aūt ex dualitate magni τ parui siue mā τ specieb' sicut ꝓcedant ex quodaꝫ eximagrio siue sigillo qꝛ sicut sigillum est p̄ter cām quā ip̄imit τ nō dat ei esse suū sed tm̄ formam sine mā. Ita sigillant ipse idee mām sensibilē τ nihil dant ei de esse ꝑpetui sꝫ tm̄ formā: hoc aūt ita nō est sed potius ecōuerso: qꝛ nō rōnabile sic ꝯtingere: hui' aūt in sequētib' hui' scie est manifestū.

Tex.cō.9. ¶ Sed qꝛ nunc intēdim' hoc qđ Platonici ex mā magno τ paruo diuisa multa faciant siue fieri dicunt: sed ipse spēs nō generant nisi sigillando semel q̄ntum ad vnitatem sigillantis: videt̄ eni in nā rerum ꝙ ex vna materia fit vna mensura q̄ntitatis ex qua sic res vita: sed ille qui inducit spēs in res sensibiles sicut formator τ sigillator vnus τ idē existens in specie τ forma separatus multas facit spēs particulares in rebus sensibilib': τ hoc hꝫ f̄m aliq̄ similitudinē masculi ad feminā: femina eni implet̄ impregnata ab vno motu masculi seminis in eam. Masculus auteꝫ separatus a feminis multas iplet: τ sic dixerunt separatū inductorē forme sigillare multas mās τ forme tales sunt motre similitudines τ imitationes principioꝝ que dixerunt esse principia existentium. Isto igit̄ qui dictus est mō Plato determinauit de principijs que nūc querimus. Palā aūt est ex his que diximus qꝛ nō est vsus nisi solū duab' causis. s. ipa que qđ qd est sine forma τ illa que est mā. Spēs eniꝫ sunt cāe eius qđ quid est oibus formas participantib': spēb' vō dixit cāꝫ eē vnū paruū oīa alia formans. Vnit̄ aūt τ illa que est mā subiecta de qua spēs dicit̄. Species aūt sigillare habent in sensibilibus. sed vnū p̄mū formās hꝫ eē in specieb': materia vō subiecta qua vtit̄ Plato est illa dualitas que est magnū τ paruū sicut dixim'. ¶ Ampli' ad hoc bene τ male in moribus dedit cām eēntis hmōi idealib' ita ꝙ singulis dedit singulā cām. Elemētū. n. boni est cā bonoꝝ: τ elemētū mali cā maloꝝ: τ ista elemēta sunt idee boni τ mali. qđ tn̄ nō oportuit ꝙ existēte q̄dā cā boni nō oportuit eē cām formale mali: τ ꝙ malū est priuatio boni τ formā nō hꝫ: τ iō elemēta rerum magis τ melius dicimus inuestigasse quosdā primoꝝ pboꝝ an̄ Platonē sicut Empe. τ Anaxa. eo ꝙ illi ꝓpria rerū naliū p̄ncipia posuerūt. Plato aūt extra nālia principia que sunt rerū nāliū. Hec igit̄ dicta sūt de opione Platonis.

¶ Cap. 14m. Qr nō est addere qntā cām p̄memoratis q̄tuor causis ex oib' dictis intentionibus philosophoꝝ.

Breuiter igit̄ τ sūmatim siue particulariter ptransiuim' determinando qui pbi τ qūo siue qb' rōnib' dixerūt de p̄ncipijs siue causis rerū existiū τ de ipa vitate reꝝ q̄ est reꝝ qditas ex simplicib' τ p̄mis sube subiecte p̄ncipijs cōstituta. Oīa. n. alioꝝ dicta redeūt aut ad opionē Epicuri q ponit corporea: aut ad opionem Stoici q mathematica ponit p̄ncipia: aut ad opionē Platonis q cōsentit in aliquo cū veris. Ex oibus aūt inductis lꝫ irrationabiliter dicta sunt hoc tm̄ ab eis habem': qꝛ oīum loquētiū de p̄ncipio τ cā nullus dixit aliqđ nouū gen' cause qđ p̄ter q̄tuor gn̄a cārum que a nobis in. 2. phys. sūt diuisa q̄si genera genus esse addere intēderit. Sed oēs pbi siue de nā sola loquētes siue de ipsa vitate p̄ma existētiū loquant̄ obscure qdē q̄ntū poterāt vident̄ in positionib' suis appropinq̄re illis cārū generib' τ nullū genus cāe nouū addē. ¶ Isti nāꝫ pbi q solū mām p̄ncipiū oīum esse dicūt siue ponāt materiā esse vnū aliqđ siue plura: τ siue ponāt esse corp' siue incorporeā sicut Plato q dixit mām esse duo magnū. s. τ paruū. Mathematici aūt oēs qui ponūt cām materialē esse dicūt. Similr τ stoici q dixerūt infinitū esse similiū ptiū cōmixtū pn̄m. Et similr Empe. qui ignē τ terrā τ aquā dixit esse p̄ncipiū māle Anaxa. n. mālē. cām dixit finitationē mixtionis similiū partiū sicut pꝫ per determinata in antehabitis. Oēs. n. isti sunt tāgētes cām quā vocam' materialē. ¶ Ampli' aūt qui dicūt aut ignē solū aut aerē solū aut aquā solam aut corp' mediū qđ sit igne spissius τ aere subtilius. Oēs n. isti tale corp' qđ sic posuerūt dixerūt esse materiam. Oēs igit̄ isti nō tetigerūt nisi solā materiā nihil ex quo fierēt res nouum qđ nō rōnē materie habeat adijciētes. Alij aūt pboꝝ locuti sunt de cā ꝙ vnū est p̄ncipiū motus siue mouēte: sicut illi q dixerunt amorē τ odiū siue litē τ amicitiā qđ idē est eē cās. Similr aūt τ illi qui dixerūt esse cām aliquid ex cuiuslibet que enumerauimus dixerūt esse aliquid mouēs sicut calidū vel frigidū vel aliquid huiusmodi. Nullus eni hoꝝ in hoc genere causalitatis inuenit aliqđ qđ haberet rōneꝫ causalitatis noue: qꝛ oēs in rōne mouētis dixerūt eē qđ posuerunt. Sed nullus antiquoꝝ plane τ manifeste dixit cām formalem que qđ erat esse rerū τ substātia: eo ꝙ esse τ q̄ditatem τ rōnē dat his que sunt. Maxime tn̄ hanc dederunt causaꝫ illi qui spēs esse posuerunt sicut Platonici τ illi qui ponūt rōnē diffinitiuā esse in spēb' τ nō in sensibilibus cōtinue transmutabilibus. Isti eniꝫ nō ponunt spēs esse vt materiā sensibilib': neq̄ etiā ea que sunt in speciebus p̄ma principia: sicut vnum prime cause τ luminū numeri de quibus diximus supra. Ponunt esse materiam sensibilib' neq̄ suscipiunt spēs sicut ea a quibus ꝓueniat principiuꝫ motus sicut a mouente τ efficiente. Dicūt enim ꝙ species magis sunt cā imobilitatis τ sunt in quiete q̄ sine causa mot' vel mouentis: sed potius dicunt ꝙ species p̄stāt singulis siue singularibus alioꝝ oīum a specieb' quid erat esse propter hoc ꝙ imobiles sunt τ q̄escentes. Specieb' aūt vnū qđ est idea cause prime p̄stat esse. illā vō cām que est cā act' siue pfectiōis τ trāsmutationis oīs rei: τ cā mot' hoc est ꝑ quā est id qđ est: τ voc̄at cā finalis mō q̄dā dicūt: sꝫ isto mō nō dicant quo vere est f̄m rōnem cālitatis finis: qꝛ eā nō dicunt ꝓut est finis intentionis mouētis: τ finis motus ꝓuet desiderij māe est in ea: sed balbutiēdo dicūt eā ꝓut iclinat aliquo mō efficientē: τ hoc ipsum nō determināt. ¶ Quidā enim ponētes intellectū agētē cuius facere est ꝓpter aliqđ: τ ponūt res am oīa intellectus: vt bonū qđdam dicunt esse

illas cās sicut hoc esse bonū a quo inuidia est longe relegata: τ hoc qz bonū est ex amore cāme res q̄s facit: sed hoc vō itellectū vt bonū ponētes nō ponūt hoc sicut ꝓpter qd cām qz scz sit cā ꝓpter quā sicut finē sicut illud qd est existēs aut ꝓpter quā sit factū id qd sit in vniuerso existētiū: sed poti⁹ posuit eas esse cās sicut ab hijs: sicut mot⁹ eoꝝ qui fiunt τ esse eoꝝ qui sunt. finis eni est ꝙ in termino mot⁹ intēdit id qd fit: τ tunc vltra id nō mouet efficiēs: τ hoc mō amor intellectus nō est cā sz poti⁹ mouēs sicut iā dem̄ est. Similr aūt τ illi q dicūt ꝙ oia ista sunt vnū aut ens p̄n^m sicut Xenophontes τ Parmenides dixerūt cām talē eē q̄ est nā subē. τ ei⁹ qd qd est: sz nō dicūt hoc qd est eē hui⁹ cā: nec dixerūt hui⁹ cā fieri qd fit sicut cā finis. igit accidit eis mō quodā dicē id qd est cā sicut bonū τ e τ finis. Dicunt eni fm accñs obstrue fm ꝙ est dispositio efficiētis ad mouēdū τ simpliciter nō dicūt τ hoc est fm accñs dicē nō simplr: hoc. n. accidit fini ꝙ inclinatiu sit efficiētis. subaliter aūt est terminus itētiōis τ motus. Quia igit sic ab istis diffinitū est de causis τ determinatū est quot τ que sunt fm istos. dicim⁹ ꝙ oēs inducti pбl videnī testimoniū phibere in nūero sꝑeri⁹ inuētaꝝ cāꝝ per hoc ꝙ aliā qnte cālitatis cām addere nō valēt. ¶ Ampli⁹ aūt ex inductis pboꝝ inqsitionib⁹ palā est qz ingrēda sunt pncipia vel in mō sic victo per rōnē oium cāꝝ. aut fm aliuz modū q̄rūdā victaꝝ cāꝝ. Quo aūt mō vero vel falso qlibet inductoꝝ pboꝝ dicit. τ quō per rōnes ꝓbauit dem̄ sua: τ quō se habent qōnes que ꝯtingunt de pncipijs entis post hoc: deinceps de hijs percurramus vidētes vtꝝ vera sunt que dixerunt: τ vtrum valentes rōnes eorum.

¶ Tractat⁹ qnt⁹ de ꝯdictiōe opionū iductaꝝ de principijs.

¶ Cap. p^m. De ꝯdictiōe Epicureoꝝ qui ponebāt corporuz materiā esse oium vnū corpus dicentes eam esse.

Incipientes igitur ab hinc ad ꝯdicēdū hijs q̄ iducta sūt dicim⁹ ꝙ qcūqz oē qd est ponūt eē vnā qdā nāz q̄ est mā oium: τ hāc dicūt esse corporeā hoc est mēsurā q̄titatis habētez: facile palā est qz multiplr delinqūt: diminute. n. loqūtur de pncipijs τ rōnes nō ꝓbātes iducūt. Diminute aūt τ isufficiēter loqūtes p̄mu isufficiēs ponūt p̄n^m māle corporeā. n. māl ponētes nō ponūt nisi mām corpoꝝ τ nō ponūt mām icorporeoꝝ: cū tñ sint τ existāt incorporea sicut suba fm ꝙ suba τ ens fm ꝙ ens τ oia diuina. hec eni sūt qñ corporeā mēsurā τ sūt in eis potētia τ act⁹ τ mā τ sub alia forma vt sepi⁹ in pbabitis determinatū est. ¶ Amplius aūt diminute loquanī de pncipijs gñabilium τ corruptibiliū qz cū conenī physice tractare de oib⁹ corporib⁹ abstulerūt motū q est mouēs τ efficiēs in mā gñabiliū τ corruptibiliū. Cū tñ sine cā mouēte mā nequaq̄ moueaī ad generationē τ corruptionē. ¶ Ampli⁹ aūt diminuti sunt τ insufficiētes q cū ponāt nisi mām cōuenit eis ꝙ suba τ qd qd est nulli⁹ enti s ponūt eē cām qd est valde icōueniēs. ¶ Adhuc aūt rōnes qb⁹ vtunī i ponēdo hoc vel illud corp⁹ mām sunt valde vane τ debiles: qui. n. mō faciūt qñz simpliciaz corpoꝝ per se solū oium esse māle p̄n^m: aut quō per rōnem faciūt qdcūqz per se solū esse mām oium p̄ter terrā cū speculenī in entib⁹ gnōnē τ adinuicē factam. Dico aūt ꝙ ponūt corporeā oium esse mām aut ignē: aut aquā aut terraz: aut aerē vel plura hoꝝ sil: vel oia: aut aliō aliqd tale corporeū: quedā eni hoꝝ vt dicunt fiunt ex adinuicem ꝯcretione siue inspissatione: vt densa ex raris: quedā aūt distentatione sicut rara ex densis. hoꝝ aūt qd māle pncipiū esse dicunt plurimū differt fm eon in p̄us esse vel posterius esse: eo ꝙ ipsi supponebāt eē id est hoc elm̄ qd est p̄mū in cōpositione τ posterius in resolutione. τ in hoc ꝯueniunt oēs. Quidā aūt dixerūt ꝙ spissum cōponit ex multis raris subtilib⁹ τ resoluit in ea vltimo: τ illi oēs opinabanī illud nunc maxime eē elementū inter oia ex quo fit cōcretione τ inspissatione aliquid sicut p̄mō cōpositū. tale vō est qd minutissime est partis τ subtilissimū est corpoꝝ: vnde quicūqz ignez ponūt esse principiū māle oium dicunt hoc maxime confitendo hanc quā diximus rōnē. ¶ Similiter aūt τ quicūqz ꝯsitenī qdlibet alioꝝ corpoꝝ esse elemētale subtile. s. in partib⁹ p̄dicta rōne dicūt qd dicunt. Nullus eni posterioꝝ pboꝝ vnū solū corp⁹ mām oium esse dicentiū dignatus est terrā esse elemētū persuasus p̄ inducta rōne: τ ideo ꝓpter magnitudinez τ grossitiē partialitatis terre dixerūt ea nō esse elemētū: qd liber aūt aliuz triū elementoꝝ indicez quēdā pбm accepit: qui ipsum posuit corpoꝝ esse materiā: hij nāqz pbl dixerūt ignē mām esse. Alij vō dixerunt materiā esse aquā. Alij vō aerē hoc elementū esse dicunt. Qui eni p̄ inducte cōsenserunt rōni duabus disturbabanī rōnibus quaꝝ vna fuit ꝙ in circulari generatione elemētoꝝ adinuicē videbant aliqd esse oportere subm mutatiōis saluanz hoc aūt nullum esse elementoꝝ: τ iō cōsentiētes sꝑerius inducte rōni dixerunt illud esse igne spissius τ aere subtilius. Causa aūt q̄re dicebāt igne spissi⁹ fuit: qz videbant mām corporeā ampli⁹ extendi τ rarificari nō posse q̄tuz extendiī in igne τ cū hoc ignis nō sit. dixerūt ipm minus raꝝ esse q̄ ignē. Aere autez sbtilius dicebāt: ꝓpter sꝑeri⁹ dictā rōnē. qz scz subtile ex quo fit spissum resoluiī vltimū. ¶ Scda rō fuit: qz videbāt subtile spūale nō esse icorporabile: τ ideo cū ex elemēto corporea fiant dicebant elementū esse subtile qd incorporabile est τ hoc aqua: qz humidū aque est eo ꝙ est penetratiuū pactiū τ partis partiū. Sic igit τ hijs de causis singulū elementoꝝ indicē accepit p̄ter terrā quā nullus antiquoꝝ posuit ꝓpter hoc ꝙ cōfessum esse opinati sunt spissum componi ex raris: sicut magnū ex paruis. spissum eni dicebāt quodam magnū esse. Sed cū rō elementi sit qd est p̄mū generatione in simpliciū generatione τ qd est in cōpositione p^m τ resolutione vltimū sicut confitebanī. ¶ Quare nō dicunt etiā terrā elementū oium esse corpoꝝ: sicut multi hominuz esse dixerūt. Multi nāqz dicūt ꝙ oia sunt terra: qz cum nō dicāt esse formā aliquā materiā dixerunt esse oia τ accidentibus diuersificatā τ situ partiū fieri hoc vel illud. Dicit. n. Hesiodus poeta qui τ Homer⁹ dictus est terrā primū fieri inter corpora simplicia τ eā natare lato pectore super aquā. Sic eni vt recitat Hesiodus ꝯuenit esse antiquā τ publicā siue vulgarē esse susceptionem quā oēs susceperint. Rō aūt antiqtatis est duplex: vna quidē qm̄ locus generatiuūs circa centrū est: τ ibi est locus primus terre: τ iō in pricipio ꝓducit vt mater τ materia alioꝝ. Alia aūt ratio est ꝙ elementa oia cōposita sunt maxime ex terra τ in ipsam maxime resoluunī. Iste igit sunt due secte pboꝝ sic de mā corporuz loquentiū fm igit istoꝝ primā sectā: nec bene dicit sī quis horum simpliciū corpoꝝ aliqd p̄ter ignē qui est subtilissimus corpoꝝ specie: τ fm eosdez neqz recte neqz bene dicit qui ponit ꝙ elementū omniū est corpus qd est igne grossius τ aere subtilius. qz nihil hoꝝ est subtilissimū corpoꝝ: τ iō fm dicta eoꝝ nō est principiū. Si vō sicut posterior dixit secta qd est generatiōe posterius hoc est remotius a generatiōe est prima nā prius in oibus: τ qd est densatū τ ꝯcretū est posterius siue longinquius in generatione tūc accidit cōtrariuz dicto primoꝝ: aqua eni fm hoc erit prior aere: τ terra prior aqua: τ sic terra est elementum primum ex quo cuncta alia per resolutionem generantur τ que prestant materiam generatis. Ista igitur sunt dicta de opinionibus eorum qui vnam causam materialem qualem diximus inter simplicia corpora posuerunt.

¶ Cap. 2^m. De ꝯdictione Empedoclis plura mālia ponentis τ de ꝯdictione eius quod dicit de mouente principio.

Idem quoqz sequiī ad dictuz eius qui plura simpliciū corpora materiā omniū posuit: sicut dictū est Empedo qui posuit quatuor corpora simplicia esse omnium materiā: hinc autez Empedo. cōtingunt quedā incōueniētia que sunt eadē cum hijs que cōtingunt prebabitis qui vnū corpus ponunt esse numerum: quedā etiā propria inconuenientia hijs accidere necesse est τ illa quidē que illis τ isti cōtingunt sunt incōuenienter dixisse de principijs: sicut τ illi propter insufficiētiā materie: τ efficiētis τ forme: ꝓpriū aūt incōueniēs est qd accipit Empe qz nos cernim⁹ elementa esse generata ex adinuicē nō saluata vna elementi forma in subiecto generatiōis: quasi nō semp in subiecto trāsmutationis igne τ terra eodē fm formā corpore ꝑmanēte in tota trāsmutatiōe ignis τ terra τ alia huiusmodi nō existent prima mā generatiōis: de hijs autem τ hmōi satis in physicis nostris est dictum versus finem primi libri vbi de

Tex.co.10.

Tex.co.11.

Tex.co.12.

Tex.co.13.

Tex.co.14.

Tex.co.15.

principijs determinatū est. Similr Empedo. nec recte nec oino irronabiliter putādus est dixisse d causis eoꝝ que mo nec vtꝝ vnū vel plura sint mouentia. Qd eni mouentē cāni posuit rōnale fuit: ꝛ hoc fuit ipsa veritate coact⁹ sicut in añ/ habitis dctū est. Qd aūt litē ponit ꝛ amicitiaꝫ que sunt fm pma mouētia ꝛ nō determinant subm actionis ꝛ passionis eoꝝ nō rectū fuit. Adhuc aūt sic dicētib⁹ sicut dicit Empe. necesse est ꝙ ex toto alterario auferaꝛ. Lis eniꝫ ꝛ amicitia nō faciūt nisi ꝫgregationē ꝛ segregationē: ꝛ nō alterationeꝫ in ꝫgregatis ꝛ segregatis. Silr ex calido nō erit frigidum nec ecōuerso ex frigido calidūꝫ fm dicta Empe. Ipse eniꝫ ponit qd illa patiꝛ ꝫtraria q̄si mā ꝛ subm: nec dicꝛ ꝙ est vna mā sicut subm manens in tota trāsmutatione que facta est ignis q̄n fit ignis ex aq̄ ꝛ que facta aq̄ q̄n fit aq̄ ex igne. Nō eni ponit nisi agētia litē ꝛ amicitiā: ꝛ nō dat eis māꝫ subie ctā ſꝫ nisi ꝫgregatiōe ꝛ segregatione sine mā subra que vna est sub vtroqꝫ ꝫtrarioꝝ. ꝛ sic pꝫ ꝙ isufficiēter locutus est de pri/ cipio mouēte: adhuc āt ponere duo eque pmo mouētia est penitus incōueniēs. Necesse est enim ꝙ ois multitudo mo uentiā ꝛ motuū reducaꝛ ad pmuꝫ motum ꝛ ad mouēs pri/ mum sicut in. 8. phyſi. ostendimus. Adhuc autē q̄si ñ dem⁹ litē mouere ꝛ amicitiā qd mouebit litem aliq̄n vt moueat postq̄ aūt nō moueat Empe. nō determinauit ꝛ eadem rō est de amicitia: ꝛ sic ante hec duo mouētia necesse est aliud mouens ponere: ꝛ hijs similia sequunꝛ incōuenientia.

¶ Cap. 3ᵐ. De ꝫdictione ad positionem Anaxagoꝛe.

Tex. cō. 16.

SI qs autē suscipe voluerit Anaxagorā dicētē duo esse elīta siue pncipia quoꝝ vnuꝫ est ꝓpe pn̄ᵐ: ꝛ alteꝝ elīntuꝫ opꝫ ꝙ suscipiat euꝫ fm an tiquoꝝ positionē q̄tū ipse Anaxa. nō articula uit: dico autē articulare ad itellectuꝫ ꝛ ictio/ nē exprimē ꝛ pferre. Secut⁹ est. n. iste Anaxa. quosdā antiquos dicētes eā eē necīaꝫ. Est autē illa quā di/ xim⁹ in phyſicis ꝙ. s. ex nihilo nihil fit: ꝛ cuꝫ nō album nihil supponaꝛ eē de nā albi: albuꝫ nō fiet ex nō albo ꝛ eadē rō est de oib⁹ alijs: ꝛ hōgenea antem fiunt ex cōpōne hōgeneoꝝ. Oia igiꝛ hōgenea sunt elīta pma. Cū autē multa ꝛ ifinita sunt ꝛ distincta sicut facta ꝛ existentia opꝫ ꝙ ex aliq̄ fiāt in q̄ acta sint oia ſꝫ lateāt: ꝛ iō opꝫ ꝙ pmuꝫ elīntum sit mixtum ex oib⁹ hōgeneis in quo actu sint ſꝫ lateāt: hāc ḡ rōnē ab anti/ quis latētiā formaꝝ ponētib⁹ suscepit Anaxa. ꝛ nō articula uit eā vt per itellectuꝫ videreꝛ qd eēt dcīi oia esse pmixta: ꝛ ad vnuꝫ actuꝫ mixti redacta. Est. n. mixtuꝫ sicut in pmo pi/ geneſeos determinauim⁹ miscibiliuꝫ alter atoꝝ vnio adin uicē: ꝛ hoc mō nō articulauit Anaxa. per itellectum ꝓbādo que miscibilia eēnt ꝛ que nō: ꝛ que essent nā mixti ꝛ mixtio nis: ſꝫ simplr acceptt hec ab antiqs ac si eēt ex necītate sicut dixerunt. Accepit igiꝛ ipm illo dicto tñ absurdo existente ꝙ scꝫ fm pn̄ᵐ aliculꝫ vni fiūt pmixta. ¶ Sequunꝛ. n. ex hoc tria icōuenietia quoꝝ vnū est qd accidit p syllm ea añ ea opor/ tere ꝑsistere ipermixta. q̄cūqꝫ. n. miscenꝛ adinuicē pus al/ terari necesse est abinuicē. Nō. n. alteranꝛ abinuicē nisi que sepata sunt. Igiꝛ nō miscenꝛ adinuicē nisi que sunt sepatim distīcta. Scdm aūt icōueniēs est: qꝛ nō est qdlꝫ aptū fm na turā pmisceri cuilibet. Dicere igiꝛ oia pmisceri adinuiceꝫ est absurdū. Nō. n. miscenꝛ adinuicē nisi quoꝝ vna est mā ꝛ excellēte q̄litatū actiuaꝝ ꝛ passiuaꝝ frangibiles ꝛ remissibi les abinuicē. Adhuc aūt 3ᵐ icōueniēs est: qꝛ fm hoc dictuꝫ passiones ꝛ accidētia alia separanꝛ a substātijs: qꝛ p eandē rōnē sūt mixta accītia p quā alia mixta dicunꝛ esse qꝛ albū nō fit formalr ex nō albo: nec albedo ex nō albedine. Igitur accidētia oia mixta sunt ꝛ latēt actu existētia in mixto sed eoꝝ est pmixtio ꝛ sepatio: igiꝛ accidētia sūt sepabilia a sub stātijs: ꝛ sic accidētia sunt substātie: pꝫ igiꝛ ꝙ rō suscepta nō fuit articulata. Si qs tñ exequaꝛ articulās ea que itēdit di cere Anaxa. apparebit multo mirabilius. d. qꝛ inueniꝛ ꝫ/ dicere sibiipsi. Qm̄ nāqꝫ in illo mixto nihil penitus erit dis/ cretū: qꝛ discretuꝫ nō est mixtū pꝫ qꝛ nihil erit vecꝛ dicē de subā illa pmixta nisi ꝙ pmixta est. sed nihil oino poterit p̄/ dicari vere de ea. Dico aūt ꝙ neqꝫ albū neqꝫ nigruꝫ aut re ruleū aut colorē poterit aliqs p̄dicare de ea: ſꝫ potius nō co lorata erit. Si. n. colorata esset ex necessitate haberet aliqd coloꝝ supꝛadictoꝝ extremoꝝ vel medioꝝ. ¶ Similr aūt p eadē rōnē erit ꝗ̄ sine humorib⁹: eadē quoqꝫ rōne nō erit li/

Tex. cō. aliud

Tex. cō. 17.

la subā mixta aliqd homogeneoꝝ: non pōt. n. esse aliqd q̄le vel q̄tū nec aliqd alioꝝ homogeneoꝝ. Si. n. aliqd taliū in/ esset ei oporteret ꝙ inesset ei in pte aliq̄ dictaꝝ entis spēꝝ: hoc aūt est ipossibile: ꝙ aliqd hoꝝ actu p̄diceꝛ de ipo ideo ꝙ hec oia ponunꝛ eē pmixta. Si. n. p̄dicarenꝛ actu de mixto: tūc iā sūt discreta fm actuꝫ: ꝛ hoc est ꝫ hypothesim: qꝛ dicit oia esse pmixta ꝑter intellectū: hūc eni solū dicit ipermixtū ꝛ purū: pꝫ igiꝛ ꝙ mirabilia dicē ꝛ ꝙ ꝫdicit sibiipsi. ¶ Ex hijs aūt eisdeꝫ dictis accidit hijs qui sequunꝛ Anaxa. dicē duo pncipia que ponit. vnū qdē qd est agens oia intellect⁹: hoc enim dicit esse pncipiū simplex ꝛ ipermixtū. Alteꝝ aūt qd fm Anaxa. ꝛ fm veritatē oēs ponim⁹ velut indeterminate anteq̄ determineꝛ ꝛ q̄dā spē participet. Sed Anaxa. dicit hoc indeterminatū ex mixtura ꝛ latētia. Materia aūt dici tur indeterminata ex ꝑuatione ꝛ potētia cui⁹ ipsa est subm. Anaxa. igiꝛ nec plane nec recte dixit de principijs. maxime qꝛ intellectū ponit aliq̄n mouere aliq̄n nō: ꝛ tūc opꝫ ꝙ intel lectus habeat aliū ante se motorē sui sicut in. 8. phyſi. osten dimus: ꝛ qꝛ dixit mixtū interponens ipsum sicut ostēsum est hic. Dicit tamē velut aliqd dicto eoꝝ qui posterius dixe/ runt de pncipijs ꝛ ꝓpinquū hꝫ que nūc magis apparent: qꝛ etiā Plato posuit datorē formaꝝ deū deoꝝ aliq̄n mouere ꝛ aliq̄n nō: sicut Anaxa. ꝛ posuerūt multi mixtuꝫ sicut testaꝛ Ouidius tangens opinionē eoꝝ dicens. Ante mare ꝛ ter/ ras ꝛ qd tegit omnia celū Un⁹ erat toto nature vultus in orbe. Quē dixere chaos. Sed hij ſmones etiā ñ recipianꝛ ꝓprij sunt sermonib⁹ principioꝝ qui sunt circa generatio/ nem ꝛ corruptionē ꝛ motū solū: oēs nāqꝫ huiusmodi Epi/ curei phi solū phanꝛ: ꝛ querūt circa principia ꝛ causas talis substātie que est generabilis ꝛ mobilis: ꝛ iō inquisitio eoꝝ est insufficiēs de substantijs ꝛ principijs sbstātie fm ꝙ est substātia. Quicunqꝫ enim speculationē faciunt de omnib⁹ existentibus ꝛ ponunt ꝙ existentiū quedam sunt sensibilia sicut nālia: quedaꝫ insensibilia sicut mathematica ꝛ diuina palam est: qꝛ faciunt perscrutationē de vtrisqꝫ generib⁹ sen sibiliū ꝛ insensibiliū propter qd magis nobis etiam inuesti gandū est. Quid bene aut ꝙ nō bene dicant ad ea que ꝑue niunt nobis ad perscrutationē ꝓpositoꝝ que modo inqui/ rimus in sapientia ista quā pre manib⁹ habemus nunc.

Tex. cō.

¶ Cap. 4ᵐ. De ꝫtradictione ad positionem pitagoricoꝝ de numeris quos ponebant esse principia.

Tex. cō.

ERgo phi qui primi fuerunt stoicoruꝫ e vocati sunt pitagorici cupiētes supplere hāc que di/ cta pncipioꝝ insufficiētia vsi sunt eis pncipijs ꝛ elītis extranee ab eo mō quo vsi sūt physio/ logi q nālr ꝛ p nālia pncipia de naturis locuti sūt: qꝛ deuitātes rōnē heracliti ꝛ Zenophanis ꝛ q̄rūdā alioꝝ sophistaruꝫ acceperūt pn̄ᵃ sensibilium ex nō sensibilib⁹: acceperunt. n. pn̄ᵃ de nā ꝛ gñe mathematicoꝝ: ꝛ hoc nō sūt nālia. Nā mathematica de nā qdē sūt extītiā sīc ptes entis: ſꝫ sine motu sūt. qꝛ pn̄ᵃ mathematicoꝝ nō ꝫcipiū tur cū materijs q̄ in motu sūt: ꝛ iō fm pn̄ᵃ sue extītie sūt sine motu ꝛ gñalr dīr eē sine motu ꝑter ea q̄ sunt de astrologia: nō ꝙ astrologia ꝫsiderat q̄ de mobilib⁹ ꝛ motib⁹ ꝫsiderat p pn̄ᵃ mot⁹: ſꝫ poti⁹ q̄titates ꝛ situs mobiliū ꝛ motuū ꝛ q̄tita tes tēpoꝝ. ꝫsiderat in astris p pn̄ᵃ q̄titatis mathematice ꝛ nō ꝫsiderat nās astroꝝ qb⁹ disponunꝛ ad motū nisi illaps astrologie q̄ mixta ē pūice de q̄ dixim⁹ i 2° phy. ¶ Sꝫ redea m⁹ ad ꝓpoᵐ dicētes ꝙ pitagorici qdē disputāt ꝛ tractāt de oi nā ꝛ dicūt modū gñonis celi ꝛ obsuāt ea q̄ accidūt circa ptes celi sīc circa solē ꝛ lunā ꝛ alias stellas: ꝛ obsuāt ea que accidūt circa passiōes ꝛ opōnes eoꝝ. Dico aūt passiōes sīc eclipses ꝛ ꝓuersiōes ꝛ sit⁹ eoꝝ. Opōnes aūt voco q̄ faciūt sꝫ nāꝫ i calore ꝛ frigore ꝛ imbribus ꝛ vētis ꝛ hmōi. Hec. n. oia diligēter obsuāt pitagorici: ꝛ oēs cōes ꝛ ꝓprias dispēsant cās ex pncipijs mathematicis nō nālib⁹ q̄si ꝫsētiāt physiolo gis: ꝙ q̄tūcūqꝫ cōiꝛ accipiaꝛ qd nō ē nisi sensibile ꝛ nāle. Oē n. qd cōprehēdit id qd vocaꝛ celū ꝛ ꝫtinet dicūt eē sensibile ens: ꝛ iō lꝫ nō nālia posuerūt pn̄ᵃ: tñ ipa eadē pn̄ᵃ nō attribue bāt nisi nāli enti: hec. n. pn̄ᵃ q̄ ponūt sīc dixim⁹ sufficiētia di cūt eē ꝙ ascēdāt ꝛ exaltenꝛ ad pncipiandū que sunt supiora inter entia sicut est celū ꝛ ptes celi q̄ nobilitate ꝛ loco altiora sunt reteris entib⁹ ꝛ dicūt ea magis eē ꝫuenientia entib⁹ q̄ rōnes pncipioꝝ q̄ sunt de nā ꝛ nālr sūpte eo pn̄ᵐ ꝓpterꝫ eꝫ

Tex. cō.

eē. In nālib⁹ aūt nāīr ſūptū albū eſt ſtās ꝛ ꝑpetuū. Sic igiť dicūt de ꝑncipijs entis ſenſibilis. ſ. nō dicūt per quē modū cātur mot⁹ nō poſitis ꝑncipijs niſi fine fine finito ꝛ infinito pro ſubtectis mot⁹ ſolū ꝛ poſito pare ꝛ ipare numero pro ꝑncipijs ex hijs. s. n. nō cātur mot⁹. Adhuc aūt ſi dicať nō eē mutus nō dicūt illi qūo ſit poſſibile ſit gnōnē ꝛ corruptionē eē ſine motu. cū tn̄ gnō ꝛ corruptio ꝯueniāt ſenſibilib⁹: adhuc ex hijs que ponūt ꝑncipijs: nō dicūt qūo poſſibile eſt eē operationes eoꝝ que geſtiunť ſiue feruntť ꝛ mouenť circa celum. Amplius ſiue dem⁹ ꝛ ꝯcedam⁹ ex hijs ꝑncipijs que ponit pitagoras eē magnitudinē ſine ꝓbatiōe ſiue ēt hoc oſ̄dať per apparentē aliq̄ꝫ ꝓbationē ꝛ non ſtat vis in hoc aliq̄ qu magnitudines ex talib⁹ ꝯſtitui poſſint. Tn̄ ex hijs ſic exiſtētib⁹ magnitudinib⁹ quetem⁹ ab eis q̄liter ex hijs ꝑncipijs q̄dā corpoꝝ ſint leuia ꝛ q̄dā grauia ſiue grauitatē habētia. Ex qbus eni ꝑncipijs ſupponūť iſta fieri: ꝛ dicūt ea eē illis eſſe facta nihil magis dicūt fieri de mathematicis corporibus q̄ꝫ de ſenſibilib⁹: ſcim⁹ aūt mathematica nec leuia nec grauia ſm̄ ꝙ talia nō ꝯſtituunť ab hmōi ꝑncipijs: ꝛ ex hoc vlterius ſequiť ꝙ de igne ſm̄ ꝙ eſt corp⁹ nāle leue: aut de terra ſm̄ ꝙ eſt corpus nāle graue: aut de alijs corporibus hmōi nālibus nihil penit⁹ dixerūt per hmōi ꝑncipia ſicut ſunt dicentes nihil exiſtē de ſenſibilib⁹ ꝓpriū ꝑn̄ᵐ. ¶ Amplius q̄ram⁹ ab eis qūo opꝫ accipere illa q̄ dicūt eſſe cās entiū q̄ ſūt numeri paſſiōes ꝛ nūerus ipſe ꝙ ſūt cāe ꝛ ꝑncipia eoꝝ que ſunt circa nām celi ꝛ eoꝝ que ſunt facta ab initio mūdi: ꝛ rerū que ſiunt nūc cū ipſi dicāt nullū penitus eē numerū aliū ꝑter eū ex q̄ ꝯſtat mūdus a ꝑncipio facture mundi ꝛ hec rō fundaťſup hoc ꝙ nō eſt ꝑn̄ᵐ eſſentiaſ ꝯſtituēs alicuius corpis niſi qd̄ ꝯcorporať illi. Si ḡ nūerus ꝯſtituit a ꝑncipio mūdi corpora icorruptibilia que in motu reuertunť ſm̄ eandē manētē ſubām. ꝛ nō ſit alius nūerus niſi ille: tūc opꝫ ꝙ aut ille nūerus excorporeť illis ꝛ illa corrumpanť qd̄ eſt abſurdū. Aut opꝫ ꝙ ali⁹ ſit nūerus quo iſta ꝛ illa ꝯſtituūtur. ꝛ hoc eſt ꝯ hypotheſiꝫ ꝛ ꝯ vitatē: q: cū vterqꝫ ſit mathematic⁹ vna ſpēs nūeri nō differt ab alia ſiūi ſpēſic nulle fōe eiuſdē ſpēi accepte ſine mā diuā hīt. ¶ Dicūt tn̄ pitagorici nūō mathematico res ꝯſtitui. Nā cū in hac pte entis ſit res mora nō habēs eē habile de q̄ nō pōt eſſe firma ꝛ ſtans ꝯceptio ſcialis ſed potius eſt ne ea opinio ꝛ tēpus menſura eē ipſius ſicut dicūt pitagorici: ꝑaꝫ vō deſuper ꝛ ſubtus eſt iniuſtitia cū tamē ſic nō diuerſificet. Id enim qd̄ eſt ſubtus: nō ſubiacet ordini recto: ꝛ ſic iniuſtitia domiaťin eo ꝛ hoc qd̄ eſt ſupra ordini ſubiacet recto: ꝛ ſic pꝫ ꝙ ſubtus ꝛ ſupra differunt: vt iuſtitia ꝛ iniuſtitia. Simil' aūt diſcretio rerū ꝙ q̄dā res ſūt diſcrete ſuis formis ꝛ ſuo eē: q̄dā aūt ſūt per mixte ſp: ꝛ ſp eſt in eis ꝑmixtio. Oīa. n. hec vt dicūt pitagorici cū per ſitum nō cauſent demōſtrationē faciunt ꝙ horū diuerſoꝝ vnūqdqꝫ eſt numerus ꝛ diuerſitas numeri ſm̄ ꝙ numerus generaťex numero hāc facit reꝝ diuerſitatē ꝛ accidit ſm̄ hūc locum iam quādā pluralitatē eſſe ꝯſtitutarū magnitudinū: q: paſſiones numeri tales ſequunť ſingula loca. Ita ꝙ alius numerus eſt in vno loco ꝛ alius in alio ſꝫ pitagoricos: queramus igiť verū idē eſt hic numerus qui eſt in celo ꝯſtituens celū quē eundem ſpē ꝛ numero opꝫ accipere ꝙ eſt hoꝝ vnūqdqꝫ que mō ſiuñt ꝛ generanť que ſunt ſenſibilia: aut ille nūerus eſt alius qui eſt ꝑter ſenſibilia: ꝛ tunc redit ſuperius inducta rō ꝯtra pitagoram: licꝫ aūt pitagoras eundē numerū vtraqꝫ ꝯſtituētē eē dixerit: tn̄ Plo motus ꝑ inducta rōne dicit eē aliū ꝛ aliū nūeꝝ incorruptibiliū ꝛ corruptibiliū. Sed dixit ꝙ illi q ſunt itellectuales ꝛ incorruptibiles nūeri ſunt cāe: ꝛ alios aūt dixit eſſe rerū corruptibiliū ſenſibiliū ꝛ hos dixit eē ſenſuales ꝛ corruptibiles. Omnis aūt iſta diuerſitas ꝓuenit ex hoc ꝙ pitagoras ponit numeros mathematicos ꝑncipia: ꝛ nō vidit ꝙ mathematica aliquā differētiā hērent a mathematicis que ſūt eiuſdē generis ꝛ ſpēi: ꝛ iō dixit ꝑpetuoꝝ ꝛ ſenſuū eoſdeꝫ eſſe numeros. Numerus aūt res mātas ꝑncipia dixit eē Plo. ꝛ iō diuerſoꝝ numeros dixit eſſe diuerſos ꝛ ꝑcipue incorruptibilium ꝛ corruptibiliū. Ambo aūt hmōi ꝑncipijs poſuerunt vt enarrarēt ſophiſticata Heracliti. Nō. n. videbāt ꝙ vniuſcuiuſqꝫ generis ꝑncipia oporteret reduci in idē genus ſicut ꝑncipia ſubſtātie in ſubām: ꝛ ꝑncipia q̄titatis in q̄titatē: ꝛ ꝑncipia corporis mobilis ad corpus mobile: nec videbāt corruptibilia reduci ad ꝑncipia incorruptibiliū ſicut oīs motus reduciť ad primū motū qui eſt cā eius: ꝛ motus primus ad motum primum qd̄ eſt incorruptibile ꝛ ſimplex. De pitagoricis ſꝫ dimittaťad preſens. Sufficit enim que dixit tangere tn̄ nunc quo ad preſentem ſpeculationem.

Tex.cō.21.
Tex.cō.22.
Tex.cō.23.
Tex.cō.24.

¶ Cap. 5ᵐ. De ꝯtradictiōe ꝯtra Platonē qui poſuit ideas ꝛ ſumiť ꝯdictio ex hoc ꝙ ſeparate idee nō ꝑnt eſſe ſubſtantie rerum ſenſibiliū formales per quas ſenſibilia numerantur ꝛ ponunť in numerū ſicut numeraťres per ſuā formā.

Q Ui vō poſuerunt ꝙ idee ſunt ꝑncipia entium multipl' peccāt. primū q̄dē: q: cū ipſi ſint querentes cās exiſtētiū hoꝝ que ſūt ſenſibilia attulerūt alia ab his eq̄lia numero iſtis. ¶ Dico aūt alia q: ſepata que tuꝫ iſtis ſenſibilibus eē ſunt nec hñt eſſe idē. ꝛ hoc eſt ac ſi qs vellit per foras tex nūcrare res ſiue in numerū ponē ſicut q̄lꝫ res per ſuā formā poniť in nūerū ꝑutet ꝙ nō poſſit res iſtas nūerare ſiue in nūerū ponē paucioꝛib⁹ exñtib⁹ nūeris idearū ſiue formaꝝ per q̄s ſic res ponanť in nūeru ꝫ: q: res numerādas ſupſunt nuō numerāri: ſꝫ cū plura facit qbus numeret patet ſe poſſe numerare. Spēs. n. ideales ſunt fere eq̄les hijs que ſenſibilia numeramus. Nō. n. ſunt pauciores eis. Dico tn̄ fere q̄ſi eſſentialibus hoꝝ ſenſibiliū eq̄les ponunť eē ſpēs ſꝫ indiuiduātia exreſcunt ſup numerū idearum qb⁹ ideis querēdo cās ſenſibiliū ꝓceſſim⁹ ad ideas rōnē heracliti fugiētes: vnaqueqꝫ. n. ideaꝝ nomē hꝫ cū iſtis eōdē quorum cā eſt ꝛ rōnē diuerſam: q: ſepati ꝛ ſenſibilis nō eſt vna rō ꝙ vnū eſt ꝑpetuū ꝛ aliud corruptibile circa ſubas enim rerum que ſunt alia ab ideis: ꝛ hec ſunt indiuidua ſub cōmunib⁹ ſpēb⁹ ꝯtenta eſt vnū qd̄ eſt ſpēs in multis ꝛ de multis tam in ſenſibilib⁹ q̄ꝫ in ſempiternis ſepatis. Hec igiť que in ſempiternis ſūt: ꝛ ſubalia ꝑdicata ſunt ſempiternorum attulerunt Plonici ad ſenſibilia vt per ea ponanť in numeꝝ ſicut res in nuō poniť per ſuā formā ꝛ ſicut per ſuā formā numeraťi: ꝛ ſic id qd̄ eſt a re ſepatū numerat eā ꝛ dat ei eē ꝛ id qd̄ equoce ꝯuenit ei numerat rē ꝛ dat ei eē. Sicut ſi diceremꝰ ꝙ hō vn⁹ numeraťforma hoīs picti qd̄ eſt magnum icōueniēs. ¶ Aliter aūt dicit Auerrois obiecē Ariſtotelē ꝯ Plonē dicēs ꝙ Ariſto. vocat numeꝝ eq̄lē numerum parē ꝛ ꝙ icōueniens ſit dicere ꝙ par numerus numereť ꝛ nō ipar tuꝫ vterqꝫ ſit numerus ꝛ dicta illa nō ſunt curāda: q: nō eſt verum ꝙ Plo poſuit numeꝝ mathematicū eē rerum ꝑn̄ᵐ: ſed potius numeꝝ reꝝ ſicut dcm̄ eſt in antehabitis ꝛ hec ꝑuerſitas ꝯtingit ex trāſlatione arabica que mendoſa ꝛ corrupta eſt. ¶ Obiectio ḡ eſt ꝙ numer⁹ ſenſibiliū eſt numerus ſuaꝝ formaꝝ: forme aūt ſunt ſepatate q̄ numeranť ſenſibilia alio q̄dā ab eis allato nuō: res aūt nūerate formis ſuis nō numeranť paucioribus q̄ꝫ ipſe res ſunt. Opꝫ igitur formas tot eē ad q̄s a ſenſibilib⁹ ꝓceſſimus quot ſunt ſenſibilia. Eſt aūt hoc icōueniēs ꝙ q̄lꝫ iſtaꝝ formaꝝ que poniť ſeparate eſt equoca ad ſenſibilia eiuſdē nois exiſtētia cuꝫ ea que ſunt de eē ſepato nō ſunt vniuoca ad ea que per eē ꝯcepta ſunt cū mā: ſꝫ in ſepatis multis eſt vnū ꝑdicatū vniuoce de illis. ꝛ ſimil' in multis ꝯceptis cū mā eſt ꝑdicatuꝫ rōe vniuoce ꝑdicatū de ipſis: ſꝫ nō eſt vnū vniuoce ꝑdicatuꝫ in ſepatis. ꝛ cū mā ꝯceptis. Si ḡ iſta per ſeparata ſicut per formas ſuas nūeranť ꝑ alia in rōne ab ipſis q̄ nō ꝯueniūt cum eis niſi in multitudine ꝛ paucitate nūeri qd̄ eſt abſurdū. q: ſic eadē rōne. ro. lupi poſſent nūerari per formas. ro. ouiū: ꝛ ſic fōa canis vel lupi eēt fōa ouis qd̄ abſurdiſſimū ē ꝛ falſm̄.

Tex.cō.35.
Tex.cō.26.
Error Auerrois cō.25. Et erroris causa.

¶ Cap. 6ᵐ. Et ē 2ᵃ ꝯdictio ꝯ Plonē ex hoc ꝙ idee ponanť nō eſſe ꝑter ꝓpriū rei intellectū per quem de re ſyllogizať.

A Mpli⁹ ſm̄ q̄s modos ſm̄ Plonē oſ̄dim⁹: q: ſūt ꝛ eē hñt ſpēs ideales ſm̄ nullū eorūdē modoꝝ videť ꝙ aliq̄ ſpēs ſepata eē poſſit ꝑp ſyllogiſmū. n. ꝛ ſciaꝫ oſ̄dim⁹ ſm̄ Plonē ſpēs eē. Scim⁹ aūt q̄ꝫ ex qbuſdā nō eſt neēe fieri ſyllogiſmū. Ex ſpēb⁹. n. ꝛ intētionib⁹ ꝑticularib⁹ ad nihil poſſum⁹ ſyllogizare. Ex qbuſdā vō eſt ſyllogiſm⁹ q: ex ſpēb⁹ ꝛ notionib⁹ vniūſib⁹ reꝝ q̄ ſūt vbiqꝫ ꝛ ſemꝑ ſyllogizam⁹ ad q̄lꝫbet rem demiſtrandā. Sed iſte ſpēs ꝛ notiones ex quibus ſyllogizamus nō ſunt eoꝝ quoꝝ nos Platonici putam⁹ eas eē: q: ſpēs ex qb⁹ ſyllogizam⁹ oīa quoꝝ. q̄ q̄ ſūt ſcie ſm̄ rōnes illaꝝ ſcīaꝝ ſumpte: hę rōnes ſunt ſm̄ id

Tex.cō.27.

qd in affirmationib⁹ est vnū de multis nō habēs eē separatū ab illis: ⁊ in negationibus est filr fm diuersionē: q: illud qd est vnū in multis nō habēs eē separatū negat de quibusdā: hoc aūt est illud fm q per intētionē acceptā aliqd pticulariū corruptibiliū intelligit q vniuse hz esse in ipso. ⁊ est esse ipsius. Igit syllogismus nō fit per notione ⁊ spēm separatas. ¶ Hoc eni sensibilr demrator est qdē intētio ⁊ forma que est phantasia. Sz per vniuse abstractū qd est in intellectu ab eis syllogizat de eis nec posset de eis syllogizari nisi eēt esse ipsoz: igit per hoc qd separatū est ab eis nihil pōt syllogizari de ipsis. Igit idee nō sūt ponēde eo mō quo ponunt ppter syllogismū. ¶ Amplius aūt rōnū ⁊ syllogismoz que sunt oib⁹ certiores sūt demrationes ostēsiue quarum est diffinitio. d. qd ⁊ ppter qd rei ad quā inferēdā syllogizat: ⁊ iste rōnes syllogismoz demratoz nō fm rōnes qditatum nō sunt nisi due in quē syllogizamus. n. per formas rerū cōtiet ex qbus syllogizant quas greci vocant ideas faciūt eas. ⁊ accipiunt esse ad aliquid nō qdē absolute: sed q: e ē cap est pluncium cōpositioni ⁊ respectui q: qditas est alicuius ⁊ nō absolute accepta vt per se existēs: sicut pz ex ipsa taliū notionū diffinitione: qm spēs est eoz que pncipalit in qd pdicatū magis pprie ⁊ genus eoz que principaliter in qd pdicatū magis cōe: ⁊ sic facile est vidē in alijs. Igit spēs ex qb⁹ rōnes certissime pcedūt fm esse depēdēt ad ea quoz sunt esse ⁊ notiones: q nō habēt eē absolutū ⁊ sepatū sicut dicim⁹ loquentes fm Platonē: ⁊ hec est vna ps notionū ⁊ spēr ex qbus pcedūt rōnes certissime que de rebus per ea que sūt eēntialia reb⁹ de reb⁹ syllogizātes: alia ps earūdē rōnū q de reb⁹ sensibilib⁹ syllogizat est q de hoie per formā hois pcludit: ⁊ cū hō in eo qd hō est solus ⁊ simplex itellect⁹ p quē pcludit delectatio q est ex pteplatione theorematū eē pura ⁊ firma nō hūs pītū ⁊ hec sola notio siue spēs in syllo posita hz eē separatū sic in sequētib⁹ hui⁹ scie pbabim⁹. ⁊ tō fm ordines spērū per qs res q: sūt sensibiliū fm q sensibilia de qb⁹ nō est itellect⁹ sz phātasia sic dixim⁹: ⁊ sūt notiões vniuses eēntiales sensibilib⁹: de qb⁹ est itellect⁹ ⁊ p eē nō sūt sepate ⁊ est intellect⁹ ipe q est spēs ⁊ notio hois p quē opa ppria hoi: ⁊ passiones pcludunt: ⁊ hic solus hz eē sepatus. Nullo igit mō p rōnē ⁊ syllm certissime de re pcludētē pōt eē demrari idea: quā nos Platonici ponim⁹: ⁊ oino rōnes q̄s inducūt illi q ponūt spēs ideales pp q̄s ponūt ideas auferūt ea que magis eē volūt qm ideas ipsas q̄s ponūt hi q dicūt eē ideas. Cū. n. idea nō sit inuēta nisi ppter vniuse pdicatū ⁊ eēntiale q substāt multitudo sensibiliū opz q oē cōe pdicatū eēntiale colligēs multitudinē pteētoz sub ipso pus sit ipsis nā tpe et rōne sicut in pncipio pdicoz ostēsum est. Tale aūt pdicatum est numerus ad oēm numerū sub ipso acceptū qui est binarius ternarius ⁊ sic de alijs: ⁊ hoc pdicatū cōe est separate existēs extra particularia: igit idea nūeri erit añ pmā dualitatē q̄ dualitas nō est nūer⁹ pm⁹ qd absurdū est ⁊ fm rei veritatē ⁊ fm ponētes ideas. Supra. n. ostēdimus q post monadē lumis cāe pme pmū qd pstituit eā hyas intelligentie. ¶ Qd aūt nūerus separat⁹ sit añ pmū binariū est filr. ac si dicam⁹ elemētatū eē añ elemētū cū tñ elmtū sit pn^m elmtati. Cōponit. n. nūeros ex pmo elmto pluralitatis qd est binari⁹: ⁊ ipse pn^m pluralitatis sic sicut vnitas est pn^m discretiōis: q: sicut vnitate diuisa ab alijs ⁊ in se idiuisa fit discretio in oibus vnis: ita pluralitas aggregatiōe discreti cū discretū fit pn^m pluralitatis ⁊ hoc magis voiūt eē Platonici q̄ oēs ideas eo q hoc est pn^m pmū vn cānt ⁊ pstituūt multitudinē ideatū fm q idee sūt forme sepate ⁊ discrete faciētes ⁊ discernētes ideata sensibilia ⁊ nūer⁹ in hijs q pstituūt ideas a prima dualitate pstituit. Seqt aūt fm rōnes fm quas ponūt ideas q aliqd pus sit nā ⁊ tpe ⁊ rōne eo q est fm se absolutū. Dicim⁹. n. pdicatū cōe per hoc q est eēntialis nā quantidā nō eē sine respectu ad illa. Prima aūt sūt fm se sicut prima vnitas ⁊ pmus binarius: idea igit nūeri q separata est: ⁊ ad aliqd est pus est pmo binario q absolute ⁊ simplr: ⁊ vt vniusr dicam⁹ hec q dcā sūt icōueniētia sequunt: ⁊ oia alia icōueniētia q̄cūq; aliq q opiones q sūt de ideis ⁊ rōnes opinionū sequunt opponēdo hijs q dicūt de pncipijs. Sequēs eni ⁊ examinans rōnes eoz de pncipijs psima ex ipsis rōnibus eoz pcludet icōueniētia talia. ¶ Amplius ad eandē existimationē rōnis fm quā ⁊ pp quā dicimus eē ideas nō solū ponent idee eē spēs subar: sz ⁊ multoz alioz. Intelligētia eni siue notio vna in multis exns q est scie pn^m pp quā ponimus ideā nō solū eē circa subas indiuiduales ⁊ sensibiles sz ⁊ de alijs ⁊ scie q: pn^m est vniuse nō solū sūt de subijs sed alioz sūt multoz q sciunt. Opz igit q idea que est qditas accidētiū hēat eē separatū per hoc q opz q hēat ideā que est pncipiū sciēdi ipm: hoc aūt absurdissimū est qditatē alicuius que ad aliqd est hēe eē separatū: ⁊ p se existere ⁊ subz eē nō hēe nisi ab alio accidēt aūt mille talia icōueniētia si quis sequat rōnes q̄s ponūt de principijs sicut diximus.

¶ Cap. 7^m. Et est tertia pdictio pt Platonez accepta simul ex veritate rei ⁊ rōne opinionis ponentium ideas.

Onsiderando aūt ea q dicūt fm necitatē ⁊ fz opionē siue opionis rōnē q ponūt ideas dicim⁹ q ideas nihil aliō eē nece est nisi spēs pricipales subijs pticularib⁹ subalr. non. n. idee pticipant fm accns aliqd. Sz opz q ideā vnāquāq; pticipet inquātū nō de subiecto pdicat de illo sz subalr: pōt. n. aliqd pticipare aliqd pdicatoz ⁊ subalr ⁊ p accns. Et hoc explanādo dico: vt si qd pticulare subiectū se duplo vel binario pticipat qd est subale pdicatū ei⁹ pticipabit ēt sempiterno: sz p accns. accidit. n. duplo q sit sempiternū: q: sepatū ē vt dicūt. Igit spēs pdicata de multis erit suba ipoz ⁊ nō pticipata p accns. Spēs āt ille sic de subijs pdicate subaz signant tā hic in sensibilib⁹ q̄z illic in sepatis: q: ēt i illis multitudo colligit ad vnū aliqd pdicatū de ipsis: igit in sepatis nece est apparere aliqd vnū in multis pdicatū de illis qd sit hūs eē pter ea de qb⁹ pdicat fm rōnes p q̄s ponūt ideas: ⁊ tūc q̄rem⁹ de illo cōi: qm si qdē vna ⁊ eadē spēs idealis est ideaz hūtiū vnū cōe pdicatū: ⁊ sensibiliū pticipātiū ideis tūc opz q aliqd cōe sit vniuoce pdicatū de sensibilib⁹ pticipātib⁹ ideas: ⁊ de ideis q̄s pticipāt sensibilia. ⁊ per hoc exēplū vidē possum⁹. Qd. n. magis est in dualitatib⁹ hic demratis corruptibilib⁹ singulis ⁊ in alijs dualitatib⁹ q multe sūt sz sempiterne sūt est ipsa dualitas q cōe pdicatū est vnū ⁊ idē: aut qd magis est pdicatū cōe vnū ⁊ idē in ea dualitate q est sensibilis ⁊ in alia q est in sempiternis icorruptibilis. Nō. n. pōt dici q pdicatū cōe vnū ⁊ idē qd ē dualitas pticipat a magis istis illis q̄ istis. ¶ Dicimus eni q accidit dualitati illi q sit sempiterna. ⁊ hoc non facit magis inesse illis q̄ istis. ⁊ ex hoc seqt q ideatū sint idee ⁊ qditatis qditas ⁊ forme forma q oia sunt absurda. Si vō dicat ppter hoc: q non est eadē spēs participata ab hijs ⁊ illis: tunc nō pueniunt ista ⁊ illa nisi nomine ⁊ nō rōne: quoniā tunc idea nō dicet de sensibilibus fm suā substantialē rōnē: ⁊ sic dicet de sensibilibus equiuoce. ⁊ hoc est si aliquis vocat cōmuni nomine calliā siue Socratē hoiem ⁊ statuā ligneā hoiem nullā inspiciens rei ⁊ nature cōmunicationē: ⁊ sequit q idee nō sunt forme essentialiter participate ⁊ substātialiter: sicut vō callias homo per intentionez ⁊ naturā hominis lignei vel idoli q similitudo quedā est ei⁹. Ueritas ergo rei ⁊ ratio qua ponit idea simul accepta probant ideas oino esse nihil: ⁊ hoc intendimus.

¶ Cap. 8^m. Et est pradictio sumpta ex hoc q sunt inutiles idee ad motum ⁊ sciam ⁊ est ratio sensibilium.

Axime aūt inter omnia prehabita aliquis cōsiderans subtiliter dubitabit quid vtilitatis conferre possunt species ideales sempiterne fm esse hijs que sunt facta vel corrupta de numero sensibilium existentibus: talis eni spēs idealis supposita nec pōt eē cā motus qui est de subto ad subm nec pōt esse cā trāsmutatiōis alteri⁹ que est de nō subto ad subm: vel de subto ad nō subm: ⁊ hoc est ideo q: mouēs māa est in mā: ⁊ aliter nō moueret eā sicut pz q semē mouēs in generatiōe vniet materie generabili: ⁊ ingredit in eā: sicut spiritus igredit in corpus ⁊ virtutes celestes nō mouent māa nisi prius ingrediant māa cum virtutibus elemētalib⁹ sicut ostendimus in. 16. de aialibus qm si nō eēnt intus nō tāgerēt: ⁊ si nō tāgerēt nō agerēt ⁊ si nō agerēt nō sequeret alteratio. ¶ Separatū aūt eē habēs nec intus est. nec tangit: nec agit: g nihil pfert ad motū vel trāsmutatiōnē: sz nec ad sciaz sensibiliū auxiliabit idea: eo q fm eē de numero alioz est q sūt separatim eē hūtia. Nō enim pūt separata esse subta eoz que sensibilia sunt. q: pnl

lius suba que est eē ipsi⁹ sepatū bz eē ab ipso. Si enim eēnt sube ⁊ qditates ipo⁊ sensibiliū p̄ocerto nō hērent esse nisi in ipsis:⁊ motis eis mouerentur:⁊ eis destructis īpossibile eēt aliqd illo⁊ remanē. Sic aūt nō sūt sz pmanētia ⁊ sepata sūt:ḡ distinctū eē habētia bij a sensibilib⁹ nihil ꝯferūt vtili eatis ad eē illo⁊. Sic aūt separatū existētia nec ad sciam nec ad eē ꝯferūt cū eadē sint p̄ncipia eēndi eē ⁊ cognoscēdi ip̄z: nec ista sepata insūt participātib⁹ ea sensibilib⁹. sicut cā ad eē que est cā formalis:⁊ sic tū fortasse causas eē opinabant illi q ponebāt ideas sicut dicimus fieri albū ex hoc ꝙ miscet co lor alb⁹ subiecto ex istrinseco adueniēs sicut eē mixtū pri⁹ est separatū:⁊ ad hoc facili⁹ intelligēdū opz nos hic anticipare ea q̄ posteri⁹ in hui⁹ scie libro nono p̄bāda sūt. ¶ Dicim⁹ igiꝰ fm doctrinā Aristotelis nulla forma mixta est cū subto qd est mā⁹ sz oib⁹ formis ī mā potētia existētib⁹ fit eductio ea⁊ ad hoc ꝙ in effectu ⁊ actu sint per motū qui est act⁹ exi stentis in potētia fm ꝙ est ī potētia qd fit p̄bat Aristote les. Qm̄ enī hyle est subm mutationis ⁊ mot⁹ p̄mū opz in hyle ipsa tria supponi sine qb⁹ nullo mō est trāsmutatio vel mot⁹ est in trāsmutatione qd ꝯtinue arbitraꝰ:⁊ hec est pri uatio⁊ est ī ea qd ꝯtinue fit ⁊ educiꝰ ⁊ hoc ē esse forme:⁊ est ꝙ vnum ⁊ idem numero manent in toto actu:⁊ hec est suba māe:⁊ qđcūq3 ho⁊ deest nō est hyle subm mutatiōis ⁊ mot⁹. Igiꝰ ī istellectu māe claudiꝰ esse forme in ea fm in choatione: q2 aliter nō exiret ꝯtinue accepta per motū. for ma igiꝰ nō est ei īmixta per aduentū ab extrinseco: sed itrin seca intellectu ei⁹:⁊ hec ē cā ꝙ vnū est vnius māe ꝯstitatū ex mā ⁊ forma sed nō ꝯstituit ex subto ⁊ accidēte:⁊ iō dicit Aristoteles ꝙ mā nō intelligiꝰ nisi per analogiā ad formā. ¶ Due aūt alie sunt opiōnes de formis: vna qdez p̄lonis. Qz scz omnes alie forme sint a datore ab extrīseco infuse māe:⁊ hoc dicit P̄lo:⁊ fm hoc forme sunt sicut māe sicut supplinite ⁊ nō intrīnsece per esse ⁊ intellectu3 māe:⁊ sic sunt sicut mixte. Alia aūt est Anaxagore qui dixit oēs in mā esse oc ta sed latere ⁊ quo ad hoc iterū cū mā mixta sūt ⁊ vt in trinsece nāe ⁊ esse ⁊ intellectū māe ⁊ quo ad hoc P̄lo ⁊ Ana xagoras vnū posuit lz cā sue pōnis nō sic vna ⁊ eadem. Oīa aūt ista orta sunt ex ꝓpōne qua oēs ꝯcesserūt antiq ꝙ scz ex nihilo nihil fit oīno:⁊ iō cū forma actu fiat dicebāt oportere p̄existere formā ex q̄ fit ⁊ hic diuerterūt P̄lo qdē ad dato rē ⁊ ideas Anaxa aūt ad latētiā ⁊ dixerūt formas p̄existen tes esse mixtas māe:⁊ Aristoteles vidēs īcōuenientia que se quunꝰ elegit verū dicē ꝙ sūt in ptāte māe. Dicē igiꝰ p̄dicto mō mixta eē cū mā rō mobilis valde ⁊ subuertibilis ē quā sicut per añtia pz. fm⁹ dixit lz per hoc motiuu3 aū se cām sic dicēdi hēt ⁊ postea ī ea successorē habuit Eudoxiū ⁊ alij q dā ꝯsenserūt istis facile nāq3 est collige multa ⁊ valde ipos sibilia ad talē opinionē destruēdā q1 iā deū est vnū incōue nietissimū ꝙ ex forma scz ⁊ mā nō fit vnū. ⁊ 2m est ꝙ motus nō est act⁹ ei⁹ qd est in potētia sed efficiēs nec mot⁹ est exit⁹ de potētia ad actū sz est insurus agētis fm formā ⁊ ꝙ mā nō est subm mot⁹ ꝓpriū sz est tm̄ ī quātū īsuit agēs formā: ⁊ ꝙ mā nō desiderat formā eo ꝙ nihil desiderat aliqd nisi per aliqd similitudinis qd bz eū ipa ⁊ ꝙ qlz forma pōt fieri in q̄cūq3 mā cū nihil forme appropriet hec forma huic māe ⁊ ꝙ gnō nō est cōpositi. sz forme tm̄: q2 gnō nihil est nisi datio forme a datore. ⁊ ꝙ mā nō mouet sz poti⁹ in eā geri igrediꝰ forma:⁊ multa talia facile inueniunꝰ que vidit Aristoteles eū abhorruit istā positionē. ¶ Ad hoc aūt nō est aliqs ꝯsue tus modus dici quo ex spēb⁹ sempiternis fiant alia ab eis que sunt sensibilia corruptibilia: patet igitur omnino qd eē ⁊ scientiā rerum inutilem esse idearum positionem.

Tex. cō. 31.

¶ Cap. 9m. De ꝯdictiōe ꝯtra Platonē sūpta penes ideas fm ꝙ dicunt esse exemplaria opificis.

Dicere vō ꝙ spēs sūt padigmata siue exempla ria eē ad que respicit opifex qn fecit istū sensi bilē mūdū:⁊ ꝙ ista ab exemplarib⁹ participāt existentiā in isto mūdo sensibili ⁊ iō iste forme sūt imagines illa⁊ que sunt in mūdo archety po sicut dicit Plato vaniloquiu3 est ⁊ est hoc dicere fabulosas ⁊ poeticas fabulas: poemata enim figmē tis talia sub integumentis mentiunꝰ volentes corruptibili metaphora significare vniuersalitatē virtutis operatiue pri mi intellectus: qui oīa recte p̄ducit ac si p̄ducit ad exēplar vnōquodq3. Dicere autē hoc simplr ⁊ sine metaphora esse vnū vaniloquiū est: q2 ad pfectā rōne3 agentis nō requiriꝰ nisi ꝙ formā que est p̄ncipiū actiōis apud se hēat: hac aūt formā bz agens intellectus per formā que est scientia sua ⁊ nāliter agens bz ea3: q2 ipsa est forma per quā inest ei agē: ⁊ iō neutrū agens indiget exēplari extra ad qd inspiciat qn agit. ¶ Queramus igiꝰ a P̄lone qd fit agēs vel operās in cota nā qd fit ad ideas respiciēs siue eni oī exēplari ꝯuenit ꝙ aliqn̄ fit in nā simile illi:⁊ aliqn̄ nō sed fit dissimile. fit eni aliqn̄ qd gnāꝰ simile gnāti aliqn̄ nō. igiꝰ eē existēte exēpla ri Socrate sepato ⁊ nō existēte eo fit iste Socrates ex Do monis pris sui qbus in nā est iste sensibilis Socrates. ¶ Si militer aūt palā est qn̄ fm Platonē exēplaria ponanꝰ pro pter cōia p̄dicata qb⁹ vniunꝰ pticularia erūt tot exēplaria quot sunt p̄dicata cōia que sunt p̄dicata per se ex qb⁹ sciꝰ ⁊ syllogizaꝰ:⁊ si ponaꝰ Socrates sempiternus ad quē respi ciēs opator fecit istū sensibilē Socratē: opz ꝯcedere ꝙ illi⁹ sempiterni Socratis sint exemplaria plura:ḡ ⁊ spēs plures erūt exēplaris Socratis sicut sunt hoīs p̄dicata cōia per se aial ⁊ suba ⁊ hmōi: hec eni similr erunt in anthoantropos hoc est per se hoīs qui est homo separ⁹:ḡ spēi erit alia spēs p̄or ea qd nō dixūt qui ponūt exēplaria esse. ¶ Ampli⁹ spēs erūt nō solū exēpla sensibiliū sed ⁊ exēpla specierū sicut ge nus exēplatū est spēi:⁊ hoc ibi cū illō qd fit ad eius exēplar fit imago ⁊ nō idea siue forma siue spēs sicut pz per predi cta exēpla specierū que ponit Plato erūt imagines sicut et ille forme que sūt in mā:⁊ hoc est ꝯtra Platonē dicentē for mas formātes que sunt sepate nō esse imagines. ¶ Ampli⁹ qlibet recte opinās opinabiꝰ īpossibile eē ꝙ forma suba lis que est rei qditas ⁊ id cui⁹ est illa suba sint fm rem sepata: suba n est eē ei⁹ cuius est suba:⁊ nō bz aliud esse ab ipo ita ꝙ de subiectis istis q̄:⁊ est suba impoīe est remanere aliqd subaliū sint eē qūo ḡ erūt idee sepate:⁊ fm eē:⁊ rū sint sube rerū:⁊ lz hoc absurdū sit ꝯ ꝯ opionē oīu3 tū in phedrone sic dr ꝙ spēs sepate sint cāe eē rerū ⁊ fieri earūdez. ¶ Amplius ⁊ si veniꝰ existere spēs tñ hec singularia nō pticipabūt ea ni si ponaꝰ aliqd mouēs in mā qd faciat sepata venire in ista singularia:⁊ hoc iam in supiori caplo ostēdimus esse īpoīe. ¶ Ad hoc aūt multa fiūt p acrē que sūt alia a spēb⁹ q2 nō du bitam⁹ qn forme artificialiū sint accidētes māe:⁊ iō scim⁹ talia nō hēre spēs que per se existunt:⁊ sic domus ⁊ anulus fiūt sine spēb⁹ sepatis q2 ho⁊ nō dicim⁹ spēs esse sicut iam dixim⁹. igiꝰ cū artificialia imitenꝰ nām palā: q2 ꝯtigit ⁊ alia que nālia sunt ⁊ esse ⁊ fieri ꝓpter tales causas ꝯiūctas cum mā qoales vt nunc dicte sunt esse in artificialibus.

Tex. cō. 33.

Tex. cō. 34.

¶ Cap. 10m. De ꝯdictione contra positionem Platonis: ꝙ numerus idearum est principium.

Tex. cō. 35.

Plato aūt nō solū posuit ideas esse formas re rum ⁊ p̄ncipia sed et dixit spēs esse numerū si cut dixim⁹ superi⁹. Nō aūt dixit numerū illu3 qui in gñe est discrete q̄titatis eē p̄n⁹ sed po tius illū numerū q est spē⁊ ⁊ idea⁊. Ḋas. n. dixit numeris ⁊ numero⁊ ꝓportionib⁹ iūctas ꝯstituere res ⁊ in armonicis cōpōnib⁹ tā ex pte forme q̄ ex pte māe ꝓp qd triplicē dixit esse numerū instrumētalem. s. quo redditꝰ ⁊ mēsuraꝰ entiū discreta q̄titas:⁊ formalē quo res q̄libet ponꝰ in numero ⁊ ꝯstituiꝰ in ꝓportione numeri: ⁊ māle q̄ est res sensibiles in ꝓportione ꝯsistente. ¶ Proce damus igiꝰ nūc ꝯtra istā positionē dicētes quecūq3 incōue nientia sequunꝰ. Nec curamus hic de hijs que dicit Auer rois: q2 non videnꝰ nobis esse fm litteralem Aristo. intelle ctum. Dicamus igitur q2 si numeri quidam formales sunt ideales species per quem modum erunt isti numeri cause rerum existentium. Queramus vtrum sint sicut cause rerū: quia res ipse consistente sunt alij quidez causati ab illis nu meris sicut si dicamus ꝙ vnus numerus causatus ab illis est homo qui est species ⁊ esse indiuiduo⁊:⁊ alius nume rus etiā ab illis causatus est Socrates indiuiduus:⁊ alius iterū numer⁹ sub cōmuni numero hoīs accept⁹ est callias. Et sic de oibus indiuiduis ⁊ coībus spēb⁹ ⁊ generib⁹ acce ptis ac indiuiduis. Si aūt sic dicaꝰ. Tunc q̄ram⁹ qd callia tis hēt illi numeri separati ad istos ꝯceptos cū mā. Nō eni3 est sufficiēs differētia quā dicūt ꝙ illi sunt sempiterni ⁊ isti non: ad hoc ꝙ illi sūt cause ⁊ isti causati. Qd eni aliquis sic

Nō quē nūe rum P̄lo po suerit p̄ncipiū reru3. Et q̄o triplex est nūe rus fm ipm.

P̄ōres opio nes d formis ꝯ qb⁹ vide dif fuse Auerroē li. me. cā. 18.

sempiternū nō ɔfert ei ꝙ sit cā: ꝓ̄cipue ꝑut cā ꝛ p̄n^m est forma. Sꝫ pot⁹ hoc ꝙ eēntialr̄ ɔstituit ipm̄ ꝛ fit de eē ipsi⁹ sic ꝛ in añbitis dixim⁹ sepi⁹. ¶ Si vo dicaꝛ ꝙ ꝓportiões siue

Tex. cō. 36.

rōnes numerorꝫ sūt hoc in sensibilib⁹ subiīs cōstitutis sicut symphonia q̄dā ꝓportio nūerorꝫ in sonis: ita ēt in armonia ꝓ̄ncipiorꝫ ɔstituit subā illō nō lōge est a vitate: sꝫ sm̄ hoc cū ois ꝓportio famaꝛ in aliq̄ nā: palā est eē aliquē nūerꝫ cuius est ista ꝓportio ꝛ ea sensibilia ɔstituta q̄ꝫ sunt iste ꝓportiones sūt illa nā: ꝛ si illa nā q̄ sic ꝓportiōata ɔstituit subās est mā corporꝫ sensibiliū. opꝫ ꝙ ꝛ ipsi nūeri sint ꝓportiōes illi⁹ mãe ꝛ sint ꝓportiões alterius ad aliud. Ois.n. ꝓportio est hitudo vni⁹ ad aliud: sic est ꝓportio partiū mãe carnis ad formā carnis. Dico āt partes mãe sic tot ptes terre ad tot aq̄ ꝛ tot aeris ad tot ignis ꝛ icōplonatis oibus ꝛ cōpositis est sūr. Dico aūt gnālr ꝙ hoc verū est sicū est callias ꝓportio in nūeris priū ignis terre ꝛ aque ꝛ aeris tūc opꝫ ēt ꝙ antropos hoc est p se hō siue separ⁹ hō siue ponaꝛ eē nūer⁹ siue nō tñ opꝫ ꝙ ꝓportio sit in nūeris q̄rūdā rerꝫ: q̄ aliud sūt q̄ nūer⁹ q̄ nō nisi in ꝓportiōe ɔstituūt ipm̄: ɔstat.n. ꝙ nō ē simplex sꝫ ē in eo potētia gen⁹ ꝛ act⁹ nec ista ɔuenit adinuicē in ꝓportiōe potētie ad actū ꝛ act⁹ ad potētiā. Sic āt in ꝓportiōe exn̄s rerꝫ q̄ nō sūt nūer⁹ nō erit ille hō aliqs nūer⁹ q sit ꝓter res illas ex qb⁹ is ꝓportiōe ɔuenietibus ɔstituiꝛ. ꝛ sic male hō separ⁹ nūer⁹ eē poniꝛ a plone. ¶ Ampli⁹ si nūerus

Tex. cō. 37.

dr̄ eē idee q̄s ponit Plo: ita ꝙ eē idearꝫ sit eē cuiusdā nūeri facientis ideas: sic aia dr̄ eē nūer⁹ seipm̄ mouēs sic dic Plato: tūc opꝫ ꝙ ea q̄ ɔuenit nūō cōi ɔueniāt ꝛ formis idearꝫ. Uidemus aūt ꝙ ex multis nūeris fit vn⁹ p aggregationē: ꝛ ex q̄buscūqꝫ nūeris aggregatis fit vn⁹ nūer⁹: q̄ō aūt ex quibuscūqꝫ spēb⁹ plibus fit vna spēs: ꝛ si forte dicat Plo ꝙ nō ɔstituiꝛ nūer⁹ ex nūeris ꝓ̄mis sꝫ ex vnis siue vnitatib⁹ nūeri eo ꝙ nūer⁹ est aggregatio vnitatū: ꝛ ita dicat fieri in formis sic millenarius ɔstituiꝛ ex decies cētū: ꝛ cētū ex decies 10. ꝛ 10. ex decies vno ꝛ recurrit ɔstō ois nūeri vsqꝫ ad vnitatē q̄ p^m ɔstituēs. Tūc q̄rām⁹ q̄ō se hñt vnitates in nūō q formas ɔstituit si nāqꝫ ille ɔformes sūt vni⁹ spēi sm̄ nām: multa sequunꝛ icōueniētia q̄ꝫ ꝓ̄ncipale est: ꝙ ex hiis q̄ sunt vni⁹ spēi ꝛ nãe nihil fit oino: q̄ ex hoie ꝛ asino nihil fit oino: ꝛ nō est iter eas ꝓportio nisi eq̄litatis ꝛ siltudinis: ꝓportio sūt is q̄ res ɔstituiꝛ est diuersorꝫ ad vnū sm̄ aliq̄ medietatē arithmeticā vl̄ geometricā vel musicā hitudo. Scdʒ aūt est: ꝙ si ponam⁹ aliq̄ fieri in talib⁹ totū eē eiusdē spēi: ꝛ sic oia eēnt ei⁹ spēi q̄: ex eisdē vnitatib⁹ fierēt ꝛ eiusdē speciei idee ꝛ ex ideis eiusdē spēi fierent eiusdē spēi ideata sensibilia ꝛ alia isnita sequunꝛ icōueniētia. ¶ Et si pp hoc dicaꝛ ꝙ vnitates nō sūt ɔformes. seqꝛ statī: ꝙ nec eedē sibi inuicē sūt vnitates sepate q̄ cōstituūt formas: ꝛ seqꝛ pp hoc ꝙ nec alie pūt eē oēa oib⁹ adinuicē: ita ꝙ q̄lʒ sit alia in spē ab alia: ꝛ hoc planū est videˉ: q̄ cū ille vnitates q̄ formas ɔstituunt

Tex. cō. 38.

sūt p nāꝫ aū formas ideales: sic in eē formali ɔstituētes eas: ipe sūt oino sepate ab oī mā mãtorꝫ ꝛ sūt impassibiles: ꝛ tūc q̄ram⁹ a q̄ differūt abinuicēꝫ sepate ꝛ sic ipassibiles existes vnitates ꝛ nō erit ēt fingē volēti assignare differētiā. Talia eni dicta rōnabilia sunt sicut ɔstātia p syl̄m nec sunt ɔfessa itelligētie sicut sūt ꝓ̄ncipia p se nōꝫ: q̄ forme nō sūt sicut foras nūer⁹ ɔstituēs. ¶ Ampli⁹ āt cū nūer⁹ circa quē est arithmetica sit genus discrete q̄ntitatis q nullū ens vel formaꝫ ɔstituit opꝫ ad gen⁹ aliq̄ a nūō formas faciēte nūerꝫ illū facere circa q̄ē est arithmetica illi⁹.n. vnitatis nihil ɔstituūt nisi nūerū: ꝛ sic habem⁹ q̄tuor nūōs: vnū arithmeticum q est determinati generis: ꝛ vnū īdeterminati generis q in esse formali ɔstituit ideas: ꝛ 3^m nūerū idearꝫ: ꝛ 4^m nūerū ideatorꝫ ɔstitutorꝫ ꝛ hec est derisio: ꝛ iō idee nūeri eē nō possūt.

Tex. cō. 39.

¶ Adhuc aūt sꝫ ea q̄ vltimo dixim⁹ nūer⁹ q ɔstituit medi⁹ est iter nūerū simplicē arithmeticū ꝛ ipas ideas ɔstitutas: oia aūt q̄ sūt īfra aliq̄ siue media aliq̄rꝫ sm̄ nāꝫ sūt cōposita aut ex hiis qb⁹ est simplr̄ cōpō mediorꝫ: ꝛ hec sūt que maxime distāt in gn̄e illo. Aut.n. sūt ex aliqb⁹ que sūt ꝓ̄ncipia ad ipa media: sꝫ nō sint ꝓ̄ncipia ꝛ ꝓ̄ma simplicia absolute sicut cōponiꝛ media q̄dā ex mediis que cōparata ad ipsa sūt extrema sicut docuim⁹ in. 5. phys. Aliter.n. nō posset dici q̄re numeri formarū essent medii inter formas ꝛ ꝓ̄sentia sensibilia sm̄ Platonē. q̄: forme ideales nō ɔstituūt rea presentes nisi mediāte rōne numeri: q̄: ligaꝛ cūꝫ sensibilib⁹: ꝛ sic

5 ph. tex. c. 52. Et tex. cō. 6.

illi numeri medii sūt iter eas ꝛ sensibilia ꝓ̄sentia: ita necesse est numeros q ɔstituūt formas eē medios iter numeros mathematicos ꝛ ideas. ¶ Ampli⁹ sm̄ hec que dicta sunt vnitates que sunt in dualitate ɔstitute ideas hñt alias ꝓores se vnitates dualitatis que prior est ea: ꝛ hoc est ipossibile: cū vna vnitatū nihil addat super aliam: eo ꝙ vtraqꝫ ab oium mā mãta separata est sicut pꝫ per antedicta. ¶ Ampli⁹ in isto numero medio queramus q̄re ille numerus eē vnū simul collectū siue cōprehēsum. Dico aūt vnū q̄ simplr̄ est vnū: ꝛ hoc est ꝙ forma vnū est: hoc enim nō erit assignare: q̄: discretio nō est causa vnitatis simplr̄: cum ipsa sit simplr̄ multitudo ꝛ multitudo in eo q̄ huiōi non est cā vnitatis: simplr̄ igiꝛ idea est multa simplr̄ ꝛ non vnum eo ꝙ eius cā est multitudo simplr̄. ¶ Ampli⁹ aūt ad oia que dicta sunt si in numero ɔstituente ideas vnitates sunt differētes sm̄ spēm ꝛ formā: cū illa sint eēntia prima rerū tūc oportebit eē aliq̄d simile dicere quēadmodū dicūt gentes q̄tuor dicunt aut duo spē differentia. Horꝫ enim q̄libet sit plura dicit elementa spē differentia. q̄: nō dicit primū elementuꝫ eē corp⁹ q̄ō cōe est hiis que ponūt eē principia. sꝫ dicit ignē ꝛ terraꝫ eē elemēta siue sit eis cōe siue non: ꝛ ita dicit Plato vnitates difformes eē ꝓ̄ncipia pria nō ɔsiderādo cōem eis nūerꝫ sicut pꝫ p antedicta. Et sic aliq̄ verū futurū sꝫ nūc diciꝛ a plonicis ꝙ vnitates q̄ sūt ꝓ̄ncipia idearꝫ sūt siles: ꝛ hoc est dicē: ac si diceremus ꝙ q̄si vno in forma existēte elemēto fiūt res: sic ex igne: vel aq̄ q̄ sūt siliꝫ petiū sm̄ formā. Si aūt sic dicit aliq̄d vnū eē elmtū ꝛ nō vnitatē absolutā sed suppositū ꝛ subm̄ vnū hōgeneū. tūc seqꝛ ꝙ sube formales rerꝫ nō sūt nūeri: sꝫ pot⁹ illud vnū q̄ōcūqꝫ est illud. Palā aūt q̄: si vniuersitas rerū est aliq̄d vnū ꝛ idē: ꝛ hoc est ꝓ̄ncipiū oiūꝫ formale. opꝫ ꝙ illud vnū multiplr̄ dicaꝛ: ꝛ nō vno mō: alr̄.n. ipossibile est oia dicē vnū: sic pꝫ in ipo ente: q̄ sicut dicit Porphyri⁹. Si qs oia entia vocet equoce ꝛ nō vniuoce nūcupabit: ꝛ ita eē de lumine ꝓ̄me cāe q̄ū sementē oium dicit Plato: hoc enim nō oib⁹ vno mō acceptum erit principium.

¶ Cap. xi^m. De contradictione contra Platonem de reductione subatum ad principium numerorum.

Nos aūt volētes subas sēsibiles corporeas reducere ad ꝓ̄ncipia pria ꝓ̄memorati nūeri sm̄ Platonicos tūc ponim⁹ lineē lōgitudines ɔstare ex ꝓ̄mis ɔriis lineē q̄ sūt ꝓducrā siue lōgū ꝛ breue ꝛ hoc dicim⁹ eē ex ɔriis ꝓ̄mis q̄ntitatis que sūt magnū ꝛ puū: vt dicit Plo. ꝛ planū siue supficiē dicem⁹ ɔstare ex ꝓ̄mis suis ɔriis q̄ sunt latū ꝛ artū siue strictū q̄ ēt sūt magnū siue puū in supficie. Corpus vō dicim⁹ cōponi ex ꝓfundo siue alto ꝛ hūili siue imo. In vnoqꝫqꝫ eni gn̄e ꝓ̄n^s ꝓxima ad ɔstituēdū res gn̄is illi⁹ pria ɔria sūt. Primū aūt oium in gn̄e ɔtinui q̄ sūt vt ꝓ̄mū subm̄ siue mā eorꝫ q̄ sūt in q̄ntitate est magnū ꝛ puū: iter q̄ est mot⁹ augmenti ꝛ diminutiōis: sm̄ igiꝛ Plonis phiam corp⁹ reduciꝛ cū sua ɔrietate ad supficiē: ꝛ ɔrietatē suā sic ad ꝓ̄n^m: ꝛ superficies cū sua ɔrietate ad lineā cū sua ɔrietate ꝛ linea cū sua ɔrietate reduciꝛ ad magnū ꝛ paruū. Magnū ꝛ puū reducitur ad pria ɔria nūeri q̄ sūt multū ꝛ paucū. Magnū.n. dicitur q̄ cōponiꝛ ex multis: ꝛ paruū q̄ cōponiꝛ ex paucis: ꝛ sic oia reducim⁹ ad nūeros sicut ad ꝓ̄ma ɔstituētia. ¶ Ampli⁹ sꝫ hoc ita dicam⁹ sm̄ eos q̄ram⁹ ab eis q̄ō sic ꝓ̄n^m se mãr ɔstituēs hēbit aut planū siue supficies lineā q̄ nullā hꝫ latitudinē: aut q̄ō hēbit solidū corp⁹ sicut ꝓ̄ncipia sic ɔstituentia lineā ꝛ planuꝫ que nihil hñt ꝓfunditatis. Aliud.n. gen⁹ ɔriorꝫ est latū ꝛ artū siue strictū: ꝛ aliud gen⁹ ɔriorꝫ ꝓfundū siue altū ꝛ hūile siue imū: ꝛ nō subalternatiꝫ posita ista. nec reducibilia ad se inuicē nec sunt vni⁹ mot⁹ ꝓ̄ncipia sicut pꝫ ex hiis que in. 2. celi ꝛ mūdi determinauimus. Quēadmodū ꝛ nūerus in eis nō est sicut ꝓ̄ncipiū eo ꝙ multū ꝛ paucū ab hiis per aliud gen⁹ diuisum est: sicut nihil horꝫ subalternatim positū est: ita nihil eorꝫ que sunt sub numero ꝛ super numerū ɔtingit istis q̄si inferiorib⁹ sub numero ɔstitutis: ꝛ ita nō reduciꝛ ad numerū q̄si ad ꝓ̄ncipiū aliq̄ō ꝓ̄dictorꝫ. Sed nec est ꝓfundi latū. si n. hoc dareꝛ: sic oporteret ꝙ eēt aliqua superficies. Quādo.n. alteruꝫ de altero vt de subiecto ꝓ̄dicaꝛ quecūqꝫ ꝓ̄dicanꝛ de predicato: ꝛ de subiecto ꝓ̄dicanꝛ. Si aūt genus esset ꝓfundi latū esse: ꝓfundū esset latū: sed ēt corp⁹ latū q̄ōdā est siue supficies q̄ō ipoē est. ¶ Ampli⁹

puncta que ƥma cōtinui sunt principia: ex quo sicut ex principio exeunt: ſ oīa continua reducunt̄ ad numeros sicut ad prima cōstituētia. De hoc enim gñe principioꝝ cōtēdebat Plato ac si tota nālium doctrina ⁊ existētiū vīr eēt geometrica: sed aliqñ vocabat punctū ƥnm māle linee ⁊ vidēs impossibilia que sequunt̄. s. ꝙ lōgitudo cōponit̄ ex nō longis: ⁊ ꝙ rectū recto cōtinuaret̄: ⁊ punctū pūcto tangeret̄: ⁊ punctū ƥns sine habitū eēt ad pūctū ⁊ multa alia que in .6. phy. a nobis determinata sunt mutauit sniā: ⁊ hoc qđ est ƥnm li nee īdiuisibiles lineas eē posuit. Sed nō euadit p hoc pre inductā qōnē qđ sic ƥnm puncti. s. q2 ſi cōcedamus īdiuisibiles esse lineas qđ tñ falsum est quelibet īdiuisibiliū linearū hēbit necessario terminū punctū: igit̄ ex qua rōne numeri linea est numerus aliqs: ex eadē rōne etiā punctū erit numerus aliquis. ¶ Nō enim vnitas sola punctū cōstituit: q2 sic differret cōstitutū a cōstituēte: hoc est punctus ab vnitate. Oportet igit̄ ꝙ pūctus sit qdā numerus: ⁊ sic id cui penitus pars nō est numerus est: qđ absurdissimū esse indicatur ab oībus. Sic igitur numeri nō possunt esse principia ad que substantie reꝝ quantitatē habentium reducuntur: nec ipse quātitaten cōtinue ad se inuicem causantur.

¶ Cap. 12. De contradictione contra Platonē sm ꝙ idee dicuntur esse cause generationis.

Omnium aūt ⁊ vīter omni sapīa querēte cām de manifestis eo ꝙ occultū nō probat̄ nisi per manifestū. Nos q pbantes sm Platonis sumus sciam pretermisimus hec que manifesta sunt ingrere eo ꝙ nihil oīno dicim9 de cā motu ueniente que est ƥsm trāsmutationis māe ad formā: hāc enim sicut in antehabitis diximus īs mā eē necesse est. Sed pbando putantes nos dicere hoꝝ que sensibilia sunt subaꝝ formalē ⁊ opinātes formas que in trāsmutationib9 sunt nō posse principia eē eoꝝ que sunt ⁊ scie: dicim9 ꝙ sē magna rōne alias quasdā a sensibiliū formis esse separatas subas. Sed oīno supuacanee dicimus qđo ille separate substātie sint hoꝝ quē in sensu demonstrant̄ sube formales: cū sine trāsmutatiōe nihil sensibiliū participare conueniat hmōi sepatis sicut in antehabitis plus diximus. Sic igit̄ frustra ponunt̄ esse idee sicut cause formales sensibiliū. ¶ Adhuc aūt nullāꝫ prsus ex istis positionib9 in scientijs videmus cām existentē ꝑpter quā oīs itellectus reꝝ ⁊ oīs nā facit sicut ponit Plato ideas: ꝑpter quas oīs itellect9 facit scire res esse. Intellect9 enim nō facit scire per sepatas eo ꝙ separatū sm esse nō est qđ ⁊ ꝑpter quid reꝝ ⁊ nā nō facit eē res hoc ꝙ sunt p separata: q2 nō coniungunt̄ reb9 ita ꝙ sint esse reꝝ sensibiliū. Nec videmus in tota ista phia Platōis ꝙ spēs ideales tangāt illā cām quā dicimus eē vnū pricipiorū rem cōstituentiū ⁊ facientē scire eam que est cā que vera est rei qđditas sicut paulo ante dixim9. Sed sm dicta Platonis mathematica sine sepata sm rem facta sunt presentibus in sensu phiaꝫ addicientib9 Platonicis oportere tractare hmōi sepata gratia alioꝝ ab eis que sūt separabilia. ¶ Cū enim in sensibilib9 nō inueniat̄ aliqđ permanēs vnū in multis ⁊ de multis eēns oportere iudicabāt ponere mathematicas hoc est sepatas formas que imobiles existentes vnū eēnt in multis ⁊ de multis: ⁊ sic facere res esse que sunt ⁊ sunt ƥnm sciendi que sciunt̄. Et sic oportebat vt dicūt mathematicas formas tractari ꝑpter sensibilia. ¶ Amplius aūt si rei sequant̄ cōuenientiā magis rōnabiliter susciperet aliquis mathematicā esse subam illam que subiecta est vt mā quā formā reꝝ esse mathematicā. Materiā enim mathematicā quā posuit Plato esse magnū ⁊ paruū sicut diximus in antehabitis: susciperet aliquis pdicari cōtrē de mā sensibilium ⁊ ipsam eē subm prime ƥrietatis forme ⁊ māe: hoc enī cōuenit dictis phiologoꝝ qui ponūt rarū ⁊ spissum: dicētes ea esse primas subiecti mālis differētias. ¶ Cū enim oīa cōtraria que principia sunt trāsmutationis ⁊ motus reducantur ad priuationē ⁊ habitū per hoc ꝙ vnū est supabundātia ⁊ alteꝝ defectus. Dicebāt phi spissum esse defectū ⁊ raꝝ supabundātiā qui ponebant principia elemēta magis formalia: ⁊ illi qui ponebāt ƥnm esse māle magis dicebāt econuerso spissum esse abundātiā ⁊ raꝝ esse defectū: ⁊ huic conuenire videt̄ dictū Platonis: q2 ex hoc ꝙ magnū est sm eum qđ cōponit̄ ex multis: paruū qđ cōponit̄ ex paucis erit spissum sicut magnū: ⁊ raꝝ sicut paruū. Spissum enim est qđ ex multis cōstantib9 ꝑpe: ⁊ ratū qđ ex paucis distantib9 lōge: ⁊ sic ad minus cōgregatiōe in spissum ⁊ segregatiōe in rarū possit fieri generatio ⁊ trāsmutatio: ⁊ de motu qđe aliqđ sit rōnabiliter susceptibile dicit Plato. Siqđem enim ea que mālia dicit Plato fuerit mot9 principia palā q2 spēs quas ponit mouent̄. Dico aūt moueri sicut moueri dicūt ea que per motū accipiunt̄: ⁊ nō sicut illud qđ subijcit̄ motui: ⁊ hoc multo magis susceptibile eēt ꝙ̄ spēs dicere mathematicas nullo mō motus. Si enim spēs pdicto mō nō mouent̄: vnde ergo venerūt in ista generata sensibilia. Non enim erit assignare spēm quā nō semp habuit nisi p motū accipiat eā: ⁊ si sic nō dicant̄ venisse in mām nō pōt dici vnde venerint: q2 p hoc ꝙ sepate eē ⁊ imobiles ponunt̄ tota pscrutatio que de mā ꝑprie est aufert̄ ⁊ destruit̄ per istā positionē. Igit̄ etiā ex parte māis principij nō satis bene dixerit Plato tamē susceptibilius ⁊ tolerabilius dixit ꝙ̄ ex parte forme quā posuit esse separatam sm esse.

¶ Cap. 13. De ƥdictiōe ƥ Platonē in hoc ꝙ formas easdem sm eē sepatā ⁊ distinctū dicit eē in oīb9 ⁊ in pluribus.

Quod aūt Plato dicit vnū esse sepatū acceptū in multis esse ⁊ pdicari de illis: ⁊ hoc dicit ꝑpter vlem ⁊ simplicē nām que inenit̄ in multis ⁊ de multis pdicari in rōne vna: ⁊ hoc maxie dicit de magis vlib9 que sunt ens ⁊ vnū. Improbare illud nō est difficile: facile nāqꝫ videt̄ eē mōstrare parū studentib9 in phia ꝙ vnū sm esse acceptū nō sit oīa. Nā ex suppōne que p se itellecta cōcedēda sit nō pōt dici ꝙ vnū sm esse distinctū oīa sunt sicut dicit Plato: sꝫ si qs dicit cōcedēdo ꝙ oīa sūt id aliqđ demōstratū vnūqđ hꝫ eē separatū sicut dicit Plato vnā ideā entis oīa īformate: sicut vnus masculus implet multas feminas sm eē separat9 ab eis qđ nō faceret si vne femine per mām eēt cōiunct9: sic masculinū ⁊ femininū nō īplet in plantis. ⁊ ideo masculinū nō implet in plātis nisi vnū femininū. Sic dicenti obijciemus dicentes ꝙ hoc nō pūt esse veꝝ nisi det illud vnū qđ in oībus existendo idem de oīb9 predicat̄ esse vle sicut genus qđ vna rōne pdicat̄ de oīb9 in quib9 est: hoc enim esse opꝫ vū illud qđ sm esse vnū est numero in oīb9: ⁊ hoc nō pōt diuersa rōne pdicari de eis. Sic aūt vnū in oībus multis esse est īpossibile: sicut pꝫ in qbusdā: nullā enim vnā vnius nāe sm esse hñt rōnē ea que sūt oīa: nec etiā ea que in quātitate sūt post numeros: vt dicit Plato lōgitudines. s. ⁊ latitudines ⁊ profunditates hmōi vnius gñis hñt vnā rōnem. ¶ Probauimus enim iam pridē hoc in vnū genus nō reduci nec reduci ea ad genus numeri. Aliter autē nec ea que mō sunt: ⁊ ea que post futura sunt hmōi vni9 generis hñt vnā rōnē: q2 sic dicēdo vnū ⁊ idem actu sm eē acceptū ⁊ formā reiteraret̄ in his que sm subaꝫ corrumpunt̄ qđ est īpossibile: q2 in scđo perigenese os ꝓbatū est quecūqꝫ corporalē subaꝫ hñt motā nō reiterant̄ eadē numero eodē aūt mō nec illis que aliquā hñt potētiā ad esse pūt hoc mō esse vnū eo ꝙ potētia eorū nō est vna ⁊ vniformis. Ista enim que sic sunt in oīb9 nō possunt alique spēs esse sepate. ¶ Dictū enim Platonis est ꝙ spēs sunt numeri qdā cōstituti numeris simplicib9: ⁊ ista que insunt reb9 sm suū esse nō sunt numeri nec pūt esse media que dicunt̄ eē īfra duo extrema sensibilia. s. ⁊ numeros ideales. Si enim eēnt media tunc eēnt mathematica mālia que dicit Plato eē: ⁊ nō in oīb9 esse eadē. Nec ēt pūt corporalia esse ista sensibilia q2 tūc vt dicit nec ad eē pficerēt nec ad scire. Oportet igit̄ ꝙ ista que in oībus sūt eadē sm tem sint quartū genus entis ⁊ sic erit de ipsis quartū genus scie theorice: q2 nec est diuinū nec mathematicū nec phicum: ⁊ cū illa que in oībus sunt sicut cause prime ⁊ ꝑprie entis vlr erit ista scia vlis ad diuinā: ⁊ oēs alias ⁊ hēbit stabile principia: ⁊ causas taꝫ diuine scie ꝙ̄ aliaꝝ: ⁊ hec est absurditas maxima. ¶ Adhuc oīno ⁊ vlr si aliqs querat elementa siue principia que in eē existētiū oium īgrediunt̄ sicut principia rerū existiuꝫ sunt forma ⁊ mā ⁊ nō diuidat multiplr dicta ens ⁊ vnū que sunt in multis impoīe est inenire eo ꝙ nihil vnū p vnā rōnē ⁊ esse vnū sit in oīb9 quin pot9 nihil vnū sm eē est in plurib9 oīb9. Et si cōsiderent̄ ēt ea que vt genera sunt in plurib9 que sm cōem nō sunt in eis cū sint eadē per vnam cōem rōnē existēdi in multis: vnde in libro de aīa diximus

Tex. cō. sm. Et mera.

Tex. cō. 44.

Tex. cō. 45.

Tex. ⁊ cō. 46.

In fine. 2. de gñatiōe ⁊ corruptione.

Tex. cō. 47.

ƥ9 de aīa. tex. co. 8.

q ratio aīalis vniuersalis fm vnūquodqz spāle aīal cui inest altera est: si fm vnā eādem rōnē sumptā penes intētionem simplicē ⁊ absolutā aīalis est in multis ista rō logica est: ⁊ nō p. ue sumpta. Multo q̄ minus vnū fm eē distinctū ⁊ separat ī ab eē eius cui inest pōt eē in oib' vel plurib' ⁊ alr ad hoc in rōe pōne est peccatū. ¶ Querētes enim fm dictū modū de reb' plures ex qb' sicut principijs sūt esse elemētaliter bus nō cōuenit accipe causas aliquas ex qb' est facere aut pati pōte aut ex qb' causat corp' rectū cuius est facere aut pati. Sicut enim dicit corpus rectū ꝓpter motū rectū quē hz. Separata enim fm eē actionis ⁊ passionis ⁊ rector corporum principia: sz enim causas hūt in mā fm esse agentes sicut in oībus phicis demōstratū est. Si aūt qs dicat q nō opz diuidere multiplr dictū qd est in oib' vel plurib' q: talia principia nō dicunt eē nisi solar subar ⁊ illis sunt p vnū modum: tūc ēt si hoc cōcedat qd tn̄ ver nō est si aliqs querēs solius subē elemēta putet se hēre oīum entium elemēta deceptus est ⁊ nō est ver si hoc dicat q: fm diuersitatē existium differūt elemēta rer que sunt igredientia eē ipsor p3 q ad esse nō pficere hmōi vnū qd in oib' vel pluribus esse dicit: tamē habere esse separatū ⁊ distinctum ab esse ipsorum.

¶ Cap. 14ᵐ. De contradictione contra Platonem in hoc q dixit ideas principium scientie.

Tex. co. 47.

Quod aūt ad scire idee nō cōferant sic ostendimus. Si enim forme p quas scim' quid est vel p p qd est quelibet rer extra aīam hūt eē separatū: opz q sint singulares ⁊ cōparatio ear ad itellectū nō est ita q itellectus abstrahat eas a reb' sz potius sicut cōparat ad sensata. Ita itellectus cōparabit ad itellecta extra eē entia vnū sicut habentes vel aīm facultatē sentiēdi nō discimus videre sed pūte sensibili sine doctrina accipimus sensatū: ita oīno nō discimus scire sed pūte forma separata scimus. Nō enim tūc ex multis sensibilib' memoria nec ex multis memorijs experimētū nec ex multis expimētis acceptis vle: sed oīno p nihil prius acceptā doctrina vel nā statim pūte idea scimus. ¶ Queram' igit cū nō fiat scia in nobis nisi per principia ⁊ precipue p eēntiales causas ⁊ ꝓprias que sunt elemēta quō volēs discere ⁊ scire discet istas ideas quas Plato posuit oīum eē elemēta. Mala enim q: nō est possibile sic dicere q: sit quedā precognoscēs prius xū tn̄ oīs scientia ⁊ oīs doctrina fiat ex pexistenti itellectiua cognitiōe quarūdā ex quib' sicut ex principijs cognoscimus alia de qb' querim' ⁊ dubitamus sicut enim geometrā discentez ꝯclōnes geometricas opz prescire alia que sunt pncipia quor sicut principior est scia ꝯclonū quā addiscit ⁊ nō pcognoscat quesita de qb' futurus est discere nisi p pūtia pcognita. Ita est etiā in oibus alijs que addiscimus. Si aūtez idee pn̄ᵐ sunt sciendi vnaqueqz idear imediatū ordinē hēbit ad itellectuz sicut imediatū ordinē ad sensum hūt sensibilia: ⁊ sicut nō accipimus vnū sensibiliū p aliud pexistēs in sensu ita nō sciem' in itellectu p aliud pexīs in itellectu: igit si aliqua p ideas oīum est oīum scia que idee sunt pticulares forme fm esse sepate motiue itellectus sicut sensibilia mouēt sensuz. Sicut aiunt qdā hinc taliter ⁊ ex talib' oia nō pexistit aliqd cognoscēs: sed oē per seipm cognoscit ⁊ nullū p aliud prius cognitū cognoscit. Cum tn̄ oīs disciplinaliter cognoscēs nō disciplinatus nisi p cognita aut oīa aut q̄dā que maxime prima sunt alior hoc enī in omni disciplina cōpleor ⁊ icōpleor taz fm viā itellectus q̄ fm viaz sensus. ¶ In demōstratione enim que est cognitio cōplexa fm viam itellect' opz principia precognoscere: ⁊ in diffōne p quā scitur icōplexū fm viā itellectus opz prescire ⁊ eē nota ea ex qb' est diffinitio. Similiter aūt ⁊ in hijs que sciunt p inductionē que est ex priorib' fm viam sensus. ¶ Sed si dicat Plato q ea que sunt pncipia sciendi oēm rem nō accipiunt ab itellectu sed sunt in nobis cōnaturalia nobis existēa tūc cū illa sint qd est ⁊ ꝓpter quid est res quelibet ꝯnālis erit scia qd ⁊ ꝓpter qd est quelibet res ⁊ sic potissima oīuz sciar ꝯnālis est nobis. Cōnālis enim

Tex. co. 49.

nām nō derelinquit. Mirū ergo est quō alicui' rei obliuiscimur aut aliqd nos latet cū ꝯnāliter in nobis habeamus potissimā oīum sciar de qualibet re: que enim ꝯnāliter habent ⁊ pfecta p nāez habitū magis habent facultate ⁊ vsu q̄ ea que acquirunt doctrina vel assuetudine. ¶ Amplius

hijs suppositis quō cognitionē aliquā pōt suscipe aliquis: hoc enim nō pōt videre q: manifestū hz apud se ex talib' formis ex qb' est res quelibet ⁊ quō est ex illis: ⁊ hoc est cognoscere pfecte ⁊ de nullo dubitare. Qd falsum sit pz: q: videm' multas dubitatiōes ⁊ opiones diuersas eē de multis reb'. Ambigit enim aliqs de reb' quēadmodū ⁊ circa quasdam syllabas ambigunt grāmatici vtrū enim syllaba sit cōpor hēns litterar. Quidā opinant q que vna est littera greca elementorum cōposito venire in cōpositionē syllabe ⁊ dicūt cōponi ex .s. ⁊ .c. vel fm hoc nomē littere ex .s. ⁊ ir. a sicut grāmatici nostri dicūt ⁊ esse duplicē ꝯsonantē ex .s. ⁊ c. Alij vo dicūt aliū esse simplicē sonū qui nullis sit cognitor in alijs litterarum. ¶ Si enim vt dicūt Plonici oia pfecte scimus: nulla dz eē dubitatio de vna ⁊ eadē re nec diuersor diuersa opio sz de oib' vna oīum pfecte scie cōceptio. Amplius aūt ea scibilia quor est sensus aliqs sicut color quō pōt illa cognoscere nō hūs illū sensum cū in posteriorib' analeticis ostēdimus q oīs nā cognitio oritur ex sensu: ⁊ tn̄ si ver dicunt Plonici hoc opz accidere. ¶ Si .n. ille quas dixerūt ideas sunt oīuz entiū ⁊ imediata principia ⁊ qd ⁊ p p qd oīum dīa ⁊ entia quēadmodū cōposite voces syllabar ⁊ dictionū sūt ex proprijs elītis: ⁊ hec sunt apud nos ꝯnāliter cecus nat' ⁊ oīno nullū sensum hūs p ideas color demōstrabit de coloribus qd absurdū pz esse oībus. Ex oībus igitur inductis est manifestum: q idee naturaliter nihil ad scire proficiunt.

¶ Cap. 15ᵐ. Et est digressio declarans positionem Platonis vt melius intelligatur cōtradictio contra ipsum.

Ad intelligētiā aūt eor que dicta sunt interponere nos opz q̄dam de opione Platonis: q: igit supius dixim' q̄liter de' opifex ⁊ pater deorum sementē deor facit ⁊ dijs filijs tradit ⁊ illi ad par exequunt. Dicebat Plato primas rer formas que vere forme dīr sunt lumia itelligentiar que a nullo formant sz oīa formāt alia q̄tuis qbusdam virtutib' mālib' determinent ⁊ approprient māe: tn̄ q qd ille vtutes formatiue vtutis hūt ab istis est: ⁊ sic ꝯferūt iste vtutib' mālib' determinātib' eas ⁊ ab eis nihil accipiūt: ⁊ hoc est qd i libro de causis dī q oīs itelligētia est plena formis: verūtn̄ ex itelligētijs est que hz formas magis vles ⁊ q̄dā que hz formas minus vles: q: q̄to illud lumē fuerit itelligentie suplioris eo erit magis vlis vtutis ⁊ plura iformās ⁊ virtutē phabēs in se iferior: ita tn̄ q forme ille nō distinguunt ab eēntiali lumine itelligētie: ⁊ nō sunt cōcepta q̄dā variata fm res quar sūt forme: sz poti' lumē formans sicut diximus aīam se hēre ad formā mēbror quas facit: ⁊ lucem se hēre ad formas color: ꝓp hoc dicebat Plato q res sensibiles sunt nobili' in suis formis separatis q̄ in seipsis ⁊ numeris q: in seipsis sunt p casum ⁊ obtenebrationē lucis itelligentie. In lumine aūt itelligētiar sunt lux que est rō cōformatiua forme eor q̄ formas attingūt ⁊ dicebat q q: pn̄ᵐ cognitionis est forma ꝓut lumē est ⁊ nō ꝓut obruit mā ⁊ occumbit: q forēs p hoc q est separata est pn̄ᵐ cognitiōis ⁊ nō p hoc q est ꝯiuncta cū mā nec tn̄ itēdebat q simplr eē hēre separatū fm rem in existentē pticulariter: sz itēdebat eē forme in eo q forma est: hoc enim eē forme eo verius est quo magis separata forma est eē aūt forme nō hz forma nec a mā nec in mā p se ita q nō hēat ipm extra mām. ¶ Si enī nō hēret esse si in mā nō eēt aliq̄ forma nisi eēt virt' in mā qd falsum est: nec eēt aliq̄ forma nisi eēt virtus mālīter opans q̄ oīa falsa sunt. Sed forma hz eē forme in eo qd separatū lumē est hypostasis formar: sicut lux corporalis est hypostasis color: per hoc enim nullo mō depēdēt ad mām. Sic igit separatū esse forme hūs p hypostasim suā que i esse formali substātificat eaz hz qd est pn̄ᵐ eē ⁊ scie: sicut p; p p̄dicta q: āt aīa itellectualis sacramētū est luminis itelligētie hz forma p lumē qd est in ipsa q̄si hypostasis cognitionē ad itellectū q est imago itelligētie cui' lumine est hypostasis formar oīum: ⁊ sic quālis aie. Plato posuit ideas itellectui nostro ⁊ studium nihil aliud eē dixit nisi q aīa abstrahēdo a sensibilib' qb' itēdit hoc lumē inueniet in seipsa ⁊ nō q abstrahat istas sensibilib' reb'. Sed potius q seipsaz a sensibilib' qb' itēdit auertat ⁊ lumina veritatū oīuz in seipsa inueniat. Quia tn̄ hec lumina sunt imagines prime lucis forme rer sensibilium sunt imagines formar sic separatar. ¶ Bene aūt oportebat in

acquisitione

Ad qd studiu est necessa secundum Platonem.

acquisitione scientie lumina formarum separatarum determinari ad formas rerum per sensum acceptas: et sic fieri propriam vniuscuiusque cognitionem: quia dicebat Plato quod intellectus vlla retinet et singularia perdit: et sic cognitionem omnium esse apud nos: et tamen studio indigere propter hec duo. s. vt intellectus se in se conuertens et a sensibilibus abstrahens lumina formarum apud se inueniat: et vt lumina illa ad formam rerum determinata propriam rei cognitionem perficiant. et hoc modo intelligendo Platonem non multum deuiauit a vero: quia et Arist. non multum diuersa dicit ab hoc intellectu. Secundum dicta igitur omnis contemplationis nostre finis est quod anima hypostasim formarum omnium que est lumen intelligentie purum ab omni eo quod materiale est vel virtutis materie inueniat. quia tunc recte inuenit seipsam prout ipsa est solus et purus intellectus sine continuo et tempore. ¶ De hijs autem locuti sumus in epistola nostra de natura intellectualis et contemplatione et perfectius de hoc trademus notitiam in vltimo scientie huius. Aristo. autem luit contra illa non in hoc quod sic formas a primis luminibus intelligentiarum dixit deriuari: sed potius in hoc quod istas non ex materia educi dicebat sed a datore formarum extrinsecus dari. quia sic non esset motus sicut superius ostendimus. Iuit etiam contra ista in hoc quod vnum secundum esse Plato in multis esse dixit: et non multiplicater dictum. volebat enim Plato quod vnitas forme esset ab vnitate luminis quod est hypostasis eius. Arist. autem dicebat et verum est quod licet lumen hoc sit hypostasis formarum tamen determinatum lumen illud sunt esse naturalia forme inquantum est forma rei illius: et ideo materia participat esse luminis in formis et formalis sicut et lux corporalis multipliciter esse accipit in coloribus diuersis. et quia sicut resolutio colorum est ad hypostasim vnicam lucis coloris ita dicebat Plato quod resolutio forme est ad hypostasim vnicam prime lucis: ideo aliquando obijcit contra eum Aristo. ac si dicat omnium esse vnam ideam que per vnicam esse sit in omnibus eadem: et scias quod non perficitur homo in philosophia nisi ex scientia duarum philosophiarum Aristo. et Platonis. Ex hijs igitur inductis facile patet intelligi tam ex parte Platonis quam etiam ex parte Aristo. Hec igitur dicta sufficiant.

Non perficitur homo in philosophia nisi ex scientia duarum philosophiarum Aristo. et Platonis.

¶ Cap. 16. Quod non sunt inuente ab antiquis nisi quatuor cause extra superius dictas.

Tex. co. 50.

Quoniam ergo omnes dictas a nobis in scientia physi. causas omnes philosophi inducti nisi sunt querere: et quia extra has nullam penitus ex dictis eorum habemus dicere nouam causam. Palam est et nunc et ex superius dictis a nobis. Sed licet nisi sint dicere istas et nullam extra eas tamen obscure et modo quodam obscuro omnes iste cause prius dicte sunt: quia et finalem apposuit Socrates licet quicquid efficientem. Cum enim omnis efficiens ad finem moueat determinatum: implicite et et obscure dixit causam finalem: modo quodam omnes ab eis dicte sunt modo ante alio nullatenus secundum veritatem sunt dicte. ¶ Prima enim temporis philosophia visa est velut infans adhuc balbutiens de omnibus hijs causis. velut adhuc noua existens circa principia que quesiuit et precipue circa primam causam primum quod homini cognoscere est difficile: hoc autem patet ex hoc quod etiam Empe. ante non diu nos dixit iesse rone que est forma dans esse et ronem hoc autem quod dicit est ipsum formale primum. quod erat esse et substantia formalis rei qua res quelibet est id quod est. Sicut autem dixit ens secundum id quod est iesse roni. ¶ Similiter necesse est carnem sic dicere iesse roni et aliorum singula: que distincta habent esse in natura: aut enim omnia sic sunt a forma hoc quod sunt aut nihil eorum sunt esse habet a forma: propter hoc enim primum formale et caro et os est hoc quod est et aliorum vnumquodque et non per materiam in qua non distinguuntur ab inuicem: hanc autem materiam Empe. dixit esse ignem et terram et aerem et aquam: sicut patet ex dictis in opinione Empe. Sed ista sic dixit esse de necessitate duo principia sine quibus non est res quod aliud ante se dicentem hoc causam habuit dicendi. manifesta vero et propria determinatione secundum naturam rei non dixit de talibus autem quid et qualiter dixerit quilibet dictum est a nobis in precedentibus. ¶ Cum autem quod non nisi quatuor dicere putauerunt esse quia querentes primum entis sicut fecit Empe. non alia duo intrinseca elementa inuenerunt scilicet formam que esse confert et id cui confert quod est subiecta materia considerantes autem principia motus et fieri omnia ista quatuor ipso motu extraxerunt. Motus est actus imperfectus: et cum sit actus est actus fluens et non permanens et omne quod fluit aliquando erit in termino fluxus. Per hoc igitur quod est actus viderunt quod non est agenter nisi in actu existentis: cum autem quodlibet imperfectum actu sit agens perfectum et ab hac veritate compulsi posuerunt causam mouentem et agentem: per hoc autem quod est imperfectus actus erit actus existentis in potentia quod est subiecta materia et per hanc necessitatem posuerunt materiam per hoc autem quod est continue fluens actus secundum ipsum esse ipsius motus quod non compleret nisi forme posuerunt formam. Per hoc autem quod ad finem fluit iterum ab efficiente causam finalem esse posuerunt nec plura sunt in motu. ideo veritas compulit causas quatuor que dicte sunt querere: et nullam eis que dicte sunt potuisse inuenire quecunque vero de hijs causis et principijs dubitauerunt recapitulabimus iterum de causis intendentes secundum illas dubitationes vtrum. s. finite sunt vel infinite: et vtrum sunt prime et vltime in eis vel non. et quem ordinem habeant prime ad sequentes: et de alijs huiusmodi queremus in sequenti libro forsitan enim in talibus causarum demonstrationibus aliquid inuestigabimus vtile ad determinandas dubitationes posteriores quas in tertio huius scientie libro disponemus.

¶ Explicit liber primus Metaphysice Alberti.

¶ Incipit liber secundus Metaphysice: in quo agitur de scientia veritatis: et quomodo consideratio de veritate vno modo est facilis: alio modo difficilis.

¶ Cap. primum. De comparatione intellectus quomodo se habet ad res cognoscendas.

Cum autem habitum sit quod cause sunt quatuor: et non possunt esse plures species causarum. Causa autem est medium per quod scimus omne quod vere scimus: necessario faciat scire nisi secundum quod est finita numero specierum: et secundum quod causa in antehabitis accipiendo: conuenit post opus non ostendere finitas esse causas antequam progrediamur ad soluendas questiones et dubitationes posteriores in quibus ad sciendas dubitationes nos opus vti causis: quia aliter conclusiones quas concludimus ex causis non erunt firme et stabiles: quia autem scientia veritatis est quam per causas accipimus: ideo opus non primo determinare de scientia veritatis hoc enim potissimum faciendum nobis hic putamus: eo quod veritas istius scientie causa est veritatis in omnibus sicut posterius ostendemus. ¶ Dicimus enim quod theoria siue contemplatio siue consideratio de veritate existens vno modo est difficilis alio modo facilis: hoc autem probatur per signum ex parte sui effectus sumptum. Signum autem illud est quod nullus philosophorum digne prout ipsa res exigit vnquam potuit acquirere inuentione vel doctrina: vel doctrina et inuentione simul: hoc enim signum est quod aliquo modo est difficile. ¶ Quod autem alio modo sit facilis signum est: quod nullus omnium eorum qui considerauerunt in ea omnino et vniuersaliter fefellit ita quod nihil veritatis participaret in ea: sed vnusquisque aliquid dixit de natura eius licet balbutiendo id dixerit: vel ab ipsa manifesta veritate compulsus aliquid veritatis nisus est dicere. Vlterius autem ad hoc signum quod secundum vnum aliquem in ea considerantem aut nihil aut parum valde conuenit inferre de veritate ipsius sapientie. ¶ Dico autem nihil propter modum et parum propter dictum quod dixit. Modo enim aperto nullus antiquorum id dixit. Dixit tamen quilibet intendendo et conando aliquid dicere principiorum et parum circa hoc quod dixit quod aliorum dictis coniungibile et commiscibile fuit ad sapientie sacramentum et augmentum. Signum vero vlterius facilitatis est quod ex omnium consideratium in veritate dictis simul coarticulatis fit aliqua vocabulis sapie mensura quantitatis ¶ Dico autem ex dictis simul coarticulatis: quia sicut in antehabito libro diximus antiqui dicta sua non articulauerunt. Nos autem et articulabimus que balbutientes dixerunt et coaminiculabimus in vnum que sparsa et non congregata dixerunt nec ex hijs coarticulatis perficiens fieret sapie mensura nisi sicut diximus ab ipsa veritate que vltro se eis offerebat compulsi multa vera dixissent. Huius autem simile est quod in prouerbio vulgari solemus dicere in foribus quis delinquit intendentes quod in eo quod coram et pre foribus est non est qui in toto deuiet eo quod ab eo quod coram et pre foribus est non est quod in toto auerti possit eo quod totum ingerit seipsum quod omnino coram et pre foribus esse probatur. Sic enim in omnibus que considerantur sunt quedam prima principia coram et pre foribus per que aditus est ad alia: et in hijs non est aliquis errans et ignorans omnino precipue in hoc est in communissimis et primis que in hac scientia considerantur. Omnis enim quedam Heraclitum sequacium contradictoria simul esse vera dixerunt et nomen significationem non esse finitam: tamen hoc

Tex. co. 51.

Tex. co. primi

nec ad idem nisi corporis sed sub forma remiserunt: et propter subiecta rerum transmutationem quam sensibilibus inesse videbant dixerunt nihil vere de rebus posse enuntiari. Et sic patet quod ab his que premissa sunt non in toto deliquerunt vel deviaverunt: hoc igitur modo quo prefatis est ipsa veritas facilis esse significatur. Sed in hoc quod non posse eam haberi pro toto vel pro parte vocabulis quantitatis ostendit quod est difficile: et ideo in superiori diximus libro quod ista sapientia est de his que difficile est homini cognoscere: et quod possessio eius est non humana sed divina: et quod tamen non in toto effugit hominem: quod omnis homo naturaliter scire desiderat ipsam: et non est inane desiderium. Et hec omnia in prehabitis sunt ostensa. Sed in his attendendum est quod in Alarba sua dixit Ptolomeus quod aliqua scientia secundum aliquid vltra nosse nostrum exaltata est et secundum aliquid comprehensibilis est a nobis omnino et penitus stultissimus est qui propter desperationem eius quod supra nostrum nosse et posse est comprehendere negligunt et illud quod de ipsa noscibile est. Sic enim et omnia scibilia possent negligere: quia in humanis inventionibus nihil ex omni parte beatum est. Sic igitur et in sapientia illis que prefatis sunt primum insistentes quantum possumus nitemur etiam ad ea que magis remota ad cognoscendum.

Nota auctoritatem Ptolomei in Almagesto primo que ponitur de his Averr. 2 metaphy. com. 15.

Capitulum II. De causa difficultatis et facilitatis in theoria veritatis.

Tex. com. primi.

Difficultate autem secundum causam facientem eam existente secundum duos modos scilicet rebus cognoscendis que aliquando sunt causa difficultatis: et ex dispositione cognoscentis que etiam nonnunquam est causa difficultatis cognoscendi: hoc in theoria sapientie non in rebus cognoscendis est causa difficultatis sed in nobis cognoscentibus causa huius difficultatis existit. Hoc autem vt melius intelligatur attendendum est quod non potest idem esse causa oppositorum per se loquendo igitur idem non erit causa difficultatis et facilitatis in theoria sapientie. Non autem sunt in ipsa nisi duo theorans videlicet et res theorata. Habitum autem est quod ipsa res prefatis est: est enim res in sapientia considerata prefatis et via ad omne scire et principia per que est scire stabiliendi. Igitur facilitatis est causa res theorata: et difficultatis causa est in theorante. Exemplum autem horum que dicuntur habetur ex his que diximus in primi libri prohemiis: quoniam quando res ipsa immixta potentie que nullius scibilis cognoscendi principium esse potest: causa et ipsa non cognoscatur nisi per analogiam ad formam illa est causa difficultatis cognoscendi ex seipsa sicut multa difficulter causantur physica. Quando autem res ipsa vt primum principium penitus est nihil habens potentie obumbrantis tunc si hoc difficulter cognoscitur erit causa difficultatis non in re cognoscenda: sed in dispositione cognoscentis. Licet enim quod simpliciter primum est et causa omnium sit perveniens intellectum et sic sit obscurum non est hec obscuritas in ipso sed in lippitudine et imperfectione cognoscentis intellectus quem pervenit: et hec satis in antehabitis ostensa sunt. Patet igitur quod sicut oculi nocticoracis et nocte sive vespertilionis ad lucem diei sive solis se habent: sic et intellectus anime nostre se habet ad ea que nature sua omnium cognitio scibilium sunt manifestissima. Hoc autem sic probatur. Lux solis sive diei tripliciter se ostendit scilicet in sole in sereno et claro aere: et immixta tenebris sicut in crepusculo vel diluculo: et in rota quidem solis non aspicitur nisi a visu valde coadunato et forti sicut aquile oculum solem videre dicunt cuius in oculos si diu aspiciat solem splendor solis vincit et excellit. In sereno autem diei et aeris multi vident oculi lumen solis et clare non offensi omnes scilicet habentes pupillam mundam et spiritum plenum et fortem qui vocatur clarus spiritus immixtum autem lumen tenebris vident omnes debiles spiritum obscurum visivum habentes et pupillam humoris non coadunatam. Est autem his proportionatum triplex intelligibile triplex intellectus: est enim intelligibile sicut lumen solis in sole: et hoc est triplex sicut lumen solis in sole est triplex. Est enim lumen solis in sole soli incorporatum: et lumen solis a sole emissum sed in sole dictum eo quod fulgor eius est in solis claritate nulla parte per aliud aliquid temperatum vel parum huius temperamenti: et est lumen solis a sole procedens temperatum quidem sed non adhuc temperatum primum est solis nature secundum est solis caracter et formaterium illuminationis ex parte illuminatorum prima formalis causa: sic triplex est cognoscibile primum et divinum: et primum quidem est lux prime cause in seipsa: et secundum est lux prime cause ab ipsa procedens in fulgoris sue lucis vigore intelligentiarum: tertium est lux procedens ab ipsa in prima rerum entitate et substantia antequam contrahatur determinatione quantitatis et contrarietatis ad imaginata et sensata. Sicut enim in prehabitis diximus lux cause prime omnium formarum est hypostasis formas prehabens et has simpliciter et immaterialiter habens et virtutis eximie omnibus conferens formationem: et a nullo aliquid recipiens: et isti sunt modi primi intelligibilis quod luci solis comparatur quod est causa diei.

3 intelligibile.

3 est cognoscibile primum et divinum.

Intelligibile autem secundum est sicut lumen solis in sereno aere: et hoc est sicut intelligibile mathematicum cum materia sensibili igitur et obscura non conceptum sed secundum dispositionem ab ea separatum stans et firma habens theoremata circa imaginatis conceptum sicut lumen solis a sole in aerem transfusum: et hoc est etiam triplex. quoniam id quod serenissimum in eo est illud est quod absolutum et simpliciter in seipso existens ab omnibus aliis separatum: et hoc est theorema arithmeticum: et illud quod minus serenum est in eo est illud quod ex additione se habet ad istud: sicut theorema geometricum vt in antehabitis diximus: et id quod magis trahitur ad declinationem est illud quod vtroque istorum indiget in demonstrationibus: et in altera parte sui conjungitur etiam rationibus physicis et hoc est theorema astronomicum.

Intelligibile mathematicum triplex.

Tertium autem lumen contemplationis est quod est sicut lumen tenebris permixtum et aeri inquieto non sereno et hoc est theoria physica concepta cum materia continuo et contrarietate sepe diximus et occumbit ab intellectu in opiniones sensuum dignionem habens quam rationem: et habet etiam tres gradus: et acceptum in vno est magis certum et habens viam demonstrationis sicut patet in physicis: et est acceptum in mobili ad situm magis inclinatum et minus mixtum nitens modo demonstrationi et modo rationi sicut in celo et mundo patuit: et acceptum in eo quod mobile est ad formam nitens simul rationi et opinioni et ibi multum est permixtum tenebris propter potentiam materie cui in parte illa plurimum permiscetur. Triplex autem intellectus divinus et intelligentie separate et hominis intellectus. Est autem divinus omnium horum causa per seipsum: et ideo iste simpliciter et vniversaliter omnia prehabendo intelligit et nunquam occumbit: et est sicut lumen solis in rota solis quod omnium luminum est causa et vniversaliter prehabet ea. Intellectus autem intelligentie separatus participando lumen prime cause que vniversaliter prehabet omnia intelligit omnia per lumen quod est causa omnium et hoc exequitur quelibet intelligentiarum per motum sui orbis et hoc modo dependet ab ipsa: et ideo isti duo intellectus a lumine incipiunt et tenebris nunquam permiscentur quamvis lumen forme que ab ipsis est decumbat et tenebris permisceatur hoc accidit lumini non secundum quod ex ipsis est: sed secundum quod est habet in continuo et contrarietate que tempus metitur: intellectus autem humanus eo quod est anime intellectus que imaginatione distenditur et sensu patitur et alteratur coniunctus est imaginationi et sensui: et ideo incipit ab eo lumine quod est permixtum tenebris et per separationem apud se factam tandem venit in intelligibile sincerum propter quod est sicut visus nocticoracis in inceptione sua. Sed quia preexistentium cognitio multum confortat lumen ipsius per studium facit quod visus noctue non habet: venit enim ab intellectu obscuro ad lumen sincerum et a lumine sincero coadunato visu venit ad lumen primum et per gradus ascendens tandem accipit ipsum in fonte luminis sicut aquila contuetur lumen in rota solis: et hec est summa felicitas et in eo finitur desiderium quotiens homines natura scire desiderant: hec enim contemplabilia sunt natura manifestissima: quia per se manifesta existentia omnibus aliis causa sunt manifestationis.

Intellectus triplex.

3 est intellectus.

Capitulum III. Quod grates omnibus referende sunt qui in tanta difficultate ad veritatem conati sunt.

Tex. com.

Non solum autem iustum est his referre grates probis quorum aliquis in veris opinionibus communicat: sed etiam illis qui de veritate aliquid superficialiter enuntiaverunt: ideo enim quia difficultatis causa in natura plantata est excusandi sunt de balbutione et grates eis referende de studii labore: cum primi viam aliis fecerunt: et in hoc pro certo aliquid sunt cooperati et nos convenerunt nobiscum. Remansit enim in via quam fecerunt et possibilitatem ostenderunt perveniendi quamvis erraret in multis: sic enim preinstruxerunt et preparaverunt vt ab inventis ab eis perficeretur in philosophia: et hoc quidem videre possumus in scientia particulari quam Timotheus optime considerans perfecit. Qui si non fuisset multam et multimodam melodiam secundum 9 musarum causas in voce fidibus et fistulis et cymbalis non haberemus: et si primus qui prius viam dedit non fuisset Timotheus exercitatus ad studium in musicis non fuisset: et plurimus causa fuit meritorum studiorum Timotheo ita Pitagoras causa fuit Timotheo: et Timotheus Ptolomeo: et hoc Boetio: et Boetius multis aliis: et eodem modo de enuntiantibus veritatem in theoria veritatis. A quibusdam enim primis et laudabilibus viris quasdam accepimus opiniones dubias et debiles: eo quod illi victoriatis oculis in initio viam panderunt: et preterea alii meliores et acceptabiliores dederunt opiniones quas et nos accepimus: sed et primi

fuerunt

fuerunt his causa dicendi et studendi: et ideo viri laudabiles et gratijs extollendi propter quod et primitus huiusmodi viri laudabilibus studijs operam dantes a quibus oneribus et urbanitatibus absoluti sunt liberas accipientes possessiones nulla necessitate familiaris rei retracti sapiam invenirent: et scriberent in ocio et animum nullis necessitatibus ad exteriora retractum ad interiora colligerent: et intellectum ut ita dicam intus legerent et invenirent in lumine soli intellectui connaturali: et de his quidem in precedentibus dictum est: sed adhuc in sequentibus determinabitur. Patet igitur qualiter theoria veritatis sic quidem facilis est sic autem difficilis.

¶ Cap. 4m. Que sic scientia veritatis: et quod a verissimo causatur omnis veritas.

Tex. co. 3.

Quod autem sola philosophia veritatis scientia vocetur recte habet secundum rationem. Ex his enim que in priori ante hunc librum determinata sunt manifestum est quod theorice sive contemplative sive speculative scientie veritas est finis: practice autem sive operative scientie secundum suum nomen finis est opus. Quantumvis enim practice intendant aliquid quando se habet opus secundum motus efficientis et materie sicut architectonice faciunt: sicut supius et in 2. phys. determinavimus tamen non considerant causam secundum se prout primum est esse et scientie in causato: sed practici omnes speculantur causam relatam ad aliquid usus sive utilitatis prout nunc et non semper simpliciter: et ad hoc utilis est sicut qui facit serram considerat ferrum: eo quod de lana incidens serra fieri non potest utiliter et considerat formam in figura dentium: quia nisi dentata sit non incidit per minutias: et hoc modo nauta timonis considerat speciem et formam ad usum gubernationis. Omnis igitur practicorum speculatio non est ut sciamus: sed ut agamus aliquid utiliter et ut nunc. ¶ In speculativis autem theoreis consideramus universaliter et ut semper causam rei secundum quod causa est: et hoc ideo facimus quia verum ne re nescimus sine causa. Scire enim arbitramur unumquodque cum causam cognoscimus: unumquodque enim sic consideramus et non aliquid specialiter vel magis privulariter ad opus relatum. Id autem inter alia pro causa maxime considerамus secundum quod sicut causam in omnibus est alijs est univocatio nominis et rationis sicut verbi gratia dicimus quod ignis calidissimus est: quia caliditatem habet simpliciter et in termino: et hoc est caloris causa omnibus alijs in rei et nominis participatione. Rex enim aer calidus fit: non tamen sic activum in alia habet caliditatem: a simili arguendo verissimum est illud quod omnibus posterioribus est causa in hoc quod vera sunt: et veritatis nomen et rationem participant: hec autem sunt principia existentis secundum quod existens est sicut sepius ostendimus.

2. phi. 24. et 25

Tex. co. 4.

Quapropter ea que perpetua et semper existentis sunt principia: necesse est esse verissima: hec enim sunt que non sunt quandoque vera et quandoque non: sed semper nec sunt illis vera et non alijs sed omnibus et ubique. Nec talibus sicut causa prima causa aliqua est esse vera sed ista omnibus alijs sunt causa veritatis. ¶ Cum autem eadem sint principia esse et veri et scite: sequitur necessario quod unumquodque sicut se habet ad esse: ita se habet ad veritatem. Cum igitur hec scientia que est de ente secundum quod est ens se habeat ad principia esse prima non cuidam et alij non: nec quandoque et quandoque non nec aliqua sit ante eam: et hoc modo nulla particularium scientiarum se habeat ad esse et veritatem: sed unaquaeque particularium considerat principia cuiusdam et cuiusdam non: et que quandoque sunt principia et quandoque non et quelibet aliarum habeat ante se istam patet quod ista scientia causa est veritatis omnibus particularibus scientijs. Et ab ista omnes accipiunt principia veritatis que est in eisdem.

¶ Cap. 5m. In quo inducendo probatur quod ad rectam theoriam cause non procedunt in infinitum.

Tex. co. 5.

Via autem theoria veritatis non habet nisi per causam: nec theoria unquam perficitur nisi cause sint finite: oportet nos ostendere causas esse finitas. Dicimus igitur quod in omni esse et in omni theoria sicut cuilibet palam est principium est quoddam in quodam genere causalitatis et ideo cause existentium infinite esse non possunt sive secundum directam theoriam: unam autem alteram eiusdem modi causam accipiamus sive sumamus secundum speciem causarum infinitos esse causalitatis modos: hoc autem inductionis modo probatur in singulis causarum speciebus. ¶ Nec enim est possibile ut secundum modum causalitatis materie hoc progrediamur ex hoc secundum rectam theoriam in infinitum: velut si diceremus carnem quidem progredi ex terra velut ex sua propria materia: terram vero progredi ex aere sicut ex sua propria materia: et aerem ex igne sicut dixit Empe. et hoc secundum rectam theoriam nunquam stare sed abire in infinitum: ita quod non sit devenire ad materiam primam: que communis est omnibus materialis. quod si communis primum distat per infinita nunquam conveniret fieri appropriationem usque ad propriam illius et istius materiam: quia quecunque additis non appropriabitur quod a proprietate istius distat per infinita. et cum non fiat generatio alicuius nisi ex propria sua materia: non fieret unquam generatio alicuius. ¶ Similiter autem hoc manifestum est secundum eundem theorie modum in causa efficiente que est unde principium motus sicut si diceremus hominem ab aere circumstante moveri secundum virtutes celi: et aerem moveri a sole qui fert omnes virtutes celi et aduehit radijs suis: et solem diceremus moveri ab odio sicut dicit Empe. et huiusmodi moventium nullum omnino esse finem: quia in causis moventibus communis causa et remota efficitur propria: sicut et in materialibus esse dicimus: et omnes movent virtute moventis primi. Et ideo si movens primum distat per infinita nunquam fiet appropriatio: et cessabit omnis motus et tota natura. Similiter et secundum eundem probationis modum ostenditur hoc in causa finali que est cuius causa fit omne quod fit in alijs causis: quia propter illam movet efficiens et ad eam movetur materia. Hec igitur secundum directam theoriam non est possibile abire in infinitum: sicut si dicamus quod ambulare est propter sanitatem sanitas est propter felicitatem: et felicitas iterum est alterius gratia: et ita dicamus semper aliud esse alterius causa in infinitum: quia sic esset cum omnia priora sint propter ultimum contingeret si ultimum non esset quod nec priora essent propter ultimum: et sic propter nihil esset omne ultimum enim non est si distat per infinita media: secundum autem omnem eundem modum considerationis probatur quod similiter est in quid erat esse que causa est formalis et rei propria quidditas: quia cum motus sit forma post formam si forma que est rei terminus distaret per infinita in actu accepta media nunquam contingeret aliquem motum perfici quod plane et absolute est falsissimum.

¶ Cap. 6m. Qualiter demonstrative probatur quod cause efficientes secundum speciem non vadunt in infinitum: et hoc per syllogismum.

Tex. co. 6.

8. ph. 35. et 37

Hoc autem idem per syllogismum sic demonstratur: et primum in causa efficiente. In causis enim moventibus sicut in 8. phy. declaratum est: quedam sunt prime: et quedam medie: et quedam ultime. In talibus autem omnium mediorum moventium que sunt moventium mota extra quod est accipe aliquod quod est ultimum quod est motum tantum et extra que est accipe aliquid primum quod est movens tantum non motum omnium talium in toto ordine moventium vel motorum id quod prius est in ordine moventium est causa movens omnium eorum que sunt post ipsum in eodem ordine: et priori cessante a movendo movens necesse est omnia alia cessare: et in hoc toto ordine quotlibet multa sint numero et subiecto non tamen sunt nisi causa secundum speciem moventis: sicut movens tantum non motum ab alio et movens aliud et motum ab alio et tertium quod est motum tantum. ¶ Et si nos interrogati fuerimus quod istorum trium oportet dicere simpliciter causam moventem. dicemus quod id quod est primum quod per se movens est oportet simpliciter et ultra dicere moventem esse causam et esse universaliter movens. Non enim possumus dicere quod id quod est ultimum sit causa motus et movens: quia hoc est motum tantum: et totum illud nulli est causa movens: sed est finale in quo stat virtus et causalitas moventium. Sed neque medium possumus dicere esse simpliciter causam moventem et motus primum eo quod medium est movens motum et est secundum formam moventis unum et non est causa motus nisi unius quod est motum tantum. Quod autem non est nisi causa unius in genere aliquo non est causa simpliciter quia quod simpliciter est causa in aliquo genere causalitatis omnibus illi in speciem cause participantibus est causa sicut iam in ante habitis huius eiusdem libri ostendimus ¶ Sicut autem iam ante diximus quo ad formam moventis motum nulla est differentia sive unum vel plura subiecto dicantur esse moventia mota sive etiam dicantur finita aut infinita: quia quotlibet finite vel infinite multiplicentur subiecto vel numero formaliter tamen omnia media sunt unum: et non curamus de materiali multiplicatione sed de formali tantum. Infinitorum enim numero et subiecto et omnino et universaliter infiniti alicuius secundum istum accepti partes omnes in forma medij moventis sunt et in illius forma sunt unum: et similiter est si demonstratur per omnia media que a primo moverunt usque ad illud quod movet hoc et modo sive nunc. Cum igitur omnia media non tamen moveantur et moveant nisi ex aliquo priori et per se movente: et id quod movetur tantum etiam non moveatur nisi ex movente et moto. Si in toto isto ordine moventium non est aliquid quod sit universaliter movens primum omnia movens et non motum ab aliquo: sequitur quod ex toto ordine istorum moventium nulla sit penitus causa movens: quia non existente primo nullum movebit aliorum. ¶ In hac autem demonstratione que etiam posita est in 8. phy. eo quod quia movens motum compositione

Obiectio. Tex. com. 37. et infra.

rū est: ⁊ huius cōpōnis id qđ est motū p se inueniř extra cō-
positionē: opꝫ ēt ꝙ id qđ est mouēs tm̄ p se inueniař: ⁊ tunc
demōstratio eadē supař idem qđ hic dictū est. videbiř aūt
forte alř ꝑūū ꝙ hoc diciř ad id qđ in .8. phy. dicimus motū
īfinitū eē ⁊ nō stare. ab vno .n. motore simplici ꝯm formaꝫ in
eo ꝙ imediate mouet nō est nisi motus vnus. Primū autē
mouēs simplex est ꝯm formā ⁊ sic ab ipsa non est nisi motus
vnus. Siīr aūt ⁊ media mouētia oīa nō sūt nisi formaliter
vnū: ergo ⁊ in illis ⁊ ab illis nō est nisi motꝰ vnus ⁊ sic stant
isti motus in vltimo qđ moueř. Ostēsuꝫ aūt est in .8. phy. ꝙ
nō stant oīno. ¶ Ad hoc aūt itelligēdū opꝫ scire ꝙ nos ordi
nem ⁊ numerū mouētium causaꝝ dupłr possumꝰ accipere ⁊
dupłr est iste ordo in nā. vno qdē modo vt mouētiū ordo ⁊
numerus accipiař eū ordine cōuertēte situꝫ ⁊ sic primū mo-
uens est primū celū cōpositū ex motore ⁊ ex corpe qđ primo
moueř ⁊ media que sunt mouētia ꝙ mota sunt oīa sic cōpo
sita: ⁊ vltimū motū est corpꝰ in quo cōsistit virtus primi mo
uētis que est actus eiꝰ ꝯm ꝙ est mouēs: q2 sicut dirimꝰ in .3.
phy. motꝰ est actus mouētis hec eniꝫ nō sunt mouentia sicu
⁊ numero determiata ꝯm ordinē .10. speraꝝ ⁊ vndecima est
spera ignis ⁊ pter hec spera aeris ⁊ deinde spera aque: ⁊ vl
timo spera terre ⁊ mouētia ꝑpria ad ḡnationē singularum
plātaꝝ ⁊ aīalium que finita sunt numero ⁊ forma in subto ⁊
situ aliter accipiř ordo mouentiū per se ꝯm ꝙ abstrahit a si
tu ⁊ ꝯm hoc mouēs est primū simpł mouēs ⁊ nō motum ⁊
mouet motū primū p se vniforme ⁊ postea venit motus per
mouētia mota p se sicut prius dictū est vsqꝫ ad id qđ moue
tur tm̄: ⁊ sic iteꝝ finitꝰ est motus q est actus primi motoris
⁊ stat ifra duos terminos quoꝝ primus est mouēs tm̄ ⁊ se-
cundus est motū tm̄ ⁊ hoc mō ꝑcessimus in demōstratiōe
a nobis hic īducta. Tertio mō sumiř numerus ⁊ ordo mo-
uentiū p accidēs ⁊ nō p se ꝯm ꝙ accipiř mouēs primū vno
mō se hn̄s ad eternū nec finitū nec infinitū hoc mō ꝑut cor
pus vel virtꝰ corporis est finita vel ifinita ⁊ motū primū ac
cipiř ꝯm ꝙ ipm̄ semp est in principio ⁊ fine simul potentia ⁊
nō actu: ꝯm n. hūc modū vnus motus ifinitus ꝯm nāꝫ est a
primo motore in mobili primo ⁊ hoc nō est ꝯm formā primi
mouētis ꝯm ꝙ est mouēs sed potiꝰ ꝯm ꝙ ipm̄ est spericum
semp in potētia in principio in fine eius. ¶ Hoc igiř mō ac
cidentis quo eēntialiter cōuenit qđ nō cōuenit ꝯm ipm̄ mo
uēti ꝯm qđ est mouēs ⁊ moto ꝯm qđ est motū. Accidit mo-
tum eē ifinitū neqꝫ finiř itra aliquos duos terminos: ⁊ hoc
dico ꝯm nām primi mouētis ⁊ moti primi ⁊ nō ꝯm ꝙ deter-
minař voluntas eiꝰ ad mouēduꝫ ad qđdā determinatū si-
cut dixerūt mlti theologizātes. Et attēde ꝙ hoc mō accidē
tis mouētia media potētia sunt ifinita: qm̄ si ponamꝰ duos
motus .s. planes ⁊ aplanes eē sup polos diuersos ꝯm iequa
lem velocitatē ⁊ tarditatē: ⁊ p̄mū est motū aplanes qui vo
cař diurnus ⁊ 2m est motū planes super diuersos polos: se-
queř necio ꝙ qm̄ pp diuersitateꝫ medioꝝ relatoꝝ ad supiꝰ
quolibet in momēto motꝰ est diuersitas anguloꝝ ⁊ formaꝝ
mouentiū ⁊ hoc potētia cōtinue crescēte in actū est ifinituꝫ ⁊
qm̄ ꝯm has formas currit generatio ⁊ diuersitas figuraꝝ in
generatis sequiř necessario ꝙ generatio ꝯm hmōi circuluꝫ
qui ꝑpter diuersitatē poloꝝ obliquus est erit iquieta ⁊ vir
tualiter ifinita sicut dicimus in scđo perigeneseos: ⁊ iste est
intellectus peripatheticoꝝ in hoc loco quē multi ignorane
runt. nō eniꝫ est dubiū motū ⁊ generationē ifinitā eē ꝯm cō-
uenietiā mouentis ⁊ moti quāuis finiri possit omni hora ⁊
omni die ꝯm iperiū vel illius qui dī deoꝝ dn̄s ⁊ deus forci
tis sicut bene dixerūt. Trimegistus Hermes ⁊ Plato. Sic
igitur pꝫ qualiter consistit motus ꝯm ꝙ est actus mouentis
⁊ mobilis ⁊ finitur ⁊ qualiter non consistit neqꝫ finitur.

Solutio. Nō qđo ordo ⁊ numerꝰ mouētiū cāꝝ dupliciter ꝑt ꝑcipi vide ꝑ hoc Cō. hic cō. 6.

Tex. cō. 56.

¶ Cap. 7m. Qualiter demřař ꝙ cause mātes stant i deorsuꝫ.

Cum sūt iam manifestū sit ꝙ in ordine mouē
tiū est statꝰ sursuꝫ ad mouēs sicut ꝑbauimꝰ.
Per se eni ad sensuꝫ nobis erat certū: ꝙ i de-
orsuꝫ steterint mouētia eo ꝙ apud nos in sen
sa videmꝰ mota nihil vlteriꝰ mouētia: sic econ
tra in mā videmꝰ certissime ꝙ in sursuꝫ in pri
ma mā stant cause: q2 necesse est ꝙ primū ex quo sit qđ sit
sit icorruptibile ⁊ ingenitū sicut iam ante diximꝰ: ⁊ iđ cōstat
p se ꝙ cause mātes stant in sursuꝫ sicut ēt cōstitit ꝙ cause ef
ficiētes stant in deorsum. ⁊ iđ sicut ꝑbauimꝰ causas efficien

Tex. cō. 57.

tes stare in sursuꝫ: ita opꝫ ꝙ ꝑbemus causas mātes stare in
deorsum. ¶ Dicamꝰ igiř ꝙ sicut nō est posse in mouētibꝰ in
sursum in ifinitū abire ita nec in deorsum in causis mātibꝰ
possibile est abire in infinituꝫ: ⁊ sursum habeat p̄nm̄ in eo ꝙ
p̄mū est ex quo fit aliqđ: sicut si dicamus cū Empe. ignē eē
primū: ⁊ dicamꝰ ex igne qdē vt ex prima mā fieri aquā: ⁊ ex
aqua terrā: ⁊ ita semp fieri aliqđ aliud ex aliquo ⁊ hoc nūqꝫ
stabit. Dupłr eni fit aliqđ ex aliquo: aut ꝙ mutař ordo po-
eis ad posterius: ⁊ tūc opꝫ ꝙ posterius sit pfectio prioris: ⁊
prius sit via ad posterius sicut diximꝰ ꝙ ex istmiis siue indis
inchoatiuis agonū fiunt pfecti agones olympiaci aut sic dixi
mus in exēplo nobis noto ꝙ ex vespers fiunt torneamenta:
aut sicut diximꝰ ꝙ ex ordinatiōe castroꝝ fiunt bella siue ag-
gressiōes: ⁊ vlř sicut diximꝰ fieri cōpletū ex hoc ꝙ imꝑfectū
eiusdē forme exiis: nec hoc dicimꝰ solū in artificialibꝰ sꝫ ve
rius dicimus in nālibꝰ: sicut dicimꝰ ex pueto ad robur ⁊ cō-
sistentiā cōplexiōis mutato fieri virū pfectū. scđus aūt mo-
dus est sic diximꝰ ꝙ ex aqua fit aer. ¶ Ad hoc aūt itelligen-
dū opꝫ scire: ꝙ eē ad qđ est motꝰ māe dupłr accipiř. Est eni
esse forme que est sicut somnus: ⁊ eē forme que est sicut vigi
lia sicut diximus in scđo de aīa: eē aūt forme que est sic so-
mnus: est eē ligatū ⁊ potētie māli pmixtū ⁊ ipfectū: ⁊ hoc eē
hꝫ multos gradus eo ꝙ motus est forma post formā. ⁊ hoc
eē est eē forme ꝯm ꝙ forma adhuc est fiēs in motu de esse
ad esse sicut diximꝰ in .16. de aīalibꝰ ꝙ nō est viuū ⁊ animal
simul: ⁊ nō est hō ⁊ aīal simul: ⁊ hoc mō nō est ifans ⁊ puer si
mul: ⁊ nō est puer iuuenis ⁊ adulescens simul: ⁊ nō est iuuenis
⁊ vir simul ⁊ in viro est status eē forme que est sicut vigilia
nō ligatas vel ipeditas hn̄s opatiōes: q2 sicut diximꝰ in .7.
phy. nō equaliter pueri iudicāt senibꝰ presbyteris: ⁊ ꝯm hoc
ꝯm prudētiā dictus itellectꝰ nō equaliter inest oībus hoībꝰ: sꝫ
potius in sedēdo ⁊ quiescēdo cōplexionē fit aīa sciens ⁊ pru
dēs. Alio aūt mō fit aliquid ex aliquo sicut ex potētia mate
rie que est subm trāsmutatiōis ⁊ motꝰ: primo ḡ mō hoc fie-
ri ex hoc est hoc fieri post hoc sine trāsmutatiōe substātie: sꝫ
nō sine alteratiōe qualitatis māe. Scđo aūt mō fieri hoc ex
hoc est vnū fieri ex altero nō sine trāsmutatiōe substātie: er-
go ꝯm ea que nūc dicta sunt sic ex poero virū fieri dicimꝰ si-
cut diciř fieri hoc qđ ꝯtinue fit ex forma post formā ex eo ꝙ
iam factū est ꝯm eandē formā. sꝫ ꝙ est sicut somnus: ⁊ sicut
fieri dicimus id qđ cōtinue perficiř p gressum ad perfectuꝫ
esse forme: q est sicut vigilia ex eo ꝙ pfectū ꝯm eē est impfe-
ctū ⁊ diminutū qđ est forme que est sicut somnus ligare mu
tationibꝰ ⁊ qualitatibꝰ māe. Generatio enim que est conti
nua mutatio ad vltimā pfectionē semp est māe infra esse ⁊
nō eē: donec ad cōplemētū vltimo deueniat in quo forma p
fecte terminat mām: ⁊ sic oēs suas opationes exercere sup
eā in nulla parte ipedita: ⁊ sic ꝙ qđlibet factū semp est exi-
stentis ⁊ non exūtis qđ cuiuslibet fieri multa sunt hec facta
⁊ in quolibet abijcitur nō esse ⁊ accipiř eē: ⁊ cōtinue sic ē for
ma post formā ⁊ esse post eē primo qdē ex nō esse ad eē ꝑce-
dens: ⁊ post ea cōtinue ꝑcedens quasi ex somno ad vigiliā:
⁊ cū euigilat ꝯm operationē vnā nō euigilat ꝯm opationem
aliā: ⁊ hoc de quodā nō esse ad qđdā esse ꝑgrediens. ⁊ hoc
exēplum est ꝙ nō solū dicimus ex ignorante fit sciens sed et
dicimus ꝙ addiscēs qui iam ꝯm aliqđ hꝫ sciētie formaꝫ fa
ctus est sciēs pfecte: ⁊ hoc significamꝰ in motu cū dicimꝰ ꝙ
ex addiscēte fit sciēs cū sic dupłr dicař hoc fieri ex hoc: illud
qđ sic diciř fieri ex hoc: sic ex potētia ⁊ nō eē sicut fit ex arte
aqua nō fit ex illo nisi corrupto altero ꝯm subām illud antē
quo hoc diciř fieri ex hoc sicut post hoc nō fit ex hoc illo cor-
rupto ꝯm subām: ⁊ hoc est in oībus cōmixtis ex elemētis in q-
bus paulatim ꝑgressus fit ad eē pfectū p multa media qđ
nō fit in simplicibꝰ ḡnatiōe ex iuicē: ꝑpter qđ ēt illa in qbus
fit hoc ex hoc sicut post hoc nō reflectunř siue cōuertuř ad
inuicē q2 id qđ est prius nō pōt eē posteriꝰ ad idem. vn̄ nec
dicimꝰ ꝙ ex viro fiat puer: ex cōgressione ordinatio castro
rū: nō eniꝫ dicimꝰ ꝙ factū iam in esse pfecto fiat ex ḡnatione
illa que est forma post formā: sed potius dicimꝰ ꝙ sic factū ⁊
pfectū in vltimo termino ḡnationis fit post ḡnationē iperfe
cti ꝑgredientis ad pfectū sine corruptione subē: ⁊ sic dies p-
fecta que est meridies qm̄ lumē solis totū iplet hemisperiuꝫ
circulo pyramidis luminis solaris directe sup terrā vndiqꝫ
iacēte ⁊ diametro pyramidis ppendiculariter centruꝫ in he-
misperio

Scđo de aīa tex. cō. 5.

7. phy. te. cō. 20.

misperio pertiente fit ex aurora vel mane in quo lumē qḋ est forma diei permixtū est opacitati ꝑ pyramis solis nō nisi in pūcto tangit sperā terre fm hemisperij descriptionē: ab illo enī mane continue erigit̄ pyramis donec in meridie pfecte stat sup hemisperiū ita ꝙ circulus q est basis pyramidis ambit circulū orizōtis ꝛ iō nō pōt dici ꝙ fz gñationē diei auroꝛa siue mane fiat ex meridie. ¶ Exēpluꝫ aūt qḋ quidā hic ponūt sicut in vapoꝛe fit nebula nō est cōueniens: qꝛ nō semp ex vapoꝛe fit nebula: sed vapoꝛ depressus est nebula nisi dicamus ꝙ nebula dicat̄ vapoꝛ spissus: ꝛ qꝛ vapoꝛ p nām factus est ꝯtinue inspissat̄ egrediēte accidētali calido ꝛ sic mot⁹ ille pficitur in esse nebule. Altera que est generatio simplicitū qꝛ ib⁹ nihil placet nisi mā simplex ingenerabilis ꝛ icoꝛruptibilis reflectunt̄ siue ꝯuertunt̄ adinicē. ¶ Sic igit̄ hoc fieri ex hoc duplr̄ dicimus ꝙ vtrūqꝫ hoꝝ ipossibile est in infinitū abire. Nā generatio eoꝝ que nō cōuertunt̄ est infra extrīa impfectū ꝛ perfectū ꝛ in his necesse est eē finē in quo stet generatio qꝛ aliter periret finis qui in nā itendit̄ ꝛ esset casu ale opus nature: igit̄ nō fit hoc ex hoc in talibus.

Tex.cō 5[?].ꝛ infra.

Alia aūt que sunt simplitia reflectunt̄ adinuicē: ꝛ nō semp fit hoc ex hoc in ifinitū fm rectā gñationis theoriā sed alterius generatio est alterius corruptio in talib⁹: sicut ostēsū est a nobis in scḋo pigeneseos. ¶ Ex hoc igit̄ vlteri⁹ cōcluditur ꝙ primū sempiternū ingenerabile et quo aliquid fit impoſſe est corrūpi: cōstat enīꝫ ex omnibus que in fine ꝓmi pħicoꝝ ꝛ hic dicta sunt ꝙ fm nullius vnq̄ pōſ positionē generatio est ifinita in sursum respectu primi: qꝛ qlibet posuit aliqḋ māle eīntū eē primū. Necesse est aūt ex quo primo fm subam corruptū aliquid factū est nō esse illud sempiternū. Cū v̄o circularis fit taliū generatio: ꝛ vniuscuiusqꝫ eoꝝ generatio ex altero fit alterius corruptio nullū elemētū manet incorruptū ꝛ sic nullum eoꝝ est simpliciter materia ꝓmā sed potius qḋ est incorruptibile ꝛ ingenitum.

¶ Cap. 8m. Q̄ causa finalis non potest abire in infinitum.

Tex.cō.8.

Mplius aūt id qḋ est cuius cā sumit oia alia est finis siue cā finalis: ꝛ talis cā sic vltima est in motu ꝛ prima in intētione ꝙ ipsa nō est alicuius alteri⁹ cā sed alia oia sunt ꝓpter eam ꝛ cā ipsi⁹. ¶ Si igitur tale qḋ qū talis hꝫ cause modū ꝛ rōnē fuerit ipm qḋ vltimū est in motu mouētis ꝛ materie hui⁹ qḋ est finis mot⁹ vtriusqꝫ dictarū causaꝝ nō pōt esse infinitū: qꝛ vltimū qḋ est finis vltimum acceptū est actu q est motus efficiētis ꝛ māe: ꝛ p sic acceptū actu pfecta quiescit mā que est subm motus ꝛ principiū mouens cessat mouere. infinitū aūt est cuius partes accipienti semp est aliqḋ extra accipere: ꝛ iō nunq̄ in ipso cōuenit accipere vltimū. Si v̄o detur ꝙ id qḋ est finis nō erit tale vltimum sequet̄ ꝙ finis nō erit id cuius cā mouet efficiēs ꝛ cuius cā mouet̄ mā: ꝛ hoc est ꝙ cā finalis nō est causa finalis. ¶ Amplius aūt illi qui sua positiōe faciunt ifinitū in cā finali quasi sui dicti obliuiscunt̄: qꝛ volūt entia eē bona ꝛ bonū esse qḋ oia optāt ꝛ ad qḋ ꝛ ꝓpter qḋ mouent̄: ꝛ in ista pōne auferūt boni nām ꝛ rōnem nihil enim optat hoc nāli appetitu qḋ nunq̄ cōtingit cōsequi qꝛ eēt vanū ꝛ inutile nāle desideriū. Id aūt qḋ in infinitū distat a quolibet entiū nunq̄ cōtingit cōsequi igit̄ illud nō cōtingit appeti: ꝛ sic illud non esse bonū alicuius cōsequit̄ ex hoc qḋ infinitū. Infinitū igit̄ faciens in cā finali aufert rōnē boni entiū. ¶ Amplius aūt nullus oīm mouētiū ꝛ efficientiū conabit̄ aliqḋ facere fino sit futurus venire ad terminū mot⁹ vel opis sui: qꝛ nec op⁹ regit̄ itelligētia qꝛ mouēs est vt̄e motū ꝛ ab ipsa est nālis appetitus boni ois rei nāliter: ꝛ tūc sequit̄ ꝙ aut casu moueat oē qḋ mouet ꝛ casu moueat̄ oē qḋ mouet̄: aut ꝙ cā finalis actu icludat̄ a motu q est actus pfecti mouētis ꝛ actus impfecti mobilis: primū aūt hoꝝ est impoſſe: ꝛ 2m igit̄ erit necīo cōcedēdū. ¶ Ampli⁹ aūt itellect⁹ actiu⁹ qui grece vocat̄ practicus fm hoc nihil eēt in entib⁹. Ois enī q talē hꝫ intellm cā alicui⁹ facit oē qḋ facit. In liberalib⁹ .n. finis est opatio ipsa. in mechanicis aūt apothelesma siue opatū: in musicis aūt cātū volumus: in fabrili aūt gladiū vel qḋ tale p opationē effectū sic determinatū est in ꝓn⁰ nostroꝝ ethicoꝝ. Id aūt ꝓp qḋ facit q itellectū hꝫ termin⁹ est aliqs quē opere consequi intēdit: igit̄ idipsū est cā finalis: qꝛ finis intentus nihil aliud est q̄ terminus operis ꝛ intentionis ꝛ appetitus.

Tex.cō.9.

¶ Cap. 9m. Q̄ cause formales non vadunt in infinitum.

Tex.cō.10.

Odem aūt mō ostēdemus ꝙ ifinituꝫ nō est in ca formali: forma enīꝫ resoluit̄ in diffinietēs sī est forma que est spēs. Si aūt est forma gñationis stat in aliquo primo sicut iā ostēdem⁹. Inquamur ḡ primo de forma que est totū eē ꝛ est spēs. ¶ De illa enī fm duas cōparatiōes opꝫ ostēdere ꝙ nō est ifinita: qꝛ enim illa cōstituit̄ ex gñe ꝛ differētia opꝫ ostēdere ꝙ stans iferius ad differētiā vltimā cōstituētē nō est ifinita ad supius p gña: ꝛ hec est prima ostēsio: ꝛ scḋo reuertemur ostēdētes ꝙ stans supius in gñe non est infinita versus iferius p differētias diuisiuas ꝓpter quarū ifinitatē nō est accipe vltimā cōstituētē diffam. ¶ Dicemus igitur ꝙ forma que qḋ erat esse rei eo ꝙ quicqḋ est preter spēm nō est de esse sed de indiuiduātib⁹ nō cōtingit diuidēdo p sua diffinietēa reduci ad aliā rōnē que suoꝝ diffinientiū sit diffinitio que multiplicet̄ sup rōnē diffinientiū superioꝝ in ifinitū. In talib⁹ enim ꝯstat id qḋ est supius ꝛ prius siue ante semp eē magis cām rōnis ꝛ esse: ꝛ id qḋ est posterius minus eē cām pdictoꝝ qm id qḋ est prius ꝯstitibus est cā ꝛ nō ecōuerso sicut diximus sepe. in oibus aūt talib⁹ necesse est primū aliqḋ qḋ est causa oīum: qm sicut in mouētibus prius diximus in talib⁹ cui⁹ primū nō est nec cōsequēs est cū primū sit cā cōsequēti ꝛ ꝙ est cā est igit̄ genera in que ad supius forma resoluit̄ spēi stant in aliquo vno ꝓmo ꝛ sic ad supius forma nō ꝓcedit in infinitū.

Tex.cō.11.

¶ Amplius dicētes formā ab iferiori p differētias diuisiuas ꝓcedere in ifinituꝫ destruūt scire qḋ est de re fm ꝓpriā nām ꝛ subām. Non est enim possibile scire aliqḋ fm pfectū ꝛ verū sciēdi modū nisi prius p diffinietēa diuidēdo pueniat̄ ad ea que fm formā indiuidua sunt: ita ꝙ formalib⁹ ad esse cōducētib⁹ vlterius nō diuidunt̄ qꝛ illa forma sic accepta est vltima ꝛ ꝓpria rei pfectio: ꝛ cōuertibilis in cā eēntialis: sed nō est aliquā rem cognoscere si ponat̄ ifinitus eē p diuisas formas ꝓgressus: impossibile est enīꝫ que sic sunt ifinita intelligēdo pertransire. ¶ Si enīꝫ detur sicut dixit Plato ꝙ sic itelligere opꝫ. Queramus quō itelligere opꝫ qḋlibet cōpositū ex multis: nō enī sic itelligere ei qḋ est .s. infinita accipiēdo in talib⁹ sicut quidā dicūt ꝙ in linea intelligit̄ totalitas linee per diuisiones medietatū fꝫ ꝙ suaꝝ medietatū diuisiones nō stat diuisio: ꝛ sic supficiē cōponi ex lineis ꝛ intelligi ꝛ corpus cōponi ex supficieb⁹ ꝛ intelligi ꝛ omne diffinitū ex infinitis. ꝛ sicut isti dicūt nō cōtingit intelligere aliqḋ nisi .n. statuat̄ vltimū in quo stet diuisio nec pficiet̄ esse nec pficiet̄ scire ꝓpter cām quā diximus: qꝛ .s. nos non arbitramur nos scire ꝛ cognoscere aliqḋ nisi cū causaꝫ cognoscimus ꝛ qm illius est cā ꝛ qḋ vltimū hēm⁹ vsqꝫ ad elemētales causas sicut declarauim⁹ in primo pħicoꝝ: iō qui intelligēdo lineā ꝓcedit in ifinitū

Tex.cō.ꝓmi.

nunq̄ enumet abit sectiōes i quas diuidit̄: ꝛ iō nō itelliget ipaꝫ: sed si itelligi debeat opꝫ ꝙ itellectus eius stet ad gen⁹ primū ꝛ ad differētiā vltimā qui est alius itelligēdi modus q̄ p sectionē diuisionis. ¶ Sed adhuc et si formā cōsideremus ꝓut est actus māe ꝛ pfectio cōpositi ex mā ꝛ forma adhuc impoſſe est ꝙ ipsa sic ifinita: qꝛ hoc mō itelligēdi necesse est ꝙ mā intelligat̄ in eo qḋ iaꝫ motū est ꝛ generatū: compositū enīꝫ hoc mō p motū esse ꝛ gñatuꝫ eē pfectū est: ꝛ hoc qḋ in actu est ꝛ pfectū eē hꝫ in nā. Et aūt qḋ infinitū est in magnitudine vel multitudine nullū est eē actu ꝛ pfectuꝫ in nā: igit̄ ifinitū nō est hoc mō actu pfectū: ergo forma sic actu pficiēs nō est ei⁹ qḋ est ifinitū.

Tex.cō.12.

¶ Si aūt det̄ ꝙ ifiniti est taliter forma actu pficiēs ꝛ cōplens sequetur ꝙ ei qḋ nō est ifinitū eo ꝙ est p formā terminatū ꝛ pfectū cōuenit eē ifinitū: ꝛ sic terminatū ꝛ finitū erit nō terminatū ꝛ nō finitū ꝛ sic ꝯdictoria vificabunt̄ de eodē qḋ est impoſſe. Qḋ igit̄ nullū genus causaꝝ sit ifinitū fm rectā theoriā ꝓbatū est a nobis.

¶ Cap. 10m. Q̄ cause nō sunt ifinite fm spēm causalitatum.

Tex.cō.13.

Uod aūt neqꝫ fm spēs causalitatū cause sunt ifinite sic declarat̄. Si enī nō quatuor tm̄ vt in precedēti libro diximus sed ifinite eēnt pluralitate spēs causaꝝ nō cōtingeret et hoc supposito aliqḋ pfecte cognoscere. Sicut enīꝫ sepius diximus tūc opinamur nos scire quālibet rerum: cū cognoscamus causas oēs ex qb⁹ est ꝛ si qua deesset nō esset vera rei cōprehēsio per itellectū: qꝛ v̄o eē nō cogno-

fritur diu pformā ꝛ māin eo ꝙ forma multaꝝ reꝝ. māin cōcipit in rōne sua. fieri aūt reꝝ nō cognoscit nisi p mouens ꝛ subiectū ꝛ finē. sed infinitū qd per adiectionē speciez ꝛ causaꝝ infinitū est nō ꝯtingit ptransire in tpe finito a quoquā intellectū rei p causas accipiētē igitur cū esse ꝛ fieri rei perfecte per itellectū cōprehēdaꝛ nō possunt spēs causaꝝ eē infinite. esse enim rei est p suas causas actu ꝛ iō nō possunt esse infinite q cū infinitū nō sit nisi potētia ipossibile ꝙ per infinitū aliquid sit in actu quāuis enim forma vniuersalis que est esse rei sit infinitoꝝ hoc nō est nisi in potētia ꝛ nō in actu. ¶ Nullo igit modo cause sunt infinite sm aliquā rectā theoriam ꝫ per accidens sm theoriaꝫ circularem sicut diximus quedā carū sunt infinite. finitis autē sue existentibus sunt ipsa principia sciendi sicut sunt principia essendi.

¶ Cap. 11m. Qualiter consuetudinis habitus impedimentum est theorie veritatis.

Tex. co. 14.

Um aūt iam determinatum sit a nobis qualiter theoria veritatis facilis sit sm aliquē modum ꝛ difficilis sm aliuṁ. ꝛ ꝙ theoria veritatis sit p causas qb⁹ nō accidit in infinitū abire: opꝫ nos determinare theorie veritatis ipedimēta. Sunt aūt duo in gnē ipedimēta videndi veritatē. vnū qdē qd est ex mō nature ꝛ alterū qd est ex nā. Ex modo aūt nāe exns est ex cōsuetudine: q sicut diximus in ethicis ꝛ libro de memoria ꝛ remi. cōsuetudo in nāā transponit ꝛ cōsuetudinalis habitus in modū nature mouet ad cōsentiēdū ēt si sit cōtra nām ꝛ cōtra rōnem. Unde ethicus suum calorē ꝯternatur aīē eē nō sentit quāuis maior sit ꝙ calor febricitātis. Cōtingit igitur auditiōes eoꝝ qui auribꝰ insonāt sm cōsuetudines. Nā vt cōsueuimus audire ita digna videt nobis dici ꝛ eē vera quecūq sūt audita. pter ea que cōsueuimꝰ audire nō videnf adeo nobis verissia: sed potiꝰ talia pp hoc ꝙ incōsueta sunt minus nota ꝛ magis extranea nobis eē videnf. Nam id qd cōsuetū est notius nobis eē videt. eo ꝙ ad modū nāe nobis accidit. Quātū vo hēat vim huiꝰ cōsuetudinis habitꝰ leges ostēdūt. q. n. hō ciuile aīal est naāliter ꝛ nō pōt pfici ciuilitas sine cōgregatione nec cōgregatio pōt esse sine republica: oportuit leges ponere ad rempublicā cōtinēdā multa aūt in legibꝰ hmōi pp metū penaꝝ ꝛ allectiōes ꝑmioꝝ de hijs cōficta sunt q pter rōnē sunt ꝛ pter ūitatē in hmōi. n. legibꝰ fabularia ꝛ puerilia qdā de penis ꝛ ꝑmijs ꝯficta magis qdē valēt apd eos q talia semp audire cōsueuerūt ꝙ vera cognitio de ꝑmio virtutis ꝛ pena vitioꝝ ꝛ hoc nō est nisi pp cōsuetudinē q facit credibilia que alias oīno incredibilia iudicarent: sic expsse videmꝰ in legibꝰ hijs que carnalia sibi ꝑmia cōstituūt sicut delectari venereis ꝛ potibꝰ ꝛ cibis post mortē. cuꝫ rō nō admittit aliqd ūtutis ꝑmiū nisi in quo ꝛ deꝰ delectat hoc ē cōtēplatione sui ipsius sic in fine ethi. determinatū est a nobis. Sed q nō neciuꝫ est ad hoiuꝫ ciuilitatē hoies pure itelligere veritatē sed potiꝰ hoieꝫ pietatē colere ꝛ iustitiaꝫ seruare ꝛ rēpub. tenere. Iō a legis latorib⁹ nō principia q̄rant veritatis: sꝫ potiꝰ dant pcepta pietatis ꝛ que facilius monēt spe ꝑmioꝝ ꝛ metu penaꝝ ad regimē ꝛ cōseruationē reipub. ꝛ iō facti sunt eē dij multi ꝛ cultus multi ꝛ religiōes in qbꝰ nō attendit qd verius sꝫ potius qd faciliꝰ moueat ad reipub. cōseruationē hoc aūt pcipue fit sm hmōi sapie principia: que de vniuersitatis ꝑnꝰ ꝛ de separatis intēdit: pp qd de hijs ꝛ entu reꝝ in esse multi multa cōfinxerūt. Sicut ꝛ Socrates tria gnā deoꝝ quasi reꝝ itroducit principia ꝛ in ꝑmo genere. i. z. noia pter deū deoꝝ eē posuit. ¶ Dixerūt enīꝫ alij alia sm leges diuersoꝝ. inde aūt factuꝫ est hoc credibile apud diuersos ꝙ cū oīs itellectꝰ in theoria veritatis in quibusdaꝫ vt primis principijs vocat illi pter vim cōsuetudinis ꝯtria hoꝝ principijs eē ꝛ veritatis supponāt ostēdimus enim superius in quo oēs cōuenerūt sapiētes ex nihilo sm nām nihil posse fieri sed oēm formā ex ppria educi mā ꝛ ideo reꝝ perfectaꝝ specificas differētias ꝛ species pprias hēre materias que oīa sunt principia apud recte philosophantē nisi sunt quidā pluce loqui volentes dicentes aliquid ex nihilo fieri sue essentie vt magnitudineꝫ ex nihilo magnitudinis: ꝛ sic de alijs ꝛ dicūt ꝙ specie s reꝝ ꝛ specifice differētie fiunt ex nō pprijs materijs vt homo nō ex homine sicut imperfecta quedam ex putrefactione terre generant animalia ꝛ

Quod necesse est ad hoiuꝫ ciuilitatem hoies pure itelligere

hijs igitur ꝛ hmōi apologijs vis perpendit cōsuetudinis.

¶ Cap. 12m. De impedimēto nāli ad veritatis theoriam.

Est aūt aliud ipedimētū theorie ūitatis ex ipso mō naturalitatis: q si ꝫ hō sm ꝙ hō solus itellectus sit tn̄ itellectꝰ in hoie sꝫ eē trahit ab imaginatiōe ꝛ sensu ꝛ alijs corporeis virtutibꝰ nō sinētibꝰ eum pure cōtēplari theoriā veritatis. Alij. n. si nō mathematice qā demfat ea q dicit nō recipiūt p cōsensum ea que dicit ꝛ isti sunt in qbꝰ ꝑualet sup itellectū virtus imaginatiois ꝛ isti nihil credūt nisi qd imaginari poterit ꝛ iō extra mūdū simulē huic mūdo imaginant mūdū ꝛ locū ꝛ tēpꝰ vsq in infinitū: nec suscipiūt aliqs eē itellectuales substātias q sine hoc sint ꝛ nūc nec aliqd dicūt eē eternitatē ꝛ hmōi que accipiunt p itellectū ab imaginatiōe nō recipiētē alij in qbꝰ oino itellectꝰ ad sensuꝫ reflexus est nec recipiūt aliqd si nō extra id p sensum demōstret: hij aūt qui figmētis legū cōsueti sunt conant iduci sibi testē poetā talia poetizātē. Illi aūt qui pblcis assueti sunt oīa volūt audire sm certitudinē aut p se notoꝝ aut ex hijs demōstratoꝝ: alijs aūt qui vulgaribꝰ iperiti asserꝫ sunt flebilis ꝛ cōtristabilis eis certitudo pblca aut q pp defectū studij nō pnt cōplecti talē sermonē ignorātes veritatē cōclusionis syllogizāte: aut pp nāleꝫ micrologiā siue defectū rōnis vel ingenij. Id enim qd certū est per syllogismū aliqd hꝫ tale ad qd nō de facili pōt deficiēs a studio: ꝛ id qd nō pōt deficiēs in vsu rōnis: ꝛ iō ei oibus iductis pꝫ ꝙ sicut est in symbolis cōtractuū in mercationibꝰ ita nō liberū est vnicuiqꝫ eligere sꝫ nām in rōnibꝰ. ¶ In cōtractibꝰ enim nō semp attendit valor rei sed potius placitū vendētis vel emētis ꝛ ad illud obtinēdū cōtendit. Et cā cōtentionis potius est in vēdēte vel emēte ꝙ in re ipsa ꝛ sic in susceptiōe ppositoꝝ circa principia theorie veritatis vt pꝫ ex inductis. Maxime autez hoc est in sapiētia prima in qua sicut diximus multa sunt in quibus hoies oēs cōmunicāt: circa prima enīꝫ magis cōicant hoies ꝙ circa sequētia: ꝛ error circa illa est cā erroris circa ꝯsītia: cuius signū est ꝙ oēs hoies circa principiū vniuersitatis reꝝ aliqua niti ꝛ circa exitū reꝝ in esse ꝛ causas multa fingere ꝛ paucos attingere veritatē in illis videmus.

¶ Cap. 13m. De remedijs contra impedimēta inducta.

Tex. co. 15.

Emedia vo cōtra inducta ipedimēta sunt cōtra primū qdē qd est ex vi cōsuetudinis ꝛ secūdū ꝫ ignorātiā male dispōnis est ꝙ opꝫ hoieꝫ primū erudiri moduꝫ pble quo sciat qūo singula sūt accipiēda q sine audita ꝯ modū illū exiftētia refutabit ꝛ nō pbabit vt animi cōceptum. ¶ Modus aūt iste est in sciētijs logicis sm oēs ptes perfectaꝝ ꝛ iperfectaꝝ argumētationū: q ex illis potētes erimꝰ syllogizare de omni pblemate ꝛ ipsi disputatiōes sustinētes nihil dicemꝰ repugnās oibus pbabilia cōia in oibꝰ vel pluribꝰ inuēta. ab hijs que ppria ꝛ sensibilia sunt singulis sciētes distinguere ꝛ pfecta rhetoricis ꝛ poeticis p illa sciemus dignoscere pter qd absurduꝫ ꝙ aliqs illis nō ibuat: sed simul velit querere sciaꝫ speculatiuā aliquā de hijs que cēntialis est speculatiue ꝛ modū pprium illius nō ꝑhabendo prius modū oium pble cōem: alterū enīꝫ istoꝝ qd est acceptio sciē cū mō pprio neglecto mō cōi nō est facile accipe: q talea virtutes ꝛ cōplexiones pbationū nō cognoscer ꝛ sepe falsa pro veris accipiet ꝛ nō pbata sumet pro pbatis ꝛ iō talea q in logicis instructi nō sunt in oibꝰ errātes inuenimꝰ.

Tex. co. 16.

¶ Cōtra scdm vo qd ex nā est ipedimētū est ꝙ acceptō mō cōi argumētationū discernat circa vnūquodqꝫ modū proprium: q sapientis hoc est ꝙ de vnoquoqꝫ put res se hꝫ sicut est de eo rētet accipere. ꝛ iō demōstratio siue pscrutatio mathematica non in oibꝰ est appetēda: q si in vna sciā inferūt demfatiōes ita ꝙ demōstratio prime certitudinis est demōstratio pper qd ꝛ ea que est scđe certitudinis est demōstratio qa multo magis in diuersis sciētijs erit diuersitas demōstrationis ꝛ sic cōparādo sciētias in genere ꝑme certitudinis demfatio erit mathematica: q illa ē de nō ꝯceptis cū mā lꝫ sm eē sit in mā. Secūde aūt certitudinis demōstratio est pbica in qbꝰ ipsa mā ꝛ motus varietatē inducūt ꝛ casuꝫ a certitudine ꝑma sicut in pricipio huiꝰ scie diximꝰ. igit in nō hntibꝰ mām eē in hntibꝰ in mā appetēda certitudo mathematica. In rhetoricis autē ꝛ ethicis sufficiat psuasionem

Vide in textu diuersitatem

tionē inducē pp qd ēt hic modus isti⁹ scie ppri⁹ in quo mō sum⁹ nō nālis est nec in eo phica a nobis querēda est certitudo ¶ Ois.n.nā forsan mīz hz forsan āt dico pp itellectā q est vltima pfectio hois q a mā separat⁹ sicut ipse itelligētie que fm pipatheticos vltime sūt pfectiōes celoꝝ: s3 hois itellect⁹ ɔtinuus est cū ɔtinuo ⁊ tpe per imaginacionē ⁊ sensum: ⁊ quo ad hoc aliq̄ iclinationē hz ad mām quā nō hūt itelligētie quas pipathetici dicūt eē celoꝝ pfectiōes tn̄ mā eqvoce est in hijs que sūt in potentia ad vbi tm̄: ⁊ in hijs q sūt in potētia ad vbi ⁊ formā: ⁊ iō ēt nā dicit equoce de illis qm̄ nō est pn̄ᵐ mot⁹ ⁊ qetis in qb⁹ est p se ⁊ nō fm accidēs: ⁊ iō de reiteratis in vbi fm subam incorporalē semp motis nō per eādē rōnē dicit in hijs que fm subam icorporalē mouent. Ista sapia vō q̄uis sit de phicis qbusdam tn̄ nō est de hijs put sūt phica sic in ante habitis sepi⁹ declaratū est ¶ Et opz nos pscrutari primuz qd est nā in vniusi qd ⁊ fecim⁹ in scia de auditu phico.sic.n.de qb⁹ pticularib⁹ est phica manifestū erit sicut docuim⁹ in libris qui sunt de particularibus nālib⁹ sicut est mobile ad formā ⁊ ad locū de quo in celo ⁊ mūdo ⁊ mobile ad formā de quo fm sui diuersitatē in alijs libris nālibus tractatū est a nobis. Ex hijs.n.que sbi dicta sunt scit q ista sapiētia nō nālem modū nec mathematicū habere pōt sed vniuersaliorē vtroq3 mō ⁊ pbationes eius erunt citra certitudinē mathematicā ⁊ phicam ⁊ supra certitudinē topicā que est in logicis. ¶ Opz etiā nos p⁹ querere vtrū vnius ⁊ eiusdē sciētie sit querere causas ⁊ principia omnis entis: aut pluriū: si eni pluriū esset hoc ita q vna scia quereret quedā pncipia ⁊ q̄sdā causas ⁊ alia scia quereret alias sequeret q nō oēs cāe ⁊ pncipia essent entis fm qd est ens ⁊ quedā eēnt cuiusdā entis ⁊ alie eēēt alterius entis qd esse non potest: ⁊ ideo de omnibus huiusmodi questionib⁹ ⁊ similibus opz nos hic adunare dubitationes.

> Mā equoce dē de his q̄ sūt in po⁰ ad vbi tm̄ Et de his q̄ sūt in po⁰ ad formā vide cōmentatorem. 8. meta cō 12. Et 2⁰ .cap. de suba orbis et 3ma cc.cō.92

¶ Explicit liber secundus metaphysice Alberti magni.

¶ Incipit liber tertius qui est de questionibus a principio querēdis. Cuius aūt prim⁹ tractat⁹ est de intētione libri ⁊ nuō ɔ̄clonū.

¶ Cap.pᵐ. De rōne q̄re in hac scia rōnes ppōnunt simul.

> Tex. cō. pri.

Nobis ad quesitā sciam que sola theorie vitatis est accedē volētib⁹ necesse est pᵐ aggredi q̄ōnes de qb⁹ in hac scia in primis dubitare ⁊ disputare opz in pticularib⁹.n.sciētijs dubitatiōes de quesitis nō sīl sed sigillatiz cū hijs que tractata sūt cōmiscem⁹. In hac aūt vniusi sapia que de pncipijs est oīuꝝ sciarū oia simul dubitabilia ⁊ mālr dicta determinata sunt: q2 ex mālr dictis ⁊ distinctis opz pcedē qd fieri nō posset nisi pri⁹ eēnt distincta. Simil̄r aūt ad quesita cōia pcedere habem⁹ qd iterū fieri nō posset nisi quesita eēnt pordinata. Nō.n.illi⁹ sapie que oia declarat celare est intentū sed declarare qd intēdit vt sciat qb⁹ ⁊ q̄lib⁹ pncipijs ⁊ pbationibus venit ad illud. Ea vō querēda sunt que quēq3 qdez nō ignote auctoritatis phoꝝ alr ⁊ alr de diuersis susceperūt p rōnē: ⁊ ea ēt q̄ alia istis extra ea que suscepta sūt pt̄ermissa sunt ⁊ intacta hec.n.que alr ⁊ alr dicto mō suspecta sunt disputabilia sunt in vtrāq3 partē q2 latēt opz ea pordinare ⁊ pdisputare vt bene declaret dē qb itēdim⁹. Oīb⁹ enim vtiliter inuestigare aliqd volētib⁹ inest bene disputare ad vtrāq3 partē ab initio circa ea que pmū quesita declarationes debēt eē oīum alioꝝ in pticularib⁹ sciētijs determinandoꝝ. q2 oīum posterioꝝ in sciētijs pticularib⁹ certa inuestigatio est solutio certa poꝝ circa cōia in vniusi scia dubitatorū: soluere vō nō est ei⁹ q̄ ignorat modū dubitatōis. ¶ Dubitatio aūtq3 interminatus motus est rōnis sup vtrāq3 ptez ɔ̄dictiōis: ⁊ iō nodata est ⁊ ligata rōne pcedat ad alteram ptē ɔ̄dictionis eq̄liter ambiēs vtrāq3. ¶ Hoc aūt de ipa re de q̄ dubitat demōstrat dubitatio ipsa mētis que vtrāq3 ɔ̄dictionis ment partē inquātū n sic mentiēs mēs dubitat in tm̄ patit aliqd sīle ligatis hoc aūt est q vtrisq3 dubitantib⁹ s. ⁊ ligatis ipossibile est pcedere ⁊ puenire ad id qd est añ: ad qd conant ⁊ ɔ̄tendunt: pter quā rōnē in hac sapia opz pmus oēs difficultates speculari ⁊ causas eaꝝ sicut diximus: q2 in hoc methodo q̄rentes de imētis ɔ̄sequētib⁹ sine inuestigatione disputatiua ɔ̄nam sīles sunt hijs q qdē in via se ponūt ⁊ ignorāt quo debeāt ire nō determinātes prius quo tēdere velint: ⁊ ad hec q̄ dixim⁹ ɔ̄tingit talib⁹ q nō cognoscūt qn̄ q̄sitū inueniūt q2 nesciūt ad qd disputāt. ¶ Finis.n. ingn̄ itōis q̄est ɔ̄clo q̄ōnis in talib⁹ nō est incognit⁹. sic ergo nō pdubitās dupl̄r errat in via.s.⁊ in fine. in via qdē: q2 nescit ad qd iducit pncipia ex qbus pcedit. in fine aūt q2 nescit se cōclusisse ppriū qn̄ ɔ̄clusit: ⁊ iō nihil certū hz: ⁊ hoc vtriq3 valde impertinēs est huic sapie: ⁊ iō in ea pdubitādū est. Ampli⁹ digni⁹ ⁊ vtilius est in ea pdubitare ⁊ nō tm̄ necessariū. ¶ Cū.n. hec scia oīum stabiliat pncipia nec stabiliri ⁊ fundari possint nisi ɔ̄dicentiū soluant rōnes: ⁊ vīr ille solui nō possunt nisi pdubitaret de qb⁹ ɔ̄dicit aduersarius. Necesse est hāc sapiam habere per pdubitationez rōnes oīum eoꝝ qui audiunt pposita ab hijs qui sunt aduersarij: ⁊ pre dubitantes ⁊ has necesse est habere ad iudicandū ⁊ determinandū de auditis. ¶ Ad intelligētiā autem hoꝝ que dicta sunt sciendū q nos dubitationē pro interminato motu rōcinationis accipim⁹ in pmissis qn̄ ratio ante ɔ̄sensuz mō viā hz ad vnū mō ad alteꝝ ⁊ hoc eē nō pōt nisi q2 in vlibus ⁊ primis nō pōt haberi modus demōstrationis: ⁊ q2 ista sapientia de talibus est oz q medius sit inter logicū ⁊ demonstratiuū q2.n.ex cōibus est opz ipm esse nō demōstratiuuz: q2 vō nō est interminati generis est sed ex hijs que sunt entis inquātū ens est pcedit est modus eius pter logicū. Alr aūt minus large sumēdo dubitatio est indeterminat⁹ motus rōnis sup partes ɔ̄dictionis sine rōcinatione ɔ̄sensum inclinante. Ambiguū aūt est qn̄ ambit vtrāq3 partē p rōnes equipotētes. Opinio aūt qn̄ nō ɔ̄firmato qdez ɔ̄sensu complectit alterā. fides vō qn̄ fortificat in alterā sine fundatiōe in eadē scia aut qn̄ fundat per demōstrationem.

> Documentum

> Quid dubitatio Ambiguum opio fides.

¶ Cap.2ᵐ. De numero questionū in primis ponēdarum ⁊ que sint ipse questiones.

> Tex. cō. 2.

Est aūt circa cōia ista dubitatio prima qdē de hijs de qbus dubitauim⁹ in pdictis in fine libri pcedentis. Utrum vnius vel multaruz est sciaꝝ causas speculari quedā.n scie sunt in qbus nihil demōstrat p finē vel efficientē: eo q abstracta a motu sunt ea que ɔ̄siderāt: ⁊ forte aliqs crederet q sic esset in prima oīum sapia: q nō oīuꝝ speculatio cāruz ptineret ad vnā sciam primā eo q ipsa magis abstrahit a motu ⁊ mā q̄z mathematica ⁊ iō hic oz querere q2 sicut dicim⁹ in fine libri pcedētis. si nō vni⁹ pme scie eēt ɔ̄tēplatio cārū oīum nō esset vna pria scia que stabiliret pn̄ᵃ oīuz. ¶ Sed oporteret ingri aliā ab ista scia q de qbusdā pncipijs certificaret hec igit qd p⁹ est querenda ¶ Secundo querendū est vtrū isti⁹ sciētie pme est scire pn̄ᵃ primi entis que sunt principia sube tm̄ que sunt q̄tuor cause superius inducte: aut ipsa eadez scia cum causis ⁊ pncipijs esse habet etiā considerare de principijs demōstrationis pmis ex qbus non qdem in vno genere sed oēs ⁊ in oī genere demonstrationū ostēdūt hoc qn̄ pbant: vt vtrū ɔ̄uenit vnum ⁊ idez simul affirmare ⁊ negare vel nō: ⁊ vtꝝ vni ⁊ eidē sint iter se eq̄lia ⁊ de alijs talib⁹ primis pncipijs ⁊ dignitatib⁹. hec.n.etiam quedā principia sunt ⁊ cause ⁊ sunt circa esse ⁊ nō esse inquācum est esse ⁊ inquantuz est hoc esse vel illud. ¶ Tertia aūt questio est si hec pma scia est circa subaz sicut circa ens primū vtrū ista sola scientia sit circa oēs substantias in quacūq3 accipiant diuersitate generis: aut nō sit circa oēs sed circa plures que magis accedūt ad vnam generis rationē qm̄ subaꝝ multa sunt genera abstracta ⁊ cōcepta cū mā fm rationem diffinitiuā. ¶ Quarta questio est si plures scie sunt de diuersis genere substantijs ⁊ entibus ⁊ fm rationem diffinitiuā diuersitatis: vtrū oēs ille sunt cognate tanq̄ ptes vnius sube existes: aut earū vna qdē que est de separatis fm esse ⁊ rationē habet nomē sapiētie. Alia vō aliquo alio censet nomine vt illa que est de separatis fm rationem ⁊ nō fm esse dicatur doctrinalis. Que vō de conceptis fm esse ⁊ rationem dicatur nālis. ¶ Quinto aūt necessarium est querere propter platonicos vtrum sensibiles substantie solū esse dicende sunt an pter eas dicēde sūt esse ⁊ alie a sensibilib⁹. ¶ Sexto aūt pp eosdē querere opz vtrū oēs sube nō sensibiles sint vnite fm gen⁹ vnū aut sunt

plura genera subaꝝ nō sensibiliū sicut dicerūt illi qui sua positione faciūt eē plures spēs ideales subas sepatas: ⁊ cāles ⁊ mathematica que dicanꝭ esse media iter hec diuina ⁊ sensibilia. De hijs.n. vt dixim⁹ pscrutandū eē. ¶ Adhuc aūt se primo querendū est vtꝝ speculatio isti⁹ sapie sit circa subas entiū solū aut sit ēt circa ea que sm se accidūt subijs. ¶ Adhuc aūt octauo querit de eodem ⁊ diuerso. ⁊ qꝛ ab eodem srs cātur in quātitate eq̄le ⁊ i q̄litate simile: tō sub eodē q̄onis articulo querek de equali ⁊ inequali ⁊ simili ⁊ dissimili. ¶ Nono aūt qꝛ diuersitatis cā ꝯtrarietas ē querek de ꝯrio ⁊ de nō ꝯrio. ¶ Et decimo de priore ⁊ posteriore: ⁊ de alijs oibus talib⁹ de qbuscūq; dialectici ex ꝓbabilib⁹ incedere rētant lꝫ nō bene certificent ex ꝓbabilibus solū faciētes pscrutationē. Eoꝝ.n. theoria inquisitiua est de oibus. sed p̄mus phs de hijs certificat ex proprijs entis sm φ ens eē qꝛ ista ꝯsequunk ens inquātū est ens. Oē.n. ens comparatū ad ens aut idē est illi aut diuersum: aut ꝯriū: aut ꝯuenies: aut prius: aut posterius ⁊ sic de alijs. ¶ Amplius ⁊ vndecimo querik de hijs quecūq; hijs eisdē accidūt sm se ⁊ nō sm accidens. ¶ Duodecimo aūt querik nō solū qd in se eē hoꝝ vnūquodq; ꝓdictoꝝ sed ēt vtꝝ vnū vni tm̄ est ꝯriū: ꝗꝛ plura opponunk vni sicut vni videnk ⁊ multū ⁊ paucū esse ꝯria. ¶ Tertiodecimo vō q̄ritur vtꝝ illa q̄ sunt pn̄cipia ⁊ elā reꝝ sunt genera cōia: aut sunt pticularia in q̄ diuidik ⁊ resoluik singulariū existētia cōpositoꝝ. ¶ Quartodecio q̄ritur si dek φ gn̄a cōia sunt entis pn̄cipia vtꝝ̄ finalia siue vltia genera quecūq; de indiuiduis ꝓdicanꝭ sunt pn̄cipia aut sint pria gn̄a pora finalibus ⁊ prima: finalia aūt dico in qbus stat generis cōitas ⁊ hec sunt spēs specialissime: ⁊ hoc est q̄rere vtꝝ̄ aial vel hō magis sit pn̄cipiū qꝛ multis vr̄ hō magis esse pn̄cipiuꝫ eo φ magis ⁊ ꝓxim⁹ est circa singularia: hoc eni platonici iserūt q̄rendo vlia pn̄cipia ponētes que sunt in aia. ¶ Quintodecimo q̄rendū est: qd ⁊ maxime tractādū est vtꝝ ens est aliq̄ sm se cā p̄ter numerū: aut nō hoc aūt q̄rik ꝓpter formā quā nullus oino antiquoꝝ nisi balbutiēdo posuit. ¶ Sextodecimo iuxta hoc q̄rendū occurrit vtꝝ̄ illa cā que p̄ter nām entis cā esse ponik sit sepata a mā: sicut qdā eā a ductore exteriori esse dixerūt: aut nō sit sepata ab ea sed de mā ꝓducak de potētia exiēs ad actū. ¶ Decimoseptimo querendū relinqtur: cū in cōpositis aliqñ sint plura genera cōponētiuꝫ ⁊ sint quedā ēt simplicia vtꝝ̄ forma pficiēs sit vnū vel plura vtrūq;.n. ab antiqs dictū est φ Anaxa. multas ⁊ ifinitas in q̄libet eē posuit ⁊ Empe. dixit inesse vnā que eē armonia. ¶ Dico aūt vnā qd rōne est vnū ⁊ plura q̄ subto ⁊ loco sūt plura ⁊ qꝛ sic de vnitate ⁊ pluralitate sunt phi locuti. ¶ Decimooctauo ēt de forma querendū est vtꝝ ipsa est aliquid p̄ter totalitatē cui⁹ est forma sicut dicik aia addita toti quā Democritus in oibus eē dixit: ⁊ Orpheus lꝫ aūt diceret φ Democritus. ¶ Dico aūt simul totū qd greci sinolon vocant: qñ ꝓdicak aliquid de mā siue cōpositione mā ll qñ nihil est additū illi sꝫ tm̄ ꝓdicat cōpositionē ei⁹ aut armoniā: tūc.n. querik vtꝝ forma est aliqd p̄ter formā totalitatis illius aut nihil aliud. de hijs qdē dicta aliqd est p̄ter cōpositionē mā e sicut de vegetatiuis ⁊ sensibilib⁹ ⁊ per se motis: de alijs vō dicta forma nihil est p̄ter totalitatē mā e. Tunc sub eadē q̄one querik q̄liter sont talia de nuō existētiuꝫ que in eis sunt formalia pn̄cipia. ¶ Decimonono querēdū est: vtꝝ pn̄ª entiū sint determinata nuō aut spē: ⁊ hoc est querē vtꝝ sunt ea que in rōnib⁹ diffinitiuis sunt determinata aut subto aut loco. De hoc.n. iter stoicos ⁊ epicureos non parua est ꝯtētio. ¶ Uigesimo autē querendū est vtꝝ̄ eadē sint pn̄cipia corruptibiliū ⁊ incorruptibiliū aut diuersa et si sint eadē. ¶ Tūc vigesimoprio loco querik: vtꝝ sint oīa pn̄ª tā corruptibiliū φ̄ incorruptibiliū icorruptibilia oīa vel si sint diuersa corruptibiliū ⁊ icorruptibiliū pn̄cipia tūc sub eadem q̄one querik vtꝝ incorruptibiliū pn̄cipia sunt incorruptibilia ⁊ corruptibiliū corruptibilia. ¶ Amplius aūt querik vigesimoscdo: qd oīum difficilimū ⁊ plurimā hꝫ dubitationē. Utꝝ vnū qd est pn̄cipiū numeri ⁊ ens qd est pn̄ᵐ ⁊ cā primū oīum sint nō diuersuꝫ aliqd sꝫ sint oīum existētiū suba: quē admodū pitagorici ⁊ Plato dixerunt lꝫ differēter dixerint sicut in p̄mo hui⁹ sapie ⁊ scie libro ostēdim⁹: aut nō est vnuꝫ qd est pn̄ᵐ numeri idē oino enti: sed id qd est entis pn̄ᵐ est diuersum aliqd ab vno ⁊ ente: ⁊ est aliqd subm ⁊ determinatū subiecte ⁊ hoc aūt mouēs ponik sic pn̄ᵐ oīum. Empe. dicit amorē aut mā sicut prioꝝ ali⁹ dicit ignē: ali⁹ vō aquaꝫ alius aerē sicut in p̄io libro a nobis determinatuꝫ est. De hijs q vnū aliqd subm oīuꝫ esse dixerūt pn̄ᵐ. ita φ q̄libet elmtū iudicē accepit p̄ter terrā. ¶ Uigesimotertio queritur vtꝝ pn̄ª rerū sint vniulia aut singularia ꝓp eos qui vniulia sm̄ res eē dixerūt sicut cāe sunt aū cātū. ¶ Uigesimoquarto querik: vtꝝ pn̄ª rerū sint potētia vel actu: qꝛ id qd est in potētia nō sit in actu nec per hoc φ est in actu qd eē multi negauerūt. ¶ Amplius querik vigesimoq̄nto vtꝝ vniuersitatis pn̄ª sint aūt pn̄cipia entiū φ̄ per motū aut nō pn̄cipiēte aliqd nisi p motū: ⁊ hoc p̄cipue querēdū eē ꝓp motorē primū quē aūt φ̄ per motū q est act⁹ mouētis dixerūt qdā esse pn̄ᵐ: hec.n magnā in hac sapia p̄stāt dubitationē. ¶ Adhuc ēt vigesimosexto querēdū est: vtꝝ numeri mathematici ⁊ lōgitudines ⁊ figure superficierū ⁊ pūcta sint sube ⁊ substātialia pn̄cipia entiū sicut qdā dixerūt vel nō. ⁊ sū sūt sube rerū vt dicūt qdā. ¶ Tūc vigesimoseptimo querēdū vtruꝫ hec mathematica sm esse separata sint a sensibilib⁹ aut sꝫ esse sint in eis. De oib⁹ eni hijs q̄onib⁹ nō solū difficile est veritatē ipsam inquirē: sed nec facile eē bene dubitare: ita φ ipsa dubitatio in rationem disputatiuam deducatur.

¶ Cap. 3ᵐ. Et est di. decla. numerū ⁊ ordinē q̄onū iductaꝝ.

NOs aūt nō oēs disputabim⁹ nec soluem⁹ iductas q̄ones: eo φ qbusdā eaꝝ disputatis ⁊ solutis facile est determiare de alijs: lꝫ n oēs inducte q̄ones sint de pn̄cipijs tm̄ qdā eaꝝ sunt de pn̄cipijs sm φ theoria vitatis sit sup ea sicut. 12. a pn̄ª sm ordinē iducte: alie aūt. 15. sunt de ipa nā pn̄cipioꝝ: pn̄ª aūt sm φ theoria v̄itatis eē de eis dupl̄r ꝯsideranꝭ ex pte. s. speculatiōis in q̄ sm rōnē scie vniūtur speculata oīa que reducibilia sunt in vnū gen⁹ speculatiōis: aut ex pte speclatoꝝ sm φ gen⁹ speculatiōis vnū multiplicak in speculatis sm diuersas speculatoꝝ rōnes: ⁊ sm p̄ᵐ modū q̄ speculata vniunk: in vno gn̄e speculatiōis sunt accepte q̄tuor q̄ones p̄me: sm aūt modū alterū sunt sumpte octo q̄ones q̄ sequunk. ¶ Inter q̄tuor āt p̄me tres p̄ores sūt de vniōe quā pōt facē theoria sb scia vna: ⁊ q̄rta ē de ipa rōne ⁊ dignitate tal' scie. Prie āt tres diuersificanꝭ sm pn̄cipij rōnē ex q̄ iformak speclatio. Hec āt ē tripl̄r: ē.n. pn̄ᵐ p̄ᵐ ex q̄ ē aliq̄ si q̄ sit pn̄ᵐ eēndi hꝫ rōnē cāe sꝫ cāe diuersitatē: ⁊ q̄rik si hac diuersitate sit ē reducibilis in sciaꝫ vnā: ⁊ hec ē qd p̄ª: ⁊ ē pn̄ᵐ nō esse sꝫ cognitiōis: ⁊ de hoc quēadmodū reducak ad sciam est qd 2ª: ⁊ est pn̄ᵐ p̄mū ⁊ pn̄cipale eius qd est suba ⁊ de hoc q̄liter in sciam icidit est qd 3ª. Quarta eē de pn̄cipalitate ⁊ nā huius scie per iā dicta pꝫ ordo ⁊ ꝯnālitas iductarū q̄onū ⁊ q̄liter determinatio scde ⁊ tertie depēdet a determinatiōe p̄me ⁊ q̄rte sicut parebit in sequētib⁹. Itā in. 8. aūt sequētib⁹: qꝛ pꝫ φ prie due sūt de subtis speculationis: ⁊ sequētes 6. sūt de p se accidētib⁹: ⁊ iter duas p̄mas p̄ma est de diuisione p̄mi entis sm nām: ⁊ scda est de diuisione eiusdē sm q̄rūdā pōnē sm φ de ipsis est scia. Sex aūt que sūt de per se accidētib⁹ diuersificanꝭ sm ꝯsiderationē accn̄tis absoluti ⁊ cōparati: absoluti qdē in gn̄e vel spē: cōsiderati sm φ hꝫ cōparationē ad subm cui⁹ est p se accn̄s: aut sm φ cōparak vt subm ad accidēs ꝓpriū qd per se ꝯuenit ei. Septima.n. est in gn̄e de accn̄te ꝓprio absolute accepto. 8. 9. ⁊. 10. sunt de accidente absolute in spē accepto: ⁊ hꝫ diuersitas plana est per ea que dicta sunt in p̄habitis. 11. vō est de accidēte accn̄tiū: ⁊ vltima est de accn̄te cōparato ⁊ de oib⁹ dictis nō querik nisi sm φ vna scia eē de hijs vel plures sicut cuilibet pꝫ per seipsū. ¶ Alie vō. 15. q̄ones sic diuidunk φ p̄me. 9. sunt de pn̄cipijs que sunt cause sm rē siue nām earuꝫ accepte. Sequētes aūt. 6. sūt de hijs que pitagorici ⁊ Platonici posuerunt circa pn̄cipia ⁊ causas. Inter. 9. aūt p̄mas tres sunt diuersitates sm tres causaꝝ ꝯsiderationes: ⁊ oēs precipue sunt de cā formali. Cā.n. pn̄cipiū ⁊ cā esse dicatur causa inquantū ab ipso causatū ⁊ dicak elmtū inquātum est essentiale primū cōponens pōt esse questio vtruꝫ remotū ⁊ confusum in re inuentū sicut genus sit principiū ⁊ elmtū vel ꝓpinquū determinatū ⁊ specificatū: vel ēt φ est ps eē vl' id qd est totū vel esse causatoꝝ: ⁊ penes hoc accipiunt due q̄ones prime: hoc aūt formali principio sic accepto dubitak de ipso per cōparationē ipsius ad aliud coessentiale principiū

Principia per cōsideratiōem posita.

qđ est mā vtꝝ aliud sit ab ipso vel nō: ⁊ si aliud vtrū separatū sm eē. ⁊ si nō separatū vtꝝ sit vel multiplicet sm mām in qua est: ⁊ qꝛ forma est nā ⁊ forma est aīa dubitat vtrum aliqd sit addīcū vel nō: ⁊ penes hoc accipiunt q̄tuor qōnes sequētes: sicut cuilibet patere pōt. Tertia aūt diuersitas sumit penes eē principij formalis in se vel in subto. qđ est mā in gn̄e vel sm mȩ determinationē per potētiā ad motū ⁊ transmutationē ⁊ sic accipiunt tres qōnes q̄tes vtrū numero vel spē siue rōne determinet. ⁊ vtꝝ corruptibiliū ⁊ incorruptibiliū sint p̄ncipia eadē ⁊ vtrū p̄ncipia corruptibiliū ⁊ incorruptibiliū sint incorruptibilia sicut patere pōt facile per antedicta. ¶ Sex aūt vltimarū qōnū p̄ma est de p̄ncipꝰ formali ꝓpter positionē pitagore facta sicut scit ex hijs que loquentes de positione pitagore determinauimꝰ. ¶ Alie autē qnq̄ sūt ꝓpter Platonis phiam: ⁊ prime quidem tres sunt de p̄ncipijs p̄mis que nō sunt eēntia sed sunt ante res p̄habentia eas simplr ⁊ imāst sicut dixit Plato. alie aūt due sunt de hijs que posuit eē p̄ncipia ⁊ eēntia. tres aūt p̄me differūt sic ꝙ p̄ma inter tres est de mō ipsaꝝ causaꝝ: que sunt principia p̄habētia de qbus querit an sint vniulia vel ꝑticularia q̄dā. ¶ Seqūētes aūt due sunt de mō cāndi illaꝝ causaꝝ: qꝛ Plato posuit formas eternas cāre: ⁊ iō si modus cāndi attendit ex ꝑte cause cāntis querit vtrum causent ꝑ nāte vel scīa cāe existentes. Si aūt modus idē ex parte cāti accipit querit vtrū causent cū motu vel sine: qꝛ cātū non sine motu p̄ducit ⁊ tū hmōi p̄ncipia separata vident mām mouere nō posse. ¶ Ultīe āt due sunt de hijs que sunt p̄ncipia ⁊ eēntia ⁊ penultima qdē est de suba hmōi eēntoꝝ que sit: ⁊ secūda est de mō qm̄ si mathematica sint suba entiū cū ea que sūt de suba rerū in rōne sua ɔcipiāt mām rerū videbunt talia nō eē separata per rōnē diffinitiuā. Ecōtra aūt cū sint mathematica separata esse vident. ⁊ iō insurgit qđ vtꝝ sit separata. Ex dictis igit rō ⁊ ordo facile qōnū manifestat.

¶ Tractatꝰ secūdus tertii libri metaphysice. De disputatione questionum inductarum.

¶ Cap. p̄m. De disputatione prime questionis ⁊ quarte.

Tex. cō. 3.

Disputando autem de qōnibus inductis nō eandē tenebimꝰ ordinem: sed ɔiūgemꝰ eas quaꝝ adinuicē manifestat determinatio. Primū igit disputemꝰ de qbꝰ in p̄mis diximꝰ. s. vtrū vniꝰ vel pluriū sciaꝝ sint oia gn̄a cāꝝ q̄ speculāde sunt: ⁊ qꝛ logice disputabimꝰ ⁊ logici est ingstiue ꝓcedere ōramus qđo erit vnius ⁊ eiusdē scie principia cognoscere q̄ nō sunt ɔria exn̄tia. In analeticis. n. posteriorībꝰ determinatū est ꝙ vna scia q̄ est vniꝰ generis subi ⁊ quecūq ɔsideiant in scia p diuisionē ɔriaꝝ diaꝝ exeūt a genere illo. Quecūq igit p diuisionē ɔrioꝝ nō reducunt ad genꝰ vnū nō sunt ɔsideiata in scia vna. Genera aūt cāꝝ licet diuersa sunt nō tn̄ per modū hmōi ɔrioꝝ reducunt ad genus vnū. Non igit vna de ipsis est scia: qꝛ oium hmōi ɔrioꝝ est scia vna ⁊ non alioꝝ vt p se pꝫ in oibus. ¶ Amplius cū vna scia sit de ente aliquo vno sm genus facile est videre ꝙ non oīs scie ɔsiderare de oibus generibꝰ cāꝝ: qꝛ multa sunt de nūero exn̄tiū quibꝰ nō oia īsunt genera causaꝝ. Quo nāq mō possibile est cām q̄ est motus p̄ncipiū siue mouēs q̄ vocatur efficiens inesse hijs q̄ sunt imobilia ⁊ cū oē qđ ꝑticipat bonū nō ꝑticipat ipm nisi exeūdo ad finē motus q est appetitꝰ eius qđ mouet appetita ꝑfectio qđo possibile est inesse boni nām in hijs q̄ sunt imobilia. Omne. n. qđ sm se ⁊ sui nāz bonū est finis est: ⁊ sm ꝙ est finis ⁊ vltimū appetitū est cāe ideo sicut iam antediximꝰ illius cā ⁊ ꝓp illud fiūt ⁊ sunt oia cetera. Nō. n. loquimur hic de puro ⁊ p̄io bono: qđ sm ꝙ ait Plato p subam est bonū. nec loquimur de bono qđ ꝫ suppo sita cū ente ɔuertit. hoc. n. eo ꝙ a bono est boni sumit rōnez qꝛ boni est bona adducere: nec pōt intelligi ꝙ nō est bonuz qđ ab eo bono est ꝙ eēntialr bonū ⁊ ꝙ nō aliō disponit ad causandū nisi bonitas. ¶ Cā. n. prima qꝛ bona est diffundit cāta ⁊ iō oia q̄ ab ipso sunt bona sunt: qꝛ p̄io bonitatis rō q̄ntū possibile est resultat in ipsis: ꝫ nos hic nō de tali loquimur bonitate: sed de eo qđ ē exitio ⁊ optio qđ res appetit ab ipsa hoc. n. est finis. Finis aūt talis igit qđ ē appetitꝰ ⁊ cuiꝰ cā sit totū qđ sit est finis actus ⁊ cōplementi cuiusdaz. ¶ Ois enim talis actꝰ est cū motu: qꝛ ē vltimū motꝰ q̄ tale p̄nꝰ boni ⁊ finis nō ɔuenit eē ī mobilibꝰ: nec in talibꝰ ɔuenit aliqd esse antboagatū hoc ē p se bonū inquātū hmōi sunt. ꝓp qđ in signū huius ēt in mathematicis nihil ostēdit p eā cāz quā finalē vocamꝰ. Nō. n. in mathematicis ē demōratio aliq eo ꝙ melius aut deteriꝰ sit aliqd. Nec oino vllus mathematicoꝝ taliū alicuiꝰ reminiscit cāꝝ qꝛ nulla ɔclonū mathematicaꝝ posset ɔcludi. Que. n. separant sm formā ⁊ rōnē separant: sm finē aūt ⁊ efficientē ⁊ mām semp voluit eē ɔcepta ⁊ ɔiuncta ⁊ nō separata ꝓp qđ ēt sophistaꝝ qdaz vt Aristippus cāz in gn̄e cāꝝ ponere p̄neglexit. opinatꝰ est. n. oia cāre nāta mathematicis sicut ⁊ multi alij. In mathematicis āt nō vidēs eā ēt in alijs dixit nō inesse hac cāꝫ ꝫ casu fieri ea q̄ fiunt in alijs aūt artibꝰ illiberalibꝰ q̄ mechanice vocant vt ē tectonica siue edificatiua ⁊ coriaria dixit oia dici ita ꝙ aliqd in eis est meliꝰ ⁊ aliqd viliꝰ siue deteriꝰ. Mathematicas autē scias nullā de bonis vel de malis rōnem facere. ¶ Ex hijs igitur pꝫ nō esse vnā aliquā sciam de ꝑticulari ente tractātē que de oibꝰ inqrat generibꝰ cāꝝ. Sed si ꝓp hoc dicat ꝙ scie ɔsiderātes diuersitates cāꝝ sunt plēs: ita ꝙ diuersa p̄nꝰ siue cāe sint attributē diuersis scijs sic mathematicis attribuit forma p quā demōstrat: ⁊ phicis mouēs ⁊ mā p quā spālr demonstrant phica. ⁊ isti scie attribuit vltimus finis ⁊ forma p̄ncipalis. ¶ Tūc antequā ad istā disputemꝰ oꝫ nos q̄rtā superiꝰ motā hic inducere qōnē: qꝛ ex eius determinatōe dependet determinatio qōnis p̄ie. ¶ Queramꝰ igit si diuersis scientijs speculatiuis diuerse attribuunt cāe. q̄ illaꝝ sciaꝝ dicēda est sapiētia illa q̄ hic querit aut qs illoꝝ phoꝝ ē maxime sciēs rē quācūq de qua q̄rit hn̄tiuz cās illas qbus cāe attribuunt aliqū. n. ɔtingit vni ⁊ eidē inesse oēs q̄tuor modos cāꝝ: sicut domꝰ cā vnde motꝰ siue mouēs: formalr qdē mouens est ars tectonica: efficiēter aūt mouēs ē edificator. Cuius vō cā sit siue finis est opatio siue vtilitas domus sic operire a caumate ⁊ a pluuijs. Materia vō domꝰ ē terra: lapides ⁊ ligna. spēs vō siue forma domꝰ est iō que dat eē ⁊ rōnē que est figura in talibꝰ artificiatis: nec pōt esse ꝙ per qslibet istaꝝ cāꝝ notificata equali sciatur. ¶ Queramus igit si diuersis scientijs diuersa attribuunt genera illa cāruz quā ipsaꝝ sciaꝝ sm dudū a nobis de sapiētia ⁊ sapiēte in p̄ libro determinata decet vocare sapiētia. Cū. n. sapiēs sit q cām cognoscit qꝛ doctissimū cāꝝ sapiētē esse dicimꝰ. Uidet quādā rōnez hēe quālꝫ sciaz vocari sapiaꝫ q̄ docet p aliquā cām ꝫ hec oia facile determinant si ɔsideiat in mō cāꝝ q̄s cōsiderant scie theorice inq̄tū. n. cā ɔsiderata in scia senior est ⁊ prior intantū est p̄ncipalior ⁊ ipa ⁊ scia que eā ɔsiderat: ⁊ hoc est cuiꝰ veluti subiētes ⁊ famulātes exn̄tes alias scias que famulātes cās ɔsiderāt nō ɔuenit ɔdicere sed in oibus obedire ⁊ famulari. Talis aūt iuste est qui est vltimi finis ⁊ boni eius qđ totius vniuersitatis est bonū: huiꝰ. n. cā sicut ducis ⁊ ordinātis sūt oia cetera. Ad hoc. n. famulatur efficiens ⁊ mā ⁊ forma oīs. ⁊ ad hoc bonū ordinat oē qđ est in p̄ma vniuersitatis cā sicut in duce exercitus sicut sepiꝰ diximus: ⁊ iō cū ista scia p̄ncipalr ɔsideret hūc finē ipsa erit vocata sapia. Inquātū vō hec eadē sapia est p̄imaꝝ cāꝝ sicut in antehabitis determiatū est: ⁊ inq̄tū diffinita est eē eius qđ maxime scibile est ꝫ suā nām maxie ēt faciēs scire. Sic ēt post ɔsiderationē vltimi finis erit ēt ɔsideratiua sube q̄ ē forma ⁊ qdditas reꝝ. ¶ Cū. n. multis modis aliqs idē sciat magis qdē dicimus scire eū q per demōnē rez illā in ipso esse formali qd ipsa res est sm subm q̄ qd est ⁊ ꝓp qd dicit: q̄ qui nō nouit rei subale eē ⁊ hoꝝ ⁊ eoꝝdē qui sic diuersimode p diuersa nouecūt ē dicimꝰ aliū alio magis ⁊ certiꝰ nosse inq̄tū nouit p formā prioꝛ: ꝫ maxime illū nosse dicimus: q nouit p̄imū qd est. Nō aūt dicimꝰ illū maxie nosse qui nouit accn̄a rei sicut q nouit q̄ta ⁊ qualis est. aut quid facere: aut q d pati apta nata sit. ¶ Amplꝰ ⁊ in alijs speculatiuis scientijs: que nō adeo post formas cōsiderāt sicut ista: ⁊ sic potamus scire ea q̄ singularia sunt hoc est determinati entis accn̄a quoꝛuz sunt mathematice demōstrationes q̄n sciuas formalr qd est sicut pꝫ ex vltimo secūdi geometrie. ¶ Si enim queramꝰ quid est tetragonizare hoc est altera parte longiori quadrangulo ⁊ dato trigono equū q̄driatum describere: dicemus qꝛ medie inuentionis proportio inter

Primo poste rior. tex. c. 43

latus lõgius ꝛ breuius dat lineã que in se ducta tale describit q̃dratum ꝛ huius cã est formalis talis eq̃litatis q̃drati. Similr est in alijs omnibus demõstrabilib⁹: igitˀ ista scia pnceps erit ex ꝯsideratiõe nobilissimi finis. ꝛ certissima ex ꝯsideratiõe forme que pncipalis ꝛ vera rei quidditas est. Hoc n. est pncipiũ substantie in eo ꝙ substãtia est entis in eo ꝙ ens sicut sepius dcm est ꝯsiderat hec scientia cãm efficientẽ sed nõ ita principaliter: sed cõsiderat mouentia prima ꝛ facientia ꝛ considerat vltimo loco mãm ſm redditionem in substantiã ꝛ ens ꝛ cõsiderat omnes causas: eo ꝙ est de ente ꝛ id qḋ cõsequiˀ ad ens inquãtũ est ens ꝛ tã vel cãtũ: q: omne ens vel est causa vel causatũ: ꝛ ita pma questio est determinata: q: causa ꝛ causatum sunt generis subiecti huius scientie qḋ est ens. Nec tamẽ sic vniunˀ tñ que sunt vnius scientie sed potius eiusdez scientie sunt que sunt ad hec vltimũ vnũ: qui est finis illius sciẽtie: sicut pz in medicina que scia vna est ꝛ oia ꝯsiderat q̃ sunt ad sanitatẽ quocũq ꝫ modo aut indicanda aut faciendã aut ꝯseruandam: ꝛ sic de alijs: ꝛ sic etiã ista scia de oibus causis vltimo fini famulantibus. Est igitur vocata sapiẽtia q: doctissima causarũ est: ꝛ est princeps q: finis eius intus est ꝛ sciendi: igiˀ ꝛ certissima ꝓpter quidditatis prime ꝯsiderationẽ. Physica vo etiã cõsiderat causas oẽs vt in .2. diximus phicoꝝ: sed q: principaliter est circa generationes ꝛ actus siue actiones generatorꝫ ꝛ generantiũ ꝓprias: ꝛ circa oẽm quaz cognoscimus ex sensibiliter agentibus trãsmutationẽ: pncipaliter cõsiderat motus principiuz qḋ vocaˀ cã mouens: eo ꝙ motus ſm sui primã cãm ꝛ rõnem est actus mouentis principiũ autez sic mouens est in modo casualitatis oppositũ fini: eo ꝙ sic mouens famulatur ad finem. hoc. n. mouẽs phicũ moueˀ dum mouet ꝛ dũ agit patitur: quoꝝ nihil cõuenit fini vltimo ꝓp quod est quicqd est ꝛ fit quicqd fit ꝛ cui nihil cõtradicit ex omnibus causis: sed omnes coaptant se ad seruiendũ sibi. ¶ Quapropter videbiˀ alterius esse sciẽtie hanc cãꝝ singulas speculari pncipaliter: q: phicus principaliter cõsiderat quoddã mouens ꝛ mãm ꝛ secũdario considerat formã ꝛ finem nec ꝯsiderat nisi quãdam formã cũ motu ꝛ materia. s. conceptã: ꝛ quẽdã finẽ qui est vltimũ trãsmutationis ꝛ motus: mathematicus aũt principalr cõsiderat quãdã formaz cum q̃titate cõceptam. lz a motu ꝛ materia sensibili separatam. prima aũt phia cõsiderat simplr finẽ rei que simpliciter est forma principalr ꝛ ꝯsiderat mouens imobile ꝛ mãm ſm ꝙ est aliqua suba ꝯsideratio igiˀ causaꝝ eque principaliter de qualibet cã accepta diuersaꝝ est sciaꝝ. ¶ Sed si pncipaliter ꝛ secũdario accipiaˀ tunc est sapiẽtie prime simplr ꝛ phice ſm quẽdam modũ vt pz ex inductis.

¶ Cap. 2m. De disputatione secũde ꝛ tertie questionis ꝛ q̃stionis .7. que est affinis cum tertia.

Tex. cõ 4.

Consequenter aũt disputabimus ad ea que secũdario q̃sita sunt: nõ. n. de causis q̃ sunt etiã di pncipia tñ queriˀ: sz ꝛ de pncipijs demõstratiuis nõ ꝓprijs que sunt cuiuslibet scie ꝓprie: sz de vlibus ꝛ primis q̃ ꝛ dubitatio est vtruz alicui⁹ vnius scie determinate est notificare ꝛ certificare de oibus illis aut pluriũ. ¶ Dico aũt pncipia demonstrationis opiniones hoc est cõceptiones cões demõstratiuas lõ notatas q: ipse sunt ex qbus oẽs demõstrant ꝛ nõ ꝓprie alicui⁹ eaꝝ: vt oẽ necessariũ est affirmare aut negare: ꝛ impossibile aliqḋ simul in eodẽ tpe ꝛ ſm idem esse ꝛ nõ esse: et nõ solũ queriˀ hic qḋ dictũ est in scḋa pinducta qõne. Sed queriˀ ꝫ verũ hoꝝ oĩum dignitatũ sit vna ꝛ eadez scia cum scia sube vel alia ꝛ si detur ab aliquo qḋ tñ irrõnabile est ꝙ non est vna scia de suba ꝛ dignitatibus demonstratõis. tũc quereˀ quã illaꝝ oꝫ appellare eam sapientiaz que nũc a nobis quesita est hoc est phiam primã: ꝛ non erit assignare: ꝙ ineuitabiliter prima phia est que est de pmo ꝛ pncipali ente ad qḋ sicut ad cãm ꝛ subm reducunˀ oia alia: ꝛ eadẽ necessitate ꝯtinetˀ pma phia esse que est de primis ex qbus oia sciuntur ꝛ nõ ſm vnũ qḋlibet ipsoꝝ habeˀ scientia per ipsa sicut patet in acceptione sapiẽtie ꝛ sapiẽtis in scia primi libri. ¶ Disputemus ergo de pma parte qõnis dicẽtes opponẽdo: ꝙ vnius scie esse cognoscere de oibus principijs demõstrationũ nõ est rõnabile. Cum. n. illa sint ex qbus oẽs demonstrant qḋ magis geometrie est de hijs certificare q̃ q̃lis cũq alterius scie vlis vel particularis: de hijs est obaudire quid certitudinis est in eis. similitudine enim vna se hz qualiscũq scia dicatur stabilire debere eas. hoc supposito qḋ dictũ est ꝙ illa pncipia sunt ex qbus oẽs demõstram q: hoc dato oẽs ꝓcedunt ex eis ꝛ nulla certificat ea per demõstrationẽ: oĩum vo sciaꝝ ita ꝙ cuilibet cognoscere de hmõi dignitatibus nõ cõuenit: eo ꝙ queliz scia ſm se sumpta vtiˀ ais ꝛ nõ certificat eas. Et ad istã disputationẽ alterã ptem huius qõnis oꝫ inducere: sic. n. nullius alioꝝ ens pticulare mathematicũ vel phicuz scientiũ est certificare de dignitatibus dictis: ita vlr nec ipsas subas ſm ꝙ in hẽ sunt cognoscentes circa ꝓpriã de eis certitudinẽ cognoscere p demonstrationẽ: eo ꝙ ꝛ ipse q subas cognoscit ꝓcedit ex eis ꝛ supponit eas. Silr aũt nã earũ demõstrationi repugnat. Qua vla. n. demonstrationis erit scia qui effectus demõstrationis est de talibus dignitatibus. Cum. n. oĩs demõstratio pmũ per se demõstret in eẽ subo. Nos ꝫ nunc sine demõstratiõe nouimus p se qḋ cuilibet insit subo in dignitatibus: eo ꝙ p se note sint: ꝛ oẽs artes alie ab ista sapiẽtia vtunˀ eis vt per se notis. ¶ Ad oppositũ aũt huius obijciˀ. Si. n. dicaˀ ꝙ de hmõi dignitatibus est aliqua demõstratiua scia opꝫ ꝙ illa sit alicuius generis subiecti. Oĩs. n. scia demõstratiua exigit aliqḋ genus subm ꝛ quãdã hz sicut passiones que subo ꝓbanˀ inesse. quedã aũt hz dignitates illoꝝ ex qbus ꝓcedit cum passiones subo inesse demõstrat. Nam impossibile est de oibus eẽ demrõnez. Omne. n. demõstrationẽ necesse est de aliqb⁹ subis siue circa aliqd ꝛ aliquoꝝ q̃ inesse ꝓbanˀ ꝛ ex aliqb⁹ ꝯfessis ꝛ notis dignitatib⁹. Sic igiˀ cõueniat vnã esse sciam demõstratiuã de hijs quibus vtunˀ sicut oẽs dignitatibus: tũc necessario ex hoc accidit oĩuz esse gen⁹ vnũ de quo sit illa scia. ¶ Oẽs. n. particulares demõstratiue de quocũq ente sicut vtunˀ ipsis dignitatibus: ꝛ hec qdẽ vera est demõstratio prime ptis qõnis ꝙ vna est scia que ẽ vni⁹ subi nõ determiati est de ipsis ꝛ hec est ipsa q̃ est de ente sz ꝙ ens inquãtũ ens ꝯsis est pncipiuz demõstrationũ lz aticedat hoc ens vel illud: ꝛ tñ hec scia nõ per viã demõstrationis ostẽsiue certificat de ipsis. sed potius deducẽdo ad impossibile eũ q posuit hoꝝ ꝯtraria pncipioꝝ. ¶ Sed hic positiue queraˀ altera pars qõnis vtrũ sit ista scia eadẽ vl alia ab ea que est de primo ente qḋ est substãtia Si n. alia ẽ scia que est de suba ꝛ que est de dignitatibus hijs tũc supius diximus: que est eaꝝ principalior ꝛ que eaꝝ est prior. Vlr enim ꝛ maxime pncipia ꝛ prima alioꝝ sunt dignitates: ꝛ silr vlr ꝛ maxime pncipiũ oĩum est suba. Si igiˀ primi phi qui ꝯsiderat subam nõ est de dignitatib⁹ speꝝ veritatẽ ꝛ falsitatẽ q̃rere ꝛ stabilire eas cuius ergo erit. sicut. n. in antehabitis sepi⁹ dictũ est de dignitatibus qbus vtunˀ oẽs: oꝫ ab aliquo stabiliri: aut opꝫ ꝙ oẽs ex dubijs ꝓcederẽt: ꝛ sic oꝫ nos tñ inducere qõnem vtrũ. s. tot silr sine vl̃t vna scia est oĩuz subaꝝ sicut in vltia pte qõnis pinducte suppont videˀ. aut sint de substãtijs scie plures. ¶ Siqdẽ ergo dicaˀ nõ de oib⁹ substantijs est vna scia. tunc q̃raˀ cui⁹ sube est scia ista phia p⁹ que certificat dignitates ꝛ nõ erit assignare. Si aũt dicaˀ de oib⁹ subijs esse sciaz vnã hoc nõ vi rõnabile esse. q: ſm hoc vna scia demõstratiua esset de oibus per se existib⁹ ꝛ de accidentib⁹ ꝓprijs siue pdicatis q̃ sunt in eis qḋ est ipossibile: q: suba cõis q̃ subm est scie nõ sciˀ nisi p diuisionẽ: eo ꝙ nõ hz pri⁹ ꝛ posteri⁹: ptes aũt p diuisionẽ accepte p diffinitiões notificanˀ: sz accñtia sequunˀ in esse subijs per collectionẽ syllisticã que est demrõ ꝓp qd: ꝛ veteres pipathetici artem logices diuiserũt i artẽ diuidẽdi ꝛ diffiniẽdi ꝛ colligẽdi. Nõ igiˀ vna ꝛ eadẽ scia vi eẽ de substãtijs ꝛ dignitatib⁹: sigdez aũt demõstratiua oĩs speculaˀ singularis hoc est ꝓpria accñtia ꝛ ꝯcludit hoc ex qbus opinionib⁹ siue ꝯceptõibus animi q̃s quilibet ꝓbat audit as videbiˀ itez vna eẽ scia de hijs. Nã hoc mõ i subalternis sciẽtijs circa demõstrationẽ q̃ de oibus subtis eiusdez generis ꝛ accñtib⁹ ꝛ dignitatib⁹ est vni⁹ scie cognoscere similiter in subalternãtib⁹ ꝓp qd ꝛ ex qbus alie ꝓbant: ꝛ est etiã vnius siue sic eiusdẽ siue alteri⁹ sicut altere sicut subalternans ꝛ subalternata. siue ergo hec scientia speculeˀ accidentia in ꝓpter qd: siue speculeˀ ex hijs in scientia q̃ semp de accidentibus ꝛ substãtijs ꝛ dignitatibus est scia vna in cõmuni. Est igiˀ veritas ꝙ scia de dignitatib⁹ ꝛ de suba q̃ est p⁹ ens est vna sicut diximus: ꝛ scia de oi suba

Tex. cõ 5.

fm ꝙ reducit in subam primā est vna. Suba aūt ꝑma est illa que simplr est accepta ƀʒ sepata sobe ꝑncipia nō ɔcepta cū q̄titate ꝛ sensibili mā. hec.n. est cā ꝛ subm sube concepte: sicut sepiꝰ iā patuit p antedicta. hoc.n. mō nihil ꝓhibet cor ruptibiliū ꝛ icorruptibiliū eē genꝰ vnū qđ ē ꝑnᵐ in vno gđē entis p se. In alijs aūt p analogiā ad illud: ꝛ tūc subʒ hoc cō uenit scie ꝓprie ꝛ cū vna scia cōis deō mō sit de inductis. nō enim est vnus modus sciēdi de ipsis sed quedā osone q̄daʒ aūt diffinitione quedā vo demōstratiue sciunt: qꝛ nihil ꝓhibet multos esse modos sciendi in vna scia eoꝝ que diuersimode sunt i ipsa sicut subm ꝛ ptes subi ꝛ passiōes. ❡ Amplius aūt qō.7 querebat nūc tractandū qꝛ ex dictis facile accipit determinationē: ꝛ hoc est vtrum theoris illius scie ē solū circa subas subiectas: aut est circa ea q̄ accidūt subijs. Dico aūt exēplificando sicut si solidū siue dimensio corporis suba subiecta q̄daʒ vt aliq ditxerunt esse ponat: ꝛ silr linee ꝛ superficies tūc querit vtrū vnius ꝛ eiusdē scie est ea cognoscere ꝛ accidētia ꝓpria q̄ accidunt circa vnūqđqꝫ istoꝝ generum suboꝝ: de qbus qdaʒ ostendūt accidētia mathematica aut alterius scie esse cognoscere subiecta ꝛ alteriꝰ accidentis. Nā si detur ꝙ eiusdē scie est vtrūqꝫ istoꝝ cū vna scia sit eiusdē demōstrationis effectus nō erit sola demro p diffinitionē passionis sed et erit demōstratiua quedā scia que est sube subiecte p diffinitionē subi ꝛ erit vna demonstratiua scia de subo ꝛ passione qđ est ꝫ ꝑinducta Nō eniʒ vꝫ demonstratio esse de aliquo si ipm est qđ sine suba. Si vo pp hoc dicaf ꝙ sunt diuerse: tunc queraf que sit scia q̄ erit speculans accntis que sunt circa subam q̄ nō speculaf aliq̄ mō subam. hoc.n. reddere est valde difficile qꝛ sicut in sequentibꝰ huius scie patebit ꝑnᵃ sube sunt ꝑnᵃ accntiū ꝓprioꝝ: ꝛ q̄ꝛ eadē sunt ꝑnᵃ illoꝝ est vna scia: ꝛ hoc qdē est veꝝ. Et ꝑᵃ para qōnis pꝫ p ea que in ꝑcedēti sunt dicta qōne.

❡ Cap.3ᵐ. De disputatione quinte ꝛ sexte questionum.

Tex.cõ.6.

Tex.cõ.7.

Amplius aūt qō.5.ꝛ 6. querebat hic determinandū est. Queraf igit questio quinta: q̄uō sensibiles sube sole dicende sint esse sicut epicureis placuit: aut sint dicende ꝑter eas et alie sube: ꝛ adiungaf huic qōni qō 6. querebaf: si ƀʒ quosdaʒ stoicoꝝ sunt dicēde alie a sensibilibus sube vtrū ille sint vnici generis aut sint plura genera subaꝝ sicut diuerūt platonici dicētes spēs ideales ꝛ ea que intra hec media inter sensibilia ꝛ ideas esse dixerūt: iter que media mathematicas dicūt eē scias. q̄uō aūt nos dicimus ꝙ spēs sine forme cause sint entiū ꝛ sube: dictū est a nobis in priori bus sermonibus habitis de eisdē his aūt pōnibus multis modis habētibus difficultatē in illo penitus nullus absurdum est dicere aliquas quidē esse nās ꝑter eas q̄ in celo sic in cōtinente ꝛ p motū causante ɔtinent. Hoc.n. absurdius est omni eo qđ aliquis posuit phoꝝ de principijs loquēs sʒ istas medias inter sensibilia ꝛ ideas easdē noīe ꝛ rōne sensibilibus ꝑterq̄ʒ ꝙ idee ꝛ mā sunt sempiterne sensibilia vo sunt corruptibilia Absurdius est oī absurditate. Naʒ auto antopron siue p se separatū nomine ꝛ rōne equū ꝛ per se separatum sanitatē ꝛ hec oīa nihil aliud dicūt esse ab hoīe ɔcepto cū materia: ꝛ equo ꝛ sanitate que sunt in mā sensibili simile aliquid faciētes hijs q deos esse dicūt similes hoībꝰ ꝛ aīalibus quos in oībus preter solā corruptibilitatē noīe ꝛ rōne hūane spēi dicūt esse: talia.n. dicētes nihil aliud ꝑōne sua fecerūt: nisi ꝙ dij quidā sempiterni sint hoīes: sic nec isti qui ideas ꝛ media ponūt predicto mō nihil aliud aliqđ faciunt nisi ꝙ res sensibiles sint intrāsmutabiles ꝛ sempiterne: qꝛ q̄ rōne ꝛ noīe cuꝫ sensibilibus ɔueniūt acceptā cū mā sensibilibꝰ rōnem: ꝛ nō ideo sunt sensibilia necessario. ❡ Amplius autē si qs ꝑter ideas ꝛ sensibilia ea ponat que dixit infra sive media sicut qdaʒ fecerūt platonicoꝝ dicētes mathematica media ƀm esse in sensibilibus nō esse sed separatū esse hūria hoc qdeʒ sic dictū multas p se sine ideaꝝ pōne ꝛ sine hijs que talia in sensibilibus dicūt inesse habebit dubitationes. ❡ Statim.n. palā est qꝛ eadeʒ rōne qua corpora sic ponunt separata silr erunt sepate linee que ƀm esse sunt ꝑter ideas lineas: ꝛ sensibiles lineas: ꝛ silr vnūqđqꝫ generū mathematicoꝝ sicut superficies ꝛ punctū ꝛ vnitas ꝛ numerus ꝛ ꝓportiones ꝛ alia hmōi: igiꝉ qm astrologia vna est sciaꝝ mathematicaꝝ: ꝛ ipsa circa celū mediū ꝛ nō circa hoc sensibile celū q: scie metaphice sunt circa mathematica media vt isti dicūt. Scđm hoc ergo erit ꝙ celū ƀm sepatū eē extra ab hoc celo sensibili: ꝛ silr alia sol ꝛ luna ꝛ stelle ꝛ circuli ꝛ oīa que in celo. alia erunt media sepata ƀm esse: ꝛ q̄uō tantis absurditatibus nos credere opꝫ. hoc enim celū ꝛ celestis nisi est rōnabile esse imobile qꝛ ad nihil tūc vtile esset: mobile vo esse cum sepatum esse oīno est impossibile: qꝛ nihil mōe nisi qđ cum mā ꝛ motus cōceptus est ƀm rōnem. Similr aūt est de hijs de quibus tractat optica siue pspectiua ❡ Oportet.n. esse radios ꝛ lineas visuales medias alias ƀm esse a sensibilibus. Et simile sequiꝉ de hijs de quibus inter mathematicas tractāt armonica siue musica. hoc.n. impossibile est eē ꝑter substāriali a ꝑter easdeʒ q̄ dicte sunt causas ꝛ tn̄ hoc sequitur ƀm pōnem istoꝝ. Nam ꝛ si ea q̄ noīe ꝛ rōne sensibilia sunt infra siue media tūc palā est: qꝛ ꝛ sensus medij ꝛ separari. Et silr aīalia erunt sepata a materie infra iūa sensibilis corruptibilia ꝛ eterna idealia. ❡ Dubitabit aūt aliquis ꝛ aliter circa istā positionē querens circa que istoꝝ que ponunt existentiū oportet querere eas scias pp quas ista separata eē dicunt. Naʒ si vt dicūt isti nihil solū differt geometria mathematica ab ea quā vocant geosophiā hoc est sciaʒ mēsure agroꝝ: qꝛ hec quidē quā geosophiā dicūt siue mensurā sapienter areas mensurādi. Est quidē mēsurādi rō horuʒ que sentimus sicut areaꝝ: ꝛ diuidiꝉ in planimetriā ꝛ ꝓfundimetriā ꝛ altimetriā ꝛ chosmimetriā: illa vo quā vocamꝰ geometriā eē nō sensibiliū q̄ntitatū que medie ꝛ separate esse dicunf palā est qꝛ eadē rōne ꝓpter scie separationē preter medicinabilē sensibiliū corpoꝝ sciam: ꝛ erit alia scia medicabilis sepatoꝝ cuius rō ponatur vt regula circa causas medicine sensibiliū: sicut ibi rō geometrica ponit circa geosophica: ꝛ similiter eē alia scia medicoꝝ i oībus alijs q̄ est preter singulas aliaꝝ que sunt de sensibilibus scias ꝛ quod pn sen quedā erit media inter hanc sensibiliū medicabilē ꝛ illā que est ideaꝝ medicabilē. Sed q̄uō ꝑter hoc iudicari ab aliquo possibile. Nā si quedā salubria siue sana sunt preter sensibilia cōe opꝫ ꝙ et ꝑter ea sit salubre iudicās sanitatem ꝛ faciēs eā sicut vrina potio ꝛ cibus qđ absurdissimuʒ esse nullus dubitat ❡ Silr aūt qui dā istoꝝ sunt qui simplr inducta negant ꝛ alia: ideas n.ꝛ media ꝓpter sciam que incorruptibiliū tn̄ est ponētes dicūt nec veꝝ eē qꝛ geosophia sensibiliū sit mensuraꝝ ꝛ corruptibiliū: qꝛ si ita eēt corrupta eēt scia lineis corruptis qđ est icōueniēs cū scia sit icorruptibilis ꝛ icorruptibiliū ❡ Adhuc āt dicūt hij ꝙ nec sensibiliū mēsuraꝝ est scia aliq̄ astrologia n. scia nō est circa celū hoc sensibile neqꝫ et sensibiles linee tales sunt q̄les dicit eē geometria qđ pꝫ ex hoc ꝙ cū nihil sensibiliū sit longitudo sine oī latitudine nihil oīno eē sensibile rectū. ꝛ eadē rōne nihil sensibile est flexū siue curuū cū tn̄ rectū ꝛ curuum lineā diuidant. ꝛ iō circulus sensibilis qui eē linee ꝑtere tangit regulā que est linea recta sensibilis nō ƀm punctū: cū tn̄ sicut in 15. ꝛ 16. tertij geometrie nostre determinatū est linea cōtingēs nō nisi ƀm punctū ɔtingat ipm: huius aūt eē eē quā diximꝰ qꝛ.s. oē sensibilr acceptū corpus est ꝛ corpus ƀm sup̄ficiē tangit: ꝛ nō ƀm punctū: pp qđ et pitagoras alia nō dicēs a sensibilibus ꝛ iō geometras redarguēs ait nec motus siue mo. tuū q̄titates cicles hoc est circulos celi similes in aliquo eē his de quibꝰ in astrologia fiūt sermones ꝑ demōnes geometricas nec astris ꝑdicta dicit hēe eandē nām. Cuꝫ tamē astrologia nō nisi de cētris astroꝝ facit demōnes: ꝛ illā demonstrationē ponat circa astra: dicit n. iste ab astrahentiuꝫ hoc mō esse mēdaciū. ❡ Sunt aūt aliq tertiā sectā inter hos hn̄tes qui dicūt eē tria genera entiū q̄ dicta sunt: n̄ ea media q̄ inter ideas ꝛ sensibilia dicta sunt ƀm esse nō eē extra sensibilia ƀm eē sʒ pliꝰ ƀm eē dicūt ea eē in sensibilibꝰ sʒ plice ꝛ pluris q̄ꝫ pn̄ti speculatiōi expediat est oōnis pertransire: ostēdēdo oīa ipossibilia que accidūt eis ƀm suā positionem. ❡ Sufficit n. ad falsitatē huius positiōis ostēdēdā talia speculari que speculata videnf esse falsa statim. Si eniꝫ hij verū dicunt de medijs q̄ sensibilibꝰ esse dicūt qꝛ noīe ꝛ rōne ɔueniūt cū ipsis nō est ɔgruū ꝙ media solū sic hēant s; posiā ē p eādē rōnē: qꝛ eē spēs ideales cōuenit p eādē rōnē i sensibilibꝰ esse nec eē eas hēe eē aliqđ: qꝛ eiusdē rōnis ꝛ noīs cū sensibilibꝰ sunt vtraqꝫ istoꝝ sicut sciꝉ ex antehitis. ❡ Amplius aūt cum esse medioꝝ sit esse ꝑpetuoꝝ ꝛ esse sensibiliuꝫ

Tex.cõ.8.

Idem cōmentator cōmento 8 huius.

Tex.cõ.9.

sit esse corru ptibilium: esse illorum nõ est esse istorum: lz vnũ fingatur esse in alio sm hoc ergo duo solida corpa z duas qñtitates sz esse hñtia necesse est eẽ in eodẽ loco z sic duo corpora essent vnũ corpus: sicut demõstrauimus in 4° phicorum: z ad hoc se quitur quedã nõ esse mobilia sicut separata sm esse exñcia: cum tñ sint in subo z loco in his que sunt mota sensibilia qđ ẽ inconueniẽs: qr talia solida quãtitatẽ hñtia mouẽtibus nobis mouentur si in nobis sint. ¶ Vlr aũt siue totalr queramus tu-lius cã aliqs qđez ponit hoc esse in sensibilibus. Eadẽ.n. contingunt incõuenientia huic positioni eis que in prima parte huius disputationis dicta sunt. Erit.n. sm istos celuz aliqđ sm esse pter hoc celum sensibile: qđ tamẽ nõ est extra illud sed in eodẽ loco cũ isto: qđ impossibile est magis qñ si extra ipsum poneretur: z sic etiã redarguuntur nostri temporis z gentis quidã figmẽtis gaudẽtes qui celum quoddã imobile dicunt penetrare per hoc celũ sensibile: z per qtuor nãs elorũ qđ loco cõfert mobilitatẽ z alia multa mẽdacia fingũt de loco. De his ergo z hmõi qõnibus dubitatio est multa qño oportuit positã a pñis se habere veritatem.

¶ Capitm 4m. De disputatiõe tertiedecime qõnis z est dis. de. qualiter eadẽ sunt principia essendi z cognoscẽdi z qualiter diffinitio sube data per cõponẽtia sube pticularia z data per vlia formalia est vna eadẽ z nõ diuersa.

Tex.cõ.10.

Onseqnẽter disputabimus id qđ.i.z. questũ est de pncipijs vtrũ opz suscipe q genera sunt pncipia z elta rerum: an magis elta z pncipia rerum ea sunt pticularia ex quibus res ipse sm subaz cõponuntur: que cõpositione pma sunt z insunt rebus sicut elta vocis litterate esse videntur qbus primis cõponuntur voces litterate oẽs. Sed non videtur eẽm vocũ litteratarum genus cõe qđ est vox. Silr aũt diagrãmatũ hoc est ppositionũ ea dicimus esse elta quorum sicut mãlia vel essentialia demõstrationes insunt in aliorum demõstratoibus: z ex qbus ve pbacis componuntur aut ppositio cõis z genus eẽis ad oẽs ppositiones vel plures. Jsta igitur est qđ: sed si sequamur ea que dicũt Epicurei siue plura corpa ponunt elta siue vnũ tunc dicemus pticularia ex qbus cõponuntur corpora esse elta: qr illi dicunt principia rerum esse res ex qbus corpora cõponuntur z cõstant: sicut Empe. dicit principia esse ignẽ z aquã z elta media que sunt infra hoc vedicit Empe. que sunt terra z aqua ex qbus cõposita sunt entia z insunt eis sm essentias suas primas. Sed nõ dicit esse principia rerũ que sunt vt gña eorum que sunt ¶ Et silr si quis vult ad hec nãlia speculari z ad nãm eorũ que sunt artificialia queres cognoscere nãm eorum: sicut si speculetur ad lectũ speculabitur ex qbus pribus est: z quõ sint cõposite ptes in eo ad formaz: z tunc si speculans vere cognoscet nãm illorum ex his igitur z hmõi rõnibus dicetur q genera eorum que sunt nõ sunt principia entiũ. In oppositũ aũt huius obijcitur: q si cognoscimus vnũqđq per diffinitiões: sicut in sequẽtibus ondetur: z principia diffinicionũ sunt ipsa genera in quibus ptãt e sunt oẽs differentie. tunc vr q necesse est ẽt diffinitorum principia essentialia sicut ipsa gña. ¶ Adhuc autẽ cum vnũqđq ex eisdẽ sciatur principijs ex qbus est sm subam: sicut eorum que sunt accipienda scia oz q accipiatur scia spẽrũ siue formarum sm qs dicuntur esse essentia z sm quas sunt hoc qđ sunt. Harũ autẽ formarum siue spẽrum sm quidditatẽ prima principia sunt genera. Genera aũt prima pncipia sunt entiũ: ad hoc idẽ inducitur: qđ dicit qdã phorum qui loquuntur de entibus eltis: z dicũt elta entiũ esse vnũ z ens formaliter aut magnũ aut paruũ materialia: z vtuntur eis sicut generibus: sm istos igitur sunt genera principia rerum. ¶ In contrariũ aũt horum est q ambo illa dicta quorum primũ est epicureorum scđm aũt stoicorum nõ simul possunt esse vera qr nõ est possibile ambo ista sm intẽtiões ponentiũ ea dicere esse principia z iõ hoc est qr sicut eẽ sube rei diffinite est vnũ ita rõ diffinitiua sube est vna sm intentiones istorum: ea diffinicio que est per genera diuersa erit ab ea que dicit ex quibus materialiter est res: cum substãtialiter insint eidẽ sicut cõponentia cõposito: hoc autẽ vt melius intelligatur oz scire q sicut paulo ante obtinẽdo ad vtranq ptez qõnis innuimus eadẽ sunt principia essendi rei z cognoscẽdi eã. Si nõ eodẽ mõ sint accepta principia.n. essendi sunt hec mã in qua res est in prima potẽtia z ex qua sicut in precedenti huius phie libro diximus pcedit res sicut ex imperfecto ad pfectũ: z aliud est principiũ essendi rerum hoc est actus qui est finis generationis eius vel a quo res est id qđ est: z hec sunt ambo particularia: z ex his realiter diffinitur res qñ dicitur q est composita ex tali mã z tali forma: sicut si de hoie loqueremur z diceremus q homo est id qđ componitur ex tali corpore qđ est phicuz organicũ ad potẽtias vite hois z ex aia que est endelechia z principiũ z cã huius vite. hec aũt eadem principia per intellectũ accepta sunt vlia z principia cognitionis: qr sic corpus huiusmodi phicũ z organicum ad potentias z opa vite est in quo potẽtie vite sunt cõfuse z indeterminate: z impfecte z incohoate tñ z hec intentio per intellectũ abstracta z simplr accepta est aĩs forma aut que est actus z cã vite z determinatio ipsius z cõpletio est anima rationalis z huius intẽtio vlr z simplr per intellectũ accepta est differẽtia ↄstitutiua hois: que est rõnale. nõ mõ ergo eodem accepta sed eadem sunt principia essendi z cognoscẽdi: z ratio substantie est vna z eadem sed modus diuersus z hoc est sm pipatheticorũ sapientiã: sed sm epicureorum qr sm mãz diffinierũt z sm stoicos qui formas posuerunt in diffinitione nõ est vna: quia epicurei formã nullam dixerunt esse in mã dicentes gñationẽ esse alterationẽ z idcirco intentio materie nõ est per analogiã ad formã determinata pp hoc intentio cõis abstracta per intellectũ ab huiusmodi mã nõ hz rõnem generis qr nulla ptãte in se habet differentias sicut nulla potentia materia quaz ponunt in se habet formã. Similiter stoici formas ponẽtes eas ab extrinseco datore esse dixerunt z iõ non educi de mã z per ↄseqns eas non esse actus z determinatiões z cãs z principia completa ptãtum mãe: z ideo diximus q sm intentiones ipsorum diffinitiones sube quas dederunt sunt diuerse nec reduci pñt ad vnum cum tñ diffinita suba sit vna z eadem.

¶ Cap. 5m. De hoc qđ queritur in. 14. qõne z est in eo de generibus z speciebus z differentijs.

Tex.cõ.

D hec autem que dicta sunt inducemus hoc qđ 14. questũ est. Si enĩz sm stoicorum peritiaz concedatur q ea que maxĩa sunt principia sunt genera: queretur consequenter vtrum oportet estimare prima z altissima esse generũ principia: aut vltima specialissima que imediate pdicata sunt de indiuiduis Etenim hoc habz dubitationẽ: nã si vniuersalia in eo q sunt vniuersalia sunt principia magis qñ nõ vniuersalia vel minus vniuersalia: palã est tũc q suprema inter genera maxime sunt principia. Illa autẽ ambitu sue vniuersitatis dicuntur de omnibus: z sm hoc tot erũt numero principia entiũ quot sunt genera prima: z tunc sm pitagoricos z omnes stoicos erunt ens z vnum que cõmunissima sunt principia entiũ z eius quod quid est. Jta nãqz sm ambitum sue cõmunitatis maxime de omnibus pdicatur existentibus. Nil enim ens in rõne generis non acceperunt nisi qr de differentibus specie predicatur. ¶ In cõtrarium autẽ huius est qđ sm rei veritatẽ non est possibile: q vnum z idẽ genus sit oium encium quod sit vnũ vel ens: qr non omnia entia in vnam possunt colligi generis cõitatez. Necessariũ est enim q differentie hoc est ea in que per differentias diuidit z sub eo per eas ↄstituuntur sicut z ens z vnũ in sui nã quodlibet z qđlibet eorum sit vna nã generis: que de ipso in qđ vniuoce predicatur. hoc.n. de rõne generis qđ pdicatur vniuoce in qđ de pluribus spe differẽtibus. Sed impossibile est q aut spẽs pdicetur de differencijs ppriorum generum essentiali pdicatione aut q genus pdicetur de differẽtijs si pure differẽtie sine spẽbus in qbus sunt p esse accipiãtur. Differẽtia.n. sicut iã paulo ante diximus est intẽtio forme pure: z genus est intẽtio mãe pprie: z spẽs est intẽtio cõpositi forma aũt pura neq est mã neq cõpositũ z iõ nã eius neq genus neq est spẽs neqz in pdicatione essentiali subijcitur ei genus vel spẽs nisi differentia sm esse accipiatur per species cuius est actus. Differentia.n. sm sui nãm predicatur in quale lz vniuoce sit quid: genus aũt z spẽs in qđ predicantur sm nãm his ergo sic suppositis ↄcluditur vnũ z ens impossibile genera eẽ: qr si vnũ aut ens genera eẽnt nulla diuidunt dent vnũ z ens esset sm sui nãm vnum z ens qđ falsuz est: quia vnum z ens indistincta predicatione predicantur de omnibus. Si aũt nõ sunt genera: tunc non erunt principia si principia genera esse ponantur.

Nota qño eadem sunt principia essendi et cognoscendi diuersimode.

¶ Cap. 6. De duabus conclusionibus ad intellectum precedentium introductis.

Text. cō. 11

A Mplius autem iuxta illud queritur de medijs que sunt post ens et unum et similis que sunt sub cōmunissimis generibus. Quia quae infra sive media sunt quedā sunt genera recepta tamen ditijs quae diuisiue sunt suprior et cōstitutiue inferiorum et hoc est usque ad spālissima que vlterius formaliter p diuisionas indiuidua sunt et ideo quedā horum videntur genera esse et quedā gña esse nō videntur propter quod querendum relinquitur que illorum magis sint principia. ¶ Adhuc autem amplius queritur cum duo sint cōtinentia species indiuiduas genus s et dicta verum dicte magis sint principia quam genera vel ecōuerso. Si autem hec que dictas vocamus sunt principia: hoc est ac si dicatur infinita esse principia: quia cum positione materie non sunt ad tot qui possunt esse ad plura et naturale predicatum sit diuisibile generatione lugera quam generatio causatur a figuris prodi in deciul circulo que secundum renouationem situs mouentium potentia sunt infinite forme differentiales hoc modo potentia sunt infinite sicut patet ex multis que in libris naturalibus a nobis secundum perspectam rationem determinata sunt sunt tamen et differentie infinite nobis et sic si sunt principia principia sunt ignorata a nobis quia infinitum quo ad nos nō est notum nobis. Aliter autem obijcitur ad precedens problema quōnia si aliquis ponat primum et conueniens genus esse principium sicut in precedenti videtur relinquere quōne: tunc enim dicta nō erit principium. ¶ Cōtra hoc autem est vi quia si de rōne principij est quod est simplex et spāle sine secundum speciem vnum vnum autem est magis quod magis est indiuisibile videbitur magis specialissimum esse principium quam genus generalissimum vel subalternum quod non quod diuisibile aut est diuisibile secundum materie proprietatem quantitatis per quam in partes diuiditur et in multitudinem agitur: aut per formam sive species sicut quod diuiditur per oppositionem differentiarum. Quod autem prius participat diuisionem secundum magis est id quod diuiditur secundum species: sicut generis in species diuiduntur per formales differentias: species vero nō diuiduntur nisi per materiam que nō tota est in ipso quod dicitur: et ideo species dicitur sicut integrum esse potentia et operatione in omnibus indiuiduis. Genus autem est pars nō secundum idem esse in omnibus indiuiduis neque etiam secundum eandem potestatem neque secundum easdem operationes: sed potius secundum vnumquodque est altera et ideo animal nō saluat integrum vel quod totum secundum partem materie in qua potentia est multiplicatur genus autem diuiditur diuisione vlis quod multa ambit in quibus est secundum formam et ideo para est illorum multorum. Species autem integrum totum omnium suorum indiuiduorum que sunt in illis multiplicatio: ipsum igitur vltimum predicatum quod est spālissimum est magis vnum integrum quam generalissimum vel subalternum. hō. n. materialiter tamen multiplicatus in hoies nō est genus hoim: aliorum sive diuersorum species ergo magis est principium quam genus. ¶ Amplius in quibuscumque est aliquid secundum naturam prius et aliquid secundum naturam posterius ita quod prius nō habet nisi esse imperfectum et cōfusum quod perficitur et determinatur per posterius nō est possibile prius quod in posterioribus est secundum aliquid esse in ū preter ea que sunt posteriora: quia in talibus esse prioris est esse secundum quid: et ideo talium determinatio sicut in libro .2. de anima diximus est sicut determinatio numerorum et figurarum: et hoc est sicut si prima inter species numeri est dualitas nō erit aliquis numerus in genere qui sit preter species numerorum et in omnibus sequentibus est dualitas et sic nō erit figura in genere extra species figurarum et in omnibus cōsequentibus erit figura prima trigonum .n. est in tetragono. ¶ Si hec autem genera nō sunt preter species que tamen sunt a quibus omnium aliorum esse dicitur principium est eo quod mathematica omnium aliorum principia esse dicebāt tunc multo magis frivola hec est contraria ad species et aliorum erunt genera mathematicorum genera maxime preter species esse vnā. Sic autem genera se habent ad subalterna et species: et est habitudo hec prioris imperfecti ad posterius sicut ad actum et cōplementum sicut dualitas secundum potentiam est in sequentibus numeris et trigonum est in sequentibus figuris et genus in sequentibus speciebus in indiuiduis vero quorum est totum integrum est species nō est hoc principium secundum naturam hoc posterius secundum naturam aliam que se habent adinuicem sicut actus ad potentiam sed omnia sunt coequa secundum naturam perfecti actus principium autem perfectissimum est et maxime secundum actum spālissimum igitur magis est principium quam generalissimum vel subalternum. ¶ Amplius vbicumque est hoc quidem melius et nobilius id vero vilius et ignobilius est semper quod melius et nobilius est prius et magis principium quam id quod est vilius et ignobilius. Cum igitur nihil horum sit genus: quia in potentia dictum et priuatione et vilius et ignobilius est. Species autem secundum actum diuinum et optimum dicta et melius et nobilius est. Cum igitur principium sit melius et diuinius et nobilius spālissimum erit principium et nō genus aliquod. ¶ Ex his igitur et huiusmodi rationibus videtur quod spālissima que de indiuiduis solis sunt predicata esse principia generum potius quam ecōtrario. Iterum autem in contrarium huius obijciendo quōmo oportet suscipere ista principia nō est facile dicere per rationem. Id. n. quod est principium et causa oportet esse preter res principiatas quarum est principium: et oportet quod possibile sit quod separetur ab eis et secundum esse principij et essentiam nō dependens ab ipsis. tale vero quod sic est oportet aliquid esse in se preter singularia quare autem sive qua rōne suscipiat aliquis sic separatum principium esse nisi quia vniuersale et de omnibus nō cōuersim predicatur. sed si propter hoc principium dicatur esse principium ea que magis sunt vniuersalia magis dicuntur esse principia: que de pluribus absque cōuersione sunt predicata igitur prima principia prima erunt genera. Iste igitur sunt rōnes disputatiue ad quōnes pinductas ab antiquis ad vtramque partem disputationis inducte.

¶ Cap. 7m. De disputatione quōnum 15. 16. et 17.

Text. cō. 12.

E St autem cōtinua hijs que dicta sunt dubitatio et cum precedente cōuenientiam habens et omnium dubitationum difficillima et ad cōsiderandum maxime necessaria de qua secundum aliquam sui cōuenientiam et partem etiam nunc in precedenti quōne institit rō disputatiua et ex qua simul determinatur totum quod queritur in quōnibus 15. 16. et 17. ¶ Est autem hec est vtrum aliquid sit forma et vniuersale preter materiam et sinolon sive simul totum quod est particulare sicut quidā stoicorum dixerunt. Nam si sicut illi obijcientes dicunt nō est aliquid forma sive vle preter particularia sive singularia et singularia sunt infinita sicut in antehabitis ostensum est: et infinitorum nō est disciplina: quōmodo cōueniet accipere scientiam infinitorum. Non enim sciuntur singularia per hoc quod sunt infinita. Sed per vnum quod vnum aliquid et idem est secundum substantiam et rationem et hoc nō est principium cognoscendi secundum quod est indiuiduatum in quolibet ipsorum: sed est principium cognoscendi in quantum est vniuersale et secundum esse abstractum et separatum ab istis. in tantum enim in quantum sic separatum est in tantum scimus et cognoscimus omnia per ipsum. ¶ Sed in quantum huius est quod si hoc est necessarium et oportet propter istam rōnem aliquid esse vle preter singularia secundum esse separatum ab eis. tunc per eandem rōnem erit necesse quod genera sint preter singularia sive vltima sive sint subalterna sive sint prima generalissima. sive etiam generum principia que sunt vnum et ens. Quod autem hoc sit impossibile nunc in quōne immediate precedente dubitatiua et disputatiua ratione probauimus. ¶ Amplius si propter hoc maxime ponitur forma et vniuersale esse aliquid preter sinolon hoc est quod est simul totum et hoc est particulare simul habens formam cum materia quando cōceditur aliquid esse preter ea: tunc de multis sine multitudine materie nō verum predicatum illud est species aliqua. Si enim est species aliqua predicata de multis et cum id quod est in particulari vno nō predicetur de alio sed potius negetur de ipso oportet quod illa species sit aliquid aut preter omnia aut preter quedam sit et preter quedam nō sit aut preter nihil omnino sit eorum de quibus predicatur. Nō est rōnabile quod preter quedam sit: quia nō est ratio quare sit preter quedam et quedam non. Si autem detur quod nihil est preter aliquod singularium sed est in omnibus illis cum omne singulare sit tamen cum sensitur sequitur quod nihil erit omnino intellectuale sed omnia erunt sensibilia et nō erit scientia alicuius cōprehensio nisi aliquis dicat sensum et cōprehensionem sensus qua singularia cōprehendit esse scientiam sicut dixit Heraclitus. ¶ Amplius autem si hoc detur quod vniuersale nihil sit preter singularia nō est aliquid sempiternum et immobile omnia enim sensibilia qualitatibus sensatis affecta et determinata corrumpuntur et sunt in motu et de talibus vt Heraclito visum est nō est scientia. Si autem cum Heraclito cōcedatur quod nihil est sempiternum ad ea que inducta sunt nō esse incōuenientia tunc sequitur quod impossibile est esse generationem. In omni enim generatione necesse est aliquid quod factum et generatum est: et aliquid necesse est esse ex quo fit sicut ex materia et horum ex quibus fit res per generationem vltima per resolutionem oportet esse ingenitam et incorruptibile. Si sicut in secundo libro huius sapientie ostendimus si actus est in causis materialibus et si supponatur quod omnes philosophantes supposuerunt quod ex non ente sive ex nihilo non possibile est fieri generationem. ¶ Amplius autem cum omnis generatio sit et motus quidam rectus et omnis motus rectus sit finitus necesse est esse finem omnis generationis in quo id quod generabile est ingeneratum esse. Nullus enim omnino

motus est infinit⁹: cū enim mot⁹ sit forma post formā: oīs mot⁹ est act⁹ iperfect⁹ hec est forma pmixta potētie: hic aūt pmixtus potētie nō est nisi sit actus purus q est finis mot⁹: motus ḡ oīs stabit in actu puro: ꝛ cū mot⁹ localis ꝛ loc⁹ sit a generāte stabit etiā mot⁹ localis qñ stabit motus generationis in oīb⁹ in qbus simul est motus ad formā ꝛ ad locū sicut alibi ostendimus. Sed oīs motus recti est aliqs finis in quo est in motū esse id qd mouebat̄: generari enī qd nō est possibile generari hoc est gnōne pfici est ipossibile ꝙ mouens ad gñari infinitū est ipossibile inueniri. Qd aūt gñatū iam est illud est necesse esse qñ pmō ingeneratū ꝛ factū esse cōpletū est. ꝛ hoꝝ nihil pōt esse nisi mā incorruptibilis ꝛ ingenita generationi subiicitur: ꝛ nisi sit forma ipermixta potētie motū terminās ḡ mā est incorruptibilis ꝛ igenita: ꝛ per ꝯsequēs ppetua fm nām. ¶ Amplius aūt si mā sic est qr incorruptibilis ꝛ ingenita est tunc multo rōnabilius est subam formalē sic incorruptibilē ꝛ imobilē esse hoc aūt iō rōnabilius est: qr hec que est mā aliqñ fit in eo ꝙ ipsū fieri ꝛ gñari subiicit̄. Forma aūt nunq̄ fit vel hoc mō vel alio mō: nā si daret̄ ꝙ vniuse nec erit hec mā nec illa de qua dictū est formalis suba tūc sequeret̄ ꝙ vniuse nihil oīno erit qr vniuse nō est pticulare sicut coicabile nō est incoicabile sed sunt opposita. Si igit̄ hec que dicta sūt ipossibilia sunt necesse est formā ꝛ spēm vlem esse aliqd p̄ter sinolon hoc est simul totū qd est pticlare sicut dixim⁹. Act⁹ .n. purus potētie nō est pmixtus neqꝫ est in mā qr totū qd est in mā ꝛ educit̄ de ea est potētie pmixtū. Sed si hoc iterū tanq̄ verū quis ponat ꝓpter rōnes inductas dubitatio in ꝗ̄ōne ꝓcedēs ponet hoc in qbusdā que per se subales forme sunt. In his .n. hꝫ aliq̄ rōnē: in qbusdā aūt rō dubitatiua nō pmittit hoc poni: qr in oībus nō estimat̄ existere esse mām. Cū .n. in oīb⁹ artificialibus nō sit forma nisi figura accidentalis: ꝯstat ꝙ nō ponemus rōnabiliter formalē ꝛ separatā domū aliq̄ que sit preter domos māles nisi ponam⁹ eā in aīa artificis. Similr adt se hꝫ in oīb⁹ formis accidētalibus. Ratio .n. accidētis repugnat ad separatū esse ꝛ cū vniusia accidētiū sint pncipia scie ꝛ vniusia: videt̄ ꝙ nō ꝓpter sciam vel vtilitatē opꝫ nos ponere formā extra aīam hēte esse preter sinolon grece vocatū qd nos pticulare vocam⁹: hec aūt qōnis determinatio pꝫ per se ex his que ante determinata sunt: tū sit ias ꝙ hec sciūt rō ꝛ cā qōnis qr stoici videbāt ꝙ nihil educit aliud de potētia nisi qd est in actu potētie ipermixto ꝛ puro: ꝛ nihil finit motū nisi actus impermixt⁹ ꝛ purus: ꝛ nihil est in mā nisi qd est pmixtū potētie: ꝛ qñ hec tria ꝯiungebant̄ cōcludebāt formas mouētes esse ꝛ extra mām esse: ꝛ ꝙ mouētes forme eēnt fines motus. ꝛ nihil eēnt de motu syllogizantes ex affirmatiuis in 2ª figura ꝙ lꝫ mouēs ꝛ finis sint idē nō tñ in eodē sūt idē: ꝛ lꝫ mouēs sit in actu tñ opꝫ ꝙ sit idem numero vel spē semp sed ꝯueniēs sicut spiritus formatiu⁹ cum aīa ꝛ sicut forma manens in arte cum domo. Et sicut forma intelligentie incorrupta celestibus virtutibus ꝛ elemētalib⁹ cū formis nālib⁹ faciētes aūt forme nō sunt endelechie aliquoꝝ: lꝫ facte sunt endelechie eoꝝ q̄ꝝ sunt forme.

¶ Cap. 8ᵐ. De disputatione questionis decimeoctaue principaliter inducte.

Tex. cō. 13.

Ad hec aūt que determinata sūt querere opꝫ vtꝝ oīum que sūt sub vno cōi hoc ipm cōe est vna suba eoꝝ oīuꝫ. Ex hoc .n. declarabit̄ qd qōne nonadecima est inq̄sitū ꝛ hui⁹ qōnis est cōplū. Sicut si dicam⁹ oīum hoīuꝫ esse subaꝫ vnā sed hec statim in supficie ipossibile eē videt̄: hoc .n. ad sensū pꝫ: ꝙ nō oīa pticularia sūt vnū: quodꝫ formalis suba est vna sed multa sunt numero ꝛ dīam que eā nūeri est habētia adinuicē fm eē. Si aūt hoc cōcedat̄ est hoc ēt vt videt̄ extra rōnē. Vnicū .n. oīa hec est forma que nō nisi p accidēs hoc est fm eē dicit̄ p mām: cū oīa sint simpliciter vnū quoꝝ est forma vna oīa que sub vno cōi sunt simplr sunt vnū ꝛ per accidēs mīta. Adhuc aūt ex pte māe iquātū est mā nō dicit̄ spēs: qr si ita esset in oī mā diuideretur qd nō est veꝝ. lꝫ sit diuisio p hoc accñs māe ꝙ nō est totā māꝫ eē itra formā: ꝛ iō in p⁹ celi ꝛ mū. dixim⁹ ꝙ si hō vn⁹ eēt ex oīb⁹ carnib⁹ ꝛ oīb⁹ ossib⁹ hūanis tūc nō eēt poe esse plēs hoīes: igit̄ p accñs forme nō dī formaꝝ⁹ lꝫ poti⁹ p accidēs māe. ꝛ sic forma in se ꝛ in mā est vna lꝫ p accidēs ei⁹ in quo ipsa nō per se diuidit̄: ꝛ iō similr extra rōnē est: qā mā sit hoꝝ singulū que particularia sunt ꝛ tñ id qd sinolon est ꝛ vocat̄ sit ea ambo mā ꝛ forma. Si ḡ sic est formalr sūt oīa vnū rōne ꝛ suba: p accidēs aūt māe que non est particulare sunt multa ꝛ sic qdē lꝫ verā questionis determinationē est vnū in multis per accidēs ꝛ de multis per seipsum.

¶ Cap. 9ᵐ. De disputatione qōnis 19 inducte.

Tex. cō. 14.

Amplius aūt ēt de pncipijs cū alijs que inducta sūt ēt hoc qd qōne 19 quesitū est dubitabit aliqs: ꝛ hic est querere: vtꝝ pncipia essendi ꝛ cognoscēdi sint rōne ꝛ spē determinata sic ꝙ oīno nō sint in mā ꝛ nūero: lꝫ tñ forme in nulla existētes multitudine neqꝫ potentia neqꝫ actu: aut sint determinati numeri fm spēm ꝛ mām ita ꝙ illi numero nihil addi possit oīno fm aliqd subm in quo sint vel esse possint. Nā si sicut pmo ponit̄ spē simplici nec multiplicabili per mām sint vnum: tūc nihil oīno sub ipsis erit vnū numero qr vnū nūero est sinolon per hāc formam participatā ꝛ idiuiduatā per hāc mām. Nec iterū vnū erit vnū ꝛ ens qr eoꝝ in oīb⁹ nō est forma vnica ꝛ vere vna ꝛ sic vnū ꝛ ens nō sūt pncipia: hoc ēt mō nō erit gnō qr hoc mō vnā forma de potētia ad actū nō ꝓcedit lꝫ act⁹ est simplex ꝛ purus. hoc etiā mō scire opꝫ qūo erit. Non .n. sciunt̄ nāe ꝛ sube reꝝ per hmōi separata ab eis: nō enī sciunt̄ nisi fuerint vnū rōne ꝛ forma in oīb⁹ qd sit eē ꝛ suba ipsoꝝ. ¶ Sꝫ si ꝓpter hoc dicat aliqs ꝙ pncipia nō sunt determinata forma ꝛ rōne sed subm habētia ꝛ māꝫ sūt nūero vnū vel determinata in nūero: ita ꝙ qdlibet pncipioꝝ est numero vnū sicut si dicerēt ignis vnus nō multiplicabilis in ampli⁹ q̄ꝫ in vnuꝫ ꝛ nō sūt pncipia in multitudine agibilia quēadmodū multiplicant̄ sensibilia ꝛ sunt in sensib⁹ que pncipia sunt aliorū sicut alia forma ꝛ alia mā est diuersoꝝ sensibiliū sicut vidē mus multiplicari nūero elemēta orationū in diuersis cōpositionib⁹ vocū: sicut in hac alicui⁹ dictionis syllaba que spē eadē erit sit cū alia alterius syllaba: sicut spē eadē sunt prie syllabe syllogismi ꝛ syllabe nūero diuerse. ide enī elemēta litteraꝝ sunt spē eadē ꝛ numero diuersa: qr si nō ita est in pncipijs entiū lꝫ potius q̄ sunt entiū pncipia semp nūero vnū ꝛ idē sunt nec iterant̄ fm nūeꝝ in pncipiatis: tūc sequet̄ ꝙ nihil oīno aliud est in oīb⁹ entib⁹ p̄ter pncipia: qr dicere nūero vnū ꝛ dicere vnūqdqꝫ totū pticulare ꝯstitutū in eē nihil differt qr vocam⁹ sic hoc aliqd vnūqdqꝫ qd sic nūero vnū ē: si ergo pncipia sic vna nūero ꝯstituta sunt nec sūt iterabilia nec miscibilia in alia nunq̄ ꝯstituēt aliqd lꝫ semp in nūero: in q̄ sunt manebūt ꝛ sic nihil erit penit⁹ p̄ter pncipia. vt si vo erit forma q̄ est i his pncipijs: ꝛ hoc est sic ei ꝙ si dicerem⁹ ꝙ vocis litate elemēta essent nūero determinata: ita ꝙ qdlibet eoꝝ essent tñ vnum nō iterabile vel nūerabile vel cōicabile ad formā aliā sicut si eēt tñ vnum a: vnū b. ꝛ sic de alijs: ꝛ nec eēnt iterabilia vel iūgibilia ad formas alias lꝫ sp manerēt in forma sua q̄ nūero sunt vna: tūc oporteret ꝙ littere oēs essent tñ fm numerū elemētoꝝ suoꝝ: ꝛ nulla duo eēnt eadē spē neqꝫ ēt plura: ꝛ sic oīa ꝯstituta ex litteris nō eēnt: qr littere in eis diuersa ꝯiunctione elemētoꝝ numerari possent. hoc aūt falsum est ꝛ cā dicti fuit qr ꝯsiderabāt rōnem pncipij esse primā ꝛ intrāsmutabilē nō aūt posse putabāt talē esse vnū numero ꝛ subiecto nō remanetē: his igit̄ qui primā huius qōnis partē defendūt: ꝯuenit pncipia generatiōis nō eē cōtraria: his aūt qui scdam affirmant ꝯuenit: ꝙ lꝫ ꝯtraria sint tñ nō se trāsmutāt adinuicē ꝛ sic fm vtraqꝫ pteꝫ aufert̄ gñatio physica sicut facile patet per ea que p̄dicta sunt a nobis.

¶ Cap. 10ᵐ. De dissolutione qōnum .20. ꝛ .21. fm Methodistas ꝛ fm Emp. ꝛ Peripatheticos.

Tex. cō. 15.

Non minor aūt ea que determinata est dubitatio de principijs relinquitur tā modernis phīs q̄ etiā prioribus qui lꝫ laborauerint in ea tñ nō nisi balbutiētes tetigerūt eā: ꝛ hec est q̄ duab⁹ supius positis .20 ꝛ .21. qōnibus est proposita: vtrū .s. eadē corruptibiliū ꝛ icorruptibiliū sint pncipia aut diuersa. Nā si dicant̄ eadē vtroꝝqꝫ eē pncipia: cū causatū sequat̄ cāꝫ ꝛ pncipiatū sit fm numeꝝ principioꝝ suoꝝ: que sunt ipsius elementa essentialia ꝛ vnū vno mō se hñs nō ꝯstituat nisi vnū qūo pōt esse ꝙ principiatoꝝ hic qdē erunt incorruptibilia. sicut celū illa vo corruptibilia sicut

ea que

ea que h̄nt corporalē sub̄am motā: ꝑpter quā cām talis is principiatis erit variatio eisdē ⁊ eodē mō existib⁹ vtro:ūq3 principijs. ❡ Igitur de ista q̄one quę ētes rōnē reddere he siodiste ⁊ oēs qui primi temporis p̄hi theologizātes hoc est principia diuina ponētes erāt: curauerunt psuadere ex tali busque solū ad eos ipsis sufficiētia erāt. Nos enim p̄hos p syllm oīa inestigātes spreuerūt tanq̄ ex hijs certificari que omni rōne certiora eēnt: ⁊ hec fuerūt oracula reuelationū ⁊ responsa deoꝝ que oī dicebāt eē certiora syllō: ⁊ iō qcqd s p̄hs syllō in ꝯtrariū obijci poterat fallibile cōtēpserūt ⁊ incer tū. Deos enim isti faciētes sua pōne principia p̄ma e vnū qdē deoꝝ eē dicētes q opifex pater q3 est oīū: ⁊ alios deos incorporeos eē posuerūt. Ex hijs aūt deis vel diis oīa esse facta dixerūt: ⁊ vnū q̄dā hijs oībus eē inditū tam celesti/ bus q̄ terrenis: ⁊ iō duo gñā deoꝝ eē dixerūt ⁊ tertiū cōpo situ ex vtrisq3: ⁊ qdā quartū addiderunt de beroibus loquen tes. Primum aūt genus eē dixerūt celestiū: ⁊ terrestriū: ⁊ tertiū bonum gen⁹ celestiū deoꝝ h̄ntiū in veritatis cogni/ tione pietatis cultura ⁊ iustitie amore: q̄rtū aūt īferualium deoꝝ qdā cōiunxerūt. Cū ergo oīs ista diuersitas a primis ⁊ icorruptibilib⁹ q dij sunt ꝑcedat q̄onē inductā soluebāt: q̄ q̄dā facta sūt icorruptibilia que nectar ⁊ māna degustāt que qcqd ē dic siue admiratio iterpretat̄ ⁊ a poetis ambro/ sia deoꝝ dicit̄ sicut celestia: q̄dā aūt facta sunt corruptibilia que nectar ⁊ māna nō degustāt. ❡ Palā aūt est: q̄ ista noīa symbolice sumpta dicūt sibi s̄m suā facultatem vota in qua nō est peccatū vti metaphoris eo q̄ diuina nō h̄n nisi meta phoris vestita itelligunt̄: ⁊ ideo preter nos p̄hos iter quos peccatū in ꝓblematib⁹ ē metaphoris vti dixerūt eē q̄ō de ꝓlatione bar diuinaꝝ causaꝝ enontiauerūt. ❡ Si enī3 pro prie s̄m q̄ sonāt hij accipiant̄ sermones obijciemus eis di cētes: q: signa voluptatis ⁊ nō nālis necessitatis tāgunt ea que nectar ⁊ māna siue ambrosia deoꝝ dicunt̄: nectar ⁊ mā na nō sunt cā existendi: si vō tāgunt ea gustu cā existēdi ⁊ na turalis necessitatis vt restaure deperditū in corpe p cibū: tunc mirabile videbit̄ si sempiterni erunt hij qui ꝑpter re staurationē deperditi cibo indigēt. Sed isti fabulose p̄anē: nectar dicētes sbtile resolutiuū a paludē siue mari meothi/ de. Māna aūt dulce diuinū signāt in fabula motorē primū esse in cētro medie imobilitatis spere totius resolutiū autē primitus ex isto ⁊ ascendēs eē subtile ⁊ nobile māe supiorū q̄ō nisi est in potētia ad motum. Dulce aūt formā siue luci si milē: ⁊ hoc gustari cōtinue dicebāt dum p motū celestia cō tinue primo motori se assimilare ⁊ bonitates eius ꝑticipa/ re satagūt: ⁊ ideo cibata ex hijs celestia poete dicunt depri/ mi: dū3 hoc p motū gñabilib⁹ infundūt ⁊ ieiunia hijs dicūt leuari de cursu dirigi vt bonitates diuinas pcipiāt. ❡ Que aūt hic nō nisi quadā remota resultatiōe pcipiūt dicūt fie/ ri corruptibilia pticipātia māam s̄m potētiā ad formā priua tioni sobiectā. In oibus aūt nominis aliqd remāete q̄ō fa cit ipsa ad aliquā deoꝝ silitudinē restitui: hec aūt in poeti/ cis determinata sunt. Sed in ista p̄hia nō est dignū cū stu/ dio intēdere de hijs q̄ fabulose sunt sophizata. ❡ De hijs aūt que positionē suā p demōstrationē siue qualēcūq3 ꝓba tionis dicūt rōnē3 op3 cū studio ꝯdicēdi vel cōsentiēdi au/ dire: cum iterrogādo ꝓponūt de predicta q̄one quare. s. ex eisdē ⁊ h'mōi principijs existētia principiata q̄da3 s̄m nām sempiterna sunt de numero existētiū principiatoꝝ. Quedā vō s̄m nām corrūpunt̄. Sed qm̄ antiq nec cām huı⁹ verā di cunt: nec rōnabile est sic se hēre vt dicūt. ❡ Palā est dicen/ dis hoc a nobis q: nec eedē sunt cause corruptibiliū ⁊ icor/ ruptibiliū sunt ille cause quas illi dicūt. Q̄ō ex hoc ꝯstat: q: cā hui⁹ quā aliquis antiquoꝝ maxime existimat p rōnē dif ferētie cōfesse rei queste s̄m cōsonātiā ei⁹ q̄ō querit̄ est s̄nia Empe. ⁊ hoc idē incōueniēs passus est q̄ō alij: hic enī prin cipia oīa māalia q̄tuor elēta ⁊ formalia amorē ⁊ odiū ponēs incorruptibilia dicit ex hijs eisdē icorruptibilib⁹ principijs q̄dā fieri corruptibilia ⁊ q̄dā icorruptibilia: ponit enī3 p̄n̄ q̄ō dā ⁊ cām corruptionis eē odiū3: is qb⁹ est ⁊ in qb⁹ odiū3 nō est hec esse icorrupta mōētia: videbit̄ aūt aliter s̄m di/ cta Empe. ēt hec oīa generare odiū preter vnū solū. Nam oīa s̄m Empe. ex odio sunt preter deum que celū ⁊ celestia vocat. Dicit ergo iste Empe. principia ex qb⁹ oīa sunt pre/ sentia ⁊ quecūq3 futura erūt: ⁊ ex qb⁹ arbores pullulauerūt

s̄m partē anime: ⁊ ex qbus viri s̄m pfectionē seruant: femi/ ne s̄m seru s occasionē ⁊ impfectionē3: ⁊ bestie gressibiles ⁊ vultures volatiles ⁊ aque natatiles nutriti pisces: ⁊ etiam preter hec dij celestes lōgeui ⁊ imortales ⁊ preter que dicta sunt dicit q: si nō eēt odiū3 in reb⁹ amore vniēte eēnt vnū3 oia. Nā qm̄ ista cōueniunt in vnū: tūc illud cōstitutū sciz ⁊ ex perimeto nouit odiū q̄ō vltimo facit dissolutionē in oīb⁹ cū quib⁹ est per nā3 ꝑpter q̄ō ēt accidit ex syllogismo Empe. s̄m suā positionē felicissimū deū q: felicitati corruptiōis nō sublacet: quē celū vocarmus prudētem eē oībus alijs eo q̄ nō oīa elemēta ⁊ principia s̄m eū cognoscit. Nā odiū3 in se nō h3: notitia vō s3 Empe. perficit̄ similis simili sicut in primo de aīa diximus terrā nāq3 per terrā cognoscimus: ⁊ p aquā aquā: ⁊ per affectū siue amorē cognoscimus affectū si/ ue amorē: ⁊ odiū3 scimus per difficile ⁊ abhominabile cun/ ctis odium: sed q: nos de Empe. pōne multa in p̄cedētib⁹ ⁊ in libus p̄hicis diximus. ❡ Redeamus ad q̄onē vnde in cepit disputationis ratio: hoc tū pala3 est ex dictis Empe. q̄ odium nō magis sit cā corruptionis q̄ existēdi siue gene rationis. Similiter aūt nec amor s̄m dicta eius nō est ma/ gis cā existendi q̄ nō existendi: amor enim colligēs q̄da3 in vnū: qbus est cā existendi corrūpit alia qbus collecta sepa/ rant̄. Similr aūt odiū separans q̄dā cōiungit ad alia. Si/ mul āt cū hijs que dicta sūt reprehēsibilis est Empe. q̄ trās mutationū que in entib⁹ nullā dicit cām sufficientē ꝓpue quare hec trāsmutant̄ ad hāc formā ⁊ illa ad aliā. Nō enī3 dicit nisi q̄ sic aptū3 natū est ex mā q̄ amātia se ⁊ habentia symbolū ⁊ germanitatē cōueniūt ⁊ diuersa ab hijs separā/ tur: sed qm̄ magnū odiū3 ex multis elemētoꝝ cōponētiū con trarietate in mēbris eius q̄ō cōpositū est nutritū est: ⁊ ami/ citie colla dissoluta sunt ad honorē intēdebat vt separatum eēt ⁊ vinceret pfecto tpe periodi: hic enim honor quo glo/ riatur odiū dissoluēdo colla amicitie dissoluit sacramētū a dijs celestib⁹ pfectū oīs eius q̄ō est mutabile. Est aūt mu/ tabile omne id in cui⁹ cōpositione miscet̄ odiū3 colligatum amicitie: hoc igit̄ dicit Empe. quasi necīum sit ex istis cau/ sis trāsmutari omne q̄ō trāsmutat̄. Cām vō cōuenientem quare sic vel sic mutet̄ nullā ostendit. Attamē tm̄ solū dicit q̄ō etiā cōfessum est ab alijs. Nō enim dicit q̄ existentium principiatoꝝ q̄dā sunt corruptibilia ⁊ q̄dā icorruptibilia s3 oīa dicit corruptibilia p̄ter elemēta. ❡ Dicta vō superi⁹ dis putatio: quā hic disputauimus querit cur hec existētiū sunt corruptibilia illa vō nō: si ex eisdē sint principijs: ⁊ iō pro il/ la parte nō soluit q: cū dicit cām quare q̄dā nō corrūpont̄: dicit ideo eē: q: nō h̄nt odium p̄n̄: ⁊ sic dicit nō ex eisdem principijs eē corruptibilia ⁊ icorruptibilia ⁊ hoc in ista pte q̄onis nō querebat̄. Dicigitur ⁊ talia dicta a nobis ad pro bandū q̄ sunt eadē principia corruptibiliū ⁊ icorruptibiliū. Si vō dicit quis diuersa eē corruptibiliū ⁊ icorruptibiliū: vna qdē erit prima dubitatio vtrū principia ipsa corrupti/ biliū sint corruptibilia ⁊ icorruptibiliū incorruptibilia sicut ⁊ c. querit q̄ō. ❡ Nā si dicant̄ illa principia eē corruptibilia tunc manifestū est: q: necīum est q̄ ipsa principia ex aliqb⁹ alijs iter se sint principijs. Oīa enī3 que p̄hice corrūpuntur resoluunt̄ in ea ex qb⁹ sunt pricipia principioꝝ priora ipsis: hoc aūt est impossē siue status fit in principijs in ante sumē/ do: siue nō siue in isiniū principijs sicut alijs principia prio/ ra. ❡ De principijs enī3 principioꝝ eadem est q̄stio que de istis: ⁊ sic abit̄ in infinitū. Si aūt stat⁹ sic nō pōt eē nisi in cor/ ruptibilibus principijs: ⁊ tunc nō soluit̄ questio sed manet. ❡ Amplius aliud incōueniēs est q: corruptibilia principia pōt nō esse ⁊ auferri per corruptionē: ⁊ tunc queramus q̄ō erunt in nā principiata corruptibilia ablatis pricipijs: abla tu enī principio nō pōt causari principiatū. ❡ Si vō ꝑpter ea que dicta sūt iterū q̄s eligat aliā partē istius q̄onis dicen tis: q̄ principia corruptibiliū sunt icorruptibilia: tūc querit̄ cur ex q̄busdā principijs incorruptibilib⁹ existētib⁹ fiunt cor ruptibilia ex diuersis aūt ab hijs que cū hijs simili incor/ ruptibilia sunt: ⁊ icorruptibilia causata similiū3 enī3 causa rū similes videnī debere esse effectus vnde sic ꝯtros a simi libus principijs fieri effect⁹ nō cōgruū sed aut impossē est si essentiales ⁊ imediati sunt effectus aut multis īdiget rōne: si effectus nō sunt equalr imediati ⁊ eētiales. ❡ Amplius aūt in hoc ostendit̄ ista opiō esse vilis q: nullus vnq̄ p̄hoꝝ

Tres de diuer/ sis gñib⁹ deoꝝ s̄m antiquos.

Quid antiq̄ [illegible] fabula per se [illegible]

rōne veritatis conatus est dicere preter studium diuersa esse principia corruptibilium et incorruptibilium sed concorditer oēs per studium loquētes eadem dicunt virorumque esse principia verum oēs phi concordant et quasi masticando et dicendo p distinctiones tangunt qualiter eisdē existētibus principijs quedam principiatorum fiant corruptibilia et quedam incorruptibilia. Alteram partē huius qōnis accipiētes vt parum aliquid et in hoc ostēdit vilissima eē oīum heresis Manchei qui istā qōnē soluens duo dixit esse principia vnū incorruptionis et alterum corruptionis. Nō ignoro aūt Auicebron in libro fontis vite istam videri soluere qōnē dicentē quod ea que principia sunt et elemēta sicut forma et mā prima qdē esse oīum eadē priorima aūt nō esse eadē et primā qdē mām vocat in qua prime inueniunt mālis principij pprietates que sunt sustinere recipere substare: fundamentū esse siue fundare indiuiduare: participare et hmōi et hāc dicit eandē esse tam corporalium quam spūalium et tam corruptibilium quam incorruptibilium. primam aūt esse determinatā forma substantiali sm gradus ipsius que sunt eē viuere sentire et itelligere et determinatam cū forma substātiali aptitudine per tres diametros orthogonalr se secantes: et hāc sm suos gradus esse mām corporum oīum et determinatā tertio loco per qualitates primas actiuas et passiuas: et hāc sm suos gradus esse phicorum trāsmutabilium materiā quod aūt istam materie facit diuersitatē nō dicit: nec intendit dicere de pncipio et elemēto qd est forma hoc enim in men est itelligētie sicut sepissime diximus: et gradus accipimus sm lumē itelligentie purū: et sm lumē itelligētie virtuti corporis quod eius istrumētū est per virtutē: et tūc sm gradus illius diuersificatur: quia si virtus corporis nō determinat qualitate efficitur forma phice trāsmutabilis: et sic vnā primā formam ponit in oībus et fere tendit hoc ad positionē Platonis multa enim dicta Parmenidis et Zenophanis et aliorum de quibus in primo libro mētionem fecimus oīa dicta sunt ad huius qōnis solutionē. Opinio autē Aristotelis est quod principiū mouēs idem sit: et cū motus sit actus mouētis primi et instrumentū et motor moueat ad formā quā hz in seipso quod forma que ē in mā potētiali sic vna sicut vna sanitas ex arte medici per instrumēta medicine in aīal traducta et sicut forma formatiue virtutis que ipsi est per virtutē spirituum in distincta mēbra traducta. Sic enim motus primi motoris stat ad id qd mouetur et nō mouet et est dux virtus eius oībus ad formā mouētibus. Materia aūt sm Arist. sm eē accepta sicut pprie sumitur in phicis nō est vnius generis sed accepta sicut substā fundās vna est. Sīlr aūt est de fine qui vltimus qdē vnus est. vniuscuiusque aūt est diuersus: et cā aūt corruptionis in oībus est lōge a principio primo distans et cā incorruptionis est ppinque eē iuxta principiū: et cā motus est participare velle eē diuinū. De oībus aūt hijs in phicis qdem multa diximus pcipue in .8. phy. et in de celo et mūdo et vbi de natura loci disputauimus iterū autē de hijs cum studio in .11. huius sapientie libro intendemus.

Cap^m xi^m. De dissolutione questionis vicesimesecunde.

Omniū autē ad cōsiderādū difficillimū. et ad cōsiderandū et videndā veritatē maxime necessarium est. Verū vnū et ens sint substātie entium: et quoniam difficile est valde videre qd antiqui in ista senserunt qōne: repetemus eā de verbo ad vbum sm quod superius posita est. 22. enim est questio: et queritur in ea vtrum vnū qd est principiū numeri: et ens qd est principiū oīum et ad aliqd ante se nō resoluitur sint oino idem et nō diuersum aliqd. sed tā sint separata et prima suba entiū an nō sint ista prima suba entiū. Sed potius aliqd subm et determinatū sub vno et ente sit principiū rerū siue illud sit mouens vt amorē vnitatē et principiū entium ponit Empe. siue sit aliud māle principiū sicut ignē vel aquā vel aliud tale vt ponebant diuersi phorum eē subam et nō vnū et ens. Queramus igitur sm hunc intellectū qōnis vtrum vnū primū separatum qd sm antiquos est pncipiū numeri. et est ipsa vnitas prima qua quelibet res est vna et ens qd est entitas primo sicut separata existētia substātie oīum entium eo mō quo dicis in opinione Pitagore et Platonis in libro primo expositum est ita quod vtrumque eorum ita est suba rerū quod preter ea nihil aliud est entiū aliqd nec ipsa ad inuicem sunt alia ita quod hoc qdem sit ens: illud vō vnū: sz ipsa rei vnitas sit ipsa rei entitas et suba sui qdditas ipsius: aut oz qrere qd in entibus determinatis est ipsum ens qd est pncipiū entis vel qd est et quod est suba in ipm primū ens qd est pncipiū quasi sit qdam alia nā subiecta huic cōi intētioni que est ens et vnū. Mij nanque phorum qui mathematica pncipia ponūt dicūt primo modo. illi vō de numero phorum sicut nālia pncipia ponētes secūdo mō nām entis et vnius habere se putāt. Plato namque et Pitagorici putāt ens et vnū que prime sunt intētiōes esse nō aliud aliqd adinuicē: et hoc idē qd est vnū et ens esse nām entium substātiē quasi suba entiū sit id qd est vnum aliqd eē et ens. eo quod viderūt quod in quolibet ab eo est rei entitas et rei vnitas. Idē quod est entitas vnitas et suba qua res est id qd est et dixerunt ista eē pma ab oībus pticularibus maxime separata et incorruptibilia: et iō esse pncipia pma. Alij vō de nā loquentes vt Empe. quasi ad notius sm sensum reducētes principia dicunt: quod aliqd vnū determinatur in nā ens est pncipiū. Videbitur aūt alicui effectū amoris sicut Empe. vel dicta cōsideranti hoc pncipiū qd est vnitatis et entitatis cā amorem esse conciliatiuū eorum que in generatione vnita sunt: et sic amorē esse vnū et ens entiū sic per cām dicta. hic enim amor sicut diximus est cā quare oībus inest vnū. Alij vō dicūt hoc ignē esse: alij aerē dicūt esse vnū hoc et ens ex quo facta sunt entia. et esse entiū. Silr aūt aliqd subm cōi intentioni entis dicūt et illi qui plura posūt elemēta esse pncipia entium. Necesse est et his tot dicere ens et vnū: quot dicūt eē essentialia principia entiū. Omnes. n. isti coguntur ab ista rōne que supra duas fundatur ppōnes quarum vna est quod pn^m subale rei eius est entitas qua est id qd est: alia est qd idem omnino est rei vnius que est eius entitas. Ista igitur est diuersitas opinionū de hac qōne. Obijciamus igitur pmo contra eos q dicūt vnū et ens cōia nō esse rerum subam: sed aliqd subm eius sicut dicūt phi. Dicimus ergo quod si q nō ponūt vnū et ens q sunt primi intellectus eē subam et qdditatē primā q est rerum suba et principiū illis ex sillogismo accidit nec aliorum aliqd eē separatū et verū subam: vnū enim et ens sunt pma et magis oībus vlia: et ideo si principiū qd est suba entiū est qd est primū et in pluribus inuenitur. ens et vnū sube sunt vel nullū aliorum est suba quia secūda habēt a primis et qd sunt pncipia sunt. Si vō nō est aliqd qd sit in se separatū et principiū vnū et ens: vix aliorum aliqd erit preter ea q dicta sunt singularia: et sic nec diffinitiōes erūt nec demōstratiōes qd valde impossibile ē. Amplius cū vnum sit pncipiū numeri: et numerus sit multitudo ex vnitatibus aggregata: et vnū sit cōuersum cū ente si ponatur suba vnius qd est principiū nō existere p se et esse pncipiū: tūc palā est quod nec numerus erit quasi nā aliq separata ab existētibus. Numerus. n. est vnitas sicut diximus. Vnitas aūt est principiū vnius: et id est qd est aliqd separatū: quia de rōne pncipij est quod sit separatū per se existēs. qd ē ptra oēs pitagoricos et platonicos q ponebant numerum esse rerum et primū vnū separatū esse numerū principiū sicut satis in primo libro est expeditum. Si enim aliqs dicat quod vnū et ens nō sunt sube separate: que sunt rerū principia hoc stare nō pōt: quia si aliquid est vnū et ens: idē quia cōuertuntur: tūc necesse est quod prima eorum principia sint vnū et ens quia nihil aliud ab ipsis pdicatur de eis vlr nō cōuersim sz en ipsa sunt pma pdicata per se et de oībus alijs. Cum igitur qd est res et suba rei est qd subaliter nō cōuersim de re pdicatur: et ē a re separatum eo quod nō cōuertitur cum ipsa: oz quod sube prime sint ens et vnū et sint principia et suba rerum oīum. Sed in contrarium huius obijciēdo videtur quod si ipsum ens et ipsum vnum sm se acceptū dicitur eē qd et suba separata et qdditas omniū aliorum multa erit dubitatio per quē modū eē possit diuersum aliquid preter ea. Dico aūt hoc exponēdo quod dubitatio magna erit qūo vno erunt plura entia quia cū dicitur sit causa pluralitatis et numeri et nihil differētie et distinctionis in entibus ponatur primū eas et primū vnum: eo quod oīa cōueniunt in eo quod ens et vnū sunt. et qd est principiū cōueniētie nō est pncipium differētie. Si ergo dicatur quod tota suba et qdditas oīum entium sint primū ens et vnū nō erit possibile dicere: vnde veniat entium diuersitas et pluralitas quia qd diuersum est ab ente non est oino: et aliter sicut in primo libro diximus necesse est accidere sm Parmenidis rōnem: quia oīa entia sunt vnū et idem primū ens. Vtrūque ergo dictorum in ista questione est valde difficile: siue nanque dicamus quod vnū primum ens sit idē rebus et suba earum sequitur impossibile eē: quod numerus

MS qualiter Auicebrō ista rōnem phi soluere conatur.

Que sit Arist. opinio de identitate principiorum.

Tex. cō. 16.

rus sit rex: subā siue substātiale principiū entiū. Si autē di/
camus pmo mō q vnū ⁊ ens nō sunt sube ⁊ principiū p:ius
oia sicut paulo ante diximus: quare sequit impole esse q nu/
merus sit qditas ⁊ suba entiuz viti. dixi:mus q numerus
est vnitates. ⁊ ideo si prima vnitas entiū suba nō est nume
rus suba entiū nō erit. Qd si dixerimus aliā partē q vnū ⁊
ens est tota suba entiuz: eadē dubitatio est de ente que pus
dicta est. vnde. s. veniat pluralitas rex. Id eniz vnū qd alie
tatē ⁊ diuersitatē hz ab vno qd est principiū ⁊ primū vnum
hoc est z^m vnū qd aggregat pmo vno necessario erit ex ali
quo qd sit pter ens primū ⁊ si tūc primū ens ē tota rei suba:
tūc illud z^m nihil eē necesse est: ex quo in numero sobali qd
diuersitatē facit abūdat ab ente primo. Sed hoc dato itex
nō erit numerus: ⁊ sic itex nūerus nō pt eē suba rex. ❡ Oia
enim entia aut sunt tm̄ vnū aut multa quox qdlibet est pri
mū tm̄ vnū ⁊ sic vnitatis vnius. ⁊ hoc nō facit numeruz: qz
vna vnitas nō est numerus sed multe ⁊ diuerse ⁊ ille est in
tellect⁹ hui⁹ disputationis: ⁊ ideo Auerrois errat nō tāgēs ve
rū intellectū. Amplius Zeno oib⁹ his ꝯdicēs dicebat vnuz
nō esse aliqd ens. Si enim vnū est idiuisibile sicut vere: tūc
sm̄ hoc qd dignius in opinādo iudicauit Zeno vnum nihil
erit oino: qz qd nec additū facit maius nec ablatuz facit mi
nus existētiū oino nihil eē dixit pro rōne accipiēs q tale ta
li additu; facit magis tale: ⁊ si vnitas ⁊ punctus eēnt entia
addita entib⁹ facerēt maius: ⁊ ablata facerent minus hoc
aūt dixit Zenō qz palam sit q entis veri sit mēsura: ⁊ qd nō
est dimēsuz nō sit ens. qd aūt dimensuz est corpale est aliqd.
❡ Corpus aūt solū sm̄ Zenonē est vere ens: alia vō diuersa
aliquo mō dimēsa faciūt mai⁹ ⁊ quodāmō addita nihil fa
ciunt maius: ⁊ quo ad hoc sunt nō entia. linea addita longi
tudinē auget ⁊ diminuit ablata sed nō latitudinē ⁊ pfundi
tatē. Supficies aūt addita auget lōgitudinē ⁊ latitudinē ⁊
ablata easdē dimēsiones diminuit sed nō pfunditatē: ⁊ ideo
quodāmō sunt: ⁊ quodāmō nō sunt. Corpus aūt est simpler
punctū vō ⁊ vnitas sm̄ dictā rōnē nullatenus sūt. ❡ Sz qrī
iste phs Zeno sic pōderose p graues rōnes speculat: ⁊ sm̄ eū
indiuisibile vnū nū ꝯuenit esse qd falsuz est ⁊ rei veritati re
pugnās: ideo iz nō ad ppositā qōnē ptinens: tn̄ vt perfectior sit
doctrina habeat rnsio sue orationis ❡ Dicamus igit q in
diuisibile additū alicui maius nō faciet: sed additū aliis fa
ciet plus sm̄ discretā quātitatē qā addit vel idiuisibili vel
diuisibili tale indiuisibile: qz ante additū plus facit ⁊ sub/
tractū paucius vō nihil sed aliqd ❡ Sed qrēdū est qō ex
tali vno idiuisibili a plurib⁹ erit mēsura siue dimēsio quāti
tatis cōtinue: sicut qdā dixerūt: hoc enim ille est ei qd est li/
neā ex punctis cōponi dicere: qz iam in multis locis librorū
nālium testatū est. ❡ Adhuc aūt si qs suscipiat opinionē aliter
dicētiū q. s. vt qdā dicūt fiet qntitas in genere tam discreta
qz cōtinua ex duob⁹: quox vnū est ipm̄ vnum indiuisibile: ⁊
aliud sit nō vnū ⁊ ex his duob⁹ dicat q fiat numerus nihil
minus qz pmus. ❡ Querēdū est qre ⁊ qō ex vno ⁊ nō vno
qnqz fiat numerus q est discreta qntitas ⁊ qnqz mēsura que
est qntitas cōtinua id qd factū est ex vno ⁊ nō vno si illud nō
vnū qd additū vni est pn^m factox est equalitas qdaz: ⁊ vna
nā semp sicut pn^m primū semp cōuenit vnā nām eē: nec eniz
palā q mēsure cōtinue fiant ex vno ⁊ eodē ex qbo fiunt nu/
meri: nec ēt palā est qō cōtinua fiant ex numero: qz ex prin
cipiis essentialib⁹ eodē mō se hntib⁹ palā nō est qō diuer/
sox generū sunt facta: qz qntitas ꝯtinua nō est ex vno vnico:
nec ex pluribus vnis nec ex vno ⁊ nō vno: ⁊ sic nullo modo
vnū qd est indiuisibile ⁊ principiū numeri est principiū en/
tium omniū. Omnis aūt illa antiquox oium contradictio
causatur ex hoc: q nō distinxerunt multitudinē vnius ⁊ en/
tis: qā in veritate cōmunissima ens ⁊ vnū nō sunt subiecto
entium sicut vniuoce pdicata de entibus sed analoge sunt
primū qdem dicta de substantia: ⁊ de aliis prout sunt sub/
stantie sicut in sequentibus huius sciente declarabitur.

❡ Cap. 12^m. De disputatione. 26. questionis.

Tex. cō. 17.

Consequēs aūt dubitatio post eā q dicta sunt
est que. 26. loco pposita fuit: vtrum. s. numeri
⁊ supficies ⁊ corpora ⁊ pūcta sube alique sunt
an nō. ❡ Nā si ista sube nō sunt: ⁊ principia sen
sibiliū vt qdā dicūt diffugit a nobis aliqd esse
ipm̄ ens sensibile: qz nō videmus ex qb⁹ cōpo/

naturaliū cōponat ex dimēsionib⁹: ⁊ si ita nō sint substātia/
lia principia diffugit rōnē nostrā que nā entium sunt sube si
ue subalia principia corpox phicox: ois enim qntitas corpo
rū cōstituit ex tribus dimēsionib⁹: nec est corpus aliqd nec
rōnē corporis hz: qd nō est dimēsum ⁊ ideo corp⁹ physicū
sm̄ hāc rōnē est qd cū qntitate trium dimēsionū motui ⁊ mu
tationi subm̄ est: ⁊ cū nihil mobile sit nisi qntum trib⁹ dimē/
sionib⁹ terminat ⁊ nō cōuertat qz nō omne trib⁹ dimensio
nibus terminatū est mobile sm̄ sepius iam inductā rōnez:
erit corpus dimēsum trib⁹ diametris predicatū subale ⁊ pn
cipiū substātiale phici corporis: ⁊ sic principia corporis erūt
principia corporis phici: qz qd est pn^m principii est etiā prin
cipiū principiati. ❡ Si ergo illa dicant nō esse principia vi/
detur effugere rōnē nostrā que sunt principia passiōes eniz
siue passibiles qualitates ⁊ ea que sunt ad aliqd id siue rela
tiones ⁊ dispōnes siue habitus ⁊ rōnes: ⁊ ois alia multitu/
do accidentiū nullius penitus vident significare substātiā.
Sed potius sicut ꝯntia eē sube idiuidue referunt ad subm
qd est hoc aliqd sicut ad cām: sicut in sequētib⁹ ostēdemus:
oia enim ista ⁊ sunt in subiecto ⁊ denoiatione dicunt de ali
quo vt de subto. ❡ Subm aūt est in se cōpletū. qd est cā exi/
stendi ineo ⁊ nihil eox hoc aliqd: ea vō que maxime sunt
prima sm̄ nām subaz significare vident ve sunt aqua ignis
⁊ cetera elemēta ex qb⁹ cōsistant cōposita siue cōmixta corpo
ra: hox autē corpox calores ⁊ frigiditates ⁊ similes passio/
nes: sicut humiditates ⁊ siccitates lz sint potentie nāles. tn̄
nō sunt suba sed corp⁹ ista suscipiēs ⁊ patiens solū remanet
vt ens aliqd p se: ⁊ sicut substātia alia p se existēs: corp⁹ aūt
cōponit ex dimēsionib⁹ linearū ⁊ superficierū: ⁊ ideo Plato
tradidit qnque primis corporib⁹ attribuunt qnque corpo/
ra secūdaria: ita q corpus quatuor basiū qd cōtinet triāgu
los equales ⁊ similes attribuitur igni: ⁊ his sex bases qua
dratas ⁊ similes eqles cōparat terre: ⁊ qd hz. 8. bases trian
gulatas equales ⁊ similes comparat aeri. Id aūt qd est. 20.
basium triāgularū equaliū ⁊ similiū cōparat aque: habens
autē. 12. bases pentagonales ⁊ equales ⁊ similes cōparat
celo: sed sm̄ dicta corpus est minus suba qz superficies ⁊ su
perficies est minus substātia qz linea ⁊ linea minus est sub
stātia qz vnitas ⁊ punctū: sicut principiatū ⁊ cōstitutū min⁹
est suba qz pn^m cōstituens: his enim diffinit ⁊ determinat
corpus ⁊ hec qdē cōtingere vident eē sine corpore. ❡ Cor/
pus vō esse sine his impossibile est: qz si corpus est supficies
est ⁊ linea: ⁊ nō cōuertit: ⁊ talia oia separata sunt p naturā:
sunt pdicata eēntialia eō essendi ⁊ cognoscēdi sicut sepe di/
ctū est in huius libri antehabitis: ppter qd multi qdem de
prio:ib⁹ phis: qui epicureox sectā tenebāt putant q id qd
vere ens est corpus est ⁊ suba. Alia vō oia quecunqz forme
putabāt esse passiones: ⁊ istā corpox principia vere entiū pn/
cipia eē opinati sunt: posteriores vō qui stoicorum sectā in/
choauerūt: ⁊ sapiētiores fuerunt qz priores principia entiū
opinati sunt numeros eē ⁊ hos eē ante principia corporis.
❡ Quemadmodū aūt dicebamus si ea que dicta sūt nō sunt
suba ⁊ principia vere entis oino nulla sunt suba ve vera ⁊
principia phicox corpox que sola vere sunt: ⁊ oino vt videt
nullū erit vere ens: si corpus dimēsum nō sit vere ens: qz si/
cut diximus hox accidētia nō est dignū vocari vere entis
esse. ❡ Sed in ꝯtrariū obiiciēdo si hec que inducta sunt cōsite/
tur aliqs: q. s. corpox lōgitudines ⁊ pūcta sunt magis subs
⁊ principia: tūc nō videmus sm̄ rectā rōnē cōsiderādo qua/
lium corpox sunt suba ⁊ principia. Nam si ista impole est eē
pricipia ⁊ subaz in sensibilib⁹. cū illa sola sint corpora phica
principiata tūc nulla erunt suba ⁊ pn^m puncta ⁊ linee ⁊ supfi
cies. Qd aūt impole sit eē ista principia ⁊ subam in sensibili
bus relinquit ex dudūz determinatis a nobis in phicis.
❡ Corpus eni phicū sm̄ nām est ante corp⁹ mathematicuz:
qz corp⁹ phicū est suba ex mā ⁊ forma apeuz vndiqz interse
cātib⁹ se ad rectos angulos trib⁹ diametris determinati: ⁊
hoc est ante corp⁹ trib⁹ diametris mēsuratū ⁊ ante ipsas di
mēsiones que sunt corp⁹ mathematicū. Relinquit ḡ q im
possibile est q iste dimēsiones sint principia ⁊ suba sensibi/
lium corpox. ❡ Amplius aūt ea que dicta sunt oia videntur
eē dimēsiones corporis iam sm̄ subam subsistētis superfi/
cies qdē mēsurans ad latitudines: corpus vō siue corporis
dimēsio mēsurās ad pfunditatē: linea vō mēsurās ad lon/

gitudinē. Sunt igit̄ oīa ista fm nām ɔsequētia corpus iam cōstitutū ex principijs substātialib⁹ nō sunt principia substātialia ipsius. Adhuc aūt que inducta sunt est ꝙ si dimēsiones sunt in quolibet corpore simplr̄ est figura in quocūqꝫ solido corpore nāli ꝛ artificiali. Igitur si in lapide figura Mercurij nō est pn̄ᵐ substāle nec in cubo figura cubi sicut principiū determinatū ꝛ suba. tūc nec simil sine corporis dimēsio nec supficies erunt principia ad eē determinati corp⁹ sensibil. qꝛ figura nihil est aliud ꝙ ɋtitas linea vel linea determinata: ꝛ iō si dimēsiones debeāt dici substātialia pricipia: iō ꝙ corpus fm ꝙ est nō est sine eis tūc ēt figura erit substātiale pn̄ᵐ qꝛ nullū corp⁹ est sine figura. Nā si quecūqꝫ dimēsio substāle pn̄ᵐ est: tūc hec figura est cōsubstātiale pn̄ᵐ. Quāuis eniꝫ ipsa figura sit determinās medietatē corporis ꝛ sic diuidat diuiso corpe sicut dimēsio: ꝛ nec sepet a corpore nec a medietate. qꝛ corpore resoluto in ptes dimēsionis resoluitur figura in ptes figure: nī nō est ꝓpter hoc substātiale pn̄cipiū corporꝫ ergo nec dimēsiones primorꝫ ꝛ supficierꝫ erūt principia corporꝫ. ¶ Eadē aūt cō est: ꝛ in puncto ꝛ vnitate quorꝫ vtrūqꝫ accidētalis ɋtitatis est pn̄ᵐ ꝛ nō sube: est igit̄ fm dictū istorꝫ si maxime iter principiata suba est corpus dimēsiones aūt ꝛ principia ɋtitatū sūt magis suba ꝙ ea suba que est corpus: ꝛ ista sicut iam ꝓbatū est nō sūt sube alique: tunc diffugit a nobis sicut a principio qōnis dictū est aliqd esse primū qō fꝫ ipsos vere est ens: ꝛ diffugit a nobis id qū vere est aliq̄ suba vere entiuꝫ. ¶ Ad hec aūt oīa que dicta sunt circa generationē ꝛ corruptionē accidūt ex ista pōne irrationabilia. In ḡnatione enim videt̄ vera suba nō ens prius nūc esse p ḡnationē cū ḡnatio sit mutatio ex nō ente in ens: aut per corruptionē videt̄ ecōtra ꝙ prius existēs posteri⁹ nō existere: suba sensibilis videt̄ pati ista cum ḡnatione ꝛ corruptiōe. ꝛ sic fieri a principijs sube vel resolui in ea: ꝛ generatio qdē est cōpositi ex hijs que nō idē sunt noīe ꝛ diffōne: sicut ex eisdē noīe ꝛ diffōne cōponit̄ linea ꝛ supficies: similr̄ ꝛ mathematicū corpus: ꝛ cūꝫ diuidunt̄ ista diuidunt̄ in ea que eadē sūt cū diuiso noīe ꝛ diffinitiōe: fm aūt ea que nūc dicta sunt nō cōuenit fieri siue generari ꝛ corrūpi puncta ꝛ lineas ꝛ supficies ꝛ corporis dimēsiones: ita ꝙ qñqꝫ ille dimēsiones sint existes generate ex nō punctis ꝛ nō lineis ꝛ nō supficieb⁹ ꝛ nō corporib⁹: ꝛ qñqꝫ sint nō existes corrupte ex punctis in nō puncta: ꝛ ex lineis in nō lineas: ꝛ ex supficieb⁹ in nō supficies: ꝛ ex corporib⁹ in nō corpa. Nā sicut qñ fiūt mathematice quātitates ex plurib⁹ que cōueniūt noīe ꝛ ratiōe corpora simul copulant̄ sicut qdaꝫ antiquorꝫ corpora ex corporib⁹ dicebāt copulari: tunc qñqꝫ fit vna quātitas copulatorꝫ noīe ꝛ rōne cōuenientiū: aut disiinguunt̄ ex vno in ea q̄ noīe ꝛ rōne cōueniunt: qꝛ due ɋtitates sunt sic distinctorꝫ: sicut omne cōtinuū ex cōtinuis copulat̄ ꝛ in ɔtinua distinguitur: igit̄ fm supius inductā ḡnationis rōnē taliter copulatū nō est cōpositū sed potl⁹ id qō est corruptū: ꝛ cū accidit corruptio cū sit de numero discretorꝫ hoc est in pricipia sua ex qbus est resolutorꝫ que prius sunt nō sube existes illacꝫ in quā cōpositio est generatio ꝛ ꝙ sic cōponit̄ generat̄. Indiuisibile aūt punctū nō pōt sic diuidi in duo cōponētiū mām ꝛ formā qꝛ mutationi ꝛ mutui nō subijcit̄ ꝛ ꝓpꝰ ea sic diuidunt̄ qꝛ eēntialiter principiant̄ a puncto sicut linea ꝛ supficies ꝛ corporalis dimēsio. Nō ergo subijciunt̄ ḡnatiōi ꝛ cōponunt̄ ꝛ diuidunt̄ per mām ꝛ formā sicut generata ꝛ corrupta. Et si dicatur ꝙ generant̄ ꝛ corrūpunt̄: oꝫ ꝙ ex aliquo qō sub priuatione ipsorꝫ est māli principio generent̄ ꝛ ad idem corrūpant̄ que oīa ipossibilia sunt. Similr̄ etiaꝫ se hꝫ circa id qō ipm nunc est in tpe: hoc enim ēt nō per se cōuenit fieri ꝛ corrūpi: attamē ipm nūc in tpe videt̄ semp aliū ꝛ aliud esse nō qdē sub̄ alis vel alis existēs. Sed aliud fm eē preteriti ꝛ futuri ꝙ cōtinuat: sed de hoc sufficiēter determinatū est in quarto nostrorꝫ phicorꝫ. Sed quo ad pn̄tez intētionez sufficit hoc qō nō est cōpositū ex mā ꝛ forma siue potentia ꝛ actu vt possit ḡnationi subijci ꝛ corruptiōi. ꝛ sua copulatio qua prius ꝛ posteri⁹ copulat nō est cōpositio qua cōponitur generatū: palā est aūt sicut diximus ꝙ similr̄ se hꝫ circa puncta ꝛ lineas ꝛ superficies: eadē enim ratio que ad ea que dicta sunt est de oīb⁹. Oīa enim hec fꝫ vnā similitudinē sunt aut termini copulātes cōtinuaꝫ ex cōtinuis aut diuisiones sunt distinguētes cōtinuū in cōtinua: hec autē questio accidit hijs que nō distinguunt inter corpus mathematicum ꝛ physicū: ꝛ principia mathematici dicunt ee principia physici: ꝛ hec disputatio que facta est in contrariū est eiꝫ vera determinatio: tamē a nobis in pluribus digesta.

¶ Cap. 13ᵐ. De solutione vltime qōnis prius inducte.

Omnino vo siue vlr̄ dubitabit aliquis de questione vltimo superi⁹ posita siue de. 27. qꝛ hic affinitatē habet cuꝫ ea que iam disputata est hoc āt est: quare ēt preter mathematica ꝛ sensibilia in qb⁹ sunt mathematica fm esse oportet querere q̄dā que nec ifra sunt siue media: ꝛ hoc est querere si substātie q̄dā separate sunt preter sensibilia: aut oēs sunt in eis. ¶ Querimus hic ꝙ ad quā vtilitatē querunt̄ hec que sunt sube quas fm Platonē ponim⁹ esse spēs: maꝫ hoc cogit nos querere spēs. qꝛ mathematica nō possunt eē formalia pricipia sensibiliū cū in aliquo quodam ꝙ spēs idealen differāt a sensibilib⁹: eo ꝙ mathematica cū formis substātialib⁹ nō ɔueniūt noīe ꝛ diffinitione sꝫ differūt ab eis: eo ꝙ nō habēt rōnē cōceptā cū mā sensibili: ꝛ tn̄ fm eē sunt in eis. ꝛ iō nō possunt eē principia eorꝫ: qꝛ pn̄cipia noīe ꝛ rōne cōueniunt hijs quorꝫ sunt principia: sicut per se homo cū hoīe: ꝛ per se asinus cuꝫ asino ꝛ sic de alijs: ꝛ sic eē plura similia specie quorꝫ q̄dā sunt separata ꝛ q̄dā sensualia nō differūt rōne diffinitiua sicut mathematica ꝛ physica ꝛ hac necessitate spēs inquirunt̄ qꝛ id qō nō est in actu speciei ꝛ forme sed in potētia non fit in actu nisi p hoc ꝙ est actus ꝛ spēs. ¶ Sed si sic dicat̄ sequit̄ ꝙ pricipia horꝫ sensibiliū que sunt idee nō erunt in aliquo determinato numero: qꝛ sicut pn̄tiuꝫ siue sensibiliū litterarꝫ hoc est litterarꝫ vocum qdē oium nō pōt esse numero determinata principia que cōponūt eas cū ipse litterate voces ifinite sint sed spē ꝛ forma pōt esse hui⁹ vocū pricipia elemētalia determiata: sicut sūt latina elēta determiata que nī voces cōponūt ifinitas in qb⁹ māta sunt ifinita nisi qs sumat elēma ꝛ pn̄ᵐ huius syllabe determiate aut hui⁹ determinate vocis. Harꝫ eniꝫ principia ꝛ elēta sūt numero ēt determinata ꝛ nō tm̄ specie. ¶ Scōm hāc igit̄ rōnē si idee ɋrunt̄ ad hoc ꝙ pncipia ꝛ elemēta sint sensibiliū existētia de rōne eorꝫ in eis opꝫ ꝙ spē qdē determinata sunt: ꝛ ēt ꝛ sensibilia sꝫ nō numero sicut nec sensibilia sunt determiata p mām: oī aūt eodē mō simile est in eis que sunt ifra siue media: mathematica nāqꝫ ꝛ illis i medijs ifinita sunt p numerꝫ que spē sunt determinata: ꝙ non hūt diuersum modū eēndi a mathematicis: ꝙ si nō sunt in aliquo eē differētī qō sit pter sensibilia ꝛ mathematica alia ɋdn̄entia qualia eēt dicūt quidā ipsas spēs ideales nō erit idea vna numero ꝛ specie suba separata sicut dicūt vnū eē hoiꝫ spē ꝛ numero: ex quo sic ex sigillo fiant oēs hoīes: ꝛ sic dicunt eē vnū numero asinū ꝛ sic de alijs. Et iterū ex ista ratione sequit̄: ꝙ nec principia entiū numero erunt quāta sūt alia ab eis sensibilia sed specie tot erūt ꝙt a sunt illa specie ꝛ quot sunt in eis multiplicata p numerꝫ eorꝫ: ꝛ sic nō sunt separata. igit̄ si hoc qū dictū est necessariū est tunc ēt necessariū est ꝓpter hoc qō dictū est sic eē: ꝛ eniꝫ ꝙuis hoc p talem rōnē nō certificauerint illi q dicūt eē spēs ideales hoc tn̄ est qō dicere volunt ꝛ eorꝫ ea q̄ dicta sunt necesse est dicere: qꝛ fm eos idearꝫ singula suba quedā formalis est: ꝛ nō fm accidens: sed p se qa est forma ꝛ ratio sube. in ɔtrariū obijcitur: ꝙ si ponimus spēs esse ꝛ nō esse numero determinatas sicut sunt singularia sensibilia quorꝫ sunt principia. sꝫ ponimus multas qdē spēs sed quālibet vnā numero ꝛ esse sicut principia iam disputādo qōestione. 19. diximus que ex hoc cōtingere necesse est impossibilia: cū eni sint principia ꝛ elementa cōtingit fm hoc eē esse principiata quot sunt principia ꝛ non plura. ¶ Est autē huius questionis solutio: ꝙ Plato non sic ponit ideas sꝫ enim poneret specie multas ꝛ numero vnā: ipse tamē virtute dixit eas vniuersales: sicut causa vna eadē manēs prehabet causata multa ꝛ facit ea: sed ista disputatio destruit formas in hoc ꝙ sunt principia essendi ꝛ cognoscendi: qꝛ sic opꝫ ipsa eē in re ꝛ aliqd eē rei: ꝛ sic veritas est ꝙ in artifice primo siue motore pmo est forma vna: ꝛ multe in rebus ꝛ hec forma vna est ipsa mēs motoris fm substātiā ꝛ esse ꝛ nō multiplicat̄ nisi fm rōnēꝫ relationis agentis per intellectum ad ea que agit.

No modum pōnis idearum fm Platonē.

¶ Cap. 14ᵐ. De questionibus. 24. ꝛ. 25.

Hijs

Tex. cõ. 19.

His aũt que in hac questiõe dicta sunt affine ⁊ cognatũ est querere qõ .24. loco supra in enumeratiõe qõnũ est posituꝫ. vtꝝ. s. illa que sunt principia ⁊ elemẽta entiuꝫ sunt principia ꝑtãte existẽtia aut alio mõ hoc est actu: hec aũt q̃stio causatˀ ex hoc ꝙ vnũq̃dq; prius videtˀ eẽ in se q̃ in actione ꝓducẽdi alteꝝ. Si igiť detur ꝙ aliter existẽtia sunt principia q̃ ꝑtãte: ita ꝙ sunt actu principia: tunc sequitˀ vt videtˀ ꝙ aliqd sit prius principijs primis: q: in vno quoq; vno qõ est actu q̃nq; ⁊ potẽtia. q̃nq; hoc est potestas q̃ actus qui est cã alia sm modũ a potẽtia ente. Sed possibile nõ est ꝙ aliqd sit prius primis principijs: ergo necium est eẽ illo mõ quo potẽtis videlꝫ sunt ꝑncipia ꝓpter rõnẽ quaꝫ primo induximus ꝓp quã fere oẽs antiqui posuerũt ⁊ dixerunt aliq̃ ex nõ agentibˀ ꝑncipijs facta esse agẽtia ⁊ sic incepisse mundũ p gñatiõnẽ sicut disputatũ est a nobis in ꝑncipio 8 phẏ. nostroꝝ. ¶ In ɔ̃riuꝫ aũt huiˀ obijcitˀ ꝙ si detur ꝙ ꝑncipia ⁊ elẽta primo sunt ꝑtãte principia tunc ɔ̃tingere põt ꝙ aliq̃ nihil oĩno sit entiũ ⁊ hoc iõ ɔ̃tingit: q: illud qõ nõdũ eẽ possibile est eẽ. Nõ enim fit aliqd nisi qõ primo est nõ ens ⁊ hoc imposẽ eẽ ꝓduci in esse nisi ab eo qõ actu est. Cũ igiť nihil fiat qõ est de numero ipossibiliũ eẽ nihil erit oĩno si ꝑncipia nõ actu sint. ¶ Est ãt huiˀ qõnis veritas: ꝙ necium est primũ pñm actu eẽ ⁊ primũ motũ ⁊ p illa nãliter ꝓduci omne qõ ꝓducitˀ ⁊ cãtur a primo eniꝫ principio causatˀ itelligẽtie sm suos ordines ⁊ celoꝝ ordines sicut ostendemus in sequẽtibˀ. ¶ Nõ aũt loquimur hic de elẽtis quatuor: ex qbˀ fiunt mixta corpora: q: illa non sunt elẽta entis sed loqmur de elẽtis ⁊ principijs entis sicut Anaxa. ⁊ Empe. ⁊ Plato posuerũt principia q̃nq; agentia ⁊ q̃nq; nõ agẽtia ⁊ icipere agentia fieri postq̃ nõ egerũt. ⁊ hoc sepius fieri in revolutionibˀ multoꝝ seculoꝝ que successive fieri dicebant post magnũ mundi annũ revolutũ: cõtra quas põnes ꝑfecte disputatũ est in. 8. nostroꝝ phẏ. sicut diximus. Istas igiť oẽs disputatiões querere est necium de principijs: ex istius aũt eiusdẽ qõnis disputatiõe ⁊ determinatiõe scitur id qõ .25. q̃situ eẽ vtrũ. s. cũ motu ꝑncipia vł sine motu sint: cõstat eniꝫ ꝙ si primo potẽtia sunt q̃ actu ꝙ opꝫ ea p motuꝫ fieri principia ⁊ hec est falsa pars qõnis. Si eniꝫ sunt actu: tunc primũ pñm est imobile: sed p motũ qui est actus eius principiabit omne qõ eẽ sicut diximus in antehabitis.

¶ Cap. 15m. De solutione questionis .23. prius proposite.

Tex. cõ. 20.

Ultimo ergo querimus qõ .23. quesitũ est vtꝝ principia vniversalia sint aut vt dicimˀ singularia rex singulariũ: lꝫ eniꝫ aliqd sile quesiverimus huic in qõne .24. tamẽ nõ est idem: quin ibi quesiuimus que sit nã generis tm̃: hic aũt querimˀ de nã forme que vere ẽ rei principiũ. ¶ Si enim detur ꝙ principia sint vniversalia: tũc videtur ꝙ nõ erunt vere ⁊ realiter substãtie nihil enim predicatoꝝ cõmuniũ significat hoc aliqd sicut omne qõ hoc aliquid significatur p suã formã: sed potius significat quale quid: substãtia võ omnis significat hoc aliqd eo ꝙ habet ratione ⁊ nomen: hoc aũt etiam ostenditur deducẽdo ad impossibile: si enim q̃le significãs est hoc aliquid: ⁊ eẽ forma particularis: que predicatˀ sicut quidã dicunt: ⁊ cũ hoc supponitur ꝙ predicatˀ cõmuniter tũc idem numero predicatˀ de oĩbus sicut homo vnus numero de sorte ⁊ Platone ⁊ oĩbus alijs. Sor. ergo est idem homini idem Platõ ⁊ oẽs alij: ⁊ quecunq; vni ⁊ eidem sunt eadẽ ipsa sunt eadẽ ergo oẽs hoĩes sunt vnus numero homo: idẽ est cũ dicitˀ sortes aĩal qõ idẽ numero aĩal cũ oĩbus aĩalibus alijs si singulũ talium predicatoꝝ significat hoc aliqd ⁊ vnũ ideꝫ ergo si detur ꝙ vniversalia sint principia ⁊ hec talia contingunt impossibilia. Si aũt detur ꝙ non sunt vniversalia sed quasi singularia: tunc nulla erũt per eẽ scibilia eo ꝙ oẽs oĩsꝫ sciẽtie sunt vniversales: ergo principia vniversaliter predicata opꝫ ponere diversa a principijs istis primis si futura eẽ eẽ eoꝝ scia de ipsis. Et veritas huius questionis est ꝙ eadẽ principia sunt vłia ⁊ particularia ⁊ ꝑticla essendi ⁊ cognoscẽdi diversimode atrepta sicut in antehabitis diximus.

¶ Tractatus tertius tertij Libri qui est de iterata disputatione .27. inductarum questionum: ⁊ est totus digressio declarans antehabita.

¶ Cap. pm. De disputatione questionis prime ⁊ determinatione eiusdem.

Expeditis autem ⁊ determinatis hijs que sm Arist. de .27. problematibˀ succincte disputantˀ: videtˀ nobis rursum de hijs eisdẽ a principio inquirẽdũ ⁊ latius disputãdũ sm ea que a posterius cõsiderata ⁊ inventa sunt. vt ex collatione ipsoꝝ cũ ꝓbabilis melius videatur theoria veritatis. In substãtiali enim discussiõe qõnũ inductaꝝ de principijs maxima cõsistit pars istius sapie ⁊ preter hoc sm seipsm ꝓbiam hꝫ iste modus. ¶ Queramus igiť id qõ a principio quesitũ est. vtrũ vnius aut pluriũ sciẽtiaꝝ sit speculari oĩum genera causaꝝ. Si enim sicut in huiˀ sapientie primo libro determinatũ est vna sit scĩa ab aliqua vnitate qua subm vnũ imediate substat passionibˀ eo ꝙ passiones eiusdẽ oẽs fiunt de suba vna videbitˀ non esse vnius ⁊ eiusdẽ theorie causaꝝ eo ꝙ causaꝝ nõ sunt eiusdẽ nãe passiones: alie enim sunt passiones efficiẽtis ⁊ alie mãlis ⁊ alie formalis ⁊ alie finalis cause: nec videtur aliqua esse vnitas qua cã sm genus cõe accepta substet accidẽtibˀ ꝓprijs vniuscuiusq; cause: eo ꝙ passio imediata efficiẽti nõ sit imediata cause sm se: sicut nec passio trianguli est imediata figure in eo ꝙ figura est in genere sumpta abstrahẽs a q̃libet spẽ figure. ¶ Amplius in multis sciẽtijs vsus est cãrũ: in qbus tamẽ nullius causaꝝ est cõsideratio. In geometricis eniꝫ ⁊ arithmeticis ⁊ alijs doctrinalibˀ vsus est cause formalis: cum tñ nulla sit de cã formali cõsideratio sive theoria. Sic igitur lꝫ ⁊ primus phẽ vtatˀ oĩbˀ generibˀ cãrũ eo ꝙ per oĩa demõstrat. Nõ tñ ꝓpter hoc theoria causaꝝ videtˀ pertinere ad ipm. ¶ Amplius rã vnde motus ⁊ rã que sm se subm mutationis ⁊ motˀ est nõ videntˀ cõsiderari nisi ab illa scĩa que cõsiderat motus principia: hec aũt est phẏca: videtˀ ergo ꝙ he due cause nõ sola phẏca habeãt cõsiderari. Alie autẽ sicut formalis cã videtˀ sm sui primã rõnẽ non respicere motũ si recipiamus formas formãtes separatas esse quaꝝ ille que sunt in mã sunt imagines ⁊ sic triuꝫ causaꝝ que sunt: vnde motus ⁊ mã ⁊ forma cõsideratio ad nullã vnã sciam videtˀ pertinere eo ꝙ nõ vnius est scĩe cõsideratio mobilis ⁊ imobilis: nec eadẽ sunt principia mobilis ⁊ eius qõ est imobile. Similr aũt cã finalis ꝓpter quã fit qcqd fit: ⁊ movet omne qõ movet nõ videtˀ esse nisi finis motˀ ⁊ in cuiˀ cõsecutione ⁊ movẽs ressistit a movẽdo ⁊ id qõ movetˀ quiescit: ⁊ sic etiã illa ad phẏce videtˀ ptinere theoriã: ⁊ sic huiˀ scĩe nõ erit cõsiderare nisi cãm vnã ⁊ ad phẏcam pertinet theoria triũ causaꝝ aliaꝝ ⁊ forme cuiusdã que posita est in mã ⁊ p mutationẽ ⁊ motũ educitˀ de eadẽ. ¶ Sed si hoc aliqs cõfiteatˀ obijcit in ɔ̃riuꝫ hmõi Avicẽ. dicẽs ens dividi in cãm ⁊ causatuꝫ ⁊ hẽat esse divisione entis sm ꝙ est ens: entis aũt theoria ⁊ oĩum partiũ entis que sunt eius ptes in eo ꝙ ens est theoria prime phẽ: ⁊ iõ dicit oĩum causaꝝ speculationẽ nõ eẽ nisi primi phẽ. In idẽ ⁊ per eandẽ rõnẽ cõsentit Algazel ⁊ hijs cõsentire videtˀ ꝙ hec scĩa est de primis principijs entis: ⁊ hec nõ videntˀ esse nisi causaꝝ gñis: vnde in primo libro denumerando quesivimus ⁊ specieꝫ causaꝝ quaꝝ etiã finitatẽ ⁊ statũ determinavimˀ in scdo huiˀ sapie libro: nec posset inquiri status causaꝝ p singula genera nisi ẽet causaꝝ ptinere ad eandẽ sciam cõsideratio. ¶ Sed hoc dato iterũ oĩno inordinatũ videtur in primo pbo prius querere causaꝝ genera ⁊ determinare quot ⁊ que sunt: ⁊ deinde finita illa eẽ ostendere: ⁊ tũc deinde dubitare vtrũ ad se ptineat hmõi cõsideratio vel nõ cũ enim sapiẽtis sit ordinare ⁊ nõ ordinari ab alio oĩno iudicamus incõveniẽs aliqd iordinationis eẽ in eo q sapiẽtissimos eẽ oĩum: ⁊ cuiˀ error a nullo vnq̃ corrigi posset inferiori. ¶ Propter qõ absq; p̃iudicio sine melioris nobis videtˀ ꝙ tota theoria causaꝝ ab vna eadẽ sciẽtia põt inquiri. s. vt quesitũ ⁊ cõclusum per gñs: ⁊ vt pars subiecti sive subm de quo aliqd cõcluditˀ: ⁊ tertio vt mediuꝫ sive principiũ per qõ ɔ̃cluditˀ id qõ cõcluditˀ de subro vel de parte subri. In hac aũt qõne nõ queritˀ de causis ꝑmo vel scdo modo iꝫ hoc videatˀ innuere ratio Avicẽ. sed soluꝫ tertio mõ queritˀ hoc vtrũ vnius ⁊ eiusdẽ scie sit cõsideratio causaruꝫ

Solo ad qõnẽ ex intentione propria. Theoria cãrũ 3ꝫ ꝑcipi põt.

⁊ in hac intẽtione a nobis in ꝓhabitis ſm intẽtionẽ Ariſt. diſputata eſt queſtio ⁊ oñſ ex hoc ꝙ ex ꝓinductis ſcit ꝙ cau ſaꝝ genera vt partes entis ⁊ paſſiones eius ptinet ad hanc ſapiam ⁊ iõ ne eius eſt querere verũ ẽt ꝑ oia hec demõſtret aut nõ eo ꝙ ipſe eſt de ſepatis rõne ⁊ rer̃ que ſic ſepata ſũt principia hñt ſepata. ❡ Cauſaꝝ aũt genera nõ oia ſepara ta eſſe videnꝭ ſicut in obiiciẽdo oſteñſum eſt. Qđ igitur dicit vnã ſciam eẽ ab vnitate aliqua ſubſtãdi paſſionibꝰ oino cõ cedẽdũ eſt: ſed ſm hoc cauſalitatis vel cauſaꝝ eẽ ſunt paſ ſiones que inſunt enti ⁊ ſic q̃ſite ſunt in ſcia de ente ſm oẽs cauſalitatis ⁊ cauſarũ eſſe differentias ſicut in primo ⁊ ſcđo libro docuimus. Et ſicut docẽt verba Auicẽ. ⁊ Algazelis: ⁊ ꝙ dicit eẽ nõ vnitatẽ aliquã qua cã in genere ſubſtet paſſio nibus cauſaꝝ dicẽdũ eſt ꝙ paſſionibꝰ que ſunt cões oibus ſubſtãt cauſe in genere ⁊ paſſiones ſpãliũ cauſaꝝ per ſe in ſunt ſpãlibus cauſis que per diuiſionẽ ſub cõi genere cauſe accipiunꝭ ſicut in antehabitis dirimꝰ in vna ⁊ eadẽ ſcientia diuerſi ſunt modi ſciẽdi ita ꝙ primũ ſubm qđ prius nõ hꝫ ex poſteriorib⁹ que ptãte ſunt in ipſo ſcit ꝑ diuiſionẽ eo ꝙ per ꝓora ſciri nõ põt: ⁊ partes eiuſdẽ ſubti que priora ſe ha bẽt ſciunꝭ ꝑ diffõnẽ ⁊ paſſiones tam ſubti q̃ꝫ partiũ ſubti ꝑ collectiuã ſiue ſyllogiſticã demſ ationẽ ſciunꝭ. Sed ſm hoc ſcientia nõ eſt effectus demſ ationis ſiue habitꝰ cõcluſionis tm̃. ſed eſt habitꝰ oium eoꝝ que ad idẽ imediate ordinan tur hoc aũt qđ inducit de vſu cauſaꝝ nõ hꝫ rõnẽ q̃ꝛ non eſt aliqua ſcia que in ſuis demõſtrationibꝰ cauſis nõ vtaꝭ: ſed eiuſdẽ ſcie que vtitur cauſis ſiect ẽentialis pars theorie eſt determinare modũ cauſe que vtiꝭ ſm modũ ſepatiõis ſub iecti ⁊ paſſionũ quas cõitat ⁊ ideo in hoc ꝓhabitis vbi ſm verba Ariſto. diſputauimus induximus ꝙ geometra nihil demõſtrat per cãm vñ motus vel finalẽ q̃ꝛ cũ ſit geometria de cõceptis cũ mã ſm eẽe ⁊ ſeparatis ſm rõnẽ ⁊ efficiens ⁊ finis ſunt cauſe eſſe potius q̃ꝫ rõnis ⁊ nõ poſſet cõſiderari in mathematicis cã vnde motꝰ vel finalis niſi que ſunt prin cipia cõcepti cũ mã mobili que ꝯſideratio nõ ptinet mathe maticis ſed in diuinis eſt cõſideratio eẽ ſcipue ⁊ hmõi ſũt principia ante eẽ mobile ⁊ ſunt eius ꝓnᵐᵃ oia genera cauſa rũ ⁊ iõ cũ hec ſcia vtaꝭ hijs opꝫ iquiri in ea qualiter demõ ſtret per oia gña cauſaꝝ ⁊ iõ ſimile nõ fuit qđ pro ſimili iđu citur lꝫ enim cã vñ motus ⁊ mã ⁊ finis videanꝭ mobilis in eo ꝙ mobile eſt eẽ principiatũ ⁊ cã vnde motꝰ imobilis pre dicaꝭ ⁊ eſt mã nõ determinata ꝑ ſubm mutationis ⁊ motꝰ: ſed potius per hoc ꝙ ipſa eſt fundãs ens ⁊ indiuiduans ⁊ ſubſtãs entitati ⁊ hmõi que ſunt ante motus ſubiectũ: eo ꝙ nõ ſubijcit mutationi ⁊ motui niſi fundatũ ⁊ idiuiduũ ⁊ ſubſtans ⁊ nõ cõuertit ꝙ cauſe fundamẽtũ ⁊ idiuiduatũ ⁊ ſubſtans in ſeipſo mutationi ſubijciaꝭ ⁊ motui: ⁊ ſimilr̃ eſt finis qui eſt in primo motore vniuerſum eẽ imobili qui eſt in eo ſicut in duce exercitus quã nõ includit aliqs motꝰ ſm ſe: ⁊ quo ad huius cõſiderationes determinaꝭ primũ mouẽs ⁊ prima mã ſubſtans ⁊ abſtractus ab oibꝰ finis: ⁊ ſic ille cau ſe ſunt quaꝝ modũ determinate hꝫ primus phs ⁊ ſm eun dẽ modũ vtitur eiſdẽ: ⁊ per hoc ſatis clare pꝫ ⁊ neceſſitas ⁊ intellectus ⁊ determinatio queſtionis prime.

Nõ q̃uer primus phus de q̃tuor cauſis ꝯſiderat. vide 2 meta. Cõ. cõ. 4.

❡ Cap. xᵐ. Et eſt digreſſio declarans diſputationem ⁊ de terminationem queſtionis quarte.

His itaq̃ꝫ determinatis cõſequẽter oriꝭ ex iſtis queſtiõe qđ quarto queſitũ induximꝰ. Si eni cõcedaꝭ ꝙ plures ſcie ſunt in ſuis demonſtra tionibꝰ vtẽtes tñis ⁊ ađ diuerſa que diuerſi tatẽ habeãt cõcepti eẽe ⁊ ſeparati: q̃ꝛ ſm hunc modũ diuerſis diuerſis ſunt principia tũc que ri hꝫ que ſcientiaꝝ cauſis in demõſtrãdo vtentiũ ſit notan da noie ſcie queſite quã primã ſapiaꝫ ſiue phiaꝫ vocamus: ⁊ quis ſcientiã hñtiũ ſciam per cauſas eſt maxime ſciẽs rem queſita. ❡ Surgit aũt hic queſtio ſicut in antehabitis dixi mus ex hoc: ꝙ vni ⁊ eidem cõueniũt aliqñ oẽs cauſe lꝫ ſm diuerſum eẽ cõceptũ. ſ. ⁊ ſeparatũ diuerſimode cõueniãt rei ⁊ cũ rei cõcepte oia genera cauſaꝝ cõueniat demſabiꝭ ⁊ illud per oia genera cauſaꝝ ⁊ cũ ſapiẽs ſit doctiſſimus cauſaꝝ ſi cut in primo libro determinauimus videbantur plures eẽ cauſaꝝ doctiſſimi ⁊ plures ſapiẽtes ⁊ ſic ꝓimi phi: ⁊ q̃ꝫ ma thematicus ſui eẽ cauſas dat formales in demõſtrãdo ⁊ nõ males vel mouẽtes vel finales nõ erit minus doctꝰ cauſaꝝ ſicut placuit Ariſtippo q̃ꝫ alij qui eius qđ cõſiderãt oẽs cau ſas ꝯſiderãt ſicut nõ eſt minus ſapiẽs qui docet rem ꝑ cãm quã hꝫ: ⁊ nõ docet per cãm quã nõ hꝫ. Nõ enim eſt ſapia do cere per cãm que nõ eſt: ſm hoc igiꝭ videꝭ ꝙ quilibet ſcien tium ſit equaliter ſapiẽs: q̃ꝛ ⁊ mathematicus docet mathe matica per cãm ⁊ nãlis nãlia ſicut diuinus diuina videbiꝭ ergo ꝙ plures ſunt prime phie ſiue ſapie ſm datã in primo libro ſapie diffõnẽ hoc aũt videꝭ adhuc ꝙ ꝑ hoc qđ ab an tiquis oibus cõfeſſũ eſt opus eẽ ſapiẽtis de vnoquoq̃ꝫ ꝓut res ſe hꝫ de eo: ita fidẽ facere tentare: ſiue igitur fidẽ faciat per vnã ſiue ꝑ plures ſiue nãliter ſiue mathematice ſiue di uine dũmodo doceat ꝑ cauſas rei ꝓut res ipſa ſe hꝫ ſapiẽs erit ⁊ ſuus habitꝰ vocaꝭ ſapia. ❡ Amplius ſi ſm ꝙ in ethi. determiatũ hẽt ſapia virtꝰ ſit ſciẽtie ⁊ vltimũ. tũc q̃ꝛ vniuſ cuiuſq̃ꝫ demõſtratiõe duciꝭ ⁊ reſoluiꝭ ađ vltima que ſm na turã prima ſunt erit effectus talis demſ ationis ſapia. Sit aũt hoc tã in phicis ⁊ mathematicis q̃ꝫ in diuinis eo ꝙ me dium eẽ demſ ationis aut eſt primũ aut ex primo ađ qđ re duciꝭ fidem faciẽs. Erunt igiꝭ ſm oia idocta multe ſapie. ❡ Hoc aũt q̃ꝫ ipoſſibile ſit ipſuꝫ demõſtrat nomẽ: ſiue eniꝫ ſapiam primã phiam dicimꝰ ſiue vltimũ dicamꝰ ſcie nõ põt eſſe niſi vna: q̃ꝛ nõ ſunt multa vltima ſicut nec ſunt duo pria. ❡ Amplius ois multitudo reduciꝭ ađ aliqđ vnũ primũ vn de ſicut a principio ꝓcedit. Si igiꝭ multitudo ſiue plurali tas ſit in ſpeculatiuis theorijs que eſſentialiter ſpeculatiue theorie ſunt apparet illã pluralitatẽ reduci ad principiũ ali qđ primũ a quo ſicut fonte tota in oibus emanat cõſidera tio: hoc aũt ſepius docuimus ꝙ illa prima que cõſideratio nis principiũ eſt ⁊ finis eſt ſcia diuina. Illa igiꝭ ſola vocabiꝭ ois ſcie virtus ⁊ vltimũ ⁊ phia prima. ❡ Qđ abſq̃ꝫ oi ambi guitate verꝝ eſt: ſicut eniꝫ ex ãdictis pꝫ ipſa eo principalior oibꝰ: q̃ꝛ eſt ſeniſſimi ⁊ antiquiſſimi finis qui oia ſm ordinẽ cauſalitatis antecedit: q̃ ⁊ in ſola vniuerſitatis eſt cã ſicut ⁊ bonũ victorie eſt in duce exercitus: ille eniꝫ finis eſt ad quẽ oẽs alie cauſe famulanꝭ: ⁊ ſe coaptant ad hoc ꝙ nihil oino agant ꝯdicẽs illi: ſed oia que agunt ſuperſunt illi ſubſeruiꝭ tia ſicut qlibet cuiuſlibet operis in exercitu coquinãdo mul ti ſternẽdo equos gladios aptãdo: ⁊ quelibet arma paran do ſubſecuiũt ad intẽdẽdũ ducis militis victoriã: q̃ꝫuis vnus agat aliqđ qđ vicinius ſubſeruit: alius aũt ꝙ remo tius: ⁊ cũ ſola diuina ſit de hmõi fine ꝓpter quẽ ſunt oia: ⁊ ꝓpter queꝫ queriꝭ quicqđ ſcire deſideraꝭ: ab hoc hꝫ ꝙ eſt principalior ⁊ prima ⁊ ꝙ finis eiꝰ ⁊ faciẽdi genera in ſemet ipſo eſt. ſicut aũt cauſe nõ ſunt equaliter prime ⁊ principa les ⁊ antique ita nec equaliter faciũt ſcire. forma enim eſt ꝑ quã eſſe aciſſime ſcimꝰ ⁊ a qua potiſſima ſciaꝝ oiũ que eſt per qđ eſt res. Formaꝝ aũt oium duces ⁊ prime ſunt ille q̃ ſunt prime itelligẽtie reꝝ ideales: iſte enim dicũt ⁊ iformãt oẽs orbiũ ⁊ elemẽtoꝝ virtutes: ⁊ eas que ſunt in generatis ⁊ corruptis ⁊ ad ipſas oẽs alie forme reſoluunꝭ: ⁊ ab ipſoꝝ imitatiõe in minori vel maiori habẽt ꝙ forme ſunt ⁊ qđdi tas ꝓpter qđ etiã optime Plato enũtiat de eis ꝙ deꝰ deo rum opifex ⁊ ꝓducit pater iſtas ex ſeipſo ſicut ſementẽ eſſe ⁊ vite ⁊ ſenſus ⁊ rõnis ⁊ itelligentie: ⁊ cũ has formas ſolus cõſiderat primus phs ab eis hꝫ ꝙ ipſe ſolus attingit vlti mum ſciẽtie qđ eſt ſcientie virtus. ❡ Lꝫ igitur mathemati cus qualdã cõſiderat quidditates ſicut eius qđ eſt tetrago nizare ⁊ phicus etiã cõſideret quaſdã ille tamẽ nõ ſunt pri me: ⁊ ideo nõ ſunt ex ſe ſcire faciẽtes q̃ꝛ nõ ſubſiſtunt intra ſola ſubiecte rei principia. ſed cõcepta ſunt cũ hijs que de terminãt ſubiectũ menſuris: ⁊ quelibet lꝫ ſubſtãtie nõ ſint: ⁊ hec ſunt accidẽtia que aliquo mõ faciunt ad cognitionem eius qđ quiđ eſt ſiue ſube phicoꝝ: ſꝫ hec cognitio eſt ex po ſteriori: ⁊ ideo nõ eſt potiſſima nec prima: talia tñ quia coꝝ eſſe ⁊ nã tráſmutabilis eſt ſunt circa generatiões ⁊ actus ⁊ cõplementa que ſunt generationũ fines in qbus id qđ ge neraꝭ eſt in eſſe ⁊ perfectũ ⁊ ſunt citra omnẽ traſmutatio nẽ: ⁊ q̃ꝛ oium talis motus eſt mouentis ⁊ eſt actus eius qđ mouetur: ita talia ꝓpria cognoſcunꝭ ex mouẽte ⁊ materia: forma enim in hijs in idem coincidit cũ fine: ⁊ forma in fie ri eſt motus in talibus: ⁊ eſt cõcepta cum materia que mu tatur principaliter ergo phicus ꝯſiderat mouentẽ quendã ⁊ materiã: ⁊ cõſiderat formã nõ ſeparatã a mã: ergo mouẽ tis ⁊ materie ꝓpter qđ neq̃ꝫ principalis eſt nec virtꝰ ſciẽtie

In oppo

Sola diui

in faciendo

in faciendo scire: sed modū oppositū in his hz prima phīa ꝓpter cōsiderationē antiquissimi finis z prime sube forma lis z qdditatis sicut diximus: z qz sic in hijs mouens z mā opponit fini: ideo fm dictos modos demōstrate per diuer sitatē inductar causaꝝ erit alteri⁹ z alterius sciētie: z q̄uis phīa prima demōstret p cām que principiū est mouēs tñ nō cōsiderat primū mouēs imobile qd per suā formā quā intra se substātialiter hz agendo ad formā facit scire subaz sicut cognoscit domus ex forma domificātis inquātū domificās est: z sanus ex forma medici sanātis inquātū est sanans: z sic vtitur mā in demōstrādo illā inducit per analogiā relatam ad formā que cōfusa est in ipsa: qz aliter nō esset principium cognoscēdi aliqd. Et patet clare qualiter primus phs vsus mouētis z materie ad formā refert z finē sicut etiā domus cognoscit z efficiēte fm actū forme mouētis z materie rela te ad formā z per formā que est actus efficiētis: z finem qui est efficiēs vltimū intentū ad quā famulant ligna z lapides z quecūqz alie partes fm modū sibi ꝓportionatū. ¶ Cū tñ ille finis sit in prima cā domus sicut in duce oium illoꝝ: z sic est in omni aīa agente formas mēbroꝝ ex suis formis que in ipso substātialiter existunt: z sunt virtutes eius z similr est in omni cā vniuersaliter agēte formas multitudinis ad vnū vniuersalē finē ordinatas. Patet igit qz lz phicus oēs inducat causas z phīca doceat per eas. Non tñ ipse potissi me facit scire: neqz est primus phs sed doctus z ordinatus z persuasus est a primo: z similr lz nunqz assignet a sapiente causa que nō est: tñ assignat ab ipso potissima cā que est nec ē numero causaꝝ inductar dicit sapiens: sed potius qz in ducit primas que nō docent per alias que sunt ante ipsas. ¶ Opus aūt sapientia qd ab antiquis determinatū est itel ligit qz fidē facit sapiēs de vnoquoqz ꝓut res se hz: z iō cuz naturalia doceat hec vlteri⁹ nō doceret: nisi docta essent p diuina: z sic facit fidē sapiens: z hoc etiā modo sapiētie vir tus esse scientie dicitur: z vltimū igitur sic ipsius iductur z deducitur p disputationē z determinat tertio questitum.

¶ Cap. 3m. Et est digressio declarans 3m questitum ex ratio nibus posteriorum peripatheticorum.

Ursus aūt reuertētes ad 3m superius iductū ꝓblema queremus: vtrū vnius z eiusdē sciē sit cognoscere sube principia demonstrationis vniuersalia ex qb⁹ oēs scientie demōstrāt que quidē in hac sapiētia cōes opiones dicunt eo qz hoc nō supponit. sed inquirēdo disputat de ipsis: z ideo per modū opionis que eā nō cōfirmatus habi tus accipiunt z nō per modū intellect⁹. He aūt ab antiquis demōstratiōes vocant. ideo qz ois demōstratio sit per eas. ¶ Questitū igit pricipale in hoc caplo est qd dictū est: z sz ad iungit iterū hoc questitū ad quartū opz qz si dicit nō eē vnius scientie determinare de vtrisqz hijs: tunc opz querere que scientiaꝝ sit appellata prima phīa quā hic ingrim⁹. ¶ Orit aūt hic questio de principijs ex hoc qz oium primaꝝ ꝓposi tionū cōplexo sit ex primis z simplicibus sube principijs: sicut ois cōplexus z cōpositus itellectus sit ex simplicib⁹: qz sicut Empe. de talibus qz germanoꝝ primoꝝ oia capita fuerūt primo sine ceruice: z postea per amicitiā colla cōiuncta sunt indissolubiliter. Capita aūt vocat ꝑmas causas simplices: ceruicē vocat cōpositionē: z germanitatē vocat habitudinē proximā primoꝝ adinuicē: sicut quādo predicatū est ratio subiecti vel ecōuerso: z hui⁹ amicitiā vocat naturalē talium inclinationē z colla vocat eoꝝ que cōiuncta sunt necessita tem. Cū ex primis simplicib⁹ principijs ita cōponant: z ex tali cōpositione faciāt scire z doceāt videt ad idem genus scientie ptinere: z cū primis substātie principijs: hoc autez z hoc efficiēs ꝓbatur per hoc qz talia principia demōstratio nū nō sunt in genere aliquo affirmātia vel negātia: sicut est idem qd impossibile est simul esse z nō esse: aut qz noia significāt aut qz noia infinita nō signāt: z hmōi: hec enim nullū sibi penitus vendicāt determinatū genus. ¶ Si igit extra ge nus omne sunt: videt eē circa esse z nō esse simplr: eē aūt z nō esse simpliciter nō cōsiderat nisi sapientia ista: z ideo vi detur quo ad istam sapientiā ptineat sciētia istoꝝ ad quaz pertinet cognitio z theoria entis. ¶ Amplius quecunqz de mōstratiue docent: docētur ex talibus opinionib⁹ primis. Docere aūt vniuersaliter nō est nisi hui⁹ sciētie: cognosce re igitur de talibus ex quibus vniuersaliter docetur omne qd demonstrat nō est nisi huius sapie prime. ¶ Si aūt hoc cōcedat in cōtrariū huius sunt quecūqz in antehabitis fm verba Aristotelis bene obiecta sunt z hec dimittant. Pre ter autē oīa illa hoc esse videt qz omnis qui aliqd docet ex aliqbus principijs docere videt hoc: z illa principia non de mōstrat: qz aliter demōstratio iret in infinitū in antesumē do: videt igitur qz sicut oēs alie sciētie: ita z prima phīa sup ponere hz ꝓpōnes primas: hoc aūt iterū videt incōueniēs: qz erquo ingrit de causis primis z principijs ex qbus oriūtur cōplexiones primaꝝ ꝓpositionū z affirmatiōes z nega tiones opz qz etiā inquirat de ꝓpōnibus primis: z si inqui rit opz qz per disputationē stabiliet z ꝓbet esse eaꝝ. ¶ Nō enim pōt dici qz alia scientia inquireret de principijs demō strationū q̄z illa que ingrit de ente primo z principijs eius: qz sicut diximus ꝓpositionū primaꝝ cōplexio est cōpositio primoꝝ simpliciū intellectuū entis primi z principioꝝ eius: z ideo eque prime fm theoriā sunt ꝓpōnes prime cū princi pijs entis primi fm nām z eodē genere prioritatis. Incom plexū enim z cōplexuz prius z posterius nō causant in reruz generib⁹ sed in intellectuū cōpositiōe tñ: hoc aūt in huius libri sequētibus erit manifestū. Nō igitur posset assignari rōnabiliter que sciētia esset de primis ꝓpōibus ab ea que est de principijs primi z principalis entis. ¶ Et ideo ꝓcul dubio questiti huius veritas est sicut z ineuitabiliter ꝓbatū est ad istam eandē ptinere cognoscere nō mō per vsum sed per inquisitionē tam de principijs substātie que est ens pri mū q̄z et de principijs primis demonstrationū ex qbus oēs demōstrant vlr. Sed inquisitio de eis duplex est ad ho minē s. z ad rei nām: z prima qdez melius fit deducēdo ad impossibile si protectus z errans sit homo: aut per viā sen sus per inductionē si man ducēdus sit: z in via accipiendi scientiā ex nobis notis: aut per terminoꝝ expositionez si sit ignorans signata nominū: z hoc modo sapiens ille inquirit de principijs demōstrationuz. Ex prioribus autē fm natu ram z ostensiue nec inquiri nec determinari pōt de ipsis si niter necessitate inducta probat obiectio.

¶ Cap. 4m. Et est digressio declarans iteratam disputatio nem z determinationem questionis tertie.

Et aūt adhibita ꝑinductis questio tertia vtrū vna z eadē sciētia est de oībus substantijs ut videt qz erquo scitur vnūqdqz per sua princi pia prima ex qbus tota ratio sciēdi emanat: videt illius similiter cognoscere oēs cuius est cognoscere prima ꝑn^a sube: z sic prime phie est cognoscere subas oēs: erquo et pz: qz hec questio oritur ex determinatiōe qōnis secūde. ¶ Amplius principia quiddi tatū sunt principia sube in quolibet: iam aūt in scda pacuit qōne qz principia qdditatū que sunt forma z finis ex qbus diffinit omne qd recipit diffinitionē cognoscit sapiens q est primus phs. cognoscere igitur videt subas z subiecta oīuz subiecta enim sicut diximus aut diuisione aut diffinitione cognoscunt. ¶ Sed si hoc cōcedit videbit prima phīa esse sufficiens ad oīa scienda z oēs alie videbunt supfiue scien tie: qm̄ accidētia ꝓpria sciunt per sua subiecta: z cū subiectuz nō solū subsit accidētibus: sed et sit causa eoꝝ z in diffōne accidētis loco differētie ponat z actus: cognitis igit in pri ma phīa oībus subiectis z passionib⁹ oium substātiaꝝ sine subiectoꝝ: superflue erunt oēs particulares sciētie. In oib⁹ enim illis sine sint scientie qz sine sciētie qd z ꝓpter quid: vnius z eiusdē scientie est cōsideratio subiecti z passionis: in oībus enim illis ex cōibus cōceptionibus speculat acci dens eē in subiecto ¶ Si vō diceret aliquis qz prima phīa nō esset omniū substantiaꝝ sed quarūdaz sicut Platoni vi debatur dicenti qz sit substātiaꝝ separataꝝ nō sensibiliū: vi detur hoc esse incōueniens. Cum enim ipsa sensibilitas vi deatur esse passio sube videt ipsa suba subiecta sensibilita ti non dependere nisi ex ipsis principijs sube fm se sumpte: que absit abit a substātia sensibili: z sic iter reddit qz omnis substātia est de cōtēplatione eius de cuius cōtemplatiōe est cognoscere principia sube fm se sumpte: z si cognoscere hz subiecta hz etiā cognoscere accidētia: z sic fm prius inducta videbunt alie scientie esse supflue. ¶ Est aūt huius questiti determinatio qz cū querit vtrū vna z eadez sit sciētia oium

Nō qō prim⁹ phus vtit mā in demōstrando

In opposit.

Solo qōnis.

Inquisitio de principijs 2x est.

Ad opposit.

Ad opposit.

substantiarum pōt queri de suba in eo q̄ substātia est: q2 sic est primū ens ad qd omnis alia reducit multitudo accidētiū: z sic etiā quecūq3 sunt sube determinati depēdent sm theoriam veritatis ab ista suba: z hoc modo ista sapientia que ast de causis z principijs entis z demōstrationū vna z eadē sit existens de oibus substātijs. Si aūt suba in ambitu toto accipiat sue predicatiōis: put oīs suba stat in terminis generalissimi z īdiuidui: sic vna scia que cēntialis ps est theorie nō est de omni suba: est tñ vna que docet modū theoria vna scia de oib' substātijs. Sed hec est ps rōnalis scie qua coordinationē docet p̄dicabiliū ereuntiū ab vno p̄rio p̄dicatorum: accepta.n. suba in hui' p̄dicatiōis ambitu nō h3 eadem nec vna oīa p̄n^a sm eē: q2 nō sunt eadē nec vni' rōnis principia mobilis z imobilis: neq3 sunt eadē vel vni' rōnis principia corruptibilis vel īcorruptibilis sube: ppter qd quedā p̄ncipia sube diffiniēti a ipsam sunt sepata z q̄dā sunt cū mā cōcepta: z hoz nō est vna sciētia z eadē ppter qd et nō sunt eedē oēs sube passiōes. ¶ Qd igit dicit prima pbia sola cognoscere principia sube: hoc q̄dē veru3 est de suba que ens ast ad qd sicut ad subm z cām refert accidentiū multiplicitas z ad qd sm ordinē principij reducit totius determinate sube cōitas: z sic est de omni suba z accidēte vna scientia que est prima pbia. Alie tñ scie particulares necessarie sunt que subam determinatā sm esse cōsiderāt z p principia concepta cum mā z motu determināt de ipsa qd nō facit prima pbia. Sic enim suba h3 multas passiōes quas nō h3 inq̄tū est ens primū z alioz existētiū principiū: nec est verū q sensibilitas sit passio sube sed potius est differētia cōstitoēs cu3 motu z mā cōceptis subam. Sicut enim de talib' formis dixerūt Peripatetici Porphyri' Alex. z Auicē. cēntialiter sunt q̄litates vtotē sube hñtes: h3 aūt doctrinā Arist. hmōi forme sunt vere sube: z noīaut formā z ū virtute nāli quā h3 ad agēdū vel patiēdū ppter qd sm nomē q̄litates z passiones dici videnk: hec igit hmōi est determinatio q̄onis sicut anim ad alia quesita: ita et necesse est ad hoc quesitū referri qd quarto quesitū est. ¶ Si enim aliquo mō vna est scia de oibus substātijs z aliquo mō plures surgit questio: vtz oēs dicant prime sapiētie equaliter vel nō: z si nō, tunc queritur que illarū sit vocāda sapiētia: z cōstat q sm predeterminata nō oēs sapientie sunt dicēde sed ea sola que est de substātia que est ens primū z oīum principiū: nec oēs de substātia scientie sic cognate sunt quasi vnius z eiusdem generis sed affinitatē cū philosophia in hoc q sua principia stabilimentum habēt ab ea que est pbia pma: sicut oīs substātia stabilitur a principijs p̄me substātie que est ens primū z vniuersi entis principiū. hec igit est determinatio inductorum.

¶ Cap. 5^m. Et est digressio declarans septimum quesitum aliter q superius disputatum est.

Predictis aūt adijciēdū est q. 7. querit vtru3 videlicet p̄me pbie circa subas solas theoria est: aut et circa oīa ea q̄cūq3 per se accidūt substātijs hec cū p̄inductis fere h3 eādem determinationē. Dicit aūt hic qd ex īmediate questorum: dicto q p̄ma pbia est de oī suba reducta z resoluta in eā que est p̄mū ens z entiū p̄n^m surgit questio: vtrū eodē mō etiā sit de oib' differētijs passionū oīs substātie vel nō. vt si dicam' q sube subiecte sunt corpora mathematica z similr linee que sm Platonē subaliter cōstituūt superficies que sunt sube cōstituētes corpora: tūc pria pbia erit de hijs sm q resoluunk ad sube que est prima3 ens substantia principia. ¶ Tūc igit querit vtrū et sit de p se accñtib' istarum subarum subiectarum de qb' sūt determinatiōes mathematice aut alteri' scie est accidētiū hoz speculatio. Si eni3 detur q est de hoz per se accidētib' sicut de substātijs subiectis: tūc prima pbia erit demōstratiua q̄dā sine particularis cōsiderās ens in parte z subam p̄ticularē: q2 accidēs determinatū nō inest īmediate nisi subiecto determinato. Nō aūt videt demōstratio eē prime pbie si sit qd sine aliqd est sed de eo qd simplr est z de accidētib' ei'. hec igit est disputatio z cā predicte questionis: quā aliter in precedētib' disputauim' sequētes Auerroim qui in alio itellectu ea3 exponit z videt sua expositio vez Aristo. intellectū nō tangere: q paru3 est querere vtrū vnus z idem modus sciēdi sit subiectū scire z accidens: z talis q̄stio nō est de principijs: s3 put hoc disputatur questionis h3 rōne3 z est de principijs. ¶ Adhuc aūt nō est incōueniens passionē cōcludi de subiecto per diffinitionem subiecti si subiectū nō vt subiectu3 tñ sed vt subiectum z causa passionis diffiniat qd tamē Auer. habet pro incōueniente. ¶ Est igitur huius questionis determinatio q prima pbia aliquo modo est de substantijs oibus sed nō ast de oibus accidentib': q2 accidentia determinatarum substantiarum nō emanāt de ipsis sm q reducunk in ens primū: sed potius prout cū mā determinata cōceptas hñt ratiōes. Et iō de talib' substātijs tōcludunk. hoc aūt p3 in symmo z claudo z oibus accidentib' determinatarum substantiarum subiectarum. Per hec igitur patet determinatio quesiti.

Solo simo.

¶ Cap. 6^m. Et est digressio declarans determinationem 8. 9. z 10. quesitorū prius inductorum in ante habitis.

Dixit aūt Aristo. q si diuerse sunt scie cōsiderātes subiecta z accidentia q hoc reddere erit valde difficile. qm si accns (vt diximus) causatur a substātia z est suba loco determināti differētia in diffinitione ipsius nō pōt cognosci accidens sine substātia: sed accidēs nō proprium cognosci nō habet a sciētia que est aliquo mō oium substantiarum: sed cognoscit de hijs que fluunt imediate ab ante qd ast subiectū primū: vel ab eo qd cōuertit cū eo sicut ast vnū: z ideo cognoscit de eodē z diuerso simili z dissimili equali z inequali: q2 vnū in substātia causat idem: z vnu3 in quali substātia sm qualitatē causat simile: z vnū in quanta substātia sm quantitatē causat equale: z q2 hec a primis fluunt ideo etiā a prima habēt determinari pbia: adhuc cū omnis diuisio fiat par oppositionē z oppositio sit causa prima diuersitatis eoz que exeunt ab vno primo in quo sunt potestate erit eiusdē scientie prime determinare diuersum z dissimile z inequale que causant ex hoc q diuidētia p̄ma cōparantur adinuicem: z si accipiatur cōparatio in formis primorum diuidentiū inuenitur q cōtrarietas formaru3 est causa diuisionis: z sic iterū ad eande3 scientiā de cōtrarietate pertinet cōsiderare. ¶ Si aūt diuidens primū cōparetur primo diuiso surget natura prioris z natura posterioris: z tunc eadē sciētia tractans habet de priore z posteriore: z sic cōtrarietas in actu in hijs que idem sunt potētia causa est diuersitatis in substātia: z causa dissimilitudinis in qualitate z cū inequalitatis in quātitate. Et cū cōparatur hec cōtrarietas ad id in quo cōtraria simul sunt in potētia causa est prioris z posterioris sm natura3: z sic terminak id qd. 8. querit z. 9. z. 10. ¶ Sed dubitatio incidit qm de hijs omnibus determināt dialectici ar probabilib' facientes perscrutationē: z nos iam ante diximus q dialectica nō est aliqua pars cēntialis pbie: vnde videri posset alicui q ad sapientiam primā que potissima est pars theorie z dea scientiarū tractare de hijs non pertineat. ¶ Sed hoc facile soluit per hoc q dialectica z p̄ma pbia sepe sunt circa eadē z de eisdē tractātes: sed dialectica inqsitiua est z iō facit interrogationem p inesse sicut accidens vel inesse sicut predicatū substātiale nō cōuertibile: vel inesse sicut p̄dicatū conuertibile ad qd cōsequit idem: z ideo inqrit nō de nā taliu3 predicatorū sed potius qd cui insit sm hoz p̄dicatoz rōnes: z iō ex probabilib' op3 dialecticū pcedere: q2 nō querit rei nām p cēntialia illi nature cōuenientia z ppter eandē cām non ast pbs sed potius docēs modū philosophādi. Sed sapia prima de nā hoz inqrit per ea que cēntialia sunt ipsis naturis istorum: sicut nos iam in hoc eodē caplo naturas z origines horum ostēdim': z iō p3 q aliter tractat de hijs primus Phs z aliter dialecticus hoc igit mō sunt determinate he qōnes: nec opinor vera esse que dicit Auer. in talibus: q. s. dialecticus z primus phs cōmunicent in pbabilibus rationibus.

Nō q̄ōs diuersimode primus phs z dialecticus in p̄sideratiōe versantur circa eadem.

¶ Cap. 7^m. Et est digressio declarans disputationem z determinationem vndecime z duodecime questionum.

Iuxta hec que dicta sunt querem' id qd. 11. loco posuim': z hic est q̄rere de hijs q̄cūq3 hijs eisdē que enumerauim' accidūt. Quāuis eni3 aliqb' videat hoc incredibile sc accidenti aliqd accidat: eo q videat abire in infinitū cū hmōi accidentib' primis qualia determinauimus multa accidūt: eo q quodlibet istorum multiplr est dictū: z quedā cōueniūt eis per se predicata de ipsis: quedā aūt per accidens

videos sũt attributa eisdē ꝛ ipa accñtia quibusdā ꝑ se quibusdā
ꝑ accñs ↄueniūt ſm ꝙ ꝑ accñs ↄuenire dr̄ qd̄ ꝑ aliud ↄuenit
sicut patebit in qnto hui⁹ ſapie libro. Et q̄ n. multipliciter
dr̄ vnū ꝛ ens q̄ sūt pᵃ qb⁹ hec accidūt: opꝫ etiā ꝙ accñtia eorū
multipliciter dicant̄ tali multiplicitate que est ꝑncipij mlti-
plicitas ſ. ꝙ qdlibet illoꝝ primo qdē ſit in vno ꝛ posteri⁹ in
alijs. ꝛ tūc in ambitu illi⁹ mltiplicitatis in accñtia ꝛ ꝑma di
cent̄ multipliciter in qua multiplicitate multa ↄueniūt vni
ꝛ eidē in vno sue multiplicitatis modo que nō ↄueniunt ei
in modo alio mltiplicitatis eiusdē ꝓpter qd̄ etiā id qd̄ .12.
est questū hijs adiungemus qd̄ est: verū vnū vni sit cōtra-
riam vel nō. sicut vnū videt̄ ↄtrarium esse multo ꝛ pauco:
ꝛ multa sunt huic similia. sicut voluntario in moralibus op
poni videt̄ tam inuolūtariū per ignorantiā q̄ etiā volunta
riū per violentiā. ¶ De oibus enim hijs opꝫ determinare
ad quā sciꝫ pertinet tractare de istis ↄstat enī ex hijs que
iam ante determinata sunt ꝙ ꝑme phie est determinare de
primis. Non aūt sufficienter determinat̄ de ipsis nisi deter
minet ambitū cōmunitatis eoꝝ: cōmunitas aūt primorum
que sunt vnū ꝛ ens nō est cōmunitas generis sed poti⁹ eius
qd̄ per prius ꝛ posterius dicit̄ de multis. ¶ Opꝫ igit̄ primā
phiam oēs tales primuꝝ determinare multiplicitates: non
aūt sufficiēter determinat̄ de multiplicib⁹ nisi etiā ostenda
tur quid accidat omnib⁹ hijs in quibus aliquo modo per
suam cōmunitatē est primū multipliciter dictū. ¶ Oportet
igit̄ phiam primā determinare de accidentib⁹ oium supra
dictoꝝ: ꝛ per hanc rōnē etiā habet̄ vera rō quare in prima
phia simul opꝫ tangē distinctiones multiplr̄ dictoꝝ. ¶ Econ
tra aūt videt̄ ꝙ si determinant̄ accidentia eoꝝ in que diui
dit̄ multipliciter dictū cū ea in quibus diuidit̄ multiplici-
ter dictū: sint entia determinata videbit̄ ꝑma sapientia de
terminare accidētia oiuꝫ determinatoꝝ qd̄ superius dem
est esse particularis ſpeculatiue que ↄsiderat ens determi-
natū hoc enī accidens si ſm ipsum ꝛ per se ↄuenit siue acci-
denti siue subto de particulari ente emanat: ꝛ sic ↄuenit scīe
tie particulari: huic aūt occurrit ꝙ nō q̄ntūcūq; determinatū
ad sciam pertinet particularē sed potius id qd̄ tali forma
determinat̄ que per esse ꝛ rōnē vel per esse solū est in sensibi
li mā. ¶ Si enī aliqd̄ per diuisionē determiet̄ ad formā que
nec ſm esse nec ſm rōnē ꝛ esse sit in sensibili mā q̄ntūcūq; de
termineť: tū adhuc ad ↄsiderationē metaphysici ptinebit:
sicut hoc ipsum qd̄ vocamus intelligētiā ſm rōnē determi-
natū esse hꝫ: ꝛ tñ est de ↄsideratione phi primi: eo ꝙ sua for
ma nō ↄcretā hꝫ rōnē sed potius separatā. ¶ Qd̄ aūt dicit̄ ꝙ
si accidēs accidat accidēti qd̄ hoc abibit in infinitū non est
verū in hijs que per se accidūt sicut pꝫ cuꝫ dicit̄ ꝙ numero
accidūt par ꝛ ipar ꝛ pari ꝛ ipari multa accidūt que oia de-
terminare hēt arithmeticus. Qm̄ aūt multa accidūt pari ꝛ
ipari pꝫ cū par diuidit̄ in pariter parē ꝛ in pariter imparē ꝛ
similr̄ ipari ꝛ vnicuiq; illoꝝ accidūt multa. Similr̄ aūt re-
ctuꝫ ꝛ curuū accidūt linee ꝛ tā recto q̄ curuo multa accidūt
de quibus oibus tractat geometer. ¶ Similiter igit̄ tracta-
bit phus primus de per se accidentib⁹ primoꝝ ꝛ de acciden
tium accidentibus oibus ꝛ tanget oēs multiplicitates eoꝝ
ꝛ verū vnū vno opponat̄ vel plura vno opponant̄ ꝛ queret
de oibus hijs ſm naturas ipsoꝝ ꝛ nō per signa ꝛ icones pre
dicatoꝝ que in multis inueniunt̄ inesse. ¶ Iste igit̄ sunt qd̄
nes .12. que sunt de principijs primi ſm ꝙ theoria verita
tis phie est de ipsis sicut diximus in huius libri principio.

Solutio.

¶ Cap. 8ᵐ. Et est digressio declarans .13. loco questium.

Iam aūt qōnes que de ipsis sunt principijs ag
grediamur: primū aūt tangemus eas que de
ipsis sunt substāalijs ꝑncipioꝝ querēdo in quo
gñe subē querēda sunt ꝑncipia: primū igit̄ id
qd̄ .13. loco superius positū est tangam⁹. vtꝝ ſ.
ꝑncipia ꝛ elēnta gñā sunt que sunt ꝑncipia for-
malia aut principia sunt illa mālia in que ſm mām diuidit̄
singulū existēns ꝛ hoc est querere vtꝝ ꝑncipia ꝛ elēnta rerū
ꝑmarū sint in gñe sube formalis: aut in gñe sube mālis Stoi
coꝝ. n studiū vidēs ꝙ forma dat esse ꝛ per formā res est id
qd̄ est ꝛ ꝙ esse ꝓprius act⁹ ꝛ effect⁹ est eēntialis forme: ꝛ ꝙ
in formis ꝑma sunt gñā vniuersaliora. ¶ Adhuc aūt ꝙ res
oēs cognoscunt̄ per formas suas ſꝫ hoc ꝙ sunt ꝛ ꝙ hec no
titia icipit a generib⁹ ꝑmis dixerūt gñā esse ꝑnᵃ ꝛ elēnta q̄ri

stenuū. ¶ Amplius aūt videret̄ aliud esse ꝑnᵐ ꝛ aliud prin
cipiatū: ꝛ aliud id in quo principiatum est id qd̄ principiat̄ a
principio ꝛ elemēto. ¶ Cū igit̄ esse singulorū sit id qd̄ princi
piatū est subm aūt siue mā sit in quo fundat̄ eē qd̄ ꝑncipia-
tū est neutrū horū erit esse principiū ꝛ elementū: ꝛ cuꝫ in re
nihil sit ꝓter hoc nisi forma relinquit̄ ꝙ forma est esse ꝛ en-
tis principiū ꝛ elementū. ¶ Econtra aūt epicurei cōsiderā-
tes omne esse per generationē de mā educi: ꝛ diuersa com-
positione eoꝝdē elemētoꝝ diuersa fieri sicut pꝫ in diuersa
cōpositione litterarū ad orationes diuersas cōstituendas:
ꝛ in diuersa cōpositione simplicium ad diuersitates cōplexio-
num ꝛ in diuersa cōpositione primarū ꝓpositionū ad diuer
sitatē syllogismoꝝ: ꝛ diuersa cōpositiōe elemētoꝝ ad diuer-
sitatē cōplexionū ↄposuerunt mām ꝛ partes māe princi
pia esse ꝛ elemēta eoꝝ que sunt ꝛ sicut in antehabitis dixi-
mus has sentētias nō ad vnū referebant intellectū cū nec
stoici formā dixerūt esse in mā sed a datore extrinseco nec
epicurei dixerūt mām in se formā hēre sed diuersa disgre-
gatione ꝛ aggregatione fieri generationeꝫ. ¶ Nos aūt ſm
peripatheticoꝝ peritiā in antehabitis diximus qd̄ de hac te
nendū est qōne: hoc tū hic adiūgam⁹ ꝙ mā nullo mō pōt eē
ↄnōnis aut entis principiū nisi ſm analogiā ad formā: ad for
mā aūt nō hꝫ analogiā nisi per forme esse iperfectū ꝛ indeter
minatū ꝛ ↄfusum existens in ea ꝓpter qd̄ ipsa non est suba
simpler ꝛ si vt suba simpler acciperet̄ non pōt esse mutatio
nis subm cū mutatio sit forma facta post formā ↄtinue nec
simplr̄ accepta esset entis principiū: cū oē ens pfectū princi-
piet̄ ab iperfecto ſm idē esse iperfectū aūt ſm idē eē pfecti
sumptū est eiusdē forme cū pfecto ſm modū ꝛ esse differēs:
ꝛ sic mā est principiū esse ꝛ generationis subm. Sic aūt acce-
pta hꝫ potētiā ad actū forme ꝛ opationem: ꝛ si itentio huius
esse per intellectū accipit̄ hec intētio est genus ſm ꝙ genus
est primū subm ↄfuse ꝛ indeterminate: ꝛ potētia in se habēs
differētias quibus determinat̄ ꝛ perficit̄ potētia eius. Pec-
catū igit̄ epicureoꝝ fuit mām vt subam simplicē accipere:
ꝛ eā sic principiū ꝛ elemētū entis esse dicere. Stoici aūt pec
cabāt in hoc ꝙ formā ab extra venire esse dixerūt. Secūdū
aūt istū modū nec est esse principiū: nec cū mā facit vnū nisi
cōgregatum. Nō n. est vnū ꝛ idē nisi qd̄ prius est in potētia
sit idem numero postea in actu: ꝫ ſm modum ꝛ esse sit diffe
rens. Idē aūt numero sic nō est mā cum forma simplici: ꝛ tō
nō fieret ex istis vnū nisi ↄgregatione vnius cū alio. ꝓpter
qd̄ forma extra mām sumpta dici esse ꝑncipiū ꝛ elemētū nō
pōt. In mā aūt sumpta est ipsa finis gñationis ꝛ act⁹ māe ꝛ
principiū esse ꝛ distinctionis ab alijs ꝓpter qd̄ est idē ꝙ dif
ferētia ſm rōnē differēs. ¶ Sic igit̄ pꝫ q̄liter forma sit pnᵐ:
ꝛ q̄liter mā ꝛ q̄liter in idē ↄcurrit diffinitio data per mām ꝛ
formā tū ea que datur per genus ꝛ differentiam.

¶ Cap. 9ᵐ. Et est digressio declarans intellectum .14. que-
stionis prius proposite.

Ex isto aūt aliq̄liter innotescit qd̄ .14. questituꝫ
est. Si enim genera per aliquē moduꝫ princi-
pia sunt ꝛ elemēta entiū: cū in formis ille que
sunt magis vniuˢes influant ſm causalitateꝫ
nō influentib⁹ minus vniuˢib⁹ ꝛ nō ecōuerso:
videt̄ maxime vniuˢes eē per se pricipia ꝛ ele-
mēta ꝛ minus vniuˢes nō eē p se pricipia ſꝫ p maxime vl'es.
¶ Ampli⁹ aūt in motu ad formā illa maxime est ꝑnᵐ ante
quā nihil est in motu: hec aūt est maxime ↄfusa ꝛ indetermi
nata: sed sicut est in fieri ita est in eē ꝛ in entibus. Maxime
igit̄ vniusta vident̄ maxima ꝑncipia: sūt aūt maxime vl'ia
vnū ꝛ ens: igit̄ hec vident̄ eē ꝑncipia entiū ꝑma nō huic ob
sistere videt̄ ꝙ vnū ꝛ ens nō sunt gñā. Nō. n. ꝑ inducta rō ꝓ
bat vniulia est pricipia per hoc ꝙ sūt gñā sed per hoc ꝙ sūt
prima essentialia: prima aūt essentialia esse vni ꝛ enti maxi
me conuenit. ¶ Adhuc aūt in rōne principij esse videt̄ ante
ipm nihil esse ꝛ ex ei⁹ esse sequētia ↄsistunt. sic igit̄ ad oia se-
quētia se hꝫ vnū ꝛ ens. ¶ Ex hijs igit̄ ꝛ hmōi rōnib⁹ stoici
vnū ꝛ ens esse dixerūt principia ꝛ elēnta entiū. ¶ In ↄtrariū
aūt hui⁹ peripatheticoꝝ obijcit subtilitas dicens oē qd̄ est
ꝑncipiū entiū aut in qd̄ aut in q̄le esse ꝑdicatū de ipsis. Et
si qdē in qd̄ sit ꝑdicatū opꝫ ipm esse principiū vt subm pri-
mū qd̄ ꝑnᵐ est ad esse potētia ad ꝑmū subm. ¶ Si aūt sit pdi
catū in q̄le: opꝫ tū illā qualitatē esse subalē sicut est act⁹ rerū

⁊ differentia ⁊ ideo dicebant illā verissime esse rerū substantiam ⁊ entium formā. In his autē principijs neqʒ potentia est actus neqʒ actus potentia: ⁊ idē cōpositū nō est aliquod istorū sed nāe differentes ⁊ a se inuicē ⁊ a cōposito sunt ambo p̄dicta: vnum autē ⁊ ens sunt nāe nō differētes ab aliquo eorū que sub ipsis accipiū tur. Nō igitur p̄nt esse p̄ncipia ⁊ substantie existentiū quia autē quod superius inducta questio fuit: vtrū vniuersalia generalia magis sint p̄ncipia vel specialia magis: ideo et de hoc aūr ꝙ superius oportet disputare. ¶ Stoici enim magis vniuersalia generalia magis dicebāt esse p̄ncipia: cum propter hoc ꝙ sunt priora: tū propter hoc ꝙ magis sūt simplicia: ⁊ in pluribus inuenta: tū quia et ab alijs separata sunt nō ab alijs depēdētia sed alia ab ipsis: ⁊ maxime quia prime eāe magis sunt p̄pinquā cū omnis denominatio fiat ab aliquo p̄pinquorum talia autē nō sunt māe vel specialissima. Cū enim prīa cū equaliter se hēat ad oia ⁊ equaliter oia p̄hēat in seipsa in eo quod maxime equaliter se hūt ad entia ⁊ maxime p̄habent ea maxime sunt principia. his autē adhuc addebat rōnē cuius sophisma nō videbāt dicētes hoc nō posse esse principiū quod per aliquē modū est in alio ⁊ educitur de ipso. Spēs autē oēs ⁊ differentias per aliquē modū videbāt esse in gñe ⁊ per itellectū eductas de ipso esse propter quod subalterna ⁊ vltima specialissima nullo modo dicebāt esse p̄ncipia: ecōtra peripathetici dicebāt nām eā ⁊ substantiam ſm hoc ꝙ differēs est substantia a nā gñis nō esse in genere: nec educi eā de ipso sed ſm esse potētiale forma ⁊ diis ast in gñe ⁊ ad esse actuale educitur de ipso: ⁊ ideo prior est actus potētia substantia ⁊ rōne ¶ Est autē ⁊ simplicior: eū nō diuiditur nisi per accidens. s. quantitate māe ⁊ est rō sua ſm vnūquodqʒ diuidētiū eadē: similiter autē ⁊ oppositū subalternis. Genus autē cum diuiditur potētie diuisione: ⁊ eū potentia p̄fecta per actū ſm vnūquodqʒ diuidētiū rōne efficitur alia ⁊ alia: erit etiā subalterni oppositū altera: eo ꝙ ois potētia determinatur per analogiam ad actū ⁊ sic diuisibilius est genus quam differentia: ⁊ licet in pluribus inueniatur hoc nō est rōne simplicitatis. sed rōne diuisibilitatis quā diximus ⁊ quod dicitur separari ab alijs ⁊ non alia ab ipso ⁊ ideo prius est nā ⁊ itellectu dōm ꝙ verū est hoc ꝙ prius est his quorum est p̄ncipium ⁊ hec sunt spēs cōstitute sed nō est p̄ncipium nāe illius que est differētia ⁊ actus ⁊ forma: ⁊ ideo nō separatur ab ipsa sicut potentia sed sicut iperfectū a p̄ficiente: ⁊ sicut cōfusum a determināte. sicut separatur dualitas a qualibet spē pluralitatis cōstitute per aggregationē. ⁊ sicut separatur trigonū a quolibet figura pluriū angulorū in quantum est ſm quātitatē ⁊ quātitatis diuisionem quando per formas numerorū ⁊ figurarū quātitatis cōtinue ⁊ discrete fit diuisio ſm hāc diuisionē dualitas ⁊ trigonū non diuiduntur: sed sunt quasi prima subiecta que formis diuersis cōstituunt spēs discretorū ⁊ cōtinuorū hoc etiam modo scitur ꝙ actus ⁊ forma ⁊ differētia p̄pinquior est motori: ⁊ genus propinquius māe eo ꝙ actus est diuinū ⁊ optimū ⁊ desideratū quod pluribus bonitatibus cum primo cōuenit motore: ⁊ est melius eadē de cā ⁊ perfectius nō depēdens ad aliquid sed potius ad quod est aliorū dependētia: ⁊ hic est verus peripatheticorū intellectus ⁊ subtilis ⁊ ſm hunc intellectū propinquiora gñā sunt magis p̄ncipia. ⁊ vt generaliter dicatur quodlibet generū eo magis est principium quo magis vltimas differentias participat.

¶ Cap. 10m. Et est digressio declarans intellectum. 15. questionis prius inducte.

C Ontinua autē cū his dubitatio que oīum est difficillima propter rōnū ad vtrāqʒ partē obuiātium difficultatē. ⁊ ad cōsiderandū maxime necessaria: eo ꝙ est de essentialibus ⁊ primis p̄ncipijs: ⁊ est ea que. 15. inducta est loco in ordine qōnū superius inductarū: de qua tñ iā aliquid in p̄inductis est disputatum hec autē questio est vetus illa que ſm se ast cā ⁊ principiū substātie que forma vocatur: sit aliquid p̄ter mām aut nō sit aliquid p̄ter eam. In hac autem qōne diu cōtenderunt due secte stoicorū ⁊ epicureorū dicentibus epicureis nullā penitus esse cām p̄ter mām. Stoicis autē formā p̄ter mām cām esse asserentibus. Nec hec quod querit vtrū forma sit aliquid separatū a mā. Sed vtrū aliq substantia diuersa ab ipsa cū enim mā sola principiū sit indiuiduationis ⁊ nihil sit singulare nisi mā vel per māʒ: sed nihil est forma p̄ter mām sed est quidā motus māe resultās ex ordine ⁊ cōpositiōe ⁊ figura māe sicut dixerūt Demo. ⁊ Leu. nihil erit in re nisi singulare Et cū hec infinita sint ⁊ infinitorū nō est scia nō erit scia aliq de rebus. eo ꝙ nō est scia alicuius nisi per id quod est vnū in multis ⁊ de multis ⁊ hoc non est mā: quia mā nō est vnū in multis ⁊ de multis adhuc autē esse p̄petuū ⁊ imobile nō est nisi vnū mā autē hʒ esse perpetuū ⁊ imobile in oibus igitur hoc esse est vnū eo ꝙ ipsa ante oēm mutationē est ⁊ motū ⁊ post oēʒ mutationē ⁊ motū eadē p̄manēs sicut alibi sepe p̄bauimus est igitur mā p̄petuum quod ⁊ imobile ſm substantiam a forma igitur nō recipit esse aliquod. ¶ Cum igitur forma nō sit iuenta nisi propter esse quod cōfert videtur propter nihil penitus forma esse inuēta forma igitur nō est aliquid in gñe cārum p̄ter mām. ¶ Amplius ex duobus diuersis in nā ⁊ esse nō fit vnū aliquid ſm esse ⁊ nām: propositio enim per se nota est ꝙ ex vno simplici fit vnū. ⁊ ex duobus diuersos modos habentibus in cāndo nunqʒ fit vnū: ex mā ⁊ forma fit vnū nō cōgregatione sed nā ⁊ esse igitur forma vnū videtur esse cū mā licet mō quodā differat: ⁊ hec rō maxime mouebat epicureos. ¶ Adhuc autē inducebāt ꝙ quicquid est in re est singulare singulare autē est incōmunicabile forma autē ab oibus a quibus esse ponitur dicitur esse coicabilis ⁊ cōis: igitur nihil est in rerū nā de formis. Substātia autē oium rerū aliquid est in ipsis rebus. ¶ Cum igitur nō sint nisi duo essentialia rerū principia forma. s. ⁊ mā nō videtur aliquū esse principiū rerū p̄ter mām. His igitur ⁊ similibus rōnibus quidā cū antiquis epicureorū p̄his cōsentientes dicunt formā nihil penitus esse p̄ter mām. ¶ Cōtra quod stoici obijciētes dicunt: ꝙ si verū est quod inductū est perire sciam ⁊ perire intellectū ⁊ perire id quod est per nām. scia enim nō est nisi per id quod vnū est in multis sicut p̄inductū est: intellectus autē nō est de hoc quod sentitur sed potius de hoc quod p abstractionem accipitur ab intellectu. Nō autē fit abstractio māe a mā: sed potius forme a mā: igitur forma est aliud a mā. Intellectus enim fit per id quod idem ⁊ vnum est in multis similitudo essentialis eorū hoc autē nō est materia: quia nō est vna materia in multis sed potius diuersa que diuersitas causa est diuersitatis numeri in eis esse etiā perit ab existentibus si nō sit forma. Esse enim actus est alicuius essentialis cause. Non autē est actus cāe illius qua se hʒ ad esse ⁊ non esse. Ad esse autē ⁊ nō esse se hʒ potētia māe igitur esse nō est actus sine effectus māe. ¶ Oportet igitur ponere formā p̄ter mām cuius esse actus sit esse. His igitur ⁊ huiusmodi rōnibus forma ponitur esse cā p̄ter māʒ: ⁊ ꝙ mā ponitur vnū quid ⁊ perpetuū ⁊ imobile hoc est verū quātū ad hoc ꝙ nō mutatur vel mouetur ab esse vel ad esse materie. Sed nō quantum ad hoc ꝙ non mutetur ſm esse ⁊ esse sicut mutatur subm mutationis ⁊ motus ⁊ propter hoc esse necessaria est forma. ¶ Similiter etiaʒ vnū fit ex mā ⁊ forma nō in eo ꝙ hec duo sunt substantie differentes ſm se ipsas sed in eo ꝙ mā analogiā hʒ ad formā: per hoc ꝙ fois ſm esse cōfusum ⁊ iperfectū est in ipsa. Idem enim quod est in potentia fit in actu ⁊ idē idem ⁊ nō congregatū fit ex potentia ⁊ actu: propter quod etiam diffinitio cōplectens potentiam et actū est vnū ſm esse ⁊ nō multa: licet etiā in re existentia singularia sint ⁊ incōmunicabilia: tamē forma accepta p̄ter rem cuius est forma cōmunis est ⁊ principiū cognitionis sicut sepe in antehabitis determinatum est ⁊ tūc accipitur tribus modis ante rem. s. sicut causa formalis: ⁊ in re ⁊ post rē per abstractionē separata ab ipsa ſm quos modos triplex vniuersale stoici esse dixerunt sicut in alijs locis sepius determinauimus: hic igitur est intellectus. 15. questionis.

[illegible] tribus modis accipit.

¶ Cap. 11m. Et est digressio declarans intellectū. 16. qōnis.

S Extodecimo vō loco queritur vtrum forma loco ⁊ subiecto ⁊ esse separata sit a mā vel non sit separata ab ea sed coniuncta eidem loco ⁊ subiecto esse habens in ipsa ⁊ nō ens extra ipsaʒ: ⁊ hec questio est inducta ex cōtrarijs assertionibus stoicorū ⁊ peripatheticorū. Stoici enim formas extra mām separatas esse dicunt ⁊ esse formantes eas que sunt in mā. ⁊ eas que sunt in mā esse imagines quasdā ⁊ resultatiōes ⁊ vmbras earū que vere forme sunt ⁊ extra māʒ esse habēt huius sue assertionis multas ⁊ fortes afferētes probationes quarum prima est: ꝙ forme oēs prodeunt ex lumine prime cause: que se habet ad totam mām sicut artifex ad totum artificiatum ⁊ sicut formatiua virtus que est in semine ad formationes membrorū. ¶ Si igitur sic sunt in lumine cause prime sunt oēs ante materiā: ⁊ extra eam ſm esse ⁊ locum: ⁊ sic constat omnes formas ſm esse separatas existere a materia ¶ Adhuc autem omne formarum

hꝫ aliquid formās ipm qđ est extra ipm sicut agens ⁊ operans est extra patiens ⁊ operatū. ⁋ Cū igit̄ forme māles in mā formate sint: opꝫ ꝙ agens ⁊ formās sint extra māꝫ. hoc etiā argui videt̄ ex rōne gñantis: qm̄ generans est dans formam quā superflue dare videt̄ si forma est in mā ⁊ cū ipsius generans ⁊ movēs sit extra mām videnť forme omnes separate extra mām existere. ⁋ Amplius ad hoc est mot⁹ celestium vt ex motore primo formas in se deductes per motus suos actiuis ⁊ passiuis influant: ⁊ per generationē ⁊ cōplexionē illoꝝ in inferiorib⁹ expliceut. Si igit̄ sic descendunt nec descendunt nisi ab his principijs in qbus sunt: videnť forme primitus in his que extra mām sunt existere separate: ⁊ prime quidē forme esse diuine ⁊ intellectuales. Secunde aūt in stibus ⁊ ꝓportionibus periodi qñ mathematicā ante qualitates actiuas accipiētes dimensionē in tertio locu subiecti passiuis ⁊ actiuis sensibilium. Sunt igit̄ triplices forme diuine mathematice ⁊ sensibiles sicut Plato tradidit qui in secta stoicoꝝ ꝓcipue floruit ⁊ scđe quidē imagines quedā sunt primarū tertie autē resultationes ⁊ vmbre quedā secūdaꝝ p̄ prime aūt secūdarū ⁊ tertiaꝝ archetypus. ⁋ Si aūt obijcit̄ de formis accidentiū que nō possunt itelligi esse separate dicūt stoici nullā esse instantiā: q: accidentia potius sunt esse ꝙ̄ essentie: nec sunt esse simpliciter sed modi quidā essendi: ⁊ cū in accidentibus accipit̄ vniuse qđ dicit quid accidētis est ipa quidditas nō simpliciter qdditas sed qualitas vel qñtitas modū quedā imitās qdditatis ⁊ sube: ⁊ ideo accidens causat̄ omnifariaꝫ nec hꝫ talē a primo descēsu: sicut forme substātiales sed fluit a subito cuiuslibet forme substātialis. ⁋ Addūt et stoici ꝙ cū in omni substantia naturali triplicē inueniamus modū: vnū quidē qđ subātia est: aliū aūt qđ determinabilis est ⁊ determinata dimensionibus ⁊ figuris. Tertium autē ꝙ distincta est ⁊ distinguibilis affectionibus qualitatū actiuaꝝ ⁊ passiuaꝝ: opꝫ ꝙ isti modi causas hēant ad quas referant̄. Qđ autem substātia est nō pōt habere nisi a primis substantie principijs inter que fons ⁊ origo est lux ⁊ intellectus cause prime: fons aūt ⁊ origo omnis mēsure ⁊ figure est dimēsio ⁊ figura periodi. ⁋ Cū igit̄ in his sicut in mouētib⁹ ⁊ instrumētis sui esse est substātia: mēsurabilitatē accipit ⁊ figurabilitatē in mā aūt actiuoꝝ ⁊ passiuoꝝ necesse est ꝙ affectū agētium ⁊ patientiū accipiat: adhuc aūt in assertionē sue opinionis adducunt sic esse in maiori mūdo sicut est in minori: minor aūt mundus perfectus nō est nisi homo per intellectū agentē ⁊ operatiuū operans ⁊ sub se habēs motores per imaginationes ⁊ sensum mouētes ⁊ in potestate habētes vniuersam mām mēbroꝝ corporis: in hoc aūt exemplo omnes formas subñantie membroꝝ ab intellectu agente procedere ⁊ in ipso simplices esse substātias in imaginatiuis aūt virtutibus dimēsibilitatē ⁊ figurabilitatē accipere: ⁊ in mā qualitatibus sensibilibus affici. ⁋ Similr̄ igit̄ erit in mūdo maiori in quo ad intellectū primi motores secūdi qui qñtitati coniuncti sunt ordinant̄ vt instrumētaliter seruientes: ⁊ mā elemētoꝝ subiacet sicut mā quaꝫ in potestate habet motor primus: ꝓpter qđ primū vocāt paternū intellectū. Secundū aūt sicut deos quoꝝ opifex ⁊ pater est intellectus primus. Mundū aūt sensibilē sicut filiū ⁊ mām sicut maternā. Aliquādo aūt primū dicunt sicut aīam mundi: ⁊ 2ᵐ sicut vitā ⁊ 3ᵐ sicut corpus diffinientes primū sicut Apuleius tradit dicēs primū esse mundi aīam motu ⁊ rōne mundū gubernantem: hec igit̄ cōfirmatio est opinionis stoicoꝝ de separatione formarū. ⁋ In contrariū aūt huius tonis viribus peripathetici obijciunt dicētes ꝙ sine mā intrinseca vt est omnis forma substātialis mā subm̄ esse non pōt motus ⁊ mutationis que est generatio cuius in ꝓpamio demōstratio est qz mutatio omnis est forma post formā ⁊ iō prima mutatiōis inchoatio est forma de potētia exiēs ad effectū. Cum igit̄ mā subm̄ sit gñationis primū opꝫ formas oīum generabiliū esse in mā. ⁋ Adhuc aūt si nihil forme preexistit in mā mā per analogiā ad formā nō determinat̄ nō igit̄ est aliqua mā alicui rei magis propria ꝙ̄ alia: ⁊ sic redit incōueniēs in pncipijs iprobatū: ꝙ ex qbus qđlibet pōt generari qz mā per hoc qđ est mā substātia a forma differens eq̄liter se hꝫ ad oēm formā recipiendā. ⁋ Amplius si nihil forme in mā preexistit sm̄ hoc vnū sm̄ esse vel essentiam nō fit ex mā ⁊ forma: q: nō est idē sm̄ subam qđ primo est in potētia ⁊ postea in actu. Sed est ibi ꝯgregatio duoꝝ naturaꝝ differētes habentiū: que nō vere faciūt vnū: neqꝫ vna diffinitio erit sic ex mā ⁊ forma ꝯstituti que oīa absurda sunt ⁊ recto intellectui ꝯtraria. ⁋ Amplius si forma extrinsecus est ingrediens in mām in omni generatione forme inductio incipiet in exteriorib⁹ māe ⁊ sic paulatim ingredit̄ ad interiores partes māe sicut videmus fieri in inflāmatione lignoꝝ ab igne. ⁋ Huius aūt ꝯtrariū videmus in oīum gñatione publica ⁊ precipue in gñatione aīatoꝝ in quibus partes māe prius interioribus distribuunt̄ ⁊ tunc de mā exterioꝝ incipit formatio. ⁋ Amplius aūt forma que oīno est ab extrinseco est ingrediēs in mām de potētia nullā māe eductaꝫ sicut est intellectus. Videmus in nulla māe obligatione coartari neqꝫ alicui⁹ corporis actū fieri. ⁋ Si igit̄ omnis forma sic ab extrinseco ingredit̄ de nullis māe potētia educta necessario relinquit̄ omnē formam esse liberaꝫ: ⁊ nullius materie actū existere: ⁊ huius ꝯtrie necessitatem Plato vidit qñ dixit substātias rerum esse intellectus simplices ab omni mā puros. hec igit̄ ⁊ hmōi sūt que peripathetici inducunt ⁊ qz nos hic suscepim⁹ vias peripatheticoꝝ declarare: dicimus cū Auer. ꝙ nulla causa fuit quare phi vias Aristo. peripathetici in plurib⁹ secuti sunt nisi qz pauciora vel nulla incōueniētia sequunt̄ ex dictis eius sm̄ igit̄ intellectum Aristo. dicimus oēs formas potētia esse in mā ⁊ per motum educi de ipsa. ⁋ Ad ea aūt que inducunt stoici de lumine primi mouētis dicendū videt̄ ꝙ illa non probant formas esse distinctas extra materias nisi in rōne forme efficiētis que cū alia est a causa formali forma enim eadem numero que in efficiente primo est ⁊ est lumen intellectus ⁊ ratio operis nō efficit̄ in mā sed ꝯueniens vel similis sm̄ ꝙ est possibile ꝙ effectus imitet̄ cām: ⁊ oīa secunda mouentia sunt instrumēta primi: ⁊ mouēt in virtute forme intellectus agentis a primo vsqꝫ ad vltimum sicut mouent qualitates elementales in semine per virtutem ⁊ spēm formatiue virtutis que est in spiritu seminis: ⁊ sicut mouent qualitates cirmētales in corpore animato per virtutem et speciē anime que est in eo ⁊ quo ad hunc modū motus primi mouentis ⁊ instrumentoꝝ dicunt̄ diuine idee ⁊ celestes forme formātes ⁊ imprimentes ⁊ agentes ⁊ extra manere: ⁊ materiales forme dicuntur resultationes ⁊ vmbre ⁊ imagines ⁊ formata quedā lꝫ totū esse earū educat̄ de materia: hoc etiā mō generās est dans formā: nō quidem eandē quā sm̄ esse est in ipso sed similē illi vel cōuenientē quantū possibile est educendo de mā nec ad hoc est motus celestium vt easdē que in primo sunt motus influat: sed vt instrumenti virtute formet̄ a primo vt ad cōueniens moueat mām. Et ex his patet ꝙ nō est aliud vniuse a particulari nisi in mō: ⁊ ꝙ sunt eadē principia essendi ⁊ cognoscendi nec sunt aliq̄ forme mathematice inter ideales ⁊ sensibiles: ⁊ ꝙ vera est instātia de accidētib⁹ quo ad hoc ꝙ forma subalis educit̄ de mā sicut ⁊ accidēs: lꝫ alius sit modus eductionis vtriusqꝫ ⁊ iō sicut accñs nō hꝫ esse separatū a suba sic forma substantialis nō hꝫ esse separatū a mā. ⁋ Qꝫ aūt est triplex forme determinatio causat̄ ex principijs eius ꝓprijs: qñ illa per se faciūt eā esse subam: per esse aūt qđ habet in mā mobili faciūt ipsam quātitate determinabilē ⁊ per esse qđ habet in mā sensibili faciūt ipsam affici passionib⁹: ⁊ hui⁹ cām in multis locis determinauim⁹: ex his aūt vlteri⁹ pꝫ ꝙ forma sm̄ esse nō est ante rē cuius forma est: nec aliud est intellect⁹ entis ⁊ aliud esse ei⁹ sed idē ⁊ sic dissoluit̄ qđ induxit stoici.

⁋ Cap. 12ᵐ. Et est digressio declarans intellectum .17. questionis inducte.

C Onsequēs aūt questiū est .17. in ordine superius enumeratarū qōnū ⁊ hoc est vtrū vnum sit hoc pricipiū qđ est suba aut plura numero: hꝫ enim qđ est orta ex preinducta ⁊ superius sm̄ dicta Aristo. iperfecte disputatoꝝ oīum eni stoicoꝝ sentētia fuit subam hāc vnā numero simplr̄ annexā mihi sibi eē quādā pluralitatē huius aūt rōnes assignabāt q: siue forma cōsideret̄ ex parte originis siue in seipsa siue sm̄ cōparationeꝫ ad ea quoꝝ est forma semp est vna numero ⁊ eadē. Si n̄ ex parte originis ꝯsideret̄ est ipa vna ⁊ eadē idea que lumen est operatiuū intellectus primi.

Auerroim vide ꝓ hac snia 12ᵒ ce cōp̄ ⁊ 12. met. cō. 18

agētis: nec hoc fm esse vel essentiā multiplicabile est per aliquē modū cū sit suba primi intellect⁹. sicut suba anime vna est nō multiplicata separās tñ virtute ꝑpria vnius ꝛ eiusdē spēi formas ossis ꝛ carnis ꝛ nerui ꝛ aliorū mēbrorū siliū ꝛ etherogeneorū. ¶Si aūt ī se ꝯsideret forma simplr̄ ē eēntia simplex ꝛ inuariabilis: igr̄ ex illa pte ē ē vna simplr̄. Si aūt cōparet ad ea que sunt post eā hoc est ad ea quorū est forma: ꝯstat ꝙ ipsa causa est vnitatis ꝛ pluralitatis oīm illorū igr̄ vnitas ꝛ pluralitas ipsius nō causat ab ipsa: ꝛ tñ si in se est vna ipsa ē in illis erit vna: ꝛ sic videt oībus modis forma vna ꝛ eadem numero remanere. ¶Amplius ꝙ subtractis oībus se ꝯsequentibus remanet vnū ꝛ idē ipm in se vnū est ꝛ idem. Subtractis aūt oībus formā ꝯsītib⁹ nō remanet nisi forma vna ꝛ eadē: ḡ in se forma est vna ꝛ eadē. ¶Amplius forma que p̄dicat de oībus similitudinē essentialē habentib⁹ aut est vna ꝛ eadē re ꝛ nomine: aut noīe quidē eadē sȝ re diuersa. ꝛ si eadem re ꝛ noīe forma vna erit in oībus re ꝛ noīe. Si aūt est diuersa re ꝛ noīe eadē: tūc equiuoce p̄dicat ꝛ hec est rō Auerrois in quibusdā librorū suorū ꝛ reputat eā fortē ꝛ insolubilē. ¶In ꝯtrariū aūt huius est ꝙ sicut in p̄missis habitū est queda formarū diuidit quātitate ꝛ quedā diuidit formalibus differētijs: ꝛ quocūqȝ mō fiat forma semp agit in pluralitatē ad hoc aūt ois forma numerat numero subti. ¶Cōstat aūt subiecta esse plura: plures igr̄ sunt ꝛ forme ꝛ multe numero huius aūt qōnis veritas satis pȝ in disputatione priori in qua Aristo. sententiā declarauim⁹. forma .n. fm ꝙ est in multis multiplicat per aliud: fm aūt ꝙ est de multis est vna per se: ꝛ fm rōnē nō habens ex se diuersitatē numeri sȝ aūt sit vna fm originē ꝛ in se ꝛ fm ꝙ est de multis tamē cuilibet harū vnitatū quedā est annexa pluralitas. Vna enī idea in lumine intellectus practici pluralitatē hȝ rōnū ad spēm ꝛ finē operū relatarū sicut vnus intellect⁹ rō est ossis ꝛ nerui ꝛ manus ꝛ pedis qñ intellectus corpus operat: vnꝰ tamē intellect⁹ per se idea siue spēs vna sicut hāc pluralitatē facit relatio spēi itellectus ad opus forme aūt fm se ꝯsidera virtutū ꝛ prātū pluralitas est: ꝛ hāc pluralitatē facit fluxus forme de pluribus per ordinē ante se ꝑpositis sicut pluriū potestatū est vita q̄ esse ꝛ sensus q̄ vita ꝛ intellectus q̄ sensus: forme aūt que est de multis cōnexa est subiectorū pluralitas fm potentiā vel actū: qȝ vt est in multis vel in multis pōt esse quātum est de sua nā: tū sit cōmunicabilis: hoc igr̄ mō forma est vna de multis re ꝛ rōne sicut dicit Auerrois. ¶Separata .n. ab hoc ꝛ nūc remouet id qđ idē est vbiqȝ ꝛ semp: cuius locus ꝛ spēs est intellectus eo ꝙ sicut diximꝰ in libro de nā aīe ꝛ opere ipsius intellectus est spēs intelligibiliū ꝛ locus: erit enim agens intelligibilis per intellectū agētem: ꝛ est species intelligibiliū per lumen agentis qđ ꝑprie est intelligibiliū forma: ꝛ est locus intelligibiliū per intellectum possibilē: ex hijs .n. trib⁹ ꝛ minus natura constat intellectualis: ꝛ hec se habēt sicut sol ꝛ lumen solis ꝛ perspicuus ad colores esse fm ꝙ est motiuus visus. Et hoc modo dixerunt phi ꝙ idē vniuersale est in omni itellectu ꝛ est vbiqȝ ꝛ semper ꝑpria sui potius q̄ informatione subiecti alicuius.

¶Cap. 13m. Et est digressio declarans intellectū .18. qōnis.

Quia aūt p̄ncipium qđ vere est suba est in mā nec separatū ab ea ꝛ est vnū ꝯiunctū tñ multitudini: opȝ inducere qōnē .18. vtrū .s. sit aliqd preter simul totū cōpositū ex mixtis ꝛ compositis aliqua qua aūcȝ cōpositione qđ grece sinolon vocant ꝛ hoc maxime dico sinolon siue totum qñ aliquid nomine forme totius ꝛ cōpositi p̄dicat de mā sic cōposita nihil addēs nomine p̄dicati nisi mãe cōpositionē: sicut coagulatū liquabile arefactibile scissibile ꝛ alia hmōi q̄ in scia metheororū sūt a nobis determinata: aut forte nihil addit supra hoc aut in quibusdā addit in quibusdā aūt nō addit: ꝛ tūc opȝ querere ꝛ scire q̄lia sunt in qb⁹ addit ꝛ qualia sunt talia in qb⁹ non addit. Si .n. nihil addit in oībus sicut Empe. ꝛ multi dixerunt ꝙ suba formalis nō est nisi armonia cōpositorū ꝛ cōpositionis tūc nō opȝ nos aliqua considerare per spēm sed inuenire que sit prima mā in quolibet: ꝛ qua q̄litate actiua vel passiua illa mā ad formā sinolon deducat: ꝛ sciem⁹ totā mām entiū sicut in liquabilib⁹ calido ꝛ humido diximus mām primā esse aquā arefactibiliū aūt talē calido ꝛ sicco diximus de mā terre esse: ꝛ si sic est in oīb⁹ oium ē aīatorū ꝛ celestiū sciem⁹ nā̄m q̄a scimus ꝑpriam eorū mām ꝛ quo agēte ꝛ quo patiēte ad cōpositionē ꝯuenit: ꝛ hoc qdē multi ē posteriorū phorū ꝛ modernorū dixerūt volentes formas nihil esse nisi accidētia cōpositionis ꝛ miscibiliū intātū ꝙ ꝛ itellectū possibilē qui locus est spērū mixturam quādā eāntorū tradiderunt esse quorū ratio est ꝙ oē esse qđ est in aliquo est in eo fm potestatē eius in quo est. ¶Cū igr̄ forē sunt in cōposito sinolon sunt in eo fm potestates cōpositi est aūt potestas cōpositi ꝑportio potestatū eorū que cōposita sunt ꝛ mixta. forma igr̄ ois que est in cōposito sinolon nō est nisi ꝑportio mixture ꝛ cōpositionis eorum que miscent ꝛ cōponunt hoc idē astruebāt per rōnem forme. Cum enim omnis forma endelechia sit potētie materie sicut docēt peripathetici ꝛ potētie mãe nō sunt nisi ꝑportiones potentiarū ꝛ virtutū eorū que mixta sunt ꝛ cōposita nō erit forma actus nisi hmōi potentiarū sinolon ꝛ sic forma nō erit nisi talis cōpositionis ꝛ sinolon armonia. Talibus igr̄ formis ꝛ nō alijs circundatā dixerūt esse mām: ꝛ hoc fm poeticas fabulas peplū dixerunt esse palladis ꝛ qȝ difficile est scire naturas ꝛ quātitates hmōi miscibiliū dixerunt ꝙ peplū hoc nullus hominū reuelare pōt: cū tamē pallas scit quicquid est ꝛ erat ꝛ erit ꝛ quicqd in mūdo apparet ꝛ nō apparet ꝛ de hijs nos alibi locuti sumus. In cōtrarium huius obijcit: qȝ si forma nō est aliquid preter sinolon non est ambo ista que sunt forma ꝛ materia tūc nulla potestas apparet in sinolon nisi qualitatū cōpositi sed vbi nō est potestas ibi nō est opus. Opus ergo aīe nullū erit nisi qualitatum cōpositionis nullū igr̄ erit opus anime: qȝ omne illud opus est fm potētias vite ꝛ nō fm potētias sinolon siue cōpositionis. Opera autē vite sunt nutrire augere mouere fm locū sentire ꝛ intelligere ꝛ hmōi alia. Qđ qȝ omnib⁹ pȝ esse falsum ꝯstat preinducta non solū esse falsa sed heretica nec patiendū est tales homines viuere qui quicquid boni est in natura nitunt destruere. ¶Dicamus igr̄ huius qōnis determinationē ꝙ in quibusdā forma nō est aliqd preter sinolon que sunt mālia nō attingētia nature perfectam: sicut est nix grādo ꝛ qualia diximus in metheoris ꝛ in alijs est aliqd p̄ter formas sinolon que nature perfectius attingant sicut maxime sunt animata. Si autē in animatis aliquid est cuius anima separat a materia vt perpetua ꝛ incorruptibilis: hoc iam in parte in scientia de imortalitate anime tradidim⁹: ꝛ ad hoc in hac scia posterius ostēdemus ea autē que inducta sunt in cōtrarium nō est difficile soluere. Materia enim nō solam habet potentias ꝛ virtutes ex miscibilibus sed etiā ex influentia celestiū desuper ꝛ ex virtute mouētiū itellectuū supcelestiū: ꝛ ex ṽtute aīarū in q̄rū corporib⁹ dirigit ꝛ maturat sicut in scia de aīalib⁹ determinatū est ꝛ fm hmōi potentias perfectiuos accipit actus qui sunt aliquid p̄ter sinolon: tāta igr̄ de .18. qōne dicta sunt.

Determinatio quaestionis

¶Cap. 14m. Et est digressio declarās itellectum .19. qōnis.

Ex quo igitur iam cōstat principia formalia esse aliquid in quibusdam preter sinolon: in quibusdam autē nihil restat inducere id qđ .19. quesitum est verū sint determinata principia talia siue sint in rationibus sicut illa que sunt aliqd p̄ter sinolon siue sint in subto: sicut illa que nihil sunt nisi forme sinolon sint determinata numero ita ꝙ sint duo vel tria vel aliquid fm numerum aliquē ꝛ non plura aut determinata fm speciē ita ꝙ sint vnius vel duarum specierum vel alicuius determinati alterius numeri sȝ sint indeterminata fm numerū subtorū suorū: ꝛ quocūqȝ mō dicant esse determinata ita ꝙ nec ordine nec cōpositione sint agibilia in pluralitatē maiorē q̄ sit numerus in quo determinata sunt principia cū principia formalia entibus dent esse ꝛ rationem ꝛ substantialitatem concludit ꝙ entia non erunt plura q̄ sunt principia sicut in ante habitis ostensum est disputationibus: ꝛ ideo multi fuerunt qui infinita dixerunt esse p̄ncipia forma ꝛ subto ꝛ oīa esse in oībus. ¶Cōsiderauerunt enī ꝙ principia incorruptibilia sunt ꝛ ideo ad inuicem in cōpositione ꝛ mixtura nō transmutantur ꝑpter qđ nullum dixerunt esse actū mixti: sed ois actus esse principiorum cōpositorū ꝛ denominationem fieri a dominante cum tamen omnia sint in oībus. Cum .n. incorruptibilia sint nō alterant adinuicē sicut dicūt. ¶Alij aūt determina-

ta dicūt esse principia in specie ꝛ nō ſm numerū subiecti vt Platonici qui ideas dicunt esse pricipia ꝛ has numero intellectuū primoꝝ esse spēs determinatas: eo ꝙ tot sūt idee prime: quot sunt intellectus actiui qui in potestate habent māni quecū idee oēs sunt et ipsa vnius ꝛ simplicis intellectus primi idea ꝛ ad illas oīa formanꝰ subiā māe. ꝓ rōne ponentes ꝙ ante oēm multitudinē eē vnitas ꝛ oīs multitudo reducitꝰ ad vnū: ꝛ sic oīs multitudo subtoꝝ ad vnū in forma reducitꝰ: ꝛ oīs multitudo formaꝝ reducitꝰ ad vnitatē illā que est formaꝝ spēs ꝛ hoc est intellectꝰ agens formās: ꝛ multitudo taliū intellectuū reducitꝰ ad vnā vniꝰ primi ideā que est spēs ꝛ lumen oīum intellectuū actiuoꝝ: ꝛ isti nō aberrant oīno sicut in ꝯsequētibꝰ apparebit. Alij aūt subiecti numero dicūt pricipia esse determinata dicētes ꝙ oīa sunt aut aqua vna aut vnus aer aut vnꝰ ignis aut aq̄ ꝛ ignis: aut quecūq; duo aut tria aut oīa q̄ttuor elemēta intransmutabiliter cōposita ꝛ cōpositione sua entia facientia: que non sunt aliud ab ipsis. Et hoꝝ oīum rōnes iaꝫ in antehabitis determinauimus. Ex igitꝰ de ista q̄ōne tū hijs que in precedentibus determinata sunt sufficiant. Sic igitꝰ patet determinatio 7 questionum que de principio formati sunt.

¶ Cap. 15m. Et est digressio declarans intellectū questi. 20.

Vicesima aūt q̄ō est vtrū eadē sint corruptibiliū ꝛ incorruptibiliū principia: an diuersa. nec mō querit que sunt pricipia sed quoꝝ: nec de vno querimus quocūq; principio sed de quolibet ſm quālibet cām determinacā. De hac igitur questione. si qua multa ſm theologizantes dicta sunt aūt aūt adhuc de hac disputare opꝫ. ¶ Si. n. eorūdem effectuū sint principia eadē videtꝰ ꝙ ꝯtrarioꝝ effectuū sint principia ꝯtraria: corruptibilia aūt ꝛ icorruptibilia sūt ꝯtraria: videtꝰ igitꝰ ꝙ corruptibiliū ꝛ incorruptibiliū principia sint ꝯtraria: ꝛ hec fuit rō Manichei de duobꝰ pricipijs. ¶ Adhuc aūt principiū primū cā est per se aut nō: si non est cā per se: nō est primū. sed ante ipsuꝫ est principiū aliud. Si aūt per se causa tunc nō causat aliquid nisi in sui ꝯformitatem ¶ Si igitꝰ pricipiū est icorruptibile erit omne causatū suū incorruptibile. Videmus aūt multa corruptibilia: q̄ illa sunt ab illo quodā pricipio. Dicet aūt fortasse aliquis ꝙ primū principiū causat per volūtatē ꝛ intellectū ꝛ iō causat prout vult. ¶ Contra hoc est qȝ in sequentibus huius scientie ꝓbabitꝰ: ꝙ in primo voluntas est idē ꝙ essentia: ꝛ nō disponitꝰ diuersis volitis. igitur causatio sue volūtatis est vno mō sicut causatio nature ꝛ sic sequitꝰ idem qȝ prius conclusum est. ¶ Adhuc vetꝰ ꝙ causet per intellectū. videmus aūt ꝙ celestia per intellectū mota vno mō mouenꝰ semp ꝛ nulli subiacent diuersitati. Cum igitꝰ intellectus primi magis sit stabilis q̄ intellectus motoꝝ magis vno mō erit cātio intellectus primi q̄ spherarum celestium. Quicquid igitꝰ procedit per ipm ꝓcedit per vnū modū ꝛ in dispositiōe vna. ¶ Cū igitur res sint contrariarum dispositionū nō videnꝰ ꝓcedere ab vno ꝛ eodē principio hec ꝛ hmōi mouebāt Pitagorā ad ponendū duas sititias principiorum vnā boni ꝛ alterā mali ꝛ tota causa huius dispositionis est: qȝ querebāt cām mali ignorantes an est malū: ꝛ quid est malū. ¶ Nos autē quantū hoc negocium exigit determinare volētes inducta dicimus ꝙ malum in natura nō est aliquid existentiū: ꝛ iō nō habet causam aliquam essentialem sed priuatio est armonie ꝛ cōmensurationis principioꝝ cōstituentiū ꝛ priuatio modi ipsorum ꝛ ideo nō habet causam esse causantem sed defectus causalitatis est sibi cā: cum malū naturalium qȝ est corruptio nihil aliud sit q̄ cōtra naturā illaꝫ esse que est ꝓportio principioꝝ cōstituentiū in esse: ꝛ solutio modi compositionis ꝛ armonie eoꝝ. Dico igitꝰ ꝙ in hijs in quibus inequalis est distantia ꝛ conuenientia ad principiū primū nō est equalis participatio esse diuini: qm̄ propinquissima sicut intelligentie sine motu participant: ꝓpter qȝ intelligentia indiuisibilis ꝛ simplex facta est in luce principij primi. Magis aūt distantia participant hoc per motū localem in quo est sub a incorruptibilis mota sicut corpora supcelestia: que aūt sant in vltima resolutiōe participant hoc per successionē generationis habētis cām sue successionis motū declini circuli in quo elōgatio generātis primi soluit armoniā. ꝛ inducit corruptionē generatoꝝ: ꝛ hoc est corruptio ꝛ nāe mali: ꝛ per hoc patet ꝙ eadē sunt mouentia principia corruptibiliū ꝛ incorruptibiliū: sed mouentia nō mota sunt principia corruptibiliū per instrumēta que sunt mouentia mota per accessum ꝛ recessum ꝛ alios motus sue diuersitates: ita ꝙ semp mali nulla est causa efficiens sed deficiens. Quoniā ſm mouēs presentia facit esse absentia facit nō esse sicut pꝫ per inducta. Qȝ igitꝰ dicitꝰ ꝙ ꝯtrarioꝝ cōtrarie sunt cāe per se falsum est si sub contrarijs cōprehendantur priuatiue opposita sed vnum ꝛ idē diuersimode se hñs causat taliter opposita nec negādū est qn pncipiū primū sit cā per se ꝛ essentialiter: ꝛ ſm voluntatē vno mō stātē semp ꝛ ideo ad oīa equaliter se hꝫ. sed nō oīa eq̄liter se habēt ad ipm sed quedā ꝓpinquius ꝛ quedā longinquius ſm perceptionē suaꝫ bonitatū sicut alibi sepe diximus: ꝛ ex hijs cū illis que in antehabitis determinata sunt pꝫ satis ꝙ tenendaꝫ est de ꝓindacta questione. Nos enī hoc de malo anime ꝛ boīs in moribus nō loquimur: qȝ nō est de ꝓposita questione ſm propositam opus qȝ hic prosequimur.

¶ Cap. 16m. Et est digressio declarās intellectū. 21. q̄ōnis.

Einde est querēdū de itellectu q̄ōnis. 21. vtrū s. oīum tam corruptibiliū q̄ incorruptibilium pncipia sunt incorruptibilia aut corruptibiliū pncipia sunt corruptibilia ꝛ icorruptibiliū incorruptibilia: ꝛ qȝ de mouētibꝰ iam cōstat per determinationē q̄ōnis ꝓcedentis querimꝰ de alijs pncipijs mālibꝰ ꝛ formalibꝰ ꝛ finalibꝰ: videnꝰ aūt pncipia mālia esse icorruptibilia per Aristo. determinationē in superiori positā disputatione: qȝ nec motꝰ esset neq; mutatio nisi sa hm qȝ est mā incorruptibile ꝛ ingenerabile ponatꝰ: sicut ꝯstat ex scīa primi phicoꝝ. per eandē. n. demonstrationē constat ꝙ forma neq; generabilis est neq; corruptibilis neq; mobilis. Quicqd. n. ſm essentiā nō fit per motū vel generationē esse supponitꝰ ante oēm motū ꝛ ante oēm gnōnē ſm essentiā nō fit per motū vel generationē forme aūt essentia esse supponitꝰ in mā ante motū oēm ꝛ ante generationē oēm. Non fit igitꝰ per motū vel generationeꝫ: huic demonstrationi nō obstat ꝙ forma nō est in mā nisi ipotētia. Impotētia. n. esse dicitꝰ esse cōpositi: nō esse forme ſm eēntiā. forma. n. per eēntiam eadē est siue sit in potentia siue sit in actu. Qȝ aūt ſm essentiam psupponatꝰ esse in mā ex hoc pꝫ: ꝙ oēs phi in hoc ꝯuenerūt ꝙ nihil fit pōice ex nihilo sed ex aliquo. Si autē essentialiter forma nō ꝓexisteret in mā oporteret ꝙ ab alio extrinseco daretꝰ māe aut ꝙ fieret ex nihilo quorum vtrūq; sepius a nobis improbatū est. ¶ Amplius motꝰ ꝛ mutatio nō sunt nisi ad esse: ꝛ hoc est cōpositi ꝛ nō essentie forme simplicis: q̄ forma neq; per motū neq; per mutationem fit que est generatio. Cum igitꝰ generatio ꝛ corruptio nō sint circa idem necessario sequitꝰ ꝙ neq; corrumpitur per corruptionem ¶ In cōtrariū aūt huius est ꝙ mouentibꝰ nobis mouenꝰ ea que in nobis sunt: ꝛ generatis nobis generantur ea que in nobis sunt: ꝛ corruptis nobis corrumpunꝰ ea que in nobis sunt: forme autē que sunt principia substātiaruꝫ sunt in nobis. videtꝰ igitꝰ ꝙ mouenꝰ ꝛ generanꝰ ꝛ corrumpuntur nobis corruptis ꝛ generatis ꝛ motis. ¶ Adhuc autē aliter videnꝰ forme incorruptibiles esse per hoc ꝙ pncipia scientie perpetua sunt ꝛ incorruptibilia sicut Platoni videtur. Hec aūt ꝛ hmōi in ꝓbabitis sufficiēter pertractata sunt: qȝ principia prima rei principiate ꝛ essentialia corruptibilia sunt per accidēs quādo res corrumpunꝰ per se: ꝛ sic sunt et generabilia ꝛ mobilia per se aūt sunt igenerabilia incorruptibilia ꝛ imobilia sicut optime est ꝓbatū. Forme aūt pme que sunt mouendi rōnes in mouēte ꝛ fines vltimi qui sunt in primo motore sicut in duce exercitꝰ sunt absolute immutabiles ꝛ imobiles. Materia autem ſm id qȝ subm est ꝛ fundamentuꝫ incorruptibilis est ꝛ ingenita: per esse tamen qȝ habet a disponentibꝰ corrumpitur ꝛ generatur ꝛ corruptio vnius est generatio alterius.

¶ Cap. 17m. Et est digressio declarans itellectū. 22. q̄ōnis.

Difficillimū aūt ad considerandum omnibus antiquis visum est id qȝ. 22. queritur q̄ōne vtrum. s. vnum ꝛ ens que sunt primi entium intellectus eadem sint substantia: ꝛ nō diuersum aliquod subiectum aut non. Sed aliqua contenta sub ipsis sunt reruꝫ substantie sicut

Solutio.

Solutio.

Vide. 7. met. cō. 25. 26. 27. ꝛ 31.

amor aut odium aut ignis aut aquã aut aliquid aliud hu iusmodi: ⁊ hanc quidem questionem superius multam exquisite disputauimus per Aristo. rationes ⁊ ideo illa non repetemus. Sed alitus ordinantes disputationẽ rationes Platonis ⁊ Pitagore inducemus. ¶ Videamus igit̃ de rerũ principijs primis. Omnium enim quorum resolutio stat in uno est vna nã primum in quã decurrit omnium relatio: ⁊ non resoluit̃ in aliud. Sed entiũ oium resolutio stat in ente ⁊ vno: ⁊ hec nõ resoluunt̃ in aliqd qđ sit prius ipsis: igit̃ ens ⁊ vnũ sube sunt ⁊ pncipia oium entiũ. ¶ Amplius oium eorum quorum est substãtialis egressus siue profluxus ab vno faciẽte per eẽn tia oia necesse est esse nãm vnã: sicut pʒ per inductionẽ oiuʒ ab vno essentialiter fluentiũ ꝙ per essentialẽ operationẽ producit ea: nõ aũt dubiũ est oium entiuʒ fluxum esse ab vno primo principio faciente eẽntialiter ⁊ nõ accidentaliter operationẽ videbit̃ igit̃ esse oium nã vna: ⁊ hoc nõ põt esse nisi ens ⁊ vnũ: sunt igit̃ pncipia ⁊ substãtie oium vnũ ⁊ ens. Simile huius videt̃ tam in sensibilib' ꝙ̃ in itellectualib': qm̃ q: visibilia fluunt a luce oium visibiliũ primum essentiale est lumen: ⁊ q: oium itelligibiliũ fluxus est ab intellectu agente: lumen intellectus agentis pncipiũ essentiale oium est eorũ que intelligunt̃. ¶ Hinc est ꝙ Plo deũ deorum patrẽ ⁊ opificem inducit dicentẽ hor sementẽ ego factã vobisqʒ tradaʒ: vestrũ erit par exequi: ⁊ hec est cã ꝙ vna nã que primũ ens est ⁊ primũ vnũ. Antiqui pitagorici ⁊ Plato dicebant oiuʒ principia lumẽ enĩ intellectuale factiuũ qđ fluit a prima cã sementis est oium: ⁊ hoc est cã entitatis omniuʒ: ⁊ vnitatis oiuʒ aliorum que sunt posteriora ipsorum: ⁊ hoc aliquãdo volebãt dicere quando dicebant oia fieri ex ipsa vnius ⁊ entis idea. Est aũt deceptio fm aliqđ in hac opinione: q: cũ resoluuntur oia in ens ⁊ vnũ nõ stat in ens resolutio in vna nã que vniuoce sit vna nã oium: id aũt qđ substantiale est pncipiũ entiũ vniuoce est in illis quorum est primum q: aliter nõ esset diffinitiua: ⁊ iõ peccauerũt hij pħi in eo ꝙ nõ distinxerunt vnuʒ ⁊ ens. ¶ Similr̃ aũt cuʒ fluxus oium est ab vno faciente illud faciens nõ influẽs etiã essentiã suaʒ in facta: iʒ non operet̃ accidentalr̃ eo ꝙ nihil penitus põt accidere illi: sed operat̃ per suã sciam que est lumen intellectus sui qui actiuus est ⁊ hoc lumen pcedit in vniuersitatẽ generũ ⁊ specierũ fm ordinẽ queʒ ostituit sapia sua: que cã ordinis est vniuersi: ⁊ cũ illud lumẽ nõ participet̃ fm potestateʒ ⁊ nãm eius a quo fluit sed fm potestatẽ percipiẽtiũ ipm: ⁊ hec potestas sit valde difformis gñe ⁊ specie: nõ est in eis vt vna nã vno mõ accepta sed potius vt vnũ multiformiter participatuʒ: ⁊ hoc nõ est substãtiale pncipiũ: sicut paulo ante diximus: ⁊ est simile huius in lumine solis: ꝙ formatiuũ est oium gñatorũ: ⁊ tñ q: nõ participat̃ vnica solũ potestate sed multis potestatibus participãtiũ nõ facit vt oia sint vnius nãe per quã diffiniantur formaliter: sed sunt diuersarum naturarum ⁊ formarum ⁊ diffinitionum: ⁊ tamẽ in lumine solis est vt fiat qdlequid fit in eis: ⁊ similiter in lumine intellect' primi est: vt fiat quicquid fit: ⁊ tamẽ nõ est formalis substãtia oium: ⁊ forte iõ hoc vocauit Plato sementẽ potius ꝙ̃ genus vel formã q: informatiua sementis est vt fiat radix ⁊ stipes et folium ⁊ ramus ⁊ flos ⁊ fructus: ⁊ tamẽ nõ est vniuocũ principium saluatũ in omnibus inductis. Ex hijs igit̃ pbat̃ ꝙ non est recta demonstratio superius inducta ⁊ probata per ea que vniuoce procedunt ab vno essentiali aliquo principio: patet igit̃ preinducte questionis determinatio fm peripatheticorum subtilitatem.

¶ Cap. 18m. Et est di. declarans intellectuʒ. 23. questionis.

Onsequens questio que 23. ponit̃ in ordine questionũ est. Utrũ principia sint vniu'sia aut vt singularia rerum: que iʒ iam in alijs determinata sit tamẽ vt sufficientior sit doctrina dignum est de ea aliquid disputare. Omnium autẽ stoicorũ sententia fuit vniuersalia reruʒ esse principia ⁊ huius potissimũ causas tres assignabant: quoniã si essent singularia cum singularia sint infinita ⁊ infinita nõ sint scita neqʒ perfecta essent rerũ principia ⁊ ignorata ⁊ imperfectissima non ergo essent causa scientie rerũ: ⁊ perfectiones earũ. ¶ Secũda aũt causa est q: si essent singularia nõ essent nisi tñ vnius solius rei principia: q: singulare non conuenit nisi vni soli. Principia autem querũtur que sunt omniũ principia. ¶ Tertia aũt causa est: q: si essent singularia nõ essent diffinitiua. Diffinientia .n. priora sunt diffinitis fm naturam: singulare aũt nulliũ omnino est prius sed omnibus est posterius fm naturã: ⁊ ideo singulare non prehabet aliquid sed prehabet̃ ab vniuersali causam: cũ diffinientia prehabeant diffinitũ nisi diffinĩetia nõ pñt esse principia. ¶ Econtra aũt illi qui dicunt̃ epicuri cõcedebant omniũ principia esse singularia causas sui dicti potissime quatuor assignantes. Quarũ prima est ꝙ principiũ rei fm naturam esse habet in re ipa: nihil autẽ est in singulari nisi singulare. Secũda aũt est: q: principiũ rerũ singulariũ est pprium ⁊ primum: q: aliter singulare nõ ostitueret: pprium aũt ⁊ primũ singulari est singulare. Tertia vo est q: singulare nõ ostituitur nisi per generationẽ: generatio aũt cũ sit actus qdã principij ⁊ actus particulariũ ⁊ singulariũ sint oportʒ principia singularia esse. Quarta cui potissime innitunt̃ est: q: vniu'sia in itellectu sunt. ea aũt que in intellectu sunt simplici cause rerum fm esse qđ habent in nã esse nõ possunt. Sentẽtia aũt peripatheticorum media via inter hec incedens dicit: ꝙ principia reruʒ fm esse accepta singularia sunt: fm rõnẽ aũt abstracta a rebus: ⁊ separata vniu'sia sunt: ⁊ sic hoc mõ nã simplex principiorum osideratur sunt ante res ⁊ principia cognitionis earum iʒ abstractio eorum sit post eẽ ⁊ accidit rei e vle abstrahatur ab ea: ⁊ q: de huiusmõi multa dicta sunt videnẽ nobis sufficere que diximus ad pinducte qõnis determinationem.

¶ Cap. 19m. Et est di. declarãs intellectum questionis. 24.

Uerebatur aũt. 24. vtrum potestate vel actu sunt pricipia: que eqđẽ qđ fm superius iducta nõ est disputata nisi fm ɔtrarietates assertionum epicureorum pħorum ad peripatheticos: nũc aũt de ipsa fm stoicorum subtilitatẽ differenduʒ est: q: igit̃ sicut in pbabitis diximus ista sapiẽtia maxime intẽdit de fine vltimo ⁊ pma forma. ¶ Oderamus an hec principia potestate sint principia aut actu: videbit̃ fortassis finis vltimus eẽ potestate: ppter qđ .n. mouet principiũ mouẽs: ⁊ mouet̃ oẽ qđ mouet̃ ptãte est ⁊ nõ actu: qm̃ si actu esset nõ moueret motor: nec moueret̃ mã. Quamdiu igit̃ durat motus videt̃ potestate esse finis vltim' mouentis: ⁊ eius qđ mouet̃. ¶ Amplius dux exercitus tã diu mouet exercitum ꝙ̃ diu in potentia est victoria. finis autẽ vltimus vniuersi entis est sicut finis ducis exercit': ex hijs igit̃ ⁊ huiusmõi videt̃ esse in potẽtia. Hoc aũt ɔtrium videt̃ q: id extra qđ aliquid est ⁊ maxime finis est indigẽs ⁊ imperfectũ. Primus aũt motor nullo est indigẽs oino ⁊ oi pfectione perfectior: videt̃ ergo ꝙ ois finis motus ⁊ operum eius sit intra ipsũ. ¶ Similr̃ aũt videt̃ de forma prima. si .n. illa in potẽtia sit ⁊ nõ sit in actu cum nihil reducat̃ de potentia ad actũ nisi per id qđ est in actu: erit ante primã formã forma alia que educit primã mãm de potentia ad actũ: ⁊ sic aliqd erit in vno ⁊ eodẽ genere prius pmo qđ est ipossibile. ¶ Si aũt ppter hoc dicat̃ prima forma in actu esse ⁊ non potentia: tũc sequit̃ ꝙ aliquis sit vnus actus primus qui est act' oiuʒ ⁊ in hoc oia erunt vnũ: qđ sepius in antehabitis iprobauimus. fm peripatheticos aũt quos defendimus dicimus ad huc ꝙ finis vltimus est in actu ⁊ nõ in potentia nisi fm aliquid. Finis enim vltimus est bonitas ⁊ perfectio cause prime: que omnimode actu est ⁊ nõ potestate: sed consecutio eius in parte cuilibet enti pportionata est in potẽtia: ⁊ ideo prima causa est imobilis in se cum nihil sui sit extra ipsam: sed mouet oia alia que sui cõsecutionẽ habẽt extra se fm aliquã bonitatum suaruʒ participationẽ. ¶ Similiter aũt ⁊ prima forma que lumen est intellect' eius in actu est in qua est ꝙ fiat omne qđ fit. Sed resultatio eius que est forma entis facti est in potentia sicut forma artis in actu est. Sed resultatio eius in lignis ⁊ lapidib' est in potẽtia: ⁊ sic est de formis solis ad formas generatorum ⁊ forma luminis ad colores: per hec igitur patet determinatio questionis huius.

¶ Cap. 20m. Et est di. declarãs intellectum questionis. 25.

Am de. 25. qõne peractandũ est. vtrum f. pri' aũt sint pricipia ꝙ̃ fm motũ: aut per motũ sint pri' rerũ. Dicebat .n. Plato formalia pricipia rerum ⁊ idealia sine omni matra principia rerũ existere ⁊ remanere ea etiaʒ remotis eis quorũ sunt principia: ⁊ huius assignabat cãs tres

t modos duos causarum autem vna est q: separata sunt a mā hmōi pn^a: aliter .n. nō possent esse pn^a cū oē qđ in mā est principiatū sit: r eū forme pn^a sint opz formas esse separatas. ¶ Secūda aūt cā est q forme fm eētiā sunt ante mām r nō depēdent ab ipsa sed ecōuerso mā depēdet ad formaz Qđ aūt ante aliud est fm nām nō dependens ad ipm nō subiacet motib^9 r passionib^9 eius forma igit nō subiacet motib^9 r passiōib^9 mãe ¶ Tertia cā est q forma fit pter oēm motū r cā imobilitatis: q: id qđ mouet quiescit quādo adipiscit formā ad quā est motus. Cum igit separatum ante mobile existens qđ est cā quietis r imobilitatis sit pter oēm motum r forma sit hmōi pncipiū videt forma aliter q̄ fm motum esse existentiū pncipiū huius aūt qđaz platonicoz ponebāt duos modos: quoz vn^9 est in sigillo qđ absq omni motu quo cera mouet nihil accipiens r nihil abijciens format cerā r est principiuz formationis eius. Alius est forma artis fm quā fit calceus in qua arte ad vnā formā separatā r imobilē multi fiunt calcei r sic dicunt esse de opifice primo r rerū paradigmatib^9. ¶ In ɔtrariū huius est qđ in .8. phycoz demōstratū est q vz nunc agens r ante hoc nō agens nō agit nūc nisi per motū aliquē factū in ipso. Si igit principia sint aliqñ principiatū aliqñ principia nō fuerunt sunt facta pricipia per motū Propter qđ peripathetici dixerūt q principia rerum per motum sunt principia nec sunt sume rerum separate nisi per modū illum quo principia sunt scientie rerū Qui modus a nobis determinatus est.

¶ Cap. xi^m. Et est dig. declarās intellectū questionis .26.

V Trū aūt numeri r lōgitudines r figure r puncta substātie q̄dā sint erat q̄rit aūt .26. est que sita r a nobis in anteriori disputatiōe fm sententiā Aristo. multuz discussum r iō pauca de hoc quesito remanēt addenda. Nōn. Plato dixit hoc oīuz eē pn^a sed mūdi sensibilis tm: r iō quedā hic dixit eē pncipia r nō simplr. Videbat enim hac pter sductas vti rōne. q: id qđ est sube aliqđ nō hz accidētā nisi r pn^a: ptes aūt sube sunt sube aliqđ Nō hñt igit partes sube pricipiū r tñ sui accidēs partes aūt sube nō sunt aliqđ sube nisi per dimensiones diuidi possint. Dimensiones aūt que diuersitatē sube ɔferūt in ea que aliqđ sube sunt. sunt sube r nō accn̄tia. Cū .n. diuisibilitas nō fiat sube nisi in subas ipsa diuisibilitas nō videt accn̄s cāz hie. Adhuc prima indiuisibilitas in habentibus sitū in potētia est puncti Si aūt suba sola sit ipsa sic indiuisibilis est videt q̄ pūcti hie rōnē hoc r hmōi multos mouerūt ad dicendum q dimēsiones sube sunt rerū diuersarū. ¶ Sed ad oīa hec sciēdū q lz suba indiuisa sit actu si sola intelligat tñ potētia diuisibilis est sed nō est potētia diuisibilis nisi q: potentia hz partes r ea q̄dē que sunt partes hz in seipsa sed fm actū partiū nō hz ea nisi qñ partit r diuidit non aūt diuidit nisi cū dimensionibus accepta r iō accidēs ptalitatis fm actū hz a q̄titate sed id qđ est pars qđ potētia est ad hmōi accidens hz in seipsa: r qñ dicit indiuisibilis si sola esse intelligat est illa alia indiuisibilitas a pūcti īdiuisibilitate qm negatio est diuisibilitatis a substātia fm oē genus ita q nihil est diuisibiliū. Nō aūt ita est de puncto: q: lz sit indiuisibile fm potentiā r actū est tñ hoc aliqđ in gn̄e diuisibiliū: q: principiū diuisibiliū r suba: r per hoc pz inducte qōnis declaratio fm peripatheticoz studiū r subtilitatē sicut .n. in phycis nos dixisse meminimus a suba que actu quanta nō est sed potentia educit sicut a cā r subiecto quantitas qñ sit actu quanta r similiter ab eadē que actu diuisibilis nō est egreditur diuisio r hec quidē diuisio primo est quanti. Secundo aūt per quantū est sube nec ppter hoc aliquid sibi substātialiū habet ab accidēte Sed aliquid hz substātia quāta a quantitate que nū habet substantia per se solam.

Solano.

Nō subtiliter modo loque dimensionis et numera.

¶ Cap. xx^m. Et est di. decla. vltime qōnis determinationē.

V Ltima oium superius enumeratarū qōnum est qua querit q si quedā hoz sube sint vtruz sint noie r rōne separa a sensibus aut sunt in eis fm cōuenientiā no a r rōnis Sicut .a. olim disputauim^9 ea que principia sunt rerū dant eis noia r rōnes r iō si dimensiones r numeri mathematici sint principia sensibiliū: opz q cū sensibus nomine r rōne ɔueniāt r sic quedā linee r supficies erūt rōnale aīal quedā aūt rudibile q̄dā hinnibile r sic de alijs que valde absurda r iō r oact^9 fuit Plato hec pncipia fm mām dicere r alia separata ponere formalia que noīe r rōne cuz sensibilibus ɔueniāt sicut r antoantropos r antoanos r antopegasos r hmōi de qbus sepius multa dicta sunt. Rōne aūt visus est Plato ad pbādū huius pricipia esse eo q hoc nullū relinquūt sensibiliū r oīuz eoz quoz est vna in cōmuni nā est ēt quātitas vna r vna in cōmuni figura ¶ Ampli^9 aūt oīum quoz est vna figura: duo sunt termini quatitatis in magno r paruo. inter que fm m^m est ista nā sicut enim diximus in libro de aīa q oīum nā ɔstantiū terminus est r rō magnitudinis r augmēti videt igit q hec sunt pricipiū corpoz sensibiliū fm mām ¶ Amplius nō subdit mā gn̄ationi nisi diuisibilis r quāta. Nō est aūt diuisibilis r quāta nisi per magnitudinē r paruitatē: q: nā diuidit nisi cōpositū ex paruis r est hoc magnū. nec per diuisionē accipit nisi minus totu r hoc erit paruū paruū igit r magnū sūt pncipia sube fm mām. Qđ si ɔcedat optime disputatū est in ɔtrariam per sniam Aristo. in pcedentib^9 inductā: que oino est necessaria r fm eundez Aristo. dōm est q dimensiones r figure nec sunt principia sube fm formā neq fm mām: r q nō sint pricipia sube fm formā pz ex superius inductis q aūt fm mām nō sunt pricipia ex hoc pz q mā pricipiū est r nō hz principiū. Est aūt principiū vt subm r nō vt quāta magna vel parua r q aliqua quātitas r aliq̄ quātitatis figura ɔsequitur eē generatū est ppter potestates forme quas nō explet nisi in quāta r tali figura partiuz mãe r organoz cōpositi: r iō oium taliū est rō quātitatis r figure r cum hec sint ɔsitia cōpositū pz q nō sint principia substantie fm mām nec mā subijcit forme vel generationi fm q est quāta lz sine quātitate motui r mutationi nō subijciat q: cuz per se sit generationis r corruptiōis subm gn̄atio aūt r corruptio nō sint nisi fines motuū nec mobile nisi quātū Inde est q opz generabiliū mām esse quantā pz igit q accidit mãe quantā esse r hoc ignorauit Plato: r adhuc multi ignorare videntur. Similr aūt mā nō subijcit forme sensibiliū hz q est quāta: sed cū forme sensibiliū sint multarū ptātuz r hec diuersitas ptātū exigat mãe diuersitatē in quātitate partiū mãe r figura opz mām subiectā sensib^9 formis quantā r distributam esse r in diuersas figuras in partib^9 illis nō q̄ hec sunt pn^a mãe sed poti^9 in cōposito pncipiant ab ipsa. Sic igit determinate sunt qōnes in hac scientia de principijs inducte.

¶ Incipit liber quartus metaphysice qui est de principijs huius scie que sunt passio subiectū r dignitas. Cui^9 primus tractatus est de quo fit vt de subiecto r de qb^9 passiōib^9.

¶ Cap. p^m. Q: hec scia est vniuersalis r nulli scientiarū particularium est eadem.

I Am compleuimus in precedētibus libris de qbus causis ingrere hz hec scia qm ingruit hic prime cāe que extreme sunt in resolutione cāz r pncipiorum: pbatū est ēt in eo qui ante hūc librū est que sunt quesita istius sapie atq causam duōū inuestigate querunt. Restat igit nunc vt ostendamus in hoc libro sapientiam hanc esse taliū questoz. r per huiusmodi extremas causas quales assignauimus lz iam dixerimus in pmissis nō omnis entis omnes causas esse: q: si omnes cause e que pncipaliter essent omnis entis oporteret q omne ens esset eiusdem nature cum ente trāsmutabili in quo cōueniūt oēs cause sicut diximus in scđo phycoz. nō igit entis inquantuz est ens sunt oēs cāe diximus aūt in prebabitis q sapiēs qui dicit phs est doctissim^9 cāz principalr aūt cognoscit finē vltimū r formā primam entis fm q est ens: r hoc q̄dem sine demonstratione dictū est in prebabitis nunc autē demonstrare intendimus: q est quedam scia que per extrema r prima pricipia forme prime r finis vltimi ɔsiderat ens inquantū est ens r que insunt enti. hoc n. habito stabilita est sufficiēter scia ista. cū iam determinata sint pncipia r q̄sita r subm r passiōes ipi^9: hoc igi

2^9 de aīa. tex. cō. 42.

Tex. cō. pmi.

2. phy. t. c. 70. r infra.

Idez cōmentator hic .23. meta cō 3 r i plogo suo super p^m phy.

tur facere principaliter intendimus in hoc libro quarto: et conti-
nentur quia scientia de primo ente secundum quod est ens est etiam de primis prin-
cipiis demonstrationis omnium scientiarum sicut in secunda questione libri prece-
dentis determinauimus. Quidam autem contradicunt principiis istis asse-
rentes nihil penitus scire aliquem nec scire posse. tamen ex contrariis
manifestabimus mendacium huiusmodi sophistarum: et in hiis duo-
bus tractatibus completur liber iste quartus. ¶ In primis igitur premitte-
mus propositionem etiam que in primo tractatu intendimus continentes
dicentes quod certissime scientia quedam vna est et eadem que specula-
tiua est ens inquantum est ens et subiectum et eadem speculatiua est eas pas-
siones et predicata que huic enti insunt secundum se siue essentialiter secundum
quod est ens: hec autem scientia nulli scientiarum que in parte entis specula-
ri dicuntur est eadem hoc autem vltimum primo ostendemus quod scientia
vniuersalis que est de ente secundum quod ens et de predicatis entis nulli
particularium scientiarum est eadem. Nulla enim scientiarum speculatiuarum in-
tendit vniuersaliter de ente inquantum est ens: cum due sint speculati-
ue preter hanc physica scilicet et mathematica vtraque istarum est absci-
dens per formam ens ad genus determinatum et habente partes
aliquas determinatas entis et speculatur accidens siue passionem et
predicatum quod accidit per se circa partem illam entis determinati per
principia non extrema sed propria et prima: sicut faciunt ille de nume-
ro scientiarum speculatiuarum que sunt mathematice: et sicut facit
physica physica enim ens contrahit ad corpus mobile et illius accidentia
per principia propria entis mobilis speculatur ita mathesis to-
ta contractum ens ad quantum a motu et materia sensibili separatum considerat
et predicata que insunt illi per se considerat per principia non extre-
ma sed propria ¶ Cum igitur non sint plures speculatiue quam iste que
inducte sunt scientia que considerat ens inquantum ens: nec in subiecto
nec in passionibus neque in principiis est alicui scientiarum particula-
rium eadem. Nulla enim scientia considerans ens non in parte et princi-
pia et passiones entis non in parte est eadem alicui ens in parte
et passiones in parte entis: et per principia propria consideranti.
Scientia autem ista que sapientia vocatur considerat ens non in parte de-
terminatum: et accidentia entis non determinati: et per principia
entis non determinati igitur illa scientia nulli particularium est eadem
sed diuersa ab ambabus illis. Non dicimus autem hic scientiam par-
ticularem ideo quod particulariter predicato subiiciatur: aut ideo quod pre-
dicatum particulariter et non vniuersaliter insit subiecto: hoc enim modo omnis
scientia vniuersalis et vniuersalium est sed dicimus scientiam particularem
que considerat naturam determinatam per formam vnam generis aut
speciei aut passiones que secundum illam naturam illius forme illi enti deter-
minato conueniunt secundum ipsam naturam per quam determinatur sicut
est corpus physicum et quantitas mathematica. Per oppositum
autem huius dicimus scientiam vniuersalem que est entis indetermi-
nati quod secundum se et secundum sui communitatem. Sic igitur patet quod scientia vniuersalis
non est aliqua particularium speculatiuarum Quod autem hec scientia
vniuersalis non sit sibi subalternans particulares speculati-
uas et quod ita habita ad hunc necesse sunt aliquam dudum in
scientia primi libri declarauimus.

¶ Cap. 2m. In quo probatur quod hec scientia est de ente secundum quod
ens: et soluuntur obiecta que sunt contra hec.

Per. co. pmi.

Ostendamus autem primam partem superius indu-
cte propositionis quod scilicet sit scientia que speculatur ens
inquantum est ens et quod hec scientia sit ista sapientia cu-
ius esse stabilire intendimus. Si enim est scien-
tia que per extremas causas et per extrema prin-
cipia speculatur primum ens oportet quod quedam scientia sit
que speculetur ens inquantum est ens ¶ Iam autem in questione habitum est
primi libri preinducti quod extremarum causarum et principiorum considera-
tio pertinet ad hanc scientiam: et in questione tertia habitum est quod eiusdem
est speculatio primi entis: igitur scientie istius est entia speculatio:
quoniam principia prima et extrema in quibus stat resolutio que-
rimus causas sicut primam formam et vltimum finem palam quod princi-
pia illa et illas causas necesse est esse alicuius nature subiecte in
hac scientia non secundum accidens: sed secundum ipsam cause autem ille et prin-
cipia non sunt nature alicuius significantis ens in parte sed nature
entis secundum quod est ens. Oportet igitur quod ista scientia sit entis inquantum
est ens. In nulla enim scientia queruntur principia nature subiecte secundum
accidens: sine secundum aliud conuenientia ¶ Si igitur philosophi alii preter nos
et sicut et nos entium elementa et principia querentes ea quesierunt
principia que nature rei subiecte conuenerunt secundum ipsam: et non per
aliud sicut querentes nature transmutabilis elementa attulerunt ea que
conueniunt transmutabili in eo quod transmutabile et non in eo quod ele-
mentum vel ignis necesse est et entis elementa et principia esse principia entis

non secundum accidens: nec secundum aliud sed secundum ipsum essentialiter inquantum
est ens nobis igitur istam sapientiam tradere volentibus necesse est
accipere causas primas entis inquantum est ens: et non inquantum hoc
ens vel illud. ¶ Dubitabit forte aliquis si de ente possit esse

Dubitatio sophistarum.

scientia cum nihil diuersum predicabile sit de ente. Omnis autem scientia
est passionis que sic est in subiecto quod in numero est cum subiecto.
Diuersa autem causa est numeri vbi igitur nulla diuersa est et nulla diuer-
sitas nullus est numerus et sic nulla demonstratio et nulla scientia.
¶ Amplius ens est causatum primum et non est causatum aliquid ante ipsum:
igitur nulli subiicibile esse videtur sed predicabile de omnibus et sic scientia
non videtur esse de ente vt de subiecto neque vt de predicato cum non
habeant diuersa ad aliquid entium et sic ista obiecta sophistarum. ¶ Ens

Solutio.

enim subiectum est habens accidentia multa que accidunt ei per se que
licet realiter ad ipsam non habeant diuersam habent tamen diuersam in modo quod patet per
hoc quia cum ens nihil habeat ante se patet quod non precedit in eo sic forma
alicui addita precedenti sed sicut subiectum in quo informata sunt omnia
sequentia: vita enim est ex additione forme cuiusdam se habens ad
ens et similiter substantia et sensus et ratio et intellectus Nec dicitur esse subiectum sic species
que subiicitur generi diuersa constitutiua sed dicitur subiectum sic illud quod pre-
supponitur in omnibus sequentibus et omnibus substat eis et sic patet quod licet se-
quentia realiter ad ipsum non habeant diuersam habent tamen ad ipsum diuersam in
modo et hec diuersa sufficit scientie prime philosophie. Sic enim antecedentia enti
denominantur licet vt entia per informationem esse habentia insunt enti
per creationem solam habentis esse in eo quod nihil penitus ante se
habeat. Reliqua autem ad minus sibi presupponunt ipsum ens. Sic enim
intelligitur quod in libro de causis dicitur quod prima rerum causatarum est
esse et non est ante ipsum causatum aliquid: omnia autem alia sunt per
informationem vt bonum et verum et omnia alia.

¶ Cap. 3m. Qualiter scientia que considerat ens inquantum ens est scientia vna.

Tractatus.

Quia vero omnis scientia vna est vnius generis subiecti:
ens autem non est vnum genus aliorum: oportet nos osten-
dere quomodo possibile sit scientiam de ente esse vnam
scientiam Dicamus igitur quod ens multis quidem modis
dicitur de hiis que sunt sub ipso. vt partes ipsius.
Et ideo non dicitur vniuoce: quia vniuocum de multis
dicitur vno modo: et ratione vna licet forte magis et minus commu-
nicat illis de quibus vniuoca predicatione predicatur sicut substantia
maxime dicitur de prima substantia et minus de secunda: si ab
actu substandi substantia dicatur. Ens autem cum multis modis di-
uersis re et ratione de multis dicatur: dicitur tamen omnibus hiis modis
ad vnum nomen et ad vnam aliquam naturam ad quam omnes illi modi de-
pendent et ideo non est equiuocum secundum veram equocationem: secundum quam
solum nomen commune est et ratio substantie et nature diuersa est: et ad vnam
naturam non dependet ipsa diuersitas: et hoc videmus in analogia
communitatis dicte secundum causam finalem. ¶ Sic enim dicitur salubre multis mo-
dis diuersis ad vnum quod est sanitas et finis omnium salubrium.
hoc enim dicitur salubre siue sanum vt conseruans sanitatem sicut exer-
citium. ¶ Aliud autem salubre siue sanum diuerso modo dicitur a conser-
uante sicut in actione sua sanitatem faciens sic potio siue phar-
macia humorem putridum expellens: aliud autem salubre siue sanum
dicitur tertio modo a dictis duobus sicut signum sanitatis: sicut pul-
sus vel vrina: vel cretici dies laudabiles ¶ Quartum autem sa-
lubre siue sanum dicitur sicut susceptibile sanitatis de facili sicut
corpus mundum ab humoribus malis et cum diuersi sint modi qui-
bus ista sana dicuntur est tamen vnica natura sanitatis ad quam sicut ad
finem omnia sana dicuntur: et a qua sani accipiunt nomen. huic autem ad
huc simile exemplum est in communitate analogie cause efficientis
dictum et est communitas qua multa dicimus esse medicinalia per com-
parationem ad vnam eandem medicinam. ¶ Dicitur enim hic medicus
medicinalis in habendo facultatem medicine secundum habitum re-
gentem actum medice actionis. Aliud autem dicitur medicinale in
existendo subtile secundum industriam ad medicinam sicut vetula sine
arte operans Aliud autem dicitur medicinale quia facit actum confere-
tem medicine vt clistere vel springa: et cum modi sint diuersi omnes
isti tamen vna est ars medicine secundum naturam et nomen et rationem ad quam
omnia ista modis diuersis dependent et a qua accipiunt nomen
medicinalis. ¶ Similiter autem multa alia sumemus ad similitu-
dinem istorum multipliciter secundum analogiam dicta de quibus in .5.
huius sapientie libro determinabimus. ¶ Simile vero istorum multi-
pliciter dictorum ad vnam formam et ad vnam materiam dictorum non est
possibile inuenire: quia multa respicientia vnum secundum formam sunt
vniuoca eorum autem quorum est vna materia est transmutatio adinui-
cem: si autem non transmutantur adinuicem non est eorum mate-
ria genere vna. Quando autem est vna materia secundum genus multo-
rum

rum hec nō tota est in aliquo ipsoꝝ: ꝛ iō sic ad vnū ad māam vnā multa nō dicunt̄ multiplr igit̄ dicta ad vnū sunt fm sinē ꝛ efficiētē cām. ita ēt multiplr ad vnū subm oīuz sic supe-rius dictū est ēt ens multiplr dicit̄ de multis q̄ oīa depēdēt ad vnū ens qd̄ est vez ens ꝛ subm vnicū oīuz: ꝛ actiplūr nomē ab ipso ꝛ iō talr dicti multiplr nō refert̄ ad pn̄m vnū. q̄dā enī dicunt̄ ēē q̄ sūt sube q̄dā vō ad subaz depēdētia q̄dā sicut passiōes sube: q̄dā aūt sicut vie in subaz sicut gñatio q̄ est sube act⁹ potētie pmixtus aut sicut corruptōes q̄ sūt via in nō eē in qua eē sube ꝯtinue abijcit̄: aut sic priuatiōes q̄ sunt potētia pura actui nō pmixta aut sicut q̄litates pme vel scōe alterātes subam. ¶ Alterationis n. finis est gñatio vel corruptio: aut sicut effectiua sube sicut sūt vtutes iformātes q̄litates actiuas ꝛ passiuas vt accūducāt sube sicut sūt vtutes celestes ꝛ sic vtutes in calorib⁹ ꝛ spiritib⁹ seminū ꝛ aiatoꝝ aut sicut gñantia subaz eēntaliter sic mā ꝛ for⁹: vtutes enī faciūt subaz effectiue gñantia āt ꝯstituūt eā eēntaliter: aut sūt entia eo q̄ sint aliq̄ de hijs q̄ ad subam dicūt sicut tota accidētiū multitudo nec tn̄ recipiūt nomē entis q̄ sic fm primos itellcēz sed ēt q̄ respiciūt ens fm itellcē scōos logicos: vn̄ hoꝝ q̄ dicta sūt nō solū affirmatiōes sz ēt negatiōes: hoꝝ aūt entiū negatiōes sube dicim⁹ eē ꝛ non eē significate sz hmōi itētionū ui ispō nō sit nisi in aīa pp qd̄ ēt dicimus nō ens eē nō ens. Oībus igit̄ dictis modis dicit̄ ens p depen-dētiā ad subm vnū qd̄ est vere ens cui alia vel iferūt passiones vel sūt trāsmutatiōes ei⁹ vel trāsmutāria ens vez: vel ad ipm dicta sicut dispōnes vel mēsure vel respect⁹ vel habit⁹ vel actiōes vere entis vel intētiones scōe accepte circa ipm eē vere entis. vel alicuius qd̄ dicit̄ ad ipm vt accñs ad subm pp qd̄ etiā q̄dā dicūt accñs nō ens sed eē quodū eē ꝛ signare. ¶ Oīa igit̄ dictis modis dicunt̄ ad vnū quēad-modū igit̄ salubriū oīum vna ꝛ eadē eū scīa que est de vere sano ꝛ medicinaliū oīum vna est scīa cū vere medicinali dicto: ita hoc ꝯuenit eē ꝛ in alijs multipliciter ad vnū dictis. Nō enim solū est vni⁹ ꝛ eiusdē sciētie speculari circa ea que vniuoce vnū dicunt̄ sed ēt est vnius ꝛ eiusdez scīe speculari oīa illa que predictis modis ad vnū dicunt̄ nām oīa enim illa quodāmō dicunt̄ circa vnū ꝛ fm q̄ circa vnū sunt eēntialia habēt pdicata que pbant̄ eis inesse. Ea aūt que equiuoca sunt sz aliqd̄ habeāt pdicatum qd̄ vīr cōuenit fm totū ambitū vocis tn̄ nullū penitus hñt predicatuz eēntiale: fm cōitatez vocis oībus cōuenientē. ¶ Vere enī dici pōt q̄ ois canis est pulcher sed cū res penitus sit diuersa que in cōitate vocis cōtinet̄ qd̄ eēntiale ē vni nō est eēntiale alteri: ꝛ sic nihil eēntiale pdicari pōt de equiuoco ex dictis igit̄ palam est q̄ vni⁹ ꝛ eiusdē sciētie est speculari entia fm q̄ entia sūt in tota entis cōitate dicta. Quia vō analogū esse dicit̄ ꝛ depēdens ad vnū cuius simplr ꝛ pmo est ipm nomē: iō ꝓprie illius primi est ipsa scīa ex quo oīa depēdent alia pp qd̄ accipiūt ipm nomē cōe. si igit̄ in analogia entis hoc primū est suba opꝫ primū pōm q̄ de ente intēdit hēre sciāz substātiarū: qꝛ scīa nō habet̄ nisi p causas ꝛ principia opꝫ pōm habere causas ꝛ pncipia subaꝝ adhuc qm̄ omne analogū est in cōitate q̄dā cuiusdā gñalitatis ꝛ ambit⁹ multoꝝ ꝛ ois generis vnius est vnus sensus ꝛ vna scīa sicut grāmatica que orthographia dicit̄ vna ex eis sciētia oēs speculat̄ litteras voces ꝛ iō etiā vni⁹ ꝛ eiusdē scīe est speculari entis inquātuz est ens oēs spēs quascūqz spēs hꝫ ens: ꝛ spēs spēꝝ siue sint separate vt Platoni placuit siue sint in re siue in aīa fm q̄ ad ens referunt̄. Sic enim vnū genus vocamus qd̄ est vnuz ꝛ primū subm ad qd̄ alia quocūqz mō oīa referunt̄. ¶ Palā igitur est de ente omni eē sciam vnā vt de subm qd̄ multa hꝫ essentialia predicata que sequunt̄ ens inquātū est ens: sicut potētiā ꝛ actū ꝛ idē ꝛ diuersuz ꝛ hmōi: ꝛ hec eadē est de spēbus entis oībus ꝛ spērū spēbus fm qd̄ ad ens primuz sicut ad vnum subiectū quocunqz modo referuntur.

¶ Cap. 4m. In quo declarat̄ q̄ hec eadē scīa est de his que insunt enti fm q̄ ens ꝛ cōuertunt̄ cū ipso sicut est vnum.

Tex. c. 3.

Unc igitur tēpus est vt scōaz partē a principio huius libri inducte ꝓpōnis declaremus q̄ s. fm hoc eadē scīa est de hijs que insunt enti sz q̄ est ens sicut supius diximus. ¶ Primū aūt ister hec que sunt entis inquātū est ens vnuz est: qd̄ cōuertit̄ cū ipso. Si enī ens ꝛ vnū sunt sic idez qd̄ sunt vna natura forme ꝛ nō tn̄ vnū suppositū qd̄ subijcit̄ illi nāe sed sunt sic idē qꝛ cōsequunt̄ se adinuicez sicut cōsequunt̄ hec duo noīa pn̄m ꝛ cā: que eādē rem modis diuersis significāt: ꝛ iō nō cōsequunt̄ se sicut ostēsa vno ꝛ eodē vbo siue noīe. Sed illa diuersitas vbi nihil restat siue resistit sit vtrūqz istoꝝ sūt accipiamus vt magis pmū īter alia. Principiū enī ꝛ cā vnā dicūt nām sed nō modū vnum: qm̄ pn̄m dicit modū negationis fm qd̄ ante non est aliud: dicit igit̄ modū abnegatiōis prioris illius nāe que est causa ad quā sequit̄ aliud qd̄ est ex ipsa nā que est cā: ꝛ sic pn̄m nō addit sup cām rem aliquā fm moduz qui cōsistit in negatione que cōsequit̄ nām illam quā dicit cā que est ex qua sunt oīa alia. hec enim est rō cause que tn̄ cause ꝛ nō causali hꝫ nomē ꝛ rōnē. Si igit̄ sic vnā nām mō negatiōis ꝯiūctē dicit vnū nō differt ab ente: ꝛ talis dīa q̄ nō ostēdit̄ hec nā noīe vno nō impedit quin ipm vnū sit magis pmū inter alia sicut ꝛ ens. Qd̄ aūt principiū ꝛ cā nō sunt noiabilia noīe vno: ꝛ q̄ similiter ens ꝛ vnū nō sūt noiabilia siue ostēsibilia noīe vno: ideo est qꝛ omne nomē sicut alicui iponit̄ ita q̄ ab aliq̄ iponitur qualitate vel mō qualitatis: ꝓpter qd̄ ēt omne nomē subam cū qualitate dicit̄ significare grāmaticus: qualitatez tn̄ large accipit pro qualitate ꝛ mō qualitatis siue per affirmationē siue per negationē dicit modos eni potius q̄ res attēdit grāmaticus nō aūt idē modus eiusdez nature est a quo imponit̄ nomē principij ꝛ a quo imponit̄ nomen cause in eo q̄ est cā: qꝛ cause nomē iponit̄ a mō affirmationis qd̄ est vt sit ꝛ eēntialiter aliud esse ex ipsa. Nomen aūt principij imponit̄ a modo negatiōis: hāc affirmationē ꝯsitia qū est ipm nō esse ex alio que negatio nō cōsistit nisi ex affirmatione prioris: iō nihil apponit cause sed dicit modū aliū: ꝛ cuz illi modi sint affirmationis ꝛ negationis nō sunt significabiles noīe vno ꝛ diffinitiōe vna: modos illos determināte: ꝛ similr est de modis entis ꝛ vnius. Ens enim est a forma: forma aūt duo facit per suā essentiā ꝛ nō per accñs. Unū quidem qꝛ dat eē per hoc q̄ est actus: alterū aūt est qd̄ terminat p hoc q̄ est terminus entis terminat aūt per hoc q̄ facit indiuisum in se ꝛ ab alijs diuisum ꝛ diuisum ab alijs est per hoc q̄ nō est alia ꝛ sic terminatio forme cōsistit in negatione que cōsequit̄ entitatē forme in eo q̄ est: nomē q̄ entis est forme p hoc q̄ dat esse: ꝛ nomē vnius est eiusdez nature per hoc q̄ est terminus: nec addit super ens nāz sed modū qui cōsistit in negatiōe ꝯiūcte hāc affirmationē qua dicit̄ hoc ens eē ens. ¶ Patet igit̄ q̄ sz differētia sit in ostēsiōe noīs: nō tn̄ ista noiatio remouet ipm a nā primi entis: huius aūt ꝓbatio est q̄ cū dicit̄ vnus hō: ꝛ ens hō: ꝛ hō nō est aliquid diuersum siue diuisum in noībus istis sed vna ꝛ eadē natura hoīs sed ostēdunt hec tria dictionē eiusdē nature diuersis modis significādi repetitā cū dicit̄ ens hō ꝛ vn⁹ homo ꝛ homo. palaz aūt est qꝛ nō separat̄ nā illa per hec noīa eo q̄ est eadē generatio ꝛ eadē corruptio entis hoīs ꝛ vni⁹ hoīs ꝛ hoīs. Nullā enim nām per se vel per accñs addit generatio vnius sup generationē entis hoīs vel hoīs. Et nullam alicuius nature substātialis vel accidentalis adimit corruptionē corruptio vnius hoīs aliā a corruptione entis hoīs vel hoīs. Si āt vnū aliquid adderet sup ens haberet illud generationē ꝛ corruptionē preter gñationē ꝛ corruptionem entis sicut michaeles generat̄: ꝛ corrumpitur musicus manēs michaeles ꝛ hō ꝛ iō palam est qꝛ in hijs noībus vnus hō ꝛ ens hō ꝛ hō ꝛ ostēdūt hoc q̄ diximus de diuerso modo significādi ꝛ q̄ nihil aliud sit vnū preter ens. ¶ Amplius aūt vniuscuiusqz rei suba est vnū quoddā nō fm aliqd̄ accidens sed p seipsam. Si enim fm actiones aliqd̄ aliud a se esset vna illud accidēs aut eēt vnū aut nō. Si nō esset vnaz tunc nō eē vnū faceret subam vnā qd̄ nō pōt esse. Si autem eēt vnū tūc aut illud per seipm esset vnū aut per aliud: ꝛ nō dici pōt q̄ per seipm qꝛ datū est q̄ vnū addit nām aliam qua id est vnū qd̄ vnū dicitur. Si aūt per aliud est vnū tūc iterū querit̄ de illo alio: ꝛ ibit in infinitū. Igit̄ dare oportet q̄ vniuscuiusqz rei per se vnū est nō fm aliud accñs aliquod. ¶ Similr aūt substātia vniuscuiusqz entis ens est p seipsaz ꝛ nō fz accidēs aliud substātie eius: ergo ens ꝛ vnū cū dico hoc est ens ꝛ hoc est vnū sunt ipsa nā que est rei substantia: ergo ens ꝛ vnū sunt idem siue vna ꝛ eadē nā. ex hoc aūt correlariū sequit̄ vlterius. q̄ quot sunt spēs vnius tot sūt spēs

Quare grammaticus dicit̄ nomē significare subaz cū qualitate.

Aliter Alter.

entis: & de oibus illis est vnius scientie scdm genus speculati que est illa que vocatur phia prima: vnū aūt in substantijs facit idem: & vnū in qualitate est simile: & vnuz in quātitate est equale: & hec omnia species sunt vnius & entis & cōsideratio hor & similium hijs pertinet ad philosophum.

¶Cap. 5m. Et est digressio declarās solonē rōnū sophisticarum inductarum ad hoc qꝫ ens & vnū nō sunt vna & eadem nā.

Dubitabit aliquis de inductis an vnū & ens cō sequunt se inuicē sicut vnā & eandē rem & nām significātia. obijcit enī cōtra hoc Auicē. dicēs qꝫ si vnuz & ens significāt eandē nām: tunc ista noīa vnū & ens sūt synonyma: & est nugatio qñ vnū alteri addit cū dicit ens vnū. ¶Amp. cuz dicit ens vnū hec duo noīa iungunt sibi per appositionē sicut cū dicit aīal hō qꝛ vnū nō determinat alterū: videt ḡ qꝫ vnū iungat enti p denominationē & iformationē. hoc enim videt ex hoc qꝫ numerū & suppositū trahit ab ente sicut denominās a denominato: & adiectiuū a substantiuo. Omne aūt denomiatiuū formā aliā ponit quādā supra denominatū. Vnū igit dicit aliquā formā enti additā cuz dicit vnum ens. ¶Amplius vnū dicit indiuisionē quā nō dicit ens & cū dicit vnū ens indiuisionē ponit vnū sup ens: addit ergo aliquid enti. ¶Amplius vnū principiū est numeri sicut igitur pūctus est nā cōtinui lz nō sit cōtinuū. ita vnū est nā numeri lz nō sit numerꝰ: est igit vnū accidēs. Cū igit dicit vnuz ens addit vnū quoddā accñs super ens. Adhuc sicut ex pbabilis scitur ens solū est creatū vnū aūt est per iformationē qꝛ sub itellectū ponit circa ens psuppositū. Est enim vnuz ens indiuisuz: ḡ addit aliqd sup ens. ¶Amplius oē diuidens aliqd addit sup diuisum. Vnū aūt cuz multo sibi opposito diuidit ens: ergo addit aliqd enti. ¶Amplius si ens & vnū sint penitus vna & eadē nā: qcqd opponit vni opponit & alteri. Multū aūt opponit vni: ergo opponit & enti qđ falsum est. ergo vnū & ens nō sunt penitus vna & eadē nā. hec & silis inducit Auicē. pro se qñ ꝯdicit Aristo. in supra inductis rōnibus. ¶Quia aūt supius inducte rōnes sunt irrefragabiles reuertemur dicētes qꝫ ens & vnuz sunt vna & eadē nā: & vnia cuiuscꝫ rei vera entitas est eiusdem rei vera vnitas: nec addit vnitas entitati nisi indiuisionē que nō ponit aliquid sed in negatiōe cōsistit: & hec negatio ꝯñs est affirmationē vere entitatis qñ dicit hoc est ens vel ens est ens vel hoc ens est hoc ens. Cū enim duo facit forma dando esse & determinādo: & terminet p hoc qꝫ eē dat: erit terminatio scdz rōnē intelligēdi ꝯñs dationē esse: lz simul gñatione & tpe sit vtrūcꝫ: & quo ad hoc vnū est cōsequēs ad ens: cū tñ vna nā sit vtriusqꝫ: modus igit diuersus iportatus p ens & vnū facit qꝫ noia nō sunt synonyma nec est nugatio: qñ sibi cōiunguntur nec per appositionē cōiunguntur sibi. & lz vnū ponat modum suū quē iportat circa ens sicut circa suppositū suū tñ ille modus nō est alicuiꝰ forme alteriꝰ ab ente. sed modus negationis q sufficie grāmatico & iō nō est denominatiuū sed modū hñs denoīatiui: & hoc forte attēdit Auicē. cū dicit eē denomiatiuuz. Sic igit lz indiuisionē addat supra ens & quo ad hoc psupponat ens hoc tñ nō est aliquā formaz addere sed potius modū q ex negatiōe resultat. ¶Qđ aūt dicit: qꝫ vnū principiū est numeri dupl'r accipi pōt: ꝓpter equocationē principij: est enim principiū cōnaturale ei cuius est principiū & reductū ad genus principiati & hoc est qñ principiuz intrat sicut pūctus est pn̄m ꝯtinui & nūc tpis: & est pn̄m qđ est cā nō intrās in genus causati sicut substātia est cā accidentis & subm passionis: & hoc mō duplex est vnitas quaꝝ vna est terminus substātie vel entis & vnū hmōi est entis terminatio & hoc est cā vnitatū nō de genere vnitatum exñs: alia est vnitas que est idiuisibile siue idiuisibilitas causata & abstracta ab hoc vno & hoc est accñs cuius collectio facit numerū: & hoc vnū nō est cōuertibile cū ente sed primū. Ex dictis aūt pz q̄liter vnū sit factū p iformationē & ens p creationē & qualr vnū cōsequit ens. Et ideo diuidit ipm & modū quēdā addit ei gratia cuiꝰ opponit multitudini: cui nō opponit ens & sic pz oīum pinductoꝝ solutio. ¶Et facile est p hoc q̄ hic dicta sunt excusare dicta Auicē. qꝛ pro certo si qs subtilr dicta sua ispiciat dicere itendit hoc qđ veꝝ est. Ex oibꝰ aūt iductis hoc accipiēdū est qꝫ ens & vnū vnā dicunt nām: & iō spēs vnius sunt spēs entis. Et p̄us tractans de ente & speciebus eius. tractabit de vno & speciebus vnius.

¶Cap. 6m. In quo ex predictis declarantur partes & ordo prime philosophie.

Redeamus igit ad ꝓpositū dicētes qꝫ fere oīa cōtraria reducunt ad vnū & sicut ad pn̄m qꝛ cū idem sit vnū sicut diximus & illi opponit diuersum a diuersitate icipit oīs ꝯtrietas & oīs oppositio ¶Dico aūt fere ꝓpter oppositionē priuatiuā que reliqt subm: & quo ad hoc a diuersitate nō incipit: hec aūt speculata sunt in pte in logicis & speculanda sunt melius posteriꝰ in egloga hoc est in distinctione ꝯtrarioꝝ: & ꝯtrariorū principiant ab vno. itēm speculatio eoꝝ pertinet ad istā phiam qꝛ tm̄ speculat phs de ente & primū ens ex quo alia pendēt & entis nominant est suba: quot sūt sube tot sunt ptes phie prime. Sunt aūt sube separate que prime sunt in eē scdm oēs sui differētias lz vltime sunt in nostra cognitiōe & sunt sube phice que scdm suas differētias posteriores sunt in nā lz priores sunt in nostra cognitiōe que a sensu icipit & iō sequētes facilitatē doctrine in. 7. & 8. determinabimus qdditates phicaꝝ subaꝝ: & sua cōseqentia sicut potētiā & actū vnū & multū in. 9. & 10. & tunc in. 11. libro de incepa & de separatis cū subtilitate loqemur. Ex hijs igit pz qꝫ necesse est eē aliquā primā phiam hñtez istas subas & similr hñtez cognoscere vnū & ens. Oīa enī ista recta rōna existūt habētia pro generibꝰ primis vnū & ens. ¶Dico aūt vnū & ens esse genera eo qꝫ sunt prima subiecta ad que oīa alia se hñt per iformationē & additionē sicut diximus in antehabitis ex quo prima phia est de hijs necesse est ēt qꝫ scia librorū in quos ista phia diuidit sequant hoc sicut diximꝰ: est enim phs in hac parte similis illi q dicit mathematicus Mathesis enī hz partes in qbꝰ q̄dā est scia prima sicut in quāto discreto est arithmetica prima: & in quāto continuo geometria est prima. Est aūt in discretis scda scia sicut musica. & i cōtinuis sicut pspectiua: & sunt in mathematibꝰ alie deinde scie: sicut in discretis scia Algorismi & de pugnis numeroꝝ & scia abachi & hmōi: & in cōtinuis scia de planimetria & cosmimetria & de pōderibꝰ & de ingenijs: & sic etiā partes hz phia pma de suba & accidēte que erit scia libri sexti & de quidditate sube que erit scia libri. 7. & de suba phica que erit determināda in. 8. & de cōsequētibꝰ subam & vnā subaz que erūt scie. 9. qm̄ potētia & actꝰ sequunt primū ens & vnū & multū & idē & diuersum & ꝯtriuz sequunt primū vnū: & potētiam & actū cōsiderabimus in. 9. & vnū & multū & idē & diuersum & cōtrariū ptractabimus in. 10. & 11. & deinceps attingemus ad loquēduz de substātijs separatis: & in hijs cōplebitur tota ista phia. Qm̄ autez est istius scie speculari ea que opponunt vni & vni opponit pluralitas quacūqꝫ oppositione opz qꝫ ista sciētia speculetur & negationez & priuationem vnius vtracꝫ enim istaꝝ oppositionū speculat vnū cuiꝰ aliqua oppositio est sicut negatio & aliq̄ sicut priuatio: hec aūt negatio cuius oppositionē aliqñ importat vnuz est duplex: aut enim simpl'r dicit extra genus & negat vl'r: qꝛ non est illi vl'r ꝯueniens. aut negat in genere: qꝛ scz nō est illi cōueniēs de hijs que sunt alicuius generis determinati hoc aūt est: qꝛ sicut diximus in prehabitis vnū nō addit supra ens nisi modū negatiōis est enim vnū indiuisum in se & diuisuz ab alijs: & cū actus negationis sit diuidere est vnuz nō alia sibi opposita & tū sic negat ab alijs sibi oppositis que sunt plura & multa & pauca. Hijs enim opponit pōt eē oppositio negationis & pōt eē oppositio priuationis: & sicut oppositio negationis pōt eē oppositio vl'is negationis in omni genere vel in genere determinato sicut si dicā vnū in discretis eē negatiuū pluralitatis aut paucitatis aut multitudinis sicut par & impar. negatiue possunt opponi in gñe numeri ¶Qñ aūt hz oppositionē priuatiuā ad sua opposita accipit vt potētia priuata formis oppositoꝝ suoꝝ: & hoc est qñ accipit vt potētia omnis numerus: qꝛ sic potētia est pluralitas: & potentia multitudo & potētia paucitas. oēs aūt istos modos oppositionū vnius opz determinare hanc sciam: huic enim vni qꝫ hec sciētia cōsiderat adest differētia haꝝ oppositionuz sicut diximus. & cā differētie est: qꝛ itellectꝰ eius est in negatiōe. Absētia enim vnius in suis oppositis negatio est ipsius in oppositiōe qua opponit vt negatio: in oppositiōe aūt priuationis q̄dā fit nā subiecta que potētia est sub formis suoꝝ oppositoꝝ

Solo qōnis.

Vide pro hac via Auerroe 4. meta cō. 3. & 10. meta. com. 8.

Duplex ē vnitas vt diuer. hec cō 3. & 10. meta. cō. 8.

Tex. cō. 4.

oppositorum: et de illa dicitur priuatio: hoc autem omnium causa est quod vnum extra genus est et vnum in genere extra genus quidem vt conuertitur cum ente in genere autem vnum quidem in substantia facit et est idem et in qualitate est simile et in quantitate est equale et sic de aliis. ¶ Oportet igitur quod vnum extra genus quod importet modum negationis extra genus: et vnum in genere importet modum negationis in genere. Si autem accipitur vt potentia priuatio importabit modum priuationis quare igitur omnes istos opponendi modos habet vnum et pluralitas opponitur vni oportet quod iam dicte scientie que est prima philosophia cognoscere quecumque his opponuntur que dicta sunt predictis modis oppositionum: et habebit cognoscere quecumque opponuntur his que dicta sunt secundum inductis modis oppositionum: et habebit cognoscere opposita modis vnius: quod in vno familiter genere sicut diuersum et dissimile et inequale et quecumque alia vni in eodem genere dicto opponuntur: aut que sunt dicta secundum ista opposita aut etiam quocumque modo dicuntur secundum pluralitatem et vnum sicut causata ab ipsis vnum enim in genere substantie dicitur idem: et vnum in genere qualitatis dicitur simile: et vnum in genere quantitatis dicitur equale: et his opponuntur diuersum et dissimile et inequale causata a pluralitate in dictis generibus accepta. et ideo diximus quod negatio vnius dupliciter est extra genus secundum quod cum ente conuertitur et in genere quando in vno determinato genere accipitur vt idem simile et equale: vnum autem eorum que sic vni opponuntur in genere vno accepto est contrarietas. ¶ Differentie namque accipiuntur in genere determinato et differentie sunt contrarietas generis in quo potestate sunt differentie contrarietas autem diuersitas est et causa diuersitatis. Ex omnibus igitur inductis planum est: quod cum multipliciter dicatur vnum oportet quod et ea que dicta sunt oppositionum multipliciter dicuntur: attamen quia non dicuntur equiuoce omnia hoc est cognoscere vnius et eiusdem scientie. Non enim sic multipliciter dicta sunt simpliciter diuersa sicut equiuoca. Sed erunt equiuoca: si nec secundum primum dicerentur a quo nomen accipiunt nec dicerentur ad vnum ad quod dependent secundum rationem tunc enim omnino esset totaliter diuersa: et ideo de eis non posset determinare vna et eadem scientia hoc igitur est causa diuisionis et ordinis pactum huius scientie: quia vero omnia sic multipliciter dicta referuntur ad id quod primum et principaliter habet nomen illud et rationem Sicut verbi gratia quecumque multipliciter vnum dicuntur referuntur ad primum vnum quod principaliter vnum dicitur: et similiter dicendum est se habere in aliis multipliciter dictis sicut est idem et diuersum et contrarium et his similia: oportet quod sigillatim sic reddendum sit ad primum cum diuisum et distinctum est quotiens siue quot modis dicitur in singulis predicamentis que tali multiplicitate contrarie dicta multis dicuntur: oportet enim distinguere quomodo singula ad suum primum dicuntur. in tali enim multiplicitate dicitur hoc quidem habendo illud primum per nomen et principalem rationem: illa vero alia dicuntur nomine illo faciendo actionem aliquam illius sicut vetula dicitur medica alia vero secundum quosdam alios modos dicuntur. sic igitur oportet nos in hac sapientia speciale inducere librum vt distinguamus quotiens singulum talium dicitur et iste erit liber quintus. ¶ Ex principiis autem entis et de statu principiorum oportuit fieri librum primum et librum secundum: quia principia sunt per que determinantur huius scientie quesita et oportuit prescire quesita oportuit de questis inducere librum tertium. ¶ Qualiter autem quesita sunt determinanda per principia et qualiter in vnam scientiam reducuntur et quo ordine terminanda sunt oportuit scire per istum librum quartum. ¶ Palam est igitur illud quod in questionibus in precedenti libro dictum est quod vnius et eiusdem scientie est sermonem habere de his omnibus que sequuntur vnum et de substantia et contrariis eius: hoc enim fuit vnum dubitatorum in questionibus: quia licet plures fuerint questiones tamen circa vnum versantur omnes. In 6. enim questionibus que sunt a 7. vsque ad 12. inclusiue hec quesita sunt: vtrum scilicet vnius et eiusdem scientie est determinare de substantiis et consequentibus vel non.

Tex.cō.5.

¶ Cap. 7m. In quo probantur ea que dicta sunt in precedenti capitulo.

Hec autem omnia probantur et hoc quod philosophi de omnibus inductis est posse speculari secundum facultatem istam: quia si non est philosophi tunc oportet quod sit alicuius qui consideret ens determinatum quem supra vocauimus philosophum particularem: sicut est mathematicus vel physicus: et tunc queritur quis sit ille qui inuestigat si idem est socrates et socrates sedens: et similiter in aliis in quibus dicitur idem vel diuersum: aut quis sit ille qui inuestigat si vnum vni est contrarium vel non: aut qui inuestigat quid est contrarium secundum esse et nomen: aut qui inuestigat quotiens dicitur singulum multipliciter dictorum: et similiter quis est ille qui inuestigat de omnibus talibus: quia enim secundum omnia que diximus entis secundum quod est ens et vnius secundum quod est vnum sunt eedem passiones et eedem passiones non sunt numeri inquantum est numerus nec sunt linee inquantum est linea: nec sunt ignis inquantum est ignis: palam est quod non particularis scientie sed vniuersalis illius scientie que considerat ens et vnum est in talibus cognoscere et quid est siue substantiam et omnia accidentia omnia eam: et ideo etiam primi philosophi qui de illis accidentibus intendebant non peccant sicut nec recte vel de quibus conueniret philosophari: sed ideo peccant quia in omnibus talibus primum ens est substantia de qua nihil audiuimus per inquisitionem quia non receperunt dicentes et ponentes principia substantie et noluerunt ponere numerum et vnum et multa esse principia cum illa sint substantiam et substantie principia consequentia. Sicut enim numeri sunt quedam subiecta: et illorum subiectorum inquantum sunt numeri sunt numerorum quedam passiones per se consequentes numerum sicut imparitas et paritas et commensuratio et equalitas et excedentia siue abundantia et defectus de quibus in arithmetica dictum est: et alia his similia que adinuicem secundum seipsa insunt numeris vt passiones subiectis. Similiter autem sicut insunt quedam passiones per se et solido et immobili et leui et graui que in physica sunt determinata insunt aliqua propria: sic etiam enti inquantum est ens quedam insunt propria: et illa sunt etiam de quibus primi philosophi est scrutari veritatem sicut diximus. ¶ Signum autem huius est quod dialectici et sophiste iam docendo dialecticam et sophisticam sunt determinati generis tamen in vsu eandem subinduunt figuram cum primo philosopho: eo quod imitantur eum: sophistica enim circa omnia apparens est sophia siue sapientia: et dialectica disputat de omnibus sicut et philosophus. disputans autem de omnibus non potest ingredi de omnibus nisi secundum id quod commune est omnibus ens autem est id quod commune est omnibus: et vnum similiter circa ista eadem vero communia est philosophia. sicut dictum est tam sophistica enim quam dialectica circa idem genus subiectum versantur cum prima philosophia. Sed differt philosophia a dialectica quidem modo potestatis et virtutis medii: quia dialectica procedit ex signis que inueniuntur in multis: sed philosophia procedit ex essentialibus propriis et profundatis in natura rei. A sophistica autem differt secundum vite prohoresim siue electionem quia sophistica eligit consequi gloriam philosophia autem veritatem. Est enim dialectica. q. cum formidine temptans per probabile de eisdem de quibus philosophia per essentiale medium est sciens quidem veritatem: sophistica enim visa est scire sed non est secundum veritatem sciens.

Tex.cō.6.

¶ Amplius autem alia contrariorum coelementatio ab ea que dicta est quod reducuntur contraria in genus vnum primum quod est priuatio omnia enim sicut et in naturalibus docuimus contraria reducuntur ad priuationem et habitum sicut ad causam. reducuntur enim ad contraria in situ sicut ad prima elementa et principia contrariorum et hec reducuntur ad priuationem et habitum. et qualiter sit in parte diximus in physicis: et in parte posterius dicemus. Omnia enim taliter opposita referuntur ad ens et non ens. secundum quod ens et non ens priuatiue opponuntur et referuntur ad vnum et pluralitatem secundum quod vnum potentia plura priuata actu pluralitatis. Sic enim iterum ea est oppositio priuationis et habitus sicut ex antehabitis constat: secundum hoc enim motus et status hoc est immobilitas que sunt contraria referuntur secundum antiquos ad vnum et plura: quia indiuisibile quod vere est vnum est immobile et mobile pluralitate prius que sunt ante et post continue refertur ad pluralitatem. Similiter autem fere omnes philosophi confitentur omnia entia et substantiam componi ex contrariis: fere autem dico propter eos qui ponebant vnum ens infinitum et immobile sicut Melissus et Parmenides. Illi enim entia ex contrariis componi non dicebant. ¶ Omnes autem alii dicebant entia componi ex contrariis: quidam namque dicebant numeros esse principia: et hi dicebant entia componi ex pari et impari. Alii autem physica ponentes principia dicebant contraria esse calidum et frigidum ex quibus omnia dicebant componi. Alii autem materialia volentes ponere contraria dicebant ea esse finitum et infinitum: ex quibus omnia dicebant componi: ex his enim dicebant componi magnum et paruum. Alii autem formalia ponentes contraria dicebant illa esse amorem et odium ex quibus omnia dicebant componi. Alia etiam omnia quecumque contraria ponebant antiqui reducta videntur secundum veritatem et secundum eos ad vnum et pluralitatem sicut ad ens et non ens priuatiue opposita. Hec igitur ipsa reductio sumatur et supponatur a nobis ab ipsis antiquis: principia vero omnia que sunt preter alia que dicuntur principiata entia cadunt secundum reductionem ad vnum et ens. quasi ad ea genera que dicta sunt esse genera principiorum. Sicut enim in primo physicorum ostendimus omnes qui ponebant principia con-

p° ph. t.cō.41

traria ponebāt vnū sicut ens ⁊ alterū sicut nō ens ⁊ sicut diximus hoc ponebāt sicut vnū ⁊ alterū sicut plura. ¶ Palā igitur est de hijs que dicta sunt hic: qꝛ vnius ⁊ eiusdē scie est de hijs que dicta sunt cōtraria speculari ⁊ ens inquātū est ens. ⁊ huius ratio est: qꝛ sm̄ predictos phōs oīa aut cōtraria aut ex cōtrarijs facta ⁊ principia vō ꝯtrioꝝ sm̄ eosdē phōs sunt vnū ⁊ pluralitas ⁊ illa que sic reducunt̄ ad vnū ⁊ ens sunt vnius ⁊ eiusdē scie siue vnū qđ est genus ad qđ reducunt̄ sm̄ vnū ⁊ idē nōie ⁊ rōne dicatur vniuoce. sicut dixit Plato siue nō dicat̄ sm̄ vnū vniuocū sed multipl'r sicut forsan veritas se hʒ ⁊ hoc hic nō probat̄ sed supponimus ⁊ in cōsequētibus ostēdemus: attamē ꝙuis multipl'r dicatur vnū de multis alia tñ oīa vna dicunt̄ ad vnū primū ⁊ contraria vni sicut multa ⁊ diuersa ⁊ dissimilia ⁊ inequalia ⁊ hmōi alia dicunt̄ etiā ad vnū primū ¶ Et ꝙuis ens ⁊ vnū non sint v'r idem nōie ⁊ rōne sicut vniuocū tñ forsan in oībus nō separatas hñt rōnes sicut equiuocum. sed qdā modoꝝ eius est dictus ad vnū primū nōie ⁊ rōne. Alij vō modorū eius participāt nomē ad idem dictū siue posterius: ⁊ hec oīa speculari est istius v'lis sciētie: ꝓpter qđ nō est geometrie speculari quid absolute ⁊ v'r sit cōtrariū aut qd absolute ⁊ v'r sic perfectū: aut quid v'r sit vnū aut ens aut idē aut diuersū: nō enim ista cōsiderat nisi ex conditione qua ad mām sibi ꝓpriā cōtrahunt̄. Manifestū est igit̄ ꝙ vnius ⁊ eiusdem sciētie v'lis est ens inquātum est ens speculari ⁊ oīa que insunt ei inquātū est ens. Manifestū est ēt ꝙ theorica ista nō solum est substantiaꝝ sm̄ suas diuersitates sed etiā existētiū quocūq; mō: sʒ qđ ad ens reducunt̄ ⁊ ēt dictorū supius que insunt enti sm̄ ꝙ ens est igit̄ de inductis supra ⁊ de priori ⁊ posteriori ⁊ genere ⁊ spē ⁊ toto ⁊ pte ⁊ alijs ⁊ de oībus talib'. ⁊ sic pʒ de qbus est scīa ista ex istis pʒ solutio oīum questionū. 4. ꝛ. primaꝝ preter secundam.

¶ Cap. 8m. Et est digressio declarans coelementationē contrariorum ad priuationem ⁊ habitum quare vnoꝝ in genere ⁊ extra genus habent negationem.

Ad faciliorē aūt doctrinā opꝫ nos hic ostendere ꝙ supposuimus quāl'r coelemētatio ꝯtrariorū ad priuationē ⁊ habitum reducat̄ ⁊ quāl'r prima ꝯtraria sint ꝯtria accepta sm̄ situm. Ad hoc aūt īteligendum est: ꝙ ⁊ in quarto celi ⁊ mundi diximus ⁊ pfectius in libro de nā loci ⁊ locati. ¶ Si enim intelligamus mām vniuersitatis generatoꝝ extensam in cōcauo orbis lune sine forma nāli cū potentia ad ipsam nō erit causa quare hic generat̄ terra ⁊ ibi aer nisi aliqđ generās: qꝛ generans dando formā dat loc̄ū. generans aūt nō pōt esse nisi motus celi sm̄ ꝙ motus est actus talis corporis sm̄ ꝙ est cōpositū ex motore ⁊ mobili: qꝛ sic virtus eius formas ꝓducit substantiales sicut ⁊ calor nālis per hoc ꝙ est instrumētū aīe. Si igitur cōcauum lune sumat̄ sm̄ ꝙ est locus sunt in cōcauo virtutes celestes generantes. Non enim accipit̄ locus mathematice sed physice: virtutes igit̄ iste sūt fortiores etiā in īmediato ꝙ in mediato ⁊ fortiores in ꝓpinquo ꝙ in remoto. In eo igitur ꝙ īmediate cōiungit̄ cōcauo superficiei lune: que est locus altus simpl'r generabitur corpus raꝝ ⁊ calidū ⁊ formalissimū inter corpora ⁊ in cōcauo ignis in quo iam virtus celi diminuta ⁊ priuata est ⁊ deficit virtus ignis generabit̄ illi cōueniens magis ⁊ iterū in cōcauo illius vbi virtus celi adhuc minor est ⁊ deficit virtus aeris generabitur corpus qđ est sub illo materialius ⁊ spissius illo: ⁊ sic deinceps: sicut diximus in lib. physicis ⁊ si obijciat aliquis ꝙ differētie situs sunt accidentia ⁊ sm̄ hoc accidētia sunt cāsa substātie. pʒ ꝙ hoc nō valet qꝛ accipit hic locū pōtēre in quo agūt virtutes corporis illius cuius est superficies ⁊ agunt vt vires substātie celestis ⁊ elemētalis. hoc aūt modo ꝓducunt substantias ⁊ generāt: ⁊ aūt hoc modo prima in materia accepta cōtrarietas est ratum ⁊ spissum ex parte patiētis ex parte aūt generantis est prima cōtrarietas altera: ⁊ vnū ⁊ in oībus forma ⁊ virtus est generās ⁊ dans locum ⁊ priuatio virtutis ⁊ forme īducit aliquid materialius qđ se hʒ per modū priuationis ad illud: ⁊ hoc modo calidū est habitus ⁊ frigiditas est priuatio qꝛ in ea deficit virtus celestis ⁊ deficit in ea virtus motus: ⁊ ideo sistit motū sic etiā raꝝ est habitus ⁊ spissum est priuatio ꝓpter eandē cām: ⁊ album est habitus ꝓp lucis participationē: ⁊ nigruꝫ est priuatio eiusdem: in igne aūt siccū est habitus ⁊ humidū est a priuatiōe causatū ⁊ in terra est couersus modus hoꝝ cōtrarioꝝ ⁊ hoc est ideo qꝛ humidū in aere est ex priuatiōe cōplete raritatis. In terra aūt siccū est ex priuatione qꝛ est ex sicco humidū expressū sicut in alijs locis satis declaratū est. phī aūt hec oīa reducebant ad ens ⁊ nō ens que similiter dicebant opponi sicut priuatio ⁊ habitus opponunt̄: ⁊ ad vnū ⁊ plura que simil'r dicebat opponi ⁊ cām huius assignauimus in primo libro. entitatē enī dicebāt esse in omni re ab vno primo: qđcūq; ponebāt esse illud primū ⁊ illud esse vniuocū in omni genere entis dicebāt ⁊ hoc dicebāt esse vnū sed nō ens dicebant esse priuationē illius primi in omni eo qđ non est: ⁊ sic cadebat in resolutionē in plura ⁊ ideo dicebat pluralitatem esse nō ens ⁊ sic sicut ad prima opposita reducebāt oīa in ens ⁊ nō ens ⁊ in vnū ⁊ plura. vnū aūt sm̄ intellectū Aristo. mapl'iter accipit̄ extra genus sꝫ sm̄ ꝙ cōuertitur cū ente ⁊ in genere ⁊ sic in suba vnū est idem ⁊ in qualitate vnū est simile: ⁊ in quātitate est equale: ⁊ sic de alijs. ⁊ ideo cū vnū sit nō diuisum in se ⁊ diuisum ab alijs hʒ negationē extra genus ⁊ in genere. ⁊ hʒ etiam oppositum priuationis ad ea que sibi opponuntur sicut patet per antedicta.

¶ Tractatus secundus in quo agitur de stabilimento principiorum demonstrationis.

¶ Cap. pm. Qꝛ vnius ⁊ eiusdē scie est tractare de primis principijs demōstrationis. ⁊ de ente primo ꝙ est substantia.

Determinatis aūt hijs Tex. ii7. dicendū est de hoc qđ in scđa questiōe querebat̄: vtrū videlicet vnius ⁊ eiusdē scie sit tractare de hijs dignitatib' que in oībus mathematicis dignitates vocant̄ ⁊ de primo ente ꝙ est suba an de hoc determinare sit scientiaꝝ diuersaꝝ. Ex hijs aūt que ante dicta sūt palam est ꝙ vnius ⁊ eiusdē sciētie tractare est de vtrisq;: ⁊ est illius sciētie que est phī primi pscrutatio illa que est de hijs vtrisq;. ¶ Dignitates enim cōes sunt oībus generib' subiectis in oībus sciētijs: ⁊ nō sunt couenietes tm̄ ⁊ contracte ad vnū genus aliqđ ꝓprium alioꝝ phōꝝ. Sed potius oēs vtunt̄ primis dignitatibus ⁊ hoc nō pōt esse cā nisi qꝛ prime dignitates que sunt principia oīum demōstrationū sunt entis inquātū est ens. nihil enī aliud cōe est omni generi subiecto nisi ens sm̄ se acceptū. ⁊ igitur dignitatibus demonstrationū vtantur oīa genera sciaruꝫ opꝫ ꝙ dignitates sint sm̄ ens accepte vnūquodq; enim genus subiectū particularis sciētie vnū est ⁊ determinatū sicut corpus mobile. ⁊ sicut cōtinuū ⁊ sicut numerus ⁊ hmōi. Inūi ergo hec genera determinata vtunt̄ principijs inquātū eis sufficiens est ad nām ꝓpriā. Sed hoc principio qđ de quolibet affirmare vel negare ⁊ de nullo simul qđ est circa esse ⁊ non esse vtitur geometer sic ꝙ quālibet lineā necesse est esse simetrā v'l asimetram ⁊ arithmeticus vtit̄ eo sic ꝙ quēlibet numerū necesse est esse parē vel imparē. ¶ Sufficienter ergo sibi hijs dignitatib' vtitur quilibet phūs particularis: hoc aūt est ꝙ vtitur dignitatib' quārū ꝯtinet genus sibi subiectū: de quo sunt demōstrationes phī particulares per ipm̄ demōstrationis ꝓm. Manifestū est igitur ex dictis: ꝙ dicta omnium demōstrationū principia insunt oībus inquantū cōicant in ente. ⁊ hoc est inquātū entia sunt. igit̄ speculatio de hijs principijs est illius phī qui cognoscit ens inquātū est ens. huius aūt signū est ꝙ nullus phōꝝ particulariter de parte aliqua entis intēdentiū dicit̄ aliqđ dicere de generalib': ⁊ v'r primis principijs demōstrationū. Nullus enim intromittit se dicere vel ꝓbare si hec prima vera sint an nō. ⁊ hoc pʒ p inductionē: qꝛ nec geometricus facit hoc nec arithmeticus. ¶ Sed quidā phōꝝ ignorātes ꝓpriū subiectū de hijs volebant determinare: ⁊ hoc sm̄ suā falsam opinionē merito fecerūt qui ipsi soli a suis sequacibus putant̄ de nā tota intendere. ⁊ qꝛ putant naturale eē totum v'r ens putabāt ꝙ illius sit intēdere de ente cuius est intēdere de natura. Sed qm̄ ex predictis pʒ ꝙ aliquis phūs est superior physico eo ꝙ natura est determinatū quodā genus ⁊ subiectū entis. iō de hijs pncipijs perscrutari erit illius qui theorizat ea que

sunt entis vl'is: ꝛ qui speculat ea que sunt circa primā substantiam que est omniū principiū: ꝛ hoc est ipse deus phica enim phia quedam quidem est sed non phia prima: ꝛ ideo non est phici de his cognoscere.

¶ Cap. 2m. Q principiū firmissimū cōgruit dicte pme phie: ꝛ que sint principij firmissimi ꝓprietates ꝛ differentie.

ex. c. 8.

Ulcunq3 vo phi qui de veritate prima loquūtur dicere conanē: quō oportuit recipere p intellectū prima demōstrationū pncipia nō faciunt hō nisi ꝓpterea ꝙ ignorant posteriora analectica. ¶ Si enim illa scirent ꝓfecto supponerent ꝙ circulo nō pōt fieri demōstratio: ꝛ iō principia per cōclusiones demōstrari nō psūt. scirent etiā per eadē analectica ꝙ demōstratio nō vadit in infinitū in ante sumēdo: sed stat in principijs prima demōstrationū que ante se alia principia nō hñt ex qb' demōstrenē. ꝛ iō nullus est modus doctrine quo sciantur: nisi forte p cognitionē terminorum in principijs positoꝝ: qui suis diffinitionib' sciuntur. Ipsa aūt principia fm se que dignitates vocanē opz sciētes preuenire anteq3 aliquid sciāt per demōstrationē: ꝛ nō opz discipulos audientes b querere a doctoribus: hec enī3 sunt instrumēta qbus oīs intellectus accipit oēm sciam: ꝛ iō ex potētia sciendi nō egreditur in actū sciendi nisi per illa: ꝛ est taliū scia innata nobis. ¶ Q̄siam igitur ex dictis est q̄ phi primi cuius est speculari de substātia pma que est substantia oīum dicta eo ꝙ est rā oīum est pscrutari etiā de pncipijs primis syllogisticis ex qb' oīs sci a demonstrat omne esse q̄ ꝓbat: ille enim phi qui maxime inter oēs phos hʒ dicere ꝛ docere de vnoquoq3 prout se hʒ in rei veritate maxime ꝯuenit dicere firmissima rei principia: q2 nō pōt docere de re qualibet ita vt se hʒ nisi p rei cuiuslibet principia: igif illi maxime cōuenit qui hʒ docere de ente fm ꝙ est ens firmissima entis principia: q2 ille solus hʒ dicere de re q̄libet vt se hʒ: ꝛ nō est circa hoc ens ꝓut est hoc ens vel illud hoc aūt phs qui sic de ente est phs primus. sicut pʒ p descriptionē sapientis quā in primo hui' sapie libro posuimus. ¶ Diximus enim ibi oia maxime scire sicut decet nō singularem sed vnūquodq3 eoꝝ sciam hñtez. Firmissimū aūt oīum pncipioꝝ est quatuor differentijs oia alia excedens: est enim manifestissimū circa q̄ mentiri ꝛ decipi nullatenus cōtingit absq3 cōditione vl'r verū existens: ꝛ ꝙ opz preuenire sciētes: ꝛ nō audientes querere sicut diximus. Q̄ enim impossibile sit mentiri circa ipsum ex hoc pʒ ꝙ notissimū esse est necesse. Nemo aūt deceptus menti in notissimo. oēs enī qui decipiunē ꝛ abducuntur in mendaciū decipiuntur circa ea que ignorant: ꝛ tunc modica deceptio in principio maximū in cōclusiōe inducit mēdaciū ꝛ defectū. Oportet et hoc pncipium firmissimū esse non cōditionale vt hic vel nunc vel huic sic verū ꝛ non verū vbiq3 ꝛ semper ꝛ in oibus. ¶ Diximus enim ꝙ principiū istud necessariū est prehabere apud se anteq3 aliqua per doctrinā accipiat quilibet itelligēs aliquid. Q̄ aūt sic necessariū est prehabere nō est cōditio quedam fm quā sit verū ꝛ nō aliter sit verum: hoc enim principium necessariū est cognoscere quilibet qui aliqd hʒ cognitionis ꝛ cognitionē huius principij est necesse venire ei qui hʒ eā: ꝛ nō per auditū discere. Uenire aūt dico cū nō potentia sciam accipiente. ¶ Palā igitur est ꝙ tale principiū q̄ quatuor illa hʒ que induximus omniū est firmissimum. Quid aūt vel q̄ sit principiū post ea que dicta sunt cōtinue deinceps dicā. Principiū igitur de quo diximus est ꝙ affirmatio ꝛ negatio de nullo verificanē simul eodē ꝛ fm idem ꝛ in eodē tēpore sed de q̄libet est affirmatio vel negatio vera. Idem enī3 simul inesse ꝛ nō inesse eidē ꝛ fm idē est impossibile: ꝛ accipianē adhuc oīa que circa principium determinata sunt: sicut ꝙ in eodē loco ꝛ in eodē tēpore ꝛ eidē3 ꝛ fm idem oīa talia sint b determinata: que ad hoc pnm exiguntur: qn̄ accipiē ad logicas difficultates determinādas: logici enim vtuntur b principio sicut ꝛ metaphisicus eo ꝙ vterq3 hoꝝ phoꝝ viam hʒ ad principia methodoꝝ. Id igiē principiū q̄ nūc diximus est oīum principioꝝ firmissimū: hʒ enim illud principiū predictā determinationē p quatuor preinducta: impossibile nāq3 est quēlibet suscipere per intellectum. ꝙ idē ꝛ fm idem simul sit ꝛ nō sit. q̄ enim est sic in rei veritate quēadmodū q̄dā putāt Heraclitū dicere. ¶ Non

ex. c. 9.

est enim necesse ꝙ illa suscipianē esse vera ꝛ intellecta: quecunq3 aliquis dicit simplici dictione: ꝛ si dicatur ꝙ nō sit verū q̄ nos hoc diximus. sed verū sit quicquid aliquis dicit: tunc sequeē ꝙ eidem ꝛ fm idem simul insint cōtraria ꝙ est impossibile. ¶ Q̄ aūt b sequaē palā est determinenē enī3 nobis ꝛ cōcedantur ea que cōsueta sunt cōcedi per eandē quā nunc diximus ꝓpositionē: ꝙ impossibile sit idem esse ꝛ nō esse simul ꝛ fm idem. scimus aūt ꝙ opinio 3ria est opinioni: cum opinio sit habitus suscipiēs verū ꝛ falsum fm rei mutationes: sicut ꝛ oratio verū ꝛ falsū suscipit. Opinio aūt opinioni cōtraria precipue est que est oppositionē fm cōtradictionē his. ¶ Palam igiē est ꝙ impossibile suscipere per itellectū vel opinionē eandē ꝛ fm idē esse ꝛ nō eē simul. Si enī3 hoc detur sequiē ꝙ ille qui hoc mentiens dicit simul ꝛ idē ꝛ fm idem habebit opiones contrarias. si enim dicat se opinari idem esse ꝛ nō esse: opz ꝙ cū hoc opinetur illud nō esse verū q̄ dicit: ex quo cōtraria dicit simul eē vera: ꝛ sic habebit simul duas cōtrarias opiniones de eodē ꝛ fm idem ꝙ videlicet cōtradictoria eidē insint simul ꝛ fm idē3 ꝛ nō insint eidem ꝛ fm idē. Patet igitur ꝙ nō est accipere per itellectū cōtradictoria simul inesse eidē ꝛ fm idem: ꝛ hec est cā quare oēs demōstrantes principia suaꝝ demonstrationū resoluentes reducūt ea in istam que dicta est vltimā opinionē sine acceptionē: ꝛ istam nō reducunt in aliquā acceptionē pncipij que sit ante istud. Ista enim dignitas est nāliter principium etiā aliaꝝ dignitatū oīum. Sunt aūt multi sicut paulo ante diximus qui dicebāt hoc cōtingere ꝙ idem fm idē simul sit ꝛ nō sit ꝛ dicūt se ita existimare: quoꝝ in sequētib' dabimus rōnes. Hac aūt rōne existimationis multi vtunē in hijs etiā: que de nā sunt eo ꝙ illa in motu oīa esse dicunt. Et q2 motus est actus existētis in potētia dicunt oia simul esse per actū ꝛ nō esse per potētiā. ¶ Nos aūt nunc quantū ꝓposito sufficit sine ꝓbatione accipimus supponētes ex inductis: quasi impossibile sit hoc ꝙ idē fm idē3 simul sit ꝛ nō sit: per hoc enī3 ostēdimus ꝙ istud est firmissimū principioꝝ oīum. Quidā tñ imperiti dignanē demōstrare pnm istud volentes ad hoc inducere demōstrationē ostēsiuā: ꝛ iste error cōtingit eis ꝓpter apedeusiā. est aūt apedeusia ignorantia: qua nō cognoscit quoꝝ opz querere demōstrationē ꝛ quoꝝ nō opz querere demōstrationē. Oīum enim esse demōstrationē est impossibile. Si enim hoc daret tunc ꝓcederet demonstratio in infinitū in antesumēdo: igitur tunc demōstratio nulla fieret sic cum oīs demōstratio sit ex primis. In infinitis aūt nullū est primū. ¶ Si vo quorūdā non opz querere demōstrationē que sunt principia oīum demōstrantiū: tunc nō haberēt ex rōne dicere que sunt illa que magis dignātur tale esse principiū de quo nō querit demōstratio q̄ id q̄ in diximus. cōtingit aūt aliqū nō quidē demōstrationē semper esse ꝓpter quid sed cōtingit quedā argumētatiue demonstrate demōstratiōe. s. q3 que est per effectū vel per cām remotā non cōuertibilē: ꝛ etiā hoc modo impossibile est demonstrare pnm superius inductū: dūmodo hoc solū supponaē ꝙ ille qui dubitat circa hoc aliqd dicit ꝛ scit se aliqd dicere. ¶ Si vo nihil dicit vel scit se dicere derisio est ꝙ queramus rōnem ad eū qui nullā hʒ in seipso dicti sui rōnē. inq̄tū3 nullā hʒ rōnē similis est plante talis inq̄tū talis est: vincitur enī3 ab asino ꝛ quolibet bruto ꝙ nō existimat idē esse ꝛ nō esse ꝙ si existimaret asinus idē eē ꝛ nō eē nō vitaret foueas existimās idē esse cadere in foueā ꝛ nō cadere. ¶ Dico ergo differentiā eē inter argumētatiue demōstrare: ꝛ demonstrare: q2 in veritate demōstrans opinabiē accipe q̄ in veritate est i pncio p q̄ demōstrat pp qd. s3 si talis nō sit demōstratio: tūc argumētatio erit ꝛ nō demōstratio: sicut. s. si per effectū vel per cām remotā argnat: opz aūt dignari quēlibet et sine demōstratione arguentē ad oīa talia que sic argumētatiue ꝓbanē id q̄ diximus eē pnm talium oīum dicere. s. idem fm idē esse vel nō esse hoc enī3 forsitan q̄libet arguens sic opinabiē querere a pncipio anteq3 ad aliqd ꝓcedat: q2 sine illo nullā penitus in argumētatione pōt ponere ꝓpōnez. ¶ Manifestū igitur ꝙ hoc principiū nō est audientez querere sed prescientē habere. Habet igitur hoc principium totam firmissimi quā diximus determinationem.

¶ Cap. 3m. Q non cōuenit simul affirmare ꝛ negare per probationē sumptā ex hoc ꝙ sermo aliquid significat.

Tex.co.10.

Q Uālis autē ostensiue nō probet̄ prememora-
tum principiū tñ deducit̄ ad multa impossibi
lia qui h̄ presumpserit negare si dederit q̄ di-
cta sua sermones ⁊ rōnes aliqd significāt inq̄
cam in eo sunt sibi significādo vel inquantū in
alio sunt per auditū significādo alteri hoc enī
est necesse q̄.s. sibi ⁊ alteri significāt aliquid si per sermões
aliqd dicere itendit Sin aūt detur q̄ nihil significando di
xit tunc dictū tale nō habebit virtutē ⁊ rōnez sermonis nec
erit talis dictio sermo qr ois sermo institutus est aliquid si
gnificare cū sermo ad aliud nō sit nisi vt cōceptus cordium
nostroꝝ nobis invicē significemus. Si igitur nihil significat
dictio nō erit talis dictio sermo nec ei qui loquit̄ ad seipm
aliquid significās neq̄ aliqd designās ad alium cui loqtur.
Sed si dederit aliquis q̄ dictū aliqd significat. tūc erit de-
mōstratio q̄ idem sm idē nō simul est ⁊ nō est. ecce nā q̄ ali
quid erit diffinitū noie significatū q̄ dicit̄ ie esse vel nō esse.
sed cā demōstrās hoc qđ erit hmōi demōstratio est ille qui
sustinet hoc esse veꝝ: q̄ sermo loqn̄tis aliqd significat dū-
modo enī hoc detur ipse qui dicit rōnē siue locutionē iter-
pretatinā nō esse ⁊ destruit eā de necessitate sustinet ⁊ ponit
eam eē. Dicens enim rōnē iterpretatiuā nō esse aliquid
significat: sicut iā ex hypothesi cōcessum est: ⁊ si hoc dicto ali
qd determinatū dicit hoc idem veꝝ est q̄ significat per no-
men Deinde igitur nomē dictū significat determinate ali-
quid esse vel nō esse: igit̄ nō omne dictū se hz simul sic ⁊ non
sic q̄ significat simul idē esse ⁊ nō eē sm idem. Amp̄ per
eandē hypothesim si hō significat vnū determinatū ⁊ vni-
voce: sit hoc q̄ significat aial bipes. Dico sit eē vnū signi
ficare in hijs cōpertis enuntiationib⁹ qm̄ significāt hoc esse
si hoc est ⁊ sigdez illud significatū sit hō hoc erit homini eē:
qr hoc est eēntialiter p̄dicatū de ipso ⁊ totū ⁊ solū significa-
tū ipsius. Si āt aliqs dicat cū Heraclito q̄ hō vel aliud
nomē non significat vnū solū sed plura: hoc nihil refert sine
impedit oīmodo solūmodo illa plura dicat eē finita: ⁊ eēn
tialiter significata nō denoiatiue sed sicut plura quoꝝ qđli-
bet est eēntiale subiecto de quo predicat̄ nomē· ponat̄ enim
in singulis rōnib⁹ nois propriū nomē diuersū. Dico aūt
exponēdo hoc· vt si quis nō dicat q̄ hoc nomē hō significat
vnū sed multa: de qbus tñ vniuoce dicat̄ aial bipes si illa
plura que significat hoc nomē hō sint vnū in nā ⁊ vniuoca:
tūc enī pz q̄ hoc nomē hō signat illud vnū vniuocū qđ di-
citur de pluribus: ⁊ dicet illud esse: ⁊ nō dicit illud esse ⁊ nō eē
simul. Si vō hō dicit rōnes diuersas ⁊ plures sed diffin-
ctas numero idez sequit̄ Ponatur enī nomē speciale cui-
libet rōni sub diuerse sz vnaquāq̄ rōnē licet enī nobis no
mina fingere tūc enī nomē illud significabit ea que signifi
cat esse tñ ⁊ nō significat ea esse simul ⁊ nō esse. hec aūt posi
tio fuit Heracliti q̄ plura significat nomē sz finita. Si autē
nō ponat̄ nomē significare plura ⁊ finita sed potius plura ⁊
infinita sicut dixit Anara. Tūc palam ex p̄dictis est q̄ nul-
la erit rō vel disputatio vel sermocinatio inter hoies qr no
men nō significare vnū est nomē nihil significare. Vnū enī
nomē vniuocū est ab vna forma impositū ⁊ hoc importat̄
per nomē: ⁊ si nō significat illam rem penitus nihil significat.
Illam aūt rem significare nō pōt si infinita signat· qr si plu-
ra significaret tūc posset cuiuslibet nomen aptari sicut dixi-
mus sed si infinita signat nō possunt aptari noia infinitis ⁊
sic illa tunc vno noie significari non possunt· qr vno noie se-
mel posito nullus pōt vti equiuoce simul qr nō cōtingit itel
ligi simul nisi vnū noie vno nō significātibus aūt noibus a
nobis aufert̄ disputatio quā simul habemus ad inuicē ⁊ il

Tex.co.11.

la que sm veritatē est disputatio ad alterū: ⁊ ad illa que mi
nus p̄prie disputatio vocat̄ que est hois ad seipsum. Nihil
enim cōtingit itelligere sm actū si nihil itelligat esse vnum:
sed si cōuenit itelligere tūc hoc mō cōuenit vt ponat̄ hoie de
terminate rei que itelligit̄ nomē vnū sed sic sicut a principio
dictū est erit aliquid vnū significās nomē vnū: ⁊ significabit
vnū in re nec hoc modo igit̄ cōuenit q̄ hoiem eē significet
eē hoc eodē modo simul hoiez nō eē. Si aūt aliquis dixe
rit q̄ hō nō solū significat mīta vt denoiatiue dicta de vno
vt subiecto sed significat ea vt multa que denoiant ipm vt
vnū sibi eēntialr ⁊ vniuoce: ⁊ hoc iō dicūt qr nos nō digna-
mur dicere vt vnū significet ea que de vno denoiatiue pre-
dicantur. hoc item erit incōueniens: qm̄ sic musicū ⁊ album
erunt essentialiter vnū vniuocē in noie hois musici ⁊ albi.
Sequit̄ aūt ex hoc vlterius. q̄ oia erunt vnū rōne ⁊ gene
re: qr oia de suba denoiatiue predicant̄. Oia enim sm hoc
erunt vniuoca. ⁊ hoc falsū est: qr denoiatiua nō sunt vniuo
ca. ⁊ si etiā sm hāc pōnem in vno noie nō erit idē esse ⁊ nō eē
nisi sm equiuocationē illā solā si quē nos latine hoiez voca
mus alij aūt alterius lingue vocāt nō hoiem· tunc enim no
mē vnū diuersis idiomatibus significabit finitū ⁊ infinitū
⁊ affirmatio ⁊ negatio in genere que est negatio termini in-
finiti: q̄.s. nō hō significet aliquid in genere vno que est ne-
gatio termini infiniti aialis qđ est nō homo referuntur ad
vocem vnā predicto modo equiuocā. Sed q̄ a nobis hoc
dubitatū ⁊ quesitū est nō est hoc qđ queramus si cōtingit si
mul hoiem esse ⁊ nō hoiem esse sm equiuocū nomē tm̄ sed
quesitū est a nobis hoc: si cōtingit sm rem idem esse hoiem
⁊ nō esse hoiem simul ⁊ sm idem. Si aūt dicat̄ q̄ non hō
⁊ homo nō significāt aliquid diuersum tunc palā est: qr non
esse hoiem sm rem nō erit diuersum ab esse hoiem q̄ hoiez
esse erit nō hoiem eē sm rem· hec enī duo erunt vnū ⁊ idē
sm rem ⁊ rōnez. Esse enī vnū ⁊ idez significat re ⁊ noie esse
vnū: sicut vnū ⁊ idez sunt synonyma vestis ⁊ indumētum ⁊
vinū: ⁊ merū ⁊ bacchus: ⁊ ensis ⁊ gladi⁹: ⁊ hoc vnū est qm̄
ratio rei est vna. Si vō ista fuerint sic re ⁊ rōne vnū noie
tm̄ differētia· tunc hoiez esse signabit hoiem nō eē: ⁊ hoc est
cōtra hypothesim. qr datū fuit q̄ ista diuersa significant qm̄
datum fuit q̄ quodlibet significat id cui⁹ est ipsa diffinitio.
Verbi gratia hō significat id qđ est aial bipes: itaq̄ si qdez
est veꝝ dicere q̄ hō est aial bipes· hoc enim sicut diximus
significat nomē: cū dicimus q̄ hō erat: necessarium est q̄ nomē
nō significat nisi vnū sed si hoc est necesse tūc nullomodo cō
tingit q̄ hoc idē hoiem esse sit non aial bipes esse. Necesse
enim eē sicut in logicis dictū est significat idez q̄ impōsit̄ nō
esse: ⁊ cōuertit̄ cū ipso: igit̄ ex oibus predictis sequit̄ q̄ non
cōtingit hoc qm̄ simul veꝝ sit dicere vna dictione hoiez esse
⁊ nō esse hoiez. Eadem aūt rō est de negatiōe i dictiōe qua

Tex.co.

dicimus nō esse hoiem: hoc enim nō significat eē hominē. ⁊
hoc est iō q: hoiem eē ⁊ nō esse hoiez diuersa significāt ma-
gis q̄ disperata sint diuersa. Si enim albū esse ⁊ hoiem
esse diuersa significāt que cū subiecto possunt esse vnū: tūc
multomagis hoiem eē ⁊ hoiem nō eē diuersa significabūt.
Ista enim duo hoiem eē ⁊ hoiem non esse multomagis op
ponunt̄ q̄ albū esse: hoiez esse· igitur ista duo significāt di
uersa ⁊ nō aggregātur sub vnius nois significatiōe. Si
quis aūt dixerit q̄ albū nā ⁊ diffinitione idem q̄ hō signifi-
cat tūc cōtra hoc idē dicimus qđ ⁊ prius diximus: q̄.s. sm
hoc oia erunt vnū: ⁊ idez nā ⁊ diffinitiōe· qr oia alia denoiant
subam ⁊ erunt idem nā ⁊ diffinitione cū ipsa· oia igit̄ erunt
vnū ⁊ nō solū opposita erunt vnū. Si autē hoc nō contin
gat sed est impōsē tunc sequit̄ necessario q̄ vno noie non si
gnificātur opposita: ⁊ hoc maxime pz si cōcedatur q̄ interro-
ganti ⁊ querenti pōt responderi directe ad p̄positum hoc qđ
interrogat ⁊ querit. si enim aliquis interrogat ⁊ querit vna
simplici interrogatiōe an hoc est hō ⁊ respōdens respōdeat
negationē cū affirmatiōe dicens q̄ hoc est hō ⁊ nō homo:
nō dat responsionē cōgruam interroganti qr plura respōdet
vnū solum interroganti ⁊ querenti. Quāuis enim nihil obest
siue differt vnū ⁊ idem esse in re hoiem ⁊ albū ⁊ alia mille
in pluralitate accidentiū que oia vnū sunt subiecto: tñ inter
roganti simplici ⁊ vnica questione si verū est dicere hoc eē
hoiem vel nō danda est vnica responsio. ⁊ respōdendum est
ei nomē vnū significans id qđ interrogat: ⁊ nō est addēdū
in respōsione qr hō sit etiā albū ⁊ nigrū ⁊ magnū ⁊ alia mille
talia que accidūt ei. Impossibile est enī accidētia vni que
infinita permanere siue pertransire respōdentē. Oportet er-
go q̄ aut oia respōdendo permeentur· cū eadem ratio sit de
oibus aut nullū sed nō oia pmeabit. Nullū igitur respōde-
bit nisi interrogatū. Similr igitur sm omnē eundē modū
quāuis millies idem sit hō ⁊ nō hō: qr mille per negationē
termini infiniti supponere pōt tñ interroganti si est hō non
est respōdendū simul qr est hō ⁊ nō hō: sicut dictū est non
hō: ⁊ alia queq̄ accidunt homini sunt respōdenda sm affir
mationē ⁊ negationē vt respōdeat queciq̄ sunt ⁊ non sunt
sicut album ⁊ nō album: ⁊ nigrū ⁊ nō nigrum: ⁊ magnū ⁊ non
magnum

magnum ꝛ alia infinita talia que accidunt. Si eniꝫ hoc nō facit sic respōdendo vna respōsione vnum interroganti: tūc nō disputat: q2 nunꝗ̄ respōdet ad intentionem interrogantis. Ex omnibus igitur que inducta sunt planum est ꝙ nomina nec īfinita neqꝫ opposita neqꝫ multa significāt. Et sic pꝫ vlterius ꝙ nō significant contradictoria.

¶ Cap. 4m. Qꝛ si contradictoria sint simul vera sequit̄ nihil dici sm̄ substātialē predicationē sed oīa sm̄ accidens.

Tex. co. 13.

Omnino vō destruūt substātialē diffinitionem que qd erat esse rei: dicebat qui dicūt ꝙ ↄtradictoria sunt simul vera. Est eniꝫ sm̄ istos necessariū dicere ꝙ oīa que de re p̄dicant̄ accidunt ei ꝛ nihil sit substātiale p̄dicatū ꝛ ꝙ accidat hoi hoieꝫ eē ꝛ similr̄ accidit ei aial eē ꝛ alia similiter p̄dicata nō predicant̄ nisi sm̄ accn̄s. Si enim dicantur ↄ̄dictoria de eodē p̄dicari tunc si dicat̄ ꝙ id p̄dicatū qd est hoīs eē sit qd ipsius sequit̄ statim ex tali hypothesi ꝙ illud idē erit nō hoiem esse aut nō esse hoiem. ¶ Negatione enim īfinita que relinqt aliquid sequitur ꝙ idem sit eē non hoieꝫ ꝛ negatiōe extra genus que nihil relinquit seqt̄ ꝙ idē sit nō esse hoieꝫ vel nō sit esse hoiem ꝛ hoc nō est veruꝫ: qꝛ iste sint negationes qdditatis que est eē hoīs sm̄ eādē rei veritatē vnū tn̄ erat qd significabat rei subāꝫ que est quid ipsius sicut ꝛ vnū est esse. Ostēdimus eniꝫ in antehabitis ꝙ diffinitio data per nām̄ reducit̄ ad eaꝫ que dicitur p formam: hoc aūt vnū qd significabat subam erat sm̄ reꝫ suba alicui9: significare vō subam est terminuꝫ rei significare: ꝛ hoc est nō alicui cōuenire nisi rei illi ꝛ ab oībus alijs separatꝫ: ꝛ iō significās subam rei est nō eē aliud aliqd illud ipsuꝫ qd est rei diffinitio. Si ergo oīa ista dicant̄ eē falsa ꝛ ↄtradictoria dicant̄ eē simul vera cū ei ꝙ est hoieꝫ eē sit aliud illud qd est nō hoiem esse. Et similr̄ aliud sit ab ipso ꝙ est nō esse hoiem: eo ꝙ negatio siue sit īfiniti siue simplr̄ negatiōis semp est aliud ab affirmatiōe ꝛ sic tunc ↄ̄dictoria contingūt eidē vt dicūt. cū diffinitio nō cōtingit tn̄ vni sꝫ vni ꝛ alijs: ꝛ qd cōtingit eidē inesse ꝛ nō inesse est accidēs. ¶ Necessariū ergo est istis vt dicat ꝙ nō erit aliqd rō diffinitiua alicui9: sed oīa dicunt̄ sm̄ accn̄s que p̄dicant̄ de aliquo. rōne enim inducta diffinita est suba ꝛ accidēs ꝙ s. suba que est qdditas nō alij cōuenit sed ab oībus separat. accn̄s autē est qd cōtingit eideꝫ inesse ꝛ nō inesse. hoc enim mō albuꝫ accidit homini: hō albus enim est ꝛ nō albedo ꝛ iō cōtingit albedinē sibi inesse ꝛ nō inesse. qd nō ↄtingeret si substātialiter eēt albedo. ¶ Si āt forte aliqs diceret ꝙ hoc nō eēt icōueniēs cōcederet ꝙ oīa sm̄ accidēs dicunt̄ quecūqꝫ predicant̄ de aliquo: tunc cū hoc dicat̄ sm̄ accn̄s ꝙ nō cōtingit sm̄ ipsuꝫ: aūt nō sm̄ ipsam cōtingit: cōtingit sm̄ aliud: tunc oīa predicant̄ sm̄ aliud: ꝛ nihil sm̄ seipsuꝫ. ¶ Sequit̄ ergo ex hoc: ꝙ nullum est p̄imū vl'e predicatū sed ibitur in p̄dicatis sm̄ aliud in īfinitū si semp accidēs nō sm̄ ipsum de subiecto aliquo significat predicationē hoc aūt est impoīe. opꝫ enim ꝙ omne p accidēs ad aliqd per se predicatū reducat̄. Accn̄s enim est: ꝙ cū sit in aliquo nō est in eo velut quedā pars: ꝛ impoīe est esse sine eo in quo est. ꝛ sic pꝫ ꝙ in rōne accidētis cadit esse in alio ꝛ de alio p̄dicari: aut simplr̄ aut sm̄ quid: sic accidēs sm̄ se ꝛ sm̄ ipm̄ predicat̄ de subiecto. subm̄ nō est nisi duplex subm̄: vꝫ per accidēs ꝛ qd per se est subiectū.

Solūm aliud accn̄s aliud per se.

Tex. co. 14.

Subiectū vō per accn̄s dico ꝙ nō gratia sui ꝛ sm̄ se est subiectū: sicut qn̄ accn̄s dicitur inesse accidēti sicut musicus dicitur albus vel ecōuerso. ¶ Subiectū vō per se est in cuius rōne est: ꝙ sit subiectū sicut suba. que iō suba est qꝛ substat accidēti in se pfectū qd ꝛ p se ens existēs: ꝛ hoc cū dicit̄ sortes est albus nō pōt esse pluribus modis predicatū accn̄s: ꝛ sic nō abibit in īfinitū. Nō enim sicut diximus plura duo ↄ̄s cōplectit̄. accn̄s enim nō accidit accidēti sicut diximus nisi qꝛ ambo eideꝫ accidūt ꝙ per se est subm̄: qꝛ ꝙ sit subm̄ cadit in rōne sua: ꝛ si mille essent accidētia ideꝫ eēt ac si eēnt tn̄ duo. dico aūt hoc explanādo sicut qn̄ dicimus albū esse musicū aut ecōuerso. hoc. s. musicū esse albū eo ꝙ ambo ista accidunt homini q p se subm̄ est eo ꝙ est suba que de rōne sua hꝫ qd est subm̄. ¶ Sed nō est eodē modo: si dicatur sortes est musicus eo ꝙ ambo dicant̄ eidē accidere: tertio ꝙ diuersum sit sm̄ esse substantiale ab vtroqꝫ: qꝛ socrates est p̄ima suba que de rōne sua maxime subsi at. Qm̄ igitur quedam accidentiū ita dicuntur ꝙ de rōne sua inherētia sūt ꝛ insunt ꝙ de rōne sua ꝛ nō sm̄ accidēs subijcit̄. Alia vō dicuntur alio mō: qꝛ ambo de rōne sua inherētia accidunt ei ꝙ de rōne ꝛ nā ppria subsi at. opꝫ ꝙ quecūqꝫ sic dicunt̄ esse in subiecto accidētia sicut albū inest socrati nō cōtingit esse īfinita in supius: ita ꝙ semp vnū predicatū gratia alterius insit: qꝛ tale accn̄s de rōne sua inest ei qd de nā ꝛ rōne ppria subijcit̄. ¶ Nō igitur vadit hoc in infinitū: ita ꝙ socrati albo diuersuꝫ aliqd ab albo accidat ꝓpter qd insit ei albedo. ꝛ hoc iō est qꝛ nō fit vnū diffinitione ꝛ eē ex oībus subiectis ꝛ accidentib9 in infinituꝫ: ꝛ iō socrates per se ꝛ de nā sua hꝫ subijci: ꝛ nō gratia alterius alicuius qd faciat ipm̄ subiectum sicut socrates gratia alterius participat rōnale. quia gratia hoīs tn̄ vnū fiat ex animali qd est eē socratis ꝛ ideo cū dicit̄ socrates albus nō opꝫ ꝙ socrati aliquid aliud accidat gratia cuius subijciat̄ illi sicut gratia alteri9 subijcit̄ rationali aial: cū dicitur socrates rōnale aial nec etiā opꝫ ꝙ albo aliqd aliud accidat gratia cuius insit socrati sicut musicūqꝫ: neutrū hoꝝ magis accidit alij q̄ reliquuꝫ reliquo: ꝛ hoc simul ꝛ equaliter vna accidētis diffōne sūt diffinita. s. ꝙ cū sit in alio impoīe est esse sine eo in quo est: tum nō sit pars. ꝛ ideo vtrūqꝫ per se id est per suā rōneꝫ inest: ꝛ nō vnū per alteꝝ vel per aliud ꝛ hoc iō est qꝛ hoc qdē sunt accidentia que predicant̄ ꝛ insunt: illa vō non sunt accidentia que subijciuntur ꝛ quibus insunt quecūqꝫ vō sic insunt de ratione ppria illa nō insunt accidēti p aliud in infinitū accn̄s: sed quecūqꝫ alio modo dicunt̄ sicut musicū albo illa quideꝫ accidēti insunt per accn̄s hoc est gratia alterius ꝙ est de se subm̄: ꝛ illa etiā nō vadunt in infinitū: ergo neutro istorum modoꝝ oīa semp dicunt̄ sm̄ accidēs aliud ꝛ hec est destructio hypothesis inducte: ergo falsa est ꝛ īpossibilis. ꝛ sequebatur ex hoc qd dicebat̄ nihil dici sm̄ subām opꝫ igitur necessario ꝙ aliqd sit subām ꝛ ꝙ qd erat esse significās. ¶ Si aūt hoc verum tunc in principio huius capl'i ostēsum est: qꝛ impoīe est simul predicari ↄ̄dictiones. ¶ Quādo autē dicimus subām ꝛ maxime subām primā per se esse subm̄ ꝛ accn̄s ens per se esse in alio: ꝛ esse predicatum ītelligimus de illo modo dicēdi per se: in quo p̄dicatū ē de rōne subiecti: quē modū īter modos dicēdi per se in analecticis posteriorib9 iam dudū diximus esse primū. sic enim suba est que substat ens in se perfectum: ꝛ accn̄s est qd est in alio in quo hꝫ esse pp qd ꝛ accidens potius est esse q̄ essentia: ꝛ iō etiā perfectam nō hꝫ diffinitionē. Sic igit̄ pꝫ qd impoīe est oīa dici per accidēs ꝛ inesse per accn̄s: qꝛ ipsuꝫ accidēs per se inest subiecto: nec possibile oīa subijci ꝛ substare per accidens: qꝛ ipsa substātia ꝛ precipue prima subsi at per se. Et sic pꝫ ꝙ ↄtradictoria nō verificātur de eodeꝫ: vt manifestū est per ea que induximus: nec ibitur in infinitū in hijs que predicant̄ accidentib9. Nec est hec differētia in hijs que per accidēs predicant̄: verū simpliciter vel sm̄ quid predicētur: hoc eniꝫ nihil impedit ꝓpositam hꝫ nostram intentionem.

Accn̄s potius ē eē q̄ ens.

¶ Cap. 5m. Qꝛ ad dicere cōtradictoria esse simul vera de eodem sm̄ idem sequit̄ oīa esse vnum ꝛ idem sm̄ idem.

Tex. co. 15.

Amplius aūt si ↄ̄dictiones simul de eodē vere sunt oēs sicut quidaꝫ dicūt tunc palam erit ex ista quā hic inducemus rōne ꝙ oīa erūt vnuꝫ ꝛ idem: seqt̄ ꝙ idem qdcūqꝫ subm̄ sit nauis triremis quā galeā vocāt ꝛ hoc idem sit nauis vniremis quā scafam vocam9: ꝛ illud idē erit homo sicut cōsequēter ostendemus. ¶ Dicit̄ aūt galea nauis triremis: ꝓpter tres ordīes remoꝝ q sunt in ea quoruꝫ vnus est remigubernantes: ꝛ hinc ꝛ inde sunt duo ordines in laterib9 remoꝝ remigantiū vnus sup alterū. scafa auteꝫ vniremis vocat̄ qꝛ vno vtitur remo tam ad gubernādum q̄ ad remigandū. ¶ Sic ergo si de omni vno ꝛ eodeꝫ subiecto ꝛ sm̄ ideꝫ simul cōtingat affirmare ꝛ negare: tunc sequetur illud vnū subm̄ esse nauim triremē ꝛ vniremē ꝛ hoieꝫ. ꝛ hoc incōueniens necesse est cōcedere oēs illos qui dicūt illā rationē Pithagore verā esse: quā ipse assignat cām esse ei9 ꝙ sit cōtradictorias simul eē veras de eodē: Pithagoras āt sicut inferius ostēdemus dicebat: ꝙ existimationes hoīuꝫ sunt cause affirmationis ꝛ negationis reꝝ: ꝛ nō reꝝ compositiones ꝛ diuisiones: qꝛ nihil sunt extra animaꝫ vt dicebat sunt cā existimationis. ¶ Sequit̄ igit̄ sm̄ Pithagorā ꝙ si

alicui videt q hō nō sit triremis nauis: qr tunc negatio est vera que dicit q homo nō est triremis nauis. ¶ Si autem cōtradictione oēs sunt simul vere de eodē fm idem tunc sequitur q affirmatio dicte negationi ɔdictoria sit simul vera de eodem. Et eadē etiā causa sit vt concedat dictū Anaxa. qui dixit oīa esse in oībus. z sic dixit omnes res simul fm actus suos simul in eodē esse: z nihil vere esse vnū ab vna forma sed vnūquodq esse oīa: z hoc verificatur fm istam opinionē que dixit cōtradictoria simul esse vera. ¶ Anaxa. enim videtur qdlibet ens dicere esse indefinitū siue nō definitum ad formā vnam: eo q dicit oīum esse in oībus esse: z isti putātes dicere ens actu fm formam qd indefinitū sit: eo q oēs forme sint in quolibet. Dicunt ignorātes de nō ente actu qd sit indefinitū. Nam indefinitum ad esse est potestate ens z nō endelechia: z hoc quidē voluerūt dicere: sed proprijs verbis exprimere nesciebant. Sz tñ qr isti īdefinitū qdlibet esse dixerūt ex hoc: q in quolibet sunt īfinita fm formam: oportz q dicāt q de vno omni simul vera est affirmatio z negatio oīum sicut etiā sequit̄ hec cōtra eos qui dicūt rōnez Pithagore: huius aūt hec est ratio. Incōueniēs enīz videtur si de aliquo verificetur sui substantialis predicati negatio: z q nō verificetur de eo negatio predicati q diuersum per disperationē vel oppositionē est ab illo: cū minus videatur verificari de eo negatio sui essentialis pdicati: q̄ dispe rati vel oppositi. ¶ Dico aūt explanādo hoc: q si fm istos verū est dicere de eo q est hō qr non est hō: tunc multo fortius verius est de eodē dicere q nō est nauis triremis: z sequetur qr etiam est triremis z nō triremis nauis. fm istos igitur si est affirmatio de aliquo z alicuius tūc necesse est et negationē eiusdem inesse eidem. Sed si alicui subiecto nō cōuenit affirmatio disparati vel oppositi predicati: sequit̄ q illud principiū negatur de eodē magis q̄ suum eēntiale predicatū sicut iā audiuimus. ¶ Si autē ipsa negatio inest talis predicati tunc etiā affirmatio inest eidem: ex quo contradictoria sunt vera de eodē z sic q nō est triremis nauis est triremis nauis qr cui conuenit negatio cōuenit z opposita affirmatio. z sic est de quolibet essentiali z disperato predicato ergo omnia sunt vnū z idem. qr omnis que sunt de vno z eodē pdicātur. Hec igitur impossibilia sequunt̄ contra eos qui istam Pithagore z Anaxa defendūt rōnez: qr etiā fm Pithagorā ecōtra sequitur modū opinionū in animaq idem z diuersum cū eodez z ab eodē pōt cōponere z diuidere fm Anax. vō omnia sunt in oībus: z sic omnia de oībus negātur vel affirmātur. ¶ Adhuc aūt ipsum nō esse fm has opiniones necessariū est de eodem dicere predicando: z de eodē simul negare est enīz negatio negationis. Si autē cōcedatur q verū est q idem fm idem sit homo z nō homo: tunc negationes vtriusq hoz sunt etiā vere de eodem: z sic palam est: qr id qd est homo z nō homo neq homo est neq nō homo hic enim duo due sunt negatiōes predictoz duoz. Si autez dicatur q vna sola negatio est que cōponit̄ ex vtrisq negationibus: tūc etiā opposita illi cōposite erit et vna. Et tunc ille cōtradictorie simul verificantur de eodē. Patet igitur q quocunq modo accipiant̄ ɔtradictoria dūmodo concedatur eas simul de eodem z fm idem veras esse sequetur q omnia sunt vnum.

¶ Cap. 6m. In quo per consequentiā affirmationis z negationis z econtra probat̄ q ɔdictoria nō sunt simul vera.

Tex. co. 18.

Amplius si dicant̄ cōtradictoria simul esse vera aut hoc est ita in oībus q ad affirmationez sequit̄ negatio z ecōuerso ad negationē affirmatio aut nō in oībus sic se hz: sz in quibusdaz tm̄. ¶ Si dicat̄ hoc in oībus sic se habere tunc omne qd est ens est et nō ens z omne qd est album est etiā nō albū. Et simili modo se hz circa alias affirmationes z negatiōes z hoc esse incōueniens in precedentibus eē ostēsum qr sic nihil predicatur in quid z oīa erunt vnū z idez. ¶ Si aūt dicat̄ q hoc est circa quasdā res z circa quasdā non est ita sicut dixerūt Pithagoras z Heracli. q̄ū de quibus sunt opiniones cōtradictorie: de illis sunt cōtradictoria vera: de quibus nō sunt opiniones cōtradictorie de illis non sunt cōtradictorie vere: sicut inferius patebit tunc ad minus concessum erit q cōtradictorie sunt opposite non habētes mediū fm se in qbus sunt fm se: z contra hoc nihil habemus dicere disputando: qr hoc absolute est verū. ¶ Si vō dicitur q contradictio simul verificatur circa res oēs tūc iterum queremus diuidēdo sic. aut enīz tunc dicetur q de quocunq ɔtingit aliquid dicere affirmatiue: de eodē contingit hoc idem negare: z de quocūq contingit aliqd negare de eodē contingit etiā ecōuerso illud idē affirmatiue dicere: ita q negatio vniuersaliter sequat̄ ad affirmationē z econuerso affirmatio ad negationē: ita q sic cōditionales sunt vere. si aliqd affirmat̄ de aliquo hoc idem negat̄ de eodē z ecōuerso si negat̄ de aliquo hoc illud affirmatur de eodē aut nō est q de qbuscunq quidē contingit aliqd affirmādo dicere de eisdē ɔtingit hoc idez negare: sz nō ecōuerso est q de qbuscūq ɔtingit aliquid negare q de eisdē ɔtingat illud idē affirmare: z hoc est q negatio qdez sequat̄ vlr ad affirmationē: sed affirmatio nō vlr ad negationē sequat̄: z si sic dicat̄ q sequat̄ ad affirmationem negatio z nō ecōuerso cū negatio dicat nō esse qd nō est: z nō sequatur ad eā affirmationē tūc nō esse erit firmū z intransmutabile inesse: z opio negationis z nō entis erit firma fm eos q ens dicūt sequi opionē fm illos enim hoc loquntur: qr tūc opio nō entis nō pōt esse opio entis. ¶ Si aūt hoc dat̄: q ipm nō eē qd sigñat negatio firmū sit z notū: tūc necio se quit̄ q affirmatio erit notior aut negatio que opponit̄ negationi: qr illa affirmationi eqpollet sicut si dicā negationē huiꝰ q est hoc nō est ens hoc enīz negatio est nō hoc est nō ens z hoc eqpollet huic: hoc est ens: z id affirmatio hac est ens z negatio negatiōis q̄ est nō hoc est nō ens sūt notiores q̄ negatio q̄ est hoc nō ens vel hoc nō est ens: qr pūatio nō itelligit̄ nisi p hitū: z negatio nō itelligit̄ nisi p affirmationē. ¶ Si ḡ negatio est opionis firme: ita q ad eā nō seqt̄ affirmatio tūc multo magis erit qd de affirmatiōe firma: ita q etiā ad affirmare nō sequit̄ negare: z sic ɔcludit̄ ppositū q nec ad affirmare sequit̄ negare nec ad negare sequit̄ affirmare z sic nunq̄ simul verificant̄ ɔdictoria. Heraclitus tñ cuiꝰ est hec positio dicebat negationē sequi ad affirmationē: z nō ecōuerso dicebat negationē notiorez q̄ sit affirmatio qr dixit res simplr nō esse esse aūt fm quid eo q oēs in motu sunt. ¶ Si aūt aliqs dicat similiter eē de negādo: sicut de affirmādo: ita q qcquid de aliquibꝰ ɔtingit negare de eisdē necessariū est hoc idem affirmādo dicere: tūc iterū diuidēdo querimus aut enīz verū est q diuidēs negādo dicat illud idē affirmādo vt verbi gratia vna pnuntiatione dicat aliqd eē albū: dicēdo per affirmationē z eadē dicat diuidēdo per negationē illud idē nō esse albū aut nō affirmat diuidēs siue negās aut affirmās diuidit siue negat: z si dicat̄ qd nō est verū q diuidēs siue negās dicat siue affirmet non affirmabit ea eo ipso q negat ea: nec est cā q nō affirmat ea nisi qr nō sunt: que enīz nō sunt nō psūt affirmari: z que non sunt nō possunt aliquo mō pnuntiari affirmādo. ¶ Et causa huius est: qr nō intelligunt̄ esse z que nō ɔtingit intelligi nō contingit significari. igit̄ in talibus affirmatio nō sequit̄ negationē: z dictū erat q in oībus sequeret̄ si vō verū est diuidentē eo ipso q negādo diuidit aliqd ab aliquo affirmat: dicēdo illud idem de eodē tūc omnia erunt vnū z idem sicut etiā in antehabitis dictū est: z idem erit homo z triremis nauis z deus z asinus: z sic de alijs. z eoz cōtradictiones erunt vere de eodē de quo vere sunt affirmationes. Sed adhuc fm hāc positionē nihil videt̄ differre vna res ab alia si enīz diceret̄ vna res ab alia differre: cū nō differat nisi p formā pprīā illa predicaret̄ de illa re sicut predicatur vez de ea z pprīū z iō negatio eiusdē nō esset vera de eodē. Similiter aūt si detur q diuidētē aliqd ab aliquo cōtingit esse verū tunc opz q hoc ipm vez z pprīuz significet ipsiuz suū dictū: qr nisi ɔueniat ei aliqd vere z pprie qd diuidit ipm ab alijs: alia vō nō vē negant̄ de ipo. ¶ Ex hijs igitur oībus nō sequit̄ ad affirmationē negatio nec ecōuerso ad negationē affirmatio sicut dicebāt in priori mēbro superiꝰ īducte diuisionis. ¶ Ad hec aūt que dicta sunt sequit̄ aliud incōueniens: qr si ita est vt dicūt: q affirmatio sequit̄ ad negationē z negatio sequitur ad affirmationē sequitur q oēs aliquid dicentes dicūt verū: z cū hoc mentiuntur: z dicunt falsum. z idem homo seipsum falsum dicere confitetur in omni dicto suo: qr si detur q dicat verum sequitur q nō dicat verū: z hoc idem ɔfitetur quādo dicit affirmationem sequi

nem sequi ad negationē et ecōuerso. Similiter autē palā est ad hec incōuenientia que dicta sunt: qꝛ sequitur etiā qꝛ de nullo penitus pōt esse perscrutatio vel disputatio. eo qꝛ nihil ꝯcedit vel dicit ꝓponens et nihil rñdet rñdens qꝛ quicquid dicit interimit et quicquid interimit asserit. nō enim dicit ita eē vel ita nō esse aliquid qd dicit: nec etiā dicit nō sic vel sic esse: sed simul esse dicit ita et nō ita dicit esse. et iterū ambo ista negat simul: qꝛ s. nec ita sit sicut dicit neqꝫ nō ita sit sicut dicit. ¶ Si enim nō ita affirmat et negat ex quo dicit: tunc necessario qꝛ opinando de re nouit aliquid determinatum nouit. Tunc quādo affirmatio est vera negatio est falsa: et quādo negatio est vera affirmatio est falsa: tunc sequitur qꝛ nō ꝯtingit simul idē de eodē et sm idē vere affirmare et negare simul. ¶ Sed forsan dicet aliquis sophista ad hec que induximus: qꝛ hoc quod induximus est positum ꝯ principio. s. qꝛ simul cōtingat affirmare et negare et ideo ea que inducta sunt nō sunt incōuenientia qꝛ sequuntur ex hypothesi: et sic dixit Heraclitus: et ideo cōcessit qꝛ nihil penitus sciret nec aliquid vere posset responderi vel interrogari. et positio sua fuit contradictoria simul esse vera.

¶ Cap. 7m. In quo probatur qꝛ contradictoria non simul verificantur propter mutationem et fugam de ipsis quod est sm susceptionem cui acquiescunt homines.

Tex. cō. 17.

Amplius qui dicit ꝯdictoria simul eē vera aut est suscipiens per interiorem ꝯceptū animi qꝛ ita sic vere sicut dicit aut mentitur est ita se hn̄re dicens et intus tñ nō suscipiens. Si. n. suscipit se verum dicere tunc opꝫ qꝛ aliquid sit ipm verū: opꝫ igitur qꝛ ipm verū suū referatur ad rē: et qꝛ talis sic entiū nā sicut dicit et sic ens nō est ens. et hoc iā ante ostendimus esse ipossibile. Si vero nō verū dicit et suscipit se verū nō dicere sed tñ dicat se verius dicere quā ille qui dicit de ꝯdictoriis sicut et ipsa res se hn̄t qꝛ s. diuidant verū et falsum tunc ex quo dicit verius sequitur qꝛ nō simul cū illo veriori dicat nō verū et sic ꝯdictoria nō sunt simul. Sed tñ sm istius dictum etiā oēs mentiuntur et simul cū illo verū dicūt et nec ꝓnūtiandū est aliquid tali homini nec aliquid dōm est ei eo qꝛ iste sm vnā similitudinem ea que ꝓnunciantur vel dicuntur dicit esse et nō esse et hec oīa dixit Heraclitus qm̄ ille dixit verius nihil eē quā esse et nihil verius dici de re quā qꝛ simul sunt et nō sunt ꝓpter motū ꝯtinuū quē videbat in eis et ideo dixit oē esse ꝯtinue nō esse et dicebat hoc nō cōuerti et nihil posse dici nihil cōsyderari et penitus nihil sciri et ꝯtra hunc pbm vadit nr̄a disputatio. ¶ Si autē aliquis dicat qꝛ hoc dicēs nihil penitus suscipit in aīa per ꝯsensum: et dicit ipossibile esse qꝛ aliquid sciatur sed sm similitudinē vnā extimat de quolibet et nō extimat de eodē quid iste bruto peior differētie hꝫ ad plantā: sicut etiā in antehabitis diximus. Propter quod etiā maxime pꝫ qꝛ nec aliorum ꝓbis quidē idiote sunt aliquis ita disponitur qꝛ hoc credat: nec etiā ita disponitur aliquis eorum qui istas rōnes et positionem dicit. Et hoc vbi tenus ita dicāt. Si enim ita disponitur ut dicit: quare vadit domū morū pedis nec acquiescit dicto suo qm̄ putat qꝛ est eadē domū si idē est ire domū et nō ire domū. Si enim huic dicto suo acquiescit tunc qm̄ putat ire domū nō debet ire: qꝛ sicut diximus idē est ire quod nō ire. Similiter iste nō vadit rectā viā ꝯtinēte ad casum in puteū vel in torrentem: sed videns puteū vel torrentē est timens eo qꝛ putans est qꝛ nō similiter sit bonū incidere in puteū vel torrentē et nō incidere: cum tñ vtrūqꝫ horum similiter bonū sic sit dicto suo acquiescit: ex quo igitur cauet viā ad puteū et ad torrentē: palam est nō esse melius sed nociuus. sed si dicatur hoc sequitur qꝛ vnū est bonū et aliud nō bonū et per eundem modū hoc quidē esse dulce aliud vero dulce nō esse sequitur necesse esse suscipiendum. iste enim non omnia cōtradictoria equaliter querit et suscipit: quia enim putans est melius sibi vinū quā aquā bibere et aliquē hominē amicū videre. Deinde post istā apprehensionē cui acquiescit querit istam et equidē oporteret qꝛ equaliter se haberet ad querere vel ista sibi et ad nō querere eadem. si daretur qꝛ idē esset apud eum homo et nō homo et alia contradictoria de quibus dictū est. sed hoc quod dictū est per hoc esse verū perpendit qꝛ nullus idiotarum et istorūmet pbōrum est qui ad certitudinē oculorum nō videat hoc quod est nociuū timens et nō nociuū non timens igitur sicut visu videmus in eis oēs homines et isti et alii suscipiant per interiorē cōsensum sicut dictum est simpliciter et vniuersaliter habere circa contradictoria circa omnia entia aut ad minus circa eligibilia et fugibilia que suscipiuntur vt meliora nobis et deteriora. et si dicat aliquis qꝛ nō sumus aliquid scientes vera scientia sed sumus opinātes aliquid habitu trepidante et nō ꝯfirmato sed inter vtrāqꝫ partē ꝯtradictionis vacillāte tunc multo magis curādū est nobis de veritate scienda quā si oīa sciremus per cām essentialē quēadmodū infirmo magis curādū est de sanitate quā sano. Opinans enim ꝓpter trepidantē inter ꝯtradictoria habitū nō salubriter et infirme se hꝫ ad scientē: quod nō faceret nisi aliquid esset scitū sicut eger ad sanitatē nō esset corruptus dispositionem nisi aliquid esset vera sanitas. nō ergo pōt dici qꝛ nulla sit scientia de veritate. dicebat autē quidā nihil sciri sed habitū oīum quo ꝯcipitur de rebus esse opinionē: et qꝛ opinās trepidat inter cōtradictoria et cōplectitur vtrūqꝫ: dicebant hoc esse signum qꝛ vtrūqꝫ sit verū. cām vero veritatis in opinādo esse diuersū. ¶ Amplius adhuc isti dicebant nihil esse certissime verū sed oīa falsa esse. vnū tamen esse falsius alio. ¶ Dicamus igitur qꝛ si ita sunt cōtradictiones simul vere qꝛ maxime sic se habent res et nō sic sed tamē et hoc vt dicunt est magis et minus verū et magis et minus falsum: opꝫ ergo qꝛ ita hoc sic in nā entiū de quibus est affirmare et negare. Non enim dicimus sm vnā similitudinē eē in vero et falso quā dicimus qꝛ duo sunt paria et tria sunt ipaira: sed potius vnū horum est verum et alterū est falsum: et nō pōt dici quin in falso sit falsius aliquādo et in vero verius. Nā si daretur hoc similiter et equaliter mentitur: qui opinatur qꝛ ꝯcedit sunt pēthe siue quinque: et qui opinatur qꝛ quatuor sunt mille: et si dicatur qꝛ nō similiter et equaliter isti duo mentiuntur: palam est qꝛ alter istorum minus mentitur quā alius ergo etiā vnus magis verum dicit quā alius magis autē et minus nō dicuntur in rebus nisi ex altera duarū causarū quod intensius et ꝯtrarium est ipermixtius. et sic suscipiunt intensionē mediā que sunt inter duo cōtraria quorum vtrūqꝫ est qualitas positiua sicut albū et nigrū et ceteri colores. Altera est qꝛ suscipit magis et minus sm accessum et recessum ad vnū quod dicit rem istā in termino sicut in his que opponuntur vt priuatio et habitus et affirmatio et negatio: et in hoc nō pōt esse falsius quod est falso permixtius eo qꝛ falsum nihil est. et similiter non est cecius quod est cecitati permixtius qꝛ cecitas non est aliquid. sed est verius certissimo vero vicinius: et falsius a certissimo vero lōginquius. hoc igitur modo si dicatur qꝛ id quod magis est verum est certissimo vero affinius: erit de necessitate aliquid certissimū verū quo indicatur quod nulli affinius est magis verū. et si ita nō est sicut diximus et tamē ꝯcedatur qꝛ aliquid est firmius et verius quā aliud: tunc in veriori ibitur in infinitū et in falsiori similiter. ¶ Cum ergo oīs intellectus refugiat infinitū. opꝫ non liberos esse a rōne ista quā induxit: que nulli menti sine intellectui res mensuranti ꝓmicta est qꝛ ipsa ꝓhibet diffinire per finē id de quo est sermo: dicit vero verius in infinitū esse et similiter falso falsius. Non igitur disputabimus cum istis qui sic dicunt.

Tex. cō. 18.

Nō qꝛ intensio et remissio duplici ex cā puenire pōt.

¶ Tractatus tertius quarti libri metaphysice qui est de opinionibus dictorum pbōrum dicētiū simul vera esse ꝯdictoria.

¶ Cap. pm̄. De opinione Pithagore et sequētiū ī eadē opinione.

Tex. cō. 19.

Ab eadē autē opinione que nūc dicta est qꝛ videlꝫ ꝯdictoria sūt simul vera inducitur et rō Pithagore: et sm vnā et eādē similitudinē necesse est ambos eos pbos quos induximus Pithagorā. s. et istū qui dixit ꝯdictoria simul eē vera aut eē aut nō eē veras. Si. n. ea quecūqꝫ videntur oīa sunt vera sicut dicit Pithagoras: et vera sūt oīa quecūqꝫ apparēt tunc sequitur necio qꝛ simul oīa sunt et falsa. Multi nāqꝫ sūt qui per opinionē suscipiunt ea que ꝯtraria sūt sibi adinuicē. et tñ firmi sunt sibi in opinione illa qꝛ putant oēs illos mentiri qui nō opinantur ea que ipsi iā per opinionē susceperūt cū igitur ens sm Pithagorā sequitur opinionē et multi opinantur cōtraria necesse est idē esse et nō esse. et si hoc concedatur sequitur necessario qꝛ oīa visa alicui sūt vera. Sed opposita sibiinuicē opinantur. hii autē ad opinionē mentiuntur: et ad opinionē verū dicūt sicut qꝛ sol est monopedalis et nō monopedalis. ¶ Si igitur entia sic se hn̄t opposita dicto mō opinātes verū dicūt nēs sm Pithagorā. et sic ꝯdictoria sunt simul vera. ¶ Palā igitur est qꝛ vtreqꝫ rationes superius. s. indu-

ete ⁊ Pithagore ab eadē fūt sniā. Fuerūt aūt rōnes iducētes Pithagorā ꝙ ens sequeret̄ opionē: tres fortiores inter alias. quarū vna ⁊ cui magis initebat̄ erat illa: ꝙ totū opꝰ nāe est opus intelligētie ꝙ aliter nō esset ad finē determinatū sicut sepe in libris nālibꝰ ostendimus intelligētia aūt cū sola sit pura ⁊ īmixta nulli aliqd habēs cōmune separata est ⁊ vbiqꝫ ⁊ semꝑ ⁊ nō fit ꝓpria rei nisi per aliqd ꝓpriū ⁊ cū appēdentijs mãe sumptū. hec aūt est forma opionis ⁊ estimatiōis per estimationē ergo ⁊ imaginationē fiūt ꝓprie forme que iducunt̄ in mām. Qđ aūt est principiū essendi in ꝓpria nā: hec est etiā principiū cognoscēdi eā ergo forme extimationis sunt pricipia essēdi ⁊ cognoscēdi oēs res. Ad oppositionē ergo opiniōū ⁊ estimationū sequit̄ oppositio rerū: ⁊ sic si ꝯtradictoria simul sunt estimata vera ꝯtradictoria erūt simul vera. ¶ Secūda aūt est: ꝙ cū opio sine estimatio sit passiua qđdā virtus opꝫ ꝙ aliqđ agens inferat ei passionē. nō aūt infert passionē nisi ꝙ agens est. Qđ aūt est ⁊ agēs est actu est oppositarū aūt passionū opposita sunt agētia que sunt ⁊ actu sunt opposite. aūt opiones siue estimationes sunt opposite passiōes igit̄ agētia eas ambo simul sunt ⁊ acta sunt sed vnū est esse actu ⁊ alterū nō esse: igit̄ simul actu est id qđ est ⁊ qđ actu nō est: ⁊ sic ambo sunt simul vã. ¶ Tertia rō est: qr in oibus sicut motor est cā mobilis: ita forma que est in mouēte causa est forme que ē in mobili. aīa autē est motor nãe: vt probat̄ in libro de causis qr iprimit in nām sicut intelligentia in aīam. Forma igitur que est in aīa causa est forme nālis in mã: ens igit̄ in nã sequitur formas estimationū ⁊ opinionū que sunt in aīa: ⁊ sic iterum redit ꝙ opposite estimationes si sint simul vere cause erūt ꝙ ꝯtradictoria in nã erunt simul vera. signū huius dicebat eē Pithagoras fascinationē. Est autē fascinatio qñ aīa vnius per visum vel aliā appropinquationē imaginationis vel extationis operationē ipedit alterius. ¶ Hanc aūt virtutem fascinādi aīa fortis nō hꝫ nisi ex similitudine motoris orbis aliculus de superioribus: aīa igit̄ ex eadē orbis motoris virtute imprimere hꝫ in mām: ⁊ sic oia diuersitas mãe sequit̄ quorūdā aīarū opiniones ⁊ estimationes. ⁊ sic iterū ꝯcludit̄ ꝙ ꝯtradictio estimationū contradictionē facit rerum: ⁊ sic cōtradictio est simul vã. Hec igit̄ ⁊ hmōi mouerūt Pithagorā: ⁊ est sentētia eoꝝ ꝙ aīas dicebat esse imagines ⁊ resultationes motoꝝ orbiū: ⁊ iō sicut mã nō recipit formas nisi a motoribꝰ orbiū per celoꝝ motū ita etiā recipit mutationes et formis estimationū que sunt in aīa ⁊ eas sequit̄ ois rerū diuersitas: sicut effectus causas suas sequunt̄. ⁊ si nō sequit̄ res visa ois aīe: seqt̄ tamē visa animarū quarūdā: ⁊ ꝙ nō sequit̄ oium visa ex defectu est animarū: que nō perfecta attingunt rōnē imaginationis motorum orbium. ¶ Deceptꝰ est aūt Pithagoras qr lꝫ aīa sit vmbra ⁊ resultatio ⁊ imago intelligētie: nō tamē est imago eius in orbe sed in corpore quodā aīato aīe illi cōueniente: ⁊ iō nō opꝫ ꝙ visa eius quātūcūqꝫ sint ꝓpria ⁊ determinata moueāt nisi corpus illi aīe mouēti ꝯiunctū. nec tñ semper mouent sed cū sunt vt appetite vel detestate: cū nō ꝯiunctis aūt nō habēt cōmunicantiā ⁊ iō illa non mouentur: nec opꝫ ꝙ mouētia estimationē sint in terū natura: sꝫ sufficit ꝙ sint in imaginatione solū: ⁊ sic sunt sm quid ⁊ nō simpliciter. ⁊ non sequit̄ ꝙ ꝯdictoria simul sint in rerū nã ad hoc ꝙ moueant estimationē sed sufficit ꝙ sunt sm esse imaginatum in aīa: sicut iam determinatū est. ⁊ hoc mō sūt in motore corporis qui est aīa: ⁊ sunt cause motuū ⁊ mutationū corporis hoꝝ. dico motuū qbus mouent̄ vt est aīatū organa habēs ad potētias vite: sic. n. nō mouet̄ nisi motibꝰ aīe ꝓpriis aūt ex ꝯꝑis cōmixtū est mouet̄ motibꝰ nãe alteratione que ex actione ꝓuenit ⁊ passione qualitatū primarū. ¶ Fascinatio aūt sicut dicit scīa incātationū ꝓ certo est ex virtutibꝰ aīe: quas accipit a celestibus sm qđ est imago motoꝝ superioꝝ sic. n. habens virtutē illius nō hꝫ mouere solū corpus sibi cōiunctū sed totū qđ subiacet sphere circuli quā mouet motor cuius ipse est imago: hec enī sꝫ aīa duo hꝫ: qđ videlicet est aīa ⁊ qđ est imago eius qui mouet spherā motoris celestis aliculꝰ aut Jouis aut Saturni aut alicuius alioꝝ: ⁊ hec consecuta resultationē ⁊ vmbrā aliquā virtutis illius mouet ea que subiacent illi sphere ⁊ mouens ea sm ꝓpriā virtutē ipedit ab opatione nãli. Et hec est fascinatio ⁊ mouet maxime ea

que virtutē celestiū minorē aut minimā ꝯsecuta sunt: ⁊ quo ad hoc fascinantiū scia que vna est de speciebꝰ incātationū astronomie subalternat̄ sed hec relinquant̄ ad ꝑsens hoc aūt artēdendū est ꝙ Pithagoras ⁊ multi alij adhuc viuētes ponebāt aīam a rebus nihil pati ⁊ nihil recipere sed potius sentire ⁊ oia alia fieri extra mittēdo: ita ꝙ virtus supponit se sensibili: quā opinionē non subtiliter ꝓsecuti sumꝰ in libro de sensu ⁊ sensato: ⁊ qr nihil accipit aīa a rebꝰ extra ponebant ꝙ forme estimationū ⁊ opinionū sunt ab anima potestate circa res: ⁊ ideo rerum veritates ⁊ falsitates dixit sequi cōceptus estimationū ⁊ opināntiū. Hec igit̄ ⁊ similia dicta sunt pro rōne Pithagore.

¶ Cap. 2m. De medela harum corruptionū que prius inducte sunt a nobis.

Licet aūt ab eadē opinione sint vtreqꝫ rōnes inducte nō tamen idē modus homelie est ad oēs. Homelia aūt idē qđ colloquiū vulgariter vocamus. Quidā enī ꝓ inductas positiones affirmantes indigent ꝑsuasione alij indigent vi siue violētia. Quicūqꝫ enī ꝑhoꝝ suscipiūt ⁊ acquiescūt dictis rōnibꝰ ex dubitatione eo ꝙ nō intelligūt bene principia ⁊ iō dubitant de eis. Hoꝝ ignorantia curabilis est ita sicut iam diximus ꝙ ꝑsuadet̄ verus intellectus principioꝝ per distinctiōes ⁊ declarationes nominū talium enī dubitatio est nō ad ꝓteruiā orōnis sed ad mentē que hēt in aliquo malo intellectu principiū vel terminoꝝ quoꝝ cōplexione fit principiū. ⁊ hoc mō opꝫ ꝙ per antidotū obuietur eis. Quicūqꝫ aūt ꝑhoꝝ dicūt ꝯdictoria simul esse vera cā orōnis in voce cuius ꝓteruia gloriā querunt hoꝝ medela est argumētatio violēta ex positione eoꝝ ad inconueniētia eos ducēs quot ipsimet cogant̄ ad veritatē ⁊ opꝫ ꝙ hoc fiat in voce ⁊ nominibꝰ ꝙ. s. voces aliqd significāt ⁊ ꝙ nō significant infinita nec opposita sicut nos fecimus in pricipio huius disputationis vsqꝫ mō. ab hinc aūt volumus vti medela obuiationis que est ꝑsuasio ad intellectū. posita enī vera qꝫ via facilius curabit̄ morbus in philosophando tā periculosus. ¶ Si aūt forte etiā aliqui cōcedunt dictis talibus ꝓpter dicentiū auctoritatē ⁊ amicitiā: erit cura eoꝝ cū aūt derint ꝙ prisce auctoritatis viri nō dij sꝫ homines fuerant ⁊ errare potuerunt: nec ita amandus est aliquis vt veritas deseratur ꝓpter eū qr lꝫ diligamꝰ ⁊ veritatē ⁊ amicos tamē omnibus opꝫ prehonorate veritatē. Hoc enim mō curabilis est morbus iste. Si enim credant dicerū hoīs esse oraculum sicut multi crediderūt de scholis Pithagore ⁊ Platonis illi sicut hesiodiste querūt ex reuelatione sibi satisfacere ⁊ nō habēt cōmunicationē cū ꝑhis: ⁊ iō nō cōuincitur error eoꝝ ⁊ iō nō curat̄. Cum. n. veritas omnibus prehonoranda est: veritatē preponere amicis nō est incōueniens: e si persuadeat̄ amicus bene est arrum cum eo.

¶ Cap. 3m. De ortu erroris eoꝝ qui ex sensibiliū motu dicebāt simul esse ꝯdictoria vera ⁊ de medela erroris eorūdē.

Adhuc aūt vt melius isti morbo paremꝰ antidotū opꝫ non ꝑtēdere ortū huiꝰ morbi ⁊ cām vt ea amputata curet̄ ex integro labor īfirmitatis. Uenit igitur multis antiquoꝝ ista opio ex ꝯsideratione nãe sensibiliū corpoꝝ ꝙ videlicet dicūt ꝯdictiones ⁊ ꝯtraria simul esse in eodē ⁊ sm idē videt̄ ex vno qđ est subm motus ⁊ mutationis facta esse per motū ⁊ mutationē cōtraria ⁊ cōtradictoria: ⁊ arguūt ex eo qđ supponit ois ꝑhs: ꝙ ex nō ente simplr nihil fit opꝫ ꝙ res subiecta motui ꝓesset simplr ⁊ eq̄liter ambo contradictoria ⁊ ꝯria ens. ¶ Cū. n. dicam homo fit ex nō hoīe: aut albū ex nigro: homo nō fit ex nihilo sue formalis essentie sed fit ex aliquo sue formalis essentie qr forma nō fit ex mã sed potius cōpositū ⁊ nō fit etiā ex nihilo: ergo fit ex aliquo sue eēntie. hoc aūt nō est nisi homo. Id ergo qđ fit ante motū ⁊ in motu est homo ⁊ nō homo: post motū aūt fit non homo ex homine: ⁊ illud iterū per eādē rōnē est homo ⁊ nō homo simul. Qđ vt melius intelligat̄ reducēda sunt ad memoriā que in nãlibus ꝑfecte ⁊ in prehabitis huius sapiētie terminata sunt: ꝙ vꝫ mutatio finis motus est ⁊ non motus in toto aūt motu qualitates prime mouent in virtute generantiū celestium ⁊ cōmunium ⁊ ꝓpriorum que sunt planta ⁊ animal ⁊ homo: ⁊ motus ipse est forma post formam: ⁊ est

Quid est fascinatio.

Scia fascinationis astronomie subalternatur.

Text. c. 19.

Non ita amandus est aliquis vt ꝓpter eū veritas deseratur.

Tex. c. 20.

multa fieri ⁊ multa facta. ⁊ est ꝯtinue in potētia ⁊ actu q̄ est actus potentie pmixt⁹. ⁊ iō motus ipse dicit̄ esse ipfectus actus: ⁊ est ꝯtinuus pcessus potētie ad actū. sicut de somno ad vigiliā sicut in antehabitis dictū est: ⁊ iste motus durat vsqȝ ad statū substātie ⁊ virtutis: ⁊ tūc ꝯtinue reflectit̄ pro cū determinatione virtutis postea cū diminutione substātie vsqȝ ad dissolutionē: ppter qđ equalia sunt tēpora gn̄ōnis ⁊ corruptionis: ⁊ gr̄a horū hȝ ꝯtinue pteritū ⁊ futurū ⁊ p̄sens. Hoc aūt ꝯsiderantes qdā pħi viderūt ꝙ sicut in tēpore nō est accipere nisi nūc: q̄ nihil est tēporis sed est indiuisibilis tēporis substātia: ita in re sic ꝯtinue fluēte nō est accipere nisi ipsam rem ⁊ subaȝ. nō sub esse alicuius forme: ⁊ iō ꝯstantiores ⁊ firmiores sunt in ea negationes q̄ affirmationes: q̄ cū ꝯtinu⁹ est fluxus nō entis in ens vel ecōuerso entis in nō ens: qđ verissime de ea dī hoc est ꝙ sit ens ⁊ nō ens simul. Et hec est cā q̄re fm̄ ꝙ dicit Ptolome⁹: res nāles pfecta scia sciri nō psit. ⁊ hoc est cā quare augmētū ⁊ diminutio ⁊ alteratio fm̄ māstory nunq̄ stant q̄ mā ꝯtinue influit et effluit sicut determinatū est in primo peri geneos. ⁊ q̄ oīs scia ⁊ nomē ⁊ diffinitio est per formā stantē iō dicebant res nāles nec sciam nec nomē nec diffinitionē habere. in talib⁹ eni nunq̄ est planta ⁊ herba simul: nec est herba ⁊ olus simul. neqȝ arbor ⁊ ficus simul sicut neqȝ viuū ⁊ aīal neqȝ animal ⁊ equus neqȝ aīal ⁊ homo: ⁊ etiā cū homo est fm̄ prudētiā dictus itellect⁹ nō tn̄ eq̄liter inest sȝ plus ⁊ plus ⁊ minus ⁊ minus ⁊ sensus simil̄r vt dicūt. ℂ Hij igit̄ q̄ rōnē Heracliti suscipiant ex tali cā suscipiūt rōne qua alijs nūc dicta est. Anaxa. aūt eo ꝙ oīa vidit fieri ex oīb⁹ aut oīa homiomera misceri ex oībus homiomeris. ℂ Simil̄r aūt ⁊ Democritus dicit ens ⁊ nō ens inesse eidē athomo: ꝙ principiū māle dixit oium esse: ꝯtra eni prima dixit esse inane ⁊ plenū ⁊ inane dixit esse nō ens. ⁊ plenū ens. ⁊ hec duo dixit esse simul fm̄ quālibet partē māe indiuisibilē quā athomū vocauit. Anaxa. aūt ⁊ Democriti rōnē ⁊ opinonē nos in p̄mo huius sapie libro sumus psecuti. igit̄ ex hijs que ante de homeli cis sermonib⁹ diximus dicimus ad eos qui ista suscipiūt ⁊ hijs acqesscūt medicina eni hoȝ est persuasio ad mentē per distinctionē entis ⁊ nō entis que dicūt esse in eodē simul ⁊ fm̄ idē. Dicimus eni ꝙ mō quodā non ente intellecto de ente ignorādo dubitāt: ⁊ mō quodā nō recte. Ens enim dupliciter dicit̄. Est ergo qđ q̄n ꝯtigit aliqđ fieri ex nō ente: est etiā q̄n nō ꝯtingit aliqđ ex nō ente fieri ⁊ est aliqs modus q̄n aliqđ simul est ens ⁊ nō ens. Est etiā aliquis modus fm̄ quē nō simul est idem ens ⁊ nō ens: ex non ente tn̄ actu potestate aūt ente: ꝯtingit aliqđ fieri ex nō ente: ⁊ similiter ꝯtraria potestate sunt simul in eodē sed actu ꝯtraria non sunt simul. hoc aūt multotiens determinatū est a nobis. q̄ ꝗdā in motu sunt ꝯtraria sunt ptāt ⁊ nō pfecte sine actu: ⁊ iō ꝗdā potētia sunt nō dant nomē neqȝ rōnē rei. ℂ Amplius aūt instādo rōnibus istoȝ dignandimur eosdē pħos suscipere ⁊ acquiescere: ꝙ aliq̄ sit subā fm̄ eos ipsos cui nec mot⁹ est nec gn̄atio neqȝ corruptio oino: ⁊ illa substantia est species idealis quas dicunt esse generationis ⁊ sciencie principia.

Margin: Propter qđ ... mo u ō ... na in ... nomina.

ℂ Cap. 4ᵐ. De errore eorum qui verū esse dixerunt ꝙ apparet fm̄ sensum.

Margin: Tx. cō. 21.

Similiter aūt fm̄ alioȝ pħos q̄ ꝯdictoria simul ex dicūt: eo ꝙ dicūt ꝙ veritas est circa apparētia in sensu sicut superi⁹ determinauim⁹. hic. n. error venit eis ex sensibilib⁹: ⁊ ex hijs que fiūt in sensu ex actionib⁹ sensibiliū: que sensibilib⁹ isferunt passiones. isti. n. putāt ꝙ verū nō sit attendendū ⁊ indicādū hominū pluralitate: ita ꝙ hoc sit verum qđ plures esse verū dicūt: nec etiā dicūt ꝙ iudicādū sit paucitate. Idē eni numero quibusdā gustantib⁹ dulce esse videt̄ ⁊ quibusdā videt̄ esse amarū: nec est rō q̄re quorūdā iudicium verū sit: quorūdā nō. Si. n. iudiciū veri ius debet ē ex eo ꝙ est pluriū vel paucioȝ: tūc si ponam⁹ oēs infirmitate laborare vel oēs esse insanos vel amentes. ⁊ duos vel tres esse cōualescentes siue sanos: aut intellect⁹ iudiciū habētes videbit̄ tūc ꝙ sani ⁊ cōpotes sui sint sicut laborātes aut amētes eo ꝙ pluriū iudiciū iudicat eos laborare ⁊ esse insanos: ⁊ indicat alioȝ qui plures sunt esse sanos ⁊ sui fm̄ intellectum cōpotes cū tamē in veritate pauci sunt sani ⁊ plures īfirmi. Iudicium ergo sensus nō fit verius vel falsius: eo ꝙ est pluriū vel paucioȝ sed potius est in ipso sic vel sic fm̄ sensum apparere siue pluribus siue paucioribus appareat. ℂ Amplius multis alioȝ ab hoīe aīaliū brutoȝ dicūt ꝯtraria videri: q̄ qđ vni est delectabile alteri est ꝯtrariū: ⁊ ēt ꝙ vni est ꝯueniēs alteri est nociuū. ⁊ simil̄r est in nobis: q̄ ꝙ vni homini est delectabile alteri est ꝯtrariū: etiā simile homini vniculqȝ ad seipm̄ ꝯtraria videnf̄. qđ mō est alicui delectabile postea videbit̄ ꝯtrariū. ⁊ iō pȝ nō eadē semper videri fm̄ sensum. ℂ Que igit̄ hoȝ que sic ꝯtraria videnf̄ fm̄ sensum vera sint vel falsa nō est manifestū vt dicūt: nihil eni magis videnf̄ hec vera esse q̄ alia. ergo iudiciū paucoȝ vel multoȝ nihil facit verius vel falsius: sed similiter ⁊ equaliter vera esse videantur quecūqȝ apparēt fm̄ sensum ppter qđ etiā Democrit⁹ dixit ꝙ nihil est verū aut si aliqđ est verū nobis nō esse manifestū oino vō siue vniuersaliter. cā huius erroris est q̄ suscipit̄ ab eis ꝙ fm̄ prudētiā dictus intellect⁹ sit sensus ppter hoc eni opȝ talē esse alterationē ꝙ idē sit ⁊ nō sit ⁊ sit verū ⁊ falsum. hinc. n. est ꝙ id qđ videt̄ fm̄ sensū ⁊ appaiet dicunt esse verum ex necessitate. ex his eni positionib⁹ duabus q̄. s. idē verū sit in apparēdo fm̄ sensum: ⁊ ꝙ fm̄ prudentiā dictus intellectus sit sensus Empe. ⁊ Democritus ⁊ alioȝ pħorū singuli (vt ita loqui liceat) facti sunt rei talibus opionib⁹. Reatus enim magnus est pħm̄ tales incurrere opiniones: Empe. eni eos qui permutant habitū complexionis ⁊ sanitatis dixit etiā permutare eum qui fm̄ prudentiā dictus est itellectus: vidit eni ꝙ sensus est armonia quedā: ⁊ ideo sensum qui est fundamentū sensuū ⁊ primoȝ sensibilium ⁊ plurium differentiarū qui est tactus dixit esse fm̄ prudētiā dictū intellectū. ℂ Est aūt tactus fm̄ medietatē complexionis corporis. ⁊ ideo sicut nō est vnus numero sanitas in mane ⁊ in vespere ita dixit nō vnū numero esse tactū: ⁊ cū tactus sit intellectus dixit ꝙ nō est vnus numero intellectus. Hoc aūt de intellectu possibili intellexit ⁊ ipse ⁊ alij quem etiā secutus Alexan. possibilē intellectū nō dixit esse nisi pparatōem quādam in corpore: ⁊ multi hodie sunt de hoc errore. ⁊ non iam disputauimus cōtra istos in tertio de aīa ⁊ maxime in libro quē fecimus de natura ⁊ origine eius. Signū aūt ꝙ intellectus sit sensus dicebat esse Empe. q̄ ad apparens in sensu multa homini accrescit intelligentia sicut in principio huius sapiētie est ostensū. ℂ Dicit aūt ⁊ in alijs ab hoīe. q̄ quāto sensibilia transformant alteratū tāto inquit esse difficile curare eisdē q̄ attendere nō possunt. ⁊ iō nō puenit eis aliqua ex hijs intelligētia. Parmenides vō eodē mō de itellectu enunciat. dicit. n. ꝙ vt quilibet homo habet membroȝ complexionē mollē valde circūflexorum ⁊ ad diuersa mobilium ita etiā oībus adest fm̄ prudentiam dictus intellectus. circūflexibilia eni mēbra sunt ex spiritu ⁊ calido bene mouētibus ⁊ humido optime mobili ⁊ tales optime dispositi sunt mēte. Qđ vt dicit Parmenides esse nō posset: nisi intellectus possibilis qui locus est specierum esset quedam preparatio corporei spiritus in quo est etiam sensus. Idem eni esse dicit ꝙ curat de membris ⁊ ossibus ⁊ omni siue toti homini ⁊ ꝙ curat de intellectu q̄ bonus ⁊ clarus spiritus ⁊ calidum temperatum ⁊ bene cōmixtum ⁊ subtile humidum curat optime de membris omnibus ad sensuū ⁊ intellectus operationem in talibus enim est intelligētia ad plus ꝙ pōt esse in hominib⁹. Anaxa. quoqȝ pronuntiatio de intellectu fm̄ prudentiā dicto est eodem mō: sicut enim in alijs ita etiā in hoc recordat̄ ad quosdam italicorum quorū dictis amicus fuit: ⁊ ea ab eis suscepit: ⁊ illi dicerunt ꝙ talia in veritate ⁊ falsitate erant eis entia quasi ita suscipiunt per estimationem sensualem: ⁊ hoc non posset esse nisi estimatio per sensū esset ratio rerum. ⁊ ad hoc sequitur ꝙ intellectus sit sensus ex quo vnum ⁊ idē est qđ est per se mouens veraqȝ potentiā inferens et passionē: dicit autē vt dictū est de possibili intellectu. De agente enim melius omnibus antiquis enuntiauit qđ est separatus et immixtus ⁊ simplex ⁊ nulli aliquid habēs commune. ℂ Dicunt autem quidā ꝙ etiā Homerus videt̄ hanc defendisse qōnem seu opinionē: in poematibus enim heroicis fecit hectorem iacere vt in extasi ab ictu plage aliud cunctantē: excitabatur enim primo ratiocinans per intellectum quendam sue sanitatis: ⁊ turbata sanitate per amentiam inductum a plaga cunctabatur aliud per alium intellectum quē

sequētis fuit sanitatis ꝛ equalitatis alterius ad quā reducta fuit cōplexio vt̄ dictū fuit. Homeri ac fi Hector cunctaret q̄d: sed nō codē mō cūctaret vt p'us nec eodē mō q̄ p'us cūctaret intellectu eode. Sicut enī in ꝓblematib' dicit Aristo. Hector melācholia patiebaƚ accidētalē eā. s. que est ex humore adusto que per actū mē sibi aliquādo addurit amētiā in bello aut troiano ex animositate effiabat per nares spiritū et ira ita ꝙ ebuliuit sanguis cū spiritu: ꝛ q̄n amētiā sui obitus patiebaƚ in ictib' gladioꝝ ꝛ teloꝝ: ꝛ sic q̄n amēs eandē tacuit extasim passus ꝛ vt videbaƚ hectori no fuisset tal' ꝯ alterario intellect' nisi intellect' fuisset virtus organica fundata in organis sensus. Hij eni phi cōsiderare nesciuerūt ꝙ intellect' possibilis sm id q̄d est cū ꝯtinuo ꝛ tēpore ꝯtinuaƚ cū organis viriū sensibiliū: ꝛ ex ea parte destituiƚ a regimine ꝛ opere q̄n complexio organoꝝ illoꝝ turbaƚ ꝛ hec fuit eis ca erroris ꝛ est adhuc multis vt dcm̄ est a nobis de hijs in alijs palā est ergo ex dictis Homeri ꝛ alioꝝ phorū quos diximus: q: vtraq; sensus ꝛ intellectus sunt prudētie siue intellectus q̄dā sm prudentiā dicti ꝛ io sm istos entia simul in vno tēpore sic se hīt ꝛ nō sic se hīt ita ꝙ ꝯdictoris sunt simul vera. Sed nanq̄ nō grauissimū aliq̄d accidit ex ꝯsideratione dictoꝝ istoꝝ. Quis n. ꝯsiderat ā ꝙ illi phi q maxime īter alios videbat verū q̄d possibile est videri siue ꝙ ꝯtingit videri ab homine ꝛ ꝙ hij q̄dē phi sunt id q̄d dictū est verū maxime querēte a per studiū ꝛ amātes: ꝛ nō ꝓtermientes ꝯtra ipm̄ vt sophe propter q̄d etiā phoꝝ nomen meruerūt. Hij inq̄ talia acceperāt per ꝯsensum opiones ꝛ ꝯgescētes eisdē talia qualia dicta sunt enūciauerūt de veritate rerū nō desperabit ꝛ retrahet se a phie inq̄sitione: sic enī phia videƚ ducere hoīem in stultitiā. Quomō ergo non est dignū oēs qui phari parati sunt dolere de ꝓposito. Nā sm istos veritatē querere est persequi aues volantes: in q̄ persecutione nihil nisi lassitudo acquiriƚ sicut aūt hoꝝ phorum ex parte opinātiū cā erroris fuit. q: sm prudentiā dcm̄ intellectū dicebant esse apphensionē per sensuꝫ: ita ex parte

Tex. cō. 22.

apprehendēti causa fuit opinionis eoꝝ erronee: q: de entibus q̄dē veritatē que per diffinitionē ꝛ demōstratonē est intēdūt querere nō susceperūt acquiescentes positioni illi que supra dicta est ꝙ entia oīa sm totū esse suū sunt sensibilia solū nullas substātias nec esse habētes nisi sensibiliū qualitatū. In hijs enī que sensibilia solū sunt existit multa nā indefiniti ꝛ indeterminati: q: ꝓpter ꝯtinuā actionē ꝛ passionē talium qualitatū ꝯtinue abijciƚ ꝛ adijciƚ aliquid a subiecto: ꝛ iō nec diffiniti nominis est nec diffinite rōnis. ꝛ iō etiā nō est diffiniti intellect' nec diffinite veritatis nec diffinite falsitatis: sed est simul sic ꝛ nō sic ꝛ similiter indiffinitā nām dicunt entis vt diximus: q: dicunt ꝙ ens nō est nisi sensibile ens sicut ꝓductū est. ꝛ iō pro certo hoc q̄d dicunt decenter dicūt: q: dicta eoꝝ sm hypothesim suā ꝯsequētiā habēt sed tñ nō dicūt vera. ꝛ causa huius est q: falsa est hypothesis: ꝛ vno falso dato alia ꝯsequunƚ. ¶ Dico aūt ꝙ decenter dicunt ꝙ sic ex hypothesi quā ponunt magis ꝯuenit eos dicere aut ꝯgruit eos dicere sicut Epicharmus q̄dā noīe dixit ad Zenophanē. Cū n. Zenophanes oīa diceret vnū ꝛ hoc esse deum Epicharmus instabat per multitudinē que videƚ esse in sensu diuersatū sub tantarū sensibiliū ꝛ cōuenit eum istis oē ens nihil nisi sensibile esse dicentibus. ꝛ iō nō oīa esse vnum q̄d est deus ꝛ de hmōi talib' quātū oportuit in primo hui' sapiētie libro disputatū est. ¶ Amplius aūt isti q: viderūt eam nām que cōtinue moueƚ esse nām oium ꝛ huic acquiescentes positioni dicunt: ꝙ nihil veruꝫ dicimus vel dicere possumus de eo ꝙ sic ꝯtinue se permutat. Non eniꝫ ditune ꝯtingere aliquid verū dicere circa id q̄d omnino sic permutatū est ꝛ cōtinue. ex ista enim susceptione siue estimatione pullulat extrema ꝛ vltima hui' secte opinio que opinio est eoꝝ qui docent heraclizare hec est quā Heraclitus tenuit: qui tandē post longum studiū in fine vite sue sic profecit in ꝑbis ꝙ opinatus est ꝙ nihil penitus de aliquo verū posset dicere: q: ante dictū mutareƚ ad aliam formā per quā dcm̄ falsificareƚ: ꝛ iō dixit dignū debere solū moueri quo significareƚ res esse in continuo motu. ꝛ cum Aristipp' dixisset ꝙ bis eadē aqua sm formā ab eo qui flumē ad hauriēdū intrat hauriri nō potest: ꝓhibuit eū increpādo ꝓpter dictū dicēs se extimare ꝙ nec semel hauriri pōt qui ante haustū ad formā nō aque mutata sit ꝛ iterum ad aliam ꝛ aliam.

¶ Cap. vi. De medicina erroris eoꝝ qui ꝯtradictoria simul esse ꝛ non esse dicebant ꝓpter motū sensibiliū.

Tex. cō. 23.

Nos aūt istis egris opiomb' Homelicis sermonib' medelaꝫ apponētes dicim' ꝙ etiā id q̄d seipm̄ cōtinue pmutat vt illis videƚ hꝫ tñ quādā orationē verā: que etiā sm oēs sequiƚ dicēda de ipsa vere ita ꝙ ꝯdictoria ipsius est falsa. ꝛ hec oīo est ꝙ nihil existimeƚ vere esse. Hāc enī orationē ipsimet ꝓnuntiant de existentibus: ꝛ negant ꝯtradictoriā ei' ꝛ nō semp igiƚ cōtradictorie sunt simul vere: ꝛ tamē etiā est dubitatio alicui per instantiaꝫ in dicto eoꝝ. Nam omne permutans se sm formā hꝫ necessario per mutari in aliquid eo ꝙ recta mutatio non pōt esse infinita. ¶ Similiter oīs facti per mutationeꝫ necesse est iam aliq̄d esse vniuersaliter eo ꝙ motus est forma post formā sue forma fluens ꝛ sic aliquid affirmari pōt de mutante se postq̄ inmutatum est ꝛ aliq̄d affirmabile de ipso q̄diu est in fieri affirmaƚ enī forma quādo mutatus est ꝛ id q̄d anticipat de forma affirmaƚ de ipso dū adhuc mutaƚ. Q̄d si corrūpiƚ ꝯstat ꝙ nō corrūpiƚ in nō ens simpliciter sed in māꝫ que existēs aliq̄d manebit post corruptionem: ꝛ similiter si fit per generationem opꝫ ꝙ aliquid sit ingenitum ex quo fit. ꝛ hec est materia ꝛ a quo fiunt a mouente ꝛ generante generatur. et hoc etiā est non mutatum: illa enim ambo necesse est esse ꝛ nō procedere in infinitū sicut sepius ostendimus in secūdo huius sapientie libro. aliquid igiƚ affirmaƚ de generato et de eo q̄d generatur per formā in qua nō est esse simul ꝛ non esse simul: ꝛ aliquid affirmatur de principijs eius ꝙ mouentur que sunt materia ꝛ mouens in quibus iterum nō est simul esse ꝛ nō esse. Sed hoc ꝓtermittentes que sm naturaꝫ rei adducuntur cōtra eos illa solū dicimus que sequuntur ex positione ipsorū. ¶ Dicimus igiƚ ꝙ causa dicti ipsorum vt supra diximus est q: videbāt ista sensibilia nō stare sed influere ꝛ effluere sm partes materie vniuscuiusq; eorum: ꝛ huiusmodi motus est acceptus in partib' quātitatis materie. Nos autē dicimus q: nō est ideꝫ permutari rem aliquā sm materie quātitatē ꝛ permutare se sm qualitatē substantialē que dat nomen ꝛ speciē ꝛ rationē. Si ergo demus eis ꝙ corpus sensibile sm materie quātitatē sit nō manens tamē sm speciē est manens. cum igitur sm speciē omnia cognoscamus: relinquiƚ ꝙ aliquid certuꝫ de re pōt predicari ꝛ sciri: ꝛ esse eniꝫ q̄d est actus forme sicut cause: ꝛ est perfectio materie sicut subiecti consideratum sm ꝙ fluit a forma manet idem numero non motum. materie autem partes influunt ꝛ effluūt in id q̄d est: ꝛ ex parte illa habet aliquid q̄d continue abijcit in preteritum ꝛ aliquid q̄d continue acquiritur in futurū: ꝛ aliquid q̄d vt nunc est accipere: ꝛ ideo diximus in primo libro perigeneos ꝙ in hijs que augentur ꝛ nutriuntur quelibet pars sm formam nutritur ꝛ augetur sed nō quelibet sm materiaꝫ q: illa influit ꝛ effluit sub forma ꝛ esse forme eisdem permanentibus: ꝛ hec est vera solutio totius dubitationis istorum sed de accidente nō est simile q: illius esse est inesse: ꝛ ideo mutatur propter q̄d dicit Aristo. ꝙ nō est eadeꝫ sanitas in mane ꝛ in vespere etiā nō intercepta infirmitate. causa autē quare omnino errauerunt est q: nō cognouerūt formas substantiales sed materiam tñ. Et ideo q̄d in partibus materie accidit in tota esse materia iudicauerunt. ¶ Amplius autē dignam est reuereri sic recipientes ꝛ dictis opinionibus acquiescētes: q: cum essent scientes ꝙ numerus taliū sensibiliū dicto modo mutabiliū esset in minoribus ꝛ paucioribus: ꝛ ꝙ quedam parua ꝛ pauca se sicut eis videbaƚ sic habebant ꝙ cōtinue mutabanƚ enunciauerunt de toto celo superiori ꝙ ita esset transmutabile ꝛ cōtinue de forma in formā mutareƚ. Nam solum ille locus qui est circa nos est in terra vbi concurrūt tria elementa ꝛ calor est per reuerberationem radiorū stellarum ens in generationem ꝛ corruptioneꝫ determinatus est sensibilis: ita ꝙ actiuis ꝛ passiuis sensibilibus qualitatibus est determinat': que agendo ꝛ patiēdo mutant subiectum corporum illorum. Sed ille locus qui est circa nos vt ita loqui liceat nulla pars est vniuersi: precipue in cōparationē stellarū fixarū ꝛ sphere ipsarum: q: diuersitas aspectus nulla est a centro terre ꝛ a superficie productis lineis

primo de gn. Tex. cō. 33.

Tex. cō. 24.

respectu sphere stellarum fixarum: et ideo non habet locum generationis et corruptionis aliquam quantitatem sensibilem respectu sphere illius. In finis quem fuerat propter mutabilitatem tam magnorum et tam multorum corporum hec parua et pauca immutabilia dicere quam propter mutabilitatem istorum paruorum et paucorum illa dicere mutabilia. ¶ Amplius autem ad omnia hec que dicta sunt dicemus eadem hijs que olim diximus: hoc autem est quod dictum est de ipsis et credendum est quod non omnium in tota est quedam res immobilis omnino hoc enim sequitur ex hoc quod dicunt eis enim dicentibus in omnibus et secundum idem simul esse omnia et non esse contingit magis dicere: quod omnia quiescant et immobilia sint quam quod moueantur. Est enim omnis mutatio ad aliquid quod non inest secundum actum in omnibus autem simul existentibus et non existentibus non est aliquid in quod moueatur id quod ponitur moueri: omnia enim insunt omnibus secundum istos qui dicunt omnia mutari. hec igitur dicta sunt ad medicinam eorum qui simul esse et non esse dicunt propter hoc quod omnia dicunt continue mutari.

¶ Cap. 6m. De medela eorum qui contradictoria simul esse dicebant ideo quod ponebant verum esse quod apparet sentienti et estimanti.

De opinione autem altera que dicit verum id quod apparet estimanti dicimus: quia de veritate rerum secundum ipsam rei naturam loquentes quia non est verum omne quod verum in sensu aut estimatione apparet: primum quidem quod contra illos est: quia sensus proprius non est hoc quod dicit verum et falsum in sensibilibus sed potius phantasia que componit et diuidit sensata. Phantasia autem licet sit motus a sensu secundum actum factus tamen non est sensus hec autem in 2° de anima a nobis determinata sunt. ¶ Deinde autem dicimus increpando istos: quia valde dignum est admiratione si tanti philosophi hic ponunt in questionem verum tante sunt quantitates et mensure rerum quante remotis videntur aut quante videntur propinquis aut colores sint tales quales videntur remotis aut quales videntur propinquis. Scit enim quilibet quod omnia minus vere videntur remota quam propinqua: et si ponant in questione verum saporosa talia sint qualia sanis videntur aut qualia egrotis siue laborantibus: quia scitur quod tales sunt sapores quales sanis videntur. Infirmis autem omnia amara videntur eo quod cholera rubea inficit eis linguam: et verum grauiora secundum pondus iudicanda sint qualia videntur debilibus aut qualia videntur robustis: robusti enim non sentiunt pondus. Infirmi autem etiam leui valde supergrauantur pondere. et si iterum de veris queritur verum sit iudicandum de veris per illa que videntur dormientibus et somnia sequentibus aut illa iudicanda sint vera que vigilantibus videntur. Palam enim est per ea que inducta sunt quod isti non estimant ea que dicunt vera esse quia si verum esset quod dicunt quod in apparendo esset verum ita verum esset quod apparet longe sicut id quod prope: et ita verum esset quod apparet infirmo sicut et sano: et adeo verum esset quod apparet dormienti sicut quod apparet vigilanti. Similis enim eorum qui hoc dicunt est: qui si per estimationem suscipit siue acquiescit in aliqua nocte esse athenis cum secundum veritatem sit in libia surrexerit vt iret ad portum atheniensem qui vocatur odium. ¶ Amplius autem sicut et Plato dicit de futuris per nos operabilibus non est equaliter valens consilium sapienti et visum ignoranti: sicut de futura sanitate acquirenda qua queritur aliquos fore sanos. non est equiualens propria opinio medici quam habet ex proprijs medicine et opinio ignorantis: et tamen hoc oportet si omnia sint vera que cuicunque videntur. ¶ Amplius autem si considerentur ipsa sensuum iudicia de sensibilibus non sunt simpliciter siue equaliter propria et certa que sunt obiecti proprij et que alieni aut eius obiecti quod est proprio propinquum sicut quod est commune sensatum. Visus enim certissime iudicat et non fallitur circa proprium sensatum quod est color: nisi fiat ex mala habitudine oculi aut turbatione medij aut ex longinquitate obiecti et hec omnia visui accidunt. Alienum autem obiectum quod alterius sensus non certificat commune autem obiectum quod est per se apprehendit sicut est magnitudo vel figura vel numerus vel motus vel quies non simpliciter et equaliter certificat: sicut proprium. de coloribus enim certificat visus non gustus. ¶ De dulcibus autem hoc est saporibus est gustus non visus. et in eodem quidem tempore quisque sensus circa idem proprium obiectum: et eodem modo se habens medium nunquam mutatur aliquis sensuum: vt dicatur quod equaliter proprium obiectum ita et non ita habere simul sed certe suum nunciat obiectum sed neque in diuerso tempore nunciat idem et eodem modo se habens obiectum se habere aliter. Quod enim visus nunciat album semper nunciat album: si album similiter vt prius se habeat et sic de alijs. Sensus ergo non sic et non sic se habere nunciat circa proprium obiectum. ¶ Dubitant autem isti circa sensus passionum infirmorum aut circa id cui passio accidit membrum quod est superficies lingue adusta. Dico autem gratia exempli velati vinum quod in se dulce est videtur amarum: et dubitant isti verum hoc sit quia ipsum vinum est mutatum aut accidit quandoque quidem ex dulce quandoque autem non: corpore gustante mutato. ¶ Sed ad hoc dicitur quod dulce quale est quando est in sua causa manens nunquam mutatur sed manet dulce: et semper dicitur verum de eo quod est dulce: et tale manens de necessitate etiam futurum est dulce: et ideo non est tale quale videtur in passione infirmi. hoc enim sapere accidit ex lingue adustione sicut diximus. non igitur verum est quod apparet in sensu. adhuc autem hee rationes que inducte sunt horum philosophorum omnes auferunt hic sensibilia omnia: sicut enim concluditur quod secundum dictas rationes non est substantia alicuius ita conuenit secundum eas non esse aliquid penitus: hoc enim est necessarium quod non contingit aliter et aliter se habere. Si igitur aliquid est ex necessitate non se habebit ita et ita. Si igitur se ita et ita habeat non est ex necessitate. sed si verum est in apparendo habebit se quodlibet ita et ita quare nihil est ex necessitate. Non ergo est aliquid sua substantia vel aliud aliquid erit sua quidditas que necessario predicatur de ipso et sic nihil erit penitus secundum omnia enim genera predicamentorum predicatur ex necessitate aliquid de altero vel de subiecto et si hec predicatio non erit nihil penitus relinquitur quod sit. ¶ Amplius autem ex toto et vniuersaliter secundum dicta istorum sensibile secundum totum esse suum et id quod est ad sensum est: quia si sensus dat ei veritatem et falsitatem et esse et non esse sicut consequens est dicere necessarium qui dicunt quod verum et falsum et esse et non esse rerum est in apparendo tunc non existentibus animalibus sentientibus se et esse et non esse rerum nihil erit omnino eo quod isti dicunt omino nihil in sentiendo esse preter sensibilia et horum esse et non esse in sentiendo esse. Si enim animalia non sunt sensus non erit: nam sensu non existente sensibilia non esse secundum quod sunt sensibilia secundum actum forsan verum est. sensibile enim vt sensibile dicit passionem sentientis vel est sentiens sed impossibile est non esse subiecta que sensum mouendo facere possunt sine sensu. hoc autem probatur ex hoc: quod sensus cum sit potentia passiua non secundum actum seipsum ipsius oportet enim quod aliquid inferat ei passionem: quod est preter ipsum et aliud ab ipso omne autem agens et mouens prius est eo quod mouetur et agitur ergo sensibile faciens sensum prius natura esse necesse est ipso sensu qui fit secundum actum sensibilis. Quod autem prius est natura alio sicut agens acto prius esse potest sine illo ergo sensibilium subiecta sine sensibus esse possunt. Nam quamuis agens et actum aliquo modo ad inuicem per respectum dicantur tamen nihilominus sequuntur eadem que diximus inconuenientia.

¶ Cap. 7m. De reuictione eorum qui ista ratione non persuasi sed ex contentione dicunt querentes victoriam in conflictu dictionis.

Sunt autem aliqui qui non interrogant de veritate rerum nisi eos solum qui persuasi sunt in hijs positionibus et non interrogant nisi has tantum quas isti iudicant per se rationes. Querunt enim illi quis sit iste qui iudicat iudicio apprehensionis omnino: et vniuersaliter conualescentem opinionem que in nullo aliter se habeat: et querunt vniuersaliter et omnino recte iudicantem circa singula: et querunt ad hoc quod consentiunt quod verum est omnino in opinando illum de rebus sic vel aliter: at si res et esse rerum et veritates non sunt nisi in anima secundum estimationis sensualis apprehensionem. Tales vero dubitationes similes sunt ac si nos dubitaremus vtrum nunc loquentes de rerum quidditatibus dormimus aut vigilamus: quia in dormitione mouemur ad imagines apprehensas sicut ad res: et ideo isti faciunt ac si tota philosophie consideratio sit somnium et passio dormientis. Omnes autem huiusmodi dubitationes idem valent. ¶ Mij enim qui hoc dicunt dignantur dicere principium quoddam esse rationem omnium per quod probantur: et illud etiam quod est omnium principium querunt accipere per demonstrationem. Volunt enim supponere quod hoc sit principium indemonstrabile quod non contingat simul affirmare et negare: et ideo quia querunt hoc aliud accipere principium et non inuenientes ipsum in rebus recurrunt ad ea que sunt in anima et non ibi inueniunt opposita in vno tempore de eodem apprehendi dicunt simul contingere affirmare et negare. ¶ Quod igitur persuasi sunt rationibus istorum manifestum est in actibus eorum: quia opera eorum interrogando declarant quod iam in rationes eorum que inducte sunt sunt introducti. hec autem est passio siue egritudo eorum quam diximus. querunt enim rationem demonstrationis in hijs in quibus nulla

est rō demrātionis:principij eni pmi per qd alia demrān tur nō est demratio ⁊ hoc qdē que nūc dicim⁹ qdaꝫ istoꝝ ꝙ persuasi sunt facile credēt. Nō eni est difficile sumere per intellectū id qd dicimus qm soluit̄ eis rō in qua de errore sūt psuasi. illi n. qui nō querūt nisi vim siue victoriā in s̄bo disputationis ⁊ gloriā sicut sophiste ⁊ psuasi sunt querūt ipsorū ad qd sicut ad metā deducant: hij eni dignant̄ pro magno reputātes ꝯria dicē in sermone disputationis ⁊ recte sibiipsis dicūt ꝯria ⁊ per hoc putāt inuenire verū etiā sic ꝯtra illos disputabimus dicētes. qz si dēt ꝙ nō oīa sunt ad aliqd: sed qdaꝫ dent̄ esse sm se ⁊ absolute dicta: tunc nō erit oē qd apparet verū. Nā qd apparet alicui apparet. ⁊ iō qui oīa que apparent dicit esse vera: ⁊ iō qz apparēt tū idē sit verū esse ꝙ esse oīa que sunt dicit esse iō qz apparēt. eo igitur cui apparent estimare ea sunt: ⁊ nō estimāte ea nō sunt. Sunt igit̄ relatiua: ⁊ apparētia estimātis dat eis esse: sicut lux dat esse coloribus: igit̄ qui oīa que apparēt esse vera dicit ⁊ iō qz apparent oīa que sunt facit esse ad aliqd. ꝓpter qd sophis querētibus vim ⁊ victoriā in oīone tu stodiendū ⁊ ꝓsetuandū est nobis dignantib⁹ eis simul siue similiter dare: siue reddere oīonē ꝯtra ꝓpetulā oīonis: qz nō res sed pugnas ⁊ ꝯflictiones verboꝝ ostendunt. ¶ Dicem⁹ ḡ: qz nō apparēs est. Nō eni est ꝓpriū qd apparēs sit simplr̄ qd res sm sui subam nō est apparens ita ꝙ apparētia sit esse ⁊ substātia eius. Sed qm̄ apparet alicui cui apparet ⁊ qm̄ apparet ⁊ inquātū apparet sic in apparētia est: ⁊ nō simplr̄. ⁊ sic soluit̄ dubitatio persuasi in rōnibus inductis. Si aūt non psuasi sunt: sed dant oīonem vt in verbis querant victoriā ⁊ nō ita dicūt ex mētia persuasione: tūc sequit̄ ꝯtra eos ꝙ statim cogunt̄ dicere ꝯtraria sibiipsis ⁊ sic ꝯfusionē pro gloria reportēt. ꝯtigit. n. ꝙ eidē homini idē sm rem diuersuꝫ apparet sm diuersos sensus citrina. n. cholera eidē visui pōt apparere mel ⁊ gustui nō mel. ⁊ duob⁹ oculis existētibus ꝯtingit ꝙ nō vterqꝫ vnū ⁊ idē videt si dissimiliter situs eoꝝ mutet̄. Si eni digitus vni oculoꝝ supponet̄ ⁊ exprimat̄ ad superius extra situ naleꝫ: oculus ꝯtingit vnū ⁊ idē nō vnū sed duo videri. ⁊ sic ꝯtraria idē homo ⁊ de eodē iudicabit. qne ꝯria ambo sunt vera: si totū est verū qd apparet qm̄ quo ad preinductos sophisticos dicētes qd apparet verū esse ꝓpter iā dictas causas sequunt̄ statim ista ꝯtraria sui dicti: ⁊ sequit̄ ꝓpter hoc que dicunt oīa similiter simul esse falsa ⁊ vera. neqꝫ eni possunt oībus semp eadē apparere: neqꝫ pōt esse ꝙ eidē homini semp appareant eadē: sed multotiēs ꝯtraria sunt ⁊ que sm idē tempus apparent eidē sm diuersos sensus. tactus enim vnus in duob⁹ digitis variatis: ita ꝙ medius supra indicē exterius recurret̄ ⁊ globulus rotundus sub digitis moueat̄ dicit vnū eē duo: qd tamē visus dicit vnū in eodē tempore. aut igit̄ nullatenus est cā q̄re hoc sit qd est idēꝫ ⁊ sm idē sensuꝫ ⁊ similiter ⁊ in eodē tēpore: aut contraria sicut dictū est cogunt̄ ꝯcedere sm iudicia diuersoꝝ sensuū simul esse vera. hoc aūt est īpossibile. opꝫ igit̄ aliā partē disiunctiue esse verā. s. ꝙ hoc nullatenus sit eē qz hoc sit verū vel illud: qz est idem ⁊ sm idem sensu cui apparet ⁊ similiter ⁊ in eodem tempore. ¶ Sed forsan diceret aliqs ad hoc ꝙ hoc qd dictū est ideo necesse erat eis dicere nō ꝓpter hoc ꝙ dubitent in re sed orationis cā: ⁊ victorie quā querūt in disputando necesse fuit hoc dicere dicentib⁹ eis: qz hoc nō est verum in re sed est verū huic cui apparet: ita ꝙ totius veritatis apparentia sit cā: tunc sicut prius dictū sequit̄ ꝙ necesse est ꝙ isti faciāt suo dicto oīa ad aliquid esse ⁊ nihil esse absolutum. ⁊ ꝙ oīa sint relata ⁊ ad opinionē ⁊ ad sensum: igit̄ nihil factū est in preterito nec est in presenti nec erit in futuro aliqd qd nullius sit opinantis: sicut nullus est filius nullius patris nec fuit nec erit. Si vō aliqd in preterito factuꝫ est aut aliquid factum erit in futuro absolutū: ꝙ ipsum qd est nō opinantis est tūc palā qd sequit̄ ꝙ nō oīa ad opinionem esse dicunt̄. ¶ Amplius aūt si cōcedamus qd ⁊ verum est: ꝙ vnū relatiuū dicit̄ ⁊ est ad vnū solū sibi oppositū correlatiuū. aut ꝯcedam⁹ ꝙ suū correlatiuū est determinatū ⁊ nō abibit in infinitū. ⁊ si concedam⁹ ꝙ ita ad vnū ⁊ ad finitum est idē ⁊ dimidiū ⁊ eqle ⁊ oīa alia relatiua ⁊ ꝙ sm hoc duplū nō dicit̄ ad eqle nec aliquid aliud nisi ad suū oppositum correlatiuū. Sed sm hoc que diximus dicemus ꝙ duplū nō dicit̄ ad suū correlatiuū qd est dimidiū sed dicit̄ ad opinantē: ⁊ iterū sm dicta dicemus ꝙ hō est ad opinās vt opinās. si idem penitus est esse hois ⁊ esse opinati tūc enim opinās nō est hō inesse hois sed est opinatuꝫ in eē opinati ⁊ iterū ille hō opinās nō habebit esse nisi opinati ex quo dat̄: ꝙ nullū sit esse nisi opinati ⁊ sic erit quartus opinans: ⁊ hoc mō in infinitū ibit̄ in spēbus opinātiū qd est īpossibile. falsum est ergo ꝙ nō sit esse verū in rebus nisi opinionis. hec igit̄ dicta sunt ad hoc ꝓbandū ꝙ cunctoꝝ hominū firmissima oium ꝓpinionum est hoc: ꝙ opposite ꝓpōnes ꝯdictorie nō sunt simul vere neqꝫ simul false. Dictū est ēt qd incōueniētū sequit̄ ꝯtra eos qui hoc dicūt ⁊ qua de cā hoc dicūt.

¶ Cap̄ 8m. In quo vlterius concludit̄ ꝙ contraria in eodē simul esse non possunt.

Tex.co.

Quoniā aūt iam ꝓbatū est: ꝙ īpossibile est cōtradictionē simul esse verā de eodē sm idēꝫ ⁊ in eodē tēpore. Ulterius ex eisdē ꝓbationib⁹ palā est: qz nec ꝯtraria simul actu ꝯuenit inesse eidē sm idē ⁊ in eodē tēpore cuius certissima rō est qz alterꝫ ꝯtrarioꝝ est in omni gn̄e priuatio. Quāuis eni rōnes ꝯtrarioꝝ nō sunt rōnes priuatiue oppositoꝝ: eo ꝙ aliud genus est oppōnis cōtrarietas ⁊ aliud priuatiue oppositoꝝ: tū p̄ma cā ꝯtrarietatis est oppositio priuationis ⁊ habitus sm nām: sic eni calidū ⁊ frigidū causant̄ a ꝓpinquitate generātis calidū per motū localē: ⁊ a defectu ꝓpinquitatis huius gn̄at̄ frigidū ⁊ albū a receptione luminis a superficie clara ⁊ nigrum a defectu susceptionis hmōi: ⁊ humidū a subtili interminato ⁊ siccū a defectu subtilis huius: ⁊ sic est in omnibus alijs contrarijs sm nām. lꝫ aūt ꝯtraria sint in gn̄e q̄litatis sm rōneꝫ eoꝝ que sunt ꝯria: sunt tamē in oi gn̄e in quo est motus vel mutatio sm ipsas naturas ⁊ essentias que sunt ꝯtrarie. nihil enim ꝓhibet nomen aliqd dicere qualitatē que qualitas est circa naturam aliquā que est alterius generis sicut magnū ⁊ paruū qualitatē dicunt circa id qd est quātitas. sicut etiā modus sube est circa ea que significant res alioꝝ generū. Si quis enim bicubitali longitudine posita dixerit id qd positū est quantum esse quid est dicit ⁊ quātū significat: ⁊ si quis albedine posita dixerit id qd positū est colorē esse quid est dicit ⁊ q̄litatem significat: omni eodē modo lꝫ modus cōtrarietatis q̄le dicat̄ tamē ea que sunt contraria in omni sunt genere in quo sunt mutationes vel motus: hoc aūt in physicis determinatū est. sm hoc igitur priuatio que est cōtrariū non minus est subāie q̄ alterius generis in quo motus est: priuatio autē est negationis in genere virtuteꝫ habēs. Est enim priuatio negatio ab aliquo genere determinato. Qd aūt ꝯtradictoria nō possum esse simul nō est ex hoc ꝙ sunt extra genus: sed potius hoc est ex nā oppositionis: eadem eni est nā oppositionis in genere ⁊ extra genus: q̄tuꝫ ad ꝓpositorū repugnantiam. Cum igit̄ cōtradictoria repugnātiam habeant cōtradictionis in genere. sicut cōtradictoria simul esse nō possunt: ita nec ꝯtraria simul esse possunt actu in eodem sm idem. si igit̄ impossibile est sm veritateꝫ vnū de vno eodem sm idem ⁊ in eodē tempore simul affirmare ⁊ negare tūc etiā īpossibile est cōtraria simul actu inesse in eodem sm ideꝫ ⁊ in eodē tempore sed vel quādoqꝫ insunt ambo sm participationē vtriusqꝫ sm formaꝫ: vel ita insunt ꝙ alterū inest quādoqꝫ ⁊ nō perfecte alterū vō simplr̄ inest ⁊ sm perfectionē. hoc aūt idem dico qz contrarioꝝ quedam sunt imediata ⁊ quedā mediata. ea vō que habēt medium vtrūqꝫ cōtrarioꝝ est in medio sm formā sed nō est in eo distinctū. Quinimo vtrunqꝫ est ad actū medij reductū: ⁊ hoc mō cōtraria sunt in quolibet mixto: sicut in fine primi libri perigeneos a nobis est determinatū. ¶ Si aūt nō habent mediū sicut calidū ⁊ frigidū que nō habēt medium sm formam: tunc nunqꝫ simul ambo inesse possum nisi ita ꝙ vnū insit sm extrā ⁊ alterū pfecte. sicut est in motu in quo ambo sunt in eodē contraria ⁊ sm idem ⁊ in eodem tempore. sed vnuꝫ est in abiectione sicut id a quo est motus ⁊ alterū perfecte sicut id qd denominat motū ⁊ ad qd est motus: vtrūqꝫ tamē est in potētia adhuc permixta actui: ⁊ sic simul esse cōtraria nō est impossibile. Sic eni ꝙ in abijciēdo est quāqꝫ quidē ⁊ sm quid inest qz sm potētiā. Qd aūt est in introducendo simpliciter inest nō quāqꝫ sed permanens. pꝫ igit̄ ex his ꝙ cōtraria ꝓpter eandem causam nō possunt esse in eodē simul

Tex.co. 1.90

Tex.co.27.

ppter qđ etiā in eodē esse simul nō possunt ɔdictoria. ¶ Jā igit̃ pbatū est sufficiēter a nobis ꝙ ɔdictoria simul esse nō possunt siue hoc dicat̃ a se persuasis siue dicat̃ ab hijs qui victoriā querunt in oratione siue disputatiōe. Sicut em̄ dictū est ɔ̃ria aūt sunt simul in mixto nō sunt in eo fm̄ excellentias suarū actionū ⁊ iō in illo nō sunt fm̄ ꝙ maxime distāt. Si aūt sunt in fieri tūc vnū inest sicut quoq3 ⁊ in exitu ⁊ alterū sicut simplr̃ ⁊ semp ⁊ pmanens. Jn fieri em̄ sūt ɔ̃ria fm̄ potentiā ⁊ nō fm̄ actū purū ⁊ hoc nō est simplr̃ simul esse ɔ̃ria.

¶ Cap. 9ᵐ. Et est digressio declarans qualiter esse fm̄ formā manet in re mutata fm̄ mãe q̃ntitatē: ⁊ iō res nō simul est ⁊ non est. ⁊ est perfecta solutio dubitationis antiquorum qui dixerunt simul esse contradictoria.

Poterit aūt nos ad eorū que inducta sūt maiorem intelligētiā aliquātulū plus intrare in rōnes eorū qui dixerūt oīa simul esse ⁊ nō esse ppter motū fm̄ formā: quē ɔtinue dicebāt oibꝰ rebꝰ sensibilibꝰ inesse. Motū .n. ponebāt esse de nō esse hoc: ad esse hoc ɔtinuū futurum. Et qr in futuro est id a quo fluit ⁊ id in qđ influit dicebāt in eodem ɔtinue esse ⁊ esse ⁊ nō esse nec tm̄ qđ est in fieri ⁊ corrūpi. sed etiā qđ generatū est ppter hoc ꝙ sensibile est: ⁊ est in eo ɔtinua actio ⁊ passio ɔ̃rioꝝ. ¶ Diximus aūt supra ad hoc ꝙ iste motus qui est in sensibili gñato est fm̄ ɔtinuum influxū ⁊ effluxū partiū mãe ⁊ q̃ntitatis ⁊ ꝙ forma ⁊ esse qđ est actus forme fiat vnū ⁊ idē ⁊ illud est qđ pdicat̃ vel negatur: ⁊ iō diximus ꝙ nō esse ⁊ esse nō sunt pmixta in talibus s3 tm̄ sunt vel nō sunt: hoc aūt addidimꝰ ad hoc ꝙ in mixto sunt forme ⁊ esse earū fm̄ actū mediū ⁊ nō fm̄ actū extremoꝝ ⁊ sic pdicant̃ ⁊ nō esse earū sic nō est pmixtū ad eē fm̄ aūt ꝙ sunt in fieri vna inest vt via altera vt finis mutationis ⁊ iō iterū neq3 in motu ⁊ fieri vel est eē pmixtū ad nō eē sed est ibi esse tm̄. ¶ Dubitabit autē aliqs de hoc fortasse: cū .n. forma nãlis sit: videt̃ ꝙ mota mã dū mutat̃ demutat̃ sīs aliqd forma ⁊ sic nō est motꝰ tm̄ fm̄ q̃ntitatem partium mãe sed etiā fm̄ formā nãlē. ¶ Adhuc aūt cū res cognoscatur fm̄ id qđ affirmat̃ de ea: nec negari possit ab aliquo nisi sit alicuiꝰ forme que distinguit eā a rebꝰ alijs: videt̃ ꝙ id qđ affirmat̃ ⁊ negat̃ de rebꝰ sit in ipsa re principiū cognitionis eiꝰ: mota aūt re mouent̃ ea que in ipsa sunt ⁊ sic id per qđ cognoscit̃ esse mobile ⁊ mouet̃ in re ipsa vt videt̃. Nec mouet̃ tm̄ fm̄ q̃ntitatē ⁊ mãm sed ēt fm̄ formā. Si forte dicat̃: ꝙ forma fm̄ ꝙ est rei rō est principiū cognitiōis ⁊ nois: ⁊ hoc mō forma est in aīa ⁊ nō in re ⁊ hoc mō nō mutat̃ sed manet ⁊ sic nō pdicat̃ ⁊ negat̃ videt̃ hoc adhuc nihil penitus esse: qr iō nō predicat̃ aliqd neq3 negat̃ aliqd nisi qđ est in re ipsa: qr aliter nulla esset pdicatio vel negatio. Jd autē qđ est in aīa nō est in re fm̄ qđ est aīa qr aliter vna numero forma esset in duobꝰ qđ est impossibile videt̃ igit̃ ꝙ ista nulla sit solo dubitationis inducte. ¶ Ulteriꝰ aūt querit̃ a multis vtrū forma que est in re re mutata cedit in nō eē vel manet. Si aūt cedit in nō esse tūc aliqd ex ente fit nihil: qđ est impossibile sicut si dicat̃ fieri aliqd ex nihilo qđ abhorruit semp ois phs. ¶ Adhuc aūt fm̄ hoc id qđ est pnᵐ cognoscendi ⁊ existendi nō est idē in hijs que sunt vnius ⁊ eiusdē rōnis: ⁊ sic sunt equoca ⁊ adhuc fm̄ hoc nō sunt pricipia cognoscendi res incorruptibilia ꝙ intm̄ abhorruit Plato ꝙ formas ideales posuit. ¶ Si aūt dicat̃ manere forma re ipsa mutata hoc est iterū impossibile nō em̄ esse maneret in mã ppria: absurdū aūt est vt dicat̃ manere in aliena: nec iterū manet prout est in seipsa qr forma nãlis est nãlis: nec hēt esse in seipsa nec iterū manet in aīa: qr put est in aīa nō hēt aliqđ esse in rebus extra abstractionis enim habet esse in anima ⁊ fm̄ hoc nullum esse habet forma: qr put est in aīa non hēt aliqđ esse cuius ratio cōcepta est cū mã in rebus extra ois autē forma nãlis hoc mō rōnē habet cōceptā cū mã sicut in 6. huius sciētie li. ostendet̃. Nulla igit̃ taliū formarū habet esse extra materiā ⁊ sic videt̃ ꝙ nō possumus euadere difficultates superius inductas. Omnis em̄ entis forma talis erit si ponat̃ nihil entiū nisi sensibile esse. ¶ Adhuc aūt fm̄ peripatheticorū sententiā caute valde soluēdū est ne vel incidamus in opinionē stoicoꝝ: qui ad hoc euadenda ideas inuenerunt. ⁊ formas aliquas medias inter formas nãles ⁊ ideas esse dixerūt: ⁊ ab altera parte: ne incidamꝰ in errores epicureoꝝ qui non nisi nãlia esse dixerūt ⁊ iō simul esse ⁊ nō esse in rebus esse concesserant. ¶ Dicamꝰ igit̃ ad primā huius qōnis partē sicut superius diximus ꝙ res aut est in fieri aut in eē aut in corrūpi ⁊ demus oēs res sensibiles qr hoc nihil facit ad difficultatis euasionē vtrū quedā res tales sint vel oēs. Res igit̃ que est in fieri esse h3 accipiēdo ⁊ nō est in abijciēdo. Qđ p3 iā p antedicta ⁊ hoc nō est simul habere esse ⁊ nō esse. Res aūt que est in corrumpi non esse h3 accipiēdo ⁊ esse nō h3 nisi abijciendo. ⁊ hoc iterū non est cōtradictoria vel cōtraria esse simul. Res aūt que est in eē stante nō fluit ⁊ refluit nisi fm̄ quantitatē partiū materie: stante imobiliter esse fm̄ qđ est actꝰ forme. ⁊ hoc stat in hoc ꝙ est pprium eius subm̄ quo manēte manet ⁊ ipm̄: nec hoc totum fluit sed sicut dictū est fm̄ quantitatē aliquā partiū materie venit ⁊ recedit: ⁊ huius imaginatio per simile est: sicut si aqua in idē vas influat ⁊ effluat vase manente imobili. Aliter em̄ dici nō posset: ꝙ idem de pterito per presens stat in futurū ɔtinens enim est forma que stat in pprio subiecto: cuius dū vna pars fm̄ mãm recedit venit alia in formam que iam fuit ⁊ est ⁊ erit ⁊ ɔtinet̃ ab isto: sicut illa que iam effluxit continebat. Non enim fluit vel mutat̃ esse forme cū vna mãli parte materie vel subiecti sed cū oēs simul fluunt vel radicales ⁊ hec est solutio Aristo. si bene intelligant̃ ea que dicta sunt in primo perigeneos libro: ⁊ hoc nō viderunt isti phi quoꝝ rationes inducte sunt nec ēt stoici qui ppter timorē istaꝝ rationū formas medias ⁊ ideas inuenerunt. ¶ Sed hoc magis est difficile ꝙ vlterius queritur: vtrū .s. manet forma toto mutato subiecto aut cedit in non esse. ¶ Adhuc dōm est fm̄ peripatheticos ⁊ fm̄ huius sapientie pprietatē ꝙ sicut forme artificiatoꝝ se habēt ad intellectū practicū artificis ita se habent forme rerū nãliū ad lumen intelligentie agentis in natura. Si autē resoluat̃ forma artificialis in principia formalia prima resoluet̃ in mouentia instrumenta ⁊ membra artificis que informauit ars ⁊ mouit dū pduceret̃ in materiā ⁊ in motꝰ illoꝝ instrumentoꝝ ꝙ si vlterius resoluat̃ in principia formalia resoluet̃ in imaginationes motuū instrumentoꝝ ⁊ membroꝝ quibus ordinata sunt instrumēta ad motus que imaginationes in se formā intellectus ⁊ membra in spiritibus deduxerunt. ꝙ si in prima formalia resoluat̃: resoluetur in lumine artis ⁊ intellectus qđ apud se h3 ⁊ phabet oīu3 imaginationum ⁊ organorū ⁊ motuū determinationes: quibꝰ ipsa forma inducit̃ ⁊ in illo lumine simplex est essentia: cum tamen multiplicis sit virtutis ⁊ imãlis est ⁊ incorruptibilis. Eadē tamen est in essentia sed diuersa in esse in hijs quatuor in quibus est ⁊ non manens in vno fm̄ esse manet in altero. Sed cōnaturalius est sibi esse qđ h3 in lumine intellectus ⁊ artis q̃3 id qđ habet in imaginationibus: ⁊ adhuc magis cōnaturale est sibi esse qđ habet in imaginationibus q̃3 id qđ habet in instrumentis ⁊ motibus membroꝝ organicorum: qr quanto resoluit̃ ad simplicius tanto habet esse formalius sed hoc est nō pretereundu3 in formis hoīs: qr ea ad que resoluit̃ principia formalia sunt extrinseca extra materiā in quā inducit̃ existentia. Forma aūt nãlis si resoluat̃ ad principia formalia resoluet̃ in digerens ⁊ terminans ea illdū elemēti ⁊ spiritū corporeū qui vehiculū est virtutū agentiū in generabiliu3 materia ⁊ si vlterius resoluat̃ resoluet̃ in radios ⁊ angulos radioꝝ celestiū informātes calidū digerens ⁊ terminās. ⁊ informātes spiritū qui est instrumentum virtutū generatiuū: ⁊ si iterū resoluat̃ vlterius resoluetur in motus corpoꝝ hos radios ad locū generatiōis mittentiū ⁊ si vlterius iterū fiat resolutio stabit in lumine intelligentie agentis ⁊ informātis omnia ista: ⁊ in illo est fm̄ formalissimū eē suū ⁊ simplicissimū ⁊ in illo lumine est vbiq3 ⁊ semp sed hec omnia in generatione intrinseca sunt materie: ⁊ ideo transmutantia materiā generāt ⁊ ita manifestū est ꝙ nulla formarū substantialiū cedit in nō esse. Cederet aūt pcerto in nō esse si opus nature nō esset opus agentis intelligentie: ⁊ qr quādo forma est in lumine agentis intelligentie sine hoc ⁊ nūc est in eo ideo presentia suiipsius est in omni lumine tali: ⁊ hoc modo est in anima intellectuali quādo est sine materia: ⁊ nō est in ea per informationē sicut forma in subiecto: sed est in ea sicut in loco specierum. sicut docuimus in libro de natura anime ⁊ eius naturali opera-

Sol uno.

Phi. lo de gñe ⁊ corruptione, tex. cō. 55. vsq3 ad tex. cōmē 58.

Nō an sola toto mutato subiecto cedat in nihilū.

Quo sola nō est intellectꝰ p informatione.

tione: et hoc modo patet qualiter nō fit equocatio in hijs que de pluribus pdicant: et qualiter vnū vniuersale est in multis intellectibus. nō put multi sunt sed put vnū sunt in lumine intelligentie agētis. Et scit hoc mō qualiter principiū scientie est incorruptibile. et qualiter idē est principiū esse et scientie fm eē differens et hoc mō scit ortus alterius opinionis que dixit verū esse in apparēdo. eo ꝙ supponit idē esse intellectum et sensum. quietū enī fuerunt illi qui tenuerunt illā opinionē ab ipsa veritate: ꝙ primū principiū etiā est forma in lumine intelligētie agētis existens. et tūc suū intelligere est dans eē: et qd est tā esse est cā veri: et sic verū est in lumine itelligētie: errore aūt ppediti dicebant idem esse intellectū et sensum: et sic idem est esse in apparentia intellectus et sensus. et sic pcedentes dederunt ꝙ verū et falsuz est i apparēdo sensui sicut in pma cā veritatis. et nō in reb⁹ ipsis: hec igit est solo veritati et reinductor. Sic igit manifestum est ꝙ cōtradictoria non sunt simul vera: nec esse et non esse sunt simul in aliquo.

¶ Incipit qrt⁹ tractatus qrti li metaphysice quo est ostensiuus ꝙ cōtradictio est oppositio nō habens medium fm se.
¶ Cap. pm. In quo multis rationib⁹ pbat ꝙ inter duo extrema contradictionis non est medium aliqd.

Tex. c. 27.

Sed autem cōtradictio

oppositio cui⁹ nō est mediū fz se: et lō sicut 3dictoria nō sūt simul: ita etiā necessariū est ꝙ iter 3dictoria nihil sit mediū: sed de quocūqz vno vnū vel alterū verū sit 3dictorioꝝ et reliquū falsum de eodē hoc aūt ostendit multis modis: et primū qdē ostendit hoc si diffinientes determinemus quid sit verū et falsum: est aūt falsuz dicere ens sive qd est nō esse: aut dicere ꝙ nō est esse. verum aūt est dicere qd est esse aut ꝙ nō est nō esse: ergo qui dixerit illad qd nō est esse: aut nō verū dicet si persuasus est. aut mentit si nō est persuasus sed dicit hec cā victorie in ōone sive disputatione. Similiter aūt neqz id quod est dicit non esse neqz id qd nō est esse nisi falsum dicat vel mentiat. Si igit inter falsum dicere vel verū in partibus 3tradictionis nō est mediū sicut iaz pbatū est: 3cludit necessario ꝙ inter 3dictoria nihil est mediū. ¶ Amplius aūt si aliqd ē mediū 3tradictiōis: hoc dicet aut mediū per abnegationē vtriusqz extremoꝝ que comisceri nō possunt sicut medium inter equū et hominē qd neqz equ⁹ est neqz homo: sicut grāmatici dixūt neutrū genus esse mediuz masculini et feminini: qz masculinū et femininū dicunt essentiā formatā: neutrū autē dicit essentiā informē privataz vtraqz formatione: aut erit mediū qd est participando vtrunqz extremoꝝ: quēadmodum viride mediū est albi et nigri: et quocūqz duoꝝ modorum dicat mediū ens actu erit mediū et mutatio que est in ipsum vel ex ipso erit de subiecto ad subm: et non de nō subiecto ad subm vel de subiecto ad nō subm. ¶ Si ergo tale sit mediū nō fit mutatio inter extrema 3dictionis. Si enim fit vere mutatio illa de subiecto est in nō subm sicut ex bono in nō bonū: aut ecōuerso ex hoc qd est nō bonū in bonū que est de nō subiecto ad subm sed si est mediū tūc opz aliā esse mutationē preter dictas: et illa nō apparet in aliquo ente. Si autez esset medium procerto manifestaret mutatio ad illud mediū qz nulla est permutationis ad cōtraria vel media. Sed si dicat esse medium iter esse et nō esse erit aliq gnō sicut si dicam⁹ gnōnē esse in albū exēpli gfa que nō est ex nō albo sed ex medio inter ens albū et non albū. erit igit sic aliq gnātio in albū nō ex nō albo sicut dcm est. talis autē gnātio nō videt de entib⁹ esse. ¶ Amplius oē sermocinabile sive qd enūciabile pfert et oē intellectuale cōposito intellectu 3ceptū mens que metit sermonē et intellectū ad res aut affirmat aut negat: hoc aūt palam est ex diffinitione veri et falsi quas supra paulo ante posuim⁹. Omnis enī ex sententia dicēs aut itelligēs aut verū dicit aut mētit qñ qdem sic vt est in re in vbo vel intellectū cōpositū dicens vel negans sicut est in re tūc verū dicit qñ aūt nō sic tūc falsum dicit vel mentit. ¶ Ampli⁹ si aliqd mediū dicat eē 3tradictiōis: tūc opz ꝙ mediū illud sit pret oēs 3dictiones. ita ꝙ nullū extremū sit 3dictionis qd 3veniat ei qz extrema nō 3veniūt medio. et hoc qdē sequit nisi aliqs dicat hec cā victorie in ōone sine disputatione et nō credens sic eē. Si aūt sit tale mediū: tūc illud mediū dicens quia nec verū dicet nec nō verū: et dicit aliqd hoc dicēdo qd est preter ens et nō ens. igit erit fm hec quedā trāsmutatio que nō est mot⁹: que erit pter gnōnem et corruptionē sicut paulo ante diximus. ¶ Amplius si dicat esse mediū 3dictionis tūc in qbuscūqz generib⁹ inest 3riū qd est sicut negatio in hijs 3rijs erit etiā mediū: qz illa 3ria in illo gñe modū habēt affirmationis et negationis: fm hoc igit in gñe qd est numerus inter par et ipar erit mediuz qd erit numerus qui neqz par est neqz impar. sed hoc est ipossibile et hoc manifestū est ex diffinitione paris et imparis: qz par est numerus qui in duo equaliter dividit: et impar est numerus qui in duo equa dividi nō pōt, pp̄ter vnitatem interpositā. et pz ꝙ iste diffinitiones differunt per affirmationē et negationē: et tñ cōprehendunt oēm numerum. ¶ Ampli⁹ si tale dicat esse mediū inter par et impar hoc necessario vadit in infinitū: qz mediū 3trarioꝝ erit numer⁹: ergo dividit per par et ipar sicut pz ex diffinitionib⁹ paris et iparis. et tūc eadē rōne inter illud par et iter illud impar erit numerus medius: et ille iterū eadez rōne dividit per par et ipar et sic abibit in infinitū qd refugit itellectus: stādū ḡ erit in prima divisione paris et iparis: que nō hz mediū. Si enī sit alius quidā numer⁹ medius: tūc ille habebit portiones numeri alias ab hijs que sunt hui⁹ numeri qui dividit per par et ipar: ergo nō solū sunt hemiola sive sexquialtera ista que novimus: sed plura alia que numero medio 3veniūt: opz ꝙ ille medius numerus iterū negeť de affirmatione et negatione que sunt extrema eius: et dividat per par et ipar: et mediū iter illa iterū erit aliqd qd neutrū est extremoꝝ: eo ꝙ substātialis diffinitio medij alia est a diffinitionibus substantialibus extremoꝝ. ¶ Amplius qñ ad interrogationem qua querit si hoc est albū respōdet qz nō sic albū: nihil negavit nisi ipm esse albū. Negatio enim nō est nisi nō esse simpliciter. Si ergo nō negat nisi vnum extremū contradictionis ꝙ affirmatio dixit esse: tunc nullū est mediū iter ea. Si enim esset mediū oporteret sic querere aut est albū aut nō album aut mediū: et similiter oporteret respondere. Ex hijs igitur patet ꝙ contradictionis non est mediuz fm se.
¶ Cap. 2m. De egritudinibus: vnde cōtingunt iste opiniones. et homelijs cōtra eas et que sunt ipse opiniones et auctores earum.

Tex. c. 28.

Ista aūt opinio que dicit cōtradictionis esse medium evenit quibusdā ex altera tm duarū causarū: sicut et alie opiniones inopinabiles quas supra dixim⁹ eveniūt. Quot enī eveniunt ex hoc ꝙ nō possunt solvere oppositiones litigiosas sive 3tentiosas sophistarū: et tūt annuentes orationi 3firmāt verū esse ꝙ sophistico syllogismo syllogizatū est: et qdē qdā tali de causa 3cedunt istas inopinabiles positiones aut pp̄terea ꝙ qdā qdē putant oīum esse demonstrationē: et cū quedā verissima et prima demōstrare nō possunt dicūt ea esse falsa: et 3cedūt opposita principioꝝ esse vera. Quacūqz aūt harū cāruz egritudo causet vnus modus erit homelie cū istis: ad hos enī oēs principiū disputationis est ex nominum diffinitione. ¶ Diffinitio aūt est ex hoc ꝙ 3cedūt nomina aliqd finitū significare ꝙ sit res esse necessario: ista enī oōo quā nomē significat ē diffinitio Heracliti: quā supra dixim⁹ oōo qdē videt esse dicēs oia simul esse et nō esse, pp̄ter motū qui ex esse et nō esse cōponit: et iz ita dicat tñ ex dicto suo sequit ꝙ oia sunt vera: qz ergo oib⁹ simul inest esse et non esse: ergo qd negat vel affirmat de eis in qbus est esse vel nō esse totū erit verū: sic igit pz Heraclitū oia vera esse facere ex consequēti sue positionis. Ea vō rō que est Anaxa. que dicit aliqd esse medium 3dictionis: qd mediū neutrum est extremoꝝ necesse est oia facere falsa: qz de medio vtrūqz falsificat extremoꝝ. Quādo enim miscentur extrema: tūc mixtū mediū nec bonū est nec nō bonum: et similiter est de alijs extremis 3dictionis: nihil igit erit verū dicere de tali medio: oia aūt que sunt dicit sic mixta eē: nihil igit verū dicere 3tingit de hijs que sunt oibus. His aūt sic determinatis palam est: qz ipossibile est esse verā de oibus aliqd esse vniuoce sive vno mō dictuz: sive dicat per affirmationē sive negationē: eo ꝙ nihil est vnū sed qdlibet mixtū ex oibus. et hoc qdem concedentes dicunt. Quidam

enim

enim dicunt nihil oino esse verũ: ⁊ dicunt ꝙ nihil prohibet oia esse falsa sic sicut falsum ⁊ impossibile est diametrũ esse simetrum: et isti sequunt ea que sequunt ex dictis Anaxa. alij vo qui sequunt id ꝙ sequatur ex dictis Heracliti dicũt oia esse vera: de enim rationes sine positiones fere sunt eedem ipsius Heracliti rõnibus. sequunt enim iste ex illis. Nam cum Heraclitus dicat ꝙ oia simul sunt vera ⁊ falsa: vtrũqz dicit aliquãtulũ extra orationes istas: que diuisim dicunt omnia vera ⁊ alij omnia falsa propter quod si illa que Heraclitus dicit sunt impossibilia sicut in antehabitis ꝓbatũ est esse ꝙ quedam sunt vera quedam falsa tunc et ista sunt impossibilia per eandem rõnem sicut pz cuilibet.

¶ Cap. 3[m]. De improbatione opinionũ Anaxa. ⁊ Heracliti ⁊ sequẽtium sm eundẽ modũ de contradictorijs.

His igitur ita suppositis palã est ex prius habitis qz extrema ꝯtradictionis sunt que nõ est possibile simul vera esse neqz simul falsa ⁊ putabitur hoc maxime cõtingere vel sequi ex dictis que diximus: cũ tñ ad oẽs tales oratiões inopinabiles disputãdũ est tunc quẽadmodũ in superioribus orationib[9] plaries dictũ est: opz queri nõ qdẽ de re ipsa vtrũ .s. aliqd sit aut nõ sit. Sed queri opz de significare aliqd per orationẽ: igitur ex diffõne nominũ disputare opz. sicut si accipiamus qd per diffõnẽ significat verũ vel falsum que ꝯdictorie opponunt: tũ nulla sit diffinitio falsi nisi per veri negationẽ vnde circa orationẽ opponunt verũ ⁊ falsum: sicut par ⁊ impar opponunt circa numerũ. ¶ Si igitur nihil aliud est falsũ nisi negare verũ qd dicit: tũc pz positionẽ esse falsam que dicit oia esse falsa que est positio Anaxa. est enim necium alterã partẽ ꝯdictionis esse verã. ¶ Amplius si sm ꝯinducta necẽ est oia aut dicere affirmãdo aut negare tũc impossibile est vtrasqz falsas esse ꝯdictiões: altera nãqz pars ꝯdictionis huius est falsa etiã sm Anaxa. contradictoriã enim hui[9] qua dixit oia esse falsa supponit esse falsam: ⁊ istã verã cõtingit etiã quod dã qd oibus talibus firmatũ est per ꝯñtiã: hoc aũt est ꝙ seipsas destruunt. Nam qui oia vera eẽ dicit sicut Heraclitus ex dicto suo sequit: ꝙ ꝓpõnis sue cõtraria ⁊ cõtradictoria etiam sit vera: igitur cũ ꝯdictiones nõ possint esse simul sicut dodũ ostensum est: opz ꝙ sua oratio que cõtradictorie quã cõcedit opponitur nõ sit vera ⁊ sic destruit hec oio seipsã. Qui vo oia dicit esse falsa sicut Anaxa sequit vt etiã seipsum dicat esse falsum in hoc ꝙ oia dicit eẽ falsa. ¶ Si aũt forte adhuc dicere velit Heraclitus qdẽ auferẽdo sive excipiẽdo contrariam sui dicti dicẽdo ꝙ sola illa est nõ vera alie aũt oẽs vere. Anaxa. autẽ excipiet solam ꝓpõnẽ quã dicit esse veram: tunc erit ꝯñs ꝙ nõ minus ꝙ̃ istas quas excipiunt opz significare infinitas quas necesse est excipere. Et hoc contingit dupliciter ꝙ videlz indscẽdo de quolibet qd dicunt esse verũ vel falsum ⁊ hoc sunt infinita: dicit enim Heraclitus hoc ⁊ illud ⁊ hmõi infinita eẽ vera: ⁊ cuiuslibet orationis oppositum dicit eẽ falsum. Anaxa. aũt hoc ⁊ illud ⁊ hmõi dicit esse falsa ⁊ cuiuslibet sue orationis oppositã dicit eẽ verã. alius autem modus eiusdem est: ꝙ qui dicit oia esse vera dabit omnia esse vera esse verum: ⁊ dabit ꝙ qui opinat hoc opinatur verũ: ⁊ ꝙ qui dicit hoc dicit verũ ⁊ ꝙ significat hoc ⁊ intelligit hoc ⁊ qui dicit se itelligere hoc ⁊ talia hmõi infinita. per hũc etiã modũ infinita vera esse coget concedere: qui dicit oia esse falsa quocunqz modo varient concesse ab eis necesse est ꝙ opposite eatũ quas ꝯcedunt sint false ⁊ eẽ false credant ab eisdẽ. Qui enim quocũqz modo variat aut dicit verã orationẽ est verus sm istos: ⁊ hoc in infinitũ vadit ve iam ostẽdimus. huz autẽ opinionũ cause sunt oia in oibus dicere quiescere aut oia dicere ꝯtinue moueri: ⁊ palam est ex hijs que in prehabitis determinata sunt: qz nec illi verũ dicũt qui oia dicunt qescere nec illi qui dicunt oia moueri. Nã si cõtraria existentia in eodẽ quiescãt tũc semper sequit ꝙ eadẽ vera sint ⁊ falsa sm Anaxa. hoc aũt statiz ad visum est falsum: qz hoc aliqd est trãsmutatũ. Qui enĩz dicit istam orationẽ Anaxa ipse idem aliqñ non erat: ⁊ iterũ aliquãdo post mortẽ non erit: ⁊ sic pz ꝙ falsum dicit. Si vo omnia mouent sicut dicit Heraclitus: tũc sequit sm eũ ꝙ nihil sit verũ ergo oia sunt falsa hoc aũt ostẽsum est impossibile eẽ iam plaries: qz oppositũ hui[9] erit verũ. ¶ Amplius

eũs ꝯmutari est necesse sicut dicit Heraclitus: ⁊ consonat ipsa veritas ex aliquo ente in aliquid est oĩs ꝯmutatio: sed iam in prehabitis ostẽdimus ꝙ nec oia quiescunt nec oia ita quãdoqz mouent ꝙ nihil semp moueat. qdã enim sunt que semp mouentur sicut celum: ⁊ sunt mota a motoribus suis ⁊ primũ mouens est semper id ipm ⁊ imobile. ⁊ quedã sunt que aliquãdo mouent ⁊ aliquãdo non: sicut inferiora. Palam igitur est ꝙ non semper omnia mouentur.

¶ Cap. 4[m]. Et est digressio declarãs vtrũ veritas hui[9] principij ꝙ est ꝯdictorias nõ eẽ simul veras sit ab eterno.

Ex oibus autẽ inductis opz nos inducere dubitationẽ de veritate huius principij: qdã enim ex hoc ꝙ istud principiũ est simplr ⁊ absolute primũ nõ in genere qd oib[9] est mãifestissimũ: ⁊ circa ꝙ non ꝯtingit errare: ꝙ nõ hz cõtradictionẽ: ⁊ non est acceptũ ab alio. dicũt hoc principium esse veritatis prime. prima aũt veritas non est nisi vnica ⁊ eterna. videtur igit hoc ꝓñ[m] veritatis prime ⁊ eterne: ad huc aũt hoc idem affirmãt quidã per hunc modum: aut enim veritas fuit ab eterno aut nõ sifuit ab eterno habetur ꝓpositum. Si aũt nõ fuit ab eterno tunc veritatẽ fuisse ab eterno est falsum: ⁊ si hoc est falsum eius ꝯdictorium est verũ ⁊ si ꝯdictorium est verũ veritas est: ergo si veritas ab eterno nõ est veritas est ab eterno. Quicqd ad destructionẽ sui sequit esse eternũ est: ergo veritas enũtiationis ab eterno ⁊ eterna est. ¶ Amplius sumus eodẽ in spatio vel in istanti aliquo eternitatis ante mũdũ. in illo igit aut verũ est mũdũ fore aut non. Si detur eẽ verũ mundũ fore. ergo ab eterno fuit verũ: eadem rõne: ⁊ sic veritas aliqua est eterna. Si aũt nõ fuit verũ eius ꝯdictoriũ erat verũ: ⁊ si hoc fuit verũ ab eterno: verũ fuit. ⁊ sic iterũ redit ꝙ veritas enũtiationis fuit ab eterno. Hoc aũt ⁊ hmõi multa quidẽ obijciũt volẽtes per hoc ostẽdere aiam eẽ imortalẽ: cũ hmõi sit subm veritatis: nec põt esse qd veritas sit eterna: subm aũt veritatis nõ sit eternũ. Similiter aũt obijciũt ad futurũ: qz aut veritas erit in ꝑpetuũ aut non erit: ⁊ si erit habet ꝓpositum. Si aũt nõ erit veritatẽ fore iperpetuũ non est verũ: ⁊ hoc dato eius cõtradictoriũ est verũ iperpetuũ: ⁊ sic redit ꝙ veritas durabit iperpetuũ: etiã si ponamus oia redigẽda esse in nihilũ.

¶ Ad hec oia sophismata nõ est difficile respondere qz veritas prima dupliciter sumitur. dicit enim prima que non sequit ẽna in quãtũ est ẽna in quo stat oĩs entis resolutio. Et hec est veritas diuina que sub ente non cadit: ⁊ hec non est illa circa quã nõ ꝯtingit errare: qz illa lz sit manifestissima: tamen ꝓpter sui excellentiã non est pfecto itellectu itelligibilis ve dicit plo: ⁊ ideo multipliciter erratũ est circa eã. neqz hoc modo manifestissima est ꝙ ipsa sic ꝓñ[m] essentiale aliorũ verorũ sicut sunt illa que sunt manifestissima sz sui naturã: sed est manifestissima in se ⁊ sibi vt principiũ effectiuũ aliorum a cuius eẽ deficiunt itellectus ⁊ lingue ꝓpter sui excellentiã: ⁊ iõ apud multos conditionata est ⁊ ab alijs accepta veritas ista neqz est vnius rõnis cũ aliqua alia veritate. Et lz dicat ꝙ veritas prima oibus per nãm ipressa est: tñ hec impressio nõ est nisi de scia qa est ⁊ nõ qd est eo ꝙ nõ hz diffinitionẽ neqz est diffiniens alia verarũ iõ conditiones idiicte de manifestissimo ⁊ circa qd nõ cõtingit errare: ⁊ qd est sine ꝯdictione nõ ab alio acceptũ per hunc modũ quo supra inducte sunt nõ ꝯueniũt diuine. Similiter aũt veritas diuina non est ꝓñ[m] demõstrationis: qz igitur istud ꝓñ[m] de quo loquti sumus extra genus esse dicitur. hoc est ideo: qz extra vnũ qdlibet genus est in quolibet genere existẽs: prima aũt veritas nõ est in qolibet genere existens nec hz aliquã ad demõstrationis generũ ordinationẽ nisi sicut cã efficiẽs oiũ nõ coordinabilis alicui suorũ effectuũ. Et hoc cõstat p hoc: ꝙ prima cã ⁊ veritas sua est supra itellectũ ⁊ supra narrationem ⁊ inominabilis a cuius noiatiõe oẽs lingue deficiunt ꝓpter excellentiã eius. ¶ Qd g sit sic se habet ad itellectum non põt esse in accipiẽdo scientiã principiũ: ad omnia autez alia sophismata est vna solutio ꝙ s. contrarietas ⁊ contradictio ⁊ hmõi accidunt ꝓpositioni ad rem relate que qdẽ sm causam veritatis ⁊ falsitatis sunt in re ipsa: sed tamẽ vt componẽte ⁊ diuidente ⁊ cõplectente sm cõplexionem sunt in anima vnde cũ queritur verũ ante mundũ tũ nulla res fuerit sit verum ꝙ dicitur mundus erit aut mundum fore.

Solutio.

Veritas prima dupliciter dicit.

Ante mundi creationẽ ista non fuit neqz vera neqz falsa mũdus erit.

¶ Dicendū q hoc nec verū nec falsum fuit: q: nō fuit propositio vel dictū: ȝ ideo nō habuit ↄtrariū vel ↄtradictoriū eadem de cā: q: nō fuit res in qua sicut in cā eēt veritas nec fuit intellectus ista cōponens vel diuidens. Ueritas enim sicut supradictū est est dicere q est esse vel q nō est non eē: ȝ falsitas est dicere q nō est eē aut dicere q est nō eē. Et fm hoc veritas est adequatio rez ȝ intellectuū cōponentiū ȝ diuidentiū: ȝ adequatio rei ȝ significationis in oratione est veritas orationis. ¶ Ex hoc eniȝ sequit q in eo q res est vel nō est oīno vera vel falsa est. ȝ si dicatur q ante mundū fuit hoc in mēte diuina verū: ȝ sic ab eterno fuit verū: dicendū est q oīa futura que postea facta sunt fuerūt in mente diuina. sed in mēte diuina existentia fuerunt ipsa mens diuina simpliciter: ȝ sine omni cōplexione est enim notitia diuina materialiū imālr: ȝ tēporaliū intēporaliter: ȝ cōpositoȝ ȝ cōplexoȝ simpliciter: ȝ diuersoȝ vnite. ȝ ideo nō fuerunt in ea per esse ȝ rōnem cōplexoȝ vel enuntiationū: ȝ iō nihil accidit eis ibi de hijs que ↄsequunt enuntiationē in eo q enuntiatio est. Nō enim capit aliquis itellectus q enuntiatio sit nullo existe subto ȝ predicato: ȝ iteȝ nō capit itellect⁹ q subiectū sit ȝ predicatū nullo penitus existe subijcibili ȝ p̄dicabili ȝ iteȝ nō capit itellectus q aliqd ↄsequētiū enūtiationem sit nulla penitus existe enuntiatione omni eodeȝ modo dicendū videt ad ea que queruntur in futuȝ: ȝ si p hypothesim ponat q oīa desināt esse in futuȝ hoc eniȝ penitus eundē hēt modū solutionis: de quadā aūt veritate rerū ȝ signoȝ qua signū veȝ dicitur qñ recte facit hoc ad qd faciendum est ordinatū a prima veritate fm quā rectitudinē hec oratio me sedere vera dicit esse siue ego fm rem sedeā siue nō sedeā eo q oratio facit suū rectū debitū significādo modo hoc nihil loqmur: q: nihil spectat ad p̄ns in quo sumus negociū: ȝ iō nō querimus vtruȝ illa veritas sepabilis sit a signo q est oratio vel nō. Nec querimus vtrū sit vna in oīb⁹ signis vel nō nec etiā curamus hic querere vtruȝ oīa talia vera sint sicut vera diuina ȝ eterna veritate. ¶ De hijs. n. oībus reputamus determinare nō esse difficile sufficienter litteratis: ȝ ad ppositū negociū nihil prosunt. hoc enim hic sufficit q istud est principiū primū qd nō est simul affirmare ȝ negare ȝ q ↄdictio est oppositio cuius nō est medium fm se ȝ est principiū quo sicut quodā instrumēto intellectus hoīs oēm accepit sciam alioȝ: ȝ hoc est fm q in hoc quarto libro intendimus: q sc̄ eiusdeȝ sciētie vniuersalis que est phīa prima sit determinare de primo ente ȝ de primis principijs demōstrationū. In hoc eniȝ sicut a principio huius libri diximus cōpletur huius quarti libri tota intentio.

¶ Cap. 5ᵐ. Et est digressio declarans q maior est oppositio contradictionis q̄ aliqua aliarum.

Licet aūt iaȝ tota nostra in hoc libro pateat intentio tñ ad faciliorē intellectū precedentiū ȝ sequentiū adhuc attēdendū est: q hoc principium de quolibet affirmatio vel negatio vera ȝ de nullo simul vera est: q: affirmatio ȝ negatio maxima est oppositionū. qm inter ens ȝ nō ens nihil oīno est mediū: qm licȝ idem sit subm in affirmatione ȝ negatiōe tñ esse ȝ nō esse que attribuunt eidē subiecto nihil penitus hñt mediū ȝ nō distant tñ fm extēsionē que pōt esse in vna nā generis sicut cōtraria. ¶ Sed infinite distant extra omne genus ȝ quicqd affirmat in vna totū negatur in altera ȝ iō in nullo penitus ↄueniūt nec vniri pñt: sicut ↄtraria quidē in vno actu esse nō pñt: ȝ maxime distāt fm extensionē que pōt eē in vna generis nā sicut albū ȝ nigrū fm coloris nām: que est ex susceptibilitate lucis in subiecto vno: que qdē susceptibilitas priuata est in nigro: ita tñ q remanet eē coloris ȝ sic est in calido ȝ frigido fm participationē virtutis motus dissoluētis qui qdē priuat in frigido ita tñ q remanet virtus motus fm q̄litatis qdditatē: licȝ nō dissoluat situ partiū māe: ȝ ita est in humido fluēte ad aliud pp motū: ȝ ad seipm tñ diminuit vis motus: ȝ cū cessat tātū cōstringunt ad se ptes q exprimit humidū ȝ causat siccū: ita tñ q qualitas virtutis motus remanet ȝ sic est de oīb⁹ ↄrijs maxime sub eadē nā generis distātib⁹: ita q semper remanet vna nā in oībus extremis siue habeāt mediuȝ siue nō habeāt. Et iō distant in genere. ȝ si vnum negat de alio nō est semp negatio fm se sed per aliud potius. Si eniȝ fm se esset sicut vno posito negat aliud ita vno negato inferretur ȝ poneret aliud. Hoc aūt nō est veȝ: qm si dicam hoc est albū sequit q non est nigrū sed nō conuertit: q si dicaȝ hoc nō est nigrū q ppter hoc sit albū. ȝ hoc ideo est q: non esse nigrū est negatio ↄñs ad affirmationē precedentem que est aliqd repugnās nigro: ȝ sic est in oībus diuersis. cū enim dico ho nō est capra: hec negatio causat ab hac affirmatiōe homo est hō. Sed eum dico est ȝ nō est negatio non causat nisi ab eadē affirmatiōe cui opponit: ȝ qd ponitur in vna fm seipm negatur in alia de priuatione aūt ȝ habitu constat q licȝ priuatio dicat nō ens non tñ dicit simpliciter non ens: sȝ dicit nō ens entis ȝ in ente. ¶ De relatiuis etiā ↄstat q posita se ponunt licȝ nō ponāt se vt sunt opposita: ȝ iō pȝ ↄdictoria maxime esse opposita: ȝ nō esse mediū ↄtradictionis. q: inter esse ȝ non esse nō est aliqua vnius nature extēsio neqȝ est non ens q ponat aliquid illius esse qd negat neqȝ vno posito aliud ponitur. ¶ Sunt igit cōtradictorie opposita maxime opposita: ȝ non possunt simul cōgregari ȝ inter ea nullus potest esse mediū. Utrum autē hoc principium habeat causam vel sit cōmune causato ȝ incausato non pōt hic determinari. sed inferius vbi ostendemus q nihil vniuoce predicatur de causato ȝ incausato: vel negatur de eodem ȝ q tamē negationes veriores sunt de incausato q̄ affirmationes. Hec igitur de hijs hic dicta sufficiant.

¶ Incipit liber quintus metaphysice qui totus est de noīuȝ distinctiōe. Primus aūt tractat⁹ ē de distinctiōe noīuȝ pricipioȝ entis.

¶ Cap. pᵐ. De distinctione principij siue initij.

Sicut i antehabitis diximus ista sapiētia sicut prestituit quesita ȝ principia ita preponere hȝ analogoȝ de quib⁹ intēdit multiplicitate: potestas eniȝ subiecti non scitur nisi p diuisionē subiecti in ptes ȝ partiū vlterius in partes. Et iō cū de principijs entis ȝ ipso ente ȝ ptibus entis primis fm q ad ens reducunt ista intēdit sapientia. Opȝ in ea tangere diuisionē istoȝ: vt sciat in qua sunt multiplicitate: tūc enim sciemus nos habere sciam pfectā cum oīum illarū partiū assignate fuerūt diuisiones ȝ pprie passiones. ¶ Nō enim adhuc distinguemus noīa huic sciētie cōuenientia: vt aliqd intentū accipiat ȝ aliud abijciat nō sicut tum quēadmodū fit in sciētijs pticularib⁹: q: sic cuiuslibet distinctio cū tractatu de eo eēt ordināda: sed potius distinguemus principia ȝ ens ȝ partes entis p̄mas: vt totus ambitus eoȝ que cōsiderāda sunt sciat: ȝ cū de oībus erit tractatū perfecta sciat esse doctrina. Sic igitur distinguemus primo noīa principioȝ entis: ȝ deinde ens ȝ vnuȝ: ȝ postea noīa partiū entis primaȝ ȝ cōmuniū hoc eniȝ spectat ad sapientiā de oībus habere sciam ȝ nō fm vnūquodqȝ pticularium reddere rōnē de ipsis: sicut diximus in primo libro: q: vō principiū prius est q̄ causa eo q oīs cā principiū est ȝ non cōuertit q omne principiū sit causa ideo prius de principio incipiemus distinctionē. ¶ Dicamus igit q principium omne est primū in ordine ante qd nihil est: ȝ post qd sunt ea que sunt ex ipso principiata. primū aūt in ordine situs maxime inter oīa hȝ primi rōnem: ȝ iō precipue dicitur principiū: vnde aliqd esse quantūcūqȝ primū moueat ita q ante ipm nihil sit vnde fiat motus sicut dicimus primū in lōgitudine ȝ in via sicut dicimus q venientes athenas primum mouimus a thebis: ȝ sicut dicimus q incrementū primū est fm diametrū lōgitudinis ȝ postea fm diametrū latitudinis: ȝ vltimo fm diametruȝ pfunditatis sicut in libris phisicis ostēdimus. Sic aūt dicto principio per ↄriam huius rōnē dicit diuersum a principio q est vltimū hoc eniȝ qd vocamus vltimū maxime opponit vltimo in hac intentione principali dicto. ¶ Scdo vō dicit principiū ȝ non fm rationē primi in situ sed primi in tēpore ȝ nō simpliciter sed fm rōnem primi q accipit fm cōuenientiā eius qd mouet ad aliquid: ȝ tunc dicitur principiū vnde fiat a quo primo optime fit vnūquodqȝ. Sicut qñ aliquis debet fieri imbutus disciplinis. Ille enim nō fit primo incipiens a principio

rei illius

rei illius quā debet discere: q: sic inceptio doctrine est a di/uinis metaphysicis ad que se hz dispositio nostri intellect⁹: sicut oculus vespertilionis ad lumē solis. vnde a tali rei pri/cipio in docēdo nō est incohoandū sed a primo vnde qui do/cendus est oportunius addiscat. ¶ Tertio aūt modo dicit principiū a primo fm ordinē tēpo:is q: ad alia quādā ad/dit super ordinez tēporis cause rōnem sicut in generatione tam naturali q̄ artificiali dicimus principiū vñ siue ex quo primū res generat que cōposita est ex multis se per ordinez tēporis ⁊ motus ⁊ formationis cōsequētib⁹: ita q̄ illud pri/mum sit existens per subaz in eo q̄ accipit generationem ex ipso: sicut fabrice nauis dicimus esse principiuz id q̄ vocat sedile nauis ⁊ hoc est lignū qd̄ in carina nauis per totaz va/dit nauis longitudinē: q: in illa sedet tota nauis cōpagina/tio: ⁊ ad ipm sicut ad fundamentū quoddā oēs partes na/uis referunt. Sic etiam principiū domus est fundamētū. ⁊ principiū animaliū alij dicūt esse cor qdā alij aūt cerebruz: alij aūt quodcunq̄ aliud mēbrū dicunt esse principiuz: fm qd̄ susceperit quilibet per cōsensum sue opinionis: de hoc aūt tradidimus in libro nostro de aialibus: q̄ in oium genera/tiōe animaliū principiū est cor: preterq̄ in hijs que de ouis in vermes ⁊ de vermibus in volātia quedā generant sicut sunt apum genera. In hijs enim principiū est caput: ⁊ id qd̄ est loco cerebri. Si qua tn̄ est generatio animaliū ex putrefa/ctione in talib⁹ etiā necesse est principiū. s. primo caput for/mari: q: aliter nō sumeret nutrimētū a circunstātibus q̄ ei qd̄ format est necessariū. ¶ Hijs a igit tribus modis dicit princi/pium qd̄ est primū ita q̄ intrinsecū est ⁊ manet in eo existē/te cuius est principiū: hoc enim cū sit ordine primaz: aut est fm duplicē ordinem primū simul. s. ⁊ temporis: aut fm alteruz tm̄ vt est temporis. Et siquidē est fm duplicē ordinem pri/mum est primo modo primū principiū. Si autem est primū tempore nō sitū necessario aut est fm bene esse aut fm esse. ⁊ fm bene esse: est modus secūdus. fm esse autē est modus tertius: ⁊ hos qdem modos addit intentio principij super intentionē cause fm ambitū sue cōmunitatis: ⁊ iō nō cōuer/titur ɔ̄ria a principio ad cām ⁊ in hijs quidem modis pri/mus modus est principalis ⁊ principiū in hijs modis dictū quidā dicūt magis ꝓprie initiuz appellari. ¶ Quarto autē modo dicit principiū sub intētione cause efficiētis id vnde siue a quo res primo fit ⁊ generat primū tñ nō insint ei illo existente cuius est principiū ⁊ hoc est vnde siue a quo princi/pio incipit primū motus quo fit ⁊ generat aliquid natus est ini/tiari ⁊ permutatio qua aliquid pmutat ad esse: sicut pueri principiū dicunt esse pater ⁊ mater: q: sunt extrinsecū princi/piū sue gñationis per modū mouētis ⁊ initiantis. sic enim in voluntarijs dicit principiū belli cōnitiū q: primū mouit ad iram eos qui pugnāt in bello. ¶ Quinto modo dicit pri/cipiū etiā fm cause intentionē que cā finalis est mouēs effi/cientem ⁊ mouentē primū. ⁊ illo modo dicit principiū illud fm cuius pūoluntatē mouent mobilia aliqua ⁊ mutātur mutabilia: sicut mouere dicunt principatus ⁊ potestates ⁊ regna siue imperia. hec enim sicut animata quedaz iusta mouēt vt finis reipublice. Non enim aliter possent mouere multitudinē nisi aium eoꝝ qui mouent voluntatū finis eēt principiis pūolūtas: que nos nisi iusta esse supponit. ⁊ fm hunc modū etiā artes mechanice dicunt pncipia: eo q̄ ars que est recta ratio factibiliū nihil aliud est vt dicit Tullius nisi collectio principioꝝ ad eundē finē tendentiuz: qui finis causa est motus in oibus mobilib⁹ arti subiectis. Inter ar/tes aūt maxime dicunt esse hoc modo pncipia ille que sunt architectonice: precipue fm illam architectonicaꝝ rōnem: quā in principio ethicoꝝ assignauimus. s. q: architectonica dicit magis cōsideratiua finis: q: illius est preordinare oēs alias ad illum finē quocūq̄ modo respiciētes sicut dux exer/citus ordinat eos qui diuersis actibus respiciunt ad victo/riam. ¶ Amp. aūt 6⁹ modo dicit pncipiuz vnde siue per qd̄ res primū fit nota: ⁊ hoc ops aliqd eē rei: ⁊ quoad hoc ver/git iam aliqualiter ad intentionē elemēti: ⁊ iō minus ꝓprie inter oia dicit principiū: hoc aūt principiū dicit sicut suppo/sitiones dicuntur principia demōstrationū: hoc igit secun/dario modo pricipiū dicit qd̄ virtute mouet q̄uis p subaz non sit intus in re mota: hoc aūt aut est principiuz nihil rei existens aut aliqd rei existens: ⁊ siquidē nihil rei existit aut

est principiū fm totā substantialē ⁊ nālem virtutē mouēs: aut fm virtutē finis tm̄. ⁊ primo quidē modo principiuz est qd̄ posuimus in quarto modo ⁊ scdo modo est principium qd̄ posuimus loco quinto aliqd autē rei est qd̄ facit ad rei notitiam cū eadē sint principia esse ⁊ cognitionis sicut sepe diximus hoc igitur modo primus modus principalius at/tingit rōnem nominis: ⁊ deinceps quilibet fm ordinē suū ꝓpinquiorē vel remotiorē dicit principij modum ⁊ sic acci/pienda sunt que dicunt de principio: ⁊ nō fm Auerrois cōsi/derationez. Putabat enim q̄ id qd̄ pticipat verius cause rōnem verius ⁊ participat nomē ⁊ rōnem principij: ⁊ hoc nō est verū sicut patet ex iam dictis. vlterius aūt maiori im proprietate dicit pncipiū tot modis quocūcunq̄ cause oēs enim cause sunt principia sed non cōuertit ratio autez vna primi cōmunis est per analogiaz oibus modis dictis prin/cipij: ⁊ hoc est vnde omne principiatū aut est aut vnde fit aut vnde cognoscit. Primū hoꝝ aūt que sic prima sūt: qdā quidē sunt in ipsa existentia rei principiate quedaz autem sunt extra existentiā principiati. sed fm pmos tres modos cum sit intra existentiā principiati nō est in eo sicut elemen/tū sed sicut pars prima a qua icipit motus vel doctrina vel gñatio extra vo est sicut in sequētibus tribus modis: q: iz principiū cognitionis realiter sit intra cognitū nō tn̄ est hoc modo itra cognitionis principiū q: sic est vt in lumine in/tellectus existens. Quādo vo intus ⁊ extra esse extensiue ac/cipiunt tunc ea a qbus fit vel cognoscit vel est res quocūq̄ modo sumat intus vel extra existētia principij habēt nomē ⁊ sic natura dicit esse principiū: ⁊ elementū dicitur eē princi/piuz. ⁊ mens que per rōnez rei ⁊ notionē ipsius mēsurat res dicitur eē principiū. ⁊ hoc mō pūolūtas ⁊ suba formalis: ⁊ id qd̄ est cuius cā sunt oia finis videlicet est principiū bo/num enīz qd̄ est finis ⁊ malū ei oppositū sunt causa multis: ⁊ principiū ⁊ cognitionis ⁊ motus. Multa enim cognoscun/tur p fines suos: ⁊ quecūq̄ mouent ꝓpter finē mouent. ⁊ iō superius diximus q̄ in mathematicis que imobilia sūt nō fit demōstratio per finē. ¶ Nō ignoramus aūt quosdā acci/pere modū quintū fm rōnem cause efficientis: sed illoꝝ di/cta nō curamus q: inductos modos nō nisi fm materiā ve/rificant ⁊ ciuilia ⁊ ciuiliū rationes ignorāt: vt videtur hic: igitur de principij distinctione dicta sint a nobis.

¶ Cap. 2ᵐ. De distinctione huius nominis q̄ est causa.

Causa autē que minoris ambitus est q̄ princi/piū ɔ̄r distinguenda est: videt aūt a nobis tenendus eē idez modus quē tenuimus in se/cundo phys. nisi q̄ hoc dicemus causas fm q̄ sunt entis: ibi aūt diximus eas hz q̄ corpo:is mobilis. Causa igitur dicit vno qdez modo: ex quo sicut ex mā fit aliquid ita q̄ sit in ipso causato existē/te sicut es dicit causa statue siue idoli: ⁊ sicut argentuz dicit causa fiale siue ciphi ⁊ hoꝝ similiuz genera dicunt per mo/dum dictū cause. ¶ Alio vo modo cā dicitur forma siue spe/cies ⁊ exēplar: qd̄ a quibusdā grecis paradigma vocat hec aūt causa que sic vocat ratio est ⁊ qd erat esse siue rei qddi/tas ⁊ huius qdditatis genera que cadunt in cuiuslibet rei diffinitiōe sicut cām formalē ⁊ rōnem eius note que est dia/pason est ꝓportio dupli sic hīt se duo ad vnū fm spēm: ⁊ ex toto sive vsitet forma eius est numerus q: ille est vltimum genus talis forme: hoc etiā mō partes eēntiales que cadūt in diffōne sūt formalis causa. ¶ Nos autez hic ordinamus causas fm q̄ sunt causato ꝓpinquiores. Sicut eniz mā est ꝓpinquior q̄ forma q: forma aliqua est etiā fm moduz ali/quem extra. Nulla aūt materia ⁊ fm nullū modū est extra. omnis aūt mā est intra causatū. ¶ Amplius aūt causa etiā dicitur id vnde est primū pncipiū motus aut quietis: sicut cōsiliator ē causa ⁊ pater pueri sic cā est: ⁊ generaliter omne faciens hoc modo est cā facti. ⁊ hoc modo mutās siue mo/uens est cā mutabilis qd̄ mouet. hec eni causa prius fm eē est q̄ finalis: q: motus efficiētis ad finē stat quādo fm esse includit ipsum. ¶ Amplius aūt causa dicit principaliter ⁊ primo q̄ est causa vt finis hoc aūt est qd̄ est cuius cā sunt oia alia: sicut sepius in antehabitis determinatū est sicut causa ambulandi est sanitas. Nam quādo querimus: quare ali/quis ambulat dicimus vt sanetur respōdentes ⁊ ita respō/dentes putamus nos cām reddidisse. ¶ Est aūt finis du/

pler vltimus .s. qui est finis in quo quiescit intentio mouen-
tis ꝛ finis circa illum qui est terminus mouētis cuius. vnq;
operis ad finē illum ordinatus: ꝛ sic dicunt fines quecunq;
mouēte aliquo fiunt infra finē vltimū sicut fines dicunt ci-
rca sanitatē attenuatio seu purgatio aut pharmacia aut or-
gana siue istrumēta medicine sicut clistere ꝛ chirurgia ꝛ hu-
iusmodi. Ista enim omnia sunt finis causa sicut differūt ab
inuicē in modo quedā enim hoꝝ sunt sicut organa siue in-
strumēta quedam aūt sunt opera medicine sicut attenua-
tio ꝛ purgatio. ¶ Cause igitur fere tot modis dicuntur dico
autē fere q: diuisio essentialis causaꝝ est in quatuor dictos
modos. sed modi accidētales causaꝝ sunt plures sicut infe-
rius ostendemus. accidit aūt sic multis modis dictis cau-
sis ꝙ multe eiusdē rei sunt cause imediate ꝛ non sm acci-
dēs: sed nō in vna ratiōe causalitatis sicut causa statue st-
ue idest efficiens qdem est effector statue ꝛ es est causa ma-
terialis statue eiusdem: ꝛ sunt hee cause ambe nō sm aliud
aliquid siue sm accidens: sed sunt causa statue inquātū est
statua sed nō eodem modo sicut dictum: sed hoc qdē est
causa sicut materia .s. es: illud vō est causa vnde motus si-
ue efficiens effector .s. statue. ¶ Adhuc aūt iste cause cōpara-
te adinuicē sunt cause adinuicem vt dolor lectionis causa
est efficiens sanitatis ꝛ sanitas est causa dolendi siue dolo-
ris. Sed non eodē modo ꝛ sm vnā causalitatis rōnem sed
sanitas est causa dolendi vt finis ꝛ dolere est causa sanita-
tis vt vnde motus siue efficiēs. ¶ Amplius aūt idē in eo-
dem genere causalitatis aliquando est causa cōtrariorum.
Qd enim presens alicuius effectus est cā hoc absens causa
videtur quādoq; de contrario sicut absentiā gubernatoris
dicimus esse causam pditionis nauis cuius presentia erat
causa salutis: vtraq; vō presentia .s. ꝛ priuatio cause sunt in
genere cause mouētis. ¶ Omnes vō cause dicte i quatuor
modos cadunt manifestissimos ꝛ essētiales. Nam elemēta
siue littere sillabaꝝ ꝛ materia in mechānicis factoꝝ ꝛ ignis
ꝛ terra ꝛ huiusmodi simplicia omnia que qdā ponūt elemē-
ta corpoꝝ cōmixtoꝝ ꝛ compositoꝝ ꝛ partes totius cōpositi
ex partibus sicut etherogenea in partibus animaliū cōpo-
nuntur ex homogeneis ꝛ etiā suppositiones siue ppositio-
nes ꝯclusionis. omnia sunt cause sicut ex quo fit res sicut ex
materia. sed in hoc differunt. ꝙ quedā hoꝝ sunt quasi sub-
iectū forme artificialis vel naturalis sicut materia factoꝝ
ꝛ materia corpoꝝ naturaliū quedā sunt materia ꝛ virtus
eius ꝙ fit ex ipsis sicut littere sunt materia sillabe ordine ag-
gregationis in ea ꝛ elemēta simplicia corpoꝝ sunt materia
permixtionem ab excellentia cōtrarioꝝ. quedā autē sunt
sicut cōpositione sua constituentia sicut partes constituunt
totū ꝛ quedā sunt sicut necessitas que per oppositū modū
est in disciplinis ꝛ naturalibus ꝛ mechanicis: sicut ostendi-
mus in .2. phys. ꝛ sic sunt suppositiōes materia cōclusionis
aliquo existente in ea: qm̄ ex ambabus extremitatibus con-
clusio cōficitur ꝛ ipsa coniunctio extremitatū est per mediū
virtutem. Causa aūt que est vt qd erat esse siue qdditas
est diuersificata vt forma totius siue totalitas ꝛ forma com-
positionis ꝛ spēs: sed species est materie totū partiū ꝛ com-
positio mixtoꝝ: sperma vō ꝛ medicus ꝛ cōsiliator ꝛ vniuer-
saliter omne efficiens oia hec sunt causa quā vocamus cau-
sam vnde est principiū motus ꝛ permutationis aut status
siue quietis: sed sperma est resolutū in spiritū mouentē ma-
teria generationis animatoꝝ ad organa deseruiētia ad vi-
te potētiā. Medicus aūt ex forma que est in aia mouet ad
sanitatem per id qd iuuat naturam. Cōsiliator aūt mouet
ad eligendū in dubijs per nos operabilib⁹: alia aūt sunt cā
sicut finis ꝛ bonum alioꝝ que sunt ppter illa. Illud enī qd
est causa cuius causa sunt oia alia vult esse optimū in eo ꝙ
aūt finis vltimus appetitus mouētis ꝛ mobilis: qātū aūt
ad istam attinet intentionē nil refert dicere finem siue bo-
num simplr̄ siue apparēs bonū: ꝙ est bonū huic ꝛ hic ꝛ nūc
ꝛ non simplr̄ oibus neq; vbiq; neq; semper bonū. cause igit̄
per essentiā diuise hec sunt ꝛ tot sunt species eaꝝ quot sunt
dicte a nobis. ¶ Modi autē causarum accidentales sunt
quidē multi numero valde. Hij tamē modi capitulariter
in summa accepti sunt pauciores: sm accidētales enim mo-
dos cause diuise dicunt̄ multipliciter etiā que sunt ꝯspecia-
les in vna specie: ꝛ rōne causalitatis accepte. efficiētes enī

dicunt̄ sm multos modos que conspeciales sunt ꝛ similiter
materiales ꝛ eodē modo formales ꝛ finales ꝛ est vnus mo-
dus conspecialiū causaꝝ que dicunt̄ prius ꝛ posterius vna
ad aliā incōparatione ad vnū ꝛ eundē effectū sicut in cōspe-
cialitate cause efficiētis istius effectus qui est sanitas dicit̄
causa prima hic medicus ꝛ remotior: medicus ꝛ remotissi-
ma dicit̄ artifex. In cōspālitate aūt causaꝝ formaliū vnius
ꝛ eiusdē effectus qui est diapason pportio dupli in tonis cā
est prima ꝛ remotior est proportio dupli ꝛ remotissima est
numerus: ꝛ in oibus conspālibus causis semp illa que sicut
species ꝛ genera sunt cōtinentia singulares ꝛ proprias cau-
sas sunt posterius ꝛ remoti⁹ cause ꝛ ipsa singularis sunt p-
pinquius cause eiusdē effectus. Eedē aūt cause dicuntur
cōes ꝛ proprie. q: cōe ꝛ pprium est prius ꝛ posterius ꝛ ppin-
quo ꝛ remoto in eodē ordine causaꝝ facit vnū modum ꝛ in
isto modo ois cōmunis ꝛ remota pōt fieri ppinqua ꝛ ppria
per appositionē ꝛ determinationē pprioꝝ supra cōes. ¶ Am-
plius aūt secūdus modus diuisionis cōspāliū causaꝝ est
vt cā per se ꝛ causa per accn̄s respectu eiusdē effectus: ꝛ hoc
modo accipit̄ etiā propinquū ꝛ remotū si accipiant̄ genera
eius ꝙ est causa per accn̄s: sicut dicimus Polucletū eē cām
statue: aliter sm̄ statue factorē: q: statuarius est cā per se. Poli-
cletus aūt per accn̄s in eo ꝙ accidit ei statuariū esse. ꝛ acci-
dit etiā statuario Polucletū esse. ꝛ in hoc ordine accipiunt̄
cōe ꝛ pprium: q: accipiunt̄ ea que sicut genus ꝛ spēs conti-
nent causas p accn̄s sicut dicimus ꝙ hō ē causa statue: aut
etiā vlr̄ accipiēdo dicimus ꝙ aial est statue cā eo ꝙ Poli-
cletus qui est ppria cā per accidens est hō: ꝛ homo est aial.
cōtingit aūt non solū ponere cām per accn̄s: sed et cām que
est accidēs ꝛ per accn̄s causa que quidē est accidēs acciden
taliter cā existēs: ꝛ in ista quidē cōtingit accipere ppinquū
vel remotū sicut si albū vel musicū dicamus eē cām statue:
eo ꝙ statuarius est albus musicus: ꝛ si dicamus coloratum
vel disciplinatū esse cām statue ꝛ non solū tale per accidēs:
ꝙ est in seipsa substātialis sicut Polucletus aut homo aut ani
mal. Iz aūt isti modi coniungant̄ vnus cum alio in hijs que
cause dicuntur: differūt tñ q: alia diuo est ratio cōis ꝛ pro-
prij: ꝛ alia eius ꝙ est per accn̄s ꝛ per se sicut pꝫ cuilibet: pre
oibus enumeratis que .s. cōmuniter ꝛ proprie sunt dicta: ꝛ
que sunt dicta per se ꝛ sm accidens quedā dicunt̄ vt poten-
tia cause: quedā autē dicunt̄ cause vt actu agentis: sed iste
modus nō addit super alios modos nām aliquā specialē:
q: ipsa natura vna ꝛ eadē qua causa propria est propria vel
remota est remota cā. accipit̄ aūt vt potentia agens aut vt
actu agens: ꝛ similiter est de nā qua causa per se est p se cau-
sa: ꝛ qua causa per accidens est cā per accidēs: sicut diximꝰ
cām edificationis esse edificatorē in potentia: q: ex habitu
artis pōt edificare cū voluerit. Sed edificantē dicimus in
actu agentē ipsam edificationē. Sicut aūt diximus ꝙ cau-
sarū modi accidētales sunt multi ita multi modi sunt eoꝝ
effectuū in qb⁹ dicunt̄ cause sicut dr cā eē hmōi effectus: q
est hec statua aut statue aut imaginis aut et eris figurati:
aut ꝫ nām dicit̄ cā huius eris aut eris aut metalli aut vlr̄
materie: ꝛ in accidentib⁹ similiter accipit̄ effectus sm diuer
sitatē accidentiū sicut patere pōt cuilibet. ¶ Amp. aūt nō in
te solum simplr̄: sed sm cōplexionē subiecti ꝛ accidentis vel
etiā accidentis cū accidente dicunt̄ cause. ꝛ iste est tertius
modus spālis causaꝝ. vt si dicamus nō Polucletum sm se:
nec statue factorē sm se: sed cōplere Polucletū statue facto-
rem eē cām statue. Sic igit̄ cū multi sint modi causaꝝ: oēs
sunt in pluritate capitulariter accepta sex numero dupli-
ter acceptis tribus modis inductis: aut enim sunt vt singu-
lare: aut vt genus cōtinēs sicut dicit primus: aut sm se aut
sm accidēs sicut dicit secūdus modus: in quo etiā est acci-
pere cōe vt genus accidētis sicut diximus aut ista accipere
est complexa aut simplr̄ ꝛ incōplexa dicta sicut dicit tertius
modus. Sic igitur per opposita in trib⁹ modis dicta sūt .6.
modi causaꝝ. ¶ Amp. oia ista accipiunt̄ vt agētia sm actū
aut sm potentiā cā dicta ꝛ sex multiplicata per duo que sunt
potētia ꝛ actus faciunt numero .12. differūt aūt inuicē: q: si sic
per potentiā ꝛ actū accipiunt̄ ꝙ qn̄ causa singularis proxi-
ma cā accipit̄ sm actū agens tunc simul sunt ꝛ nō sunt ea-
dē manētia ꝛ posita in esse vel destructa cū hijs quoꝝ sunt
cause. ꝛ sic singulariter acceptis sꝫ actū: q: sic sumpta causa
posita

posita ponit effectū ꝛ econuerso: ꝛ destructa destruit vt hic medens fm actū cū hoc cōualescente fm actuȝ cōualescēte hic edificator fm actum cū hoc edificato: fm actū edificationis. Que vō sunt fm potestatē cause nō semp. Nō enim simul corrūpunt edificiū ꝛ edificator fm potestateȝ. Si eniȝ accipiat edificator fm potestatē quā hȝ ex habitu nō est cā ppria ꝛ per se edificij: sed appropriabit per hoc ꝙ edificet in actu hoc est ex hoc ꝙ fiunt ab ipso motus edificationis: ꝛ hec est causa propria edificij eodē modo nō fm potestateȝ sed fm actum accepti. Edificium enim fm actū edificationis acceptū est edificiū sub hm edificationi fm actum: edificiuȝ aūt qð est lectus vel domus est apothelesma grece vocatū: ꝛ hoc est factū ab edificatore per edificationem: ꝛ iter edificatorē ꝛ tale apothelesma sunt multe cause alie efficiētes sicut dolatio cōpaginatio ꝛ conclauatio ꝛ partium cōpositio ad hāc figurā que est vltima causa efficiens artificiati ꝛ est ꝛ nō est cā artificiato existente vel non existente.

¶ Cap. 3m. Et est di. dec. numerū cāȝ ꝛ moduȝ aliter ꝙ pus.

Subtilius aūt ista speculādo eo ꝙ in hijs consistit magna pars huius sapie dicimus ꝙ ois pars quocūq mō dicat prior est suo toto ꝛ est cā causandi suū totū: ꝛ nō econuerso totuȝ est cā eēndi parti. hoc aūt pȝ in aceto ꝛ melle ex qb9 fit oxymel ꝙ cā sūt oxymellis: cum oxymel neq cā sit melli vt sit neq vt sit acetū. cām āt voco: ꝙ facit aliud hic eē: partes aūt faciūt hic esse totū ꝛ nō econuerso: ꝛ precipue ptes eēntiales. Cam aūt cā sit quā sequit eē: cā est que facit habere eē. que aūt sequit esse aut intrinseca est ei ꝙ oȝ esse ꝛ ex qb9 pendet eē ipsius: aut extrinseca. Si aūt est intrinseca ei totus esse sequitur ex ipsis aut est sicut dans eē ꝛ rōneȝ hoc est cui9 esse cōtinue sequit eē aut qdem nō cōtinue sequit eē sed pāter in. Et siquidē esse ipsius cōtinue sequitur esse cāti tūc est ea cā quā formalē vocamus. Si aūt nō cōtinue sequit ad esse ipsius eē cāti tūc ēt ea cā quā formalē vocamus: si aūt hoc cōtinue sequit ad esse ipsius esse cāti tunc est illa quā vocamus cām materialē. vel sic. tū omne causatū sit hoc aliqd qð est aut causat ex parte eē aut ex pte hui9 inquātū est hoc. ꝛ primo qdē mō est forma: scdo aūt est mā. Si aūt id cui9 esse sequit aliud eē nō est in re sed extra: aut est pp qð est eē aut a quo. ꝛ siqdeȝ est pp ꝙ tūc est finis qui distinctus est a forma. Omne enim agens agit pp aliqd: ꝛ ex illo pendet esse ei9 qð fit sicut esse scāni pendet ex apta sessione quā intēdit is qui facit scānū ꝛ si illa nō fit nō fit scānū nec est. Si aūt est a quo fit motus ad hoc qð illud sit tūc est efficiēs siue mouēs: ex quatuor igit pendet eē rei ex duob9 intrinsecis: quorȝ vnū sequit eē inquātuȝ est esse: ꝛ aliud sequit hoc esse inquātū est hoc. Et ex duob9 extrinsecis quorȝ vnū est pp qð est eē inquātū est: ꝛ aliud a quo est illud vt mouente ad hoc vt sint. Sic igitur intētio cause: ꝛ ratio est cuius esse sequitur aliud ꝛ intētio forme est dare esse ꝛ intētio mǣ ē facere hoc qð est eē hoc: ꝛ intētio efficiētis est inducere esse ꝛ ante ipm post nō esse: ꝛ intētio finis est oia ꝓpter ipm ꝛ sic esse cōpositi pēdere ex ipso: ꝛ iō opȝ ꝙ finis prior sit in intētione agētis vltimus aūt fm eē rei. ¶ Amp. aūt adhuc cōsiderādo modos cause efficiētis sunt qdā modi valde ad cōsiderandū vtiles in hac scia. Si eniȝ res eēnt semp vno mō: ꝛ motus nullus eēt neq gñatio ꝛ igressus reruȝ in esse ꝛ vlr rei noue iceptio cā efficiens nō quereret: ꝛ tūc penderet eē rei ex forma ꝛ mā qm finis etiā tunc ꝓpter quē mouet efficiens vlr nullus eēt. Sunt aūt modi efficiētis q itrim occurrūt per se ꝛ per accn̄s. Efficiens aūt per accn̄s est nō finitorȝ modorȝ: qr isinita eidem accidūt: mouēs autem qñq ꝛ nō mouens qñq nescio mouet per accn̄s: sic ostendit in pncipio 8° phr aliqd nescio accidit ei ꝛ qð nō accidit ante qð facit eū mouere nūc: ꝛ nō ante: ꝛ iō ēt ipse mouēs mouetur: ꝛ iō nō pōt esse mouēs primū. Ante igit hoc mouens est p se mouēs in mouētib9 aūt per se aliud est mouens simpliciter aliud est mouēs determinate ad hoc inquātum est hoc sicut dicimus ꝙ est mouēs vniuocū sicut sperma hois ad hois gñationem. Simplr aūt mouēs est id qð est regēs ꝛ ordinās oē particulare mouēs sicut est motus celestium. Ad hoc aūt in simplr ꝛ vlr mouentib9 ois multitudo necesse est ꝙ reducat ad vnū primū mouens: ꝛ de ipso est adhuc cōsiderādū: vtrū eiusdē est facere esse ꝛ mouere. id qð est ꝛ mobile est vel non. cū enim omne esse sit necessario ab ente primo: eo ꝙ principiū vniuersi esse sit nescio vnuȝ non puto: quēꝙ sapientū dubitare quin ante mouēs hūc motū: ꝛ hoc mobile sit esse hui9 mouētis ꝛ hui9 mobilis. hoc aūt eē cum iam sit in plurib9 ꝛ de pluribus predicatū ꝛ nō reducere oino opȝ ad vnū reduci principiū qð sit ipsius causa ꝛ a quo ipm sunt in multa. erit igitur cā esse ante mouēs primū fm ordinatiue rōnē. Cum aūt cā esse sit nō est cā formalis: qr forma est in oibus hijs quorȝ est forma: ꝛ hoc nō pōt esse pmuȝ nec pōt esse finis. qr ille est vltimus fm esse. opȝ igit ꝙ sit cā efficiēs: ergo cā efficiens est ante cām mouētē fm nāe ꝛ intellectus ordinē esse aūt sibi fm intellectuȝ nihil ante ponit a quo sit. Cū igitur sit a cā efficiēte nescio sit ex nihilo: iam aūt ostēsum est ꝙ ipm est a cā efficiēte. ¶ Amplius efficiēs illud non est nisi efficiens: igit per essentiā suā est efficiens. Opȝ igitur ꝙ sit essentia separata ois efficiens fm esse. Si eniȝ detur ꝙ est cōposita sola sicut ignis: tūc sequit ꝙ agit per virtutē aliquā que in ipso est ꝛ nō per essentiā. sed p aliquid additū eēntie ꝛ sic nō est primū nec per se ꝛ eēntialiter agens que oia sunt impossibilia. ¶ Cōgregemus ergo oia que dicta sunt ꝙ sit agens per se ꝛ ꝙ sit agens simpliciter ꝛ ꝙ agens per essentiā ꝛ ꝙ sit agens primū: ꝛ ꝙ agens vnicū ꝛ ꝙ sit agens primū ꝙ est actū ꝛ hoc est eē in oibus hijs que sunt. Cum aūt dicimus ꝙ esse necesse est fieri ex nihilo sensus est ꝙ nihil sit ante esse actu eo modo quo nihil pōt habere ordinē: cōsideratū enim in rōne opponis qua opponit ad aliquid sine ad esse ordinis est particeps: hoc igit ante pōt dicere ordinē tēporis: aut ordinē nō tēporis sed existendi simplr tēporis aūt ordo phice loquēdo esse nō pōt qr ois ordo tēporis fundat in potētia creante de potētia ad actuȝ per motū. ¶ Nos aūt iam ostēdimus istuȝ causalitatis modum eē ante motū oēm fm nature ordinē igitur opȝ ꝙ cuȝ dicitur esse primū causatū est ex nihilo ꝙ aut dicit ordineȝ eēndi ꝛ hoc est eē ꝙ nūc pmo est. ꝛ nō ante vel eē qð ab alio incipit esse vel fm aliquē talem modū. ¶ Amplius ēt si ponamus ꝙ huius esse nunꝙ incepit sed semp fuit: nihil minus sequit ex dictis ipm ꝛ ab alio esse ꝛ ex nihilo esse. Resumamus igitur qð iam ante probatū est ꝙ causa fm actum est. ꝛ nō est cū effectu fm actū: ꝛ tūc sciemus ꝙ si esse est permanens in actu. opȝ eū semp agere ꝛ fluere fontaliter esse ois eius ꝙ est: ex quo cōstat primā cām nō nisi per essentiaȝ agere amplius cū agere sit perfectius ꝙ habitus fm queȝ facultas agendi ꝛ perfectio fm habitū nō sit nisi cōpositi: ꝛ nō per essentiā suā agentis: opȝ necessario ꝙ primuȝ agens sit agens cōtinue: ꝛ nō sit agens per intētionem acquisitā in eo. Qð enim agit per intentionē acquisitā aliquo indiget ꝛ est imperfectū: ꝛ sicut dicit Algazel si obijciat ꝙ aliquis agat intēdens aliqd acquirere alij ꝛ nō sibi nō est instantia: qr nisi aliquid boni sibi acquiri intēderet in alio non ageret. Hec ergo est vera cōsideratio cause agentis fm huius sapiētie propriā cōsideratione ꝛ ex ista cōsideratione scitur ꝙ causa mouēs est intēdens ꝛ ꝙ illa est de cōsideratione phici. Causa aūt agens prima est per essentiā separatā agēs: ꝛ hoc est proprie de cōsideratione primi phi. Scitur etiā qualiter eē pendet ex causa ista: qualiter ipsa est vna de causis quatuor ꝛ prima inter eas. ¶ Scitur etiā ex hijs que dicta sunt qualiter qdam dixerūt esse quinque causas eo ꝙ efficientē quā sequit esse inquātū est esse diuiserūt a causa mouēte inquātū est mouēs. Quidā aūt quatuor esse dicerūt eo ꝙ vna in cōmuni est rō efficiētis ꝛ mouētis: ꝛ huius est facere eē ꝙ nō est: pȝ etiā ꝙ efficiens fm istam rōnē est ante oēs alias substantias ꝛ rōne ꝛ ordine nature. Sed nō opȝ ꝙ mouēs in eo ꝙ mouēs sit ante oēs alias substantias nisi in quodā ꝙ videlicet mouet: sed simpliciter ꝛ vlr accipiēdo nō est verū quin potius finis ante erit ꝛ etiā forma quedā si qua est forma prima: sed in sequētib9 erit de talibus tēpus inquirēdi. ¶ Cum aūt cause efficiētis duplicis sint effectus. s. Vniuoci ꝛ equiuoci: vniuoci qñ in specie vna vel genere vno vel fm ꝓportionē cōmunicāt effectus in eo ꝙ effectus est: ꝛ cā fm ꝙ causa est: sicut ignis calidus calefacit ꝛ ignit: equiuoci āt qñ cōmunicāt dicto modo sicut motus calefacit ꝛ ignis rarefacit ꝛ dissoluit: cōstat ꝙ primo modo cū effectu cōmunicans causa cōparat causato fm equale vel inequale magis ꝛ minus. Est aūt hec cōparatio aut in hijs que cōmunicāt

Cause efficientis duplices sunt effectus.

in materia vna: et est eorum trāsmutatio adinuicem sicut est materia generabiliū: sicut ignis calidus qui cā est aque calide: aut est in hijs quorum mā nō est vna sicut lumen solis q est cā luminis in luna ⁊ sicut quorum mā nō est vna. tūc aut est ita q diuersa mā nihil penitus hʒ ꝓhibēs ad effectū suscipiendū: aut hʒ aliquid ꝓhibens. Et primi exēpluʒ est superioris etheris superficies ad suscipiendū lumen lune ⁊ stellarū ⁊ iō per totū illuminat in ꝓfundum sol equali lumine ⁊ equipotēte: vt est in stellis. Exemplū aūt secūdi est lumen in sole: sicut in cā ⁊ stellis ⁊ luna sicut in effectu: ⁊ nō est eque potens in luminositate: eo q luna aliquid habeat opacitatis. ꝓpter q de nā terre esse dicitur. ⁊ similiter ꝓpter aliquā sube mālis ⁊ ipuritatē: nō est eque potens lumen in stellis.

¶ Si aūt est cōpatio in hijs quorum est mā vna: aut est in ea mā effectus que ad effectū habēt potētiā adiuuātis: aut potentiā nō probibētis aut potētiā ꝓhibentē. Et si hʒ potētiā adiuuātis: aut est potētia cōpleta ⁊ perfecta: aut diminuta ⁊ impfecta. si aūt est cōpleta tūc equipotēs pōt esse effectus cū cā ⁊ huius exēplū est sicut qñ ignis agit in aerem adiutus calido aeris tūc enim pōt ignire ipm ⁊ facere ignē sicut ipse ignis generās est ignis. Exēplum aūt secundi est sicut cū ignis agit in aquā calidā que virtutē hʒ caloris incōpletam. Et iō nisi illa virtus pficiat nō erit equipotēs effectus cum cā. Exēpluʒ aūt virtutis nō ꝓhibētis est mā ad igneitatē preparata: que sine ꝓhibitiōe parata est suscipere ignē ⁊ in hijs pōt esse equipotētia. Exēplum aūt virtutis prohibentis est qñ mā in quā agit ignis est actualiter facta. Tūc enī manetē eo q agit in ꝯriuʒ nō est equipotētia. ¶ Ex hijs pʒ q cū cā prima nihil cōe habeat cū causatis suis nulla est equipotētia inter cām primā agentē ⁊ sua causata. ¶ Amplius cū illud qd per essentiā est agens totū est agens ⁊ nihil patiens in ipso. Et cū illud qd primū est agēs a nullo sit aliqd suscipiēs vel habēs. pʒ q sola prima cā vere est agens: ⁊ q nulla secūdarū causarum vere agens est sed agere suuʒ hʒ ab alia vel sm aliquid agit ⁊ sm aliquid patitur. ¶ Hec ergo est cōsideratio cause agentis. in cā aūt finali cōsiderādū est q alius finis operis alius est finis intētionis ⁊ sic in natura. alius est finis gñationis ⁊ alius est finis nature generātis. ¶ In arte enim mechanica alius est finis operis vt forte domus vel aliud in quo quiescit opatio opantis. Finis aūt intētionis est aliud a fine operis: sicut forte securitas habitationis a pluuijs caumate ⁊ securitate latronum vel hostium irrūpentiuʒ est finis. ⁊ hoc finis cōstat q diuersus est a forma artificiali. Et similr est in nā: qñ forte finis generationis est forma: finis aūt generātis sm nām est esse diuinuʒ q participat per generationē. Et hec nō est forma sed assimilari optime cause sm q possibile est participare vnicuiq ⁊ sic pʒ qualiter cā finalis est diuisa a forma. lʒ aliqñ finis ⁊ terminus in vnā rem coincidat cū forma. hec ergo est determinatio finis que est terminus operis: ⁊ causa finalis que est finis intētionis. ¶ Amplius aūt finis dupli ꝯsideratur sm eē. vʒ. ⁊ sm q monet efficientē ⁊ mām ⁊ forma etiaʒ ordinat ad eā nō est in ipsa cā sm q accipit in esse. sed potius est finis lʒ multi dicāt ꝯtrium. nō enim sic est cā oīum sed potius prout est in intētiōe. Sic est cā oīum q: sic monet pp eā efficiens ⁊ sic appetit eam mā: ⁊ et forma talis aptat materie per quā finis inducat sm eē ergo est finis: sed sm q est in intētione cause finalis sic est cā. Sicut aūt iam cōsiderauimus mōs efficiētis ⁊ finis. Sic etiā ꝯsiderabimus mōs materie. ¶ Sunt aūt modi māe multi. aliqñ enim mā dicit q sine omni sua mutatione est receptibile alicuius sicut tabula rasa receptibilis est imaginis aliqñ fit receptibilis cū aliqua pmutatiōe. Et hoc fit dupliciter. aut enim est causa cū pmutatione situs partiū aut cū pmutatione situs ⁊ alteratione. Si aūt est cū permutatiōe situs: hoc est dupliciter. aut enim est pmutatio cū trāspositione partiū māe tm. aut cū abiectione partiū aliquarum ⁊ cū trāspositionē partium est mā sicut cera sigilli ⁊ sensibilia receptibilia sunt imaginū ⁊ similitudinum illa que dicunt ꝓductibilia. Si aūt cum ablatione ⁊ additione vel altero istorum: tūc est sicut figura icōnia sicut ex ligno lectus vel ex ligno esculapius. Si aūt est cū alteratione hoc pōt esse duob⁹ modis. Aut enim est solū vnicum alterationis subm. aut vnū cū alijs. siquidē vnū est cū alijs tunc est sicut miscibilia sunt mā mixti. Si aūt per se solum:

Quō quo finis sit cā.

Ꝑ3 diuersos modos māe.

tunc aut est mā ex qua fit aut post q sicut ostēsum est in libro scdo huius sapie superius. Et siquidem est ex qua fit: tūc aut subijcit cū priuatione aut cū ꝯtrario aut simplr. ¶ Hijs enim trib⁹ modis subm motus ꝯsiderat cū dicit: ex nō albo aut ex nigro aut ex eo q fit albū fit albū. hec enī est subm generationis ⁊ corruptionis primū: ⁊ per ꝯñs aliorum motuuʒ est subm. Et si est vt post q fit id qd fit tūc est. Sicut ex puero fit vir: ⁊ sicut ex addiscēte ⁊ indisposito fit sciēs in hijs oībus est cōe accipere q id qd est potētia aliqd ⁊ nō actus dicitur mā cū sit potentia q recipiat id qd fit ex ipso vel habeat illud vt subm vel mutet ad ipm. Et ideo mā est subm mutationis per hoc q est in potētia ⁊ fundamētū rei per hoc q est suscipiēs ⁊ huius ⁊ substās ⁊ p hec ⁊ similia satis cognosci pōt mā. ¶ Forma vō etiā dicit multis modis. Et tñ ꝓprie dicta forma que principiū est cōstituēdi id qd est sm actū ⁊ esse: ⁊ ideo q: separata sunt prime que cōstituūt id qd est in actu separata dicebant forme principalr ab antiquis. ⁊ delade dicebant forme imagines harum que cōstituūt in actu materiā. Et hoc qdem duplices sunt. q: aut cōstituunt in actu perfecto aut imperfecto. Actus eniʒ pfecti sunt qui dant esse ⁊ rōnem ei q cōstituit in actuali esse: sicut forme māe quas vocamus formas. impfect⁹ aūt actus ⁊ impfecta forma motus est. ¶ Actus aūt pfectus. aut respicit ⁊ pficit mām simpliciter: ⁊ sic dicit forma. aut respicit mām in multitudine quadā cōpōnis existētē: ⁊ sic dicitorū sine forma totius. tunc eniʒ forma virtutū hʒ multiplicitates per quas est pfectio partiū māe: sicut per se ipsam est pfectio māe sm se accepte ad imitationē huius dicunt forme accidētia: q: cōstituunt sm qd in esse quodā. Et q: formā dant esse ꝓpriā in oībus sequit figura que est determinatio quāti. iō figura dicitur forma extra circa aliqd cōsistēs. in artificialibus tñ figura est principalis forma: sicut pʒ cuilibet nisi forte ars sit nāe iuuamētū: sicut in alchimicis ⁊ in hijs artibus quarum operationes sunt mixture ⁊ digestiones ⁊ corporum transmutationes. Ex hijs ergo ⁊ hmōi formarum sciuntur diuersitates. Qualiter autē tres cause aliquādo in vnum coincidunt in scdo physicorum est determinatū. ¶ Hec ergo dicta sint de causis ⁊ causarum differentijs ⁊ modis.

¶ Cap 4^m. De modis elementi.

Elementū post cām est distinguēdū: q: elementum de rōne sui dicit aliqd cōstituēs vel cōstitute intrinsecum: q nō omō dicit cā. ¶ Dicamus ergo q elemētū dicit illud ex quo cōponit res primo: ita q ante ipm nihil veniat ad rei cōpositionē: ita q illud primū cōponēs sit in existente cōposito. Et sit idiuisibile ⁊ irresolubile sm spēm ad aliā spēm se cōponentē. Et hoc est q elemētū est in cōpositione primū ⁊ in resolutione vltimū. Et q: est vltimū in quo stat resolutio iō nō diuidit resolone ad spēʒ aliquā sue speciei priorē. sic aūt dicto elemēto diuidit sm modos primi cōponentis existis in cōposito aut enim est itus re sine subā aut virtute. Et si deinde est itus virtute tūc est sicut demōstrationes prime dicūt elēta sequētiū demōstrationū. Si aūt est suba itus tūc aut situ solo cōponit aut ordine aut etiā cōponētiuʒ alteratione situ aūt sunt linee elēnta figurarum: ⁊ ordine sunt elēnta littere syllabarum ⁊ syllabe dictionuʒ. ¶ Alteratione aūt miscibiliū adinuicē Sunt ignis aer ⁊ aqua ⁊ terra elēnta corporum physicorum. Scdm hoc ergo q est elēt cōpositione primū ⁊ resolutiōe vltimū substātialiter itrinsecū existēs ordine cōponēs sunt vocis litterate. Elemēta illa ex quib⁹ prima vox litterata cōponit: ⁊ i que ipse voces litterate diuidunt vltimo: ⁊ illa nō diuidunt in alias voces priores se ⁊ specie diuersas ab eis aut forte si aliqbus prima elemēta diuidant nō diuidunt aisi in partes similes sibi inuicē ⁊ toti sm spēm: sicut aqua que est elētū diuidit in pticulas quarum qlibet est aqua: sed hoc mō nō diuidunt syllabe: ⁊ elemēta syllabarum diuisibilia sm quātitates homogenei. sed elēnta syllabarum simplr sunt indiuisibilia. Similr aūt sm rōneʒ elemēti prescriptā. dicūt Phi elemēta ea que ponūt corporuʒ physicorum esse elēnta. Sed hoc iam sm veritatē alterata adinuicem sunt elēnta: ita q minimū vnius sit cū minimo alterius: q: nō sunt alterabilia adiuicē nisi diuisa per minima. hoc aūt primo libro periges eseos satis est ostēsuʒ ¶ Phi tñ antiqui nō oēs sic esse dicebāt. eo q qdā ponebāt nō nisi

ordine

ordine ꝛ figura ꝛ cōuersione sicut cōpositiōes que vocabāt trismon ꝛ diatigen ꝛ tropin sicut alibi diximus: quocūq; aūt modo pōnes varient in hoc cōueniunt: ꝙ elemēta ꝛ corporū dicebāt vltima illa in que diuidunt resoluta corpora ita ꝙ illa vltima nō resoluunt in alia a se specie differētia talia enim dicunt eē elemēta. Oēs antiqui siue vnū tale siue plura talia dicāt corporū phicorū esse elmta. Silr aūt sm eandē elmti rōnē sed solo sicut cōponentia dicunt elmta ea que sunt prima cōponētia diagramatū hoc est descriptarū incōtinuo figurarū. Et ex toto siue vlr si elmtū virtute dicat intrinsecū: tunc adhuc sm inductā elemēti rōnez dicunt elmta demr̄ationū. Nā prime demr̄ationes ante quas nulle sunt in pluribus sequētib⁹ virtute existes esse demr̄ationū elmta dicuntur. Lʒ autē virtute dicte sint prime demr̄ationes in cōsequētibus inesse. Insunt tn̄ aliquo mō sm subam sic enī circa subm ꝛ pdicatuʒ. Implicatio demōstrationis pme in scda: ꝛ sic deinceps semp prior est in pñte sm theorematicū ordinē. Et sm hunc modū sunt petitiones ꝛ suppōnes ꝛ diffinitiones elmta primarū demōstrationū. Et hoc ē mō verissime sunt ppōnes elmta quedā cōclusionū. ¶ Et hoc nō vidit Auicē. qui negat oīa ista. ꝛ sic Algazel insecutor Auicē.

Nota errores Auice ꝛ Algazelis.

Hiis ergo modis dicit elmtuʒ magis pprie. sunt enim prími sillogismi ex trib⁹ terminis per vnū mediū Et horū implicatio fit in oibus ᵒ̃ntibus. Trāsferētes aūt elmtū ab istu similitudine vocāt Stoici elmtum hoc ꝙ in se est vnuʒ existēs ꝛ paruū suba nō virtute admulta est vtile in qbus est salua tū. ¶ Et determinātes elmtū dicūt ꝙ paruū est. suba ꝛ simplex: ꝛ indiuisibile. paruū aūt dicunt in ꝗtitate simplex aūt in formis ꝛ idiuisibile in mā sube sm se accepte: dicūt enim magnū cōponi ex paruis: ꝛ spēs ex simplicib⁹ formis ꝛ substantiā ex idiuisibili mā. Et ex ista trāslatiōe elemēti puenit alia elemēti moltiplicitas diuersa ab ea que inducta est: sm pdictā elemēti enim multiplicitatē elmtuʒ est mā le cōponens ꝙ inesse forme saluatū ītus existit Ab illa aūt scda acceptione elementi euenit ꝙ maxime vlia ante que nō sunt alia sunt elmta vocata: eo ꝙ vnūqdq; ipsorū vnuʒ ens ꝛ simplex inest in multis formaliter saluatū in illis: aut inest oibus aut plurib⁹ sub ipso existētib⁹. oibus qdē sicut vnum ꝛ ens plurib⁹ aūt sicut gña entiū. Est aūt qdlibet ipsorū vnuʒ in lumine itelligētie ꝛ simplex eo ꝙ nō hʒ aliquid ante se ex quo fit. deficit tn̄ ab elemēti rōne: qꝛ nō ē coordinatū alijs: ꝛ mirū ꝙ est de elmti rōne hac ē trāslatione vnitas ꝛ punctus vident esse qbusdā elemētalia principia. vnitas qdē: qꝛ ipsa est simplex indiuisibilitas rex: punctū aūt qꝛ constituit vno tn̄ situ addito sup rōnez simplicē idiuisibilis. Et hoc remoto nō differt penit⁹ ab vnitate. ¶ Per aūt elemēta dicebāt eē qdā stoicorū antiquorū rex principia. Et horū alibi assignauimus rōnem. tn̄ hoc conuenit tn̄ dicere ꝙ illa que simplr vocant generalissima ꝙ nullo mō sūt spēs sunt indiuisibilia: eo ꝙ nō hñt diffinitionē illa gña qdā vocāt elementa: ꝛ magis dicunt elmta esse hec genera ꝙ̃ diffa: eo ꝙ sm eē accepta in plus sunt illa genera ꝙ̃ differētia nam cui cōuenit inesse differētiā sequit genus inesse sed non sequit ecōuerso: enī inest genus ꝙ cōtinuo insit diffa generalissima enim rōnem nō hñt: qꝛ lʒ dicat suba ens p se existēs. Et hoc videat eē rō ipsius: id tn̄ est idiuisus itellect⁹ sube per hoc enī separat ab accidēte. Unde sicut ens simplr est simplex: nō hñs rōnem ita in suba: qꝛ idē est ens simplr ꝛ suba. Qd enim dicit per se exīs: nō dicit nīsi modum illius simplicis entis ꝙ est suba: vnde nō est verū ꝙ quidā dicūt ꝙ generalissimū nō hʒ rōnez extra se: sed intra se: ꝛ sic sit cōpositū ex potētia ꝛ actu quicqd enī intra se hʒ diffinienti alia extra se explicat diffinitio. Sic ergo generalissimū simplex ꝛ primus est cōceptus sube ꝛ idiuisibilis: ꝛ iō diffinitorū resolutio stat ad ipm ꝛ iō vocat elmtuʒ. ¶ Colligamus ḡ modos inductos de elmto: ꝛ videbuntur reduci ad tres in cōmuni. Est enī idiuisibile primū cōpositione. Et vltimū resolone forme elmtuʒ. hoc aūt indiuisibile aut est idiuisibile diffinitione aut forma aut ꝗtitate. ꝛ sqdē ꝗtitate est idiuisibile: aut indiuisibilitas est nā eius per quā in esse cōstituit ꝛ est vnitas: aut cōstituit situ addito super indiuisibilitatē ꝛ est punctus. Si aūt est indiuisibile forma: hoc est dupl sm duplex esse forme vlis vel particularis. Et sm diuisionez forme pticularis vel vlis: ꝛ sm diuisionez forme particularis dicunt elementa vocū: ꝛ corporū ꝛ diagramatū sm differentias sapius inductas: qꝛ elmta vocuʒ in aliā formā nō diuidunt. Et similiter quelibet pars aque aqua est: sicut quelibet pars linee linea ¶ Si aūt est sm ex forme vlis tūc vlia sunt elmta eo ꝙ ipsa in plurib⁹ existētia saluata manēt sm vnā formā simplicē que est itellectus oium illorū in qb⁹ sunt. Si aūt indiuisibilia sunt per diffōnē sunt prima genera elemēta oium aūt sic diuisorū elemētorū cōe est hoc ꝙ elmtuʒ cuiuslibet esse dicatur. Qd primuʒ est indiuisibile sm vniuscuiusq; hoc modo materia prima est subm eo ꝙ ipsa est indiuisibilis diffinitione ꝛ forma ꝛ quālitate: sic enīʒ sumpta prima materia est simplex natura sine forma ꝛ quālitate existens. Et hoc modo nec motui nec mutationi subijcit. sed est id qd est in cōposito preter omnem formam.

¶ Cap. 5ᵐ. De modis nature.

Naturā aūt post hoc puenit distinguere: ꝙ lʒ pñte sm pñm motus ꝛ status p se ꝛ nō sm accñs sit a nobis distinctū in 2° phy. tn̄ etiā hoc cōmuni⁹ nām speculātes ꝯgruit distinguere: qꝛ ꝛ formā que nā est: ꝛ mām que nā est ꝛ alia hmōi speculamur: sm enīʒ ꝙ sunt entis cōsideram⁹ hmōi ꝛ nō sm ꝙ sunt rei vel mobilis corporis. ¶ Dixim⁹ ḡ ꝙ nā dicit vno mō q̄dā gñatio generatorū: talis iquā gñatio que nō sit ipsa ad eē mutarū. sed talis vt si qs id qd est ex se aliquid porrigēs dicat nām dicim⁹ enīʒ virtutē illā nām: qꝛ ex se porrigit formatū sibi coherēs sicut virtutē pullulātē que ex se porrigit id qd ex se formatū dicim⁹ nām: sicut videm⁹ a semine pullulare radices ꝛ stipitez ꝛ a stipite ramos ꝛ huiusmodi. Et dicim⁹ ꝙ nā seminis porrigit illa: ꝛ nā stipitis porrigit ramos ꝛ virgas ꝛ hmōi: ꝛ iuxta illū modū dicim⁹ illud nām ex quo generat siue format pullulādo id qd ē generatū ita ꝙ illud ex quo format sit formās pmū: ita ꝙ sit in ipso existe formato p aliquē modū sicut mēbra formant ex corde: ꝛ sunt in ipso p aliquē modū quē ꝯfiter determinabim⁹: ꝛ sicut fruct⁹ ꝛ semina formant ex plātis: ꝛ sunt in eis p modū statim determinādū. ¶ Amp. adhuc iuxta hūc modum dicit: nā id vn̄ mot⁹ prim⁹ est in quolibet nāliter existētiū: ita ꝙ pñm illius mot⁹ sit in eo: ꝛ itrinsecū idē existēs: sicut in aīatis primū motū dicim⁹ eē motū nutrimētū: ꝛ pñm hui⁹ mot⁹ itrinsecū ē nām nutriti siue illud virt⁹ sit cordis siue epatis siue radicis in plātis siue alteri⁹. hoc enim nō est de intētiōe ppositi distinguere qꝛ hoc in libro de aīalib⁹ est disputatū hoc ē mō mot⁹ prim⁹ spmatis i se hʒ pñm: ꝙ est nā ipsius inchoatuz existit sperma. Et hoc mō oīa q̄ mouent sm nām hñt in se pñm motus sui inchoata sunt talia. ¶ Quid aūt sit in hoc quo ꝯuenire videnť oīa sic mota p nām nō habemus tā studio hoc dicere qꝛ in sequētib⁹ de hoc erit tractatus. Sed ꝙ hoc sufficit. Hoc est ꝙ sic dixim⁹ forma primi motoris sive ad vltimū qd mouet: siue nec staret ad id vltimuʒ nisi p oīa media diffunderet vsq; ad vltimū. Et hoc ē pñm motus ꝛ ē in eis sicut supra in scdo huius scīe libro est declaratum. Qd aūt pñm motus est oib⁹ attribuēs motum sm nām declaratū est in 8° nostrorū phyſ. In ꝯñtib⁹ tn̄ cum studio subtili de hoc intēdemus. Hiis ḡ trib⁹ modis dicta nā cōuenit in hoc ꝙ est pñm motus exīs in eo ꝙ mouet. Et iō opʒ distīguere ꝗliter insit hijs q̄ pullulādo ex aliquo porrigunt. ¶ Dico ḡ ꝙ hoc mō porrectiōis gñari ex aliquo dicunt ꝗcūq; nutrimētū ꝛ augmētū hñt p aliqd a se diuisuʒ ꝛ in suba ꝛ figura ꝛ mocū nutrimēti: ꝛ augmēti ꝛ formatiōis accipiūt ex ipso in tāgēdo ipm. Et in hoc ꝙ simul apte sunt cū ipso in aliud adesse apte vltima corū cū vltimis eoruʒ ex qb⁹ pullulāt: sicut embria plātarū ꝛ aīalia: qꝛ sic fruct⁹ plātarū poris suorū apte assunt vltimis porox plātarū: ꝛ adherēt vltima vltimis adeo apte: ꝙ porus spōs ꝛ porus recipiēs succū est suppositū p quē decurrit succus in plāta. Et sic ex planta cōtinue haurit spm ꝛ nutrimētū ꝛ virtutē formātē in aīalibus aūt embria p vmbilicū coherēt apte matricibus: ita ꝙ porus arterie embrij est suppositū arterie matricis ꝛ porus vene sup positū vene ꝛ porus nerui sensibilis sup positū nerui sensibilis ꝛ porus nerui motiui sup pox nerui motiui. Et sic apte coherēs adest matrici in tangēdo apte. Et iō forte ꝛ nutritur ꝛ coalescit Uirtute enīʒ ꝛ porriguntur ex matrice: hoc ē mō apte cōiuncta cordi pullulāt ex ipsa. sicut pʒ p ea q̄ in libro de aīalib⁹: ꝛ plātis disputata sunt. oīa aūt que sic si-

Tex. cō. 5. Nō qūo differenter metaphysic⁹ de nā cōsiderat ꝛ naturalis.

mul sunt apte sit si tactu ultimorum reciproce agentiu et patientium fuerit et absunt aut sup tactu continuatione et conglutinatione quadam. Huius autem continuatio siue conglutinatio differt a tactu: quia in tactu nihil est preter contactu ultimorum quam sine medio sunt simul: nihil indiget quam iunctura sua esse sit necesse a tangentibus. In hijs autem sunt simul apte continata vel conglutinata est aliquid vnum et idem medium in ambobus existens. quod preter tactu facit simul apte esse et facit ea vnum esse secundum quantitatem et extremitatis continuitatis modum illum quo apte vtrinque particule ad medium copulantur licet non faciat ea vnum secundum qualitatem quia alia est qualitas porrigentis et alia porrecti et alia medij. Et hoc vocatur cotilido in plantis et vmbilicus in animalium conceptibus et iuncturis in membris. Sic igitur dicitur natura primum quoddam motus primi secundum tres diuersitates. Et hoc modo natura dicitur quod habet de ratione cause mouentis. ¶ Amplius autem natura ex quo sicut ex materiali primo. aut est aliquid aut fit aliquid eorum que naturaliter sunt ita quod illud ex quo fit sit saluatum in eo quod existit ordinatum in effectu et non sit mutatum a proprietate sue essentie vel a sua naturali potestate. et hoc modo dicitur materie materia artificiatorum natura eorum: quia illa saluatur in eis secundum esse et potestatem: sicut statue et vasis ereorum es dicitur natura et lignorum dicitur natura lignum et similiter est in alijs. Et ideo ab hac materia denominatiuam accipiunt predicationem qua erea et lignea dicuntur vnumquodque. n. talium parte factorum est ex his ita quod prima materia in qua conueniunt secundum nature potestatem saluata est in ipsis. ¶ Empe. enim hoc probauit esse naturam et non formam dicens quod si statua plantaretur lectus pullulauit vtique lignum non lectus. Et quia ars imitatur naturam. ideo quidam physicorum dicunt elementa ex quibus fiunt naturalia corpora esse naturam eorum que sunt ex ipsis. Elementa enim saluata sunt in ipsis secundum primum esse ipsorum. nec omnino potestate priuata sunt licet excellentiaz naturalium potentiarum amiserunt per aliquod medium mixtionis alteratione. Naturam autem naturam alij dicunt ignem alij terram alij aquam alij aerem. alij aliud aliquid tale ex quo fiunt corpora dicentes esse naturam. alij autem quedam plura eorum dicunt esse naturam. alij autem omnia ista quatuor sicut sepe alibi diximus. Cum autem natura dicitur materia per posterius dicitur natura eius naturale proprie sit primum motus et quietis sicut diximus nuper. Est tamen etiam ibi materia et aliquid formale quod primum est materialis motus sicut se plus ostensum est. ¶ Amplius alio modo dicitur natura proprie ea que est natura existentium et substantia que est forma rerum et quiditas. Et quia forma est multiplex quedam. n. est armonia compositionis que in metheororum determinatur. Et quedam est actus et perfectio materie non armonia nec armonia generis. ideo quedam sunt dicentes naturam rei esse primam compositionem que est armonia compositorum ad medium geometricum. sicut alibi saepe ostensum est a nobis. Aut etiam ratio illius compositionis sicut dicit Empe. quod natura rei composite nullius est simplicis existentium. Sed natura est solum permixtio et relaxatio siue remissio permixtorum ab excellentijs miscibilium ad mixti rationem mediam ita quod talis ratio etiam in hominibus quod substantiam habent magis super miscibilium naturam eleuatam vocatur natura. Et si sit vt est in hominibus quod natura eorum est mixti ratio et armonia tunc multomagis est hoc in alijs aliorum formis naturalibus: quapropter etiam quecunque a natura sunt aut fiunt etiam si iam existat materia ex qua nata sunt fieri aut esse non dicimus ea habere naturam si non habent speciem secundum rationem et formam que dat esse et nomen gratia huius et ideo quod ex his vtrisque est ex materia. vz et forma vt ipsa animalia et partes eorum similes et dissimiles dicuntur nature quedam secundum quod talem naturam que forma est attingunt. Et etiam dicitur natura iuxta modum quo materia est natura dicitur autem materia que est in materiato ab esse suo et potestate primatans.

Materia duplex.

Et hec materia dupliciter considerata natura dicitur. aut enim est materia que est secundum genus prima antequam nulla est in genere eorum quorum est natura. Aut que non simpliciter sed quantum ad hoc in specie determinata est prima et hec vocatur prima sicut operum ereorum ad ipsa quidem opera prima siue proxima materia est es totaliter autem et vniuersaliter prima materia ad illa est aqua: quia in 4° nostrorum metheororum ostendimus omnium eorum que liquefiunt calido sicco primam materiam esse aquam aeris licet forsan prima materia est aqua si omnia liquescentia secundum primam materiam sunt aqua. ¶ Et iuxta quartum modum sumendo naturam et speciem et substantia rei formalis est natura substantia dico que est finis siue terminus generationis quia nisi non sit forte finis generantis sicut in precedenti capitulo diximus. ¶ His ergo modis dicitur natura magis proprie metaphorice vero et minus proprie et vniuersaliter omnis substantia dicitur natura quedam composita propterea quia natura illa que forma est substantia est substantia id quod substantia quedam est secundum quam rationem etiam Boetius dicit quod natura est omne quod agere et pati potest. ¶ Ex dictis ergo patet quod primo et principaliter natura est substantia formalis hec enim secundum quod est causa agendi primum motus habituz hoc primum in seipsis non per accidens sed inquantum ipsa sunt. Materia namque natura dicitur: quia huius nature que est forma susceptibilis est. similiter autem generationes siue pullulationes et etiam ipsa mutatio generari vocata nature dicuntur quia sunt motus siue mutationes ab ea vel ad eam: similiter id quod est primum motus eorum que a natura sunt dicitur natura quia est talis forma. existens autem potestate aut perfectione potestate quidem quando non mouet actualiter potest tamen mouere perfectione autem quando mouet secundum effectum motus. Hec ergo dicta sunt de modis nature.

¶ Cap. 6m. De modis necessarij.

Tex. c.

Necessarium autem post hoc distinguemus quod licet necessarium simpliciter non sit nisi id quod est causa tamen non dicit causalitatis modo causam. Et minus dicit eam quam natura que aliquid habet efficientia et forme sicut diximus. dicimus ergo quod necessarium aliquando dicitur sine quo viuere viuentibus non contingit: et est ad vitam coelementale et tenens se tamen ex parte materie sicut spirare interiori vel exteriori spiritu. Et cibus animalium ad vitam dicitur esse quoddam necessarium ex parte corporum viuorum: sine his enim impossibile est viuere. Quid autem sit spirare spiritu interiori: quod necessarium est omnibus viuentibus. et quid sit spirare spiritu exteriori diximus in libro nostro de spiritu et respiratione. Et alio modo dicitur necessarium per comparationem ad causam finalem et non materialem. Et hoc vocatur necessarium suppositionis: quia posito in talibus posteriori secundum esse necessario infertur prius quod est ad illud. quasi via ad obtinendum vt sine quibus bonum alicuius esse non contingit propter talem suppositionem necessaria dicuntur. Et pro vno accipimus et eodem modo sine per hoc detur fieri bonum aut aliquod malum expelli: aut etiam malum priuari aut cessare non expulsum: velut dicimus necessarium esse bibere pharmaciam: si debeat expelli putridus humor vt homo ex putrida febre non laboret: aut alteratiuis vel necessarium est: si debeat priuari febris incensa ex humore alio non putrefacto. Et sicut dicimus necessarium ad eginam ciuitatem nauigare. vt recipiatur pecunia que ibi non alibi dabitur. Hec enim licet absolute necessaria non sint tamen supposito fine tali si includi debeat sunt necessaria. Et sic est in mechanicis et naturis. Si enim militaris esse debeat necessaria est ea que est fabricatiua armorum. Et si homo esse debeat: necesse est et humorum sit complexio. ¶ Amplius vim faciens et ipsa vis siue violentia quadam dicuntur inferre necessitatem. hoc autem est secundum ordinem siue metum et voluntatem impediens propria actus et prohibens ab his que libere compleremus. Hoc enim inuoluntarium est cuius primum est in alio nihil conferente eo quod vim patitur. Et ideo vim patiens necessarium dicitur: eo quod cogatur ex necessitate: sua impediente voluntate propter quod omne tale necessarium flebile est et contristabile. vnde Euenus poeta dicit quod omnis res talis modo necessaria flebilis facta est. vis enim ipsa necessitas quedam est. Et ideo Sophocles rector ad piclez dicit hoc quidem quod suades facio sed vis me ea que iubeas facere cogit. Et ideo in ciuilibus autem preter quod vi metuue causa sit ratum non habeo. videtur tamen huius necessitas per rectam rationem esse quoddam incredibile et inopinabile. Cum enim opinio siue credulitas per ordinem agenda per voluntatem est necessitas violentie et motus contraria motui illi qui secundum proheresim est et preuoluntatem et precogitationem. Et hoc necessarium sumptum est secundum modum cause efficientis et mouentis. ¶ Amplius penes causam formalem sumptum necessarium est: quod non contingit aliter se habere. hoc enim dicimus necessarium sic se habere vt habet. Et hoc necessarium quidam posteriorum peripatheticorum vocauerunt debitum sic esse. et huic oppositum impossibile esse vocauerunt prohibitum esse. Medium autem cuius esse ex alijs quibusdam pendet causis vocauerunt possibile. secundum hoc ergo necessarium quod est debitum sic esse et prohibitum non esse et non possibile adesse et non esse et alia omnia dicuntur necessaria. Iste enim est modus principalis: et ad istum respiciendo omnia alia proportionaliter necessitatis nomen acciperunt: id enim quod patitur vim cuius principium est in alio dicitur ideo pati vel facere quod patitur vel facit necessario quando non contingit aliter facere vel pati propter ordinem siue metum vel coactionem: quasi illa existat necessitatis ratio propter quam non contingit aliter pati vel facere. Similiter autem est in concausalibus viuendi et suppositione boni quod debeat includi: nam cum aliter non contingit hinc quidem bonum finale illinc vero viuere in concausalibus vel cum non contingit esse sine aliquibus pro suppositis ea necessaria esse dicimus. Est. n. necessitas quedam causa et iuxta numerum conditionum causarum sumpta in his autem sicut in 2° physicorum ostendimus supposito posteriori necessario infertur id quod est

prius

pri⁹ : tā in phicis ꝙ̄ metaphicis. Sʒ in doctrinalib⁹ ⁊ demra tiuis p ↄuersum modū est necūʒ. ¶ Et iō pter oīa pdicta opʒ scire ꝙ demr̄ātio est ēt de nūō necīoꝝ eo ꝙ demratum ⁊ demr̄ans nō ↄtigit alr̄ se hr̄e ſʒ bene ⁊ simplr̄ demr̄atū est. huiꝰ autē cā est: qꝛ pria sunt ex qbꝰ est demr̄atio ſʒ nulla ipoſe est alr̄ se hr̄e ex qbꝰ demr̄atio est sylls in demr̄atiōe .n. q̄dā necīo ē diuersa cā ab ipsis p quā demr̄ant. ⁊ hec sūt ↄclusa ⁊ cāta: alioꝝ aūt nulla est cā. sed ipa sunt pp quā alia sunt ex neē rate: ex his aūt necīo ↄcludit. ꝙ oium pm̄ū ⁊ ꝙ ſm oēm ↄditionē ⁊ ꝓprietatē necessitatis est necūꝫ est ipm simplex pꝰ qȝ nō hʒ cam ſʒ est cā oium pria. Hoc n. solū est qȝ nō ↄtigit plus hr̄e. eo ꝙ a nullo aliqd recipit. ſʒ oibꝰ lar gif qcqd hn̄t ⁊ sunt. oē .n. qȝ ab alio recipit q̄cunqʒ mō ↄtin git habere plus ⁊ minus. igif omne tale contingit habere alr̄ ⁊ alr̄: qꝛ plus ⁊ minus habetur ⁊ habetur alr̄ ⁊ alr̄. Qȝ aūt a nullo recipit nullo mō ↄtigit plus hr̄e ꝙ̄ hēat q̄te nec alr̄ ⁊ alr̄ ↄtingit ipm hr̄e. Quia si alr̄ ⁊ alr̄ ↄtingeret ipʒ hr̄e cōtingeret ipm plus hēre. Hoc aūt iō est qꝛ cam nō hʒ a q̄ recipiat eē vel lumē vel bonū vel aliqd taliū. Et hoc est ex seipso eē debitū. Si q̄ igif talia sempiterna ⁊ imobilia sint: sicut in sequētibꝰ ⁊ vltimis ptibꝰ huiꝰ sapie ostēdemꝰ illis nihil est vi vel pter nām: cū oīs violētia ⁊ pter nām extrīsece sit ex q̄dā extrīseca ⁊ fortioꝝ cā ⁊ illud vere est necesse cui op ponif ipoſe eē qȝ ꝓb hitū est eē oino. ⁊ in se ⁊ in ordine ad cāʒ. ¶ Possibile aūt eē est duobꝰ modis. est .n. poſe eē ꝙ in q̄dā alteriꝰ est potētia: ex q̄ pēdet eē suū. ⁊ hoc mō oē causatū est poſe ſm nām suā. Alio mō dicif poſe eē ꝙ ex infirmitate cāe sue ad esse ⁊ ad non esse se habet ⁊ hoc opponif necessa rio ſm modū esse sui. Et vtroqʒ mō dictū possibile ſm esse suū pendet ex alioꝝ illi debef esse suū ꝓpter qȝ oē suū esse qȝ oʒ alteri est poſe ſʒ hoc ꝙ oʒ alteri q̄sic est recipiēs. Si adā aliqd est cā ⁊ cātū respcū diuersoꝝ hoc necītatis rōneʒ pōt hr̄e tq̄ntū est cā. si sit cā stās cuiꝰ eē pp necessitatē sui eē seqf aliud cui eē attribuit q̄sic largif ⁊ nō recipit. Et iō in ista ↄsideratione nō plus hēre poterit nec alr̄ ⁊ alr̄ habere. Sed ſm ꝙ cātū est recipit ⁊ plus habere poterit ⁊ alr̄ ⁊ alr̄: ⁊ iō possibile est ⁊ nō necessariū. Hec aūt dicta sunt de ordi nibus caꝝ in esse sumptaꝝ ex pmo motore vsqʒ ad vltimū: qȝ mouef motū tm̄ in quo stat motus pimi motoris: ⁊ nō sunt dicta de necessario demōstrationū. In his .n. iʒ ↄclusuʒ ex alio accipiat necessitatem tn̄ est necessariū nō hn̄s plus vt hn̄s alr̄ ⁊ alr̄. Hec aūt de necīo dcā sīt valde .n. erūt vtilia ad vltimā istiꝰ sapie ptē in qua de pmā cā erit loquendū ⁊c.

¶ Cap. 7ᵐ. De modis vnius.

Tex. cō. 8.

Q uāuis aūt in dictimꝰ de q̄s que intētionibꝰ que sūt de rōne principioꝝ entis ſm ꝙ est ens necessitas .n. cōcomitaf cām ⁊ est q̄dā ꝓprietas ipsiꝰ ⁊ nā est cā q̄dā ⁊ ꝑcipue est cā que pricipa liter est ↄsiderāda a pħo pimo que est forma. Causa aūt est pricipiū entis: ⁊ oīs cā est pmᵐ. sed nō ↄuertif opʒ tn̄ adhuc tractatui isti īserere distōnes duoꝝ noīm que sunt pimi itellectꝰ vniuersoꝝ ⁊ iō princi pia sunt oium. Et hoc sunt vnū ⁊ ens. pius tn̄ distīguemꝰ intētionē vnius. eo ꝙ vnū a multis etiā dicebaf eē pmᵐ. ⁊ qꝛ amplioris est diuisiōis ꝙ̄ ens pp modū quē addit supra ipm ens. Dicimus ḡ ꝙ vnū cōtoꝝ diuisione dicif quā hēt ita ꝙ aliud dicaf vnū ſm accidēs: ⁊ aliud dicaf vnū ſm se. ¶ Attendendū aūt ꝙ nihil oino vnit nisi qȝ ↄtinet ⁊ termi nat. nihil aūt ↄtinet ⁊ termiat nisi qȝ perficit. vnde fit ꝙ ni hil vnit nisi qȝ pficit. Ex hoc .n. qȝ pficit totū īfra terminos sui esse ↄtinuit ⁊ qȝ infra terminū sui esse ↄclusum est: vnū est qꝛ in se indiuisum est ⁊ ab alijs est diuisum. ¶ Ex his aūt facile elicif accidens nihil penitus vnire. Et iō vnum ſm accidens esse nō posse per vnioneʒ quā facit accidens: sed per vnitatē quā facit subm. Dicunf ḡ vnū ſm accidēs penes accidēs vʒ subm ⁊ accidēs accidēti gratia eiusdem subi. Et vtrūqʒ hoꝝ est duplr̄ pp duplex subm pticulare .s. ⁊ vniūle pticulare. s. est accidēti ꝙ coīter accidēs vocaf siue accidēs per accidēs pncipalr̄ ⁊ maxime substat. Vniūle aūt est qȝ est qdē in subo pdicari sicut esse ipsiꝰ accnīs aūt est in eo sicut esse habēs ab eo. Hoꝝ aūt oium exēpla sunt: qm̄ subm ⁊ accnīs sunt vnū. sicut si dicā coriscū ⁊ musicū esse vnū: ⁊ coriscū musicū eo ꝙ idē subo est dicere corisc⁹ ⁊ mu sicus ⁊ corisc⁹ music⁹. Exēplū aūt de vnitate accidētis cum

Accidens rō ne sui nihil hʒ vnire.

accidēte est: sicut si dicā ⁊ musicū ⁊ iustū eē idē ꝙ iustꝰ musi cus corisc⁹ vnū .n. dn̄t oīa hec ſm accidēs. Justum qdē .n. ⁊ musicū vnū dn̄r: qꝛ vni subo accidunt ambo. Musicꝰ vo ⁊ coriscus dn̄r vnū: qꝛ alterū alteri accidit. Sr̄ aūt sicut in sub iecto posita ista sunt vnum per accidēs ita etiā mō quodaʒ sunt vnū si in pdicato ponanf. vt si dicā coriscus est coriscꝰ musicus. hoc enī vnū sunt cū corisco: qꝛ earū partiū que sic vnū sunt altera accidit alteri. ⁊ similiter est in oratione cō pleta quādo duo accidētia dicunf idē: vt si dicā. sicut enim dico in dictione simplici ꝙ musicū est ⁊ idē corisco pdicatū de eo ita dico in oratione ꝙ coriscus musicus est ideʒ iusto corisco qꝛ coriscus musicus pdicaf de iusto corisco pars .n. vtriusqʒ orationis siue in subo siue in pdicato posita acci dit eidē vni. pars .n. vnius est iustū ⁊ alteriꝰ est musicū. Et hoc ambo accidūt corisco. Cū .n. dicif musicū esse iustuʒ ni hil differt: ꝙ̄ si dicaf corisco accidere musicū eo ꝙ accidens accidēti nō subijcif nisi gr̄a subi in quo est sicut pʒ per ante dicta. Sr̄ aūt vnū est per accidēs siue in noīe generis siue in noīe cuiuscūqʒ vniualis dicaf subo in eē accidēs: vt si di cā ꝙ idē est hō ⁊ musicus homo. hoc .n. est altero duoꝝ mo doꝝ: aut .n. sic est ꝙ vni subiecte substātie existēti accidit musi cū: aut ambo. vʒ hō ⁊ musicus accidūt alicui de numero sin guloꝝ hoc est singulariū vt corisco. nō tn̄ eidē ambo insunt in sūt singulari subo. Sed hoc qdē qȝ est scḋa suba forsan vt genus vel sicut spēs inest ⁊ est nā ⁊ eē ipsius. ⁊ iō est in subo ipsiꝰ aliud vo nō. Sed aut inest vt habitus sic musicū ⁊ iu stū: aut passio sicut albū dulce vel aliud tale accidēs quecū qꝫ ergo ſm accidēs vnū dn̄t hoc mō qui dictꝰ est dn̄r vnuʒ. Eoꝝ aūt que ſm se vnū dn̄r quedā dicunf vnū ↄtinuitatis rōne. Cōtinua aūt dn̄r coīter quocūqʒ mō ad vnū copula ta. siue per artē siue per nām copulata. Copulata per artē: vt onus qȝ ligatione ⁊ ligamētis est vnū ex multis copula tis in vnū ⁊ lignū qȝ copulaf visco siue glutino est vnuʒ ex multis conglutinatis in vnū. Et linea ēt si sit indirecta siue curua vna dicif. Et etiā hec oīa dicunf in cōi ↄtinēte vnuʒ sicut vnū dicunf singule partiū aialis sicut tybia dicif vnū: sicut linea indirecta ⁊ brachiū dicif vnū ex multis cōfiscatum ⁊ cōglutinatū: ⁊ corpus dicif vnū sicut ligamētis colli gatū ad cor sicut ostēdimus in libris aīalium: ⁊ in libro qui de principijs motuū aīaliū intitulaf. Ea autē que de nume ro hoꝝ ↄtinuoꝝ sunt nā vnū magis vnū sunt ꝙ̄ ea que sunt arte vnū. Cōtinuū vo in nā dicif vnū cuius motus qui ſm se finis est est vnus: ⁊ non possibile est alr̄ esse: sed est vnus motus qui est vnius indiuisibilis subi ⁊ est indiuisibilis ſm tpa. hoc aūt est sicut in hijs que de pricipijs motuū ani maliū dispuauimꝰ q est ab imobili vno sicut motꝰ brachij totius ab imobili humero. ⁊ motus ascēd siue focilis ab imobili cubito: ⁊ motꝰ manus ab imobili rasceta. Et motꝰ totius corporis ab imobili corde. Tales .n. motus oēs sunt ab vno imobili ſʒ vnū tpīs idiuisibile ſm actū. nō .n. in vno tpe mouef vna ps mēbri colligati ⁊ in alio alia. Ita ꝙ ab imobili humero piꝰ moueaf adiutoriuʒ ⁊ posteriꝰ ascēd: ⁊ deide manꝰ: ſʒ hec oīa mouenf in idiuiso tpe. Hec ḡ dicto mō sūt ↄtinua. Scḋm se aūt sūt ↄtinua ꝙ̄cūqʒ nō tactu sūt vnū: sicut colligata aut ↄglutinata qꝛ q̄ tactu sunt vnū hoꝝ vlti ma sunt sil: ⁊ cōtinenf hec intra sua vltima nō copulata ad vnū ⁊ eundē cōmunē terminū. Et iō ſm se nō sunt ↄtinua: nā si ponis se esse tangētia ligna. nō dices ea esse vnuʒ cōti nuatiōe que ſm se ⁊ ꝓprie ↄtinuatio est siue sint ligna siue corpꝰ siue aliud ꝙ ↄtinuū eē dicif ſm se ea vo que oino sūt ↄtinua ad vnū cōem terminū ſm se copulata ea simplr̄ sūt ↄtinua. Quis ēt hēāt curuitatē magis tn̄ vna est linea que nō hʒ curuitatē ad angulū: eo ꝙ ad vnū pūctū est ↄtinua co pulatio linee recte qui est terminus ipsiꝰ ad anguluʒ: eo ꝙ ad vnū pūctū est ↄtinua copulatio linee recte q est terminꝰ ipsiꝰ: ad angulū aūt signaf situs. Et iō diuidif q̄odāmō in angulo ⁊ recedit ſm aliquē modū ab vnitate. Et sic ēt est in partibus mēbroꝝ aīalium quecūqʒ recta sunt copulata in vna partium positione magis sunt vnū ꝙ̄ curua ad an gulū. sicut tybia inter genu ⁊ thalos: aut femur ꝙ est coīa cruris a femore vsqʒ ad genu porrecta. Causa aūt ꝙ cur ua minus est cōtinua in mēbris aīaliuʒ est: qꝛ curue ad an gulum nō ↄtingit vnū esse motū totius sed plures: qꝛ vnus motus est a quolibet musculo immobili vno. Talis autē

musculus vn⁹ est post q̄libet iūcturā curuature ꝛ recta pp cām hāc magis est vnū q̄ curua ad angulū. Curuū vō ꝛ eā q̄ hꝫ angulū ī mēbris aīaliū: ꝛ vnā ꝛ nō vnā eē dicim⁹ q: ꝯtī gie ꝛ nō nr̄ eē motū ei⁹ hic q̄ mouet motu diuerso diuersoꝝ ꝯiūctoꝝ ad angulū. Et ꝯtigit et nr̄ eē motū toti⁹ q̄ mouet motu musculi post totū mēbꝝ positi ꝛ mouētis totū mēbꝝ: recte vō lice ī mēbris aīaliū mot⁹ ē nr̄ sp̄ q: ī ea nec vna pticula gd ē mēsurā hñs ī pte quiescit ꝛ ī pte mouet ñ.n. hec pa gdā sua quiescit illa vō mouet. sicut faciūt ptice linee ꝯcte: q̄ in pte quiescūt ꝛ in pte mouent. ¶ Amplius alio mō dr̄ vnū spē siue vnū fo’a ꝛ hoc dupl’r. aut.n. fo’a ē cā vnitatis repugnās multitudini diuisionis subti p situ ꝛ locū: aut nō repugnat huic mltitudini sꝫ ptes diuise p diuisionē sbti adhuc recipiūt pdicationē toti⁹ sic pars: ꝛ si fo’a vniēs subm nō repugnat diuisiōi subti tūc fo’a subalis ī toto nō ē cā vnitatis toti⁹. Sꝫ poti⁹ cā vnitatis ē supficies plana ꝯtinua ꝯtinētis corpis extrema: vl’ supficies plana ꝯtinēs ītra q̄ ē supficies rotūda corpis ꝯtacti: ꝛ sicut vnū subm corpoꝝ simplicium forma idifferēs: idifferēs vō spē siue fo’a est spēs q̄ nō diuidit fm sensum: vt ps ei⁹ sit hic: ꝛ ps eius sit ibi. sꝫ totū ītra vnā supficiē ꝯtinuat sicut vna aq̄ q̄ in vna supficie aq̄ fo’a idifferens ꝯtinet: sic dr̄ vn⁹ aer ꝛ vna terra: ꝛ sic de aliis simplicibus hōgeneis. sꝫ subm qđ sic ītra vnā supficiē ꝯtētū ab ipsa vnitate supficiei hꝫ vnitatē est duplex: aut ē pmū qđ ē pmū subm oīuꝫ ī illo gñe gñaliū aut ē finale ad finē vniuscuiusqꝫ acceptū: ꝛ ab vtriusqꝫ idiuisione p situ dr̄ corp⁹ vnū. vinū.n. vnū dr̄ ꝛ aq̄ vna ab hui⁹ mēsure supficiei idiuisiōe fm sꝫ: quā hꝫ subm idiuisuꝫ. Et simr̄ liquores oēs sic vnum dr̄r vt oleū vnū ꝛ fluida oīa vel liscuta. Hec.n. dr̄r vnū: non a fo’a subali q̄ diuisiōi nō repugnat eo q̄ q̄lꝫ ps aq̄ aq̄ ē: ꝛ q̄lꝫ ps vini vinū ē: sꝫ poti⁹ iō q: oīuꝫ vltimū ꝛ pmū vnū subm ꝛ idē ē idiuisuꝫ supficieb⁹ sepātib⁹ ꝛ diuidētib⁹ ea p situ diuersuꝫ. oīa.n. talia vnū eētia sūt aq̄ eadē: aut idē aer p subm pmū ꝛ vltimū. ¶ Dico aūt pⁱᵐ subm sicut oīuꝫ q̄ sūt aq̄ spēs aq̄ ē subm pmū: pximū aūt siue finale subm fm vnūqđqꝫ ē alterū. opꝫ āt in his q̄: fo’a diuisiōi nō repugnat vtrūqꝫ subm eē idiuisuꝫ ī vna supficie eē ꝯtētū vna eē dr̄r huiōi corpa. ¶ Si āt ē fo’a q̄ diuisiōi repugnat: sic ē fo’a hōis cui⁹ nō q̄lꝫ ps ē hō. tūc hec aliā hēbūt vnitatē de q̄ īferi⁹ ꝓsequemur: ꝛ q̄ de illa loq̄mur vnitate q̄ ē a tali pfectiōe quā nō facit ꝯtinuitas ad vnā supficiē. sic facit ea de q̄ nūc diximus. sꝫ quā facit forme pfectio sic ordīatis prius attribuēs eē pfectū. Hec q̄ sic vna dr̄r fo’a subti idiuisiōe. ¶ Dr̄r et vnū fo’a quoꝝ genus ē vnū differēs oppositis differētiis. In hiis.n. gñis nā vna extēsa ad totā dīaꝝ diuītatiā vnit. Et in vno retinet qc gd diuidit dīaꝝ oppō. Vnū g̃ et ista dr̄r. Et id qđ vnit ea ē subm pmū q̄ differētiis supponit: sicut hō ꝛ equ⁹ ꝛ canis sūt vnū qđ ē eiūs in eis. Et ī qđ pdicatū: q: oīa ista sūt aīalia. nec hoc dico fm hoc q̄ abstrahit ab eis: sꝫ potius fm id qđ realr̄ in ipsis subiicit differētiis. Ostēdim⁹.n. superius oīa hec in lumine itelligētie agētis pmit⁹ eē: ꝛ lumē itelligētie oīb⁹ formas attribuere. vnū aūt est ꝛ vna nā q̄ in lumie est itelligētie ab oīb⁹ q̄ sub gñe ꝯtinent pticipata fm eē aūt est differēs. Et hec dīa p accns est: ꝛ fm seipsaꝫ nām nō diuidit gñis: sꝫ sꝫ eē vt dixim⁹. ¶ Et mō ꝓpinquissimo ad istū modū dr̄r vnū q̄ sūt vnū in mā dīis oppositis formis sꝫ.n. gen⁹ nō sit mā in duob⁹ tñ ad min⁹ māe est ꝓpinquissimū q̄r vnū est q̄ mā ē formaꝝ pmū subm sicut ꝛ gen⁹ est subm pⁱᵐ dīaꝝ. Scdm eū qt sic ꝛ gen⁹ ptāte hꝫ oēs dīas actu vō nullā. Et hec ptās nō ipa nā ē gñis ꝛ suba sꝫ est hītualis icboatio ꝯfusa ꝛ ipfecta dīaꝝ. Ita ꝛ mā ptāte hꝫ fo’as q̄ ptās nō ē ipa mer mā. sꝫ ē hītualis ꝯfusio ꝛ icboatio forme ad spēꝫ idistincta ꝛ idetermiata. Et iō ambit fo’as oppositas sic ptās gñis dīaꝝ ambit oppōnē. Est.n. hec ꝯfusio pmixta potentie. Et iō sic nō ē q̄ hēat ꝯtia sili eēs aūt q̄ sic gñe aut cōi fo’a vnū sūt dupl’r sūt vnū. q̄dā.n. q̄qꝫ gdē vnū dr̄r in cōi mō pdicto gñis q̄ ambit dīas oppositas q̄qꝫ vō dicunt vnū gñe sup id qđ idē dr̄ hoc aūt dr̄ idē si spēs hēat finales siue spālissimas supiores. Dis q̄ in nnō singulariū demrant. tūc.n. illa sūt eadē gñe q: a gñis diuisione nō excūt. nec ipm gen⁹ diuidūt p dīaꝝ aliq̄s. Et iō cū idē sit a quo nō differt p dīaꝝ remanet idē gen⁹ cū illis fm se ꝛ vni⁹ ptātis: sic dicim⁹ q̄ hisopleur⁹ q̄ ē eq̄ tribiarū triāgulū duas tybias eq̄les hñs ꝛ tertiā iequalē: ꝛ hisocheles q̄ ē eq̄laterus triāgulus. sunt vnū in figura q̄ ē gen⁹ sꝫ nō sunt vnū in spē triāgulus q̄dratū aūt ꝛ triāgulus nō sūt vnū in gñis ptāte. ¶ Et hoc ꝓbat ex hoc q̄ figura erit ex figura si ptās q̄ figura est in figura reducat ad actū p diuisionē qm̄ trigonū est ī tetragono ptāte. ꝛ si diuidat tetragonū lineis ductis diagonalr̄ de angulo vno in sibi oppositū angulū q̄drati ꝯtinuum ꝯtinue fiet in actu trigonū sꝫ diuiso trigono nō erit ex diuisiōe nisi trigonū. Et iō trigonū ꝛ q̄dratū nō sūt eiusdē ptātis ꝓpinque figure. sꝫ trigonū ꝛ tetragonū sunt eiusdē ptātis figure sꝫ nō eiusdē sunt eē in triāgulatiōe. ¶ Simr̄ ꝯscēdēdo p gñe qm̄ eiusdē ptātis sunt in gñe q̄ vno vel vni⁹ gñis agēte educunt de gñis ptāte ꝛ simr̄ ē ī formis q̄ sūt ptāte ī mā. harū.n. oīum eadē est determīatio q̄ figure est sicut iā dcm̄ est. Sic enī erit viuere de eē ꝛ sentire erit de viuē. ꝛ sic de aliis ꝛ im pfectis viuē est in sentire ptāte: ꝛ eē in viuere ꝛ q̄dꝫ ab alio educit agēte. Et iō ē vni⁹ simplicis ptātis: vnū.n. agēs ē ad actū vite ꝛ vnū ad actū sensus ꝛ vnū ad actū itellect⁹. Et cū dīa sit ad ꝯformitatē act⁹ agētis pꝫ q̄ p se nō determiat nisi ꝯfusionē imediate sibi ptātis. Mediat aūt ptās alio quodā fm nāꝫ pore idiget agēte q in agēte scdo est ptāte. Sicut trigonū in tetragono. sic.n. eē est in vita ꝛ vita in sensu. ꝛ sic deinceps sic. q̄ idē gñe sit determinatū. ¶ Ampli⁹ aūt vnuꝫ dr̄r q̄r est dīffō vna. Et hec sūt q̄rūcūqꝫ rō diffinitiua que ipm qd erat eē dicit idiuisibilis hoc est idifferēs est ad aliā alteri⁹ rōnē ostēdētē eē ipm fm hoc q̄ qd erat eē ipsi⁹ rōnē aūt dico idiuisibilē: hoc est idifferētē fm se.n rō diffinitiua oīs est diuisibilis cū ex gñe sit ꝛ dīa vel ex gñe. ꝛ eo q̄ est locō ahe q̄ diuisa sunt fm suas nās: iā aūt dicta vnū dupl’r sūt vnū fm q̄ dupl’r ē rō diffinitiua. ¶ Est.n. rō passiōis: ꝛ rō subti: in rōne qdē passiōis subm est loco dīe ꝛ gen⁹ est eōe. Si.n. diffiniā clauduū ꝛ symmū hoc gñe qdē eadē sūt: q: vtrūqꝫ est curuū. sed subto solo differētia sunt q: symmū ē nasi ꝛ claudū cruris curuitas: ꝛ sic augmētatū ꝛ minus tū idē sūt qm̄ vtrūqꝫ ē passio eiusdē subti: augmētū.n. est existētis magnitudinis additamētum. Minutio aūt est existētis magnitudinis decremētuꝫ. id aūt qđ auget ꝛ minuit iā est penit⁹ idē in vtroqꝫ. Et sic eiusdē est diffōnis id qđ auget. Et id qđ minuit hoc.n. est existēs subti magnitudo. Sic etiā est vna rō in differētiis spēi vni⁹ in supficieb⁹ sicut indifferēs rō est supficieꝝ planaꝝ: siue sint vna linea siue plurib⁹ ꝯtēte. Est.n. plana supra quā nō eleuat āgulus ī diffōnib⁹ aūt subtoꝝ hoc planissimū est q̄ eadē sunt diffōne q̄r diffinitiōes sunt idifferētes: sicut ensis ꝛ macro sunt vnuꝫ oīno vō sine vniuersalr̄ in talib⁹ ea sunt vnum diffōne q̄r itelligentia idiuisibilis est siue idifferēs est: que est formalr̄ itelligēs qd erat eē ita q̄ nō possit separi in aliq̄ essentiali quo vni ꝛ nō alteri ꝯueniat in tpe aliq̄ vel in aliq̄ loco neqꝫ aliq̄ rōne: ꝛ hec sunt maxie vnū iter ea que fm formā sunt vnū: iter oīa tñ ea magis sunt vnū que diffinitiones simpliciter habēt. Et hec sunt in gñe sube. vnde sube indifferētes fm rōnē maxime fm formā vnuꝫ sunt. vniulr̄ aūt ē oīa inde nomen ꝛ rōnē vnius accipiant: vnde indiuisionē habēt: vt si inquātuꝫ homo vnicā per formā hōis nō hꝫ diuisioneꝫ oīa sub forma hōis vnita sunt vnus homo. ¶ Si aūtē sunt indiuisa inquātuꝫ aīal ambitu aīalis vnita sunt vnuꝫ aīal: sicut ea que gñe sunt vnuꝫ. ꝛ si sunt vnuꝫ per subti mēsurā sicut copulata sub vna supficie ad vnius corporis mēsuram vnā vnuꝫ sunt corp⁹. sicut dixim⁹ aquā esse vnā ꝛ vinuꝫ vnū indiuisione primi ꝛ vltimi subti. igit etiā plura vnuꝫ dicunt in hoc q̄ faciunt aliqđ vnum indiuisum ꝛ indifferēs. Nec enim in nullo vniunt: aut in hoc q̄ patiunt vnuꝫ sicut duo oculi vnius visus ꝛ due aures vni⁹ auditus: q: vnius sunt passionis. aut dr̄r vnuꝫ in ambitu vno quē habēt: aut eē in hoc q̄ vniunt relatiōe ad aliqđ vnū. Primuꝫ autē in oīb⁹ hiis modis vni⁹ fm diuersitatē pdicamētoꝝ est vnuꝫ quo dr̄r vnuꝫ q̄r suba eoꝝ vna: vna vō talia quoꝝ suba est vna dr̄r aut ꝯtiua rōne que mēsura est subti: aut spē remota vl’ ꝓpinquam: ad hāc vnitatē reducit vnitas differētie: q: nō sunt vnū differētia nisi que spē sūt vna: aut sūt vna rōne diffinitiua. ea aūt q̄ plura sūt istis opposita per id vō diuisionē hñt pla sūt: ꝛ hoc est q: aut mā sūt plura solū: aut q: sūt ꝯtinua: aut q: sūt q̄r spēs nō est vna aut q̄r rō diffinitiua nō ē vna. ¶ Ampli⁹ aūt adhuc vnū fo’a toti⁹ vt totū ꝛ perfectū idē ē: ꝯtigit aūt aliq̄n q̄ vnū dicim⁹ totū si q̄titas ei⁹ eū cō-

Tex.cō.9.

Tex.cō.10.

Mō quo gen⁹ in duob⁹ perpue māe assimilatur.

Tex.cō.11.

titate: sicut in his q̄ diuisa nomē ⁊ rōnē hñt totū: sicut dicimus vnā aquā ɔtinuitate subiecti ꝑmi vel vinum i eē vnā. Cōtingit aūt aliqñ ꝙ nō possum⁹ vnū dicē ꝑꝑ talē ɔtinuitatē eo ꝙ ipa nō est cā vni⁹. ɔtigit aūt hoc ꝙ vz. ex vna ɔtinuitate nō vnū dicim⁹. s. illud qḋ vnū dicim⁹ nō hȝ vnā spēm ꝑter ɔtinuitatē q̄ ipa res dr̄ vna sicut nō dicim⁹ vnū calceū: ȝ videam⁹ ɔtinuitate q̄dā ad silitudinē vnū cōpositas ⁊ ɔtinuas eē: q̄ltercūq; ɔtingit ptes calciamēti si nō sūt cōposite ꝑꝑ cōtinuitatē solā: ȝ poti⁹ sic vt est calciamētū ⁊ spēm hȝ calcei q̄ dat eē calciamēto iq̄ntū calciamētū est. Nec n. spēs est ꝑꝑ ɔtinuitatē: ita ꝙ ab ipa ɔtinuitate calciamētū nō hȝ eē ⁊ nōmē calciamēti. Et tñ cū oīs vnitas sit a forma iā est vnū calciamētū qñ vltra ɔtinuitatē talē ɔtingit formā: ꝑꝑ qḋ ⁊ ipa circuli linea īter oēs lineas hoc mō vnitatis est marie vna: eo ꝙ tota ⁊ pfecta est pfectū aūt ē cui ad cōplemētū nihil deest. Et iō nihil sibi addi pōt. lineis aūt rectis ⁊ curuis in eadē forma q̄ sunt addi aliqḋ ⁊ minui ab ipsis aliqḋ pōt: sȝ circulari nihil addi pōt vel minui ꝑm formā q̄ circularis est. hoc aūt in primo de celo ⁊ mūdo perfectius ostensum est.

¶ Cap. 8m. Est digressio declarans quidditatem vnius ꝑm qḋ est principium numeri.

Vnū aūt ꝑter īductos modos sumptū est id qḋ est ꝑn^m nūeri. Et hoc valde difficile est determinare ꝑ eius ꝓpiā diffinitionē ⁊ naturā. Si em dicim⁹ sic qḋ est īdiuisibile nō hñs pōnē in ptib⁹ idē erit dcm̄ ꝙ vnū est qḋ nō diuidit ꝑo sitiōe cōtinuā: ȝ qḋ nō diuidit ɔuertit ꝑm intellectū cū hoc ꝙ nō multiplicat cū hoc ɔtat ꝙ nihil est cā nūeri ⁊ multitudinis nisi diuisio. sic ḡ dicēdo multitudo ⁊ nūerus fuit in diffōne vni⁹ qḋ est īcōueniēs: cū vnū sit ꝑn^m sui iteratiōe ⁊ aggregatiōe ⁊ ɔstituens numerū ⁊ multitudinē.

¶ Ampli⁹ q̄cūq; diffōne diffinit multitudo siue nūer⁹ semp in diffōne illa ponit vnū. Multitudo. n. est illud qḋ aggregat ex vno vel vnitatib⁹. Cadet ḡ vnū in diffōne multitudinis ⁊ nūeri. ⁊ ēt alio mō videt peccare diffinitio q: cū dicit ꝙ multitudo vel nūer⁹ ē aggregatū ex vnorū aggregatū nō fit aliqḋ aliō q̄ ipa multitudo vel nūer⁹ ponit idē sub alio noīe in diffōne sui ipsi⁹. ¶ Ampli⁹ si aggregatū ē aliqḋ itelligibile vl diffinibile hoc nō pōt itelligi nisi ꝑ multitudinē ⁊ nūerū. Et sic ista circulariter diffiniūt seinuicē. ¶ Si aūt sic dicam⁹ nūer⁹ ē multitudo nūerata vl mēsurata ꝑ vnū iā cadit vnitas in diffōne nūeri. Et i eadē diffōne ponit nūerata q̄ nō itelligit sine nūō. Et cadit i ea multitudo q̄ ē idē cū nūero ⁊ hec oīa valde absurda sūt in ea q̄ vīa ⁊ ꝓpa ē rei diffō. Si qs forte ad hoc velit dicē ꝙ cū dr̄ ꝙ nūer⁹ est multitudo mēsurata vel aggregata ex vno multitudo ē vt gen⁹ nūeri. qm̄ multitudo ē i multis q̄ nō sūt nūer⁹ vt in canib⁹ ⁊ hoib⁹ est ridiculosū: qm̄ multitudo nō ē in illis nisi sicut in subtis mēsuratis ꝑ eā. Et in illis ꝑ eūdē modū ē ēt numer⁹. ⁊ iō pȝ ꝙ multitudo nō ē aliqḋ ꝑter nūerū aūt nō cōīus. ¶ Sūt aūt aliq̄ oīa iducta putātes ea adē diffiniēdo nūerū: ꝙ nūer⁹ sit q̄titas discreta hñs ordinē ⁊ nō euadūt: qm̄ discretū hñs ordinē nō itelligit nisi ex nūō. ¶ Ordo. n. nūeralis est quē hȝ q a nūō determinat. Cum dr̄ ꝑm⁹ secūdus terti⁹ q̄rt⁹. ⁊ sic̄ spēb⁹ ordinis illi⁹ determinat a spēb⁹ nūeri. ita ordo ipse determinat ab ipo nūō. Adhuc aūt cū discretū dr̄ ē idē ꝙ multū ⁊ nūeratū. Et hoc iterū nō itelligit nisi ꝑ diuisionē q̄ est cā nūeri sic docuim⁹ i 3° phicoꝝ ꝑ oīa ḡ inducta pȝ ꝙ difficile ē valde inuenire q̄dditatē vni⁹ hȝ qḋ ē nūeri ꝑn^m. cū tñ hoc sit eē vni⁹ ꝓpriū: qḋ est ꝑn^m nūeri eē ⁊ cū nūer⁹ sit accñs opȝ ipm vnū qḋ ē ꝑn^m nūeri de nā accñtis eē. ¶ Nos ḡ in his sine ꝑiudicio melioris sñie dicim⁹ supponētes q̄dā q̄ iā audiuim⁹: ꝙ cū dicim⁹ vnū aut ē adeo simplex ꝙ ipȝ ɔstituit i eē ⁊ vni⁹ eē ipa īdiuisibilitate aut ꝑter īdiuisibilitatē ɔstituit īne q̄dā alia nā sui gñis ⁊ si qdē ꝑter indiuisibilitatē a nō ɔstituit in eē sui gñis aut hec ē nā corpis q̄dā aut nō. Et si qdē est nā corpis siue q̄titatis corpee siue ēt pōnis tūc ē pūct⁹. Si aūt ē alia nā q̄cūq; tūc est īdiuisibile ꝑn^m illi⁹ gñis cui⁹ est nā ɔstituēs ipm ⁊ hoc forte in gñe sube ē itelligētia ⁊ i gñib⁹ aliis alia nā ad quā fit resolō ipsoꝝ que sūt in gñe illo sicut ad primū. Si aūt nulla alia ipa ɔstituit indiuisibilitate. Et ipa īdiuisibilitatis rō nō ad aliqḋ determinata est rō ipsi⁹ sic ē vnitas que est principiū numeri. Qꝛ aūt hoc sit accidēs sic probatur. Quælis enī sicut iam dudū diximus vnū cum ente

cōuertat ⁊ ipsa forma rei rem terminans sit vnitas ipsius. Tamē ex hoc ꝙ qḋlibet sic in se terminatū est sequit ipsiȝ īdiuisibilitas que ꝑm nām est posī esse ipsi⁹ ꝙ aūt posteri⁹ est ipso esse neq; genus neq; differētia est. Qḋ aūt neq; genus neq; differētia est esse ɔ̄ns de nā accidētū est indiuisibilitas igit rei de nā accidētū est. ¶ Qḋ aūt sit hec nā discretionis pn̄cipiū sic ꝓbat. Discretio est separatio rerū inter se idē enī est discernere ⁊ separare. Res aūt separant per hoc ꝙ diuidunt ab aliis. sed indiuisibilitas ipsa pn̄cipiū separationis est: per idē. n. diuidit ab aliis per qḋ in se est īdiuisibilis. nihil igit diuidit ab aliis: nisi ꝙ in se est indiuisibile. dr̄ ꝙ sit adhuc diuisibile ab aliis: ḡ nō est diuisum ⁊ ḡ in seipso nō est indiuisibile. datū aūt erat ꝙ fuit īdiuisibile. ꝙ aūt sit discretū ꝑmanēs in suis ptib⁹ per hoc pȝ: qꝛ indiuisibilitates ꝑmanēt reb⁹ ꝑmanētib⁹. Est ḡ hec vnitas que est pn̄cipiū nūeri accidēs: ⁊ ḡ ⁊ nūerus accidēs q est collectio talium discretoꝝ: ⁊ habēt ꝑmanētiā in suis ptibus ꝓpter īdiuisibilitates ꝑmanētes: ⁊ sic inuentū est verū esse vnius qḋ est pn̄cipiū nūeri ⁊ verū esse nūeri. ¶ Incidit aūt hec qḋ grauis ⁊ n̄ dissimulāda. Querit: vtꝝ vnitas q̄ vt dicit Euclides q̄liber res dicit vna sit separabilis ab ipsa re vel nō. si. n. dr̄ ꝙ sit separabilis iō ꝙ cum nec sit genus nec differētia nō est in re sicut q̄dā pars. Et ita videt a re posse separari: dr̄ separata esse. res aūt a q̄ separata est aut est vna aut nō vna. si dr̄ ꝙ nō est vna cū re inesse supposita ad nō vnū sequit esse multa erit ipsa res multa qḋ est absurdū. diuisio. n. est cā nūeri: nulla aūt diuisio est facta in re ex eo ꝙ ab ea separat vnitas. Si aūt dr̄ qḋ est adhuc vna tūc sequit ꝙ aliā vnitate est vna ⁊ illā habuit ante separationē prioris vnitatis. Et tūc habuit duas vnitates: due aūt vnitates faciunt duo ⁊ ḡ vna res mōc fuit duo qḋ absurdū est. ¶ Amplius de ipsa querat separata vnitate aut enī aliqḋ predicat de ipsa aut nihil. cōstat ꝙ aliquid ꝑdicat de ipsa: qꝛ ad minus ꝑdicat ens de ipsa vt dicat vnitas est ens. Et de illo ente quero vtꝝ sit subā vel accidēs. si dr̄ ē accidēs: cū igit ⁊ ipsa sit accidēs accidēs qḋ est vnitas per accidēs ponit circa ea que dicunt vna qḋ est absurdum. Si aūt est subā tūc vnitas per subam aliq̄ accidit vnis qḋ est absurdissimū. ¶ Silr querit vtꝝ illud ens qḋ ꝑdicat de vnitate sit vnū vel nō: ⁊ de ipa ⁊ de vnitate subiecta multa sequunt īcōueniētia vnitas aūt per vnitatē applicabit vni ⁊ sic erūt due vnitates vel plures in eodē. Et multa alia hmōi sequūtur inconuenientia. ¶ Et ideo dōm ꝙ vnitas nullo mō separat ab vnis: ȝ enī ꝑm ꝙ principiū numeri est nō sit pars que sit gen⁹ vel differētia tū manat hoc accidēs qḋ est indiuisibilitas siue vnitas de differētie ꝓprio actu qui est terminare ⁊ finire etiā ad terminū potētie ⁊ act⁹. ¶ Et qꝛ iste actus differētie rē nō relinquit: ideo vnitas qua quelibet res dicit vna rem ipsam nunq̄ relinqt. ⁊ si querit cū dicit vnitas est. vel vnitas est ens quid de vnitate ꝑdicet. dicendū mihi videt ipm esse indiuisibilitatis ⁊ nihil aliud hoc aūt esse est accidens per modū supradictū ⁊ nō aliter. qꝛ si daret ꝙ esse alicuius generis ibi ꝑdicaret: tūc hoc rēt substantia vel accidēs. Et hoc esset esse vnitatis. Et qḋcunq; hoꝝ daret sequeret īcōueniēs qꝛ si diceret ꝙ hoc esse sit de nā accidētis tūc per nāȝ accidētis ɔstitueret numer⁹ subarū ⁊ si daret ꝙ esset nā sube tūc nūer⁹ q est collectio vnitatum per nām sube poneret circa accidētia qñ nūerant: ⁊ sic suba accideret accidēti qḋ valde icōueniēs est ⁊ absurdū. Et iō sicut dixim⁹ vnitas per nihil ita penit⁹ ɔstituit in esse vnitatis nisi per ipsam indiuisibilitatē: ⁊ cū dicit vnitas est ens eē īdiuisibilitate illi⁹ ꝑdicat de ipa ⁊ nihil aliō penit⁹. Et ꝙ a ꝑn^o q̄rit ō hmōi assignatiōib⁹ vnitas ē ꝑn^m nūeri: ⁊ nūer⁹ ē multitudo nūerata vl mēsurata ꝑ vnū ⁊ hmōi dōm nihil hoꝝ eē verā diffōnē ȝ assignatiōes q̄dā sūt. Et ō hui⁹ɔ̄ ɔ̄ īnb⁹ erit tractādū ad ptē. n. itētionē suffic̄ qḋ nūc dcm̄ ē.

¶ Cap. 9m. De modis vnius indiuisibilis quantitate aut specie siue forma.

Secūdū eas ḡ q̄ aūe dicta sūt vni eē ⁊ q̄dditas est eē ꝑn^m nūeri. Ja oi. n. re ꝑma mensura ⁊ id qḋ prio est mēsurās est ꝑn^m. qꝛ hoc notū facit totū sciri. Oē aūt ꝑn^m mēsurās totū eē relinqt qꝛ aūt nō vt mēsura aliis applicaret. Nā q̄ primo agnoscim⁹ hoc ē mēsura eoꝝ q̄cognoscū.

Margin notes (left column): Exemplo aliter. — Improbatio — Solutio pba.

Margin notes (right column): An vnitas sit separabilis a re q̄ dicitur vna. — Tex. 3. 12.

tur per sm̃ in quolibet gñe. Principiũ aũt eẽ qđ noscit̃ in q̃ libet est vnũ ⁊ idiuisibile primũ eẽ ad qđ fit resolutio oĩuz eorũ q̃ verificant̃. Et hoc est vnitas ⁊ indiuisibilitas cuiusꝫ gñis: vnũqđqꝫ.n.cognoscit̃ p suũ terminuz: termin⁹ aũt eẽ vnitas ipsi⁹ sicut p; p antedicta. Sꝫ hoc vnuz qđ eẽ termin⁹ cuiusꝫ nõ eẽ vnũ in oĩb⁹ gñib⁹. hinc.n. in musicis est vnuz mẽsura oĩum discretiue hoc est nota discreta mẽsura toti⁹ ꝙ iteratõe sui a mẽsurat noue notas siue neumata. Et illinc in orthographia est primũ p̃n^m idiuisibile vocalis simpliciũ ma vel ꝯsonãs grauitatis aut iterũ est aliqđ idiuisibile primũ mẽsurãs diuersum a pdictis: ⁊ lꝫ hoc nõ sit indiuisibile sm̃ rẽ: est tñ indiuisibile põne vt pondus graui vel aliquod aliđ. Siñ est aliud idiuisibile mẽsurãs mot⁹: ⁊ hoc est motus velocissim⁹ q̃ oẽs alij mot⁹ nũerant̃: ⁊ hoc ẽ mot⁹ diurnus: in oĩb⁹ ḡ ⁊ vbicũqꝫ est vnũ idiuisibile qđ iteratũ mẽsurat ea q̃ sũt sui gñis vt q̃tus est cãtus ascẽdẽdo tono mẽsurat̃: ⁊ quãta est lr̃a vl̃ vox vocali lõga vel breui mẽsurat̃. Et q̃ta est grauitas minimo põdere mẽsurat̃. Et quãtus est mot⁹ mẽsurat̃ minimo motu. Est n. diurnus vel horarius. Et hoc accipit̃ ad ptes primi mot⁹. Cũ ḡ in oĩb⁹ ita sit eiꝰ et in q̃titate nũeri discreta. vnũ p^m p̃n^m totã mẽsurãs nũeri q̃titatẽ: ⁊ illi⁹ eẽ: ⁊ q̃ditas eẽ p̃n^m nũeri eẽ: in oĩb⁹.n. sicut dixim⁹ est vnũ mẽsurãs primũ. Et hoc aut q̃titate est indiuisibile vnũ: aut spẽ est idiuisibile vnũ sm̃ diuersitatẽ eorũ quoꝝ ipm̃ vnũ est mẽsura ⁊ p̃n^m. Illud ergo vnũ qđ est vnũ sm̃ quãtitatẽ ⁊ est idiuisibile q̃titatũ vt q̃titatũ in ipsa nã quãtitatis acceptatũ est duplex: quodã.n. idiuisibile nõ habens positionẽ a sola idiuisibilitate est habẽs esse ⁊ rõnẽ est vnitas: aliud võ qđ hꝫ positionẽ a qua hꝫ eẽ ⁊ rõnẽ est punctũ. Et forte aliđ adhuc ꝙ nõ est quãtitatis vt quãtitatis sed sub̃e vt sub̃a est prima forma que est itelligẽtia: ⁊ sic est in aliis generib⁹. Lꝫ enim in oĩb⁹ generib⁹ indiuisibile primuz reddat q̃titatẽ esse illius generis: tñ nõ semp reddit quãtitatẽ vt q̃titatẽ nec reddit eã iterarũ sup q̃titatẽ: q: sic punctũ mẽsurat ꝯtinuũ qđ est ipossibile: sed reddit eã mõ principij determinantis esse principiati: sicut indiuisibile qđ est principiũ ꝯtinui per hoc ꝙ est terminus linee sm̃ lineã vnica diuisione diuisibilẽ õnes habere idiuisiones. Et per hoc scit̃: ꝙ nõ est quãtitas nisi sm̃ longitudinẽ fluens a puncto motu imaginationis puncti. Et per hoc ꝙ superficies terminat̃ ad lineã terminatã puncto facit sciri quãtitatẽ: que est superficies que est indiuisa vnica in diuisione profundi duabus aũt diuisionibus diuisibilis. Et iđ scit̃ ꝙ est quantitas fluens a linea motu linee imaginario. Et per hoc ꝙ est sup̃ficies terminus corporis sup̃ficies dico terminata linea que terminat̃ pũcto scit̃ ꝙ corp⁹ est in toto pfecta q̃titas: nullo mõ indiuisibilis fluens a motu imaginario sup̃ficiei facta ẽt ꝯuersione in hijs tũc duale diuisibile indiuisione est sup̃ficies: vnicũ aũt sm̃ diuisionẽ est linea: nullaten⁹ aũt diuisibile ẽ pũctũ ⁊ vnitas. Hoc n. qđ nõ hꝫ põnẽ ẽ vnitas: illđ võ qđ hꝫ põnẽ est pũctũ. Et iđ ꝯtigit ꝙ mot⁹ imaginari⁹ pũcti facit ꝯtinuũ: q: eẽ suũ est a põne ⁊ nõ ab indiuisibilitate. Sed mot⁹ imaginari⁹ vnitatis facit discretũ q: eẽ suũ a sola ⁊ simplici est idiuisibilitate q̃ nihil est ꝯtinui. Et q: eẽ illi⁹ idiuisibilitatis oẽm rẽ ignatũ est vna eũ ꝯsis per vnã rõnẽ iđ est vn⁹ nũer⁹ ⁊ vnic⁹ q̃ oĩa nũeram⁹. Et nisi ita dicat̃ oporteret ꝯcedẽ ꝙ ali⁹ est nũer⁹ sub̃e ⁊ alius accidentiũ sm̃ diuersa gñia: sicut vnũ terminãs aliud est sub̃e ⁊ aliđ accidẽtiũ. Hoc.n. vnũ qđ est aliđ ⁊ aliqđ sm̃ diuersitatẽ generũ nõ ẽ p̃n^m nec a sola ⁊ simplici idiuisibilitate eẽ accipit: sꝫ poti⁹ ab ipa rei soꝛa put est termin⁹: sicut sepe in añ habitis dcm̃ est. p dicta ḡ scit̃ nã vnitatis ⁊ nũeri q̃tũ ptinet ad istã itẽtionẽ q̃ rerũ gñia in eẽ hꝫ ꝯdũcẽ ⁊ ineẽ stabilire: ⁊ numerũ sic in eẽ stabilirũ deinceps accipiat arithmetic⁹ ⁊ ꝯsideret ptes ei⁹ ⁊ dĩias ⁊ passiões hec ḡ dicta sint de idiuisibili qđ est q̃titatis vt q̃titatis. dixim⁹ aũt ꝙ vnũ ẽ idiuisibile aut q̃titate aut spẽ. Spẽ ḡ distiguẽtes vnũ dicim⁹: ꝙ q̃dã sũt sm̃ nũerũ vnũ: q̃dã aũt sm̃ spẽm sũt vnũ ⁊ q̃dã gñe sũt vnũ. Et q̃dã analogia vnũ siue ꝓportiõe. Numero q̃dẽ sũt vnũ quoꝝ mã est vna sicut Marcus Tullius Cicero q̃ sũt noĩa vni⁹ sm̃ nũerũ hoĩs. Spẽ aũt sũt vnũ q̃ꝝ rõ diffinitiua vna est sicut soꝛ. ⁊ plato. gñe aũt sunt vnum: quoꝝ eadẽ est figura p̃dicatiõis: sicut hõ ⁊ equus dico aũt figurã p̃dicatiõis eãdẽ q̃ñ sicut figura vna est q̃ linea vel lineis termi

Nã ꝯ quo sũt diuersitã suturas in diuersis gñib⁹.

nat̃: ita p̃tãs est gñis differẽtijs ad spẽm vel spẽs terminata q̃.n. sic sũt sub gñis p̃tate vnã. In vna sũt q̃titate illi⁹ ambit⁹ gñis. Hec.n. trãslatio similitudinis facit gñis ambitũ appellari figurã p̃dicatiõis. Scđꝫ analogiã.n. sunt vnũ: q̃cũqꝫ se habẽt in vna habitudine aliud ⁊ aliud vt sicut tria ad vnũ ita sex ad q̃tuoꝛ. Et sicut gubernatoꝛ nauis ad nauez. ita rectoꝛ ciuitatis ad ciuitatem. Et in hijs ⁊ talibus vnis semp posterioꝛa sequunt̃ ad p̃cedẽtia. q̃cũqꝫ.n. nuõ sũt vnũ ẽt spẽ sũt vnũ sed nõ ꝯuertit̃ ꝙ oĩa q̃cũqꝫ spẽ sunt vnũ sint ẽt vnũ nuõ. Quedã.n. sũt spẽ vnũ que nõ vnũ nuõ sunt sicut ea quoꝝ mã est diuersa ⁊ forma vna vt soꝛ. ⁊ plato. Quedaꝫ etiaꝫ que sunt vnũ nuõ sunt vnũ spẽ sicut ea quoꝝ tota mã sm̃ potẽtiã est itra formã ⁊ nihil de eadẽ sm̃ potẽtiã ad formã ẽ extra sicut sol ⁊ celũ vl̃r ⁊ mũdus. Et vbi quoꝝ nulla ẽ trãsmutatio ad inuicẽ ⁊ ẽt sicut diffinitio ⁊ diffinitũ que sũt eadẽ nuõ lꝫ vel ista dicant̃ vnũ simpl'r q̃ꝫ vnũ nuõ. Non igit̃ oĩa q̃ sũt eadẽ spẽ sũt eadẽ nuõ. Et q̃cũqꝫ sunt vnũ spẽ sunt eadem gñe: sed nõ ꝯuertit̃ q: nõ q̃cũqꝫ sunt eadẽ gñe sũt eadẽ spẽ: q: hõ ⁊ asinus sũt eadẽ gñe sꝫ nõ sũt eadẽ spẽ. Et q̃cũqꝫ sũt eadẽ gñe sũt eadẽ ꝓportiõe: sꝫ nõ ꝯuertit̃ ꝙ q̃cũqꝫ sũt eadẽ ꝓportiõe sint eadẽ gñe. Sꝫ hui⁹ nõ est cã quã dicit Auerrois: ꝙ vꝫ ꝓportio sit genus qđdã q: ꝓportio nõ est gen⁹. Sꝫ cã hui⁹ gñis est q: ex oĩ coĩtate nãe seq̃t̃ coĩtas ꝓportionis ⁊ non ꝯuertit̃. Cũz n dico soꝛ. ⁊ plato sunt hõ vel aĩal ex ista coĩtate relinquitur ꝙ sortes ⁊ plato sunt supposita eiusdẽ gñis vel eiusdẽ spẽi. Conueniunt ḡ soꝛ. ⁊ plato in hoc ꝙ supposita sũt ⁊ suppositi coĩtas est coĩtas ꝓportionis q: est coĩtas vnius habitudinis duoꝝ vel pluriũ in se vel ad vnã nãm cõem. Vnũ aũt in hijs q̃tuoꝛ ꝯsideratur aut in nã simplici aut in ea ꝙ ad nãm comparat̃ vel ad aliud. Et per hãc ꝯparationẽ accipit̃ vnũ ꝓportiõe. si aũt vnuz cãtur a nã vna aut hoc est mã aut forma. si forma aut est totũ esse aut nõ totũ esse sꝫ est potẽtia ad eẽ. Et primo q̃dẽ mõ a mã accipit̃ vnũ nuõ. Et 2° mõ a forma accipit̃ vnuz spẽ. Et 3° mõ a forma accipit̃ vnũ gñe. Palã aũt est p hoc ꝙ idiuisio est cã vnius: ꝙ ⁊ diuisio que est idiuisioni opposita cã est multitudinis q̃ est opposita vni. Et q: multa mõ oppõnis se hñt ad vnũ. Et scim⁹ ꝙ si vnũ oppositoꝝ dicit̃ multipliciter: ꝙ reliquũ est multiplex: opꝫ ꝙ multa ita sint multipliciter dicta sicut vnũ. Alia n. dicunt̃ multa per hoc ꝙ nõ sũt ꝯtinua per sub̃m primũ vel vltimũ vel sm̃ aliquez aliũ modũ ꝯtinui superius determinatũ. Alia aũt dicunt̃ multa per hoc ꝙ hñt diuersaꝫ mãm sm̃ spẽm diuersaꝫ. siue illa mã sit prima sicut oĩum spẽꝝ aque ⁊ liquefactibiliũ: est vna mã: aut in hoc ꝙ hñt mãꝫ finalẽ que ꝓxima est diuisaꝫ. Alia ẽt dicunt̃ multa q: diuersas hñt rões diffinitiuas per formã dantes que dicũt qđ erat eẽ ⁊ vt vl̃r dicat̃ sm̃ oẽꝫ defectũ vnitatis ante determinate inducit̃ pluralitas que p̃ncipiũ est multitudinis cuiusdaꝫ que opponit̃ vni in aliq̃ sig̃ atiõe vnius. Hec ḡ de vno ⁊ multo dicta sint ⁊ in eo stabilitũ est esse vnius qđ est p̃cipiũ nũeri ⁊ stabilitũ est eẽ ipsi⁹ nũeri ita ꝙ non opꝫ nos amplius de hoc in illa scĩa sollicitari: q̃ñ dicta sufficiũt sm̃ hui⁹ sapie ꝓprietatẽ.

Nõ semp sequit̃ Auerrois.

C Cap. 10^m. Et est digressio declarans esse numeri: ⁊ q̃liter vnũ ꝯstituit nũerũ: ⁊ q̃liter duo est multitudinis p̃n^m ⁊ q̃liter multitudo q̃dã est numerus ⁊ qualiter nõ est numer⁹.

Cum aũt istius sapie sit stabilire ptes entis q̃s supponũt scĩe pticulares sicut sepe iaꝫ in ante habitis diximus. Et nũerus sit vnuz tale ens de q̃ ꝯsiderat arithmetic⁹. Quia iam qđ diximus de esse nũeri digressionẽ faciẽdo cõplebim⁹ id qđ de nuõ sm̃ prie pñie ꝓprietatẽ videt̃ eẽ dõꝫ. sic.n. facilior sit doctrina q̃ñ ea q̃ eiusdẽ sũt nãe simul ponunt̃ q̃ñ bono mõ fieri põt: q: tũc itellect⁹ vni⁹ manifestatur ex altero. Quia ḡ iã determinatũ ẽ q̃ sit vnitas: q̃ est p̃n^m nũeri. Et ꝙ vnitas hec nõ sit sepabilis a rebus vnis: lꝫ tñ vnitatis sit i aĩa abstractiõe itellect⁹ a reb⁹ abstracta: facile est ondẽ ꝙ vnitas nullo mõ põt eẽ nũer⁹: q: cũ nõ sit eẽ vnitatis aliđ ab eẽ simplicis idiuisibilitatis ⁊ simplex idiuisibilitas nullo mõ possit diuidi. Et oĩs mltitudinis cã sit diuisio vnitas nõ põt fieri mltitudo. Oĩs ãt nũer⁹ mltitudo ẽ q̃dã. vnitas ḡ nullo⁹ põt eẽ nũer⁹. si ãt ũ h̃e vnitas eẽ nũer⁹: ꝯstat ḡ ꝙ neqꝫ ẽ par neqꝫ ipar. Oẽ.n qđ ẽ per vl' ipar ẽ nũer⁹ eo ꝙ par ⁊ ipar numeri sunt passiões in quaꝝ rõne diffinitiua

subm est. Est ergo hmõi vnitas principiũ numeri nõ nũerus: õsiderãdũ ergo hec est de iõn nuõ qd sit et qd sint spẽs eius. Et vt meli⁹ itelligaf accipiaf spẽs aliq̃ nũeri: q2 ꝙ in vna est in oib⁹ eẽ est necesse. Si.n. sic dicã denarius ex septẽ et trib⁹ cõ stituif: vel denarius est septẽ et tria nibil. ¶ Ampli⁹ addẽs falsũ est qd dicit q2 sm hoc denarius eẽt septẽ et denarius eẽt tria et eẽt ex septẽ et trib⁹ qd falsuz est. Silr ẽt si dicã denarius eẽ septẽ et tria simul sumpta: hoc itecũ est falsum q2 ex quo denarius nõ est septẽ relinquif ꝙ denarius nõ est septẽ cũ quibuscũq2 aliis. Et vt vniuslr dicaf vna spẽs nũeri de aliis nõ pdicaf nec diffinit eã et iõ denari⁹ nõ est nonẽ et vnũ neq3 octo et duo neq3 septẽ et tria neq3 sex et q̃tuor neq3 quinque et quinque forte diceret aliqs ꝙ denari⁹ est sũma q̃ excrescit ex aggregatione septẽ et triũ vel sex et q̃tuor vel quinque et quinq3. ¶ Ad hoc aũt dico ꝙ hoc qdẽ verum est: sed hec non est diffinitio denarij ꝙ est spẽs discreti ꝙ est numerus: q2 septẽ et tria que ponunf in illa descriptione eq̃liter sũt ignota sicut ipe denari⁹. Nulla.n. q̃titas diuisibilis nota est nisi per suã mẽsurã primã ꝯstat aũt septẽ et tria q̃titates esse diuisibiles. nõ ergo certificãt esse alicui⁹ nõ ecciã sm ꝙ hmõi sunt. Mẽsura aũt prima numeri est vnitas aggregatiõe sua certificãs oẽm numeri q̃titatẽ idẽ aũt est oĩno in talib⁹ certificans et ꝯstituẽs in esse aggregatiuo ergo vnitas ꝯstituit et certificat oẽm numeruz oportz ergo ꝙ denarius sit aggregat⁹ ex vno et vno et vno et vno vsq3 ad decimã vnitatẽ nec itecũ erit denarius id qd fit ex vno decies sumpto. ¶ Et hui⁹ sunt due rõnes. quarũ vna est q2 cũ dico decies facio denoiationem de decẽ. et iõ decẽ noti⁹ est q̃ decies pp qd decies nõ cadit in denarij diffinitione. ¶ Alia rõ est q2 si vnũ decies sumaf nihil multiplicat nec facit actualẽ discretionẽ s3 denarius ꝯstituif ex vnis diuersis que aggregata actualem faciũt discretionẽ. idẽ aũt est itelligere de esse cuiusl3 nũeri. ¶ S3 tũc forte quereret aliqs que sit vnitas q̃ nũerus est vnus cũ dĩ binarius est vnus et denari⁹ vnus et ternarius vnus. Cũ.n. vnũqdq3 sua forma et sua eẽntia sit vnũ: videf ꝙ et numer⁹ hẽat formã q̃ dicif vn⁹. ¶ Ad hoc aũt dõm ꝙ cũ nũerus sit in gñe discreti forma cuiusl3 nũeri est sola sũme aggregati ex vnis siue vnitatib⁹: pp qd vltia vnitas accepta vt finis in q̃ et ad quã finif mot⁹ aggregatiõis est vnitas nũeri et forma. Illa.n. sola est cã indiuisionis talis sũme sicut finis accepta vt dictũ est. habitũ aũt est in pbabiliis ꝙ idẽ est causa indiuisionis et vnitatis. Patet ergo ꝙ hec est cã vnitatis et ois nũeri. ¶ Ampli⁹ in pbabiliis ostẽdim⁹ ꝙ vnũ nõ est separabile a reb⁹: q2 si separaref adhuc remaneret res vna. Et si separatũ eẽt vnũ a reb⁹ et itelligeref ꝯiũgi itecũ eẽt res duabos diuersis vnitatibos vna et sic eẽt quelibet res vna due res et multa alia sequerenf incõueniẽtia. Oĩno aũt eodem mõ pbaf ꝙ nec duo separabile est a reb⁹ duabus nec aliqs alius nũerus separari põt ab ipsis rebus que sũt in nuõ ipso. ¶ Hui⁹ aũt iz sint nũte rõnes tñ ad ꝓñtẽ itẽtionẽ due sufficiunt. q̃rũ vna est: ꝙ iam ꝓbatuz est nũerũ nihil esse penit⁹ nisi discretũ aggregatũ ex vno et vno et sic deinceps: si ergo vnũ isepabile est a reb⁹ vnis relinquif et nũerũ isepabilem eẽ. Secũda rõ est q2 q̃cũq3 nũeranf nõ veniũt i nũex nisi formis suis q̃b⁹ distinguunf: q̃diu ergo saluanf is eẽ suo tãdiu adheret eis numer⁹. Si.n. dareĩ hoc accidẽs separi tũc quereref verũ sepato binario a duab⁹ duabus adhuc remanẽt oues due vel nõ. Si adhuc remanẽt due tunc aliquo binario sunt due et ille binarius cũ priore q insuit facit q̃tuor: prius ergo q̃tuor fuerũt q̃tuor ergo sunt quecũq3 duab⁹ binarijs nũeranf. Si aũt nõ remanẽt due tũc seqf ꝙ nõ remanẽt oues. et hoc falsuz est cũ accidẽte sepato a subto nõ destruaf subm. Idẽ aũt est de alijs numeris: l3 aũt hoc mõ isepabilis sic nũer⁹: nõ tñ falsuz oĩno dicũt nũerũ in aia eẽ dicẽtes. Rõ.n. numeri formalis q nũerus est quo numeram⁹ in aia est. Est aũt quo nũeram⁹ nõ nũerus. Et est quo nũeram⁹ nũerus scõa enĩ idiuisionẽ cãuce nũeram⁹. et est nõ nũerus. Et coacerua tione vnitatũ nũeramus et hec coacerua tio est nũer⁹ numerãs oĩa: et hic numerus potissime est in aia aũt formalr accipiaf ipsa coacerua tio: materialr võ subm nũ di et est in reb⁹ nũeratis. ¶ De binario ẽt scire oportz sparlr: qd mathematice de illo loquẽdo ꝓbaf nõ eẽ nũer⁹ s3 pluralitatis pn^m. Si.n. nũerus esse deẽ aut erit nũerus simplex: aut cõposit⁹. si autẽ sit nũerus simplex: tũc sequif ꝙ nõ diuidif. et hoc est falsuz. Si aũt sit nũerus cõposit⁹ sequunf duo incõueniẽtia: quoꝝ pmũ est ꝙ cõponif ex nũeris quibusdã qd falsum est. alteruz aũt est qd sequif ꝙ nõ sit nũerus prim⁹ nec pluralitatis principiũ. et hoc est falsum. videf ergo ꝙ binari⁹ nõ sit nũer⁹. ¶ Ad hoc aũt sm ꝓprietatẽ hui⁹ scie dõm est ꝙ dĩ nũerus dupr. vno mõ ꝓut nũerus ad suũ ordinaf principiũ: et sic oẽ illud est nũerus qd coaceruaf ex vnis. Et hoc mõ binari⁹ est numerus. ¶ Alio mõ dicif numerus passionib⁹ substãs numeroꝝ que sunt par et ipar et pfectũ et diminutũ: et abundans et simplex: et cõpositũ et hmõi. Et sic binarius nõ est numerus sed pluralitatis principiũ. Et hec est cã ꝙ antiq̃ssimi Grãmatici dixerũt tres esse numeros. s. singularẽ dualẽ et pluralẽ. q2 aũt hec scis numerũ ꝓut est ens in pte substãs passionib⁹ nõ ꝯsiderat iõ binariũ dicit esse numerũ. Ois.n. vnitatũ coacerua tio esse h3 numeri: esse.n. sm ꝙ ex primis principijs cãtur et pẽdet ꝯsiderat iste pħus. Sic aũt sumpto binario numerus est is vltimo paucitatis cõsistens. et numerus stat in minimo l3 respectu maximi nõ stet sed ꝓcedat in infinitũ. ¶ Adhuc aũt ipsa multitudo dupr ꝯsideraf. et similr multũ et et paucũ et paucitas: q2 quodlibet istoꝝ põt accipi absolute vel cõparatũ per respectũ ad alterũ. Et siqdẽ absolute accipif tũc nũerus quilibet est multũ quoddã et multitudo. oẽ enĩ coaceruaf ex vnis et est multũ et multitudo quedã: si aũt multũ dicat respectũ ad alterũ tũc opponif pauco: et sic duo erũt paucũ et nullo mõ multũ. quilibet aũt alter numerus erit multũ et paucũ respectu diversoꝝ. Multũ ergo et paruz sic opponunf sicut correlatiua. vnũ aũt opponif et pauco et multo sicut principiũ pricipiato. sicut p3 per ea que hic dicta sunt. Nos tñ in sequẽtib⁹ huius sapiẽtie subtilius de his differemus. per hoc.n. que hic dicta sunt sufficiẽter scif eẽ nũeri. et hoc intendimus in hoc q̃nto li. ꝙ stabiliam⁹ ens et ptes eni⁹ et principia ipsius sicut a principio huius libri diximus.

¶ Cap. ii^m. De modis entis ꝙ nec diffiniri nec dscribi põt.

Ens diffinitionẽ: vel descriptionẽ seu iterpretationẽ: seu q̃cũq3 assignationẽ hẽre nõ põt: q2 p quicqd notificaref hoc esset ens et minus notũ et simplr et quo ad nos q̃ ens ipm. Et hoc qdẽ p3 ex hoc ꝙ nobis nihil notuz est penitus nisi ens ipm ens esse supponamus. Et sic quo ad nos ens notius est oi eo p qd posset notificari. ¶ Simpliciter aũt notius esse ꝓbaf per hoc ꝙ est simplicissimuz et primũ diuidemus ergo ipm dicentes ꝙ ens sicut et vnuz dicif aut sm accidens aut sm se sm accidens aũt dupliciter vel forte melius tripliciter. Uno quidẽ mõ ꝙ vnũ accidens alteri accidere dicif ꝓpter vnũ subm cui ambo accidunt: sicut dicimus iustũ esse musicũ. ¶ Alio mõ dicif esse sm accidens quãdo accidens subto accidit nõ quidẽ subto primo sed ei ꝙ substantialiter inest subto primo: et per primũ subiectũ subijcif accidenti: sicut dicimus hoiem esse musicum et musicũ hominem. hoc enĩ quodãmõ dicif similiter ei ꝙ est musicũ edificatorẽ esse q2 accidit edificatori musicuz esse: aut ecõuerso accidit musico esse edificatorẽ. In talib⁹ enim hoc esse hoc quãdo vnũ simpliciter inesse alteri dicimus et nõ inesse vegesua neq3 inesse vt ꝯuertibile ꝙ est ꝓpriũ vel diffinitio significat hoc huic accidere et inẽ vt accñs sicut ẽt in 2° topicoꝝ est determinatuz pdicacũ.n. accñtale nihil addit sup inẽ simplr. Et sic est in hijs que nũc dicta sunt: q̃n dicim⁹ hoiem musicũ aut ecõuerso musicũ hoiez: aut ẽt vnũ accñs alteri inẽ. vt q̃n dicim⁹ musicũ albũ aut ecõuerso albũ musicũ. Hoc.n. vltimo inductũ. iõ dicimus esse: q2 ambo accñtia eidẽ subto accidũt: aliõ võ dicim⁹ sic vt significemus alterũ inẽ alteri q2 accidẽs accidit ei qd est vere ens cõpletũ in seipso. ¶ Tertiũ võ dicim⁹ vt q̃n dicim⁹ musicũ esse hoiem. iõ hoc dicim⁹. q2 huic qd est homo musicuz accidit: ꝙ tñ nõ est primũ subm ipsius. et similiter etiã dicif et musicũ albũ eẽ iõ q2 cui accidit musicũ illd ẽ albũ. ¶ Epilogãdo ergo dicim⁹ ꝙ sm accidens dicta sic dicunf aut eo q2 eidẽ enti ambo accidũt. Aut q2 enti per se accidens accidit. Aut q2 illud cui inest accidens est illi subto idez de quo predicaf accidẽs sicut secunda subã idẽ subm est sube prime cui proprie inest accidẽs predicatum de ipsa. Scdm se aũt esse siue ens dicunf quecũq3 pdicanf sm coordinationẽ figure predicamẽtoꝝ: ita ꝙ alterũ de altero pdicetur essentialiter vt de subto quotiẽs huiusmodi predicatũ de subto

¶ Numerus denari⁹ nõ fit formalr id qd fit ex vno decies sumpto.

Quod q̃ vnitate nũer⁹ dicit vn⁹.

¶ binarius mathematice loquẽdo nõ e nũer⁹ s3 pluralitatis ꝓpriũ.

¶ binarius metaphice cõsideratus nũerus dici põt.

Multitudo dupr ꝯsideratur.

Tex. cõ. 13.

Tex. co. 14. dicit tot modis dicit esse sm se qt tale pdicatu: esse qd dz dicit et significat totidem diversitas qdem est ex significatione pdicatorum: Et oia qd dicunt pdicatoz enim tantum qua significant aliqd sine subam. Alia signant qle: alia qtm. Alia ad aliqd alia facere. Alia pati: alia vbi: alia qn et alia situm: et alia habitum. et esse qdem sive ens signat idem aliqd vnicuiqz generum hoz. cuius pbatio est: qz nihil refert dicere hoc conualescens est vt esse significet in dictione: et hoc conualescit: vel hoc vadens est aut stans et hoc vadit aut stat. In oibus. n. adiectiuis quocumqz mo significatis pricipaliter importat accidens: et secundario subm. et qn pdicat de suba tale esse significat qle importat per adiectiuum et nō esse sube. Et ideo tale est sm figuras pdicamentoz variatur. ¶ Amplius autem et ens signat ipsam rei veritatem. Et hoc dupliciter. vno qdem mo in ipa re extra aiam: et extra sermonem accepta: et sic veritas rei est ipsa entitas quam hz ex sui pfectione: sic dicimus verum aurum qd pfectionem auri attingit et verum hoiem et verum tps et veram aiam et hmoi. huic vero opponit pmitum sive apparens et nō existens qd vulgariter falsum vocat et hoc verum cum qolibet ente conuertit: nec est separabile ab ipso sicut nec vnum. Et hoc pbat per easdem rones qbus pbatum est qd vnum nō separat a rebus vnis. Alio mō signat esse veritatem cōpositionis in cōplexiōe sermonis: qz in eo qd res est vel nō est oio vera vel falsa dicit: et hoc pprie est esse qd daqz cōpositio dicit et potius qm ens simplex: qz cum dicimus aliqd esse monstramus ipsa dictione ipm esse verum: et qn dicimus nō aliqd esse ipsa dictione monstramus qz nō est verum sed falsum. hoc autem sm similitudinem vnam est in affirmatione et negatione: vt qn dicimus qd socrates est musicus signamus hoc esse verum. Et qn dicimus qz sor. est non albus signamus qz nō est verum ipm esse album dicimus autem nō esse diametrum cōmensurabilem signantes hoc esse falsum: in oibus enim talibus esse et nō esse sm se sunt cā veritatis et falsitatis: qm ista forte attributio extremoz adinuicem fit accidentalis. ¶ Amplius autem esse et ens dicit aut potētia effabile aut pfectione effabile sive significabile: hoz. n. duoz terminoz sive extremoz et hoc esse dicimus qd pñte est effabile sive significabile de duobus extremis. et hoc esse dicimus qd est effabile sive significabile pfectione. Sed in talibus potētia ens est posterius ens et nō addens supra generis nām pfectione autem ens est qd determinatum est ad esse per dīam et formam. dicit tn potestate ens dupliciter: potentia videlz mãe et potētia habitualis forme: sicut dicimus scire dupliciter scz qd potens est vel scia sm habitus facultatem: et id qd est vtens sive cōsiderans. Et hoc mō dicit dupliciter qescens. sm actum enim quiescens dicit cui iam inest qes: et id qd potens est qescere dicit potētia qescens. Siliter autem dicit hoc sz actum et potētiam in substantijs. In artificialibus enim dicimus idolum Mercurij esse in lapide vel actu vel potentia. Et similiter potētia vel actu dicimus in lapide esse medietatem lineae vel lineationis et idoli. Et dicimus etiam frumentum nondum pfectum esse actu et potētia sm modum quo actu et potentia dicit esse qd sm aliqd pfectum est et sm vltimum agere nondum hz pfectionem: sicut puer est vir potētia. In oibus autem talibus potētia dicit esse qd est in potētia pxima. potētia vero pxima est que vnico motu deducit ad actum sicut habitus ad agere et habilis ad habitum: et de alijs est accipiendum qn vero res sit potens et qn nō subtilius in sequentibus dicet. Hec. n. breuiter dicta sufficiunt. ¶ Est autem hic nō preteremdum qd ens etiam sicut in ante hunc habito libro diximus etiam cōprehendit ea que sunt in aia et esse et enti opponit nō ens nō entis autem qd nil oino est nulle sunt spēs nulle differentie nulle pprietates: et nulle comparationes. Et si aliqd illoz attribuat nō enti: opz qd sibi aliqd esse ponat sicut ponit ei esse qn dicit esse signatum in oratione vel qn dicit altera pars cōtradictionis vel aliqd hmoi: et hoc

Dubium. transeo qz est manifestum. ¶ Sed dubitabit forte aliqs de hoc qd diximus qd ens diuidit in potētia effabile et actu effabile et vtrumqz hoz quedam dicimus esse terminoz potētia nō videt effari nisi per actum nec terminum hz nisi actus: potētia

Tex. co. 33. diffinit per actum sicut in 2° de aia ostensum est. ¶ Adhuc autem obijciens quis qd cum oē diuidens positum relinquat diuisum: vt debit sequi sm ea que dicta sunt. Si est aliqd potētia ens

Solutio. qd ipm sit ens sm se. Est enim entis sm se diuisio in ens potentia et nō in ens actu. ¶ Hec autem oia et quecumqz talia sunt soluunt per hoc qd ens sm se sumit hic a nobis per oppositionem ad ens per accidens. Ens ergo sm se dicit hic qn vnum attribuit alteri gratia sui et nō gratia alterius. ita qd ipm est de nā illius. ¶ Hoc autem variabile est dupliciter. s. sm rei pricipia et sm esse qd est in aia de rebus extra. Et siquidem est sm ipsa entis principia: illa dupliciter est accipere: scilz aut sm qd sunt diffinientia vniuliter accepta sic enim dicunt esse qd determinabilis figuris pdicamentoz. Et qd qdam dicunt esse accidentia per hoc pbat qd qn denominatiue pdicant de substantia esse qdam dicunt et illius esse opz accipere pricipia sm diffinitione sm primum modum dicendi per se. Et hoc esset sm se determinabilis figuris pdicamentoz. Alio autem mō accipiunt rei principia sm qd ipsam rem cōstituunt. Et hec sunt actus et potentia in oi genere. Quia vero ex inherentia pdicati cum subto causatur esse veritatis rerum significatum in oratione: et hec est causa veritatis sm se et nō sm accidens aliqd: ppter hoc iter primum modum entis sm se qui accipit ex ipsis rerum principijs et 2m qui etiam accipit ex eisdem principijs sm alium modum esse cōsideratis interposuimus modum esse sm se quo veritas rez demonstrat. Qd autem dicit potētia nō esse effabilis nec diffinitionem habere nisi per actum nihil est ad ppositum: qz licz nō sit effabilis nisi per actum tn est effabilis et diffinibilis. ¶ Et hoc mō signat modum quedam esse qui modum nō signat actu ens: et qd dicit diuidens debere relinquere diuisum verum est in diuisione vniuoci. hic autem diuidunt analoga. et ideo diuidentia nō simplr relinquunt diuisum sz relinquunt ipm sm modum quedam etc.

¶ Tractatus secundus quinti libri metaphysice qui est de substantia et sibi adiunctis.

¶ Cap. pm. Et est digressio declarans generaliter qd est substantia: et que sunt diuisiones eius generales et prime.

Nteqz nos distinguendo dicamus modos sube. Opz nos stabilire subam sm huius prie pbile pprietatem. Et ideo ex pdictis dicimus qd esse aut est per essentiam aut per accns: esse autem per accidens est infinitum: eo qd nō sunt infinita que per accns conueniunt. esse vero per essentiam est per essentialia que sunt finita et fines esse rei. Iter oia autem que sunt essentialiter suba est primum sicut pz ex pria diuisione esse sm se quam in pntica induximus. Esse. n. sm se est duobus modis in genere: vnum qdem esse cuius essentia acqsita ex sibi essentialibus est. sz cum ipm sit in aliq nō est in eo sicut qdam ps: et ipossibile est esse sine eo in q est. Et hoc est accns: et est in subto. Aliud autem est qd est essentia acqsita ex pricipijs essentialibus: sz sm esse nō in alio hoc mō eo qd non est in subto et hec est suba. Si n. daret qd suba esset i subto tunc qreret de isto subto aut. n. hec iterum esset i subto alio vel nō. Et si diceret qd esset in subto. iterz de illo qreret et abiret hoc in infinitum. Et ideo opz qd pm accntis subm nō sit in subto ppter qd dicit Auicē. qd suba est cōstituens esse accntis nō cōstituta ab illo. et ideo est esse sube an esse accntis. Et hoc tn nō negat accns esse aliqn in accnte: vt velocitas i motu: et rectitudo in linea: et figura in supficie: et accntia et dicunt multa et vnum et hmoi plura inueniunt ppter qd opz qd ambo accntia talia sint i alio quodam qd est subm amboz: qz accns nō subsistat accnti nisi accns staret in suba q ipm esse facit. Et ideo nō sufficienti crediderunt signo qcumqz mãz esse dixerunt oē qd substat. ¶ Fuerunt et qdam q aliqn dixerunt esse et subam et accns sicut pmas elementoz qlitates dixerunt in ipsis elementis esse subas: et i alijs dixerunt esse accntia: qd est ipossibile: qz qd i se suba est nō pōt esse accns respu alicuius alterius: de hijs autem i libro pigeneseos determinatum est. Ex inductis autem pz qd subm est ens p se pfectum qd i se i esse cōstituit alterum. Unde qd est in alio dupliciter est in ipo: aut. n. est in eo sic qd facit ipm esse et est causa qre ipz est in actu: et hoc est in alio sicut ps cōpositi et ps esse rei. et hec est foia essentialis et nō accns. Aut est in eo nihil cōferens ad esse sz potius cōstitutum in esse p hoc qd est in alio. et hoc est accns: et id qd priori mō est in alio nō est vt in subto qualis sit vt in mã suba: sed qd 2° mō est in alio est in alio vt in subto. Unde mã subta nō est i alio vt i subto: et ideo est suba. sz oē qd est i alio: vt in subto est in mãe suba. sz nō cōuertit. qz subm substare nō hz nisi gra mãe ppter loquendo: sz mã hz illud a seipsa. Ex inductis autem est accipe qndam sube diuisionem: qz suba aut est corpus aut nō corpus. et si est nō corpus aut est ps corporis aut nō: et si nō est pars corporis: aut hz cōiunctionem motoris ad mobile corpus aut nō. Et sic corpus est suba cōposita pars cor

Ista opinio est Alexandri et trāsponit ab Auerroy in phy. co. 56.

Esse i subiecto cogit ...

poris vna quidē mā: altera forma nō pars corporis ɔiūcta corpori aīa ītellectualis siue celi siue hoīs nō cōiuncta corpori intelligentia. De omnib⁹ igr̄ substantiis hmōi que vere substantie sunt opʒ intendere fm omnes suas diuersitates ꝓbando eas esse: ⁊ ostendendo diuersitates ⁊ differentias earum. primum aūt loquamur de substātia corporali.
¶ Cap. 2ᵐ. Et est digressio declarans esse substantie corporalis in eo ꝙ est corpus.

Tex.cō.15

d'phi.tex.cō. penu vsqʒ ad tex.cō.10.

Substātia aūt corporea sbā vna ɔtinua non ex atomis cōposita eo ꝙ īdiuisibile indiuisibili nō ɔtinuat̄ sicut ostēdim⁹ in 7° phyficoꝝ. subāʒ aūt corporeā cōpositā ex mā ⁊ forma qdā dixerūt esse q̄si diffiniēdo ꝙ est corp⁹ suba lōga lata ⁊ ꝓfunda. Q̄ etiā nos ī añbabitis sepe dixim⁹. ¶ Cōsiderem⁹ g̃ ipsoꝝ vboꝝ itētiōes ⁊ videamus q̄liō corp⁹ qđ est suba sit lōgā latā ⁊ ꝓfundā. dicit̄ eni lōgitudo aliq̄n linea ducta ī ɔtinuū quocūqʒ mō ducta fuerit ⁊ fm hec linea ⁊ lōgitudo est vna spēcū q̄ntitatis. Aliq̄n et dicit̄ lōgitudo maior linearū superficiē ɔtinētiū dimēsio. Aliq̄n iteꝝ dicit̄ lōgitudo maior dimēsio ectēsa in q̄ro quocūqʒ mō extendat̄ ⁊ siue sint linee siue sint aliqd aliud eius cui⁹ q̄ntitas mēsurat̄. Aliq̄n et dicit̄ lōgitudo spatiuʒ qđ est iter caput ⁊ pedes hoīs vel iter caput ⁊ caudā alterius aīalis dicit̄ et lōgitudo mūdi spaciū ꝙ est iter sursum ⁊ deorsum. Et aliq̄n dicit̄ lōgitudo climatis ⁊ habitatiōis arc⁹: q iterlacet iter pūctū oriētis ⁊ punctū meridiani cuiuslibet hoīs. Latitudo et dicit̄ moltiplr̄. Aliq̄n dicit̄ latitudo ipsa sūpficies. Et dicit̄ latitudo mēsura minor duarū dimēsionū. Et dicit̄ latitudo spatiū orbis arcus q est iter oriēs ⁊ occidēs: ⁊ dicit̄ latitudo climatis meridiani arcus q est inter equnoctialē ⁊ zenith capitis cuiusl. hoīs. ꝓfunditas et dicit̄ multis modis vno qdē. ⁊ p̄io mō q̄ntitas diametri que cōtinuat inter duas sūpficies ⁊ hec hʒ duo noīa. sūpmo ad imū mēsurādo dicit̄ ꝓfūdū: ab imo aūt ad sūpmū mēsurādo dicit̄ altū siue altitudo. ⁊ dicit̄ ꝓfundū qđ est iter añ ⁊ retro aīalis. ⁊ dicit̄ ꝓfundū orbis qđ est ab austro in aqlonē: que sunt añ ⁊ retro mūdi ⁊ dicit̄ ꝓfundū climatis mediuʒ ipsi⁹ ī quo sicut in cētro figit̄ diameter pyramidis luminis celestis qđ icidit i clima. Isti. n. sont modi coiores qb⁹ vtūtur pħi istis noīb⁹ istaꝝ dimēsionū. ¶ Cū aūt dicit̄ corp⁹ lōgū latū ⁊ ꝓfundū nō opʒ ꝙ iste dimēsiones actu sint in ipso. videm⁹ g̃ sphērā eē corp⁹ in quo nulla penit⁹ est longitudo siue linea. Q̄ñ n dicit̄ axis sphere: qđ ē meguar Arabes vocāt q est linea trāsiēs per polos ⁊ cētrū sphere nō assignatur sphere nisi cū mouet̄ sphera aūt nō est corp⁹: ex hoc ꝙ mouet̄ nec est corp⁹ ex hoc ꝙ est sphera sed p̄n° corporeitatis sunt in ipsa ɔstituētia eē corporis añ vtrūqʒ illoꝝ nec iterū opʒ ꝙ corp⁹ in eo ꝙ corp⁹ sit terminatū sūpficie: q2 si ponimus corp⁹ īfinitū sicut multi posuerūt ipm erit corp⁹ ⁊ non erit sūpficie terminatū: ⁊ tñ ponēs corp⁹ eē īfinitū nō errat in hoc ꝙ ipm ponit eē corp⁹. sed in hoc ꝙ ipm ponit infinitū esse. nec iteꝝ ad eē corpis reqrit̄ ꝙ hēat plures actu sūpficies p̄ter corpa terminata. est n. corp⁹ vnica sūpficie terminatū qđ est sphera nec opʒ iterū ad eē corpis ipm eē positū sub celo q̄cūqʒ mō vt ab ipo recipiat dimēsiōes q2 ipm celū est corp⁹ ⁊ sic dimēsiōes nō recipit. Ex oīb⁹ g̃ hmōi ɔcludit̄ ꝙ corpis eē nō pēdet ex hēre tres fm actū dimēsiones: s3 ponit corp⁹ est qđ aptū est trib⁹ dimēsionib⁹ mēsurari ita ꝙ tres diametri orthogonaliter ad vnū angulū ɔiūcti mēsurabūt ipm nec plures p̄it in ipsū eē orthogonalr̄ in angulo vno ɔueniētes: s3 plures ⁊ īfiniti p̄it nō orthogonalr̄ penetrare per ipm. forma aūt hui⁹ aptitudinis facit corp⁹ esse corp⁹. s3 mēsure fm actū in ipso accepte ɔsequunt̄ eē ipsi⁹ ⁊ ei⁹ subam ⁊ succedūt sibi suba manēte vna ⁊ eadē. Si. n. accipiat̄ cera ⁊ cōprimat̄ ꝓ certo mutant̄ in ea dimēsiones q̄ sūt actu in ea: ⁊ tñ manet idē corp⁹. ¶ Dixerunt aūt qdā ꝙ lōgitudo ⁊ spatiū ꝙ extēdit̄ in dimēsiōibus in oī corpe. Et ɔstat ꝙ et hec lōgitudo nō est essentialis corpi q2 cubus est corp⁹ ɔtētū sex sūpficieb⁹ q̄rū nulla excedit aliā. ¶ Aliq aūt

Positio aliorum.

Improbatio.

oino īperiti dixerūt dupl'r dici corp⁹ a corporeitate videlʒ ⁊ a repletiōe quā vocāt corpalitate. ¶ Et p̄ᵐ qdē dicūt corp⁹ eē mathematicū: ⁊ 2ᵐ corp⁹ physicū siue sbale. s3 hec vba adeo fatua sūt: qđ nō ē de h̄s dignū tñ studio ītēdere. que. n. dīa sit corpalitatis ⁊ corporeitatis vsqʒ adhuc nō est auditū. ¶ Preterea. Si corp⁹ a repletiōe dicit̄ hoc nō distinguit: q2 oē corp⁹ replet et mathematicū. Si aūt dicāt grossiciē eē repletiōē: hoc est idiutaꝝ ⁊ fm hoc aliā nāʒ corpeitatis habebit ignis ⁊ aliā terra qđ est penit⁹ absurdū. Si āt est aliqđ corp⁹ qđ recipit ⁊ ɔseruat ꝑpetuo diuisiōes actuales que sūt in ipso hoc nō habebit a nā corporeitatis fm ꝙ est corporeitas sed a forma pħica addita corporeitati. Ex oīb⁹ g̃ inductis ɔcludit̄ ꝙ corp⁹ ī eo ꝙ corp⁹ est suba corpalis ē suba cōtinua in q̄ p̄it poni tres diametri orthogonalr̄ se secātes in oī pte sui: ⁊ s3 hāc formā oē corp⁹ eq̄lr̄ est corp⁹ oī corpi. S3 fm mēsurare vel coicare vel hmōi nō oē corp⁹ eq̄liter se hēt oī corpori: q2 talia accidūt ex demēsionib⁹ disciplinaliū que fm actū accipiunt̄ in corporis actuali q̄ntitate. ɔstat etiaʒ ꝙ corp⁹ per formā corpeitatis sub eadē forma corporeitatis est rarefactibile ⁊ cōdēsabile: l3 nō retineat fm eandē formā dimēsionū fm actuʒ. ¶ Corpus aūt disciplinale est q̄ntitas actualiū dimēsionū sūpficie vel sūpficieb⁹ terminatū nō fm esse sed fm rōnē mēsure q̄ntitatis acceptū. Ex hoc ɔsequit̄ ad corp⁹ p̄dicto mō acceptū: ⁊ iō est accidēs ipsius corpori aūt oī sicut ⁊ oī q̄ntu accidit diuisibilitas rōne ɔtinuationis quā hʒ. Et si nō diuidat̄ hoc nō est rōne cōtinuationis sed rōne pħice forme ɔtinuationi sūpaddite sicut diximus: forma g̃ ɔtinuationis forma est māe corporis ⁊ hoc ꝓbat̄ per hoc ꝙ idē est susceptibile continuatiōis ⁊ discōtinuationis siue in ɔtinuitatis. Cōtinuatio aūt est forma nō susceptibilis icōtinuitatis: q2 qđ suscipit ɔtinuationē aliud est ab ipsa cōtinuitate. Et hoc est mā. ¶ Ampli⁹ cū dimēsiu ꝓpria passio sit ɔtinui p3 ꝙ in ɔtinuū nō est susceptibile dimēsiōis nisi forte in potētia sicut et in potētia est ɔtinuū. Ex his aūt colligit̄ ꝙ suba corporea fm ꝙ est suba corporea est aliqd in potētia ⁊ aliquid in effectu: in potētia. n. est id qđ est susceptibilis dimēsiōis fm actū: in actu aūt est corp⁹ ɔtinuū ⁊ in eo ꝙ est ɔtinuū est oppositū ex forma ɔtiuitatis ⁊ mā qđ est hile que de se eq̄liter se hʒ ad ɔtinuū ⁊ icōtinuū l3 a ɔtinuo nunq̄ separet̄ sicut inferius ꝓbabim⁹. ¶ Obiicet aūt forte aliqu s dicēs ꝙ hile corp⁹ est cōpositum ex mā ⁊ forma q2 hile est in actu suba q̄dā apta ɔtinuitatis. Igit̄ est suba actu ens ⁊ aptitudinē hñs: ⁊ sic est cōposita ex actu ⁊ potētia. ¶ Sed ad hoc dōm ꝙ subalitas hile nihil addit supra hile nisi modū negatiōis qđ nō videt̄ esse in subto. Et iō per hoc ꝙ est actu suba nō ponit̄ in actu alicui⁹ forme. Et per hoc ꝙ addit̄ apta ɔtinuationi nō ponit̄ in actu aliqd eē s3 in potētia. Et iō si hec potētia determinat̄ ad actū corporeitatis indistincte i quātū p̄it orthogonalr̄ penetrare tres diametri efficit̄ cōpositū ex mā ⁊ forma. Corporeitas aūt rursuʒ determinabilis differētiis corporeitatis que sunt sphericū cubitū ⁊ hmōi ⁊ cū cōparat̄ mā ad hmōi aptitudinē ⁊ actū q determinat aptitudinē illā poti⁹ est cōpō simplicis māe ad genus ⁊ dīam q̄ cōpositi ad mām ⁊ formā. Corporeitas. n. ista in se nō differt in aliq̄ corpe s3 spēs ei⁹ differūt abīuicē ⁊ hoc sū ēq2 sic dicit Porphiri⁹ nulla sēe itellect⁹ cōgnitis pōt accipi g̃rū gnis nā nō pēdeat ex ꝑncipiis sp̄lēis: s3 ex hiis q̄ sūt añ oēʒ spēm si aūt aduenīāt forme pħice sicut celestis ⁊ terrestris ⁊ calidū ⁊ frigidū ⁊ humidū nō diuidūt corporeitatem: ⁊ cum nō sint differētie ipsius sed ɔtraria sicut dictū est.

Subalitas hile nihil addit supra hile nisi modum negōnis qđ nō vī eē in subto: sʒ tū ɔsidera q2 tūc nō māe vī eē purū nihil. Porphyrius is contrah⁹.

¶ Cap. 3ᵐ. Et est digressio declarans vtrū mā prima que est substantia separata esse possit a forma corporeitatis.

Licet aūt corp⁹ sit cōpositū ex mā ⁊ foa ⁊ corporeitas p̄ia q̄ est foa subalis corpis nō sit nisi ɔtinuitas apta penetrari trib⁹ diametris tñ hile nō est separabile ab hmōi foa p̄ia ita ꝙ realr̄ actu existat sine ipsa hoc aūt sic ꝓbat̄ si eni mā pōt separari a foa corporis prima dest hoc possibili n. posito nihil accidit ipose. Separata g̃ mā aut est diuisibilis actu aut nō. si aūt est diuisibilis cū diuidi sic ꝓpria passiu ɔtinui ipa mā ē ɔtina ⁊ cū nō hēat nisi ɔtinuitatē corpis seqt̄ ipaʒ eē corp⁹. Datū aūt ē erat ipsaʒ separatā eē a foa corpis. Si aūt ē idiuisibilis aut idiuisibilitas ē ei eēntialis aut accītalis. Si āt ē ei nālis vel eēntialis nihil vnq̄ pōt recipe ɔtiū qđ falsoʒ est: q2 susceptibilis est foe corpis et per ɔñs susceptibilis est diuisiōis. Si aūt nō est ei nālis: tūc est ei accidētalis ⁊ sic accītale esse est ꝙ nō cōstituit̄ per subm in se pfectū qđ esse nō pōt. ¶ Ampli⁹ si separat̄ a forma corporis aut est designabilis in loco aut non. si est designa-

bilis in loco cũ omne id qđ realiter in loco designaẽ sit diui sibile sequiẽ mãm diuisibilẽ eẽ. Si aũt nõ est designabilis in loco aut bz sitũ aut nõ. si bz sitũ tunc est punctus: cũ ad oẽ punctũ possit duci linea linea ducẽ ad ipsam. Si aũt nõ bz sitũ: cũ est indiuisibile videamus quõ acquirit formã corporis. Aut eñi acquirit eã subito aut successiue. Si acqrit successiue: tũc erit diuisibilis qz oẽ qđ mouet est diuisibile. Si aũt accipit subito aut accipit eã in omni loco subito: aut in nullo aut in vno ⁊ nõ in alio. Si aũt diceret ꝙ accipit eam in omni loco: cũ nõ sit causa quare accipiat eã in oi loco nisi qz est in oi loco ⁊ qđ in oi loco est diuisibile ⁊ cõtrarꝫ ĝ corporis forma inuenit mãm sub forma corporis qñ venit in eã. nõ aũt põt dici ꝙ nunquã inueniat eã corporis forma qñ accipit eã: qz hoc est impossibile apud quẽlibet. Si aũt dicaẽ ꝙ in vno ⁊ nõ in alio hoc erit irrationabile etiã fingere volenti. ¶ Si aũt forte dicat aliqs ꝙ corporis forma dat ei locũ qñ accipiẽ a mã: hoc est inconueniẽs: qz nec oẽ corpꝰ est in loco nec forma corporis dat vnũ locũ potiusqz aliũ cũ nos videamus ex mã in vno loco fieri terrã ⁊ in alio ignẽ: ⁊ huius cã nulla esse põt nisi qz forma ignis materie partẽ inuenit in suo loco: ⁊ forma terre vel generis terrã aliã partẽ mãe inuenit in loco teneri vel iuxta centrũ distandi ⁊ circũferẽtia ad centrũ nõ conuenit mãe sine corporeitate. pz ĝ ꝙ mã a corporeitate nõ est separabilis: ita ꝙ aliquid sine ea actu ens designatũ existat. Sunt aũt qdã qui dicũt diuisionẽ nõ primo conuenire cõtinuo sed mãe: assignãtes pro rõne ꝙ partes substantie quedã sunt: ⁊ suba nõ acquiriẽ per accidens: cõtinuitas aũt est accidens ꝙ quidẽ iz idiuisibile sit. ¶ Qui a tamẽ sapientibꝰ ⁊ insipientibꝰ debitores sumus dicimus hoc referendo id qđ est pars esse subaz: sed ꝙ sit in rõne ⁊ esse paris hoc accidit: ⁊ nõ est in cõueniẽs accidens acquiri ex accidente: hoc ĝ obmittentes redeamus ad ꝓpositũ. ¶ Amplius si separari põt mã a forma corporis separateẽ: ⁊ cõstat ꝙ separata erit indeterminata: qđ aũt separate mãe ⁊ simplici conuenit essentialiter cõuenit. Igiẽ mãe essentiale est esse indeterminatã. palã aũt est mãm fieri determinatã per continuitatis ⁊ mensurarũ acceptionẽ. Igiẽ id qđ substantiale ⁊ essentiale est sibi amittit per assumptũ qđ oino esse nõ põt. ¶ Amplius si separabilis est mã a corporeitate: ponamꝰ ꝙ aliquid eiꝰ separeẽ primo: ⁊ postea ab aliqua corporeitate separeẽ aliud. Iste due ergo mãe aut sunt per oia idẽ aut diuerse. si sunt per omnia idem vniantẽ. Cum ergo vnita sint aut totũ qđ prouenit est equale parti ꝙ in mãlibus est icõueniens. Aut altera pars destruiẽ: ⁊ non erit assignare qd destruat eã: aut vtraqz destruiẽ ⁊ iterũ illius nulla erit rõ. aut opꝫ dicere: ꝙ altera abundat sup alterã: ⁊ iterum illius nulla erit rõ: cũ mẽsura nõ erit assignare rõnẽ. Ex dibus aũt his manifestũ est mãm a corporeitate nullo mõ posse separari: ꝙ aũt mã sit maioris vel minoris spatij vel rara vel densa: vel figure huius vel illius hoc bz a forma pħica que separabilis est ab ipsa. ¶ Est aũt aduertendũ ꝙ mã stans sub forma est vna ⁊ indiuisa forme vnitate: qñuis forte vocetur diuidi per accidens. sicut si dicã: ꝙ corporis tacta vna parte nõ est tacta alia ps: vel ꝙ dextra nõ est sinistra: vel inferior nõ est superior: vel alba nõ est nigra. Sed qñ non significaẽ hmõi accidentibus: ⁊ nõ accipiẽ nisi ꝓut forma terminaẽ ⁊ contineẽ vna est ⁊ indiuisa: materia ergo actu a forma corporis non separatur.

¶ Cap. 4m. Et est digressio declarãs qualiter forma causa sit q̃re actu sit materia: et que sit causa vnitatis materie ⁊ quid forme propriam attribuit materiam.

Sicut aũt mã non separaẽ a forma sm actũ: ita nec forma sm eẽ separaẽ a mã. Eã aũt nũc dico formã que est forma corporis quocũqz mõ sit forma corporis: iz.n. mã in eo ꝙ suba est que est fundamẽtũ diuersa sit a forma: ⁊ forma sz ꝙ est suba sit diuersa a mã nec altera iñ actum subaz referaẽ ad aliã nec altera sit cã alterius mã.n. nõ est cã sube forme: qz id qđ est in potẽtia nõ est cã eius qđ est in effectu. Forma aũt sm suã nãm actus est: forma ẽt nõ est cã q̃re mã sit suba vel q̃re mã sit mã: m forma est cã q̃re mã est seu sit in effectu siue in actu: qz forma dat mãe esse in actu ⁊ nõ dat ei eẽ in actu sm quãtũ est forma. Hec vel illa. Sed inquãtũ est forma. Et iõ per successionẽ formarũ semꝑ est in

Forma nõ est cã mãe quare mã sit suba, vel q̃re mã sit materia.

actu ⁊ corruptio vnius est gnõ alteriꝰ. Et ecõuerso hoc mã ẽt est in his que nõ generanẽ. mã enim semꝑ est per formã. Et qz forma est cã actu esse mãm ⁊ mã nõ põt esse in rerũ nã nisi sit actu iõ forma est cã q̃re sit mã. Et iõ sequiẽ si nulla sit forma ꝙ mã nõ est. Et si non sit mã ꝙ nõ sit mãx mã: qz causa interempta interimit effectũ ⁊ effectus interẽptus cãm interimit ex his aũt accipiẽ ꝙ forma aliquo mõ prior est mã prioritate cause: qz iz non sit cã mãe vel sube in eo ꝙ mã vel suba est tñ est cã eẽ mãe ⁊ nõ est cãta ab ea. ¶ Queret aũt forte aliqs vtrũ mã sit eadeꝫ numero videẽ.n. ꝙ ia ipsa mã in eo ꝙ mã est nõ inueniẽ diuisio sic videẽ ꝙ quãtũ est de se eadẽ numero remaneat. ¶ Amplius eadeꝫ que est sub forma vna erit sub alia qñ de aq̃ sit aer ¶ Adhuc autẽ in artificiatis illud maximũ videẽ ꝙ idem es successiue accipit formaz Mercurij ⁊ Jouis ⁊ si hoc est vnũ tũc quereret aliquis qd attribuit ei numeri vnitatẽ: vnitas enim in specie vel genere formarũ super eã sibi succedentiũ nõ attribuit ei vnitatẽ numeri: ⁊ tunc remanet adhuc questio que sit cã vnitatis numeri in ipsa nihil eni ꝓhibet diuersa numero esse cõposita ⁊ eadẽ numero esse materiã sicut patet in preinductis quãuis ⁊ hoc quãdã habeat obiectionẽ: qz si eadẽ numero sunt quorũ est vna numero materia: tunc duo composita forma differẽtia succedentia sibi sup eandẽ mãm videbunẽ esse idẽ numero. ¶ Ad hec aũt ⁊ similia notãdũ ꝙ aliud est dicere mãm in esse sube eadẽ esse numero: ⁊ aliud dicere mãm in esse materie esse idẽ numero. Et aliud dicere hoc aliquid esse ideꝫ numero sicut eni supra cum de vno ageretẽ dictũ est vnialiter indiuisio cã est vnius: ⁊ vnde cõtingit ꝙ mã in esse in fundamẽtis sube indiuisa est ⁊ manet. Et diuidiẽ in esse mãe: prout mã est iposita: qz sm esse fundamẽti videẽ esse vna mã in oibus que mãꝫ habẽt. Et hoc etiã nihil ꝓhibet esse vnã in formis qbuscũqz que sibi sup eã succedũt: sed in esse mãe eni cõiuncta est potẽtia nõ est sic. qz potẽtia ad vnũ nõ necessario est potẽtia ad alterũ mã.n. vt suba ⁊ fundamẽtũ est prior est ad mãm sm ꝙ mã in potẽtia est: qz isto scdo mõ est subm mutationis ⁊ motꝰ. prior aũt mõ est ante mutationẽ ⁊ motũ. ⁊ queriẽ qd attribuit ei vnitatẽ numeri dõm ꝙ nihil nisi indiuisio sui esse sm ꝙ sic vel sic cõsideraẽ. Hoc aliqd aũt numeraẽ numero cõpositi: ⁊ ꝙ sup adiectũ est ꝙ eadẽ sũt numero in qbus est vna mã: itelligiẽ de vna mã que est pars cõpositi per formã ad actũ terminata: qz illa in eo ꝙ est idẽ nũero est indiuisa. ¶ Queret adhuc fortasse aliqs cũ forma sit cã eẽ actualis mãe qd attribuit forme ꝓpriã mãm. Si.n. nil attribuit mãꝫ forme: videbiẽ ꝙ vnius modi penitꝰ remaneãt mãe mãx aũt que sunt penitꝰ vnius modi forme sũt eedẽ. ⁊ sic oino viderenẽ forme eẽ vniꝰ. Si.n. aliqs dicat ꝙ iz suba mãe sit vna. tñ habitudines sunt diuerse: ⁊ ille cãnt formarũ diuersitatẽ hoc est irrõnabile: qz sz hoc potẽtia eẽt cã effectꝰ hoc est eiꝰ qđ est i effectu: ⁊ diuersitas potẽtie cã eẽt diuersitatis eiꝰ q̃ est in effectu siue in actu qđ eẽ. nõ põt: cũ actꝰ suba ⁊ rõne sit aũt potẽtiã. ¶ Amplꝰ queraẽ qd sit cã illarũ diuersarũ habitudinũ: ⁊ tũc reddiẽ ad q̃õnẽ p̃mã: nõ ẽ n. cõueniẽs videẽ esse solo Platonis dicentis: ꝙ forme danẽ sm merita mãe: nisi explaneẽ que sint illa merita mãe ⁊ quid attribuit mãe diuersitates meritorũ. ¶ Ad hec igiẽ ⁊ hmõi dõm ꝙ id qđ forme attribuit mãꝫ sub diuersitate dispõnũ sicut sub diuersitate meritorũ est motꝰ celi cõmiscẽs ⁊ in diuersas dispõnes agẽs mãm. ¶ Cũ.n. itelligẽtie luminũ sicut nos in pre ordimꝰ ⁊ in sequẽtibꝰ melius suis ostensuri det formas itelligẽtie cuilibet: cuilibet motu orbis attribuit mãs differentes: vt id esficẽter dare possit suas diuinas bonitates intelligẽtia: ⁊ sic patet ꝙ ꝓpter formã ⁊ forme diuersitatem ⁊ diuersitas est materie: ⁊ diuersitas est dispositionũ eiꝰ ⁊ nõ econuerso. In hijs aũt que ꝑpetua sunt sine motu diuersitatis nõ facit mã neqz cã prima: cũ vtrũqz vnũ sit ⁊ vno mõ se habẽs sed cã diuersitatis est longe vel ꝓpe distare a primo sm causalitatis ordinẽ. ¶ Hoc aũt est per hunc modũ ꝙ a primo est vnũ: ⁊ ab vno ⁊ primo necesse est puenire multiplicius ⁊ distantius aliqd quã sit primũ ⁊ 2m: ⁊ a tribus istis iterũ maior ꝓuenit multiplicitas: ⁊ magis distans a primo. vnde ⁊ in hijs cã diuersitatis est ex parte agentis. ⁊ nõ ex parte materie hoc autem in vltima parte istius sapientie est manifestum. ad presentem enim intentionẽ sufficit qđ dictũ est ⁊c.

¶ Cap. 5m.

Mã esse sube ⁊ esse mãe.

Aliam ɔ̃ aliam numero.

Solutio.

Mã vt suba ⁊ fundamẽtũ prior est ad mãm sm ꝙ mã in potentia.

Quo modo proprie ... mãta ... Quid attribuit forme propriam mãm.

Solutio.

Unde p̃ ... lumine ... Tex. co. 5.

Sz considerand. qz et i ꝑpetuis ... mã ... diuersitas ... videẽ ... ꝑpe mãe ...

¶ Cap. 5m. De diuisione sube fm modos magis cõmunes.

Nunc ergo stabilita suba & modis eius veris & principijs sic determinatis reuertentes ad ppositũ dicamus diuisionẽ p modos eius cões dicamus & qꝫ incipiamus ab infimo qꝫ potẽtia est suba p sui subalitatẽ alia substãtijs. dr: sic substãtia dicit id qđ substat pmo in cõpositis & ve simplicia corpa que elẽta vocam⁹ q̃ sũt terra ignis & aqua & aer & quecũqꝫ sunt talia fm diuersoꝝ phoꝝ põnes. Hec oĩa eniz pmo substãt cõpositis & iam vl̃i hoc mõ corpora dicunt sube eo qꝫ sunt subta formis q̃ vere actu sũt forme dicunt aũt hec corpa aĩaliũ corpora q̃ sunt instrumẽta aie dicunt ẽt sube ex corporib⁹ cõsistẽtia aĩalia & ea partiũ quelibet hꝫ virtutẽ aliquã aie qua pficit . qꝫ si separet a toto ipsa pars eẽt aĩal & virtus illa eẽt aĩa pp hoc ẽt dicunt ptes aĩaliũ sube & iuxta hoc dicunt ẽt sube demonia diamon eniz grece in latino sonat itellectũ: hic aũt ponit pro idolo vnde alia trãslatio hꝫ idola qꝫ dicit subam cõpositam in arte. oĩa aũt hmõi pbant p hoc eẽ sube q: nõ dñr de aliquo substantiuo sibi subto. ¶ Hec enim est gñalis ratio sube q: lꝫ scda suba dicat de prima suba nõ dicit de ea sicut de substãtiuo in se pfecto qꝫ cõstituat scdam subaz: sed poti⁹ dicit de ea sicut eẽntiale pncipium eius. De his substãtijs g̃ aliis per denoiationẽ dicunt sꝫ ipsa subs nõ dicit de alijs in qb⁹ eẽ accipiat. Oĩa ergo que dicta sunt sube dicunt sicut idiuidua suba vl̃ cõposita suba est suba. Alio aũt mõ dicit suba· qđ existẽs in talib⁹ sicut eẽntiale pncipium est cã existẽdi ita qꝫ ipm est cã talib⁹ per quã sint hoc qꝫ sint illa que nõ dñr de subto aliquo sicut idiuidue sube ille enim de nullo sibi subto dicunt: scde aũt sube dicunt de aliquo vt de subto: lꝫ aliter de subto dicãtur scde sube & aliter accñtia q: accñs sit in aliquo & dicatur de aliquo sicut de subto nõ eẽ in eo sicut q̃dã pars. Secũda aũt suba est sicut q̃dã pars eẽntie. hoc aũt mõ sicut existẽdi cã pmis substãtijs hoc qꝫ sunt suba est forma: & pcipue inter formas aĩa aĩalis q: hec eẽ actus vltimus nãe: forme aũt corpoꝝ sunt forme q̃ sunt in po͠ ad alia & nõ in actu vltimo: & pcipue forme elẽtoꝝ sunt ẽt alie vt forme coagulatoꝝ & cõplexionatoꝝ & cõpositoꝝ· oẽs eniꝫ ille sunt corpoꝝ que sũt in po͠ ad vite opa que pficiunt p aĩas g eẽ aĩa aĩaliũ: aĩa enim sicut in scdo de aĩa dicimus pncipium est & cã talis vite ista eniꝫ que sic sunt sube nõ pprie sunt sube sed sunt cãe eoꝝ de qb⁹ sicut subiectis alia dicunt. Cũ enim scia dicat eẽ in aĩa vel virtus nõ pprie hec sunt in aĩa sicut in subto. Et hoc qđ ẽ in scdo de itellectu & itelligibili iam ondimus: & meli⁹ in sequẽtib⁹ demõstrabit. ¶ Amp. fm quosdã suba dicunt: q particule mãles vel formales sunt existẽtes in talib⁹ corporibus que nõ de subto aliquo dicunt que termini sũt terminãtes ea in qb⁹ sunt: & hoc aliqd signat vt qbus destructis destruit totũ tanqꝫ suphicie destructa destruit corp⁹ vt qdã dicũt platonicoꝝ & linea destructa destruit suphicies & puncto destructo destruit lineas & corp⁹ qdẽ terminat mãm: suphicies aũt terminat corpus. & linea termĩat suphiciẽ: & punctus terminat lineã. Et iõ ista dicũt eẽ subaꝫ & magis punctã dicũt subam q̃ lineã: & lineã magis dicũt subaꝫ q̃ suphiciẽ: & suphiciẽ magis dicũt esse subam q̃ corp⁹: isti eni nõ potuerũt distinguere iter subalẽ corporis formã & corp⁹: qđ nõ est nã nisi q̃titas pcedens: ex solis q̃titatis pncipijs: & iden istas subas eẽ dixerũt. sicut etiã qdã nãliũ q̃litates sensibiles calidũ frigidũ & humidũ & siccum & odores & colores dixerunt eẽ subas penetrãtes in corpoꝝ quãtitates pp quoꝝ sensibiliũ in se penetrationẽ ea que fm se quãta sunt sensibilia fiunt. sꝫ distinctio corporis subalis a corpore q̃titatiuo pꝫ p ante dicta. In sequẽtib⁹ aũt vbi loquemur de q̃litatib⁹ ostẽdemus sensibilia eẽ accñtia & nõ subas. vl̃r aũt numer⁹ qbusdã Pithagoricis videt eẽ talis suba terminãs & quo ablato nihil remãet de reb⁹. hoc aũt cõstat p ancedẽtia que diximus de numero. Eadẽ eni res est vna & est res diuerse sicut due sua dualitate & due sunt & nõ põt a reb⁹ numer⁹ separari: ita qꝫ aliqd remaneat: & iõ vnitatẽ dicũt eẽ pncipium primum & numerũ pncipium mediũ iter vnitatẽ & res pncipiatas: & hec pncipia dicũt eẽ cõtinuoꝝ & cõtinuitatis pncipia: q: linea & suphicies & corp⁹ sola cõtinuationib⁹ sortiunt vnitatẽ: & quelibet illaꝝ quãtitatũ est vna & iõ punctũ etiã dicũt pncipiari ab vno: & discretũ ideo dicũt eẽ pncipium cõtinui. q: sicut ex prebabilis cõstat iõ eẽ vnũ & ab alio quãtã diuisione habet punctus ei pũcti: a põne eniꝫ hꝫ qꝫ pũctus est cũ in diuisione nec hꝫ positionẽ vel sitũ ita qꝫ sit in loco: sꝫ q: est pncipium huius situs: & iõ ad sitũ refert q: fm situꝫ est pncipium vel finis istius ergo dictis modis dicunt sube. ¶ Amp. aũt suba dicit id qđ qd erat eẽ vniuscuiusqꝫ siue qdditas cuiuslibet fm omne pdicamẽtũ. Et hoc ẽ cui⁹ rõ est ipsa rei diffinitio ¶ Hec g̃ ista de ca suba dicit vniuscuiusqꝫ tot g̃ modis dicit suba. si aũt oẽs istos spãliter dictos modos adinuicẽ referamus & cõferamus: tũc accidit subaꝫ fm duos modos dici quoꝝ vnus eẽ qꝫ subm vltimuꝫ qꝫ de nullo alio dicit suba vocat. & hoc subm dupli dicit subm. vꝫ. accidẽtiũ tm: & sic subm vltimuꝫ cõprehẽdit tam primã substãtiã q̃ scdam. Si primuꝫ subm ab actu substãdi sumat qđ. s. maxime substat & de nullo dicitur. sed oib⁹ subijcit: tunc primũ subm adhuc dicit dupliciter: eẽ eniꝫ qđ substat: & ab eo cui substat actu efficit & g̃ facit cui⁹ substat oẽ qꝫ substat alicui & hoc primũ subm est mã est etiã qꝫ substat primo ens in se pfectũ & hec est prima substantia. Hic g̃ est vnus modus substãtie appropriatate sumpt⁹ materie cuius primo & pprium est subm esse: scdo aũt dicit suba qua ẽ hoc aliqd ens id qđ est: & hec est forma que dupliciter ẽ: aut enim est cõiuncta aut separata cõiuncta sicut forma cõcepta cũ mã que est forma mãe: & spẽs que est pncipium sciẽtie. separata aũt est que nõ est cõcepta cũ mã: sicut aĩa itellectualis & itelligẽtia fm supius inductã diuisionem. Isti g̃ sunt modi substãtie est ãt hic nõ ptereundũ qꝫ si accipiat ipsa nã gñis substãtie hoc nõ ab actu substãdi dicit: sꝫ potius p opponẽ ad accñs: & sic substãtia est ens p se existẽs siue nõ in alio. & q: hm qꝫ ostẽdimus in auabaitis marie ens p se existẽs est forma eo qꝫ ipa p se existere nõ hꝫ ab aliquo alio & alia que p se existũt hñt ab ipsa forma p se existere iõ pmo & pncipalr forma ẽ suba: & hoc concorditer oẽs hacten⁹ dixerũt pipathetici. Lꝫ quidã modernoꝝ huic cõdicãt pp id qđ in pdicamẽtis dicit: qꝫ pma suba est que primo & pncipalr substat & maxime. Sed hoc dicit in coordinatiõe pdicabiliũ & subijcibilium. & nõ vbi nã substantie principaliter cõsiderat. de modis ergo substãtie hoc modo determinatũ sit a nobis &c.

¶ Cap. 6m. De modis eiusdeꝫ qđ causantur ab vno in subiecto sumpto.

Et nõ habens cõmentum.

Post substãtiã antequã ad alioꝝ generũ distinctionẽ accedamus distinguem⁹ ea que principaliter adiuncta sunt substãtie fm relatiõe substãtie ad ea q̃ sunt ante oẽ gen⁹ entis relata aũt suba ad vnũ facit idẽ & relata ad pncipium facit pri⁹ & relata ad cãm eiusmõ & necnõ incidit in potẽtiam & actũ. de his ergo cõ suis oppositis cõsiderer post substãtie diuisionẽ dicẽdũ est q: relata substãtia ad ens nõ si nisi substãtia q: lꝫ ens habeat plures modos tñ pmo nõ est nisi suba & eadẽ nã entis primo & substãtie. ¶ Dicemus g̃ primo de eodẽ cũ suis oppositis vnũ eniꝫ in subs facit ideꝫ: dicimus g̃ qꝫ eadeꝫ dicunt fm accñs & fm se. ¶ Scdm accñs qdẽ dicunt eadẽ sicut & vnũ sicut albũ & musicũ sũt idem pp substãtie idẽtitatẽ q: ambo illa vni & eidẽ subiecto accidũt. Alio aũt mõ dicunt eadẽ sicut hõ & musicũ sũt idẽ eo qꝫ musicuꝫ hoi sicut subiecto accidit: & sic nõ istis ambo accidũt alteri cuidã subiecto sꝫ vnũ eoꝝ nõ fm se existẽs accidit alteri fm se existẽti sed etiã fm istũ modũ musicuꝫ qđ nõ fm se existit dicit hõ & eẽ idẽ homini fm se existẽti q: musicũ accidit homini ¶ Tertio aũt mõ dicit vnum qñ vtriqꝫ accidit hoc qđ eẽ subiectũ & iterũ qñ vtrũqꝫ duoꝝ accidẽtiũ accidit subiecto dicunt eniꝫ idẽ & hoi musicũ & musicũ hoi & iteruꝫ accidẽtib⁹ his que dicta sunt ipm subiectũ qđ eẽ hõ: dꝫ ideꝫ fm dictos fm accñs eiusdẽ modos. Est aũt attẽdẽdũ qꝫ lꝫ adiectiuũ primo itellectu dicat accñs & secũdario dicat subiectũ: sicut dixit Auer. & si p illo diceret subm eẽt nugatio cuꝫ dicit hõ alb⁹ & sensus eẽt hõ hõ alb⁹: & illud adiectiuũ iterũ diceret subm vt diceret. hõ hõ hõ alb⁹ & abiret hoc in infinitũ cũ alb⁹: & alia adiectiua dicũt fm se existẽs. sicut pꝫ in diuisione entis supra posita vbi dixim⁹ qꝫ ens fm se dicit fꝫ figuras pdicamẽtoꝝ: & iõ mirũ videt forte alicui si dicam⁹ hoc esse cãm vnius & eiusdẽ fm accidẽs ¶ Et si forte dicat aliquis qꝫ cõpositio est cã vnius & eiusdẽ fꝫ accidẽs hoc ẽ omnino falsum. Quia si cõpositio in eo qꝫ est cõpositio est cã vnius & eiusdẽ fm accidens: tũc oĩs cõpositio esset causa vnius &

Auer. 5 metaphysice co. 14

eiusdem fm accñs: ⁊ hoc est oĩo falsum. ⁊ ideo vt hec ca
ueant notandũ est fm sup̃adicta ꝙ accñs dicit̃ attributio
alicui⁹ alteri nõ fz ipm sꝫ ꝑ alterũ: ⁊ iõ ꝙ sic accidit alteri nõ
ꝓcedo eñ accñs q: hõ sic accidit musico: ⁊ tñ hõ ẽ suba ⁊ mu
sicũ sic accidit hoi sicut diximus: aliter aũt accñs sit ens fm
se: ⁊ aliter nõ sup̃ius ĩ distinctiõe entis dictũ est. ¶ Dubita
bit aũt forte aliqs q: cũ vnũ sit cã eiusdẽ: ⁊ est cã ꝑ se videt̃:
ꝙ cãlis vnũ sꝫ accñs dicat̃: ⁊ tñ idez ab vno ꝑ se causat̃ semp
⁊ sic idẽ nunꝗ̃ videt̃ dici fm accñs. ¶ Sed ad hoc dĩ ꝙ idẽ
sup vnũ nõ addit nisi relationẽ: ⁊ relatio in extremiam ean
dẽ diuisionẽ cadit cũ eo ꝙ est ca relõnis: ⁊ iõ sicut vnũ dicit̃
fm accñs ita fm accñs dicit̃ idẽ: relõnis eñz eẽ debile est ⁊
multũ hñs de rõne. Sic ꝗ̃ dicit̃ idẽ fm accñs: ita ꝙ ẽ subm
ꝙ est hõ ⁊ suba nõ accñs hoc mõ accidit accidenti: ⁊ huius
signũ est. q: si fm ipm diceret̃ hõ musicus vꝫ: ois hõ eẽt mu
sicus: nũc aũt nõ oĩa talia vꝫ dicunt̃: nõ eñ ꝯtingit vere di
cere ꝙ ois hõ idẽ sit ⁊ musicũ: vlia eñz iꝫ sint in p̃ticularib⁹
sicut in subiectis nĩ existũt fm se ita ꝙ nõ sunt in alijs subie
ctis sicut accidẽtia que cũ sint in aliquo nõ sũt in eo sic̃ ꝗdã
pars. ¶ Accidẽtia aũt hoc mõ nõ existũt fm se: ⁊ ideo q: nõ
fm ipm hõ attribuit̃ musico ꝑ alterũ attribuit̃ sibi: ⁊ ita est
vnũ cũ eo fm accñs ⁊ similr̃ idẽ. sed hec eadẽ in singularib⁹
dicunt̃ eadẽ simpl̃r socrates enim videt̃ simpl̃r idẽ cũ musi
co ⁊ tñ socrates per accñs ⁊ nõ fm ipm est idẽ musico: sꝫ qꝛ
simpl̃r socrates dicit̃ idem musico est lõq: socrates non est
cõe ꝙ sit in multis ⁊ de multis ꝓpter qꝺ nõ ꝯtingit socratẽ
significare quꝫ vꝫ q: nõ oĩa socrates dicit̃ ꝗ̃ ad modũ ois
hõ dicit̃: ⁊ ideo cũ dicit̃ socrates eẽ idez musico nihil est de
socrate ꝙ nõ sit idez ⁊ tñ fm ipm socrates nõ attribuit̃ mu
sico. ¶ Hec ꝗ̃ que dicta sunt dicto mõ dicunt̃ eadẽ. Alia võ di
cunt̃ eadẽ fm se sicut ⁊ vnũ fm se dicit̃ ab aliqua vna nã fm
se vnis ⁊ eiusdẽ cõueniente: ⁊ hec quatuor modis dicunt̃: di
cuntur eñz eadẽ numero sicut ⁊ vnuz numero quoꝝ mã est
vna: sicut mercurij ⁊ stilbontis est eadẽ mã q: nõ differunt
nisi noĩe: ⁊ hoc mõ sunt eadẽ cinthia ⁊ luna: ⁊ dicunt̃ etiam
eadẽ spẽ quoꝝ forma est vna: ⁊ hoc qñꝗ̃ sũt eadez numero:
qñ tota mã est itꝫ: quandoꝗ̃ aũt sunt diuersa sicut in hijs
quoꝝ mã nõ est itꝫ: dicunt̃ etiã eadez gñe quoꝝ genus est
vnũ: ⁊ dicunt̃ eadez quoꝝ substãtialis diffinitio dicẽs quid
erat eẽ est vna sicut coloꝝ q oẽs sunt extremitas ꝑspicui in
corpore terminato: hoꝝ eñz suba que est hypostasia oĩum
est vna. ⁊ hec est lux vel lumẽ. ¶ Ex oĩbus aũt ꝗ̃ inducta sũt
palã est: q: idẽtitas est quedã vnio: aut est vnio alicuius ꝙ
est pluriũ per hoc ꝙ eẽt in plurib⁹: aut sicut in vno tunc est il
lius qñ quis vtit̃ illo vno vt pluribus: sicut qñ quis dicit ꝙ
idem eidẽ est idem tũc eñim vt duob⁹ vtit̃ vno eodẽ: opor
tet enim vt duobus vti vno ꝓpter respectus qui sunt in eo
dem. ubi sic ergo determinatũ sit de eodem.

¶ Cap. 7ᵐ. De modis diuersi ⁊ differentis ⁊c.

Vide supra

Idẽ aũt ꝓpter duo que in se hꝫ duo sunt oppo
sita hꝫ eñz vnitatem suppositi quotiẽ in eo ꝙ
simpl̃r est idẽ necesse ẽ vt duob⁹ vel vno ⁊ gra
tia hui⁹ opponit̃ ei diuersũ: hꝫ ẽt vnionẽ forme:
⁊ gratia huius opponit̃ ei differẽs: ⁊ iõ de mo
dis eius opꝫ nos determinare q: nõ diffinite
scit̃ vnũ oppositoꝝ nisi diffinite sciat̃ ⁊ reliquũ. Dicamus
ꝗ̃ ꝙ diuersa ꝓp̃ie sunt quoꝝ aut spẽs sũt plures ad quarũ
pluralitatẽ seq̃t̃ ẽt pluralitas suppositoꝝ: sicut hõ ⁊ asin⁹ sũt
diuersa. ¶ Aut quoꝝ mã fm supposita est diuersa: sicut so
crates ⁊ plato sunt diuersi: aut quoꝝ rõ subẽ diffinitiua est
diuersa sicut coloris ⁊ odoris rõnes sũt diuerse. isti ꝗ̃ modi
diuersitatis magis sũt vsitati ⁊ cões. Cũ eñz diuersitas sit
sepatio ꝑ formas disp̃atas ꝙ ẽt ipm nomẽ idẽtat: ꝺcide ꝗ̃
diuersus situs ꝯstat ꝙ oĩa talia differunt in suis suppositis
ꝗ̃cũꝗ̃ ꝓp̃ie loquẽdo diuersa sũt: ⁊ oĩno qdẽ siue vꝫ loquẽ
do diuersa dñr opposito mõ ad ea ꝗ̃ sũt eadẽ: ⁊ iõ quot mo
dis dĩ idẽ tot modis dĩ diuersum. Sed ꝗ̃ ꝓp̃ie dñr illa sũt
ꝗ̃ dicta sũt. hoc ꝗ̃ mõ de diuerso sit determiatũ. ¶ Dr̃ia võ sic
dicim⁹ dñr ꝗdã de gñe diuersitatis: dñr eñz illa dr̃ia ꝗ̃cũꝗ̃
qdẽ sũt diuersa in formis suis idẽ aliqd hñtia qꝺ est ꝗ̃si sub
iecta nã in ipsis. Nõ ꝗ̃ soluz numero dñr aliꝗ̃ dr̃ia in qb⁹ est
eadẽ spẽs ⁊ diuersa mã: sꝫ ẽt dñr spẽ dr̃ia in qb⁹ est idẽ gen⁹
⁊ diuerse dr̃ie ⁊ gñe primo vel remoto dñr dr̃ia in qb⁹ ẽ vel
vna nã remoti gñis vel quoꝝ vnũ est ens simpl̃r: ⁊ alterum
modus entis sicut suba ⁊ accñs sunt dr̃ia: vel quoꝝ vtrũꝗ̃
est modus entis sicut accñia diuersoꝝ generũ sunt dr̃ia. nec
dr̃ia enim semp vult eẽ ambit⁹ nãe vnius ⁊ eiusdẽ in cõmu
nitate ipse differẽtie vniant̃ p̃ate hoc ẽt mõ dicunt̃ dr̃ia ꝓpor
tiõe q: sicut in añ habitis diximus vnitas ꝓportionis cau
sat̃ ab vnitate gñis: ⁊ dr̃ia ꝓportiõis a dr̃ia gñis sꝫ nõ semp
causet̃ ab ipsa q: põt eẽ ꝙ illa ꝗ̃ sunt diuersoꝝ generũ vnam
aliquã ꝓportionẽ habeãt ad aliqd sꝫ vnũ aliqd ꝙ est i eis:
est eñz ꝓportio idẽtitas hitudinũ ⁊ dr̃ia ꝓportionis ẽ dr̃ia
hui⁹ habitudinis. ¶ Amp. ẽt dr̃ia dicunt̃ eã ꝯr̃ia que largo
mõ dicunt̃ ꝯr̃ia quoꝝ est diuersũ genus ⁊ ẽt dñr dr̃ia que
cũꝗ̃ hñt diuersitatẽ in suba ꝗ̃ est qdditas siue diffõ. ¶ Est
aũt hoc attẽdẽdũ ꝙ in hoc mãꝫ erroris videt̃ accepisse Ale
xãder grecus quia dicit mãm primã ⁊ noym ⁊ deũ eẽ idifferen
tia ⁊ eadẽ ꝓpter hoc ꝙ ꝗ̃aliter dictũ eẽ putauit ꝙ quecũꝗ̃
dr̃ia sunt ꝙ illa formis diuersa sunt aliqd idem hñtia dicit
enim ex hoc oĩa dr̃ia esse cõposita: ⁊ iõ quecũꝗ̃ simplicia sũt
⁊ prima eẽ indifferẽtia mã aũt prima ⁊ noys ⁊ de⁹ simplicia
sunt ⁊ prĩa: ⁊ iõ idifferẽtia: eadẽ aũt sunt ꝗ̃cũꝗ̃ sũt idifferen
tia: mã ꝗ̃ prima noys ⁊ deus sũt eadẽ. ⁊ hoc cõcessit Alexan
der grecus: hoc aũt cito refellit̃: q: si oĩa ꝗ̃ differũt dr̃ia diffe
runt ꝗ̃ cõmunẽ aliquã nãe in ipsis differẽtib⁹: tũc sequit̃
ipsas nullas abinuicẽ nõ differre q: differẽtie sunt simplices
⁊ si oĩa simplicia eadẽ sunt oẽs opposite dr̃ie sunt eadẽ ꝙ q:
falsum eẽ cõstat pꝫ prima simplicia seipsis differre ⁊ qꝺ iam
dictũ est ꝙ dr̃ia sunt ꝗ̃ diuersa sũt idẽ aliqd existẽtia. intelli
git̃ de hijs que quedã modũ hñt differẽtie in qb⁹ dr̃ia ẽ pri
mo hec eñi sũt gñia in qb⁹ p̃ate sunt diuẽ. in primis aũt diffe
rẽtijs p̃ia est rõ: ⁊ cã differẽdi. Hoc aũt videt̃ ex noĩe q: sicut
diuersa sunt ꝗdã sepata ꝑ formas disp̃atas: ita dr̃ia sunt
quedã cõposita vnũ aliqd existentia ꝯferatẽ hñtia indiffe
rentia: vnde dr̃ia sũt quasi denoĩatiue ⁊ cõcretiue dicta:
ipse aũt differẽtie sunt forme simplices ⁊ actus: ⁊ de illis dif
ferentijs nos hic nihil loqmur: inferius eñz erit tẽpus lo
quẽdi de illis. De differẽtijs ꝗ̃ cõcretiue dictis dictũ sit tñ.

¶ Cap. 8ᵐ. De modis ⁊ similis ⁊ dissimilis.

Os iam in p̃cedẽtib⁹ diximus: ꝙ vnũ in ꝗ̃tita
te qꝺ est vnio diuersoꝝ facit equale ⁊ eꝗ̃litatẽ:
sed nos de eꝗ̃li hic nõ dicimus: q: admodum
vnius in suba nõ reducit̃: sꝫ cum forma ⁊ dr̃ia
substãtialis in ꝗ̃e p̃dicet̃: ⁊ ꝗ̃litas ꝗdã sit eẽn
tialis: ⁊ vnũ qꝺ est vnio in ꝗ̃litate faciat simile
opꝫ nos distinguere de sĩli. ¶ Dicim⁹ ꝗ̃ ꝙ sĩlia gñaliter di
cunt̃: ꝗ̃ in suba suppositi vel subiecti diuersa existẽtia idem
sunt oĩno passa fm ꝗ̃litatẽ. Scdm hãc ꝗ̃ gñalez sĩlitũ diffi
nitionez plura ꝗ̃ in spẽ sunt vnũ aut ẽt diuersa fm formaz ⁊
spẽm dicunt̃ sĩlia quoꝝ ꝗ̃litas est vna ꝗ̃ꝗ̃ꝺ nõ sit de passibi
lib⁹ qualitatib⁹ sed ꝗ̃cũꝗ̃ sit alia ꝗ̃litas sꝫ tũc minus ꝓp̃ie
dñr sĩlia q: sĩlia primo sũt ꝗ̃ sunt idẽ passa: ⁊ hoc fit hꝫ ꝗ̃lita
tẽ que ẽ passio vel passibilis ꝗ̃litas. Alteri⁹ ẽt dicit̃ sĩlitudo
que attẽdit̃ nõ tam in ipsa ꝗ̃litate ꝗ̃ in mõ ipsius ꝗ̃litatis ⁊
fm hoc dñr similia coꝝ ꝯr̃oꝝ: sꝫ que ꝯtingit alterari ꝑ hec:
⁊ hec sunt passio vel passibilis qualitas qñ q plura hꝫ taliũ
ad primũ alterãs dicit̃ p̃io alterãti similioꝝ: sicut igni simi
lius est ꝙ hꝫ calorẽ ⁊ lumẽ ⁊ raritatẽ ꝗ̃ id qꝺ hꝫ calorez tm̃
fuerit a eundẽ ẽt modũ dĩ sĩle: qꝺ iter plores ꝗ̃litates primi al
terãtis p̃ticipat id qꝺ est magis ꝓp̃iũ primo alterãti: sicut
similius igni est qꝺ p̃ticipat calorẽ ꝗ̃ id qꝺ p̃ticipat siccita
tẽ. Oĩb⁹ aũt his modis dicta sĩlitudine opꝫ scire: ꝙ cõpara
tio ⁊ ꝓportio est iter sĩlia que nõ sunt nisi vniuoce vel ana
logice idẽ p̃ticipãtiũ sĩlitudo nĩ nõ ꝓp̃ie est cause ad cau
satũ sicut dicit magn⁹ Dionysi⁹ p̃cipue cause sĩlius ꝗ̃ excellit
causatũ: sicut est p̃m e cã: ⁊ itelligẽtie: ⁊ hui⁹ sunt due rõnes
quaꝝ p̃ncipalis est q: cãtũ in talib⁹ nõ adequat cãm ⁊ p̃tici
pat de lumine cause quãdã resultationez. Et iõ nõ p̃ticipat
cũ cã aliqd vniuoce. ¶ Scda rõ q: cũ similitudo sit ꝗdã imi
tatio cã nõ imitat̃ causatũ nec ad hoc ifundit lumen vt imi
tet̃: q: sic imitaret̃ vilius se qꝺ nõ põt fieri fm nãe ordinẽ: ⁊
ideo cã nõ dicit̃ sĩlis causato nisi in hijs in qb⁹ p̃fecte assimi
lat sibi causatũ: ⁊ adhuc p̃fecte nõ dĩ sĩlis sibi ꝓp̃ ipedimẽtũ
ẽt rõnis. ¶ Cõtra aũt cãtũ dĩ sĩle cãe in talib⁹: cui⁹ sunt due
rõnes. vna qdẽ: q: nil est ⁊ nil hꝫ de eẽ nisi ꝑ assimilationẽ
sui ad cãm quãtũ põt. alia aũt q: imitat̃ illã ꝗ̃tũ põt: ⁊ hoc
est sibi optimũ ꝙ se totũ refert ad cã: dissimilia aũt dicũtur
opposite

opposite ad similia: et ideo tot sunt modi dissimilitudinis quot modi similitudinis sunt iam determinati.

Cap. 9m. De modis oppositorum et maxime de contrariorum.

O Porteret nos loqui hic de oppositis que a diversitate causant. Dicunt quod oppositorum esse quatuor genera contradictionis. vz. de quibus opponere satis in. 4. huius sapie lib. dictum est. dicunt etiam opposita contraria. 3. modo dicunt opposita que sunt ad aliquid. et. 4. modo dicunt opposita que opponunt ut privatio et habitus sed de his que sunt ad aliquid inferius in eodem libro locus erit proprius ingrediendi. Restat ergo ut de contrariis hic precipue differamus. Dicunt quod opposita per modum contrarietatis simul secundum duos modos. s. ex quibus sunt generationes sive mutationes et in que ultima sunt mutationes tales generationes enim tales et mutationes sunt inter contraria et ideo ex quibus sunt sunt contraria ad ea in que sunt dicuntur et contraria generaliter que de numero amborum oppositorum non simul contingit inesse eidem susceptibili ea enim opponi dicuntur quorum non fit mutatio inter ea: et hec dupliciter dicunt opponi. aut enim ea dicuntur opponi gratia sui: aut et ea ex quibus talibus sunt quedam que sibi non insunt. Simplicia enim extrema simpliciter opponuntur ea autem que ex quibus sive quibusdam talibus sunt et sic opponitur sicut medium comparatur extremum non simul insunt eidem susceptibili cum contrario nam viride et album non simul eidem insunt. unde patet quod ea ex quibus talia media sunt hec contrarie opponuntur adhuc autem largius dicuntur contraria que de numero differentium secundum genus primum non possunt simul eidem inesse subiecto: et adhuc magis proprie dicuntur contraria que sunt sub eodem genere parte plurimum differunt secundum remotissimas distantias: et adhuc contraria dicuntur quorum differentia est maxima aut simpliciter extra genus aut secundum idem genus: aut secundum eandem speciem ad quam oppositio alterius attenditur eiusdem generis speciei: quedam autem talium contrariorum dicunt opponi habitu sicut contraria habitus virtutis et vitii quedam susceptione sicut subiecta susceptibilis contraria alia autem talia dicuntur sicut existentia ipsa secundum se contraria sicut calor et frigus et albedo et nigredo alia autem talium oppositorum activa secundum eandem qualitatem non disponuntur sicut supple et sapientia dicunt contraria et piper et iusquiamus illa autem dicuntur contraria quia contrariorum sunt passiva sicut potentie quibus talia inferunt passionem sicut visus visui contrarius: sicut est visus herodii ad visum vespertilionis: eo quod lumen infert uni passionem alii autem delectationem: alia autem dicunt contraria: quia contraria sunt agentia et quedam sunt contraria agentibus: quia sunt tamen patientia: sicut ipsum agens dicitur contrarium patienti: quia nihil patitur nisi a sibi dissimili: et quo ad hoc dicitur contraria agentia et patientia. Quedam autem dicunt contraria per expulsionem et susceptionem sicut adamas et magnes in trahendo ferrum et expellendo sunt contraria et sicut cobusta et scamonea sunt contraria quia cobusta generat cholera: et scamonea expellit eam. dicuntur et contraria que sunt sicut privatio et habitus taliumque sicut superficies susceptiva luminis et superficies non susceptiva se habens ad album et nigrum: omnibus ergo his modis dicuntur contraria.

Cap. 10m. De modis diversi et contrarii et eiusdem que sumuntur penes modos entis et unius.

Et.c.16.

E St autem et alia horum multiplicitas que inducta sunt quoniam enim ens et unum multipliciter dicuntur sicut prodeterminatum est. necesse est sequi quod et alia quecunque dicuntur secundum ens et unum ita quod sunt sequentia ens inquantum est ens et multipliciter dici secundum entis multiplicitatem. Et ideo idem et diversum et contrarium multipliciter dicuntur sicut et ens dicitur multipliciter. Dicunt quod illa secundum unamquamque cathegoriam sicut et ens diversa enim specie dicunt in eodem genere quecunque sunt eiusdem generis existentia non sicut subalterna: sed sicut quecunque de eodem genere per divisionem exeuntia: et adhuc diversa dicuntur specie quecunque in eodem genere existentia habent adinvicem differentiam: sive sint subalterna sive non: et hec minus proprie dicunt diversa specie et adhuc tertio modo dicitur diversa specie quecunque in substantiali quidditate sive diffinitione contrarietatem habent et adhuc non tantum species composite sed et ipsa contraria simplicia sicut ultime differentie diverse sunt specie abinvicem hec enim aut omnia quecunque aliquo modo contraria sunt diversa sunt specie abinvicem sicut sunt media sive extrema: aut ea que primum dicuntur contraria sicut ea que maxime distant hoc modo dicunt diversa specie abinvicem: et adhuc diversa specie dicunt abinvicem quorumcunque rationes diffinitive sunt diverse que sunt sumpte in finali specie generis quam vocamus specialissimam sicut homo et equus: dicunt contraria et diversa specie que sunt individua genere eo quod secundum divisionem generis non dividunt ulterius. Non enim dividitur ulterius divisione formale sed divisione materie quia individua que sunt sub ipsis non differunt nisi per materiam: species ipsa totum est esse eorum: et si dividerentur secundum formam tunc species non esset totum esse ipsorum sed oporteret quod species constitutiva adveniret: et sic species specialissima esset genus: et sic nunquam staret divisio generis descendendo: et ideo descendente a generalissimo usque ad specialissimum iubet Plato quiescere: horum ergo individuorum genere sunt diffinitive rationes diverse: et adhuc diversa dicunt quecunque adhuc preter predicta in eadem substantiali et diffinitiva ratione existentia habent differentiam et hoc non habent differentiam nisi materie sicut socrates et plato: eadem vero specie et eadem simpliciter dicunt per oppositum modum istorum modorum.

Cap. 11m. De modis priorum et posteriorum.

E Ex adiunctis cause et principii et substantie est prius et posterius: quoniam substantia adiuncta est prius secundum quod est substantia et accidenti posterius: prius et est principium ad causam: et ideo hoc convenit nobis determinare modos priorum. Dicamus igitur quod priora et posteriora dicuntur quedam multipliciter quedam primo: dicitur prius tanquam illud dicimus prius quod est primum in singulo genere determinato a quo sicut a principio fluit tota natura illius generis sicut a forma in substantiis: et a puncto in continuis: et ab unitate in discretis. Aliud autem et secundo modo dicitur prius quod propinquus est alicui principio determinato quocunque modo illud determinetur: aut simpliciter sive ut sit illud principium determinatum aut naliter determinetur aut in comparatione ad aliquid quod ponitur esse principium aut determinetur ad ubi sive ad locum: aut etiam determinetur secundum recessum ab aliquibus. Iste enim modus multas habet subdivisiones. ut verbi gratia priora dicunt quedam secundum locum in hoc quod propinquiora existunt ad principium determinatum in loco sive natura determinatum sit hoc principium sive aliter sicut violentia vel casu. Hoc autem principium dupliciter potest esse determinatum ad ultimum locum. vz. quod est celi concavum aut medium quod est terre centrum: et hoc naliter: aut sicut evenit per violentiam vel casum: tunc enim dicimus prius quod est illi propinquius: et posterius quod est ab eo remotius: sicut descendenti ab orbe prior est ignis quam aer: sed ascendenti a medio prior est aer quam ignis. Alia autem in eodem isto secundo modo dicunt priora ad principium determinatum in tempore: et si principium id dicatur presens nunc: tunc aliter dicunt priora in preterito et aliter in futuro. in factis enim in preterito quedam dicunt priora que remotiora sunt ab ipso presenti nunc: priora enim dicimus troica bella quam medorum: et medorum bella quam macedonum: et macedonum quam romanorum eo quod in talibus priora sunt in tempore remotiora ab ipso nunc. Alia autem dicimus priora esse que ipsi nunc presenti sunt affiniora sive viciniora ut in futuris: in talibus enim si nos esse ponamus in tempore quo adhuc nascituri erant Menelaus et Pirrus dicemus quod menelaus est prior quam pirrus et nasciturus ad annum prior est nascituro post decennium: eo quod prior est ad ipsum nunc: hii autem qui sic dicunt prius ut sunt ipso nunc sicut determinato principio ad quod refertur prius tam in preterito quam in futuro. In hoc iterum secundo modo alia dicimus priora esse secundum motum: et ibi determinatum principium ad quod referimus prius et posterius dicimus primum movens: sicut a spermatis motu dicimus unum motum esse usque ad virilis roboris perfectionem: et in hoc motu dicimus prius quod primo moventi est propinquius: sicut puer est prior viro: principium etiam hoc modo determinatum est simpliciter principium: et non casu vel voluntate determinatum: et in hoc eodem secundo modo dicimus prius secundum ordinem potestatis et dignitatis: potestatem autem accipimus civilem potentiam ordinatam et statutam ad limites iuris secundum continentiam populi secundum urbanitates: in talibus enim excedens potestate quia maioris est auctoritatis prius est: ut id quod est potentius secundum urbanitates tale vero potentius est cuius imperium secundum voluntatem potentioris factum necesse est alterum quod illo posterius est sequi obediendo: et ideo in talibus non movente illo quod est potentius non movent inferiores et ipso movente per imperium movent: et principium ad quod refertur prius et posterius in talibus est voluntas excellentioris: et eadem autem ratio est de voluntate tyranni. In hoc autem eodem adhuc secundo modo dicunt alia priora secundum ordinem: et ea sunt quecunque ad aliquod unum determinatum in ordine illo differunt secundum rationem vicinioris vel remotioris: sicut in neumatibus cantuum parastata prius est quam circotata: et id neumatis tricorsta prius est neumatibus que parameita vocantur. sic et apud nos dicimus semitonium est prius tono et ditono et diatesseron et diapente: eo quod est vicinius in ordine ad unisonum in omnibus musicis. hoc enim initium dicunt: et illud medium sonum dicunt: et unum quod hoc dicunt quodammodo primum: est enim medium principium diversimode incipientibus et ponentibus primum: in secundo modo quod ista dicuntur priora

dictis modis gnqne. Alio ꝟo mō ⁊ tertio dicit̃ prius ꝙ co-
gnitiōe est prius ⁊ hoc est de his que simplr sūt priora: ⁊ nō
sed ꝑn^m positū tn̄. hoꝝ aūt q̄ cognitiōe sūt prīa aliter dicun
tur priora q̄ sūt sm rōnē siue itellm priora. ⁊ aliter sūt priora
q̄ sm sensus sūt priora nā sm rōnez vl'ia sunt priora: q: hec
sunt ꝑn^a cognoscēdi pticularia: sm aūt sensuz singularia sūe
priora q: hec prīa sensib⁹ occurrūt: ⁊ iuxta hūc modū si diffi
niri debeat totū aggregatū ex subto ⁊ accñte: accñs ⁊ diffini
tio erit prior ꝙ diffō toti⁹ ex subto ⁊ accñte: tota enī rō subti
simul ⁊ accñtis nō est sine pte: ⁊ iō ptez opz ꝑcognoscere: op
sūt ante accñs ꝑcognoscere subm q: musicū nō ɔtingit esse
nisi existēte aliquo musico ⁊ iō diffō subti sm rōnez est ante
accñs ⁊ diffō accñtis ante totū sm viaz rōnis. ¶Amp quarto
mō priora dicūtur priora passiōes subiectoꝝ sic rectitudo prior
est lenitate: rectitudo eniz sm se passio est linee lenitas autē
superficiei: ⁊ ɔstat qđ linea est an̄ supficiē. Quedā ergo dictis
modis dicūtur priora ⁊ posteriora. Alio quinto mō ⁊ differētē ab
oib⁹ iductis modis dicūtur priora sm nām ⁊ hec nā est primū
subm in his in qb⁹ est ⁊ hec sūt a qb⁹ nō cōuertit̃ ɔntia: sicut
quecūq ɔtingit eē sine aliis saluata sz suas essētias: ⁊ alia nō
ɔtingit eē sine istis sicut aial prius est spēb⁹ aialis: ⁊ hac di
uisione prioris ⁊ posterioris vsus est plato. Iste aūt modus
subdiuidit̃ qm̄ eniz eē ⁊ ens multiplr dicit̃. tūc sm primum
modū eēndi primū in oib⁹ subm est prius: ⁊ iō suba prius est
in generib⁹ entis: ⁊ qr ēt ens in potētiā ⁊ actū diuidit̃. ideo
iter aliter dicit̃ prius po^a ⁊ actu siue pñte ⁊ pfectiōe. Nā q̄dā
pñte sūt priora sic in his q̄ generant̃. Quedā aūt priora sūt
pfectiōe sm ordinē vz nāe ⁊ subē. ⁊ hoc q̄dē mō pñte quidē
prior est dimidietas toto: q: po^a ē dimidiū totū: q: due me-
dietates cōstituūt totū: ⁊ hoc mō gn̄aliter pars est prior suo
toto. ⁊ hoc mō mā prior est q̄ suba q̄ est forma: sz aūt pfectōis
⁊ nāe hec sūt posteri⁹: ⁊ totū ⁊ suba sūt prius: ⁊ hoc pbat̃ p
hoc ꝙ ea q̄ sm pfectionē sunt dissoluta mō quodā erūt ⁊ re-
soluunt̃ in illa sicut totū in ptes ⁊ pfectio in mām. Attēden
dū est aūt ꝙ in oib⁹ dictis modis est aliquo mō prius ⁊ po-
sterius sm ordinē: ⁊ iō prius ⁊ posteri⁹ sm ordinē dictū qui-
busdā nō videt̃ facere modū spālez. Sed hoc est error qr in
oib⁹ aliis modis aliqd addit̃ ordini qđ facit pri⁹ ⁊ posteri⁹:
in priori aūt ⁊ posteriori sm ordinē nihil est nisi ipse ordo q
facit pri⁹ ⁊ posteri⁹. sicut ꝑorē ⁊ posteriorē dicim⁹ in ordine
sedētiū. oīa q̄ prius ⁊ posteri⁹ dicta dicūtur sm ea q̄ dicta sunt:
nā illud qđ sm gn̄ationē est prius est illud qđ ɔtingit eē sine
diuisis q̄ sūt ptes ei⁹. ¶Hoc eniz est a quo nō ɔuertit̃ ɔña:
dico aūt sm gn̄ationē eē ꝙ est sm gn̄ationis intētionē ⁊ finē
q: gn̄ationis itētio est forma ⁊ finis: ⁊ in ordine formarum
prius est a quo nō ɔuertit̃ ɔña: alia aūt priora sunt sm cor
ruptionē: sic pars prior est toto: ⁊ po^a prior ē pfectione: ⁊ hoc
ideo est q: corruptio est ad mām ⁊ ad partez resolō pfecti ⁊
toti⁹: ⁊ in talib⁹ pars ⁊ po^a priora sunt. Dicunt̃ aūt ꝑora sm
nām quecūq sunt eā alioꝝ: sed de his in pluribus satis dictuz
est. Quecūq aūt talia sunt priora ⁊ posteriora dicuntur sm
similitudinē aliquius inductorum modorum ⁊c.

¶Cap. 12^m. Et est di. de. Radice ex q̄ sumit̃ diuersitas po^e.

[P]Otē que sunt prius ⁊ posteri⁹ q̄dā sūt dicta sz
potētiā sicut in fine capituli ꝑcedētis dictū est.
Ens aūt iā is aihabitis: p potētiā ⁊ actū diui
sum est. potētie aūt ois diuersitas ɔuenit ab
eo ꝙ est in po^a passiua entis i po^a ens ⁊ ab eo
ꝙ est ens in actu: q: po^a passiua est entis i po^a:
⁊ po^a actiua est entis in actu. ⁊ iō subtiliter hec ingri opz: q:
tūc sciemus vñ ɔuenit in veritate diuersitas modoꝝ potē-
tie. fuerūt aūt q̄dā dubitātes de ipsa diuisiōe entis in po^a ⁊
actu. Hec eniz si entis est ɔuenit ēt prib⁹ entis: est g̃ hō po-
tētia ⁊ actu: ⁊ sic bos ⁊ asin⁹ ⁊ quilibet alioꝝ: ⁊ hoc verū nō
videt̃: q: cū dico bos est vel ois bos est cū verbū eēndi notet
eē vt actū q̄ egredit̃ ab ente: sicut lucere egredit̃ a luce: nec
actus alicui⁹ nāe sic egrediat̃ ab ea nisi q̄ actu est cui⁹ est sic
esse sic diffundere: videt̃ ꝙ ens in po^a nō sit eē eo ꝙ eē suum
nō ita diffusdit. Cū g̃ dicit̃ bos est nō videt̃ hoc boui i po^a
existēti posse ɔuenire. hui⁹ aūt signū est: qm̄ si dicā bos est in
po^a ⁊ ifera g̃ est: ponimus paralogismū sz qd ⁊ simplr ꝙ nō
eēt si in po^a ens eē rei vt actū daret: ⁊ si nō dat actū talē tunc
sequit̃ ipm nō eē: qm̄ sicut inr vestitui nō pōt a ꝑprio actu q
est lucere qn̄ diu aliqd in se est: ita ens nō pōt vestitui a ꝑ-
prio actu: q est eē quādiu aliqd de ente est: hic aūt actus si-
gnificat̃ p verbuz qn̄ dico hoc est. ¶Amp. nullo existēte hoīe
nō pōt dici ꝙ hō sit in actu. Silr ēt dici nō pōt: ꝙ hō sit i po^a
si hoc suscipiamus ꝙ nihil est in po^a in aliquo nisi qđ est in
po^a ꝑpinqua ex qua vno motore videt̃ duci ad actum: sicut
Aristo. videt̃ dicere ⁊ tn̄ multi sūt q nullo existēte hoīe hāc
dicūt eē verā: hō est hō: ⁊ q̄dā ēt cōcedunt hāc. hō est aial: ⁊
hō est suba: ⁊ hō est ens q: si hō est hō hō est aial ⁊ substan
tia ⁊ ens: ⁊ tn̄ tūc videt̃ illud eē qđ significat̃ p verbū nō esse
actus entis actu vel po^a. ¶Amp. iuxta eundē itellm quo cō
cedit̃ hec. hō est hō nullo existēte hoīe videt̃ hec eē ɔcedēn
da. ens est ens nullo existēte ente. ⁊ tn̄ tūc nō pōt dici eē illi⁹
eē actus alicui⁹ eētie sm actū vel sm potētiā dici. ¶Sed
ad oīa hmōi videt̃ dici sm supradicta ꝙ in veritate ens in
po^a radix est potētie passiue: ⁊ ens in actu radix est potētie
actiue: ⁊ si nō sit ens in actu ⁊ ens in po^a nō erit aliqua distin
ctio modoꝝ potētie q: ens in po^a ꝑn^m est potētie passiue: ⁊
ens i actu ꝑn^m est potētie actiue: ⁊ illa que dicit̃ nālis po^a si-
ne ad esse siue ad bene esse ɔuenit ex victoria forme supra
mām. Econtra aūt opposita illi nālis ipotētia ɔuenit ex vi-
ctoria mǣ supra formā. vel ex destitutiōe alicui⁹ ꝑncipii for
malis: ⁊ iō qn̄ diuidit̃ ens in po^am ⁊ actū est diuisio analogi
⁊ ens in po^a dicit quēdā modū entis: ⁊ nō simplr ens: ens āt
in actu nō dicit modū entis sed simplr ens. sicut etiā qn̄ ens
diuidit̃ in subaz ⁊ accñs: suba dicit ens simplr: ⁊ accñs dicit
modū entis. ⁊ iō est eadē determinatio entis simplr que est
determinatio sube in actu existētis. In talib⁹ g̃ nō opz ꝙ de
diuisum de diuidentib⁹ simplr ꝑdicet̃. sed ꝑdicat̃ sub deter
minatiōe modi quē iportat: ⁊ iō ens in po^a est ens quoddā
nō ens simplr: ⁊ eadē ratio est de partib⁹ entis: vt est bos in
po^a ⁊ bos in actu: ⁊ ideo cū dicit̃ bos est nullo addito stat p
boue in actu existente pp esse ꝙ vt actus iportat̃ per verbuz
substātiuū rōne ꝑsentis tpis. Cum aūt dicit̃ hō est hō: alia
ratio est sm quosdā: qm̄ esse actus duplr significat̃ simplici
ter. vz. ⁊ vt nūc. ⁊ tps presens duplr simplr qđ re posita semp
est pñs ⁊ vt nunc pñs. Dicunt aūt in hac: hō est hō significa
ri esse vt actū simplr cōsignificat̃ tēpus ꝑsens ꝑpter hoc cō-
significari vt ꝑsens simplr qđ est nūc stans in tali terminoꝝ
coherētia: ⁊ sic lz nulla sit cherētia tn̄ actū esse q iportat̃ per
verbū eē actū entis in actu talis qualis dictū est: ⁊ hoc nō
sequitur ad hoīem aial ⁊ omne illud qđ est in rōne subiecti si-
cut actu pars eē: vel totū eē ipsius sm actū. nō aūt similr est
de hac iudicādū ens est nullo existēte ente: q: nullo existēte
ente nullū est subiectū ⁊ nullū ꝑdicatū nec aliqua coherētia
ꝑdicati ⁊ subiecti nec aliqua ꝑpō nec aliqua passio ꝑpōnis
sicut cōuersio vel oppositio vel aliqd tale. tales aūt habitu-
dines nō tollunt̃ per hypothesim aliā: qua ponit̃ nullus esse
hō. ⁊ iō relinquitur illas ꝑpōnes esse ꝑpōnes ⁊ subiectū esse
subiectū ⁊ predicatū esse predicatū: ⁊ habitudinē esse inter
subiectū ⁊ predicatuz ꝑpter tale esse habitudinis remanet
saluatū vt dictū. ¶His aūt sic prenotatis adhoc opz scire
ꝙ differt potestas a potētia i hoc: potestas est potētia stans
sub cōplemēto actualis habitus: ⁊ ideo actiua est potestas:
potentia aūt est interminata adhoc ⁊ incōpleta: ⁊ ideo pro-
prie materialis potentia potentia vocatur.

Solutio.

¶Cap. 13^m. De modis potentie ⁊ ipotētie ⁊ potis ⁊ ipotis.

[P]Otestas ergo dicit̃ vno mō ⁊ pncipali id qđ is
mouēte est ꝑn^m motus: aut in mutāte ꝑn^m muta
tionis in diuiso ab ipso mutato vel moto: aut
diuersum sm rem ipsaz aut ingētū mutās ⁊ mo
uens: quāuis forte sm rez sit idē ipm̄. Hui⁹ aūt
exēplum est: sicut ars edificatiua ꝑn^m est in edifi-
cāte: q: est potestas mouēdi ⁊ trāsmutādi edificatū diuersū
ab edificato ⁊ nō existēs in ipso. sed ars medicinalis que est
ptās trāsmutandi in sanitatē aliqñ existit in eo q sanat̃ qm̄
medicus curat seipsuz: sed tn̄ tūc nō est in eo inquātū sana-
tū est: sed poti⁹ inquātū sanās est: huic est simile ꝙ nām di
cimus eē ptātē mouēdi vel trāsmotādi: ⁊ in eo est qđ trās-
mutat̃. Sed non est in eo inquātū trāsmutat̃. ergo totaliter
siue vl'iter ꝑn^m mutationis ⁊ motus in mouēte dicit̃ pote-
stas mutādi diuersum re vel re idē. Sed tn̄ mouet ⁊ mutat
inquātū diuersum est, i. ūc eniz ab alio principio mutat ⁊ ab
alio ꝑncipio mutat̃. Alia aūt est potētia sm nām dicta que
est ꝑncipiū mutādi hoc est vt mutet̃ ⁊ moueat̃ a diuerso sm
subiectum

subiectum aut sicut idem mouens ⁊ motū eū mouet a mouente diuerso inquātū sunt diuersa mouēs ⁊ motū sicut predictū est. hec.n. est po^a fm quā patiens patit: ⁊ hac potentia dicimus q̄cq̄ esse possibile si aliqd est pote. ⁊ dicim^9 ꝙ ipm quicq̄ patiet hac po^a q̄cq̄ aūt qn̄ dicimus aliqd hēre hmōi potētiā patiendi nō significam^9 oēm siue quācūq̄ passionē: sed illā q̄ qua patit excelliter. Diximus enī in p̄mo de celo ⁊ mūdo ꝙ passiua po^a excellit qn̄ a minimo patit: ⁊ qn̄ patit a maximo nō excellit nec dicit tūc ꝓprie passibile siue passiuum. Isti g̃ sunt duo modi potentie p̄ncipalis: eu. ¶ Amp. iuxta p̄mū modū potētie sumit potētie modus terti^9 quo dicimus aliqd hēre p̄n^m bene pficiendi aliqd ⁊ nō simplr̄ pficiendi. aut qn̄ dicimus aliqd hēre p̄n^m pficiēdi fm p̄uolūtatē ⁊ electionē sicut vult ⁊ eligit aliqn̄ enī eos q̄ pgrediuntur nō aūt bene pgrediunt aut nō pgrediunt: vt in alueri. sed dicimus habere potētiā pgrediendi in alligatis aut in itinere significares ꝙ potētiā quādā hūt vt p̄n^m qui hoc optime pōt pficere. sicut aūt modū istū accipimus in agere fz bene ita modus accipit iuxta modū potētie passiue fm bene ⁊ optime pati ab aliquo agēte. ¶ Amp. quartus modus potētie vel ptātis est quicūq̄ habit^9 tales sunt siue nāles siue acq̄siti fm quos aliqua efficiunt ipassibilia oino: vt celestia que sunt imutabilia: aut fm quos aliqua efficiunt non facile in peius mutabilia dicunt ptātes ⁊ potētie in talibus fz quē modū potētie dicit eē vna spēs qualitatis nālis po^a: ⁊ fm p̄uationē siue ꝯtrarietatē eiusdē habit^9 dicit nālis ipotētia: frāgunt enī ea que frāgunt ⁊ cōterunt ⁊ curuant ⁊ oino siue vir corrūpunt ea q̄ ista patiunt: nō per potētiā nālez: sed potius per ipotentiā ⁊ per defectionez alicuius principij ꝙ est de potentia nāli. ⁊ fm istas potentias ⁊ ipotentias determinata sunt ea que de potentijs passiuoꝝ in quarto metheoroꝝ dicta sunt a nobis. Impassibilia aūt de numero taliuz existentia sunt. que per nālem potentiā resistendi hmōi passionibus vix paulatimq̄ patiunt ꝓpter suam nālem potentiam ⁊ ꝓpter posse se aliquo modo habere cōtra ista. Hec ergo dicta sunt de modis potentie ⁊ potestatis ⁊c.

¶ Cap. 14^m. De potestate agere ⁊ potestate pati Rubrica.

Icta vō tot modis potestate etiā pōle siue potēs dicit multis modis. Uno qdē modo dicit pōle siue potēs iuxta potētiā actiuā quā hz in se motus aut p̄n^m mutatiōis quo mouere pōt ⁊ mutare id enim ꝙ in se stabile est ⁊ imobile in actu dicimus pōle siue potēs in diuerso inquātū est diuersum mouēdi ⁊ trāsmutādi. Alio vō mō dicimus potens iuxta potētiā passiuaz: si aliqd aliud ab eo ꝙ potēs eē dicimus talē hz ptātez qua ab alio mutet fm ꝙ est aliud. Alio aūt modo iuxta tertiū modū potētie sumptū dicimus potens cōiter sumptū si hz principiū quo pmutet sic eē in quodlibet fm ptātem suā: siue hoc sit in peius siue sit in melius. dico aūt in peius: q: id qd̄ ē corruptibile ꝙ hz potentiā mutādi in peius videt potens siue pōle esse corrūpi: q: aliter nō corrūperet. Et similiter icorruptibile ꝙ hz potentiā nō pmutādi in peius. videt nō posse corrūpi per potentiā resistentem corruptioni. Et hic modus est etiā iuxta quartū modū potētie sumptus. Id aūt qd̄ sic facile pmutat siue in peius siue in melius videt nunc hēre quādā dispositionē ⁊ quādā cām. Et videt habere talis facillime passionis p̄n^m. Et alia est: vt videt tunc nō irrōnabiliter talis dispositio videt potētie attingere rōnem: q: tunc radix illius potētie est dispositio formalis aliqua. que est principiū ⁊ sic fundat i ente aliquo: ⁊ entitate alicuius forme: ⁊ sic est in veritate in oibus illis in qbus est facilis mutatio ad bonū ⁊ ad melius. Sed si bene ista ⁊ subtiliter interius cōsiderentur ea que sic sunt facile mutabilia videt aliqn̄ esse mutabilia per habere aliqd ⁊ hoc est p habere aliquā formā subiectam ad talez mutabilitatē disponentē sicut dictū est: aliqn̄ aūt nō per habere aliqd sunt talia: sz potius per hoc ꝙ priuant tali esse ꝙ cōseruabat ⁊ preseruabat a mutabilitate: ⁊ tunc taliter pōle siue potens ꝓprie est impotens: ⁊ sua potētia est ipotētia eo ꝙ sua possibilitas nō fundat in ente: sed in priuatiōe principij cōseruātis. Si aūt dicitur ens potens per habere priuationē talis principij illud posse est equiuocum ad aliud posse qd̄ fundat in dispositione vel in forma aliqua: ⁊ tale posse est cū dicit iste posse mori vel posse claudicare: vel posse malefacere: vel posse deficere ⁊ hmōi: ⁊ talem enim habere priuationē est quoddā principiū quo potens est possibile. Si m cōcedat: ꝙ cōtingat habere priuationē eo ꝙ lz priuatio nihil sit per se non tn̄ est reducibile in simplr̄ nihil. ¶ Alio aūt mō dicit aliquid isto modo potens in hoc ꝙ nō hz suā potestatē preseruātē ab hmōi passione. Et hoc iam nō per priuationē dicit sed per negationē non habēdo suā potestatē aut corruptionē potestatū suaz: nō habendo principiū trāsmutationis in alio nō in re sed inquātum aliud est sicut ea que lz habeant in se mālia debilia. tn̄ in altera parte ex parte formalium hūt ptātes actiuas que vincunt ⁊ cōtinēt ipotētiam materialiū principioꝝ sed qn̄ illa deficiūt tūc nō restat nisi deficere. ¶ Amp. aūt ea oia que dicta sunt dicunt potētia ita ꝙ aut dicunt siue potētia fieri ex solo hoc ꝙ sic fuerit simplr̄ aut nō fuerit aut ex hoc ꝙ potentia sunt bene fieri aut nō bene fieri. Q: enī aliqua dicantur potētia in hoc qd̄ bene fieri pōt vel nō probat ex hoc ꝙ quedā inaiata in se talez hūt ad bene ptātem vt in organis musicis. Dicūt enim musici quādam liram sonare nō posse qn̄ nō pōt bene. Et aliaz dicūt posse sonare: qn̄ bene pōt pficere sonū. Impotētia enī sicut ultimus priuatio est potētie. ⁊ est ipsa ipotētia talis principij sublatio qualis prius dicta est. ¶ Sublatio aūt principij est tripliciter: aut enim oino aufertur sicut arboꝝ dicimus infantez aut auferᵗ in apto nato habere: sicut dicimus hoiem mutuz infantē. aut quādo auferᵗ ab eo ꝙ iam aptum natū est habere: sicut dicimus in triēnem infantē. nō enim fm vnaz similitudinez ⁊ rōnem dicunt impotentes generare puer qui nondū aptus natus est habere gñatiuā ⁊ vir qui iam aptus natus est habere ⁊ eunuchus a quo oino generādi ptās est ablata.

¶ Cap. 15^m. De modis ipotētie ⁊ qui modus p̄ncipalis po^e.

Vbi supra.

Mplius aūt q: si vnū oppositoꝝ est multiplex: ⁊ reliquū opz ꝙ fm vnūquēq̄ modū potentie sit oppositus modus ipotētie. tam in ea potentia que est respectu mobilis solū fm se ꝙ in ea que accipitur in bene mobili. Et hec opposita ꝓprie dicunt ipotentia. Quidā tn̄ dicūt ea impossibilia: sed ipossibilia dicunt dupl̄r. quedā enim dicunt ipossibilia fm eaz ipotentiā que nunc dicta est. alia vō alio modo dicunt ipossibilia sicut enī multipl̄r dicit pōle ita ⁊ per oppositū multipliciter impōle dicit. Impossibile nāq̄ in disciplinis dicit cuius ꝯtrium ex necessitate est verū sicut est impōle diametꝝ cōmensurabilē esse ergo diametrū cōmensurabilē esse nō solū est falsuz: sed etiā ex necessitate falsum. ¶ Dico aūt necessariū ⁊ impōle esse ꝯtria: q: si ita infērant ad res ipsas necessariū qdē semp ⁊ vbiq̄ est impossibile aūt nusq̄ ⁊ nunq̄ est ideo necium nō eē potēs siue possibile illa potētia de qua dicimus nec impōle oppositū necessario dicit per priuationē illius que nunc dicta est potentie: ipotenti aūt siue impōle de quo hic loquimur est ꝯtrium illud potens siue possibile qn̄ ꝯtrium suū nō est neciū falsuz esse sicut sedentē hoiem dicimus possibile esse sedere q: sedere hoiem nō est ex necessitate falsuz ⁊ tale impōle ⁊ impotēs siue impōle in reb^9 phicis mobilib^9. Possibile ergo sive potens vno qdē modo: sicut dictū est: dicit illud qd̄ qdē nō signat falsum sed verū nō ex necessitate. Alio aūt mō dicitur possibile qd̄ est qdez falsum sed nō ex necessitate falsuz: sz verū nō ex necessitate. Tertio vō modo dicit ꝙ est cōtingens verū. Et hoc est ꝙ se hz ad verū ⁊ falsum sed potētia que est in geometria fm quā neciūm est possibile: nō pōt dici principiū trāsmutationis aliquo mō. Et ideo talis possibilis potētia dī fm metaphorā ⁊ nō fm analogiā aliquā ad verā potentiā. Et ideo ⁊ talia nō dicunt possibilia fm potētiā predeterminatā. Que aūt vere ⁊ ꝓprie dicunt aliquo modo fm potentiā oia dicunt aliquo modo a primo modo dictū: que est vna principalis ⁊ primo modo dicta: ⁊ illa est principiū mutationis in alio subiecto ⁊ loco aut si est in eodem est tn̄ in ipso fm qd̄ est aliud. ¶ Quedā nāq̄ dicūtur possibilia ab hmōi potētia. Et quedā hoꝝ dicunt potētia in habendo talez potentiā patiendi in habēdo aliqd aliud a sua substātia in qua radicatur hmōi potētia. Quedā vō potentia pati dicunt in nō habendo aliquid sicut prius dictū est. Quedā etiā potentia dicunt in eo ꝙ sic hūt in bene vel male pati. Similr̄ aūt ad dictā potētiaz per anologiā dicuntur

impotentia siue impossibilia. Erit ergo ppria diffinitio potentie ea que est primo dicte potentie diffinitio. ¶ Hec aūt est φ potētia est pñᵐ pmutationis in alio fm φ est aliud.
¶ Cap 16ᵐ. Et est digressio declarans differentias potestatum fm posteriores peripatheticos 7c.

Posteriores aūt peripathetici quedā addiderūt in cōsideratiōe potētie 7 ptātis 7 ipotētie. ¶ Dicūt enī nomē ptātis eē nomē ppriē variōis aīaliū virtutū ex qbus sine īpedimento operatiōes fiunt aīales: que motus aīales vocant cuius sūmū augmētū vocaꝛ virtus 7 decrementū vocaꝛ debilitas vel īpotentia: 7 iste est vnus modus ptātis vt dicūt Auicē. 7 Algazel. Scdꝰ aūt modus est φ ptās dicit ex qua aliqd facile agit difficilia 7 difficilis patit. Si enim facile pateret 7 traheret ab operatiōe difficiliam sensu labor 7 dolore iuxta aūt hunc modū dicit ptās: ex qua nō est pati facile: 7 nō sit alicuius actionis principiū precipue nī ptātis nomē cōuenit his que nullo mō patiunt. Dicunt etiam fortitudinē moralē quādā esse ptātē: eo φ sit itrepidū 7 impassibilē circa aggressionē magnoꝝ ppter bonū. His ergo modis potestas dicit in brutis appetitu: 7 voluntate. virtus aūt dicit potestas principiū trāsmutationis aliud siue variationis sicut dictū est in pbabitis in, quātū est aliud: qm̄ si homo calefacit se per motū vel aliqd aliud est ipse quasi duo vnū mouens 7 alterū motū: 7 sic est de sanātē seipsū: q: principiū motus est in aīa 7 sanitas inducta est in corpore. Minus aūt pprie dictis vocaꝛ potētia aliqd qđ non est pfectio ad hec agenda sed dispositio suscipiendi ista. Et hec est potētia: vt trāsmuteꝛ aliqd 7 hec est potētia passiua. trāsumptiue ēt dicit potestas in geometricis fm φ dicimus φ linea pōt in quadratū vel exagonū: 7 precipue qñ imaginamur motū linee in seipsā facere quadratū vel aliqđ aliā figurā. ¶ His ergo modis dicit potētia. fm aūt inducta dubitaꝛ de morali fortitudine vtrū ipsa sit potētia: 7 eadē est dubitatio de ptāte qualibet que est tactione. hec enim est principiū actionis qua qs agit qñ vult 7 nō agit qñ non vult. Et sic videtur φ idem sit principiū agendi 7 nō agēdi. qđ nō est rōnabile: q: pricipiū nō agēdi nō hꝫ rationē ptātis. Adhuc aūt dicit: φ in oībus ptātibus aīe sic est φ sint libere ad agendū 7 nō agendū 7 ad hoc 7 ad illud agendū nec est hꝫeis aliqs habitus vel principiū φ sit vniꝰ tm̄ 7 nō alterius 7 oppositi illius. vnde in oībus istis principijs agēdi expectaꝛ electio. Ipsū aūt pricipiū siue ptās nō est nisi agēdi principiū. Et est ppetuū illius actionis principiū Sed nō agit nisi electione 7 appetitu accñtibꝰ ppter libertatē. Similr aūt est in ptātibꝰ alijs aliqñ que nō agunt nisi cū nā 7 tunc opꝫ vt in talibꝰ principijs 7 potestatibus nā expecteꝛ: huius aūt exēplū est in effectu 7 ptāte stellaꝝ 7 medicinaꝝ acceptaꝝ. Et hoc est simile ei φ in ptātibꝰ aīe precipue rōnalis expectaꝛ electio sicut 7 ptātis quedam. Sunt 7 principia agēdi cōsilia in qbꝰ tñ nō sequiꝛ actio nisi cōcomitetur volūtas accipiētis ꝯsiliū sunt in ptātibꝰ nature quedā ptātes quoꝝdā que nō agūt nisi p media sicut est potestas spermatis ad vnū pducēdū. Et tales actiones nō pueniūt ab hmōi principijs statim sed per media. ¶ Amp. aūt sunt ptātes diuerse quaꝝ qdā pueniūt ex nā quedā aūt ex artificio: qdā vō ex ꝯsuetudine 7 qdā casu. Sed ptās ex artificio est ars que puenit vsu 7 experimēto indiget 7 tpe: vsū aūt voco motū instrumētoꝝ: 7 forma pueniens in aīa est potestas que vocaꝛ ars. ex cōsuetudine aūt in actibꝰ voluntarijs puenit forma consuetudīais que est ptās agendi tales actiones q̄les sunt ille que vsitate sunt in opere: 7 sūt absq; instrumēti rōne vel ꝯcupiscētia vel irascētia elicite. De potestatibus aūt nālibus iam dictū est: 7 cū aūt iam scitur differencia ptātis de facili scitur dīa potētis siue possibilis fm oēm potestatē. Fuerūt aūt qdā asserētes in nullo potētiam precedere actū sed in oībus 7 simitari. Sed fm hoc sequiꝛ φ ille nō pōt videre sepiꝰ vna die 7 q nō pōt videre qñ vult cecus est. Igiꝛ sunt isti fatui 7 ceci. ¶ Attēde ergo φ potentia pcedit actū: 7 iō oīs potētia ad aliqd relinquit subm in quo potētia radicaꝛ 7 ex quo pēdet iceptio eius φ est in potētia: hoc aūt fit altero duoꝝ modoꝝ: aut enī subm potentie est ens in se cōpletum per dispōnes aduenictes causans id qđ est is potētia eductū ad effectū: 7 sic accidēs est in potentia subiecti: aut subm potentia est ens incōpletū trāsmutatione sui eductū ad effectum: 7 hoc vocaꝛ pprie possibile. Et hoc est duobꝰ modis: aut enim est ex subto vel cū subiecto icipiens id qđ pose esse dicit. primo qdē modo sicut oīs forma corporea. scdo aūt modo sicut iceptio anime rōnalis: sicut in scientia de gnatiōe anime determinauimus. His ergo tribꝰ modis dicit possibile accñs 7 generatū corpus 7 inceptio anime cū educiꝛ de possibili ad effectus. ¶ In oībꝰ aūt istis est attēdendū φ omne corpus a quo puenit actio aliqa nō per violentiā neq; per casum hꝫ in se potentiā naturalē qua agit illā actionē. Et hec qdem actio. Si ei conueniret inquātū est corpus sequereꝛ φ omni corpori conueniret. Et hoc est falsum. Cōuenit ergo ei inquantū est hoc corpus nō aūt est hoc corpus nisi per formā nālem. Naturalis ergo forma est principiū 7 causa oīuꝫ hmōi potestatū. ¶ Ulterius aūt aduertendū est hic φ hāc ptātem aut hꝫ a se semp aut acquirit eā per generationē. Et si qdē semp hꝫ. tunc est ex imutabilibus 7 necessarijs quoꝝ ptātes sunt tales ex qbus semp sue pueniant actiones. Si aūt est nō semper habēs eā: tunc opꝫ φ acquirat eam: 7 tunc aut acquirit a seipso aut ab alio φ sepatatū est ab ipso 7 cōstat φ nō acquirit a seipso q: tūc semp argteret. Si aūt acquirat ab eo qđ sepatatū est ab ipso: cū illud sepatatū nō largiaꝛ ipsi formā nisi per hoc φ istud aliquo modo recipiendi se hꝫ ad illud quo se nō hꝫ ad ipm aliquid aliud: q: aliter generās nō daret isti formā plus q̄ alij: sequitur necessario φ istud sit in potētia recipiēdi ad illud: aliter enī aut violēter reciperet aut casu. Casu aūt nō recipit: q: ea que casu sunt rara sunt. Istud aūt est de his que fiunt frequēter violētia aūt nō fit: q: hoc fit per accidēs 7 nō est semp neq; frequēter. ¶ Oportet ergo φ id qđ est in potētia sit īclinatū ad ipm per aliquā similitudinē quā hꝫ ad id qđ dat formā. Ipsa aūt inclinatio aut est res in se cōpleta: aut nō. si est in se completa: tunc est suba in se existens. Substātia aūt absolutū hꝫ esse 7 nō esse cōparationis. ¶ Iam aūt diximus φ esse istius potentie est eē nō absolutū sed cōparatū ad actū. Opꝫ ergo φ sit in alio quodā. habemus igiꝛ φ id in quo est suba quedā est: 7 hoc vocaꝛ mā: 7 ipsū aūt qđ cōparatū hꝫ esse icboatio quedā forme est que est in mā. Et si hoc determinare velimꝰ qualiter mā est in potentia ad formā nō possumus ita determinare φ dicamus φ per hoc in potentia est q: aliqd hꝫ super eam: q: per hoc nō cognosciꝛ esse in potētia ad hoc: īmo potentia eius per hoc efficitur magis ignota q̄ prius fuit q: cū dicitur hoc esse in potētia illud ad minus aliquē intellectū hꝫ potentia ex his ad que cōparaꝛ. Cum aūt dicitur aliqd posse sup eā ex hoc nil itelligiꝛ de potētia mālī q: siue posse violēter siue casu semp pōt sup ipsū de quo dicimus φ pōt sup ipm. ¶ Relinquitur igiꝛ φ ex hoc determinaꝛ potētia φ est cōparatio materie ad actū sicut cōparaꝛ etiā impfectum desiderās pfici p hoc φ aliquo mō inchoata est in eo perfectio. Et p hoc pose est fieri hoc 7 nō aliud. Si enim impose eēt nunq̄ fieret: agētia q̄ prima largiētia formas pūt semp sine ipedimēto: possibilia aūt fꝫ suas habitudines recipiūt formas 7 fiunt agentia frequēter: agerēt enī semp si nō occurreret ipedimētū ex parte materie recipiētis: q: id qđ est freq̄ēter est semp aliquo modo impeditū. Sic ergo scitur qualiter forma nālis principiū est oīuꝫ potestatū materialium: 7 qualiter in omni generato φ icipit esse opꝫ esse materiā in qua radicaꝛ potentia eius q: possibile est esse 7 q perpetuū non habet hmōi potentiā. 7 impossibile similiter. ¶ Hec ergo de potentia 7 possibili dicta sint a nobis.

¶ Tractatus Tertius Quinti libri metaphysice de generibus accidentium.

¶ Cap. pᵐ. De modis 7 natura quanti 7 quantitatis.

Loquentes de generibus accidentiū loquemur primo de quātitate: nō quidem prout est mēsura corporee sube: prout determinatū est de ipsa in predicamētis: q: sic diffiniri nō pōt: eo φ non est vnius rōnis mensura discretoꝝ 7 continuoꝝ: nec entis 7 esse que mensurāt locus 7 tēpus. neq; etiā numeri 7 orationis: quoꝝ vnū permanētiā in partibus hꝫ:

7 non

e non aliud: sed loquemur hic de quãtitate prout pẽdet ex ente. ⁊ ponemus modos eius q̃ sunt entitatis modi spales: ppter qḋ etiã locus cũ nõ dicat aliũ entitatis modũ specialẽ a sup̃ficie vel spatio nõ dicemus hic locũ esse spalem modũ entis. cũ tñ locus dicat spalem modũ mẽsure sicut in p̃dicamentis determinauimus. oratio et que est discreta quãtitas quãtitatẽ eẽ accipit a mensura motus ⁊ tẽporis ⁊ lõ potius dicit mẽsurari vel mẽsure modũ q̃ entis. ppter qḋ etiã de ipsa hic nõ tractamus. accipiẽtes ergo modos quãtitatis sm ꝙ ex ente pendẽt diffinimus quãtitates dicẽtes ꝙ quãtũ dicit id qḋ est diuisibile in talibus diuidentibus que insunt ei per essentiã ⁊ quorũ vtrũ ꝙ si fiat diuisio in duo media: aut quorũ singulũ si diuisio fiat in plura est vnũ qd quãtum in seipso qḋ actu diuisum est a toto: ⁊ hoc vnũ est aptũ natũ esse saluatũ in se sicut ⁊ totũ: q: in talibus ratio pfecta vniuscuiusq; manet in partib⁹ sicut in toto ⁊ nõ est in quãtis sicut in subã pcipue necut aliq: in illa diuisa pars a toto amittit rõnem entitatis quã prius habuit. ¶ Caro enĩ nõ est caro si abscindit: neq; manus est manus. sed si cõtinuũ diuidit in aliquot partes quelibet hñt entitatẽ ⁊ vnitatem cõtinuitatis sicut ⁊ totũ. Et si numerus diuidit in vnitates quelibet est vnitas: ⁊ in diuisione sua hz entitatem. hec ergo est diffinitio quãti ppria q: sit p ea que essentialiter sunt in quãto ⁊ quãtũ sm ꝙ entitate sua cõstet nõ refertur ad alterum sicut mẽsura sed per intrinseca sua determinat. pue absolute quãtũ est in seipso pluralitas ergo est quodã quantum numerale. hoc est diuisibile in vnitates q: numerus a latine cõponit a nuto: ⁊ a greca dictione que est nemer ꝙ latine sonat diuisionẽ. ¶ Diuisio enĩ sicut supradiximus est causa numeri: ⁊ dicit numerus nutus diuisionis: q: vbi est numerus ibi est nutus mẽtis ad diuisionẽ cõcipiẽdo aggregationẽ diuisionis facte: ⁊ ibi est numerus: ⁊ huic accidit ꝙ sit mẽsura eius ꝙ est mẽsurabile. dicit aũt pluralitas pprie per nãm sue entitatis ꝙ qdẽ sm nãm totius accipit ⁊ solum est potestate diuisibile in ea que nõ sunt cõtinua. sed potius indiuisibiles sunt vnitates: q: numeri ppria diuisio est in vnitates ex qbus cõsecuntur. Cõtinui aũt diuisio est in duo media: ⁊ iterũ in duo ⁊ sic in infinitũ sicut dictũ est in de celo ⁊ mũdo. Mẽsura võ corpore sube qua mẽsurat quedã qdẽ que est cõtinua in terminũ vnũ copulata est mẽsura prima ea lõgitudine lõgitudo enĩ est prima diuisio: aliqua võ mẽsura est cõtinuata in duo: ⁊ est cõtinuata latitudine ad terminũ lõgitudinis: q: lz sup̃ficies nulla inter duas lineas cõtinetur sicut in primo nostre geometrie ostẽdimus tñ sup̃ficies reuera est ꝙ in duo siue in duos terminos copulat sm latitudinẽ qdẽ copulat ad lõgitudinẽ sm lõgitudinẽ võ ad pũctũ habet copulationẽ. ¶ Alia võ mẽsura sue q̃titas in tria copulata diuisibilis est ppria diuisiõe sm pfunditatẽ: linea ergo lõgitudine sup̃ficies aũt latitudine proprie: ⁊ corpus pfunditate: horũ aũt quãtorũ pluralitas quidẽ finita numerus est ⁊ q: infinitũ est nõ sit nõ est numerus. sed lõgitudo finita est linea: ⁊ latitudo est sup̃ficies: ⁊ pfunditas est corpus. dicimus tñ ꝙ nisi quãtitas infinita eẽ supponat nõ cadit ppter hoc a rõne quãtitatis sicut sepe quãtũ infinitum ponit mathematicus. Sed nos hic nõ loquimur nisi de modis entitatis quanti: nullus aũt modus entis est infinitus. isti ergo sunt modi ⁊ spẽs per se quantorũ ⁊ quãtitatis.

¶ Amplius. alia dicunt sm se quãta alia võ sm accidẽs sicut linea q̃titas qdẽ est sm se. Ea aũt que sm accidẽs sunt quãta dupliciter sunt quãta: quedam qdẽ accidũt quãto in eo ꝙ quãtũ est ita ꝙ nõ subsistat eis nisi in parte qua quãtũ est subm sicut albũ ⁊ calidũ ⁊ graue ⁊ hmõi: ⁊ hoc mẽsurat mẽsura subiecti. vnde quãta est sup̃ficies tãtũ dicimus eẽ albũ. quedã aũt accidunt quãto nõ in ea parte qua quãtũ est sed in ea parte qua simplex ⁊ impartibilis est sicut musicũ dicim⁹ esse quãtũ. Et hoc nõ mẽsuratur mẽsura subiecti. Nõ enĩ possumus dicere ꝙ tãta est musica quãta est quãtitas hois musici. Quãtorũ aũt que sm se sunt quãta: alia dicuntur sm se quãta sm suã subam ⁊ quidditatẽ q: quãtitas est in rõne eorũ diffinitiua. sicut linea ⁊ hmõi in rõne enim taliũ diffinitiua que dicit qd existit quãtũ qd ⁊ que sunt ⁊ quãta ⁊ quantitates. Alia aũt sm se quãtorũ sunt pprie passiones ⁊ habitus siue pprietates taliũ quãtorũ que sm sue sube rõnem quãta existunt. hec enim sunt sm se quãta: eo ꝙ subm eorũ est in rõne diffinitiua ipsorũ sicut multũ ⁊ paucũ circa numerum ⁊ pductũ siue longũ ⁊ breue circa lineã: ⁊ latũ ⁊ strictũ circa sup̃ficiẽ: ⁊ pfundũ ⁊ humile circa corpus: q: aũt quãtitas est subm motus sm differentias: sicut que dicũt distãtiã quãtitatis ⁊ graue ⁊ leue determinãtia sunt hmõi mobile: ideo ⁊ graue ⁊ leue sunt passiones eius. Et precipue ppter hoc ꝙ penes graue ⁊ leue sit diuisio motus: sicut in scientia l hui phicorũ diximus. hec enim addita ⁊ diminuta faciunt velox ⁊ tardũ que diuidũt tẽpus ⁊ magnitudinẽ: tñ hec nõ sunt adeo pme passiões quãti sicut ea que pdiximus. Hec ergo ⁊ hmõi sm duos modos dicẽdi p se sm se dicunt quãta.

¶ Sũt aũt preter ea q̃ dicta sũt magnũ ⁊ paruũ ⁊ maius ⁊ minus relatiue ad inuicẽ dicta quedã quãti passiões. q: lz hec imponant noĩa a quibusdã qualitatib⁹ circa quãtitates dictis tamen id cui imponunt quãtũ est q̃to cõparatũ. Et ideo ptinẽ qualitatis q̃ circa q̃titatẽ dicunt trãsferunt et ad alia noĩa entis in alio gñe q̃ q̃titatis dicũt enĩ q̃litates quasi dã vel relatiões. earũ võ q̃titatũ que sm accñs dicunt: alie quedã sic dicunt sicut dictũ est: q: vz musicũ q̃tũ est ⁊ albũ per hoc qḋ subm est q̃tũ cui hec accidũt ⁊ insunt. Differũt tñ sicut paulo ante dictũ est. Alia võ dicunt q̃ta: q: accidũt quãto inquãtũ referunt ad quãtũ numerãdo aliquo modo partes illius quãti. ⁊ nõ sm se sicut motus ⁊ tẽpus. hec enĩ dicunt quãta quedã ⁊ sunt cõtinue quãtitatis. ideo q: illa quorũ sunt nõ sicut subti primi sunt passiões diuisibiles: ⁊ accepte sicut cõtinue vnũ post alterũ fluẽs vel vnũ ex altero fluens: hoc aũt quãtũ diuisibile dico nõ ipm motũ ꝙ mouet ⁊ fert: sed potius p esse quãtũ diuisibile ipm spatiũ quo motũ sue in quo sicut in spatio motũ est. Nam per hoc ꝙ spatiũ illud quãtũ est ⁊ est motus quãtus. Tẽpus võ est quãtũ in hoc ꝙ est passio motus sm ꝙ motus quãtus est. hoc aũt planũ est videre q: motus est in eo ꝙ fertur sicut in subto. Sed ab illo subto absolute nõ hz quãti esse: nec inest ei absolute cõsiderato. Sed inest ei motus in q̃tũ ipm cõtinue accipit in spatio ante ⁊ post ab ante in post pcedẽdo. Et ideo lz vnũ sit id qḋ fertur in toto spatio tñ nõ accipit vnũ eẽ tñ in spatio: sed potius accipit cõtinue equale sibi ante ⁊ post donec pertrãseat totũ spatiũ: ⁊ sic motus eẽ est diuisum potẽtia in eis quorũ quodlibet est vnũ qd. Est ergo q̃tũ ⁊ hz eẽ quãtitatis p accñs eo ꝙ nõ est passio sui subti per se sed potius in eo ꝙ in eo nõ accipit spatiũ. Tẽpus aũt est quãtũ per hoc ꝙ accidit huic quãto p accidẽs. Si aũt ista vt mẽsure cõsiderent relate ad aliqd ꝙ numerãt adiacẽtia sibi nõ habebit mot⁹ rõnẽ quãti ꝙ sit quãtitas: q: nã motus nõ est. p hoc nã motus ꝙ mẽsurat spatio vel tpe sed potius p hoc ꝙ est vel vbi fluens vel quale vel q̃tũ fluens accipiẽdo vbi post vbi vel quale post quale vel q̃tũ post quãtũ. Et ideo et motus nõ est in gñe vno aliquo p hũc modũ acceptus. Tẽpus võ lz referat ad motũ qui est p accñs quãtũ nõ refert ad ipm put hz aliã nãm quã ponit in gñe: sed refert ad ipm per eẽ motus: qḋ hz ⁊ refert ad ipz vt numerus ipsius. Et ideo nõ hz nisi eẽ mẽsure: ppter qḋ nõ est nisi de gñe quãtitatis: locus et put accipit in rõne mẽsure p eẽ mẽsure differt ab oib⁹ aliis mẽsuris q: locus est mẽsure extrĩs inquãtũ est stans in loco: ⁊ est alia copulatio loci ⁊ locati ad vnũ cõem terminũ inquãtũ spatiũ siue distãtia vna est loci ⁊ locati: qua sit copulatio linee vel sup̃ficiei vel corporis alia q̃ tpis. Et ideo loc⁹ sm hoc eẽ accept⁹ rõnẽ hz spãlis q̃titatis: sm aũt ꝙ pendet ex entitate quã hz nihil hz additũ sup̃ficiei vel corpori. Et ideo hic nõ ponimus locũ inter modos quãtitatis.

¶ Est aũt dubitatio satis rõnabilis de ipso angulo vtrũ ipse sit specialis modus quãti ⁊ q̃titatis. Obiiciũt enim qdã dicẽtes angulum eẽ spãlez modum quãtitatis. Cõstat aũt angulũ nõ eẽ quãtũ ad modũ linee: eo ꝙ est inter duas lineas angulus cõtentus alternus enim cõtactus duarũ linearũ expãsarũ supra sup̃ficiẽ ⁊ applicatio nõ directe est angulus: ⁊ sic modum linee in quãtitate nõ hz. Similr aũt nõ hz modũ sup̃ficiei: q: ois sup̃ficie a sm latũ diuidit: angulus aũt sm latum diuidi nõ põt. Sed sm lõgitudinẽ sola aliter enim nõ eẽt cõtactus indiuisibilis duarũ linearũ ⁊ iterũ nõ sit corpus hoc pz q: nõ hz pfundũ: q: inter duas tñ lineas nulla põt eẽ pfunditas. ¶ Amplius. quecũq; est spẽs cõtinue quãtitatis duplata manet in eadẽ specie quãtitatis. Et mõ angulus aũt aliqs est qui duplatus nõ manet in eadẽ specie quãtitatis. Et mõ sicut

An angulus sit spãlis modus q̃titatis.

angulus rectus qui si duplex nullus manet linearum indirecte applicatarum coeactus. Angulus ergo videtur esse spatii modus quantitatis: non enim potest dici non esse quantum quoddam cui contingit magis et minus esse secundum quantitatem et finitum esse secundum quantitatem: precipue quod constituitur ex mensuris quantitatum. angulus autem est cui omnia dicta conveniunt. ¶ Hec autem et similia solvere non est difficile. dicemus enim angulum non esse spatii modum quanti vel quantitatis. Sed potius angulus dicit qualitatem circa quantitatem quandam unde figurationi quantitatis convenit angulus. Et ideo sicut terminatum esse est qualitas circa quantitatem dicta ita angulatum esse et ipse angulus. Angulus enim est passio quanti continui finiti linea sive illud superficies sive corpus sit. Et ideo in aliquo sequitur lineam in aliquo sequitur superficiem inquantum enim puncto terminatur sicut linea sequitur ipsum latitudine non dividitur sed longitudine inquantum autem est terminus superficiei plane sequitur ipsum duabus lineis contineri: et quod angulus duplatus rectus non fuit angulus hoc accidit ex eo quod anguli recti quilibet est medium diametri. omni enim supra quamlibet descriptam lineam finitam liceat circumducere circulum si linea perpendiculariter super lineam ducatur et in centro contactus pes circini immobilis ponatur: et ad quantitatem unius partis linee circulus circumscribatur angulus rectus est cui subtenditur quarta pars circuli. Et si duplex subtendetur circuli medietas. Et ideo non remanet aliquid tunc preter diametrum circuli: nullo existente angulo in centro circuli idem autem accidit si quocunque modo linea ducatur in continuum et angulus rectus duplex super eam cessante autem angulo et sublato remanet tunc continuum ¶ Nos autem diximus angulum accidere continuo terminato tamen propter huiusmodi rationes quidam dicerunt angulum esse medium inter superficiem et lineam sed secundum proprietatem istius sapientie dicendum est modo predicto quod non ponit entitatem aliquam quanti aliam ab inductis ¶ Sed potius sicut si intelligatur punctum terminans a linea tolli in una parte et remanere esse linee remanet linea infinita: itarum angulus sit terminus continui expansi si tolli intelligatur per duplationem recti anguli remanet continuum expansum infinitum. ¶ Nota autem supra induximus quod non est de esse superficiei inquantum superficies est quod terminetur linea vel lineis sicut nec de esse corporis inquantum corpus est quod terminetur superficie vel superficiebus. Hec ergo de modis quanti et quantitatis dicta sint a nobis hic enim aliter habent doctrinari quam in cathegoriis.

Ex alio pro- dictorum,

¶ Cap. x^m. Et est dig. de esse et naturam quantitatis et c.

Portet autem nos hic adhuc declarare quod omnes predicti modi quatuor accidentis habent entitatem et non substantie. Aliter enim non satisfaciemus de his secundum istius primi philosophie proprietatem nec satis erit certum mathematico suum subiectum: nisi ostendamus quod non nisi accidentis hec esse et rationem hoc autem si predicta ad memoriam revocentur facile erit nobis. ¶ Diximus enim quod substantia que corpus est constituitur ex materia et forma corporeitatis tali que suscipit omnium modum mensuram trium diametrorum Et in hac forma nullum corpus differt ab alio corpore nec est magis unum corpus quam aliud. Et ex hoc patet quod mensura dimensionum actualium secundum quam comparantur ad invicem secundum maius et minus et equale est mensura: et quantitas suscepta ab huius substantia secundum hoc quod susceptibilitas per actum forme substantialis est in ea: igitur quantitas que mensura est in esse composito et non materie simplici: adhuc hoc habitum est supra quod forma corporeitatis substantialis non relinquit unquam materiam: et est fixa ante omnem motum et mutationem non pendens nisi ex principiis substantie simplicibus. Iste autem dimensiones quibus corpus comparatur ad corpus secundum maius et minus et equale uno corpore manente secundum substantiam fiunt: et non fiunt sicut patet in cera extensa et contracta et nube contracta et dilatata: generaliter in rarefactis et condensatis igitur ista fiunt ex primis rationibus et non sicut quedam pars cum consequantur esse compositi et ex sic data ratione fiunt et non fiunt eidem salvato secundum esse substantie. Oportet igitur quod ista sint accidentia: esse ipsorum est esse accidentis. hic tamen Plato non dicit et plures aliorum. Attende igitur quod quantitatum mensure non fiunt subiecto determinato secundum aliquam formam spatii sed secundum ipsam formam corporeitatis primam. ideo in diffinitiva ratione quantitatum disciplinabilium non intrat subiectum sensibilium materiam: neque accipiunt illud secundum subiectum intellectualis sive intelligibilis materie solum neque est dominium quod accipiunt materiam imaginabilem. Ipse enim disciplinales quantitates sunt imaginaria quedam subiectum autem quod in sua ratione diffinitiva accipiunt non est imaginatum sed in intellectu acceptum per prima principia substantie corporee solum: et hoc est valde notandum in tota ista philosophia. Ex hoc autem quod illud subiectum

Nota quid sit subiectum quod mathematicus in sua ratione diffinitiva accipit.

nullam habet distantiam ex imaginatis circa ipsum et sensibus contingit quod dimensiones disciplinales omnes unius sunt rationis in omni materia quod esse nequaquam posset si subiectum imaginatum vel sensatum acciperet quia per imaginata et sensata differunt corpora et sub talibus differentiis caderent in diffinitione disciplinabilium oporteret ipsa equivocari quia unum est nomen et ratio substantie diversa subiectum enim per se et secundum ipsum cadit in passionis diffinitione. ¶ Amplius advertendum est quod totum oppositum eius quod dicit Plato est de his divisionibus secundum subtilitatem pitagoricorum: Plato dicit quod punctus constituit lineam et linea superficiem et superficies corpus constituit. Et ideo punctum maxime dicebat esse substantiam lineam post hoc et deinde superficiem et minime corpus sicut in prehabitis sepius dictum est. ¶ Est autem totum contrarium sic esse harum dimensionum secundum hoc quod in esse constituitur consideret superficies esse non habet mensurari in duo nisi secundum quod est terminus corporis: et nisi corpus mensuraretur per tres diametros non mensuraretur superficies secundum duas hoc autem sic probatur omne illud cuius perfectio est mensurari per tres diametros quocunque modo ad certum angulum dispositos perfectius est secundum rationem mensurati quam illud quod mensuratur secundum duas: quod autem imperfectius est secundum esse dependet a perfectiori precipue quia habet esse mensuratum non dependet a mensura sed potius econverso. Mensuratur autem omnis mensura secundum id quod est finis sicut patet in unitate que est mensura numeri. ¶ Cum igitur iam probatum sit quod quantitas omnis est accidens et istud sit accidens quod est substantie terminus et finis. Constat quod causatur a subiecto igitur quod primius est subiecto est prius. Est autem terminus corporalis primior subiecto quod est mensura perfecta: illa igitur est mensura prima: nec superficies habet mensurari in duas dimensiones nisi inquantum est terminus huius corporis et non secundum se: nec corpus habet hoc a superficie sed econverso: et adhuc linea habet mensurari in unam dimensionem inquantum est terminus superficiei et punctus esse habet indivisibilis inquantum est terminus linee: et hoc totum conversum est eius quod dicit Plato. ¶ Quod autem quidam dicunt de motu puncti quod motu suo constituit lineam: et linea motu suo superficiem quia non movetur ad punctum sed ad longitudinem totam aliter in continuum: et quia superficies movetur in profundum: constituit corpus penitus est frivolum: quia punctus non movetur. Et similiter nec linea nec superficies neque corpus mathematicum sicut habitum ostensum est in prehabitis. Talia enim dicta sunt secundum imaginationem solam et non secundum rei naturam. Est enim non pretereundum quod in omnibus accidentibus est accipere quid accidentia secundum primum sui generis. Si enim hic in habita magnitudine posita dixerit quis quod propositum est quantum esse quoddam est dicere: secundum hunc modum naturam cuiuscunque rei procedit ex primis finibus essentialibus ipsius et terminis. Et necesse est quod omnis quantitas nature uniuscuiusque perveniat ad unum indivisibile ex quo causatur. Et illud est primum indivisibile illius generis: et hoc modo cum punctus sit substantia posita hoc modo quia indivisibile ens in continuo refertur ad positionem primam longitudinis est punctus. Dividitur enim in puncto et terminatur in punctis nec divideretur in puncto nisi punctum positum esset in ipsa. Tamen hoc modo non continuatur linea ex punctis quia hoc est ipse et ipsa essentia et substantia potentialis linee est punctus sola autem continuatio que sola provenit ex processu puncti per continuum sicut nunc transiens facit tempus propter hoc solum quod tempus non permanet. Et ideo dicitur fluxus puncti facere lineam: sicut fluxus forme in materiam et diffusio facit esse. Et ideo facit formale esse temporis a fluxu ipsius nunc: et substantia est nunc ipsum. Ita substantia linee et subiectum et fundamentum dicitur esse punctum et continuatio dicitur processus eius permanens simul et si obiicitur quod iste processus nunc non potest esse nisi sit in aliquo sic in spatio. Et hec erit longitudo continua. Et sic longitudo est ante processum ipsius. et ideo nunc causatur ab ipso puncto sic procedente obiectio illa non facit ad propositum processus enim puncti non est motus puncti iam separati existentis in spatio. ¶ Hoc enim iam diximus esse impossibile in prehabitis: sed est processus principii in diffusionem nature principiate sicut forma dicitur procedere in diffusionem esse: et sicut nunc procedens causat tempus: et in tali processu facientis esse est primum et esse causati ab ipso: et in omnibus talibus idem est primum procedens secundum substantiam differens autem secundum esse quia ipsa processio ipsius facit esse quoddam formale. Utor autem hoc nomine processu quia illo maxime viri peripatetici usi sunt in ista materia loquentes qui loquuntur de processu principiorum in esse quod causatur seipsis in toto quod est: hoc iterum modo processus linee non ad punctum sed secundum longitudinem totam per omnem eundem modum est superficies: et sicut punctus est divisio linee et terminus ita linea sectio superficiei et terminus est: et hoc iterum modo superficies non ad lineam terminantem se sed tota latitudine procedens facit corpoream dimensionem: nec sunt plures eo quod angulus rectus non potest esse nisi per tres diametros: vel per duos sicut diximus. ¶ Qui autem quarti anguli ponunt quartam dimensionem esse dicunt processum linee esse duplicem. directe. scilicet secundum

In omnibus accidentibus est querere quid primum generis.

ete.s. s̄m processum paneti ꝛ obliquet: ꝛ hunc s̄m processum dicunt facere angulū. Sed hoc nihil ē ꝯstat iā ex p̄dictis: q2 cū processus linee sit processus p̄ncipij: ꝛ in ex ꝯpriū nō pōt inueniri processus obliqu⁹ nisi sit alia obliqtatis cā q̄ ē extra lineā perpēdētē sicut est reflexio vel aliqd tale: ꝛ hoc est p accn̄s. ꝛ nō est cā ei⁹ qḋ est s̄m nām p̄ncipij. Sic igiꝰ videꝰ ē intelligendū de q̄titatib⁹ tā s̄m eē q̄ s̄m suā qdditatē ꝯsideratis. Ex his aūt sciꝰ ēt nā tpis ꝛ oīm eoꝝ que supradicta sūt: qm̄ nō oīa illa sunt qd s̄m nām q̄titatis. Sed passiōes taliū oīum eoꝝ que dicta sunt p̄dēt ex vero eē entis p̄mi. Et iō in ista p̄hia sic ꝯsiderāda sunt sicut prius hui⁹ capitulū p̄te diximus. Si qs aūt cōnālitatē eoꝝ attendat: tūc z⁹ mō accipiunꝰ. Et sic fit ex eis coordinatio in gen⁹ vnū sicut accipiunꝰ in cathegorijs. ¶ Et iō primo mō ꝯsiderata multa referunꝰ ad ipa sicut passiones ipsoꝝ sicut mot⁹ ꝛ tp̄s ꝛ hui⁹. Scḋo aūt mō nō referunꝰ ad ipa nisi que sūt cōnālia ipsis q̄titas. n. vera ꝛ s̄m nāz qdditatis sue nō est nisi id in quo pōt accipi aliqd numerās ip̄m. siue hoc sit s̄m se in ipso sicut vnitas in nūero: siue sit s̄m positionē sicut in cōtinuis ꝛ ponderibus. Hec igitur de quātitate dicta sunt a nobis.

Tex.co.19.

¶ Cap. 3m. Et ē digressio declarās an q̄litates sūt subē q̄dā.

De modis aūt q̄litatis scire nō possumus nisi p̄m sciam⁹ eē q̄litates ꝛ ipsas eē nō subas sed accn̄tia. Qualitates aūt q̄ maxie sūt q̄litates iter accn̄tia sunt ille que dicūꝰ passiōes ꝛ passibiles q̄litates. Et hoc qdē iā esse ꝯstat ex his que in p̄geneseos ꝛ i libro de sensu ꝛ sensato a nobis sūt disputata. Sed hic ingrēdū est vtꝝ ne iste q̄litates sube sint vel accn̄tis hēant eē fuerunt. n. qdā p̄cipue de scholis Anaxagore q illas q̄litates subas eē dixerunt. Ex p̄gressiōi eaꝝ subaꝝ in corpa dixerunt corpa fieri sensibilia. Et hec dixerūt separari ꝛ trāsire de corpe in corp⁹. Sed separatio eaꝝ est successiua ꝛ latens sicut separaꝰ aq̄ a panno humido per euaporatiōē ꝛ nō annihilaꝰ ꝛ tn̄ aq̄ suba est. ¶ Cōtra hos igiꝰ p̄mū opz itēdere. Queram⁹ igiꝰ vtrū ne sube iste que sic igrediunꝰ in corpa ꝛ sepanꝰ q̄cunqz mō ab eis sūt corporee vel icorporee. Et si dicanꝰ q sint icorporee. queram⁹ an ex eis cōponaꝰ corpus vel non. Si aūt dicāt q ex eis cōponiꝰ corp⁹ hoc est icōueniēs: q2 incorporeū nō hēt sitū neqz diuisibilitatē. ꝛ ex hoc nullū oīno pōt corp⁹ cōponi. Si aūt dicaꝰ q ex eis non pōt corp⁹ cōponi. ex hoc sequiꝰ q ex eis nō cōponiꝰ corp⁹ sensibile: ꝛ hoc est ꝯ hypothesim. Si vo dicaꝰ q calor ꝛ frigus ꝛ hmōi sūt corpa tūc p̄mū qḋ seqꝰ ex illo est q de illo est q2 hui⁹ que dicim⁹ nos q̄litates sensibiles habēt sitū ꝛ positionē in partib⁹ suis ꝛ in loco. Et cū idē sit albū dulce calidū: ꝛ sic de multis alijs sequeꝰ oīa illa in vno loco eē. Et oīa hoc vnū eē corpus sicut in p̄hicis est determiātū. Scḋz aūt qḋ seqꝰ ex hoc est q ista qm̄ igrediūtur corpora vt faciāt ea eē sensibilia aut separari pn̄t ab eis aut nō. Si nō pn̄t separari tūc nō habēt eē nisi in corporib⁹. Corpora aūt in qb⁹ sunt nō ꝯstituunꝰ in eē subali p ipsa. sz sine ipsis sunt suba designata igiꝰ sūt in corporib⁹ nō sicut q̄dā p̄s ꝛ nō pn̄t eē sine eis in qb⁹ sunt ꝯ in veritate sūt accn̄tia nec hn̄t de suba nisi nomē. Si aūt dicaꝰ q pn̄t separari. tūc hoc nō pōt eē nisi altero duoꝝ modoꝝ. s. q separata aut sunt manētia p se: aut q ꝯtinue transferunꝰ de corpore in corp⁹. Et si qdē manent p se tūc ipa s̄m se sensibilia sūt. Et tūc sūt in aliquo spatio ꝛ loco: ꝛ s̄m se agētia sine subiecto mā: que oīa ostensa sunt eē incōuenientia in libris phisicis. ¶ Preterea s̄m hoc nō egeremus alijs corporib⁹ sensibilib⁹ que cōtinuerenꝰ per ista: ꝛ sic ista nō ingrederenꝰ in corpora vt facerent ea sensibilia: ꝛ hoc est ꝯtra hypothesim. Si aūt ꝯtinue transferunꝰ de corpore in corp⁹: tūc sequerenꝰ duo incōuenientia. quoꝝ vnū est q nō erit assignare vbi sint in medio qm̄ de corpore mouenꝰ ad corp⁹. q2 nō semp ꝯtingunt se corpora de qbus in que trāsferunꝰ. scḋm aūt est q tūc qm̄ tp̄m corp⁹ calefacit aliud postq̄ calidū est remanebit calefaciēs frigidū ꝛ nō calidū qḋ nos videmus esse falsuz: adhuc aūt qḋ facit ea de subiecto ad subm trāsferri. trāslatio. n. illa nō fit sine cā: q̄ que cunqz ergo illa cā est opz q ipa talis sic qḋ faciat ipsa debere nō esse in subiecto vno ꝛ esse debere in subiecto altero. Huius igiꝰ cā nō pōt esse subm inquātū subm est: q2 cā que facit aliqd nō existere in subiecto inquantū subm est facit ip̄m nō debere existere in aliq̄ subiecto eadez rōne nō pōt ista cā accidere subiecto inquātū subm est. Opz igiꝰ q accidat huic subiecto inquātū est hoc subm: ꝛ tunc queraꝰ que sit illa subtalis n hmōi accidentib⁹ oībus de subiecto videꝰ nō posse inueniri etiā si quis velit fingere. Causa. n. illa nō est de nā accidentiū ꝛ si illa causa nulla sit qualitatū quas illi substātias dicunt nō erit tamē neqz ip̄sarum: q2 causa illarū qualitatū sunt calidū ꝛ frigidū que cū nō sint cause ille patet q nulle possunt inueniri. Adhuc aūt q ista trāsferuntur de subiecto ad subiectū nō tollit ab eis accidētalitatem: q2 multa sic accidētia transferri possunt. Ex omnib⁹ etiā his videꝰ relinqui q subiectū sit cā esse istorū ꝛ singularitatis: ꝛ tunc pro certo sunt accidētia. ¶ Adhuc aūt calor ꝛ albedo quādo habēt esse singulare sunt diuise per situm ꝛ magnitudinem sicut cōstat per sensum. Ista igiꝰ magnitudo aut est de quidditate earū aut nō. Si est de quidditate earū tunc cū oēs nature sint huiusmodi magnitudinis: sicut albedo dulcedo ꝛ huiusmodi. omnes erūt quo ad hoc vni⁹ quidditatis. Et insuper habent aliud qḋ est materia ꝛ forma. ꝛ sequiꝰ q sunt corpora multa in eodem loco sicut superius diximus. Si autē nō est ipsa magnitudo de quidditate ipsorū tunc forme sunt tm̄ que sunt in magnitudine ꝛ nō possunt habere singulare eē sine ipsa nec sunt in ea sicut pars esse ipsius cum magnitudo perfectoz esse habeat sine ipsis: sequitur igitur ipsa esse accidētia procuIdubio: ꝛ hoc quidem est necessarium.

¶ Cap. 4m. Et est digressio declarans esse aliarum qualitatum que sunt habitus ꝛ dispositio.

Quersit aūt multi q rōnabili⁹ q̄ isti dubitauerunt de scia que est in aīa. Utꝝ ne ipa sit accidēs maxime s̄m es que nos in z⁹ de itellectu ꝛ itelligibili disputauim⁹. Scia n. que est in aīa est ex formis qdditatū separatꝝ q̄ qdē sūt accidētiū in aīa ꝛ de illis nō est dubiū qn sint accidētia sed de qdditatib⁹ subaꝝ. hec. n. sepate sn a p̄ntia sunt in aīa. Sepatio āt nō facit eas eē accn̄tia. igiꝰ videnꝰ sube eē in aīa p̄cipue q2 ondim⁹ in libro z⁹ q de itellectu est ꝛ intelligibili q huius forme nō sūt in aīa sic in subiecto oīno. Et sic videꝰ q scia q̄ est de hmōi formis nō sit accn̄s: cū in scia dicaꝰ eē hit⁹ q est vna speciū q̄litatis. ¶ Si qs aūt diceret q hmōi qdditates in aīa qdē sunt accn̄tia. ꝛ in singularibus sūt qdditates. hoc nihil est q2 q in se est suba non pōt vnq̄ fieri accn̄s in quocūqz eē itelligaꝰ. Adhuc aūt iā sm̄ paꝝ diximus q sepatio nō facit subm eē accn̄s q2 suba de se ꝛ p se sepata est: ꝛ accidit ei manere eē ꝯiūctā. Qḋ aūt hāc solutionē cat cōnē est id qḋ itelligim⁹ ꝛ scim⁹ de substātijs separatis que sūt intelligentie agentes. Iste eni per hoc q sunt scite a nobis nō amittūt suā substātialitatē nec habēt esse aliqḋ nisi separatiōis. ¶ Sz de oībus his nō est difficile reddere rōnem si ea que in naturalib⁹ multis libris de aīa loquētes dicta sūt ad memoriā reuocenꝰ. ¶ Dicim⁹. n. q id qḋ est in aīa cū re vera sit in ea nō sicut quedā pars eē aīe ꝛ animaz possibile sit esse saluatam in esse sine eo q est in ipsa. Opz q sic est in ea sicut accidēs. Et q̄uis aīa in talib⁹ nō in toto se habeat in rōne subiecti. tamen aliqd hz ad ista de subiecti rōne. Et iō diciꝰ esse sicut tabula rasa ad illa: ꝛ qdditas qdē substātie per hoc qḋ est qdditas subē nunq̄ est accn̄s siue sit in aīa siue nō. sed per eē q hz in aīa nō est qdditas sed potius per esse q hz in reb⁹. Et iō per esse q hz in aīa accidētalis efficiꝰ ꝛ tunc eē est accidētis esse. Et hoc vocāt qdā esse intentionale: ꝛ in illo accipiꝰ vt qdditas rerū non vt quidditas aīe. Qḋ aūt de intelligentijs agētibus querimr friuolum est: q2 intelligentias agentes esse in aīa nō est nisi impressiones earū esse in aīa ꝛ nō ipsas. Nō eni efficiuntur in aīa per separationē cū iam separate sint. sed ipse luminib⁹ suis se sigillant ꝛ iprimunt: ꝛ hoc esse est accn̄tale aīe. ¶ Hoc aūt p̄baꝰ per hoc q impossibile est id qḋ imprimiꝰ in vna aīa esse impressum in aīa alia: ꝛ sic patet impressum ꝛ acquisitum in vna aīa nō esse acquisitū in alia ꝑpter esse singulare aliquo modo q habet ab aīa. Hec aūt oīa sunt meli⁹ ꝛ subtilius alibi determinata. Hic eniz sufficiat hoc q esse rōnis rerum in aīa facit scire. ꝛ hoc est qḋdaz esse in subiecto: sz nō sit omnino sic prout accidens nature est in subiecto extra animaz: q2 etiam illud ens qḋ est in anima nō omnino ens sit prout est ens in natura extra animam.

Solutio ppi

¶ Cap. 5m. Et est digressio declarans esse forme ⁊ circa ali-
quid constantis figure.

Est aūt vna spēs q̄litatis q̄ ē sola vel circa ali
qd ɔstās figura: s̄m ꝙ in p̄dicamētis dēfinest
q̄ est q̄litas in q̄ntitate ɔtīna accepta. Et hāc
oꝫ nos ꝓbare eē eo ꝙ hāc eē nō ꝓbat geome
ter sꝫ relīnqt eā. Nō.n. ꝓbat aliqd de aliq̄ ni-
si relinquat eē. Cōuenit ḡ ꝙ ꝓbatiꝫ sit id eē.
Nullꝰ aūt figure eē pōt ondi nisi prius ondat eē circuli: qꝛ
sphera q̄ ē figura cōpis simplicis fit ex ductu circli ⁊ ꝓcessu
⁊ reuolutōe circli sup seipꝫ. Colūna āt fit cū moueṫ circuls
directe ꝓcedēdo ita ꝙ cētrū eiꝰ ꝓcedat in linea recta. Pi-
ramis aūt fit qn̄ angulus rectāgulus moueṫ: ita ꝙ cētrū sit
linea rectū angulū ɔtinēs: ⁊ alterū latꝰ moueaṫ ɔtīue ascen
dēdo circa cētrū vsqꝫ ad extremitatē linee. ¶ Antequā āt ma
nifestemꝰ eē circuli opꝫ nos remouē errorē q̄rūdā dicētiū
circulū cōponi ex athomis. ¶ Dico igiṫ ꝙ si circulus cōpo
naṫ ex athomis sensibiliṫ nō erit vē circulus. qꝛ circūferētia
erit nō idiuisibilis sꝫ anfractuosa ꝓp diuersam pōnē atho-
moꝝ. ¶ Amplꝰ ɔcedaṫ athomū idiuisibilē s̄m sensuꝫ eē cē
trū sꝫ nō sit vē cētrū. Educaṫ āt linea de cētro ad aliq̄ lōgi-
tudinē. hoc.n. est poss: qꝛ talis linea fiet cōpōne athomoꝝ si
cut isti dicūt. Pricipiū igiṫ linee qd̄ est i cētro fiet imobile:
⁊ finis eiꝰ ɔtīue cōponaṫ ex athomis donec tāgat circūferē
tiā. Et vna ps moueaṫ circa cētrū: aut vndiqꝫ tāget circun
ferētiā: aut nō. Si vndiqꝫ tāgit circūferētiā circūducta. tūc
ꝓculdubio describit circulū circa cētrū equidistāter mota.
Si aūt nō vndiqꝫ tāgit: adhuc describet circulū q nō sit cō-
positiōe athomoꝝ. igiṫ circuli eē s̄m ꝙ est circulus nō sit cō
positiōe athomoꝝ. ¶ Adhuc ponamꝰ circulū athomoꝝ cō-
positiōe factū poni in vase aliq̄ regulariter circulari: sicut in
vitro aliq̄ aut iplebit spatiū eq̄lr aut excedit aut diminuiṫ
ab ipso. Si dicaṫ ꝙ eq̄lr sꝫ ꝙ supponiṫ alicui q̄nto diuisibili
eq̄lr ei est diuisibile sīc ipm: ⁊ qd̄ est diuisibile cōponiṫ ex di-
uisibilibꝰ circuli illiꝰ: q̄ cōpō ex diuisibilibꝰ ē: ⁊ hoc est ꝫ hy-
pothesim. Si āt excedit ipm. tūc diminuto aliq̄ ab ipso eq̄biṫ
ei. Et si excediṫ a vase apposito aliq̄ iterū eq̄biṫ ⁊ sequereṫ
idē ꝙ prius. Si āt dicat aliqs: ꝙ suppōi pōne saluata linea
vꝫ. pōne athomoꝝ ɔtīue crescat de cētrali athomo vsqꝫ ad
circūferentiā: linea illa in tactu circūferētie nō pōt moueri
circa cētrū eq̄distanter. eo ꝙ in motu recederet athomꝰ ab
athomo: ⁊ corrūpereṫ linea. hoc nō īpedit: qꝛ cessantibꝰ oi-
bus athomis medijs adhuc remanet directa in situ oppo-
sito a cētrali athomo ad illū q tāgit circūferētiā. Etiā si di-
camꝰ inane ⁊ vacuū eē in medio sīc dicūt illi q ponūt atho-
mos eē iter rētū igiṫ ⁊ tāgēs circūferētiā pōt describi linea
motu alteriꝰ athomi ad alterā: qꝛ hoc dicūt eē ɔueniēs: ꝙ
athomi moueanṫ in vacuo: ⁊ ꝙ vacuū sit locꝰ hñs distātias
q̄s nemo pōt itelligē sine q̄titate: nec est itelligibile aliquid
moueri ꝓ ɔtinuū nisi motu describat lineā vel spatiū. Et si
q̄s oia hec negaret hō eēt sine itellectu de q̄ nō est curāduꝫ.
Sic aūt destructa opīone dicētiū athomos posito circulo ⁊
q̄titate linearuꝫ facile destruiṫ viceuersa tota de athomis
positio. Scimꝰ.n. oēm lineā diuidi in duo media: ⁊ medieta-
tē in duo media ⁊ sic in ifinitū. ꝙ nō posset esse si cōponereṫ
ex athomis: qꝛ staret diuisio in athomis. Scimus ēt ꝙ dia
meter circuli coste nō coicat: ⁊ sūt q̄dā linee coicātes ⁊ q̄dā
incoicātes: ⁊ si linea cōponereṫ ex athomis ois linea coica-
ret oi linee: qꝛ q̄lꝫ athomis nūer areṫ ⁊ hoc est incōueniens.
¶ Adhuc aūt ex ꝓprijs istiꝰ sapie loquētes scimus: ꝙ q̄ntū
nō componiṫ nisi ex q̄ntis. ⁊ lō nō pōt componi ex athomis.
Destructo igiṫ hm̄oi errore ꝓbemꝰ eē circuli: qꝛ ipse radix
⁊ p̄n̄m oium figuraꝝ est: triāgulus.n. nō cōponiṫ nisi p circu
lū. ¶ Dicamꝰ igiṫ nō eē dubiū corpa simplicia eē aū cōposi
ta. Corpora aūt simplicia sunt vniꝰ nāe: ⁊ morꝰ in oibꝰ pti-
bus sunt igiṫ vniꝰ figure ⁊ vniꝰ v̄tutis in oibꝰ ptibꝰ: hm̄oi
aūt corporibꝰ nō ɔuenit nisi figura sphērica: qꝛ si hērint an
gulū ille plus distaret a medio q̄ pars alia: ⁊ hoc nō posset
eē nisi ꝓp aliq̄ differētē v̄tutē ⁊ nām a nā ⁊ v̄tute ptis alte-
riꝰ. Sphera igiṫ sic ꝓbata duplr ꝓbaṫ eē circulus: pōt eni
est q̄libet ptē in circūferētia sphere positā tā in ɔuexo q̄ in
ɔcauo positā moueri s̄m nāꝫ corpis. sīc stelle moueṫ ⁊ ptes
ignis ⁊ ptes aeris ⁊ ptes aq̄ q̄ūqꝫ de cā moueāṫ. Mouea-
tur igiṫ in vna pte supficiei pūctū vnū: ⁊ in alia aliud: ⁊ mo
ueanṫ ꝫ se inicē. Cōstat.n. tūc ꝙ ꝓp hōgeneitatē corpis mo
uebunṫ eq̄distāter: a cētro q̄ vn a pars obuiabit alteri dire-
cte q̄ describēt circulū. Sic ꝓbata sphera ⁊ ꝓbato circulo
facile est oēs figuras ꝓbare p modū superiꝰ determinatū.
¶ Attēdēdū aūt ꝙ circulo posito ⁊ moto s̄m nām eiꝰ qd̄ in
loco suo moueṫ erūt p̄nª recti s̄m duas pōnū in circulo. Et
in his erit rectꝰ morꝰ: ⁊ illis motibꝰ existibꝰ posito motu li
nee vel supficiei a dextro in sinistrū: ⁊ alteriꝰ ascendētis a
deorsū in superiꝰ vel ecōuerso cābiṫ angulus rectus: ⁊ ab ipso
cābunṫ oēs alij anguli q̄cūqꝫ mō fuerint: ⁊ a recto ēt cābiṫ
curuūq a ꝙ de circunferētia subtēdiṫ angulo est curuū. Si
aūt corpꝰ in vna pte graue ⁊ in alia leue ducaṫ sup cētrū in
supficie secāte spherā in duo media: ⁊ ex pte leuiori ascen-
dere ponaṫ ⁊ reflexū stat in iferiori illō cābit circūflexū. Si
āt moueaṫ iferiꝰ nō recedit a cētro nisi discurrēdo in supfi-
cie in q̄ est cētrū: ⁊ ibidē cābit rectū angulū sup supficiē de-
scriptā vbicūqꝫ fuerit: ⁊ morꝰ eius erit descriptio diametri
circuli. Et sic facile est oia inuenire q̄ faciūt figuratiōnē q̄ti
tatū figura.n. nihil aliud est nisi terminatio q̄titatis. De
ea āt spe q̄litatis q̄ est nālis poª vel ipotētia iā dixīmꝰ in p̄-
habitis: vbi dicimꝰ modos poᵉ s̄m ꝙ est q̄litas aliq̄. sic.n.
est accñs cū sit ɔñs eē eiꝰ cuiꝰ ē poª: ⁊ iō nō pt eē ps eē ipsiꝰ.
¶ Dicemꝰ igiṫ modos q̄litatis aliē q̄ in p̄dicamētis: qꝛ ibi
diximꝰ de coordinabilibꝰ adinuiceṁ s̄m vnā nām p̄dicabilis
vniuoce de oibꝰ: hic āt modos entitatis dicemꝰ q sūt q̄lita
tis s̄m ꝙ q̄litas diciṫ q̄rūqꝫ mō q̄lificās hoc cuiꝰ est q̄litas.

¶ Cap. 6m. De modis qualitatis.

Ualis igiṫ hoc mō cōi supꝑiꝰ diṫ multiplr p ana
logiā. Uno. s. ⁊ pmo mō diṫ q̄le qd̄ ē in diffōne
sube ⁊ q̄dditatū ois rei: ⁊ hoc est q̄le qd qd̄ vo
caṫ q̄litas eēntialis: q̄ est dīa subalr rem ɔsti
tuēs in q̄le tm̄ p̄dicata. Et iā ipa est suba q̄ās
eē iubeo pmo ꝙ est genꝰ: ⁊ qꝛ in alio rāt eē q̄t
circa subm ponēs: ⁊ q̄n in subto exñs. iō q̄le qd̄dā est ⁊ sim-
pliciter. Hoc mō est eēncialis q̄litas māe. vñ qdā dicunt ꝙ
foīa in se qdē est q̄litas: v̄tute āt suba. vñ q̄rēdo q̄le qd hō
rñdeṫ qꝛ est aial bipes: ⁊ q̄le qd equꝰ. rñdeṫ: qꝛ ē aial q̄dru-
pes: ⁊ iuxta hūc modū di circulus q̄lis q̄dā figura: q̄n diṫ ꝙ
circulus est supficies vna linea terminata in cuiꝰ medio est
pūctꝰ a q̄ oēs linee ducte ad circūferētiā sūt eq̄les. vel q̄n diṫ
ꝙ circulus est figura agonalis hoc est sine angulo q̄n nulla
oīno vna linea angulū facit: cū angulus sit alternus ɔtactꝰ
duaꝝ lineaꝝ in pūcto sibi nō directe applicataꝝ sicut in an-
habitis diximꝰ. Hec.n. oīa q̄litates diūr: qꝛ dīa illa que sꝫ
se est ⁊ q̄ sube est cōpletiua q̄litas existit. vno qdēꝫ igiṫ hoc
mō diṫ q̄litas sube dīa. Et hoc est in oibꝰ q̄slibꝫ entiū q̄ hñt
diffōnē. ¶ Alio v̄o mō q̄litates diūr q̄dā passiōes imobiliuꝫ
⁊ mathematicoꝝ q̄ sūt ēt q̄dāꝫ imobilia ⁊ mathematica sic
nūeri diūr q̄les qdē: q̄n sūt pares ⁊ ipares vel cōpositi vel pri
mi ⁊ huiꝰ: ⁊ nō solū nūeri eentes ad vnū ex q̄ coacerūanṫ q̄
sūt vniꝰ dispōnis q̄si lineaꝝ ex vniꝰ coacernātia ꝓcedētes.
Sꝫ ēt illi diūr hoc mō q̄les: q̄ꝝ mutatio q̄dā est ad supficiei
latitudinē ⁊ ad solidi siue corpis ꝓfunditatē siue tertiā di-
mēsionē. Tales v̄o nūeri q imitanṫ supficiē sūt q sūt q̄tiēs
q̄ti: q̄tiēs āt siue aliq̄tiēs q̄ti sūt: q ducti sūt in se vel i aliū
quēcūqꝫ nūeꝝ: sic si dicamꝰ ter tria vel q̄ter tria: in hoc.n. ꝙ
nūerꝰ in nūeꝝ duciṫ linearis lōgitudo nūeri in latitudinem
dilataṫ. Illi āt q imitanṫ solidi tcīnā dimēsionē: sic q ɔue-
niūt ex ductu nūeri i nūeꝝ ⁊ ex ductu nūeri in totū ꝓductū:
ve si dicā ter tria vel bis tria vel q̄ter tria ⁊ illi sūt totiēs q̄-
tiēs q̄ti vocati ꝓp duplicē ductū nūeri in nūerū: ⁊ ex ductu
nūeri i totū ꝓductū. nūeri.n. ex hoc diūr trigoni vel q̄drati
vel spherici vel cubici q̄ oīa diūt q̄litates q̄sdaꝫ circa nūōs ⁊
tot aūr sine vel eē illō dici nūeri q̄litatē q̄ existit i suba nūeri
p̄ter q̄titatē q̄ est vnitatis ad aliq̄ sūmā coacervatioꝝ ta-
lia qdē multa sūt in q̄lꝫ nūō q̄ accidūt sibi. Qd̄ ꝓbaṫ ex hoc
ꝙ suba foīalis cuiusꝫ nō est nisi vna ⁊ semel q̄ finit ⁊ specifi
cat ipm: sicut sex nō est bis ter sed est aliqd semel sex.n. sunt
semel sex: ⁊ de hoc in p̄habitis satis dictū est. Cum aūt oia
talia sunt in nūero p̄ter subam numeri. cōstat ꝙ sunt in eo
nō sicut quedaꝫ pars esse numeri ⁊ pendens s̄m esse ex ipso
nūero. Et iō nō pūt esse sine eo in quo sunt ꝓpter qd̄ acci-
dētia eē ɔueniēter diūr. Oi aūt eodē mō sūt q̄litates ēt que
circa ɔtinuā diūr q̄titatē sicut rectū ⁊ curuū ⁊ planū ⁊ asperū

Tex. cō. 19.

⁊ s̄m oīum dispōnī figurar̄. ¶ Ampli⁹ q̄litates dicūtur q̄cunq̄ sunt passiōes vel passibiles q̄litates iferētes vel illate nūerataꝝ subāꝝ: vt calor ⁊ friditas: ⁊ albedo ⁊ nigredo: ⁊ grauitas ⁊ leuitas: que tn̄ sup̄ adirim⁹ eē quātitates. Nihil.n. ꝓhibet has s̄m suam essentiaꝫ esse q̄litates: ⁊ tn̄ eē quātit passiōes diuidētes motū in velocitate ⁊ tarditate s̄ꝫ ꝙ addunt sibi duplate ⁊ diminuunt sibi subtracte ptes grauis ⁊ leuis sicut ostensum est ī ph̄icis. Inferūt.n. ista in tactu: eo ꝙ in manu appēsum graue deprimit: ⁊ leue iclinat sursuꝫ per spetū quo ipellit manū. ⁊ vt vīr dicant q̄litates hoc mō dicte sūt: q̄cūq̄ sūt talia s̄m q̄ dnr̄ mutati corpora coꝝ q̄ ꝑmutātia sunt adinuicē. ¶ Ampli⁹ q̄litates dnr̄ ea que sunt s̄m v̄tutē ⁊ viciū dicta. hec.n. sunt que vocanī dispōnes ⁊ hīt⁹: ⁊ gn̄alr̄ loquēdo que dnt̄ bonū ⁊ malū que sūt gn̄a taliū eristētiū. Et hec oēs iā in ꝑmissis ondim⁹ eē accn̄tia. Eaꝫ aūt q̄litatis spēm que nālis potētia vel ipotētia vocaī vbi potētiā distinxim⁹ ⁊ determinauim⁹ q̄ualis ipa in eo ꝙ po^a nō ꝓprie dicat q̄litatē iā existē. s̄ꝫ dicat q̄dā subīti aptitudinē ⁊ ꝓparationē ad q̄dā faciēda vel patiēda: ⁊ s̄m hoc ꝯsequiī q̄litatē p̄rio mō dictā. Et in hoc ꝙ ꝯseqī eē totū pꝫ: ꝙ nō est eē ps ⁊ nō pōt sine eo in quo est: q̄r itellus nō accipit q̄ iclinatio sine ꝓparatio vel aptitudo. Et iō nō opꝫ nos spāl̄r ip̄i⁹ accn̄talitatē aīr ꝙ nūc dcm̄ est demōstrare. Reducēdo igitur modos q̄litatis dixi mus ꝙ fere s̄m duos modos dr̄ q̄lis: ⁊ dico fere pp nālē potētiā vel ipotētiā. q̄liū.n. q̄dā ⁊ que maxime q̄lia sūt dnr̄ s̄m ꝑorē modū q̄litatis ꝑma.n. q̄litas ⁊ cōstitutiēs eē ⁊ cā ois alteri⁹ q̄litatis est dr̄ia subē: que facit q̄le q̄d: ali⁹ v̄o q̄litatis q̄dā ps est ista q̄litas que est n̄erus in hoc ꝙ oēs ille nūeroꝝ ⁊ ꝯtinuoꝝ q̄litates sūt er subalib⁹ p̄cipijs ⁊ in illis q̄dā est d̄r̄a subaꝝ distinctaꝝ: sicut per ꝓpria sube differre dnr̄. Et oēs iste differentie sunt aut eoꝝ que nō mouenī: aut si sunt eoꝝ que mouenī. Sunt tn̄ eoꝝ nō s̄m ꝙ mota sunt: ⁊ hec est cā: q̄r p̄ria differētia facit substātiā cuiusꝫ: ꝓpria aūt sube sunt imediate ꝯria subam s̄m ipsaꝫ per se ꝯuenientes ei: ⁊ nihil mouet nisi q̄ est: ⁊ sicut eē est an̄ motū. ita iste due q̄litates sūt an̄ motū. Et iō vna earū reducit ad aliā: ⁊ fere vnū modū hn̄t q̄litatis in ondēdo d̄r̄as subaꝝ. Passiōes v̄o siue passibiles q̄litates sunt motoꝝ iquātū mota sūt ⁊ sūt motuū d̄r̄e: ⁊ virtus ⁊ vitiū eo ꝙ sūt circa passiōes: sūt q̄dā ps passionū. v̄tus.n. ⁊ vitiū ostendūt differētias mot⁹ ⁊ act⁹: que sunt in passiōib⁹ illatis tristitiaꝝ ⁊ gaudioꝝ ⁊ delectationū: s̄m quos act⁹ hoīes faciūt aut patiunī bene aut male siue praue se habēdo i eis: ⁊ hoc sunt in motu alteratiōis: passionū eā nāq̄ que sic posita sūt agere vel mouere vt ad modū v̄tutis eri gaī bonū esse dicimus s̄m v̄tutē: illa v̄o aliā posita agē ⁊ moueri sic sicut ad ꝯtrariū modū ⁊ ꝯtē v̄tuti dicim⁹ eē q̄dā ꝑuū. g̃ isti duo modi reducunī adinuicē. Et sunt sibi vicini sic q̄tuor modi fere reducunī in duos: sed nō sunt in toto duo: q̄r spālib⁹ modis differētes sūt q̄tuor: sed bonū ⁊ malū que sūt passiōes ⁊ delectationes in cōi s̄m ꝙ ēt fellcit arē ⁊ itellectualē virtutē dicimus eē circa delectationē admirabilē ⁊ purā ⁊ firmā maxime sig̃at bene ⁊ praue se hēre i actib⁹ ⁊ motib⁹: que sūt circa hui⁹ passiones in hī que sunt aīata: ⁊ iter hec marie sūt in eis hoīb⁹ q̄ habēt ꝓheresim. hoc est discretā ⁊ liberā eligētiā. in alijs.n. aīalib⁹ vel hoīb⁹ lꝫ sint passiones: tn̄ nō sic in eis laudabilis actus ⁊ mot⁹ s̄m queꝫ sit bene ⁊ praue. Dicigit̄ de quali ⁊ qualitate dicta sunt a nobis.

Tex.cō.20.

¶ Cap. 7^m. Et est digressio declarās q̄le ens sit relatio ⁊c̄.

Difficile est aūt nobis loq̄ de ad aliq̄d ⁊ relatione: q̄r ū aliā penit⁹ hꝫ nām ⁊ eē a gn̄ibus entis que sunt determinata. Et iō p̄rio opꝫ nos determinare in eō de mō entitatis istius gn̄is: ⁊ postea diuidē modos ei⁹: ⁊ tūc redire ⁊ subaliter ingrere quā hēat ia suis modis entitateꝫ. ¶ Dico igit̄ ꝙ multi iā fuerūt qui relatiua ens nō eē dixerūt: ꝓ sua assertiōe iducentes: q̄c q̄d mutaī alio quodā mutato nulla mutatiōe facta circa sahm in q̄ est ens eē nō pōt s̄m v̄itatē: ad aliq̄d āt sic mutaī: p̄re.n. mortuo fili⁹ nō est fili⁹ nulla fcā circa filiū mutatiōe. ¶ Amplius q̄cq̄d appositū simplici nō tollit simplicitatē ab ip̄o dicitū ens nō eē: p̄^m aūt q̄dcūq̄ illō est simplicissimū est ⁊ is sine simplicitatis: cū tn̄ nil sit adeo multiplex s̄m relationē. ¶ Ampli⁹ q̄cq̄d est in re sig̃natū vnū solū est in seip̄o ⁊ nō in alio. Si g̃ relō est aliq̄d

De sho logi. Commentatoꝝ b. mer. co. 19.

in re vnū solū erit in seip̄o ⁊ nō in alio: ⁊ q̄cq̄d est in seip̄o est absolutū. igit̄ relō est q̄d absolutū: nō est aūt q̄d in seip̄o absolutū. igit̄ relō nō est aliq̄ nā entis vt illis videt̄. Talis aūt multa adducūt p̄nt. ¶ Nos aūt dicim⁹ ad hoc ꝙ in v̄itate s̄m ꝑipatheticoꝝ sapiam relō hꝫ eē: s̄ꝫ nō hꝫ eē nisi in relatiuo q̄ est ad aliq̄d: ⁊ vt intelligaī opꝫ scire ꝙ in eo ꝙ est ad aliq̄d nō est nisi respect⁹: q̄ id q̄ est aliq̄d cōpaī ad aliq̄d: ⁊ ille respect⁹ iportaī ꝑ relatiuū cū dr̄ p̄r vel q̄n dr̄ fili⁹. ⁊ hui⁹ q̄dē q̄dditas ⁊ hoc ip̄m q̄ est alteri⁹ est ⁊ hītudo q̄ est media iter tales duos respect⁹ iportaī ꝑ nomē relōnis. Et iō relō vt dicūt est in aīa respect⁹ aūt ē res sig̃nata in re ip̄a: ⁊ hoc respect⁹ cōi noīe sig̃naī cū dr̄ ad aliq̄d ⁊ hoc mō ē ens ⁊ gen⁹ q̄dā entis. S̄ꝫ nō est nisi in subīto q̄ est aliq̄d designatū. ⁊ iō aliū ab iductis gn̄ib⁹ hꝫ modū entitatis: q̄r alia gn̄a dicūt ens absolutū: ⁊ iō ēntie eoꝝ sunt ꝯstātes ex suis p̄cipijs absq̄ p̄ti pijs subīi in quo sunt sicut q̄titas ⁊ q̄litas aliud aūt nō hꝫ entitatē aliq̄ talē s̄ꝫ ipse subīi respect⁹ est sibi entitas pp q̄ ēt nomē hui⁹ gn̄is nō est relō vl̄ aliq̄d tale s̄ꝫ poti⁹ ad aliq̄d pp dictā cām: eo ꝙ eē suū est in ꝯretione ad subm ⁊ nō res q̄dā q̄ sit absolute abstracta aut res q̄ q̄dā absolutas sig̃at in oīb⁹. Ea aūt q̄ vere relatiua sūt ita ꝙ vtrūq̄ ip̄oꝝ relōnē iportat vt exercitā nō oīno destruunī altero mutato p̄r.n. est q̄ aliq̄d sibi hꝫ in filio. ⁊ iō patre mortuo manet adhuc aliq̄d quo fili⁹ dicebaī ad p̄rem. ⁊ nō fili⁹ nō oīno cessat eē fili⁹ s̄ꝫ cessat eē fili⁹ ex eo ꝙ hītudo cessat q̄ fuit iter p̄rem ⁊ filiū: ⁊ hāc dicim⁹ in aīa ⁊ nō in re ip̄a. Silr̄ aūt mortuo filio remanet ad hue quo respectū hūit ad p̄reꝫ. hoc.n. est id q̄ hꝫ a p̄re s̄ꝫ cōpō nō est eo ꝙ illa non sint in re ip̄a sic iā dixim⁹ aūt: ⁊ hoc est planū vidē in oīb⁹ relatiuis q̄rū vtrūq̄ refert̄ ad alterū s̄m suū eē: ⁊ q̄cūq̄ totū ꝙ sūt ad alterū sūt. De relōne āt fraternitatis ⁊ ea que cāni ab vno vt est sile ⁊ eq̄le iā inueniunī q̄dā dubitasse: q̄r q̄ iā est sine oī sua mutatiōe efficit̄ frater nascēte q̄dā alio ex eisdē parētibus: ⁊ eodem mō est de sili ⁊ eq̄li ⁊ dextro ⁊ sinistro ⁊ multis talib⁹ pp q̄ multi ꝑsūpserūt dicē hui⁹ relōnes nō nisi in aīa eē. S̄ꝫ hoc nō eē videt̄: q̄r nō nato fratre sic iā dixim⁹ respect⁹ est filij ad parentē: vt ad nāe originē: ⁊ ex hoc respectu in actu existe est posis ꝯueniētia ad id q̄ in origine est in potētia. Et hec po^a reducit̄ ad actū natiuitate fratruꝫ. Et iō nō oīno nihil est fraternitas in fratre: q̄ p̄ri⁹ nat⁹ est. idē aūt est in silib⁹ ⁊ eq̄libus. Q̄ aūt de p̄rio inducit̄ q̄ est in fine simplicitatis: ⁊ tn̄ multiplicissimū in relōne nō hꝫ rōnē q̄r p̄^m nō refert̄ ad aliq̄d relōne ꝓpria: s̄ꝫ alia referunī ad ip̄ꝫ. Multa aūt sūt talia relatiua in q̄b⁹ vnū refert̄ ad alterū: ⁊ ī ecōuerso sic in sequētib⁹ erit māifestū. ¶ Ex oīb⁹ igī q̄ dicta sūt iā videri pōt ꝙ relō dicit eē q̄dā q̄ est respectus v̄e in re exiñs ⁊ ꝙ hoc eē sp̄ est in eo ꝙ respicit ad aliq̄d ⁊ nō est eēntia q̄dā absolute designabilis ꝓprie loquēdo. Et iō gen⁹ hui⁹ entis ꝓprie relatiuū est: ⁊ min⁹ ꝓprie relō vocaī ⁊ ꝯuenientissime vocaī ad aliq̄d: q̄r hoc oppositū modū hꝫ absolutū. Est āt dubitatio cū nulliū relatiuoꝝ itelligaī absq̄ suo cōrelatiuo ⁊ relatiua sint sil̄ nā. vtꝝ ne ad aliq̄d gn̄alissimū hēat ridēs sibi correlatiuū q̄ simil̄ sit nā cū ipso. Si eni sic sit videbunī esse relatiuoꝝ duo gn̄a p̄rima que nō admittit itellect⁹: q̄r sic esset aliq̄ multitudo nāe vnius que nō ordinaī ad vnū ⁊ idē principiū. Propter q̄ aduertēdū est ꝙ sicut in alijs generib⁹ entiū ea que sunt cōia potētie q̄dā sunt que opōnes nāe illius in qua sunt sicut superius ⁊ inferius ordinata nō hn̄t nisi specificata ⁊ determinata ad esse determinatū ia specie sicut suba nō agit nisi ad spēm determinatā neq̄ qualitas q̄lificat neq̄ q̄titas mēsurat nisi determinata: ipsa aūt cōia dicunt nām illā abstractā ⁊ ꝯceptā ⁊ suas opatiōes ꝓut accipit̄ nō sic exercētē. Sic ēt est de ad aliq̄d in cōi.n. acceptū nō exercet relationē: sed in esse determinatū. sicut pater ⁊ filius ⁊ huius. Et iō non opꝫ ꝙ in gn̄e hēat correlatiuuꝫ sibi eq̄ nā cū ip̄o: ⁊ hoc est q̄ antiq̄ dixerunt ꝙ talia dicunt relationē vt ꝯceptā nō autē vt exercitā. Ex his igit̄ pꝫ ꝙ ad aliq̄d principia hꝫ potētie ⁊ actus ⁊ generis ⁊ differētie: sicut ⁊ alia gn̄a cōmunia.n. sunt gn̄a ⁊ differentijs ꝓprijs determinata cōstituunt ⁊ faciunt relatiua spē determinata: tn̄ q̄r nō p̄dicāt aliq̄d rei absolute exñs s̄ꝫ potius p̄dicant rem se aliquo mō habere ad aliquid nō oīo sunt illa principia ita rōe realitatis: sicut p̄cipia generuꝫ alioꝝ: sunt tn̄ esse relōnis q̄ est in relatiuis p̄cipue s̄m

Solutio.

Respect⁹ sibi vt eē sibi entitas. ex q̄ vī vel le ꝙ relō non sit realr̄ distincta a fūdamē to q̄ tn̄ indiget speclatiōe

Gen⁹ hui⁹ entis ꝓprie relatiuū est ⁊ min⁹ ꝓprie relō vocaī ⁊ ꝯuenientissime vocaī ad aliquid.

q̄ ꝯsiderant in suis subiectis ab hui⁹ principijs: sicut et eē aliorum q̄ sunt in gñib⁹ alijs sumit a suis ꝯstituētib⁹. Hoc.n. admittit intellect⁹ relatiui qdditatē a principijs qdditatis illi⁹ cāē. Si aūt relatiuū nō vt in subiecto ꝯsideret. sz vt est ad alterū sic ꝑ certo alteri⁹ est sine q̄ itelligi nō pōt. lz illō nihil sit de qdditate ipsi⁹ sicut pr̄ dr̄ filij pr̄: q: cū vnū relatiuorum determinat alterū nō determinat ipm sicut qdditas termini sed potius determinat ipsum sicut est termin⁹ ꝓtātis sm quā vincit ipm vel vincit vel equat ei vel alio ali⁹ q̄ tali mō se hz ad ipm: et hoc ēt mō accipiunt spēs relatiuorum sicut patebit iferi⁹. ¶ Est aūt attēdēdū q̄ sine relatiua nominent ab vna forā q̄ ē vtrasq̄ relatiuorum. sicut idē eq̄le: et simr et hmōi sine a diuersis sicut pr̄ et filij⁹ tn̄ respect⁹ sūt sp diuersi in extremis sicut pz per ea que ante dicta sunt: et habitudo media est vna differēs ꝑ extrema sicut eadē via est de athenis ad thebas: et de thebis ad athenas. De alijs aūt que de relatiuis ingrenda sunt magis pertinet ad logicū determinare in cathegorijs.

¶ Cap. 8m. De modis relatiuorum.

Tex.co.20. Modos igit relatiuorum determināteo dicim⁹ q̄ qdā dnr̄ ad aliqd sine motu ꝑ hitudinē mēsurati ad mensurā: vt duplū dr̄ ad dimidiū et triplū ad tertiā ptē siue sbtriplū: et totalr siue vlr multiplicatū siue multiplex ad submultiplex: qd est multiplicatū ꝑ aliq̄tēs sūpta numerās totū et gñalr sicut se hz ꝯtinēs ad ꝯtētū in q̄titate ipsi⁹ q̄ ꝓprie subꝯtentū appellat. ¶ Alia āt dnr̄ ad aliqd ꝑ actionē et passionē cāra sicut calefactiuū et calefactibile siue calefaciēs et calefactū et sectiuū dr̄ ad sectabile et secās ad sectū: et vlr actiuum ad patiēs: et passiuū qr̄ actio ē cōpō agētis ad patiēs: et passio cōpō patiētis ad agēs sicut determiatū est i 3⁹ phisicorum. Et ambo isti modi sūt relatiuorum q̄r vtrūq̄ refert ad reliquum. ¶ Tertio āt mō dnr̄ relatiua q̄r vnū sm hoc q̄ est depēdētiā hz ad aliud: et nō ecōuerso: sicut mēsurabilia ad mensurā et scibile ad sciam et sensibile ad sēsum. Iste igit sūt dn̄e eorum q̄ ꝑ se sūt relatiua in cōi: reuertētes aūt ad modū p̄m dicim⁹: q̄ p̄mi modi relatiua in q̄cūq̄ sūt siue in discretis siue in ꝯtinuis dicant ad nūerū quēdā et hoc dupl̄r: aut.n. simpl̄r dnr̄ ad nūerum: nō accipiēdo nomē ab aliq̄ spē nūeri determiata: aut dnr̄ determiate sicut ad nūeros q̄ accipiūt nomē a spē nūeri determiati: aut dnt determiate ad vnū ex q̄ fit nūeri ꝯcatenatio sicut duplū dr̄ ad vnū qd est dimidiū ipsi⁹ sicut nūerus determiat⁹ a q̄ nomē accipit q nūer⁹ est duo: multiplex vo siue multiplicatio dr̄ sm nūerum ad aliqd vnū. Sz hoc nō ē determiatū sicut dicim⁹ huc signatū nūerum et determinatū dici ad hūc aliū nūerum signatū. et determinatū: q: multiplex et submultiplex sm sua noia denominant a multo et a pauco: q lz sint nūeri passiōes tn̄ nō determināt et specificāt aliquē nūerū determiatū: sz emiolū ad subemiolū siue sexqalter ad subsexqalterū ēt dr̄ sm nūerum: et hoc dr̄ sm nūerū determiatū a q̄ nomē accipit: et hoc est ꝯtinēs totā et alterā ptē: sz supparticulare ad supparticulare dr̄ sm nūerum ideterminatū: q: accipit nomē a toto et aliq̄ta pte q̄ nō dnt aliq̄ nūeri spēm determinatā. sicut neq̄ multū et paucū a qb⁹ accipit ꝓportio multiplicis et submultiplicis: hec.n. oīa sūt sicut multiplicatio q̄dā ad vnū aliqd nūerās totū: qd ē ideterminatū et nūer⁹ ꝯtinēs ad ꝯtētū dr̄ oino sm determiatū nūerum. Quia hec.n. oīa nec in cōi nec in spāli nūerum determināt sicut multiplex in cōi et triplū in spāli dicūt nūerum: nūer⁹.n. cōmēsurabilis dr̄ sm aliquē nō cōmēsurabilē nūerum q nūerat rū ꝯtinēte. Cōtinēs.n. nūerus dr̄ ad ꝯtētū in hoc qd est totū ꝯtētū et ampli⁹: totū aūt et ampli⁹ nō determināt aliquē nūerum spālr determiatū: siue in cōi siue i spāli sicut multiplex qdē in cōi q̄deuplū āt i spāli determināt nūerum. vn̄ q̄cūq̄ mō euenerit siue ꝯtētū nūeret ꝯtinentē ad eq̄le q̄ nec plus neq̄ min⁹: siue ad nō eq̄le ita q̄ sit plus vel minus q̄ ꝯtinēs si aliq̄tiēs sūmat sp est ꝯtinēs dict⁹ ad ꝯtētū. Vñ ista talia relatiua dnr̄ multipl̄r sicut. vz. i spē determinata ad in spē ideterminatū: et sicut i gñe determiatū et sicut oino ideterminatū et i gñe et in spē: hoc igit ad aliqd q̄ sic dnr̄ oia sm nūerum dnr̄ et nūeri passiōes: sicut multiplex et submultiplex et ꝯtinēs et ꝯtētū q̄ dnr̄ nūeri passiōes. ¶ Ampli⁹ aūt eq̄le et sile et idē dnr̄ sm aliū modū ab vno qd est i nūō. Hec.n. oia dicunt sm vnū modū. s. fōe q̄ est in vtroq̄ relatiuorum eadē nāq̄ dnr̄ q̄r vna ē suba. Silia vo dnr̄: q̄r q̄litas ē vna: eq̄lia vo q̄r vna ē q̄titas: vnitas vo e q̄ relatiua ista dnr̄ ē nūeri ꝑn cipiū: et metrū siue mēsura. Oia igit q̄ īducta sūt dnr̄ ad aliqd sm nūerum: sz nō eodē mō. q: q̄dā ab vnitate. q̄dā āt a nūō diuersimode dnr̄. Actiua vo et passiua sūt dcā ad aliqd sm potētiā actiuā et passiuā: et sm actiōes hmōi potētiarum: sicut calefactiuū et calefactibile ad se inicē dnr̄: q: vnū pōt agere in aliud et aliud pōt suscipe actionē ipsi⁹: et iterum calefactiōes calefaciēnd ad calefactiud se hnt: sicut actus ad potētiā: sm q̄ actus cōpat calefaciēs ad calefactū. Et simr secans ad sectū. Hec oia.n. cōparant ad passiua sicut agētia eorum: eorum vo q̄ sūt sm nūerum dictorum relatiuorum nō sūt hmōi actiōis: sz si hnt actiones ille nō sūt nisi quēadmodū in mathematicis dcm̄ est: q̄ sūt sicut nūerare et mēsurare et hmōi: sz ista nullas hnt actiōes sm po^{am} mouēdi et mutādi: eorum aūt q̄ sm potētias actiuas et passiuas dnr̄ ad aliqd ꝓpriū est sm tpōrum dilas dici ad aliqd: sicut faciēs dr̄ ad id qd factū est vel fit vl̄ facturū ad id qd futurū est fieri. Hoc āt mō pr̄ dr̄ filij pr̄. nō.n. dr̄ i tpe pōt gñare: sz i tpe determiato. pr̄.n. in hoc est sicut faciēs: et fili⁹ est sicut passum qd. ad hūc āt modū reducunt q̄dā relatiuorum sm pr̄uationē hui⁹ potētie dcā: sicut ipōe et alia talia q̄cunq̄ sic dnr̄ vt inuisibile. Innuit igr̄ talis relatiuorum diuisio ex dictis q̄ relatiua: et rōnes qb⁹ cōpant ad aliqd aut hnt se sm nūerū ad nūerum: aut sm po^{am} ad po^{am}. Si qdē sm nūerum ad nūerū aut hoc est sm diuersaz formā spērum nūeri: aut sm hoc qd est vni⁹ fōe in toto nūō. et si qdē sūt sm diuersaz formā nūeri: aut hoc est sm formas nūeri in spē determiatas aut ideterminatas. Et si est sm formas determinatas: aut determinat determiatū gen⁹ nūeri qd est pluralitas vl̄ mētiendo aut oino sūt determiate diuerse fōe. ¶ His.n. modis sē duplū et dimidiū et sexqalterū et subsexqalterum sicut diuersū nūeri in spē determiati: et multiplex et submultiplex et supparticulare et subsuppacticlare: et suppꝯtinēs et subsuppꝯtinēs: sicut diuersū nūeri in gñe et nō in spē determiati. Cōtinēs aūt ad ꝯtentū et cōmēsurabile ad cōmēsurabile: et cōicās ad cōicātē: et incōicās ad icōicātē sicut oino in gñe ideterminati nūeri et i spē. Idē aūt et sile et eq̄le sūt ad aliqd sm id qd est vnū in vtroq̄ relatiuorum: q̄ fōa ē ab eo et q̄ vni⁹ fōe est in toto nūō. Si aūt sz po^{am} inascunt respect⁹: tūc cū ois po^a talis sit aut po^a agentis aut patiētis. et illic coaccidat dr̄a tpis erūt illa relatiua sicut pr̄ et fili⁹ et dn̄s et seru⁹ et soci⁹ et amic⁹. Et hui⁹ sm actionū diuersitates: et sūt dcā aut sm suppōnē et suppōnē aut sz exsuperantiā. et hoc mō per aliquē modū iterum cāнт diuerse spēs relatiuorum. relatiuū.n. q: eē dicit: et nō eēntiā q̄dāz sicut dixim⁹ nō ꝯstituit in spēb⁹ suis per diuisionē gñis: vt postea gen⁹ cū dr̄ia ꝯstituat spēm: sed poti⁹ per hitudines vni⁹ ad alterum spēs relatiuorum ꝯstituunt: sicut ex ā̄dictis ōndit. ¶ Ex his igit facile cognosci pōt: q̄ oia ista sūt ad aliqd que sūt sm nūerum et po^{am} dcā ad aliqd i sūt sicut alicui subto. ita q̄ ipm ad aliqd hoc ipm qd est sm suā qdditatē alterius dr̄: id qd est eē talis: q: vtriusq̄ correlatiuorum alteri⁹ est ꝑ ipsaz suā qdditatē: et nō sufficit ad eē taliū relatiuorum q̄ ꝑ hoc dicat ad aliqd: q: aliō referat ad ipm et id ad qd refert ēt sm suū eē nō sit ad aliqd. Quedā.n. sic dnr̄ ad aliqd nō q̄ ipa sint ad aliqd hoc ipm q̄ sūt: sz iō q̄ alia q̄dā sm hoc ipm q̄ sūt referūtur ad ipa. mēsurabile.n. et sciale et scibile et sensibile nō hoc ipm q̄ sūt ad aliqd sunt: sz suis noib⁹ signāt q̄dā referri ad ipa: et illa sūt ad ista sm hoc ipm q̄ sūt suis qdditatib⁹ q̄s importāt ꝑ nomē qdditatē designās. sicut.n. sensus sm hoc ipm qd est sensibile est itelcūs itelligibile et sciens sciabile: et mensura sm actū mensurabilis et de alijs simr̄b⁹ est idē iudiciū: et hoc signant ipsis noib⁹. Sciabile.n. ipo noie nō dr̄ qd ē ad aliqd: sed poti⁹ id qd est aliō: q: sciale ē id cui⁹ ē scia. Id āt cui⁹ ē scia nō ē ad sciaz dcm̄: sed poti⁹ ecōuerso scia ē dcā ad ipm. ¶ Mul⁹ igit est alia acceptio spērum relatiuorum: et sm hāc oia illa qb⁹ ex mutatōe vni⁹ eorum et nō amborum inascit res dnr̄ ad aliqd. Et hoc mō oia q̄ sūt p̄mū dnr̄ ad ipm: et poste dr̄ hoc mō ad necesse: et p̄mū et necesse non dnr̄ ad aliqd: sed suis noib⁹ oddunt q̄ alia sūt et dnr̄ ad ipa. Et iō sua noia determināt sm eorum q̄ ad ipa referunt: ita q̄ illa relatiua nō idigēt alio correlatiuo ad qd dicant: et ad qd determinet respect⁹ ipōrum. ¶ Ampli⁹ nō sūt talia apposita relatiue: neq̄ sūt sīnā sz poti⁹ pōta sūt ea q̄ suis noib⁹ signāt ad se referri q̄s illa q̄ ad se referunt. Fuerūt āt qdā errātes q dixerūt in hoc ordine relatiuorum q̄ vo relatiua sūt nō dici ad eē ipōrum q̄ dixim⁹: sed dixerunt sciam et sciam dici ad eum cui⁹ est scia et scia: et

sic scia scietis sunia: et sensus sentietis sensus: et sic de aliis huius relatiuis: et hoc non est verum quod dicitur. Si.n.hoc esset verum quod dicunt oporteret quod bis idem relatiuum diceretur. et esset relationis relatio. Et hoc abiret in infinitum. Scia.n.non refertur ad habentem sciam: nisi secundum quod ipse est sciens hoc est habens sciam. quod dicetur quod scia est scientis secundum sciam: bis igitur idem relatiuum dictum in infinitum abibit. et similiter secundum istos visus est alicuius visus secundum quod habet visum. Hec autem omnia impossibilia sunt: et ideo licet visus sit alicuius visus: non tamen est verum dicere quod sit eius cuius est visus sicut videretis sine habentis visum. Sed dicitur ad colorem non q[...] dem sub nomine coloris: sed ad aliquid tale sub nomine visibilis. Illo vero cum quod diceretur ad videntem dici bis idem diceretur et abiret hoc in infinitum: sicut paulo superius diximus: secundum hoc.n. visus esset eius cuius visus est: et hoc non esset nisi secundum visum. et ideo sequeretur infinitas. ¶ Hec autem relatiua quorum vnum est ad alterum: alterum autem non est ad ipsum secundum nomine suo dicit alterum esse ad ipsum non ad conuertentiam dicuntur. Sed de hoc in predicamentis plenarie satis dictum est. Quecunque igitur secundum se dicta sunt ad aliquid dicta sunt predictis modis. Sunt autem preter omnes dictos modos ea que secundum accidens dicuntur ad aliquid: et hec dicuntur vno aliquo trium modorum: aut.n.dicuntur ad aliquid: quia genera eorum sunt ad aliquid secundum quod ipsa participant genera illa sicut medicina est ad aliquid quia suum genus quod est scia videtur esse ad aliquid. ¶ Amplius secundo modo dicuntur ad aliquid ipse habitudines secundum quas quecunque habentia substantia dicuntur ad aliquid vt parilitas dicitur ad aliquid: quia par est ad aliquid. Et similitudo est ad aliquid quia simile est ad aliquid. Alia vero omnino dicuntur secundum accidens ad aliquid sicut homo dicitur ad aliquid quia accidit homini duplum esse: quod est ad aliquid vel vt album esse dicitur ad aliquid: quia accidit eidem subiecto duplum esse et album esse id.n.quod est per accidens gratia alterius contingit: et hoc aut est substantiale aut accidentale. Si substantiale aut dicit rationem vt exercitam aut vt conceptam: ex hac igitur diuisione vera accipitur diuersitas specierum relationis. Sed nos hic non intendamus: sed potius ponere modos relationum secundum quod sunt modi essendi. Illi autem sunt per se et per accidens: per se quidem autem in his que sunt ad aliquid et in his ad que sunt ea et que sunt ad aliquid: et in his que sunt ad aliquid aut secundum numerum aut secundum potentiam agendi et patiendi acceptis secundum diuersitates antedictas: probare autem ista accidentia non est opus quia iam ostensum est: quod non accipiuntur nisi in subiecto et multiplicantur non secundum differentias per diuisionem exeuntes ab vno genere: sed per subiectorum comparatorum diuersitates. Hec igitur de relatiuis dicta sunt a nobis.

¶ Tractatus quartus quinti libri metaphysice de completis entis.
¶ Cap. primum. De modis perfecti.

Tex.co.21.

Executis autem his que secundum presens negotium de partibus entis dicenda videntur. Tangemus etiam modos entitatis eorum que sunt entis completiua. Alia.n. predicamenta omnia potius sunt habitudines quedam quam ens verum. Et cum predicantur de aliquo magis dicunt quomodo se quid habeat ad aliud quam in re aliquid significent in eo. Sunt etiam eorum quedam completiua ens in parte acceptum. sicut quando et vbi: et de his non pertinet ad presentem tractare problema: de aliis autem quedam dicemus in sequentibus. De actione autem qui non vna ratione determinabilis est pertinet in proprie nescos pertinet et in sequentibus vbi de actione primorum loquimur principiorum distinguemus. Ea autem que ens consequuntur et que probantur de ente dupliciter considerantur. aut.n. considerantur secundum ens ipsum determinatum: aut considerantur secundum seipsa determinantia autem ipsum ens tripliciter considerantur: aut enim accipiuntur secundum id quod efficitur in ente ex ipsa determinatione: aut accipitur ipsum determinans in ratione determinantis: aut modus quo determinans imbuit determinato: et penes hec etiam loquimur de tribus: de perfecto. scilicet et termino et eo quod est per se. Hec.n. tria penes tria que dicta sunt accipiuntur: et horum trium modum omnia alia quedammodo imitantur. ¶ Dicamus igitur quod perfectum dicitur multis modis. vno quidem modo dicitur perfectum extra quod non est accipere aliquam particulam de integrantibus et ad esse pertinentibus: et hoc est dupliciter secundum exigentiam entis. scilicet et secundum exigentiam esse. Secundum exigentiam autem entis adhuc dupliciter. scilicet essentialiter et

Tex.co.41.

quantitatis perfectionem. Omnium.n. natura constantium terminus est et ratio magnitudinis et augmenti sicut in secundo de anima est ostensum: secundum autem esse perfectum quod est secundum tempus quod est mensura esse non habet defectum sicut singulorum dicimus hoc tempus esse perfectum extra quod non est accipere ipsius aliquid: quod sit pars quedam que ad illius temporis sit complementum. ¶ Hoc autem est dupliciter: aut.n. simpliciter est hoc secundum tempus: aut secundum tempus singulorum: simpliciter.n. non est perfectum tempus nisi esse mundi cui se committit totum tempus secundum reuolutionem cunctis omnium generabilium diuersitatem: et successionem tempus autem singulorum est mensura sui periodi secundum naturam procedentem ab imperfecto substantie et virtutis ad statum in vtroque: et a perfecto substantie et virtutis vsque ad vltimam diminutionem in vtroque. si.n. aliquid desit huic tempori est imperfectum secundum naturam. ¶ Secundo autem modo dicitur perfectum quod est perfectum secundum virtutem: et habet se hic secundum illam: et hoc non habendo hiperbolem siue minus secundum suum genus siue generis et nature facultatem: et hoc est secundum vtramque virtutem intellectualem. scilicet et moralem. has.n. innati sumus suscipere. Perficimur autem quidem vnius est per experimentum et doctrinam: alterius autem per assuetudinem: et quia innati sumus suscipere non erit aliqua hominis perfecta nisi quando perfecte inuenit se in vtraque parte siue virtute: et proredit in ea vsque ad summum felicitatis eius: et hoc iam nos ostendimus in secundo libro de intellectu et intelligibili: vbi de perfectione anime ostendimus: sic et in singulis dicimus perfectum sicut dicimus perfectus medicus et perfectus fistulator siue tibicen: quando secundum speciem et formam proprie sibi virtutis siue actis in nullo deficiunt. Iuxta hunc autem modum transferentes nomen perfectionis ad imperfectiones secundum male et prauitatem dictas dicimus sycophantem siue mendacem perfectum: et latronem perfectum. et ratio translationis est: quia etiam ad talia referimus et transferimus nomen boni dicentes sycophantem bonum: et latronem bonum quando secundum artem latrocinii et sycophantis nihil deest. In omnibus.n. huiusmodi et maxime in his que secundum habitum et virtutem dicuntur dicimus perfectum eo quod virtus est perfectio quedam: quodlibet tunc est perfectum et quelibet substantia tunc perfecta est quando secundum speciem proprie virtutis in nulla deficit parte que virtus sit secundum naturam sue mensure attingit vltimum et summum. Formam autem proprie virtutis dico virtutis illius que conuertibilis est: et secundum illam naturam que est id quod est: sic virtus hominis est secundum intellectum quia solus intellectus est que homo est id quod est homo propter quod etiam talia adipiscens non est alteratus sed perfectus: et in oppositis istorum non est alteratus sed corruptus. ¶ Amplius autem tertio modo perfecta dicuntur esse quibus iam inest finis studiosus: et secundum naturam perfecta.n. dicuntur omnia secundum habere finem optimum: iuxta autem hunc modum tertium fit perfecti translatio ad imperfecta. quia.n.finis dicitur de modo vltimorum est ideo etiam nomen perfecti ad prauos transferentes dicimus perfecte perdi et perfecte corrumpi quando nihil deest corruptioni et malo: sed est in vltimo in quo esse potest: et ideo mors secundum metaphoram a quibusdam dicitur finis. quia est vltimum: sicut et finis vltimum quoddam est. Sed differenter quia finis est vltimum cuius causa fit omne quod fit. Mors autem vltimum est non intentum sed corruptio eius quod intentum erat. perfecta igitur secundum se dicta tot modis dicuntur. ¶ Et primus quidem modus aliquo modo secundum quantitatem sumptus est. secundus autem modus secundum qualitatem. et tertius per substantiam que est finis et perficiens esse: metaphorici autem modi non sunt modi perfecti secundum esse: sed translatione ad modos perfectionis referuntur sub quadam perfectionis similitudine. ¶ His igitur modis alia quidem perfecta dicuntur secundum bene que in nullo deficiunt secundum genus suum nec hiperbolem habent. Alia autem que nihil extra accipiunt. nec sibi deficiet virtus. Alia vero omnia dicuntur perfecta in substantia secundum quod non habent hiperbolem in vltimo genere: quod est nature vltimum ita quod non est aliquid extra ipsum vltimum quod exigatur ad esse. Alia vero dicuntur perfecta secundum accidens et non per se aut quia faciunt aliquid tale perfecto: aut aliter se habent ad hec que secundum primum modum perfecta vocantur. Perfectum.n. aut est in esse quoad intrinseca rei principia et principiata. Aut est in his que sunt extra esse mensurantibus. Et si quidem est in his que sunt extra mensurantia: aut hec sunt secundum modum entis: aut secundum modum esse. Et ista ambo faciunt primum modum qui in vulgari vsu principalis est significationis perfecti. Si autem est secundum intrinseca. Ad hoc secundum proportionem potentie naturalis ad bene esse. Aut perfectionem potentie ad actum in esse ipso: et sic accipiuntur modi secundus et tertius vt patet cuilibet: et isti sunt modi perfecti secundum se dicti: et illis opponitur modus quod secundum accidens vocatur qui per accidens non est determinabilis.

¶ Cap. secundum. Et est digressio declarans modos perfectionis et plus perfecti et vltra plus quam perfecti et deficientis et abundantis.

Adhuc autem de modis perfecti considerabimus largius extendentes perfectionem secundum quod opponitur abundanti et deficienti et accipitur plus quam perfecti additiones: sic.n. quidam peripatheticorum de perfecto considerauerunt de prima philosophia tractantes. Nomen igitur perfectionis primum quidem est in numeris: cum sic ex suis constituitur partibus quod nec abundat nec deficit in ipsarum coaequatione. ¶ Ex hoc modo senarium perfectum esse dixerunt: et ea que sunt secundum senarium perfectionis consecrauerunt: propter quod etiam rebus incipientibus sex scintillationes stellarum dederunt: et septimam quieti et custodie in vtroque tradendo deorum: diximus esse dedicatam ad esse.n. et ad motum defendendi esse dederunt incipiendi principium. Principiis autem esse aut factiua sunt aut formabilia et materialia: aut sunt instrumentaliter operantia quemadmodum calor digestiuus: factiua

gdē ⁊ formātis calido ⁊ humido tēperato ⁊ spūali vixerūt eē determiata:⁊ hec dederūt Joui sūmo pii. pp qō ēt pater iuuās vocat:qꝛ spiritū viuificū ⁊ formātē ⁊ calidū ⁊ humidū oib⁹ imitūt quē imbrē aureū de vapore celesti rorātē eē dixerunt. Huic aūt rūdens ꝫ pportionata mā est tēperate frigidū ⁊ humidū. Et iō factū est:qꝛ subtili terrestri pmixtū est:⁊ hoc q̄si gutta matris:⁊ hoc venerabili attribuerūt matri quā pp nāe venerationē Venerē placuit appellari. Et pmo qdē vrutē formarē. Scdō aūt in formabilem attribuerūt:⁊ iō Jouē imbrē aureū īfūdē gremio Veneris poetice loquēs dixit Aistilus. Est aūt ad rei iceptionē ⁊ de itrīsecis maturās ⁊ digestiuus ⁊ viuificus calor rū sicco habēs acumē ⁊ hūc dederūt soli mouēti ad vitā:spūs oīa p formā spūs oib⁹ vitā imuebēti. ⁊ iō curiū quo vehit huic attribuerūt. Ex pte aūt māe duo sūt necessaria quoꝝ vnū est pportio simplitis humidi ad mixtū ſm pceptā celi vrutē:⁊ hanc dederūt lune mouēti p̄mū humidū qō est mare: alterū aūt ipse mixtionis mot⁹:⁊ hūc dederūt Mercurio valde multiplici ⁊ tortuoso:vt vndiqꝫ penetret:⁊ iō stillosopontē hoc est bonū stillantē vocauerūt. Ne aūt destruat alter antib⁹ ⁊ ī ꝫrīū agētib⁹:calido audaci qō fit in corde dederūt princepio:⁊ hoc deo Marti duci belli ꝯsecrauerūt:nec plara dicebāt exigi ad icētionē ⁊ fieri rerū. ⁊ iō magnū ānū reuolutionib⁹ hoꝝ redire inreirāndo ꝯfirmauerūt. ⸿Quieti aūt in eē dederūt septimū .n. oīa ꝯtineant in eē ⁊ gescāt frigido cōprimēte ⁊ sicco ꝯtinēte figuras ⁊ formas Saturno oīa circūdanti qetē sanctificauerūt. Est igit̄ fieri ⁊ eē pfectio in senario:in septenario aūt tota tpis successio:qꝛ ⁊ iceptio que est mot⁹ ad eē:⁊ qes ipsa in eē determinat̄ tpe:qꝛ vō calor a spū viuific⁹ restaurant̄ ꝯtinuo frigido sicco extrinsec⁹ opprimēte:sicut reducēte ⁊ reflectēte spiritū ad fontē ipsi⁹:iō Saturnū prez eē Jouis dixerūt:q tū int⁹ ꝯualescēs ⁊ ad exterior a ꝯfortat⁹ inundās in exteri⁹ expandit̄ ⁊ patrē Saturnū expellit a regno. Hec igit̄ est pfectio ſm numerū qꝛ in eē ꝯsistit in senario:⁊ in tpe septenarij numerat̄ pfectiōe:scđa aūt pfectio rei est ſm q̄titatis ꝯtinue ꝯsumationē ſm quē modū pfectū dicim⁹ lōgitudinis ⁊ latitudinis ⁊ pfunditatis mot⁹ pfecte attingēs:qui ēt a celi motib⁹ cānt̄ mot⁹ qdē augmēti ſm altū ⁊ imū. Motus aūt localis ſm dextrū ⁊ sinistrū:⁊ mot⁹ sensuū ſm ante ⁊ retro in pfundū:⁊ ex pfundo:ex corde .n. in organa diffundit̄ virt⁹:⁊ ex organis in corredeūt sensibiliū mot⁹:⁊ in his dicim⁹ perfecta aīalia que hos tres mot⁹ sine defectu attingūt:⁊ que ab his deficiunt dicim⁹ iperfecta. ⸿Ampli⁹ 3° mō dicimus pfectū ſm cōmēsurationē potētiaꝝ ad act⁹ scđū dos:sicut dicim⁹ pfectū robore vel itellectu vel albedine ſm cōmēsurationē sufficiei ad inuitātē pfectuꝫ pulcbritudine:q̄n qcqd hmōi bonitatis dꝫ hēre iā hꝫ:⁊ nihil de his extrīsec⁹ expectat:addītū autē his nec ad necessitatē nec ad esse ptinēs in rōne supflui determinat̄:ad dirū aūt ad rei necessitatē qꝛ pdest iꝫ psit non ad eē plus q̄ pfecti accipit rōnē. Ex his aūt accipit̄:cuꝫ ois ordo pricipio medio ⁊ fine determinet̄:numerus aūt ordo qdā sit pluriū vnitatū ꝑꝫ ternariū primū numeꝝ pfectū eē:iō hoc subm mot⁹ determinat qō dixim⁹ eē primū susceptibile triū diametroꝝ:⁊ hoc mō dcm̄ est qꝛ ois tes est tres:⁊ qꝛ per numerū ternariū deus magnificat̄ gloriosus. Econtra aūt est ois numeri pricipiū ⁊ mediū ⁊ finis sic par numerus est iperfect⁹ ex defectu medij. iꝫ hēat pricipiū ⁊ finē etiā ꝫ oium numeroꝝ binarius iperfectissim⁹ q pricipiū ⁊ finez hꝫ sine medio:⁊ duos fines sue resolōnis sine pricipio ⁊ medio:⁊ duo pricipia sue cōpōnis sine fine ⁊ medio. Omnia .n. ista est vnitas ſm diuersas rōnes: pp̄ter qō in duob⁹ nā nō sistit sed in trib⁹ in his que pfecta sunt. ⁊ iō ois mot⁹ est in trib⁹ pricipio medio ⁊ fine:⁊ si qdē sūt multa media hoc tū in rōne medij sunt oīa vnū. ⸿Ampli⁹ pfectū ſm ipm eē accipit̄:qꝛ qdē nihil ampli⁹ exigit ad eē q̄ hꝫ:⁊ hoc qdē est duplex. vnū .n. necesse est inesse:cui⁹ pp̄riū est nō hēre plus:alterū aūt posse est iesse cui⁹ esse q̄uis debeat ad aliud qō est eā hꝫ tū hoc ad qō pendet ꝯiūctū sibi sine defectu:sicut nos supradixim⁹ in modis necessarij quos distinxim⁹:plus q̄ pfectū aūt in eē qō vltra suū eē in q̄ nullū patit̄ defectū exuberat ⁊ pfundit eē in alia:ita qꝛ hui⁹ exuberatio sit sibi spālis:⁊ ſm pipatheticoꝝ sapiaꝫ pria cā hꝫ modū pfectiōis primū:itelligētia āt hꝫ modū pfectiōis 2ᵐ. Jd aūt qō est circa pfectionē duplex est:ē .n. vnū sufficiēs ⁊ alterū isufficiens. Sufficiēs aūt est qꝛ iꝫ nō simul hēat ea que operat̄ ⁊ pfundit:tū hꝫ apō se vū semp efficiet ⁊ modū semp ab ipo attribuit ei mām:⁊ hoc mō sufficiēs dicit̄ qdā eē mūdi aīaꝫ que semp efficit successiue formas ⁊ mot⁹ celi primi attribuit ei mām. Insufficiēs aūt est qꝛ n ō hꝫ apud se ea qb⁹ pficit̄:sed aliūde mouētia mouet ipm vt ea ꝯsequat̄:sic est gñabiliū ⁊ corruptibiliū mā. Hec igit̄ de modis pfecti dcā sīt a nobis.

⸿Cap. 3ᵐ. De modis termini.

Tex.cō.3.

TErminus q est pfectio q̄dā ⁊ finis dicit̄ multipliciter:dicit̄ aūt terminus id qō est cuiusꝫ vltimū:⁊ hoc qdē est qō occurrit i re p̄mū extra qꝛ nihil est de re:⁊ ītra qꝛ sic occurrēs in re p̄ᵐ sunt oīa que sūt rei:⁊ hoc mō ifinitū est iterminatū:qꝛ nō est accipe aliqō vltimū:⁊ primū ītra qō ꝯtineat̄ totū:sicut pellis est vltimū ⁊ primū in aīalib⁹ ītra qō ꝯtinet̄ totū aīal:⁊ primū ⁊ vltimū celū est ītra qō ꝯtinet̄ vniuersum. ⸿Alio aūt mō dicit̄ vltimū terminꝰ:q est spēs mēsure aut mēsurati habentis mensurā:⁊ gñalr finis quātitatis vniuscuiusqꝫ:tale vō est ad qō est mot⁹ ⁊ actus mensurātis ⁊ nō a quo pp̄rie. Aliq̄n tū ambo hoc dicuntur termini a quo videlꝫ incipit mot⁹:⁊ act⁹ mēsurātis ⁊ ad qō puenit ſm qꝛ dicimus duos esse terminos quātitatis eoꝝ quoꝝ est quātitas. ⸿Tertio aūt mō dicit̄ terminus cuius cā sit oē qō fit:⁊ hic terminus est cā finalis que est terminꝰ intentionis q̄n inesse accipit̄:iꝫ sit pricipiū oium q̄n accipit̄ in intentione:⁊ de hoc qdē q̄liter aliq̄n finis sit ⁊ nō cā finalis:⁊ aliq̄n cā finalis ⁊ finis in phabitis isti⁹ eiusdē sapie satis dcm̄ est. ⸿Quarto aūt mō dicit̄ terminus sba cuiusꝫ diffinitiua:que est qdditas siue qd erat esse ipsius. hoc eni est duoꝝ terminoꝝ potentie videlꝫ ⁊ act⁹ sīue generis ⁊ differentie. In his eniꝫ terminat̄ esse cuiusqꝫ rei siue entis. hoc aūt pbat̄ per hoc qꝛ sꝫ cognitio demrationis resoluit̄ in mediū qō est cognitionis cā:resoluet̄ in diffinitionez qd ⁊ pp̄ter qd dicentē:⁊ hec diffinitio terminus est:⁊ dicitur. ⁊ cognitio facta per ipsam cōprehensio vocat̄:est eni ista cognitio tactus intellectus sup rei terminos. cū aūt diffinitio est cognitionis terminus opꝫ qꝛ etiā sit terminus esse ⁊ rei: qꝛ eadē sunt pricipia cognitionis ⁊ entis sicut sepe ostendimus. Sed diuerso mō hincinde sunt accepta. Palā autē est:qꝛ quot modis principia dicunt̄ tot modis etiā dicitur terminus:iꝫ in plus sit terminus q̄ principiū:qꝛ terminus pmō mō ⁊ in prima parte scđi modi accept⁹ nō est principiū. Et iō omne pricipiū terminus quidā est:nō tū ois terminus est pricipiū. Terminus .n. a terminādo dict⁹ est:aut entis aut esse siue fieri. Si aūt est terminus entis aut est terminus q̄ti ſm se:aut q̄ritatis accepte ſm nūeꝝ:⁊ terminꝰ qdē q̄ti ſm se est vltimū ⁊ p̄mū ipsi⁹ ītra qō est totū:⁊ extra qō nihil est de re:⁊ sic est modus p̄m⁹. si aūt est terminus q̄ritatis ſm numerū est modus scđus. Si vō est terminus ſm fieri:aut hoc est ſm rōnē terminātiū:aut ei⁹ qꝛ terminat̄:⁊ ſm rōnē terminātiū qdē oē principiū est terminꝰ q̄dā:ſm rōnē aūt terminati nō est terminꝰ nisi finis:⁊ rā finalis:qꝛ illo terminat̄ qō fit:⁊ finis qdē terminꝰ est mot⁹. cā āt finalis est terminus itentionis:que qdeꝫ nunq̄ est terminꝰ operis:sed est aliud ab ipso sicut in antehabitis est ostēsū. Terminus aūt esse cognitionis est ipsa qdditas siue sba diffinitiua:⁊ hec qdeꝫ printipaliter dicitur terminus.

⸿Cap. 4ᵐ. De modis eius qō est per se siue per ipsum siue ſm qō vel non quod.

Tex.cō.4.

ID qō est p se plurib⁹ designat̄ noib⁹:designat̄ eni p ſm ipm eē:⁊ p ſm qꝛ ⁊ p ī eo qꝛ eē:⁊ hoc q̄cūqꝫ mō designet̄ signat aliqd eē vel ineē grā sui ipsi⁹:vel grā ei⁹ qō iest pp se ipm:⁊ iō dicit̄ q̄dā eēndi vel inherēdi pp̄rietatē:⁊ iō nos distinguem⁹ ipm hic ſm qꝛ dicit modū essendi quēcūqꝫ:siue imediatū siue eū q ꝯtigit p aliqd imediatoꝝ: dicit̄ igit̄ vno ⁊ pncipali mō p se sic̄ p se iest spēs:⁊ id qō ē subs vniuscuiusqꝫ rei q̄ ē rō vel aliqd ue rōne ipsi⁹ diffinitiua. sic̄ id qō est bonū subro dicim⁹ eē bonū p se. ⁊ hūc hoiem dicim⁹ eē hoiez vel aīal vel rōnale p se:⁊ alio mō 2° dicim⁹ eē p se siue ieē p se passionē i eo in q̄ p̄ᵐ nata ē fieri sine medio: vt color in supficie terminati corpis. hāc .n. necē ē cōpositā eē ex pspicuo terminato:⁊ hoc per se est cā coloris ⁊ subm. Jsti

ergo duo modi essendi p se sic differũt: q ꝑ^m dcm̃ p se est sicut spẽs ⁊ forma. z^m aũt dcm̃ per se sicut mã est ⁊ subm̃ ꝑ^m cuiusʒ passiõis: vñr aũt id qd̃ vocat̃ p se siue sʒ q. dr̃ toc modis sic ⁊ cã. ⁊ hoc ꝓbat̃ p hoc q eadẽ est qd̃ de cã ⁊ de sm̃ q siue in eo q. Dicim⁹.n. iquirẽtes cãm aduẽt⁹ alicui⁹ sm̃ qd venit iste. i. itẽdẽtes: ac si diceremus q̃ de cã venit iste: ⁊ hoc ẽt est in cognitiuis: qr dicim⁹ ingrẽtes mediũ qd̃ est cã vel q videt̃ ⁊ nõ est sm̃ qd paralogizatũ est aut sm̃ qd syllogizatũ est i. itẽdẽtes q̃rere q̃ cã lysi sũt aut palogismi: q̃ttũ g̃ multiplicatur cã ⁊ pcipue imediate: tãtũdẽ ẽt multiplicat̃ p se siue sʒ q. ❡ Ampli⁹ oẽ qd̃ sm̃ põnẽ distinctũ dr̃ hec p se vel sm̃ q ipm̃ ẽ existit eo q ipm̃ nõ in alio sʒ oia alia existũt in ipo: sicut q p se existit nullo idigẽs in loco suo distinctũ aut q sm̃ se vadit. Talia.n. oia põnẽ sigñant: ⁊ locũ q: ab idiuiduis subã locus abstrahi nõ põt: ꝓp qd̃ ẽt loc⁹ de idiuiduatib⁹ eẽ dr̃: nec duo in vno loco põt eẽ vel imaginari vel itelligi. hoc ãt alibi determinatũ ẽ: ⁊ iõ iste modus ẽ modus eẽndi p se. ❡ Ex oib⁹ aũt iductis accipit̃ q sm̃ se ⁊ p se multiplr̃ dici est neẽe. aliud.n. sm̃ ipm̃ vel p se dr̃. q hoc aliqd erat eẽ sicut callias sm̃ se est callias: ⁊ hoc designat qd hoc aliqd erat eẽ callias sicut in vltimo enumerato mõ dcm̃ est. Aliud vo dr̃ p se siue sm̃ ipm̃ q̃cũq isunt in qd siue in qd ditate eoꝝ in qb⁹ sunt: sicut call'. aial dr̃ esse sm̃ se. eo q in rõne diffinitiua callie est aial. callias.n. est aial qdda: vl'e aũt est esse pticularis. nõ.n. curam⁹ hoc vtrũ mediate vel imediate ꝯueniat: eo q hoc posti⁹ est de ꝯditiõe ꝓpõnis q̃ dicat modũ eẽndi sʒ dicim⁹ eẽ p se in isto mõ ꝓut suba inest cui is eẽ dr̃. ❡ Ampli⁹ aũt dicim⁹ eẽ p se. si aliqd ostẽsum est alicui prio ineẽ: aut ostensum est ineẽ prio in aliq̃ ipsoꝝ que sunt ei⁹ p subam. Ambo eni hec dñr p se in z^o mõ superi⁹ enumerato: sicut supficies in q̃ multũ est psplcui dr̃ alba sm̃ se: ⁊ hoc est cui imediate inest albedo: ⁊ hõ dr̃ esse viuũ sm̃ se eo q aia est subalis ps q̃dã hois in q̃ sicut in pmo subto est ipm̃ viuere: ⁊ sic secundus modus is duos diuidit̃. eo q aut passio imediate iest: aut iest grã alicui⁹ q subale est ei cui passio dr̃ ineẽ: ⁊ illi subsẽtiali passio iest imediate. ❡ Ampli⁹ sicut dicim⁹ p se ⁊ cã eẽñr dñr: dr̃ igit̃ p se id cui⁹ nõ est alia aliq̃ cã: ⁊ hec duo hñt mẽbra: aut.n. dr̃ de cã imediata q̃ posita necẽo ponit̃ effect⁹ ⁊ destructa destruit̃ sicut hois qdẽ multe sũt cãe. est.n. aliq̃ cã hois aial ⁊ aliq̃ bipes q̃ꝝ neutrã est ꝯuertibile: nec simul ambo dicũt cãm ꝯuertibile: atm̃ sm̃ se hõ est hõ: ⁊ iõ hʒ aliquã cãm ꝯuertibilẽ ⁊ sm̃ illã dr̃ p se ⁊ sm̃ ipm̃. Aliud aũt mẽbroꝝ est q oino nullã hʒ cãm ex q̃ pẽdeat sm̃ se. Hoc.n. maxime est p se ⁊ sm̃ ipm̃ sicut ꝑ^m: q soiũ est neẽe: eẽ nõ habẽs plus vt dcm̃ est in aĩhabitis. ❡ Ampli⁹ 5° mõ dicim⁹ ineẽ p se siue sm̃ se q̃cũq alicui isũt soli sicut comedẽ dicim⁹ eũ per se: q solus comedit ⁊ nõ hʒ sociũ in comedendo. hoc iõ est qr id qd̃ dicimus per se vel sm̃ se dicit̃ qd̃dã separatũ ⁊ cũ exclusione quadã ab aliis.

❡ Tractat⁹ qnt⁹ qnti li. metaphysice de ptib⁹ entis q̃cũ eẽ est in habitudine ⁊ relatione siue cõparatione quadã.

❡ Cap. ꝑ^m. De disputatione siue positione ⁊ situ ⁊c̃.

T. c. cõ. 24.

Ic diligenter execu-

tis his q̃ sũt q̃ña ens sm̃ q vnũ refert̃ ad alterũ. Loq̃mur de his q̃ sʒ ptes entis determinẽt: tñ nõ dicũt ens aliqũ absolutũ. Sed oia mixta sunt habitudinib⁹ cõparationũ: ⁊ cõpões q̃sdã dicũt. ⁊ hec sunt sex q̃ña que restãt de qb⁹ tñ q̃tuor veniũt in hãc speculationẽ: qr qñ ⁊ vbi cũ loco ⁊ tẽpore speculationẽ hñt nãlẽ is pñcipis ⁊ sm̃ ꝑdicationẽ is logicis sunt determinata. ❡ Dicamus igit̃ prio de dispõne siue põne siue situ. hoc.n. idẽ dicũt sub diuersa rõne: dispõ aũt is cõi dicit̃ habẽtis partes ordo: ⁊ sm̃ distinctionẽ ordinis partiũ ita distinguit̃ dispõ vel positio: aut.n. ordo ille partiũ deteiminat̃ ad loci differentiã aliq̃: ⁊ ordinẽ partiũ is loco. sicut supra ⁊ isfra ⁊ dextrorsum ⁊ sinistrorsum ⁊ extra ⁊ intus: ⁊ hoc mõ situs siue dispositio est vnũ decẽ ꝑdicamẽtoꝝ: ⁊ est ante agere ⁊ pati ⁊ habere sicut differẽtie situs sunt ante differẽtias actionis ⁊ passionis: ⁊ ei⁹ qđ est hẽre: ⁊ hac rõne ponim⁹ ipm̃ in pmis. ❡ Alio aũt mõ dicit̃ dispõ partiũ ordo in toto: ⁊ hoc duplr̃. aut.n. est ordo partiũ in toto sm̃ põnẽ distinct⁹ in pri⁹ ⁊ posteri⁹ ⁊ superius ⁊ iserius: ⁊ alias situs dr̃ias: aut est ordo partiũ distinctus sm̃ dr̃ias situs distinẽte sm̃ spẽm ⁊ formã ptiũ in toto dispositarũ. prioris aũt exemplũ est in his: que cõponunt̃ ex homogeneis vt est aq̃ vel vinũ in qb⁹ ptes nõ sunt distincte nisi sm̃ potentiã: sicut nos supradiximus: vbi nos locuti fuimus de modis vnius: qr in talib⁹ nõ dicim⁹ vnã partẽ esse supra ⁊ aliã esse ifra: vnã extra ⁊ aliã intra: vel vnã esse in dextro: ⁊ aliã in sinistro nisi sm̃ nostrã imaginationẽ vel tactũ vel is cõpõne ad vas ꝯtinẽs vel sm̃ aliud aliqd tale: simplr̃ aũt sub forma viuẽte acceptis ptib⁹ nulla distincta est ab alia. exẽplũ aũt scdi est in ptibus etherogeneis totiũ aliqd cõponẽtib⁹: sicut est in hoie in qb⁹ p ipsas formas suas ptes sũt itra extra ⁊ supra ⁊ ifra ⁊ añ ⁊ retro: ⁊ dextre ⁊ sinistre: ⁊ differũt tã figura q̃ vĩute: sicut dicim⁹ in z^o celi: ⁊ sic cuilibet ẽt ad sensum pʒ. põnẽ.n. q̃dã opʒ in his esse: sicut ⁊ ipsa cõpositio nois ostẽdit cũ dicit̃ dispositio: sonat eni hoc nomen partium positionem in diuersa sm̃ situm.

❡ Cap. z^m. De modis hitus sm̃ q ꝯtinet ꝑdicamẽtũ actionis ⁊ hitus ⁊ spẽm q̃litatis que dicit̃ dispositio vel habit⁹.

T. c. cõ. 25.

Abit⁹ vo nõ sonat idẽ qd̃ hẽre: sʒ hitus est qd̃dã resultãs mediũ ex hitudine duoꝝ adiuicẽ: q̃ꝝ vnũ est mutãs ⁊ alterũ mutatũ sm̃ formã aliq̃: ⁊ iõ multa istud cõprehendit in diuersis exñtia gñib⁹ entis. dr̃ qdẽ vno.n. mõ hit⁹ tanq̃ actio q̃dã hñtis ⁊ hiti sicut act⁹ qdã medi⁹ aut mot⁹ sm̃ q est act⁹ ⁊ motus exiẽs ab agẽte ⁊ mouẽte in patiẽs ⁊ motũ: nã qñ hoc qdẽ facit illud aũt fit ⁊ patit̃: tunc media est poeñs: hoc est actio sm̃ quã ipsum agẽs in id qd̃ subiicit̃ ⁊ patit̃ dr̃ agẽ: ⁊ hoc ꝓprie est actiõis ꝑdicamẽtũ: ⁊ alĩ mõ ifra siue itra habẽtẽ idumẽtũ ⁊ ipm̃ idutũ habitũ est medius habit⁹: q sigñat̃ per idutũ eẽ ⁊ cappatũ ⁊ tunicatũ ⁊ hmõi: ⁊ hoc habit⁹ ꝑdicamẽtũ. ex hoc aũt palã est q hit⁹ nõ est hitus quo habeat̃ lʒ hẽre sit mediũ: hoc.n. abiret in infinitũ: si ꝯcederet̃ q eẽt habit⁹: habit⁹ quo haberet̃. Alio vo mõ z^o dicit̃ habit⁹ spẽs q̃litatis: que est dispõ q̃dam vel habit⁹ vocata: ⁊ hoc duplr̃ aut.n. hec dispõ est sm̃ bene vel male se hẽe in toto vel in pte aliq̃ toti⁹: ⁊ vtrũq hoꝝ duplr̃ est. qr aut est sm̃ bene simplr̃ aut sm̃ bene per cõparationẽ ad aliud q minus valet in illo habitu: sicut dr̃ sanitas habitus qdã corpis ex dispõne mixtoꝝ humoꝝ ⁊ cõpõne mẽbroꝝ ꝓcedẽs: sicut soꝛ. san⁹ dr̃ aut simpliciter aut respectu platonis vel alteri⁹. ❡ Ampli⁹ habit⁹ dicit̃ si pars q̃dã sortis est talis dispõnis aut simplr̃ aut respectu alteri⁹: ꝓpter qd̃ ẽt partiũ sm̃ bonã vel malã cõpõnẽ ipsarũ est qdã hit⁹: habitus eni semp vult esse qñ dã mediũ habẽtis ⁊ habiti: quoꝝ est mutatio quedã ⁊ iõ potius habitudo vocat̃.

❡ Cap. 3^m. De modis passionis.

T. c. cõ. 26.

Assio dicit̃ vno qdẽ mõ q̃litas sʒ quã alterari ꝯtigit: sicut albũ ⁊ nigrũ ⁊ dulce ⁊ amarũ ⁊ grauitas ⁊ leuitas ⁊ q̃cũq sũt talia sensibiliũ q̃litatũ: ⁊ sic passio est spẽs q̃litatis quã vocam⁹ passionẽ vel passibilẽ q̃litatẽ. Alio vo mõ dñr ⁊ sũt passiões hoꝝ actiões ⁊ passiones in subm̃ q̃ ad agẽs qdẽ relate sũt actiões: ad patiẽs aũt relate sũt passiones: ⁊ sic dicta passio ꝑdicamẽtũ est passiõis. ❡ Ampli⁹ aũt sic dictaꝝ passionũ quecũq sũt magis nociue alteratiões ⁊ mot⁹ in his q̃ sensuʒ hñt ⁊ sũt lamẽtabiles maxie ꝓp nocumẽtũ qñ iserũt sensui ille dicunt̃ passiões. ❡ Ampli⁹ aũt in talib⁹ q̃ faciũt in sensuʒ q̃cũq sũt ipaꝝ exultationũ vel tristitiaꝝ siue lamẽtationũ iste magne passiões vocant̃: ⁊ isti tres modi vltimi differũt: eo q pm⁹ dicit ipsi⁹ nãe q̃ ꝑdicamẽtũ est nãʒ. ❡ Duo aũt sequẽtes modi spẽs passiõis eiusdẽ sm̃ vsuʒ nois determinãt recipe.n. q grece vocat̃ patin facit passiõin nãm. recipe aũt ꝯriũ iducit lamẽtũ eo q dissoluit ꝯtinuũ is q̃ est sensus. magnitudines aũt receptionũ in cõi siue sint ꝯueniẽtis siue icõuenientis dñr passiões qr vincum sensuʒ: ⁊ vni⁹ qdẽ est voluptas siue delectatio. Alteri⁹ aũt est anxietas siue luctus vel lamẽtũ: siue q̃cũq alio noie vocet̃: ⁊ ꝯria noie qdẽ passio magis vocat̃ voluptas q̃ delectatio: qr nõ ois delectatio hʒ ꝯrium si illa sola que vt dicit Plato gñatio est in sensibilẽ aiaʒ: iõ ꝯsequẽter nõ ois delectatio est passio: ꝓpter qñ ẽt delectatio nõ habẽs ꝯriũ magis in gñe diffinit̃ operationis q̃ passionis. est.n. delectatio operatio ꝓpria ⁊ cõnaturalis habitus ⁊ nõ ipedita: siue vt

dicit Michael effesius. Effectio autem in proprio et penaliu habituu oppone non impedita. Tres igitur ultimi modi sunt predicamenti passionis: et quia sic passio illata est ab agente secundum potentiam activam agentis ideo primus modus sumitur penes inferens huiusmodi passiones. Hec autem duo, habitudo actionis et passionis per certo una sunt habitudo in substantia differens secundum esse quia habet in terminis: sicut eadem est via de thebis ad athenas: et de athenis ad thebas differens penes terminos: et quia penes huiusmodi differentias activi et passivi relativa que secundum potentiam agentium et patientium inascit diximus superius. Ideo relationes non sunt eedem: unde paternitas non est filiatio neque econverso. ¶ Est autem advertendum hic quod actio agentis licet sit ab agente et comparatione dicat agentis ad patiens penes potentiam qua agit sumptam, tamen per certo est in patiente sicut in subiecto et est passio ipsius: sicut et motus est a movente in moto sive id quod movetur et est actus moventis et tamen est in eo quod movetur sicut in subiectis. hec igitur de passione dicta sunt a nobis.

Actio licet ab agente sit tamen in paciente est ut in subiecto.

¶ Cap. 4m. De modis privationis que opponitur habitui. Tex. co. 27.

Quia vero privatio opponitur habitui: ideo de privatione hic post habitum et passionem oportet interserere. Dicamus igitur quod privatio dicitur a privatione principii naturalis tribus modis: et uno quidem modo dicitur quando non habet aliquid quod est aptum natum habere: licet hoc non sit aptum secundum individuum sive subiectum neque secundum speciem neque secundum genus: sicut oculis privari dicitur planta. Est tamen in talibus prima potentia ad habitum vita. n. occulta potentia est ad vitam manifestam et perfectam: et hoc est secundum omnium sensuum participationem. Sed neque in subiecto quod est hec planta neque in specie que forte est in aliis neque in genere natum est hic visus vel oculus. ¶ Alio vero modo dicitur: quando aptum natum est habere: et hoc dupliciter aut in genere aut in specie et non habet. Aliter. n. homo dicitur cecus quando non habet quod natus est habere in specie sed non habet et aliter talpa. Talpa. n. privatur eo quod non est apta nata habere secundum speciem: sed quod nata est habere secundum genus. Homo vero cecus privatur eo quod natus est habere secundum se: et secundum suam speciem. ¶ Amplius privatur eo quod natum est habere secundum suam speciem sive secundum se aut natum est habere secundum omne tempus id quo privatur sicut homo: aut privatur eo quod natum est habere secundum tempus determinatum: sicut catulus qui non habet visum citra nonum diem unde privari dicitur si non habet quod natum est habere et quando natum est habere. Cecitas enim est privatio quedam: sed non secundum tempus quilibet cecus est secundum omnem etatem. Sed tunc cecus est si in etate in qua aptus natus est habere visum non habet. ¶ Similiter autem in privatione attendendum est non solum tempus sed etiam subiectum in quo est et secundum quod sive secundum quam potentiam principii et ad quod membrum determinatum et si sic non habet id quod aptum natum est habere tunc privatum dicitur. ¶ Amplius preter omnem principii naturalis defectum dicitur aliquando privatum: quod per vim sive violentiam ablatum est. Sed hec est privatio proprii actus et motus: sicut lapis loco deorsum et motu privatus dicitur: quando sursum tenetur violentia: aut qui impeditur columna supposita: aut aliquo huiusmodi. Et hoc advertendum quod quot modis dicitur negatio in genere que relinquit subiectum: tot modis dicitur et privatio quia hec negatio talis reducitur ad privationem propter hoc solum quod negatio in genere non habet medium privatio autem aliquando medium habet sicut ostendemus inferius: et ideo a primo modo inchoando quot modis dicitur negatio: dicitur tot modis privatio. Nam inequale vel non equale dicitur quod non est aptum natum habere equalitatem color: qui non est aptus natus commensurari alteri: et hoc dicitur non equale penes modum primum. Invisibile autem dicitur sive non visibile: aut quod non omnino natum est habere colorem: et hoc dicitur penes modum 2m: aut quod turpem habet colorem a quo avertitur visus et similiter dicitur id quod est sine pede aut non habens pedem: aut quod non habet omnino pedes: aut quod turpes habet aut viciosos et tortuosos sicut claudus pedibus. ¶ Amplius adhuc privatum aliquid dicitur in parvum habere et minus quam exigitur ad operationem ut non ignitum dicitur quod non habet ignem intensioni sufficientem sed hoc ultimum reducitur ad turpiter sive corrupte habere secundum aliquem modum. ¶ Amplius dicitur privatum quod non facile aut non bene seu expedite se habet ad actum et operationem vel passionem sicut insecabile vel non secabile dicitur non solum ideo quod non secatur sed quia non facile aut non bene secatur. ¶ Amplius in privatione considerandum est: quod omnino non habeat non aliquis dicitur privatus qui dimidio caret si illud dimidium potest facere actum. monoculus. n. non dicitur cecus sed cecus dicitur qui in ambobus oculis non habet visum. et hoc est ideo qui unus oculus per se agit visus operationem sed monopes dicitur claudus ideo quia unus pes operationem non perficit gressus. Quia autem sic est quod oportet esse in toto privatum in multis: et privatio reducitur ad negationem in genere unde in hoc quod privatio est oppositio habens medium negatio autem non: ideo licet bonum et malum opponuntur per privationem et habitum tamen non omnis homo bonus est aut malus aut iustus aut iniustus: hoc. n. habent medium quando bonus et iustus dicuntur dupliciter ab actu videlicet virtutis et officio ab actu quidem virtutis privatio secundum se. Omnis homo aut est bonus aut est malus: quia virtus ethica monastica est in seipso perficiens hominem. Officium autem virtutis ut dicit Tullius est congruus actus persone secundum statuta patrie reipublice deserviens: sicut dicitur bonus civilis bonus et iustus ille qui civilia dirigit: et hoc modo rusticus et heremita neque bonus neque malus est neque iustus neque iniustus: quia non est civilis qui huiusmodi est: affirmationis autem et negationis non est aliquod medium sicut in quarto huius sapientie ostendimus superius etc.

¶ Cap. 5m. De habere et modis eius. Tex. co. 28.

Habere autem dicitur multipliciter: uno quidem modo dicitur esse illud habere aliud quod habet ipsum infra terminos sue potestatis: et habere dicitur comparatio media que est inter habens et habitum: et diversificatur hoc per tres differentias. aut est. n. habere secundum genus habitus. aut habet ipsum secundum suam naturam. aut secundum impetum potestatis: unde febris dicitur habere hominem secundum potestatem retinendi naturam: et illa habitudo est comparatio media a calore innaturali procedens et nature dominans: et eodem modo frigus et habet homines secundum potestatem nature: sed secundum impetum potestatis Troiani victores dicuntur habere Ilion civitatem: et habere iterum dicitur comparationem tenendi a tenentibus ad tentum. Secundum autem essentiam istius generis dicitur vestimentum induti habitus: et est habitus ipse a vestimento circumdante ad eum qui indutus est accepta habitudo sive comparatio: quoniam dicitur tunicatus vel togatus vel capatus vel generaliter indutus sive vestitus. ¶ Alio autem modo dicitur illud habere in quo aliquid existit sicut in susceptibili materia et subiecto: ut es habet speciem sive figuram idoli sive statue et corpus habet infirmitatem. ¶ Tertio modo dicitur habere sicut habet continens contentum sive contineat ipsum sicut locus sive contineat ipsum sicut vas: sive contineat ipsum sicut forma contentum. n. in aliquo dicitur haberi ab ipso sicut dicimus lanam habere humidorem: et civitatem dicimus habere homines: sicut totus habet locatum et navem dicimus habere nautas: sicut vas habet id quod est in vase: sic autem et totum dicimus habere partes sicut forma continet et habet formatum. ¶ Cum autem locus habet locatum est ubi quod est predicamentum in locato comparatione facta ad locum et econverso autem est de predicamento habitus qui hoc est in habitu exteriori compone facta ad indutum. ¶ Amplius 4o modo dicitur habere id quod prohibet secundum impetum sue potestatis aliquid ut moveat se aut operetur secundum naturam suam motum aut operationem: sicut columne dicuntur habere sive tenere ponderosa supposita: quia prohibent ea ne decidant: et hoc modo habere est idem quod per vim retinere sicut in poeticis fabulis athlas dicitur habere celum: tanquam casurum super terram si non habeatur ab ipso: quemadmodum et dicunt quidam phisiologorum sive de natura loquentium qui magnam ponunt causam esse solam illi. n. diffusam undique materiam dicunt athlantem: et sua diffusione tenere celo. ¶ De hoc autem in principiis metaurorum animalium et in 2o celi et mundi et in poeticis a nobis dictum est: hoc igitur modo id quod continens est dicitur habere ea que continet quasi ipsum continens sit separata a contento substantia per subiectum et locum: et quasi contineat singulis que continet per impetum violentem potestatis prohibentis ipsum contentum ab operatione naturali: sicut celum athlas prohibet a casu: et generaliter loquendo esse aliquid in alio similibus modis dicitur: et eque communiter cum habere. Octo autem modis dicitur aliquid esse in aliquo sicut in physicis determinatum est: quecunque autem in cathegoriis de habere diximus hic supponuntur.

Modus quartus rescipiens opponitur ubi differt a respectu ipsius tenere hominem de Comento et phisico correcto primo.

¶ Tractatus sextus quinti libri metaphysice qui est de consequentibus ens secundum modos quibus ens principiatum est ex principiis secundum omne genus entis.

¶ Cap. pm. De modis eius quod dicitur ex aliquo. Tex. co. 29.

Postea que de generibus entium secundum modum essendi consideratis dicenda esse videbantur, determinabimus ea que consequuntur ens: et prius de modis principiorum entis secundum quod ens ipsum constituunt in his autem primum est: quod determinat ipsum existens principiatum de principio: et hoc est ex aliquo esse. hoc. n. dicit generaliter fluxum principiati de principio. ¶ Dicamus igitur quod ex aliquo esse dicitur multis modis: uno quidem principali et prio: ut ex quo aliquid est sicut ex materia hoc autem dupliciter dicitur unum. n. ex quo res esse dicitur est primum genus subiectum sive materia prima in genere aliquo rerum.

Alio

Alio aūt modo dicit̄ eē ex aliquo ex mā p vltimā spēm determinata est prima: ⁊ iō ppria mā vocat̄. primi aūt exemplū est sicut oia fluida sue liqbilia dicim⁹ eē ex aqua: q: aq̄ est pria mā ipsoꝝ. ℂ Scōi aūt exēplū est sicut dicim⁹ statuaꝫ idoli ex ere: eo q̄ es ppria ⁊ p:oxima mā est idoli. Alio vo mō scōo dr̄ aliqd eē ex aliquo sicut ex pmo mouēte: sic aliqñ querētes dicim⁹ ex quo est pugna ⁊ rñdemus qm̄ est ex cōuitio eo q̄ cōuitiū pn⁹ est pugne. Alio fit mō dicit̄ aliqd eē ex aliquo fm itētionē forme ⁊ māe simul: vt pꝫ in his que fiunt ex cōposito: oē enim q̄ est ex illis est in que resoluit̄: resoluit̄ aūt cōpositū in mām ⁊ formā: ⁊ hoc mō iuxta hūc modū ppie resoluit̄ totū in ptes: ⁊ iō cōpositū est ex mā ⁊ forma: ⁊ totū est ex ptib⁹: ⁊ hoc mō v̄sus homerici de troiana hystoria sūt ex hystoria ilion ciuitatis: que troia alio noie vocat̄: ⁊ sīr de domo resoluta sunt lapides: ⁊ iō domus est ex lapidib⁹. In oib⁹ enim talib⁹ finis est forma totius ⁊ pfectū: ⁊ totū dicit̄ id qō hꝫ iclusum q̄ est forma toti⁹. ℂ Amplius autē 4⁹ mō dicit̄ aliqd ex aliq̄. sicut ex pn⁹ formali ⁊ ex illo tanq̄ ex pte dicit̄ eē spēs: q: est pars eē sicut hoiēꝫ dicim⁹ eē ex bipede siue ex rōnali q̄ est forma: que est pars eē: ⁊ hoc mō syllaba est ex elemētis quoꝝ qdlibet est pars eē ipsius: cū syllaba sit cōprehēsio litteraꝝ idistīcter platarꝝ. aliter eni syllaba est ex elemētis q̄ statua ex ere: subā eni nālis est cōposita ex sensibili mā sicut ex māli pn⁹. Spēs aūt est ex spēi mā: syllaba aūt forma ⁊ spēs q̄dā est: ⁊ iō est ex mā nō sensibili sꝫ ex mā q̄ est mā ⁊ elm̄tū spēi: ⁊ hoc est id ex quo cōponit̄ syllaba ⁊ ē māle in ipsa. Quedā igit̄ sic dr̄ ex aliquo sicut dictū ē. ℂ Alia vo ⁊ qnto mō dicunt̄ ex aliquo sit fm eām efficiētē ⁊ formātē ⁊ mālē: ⁊ iō dr̄ ex aliquo fm ptē aliquā pinductoꝝ modoꝝ oium: sicut ex pre ⁊ matre existit puer: nō q̄ ex pte patris sic ⁊ ex pte matris: q: spma virtute est tot⁹ pater: ⁊ gutta mēis virtute est tota mater. Sed q: puer duo est ⁊ fm ptē forme est ex patre fm aūt ptē māe ex matre tota: ⁊ sīr lꝫ nō oino ē ex terra planta q: plāta fm aliq̄ sui ptē est ex terra. ℂ Alio vo ⁊ sexto mō q̄ iter oēs est min⁹ pncipalis modus dr̄ aliqd ex aliquo q: est post illud: ⁊ in talib⁹ opꝫ q̄ maneat aliquid vnū: sicut sub a vna est in toto tpe: sicut dicim⁹ ex die fieri noctē: ⁊ ecōuerso: q: nox est post diē ⁊ dies post noctē tpsē enim circulare: ⁊ hoc nō tm̄ dicim⁹ pro subā tpis: sed ēt pro q̄litate: ⁊ hoc mō dicim⁹ q̄ ex serenitate fit hyems siue tēpestas. hoc est post serenitatē. ℂ Cū aūt in oib⁹ his nō cōsiderent̄ nisi duo. s. ipa pncipia fieri siue mutatiōis ⁊ ordo mutatoꝝ: necesse est oīa iducta reduci in duo. Alia enim dr̄ ex aliquo fieri: q: trāsmutationē hñt adinuicē sicut oia q̄ iducta sunt pter modū vltimū. Alia fit dicunt̄ fieri ex hoc: q: fm tps solū sic dicunt̄: sicut dicimus q̄ ex q̄litate olei tuta fit nauigatio: eo q̄ est post eq̄litatē estiualeꝫ nauigatio tuta: qñ mare quiescit: ⁊ hui⁹ v̄sus est in astronomicis: vbi fiunt ordines tales: q: in circulo piodi alius est ordo ex ariete in librā: ⁊ ali⁹ ex libra in capricornū: ⁊ sic in festis deoꝝ dicit̄ q̄ ex Dionysijs sunt tragilia: q: sunt post dionysia festa celebrata tragilia. Dionysia āt q̄ latine iterpretat̄ tenebras extirpātia fuerūt facta hoium illustriū ⁊ laudabiliū: que pmo apud veteres cū laude celebrabant̄: tragilia āt fuerūt facta in erroꝝ ⁊ scelerū psonaꝝ: q̄ postea cū vitupio vatū celebrabant̄: ⁊ iō tragilia vocata sūt: a trogos qō est hircus: q: vitupijs isistētes fecēs aiāl: q̄ erat hircus in remuneratiōnē acceperunt.

Tex. cō. 30.

ℂ Cap. 2ᵐ. De distinctione modoꝝ patris.

Pars ex quo aliqd fit pars est eius qō fit ex ipso: ⁊ id qō fit ex ipso totū est q̄ si deficiat in aliq̄ cōstituētiū ipm ē diminutū: ⁊ iō de his trib⁹ hic p ordinē tractādū est. pars igit̄ dr̄ fm q̄titatē: ⁊ dr̄ fm q̄litatē siue formā: ⁊ dr̄ pars fm eē que est eēntialis pars. Pars aūt fm q̄titatē dicis est in quā diuidit̄ q̄ātitas quocūq̄ mō diuisionis siue mēsuret ⁊ numeret totū siue nō. semp enim id qō aufert̄ a q̄titate aliqua finita toca quātūcūq̄ fit pars illius dr̄: sicut duo dr̄ pars eē triū: ⁊ tria pars qnque cū tn̄ aliquotiēs sumpte nō numerent totū. ℂ Alio vo mō dr̄ pars ea que sua toca aliquotiēs sūpta dimētur āt solū: ⁊ hoc mō sumit̄ in geometricis pars. Sicut duo sūt pars senarij: ⁊ sīr tria: ⁊ q: sic dupliciter dr̄ pars quātitatiua: iō vno mō duo sunt pars triū: ⁊ alio mō pars ipsoꝝ nō sunt. ℂ Amplius aūt pter ambos pinductos modos dicit̄ pars fm formā siue quātitatē in que diuidit̄ spēs siue forma aliqua: ea enim in que formaliter aliqd diuidit̄ dicunt̄ ptes ipsius: iō spēs dicunt̄ ptes generis q: genus diuidit̄ in eas. ℂ Amp. ad hūc dicit̄ pars id in qō diuidit̄ p resolutionē: ⁊ ex qb⁹ cōponit̄ totū aliqō: aut spēs aliq̄ aut aliqs hñs spēm sicut dicim⁹ eneę sphere vnā ptē eē es: ⁊ aliā partē eē sphericitatē: ⁊ cubi enei vnā ptē dicimus eē es: ⁊ alterā cubitatē: es enim est mā in qua est tanq̄ in subto spēs sphere ⁊ spēs cubi hui⁹ enim artificialiū fo:a ē figura. Hoc etiā mō angulus est pars q̄dā formalis. sꝫ quā dicūt angulū esse p se vnū genus q̄titatis discretū a linea ⁊ supficie ⁊ corpore: quoꝝ rōnes in pcedētib⁹ idurim⁹: sꝫ hoc magis ptineat ad geometrā q̄ ad metaphysicū ostendere. ℂ Amp. qnto mō dr̄ pars q̄ sūt in rōne diffinitiua que diffiniēdo ostēdit vnūq̄dq̄ p terminos sui eē subālis: illa enim etiā dicunt̄ ptes eē toti⁹: ⁊ diffinitū dicit̄ quodā totū: ppter qō etiā genus dr̄ esse pars spēi: q: est pars eē ipsius ⁊ est qd ipsius spēi sicut subm in eē ipsius. Differētia aūt dicit̄ pars altera ipsius spēi: ⁊ est quale qd in ipsa. ℂ Alio aūt mō dicitur spēs pars generis q: est pars ptātis ei⁹. Genus enim diuidit̄ in spēs sicut i ptes ptātis sue. Genus aūt vt cōstituēs eē ipsius spēi est pars ipsius. Ex iductis igit̄ pꝫ ptē eē triplicē in gn̄e q̄titatiuā. vꝫ. ⁊ ptātiuā ⁊ eēntialē: eēntialē aūt duplicē fm viā cōpōnis rei ⁊ fm viā rōnis. Scdm q̄titatē aūt pars dicta ēt dicit̄: ⁊ duplr̄ pars vt pꝫ ex pinductis: pncipalis aūt modus partis est scōs modus: quo dicit̄ pars que aliquotiēs sumpta reddit totū: ⁊ sub hac rōne correlatiua sunt adinuicē pars ⁊ totū: q: totū nō est nisi finitū ptib⁹: fm primā aūt acceptionē ptis dicit̄ pars toto minus ⁊ totū pte maius: iste aūt partis ⁊ toti⁹ diffōnes nihil diffinitū ⁊ determinatū demōstrāt. ℂ Igitur hoc de modis ptis dicta sint a nobis ptes enim sine q̄titate nō ita pprie dicim⁹ partes: ⁊ hoc pꝫ q: illaꝝ quelibet hꝫ rōnē toti⁹: ⁊ non tm̄ ptis: q: spēs est totū gen⁹ fm eē: ⁊ sꝫ nō sit totū ipm fm ambitū sue ptātis: genus. n. fm totū suū eē ⁊ nōm saluat̄ in qualibet spe: sīr āt genus est totū esse ipsius spēi fm potētiā: ⁊ dīa est totū esse ipsius fm actū: ⁊ sīr etiā in partib⁹ essentialib⁹ fm realem cōpositionē acceptis: q: mā est totum in potētia: ⁊ forma est totū in actu: ⁊ iō istis modis nō pprie pars est minor toto: neq̄ totum proprie maius est sua parte.

Tex. cō. 31.

ℂ Cap. 3ᵐ. De distinctione modorum totius.

Totū aūt q̄ fit ex aliquo dicit̄ multis modis. ⁊ vno qd ēmō ⁊ primo ⁊ pncipali dicit̄ totuꝫ qō idē est q̄ pfectuꝫ cuius. vꝫ nulla pars abest ex qb⁹ est sicut se cōstituētib⁹: aliqua eni nō cōstituētia pncipalr̄ pnt abesse: ppter qō etiā distinguit̄ per ptes pncipales ⁊ partes secūdarias. hoc igit̄ mō pncipaliter dicit̄ totū: ⁊ iterꝫ scōo mō dicit̄ totū nā siue per nām formalē eo q̄ forma primo mō dicta est nā ⁊ pncipalr̄: hoc aūt nā est cōtinēs cōtenta: que in pluralitate aliqua cōsistūt terminata ad vnū cōtinēs: ppter qō ēt vnū sunt oia illa cōtenta. hoc aūt totū q̄ sic ab vno multa cōtinēte totum dicit̄ duos hꝫ modos. Aut enim est sic vnū cōtinēs multa: sicut vnūqdq̄ singulare designatū est vnū multitudineꝫ in se tiandēs partiū: ⁊ hoc est q̄ totū itegrale vocat̄: aut sic est vnū q̄ est ex his que cōtinet vnū ⁊ hoc vocat̄ totuꝫ vl̄e: siue vt qbusdā placet vniuersum. lꝫ enim ipsa nā vniēs multa nō sit ex eis que vnit: tn̄ totalitas eius siue vniuersitas siue vniuersalitas accidit ei put aliquo mō est ex ipsis. Oē enim totū hꝫ hoc: q̄ est aliquo mō ex ptib⁹: hoc aūt in sequētib⁹ doctrine istius eiusdē libri clare pbabit̄: vbi nām vniuersalitatis inuestigabim⁹. Omne enim qō vl̄r dicit̄: ⁊ similr̄ oē qō dicit̄ totaliter dictū est tanq̄ vnuꝫ aliqd ens: q̄ vnit multa: ⁊ hoc q̄ sic vnit est totū qōdā vl̄e quasi multa cōtinēs vel actu vel potentia: pdicat̄ enim de vnoquoq̄ ipsoꝝ: ⁊ ea de qb⁹ pdicat̄ sunt oia vnū tanq̄ ipm vl̄e pdicatū sit vnūqōq̄ ipsoꝝ: sicut hō equus ⁊ deus fm stoicoꝝ opīonē ⁊ epicureoꝝ q deos aiata corpora esse dicebāt: fm hoc enim oia hec sunt vnū vniēs ea: eo q̄ ista oia sunt aialia: cōtentū vo ⁊ ifinitū est itra formā totius: sicut qñ vnū aliqō totū est ex plurib⁹: que isunt itra formā totius cōtenta: ⁊ illa que isunt plura qdē sunt aut pfectiōe partiū sicut est in ethero geneis totis in qb⁹ sunt diuerse forme pficientis: vt forma ossis ⁊ nerui ⁊ carnis ⁊ hmōi. sꝫ vo nō fuerint pfectiōe differentes: tn̄ sunt differētes iter se potentia siue ptāte: q: alia est ptās

vnitas: ⁊ alia potestas alterius: sicut est in his quoꝝ partes nō multū differūt ſm formā sicut in plantis est in qb⁹ ⁊ radix ⁊ stipes ⁊ ramus ⁊ virga: lignū est: vel olus: ⁊ tñ differētes hñt ptātes. Similiter sic nō differūt: tñ differūt ptāte maxime sicut in his quoꝝ est vna ptās in oīb⁹ ptib⁹: ⁊ opꝫ tunc vt origo illi⁹ ptātis sit originaliter ex vno qd est loco cordis in oīb⁹ talib⁹: sicut est in quibusdā ostreis que homogenia ⁊ in sub̄a ⁊ ptāte eē videnť: nō tñ oīa q̄ sūt in ipsis sunt ptātis maxime. Similiter adhuc ⁊ i hoc nō differūt tñ differūt onergia que est idē qd opatio iterior hoc est opatiōe q̄ ab iteriori pn⁹ pcedit. Alia enī est opatio vni⁹ ⁊ alia opatio alterius. qm̄ vna trahit ⁊ alia dirigit ⁊ .3. vnit: ⁊ sic de alijs opationib⁹. he enī opatiōes diuerse sunt inquātū cuq; ūlibus corporib⁹ que toti⁹ hñt rōnē hoꝝ aūt oīum totoꝝ magis sūt distincte pluralitatis ea que sūr nālia q̄ illa que sunt ab arte: sicut et dicim⁹ in vno qd nāliter vnū magis est vnū: q̄ id qd est vnū parte: ⁊ hoc est dictum tanq; totalitas existat p rōnē vnionis alicuius: ea enī que sunt vnū vel totū p partez lꝫ forte figura differāt mēbra tñ formaliter p essentiā nō differunt. neq; et differūt essentiali opatione. sic igiť triplicit diciť totū pfectiōe integritate ⁊ vniuersitate.

Cap. 4m. De dīa toti⁹: ⁊ vniuersi qd min⁹ pprie dr oē.

Tex. co. 31.

Amplius aūt obseruādū in dīa totius integri p vere totū diciť: ⁊ dīa vniuersi qd magis pprie vocať omne siue vniuersum qd in oibus illis que sunt cōta cōtitate ipsoꝝ hñte pn^m ⁊ mediū ⁊ vltimū quoꝝ dīam in ptib⁹ nō facit positio nālis ptiū qua vna sit supra ⁊ altera ifra ⁊ vna intus ⁊ alia extra ⁊ sic de alijs positionū differētijs magis diciť oē siue vniuersū: in oib⁹ aūt illis in quoꝝ ptibus ſm aliqd positio facit dīam: ⁊ ſm aliqd nō facit dīr ſm diuersaꝫ rōnē: ⁊ oē ⁊ totū siue vniuersū ⁊ totū. Dixim⁹ aūt in pcedētib⁹: qd in etherogeneis positio facit diuersitatē i his enī aliq̄ pars p nāꝫ est ifra: ⁊ aliq̄ extra ⁊ supra: ⁊ ifra: ⁊ dextra ⁊ sinistra: ⁊ ante ⁊ retro: ⁊ iō tota illa dicunť pprie sunt sunt aīaliū corpora: in his enī que sūt homogenea per totū sub̄a ⁊ opatiōe: nō est positio faciēs dīam: nisi p accñs sicut dixim⁹ supius ex hoc qd visus vel tactus vel extimatio vel vicinitas alicui⁹ segregat vnā ptē ab alia: ⁊ illa magis proprie dicunť vniuersum siue omne: q: vniuersū est vnū versum in oīa: ⁊ distributio totius vlis est eius qd p vnā rōnez est in oib⁹ partib⁹: in oib⁹ aūt illis in qb⁹ ptiū qdē positio facit mutationē ⁊ partim nō. In his diciť totū ⁊ omne. sicut in his in quoꝝ pōne partiū diuersa est figura: ⁊ tñ vna sub̄a ⁊ eadē opatio: sicut est pix ⁊ cera ⁊ vestis positio enim in his trāsposita mutat figurā exteriorē sed sub̄a formalis manet eadē: ⁊ iō dicunť illa ⁊ tota ⁊ vniuersa recipiētia ⁊ totū ac oē: aqua vō ⁊ quecūq; sūt humida spēs aque existētia: sic vinū ⁊ lixiuia: ⁊ hmōi ea que sunt nullo mō in ptib⁹ variata dīr vniuersum: ⁊ oē qddā. ⁊ simil' numerus diciť vniuersum ⁊ omne. eo qd numerus nō ē nisi vnitates aggregate que oēs vni⁹ sunt forme: hoc igiť nō dicunť tota: q: nō diciť tota aq̄ vel totus numerus nisi ſꝫ metaphorā. Si. vꝫ. fiat distintio situs per accidēs in partib⁹: sicut in antehabitis determinatū est. Omne vō diciť in his in qbus est ⁊ vniuersū similiter: quādo est ⁊ in vno quodā vnicē omnia ita qd sit in his que ptinet sicut in quibusdā diuersis specie vel numero sicut dicimus oīs hic numerus: ⁊ oēs hee vnitates significātes vniuersum numeꝝ: ⁊ vniuersas vnitates: omne enim ⁊ vniuersum idē dicim⁹ hic igitur de toto dicta sint a nobis.

Cap. 5m. Et est di. de. quot modis dicitur vniuersale.

Oportet aūt nos hic digressionē facere vt vlis nām cōsiderem⁹: qd iā vniuersū qddā ē diximus. Et hic enī faciliter erit doctrina tāꝫ pcedētiū q̄ sequētiū: q: aūt subtiliter vlis nām ingrere intēdimus pmo quot modis vle diciť distinguem⁹: ⁊ vnde ortuꝫ hēat vle ostendemus.

Vle q̄tuor modis dicitur.

Diximus igiť vle q̄tuor modis dici pprie ⁊ hoc q̄cunq; mō dicať trib⁹ modis vel q̄tuor cōsiderari. Diciť enim vle actu ⁊ potētia ⁊ nā ⁊ opione. Actu aūt idem est qd actu eē de multis ⁊ in multis ſm eē nō diuisum ab illis sicut hō: potētia aūt vle est qd lꝫ actu nō sit tñ nihil phibet ipm eē vel fieri tam in arte q̄ in nā sicut domus octāgula que forte nulla est: sed tñ pōt eē vel corp⁹ regulare viginti basiū. Ita et in nā pter renouatiōes figuraꝝ celestiū nihil phibet aliqd fieri qd nō est: qd si eēt saluareť in multis ⁊ eēt vle. Vle aūt nā est sicut id qd quātū de se ⁊ nām suā est vel pōt eē in multis lꝫ aliqd ipediat ipm: qd nō est de nā sua: sicut sol: qm̄ nā sue forme nō phibet eē de multis ⁊ in multis: sed hoc phibet mā in qua est: que tota est pfecta p formā: ⁊ iō forma nō multiplicať: q: forma nō multiplicať nisi p mē diuisionē: ⁊ sic est de luna ⁊ de oib⁹ stellis alijs quaꝝ quelibet in specie ē vna nō multiplicata p numerum. Vle aūt ſm opionē qdā dicūt vle nō tñ vere est vle: ⁊ hoc est qm̄ aliqd ꝫ sui qdē nām est icōmunicabile eē multis. putať tñ cōicabile esse iō qd ptes eius vel opatiōes a qb⁹ nomē accipit sunt cōicabiles. Et pmi qdē exēplū est mūdus q multiplicari nō pōt ꝫ sui nāꝫ tñ q: ptes plures cōicabiles sunt. Multi putauerūt multos eē mūdos: tñ mūdus ipso noīe dicat pfectionē q̄ multiplicatiōi 7dicit sic ondim⁹ in p° de celo ⁊ mūdo. Scdi aūt exēplū est deus cui⁹ opatiōes sunt pvidere ⁊ gubernare ⁊ hmōi: ⁊ q: ista cōicabilia sunt multis: multi putauerūt deū eē qddā vle qd pdicať de multis: cuꝫ tñ nā diuina dicat qddā incōicabile simpler: ⁊ primū ⁊ soluꝫ. His ergo modis cū dicať vle ante rem. vꝫ. ⁊ in re ⁊ post reꝫ: ⁊ in rōne vniuersalitatis. Ante rem aūt diciť vle dupliciter: vnū enī oīa sicut iam multotiēs dixim⁹ sunt in itellectu prime cause sicut in formali ⁊ primo lumine: ⁊ ipsa sit hoc mō forme oīuꝫ: que tñ sūt in ipsa vita ⁊ lux: eo qd hec est vita qddā existētib⁹ oīb⁹ ⁊ est lumē oīs notitie ⁊ rōnis oīum. Dixerūt tā stoici q̄ peripathetici hui⁹ causas: vlia esse prima ⁊ rōnes ⁊ formas q̄ oīum sūt forme vlr phabētes ⁊ imāliter phabētes: ⁊ simplr hñtes oīum apud se rōnes. Cōceptus aūt ⁊ notio vlr hñs ⁊ simplr ⁊ imāliter vocať vle. Hoc igiť mō acceptuꝫ vle hꝫ qddā eē spāle. qd est eē cause itellectualis hoc mō quo lumē intellect⁹ eius est forma reꝝ a se fluentiū p itellectū vlr agētem ⁊ facientē existētias reꝝ. Alio aūt mō dicūt vle: ante rem nō tpe sed sub̄a ⁊ rōne: ⁊ hec est forma aut cā formalis accepta cōstituens eē rei. Actus enī talis forme: ⁊ pprius effectus est eē in omni eo qd est: hoc aūt cū indifferens sit in oibus que sunt eiusdē speciei vel forme ⁊ quātuꝫ est de se sic indiuisum hꝫ vnā ad oīa vel multa relationem: ⁊ sic accipit vlitatis quādā nām ⁊ rōneꝫ: vle aūt qd dicūt esse in re est eadem forma pticipata a multis actu vel potētia: ⁊ hec qdeꝫ diciť vlis eo qd de se semper est cōicabilis ⁊ ppagabilis in multa ex vno: pter qd etiā gen⁹ vno mō diciť vnū ex quo est ppagatio oīuꝫ alioꝝ: vle aūt qd est post reꝫ est forma in esse abstractionis: ſm qd diciť qd experiencia facit vle ⁊ memoria: sicut nos in pncipio hui⁹ doctrine docuim⁹.

Mō esse vlis in rōne vlitatis accipiēdū.

Esse aūt vlis in rōne vlitatis est sic accipiēdū. In vli qdeꝫ aliud est id qd est ipm vle: ⁊ aliud est vlitas siue vniuersitas ipsi⁹ sicut in hoc vli hō aliud est ipsa nā que homo est: ⁊ aliud est cōitas ipsius siue cōmunio q: ipm in se nec vnū est qd multitudini 7dicat vel multitudini opponať nec multa est qua multitudine opponať vnitati solius: ⁊ iō hoc mō dixit Auicēna ⁊ Amibamidin⁹ qd vle nec ē vnū nec ē multa: vniuersalitas aūt ipsius que magis pprie diciť vniuersitas est ex respectu sui ad supposita: qua respicit illa sicut vniens: ⁊ iste respectus est vniuersitas: quāuis forte tñ sit in vno: q: non vnū vt vnuꝫ nec multa vt plura siue multa sic respicit: neq; finita vt finita neq; infinita sed respicit vt vniuersum esse omniū: ⁊ ideo hoc modo est vniuersum: ⁊ pꝫ qd in rōne huius vniuersitatis aliud hꝫ esse q̄ sit eē eius ante rem vel in re vel post reꝫ acceptū. Igiť isti sunt modi vlis ⁊ nō totius sicut in sequentibus erit manifestum.

Cap. 6m. Et est digressio declarās originē ⁊ cām vlis.

Cause et pn origo vlis.

Origo aūt vlis: ⁊ cā duplex est: vna qd primo ⁊ altera cōiuncta ⁊ quasi causata. Origo qdē prima est: q: dīs talis nā ⁊ forma est lumē qddaꝫ intelligētie pcedens in sub̄a. In pbabitis aūt diximus ⁊ in sequētib⁹ ostendemus qd ois itelligentia lumine suo ambit totā illaꝫ mām quā mouet motu sphere sue: ⁊ iō necesse est qd lumē suū toti illi vniuersitati sit cōicabile: ⁊ tñ forma sit lumen itelligētie agētis: ⁊ lumē ipm sit hypostasis ⁊ radix ei⁹ ex illo hꝫ vle qd vle esse pōt q: ex hoc ad plura hꝫ cōicabilitateꝫ. Amp. vle in gñe nō hꝫ nisi duplex eē. separatū. vꝫ. ⁊ pticipatū in hoc aliqd: cōstat aūt qd ex hoc qd est participatuꝫ cū hoc aliqd nō hēat cōmunicabilitatē:

cōmunicabilitatē: hȝ igit ex hoc q̄ ē sepatū. pmū aūt eē separatū q̄ hȝ est in itellectu agēte ambiēte nām ex hoc igit ⁊ nō ex alio hȝ cōicabilitatē. ¶ Dicet aūt fortasse aliquis q̄ cōicabilitatē hȝ ex hoc q̄ cōparat pluribꝰ actu vel poꝰ pluris exitibꝰ: sed hoc oīno est absurdū. Nō eni cōparatio qua cōparat pluribꝰ cā est eius q̄ p inrellm est ante hmōi cōparationē: nihil aūt cōparat pluribꝰ nisi q̄ est cōicabile. Cōicabilitas igit cā est q̄ cōparat pluribꝰ ⁊ nō cāta a tali cōparatiōe ad plura. Cū igit nihil sit primū ambiēs multa informāda ab ipso nisi itellectꝰ agens: q̄ forma aliq̄ ambiat multa per cōicabilitatē sui ad ipsa hȝ ab itellectu pmo agēte cuiꝰ ipsa lumē existit: ⁊ iō diximꝰ in scia de itellectu agēte: q̄ ipsa est sed ea q̄ ambit sicut ars ad mām: hec igit est pma radix vlitatis in oibꝰ que vlia sunt. ¶ Cām aūt hȝ vle sue vlitatis cōiunctā: ⁊ hoc est q̄ ipm aptū est eē de multis poꝰ vl actu: hec aūt est cōpatatio ad multitudinē eoꝝ quoꝝ eē est id cui accidit vle eē: quāuis enī forte nihil taliū sit ipm. tn̄ aptitudinē hȝ suā esse ꝯsequētē q̄ oibus talibꝰ suppositis cōparet: ⁊ hec aptitudo facit ipm vle: lȝ aūt habeat hoc in itellm exn̄s e nō hēat ipm extra itellm in re existēs: tn̄ nō hȝ p hoc q̄ in intellectu est: neq̄ et hȝ hoc p hoc q̄ est in re ipsa. in re aūt existēs hȝ esse reale ⁊ hoc ꝓpriū est p individuātia q̄ accidūt ei in re ipsa: ⁊ sic nullo mō hȝ et in pluribꝰ potētia: vel q̄ sic vle sm vnūq̄dq̄ est alterū ⁊ alterū sicut in primo de aīa diximus. In itellectu aūt existēs est sepatū ⁊ ab esse qdē separati nō hȝ cōparari pluribꝰ vel respectū vlitatis lȝ nō hēat eū nisi separatū. Separatū eni est p hoc q̄ accipit nō ꝯiunctū: ⁊ nō cōiunctū existēs ad hoc q̄ accipiat vniuersi rōne opȝ q̄ accipiat ad multa de qbꝰ est relatione: a tali igit relatiōe hȝ vniuersi rōnē: ⁊ iō vle duobꝰ cōstituit nā. vȝ. cui accidit vlitas ⁊ respectu ad multa q̄ cōplet illā nām in rōne vniuersi. ¶ Dubitabit aūt fortasse aliqs de hiis q̄ nullā subiectā hñt suppositoꝝ multitudinē: an ipsa ad multa referant videt enim ad multa nō referri q̄ multitudinē nō hȝ ad quā referat. ¶ Sed ad hec ⁊ his similia p antedicta pȝ rūsio. sufficit enī vli in eo q̄ est vniuersū q̄dā q̄ ipm de se ambiat multa siue illa sint siue nō sint oīmō sint de potētia sui ambitus sicut pȝ in forma solis que de nā sui ambitꝰ ⁊ ptāte multa ambit. lȝ nunq̄ pcedat in actū hmōi multitudo. Sicut enim ars ⁊ itellectus agēs multa ambiūt de ptāte sua q̄uis forte nunq̄ aliqd eoꝝ q̄ ambiūt pcedat in actū. Hoc igit de origine vlis put ipm vle est tm̄ dictū sit a nobis.

Cōicabilitas nō ē q̄ vle pluribꝰ cōparat ⁊ nō ecōtra.

Que est cā cōiuncta vlis.

Vle duobꝰ cōstituit vide p hoc Auer. 7. meta. cō. 46.

¶ Cap. 7m. Et est di. de. nām ipsaꝝ q̄ est vlis: ⁊ accñā generā ipsius p q̄ efficit in aīa ⁊ in rebꝰ ⁊ vnū ⁊ multū: ⁊ cōe ⁊ ꝓpriū p que dīa concludit ipsius differētia totius ⁊ vniuersalis.

Natura autē illa que est vle simpler nā est sm se ipsaꝝ existēs ex suis cōstātibꝰ diffinientibꝰ: aut si ipsa est primū diffiniēs. tūc ipsa cōsistit absoluta in sua q̄dditate: ⁊ nō accipit cōiuncta alicui ꝓprietati vel accidēti vel respectui q̄ cōsequūtur eē suū: sicut si dicamus q̄ hō sm ipm q̄ hō est vel q̄ est hō: sic. n. nō pēdet eē suū ex itellu eē vel in supposito eē: q̄ sȝ hoc nihil ē de eē suo: q̄d nō igredit in suā rōnē diffinitivā: ⁊ iō hoc mō neq̄ ē ꝓpriū neq̄ cōe neq̄ vnū neq̄ multa: q̄ nihil hoꝝ est ī rōne diffinitiva q̄uis nō repugnet quin q̄dlibet istoꝝ ꝯveniat ei p aliqd adiunctū nāe sue siue sube. Accidit ei enī eē in hoc ⁊ in illo ⁊ p hoc efficit ꝓpriū. Accidit enim et eidē referri ad multa: ⁊ p hoc efficit vle sine cōe: accidit et eidē esse sepatū ⁊ p hoc efficit itelligibile: accidit et ei terminatū eē ⁊ indivisum: ⁊ p hoc efficit vnū: ⁊ accidit eidē adhuc dividi p māe divisionē ⁊ per hoc efficit multū. ¶ Si ē q̄rat a nobis. Cū hō sȝ id q̄d est hō accipit. Verū sit cōe vel ꝓpriū vel vnū vel multa: dicimus q̄ sm q̄ hō est hō nihil est hoꝝ q̄ nihil hoꝝ diffinit ipȝ. ¶ Sed oia hec cōsequunt eē ipsius: si aūt sic querit vtrū hō in eo q̄ hō est: sit vnū vel multa vel cōe vel ꝓpriū dicimus q̄ locutio duplr intelligi pōt. Si enī cū dicit in eo q̄ hō est hō in predicato itelligat. tūc dicimus sicut prius q̄ hō in eo q̄ hō nihil est illoꝝ: sed potius in eo q̄ hō est aīal est rōnale. Si aūt hō in subto sit ⁊ esse pdicet: tūc sensus est hō in eo q̄ est hoc est in eo q̄ hȝ esse: cū eē multipliciter dicat nihil ꝓhibet sic hoiem in eo q̄ est vnū vel multa esse cōe in re. Cū aūt dicit hō est hō ⁊ hō in eo q̄ est hō est hō nō aliud esse iportat nisi q̄ est ex diffōne: ⁊ iō si oīno simpler talis nā accipiat nō habebit diffinitionē: ⁊ in talibus idē querit per q̄onē an est e p q̄onem q̄d est ⁊ tale nec vere vnū nec vere multa est neq̄ cōe neq̄ ꝓpriū sicut est in cā prima. ¶ Hoc igit mō accepta nā sm se vere est cā eoꝝ quoꝝ illa nā est: ⁊ hoc mō sm nām est ante rem ipsaꝝ: sicut aūt diximus vle lȝ ab hoc q̄ est ī intellectu nō sit vle nō est tn̄ vle nisi ens in itellectu: ⁊ hoc pbatur sic: hoc enī nāe est vle: prout accipit vnū de oibꝰ: vnum aūt de oibꝰ nō est in esse q̄ hȝ in rebꝰ: q̄ sic vni ⁊ eidē rei accideret multe individuatiōes: vel oēs q̄d esse non pōt. Opȝ igitur q̄ sit vnū de oibus: prout vnū est separatū ab oibus: hmōi aūt sit per itellectum cuius ꝓbatio hec est. Due enī forme eiusdē speciei in vno sm idē inesse nō possunt. Accipiat ergo hō a sor. ⁊ accipiat a platone sine oibꝰ individuātibus: aut sunt due forme aut nō: si sint due ⁊ sm idem sunt in itellectu: tūc due forme eiusdē speciei insunt eidē q̄d iā diximus impole. Si aūt sunt eadē: tūc eadē rōne de oibꝰ individuis acciperet idem: igit idē q̄d in itellectu est vnū ⁊ idē q̄ tn̄ est de multis sic igit nō est vle nisi dum intelligit: ⁊ hec est veritas. Lȝ q̄dā ex sola ignorātia pbile hoc negāt. ¶ Est aūt hic q̄dā advertēdū valde notabile. ex quo enī vna e simplex est nā que sm se neq̄ est in itellectu: neq̄ i rebꝰ: hec pro certo q̄uis est de se est vna vbiq̄ ⁊ semp: ⁊ p hoc q̄ est in aīa nihil hoꝝ amitti: nō enim p aliud est in itellectu nisi per hoc q̄ est esse separatū ⁊ hoc nō opponit alicui dictoꝝ: in itellectu igit existens nō videt esse singulare lȝ hoc dicat Auic. nō enim est in eo sicut in subto oino sicut alibi ostēdimus. Videt igitur in ipso sicut vbiq̄ ⁊ semper: ⁊ tūc nō erit aliud in vno ⁊ aliud in alio. De his aūt alibi: ⁊ pcipue in libro de pfectione aīe determinatū est: ex inductis aūt quo ad ꝓpositā intētionē est hoc accipe q̄ nā illa cui accidit vlitas in se est vnū qd: ⁊ sm q̄ accidit ei cōpari ad multa est vnitas multa ⁊ esse ipsoꝝ. ¶ Et ex hoc accipit differentia totius ⁊ vlis: q̄si totū ex hoc q̄ est totū nō est nisi in rebꝰ significatis singularibꝰ: vle aūt ex hoc q̄ vle nō est in ipsis. ¶ Adhuc aūt totū ex hoc q̄ est totū numerat partibꝰ suis: ⁊ quelibet ptiū est aliqd substātie ipsius. Vle aūt nec numerat ptibus: nec sunt ptes aliqd de suba ipsius: adhuc aūt nā totius nō cōstituit ptes suas sed nā vlis ꝯstituit oēs ptes suas totū enim ꝯstituit ex suis ptibꝰ: vle aūt ꝯstituit suas ptes ⁊ nō ꝯstituit ex ipsis. ⁊ iō totū nunq̄ pōt fieri pars ptis sue sed vle q̄ cōstituit ptes suas pōt fieri pars essentialis sue ptis. ¶ Amp. totū nō est totū vnicuiq̄ parti sȝ se: vle aūt totū est cuilibet parti sm se. ¶ Amp. totū nō est totū nisi ptibꝰ pñtibꝰ: vle aūt est vle pñtibꝰ ⁊ absentibꝰ. ¶ Amp. totū est totū finitarum partiū: vle autē respicit partes infinitas vel non finitas q̄tū est de se. hec igitur de vniversali sint sic dicta.

Idem asserit Auic. i. q̄ sue meta. cap. 5. q̄ genus ē tm̄ genus eē.

Vle lȝ ab hoc q̄d est ī itellectu nō sit vle: nō est tn̄ vle nisi ens in itellectu.

Que dīa est inter totū ⁊ vle.

Vide cō. 19. tertij de aīa.

¶ Cap. 4m. De eo q̄d dicit colobon q̄ quidē toti opponit.

Lex. cō. 32.

Habita dīa totius ⁊ vlis facile est scire qd ē diminutū sm q̄ opponit toti in eo sensu quo totū idē dicimꝰ q̄d pfectū: hoc igit greci significātes dicūt colobon: q̄d sonat diminutū mēbris: sed mēbrū generaliter vocat pars que determinat sitū aliquē in toto etherogeneo: q̄d proprie totū vocat. ¶ Dicit eni Colobon eē de numero q̄titatū nō q̄tūlibet: sed postꝰ illud q̄d est colobon opȝ esse q̄ntitatē que suo noīe ⁊ situ sit partialis: ⁊ suo noie sit totū continēs ptes tales multas: ⁊ hoc est q̄si etherogeneū totū cuius pars aliq̄ trūcata est totū nō destruēs: ⁊ hoc est q̄d nos ꝯsuevimus vulgariter vocare mutilatū: lȝ nō ꝓprie: q̄ mutilatū est amputatū naso: si enī duo dividant ⁊ altera vnitatū auferat ab altera nō est colobon: q̄ neutrū est pars alteriꝰ: in colobon aūt amputatū oȝ eē ptē ⁊ diminutū sive mutilatū: sive colobonū opȝ eē totū. Nunq̄ enī colobonū est eq̄le relicto ex amputatiōe: ⁊ vlr nullius q̄titatis nūerus detrūcata aliq̄ pte ipsiꝰ ex hoc nō efficit colobonꝰ: i colobonijs enī subam formalē q̄ est spēs opȝ manere post ptis detrūcationē: pte aūt aliq̄ a quolibet numero amputata resultat alia numeri spēs: tā in trūcato q̄ in diminuto: ⁊ hoc est sicut si dicamus q̄ calix sive archa est coloba: tūc eni post trūcationē adhuc manet archa lȝ sit aliq̄ parte diminuta. Numerꝰ aūt sicut diximꝰ dēpta aliq̄ pte nō manet idē. ¶ Adhoc aūt q̄ dicta sunt opȝ addicere q̄ illa sunt coloba proprie que sūt partium dissimiliū sicut diximus: aut et neq̄ hec oia que dicta sunt sufficiūt ad esse colobi. Numerus enim est ve diximus

nõ est colobon: q̄uis dissimiles hẽat ptes: vt dualitatẽ ꝛ triartiũ. Sed gñaliter dicemus ꝙ nullũ taliuȝ totoȝ est colobon cui⁹ ptiũ situs ipso noie ptiũ nõ facit dr̄iaȝ: sicut man⁹ q̄ suo noie dicit põnẽ extrinsec⁹ in latere: ꝛ oculus suo noie dicit põnẽ supius: ꝛ cor suo noie põnẽ interius: ꝛ sic de alijs sicut supius determiatũ est. ꝛ iõ homogenea sic aq̄ ꝛ ignis ꝛ hui⁹que in ptib⁹ nõ hñt põneȝ nisi p accñs nõ sunt colobia diminuant: ea eniȝ que dñr colobia opȝ talia eẽ q̄ in suba ptiũ p se hẽant põnis dr̄iaȝ. ¶ Amp. cũ oĩb⁹ iductis opȝ q̄rl tatẽ eẽ cõtinuã partiũ eo mõ quo ꝯtinuũ dicit colligatuȝ ad vnũ p nãȝ vel p artẽ: aliq̄ eniȝ q̄ sũt dissimiliũ ptiũ hñt q̄dã armoniã: ꝛ nõ ꝯtinuationẽ: ꝛ in cõpositiõe illa hñt cõpositorũ põneȝ ꝙ vnũ est extra ꝛ aliud itra: ꝛ tñ illa nõ sunt colobonia: q2 nullũ diminuit ex alio cũ oĩa distincta sint abinuiceȝ fm suas totalitates: ꝛ nullũ eoȝ cõtinuũ cũ altero. Ad hoc aũt que dicta sũt opȝ scire ꝙ nõ quelibet tota ꝯtinua dicantur colobonia: ꝛ ea tota q̄ colobõia dñr: nõ sortiunt hoc nomẽ cuiuscȝ pticule puatiõe. Si eniȝ auferant ea q̄ nõ sũt ppria sube sicut ab aue plume vel pili ab hoie: nõ dñr colobonia pp talẽ priuationẽ. hoc eni sunt nõ de eẽ toti⁹ fm ꝙ ro. ũ sȝ q̄dã supflua que recrescũt ablata: ꝛ si nõ recrescũt hoc est p accñs in q̄busdã. Adhuc aũt etiã si sunt ppria sube totius tñ nõ adhuc dñr colobonia si auferat aliqd vbilibet: ꝛ tali eni loco põt eẽ positũ in toto qd ablatũ nõ diminuit sed destruit totũ ꝛ in tali loco põt esse ablatũ ꝙ est de influētib⁹ ꝛ effluētib⁹ fm mãm que nõ determinat aliquã ptẽ que positionis determinatã hẽat dr̄iam in toto. ꝛ hoc est sicut si dicamus ꝙ cilit siue archa psoret in fundo: nõ eni ex hac pte põneȝ hñte diminuit: sed para aliq̄ledit in ipa archa. Sed colobõ siue coloboniuȝ vocat si auris amputat ab aiali siue oculus aut extremitas aliq̄ pedũ vel manuũ: ex hoc eniȝ nõ destruit aial fm subaȝ: sed manet adhuc aial ȝ trũcatũ vel mutilatũ. hoc tñ totũ nõ dicet coloboniuȝ si q̄s ab eo priuet carnẽ aliquã: q2 caro est para fm mãȝ influēs ꝛ effluens nõ determinãs sitũ in toto fm põnis spãleȝ dr̄iam. nec est colobonũ si diminuat cor aut splen aut epar: q2 illa sũt itra ꝛ priuata destruũt totũ: ꝛ iõ illoȝ subtractio iterfectio est ꝛ nõ diminutio: ꝛ iõ nõ dicit coloboniũ nisi diminuat extremitateȝ aliquã que est de ppria suba totius: ꝛ qua ablata nõ destruitur totũ. Adhuc aũt nõ pꝑter oẽm ablationẽ cuiuslibet extremitatis dicit colobon sȝ opȝ ꝙ priuatũ nõ recrescat. Aliter eniȝ eẽt de iflnētib⁹ ꝛ efflnētib⁹ fm nãtur: ꝛ q2 opȝ colobonium diminutũ eẽ in aliquo qd est de ppria suba toti⁹ iõ calui nõ sunt coloboni. Sic igit pȝ ꝙ colobon cuidã toti accidit. ꝛ nõ omni nec accidit vlĩ ꝙ suas ꝯstituit ptes ꝛ saluat i quolibet eoꝝ: ꝛ id qd est totuȝ para est vlis: hec igit dicta sint de colobon. ¶ Opȝ aũt scire ꝙ si colobon fm diminutã rõnem ipsius accipiat tũc qdlibet iductoꝝ aliquo mõ i pꝑrietatis colobon põt appellari: semp tñ accidit toti ꝛ nõ vniuersali.

¶ Cap. 9m. De modis qb⁹ determiat generis mltiplicitas.

Tex. co. 13.

Ex qb⁹ est aliqd q̄dã sunt pñ⁹ fm eẽ ꝛ de his habitũ est: q̄dã aũt sũt pncipia fm cognitioneȝ ꝛ hec sũt gen⁹ ꝛ dr̄ia: ꝛ de his opȝ terminare q2 aliter nõ possumus venire in cognitionẽ sube: ꝛ qd est. determinem⁹ igit pmo modos gñis ꝛ modos differẽdi fȝ gen⁹: ꝛ postea accipiamus pprũ modũ generis: ꝛ pprũ moduȝ dr̄ie: ꝛ ostẽdamus nãs ipsoꝝ. ¶ Genus q̄ dr̄ vno mõ a gñatiõe: qñ eoꝝ q̄ sũt vni⁹ spẽi ppagatio vel gñatio cõtinua est: ꝛ hoc mõ oĩa illa que multiplicant sub sola vna gñatiõe vniuoca dñr esse genus vnũ. hec eniȝ oĩa sunt vni⁹ potẽtie ꝛ vni⁹ forme: ꝛ eoꝝ ppagatio est sub forma vna. sicut dicit homuȝ esse gen⁹ vnũ. eo ꝙ cõtinua eoꝝ gñatio ex vno nõ itercipit aliquo generãte vel generato fm formã aliaȝ: ꝛ ex hoc pȝ ꝙ oĩum eoꝝ quoꝝ est gen⁹ hoc mõ dictũ vnũ ppagatio est vnũ ex vno fm nãȝ qd. cũcȝ sit illud. hic eni qdã ponũt ꝯstellationẽ quãdã: qdã ꝛ c idiuiduũ eiusdẽ gñis vnũ. qdã aũt rõnẽ nãe vnã: q2 virtus gñantis est a nã illa ꝛ vtus q̄ est in mã imago est vtutis illius: ꝛ iõ tres opiones tãgũt mouẽs primuȝ ꝛ agẽs pm ꝛ determinatũ ꝛ formã primã vtutes ꝛ actus iformãtẽ ꝛ quo ad hoc q̄libet sic opinãtiũ aliq̄ mõ dicit ver. ¶ Alio aũt mõ dr̄ genus ex quo aliq̄ sũt sic ex primo mouẽte mãm ad gñationẽ ipsoꝝ sicut eniȝ dr̄ vulgariter: ꝙ q̄dã sunt elines gñe: ꝛ qdã Iones eo ꝙ priores ab Ellino pmo patre sequẽtes vo a Ioue primo generãte sunt traducti: ꝛ magis qdẽ denoiãt ꝯñs a generãte patre q̄ a mã siue a matre. Aliq̄ñ tñ denoiatur a matre femina: sicut a Pyrrea siue pyrra pyrrice vocãtur: hmõi aũt cã i libro de aialib⁹ assignata est: q2. vȝ. mater est sicut mã: pater ãt est sic factor ꝛ spẽs in gñatiõe. ¶ Amp. aũt tertio mõ ꝛ gen⁹ qd est q̄si id in quo sũt ipẽs sic in subiecto suali sibi fm imaginationẽ ꝛ sensuȝ: ꝛ hoc est similimũ cũ mã sicut supficies dr̄ gen⁹ figuraꝝ supficialiuȝ: ꝛ solidũ siue corpus dicit eẽ gen⁹ figuraꝝ corporaliũ: sed in hec est dr̄ia: qd hec sine trãsmutatiõe figuris supficialib⁹ vel corporalibus determiant figuraꝝ eni est aliq̄ supficialis: ꝛ hoc q̄ est supficies q̄dã talis vel talis: hoc est sic vel sic figurata: figuraꝝ vo alia est q̄ est solidũ siue corp⁹ talis vel talis: hoc autẽ siue sit supficies: siue solidũ subm est differẽtijs ꝛ idifferentijs q̄ cõstituũt figuras esse subm tñ sine sui trãsmutatione. ¶ Amp. aũt gen⁹ dr̄ pprijssime: ꝙ est gen⁹ sicut dr̄ genus in orationib⁹ diffinitiuis in his eni id qd pm̃ iest: ꝛ ꝙ in qd pdicat hoc dicit eẽ gen⁹: ꝛ hoc est q̄si fundamẽtũ oĩum alioꝝ siue sint subalia siue accñtalia. hoc eni est subm primũ nõ existens in aliquo sicut in sbo: ꝛ hui⁹ qdeȝ ipse dr̄ie sbales dñr eẽ q̄litates: ꝛ hoc differt ab eo qd ante dictũ ẽ. qm̃ supficies qdẽ realiter est in quo fm aliquã ptẽ sui hñt figure: ꝛ solidũ est in quo fm aliquã ptẽ sui hñt figure corporee: ꝛ nõ fm totũ: q2 figura nõ est nisi fm exteri⁹ in solido ꝛ figura nõ est nisi in termino supficiei. ꝛ hoc qdã nõ ꝯsiderauerũt: ꝛ iõ nõ nisi tres modos gñis eẽ determinauerũt gen⁹ aũt in orõnibus diffinitiuis est ipsa suba ei⁹ cui⁹ est genus nõ fȝ ptẽ ipsius sȝ fm totã ipsi⁹ nãm ꝛ subm: ꝛ dr̄ie sũt sicut q̄litates eẽntiales istius gñis ꝛ hoc est gen⁹ pꝑrie dictũ. ¶ Capitulariter q̄ ꝯstringẽtes q̄ dicta sũt dicim⁹ ꝙ genus tot modis dr̄ sicut dictũ ẽ. p⁹ eni mõ dr̄ fm gñationẽ ꝯtinuã eiusdẽ nãe fȝ spẽm ꝛ hoc est gñis siue cuius: sub vna cõi nã. ¶ Aliud aũt fm genus dr̄ fm gñationẽ ex vno pmo mouẽte. ¶ Aliud ãt dr̄ sicut forma siue figura supficiei vel corporis. ¶ Aliud aũt 4⁹ mõ dicitũ dicit genus sicut mã. nõ tñ oĩno idẽ cũ mã: id eniȝ cuius dr̄ia est ꝛ eẽntialis q̄litas specificãs ipm ꝛ determinãs hoc est subiectũ qd dã qd aliquo mõ dicimus materiam.

¶ Cap. 10m. Et est digressio declarans naturã generis: ꝛ distinctionem eius a materia ꝛ a differentia.

Ex aũt vt plenius itelligant opȝ nos determinate nãm gñis subtili determinatiõe sicut aũt iam patuit: nã gñis est cui⁹ q̄litas eẽntialis est dr̄ia. ¶ Mã igit que in suis subalib⁹ cõsistit ad eẽ suũ nõ idigẽs dr̄ia est gen⁹. q̄ si ad esse suuȝ vt gen⁹ est dr̄ia idigeret: oporteret ꝙ in oĩ generis diffõne reciperet dr̄ia ꝛ hoc falsum est: qm̃ lȝ aliqd genus diffiniat hoc tñ accidit ei nõ inq̄tũ qdẽ gen⁹ est: sȝ potius vt est spẽs q̄dã ex gñe supiori: ꝛ dr̄ia cõstituta. si eni genus fm ꝙ genus hẽret diffõnẽ: oẽ gen⁹ hẽret diffõnẽ qd falsum est: ꝛ cõstat ex pcedẽtib⁹ q2 id qd simplr est gen⁹ ꝛ nõ ẽ nisi gen⁹: nullã hȝ penit⁹ diffõnẽ. ¶ Iã eni osñdim⁹ ꝙ cũ dicimus suba est ens p se exñs: p se existẽs nõ dicit nisi nõ i alio existere: ꝛ hoc nõ addit sicut dr̄ia aliqd sup ens ꝛ iõ realiter idẽ est ens ver ꝛ suba ꝛ oĩa alia sunt modi qdã entis. Constat igit ꝙ gen⁹ in eo ꝙ gen⁹ ad eẽ sui fm ipm ꝙ genus est nõ idiget dr̄ia: ad eẽ igit suũ fm ꝙ gen⁹ est nõ est natũ recipere alteꝝ: est igit sicut exñs in se ipso in eo ꝙ est gen⁹. Igit hoc mõ est in se exñs in nullo existẽs vt in subto: ꝛ exinde hȝ ꝙ in qd pdicat ꝛ est suba ei⁹ cui⁹ est gen⁹: q2 eo cui⁹ gen⁹ est nõ idiget aliquo ad esse suũ in eo ꝙ gen⁹ est. Mã aũt nõ cõparat ad id cui⁹ mã est sicut nõ idigẽs aliquo: sȝ potius sicut imꝑfectũ idigẽs forma ꝛ iõ nõ cõparat nisi sic pars. que est in po⁹ aliud fm eẽ: ꝛ iõ in se subsistẽs nõ itelligit nisi per analogiã ad formã: ꝛ iõ differt a gñe in hoc ipso: ꝛ hoc ẽ vna cãꝝ q̄re mã nõ pdicat de eo cui⁹ est mã. cũ tñ gen⁹ pdicet de eo cui⁹ est gen⁹: gen⁹ eniȝ cũ sit suba nõ determinata p dr̄ias sed determinabilis: ꝛ nõ designata p mãȝ sȝ designabilis: ꝛ hec suba est totũ qd i qd dicit eoꝝ quoꝝ est oȝ ꝙ sicut suba pdicat de his q̄ sũt sub ipsa: ꝙ ita ẽt gen⁹ pdicet. hõ eniȝ est suba aiata sensibilis: ẽt si nõ itelligat designari p accñs indiuiduãtia: ꝛ si nõ itelligat determinari p dr̄iaȝ rõnalẽ est eniȝ hõ suba cõfusa q̄ est qd ipsius sicut est subñtia determinata ꝛ designata. De his autez in ꝯsequẽtibus sequẽtis post istud capitulũ plenius agemus. Quãtum. n. ad p̃ñtẽ ptinet

Mã q̄ gñe differt a mã vide ẽ p hoc Alber. p̃ mnis phs. cõi⁹. 12. me. c. 1.

speculationē nō intēdimus ostēdere nisi qd sit generis nā: et qualiter differt a mā. ¶ Quāuis igit sic differat a mā sic dictū est in plurimā tū mā hz ꝯueniētiā: et inter ceteras ꝯuenientias quas hz tū ipsa p̄cipue hz tres. Quarū vna est q̄ est aliam cū ꝙ gen⁹ est forma hui⁹ cōpositi ꝙ est ꝓpinqua mā vel remota sine eniz mā remota accipiat siue ꝓxima semp est cōposita et nā forme hui⁹ cōpositi ꝙ est ex mā q̄ est suba q̄dā et po⁹ q̄ est diuialis ichoatio forme: est solū id qd vocam⁹ gen⁹ et in hoc hz affinitatē cū mā: id eniz qd nec formā nec formā hz nec hz analogiā ad formā nō est designabile p nomē aliqd: et sui nulla pōt eē penitus notitia. ¶ Scda aūt ꝯuenientia est q̄ diuit ex ipsa ꝙ sicut mā nō est aliqd nisi in po⁹ ita genus in eo ꝙ gen⁹ nō est aliqd existēs determiatū nisi in po⁹. ¶ Tertia āt ꝯueniētia est ꝙ sicut mā in po⁹ est hñs formas: ita gen⁹ ptāte hz differētias q̄ sunt q̄litates ipsius sicut forma subalis eēntialis q̄litas est māe. Unde aūt hēat genus qd p̄dicet de toto tū tñ nō sit nisi pars eē toti⁹ postea⁹ dicemus. ¶ Qd aūt iaz dicim⁹ de nā gñis ꝙ est qd determinabile differētijs et designabile mā et idiuiduātib⁹ in oi eo cui⁹ est gen⁹: ita dicim⁹ ꝙ est eēntialis vniuscuiusqꝫ q̄litas q̄ est dīa: hoc eni pōt accipi dupl'r. vno qdē mō ī se absolute accepta: sicut si rōnale ipsaz dicemus rōnabilitatē et hoc mō q̄dē pōt eē pars eius. s. hoīs: et gñaliter loquēdo eius cui⁹ est dīa: sz nō hz dīe rōnez nec hoc mō de re cui⁹ pars ē p̄dicat. Hoc eni mō nō est p̄dicabile de aliquo nisi forte de se ipsa. Scdo aūt mō accipit: sicut eē determiati act⁹: et hoc mō est dīa qr hoc mō p diuisionē erit in genere et est in ipso ptāte et est q̄litas eius: et sic lz nō sit eadē nā cū gñe tñ hoc mō p̄dicat de spē quā ꝯstituit· qr ipsa est eē ipsius sm actū sicut gen⁹ est esse ipsius sm potētiā. ¶ Est aūt attēdēdū ꝙ genus in eo ꝙ genus: nō est nisi subm p'imū in eē ei⁹ cui⁹ est genus sz sm ꝙ sit determinatū ad actū vel nō determinatū vel sic designatū idiuiduātib⁹ vel nō designatū hoc nō ꝯuenit ei sm se per ea q̄ accidūt: sic supra dicim⁹ de dīi: et iō vnū et idē in suba est determinatū et nō determinatū et designatū et nō designatū: similiter ēt accidit ei eē in itellectu vl nō eē in itellu. ¶ Quātū eniz est de nā sua nō est nisi suba qd existēs nō in alio per hoc ꝙ est gen⁹: et iō p hoc ipm ꝙ est subm p'mū est: qr id qd simpl'r sō hz in alio existere eē subm· pp qd accidit ēt ei cōe eē: qr hoc hz inquātū est nō designatū vel nō determiatū: cū aūt gen⁹ sit sic subm respectū po⁹ hñs ad dīas: seqtur ne(c)lo ꝙ oino simpl'r nō est gen⁹: neqꝫ hz gen⁹ oino simplicē nāz sicut deus. et si itell's in oino simplici ponit gen⁹: opz ꝙ intell's sic ponēs genus respect⁹ diuersitatis gñis et potētie ponat in semetipso accipiēdo simplex ad modū cōpositi· lz aūt diximus dīas ꝯtineri in ambitu generis siue ptātis eius tñ genus nō idiget eis nd sui subm: eo ꝙ oēs sunt post subm ipsius. hoc igit est qd de generis hic dicere voluimus nā.

¶ Cap. xi^m. De his que sunt in potestate generis: et sunt vere differentie ipsius.

Post hec aūt ꝯsiderādū q̄ recipiant in genere sicut eēntialia sps ad spēz determinātia. Posset eni aliqs dubitare: qr ex quo dīe ꝯsequunt nām gñis et subaz et hoc qd ꝯsequit nāz alicui⁹ et subaz eius q̄litas est et accñs videt. Qd dīe sēnt accñā gñis: hoc aūt oino est falsaz et ipossi quī accñs nō p̄ficit in eē id cui⁹ est accñs. ¶ Dīa aūt lz non p̄ficiat genus in eē gñis: tñ p̄ficit ipm in eē sic et forma q̄ nō p̄ficit māz in eē māe: tñ p̄ficit ipsaz in eē qr iā eē generis et eē māe est eē potētie: ois aūt po⁹ indiget aliquo p̄ficiēte alio a seipsā: vñ nocādū est ꝙ tū diuidit gen⁹ diuidentia talia debēt eē quoꝝ vnū nō pmutet in aliud sm eē vel sm rōnē saluata suba diuidētis: neqꝫ vnū et idē dz saluata rōne substantie sub forma duaꝝ diuidētiū inueniri· qr aliter genus nō diuidūt· si eni vnū diuidētiū mutat ad formaz alteri⁹ saluata rōne sue sube: tūc forma alteri⁹ diuidētis est in eo non sicut q̄dā pars eē ipi⁹: est igit accñs et ꝙ in vno est accñs in nullo est suba: igit hoc ēt in alio aliquo aliq̄ nō potuit eē forā substātialis· idē aūt seqꝫ si daret ꝙ idē eēt sub forma duoꝝ diuidētiū. ¶ Amp. ꝯsiderādū est ꝙ sūt imediate a gñis ptāte exeūtia· hoc aūt est si gen⁹ sequ aut sm ipz qd est: vñ si qs diuidat subaz dicēs ꝙ est ens susceptibile mot⁹ vel ens nō susceptibile mot⁹: siue in susceptibile motus: pz ꝙ ille nō sunt dīe qr susceptibile eē motus nō ꝯuenit sube sz ipm ꝙ suba est: sed sm ꝙ corpus locabile est vel relatū ad locū· in susceptibile aūt nō ꝯuenit ei p hoc ꝙ suba est sed p hoc ꝙ icorporea est q̄dā suba: et iō diuidēda est p corporeū et icorporeū. Unde si sint diuisio p ea que ꝯueniūt gratia iferioris semp sit p ea q̄ nō ꝯueniūt generi sm ipm: et iō illa nō subdiuidet dicunt eē in ptāte generis: sic ēt nō sūt in mā q̄ nō sūt in ptāte ipsius. ¶ Amp. si sint imediata generi nō adhuc necio sunt dīe ipsius: qr pūt eē accñā ꝯcomitātia genus: et hec cognoscunt in hoc ꝙ in gñe ꝯcto ad spēz et designato in indiuiduo existētia nō dāt eē sz sūt eē ꝯñ. sicut si aial diuidat p masculū et feminā. hoc eni ꝯcomitant aial in eo ꝙ ē aial: et sūt aialis solius et ois et in aiali determiato et designato sequunt eē pfectū: qr po⁹ generādi: nō est nisi iā existēris et pfecti inesse. Diuin aūt serius non est nisi sm potētiā gñandi in alio vel ex alio determinata: et iō ista sunt ꝯcomitātia aīal ex passione māe sm calidū vel frigidū: sic in scia de aialib⁹ determiatuz est. ¶ Cōsilet⁹ eni multi sūt in mā: et aliqū qdē alterādo inducūt aliqd ꝓportiōnbile sibi vl ꝓportionatū suo aī aliqū ēt inducūt p̄ter ꝓportionē illā aliqd accñs: et qñ sui diuinitatis determināde in oēs spēs ꝓportionatū est: tūc illud accñs totā comitat gñis cōtinētē: et tñ nō est dīa· sūt ēt aliqū accñā q̄ sunt accñā grātia generis superioris vel dīe generis superioris· vt si dicerē ꝙ aial est albū vel nō albū: hec eniz accidūt gratia corpis: ꝙ est genus aialis. Aliqū eniz sūt accñā gratia dīe generis ipsius qd diuidit: sicut si dicā aial eē nutritiuum vel nō nutritiuū vel alio mō tali: hec eni accidūt eo ꝙ accipiunt a po⁹ aie et nō ab ipsa aia: et quocūqꝫ mō tali accidant dīe. Dīe cōiter dicte sūt: et nō ꝓprie: lz aliqū sūt ꝯcomitātes totū generis ambitū. Dīe aūt vere sunt q̄ sicut forme et actus sūt itra generis ptātē. Ille eni specificāt gen⁹: sicut forma māz: et ille sūt q̄ dāt eē subale: et iō gen⁹ ad hoc ꝙ actu sit idiget determināte: et ad hoc ꝙ hoc aliqd sit indiget et determināte et specificāte et designāte: et tñ nō p̄dicetur de eo qd subijcit nisi sz ꝙ est nā ipsius de quo p̄dicat· ꝯstat ꝙ p̄dicat vt determiatū et specificatū et designatū et sic est totū. Si eniz p̄dicaret vt nō determinatū et designatū cuz hoc mō nō sit nisi pars: sequeret ꝙ p̄dicaretur pars de toto et hoc est impossibile: si qs aūt obijciat ꝙ gen⁹ determinatū est idē cuz spē: et determinatū et designatū idē est cū idiuiduo: et sic ea (ra)dē erit p̄dicatio generis et speciei: dicemus ꝙ hoc est falsū. genus eniz siue sit determinatū siue sm se in eē potētiali acceptū semp est gen⁹: et iō supius dicim⁹ ꝙ generi accidit eē determinatū: vel nō eē determinatū. Qd ex hoc ꝓbatur: ꝙ neuter hoꝝ igredit in illius nōe diffōnē que est gen⁹: vnde respectus quē hz ad determinās et designās nō facit ipm aliud eē genus· sublato. n. determināte nō tollit nā generis: et post hoc ipso nō ponit· qr sine hoc hz eē· et sō idiget determinante ad hoc ꝙ bñt eē gñis sil'r aūt tā designātiu ipm sint idiuiduātia q̄ faciūt ipm sic id solū eē nō est aliud sublatis p itellectū idiuiduātib⁹ remāet adhuc gen⁹ id qd est· lz destruat singularitas que p idiuiduātia designata fuit· spēs aūt eē sit totū eē determinatū po⁹ et actu: et iō remota dīa p intellectū spēs nō remanet spēs: et iō spēs nō indiget determināte esse aliū sed designāte tñ indiuiduo: et iō spēs vt totū predicat. De his igitur in tātū dictum sit a nobis.

¶ Cap. xii^m. De modis quibos dicitur diuersum genere.

His habitis facile scit q̄ sunt diuersa gñe. Diuersa. n. gñe sūt quoꝝ est diuersaz p'mū subm: cuius dīe sūt q̄litates: et illa sūt nō eiusdē potētie: et iō nō resoluūt alteꝝ in alteꝝ· qr eꝝ quoꝝ nō est po⁹ vna nō trāsmutant vl resoluunt ad inuicē: et sil'r q̄ sūt diuersa gñe nō trāsmutant vel resoluunt ambo i idē: qr si in idē resoluerēt nō resoluerent nisi in eādē po^am: et sic eēnt vni⁹ et eiusdē gñis: et hoc ē ꝯ hypothesim sicut spēs et mā in genere sunt vnuz qñ spēs siue forma est in ptāte māe sicut in genere. ¶ Diuersa ēt dicūt in genere· sicut que cūqꝫ dicūt sm diuersaz entis cathegoriā. Alia nāqꝫ sm huiōi cathegoriā qd siue substātia significat. Alia quale qd· et alia q̄ntū qd: et alia significāt qd est aliorū p̄dicamētoꝝ sm ꝙ in locis prius est diuisum· eꝝ eni que sūt in diuersis cathegorijs nō resoluunt abinuicē: sicut sunt subalterna in qb⁹ iferius resoluit in suuz superius· neqꝫ resoluunt ambo ad vnū aliqd· sicut spēs coeque resoluunt in vnum et idē gen⁹: hic igit hoc mō et hac de cā diuersa gñe dicūtur.

Margin notes: (beside "quas hz tū…") ꝙ non est pars … qd hz gen⁹ cū mā. — (beside "mus. ¶ Qd aūt…") Dīa dupl'r cōsiderari pōt. — (beside "est q̄litas eius…") Nō h qr vē dicere ꝙ dīa nō sit eadē nā cū genere. — (beside chapter heading) Tex. cō. 33. — (beside "quī accñs nō p̄ficit…") Dīa tñ nō p̄ficit genus in esse gñis p̄ficit tñ ipm in esse. — (beside chapter xii) Tex. cō. 33.

¶ Cap. 13m. Et est dig. de superius inductos modos multiplicis generis. & fm quē modū dr̃a sit qualitas generis.

Oportet aūt scire q̄ modi q de multiplicitate generis & differētiū gn̄e dicti sūt oēs ad vnū respiciūt. gn̄atio eniz ɔtinua vni⁹ pmo est gn̄is eo ꝙ id qd̄ pmo vnū existēs cōicabile est multis ē genus: & ꝗ spēs cōicarse multis. hoc non ɔuenit ei pmo sꝫ ɔuenit ei inq̄tū est aliqd gn̄is: nec cōuenit alicui ante genus: qꝛ illa q̄ cōicāt ante gen⁹ existētia non cōicāt vniuoce sed p analogiā. ¶ Amp̄. spēs nō cōicat se nisi p diuisionē mãe: genus aūt fm formalē multiplicationez se cōicat q̄ verior est cōicatio: eo ꝙ forme gb⁹ cōicat se gen⁹ de ipsa exeūt generis ptāte: mã aūt de ptāte spēi nō erit. Generatio enim ɔtinua pmo & p se est generis: gen⁹ eni dr̃ sicut a mouēte pmo in tali cōicatiōe opꝫ ꝙ illud sit pticulare: qꝛ talis mot⁹ nō nisi pticulari ɔuenit: sꝫ cū pbatū sit talē cōicatiōnē pmo generis eē: ɔstat ꝙ & mouēs ad talē cōicatiōis sicut nō hꝫ pmo ṽtutē mouētē ad hoc: nisi ex nā generis q̄ est in ipso: pꝫ igit̃ ꝙ ēt secūdus modus ad genus respicit: qꝛ lꝫ sit act⁹ pticulariū virtutū tn̄ gb⁹ siunt act⁹ oēs isunt pticularibus a nā. Isti igit̃ sūt duo modi magis ip̄roprij. ¶ Terti⁹ aūt modus min⁹ ip̄roprius est in hoc eni dicit̃ subm primū: sed qꝛ nō in toto subijcit̃ iō aliqd hꝫ ip̄roprietatis. ¶ Est aūt adhuc & alius in illo modus ip̄roprietatis qꝛ & figura nō est in eodē gn̄e cū suphcie & corpe: & si qdē suphcies & corpus vere gn̄a eēnt figura suphcial̃ & corpalis oporteret ꝙ dr̃e eēt gn̄e eēnt eiusdē generis eo mō q̄ dr̃a ad gen⁹ reducit̃. De mō aūt illo in sequētib⁹ erit manifestū. hec aūt q̄ dicta sunt circa modū terciū valde sūt notāda qꝛ circa modū illū vsqꝫ hodie plurimi errauerūt. ¶ Quartus aūt modus vetus est q est ille qd̄ subm pmū in dr̃onib⁹ diffinitiuis subm dicit̃ esse cui⁹ q̄litates sunt dr̃e: & iuxta hūc modū sumit̃ modus tercius. Qd̄ aūt q̄litas generis dicit̃ dr̃a & nō spēi iō est: qꝛ ipsa nō est q̄litas ei⁹ cui dat eē: & ip̄m in eē cōstituit: spēi autē dat eē & ipsaz in eē ɔstituit: & iō ipsius spēi est suba ꝓpria: genus aūt nō ɔstituit in eē: nec dat ei eē sed ɔsequit̃ ip̄m. & qꝛ cōsequit̃ ip̄m gen⁹: nec aliqd aliud in qd̄ p̄dicatū ē de rōne ei⁹: & iō fm totā eēntiā ipsius remanet q̄litas. ꝙ nō facit spēs in cui⁹ rōne est qd qd̄ est gen⁹: & hec est cā ꝙ id qd̄ simpl̃r ē genus est tn̄ qd. Qd̄ aūt est dr̃a est quale tn̄: & ꝙ est pticipās vtrūqꝫ est q̄lis qd & hoc est spēs vel id qd̄ fꝫ diuersos respect⁹ est spēs & gen⁹. sūt tn̄ qdā ɔ hoc obijciētes: dicūt eni ꝙ id qd̄ p̄dicat̃ de aliq̄ vt ens de rōne ips⁹ aut est cōissimū p̄dicatū aut nō est cōissimū: sꝫ est in alio q̄dā cōlore. Dr̃a aūt predicat̃ de aliquo: sic ens de rōne ei⁹ de quo p̄dicat̃: qꝛ sic p̄dicat̃ de spē: nō aūt p̄dicat̃ vt p̄dicatū cōissimū. Predicat̃ igit̃ vt ens in alio cōlori. Omne aūt qd̄ est p̄dicatū i alio cōlore existēs: hꝫ dr̃az p quā differt ab his q̄ sūt secū in eodē: igit̃ dr̃a hꝫ dr̃az. Est aūt hec obiectio Alpharabij & Aui. pħoꝝ quā & sic soluūt dicētes: ꝙ hec ꝓpō ꝙ oē qd̄ p̄dicat̃ d̄ aliquo vt ens de rōne ipsius aut est p̄dicatū cōissimū aut est in alio cōlore: ꝓpō est q̄ ɔcedi pōt in aliq̄ qꝛ eē in gn̄e cōlori dupl̃r dr̃: aut eni est in gn̄e cōlore ita ꝙ illud cōis gen⁹ sit de rōne ipsius: aut vt sit ɔcomitās ipꝫ. Cū aūt addit̃ ꝙ dr̃a p̄dicat̃ de spē hoc simpl̃r dicūt eē verū: qm̄ rōnale p̄dicat̃ de hoīe: & alie dr̃e p̄dicant̃ de alijs spēb⁹: nō eni ipsa rōnabilitas dr̃a est sꝫ poti⁹ rōnale: & cū hec iterū dupl̃r dicat̃ de hōie. vꝫ. aiaz rōnalez: & hoc est hō & sic nō est dr̃a: sꝫ dr̃az hñs & dr̃ de actu siue endelecchia q̄ est eēntialis act⁹ q est ei⁹ qd̄ hꝫ aiam rōnale eē in eo ꝙ rōnale est & sic est dr̃a q̄ cū genere ɔstituit spēz: & hoc mō p̄dicat̃ dr̃a de eo cui⁹ est dr̃a: illo aūt mō quo accipit̃ vt rōnalitas nō predicat̃ nisi ad modū generis de hac rōnabilitate & de illa. ¶ Cū aūt vlterius ɔcludit̃ ꝙ dr̃a nō existēs p̄dicatū cōissimū sit in alio cōlori dicūt hoc posse ɔcedi sub hoc sensu ꝙ in genere eē dicit̃ id qd̄ ɔcomitat̃ genus. ¶ Hec aūt solutio lꝫ bona & vera sit tn̄ aliqd addēdū videt̃ vt itelligat̃. ¶ Genus eni dupl̃r ɔcomitari pōt vt. vꝫ. subm tn̄: vl̃ vt subm & pn̄m qdā. Si vt subm tūc cū illo qd̄ sic ɔcomitat̃ nō cōstituit aliqd vnū sicut corp⁹ ɔcomitat̃ p̄dicationē colorati: qꝛ sic ē coloratū est corp⁹. Aliqū aūt comitat̃ genus aliqd sicut subm simul & pn̄m sicut ɔcomitat̃ dr̃e positionē. Dr̃a aūt p diuisionē erit a genere & est in ipso & pncipiat̃ ab ipso sicut determinatū & pfectū pncipiat̃ ex indeterminato & imp̄fecto: & sic forme pncipiant̃ ex mã eo ꝙ icho-

rio ipsaꝝ est in ipsa: & iō genus & generis potētia pficit̃ & determinat̃ ex dr̃a: & in ɔstitutiōe spēi nō addit̃ sibi dr̃a vt penitus aliud sꝫ poti⁹ vt idē determinatū. Qd̄ aūt sic est in genere. nō hꝫ gen⁹: vt ens de rōne sui: & iō n̄ seq̄t̃ ꝙ hēat dr̃az: sꝫ poti⁹ est simplex act⁹ seipso. hoc est tota sua q̄ditate differēs ab oīb⁹ alijs in eodē genere secū existib⁹: & hec valde notādā sūt: qꝛ plurimā in hac sciā & sequētib⁹ hūt vtilitatē. Sꝫ atēdēdū ē ꝙ sicut diximus dr̃a nūq̄ est designāda vt abstracta: vt verbi gratia rōnalitas & irrōnalitas dr̃e dicantur: qꝛ ista significatio nō est nisi in mō itelligēdi dr̃az p modū nãe existētis p se: cui⁹ eēntia acq̄sita ē ex pncipijs sue diffinitionis: & hoc mō nō est acq̄situ esse dr̃e cū ipsa sit q̄litas simplex: sed itellect⁹ differētie est sicut si ponam⁹ nō eē nām hoīs. & adhuc remanere hoīez in eē aialis rōnalis: & tūc itelligam⁹ actū aialitatis vltimū sꝫ illū modū quo est act⁹ eius qꝛ sic nō est abstractū: sꝫ in eē acceptū. sic eniz sp est simplex: & tn̄ semp est in aliquo qd̄ determinat̃ & pficit̃ p ip̄m: eē eni in po^a & eē in actu idem est & eiusdē eē fm subaz: & nō differt nisi p eē potētie & eē act⁹: in eo ꝙ est actus & in eo ꝙ est po^a: que dr̃a in suba si eē nullā facit diuersitatē: & hoc pꝫ cū dico mēsurā & addo lineā q̄ est mēsura fm solā lōgitudinē determinata nihil addo ꝙ in mēsura nō fuerit: vel ꝙ a mensura diuersū sit: sꝫ id qd̄ fuit po^a & ideterminatū feci esse actu & determinatū eē aūt ideterminatū & in po^a & eē determinatū & actu demōstrāt qdē pncipioꝝ quādā diuersificatē: sꝫ nō idn cūt aliq̄ diuersitatē in ipso eē fm subaz. ¶ Amplius aūt ex his pꝫ ꝙ dr̃a sube suba est: & dr̃a accidētis est accn̄s: qꝛ nō pōt esse nisi in suba cui⁹ pn̄m suba est: & cui⁹ effect⁹ est suba: simil̃r aūt nō pōt esse nisi accn̄s cuius pn̄m accn̄s est: & cuius effect⁹ est accidēs. Ostendimus aūt pn̄m differētie eē gen⁹: quāuis eniz nō sit pn̄m effectiuum: est tn̄ pn̄m in quo tota est dr̃a fm esse ɔfusum & ichoatiuū. ¶ Ex hoc aūt vlterius pꝫ ꝙ si in genere nō sit dr̃a fm ptāte formalē dr̃a p diuisionez nō exibit a genere: & si dr̃a p diuisionē nō exit a gn̄e dr̃a cuz genere nō ɔstituit spēm: & sic gen⁹ nō erit genus. ex his igit̃ pꝫ generis & dr̃e nā. ¶ Facile aūt ē ex his cognoscere diuersa gn̄e sꝫ modū supius assignatū: qm̄ ex quo in gn̄e sūt dr̃e opposite & pme maxīe distātes: ex qb⁹ sunt oēs medie dr̃e & iō nō sūt pme opꝫ ꝙ ptās generis sit sola q̄dā ambiēs dr̃as oppositas. Quecūqꝫ aūt ambiunt̃ vna formali ptāte sꝫ rem accepta trāsmutant̃ adinuicē. Quecūqꝫ q̄ sūt in genere vno eoꝝ est trāsmutatio adiuicē & est cā vera: q̄re adinuicē trāsmutant̃ qꝛ sic sūt eiusdē potētie sublata igit̃ hmōi cā tollit̃ effect⁹ & sic diuersa genera sunt vnū: qꝛ adinicē nō ē trāsmutatio. Et sic pꝫ oium que inducta sunt clarus intellectus.

¶ Cap. 14m. De distinctione modorum falsi.

Ex cōpositione pncipioꝝ ɔuenit verꝝ & falsum: & simil̃r ex cōpōne priū entis: & ex eadē ɔuenit ens p accidēs: sicut ēt ex ipsa entis & vnius diuisione q̄s supra iduximus est manifestuz: & iō oꝫ nos in hui⁹ libri fine de his tractare. ¶ Primo aūt de falso tractabimus: eo ꝙ accidit cōpositioni accn̄s aūt magis accidit cōponētib⁹. De vero aūt non determinabimus: qꝛ de hoc multa iā in. 4. lib. supius sunt determiata. ¶ Dicim⁹ igit̃: ꝙ falsuz est in cōplexis primo: & in icōplexis scd̄o: vel in his que sicut vnū eē dr̃r incōplexoꝝ: falsum aūt in cōplexis dicit̃ vno mō: pro vt ultimus res falsas sibi inuicē nō attributas: vel ad seinuicē diuisas: qm̄ lꝫ verꝝ & falsum in aia sint sicut in subto cōponēte & diuidente & accipiēte: tn̄ cā veri & falsi est in reb⁹ ex hoc ꝙ cōponunt̃ vel diuidunt̃: & iō in eo ꝙ res est vel nō est oīno est vera vel falsa. falsum aūt hmōi duplex est. Qdā enim est cāsatū p hoc ꝙ res que significant̃ cōponi nō cōponunt̃: vl̃ q̄ significant̃ diuidi nō diuidunt̃ simpl̃r: aliud aūt est qd̄ impossibile est cōponi vel diuidi que diuidi vel cōponi significant̃: sicut dr̃ diametrū eē cōmēsurabilē vel diametrū nō esse cōmēsurabilē: hoc enim est falsum & impoīe: & sicut te dicit̃ sedere qñ stas vel nō sedere qñ sedes: hoc eniz est falsuz sed nō impoīe. & ideo primū qdē semp est falsum: scd̄z aūt qñqꝫ est falsum sed non semp: & hij modi falsitatis non sunt vnus & idē. ¶ Dicunt̃ itē falsa sꝫ rē sīue sint cōplexa sīue incōplexa quoꝝ falsitas non est nisi in aia efficiēte ea: ideo ꝙ illa apta nata sint qdē videri eo ꝙ sūt reꝝ quarūdā imagines. Sed cū apprehēdēte nō vident̃ qualia sint aut qualia nō sūt: aut

Simpliciter

Simpliciter

simpliciter nō sunt ⁊ videnť esse. Simpliciter enim nō essen tia que tñ eē videnť sunt sciagrafia hoc est vmbre: que nō sunt nisi lucis puatio: ⁊ qr lumē vsqȝ ad terminū quēdā priuatō vmbre videnť figurari: ⁊ videnť motu lumin in ascē dere ⁊ descēdere ⁊ reflecti: ⁊ hmōi mot⁹ hīe: ⁊ pp hoc aliqd eē talū aūt aliqd qdē sicūt eē formā q̄ apparet in speculo. sicut nos de hac iā in scīa de sensu ⁊ sensato determinauimus. ¶ Que aūt aliqd sūt sȝ nō accipiunť vt sūt sōnia sūt: illa enī qdē aliqd: sȝ nō sūt ea quoꝝ faciūt phātasiā: qr sūt mot⁹ a sensu fm actū facti: ⁊ in somno phātasiā faciūt reꝝ pñtiuȝ: cū aīa ɔuertiť sup ea sicut sup res pñtes. Dico aūt illa esse somnia q̄ nō sūt vere itelligētie in somniȷs accepte vel oracula: illa eniȝ nō sūt somnia neqȝ aliter accipionť q̄ sūt. De his aūt iā q̄tū ad nāleȝ pħiā spectat in lib. de somno ⁊ vigilia est determinatū. ¶ Amp. aūt hec ingrenť in scientiȷs de diuinatiōe: istis igiť modis dīr res false aut qr. vȝ. nō sūt: aut qr nō eē significanť: aut qr est ab eis phātasia non entis. ¶ Alio aūt mō diciť falsuȝ eo q̄ oratio diffinitiua est falsa: qdē est nō entis inq̄tū est falsa: oīs eniȝ oratio diffinitiua falsa est: q̄ attribuiť diuerso ab eo cui⁹ ipsa est fm rei veritatem: sicut diffō circuli falsa est de trigono. ¶ Iste aūt modus in tres subdiuidiť modos: si eni diffō de eo cui⁹ nō est falsa est: tūc ēt nomē de eo cui⁹ nō est falsum est: ⁊ iste est modus primus. est aūt nomē ⁊ diffinitio dupl'r attributa diuerso: aut eni in toto diuerso: sicut si dicať lapis figurat⁹ deꝰ: sicut idolū falsuȝ est: aut in pte diuersum est: sicut dr: aurū falsum vł argētū qn̄ alie nāe pmixtū est: ⁊ iste est modus terti⁹. per quē⁹ modū veꝝ erit idiuiso eē ⁊ ei⁹ qd est qn̄ oratio diffinitiua: vel nomē attribuiť nō diuerso sed eidē cui⁹ est non fm partē sed fȝ totū. ¶ Cuiuslibet aūt reꝝ diffinitiua ɔsiderenť duplex est: ɔtingit eni diffōnē cuiuslibet eē vnā simpl'r: ⁊ contingit eā non eē vnā sȝ multa q̄dā ɔgregata ad vnū: si enim quelibet res ɔsidereť absolute fm q̄ ex ppriȷs sue nāe pendet pncipiȷs. sic qdem rō diffinitiua que dicit q̄ qd erat eē vna est simpl'r: nec alicui diuerse attributa: ⁊ hoc qdē i subst̄laꝝ diffōnib⁹ est manifestū. est aūt ēt veꝝ in accidētium diffōne: qn̄ fm se ɔsiderať nā ipsoꝝ: si eniȝ diffiniať albedo q̄ est color disgregatiu⁹ visus ad nihil diuersum referť hec diffinitio: ⁊ sic dictū est in topicis q̄ si qs hicubi eaū magnitudine posita qd dixerit qn̄ positū est q̄tū eē qd est dicit: ⁊ quātū signat: ⁊ si qs albedine posita dixerit qn̄ positū est colorē eē qd est dicit ⁊ q̄le signat: ⁊ sic est in oib⁹: nisi forte in relatiōe ⁊ in hiis quoꝝ eētie ex cōpōne relationū causanť: sicut supius dixim⁹. Cōsiderata igiť eo mō quo diffōnes habēt que ad nihil diuersuȝ referunť: ⁊ iō ille simpl'r sūt vere: si aūt ipsa accidētia ɔsiderenť fm eē: ⁊ nō fm q̄ sunt eētie q̄dā sic sunt subē passiones ⁊ opȝ eas p substantias diffiniri sicut ois passio diffiniť p subm: ⁊ si subā hoc mō cadit in diffinitione accidētis: tūc ēt diffinitio subē cadit in accidentis diffōne: ⁊ qr subiꝫ ⁊ accidētis sunt diuerse nāe iō tūc diffinitio ad diuersas naturas videť referri: ⁊ sic fm ea que predicta sūt falsa eē videť sed nō est qnimo vera est: qr hec diffō non dať de vno fm nām. sed dať de eo q̄ est vnū fm subiecti vnitatē: ⁊ ideo qn̄ vni subto attribuiť nō est falsa sed vera: ⁊ nō attribuiť diuersa ab eo de quo dať: sȝ q̄ talis diffinitio sic q̄stituite res ille sūt in eodē subto: qn̄. vȝ. est idē subiecto: ⁊ id accn̄s qd p ipm subm est patiēs: ⁊ tale vnū ⁊ ideȝ est socrates ⁊ socrates music⁹. ¶ Data igiť de vno sȝ subiectum ⁊ attributa vni subto vera est falsa sicut est oratio diffinitiua qn̄ nullius simpl'r eiusdē est de quo dať sȝ diuerso ab illo attribuiť: ppter qd qdē Antistenes fatue opinat⁹ est. hoc eniȝ nihil sermone diffinitiuo dicere dignat⁹ est vere nisi oīone diffinitiua: que oīno est eē ipsius rei pprii: ita q̄ non dicebat diffiniri nisi vnū dicať sup vnū idē: ⁊ iō cū genus ⁊ differētia dicāt nās diuersas dicebat p hoc nō posse fieri diffinitionē nisi falsam. Simil'r cū vł'ia sint que ponunť in diffōne magis q̄ diffinitū dicebat ad diuersuȝ referri diffōnē: ⁊ nomen: ⁊ iō oēm diffōnē esse falsam ⁊ non debere diffiniri nisi vnū p vnū ⁊ diffōneȝ eē dixit noīe incōpletū ppria significatione rem declarās. Accidit eniȝ antē ex dictis Antistenis: q̄ nō ɔtingit ɔdicere qr si noīa nō significāt ea que in diffinitione explicanť nō est ɔdictio sicut ostendimus in 4° huius scie ii. in ɔbabitis. Accidit ēt ex dictis eiusdē Antistenis q̄ fere semp necesse est mētiri in omni oīone diffinitiua. ¶ In omni eniȝ oratiōe diffinitiua cōpositoꝝ oratio referť ad diuersa: qr nihil cōponiť nisi ex diuersis: sȝ sicque sūt fm Antistenē q dicit vnū p vnuȝ diffiniri diffōnes simplices simpliciū in illis mētiri fm dictū eius nō est neciuȝ. Relictis igiť his tanq̄ absurdis dicamus q̄ vnūq̄dqȝ ɔtingit diffiniēdo dicere nō solū sua oratiōe diffinitiua q̄ dicit qd erat esse: sicut est diffinitio data ex ppriȷs rei pncipiȷs: veꝝ ēt vnum aliqd est diffiniendo dicere oīone diuersi oīone diuerso modicta que est subiꝫ ⁊ passionis: ⁊ ɔtingit qdē oia falso dicere diffiniēdo oīone ad diuersa relata. Et ɔtingit etiā oia vere hoc mō dicere p diffōnē diffōne que ad diuersa fm nām referť. Sed ad idē subto sicut supius diximus: qr tunc subm oblique cadit in diffōne passionis: sicut dicimus simmū q̄ est curuitas nasi: ⁊ sicut dicimus q̄ octo sunt dupla rōne pportionis multiplicatiōis in dualitatis: qr octo sunt bis quatuor: ⁊ iȝ octo nec sint q̄tuor nec duo sȝ sint ipsa multiplicatio q̄tuor p duo. ¶ Ista igiť hec mō q̄ dictū est falsa dīr. Preter oēs aūt q dicti sunt falsi modos diciť hō falsus q sȝ pheresim siue eligētiā libens est hmōi orationū que semp diuersis q̄ ɔuenisūt attribuonť pcipue qn̄ fictor est talū orationū falsaꝝ non pp aliud aliqd nisi ppter idipm hoc est vt mentiať q̄ libidinosum mēdatiū a nōnullis ɔsueuit appellari: hoc aūt est cui placet mēdaciū non vt p mēdaciū doceat vt poeta: vel vt lucreť vł vt noceat p mēdaciū sicut mercator: sed libet ei mētiri apud se ⁊ ad alios loquēs est factor ⁊ inuētor taliū orationū mēdaciū: hoc aūt hō diciť falsus: sicut res dicimus falsas quecūqȝ falsaȝ faciūt phātasiaȝ: sicut ille que apparēt ⁊ non existūt: pp qn̄ oratio impia merito refutať que nihil habuit nisi pheresim ⁊ voluntatē mendaciȷ. ¶ Dicebat eni Leucippus q̄ oia eadē sūt vera ⁊ falsa. hoc enim Plȝs dixit eē falsum q pōt ex facultate mētiendi mētiri: ⁊ talis est q sciēs ⁊ prudēs mentiť ⁊ hūc talē dixit ēt esse veꝝ: qr q volēs ⁊ sciens mentiť melioꝛ est fm istū q̄ ille qui nolens mētiť ⁊ volēs veꝝ dicere. Sic igiť q volēs mētiť: volens veꝝ dicit ⁊ est idem falsus ⁊ verus sȝ mēdax melioꝛ q̄ verax. ¶ Amp. idē Leucippus accipit ⁊ hoc falsum q̄ volētes turpia sunt melioꝛes q̄ q inuiti ⁊ ignorātes aliqd turpe cōmittūt: phat aūt qn̄ dicit p iductionē maioꝛ corporaliū. Claudicās enim sola volūtate dignioꝛ ⁊ melioꝛ est illo qui nō volūtate claudicat: qr q claudicat nō volēs claudicat p necessitatē curue tibie eū hȝ curuā tibiā. Volūtate ēt claudicare dicimus hoc imitari claudicāteȝ: imitās aūt claudicāt non hȝ tibiā curuā: ⁊ sic dixit in aliȷs. Si aūt aliquis libens ⁊ fm pheresim sibi faceret necessitatē claudicādi: sicut qui sibi ipsi volēs tibiā instringit: hic forsan idignioꝛ eēt eo q p necessitatē eēt claudus: ⁊ talis claudicās volūtarie i corpore esset idignioꝛ: sicut ēt in more turpioꝛ est q voluntate currioꝛ est q̄ q inuitus. In more aūt semp sic est: eo q̄ nos per volūtatē dñi sumus nostroꝝ actuū: ⁊ iō Leucippus sponte dixit mēdaciū: ⁊ non erat sic qd pro simili induxit.

¶ Cap. 15m. De modis eius qd est fm accidens.

Omnib⁹ habitis q̄ determināt modos entis p se i hoc vltimo caplo qn̄ restat determinādi sūe modi ei⁹ qn̄ inest fm accn̄s: nō eni pposuimus hoc determinādū de generib⁹ accn̄tis: qr gnā illa supius assignauim⁹: vbi dixim⁹ modos q̄ti ⁊ q̄lis ⁊ ad aliqd ⁊ alioꝝ pdicamētoꝝ. Et iō nō restat hic determinare nisi de modis ei⁹ q̄ iest vt accn̄s: pp qn̄ ēt oportuit pmittere de modis falsi: quoꝝ vn⁹ fuit qn̄ ad diuersuȝ appropriať diffō: qr multi putabāt de eo qd iest sȝ accn̄s eē sicut patuit ex pdictis. Cū igiť iam ostēdimus q̄ hoc nō est veꝝ: restat nūc modos hui⁹ accn̄tis determinare. ¶ Dico igiť q̄ accn̄s hic veri⁹ sumptū dr qn̄ iest alicui: ⁊ ɔtingit ipm affirmādo dicere de aliquo: non tñ ex nec̄litate: neqȝ fm magis siue vt in plib⁹: qd eniȝ sȝ accn̄s inest dixit eē cadēs a necessitate. Et iō p priuationē siue negationem eius q̄ de necessitate iest hȝ exponi: tale aūt accn̄s est duobus modis: aut est eā quāuis sit cā per accn̄s: aut nō est cā. Sed simpl'r accidit subto vel aliȷ accidēti. Et si qdē est causa: tūc est sicut casus ⁊ fortūa: vt si qs fodiens vt plātaret arboꝛē fossa facta thesauꝛ inueniat. accidit eniȝ fodiēti fossam thesauꝛ inuenire: q̄uis in fossio in loco vbi latet thesaurus sit cā inuentionis thesauri. Iō aūt accidit q̄ nec ex necessitate hoc est ex hoc semp hoc ē ex fossura fossa inuentio thesauri:

Ter. cō. 35.

Ex quo accidens pōt diffiniri tātū ratiōe subiecti est.

nec semp est hoc post hoc: hoc est inuētio thesauri post fodere foueā: neqꝫ est fm̄ magis vel in plurib⁹ ita fiat ꝙ si qs fodiendo plātat inueniat thesauꝝ. ¶ Et scđo mō đr accn̄s: ꝙ nō est cā ⁊ isto mō p̄io ⁊ p̄ncipalr̄ đr accn̄s: vt si qs musicus est alb⁹ nō est eni vel fit alb⁹ inq̄ntū est music⁹. neqꝫ đr hec q̄n fit ex necessitate music⁹ alb⁹: neqꝫ dicit̄ hec. q: ita sit in pl'ibus siue fm̄ magis tale fiat accn̄s igit̄ q̄n aliqd inest alicui: ⁊ in est nō oī sed cuidā hoꝝ ⁊ nō vbiqꝫ sꝫ alicubi ⁊ nō sp̄ sꝫ aliqn̄: ⁊ nō iō qꝺ fit nūc aūt hoc illud inest fm̄ accn̄s: q: si subm̄ eēt eā q̄re ieā nō eēt dicto mō accn̄s accn̄s ꝙ est p accn̄s ⁊ nō p se nō est aliq̄ cā determinata ⁊ ordinata: q: in casu ⁊ fortuna illud qꝺ est fm̄ accn̄s nō hꝫ vnā cām̄ sꝫ duas: q: neutra est ordinata ad alterā: sꝫ vtraqꝫ est in eo ꝙ accidit forte siue fortuitu. Qui enīꝫ in loco aliq̄ abscōdit thesauꝝ nō ad hoc abscōdit vt plāte fodiens inueniret: nec q fodit plāte ad hoc fodit vt thesauꝝ inueniret: sꝫ casu accidit hoc. igit̄ est indeterminatū sicut si dicamus ꝙ alicui accidit venire eginā i portum: sꝫ tūc accidit q̄n nō pp̄ hoc aduenit nauigādo illa intentione vt in portū egine veniret. Sed potius cū ad aliū locum nauigare itenderet ab hyeme siue aqlonari vēto stāte ꝯ nauim detētus: aut forte a latronib⁹ piratis captus venit q̄dē eginā p̄ter itentionē: ⁊ hoc q̄dē est fm̄ accn̄s eginā venire: ⁊ nō venit illuc inq̄ntū ipm̄ siue p cām fm̄ se sed pp̄ diuersum ab eo ꝙ est fm̄ se. ⁊ hec est cā p accn̄s. Hyems n. siue vētus aqlonaris seuiēs est cā aduētus: ⁊ nō aliqd quo nauigaret ex itetione ventēdi: ⁊ hoc est ꝙ sic est cā p accn̄s erat eginaꝫ venire cā. His ergo modis dicit̄ accn̄s p accn̄s. dicit̄ aūt ⁊ aliter q̄ꝫ nūc dictū est accn̄s: sicut illa q̄ sūt in vnoquoqꝫ subiecto fm̄ se ita ꝙ subm̄ est in rōne ipsoꝝ diffinitiua: ita tn̄ ꝙ nō sunt entia in sub̄a ipsoꝝ dicēte qd absolute. ¶ Diximus enim in p̄habitis ꝙ accn̄s duplicē hꝫ diffinitionē. acceptuꝫ enīꝫ vt q̄dā pars entis ⁊ tn̄ nō pēdet nisi ex ꝓprijs sue essentialitatis principijs ⁊ nō ex sub̄a subiecti. acceptū aūt vt passio sic diffinit̄ p subm̄: velut in triāgulo rectilineo iest duos rectos h̄ere angulos fm̄ mēsurā q̄ntitatis triū anguloꝝ q equales sunt duob⁹ rectis: sꝫ illud qꝺ sic dicit̄ accn̄s ꝯtingit esse sempiternū iō ꝙ subm̄ est cā ipsius: ⁊ ideo posito subiecto ponit̄ ⁊ ipm̄: accidētiū vō predictoꝝ nullū cōtingit eē semp̄ternū. ⁊ huius q̄dē ratio iam assignata est in alijs locis. In secūdo enim p̄hicoꝝ hoc est determinatum.

Nꝫ q̄ño accidēs duplicem hꝫ diffonem ⁊ q̄ño ꝯsideratū vt est pars entis non pendet ex sub̄a. sed cōsidera ꝙ tūc accidentis diffo nō esset diffo.

¶ Incipit liber sextus prime Philosophie qui est de accidente: cuius primus tractatus est de inquisitiōe ꝓpria prime p̄hie: ⁊ de modo diffinitionis quo vtitur.

¶ Cap. p̄m. Que sit inquisitio ipsius propria.

Tex. cō. p̄mi.

Omnib⁹ iam determinatis que sapie huic p̄ambula esse vident̄: nunc ingrere opꝫ de ente ⁊ ptib⁹ entis fm̄ ordinē ⁊ cū prima diuisio entis sit in subaꝫ ⁊ accn̄s: ⁊ accn̄s ꝓprie sit demōstrabile de sub̄a: eo ꝙ accn̄s solū diffōnem ꝓprijssime accipiēdo diffōnē hꝫ a demōstratiōe potentie differētē. opꝫ ꝙ id qꝺ p̄mo querit̄ sit accn̄s: sub̄a aūt ꝯtra aliū modū h̄ebit cognitionis. In ista. n. sapia q̄runt̄ p̄ncipia ⁊ cause vere entiū. Uera āt entia sunt q̄ sūt ex p̄ncipijs substātie cōposita: ⁊ talia entia pēdent fm̄ eē ex p̄ncipijs ⁊ causis sui eē: ⁊ iō entia vere fm̄ ꝙ sunt entia sciunt̄ ex inq̄sitiōe p̄ncipioꝝ ⁊ cāꝝ in p̄habitis aūt sepi⁹ distinctio h̄ita est iter p̄ncipia ⁊ causas. ¶ Qꝺ āt igrēdū sint hec a nobis p̄ncipia ⁊ cause entiū vere fm̄ ꝙ sūt entia ꝓbat̄ p iductionē ptimariū sciaꝝ. In medicina. n. p̄se ītāte sanitatē: ⁊ i illa q̄ ex egritudine itēdit iducere ꝯualescētiā nō pōt hec fieri nisi ingrātur p̄n^a ⁊ cause sanitatis ⁊ ꝯualescētie: ⁊ sil'r i mathematicis sunt p̄ncipalr̄ ⁊ elīta ⁊ cāe p q̄ sciunt̄ ea q̄ sūt q̄ra i mathematicis: ⁊ sic tocalr̄ siue vl'r ois s̄nia sp̄alis q̄ ē in scia ex alijs certificata q̄ p'ricipās est nomē aliu⁹ scie ostensiue est circa cās ⁊ p̄n^a eī⁹ qꝺ q̄rit̄ i ipsa. ¶ Sꝫ in hoc differūt ꝙ aliq̄ eaꝝ sunt circa cās certiores ⁊ p̄n^a certiora ⁊ magis ꝓpria: ⁊ aliq̄ sunt circa cās simpliciores ⁊ principalr̄ simpliciora ⁊ magis vl'ia: sicut musica magis ē circa certiora ⁊ ꝓpria ⁊ determinata: ⁊ arithmetica est circa magis simplicia ⁊ vl'ia: ⁊ pspectiua est circa certiora: geometria autē circa magis simplicia: ⁊ oēs tn̄ ille iō pticulares scie dicte sunt. q: circa vnū aliqd sunt in pte entis determinatū: ⁊ de hoc vno circa qꝺ sūt tractāt genus vnū entis sibi subm̄ ⁊ tractāt de eo circūscripte ⁊ p̄cise querēdo tn̄ illa q̄ sūt illius generis inq̄ntū hoc ē. Sed nō querūt de ente simpl'r: nec inq̄ntū est ens de ipso n. ꝙ est inq̄ntū simpl'r ē nullā oino faciūt orationē diffinitiuaꝫ: q: q̄uis forte aliqn̄ vtant̄ diffinitiōe sub̄e inq̄ntū sub̄a est nō accipiūt tn̄ tūc subaꝫ inq̄ntū est sub̄a: sed ad genus determinatū appropriāt eaꝫ: ⁊ iō vtētes sub̄a simpl'r nō pcipiūt substantiā simpl'r: pp̄ qꝺ ēt nō vere ꝙ sciūt sciūt nec vere demōstrant ꝙ demr̄ant sine prie p̄hie sapia. ¶ Iste igit̄ scie pticulares accipiūt sciam de hoc ente inq̄ntū est hoc in parte entis determinatū: ⁊ alie q̄dē sciaꝝ pticulariū palā faciūt hoc subm̄ siue sub actū: ꝙ nos sensibile corpus vocamus hoc est sensibilib⁹ q̄litatib⁹ distinctū: hoc enīꝫ ens cōsiderat scia nālis: alie aūt aliā accipiūt entis cōditionē q̄ facit qd sine aliqd eē sic vel sic in aliq̄ pte entis determinatū: sicut est numerus vel cōtinua q̄ntitas imobilis vel h'mōi aliqd ⁊ cōsiderat ea q̄ fm̄ se īsunt illi generi circa qꝺ sūt: vt de hoc q̄dē nectum oēs demōstrāt in hoc differētes ꝙ q̄dā magis ⁊ firmius demōstrāt q̄dā aūt minus ⁊ ifirmius: sicut eni in p̄n^o libri de aīa nos dixisse meminimus. ¶ Scie dupl'r differūt abinuicē: vt. vꝫ. nobilitate subiecti queadmodū scientia de astris vincit geometriā: differūt ēt certitudine demr̄ationis: sic geometria vincit sciam de astris. Quia igit̄ oēs scie ens ingrūt in pte: ⁊ de ipso iquirūt ea q̄ isunt ei fm̄ se ꝯriter accipit̄ ex talitū sciaꝝ iductiōe: ꝙ in nulla eaꝝ est demōstratio sub̄e in eo ꝙ sub̄a est: nec in aliq̄ eaꝝ demr̄atio est ei⁹ qꝺ qd est in eo ꝙ qd est: q: demr̄atio sub̄e i eo ꝙ sub̄a est ⁊ demōstratio eius qꝺ qd est inq̄ntū qd est simpl'r ptinet ad istā sciam q̄ cōsiderat ens inq̄ntū est ens: q: alie subam ⁊ qd est simpl'r accepta nō vere cognoscūt sicut diximus: ⁊ iō de sub̄a ⁊ qd est simpl'r acceptis alius modus ostēsionis est a pticularib⁹ scientijs: ⁊ iste modus prime p̄hie est ꝓprius. ⁊ sil'r pticulares scie nihil dicūt stabilīēdo ⁊ ꝓbādo si est vel non est genus subm̄ circa qꝺ sunt sed relinquūt ipm̄ eē. ⁊ huius cā est: q: eiusdē scie est manifestū facere hoc ipm̄ q̄ est qd inquārū est qd: ⁊ ꝓbat̄ hoc esse siue ostēdere si est hoc vel non est: sicut enīꝫ ostēdimus in p̄habitis ista scia vel sapia q̄ vere ex primis ꝯsiderat entis p̄ncipia sola vere dicit quid ⁊ ex ipsis p̄ncipijs q̄dditatis ꝓbat eē sub̄a pticulariū sciarum. Et iste est itellēs verus Arist. ⁊ Auer. errauit in expōne intentionis ipsius. dicit tn̄ verꝫ Auer. sꝫ nō ad ꝓpositū. Est autē dictū ipsi⁹ ꝙ sub̄a nō demōstrat̄ eo ꝙ ipsa nō est de aliquo: q: quāuis forte sub̄a scđa possit ostēsiue syllogizari de sub̄a sub̄a tn̄ scđa sub̄a ꝓut est in p̄dicato dicit quale qd ꝙ proprie est eē sub̄ale: ⁊ q̄le eē nī ale p̄dicat̄ de eo ꝙ vere est sub̄a sub̄a sicut ostēdet̄ in sequēti hui⁹ opis libro. Adhuc āt hec via syllogismi ostēsiue lꝫ posset fieri p diffōnē sub̄e: nī nō est potissimus modus demr̄ationis q: in potissimo mō demōstrationis cā quare p̄dicatū inest accipit̄ in subiecto ꝙ in diffinitiōe cadit passionis: ⁊ si debite sumat̄ subm̄ dicit ⁊ qd ⁊ ꝓpter qd: sicut si querat̄ cā eclipsis solis nō est cā luna simpliciter. Sed luna in nodo caude draconis vel capitis ifra gradus eclipticos ad directā aspect⁹ diuersitatē opposita: ⁊ sic accepta vt subm̄ ꝓpriū cadit in diffōne passionis. Cursus igit̄ ⁊ trāsitus demr̄ōnis est a subiecto in p̄dicatū: a p̄dicato aūt in subm̄ nō est potissima demr̄atio: neqꝫ ēt est indigētia talis demr̄ationis eo ꝙ circa hoc nō ꝯtingit mētiri tuꝫ vnū accipiat̄ in alio. Et iō dicit Auer. ꝙ genus de specie nō demōstrat̄: itelligens hoc de potissima ⁊ ꝓprijssima via demōstrationis. Dicit ēt Auer. ꝙ eiusdē sciētie est ostēdere ⁊ qd ⁊ an est siue si est hoc vel nō est: per demōstrationē enim simplicē sci tur qd est ⁊ per idē scitur eē in eo ꝙ qd dicit eē: ⁊ sic sciētia vnius ⁊ eiusdē questionis scitur quid est ⁊ si est: quādo bene ⁊ debite scitur quid est ⁊ per eandē sciētiaꝫ scit̄ ꝓpter qd est: q: si vere scitur diffinitio scitur ois cā: q: mā scitur ex genere ⁊ forma scit̄ ex differentia: ⁊ cū forma sit finis ex forma scitur finis: ⁊ cū forma ēt sit ex forma sicut sanitas sani vel sanitari est ex sanitate que est i aīa medici: sicut in septimo libro hui⁹ scie demr̄abit̄. Scit̄ ēt efficiens p̄mus ex forma. Ex his aūt principijs probatur esse de eo de quo querit̄ si est vel nō est: ⁊ sic pꝫ ꝙ in talibus eiusdē scientie est

Phūs de an. tex. cō. p̄mi.

Nō [illegible] Auer. ⁊ [illegible] ad ꝓpositum.

Qn̄ vere [illegible] diffō scit [illegible] cā. [illegible]

manifestū facere ꝗ ſi hoc eſt vel nō eſt. Dicit Auer. et ꝗ ge-
nus nō demrāt ſicut diximꝰ: q: lʒ de eē vero dubitē de ali-
quo vtrū ſit vel nō ſit in rei veritate: tū ꝯcepta ſpē quocūq
nō oī aīa: nō dubitaꝶ de gſie eo ꝗ genꝰ claudiꝶ in itellectū
ſpēi ſiue ſit ꝯcepta ſpēs extra aīā oī ſiue nō. Si.n. nullus ſup
ponaꝶ eē triāgulus in mā ſiue eē ſupponaꝶ ſp verū eſt triān
gulū eē figurā: vnde triangulo exiſte figura dubitari pōt an
triāgulus eſt vel nō eſt: cū querit an hoc eſt vel nō eſt ſuffi
cit ad ꝓbādū ꝗ ſit ꝗ hēat eē ſm ꝗ eē ꝯſideratꝶ in principijs
ſꝫ ꝗcūꝗ mō: hoc mō an eē ꝓbatū eſt per qd eſt ſm Auer.
ꝗ lō in pricipijs eē ens eſt. illud aūt qō nec in pricipijs eē eſt
ner fuit nec erit nec eſt in nā ſua illud determinaꝶ ad nō eē
qñ ꝗriꝶ an hoc eſt an nō eſt. Sic igiꝶ potiſſimo mō ſuba nō
bʒ demrātionē: eo ꝗ nō eſt de aīo. Sed hʒ aliū modū oſtē-
ſionis qui vel eſt per cōpoſitionē vel diuiſionē: vꝉ forte aliq̄
parte ſui per diffinitionē vel ē per accidētia que ſicut in pri
cipio de aīa dcm̄ eſt maximā partē ꝯferunt ad ſciaꝫ eius qō
quid eſt ꝗ aūt hoc intēdimꝰ hoc eſt ꝗ opʒ eē vnā ſciaꝫ que
ꝯſiderat pricipia ꝗ cās vere entis qō eſt ex primis ſube pri-
cipijs compoſita ſuba ſicut ante habitis determinatū eſt.

Cap. 2m. Quod tres ſunt theorice eſſentiales.

Ex oibus antē ꝑdictis accipiꝶ: ꝗ phīca eſt ſcia circa qōdā genus entis: eo ꝗ nō circa ſubam eſt ſimplr: ſed circa talē ſubam in qua eſt prin cipiū motꝰ ꝗ ſtatus: ita ꝗ pricipiū ſit in ea ſiue intriſecū: ꝗ q: hec ſuba nō eſt cāta a nobis: ne ꝗ ab ope nro: palaꝫ eſt q: phīca neqꝫ practica eſt neqꝫ poetica neqꝫ factiua. Diſtinctū aūt eſt iter actiuū ſiue practicū ꝗ poeticū ſiue actiuū a nobis i 6o ethicoꝝ: poe ticoꝝ.n. ſiue factiuaꝝ eſt pnm qdem in faciēte ꝗ hoc eſt pnm primū qdē qō eſt itellectꝰ factiuꝰ: aut ars que eſt pnm cū rō-de factiuū aut alia potētia qdā deficiēs ab arte ſicut eſt in-duſtria ſcibiliū quā qdā hñt ex habilitate nāe i oibꝰ.n. itel lectus ſtrenuꝰ facit potētē: ars vō facit pfectū ꝗ iduſtria fa cit habilē ꝗ iō dicit pħo opa pueroꝝ eē notāda: qm in pri meno oſtēdūt ad que ſūt potētes ꝗ habiles practicaꝝ vō qs ethicas vel ciuiles vel iconomicas vocāt eſt pnm in agē te ſicut ꝗ in factiuis. Sed hoc pnm eſt ꝓhereſis ſiue eligē tia ꝯferentiū ꝗ honeſtoꝝ. Jdē n. dicimꝰ eē factū in arte me chanica qō eſt ꝑuolūtariū eo ꝗ pnm eiꝰ eſt volūtas ꝗ itelle ctꝰ. Colligamꝰ igiꝶ ex dictis dicētes: ꝗ ſi ois ſcia aut pra ctica ſiue moralis aut poetica ſiue factiua ꝗ artificialis: aut eſt theorica cū practicaꝝ ꝗ poeticaꝝ ſit pnm in nobis facien tibꝰ: theoricaꝝ aūt ſit pnm extra nos ꝗ de quo eſt ſcia phyſi ca nō ſit in nobis: ſed extra nos manifeſtū eſt ſciam que eſt phyſica practicā nō eē: ſꝫ theoricā ſiue ꝯtēplatiuā. Eſt tamē theorica nō circa ens ſm ꝗ ens habens ſpeculationeꝫ: ſed circa tale determinatuꝫ ens: qō eſt poſſe moueri: ita ꝗ pnm motꝰ ꝗ ſtatꝰ hʒ in ſeipſo qō eſt circa ſubam que eſt ſm rōnē formalē ſolū. que ſm magis ſiue in pluribꝰ nō eſt ſepabilis: ſed ꝯcepta cū mā ſenſibili que ſubꝫ eſt motui ꝗ mutatiōi. Si.n. eſt circa aliqꝫ aliā formā ſicut iſta diremꝰ: nō tū eſt cir ca formaꝫ illā ſm ꝗ eſt ſepata: ſed potius eſt circa eā ſm ꝗ eſt inclinata ad māꝫ talē qualē diximꝰ: ſicut eſt aliq̄ aīa que eſt itellectualis. Opʒ.n. qd erat eē ſiue rōnē diffinitiuā q̄ medium eſt in demrātione ois theorice nō obliuiſci: q: ſine rōne tali querere ꝯcluſiōes tales nihil eſt ꝓficere: q: ſi me dium certū nō habeaꝶ in demrātione nunꝗ certitudinaliter peruenitꝶ ad ꝯcluſionē. Eoꝝ aūt que diffiniuntē: ꝗ ſiir ipſaꝝ diffinitionū ſiue qd eſt qdā ita ſunt ꝯcepta cū determinata mā ſenſibili ſic ſimmū qō ipſo noie ꝗ diffinitiōe in ſe ꝯci pit naſū: ꝗ qō eſt de qcūꝗ mā ſed de ea per quā pōt eſſe ſenſus odoris. Quedā aūt diffinitoꝝ ꝗ diffinitionū ſunt ſi cut ꝯcauū: ꝗ nō dicit ali ſi depſſum in ſupficie: ꝗ ſupficies lꝫ ſit ſubm qōdā figure: nō tamē dicit mām determinatā ſen ſibilē aliqꝫ: ſed vnius rōnis eſt in oī ſuperficie. Differūt ergo iſta duo in hoc: ꝗ ſimmū eſt ꝯceptū qdē cū mā ſenſibi li determinata q̄ q: ꝯcipit in rōne diffinitiua. iō nō eſt vni uocū qñ accipiꝶ in alia mā: ſicut in naſo lapideo vel ligneo. Dicitꝶ eni ſimmū q̄ſi naſus ꝯcauus: ꝯcauitas vō ſm rōnē diffinitiuā eſt ſine mā ſenſibili: q: lꝫ ſuperficies nō hēat eſſe niſi in mā ſenſibili tamē in rōne diffinitiua nō ꝯcipit mām ſenſibilē hanc vel illā. Sunt aūt oia quecunꝗ vere phyſica ſunt diffinibilia ſicut ſunt ꝯcipiētia mām ſenſibilē determi

natā ſicut patet per inductionē: q: ſic ſunt naſus oculus fa cies caro os ꝗ totaliꝶ aīal ꝗ foliū radix cortex ꝗ totaliꝶ plāta: ꝗ ſimiliter lapis metalluꝫ: ꝗ ignis ꝗ ꝶ. oia: hoꝝ.n. nullus eſt rō diffinitiua ſine mā in qua eſt pricipiū motus ꝗ mutatio nis. Sed qōiꝫ iſtoꝝ ſemp in ſua diffinitione hʒ mām cū pri cipijs motus ꝗ mutationis ꝯceptā. Et iō palā eſt. qm in ꝑ habitis opʒ querere qd eſt ꝗ diffinire ꝯcipiēdo in diffinitio ne māꝫ hmōi. Ideo ꝗ de aīa aliq̄ ſpeculari eſt phīci. De oī.n. aīa ſpeculabiꝶ ꝗcūꝗ nō ſine mā ſenſibili eſt: ꝗ talis eſt quecūꝗ eſt endelechia corporis phīci potētia vitā habentis. Si q̄ aūt aīa nullius oino corporis eē actus: de ipſa prout hmōi eſt nō ſpeculabiꝶ phīcus. Ex oibus aūt īductis pʒ: ꝗ phīca nō poetica vel practica eſt ſcia ſꝫ theorica. Hmōi ſube qualis dicta nūc eſt: ſꝫ aūt per oia eadē de rārū princi piū ſciendi qō eſt mediū in mathematicis nō ſit ab ope no ſtro neqꝫ in nobis ꝗ in mathematica oīum eſt ſcia que eſt theorica veri. Sed ſi ois mathematica eſt imobiliū ꝗ inſe parabiliū a mā mobili ꝗ determiata nō eſt manifeſtū nūc. Sed opʒ ꝓpriā de hoc alibi eē ꝯſiderationē: q: ipſa que de aſtris eſt mathematica videꝶ eē de corpore qō eſt determia te nāe mobilis ſicut de celo ꝗ ſtellis: ſed quo ad vnā eiꝰ ptē que eſt de q̄titatibꝰ celeſtiū. lꝫ ꝯſideret id qō moueꝶ tū non ꝯſiderat in eo pricipia motus: ſed potius menſuras q̄tita tis eoꝝ que moueñꝶ ꝗ motuū ipſoꝝ. ꝗ iō mathematica eſt il la ꝯſideratio. Altera aūt ps ipſiꝰ que ꝯſiderat effectū aſtroꝝ in iferioribꝰ miſcet ſe phyſice: ſicut diximus in 2o phīcoꝝ: ꝗ vō ſufficit ad pñtē ſpeculationē eſt: ꝗ quedā mathematice ſcie ſpeculanꝶ entia determinata iquātū ſūt imobilia: ꝗ in quātū per diffinitiuā rōnē ſepabilia a mā ſēſibili ꝗ determi nata per hoc ꝗ nullū pricipiū motus determinat numerus vel q̄titaꝫ ꝯtinua ſm qō eſt mēſura tm̄: nec aliqꝫ mām ſen ſibilē ita vendicat ſibi ꝗ vniuoce ſm eſſe nō ſit etiā in alia. Semp tū ſpeculaꝶ id cuiꝰ eſt: nō in eo ꝗ eſt mobile ꝗ conce ptū māe ſenſibili. Si vō eſt aliqō ens qō ſimplr eſt imobile eo ꝗ eſt ſimplex ꝗ ipartibile nullā habens magnitudinē pe nitus ꝗ ſempiternū: eo ꝗ ipm eſt neceſſe vel imediate pen dens ex eo ꝗ eſt neceſſe eē: ꝗ eſt ſepabile ſm eſſe ꝗ rōnē diffi nitiuā: eo ꝗ ipm nō eſt niſi ſuba ſimplex: palaꝫ eſt ꝗ de hoc ipſo eſt alicuiꝰ theorice noſſe cū illius pnm nō ſit in nobis: de hoc aūt noſſe nō eſt phīce: phīca eni nō eſt niſi de mobili bus quibuſdā: de hoc etiā nō eſt alicuius mathematice: q: nulla mathematicarū ſpeculaꝶ niſi ea que ſm eſſe ſunt con iuncta: ſed eſt alicuius theorice prioris his que ab vtriſqꝫ diuerſa eſt. phyſica nāqꝫ eſt qdē circa ſeparabilia: ſicut vlē ſeparaꝶ a particulari: ſed nō eſt circa imobilia: eo ꝗ in rō ne diffinitiua ꝯcipit mām determinataꝫ pricipijs motus. Quedā aūt mathematica eſt qdem circa imobilia: ſed tū forſan eſt circa ea que ſm eſſe ſunt inſeparabilia a mobili mā: ſed eſt circa ea que ſm eſſe q̄ſi ſunt in materia ſenſibili. Pria vō phīa que ab vtriſqꝫ diuerſa ē: ꝗ circa imobilia ſimplr eſt: ꝗ circa ſimplr ſepabilia. Inimobilia vō entia ſiue ſimplr cāe omnes: que ſunt ſempiterne nō ſubiecte motui ſm eſſe vel ſm rōnem: tales aūt maxime ſunt cāe eſſe ſm ꝗ eſt. Tales n. cāe ſunt diuine: ꝗ ſunt cauſe his ſingularibus que manifeſta ſunt in mūdo. Omnia.n. hec ꝓcedūt ex his que diuina ſunt ſicut ex cauſis ꝗ principijs primis: pʒ igiꝶ ex oibus que inducta ſunt ꝗ tres erunt phīe theorice: ꝗ nō plures: mathematica. vꝫ. ꝗ phyſica: ꝗ theologia ſiue diuina. hoc aūt late in primo huiꝰ ſapie libro a nobis diſputatū eſt.

Cap. 3m. Quod hec ſcia ſit diuina ꝗ honorabiliſſima ꝗ vtilis ꝗ pꝰ.

Nos.n. eſt aliquid nō manifeſtū ꝗ ſi in aliq̄ ſci bili diuinū intus exiſtit: tūc opʒ ꝗ in tali nā i mobili ꝗ ſeparata ꝗ ſimplici exiſtat. vñ ſicut in phīcis phīca ſūt in quoꝝ diffinitione cadit nā que eſt ſimplr nā: ꝗ hec eſt foia: eo ꝗ oēs aliꝫ modi nāe ꝓportione illius nāe dnr nā. Ita in pria phīa oia dnr diuina eo ꝗ in diffinitiōe eoꝝ cadit oeꝰ: q: ſicut inferius late proſequemur oia alia exeunt a primis principijs diuinis: ꝗ in ipſis ſunt ſicut artificiata in mēte ar tificis: ꝗ ſicut artificiata reſoluunꝶ ad lumē intellectus pri mi actiui: ꝗ per ipm diffiniunꝶ: ita oia reſoluunꝶ ad lumen ſeparatarū ſubſtātiarū: ꝗ ipſe ſeparate ſubſtātie reſoluunꝶ ad lumē itellectꝰ dei per qō ſubſtāt: ꝗ per ipm ſicut per pri mū pnm diffiniunꝶ. ꝗ hec eſt cā ꝗ diuina ꝗ theologica dr hec

Tex. cō. 1. primo de aīa.

Tex. cō. 2.

Nō q̄ſo diuē ſimmū ꝗ ꝯca uum.

Vide pro hac ſnia Auerroe primo meta. cō. 19 ꝗ 12. meta. cō. 44. ꝗ 2o. celi. cō. 57. et 2. phy. cō. 18.

Tex. cō. 3.

sapia. Opz aũt bonorabilissimã sciam eẽ circa bonorabilissimũ genus subm. est aũt bonorabilissimũ genꝰ subm hoc ꝙ est diuinũ. diuina igiẛ est bonorabilissima sciaꝝ. sicut eni in pmo huiꝰ sapie libro ꝓbatũ eſt theorice scie sũt desiderabiliores alijs sciẽtijs oibꝰ: que vel sunt practice vel poetice siue artificiales vel adminiculãtes sicut sũt logice. Ista aũt sapia desiderabilior est iter theoricas: eo ꝙ sicut dixímꝰ ipa stat in lumine itelis diuini quo scito nihil inueniẛ vltra quere dũ: ꝛ iõ hoc ẽ scire ꝙ oẽs hoies nãlr desiderãt. ¶ Ex hoc aũt qõ diximꝰ primã pbiã eẽ circa diuina imobilia ꝛ separata ꝛ simplicia. Dubitabit fortasse aliqs vtꝝ ipa scia sit vlis sicut sepe iã diximꝰ. Aut forte sit circa aliqõ genꝰ subm vnũ: ꝛ circa nãm vnã determinatã: ꝛ sic sit scia pticularis sicut ꝛ alie scie: que circa vnã partẽ entis ɔtẽplanẛ. Sꝫ hoc soluiẛ ꝙ nõ est idẽ modus in mathematicis ꝛ phicis que sũt circa vnũ ens determinatũ ꝛ i diuinis scia: qꝛ geometria ꝛ astrologia sũt circa aliq̃ nãm cuiꝰ pñᵃ nõ sunt oium pñᵃ: neqꝫ sunt pñᵃ entis ſm ꝙ eſt ens: ꝛ silr eſt de phica. Illa võ quã diuinã vocamꝰ eſt cõis oium: que lꝫ sit de deo ꝛ diuinis eſt tñ de his sꝫ ꝙ illa sũt pñᵃ vniuersi eẽ: per hoc ꝙ sunt pñᵃ entis vẽ ſm ꝙ est ens: ꝛ hec eſt suba nõ nisi ex pñcipijs sube inquãtũ suba est cõposita. hoc.n. ꝓbaẛ alibi. Si.n. vt qdaꝫ phoꝝ dixerũt: nõ est aliq̃ suba diuersa exñs a phicis subijs. Sed oẽs sube resoluunẛ ad illã subam: quã pñcipalr ɔsiderat phs: ꝛ q̃ nomẽ ꝛ rõnẽ sube phice dat oibus alijs: ꝛ sic oporteret ꝙ phica eẽt scia pria ꝛ vlis. Si ḡ eſt aliq̃ scia de suba imobili q̃ pñᵐ eſt vniuersi eẽt prior q̃ phica: seqẛ ꝙ illa sit phia pria ꝛ vlis. Et qꝛ ipa est vlis: opꝫ ꝙ ipa sit speculatiua primoꝝ ꝛ vlium: eſt igiẛ eẽ ipsiꝰ de ente iquãtũ est ens speculari: ꝛ ea speculabiẛ que isunt enti iquãtũ est ens. Oia.n. hoc reducit ista in pñᵐ vniuersi eẽ: cuiꝰ itellꝰ cã est entis nõ inquãtũ eſt hoc ens vel illud: sed iquãtũ eſt ens simplr: hoc.n. ens esse vel illud. hꝫ a determinãtibus se ꝛ distinguentibꝰ: ꝛ inquãtũ per illa ɔsideraẛ in ɔtemplatione cadit scientiaꝝ particulariũ: in cõmuni aũt determinantia ipm sunt duo: quãtitas. vꝫ. ꝛ motus principia: esse.n. primũ nõ pẽdet nisi ex ipsis principijs esse ꝛ sube: ɔsequiẛ aũt illud ſm intellectũ mẽsuratum esse q̃titatẽ nõ ɔcernẽs sensibilẽ mãm. Ultimo aũt determinãs est id qõ sit ex pñcipijs motꝰ ꝛ penes ista tria sunt accepte tres theorice: ꝛ iter illas sola pria est diuina phia ꝛ vlis.

¶ Tractatus secundus sexti libri metaphysice qui est de eo ꝙ accidit per accidens.

¶ Cap. pᵐ. Qꝛ de eo qõ accidit per accidens nõ est aliqualiter speculatio practica vel theorica.

Quomodo autem ens simplr ꝛ absolute acceptũ ꝓut ipꝫ ẽ pñᵐ dr multiplr: sic in 5ᵒ supiori lib. eſt determinatũ. Diciẛ.n. ens ſm accñs ꝛ ens p se: ꝛ ſm accñs qdẽ dr ens diminutũ. Ens.n. diminutũ dr duplr: q̃ id qõ casus eſt entis eo ꝙ cadit a pñcipis entitatis dr p accñs esse ſm suũ nomẽ. Diciẛ ẽt ens diminutũ ꝙ hꝫ eẽ in aĩa qõ accidit oi enti. ꝛ hoc est veꝝ: cuiꝰ oppositũ nõ ens est q̃ falsum. De his erit dõꝫ in libro hoc: priꝰ.n. de ente diminuto rõnẽ entis hñte dõm est: vel iõ expedito tractatibꝰ entis veri cũ subtilitate possimꝰ itẽdẽ. ¶ Sic ḡ dicti ẽ ens cõiter acceptũ multiplr accipiẛ. vno qdẽ mõ ens dr p accñs ꝛ diminutũ siue sit i re siue in aĩa. ¶ Scdo aũt mõ dr ens per se qõ hꝫ entis pñᵃ. ꝛ hoc diuidiẛ ſm figuras cathegorie: qõdã.n. dicit qd ꝛ sigñat qd: qõdã aũt sigñat q̃le ꝛ qõdam q̃tũ ꝛ qõdã vbi ꝛ qõdã qñ: ꝛ alia sigñat ad aliqd ſm hũc modũ. ¶ Amplius pter ea que dicta sunt oia diciẛ ens per se de potentia ente ꝛ de actu ente. sicut añ in entis diuisiõe dictũ eſt: q̃ igiẛ ens sic multipliciter diciẛ primũ: in hoc libro dõꝫ est de eo ꝙ est ſm accidẽs. Hoc aũt ꝛ prio de hoc ente ſm accñs eſt notãdũ: qꝛ nulla oino circa tale ens põt eẽ speculatio certa: nõ.n. hic loquimur de ipsiꝰ accidẽtis nã in se ɔsiderata que in gñe eẽ ordinabilis: sed potius de eo ꝙ accidit sube per accñs: hoc.n. pñcipia sue eẽntialitatis nõ hꝫ: ꝛ cũ vnũqõqꝫ de quo est speculatio termineẛ p pñᵃ sui eẽ ꝛ nõ alr: seqiẛ ne cio de ente per accñs nõ eẽ aliq̃ certã speculationẽ. ¶ Signũ aũt huiꝰ eſt: qꝛ nulla scia studiosa est de tali accñte siue sit practica siue theorica: studiũ.n. nullius artificii ipẽdit ad determinãdũ hmõi accñs: ꝛ hoc qdẽ pꝫ primũ in poietijs siue artibus. ille.n. q facit domũ nõ studet vt faciat eã ad q̃cũqꝫ q̃ pñt accidẽ domui facte. Talia.n. que pñt facte accidere domui sũt ifinita. accidit.n. domui domũ eẽ qbusdã voluptuosam: qbusdã aũt nociuã: qbusdã võ vtilẽ ad lucrum ꝛ alijs inutilẽ: ꝛ qbusdã sanã ꝛ alijs aũt insanã: ꝛ sic de alijs ad q̃ artifex cũ studio nõ põt itendẽ. Nihil.n. ꝓhibet factã iã domũ eẽ diuersaꝝ p accñs ab oibꝰ vel dicã exñtibꝰ domibꝰ: ꝛ hoꝝ accñtiũ nulli penitꝰ est edificatiua siue edificabilis ipa practica siue ars opatiua. pꝫ igiẛ ꝙ de practicarũ nulla cum studio intendit ad hmõi accñs p accñs. ¶ Eodẽ võ mõ pꝫ ꝙ nec theoricaꝝ aliq̃ itendit cũ studio ad tale p accñs: geometer.n. nõ speculaẛ hmõi accñtia vtꝝ accidunt figuris q̃s ɔsiderat vel nõ. Nõ.n. speculaẛ si diuersuꝫ eſt trigonã ꝛ trigonũ: p hmõi accñs: vꝫ. s. vnũ sit albũ ꝛ alteꝝ calidũ: vl vtꝝ ligneũ vel ferreũ trigonũ hẽat diuersitatez ab eo ꝙ est hẽre tres eq̃les duobꝰ rectis: qꝛ forte mãlis trigonꝰ hꝫ duobꝰ rectis tres angulos maiores vl forte miores: ꝛ hoc accidit ei inquãtũ eſt in sensibili mã: ꝛ ad hoc nõ studet geometer eo ꝙ ipse nõ demraẛ nisi de triãgulo imagiario: ꝛ talis ois triãgulus rectilineus hꝫ tres angulos equales duobus rectis. Patet igitur ex dictis ꝙ nec theorica cuꝫ aliqua cũ studio intendit ad huiusmodi accidentia.

¶ Cap. 2ᵐ. Qꝛ accidens ſm aliquem modum est non ens. ꝛ ideo non est perfecte scibile.

Hoc aũt rõnabilr ɔcidit cũ ipa nã talis accñtis: accñs.n. entis nõ hꝫ rõnẽ pfectã nisi noie solũ: ꝛ nõ hꝫ eẽ verũ entis. Si.n. accñs ſm sui nois accipiaẛ rõnẽ tũc est ordinabile in figura pdicamẽti ꝛ terminatũ ꝓprij gñis pñcipijs: ꝛ hoc mõ est ens ſm se. si aũt accñs p accñs ſm suũ eẽ accipiaẛ nõ cãtur nisi ab eo qõ ẽ raro: ꝛ hoc nõ est entis pñᵐ: sꝫ potiꝰ defectꝰ pñcipij entis. pñᵐ.n. entis aut ẽ ſm sp aut est ſm frequẽter: ꝛ ꝙ nec sp nec frequenter est raro est ꝛ p accñs. vñ pꝫ ꝙ accñs ſm suũ nomẽ casuꝫ dicẽ ab entis pñᵒ ꝛ determinaẛ p negõnẽ eiꝰ qõ ẽ sp ꝛ frequẽter eẽ. vñ ẽt Plato mõ q̃dã nõ male ordinauit sophisticã circa nõ ens. Sophisticaꝝ.n. rõnes marie sũt circa accñs ſm oni vl rei. ꝛ huiꝰ qdẽ exẽplũ est sicut si dicaẛ. vtꝝ idẽ sit vel diuersuꝫ musicũ ꝛ grãmaticũ ꝛ musicꝰ ꝛ coriscꝰ. Dico aũt idẽ ꝙ essentialr est idẽ. Si.n. sic idẽ sit musicꝰ ꝛ coriscꝰ: tũc qcqd accidit vni accidit ꝛ alteri: accidit aũt corisco cognosci: cognosci igiẛ accidit ꝛ musico nõ seqẛ. igiẛ musicꝰ p eẽntiã est coriscꝰ. Et sic eſt musicũ casus ab eẽntialitate corisci. Si qs.n. cognoscat coriscũ ſm oẽm eẽntiã corisceitatis nõ pp hoc cognoscit musicũ. Cadit igiẛ ab entitate corisci hmõi accñs. silr aũt est i alijs oibus. Aliõ aũt exẽplũ huiꝰ eſt. si oẽ ꝙ vẽ est ꝛ nõ sp fuit factũ est. ḡ si aliqs musicꝰ ens grãmaticꝰ eſt factꝰ vel grãmaticus ens musicꝰ est factꝰ nõ aũt fuit: ꝛ silr eſt in alijs quecũqꝫ alie rõnũ sophisticaꝝ sunt tales. Non eni seqiẛ si grãmaticus est factꝰ qõ nõ ante fuit simplr: sed qõ nõ ante fuit grãmaticus: grãmaticũ igiẛ esse vel fieri nihil eſt essentie esse vel fieri: est igiẛ casus ab essentialitate: videẛ.n. accidẽs ꝓpinquũ qd nõ enti. Et hoc quidẽ palã est ex hmõi rõnibꝰ quales inducte sunt ꝙ eni eſt in aliquo vere existentiũ modo illius est gñatio: ꝛ hꝫ determinata principia sue gñationis: ꝛ eorũ quecũqꝫ talia sunt est vera corruptio per ea que ɔtraria sunt gñantibꝰ: eoꝝ võ que sunt ſm accidens ꝙ per accidens est accidens nõ eſt gñatio vel corruptio que determinata habeat gñationis vel corruptionis principia. igiẛ id qõ est ſm accidens non est aliquid vere entiuꝫ ſm ꝙ est huius. Cũ igiẛ vnũqõqꝫ ex eisdẽ principijs sit ꝛ sciaẛ pꝫ ꝙ sicut accñs per accñs nõ hꝫ entitatis pñcipia ita nõ hꝫ pñcipia p que sciti possit. nõ igiẛ de accñte est aliq̃ scia studiosa.

¶ Cap. 3ᵐ. De pñcipio ꝛ cã eius qõ sit ſm accñs per accñs.

Oportet tñ nos loq de accñte aliqd simpliꝰ q̃ dictũ eſt inquãtũ loq ɔtingit in eius nã que eſt valde ideterminata. ¶ Opꝫ igiẛ nos determinare prio ꝓpter quã cãm eſt hmõi accñs: hoc.n. habito simul cum illo palã erit quare de ipso non eſt aliq̃ scientia certa. Inuestigãtes igiẛ causam ꝛ naturam huius accidentis dicimus: ꝙ in vniuersitate entium quedam videntur similiter se habentia: ꝛ ex

Nõ reductionez illationis quã phs inuit eẽ ad hoies ꝫ modernos vide ẽt p Ꝥ. 4. me. tex. cõ. 7. ꝛ pmo meta. cõ. 18.

Tex. cõ. 4.

Ens diminutũ duplr dr.

De q̃ ente per accidẽs nõ est scientia.

Tex. cõ. 4. in fine.

Tex. cõ. 5.

necessitate sm q necessariū est qd ipossibile est aliter se hre in sub a: opōne pp sue nāe ordinē: & necessitatē: talia.n.nos sūt dicta necessaria sm viz vel violentiā: q: sicut in aūhabi. cis in 5° lib. dirim⁹ in talib⁹ nihil fieri pōt sm violētiā: sed sunt necessaria p:io mō dicta necessitate eo q nō ztigit alr se hēre: sicut sunt cā p:ia: & intelligentiaz & celoz ordines: & hoc sunt in qb⁹ nō est mā: aut si est in qbusdā eoz: tāc sune illa ex mā sua tota: & iō nihil de ipsis remanet in potētia ni. si forte ad vbi & exie hoc ztinue ad actū regulariter & de ne cessitate pp qd nihil ztingēs radicari pōt in illis: hoc.n.eo q vno mō se hnt regula sunt oīnz alioz. ¶ Alia vō que sub istis regulant ex necessitate qdē nō sūt: sz q̄st sm magis siue vt in plurib⁹: & in his est mā nō tota intra. hec.n. sūt frequē ter & pūt nō esse: & vtrūq istoz. id. vz. qd est semp & id qd est frequēter: dr sm cām efficientē: est aūt ztingēs ad vtrūlz: & hoc dicit sm cām mālē. Et iō id in ordine taliū cāz nō est ponēdū. id aūt qd est frequēter est p:icipiū & cā talis accidē ris q̄lis hoc querim⁹ qd. vz. raro accidit. Cū id qd ē frequē ter nō pcedit ad actū in potētia māe ipsi⁹ radicat accidens raro cātū a duab⁹ negationib⁹ cū casu vel fortuna sicut i vl tima parte q̄nti libri dictū est. Qd.n. nec semp nec frequen ter est cū potētia ad eē. hoc est per accidēs q raro accidit: & qd est frequēter sm cām efficientē nihil phibet esse p:inci. piū & cām mālē eius qd est raro: lz frequēter & raro esse sine oppositos habentia modos. Qd.n. nec semp fit nec q̄st sm magis fit siue vt in plurib⁹ hoc dicim⁹ esse sm accidēs: sicut cū in terra minoris latitudinis quā est q̄rtū clima nō fit ca. lor in ve: sed potius frigus hyemale & glatiale: hoc.n. acci. dere dicim⁹: sed q cauma fit in vere in talib⁹ terris nō di. cimus esse sm accidēs: hoc.n. q frigus fit verno tpe nec est q semp fit neqz sm magis siue in plurib⁹. sed q raro. Alis vō q cauma fit est nō raro siue frequēter. ¶ Silr aūt hoiez albū esse dicim⁹ sm accñs pcipue in terris pue latitudinis. hoc.n. neqz semp fit: neqz vt in plurib⁹: hoiem vō eē aial nō dicimus sm accñs: q: aial est in hois rōne. ¶ Edificatorez vō sanit atē facere dicimus sm accñs: q: nō zuenit hoc edi ficatori facere: sz medicū qñ edificatorē ztingit eē medicū. ¶ Et opsopius siue coquus cuius est saporarū qd in pul. mentis zlectare aliqñ facit aliqd in cibis salubre. Sed nō facit hoc sm artē opsopotica siue coquariā. Et iō dicim⁹ q hoc accidit: & est aliqs modus: q: facit salubre ztingenter: simplr nō facit: q: si simplr faceret sm artē coquādi faceret: & semp vel frequēter ois coquus hoc faceret: alioz.n. que vz. frequēter fiunt sunt aliqñ alie q̄dā potētie p:actice: hoz vō que dicto mō sūt p accñs nulla est ars opatiua neqz aliq̄ potētia. Dico aūt potētiā facultatē & habitū o:dinatū rōne nō necessaria q est hitus nō firm⁹. sz adhuc q̄st tremēs iter opposita sicut est hitus opinatiu⁹: aeqz.n. talē potentiā pra. cticā cū rōne pōt hēre id qd est per accñs: lz ille hit⁹ multū hēat potētie in eo qd est ad opposita pp sui ipfectionē. & hu ius cā est: q: eoz que sūt sm accñs aut fcā sunt sm accñs cā est sm accñs que cā est casus vel fortuna radicata vel prin. cipiata in potētia ei⁹ qd fit frequēter. sicut dirim⁹ pri⁹. & iō fit q̄nqz qdē. ¶ Nō.n. oīa sūt ex nēcītate & sp aut essicia aut fcā sz plima sūt sm magis: & iō necesse est id qd est sm acci dēs neqz sp fit neqz sm magis siue in plurib⁹ sicut dicimus musicū eē albū: q: cū aliqñ fit lz raro fiat cū opz q sm accñs fiat: & si sic nō diceret: tūc oporteret q oīa fierēt ex necessita. te. q: si nō aliqd raro. opz q nihil fiat frequēter: in quo radi cat id qd fit raro: & tūc sequit q si nihil fit raro q nihil fiat nisi sp & ex necessitate: q: si aliqd fiat frequēter hēbit poten ciā ad nō eē: & qd hz po^{am} ad nō esse aliqñ ipedit ab eo qd est frequēter: & tūc icidet id qd fit raro. Talia.n. pprie inci. dētes hnt cās que raro fiūt. ppter qd ēt mā eoz que frequē ter fiunt erit cā ztingēs qñ fit in ea aliqd pter id qd est sm magis siue in plurib⁹. Opz igit ei⁹ qd est sm accñs p:icipia sumē ex et ib⁹ negōnib⁹ querēdo vtz nihil est sm accñs. Et opz dicē q nō est nihil neqz sp neqz sm magis siue vt in plu rib⁹. Impofe.n. est id qd est sm accñs aliqd eoz eē: est igit qd lz euenicēs pter hec tria sz accñs. Sed vtrūqz hoz est ali quo mō sm magis: q: illud est frequēter sm modū mouen tis & efficiētis & ē raro sm potētiā materie: qd aūt est semp nulli taliū est p:icipiū & cā: q: sicut dicimus nihil est in eo in potētia que respiciat ad nō esse. Si aūt quedam sūt semp terna de his posterius in hac sapia perscrutandū est.

¶ Cap. 4^m. Q: de eo qd est per accidēs nō fit scientia.

Uia vō scia nō est accñtis palā est ex iductis. Scia nāqz ois aut est ei⁹ qd est semp: aut eius qd ē frequēter siue sz magis. Si.n. oē qd scit per sua p:icipia & cās scit: & id qd nō hz hmoi p:icipia simplr qdē nō scit: sz modus q̄ scitur est modus q̄si p:iuatiūs per hoc.n. scit q nō nihil est neqz sp neqz frequēter exñs: & sic nō simplr reducit ad nihil. sed in hoc q aliqd est carez p:icipio & cā sm verā rōnem cāe & p:incipij. Tale aūt & talr ens nemo pōt addiscē apud se seqz pōt aliū docere. Si qs.n. alteruz istoz debeat facere opz q diffiniat hoc qd discit vel docet aut per semp aut per frequēter. Alia.n. si sm esse accipiant p:icipia deter mināria se nō hnt eo q vt vlia accipi nō pnt sic accipit me. ditus mellicratū vtile eē febricitāti sm magis: hoc exper. tū hz: & vt in plurib⁹: qd āt pter hoc est nō frequēter existēs non hēbit p:incipiū quo sit aliqñ & alicubi: q: per casum est aliqñ & alicubi & casus accipi nō pōt cū sit indeterminatuz: sed neomenia accipit per artē siue inde noue incensio eo q neomenie sm ordinē sue cāe semper sunt & sm actū sūt sm magis & frequenter: accidens aūt de quo hic loquimur est preter vtraqz hec. Dictū est igit a nobis quid est accidens & ppter quā cām est: & q: de ipso nulla pōt esse scientia.

¶ Cap. 5^m. Q: nō omnia fiunt ex necessitate: q: quedā fiunt per accidens si negatur quedam fieri per accidens tunc se. quitur omnia ex necessitate fieri.

Uia vō principia & cause huius accidētis sūt ea que sunt genita qdem & corruptibilia eo q sunt frequēter manifestū est q hec sunt cause hui⁹ accñtis qñ sunt absqz gnōne & corru ptio. ne nāli: ita q vlterius nō gñant neqz cor rum. punt sm ordinē illū quo pcēdent ea que sūt fre. quēter ex his que sunt semper. Dirimus.n. q qñ id qd est frequēter ipedit a cursu suo & o:dine exitus ne potentia ad actū tunc inducit casus. Manifestū est igit q lz p:icipia & cāe hui⁹ accidētis sint genita & corruptibilia q tñ nō neces. sario sm ordinē eundē gñant & corrūpunt & gñant & corrū. punt sm infinitā successionē ex pterito vel in futurū pñt.n. ipediri ex māe in eqlitate: vel ex alia cā: & tūc incidet id qd est raro siue casus: & id qd est per accidens. ¶ Si aūt aliqs his zdicēs hoc nō zcedat. sed oīa dicat cursu ordinato sibi succedere & vnū esse ex alio ex necessitate in omne futurum & ex omni preterito tunc sequit q omnia erunt ex necessita te. Si eni facti & corrupti nō ponat aliqua sm accidens cā: sed omnia cām habēt essencialē & necessariā: tūc opz q oīa fiant: & facta sunt ex necessitate. ¶ Queramus eniz de aliq̄ futuro dicentes vtrū erit hoc aut nō. Si igit nulla sit causa nisi necessaria & per essentiā dicta cum hac posita ponit esse ctus & destructa destruit. Si est hoc qd est causa necessario fit hoc qd est effectus: si autē nō est illud qd est causa tunc nō fit hoc qd est effectus. hoc aūt qd est causa est vel factuz est si aliud qd est causa eius anterior est vel factuz est: & ita manifestū est: q: si semper auferat tēpus tēpori infinito is quo est decursus mediarū causaz inter primū & vltimū de. venier vsqz ad aliquod nūc psens in quo erit necessario ge neratū id de quo quesitū est. ¶ Et hui⁹ exēpliū est qd que. ramus. Utrum sortes moriturus sit in infirmitate nāli vel violentam morte: q: in hoc nō est differētia quātū ad psentez intētionē & dicemus q sm p̄dicta morief de necessitate is hora futura aliq̄ determinata: q: dicemus q prima cā mor tis sac est necessaria: & hanc dicemus esse si erit ab eqlita. te aie & corporis: erit aūt ab equalitate si aliud quid faciat: hoc qd est exiturus ab equalitate: & hoc iterum erit si causa eius necessaria fuerit: & sic decurrendo a prima cā vsqz ad vltimū effectū necessario ex prima causa posita zcludit esse ctus vltimus qui est in aliquo nūc determinato: & sic omnia erunt de necessitate: & sic etiā cōcludit ex psenci in pterito q factorū aliqd fuit ex necessitate factum & nihil cōtingenter siue per accidens. & hmōi exēpliū est: ac si dicamus q hic in. firmus necessario sitit: sitit enim necessario si comedit sicis facientia que sunt calida sicca. sed comedere sitim faciētia ponitur ex necessitate. si est: aut ponitur ex necessitate non esse: si non est sm superius inductam hypothesim. Igit iste

Cōtingēs ad vtrūqz ē solū sm cām mālē vt Comē. 2. phy. cō. 48.

Tex. cō. 6.

Tex. cō. 7.

aut ex necessitate morietur aut ex necessitate nõ morietur: q: co
lica similla complexioni sue comedit: ⁊ si hoc comedit siti/
uit ⁊ vinũ bibit: ⁊ si vinũ bibit febrẽ accẽdit vel iuxta⁹ fuit: ⁊
sic necessario ĩfirmitate vel occasione mortuus est positum
aũt est primũ eẽ necessariũ: ⁊ vnũquodq3 medioꝝ positũ est eẽ
necessariũ supposito priori qd ponit eẽ cã sua eẽntialis ⁊ ne
cessaria: ergo ⁊ vltimũ est necessariũ. ¶ Sicut aũt sequit icõue/
niẽs si aliqs in tali pcessu pcedat suppliẽdo de effectu ad
cãm de psẽti in pteritũ eadẽ.n.est rõ ɔsecutionis sm pindu/
ctã hypothesim. Iã.n.est hoc qd dicit ex necessitate eẽ in ali
quo suo pricipio facto in pterito qd fuit ẽt necessariũ. Tale
eni dico factũ pteritũ ex necessitate vñ per ɔñtiã necessariã
erũt futura. Sicut si dicam⁹ necessario mori eũ q viuit: eo
qd iã in pterito aliqd necessariũ factũ est pp qd ex necessita
te nõ morit. ⁊ hoc est sicut si dicam⁹ necessario mori: qñ ɔ/
ria se inuicẽ cõpositũ dissoluẽtia sunt in eodẽ corpe: sed ɔ/
cia sint in eodẽ. nõ tñ mors iducit sine infirmitate aut violẽ
tia: ⁊ iõ si ɔtria insunt necessario ponit forte ĩfirmitas ⁊ si ifir
mitas insit tũc morietur. palã ergo est qd de psis suppliẽdo a poste
riori in anteri⁹ vadit vsq3 ad aliqd primũ pn^m ⁊ illud pn^m
nõ vadit ad aliud ante ipm: ⁊ si illud erit necessariũ erũt oia
necessaria ⁊ sequit nihil fieri per accidẽs. ¶ Dico aũt hoc
necessariũ nõ id qd est suppositionis ⁊ ɔñe: sed illud qd est
necessariũ absolute ⁊ necessitatẽ hz ɔsequẽtis. Cũ aũt hoc
sit icõueniẽs opz dicere qd cã eoꝝ que fiunt per accidẽs sit
illud qd rñ eq3 euenit per accidẽs ⁊ ɔtingenter: ⁊ qd cã gñõis
ei⁹ qd est hmõi per se nulla sit oino: sz casus ⁊ fortuna sũt ei⁹
cã ⁊ iste sũt cãe per accidens. ¶ Sed si queratur ad q̃le pn^m ⁊
ad q̃lẽ cãm fiat talis anagoge siue suppliẽs reductio maxie
pscrutãdũ est ad quã deueniat cãm primã. Verũ. vz. illa sit
mã aut finalis que est cuius cã fit qcqd fit aut deueniat ad
cãm mouẽtẽ: dirimus qd radicat in mã eoꝝ que frequẽter
fiunt sicut in subto: ⁊ cã ei⁹ est mouẽs sm casuz vel fortunã
⁊ est in his que fiunt pp aliqd sicut subtilr determinatũ est
a nobis in 2° phicoꝝ ⁊ siue deductio fiat in pteritũ siue in
futuruz nulla est deductio: q: talia accidentia sicut est sitis
mors ⁊ hmõi non eueniũt ex vna cã sed ex multis possunt
euenire que causaliter idacunt: sicut cuilibet etiã per par/
uam facile est videre considerationem.

¶ Cap. 6^m. Et est digressio declarans qd omnia reducũtur
in causam vnam ⁊ quãtũ accidẽs per accidẽs est in rebus.

Dubitabit aũt aliqs ex pdictis dubitatiõis su
mẽs rõnẽ. Utrũ oiuz entiũ vniuersitas reduci
bilis sit ad pn^m vniuersitatis idẽ ⁊ vnũ si aũtẽ
oia reducunt ad vnuz vniuersitatis pn^m. hoc
nõ erit nisi itellus diuin⁹ actiu⁹ oiuz: ⁊ cũ ille sit
cã vno mõ exñs ⁊ ordiata vident oia eẽ ex pn°
vno ⁊ ordinato ergo ⁊ ea que sũt p accñs sũt ab hmõi pn°: ⁊ sic
eoꝝ q̃ fiũt p accñs cã pria nõ est p accñs: ⁊ hoc est ɔ pdicta.
Si aũt nõ oium sit cã vna: tũc seqt qd ordo vniuersitatis nõ
est ad vnũ: ⁊ ex hoc seqt qd plura sint vniuersitatis pn° ⁊ plu
ra vniuersa q̃ ambo sũt absurda. Si aũt vniuersitatis pn^m
est vnũ: tũc q̃rit vñ puenit diuersitas cãꝝ eoꝝ q̃ fiũt sp ⁊ eo/
rũ q̃ fiũt freqũẽter ⁊ eoꝝ q̃ fiunt raro. ¶ Ad hec aũt ⁊ hmõi
nõ est difficile solut. absq3 oi.n. dubitatiõe tenẽdũ est qd vni
uersitatis pn^m est vnũ: ⁊ hoc est itellus diuinus qui per suã
sciam que tñ scia est idẽ ipsi est cã oium que sunt pria. ⁊ vno
mõ se hñs ad oia: ⁊ est cã ordinis oium eoꝝ que sũt q: ipse
est q facit eã ⁊ distribuit ⁊ ordinat ea sicut vna ars est in
semie hois que facit ⁊ distribuit ⁊ ordinat oĩa corporis mẽ
bra sicut nos in vltima hui⁹ sapie pre sum⁹ ostẽdiri. Qd aũt
diximus qd ea que fiũt raro ⁊ fiunt p accñs nõ reducunt nisi
ad cãm p accñs itellexim⁹ de cã pxima ⁊ nõ de cã pria in q̃
sit reductio oium. Iã.n. ostẽsum est qd id qd est freqũẽter
p suã nãm est pn^m ei⁹ qd est raro. Reducit ẽt ad cãm vere
mouẽtẽ. Licet accidat illi: q: fodiens sepulchrũ vere opera
tur ad inueniẽdũ thesaurũ: lz nõ operet ad hoc inquãtũ est
sepulchrũ fodiens: sed iquãtũ fodit in loco thesauri sicut ẽt
reducit ad eã que vẽ est cã finalis lz accidat ẽt illi: q: aliã fo
diẽs ẽt intẽderet fodẽ sepulchrũ nõ foderet: vñ pz qd pp ali
qd fodit ⁊ nõ vane fodit: ⁊ sic fodiẽti inuenire thesaurũ acci/
dit: ⁊ iõ dicit p accñs euenire: id aũt qd est freqũẽter redu/
cit ad sp iquãtũ reducẽdo mãm sp ifluit eẽ diuinũ p gñõnẽ
⁊ corruptionẽ: eẽ.n. diuinũ ifluit motor: lz mot⁹ icorruptus

Solutio.

pparat mãm: q̃lis aũt itellus diuinus vno mõ se hẽat: ⁊ i/
mãliter ⁊ itẽporalr ⁊ simplr ⁊ imobilr: tñ mã eoꝝ que fiunt
frequenter pcipit bonitates suas multiplr ⁊ mãlr ⁊ tpalr ⁊
cõposite ⁊ mobilr. ⁊ hoc est iõ q: itells diuin⁹ nõ tollit pos/
sibilitatẽ a mã: ⁊ iõ lz in ipso oia sint imobilr tñ in mã fiunt
ɔtingẽter. ⁊ hui⁹ exẽpliũ est in aia que sicut ars est in semie:
in q̃ sũt oia q̃ fiũt in mã mẽbroꝝ vnite ⁊ simplr ⁊ imãlr ⁊ i/
mobilr ⁊ in oppositis modis fiunt in mã mẽbroꝝ. ¶ Et sic
pz qd iniuste Auer. rephendit eos q dixũt oia pcedẽ ab itellu
actiuo sicut a tabula iscripta formis oiuz: q̃q3 exẽpliũ de ta/
bula nõ satis ɔueniẽs sit actiuo itellectui: sed de poli itelle/
ctu posset hẽe aliqd ɔueniẽtie: sicut nos tã in libro 3° de aia
q̃ in libro de itellectu ⁊ itelligibili ostẽdim⁹. ¶ Verissime ẽt
scim⁹ qd ois forma que est in pria mã in potẽtia est. ¶ Scdz
rõnẽ in itellectu cãe pmie: ⁊ iõ a Platone dict⁹ est esse mun/
dus archetipp⁹. Scim⁹ ẽt qd itells diuin⁹ cãndo 2^m effectũ
stat in vltimo cãto. nec dubitam⁹ qn oẽ qd est in aliq̃ sit in
ipso sm ptãtẽ ei⁹ in quo est. ⁊ iõ que in itellectu prio sunt sim
plr ⁊ imãlr ⁊ intpalr ⁊ imobilr ⁊ vno mõ o.h⁹ ɔtriis dispõni
bus sũt in mã: pp qd nõ seqt qd si itells prim⁹ sit hmõi imo/
bilr ⁊ rerte qd ista eueniãt imobilr ⁊ certitudinalr: q: itells
diuin⁹ nõ tollit a mã neq3 a causis scdis dispositiões suas p
prias: ⁊ qñ res eueniũt tũc sũt in causis medijs ⁊ in mã ⁊ sz
ptãtes illoꝝ eueniũt ⁊ nõ sm ptãtẽ prime cãe. Sic igit pz qd
oia reducunt per anagogen ad cãm primã ⁊ cũ casus ⁊ for/
ma ⁊ accidẽs de quo loqmur verissime est in reb⁹. nõ autẽ
ad cãm accñtalẽ reduci pñt oia: eo qd aũ qd lz per accidẽs est
id qd est per se: nec pñt reduci ad id qd est frequẽter cũ hoc
idigeat cã pp hoc qd est in potẽtia: ⁊ oẽ qd est in potẽtia in/
diget eo qd est in actu per qd educit de potẽtia. Opz igit qd
reducant oia ad id qd est semper ⁊ vbiq3. vno mõ ⁊ simplex
act⁹ exñs: qd agẽdo per sciam intellectus largit formã ⁊ motu
corporis icorruptibilis ɔtinue adueniet mãm suscipiẽtẽ. ⁊ iõ
mot⁹ talis dr eẽ tanq3 vita q̃dã exñtib⁹ oib⁹. ¶ Est aũt non
pretereũdũ qd cũ accñs de q loqmur sm eẽ sit accipiẽdũ sicut
iã aũ dixim⁹. nõ cadit in aliq̃ gñe vno sicut pz i oib⁹ exẽplis
pinductis q: forte eẽ albũ vel musicũ eẽ albũ vel inuẽcuz ex
fossura esse thesaurũ ⁊ hui⁹ alia oia sunt in multis gñib⁹: ⁊
hoc ɔtingit pp nãe sue in determinabilitatẽ qñ sm eẽ acci/
pit. ⁊ iõ ɔtingit ẽt qd ad cãm vnã reduci non põt hmõi acci/
dẽs. Hec igit ⁊ tãta de accñte per accñs dicta sint a nobis.

¶ Incipit tractatus tertius sexti libri metaphysice qui est de
vero ⁊ falso.

¶ Cap. pm^m. In quo ostendit qd verũ ⁊ falsum sunt in anima
primo: ⁊ sunt ens anime potius q̃ ens ratum extra aiam.

Retermittã ergo nũc
de accñte sm accñs. satis.n. sufficiẽter dter
miatũ est de ipo: sz ɔsiderabim⁹ nũc id qd
est verũ cui⁹ oppositũ est q̃si fl̃m. hoc.n. ens
est de cõpõne ⁊ diuisiõe q̃ in spẽb⁹ reꝝ facit
aia ⁊ itells: accidit aũt naturis reꝝ in itelle
ctu eẽ sicut dixim⁹ in añhabitis vbi locuti
sum⁹ de vlĩ: tocalr aũt sicut vlr id qd sic verũ vel fl̃m est est
circa pricipationẽ ɔdictiõis. sicut.n. in 3° de aia li. determi/
natũ est: itelligẽtia.n. est idiuisibiliũ i qb⁹ nõ ẽ veꝝ vel fl̃m.
In qb⁹ aũt veꝝ ⁊ fl̃m est: iã cõpõ q̃dã itellectuũ est. prio.n cõ
ponẽs ⁊ diuidẽs iter accepta est itells. vel aia apphẽsiua p
phantasiã ⁊ extimationez: ⁊ qd cõponit ⁊ diuidit sic cõponit ⁊
diuidit ita enũciat ⁊ iterptat in voce. ¶ Et iõ voces eaꝝ pas
sionũ q̃ sũt in aia sũt note: ⁊ iõ veꝝ ⁊ fl̃m q̃ sũt in enũtiatiõe
sũt signa vitatis ⁊ falsitatis q̃ sũt in aia. pp qd dr qd vitas est
adeq̃tio reꝝ ⁊ itellectuũ: ⁊ q: voces ẽt sũt signa reꝝ: iõ iterũ
in eo qd res est vel non est oĩo vẽa vel falsa est totum vo hoc
ens est circa ɔdictiõis pticionẽ. ɔdictio aũt est oppõ ppõ/
nũ cui⁹ nõ est mediũ sm se: vlr.n. ois affirmatio in cõpõne
est: negatio aũt in diuisiõne siue oĩsione: falsuz aũt hui⁹ cotis
est pticipatio oppõnis ɔdictorie. Et ex hijs pz qd veꝝ hoc i
cõpõne ẽ: quã cõpõnẽ nõ facit nisi itells: q: res ipe sine cõple
xione sũt: ⁊ q̃lz ipaꝝ nõ est nisi vna. Et cum pdicat aliqd de
aliq̃ siue sit eẽntialis pdicatio siue accñtalis quo ad cõpõnẽ
ipaꝝ nihil differt: q: vtraq3 cõpõ est ⁊ eq̃lr vna sicut alia ⁊ si
oẽ qd scit per sua pricipia sciat. Cũ talis cõpõ pn^m efficiens

Intellectus diuinus nõ tollit possibilitatẽ a materia.

Nota ɔ Auer. 7. cõmẽ. huius sexti.

Quare motus celi a Philo. dicitur vita quedam exñtibus omnibus.

Z. cõm.

26. cõm.

dicat itellectū: ꝛ subm p̄mū: ꝯstat ꝙ nō terminat ens talis cōpositionis nisi p itellectū cōponētē ꝛ diuidētē ꝛ per itellectū in effectu q est subm ipsi⁹. adhuc aūt sicut pꝫ ex hiis que de vlis nā supra dixim⁹ p̄dicata enūtiationū ꝛ subta cōponunt ꝛ diuidunt put sūt in lumine itellus sicut sunt in forā pria: ꝛ finis est aliq̄ mō forma eadē in q̄ itellus inenit seipꝫ: ꝛ tūc est adept⁹ seipm: ꝛ tūc oia hmōi entis p̄n⁹ sunt in intellectu nec p alia entitatis sue p̄n⁹ pōt determinari: qꝛ ea que cōponunt oia aliā penit⁹ hnt entitatē ꝛ sicut dixim⁹ in ante habitis nō debēt inqri de reb⁹ alia p̄n⁹ q̄ꝫ que sunt sibi ꝓpria: qꝛ sapiētis est vt in p̄io hui⁹ sapie libro dixim⁹ oia sicut decet scire: ꝛ hoc est iquātū expostulat vniuscuiusqꝫ nā: ꝛ par ꝑtātū est in geometricis ꝓbabilr ꝛ ex ꝯiecturis ꝛ in re thoricis disciplinabilr ꝑsuadē. ꝛ iō p̄hus ōterminat de vero sicut ipꝫ se hꝫ. ꝛ hoc sufficit: nec est plus regrēdū. ℭ Ampli⁹ falsum iꝫ nihil sit in re tñ est ens apud itellectū nec determinat nisi p eadē p̄n⁹ que sunt p̄n⁹ veri qꝛ diuidēs est itellus ꝛ idē subiicit eidē. ℭ Et que diuidunt diuidunt: ꝓut sunt in lumie itells ꝛ ad finē adipiscēdi seipm in hiis. ꝛ hoc subtiliter a nobis ꝓbatū est in z° libro de itellectu ꝛ itelligibili. Talis igit determinatio est enti qō est verū ꝛ enti qō est falsuꝫ ꝓpria nec per aliā valet determinari eēntialitas ipsius: qꝛ tñ ea que facit itellus referunt ad rē. eo ꝙ sunt p̄n⁹ eadē rei ꝛ veri qō est in aia q̄uis nō sint eodē mō accepta. Iō verū respectū quēdā dicit ꝛ depēdētiā ad rē extra sed tñ esse veri nō est nisi in aia: q̄ꝺ aūt accidit itellectui simul intelligē res in cōpōne existēs siue ēt in oppōne aut separatiz: sicut sunt ea que sunt sine cōplexione vel oppōne alius smo hꝫ determinare: qꝛ hoc spectat ad sciam tertij libri de aia: vbi locuti sum⁹ ꝙ itelligētia idiuisibiliū est in hiis in qbus nō est verū vel falsum: vbi aūt verū ꝛ falsuꝫ est inde cōpositio q̄dā itellectuū est ꝛ icōplexa nō collata adinuicē sicut dixit Empedo. sunt sicut multoꝝ capita germanoꝝ sine ceruice que postea lite ꝛ amicitia cōplexa ꝛ cōposita vel diuisa sūt per itellectū purū ꝛ imixtū sicut dixit Anaxa. iō qñ cōponit germana est cōpō vā: ꝛ qñ diuidit litigātia vā ē diuisio: ꝛ si cōponit litigātia ꝛ diuidit germana sunt cōpō ꝛ diuisio falsa. Sic igit cū ea que cōponunt in lumine sint itells ꝛ cōponēs sit ipse itellus ꝛ subm sit itellus ꝛ finis sit itellus adeptio: ꝯstat ꝙ vecū p̄io nō est nisi in itellectu. ℭ Cū aūt opposita cōponit nō sunt opposita nisi in mā extra aiam. ostendim⁹. n. in hiis que de aia ꝛ itellectu ꝛ itelligibili disputata sunt ꝙ forme rerū per hoc hnt eē in aia ꝙ sunt lumē qddā itelligētie agētis: ꝛ sm ꝙ sunt tale lumē non hnt oppositū: sicut ēt in scia de sensu ꝛ sensato dixim⁹: ꝙ colores sm esse sp̄uale qō hnt i ꝑspicuo nō hnt oppositū ꝛ in q̄lꝫ vno pūcto medij ꝑspicui psit inee sm esse sp̄uale albedo ꝛ nigredo: qꝛ alr p idē spatiū vndiqꝫ nō viderent albū ꝛ nigrū ab eregione ꝫ se aspiciētib⁹. ꝛ sm Democritū q dixit lumē corp⁹ esse subtile qō est vectur⁹ ꝯtinu⁹ luminosi corpis in ꝑspicuū pulū ꝛ determinatū est hui⁹ exēplū: ꝙ cū radij diuersoꝝ luminariū solis ꝛ Iouis ꝛ alioꝝ defluāt in mediū in oppositis vtutib⁹: tñ nō sunt in q̄lꝫ pūcto ꝑspicui icōfusi ꝛ ipermixti pp eē sp̄uale qō hnt. Sic igit nō ꝛ separiꝫ cōplectēdo ꝛ sine cōplexione plura ꝛ opposita accipit itellect⁹. ℭ Dico aūt simul ꝛ separatim q̄ñ acceptio sua nō sit deide. ita ꝙ sit vni⁹ p̄io ꝛ alterius postea sed plura cōplexa sunt vnū qd cōpositū p itellectū: ꝛ vnicē re cōpōne sunt vnū falsum. n. ꝛ veꝝ nō sunt in rebus sicut bonū ꝛ malū. Ostēdim⁹. n. in fine p̄imi ꝑhicoꝝ ꝙ p̄ima p̄ncipia entis mobilis sūt bonū ꝛ malū: qꝛ forma est sicut diuinū ꝛ bonū ꝛ optimū in qō est māe appetitus priuatio aūt nō machinat nisi ad maleficiū ab aliquo ꝓcedēte intellectu. ꝛ cū hoc sint entis p̄ncipia opꝫ ipa eē in reb⁹: verū aūt ꝛ falsum nō sunt nisi in mēte falsum aūt plus est in mente q̄ꝫ veꝝ: qꝛ falso in re extra nihil corñdet pp qō relatuꝫ ad rē est nō ens. veꝝ aūt aliqd corñdet per modū cāe sic supra dixim⁹. ꝛ hec dicim⁹ de vero ꝛ falso que sūt cōpōnis ꝛ diuisionis. Circa simplicia. n. hoc est incōplexa ꝛ circa qd est qō dicit diffinitio est verū: sicut in. 5. li. hui⁹ sapie supra distixim⁹ ꝙ nō est in mēte sꝫ in re ipa extra mētē accepta. Ens ḡ veꝝ ꝛ falsum sūm separata a reb⁹ ꝛ sunt in aia: ꝛ supra qdē vbi diximus de vlī dixim⁹ q̄dā de hmōi separatis: cū subtilitate antē oia q̄cūqꝫ speculari opꝫ de hmōi ente separato ꝛ circa hōc ens separatū ꝙ tali enti opponit posterius erit perscrutandum infra in libris huius sapientie. 12. ꝛ. 13. vbi omnes diuersitates opinionum circa tale ens existentiū inducemus ꝛ quid veritatis habeant ostendemus.

Gūs dixerim p̄ ouis. cap. 2.

Tex. cō. 16. et infra.

Nō sūt fore ret. pūt sūt in ala nō hnt cōtrarium.

Qō itellus i telligat plura simul.

Bonū ꝛ malū sūt p̄n⁹ entis mobilis.

Falsum plus ē in mēte q̄ꝫ veꝝ. qꝛ in re nihil sibi corrñdet.

ℭ Cap. z^m. In quo ostēditur ꝙ huiusmodi ens est relinquendum sicut ꝛ ens per accidēs eo ꝙ nō est in aliquo genere entium nec aliter q̄ꝫ mō dictū est pōt determinari.

Quoniā aūt sicut iā pꝫ cōplexio hui⁹ qō determinat verū ꝛ diuisio est in mēte ꝛ nō in rebus extra manifestū est. ꝙ hoc ꝙ ita est ens hꝫ diuersaꝫ entitatē ab aliis q̄ ꝓprie ens sūt extra aiaꝫ hītia eē: aliquis. n. in tali eme mēte copulat aut diuidit id qō est qd cū aliq̄ aut q̄le qd aut q̄titatē aut aliud p̄dicamētū cū aliquo si qō tñ aliud ab hiis vere p̄dicamētū inueniat eo ꝙ oia alia potī⁹ sunt cōpositiones ꝛ respect⁹ entis q̄ꝫ entia qdā: sꝫ tñ hoc nō est ad ꝓpositū. Sed hoc ꝯstat cū mēs copulet ea que vel sunt in vno ꝛ eodē p̄dicamēto siue ea que sūt in diuersis ipsa cōpositio ꝛ diuisio nō est in aliq̄ p̄dicamēto. Si. n. cōponit vel diuidit ea q̄ sūt in vno ꝛ eodē gñe cōpō ꝛ diuisio nō sūt in eodē gñe qꝛ oia que sūt in gñe sunt aut gña aut spēs aut idiuidua aut p̄n⁹ eoꝝ que sunt in gñe sicut potētia ꝛ act⁹. ℭ Cū aūt cōponit ꝛ diuidit ea que sunt in diuersis gñib⁹ tūc magis est clarū ꝙ cōpositio ꝛ diuisio nō sunt in gñe. Sed singulū incōpleroꝝ ē in aliq̄ gñe entis: igit cū q̄runt entis gña ꝛ prea ꝑtermittēdū est accidēs p accñs sicut supra diximus ꝙ nō est in aliq̄ gñe entis ꝛ est ꝑtermittēduꝫ ēt veꝝ qō est sicut ens: qꝛ sicut iā ostēdim⁹ illud ēt qō nō est in aliq̄ gñe entis ꝛ accidētis qdē cā est idefinita ꝛ incerta sicut ostēdimus superius: hui⁹ aūt veri vꝫ. cā est mētis aliq̄ passio: ꝛ vtraqꝫ istaꝝ cāꝝ est circa genus entis ꝙ reliquū est ꝛ extraneū ab eo ꝙ est vere ens in aliq̄ gñe entis determinato existēs. Et iō neutruꝫ istoꝝ entiū ostēdit aliqd determinatū extra in reb⁹ ratā entitatē habētib⁹. neutrū. n. hoꝝ aliq̄ vnā entis nāꝫ: ꝑtermittant igit ista entia ꝑscrutāda eni sunt p̄ncipia ꝛ cāe illi⁹ entis ꝙ vere est ens iquātū ē ens. hoc. n. est in gñe aliq̄ entis. Palā aūt est ex hiis que sunt determiata in qnto libro vbi distinximus quot modis vnumquodqꝫ dicitur ꝙ ens ipm ꝙ vere est multipliciter dicitur.

Tex. cō. 8.

ℭ Incipit prime philosophie liber septimus qui est de substantia prout ipsa est rei quiditas ꝛ totum esse. Cuius primus tractat⁹ est de principalitate substantie.

ℭ Cap. p̄^m. Et est digressio declarās que est itētio ꝛ que sūt ipsi⁹ sube acceptiones: ꝛ quali accñs est substātie modus.

Dictum est ꝙ perscrutāde sūt entis cāe ꝛ p̄n⁹ qō est ve ens iquātū est ens ꝛ verā dixit nāꝫ entis. hec est aūt suba pp qō ō suba ꝑscrutari dꝫ hꝫ p̄n⁹ ipsi⁹ ꝛ diuersitatē ē āt suba ꝯcepta cū mā ꝛ separata. ꝛ ea qdē q̄ ꝯcepta est cū mā q̄ ad nos notior est. ꝛ iō pri⁹ de ipsa ꝛ post modū aūt de separata dōm est. ℭ Ampli⁹ ꝯceptā cū mā subam triplr determinari opꝫ sm p̄n⁹. vꝫ. ꝛ sm existū ipsi⁹ adeē. ꝛ hoc est p potētiā ꝛ actū ꝛ sm ꝙ inee ꝯstitura ꝯsideraf. ꝛ hoc vt vnū ꝛ multū. Sic. n. ꝯseqē eā vnū eē vel multa. ꝛ ea que cāne ab vno ꝛ multo: sicut nos in sequētib⁹ ostēdem⁹. ℭ Ampli⁹ principia substātie sunt mā ꝛ forma ꝛ p̄cipue forma p̄n^m est substātie. ꝛ hāc dupl̄r determinari opꝫ vno qdē mō sm ꝙ ipa est esse totū substātie p̄ie ꝛ qdditas ipsi⁹ q̄ signaf per diffōnē. ꝛ hoc mō opꝫ nos ꝑscrutari de substātia in hoc septimo hui⁹ p̄ie p̄hie libro. Alio aūt mō ꝑscrutāda est ꝓut ipa est forma qdā ꝛ nā sm se ꝯsiderata diuersa a mā q̄ est altera ps cōpositi sicut aia est forma hois nō p̄dicata de ipo: ꝛ hoc mō large loquēdo a qbusdā ēt vocaf qdditas: sꝫ iproprie ꝛ hoc mō ꝯsiderabim⁹ de forma in sequēti libro qui octauus erit hui⁹ prime p̄hie liber. ℭ Cōsiderātes igit de principio substātie qō est totū esse ꝛ qdditas ipsius p̄dicata de ipsa dixim⁹ primo quēdā qb⁹ ab ente qō est accidēs distinguit. primo qdēꝫ ꝙ ipsa vt qdditas prime substātie ꝯsiderata adhuc duplicē hꝫ ꝯsiderationē. Dixim⁹ enīꝫ in p̄habitis vbi de vlis nā locuti sumus ꝙ vniuersalis nā est ipa nā vel simplex accepta

Idē Cōmētator in ꝓlogo paruo tāme se p̄imi.

Nō q̄ꝫo diuersimode d subā q ē forma ꝯsideraf i hoc loco ꝛ in octauo sequenti.

Forma vt qdditas p̄ie sube cōsiderata duplr cōsiderari pōt.

que est notis eius cuius nō est hec igit̃ si in ipsa sui simplici cate ɔsideret̃ ipa nō est quā explicat p se diffinitio. ⁊ hoc mō p se refert̃ ad ipaȝ diffinitio ⁊ ea q̃ p se ɔueniūt ipsi ⁊ hec nō tefecunt̃ ad pmā substātiā nisi p accñs q̃ ipa nō est eē prime substātie substātiale: ⁊ sic ipa est nō vnica simplr. ¶ Alio aũ mō ɔsideraẗ fm accñtla ɔūtia ipam ⁊ pcipue fm hoc accñs qđ est ipaȝ eē primā cōicabile ⁊ cōicationē multiplicabilē is mista qoꝝ oiuȝ ipa est eē substātiale ⁊ sic efficit̃ pdicabilis de multis ⁊ cōicata efficit̃ cū accñtis in hijs in qb⁹ ē. ¶ Et hoc mō ēt ipm accñs dupl̃r accipit̃ fm sui eāȝ: pōt. n. accñs accipi sic q dicat aliqđ sube sub eē tali q cadit in gñe accidētis pōt ēt dici accñs ipm esse talis sube. ⁊ hui⁹ qđē exēplū est expssius in colore. Si. n. diffinit̃ color eē extremitas pspicui in corpe terminato cū extremitas pspicui sit suba ɔstat q color dicit subam sub eē accñtali qđ est imutatiuū visus eē. Si iterū dicat̃ q color est motiuū visus fm actū lucidi lucide in actu lumis iterū est sba q̃dā: qr lucidū in actu lumis est pspicuū illuminatū ⁊ hec est suba ⁊ sic iterū dicit color subam q̃dā sub tali eē qđ est visus motiuū: ⁊ color qđē i nāȝ cadit accñtis ab eē illo sub quo suba talis accipit̃: ⁊ si ipa suba substrahat̃ nihil penit⁹ remanet neqȝ in re nec in itellectu de nā accñtis. ⁊ iō pricipia sube sunt pncipia accidētis. ⁊ hoc mō est accñs ordinabile in gñe ⁊ determinat̃ in nouē gñib⁹ entis. Si aũt color nō dicat nisi ipm esse talis sube nō cointellecta suba eti t color ens desitiēs nō intelligibile: qr nō est motiuus visus nisi fm actū lucidi: q si in colore nō itelligat̃ nō pōt capi a b itellectu qđ sit color: ⁊ erit res que i nullo gñe locari pōt. Et ex hijs que iā dixim⁹ duo itelligunt̃ vnū qđ per accñs vere nō est nisi modus sube: aliud aũt q si accipiat̃ accñs sine substātia tali cui⁹ ipȝ est modus nō erit aliq̃ dīa entis opposita substātie per cui⁹ diuisionē locari possit in gñe hoc vel illo. Sicut aũt nos dixim⁹ q color hoc mō est substātie modus ita ēt calor est sube modus dissolute ⁊ rarificate extra se pulse per motū corpis ɔtinuū sup subam dissolutā factum per hoc. n. hȝ calor dissoluere ⁊ mouere a cētro ⁊ ɔgregare ⁊ oīa hmōi facere que attribuunt̃ calori. Si aũt dicat̃ calor esse talis sube eē nō cointellecta suba nō erit calor res aliq̃ ordinabilis in aliquo gñe vel cōprehēsibilis per rōnē. Idē aũt est de frigore q nō est modus nisi substātie cōstantis in se ipsa nō dissolute pp hoc q distat a corpore incorruptibili dissoluēte. ⁊ silr est de q̃litatibus passiuis que sunt humidū ⁊ siccū. Humidū. n. est modus substātie subtilitate resluētis super seipsam in aq̃ ⁊ est modus substātie fluētis ad aliud pp spiritualitatē i aere: ⁊ hoc pz ex ipsis diffinitionib⁹. Siccū aũt terminatū apud se nec resluēs sup seipm nec ad aliqđ: ⁊ hoc planuȝ est videre in oibus nec vnq̃ pōt pleno intellectu itelligi accidens nisi similiū itelligat̃ per esse substātie cui⁹ ipm est modus: ⁊ sicut dixim⁹ de accidēte qđ est in gñe q̃litatis est ēt verū de q̃litate. ¶ Si. n. accipiat̃ ɔtinuū cui⁹ ptes ad vnū cōem termi nū copulant̃ ɔstat q hoc dicit eē ei⁹ qđ hȝ partes per se nō aũt hȝ partes per se nisi mā corpis: ɔtinuū igit̃ dicit substātiā sub hui⁹ copulationis esse: ⁊ ipsa ɔtinuitas est esse talis substātie quā si subtrahā per intellectū remanet itellect⁹ accidētis ifinitus: ⁊ nō reducibilis ad genus aliqđ entis. In ceteris aũt pdicamētis entiū que remanēt hic liquido pz: cū ipsa nō sint nisi quedā substātie cōparationes que sine cōparatis nullo mō est intelligere. His igit̃ sic acceptis facile est de principalitate substātie ad alia entia determinare.

Mō pōt accñs pleno intellu itelligi nisi scitū intelligat̃ p esse sube.

Modo pn⁹ sube sint pn⁹ accñtis vide. 12. meta cōmen. 22. ab Auerroi.

¶ Cap. 2ᵐ. Q substantia que est principium substantie prime prima est oium entium.

Tex. cō. pmi.

Ens eni dicit̃ multipliciter sicut prius in 5⁰ libro supra diximus vbi determinauim⁹ quotiens fm analogiā vnūq̃dq; dicit̃. Signat. n. ens aliqñ qđ est sine qdditatē designatā p eē subale sube prime: aliqñ eniȝ signat hoc aliqđ designatū qđ est suba pria cōposita designata q̃ pprie ⁊ pncipalr ⁊ marie suba di. ¶ Aliqñ aũt ens signat q q̃le aut q̃tuȝ est: aut signat singula alioꝝ fm gña entis que sic pdicant̃ determinatas nās designatia in generib⁹ accidentiū quoꝝ qđlȝ dicit aliqđ sube eē sube tali vel tali vel eē ipm qđ est modus qđā sube. Tot modi s aũt ente per se dictes palā est ex hijs que pinducta sunt q̃ primū ⁊ principale ens inter hoc est illud qđ signat subam ⁊ hoc fm primū modū acceptionis sube: qr ipa nā sube sic simpliciter in se accepta que designat̃ ipsa diffinitiōe est pricipiū sube prie: ⁊ lȝ substantia pria principalior sit q̃ scđa substātia que pp hoc secūda vocat̃: qr posterior est ⁊ depēdet a prima fm esse eo q destructis primis ipoȝe est aliquid alioꝝ remanere: vlē aũt aut nihil est aut posteri⁹. tñ ipa nā pdicto mō accepta prior est q̃ substātia pria que est idiuiduū cōpositū designatuȝ in gñe substātie sicut pricipiū pri⁹ est pricipiato: vlē. n. est cōe. ⁊ cū oē cōe a singulari ɔcedat sicut ⁊ ipa cōitas ɔcedit a singulari. vt ex ipsa diffinitiōe cōis pz: cū dicit̃ cōe eē qđ ɔtingit plurib⁹ opȝ necessario q hoc mō dcm vlē sine 2ᵐ sit posterius prio singulari designato. Qđ aũt nā ipa simpler que est principiū prie substātie designate sit primū ens iter tres modos entis dictos sic pbat̃. qr q̃n querimus qōne nō desgnāte nām substātie sȝ designante aliqđ circa subam qđ est modus ei⁹: sicut est q̃litas modus ei⁹ vt cū dicim⁹ hoc mō querētes q̃le qđ est hoc. Respōsio nō certificat nisi q̃litatē: dixim⁹. n. qr est bonū vel malū que sunt q̃litates: sed nō certificam⁹ q̃titatē ipsius vt dicam⁹ qr est tricubitū: nec reddimus subam ei⁹ vt dicam⁹ hoieȝ eē vel deū. Qñ aũt q̃rimus de nā ipa sube dicētes qđ est hoc: nec rñdem⁹ de q̃titate vt dicam⁹ eē tricubitū: nec de q̃litate vt dicam⁹ albū vel nigꝝ. Sȝ rñdem⁹ hoc de q̃ q̃rit̃ hoieȝ eē vel deū vel aliqđ tale: cōstat aũt q p qđ est de nā q̃rim⁹ ⁊ nō de idiuiduo designato: alia v̇o entia dnr ⁊ sūt entia qr sūt eēntialr entis. In oib⁹. n. hijs q̃ multiplr dnr ad vnū hnt id vnū cāȝ toti⁹ multiplicitatis. Dico aũt hec eē entia q̃ sūt hui⁹ sicut principiū ⁊ multiplicitatis nō sicut astu⁹ est fortis. sic. n. in se simpler acceptū est primū in multiplicitate: acceptū. n. sub eē tali vel tali cōsticuit modos multiplitis ⁊ ipsi modi sortiunt̃ nomē pmuȝ per hoc q dnt eē hoc vel illud sub quo primū designat̃. Sic igit̃ ens simplr est suba que est pnᵐ sube designate. Alia v̇o nomē entis accipiūt qr sunt q̃litates ipsius in suba cōposita pricipiate ab ipa suba: ⁊ alia dnt entia qr sūt hmōi entis q̃titates: ⁊ alia iō entis hnt nomē qr sūt talis entis passiōes ⁊ alia aliqđ tale dicūt fm distōnē generū entis. ¶ Propter quā cām etiā dubitauit aliqs antiquoꝝ ⁊ pcipue Melissus vtꝝ vadē ⁊ sanare ⁊ sedē ⁊ alia talia pcipue q̃ dnt accñs cōpat atiōis ita q vnūq̃dq; illoꝝ sit ens aut nō ens. ⁊ cā dubitatiōis fuit: qr hec nō sūt entia nisi qr sūc eēntialr entis: ⁊ iō subtracto eēntialr ente nō vident̃ eē entia. Silr aũt eē dicebāt in alijs talib⁹ oib⁹ accñtib⁹. nihil. n. hoꝝ est aptū natuȝ aliqđ finicū eē fm seipm acceptū: subtracta. n. suba ab ipo p itellectū neqȝ aliqđ accñtiū poȝe est separi a suba: sȝ magis hoc verū ē q si aliqđ pinductoꝝ est de nuō entiū: sic vadēs aut sedēs ⁊ sanās ⁊ pcipue sessio ⁊ sanatio ⁊ ambulatio hoc p certo nō sortiunt̃ nomē entis nec apparēt entia nisi iō qđ est aliqđ eoꝝ subm determinatū cui⁹ ista sūt aliqđ eē. ⁊ hoc subm est suba pria in q̃ suba que est pnᵐ hui⁹ sube est pnᵐ caliū q̃ sūt modi esse ipsi⁹. ¶ Silr aũt singulis que in tali cathegoria accñtis apparēt sic accipiūt nomē entis: bonū. n. ⁊ sedēs ⁊ bonitas ⁊ sessio nō sine hec entia dnr: palā igit̃ est qr pp substātiā que primū ens est ēt illoꝝ singula sunt entia vocata ⁊ existētia. igit̃ substātia est primū ens ⁊ substātia non est aliqđ ens fm q dicim⁹ aliqđ eē qđ est alicuius ⁊ nō absolute est: substantia. n. hoc mō nō est aliqđ sed est ens simpliciter ⁊ absolute. ⁊ hoc est q itēdim⁹ pbare in isto capl'o.

Tex. cō. 2.

¶ Cap. 3ᵐ. De modis quibus suba est prior alijs accñtib⁹.

Cum aũt multiplr dicat̃ ipm primū substantia est oium entiū primū triplr: noticia. vȝ. ⁊ rōne ⁊ tpe: ⁊ q oib⁹ hijs modis primū sit pbat̃ vna rōne. alioꝝ. n. oiuȝ cathegoreumatū sine pdicamētoꝝ nullū est sepabile fm eē aut hȝ itellectū a suba. sed suba sola fm eē ⁊ itellectū separata est ab alijs in se ipsa ⁊ itelligit̃ in seipsa. ¶ Dico aũt accñs nō eē sepabile nō pp hoc qđ ē q itellect⁹ nō possit distinguere inter accidēs ⁊ substantiā: sed qr accñs nec esse nec intellectū hȝ si penitus absoluat̃ a substantia sicut pz ex antehabitis. substātia aũt cū nō depēdeat fm eē ⁊ intellectū ab accidēte ⁊ esse ⁊ intellectū hȝ separata ab ipso substātia. n. in eo q substātia duratiōe ⁊ tēpore est ante oē accñs: ita q est etiā ante hoc accñs qđ est tps qr de⁹ est aū oia hmōi eternitate simplici: prima aũt substātia que maxime substat actū substādi hȝ a mā in qua fundatū est esse substantie prime. ⁊

quis pria substātia nō sit ante accn̄s qōlz tpe: cū pria mā p quā substātia pria substat est ante qōlz suū accn̄s tpe: ita q ēt est ante hoc accn̄s qd est tps ⁊ locus prime substātie grā māe ex q est. ¶ Cū aūt dicim⁹ substātiā sit eē separatā ab accidente itelligim⁹ q qōlz substātia pria fm pn̄ᵐ q sibi substare tribuit est an̄ qōlz suū accn̄s lz nō sit an̄ qōlz accn̄s cuiuscūq tpis. sic igit pz q substātia est accn̄te ꝑor tpe. est aūt ⁊ ali⁹ modus itelligēdi hoc idē vt dicat substantia simpler illa nā que est gd ⁊ esse substātie prie que facit primā substātiā esse id qd est hoc. n. si simpler accipiat sicut in veritate sue essentie est nō ꝯcernit aliq̄ loci vel tpis differētiaz: ⁊ iō est vbiq ⁊ semp. sed esse vbiq ⁊ semp dicit dupl'r. Dicit. n. vbiq eē ⁊ semp ꝑ eēntialr ⁊ presentialr est in oī loco ⁊ in oī tpe in se ambiēs oēm locū ⁊ oē tps: ⁊ sic deus dicit eē vbiq ⁊ semp: dicit ēt vbiq ⁊ semp qd dīa loci ⁊ tpis non coartat ad esse hoc ⁊ nūc: ⁊ hoc mō forme que sūt gd existētiū qn̄ in nā simplici accipiunt sunt vbiq ⁊ semp. ⁊ hoc mō sunt ista an̄ tps ⁊ locū ⁊ locus ⁊ tps accidūt ipsis qn̄ sunt esse rerū existētiū: ⁊ qz sic accepta sūt an̄ tps ⁊ locū sunt ꝯsiter an̄ qōlz accn̄s: ⁊ iste est verior itellectus ꝓ prior. ¶ Amplius hmōi suba est ēt prima rōne: qz sicut pz per antedicta esse accidētis diffiniri per genus ⁊ dīaz entis nō pōt nisi cū suba. sz substātie rō nihil in se hz extraneū: ⁊ iō necesse est q substātie rō insit in vniuscuiuscūq accn̄tis rōne ⁊ nō ꝯuertit hoc q in rōne substātie necesse sit rōnē accn̄tis icē. ¶ Ampli⁹ ēt notitia ꝑcedit substātia oē accn̄s: qz tūc putam⁹ nos maxime scire oīa singula fm sui esse nām qn̄ cognoscimus gd est singulū eoꝝ sicut gd est hō aut gd est ignis. Magis. n. cognoscim⁹ per gd q̄ per notitiā accidētaliū rei: sicut si cognoscam⁹ q̄le aut quātū aut vbi aut qn̄ est ipsa res quā querimus nosse. hoc aūt palā est: qz ēt in ipsis accidētib⁹ in qb⁹ hoc minus videt q̄ in substātia magis cognoscimus ea per qdditates suas qbus ipsa sunt hoc q sunt singula q̄ qn̄ ipm qd quidest cognoscimus per accidētalia: sicut per q̄le aut quātū ⁊ hmōi. Multo igit digni⁹ est hoc in substātia que ꝓpriā hz diffinitionē: cū accidēs nō hēat ꝓpriā diffinitionē: eo q in diffinitione sua recipit substātie diffinitio fm q est cā ⁊ subm accidentiū: sicut in ꝑhabitis determiatū est. ¶ Cū igit gd est accidentiū nō sit sine qdditate substātie: pz q substātia sit principiū cognitiōis qd est ⁊ pp qd est. est ante accidētiū cognitionē: ⁊ sꝫ dicimus in principio de aīa q accidentia ꝯferant multū ad cognitionē qd quidest: hoc dictū intelligendū est de scia qa: ⁊ nō de scia qd ⁊ pp qd. manifestū igit est q tripl'r substantia prior est accidentibus tēpore rōne notitia.

¶ Cap. 4ᵐ. Qualiter qd de quidditate substantie sensibilis conducit ad notitiā prime cause ⁊ iō ab oībus querit qualiter ⁊ diuersimode ponat fm opiniones antiquoꝝ.

Tx. cō. 5.

Exquo igit qdditas substātie prie dictis modis pn̄ᵐ est oīs entis dignū est q̄rere de ipsa. Inquisitio. n. de ipsa ꝯducit ad notitiā cāe prie fm q ipsa est pria forma: ⁊ vltim⁹ finis: ⁊ hee sūt cāe que ꝑncipalr iqrunt in hac pria phīa: qdditas. n. sube prie que est idiuiduū designatū in gn̄e sube in hoc differt ab accn̄te q accn̄s gd ē nō ē fm sui nāz eēntia aliq̄ fm se accepta q̄ faciat eē aliqd sz poti⁹ est eē qd dā sube ꝯstitutū a suba pp qd suba recipit in ei⁹ diffinitiōe: ⁊ sic bene dicit Auer. oē qd ꝯstituit aliqd inez est diffinitū ipsi⁹ pp qd accn̄tis eēntia nulla est fm se accepta: ⁊ si dicat aliqn̄ eēntia erit eēntia ab eē ꝑriuata ocā ⁊ nō erit eēntia cui⁹ act⁹ sit eē. sz forma substātialis ⁊ qdditas est eēntia fm se nō ab eē derivata: sz poti⁹ cui⁹ act⁹ est eē fm subam. ⁊ iō nō accipit vt mālis tm̄: qz eē māle accidit ei p hoc q gdē est in mā sz accipit ēt fm se ⁊ sic hz eē imāle ⁊ simpler. Et si q̄rit origo hui⁹ eē q forma sz se accepta sic hz: nō pōt ad aliqd referri. nisi q hz hoc iquātū est radi⁹ qdā ⁊ lumē prime forme q̄ est itellus diui⁹ adhuc aūt forma subalis per eē māle nō est itelligibilis sz p seipaz ⁊ nō p aliud sicut accn̄s. Cū igit sit itelligibilis p seipaz opz q hoc hēat iquātū similitū est ei lumē itellus pmi a quo exijt: ⁊ sic iterū qdditas rei sensibilis ꝯducit ad notitiā cāe pme foialis. ¶ Hijs igr de causis ipsa est q olim ⁊ nūc ⁊ semp q̄situz est ⁊ q̄rit ⁊ inqrit qz oēs hoies nā scire desiderāt hoc mō dictā formā pmaz q̄ est fons formaꝝ ⁊ vltimū finē: q sicut i duce exercit⁹ vniuersoꝝ q̄ sunt est in motore pmo. ⁊ iō sp ab antiqs de ipa qdditate sube indiuidue designate qd ipsa sit ens hoc q̄ suba sit qdditas ipoꝝ sensibiliū pp qd ēt nos opz pn̄ᵐ inqsitiōis facere de ipsa. sz. n. in phico audiu inqsiuim⁹ de sube sensibilis pncipijs hic nō fecim⁹ nisi fm qd est ipa mobilis. Cum aūt dicim⁹ suba mobilis duo dicim⁹ q. vz. suba est ⁊ q mobilis est: ⁊ cū sciunt pricipia ei⁹ iquātū est mobilis nō sciunt pricipia sube iquātū est suba. Cōsiderabim⁹ igit hec pricipia ei⁹ sensibilis inquātū est substātia nō iquātū est sensibilis. hoc. n. ꝓpriū est huic prie phie. ¶ Cōuenientissime aūt faciem⁹ hoc si antiquoꝝ dicta ꝯsiderabim⁹ prio. ex hijs. n. quis forte nō in toto sint vera inuabimur ad veritatis inqstionē. ¶ Antiquoꝝ aūt primi qdā q entis pn̄ᵐ in nāe spē esse posuerūt qdditatē oīs substātie sensibilis ad hoc retulerūt. Et hoꝝ qdā dicebāt hoc qd est sensibiliū qdditas esse vnū sicut Parmenides ⁊ Melissus. Quidam vō dixerūt illud eē plura mālia. sicut Empedo. ⁊ multi alij. ⁊ hoꝝ q hoc pn̄ᵐ plura eē dicebāt qdā ponebāt esse pl'a ⁊ finita sicut ipse Empedo. ⁊ qdā dicebāt ipm eē ⁊ plura ⁊ ifinita sic Anaxa. qui posuit ifinita hōgenea esse pricipia. Oēs aūt in hoc ꝯueniunt q qdditas rei est ipa mā vel māe cōpositio: ⁊ q nihil aliud est qd dat substātie esse qd est: nisi mā ⁊ qcqd est ꝑter māin est accn̄s. ¶ Et iō nobis maxime ⁊ primū ⁊ solum vt ita dicat de sic ente est speculādū qd est q est ipsa qdditas talis substātie. ¶ Dico aūt maxime qz hoc maxime est ens ⁊ alia entia nō sunt entia nisi qz sunt aliqd ipsi⁹. primū autē qz est principiū oīs entis: solūz vō qz ipsa sola est vere ens. ¶ Diuersitates aūt oppiniātiū de hoc est q qbusdā antiqssimis videt q nō sit aliq̄ substātia nisi corpea: eo q substantie que est qdditas manifestissime videt inez corpib⁹ que sunt per se existia terminata supficieb⁹ ⁊ locis: ⁊ que sūt terminata supficieb⁹ ⁊ locis maxime vident eē per se ⁊ subistare in seipsis nō ad aliqd aliud depēdētia. ⁊ iō aīalia ⁊ plantas ⁊ eoꝝ ptes hoc mō substātias esse dicim⁹: ⁊ corpa nālia que sunt elēnta vt ignē ⁊ aquā ⁊ terrā ⁊ singula taliū ⁊ alia q̄cūq sūt ptes istoꝝ aut que sūt ex hijs que nālia sine elēntalia dixim⁹ corpa aut q̄ sunt ex partibus istoꝝ: aut ēt ea que sunt ex oīb⁹ istis sicut illa que ex oībus elēntis sunt cōposita sicut est mundus ⁊ celū: ⁊ ptes celi sic astra ⁊ luna ⁊ sol ⁊ oia hmōi. ¶ Sz ꝑscrutādū ē a nobis verū hee sole substātie sūt ⁊ qdditates entiū aut alie q̄dā sunt substātie que sūt qdditates substātiaꝝ ⁊ nulla ꝑinductaꝝ est substātia que est qdditas prime substātie designate. videt. n. qbusdam q nihil hoꝝ sit qdditas substātie indiuidue cōposite designate sed potius qdditates sunt termini corporis qui sunt supficies ⁊ linee ⁊ pūctū ⁊ vnitas hic. n. vident magis eē substātie ⁊ qdditates q̄ corp⁹ ⁊ solidū. ¶ Dico aūt corp⁹ ⁊ solidū qa fm istos due sūm opīones. vna est dicentiū corp⁹ eē qd mensurat trib⁹ dimēsionib⁹ ⁊ illi dicūt supficiē ⁊ lineā ⁊ punctū eē qdditatē corpis: alij aūt corp⁹ dicūt cōponi ex supficieb⁹ solide ꝯnectis ⁊ illi dīi supficiē solā esse corpis qdditatez: ⁊ hoꝝ oium rōnes in antecedētib⁹ explicuimus. vnitatē aūt dicebāt iō qz ipsa est q̄ q̄lz res est vna: ⁊ iō est an̄ pūctum: qz pūctū est vnū ⁊ linea vna est ⁊ supficies est vna: vnitas aūt est cā oīs vni⁹: ⁊ iō ipa est principiū oīs rei pmū sicut in an̄habitis sepe dixim⁹. hec aūt opio videt esse pythagoricoꝝ. ¶ Ampli⁹ aūt qdā antiquoꝝ sunt q ꝑter sensibilia nō opinātur eē aliqd taliū mathematicoꝝ. sz oia hec eē in sensibilib⁹ fm eē sicut ipsi quos nūc noiauim⁹ pythagorici: qdā aūt opinant eē plura ꝑter sensibilia que sunt q̄dā qdditates sensibiliū: ⁊ tn̄ fm eē nō sunt in sensibilib⁹ sicut Plo q ipas spēs ideales. ⁊ mathematica dicit eē duas substātias: tertiā vō dicit sensibiliū corpoꝝ eē substātiā. ⁊ rōnes hui⁹ pōnis supe ri⁹ sepi⁹ sūt a nobis assignate. ¶ Leucipp⁹ aūt nepos Platonis achademic⁹ plēs dixit pl'es eē substātias q̄s tn̄ ab vno qd est vnitas icboat. ⁊ vniuscuiusq istoꝝ dicit eē subaz q̄ ē qdditas eoꝝ q̄ ꝑticipant in vnoquoq ordine pnciplatoꝝ. Aliā igit oium qdē pmā dixit eē subam sine qdditatē nūeroꝝ eo q nūeri pp sepius a nobis iductas rōnes sūt prima pn̄ᵃ ⁊ prie qdditates oiaz: ⁊ qz nūeri nō sūt pn̄ᵃ nisi in ꝯsonātia ꝓportiōis musice nālis iō dixit aliā eē substātiā ⁊ qdditatē musicoꝝ q̄s nouē eē posuit sub q̄ꝝ ꝯsonātia oium ꝯsistit qdditas. ⁊ deīde post hec posuit ꝯsonātias luminis ⁊ vmbre obtenebrātis lumē itelligētie: ⁊ has dixit eē qdditates aīarū: qz aīa rōnalis in vmbra itelligētie ⁊ sensibilis is vmbra

Idem commē. 12. met. commē. pmo. 5. ⁊ 19. ⁊ in commē. 5. ⁊ 9 huius.

7. met. cō. 4.

Hō q̄r accn̄s pz dicta essentia. ⁊ q̄d nō. q̄d substātia q̄ forma substātialis fm se accepta hz eē simpler ⁊ imāle. vide p hoc commē. nonū 7. phisicoꝝ.

Nō dixīt iter corp⁹ ⁊ solidū sz antiqs. idē habet Cōmētator hic.

rōnis ꝛ vegetabilis in vmbra sensibilis ab ipso agētis itel-lectus lumine quidditatū. ꝛ hoc mō ꝓtendit Leucipp⁹ sub-stantias vsq3 ad hoc corpora sensibilia qꝛ celū ponit in vm-bra vegetationis ꝛ elemētū in vmbra celi qdditati ꝛ rursuz mixta corpora ex irradiatione celi sup elmtū dicit accipere sue qdditatis subam. ℂ Quidā posteriorꝫ pboꝝ spēs ꝛ nu-merū eādē dicūt hre nām eo ꝙ ipa spē res nūerant ꝛ ipas spēs dicūt eē eēntias sepatas que applicate reb⁹ ꝯferunt eis eē ꝛ distinctionē ꝛ numerū: ꝛ iō spēm ipsaꝫ q̄ res numerant dicūt eē rei formalē qdditatē ꝛ id qd̄ dictū sūe ꝯūs est sub ipa spē est linea ꝛ supficies que sunt prima ƀm eos corp⁹ iquātū corp⁹ est elemētātū: ꝛ sic deuenit qdditas vsq3 ad celi subaꝫ que est qdditas prima corporis nālis ꝛ deīde sunt in qddi tatib⁹ suis corpa sensibilia actiua ꝛ passiua. Hec igit in sū-ma sunt que de rerū qdditatib⁹ dixerunt antiq. ℂ De his ğ qd bene dcm̄ sit aut non bene ꝛ que sit suba que qdditas est ꝛ vocat ꝛ vtrū qdditates sint aliqd separate ꝑter sensibi les existētes subas idiuiduas: aut nō sunt aliqd ꝑter eas s3 ab eis sepate: ꝛ iterū q̄uo sint hui⁹ qdditates que vel sūt se parate a sensib⁹ vel nō sunt sepate ab eis: ꝛ iterū vtrū in rei veritate sit aliq̄ qdditas sube sepate existēs ꝛ pp quā cām ꝛ q̄uo est separata talis qdditas aut si nulla qdditas est sepa ta alicui⁹ sube a sensibili suba. Sed ois qdditas est in sensi bilib⁹ subis ꝑscrutādū est a nobis: qꝛ sicut supradixim⁹ po nim⁹ subam que est qdditas sube prime eē ꝑmū ens qd̄ est qd est. sicut superius illa suba tēpore prior esse est ostensa.

ℂ Cap. 5ᵐ. A quibus modis multipliciter dicit substantia ꝛ quomodo magis dicatur substantia.

Ter. cō. 7.

Ante oia aūt opꝫ nos distinguere quot modis dicit suba vt videamus que sit prima substā-tia que principiū est oium entiū. Quantū igit ad ꝑsentē ꝑtinet speculationē notandū ꝙ sub stantia si nō multiplicius dicit q̄tuor modis dicit apud antiquos ꝛ ƀm veritatē maxime. ꝛ eni substātia dicit qd erat eē que est ipsa rei vera diffinitio. ℂ Adhuc aūt illa nā simpler cui accidit vniuse esse sicut di-ximus in antehabitis ꝛ cui per se ꝛ nō ƀm accidēs attribui tur diffinitio dicit substātia rei: ꝛ est predicabilis de re ipsa cuius est nā. ℂ Adhuc aūt dicit vniuse id qd̄ ꝑdicat in qd de re de qua ꝑdicat ꝛ ꝙ est subm primū cuius q̄litates sunt differētie. ꝛ hoc est gen⁹. Plato aūt dicit subam primo mō dictā sicut hoc dcm̄ est esse ipaꝫ rei qdditatē. Vniuse aūt di xit esse primū ideale cāliter ꝑhabēs eēntialia vniuscuiusq3 rei siue entis. Genus aūt dixit eē essentialr ꝯstitutionem sube ingrediēs in qd ꝑdicatū. Fuerūt aūt nōnulli qui qdeꝫ subaꝫ sic diuersificauerūt ꝙ substātia formalis aut est totū eē aut ps ipsi⁹: ꝛ totū qdē eē est nā que est qdditas: ps aūt dupler est dīs. vꝫ. que est sicut vniuse que dicit eē subale si-cut qd̄ est q̄le qd ꝛ genus qd̄ est subm in qd ꝑdicatū ꝛ in po tentia existēs: ꝛ iō ꝓportionatuꝫ māe: oibus aūt ꝑinductis modis suba est per tria diuisa. ℂ Quartū aūt ꝙ dicit suba est subm: subm v̄o est de quo oia alia dnr ꝛ ipm nō dicit de alio. hoc. n. h3 verā subti rōnē: hec aūt est idiuidua suba de signata idiuiduantib⁹ in gn̄e sube. ℂ Et ƀm hāc diuisionez mā sub gn̄e cōprehēdit pp similitudinē potētie: ꝛ qꝛ sicut in ꝑhabitis dixim⁹ genus est forma cōis mām sub potētia ꝓ pinqua vel media vel pria designās. Opꝫ igit ꝑmū de hoc determinare qꝛ subm primū maxime videt eē suba: subm aūt primū mō quodā dicit esse mā: ab illa. n. h3 suba prima ꝙ substat. ꝛ iā mā dicit suba. ꝛ alio mō dicit suba forma tri pliciter variata sicut diuersificauimus eā per qd erat esse ꝛ vle ꝛ gen⁹: quā qdā in se ꝯsiderataꝫ vocāt essentiā. ꝛ hoc est satis rōnabile. In itellectu āt ꝯsideratā vocāt vle: ꝛ hoc nō est rōnabile: qꝛ i3 vle nō nisi in intellectu sit nō tn̄ ab hoc est vle qd̄ est in intellectu sed poti⁹ ad hoc ꝙ est multiplicabile ꝛ coicabile plurib⁹: ꝓut aūt altera ps est rōpositi vocāt eas formā: ꝛ hec noiatio etiā nō est ꝯueniēs qꝛ magis dicit foia ꝓut est extra mām formās ꝛ sct⁹ dicit ꝓut est in mā. ꝛ dicit imago ꝓut refert ad ꝑmū formās qd̄ est extra māꝫ. ℂ Ter tio v̄o mō dicit substātia cōpositū qd̄ est ex hijs duab⁹ sub-stantijs: ꝛ hoc est idiuiduū designatū in gn̄e sube. Dico aūt gr̄a exēpli mām qdē sicut est es formā aūt sp̄alitatis que spe ciē ꝯfert sicut est figura idoli in ere: ꝛ qd̄ est ex hijs dico si-cut est tota cōposita statua in artificiato designata ꝛ ꝑfecta.

Hec igit diuisio trimēbris priorē quadrimēbrē in se cōpre hendit. ℂ Si aūt fiat cōparatio iter ea que dicta sunt vide bit per rōnē qdē forma maxime suba esse. si. n. spēs est prior q̄ mā: ꝛ est magis ens eo ꝙ facit esse mām prior ea existēs: eo ꝙ mā ē in potētia: nec de potētia educit ad actū nisi per hoc qd̄ est actus ꝛ spēs. opꝫ tūc ꝙ eē sit prior eo cōposito qd̄ est ex vtrisq3: qꝛ qd̄ est prius priore est etiā prius posteriore pp eādē rōnē. ps. n. cū ꝯstituat totum prior est toto: ꝛ sic mā prior est cōposito. ℂ Sic igit figuralr siue supficialr ꝛ topi-ce iquātū rōi signo apparere potuit dcm̄ est qd ē suba: topi-es aūt ꝛ ex ꝓbabilib⁹ logicis sumpta rō sube est que ƀm suū nomē videt ꝯūcite ꝛ hoc est ꝙ suba est: iō dicta suba qꝛ nō dicit de sbto aliquo qd̄ sibi substet ad hoc ꝙ accipiat eē in ipso: s3 qꝛ ipsa est subm de quo alia oia dnr ꝑdicamēta ꝛ ac-cipiūt esse in ipsa: ꝛ iō nō sunt entia nisi qꝛ sunt aliqd ei⁹ si-cut paulo ante diximus. ℂ Opꝫ aūt nos non solū ita topice de suba determinare: sed ēt per magis essentialia sibi ꝛ per modū demōstratiōis. nō. n. sufficiēs est ƀm facultatē prie ꝑte mō topico de suba determinare eo ꝙ iste modus cōis est ꝛ ex ꝓbabilib⁹. ꝛ iō nō manifest⁹ eo ꝙ nō est per eēntialia im mediata determinās qd est ꝛ pp qd. ℂ S3 anteq̄ hāc sub-tilitatē determinemus de suba iter ea in que diuisim⁹ sub-stantiā rōnē faciamus cōpositionis vt ex ipsa cōparatione magis appareat que substātia vere sit ipsa prime substātie qdditas: in ipso aūt primo aspectu topice ꝯsiderādo videt ꝙ mā sit maxime substātia. Si. n. daret ꝙ mā maxime non sit suba tūc diffugit a notitia nr̄a qd sit suba. Si. n. rō sube est quā induxim⁹ que oibus alijs substat ꝛ sibi nihil substat in quo sit tūc mā maxime suba esse videt. alijs. n. sublatis ꝑ itellectū ab idiuiduo suba nihil apparet remanēs ꝑter ma-teriā. oia. n. alia sunt aut passiones siue q̄litates corpoꝝ aut pocmata que nos factiones vel opōnes ꝛ actiōes in rōi vo camus aut potētie siue v̄tutes opatiuū ꝛ passiuū: lōgitu do v̄o ꝛ latitudo ꝛ ꝓfunditas que qbusdā sube eē videbā tur aliqn̄ q̄ntitates q̄da sunt mae ꝛ nō sunt sube: q̄ntitas. n. nō est suba sed magis illd̄ est suba cui sicut subto hmōi in-sunt pmū: ablata aūt lōgitudine ꝛ latitudine ꝛ ꝓfundo ni hil videt remanere nisi si qd est ipm subm oib⁹ in quo sunt hec ꝙ ab oibus huius que insunt est diffinitū ꝛ determina tū. Sic igit incedentib⁹ per hui⁹ topicā ꝯsiderationē neces se est ꝙ sola mā videat esse suba pp qd̄ ēt moti plurimi an-tiquoꝝ dixerūt ꝙ oēs forme sūt accntales. ℂ Dico aūt ma teriā que qdē tales h3 ꝯditiones ꝙ ƀm seipsaꝫ nec quātitas nec aliqd aliud dicit qbus ens determinatū diuidit per ge nera entis. est. n. aliqd de quo sicut de subto ꝑdicant horuꝫ singula: ꝛ opꝫ ꝙ illd̄ hēat esse diuersuꝫ ab oib⁹ que ꝑdicant de ipso que sunt in singulis cathegorijs. Alia. n. oia ꝑdican tur de suba pria ꝛ suba pria ꝛ ēt suba scd̄a ꝑdicant de mā: ꝛ iō ipsa est id qd̄ est ƀm se nō relatū ad aliud aliqd: ipsa. n. nec est qdditas ꝑdicata que est forma substātialis neq3 est q̄ntitas neq3 est aliqd aliud alioꝝ ꝑdicamētoꝝ neq3 ēt nega tiones neq3 priuatiōes hoꝝ. negatiōes. n. hoꝝ ꝛ ꝑdicatio-nes nō ꝯueniunt ei nisi ƀm accidens illud quo ipsa subijcit motui ꝛ enti ꝙ ꝑdicat de ipsa ƀm aūt ꝙ ꝯsiderat ipa in sua substātialitate solū est ipsa diuersa ab oib⁹ hijs: ꝛ est id qd̄ est in ente ꝑter oēs formas. Ex hijs eni ꝛ huius rōnib⁹ spe culantib⁹ arridit mām vel solā vel maxime esse substātiaꝫ. ℂ Et sūmatim recolligenda sunt ista q̄tuor que ad hoc in-ducunt. s. ꝙ remanet vltima oib⁹ alijs per intellectū abla-tis: ꝛ ꝙ ipsa est ꝙ substare ꝛ existere facit oia per hoc qd̄ est subm sicut iā antedictū est. Tertiū aūt est ꝙ ipsa est diuer-sum qd ab oibus alijs ex quo oium alioꝝ est inesse suū aut nō est inēē. sed cui isunt oia. Sic. n. habet rōnē subti ad oia quotquot sunt alia. Quartū aūt est ꝙ ipsa est cui nec affir-mationes: nec negationes cōueniūt aliquoꝝ: affirmatiōes aūt nō ꝯueniūt: qꝛ si aliqd affirmaret de ipsa per hoc ꝙ illd̄ eēt in ea nō eēt receptibilis alicui⁹ alterius: qꝛ per illud qd̄ de ipsa affirmaret esset actu illud qd̄ affirmaret de ipsa ne gationes aūt nō ꝯuenirēt ei nisi eēnt in ipsa affirmationes alique pp quas remouerent de ipsa ea que affirmationib⁹ opponantur. Adhuc aūt si negationes ei ꝯuenirēt oporte-ret ꝙ ille eēnt negationes in gn̄e que supponūt priuatiōes: priuatiōes aūt relinquūt subm cū aptitudinē. ℂ Aptitudo aūt dixit habitus ꝛ forme ꝯfusaꝫ inchoationē ꝙ nō ꝯtingit māe

Z r. cō. 6.

Nota i se ꝯside rata eēntia di ci potest. Vle i3 nō nisi in itellectu ha beat eē nō tn̄ ab ho: est vle qd̄ ē in itellu s3 poti⁹ ab h ꝙ ē miltiplica bile ꝛ cōicabi le: ꝛ intelligo dcm̄ ex⁹funda mētalr nō ex-

forme que esse ... ab actis habet ei jure de aia. cō. 5

Ter. cō. 8.

materie fm esse mãe: sed potius per hoc q aliquid accidit ipsi de esse forme q est in ipsa. ¶ Igitur qm oēs hec sunt mãe cōditiones ex qbus videt mã plus oibus alijs eē suba. Si enim remanet vltima ipsa sola est que subest oib⁹: τ q oib⁹ subest maxime substat: ḡ maxime est suba. ¶ Adhuc si oib⁹ alijs p hoc q sibi insunt est tā existēdi: τ qđ oib⁹ est cā existēdi τ verissime p se est ipsa maxime per se est. igit verissime est suba qz suba est q p se existit. ¶ Amp. si ab oib⁹ alijs diuersa est p hoc q nō ɔtingit ei inesse ab oib⁹ diuersa est p hoc qz nō depēdet ad aliud fm esse. Qđ aūt nō dependet ad aliud fz eē maxime est: igit ipsa maxie est: τ q maxime est suba ē: igit mã maxime suba est. ¶ Adhuc aūt a quo oium remouent affirmatiōes τ negatiōes maxie est p hoc q ipm fm seipm est: a mã aūt oiu3 remouent affirmatiōes τ negatōes: igit mã maxime est p hoc q ipsa fm seipsa3 est. Oēs autem iste rōnes sumpte sunt ex topis τ signis fallibilib⁹: τ iō non pbāt mãm maxime eē subam. ¶ Cū eni3 dicit substare oibus qđ reliquit post oia hoc qđ ē est ve3: s3 hoc nō dicit maximā entitatē sed iperfectissimā que idiget determinari p oia accidētalia τ subalia anteq̄ possit in actu cōpleto designari: τ sic p3 cū suba verissimā τ cōpletissimā hēat entitatē q mã minime est suba. ¶ Cū aūt dicit q ipsa p hoc q substat oib⁹ substare τ existere facit oia: hoc plane est falsu3: qz forma subalis fm eē τ existere put ipsa eēntia est nō dependet ab ipsa. sed poti⁹ ab itellectu agēte cuius ipsa est inmē. Silr aūt mã nō p se substat accūti sed poti⁹ substat ipsi put esse primū hz a forma subali. qz accūs sicut iam dixim⁹ put ordinabile in pdicamēto dicit subam sub tali eē vel tali. Sicut eni3 accūs reducit ad p se hoc p3 p antedicta. ¶ Ex hoc iter qđ dicit q remouet ab affirmationib⁹ oium τ negationib⁹ nō sequit nisi q nullū penit⁹ hēat esse determinatū: eē eni3 mãe in eo q mã est nō est eē determinatū vel pfectū aliqua pfectione s3 est eē incōpletissimū τ impfectissimū. p3 igitur q hmōi determinatio nō sufficit de mã: est igit impoie q ex hijs aliqs pbet mãm maxime eē suba3. ¶ Sed est ēt vna rō oib⁹ inductis pponderās qua pbat forma eē maxime suba: qđ eni3 fm suā eēntiā sepabile est a mã nō dependēs in eēncialitate ad ipsa3 τ q in eē qđ est eēncialis act⁹ ei⁹ dat eē oibus eis q̄ sunt aliqd hoc qđ sūt illud est verissimū ens τ maxie ens. forma aūt est talis: vt p3 ex supius pbatis que vt eēncia sic nō depēdet ad mãm τ in ipso eē q est actus eius oib⁹ dat eē hoc q sunt que aliqd sunt. igit ipsa verissime est τ maxie est τ q verissime est τ maxie est suba est: igit ipsa maxime est suba τ prima suba. ¶ Et q aliqū dictu3 est q suba est q̄ pncipalr τ pmo τ maxie τ pprie dicit vt aliqs hō τ aliqs bos p qđ aliqb⁹ videt maxime suba eē idiuiduū designatū in gñe sube nō est dictū fz hāt intētionē i qua mō sumus: qz cū dicit suba duo diu ordo. v3. vnius sub altero τ stans p seipm in vera eēntialitate τ alij3 cā eēntie: τ sqdē ipse ordo attendat tūc prima suba erit que ordinē substātis hz ad oīa alia supiora: τ hoc est qđ est ita subm q fz suā nā3 nō est supius aliquo: τ hoc mō primā dixim⁹ eē suba3 in scia in qua cōsideramus de ordine predicabiliū ad subm. hic vo de vera intēdimus entitate que cōuenit actui ad aliud fm entitatē nō depēdenti q oib⁹ alijs dat eē. hoc eni3 maxime stat in entitate τ hoc mō ve3 τ primu3 ens hui⁹ actus τ forma est: hoc igit est ens primū τ maxie τ primo suba existēs: τ hec rō nullā penitus pōt hēre ɔdictionē. ¶ Et id qđ est ex hijs duob⁹ mã. v3. τ forma cōpositū est suba apparēs siue designata in eē p formā τ mã ēt est actu esse hñs per formā. Itaq3 dimissa mã τ cōposito de tertia suba q̄ est forma primo τ maxie suba exñs est pscrutādū cū volumus entium sensibiliū isqrere qdditates. illa eni3 tertia suba est dubitabilis τ multi dubitauerūt circa eā: suba vo cōposita que est indiuiduū designatū est de qua nullus vnq̄ dubitauit eo q sensus ipsa3 ostēdit de mã ēt lic3 qdā dubitauerūt qđ sit tñ qz eē nō dubitauerūt sed oēs supponētes eā esse dubitauerunt qđ eēt: τ iō qdā atbomos qdā aūt homogenea τ qdā3 vnū vel plura elñta eā dixerūt. ¶ De mã enim duplex pōt esse ɔsideracio: iquātū. v3. mã est vel inquātū est suba q̄dā: de ipsa aūt inq̄tū mã est sufficit qđ in phabitis est determinatū inquātū eni mã est actus suus est trāsmutatio que est actus in potētia existis: τ p hūc actū sufficiēter cognoscitur τ scitur: inquātū aūt suba q̄dā est que subm primū est alias

bz actiones que sunt nō in aliquo eē τ alia fm ipsa esse τ alie que paulo ante determinate sūt τ quo ad illas determinat in ista sapia in sequentib⁹. ¶ Silr aūt de forma duplex pōt esse determinatio. v3. inquātū est motus ad ipsa3 τ sic determinatū est in pācis determinatiōe que cōducit ad cognitionē motoris primi ad quē reducit ois motus: determinari bz ēt inquātū suba τ substātie sensibilis pn^m τ hoc mō inquiramus de ea hic: τ hoc mō sicut paulo supius demsaui mus cōducit ad sciam forme pme τ vltimi finis: τ sic sunt in ea multe dubitaciōes τ multi errores vt diximus.

¶ Cap. 6^m. Qualiter pcedēdū est ad qdditatis inqsitionē.

Uia igitur oēs confitent q sensibiliū sunt sube querēdū est de qdditate substātie prime in illis sensibiliter designatis substātijs: vex ēt qz a pncipio istius cōsiderationis diuidētes distinximus qđ determinauimus suba3. τ quot modis: τ hox modox vnus qdē videt eē quo suba3 diximus qđ erat esse sue rei qdditatē speculādū est primo de illo: sic igit est speculādū pro omni q speculat vt speculādo semp trāseamus ab eo qđ noti⁹ est nobis ad illud qđ noti⁹ est in nā: hoc enim doctrine pn^m est: sicut dixim⁹ in 5° libro supius: oib⁹ enim accipiētib⁹ disciplinā hoc mō fit disciplina ɔueniēs p̄terq̄3 in solis mathematicis. τ hui⁹ cā est: qz illa nō ab experiētia sumūt gnātionē. ¶ Oēs aūt alie sciētie ab experimēto sumētes initium cōuenientius a nobis notis icboant: τ sic pcedūt: dicūt ad ea que māfesta sūt in nā ad que dispō nostri itellect⁹ est sicut dispō oculorū vespitilionis ad lumē solis: τ iō cū morales scie precipue sint circa actus opus est in eis sic pcedere l3 eni3 diuini⁹ sit bonū ciuitatis q̄ hōis τ diuinissimū id qđ gētis tñ pcessus est in talib⁹ ex vniuscuiusq3 bonis q̄ sunt p monasticā pmo in totaliter bona que sūt bona reipub. ciuitatis vel gētis: τ sūt hec singula bona p rōnē iustitie legalis τ spālis que cōsistit in cōicatiōe τ distributione. Ex hijs eni3 q circa pūs in monastica pbati sunt Ciuiū rectores eligunt τ sic ab hijs q̄ nobis sunt nota pcedit in p se nota qz eadē sunt nāe nota τ p se nota: ea aūt que singuli sunt nota τ pma fm doctrinā multotiēs paulatim efficiunt τ sunt nota: qz paulatim de experimēto in experimentū colligunt: τ entis qdē cuius p se est notitia q est ipsa qdditas pax aūt aut nihil: pax hāt qz nō nisi p accūs pōt. nihil aūt hāt qz nihil stans hāt p seipm vt tñ notitia sit stancis τ pmanētis fm seipm: attñ ex sic male notis opz tentare noscere oino τ fm seipsa nota trāsire enim opz sicut diximus p hoc sensibilis eadē nota nobis: hoc eni3 maxie est faciēdū in sapia que nō hētur nisi oibus alijs eā ipsa3 mi nistātib⁹ phabitis: τ sicut in scdo de itelligibili τ intellectu ostēdimus itellect⁹ noster nō surgit ad theologica cōprehēdēda nisi prius se sit adept⁹ in oib⁹ iferiorib⁹ in effectu itellectis. ¶ Primū igit sic pcedētes a sensibilib⁹ substātijs ad substātias alias. Dicemus q̄da3 rōnib⁹ logicis de eo q est qđ est ostēdēdo primū qđ est in vnoquoq3 sensibiliū fm se.

¶ Cap. 7^m. Q nec accidens per accidens nec accidens per se est de quidditate substantie.

Inquirētes igit de qdditate substātiax sensibilium pbabimus pmo q nihil accidētiu3 separabiliū vl iseparabiliū est de qdditate subax: τ hoc qdē3 p3 in accūte sepabili q est accidens per accūs: cū eni3 diffinitio que dixit qdditatē sit eadē que est res diffinita: opz q cōueniat ei p magis intrinseca eēntialia τ ppinquissima ad eē: τ sic opz q cōueniant ei cui⁹ est diffinitio in pmo mō dicēdi p se: qz ille est eēntialior: oibus sicut supra in qnto lib. τ in analeticis posteriorib⁹ determinatū est. Nihil aūt eox que cōueniunt p accidēs est itrinsecū τ eēntiale cui cōtingit p accūs: ppter qđ fm primū modū dicēdi per se nō pōt esse de rōne diffinitiua eius cui ɔtingit p accidēs nō eni3 te eē p essentiā τ qdditatē idē ē q musicū eē qđ tibi ɔtingit p accidēs: cui⁹ pbatio est: qz nō fm teipm sine fm eēntialia tibi tu musicus es. ¶ Queramus eni3 dicētes quis tu vel qđ sis fz teipm τ fm teipm qđ ē nō es esse hoc q cōcludit tuū per accūs ex subto τ accidēte: id enim ipm q tu es p subam nō ita se hz fm se vt in essentia sua sit aliqd nature extranee ab ipso. τ ex ista ratione vlterius cōcludit q nec accidēs per se qđ est inseparabile est de subiecti siue substātie diffinitiōe: qz ē extranea

Glosa ad modum antiquorum ex mente suorum.

Rōnes qbus pbat q forma eē maxime subam.

Tenetur Ari. hoc hic τ iudicatiua capl. vltimū.

Tex. cō. 9.

Remouet de mã τ forma dubitatioē eē ɔsideranc3. vide sup ad Auer. in hoc cō. 9 τ 10. cō. 21.

Tex. cō. 10.

Quare in mathematicis nō pcedim⁹ a nobis notis ad nota nāe cognita circa cām assignatā a doctore qz vī habere insignitā.

Tex. cō. 11.

nõ ab ipso ⁊ esse sube cõis: ⁊ ab eo ꝙ est eẽ cõis nõ dependet ipm eẽ sube sicut dependet a diffinientib⁹: hoc aũt pʒ si enim sumã p se accñs ad subm ꝓpriũ vt superficies alba sine colorata albedo vel color: nõ est de qdditate superficiei: nõ enĩ superficiẽ eẽ fm eẽ subale est superficiẽ albã eẽ: neqʒ est qd sine qdditas ipsius id q̃d cõficit ex vtrisqʒ superficie. vʒ. ⁊ albedine. ⁊ si querit̃ q̃re: dicem⁹ hui⁹ cãʒ eẽ q: albedo adest ei: ꝙ aũt adest est extraneũ ab eo ꝙ ipius est intrinsecũ ⁊ essentiale sube. Ois igit̃ illa rõ in qua rõne id fm eẽ subale dicẽte in q̃ nõ inerit aliqd accñtale sʒ oia insunt subalia rei itranea ex qb⁹ id fʒ eẽ subale dicit illa rñ est q̃ est qd erat eẽ singulis subñãtijs sensibilib⁹: q: si superficiẽ albã eẽ est superficiẽ eẽ fm eẽ subale cum multa tã p se q̃ʒ p accñs insint eidẽ superficiei sicut albã leneʒ sine planã eẽ ⁊ alia hmõi: oia hec erũt vnũ in eẽ subali ⁊ adinuicẽ ⁊ cũ subto: ⁊ ꝙ qdẽ eadẽ sunt subto pʒ ex hoc ꝙ diffinientia sunt eẽ diffiniti. Q̃d aũt ad inuicẽ sint eadẽ pʒ ex hoc ꝙ diffinientia idẽ q̃d diffinit̃ ad min⁹ fm eẽ sunt eadẽ lʒ nõ sint vniuerse: hoc aũt q̃d dixim⁹ ꝙ accñs p se adest ⁊ additur subto: ẽt alio mõ itelligit̃. Sed ad hoc vt hoc facile accipiat̃ volum⁹ enĩ eẽ p̃monitũ lectorẽ ꝙ in spẽ diffinita actu sunt diffinientia: vñ cũ diffinit̃ hõ diffinit̃ p ea que actu sũt in ipso ⁊ explicant̃ p diffõnẽ ꝓp q̃d si subm ꝙ ẽ suba diffiniret̃ per accñs p se. oporteret ꝙ subm actu eẽt in recto itellectu accidẽtis diffiniti: sicut cũ dicim⁹ symm⁹ hoc enĩ dicit speciem ei⁹ modi accñtis ⁊ fm hoc symm⁹ actu diceret nasuʒ ⁊ in recto: ⁊ eẽt eẽntialis p̃dicatio cũ diceret̃ symm⁹ est nasus: sicut cũ diceret̃ hõ eñ aial vel hõ ẽ rõnale. ¶ Ex hypothesi aũt ꝙ dicit̃ accñs eẽ p se ⁊ tñ diffinitiuũ esse sube est subm in intellectu accñtis nõ qdẽ actu nec in recto q: nõ est eẽntia accidẽtis: ⁊ tũc semp necesse est fieri additionẽ nugatoriã q: idem eẽt nasus symm⁹ ꝙ nasus nasus symm⁹: ⁊ in illo symmo iterũ eẽt itellect⁹ ⁊ nasus in recto. ⁊ hoc ꝓcederet in infinitum: ⁊ hec additio seqt̃ ex eo ꝙ dicit̃ accñs p se remanere accñs ⁊ tñ eẽ diffinitũ. eñ enĩ sicut dixim⁹ in recto ⁊ actu ⁊ eẽntialr̃ in symmo itelligit̃ nasus. ¶ Cũ aũt dicit̃ eẽ accñs addit̃ eẽ sicut subm ⁊ sic bis erit ibi nasus vt subm ⁊ vt eẽntiale p̃dicatũ: ⁊ hoc manifestũ est si resoluat̃ hoc ꝙ dico nasus symm⁹ fm p̃missaʒ põnẽ: erit enĩ tũc idẽ nasus symm⁹ ꝙ nasũ nasus curu⁹: hoc aũt nõ ꝯtingit si dicat̃ accñs nõ eẽ diffinitiuũ subiecti sʒ poti⁹ subm eẽ q̃ñ diffinitiuaʒ accñtis: q: tũc subm nõ eñ in intellectu accñtis actu sʒ po^a: ⁊ nõ eẽntialr̃ sʒ sicut cõstituẽs ipm accñs hoc mõ quo accñs ꝯsticuit̃ p subaʒ sicut in antehabitis dixim⁹. ⁊ sic iterũ subm nõ est in intellectu accñtis nisi in obliquo: ⁊ hoc pʒ q: cũ resoluo symmũ tũc eñ nasi curuitas ipsa symmitas curuitas aũt nõ est dicẽs nasum nisi po^a. põt. n. eẽ in naso ⁊ in aliq̃ subto sicut in crure vel in alio neqʒ est eẽntia curuitas nasi nec aliqd de eẽntia ipsi⁹: q: tũc oporteret ꝙ suba eẽt accñs q̃d est falsuʒ: ⁊ iõ nõ in recto predicat̃ de ipso ¶ Explicite g̃ ponit̃ nasus ad symmũ iõ nõ remanet in itellectu ipsius: extrahi enim põt extra intellectuʒ ipsius cũ nihil sint eẽntialiũ ipsi nec in recto p̃dicatũ de hoc ꝙ est eẽntia symmitatis in q̃tũ symmitas est: hoc enĩ nõ est nisi curuitas ⁊ iõ appositũ nõ est de itellectu: sed est q̃si dñs determinãs eẽntiã symmi in eo ꝙ symmũ est: eẽ enĩ accidẽtis fm suũ eẽ nõ determinat̃ nisi p suũ subm: ꝙ in diffõnibus eñ sicut determinãs: hoc est loco dñe. Dico autem loco differẽtie q: accñs ꝓpriã nõ hʒ diffinitionẽ: neqʒ ꝓpriaʒ differẽtiã sed subm ꝯstituẽs ipm in eẽ est loco differẽtie in notificatiõe accidẽtis. ¶ Q̃d aũt dicimus de symmo in quãtũ symmũ est dicimus de colorato vel albo cũ dicimus superficies est colorata vel alba: in antehabitis aũt ostẽdimus q̃si accñs ordinabile in genere ⁊ spẽ nõ absoluit̃ ab esse subñantie q: ipm est quedã subñãtia sub tali esse: ⁊ iõ nõ est nisi modus subñãtie. Ex predictis aũt pʒ ꝙ si aliqd eoꝝ que in intellectu alioꝝ actu insunt nõ ad ostendendã essentiã addat̃ nugatiu erit sicut cũ dicit̃ hõ aial cũ aũt dicit̃ homo eñ aial predicatũ ostẽdit̃ de subiecto ꝙ est in rõne ipsius ⁊ illa propositio est per se. de hijs igitur intãtũ dictum sit.

> Nõ cãm q̃re subm i diffõne accidẽtis i abstracto ꝓpe cadit in obliquo.

> Accñs ꝓpriã diffõnẽ nõ hʒ neqʒ ꝓpriam dñiaʒ q̃d intelligo cõparantur ad subaʒ q: n est dubiũ quin accñtia hẽant ꝓpria gña: ⁊ ꝓpris ꝓpriarum dñiarum sciam ꝙ sine subto si põt heri diffõ accñtis cũ diffinitio dicat pfectum ꝯceptũ rei diffinite. ⁊ ad hec pauca aduertum.

¶ Cap. 8^m. Q: accidens verã nõ põt habere diffinitionem.

Quoniã võ sunt cõposita hec entia diuersaꝝ naturaꝝ oia que dicunt̃ fm alias cathegorias ⁊ nõ sunt vere vnũ eo ꝙ id q̃d subijcit̃ in omniũ entiũ diffinitiõe est qd subñãtie: suba enim est id q̃d cõstituit accidẽs in eẽ: ⁊ iõ primũ diffõne accidentis est suba: ideo ostẽdemus ꝙ nullũ accidentium fm aliquã cathegoriã verã hʒ diffinitionẽ: in oibus enĩ diffinitionib⁹ veꝝ subijcit̃ qd subñãtie: ⁊ qd qualitati ⁊ quid q̃titati: ⁊ q̃ñ ⁊ vbi ⁊ alijs generib⁹: ⁊ hijs ẽt que sunt in pluribus generib⁹ vt motus ¶ Cũ enĩ diffiniẽs qd albedo dico ꝙ est color disgregatiuus visus. Si hec vera diffinitio est opʒ ꝙ resoluat̃ in primũ sui esse p̃n^m: eo ꝙ oẽs diffõnes resoluunt̃ vsqʒ ad primũ esse p̃n^m resoluamus igit̃ coloreʒ in primũ sui esse p̃n^m dicentes ꝙ color est extremitas corporis terminati pspicui nã pfecti: constat ꝙ pspicuũ sñ est suba: ⁊ ideo p̃n^m primũ esse coloris est suba: ⁊ sic eñ in motus rõne qñ dicimus motus eñ actus existẽtis in po^a: exñs enĩ in potentia est mã: ⁊ sic eñ in omni icote: ꝓpter q̃d i antehabitis diximus ꝙ accñs nõ hʒ dñiam entis qua ordinet̃ in predicamẽto nisi accipiat̃ sic ꝙ subam dicat sub eẽ tali vel tali: ⁊ sic in topicis dicit̃ ꝙ si posita albedine dicat quis ꝙ positũ est colorẽ eẽ qd subñãtie dicit significat aũt quale. ¶ Cũ igit̃ ois diffinitio accñtis dicat subam vt quid ⁊ significet accidens vt quãtũ vel q̃le vel aliud alteri⁹ p̃dicamẽti: ⁊ sic hoc modo omne accñs eñ ex diuersis naturis dicẽs q̃dã cõpositũ ex cõgregatiõe nõ fm vnionẽ nature vnius ⁊ eiusdẽ pscrutandũ eñ si sit aliq̃ eõ vere diffinitiua que dicat qd erat esse cuiuscũqʒ eoꝝ ⁊ vtrũ insit eis que vocam⁹ accñtia vere quid erat eẽ: sicut v̓bi gratia verũ albo homini ꝙ dicit ex subto ⁊ accñte que diuerse nãe sunt nõ ad vnũ eẽ p sua p̃ncipia referibiles sit attribuẽda vera diffinitio · ita ꝙ dicat verissime qd erat eẽ vnũ fm qdditatẽ albo homini: ⁊ q: omni diffinito ponit̃ nomẽ vnũ quo significat̃ nã illa cui p se attribuitur diffõ ponamus ꝙ hoc nomẽ vestis sit nomẽ illius nãe: in albo enĩ hoie diffinitio assignãda est. Si vere hʒ diffõnẽ ita ꝙ illa diffinitio dicat qd est vestẽ eẽ fm ꝙ vestis signat nãʒ vnam albi hois. Nomẽ enĩ hoc cõgruit eo ꝙ accñs fm ꝙ dicit extrinsecũ qd subñãtie habitus qdã est substantie q̃d antiq poete p peplũ palladis significabãt palladẽ subaʒ peplum aũt formas subam circũstantes appellãtes. ¶ Sic igitur ꝓcedẽtes dicimus ad hoc ꝙ vera sit diffinitio fm ipsoꝝ diffinientiũ cõsiderationẽ quatuor eẽ necia: ꝙ. vʒ. diffinientia diffinito sint eẽntialia fm primũ p se dicẽdi modũ. Et ꝙ eu taliter ad vnũ eẽ ⁊ vnicũ diffinientia referant̃ ⁊ illud dicãt totum. Et ꝙ diffinitio alicui⁹ vnius ⁊ vnite nãe sit primo: ⁊ ex hoc resultat quartũ: ꝙ sit talis nature ⁊ spẽi que vnũ vnius nãe genus eẽntialiter pticipat: q: illios eẽntialis q̃litas est differẽtia ⁊ illa cõiuncta illi generi cõstituit diffõnẽ. ¶ Hijs aũt ad faciliorẽ itellectuʒ sic psuppositis dicimus ꝙ hoc q̃d vere est qd nõ eñ eoꝝ que neqʒ fm se sunt dicta: q: quacũqʒ dictione ⁊ noie significant̃ illa dicit cũ alio ens cõpositũ aut forte distinguere opʒ in eo ꝙ est ens fm se: aliqd. n. eñ fm se primo cui⁹ rõ ⁊ itellect⁹ totus eñ absolut⁹: nõ ad aliqd extraneũ depẽdẽs: ⁊ hoc mõ subñãtie nomẽ ⁊ itellectus est absolutus qui p nihil sibi diffinit̃ extraneũ. Alio mõ dicit̃ fm se ꝙ incõplete significat̃ qñocũqʒ mõ ⁊ hoc p posterius dicitur fm se sicut dicit̃ ꝙ singulũ icõpleroꝝ fm se acceptũ aut significat subam aut q̃litateʒ aut nãm alicui⁹ generis alioꝝ: ⁊ tunc pʒ ꝙ hmõi solũ fm se dici qd erat eẽ quo ipm est: hoc ꝙ est ex additiõe vni⁹ generis nãe ad alterius generis nãʒ: illud võ q̃d erat eẽ ꝙ eñ ei⁹ ꝙ primo mõ fm se dicit̃ nõ est ex additiõe: sʒ ex eẽntialib⁹ vni⁹ nãe p̃ncipijs eẽ cõstituẽtib⁹: hoc aũt pʒ ex hoc ꝙ illud q̃d erat eẽ scðo mõ fm se dici dicitur addi alij nãe p idẽ esse qdditatis illud q̃d diffinit̃. vt verbi gratia. Si aliquis diffiniat dicẽs albi hois eẽ sub vne ncie designati hoc enĩ dicit accñs ex quo subam vt sue cõstitutions p̃n^m claudit in suo itellectu. Ratio enim diffinitiua p aliud nomẽ simpler attribuit̃ eidem cõposito ꝙ dicit albus hõ vt supra dixim⁹ ꝙ vestis signat totũ illud q̃d signat alb⁹ hõ hoc. n. q sic diffinit diffinit nomẽ vestẽ. vʒ. q̃si albũ hoieʒ q: est nomẽ eẽ illius ꝙ est albi hois: ⁊ hoc pʒ nõ esse veram diffõneʒ cũ principia hois ⁊ p̃ncipia albedinis nõ pñt eẽ eẽntialia eideʒ. Nec hoc dico ꝙ albus hõ nõ dicat qd albũ esse vestis: cũ suba vbiqʒ dicat qd sed hoc q̃d nõ dicit qd erat esse: eo ꝙ eẽntialiter ambo ista sua p̃ncipijs ad ideʒ eẽ nõ referunt̃: ⁊ sic omne accñs dicit quid ⁊ significat quãtum vel quale vel aliqd hmõi. Sed hoc qd cum extraneũ sit ab accñtis nã nõ est quid erat esse diffõnis. ¶ Deficit g̃ ⁊ accidentis diffinitio in hoc ꝙ esse accidẽtis cõstituẽtia nõ sunt

> Ad verã diffinitionẽ q̃ requirũtur.

> Quomõ fm se pñr capi ꝑt.

coessentialia

tocōsentialis ipsis qd fuit prima ꝯditio vere diffinitiōis. ¶ Amplius id qd est vere qdē aut totaliter qd aut nō ē vere qd: ⁊ hoc pꝫ p ipsius qdditatis rōnē: qd enī vere est id qd est ⁊ dicit qd erat eē totū ⁊ vnicū: qū vo aliud eē de alio di: sicut i diffōne sit accñtis: tūc nō est totū id qd est qd qd eē: sꝫ potius modus qdā eē q est alicuiꝰ sicut dixiꝰ in huiꝰ li. septimi pncipio. sicut si dicā qd albū nō enim dico eē aliqd ꝙ sit hoc absolutū fm se: sed dicaꝫ q̄litatē alicuiꝰ hoc est eē qd fm se solū sbstātijs inest. Igit q erat eē verissime est eoꝝ quoꝝ diffō sbi qdditatiua est rō rōnū eaꝝ q̄ qd erat eē dicentū. Diffinitiua aūt rō nō est nisi fm se itellectoꝝ: q: diffinitio est vera qñ diffō hꝫ nomē cū ipsa rōne idem ⁊ vnū significās: ⁊ hoc significatū est nāe vnica generis vniꝰ cui p se attribuit diffinitio. ¶ Si enīꝫ aliter diceret qd. vꝫ. nō vnice nāe vnius sed cōgregati ex diuersis eēt diffinitio: tūc oēs rōnes quoꝝcūqꝫ ex diuersis cōpositoꝝ eēnt veri termini siue diffinitiui esse diffōnes: possibile enim est nomē vnū ponere diuersis adunatis quocūqꝫ mō: ⁊ hoc nomē inest alicui rōni q̄ de tali assignari pōt vno cōgregato. Igit illon siue illionis erit diffinitio vnū eē dicēs: cū tñ metcū illon ifinita milia contineat actionū ⁊ passionū ⁊ q̄litatū ⁊ alioꝝ accidentiū ad vnicū eē nō reducibiliū. Ex hijs igit pꝫ ꝙ pncipia vere diffinitionis debēt referri ad totalitatē vnicā. ¶ Amplius cōsiderādū si diffinitio sit alicuiꝰ primi cui p se diffinitio attribuitur. Talia aūt sont ⁊ sola illa quecūqꝫ sic p̄dicant p se ꝙ non aliud vnius nāe p̄dicatū vel dicitur de alio alterius generis ⁊ nāe sicut faciunt oīa accidētia. Sic igit p tertiā cōditionē diffinitiuū pꝫ accñtis nō eē verā diffinitionē. ¶ Ex hoc aūt cōcludit quod ea: ꝙ. vꝫ. qd erat eē nō erit in aliqua spēꝝ que est nō generis sue nāe. Cū enīꝫ oē accñs genus hēat subam sub tali esse vel tali: nō hꝫ accñs spēm sub assignato genere positā: in cuius itellectu actu ⁊ eēncialiter ⁊ in recto sit totoꝫ suū genus quod ad oīa ea que sunt in eē ꝯstituūt. Diffinitio igitur vera nō erit nisi hijs solū spēbus que dicto mō ponūtur in suis generibꝰ. Ea nāqꝫ que sic nō hñt genꝰ nō videntur dici in primo mō dicendi per se fm participationē. Illa enim sola participant que sont in ipsoꝝ pticipamiū rōne sicut dictū est in topicis. hec igit que dñr fm pticipationē generꝫ: talia sont passiōes: nec est diffinicio eius: que dicit de alio q̄ accñs. Et si dñr non vt qd sed vt alterius alicuius. Hec aūt oīa plana sont per antedictas rōnes.

Tex.cō.13.

¶ Cap. 9m. fm qdē modū accñs pñt hēre diffinitionem.

Tex.cō.14.

Quia p se primo qdeꝫ dicit duobꝰ modis: pmo qdē fm modū primū qñ predicatuꝫ est in rōne subiecti. Scdo aūt fm modū scdꝫ qñ subm est de rōne p̄dicati: ⁊ pmo qdeꝫ mō sunt p se vere diffōnis principia: scdo aūt sont p se principia diffōnis accñtis ꝙ ē p se. Opꝫ ꝙ accñs aliquo modo hēat diffinitionē. Ratio igit diffinitiua q̄daꝫ erit ⁊ ēt cuiuslibet alioꝝ p̄dicamētoꝝ a suba que significant aliquo mō qd: ⁊ hec rō cōuenit accidēti si est sibi nomē signās quia hoc huic inest. ¶ Nō enī pt hēre nomē significās q: hoc est absolute: sicut pꝫ p antedicta: hec aūt rō fm illud nomē data nō est rō diffinitiua fm primā diffōnis intētionēꝫ: sed est rō aitologia: hoc est p se noiatione certior: ⁊ hāc qdā vocāt rōnē maioris declarationis q̄ sit ipm nomē sed hec rō simpliciter diffō nō erit nec dicēs qd erat eē simplr sꝫ potiꝰ hoc eē in hoc. aut opꝫ dicere ꝙ diffinitio multiplr ⁊ similr quid erat eē multiplr dicit sicut enīꝫ sepiꝰ dictū est ipm quid est vno qdē mō ⁊ primo significat subam ⁊ significat hec aliqd absolute. ¶ Alia vo singula p̄dicamētoꝝ dicūt ēt qd inq̄tū nō absoluunt ab itellectu sube ⁊ significāt q̄titatē vel qualitateꝫ ⁊ alia similia hijs in accidētalitate p̄dicamētali: sic enim ens est in oībꝰ sed nō simr. sꝫ fm analogiaꝫ: ⁊ hinc est ꝙ huic p̄dicamēto ꝙ est suba inest primū: illi aūt ꝙ est accñtis predicamētū inest ꝯñter. Ita oibꝰ qdē inest qd sine qd erat eē ⁊ simplr qdē inest sube: sicut ⁊ ens: quod aꝫ aūt mō inest alijs que nō sunt nisi modos entis: ⁊ sicut bene dicit Auer. nō sūt ens nisi ens ab eē deriuatū sit sicut in entebabitis ostendimus. ¶ Dicimus enī q̄litatē aliquo mō eē qd sed nō eē qd simplr: hoc tñ magis q̄litati ꝯuenit q̄ alijs accidētiū predicamētis q: est q̄dā q̄litas generis e spēi q̄ sube est ⁊ qdditatis pars q̄dā: ⁊ hec est dr̄a. est itēꝫ q̄dā indiuidui designati qualitas que est locata in nā accidētis. In alijs aūt pre

Comēto.15.

dicamētis nō dico sic est q: q̄titas nāe accidit: alia aūt ⁊ si accidūt q̄dā ex ipsis generibꝰ forte vel spēbꝰ tñ nō dicūt nisi quasdā cōparatiōes eiꝰ ꝙ est. Sic igit id qd qdē quibusdā cōtingit simplr. Alijs āt que nō dicūt ens sꝫ dicūt entis aliqd ⁊ dicūt id qd est alicuius nō dicūt qd absolutoꝫ: vñ diffinitio q̄dā est hoius ꝙ est nō ens: sꝫ est illius ꝙ est ens aliqd. sicut logici dicūt de nō ente ꝙ sit diffinitiuū entis: hoc enim nō est simplr nō ens sꝫ ens qd q̄dā sic ⁊ hmōi: verbi gratia. q: licꝫ negatio nihil diffiniat tñ negatio hoiꝰ vel illius approximare facit qdditati: sicut si venari velim diffōnē p negationē diuidētiū cōe aliqd sicut qd est hō querēs dicā ꝙ substantiaꝝ alia est corporea: alia icorporea ⁊ hō nō est suba incorporea: ⁊ corporeaꝝ sbstāciaꝝ aliā dicā eē aīataꝫ ⁊ aliā inaīatam: ⁊ dicā hoieꝫ nō eē sbaꝝ inaiatā: iteꝝ dicā aīataꝝ ⁊ corporeaꝝ substātiaꝝ aliā eē sēsitiuā: aliā vo isensitiuā: ⁊ hoieꝫ nō eē que isensibilis est. ⁊ rursus diuidā sentiētiū aliā eē rōnalē: aliā vo irrōnalē ⁊ negē ab hoie subaꝫ corporeā viuam sentiētē irrōnalē. In hijs aūt pꝫ ꝙ negatio inq̄tū negatio ē simplr nihil diffinit: tñ negatio nō simplr sꝫ relinquēs genꝰ cū opposita drīa inq̄tū est negatio huiꝰ: ⁊ ab hoc facit inueniente diffinitionē: ⁊ hoc mō diffiniri dicimꝰ q̄litatē p negationē diffinitionis sube ⁊ entis: cuiꝰ tñ ipsa q̄litas est eē q̄dā. ¶ Oꝫ igit in hijs que diffiniunt itendere ⁊ pcipue cū subtilitate itelligere quō oꝫ diffiniēdo dicere circa singula: vt nō detur eis magis q̄ quō se hñt in eē neqꝫ aliqd auferat eis: quapropter ⁊ nūc opꝫ cōsiderare in accidēte quō se hēat ad esse: q: hoc qd dicimus est manifestū p ipsaꝫ diffōnis rōnē. Est enim diffō rō determināns eē p terminos eius qui sunt actꝰ ⁊ poᵃ: qd igit erat esse simpliciter inest rebꝰ sicut ⁊ eē ⁊ pmoꝫ qdē ⁊ simplr inest sube. ¶ Deinde aūt ⁊ posteriꝰ inest alijs sicut ⁊ ipm qd est in talibꝰ non est simplr qd est: sed opꝫ illis qd erat eē qualitatē eē aut q̄titatē: aut oꝫ dicere ea cū suba esse equoce entia aut nos opꝫ in diffōne entiū eē addentes in entitate aut auferētes: ⁊ hoc est veꝝ: qm in diffōne sube id qd addit alij ⁊ cui addit ambo sunt de entitate sube: sꝫ in diffōne accñtis addit subm sicut drīa cōstituēs accidēs: ⁊ illud aufert ab entitate accñtis. sicut ēt multiplr dicimꝰ eē dictū nō scibile p additionē scibilitatis sicut prima cā est nō scibilis q: vincit scibilitatē nostrā ⁊ oēm itellectū: sicut nos in sequētibꝰ ostēdemus. q: id qd nō scit nisi p posteriꝰ se fm sui maiorē partē remāet nō scitū. prima aūt cā nō scit nisi p posteciꝰ se. aliqd aūt dicimꝰ nō scitoꝫ: q: aufert ei scibilitas sicut tēpus ⁊ motus ⁊ mā prima que nō sciunt nisi inquātuꝫ participāt de actu: q tñ aut nihil eoꝝ est aut nō est eoꝝ sꝫ ꝙ est actꝰ simplr: sed inq̄tū est impfectꝰ: est igit rectū talia dici nō equoce nec vniuoce simplr. ¶ Est enim equocū coius solū nomē est cōe ⁊ vnū: suba aūt cui aptat diffō ⁊ iso p ipsa diffinitio penitꝰ diuersa: vniuocū aūt illi oppositū est cuius nomē ⁊ suba ⁊ sube rō est penitus vnū: analogū āt est ꝓportionatū ad vnū ⁊ hoc est cuiꝰ nomē est vnū ⁊ res siue sbstācia noiata illo noie est vna ⁊ eadē sed rō est diuersa eo ꝙ rō diuersificat p rem ⁊ modū rei illius: huic aūt opponit multiplr dictū cuiꝰ qdē nomē vnū ⁊ rō nois vna res aūt nō penitus vna sicut totū ⁊ pars que de cōtinuo ⁊ discreto vnica dicunt rōne: cū tñ nō vna sit totalitas neqꝫ vna rō cōtinui ⁊ discreti. Sic procedo ens nō est nisi res vna que est suba: ratio aūt diuersa nō est illi q: res sit diuersa: sꝫ potius q: modi eiusdē enti sont diuersi: ⁊ ab ipso ente ⁊ abinuicē quēadmodū ēt dicimus medicinale vnū qdē eē ⁊ simplr fm cām efficientē ⁊ finē sed multos eē modos diuersoꝝ fm ꝓportiōes eoꝝ que faciūt actū efficiētis referēdo cū ad eūdē finē. Coꝫ enim dicimus medicinale eē corpꝰ medicati ⁊ opus medentis ⁊ vas seu istrumētū medici dicimꝰ hec oīa eē medicinalia ad vnū qd ⁊ idē referēdo: nō tñ hec oīa qdē vno dicimꝰ esse ⁊ vnū sꝫ non ꝓpter hoc dicimus ea dici sic equoce: ⁊ simr est in qdditate ⁊ diffōne: ea igit que sic ꝓportiōe ad vnū dicunt vt qdā modi ipsius quocūqꝫ mō aliquis velit vocare vel dicere nihil refert quo ad ꝓpositā intētionē. ¶ Palam enim est quocūqꝫ mō dicat ea q: simplr que nihil hꝫ extraneū ⁊ prima fm primū modū dicendi p se diffinitio ⁊ quid erat eē cui diffinitio p se attribuit nō est nisi substātiaꝝ: diffinitio aūt quocūqꝫ mō dicta nō solū est substātiaꝝ sꝫ ⁊ alioꝝ accidētiū: sed nō est primū ⁊ simplr diffinitio ipsoꝝ. nō enīꝫ sequit de necessitate si ponimus ꝙ hoc est hoc p se ꝙ hoc sit

Tex.cō.15.

Qd nō scit nisi p posteriꝰ se fꝫ maiorē sui ptes remanet ignotum.

Nō drīa inter equocum: vniuocum: analogū ⁊ multiplr dictum.

Tex.cō.18.

vera diffinitio qȝ signat illud idē cum aliquo. Quecūqȝ diffini tiua rōne: sȝ opȝ ꝙ ipm̄ significet illud cuȝ q̄dā rōne illa. vȝ. que est ex talib⁹ quoꝝ q̄dlibet dr̄ de diffinito fm̄ primū modū dicēdi per se: q̄a tūc oīa illa actu essentialr̄ ⁊ in recto claudunt̄ in intellectu diffiniti: nō tn̄ est extenso noīe rōnis sicut pȝ per antedicta: sȝ hoc opȝ nō ignorare ꝙ siue rō dicat̄ p̄mo nō siue extēso noīe sicut dr̄ rō accn̄tis: q̄a non erit diffinitio nisi vnū ⁊ vni⁹ sit nomē. ¶ Cū aūt oē nomē iponat̄ ab eo ꝙ primo cadit in intellectu iponētis ⁊ significet idipm̄ pȝ ꝙ vbi nō vnitas itellect⁹ ibi nō est vni⁹ vnū nomē: opȝ igit̄ si debeat vnū nomē eē diuersoꝝ ꝙ illa diuersa claudant̄ in intellectu vno ⁊ eodē: ⁊ hoc nō est nisi in p̄mo mō ⁊ scōo dicēdi per se: opȝ igit̄ ꝙ nomē cui aptat̄ diffinitio dicat vnū fm̄ p̄muȝ modū dicēdi per se vel scōm: ⁊ quecūqȝ aliter dicūt vnū cōpositiōis vel ɔcinnitatis vel colligatiōis sub illo vno nō sūt diffinibilia: ⁊ iō accn̄s per accn̄s cū suo subto cōpositū non est vna rōne diffinibile nisi ipȝ accn̄s per accn̄s ad accidens per se reducat̄ p̄mo: ⁊ et tūc vnū nomen speī sue ponat̄ sicut est hoc nomē symmū vel symmitas ⁊ claudū vel aq̄lū ⁊ huiusmodi: ⁊ ex hoc pȝ ꝙ hō alb⁹ nō eē res diffinibilis vna ratiōe id eē diffōne nisi prius ad per se reducat̄: verū. vȝ. albū dicat suphciē ex multo cōpositā pspicuo in qua clare diffundit̄ lumē: ⁊ huic nomē vnū ponat̄ ꝙ in se claudat subm̄ obliq̄ue ⁊ eē accn̄tis in recto sic̄ symmitas est nasi ɔcauitas ⁊ huiusmodi. ¶ Ex hijs igit̄ sic itellectis dicim⁹ vnū eē diffiniti ratione si in altero modoꝝ dr̄ ēdi per se vni⁹ itelligitur ⁊ nō pp hoc erit vna diffō si eē vnius ꝙ quocūqȝ mō ɔtinuitatis siue colligatiōis siue alteri⁹ cōpōnis eē vnū. aut ēt quacūqȝ cōicatiōe ordinis sic̄ diximus in p̄ habitis: sicut dixim⁹ poemata iliaca eē vnū poema sed erit diffō vna si eē vni⁹ quocies vere dr̄ vnū. ¶ Vnū v̄o dicit̄ sic̄ ens fm̄ se aut p̄mo mō vel scōo dr̄ ens dupl̄r: hoc q̄dē eni entium dicit hoc aliqd ꝙ vere eē ⁊ eē sub̄a: aliud v̄o signat q̄ltatē ⁊ aliud q̄ntitatē: ⁊ hoc nō dicit ens sȝ hoc eē alicui⁹ ꝙ claudit̄ in itellectu ipsi⁹: ⁊ hoc mō dr̄ vnū cui r̄ndet diffinitio vna. ex hoc seq̄tur ꝙ albi hois si ad per se subm̄ reducat̄ erit quedā rō ⁊ diffō: sȝ tn̄ alia est rō albi ⁊ substantie. sicut alia est rō sube ⁊ accn̄tis. Sic igit̄ pȝ qualr̄ eē diffō accn̄tis ⁊ qualr̄ nomē eē aptatur diffō accn̄tis ex suo gn̄e ⁊ ex sua dr̄a. sic̄ cū dicimus ꝙ albedo eē color disgregatiuus visus: neqȝ gen⁹ neqȝ dr̄a est sine intellectu subti eo ꝙ vtrūqȝ illoꝝ sit accn̄s: sȝ tn̄ q̄a differētia refert̄ ad gen⁹: ⁊ est q̄litas ipsi⁹ quādo in diffōne accn̄tis ɔiūgunt̄ genus ⁊ dr̄a: nō itelligit̄ bis subm̄ i illa diffinitione: q̄ ex hoc ꝙ vnū refert̄ ad aliud ex ambobus nō itelligitur subm̄ nisi semel: ⁊ iō nō fit in tali diffinitione repetitio nugatoria. hec igit̄ a nobis de diffōne accidētis dicta sint.

¶ Cap. 10ᵐ. De solutione erroris quorundaȝ qui dicebant accidentium nullam esse diffinitionem ⁊ de differentia accidentis ad speciem verā ⁊ differentiam veram.

T. cō. 17.

Habet aūt dubitatiōnē ex antiquoꝝ quorūdaȝ opinione. Si eniȝ q̄s cōsideret vere ⁊ p̄prie diffinitionis cōditionē dicet cū q̄busdaȝ antiquis nullā eē diffōnē ex additiōe sube ⁊ accn̄tis que sunt diuersoꝝ generꝝ nāe: ⁊ tūc orit̄ dubitatio magna cuiusmodi diffō erit eoꝝ q̄ non simplr̄ sunt fm̄ suū itellectū vni⁹ generis: sȝ fm̄ p̄n⁹ se in eē cōstituētis sunt de numero copulatoꝝ sicut sunt accn̄tia. Si eniȝ diceret̄ ꝙ nisi talia hn̄t aliquā q̄dditatē min⁹ daret̄ eis q̄ȝ habēt fm̄ ea que p̄dicta sunt. adhuc aūt cum nihil demōstrari possit nisi p diffōnē sequeret̄ ꝙ si accn̄tia nullā hērent diffinitionē ꝙ nō possent demr̄ari qȝ oino eē absurdū. ¶ Opȝ igit̄ dicere ꝙ accn̄tia hēant diffinitionē: sed si hoc cōcedat̄ ex oib⁹ que p̄missa sūt: seq̄t̄ ꝙ necesse eē palā facere diffiniēdo ea ex additiōe ad suū subm̄. Dico āt gratia exēpli subm̄ sicut est nasus ⁊ passionē siue p se accn̄s sicut est ɔcauitas in genere ⁊ sicut est symmitas in spē quoꝝ vtrūqȝ eē ex duob⁹ dictū: q̄ vtrūqȝ hoꝝ accn̄tiū dicit hoc in hoc p se in scōo mō dicēdi p se ⁊ nō fm̄ accn̄s: attēde tn̄ ꝙ concauitas eē genus symmitatis ⁊ nō pōt eē ꝙ oino p̄priū subm̄ sit generis ⁊ speciei: ⁊ iō cū nasus sit p̄priū subm̄ symmitatis aliqd tōe ɔcauitati erit p̄priū subm̄ cōcauitatis: hoc aūt tōe est superficies depressa ⁊ superficies depressa nō eē genus nasi neqȝ ēt essentialis differētia ipsius: ⁊ iō nō hȝ se oino ad nasum sicut ɔcauitas se hȝ ad symmū. Et iō cū dicit̄ nasus cōcauus de itellectu p̄mo cōcauitatis nō est subm̄ symmitatis p̄priū: opȝ tn̄ sicut diximus ꝙ vtriusqȝ sit aliqȝ subm̄ p̄priuȝ: ⁊ hoc iō est q̄ nec ɔcauitas que est genus neqȝ symmitas q̄ est spēs est passio nasi que sit accn̄s p accn̄s: sed vtrūqȝ est passio fm̄ se siue p se accn̄s. neqȝ accidūt ista sicut albū accidit callie: aut sicut accidit homini cui accidit calliā eē q est albus sed sicut accidit masculinū ⁊ femininū aīali: ⁊ sicut accidit q̄ācitas eq̄le ⁊ vt gn̄alr̄ dicat̄ sicut accidūt oīa que fȝ se siue p se existūt in aliq̄bus subiectis: sȝ in oib⁹ hijs lȝ subm̄ sit de itellectu accn̄tis nō tn̄ est de primo itellectu ipsius: ⁊ iō nō est eēncialis sibi sicut eiusdē nāe eēntis nec in recto cadit in rōne eius: ⁊ iō nō eē in ipso nisi potentia: ⁊ sic ēt dimidiū claudit in se duplū: ⁊ vt generalr̄ dicat̄ oīa que sine alijs nō itelligūtur absolute cū tn̄ nō sint de primo itellectu ipsoꝝ. ɔcauitas aūt cū genus symmitatis sit sicut color genus albedinis est de primo itellectu ipsius: q̄ spēs in suo primo itellectu dicit genus ⁊ dr̄am ⁊ hoc duo dicit vnū in actu ⁊ duo ⁊ separata in potētia: ⁊ iō nunqȝ pōt eē ꝙ posita spē sepetur ab ea generis itellectus ⁊ sūr differētie. ¶ Differētia aūt cū in se gen⁹ hēat aliquo mō nō hȝ in se nisi potētia: ⁊ genus nihil eē de nā differētie ex̄ns. ¶ Differētia. n. nō cōstituit̄ in eē a genere sicut neqȝ forma a mā: ⁊ iō genus nō ita cōcludit̄ in itellectu differētie sicut in itellectu speī: p̄pter qȝ cū dicit̄ aīal rationale diffinitio est: q̄ lȝ genus sit subm̄ ⁊ dr̄a eēntialis q̄litas ipsius: tn̄ q̄ nō eē in ipa sicut aliqd eēntie sue iō pōt extrahi de ipsa: ⁊ q̄n cōiungit̄ ei in rōne iā nō itelligit̄ in ipsa: nō aūt sit eē de spē: ⁊ iō cū dicit̄ aīal rōnale dicit̄ aliqd ꝙ diffiniri pōt. ¶ Cū aūt dicit̄ aīal hō vel hō aīal nō est aliquid qȝ possit diffiniri. q̄ pp itellectū generis in spē idē bis in diffinitiōe dicit̄. ¶ Adhuc aūt cū dr̄a sit generis sicut subiecti cui⁹ eē eēntialis q̄litas: ⁊ accidēs ꝙ est p̄pria passio sit ēt subiecti cui⁹ est eēncialis q̄litas siue p se nomē: eē tn̄ idem modus habitudinis differētie ad gen⁹ ⁊ ecōuerso q est subiecti ad passionē ⁊ ecōuerso: q̄ dr̄a cū sit forma substātialis est essentia nō cōstituta a mā q̄ significat̄ p gen⁹ sȝ poti⁹ in esse ɔstituēs ipm̄ fm̄ actū: ⁊ iō nō diffinit̄ p genus sicut neqȝ forma p materiā. Sed ecōuerso genus ⁊ mā diffiniunt̄ nō q̄dē per differentiā vel formā sed in analogia ad ipsaȝ: accn̄s aūt p se hȝ se ad subiectū sicut cōstitutū in esse p ipm̄ ⁊ subiectum se hȝ ad accidēs sicut in se cōplētū ⁊ cā accidēti in essendo: p̄pter ꝙ accn̄s neqȝ est ens neqȝ eēntia nisi ens ⁊ eēntia ab eiꝰ dicta itelligant̄: p̄pter qȝ oportet ipm̄ per suum p̄priuȝ subiectū diffiniri: eo ꝙ sicut iam antediximus idē est diffinitiuū ꝙ est inesse cōstitutiuū: ⁊ eo mō diffinit quo inesse cōstituit. Ex oibus aūt inductis hoc est necīuȝ accipe ꝙ hoc ꝙ ponit̄ diffiniri sicut spēs absoluti eē in suo primo itellectu claudit diffinitētia: nec vnqȝ pn̄t p aliquā appōnē vel determinatiōnē ita separi ab ipso ꝙ nō sint in itellectu ipsius fm̄ actū: ita ꝙ diffinitio ipsius tota ⁊ vbiqȝ ponit̄ pro noīe ipso: quecūqȝ aūt diffiniunt̄ nō vt spēs absoluti eē: sed vt accidētia: diffinictia sua nō hn̄t de itellectu suo p̄mo: ⁊ iō nō actu neqȝ eēntialiter cōtinent̄ in ipsis: ⁊ iō cū apponunt̄ eis separant̄ ab itellectu nois ipsoꝝ ⁊ tūc nō itelligunt̄ in ipsis: sicut ⁊ grāmatici dicūt ꝙ in verbis p̄me ⁊ scōe psone itelligit̄ determinatum suppositū eo ꝙ agere ⁊ pati sube eē p̄priū ⁊ tūc nō itelligit̄ in ipsis q̄n apponit̄: vt si dicā ego lego tu legis q̄ nō est suppositū de primo itellectu rei que iportat̄ per verbū. ¶ Hijs ita suppositis ⁊ distinctis scit̄ ꝙ oīa accn̄tia q̄ fm̄ se existūt ex additiōe dictas hn̄t diffōnes: talia v̄o sunt accidētia p se in q̄b⁹ sicut diffiniēs existit p intellectū nois aut tō diffinitiua si loco nois ponat̄ rō aut nomē subiecti cui⁹ erat p separatio ipsa ⁊ tale accn̄s nō cōtingit diffinitiua rōne ostēdere separatim p principia vni⁹ ⁊ eiusdē nature ⁊ generis: sȝ opȝ ꝙ diffiniat̄ per suū primū ⁊ p̄priū subm̄. Si aūt essent q̄dē accidētia sed nō p se sȝ p accidēs sicut albū illa pn̄t ostēdi diffinitiue sine subiecto in quo sunt: sicut si diffiniat̄ albū sine homine: sed tn̄ nō pn̄t diffiniri sine quocūqȝ subiecto: q̄ accn̄s per accn̄s ad accn̄s per se reducit̄ ⁊ tunc p̄priū subm̄ diffinitur: vn̄ femininū ꝙ eē accn̄s p se sine aīali non diffinit̄ ꝙ est p̄priū eius subm̄. ¶ Ex oibus igitur que inducta sunt hic accipit̄ ꝙ hmōi accidētiū aut non est qd erat eē ⁊ diffinitio: aut si eē taliū q̄d erat esse ⁊ diffinicio aliter est q̄ȝ substātie: quēadmodū iam sepius dictū est. ¶ Dubitatio igitur qua querebat̄ vtrū taliū est aliqua diffinitio in parte affirmatiuam est

Dr̄a nō [illegible] [illegible] q̄dditatē gen⁹ [illegible] 6. topicorum capto. 2.

Illō q̄lr̄ [illegible] accn̄s eēt [illegible] [illegible] ad dr̄aȝ ⁊ e[illegible] [illegible] subiecti ad p̄pria passionem.

nam est determinata: q2 q̄ dā est talium accidentium aliquis diffō.

¶ Cap. xi. De determinatiōe erroris aliorum q dicebāt accidentia p se eē diffinitionē verā sicut ⁊ substantie.

Tex.cõ.18.

Est āt ⁊ alia dubitatio de huiusmōi diffōnibus que cōtingit ei q cōcedit talia accñtia diffinitiones hēre. Si eni symmus dicat ab aliquo eē species que absolute ponit sub assignato gñe ⁊ nō dici gi symmū ad subaz sicut ad suū esse ⁊ qdditatis cōstitutiuū tū qdditas symmi est qd absolutū ad nihil extra suā nepēdens eēntiā: ⁊ sic erit verū ens ⁊ vera eēntia ⁊ erit hoc dictū eius q dicit accñs eē ens nō ex aliqua additiōe qdditatē hñs: tūc eni diffinietia accñs in spē acceptū eēnt de itellectu primo accidētis q̄ p nullā additionē determinatiōis pñt separi ab ipso ita q in ipso nō intelligant: ⁊ sm hoc sicut nō pōt dici aial hō ↄgrue ita nō pōt dici nasus symmus q2 nasus sm hoc de primo itellectu est symmi sicut genus ⁊ dīa sunt de itellectu pmo spēi. Si igit sic loquēdo sm hāc pōnē idē est symmus nasus ⁊ cōcauus nasus sz īcīsm pm: tūc erit idē symmū ⁊ ↄcauū q2 ↄcauū ē qd symmi sicut in rei veritate est verū: q2 ↄcauitas est vnū genus symmitatis ⁊ est idē ipsi q2 in itellectu eius claudit pmo: sz hec opio dicit q symmū ⁊ ↄcauū sunt vnius nāe nō ex additiōe dicere: ⁊ sic idē inesse vnius ⁊ eiusdē generis nāe sunt symmū ⁊ ↄcauū vtrunq3 formaliter acceptū. Si vō hoc est verū sicut pbat p oīa supradicta ēt opz dicere q hec spēs symmus inqztū est accidēs est ↄcauitas in naso: ⁊ cuz hoc cōcedat q diffinit hoc accñs sicut spēs absoluti entis ⁊ verā hñtis diffōnē: tūc seqt q aut nō ↄtingit dicere nasus symmus ex appōne vnius ad alterū: aut si dicit erit nugatio bis idē dictū vt dicat nasus nasus cōcauus: ostēdimus eniz iam in phabitis qd subm est in diffinitiōe accñtis. Si aūt hoc accñs nō vt passio sz vt spēs absoluti entis accipiat: tūc subm erit i diffōne eius sicut de itellectu primo ipsius existēs: ⁊ sicut tūc nō ↄtingit dicere aial hō ita nō ↄtingit dicere nasus symmus: aut si diceret erit nugās eiusdē repetitiō: q2 cū dico nasus symmus loco symmi qd est nomē spēi ponā rōnē ipsius q̄ est nasus cōcauus. ⁊ tūc nasus symmus erit idē q nasus nasus cōcauus. ¶ Scdm hoc igitur nasus symmus est nasus nasus ↄcauus: pz igit q est inconueniēs dicere q in huiusmodi accñtibus sit qd erat eē absoluti entis. Sin aūt hoc negat seqtur q īfinita sunt q̄ nugādo repetunt in vna ⁊ eadē ⁊ eiusdē rōne: q2 cū dico nasus nasus cōcauus cōstat q ↄcauus nō pdicat de symmo nisi sm eē q hz in naso: ⁊ cū sit accñs iterū dici gīt ad sufficiē depressaz in naso: ⁊ tūc iterū cū hoc dicit hec positio q cōcauitas hz diffōnē entis absolutā: ⁊ ex hoc iterū seqtur q subm est de pmo itellectu ipsius ⁊ tūc diffiniēs hoc totū q est nasus nasus concauus dicā nasus nasus nasus in medio depressus: ⁊ cū iterū depressus q in hac diffōne ponit sit accidēs vt absoluta species diffinita cadit in itellectu eius pº nasus: ⁊ diffiniēs iterū hoc totū dicā nasus: nasus nasus: nasus curuus: ⁊ hoc idem cueniet p eādē rōnē dicet i se pmo itellectu cōtinēdo nasuz ⁊ hoc nō stabit vnq̄: ⁊ hac de cā diximus supra q genus cū spe positū nō est qd diffinibile: ⁊ q2 hoc incōueniēs seqt ex hac pōne q dicit ⁊ accñtia remanere accñtia ⁊ tñ diffōnes veras hēre sicut hñt spēs substātie q̄ sub assignato ponit genere:

Tex.cõ.19.

palā est q diffinitio vera non est nisi solius sube. ¶ Siā ⁊ si alia aliarū cathegoriarū est diffinitio est necesse diffōnē ex additione eē vt est diffinitio qlitatis ⁊ diffinitio iparis. Nō eniz negamus diffinitionē eē accidētis p genus ⁊ dīaz sue coordinationis ⁊ sui pdicamēti sicut diffinit albedo p colorē disgregatiuū visus sicut eē diffinitio iparis: qd nō diffinit sine numero ⁊ numerus nō diffinit sine qntitate: ⁊ qntitas nō diffinit sine suba: ⁊ diffinitio feminini nō est sine aiali sed neq3 genus neq3 dīa in talibus sunt nisi ex additiōe ad subaz. ⁊ in hijs si dicat q hñt veras ⁊ p se dictas diffōnes: tūc seqt q idē bis dicit nugatorie sicut ⁊ in illis q̄ supra dicta sunt que sunt symmū ⁊ ↄcauū. Si vō hoc q. vz. sic sequat nugatio: tūc necio sequit q diffinitio nō erit eorū q̄ sm esse suū extranee nāe copulata sunt sicut est numerus ⁊ ipar ⁊ alia hijs filia accidētia. ¶ Oīuz aūt hoz solo vers est q sic dubitās obliuiscit ⁊ ignorat: q2 rōnes diffinitiue taliuz accidētiū non dicunt certe ad certitudinē diffinitionū primā. Si enim rōce dat q huius accñtiō sunt termini determinātes ipsoz esse opz alterū duoz dicere q. vz. altera nō sunt q̄ substātie: aut queadmodū dictū est prius q multipliciter diffinitio dicat ⁊ similr multipliciter dicat qd erat eē cui p se reddit diffinitio: ⁊ iō vno qdē mō nullius accñtis erit diffinitio: pmo. vz. ⁊ pprie sumpta diffinitiōe: ⁊ hoc mō qd erat eē nō inerit alicui nisi sube. Alio aūt mō secūdario. vz. ⁊ ex additiōe ita q diffinitū nō sit spēs absoluta neq3 sub genere absoluti ⁊ simplicis entis posita erit diffinitio talium accidentium.

¶ Cap. xii. De distinctiōe diffinitionis ⁊ quidditatis ⁊ de vero intellectu quidditatis ⁊ diffinitionum accidentis.

Quia igitur est diffinitio ipsius qd erat esse rō: palā est ex pdictis. in hoc eniz differt rō a quid erat eē q2 qd qd erat eē dicit nāz cui p se attribuit diffinitio. ⁊ diffinitio dicit huius nāe explicitā rōnē. palā ēt est ex pdictis q2 quid erat esse aut solaz est substātiaz si pprie qd erat eē accipiat aut est substātiaz maxime ⁊ primuz ⁊ simplr: maxime qdē q2 ipm est cā qdditatis accidentiū: primū aūt q2 ipsuz est primō cadēs in itellectū accidētiū. simplr vō q2 ipz nō refert ad nām alienā: ad itellectū aūt oium eorū que dicta sūt ⁊ vt pfecte distinguat quidditas accidētis a qdditate substantie. ¶ Attendēdū est q accidēs qñ diffinit dupliciter pōt accipi: aut eniz accipit vt spēs subiecta aut vt passio: ⁊ si accipit vt spēs subiecta: sic qdē itelligit suba in eius diffinitione: sz nō accipit ⁊ sic dicit Auic. q intellectus accidētis intellectus est absolutus. Si aūt accipiat vt passio sic suba ⁊ intelligitur ⁊ accipit in eius diffinitiōe: ⁊ primo qdē mō diffinitio dicit a qbusdā pncipium demōstrationis extra demōstrationez. Scdo aūt modo diffinitio accepta est demōstratio pōne differens: in tali eniz diffinitiōe accipit subm qd est suba. ⁊ cā accidētis q̄ est mediū ⁊ accidēs ipm qd est pdicatū. ¶ Sūt aūt qui negātes diffinitionē eē passionis aliter obiciūt: cuz enim accñs diffinit ex genere ⁊ differentia sue coordinationis dicūt q est diffinitio formalis que dat de accñte prout ipm est spēs. Tales aūt diffinitiones dialectice sunt ⁊ vane oēs sicut in principio de aia dictuz est. ¶ Ex sic aliqs ad hoc dicat q sicut dictū est ēt in talibus diffinitionibus intelligitur suba. lz nō ponat expresse que substātia in esse cōstituit accidens quā qdē percipit primus phus q de vnoquoq3 annūtiat put ipsuz est eo q ipse est noctissimus causar. Sed dialecticus q nō accipit nisi q extrinsecus adheret rei de signis ⁊ locis nō pcipit subam que intelligit ⁊ intrinsecus ↄstituit. Et iō dialecticus in talibus est vanus: q2 per id qd accipit ad esse accñtia cōstitutū nō deuenit. primus aūt phus in eadem diffinitiōe nō est vanus: q2 per subam quā in accidētis genere ⁊ differētia intelligit puenit ad verū eē accñtis. ¶ Adhuc aliter obijcit de eodē videt eniz accñs verā hēre diffinitionē: qm id qd verā hz demōstrationē hz verā cām: ⁊ q hz verā cām verā hz diffinitionē: q2 cā ⁊ diffinitio sūt idē. ¶ Amplius sicut dicit Auic. accñs duobus modis diffinit: aut eniz diffinit vt essentiale cuius spēs est absoluta eo q sm eē nō depēdet nisi ex sue coordinationis principijs: ⁊ sic diffinitur sm formā. aut diffinit sm eē: ⁊ tunc diffinit vt est passio substantie: ⁊ qñ sic diffinit diffinitio facit scire cām ipsius: vera aūt est diffinitio que facit scire cām verā: igitur videt hēre diffinitionē. Neutra tñ istaz videt posse esse mediuz in demōstratione: q2 prima nō dicit cām cū mediū demōstrationis debeat esse cā. Si aūt videt dara esse per mām ⁊ illa hz mediū per qd pōt cōcludi ⁊ demōstrari: ⁊ sic etiā illa non est mediū demonstrationis. ¶ Amplius aut accñs diffinit sm spēm facta diffinitiōe aut sm māz facta aūt diffinitiōe que est demōstratio pōne differēs: ⁊ iam qdē ostēsum est q prima nō pōt eē mediū neq3 scda. ¶ De tertia aūt sic videt q nō possit eē mediū: q2 illa in se ↄtinet oēs tres demōstrationis terminos cōtinet enim subm q est extremitas minor: ⁊ si illa diffinitio eēt medium tūc minor extremitas eēt medium vel pars medij qd est falsuz: cū minor extremitas nihil sit cause nulla igit diffinitio ipsius erit mediū ⁊ sic videtur nullā habere diffinitionē: q2 cū ipa sit maior extremitas si hz diffinitionē illa esset diffinitio primi termini: sine maioris extremitatis vt in posterioribus dictū est. Forte aūt dicet aliqs q mediuz in demōstratione nō est diffinitio minoris extremitatis: q2 si hoc daret in demōstratione semp eēt maior ppositio falsa ⁊ ēt cōclusio. ⁊ hoc iō est: q2 minor extremitas est aliqd abstractū: ⁊ illius diffinitio cuz sit abstracti est

Documentum

Obiectio

Tex.cõ.11.

etiā abſtracta: ꝛ huiꝰ diffinitio nō p̄dicaꝶ de concreto ꝙ eſt ſubm. ¶ Forte aūt ad hoc rñdebit aliqs ꝙ ſi paſſio ſm ꝙ in abſtractiōe eſt poneretur in demſone. tūc eēt maior ꝓpō falſa ꝛ cōcluſio ſilr: nō aūt ſic ponitur ꝛ iō maior eſt vera ꝛ etiā cōcluſio. ſed hoc eſt falſum cū mediū in demſone ſit diffinitio maioris extremitatis. Maior aūt extremitas ſm ſic reſpōdētē eſt aliqd cōcretū ne quo nō erit vera diffinitio abſtracta. ¶ Sed qr hec nō multū ſunt ad ꝓpoſitū cū nō itendamus hoc demōſtrare ſz potiꝰ de diſtinctiōe diffinitionū ꝛ qdditatū opz attēdere ꝙ in vitate accñs diffōnez ꝛ ſimplr diffinitionē nō hꝫ: ꝛ lꝫ cā ꝛ diffinitio ſint idez eo ꝙ diffinitio daꝶ per cām tñ diffinitio ꝛ cā differūt ſm rōnē: ꝛ iō pōt alicuius eē cā ſimplr cuiꝰ tñ nō eſt diffinitio ſimplr: ſicut demſonis in qua demōſtraꝶ accñs de ſubiecto: ꝛ in vitate vex eſt ꝙ accñs duplr pōt diffiniri: mālīter. vꝫ. ꝛ formalr. Sed diffinitio mālis accñtis ſola eſt que eſt mediū in demſone potiſſima. diffinitio aūt formalis minoris extremitatis pōt ēt eē mediū in aliqua demſone que ſimplr demſtratio eſt. Vñ notandū ꝙ tam ſuba ꝙ accidēs pōt demōſtrari ꝛ formaliter ꝛ mālīter ſed diffinitio mālis ſubſtātie pōt demonſtrari ꝛ hꝫ mediū quo demōſtreꝶ p diffinitionē formalē ſui ꝫ ſpēm factaꝫ ipſius ſube. ſicut diximꝰ in ſcōo de aīa de ipſius aīe diffinitionibꝰ. ¶ Diffinitio aūt ſm ſpēm data ſube nō pōt demōſtrari demſone ꝓpter qd dicēte. Sed ſi demōſtraꝶ hoc erit demōſtratio quia: mālis aūt diffinitio accidētis cū dicat qd ꝛ ꝓpter qd eſt mediū in demſone potiſſima: ꝛ iō demōſtrari hoc eſt demōſtratiōe cōcludi nō pōt. Et ſi dicitur aliqñ demōſtrari hoc erit itelligēdū ſic ꝙ ex demſone pōt elici ꝛ ſciri: qr ſcito medio ꝙ eſt cā ſciꝶ ꝙ illud ē diffinitio. ¶ Diffinitio aūt accidētis ſm ſpēm facta cōcludi pōt per demonſtratiōnē ſicut ꝛ ipſa paſſio ſiue accñs. adhuc aūt diffinitio mālis accidētis duplex eſt: eſt enim mālis illa in qua accipitur ſubm ſub noīe ꝓprio ſubti: ꝛ eſt mālis in qua nō ſolū accipitur ſubm ſub noīe ſubti. ſed potiꝰ rō ſubiecti accipitur ꝛ hoc eſt mediū in demōſtratiōe potiſſima. ¶ Attendēdū tñ eſt ꝙ in mathematicis que abſtracta ſunt ꝛ in qbus eſt demōſtratio potiſſima in qua oēs termini ſunt in rectitudie: ſubm qdē ē qd abſtractū ſicut linea vel triāgulus: paſſio aūt que eſt maior extremitas eſt qd cōcretū: ꝛ diffinitio mālis que eſt mediū eſt diffinitio accidētis: ꝛ iō nō totū medium pōt eſſe mā paſſionis circa quā eſt paſſio: ſed aliqd eius eſt mā paſſionis: ꝛ iō mediū cōpoſitū eſt ꝛ primuz qō in ipſo eſt ſicut genus paſſionis: ꝛ hoc ſignificaꝶ in cōcretiōe ꝛ que ſequunꝶ ſūt mā paſſionis circa quā eſt paſſio: ꝛ hec mā eſt neceſſitas paſſionis: hec aūt ſunt formalia ſubiecti inqꝫtū ſubiectuz eſt: ꝛ iō diffinitio talis mālis paſſionis cōpoſita eſt ex eo ꝙ ē paſſionis ꝛ ex eo ꝙ formale eſt ſubm inqꝫtuz ē ſubm: qr ſubm per formā ſuaꝫ cā eſt ſubiecti: ꝛ ſic pꝫ ꝙ accñs dicit hoc alicuiꝰ ſiue hoc in hoc ſicut diximus in p̄habitis. ¶ Si aūt aliqs dicat ꝙ ſic oēs termini cadūt in rectitudine: ſicut cū dicitur naſus ſimus ꝛ diffinitio ſimmi dicto mō cōpoſita ſit mediū: tūc erit nugatio ꝫ ea q̄ ſupra dicta ſūt. ¶ Dicemus ꝙ hoc nō ſequitur qr nō dicimꝰ ꝙ ſubm cadēs in diffinitiōe paſſionis ſit genus ꝛ id qō eſt nāe accidētalis ſit differētia. ꝛ iō nō eſt de p̄mo itellectu paſſionis pp qō non eſt nugatio. ¶ Sed forte cōtra hoc dēz obyciet aliqs ſciens ꝙ ſi a. ſit ſpēs accidētis diffinita diffinitiōe formali ſiue ſm ſpēz dicta ꝛ ſit. b. genus eius ꝛ c. dria eo ꝙ diffinitio ſm ſpēm data datur p genus ꝛ driam cū tam. b. ꝙ. c. ſint accidētia neutruz erit ſine itellectu ſubiecti. eſt aūt. b. de itellecto. c. eo ꝙ genꝰ eſt aliquo mō de itellectu differētie: ergo ſubm ꝙ eſt de itellectu. b. eſt etiā de itellectu. c. ꝛ ſimiliter ipm ſimplr. c. in itellectu ſuo hꝫ ſubm. hec ergo ſubiecta que ſunt de itellectu. c. aut oppoſita in ſpe ꝙ eſſe nō pōt qr ſic vnū nō eēt de itellectu alterius aut ſunt idē: ꝛ tūc idē bis dicitur ꝛ erit nugatio. ſꝫ ad hoc dicēduz ꝙ ſubm. b. ꝛ ſubm. c. re vera ſunt ſube ꝛ ꝙ in. c. intelligitur ſubm. b ſꝫ illa ſubta ſe hñt adinuicē ſicut genꝰ ad driam: ꝛ iō eſt vnū determinās alterū: ſicut dria determinat genus. Et iō ſubm. b. ſe hꝫ ad ſubm. c. ſicut primuz ſe hꝫ ad id qō eſt ꝯſter ſicut vegetatiuū ſe hꝫ ad ſenſitiuū. In talibꝰ aūt primū eſt in ſcōo in potētia tm ꝛ nō actu: ꝓpter qō nō accidit idē bis dicere ſicut pꝫ ex ſupius habitis: talis tñ diffinitio accidētis nō ꝓpter hoc mālis vocaꝶ: qr illa eſt ex genere ꝛ differētia ſue coordinationis: ſed potius illa que dicta ſunt prius ex qua cū formanꝶ tres termini demōſtrationis p̄mus modus dicēdi p ſe erit in ꝓpōne ſcda: ꝛ ſecūdus modus dicēdi p ſe erit in prima. Tertius ēt modus dicēdi per ſe: erit in ſcda. Et quartus modus dicēdi p ſe erit in cōcluſione ſi replicaꝶ cā quare primum inſit minori extremitati. ¶ Tm igitur dictum ſit de differentia diffinitionum accidentis ꝛ ſubſtātie ꝛ diffinitionū accidentium adinuicem.

¶ Incipit tractatus ſecundus ſeptimi libri qui eſt de cōparatione quidditatis ꝛ diffinitionis ad aliquid cui attribuitur quidditas ꝛ diffinitio ſm idem vel diuerſum.

¶ Cap. p̄m. De eo de quo eſt intentio ꝛ ſunt in eo ſolutiones ſophiſtarum Platonis.

Trum autē idem aut diuerſum ſit qd erat eſſe ꝛ vnumqdqz deſignatorum ſub ipſo ſuppoſitorum nature cōmunis aūt deinceps pſcrutādū eſt: ꝛ hec eſt querere vetū nā illa que eſt qdditas oīuz cōmunis que qd ſunt ab ipſa ꝛ ſub ipſa ſit eēntialiter idē cū ipſis ſm eē: aut aliqd aliud ſeparatū p eſſe ab ipſis: hoc eniꝫ eſt aliqd qō eſt ꝑlibādū ad pſcrutationē de ſubs: ſingulū eniꝫ ſuppoſitorum aliuiuſ nāe non aliud videtur eē ab illa qdditate que eſt ſuimet ſuba qua ipſꝫ eſt id qō eſt: ꝛ idē eſt dicere qd erat eē ſingulorum: ꝙ eſt dicere ſubaꝫ ſingulorum: qō nō eēt vex. ſi qdditas eēt ſuba qdaꝫ ſm eſſe ſepata a ſuppoſitis illis in qbus eſt qdditas. ¶ Anteqꝫ aūt hoc ꝓbetur tāgamus aliqd de pōne Platonis q hoc negat dicēs ſubſtātias q̄ ſunt rex qdditates eē ſepatas a ſubſtātijs ſenſibilibꝰ ſicut icorruptibile ſeparatur a corruptibili. ¶ Arguit aūt Plato ſic ꝙ icorruptibile nō eſt corruptibile: qdditas aūt icorruptibilis eſt: ſenſibilis aūt hec ſuba ē corruptibilis. ¶ Adhuc aūt qdditas eſt p̄dicata de pluribus ꝛ accipiatur exēpliū in hoie: qō aūt p̄dicatur de pluribꝰ nō eſt aliqs hō: igitur nō ē hō: ꝛ ſic quidditas hoīs nō eſt hō ve videtur. ¶ Amplius qdditas hoīs nō eſt ſuba vt in ſequētibꝰ patebit: ꝛ ꝙ nō eſt ſuba nō eſt hō. qdditas igitur hoīs non eſt hō. ¶ Adhuc ſi qdditas hoīs eſt hō tūc eadē rōne qdditas ſortis eſt ſor. ꝛ ſi ſor. currit qdditas ſortis currit: ꝛ ſi hō currit qdditas hoīs currit: ꝛ hmōi ſophiſmata multa iducit valde. ¶ Adhuc dicit ſi hō eſt ſpēs cuiꝰ eſt qdditas tūc conuerſim eſt vex ꝙ ſpēs eſt hō: ꝛ ſi eſt hō tūc eſt aliqō appellatum hoīs ꝛ hoc eſt falſuz: qr nullius noīs p̄mū ſignificatū eſt appellatū eiuſdez. ¶ Hec aūt oīa q̄ ifinita ſunt ſoluunꝶ p ea q̄ diximꝰ in quto huiꝰ ſapie li. vbi de vlī locuti ſumꝰ. Si enim ipſa nā ſimplr accipiatur ſm ſe illi multa accidūt: ꝛ ſm qōlibꝫ accñs hꝫ qdā ſibi attributa q̄ non attribuunꝶ eidē ſm ꝙ eſt ſub alio accñte: ꝛ hoc qdē cuilibet facile pꝫ: cū igitur nā hoīs accipitur in hoc noīe hō hoc pōt fieri qꝫtū ad primū ſignatuz: vel qꝫtū ad 2m. primū aūt ſignatū eſt ꝙ p̄mo cadit in intellectu ꝛ illi rñdent applicata ipſo noīe q̄ ſunt ſub illo ſignato. Scōariū aūt ſignatū eſt id cui iponitur hoc nomē ꝛ hoc cōpoſitū: primuz aūt ſignatū eſt forma ſimplr ſiue qlitas eēntialis ꝙ ſignat hō. ꝛ hec forma duplr ꝯſideraꝶ: qr lꝫ in ſe ſimplr ſit tñ accipitur in multis ꝛ oppoſitis modis ſignificādi. ¶ Accipitur enim aliqñ ſm ꝙ eſt abſoluta p itellectū a ſuis appellatis ſicut qñ dr hō p̄dicaꝶ de pluribꝰ nihil eniꝫ eſt in appellatis ipſis ꝙ de pluribꝰ p̄diceꝶ: tale eni p̄dicatū ꝯtingit forme ita ꝙ nō ꝯtingit appellatis: accipitur ēt forma inqꝫtū eſt multiplicabilis ꝛ ſic ponitur: cū dr oīs hō eſt oīs hō. multiplicabilitas eniꝫ ꝯtingit forme ꝛ nihil eſt multiplicabile niſi forma. ¶ Silr aūt ſcōariū ſignatū qō eſt cōpoſitū cui iponitur nomē accipitur duplr: aut. n. accipitur abſolutuz a ſuis ſuppoſitis aut inqꝫtū eſt ſua ſuppoſita: ꝛ abſolutū qdē accipitur qñ dr hō p ſe diffinitur: vel ſua ſuppoſita extñs accipitur qñ dr hō currit vel hō eſt aīal vel aliud hmōi: vñ cū dr qdditas hoīs eſt hō: hec ē ſimplr loquēdo falſa: qr cū dr qdditas eſt qdditas hoīs abſoluti a ſuppoſitis cui p ſe attribuitur diffō: ꝛ ſi illa eēt hō eēt aliqs hō qr qdditas hoīs ē ſingulare ſub hoc cōi qdditas: ꝛ cū de ipſo p̄dicaꝶ hō opꝫ ꝙ eēt aliqs ſingularis hō ꝛ ē ac ſi diceretur diffō hoīs eſt hō ꝙ falſuz eſt: qr diffō hoīs eſt oratio p eēntialia dicēs eē hoīs ꝛ hoc nō eſt hō. lꝫ aūt hec ſit falſa. qdditas hoīs eſt aliud ꝙ hō tñ hec eſt vera. qdditas hoīs non eſt aliud ꝙ hō: qr ſi eēt aliud eēt aliqd aliud deſignatū ſeparatum

Solutio.

Nō q̄re diffō formalis ſube ſꝫ nō poſſit demrari p mālē demſone pp qd. pōt tñ demonſtrari demſone quia.

Obō ꝯ p̄dcā.

Solutio.

Tex.cō.20.

Rōnes pro. pbātes qdditates rex ſepatas eē a rebus quax ſūt qdditates.

Solutio rationū.

Forme duplex ſumptio.

Cōpoſiti duplex ſumptio.

Illa qdditas hoīs eſt hō ſimplr loquēdo ē falſa. vide Cōm. 21. huius.

Quidditas hois e subst. e propositio distinguenda.

separatu ab hoie sicut dixit Plato: et hoc no est verum. Cu aut dicit qdditas hois est suba distinguendu est: aut enim qdditas hois stat pro diffone aut pro forma: si p forma adhuc dupliciter osideratur: aut n. dicit forma q est alia a mam suba cu ma ostituentes hoc aliqd: et sic qdditas hois est suba: aut stat pro esse mae accntali et substatiali: et sic qdditas hois no est suba sed ee substatiale. Ex hijs aut iam patere pot q iste due sut vere. qdditas rei no est aliud a re cui est qdditas: et qdditas rei est eade rei cui est qdditas: et tn hec est falsa quidditas rei est res ipsa cui est qdditas. Et accipiam hoc i hoie gratia exepli q eni qdditas hois no sit aliud ab hoie pz p hoc q qdditas hois in actu q pricipatur ab hoie no est i alio nisi po inqntu pricipatur ab alio idividuo: sicut et dicimus q genus et dria sunt vnu in actu et duo in po inqntu genus pot determinari ab alia dria. Qd aut sit eade rei cui est qdditas ex hoc pz q vere pricipatur ab eo cuius est qdditas: nec tn sequitur si qdditas hois non est aliud sed eade hoi q qdditas hois sit ho ppter hoc q supra dictu est: qr significatu hois no e aliqd appellatu eius: qr hoc subm qdditas hois est significare sic diffo hois: et cu diceret ee ho oporteret q esset aliqs ho singularis. Similiter cu dicitur ho est spes est vera sive spes accipiatur in rone illa q pdicatur de pluribus sive in illa q ponitur sub assignato gne: sed pmu ptingit forme: zm aut copposito: et ru talia sint subta qlia pdicata ee pmiserint ho in subto cu dicitur ho est spes stat pro forma vel copposito: sz qversa est falsa spes est ho qr ibi ho in pdicato stat prona multiplicata per sua supposita sive singularia vel appellata: nec hec est pversa istius. ho est spes: sed si qvertatur sic debet qverti species e homo qui diffinitur vel absolutus a suis appellatis et tuc e vera hec: hec igitur et hmoi sunt que Platone deceperut qr non vidit q eide multi modi signadi accidunt sm quos est species et vle et qddicas et hmoi: et q attribuitur ei sm vnu modu signandi no convenicei sm alium modum significandi. Et ideo putabat illas res esse diversas.

Quidditas ab hoie e spes no est ista spes e ho. In conversa n. t. convenie vz remanere pdiis suuuatr esset conversio ppo... ut no qvers. so vt dic Ls. in p ph... ca. 2.

Cap. 2m. De ronibus qbus probantur quidditates non esse diverse ab alijs quorum sunt quidditates.

In hijs aut q pdicantur sm accides diversum ee videbitur qd est a subto de quo pdicatur: qr qdditas subiecti no est qdditas accntis nec econverso sicut albus ho inqntu ho est diversuz est sz qdditate: et albu hoiez ee inqntu est albus: si eniz dareť q ide est hoiez ee in eo q e qd et albu hoiez esse in eo q albus est erit ide sm qdditate ho in eo q ho et albus in eo q albus: et hoc qdaz dixerut dicetes formas substatiales ee accntia sicut in antehabitis supius inductu est: igitur sequitur alterum duorum q. vz. aut albu hoiez et hoiez sm qdditate sit ide ee: aut q no est necesse q ea q pdicantur sm accidens sint einsde qdditatis cu hijs de qbus pdicantur: hoc aut adhuc pbatur p hoc q si duo vel plura accntia accipiuntur vt extremitates copposite cu vno subto si vnu accidetiu cu subiecto est einsde qdditatis: tuc eade rone et scdz est einsdem qdditatis cu eode et que vni et eide sunt eade ipsa sut eade: sequeretur igitur q illa accntia ee einsde qdditatis adinvice. Sed hoc est falsum: qr no videntur extremitates ee eede sibi invice sm qdditates sicut videntur ee einsde qdditatis cum subto: qr sic albu ee eet sz qdditate musicu ee qd absurdu e: qr oibus manifestu est hoc no ee verum. In hijs aut pdicatis que dicuntur sm se semp necesse est ide ee sm qdditate subam et id cuius est suba: a substatialibus eniz subtis no sut diversa substatialia pdicata: tu eniz verbu substatiuu q est nota copositionis vnione significet pdicati cu subto tale notat vnione qualem pnt hre copposita: et in accidetaliter vnitis notabit accidetale: in subalr aut vnitis vnione subale denotabit. Substatie g pdicatorum q formalia sut et qdditates no sunt diverse sm ee a suis subiectis nec sunt nae priores et diverse sz ee que tpe pcedat ea quorum sunt sube: qles substatias dicut ee illi q ponut substatias rerum ee ideas. Si enim sicut illi dicut sunt diversum bonu in sube qdditate: et bone esse in re nali tuc erut alie et et separate sube p se aial et aial ee: et ens aliqd et ens sm se: et hec erunt nae qda et idee pter eas que predicte sunt q sunt res iste q sunt apud nos: et sut ille priores tpe qz iste sube sensibiles eo q sit facietes istas: et hoc totu sequitur ex hoc q qd erat ee ponitur esse suba sm se separata ab eo cuius est suba. Costat aut q falsum est: q: nihil primius generationi q hoc aliquid: et substantie coes generantur p psns: qr hoc generat huc et p psns hoiez et aial: et sic de alijs. Amplius aut si ponamus istas substatias qdditate. vz. et id cuius est qdditas ee absolutas abinvice tuc erut destructe abinvice: qr ea quorum sunt qdditates no erut hoc q sunt sine suis qdditatibus: et ipse qdditates no erut fundate inesse rato in nae et hoc aliqd sine hijs quorum sunt qdditates: et tuc sequitur q earum rerum quarum sunt qdditates nulla erit p subam sua qr non sciuntur ista scia ppter qd et qd nisi p suas qdditates. Alie aut sube q sunt qdditates no erut entia pfecta et fundata in esse: et sic sunt destructa cu no sint nisi in itellectu. Dico eniz destrui tales substatias qdditatuz si nec bono huic realiter vt no diversum ab eo inest bonu q est qdditas p qua bonu est hoc q est in bonitate sua: nec ee bonu inest huic bono qr que diversa sut abinvice sm ee hoc vnu no inest alteri substatialiter et tuc hec no sciuntur p suas qdditates. Scia eni cuiuslibet vna est scia qua scitur quid erat ee illud et in bono et in oibus alijs no similiter se hz: qr lz accidetia faciut ad sciam eius qo qd est hoc no est nisi de scia qa est: et no de scia quid est. Igitur si nec bonu ee est bonuz eo q qdditas boni est a bono separata: sequitur q nec ens sit ens: qr quidditas qua ens hoc est ens est ab ente sepata et sic sequitur q nec vnu e vnuz. Est enim simul ro de oibus: et oia vel sunt suis qdditatibus no sepatis ab eis vel nullu penitus sit sive ab eis sepate sunt qdditates: vn si nec ens aliqd est ens p sua qdditate sive entitatis: sequitur q nec aliorum aliqs est hoc p sua entitate et qdditate. Amplius cui no inest bonum ee sive qdditas qua bonu est no est bonu: eade igitur rone sequitur q benignuz non est cui no inest benignu esse: costat aut q sut aliq bona et benigna: opz igitur vt benignu ee et benignu et bonu ee et bonum sint vnu sm esse et no sepata abinvice sm esse: et similiter est de oibus pdicatis essentialibus que no sm aliud vt accidentia sed sm se dicuntur et sunt prima: sicut ca que est forma et qdditas principiu est ad id cui da esse qd sm q ipm qd est. Hoc enim sufficies est ad esse et ad sciam talis prioritas quavis no sint spes ideales sepate. Adhuc aut et si ponatur ee idee sm aliquem modu tuc adhuc tales forme magis sufficiut ad esse et sciam qz idee in hoc q iste sunt in rebus quarum sunt qdditates et forme. Idee aut no: per id aut q no est i re res ipsa nec est nec scitur. Est aut attendere q in hijs oibus qdditas accipitur sicut nos superius diximus: pro eo. vz. cui p se attribuitur diffinitio et hoc modo qdditas no est diffinitio: et lz hoc mo multa accidat ei ipsa tn sm esse est in appellatis et suppositis: et ab ea sunt ea que sunt: et extra ea no est quidditas sm ee simpliciter nec est absoluta ab eis nisi potetia sm qua in nullo sic est quin possit ee in alio: et Plato vides hac absolutione ipsius et accidetia que accidut ei sm se putabat esse quidditates sepatatas a rebus sz esse ita q haberet ee distinctu ab ipsis. Cu aut dicitur ens ee est ens et bonu ee est bonum duobus modis intelligi pot: si enim enutiabile sit bonuz esse et ens esse: tunc verum est bonu ee no esse bonu et ens ee no esse ens: et subam ee no ee subam sicut actus no est id cuius est actus ppter diversuz modu significadi: enuntiabile eniz sic formatu no est res in aliquo pdicameto qr non dicit rem absolute ad actum rei et est sic singulare: opz q si subam esse esset suba q eet aliqua suba: et lz ens no sit distinctu per differentia ab aliquo ente tn in mo significadi differt qn significatur p ens et esse: sed in preinducta disputatioe no sic accipitur sed potius dicitur ens esse et bonu ee id qd est bonum sm esse fundatu in ente rato sm naz: et hoc est bonu id qd est p qdicate que est bonu sm se. Adhuc aut diligeter advertendu est q quidditas predicto mo sumpta si sub hoc accidente accipitur q est potetia ee in suppositis predicatur de suppositis et sic opz ipsaz formaliter accipi: quia si sm esse male accipiatur sic actu est in hijs in quibus est et sic no predicatur de aliquo. Et hijs sic itellectis plana sunt ea que inducta sunt.

Non intelligit de ens p se priori sia. tex. co. 11. dicens accntia magnam pte conferunt ad cognoscendum quod quid est.

Documentum pamum.

Secundum.

Cap. 3m. De iprobatione positionis idearum p hoc ipsuz q ponuntur ee sube subtorum et principia scientie ipsorum.

Ex hijs aut que inducte sunt simul cu dictis palam est qr si fuerint idee quas quida dicut esse rerum quidditates et quidditatu partes: tunc sequitur q subiectu sive suppositu illarum substantiatu no sit substatia subiecta: no eni sunt substantie nisi p substantiale forma et quidditatez

Tex. co. 21.

que in ipsis sicut in subiectis sunt & suppositis: ideas autem sm hanc positionē necesse est eē substātias p se existētes & nō de subiecto aliquo in quo eē hēant pdicatas. Si enim sint de subiecto in quo sunt ex hijs rōnibus que inducte sunt sequitur q3 sz participationē sunt vnū in eē cum hijs de quibus vt subiectis vel suppositis pdicant: & hoc est cōtra hypothesim: & cum dicunt vnū cū subiectis erunt vnū & idē sm eē singula non sm esse accidēs. sed ita q sint eē singulorum subiectorum & qd erat esse ipsorum & q: sicut iam ostēdimus q scire singula p potissimā sciam hoc est scire qd erat esse ipsorum & singula sciunt suis qdditatibus nō separatis ab eis necesse est expositiōe ipsarum sequi q qdditates vniuscuiusq3 sunt vnū cū ipso & nō separatum qd ab ipso: hoc enim sequit ex ipsa hypothesi dicēte q singula suis sciunt qdditatibus: vnde ex quo Plato putabat astruere ideas ex ipso destruunt sm suā positionē q2 vbi nō omnia que adherēt substātie sunt qdditates ipsius per quas ipsa subiecta sive supposita sint hoc q sūt & sciant: sed eū ea que sm primū modū dicendi per se pdicant de suppositis. Ideo ea que sm accidēs dicunt de subiectis vt musicū & albū: pp ea q: duplicē hūt significationem in eo q denominatiue dicta duas diversas dicūt naturas: ideo nō ē verum dicere de illis q idē sit qd esse ipsorum & id subm de quo pdicant. ¶ Diversum enim qd est id subm est id subm cui accidit & ipm accidens q accidit. Et ideo pdicatū de subiecto aliqn sm qdditatē idem est subiecto & aliqn nō est idem cū ipso quidditas enim eadē nō est hoi & albo homini incītum hō albus est eo q diverse sunt nature hō & albedo & nō est vnum nā alterius sed tm hō est idē subiecto passioni de se noiatiue pdicate: q2 hec sūt vnū per accidēs & si homo est albus: aial rōnale est albū sm esse acceptū: sicut diximus in quinto vbi distinximus vnū p accidēs. ¶ In oibus igitur hijs que sunt qdditates vel pres quidditatū semp opz predicatū per se inesse subiecto: ita q ipsum predicatū sic de esse subiecti: absurdū enim apparebit si quis vnicuiq3 substātie sive insit sive nō nomē imposuerit quo qd erat esse vocet q2 si separatū est per esse a subiecto: tūc nō est aliqd de esse subiecti: & sic equū eē equū erit diversum ab equo. q2 id quo equus est id qd est separatum est ab ipso. Si aūt equus est equus aliquo cōstituente ipm inesse equi erit equus & sic de alijs est substātijs apud nos subiectis & sensibilibus existētibus hoc aūt quo equus est equus est qdditas ipsius qd igit pbibet quin etiā nūc statim sine separatorum pōne eē qdditatē sive quid erat eē in suba sensibili qua ipsa est qd est si suba sensibilis est quid erat eē si pdicatū de ipa nō tm est vnū suba cū subiecto sive supposito. ¶ Sed eē rōtalium pdicatorum est vnum cū supposito eo q ipsa predicata sunt quid de subiecti cōne existētia sicut satis patam est ex hijs que dicta sunt: in talibus enim nō est accidētalis vnio subiecti & pdicati: sicut nō sz actus est vnū eē & vnū qn hoc p cām dicentē qd intelligit: tūc enim vnum eē fit ab eo q est vnū sicut dico lucē solē esse dicit. Si enim actus essentialis vnius est vnū eē & actus essentialis entis est ens esse & actus eētialis hois vel quidditatis hois est hoiem eē & siliter est in oibus alijs & hoc nō est si quidditates & sube separate sunt q2 tūc actus earum nō sunt in istis sensibilibus. Et ideo nō dant eis eē substātias. ¶ Amplius si aliud & separatum fuerit quid erat eē & aliud qd est tūc opz q sit forma forme: & si forma est forme: hoc ibit in infinitū: q2 separata ponunt hoc aliqd eē: & opz q aliquo sint hoc aliquid & hoc est iterum separatū: & cū eē separatū sz esse necessario sit hoc aliquid pp illud qd supradiximus: q2 . vz. nō est de subiecto aliquo in quo sit: ideo iterum est illud hoc aliquid & aliud a se hēbit quo ipm sit & hoc ibit in infinitū: q2 vt dicit Boetius q est hz aliquid quo ipz est id qd est: quo est aūt nihil hz admixtū: q2 si quo est hēret aliquid quo ipm eēt iret in infinitū. Et ideo opz ponere q quo est esse hēat in subiecto & nō separatū: q2 si separatum esse hēret eēt hoc aliquid & abiret hoc in infinitū: q2 hoc quidē quid erat esse qd cōstituit rem in eo q est opz vnū eē cum re hoc est nō separatū ab ipsa: & sicut dicit ponēs ideas hoc indiget alio separato q nō sit vnū cū re que est hoc aliquid: igit & in separatis erit eadē rō q . vz qd in illis ē hoc aliqd indigeret alio qd cōstituit ipm & cū illud sit separatum erit iterū hoc aliquid & indiget alio vsq3 in infinitū: omne . n . qd separatū eē hz distinctū est hoc aliquid & ideo dicit Boetius q quo est nihil hz admixtū: & q2 nihil hz admixtū ideo separatū eē nō pōt. Palā igit est ex oibus que dicta sunt q in primis substātijs que pprie & principaliter & maxime sube dicunt & que dicunt esse sm se de ipsis & nō sm accidens: hoc enim sm primum modum dicendi per se dicuntur de ipsis vnūquodq3 sic dictorum quid erat esse: & vnūquodq3 q est ipsa quidditate idem est & vnum non separatum ab ipso.

Boetius in libro de hebdomadibus.

¶ Cap. 4m. De solutione sophisticorum elenchorum ad positionem istam inductorum.

Tex. cō. 21.

Hoc aūt modo dicēdo q . vz . qdditas sit eē eius q nō est separata ab ipso oēs sophistici elenchi soluunt q sunt ad eandē potētiā astruēdā que est de ideis: palā enim ex dictis est q2 eadē que nūc dicta est soluunt solutiōe. ¶ Si enim syllogizet hijs que dicta sunt ptradicēs sophisma sic si qdditas est id cuius est qdditas: igit socratē eē est socrates eadē rōne: sed socratē eē in eo q hō est enim idē cū eē aial rōnale & aial rōnale est duo igit socratē eē in eo q hō est est socratem esse duo. Adhuc socratem eē in eo q hō est est aial rōnale esse: & aial rōnale est diffinitio socratis: igit in hoc q hō est est diffinitio. ¶ Sūt aūt & alij multi elēchi sophistici, cut si qdditas hois est hō qdditas aūt est icorruptibilis & simplex & pn^m sciētie & hois multa que accidūt quidditati vel diffinitioni igit hō est oia illa qd falsum est: oēs . n . elenchi isti peccāt sm actūs sicut cuilibet patere putamus. ¶ Solvuntur aūt oēs ex hijs que dicta sūt: q2 qn dicimus qdditatē hois esse idē homini nō itelligit q oino sit idē sz itelligit per cām formalē eē dictum: q2 . vz . actus forme & qdditatis eētialis est eē hois & hō per cām & nō est idē per oimodam indifferētiā: & ideo multa accidunt vni que nō accidūt alteri: & rū dicit q aial rōnale ē duo: dico q accidit diffinitioni assumit. Est enim diffinitio actu vnū sed accidit ei duo eē potētia inquātū genus pōt esse cū alijs differētijs sicut superius diximus esse aūt vnū quo hō est vnus est ab vnitate diffōnis qua ipsa actu est vnū aial enim in diffinitiōe hois put ipm est de qdditate eius sm eē actu accipit: & hoc est put differētia hois est determinatū ad actū & eē actuale. in genere aūt acceptū nō dicit aliqd actu existēs: & ideo hoc modo est potentia alterū & alterum. Similr aūt cū dicitur aial rōnale est diffinitio & est idē homini: ergo hō est diffinitio. & hō hz diffinitionē. igit diffinitio hz diffinitionē & hoc ibit in infinitū. Diximus aūt iam q aial rōnale per cām formalem est hō: ita q causa formalis accipiat nō forma designata p nomen hois: sed tota natura cōposita cui diffinitio attribuit: & nō diximus q oino nulla differētia sit inter hoiem & eius qdditatem: accidunt ergo multa qdditati que nō accidūt hoi & ecōverso sicut cōpositū esse ex carnibus & ossibus accidit homini & nō accidit diffinitioni: & hēre diffinitionē accidit homini q nō accidit diffinitioni & hmōi sunt multa que facile est determinare sz dicta. Et ideo ante istā disputationē qdā prelibamus de talibus elenchis sophisticis. ¶ Oēs enim hmōi elenchi de quibus pōt aliqs eē ircecogatus in opponēdo & ex quibus veris sentētijs pōt solvere eosdē nihil penitus differūt ab hijs que nūc dicta sunt oēs enim peccāt sm accidēs: & vnā & eandē q nūc dicta est hūt solutionē. sic igit dictū est a nobis qūo qd erat esse est idem cum eo q est: & quomodo non est idem cum singulo eo q est: & soluti sunt elenchi sophistici.

In a sentence idem etiam aliter, in pūt loco.

Multa accidūt qdditati nō accidentia homini &c.

¶ Cap. 5m. De hijs que de principijs eorum que fiunt premittuntur ad ostendendū ideas ad generationē non prodesse: ostendit etiā in hoc capitulo q generatio est a cōveniente.

Tex. cō. 22.

Ad ostēdēdū aūt q ille forme nō psunt ad gñationē opz nos pmittē de pncipijs ex quibus fit hoc qd gñat: & vtrū gñat ex cōvenienti eī qd gñat: & vtrū generatur cōpositum vel mā vel forma. hijs enim prelibatis ostēdemus q forme separate nihil psunt ad gñonē. ¶ De pmis igit dicimus q eorum que fiunt alia fiunt a nā alia ab arte: alia autem sunt athomata sive per se facta. Dico autē per se facta que nō habēt cām per se sed fiunt a cā per accidens sive a casu & fortuna. ¶ Omnia vō que fiunt quocūq3 mō fiant fiunt ab aliquo efficiēte per se vel per accidēs: & fiunt ex aliquo sicut ex materia & fiunt quid sive aliquid sm aliquam formam distinguentē in esse substātiali vel accidentali: quid enim hoc dico & arte eē sm quālibet cathegoriā auc. n. sic hoc aut q̄tū hoc aut q̄le hoc aut qū aut aliqd aliorum pdicamentorum generati.

rati. Generationes aũt nãles in hijs q̃ fiũt hec sũt quor̃ gñō est ex nã ⁊ ex mãli pricipio sicuter q̃ fit: ⁊ hoc pñm dicimꝰ mãz a quo aũt dicimꝰ pñm efficiẽs nãle a quo fit aliqđ eor̃ q̃ fiũt aliqđ de nũo entiũ pnãz: qđ vo nãle dicimꝰ ꝙ fit qđ ⁊ hoc aliqđ fm formã nãlẽ vt hõ: aut plãta aut aliqđ aliõ taliũ: ⁊ hoc dicimꝰ eẽ subãni dmiduas q̃ prio ⁊ principalr̃ ⁊ marie dñt esse sube: oia vo facta aut nã aut arte hñt mãm: ⁊ hoc pbaĩ ex hoc ꝙ q̃libz eor̃ põt eẽ ⁊ non eẽ. pñm aũt tale qđ se hz ad eẽ ⁊ nõ eẽ potẽtia in vtroq̃z est mã: vltter aũt loquẽdo in oibꝰ nãlibꝰ ⁊ artificiatis illud: ex q̃ res est mã est: ⁊ illud pñm fm ꝙ fit hoc qđ est nã siue forma est cuiusz vt plãta. aut aĩal aut aliqđ aliud hijs siẽ: a q̃ aũt fit sicut mouẽte aut efficiẽte est nã siue nãle pñm fm sĩlitudinẽ eiusdẽ spẽi dictũ: q: gñans aut est vniuocũ aut reducit ad vniuocum: qñ est gñans pprĩũ. ⁊ si nõ est sĩle in spe tñ est ꝯformẽ: sicut qñ mulus gñaĩ ex equo ⁊ asina vel qñ fit gñõ ex putrefactione. ¶ In hijs. n. semẽtinũ mouẽs ꝯformitatẽ hz ad gñati spẽz: lz nõ plenã hẽat similitudinẽ: hoc ẽt in nãlibꝰ est ostẽsuz. es vo que sic sunt mouẽtia gñant in alio qđ est mã: in gñanctibus. n. pprijs ⁊ mouẽtibꝰ hõ gñat hoiem sic. n. ꝯuenientia in spe sunt genita cũ suis gñantibꝰ ppnãz spẽi gñantis que potẽtia sĩle sibi istuit mãe. alie aũt gñões q̃ nõ sũt nãles sz artificiales pprie dñr ptãtes: oẽs. n. ptãtes siue facture sũt ab arte aut ptãte idustrie alicuiꝰ pret artes sic aues faciunt nidos: aut sũt a mẽte que nõ adhuc ꝯcepit artẽ sicut multi hoies ad aliq̃ idustrĩã hñt ex ipa nãe aptitudine. hor̃ ẽt q̃dã fiũt que dñr antomata siue per se facta sicut que fiũt a casu ⁊ a fortuna. hec. n. duo reducunĩ ad cãm efficiẽtẽ: sicut ẽt a cã efficiẽte fiũt ea que fiũt a nã. q̃dã tñ a casu q̃ a nã fiunt eadẽ vel ꝯueniẽtia suis efficiẽtibꝰ. Et aliqñ fiũt ex semine siue ex spermate mouẽte ad sibi sĩle: aliqñ aũt fiũt sine seminibꝰ siue spermatibꝰ sicut in hijs q̃ fiunt vtute stellar̃ ⁊ ex putrefactiõe. ¶ De hijs q̃ oibꝰ fm suas diuersitates in posteriori ab isti a scia pscrutãdũ est: ⁊ pz ꝙ oĩa illa fiũt ab aliq̃ efficiẽte ⁊ mouẽte fm formã ⁊ spẽz cũ eo ꝙ gñaĩ. ab arte vo fiũt q̃rũcũq̃z pria spẽs mouẽs ꝯcepta est in aĩa: q: ars est factiuũ pñm cũ rõne spẽm aũt dico id qđ erat eẽ cuiuscũq̃z artificiati: ⁊ pria suba formalis. si. n. artifici atũ diffiniaĩ dicet ꝙ est illud qđ attingit spẽm que est in intellectu actiuo artificis ⁊ forma que est in intellectu ⁊ in artificiato differunt qdem fm esse sed non fm rõnem: q: ipsa spẽs que facta est in re artificiata fm iperfectã icboatione est in itellu. Sic. n. ꝯrior̃ q̃dãmõ est vna ⁊ eadẽ spẽs in itellu sicut spẽs sanitatis indec est sani ⁊ egri priuatiõis. n. spẽs est illa spẽs que est suba siue forma opposita: sic lã dirimꝰ sic sanitas species sani ⁊ est ifirmitatis q̃dãmõ sic in prio lib. istiꝰ sapie dicimꝰ qđ nihil phiber idẽ eẽ cãm duor̃ oppositor̃: q: absentia spẽi sanitatis ostẽdit ifirmitas eo ꝙ ifirmitas priuatio est ⁊ spẽm pprĩã nõ hz sanitas aũt est rõ factiua que est in aĩa medici ⁊ est spẽs in scia factiua ⁊ nõ speculatiua. ⁊ hec ẽ eadẽ rõ ifirmitatis per hũc modũ q: huic scie sanitatis ĩ vel recte sanũ siue sani rõ fuerit ineẽ huiꝰ qđ est rõ sanitatis p psenciã ⁊ rõ ifirmitatis per absenciã. hec aũt rõ est sicut eq̃litas: q: et rõ sanitatis ꝯsistit i eq̃litate humor̃ sicci ⁊ calidi: ⁊ illiꝰ priuatio iducit ieq̃litatẽ que est cã ifirmitatis ⁊ ipa infirmitas. sic aũt semp a ꝯueniẽti siue a nã siue ab arte fiat. ¶ Si. n. ponamꝰ aliquẽ frigiditate laborare nõ fiet eq̃litas que est sanitas nisi fiat calidita s: ⁊ caliditas nõ fiet nisi fiat expulsio humoris frigidi ⁊ expulsio fri. nõ fiet nisi poteẽ calidũ frigidi dissoluiuũ. ⁊ ita semp itellectus actiuꝰ pcedit oia ꝯsiderando fm ordinẽ inter media vsq̃z ad hoc ꝙ idẽ vltimũ qđ per speciem primum est in intellectu valet perficere. Et postq̃ omnia sic ordinauit ⁊ disposuit fm rationẽ tunc deinde iam ab istis motus incipit qui vocatur potestas hoc est factura cũ artis ratione. ⁊ hec omnia fiunt post sanitatez in anima medici ⁊ ad sanitatem que est in complexiõe animalis: ⁊ omnia media sic disponunĩ ꝙ aliquid conueniencie habent cum primo ⁊ vltimo que sunt eadem ratione. Igitur in talibus accidit modo quodaz ex sanitate sanitatem fieri. ⁊ domuz ex domo: accidit enim ex domo que sine materia est in intellectu fieri sanitatem vel domuz que est in materia perfecta extra mentem artificis. ¶ Dico autem hoc exponendo ꝙ substãtia siue forma siue materia est quid erat esse qua diffiniĩ artificiatum sicut predixi-mus. generatiuũ autẽ ⁊ motiuũ in talibus est duplex. primum enim in talibus generatiuum vocatur intelligentia actiua. zm autem qđ mouetur ab illo ⁊ est medium mouẽs ⁊ motum. ⁊ hec vocatur potestas siue factura cuz ratione: hoc autem qđ est intellectura est mouẽs a principio hoc est a specie quã cõcipit que est finis mouens. ⁊ hoc est sanitas in mente: illa vo mouentia secũda que inducunt sanitatez potestate sua mouenĩ oia specie prima que finalis est intelligencie mouẽtis: q: illã finaliter intẽdit. ⁊ hoc est qđ dicitur ꝙ vltimũ operis siue potestatis primũ est in intentione. similiter aũt hijs sunt ⁊ singula media mouentia que infra siue media vocanĩ siue ifima sicut sunt in singulis que fiunt ab arte vel a natura. sic igitur de principijs eorũ que fiunt ⁊ ꝙ omnia a conuenientibus sibi efficientibus fiunt dictuz sit. hec enim sufficiunt ad propositam intentionem.

¶ Cap. 6m. Q: oẽ q đ fit ex ꝯueniẽti sic fm efficiẽs ⁊ fm mãz. Tex.cõ.23.

Dito aũt adhuc ꝙ opz ꝙ oẽ qđ fit fiat a sibi cõueniẽti nõ tñ in efficiẽte sicut iaz dcm̃ est: sz ẽt ex mã sibi ꝯueniẽte. In mouẽte. n. primũ mouẽs rõnẽ mouẽdi istuit oibus medijs que mouẽt sicut istrumẽta. hec. n. oia ad motũ prima spe mouẽtis informanĩ. ¶ Dico aũt hec fieri vt ꝯualescit aliqs ex infirmitate frigida opz adeq̃ri. ⁊ sic pz ꝙ qđ siue q̃ditas sanitatis est id adeq̃ri ad geometricaz pportionẽ siue medietatẽ. hoc aũt qđ est adeq̃ri ecit fit alefiat. eo ꝙ excessus frigoris cã fuit ineq̃litatis. hoc. n. existit ꝙ est id qđ est adeq̃ri. ¶ Id aũt qđ est adeq̃ri p calidi iductionẽ fit ab aliq̃ actiua ptãte: ⁊ ptãs hec siue fit pmi agẽtis siue medij iã faciens in eo ꝙ fit sanũ: actiua. n. ptãs est pñm trãsmutationis in aliud fm ꝙ est aliud. ⁊ iõ illa ptãs est illud vñ icboat motus sanãdi. Et si illa potestas est ab arte: tũc pñm motus est spẽs que est in aĩa. Si aũt est incboatio illa ab antomate siue a per se fiente siue a casu vel fortuna: tũc icipie ab hoc qũ qdẽ faciendi pñm est ab arte sicut est in mederi. tunc forsitã pñm motꝰ est a calefactione. Calorem aũt facit forte fricatione. Et tũc fricatio est inceptio potestatis ⁊ calor est initiũ sanitatis: ⁊ est aũt ps talis sanitatis. ft manet in ipsa aut sanitas sequiĩ ipm si calor nãlis qui est ps sanitatis ꝯualescit ⁊ vigoraĩ a calore accñali excitato p fricationẽ. tunc. n. sequiĩ cũ aliqđ tale qđ est ps sanitatis. ⁊ hoc fit aut per plura media aut per vnũ. hoc aũt qđ est vltimũ finẽ icludẽs vocaĩ vltimũ faciẽs: ⁊ qđ est ita finem vltimũ intlodẽs ps est sanitatis ⁊ sanitati sĩe. Similiter aũt ⁊ domꝰ fit ex aliqbꝰ similibꝰ sibi que sunt ptes figure ipsiꝰ sic lapides sic cõpositi ⁊ alioꝝ vnũq̃dq̃z ex quo fit domꝰ. Si eñi lapides ⁊ ligna sic disponanĩ fiet ꝯtignatio ⁊ cõpago parietũ ⁊ tecti est ps figure domus: ⁊ ꝯtignatio nõ fiet nisi ita disponanĩ que sũt ps ꝯtignationis ita vo non disponenĩ nisi sic dolenĩ: ⁊ sic dolatio ps est dispõnis: ⁊ sic semp pcedẽs est in sequẽti vt pars q̃dã ipsius. ¶ Propter qđ sicut dcm̃ est Tex.cõ.24. ipõle est aliqđ fieri si nõ peristit in suo simili qđ est q̃dã ps formalis ipsius: q: igiĩ sic ps ꝯueniẽs ei qđ fit pexistit facto ex necessitate: palã est ex dictis ꝙ hoc nõ tñ est in forma efficiẽtis: sed ẽt in mã mã nãq̃z ps est mã. n. inest ⁊ fit ⁊ inquãtũ inest est pnti piũ facti. iquãtũ aũt fit ⁊ trãsmutaĩ est pñm fieri aliud q̃ pñm eiꝰ qđ fit ꝙ est aliud a mã est de nũo eorũ que sunt in rõne: ⁊ hec est forma que nõ est pñm nisi facti: vtrũq̃z vo hor̃ hec est compositũ ex vtroq̃z dicimus factũ sicut sunt erei circuli. Sic eñi dirimus quid sunt in quantũ sunt erei circuli: sic enĩ ⁊ mãm dicimus quia es ⁊ spẽm dicimus: q: figura talis qđ ex medio pũcto ad superficiẽ vndiq̃z equales hz lineas. hoc ꝙ dicimus figurã est genus nominã ad qđ primo differencia spẽm figure constituens: ⁊ cuz dicimus noie ꝯgregato ereus circulus hoc totum in rõne sua diffinitiua cõcipit mãm sicut supra in sexto huiꝰ sapiẽtie libro dirimus de oibus nominibus pbabilis. Sed opz distinguere in eo ex quo fit aliquid: q: id ex quo aliquid fit sicut ex mã fieri dicunĩ: ⁊ illa ex mã fieri dicunĩ quãdo non fiunt illa materia: sed fiunt illius materie per transmutationem ⁊ alterationem ⁊ materie assimilationem ad illud qđ fit. Non eniz statua fit lapis: sed lapidea. ⁊ ideo mã nõ in recto predicatur de eo cuius est mã sed per denominationẽ: in priuatione aũt etiaz diciĩ: ex quo fit aliqđ sicut dicimꝰ fieri sanũ ex ifirmo. ¶ Et priuatio: neq̃z in recto neq̃z p

Quare mã denominatiue pdicaĩ de materiato.

denominationē ꝑdicaꝛ de eo ꝙ fit ex ipsa: homo eni consa lescens: non dicit denominatiue illud ex quo fit sicut ex priuatione.

Tex. cō. 25.

Causa vō huius est qꝛ hoc ꝙ fit ex aliquo dupliciter dicit. fit. n. ex aliq̄ sicut ex priuatione: ꝛ fit ex aliq̄ sicut ex subiecto qđ subiectū dicimus mām sicut dicimus ꝙ hō fit sanus sicut subiectū ꝛ laborans fit sanus sicut subiectuꝫ sub priuatione existens: magis etiā dicit fieri ex priuatione vt ex laborante sanus ꝙ ex homine. qꝛ priuatio sicut dissimile ꝛ cōtrariū abijcitur: subiectū autē sicut assimilatū manet: ꝓpter qđ laborans nō dicit denominatiue sanus: qꝛ nil eius manet cum sanato. sed dicit homo ꝛ sanus homo: ꝛ nō denominat sanus ab homine: qꝛ subiectum est idem ipsiꝰ accidens: ꝛ nō est transmutatū: sed sua quidditate existens. In hijs autē que dicunt tm̄ materiā oportet denominatiue dici materiā sicut homo nō dicitur caro ꝛ sanguis: sed carneus ꝛ sanguineus. In omnibus autem mutat materia ex priuatione sed aliquoꝛ priuatio nō est manifesta: neqꝫ noiabilis ꝓprio nomine: sicut in eree figure cuiuslibet. siue idoli: siue sphere: vel cuiuslibet alteriꝰ figure: nisi forte in talibꝰ ex infigurato nitamus figuratū fieri: sed non dicimus ex idolo fieri idolū vel ex in hoīe fieri hoīem: ꝛ hoc modo ex cemētis ꝛ lignis fit domus nō ex indomo dicētes fieri domū: tamē in talibꝰ ex hijs subiectis ꝑuationi videt fieri ꝙ fit sicut illic in hijs que ꝑuationē hñt: sicut sanum fit ex laborāte siue infirmo: ꝓp qđ sicut nec illic dī in recto illō qđ fit ipm ex quo fit: sed in obliquo per denoīationē subiecti ꝛ nō ꝑuatiōis fit nec hoc dī statua lignū in recto: sed ex ligno ꝓducit statua lignea: ꝛ nō ꝓducit lignū ꝛ ꝓducit statua enea. ꝛ nō ꝓducit es ꝛ lapidea sed non lapis ex lapide: ꝛ domus cemētaria sed nō cemētū.

Tex. cō. 26.

Siqs eni hoc subtilr inspexerit intus nō dicit ꝙ simplr absqꝫ mutatiōe ꝛ priuationis abiectiōe fit ex ligno statua: aut ex cemento domus: qa opꝫ ista fieri ꝯtinue permutādo id ex quo fit ꝛ nō dicit illud fieri simplr: sicut ex substinēte formā in se sine mutatiōe: ꝛ huius cā est ꝙ ita dī illud qđ fit ex ipso fieri. Si aūt sic fit ex ipso ꝙ ꝯtinue abijcit dissimile ꝛ ꝯtinue accipit simile: palā est qm̄ omne qđ fit fit ex ꝯueniēti ꝑm māꝫ. Omne eni appetēs aliquid nō appetit ipm nisi per silitudinē ꝛ ꝯuenientiaꝫ quā hꝫ cū ipso: ꝓpter qđ ꝓbat omne qđ fit ex ꝯueniēti sibi fieri ꝑm mām ꝛ oēs formas generatoꝝ eē in mā per inchoationē ꝛ nullā esse separatā. Sic igit dcm̄ sit a nobis ꝙ omne qđ fit fit a conueniēti sibi ꝑm mouens ꝛ materiam.

Cap. 7m. In quo ostēdit ꝙ nō fit nisi compositum.

Deinceps aūt ostēdemus nō fieri nisi cōpositū ꝛ nō mām in esse materie nec formā in esse forme: sꝫ cōpositū in eē cōpositi ꝑm ꝙ ipm est hoc aliqđ: formā autē nō fieri nisi per accñs ꝑm ꝙ ipsa est in hoc cōposito qđ fit ꝑm eē compositi.

Tex. cō. 26.

Dicamus igit ꝙ illō qđ fit ab aliquo fit oē qđ genitū est hoc autē a quo fit dico eē id vnde est ꝑncipiū motꝰ: ꝛ hoc est mouēs ꝛ faciēs ꝛ generās: opꝫ et fieri ex aliquo sicut dicimꝰ: hoc aūt qđ fit ꝛ generat nō fit ꝑuatio. qa non manet in genito: sed abijcit ꝛ est tota abiecta in factuꝫ esse id qđ fit sed fit ex mā. Jam aūt diffiniēdo siue distinguēdo dicimus ꝑm quē modū hoc ex hoc fieri dicimus: ꝛ qūo fit hoc qđ fit ex ipā mā assimilata: hoc aūt qđ fit gratia exēpli ē sphera: aut circulus: aut qđcūqꝫ alioꝝ euenit fieri quēadmodū dicimus ꝙ sic faciēs qui est ꝑncipiū motus: nec facit es ꝙ est subm per se: nec fac spherā sꝫ se: siue formā sphericā: nisi ꝑm accñs inqꝫtū est sphera siue sphericitas i hoc ꝙ est cōpositū sꝫ facit id qđ est enea sphera simul: ꝛ hoc est cōpositū: illā eni eneā spherā facit. Uniꝰ ꝓbatio est qa facē aliqđ ex totalr subiecto: siue ex eo ꝙ totū manet in facto est facere hoc aliqđ. Nō enim totū subiectū fit ex totalr subiecto: qa sic idem eēt ex seipso ꝙ nō pōt eē: qa sic idē eēt ꝛ non eēt simul. Similr forma non fit ex totalr subiecto: qa sic forma hret mām partē sui ex qua eēt: ꝛ sic non esset simplex sed cōposita: ꝛ eēt hoc aliqđ. Relinqtur igit ꝙ ex totalr subiecto nō fiat nisi hoc aliqđ.

Pbatio ꝯductiuo ad ꝓbandū cōpositum p se generari: nō mām aut formam.

Dico autē exponēdo hoc qa bene ꝯtingit facere efficiētē es rotūdū simul ꝙ est cōpositū per istā rōnē: sed nō ꝯtingit eū facere rotūdū: siue ipsam rotūditatē facere: ꝛ es rotūdū facere nō est ipsaꝫ rotūditatē facere vt spherā siue sphericitatē: sꝫ facē es rotūdū est facē aliō aliqđ ab ipsa rotūditate sicut spēm ꝯstitutā: ꝛ hāc spēm facē in alio ꝙ ē mā: ꝛ hoc est per accñs ꝛ nō per se spherā facere: per se aūt cōpositū. nam si facit aliqđ is qui facit: tūc opꝫ ꝙ ex aliquo alio fiat sicut dicimus: ꝛ hoc est subꝫ: sic dicimus eū facere eneā spherā: ꝛ hoc cōpositū ita dicimꝰ eū facere: qa ex hoc ꝙ est es siue mā hoc cōpositū facit ꝙ est sphera. Si igit etiā hoc ꝙ est sphera siue sphericitas fac: tūc opꝫ ꝙ illud silr faciat ex aliquo sibi ꝯuenientibus: qa ex parte efficiētis erit ꝯueniens in forma: ꝛ ex parte eius ex quo fit erit silitudo in mā: ꝛ sic erit forma forme: ꝛ hoc ibit in infinitū: qa eadē rōne qua generat vna forma generat ꝛ alia: ꝛ hoc vadit in infinitū. Aut opꝫ dicere ꝙ ꝑma forma generet ex nō forma: ꝛ si hoc dat tūc opꝫ ꝙ generet ex nihilo ꝙ nō accipit aliqs intellectus.

Tex. cō. 27.

Palā igit qa nec fpēs fit nec aliqđ qđ in sensibili subā est ꝙ formā vocare opꝫ: ꝛ ꝑcipue ꝓpter ꝑmā rōnē quā inducimus: forme eni nō est gnātio per se: sꝫ per accñs sicut dicimus: nec generat qdditas que est qđ erat esse hoc ꝙ facit esse hoc ꝙ est. Hoc aūt ꝙ est forma ꝛ qđ erat esse est ꝙ per accidēs in alio fit: ꝛ fit aut ab arte: aut a nā: aut ab aliqua alia potestate effectiua. Multum aūt differt in alio fieri ꝛ ex alio: qa qđ in alio fit non fit nisi ex ꝯñti ꝛ factio non est per se de ipso: nec ad ipm trāsmutat mā: sꝫ qđ fit ex aliquo est directe terminus efficiētis: ꝛ hoc est cōpositum: facit igit factor eneā spherā eē eo ꝙ facit cōpositum ꝙ est ex hoc es ꝛ sphera. Nā si artifex facit hoc demōstratū cōpositū hāc spherā eē cū hoc demōstratuꝫ ꝛ designatū fit sphera enea ex mā ꝛ forma cōposita ꝯstat ꝙ hoc cōpositū facit spherā eē spherā. Spherā aūt eē vlr si est generatio sphere eneę: opꝫ ꝙ illa generatio fit ex aliq̄ sic ex materia: ꝛ sic oē genitum egebit eē diuisibili ꝛ oportebit eē hoc genitum demōstratū eē hoc ꝛ hoc mām ꝛ formā: siue cōpositum ex materia ꝛ forma: qa iam ostēsuꝫ est ꝙ mā manet in oī genito ꝛ facto. Dico autē hoc qdem mām eē in genito: illud aūt eē spēm: qa hec duo sunt principia facti ꝛ generati. Si aūt ꝯcedat diffinitio sphere eē ꝛ qdditas ꝙ sphera est corpus qđ eqle est ex medio cētro ꝓductis lineis huiꝰ qdeꝫ sphere sic diffinite hoc ꝙ est vna pars eius erit in quo erit ista formalis qdditas que facit spheraꝫ eē spherā: siue hoc ꝙ est ꝑm eē sphere: hoc eni est in illo ꝛ nō est sine materia. Aliud aūt est omne siue totū quod factū est ex mā ꝛ forma sicut ꝙ ē enea sphera. Ex oibꝰ aūt que inducta sūt palam est qa in hoc cōposito facto hoc qdam ꝙ est qdditas dās cōposito eē spherā est quasi spēs: deinde aūt et quasi substātia hoc mō quo artificiales formas ꝛ quidditates vocamus subas: qa dant nomē ꝛ eē ꝛ rōnē artificiatis: ꝛ hoc nō fit nisi per accñs sic sepius diximus. Synodus aūt siue congregatio totius ex mā ꝛ forma cōposita ꝛ dicta ꝑm eaꝫ substātiā siue formā que nō fit illa per se fit ab efficiēte ꝛ generāte: ꝛ qa ꝑter subam que est qdditas materia vnū est componētiū ꝙ manet in ipso: ꝛ hoc qdē componētiuꝫ est hoc sicut materia: ꝛ hoc aliud est hoc: sicut suba ꝛ qdditas opꝫ ꝙ oē genitū sit diuisibile in duo ꝑm potētiā sꝫ sit vnuꝫ in actu: qa sꝫ quidditas ꝑdicat de ipso sola mā: tm̄ etiaꝫ ꝑdicat de ipso per denoīationē ꝙ nō fieret si nō maneret in ipo: ꝙ igit nō fiat vl' gñet p se nisi cōpositū ꝛ nō mā siue forma sit dcm̄ a nob.

Cap. 8m. In quo ꝓbat ꝙ idee nihil ꝓsunt ad gnōnem.

T. cō. 28.

Omnibus aūt hijs prelibatis queramus vtrū necesse sit ponere quādā idealē vel extra rem separatā spherā que fit ꝑter has sensibiles: siue materiales ꝛ factas spheras: ꝛ vtrū necesse sit ponere domū idealē que sit ꝛ preter cemētum ꝛ alia que sunt materia domus: aut nūq̄ facta est aliqua talis sphera: aut domus imaterialis siue insensibilis.

Platonis.

Si eni in artificialibꝰ non est necessarium domū ponere exēplarem extra faciētē ꝛ materiaꝫ: tunc multo minus hoc necessariū est in prehabitis: qa natura est omni arte certior ꝛ nō indiget aliq̄ extra faciēte ꝛ dirigēte ꝛ rectificāte opus suū. Si. n. isti qđ ni rñdēs dicat aliqs ꝙ oꝫ eē exēplaria extra: illa exēplaria erūt hoc aliqđ siue qđ hoc. dico aūt hoc qđ eē qđ sunt prime forme ꝛ qdditates istoꝝ: sꝫ qꝛ hoc qđ sic qđ dicimꝰ signat tale in cōi ꝛ hoc nō est determinatū ꝛ designatū pticulare in substātia nō signat hec qdditas aliqđ pticulare sꝫ qdditatē designat in cōi: qđ āt designat in cōi qdditatē simplicē ꝛ separatū est ꝛ nō tāgit māꝫ: ꝛ qđ nō tāgit nō agit ꝛ qđ nō agit nō alterat neqꝫ trāsmutat.

Iste tales forme igitur neq̃ alterant neq̃ trāsmutāt mām cum in p̄cedētibus habitū sit q̄ nō fit aliquid nisi ab eo q̄ mām trāsmutat. ¶ Amplius forme sūbales simplices nō sūt alicui ꝯrie neq̃ actiue sunt neq̃ passiue: & ideo ignis simplr nō agit neq̃ patit̃ ab aliquo: sed actiua & passiua sunt q̄litates: pp̄ qđ ēt ea que sunt formas sūbales ex solo situ p̄rium māe ꝯñtia neq̃ actiua sunt neq̃ passiua ꝓp̄rie: sic rar & densū & tāta ab hijs leue & graue. ¶ Si igit̃ idee que sūt sūbstātiar q̄dditates sunt forme sūbales simplices neq̃ agunt neq̃ patiunt̃: & sic iter nō trāsmutāt mām. Iste sunt igitur due cause qbus demōstrat̃ formas hmōi ad generationē nihil ꝓdesse. Id eni qđ facit artificialr & q̄ gnāt nālitēr fac & generat ex hoc demū ato māli p̄ncipio tale hoc particulare factū vel genitum ꝯueniens in forma cū generāte & materia: sicut in antehabitis est ꝓbatū. Et quādo qđ generatū est tūc complete est tale gnātū hoc cōpositū quale est generās in actu: & ex quo generat̃ in potētia: & hec potētia nō est mālis tñ: sicut sepe diximus: sꝫ est formalis sicut forma inchoata & ꝯfusa que ꝯtinue p̄cedit ad perfectū & determinationē: sicut ex vita ad sensuꝫ & ex sensu ad rōnē sicut sepius in nālibus libris ꝓbatū est: & in antehabitis scie istius: & sic pꝫ q̄liter a ꝯuenienti fm spēm & formā p̄cedit a cōuenienti fm formā & spēꝫ tā ex pte efficiētis q̄ ex pte māe. ¶ Omne vō qđ sic fit & ex quo fit est indiuiduū designatū in gñe sube sicut callias & socrates sicut in artificialib᷒: oē qđ fit est compositū designatū in mā: sicut sphera enea vel lignea est hoc aliqđ designatū. hō vō & aial in hijs que fiūt per nām est sicut sphera enea nō designata: sꝫ totaliter sine vniuꝰ accepta: & hoc ēt dicūt formas ꝯceptas cū mā sensibili sicut & sphera enea: & nō dicūt formas a mā sensibili separatas: & ille sunt in qbus denotat̃ essentialis ꝯueniētia huius geniti ad generans hoc: & sic pꝫ q̄ nec termini gñationis qui sunt a quo & ex quo fit gñatio & idē qđ generatur: nec forma ꝯueniēte que est iter eos est nisi in mā sensibili: manifestū est igit̃: q̄ speciērū idealiū cā ñ que sunt spēs p̄ter singularia extra materiā sensibilē existētes sicut qdā phī Platonici ꝯsueti sunt dicere spēs ideales esse causas gñationis sunt ad generationē nō necessarie. Cum oē qđ exigit̃ ad gñationē ꝯceptū sit in ipsa mā sensibili. ¶ Adhuc aūt q̄ nec si eēnt alique tales separate spēs ꝓpter ipsas essent ille substātie genite singulares quas nos eas que sole substātie sūt fm se distincte substātias appellamus q̄ sicut iam paulo ante diximꝰ: nec actiue essent nec passiue nec mām gñabiliū & corruptibiliū tangerēt quocūq̃ tactu vero vel metaphorico sic̃ forme tāgere dicunt̃ qñ subito ꝯiungunt̃ & alterāt ipꝫ: sicut dicimus q̄ frigꝰ tāgit nos qñ alterat sicut determinatū est in primo libro de gñatione & corruptiōe. ¶ Si aūt obijciat quis q̄ si hoc semp est ex hoc & tale hoc ex tali illo ꝯceptū cū mā ex tō cepto cū mā hoc erit in infinitū in ante sumēdo & sic infinita erūt actu qđ est ipossibile. hec dubicatio nō est ad ꝓpositā intentionē in qua nihil amplius intendimꝰ nisi hoc q̄ forme separate nō ꝓsunt ad generationē: ipa aūt dubitatio tacta est a nobis & soluta in octauo physicoꝝ.

¶ Cap. 9m. De verificatione huius propositionis. ꝯueniēs fit a conuenienti in naturalibus.

Uia vō iā dixīmꝰ q̄ oē generatū fit cōueniēs a ꝯueniēti fm formā & spēm. & hec ꝓpō videt̃ in qbusdā hēre instantiā: & vificabimꝰ eā p̄mo in hijs que fiunt per nām & postea ēt in alijs. Diximus igit̃ palā esse in multis q̄ gñens sꝫ formā tale est q̄le est gñatū sine sit gñans primū sicut hō gñans: siue sit gñans ꝓrimū sicut semē gñans: nec tñ est idē numero neq̃ vnū sed est vnū in specie diuersū numero ꝓpter māe diuersitatē. & hoc qdē pꝫ in gñantibus primis in physicis pfectis: hō nāq̃ gñat hoiem & leo leonē & sic de alijs: manifestū est aūt etiā in gñantib᷒ p̄rimis: q̄ sicut in sextodecimo & q̄ntodecimo de aialib᷒ ꝓbauimꝰ gutta femine in aialibus nō est nisi mā: sed sperma masculi est actiuū qđ resoluit̃ in spiritū formantē qui intra viscositatē femini ꝯtinet̃ & ingredit̃ in ipm sicut aia in corpus ingredit̃ in feminib᷒ aūt planear: idē est q̄ in hijs due virtutes sūt ꝯiūcte ipregnās. vꝫ. & ipregnata. ¶ Est aūt hec formatiua virtus que radicat̃ in suba que est quidditas seminis fm q̄ ipm semen est & in gñe cause efficiētis & nō māe: sic. n. hꝫ virtutes oīum partiū similium & dissimiliū. Et hō virtꝰ eius est sicut virtus intellectꝰ actiui siue practici. Omne. n. qđ ad similitudinē sui diuersa operat̃ fm formā & spēm est p̄ncipiū operationis sicut intellectus & nō sicut nā: que vnū solū operat̃: virtutē aūt illā ꝯstat valde diuersa fm formā & spēm operari: & iō dicit̃ q̄ hec virtus a qbusdā phis vocat̃ intellectus in semine: & hoc diximus & declarauimꝰ in sextodecimo libro de aialib᷒: vnde etiā hec virtus vocat̃ artifex: & pp vim creatricē quā hꝫ in formis mēbroꝝ & virtutibus eatū dēa nonnullis vocat̃ diuina: & ab hijs qui subtiliores sunt ꝑipathetitoꝝ vocat̃ aia & artifex. Anima qdem q̄ oīa que operat̃ facit ad vite potētias. Artifex aūt q̄ oīa ꝓducit & ꝓducit ad modū intellectꝰ artificis qui est forma eoꝝ que ꝓducit. nō. n. dicit̃ ars que aliūde didicerit formā artificiati. Sed potius que ipsa per suam q̄dditatē est spēs & rō formarū quas ꝓducit in sibi ꝯiuncta mā: ꝓpter qđ dcm̄ est a qbusdā phis arabū peritis q̄ cōparat̃ ad subaꝫ spermatis siue seminis sicut intelligentia cōparat̃ ad suū orbē & mām quā mouet suus orbis eo q̄ etiā illa substātialis est ars formarū quas motu orbis ꝓducit in ptes māe subiecte: sicut & ista primo format cor vel mēbrū qđ est loco cordis & motu illius & virtute in partes māe ꝓducit formas mēbroꝝ: & hec est cōparatio huiꝰ vtutis ad subaꝫ semis: & nō cōparat̃ ad eū sicut nauta ad nauē sicut qdā mentientes dicūt sic. n. cōparat̃ aīa ad iā factū corpus: sed cōparat̃ ad ipm sicut factor nauis ad mām nauis: & iste sunt due virtutes diuerse & diuersitatū cōparationū: q̄ vna est de gñe archītectonice & altera est de gñe visualia: sed id qđ ad p̄sentē pertinet intētionē hoc est: q̄ q̄dditas seminis int aliā vtute prime est generans: & est cū gñato ꝯueniēs fm aliquē modum spēi quo fm spēm ꝯuenit artifex cū artificiato & sic ex ipso p̄cedunt tam vegetabilis q̄ sensibilis. ¶ In alijs aūt generatis que inaiata sunt virtus formans est a lumine de celo desup influente qđ est sicut nā nō sicut artifex: aliqđ simile sibi in potentia producens in effectu generatū. Sic igit̃ pꝫ q̄ in physicis ꝯueniens generat̃ a ꝯuenienti sicut homo ab hoie nisi aliqđ fiat p̄ter naturā ex duarū specierꝫ cōmixtione sicut generat equus mulū & leo leopardū & leopardus leunāꝫ & sic est in multis aīaliū cōmixtionib᷒. In hijs tamē similiter cōueniens fit a ꝯuenienti sicut in simplicib᷒: q̄ prime gñans q̄ cōmune est super equū & asinū quoꝝ virtutes mixte sunt in semine: nō est nominatū quo ad formā generis primi ex quo ꝯuenientia generantis accipit̃ ad genitū. ambo autē ista mixta essent forsitā vocanda mulus in potētia virtutis formantis. Si talis formatiua virtus nomen ꝓpriū hēret: & sic pꝫ q̄ in hijs ꝯueniens fit a ꝯuenienti fm formā. ¶ Dubitari aūt pōt de hijs que ex putrefactione generant̃: vtrū ne ipsa fiant a ꝯuenienti fm spēm & formā. Sed nos iā de hijs i metheororūi & alijs libroꝝ naturaliū locis reddimꝰ cām: q̄ videlicet humido viscoso educto & exspirāte necesse est ad frigus ꝯtinentis aeris pellē circa ꝯstare: qua ꝯstante necesse est intra ipsam in humido ꝯuolui exspirantē spiritū & cū ꝯuoluit̃ pulsare incipit. virtus aūt radiationis stellarū in talib᷒ iducit humido putrefacto virtutē formatiuā: & cū sit in mobili & spiritu pulsante materia necesse est aial fieri ad spēm virtutis formātis: & sic patet q̄ in oībus physicis ꝯueniens fit a ꝯuenienti intra materiā physicā tōtepeo: nec aliud est generans physice nisi huiusmodi conueniens. & ex hijs vlterius palam est q̄ in precedenti. c. ꝯclusimus q̄ videlicet nō oportet nos probare siue approbatum accipere id qđ quasi exēplar ponit̃ formās qđ est spēs separata idealis q̄ ad ꝯueniens sibi former generata. In hijs eni substātijs sensibilib᷒ generandis & formandis ab hmōi exemplarib᷒ maxime exquisite sunt separate species ideales eo q̄ indiuidua talia maxime primo & p̄ncipaliter sunt sube. vnde si in istis nō sunt necessarie in oībus inutiles ad generationē esse probant̃: sed fm ea que dicta sunt generās in mā existens sufficiens est facere oīa que fiunt. & sufficiēs oīno ad gñationē est cā spēi & forme in q̄ est ꝯueniētia gñantis & geniti sit in mā. oīs aūt iā talis in mā ꝯcepta spēs est singularis & idiuidua sicut callias & socrates gñantes. & nihil eahū est idea vlis & separata. gñans aūt & gñatū nūero qdē sunt diuersa. pp mām nanq̃ diuisaꝫ per actū generationis sunt diuersa sed ambo sunt idē specie: ipēs. n. idiuidua fm

Nō q̄ūo virtꝰ i formatiua existēs i semie assimulat̃ intellectui practico & arti aie & deo,

essentiam est in vtroq3 lz sit diuisa sm esse.

C Cap.10m. Qz ppõ que dicit id qđ fit a ꝯueniẽti nõ hz instã tiã in hijs q fiũt ab arte ꝛ nã neq3 in hijs que fiunt ab arte vna simplici neq3 in hijs que a duabus fiunt artibus.

Tex.cõ.29.

Qvia võ quedã sunt que fiũt simul a nã ꝛ arte ꝛ in hijs nõ videt̃ ꝯueniẽs a ꝯueniẽti fieri eo ꝙ nõ põt idẽ sm idẽ duob9 differentib9 ꝯueni re. Ideo dubitabit aliqs q̃re alia sunt simul ab arte: ꝛ ab autõmato. sine per se existente gñante sicut sanitas ꝛ agricultura ꝛ m̃ea que p celeste effectũ fieri ꝓcurat astronom9: de quo dicit Ptolomeus ꝙ sapiẽs iuuat celestẽ effectũ sicut iuuat̃ terra aratione ꝛ seminatione: q̃dam aũt nõ fiunt nisi ab arte sicut domus. C De hijs.n. q̃ tñ fiunt a nã iã habitũ est: cã võ eius ꝙ quedã fiũt a nã ꝛ arte quedã aũt ab arte solũ est: qꝛ quorũdã mã in se habẽs agẽs ꝛ formãs p̃ncipiũ talis est ꝙ quidem sufficit icipere ꝛ facere ꝛ fieri aliqđ illoꝝ que fiunt ab ab arte in qua arte existit aliq̃ pars rei nãlis que facere incipit nã: sicut in ante p̃libatis diximus: ꝛ in talib9 ars ministrat expediens ad actũ ꝛ remouẽs ipedimenta. Mã aũt est que opat̃: ideo hec qdẽ talis mã potẽs est moueri ab arte. Alia aũt cui9 mot9 nulla pars ꝯtingit̃ ab arte illa nõ põt ab arte moueri nec mutari neq3 iuuari: ꝛ hec sunt pauca vires artificiũ excedẽtia: sicut est generatio montiũ ꝛ terremot9 ꝛ conirtui ꝛ hmõi. Et alia sunt que nullã hñt virtutẽ motũ incipientia in mã: ꝛ in hijs opz ꝙ mot9 sit ab arte ꝛ hmõi mã que a sola arte mouet̃ ad formã ad quã nõ sunt aliq̃ mouendi principia in nã: alia moueri põt sic vt ars hẽt potestatem mouendi ab arte simplicit: sicut mã edificationis. Et alia nõ pñt ita moueri vt potestatẽ mouẽdi hẽat artis precepta nisi iuuet̃ ab alia arte: qꝛ lz vna ars mouere possit nõ tñ sic mouet vt ꝯuenit nisi iuuet̃ ab altera ꝛ regat̃ sicut est ars tripudiãdi que nõ perficit̃ absq3 musica: qꝛ ad modulos musicos tripudiatis q saltat. In oĩb9 nĩ hmõi que a duab9 vel plurib9 sunt prĩcĩb9 siue sunt artis ꝛ nãe simul siue sint duarũ artiũ vna est forma in facientib9 ꝛ hijs que fiunt ad cuius ꝯueniẽs fit hoc ꝙ fit. vnde illa duo principia nõ sũt sm formã differẽtia: sed vnũ sunt in forma. C Et iõ idẽ ipm ꝙ fit põt hẽre ꝯueniẽtiã cũ vtraq3: ꝛ hec est sicut dixim9 in 8° physicoꝝ ꝙ mot9 localis in hijs que mouent̃ a nã motu recto est a generãte vel ab eo ꝙ remouet ꝓhibẽs. In omnib9 huiõi virt9 incipiẽs motũ est nãe ꝛ artis est remouere ꝓhibens dũmõ illa ars hẽat partẽ eius ꝙ fit vel aliqđ qđ ꝯsequit̃ id qđ fit: sicut est calidũ respectu sanitatis sicut diximus in superi9 p̃libatis. quorũcũq3 igit̃ factoꝝ talis est mã ꝙ ꝯueniẽs facto vltimo nullo mõ est in ipsa sm nãe p̃cipia sicut se hñt lapides ad domũ hoc impossibile est moueri nisi ab alio ꝙ mãe est extrinsecũ. ꝛ iõ ẽt nõ trãsmutat mãm nisi extrinsecus sm figurã solã: ꝛ sic qdẽ ẽt dicim9 esse ignẽ ꝛ nãe instrumẽtũ in qbusdã sicut in hijs que ab igne accipiunt speciẽ ignis ꝛ artis esse instrumẽtũ in alijs sicut in fabrilib9 de ferro in qbus mollificat ignis mãm vt a malleis ꝓducant̃ in figuras gladioꝝ ea que fabricant̃. C Et iõ sepi9 dicim9 in diuersis libris ꝙ in talib9 forma que est in mẽte fabri informat instrumẽta qbus operat̃ faber ꝛ in motib9 istoꝝ est sicut est forma que est in mã in principijs nãe: ꝛ iõ ꝯueniens in talib9 ad qđ fit factũ nõ est forma sepata per se existens que nõ fit in instrumẽtis tangentib9 mãm ꝛ mẽbris artificis in que deriuat̃ a mẽte ipsius qꝛ alit nullo mõ tãgeret mãm aliquo tactu: ꝛ tũc nõ esset itelligibile ꝙ moueret: hec igit̃ est vera cã ꝙ quedã nullo mõ fiunt sine artifice habẽte artem. Alia võ sunt sine eo per nãm. Ab hijs.n. principijs que nõ sunt habẽtia artẽ quedã mouent̃ que absq3 oĩ arte certius per formã quã int9 hñt moueri pñt qñ mouẽs ꝯiũgit̃ mobili per imediationẽ sicut diximus in seminib9 simt̃ mixtis mouẽtib9 ꝛ mobilib9 que sunt in p̃gnãs ꝛ in p̃gnatũ ꝯiuncta: alia võ nõ hñtia hui9 p̃ncipiũ aut nõ sufficiens sicut ꝯuenit habẽtia mouent̃ ab habẽtib9 artẽ aut in toto aut in parte. C Ex oĩb9 aũt que dicta sunt palam est: qꝛ mõ quodã oĩa fiunt ex ꝯueniẽti sibi vniuoco q̃uis nomẽ aliq̃n nõ sit positũ sicut dixim9 supra de nã cõi sup equũ ꝛ mulum. Sicut ẽt de nãlib9 dixim9 supra: aut si nõ fiũt ex vtraq3 parte ex vniuoco ex efficiẽte. vz. ꝛ mã tñ nõ fiũt ex oĩno equoco sed ex eo ꝙ in parte vniuocũ est ꝛ in parte equocũ sicut dicim9 domũ fieri ex domo aut itellectu artificis ꝛ in illa pte fieri ab vniuoco. Sed qꝛ mã sm nãe p̃cipia nihil in se excipit forme talis: iõ in illa pte nõ est vniuocũ: ꝛ sic fit ex pte equoca dom9 ex domo aut ex itellectu. ars.n. est spẽs tñ nihil habẽs mãe ꝛ sic fit ab arte tñ simplicit: aut a parte artis per aliq3 partẽ que in mãm per artẽ iducta hz aliq̃ partẽ cũ eo ꝙ fit: hec aũt oĩa sũt vã nisi aliqđ sm accñs fiat: ꝛ de talib9 postea determinabim9. In talib9 aũt vbi ps facti sine faciẽdi est ps facta per artẽ ipsa ps est cã sm se faciẽdi primũ sine primũ illi sicut supra diximus calor.n. in motu facto vel fricatiõe calorẽ nãlẽ facit vel excitat in corpore: ꝛ ille aut est sanitas aut ps sanitatis: aut seq̃t̃ eũ ps aliq̃ sanitatis: aut sanitas ipa ex itegro pp qđ ẽt ars ꝛ artifex dicit̃ sanitatẽ facere: qꝛ illud facit medicus ꝙ cũ opere nãe facit sanitatẽ: ꝛ ex opere medici accidit calor cuius excitationẽ sequit̃ sanitas. C Sic igit̃ manifestũ est ꝙ ꝓpõ illa ꝙ ꝯueniẽs fit a ꝯueniẽti sm formã: ꝙ hoc ꝯueniẽs est itra principiũ agẽs ꝛ mãm: vel inter p̃cipiũ agẽs tñ nõ hz in aliquo instantiã: ꝛ sic vlterius pz ꝙ forma separata a mã ꝛ ab efficiente nihil penit9 ꝓdest ad generationẽ nãliũ vel ad factutã artificialiũ. C Sed hoc aduertẽdũ est ꝙ cũ dicimus sanitatẽ esse in aĩa medici siue in intellectu que tñ sanitas est res nãlis: eo mõ dicim9 quo oĩum rerũ veritates dicim9 esse in itellectu. Lz.n. diximus in libro de aĩa ꝙ lapis nõ est in aĩa sed similitudo lapidis itellexim9 hoc de lapide sm ẽẽ lapidis: qꝛ sm hoc nõ est nisi in mã. ꝛ cũ dicit̃ similitudo lapidis esse in aĩa itelligit̃ hoc de similitudine lapidis essentiali que est in ipsa simplr nã lapidis ꝛ forma ipsi9 vel qdditas: cui iquãtum est itelligibile qđ ãime accidit ẽẽ in aĩa ꝛ est vniuse in ipso itellectu: lz nõ ex hoc hẽat vniuersalitatẽ sicut in ashabitis determinatũ est. C Sunt tñ qui ꝓcedũt huius locutiõe a: hõ est in aĩa sanitas est in aĩa: lapis ẽ in aĩa: eo ꝙ in talib9 noĩa illa stant pro suis primis significatis vel secũdarijs: sed nolunt ꝯcedere ꝯuersam istarũ ꝙ. vz. id qđ est in aĩa sit hõ vel sanitas vel lapis: ꝛ rõ ipsoꝝ est: qꝛ p̃dicatũ dicit ihereñtiã: ꝛ cũ dicit̃ id qđ est in aĩa est hoc vel illud id qđ est in aĩa significat̃ vt singulare: ꝛ cũ p̃dicatũ illi significatur inherere opz predicatũ esse denoĩans suppositũ: ꝛ sic sequeretur ꝙ si id qđ in aĩa est esset hõ ꝙ esset aliquis hõ hoc vel ille: sed qꝛ hoc non est de intentione ꝓposita non tu ramus. C Sed hoc est nõ preterẽudũ ꝙ in hijs formis que nullo modo sunt in potentia mãe intellectus est forme prima cã: in illis autem que sunt ab arte ꝛ a natura. Natura est cã ꝛ intellectus apprehensor ꝛ minister.

Quõ sanitas dr ẽẽ i aĩa medici.

Ista fuit sententia commentatoris.

C Cap.xi^m. Qz syllogismi quid est scire facientes ꝛ generationes ab eodem procedunt principio.

Tex.cõ.30.

Ex oĩbus aũt inductis pz ꝙ processus oĩs eius ꝙ generat̃ ꝛ fit est a ꝯueniẽti sm formam que est ipsa ei9 ꝙ fit suba: quẽadmodũ igit̃ in syllogismis vere scire faciẽtib9 est ꝓcessus ab oĩum p̃ncipio ꝙ est suba ꝛ qdditas: ita ꝛ in istis sũe ꝓcedẽtes generatiões: oẽs eni syllogismi qđ est demõstrãtes ꝛ sciaz qđ est faciẽtes mediũ hñt subam q̃ est qdditas: ꝛ silr se hñt cũ hijs ea que fiũt: ꝛ p̃cipue illa que sunt nã ꝯsistunt a. sperma eni facit a forma sua spe sicut ea q̃ fiũt ab arte fiũt a forma sua ꝛ faciẽte spe. C Sperma enim hz spẽm potestate nõ mãli: sz effectiua sicut p̃diximus ꝛ ab illi9 potestatis spe ad factũ: siue faciẽdũ est in pte equocũ: ꝛ in pte vniuocũ sicut ꝛ forma artis. Sz tñ ali9 est modus equocatiõis: nõ eni est sperma pacuũ aĩal: sic dixit Plato: sz est virtute factiua ꝛ gñatiua aĩal: sic forma artis nõ est artificiatũ: sz virtute factiua est gñatũ: ꝛ iõ nõ vna rõne ꝯueniente mãe spmatis ꝛ mãe aĩalis: ꝛ quo ad hoc est nomẽ equocũ sicut oñdim9 in 15° libro aĩalium. Et iõ qñ dicim9 ꝙ ꝯueniẽs fit a ꝯueniẽti: nõ opz oĩno sic q̃rere ꝯueniens sm oĩmodam vniuocationẽ: sicut qñ dicimus ꝙ ex hoĩe est homo: femina võ fit ex viro per dissimilitudinem aliquoꝝ principioꝝ generantiuz: ꝛ ideo forma patris generantis non omnino per eandem virtutem semper saluatur in spermate qua est in viro generante: ꝛ hoc etiã est causa ꝙ mulus nõ fit mulo pyroma siue progenitor quia lz mulus habeat semen nõ tamen omnimodam retinet virtutem illius speciei qui est communis equo: ꝛ asino: sed deficit ab ea: ꝛ si quando proficit ad generationem: hoc fit adiuuante calore extrinseci

Quõ sperma aĩal dicit pt̃e vide in 15. de aĩalibus ꝛ in 7. meta. cõ. 30.

circunstantis: vnde in calidis locis aliquando aīa concipit ꝛ generat. Oīa vō que fiūt ab automato siue per se ipsa a ꝑpria ꝛ cōmixta specie illa fiunt: sicut illic diximus esse in arte ꝛ syllogismis. ꝛ hec sunt quorū mā a se ipsa moueri pōt eo mō quo sperma mouet a virtute formatiue spēi: que sicut itelligētia agēs est in orbe sic est in mā sibi ꝯiuncta: quorūcūqꝫ vō mā nō per se moueri pōt: sic ea impossibilia sunt fieri aliter ꝙ̄ ex eis formis artiū quas diximus. opꝫ. n. ista fieri ab altera duarū artiū siue simplr siue nā est faciens vel que est sicut nāe minister. In oib⁹ tamē quo ad generationem substātie ꝓcedunt generationes ꝛ facture ex qdditate sicut syllogismi: ꝛ ideo quoad scientiā qd̄ est eadē sunt principia sciencie ꝛ rei ſm nām: ꝓpter qd̄ ex eisdē ex quibus est res per eadem scitur ꝛ cognoscitur. propter scire igitur non oportet ideas inquirere.

Cap. 12ᵐ. Qꝫ tam in subs ꝙ̄ in alijs pdicamētis qd̄ fit est compositū: sed in alijs accidentibus non semper fit hoc ꝙ fit a conuenienti.

Non solū aūt de suba est verū qd̄ dixim⁹: qꝫ. vꝫ. fieri earū nō est ſm generationē quā faciunt species separate: sed hoc est verū de oīb⁹ primis generib⁹ entis ſm eandē similitudinē: ꝛ ratio cōmunis vna est de oibus siue fiant ſm substātiā siue ſm quātitatē ꝛ in alijs cathegorijs similiter: in oibus. n. id qd̄ fit fit in mā sicut enea sphera in qua fit nō sphere forma nec es qd̄ est mā sed cōpositū ꝛ forma sphere ſm eē in ere fit ꝛ nō ſm se: ꝛ sic forma fit per accidēs: ꝛ si per se fieret forma ꝛ per se es sine mā tūc ex forma ꝛ mā nō esset vnū sed duo: qꝛ queciqꝫ sunt duorū efficiētium termini duo sunt nō vnū. Adhuc aūt nō possent eē vnius rōnis efficiētia si vnū faciat formā ꝛ alterū materiā ꝛ sic iterū vnū nō posset esse cōpositū. Amplius distincta in efficiendo distincta sunt in esse: qꝛ per efficientiā efficientis procedunt ad esse: ex duob⁹ aūt in esse distinctis nunqꝫ fit oino vnū: opꝫ igiꝛ si ex duob⁹ vnū fit ꝙ alterū sit in altero sicut esse ꝛ id cuius est esse. ꝛ hec se habent sicut potentia ꝛ actus: neutrū ergo fit per se sed cōpositū sicut superi⁹ determinatū est. In omni eni faciendo opꝫ preexistere materiā semp ꝛ spēm per aliquē modū: ꝛ sicut hoc est in quid substātie ꝛ in generatione ita est in qualitate ſm alteratione ꝛ in quātitate ſm augmentū ꝛ diminutionē ꝛ in vbi ſm loci mutatione ꝛ in alijs similiter cathegorijs. In nullo eni horum fit species nisi fiat in mā: nō enim fit quale forma separata: sed fit quale lignū vel aliō tale: nec fit quātū separata quātitate sed fit in mā sicut quātum lignū: sicut neqꝫ fit aial separatū: sed aial carneū ꝛ osseū. Sed ꝓpriū substātie in quo differt ab alijs pdicamentis ex hijs est accipiendū: qꝛ in generatione substātie semp necesse est preexistere ante id qd̄ fit aliā substantiā que existat per se cōmunis ad id qd̄ fit ſm cōuenientiam que facit ꝛ generat sicut necesse est preexistere aial si id qd̄ fit sit aial: sed quale ꝛ quantū: quādo fit quale vel quātū nō est necessariū preexistere ſm actū sed potestate solū. ꝛ huius cām iam in principio huius septimi assignauimus: qꝛ videlicet causa accidētis per quā est ꝛ diffinit est substātia que est prima sub tali esse qd̄ est esse accñs. Ex hijs igiꝛ ostensum est sufficiēter de substātia que est quidditas ꝙ opꝫ ipsā separatā nō esse: ꝛ ꝙ error est si quis ponat ipsam separatā esse ideā: ostensum etiam est ideas ad generationem non prodesse.

Incipit tractat⁹ tertius septimi libri metaphysice qui est de comparatione partiū diffinitionis ad partes diffiniti.

Cap. pᵐ. de duabus questionibus que sunt circa hoc ꝛ rationibus questionum illarum.

Quoniam autē omnis diffō rō est sines siue terminos esse rei colligens ꝛ ois talis rō partes hꝫ. Queramus vtrū sicut tota rō se hꝫ ad totū esse rei ita se hēant partes diffinitionis ad partes rei vel nō. Adhuc aūt cū ex partib⁹ cōstituat totū: ꝛ esse totius pēdeat ab esse partiū. Dubitabit aliquis etiā preter inductā questionē an opꝫ partiū rōnē esse in totius rōne diffinitiua an nō. Responsio aūt istius secunde qōnis est: qꝛ in qbusdā rōnib⁹ totorū videt inesse partiū ratio: in qbusdā aūt nō videt inesse. Circuli. n. ratio totius in se nō habet eā rationē que est incisionū siue portionū circuli que sunt partes eius sed pocius ecōuerso: qꝛ portiones circuli ꝛ ipse semicirculus diffiniunt per circulū. Dicit. n. ꝙ portio circuli est pars circuli semicirculo maior vel minor. semicirculus aūt circuli medietas est linea per centrū ducta q̄ vocat diameter. In alijs aūt rōnib⁹ totorū videt inesse rō partiū: qꝛ cū syllaba sit qdā totū diffinit per rōnes elemētorū ſm ꝙ ipsa est vox cōposita ex duabus vocibus sonāte ꝛ ꝯsonāte: vnde dicit ꝙ syllaba est comprehēsio litterarū indistāter ꝓlata: argumentāt aut gnāit. ad hoc dices ꝙ si priora qdā sunt partes toto: eo ꝙ ꝯstituentia sunt priora ꝯstituto tūc cū angulus rect⁹ sit totū ad acutū angulū ꝛ acut⁹ sit pars recti ꝛ inueniat aliqū sine recto ꝛ aliqū cū ipso sicqꝫ videat prior esse nā. ꝛ sic digit⁹ hoīs in hoīe sit ps ei⁹ nec extra hoīem digiti hēat rōnē: videbit alicui forte ꝙ in diffinitione totorū debeāt rōnes hmōi partiū inē cū tn̄ illa que sunt tota istarū ꝛ similiū partiū sunt priora ſm rōnē diffinitiuā istis partib⁹. qꝛ acut⁹ diffinit per rectū sicut ꝛ expansus in primo geometrie. acut⁹. n. est recto minor ꝛ expāsus est qui recto maior est. Siliꝛ aūt cū digit⁹ sit ps manus. manus aūt sit istrumētū ꝛ organū opatiui intellect⁹. Intellectus aūt sit de potētijs nālibus ꝯsequentib⁹ esse hoīs pꝫ ꝙ digitus est de hijs que esse ꝯsequunt. ꝛ iō diffinit per suū totū. Angulus aūt rectus in eo ꝙ rectus est formaliter efficit a rōne medij: ꝛ cū omnis a medio deuiatio cognoscat ꝛ sit medij deuiatio acutus ad minus ꝛ obtusus ad maius opꝫ angulū rectū esse vt diffinientē acutū ꝛ expansum: ꝛ iō huius partes ſm rationē dicimus esse diffinita ex illis que sunt sua tota. Sed si hec accipiant vt res absolute ꝛ non in rōne pris ꝛ totius ſm relationē: qꝛ si vt relatiua accipiuntur tunc adinuicē sunt priora: qꝛ tunc adinuicem diffiniūt.

Cap. 2ᵐ. De solutione secunde questionis.

Ad oēs aūt hmōi qōnes soluēdas dicemus distinguētes ꝙ ps dicit multiplr. Et vnus qdē modus est ꝙ pars dicit illud qd̄ mēsurat vel mēsurat ſm aliqꝫ quātitatē que pars accipit in mathematicis: que dicūt quedā esse nāe ꝛ esse substātialis principia sed hic modus pretermittat a nobis: qꝛ nos querimus partes essentiales esse rei cōstituētes ꝙ indicat diffinitio: ꝛ multotiens iam ostendimus ꝙ mathematica nō sunt talis esse pricipia: sunt aūt partes ex quib⁹ substātia vniuscuiusqꝫ cōposite rei est: sicut ex partib⁹ ꝛ de illis est perscrutādū. Si igiꝛ ſm ea que premissa sunt qddā in re est sicut mā in qua vl ex q̄ est res ipa: aliud aūt in eē rei est sicut spēs ꝛ forma. tertiū aūt est sicut cōpositū ex hijs: tūc sicut in pmissis diximus ēt suba est istis trib⁹ modis. Est. n. suba mā a substādo ꝛ fundādo dicta. si de sit mā in q̄ siue ex q̄ est res: sꝫ hec suba nō facit esse rē id qd̄ est ſm. n. ꝙ eē rei que est abeēntia est hec suba nihil penitus est de esse rei: sed ipsa est in qua est eē ei⁹ qd̄ est: ꝛ hoc mō dicta suba nō est ꝙ sit aliqd de esse rei: sꝫ qꝛ substat ipsi esse. ꝛ ex hoc pꝫ ipsam nō accipe nomē sube nisi per aliquā analogiā ad formā que vere suba est ꝛ est ipse modus analogie qꝛ substat esse formali. Est ēt suba ꝛ vē suba spēs. ꝛ hoc sicut superius dudū diximus est duplex pmū. vꝫ. signatum qd̄ est forma a q̄ nomē iponit ꝛ est simplex que cū mā cōstituit compositū. ꝛ qꝛ pars est non est de toto pdicabilis est etiā species composita ex potentia que est genus ꝛ actu qui est differētia ꝯstituens que est nā ꝛ spēs cui per se ꝛ primo attribuit diffinitio ſm ꝙ absoluta ꝛ separata intelligit ꝛ est a suis suppositis particularibus. ꝛ hoc qꝛ totū est ꝛ nō pars predicat de suppositis qn̄ intelligit vt multiplicabilis per supposita. Sic. n. est in multis ꝛ de multis. ꝛ hec omnia constāt ex superius determinatis: ꝛ partes illius sunt partes ex quib⁹ est rei esse ſm ꝙ quelibet res est id qd̄ est ꝛ nō ſm ꝙ ipsa res hoc demonstratū est vel illud. ꝛ huius quidem materia nulla est penitus pars. sꝫ ipsa sic fundamentū in quo fundatur ſm ꝙ in hoc est vel in illo per demonstrationē dsignato. Est etiā substātia qd̄ ē ex hijs mā. vꝫ. ꝛ forma sicut hoc aliqd in suba per nucū demrāte designatum. Patet igiꝛ ꝙ aliquādo mā pars alicuius eēntialis esse dicit ꝛ aliquādo nō. est eni pars act⁹ ꝙ ipso suo noīe designat ma-

Marginal notes:

Cuius modo qnqꝫ per ꝓgīe mā hunt cōcipere posse.

Tex. cō. 32.

Quecūqꝫ sunt duorū efficientium termini duo sunt ꝛ nō mixt: ex hoc ꝙ ducas ꝯseq̄nē ad Com. ꝛ cō. mē. 31. contra Auic. si aliud eēt disponens mā ꝛ alio eēt inducēs formā: sic forma ꝛ formatū nō eēnt vnū in actu.

Dicit Cō. ꝙ re in substātijs opꝫ preexistē aliquā substā in actu a q̄ fit generatiō: nō aūt in accidentib⁹ ꝓ supponi dicit aliquo accñs actu ꝓ ꝑpter solū.

Tex. cō. 33.

teriā. hec enī nō habet eē nisi māe sicut in genere substātie callias ꝛ socrates qui dicūt id qđ est ex hijs carnib⁹ ꝛ hijs ossibus: ꝛ in genere accidentiū symmus ꝙ dicit concauū in hac mā que est nasus ꝛ gibbus ꝙ dicit cōuexum hui⁹ māe que est dorsū: ꝛ multa alia sunt talia. Non aūt mā designata est pars illoꝝ que noīe nō dicūt designatam māeꝫ. ꝛ hec sunt que noīe suo quātū ad secundariū nois signatū qđ est id cui ipm nomē imponit nō dicit nisi id compositū in quo est spēi ratio: qꝛ hoc est vnū actu ꝛ vno vel plura potētia sicut in premissis diximus. Et iō illud vere diffinit: ꝛ hoc in genere substātie est sicut homo ꝛ aīal ꝛ hmōi: ꝛ in genere accidentis est sicut concauū vel conuexū. hec enī lꝫ nō sint sm esse nisi in mā tñ nominib⁹ suis nō designāt nisi māeꝫ intellectualē. ¶ Designatio āt māe intellectualis sic̄ in tertio huius sapiētie libro supra dicim⁹ est per formaꝫ generis eo ꝙ nā generis nō dicit aliqd in actu existens. sed in potētia solum. ꝛ qꝛ tale qđ dā genus respectu figure est superficies ꝛ generaliter quātitas. ideo quidā dicūt quātitatē esse intellectualē māeꝫ. ꝛ hoc qdē verū est. Sed dictū ipsum nō est sufficiens: qꝛ sm ea que hic dicta sunt designatio intellectualis māe aliquādo est designatio māe sēsibilis sicut aīal designat intellectualē māeꝫ. Aliquādo aūt est designatio māe imaginabilis sicut cōcauū vel cōuexū vel rotūdū vel trigonum designat māeꝫ vnde cōcaui sm esse cōcaui nō est pars caro: sed illa ex quib⁹ est formalr cōcauitas. Caro aūt vel aliud tale subiectū est materia in qua sit que nulla est pars esse cōcaui sꝫ eius qđ est concauū. Symmitatis vō sm ea que dicta sunt pars aliq̄ est mā: qꝛ cū eiusdē sit diffinitio cui⁹ est nomē ꝛ nomē dicat eē ex hac designata materia que est nasus opꝫ ꝙ diffinitionis pars sit nasus. hoc etiā mō in artificialib⁹ totius quidē statue designate pars est es qđ est materia statue vō absolute accepte pars nō est es: qꝛ statue accidit esse in hoc ere: ꝛ nō accidit ei hoc sm eē statue sed potius sm ꝙ est hec statua designata: qꝛ sic principiū eius individuationis est es. hoc igit̄ mō specie qualibet absolute accepta ipse differētie cōstitutiue sunt spēs inquantū speciē hēt vnūquodq̄ entiū: ꝛ ille sunt diffinitiue ipsius ꝛ p̄dicate de ipso ꝓut sunt actus eius: qꝛ sic sunt termini determinātes genera ꝛ sic dicūt esse totū ꝛ potius dicūt eē ꝙ̄ ens ꝛ genus hoc mō determinatū differētijs dicit eē ꝛ nō ens ꝛ predicat̄ de toto sed māe principiū nō est dicendū aliq̄ predicatione sm se: sed poti⁹ denominatiue sicut ereū ꝛ carneū. vt pꝫ ex supradictis. ¶ Hec igit̄ cā ē ꝙ circuli rō diffinitiua nō hēt eaꝫ rōnē in se que est partiū que partes sunt incisiones portionū: sed rō diffinitiua syllabe sm ꝙ est vox cōposita ex duabus vocibus sonante. vꝫ. ꝛ cōsonāte hꝫ in se rationem elemētoꝝ litterate vocis: cōsonans. n. accipit̄ vt potētia ꝛ terminat̄ ad vocalē sicut ad actuꝫ eius: sicut pꝫ in hoc sono hui⁹ syllabe da. in qua. d. nō sonat nisi elemēto terminato ꝛ in actu facto per a. nec. a. sonat nisi vt act⁹. d. ꝛ vtraq̄ littera hoc mō dicūt totū esse syllabe: sed differēter: qꝛ. d. dicit vt potētia terminata in sonādo ꝛ. a. dicit vt actus terminans cū tñ. d. ꝛ. a. littere sint diuerse. ¶ Sic igit̄ elēta sūt partes rōnis diffinitiue syllabe quasi spēs ꝛ forme quedā ꝛ nō vt materia: incisiones vō huius circuli demonstrati sic sunt partes quasi materia huius integri qđ est hec rotūda quātitas siue rotundū quātū ꝛ sunt partes in quib⁹ sit ipse formalis circulus: ꝛ sunt hec partes ꝓpinquiores forme ꝙ̄ māe sensibilis que est es quādo in ere sit rotūditas circuli: sed tñ sunt in mā imaginabilis: qꝛ lꝫ quātitas per rōnē diffinitiuaꝫ abstrahat a materia sensibili: tñ est dispositio siue mensura materie: ꝛ ideo distinguūt qdā inter materiā que vere est mā ꝛ materiā que est vt materia: ꝛ materia quideꝫ que vere est mā est que est subiectū oīum ꝛ fundamētū formarū. Id aūt qđ est vt materia est quātitas cuius mensuram sequunt̄ forme corporales que sunt in maiori subiecto maiores ꝛ minori minores sicut q̄litates sunt que dicunt̄ passiones vel passibiles qualitates. vtriusq̄ aūt partes dicuntur partes sm materiā ꝛ nō referunt̄ ad diffinitionem: sed referunt̄ ad totū integrū qđ cōstituūt: ꝛ partib⁹ qdē quātitatiuis similes sunt partes totius potestatiui: ꝛ totū ipsuꝫ est sicut totū integrū potestate sua cū partiū perfectū: ꝛ iō ēt partes illius totius quodāmō sunt partes sm materiā.

Nō qd sit mā intelligibilis vide Auerroeꝫ ēt hic cōmen. 34. ꝛ. 35. ꝛ ab isto doctore infra capl'o. 5. p̄sentis tractatus.

¶ Cap. 3m. De solone instātie que daī circa solonē inductā.

Videnī tñ quedā eoꝝ que dicta sūt habere instantiam. cōtingit enī sic cōsiderare syllabā ꝙ neq̄ elemēta oīa sunt in ratione diffinitiua syllabe. vt si ꝯsideretur syllaba scripta in tera vel charta vel audibilis que in aere sonat. sic enīꝫ syllaba audibilis in aere sonās est motus cōpositus ex duobus motib⁹ nāli. vꝫ. ꝛ aīali: quoꝝ qui de naturalis est tremor fracti aeris aīalis siue spūalis est alteratio auditus sola forma simplici siue aere: ꝛ hoc mō etiā syllaba scripta est integrū cōpositū ex figuris distinctis quarū nulla est vt potentia vel actus ad alterā. ꝛ iō oēs partes syllabe hijs duob⁹ modis accepte sunt partes sm materiā: ꝛ iō hoc mō nō ingrediunt̄ syllabe diffinitionē: sed superius dicto modo syllaba est discreta quātitas ꝛ mensurat̄ producto ꝛ correpto: ꝛ hoc modo littere sunt de ratione ipsi⁹. hoc autē modo quo hoc loquimur de syllaba. Syllaba est qualitas quedā moti aeris. ꝛ ideo iam vt sic cōsiderata syllaba est elementū quedam pars eius sicut mā. ¶ Huius aūt signum est ꝙ linea accepta vt quātitas quedā integra corrūpit̄ ꝛ resoluit̄ in indiuidua: ex qꝫib⁹ etiā prout tale totū est cōponit̄ sicut homo corrumpit̄ siue resoluit̄ in carnes ꝛ ossa ꝛ neruos ex quib⁹ materialiter cōponit̄. Et iō etiā talia tota integra sunt ex hijs materialib⁹ partib⁹ sm qđ sic vtimur partib⁹ substātie materialis. sunt aūt ex hijs quasi ex mā ꝛ quasi ex partib⁹ integri qđ integrat̄ ex ipsis. ¶ Spēi vō que nō est ex talib⁹ ꝛ illius nāe cuius est ratio diffinitiua per se nō est aliq̄ talis pars sm māꝫ dicta: qꝛ quidditas ipsa tota est ante hoc: cū mā ꝛ integruꝫ nō sint in esse nisi ab ipsa quidditate: ꝛ qꝛ quidditas est ante hec omnia: iō etiā partes quidditatis que sunt genus ꝛ differentia sunt ante omnia ista. ꝛ ideo in rōnibus nominū nominantiū suū totū essentiale nō integrū nō sunt taliū partiū rationes. Taliuꝫ igit̄ partiū ratio inerit quibusdā que videlicet sunt integra suis mālibus partib⁹ cōstituta: quibusdā aūt nō inerunt: qꝛ sunt tota eēntialia ꝯstituta principijs esse que sunt genus ꝛ differētia: vnde in nullis talibus accipit̄ mā vel māe pars que dicāt formā sm id qđ secūdario significat nomē nisi sit nomē nominās formā cōceptā cū mā ipso noīe designatā: ꝛ hic sunt noīa quorūdā accidētiū sicut est symmū ꝛ gibb⁹ ꝛ claudus ꝛ huius ꝓp hoc. n. quedaꝫ diffinibilia sunt ex hijs in que corrumpunt̄ per resolutionē quedā aut nō. Quecūq̄ igit̄ sunt sicut cōcepta spēs in mā vt symmuꝫ ꝛ encus circulus hec qdē in eadē ex qbus sunt quoꝝ alterū est mā per resolutionē corrumpunt̄: ꝛ cū vnūqđq̄ ex eisdē sit sm suū ꝓpriū esse ex qꝫib⁹ cōponit̄ pars illoꝝ est mā: illa vō que nominant talia que si resoluant̄ nō corrūpunt̄ vel resoluunt̄ in māeꝫ sed sunt sine mā designata dātia sibi eē actu sicut sunt rōnes que solū sunt spēi nō ꝯcepte cuꝫ mā designata illa in māeꝫ nō corrumpunt̄ resoluta in sua principia aut oīno ad mālia nō resoluunt̄ sicut separate substātie. aut si resoluantur nō ita resoluunt̄ sicut ista quoꝝ principiū cōstituens est mā. hec. n. nō resoluunt̄ ad māꝫ nisi per accidēs hoc est per eē ꝙ habēt in mā: ꝛ nō resoluunt̄ ad māeꝫ sicut ad principiū ꝙ ꝯstituat eē ipsoꝝ ꝓp qđ mālia ꝛ q̄litatiua sunt q̄dā principia ꝛ partes illoꝝ que sunt sub eis. Spēi vō nō ꝯcepte cum mā nec sunt principia neq̄ partes: ꝛ sic resoluit̄ latea statua eo ꝙ cū lato ꝯcepta est in lutū: ꝛ sphera enea corrūpit̄ in es siue resoluit̄: ꝛ callias resoluit̄ in carneꝫ ꝛ ossa sicut in māeꝫ sensibilē designatā. ¶ Ampli⁹ aūt circulus resoluit̄ in incisiones sicut in partes vt māe ꝓut. n. circulus noīat q̄ntū integrū rotūdū circulus est aliqd qđ simul ꝯcipit̄ cū hmōi mā ꝓut aūt circulus nō dicit nisi eē circularitātis sic hꝫ alia principia ꝯstituētia. ꝛ sic nō resoluit̄ ad incisiones sꝫ ad figurā planā vna linea cōtentā vt ad genus ꝛ ad id qđ in medio cui⁹ est pūctus qđ centꝝ vocat̄ a quo oēs linee ad circūferentiā ducte sunt eq̄les sicut ad differētiaꝫ. ¶ Ex hijs aūt que dicta sunt pꝫ ꝙ nomē ꝓprie est illius nāe formalis cui per se attribuit̄ diffinitio ꝛ indiuiduo designato ꝙ per māeꝫ indiuiduū est attribuit̄ per accñs: ꝛ sic equoce dicit̄ circulus ille q simplr ꝛ per se circulus est: ꝛ illi q sūt singuli siue singulares in mā designati circuli eo ꝙ nomē spēi nō est ꝓpriū ꝛ p se ꝛ sm spm singuloꝝ siue singulariū circuloꝝ. lꝫ. n. rō logice qdē p̄dicet̄ sm esse de indiuiduis ꝛ si phisice ꝯsideret̄ esse qdē primū sit indiuiduoꝝ ꝛ posteri⁹ sit eoꝝ que sunt in ipsis: tñ cōside-

Nō tñ ꝯsideramus phisice ꝛ ...

ratione primi pōt primo ꝛ per se ꝯuenit illi ꝙ per se est substantia ꝛ primo: ꝛ hec est natura formalis ꝛ qdditas: ꝛ eqn voce illis ꝯuenit quoꝝ nō per se est ipm nomē: sed per accidens sicut diximꝰ: logicꝰ n. ꝯsiderat rōnē physicꝰ aūt ēē mobilis: ꝛ primus pōs id qđ est per se sub̄a faciēs eē id qđ est.

¶ Cap. 4m. De manifestatiōe ꝛ declaratiōe solonis inducte.

Quamuis aūt ſm veritatē per pdicta sit soluta qō scđa tamē solutio hec nō satis clare soluit questionē primā: ꝛ iō de eisdē de quibꝰ diximus amplius adhuc dicemus manifestius ea que dicta sunt repetentes. ¶ Cōstat aūt ꝙ in rōne ꝯsunt ille partes que sunt ipsius rōnis ꝛ quidditatis partes ſm qđ est rō ꝛ qdditas: ab illis eni partibꝰ sicut a principijs dependet esse diffiniti: ꝛ ea in que sicut in partes ꝛ ipsius esse principia diuidit ratio diffinitiua ea sunt ipso quid est ꝛ diffinitione priora ſm naturā aūt oīa aut quedā: dico aūt oīa sicut in hijs que nullo mō sunt in mā sensibili nec ꝯcepta sunt ipo nomine cū ea sicut diuina: quedā aūt dico sicut in hijs que ꝯcepta sunt cū materia. ¶ In hijs eniꝫ nō oīa sunt formalia sed qđā opꝫ designari materialiter. hoc aūt in sequētibus istius tractatꝰ erit manifestū. ea aūtē in que nō diuidit quidditas nec quidditati attributa diffinitiua ratio sicut in pncipia ipsius esse ſm se sunt mālia: que nō recipiunt in rōne diffinitiua. lꝫ ſm esse sint in tali materia: recti vō ratio diffinitiua nō diuidit in acuti rationē sicut in principiū cōstituens anguliū rectū ſm hoc ipsum ꝙ rectꝰ est sicut patet per antedicta: sed potius ratio que est acuti anguli diuidit ꝛ resoluit in rōnem recti. qui eni diffinit acutū in diffinitione vtit recto sicut pncipio cōstituente acutꝰ: est enim acutꝰ qui minor est recto. ¶ Similiter aūt adinuicē se habēt circulus ꝛ semicircū siue semicirculus: semicirculū eni diffinit per circulū. ꝛ similr se habent adinuicē digitus ꝛ homo: ꝛ ideo digitus diffinit per suum totū qđ est homo. est eni digitꝰ pars hominis talis hoc est cōtemperata carne ꝛ osse ad opus ꝛ tactꝰ subtilē discretionēꝫ. ¶ Talia aūt sunt q̄cūqꝫ sunt pars vt mā ꝛ in que diuidit quātitatiuū integrū sicut in materiā ex quibꝰ partibus est cōpositū. Quecūqꝫ vō sūt partes vt rōnis diffinitiue principia ꝛ substātie que est quidditas sunt ſm rationē ꝛ mām priora sicut principia sunt priora pncipiato: aut oīa aut q̄dā sicut supradiximus: hoc aūt vt clarū fiat cōsideremus in ipsa animalitū aia: animalitā eni est aīa ſm vitā manifestā: aia eni est substātia animali a qua est ipsa substātia aīati: a qua est ipsa aīalis quidditas est eni aia ſm rationē substātia ꝛ species ꝛ qđ erat eē talis corporis qđ est physicū potentiā vite habens sicut in 2° de aia diximus. considerata eni aia hominis ſm ꝙ ipsa est cū corpore cōstituens hominē sic est forma: cōsiderata aūt ſm ꝙ ipsa est principiū vite sensitiui ad rōnē sicut ad actū vltimū terminati ꝛ perfecti est ipsa anima quidditas: cōsiderata aūt in principijs essentialibus ipm esse aie declarantibꝰ est ipsa diffinitio: ꝛ ratio hominis aliquo mō. qꝛ sic attribuit ei explicans esse diffinitio. Et qꝛ aia per hec talis est ſꝫ se ꝛ ſm eēntiā qđ est principiū huiꝰ vite in tali vel in tali corpore: ideo sicut tota aia se habet ad totū corpus sic partes se habent ad partes corporis: ꝛ sicut totū integrū cōpositione membroꝝ corpus nō diffinit bene nisi per aiam que est actꝰ eiꝰ ꝛ nihil tamē est de esse ipsius aie. Ita quelibet pars nō bene diffinit sine particulari virtute ipsius que est pars anime nihil existēs de esse ipsius actꝰ: vnde pupilla nihil existēs de quidditate visiue virtutis nō pōt diffiniri sine visiua virtute. ꝛ ꝙ nihil sit de visiua virtute ostendit per hoc ꝙ si senior acciperet oculū iuuenis videbit vtiqꝫ sic iuuenis qđ nō esset verūꝫ si pupilla esset de quidditate visus. aial enim cuius actus est aia nec in toto nec in partibꝰ māe existit sine sensu. partes igit aīalis ſm ꝙ est aial priores sunt ipso aiali: aut omnino ꝛ vniuersaliter si aial ſm se accipiat aut quedaꝫ eiꝰ partes priores sunt ipo si accipiat aial nō in simplici aīalis natura sed participans ipsaꝫ naturā simplicē aīalis. hoc eni habet corpus ꝛ habet quasdā partes māles: que nō sunt priores ipso sed posteriores: ꝛ ideo diffiniunt per ipsum totuꝫ sicut est digitꝰ ꝛ oculus ꝛ huiusmodi. sicut aūt diximus de aiali sic ꝛ similiter est vnūqđqꝫ aliud totū qđ diffinit: corpus eni ꝛ partes corporis sunt mālia ꝛ posteriora tali substātia totius ꝛ totū aīal diuidit in ea sicut in materiā: ꝛ ꝙ diuidit in hoc nō est quidē substātia que est quiditas sed est ipsuꝫ integrū qđ est cōpositū ex aia ꝛ corpore participās illā substātiā que est quidditas. qꝛ aūt q̄libet pars suo toto prior est: eo ꝙ cōstituit ipsum: ideo etiā tales māe partes sunt integro toto quātitatiuo priores. sed nō sūt priores quidditate qꝛ nō sunt partes eius. sunt igit quodāmodo ante aiāl ꝛ alio mō nō sūt ante ipm. partes eni tales sicut diximus nullo mō habēt esse separate a toto ꝛ ab actu totiꝰ. ¶ Digitꝰ enim aīalis nō est digitus aliter quocūqꝫ modo contingat esse figuratū digituꝫ nisi sit aīalis digitus nisi quis dicat ꝙ sit digitus equiuoce sicut lapideus vel pictꝰ: ꝛ ideo diffinit per actū aīalis. sicut eni partes sunt sim aeque icisiones circuli: lꝫ nō determinēt sibi materiā sensibilē specialē quātis aūt quedā partes materie sunt que posite ponūt totū ꝛ destructe destruunt ipm integrū que vocant principales: ꝛ iō videnf nō posteriores esse toto: sed simul ꝛ que sunt ꝓprie partes in quibꝰ prio est ratio substātie que est actus ſm ꝙ participat a mā. Ut si gratia exēpli dicamus ꝙ hoc est cor: aut sicut quidā dicūt ꝙ hoc est cerebrū nihil refert vel differt quātū ad ꝓpositā intētionē: qꝛ nō loquimur hic de prioritate tēporis: sed de illa que est ſm rōnē ꝛ nām ſm quā diffiniēs prius est diffinitione ꝛ diffinito. Sic igit clare patet ꝙ partes rōnis sunt ea in que resoluit ratio ꝛ ille sunt rōne priores ꝛ partes māe sunt in que resoluit integrum ꝙ rōne participat ꝛ illa sunt integro quidēꝫ priores. sed quidditate posteriores. Et hoc mō declarata est inducta solutio.

¶ Cap. 5m. Qꝫ diffinitio nō est nisi vniuersalis ꝛ nō particularis nisi per posterius ꝛ equiuoce.

Ex hijs aūt que dicta sunt ꝓpendi pōt ꝙ illius qđ est vniuersale ꝛ quid absolutuꝫ est diffinitio particularis aut per se: nec nomen est nec diffinitio nisi equiuoce ꝛ secūdario homo eniꝫ ꝛ equus ꝓut in particularibꝰ cōsiderant sine singularibꝰ ꝛ nō in ipsa nā absolute vniuersaliter loquēdo de oībus similibꝰ nō est substātia per se ꝛ primo que est quid vel quidditas importata per nomē cuius est diffinitio sed est totū quodā quātitatiuū ꝛ integrum in mā designatū. ꝛ ex mā in actu existēte perfectuꝫ. Diximus eni ꝙ partes huiꝰ māe nō sine actu suo sunt partes: est igit tale totū ex hac materia ꝛ hac forma ꝛ sic participata rōne ꝛ vniuersaliter in oībus loquēdo. Singula vō particularia sub qualibet cōmuni nā vt supposita accepta sunt ex vltima per sensibilē demōstrationē designata ꝛ in actu existente mā vt Socrates ꝛ de alijs singularibꝰ oībus est similiter. igit ſm pdicta est pars quedā que est pars spēi. ita ꝙ dicamus speciem ipm quid erat esse siue qdditatē: pars etiā quedā est integri ex specie ꝛ mā cōpositi: sed ille que sunt rōnis partes sunt partes spēi solū: ꝛ ipsa rō est vniuisalis hoc est eius qđ est vniusē: lꝫ nō sit eius ratio ſm ꝙ est vniusē: sed ſm ꝙ est esse vniuersum: ita ꝙ de essentialibꝰ nihil est extra ipm. esse eni rerū pendet a pncipijs substātie que est qdditas. sic. n. circulū esse ſm ꝙ circulus ꝛ ipse circulus ſm ꝙ circulus sunt in hoc idē ꝙ ad idē hoc est ad idē esse ꝛ eadē ipsius esse pncipia referunt: ꝛ hoc eodē mō oīa supra dicto mō cōsiderata in aie esse per qdditatē sunt idē hoc est ad idē relata: integri vō vt est hic circulus ꝛ singulariū alioꝝ alicuiꝰ siue sit sensibile singulare ꝙ sensibili mā indiuiduatū est: siue sit intellectuale ꝙ intellectuali mā indiuiduatū est sicut sunt singularia mathematica illius nō est nomē neqꝫ rō: qꝛ in talibus hic circulus nō est idē ꝙ huius circuli esse: nec hec caro est idē ꝙ huius carnis esse: nec hic homo est idē ꝙ huiꝰ hois esse: qꝛ hic homo est ab indiuiduatione māe huius: ꝛ ab hoc nō est esse ipsius: sed potius a rōne ꝛ qdditate hominis sic pticipata per esse ꝙ accidit ei in hac mā: sicut cuilibet patere pōt ex pdictis vbi diximus ꝙ in talibꝰ pars nō bene diffinit sine suo actu sic participato. Intellectualia vō singularia dico vt singlaria mathematica: sensibilia aūt dico vt erea vel per aliā mām mobilē īdiuiduata sicut lignea ꝛ lutea ꝛ similia: ꝛ horū nō est diffinitio primo nisi equiuoce ꝛ secundario. vnde ista nō sciunt per suas veras diffinitiones sed potius cognoscunt intellectualia cuꝫ intelligentia māe imaginabilis: ꝛ sensibilia cognoscunt cuꝫ sensibili mā per sensum: ꝛ abeūtia a sensibili vel imaginabili pfectione

2° de aia, t. c. 5.

Nō quaerit aia per diuersimode cōsiderata sine forma qd dicunt diffinitionis.

Primo de aia. com. 65.

Indiuidua mathematica intellectuali mā designata sunt.

mãe ꝛ ꝯ pñentia sensus nõ palã est vtrum aliqñ alicubi sont aut nõ sunt: q₂ singulare extra sensum positũ est incertum: vniuse aũt est vbiqꝫ ꝛ semp: ꝛ locus eius est itellectꝯ. alia aũt que sũt particularia semp denominant ꝛ sciunt vniuſl nomine ꝛ rõne que per posterius ꝛ per accidẽs ꝯuenit eis. ꝛ huius cã est: q₂ mã quidẽ ſm se ipsam accipiat ignota est nec est etiã principiũ cognoscẽdi aliqd nec noscit ꝛ scit nisi per analogiã ad formã sicut superius diximꝰ. ¶ Et iõ etiã mãe partes nõ sunt principia cognitionis ſm rationẽ. mã teria duplex est. sensibilis qdẽ ꝛ itellectualis. sensibilis quidem est que sensibiliũ quidẽ q̃litatibꝰ activis ꝛ passiuis distinguit: vt es ꝛ lignũ ꝛ q̃libet materia mobilis in qua sunt principia motus ad formã. intellectualis võ est q̃ per rõnẽ itellectualẽ abstracta est a motu ꝛ mã ſm esse aũt est in sensibilibus nõ in q̃tũ sensibilia sunt: sed inquãtũ q̃titatem discretã vel ꝯtinuã habẽtia sicut sunt mathematica. ꝛ hec ẽt partes habẽt que nihil sunt quidditatis speciei que est circulus ꝛ triangulus ꝛ hmõi. Sic igit a nobis dictũ est quomodo se habet de toto ꝛ parte de toto inquã essentiali ꝛ de toto integro ꝛ de parte integrali ꝛ essentiali ꝛ de prioritate partis ꝛ totius.

¶ Cap. 6ᵐ. De mõ respondendi q̃õnibꝰ factis a principio.

Eclarata aũt sic ipsa veritate opꝫ etiã interrogationi siue q̃õni ꝛ obiectioni obuiare q̃ñ aliqs interrogat vtrũ rectus angulus ꝛ circulus ꝛ aial ꝛ alia hmõi sint priora que sont tota quedã aut partes sunt priores hijs in quas diuidũt ex quibus sunt. ꝛ q₂ hec interrogatio potẽtia plures est eo q̃ totũ ꝛ pars non vno mõ dicunt: iõ nõ simpliciter ꝛ vna rñsione respondẽdũ. ¶ Si enim sicut in p̃habitis diximus aia est aial ꝛ ipm aiatũ est etiã aial: ꝛ singulũ est aial aut singula sũt aiata aial ipm in oibꝰ hijs modis diuersimode accipit. cũ₂.n. dicimus aiam esse aial: tunc aial est viuũ sensitiuũ ad rõnale sicut ad actũ terminatũ. hoc.n. mõ aia est aial qõ est vniuſe ſm se absolute acceptũ. ¶ Cũ aũt dicimus aiatũ esse aial tunc ipm est qõ est aial a sũba corporea mãli participatũ. hoc aũt accipit prout ſm esse actu est in vno ꝛ sic singulum est aial aut ꝓut actu est in vno potens esse in alijs: ꝛ sic est in singulis. ꝛ hoc mõ singula sunt aialia. ¶ Simile aũt dõm est q̃ñdo querit de circulo: ꝛ de hoc qõ est circulũ esse in eo q̃ est circulus. ꝛ similiter est si querit qd est rectꝰ ꝛ rectũ esse: ꝛ que sit substãtia recti que est q̃dditas: ꝛ qd sit ipꝫ qd cui q̃dditas attribuit: ꝛ cuius sit ſm participationẽ in quo hꝫ esse: ꝛ huius qdẽ cuius est dicendũ est rectũ ꝛ circulũ posterius esse ꝛ rõnẽ ipsorum esse ipsoꝝ prius que sunt in rõne diffinitiua: ꝛ est esse alicuius particularis recti sicut eius qui est cũ mã eneus rectus ꝛ eius q̃ est in lineis que sunt intellectualis materia q̃ñ accipiunt liñer singule siue singulares. Rectus aũt ꝛ circulus qui est sine mã formalis rectus ꝛ circulus est qd posterior eis partibus formalibus ꝛ essentialibꝰ que sunt in rõne sue diffinitiua prior aũt est eis partibꝰ que insunt singulis siue singularibus: simpliciter igit nõ est respondendũ. si vere sic rõ diuersa que nõ sit oĩno aial: sicut dixerunt qui separata posuerunt: vno quidẽ mõ igit hec sunt dicẽda priora toto: alio autẽ modo dicendũ est q̃ nõ sont priora. Sed tota priora sont ipsis. sic igitur patet solutio duarum q̃õnum que a principio de partibus facte sunt.

¶ Cap. 7ᵐ. De inquisitione distinctionis partium formaliũ ꝛ speciei a partibus mãlibus ꝛ materie.

Tex. cõ. 27.

Ubitat aũt merito que sunt spẽs siue formales ꝛ q̃ualitatiue partes: ꝛ que nõ: sed ꝯcepte cũ mã cuius sunt partes mãles dicentes ipso nomine actũ cũ mã ꝯceptũ: eo q̃ sicut in p̃habitis dictuꝫ pars nulla bene determinat sine suo actu que de numero partiũ mãliũ ꝛ physicarũ est. ¶ Opꝫ aũt hanc hic inducere dubitationẽ: q₂ nisi prius manifesta fiat huius partiũ distinctio nõ põt diffiniri singulũ eoꝝ que diffinibilia sunt: habitũ.n. est in p̃cedentibus q̃ diffinitio primo ꝛ per se est vniuſlis illius qõ secundariũ ẽ nominis qõ diffinit significatũ q̃ qdẽ vniuſe dicit eo q̃ est vniuersum qõdã qõ in se oĩa ꝯtinet que sunt ipsiꝰ esse principia: ꝛ hoc est spẽs que totũ est esse eo q̃ quicquid post ipsam est de indiuiduantibꝰ est: si igit nõ sit manifestũ que partiũ est quasi mã ꝛ que nõ est q̃si mã: tunc neqꝫ ratio diffinitiua que rei diffinite est nõ erit manifesta: q₂ spẽi nulla pars põt esse mã. ad distinguendũ aũt hmõi partes formales a materialibꝰ in quibusdã est facile ꝛ in quibusdã est difficile. Quecũqꝫ.n. satis ipso nomine ꝛ rõne nominis apparent nõ intrinseca materie sensibili sed superuenientia ei: eo q̃ sunt ante in mã q̃ ipsa sensibilitas: ꝛ ſm vnã ꝛ eandeꝫ rõnẽ sunt in diuersa specie sensibilis materie: sicut circulus ſm vnã ꝛ eandẽ rationẽ est in ere ꝛ lapide ꝛ ligno ꝛ cera illa quidẽ manifesta esse videnť: q₂ nullius horũ pars esse ſm nominis illius q̃dditatem est mã. Et iõ pars q̃dditatis circuli nõ est mã sensibilis que est es vel lignũ vel celũ vel lapis: eo q̃ circuli q̃dditas separata est ab oibus istis ex quo in diuersis ſm vnã ꝛ eandem rõnem est. Nihil aũt ꝓhibet idẽ esse similiter etiã in his que videnť ſm rõnẽ esse separata a mã sensibili. sicut sunt physica tñ in illo esse accepta q̃ causatur ab ipsis principijs substãtie que vẽ substãtia est que est forma dans esse ꝛ q̃dditatẽ: ꝛ hmõi simile est sicut si circuli oẽs ponerent esse enei. hoc.n. posito adhuc nõ sequeretur q̃ es esset aliquid q̃dditatis circuli vel spẽi ipsius. Sꝫ in talibus que ꝯcepta sunt cũ mã spẽm ipsaꝫ mente sine intellectu auferre ꝛ separare a mã est difficile: hois.n. species semp apparet in carnibus ꝛ ossibus ꝛ talibus materie partibus. Est.n. impossibile intelligere hominẽ sine mãe hominis designatione. ꝛ similiter est de omnibꝰ speciebꝰ physicis. ¶ Opꝫ igit querere vtrũ huiꝰ mãles ptes sint partes spẽi ꝛ rationis aut nõ sunt partes eius sed tãtũmõ sunt mã que nõ recipit in spẽi diffinitione. sed tñ q₂ talia physica nõ sunt in diuersis specie materijs: iõ ea nõ oĩno possumꝰ separare. In his ergo valde necessariũ est distinguere inter partes forme ꝛ materie: q₂ in talibus maxime icidit error in quibus difficillimũ est distinguere. Hac.n. de causa epicurus inter p̃cipia esse nõ posuit nisi mãm auferens oĩno formã: q₂ vidit physicoꝝ species: sine designatiõe materie non posse intelligi: res eni ex eisdẽ est ex q̃bus intelligitur: sicut sepe diximus.

¶ Cap. 8ᵐ. De solutione inducte questionis ſm dicta stoicorum pithagoricorum ꝛ platonicorum.

T. c. 28.

D hanc aũt de distinctione partiũ questionẽ diuersi soluunt diuersimode: ꝛ debemus oĩꝫ enumerare opiniones: vt liquidius in hac tꝫ villi q̃õne appareat lucide veritas: q₂.n. videt quidẽ ꝯtigere partes speciei separari a partibus materie in physicis: sed nõ est manifestuꝫ qualiter hoc fiat. ideo aliqñ dubitauerunt quidam etiam circa ipsam athematica: que ſm esse sunt in physicis vtruꝫ ne haberẽt partes ſm formã dictas ex quibus diffinirent. ¶ De circulo eni ꝛ trigono ꝛ alijs dubitauerũt figuris que vna vel pluribꝰ terminant lineis: ꝛ ꝯsenserunt in hoc q̃ nõ est cõpetens figurarũ diffinitio per lineas data terminãtes ꝛ per ꝯtinuũ: ꝯtinuũ enim ꝛ lineas ꝛ hmõi oĩa dicunt similiter hẽre se ad spẽs figurarũ: sicut se habent carnes ꝛ ossa ad hoiem que sunt materie ex quibus q̃dditas spẽi nõ cõstat neqꝫ diffinit: linee eni ꝛ ꝯtinuũ in rõne materie referuntur ad istas sicut es ꝛ lapis sunt mãe circuli sicut illi dicunt: diffinitionũ igit partes formales ſm istos oẽs referuntur ad numeros quos dicunt esse principia physicoꝝ: ꝛ rõnem linee dicunt esse eam rõnem que est duoꝝ: hoꝝ aũt rõnem quare sic dicunt ostendimus in p̃missis huius sapiẽtie. hij aũt sunt de scola Pithagore. ¶ Eoꝝ autẽ qui ideas dicũt esse ante mathematica due sont opiniones. Quidaꝫ.n. numerum esse: separatũ aũt ab eo cuius est numerus: eo q̃ inseparabilis est sicut supra in q̃nto libro ostẽdimus: ꝛ isti dicunt ipsaꝫ lineã esse dualitatẽ que est idẽ ipsi linee: eo q̃ indiuisio est cã vnitatis: ꝛ in linea sunt duo indiuisa que sunt due vnitates: ꝛ due vnitates sunt binarius vel dualitas: ꝛ illi dicunt hanc dualitatem esse formalẽ linee quidditatem ex qua diffinit. Alij aũt separant dualitatẽ a linea ꝛ dicunt dualitatẽ esse spẽm linee: separatã quidẽꝫ ſm esse. sed participatam a linea sicut ꝛ alia separata participanť ab his quorũ sunt. Hij enim dicunt q̃ quedã sunt ſm speciẽ eadẽ sibi ipsis sicut ipse species: ꝛ hoc nõ dicunť ſm aliã spẽm: q₂ ñ semper esset spẽi spẽs abiret hoc in infinitũ ꝛ talem dicũt esse dualitateꝫ ꝛ spẽm dualitatis: q₂ ex quo numeri species

sunt

sunt ⁊ dualitas est principium pluralitatis: opꝫ ꝙ unalitas sit prima spēs spēcierum: sic dualitatis non pōt esse alia spēs. ¶ Dualitas igiť non diciť dualitas ſm aliaꝫ spēm a seipa: in linea autē non sic esse dicunt: qꝛ linea diciť ⁊ est linea: ⁊ duo per spēm dualitatis formalis que est ante ipsaꝫ. Isti igitur tales in numeris ponūt esse rerū qdditates: ⁊ quidditatum partes: oībus autē istis accidit unum inconueniens: ⁊ hoc est unū multoꝝ esse spēm: quoꝝ tamē multoꝝ spēs expresse ⁊ ad oculi demōstratione diuersa eē videť: qꝛ unus est nūerus quo nūeramus diuersa. ubi gratia. canes ⁊ homines ⁊ ligna ⁊ hoc idem accidit Pitagoricis: qꝛ ſm ui cta eoꝝ cōtingit unam oīum spēm facere: ⁊ cū res nō habeat simul diuersas spēs spālissimas sequiť alias formas que sunt in rebus nō esse spēs nisi numeros ⁊ taliter sequiť oia esse unum specie: qꝛ omnium est unus ⁊ idem formalis numerus quo omnia numeranť: sicut per se pꝫ omnibus.

¶ Cap. 9m. De vera solutione preinducte questionis.

Ext. có. 39.

Ex omnibus autē inductis manifestuꝫ est ꝙ ea que sunt circa diffinitiōes habēt quādā dubitatiōnē in qua soluenda diuersimode sentiunt antiqui: ⁊ dictum est etiā ꝓpter quā cām huiusmodi habēt dubitationem. ¶ Quod ois igiť sic reducanť ad formas ꝙ oino auferāť materia est superfluū: qꝛ sicut dicimus quedaꝫ sicut pbica sunt hoc in hoc: qꝛ dicūt quid in materia sensibili: aut sicr se habēt: ac si sint in materia sensibili: qꝛ ⁊ si nō nominent mām designatam: tñ opꝫ ꝙ in diffinitionibus eoꝝ fiat materie ꝓprie designatio: ⁊ hoc qdem est verū: unde dicēduꝫ ꝙ conceptū cum mā dupliciter est cōceptum cū illa: uno qdem mō conceptum cū mā diciť in cuius rōne est materia designata ⁊ determinata: ⁊ hoc quidē est in accidentibus: sicut symū: ⁊ in subiectis sicut socrates. ¶ Alio aūt mō diciť cum materia cōceptum in cuius rōne nō inest quidē mā: sed materie designatio ad actū terminatum: ⁊ hoc mō genus ꝓpriū physicum diciť materie designationē: sicut dicimus in 3°ll° huius sapiētie: ⁊ hoc mō esse physicum cōceptuꝫ est cū mā: ⁊ si dicať ꝙ ēt mathematica diffiniunť p genꝰ dicēdo ꝙ illō genꝰ nō diciť nisi māꝫ ⁊ designationē materie intellectualis ⁊ nō sensibilis: posset ēt dici ſm superius dicta ꝙ est in physicis mā intellectualis que est genus: ⁊ cū hac concepta sunt oia physica: ⁊ est mā physica que est sensibilis: ⁊ cū hac non oīa physica sunt cōcepta. ¶ Si autē aliqs dicat ꝙ est mā in potētia ⁊ mā in actu ⁊ mā in potētia est ea que est adequata spēi: ⁊ designať per genus: ⁊ cū hac concepta sunt omnia physica. ¶ Mā autē actu est que accītibus ⁊ formis subalibus ſm actū demōstrata est. ⁊ hec est indiuiduū: ⁊ hec ois ad unū ⁊ idem reuertunť: hoc aūt determinato queramus ſm si sit vera parabola siue fabula ꝙ socrates minor sensu nō etate eo ꝙ nō ab etate defectio est ſꝫ a sensu. ¶ De aiali cōsueuit dicere ꝓpter cerebri defectū bene se hꝫ: cōstat eniꝫ ꝙ nō bene habet se ꝙ de per se aiali ⁊ de per se hoie diciť stultitia Platonis: reducit eni hois intellectū ⁊ abducit de veritate ad errores ⁊ facit suscipere opinionē de separatis qsi sic cōtingens hoiem eē sine partibꝰ mālibus: sicut sine ere cōtingit eē circulō per intellectū cū hoc nō sit simile penitus eo ꝙ aial oē est forsan aliqō sensibilis ⁊ sine designatiōe materie nō cōtingit intelligere aial ⁊ sine designatiōe mobilis māe nō pōt diffiniri ⁊ hmōi designationē materie importat genus spēi pbice: igiť ēt aial diffiniri nō pōt sine designatione partiū mālium qualitercūq ad actū se hñtiuꝫ eo ꝙ nulla partium sine actu diffiniť: sicut iā dudū diximos: ⁊ huius qdeꝫ signō est ꝙ manus nō semper est pars hois: sed tūc est pars quādo perfecta virtute aie potēs est opus manus pficere. Ideo aiata manus est pars hois: nō aiata vō sicut abscisa vel clauda nō est pars. Dico autem animatam que parte anime est animata: quia si partes essent animalia particulares anime potētie essent anime e actum.

Cóceptú cum mā duplr.

¶ Cap. 10m. Qualiter differenter mathematica ⁊ physica cōcepta sunt cum materia.

30

Potest aūt aliquis ſm supradicta querere q̄re rōnes partium non sunt rōnis uniuersalis partes cū sint formales: ita ꝙ circulus diffiniať p emicicla ⁊ portiōes: ista enim nō sunt determinata sensibili mā: qꝛ mathematica per rōnem a sensibili materia sunt abstracta: sed dicemus ad hoc ꝙ sicut patet ex supradictis nihil refert materiam quorūdam esse non sensibilem: ⁊ hanc esse omnis talis rei partē que nō est ſm se quid erat esse ⁊ spēs. ¶ Mā ergo talis nō est pars circuli qui est vlis cui per se attribuiť diffinitio: sicut sepe diximus: sed singuloꝝ circuloꝝ hic ⁊ ibi incōtinuo imaginatoꝝ tales materie sunt partes: sicut dictū est superius. Est enim mā quedā sensibilis cū qua cōcepta sunt physica. Alia aūt est intelligibilis cū qua sunt cōcepta mathematica integra: ⁊ ſꝫ quā unus circulus vel triāgulus diciť maior ⁊ aliꝰ diciť minor. Cum tamē rō circuli vel trianguli non sit maior in uno ⁊ minor in alio. ¶ In physicis aūt nō ē sic: si eiꝫ sumamus exēplū in aialibus que perfectiora sunt inter physica palā est in his: ꝙ aia est in eis pma suba que est forma: ⁊ hec separata nō intelligiť: aut non tota intelligiť separari: ⁊ sic diffinitio eius cōcipit mām eo ꝙ noiat hoc in hoc: ⁊ non hoc separatū ab hoc: ⁊ corpus in aialibus est sicut mā qō sine actu nō intelligiť hoc sine mā sensibili ex qua est. Hō vō ⁊ aial ꝙ est ex utrisq est ⁊ est quasi uniuṡe: duplr enim designať ut integrum. vꝫ. ⁊ tūc est ex utrisq: ⁊ tūc partes eiꝰ sūt partes materie: ⁊ est in eis maior ⁊ minor. ¶ Designať ēt homo ſm ꝙ hō diciť ſm hois significatū cui diffinitio per se attribuiť: ⁊ hō tunc est uniuṡe: qō est ubiq ⁊ semper: quocūq aūt mō accipiať aial ⁊ partes eius impossibile est ea intelligere nisi cū mā vel materie designatiōe: sicut supra diximus. Si autē accipiamus indiuiduum in genere aialis: ut socratem ⁊ coriscū conceptum: erit eni cuꝫ sensibili mā. Si quidē socrates eñ animal duplr: hoc est: est duplicis substātie existēs: socrates est aia ⁊ corpus: ⁊ ideo socrates resolutus in duplicē substātiam est aia ⁊ est corpus: sicut dicimus ꝙ hydromel est aqua ⁊ mel quādo resoluiť in sua cōponentia. ¶ In talibꝰ eni compositū non est aliquid preter sua cōponentia: in his eni indiuiduis cōpositis aliud principioꝝ cōponentium est ut anima que est perfectio: aliud autem est ut totū congregatō: qꝛ indiuiduū non diciť māꝫ simplicē: sed diciť formā huius participatā ab hoc designato per demōstrationē sensibilem. Si vō dicať indiuiduū quo ad sua principia cōponentia esse simpler aia ⁊ simpler corpus tunc designatur ut cōpositum uniuersali ⁊ particulari: ⁊ ut uniuersale ⁊ particulare: ⁊ hoc est quando dicimꝰ ꝙ soꝛ. est hic homo ⁊ hic hō est hō: tunc eni compositum. vꝫ. ex aia simpliciter ⁊ corpore simpliciter ꝑdicatur de hoc hoie: ⁊ hic homo ut sorte: ⁊ hoc modo uniuṡe ꝙ est scōa substātia designatur in singulari qō est eē ipsius: hoc modo quo supradictuꝫ est ꝙ spēs est eē indiuiduoꝝ: ⁊ quocūq modo varientur hec ⁊ ipsa cōposita ⁊ componentia semper diciť aliqd conceptuꝫ cū sensibili materia. ¶ Si eniꝫ simpliciter designeť compositū physicū: hoc est non in indiuiduo designatū tunc dicet per ipsa cōponentia extra que nō est primo formā ⁊ deinde mām. In se autē uiret ꝙ est ex utroq. Si aūt nō simplr sed in indiuiduo designeť: tūc ⁊ itecum qōlibet ipsoꝝ duplr est designatū. s. per cōponentia ut per aiam hanc ⁊ aiatuꝫ ꝙ est totū ⁊ est designatum ut pma substātia stans sub scōa ⁊ prima substātia est singulariter aiatum hac aia: scōa aūt substātia est compositū: ex anima simplr ⁊ corpore simplr: ⁊ nullum hoꝝ est separatū a mā. ¶ Utrū autē alia quedā substātia que est qdditas taliū physicoꝝ spēcum ⁊ indiuiduoꝝ sit ꝓter mām que cū mā sensibili nō sit cōcepta: ita ꝙ oporteat nos querere subam qdditatis eoꝝ diuersam quādā ab aīa que dicta est ⁊ separatā a sensibilibꝰ. Sicut si dicamꝰ numeros eē subaꝫ istorum: aut ideas: aut mathematica alia: aut aliqd tale: posteriꝰ in huius sapiētie libro duodecimo ⁊ tertiodecimo erit perscrutādū: huius eni gratia ēt tentabimus diffinire ⁊ determinare de sensibilibꝰ substantijs: ꝙ tū opus mō quodā est physice speculatiōis: ⁊ est secūdariuꝫ opus pme phie speculatio de suba sensibili: qꝛ physicū non oportet solū scire de mā sed ēt de suba formali que est ſꝫ rōnem substātia vocata: ꝙuis enim phs pmus cōsideret primam formā maxime scire faciētē: opꝫ eū tū secūdario opere quasi ter altera specula ꝑspicientem considerare que sit forma huius ⁊ cuius ⁊ utrū separata sit forma sensibiliū physicus autē cū consideret principia motus non cōsiderat formam nisi usq ad hoc ꝙ ipsa est terminus motus: ⁊ iō determinare non poterit utrum forme sensibilium separate sint.

¶ Cap. ii^m. In quo est recapitulatio dictorũ et continuatio dictorum ad dicenda.

Lex. cõ. 40.

[Q]Ueret aũt fortassis aliquis quõ in diffinitionibus cũ sint partes que sunt in rõne diffinitiua: et quare sit diffinitio rõ vna cũ plures contineat partes: palã enĩ q̃ res diffinita ẽ vna: quare aũt sit res vna partes hñs speculãdum est posterius in tractatu sequẽti. sed repetendo ea que determinata sunt dicimus q̃ iã dcm̃ est qd erat esse: et quõ diffinitio siue qd erat eẽ dictũ per predicationez de omni diffinito est idẽ s̃m predicationẽ: licz nõ sit idez simpliciter cũ diffinitio dicat formã quãdã: et diffinitũ dicat cõpositum ex mã et forma dictũ est etiã quare quorũdaz ratio que dicit qd erat esse in se hz partes diffiniti: sicut rõ cõgregati siue integri in se hz partes quãtitatiuas. ¶ Aliorũ autẽ diffinitionum que sunt spẽi simplicis nõ hz in se partes q̃titatiuas integri: dictũ etiã est q̃ in substãtie rõne que substãtia est forma sicut spẽs absoluta non sunt partes sic que sint quasi mã: eo q̃ partes materie siue quãtitatiue nõ sunt partes illius substãtie: sed sunt partes totius integri, et huiꝰ totius quodãmõ est rõ diffinitiua: et quodamõ non est sicut in antehabitis determinatũ est: nam in eo q̃ est cum mã designatũ nõ est eius ꝓprie rõ: hoc enĩ modo est diffinitũ et non cognitũ cũ mã: neq̃ finiat aliqd: neq̃ sit ꝑncipiũ cognoscendi: sed rõ est talis cõpositi q̃ est s̃m illã subam que est ꝑmo dicta suba: hec autẽ est forma et cõpositũ illõ est spẽs: sic hominis qui est cõpositũ qõdã est rõ anime humane que est prima suba hois. ¶ Substãtia nãq̃ prima est spẽs et forma que inest: et nõ est separata ex qua et mã tota dicit̃ eẽ substantia cõposita et integra sicut cõcauitas forma est ex qua et naso qui est subiz cõponitur nasus symmus: et sic cõponit̃ symmitas siue symmositas: et ideo nasus symmus nõ est qd diffinibile: bis enĩz erit in his nasus ꝗ ambo illa diffiniant̃. sic dictũ est in ꝑmo huius septimi libri tractatu. ¶ In tota ṽo composita substãtia que est sicut nasus symmus: aut callias inest et mã. Dictuz est etiã in premissis: q̃ qd erat eẽ et singulũ diffinituz cui attribuit̃ quid erat esse in quibusdã est idẽ vt in his substãtijs vniuersalibus que sunt ꝑme: siue immediate diffinitioni sicut curuitas et curuitati eẽ sunt idẽ s̃m hoc q̃ ad idẽ referunt̃ s̃m eẽ si curuitas supponat̃ esse suba prima in hoc q̃ est diffinitioni prima. ¶ Dico aũt primã hec substãtiaz que nõ dicit̃ quid siue qdditas. sed aliud qõ in alio sit sicut in subiecto et mã: quecũq̃ ṽo substãtie sũt vt in materia aut cõcepte cum hac sensibili mã nõ sunt idẽ ipse et eẽ ipsaꝝ q̃ esse ipsaꝝ attribuit̃ vniuersali sube: et ipse sunt substãtie particulares. ¶ Adhuc aũt dictũ est q̃ subs et subam eẽ non sunt s̃m accñs vnũ et idẽ. sicut idẽ sunt socrates et musicuz: hec enĩ eadẽ sunt s̃m accñs. cũ tñ diuerse nature sint socrates et musica. ¶ Oĩbus aũt hijs sic determinatis transibimus ad querendum qualiter diffinitio sit vna et qualiter sit vnius esse q̃ plurium est naturarum cõpositum.

¶ Incipit Tractatus Quartus Septimi Libri Metaphysice qui est quare diffinitio sit vnum et non multa.

¶ Cap. p^m. De ipsius questionis disputatione.

Lex. cõ. 42.

[P]Rimuz autẽ qõ nunc restat dcm̃ est id qõ in analeticis posterioribus dictũ est in analeticis enĩ posterioribus prius a nobis est mota dicta de diffinitionibꝰ dubitatio: dico aũt eã eẽ dubitationẽ: quare dicimus verã diffõnem eẽ vnam actu: et vnius actu eẽ rõnem: cũ et ipsa ptes habeat et id cuius est sicut diffiniti sit cõpositum: hoc enĩ in analeticis dici nõ potuit cum in logicis nõ intẽdat̃ de diffinitione nisi s̃m q̃ ipsa est ꝑncipiũ faciens scire de quo ꝑdicat̃ in quid: et sicut ipa est ꝑdicatũ ꝓpositionis: quare antez sit vnũ et nõ multa nõ scitur ex ea s̃m qõ est ꝑdicatũ sed potius ex cõsideratione partiũ ipsius inq̃tuz sunt nature rerũ diffinitaꝝ: et hec speculatio est primi phĩ qui cõsiderat entia s̃m q̃ pendẽt ex esse prime sube que est forma sicut sepiꝰ diximus ¶ Hic ergo querimos quare diffinitio est vnũ actu et nõ multa vel multe nature s̃m actum: sicut si ponamus q̃ diffinitio hois est aial bipes: et q̃re est aial bipes vnũ et non multa: nõ enĩ põt esse cã quã qdã dicũt: q̃ alterũ inest alteri: q̃a cũ dicimus hõ albus alterũ inest alteri: et tñ in eo ipso q̃ dicimus hõ et albuz sunt multe nature que actu multe sunt: vnum ṽo s̃m accidẽs dicunt̃ hec duo: quãdo subiectum q̃ est hõ patitur suscipiẽdo albedinẽ hoc quãdo albedo inest ei: tũc enĩ vnum est subiecto homo et albꝰ homo: sic autẽ nõ est in diffinitiõe: cuz enĩz in illa sint genus et differentia neutrum illoꝝ participat altero sicut participat subz accñti: q̃uis enĩ differentia sit generis qualitas sicut iã dudũ in antehabitis dictũ est: tñ q̃a differentia est essentia s̃m seipsam nõ causata ab aliquo alio: et ipsa ideo nõ est in genere sic q̃dam pars. neq̃ sicut accñs: cum sit essentialis forma generis s̃m q̃ genus s̃z eẽ accipitur in specie: et sic ꝑ q̃ genus est vt potẽtia ad esse differẽtia finitũ et perfectũ. Si autem daret̃ q̃ genus participet differẽtijs sicut subm participat accidẽte: sequeret̃ q̃ genus actu participaret ꝯtrarijs simul: q̃a accidẽs actu est quãdo inest subiecto et cũ nihil differat nisi per ea que aliquo mõ sunt in ipso: et genus differat contrarijs differẽtijs sequit̃ q̃ cõtrarie differentie sunt in ipso genere. si igit̃ sunt in genere sicut accñs in subiecto: sequit̃ q̃ contraria simul actu sunt in eodẽ q̃ est impossibile: igit̃ genus nõ participat differentia: sicut subiectũ accidẽte: tamẽ etiaz si hoc det̃ q̃ participet: sicut subm accidẽte eadẽ ad hoc relinquit̃ rõ q̃õnis: si plures differẽtie in vna colligant̃ diffinitione ad vnum genus. sicut si dicamus q̃ hõ est aial hñs pedes: siue pedale bipes nõ alatum: quãdo enĩ nõ hz nomen differẽtia licz eam per ꝯsequẽtem noiare negationem: et hoc mõ nõ alatum siue carens alis est differẽtia hois. ¶ Queramus igit̃ de inducta iã diffinitione quare est vnum et nõ multa cũ multa colligat. si oĩa hec vt accidẽtia se habẽt ad aial subiectũ: nõ enĩ potest assignari cã huius: q̃a differẽtie insunt vni generi sicut forma materie: vel accñtia subiecto: nã sic ex omnibus que in mundo sunt erit vnũq̃a sicut in libro celi et mũdi ostendimus omnia superiora formãtia et mouẽtia sunt in inferioribus: sicut in mã formata et mota: cuz tamen in mũdo sunt multa s̃m eẽ et mãm et non vnum: s̃z quecũq̃ sunt in diffinitiõe opz vnũ esse et non multa. ¶ Diffinitio enĩ est quedã rõ vna numero: ita q̃ genus nõ numerat̃ s̃m eẽ suum: nec differẽtia s̃m eẽ alteꝝ: licz sit aliud eẽ genus et aliud esse differẽtia: et sic diffinitio est vna numero substãtia siue qdditas s̃m q̃ qdditatez substãtiaz vocamus: q̃a quelibet res est id qõ est: et q̃a diffinitio est vna sic numero: opz eam esse rõnem vnius alicuius numero et hoc est vniuersale de quo supra diximus: cuiꝰ nulla pars est mã nec numerat̃ nisi per eẽ actuale vnũ q̃ est suoꝝ diffinientiũ vnorũ siue que s̃m eẽ vnum sunt: infra autẽ ostẽdemus q̃ hõ in esse et posse operari et agere sunt vnũ et idẽ: q̃uis vnũ sit subiectũ et alterũ forma et actus sicut eẽ et posse et operari subiecti: substãtia eiz diffinita significat vnũ quid nõ vnũ q̃lis: et determinate significat hoc aliqd nõ qdez in indiuiduo designato: cũ hoc per ipsaz subam qdditatis sit hoc q̃ est: et nõ per se ipm: sed significat hoc aliqd in nã diffinitũ: ipsa. s. natura cõposita que est secũdariũ hois significatũ cui imponit̃ nomen hoc aliqd est determinatum: cuius per se est diffinitio: hoc enĩ est q̃ dicimus per nomen diffiniti: licz primuz nominis significatum sit forma simplex a qua imponit̃ nomẽ: et que primo cadit in intellectum nominantis.

¶ Cap. 2^m. Qualiter ex natura diuisionis primum perpenditur quare diffinitio est vnum et non multa.

Lex. cõ. 43.

[O]Portet aũt]D huius ergo q̃õnis declarationẽ opz ꝑmuz intẽdere s̃z diuisionẽ: diuisiõe enĩ sicut in analeticis diximus venamur diffõnez. et oportet diligenter attẽdere: quõ diuidens erit a diuiso: et qualr̃ se hz ad ipm in essentiali et formali diuisiõe: nihil enĩ aliud est in diffõne nisi genus: qõ ꝑmũ genus dicit̃ eo q̃ nõ in alio aliquo est genere: et vltima dĩa est: hoc enĩ genus qõ dicit̃ ꝑmũ est simplex genus solũ sine cõpositione dĩaꝝ. Alia ṽo genera que sũt species et gña: et vocant̃ genera subalterna sunt ꝑmũ genꝰ: et cũ hec cõprehẽse dĩe: q̃a alr̃ nõ eẽnt spẽs: superiora enĩ s̃z primũ modũ dicẽdi per se predicata actu sunt in inferioribus. ¶ Et iõ supponunt̃ illis suppositis: et hoc est sic si dicamus primũ genꝰ aial: habitũ ṽo siue ꝯñs genꝰ q̃ differẽtijs est cõprehẽsuz: dicamus aial bipes siue bipedale: et iteꝝ ꝯñs post

Quõ differenter de diffõne dialecticus et diuinꝰ cõsideret. vnõ p Cõmentatorẽ i pñti loco.

Omi gen ꝑmi [illegible]

illud

illud dicimus aial bipes ꝛ̃ alatū: ꝛ hoc dicamus determinari dr̃ia rõnalis in hoīem ꝛ irrõnalis in ſimiā que dicitur pigmeus. Silr aūt eſt ꝛ eadē rõ ſi plura dicant̃ intermedia gñā: oīno eni nō differt per plura ſubalterna gñā: aut p pauca hoc dici: ergo ꝫ nō differt ſi per pauca: aut per duo tn̄ dicat̄ p̃mū. vz. genus ꝛ vltimā dr̄iaꝫ: q̄tūlibet enim per multa dicat̄. nō ſunt niſi due a͠e in diffōne gñis. vz primi ꝛ dr̄e: ꝛ dr̄ia erit de generis poteſtate in qua ipſa eſt inchoata ꝛ confuſa: ſicut ſepe diximus: ꝛ ideo duoꝝ que in diffōne ſūt: hoc quidē eſt genus· aliud vo eſt differētia: vt aial bipes qd̄ ſuppoſuimus eſſe diffonē: aial eſt qddaꝫ genus: ꝛ alteꝝ quod eſt bipes eſt dr̄ia. Si ergo genus eſt in diffōne nō erit gen⁹ ſimpliciter: accipiēdo genus ſꝫ gñā nām tn̄ que eſt ſubm: ſed eſt nā generis nō p̄ter ſpēs que ſunt ipſa gñā cōprebēſa eaꝫ differētijs. Aut ſi eſt qddā ſimplex genus: tūc erit genus ſicut mā: q2 ipm eſt materie deſignatio: ſicut in p̄miſſis dicim⁹: qd̄ eni ſimpl̄r dr̄ genus: aut erit forma ſubiecti illi⁹ qd̄ ſubſtat forme p̄me in ordine: ꝛ illius deſignatio eſt genus qd̄ ē ſimpl̄r ꝛ primū: aut erit ſubm ꝛ forma ſicut genus ſubalternū: qd̄ cū dr̄ia vel differencijs eſt cōprebēſuꝫ. ꝛ quocūqꝫ mō ſignataꝫ fuerit ecie ſimile materie: q2 potētia eſt: ꝛ in eo eſt forma vltima per inchoationē ꝛ cōfuſionem q2 vnuꝫ eſt ex mā ꝛ forma cōpoſitū: aut accipit nomē ex forma: aut ex mā: ꝛ quocūqꝫ mō fuerit ſemp ſimile eſt materie pp rõnē quam diximus. genus eni in ipſa re acceptū ſm eē ꝛ non extra eſt in actu ꝛ actus eius eſt dr̄ia vltima: genera eni in hoc dr̄iaꝫ p̄nt: ꝛ quedā magis aſſimilant̄ forme ꝛ quedā magis materie: hoīus aūt ꝙ eſt ſimile forme ꝛ materie ſimul eſt vox eſt eni vox genus ꝛ mā: inq̄tū eni dr̄e percuſſionū vel ſyllabarū p̄ductio ꝛ breui mēſurataꝝ facit ex ea ſpēs ꝛ elemēta vocū litterataꝝ: ſic eſt vox mā inq̄tuꝫ aūt vox nō trāſmutata p̄dicat̄ de vocib⁹ litteratis eſt genus. ꝛ hoc mō cuprū idoli qdem eſt mā tn̄ ꝛ nō genus: q2 trāſmutatū in figura recipit idoli formā: ꝛ nō p̄dicat̄ in recto de idolo. Juppiter eniꝫ nō es ſed ereus vocat̄: ſyllaba aūt nō vocea ſed vox dr̄. cuꝫ igit̄ ſic diffō ſit ex genere p̄mo ſubto ꝛ dr̄ia que ſunt differētia ab inicē: palā eſt ꝙ diffō eſt rō collectiua que eſt ex differētibus. ¶ Ex his eni accipit̄ ꝙ diffō eſt ex genere ꝛ differētia que ſit eſſentialr̄ in genere per inchoationē ꝛ cōfuſionē: ꝛ ſic pꝫ ꝙ gen⁹ ſm actū differētia terminatū acceptū ad ideꝫ eē ſubē ꝛ q̄dditatis referunt̄: ꝛ ꝙ dr̄ia fluit a poteſtate generis ſic actus exit a potētia tribuens eſſe diſtinctū potētie.

¶ Cap. 3m. Qualiter per diuiſioneꝫ inueſtiganda eſt vltima cum ſpecie conuertibilis differentia.

Sed adhuc Anteq̄ͅ ſoluamos p̄dictā dubitationē opꝫ diuidi oīs formalr̄ differētia differētie cū gñe cōprebenſe ſunt: ſicut dicim⁹ ꝙ aialis dr̄e ſunt pedalitas ꝛ nō pedalitas. ¶ Silr autē vlteri⁹ aialis pedalis ſuis eēntialib⁹ differētijs differētes ſpēs opꝫ ſic ſcire per diuiſioēꝫ: ita ꝙ accipiat̄ dr̄ia pedalis aialis inq̄tum eſt pedale ideo nulla eſt diuiſio ſi pedale diuidat̄ per alatū ꝛ nō alatum q2 alatū ꝛ nō alatū nō ſunt eſſentialiter ꝛ formalr̄ in pedali inq̄tū eſt pedale: ꝛ ideo nō bene diuidit qui ſic diuidit pedale: ſic eni diuidēs p̄pter nō poſſe ꝛ nō ſcire diuidere ſic diuidit. Sic ergo diuidēdū eſt pedale: ꝙ pedaliū aliud eſt fiſſoꝝ ꝛ in multa pedū: aliud aūt nō fiſſoꝝ ꝛ nō in multa pedū. ſic eni ex forma cōi ꝛ cōfuſa ꝛ idetermīata: ꝛ in potētia exiſtēte ſemper per actū intelligendi reducit̄ forma ſpecificās diſtincta: ſiue diſtinguēs ꝛ determiata ꝛ que actu exiſtit: ꝛ ſic ex oībus ſuperiorib⁹ ſuis ſinle inferius hñs in ſe virtutes ꝛ potētias oīuꝫ ſuperioꝝ: cū tamē eēncia vna ꝛ ſimplex exiſtat. pedes eni fiſſi ꝛ nō fiſſi. ſunt dr̄ie pedis: eo ꝙ fiſſio pedis quedā eſt ſm actū exn̄s pedalitas: ſic aūt vult ſemp procedere diuiſio quouſqꝫ veniat determinata ad ea que non ſunt dr̄ia ſm formā ꝗ formalē hñt diuiſionē: ſꝫ ſi diuidont̄ hoc erit per mām: ſicut idiſ idua diuidunt̄. ꝛ tūc in vltimis differētijs in qbus ſtat diuiſio tot erūt ſm actū ſpēs pedaliū: quot ſunt pedū differētie. ſicut ſi dicamus: ꝙ eſt pes iter ꝛ diuiſus in duo ꝛ diuiſus in multa: ꝛ tūc q2 nullū in genere cōe dicit̄ vltimo actu determinatū. ſed in ſpe determinatū facit actu exn̄s. ꝛ tūc erūt aialia in actu ꝛ ſpe determinata equalia differētijs vltimis: ſi iſta que dicta ſunt ſic ſe hñt ꝙ vere ſunt vltime dr̄ie: hoc eni per hypotheſim petiuim⁹.

Tex. cō. 43.

Ex dictis igit̄ palā eſt: q2 ſinalis que indiuiſa eſt dr̄ia ſubā ꝛ actus rei eſt ꝛ diffinitio hoc mō q2 diffiniēs ꝛ vltimo terminās dicimus eē diffōnē· hoc eni nō eſt genus qd̄ terminatur ſed dr̄ia terminās. vnde ꝫ vlterius ex hoc pꝫ ꝙ differētia vltima vnica ꝛ cōuertibilis cū ſpe diffinita: q̄uis enim in poſteriorib⁹ analeticis dictū ſit ꝙ partes diffōnis ſunt in plus q̄ diffinitū ꝛ totū inequꝫ: hic tn̄ dicimus: ꝙ vltima differentia eſt inequꝫ cū diffinito: ꝛ nō in plus: q2 ibi loquentes de demōſtratiōe diffōne vn̄ ſumus ſm ꝙ eſt mediū faciēs ſcire paſſionē in eē ſubto. paſſio aūt vtri⁹ ſcit̄ ineē ſubiecto: quādo ſcitur ſm ſingulas forme ptes ineſſe: vt ſi que ramus hoīs paſſiões dicimus nō humanū eē: ſed port̄ eſſe vegetatiuū ꝛ nutritiuū ꝛ augmētatiuū ꝛ ſenſitiuū ꝛ hmōi: ꝛ ſic accepta forma ſm partes potētiales ipſi⁹ ſemp eſt in plus q̄ diffinitū. ¶ Cū aūt hic ꝯſideremus rei diffinite vnitatē: ꝛ vnitas nō ſit a partib⁹ potētialib⁹ forme: ſed ab ipſa tota vt eſt actus ꝛ terminus hic cōſideramus eā ꝑut eſt tota et actus ꝛ terminus: ꝛ ſic cōuertit̄ cū ſpecie differentia. ¶ Ex oībus autē hiis que dicta ſunt pꝫ: ꝙ differētia vltima ex oībus erit vt act⁹ ex potētia: ꝛ ꝙ actus ille nō eſt alia eēntia a potētia: ſed eē eius eſt aliud ꝛ aliud: ꝛ ideo differt per eſſentiam: ſed eſt differētia ſicut eiuſdē indetermiati ꝛ determinati ꝛ indiſtincti ꝛ diſtincti: ſubm aūt p̄mū ꝙ nihil eſt differētie diſtincta nā eſt ab ipſo ſicut id qd̄ eſt mā diſtincta eſt natura ab eo ꝙ eſt forma: ſicut ſepius dictum eſt: mā aūt nihil eſt diffōnis: ſed totū eē eſt potētie ꝛ act⁹ formatiuum. ¶ Si aūt fiat diuiſio ꝙ nō idē multociens dicat̄ in terminis diffinitionū hoc eni eſſet inutilis: ſuperfluitas aūt hic accidit: ſicut ſi q̄s dicat ꝙ hō ē aial pedale bipes: q̄m bipes actu dicē pedalitatē: ꝛ tūc idē eſt dicere ꝙ aial pedale pedale duoꝝ pedū: eo ꝙ eſſentiale ſuperius actu cōtinet̄ in ſuo inferiori: ꝛ ideo per appoſitionē nō extrahit̄ de ipſo. ¶ Vñ ſic dicens nihil aliud dicit q̄ aial hñs pedes bipes: bipes eni nō ē differētia hñtis pedes ſꝫ ſpēs: ꝛ hoc eſt dicere aial hñs pedes duos hñs pedes: q̄uis eni idē ſepi⁹ accipiat̄ ꝑpria diuiſione: ita ꝙ diuidētia ſunt eēntialia diuiſo: ꝛ nō addant extraneā eēntiā ꝛ dicunt̄ eq̄lr̄ diuiſis veri: tn̄ idē multotiēs dicere nugatoriū ꝛ ſuperfluum eſt. Et hoc iō eſt: q2 cum dr̄ia vna ſit vltima que eſt dr̄e cōis diuiſe: tūc ſic cōtinue ꝑcedēdo ea que eſt finalis ſubā: ſic forma ꝛ actus exn̄s erit ſpēs: q2 eſt totū eē ſpēs: ꝛ nō erit ſpecies bis accepta dr̄ia aliqua. ¶ Ampli⁹ aūt cauēdū eſt ꝙ nō fiat diuiſio ſm accn̄s: ſi eniꝫ diuidat ſic dicēs: pedaliū aliud albū aliud nigrū: erūt tot diuiſiões quot ſunt ſectiões: quaꝝ nulla eſt in alia eēntialr̄: ꝛ ideo nō ordinabunt̄ ad vnū vltimū qd̄ ſic act⁹ exeat ab oīb⁹ alijs: ſic ex potētijs. ſic igit̄ ꝛ̃a cauēda ſunt. ꝙ. vz. non accipiat̄ extraneū diuidēs a diuiſo: ꝛ hoc ſit qn̄ diuidēs eēntialiter nō cōtinet̄ itra ambitū diuiſi: ꝛ ꝙ non idē bis dicat̄: q2 hoc eſt cōtra ordinē diffinientiū: in qb⁹ vnū oꝫ eē p̄us ꝛ alteꝝ poſterius: ꝛ ꝙ nō ſit accn̄tale diuidēs diuiſo q2 ſic vnuꝫ nō eēt in alio eēntialr̄: q2 accn̄s ꝙ cū ſic in aliquo non eſt in eo vt ps q̄dā eſſentie. Et ex oīb⁹ dictis palā eſt: q2 diffō eſt rō que eſt ex veris differētijs: ꝛ haꝝ dr̄iaꝝ finalis eſt ſm rectū dr̄ia ꝛ act⁹. hoc aūt palā erit: ſi q̄s tales diffōnes ex diuiſionib⁹ collectis trāſponat ab ordine vere diuiſiōis in aliū ordinē quo ꝯm in priori eēntialr̄ nō cōtineat̄: vt ſi q̄s dicat in hoīs diffōne: ꝙ eſt aial bipes hñs pedes: ſuperfluū eni ē hñs pedes dicto bipede: ſicut paulo ante oñſuꝫ eſt ſic enim dicēdo nō eſt ordo in ſubā q̄ eſt diffinicio ꝛ q̄dditas. ¶ Si ergo ſic idem dicat̄ queri poſſet q̄ño oporteret intelligere in diffinitione· hoc quidem prius illud vo poſterius: cum idē non ſit prius ſe ꝛ poſterius: cū igit̄ in diffōne vnū ſit p̄us altero ſm nām ꝛ intellectū· cōſtat ꝙ illud qd̄ eſt ſic prius non eſt mā. Adhuc cū vnū ſit eſſentiale ad alteꝝ: cōſtat ꝙ eſt aliquid forme. adhuc cū vnū ſit nō idē alteri: cōſtat ꝙ vnū eſt genus alteꝝ differentia: ꝛ ex hoc ſeqtur ꝙ vltima differētia eſt tn̄ vna ꝛ ſimplex: q2 abiret in infinitū ſi q̄libet eēt gen⁹ cū differētia cōprebēſuꝫ: ꝛ ſic primū genus eſt tn̄ gen⁹: ꝛ oēs intermedie differētie ſunt potētie vltime differētie: ꝛ ipſa ē actus vnus ꝛ vltimus. oīa aūt intermedia genera ſubijciūtur ex p̄mo genere ꝙ actu eſt in ipſis: ꝛ hoc mō gen⁹ ē forma diſtincta vltima dr̄ia· quādo ſm eē accipit̄ qd̄ explicat diffō: ſic ergo ab vltimo actu: ꝛ diffinitio eſt vna: ꝛ res diſtincta eſt vna ꝛ eadē. hui⁹ aūt ꝓbatio eſt: q2 ſi cōſideretur aial ſm eē

Nō q̄ño dr̄ia dr̄a a genē ſm viā doctorꝫ.

sm q actu est in hoie ipsa aialitas nihil est extra rōnē: viuere eni ⁊ sentire ad rōnē formantē ea sunt terminata. qa viuere vel vegetari si accipiatur sm ipm gñare: pz q genetās est ad formā ⁊ figurā hois inq̄tū hō est: qm in physicis ostēsum est vnūqdq; gñari a cōueniēti: gñatiua aūt que est in semine nō ad formā hois gñaret nisi forme hois eēt informata. oia gñationis pncipia: sicut ostēdimus in libro de nā aie ⁊ generatiōe. sicut eni instrumēta architecti nō operant ad formā artificiati nisi forma arte informata: ita nec principia generatiōis ad spēm aliquā generāt nisi informata ipa specie pp qd in seminib⁹ oium aiatoꝝ aia dicit eē sicut artifex: ⁊ sicut in celo intelligentia. hec aūt oia in antehabitis plene pbata sunt. sicut aūt ad spēm gñatiua gñatiua ad eādez spēm cōuertit nutrimētū nutritiua: ⁊ auget augmētatiua. Sensus aūt ⁊ sensibile depurat ⁊ in ordinē agūt ad intellectū: ⁊ ideo dī in ethicis q vires sensibilis aie participāt aliqualr rōne: ⁊ sicut est in actib⁹ ⁊ potētijs: ita est in nā. Opz igit q qd est aialitatis in hoie informatū sit rōne: pz igit q esse est vnū ⁊ diffinitio vna: qa sic est in oib⁹ alijs. ¶ Hec igit ⁊ tot dicta sint a nobis de diffōnibus: que sunt circa diuisiōes ⁊ q primū est ⁊ pncipalis i his hoc est qd dem ē q̄les quedam sunt diffinitiones sm ea que diximus.

Vide p ista sententia Commentatorē. 7. metaphi. c cō. 31.

¶ Tractatus Quintus Septimi Libri metaphysice: in quo ostenditur q vniuersale non est causa formalis substantie simpliciter: neq; aliqua pars ipsius.

¶ Cap. pm. De diffōne sube ⁊ de diffinitione vniuersalis.

Tex. cō. 44.

Quoniam autez in hoc toto libro de suba perscrutādū est: i tertiū repetemus ab initio dicta de suba. Dem est eni q suba dicit tāq; subm ⁊ tāq; quid erat esse: q ē diffō ⁊ quidditas: ⁊ tertio dī suba q est ex his: ⁊ q̄rto dī suba vniuse q pprie sicut dem est diffinit ⁊ diffinit per vniusia que sunt pdicata ne se: sicut qdditates ipi⁹ vel ptes qdditatū. ¶ De duob⁹ sūt modis qbus dī suba dem est: diximus eni qñ gderatesse ⁊ de subo: diximus eni qa duplr subijcit id qd subm vocat. Subijcit eni pma suba que est hoc aliqd: vt hoc aial q substat passiōib⁹ siue formis accītalib⁹ que sunt accītia cōposita. subijcit ēt ⁊ dicit subm: sicut mā subm est perfectiōe q̄ ē forma perficiēs: ⁊ de his qdē iā dictū est. qa aūt vniuse vniuse videt qbusdā marie eē cā formalis ⁊ pn^m eē ipi⁹ singularis: opz nos de hoc tractare: ⁊ sic ostēdimus q in generatiōe sensibiliū vniuse nō est agēs ⁊ gñans: ita opz nos ostēdere: q in esse singulariū vniuse vt exīs per se nō est cā vel principiū eē alicui⁹. ¶ Ad hoc aūt q hoc bñ intelligat: opz repetere quedā de supradictis: q. vz. triplex est vle añ rez: ⁊ hoc est cā phabēs sicut diximus solē eē cām vlem oiuz gñatoꝝ: eo q inmē solis gñale formās est oia generata: ⁊ lumen intelligentiaꝝ: hoc mō phabent oia quoꝝ sunt cause: ⁊ vniuersa sic phabet id qd est vniuersi esse pn^m: sicut ars ⁊ intellectus artificis phabet artificiata oia. ¶ Aliud aūt est vniuersale q est nā qdē prius re ipsa: ⁊ tpe est cuz ipsa: ⁊ hec est nā rei formalis quā supra sm significatū nois vocauim⁹: sz id qd est in re ipsa nā: cū eni dico hō duo importanē per nomē. s. quo iponit nomē: ⁊ cui ⁊ quo imponit ipm nomē est q primo format ⁊ monet itellectū eius qui audit vel noiat nomē: ⁊ hec est forma a qua nomē imponit. ⁊ per hoc deuenit ad hoc cui⁹ est illa forma: ⁊ hec est suba cui nomē imponit: pp qd dicit q antiq grāmatici querebāt qd nomē p substātia ⁊ qd p qualitate. accipiēdo igit id cui imponit nomē hō sm id qd est in re ipsa illud est vera suba hois: cui attribuitur vera diffō. ¶ Hō autē siue hois suba duplr gderat: sz se. vz. ⁊ sm ea que accidūt ei dē: ⁊ sm se qdem nō est nisi ipa suba: cuius mā nulla ps est sic diximus in antehabitis. Si aūt cōsiderat sm ea que accidunt ei: tunc cōsiderat sm eē q cōtingere ei pōt ex cōparatione ad aliud: de se qdem consideret sm esse q hz ex hoc q est radius imālis intelligētie sic accidit ei eē in itellectu possibili sicut in loco siue spēi. Si autez cōsideret sm eē qd accidit ei in mā sic est actus māe ⁊ sic gsiderat sm eē quo est in particulari: hoc est duob⁹ modis: hoc eni potest cōsiderari sm potētiaz ⁊ aptitudinez quo sm eē multiplicabile est in particularia: ⁊ sic est vniuse. aut cōsideraē sz q actu est in illis: ⁊ sic est singulare suppositū sub rōi natura demōstratū: sicut cū dicit hic hō vel ille: ⁊ q̄cūq; quatuor vltimo dictoꝝ modoꝝ accipiat vniuse sic vniuersale eē dicit. ⁊ nō ens per se exīs: ⁊ ideo vt sic acceptū vt dicit Boetius sit quedā similitudo eēntialis eoꝝ quoꝝ ipm eē ⁊ nō dicit nisi eē subale ipsoꝝ: ⁊ hoc mō est pñs id cui⁹ est vniuersale: ⁊ hoc mō est tertio mō dem vniuse: ⁊ sic predicat de omni eo de quo pdicat: nec sic dicit ens q sit suba aliq existēs sm se: sicut dicimus māṁ existere non in alio ⁊ formaz eē essentiaz ad sui eē non indigentem alio quodā in quo eē accipiat forme: ⁊ sic dicit hoc aliqd existere sm se: sz vniuersale: sic dictū est esse substātiale q semp est in alio: nec eē potest quādo in alio nō est. ⁊ hoc mō nō est substantia sed substātiale quodaz esse q accidit sube per hoc q vniuse secūdo mō dictū est qualitas substātialis ⁊ suba exīs: ⁊ de hoc vniuersali sic eē pñtez ⁊ subam nullā dicēte: sed potius modū accidētis habēre dixerūt qdam: q erat cā ⁊ pn^m esse: q si esset verum cū causa ⁊ principiū eius q existit per se sit ens ⁊ essentia nullo indigens ad suum esse: ⁊ sit determinata vna vnius. ⁊ nō sit causa per hoc q est eē in alio sed per hoc q est eēntia absoluta diuina ⁊ optima oporteret: q vniuse pdicatū de re esset talis existentia: ⁊ hoc nō est verū: cum existens de existente ⁊ ens de ente nō predicet: sicut iā ante diximus: sz potius hoc qd predicat vt inherēs predicatur: ⁊ vt eē subiecti de quo predicat: ppter qd diximus q si subz qd est exīs ⁊ nō inherens de subiecto pdicet nulla est pdicatio q sor. est sor. vel sor. est plato. Sic igitur accepto vniuersali ostendemus q vniuersalis non est substantia.

Esse triplex.

Nō hic de vlī clarā auctoris sniaz.

¶ Cap. 2m. In quo ostēdit pluribus rōnibus q impossibile sit quorūlibet subam esse de numero vniuersaliū dictorum.

Tex. cō. 45.

Quod aūt impossibile sit quorūlibet subam eē de nūero vniusr dictoꝝ videt multis rōib⁹: primū quidē qa id qd realr est suba singuli ē ppria singuli: ⁊ que realiter nō est in alio nec cōtingit alij: vniuse aūt q a qbusdaz dicit eē substātia est qd sm actū cōe est: hoc eniz dicit vniuse qd pluribus in esse aptū natū est: ⁊ hoc eē cōe ⁊ oibus sm actū in esse dicū qui vniuse subam dicūt eē oiuz. ¶ Amplius si vniuse suba est hoc mō quo ipm cōe oium est: queramus cuius est suba: aut eni est suba oium: aut nullius: qa vna nō est de oibus illis que claudunt intra ambitū sue pdicationis: oium aūt nō est possibile q vnū ⁊ idē sm rez sic suba cōis eo q diuisa ⁊ distincta sunt sm suas substātias oia. ¶ Sed si dicat q est vnius solius: cū vna rōne se hēat ad alia: sicut ad illud qd dicitur eē opz q ipz sit ēt oia alia: quoꝝcūq; aūt est vna suba ⁊ vnū qd erat esse sm eē ea sūt vnū. ergo oia que vniuse circuit ambitu sue pdicatiōis sūt vnū: ⁊ cum ponat vniuse eē sm id qd est in nā cōe eē oium sequitur ex hoc q oia sint essentialr vnū: sic eni dixerūt q vniuersale sm id qd est nā quedā ⁊ qdditas est pars particularis: si aūt vniuse nō vniuse nō nisi rōne cōe diceret hoc esset verū sed ex hoc sequit vniuse eē subam: sz poti⁹ eē subale: sicut diximus. ¶ Ampli⁹ suba sm id qd est non dicit de aliq vt subto suba inq; que est realr suba entis: qa illa est ppa: vniuse aūt sm esse vniusia nō sm id qd est semper dī de aliquo vt subto: sicut cōstat ex phabitis ergo vniuse nō ē substātia sm eē vniusis: ⁊ hoc qdē est necessariū. ¶ Sz queramus an sic qdem nō cōtingat in eē vniuse eis qb⁹ inest sicut aial dicit in eē in hoie ⁊ equo: sicut q sit quedā qdditas ipsorū realis sm id qd est vnū existēs in vtroq;: vt nō dicat qd in vtroq; sed potius dicat quedā rō ipsoꝝ: ita. vz. q sicut dixit Plato q qd hois ⁊ quid equi sit diuersū ⁊ singulare sit vtrūq; ⁊ corruptibile: sed quedā forma est icorruptibilis cōmunis vtriq;: que nō est qd ipsoꝝ sed separata. ⁊ illa est rō ipsoꝝ per quā accipit scia incorruptibilis de ipsis. ¶ Si autē sic dicat nihil differt ēt si oiuz vnū vniuse nō dicat eē oiuz eoꝝ que sunt in substātia: qa per illā cōitatē non vnius erit suba alicuius vni⁹: sicut hoc vniuse hō suba dī eē hois ini⁹ in quo est: ⁊ tūc idē incōueniens iterū accidit q prius: erit. n. vniuse sm eē aialis suba: ⁊ illius suba erit in quo est vt specie siue forma suba exīs vt pprium illi: ⁊ qd ē pprium illi nō inest alijs: ⁊ sic redit idē incōueniēs q prius: ⁊ hoc qdē sequitur ex hoc q vniuse vt ens aliqd sm se exīs vnū de oib⁹ pdicari dicit: qd nō ē verū: pdicat eni vt eē subale. Sicut per

Tex. cō. 46.

antedicta

antedicta manifestũ est: ꝛ tũc nõ est substãtia sed est subale.
¶ Amplius autẽ impossibile ꝛ incõueniẽs est hoc qd est vniuersale
sm eẽ vniuersalis eẽ partẽ ꝛ formã eorũ que sunt: ꝛ sube eẽ indi/
uidue designate: sicut dicunt qui vniuersale sm esse vniuersalitatis
acceptũ dicũt eẽ subam: impossibile eniʒ ꝛ incõueniẽs est hec
designata indiuidua ꝛ subam que vere est pma suba eẽ vel
componi ex nõ substãtijs: ꝛ iterũ impossibile est q sit ex hoc
qd ẽ hoc aliqd: q̃a hoc est in se pfectũ existẽs: ꝛ non hʒ rõnẽ
essentialis partis cõponẽtis substãtiã. Sʒ hoc qd est sʒ vni
uersale eẽ vniuersalitatis est quale sicut ostensum est: ꝛ id ex q̃
est aliqd est prius illo: ergo si particularis suba que vere sub
stãtia est ex vniuersali cõponit sm id qd est: sequit q ex quali cõ/
ponit: ꝛ q qualis sit prius ipsa suba: ꝛ hoc qdẽ est impossi/
bile: qualis eni neq; rõne: neq; tempore: neq; gñatione prius
est q̃ suba. passiões eni impossibile ẽ eẽ priores substantia:
q̃a si essent priores: tunc essent separabiles: ꝛ hoc nõ põt eẽ:
q̃a in principio huius septimi ostẽsum est q per substãtiam
diffiniunt: cũ nihil sint nisi esse qddaʒ sube. ¶ Est autẽ hic
aduertẽdũ q in veritate differentia est qualitas essentia/
lis ꝛ generis ꝛ speciei cõstitutiue: ꝛ ideo q̃a essentialis est eẽn/
tia sm se accepta: ꝛ non ab esse denata sed potius per se/
ipsam eẽ faciens prior est ipsa cõposita substãtia quã consti
tuit: sed hoc mõ accipit in esse forme ꝛ esse diuini cuiusdaʒ
ꝛ optimi: q̃a sic est radius diuini luminis q optimũ est vni
uscuiusq; sm analogiã qua põt pertingere ad ipm: accipit
autẽ aliquãdo vt designatio eẽ subalis cõpositi: ꝛ tũc est cõ/
sequens totũ illud cuius eẽ substãtiale designãs. hoc igitur
mõ relatũ ad esse vniuersalitatis in oibus est vniuersale: ꝛ hoc mõ
qualitas est cõsequẽs cõpositũ: sicut iã pbatũ est: ꝛ hoc mõ
acceptum est ab his qui vniuersale in eẽ vniuersalis subam eẽ sin/
gulariũ posuerunt. ¶ Amplius socrati sm istã opinionẽ in/
erit substãtia: si eni vniuersale vt ens predicat sicut illi dicunt: ꝛ
nõ sicut esse substãtiale: tũc cũ dicit sor. est hõ: hõ qui est is
predicato est in sorte sicut substãcia: ꝛ ens per se existẽs: ergo
inest ei sicut aliqs hõ: ergo sortes est hoc q est sortes ꝛ ali/
quis hõ: cum eni sortes sit singulare qddam: ꝛ hõ vt per se
existẽs predicet ne ipso: ꝛ nõ sicut inherens: ꝛ eẽ opʒ q ho/
mo stet pro aliquo singulari ꝛ distincto hoie: ꝛ tũ sortes sic
dicat esse hõ querat: aut eni est homo qui est sor. aut est hõ
qui nõ est sortes. Si autẽ est hõ qui nõ est sortes: tũc hec p/
positio est falsa. sor. est hõ. Si aũt est hõ qui est sor. ergo hõ
qui est intelligibilis suba solum sor. est: est aũt sor. et qdam
homo sensibilis: ergo sortes est hõ sensibilis ꝛ hõ intelligi/
bilis: igit sortes est hõ quidam: ꝛ hõ qdam totalr vo siue
vniuersalr accidit sʒ hõ qui predicat de singulis est suba in sub
iecto existẽs: vt suba distincta ꝛ nõ vt eẽ substãtiale. ꝛ simi/
liter alia queciq; ita dicunt siue predicantur: vt hõ q nihil
talium predicatorũ que sunt in rõne diffinitiua est suba in/
herens: ꝛ q nihil eorũ est extra ea de qbus dicunt: ꝛ q esse
eorũ est in alio. ¶ Dico aũt nõ esse extra ea de qbus dicun/
tur: q̃a sequitur ex dictis q nõ est qddã separatuʒ existens
aial preter aialia aliqua ꝛ singularia: ꝛ similr sequit q nihil
aliud de numero eorũ que sunt in rõnibus diffinitiuis sine
extra ea de qbus dicitur: ꝛ ex hoc sequitur multa inconue
nientia: quãdo eni insunt eis ꝛ vt sube insunt ꝛ nõ vt eẽ sub
stantiale: vt cũ dico q hic hõ est homo: aut eniʒ est idẽ ho/
mo aut diuersus: ꝛ si est diuersus: tũc ppõ est falsa. Si autẽ
est idẽ ꝛ est is eo: tũc sequitur q idẽ est in seipso: q nõ capit
intellectus speculãtibus aũt subtiliter ex his ꝛ hmõi rõni/
bus palam est q suba rei nõ est aliquid de his que vniuersalr
sm esse vniuersalitatis existũt: ꝛ q nullũ cõiter pdicatorũ signi/
ficat hoc aliqsid: sicut per se exñs vt asserit Plato. sʒ signi/
ficat eẽ substãtiale q est qualis vel talis: sicut per nomẽ p/
dicatũ designat. ¶ Sin autẽ non sic dicat alia quoq; multa
impossibilia accidũt pter inducta: ꝛ inter alia ipossibilia ac
cidit tertiũ esse hoiem. ꝛ tertio dato accidit eẽ infinitos: q̃n
cum dico sor. est hõ predicat hõ non vt esse. sed vt hõ per se
existens ꝛ subs ens: ꝛ hoc est hoc aliqs hõ ꝛ ille est vniuersalis:
ꝛ nõ sensibilis: hõ ergo est hoc sensibilis hõ ꝛ intelligibilis ho
mo: pdicatur aũt hõ de vtroq; istorũ. ꝛ per eandẽ rõnem est
etiã ille suba per se existens: ꝛ ille est tertius ab vtroq; illo/
rũ: ꝛ de illis tribus predicabitur quartus ꝛ sic in infinitum.
¶ Amplius et ita manifestũ eẽ vniuersale sm esse vniuersalitatis
substãtiã per se existẽtẽ non eẽ: nec aliquã partẽ hoius sub/
stantie: impossibile est eni subam vnam cõpositam eẽ ex ta/
libus substãtijs duabus vel pluribꝰ que insunt: sicut perfe
ctiões hoc est sicut existẽtia distincta in seipsis perfecta: que/
cũq; sic distincta sunt sua perfectiõe: ꝛ sunt duo nunq̃ sunt
vnũ perfectiõe: q̃a vtrũq; sua forma distinctũ est ab alio: sʒ
si aliqua duo sunt potestate illa possũt vnũ fieri vel eẽ actu:
sicut linea potẽtia est duo media ꝛ actu vnum. ꝛ sic duplum
scm ex duobꝰ potestate dimidijs. huius aũt cã est q̃a endele
chia diuidit vt forma mãm terminãs: sic aũt suis endele
chijs separate sunt sube sensibiles ꝛ vniuersales sʒ eos qui vni
uersale substãtiã eẽ dicũt igit si dicat cõposita ex vtraq; ista
cũ suba esse vnũ aliqd nõ erit cõposita ex his substãtijs di/
stinctis: que sibiinuicẽ insunt sicut dixit Plato: ꝛ hac cõsidera
tiõe Democritus falsam positionẽ afferẽs cãm verã tamẽ
sue opinionis assignãs dixit recte cũ dicit impossibile esse:
aut ex duobꝰ actu perfectis existẽtibꝰ ꝛ separatis vnũ fieri:
aut ecõuerso ex vno fieri duo perfecta ꝛ sepata que inerunt
ei sicut distinctũ eẽ in ipso habẽtia. Illi eni qui sequunt De/
mocriti opinionẽ faciũt oĩum rerũ esse subam dimẽsiões in/
diuisibiles siue athomos: ꝛ hos eẽ distinctos suis actibꝰ: ꝛ
ideo nihil vere dicũt vnũ esse sed cõpositiõe ordine ꝛ figu/
ra athomorũ dicũt res distingui: ꝛ nõ sm verã que fac vnũ
distinctũ: ppter qd etiã negant eẽ gñationẽ: palam aũt est:
q̃a etiã in nũero se habebit silr apud eos qui dicũt numerũ
eẽ existentium subam. ¶ Si eni numerus est cõpositio vni
tatũ: sicut dixit a quibusdã in tali eni numero opz alterũ di/
cere: q. vz. dualitas quã illi aliquarũ rerum dicũt eẽ subaʒ:
aut nõ vnũ qd ꝛ sic nõ est suba vna vniꝰ in dualitate vnitas
existis: nõ est endelechia distĩcta per se: sed potius vna vni/
tas miscet alteri: vt ex vtraq; fiat vnũ: sicut dicimus ex mi/
xtis vnũ fieri: ꝛ hoc illi nõ dicũt quin ponũt nũeros eẽ sub/
stãtias rerũ quin potius dicũt vnitates endelechia manere
distinctas. Ex oibus igit inductis manifestũ est vniuersale sʒ
eẽ vniuersalis subam distinctã ꝛ per se existentem non esse.

¶ Cap. 3m. De solone dubitationis exorte ex pdictis ex qua solutione arguitur contra ponentes ideas.

Habet tñ qd dictum est quandã dubitationem
que et mouit Platonẽ ad hmõi positionẽ. Si
eni sm iã inducta dicat q nõ possibile est aliq̃
substãtiã esse ex vniuersalibus: sicut pbatuʒ est: eo
q vniuersale est tale aliqd qd potius dicit eẽ sub/
stãtiale qddã sicut ꝛ qualitas dicit eẽ substan/
tie: ꝛ ideo vniuersale impossibile est signare hoc aliqd absolu/
tum ens: sicut absolutũ ens est forma sm q est eẽntia ꝛ ab/
solutũ ens est mã sm q est eẽntia quedã: ꝛ sicut absolutum
ens est cõpositum sm dicta et nõ ptingit aliqdã endelechiã
que suba est esse ex his que nec substãtie sunt. His oibꝰ sic
suppositis videt sequi ex dictis q nulla pticularis vel vni/
uersalis substãtia sit cõposita: q̃a ois talis compositio fit ex
nã vniuersalis cõicabili ꝛ nã particularis icõicabili igitur ois
substãtia est incõposita: q̃a et spẽs cõponit ex qd est qd ẽ ge
nus: ꝛ quo est qd est dria: ꝛ vnũ est incõicabile ꝛ determinãs
tũ ꝛ alterũ incõicabile ꝛ determinãs dico aũt incõicabileʒ p
diuisionẽ formalẽ lʒ sit cõicabile per mãe diuisionẽ: igit nec
rõ diffinitiua erit alicuius substãtie: quia ois diffinitiua rõ
est alicuiꝰ cõpositi: hoc aũt ẽ cõtrariũ ei qd videt oibꝰ. ¶ Oibꝰ
eni bene sapiẽtibꝰ videt qd ꝛ a nobis dudũ in hoc lib. dictũ
est: q aut solius substãtie est diffinitiuus terminus si vere
accipiat ꝛ primo dicta diffinitio. aut q maxie sit sube si cõi
sole diffinitio dicta accipiat. per hec aũt que nũc dicta sũt
sequit q nec substãtie est diffinitio: igit videt q nullius pe
nitus sit diffinitio. Queramꝰ igit vtcũ mõ quodã erit per
vniuersalia diffinitio ꝛ mõ qddã nõ erit: sicut eni in pmissis in/
nuimus si accipiat vniuersale sm id qd est substãtia ꝛ diffinit ꝛ
diffinitur: si aũt accipiat sm eẽ vniuersalis quale est nõ est dif/
finiẽs nec diffinitũ. hoc aũt qd nũc in summa dictũ est in po
sterioribꝰ in octauo libro dicẽdis erit magis manifestum.
¶ Ex his aũt eisdẽ que dicta sunt manifestũ qd euenit in/
cõuenientium his qui ponũt ideas que sepata dicũt entia:
ꝛ substãtias rerum singulariũ ꝛ dicunt q spẽs cõstituitur si
mul ex genere separato ente: ꝛ differẽtijs separatũ eẽ habi/
bos. Scdm hec eni dicta querimus de aiali illo q est genꝰ
separatũ: ꝛ est in hoie ꝛ in equo: aut eniʒ hõ ꝛ equus in illo
aiali idem ꝛ vnũ numero sunt. aut diuersum numero in il/

Tex. cõ. 47.
Tex. cõ. 48.
Tex. cõ. 49.
Tex. cõ. 50.
Tex. cõ. 51.

lo est homo ab equo. ¶ Nō eni querimus vtrū in ipso aiali sint hō ⁊ equus vnum rōne: palam nāqȝ est q̄s in ipso sunt vnum rōne: tum ⁊ nomē vnum sit. ⁊ rō substātie est eadem: dicens enim aialis rōnem in vtroqȝ eandem dicit rōnē. Si igit homo qui est vniūlē est aliq̄s homo sm se separatum esse habēs: tūc necesse est q̄ etiā ea ex q̄bus cōponit ille homo: sint etiā separata sm se: ⁊ sic hoc aliq̄d significatū: quia omne qd̄ hȝ esse actu ⁊ separatuȝ ⁊ distinctuȝ est hoc aliq̄d: hec igit sunt separata: ⁊ sunt de nūero substantiarum sm se existētiuȝ. Igitur aial genus sm se existit sicut ⁊ hō: ⁊ sic animal nō est substātia hominis: q̄a id qd̄ est substantia alterius nō separatum sm se existit: sicut in antehabitis pbatū est. ¶ Adhuc autē sm se hoc animal q̄ est in equo aut idē equo ⁊ aiali sensibili q̄ est equus: aut diuersuȝ: ⁊ si est diuersum: tūc ppositio est falsa: tuȝ dicit hoc aial q̄ est equus est aial. Si autem est idē tunc animal separatū est in nō separato sensibili: sicut sit in idē in seipso sīs. ¶ Ostēdimus autē in quarto physicoȝ. q̄ intellectus nō admittit aliq̄d esse in seipso. ¶ Adhuc autē queramus q̄uo erit vnum in his que actu ⁊ separatim sunt existētia. hoc eni nuper ex rōne Democriti ostēdimus īpossibile esse. ¶ Adhuc queramus q̄re id. quod aial qd̄ ē genus ⁊ separatū existit nō existit per seipsuȝ: sed ponit esse in aiali sensibili ⁊ substātia eius existere: oē enī qd̄ per seipm separatum hȝ esse illud existit per seipȝ nō indigens alio ad existēdum. ¶ Demū iterū obijcit cōtra positionē istam: cōstat eniȝ q̄ vnū genus qd̄ est pedale aial cōstituat oppositas spēs participatiōe bipedis ⁊ multipedis: ⁊ ex hoc sequit impossibile si differētie ille sint separate: opȝ q̄ sint actu. Nō autē sunt nisi in genere vno: ergo vnum genus actu simul habebit oppositas differētias actu existentes. ergo cōtraria simul actu inerunt eidē vni ⁊ eidē enti q̄ distinctū hȝ esse ⁊ separatum. si autē cōtradicat aliq̄s obiectis istis ⁊ dicat q̄ genus quidē est res per se existēs ⁊ substantia nō esse substantiale sicut diximus: sed nō hȝ distinctum eē a rebus: quoȝ est substātia sed est in eisdeȝ. Tunc queramus q̄s modus est per quē est substātia quādo dicit aliq̄s aial bipes aut animal habēs pedes sm quē moduȝ. v. cōiungit aial bipedi ad cōstituendū spēm sicut res coniungitur rei ⁊ ens enti: ex quo nō est eē: sed ens per se. sicut ista positio dicit: forsan eni dicit aliquis q̄ cōponitur sicut pars parti aut copulat sicut pars cōtinui copulatur continuo: aut q̄ forte miscet sic miscibilia que alterant ad vnum mixtionis mediū sed oīa hec incōuenientia sunt: q̄a in his obus est cōitas rei ⁊ entis sm se: in vniuersalibus autē esse cōe non cōsiderat sed rōne. in cōpositis eni ex forma ⁊ mā vl ex mēbris diuersis q̄libet cōponētiū est res quedā: ⁊ non esse rei qd̄dā ⁊ sil̄r est in copulatis in cōtinuo: ⁊ sil̄r est de mixtis in mixtiōe: oīa autē hec inconuenientia sunt de vniuersali dcā: q̄a omnibus dictis trib' modis diuersuȝ sm eē cōpositum ⁊ copulatū vel cōmixtuȝ est in vnoquoqȝ cōpositoȝ ⁊ copulatoȝ ⁊ mixtoȝ: ⁊ nō est vnū in quolibet: isti aūt qui separata dicūt vniuersalia dicūt vnū eē in vnoquoqȝ sui ambit' particulari. Si aūt sic cōponit vel copulat vel miscetur: sed infinita sunt copulata cōposita ⁊ mixta: quoȝ dicit aial eē substātia: nō eni pōt dici q̄ hō sit aial sm accidēs: igitur opȝ q̄ aial multiplicet in illa ⁊ in oēs partes cōpositoȝ copulatoȝ ⁊ mixtoȝ: igit aial q̄ est substātia taliū est multiplicatum in infinitū in hoc ⁊ partes eoȝ: ergo nō est res vna cōis aialibus. Et si res est diuersa ratio rei diuersa est: ergo aial non est vniuocū ad illa ⁊ sic nō est genus. ¶ Hec aūt rō Aristotelis valde est aduertēda. q̄m in cōpositis ⁊ copulatis ⁊ mixtis nulla est forma que sm eē nō sequat nām mixti: ⁊ ideo dicimus q̄ nō est aial ⁊ equus simul: neqȝ infans ⁊ iuuenis sil̄: neqȝ iuuenis ⁊ senex simul sine vir: ⁊ etiā sm prudentiam dictus intellectus hoc mō nō videtur equaliter inesse oīb' hominibus sed potius in sedēdo ⁊ quiescendo fit aia sciens ⁊ prudēs: ⁊ cū in vnoquoqȝ fieri sint infinita facta: videtur q̄ quelibet forma hmoi sit infinita quodāmō potētia ad actū procedēte: nec sit eadē in vna hora que est in alia sicut non est eadē sanitas in mane ⁊ in vespere: ⁊ si aliq̄ forma est que huius nullā recipit alterationē per accīs videbit illa separata eē ⁊ nō vna eē oīum: intellectus aūt immixtus ⁊ separat' videt taliter eē separatus: ⁊ ideo idē eē omni. hec aūt ⁊ huiusmodi in lib. tertio de aīa sufficienter satis determinata sunt: tñ s sm huius dixit Plato ideas esse separatas: ⁊ formas que sunt in idiuiduis dixit imagines eē idearum: sic eni vnus dicit intellect' per suū lumē agens ambiēs oēs intellectus cōtinuo ⁊ tēpore cōiunctos: ita dixit ideā vnā vt radiū quēdā agentis itellectus in ipso itellectu existē ambientem omnes formas sensibiles eoȝ quoȝ est vna cōitas. Et forte non oīno dicit falsum: sed de hoc pertractare est alterius pbie. nūc eniȝ non suscipimus explicare nisi dicta ⁊ opiniones Peripatheticoȝ: ⁊ ideo adhuc reuertētes ad ppositū obijciemus cōtra eos qui dicebāt vniuersalia eē quedā separata dicimus igit q̄ sm hoc idē aial separatuȝ multa erit: eo q̄ vnū ⁊ idem separatū aial erit substātia in vnoquoqȝ animali sensibili: ⁊ hoc q̄dem sequit ex hoc q̄ sensibile aial nō dicit animal vniuersale. sm aliud aliquid accidentale cū dicit hoc aial nisi sm ipsam separati aialis substātiam: sin autem sic nō dicatur: sed q̄ sm aliud dicit aial: tunc sequit q̄ homo sensibilis erit ex illo aiali sm q̄ dicit animal ⁊ tūc illud idē sm q̄ dicit animal erit genus ipsius: cū dicit hō est animal ⁊ separatum non erit genus ipsius. ¶ Amplius aūt sm eos qui ponūt ideas esse oia ex quibus est hō formaliter ⁊ sȝ diffinitionem sunt idee est autē substātia hois id ex quo est sm subaȝ. igit idea ex qua est homo nō est aliud ⁊ aliō substātia hominis sed idem: esset eni impossibile dicere: q̄ hō subaliter esset ex ideis: ⁊ q̄ tamē cū illo aliud eēt sm substātiam hō q̄ ideis: ex hoc autē sequit q̄ ideȝ ideale animal sit vnūquodqȝ aial per substātiam: ⁊ sic omne aial in animalibus sensibilib' erit idem aial per subaȝ: ⁊ ea sunt vnū numero que sunt eadē per substātiā: igit oia animalia sunt vnū numero animal. ¶ Amplius queramus ab istis ex q̄bus separatis illa sunt sensibilia: ⁊ q̄uo sūt illa animalia ex per se aiali separato: aut q̄uo potest intelligi q̄ possibile sit esse aial qd̄ ideȝ est q̄ substātia istius sensibilis aialis: ⁊ tamen sit separatū preter animal hoc sensibile. ¶ Ampli' queramus qd̄ ea sint separata: ⁊ tñ sint in sensibilib': hec eniȝ omnia sunt: ad quoȝ positionē sequitur multo absurdiora dictis. si autē impossibile est sic se habere ppter incōuenientia que sequūtur: palā est q̄a non est idea istoȝ sensibilium separata ab eis sicut q̄dam dicūt. ¶ Opȝ igit q̄ vniuersale in esse vniuersalis sit dispositio particularis: ⁊ sit substātialis particularium similitudo: ⁊ ideo nō est substātia eoȝ: sicut eniȝ iā sepius diximus: natura ipsa que forma est vt nā considerata multiplicabilis est in multa: ⁊ tunc multa est ⁊ diuersa ⁊ singularia: q̄a tamē est essentialis similitudo intellect' agit eam ex multis ad vnū: q̄a vnuȝ est qd̄ abstrahit ab oībus: ⁊ hec cōitatis vnitas pcedit a singularitate sua in materia: inquātum est causa similitudinis essentialis: ⁊ hoc modo vniuersale in intellectu est: ⁊ posterius ⁊ nō causa rei particularis: sed causatur ab ipso per intellectū abstrahenteȝ: et sic patet q̄ est esse qd̄dā sicut dispō est esse eius q̄ disponit per ipsam: si quis igit ponat ipsum ens qd̄daȝ in se cōsistēs ⁊ cām rei particularis: tūc obuiabūt oia inconuenientia inducta: ⁊ hoc modo dixerunt existens per se eē illi qui posuerunt ideas. sicut manifestum est ex omnibus inductis.

¶ Cap. 4m. Q̄ idee sensibiliū sūt singularia de quib' nec est diffinitio neqȝ demōstratio ex quo sequit q̄ nō vlia sunt.

Quoniam autē sicut in antehabitis est expositū est diuersa substātia id qd̄ vocamus integruȝ: ⁊ id qd̄ vocatur rō sine vniuersale q̄ diffinitur: opȝ igitur iteruȝ ex hoc cōsiderare vtrum separatorum sit diffinitio vel demōstratio: si eni non est diffinitio ipsoȝ vel demonstratio cōsequit q̄ non sint vniuersalia: sed particularia per modum integrorum: dico autem q̄ hoc qd̄ sic est substantia: sicut integrum est cum materia cōcepta ratio sine forma: sicut diximus in antehabitis. ¶ Alia vō substātia est: que est sm formam: ⁊ vniuersale est tota ratio: cuius nulla pars est materia: que cum ita dicta sint: constat q̄ hatum substantiarū que sunt: sicut integra est per se corruptio: eo q̄ etiā generatio est huius ratiōis: sine forme dantis rationem: que est cōcepta cū materia. illius autē rationis que est tota ratio nō est sic generatio: vt etiam corrūpatur sm se: ⁊ hoc pȝ quia in artificialibus que imitātur naturalia nō fit domus vniuersalis sm se accepta preter particulares domos: sȝ fit hec dom': ⁊ ab hoc artifice veruȝ illa que sunt tota ratio sine generatione

4.ph.t.c.24.

Tex. cō. 52.

Documentum

Aliō phoc.7. phy.t.c.20.

Tex.c.5.

tione sunt τ nõ sunt: qa non per se fiunt vel destruuntur: sed potius s͞m essentiam ingenerabilia sunt τ incorruptibilia: s͞m esse autẽ ꝙ habẽt in integris generãtur τ corrumpũtur illis generatis τ corruptis: ostẽsum eſt enĩz in ante habitis: qa nullus talia generat vel facit per se: ꝓpter qḋ substãtia, tum sensibilium τ singulariũ: nec diffinitio est vera neqꝫ demõstratio: qa omnia sensibilia habẽt materiã: cui⁹ hec est natura ꝙ per eam cõtingit ea aliquãdo esse: τ aliquãdo nõ esse: dico autẽ sensibilia que qualitatibus tactus sunt determinata: τ sicut in p̃mo celi τ mundi ostẽdimus. ꝙ potentiaꝫ habet ad nõ esse non est potẽs esse semper: τ ideo oĩa singularia sensibilium sunt corruptibilia. Si ergo sicut in analeticis posterioribus ostẽsum eſt: demõstratio est necessariorum que semper sunt: diffinitio s͞ctialis que eſt demõstrationis principiũ: est etiã necessarioꝝ semper existentium: τ hec nõ contingit eẽ τ non esse: sicut nec ipsa scientia que effectus est demõstrationis: quãdoqꝫ sciẽtia eſt: quãdoqꝫ ignorantia. sed potius de sic cõtingẽtibus est opinio: que est tremens vnius partis cõtradictionis habitus: ꝓpter formidinem alterius. Jta ergo cõtingentis nõ contingit esse demonstrationem nec diffinitioneꝫ: sed potius opinio est de ipso: palam igit̃ ꝙ nunqꝫ erit talium singulariũ sensibilium diffinitio: nec demõstratio: corrupta enim sciẽtiã habẽtib⁹ veram nõ sunt manifesta quãdo habentur a sensu saluatis veris eoꝝ rationibus vniuersalibus in anima: qa non propter hoc qḋ in sensu accipit̃ est sciẽtia ipsoꝝ: sꝫ per hoc ꝙ in anima eſt vniuꝛ̃se eorũdem. igitur subatum sensibilium nõ erit demõstratio neqꝫ diffinitio vera: que eſt per partes q̃, litatiuas sicut dicimus: quapropter quãdo qs diffinit oportet illum ad tãtũ studẽtem esse: vt si diffinit singulare vt nõ ignoret vniuꝛ̃se: ꝙ semper τ incorruptibiliter eſt actu: τ hoc eſt vniuersale. ꝙ totum est ratio si eni hoc ignorat nõ contingit diffinire. igit̃ nec ideam aliquã eſt diffinire: eſt enim idea de numero singularium ex quo separata eẽ s͞m se ponitur vt dicunt ponentes ideas. iam enim ante diximus ꝙ vniuersalia sensibiliuꝫ nõ possunt esse sine intellectu sensibilis materie: singularia igit̃ sensibiliuꝫ omnia sunt corruptibilia: e ex hoc sequit̃ ideas esse sensibiles τ corruptibiles ex quo singularia quedã esse dicũtur: τ sic illa opinio destruit seipsam per hoc ꝙ separate ponit ideas sensibiliuꝫ: hoc ẽt alio modo eſt necessarium: iã eniꝫ superius diximus nomẽ vniuersalis nõ esse particularis nisi equiuoce. rõnem autẽ oẽm diffinitiuam necesse eſt esse ex nominib⁹ ipsam naturã vniuꝛ̃lis s͞m seipsam nominãtibus: vnde si aliquis sic nomẽ non sciat diffinitũ erit ignotuꝫ: qa non diffiniet̃ per ea que per se τ s͞m ipsum cõueniunt ei: sed dicto modo posita nõis sunt cõmunia oibus sui ambitus: igit̃ ista nomina nõ erũt singulariter existentis vnius: sed τ alioꝝ eiusdem cõratis existẽtium. e hoc eſt si quis te diffiniat nõ diffiniet te per nomen ꝓprium ꝙ ab indiuiduatiõe imponitur: eo ꝙ hoc non dicit id qḋ vere eſt substãtia qua tu es id qḋ es: sed diffiniet te per cõmunia tibi inherentia: sicut si dicat ꝙ tu es aial gressibile: τ ponamus hoc eẽ diffinitionẽ in qua aial est genus τ gressibile est differentia: aut dicat ꝙ tu es aial albuꝫ vel aliquid huiusmodi ꝙ nõ per se distinctum sit ens: sꝫ ꝙ in alio sit τ esse dicat. patet igitur ꝙ separata singularia que sunt vt entia nõ in alio existentia: nõ sunt nõia per que fiat diffinitio aliqua. Si qs autẽ ad hoc respondere volens dicat nihil ꝓhibere quin ea que separatim existẽtia sunt cõmunia multis simul cũ hoc huic soli inesse τ sic esse substantiam eius: τ ita dicat ꝙ idee in eo ꝙ sunt separate sunt cõmunes: in eo autẽ ꝙ is istis sunt substãtie sunt singuloꝝ. ¶ Contra hoc primũ dicendũ: ꝙ simil̃r sicut ista cõueniũt speciei: ita cõueniunt ambob⁹ illa que cõstituunt spẽm hoc est generi e differẽtie: sicut si dicamus ꝙ si homo cõis eſt separatus actu existens: ita erũt ista duo animal τ bipes separata actu existẽtia: τ etiã esse ipsa in sempiternis que esse dicũtur: τ s͞m hoc necessariũ est: ꝙ ipsa per se existẽtia sint hora: τ ꝙ sint sicut partes cõpositi que sunt pores cõposito: sꝫ ꝙ sint sepabilia τ separata si hõ ponit̃ eẽ separat⁹: aut eni nihil ẽ cõiuꝫ separatũ aut neceẽ ꝙ ambo ista sepenẽ. Si aũt nihil ẽ cõiuꝫ separatũ: sꝫ sp hꝫ eẽ in alio: tũc seqt̃ ꝙ gen⁹ nõ erit in eẽ aliq̃ p̃ter spẽs: τ hoc est falsuꝫ. qa intellectus generis non pẽdet ex specie: intellectus autem est separati s͞m eos qui formas ponũt esse separatas. Si v̾o genus est separatũ preter species: tũc eadeꝫ ratiõe differẽtia erit separatim existens: qa ipsa magis substãtia eſt. hoc igit̃ est primuꝫ qḋ sequit̃ ex illa positione: τ s͞m hoc differẽtia est per se: nõ in genere intellecta: τ tum magis substãtia sit erit prior genere que omnia absurda sunt: deinde sequit̃ etiaꝫ ex dictis: eo ꝙ ista ponũtur esse priora specie. τ s͞m hoc in seipsis saluari: qḋ non cõtrario auferunt̃. nõ enim sequitur s͞m hoc si genus nõ eſt differẽtia nõ eſt: nec sequit̃ ꝙ si nulla differentiarũ eſt gen⁹ nõ esse: qa ponunt̃ illa diuisim habere esse adinuiceꝫ. Sequit̃ etiã ista nõ declarare seinuicẽ qa s͞m hec differentia nõ distinguit genus: nec determinat ipꝫ: qa s͞m hec rõnabilitas diuisibil eſt animalitatis: cuꝫ dicit̃ animal rõnale.

Tex. cõ. 53.

¶ Amplius si s͞m dicta ex spẽbus compositis fiunt idee per resolutiõeꝫ compositi in cõponentia: ex quo eni separata simplicia magis sunt τ verius sunt q̃ꝫ cõposita s͞m inductam opinioneꝫ: tunc etiaꝫ in separatis magis τ verius sunt ea que sunt in cõposita τ simplicia istis: ex qbus sunt per resolutionem. et hec sunt cõposita. ¶ Amplius etiã illa simplicia ex qb⁹ composita est speciei idea: sicut genus τ differẽtia separata egebunt etiã predicari in multis: cum sint vniuꝛ̃sia sicut aial: et bipes: qa si daretur ꝙ non predicãtur in multis nõ cognosceret̃ ꝙ essent vniuersalia. ¶ Si autẽ in multis predicantur: cum separata sunt abinuicẽ: predicabit̃ animal in multis: cum sit tamẽ singulare separatum ens ea de quib⁹ p̃dicatur erunt animalia: nulla differentia vel specie aialis distincta: τ idẽ sequitur de differenti a: idea eniꝫ eſt quedam separata idea: quã impossibile eſt p̃dicari. Ex ideo nec de multis predicatur nec de vno: cũ non dicat alicuius esse: sꝫ ens distinctũ s͞m seipsum: τ hoc nõ videt̃ esse consonũ veritati: qa omnis idea participabilis eẽ a subiecto aliquo ponit̃. Et iḋ ex ista opione opposita: τ seipsa dstruẽtia sequit̃.

¶ Cap. 5m. De causis erroris ponentium ideas τc̃.

Tex. cõ. 55.

Igitur quẽadmodum pauloante diximus ponens hanc positionem obliuiscitur non attendens ꝙ in sempiternis singulariter existentibus impossibile est diffinire: qa singulare non diffinit nec diffinit̃. siue sit sempiternũ siue nõ. Talia autẽ sunt queciqꝫ sunt s͞z suas species vnica in vnico indiuiduo existẽtia vt sol τ luna que si diffiniũtur non diffiniuntur vt indiuidua. sed vt vniuꝛ̃sia eo ꝙ multa sunt vniuꝛ̃sia: vnicũ vel nullum indiuiduũ sub se habẽtia sicut diximus in qnto huius sapientie libro. isti enim nõ solũ peccãt diffiniẽdo in hoc: ꝙ talia ponũt in diffinitione quibus ablatis nõ ꝓpter hoc aufertur diffinitum: sed ẽt peccant in hoc ꝙ diffiniunt per singularia: que vniuꝛ̃sia esse non possunt: qa si forma simplex sit singularis ista nunqꝫ potest eẽ vniuersalis: τ hoc mõ dicunt de idein ꝙ qalibet est singularis separata: putabãt enim cõmunioneꝫ nõ fieri nisi per actum nature: quo simile propagat̃ a simili per generationem quãdam: τ ideo in multis talibus inuenitur forma vna sed in his que non generantur dicebent esse singularitatem solam non attendentes ꝙ omnis forma de se cõmunicabilis est: τ ꝙ etiam nomẽ indiuidui a formis cõicabilibus imponit̃: sed principium indiuiduationis in ipso est materia. Sicut igitur diximus dupliciter peccabãt diffiniendo. qa. vꝫ. in diffinitione ponebant ea quibus ablatis nõ aufertur diffinitum: τ quia per singularia diffiniebant: vñ solem sicut singulare qḋdã diffinientes dixerũt sol est astrũ perigeon aut morephes: hoc est per inferius terre vadens aut latens nocte: τ hec diffinitio nulla est q: siue sol stet sub terra latens: siue appareat non minus est sol id qḋ est per substãtiam suam τ formaꝫ: e absurdum est si diceret̃ nõ eẽ quando latet: τ ꝙ omni die creetur sol nouus: quia sol dixit substantiam quãdam ve diximus que non aufertur ex hoc ꝙ latet vel apparet. ista igitur vna fuit eis causa erroris. ¶ Amplius quecũqꝫ s͞m potestatem sue forme contingunt esse in pluribus illa non sunt singularia solũ. Si enim ponamus solem aliũ esse diuersum ab isto: talis erit s͞m formam qualis est iste: palam igitur quia ille etiam sol erit: e sic sol de istis predicabitur vniuoce: igitur quantum ad potestatem forme solis de sole eſt cõmunis ratio: hec igit̃ sicut dicimus est s͞cã da causa erroris: qa s͞m istos sol est de singularibus: sicut elion aut socrates: quoniam si non sunt

idee singulares: tunc queramus ab eis: quare nullo tamen an fert idee: quod neque habeat naturam quandam communem diffinibilem: si enim hoc fieret ab aliquo ipsorum profecto manifestum fieret ei quod hoc est verum quod nunc a nobis dictum est: quod videlicet singulare vt singulare non est diffinibile. ¶ Adhuc autem alia causa fuit eis erroris: quia non discernere sciuerunt inter ea que concepta sunt cum materia: et non intelliguntur sine ea: et inter ea que cum materia concepta non sunt. manifestum est enim quod substantiarum que estimantur esse separate plurime sunt potestate: et educuntur de materia concepte cum ipsa: nec diffiniuntur sine intellectu materie: sicut est anima et ipse animalium partes: quarum nulla habet rationem separatam: sed potius separate ab eis: quorum sunt partes et nomen amittunt et rationem: nisi dicantur equiuoce: et quando separantur non remanet nisi materia: in quam resoluuntur que est sicut terra et ignis et aer: nihil enim istorum est vnum in se distinctum et separatum: sed vt coaceruatio sunt: sine composita cum suis totis integris: et ideo nec nomen habent in generatione: nec esse separatum aliquod quod in potentia existentia antequam manifestantur educta ad actum: et fiat per generationem aliquid ex eis vnum per formam cum materia conceptam: et non esse separatum habentem. maxime autem fuit causa erroris: si quis suscipiat per considerationem partes quorundam animatorum: et ea que sunt anime et talium animatorum partium: et quod consideret quod ambe partes diuise propinque stant entes et potestate endelechia siue actu: et hoc est sicut in scientia animalium determinauimus: quod ea que sunt similium partium: et viscosi humoris quando sunt viuunt actu et motiuum potestate sunt duo et sunt actu vno: quando diuiduntur: et tunc vtraque pars viuit et mouetur. et putabant isti quod non viuerent partes anima coniuncta corpori cum corpore inciso destruatur talis anima: sed quod viuerent et mouerentur anima separata: que est numerus seipsum mouens: quia dicebant quod partes diuise ab aliquo habent principia sui motus: et hoc est maxime in animalibus curtis: siue rugosis: hac enim de causa quedam animalia diuisa viuunt: horum autem causa a nobis in scientia animalium sufficienter determinata est: attamen quantum ad presentem sufficit intentionem est: quod hec omnia quod potestate sunt diuisa quando etiam ipsum animal est vnum natura et continuitate secundum actum: et ideo separata anima non est eis causa vite et motus quando diuiditur. In copulatione tamen quando colliguntur partes diuise non conualescunt: quia talis diuisio est eis lesio organorum in quibus sunt opera vite: que sunt cibum accipere et digerere et huiusmodi: et cum in omni animali motus et sensus fiat ex vno et referatur ad vnum: talis ordo ad vnum leditur in diuisione. Has igitur sui erroris causas acceperunt.

¶ Cap. 6m. Quod ens et vnum et principium et causa et elementum non sunt substantie existentium.

Tex. co. 57.

Quoniam vero vnum dicitur esse ens et substantia vnius vna est eorum: quorum substantia formalis est vna numero: que cum concepta materia constituit ens: sicut patet ex predictis. palam est quod nec vnum nec ens vniuersalissima prima contingit esse substantiam constitutarum rerum in esse. sicut etiam hoc ipso quod nec elementum principium et vniuersalia sunt substantie rerum: et huius signum est quia reddito nomine communi de principio substantie existentium querimus adhuc: quod sit principium rerum determinatum: vt transferamus ad notius determinatum et particulatum: et hoc habentes quiescimus scientes hoc esse principium: tamen eorum que sunt substantie proprie designate magis est principium ens et vnum que indistincta sunt ab ipsis formis earum quam principium et causa et elementum que dicunt quandam conditionem consequentes vel accidentales eis: et cum ens et vnum vniuersalia non sint sensibilium principia multo minus eorum sunt principia principium: et causa et elementum: nihil enim communium secundum esse commune est substantia sensibilium: et hec causa est: quia substantia nulli inest nisi sibi ipsi et hoc ad nihil dicitur nisi ad se absolute: et inest habenti eam composito: dico autem substantiam eam: que est causa esse que est forma. ¶ Amplius cum vnum multipliciter dicatur: non potest esse quod simul secundum multiplicitatem illam totam sit in vno: cuius dicitur esse substantia. Constat autem quod vnum commune multipliciter dictum est commune: igitur substantie non est: propter quod manifestum est ex dictis quod nullum vniuersale separatum existit preter singularia secundum esse singularium predicatum de eis.

¶ Cap. 7m. In quo recte et in quo non recte dixerunt ponentes formas.

Tex. co. 58.

Illi tamen qui ponunt species esse separatas: vno quidem modo dicunt recte: et alio modo dicunt non recte. In hoc enim dicunt recte quod quando consenserunt quod sunt substantie per se existentes quod separarunt eas: quia tales substantie habent esse separatum: sed in hoc non recte dicunt quod dixerunt vnam separatam numero substantiam per essentiam in multis esse specie: non enim potest vnum numero esse per essentiam in multis numero. ¶ Causam vero huius positionis acceperunt: quia propter ignorantiam suam non habent reddere que sunt incorruptibiles substantie et forme que sunt preter singulares et sensibiles: hac enim de causa ideas dixerunt esse easdem specierum corruptibilium: quia sicut dicunt istas corruptibiles scimus quando per se hominem separatum et per se equum separatum addimus sensibilibus: secundum idem verbum sine nomen et rationem sicut exemplar et imago sunt eiusdem nominis et rationis: et scilicet imago per tropicum eius: qui est exemplar: huius autem dicunt esse signum: quia quamuis sensu visus non percipimus astra tamen existimo nulli dubitare quod non propter hoc minus existunt astra eiusdem substantie per quas nunc iocundamur in pulchritudine celi contemplata. ¶ A simili ergo quamuis nunc non haberemus ista que sunt sensibilia: tamen forsan esset necessarium esse ista secundum incorruptibilem substantiam qua sciuntur et sunt apud intellectum: sed ratione eadem contra eos possumus vti. ¶ Si enim illa sensibilia non habent esse per intelligibilia separata quibus sciuntur: que quidem non separata sunt nisi in intellectu: et tamen in intellectu non sunt separata non sunt: et cum separata non sunt: tunc simpliciter non sunt: sicut isti dicunt a primo arguendo sequitur ad vltimum: quod si intellecta non sunt: quod simpliciter non sunt: et sic entia non sunt in naturis suis et principijs: sed potius ab intellectu esse accipiunt. Sed contra hoc est: quod si substantia rei per quam res est id quod est ab intellectu est: tunc multo magis sensibile non est nisi quando in sensu est: et hoc absurdum est quia astra sunt quamuis non videantur: et similiter sensibilia alia quamuis non sentiantur. ¶ Hanc enim opinionem supra in tertio huius sapientie libro destruximus: et ostendimus ens non relatiue dici ad intellectum vel sensum: sed potius e conuerso: isti tamen maxime innitebantur isti rationi quam paulo ante diximus: quod videlicet sicut fit a simili: et propter hoc primum simile oportet esse primum generans non generatum: et quia est non generatum est etiam incorruptum: et sic est sempiternum. vnde dixerunt illas esse veras formas: sensibilia autem dixerunt non hic formas sed formarum imagines. ¶ Ex omnibus igitur inductis manifestum est quod nihil vniuersalium secundum esse vniuersalis est substantia: et quod non est aliqua substantia ex non substantijs: et ideo non est ex vniuersalibus. Plato autem et quidam Pithagoricorum: qui vniuersalia dicebant esse principia et substantiarum singularium et scientie dicebant illa semper esse in intellectu agente et possibili: et ideo discere secundum ipsos non est nisi immemores recordari. ¶ Cum autem hoc ostensum sit vniuersalia non esse substantiam: sed esse substantie abstractum a rebus: sequitur intelligibilia semper fieri in anima: et sic possibilis intellectus fit intellectus in effectu: et hoc est non recordari immemores: sed de nouo scientiam accipere. Qualiter autem intellectus agens semper agat et intelligat: alibi a nobis determinatum est.

Ponentes ideas in hoc non recte dixerunt quod vnam numero substantiam posuerunt per essentiam in multis esse specie.

¶ Cap. 8m. De intellectu quidditatis et substantie vera determinatione per questionem quare: siue propter quid.

Tex. co. 59.

Omnibus autem istis opinionibus improbatis faciemus aliud initium inquisitionis primum: et secundum veritatem Peripatetice opinionis dicemus: et quid et quale quid oportet dicere substantiam que est quidditas: quam superius esse substantiam diximus sensibilium et singularium. forsan enim ex quidditatibus sensibilium substantiarum: palam erit et de illa substantia que est separata a sensibilibus substantijs: que est forma prima et omnis substantie causa prima et vera quam nos in sequentibus ostendemus esse immediate intellectum agentium separatorum: cuius etiam in phisicis iam aliquam mentionem fecimus. Incipiamus igitur dicentes quod pro certo substantie sensibilis composite quod hoc aliquid est aliquod est primum: et quedam causa que est quidditas ipsius: et licet hanc superius ostendimus per diffinitionem: tamen adhuc vt certior sit doctrina: manifestabimus eandem per naturam de quolibet re questionem: et hec ambe manifestationes sunt logice: hinc igitur manifestum erit tales substantias hic quidam substantiam primum et causam. semper enim per questionem quare queritur sic quod id ex quo dicitur primum et causam: queritur enim per quare sic: vt queratur quare aliud quod est predicatum alij quod alicui quod est subiectum inest: et illud predicatum existiale sed id quod est causa est et primum subiecti. Cum enim queritur per quare tunc queritur: sicut si queramus

mus ꝙ querit quare musicus homo: musicus homo est: ⁊
hoc nõ est querere quare idē de se dicit: sȝ potius hoc est di
ctū querere quare hō musicus est: aut quare est aliqd aliud
qḋ ṗdicat de ipso. ſi aliud querit de hoie: nõ eī facim⁹ hic
vim aliquā: ſi plures iterrogatiões ſiant vt vna: nõ aūt con
tingit querere qõnez quare: ſiue ṗpter qd: quare penit⁹ idē
est idipm ſibi: qꝛ illius nulla cā est vel ṗntipium ſed de vno
ſimplici põt queri questio qd est. Ja qõne eniȝ ṗpter qd ſi/
ne quare opȝ qõneȝ manifestaȝ esse qa est ⁊ ꝙ ipm hȝ esse. ⁊
hoc ideo est: qꝛ questio qa: ⁊ questio ṗpter qd ſūt circa idē:
qꝛ vnde inſit aliqd ⁊ ṗpter qd inſit de eodeȝ ſunt. ¶ Dico
aūt explicādu: vt ſi dicamus qꝛ luna patit eclipſim: ⁊ qꝛ hoc
manifestū est: tūc quetimus quare patit eclipſim: volentes
ſcire ṗntipiū essentiale istius paſſionis: eiuſdē vo qꝛ ideȝ
vna ⁊ ſimplex est ſubiecti ratio: nec itercidit aliqa cā qua/
re idem ſibi inſit: vnde vna est ratio: ⁊ vna cā in oib⁹ talib⁹:
vt quare homo est hō: ⁊ quare musicus hō est musicus hō:
vnde in qbuſcūqȝ nulla est diuerſitas inter ṗdicatū ⁊ ſubm
nõ põt queri ṗpter qd ſiue quare: ⁊ hoc est in primo ſimpli/
ci qḋ idē pñit⁹ est cū omni eo ꝙ hȝ. Forte aūt aliqs ad ista
inſtādo diceret ꝙ ſingulū eoꝝ que ſunt idiuiſibile est ſiue indi
uiſum ad ſeipm. ¶ Indiuiſum aūt est vnū ⁊ ideȝ esse ſm eā
que in qnto determinata ſunt: ⁊ ſic de nullo pt fieri questio
p quare ſiue ṗpter qd. Sed ad hoc rīdem⁹: ꝙ q̄uis quod/
libet existēdiuȝ ſit in ſe vnū ſm numeꝝ ⁊ ſubm: tñ est aliqd id
cõe de oibus ṗdicatū: ⁊ hoc est ſm veritatē ꝯueniēs eis: ⁊ de
hoc põt queri p q̄re qꝛ hoc iā ineſt ſubiecto. ¶ Queret āt et
nõ modo de accidēte ꝙ ineſt ſubiecto ſȝ et de forma ſubſtā/
tiali: ⁊ recte querit querēs quare hō est aial tale: iȝ eniȝ iam
dudū diximus: ꝙ in talib⁹ que ſunt in ṗmo mõ dicēdi per
ſe predicatū p itellectū nõ poſſit ſepari a ſubiecto: ⁊ iõ nõ in/
tercidat cā p quā tale ṗdicatū de ſubiecto poſſit demonſtra
ri: tñ qꝛ cū dicit de ſubiectu diuerſis modis põt dici de ipo.
Hoc aūt planū ē ex hoc ꝙ cū talia ſint ſubiecta qualia ṗmi
ſerint ṗdicata: ⁊ cū dicit hō est aial ſtat hō pro nā multiplica/
ta p idiuidua: qꝛ illis ꝯuenit eē aial: ⁊ quo ad hoc actu aial
intiudit p intellectū in hoie: ⁊ ñ qꝛ bene dicitur hō est aīal: ⁊
homo est rõnale: ⁊ iȝ nõ bene dicat ſic. homo est aīal ⁊ rõnale:
⁊ ideo ſignificat aial potētia esse ſine rõnali: ⁊ hoc modo di/
uerſum est ab hoie. ⁊ quo ad ambituȝ huius potētie querit
cū dicitur: quare homo est aial ⁊ ambitus hu⁹ potētie im/
pedit ꝯuerſionē ꝯūtie: cū dicit. ſi hō est aīal est ⁊ nõ ꝯuerti/
tur. hoc aūt qḋ est idē de ſe penitus nõ querit. ⁊ hoc palā est
ex dictis: vnde aial nõ est oino homini idē: iaȝ eniȝ nõ que/
ritur quare illud est ſit. ¶ In oibus aūt iꝰ qb⁹ quare que/
ritur opȝ eē manifestū qꝛ existunt ⁊ ſunt: nā ſi hoc nõ ſit ita:
tūc penitus nihil querit quare ſit ſicut quetimus: quare est
tonitruū relinquētes esse manifestuȝ qꝛ est ſonitus in nubi/
bus: niſi enim hõc eē ſciremus: nõ quereremus ṗncipium ⁊
cām huius ſoni: ſic enim ſemp aliud de alio est queſitū. ¶ Cū
querit quare hoc est: ſicut cū querimus dicentes: quare ce/
mentū ⁊ lapides ſunt domus palam enim est qꝛ ſic querēs
querit ṗncipiū ⁊ cām que est ipſa qdditas domus ſic ex mā
facte: huius aūt cā quā querit est qd erat esse domus in illa
mā: ſic enim logice loquēdo declarat quidditas: in qbuſdā
aūt per ṗpter qd ⁊ quare querit ṗntipiū ꝙ est cuius cauſa:
⁊ hoc est ſinis vt forſan in domo aut ſcāno in quib⁹ determi
natus attendit ſinis vltimus: ſicut iam dudū determinatū
est in libris antehabitis in qbuſdā vo hec eadē qõne queri
tur qd mouit ṗmū ꝙ est cauſa mouēs hec enim ēt est vna
de nūero cauſaꝝ ṗpter quā ēt res ſit. Sed cā mouens in ſie
ri querit ⁊ corrūpi factoꝝ ⁊ corruptoꝝ. ¶ Altera aūt cā que
est forma ⁊ qdditas querit in esse rei cuiliber: que ſitū aūt p
cauſam ṗpter qd ſiue quare obliuiſcit: ⁊ latet maxime in
his que nõ dicunt ſm nature diuerſitatē adinuicē: ⁊ hoc est
in ſubſtātijs ſm primū modū dicēdi per ſe dictis: vel idem
cõpoſitū de ſe dicit ac ſi ipm penitus est ſimpl̄r: ⁊ hec cauſa
est ſimpliciter dici talia: qꝛ nõ ita deprehendit diuerſitas in
his que vnius nature ſunt: ſicut in his que ſunt nature di/
uerſe: qꝛ ea que vnius nature ſunt ṗdicata ⁊ ſubiecta ſunt
idem actu ⁊ duo potētia ⁊ ideo ſm ꝙ ſunt idē ṗdicatū non
ponit in numerū cū ſubiecto. In ſubiecto ēt ⁊ accidēte ſunt
duo actu qꝛ ſubiectū ponit in numerū cū ṗdicato: ⁊ ideo in
his minus latet: ⁊ hmõi obliuio est: ſicut cum hō qd est hoc

quādo per quare queritur de quidditate hois: ⁊ nõ querit
diffinire quare homo est hoc: aut hoc qḋ vt diuerſuȝ predi
catur de ipſo: ſed in talib⁹ opȝ nos querere tangētes qõnez
oſtendēdo aliquā ſm potentiā predicati ad ſubiectū diuer/
ſitatē. Si aūt ad ſubiectū aliqḋ nihil ſit cõe ſicut est in ṗmis
ſimplicib⁹. tunc nihil est querere: cū quedā ſic p quare que/
runt: qꝛ illa ſunt ſimplicia ⁊ cām nõ habēt: qm̄ ſm dicta opȝ — Tex.cõ.60.
talia ſubiecta habere aliqd essentiale cõmune ⁊ existere ſm
esse illa. ¶ Palā: qꝛ querēs per quare querit mām ⁊ naturā
huius ꝙ existit ſic ſm nām ſicut queramus dicētes: quare
est hec domus: dicemus rñdētes mām dicendo qꝛ hec exi/
ſtum ex qbus est: ⁊ ſic quid erat esse domū materie adiungi
mus. Et ſi queramus quare est hic homo. Dicemus nāȝ
est forma: qꝛ ex tali corpoꝝ talis figure ⁊ talis cõplexionis:
per quare igit querit cadē materie per quā est in actu. hu/
ius est aūt ſpēs ſiue forma cui ineſt esse quid: ⁊ hec ſpecies
⁊ forma est ipſa rei ſubſtantia. ¶ Ex dictis aūtē palā est: qꝛ
in vere ſimplicibus ⁊ primis nõ est aliqua queſtio per qua/
re nec doctrina demõſtrationis est in talibus: ſed diuerſus
est modus queſtionis talium.

¶ Cap. 9m. De ṗbatione ꝙ in omni cõpoſito aliqḋ est for
tus ſubſtantialis preter componentia.

Nunc aūt in ſine huius diſputationis de ſubſtā — Tex.cõ.60.
tia que est qdditas dicimus: ꝙ oē qḋ est cõpo/
ſituȝ ex aliquo: ſi vere cõponit ſic cõponit vt oē
ſiat vnū ita ꝙ vere ſit vnū in qnto aūt dedim⁹
differētiaȝ inter totū ⁊ omne: hoc aūt loquimur — 5° met. te. c. 31
de vnitate vniuerſi que magis est forme ⁊ q̄li/
tatis ꝙ quātitatis: vnitas aūt qua cõpoſitū ꝙ natura cõpo
nit ſit vnū nõ est vnitas coacetuationis: ſicut est in aceruo
granoꝝ ⁊ lapidū: ſed est vera vnitas qua qdditas: ⁊ ipm ꝙ
qḋ dicit est vnū ⁊ nõ multa: ſicut ſuperius in hoc eodē li.
est oſtēſuȝ. Hec aūt vnitas est ſicut ſyllaba est vna vl' ſicilo
vna que cõponit ex duob⁹ ſonis: ⁊ ſyllaba qdē nõ est ipſa ele
mēta māl'a in ea: ſicut eniȝ dicā ba. ſyllaba ipſa nõ est idipȝ.
b. ⁊ idipm a. nec caro est ignis ⁊ terra que ſunt mā ipſius: qꝛ
cū illa ſint multa actu: nõ est vnū ab illis. ſed ab aliqua vni/
tate que est alia ab ipſis. ¶ Huius aūt ſignū est: qꝛ diſſolu/
ta ſyllaba ⁊ carne ſunt ⁊ manēt illa ex quib⁹ ſunt ⁊ cū ſic ma
nent nõ ſunt in actu caro: ⁊ in actu ſyllaba: ſi aūt ſyllaba ⁊ ca
ro nihil eēt ṗter ea: oporteret etiā ꝙ poſt diſſolutionē factaȝ
in iſta eſſent caro ⁊ ſyllaba: cõiunctio enim ⁊ ſeparatio isto/
rū nõ inducit eēntie varietatē: ⁊ ſi iſta eſſent ſyllaba ⁊ caro
cõiuncta etiā poſt diſſolutionē eēnt idē: ſicut pȝ in aceruo la
pidū qui poſt ſeparationē est lapides: ſicut in ipſa coacetua
tione: eo ꝙ aceruus nõ dicit niſi vnitatē collectiuā: ⁊ nos de
illa nõ loquimur ſed de vnitate nature qua vere est vnū cõpo
ſitū: multi tñ qui formā nihil eēt dixerūt vnitatē nature nõ
dixerūt esse niſi coacetuationis. ¶ Dicimus igit ꝙ illa ad
que ſit reſolutio cõpoſiti ſūt elementa: vt ignis ⁊ terra: opȝ
igit ꝙ aliqd ſit ſyllaba: nõ ſolū elemēta cõpoſita vocale ⁊ cõ
ſonans: ſed diuerſum ab illis: ꝙ est ratio ⁊ forma cõpoſiti.
⁊ ſimiliter caro nõ est ſolū terra ⁊ ignis aut calidū ⁊ frigidū
alterata ab excellentijs ad mediū. ſed est diuerſuȝ ꝙ est qd
⁊ ſpēi eius ſm ꝙ ipſa est caro ſm actū: iȝ eniȝ mixta alteren/
tur adinuicē ⁊ ad mediū veniant: tñ et hoc nõ hñt formas
ſubſtātiales: qꝛ forme ſubſtātiales nõ miſcent cū ſint ſimpli
ces: ſed ipſa mixtio ſm ratiunē ſue ṗportionis qua miſcent
forma que est actus materie efficiunt ṗpriuȝ ſubm: ſed tñ
ipſa mixtio nõ est forma ſubal'is: cū eniȝ oīs mixtio que ſm
ṗportionē est: ⁊ ṗcipue ſm ṗportionē geometrice medieta
tis ſit ad aliqd: ⁊ illud ad qḋ ē ſiue ṗpter qḋ nõ ſit aliq̄ pars
materialis mixtoꝝ: qꝛ aliter eēt idem ṗpter ſeipm oportet
ꝙ mixtio corpoꝝ nāliuȝ ſit ṗpter aliquid ⁊ hoc est forma.
¶ Amp̄. aliqd est ꝙ vnit mixta: ⁊ ſi quis dicat ꝙ hoc ē act⁹
medij hoc esse nõ põt: qꝛ ille non est niſi alterationis extre/
moꝝ: ſm ꝙ mediū est: nos aūt inferius oſtendemus: ꝙ for
ma ſubſtātialis accidēs nõ est. Si aūt quis dicat: ꝙ mediū
est qḋ educit de extremoꝝ mixtiõe quaſi de potētia ad actū
⁊ nõ est de natura extremoꝝ: ⁊ ex hoc ſequit noſtra intētio:
ꝙ. vȝ. forma ſpecialis que nulli mixtoꝝ ē: nec omnia ſimul
ſic educit de potētia vel ſubſtātia ad actū ⁊ ſic vnitas cõpo
ſiti nālis: qꝛ ſicut in antehabitis diximus hoc est in potētia
in materia ṗma: ⁊ deſignatio illius potētie est geđos pro/

ymã:ꝛ in potētia remota est in mã remota:ꝛ designatio illius potētie est gen⁹ remotū.ꝛ sic semp egredit̃ act⁹ de potētia.eo ꝙ oēs differētie in ambitu alicui⁹ generis ꝯtinent̃:ꝛ educunt̃ de illo:ꝛ iō cū ꝑducunt̃ in eē res nō fit forma ex nihilo:ꝛ cū resoluunt̃ entia nō cedit forma in nō esse.❡Hec aūt forma generis que ichoatio formaꝝ est itrīsecū monēs est ad gñationē nālez qñ excitat̃ ꝛ ꝯualescere icipit p motuz efficiētis q est in actu pfecto.❡Ex dictis igit̃ ꝯstat ꝙ dē cōpositū est qd aliud a suis componētib⁹: hoc aūt quid aliud a cōponētib⁹ elemētis forte diceret aliqs esse aut elemētuz aut ex elemētis ꝛ sic subaz cōpositi nō eē nisi mãm: hoc aūt sic iprobat̃:si eniz hoc est elemētū itez eadē ratio est de isto sicut de alijs qz.vz.caro in hoc ꝛ alia resoluit̃:ꝛ sunt non caro:ex his aūt que sunt non caro non fit caro nisi aliquo alio addito ꝙ facit carnē esse carnē:igit̃ opꝫ illis itez addi.addatur igit̃ sextū elemētū illis hoc itez post resolutionem ꝛ ante gñationē carnis sunt nō caro:itez igit̃ nō fit ex illis caro nisi aliquo alio addito:ꝛ tūc itez quero si hoc fit elm̃tū:ꝛ hoc modo ꝓcedā infinitū addēdo:ex hoc enim ꝛ igne ꝛ terra ꝛ alijs oībus elemētis:ꝛ amp̄.alio ꝙ est preter ea additū eis caro:erit ergo illud sic ꝓcedēdo vadit in ifinitū:ꝛ si dicatur ꝙ est ex elemētis illud additū:tunc nō est ex vno elemēto:sed ex plurib⁹:nihil eniz est ex vno cōpositū:hoc igit̃ aut illud idē erit cōpositū ex elemētis:ex eo ꝙ ex ipso sic cōposito ex elemētis cōponit̃:aut ex se aliud:ꝛ postꝗ̄ ipm est per compositionē tūc cū elemētis cōponit aliud qd est ex ipso ꝛ quocunqꝫ hoꝝ duoꝝ modoꝝ dicat̃ in ipso eandē dirimus rōnez quā diximus de carne ꝛ syllaba:hoc eniz resoluit̃ in componētia que sunt nō illud igit̃ non fit ex ipsis nisi quodā addito:ꝛ sic idē sequit̃ ꝙ prius.Si aūt qs dicat ꝙ dato ꝙ cōpositū est ex forma ꝛ materialib⁹:idez sequit̃ sic:fit eniz cōpositū ex.a.ꝛ.b.ꝛ.c.materialib⁹ ꝛ.d.sicut forma:ꝛ fit cōpositū totuz e.dico igit̃.e.totū cōpositū est ex.a.b.c.ꝛ.d.ergo resoluit̃ in illa:illa aūt nō sunt.e.ergo.e.nō fit ex illis nisi aliquo addito sit illud.f.❡Itez ꝓcedo sicut prius.e.eniz resoluit̃ in.a.b.c.d.f.que nec oia nec singula sunt.e.E.igit̃ non fit ex ipsis nisi aliquo addito:ꝛ hoc ꝓcedit in ifinitū sicut prius:videt̃ igit̃ nō ꝯcludere ratio iducta.❡Ad hec āt rñdētes dicimus ꝙ ratio iducta de necessitate ꝯcludit:ꝫ cū additū sit elemētis forma dans eē cōpositū nō resoluit̃ in formā ꝛ mãm manentia:qz forma nō manet nisi ſm potētiā sicut diximus ante:ꝛ iō postea ex ipsa ꝛ illis mãlib⁹ ꝛ alio addito nō fit vnū sed potius formā de mã educit generās:ꝛ ipsa dat eē ꝛ nomē composito:ꝛ est quidditas ipsius:vnde hoc additū elemētis videtur esse elemētū:ꝛ cā quare hec est caro:ꝛ hec syllaba.Dico aūt elemētū non mãle sed itrīsecū ꝯstituēs ꝛ sic hoc additū est totū ipsius esse:qz post sui eē non nisi mã est.que nihil est de esse:lꝫ esse quoꝝdā sit in ipsa sicut ante diximus de causa ꝛ substātia eam is ꝛ syllabe:ita est i oībus alijs ex materia ꝛ forma cōpositis:siue vocent̃ simplicia sicut elemēta: siue vocent̃ composita sicut materialia ꝛ plante ꝛ animalia. forma eniz materie addita substātia est singuloꝝ: hec eniz forma est prima ꝛ proxima causa ipsius eē quo vnūquodqꝫ est id qd est: esse enim ꝓprius est actus ipsius.

❡Cap.10m.De natura formaꝝ accidentaliū:ꝛ qualiter distinguuntur a forma substantiali.

Tex.cō.60.

Uomodo vō quedā forme que etiam addite sunt elemētis in cōposito nō sunt subē:eo ꝙ nō dant eē simplr:sed potius causat̃ a subiecto in quo sūt sic forme accidentales.❡Opꝫ ꝙ quecūqꝫ forme que sunt substātie reꝝ sint subē ſm ipsam rei nām:ꝛ ipsa forma rei cōstitute nā est ꝓpria ꝛ cū nā ꝯstiterit ſm actuz ꝯstituta:tunc manifestū abiit qb⁹ accidentib⁹ ipsa nā est subsistēs substātia: vt subm cui⁹ esse qddā est forma accidētalis:sicut in pncipio huius septimi dictū est.Ab ipsa enim substātia cōposita per formā mãz continētē ꝛ terminātē fluunt virtutes in mã:ꝛ ab ipsis causant̃ forme accidētales in cōposito.Et ideo quedā istarum formaꝝ sequunt̃ formā:sicut potētie nāles.qdā aūt sequuntur mãm:sicut nāles ipotētie.ꝛ quedā causant̃ a passionib⁹ vel actionib⁹ subiecti sic ꝯstituti.❡Oēs autez tales forme sant esse ꝯītes:ꝛ non hñt qdditates absolutas a substātia: ꝛ ideo etiā non hñt absolutā a substātia diffinitionē ꝛ hui⁹ cām iam in antehabitis diximus:qz.vz.vnūqdqꝫ diffinitur per se constituēs in esse principioꝝ.Et ideo cūz hui⁹ forme in esse ꝯstituant̃ p substātiā:opꝫ ꝙ etiā p substātiā diffiniantur:ꝛ ideo ēt absolute eētie nō sunt:quaꝝ actus sit eē:sed potius ab eē dicunt̃ eētie:si nomē essentie eis attribuatur iproprie.forma aūt substātialis:que vere substantia est non ꝓprie dicit̃ elm̃tū sed pn̄m:ꝛ cā ꝓprie vocat̃ eo ꝙ ipsa totius esse est cā ꝛ pncipiū ꝛ aliquo mō finis:elm̃tū vō est mãle pncipiū ꝓprie loquēdo:in qd diuidit̃ ꝛ resoluit̃ id qd ex materialibus cōpositū est sicut in mãm manentē ꝛ incorruptā:sicut syllaba ba.resoluit̃ in sonans ꝛ ꝯsonās.a.ꝛ.b.forma aūt non est in qd resoluit̃ compositū ex mã ꝛ forma:qz forma nō manet:sed sicut generat̃ per accidens.ita etiā corrumpitur per accidēs in potētiā mãe:ex qua educit̃ per generationē: sic igitur demōstratur ꝙ forma est preter mãm aliquid additum composito:ꝙ multi negauerunt.

Forma subalis nō ꝓprie dicit̃ elm̃tū sed pn̄m. vide.5.meta. cōmen.

❡Incipit prime phie liber.viij.que ē de substātia:ſm ꝙ ipsa est forma ꝛ act⁹ ꝛ natura.

❡Tractat⁹ prim⁹ ci⁹ est de manifestatiōe ꝙ mã est suba:ꝛ ꝙ forma est talis substātia.

❡Cap.pm.Que sit libri intentio ꝛ quis modus in ipso.

Tex.cō.pm.

X eis que dicta sūt de substātia ad quā refert̃ diffinitio syllogizare opꝫ ꝛ colligere de suba ſm ꝙ ipsa est forma ꝛ actus ꝛ nā eius cui⁹ est substātia.Copulatim igit̃ colligētes ꝛ syllogizātes ex pncipijs substātie pinductis ostēdem⁹ eādez substātiā ad quā refert̃ diffinitio eē formā ꝛ actū ꝛ nām diffiniti:ꝛ hoc facto finē intentū attingim⁹ in sermone de substātia:hoc eniz solū dicēdū remāsit de principijs substātie sicut pꝫ ex diuisione que in pn° septimi libri in hac eadē scia iducta est.❡Hec igitur nostra est intentio in hoc octauo prime phie libro.dictuz est.n.in antehabitis: qz in hac sapia vere entiū hoc est substātiaꝝ querunt̃ cause ꝛ pncipia ꝛ elm̃ta qz sine hijs ens vere nō cognoscit̃ cui pm̄ sit id a quo fluit res primo cui ꝯuenit vnūqdqꝫ analogū per primā ipsius rōnē ꝛ alia sunt modi ipsius liqde colligent ꝙ siue hoc insit rei siue nō:sed modus ei⁹ sine hoc nō pōt sciri id cuius ipm est pn̄m de cā est hoc magis euidēs.cā eniz est quā sequit aliud sicut ostēsum est in primo ꝛ scdo huius sapietie libro:ꝛ iō sine inūt cā p eētiā siue nō sine ipsa nō scit̃ id qd querit̃.ꝛ hoc ēt in multis ad ꝓprietatē hui⁹ sapie spectantib⁹ planū est videre:qz nec substātias primas cā ꝛ ab alijs separatis cognoscere possumus nisi illis cognitis:cū tū nulla illaꝝ causaꝝ elemētū sit sui causati sed lumine suo constituat ipm sicut in sequētib⁹ ostēdet̃:nec etiā accidētales forme cognoscunt̃ sine cā sua que est substātia subiecta:cum tū substātia subiecta nō sit elm̃tū accidētis:ꝛ in substātijs sensibilib⁹ multa causant̃ ex celestibus:cū tū nullū celestiū sit elementū iferioꝝ ꝛ sic se hꝫ in substātia itelligētie supra animaz ꝛ in causalitate vite ꝛ sensus ꝛ imaginatiōis ꝛ desiderij ꝛ motus que causant̃ ab aīa in corpore:ꝛ tales aūt cause queruntur in hac sapiētia:ꝛ sine eis nō pōt sciri qd querit̃.elemētū aūt est qd ingreditur in esse rei sicut diffinientia ingrediunt̃ diffinitū:ꝛ constat ꝙ sine illis substātia sciri non pōt.❡Ex oībus igitur hijs planū est videre ꝙ volentib⁹ nobis inquirere substātiā que est actus ꝛ nā: ex talibus inqrere opꝫ.

❡Cap.2m.De diuersitatibus substātie que est nā rei ꝛc.

Ubstātie aūt que sunt nature reꝝ duplr ab antiquis determinant̃.quedā substātie cōiter cōcesse sunt ab oībus eē substātie.iō ꝙ primo subsīt ꝛ in se subsistūt. Alie aūt sunt nec ideo dicte substātie qz substāt:sed qz subaz faciunt esse id qd vere est:ꝛ de illis nō est adeo manifestū ꝙ sint sube:ꝛ iō de illis qdā priuatos ꝛ proprios enuntiauerūt sermōes:quidā.n.illas negauerūt esse subas que non substāt alijs entib⁹.❡Quidā aūt ꝯtra ꝯcedūt has eē substātias:ꝛ qdā eoꝝ ens dixerūt esse numeros:ꝛ qdā mathematica:ꝛ qdā armoniā:ꝛ quidā separata que vocant ideas:sicut sepi⁹ in antehabitis dictū est.Ille vō sube que sube esse cōcesse sunt ab oībus sūt phice que subijciuntur motui ꝛ mutationi:vt ignis ꝛ terra ꝛ aq̃:ꝛ alia corpa simpli-

cia que fm diuersos diuersimode ponunt: ꝛ in scdo loco cō firent esse substātias que sunt ex hijs sicut sunt plāte ꝛ ptes plantax ꝛ aialia ꝛ partes aialiū tam homogenee ꝙ etbero genee: ꝛ corpora que sūt oiuz finis ꝛ extremitas ꝯtinēsque nulli nituntur sicut celū ꝛ partes eius. proprijs aūt ꝛ priuatis ꝛ nō cōiter ꝯfessis sermonib⁹ quidā dicūt eē substātias ꝛ naturas rex spēs ideales: ꝛ hoc iō dicūt: q: etiā mathematica ꝙuis sint separata a rebus dicūt esse substātias rex. ꝛ naturas: alias aūt subas sequi esse substātias ex ipsis sube rōnibus: q: v3. sunt pncipia ꝯstituētia subaz designatā ꝛ cōpositam sicut diffinitio qd erat esse significās siue quidditas ꝛ subm cuius est differētia ꝛ actus. ¶ Amp. aūt fm hāc eādem rōnē genus ꝙ fm sui nām est qd substātie speciei magis ꝛ per prius est suba ꝙ spēs ꝛ vle magis est suba ꝙ singularia: sed hoc est aliter siue p aliā substātie rōnē ꝙ superius inducta sit. mā enim ab eo ꝙ est primo substare suba dicta est: indiuidue aūt sube designate dicte sūt eē substātie: q: primo ꝛ principalr ꝛ maxime substāt: sed spēs ideales ꝛ mathematica: iō dicte sunt substātie: q: cū in se sepate sint cā sunt alijs ꝙ sunt ꝛ dicunt substātie. ¶ Genus aūt ꝛ vle substantie sunt: q: sunt in rōne sube q: non diffinit neq3 diffinit nisi vle: ꝛ primū vlium diffinientiū est genus ꝛ vltimū diffinientiū est spēs que est totū esse singulariū. Et iō in hac rōne substātie magis est suba genus ꝙ spēs ꝛ magis est suba vle ꝙ singulare: vlī vō ꝛ generi etiā idee copulant fm eos qui ponūt ideas eē rex formas ꝛ naturas q: fm eādē que dicta est rationē videnī esse substātie. q enī ponūt ideas dicūt eas esse rex singulariū pncipia: qm aūt sermo diffinitiuus q significat qdditatē est suba: ꝛ hec ratio designās ipm ē diffinitio: ideo in antehabitis de diffinitio sine de suba ad quā primo ꝛ per se refert diffinitio determinatū est. ¶ Adhuc autē q: diffinitio nō est simplex sed rō cōposita est: ꝛ ois ratio talis h3 partes. Ideo necesse est nobis ꝯsiderare de partib⁹ diffinitionis: vtrū. v3. designata noībus partium sint substātie ꝛ nature rex vel nō: ꝛ que sint de ipsis partib⁹ diffōnis partes substātie ꝛ que nō: ꝛ op3 ꝯsiderare si easdē partes diffōnis diffiniri op3 aut nō. cū. n. substātia que vere diffinibilis est diffinit videnī partes diffōnis esse substātie. cū aūt accidēs diffinit nō videt sic esse: similr aūt pres diffinitionis nō prime diffinibiles eē videnī prime aūt nequaꝙ. ¶ Amp autē fm superius bene determinata: nec vle est suba in rōne vlis nec genus in rōne generis: q: nature simplici que est substātia vel accidit vle esse p hoc ꝙ est separata p itellectū. ꝛ cuidam tali nature accidit eē genus p hoc ꝙ est prima potētia ambiens diās que sūt eius ꝗlitates: sicut p3 ex superius determinatis: ꝛ iō de hmōi hic dimittimus cū nō queramus hic nisi subaz que est nā rei fm suū esse vel fm ꝙ ipsa est id qd est. de ideis vō ꝛ mathematicis: vtrū sint substātie rerū vel nō posterius ꝑscrutādū erit in vltimis huius sapiētie libris duodecimo v3. ꝛ tertiodecimo: hoc aūt auctores earū dicūt esse preter sensibiles substātias: nūc aūt tractabimus de manifestis substantijs que ab oibus confesse sunt ꝛ hee sunt substātie sensibiles: nec tractabimus de eis fm ꝙ sensibiles sūt: q: hoc ptinet ad physicū sed potius tractabimus de sensibilibus fm ꝙ ipsox substātia pendet ex substātie pncipijs primis que sunt actus ꝛ natura sensibilium.

Qualr ꝯsideratio de sensibilib⁹ subys ꝛ metaphysica differat a nāli de eisdē cōsideratiōe. vide et Cō. 12. methe. ꝛ pmo. t. 29. cā. 7. ꝛ met. cā. 5. ꝛ. 9.

¶ Cap. 3m. De substantijs que sunt vera rei natura ꝛ qualiter probatur ꝙ materia talis sit substantia.

Sed sensibiles sube sicut oēs cōfitenī mā3 quidem hnt. sicut quādā nām sui hoc enī ꝙ dico mā3 hēre cū ois mā in moto corpore cōsiderer sicut in scdo hui⁹ sapie libro pbatū est: idē3 est ꝙ mām situalē in potētia ad vbi ꝛ formaz aut in potentia ad vbi hēre: ꝛ hoc est cā eius ꝙ est sensibile ꝛ sic per se est ita sensibilis suba h3 mām ꝛ pdicatū eius in rōne subiecti. Substātia mī aliter qdē est mā ꝛ aliter est rō ꝛ forma quax vtraq3 est nā sensibilis specie designate. ¶ Dico aūt mām in quolibet cuius ipsa mā est nā quedā que nō est aliqd ens actu ꝛ pfectū ptāte vō est hoc aliquid. sicut enim in pcedentibus diximus si accipiat mā vt altera para cōpositi nō est predicabilis de eo cuius est mā q: sic est actu ens ꝛ accipit vt ens quoddā ꝛ nō vt eē, pter qd de nullo fm rectū predicabilis sed oblique: ꝛ si accipiat vt in potestate ad formā: tūc ipsa nō accipit vt ens sed vt eē: ꝛ sic designatur per genus ꝙ predicat de eo cuius est genus: ꝛ ideo mā qdem nō est genus sed tū genus non est sine mā: ꝛ ideo sic dicit ꝙ mā potestate est hoc aliqd: q: ipsa est hoc aliqd fm esse inchoationis sicut sepe diximus. Aliter vō dicitur substātia rō ꝛ forma forma qdē qua hoc aliqd cōpositū ens est hoc aliqd ꝛ ipsa est vera nā ei⁹. ¶ Et accipit ēt fōia duobus modis. vno qdē modo put ipsa nā ꝛ actus dans esse ꝛ substātiā ei cui⁹ est nā: ꝛ sic pdicat de ipso: iō ꝙ ipsa hoc modo ꝯsiderata totum est eē ipsius. Alio aūt modo accipit vt eētia ꝗdā separa ꝛ sic est pars accepta: vt ens ꝛ non vt eē: ꝛ hoc modo nō predicat de eo cuius est forma: ꝛ q: hoc loqui suscepimus de substātia fm ꝙ est nā rei substātiate non loquemur hoc de mā nisi fz ꝙ ptāte est hoc aliqd: ꝛ de forma nō loqmur nisi fz ꝙ ipsa est actus eius ꝙ est hoc aliqd ꝛ est pdicatū de ipso. forma. n. rōne abstrahēte est sepabilis sicut diximus. tertiū vō qd ēt substātia est illud est cōpositū ꝙ est ex hijs ꝛ est substātia designata cui⁹ solius gnātio est ꝛ corruptio ꝛ motus: q: nō generat nec corrūpit nisi cōpositū: ꝛ hoc in sequētib⁹ hui⁹ octaui libri pbabit. substātia ēt est id qd est simplr in esse ꝛ mā separatū: q: fm rōnē ꝛ ordinē substantiax ꝗdā sunt substātie sepabiles ꝗdā aūt nō: de quib⁹ in vndecimo hui⁹ sapie libro perquirit. ¶ Quia vō mā sit substātia palā erit ex hijs que dicā: sicut. n. in phicis oiū determinatū est in oib⁹ motib⁹ ꝛ mutationib⁹ que sūt inter opposita est aliqd qd est ꝗsi fundamētū firmū ꝛ subm motib⁹ ꝛ mutationib⁹ illis sicut in motu fm locū: op3 esse aliquā ꝙ idē manēs fert in toto motu ꝛ nūc est hoc: ꝛ iter postea in substātia manēs ibi ꝛ sic idē manēs in tota situs renouatiōe: eodē aūt mō ꝛ in augmēti motu idē in suba est ꝙ nūc est tm: ꝛ postea minus vel maius: ꝛ silr in alteratiōe idē in substātia est qd nūc est sanū: ꝛ postea i motu q est de sanitate ad egritudinē laborat: ꝛ hoc planū est in motib⁹ q sunt de subiecto ad subiectū. ¶ Est hoc aūt verx in mutatiōe que est fm subiectū: q: hic substātiā est pmuz gnationis ꝛ corruptionis ꝛ idē fundamētū ꝙ nūc est in gnatiōe: ꝛ iter erit in corruptione. ꝛ illud qdē fundamētū nūc qdē est subm ꝗsi aliquid ens generatū ꝛ pfectū ꝙ iter idē3 subiecto manēs erit subm ꝗsi fm priuationē que est fm nō eē hoc ꝛ in hijs mutationib⁹ esse mām que sicut manet in tota mutatiōe ꝛ est pmuz subm gnationis ꝛ corruptiōis. ¶ Sequunt alie mutatiōes: quia quicqd generat alterat ꝛ augmētat ꝛ mutat fm locū: subm aūt ꝛ fundamētū aliax mutationū nō necessario sequit vna aut due: aut plures mutatiōes fz formā mutationis dicte. q: nō sequitur: si aliqua nā est firū fundamētū in loci mutatione ꝙ eadē sit fundamētū firū in generatione ꝛ alteratione ꝛ augmēto nō est eni necesse si qd h3 mām localē ꝙ etiā hēat mām generabilē ꝛ corruptibilē: que aūt differētia sit iter fieri aliqd simplr ꝛ iter fieri aliqd non simplr in phicis dictum est in libro q de gnatione ꝛ corruptiōe vocat. ¶ Ex oib⁹ aūt que dicta sunt syllogizari ꝯuenit ꝙ qcqd est firū fundamentum vnū ꝛ idem manēs in omni ꝛ tota trāsmutatione sensibiliū est suba ꝛ nā eox. mā enim est sicut fundamētū vnū ꝛ idem manēs etiā in omni ꝛ tota trāsmutatione sensibiliū. Materia igitur est natura ꝛ substantia eorum.

Fōia duplr accipitur.

Tex. cō. 4.

Prio de generatiōe. tex. com. 11.

¶ Cap. 4m. De opinione Democriti de substantia que est forma ꝛ natura sensibilium ꝛc.

Sed quoniā ab oibus etiā primis phantibus cōfessum est subiectā mām vt subiectā mām eē subaz ꝛ nāz sensibiliū: ꝛ ꝙ illa mā ꝗ ē ptāte hoc aliqd vt paulo ante diximus: iō vlteri⁹ ad hoc pbatiōes inducere nō op3: igit nūc dicere ꝯuenit nobis eā subaz sensibiliū ꝗ est ꝗsi actus ꝛ nā formalis sensibiliū: ꝛ de hac qdē multi vt diximus proprios iā ptulerūt sermones. ¶ Democrit⁹ ēt q corpa indiuisibilia ꝯfessus est eē sensibiliū mām tres primas diās eē similr existimat ita ꝙ nulla illax triū reducat ad aliā sicut ad priorē nā fm istū corp⁹ indiuisibile est vnū ꝛ idē: sed differt formalib⁹ differētijs. Rismo tropi diatigi: ꝛ rismū qdē vocat figurā pp nomen linear ꝛ angulox indiuisibilium eo ꝙ ꝗdā athomox sūt trigona ꝛ ꝗdā tetragona: ꝛ sic de alijs figuris: tropi aūt ꝯuersionē fm positionez ꝛ situm dicit eo ꝙ quedā sunt suprapōsita in compositis quedā infra ꝛ quedaz a dextro ꝛ quedā a sinistro: ꝛ quedaz ante ꝛ quedam retro. ¶ Diatigin autē dicit ordinē eo ꝙ in quibusdaz componitur

Tex. cō. 5.

erigonū cū rotundo: ⁊ in quibusdā cū tetragono: ⁊ in quibusdaꝫ orthogoniū cū oxogonio: ⁊ in quibusdā cuꝫ pētagonu ⁊ sic de alijs: ex hijs trib⁹ diuerse sensibiliū causant̄ diuersitates q̄ sunt nāe eoꝝ ⁊ forme. ¶ Hec igiẗ iste dicit primas formaꝝ differentias. Sed hoc mirabile ꝙ tres istas oium sensibiliuꝫ posuit formaꝝ diuersitates. videnẗ.n. multe eē sensibiliū formales diuersitates q̄ ad istas tres reduci nō psit. Alie enim diuersitates vidẽt eē cōpone que est cōplexio mixtōe sicut oia quoꝝ cōplexiu in mixtura consistit sicut est in artificialib⁹ mellicratū miscet̄ ex aqua ⁊ melle ⁊ in phicis ea que mixtibilis ⁊ mixta diximus in libro pigeneseos: in qb⁹ lꝫ mixta sint multa p substantiam in vno actu mixti: sunt tñ vnū fm formā ⁊ nō multa sicut ea que ex causis frigidis ⁊ humidis ⁊ siccis cōmiscent̄: q: nō pficit̄ mixtū actu calidi vel actu frigidi vel actu sicci vel actu humidi: nec pficit̄ actu medij iter calidū ⁊ frigidū: q: mediū iter calidū ⁊ frigidū nō est mediū iter humidū ⁊ siccū: ⁊ si mixtū acciperet formā ab actu medij iter frigidū ⁊ calidū oporteret ꝙ ēt acciperet formā ab actu q est mediū iter humidū ⁊ siccū: ⁊ cum mediū humidi ⁊ sicci nō sit mediū calidi ⁊ frigidi oporteret ꝙ mixtio nō eēt vnū sed plura vel duo ad minus fm preinductas rōnes: ⁊ recurrēduꝫ est ad ea que in antehabitis bene ꝯsiderata sunt: ꝙ. vꝫ mā fm ꝙ est in potētia ⁊ designat̄ p genus est in vna potētia simplici ad mediuꝫ calidi ⁊ frigidi humidi ⁊ sicci: mixtio.n. est miscibiliū alteratoꝝ vnio: in libro eni pigeneseos ꝓbatū ē ꝙ q̄litates nō sūt miscibiles. ¶ Et lō ꝙ minimū cuiusqꝫ miscibilis ē cuꝫ minimo vniuscuiusqꝫ alterius in mā resultat inchoatio medij actus vnius ⁊ simplicis: ꝙ tñ mediū fuit a calidis ⁊ frigidis ⁊ humidis ⁊ siccis adinuicē alterātib⁹ ⁊ alteratis: ⁊ q: fuit ab oibus qualitatib⁹ actiuis ⁊ passiuis alteratis adinuiceꝫ: lō hꝫ virtutes oium qualitatū dictaꝝ ⁊ sī sit simplex ⁊ vnū: q: sicut in materijs vna ecit ex alia sicut mixtū ex simplici ⁊ cōplexionatuꝫ a cōmixto ⁊ cōpositū a cōplexionato ⁊ organizatū ex cōpositu: ita forma ecit ex forma ⁊ sequēs semꝑ retinet ṽtutes precedētiū rñ tñ sit eēntia simplex: ⁊ hoc mō in formalibus causis cā primaria est in secūdaria ⁊ scḋa in tertia ⁊ sic de alijs: sic igitur mirū fuit de Democrito ꝙ nō vidit ꝙ quedā diuersitates se cōstituētē ⁊ ab alijs faciētē differre hūt a mixtione. Alias sūt talē cōstituētē diuersitatem acciplūt aligatiōe sicut in nālibus capitis ossa sunt vnū caput iunctuts ⁊ ligamētis in potētia existēs ad actū capitis vnū: alia aūt talē accipiūt diuersitatem viscu vt liber in artificialib⁹ ⁊ in nālib⁹ multa que viscoso humore glutinant̄. Alij aūt accipiūt eam gumfo siue encastratura vnius in alteꝝ sicut in artificialib⁹ archa ⁊ in nālib⁹ mēbroꝝ pirides ⁊ vertebra. ¶ Alia acciplūt hāc diuersitatem ex hoꝝ pluribus situ corpus hois in phicis ⁊ domus in artificialib⁹: alia accipiūt eā ex pōne que est ordo ptiū in situ sicut limen ⁊ supliminare in artificialib⁹ ⁊ ciliū ⁊ supciliū in nālib⁹: ista enim pōne talia accipiūt noia ⁊ diuersitatem. Alia iteꝝ accipiunt eā a tpe sicut prādiū ⁊ cena ⁊ mane ⁊ meridies ⁊ huiusmodi. Alia iteꝝ accipiūt eā a loco sui ortus sicut spūs siue vētus auster ⁊ aquilo ⁊ zephicus ⁊ hmōi: dico aūt locuꝫ ꝓut locus p q̄litates actiuas ⁊ passiuas que sunt in ipso gñationis est ꝑncipiū. Alia aūt diuersitatem se ꝯstituentē accipiūt a passionibus siue potētijs ⁊ q̄litatib⁹ corporis sensibilis: quas in scḋo pigeneseos ⁊ in q̄rto metheoroꝝ distinxim⁹: sicut est duritiès ⁊ mollities ⁊ spissitudo ⁊ raritas ⁊ siccitas ⁊ hūiditas ⁊ frigiditas ⁊ caliditas: ita ꝙ aliqui fecerunt q primas q̄litates formas subāles eē ntoꝝ eē dixerūt: ita ꝙ caliditas sit forma subālis ignis: ⁊ hūiditas aeris: frigiditas aque: siccitas āt terre: hoc rñ falsuꝫ est: q: nō pōt eē ꝙ aliqd in se sit qualitas ⁊ ad alterū substantia. nihil eni eoꝝ que sunt q̄litates facit subaꝫ: ⁊ lō rñ prime q̄litates in suis naturis nō sint sube formales nō psit eē subāles forme alicui⁹. Id eni ꝙ ꝯfert alicui subaꝫ esse prius in seipso est suba. ¶ Qꝫ autēꝫ qualitates iste in se sint q̄litates ⁊ nō sube metaphysica ꝓbatiōe ꝓbat̄ sic. detur eniꝫ calidū siue caliditas eē suba: tūc oportebit qdē eē calidū sit calidū pticipatiōe caloris sicut sor. est hō pticipatione hois: ⁊ fm hoc vnū ⁊ ideꝫ plures formas subāles pticipabit nō ad seinuicē ordinatas: ⁊ quaꝝ vna nō est potētia ad alterā ꝙ est impoßle. ¶ Adhuc aūt si calor participat̄ a calido sicut suba: calidū erit vere vnū ⁊ nō multa nisi in potētia ꝙ falsuꝫ est cū sit plura actu ⁊ nō vnū nisi p accidēs: qḋ ergo diximus ꝙ multa hijs qualitatib⁹ differūt intelligendū est ꝙ

ista sunt signa diuersaꝝ differētiaꝝ: calor eniꝫ in igne est sicut potētia nālis ignis sicut icidere in ense ⁊ nō inest ei sicut in calidis p accidēs sic albedo accidit albo homini. ¶ Alia etiā differētias accipiūt a quibusdā hoꝝ. alia ṽo a pluribus ⁊ alia ab oibus qualitatib⁹ que dicte sunt ⁊ vr̄ in hijs q̄dam dicunt̄ fm supabundātiā ⁊ q̄dā fm defectū: sicut nos in antehabitis hui⁹ sapie ⁊ in libris phicis determinauimus: ꝙ ꝯtrarioꝝ vnū fm supabundatiā dicit̄ ⁊ aliud fm defectū: ⁊ lō supabundātia ⁊ defectus sunt prima ꝯtraria ad que oia alia reducunt̄. ¶ Ex oib⁹ aūt que dicta sunt palaꝫ est que ⁊ quot sunt ea que dant differētias que ꝯstituūt res in esse: in tiens dicit̄ ēt eē vnius differre ab esse alteri⁹: ⁊ lō nihil dixit Democrit⁹ qñ supius tres inductas dicit tñ eē reꝝ diuersitates: limitis eniꝫ siue limini sēē ex tali pōne: q: ponit̄ in hostio ⁊ eē suū substātiale est ita poni: ⁊ hoc significat nomen eius. ¶ Similiter aūt ⁊ crystallū eē est sic aqua inspissari apprehēdēte māam aque frigide sicce remoto vr̄ calido: quomodā ṽo eē subālis formale sicut diximus: ex oibus hijs diffinit̄. Alia enim sunt mixta: alia ṽo cuꝫ hoc cōplexa siue cōplexionata. alia ṽo cū hijs duob⁹ cōposita ⁊ ligata: ⁊ lō in homogeneis alia sunt spissata sicut coagulata ⁊ celrata: ⁊ alia sunt in esse cōstitura alijs differētijs in quarto metheoroꝝ determinatis sicut ea que formalr̄ sunt entia: ⁊ si ita sunt entia quēadmodū exigit eē ꝙ est actus forme que ipsa ꝯstituit: vt man⁹ ⁊ res ⁊ oia alia hmōi. In oibus aūt hijs sumēda sunt prima differētiaꝝ genera siue prime differentie in genere ad quas oēs alie reducunt̄: hec nāqꝫ sunt ꝑncipia totius illius coordinationis que est in illo genere: sicut diximus ea eē prima que sunt fm magis ⁊ minus: siue supabundātiā ⁊ defectuꝫ vt spissum ⁊ raꝝ que sunt ꝑma ꝯtraria a qbus alia ꝯtraria causant̄: sicut alibi est determinatuꝫ: oia nāqꝫ que sub illis sunt. sunt q̄dā supabūdātia ⁊ quedā defect⁹: ⁊ similr̄ est de hijs que sunt in genere figure fꝫ ꝙ figura est determinatio quāti corporis. ¶ Oia eniꝫ hec primas differētias hūt asperitatē ⁊ lenitatē que causant̄ a recto ⁊ curuo. eo ꝙ cū cui partes ab extremoꝝ partib⁹ exeunt ⁊ sic fiunt aspera. lenis autē partes intra extrema equalr̄ disponunt̄ ⁊ hec causant̄ a recto cuius media nō exeunt ab extremis. hijs siue alijs quibusdā accidit misceri ⁊ a mixtione hēre eē hoc vel illud: oppositis aūt p defectū mixtionis habētibus eē accidit ṽo sic misceri siue deficere a talis mixtionis armonia. ¶ Palam igitur est ex oibus inductis ꝙ si substātia que est forma causa est quare quodlibet hoꝝ habeat esse hoc qḋ est fm spēm ⁊ nām querēdū est que forma est cā per quā hꝫ esse in natura ⁊ specie quodlibet istoꝝ substātia: igiẗ que ē cā formalis ipsius esse vniuscuiusqꝫ rei nihil eoꝝ est que dixit Democritus: neqꝫ est aliquid cognatum hijs que dicit.

¶ Cap. 5m. Qꝫ substātia que est actus eius cuius est substantia ꝓportionalis debet esse potētie ⁊ predicatur de mā.

Oportet aūt scire ꝙ hoc ꝙ vniuscuiusqꝫ rei vera forma sube est id qḋ maxie est sibi ꝓportionale in potētia existēti. actus eni ꝓportionalis ē semꝑ ꝓprie potētie ⁊ educit̄ ex ipsa: ⁊ hoc ē qḋ in substātijs siue substatialib⁹ de mā ꝑdicatur. ¶ Diximus eni iā in antehabitis ꝙ si forma accipiat̄ vt actus ⁊ mā accipiat̄ vt potētia ꝙ forma ꝑdicat̄ de potētia ⁊ mā: ⁊ hoc mō designat̄ p genus ⁊ ꝑdicat̄ de eo cui⁹ est potētia: q: sic vtraqꝫ tam forma q̄ mā accipiunt̄ vt eē cōpositi: ⁊ nō vt ens qḋdā distinctū. ea igiẗ que sic de mā ꝑdicant̄ sunt maxie actus etiā in alijs diffinitionib⁹ que nō tñ p formā: sed etiā per māem dantur: sicut cā exēpli si nūc opus sit diffinire ignū aut lapidē dicimus diffiniētes id esse actū qḋ in diffinitiōe est positū vt actus ꝓportionalis potentie predicatur de materia: sicut si diffiniamus domū dicentes ꝙ domus est ligna ⁊ lapides ad figuraꝫ talem sic cōposita: aut forte in quibusdaꝫ diffinitionibus addimus etiā causam finalē cuius causa fit hoc qḋ fit. si ṽo vellimus diffinire crystallū dicemus ꝙ est aqua cōgelata: ⁊ ita siue ad formaꝫ sic potētie ꝓportionalē congelata. ⁊ similr̄ diffiniētes simphoniam dicemus ꝙ est cōmixtio talis soni acuti ⁊ grauis ad modulum taliter vel taliter sono ꝓportionatum. Eodem modo est etiā in alijs: palā igiẗ ex dictis est ꝙ alterius materie siue potentie est alius actus ⁊ vnūquodqꝫ est in potentia in illo a quo suo ꝓprio ⁊ ꝓportionato motore educitur:

ꝑ de aggratione tex.c.83.c.ide

Qꝫ q̄litates ꝑme nō sint forme subales elntoꝝ pro q̄ vide ēt Auer. hic cō.5.

Hoc ē qḋ supra obscure ... Auer. hic cō.5. qḋ est sicut ablatio in ablato.

Tex.cō.6.

⁊ eodem modo alterius mãe ⁊ potẽtie alia est ratio siue dif finitio que referť ad actuȝ qui est sua ꝓpria nã ⁊ forma: et in hoc bene dixit Plato qñ dixit ꝙ ſm meritũ mãe forma in, fundiť. Alior. n. ſm ꝙ vltimus actus est cõpositio alior ãt mixtio ⁊ alior est aliqs alius actus de hijs que dixim⁹: pp qđ ãt p̄bi diffiniẽdo ea que sũt diuersificanť. ¶ Hij eniȝ qd est domus dicẽtes dicũt q: domus est lapides cementũ ⁊ li gna: ⁊ hij dicũt id qđ est domus p̄tãte mãe. ista eni q̃ dicũt in diffõne sunt mã sub p̄tãte ad actũ cõstituta. Alij vo diffi, niẽtes domũ dicũt ꝙ est vas qđ est coopimẽtũ pecuniaruȝ aut corpor aut aliqd tale formalis addũt: ⁊ ꝯstat ꝙ isti i dif finitiõe dicũt actũ ⁊ formã ꝓut est actus potẽtie. Alij autem ambo ista potẽtia ⁊ actũ cõponẽtes dicũt diffiniẽdo tertiaȝ subaȝ q̃ est hec ⁊ ex hijs ⁊ hoc planũ eẽ putam⁹ cuilibet quĩ meminit eor q̃ p̄determinata sunt. oib⁹ eni videť ꝙ diffõ q̃ cõstituit rem in eẽ sit rõ diffinitiua spẽi ⁊ act⁹ in quo cõpleť diffinitio p̄dicata de potẽtia. ea aũt diffinitio que est i ex firi bus mãlib⁹ sicut lignis lapidib⁹ ⁊ cemẽto videť esse magis mãe. Tales aũt terminos siue diffõnes marie ꝓbauit eẽ re cipiẽdos sapiẽs architas. Hij ⁊. n. termini sunt vtrinsqȝ cõ pletiui. s. potẽtie ⁊ actus sicut si diffiniẽtes dicam⁹ qd est ve nema siue serenitas dicim⁹ ꝙ est qes in plurimo aere. hec enim diffinitio aerẽ cõplectiť sicut mãm ⁊ qetẽ vt substãtiaȝ ⁊ actũ. ¶ Silr aũt si diffiniẽtes dicim⁹ qd est trãquillitas ⁊ dicamus ꝙ trãquillitas est maris eqtas siue eqlitas. in hac enim diffõne mare est vt subm quasi mã: actus aũt ⁊ forma est equitas siue eqlitas pp qđ iste pfectissime sũt diffões. palã igiť ex p̄dictis est que sit vera eius qđ sensibile est suba ⁊ quõ vna suba sic ẽ vt mã ⁊ alia est suba ⁊ nã sicut forma: q: forma est actus. ¶ Tertia vo suba est que est ex hijs cõ, posita ⁊ est illa ad quã referť diffinitio. ⁊ hoc est ꝙ in p̄ma huius octaui parte volumus inuestigare.

¶ Cap. 6m. Qualiter id qđ est substãtia rei significať per no men: ⁊ est in eo digressio declarans qualiter omne nomẽ si, gnificat substantiam cum qualitate.

Ca. ch. 7.

Oportet aũt nos nõ ignorare de quo multi nõ bene ꝯsiderantes obliuiscunť ⁊ latet multos. Cũ. n. iã habitũ ẽ ꝙ id qđ est cã ⁊ suba est for ma ⁊ act⁹ rei p quã sicut vltimã ⁊ simplicẽ nãã cõstituiť ⁊ diffiniť. illa eni nãã est a qua queli, bet res denoiať. ⁊ iõ q̃rendũ vtrũ nomẽ istud signat subaȝ cõpositã que sola diffiniť aut signat actũ ipm ⁊ formã a qua diffinitũ denoiať. verbi gra. sicut in artificiali bus hoc nomẽ domus vtrũ sit signũ cõis cõpositi ita. vȝ. ꝙ signat totũ hoc qđ est tectũ vt decet cõpositũ ex lapidib⁹ ⁊ ce mẽto: aut sit signũ actus ⁊ spẽi siue forẽ q̃ est talis figura mã sionis. ¶ Silr aũt in mathematicis est qđ q: recto ⁊ linea põt dubitari: vtrũ nomẽ recti ⁊ nomẽ linee significet dualitatẽ duor punctor terminãtiũ lõgitudinẽ solã siue latitudi nẽ simul: aut significet tñ duo pũcta terminãtia. diffiniť eni linea recta ꝙ est lõgitudo terminata duob⁹ pũctis: ⁊ lõgitu do in hac diffõne est pro mã: duo aũt pũcta terminãtia sunt sicut forma. ⁊ in p̄hicis queriť vtrũ hoc nomẽ aial significet aiam in corpore. ita ꝙ vtrũqȝ significet sil aut significet aiaȝ tñ aia. n. a qua noiať aial est suba ⁊ actus corpis alicuius p̄hici organici sicut in hijs de aia dictũ est.

Digressio.

¶ Ad solutioneȝ hui⁹ qõnis p̄notãdũ est ꝙ cui⁹ est nomẽ eius est diffinitio: in omni aũt noie qđdã est a quo imponiť nomẽ: ⁊ qđdaȝ est cui iponiť: pp qđ oẽ nomẽ signat subaȝ cũ q̃litate. hoc ãt faci lis est videre in oib⁹ noib⁹ specier ⁊ idiuiduor: q: in noib⁹ speꝝ actus vltimus est a quo nomẽ iponiť ⁊ ipm cõstitutũ ⁊ cõpositũ ex gñe ⁊ diffa est cui iponiť nomẽ in noib⁹ aũt indi, uiduor suppositũ sube est cui iponiť nomẽ: ⁊ collectio acci, dentiũ est forma a qua iponiť. ¶ Est aũt hoc a quo iponiť nomẽ i grãmaticis pro q̃litate: sȝ id cui iponiť est pro suba. In noib⁹ aũt generꝝ subalternor planũ est hoc idẽ accipe: sȝ in noib⁹ generalissimor lȝ non sit cõpõ in eis accipere ipsius p̄dicamẽti nãm ⁊ modũ p quẽ distinguiť illa nã ab al terius predicamẽti nã: ⁊ primũ illor est pro substãtia ⁊ reli, quũ pro q̃litate sed noia diuar substãtias ⁊ actus simplices significãt ⁊ nõ aliquã substãtiã illis actib⁹ substratã: ⁊ forte alicui videť ꝙ solã q̃litatẽ significẽt ⁊ nõ substãtiã sȝ itelligẽ dũ qđ lȝ ſm rem nõ ibi sit significata nisi eẽntialis q̃litas tñ in ipa q̃litate est qd reducibile ad genus sicut p̄a^m generis: ⁊ est modus quo illud distinguiť ab alijs: ⁊ lȝ diffe a se ipsis differãt tñ modus quo reduciť ad genus nõ ẽ modus quo distinguiť ab alijs. Et isti tales modi sufficiũt grãmatico: ⁊ iõ talia significãt etiã substãtiã cũ qualitate sed de ipso en te forsan dubitabit aliqs. hoc eniȝ videť eẽ primũ in quo nõ est cõpõ rei nec ẽt modi: ⁊ iõ nõ videť significare substãtiam cũ q̃litate. Sed attendẽdũ ꝙ lȝ simplex sit ens ſm reȝ tñ mo di eius sunt diuersi. est. n. ens ipm creatũ primũ ante qđ nõ est creatũ aliud: ⁊ qdã modus entis est eẽ p creationẽ ⁊ nõ per iformationẽ sicut determinatũ est in libro causar: ⁊ quo ad hos duos modos signat substãtiã cũ q̃litate: q: ipȝ qđ ẽ in se est sibi pro substãtia: ⁊ modus ei⁹ entitatis est pro q̃lita te. ¶ In noib⁹ vo accidẽtiũ que simplicia accidentia signifi cãt sicut albedo ⁊ color ⁊ hmõi ipsa nã est pro substãtia ⁊ mo dus pro q̃litate. In adiectiuis aũt noib⁹ substãtia significať infinita que est suppositi nõ illa quã hȝ nomẽ pro substantia qñ diciť nomẽ significare substãtiã cũ q̃litate: sȝ de hoc hic nõ itẽdimus. Si aũt obijciať in noib⁹ dei in qb⁹ significare videť substãtiã cũ qualitate: ⁊ sic in deo eẽt q̃dã cõpõ. dicen dũ ꝙ in deo nulla qdẽ est cõpositio sed diuersitas modorũ significãdi nõ repugnat simplicitati diuine in deo. vere eniȝ est suppositũ diuinũ ⁊ nã diuersimode significata ſm diuer sitatẽ oium attributor que deo attribuunť: ⁊ penes istaȝ di uersitatẽ accipiť substãtia ⁊ q̃litas quã noia diuina signifi, cãt.

Quõ nomẽ significat subam cũ q̃litate.

¶ Si n aũt ad hoc aliqs adhuc insteť ⁊ obijciat ꝙ si no, men signat substãtiã cũ q̃litate ⁊ ipsa substãtia significata p nomẽ sit nomẽ videť signare substãtiã cũ q̃litate: ⁊ similiter aũt ⁊ ipsa q̃litas noie suo cũ sit nomẽ videbiť signare subaȝ cũ q̃litate: ⁊ hoc ibit in infinitũ qđ est incõueniẽs. Adhuc aũt videť ſm hoc substãtie eẽ suba ⁊ q̃litatis qualitas ꝙ iterũ refugit qđ est absurdũ. Adhuc aũt cũ suba suo noie signifi, cet qualitatẽ videť nugatorie adiungi qñ diciť nomẽ signi, ficare subaȝ cũ q̃litate ꝓpria vel cõi.

Obiectio ⁊ se dicta.

¶ Sȝ ad oia hec ⁊ alia hmõi dicẽdũ ꝙ qñ diciť nomẽ qñcũqȝ significare substãtiaȝ cũ q̃litate substãtia ſm ꝙ significať p nomẽ accipiť a q̃litate sepata: ⁊ similr q̃litas sepato intellectu accipiť ⁊ distincto: ⁊ ideo lȝ hoc nomẽ substãtia signat substantiã cũ q̃litate: ⁊ si, milr hoc nomẽ q̃litas tñ ꝓut substãtia significať in nomẽ ſm ꝙ est pars orationis nõ hȝ cointellectaȝ sibi q̃litatẽ ⁊ iõ nõ ꝓcediť in ifinitũ: nec est suba substãtie nec qualitas q̃lita tis: nec ẽt nugatorie vnũ cõiungiť cũ alio.

Solutio.

¶ Hijs ita p̄nota tis adhuc ita itelligẽdũ est ꝙ id qđ significať p nomẽ id ꝓ, prie est a quo nomẽ iponiť. res aũt supposita cui iponitur si gnificať p hoc ꝙ cõparať ad illud sicut participãs ⁊ illi sub, stãs appellatũ aũt eiusdẽ rei nullo mõ significať p nomẽ q: est appellata plurima sint ⁊ forte ifinita ipoitata p nomẽ nisi potẽtia oporteret ꝙ nomẽ ifinitum significaret: qđ est absur, dũ. ¶ Sed mã nõ separata a potẽtia sed sub potẽtia ⁊ actu stans: hoc mõ ꝙ analogiã hȝ ad actũ. hoc ẽt mõ significať p nomẽ: qñ nomẽ est nomẽ actus vt est actus ⁊ pfectio actua, liter diffusa ⁊ ꝯtinẽs cõpositũ ⁊ mãm: sic eniȝ significať p mo dũ cõcreti: ⁊ nõ p modũ simplicis ⁊ abstracti. sicut hõ ⁊ non sicut humãitas: ⁊ sic docuim⁹ in anbabitis ꝙ diffõ forma, lis ⁊ mãlis idẽ dicũt sub mõ differẽti. ¶ Hijs igiť sic p̄intel lectis dicimus soluẽtes qõnẽ superius iductã: ꝙ nomẽ act⁹ vltimi siue ab actu vltimo ipositũ est in vtrisqȝ. s. tam in for ma q̃ȝ in cõposito: sicut est hoc nomẽ aial vel hõ vel aliud ta le. Sȝ nõ est vna rõne vtriusqȝ dictũ sȝ ẽ vtriusqȝ sicut rela, tor ad vnũ: ⁊ quor vnũ analogiã hȝ ad alter.

Idem sueres tocis ipsiũ loco.

¶ In oib⁹ ãt talib⁹ pro p̄ncipio supponẽduȝ est: ꝙ id qđ est cã nois est id cui ꝯuenit nomẽ p̄mo: alijs aũt ꝯuenit p respectũ aliquẽ ad illud: forma aũt a qua nomẽ iponiť est cã nois: ⁊ cõpositũ ꝙ est nã ad quã referť diffinitio ⁊ cui nomẽ ipm iponiť ꝓpter act⁹ ⁊ forme pticipationẽ: ẽt illi p posteri⁹ ⁊ in scdo gradu cõ uenit nomẽ mãe aũt analogiã hñti ad actũ cõuenit nomen tertio: appellato aũt nõ ꝯuenit nomẽ diffiniri nisi p accñs. hec. n. q̃ sunt mã ⁊ cõpositũ sunt ⁊ dr ea. sicut corp⁹ ⁊ aia hõ ⁊ aial ⁊ corp⁹ p̄hicũ organicũ potẽtia vite viuens: diciť ẽt hõ ⁊ aial. Sed etiã hec duo sunt ⁊ dicunť illa ad aliqd hoc ẽ ad actũ quẽ pticipãt relata ⁊ cã noiationis est: q: diuiam cõstitu tiuã in eẽ accipit ex a noiatione que est actus ⁊ forma: verũ lȝ hec tria significent p nomẽ diffiniti: diuersimode tamen hec separatim accepta per intellectum non oia participant nomẽ diffiniti. sed ipsa differunt abinuicẽ: q: sicut materia

nō est forma nec cōpositū:⁊ forma neq₃ est cōpositū neq₃ mā ⁊ cōpositū neq₃ est mā neq₃ forma.sed vt distincta ⁊ dūa accipiunt abinuicē:⁊ q̄uis sic differūt abinuicē:tñ nihil hūit huius dic ad qōnē superi⁹ inductā de subā sig̃ata sensibili: nā subā sensibilis quo ad qdditatē que dicit qd erat eē hoc qđ est spē ⁊ actu existit:⁊ fm hoc in subā sensibili hoc nō distincto ⁊ sepato itellectu accipiunt.¶In oib⁹.n.talib⁹ forā ⁊ forme esse est idē:qr nō est separata forma per se a q̄ forā piuncta māe eē accipiat:vñ idē est esse qđ est act⁹ eēntialis forme:⁊ forma ipsa:qñ nō separata acciperet:sicut idem est aīa ⁊ esse aīe in eo q̄ est aiatū:ita idē est q̄ nō est separatum ab aīa vel nā formalis a q̄ sit aīe qđ est eē aiati:sed hoc mō nō est idē hō ⁊ hoīs eē:qr hō qđ est cōpositū nō hȝ a seipso: sed per analogiā participationis aīe:⁊ hoc ita qdē dcm dirimus:nisi aīa ⁊ aīa hoīs forte hō dicat sicut sepe dicit qñ nō habent duo noīa vnū act⁹ ⁊ alterū cōpositi.¶Si aūt vt separata accepta forma alicui qdē ꝯuenit nomē forme ⁊ alicui nō ꝯuenit:qr sic nō ꝯuenit māe nec cōposito.sȝ soli actui simplici sicut diximus:sed nō facit aliquid ad qōnē de subā sensibili:cui⁹ act⁹ semp est ꝯiunctus ⁊ nō separat⁹.⁊ hoc quidem in quibusdā est valde manifestū:qr q̄cūq₃ mente pquirat vtrū syllaba ꝯstituat ex eēntiis litteraꝝ que sunt q̄si mā ⁊ ipa cōpositione que est q̄si forma ⁊ act⁹:statim et pacū itelligentib⁹ nō videt syllaba cōponi ex hiis q̄si separatis ⁊ separatū esse habentib⁹:qr nulla cōpositio ꝯstituens syllabā separatū esse hȝ a litteris.¶Silr aūt nec dom⁹ est cēmentum separatū ⁊ cōpositio separatū esse habit⁹:⁊ hoc certū est:qr cōpositio ⁊ mixtio nō est ex hiis quoꝝ est cōpositio ⁊ mixtio separatū esse habentib⁹:⁊ simil̄r est in oib⁹ aliis talib⁹ artificialib⁹ in qb⁹ nunq̄ māle pricipiū distinctum est a formali distinctū eē habēre:sicut supliminare formal̄r esse ⁊ nomen accipit a q̄dā positione que est positio nō est ex supliminari separabilis fm esse distinctū.superliminare.n.est magis ex positione tali que tñ ab eodē hȝ esse nō est sepabilis.¶Similiter autē nec hō sensibilis est aīal ⁊ bipes:si aīal ⁊ bipes separatim esse habentia accipiant:sed opȝ hoiem sensibilē esse aliqd formale ⁊ māle qđ est p̄ter ea que separatum esse habent ab ipso.Ea.n.nā que sic separatum hȝ esse:nec est alementū sensibilis sube:neq₃ est ex elemētis aliqb⁹ cōposita:sed est subā q̄dā separata:⁊ tales subas dicūt esse stoici qui auferunt mām dicētes mām nihil esse de esse rei nec referri ad nomē vel rōnē vel esse diffinitiū sicut sepe in antehabitis diximus.Si igitur hec separata nā cā est esse ⁊ suba: tunc hanc eandē dicunt esse subam nāe cōposite sensibilis.¶Hanc aūt eandē subam que separatū eē hȝ est cā eē sube sensibilis fm stoicos:necessariū aūt est esse sempiternā aut corruptibilē qdē sed nō corrupi simpl̄r.sed fm qd:⁊ eadem necessitate sequit q̄ sit facta sive g̃ata fm quid absq₃ eo q̄ sit facta vel g̃ata simpl̄r.dicunt.n.factā ⁊ corruptā esse fm esse q̄ hȝ in hoc ⁊ nō simpl̄r:sed simpl̄r esse ing̃abilē ⁊ icorruptibilē.Manifestū aūt est ⁊ alibi demōstratum:qr nec in artificialibus neq₃ in nālibus aliquis facit speciem vel g̃ta: nec facit mām.neutrū.n.hoꝝ terminus est g̃nōis neq₃ factionis:sed id qđ efficit vel g̃nat est hoc aliqd cōpositum:⁊ manifestū est q̄ hoc cōpositū qđ dā significatū fit ex hiis cōponentib⁹:sȝ vtrū sub̄stātie ille corruptibiliū:ex quib⁹cōponit ⁊ fit corruptibile sint separabiles fm esse ab ipsis:sicut dicūt stoici:nō est palā ex hiis que dicta sunt:tñ palā est ex dictis:qr quoꝝdā sicut artificialiū ⁊ accidentiū nō ꝯtingit pricipia ex qb⁹ sunt eē sepata ⁊ illa sunt oīa illa quecūq₃ nullo mō ꝯtingit separatum esse hēre:qđ esse sit p̄ter rem ipsam cōpositā in qua sunt sicut domus syllaba ⁊ vas ⁊ hmōi alia: fortassis aūt forme ⁊ actus taliū fm ipsam nām:neq₃ substātie sunt sed accidētia:neq₃ cōposita per tales formas nō sūt aliqd substātialiter ens distinctū in nā sȝ figura artis est forma accidētalis.¶Et silr nec aliqd alioꝝ quecūq₃ nō nā:sȝ arte ꝯstituunt est substātia.sed act⁹ accidētalis:pp qđ etiā Empedocles lecti formā dicit nō esse substantiā:qr si esset substātia pricipiū generationis esset ⁊ produceret simile in forma ⁊ specie:qđ falsum esse videmus:qr si plantat lectus ⁊ virtutem germinandi accipiat non erorit lectus:sed lignum q̄ materia fuit lecti ⁊ non forma:ppter qđ forme artificialiū in veritate accidētia sunt ⁊ inseparabilia ab hiis quorum sunt forme.

¶Cap.7^m.Et est conclusio ex hiis que dicta sunt que sit vera ⁊ perfecta cuiuslibet substantie sensibilis diffinitio.

Ex hiis igit que inducta sunt manifestū est q̄ siquis ponit q̄ substantia in sensibilibus que corruptibilia sūt sola natura illa est que est separabilis sicut stoici dicunt:⁊ illius nomē nō participat compositū neq₃ mā:⁊ sicut nō participant nomen sic nō participant diffinitiuā rationem.⁊ sic tēpus ⁊ locū hȝ dubitatio cui ꝯsenserūt Antisteni di cuiusdā Antistenis sequaces idocti ⁊ stulti:qui dixerunt nihil penitus esse diffinibile sensibilium:oīum enim dixerunt esse logicā diffinitiuā rōnem:logicam aūt rōnem esse separatoꝝ a mā:que inq̄ntū separata vt sepe ostendimus nihil sunt de esse reꝝ sensibiliū.¶De hac aūt dubitatione:qr multa in antehabitis dicta sunt:hoc solū determinantes dicimus:q̄ dicere diffinitiuo cōtingit sermone q̄le quid est vnumqđq₃ sensibilium:sicut gratia exempli contingit dicere quid est argentum per propriam diffinitionem:⁊ tamē nō sic dicendo:qr nō est sicut plumbum eo q̄ idea argenti differat ab idea plumbi hoc igit est vere de substātia rei:q̄ contingit vere esse terminum ⁊ rationē esse ipsius in quo termino principia que sunt de esse rei continent:sicut cōtingit esse terminū ⁊ rōnem cuiuslibet substātie cōposite:sive illa sit sensibilis:sive sit intellectualis.prima autem diffinientia ex quibus ille terminus ⁊ ratio consistit nō contingit diffinire:⁊ hoc est propterea:qr ratio diffinitiua significat aliquid de aliquo:in omni autē eo in quo significatur aliquid de aliquo oportet quoddā esse sicut mām ⁊ quoddam sicut formā.¶Dubitabit aūt forte de hoc aliquis ⁊ dicet q̄ si diffinientia indiffinibilia sint cum dicit q̄ homo est aīal rōnalis hoc ipm aīal qđ in diffinitione hominis ponit erit indiffinibile.¶Adhuc aūt ⁊ ipsa diffinitio indiffinibilis est:nō quidē diffinitio fm q̄ est intentio significata per hoc nomen qđ est diffinitio:sed fm q̄ est diffinitio vniuscuiusq₃ terminus:⁊ si hoc sit verū:tamē multi dubitauerūt de causa huius quare talis ratio idiffinibilis sit.Forte aūt vellet aliquis dicere:q̄ prima diffinientia indiffinibilia sint sed nō prima vnicuiq₃:⁊ sic cum dicit q̄ homo est aīal rōnalis.aīal nō est primū diffiniens:⁊ iō pōt diffiniri ⁊ diffinitur:sed substātia que est primū diffiniens ad qđ resoluitur aīal nō est qd diffinibile:sed fm hoc nō est generalis causa que dicta est q̄ hec est causa quare aliquid nō sit diffinibile:qr nō significat aliquid de aliquo.¶Adhuc aūt cum oē predicatū significet aliquid de aliquo videt esse omne predicatū diffinibile:per oppositū aūt nullū subiectū videt eē diffinibile:cum nō significet aliquid de aliquo:⁊ cum diffinitio predicat de specie diffinita:videbit diffinitio esse diffinibilis ⁊ nō diffinitū esse diffinibile.¶Ad omnia aūt hec ⁊ hmōi sciendū q̄ cū dicit q̄ hec est diffinibilis q̄ significat de aliquo:intelligendū est q̄ modus significādi talis debet esse qđ in suo intellectu claudat aliquid predicatum ⁊ actū ⁊ formā q̄ sit de aliquo participante nomen ipsius actus ⁊ forme per analogiā ad ipsum:sicut in p̄cedenti ca.dictū est.¶Et ideo diffinitio nō est vlterius diffinibilis:qr hoc mō plura in se nō claudit:sed potius explicata in se hēt ea quorum vnū est de aliquo ⁊ alterū de quo est illud:⁊ cum dicit homo est aīal rōnale:aīal fm q̄ est diffinitiuū hominis nō significat aliquid de aliquo vt iam dictū est.¶Et ideo hoc mō nō est diffinibile:⁊ simil̄r differētia non est diffinibilis: qr hoc mō duo vl̄ plura in suo nō claudit itellectu:⁊ cū dicit homo est hō:hō fm q̄ est in subiecto nō est diffinibilis:qr nō sig̃at eē.sed ens ⁊ nō sig̃at ens aliqd de aliq̄:sȝ posti⁹ ipm esse sig̃at aliquid de aliquo:idē aūt est si dicā aīal est aīal ⁊ in oib⁹ talibus idē modus est intelligendi.hoc igit modo verum est q̄ hoc est indiffinibile:qr non signat aliquid de aliq̄:⁊ solū est hoc diffinibile qđ aliquid de aliq̄ significat.

¶Cap.8^m.De similitudine vel anagoga diffinitiōis ad numerū pp eos q dicebāt numeros subam eoꝝ que sunt.

Palā aūt etiā ex inductis est:qr diffinitio significat aliqd de aliquo:q̄ si quēadmodū pithagorici dicūt sube reꝝ sunt numeri:qdā illi numeri nō sunt sepati numeri sicut sunt numeri vnitatū qui sunt numeri qb⁹ nos numeramus:⁊ sunt discreti:sed qdā numeri numerati q sunt

cā terminationis ⁊ distinctionis esse rei per quas ipsa res diffinita cadit in differentiā ⁊ numerū cū rebus alijs: sicut nos in antehabitis ostēdim⁹: diffinitio.n.si ɔcedat esse numerus ɔcedet nō esse numerus simpliciter: sed numer⁹ quidam. in hoc.n. assimilat numero magis ꝙ̄ cōtinuo: qꝛ sicut numerus qui de gñe discretoꝝ est rū diuidit in vnitates indiuisibiles: ⁊ nō in semp diuisibilia sicut diuidit ɔtinuū: ita diffinitio diuidit ad indiuisibilia que nō significant aliquid de aliquo sicut p̄ostēsū est: rōnes aūt diffinitiue nō sunt infinite per diuisionē diffinientiū: sicut ɔtinuū est infinitū per diuisionē diuidentiū. ad eundē modū est numerus qui est de gñe discretoꝝ. hoc aūt per diuisionez stat ad vnitates indiuisibiles. est aūt ⁊ alia similitudo numeri ad diffinitiones: queadmodū.n. in quocūq; numero demptato ablato vel addito alio numero qui est aliq̄ partiū mā nūeri ɔstituti nō remanet spē idē nūerus q p̄ius: sȝ diuersus: ꝙ̄uis sit minimus q aufert vel addit. sic nec diffinitio manet idē termin⁹ ⁊ qd erat esse ablato aliquo vel addito ꝙ sit de partib⁹ diffinitiōis. ¶ Si.n. a quarto auferā vnitatē nō remanent eedē spēs nūeri: sed ꝙ̄ ternarius: ⁊ si addā vnitatez fit senarius: que est alia spēs numeri a quarto. sic si dicā corpus aiatū nutribile: ⁊ addā vnā dīam dicēdo corp⁹ aiatuz nutribile sensibile nō erit eadē diffinitio. qꝛ p̄ria est plante: scđa aialis. ⁊ si auferā vnā que est nutribile est alia diffinitio: ⁊ hoc planū est vnicuiq;. Sed si numerus est diffinitio: sicut quidā dicit pp iductas similitudines: ⁊ est aliquid qđ est diffinitū de quo p̄dicat nūerus tūc opȝ eos dicere cui sit vnus dict⁹ nūerus tūc aūt non habēt dicere rul ⁊ q̄ decā sit vnus per essentiā induct⁹ nūerus. numerus.n. aut nō vnus eēntiali aliq̄ vnitate: aut si vn⁹ bȝ vnitatē coaceruationis. Si.n. ille vnus numerus q dicit diffinitio qd est hoc qđ est faciens vere vnū essentialiter ex multis discretis ⁊ coaceruatis: qđ vere ⁊ essentialē nō habēt vnitatē. diffinitio enī vna est ⁊ nō multa: sicut nos ostēdimus in septimo hui⁹ sapiētie libro. talē.n. multitudinē coaceruate vnitatis nō hn̄t differētie: que ponunt in diffinitione: ⁊ hoc merito accidit: qꝛ que sunt eiusdē rationis diffinitae q̄tācūq; sit nūer⁹ differētiaꝝ tñ ēt subalter ⁊ vere ab vna ⁊ vltima dīa fit vnū: ⁊ hoc nō est vnū: vt vnitas quedā existens discretū habens esse: aut sicut vnū punctū in ɔtinuo indiuisibile positū: sȝ est vt endelechia ⁊ nā q̄dā qua singula sunt vnum per eēntiā ⁊ actū sicut sepe diximus: sed in hoc est diffinitionis similitudo ad numerū: ꝙ sicut numerus non magis bȝ vnū: ita ꝙ vnus numerus sit magis numerus ꝙ̄ alius: ita nō est magis ⁊ minus in substātia spēi diffinita ita ꝙ vna sit magis ⁊ minus substātia ꝙ̄ altera: ⁊ q̄ magis ⁊ minus dicit hoc accidit sm ꝙ ista substātia est in mā sm esse: qꝛ sic fluit ab ipsa potētie nālis ⁊ ipotētie sm quā expeditior est vel ipeditior in operationib⁹ nālib⁹. ¶ Sit igit vsq; tñ terminatuȝ sm presentē intentionē de generatione ⁊ corruptione dictaruȝ substantiarum separatarum: qño contingit ⁊ quomodo est impossibile ⁊ de anagoga earum ad numerum. in vltimis enim libris istius sapiētie subtilius de istis pscrutabimur.

[margin: Nō qđo diffō magis vnū ꝙ̄ ɔtinuo assimilatur.]

[margin: Idē dicit Cōmētator i p̄nti loco.]

¶ Tractatus secūdus octaui libri prime ph̄ie qui est de modis ɔsequentibus subam que est nā ⁊ act⁹ sensibilis sube.

¶ Cap.p̄m. De modis materialis principij quibus comparatur ad factum sensibile.

[margin: Tex.cō.ii.]

Q Uāuis autem modo declarauerimus subam ꝓut est act⁹ ⁊ forma sube sensibilis: opȝ tñ iterū resumē de ipsa ⁊ determinare modos ipsius: ⁊ remouere dubitationes ɔtingētes de ipsa: ⁊ sic ostēdere q̄re ipsa est vnū ⁊ nō multa sicut fecimus in septimo vbi ostēdim⁹ hoc de suba cōposita simplr ⁊ absolute ɔsiderata. hoc.n. habito attingemus finē ɔsiderationis nostre: in principio septimi libri hui⁹ sapie p̄determinatū est: cū nā quedā sube sensibilis sic suba mālis hoc opȝ p̄mū intelligē ⁊ nō obliuiscet: qꝛ lȝ oia sensibilia sint ex eodē māli p̄n⁰ ꝙ bile vocat. Et multa sensibiliū cōpositoꝝ sint ex eisdē mālib⁹ p̄mis p̄ncipijs sicut liquibilia oia sunt ex aq̄. ⁊ subtili terreo: ⁊ q̄uis sit eadez mā oib⁹ factis siue gñatis que est eis vt p̄n^m ⁊ p̄mū subm: tñ opȝ ꝙ aliq̄ ꝓpria ⁊ ꝓria sit cuiusȝ sensibilis designati que nō est alteri⁹: sicut flegmatis gñati in aiali est p̄ria siue ꝓpria mā propria dulcia ⁊ crassa aquosa ⁊ subtili calido digesta. Cholere vō rubee ꝓpria ma est amara cōbusta: vel q̄dam rubea terrestria cōbusta: ea.n. que sensibilia sūt aut fiunt ex eodē p̄ncipio māli: aut si plures mãe sunt eiusdē: tūc opȝ ꝙ vna sit mālis ad alia: sicut si dicam⁹ ꝙ flegma fit ex plurib⁹: qꝛ ex dulci ⁊ crasso. tūc.n. fit crassum ex dulci sicut ex māli ꝓprio p̄n⁰ ⁊ flegma ex crasso. ¶ Silr autē si cholera resoluat resoluet in rubea q̄dā. sicut in ꝓrimā mām: ⁊ illa rubea resoluit in cōbusta seinētia sicut in mām ⁊ sic cholera dicit eē ex rubeis ⁊ cōbustis: dicit.n. hoc ex hoc fieri sic ex mā hijs duob⁹ modis: qꝛ aut. vȝ. est via ad hoc: vt ex ipo fiat p medium vel sine medio: aut qꝛ est p̄n^m ei⁹ qđ resoluit in ipm. sic in male p̄n^m ɔtingit tñ in qbusdā ex vno māli p̄n⁰ exīte aliqñ fieri diuersa pp diuersitatē mouētis cāe: que sm foias ⁊ formatiuas diuersas mouet de potētia ad actū sicut ex ligno tanq̄ ex vno māli p̄n⁰ fit archa ⁊ lectus qñ artes mouētes sunt diuerse: ⁊ ex vno māli p̄n⁰ qđ est mēstruū porce fit porcellus ⁊ similitudo hois qꝛ mouēs ad figurā porcelli est sperma porci: ⁊ mouēs ad figurā hois est stella q̄dā: tñ que sūt hn̄t sibi determiatas mās: ita ꝙ ex alijs ēt diuersis mouētib⁹ fieri nō psūt. Sicut serra: hec.n. fieri nō pōt ex lana vl ex ligno qꝛ imouēte cā nō est vt ex lana vel ex ligno serrā faciat. ¶ Si aūt ex alis ⁊ alia mā ɔtigit aliqñ idē sm formā facere: palā est qꝛ ars ⁊ p̄n^m factiuū qđ est vt mouēs est idē sȝ formā ⁊ spēm. sicut si fiat vrceus ex terra ⁊ argēto: nā si ponat ꝙ mā diuersa sit. ⁊ ꝙ ēt mouēs sit diuersuȝ is forma sequit necessario ꝙ id qđ factū est sit diuersuȝ sm mām ⁊ formā. ⁊ hoc gñale est in oibus principijs ꝓprijs mālib⁹ ⁊ mouentibus: ⁊ sm speciem ⁊ formā que informat sensibile factum siue sit in artificialibus siue in naturalibus.

¶ Cap.2^m. Quales ⁊ quot cause debēt reddi ad quodlibet quesitum de substantia sensibili.

[margin: Tex.cō.12.]

Q Uando vō aliqs volēs scire subam ⁊ nām sensibilis per diffōnē querit qđ est cā p quā bȝ diffiniri ⁊ demrari: qꝛ plurib⁹ modis dicit cāe: opȝ dicere oēs cās que ɔtingunt eē cāe quesiti si pfecte sciri debeat: sicut si querat que sit cā quasi mā: dicim⁹ ꝙ menstrualia in guttis semine sūt cā q̄si mā. ⁊ si q̄reret qd est cā mouēs dicem⁹ ꝙ ē sperma viri in cuius spiritu virtus formatiua est per modū artis: ⁊ si quereret qd cā formalis ⁊ spēs dicemus ꝙ qdditas ipsius siue qd erat esse: ⁊ si querat qd est hoc qđ est cui⁹ cā sit siue finis: diremos ꝙ id qđ cā finalis que est intenta per p̄mū mouēs: ɔtingit aūt aliqñ fortassis ꝙ hec ambo sint idē forma. vȝ. ⁊ finis: qꝛ forma est in quo quiescit opatio mouētis: ⁊ sic est finis motus ⁊ gnōnis. lȝ forte aliqd aliud sit finis itētionis. ⁊ de hoc satis in scđo hui⁹ sapie libro determinatuȝ est: ⁊ quecūq; diffinitio oēs quesiti ɔtinet causas hoc dicit ⁊ quid ⁊ propter quid quesiti ⁊ est perfectissima ⁊ est ipsa demonstratio positione differēs sicut in analecticis posterioribus est determinatū. ¶ In hijs aūt omnibus oportet dicere ꝓrimas ⁊ essentiales ⁊ cōuertibiles causas: vt si queratur que sit propria alicuius mā: nō opȝ dicere ignem aut terram que sunt prima elementa ex quibus componit sensibile sed opȝ dicere mām propriam ⁊ ꝓrimā. ⁊ hec est que substracta est ꝓrime potentie ad actum: mā enim nō facit cognoscere nisi illo modo quo proximam analogiam habet ad actum: qꝛ sic habet nomen diffiniri ⁊ rationē sicut in antehabitis determinatū est: ⁊ qꝛ sicut in scđo de physico auditu diximus in generabilib⁹ ⁊ physicis omnes sunt quatuor cause eiusdez: opȝ ꝙ circa naturales causas ⁊ genitas sic versari querentē per redditionē omniū causaruȝ si quis recte philosophādo versat in cognitione generabilis physici. Si enim hee quatuor que dicte sunt cause sunt sensibilium generatorum tunc opȝ has ⁊ tot cognoscere. in hijs autem que naturalia quidem sunt sed sunt sempiterna sicut celestia corpora forsitan est alia ratio: forsan enim quedam physicoꝝ corpoꝝ nō habent materiam aut nō habent talem mām qđ sit in potentia ad esse: sed que est actu sm esse semper lȝ sit in potentia ad vbi sicut sepius in prehabitis dictum est: habent enim hoc mām solum sm locū mobilem: vnde in illis nō querit mālis cā que sit ex q̄ fiunt: sed

[margin: Nō qđo mā cognitōis pōt eē ꝓprie.]

In celo re'tu' subm q̄ mā ponit idē Cōmentator hic ⁊ in .2. cap. de suba orbis.

queritur mā que est subm actu existēs pfectā inesse. ¶Similiter aūt est in hijs q̄runq; qdē sunt physica: sʒ nō sunt sube sicut accidētia que nō fiunt ex mā: q: nō est in hijs mā ex q̄ sint: sed subm: in quo sunt est ens cōpletū in actu existens: sicut dicim⁹ ꝙ q̄dā est cā eclipsis ⁊ hoc nō est mā ex q̄ in potentia existēs: sed subm in se cōpletū lune que est subm eclipsis nō est aliud per eclipsim quasi sit patiēs aliqd ⁊ exiens de potētia ad actū: sed est subm eclipsis in se actu ens cōpletū qdē per subm ⁊ formā: ⁊ si queraf in talib⁹ que est cā q̄si mouēs ⁊ corrūpens lumē nō assignam⁹ cām trāsmutantem subam lune sed terrā ⁊ terreni corporis vmbrā. cuius vo cā sicut finis si queraf in eclipsi dicemus ꝙ forsan nulla est: q: in talib⁹ ista cōtingunt per motū ⁊ conuersionis necessitatē: ⁊ non ppter aliqd intentū extra. Si vo queraf que sit forma ⁊ spēs dicim⁹ ꝙ est illa que est rō ⁊ qdditas rei que sīte sicut priuatio luminis. Sʒ rō ⁊ spēs in talib⁹ nō est manifesta neq; diffinitio dicēs cām est manifesta nisi cū ratione ⁊ spē sit cā faciēs: sicut si dicamus qd est eclipsis ⁊ dicim⁹ ꝙ est priuatio luminis non est manifesta diffinitio. Si vo addaf cā mouēs que est terra in medio capitis ⁊ caude diametr aliter lune obiecta: tūc rō formalis cōiuncta est cū cā faciente ⁊ est diffinitio dicens ⁊ qd ⁊ pp qd ⁊ manifesta: q: est demōstratio eclipsis in luna solū pōne differens. ¶Similiter aūt est de dormitione siue somno si queraf quid sit per oēs causas. nō. n. est manifestū ꝙ sit subm qd est primū patiēs somnū: qd querif loco mãe: q: nō hʒ mām nisi subm actu existens in quo est prior: ⁊ si dicaf ꝙ subm somni est aīal oꝫ ꝙ iterū hoc aīal nō sm se: sʒ sm aliqd sui sit subm ppriū somni. Et opʒ querere qd sit illud qd est ppriū ⁊ primum somni subm: vtꝝ. vʒ. hoc sit corpus vel aliqd aliorꝫ mēbrorꝫ aīalis. Deinde hoc habito queref a quo sicut a faciente cā est somnus: deinde queref que passio illius membri sit somnus. ¶Querendo qdditatē ⁊ rōnē somni que est eēntia somni in illo mēbro ⁊ nō in toto aīali primo: ⁊ dicim⁹ q: est imobilitas siue quies aīalis. Et tunc querim⁹ per qd vt primum patif illā imobilitatē ⁊ dicim⁹ ꝙ per euaporationem frigidā a loco digestionis ad cerebrū ⁊ ibi infrigidatā ⁊ reflexā ad organū primi sentiētis: sicut in libro de somno ⁊ vigilia determinatū est. ⁊ tūc perfecte scimus qd est somnus diffinitione dicente quid ⁊ ppter quid: ⁊ sic de alijs.

Tex. cō. 13.

¶Cap. 3m. Qualiter idē subiectum est diuersimode susceptibile contrariorum.

Tex. cō. 14.

QUia vo q̄dā sʒ que nō hñt per se gnōnē: sʒ sine gnōne per se ⁊ corruptione per se sunt gnōne per accidēs ⁊ nō sunt corruptione per accidēs sicut sunt pūcta q̄si sūt: ⁊ totalr loquēdo spēs vles ⁊ forme cōes subales ⁊ accidētales: hec eni nō gnanf ⁊ corrūpunf nisi gnato sensibili cōposito ⁊ corrupto. nō. n. gnaf per se separatiʒ albū: sʒ gnaf albū lignū: ⁊ de oibus talib⁹ qliter gnenf ⁊ qñ o se hēant ad terminos gnōnis ⁊ corruptionis in 5° libro de physico auditu terminauim⁹: sed ꝙ nūc querif hoc est ꝙ si oē qd est factū est aliqd determinatū ⁊ ex aliquo determinato sicut ex potētia ⁊ mā ppria sicut paulo ante dictū est tūc opʒ ꝙ non oīa cōtraria fiunt abinuicē ex quibuslibet cōtrarijs: sed diuersa contraria fiunt adinuicem ex quibusdā determinatis in quibus sunt in potētia sm idē subm saluatū: sicut alb⁹ homo fit ex nigro hoīe saluato in subto ⁊ albuʒ hoc mō fit ex nigro sm subm ⁊ saluatū. ⁊ hoc ideo est: q: subm saluatū est in potentia eq̄liter ad vtrūq;: ⁊ cū est albū actu saluatū in se est nigrum in potētia ⁊ ecōuerso: cū est nigꝝ actu ē albū potētia: ⁊ subiectū sic determinatū mā determinata nō est mā sm idem saluata oīs rei: sed est tm̄ potētia ad ea quorꝫ est transmutato adinuicē sm idē subm saluatū: que vo fiunt sine transmutatione per se dicta: aut non sunt sine corruptione per se dicta horꝫ nō est mā sicut pūcta ⁊ forme sicut in pricipio huius capituli dixim⁹: hʒ tñ quādā dubitationē quomō ad cōtraria inter que est trāsmutatio per se hēat mā cuiuslibet horꝫ que cōtria eē dicunf: hoc eni bene videmus in q̄busdā sicut si corpus idē saluatū est pⁱte sanū ⁊ cōtriū est sano infirmitas: tūc bene videmus ꝙ idē corp⁹ saluatū potestate est vtrūq; istorꝫ: sed nō est idē modus in alijs: q: videm⁹ ꝙ aq̄ est mā que pⁱte est vinū ⁊ pⁱte est acetū: sed est subiectū ⁊ mā vini sm habitū ⁊ spēm vini que pficit eā in eē vini sm subam: sed aceti nō est mā saluata inesse vini ⁊ sube: sed potius sm priuationē spēi vini. Et ideo nō esse in vino saluata est aq̄ pⁱte vinū ⁊ acetū nec eq̄liter recipit ambo: sed sub habitu vini est pⁱte acetū: ⁊ nō est potētia acetum nisi habitū vini primo accipiat ⁊ nō efficif actu acetum nisi sm priuationē habit⁹ ⁊ spēi ⁊ corruptionē que est pter nām ipsi⁹ ⁊ ex corruptione pricipiorꝫ nãe. ¶Dubitatio igif q̄dā oritur ex dictis q̄re vinū saluatū in esse nec mā sit nec sit potestatē acetū saluatū vinū cū tñ ex vino fiat acetū cū sanū saluatū inesse subali ⁊ subto sit subm egri ⁊ pⁱte egrū tñ fit ex sano egrū: ⁊ querif si viuēs saluatū in eē sit pⁱte mortuus aut nō sʒ ad oīa hec determinatio vᵃ est ꝙ in cōtrarijs vnū subm saluatū ē potētia ambo cōtria qñ sit vnū ex alio. ¶In hijs aūt que opponunf vt priuatio ⁊ habit⁹ cū priuatio nō sit priuatio nisi habitus ⁊ spēi nō est mā priuationis susceptibilis nisi prius suscipiat habitū: ⁊ cū priuatio priuet habitū nō pōt esse idē subm primū vtriusq; in vno esse saluatum: nec pōt eē subm priuationis nisi per corruptionē principiorꝫ faciētiū habitū: ⁊ ideo de priuatione ad habitū eiusdē mãe nō est regressio nisi pri⁹ redeat per resolutionē in mãꝫ primā ⁊ per q̄litates ⁊ vtutes ⁊ mixtiones diuersas iterum pricipia faciētia habitū cōsimilē recipiat: vñ in talib⁹ subtis per se corruptis sm accñs fiūt ēt corruptiones hitū ⁊ spēꝫ sicut mā aīalis que est sm corruptionē est mortuū: ⁊ ē q̄dā potētia ⁊ q̄dā ī mā nō saluata sʒ corrupta: ⁊ sm corruptionē ⁊ potētia mā vocata. Silr aq̄ est q̄dā mā corrupta aceti mā ⁊ acetū potētia: q: nō est potētia acetū nisi corruptiōe vini: tñ est potētia acetū: q: fit ex hijs sicut in die nox vbi nox saluata nō fit dies: sʒ dies fit post noctē corrupta forma noctis: ⁊ q̄cūq; per corruptionē hitus trāsmutaf adinuicē hoc si debeat fieri gressus a priuatione ad hitū opʒ redire ad mām primā. vt si ex mortuo debeat fieri aīal opʒ ꝙ mortuū resoluaf ad primā mām que est elīta q̄tuor ⁊ deīde per mixtionē ⁊ cōplexionē ⁊ cōpōnē horꝫ fiat aīal: ⁊ acetū si debeat fieri vinū opʒ ꝙ resoluaf in aquā ⁊ aq̄ misceaf ad principia vini. tūc eni tali cōtemperatione facta in mā educif forma vel per gnōnē vniuocā. Sed cōuertif in vite vel in semē aīalis vt per gnōnē equocā si virtute stellarū siue generāte vniuoco ad eē deducif sicut est gñatio eorꝫ que ex putrefactione nascunf: de quibus alibi determinatū est a nobis.

Nō q̄re de priuatiōe ad habitū nō ē redditus.

¶Cap. 4m. De declaratione dubitationis ⁊ solutionis q̄re diffinitio est vnum ⁊ non multa.

Tex. cō. 15.

HAbitis autē hijs que dcā de partib⁹ diffōnis put ille sunt nāe ⁊ substātie sensibiles dubitāda sūt redeūdū est ad dubitationē que mota est in septimo ⁊ pficiēda ⁊ declaranda est hec pfecte solo ipsi⁹: hic aūt inducta dubitatio est circa diffinitiones ⁊ numeros quos q̄dā ponunt esse diffinientes oēs substātias. Querif. n. tūc qua de cā diffinitio est vnū ⁊ nō multa. ¶Ratio aūt dubitationis est: q: oium eorꝫ que plures partes habēt ⁊ nō sunt vnū coaceruatione aut collectione sicut numerus: sed hoc ipm totum est aliqd vere vnū que vnitas pter partes siue partiuꝫ coaceruationē aut cōpositū est aliqua vna cā siue vere vnitatis. In corporibus eni alijs que nō sunt vere vnū: sed cōpositione partiū sūt vnū: plana est causa sue nō vere vnitatis que alie vnitates non vere sunt tales vel tales que sunt contactus vel congluttinatio aut colligatio: aut alia passio talis que est sicut viscositas cōtinēs multas partes in vno: vel sicut gūphis cōcauū est vnū: diffinitio vo que est ratio talis vel talis est vere vna nō quidē cōiunctione quēadmodum illas que est vna menijs cōpositis in vnū per cementū: aut sicut metrū qd est de excidio troie qd est vnum ordine metri ⁊ est sua vnitas: q: est vnius hystorie ⁊ vnius materie de qua est. ¶Restat igif querendū qd est ꝙ facit vnuꝫ hominē eē vere qui tamē ex multis componif: ⁊ quare est vnū ⁊ nō multa: ita ꝙ esset plura coaceruata que cadunt in eius diffinitione sicut aīal ⁊ bipes. ¶Ad huc aūt ⁊ aliter aggrauaf ista dubitatio si est vt quidā phi aiunt idem quod aīal ⁊ illud idem qd est aīal etiā est bipes: tunc eniʒ querif quare homo nō est illa que sunt alia abinuicē: ⁊ sic erit duo nō vnum vere. ita ꝙ sm participationē horū duorū homo vere sit homines ⁊ nō sint hec participatione hominis alicuius vnius qui vere sit vnus: sʒ sint vere duo: sicut duorū

sunt

sunt participationes animalis. vꝫ. ꝛ bipedis que sm̄ verita tem due sunt nature ꝛ nō vna: alia enim est natura generis: ꝛ alia est natura differētia. palā autē est q̄ si aliqui sic trāsfor mant questionē vt cōsueuerūt soliti diffinire: ꝛ dicere vni tatem numeroꝝ: ꝛ ideatum non contingit reddendo veraꝫ vnitatis cām soluere dubitationem inductā: que eniꝫ dixit vere sunt plura: ꝛ nō vnum nisi sm̄ qd. ¶ Si autē est veꝝ sicut nos dicimus q̄ in diffōne lꝫ plura sint tamē in ea est: hoc qdem sicut materia subiās potestati ad actū: illud vo est in ea sicut actus ꝛ forma: ꝛ ideo hoc qdem est potestate: illud vo actu: tūc a deo manifesta est causa vnitatis: q̄ etiā questitum non videbit habere causam dubitatiōis: ista eni questio sine angustia ꝛ ambiguitas est eadem rū hoc si dica mus q̄ teres dicēs rōnem teretis sine sphere est: q̄a teres est es rotūdum: hoc enim nomē teres est signū diffinitiōis: ꝛ ponitur loco eius: ppter qd tūꝫ dicit quid cause: quare sit vnum vere rotūdum ꝛ es nullatenus videt esse dubitatio: q̄a statim videtur hoc quidē esse materia potestate sphera siue teres: hoc autem forma actu teres existēs: qd ergo cau se est: q̄ idē qd potestate est ens est ens actu: nisi generatio ꝛ faciēs causa que sic educit ipm̄ de potestate entis ad actū ens q̄ non largit ei aliquam diuersitatem ꝛ multitudinem aut pluralitatē. sed id qd potestate est ens facit existere sm̄ actum: nulla enim penitus potest esse causa diuersa que fa ciat potestate spherā actu esse spheram: sed vtrūq; horum est quid erat eē rei ꝛ diffinitio: ꝛ ideo diffinitio est vnum ꝛ nō multa. ad esse eniꝫ diffiniti refert diffinitio ꝛ non ad di uersas naturas materie ꝛ forme: sicut nos in alibabitis se pe declarauimus. ¶ Si autē qdis obijciēdo dixerit q̄ non omnia sunt cōcepta cū materia: q̄a diffiniūtur mathemati ca que per diffinitionē separata sunt a materia: dicemus si cut ꝛ in sexto huius sapiētie libro determinatū est: q̄ mate riei alia est intellectualis ꝛ alia sensibilis sm̄ pprietatem il lam intellectus qua intelligit cū continuo ꝛ tempore: ꝛ idem in omni rōne diffinitiua: hoc quidem mā illud vo forma: ꝛ actus ꝛ mathematica lꝫ nō sint concepta cū materia sensibi li: sunt tamē concepta cū materia intellectuali sicut circulus qui est figura superficialis: ꝛ in hac rōne superficies est ma teria intellectualis: figura vo talis est sicut perfectio ꝛ act⁹: quecūq; vo non habēt mām intellectualem vel sensibilē: si cut ipsa substātie principia que sunt mā ꝛ forma illa: ꝛ sunt vere vnū: sed non habēt aliquā cām aliam sue vnitatis: si cut habēt illa que sunt composita: sed seipsis sunt vnuꝫ: esse enim ipsoꝝ statim sine alio causante est vnum: sicut ꝛ vnū quodq; talium ens hoc ipm̄ inq̄ntum est quale quid siue quale aliqd ens. sicut eniꝫ materia est aliqd ꝛ forma aliqd per seipsam: ita etiā vtrūq; istorum est aliqoid vnuꝫ: ita ta mē q̄ ens ꝛ vnū non sunt eoꝝ genera per que sunt vnum. ꝛ hec est causa quare ens ꝛ vnū non ponūtur in diffinitiōib⁹: vt potētia ꝛ actus: q̄a dicūt aliquas naturas distinctas ei⁹ de quo predicant. ¶ Similr̄ autē est de eo q̄ est quid erat esse: siue quidditas: siue forma: hoc eni per seipsaꝫ statiꝫ est ens ꝛ vnum: ita q̄ ens ꝛ vnū non dicūt ea ex quibus compo nitur ꝛ ppter qd nulli eoꝝ principiorum est aliq̄ alia a seipsis causa per quā sint ꝛ vnum sint. statim enim per seipm̄ vnū quodq; talium est ens quid ꝛ vnū: ꝛ nō q̄ sit in ente ꝛ vno: q̄ re in genere diffinitiuo vt diximus: nec est in vno ente sicut in naturis distinctis ꝛ sepabilibus ab ipsis singularib⁹ quo dicunt ens ꝛ vnū: q̄a ens ꝛ vnā etiā per itellectū non pōt se parari ab aliquo. hec igit vera solo est idnete dubitatiōis.

Nō qđ sit mā intellectualis.

¶ Cap. 5m. De errore antiquorum male soluentium indu ctam questionem ꝛ de causa erroris.

Ter.cō.16.

Ropter hanc autē dubitationem que inducta est diuersa valde dixerūt phi. ꝛ causa diuersita tis eoꝝ est: q̄a posuerunt partes diffōnis actu diuersa quedā esse: ꝛ similr̄ materiā ꝛ formā: ꝛ ideo quesiuerūt media cōiūgentia extrema: que tamē diuersa esse supposuerunt. ¶ Vide bat enim eis q̄ actus ꝛ potentia sunt ꝛ contraria mutuo se expellentia ab eodē susceptibili. ꝛ ideo dicebāt illa nō posse coniūgi nisi aliquo medio q̄ vtrūq; participat sicut album ꝛ nigrū coniūgunur in pallido ꝛ calidūꝫ ꝛ frigidūꝫ i mixto: ꝛ hoc mediū vocabant participationem: ꝛ querunt postea que sit causa eius participatiōis: ꝛ quid sit sic participare.

¶ Alij autē cāꝫ vnitatis corporis q̄ est mā ꝛ anime que est forma dicūt cōsubstātialitatem quādam ita q̄ sub a vna cō posita sint per mixtionē duarū substātiarū diuersarum aie ꝛ corporis sicut dixit Licofron: vn de dicit q̄ illoꝝ duorum actiones ꝛ oppōne a sunt cōmixte sicut ꝛ substantie cōmixte sunt: ppter qd ꝛ dicit sciam non esse operationē vel specu lationē anime sm̄ se sed operationē mixtam. ꝛ dicit eaꝫ eē scientis corporis ꝛ aie ita q̄ anime ꝛ corporis ꝛ causa veri tatis in ea sit aia: causa autē falsitatis sit corpus: ꝛ silr̄ dixit q̄ itelligere est cōiūcti: ꝛ q̄ nulla opationū aut passionuꝫ sit aie ppria. ¶ Alij vo magis errātes cum quoꝝ errore multi cōueniūt modernoꝝ dicūt q̄ aia cōiungit cū corpore medi ante vita: ita q̄ aia rōnalis cum corpore cōiūgitur mediā te vegetabili ꝛ sensibili: ꝛ sensibilis cōiungit cū corpore me diante vegetabili: ꝛ vegetabilis cōiungit cū corpore medi ante spiritu vitali quē dicunt esse corpus subtile distensum per totū corpus: ꝛ maiorē cōuenientiā habere cū aia vege tabili q̄ corp⁹ terrestre p̄hicū organicuꝫ. ¶ In oib⁹ aūt hijs est vna ꝛ eadē rō que prius: siue eni illud qd dicit eē mediū sit cōualescere qdaꝫ corporis ad vitā: aut sit cōsubstantia litas quedā: aut cōpositio quedā extremoꝝ: aut cōlictio q̄ daꝫ diuersoꝝ aie ꝛ corporis: siue sit forma sanitatis: aut eq̄ liter cōplexionis mediū qodam cōtingēs aiam ꝛ corp⁹: vna est rō que prius q̄re sit vnū ꝛ nō multa: qūto eni plura sunt que cōueniūt ad cōpōnē: tāto videt minus esse vnū ꝛ videt magis eē multa: ꝛ sic est q̄a ea eē trigonū cōpositio est eris ꝛ trigoni: ꝛ albū vnū eē cōpō est supficiei ꝛ albedis. Si igit mediū q̄ cūt cōpōnis aie ꝛ corporis debēt querere medium in oib⁹ cōpōnibus: ꝛ mediū erit sm̄ hoc mediās iter cōposi tionē medij sicut iter cōpōnē extremi: ꝛ hoc mō mediū erit medij: ꝛ hoc pcedit in ifinitū. ¶ Adhuc aūt iste compōnes trigoni ꝛ eris ꝛ albedinis ꝛ supficiei nō faciūt vere vnū sꝫ vnū per accñs qd est cōgregatū ꝛ sic adhuc redibit p̄ma qō quare ex mā ꝛ forma fiat vere vnū ꝛ nō vnum cōgregatum. ¶ Causa aūt hui⁹ erroris q̄a potestatis ꝛ endelechie que rūt vnionis rōnē: quasi vtrūq; istoꝝ sint differētes a reliq̄: ꝛ q̄ vnūqdq; istoꝝ sit actu ꝛ sit differētia ex duob⁹ aūt quorū vtrūq; eū in actu nūq̄ sit vere vnū: nec ē intellect⁹ hoc pōt accipere. veꝝ autē cā vnitatis est: q̄a sicut sepe dcm̄ est mā vltima que est prima: ꝛ dicit a qbusdā necessitas illa inest per subaꝫ in diffōne: ꝛ est idē cū forma potestatis: q̄a pote stas est act⁹ vltimi incboatio vel necessitas: sꝫ aliō est a for ma actu: si eni vtrūq; separatū accipiat sm̄ accñs sic sūt mā ꝛ forma aliud ꝛ aliud. Sic igit aliqd est querere que sit cā vni⁹ q̄ in veritate est idē prius in potētia ꝛ postea in actu: ꝛ querere que sit cā q̄re cōpositū ex mā ꝛ forma est vnū ꝛ non multa. vnū eni aliqd est qdlibet istoꝝ: ꝛ qd est p̄mo ptāte ꝛ qd est postea in actu: ꝛ hoc est vnū quoq̄ mō: hui⁹ igit nulla alia cā est vt añ diximus: nisi id qd est mouēs ipm̄ ex ptāte ad actū: ꝛ mouēdo ipꝫ ex potētia ad actū nō largit ei nouā eēntiā aliquā. Et ideo nō facit ipꝫ multa sꝫ vnū in actu: ꝛ est eiꝫ hoc vnū actu ꝛ potētia duo si sepet mā ꝛ forma. ¶ Que cūq; vo simplices sūt ꝛ nō hñt mām: ꝛ sunt separate sic itel lectus siue intelligentie hee nā habent mām: ꝛ hee nō edu cantur de potentia ad actum: ꝛ hee simplr̄ per seipsas sunt vnum qd tm̄ ꝛ non multa: hoc eniꝫ nulli nituntur materia li principio: sed de hijs in libro quinto queremus.

Idē Auerois cō.15.ꝛ.16. hu ius.

¶ Cap. 6m. Et est digressio ponens rationem eoꝛuꝫ qui ma teriam ꝛ formam dicunt esse vnam essentiam: ꝛ ideo diffi nitionem esse vnum ꝛ non multa.

Portet nos autē digressionē hic facere: ꝛ sub tiliter adhuc de dicta questione interius per quirere: q̄re diffinitio sit vnuꝫ ꝛ nō multa ꝛ dif finitum silr̄: hec enim que dicta sunt multis cā fuerūt erroris. ¶ Alij eni diuertentes a causa diuersitatis ꝛ formidātes dicere diffōnem esse diuersa dixerant idem in essentia esse materiam ꝛ formaꝫ: ꝛ ad hoc sequūtur infiniti errores. ¶ Alij autē secedentes ab hoc dixerūt totam generationē non esse nisi congrega tionem: ꝛ nihil vere ꝛ per essentiā vnā esse vnum. ¶ Alij au tem multa media querentes cōnnexionis anime ꝛ corpo ris ꝛ forme ꝛ materie risibilia dixerunt de medijs cōiūgēti bus que suo mēdacio cōfinxerūt: sic eni dicit Arist. in 1° p̄ me phie: fictū est oē qd p̄ter rōnē ponit. ¶ Hij aūt qui maꝫ

Rõnes ponẽtiũ mãz ⁊ formã eẽ idẽ.

⁊ formã vnã dicunt esse subam ⁊ essentiaz: has ꝓ se inducũt rõnes: dicũt eni ꝙ vniuẽ pdicaẽ de pluribꝰ: ⁊ ꝙ nihil pdicatur nisi forma. dicit aũt ꝙ mã est suba ⁊ forma est substãtia: igiẽ suba est cõe pdicatũ de mã ⁊ forma. ℭ Cuz aũt nihil prediceẽ nisi forma cõis ⁊ nõ pdicatũ per accña. sz subale: videbiẽ mã sz esse subale eẽ forma. Igiẽ mã ⁊ forma sũt idem per essentiã: mã eni de nullo pdicaẽ: sed qcqd predicatur ⁊ est forma: cũ eni diciẽ mã est suba pdicatũ ꝙ est substantia est nomẽ appellatiuũ qd qualitatẽ cõez significat: que q̃litas nõ est forma accidentalis sed subalis: q̃litas aũt substãtialis forma subalis est: ⁊ cũ pdicatũ nõ sit alia eẽntia separata ab essentia subiecti videẽ istis ꝙ mã sit ẽm eẽntiam idẽ subali forme. ℭ Si qs aũt dicat ꝙ ex hijs nõ seqtur ꝙ mã sit forma: qa cũ diciẽ ꝙ mã est suba: ⁊ suba ẽ forma: nõ predicaẽ suba de mã vt ens vel essentia: sed vt eẽ: ⁊ idẽ cuz diciẽ mã est suba idẽ est: ac si dicaẽ mã informata est forma sube: ⁊ in hac resolũone forma cadit oblique. Et ideo nõ sequiẽ ꝙ mã sit forma per eẽntiã. ℭ Cõtra hoc iterũ obijcientes dicũt: ꝙ quecũqz sunt vnius generis participãt vnã naturã cõem: mã aũt ⁊ forma vt dicũt sunt vniꝰ gñis: qa vtrũqz hoꝝ est suba participãt ergo nãm vnã. ℭ Cũ aũt vtrũqz eoꝝ sit simplex neutrũ eoꝝ aliqd addit supra nãm illaz: nisi forte modũ quẽdaz. sicut in quinto diximus. ℭ Cũ igiẽ forma vere sit suba ⁊ mãm per eẽntiã constat eẽ subaz hec duo que sunt mã ⁊ forma erũt vna ⁊ eadẽ simplex essentia ⁊ nã: hoc aũt cõfirmãt per hoc ꝙ essentiã cõem que potestate habet ⁊ ambit multa nõ diuidit ⁊ distinguit nisi actꝰ: mã autẽ accepta sub hoc cõi qd est suba: neqz est actꝰ: neqz hz actuz. Igitur nõ diuidit eẽntiã predicati cõis. Cum igiẽ sit idẽ cũ essentia forme videbitur mã in nullo diuidi ab eẽntia que est forma. ℭ Adhuc aũt qa si mã ⁊ forma nõ differunt nisi ꝑ potẽtiã ⁊ actũ: ⁊ illa nõ fatiunt differre ẽm essentiã eo ꝙ idẽ qd est ꝑus in potẽtia postea est in actu: videẽ ꝙ mã in se accepta nõ differt a forma ẽm se accepta circũscribaẽ eni potẽtia a mã ⁊ actus a forma. ⁊ cũ in alio nõ differãt: videtur nũc ꝙ circũscriptis hijs que faciũt diuaz ab vtroqz qd remanet sit idẽ per eẽntiaz: ⁊ hoc maxime videẽ: qa cuz oẽ qd nominaẽ vel significaẽ nõ noietur vel significeẽ nisi noie habitus vel priuatiõis. ⁊ si mã notatur noie habitus: cũ habitus sit forma: videẽ ꝙ in hoc nõ diuidiẽ ab eẽntia forme. si aũt noiaẽ noie priuationis: sequiẽ idẽ qa priuatio non est pura negatio: sed relinqt aliqd forme. Si igiẽ circũscribiẽ id qd est priuatiõis ⁊ potẽtie nõ remanet aliqd per hoc ꝙ diuiditur ab eẽntia forme: ⁊ sic mã ⁊ forma sunt eẽntia idẽ. ℭ Amplius actus ⁊ potẽtia sunt duo ꝑma cõtraria in quolibet genere. sicut in sequẽti huius sapientie libro declarabitur. Sũt igitur duo ꝑma cõtraria in genere sube: habẽt eni vnũ cõe predicatũ qd neutrũ eoꝝ diffinit: actus aũt diffinit ipm ad vnũ cõia ⁊ potentia diffinit ipm ad alteꝝ. ℭ Circũscriptis igiẽ hijs que determinãt ipz non remanet nisi nã cõis: igiẽ mã ⁊ forma circũscriptis potẽtia ⁊ actu sunt vna nã ⁊ essentia cõis: aut igitur cõmunis natura est essentia: alia ⁊ alia: aut vna ⁊ eadẽ: nõ põt aũt dici ꝙ sit eẽntia alia ⁊ alia: qa circũscripta sunt distinguẽtia: ⁊ cessante distinguẽte remanet idẽtitas: igitur mã ⁊ forma sunt vna ⁊ eadez radicaliẽ essentia. Hec ⁊ alia quedã absurda qdã errãtes ⁊ in errorẽ suuz alios inducẽtes inducũt cõcedentes ꝙ mã ꝑrima quã vocant necessitatẽ ⁊ forma sunt idẽ in eẽntia. ⁊ ꝙ generis non est alia essentia ab eẽntia differẽtie: qa cum dico ꝙ ex aere fit ignis: sicut ⁊ nos in ꝑcedentibꝰ diximus ignis ẽm ichoationẽ est in mã actis: ⁊ ideo aer est in potẽtia ignis: ⁊ ille habitꝰ inchoatus per virtutes agẽtis ingressas in aerẽ conualescit ⁊ ꝓtinue ꝑficit ad necessitatẽ: ⁊ tãdẽ terminaẽ in ignẽ. Et ideo dicũt totam mãm eẽ idẽ forme ⁊ genus differentie ⁊ nõ esse has naturas diuersas. ⁊ cũ dico ignis fit ex aere dicunt ꝙ ꝑpositio notat circũstantiã mãe perficiẽtis ad actũ.

Improbatio.

ℭ Sed si hoc est veꝝ qd dicũt sequiẽ oĩa esse vnũ ⁊ idez per essentiã: quecũqz eni vni ⁊ eidẽ sunt eadẽ per eẽntiã ipa sũt sibiinuicẽ eadẽ: sed rõnale est idẽ aiali per eẽntiã ⁊ irrõnale est idẽ eidẽ. ergo rõnale ⁊ irrõnale sunt idẽ per eẽntiã: ⁊ non differũt nisi per modũ quẽdã ⁊ accñs: ⁊ hec iã inueniuntur cõcessisse qdã modernoꝝ phoꝝ. ℭ Amplꝰ aũt si hoc est veꝝ qd dicũt sequiẽ oĩa eẽ eadẽ per eẽntiã qa mã ꝑma erit vna ⁊ eadẽ cũ oĩbus differẽtijs ẽm inductã rõnẽ. ⁊ oĩa erũt adinuicẽ eadẽ: ⁊ sic oĩa erũt eadẽ. Si aũt ad memoriam reducaẽ que nos in ꝑhabitis diximus nihil hoꝝ sequiẽ incõueniẽtiũ qa idẽ lz sit formaliẽ ꝙ est in potẽtia ⁊ actu: ⁊ nõ differũt nisi per eẽ ⁊ eẽ tñ mã nõ est idẽ cũ forma: qa mã dicit subm vtriusqz: ⁊ hoc nũqz idẽ est cũ forma. sicut ꝓbatuz est in scdo phicoꝝ. ℭ Adhuc aũt quecũqz sic se hñt adinuicẽ ꝙ vnũ est prius nã ⁊ alteꝝ posterius illa nõ sunt vna nã ⁊ vna essentia: sic aũt se hñt adinuicez genus ⁊ dĩa: videẽ igiẽ ꝙ hec nõ sit vna nã. hoc idẽ arguiẽ ex hoc ꝙ genus est quid ⁊ differẽtia est quale: ⁊ ꝙ genus nihil diffinit eorum que cõtinet. differẽtia aũt diffinit. adhuc aũt qa genus est cõpositũ ⁊ differẽtia simplex: ⁊ alia talia sunt infinita que ad hoc possunt induci. Propter qd a via quã dedimus in septio nõ est recedendũ ⁊ dicẽdũ ꝙ in veritate mã nullo mõ est idez forme: qa aliẽ idẽ esset agẽs ⁊ patiẽs: ⁊ cũ agẽs sit actu ⁊ patiẽs nõ sit actu sequereẽ ꝙ idẽ esset actu: ⁊ ẽm idẽ nõ eẽt actu. et sic ꝯdictoria eẽnt siĩl vera. vnũ cõpositũ ex mã ⁊ forma ẽ vnuz sic dicit Arist. qa ptes eius referunẽ ad vnuz eẽntialiẽ ꝙ est tota rei essentia. ⁊ est totũ ẽm id qd est. nõ eni accipiẽ materia vt distincta in actu ⁊ forma vt per se distincta: qa sic ex eis nũqz fieret vnũ ⁊ vnũ nõ referẽ ad alteꝝ: sed accipiẽ materia sub potẽtia que est habitualis inchoatio forme ⁊ forma sumiẽ vt actus diffusus ⁊ terminãs ⁊ finiens ptãtia illiꝰ indefinitatẽ: ⁊ sic pz ꝙ totũ eẽ cõpositi ⁊ diffiniti est vnũ ⁊ non cõgregatũ: qa subiectũ mãe qd sustinet eẽ est fundamẽtũ. ⁊ nihil est de eẽ rei: sicut ⁊ Boetius diẽ ꝙ spẽs est totũ eẽ indiuiduoꝝ. ℭ Qd igiẽ obijciẽ ꝙ mã est suba ⁊ forᵃ ẽ suba: ⁊ ꝙ idẽ pdicaẽ de vtroqz: ⁊ ꝙ hoc ẽ eẽntiale pdicatũ: dicẽdũ ꝙ oĩa que sic obijciunẽ vana sunt ⁊ friuola signis nõ veridicis ⁊ logicis innixa: qa suba nõ pdicaẽ de mã ⁊ forma vniuoce: sz per ꝑus ⁊ posteriꝰ: ⁊ ideo forma vere est suba: ⁊ mã est suba per relationẽ ad formã. sicut sepe diximus: ⁊ ideo pdicatũ hoc nec est eẽntiale nec accñtale: sz est qdã modus eiꝰ: ꝙ ad subaz quocũqz mõ referẽ. ℭ Et iõ suba nõ dicit vnaz nãm que sit in vtroqz istoꝝ: mã. vz. ⁊ forma. ℭ Eodẽ mõ dicimus cũ dĩ ꝙ forma ⁊ mã sũt in gñe vno ꝙ sic vna cõis natura in vtroqz: hoc eni est falsuz sicut iã patuit. Cũ aũt diciẽ ꝙ mã ⁊ forma nõ distinguunẽ nisi actu ⁊ potẽtia si circũscribanẽ distinguẽtia remanet vnica nã: dicimus ꝙ hoc falsum est qa mã ⁊ forma per actũ ⁊ potẽtiã ꝓprie nõ distiguunẽ: sz potius per potẽtiã mã referẽ ad formã ⁊ analogiã habet ad ipsaz: ⁊ hoc nõ est distiguere sz vnire. sz seipsa mã nõ est forma: qa mã est subz ⁊ fundamẽtũ qd diuidiẽ diuisiõe q̃titatiua in plura subiecta: ⁊ forma nihil illoꝝ est: sz potiꝰ ẽ actꝰ ⁊ terminus nõ nisi diuisiõe q̃titatiue diuisibilis. Ad ea autẽ que de nã gñis ⁊ differẽtie dicũt satis pz solutio per ea que dicta sunt in qnto huiꝰ nostre prime phie libro: sic igiẽ procẽdẽdũ est: ⁊ declinabiẽ omnis error: ⁊ hoc est ꝙ intẽdimus.

Solo nomine pus admissis.

Subsa predicata de mã neqz pdicatũ vniuoce neqz accñtale dicimꝰ ẽ qdaz modũ eiꝰ qd ad substãtiã quomõ refertur.

ℭ Incipit Liber Nonus prime phie qui est de potentia ⁊ actu. Cuius primus tractatus est de multiplicitate potentie ⁊ actus.

ℭ Cap. ꝑᵐ. Que libri intentio ⁊ que causa introductionis.

Tract. pᵐ.

Inter oĩa que de principijs veri entis dicta sunt: hoc iã cõstat eẽ verissimũ ens qd vnicuiqz cõfert vere eẽ ⁊ perfecte: ⁊ ꝓbatũ est iam multis modis ꝙ hoc est actus vltimus in vnoquoqz: oportet nos igiẽ intẽdere ad inuestigãdũ subtiliter actũ vltimũ. ℭ Cuz aũt actꝰ vltimꝰ sit proprie ⁊ prime potẽtie cõpletiuus ⁊ in prima potẽtia supponaẽ potẽtia ꝑma ⁊ iter medie oẽs. ℭ Opz ẽt docere ⁊ inuestigare nãm potẽtie: sine hijs eni nesciẽ ꝙ vere est ens necesse igiẽ habemꝰ post libros duos huiꝰ sapiẽtie de ꝑncipijs sube iductos iducere hũc de potẽtia ⁊ actu librũ qui. 9. ẽ huius ꝑme phie. qa nisi sciatis poᵃ ⁊ actu entis veri vera ꝑncipia nã sciunẽ ergo iã de ꝑmo ente ad qd oẽs alie cathegorie entis referunẽ: hoc est de suba iã multũ in anhabitis dictũ est: iã eni diximꝰ ꝙ ẽm sube que vere ens est rõnez dicũtur per analogiã alia entia vt q̃titas: qa est huiꝰ mẽsura entis ⁊ q̃litas: qa vere entis dispõ ⁊ alia entia pdicamẽtorũ sunt: sic aliqũ mõ dicta ad subam: oĩa aũt per analogiã aliquas

quas sube hñt rõnes: sicut dixim⁹ in sermonib⁹ primis siue ꝑncipijs hui⁹ sapiẽtie habitis in 3° ⁊ 5° hui⁹ sapiẽtie libris: qm̃ vo sic lepi⁹ patuit entiũ aliud dr̃ qđ siue suba: aliud q̃litas aliud q̃ntitas: ⁊ vnũqđq; ipsoꝝ: aut ẜm potestatẽ: aut ẜ3 actũ: cõstat ꝙ potẽtia ⁊ act⁹ sequunt̃ ens inq̃tũ est ens: alia enĩ encis ꝑdicamẽta que sunt ꝑter suba3 ⁊ q̃litatẽ ⁊ q̃ntitatẽ poti⁹ sunt qđã modi entis ⁊ cõparatiões: ⁊ iõ ẽt hac scđa rõne determinabimus de potẽte ⁊ endelechia siue actu. ❡ Est igĩ ⁊ adhuc rõ tertia: q2 cũ de ꝑncipijs sube ⁊ encis ia3 de terminatu3 sit: ⁊ suba nõ sciat ex suis ꝑncipijs nisi exeũdo de potẽtia in actũ: op3 nos hic de potẽtia ⁊ actu determinare: primũ igĩ loquemur de potestate: q2 potestas ꝑcedit actũ qñ ambo sunt in eodẽ: determinãtes aũt de ptãte ꝑmu3 de terminaciõis ꝑn^m sumemus de ptãte que maxie ꝓprie dr̃: l3 nõ sit vtilis ad qđ nũc itẽdere volumus eo ꝙ doctrina non erit facilis nisi ab ea icipiam⁹: potestas ꝓprie est in mã mobili ad formã: ⁊ hec est po⁹ ꝑhica que nõ est de nr̃a ĩtẽtione eo ꝙ est encis pticularis ⁊ nõ est encis ẜm ꝙ ẽ ens: vt plus enĩ ⁊ ẜm itẽcionẽ magis ꝓpriã est potestas: silr ⁊ act⁹ in hijs solũ que sũt ẜm motũ sic dixim⁹: s3 l3 hoc sit nõ ẜ3 nr̃a3 intẽ tionẽ quã habem⁹ de ente loquẽtes ẜ3 ꝙ est ens: tñ loquentes de tali ptãte in determiatiõib⁹ ⁊ diuisiõib⁹ quib⁹ de actu potẽtiã sequẽte diuidẽtes determiabim⁹: ostẽdem⁹ eciam de alijs actib⁹ vltimis q sont actus ⁊ ꝑncipia veri entis: q2 sic dixim⁹ vere ens est vere ens per actũ vltimũ: hec igĩ est necessitas q̃re op3 nos de potestate ⁊ actu loq. ❡ Dixim⁹ eni3 ꝙ vere ens est ad qđ refert̃ dissõ: ⁊ hec est nã ꝯstituta ex potestate ⁊ actu: nec mã est aliqđ de eẽ vere encis: nisi put p analogiã potestacis refert̃ ad actũ: act⁹ ẽt siue forma: siue etiam dĩa vltima nisi accipiaĩ vt act⁹ nõ est aliqđ de eẽ. ❡ Si aũt accipiĩ vt actus dĩa vltima cõstat ex oĩbus preinductis ꝙ finit ex potestate: sicut pfectio ex inchoatiõe ⁊ diffiniẽs ex indiffinito vel determinãte siue diffiniente: ⁊ hec potestas sic accepta vt cõfusa nihil diffiniẽs est huic intẽciõi ꝑhie ꝑme ꝓpria l3 ꝓpter doctrine facilitatẽ icboemus a ꝑhica ptãte: sciẽis aũt sic ptãte ⁊ actu sciem⁹ vere entis ꝑn^a: ⁊ tunc cõplebit̃ scia de vero ente: ⁊ ingremus tũc de vno ⁊ multo vt sciamus qualr̃ vere ens ẽ vnũ ⁊ multa: ⁊ deide de ptib⁹ ei⁹ inuestigabim⁹ q̃ sũt separatã ⁊ ꝯiũctã: ⁊ cõplebim⁹ doctrinã istã.

> Videt doctor ... pdicamẽta absoluta ponere.

❡ Cap. 2^m. De multiplicitate potentie: ⁊ de reductiõe multiplicitatis ad vnum primum.

> Tex. cõ. 2.

Quod igĩ multipliciter dicat̃ potencia ⁊ posse determinatũ est a nobis in hijs distõnib⁹ potẽtie quas in q̃nto posuim⁹. ❡ Max ĩtẽtionũ potẽtie quas ibi executi sum⁹ ille hic ꝑtermittant̃ quecũq; dicunĩ potẽtie equoce ⁊ ẜm metaphorã ⁊ nõ ẜm analogiã ad vnũ: metaphorice aũt dicte sunt que non dicunĩ ẜm motũ qui est exit⁹ de potẽtia ad actũ siue act⁹ existis in potẽtia ẜm ꝙ est in potentia: q̃dã enĩ potẽtia dicunt̃ q̃dã silitudine metaphorica: sicut ea que potẽtia dicunĩ in geometria: ibi enĩ quedã possibilia ⁊ quedã ipossibilia dicunt̃: eo ꝙ aliq̃ silitudine possũt et nõ possunt sicut dicimus ꝙ lat⁹ trigoni qđ subẽdit̃ recto angulo in ortogono trigono põt in duo q̃drata lateꝝ continẽtiũ rectũ angulũ: nec tñ vnq̃ per motũ exibit de ista po⁹ ad effectũ: ⁊ cũ mot⁹ sit actus existis in potẽtia: op3 ꝙ illa potentia sit per metaphorã dicta: hoc igĩ ꝑtermittat̃. ❡ Sed quecũq; posse dicunĩ relata ad eandẽ spẽm ⁊ formã oĩa illa sunt ꝑncipia quedã potẽtie ⁊ dicunt̃ per resolõnẽ ad ꝑmum vnũ ꝙ est forma separata: ⁊ est causa oĩb⁹ alijs que potẽtie quedã sunt ⁊ possunt eẽ: q2 forma est ꝑn^m agendi ẜm se: iõ illud primũ est ꝑn^m trãsmutatiõis in alio ẜm ꝙ est aliud: sic enĩ diffinita est potẽtia actiua in q̃nto huius sapiẽtie libro: nec hic op3 explanacionẽ diffõnis iterare. Aliud aũt qđ est patiẽdi potẽtia est sicut in cã in ꝑmo patiẽte qđ est mã prima: ⁊ hoc est ꝑn^m mutatiõis passiue ab alio ẜm ꝙ est aliud: sicut in q̃nto libro ꝑdeterminatu3 est. habit⁹ aũt siue forma que est habit⁹: ⁊ hec est forma non ꝑma ẜ3 habita in subiecto ⁊ mã est ꝑn^m ⁊ potẽtia in illo subiecto ꝙ qđẽ patiĩ ẜ3 nõ patiĩ ad deterius ⁊ nõ patiĩ ẜm viã corruptiõis ab alio inq̃ntũ est aliud ꝙ est ꝑn^m actiuũ ⁊ trãsmutatiuũ: talis enim forma que est habit⁹ subti nõ iducit̃ in subm nisi ꝑtrãsmutãs ⁊ agẽs: q2 sic act⁹ actiuoꝝ sũt ĩ patiẽte ⁊ disposito. ❡ Si aũt pateret̃ in deteri⁹ ⁊ ẜm viã corruptiõis: tunc forma non habit⁹ eẽt: sed poti⁹ abijceret̃ ⁊ tẽderet in nõ eẽ. ❡ In oĩb⁹ enĩ hijs ⁊ hmõi terminis ipsaꝝ mediaꝝ ⁊ vltimaꝝ inest rõ prime potẽtie: siue sit ẜm ordinẽ potenciaꝝ actiuaꝝ: siue sit ẜm ordinẽ potẽciaꝝ passiuaꝝ: ⁊ iteꝝ ẜm aliũ modũ diuisiõis potentiaꝝ dicunt̃ potẽtie quedã solũ faciẽdi: sicut ille que tñ formalis sunt ꝑncipioꝝ: q̃dã aũt dicunĩ potẽtie solũ patiẽdi: sicut ille que sunt ꝑncipioꝝ tñ mãlium: ⁊ vtraq; istaꝝ dr̃ dupliciter: aut enĩ est potẽcia simplr̃ faciẽdi: aut simplr̃ patiendi: aut bñ patiẽdi: aut bñ faciẽdi: ⁊ iõ op3 ꝙ in scđaꝝ potenciaꝝ rõnib⁹ que ẜm bñ determinanĩ insint rõnes ꝑmaꝝ potẽtiaꝝ que determinanĩ ẜm facere aut pati simplr̃. ❡ Palam igĩ est ex dictis q3 aliqñ in q̃busdã q̃si vna est potẽtia faciẽdi ⁊ patiẽdi: ⁊ hec est forma mãlis in cõposito q̃ vt forma faciẽdi est ꝑn^m: vt aũt mãlis ẽt est ꝑn^m patiẽdi: possibile enĩ est aliqđ habere potẽtiã faciẽdi per se in seipso: ⁊ etia3 possibile vt sit illa potẽtia alterius ⁊ patiaĩ ab alio: ⁊ qđ cõtingit aliqñ ꝙ hoc est ipossibile: sicut in simplicib⁹ in q̃bus nulla est patiendi potẽtia in patiẽte: etenĩ cõposito ꝓpterea ꝙ h3 qđdã passiue potẽtie ꝑn^m ꝙ est materia: aliqñ patitur patiẽs principiũ passionis hñs in seipso: ⁊ aliqđ est qđ patiĩ ab alio: crassu3 enĩ pp potẽtiã cõbustibile3 cõbustum est ab alio quodã cõburente ⁊ tñ tamẽ principiũ sue passiõis habeat in seipso: hoc ẽt mõ suppositiuu3 in coitu ꝙ est incũbens masculinũ: sicut est eunuchizabile ab alio quodã testes excidẽte: aut ẽt a fronte ꝓpria vel apostemate. ❡ Silr̃ est etiã in alijs. Quedã aũt habent ꝑn^m potentie actiue in faciẽdo aliqđ: cuius ꝑn^m est in ipsis sicut ꝑncipium faciẽdi in physicis est calor ⁊ in artificialib⁹ est ars edificatoria: calor enim est principiũ agendi in calefactibile ⁊ edificatoria h3 potentiã faciẽdi edificationẽ que est alia potẽtia: sicut alia est potentia nature a potẽtia artis pp qđ nihil per se aptũ natu3 est aliqđ pati a seipso: q2 potẽtia actiua ⁊ passiua sũt diuerse ẜm ꝑn^a. ❡ Qđ vnũ est ⁊ simplex nõ hñs aliđ ⁊ aliđ in po⁹ agẽdi ⁊ paciẽdi est penit⁹ ĩpassibile: sicut p3 ex aũdictis.

> Nullum oĩno sim plex passibile ĩ idẽ Cõmẽtator hic. ⁊ ꝑmo cap°lo de suba orbis. Tex. cõ. 3.

❡ Cap. 3^m. De distinctione priuationis que potentie actiue opponitur.

Opponitur aũt̃ tali potẽcie ꝑuatio que est potentia actiua a forma ꝑncipiũ hñs: ideo ẽt sic in logicis dictũ oĩs potẽtia ⁊ ĩpotentia que est priuacio sunt eiusdẽ subiecti: ⁊ ẜm idẽ ꝙ est susceptiuũ habit⁹ illius ⁊ forme: sicut cecu3 ⁊ vidẽs opponunĩ circa oculũ: ꝑuatio aũt que est impotẽtia dicit̃ multiplr̃: sicut superius in 5° libro distinctũ est. ❡ Dicit̃ enĩ priuatũ simplr̃ nõ hñs: siue sit aptũ natum habere: siue nõ. dicit̃ etiã priuatũ eo ꝙ caret qđ aptum natum est habere: ⁊ hoc duplr̃ dicit̃. vno. v3. mõ quando oĩno nõ h3 ꝙ aptum natũ est habere. ❡ Alio aũt mõ dicit̃ ꝑuatũ qđ nõ h3 aliqđ in tẽpore ꝙ quãdo aptũ natum est habere: aut siue illo mõ non h3 ẜm quẽ aptum natũ est habere: sicut si aures aliqs non habeat ad audiẽdũ: q̃uis habeat figurãm aurium: aut ẽt qđ sõ habeat aliqđ quocũq; mõ natu3 est habere. sed deficiat aliqđ de mõ ipsius nãti. ❡ In q̃busdam vo in q̃bus magis ꝓpcie sumit̃ priuacio nõ accipiĩ in tanto ambitu cõtracis. sed dicimus priuari ea si nõ hñt ea que apta nata sunt habere: hec autem oĩa planissime ostensa sunt in quinto libro huius sapientie. vbi de natura ⁊ distinctione priuationis dictum est.

❡ Cap. 4^m. De distõne potentiarũ rõnabiliũ ⁊ irrõnabiliũ.

> Tex. cõ. 3.

Quoniã vo hoꝝ principioꝝ que sunt origines potẽtiarũ quedã insunt hijs que sunt inaĩata: quedã aũt insunt aĩatis que hñt aia3 que vtiĩ rõne. Pala3 aũt est q2 etiã potẽtiaꝝ quedam sunt irrõnabiles: quedã autẽ sunt cũ rõne siue rõnabiles: ꝓpter qđ oẽs artes ⁊ sciẽtie que dicuntur practice hoc est operatiue sunt potẽtie: quedam est eni3 ars cũ rõne principiũ factiuũ: artes aũt ⁊ industrie operationũ sunt habit⁹ cũ rõnib⁹ ꝓbabilib⁹ potentes ad fieri ⁊ non fieri: ꝙ ideo vocanĩ potentie: q2 se hñt ad opposita ad esse ⁊ non eẽ: ⁊ ẜm hũc modũ sapiẽtia ⁊ scia ⁊ itellectus que sunt virtutes intellectuales non possunt dici potẽtie. artes autẽ ⁊ potẽtie siue operatiue scie sunt queda3 ꝑncipia operatiua agẽtia in alio ẜm ꝙ est aliud: haꝝ autes potẽtiacum quecũq; cũ rõne sunt: sunt eedẽ cõtrarioꝝ: sicut etiã sciẽtia eadẽ est cõtrarioꝝ: quecũq; aũt sunt potencie irrõnabi-

les ⁊ sine rõne facientes sunt vnius tm̄: sicut ⁊ ipsa potentia est vna: nã enim ⁊ forma nõ agit nisi vnũ: sicut calidũ nõ est nisi calefaciẽdi potentia: medicina võ que est cũ rõne est sanitatis ⁊ infirmitatis. causa võ hec est: qa rõ est sciẽtia quedã ⁊ vna. ¶ Et eadẽ ratio ostẽdit rẽ ⁊ eius priuationẽ: qa priuatio nõ hz diffinitionem: sed scitur per rõnẽ habitus: nõ tñ similiter est ambor: sed magis est eius qꝫ existit ⁊ hoc est habitus alterius aũt nõ est nisi per defectum ab ipso: necesse est igitur tales sciẽtias potẽtiales eẽ quidem cõtrarior: ita tamen qꝫ sint vni⁹ sm̄ se: alterius võ sint nõ sm̄ se sicut & dicitur rectũ esse index sui ⁊ obliqui: qa recto ⁊ ipsũ cognoscimus et obliquũ: rõ võ quidem habitus est sm̄ se: priuationis võ est nõ sm̄ se: sed potius per defectũ ipsius: ⁊ ideo priuationis est mõ quodã ⁊ sm̄ accidens rõ võ habitus ostẽdit formã sua diffinitiõe: negatione autẽ ⁊ ablatione huius ostendit contrariũ qꝫ est priuatio. ¶ Si eni priuatio est primo modo dicta que est eius qꝫ nec hz habitum nec natũ est habere ostẽditur negatione habitus. Si aũt est priuatio relinquẽs subiectum cũ aptitudine tunc ostẽdit habitus ablatione: priuatio eni p̄ma est inter cõtraria ideo qꝫ cõtraria reducuntur ad priuatiue opposita: ⁊ priuatio p̄ma nihil aliud est nisi ablatio habit⁹ vbi natus est esse: qa võ cõtraria simul actu in eodem nõ sunt: ⁊ sicut tã dirimus sciẽtis ⁊ omnis potentis rõnalis est potẽtia quedã in hñdo rõnem: nõ tamẽ anima hz huius motus tm̄ principiũ aiatum eniz habet potẽtiã que in modũ nature aliquãdo mouet tm̄ ad vnum: salubre eni nõ facit ex parte aiati nisi sanitatem ⁊ calefactibile nõ facit nisi caliditatẽ: ⁊ etiã si sit habitus cũ rõne aliquãdo non facit nisi vnũ: sicut virtus moralis ⁊ ciuilis que est habit⁹ in modũ nature cũ rõne cõsentaneus: sed sciẽs dixit potestatẽ cũ ratione nõ in modũ nature mouẽtis: sed per rõnez sumptaz ex visiõne scibilis: ⁊ ideo facit ambo: qa vna rõ est habitus ⁊ contrarij qꝫ est priuatio: est eni vna sicut diximus ambor ratio nõ silr ⁊ hec ratio est in aia sciẽtis que per huiusmodi potẽtiaz hz mot⁹ p̄n͂m qꝫ est actiua potentia: ⁊ ppter hoc ambo cõtraria mouebit ab eo principio formali terminans ea ambo ad idẽ qđ est rõ habitus: est enim vnũ ⁊ idẽ cã duor vnius per p̄ntiã sui ⁊ alterius per absentiã: ⁊ iõ ea que sunt cũ rõne potentia faciũt ⁊ agũt cõtrario mõ hijs que sũt potẽtia sine rõne sed faciũt in modũ nature: qa cũ rõne potentia faciũt cõtraria ad idẽ terminata per visiõnez: ea autem que in modũ nature potẽtia sunt nõ faciũt nisi vnũ. vnũ eiz ⁊ idem p̄n͂m cõtrarior cõtinetur ⁊ habet in rõne vna ⁊ eadẽ. ¶ Dissimilr tamẽ sicut diximus: adhuc aũt ⁊ hoc considerãdũ est in potẽtijs: qa. vz. ad potẽtiam bene faciẽdi sequitur potẽtia faciẽdi simplr sed nõ cõuertitur qa sequitur si possum bene cytharizare: possum cytharizare: sed nõ sequitur si possum cytharizare possum bñ cytharizare. ¶ Silr autẽ de potẽtia est patiẽdi: qa ad posse bene pati sequitur posse pati: sed nõ cõuertitur: ⁊ hoc per se est manifestũ: necesse est eni bene faciẽtẽ facere: sz nõ est necesse facientẽ bene facere.

¶ Tractatus Secũdus Noni Libri p̄me phie qui est de cõtradictione eor qui negant potẽtiã precedere actum.

¶ Cap. p̄m. In quo est erroris illius explanatio ⁊ persuasio per quã in errorẽ sunt inducti ⁊ hec est digressio.

Sunt autem quidã qui omnino negãt potẽtiã antecedere actũ sequẽtes dictũ quorũdã phor megaricor cuiusdã Megaris discipulor: dicũt eni tũc aliquẽ solũ posse quãdo opatur nõ posse aũt quãdo nõ operatur: vñ dicũt nõ edificantẽ in actu nõ posse edificare: sz edificãtẽ dicunt posse qñ edificat: ⁊ silr dicũt etiã in alijs: persuasi aũt isti videntur ea rõne quã in scdo de phico auditu: ⁊ in scdo hui⁹ sapiẽtie libro tetigimus. dicũt eni qꝫ cũ potẽtia actiua sit causa effect⁹ sui ⁊ cã ⁊ causatũ sint simul nõ erit potentia actiua ante op⁹ eius vt videtur. ¶ Adhuc aũt dicunt qꝫ sit aũ effectuz: ⁊ sit in potentia. Cum igitur nihil veniat de potentia ad effectum: nisi per motum ⁊ mouẽs diuersum a se: oportet qꝫ potẽtia actiua per motũ efficeretur agens: ⁊ haberet aliqd aliud mouens: qꝫ si cõcedatur infinita sequentur incõueniẽtia: qꝫ si hoc potẽtia actiua est passiua passiuũ eniz est qđ mouetur alio quodam mouẽte. ¶ Adhuc aũt de isto mouẽte qđ actiuam potẽtiã mouet ad actũ queritur silr quid ipz moueat ad actum: ⁊ si etiam illud per aliud mouẽs venit ad actum de illo restat eadẽ questio: ⁊ hoc vadit in infinitũ: igitur standuz est in p̄mo ⁊ dicẽdũ qꝫ nõ habeat potẽtiã an actũ. ¶ Amplius idẽ eodem mõ se habens semper facit idẽ aut nũqꝫ. Cum igitur potentia actiua sit a forma ⁊ forma sit natura eodẽ mõ se habens non erit aliquãdo agens: aliquãdo autẽ nõ agẽs sed semper agẽs aut nunqꝫ: ⁊ quocunqꝫ mõ dicatur: sequitur qꝫ non est potẽtia agendi anteqꝫ agat. ¶ Adhuc aũt nulla natura destituitur essentiali ⁊ ppria operatiõe. Si igitur forma que est p̄ncipiũ potẽtie agendi est nã essentialiter operans nunqꝫ destituitur operatiõe illa: ⁊ sic nunqꝫ est ante operationem. Eodẽ autem modo dicũt de potentia passiua persuadere volẽtes qꝫ non sit ante actũ: qa qꝫ solum est in potẽtia passiua nõ est actu ⁊ qꝫ actu nõ est: nõ est in rerũ natura: igitur qꝫ in potẽtia passiua solum est. nõ est in rerũ natura: ⁊ si sic est: nec p̄cedit: nec sequitur actũ potentia passiua sed est cum actu que dat ei esse in natura. ¶ Attẽdendum autem est qꝫ Auer. dicit. qꝫ isti megarici supponebãt res non habere ppriãs potẽtias: sed omnia agere per potẽtiam cause prime: ⁊ qꝫ ista agat in ipsis qcquid agunt: ⁊ qa in illa non precedit potẽtia actum: ideo dicũt potentiam non esse ante actuz: et si hoc est causa dicti: tũc ratio eorũ fuit hec: quicqđ potest scdm põt per primum: qa secũda causa hz a prima: ⁊ qꝫ est ⁊ qꝫ causa est. sicut igitur est in his que aiata sũt qꝫ virtutes elementor hoc qꝫ agunt agũt potẽtia anime ⁊ virtutes inferior agunt virtutib⁹ celestium sicut sepissime ostẽdimus: ita per resolutionẽ vltimor ad medis ⁊ medior ad prima videbatur megaricis qꝫ omnia quecũqꝫ agunt agũt potentia diuina. Et sz hãc rõnẽ ⁊ suppositionẽ Auer. dicat eẽ megaricorum cõstat pro certo qꝫ ipsi nõ sunt persuasi per illã: sed potius per eas quas nos ante induximus: ⁊ hoc declaratur ex hoc qꝫ etiam passiuã potẽtiam actũ dixerunt nõ precedere: quã tñ in primam cãm resoluere nõ possunt. ¶ His autẽ non est difficile respõdere qꝫ sicut dictũ est potẽtiarum alia est actiua alia est passiua: ⁊ actiuar alia cum rõne alia sine ratione. ⁊ illa que est sine ratiõe non agit nisi quãdo appropinquat passiuo in qđ agit: ⁊ quãdo illi nõ appropinquat est in habitu: ⁊ sic est ante actũ: ⁊ cum ex tali potestia efficitur actu agens non mouetur de forma ad formã: sed in eadez forma in qua est agit: ⁊ non fit mutatio in ea sed in patiẽte qđ appropinquat ei cũ nõ fuerit ante ppinquum ⁊ tãgẽs. De hoc autẽ dictum est in scdo de anima quãtũ sufficit. ¶ Patet etiã ex hoc qꝫ nã non destituitur propria operatiõe sed qꝫ nõ operatur hoc est per accidẽs. qa non est ppinquũ patienti: ⁊ nihil penitus operatur quãdo nihil suscipit suã operationem: illa autẽ que est cum rõne potentia actiua ziungitur ad opus per appetitũ: qa a seipsa potest agere ⁊ nõ agere qꝫ nõ potest illa que est forma vnãlis que agit per nature necessitatem: ⁊ per hoc patet qꝫ nihil est qđ dicũt de potẽtia actiua. ¶ Qđ aũt dicunt de potentia passiua nihil est: qz lz potẽtia passiua nõ sit in actu quem nata est suscipere inquãtũ passiua est: est tamen in aliquo actu: ⁊ sic patet qꝫ est aliquid ens in rer natura. ¶ Qđ aũt Auer. dicit esse rõnem megaricor nihil est: qa lz scdm habeat a primo quicqđ habet virtutis ⁊ potentie: tamẽ virtus primi que est in scdo per applicatiõnẽ ad materiam secũdi efficitur ppria secũdo ⁊ determinata ad pprias operatiões: ⁊ sic efficitur particularis ⁊ mãlis et ppria ⁊ scdm sic agit per eam: ⁊ hoc mõ pcedit ad actum: ⁊ est ante actum suum etiam quando non agit.

¶ Cap. 2m. De inconuenientibus que sequuntur ex illa positione megaricorum.

Inconuenientia autẽ que sequitur positionez megaricor nõ est difficile videre: palam enim qꝫ sm dictũ eor non est edificator nisi quando sm actũ edificat: qa sm istos idem est dicere edificatorẽ esse possibile esse qꝫ edificatorẽ edificare eo qꝫ dicunt qꝫ potentia non nisi in actu est. Et similr est in alijs potẽtijs que sunt artes. ¶ Nos autem iã in scdo physicor soluẽtes hãc difficultatez que est qꝫ causa ⁊ causatũ sunt simul: ostẽdimus qꝫ imediata cã edificij nõ est edificator: sed alia: sz edificator est cã edificatiõis: ⁊ lz edificator sm actũ sit cã edificationis: tñ edificator sm potẽtiã

Vide. 3. de anima t. co. 35. ⁊ primo de aia. 55.

Tex. cõ. 4.

Tex. cõ. 5.

Nõ rõnes negãtiũ potẽtiã antecedẽ actuz: qꝫ neqꝫ i textu: neqꝫ in cõmẽto tanguntur.

Auerrois hic cõ. 5. & dicit cõ. 7.

Soluit rõnes premissas.

Tex. cõ. 6.

potētiā est ante edificationē: hn̄s eni artē est in potētia edificans ⁊ artē habēs: eā etiam anteq̄ vtat arte. ¶ Si enim dicat ꝙ ante edificationē nō haberet artē ⁊ potētiā cū nos videamus ꝙ tales nō habet artes qui non didicit eas aut nō aliquo mō accepit per inuētionē: ⁊ vt generalr̄ dicat nō hʒ artē cui qualitercūq̄ nō cōuenit aliquādo recipere eā: et si perdit eam: aut perdit obliuiōe: aut passiōe aliqua cerebrū cōmouente: sicut est apoplexia minor que ignorantiam scitorum inducit: aut perdit eā tēpore per maximā etatē rōne ad delirationē ⁊ oc[b]ilitatem mouētē. ¶ Si autē res subiecti in toto ⁊ in partib⁹ maneat incorrupta ⁊ semper sit vno mō: tunc sequit̄ s̄m ipsam positionē ꝙ quando quiescit ab actu sine omni mutatiōe subiecti ꝙ nō hʒ artē in habitu qḋ absurdum est valde: ⁊ iterū ꝙ statim edificabit: ⁊ tūc querēmus ab eis quādo accipit artē quā ante paruʒ nō habuerat quādo nō edificabat: ⁊ hoc idē incōueniēs sequit̄ in potentia inaiata. ¶ Scḋm eni hāc positionē nō erit aliqḋ nullū: neq̄ frigidū: neq̄ calidū: neq̄ amarum: neq̄ gn̄aliter loquēdo erit aliqḋ sensibile in potētia quādo nō sentit̄: cōtingit igit̄ his ꝙ incidāt in rōnem erroris Pithagore qui dicit veritates entiū eē in apparendo in sensu vel imaginatione: cui⁹ nos errorē destruximus in hoc⁹ sapiētie li. 4. ¶ Sequit̄ autē ex inducta positiōe ꝙ etiā aial sensum non hʒ nisi quādo sensu vtit̄ s̄m actum: cū sensus etiam sit potētia q̄dā sentiendi. Si ergo cecū est ꝙ non hʒ visum ⁊ aptū natuʒ est habere ipsum: ⁊ ꝙ tn̄ est ens ⁊ in esse saluatuʒ: sequit̄ ꝙ ipsi idem qui hoc dicūt sepe ceci fiūt ⁊ surdi: ⁊ vno die ⁊ eodem quotiēs s̄m actū nō vtuntur visu ⁊ auditu. ¶ Ampli⁹ si hoc s̄m rectā ⁊ verā rōnē est impossibile ꝙ p̄uatū est potestate: tūc sequit̄ ex ista positiōe ꝙ impossibile est fieri qcquid non fit vel factum est s̄m actū: sed qcūq̄ dicit ꝙ hoc est vel futurum est: ꝙ ipossibile est fieri mentit̄: ipossibile eniʒ fieri sine p̄uatū potestate fiēdi significat hoc ꝙ hoc non potest eē vl̄ fieri: igitur qui dicit potestatē nō p̄cedere actum dicit ꝙ nihil fit vel futurū est: igitur iste rōnes Megaricorū auferūt motū qui est existētis in potentia actus: ⁊ auferūt generationem que est finis motus: qa motus ⁊ generatio non est nisi eorum que nō sunt: ⁊ possibile est ea fieri. ¶ Scḋm etiā istas rōnes ille qui stat nō hʒ potētiā ad nō stādū: ⁊ sic semp stabit: ⁊ qui sedet semp sedebit cū nō habeat potētiā ad nō sedēdum: nūq̄ eni stabit si modo s̄m actū sedet: qa cuʒ p̄uatus sit potētia surgēdi ipossibile est eū surgere: eo ꝙ surgere non pōt p̄pter p̄uationē potētie surgendi. Si autē ista incōuenientia nō contingit dicere ⁊ cōcedere. palā est qa potētia ⁊ actus sunt diuersa: ⁊ ꝙ potētia nō semper coniuncta est actui. ¶ Iste v̄o Megaricorū rōnes potentiā ⁊ actū idē ⁊ indiuisa faciunt: p̄pter qḋ nō paruū quid qrerit destruere ratio ista: destruit eniʒ motū ⁊ generationem: ⁊ artē ⁊ appetitum ⁊ mām: ⁊ gn̄aliter oēm potentiam que querit iuuamētum ⁊ expellit nocumētuʒ. ¶ Oportet igit̄ concedere ꝙ cōtingit aliqḋ esse possibile esse ⁊ possibile non eē: ⁊ ecōtrario ꝙ aliquid sit possibile non esse: ⁊ possibile esse: ⁊ hoc non solū cōtingit in sub̄a: sed silr̄ cōtingit hoc etiā in alijs cathegorijs. qa possibile vadere cōtingit nō vadere: ⁊ ꝙ non est vadēs est possibile vadere: est aūt hoc possibile cui si ponit̄ inesse actus: cuius inesse dicitur potētia nihil sequit̄ impossibile. Dico autē hoc explanādo vt si aliqḋ dicatur possibile sedere vel cōtingere sedere: si huic insit actus sedendi: nihil sequit̄ impossibile: ⁊ hoc est s̄m similitudinē vnā in eo ꝙ possibile est moueri ⁊ mouere: ⁊ in eo ꝙ possibile est stari aut stare: ⁊ in eo ꝙ possibile est eē ⁊ fieri: ⁊ in eo ꝙ possibile est nō esse aut fieri: ⁊ in oib⁹ alijs est eodē mō. Et s̄m autē megaricos videt̄ ꝙ actus s̄m suum nomē ⁊ s̄m sui nominis rōnē sit compositus ad endelechiā siue perfectionē: qa actus dr̄ terminus actiōis ⁊ perfect⁹ terminus eius ꝙ ē fieri in actiōe: ⁊ ideo act⁹ refert̄ ad alia maxime que sunt ex motib⁹: ⁊ que fiūt per motū materie maxime sunt act⁹ ⁊ p̄fectiōes: act⁹ eni sicut iā diximus maxime videt̄ eē motus eius ꝙ vere mouet̄: qa perfect⁹ act⁹ nō est nisi finis act⁹ imperfecti qui est mot⁹: ⁊ hec est cā ꝙ isti megarici non attribuūt moueri his que sunt: nec tn̄ remouēt ab eis que non sunt moueri in sub̄a: sʒ et s̄m oēs alias cathegorias in qb⁹ est mot⁹ per se vel per accn̄s. Sn̄ialia aūt ⁊ scialia ⁊ cōcupiscibilia dicūt nō esse nisi in aīa: ⁊ ideo qa per motū ista non sunt dicūt ista nō eē actu vel endelechia: ⁊ oīno non eē: ⁊ iō dicūt ea nō eē mota. hec iō aūt dicūt: qa illa sola sunt entia que sūt actu entia: ⁊ illa sūt entia actu per motū. Sʒ q̄ sunt potētia sūt q̄dā ne n̄ro entiū s̄m ꝙ hmōi sūt: ⁊ hoc nūq̄ sūt in actū. qa sicut iā dr̄m ē: illḋ nō ē qḋ nō ē endelechia ⁊ actu: ea delechia aūt ⁊ act⁹ nō sunt nisi per motū: ⁊ quorū nō est mot⁹ nō ē act⁹ vel eē: ⁊ sic ea que in aīa sūt vt rōnales potētie: ⁊ ea que in mā sūt aū motū sūt absolute nō entia vt dicūt. ¶ Si aūt cōcesserim⁹ ea que dicta sūt in horib⁹ analeticis ꝙ vnūqḋq̄ dr̄ possibile inq̄tū sequit̄ ad ipʒ eē vel nō eē: tūc palā est ꝙ nō cōtigit dicere ꝙ aliqḋ sit possibile: ⁊ ꝙ nūq̄ erit oīno: qa si nūq̄ erit oīno: tūc nō p̄uat̄ ab eo oīno fieri ⁊ eē nisi pp p̄uationē potētie eēndi: tn̄ possibile est aliqḋ qḋ nō erit. sʒ cū dr̄ ꝙ aliqḋ oīno nō erit: hoc dr̄ pp ipossibilitatē eēndi illḋ: vn̄ hec duo nō sunt sil̄ vera. aliqḋ possibile esse eē: ⁊ ꝙ illḋ idē oīno nō erit: ⁊ iō fugiēdū ē ab his q̄ sūt eē impossibilia: illa eni oīno nō erūt. ¶ Dico aūt hoc explanādo vt si quis nō geometricus dicat ꝙ possibile est diametrū cōmensurari coste: qui tn̄ oīno nō cōmēsurabit̄ ille eni sic dicēs nō excogitat hoc ipossibile eē: sʒ poti⁹ supponit oē finicū cū finito cōmensurari ⁊ admirabit̄ si nō cōmensuratur: ⁊ si sciret cām quare nō cōmēsurat̄: qa. vʒ. sequit̄ numerū parē esse imparē si diametrū cōmēsuret̄ fugeret p̄culdubio ab hoc dicto ⁊ diceret ꝙ ipossibile est diametrū cōmensurari. Nihil eni p̄hibet ꝙ aliqḋ qḋ possibile ē eē: aut fieri nō fit: aut nō fiat: sed tn̄ nō pōt dici ꝙ illḋ oīno nec est neq̄ fiet: qa illud qḋ oīno nec est neq̄ fiet est impossibile: sʒ tn̄ ex his que ponūt megarici. sequit̄ ꝙ illud qḋ possibile est esse nullo mō est vel fiet: sic aū diximus: qa illḋ qḋ non est nō hʒ potētiā vt fit: ⁊ qḋ nō hʒ potētiā vt fit ipoīe ē fieri: ⁊ qḋ ipossibile ē fieri oīno nec ē nec erit. p̄suademur eni per rōnē possibilis ꝙ illḋ ē: aut factū est qḋ nō est q̄dē s̄m actū nūc: sʒ tn̄ possibile erat fieri: ⁊ ad hoc nō erit 9ñs aliqḋ ipossibile: nō est enim hoc falsuʒ ⁊ ipossibile: sed potius falsum ⁊ possibile: ⁊ ideo nihil sequit̄ ipossibile quādo dicimus eē qḋ nō ē: ꝙ tamē possibile est eē simul aūt cū his que dicta sunt palā est ꝙ si nos posuimus: ꝙ. b. sequitur ad. a. ꝙ tunc sequitur ꝙ si. a. est. tūc etiā. b. est. ⁊ si. a possibile est esse sequitur ꝙ necessario. b. possibile est esse. ¶ Si enim detur consequentiā hāc non esse necessariā sed ꝙ possibile sit esse. b a. posito in esse rum nihil p̄hibeat hoc nō esse: id qḋ tn̄ possibile est eē: sequit̄ ꝙ existente. a. pōt nō esse b. ergo. b. nō sequit̄ ad. a. ⁊ hoc est 9 hypothesim. Si igit̄. a possibile est esse. ergo. a. q̄n possibile est eē si ponat̄ in eē nihil ipossibile accidit: accidit autem si ponatur in esse s̄m megaricos impossibile qa sequitur si. a. est. b. esse est necesse ꝙ s̄m eos impossibile erat eē: ⁊ hoc sic declarat̄: si possibile est esse. a. possibile est esse. b. ex hypothesi ponatur igitur. a. esse sequitur. b. esse ꝙ erat possibile esse: sed possibile esse s̄m megaricos eā p̄uatum potentia essendi: ⁊ qḋ est p̄uatū potētia essendi impossibile est esse: igitur si ponat̄. a. esse sequitur ꝙ. b. ipossibile est eē qḋ est valde absurdū: sic enim erat impossibile esse. b. q̄uis a. poneretur in eē. ¶ Scḋm aūt 9ñtiā quā posuimus. b. sequi ad. a. seqtur ꝙ si necesse sit ꝙ impossibile sit esse. a. sequitur ꝙ cū ēt necessariū sit impossibile eē. b. sed primū positum est ipossibile s̄m megaricos: ergo ⁊ scḋm: p̄muʒ eni est ꝙ si possibile sit eē. a. ⁊ s̄m istos si possibile est eē. a. impossibile est eē. a. Sequitur igitur ꝙ si propter potentiam ad eē. a. impossibile est eē. a. ꝙ etiam p̄pter potētiam ad eē. b. impossibile sit eē. a. Si igitur. a. est possibile propter potētiam ad esse. a. sequitur necessario ꝙ etiam. b. sic possibile: sic eniʒ positum est ꝙ. a. ⁊. b. se habeat adinuicem. ergo. a. existente necesse est etiam esse. b. Si autem sic se habentibus adinuicē. a. ⁊. b. sequit̄ s̄m megaricos ꝙ. b. nō sit ita: sʒ potius ꝙ b. impossibile sit eē: tunc etiam sequitur ꝙ. a. b. nō se habēt adinuicē: vt dictū est: ⁊ hoc est cōtra hypothesim: sequit̄ eni ex hypothesi ꝙ si. a. possibile est eē ꝙ necessario etiaʒ. b. possibile sit esse. Et si ponatur esse. a ꝙ etiam. b. sic est necessarium ex hypothesi: necessarium est enim ꝙ. b. sit possibile si a. sit possibile. Si autem possibile s̄m suam rationem hoc significat qḋ dictū est: tūc sequit̄ si. a. est ⁊ quādo. a. est: ⁊ vt s. erat possibile eē: tunc necessarium est s̄m eosdem oēs modos eē: ⁊ possibile eē ⁊ illud qḋ est. b. patet igitur ꝙ positio Megaricorum est falsa que talem destruit consequentiā.

Ar Pitagore

Tex. co. 6.

Idē Auerois i suo cōmento.

Tex. co. 7.

Tex. co. 8.

Tex. co. 9.

¶ Tractatus Tertius Noni Libri prime phie qui est de cõditionibus potentie ꝛ actus.

¶ Cap. pᵐ. De conditionibus potentiarum precedentium vel sequentium suos actus.

Tex. cõ. 10.

Omnibus autẽ modis potẽtiarum ꝛ vt distinctũ est existentibus. Opꝫ attendere ꝙ quedã sunt connate nobis ꝛ innate sicut potẽtie sentiendi: quedã autẽ acquirunt more ꝛ assuetudine: sicut potentie moralium virtutũ ꝛ artiũ practicarũ vt que est tybicinãdi vel cytharizãdi potentia. alie autẽ acqrunt disciplina ꝛ doctrina vel inuẽtiõe vt virtutes ꝛ potẽtie intellectuales: sicut ille que sunt sciarũ ꝛ artiũ: ꝛ ideo indigẽt experimẽto ꝛ tẽpore: ꝛ ideo quasdaꝫ ipsarum necesse est acqrere ꝛ habere per operatiões ꝑcedẽtes ipsas potẽtias: et ille nõ sunt cum ipsis actionib⁹: vt dicunt megarici: sed potius inascunt ex operis assuetudie: ꝛ ex talibus operib⁹ generant tales operib⁹ potẽtie. tales eni sunt oẽs potẽtie quecũqꝫ more ꝛ assuetudie: ꝛ rõne doctrine vel inuẽtionis sunt: alias autẽ potentias actiuas que nõ sunt tales ꝙ generent ex assuetudine vel doctrina: ꝛ etiam illas potentias que cõsistunt in nõ agere: sed in pati nõ est necesse ꝙ sue operatiões eas ꝑcedant qa ex operationib⁹ talib⁹ non generãtur sed potius tales potẽtie suas precedũt operationes. ¶ Adhuc autẽ qm̃ omne qđ est possibile siue potẽs est aliqđ potẽs: ꝛ aliquãdo potens hoc qđ põt: ꝛ per aliquẽ modũ est potens: ꝛ quecũqꝫ alia necesse est ad eẽ in diffinitione seu determinatione cõditionũ potẽtis opꝫ oĩa addere ad hoc vt potẽs sit expeditũ ad id ad qđ dicit habere potentiã. ¶ Adhuc aũt alia dicũtur qdem potentia ꝑm rõnem. Alia autẽ dicũtur potẽtia irrõnabilia: irrõnabilium sunt potẽtie irrõnabiles sed impetu nature mouent ad id cuius potentiã habere dicunt. ¶ Adhuc aũt alias qdem potentias ꝛ necesse est inesse aiato. sicut augmentatiuũ ꝛ sensitiuum ꝛ huiusmõi: alias aũt que sũt nãles necesse est eẽ in ambob⁹: inaiato. vꝫ. ꝛ i inaiato. ¶ Opꝫ aũt tales eẽ oẽs dictas potẽtias vt possint agere vel pati quãdo appropinquãt passiuo: ꝛ potenti hoc est actiuo actiuũ eni agit appropinquãs passiuo: ꝛ passiuũ patit quãdo appropinquat potẽti actiuo. que dã sunt potentie q̃s nõ necesse est agere vel pati ẽt cum appropinquãt passiuo vel potẽti hoc est actiuo: actiuũ eniꝫ agit appropinquãs passiuo: ꝛ passiuum patitur quãdo appropinquat actiuũ. quedã eni potẽtiaꝝ oẽs sunt sic ꝙ vna ẽ vnius tm̃ sicut naturales potẽtie siue actiue potẽtie. ¶ Alie aũt sicut rõnales sunt potẽtie cõtrarioꝝ. igit si concedat ꝙ ille agãt quotiescũqꝫ appropinquãt ei circa ꝙ operant oporteret concedere ꝙ ille cõtraria faciũt simul: ꝛ hoc est impossibile: lꝫ eni potentia sit cõtrarioꝝ: tñ nõ simul facit cõtraria. igit necesse est ꝙ istis potẽtijs cõueniat aliqđ diuersum ab alijs ꝙ ꝓpriũ est eis qđ impedit ne semper agãt quãdo appropinquãt ei circa qđ agũt. ¶ Dico autẽ hoc eẽ ꝓheresiꝫ: hoc est appetitũ ꝛ ꝓheresim: hoc est eligẽtiã: tales eni potentie que rõnales esse dicunt: ꝛ ẽt qñ sunt coniuncte ei circa qđ operant: tñ nõ agũt nisi agere appetãt ꝛ eligant: ꝙ eni talis potẽtia desiderat hoc maxime facit qñ hoc circa qđ operatur existit in tali dispõne sicut potẽtia põt in illud: ꝛ quãdo passiuo in qđ agit appropinquat possibile. igit qđ est potẽs ꝑm rõneꝫ est necesse agere quãdo desiderat id cui⁹ hꝫ potentiaꝫ: ꝛ vt hꝫ hoc facere: hꝫ aũt facere ꝑsente passiuo: ꝛ ita se habẽte ꝓut põt in ipm̃ sm̃ aũt aliter se habeat facere nõ poterit. ¶ Nec opꝫ nos in cõditionib⁹ talium potentiaꝝ addere qđ agat in id cui appropiquat si nihil exterioꝝ ꝓhibeat: potentia eni vt est potentia faciendi hꝫ facultateꝫ faciẽdi. ¶ Diximus aũt ꝙ nõ oĩno hꝫ faciendi facultateꝫ: sed si hꝫ vt ꝛ quãdo ꝛ quõ põt agere ꝛ istis sic determiatis nõ oportet addere nisi extrĩsecũ aliqđ ꝓhibeat: qa hoc icludit in intellectu cõditionũ que dicte sũt ꝙ possit vt ꝛ qñ ꝛ quõ. ¶ In illis eni satis sunt determiata que exterius ꝓhibẽt hoc eiꝫ que sunt exteri⁹ ꝓhibẽtia auferũt qdã illoꝝ que dixim⁹ in diffõne siue determinatiõe cõditionũ potẽtie. ¶ Si eni extrinsecus aliqđ ꝓhibeat nõ erit appropinquãs passiuo vt põt in ipm̃: ꝓp qđ ẽt qñ tales potẽtie ẽt simul volũt ac cupiunt facere duo aut ꝯtraria: tñ nõ simul faciũt ea: qa vnũ ꝯtrarioꝝ ꝓhibet alterũ fieri: ꝛ lõ aliqđ extrinsecũ est ꝓhibẽs. ꝯtraria eꝫ nõ hñt simul suã faciendi aut fiedi potẽtiã: nec ipsa faciẽdi potẽtia est potẽtia ꝯtraria simul faciendi. faciet eni ea quoꝝ ẽ sic potẽtia eoꝝ: est aũt vnũ per se ꝛ alteri⁹ ꝑ absentiã ipsi⁹: ꝛ lõ simul eẽ nõ possunt ꝯtraria quoꝝ est potentia rationalis.

¶ Cap. 2ᵐ. De modis ꝛ dispõnibus que cõueniũt actui.

Tex. cõ. 11.

Quoniã aũt iã dictũ est de potentia que dĩ ꝑm modũ diuersũ mo⁹ per queꝫ exit in actũ: determinabim⁹ nũc de actu qđ. vꝫ. est act⁹: ꝛ q̃le qđ est. Diuidentib⁹ eni ꝛ distiguentib⁹ actũ erit simul cũ hoc etiã manifestũ possibile ꝙ ꝑm potentiã dĩ: hoc eni adinuiceꝫ determinant ꝙ eã respectuꝫ habẽt adiuiceꝫ: ꝛ lõ sicut vnũ relatiuoꝝ nõ diffinite cognoscit sine reliquo: ita nec potẽtia diffinite cognoscitur nisi cognito actu: nõ eni solum hoc dicim⁹ possibile siue potẽs qđ aptũ natũ est mouere aliqđ ꝑm potentiã actiuã aut moueri ab alio ꝫ potẽtiã passiuã sꝫ etiã aliter ꝛ alijs modis: ꝓpter qđ querentes de actu tractabim⁹ etiã de his de q̃bus potentia alijs ꝛ diuersis modis dĩ. ¶ Est aũt vt generaliter dicat actus reꝫ ꝑfecte existere: nõ ita qdeꝫ existere sic dicim⁹ aliqđ potestate existere sic in ligno diximus existere Mercurij idolũ: ꝛ sic dicimus in toto existere medietateꝫ: eo ꝙ Mercuri⁹ auferẽ de ligno: ꝛ de toto auferri põt medietas: ꝛ sic dicimus scienteꝫ existere qñ sciens nõ speculat ꝫ actũ: qui tñ potens est speculari: ea eni que ꝑꝫ habitũ sũt in potẽtia sũt: ꝛ nõ in actu anteqꝫ agãt. ¶ Id aũt qđ est actu est in singulariter ꝛ simplr existib⁹ ꝛ separatiꝫ: hoc aũt qđ dicẽ voluimus est manifestũ in iductione oĩum eoꝝ que vere actu existũt: oĩa eni hec separatim ꝛ singulr existũt: talis aũt inductio sufficit ad act⁹ manifestationẽ: ꝛ nõ opꝫ ꝙ nos queramus terminũ diffinitiuũ cuiuslibet act⁹: ꝫ sufficit conspicere id qđ actui est ꝓportionale in potentijs ꝑm respectum ad ipm̃: qa sicut se hꝫ edificãs ꝑm actũ ad edificabileꝫ: qui potens est edificare: ꝛ nõdũ edificat: ꝛ sicut se hꝫ vigilãs ad dormienteꝫ qui nõdũ vigilat. Et sicut se hꝫ videns actu ad id qđ claudit oculos: ꝛ tñ hꝫ visuꝫ ꝑm habitũ: ꝛ nondũ videt visu: ꝛ sic se hꝫ id qđ remotũ ꝛ separatũ a mã ad mãm que est in potentia: ꝛ sic se hꝫ paratũ in actu ad nõ paratũ qđ ẽ in potentia: ita est vt gñalr dicat act⁹ ad potentiã: ꝛ ei⁹ diuisiones sunt diuisiones alteri⁹ partis istaꝝ diuisionũ: ꝛ diuisiones reliqᵉ partis sunt eius qđ est in potentia siue possibile: nõ eni oĩa silr dicunt ꝫ actũ: sꝫ ꝓportionalr sicut hoc dĩ actu esse in hoc vel hoc dĩ esse ꝓportionaliter ad hoc ꝑm actũ: aliqđ eni dicitur actus sic mot⁹ cõparat⁹ ad potentiã: cui⁹ est actus iperfect⁹. aliqua võ dicunt act⁹: sicut suba que est act⁹ ꝛ forma dicit act⁹ ad aliquã mãm in qua fuit in potentia. ¶ Alio aũt mõ ab his duob⁹ modis dĩ ifinitũ in potẽtia inane in potentia: ꝛ quecũqꝫ talia per silitudinẽ istoꝝ dicunt eẽ ptãte ꝛ actu in multis que sũt in nũero entiũ: sic dĩ aliquid ptãte ꝛ actu videnti ꝛ nõ videnti: ꝛ ẽt viso ꝙ videt oĩa ista cõtigit aliquãdo simplr vera eẽ qñ exeũt de potentia ad actũ qa in talib⁹ act⁹ totã potentiã determiat ꝛ finit. Visuꝫ eni dĩ duplr ꝑm potentiã ꝛ actũ dĩ eni visum aliqđ qa videt ꝑm actũ: ꝛ aliqđ dicit visum qa videri potest: ꝛ cũ videt tũc est visuꝫ ꝑm actũ. Infinitũ aũt nõ eodẽ mõ est in ptãte tãqꝫ sit actu futurꝫ ꝛ separatim existens actu infinitũ sit: sed notitia est ifinituꝫ sine scia ꝛ rõne: qa per diuisionẽ cõtinuũ nõ tollit a mã: diuidens eni nõ reddit ꝛ facit actu ifinituꝫ de factis diuisiõib⁹: nec ita reddit ipm̃ ꝙ faciat separationeꝫ ifinitã actu: sꝫ potius sic: qa quãtũlibet diuisiõibus acceptis vlterius remanent accipiende ꝑm rõnem cõtinui: ꝛ tñ accepte sunt finite: sicut in tertio de physico auditu declaratũ est. sic igit manifestum erit nobis ꝙ aliqđ est actu: ꝛ qualis qđ est illud.

Que sũt in habitu sũt in potentia anteq̃ agãt. Idẽ Cõ. 12. met. cõ. 13.

¶ Cap. 3ᵐ. De modis quibus aliquid dicitur eẽ in aliquo: sicut in potestate.

Tex. cõ. 12.

Sicut aũt dicim⁹ de differentijs act⁹: ita opꝫ dicere de differentijs ei⁹ qđ est in potẽtia in aliquo. ¶ Determinãduꝫ eni est a nobis hic qñ vnũqđqꝫ dĩ esse in ptãte in aliq̃: ꝛ qñ nõ: mõ eiꝫ dicendũ ꝙ qđlibet sit in ptãte in alio qđ q̃cunqꝫ mõ est mã ei⁹. ¶ Querim⁹ igit vtrum hõ sit terra potestate aut nõ: sꝫ magis sit in potestate in mã qñ iaꝫ facta est sperma cõpletũ ex quo fiat hõ: ꝛ hoc est q̃rere vtrũ

sit res

fit res vt in potentia in aliq̄ q̄ est mā p̄ma ⁊ remota: vel in eo in quo est sicut in mā prima ⁊ cōpleta ſm oēs dispōnes: nec forsitā adhuc est in mā prima in potentia ſm quecunq̄ modū oino: s; ſz modū ſpāle ſm quē educit̄ de illa nō eni a medicina q̄ ē po⁹ sanādi qōcūq̄ ⁊ q̄cūq̄ mō sanatū est. nec iter; in po⁹ ē in aliq̄ q̄ fortuna vel casu eductū ē ex illo: ſz id qō ē in po⁹ in aliq̄ est aliqd determiatū: sic in medicina salubre ptāte dr̄ ex q̄ ſm po⁹ᵐ artis ⁊ nāe pducit̄ sanitas. terminus aūt diffinitionis illi⁹ ē q̄ hoc ē in po⁹ in aliq̄ qō ē factū ⁊ pdactū ab aliq̄ mouēte: ⁊ ē endelechia facta ex ptāte entis: hoc est ex po⁹ talis entis q̄ pportionali ⁊ prima ptāte est illud sic in artificialib⁹ in qb⁹ p̄nᵐ ē volūtas dr̄ aliqd eē i aliq̄ sicut in ptāte qn̄ fit ex illo stati volēte artifice si nihil exterior̄ phibeat: ⁊ sīr est in sanato q̄ sanatū est in po⁹ in illo ex quo fit sanitas si nihil ex pte sanati phibeat. ¶ Si eni aliqd exterior̄ phibeat ex pte faciētis vel facti: tūc ipedit̄ per accñs. ¶ Id aūt qn̄ est p accñs nō phibet q̄ aliqd nō fit in po⁹ in alio ex q̄ pduci est natū. sic igit̄ id in po⁹ est in alio q̄ vno motore artis vel nāe pducit̄ ex ipso. sic enī ptāte dom⁹ est in hoc: si nihil eor̄ q̄ sūt in hoc obest p se gner eo stat domus. ¶ Nihil aūt obesse dico tā ex pte efficiētis q̄z ex parte māe: vt dcm̄ p̄us est: ⁊ hoc ē qn̄ nihil ē q̄ oporteat plus adesse vel abesse: aut ab alio motore pmutari q̄z a factore domus in ptāte dom⁹: sive in mā; dom⁹. ¶ Si enī absit lignor̄ qō oporteat p̄us trāsmuteari ex terra in plātā: ⁊ postea hanc plātā p edificatorē mutari in trabē: tūc nō ē ptāte dom⁹ in illa mā: ⁊ in alijs est sīr extra q̄ tn̄ mālia ē p̄nᵐ gñonis q̄ ē in ipso qō hz ptātē actiuā qn̄ nullū phibet exterior̄: tūc eni illa q̄ sūt ptāte in ipso: erūt p ipz ⁊ pdocent̄ in actū. ⁊ ſm hunc modū illō qō nōdū ē sperma cōpletū: eo q̄ oporteat ipz adhuc in aliō cōmutari ⁊ digeri nō ē ptās ei⁹ q̄ gñabile est ex ipso. Et hoc ē sic si gr̄a exēpli dicā q̄ hō ptāte ē cib⁹ vl̄ sāguis cū nec cib⁹ nec sanguis vno motore mutet̄ in hoiē: ſz cib⁹ ī sanguinē v̄tit̄ calore epatis ⁊ sanguis in spma v̄tute mēbrorū ⁊ vasor̄ seminarior̄ qn̄ v̄o spma p suū p̄nᵐ q̄ ipz trāsmotare hz factū ē talis ⁊ cōpletū: tūc ill' ē hoc ptāte qō pduci hz de ipso. illa aūt q̄ adhuc in mā p⁹ ⁊ remota sūt diuerso egēt p̄n⁹ trāsmutāte: sic dixim⁹ q̄ terra nōdū ē ptāte statua idoli. nō eni ē trāsmutata vt vno mouēte in idolū ſz plib⁹: qa v̄tute celesti mutat̄ in cuprū: ⁊ tūc deide cuprū ex terra gñatum mouēte ipo dicto statulfice mutat̄ in idolū: hoc aūt qō dicim⁹ eē mām ppriā ⁊ ptātē alicui⁹ videt̄ eē nō hoc ſz illi⁹: qa nō p̄dicat̄ de ipso subalr̄ ſz dnoiatiue. illō enim qō est ptāte simplr̄ siue vniulr̄: ⁊ nō ppe ⁊ prie est semp id qō est posteri⁹ ſz resolōnē ad mām: vñ dixim⁹ q̄ arca q̄ est actu non est terrea: neq; ē terra ſz mā; ppriā: ſz est lignea non lignum. ¶ Si v̄o adest māte p̄nᵐ q̄ per resolōnes nō dī denoiatiue ab alio materiali aliquo hec est mā simplr̄ e p̄ma in illo ordine mā: ⁊ hoc est sic si dicam⁹ q̄ mā terre sit aer: tūc eni terrā dicim⁹ denoiatiue aerea: ⁊ si aeris mā sit ignis dicimus denoiando aerē esse igneū: ignē aūt cū sit mā p̄ma in hoc ordine nō denoiam⁹ ab alio quodā māli priori: ſz dicim⁹ ipsuz simplr̄ mā; ⁊ hoc est aliqd exis nō dnoiatū ab alio. In hoc eni mō p̄dicatiōis differt aliqd eē vniulr̄ p̄dicatū pmuz qō subalr̄ p̄dicat̄ vtens de rōne subti: ⁊ aliqd esse subm p̄ᵐ qō nō p̄dicat̄ nisi per denoiatiōnē. hoc aūt aliqd q̄ sic est subm p̄ᵐ: ⁊ mā nō dr̄ subm: sic subm passionū siue accñtiū a qb⁹ fit subiecti denoiatio: in materijs eni denoiatio fit a mā ⁊ nō denoiatur mā. sed in accñtib⁹ fit denoiatio ab accñte: ⁊ denoiat̄ subm: ⁊ hoc est sicut si gratia exempli dicā q̄ hō corpus ⁊ aia exis est subm q̄ substat passiōi: tunc eni subiectū hoc dī musicuz ſm passionez aie: ⁊ dī albuz ſm passionē corporis. illud eni subm aduenlente musica non dī musica abstracta predicatiōe: ſz musicum p̄dicatione denoiatiua. Et sīr hō nō est albedo ſz albū nec hō est ambulatio vl̄ mot⁹: ſz ambulās ⁊ mot⁹ cōcretiue loquēdo: ⁊ hoc dicunt̄ vt illi⁹ ⁊ nō vt illō. ¶ Palā igit̄ est ex dictis q̄ vltimuz subalr̄ predicatuz ⁊ nō per denoiationez est suba ⁊ forma ⁊ act⁹: que v̄o nō sic p̄dicant̄: ſz sunt vt spēs ⁊ forma q̄dā: ⁊ vt hoc aliquid p̄dicantur vltima mā illor̄ est mālis suba: ⁊ illa dī nō illō ſz illius: ⁊ rectuz ⁊ dignuz est q̄ mā ⁊ passiōes illi⁹ dicant̄ ⁊ nō illud: qa ambo illa materia. s; ⁊ passio sunt infinita ⁊ indeterminata: ⁊ nō specificantia aliqd. sic igit̄ dictū est a nobis quādo aliqd dicēdū est in potestate in altero: ⁊ quādo nō.

Quid ē in potentia ad aliquid.

¶ Tractatus Quartus Noni Libri prime phie in quo comparatur actus potentie ſm rationem prioris.

¶ Cap. p̄ᵐ. In quo pbat̄ actus prior esse potentia substantia ⁊ rōne: ⁊ aliquādo esse p̄mo tpe ſm aliquem modum.

Quoniam aūt superius

Tex. cō. ij.

in quinto determinatū est quot modis dr̄ prius vnū esse altero palā faciem⁹: qa prior est act⁹ q̄z potentia sub rōne ⁊ tpe ⁊ nobilitate siue dignitate in bonis ſz in malis potētia min⁹ mala sit q̄z act⁹. ¶ Adhoc autez ostēdendo p̄determinare opz q̄ cū cōparamos actū potentie ſm rōnez prioritatis accipimus magis large potentiā q̄z diffinita sit in antehabitis. diffinita eniz est in antehabitis ſm q̄ potentia dr̄ principiū mutabile sive mutatiōis in alio ſm q̄ est aliud: ⁊ hāc dicimus esse potentiā actiuā. ¶ Nō aūt magis large sumentes potentiaz dicimus potentiā vniūsalr̄ siue vniulr̄ pro omni p̄ncipio motus siue imobilitatis: hoc est qetis: siue sit hui⁹ p̄nᵐ in alio: siue sit in ipso. nā eni quā hic sumimus sub rōne p̄ncipij sit ex eodem p̄nᵐ motus ⁊ quietis: ⁊ nā est eadē in genere cum p̄ncipio: pter qō etiā in scd̄o de physico auditu dicimus: nām esse virtutē. virt⁹ autez omnis p̄nᵐ est. nā eni est principiuz motiuum sed nō est principiū mot⁹ in alio: sed est p̄ncipiū motus in eodē: cui⁹ ipsa nā est in quātū est idē. ¶ Tali enim omni p̄ncipio potētiali prior ostendet̄ esse act⁹ ratiōe suba: ⁊ tēpore etiā prior est qñq;: qñq; aūt nō. ergo q̄ ratiōe prior sit palā est ex dicēdis. In nulla eni potentia actiua cōtingit agere eū qui pōt agere nisi p̄us habeat ptātē ad actū: ⁊ hoc pbatur inductiue in oibus potestatib⁹ acqsitis nō innatis: sicut dico edificatorem ſm actū qui potens est ex habitu edificare ⁊ speculatorez ſm actuz qui potēs est speculari ex habitu: ⁊ in potentijs passiuis dicimus visibilē ſz actū qui potēs est videri. ¶ Cū igit̄ act⁹ sint p̄oij s potentijs ſm rōnem ⁊ potentia ois diffiniat̄ per analogiā ad actū. palā ē q̄ rōne actuz est necesse p̄existere potentie ⁊ notitiā actualem: noditie habituali que est potētia ⁊ iperfecta: suba eniz potentie pfectiua est act⁹: tpe etiā est prior act⁹ potētia: sed nō est idē nūero ad quē est potentia ſz idē spē prior ē. Dico aūt explanādo hoc: qa hoc qdez hoie designato ⁊ dmōstrato ſm numer̄ iā existenre ſm actuz: ⁊ hoc frumento demōstrato ſm actū: ⁊ hoc vidente ſm actū prius est: mā qdē tēpore que est potentia. p̄us eni hoc mō est sperma ex quo est hō iste: ⁊ prius est semen ex q̄ est frumentū illō: ⁊ p̄o est visibile tempore aliq̄z vide at̄: sicut superi⁹ est ostensuz hec eiz tria potentia sunt: hō ⁊ frumentū: ⁊ videns: ⁊ nōdū actu ſz tn̄ quedā in specie istor̄ existentia diuersa ab eis nūero sūe actu entia ⁊ priora his que ſm potentiā dicta sunt ex qbus ista facta sunt: ita eni est in omni nā q̄ semper ex ptāte ente fit actu ens ab aliquo priore actu ente: sicut fit hō ex homine ⁊ musicus ex musico docente musicā: opz igit̄ q̄ semp sit aliquid prius mouens id qō ex potentia venit ad actū mouens aūt esse iam actu est. sic igit̄ nō in eodez nūero ſz in eadem specie tempore actus potentia est prior. igit̄ suba ⁊ rōne simpliciter qdez actus prior est potentia: tempore autez aliquando qdem est prior. aliquando autem est posterior.

¶ Cap. zᵐ. In quo probatur adhuc actus esse prior potentia tempore ⁊ substantia.

Tex. cō. 14.

Dictū est aūt iā a nobis supra in septimo hui⁹ sapientie libro. vbi fecim⁹ s̄mones de suba q̄ omne qō gñat̄ gñat̄ ex aliq̄ ⁊ ab aliq̄ gñante: ⁊ hoc gñans est idez spē cū genito. ¶ Si gñatio est vniuoca ⁊ si nō est vniuoca gñatio: tunc tn̄ est ɔueniens aliq̄ mō ſm formā: qa app̄ videt̄ etiā qbusdā q̄ ipossibile sic q̄ sit edificator ſz habit⁹ acqsiti ptātev qui ſm actū nō aū edificauit: nec videt̄ citharedus esse ſz habit⁹ ptātez qui nō aū ſm actū citharizauit. discens eni citharizare ſz actū citharizans est ille q citharizare discit: ⁊ sīr in alijs potentijs acqsitis qa habit⁹ tales omnes gñant̄ ex sīlib⁹ actib⁹ pp qō etiā sophistic⁹ qdez clench⁹ fact⁹ est qbusdā negātib⁹ sciā; fieri per doctrinā vl̄ disciplinā: qn dicit q̄ nō hn̄s qs sciaz in habitu faciet id cui⁹ est sciā: ⁊ ō facit id cui⁹ est sciā: cū hoc nō possit facere nisi per sciaz hz

sciam: z sic videt seq insolubile qd nō hñs sciam hz sciaz: si sit accipere sciaz per disciplinā. est eni sophisma Menonis Pithagorici. discēs eni nā hz sciam: z cū discit. facit actum cui⁹ est scia. Et nō facit hūc nisi per sciaz: z sic hz sciam añq̄ accipiat sciaz per addiscere. ¶ Solo aūt hui⁹ est qa facti vltimi z cōpleti ꝓculdubio aliqd est factuz añ: z totaliter sive vniusr loquēdo ei⁹ qd motū est in motū esse est aliqd ipz ꝙ añ motuz est: cū mot⁹ sit act⁹ iperfectus: z ois act⁹ iperfect⁹ ē aliqd act⁹ perfecti. z hoc palaz est ex his sermonib⁹ q̄s in 6° libro de physico auditu determinauimus de essentia mot⁹: z ideo cū discens sit in motu accipiendo sciaz necīuz est ꝙ ꝑ habeat aliqd scie: sed hoc est act⁹ iperfect⁹: cui⁹ non est scia sicut in ethis manifestuz est. Et lz hec sit solo sophismatis: tñ eadē rōne ꝓbat qd ēt prior sit aliq̄ mō act⁹ q̄z po^a fm gñationem z tps. ¶ Est aūt etiā suba prior act⁹ po^a: z hoc qdē primā ꝓbat per hoc ꝙ quecūq̄z sunt gñatiōe posteriora illa sūt priora spē z suba: sic est prior vir puero z prior hō spermate: vir eni z hō iā hñt spēm: sz puer z sperma non hñt eā: eni qd fit vadit ad pn^m speciei z sube: pn^m aūt est id cui⁹ cā fit: hui⁹ aūt cā fit tota gñatio: act⁹ autē qui est suba z spēs est finis: z hui⁹ act⁹ grati a sumit po^a p analogiaz ad actū: z hoc ꝓbat iductiue. Aīalia eni fm nature ordinez nō videt fm actū z visuz visus vt visuz habeāt fm habitū: sz ecōuerso visuz hñt vt videāt fm actū: silr est in acqsitis habitib⁹: qa hñt edificandi sciam vt fm actū quādo volūt edificēt: z theoricā sciam hñt vbi vt speculent fm actuz quādo volūt: sed nō speculant fm actū vt theoricā habeāt in habitu nisi sint meditātes z discētes: z isti nō speculant simplr: sz inq̄tuz si fm qd agūt aliqd speculationis: aut si dicat qs ꝙ hñs habitū nō speculet: hoc nō est iō qa habit⁹ nō sit ad actuz sicut ad finem: sed qa nō eget speculari fm actū. ¶ Amplius mā ideo dicit eē potestate. qa venit ad spēz: quādo vo actu est tūc est in spē: silr aūt est z in alijs quorūcūq̄z mot⁹ ē finis aliqs in quo mot⁹ est in motū esse: ꝓpter qd sicut docentes putāt reddere finem quē intēdūt ex doctrina qñ demōstrāt discip^line agentē perfecte actiōes quaz est scia: silr facit ēt nā: z ideo nā hz finem qñ hz actū ad quem est mā z mot⁹ in quē intēdit mouens in mouēdo z hoc est qñ hz spēm z substantiā mouētis que est finis vltim⁹ mot⁹ in quo motus est in motū eē. ¶ Si aūt qs diceret hec nō eē vera: sed diceret potentiā esse finē sicut actū vltimū z nō distare potentiā discendi ab actu scie accepte per doctrinā sequeret incōuenienā ꝙ passienes qui fuit hō iners: z nihil sciens laudabilis esset a deo pfectus: sicut Mercurius qui tāte speculatiōis fuit ꝙ de⁹ putabat esse scie: z hoc est incōueniens. Si enim passienes est sic Mercurius interius z exterius z nihil finalis pfectiōis hz Mercuri⁹ sup passienē: tūc scia nō ē manifesta fz actū speculatiōis Mercurij: sz est iners z rudis: sicut est passienes. ¶ Hoc aūt ꝙ act⁹ sit finis ēt ꝓbat alia ratiōe: qa opatio opantis est finis: act⁹ aūt est op⁹ qddā: z hoc pz ex ipsa rōne nois act⁹: qa fm ꝙ vnusqsq̄z oper ās hz op⁹ ita z tali noie vocat act⁹ ei⁹. ¶ Et cōstat ꝙ illi q iponūt nomina cōferūt ipsis noia endelechie z actus: ab actu eni z fine denoiat ois res: z iō fabricatoris cui⁹ opus est fabricatum act⁹ dr fabricatio: z sic est in oib⁹ alijs. Qm̄ sicut in pn° ethicoz dcm̄ est. hoz qdē opantiū vltimuz qd itēdūt est visus z actio sic vigilator z citharedus z cantor nō hñt aliqd vltimū z finē nisi vigilare z citharizare z cantare: z in ptātibus innatis vltimū visus vt visus est ptās nālis vt visio siue videre: nō eni itendit pter visionē aliud qddā a visu op⁹. ¶ In qbusdā vo potestatib⁹ pter agere sit aliqd qd intēdit: ꝙ ēt apothelesma vocat: sic ab edificatoria itēdit edificiū qd est domus vel aliud tale pp edificationē que est act⁹ edificantis: z i pp istā diuersitatez nō min⁹ vniusr act⁹ finis est. Est eni huic qdē finis qui nihil itēdit pter agere. Illi aūt q apothelesma intēdūt nō magis est finis apothelesma q̄z act⁹ sine agere edificatio eni q̄ est actio z edificatū qd est apothelesma sil fiūt z sunt cū ipsa domo finis qa edificatio relinquitur in edificato: pz igit ꝙ quoz erit apothelesma genitum vel factū diuersuz pter ipm vsuz q est act⁹ elicit⁹ de potentia hoz actus z visus est in ipso facto apothelesmate sic edificatio est in edificato: z cōtextio que est textoris actio est in cōtexto: silr aūt est ēt in alijs z totalr loquēdo fm istū moduz mot⁹ est in moto: qa mot⁹ nō est nisi fluxus act⁹ iperfecti ad perfectū: z iō qd est in motu sub eē iperfecto est in motuz eē sub actu pfecto fm eē: z ita forma domus fluit in edificatū per edificationē cōtinuā. quoz vo nō est aliud qd apothelesma opus pter ipsum vsum: siue ipsam actionez in eis existit actio finis: sicut finis visio est in vidēte: z speculatio finis est in speculāte: z vita siue viuere est finis in aīa: ꝓpter qd ēt felicitas cōtemplatiua est speculatio in agēte. ¶ Uita nāq̄z talis que felicitas est z dicitur est speculatio z speculari theoremata firma pura z admirabilia.

6 phy. c. 32. z infra.

Tex. cō. 15.

Tex. cō. 16.

¶ Cap. 3^m. In quo probatur actus precedere potētionez per resolutionem ad actionem sempitemotum: z est in ipso correlatium contra ponentes ideas.

Est autē adhuc z alia rō per quā palam est ꝙ actus suba prior est q̄z potētia: z nō tm̄ substātia sed etiā tpe sicut diximus primo: sicut eni docuimus in 8° de physico auditu. vbi docuimus reducere mot⁹ z mouentia in motuz primū z mouens pmū: vna actio semp anticipat z ꝓponit sibi aliā vt sui cām vsq̄z dum resolo veniat ad eaz actionē que est mouentis pmū mobile: z actio marie ꝓprie est actio z finis z pōr oib⁹. ¶ Sēpiterna eni fm subam priora sunt his que sunt corruptibilia: z id qd est sempiternum nihil est potestate que sit potētia ad formā. z hui⁹ qdē hec ē rō: qa ois potentia simul est ꝯdictiōis: qd eni nō est possibile existere nō existit vnq̄z in aliquo. Omne aūt qd possibile est nō ex necessitate cōtingit agere: z iō cōtigit aliqñ nō agere: qd igit possibile est eē cōtingit eē z cōtingit nō eē. idē igitur possibile est eē z nō eē: id aūt qd est possibile nō esse hoc cōtingit nō esse cōtingēs aūt nō esse est corruptibile aut simpliciter z fm subam: aut quo ad hoc ꝙ est fm q̄litatē z alterationē vel fm augmētū z diminutionē. illud aūt est qddā cōtingere nō eē: aut fz locū: aut fm q̄titū: aut fm q̄lis. Simpliciter aūt dr ꝯtingens nō eē qd est corruptibile fm subaz. igit nihil eoz q̄ sūt icorruptibilia simplr est simplr po^a ens: qa si eēt po^a ens hrēt po^am ad nō eē simplr: z hec qdē subtiliter ꝓbata sūt in pmo celi z mūdi. ¶ Hic aūt sufficit ea cōmemorasse. nihil eni ꝓhibet ꝙ id qd est incorruptibile simpliciter sit in po^a fm qd. aut fz q̄le aliq̄ mō: aut fm vbi: non qdē fm q̄le actiuaz vel passiuaz q̄litatū: sz fm illuminationē z luminis ꝓuationē maiorē vt i miorē. q̄liter aūt in po^a sūt ad vbi corpora icorruptibilia fz formā mutantia locū z nō fz subaz in 6° de physico auditu demōstratū ē. ¶ Incorruptibilia igit oia sūt simplr in actiōe z nō in ptāte: nec ē in po^a aliqd eoz q̄ ex neċitate sūt: z illa cōstat eē pma. cui⁹ ꝓbatio est qa pmū est p qd sūt oia alia. scim⁹ aūt ꝙ si illa corpora icorruptibilia nō eēnt nihil eēt mot⁹ q ē sempiternus: nec ē verū ꝙ si aliqd ē motū sempiternuz ꝙ hoc fm po^am sit motū po^am q̄ est simplr po^a ad esse vt diximus. qa vnūq̄dq̄z qd hui⁹ ē ipsa po^a ꝓhibet ipz existere fz actuz aū māz. ¶ In oib⁹ eni hmōi act⁹ sequit po^am in eodē: qa igit po^a nō est in ꝑpetuis fz actu sunt semp: pp hoc semp agit sol z astra: z totū celū nec ē alicui terribile z timēdū: vt aliqñ stet fm nām. ꝙ tñ qdā de nā tractātes timuerūt: z iō fecerūt Athlātē celum sustentare ne cadat: nec po^a existens in actū vel aliquid educēs eā in actū fac hoc eē agentia: eo ꝙ nō est in eis po^a ꝯdictiōis sic eni corruptibilib⁹ iferius motis q̄titis sit sup laborez ꝙ cōtinua sint in oi motu suo z toto: suba eni q̄ est mā est cū po^a z nō actu: z ipa mā cum ꝓuatiōe causat po^am ad nō esse: z aū ꝓuationez causat laborez z fatigationem in his q̄ penā sentiūt: qñ pter nāz mōe mouent. ¶ Tū ea que sūt entia in trāsmutatiōe sube: sic iferiora aliq̄ mō imitant supiora q̄ sunt icorruptibilia: sicut terra z ignis z his silia: eteni ea semp agūt ēt trāsmutādo seinuicez fm ptez z nō fm totū. hñt eni hoc fz se in seipsis mot⁹: siue mot⁹ z alterationis pn^m. ¶ Oēs alie potētie ab his q̄ diffinite sunt eē in ꝑpetuis q̄ sūt ad vbi z ad q̄litatē illumiatiōis z obscuratiōnis sunt po^a ꝯdictiōis ad eē z nō eē qd cūq̄ est tali po^a possibile est sic mouere: pōt ēt nō sic mouē: sic diximus de potentijs rōnē hñtib⁹ q̄ pñt mouere z nō mouē eo ꝙ sont ꝯtrioꝝ. ¶ Irrōnales vo actiue po^a sic diximus sūt ad sic mouere: eo ꝙ nō sunt eēdē ꝯdictionis. ¶ Tales aūt irrōnales actiuas potētias in se hñt elnta: z iō cōtinue trāsmutant adinuicem fm alteratiōez decliui circuli: sic in scdo pigeneseos est demōstratū a nobis. qa igit iferiora nō pñt trāsmutari ꝓpter fm

Tex. cō. 17.

Uide. 4. phi. cō. 85.

Tex. cō. 18.

2. de gñat. & corrupt. co. 56.

tue fm subm corruptibilē motū: imitant̄ eñ superiora q̄ fm nūm in quiete mouent̄: ⁊ fm subaʒ corruptibilē nō ē adē numero sed eadē spē reiterant̄. ⁊ cū motus eoꝝ ad primū motum reducat̄ sicut ad cām: ⁊ ille semper sit in actu constat q̄ act⁹ ante potētiā est nō tm̄ suba ⁊ rōne ſʒ ēt tpe. Correlariū aūt qđ ex īductis sequit̄ est q̄ si alique sūt nature tales aut sube q̄les eē dicūt ideas q̄ sūt in nūero rōnū sensibiliū rerū: eo q̄ fm eos dant sensibilib⁹ eē ⁊ rōnē: sequit̄ ex dicto isto q̄ multo magis actu sciuiuū ⁊ scies scit hoc qđ scit i iferiorib⁹ sensibilib⁹ q̄ idea que est p se scia fm illos: ⁊ id qđ est motum in iferioribus est magis actu motum q̄ motus qui est idea: ea nāq̄ que sunt in sensibilibus magis sunt actiones fm actum existentes: ⁊ ilis que sunt in numero ideaꝝ sunt potentie ipoꝝ: ⁊ hoc est magnū inconueniens: q: ſʒ hoc corruptibile magis est actu q̄ incorruptibile.

¶ Cap. 4m. In quo declaratur q̄ actus in bonis nobilior est potētia: sed in malis est posterior: ⁊ correlariū est q̄ in perpetuis non est malum.

Tex.co.19.

Q Uia igitur actus: fm illā rōnē prioris fm quā nobilius ⁊ melius prius eē dicit̄: sit prior potētia: ⁊ oi pncipio mutabili siue mouente: palam erit ex hiis q̄ nūc dicemus q̄ eniʒ dicit fm posse sūt potētis sed ꝫria: sicut hoc posse qđ diximus ꝯualescere idē est ad ifirmari: ⁊ simul eadē est potētia in radice humoꝝ ꝯualescēdi ⁊ ifirmādi: ⁊ eadē potētia in radice laborādi ⁊ qescēdi: ⁊ eadē ē po⁹ edificādi ⁊ destruēdi: ⁊ eadem po⁹ ex pte eius qđ fit ad edificari ⁊ ad destrui: igit̄ simul existit posse ꝫria simultate potentie: sed ꝫria vns simul existere impose simultate actus: nō eniʒ simul sūt sanū eē aliqd ⁊ laborare: necesse est q̄ alteꝝ eoꝝ que sunt in actu eē bonū qđcūq̄ nūm seruat ⁊ ordinē retinet nāe. Posse vo q: nō hʒ actum eē similr ⁊ equaliter vtrisq̄: ⁊ ideo hʒ sit pmixtū aliqualiter bono: nō tñ hʒ bonū pfectū: equaliter enim se hʒ ad vtrūq̄: ⁊ ideo ñ dicit̄ aliquid aut vtrūq̄ ꝯtrarioꝝ dicet̄ aut neutrū. ¶ Necessariū ergo q̄ in oibus bonis actus nobilitate ⁊ bonitate sit ante potētia: q: actus hʒ bonum purū ⁊ impmixtū: potētia aūt est pmixta malitie: ⁊ nō est bonū impmixtū purū ⁊ diffinitū. In malis aūt necesse est finem ⁊ actū esse idigniorē ⁊ peiorē potētia: q: qui valens est ⁊ potēs facere malū hʒ se ad ambo cōtraria. Et ideo potuit quidē facere mala sed nō fecit: ⁊ ideo palā est q̄ in potētia mali nō est aliqd distinctum ⁊ diffinitū malū sed est adhuc in rebus ipsis que dicunt̄ posse malū: ⁊ nō est nisi ipsa potentia operādi malum: id enim qđ est fm actū malū est posteri⁹ post potentiā igitur peius est quādo est actu q̄ qñ est in potentia: ⁊ idignius. ¶ Et correlariū huius capituli est qđ pʒ ex dictis: q̄ in eis que sunt sempiterna a pncipio existentibꝰ inest malū nec peccatū neq̄ corruptio: hec enim oia differētes spēs sunt maloꝝ: ⁊ cū in eis nō sit potētia nō est in eis q̄ est potentiam. Est aūt: vt diximus malum posterius potentia: nihil igitur est ens malū ⁊ st dicant̄ quedā stelle male ⁊ infauste: hoc est dictū quo ad nos ⁊ nō quo ad ipsas: sicut determinat̄ in scientia de astris. Sic igit̄ manifestū est: q̄ actus est ante potentiā suba ⁊ rōne: ⁊ tēpore: ⁊ nobilitate i bonis: sed in malis est posterior potentia.

Idē Cōmen. in pria loco.

¶ Cap. 5m. In quo probatur q̄ in mathematicis actus nobilior est q̄ potentia.

Tex.cō.20.

L Icet aūt diximus q̄ in geometricis potētia metaphorica est: ⁊ nō determinata per motū: tñ ea que sunt i diagrāmatibus siue descriptionib⁹ figuraꝝ actus ipse elicitur de potentis: ⁊ est nobilior eis ⁊ qñ bene describunt̄ actu linee ⁊ anguli sciunt̄ theoremata fm actū. Si aūt per imaginationē non exprimunt̄ nō sciuntur nisi potētia: ⁊ hoc pbatur per hoc q̄ diagrāmata inueniunt̄ per intellectum actu scita: q: diuidētes lineas ⁊ angulos inueniūt fm actū scias ipsoꝝ. ¶ Si vo a principio eēnt p diuersitatē oiuʒ lineaꝝ is oīum pertractaꝝ bene descripta a principio manifesta eēnt ⁊ fm actū scita: nunc aūt qñ nō fm actum linee ꝓtracte sunt: nō sunt figure ⁊ anguli nisi potētie ⁊ iō tunc non sciunt̄ nisi potētie. Et exēplū hui⁹ est: sicut si queremus quare trigonū est duo anguli recti siue quare triāgulus hʒ tres angulos eq̄les duob⁹ rectis: hoc eni nō scit̄ nisi ex hoc q̄ anguli qui sunt circa vnū punctū linee cadētis supra lineaʒ rectā sunt aut recti aut duob⁹ rectis equales. Et ideo nisi ꝓtrahat̄ qđlibet vnū latus trianguli in cōtinuū ⁊ directū: ita q̄ alteꝝ latus sit in puncto stans super illud nō scit̄ fm actū id per qđ ꝓbatur q̄ triāgulus hʒ tres equales duobus rectis: ⁊ qñ ꝓtrahit̄: tunc est actu: ⁊ scitur in actu a vero geometrico: ⁊ ante hoc nō fuit nisi in potētia ⁊ sciebat̄ in potentia. Si ergo latus illud qđ est sec⁹ triāguli: ⁊ est equedistās linee que est latus triāguli ꝓtractuʒ ab eo puncto vbi linea sup lineā cadēs circū se facit duos equales duob⁹ rectis eēt necesse ⁊ in actu descriptū. statim eēt palā fm actū scienti geometriā q̄ triāgulus hʒ tres equales duob⁹ rectis: q: sciret q̄ altrinseci anguli paralelle cadentis supra lineas rectas essent equales: ⁊ sic colligeret ꝓbationem. sicut pʒ in primo theorematū Euclidis. Aliud aūt exēplū hui⁹ est sicut si q̄ratur quare angulus trianguli in semicirculo descripti qui stat sup superciferētiā semp ⁊ vlr est rectus: hoc. n. nō scit̄ nisi potētia nisi describant̄ linee: describā. n. semicirculū diametro ducto ⁊ ꝓtrahā ab angulis diametri duas lineas quousq̄ veniant se in circūferētia cōtingētes. Et alteraʒ illoꝝ a puncto cōtactus ꝓtrahā in cōtinuum ⁊ directū: tūc enim omni vidēti geometrico palam fm actū est: q̄ si in triangulo sunt tres eq̄les duob⁹ rectis: ⁊ si duo anguli qui sunt ad basim que est diameter sunt eq̄les: ⁊ q̄ latus illud qđ erigit̄ ad diametrū ab alio latere per circūferētiā incōtinuū ꝓtractum est statua ſʒ recturas anguloꝝ perpēdiculariter erecta: palā fm actū efficit̄ q̄ angulus in circūferētia cadens est rectus. vlr igitur palā igitur est q̄ in mathematicis ptāte intellecta ad actum ducta inueniunt̄ intellecta fm actū. ¶ Causa aūt huius est: q: intelligētia vera est ipsius actus ⁊ non potentie que nihil determinat igit̄ potētia cognoscit̄ ab actu: ⁊ propter hoc facientes de potētia actū cognoscunt tunc potētiaʒ: actuʒ antē fm idē numero qđ est in potētia ⁊ actu est ſʒ viā generatiōis posterior potētia: sed rōne ⁊ substāntia est prior sicut sepe dictum est. ¶ Sic aūt ⁊ in aliis mathematicis. pʒ igit̄: q̄ cū actus sit sicut scia fm actū ⁊ potētia sit sicut ignorātia: q̄ sicut sciētia melior est q̄ ignorantia: ita actus melior est ⁊ nobilior q̄ potētia ⁊ sic ⁊ rōne ⁊ substantia ⁊ aliqñ tēpore ⁊ nobilitate prior est actus q̄ potentia ⁊c̄.

¶ Cap. 6m. In quo per naturam vere scitoꝝ probat̄ actus esse nobilior potentia ⁊ ante ipsam.

Tex.cō.21.

Q Uoniā vo tam ens q̄ nō ens dicit̄ multiplr ſʒ oēs figuras cathegoriaꝝ ⁊ qđlibet illoꝝ dicit̄ fm potētiā ⁊ actū opʒ nos etiā in his ostēdere actū eē nobiliorē potētia. ¶ Dicamus igit̄ q̄ in omni ente fm gña pdicamētoꝝ vnū dicitur de alio aut fm potētiā aut fm actū: aut ꝫria sine disperata dicunt̄ de inuicē: q̄ aūt maxime ꝓprium est in his pdicationib⁹ hoc est qđ est veꝝ vel falsuʒ: ⁊ hoc est in rebus p cōpositionē vel diuisionē. ¶ Et ideo si aliqs putat diuidi diuisuʒ ⁊ cōponi cōpositū: ⁊ ecōtrario se hēat ipsa res ille mentit̄: qñ id qđ veꝝ dictū est aut falsum est aut nō est: sine enim dicat esse siue nō eē cōponēdo vel diuidendo si res aliter hʒ qnā dicit semp mentit̄ q: in eo q̄ res est vel nō est: est oratio vera vel falsa: hoc eni qđ est fm reʒ maxime perscrutādum est: qđ sit qđ dicimus: sicut eniʒ diximus in q̄rto huius prime phie nō ꝓpter nostrū extimare res est vel non est. Et ideo veꝝ nō est extimādo sic esse vel non esse: sicut te esse albuʒ sed ideo: q: tu es in rei veritate albus: ideo nos hoc q̄ est in te dicētes dicemus veꝝ: ⁊ si aliter dicimus tūc dictio nostra est falsa. ¶ His it aꝑnotatis opʒ scire q̄ quedam sunt que fm reʒ semp cōponuntur ⁊ impossibile est ea diuidi: sicut ea que necessaria sunt simpliciter: quedam aūt semp diuidunur: ⁊ impossibile est ea componi: sicut ea que simpliciter sunt ipossibilia. ⁊ quedā ecōtrario modo se habent istis sicut cōtingentia que contingit aliqñdo componi ⁊ esse vnum per cōpositionē ⁊ aliquando contingit ea nō componi ⁊ esse nō vnū per compositionez sed esse plura per diuisionē. ¶ Circa contingētia igitur eadē esse ⁊ falsa ⁊ vera sunt opinio ⁊ oratio q: ⁊ opinio ⁊ oratio sunt falsa ⁊ vera in eo q̄ res est vel nō est: ⁊ ideo orationē ⁊ opinionem circa hoc contingit quādoq̄ esse verā ⁊ qñq̄ falsam ꝓpter pmixtionē potētie cū possibilibus ⁊ cōtingentibus. ¶ Circa aūt

Tex.cō.22.

ea que ipossibile est aliter se hēre nō fit hoc vt sint aliquādo vera ⁊ aliquādo falsa. sed illa sunt que aut semp sunt vera

aut semp falsa: ppter hoc ꝙ potẽtia nõ est eis admixta: cuz igitur scia certa nobilior sit ꝙ̃ opinio quãuis vera ꝛ quãuis falsa erit actus q est cã scie nobilior potẽtia que ẽ cã opionis. ¶ Amplius circa incõposita que sunt simplicia siue icõpleta cuz p diffõnẽ dicunt qd ee aut nõ ebe est qõdã verũ ꝛ qõdã falsum: hoc tñ verum nõ est cõpositũ: vel cõpositionis ꝛ enuntiationis verum vt ipm sit qdẽ: qñ est cõpositũ: vel nõ sit qñ est diuisum: sicut p cõpositionẽ dicimus album ee lignũ aut sicut dicimus incõmẽsurabilẽ esse diametrũ: qꝛ in talibꝰ simplicium qdditatibꝰ ꝛ diffinitionibꝰ nihil pdicat de alio: ꝛ iõ nec verum nec falsum est in eis ad similitudinẽ alioꝝ: ꝛ sicut nec verum est in his idẽ cũ vero cõpositionis: ita nec ee est in his simplicibus idẽ tuz esse cõpositionis. Sed tñ quãdã veritate que est rei entitas: hoc qdẽ est verum ꝛ aliud est falsum: non enim simile est verum diffinire ꝛ affirmare siue diffõnis ꝛ affirmationis: sicut nõ est idem diffinitio ꝛ affirmatio: similr aũt ꝛ ignorãcia veri diffinitionis: non est similis ignorãtie diffõnis siue affirmationis: qꝛ decipi circa qd est nõ ꝯtingit nisi per accidens: si ignoret significatio termini: sed ignorancia eiꝰ ꝙ est qd esse est ignorãcia pure negationis siue priuationis que est nihil cõprehẽdi de re. Circa verum aũt ꝛ falsuz qõ est in cõpositione ꝯtingit decipi: ꝛ est ignorãtia male dispositionis ꝛ nõ pure priuationis. ¶ Similr aũt circa eas cõpositas subãs que sic cõposite sunt ꝙ ab actu sunt iseparabiles nõ est deceptio male dispõnis sed pure priuationis: qꝛ qdditas eaꝝ est quidditas incõpleti semper in actu existẽtis: tales enim oẽs sunt actu nõ potẽtia. Si enim ẽẽnt aliqñ potentia possent nõ esse cõposite qõ est falsuz: que eniz sunt potẽtia sunt aliqñ generate: ꝛ aliqñ corrupte. nunc aũt pz ꝙ id qõ est purũ ens: vno modo semp cũ actu cõpositũ nec generatur nec corrumpit. Si enim daret generari oporteret ꝙ ex aliquo generaret: ꝛ sic sequeret ꝙ ab actu eẽt diuisuz. qõ est ꝯtra hypothesim: quecunqꝫ vo talia sunt ꝙ ipsa sunt tñ esse quid siue quidditas: ꝛ sic sunt actu indiuiso ab eis: circa ista nõ est deceptio: nã deceptio circa cõpositionẽ ꝛ diuisionẽ est tñ per ignorãtiã male dispõnis: sed talia simplicia aut ꝯtingit simpliciter itelligere ꝛ cõprehẽdere per itellectũ: aut nõ: ꝛ tunc est circa ea ignorãtia pure priuationis. ꝛ verũ ꝙ querit̃ de eis est id qõ querit per questionẽ qd est: ꝛ queritur si talia per diffinitionẽ sunt aut nõ. esse vo cõpositiõis ꝙ est vt verum: ꝛ nõ esse vt falsum vnũ quidẽ illoꝝ est. si res cõponit per hoc ꝙ aliqd inest alij: ꝛ hoc est verum si vero nõ cõponit ꝛ significat cõponi. tunc est sicut falsum: ꝛ vnũ illorum est quoddã verum si ens ꝛ esse sic est. sicut significat in positione. Si vero eẽ nõ ita est vt in cõpositiõe significat: tũc nõ est verum similiter aũt cũ sit verum adequatio reꝝ ꝛ intellectuũ: verũ est igit cũ itelligunt sic sunt falsum vero est cũ itelligunt vt nõ sunt hoc aũt falsum in itellectu nõ est sicut ignorantia vel deceptio pure priuationis que est sicut cecitas que pura priuatio est in oculo: hec enim itellectus cecitas est: ve sto eam ꝙ nihil oĩno aliqs hꝫ de itelligibili sed est sicut ignorãtia male dispositionis in qua aliqd habet de itelligibili: sꝫ male habetur. ¶ Ex oĩbus aũt que diximus hoc est elicere ꝙ circa res que sunt imobiles: ꝛ semp actu existentes nulla prorsus est deceptio male dispositionis: sed potius si aliqñ aliquis p itellectũ suscipiet ea que imobilia sunt nõ ignorabit vnqꝫ: sicut si dicamus ꝙ trigonũ accipit hẽre tres duobus rectis equales ille si nõ putat pmotari trigonum: eo ꝙ scit ipm imobilẽ esse nõ opinabit ꝙ quãqꝫ habeat tres duobus rectis equales: ꝛ quãdoqꝫ nõ. qꝛ si sic esset: tunc oporteret ꝙ permutaret: ꝛ hoc est ipossibile: nec iteꝝ qui fuit mathematica imobilia esse: eo ꝙ separata sunt a potẽtia opinabit ꝙ aliquid quidẽ mathematicoꝝ sic hꝫ ꝛ aliqd non: ꝛ hoc est gratia exẽpli: sicut si dicam parẽ esse numeꝝ primuz vel pfectũ esse qui ꝯstituit ex suis ptibus: tales enim numeros opinabit esse: aut nullos: aut aliquos qdẽ sic ꝛ aliquos non: aut oẽs: nec hoc opinabilẽ eẽ in numero aliquo qui est preter vnũ cuius hoc est per se passio: nõ enim putabit aliqua quidẽ sic esse in illa specie numeri ꝛ aliqua non. sꝫ semper ꝛ de oĩbus illius speciei numeris: aut verum dicet aut mẽtiet: sic se hñte numero vt imobili: in oĩbus igit imobilibꝰ ppter imobilitatẽ actus est vera scia: in alijs aũt ppter permixtionẽ potẽtie nõ est nisi opio. sicut igit scia ꝛ itellectꝰ est nobilior opione: sic actus nobilior est ꝙ̃ potentia.

¶ Incipit liber decimꝰ prie phie q est de vno ꝛ multo ꝛ differẽtijs eoꝝ. Cuiꝰ tractatꝰ primus ẽ de modis multiplicitatis vniꝰ: ꝛ qualr sit metrũ vniuscuiusqꝫ: ꝛ qlr se hẽat ad ens.

¶ Cap. pᵐ. De quattuor modis vniꝰ: ꝛ qualr isti reducunt ad vnũ: ꝛ qualr reducunt ad unos i quo pmo est digressio declarãs tres rõnes. qre hic agẽdũ est de vno ꝛ multo.

Tex. cõ. pmi.

Circa subiectuz que est diffinitio ꝛ ad quã diffinicio refert iam in antehabitis quesitũ est. qre vnũ ꝛ nõ multa: ꝛ qꝛ vnũ est suba dicta ab eo ꝙ est potẽtia ꝛ ab eo ꝙ est actu que sũt vnũ ꝛ nõ multa: iõ oportuit inuestigare de potẽtia ꝛ actu ve sciret prima potentia: ꝛ vltimus actus que sunt cã vnitatis ꝛ eẽ sube quesite. Et qꝛ de his iaz ꝙ̃tũ sufficit expediti sumus in libro pcedẽti: ideo nunc restat inquirere de vno quo suba est vna: ꝛ per oppositionẽ ad ipsuz opꝫ ingrere ẽt de multo: habitis enim vno ꝛ multo ꝛ differentijs eoꝝ sufficienter scitur substãtia ꝛ eius principia: ꝛ ꝙ ipsa ex illis principijs est actu ꝛ vnũ ꝛ nõ multa: vnũ ẽt ꝛ multa sequit ens inquãtũ est ens: ꝛ cuz nos queramus de ente inquãtũ est ens: opꝫ nos determinare de his que sequũtur ens inquãtuz est ens: ꝛ iõ iteꝝ de vno ꝛ multo nos opꝫ determinare. Adhuc aũt qꝛ vnũ ꝛ ens ꝯuertunt: ꝛ neutrũ addit aliqd super reliquũ: ꝛ sũt pdicata que nihil distinguũt sicut distinguũt genus ꝛ differẽtia: siue sit differẽtia substãtialis siue differẽtia accidẽtalis. ꝛ qꝛ sic se hꝫ vnũ ad ens iõ in scia de ente opꝫ etiã determinare de vno: ꝛ qꝛ iam de vo ente ꝛ principijs eius habitũ est: ideo nunc de vno restat inquirere: ꝛ gratia vnius opꝫ etiã determinare de multo. ¶ Renocemus igitur nunc quedã eoꝝ que in quinto dicta sunt: vt accipiant ea que sunt ad ppositũ. vnũ igitur qꝛ multis modis dicit iam dictũ est in quinto huius sapie libro: vbi tractatũ est de diuersis multiplicibꝰ quotiẽs siue quot modis dr vnũqdqꝫ ipsoꝝ. Uno vo multiplr dicto: sicut ibidẽ ostensum est capitales modi vnius ad quos oẽs alij reducuntur sunt quattuor: nõ enim hoc sumimus modos vniꝰ p accñs quos ibi determinauimus per oẽs differẽtias modoꝝ eiꝰ: sed accipimus vnũ p se quo ad quattuor primos essentiales modos reducit sm primũ ꝛ principalẽ eius multiplicitatem. Modoꝝ igitur vniꝰ primoꝝ ꝛ sm se dictoꝝ ꝛ nõ sm accñs est quo dicit cõtinuũ vnuz: ꝛ qꝛ ꝯtinuuz est cuius partes ad vnuz cõem terminũ copulant: ꝛ copulatio ad vnuz ꝛ multuz sit multis modis natura ꝛ arte: iõ iste modus diuiditur in modos plures: ꝙ aũt simplr aut maxime est vnũ ꝯtinuitate est id qõ nã ꝯtinuum est: ita ꝙ ꝯtinuitas ipsa sm se sit nã ipsius ꝛ actus quo hꝫ eẽ ꝛ vnũ eẽ: ꝛ hoc nõ est copulacio diuersoꝝ in vnũ aut ligatiõe quocũqꝫ mõ fiat colligacio: ꝛ de his modis copulationis ꝛ ligationis siue fiant arte siue nã ꝓsequuti sumus in quĩto huiꝰ sapie libro. Tñ qꝛ signũ propriuz ꝯtinui vnius est ꝙ eius motus est vnus. Ita ꝙ quacunqꝫ eius pte mota mouet totũ. ꝛ iõ cuiuscũqꝫ ꝯtinui vniꝰ est indiuisibilior motus: ꝛ magis simplr illud inter ea que ꝯtinuitate numeri sunt maxime est vnũ: ꝛ hoc ꝯstat esse primum celũ: sicut bene ꝓbatũ est in octauo de phico auditu: sꝫ alia adt sunt qdẽ ꝛ ꝯtinuitate vnũ dicta: sed ad primi continui ꝛ vniformis vnitatẽ relata. ¶ Si qs aũt instet: ꝛ dicat ꝙ circũferentia duaꝝ formaꝝ est in eo qõ hꝫ formã cõcaui ꝛ formã conuexi: ꝛ rectũ nõ est nisi forme simplicis: ꝛ ideo rectum dicat magis esse vnum ꝙ̃ sphericũ siue rotunduz siue circulare. ¶ Dicimus ꝙ forma cõtinui est ante formaz circularẽ: ꝛ ante formã recti per intellectũ: ꝛ iꝫ plurium sit formaꝝ rotunduz ꝙ̃ rectuz tamẽ ille forme nihil adimunt de vniformitate ꝛ simplicitate. sꝫ econtra: sꝫ forma recti vna sit tñ tollit vniformitatẽ ꝛ simplicitatẽ in nã pp diuersitatẽ terminoꝝ recti: qui qñ accipiunt in corpore phico simplici idũ eẽt ꝯtrarietatẽ in situ: ꝛ iõ ꝯtinuũ circulare magis vnũ est ꝛ magis vnꝰ motus ꝙ̃ rectus. ¶ Sed forte adhuc dubitabit qs de vnitate motus vnius eo ꝙ sensibilr manifestat ꝙ vniꝰ ꝛ eiusdem aque continue manãtis plures sunt motus: sicut

Instãtia [illegible]

Solutio

Alia instãtia

videt in charybdi: ⁊ fluxu ⁊ refluxu ⁊ circufluxu ꝗ fm motus aque q̄ est charybdi: ⁊ idē videt in motu aeris ⁊ turbine in quo etiā aer fluit ⁊ refluit ⁊ circūgerit. ¶ Sed hoc solvere nō est difficile: qr pro certo lz quelibet pars aq̄ ⁊ aeris cuilibet pti sui gnīs statim ꝯtinuet: vt cū tāgat ꝓpter humiditā ꝙ semꝑ fluit ad alterā: tn̄ scit ꝙ pars fluens separatur a pte refluēte: ⁊ circūfluēs separat a circūstātib⁹ oib⁹: ⁊ iō ad illas nō hz ꝯtinuitate ꝑ qȯ nō opz ꝙ cū illis habeat motuz vnū: sic igit vnū ꝯtinuitate sit determinatū. ¶ Amp. vnū et est tale: ⁊ est modus scd̄s quo totū dicit vnū: qȯ hz aliquā formā ⁊ spēm vnientē ptes q̄ cōponūt totū: marie aūt sic est vnū qȯ p nām vnitā totū est: ⁊ nō vi sine violētia q̄dā artis cōpositū: sicut violenti cōponunt quecūq; visco aut gūpho siue clavo ꝯclauant aut cōmotione aliq̄ violētia: s; potius p nāz forme hz i se cām suā: vt sit ꝯtinuū ⁊ cōpositū ad vnū: tale vnū aūt est cui⁹ mot⁹ est vnus idiuisibilis loco siue subiecto ⁊ tpe: sicut est corp⁹ aialis vnū ex cōpōne ad vnū ꝙ est cor: ⁊ motus a corde p mēbra vnus est sicut in libro de pncipijs motuū aialiū iam olim ostēdimus: tn̄ inter ista que sic vnū dnr si fiat cōpositio: tūc id iterz hoc mō est primo vnuz qȯ lz sit ex dextro ⁊ sinistro cōpositū tn̄ sicut ⁊ aialia hnt in se sui motus pn̄m: ⁊ hnt motū marie vnū: sicut est primū movens cōpositū ex monēte ⁊ eo ꝙ monet: sicut eadē ꝓbauim⁹ in fine. 8. phīcoꝝ mot⁹ eni circūferētie prior est eoꝝ motuū q in circulo orbiū iferioꝝ fiūt eo ꝙ circūferētia sicut iam paulo ante diximus est pma ⁊ magis vna dimēsio: dnr igit q̄dē sic vnū aut vt ꝯtinuū aut vt totuz. ¶ Aliud aūt ⁊ tertio mō dicit vnū: sc̄ rō diffinitiua eoꝝ est vna: talia vō q̄ sic vnū sunt ea sunt: quoꝝ itelligētia que est qȯ est vna est: alia vō ⁊ quarto mō vnū sūt: quoꝝ itelligentia est idiuisibilis e.n. cut rō puncti ⁊ vnitatis indiuisibile: tn̄ ⁊ diuisibile dicit spē aut nūero. Est.n. aliqd spē diuisibile qȯ diuidit qualitate eētiali: ⁊ numero indiuisibile est qȯ diuidit q̄titate ⁊ numero mōe. Indiuisibile vō nūero est id qȯ vocam⁹ singulare: qr in illo nō īuenit diuersitas in numerādo. Spē vō idiuisibile est: sicut note ⁊ sicut scia ei⁹ qȯ est qd est note q̄dez: sicut puncta. specie sūt sicut ea quoꝝ est vna scia pp qd est ⁊ vna itelligētia: ⁊ hoꝝ modoꝝ fm quēlibet modū: id qȯ pmo dicit vnū est id qȯ in substātijs est cā vni⁹: sub as āt dico que sunt qd erat eē determinātes: ⁊ ad hūc modū alij referunt modi vni⁹. ¶ Dicit igit vnū tot modis quot dictū ē q̄tuor vz. ꝯtinuū nālter ⁊ totū ⁊ singulare siue indiuisibile simplr aut fz nūerz ⁊ vnū spe qȯ ē vlē. ¶ Si aūt oēs modi vni⁹ cōsiderent oia dnr vnū reductiōe ad modū tertiū: qr oia dicuntur vnū q̄dā idiuisibilitate: sed si ipsa rō idiuisibilitatis cōsiderat: tūc oia reducunt ad modū primū: ⁊ ad modū vltimū vnius: oium.n. que vnū dnr idiuisibilitate aut sic est ꝙ dnr idiuisibilia ab idiuisibilitate sui motus: aut ab idiuisibilitate sue speciei ⁊ itelligentie: siue quidditatis ⁊ forme.

¶ Cap. 2m. In quo probat ꝙ nō est vniuocum de omnibus vnius vnum sed ad vnum primū aliquid est multiplicitas eius relata: ⁊ illud dicit primo ⁊ principaliter vnum.

Tex. cō. 2.

Oportet aūt itelligere qȯ nō est dicēdū ꝙ ea q̄ dnr vnū dicant simplr p intentionē vnā: ⁊ iō nō pōt nici p vnā cōez rōnē qd est vnū eē ⁊ que est ei⁹ rō sicut p vnā rōnē cōez ⁊ vniuocā determinant ea q̄ sūt in vno gñe ⁊ eodē. Dicit.n. vnuz tot modis nō vniuocis quot determiati sūt: ⁊ hoꝝ vnoꝝ est vnūqȯq; vnūrni inest aliqs dictoꝝ modoꝝ: cū tn̄ qlibet dictoꝝ modoꝝ multos sub se cōprehēdat p pri⁹ ⁊ p posteri⁹ dictos: ⁊ iō necesse est ꝙ qn̄ aliqs dictoꝝ modo rū iserit alicui hoꝝ q̄ vnū dnr: ⁊ qnq; idez modus vel alios vni⁹ inest alij qȯ etiā dicit vnū ꝙ etiā ꝯsiderat p analogiaz qȯ illoꝝ magis sit ꝓpinquū nomini vni⁹ is mō primo ⁊ pncipali: ⁊ hoc q̄dē magis vel marie dicit vnū: alia vō q̄ p modū nō ita ꝓpinquū pricipāt modūz vni⁹ dnr vnū prāte. Et iō in ꝯsideratiōe illa facimus sicut facim⁹ in ꝯsideratiōe elementi ⁊ in ꝯsideratiōe cause. ¶ Si aliqs eget dicere multiplicitatē eleñti ⁊ cause q̄ determinat ⁊ distinguit ⁊ in reb⁹ q̄ eleñta dnr: ⁊ si eget dicere multiplicitatē reddentē terminū ⁊ cationē nois pncipale dicti: ille.n. psupponit nois cōnē s; quē pncipalr dicit eleñtū ⁊ cā: ⁊ tūc videt q̄ reꝝ magis illud nomen pricipat ⁊ illā dicit esse pmo ⁊ principalr eleñtū ⁊ cām ⁊ alia quecūq; sint qbus ꝯuenit nomē dicit esse modos illi⁹.

hoc aūt gratia exēpli dicamus sic: ꝙ eleñtuz est in cōpositiōe primū ⁊ in resolutione vltimū qȯ nō diuidit vel resolui ad aliud vlterius se: ⁊ q̄dā q̄dem dixerunt ꝙ hoc eleñtuz ignis est: eo ꝙ est subtilissimū corpoꝝ specie subtilissimū aūt vt illi dicūt nō resolvit p diuisionē vlterius: videmus aūt p diffinitionē elemēti positā: ꝙ ignis resolvit in māⁿ corpis simpliciter quā hz ante se ⁊ iō dicemus ꝙ ignis nō est fm primā rōnē eleñtuz: sed poti⁹ cuiusdā corporis eleñtuz qȯ. vz. est cōpositū ex ꝯtrijs. ¶ Dicebāt āt aliqn̄ ꝙ eleñtū forsan est infinitum: eo ꝙ ante ifinituz nihil esse dicebāt ad qȯ resolvat infinitū. ⁊ ꝯtra hoc iterz dicemus ꝙ hoc nō pōt esse fm pmā rōnez eleñtuz. qr et ifinitū hz māⁿ ante se et qua fit ⁊ inquantum resolvit p itellectuz. ¶ Alij autē forte dicūt: ꝙ aliquid aliud corpoꝝ est tale qȯ dicit eleñtuz aut forte talis nō dicūt eleñtuz: sed vaporē vel corpus igne grossius ⁊ aere subtilius vel aliqd huius: ⁊ ꝯtra oēs taliter dicētes vtemur eadē arte. p supradictā enim eleñti rōnē palā est ꝙ nō est idē ignis esse ⁊ esse eleñti: s; poti⁹ ignis est eleñtū nō q̄dē sicut primū cōpositionis corporis pn̄m: sed est vt res q̄dā ⁊ nā q̄dā per formā distincta que est eleñtū nō corpis: s; cuiusdā corpis: nomen vō eleñti signat ꝙ illi accidat siue ꝯueniat eleñti rō: ꝙ est aliqd cōpōnis pn̄m: vt ex hoc vt pmo cōponente fiat: ⁊ ꝙ insit in re cōposita ⁊ hoc mō mā prima est eleñtū nō ignis vel aliqȯ corpoꝝ simpliciū. Eadem aūt arte vtemur multiplicitate nois cause: ⁊ in multiplicitate nois vnius: ⁊ in talib⁹ oib⁹ qn̄ volumus inuenire illud qȯ pmo ⁊ pncipale ⁊ marime dicitur ⁊ ad qȯ oia alia referunt: pp qȯ ⁊ vnuz pncipalr ⁊ pmo est idiuisibile eē ⁊ hoc enti hoc est vnuz enti est hoc eē: ꝙ. vz. idiuisibile sit isepabile aūt siue idiuisibile est aut loco idiuisibile sicut que vni⁹ sunt subti. hoc.n. loco isepabilia sūt: aut ꝙ sit idiuisibile spē siue mēte siue rōne itelligētia: sic ea quorū spēs ⁊ forma ⁊ qdditas vna est aut et q̄ idiuisibilia toto ⁊ que idiuisibilia sunt determinato ꝯtinuo vni⁹ ptes copulant ⁊ terminant vno. ¶ Scdm hos igit modos accipienduz est p̄m ⁊ pncipale vnū in quolibet gñe vni⁹ ⁊ entis: ⁊ ad istud oia alia referunt qȯ marie fm sui ābitū ē idiuisibile.

¶ Cap. 3m. Qꝫ vnum qȯ est metruz ⁊ principium in quolibet genere est quiddam indiuisibile ad moduz vnius quod est metrum ⁊ principium in numeris.

Tex. cō. 3.

Conuenit aūt vni ꝙ marie est vnū ⁊ primuz cuiuslibet generis siue ambitus multiplicitatis cuiuslibet ꝙ sit metrū siue mēsura ⁊ metrum siue mēsura est primo eius ꝙ est magis ꝓprie quātitas: cū autē q̄titatis aliud sit ꝯtinuum ⁊ aliud discretū erit magis ꝓprie quātitas discretū q̄ cōtinuū: eo ꝙ in discreto magis est cumulus partium: ⁊ iō ꝙ i discreto est vnuz primū metrū ⁊ vnū idiuisibile marime dicimz: ⁊ ab illo ad oīa alia trāsumit primū vnuz in quolibet genere eē. metrū etiā est quo quātitas cognoscitur q̄titas aūt aut cognoscit vno: aut cognoscit numero: ⁊ si dicat ꝙ numerus cognoscitur numero: ⁊ ꝙ numerus magis ꝯuenit numero q̄ id qȯ nō est numerus. tūc ad idē redit: qr ille numerus quo numerus cognoscit. opz ꝙ cognoscat vno qr cū vnūqȯq; cognoscit minimo ⁊ pmo siue subiecto ⁊ minimū ⁊ primū sit in quo stat resolutio: ⁊ resolutio numeri nō stet nisi in vno: opz ꝙ ois numerus cognoscat vno: ⁊ iō ois quātitas inquātuz quātitas est cognoscit vno primo in quo stat resolutio. quo aūt primo cognoscit quātitas est vnū ipm: ⁊ ꝓpter hoc vnuz est prime quātitatis que est numeri pncipiū ⁊ qȯ numerus sicut nulla res primuz pn̄m ens alicuius generis est genus illud. Hoc igit vnuz ⁊ vnitas ꝙ est numeri pn̄m principale dicit metrū ⁊ ab hoc etiā in alijs per analogiā dicit metrū illud quo primū vnūqȯq; cognoscitur: ⁊ quo certificat ⁊ reddit ipsius esse: metrum enim cuiuslibet generis entis est vnuz: qr qȯlibet ens qn̄ in ea que ꝓcedunt ab vno gñis illius pncipio multiplicat: ⁊ extendit vnum in ipso iterat ⁊ coacervat cū alio vsq; ad vltimuz: qȯ est illius gñis marime cōpositū: ⁊ qȯ nō venit in cōpositionē alteri⁹. Et hoc est sicut in lato ⁊ ꝓfundo: ⁊ grauitate ⁊ velocitate: cuius ꝓbatio est: qr grauitas ⁊ velocitas sunt quiddā cōe in modis ꝯtrijs vtrunq; enim istoꝝ est duplex per appositionē ⁊ diminutionē sicut diximus in sexto phīsicorum. Graue enim ꝙ est quācūq; habēs motuz ⁊ iclinationē grauis: ⁊ graue iterz est: qȯ hz excedentiā in motu ⁊ icli

natione grauis. fm oes gradus appositionis infinite grauiorum et grauiorum. fm q bz diuidere magnitudine spatij in infinitum. ¶ Similr aut econtrario dicit velox qd quantumcunqz bz motum et inclinatione velocis: et iterum velox dicit qd bz excedentia motus et inclinationes velocis fm oes additiones qb9 diuidit tepus in infinitum. Velocitas enim queda est tardioris et tardioris: sicut et grauitas queda est grauioris et grauioris: et leuius et leuius: et fm has extensiones ab vno pcedentes in multitudine. In his oibus est metru et principiu id qd est primu vnu et indiuisibile fm illud genus cuius est metru et principiu. Sicut aut hoc esse diximus in discretis: et in his que extendunt ex vno per modu quo numerus p additione excrescit ex vno: ita et est in continuis: qz lz illa p diuisione no deueniat ad vnu minimu: neqz extendant ex vno minimo p additione tm qn reddit et certificat eaz qntitas vtutur in lineis vt vno quasi athomo: siue indiuisibili linea pedali. vel alia quecuqz minima ee ponitur: sicut agri mensuratores primu ponut digitu vt linea indiuisibile. ¶ Et iterato digito quater ponit scdam mensura palmu: et iterato iteru palmo quater tertia mensura posuit pedem: et ex pede vno et semisse quarta mensura ponut cubitu et hoc mo pcedetes duodecim mensuras pducunt qb9 oium ptinuas mensurar qntitates: vbiqz naqz et in oibus primu metru et mensuras querunt: tale aliqd q sit vnu et indiuisibile: hoc aut et indiuisibile est: aut simpliciter et simplr indiuisibile est sicut in numeris: aut est indiuisibile vnu qle pducens ex se virtutes qualitatu p additione: sicut in graui leui veloci et tardo: aut est indiuisibile qtis qda posito sicut in mensuris ptinuor iter mensuras primus ponit digitus: et in ponderib9 granu ordei vbicuqz in quolibet gne mensurandi entis no videt aliqd addendu vel auferendu hoc dicit esse primu indiuisibile vnu et certu oium alior metru: et ido cu in numero sit tale vnu: cui nihil penitus pot addi vel auferri: constat q metru numeri est metru et vnu certissimu: vnitate enim numeri oes semp ponut primu esse indiuisibile. ¶ In alijs vo entib9 numerandis imitant tale vnu quale est in numeris quantu posunt. Nam in stadio mensurando in continuis: et talento mensurando in ponderibus: et silr quolibet magno vel maiore accepto et posito forsan fit obliuio et ignorantia: quantu sit additu et ablatu: qz incertior e quantitas maior q minor: et ideo si iteret sup aliqd quantitas maior no certificabit mensuratum: eo q quantitas mensure est ignota: et ido additu vel determinatu in mensurando ex quantitate magna est et ignotatum. q si ignorat principiu: ignorat et ia principiatum: sed in minori quantitate: hec no est que magis est certa. et ido cu iteratur vel addit vel subtrahit ab eo qd mensurat magis certificat q maior. Et ideo oes poli et homies faciunt hoc esse metru in quolibet gne a quo primo fm sensum no ptingit auferre sensibile: et nota digna quantitate: et hoc facit in humidis et siccis et in dimensionib9 grauis et i mensuris dimensionis continue: et ido in humidis minimu ponut caduu: et in siccis modium: et in grauib9 et leuib9 siue ponderib9 granu ordei: et in dimensionib9 ptinuis digitu: et tunc putat se cognoscere totum quantum: qn cognoscunt p hoc mensuras ptinium metrum.

¶ Cap. 4m. In quo probatur fm quem modum sit vnum q est metrum in quolibet genere.

Tex.co.4.

Eodem aut mo et in reb9 oibus pcedut fm natu- existib9: et no existib9 fm arte: motu. n. oem mensuratu simplici motu et velocissimo: et hoc e motus celi q pportione habita ad id qd mouetur prissimu hz tps: et ido in astrologia tota in qua cursus et piunctiones et puentiones et distantie stellar mensurant. talis mot9 primi mobilis q nutum9 vocat est primu et metru quo oia mensurant: supponit. n. q et verum est q mot9 primi celi sit iter oes magis eqlis et velocissim9 oim alior: et ido ad illu iudicat et numerat oes alios stellar et celoru motus. ¶ Silr aut in musica primu: quo neumata mensurant est discrime siue diesis que vocat diesis qua vincit tonus semitoniu: et ido diesis est iterandu primu in musicis. Silr aut in voce litterata est primu elementu littere prime: ista aute oia: cu no sint vnius et eiusde gnis: ita sunt vnu in coi dictu q illud vnu qd pdicat de eis no est coe sicut gen9 vnu: sz potius sicut dictu est p analogia ad vnu primu indiuisibile in numeris: qz a primo vno in numeris sumit analogia ad oia alia q in diuersis gnib9 vnu dicunt. ¶ Sed hic est aduertendum q illud qd est metru primu in quolibet gne no semp numero idem et vnu indiuisibile est: q est metru: verum aliqn sunt pla q tm ponunt vt vnu: sicut in musicis ponit pm semitoniu. q bz duo discrimina q sunt due dieses: q qde no sunt duo fm auditu: sz in sermonib9 et vocib9 duo est: sz qz cantus mensurat fm melos ad auditu relatum: ido duo illa discrimia pro vno simplici ponunt. Silr aut i vocib9 litteratis q sunt syllabe dictiones et orones no possum9 ponere vna voce elmentale qua mensurent oes: sz sunt elmta et tpa plurioe elmtor qb9 mensuram9 voce prima litterata q est syllaba. qdlibet illor tm elmtor indiuisibile est: et si est tps longu mensuram9 illud duob9 breuibus fm platione et tps breue ponim9 vt vnu indiuisibile simpliciter: vt dimensuratio in musicis et vocib9 litteratis mensurat duobus: sic dictu est. ¶ Silr aut in geometricis est: qz in illis duplex mensuratio q est diameter siue linea diagonalis in qdrato qdrangulo: altera pte longiori mensurat duob9 lateribus trianguli: q ptinet angulu cui diameter subtedit. sicut pz i primo Euclidis. qz qdrata duor later valent vnu qdratu diameter: hoc aut mo mensurat et latus et oes dimensiones. ¶ Si. n. sunt nec tonales et colcates mensurant aliq nuero et vnitate illius nueri: et si no sunt tales: mensurant pportione qntitatis ptine in latere: vel i diametro sumpte: eo q multe pportiones sunt in ptinuis q ad numeros reduci no possunt: sicut pz in vltimis theorematib9 scdi libri Euclidis: metru aut oium est: sicut vnu: qz ipso cognoscim9 ex quot et qb9 est tota suba mensurati: diuidetes ipsaz subaz fm metri iteratione: aut fm quantitatez aut fm spem et forma: sicut pz p exepla andicta. Metru aut ido est vnu et indiuisibile: qz qd primu est singulis est indiuisibile p aliquez modu: no. n. silr et eodez mo omne vnu primu est indiuisibile: est. n. vnu aliqd in mensuris ptinuis pes: et in numeris primu est ipsa vnitas. et aliud est in alijs vnu primu: et ido aliqd vnu est oino indiuisibile: sicut vnu in numero: alia vo vna prima sunt indiuisibilia posita ad sensum: eo q fm sensibilitu nora nihil pot eis auferri: hec. n. volunt mensurantores esse indiuisibilia sic dictu est: forsan. n. oe ptinuum est semp diuisibile: sz de hoc hic no suscepim9 disputatione.

¶ Cap. 5m. In quo probat q vnum qd est metrum in quolibet genere est cognatum illi generi. et est in eo digressio tres excludens errores qui ex hoc oriuntur.

Tex.co.4.

Semp et id qd est metru opz esse cognatu ei qd mensurat p ipm: pz aut hoc p inductione: qz numerationis metru est dimensio. Et silr vnaqueqz longitudo pria simplr vel fm ronez metru est longitudinis: et ad eude modu latitudo latitudinis: et vox pria vocis: et grauitas prima grauitatis: et vnitatu vnitas. Sic. n. oz accipe i oib9 cognatu ipsis mensuraris metru: sz no opz ido vnitate no ee metru numeri: qz metru nueri nuerus est: et ido qz opz silr in gne puenire metru et mensuratu: qnimo opz in nueris accipe metru: et no silr in spe aliq nueri: sicut mensuratu est in aliq nueri spe: qz non sunt silr digni ad nome et rone metri nuerus et vnitas: qz sic in phabitis diximus: qnis aliqs nuerus mensuret p numerum: tm ille mensurans nuerus sicut a prio mensurate mensurat p vnitate. Et ideo vnitas dignior est noie metri: verum sic dignant vnitates ee metru vnitatu q sunt nuerus: et no dignant vnitate ee metru eo q ipsa no est nuerus. ¶ Numerus. n. e pluralitas vnitatu: et no vnitatis sicut et in quolibet cognatu metru est ponendu: et no oia mensuranda sunt vnitatib9 numeror: sic qda pithagoricor dixerut. ¶ Ex his aut q sic a nobis de vno determinata sunt. tres no dissimulandi errores surrexerunt. pp hoc. n. q oe mensurans vnu dicit ad aliqua similitudine vni9 qd est nuerus qda fuerut q dixerut: q illud vnu qd cu ente puertit: et p analogia circuit oe genus q est albu hominis vnu q qdlibet dicit est vnu numerale qd est pncipium numeri: et ex hoc sequit q vnu accns aliqd addit sup ens: et hz se ex additione ad ipm: et hoc no est verum. Alij aut dixerunt q qz vnu est qd est primu oium et dicit ad vnu nueri p analogia: et ido dixerut q ex nueris coponunt entia: et ido vnitas est q est mensura ipsor: et contra has duas opiones in phabitis satis e disputatu. Contra prima oinz disputatu est in qrto pscdam aut disputatu est in primo. ¶ Est aut tertia opio dicens q in quolibet gne primu illius gnis est illud indiuisibile qd e mensura alior: sz tm determiare debet illud indiuisibile diuersificatur p tres differetias; qda. n. dicut q primu in gne substatie:

Digressio

Rōnes p opi nōe Auer. h ca. 7. vbi asserit vel eē metrū p̄dicamenti sube.

q oīa alia mēsurat ē motor primus ⁊ eē̄ntia primi motoris. Alij aūt dicūt q primū illud eē nā gn̄alissimi. ¶ Et tertij dicūt: q hec eē mā prima: hij aūt q dicūt q primū in gn̄e sube que est ens vex ⁊ pfectū eē motor primus has pro se inducūt rōnes: primū .n. fm p̄dicta est id q maxie eē idiuisibilis simpl'r: maxie aūt idiuisibile simpl'r est motor p̄mus: q est idiuisibilis ⁊ impribilis ab h̄ns magnitudinē penit⁹. ¶ Amp. id est metrū ad cui⁹ eē alia mēsurata gradū entis accipiūt: oīa aūt scda sunt in gradu entitatis p aliquē accessum ad primū: videnk igit scda mēsurari p primū. ¶ Amp. nunq̄ in aliquo ordine primū mēsurak p scdm sed ecōuerso: cū igit p̄mus motor sit oīu3 primū videbit p̄mus motor eē metrū oīum. Adhuc aūt ei⁹ qd eē metrū videk eē p̄priū q sit cā: est aūt p̄mus motor p suū itellectū agētē eā: eē igit primū mēsurās: his ⁊ hui⁹ rōnib⁹ assentit Auerrois ⁊ sui sequaces primā cām dicētes eē metrū entis. ¶ Obijciet autē aliqs in 2riū: q: id est metrū qd iterak in his que mēsurāk: s3 primus motor nō sic iterak i entib⁹. Adhuc aūt id qd metrū est aliud est de suba mēsurati: sicut vnitas aliqd est de suba nūeri: p̄mus aūt motor cū entib⁹ nō cōmiscek. ¶ Hi aūt qui dicūt nām gn̄alissimi eē primū mēsurās ⁊ metrū duas potissimū iducūt rōnes: vnā qdē q: hoc est primū idiuisibile simpl'r in gn̄e. Alia aūt: q: nā gn̄alissimi est subm primū iteratū in oībus que sūt einsdē gn̄is ⁊ hoc dicūt debere cōuenire metro. Sed 2tra eos est q nā gn̄is nihil certificat neq difinit: metrū aūt certificat ⁊ diffinit id cui⁹ est metrū. ¶ Illi vo q dicūt q mā est primū mēsurās dicūt hoc triplici rōne. vna qdē est: q: metrū ⁊ mēsuratū nō cōueniūt spe sed gn̄e ⁊ pcāte: ⁊ hoc p3 in nūero q mēsurak vnitate q̄ 2uenit cū eis nō spe sed potētia solū: q: sicut dicik in arithmeticis vnitas ptāte est ois nūer⁹. ¶ Alia āt rō est: q: metrū est iteratū in his quox est metrū: nihil aūt iterak in entib⁹ nisi suba māe. ¶ Tertia rō est: q: mā est sola p̄ms q̄ subijcik oī sbe: ⁊ cum primū subm debeat eē p̄mū metrū ei⁹ qd sit ex ipso: sicut numerus ex vnitate videk p̄ma mā eē metrū. ¶ Obijcik enī 2 istos: q: mā p idē nō iterak in sub a3 poti⁹ p diuisionē. Adhuc āt: q: mā icerta est: ⁊ nō itellik nisi p analogiā ad formā: ⁊ q est icertū diuidik ⁊ nō h3 metri rōnē. Adhuc multitudinis in nūero nō est cā nisi diuisio māe: igit mā in entib⁹ h3 se sicut nūeracū ⁊ nō numerās. ¶ His igit oīb⁹ sic digestis: videk dici melius cū Auer. q p̄mus motor p itellm suū ē mensurā entis q est in suba: itellect⁹ .n. suus sicut in seqūtib⁹ p̄babik est cā entis: ⁊ lumē itellect⁹ sine forma est hypostasis entiū iteratū in ipsis entibus: ⁊ 2ferēs oī enti eē̄ntialiter eē: ⁊ ad ipm mēsurata entia entitatē hūt lōginqorē vel p̄pinquorē: ⁊ illud lumē fm q est in p̄prija eē̄ntialib⁹ ⁊ nālib⁹ maiorē ⁊ minorē accipit determinationē. Et ideo ens determinatū mēsurak a p̄mo penit⁹ simplici: cui nulla facta est oppositio: ⁊ qn̄ dicik q metrū eē aliqd de suba p3 iam eē verū q l3 p̄mus motor p subā3 nō sit de nā entiū: tn̄ p lumē itellect⁹ substātificat entia sic color: ea substātificant p lumē qd est in p̄spicuo. In se aūt est certissimū simplicissimū ⁊ mālfestissimū fm nām l3 quo ad nos sit occultū pp nostri itellect⁹ debilitatē. ¶ Illi aūt q ponūt nā3 gn̄alissimi eē metrū pura ⁊ eē̄ntia rōne moti sunt: ⁊ adhuc nec videk cōsentiēdū eē dicis eox isufficiēti. n. crediderūt signo: q: simpl'r ⁊ p̄mū fm itellectū nō necio est metrū: nisi ⁊ alia 2currāt que 2ueniūt metro: hoc est q reddāt ⁊ certificēt ea quox metra sūt in q̄titate: quātitatē aūt dico fm accessum ad ens primū ⁊ verū vel fm recessū ab illo. ¶ Hāc enī extēsionē ad similitudinē quātitatis h3 oē ens: qd p̄cedit ab itellectu p̄mo: s3 de hoc multū diximus: ⁊ adhuc in sequētib⁹ plura dicemus. ¶ Hi aūt q mām posuerūt eē metrū oino p̄ter rōnē dixerūt p̄pter rōnes que in 2riū3 adducte sunt: l3 enī3 metrū in spe nō 2ueniat cū mēsuratis tn̄ rōnē mēsurātis nō h3 prima mā s3 potius prima forma sicut diximus: ⁊ dico primā q est fm esse prima ⁊ nō fm rōnē tn̄. Et ex his p3 solutio dubiorum.

Tex. cō. 5.

¶ Cap. 6m. In quo per rationē Pithagore ostendik quid sit primū mensurans in entibus.

SUnt qdā Pithagore vestramēta sequētes q metrū rex dixerūt eē sciam ⁊ sensū: eo q sicut diximus in q̄rto hui⁹ sapie libro rex ponūt eē in apparēdo hoī p sensū ⁊ sciam: ⁊ q res sequunk ea que sunt in aīa potius q̄ ecōuerso. Dicti aūt istius cā fuit: q: cognoscim⁹ magis id qd mensurat q̄ cognoscam⁹ mēsuracū: id enī3 p qd certificak icertū ectū est: ⁊ cognicū: certificak aūt mēsuracū p mēsurā certā3. Supponebāt aūt isti q id qd est in aīa certissimū est ⁊ notissimū sed tn̄ istud dictū falsū3 est: s3 poti⁹ cū res extra aīa3 existes sint cā nostre scie poti⁹ res extra aīam existes mēsurāt aīa3 fm sensū3 ⁊ cognitionē q̄ ecōuerso: ⁊ in talib⁹ accidit nobis. sic si dicam⁹: q aliquo alio a nobis nos mēsurāte nosipsos cognoscim⁹ fm q quāti sumus cū cubitū3 nos mēsurātē nobisipsis superponimus. ¶ Sic enim sp̄ēs rex accipiendo nostrū itellectū ⁊ iuenimus ⁊ cognoscimus sicut subtiliter in scdo libro de itellectu ⁊ itelligibili nos ostēdimus: Pithagoras vo oīum rex dixit eē metrū hoīem sciētē hoīem: no enim talis est sciēs ⁊ sentiēs: metrū aūt eē sciens ⁊ sentiens: iō q: sentiēs h3 sensum: ⁊ sciens h3 sciam ⁊ sensum: ⁊ sciam dicimus eē metra subiectox sensibiliū ⁊ scibilium: q: sensus est sp̄ēs sensibiliū ⁊ itellectus est sp̄ēs scibiliū sicut in libro de aīa tertio eē ostēsum. ¶ Dicimus enī3 q sensus ⁊ scia nihil sunt supabundās sup formas sensibiliū ⁊ scibiliū: ⁊ iō dicētes hāc positionē rōne inducta aliqd dicere videntur: ⁊ l3 falsum dicāt sic oppināntes: nī ex rōne dicti eox accipimus: q vnū in rōne nois est qd maxime dicimus esse metrū: ⁊ hoc eē primū idiuisibile nocū ⁊ certū: ⁊ hoc qdē p p̄us 2uenit quātitati: ⁊ deinde 2uenit ēt qualitati p posterius: ⁊ hoc est palā p predicta: tale aūt qd h3 ⁊ nomē ⁊ rōne3 metri erit in aliquo tale si est indiuisibile fm quātitatē: ⁊ in alio si est idiuisibile fm qualitatē. vnde necesse est: q illud vnū qd eē metrū sit idiuisibile: aut simpl'r aut inquātū vnū ⁊ primū est pōne: sicut in antehabitis determinatū est: q: vo vnū sic ponik p qd quātitas mēsurak vniuscuiusq necesse est diuersa poni: que qdē l3 in se idiuisibilia sint: tn̄ ad pōdus vel aliter ad mēsurā relata supponunk certe ⁊ idiuisibilis eē quantitatis. Oīa enī extēsa ex vno aliquo principio fm eē intelliguntur: ⁊ fm extensionē hāc hūt fm suā nām quādā quātitatē: ⁊ inquātū talia sunt mēsurabilia p vnū: ⁊ hoc qdē vnū ex quo extēdunk in sensibilib⁹ sp̄ēm sensuū: ⁊ in scibilib⁹ speciē intellectus dixit eē Pithagoras ⁊ iō dixit sensū3 ⁊ intellectū esse mēsurā oīum. Est aūt hoc primū vt dicimus lumē itelligētie determinatū ad nām entis in gn̄e: ⁊ q: hoc sic est p determinationē factā ad genus diuersū3 est. Ideo primū mensurās in generib⁹ entis est diuersū3: ⁊ p similē modū diuersum efficik in specie: qn̄ ad spēm determinak: ⁊ iō in sp̄ēbus diuersis sunt metra p̄ima diuersa: ⁊ aliqn̄ est accipere sub specie aliqd idiuiduū q simplicius ⁊ pucius illā accipit nā3: ⁊ illud idiuiduū aliqn̄ dicik metrū eē aliox que sunt in eadē spe: eo q ad modū ei⁹ mēsurak nā spēi in alijs l3 .n. species 2ria nō fm magis ⁊ minus dicāt de substātijs: tn̄ qn̄ accipiuntur fm esse ⁊ fm q sunt nature subiectox in cōsequentib⁹ se potentijs nālibus habenk fm magis ⁊ minus.

3. de anima tex. cō. 38.

¶ Cap. 7m. In quo determinatur que sit vna nā in quolibet gn̄e prima vtrū sepata vel 2iuncta: ⁊ si 2iuncta que sit illa.

Tex. cō. 6.

ESt autē nūc ingrediendū qd sit illud vnū3 qd est principiū ⁊ metrū entiū3 fm subam ⁊ naturā3: vtr3. v3. se hēat vnū3 illud quēadmodū supius in tertio libro in qōnib⁹ tractauimus de ipso: vel nō. vbi inq̄sitū est qd est illud vnū s3 subā3 ⁊ nām: ⁊ quō nos op3 loq de ipso: vtrū m. v3. loquēdū3 sit de ipso quasi de suba aliqua existe que sit substantia vna einsdē vni⁹ de quo loqmur sicut oēs prius Pithagorici dixerūt vnitatē esse p̄ncipiū oīum quasi vnā substantiam existentē oīum: ⁊ sicut posterius post Pithagoras dixit Plato ponēs vnū3 q est idea eē principiū oīu3 aut magis sit illud vnū3 q̄dā nā que supponik phice. Et op3 quere de vno fm quē modū op3 notabilius ⁊ significatius dici: sicut quidā nāllum dixerunt q nō posuerunt principia mathematica: physicox enim alius illud vnū3 qd est oīu3 principiū3: dixit esse amorē eo q amor est vnitiu⁹ amātiū. Alius aūt magis respiciens ad nām dixit illud esse aerem p̄pter humidū3 subtilis cōtinuās q est aeris p̄priū. Alius autē dixit illud esse ifinitū3: eo q nihil est extra ipm. ⁊ iō cōuenit ei maxime esse vnū3. ¶ Obijciences autē contra eos qui mathematica ponebant dicimus q si est sicut in septimo sop̄a p̄bauimus ⁊ in qnto: q nallū3 vlium pōt eē suba rerū sicut diximus in septimo cū sermo haberek de suba ⁊ ente: tunc

etiã eẽ nõ põt ꝙ hoc vlẽ vnũ qð Pitbagoras ꝛ Plato po-
nũt eẽ genus oĩuʒ ſit ſubã rex: vle .n. nõ eſt vnũ qd ꝑter mul-
ta in qbus hʒ eẽ ꝛ eſt cõe ad illa ſm ꝑdicationẽ ſolũ: ꝛ nõ ſʒ
eſſe ꝛ ſubſtãtiã vnã que ſaluat in oĩbus illis: ꝛ palã eſt ex ibi
dictis ſicut ens ꝙ eſt ꝑdicatũ cõe nõ eſt ſubſtãtia entiũ: ita
nec vnũ qð ↄuertit cũ ipſo ꝓpter eandẽ rõnẽ: hec enim duo
ens ꝛ vnũ maxime ꝛ vliter ꝑdicant de oĩbus. qꝛ igit genera
que ſunt minus vlia nõ ſunt nature quedã ꝛ ſubſtãtie ſepa-
rabiles ab alijs. ideo nec vnũ ꝛ ens que ſunt magis vlia cõ-
tingit eẽ naturas ſeparatas ab alijs: ꝛ pp eaſdem cauſas nec
ens nec vnũ nec genera alia ſunt ſube q̃daʒ ꝛ nãe ſeparatee.

Tex. cõ. 7.

Amp. aũt neceſſe eſt ꝙ in oĩbus ſilr ſe hẽant ens ꝛ vnum:
qm̃ igit in quolibet gñe entis eſt aliud ꝛ aliud vnũ ſicut eſt
alia ꝛ alia nã entis ſicut ꝛ in quãtis eſt vnũ ꝙ eſt de nã quã-
titatis palã eſt ex predictis: in oĩbus entiʒ illis ↄ̃taliter ſiue
vliter querit qd in quolibet gñe vnũ ſicut querit qd eſt nã
entis in ipſo. ꝛ hec queſtio iõ eſt qꝛ nõ eſt ſufficiẽs dicere ꝙ
hoc idẽ vnũ ꝙ eſt primũ ꝛ vle ſit ꝓpria vniuſcuiuſqꝫ generis
nã. Sed ſicut querim⁹ de colorib⁹ qd eſt color vnus ꝛ pri-
mus ꝛ dicim⁹ illũ eẽ albũ: ꝛ deinde ꝓducim⁹ alia que ſũt de
genere coloris: ex hoc ꝑmo colore ꝛ ei⁹ ↄ̃rio nigro. Ex hijs
enim duob⁹ oĩa que ſunt de genere coloris videnť eſſe geni-
ta: ꝛ nõ ſũt genita ſicut ex duob⁹ principijs: ſed potius ſicut
ex habitu ꝛ priuatiõe: qꝛ dicimus ꝙ nigrũ eſt priuatio albi:
ſicut tenebra eſt priuatio lucis. Ita dicimus ꝙ eſt vniuſcu-
iuſqꝫ nã vna prima ex qua ſicut ex principio ꝓcedũt oĩa que
ſunt generis illius: vnde ſi entia oĩa eẽnt colores entia eẽnt
q̃dã numerus ꝓcedẽs ex vno primo ꝙ eſt color albus palã
aũt eſt qꝛ quorũdã entiũ ſicut dictũ eſt vnũ eſt eſſe ſicut colo-
rũ. Si tñ in colorib⁹ ſicut dictũ eſt aliqd ꝙ vnũ hʒ eſſe pri-
mũ vt albũ: hoc enim forte verius eſt lumẽ ꝙ eſt color ſub-
ſtãtia: ſed de hoc hic nõ facimus viz. Sed qð diximus gra-
tia exẽpli eſt inductũ. Similr aũt ſi oĩa entia eẽnt melodie
tũc numerus entiũ nõ eẽt numerus ſeparatus: ſʒ poti⁹ nume-
rus entiũ eẽt diſcrimẽ primũ ꝙ eſt dieſis ſiue ſemitoniũ: ſe-
mitoniũ enim hʒ duas dieſes ſiue vnũ diſcrimẽ dieſuʒ ꝛ nu-
merus ſeparatus nõ eẽt ſubã eoꝝ ꝛ vnũ primũ q̃deʒ eẽt aliqd
ſeparatũ: ſed eſſet ſubã entiũ: nõ enim tũc vnũ ꝙ eſt ſepara-
ta vnitas eẽt entiũ ſubã ſm hãc poſitionẽ ſed primũ diſcri-
mẽ dieſum ex qbus eſt ſemitoniũ. Similr ſe hʒ ꝛ in ſonis
elemẽtoꝝ. Si enim entia eẽnt numerus ſonoꝝ: ꝛ vnũ ꝑmuʒ
de ſoni nã eſſet ſubſtãtia rex ꝙ eſt forte elemẽtũ vocale qð
eſt p ſe ſonãs primũ ꝛ eodẽ modo ſi entia eſſent figure orto-
gonie hoc eſt rectilinee: tũc entia eẽnt nõ numerus ſeparat⁹
ſed numerus figuraꝝ. ꝛ vnũ illius numeri eſſet primũ orto-
goniũ qð eſt trigonũ ex quo fieret oĩs figura: eadẽ ſit ratio
eſt ẽt in alijs generib⁹ entiũ: ꝛ ꝓpter hoc ſi ſic ꝓcedat i alijs
ſicut in paſſionib⁹ ꝛ quãtitatib⁹ ꝛ qualitatibus ꝛ in motu: ꝛ
dicať ꝙ entia ꝑdicto modo numeri ſunt ꝛ vnũ aliqð primũ
eſt in oĩb⁹ ex quo ꝓducunť. tũc pʒ ꝙ entia nõ ſunt numerus
ſimplr ſed numerus q̃dã: ꝛ vnũ nõ ſimplr ſʒ aliqd determi-
nate nature vnũ eſt ꝑm ꝛ ſubã eoꝝ. Si vo hoc idẽ vnuʒ eſt
ſubã: tũc etiã in ſubſtãtijs ſiue in gñe ſubſtãtie neceſſe eſt ſi-
militer ſe hẽre: ſicut eniʒ diximus ſilr ſe hʒ in oĩb⁹ qð dictuʒ
eſt: palã igit eſt ꝙ vnũ in quolibet genere eſt cuiuſdã natu-
re: ꝛ hoc qdẽ vnũ qð eſt ꝑm ꝛ vle nullius generis determi-
nati eſt nã: ſed eſt multiplicatũ p analogiã ꝛ diuerſuʒ in oĩ-
bus: ꝛ eſt ſicut in colorib⁹ color vnus primus: manifeſtũ eſt
igitur ꝙ vnũ ipm̃ ꝙ ſicut in ſubſtãtia eſt primũ ipm̃ eſt vna
ſubſtãtia prima in genere ſubſtãtiaꝝ.

Tex. cõ. 8.

Quia vo vnũ ꝛ ens
ſignificãt idẽ ſʒ mõ diuerſo. iõ vtrũqꝫ iſtoꝝ ſequit ꝛ circuit
oẽs cathegorias: ꝛ qꝛ p vnũ ꝛ eandẽ rõnẽ nõ ſunt hoc in ali-
qua vna cathegoria manifeſtũ eſt ex predictis: nõ eniʒ ſunt
vniuoce de oĩb⁹ predicata ꝛ in quid ſiue ſubã: neqꝫ in quale
predicanť de oĩbus neqꝫ in quãtũ: ꝛ ſic de alijs. ſed in ꝑdica-
tione ſimilr ſe hʒ vnũ tanq̃ ens ꝛ neutrũ addit aliqd diſtin-
guẽs aut diſtinctũ ſuper his de quo ꝑdicať niſi forte in mo-
do q in priuatione cõſiſtit: ſicut nos in ſuperiorib⁹ huius ſa-
piẽtie oſtẽdimus ꝛ iõ cũ dicit vnus hõ nihil dicit diuerſuʒ
ab hoĩe hoc qð additur vnũ queadmodũ nihil diuerſuʒ di-
citur cũ dicit hõ ꝛ hõ ens. Nihil ergo diuerſuʒ dicũt ens
ꝛ vnũ preter qd ꝛ preter qualis ꝛ ꝑter quãtũ. ꝛ in his omni-
bus idẽ eſt quid vnũ eſſe ꝙ eſt qd eſſe: ꝛ quãtuʒ vnũ eſſe: ꝛ
quãtũ eſſe: ꝛ quale vnum eſſe: ꝛ quale eſſe.

Tractatus ſecundus .x. libri prime philoſophie qui de op-
poſitione vnius ꝛ multi ꝛ eiuſdem ꝛ diuerſi: ꝛ equalis ꝛ in-
equalis. ꝛ ſimilis ꝛ diſſimilis.

Cap. ꝑm. De oppoſitione vnius ꝛ multi ꝛ eſt in eo di. de.
quatuor genera oppoſitorum.

Tex. cõ. 9.

His habitis oꝝ nos de-
terminare oppoſitionẽ que eſt iter vnum ꝛ
multa: ꝛ qꝛ vnũ in ſubã eſt idẽ ꝛ vnũ in q̃ti-
tate eſt equalis: ꝛ idẽ in q̃litate eſt ſile. Oꝑʒ
nos ẽt loqui de oppõne que eſt iter idẽ ꝛ di-
uerſum ꝛ de ea que eſt iter equale ꝛ iequa-
le ꝛ de ea q̃ eſt iter ſimile ꝛ diſſile. Dica-
mus igiť icipiẽtes ꝙ vnũ ꝛ multa q̃buſdã modis opponun-
tur. vnũ eniʒ ꝛ pluralitas que eſt multitudo q̃daʒ ſe hñt ad
inuicẽ: ſicut diuiſibile ꝛ idiuiſibile. Omne eñi qð eſt plurale
ꝛ multũ dicit. aut diuiſuʒ in plura ſi pl̃ralitatẽ habet actua-
lem: aut dicit vt diuiſibile ſi pluralitatẽ habeat in potentia:
vnũ aũt aut dicit ſimpliciť ꝛ indiuiſibile oĩno: aut ſi quideʒ
eſt diuiſibile ſm potentiã tñ ſupponiť vt idiuiſuʒ ſm actuʒ.
Quoniã ergo iam ſcimus ex hijs que in logicis determi-
nata ſunt ꝙ ↄ̃trapoſitiones ſiue oppoſitiones quatuor mo-
dis dicunť: quoꝝ vnus eſt oppoſitoꝝ ſm priuationẽ ꝛ habi-
tum. Alter aũt ſm ↄ̃trarietatẽ. Tertius ſm ↄ̃dictionez. Et
quartus ſicut opponunť relatiua: ꝛ ʒ nos hic de cõtradictio-
ne ꝛ oppoſitiõe relatiuoꝝ nõ idigeamus ad pñs. Dicamus
igitur ꝙ ſm ꝑdicta apparet ꝙ vnũ ꝛ multũ que ſe hñt vt in-
diuiſibile ꝛ diuiſibile nõ opponunť ſʒ ↄ̃tradictionẽ neqꝫ op-
ponunť vt ad aliqd dicta: vnũ aũt dicitur ꝛ oſtendiť eſſe ex
cõtrario ſuo ꝙ ſibi opponiť ſicut ex diuiſibili dicit ꝛ oſtendi-
tur indiuiſibile: ſicut oĩs priuatio dicit ꝛ oſtendiť ex ſuo ha-
bitu. Dicit eñi priuatio per diffinitionẽ habitus ꝛ oſtendi-
tur ex ipſo: qꝛ habit⁹ eſt ꝑncipiũ cognitiõis priuationis ꝛ ſic
indiuiſibile oſtẽdiť ex diuiſibili: pluralitatẽ eniʒ ſm ſenſum
magis q̃ʒ vnitatẽ cognoſcimus ꝛ diuiſibile magis eſt ſenſi-
bile q̃ʒ indiuiſibile: ꝛ ideo ſm rõnẽ que accipit a ſenſu diuiſi-
bile ꝛ pluralitas ſunt priꝰ q̃ʒ idiuiſibile ꝛ vnũ. Eſt autẽ
hic valde attẽdendũ ꝙ cũ nos ante determinauerimus ꝙ
vnũ idiuiſibile eſt metrũ certificãs eẽ entiũ: ꝛ priuatio nihil
penitus certificet ꝙ vnũ nõ põt eſſe priuatio nec opponi vt
priuatio multo. Sed potius cũ vnũ ſit ſimplex ꝛ añ ſe nõ ha-
beat aliqd prius nõ põt exponi p aliqð poſitiuum ſiue affir-
matiuũ: ſed exponiť per cõſequẽtez negationẽ que nihil eſt
ipſius: ſed nã que ipm̃ eſt procedit affirmata ꝛ poſita ꝛ iõ lʒ
ſm ſuũ nomẽ dicať a priuatiõe tñ ſm nãm habitus eſt ꝛ po-
tẽtia affirmatiua: ꝛ ideo oppoſitio que hic determinata eſt
inter vnũ ꝛ multa oſtẽſa eſt eẽ ſm nomẽ. Nomẽ aũt iam di-
ximus ipoſitũ eſſe a negatiõe ↄſequẽte. Et eadẽ ratio eſt
in eo ꝙ dicit primũ ꝛ in eo ꝙ dicit ꝑncipiũ: quoꝝ vtrũqꝫ ex-
poniť per ↄ̃ñtẽ ſe negationẽ ꝛ hec eſt interpretatio nominis
quo ad nos facta ꝛ nõ ſm rem ipſam. Scias aũt ꝙ vnuʒ
noiatũ ſtatim in intellectu relinquit formã ſuã: ꝛ ſm hanc for-
mã opponiť multo ſm modũ ↄ̃trarietatis ꝛ nõ ſm ſuppoſi-
ta: ꝛ hoc pʒ qꝛ vnũ eſt de cõſtitutione multi ꝙ nõ poſſet eſſe.
Si opponeret ei ſm ſuppoſitũ. Sic igiť in forma opponi-
tur cõtrarie ꝛ in noĩe opponiť priuatiue ꝛ in ſuppoſito non
opponiť: ſed eſt cõſtituẽs multũ: hoc aũt qð eſt multũ oppo-
ni hʒ ad paucũ ſicut opponunť relatiua ad vnũ aũt hʒ op-
poſitionẽ ↄ̃trarietatis ꝛ priuationis: qm̃ multũ eſt excedẽs
ab vno p diuiſionẽ: ꝛ diuiſio priuatio eſt vnitati ſpotius q̃ʒ
vnitas priuatio diuiſionis. diuiſio .n. oĩs in rõne priuatio-
nis ↄ̃ſiſtit. Et iõ Pitbagoras poſuit eã eẽ de nõ entib⁹.
Si aũt opponiť ꝙ ↄ̃traria nata ſunt fieri circa idez vnitas
aũt ꝛ multitudo nõ ordinanť ad idẽ dicendũ iſta nata ſunt
fieri circa idẽ: qꝛ oĩs multitudo ꝓcedit ex vno: ꝛ hoc vnũ in
generib⁹ diuerſis diuerſuʒ eſt vt dixim⁹ paulo ante: ꝛ talis
ordo ad vnũ ſufficit ↄ̃rietati in genere. Si aũt accipianť cõ-
traria phica que ſunt agẽtia ꝛ patiẽtia: tũc ↄ̃ria ſũt circa idẽ
ꝙ eſt mã ſubiecta ſicut pʒ ex determiatis a nobis in phicis.
Attẽdendũ eſt ẽt ꝙ nõ ens nõ opponiť nõ enti nec poten-
tia potẽtie: ſʒ ens enti opponiť ꝛ act⁹ actui opponiť ꝛ actus
potẽtie: ꝛ ſm oppoſitionẽ entis ad nõ ens qñ ad idem refer-
tur eſt ſumpta oppoſitio ↄ̃dictionis. Scðm oppoſitionez

actē qua actus actui opponit est sumpta oppō relatiuoꝝ in qua p oppōnem respectuū oppō est q' vtrūq₃ refert ad reliquū: ꝛ iō vtrūq₃ est de alteri⁹ rōne. Sm oppōnē aūt actus ad potētiā est duplex oppō: aut enī₃ potētia dicit diminutionē₃ in actu tm: aut in actu ꝛ in pncipijs subiecti sm q̄ subm receptibile est habit⁹: ꝛ pmo qdem mō est oppō ꝯrietatis: ꝛ iō vnū ꝯtrarioꝝ vt priuatio se h₃ ad reliquū ꝛ est mot⁹ de vno ad aliud ꝛ ecōuerso. Sm reliquū aūt modū est oppositio que dicit priuationis ꝛ habitus ꝛ est motus de habitu ad priuationē sed nō regressus de priuatione ad habitū: sicut iam in antehabitis in nono libro determinatū est: nec possunt esse plura genera oppositoꝝ: ꝛ q₃ prima non sunt nisi ens ꝛ non ens ꝛ potētia ꝛ actus ꝛ ista adinuicē ꝛ ad vnū pluribus modis sm cōpositionem cōparari non possunt: hec aūt subtilius ꝛ plurias in logicis sunt determinata.

¶ Cap. 2m. De oppositione eiusdem ꝛ diuersi ꝛ similis ꝛ dissimilis ꝛ equalis ꝛ inequalis.

Tex.cō.

Sicut aūt iā₃ ante descripsim⁹ vbi distinximus ꝯtraria in gnro hui⁹ sapie libro vnius qde₃ in substātijs pprius effect⁹ est idē ꝛ in q̄titate siue: ꝛ in q̄titate equale: ꝛ pluralitatis vo siue multitudinis in substātijs qdē est diuersū: ꝛ in quātitatib⁹ adt ineq̄le ꝛ in qualitatib⁹ dissimile. ¶ Cū aūt ide₃ dicat multiplr: vno qdē enī₃ mō dicit idē q₃ ꝛ rōne forme ꝛ numero māe est ide₃: ꝛ hoc vocat idē numero sicut tu tecū es idē numero: hoc enī₃ ꝛ spe forme ꝛ numero māe est vnū ꝛ idē. ¶ Amplius aūt dicim⁹ idē si est vna rō prime subē sm formā sicut sm spēm lineaꝝ dnr linee q̄ sunt equales rectilinee dicunt eedē rñ illa ꝛ eq̄lia inter se trigonia eadem trigonio sibi equali quāuis sint plura sm numeꝝ: s₃ in talibus id qd facit idētitatē est vnio quā facit eq̄litas: quia p nullā formā inequalitatis abinuicē sepant. ¶ Similia vo

Tex.cō.

sm spēm sunt illa que nō sunt eadē simplr sm numeꝝ entia nec sm suba₃ differētia ꝛ tñ ipsoꝝ est vna qualitas: ꝛ iō maior minori est sile q̄uis sit aliud ab ipso ꝛ inequale q₃ vnius sunt q̄litatis sicut inequales recte linee: hee nāq₃ sunt qde₃ adinuicē similes sed nō sunt simplr eede₃. ¶ Alia vo dicuntur similia si hñt eandē spē₃ ea in qbus magis ꝛ minus est: tñ in illa specie nō sunt magis ꝛ minus: q₃ ide spēs illa est similitudo eēntialis eoꝝ sic hoies siles sunt adinuicē l₃ vnus sit maior ꝛ alter mior: vt puer ꝛ gigas ꝛ nanus. ¶ Alia iteꝝ dicunt silia: si eadē passio insit eis sm spēm q̄uis illa passio insit eis sm magis ꝛ minus: sicut duo alba quoꝝ vnū est magis alboꝝ reliquo. ¶ Alia adt iteꝝ silia dnr. que l₃ plura habeāt ꝛ in vno nō simplr ꝯueniāt: aut etiā hēant simplr altera abinuicē tñ pebra sūt hoc est p̄xe manib⁹ ꝛ in p̄ōptu est fa cile reducere eā incōuenientiā sicut stand simile est argēto aut auro cubicūdo ignis ꝛ crocea simile est rubeū: ꝛ cholere rubee ignis: q₃ per facilē additionē p̄xe manib⁹ est reducere stannū ad argēti ꝯuenientiā: ꝛ aurū ad ruborē ignis ꝛ croceū ad ruborē ꝛ cholerā ad ignis rubedinē: palā₃ est igit q₃ diuersum ꝛ dissimile dicit multis modis ꝛ aliud et dē oppositionis mō ad idē q₃ aliud est diuersum. Et iō sicut omne ad oē ꝛ qdlibet ad qdlibet ē idē vel diuersu₃. Ita omne ad omne ꝛ qdlibet ad qdlibet est idē vel aliud. ¶ Aliud aūt di-

Quot modis aliqd dr aliud ab aliquo.

citur ab aliquo: si nō h₃ secū idētitatē in rōne forme ꝛ numero māe. quapropter ꝛ tu ppinqs tibi diuersus es ꝛ aliō ab eis. ¶ Alio aūt mō dicit aliud ꝛ diuersum vt in mathematicis p oppōnē ad illū modū eiusdē que dicimus eē rectarū lineaꝝ ꝛ equaliū trigonioꝝ: sicut linea curua aliud est a recta ꝛ quadratū a trigono. Diuersum igit ꝛ idē dicit omne ad omne. ꝛ cā est q₃ omne qd est ens ē vnū ꝛ idē causat ab vno ꝛ opponit ei diuersu₃ ꝛ aliud: ꝛ hoc supponit ens ꝛ neutruz eoꝝ ꝯuenit nō enti: q₃ inter idem ꝛ diuersu₃ siue aliud nō est oppō ꝯtradictionis vt vnū sit ens ꝛ alteꝝ nō ens: ꝛ iō

In nō entib⁹ nō est idētitas neq₃ diuersitas.

neutrū eoꝝ dicit in hijs que nō sunt entia q₃ sint idē vel diuersa vel alia. Sed in entibus omnib⁹ dicitur alteꝝ eoꝝ: sicut enim sequit q₃ omne ens enti est vnū cū ipso aut non vnū aptū natū esse cū ipso: ꝛ ens ꝛ vnū conuertunt. Ita dicere opz q₃ idem ꝛ diuersum est omne ens enti. Idē igit ꝛ diuersum talē habēt adinuicē oppositionē qualis determinata est: ꝛ aliud est idem cū diuerso: q₃ aliud ꝛ diuersu₃ distantiam dicūt sm substātiā ꝛ vtrunq₃ illoꝝ causat a diuisione que est causa pluralitatis ꝛ multitudinis: ꝛ ideo vtrunq₃ ea lem ad idem habet oppositionē qualis est inter vnū ꝛ multa. ꝛ hāc iam in antehabitis sufficiēter determinauimus.

¶ Cap. 3m. De differentia ꝛ diuersitate ꝛ contrarietate.

Tex.cō.

Differētia vo ꝛ diuersitas aliā quādā hñt diuersitatē siue determiationē: eo q₃ ista aliū hñt respectū ꝛ resolutionē q₃ idē ꝛ diuersum. ¶ Diuersum enī₃ cū sit diuersu₃ ab aliquo nō ē necessariū eē diuersu₃ alicui i quo ꝯueniat secū: ꝛ hoc est iō q₃ idē ꝛ diuersum sequunt oē ens. Omne. n. ens omni enti est aut idē aut diuersum: siue ꝯueniat in aliquo cū ipso: aut nō. Sed q₃ dīa dīa aliqd vnū₃ in quo est prāte diuidit: iō ppie loquēdo id qd est differēs ab aliquo p differētiā est differēs alicui vni q₃ diuidit cū opposita sibi differētia: pp qd necesse est q₃ ide₃ aliqd sit cū illo a quo didit p dīam: hoc aūt idē in quo dīa ꝯueniunt est aut genere idē gnālissimo aut subalterno: aut ē specie idē si habeāt dīa₃ qualitatū actiuaꝝ vl passiuaꝝ accidētaliū. omne nāq₃ differēs aut differt gnē aut spē. ꝛ gnē qdē differētia dicunt nō qdē quoꝝ nō est vna coelemētatio cathegorie: sed potius quoꝝ nō est vna cōis mā que sit subm primū: ꝛ hoꝝ nō est trāsmutatio adinuicē: p̄nt tñ eē in vna cathegoria eo q₃ ois differētia ppie loquēdo est in genere predicamenti. Quoꝝ aūt nō est aliqd vnū nisi ens ꝛ vnū sunt qdē diuersa abinuicē: sed nō differētia ppie loquēdo. ¶ Alia tñ ꝛ diuersa sunt ꝛ largo mō differētia quecūq₃ sm figurā cathegorie sunt alia ꝛ alia. ¶ Specie vo sunt dīa quoꝝ ide₃ est genus primū. Si aūt idē est genus remotū adhuc dnr eadē spe s₃ minus ppie: ꝛ hoc mō si sunt spēs diuerse dnt ēt min⁹ proprie differētia spe. Genus eni dicit illud sm qd ea que differūt specie ambo idē ꝛ ꝯuenire dnr. ¶ Cōtraria vo dicunt esse dīa: ꝛ ipsa ꝯrietas dicit q̄dā esse differentia: q₃ aūt hoc bene supponimus sicut veꝝ eē palā erit p inductionē: oīa aūt quecūq₃ differētia sunt ppie vident in aliquo eadē eē: ꝛ nō solū esse diuersa in oībus sed queda₃ diuersoꝝ sunt genere diuersa: q̄dā adt nō. sed sunt in eadē coelemētatione cathegorie. Que aūt sunt eadē specie sunt in eodē gnē: in alijs āt determinatū est que sunt eadē gnē subiecti vel diuersa. hoc enī₃ in logicis logice ꝛ in libro celi ꝛ mūdi phice determinatū est. ¶ Ex hijs eni que ibi dicta sunt scit que sūt eadē ge-

Tex.cō.13.

nere vel diuersa: p₃ igit ex dictis q₃ ꝯrietas q̄dā est differentia q₃ vo differētie cōtingūt ea que sunt abinuicē differētia plus ꝛ minus. op₃ q₃ aliqua maxime sint dīa que maxie distant a medio ꝯtactu in quo se differētie ꝯtingunt: ꝛ hoc est id in quo sunt prāte mā ꝛ hoc est vtriusq₃ subm: illud enim diuidētes sepant abinuicē maxime hāc maximā differētiā que maxime distat dicimus esse ꝯrietatis: vnde ꝯtrarietas est duoꝝ sub vno gnē differētiū maxie distātia: ꝛ hoc est verū de pura ꝛ prima ꝯrietate: q₃ vo distātia est i spatio loci p se. ppter hoc ꝯrietas in loco causa est ꝯrietatis in alijs: ꝛ iō ponit distātia vt cā in diffinitione ꝯrioꝝ vlt. ꝛ hui⁹ cām nos tam assignauim⁹ in libro de nā loci ꝛ locati ꝛ in celo ꝛ mundo. q₃ vo cōtrarietas maxima est differētia ꝛ maxie distās palā erit ex inductiōe: ea enī₃ que genere distāt nō proprie hñt maximā abinuicē: distantiā eo q₃ nō hñt via₃ ꝛ spatiu₃ quo moueant abinuicē: maxime adt distātiā via est cōmunis media. ꝛ huius signū est q₃ diuersa genere: si aliud non impediat sūt in eodē subiecto nec mutuo se expellūt. ¶ S₃ talia tñ diuersa sm genus large loquēdo distāt magis ꝛ nō sunt ꝯueniētia sibi plus q̄₃ ea que differūt specie: ꝛ q₃ nō habent viā adinuicē sed sunt distātiā vltra viam. p₃ q₃ gene-

Vide p hoc 5 ph⁹ tex.cō. ꝛ cōmē. 52.

rationes sunt ex cōtrarijs vltimis: aut si sunt ex medijs op₃ q₃ mediū accipiat vt participās vltimū: ꝛ iō illoꝝ ꝯtinua est via adinuicē: inter adt cōtrarietates in quolibet genere acceptas illa est maxime que est vniuersalior: ꝛ primo diuidit generalissimū: dictu₃ aūt est q₃ maxima distantia est cōtrarioꝝ: maxima aūt in quolibet genere est illa que est finalis extremi ꝛ impmixti ꝯrij ad suū finalis extremū ꝛ impmixtū cōtrariū. ¶ Dicim⁹. n. aliqd tūc eē maxie cui⁹ nō est hyperbole hoc est excessus: ꝛ dicimus aliud eē finalis ꝛ in fine extra vel vltra qd nō amplius aliquid distantius est accipere vel habere possibile. Finalis enim differētia habet ꝛ tenet finem distātie: sicut ꝛ oīa alia finalis fine₃ habere dicuntur. Cōstat autē q₃ extra vel vltra finem nihil est: finis enim in omni eo q₃ est vltimū est ꝛ cōplementu₃ ꝛ ideo nihil est pe-

nitus qd̄ egeat aliquo vlterius q̄ ponit̄ finale rex. Ex hijs igit̄ q̄ dicta sūt satis palā est q̄ ꝯrietas finalis q̄dā est distātia. ¶ Cū aūt ꝯria dicant̄ multiplr̄ sequit̄ q̄ id qd̄ finaliter est ita sicut dictū est q̄ h3 maximā distantia. Sunt eniz ꝯria media ⁊ extrema sicut diximus: ⁊ hoc est vt sic ita dicam̄ q̄ esse ꝯtraria insit eis que maxime ⁊ finaliter distant.

¶ Cap. 4m. Q: tm̄ vnum vni est contrarium fm̄ oppositionem vere contrarietatis.

Tex. cō. 14.

His aūt sicut dictū est existib̄ palā est: q̄ tali genere opponēnis plura vni opponi vel ꝯria eē possibile nō est. ⁊ hui᷒ cā ē ⁊ rō: q: vltimo nihil est vlteri᷒. q: qd̄ p supabūdantiā dicit̄ ꝯuenit vni soli: nec pt̄ eē q̄ vna distātia ab vna pte plura hēat vltima ad q̄ termīnet̄: ⁊ hoc qdē est vex: si vera est ꝯrietas distātia vera duox terminox ⁊ vnū ⁊ finale est termin᷒ ex pte vna. ¶ Si vō hoc est in loco in quo prima est ꝯrietas tūc necessariū est q̄ ēt aliox ꝯriox sint veri ⁊ simplices vltimi termini. Finalis enim dr̄a est illa q̄ plurimū differt· quecūq3 eni sunt gn̄e dr̄a illa nō est exteri᷒ extra distātiā actiōe in spē sua: q: illa sunt nō hn̄tia viā sicut paulo ante diximus: ōndim᷒ eni q: ad ea q̄ sunt extra gen᷒ non est dr̄a hox q̄ p distātiā ꝯtinuā hn̄t viā adinuicē: hec enim distātia que ꝯriox est ꝯtinue vie est ⁊ in eodē gn̄e ea, que sic plurimū distāt sunt ꝯria: maxima nāq3 distātia hox sicut sepius diximus est finalis: ⁊ finalis est q̄ in eodē susceptibili plurimū differt: ꝯrijs eniz vna ⁊ eadē est mā. Nec sunt plurimū dr̄a nisi ea q̄ sunt sub eadē potētia mā: ⁊ hec nō pn̄t eē nisi simplicia ⁊ extrema: ⁊ sic nō pōt opponi vnū nisi vni simplici. ¶ Si aūt q̄s obijciat q̄ hoc i ethicis dicit̄ fallax signū: q: vnū qd̄ est volūtariū opponit̄ duob᷒ inolūtarijs. vni qdē p ignorantiā dicto: reliquo aūt p violētiā. ¶ Dicēdū q̄ in veritate p maximā distātiā nō opponit̄ nisi vnū vni sicut pbatū est: sed q: duo ꝯtinet in se oē volūtariū: ōis eni voluntas est in rōne appetit᷒ exis qdā: ⁊ iō p formā rōnis opponitur inuoluntario p ignorātiā: ⁊ p formā appetitus opponit̄ inuolūtario p violētiā: ⁊ sic īter quatuor formas rōnis. vz. ⁊ ignorati: ⁊ appetit᷒: ⁊ violēti sunt due distātie marie: ⁊ in vtraq3 opponit̄ vnū vni tm̄. ¶ Qd̄ aūt diximus q̄ localis distātia pma est distātia ꝯrietatis fm̄ quosdā h3 calūnias: q: cū primū gen᷒ qd̄ ē subm̄ ⁊ cā oiu3 aliox sit suba videt̄ q̄ ꝯrietas que est i9 suba sit prima ꝯrietas ⁊ cā ꝯrietatū aliox: ⁊ sic nō videt̄ eē prima ꝯrietas que est fm̄ sitū ⁊ locū. ¶ Sed hec ⁊ similia nō difficile est soluere. q: cū dicimus locū eē gn̄ationis pn᷒ ⁊ ꝯrietatē que est in loco eē cām aliax ꝯrietatū non ꝯcipim᷒ locū vt spatiū mathematicū: sed poti᷒ corpora que sunt locus locās alia corpora pħica: ⁊ sic sube q̄dā locātes ⁊ q̄litates actiuas ⁊ passiuas dātes corporib᷒ locatis in ipsis: ⁊ iō fm̄ rōnē accepta prima ꝯrietas est qdē generis primi q̄ est suba. Si aūt fm̄ esse actipiat̄: tunc est prima ꝯrietas loci superioris ⁊ iferioris fm̄ differētias suas situr diximus in libro de nā loci ⁊ locati: hoc eniz modo locus gn̄ationis est principiū generatiōis quēadmodū ⁊ pater sicut dixit Porphyrius. ¶ Cū aūt dicitur ꝯtrariox maxima est distātia in eodē susceptibili: accipiant̄ ambo ꝯria vt actus puri educti de potētia susceptibili q̄ mediū est inter ea ⁊ eq̄liter se hn̄s ad vtrūq3 in quo sūt simul in potētia: s3 nō in actu ⁊ vtrunq3 in potētia est ad reliquū sicut statim patebit in sequētibus.

Obiectio bōa.

Solutio.

Instātia subtilis.

Solutio.

Capl'o de gñe

¶ Cap. 5m. De oppositione priuationis ⁊ habitus: ⁊ qualiter contraria sunt priuatiue opposita.

Tex. cō. 15.

Prima aūt ꝯrietas in quolibet gn̄e est habit᷒ ⁊ priuatio. ⁊ hui᷒ cā est: q: in omni gn̄e pma principia eox que sūt in gn̄e sūt potētia ⁊ actus. potētia aūt sub priuatiōe existens priuatio noiat̄: quorūcūq3 eniz ꝯriox alterū est vilius ⁊ minus nobile hoc fm̄ priuationis modu3 determinat̄ sicut frigidū ad calidū priuatio est: ⁊ albū ad nigrū: de hoc aūt sepe in plurib᷒ locis determinatū est a nobis: nō tñ ois priuatio alterx est ꝯriox. ¶ Multipliciter eni dicit̄ priuatio sicut in qnto distinxim᷒. Sed illa priuatio est ꝯriū que est finalis fm̄ maximā distātiā· hoc eniz supponit illā eē iter extrema: alia aūt ꝯria que ꝯrietatis nomē ⁊ rōnē pricipāt per ista: ⁊ fm̄ ista ꝯria vocant̄ p aliquā ad ista analogiā. q̄dam eniz dicunt̄ ꝯria: q: hn̄t in se ista finalia ꝯria ⁊ cōponunt̄ ex ipsis vt media iter albū ⁊ nigrū: q̄dā aūt dicunt̄ ꝯria que faciunt aut sūt poemata siue opatiua ipsox. alia aūt dicuntur ꝯria: q: sunt de pfectiōe ⁊ mutatiōe istox: ⁊ sūt se h3 rō aliotū que dn̄r ꝯria: ꝯitulis aūt sicut aūdictū est opponant̄ ꝯdictoria ⁊ priuatiue opposita ⁊ ꝯrietas ⁊ ea q̄ sunt ad aliqd: nō tñ hec oia genera similē hn̄t modū opponēnis. palā eniz est q̄ primū genus hox oppositox qdē est ꝯdictio: ⁊ ꝯdictoria sunt extrema entis: ⁊ hoc dicit̄ primū q: diuidit ens ⁊ nō ens generaliter respectu ōis subiecti vni᷒. priuatio vō h3 q̄ est genus opponēnis que est ꝯdictio q̄dā circa subiectū determinatū: vltimus. n. ia3 q̄ sit aliqd est q̄ nō h3 id qd̄ impoſſe est ip3 hēre: aut si nō h3 id qd̄ aptū natū est hēre hoc priuatū ē aut totaliter aut nō h3 illo mō: aut illo tēpore quo determinatū est q̄ habere d3: multiplr̄ eniz ia3 hoc distinximus sicut predictū est a nobis in alijs locis huius sapie: in qnto. vz. libro vbi oēs modi priuationū distincti sūt. Palā igit̄ est: q̄ priuatiue opposita q̄dā ꝯdictio sunt in potētia determinata: aut ꝯcepta cū susceptibili determinato sicut cecū ⁊ videns circa aialis oculū in tpe: ⁊ mō quo d3 hēre visū: ⁊ q: sicut priuatio subm̄ sibi determinat cuius ꝯstātia supponit: ꝯdictio autē nō. Ideo ꝯdictionis nō est mediū fm̄ se: sed priuationis est aliqū mediū aliqd: ⁊ hoc manifestū est inductione. ¶ Na3 si ꝯdictorie accipiā equale ⁊ nō equalis de oibus diuidūt verū ⁊ falsum: oē eni qd̄ est vel est equale vel nō equale est: sed si accipiā priuatiue opposita sic dicēdo equale vel inequalis nō de oibus possum dicere: nō enim oē qd̄ est equalis vel inequale alicui est. Sed equalis ⁊ inequale sunt solū diuidētis vex ⁊ falsum in eo q̄ est susceptibile eq̄litatis ⁊ ineq̄litatis ⁊ hoc est genus determinatū qd̄ dicim᷒ q̄titū vel q̄titatē. Reducta ergo ꝯria ad idē susceptibile accipiūt rōnē priuationis ⁊ habitus: q: priuatio ⁊ habitus hn̄t medium ⁊ falsa sunt ambo de hoc q̄ nō est ppriū susceptibile eox. ¶ Si igit̄ tūt gn̄atiōes oēs ⁊ mutatiōes que sunt ad formā in mā determinata fiunt ex ꝯrijs: fiunt aūt ex ꝯrijs sic q̄ fiunt ex specie aliq̄ siue spēi habitu aut priuatiōe spēi ⁊ habit᷒ ⁊ forme: tunc palā est ex hoc ipso q̄ ꝯrietas est priuatio q̄da3. ¶ Si ōis gn̄atio est ⁊ mutatio talis sicut dictum est: ⁊ pcipue ista que de non subiecto ad subm̄ vel de subiecto ad nō subm̄: priuatio vō que est ꝯrietas forsan nō est priuatio oibus: sed quibusdā sicut diximus. Cā vō est q: multiplr̄ ꝯtingit priuari priuatū sicut sepe determinatū est: ea eniz sola ꝯria sūt proprie ex qb᷒ sunt adinuicē mutatiōes vltimox ⁊ maie distātiū: ⁊ illa sola sunt priuatiōes adinuicē: hoc aūt palā fit per inductionē. ōis eni3 ꝯrietas quecūq3 supponat̄ iducēdo h3 alterx ꝯriox vt priuationē sui ⁊ potētiā. Non tñ hec oppō est: sicut equalr̄ oium: sed poti᷒ generis determinati: ineq̄litas eni3 nō est ineq̄litas oium sed eq̄litatis tm̄ est priuatio. Similiter ⁊ dissimilitudo nō est priuatio oium: sed silitudinis tm̄: ⁊ sic malitia nō est priuatio nisi virtutis: ⁊ sic est in oibus alijs p priuationē dictis. ¶ Differt aūt priuatio sicut sepi᷒ dictū est: dicit̄ eniz aliqd priuatiuū si est solū priuatiuū simpliciter nulla adiecta determinatiōe: aliud aūt dicit priuationē cū determinatiōe tpis sicut iberbis in tpe adolescentie post pubertatē: ⁊ iō puer nō est iberbis. aliud aūt dr̄ priuatiuū in aliquo mēbro: vñ lapis cecus non dicit̄ vel claudus vel surdus. aliud ēt dicit̄ fm̄ aliquā etatē determinata3 vt catulus cecus post nouē dies: ⁊ aliqd dicit̄ priuatū i aliquo pprio sibi cōueniēte: ⁊ aliqd dicit̄ priuatū tpe sicut claudus qui nō h3 rectas tibias in quocūq3 tēpore nō habeat: ⁊ propter hoc hox que priuatiue opponunt̄ ⁊ ꝯtrarie est aliquando medium aliqd: vnde videmus q̄ est hō qui neq3 bonus neq3 malus est bonitate ⁊ malitia ciuilibus sicut is qui inciuilis est ⁊ rusticus. Aliquox aūt priuatiue oppositox nō est mediū circa ppriū susceptibile sicut paris ⁊ imparis circa lineā. Amplius aūt eox que hn̄t mediū: alia hn̄t mediu3 determinate suppositū ⁊ diffinitū: alia aūt nō s3 medietas eox est indeterminata ⁊ indiffinita. Ex omnib᷒ igit̄ istis palam est q: semp alterū in ꝯtrarijs dicitur fm̄ priuationem.

Tex. cō. 16.

¶ Cap. 7m. De mediate ⁊ imediate oppositis ⁊ q̄liter vnu3 vni vel duobus vel pluribus opponitur.

Tex. cō. 17.

Ex omnib᷒ aūt hijs que dicta sunt: hoc est intelligendū q̄ siue vnū ⁊ multū principia sint aliorū cōtrariox siue genera hec duo sufficiunt: q: ad vnū reducit̄ vnū cōtrariox ⁊ alter ad multū, ⁊ hoc diuersificant̄ fm̄ diuersitatē generum:

sicut

sicut superius in hoc eodẽ libro ostẽdimus: sufficiunt autẽ ideo ista pro pͥncipijs vel generibus sumpta: qꝛ oĩa alia referunt ad ista per idẽ ꝙ causatur ab vno ꝛ diuersum ꝙ causat a multo vel pluri: qñ vo sit ꝯ pͥdetermiatũ est vnũ vni est cõtrariũ: forsan dubitabit aliquis quõ põt opponi vnũ ad multa: cum multa nõ sunt vnũ nec vna natura aliqua: ꝛ quõ potest esse ꝙ eq̃le opponit magno ꝛ paruo que nõ sunt vnũ. Querẽtes per hanc dictionez vtrũ semp ponimus eã in cõtrapositione ꝛ tali cõtrapositiõe que diuidẽdo isert alterũ per respõsionẽ. ¶ Dicimus eni querẽtes de contrarijs vt vtrum hoc est album aut nigrũ vt querẽtes in contradictiõe per vtruz. Dicimus vtrum est hoc albũ aut nõ albuz: ꝛ querentes in pͥuatiue oppositis dicimus vtruz est hoc cecum aut vidẽs: ꝛ in ad aliqd q̃rentes dicimus vtrũ est hic pater aut filius. Sed de his que sibi nõ ꝯponuntur nõ dicimus querẽtes per vtruz. ¶ Nõ eni dicimus q̃rentes vtruz hoc est albũ vel bõ: qꝛ neutrũ põt esse ꝛ vtrũq; põt eẽ. Non ergo in talibꝰ nõ oppositis q̃rimꝰ per vtrũ nisi per accñs: ex suppõne intẽtionis dicimus se aliq̃ hr̃e ad aliqd vnum vt opposita lꝫ opposita nõ sint: sic dicimus: vtrum venit cleon aut socrates: intẽdẽtes ꝙ alter ꝛ nõ reliquus nec vterq; oꝫ venire: tũc eni diuisim vt ꝯria cleon et socrates se habẽt ad venire: hoc tñ sm necessitatẽ nõ est verũ in aliq̃ genere: ꝙ alterũ taliuz semp inferat sine reliquo ꝛ hoꝰ cã est: qꝛ nõ sũt opposita socrates ꝛ cleon: sꝫ ex suppõne per accñs hoc idez euenit in talibꝰ qđ euenit in oppositis. Sola eni opposita ꝓpͥum hñt hoc ꝙ nõ ꝯtingit ea simul sm actuz existẽre: ꝛ hoc ꝓprio oppositoꝝ vtit sic interrogãs quãdo dicit qs eoꝝ venit cleon aut socrates: posituꝫ ꝙ nõ ambo simul venire possint. ꝛ ignoret qs eoꝝ veniat. Si eni daret ꝙ cõtigeret eos simul venire derisio eẽt interrogatio per vtruz quãdo dicit vtrũ venit socrates aut cleon. Si vo etiã ita se hꝫ in omni interrogatiõe facta per vtrũ: tunc oꝫ de quo interrogat per vtruz sic ꝛ sm vnum ꝛ eundẽ moduz icidet in ꝯpositionez que est in genere ꝯrioꝝ vniꝰ ꝛ multi: sicut si iterrogarẽ vtrũ vterq; simul veniũt aut alter: ꝛ attẽdat oppositio iter vtrũq; ꝙ est plura ꝛ alterũ qđ est vnuz supposito ꝙ hec oppositio querat. ¶ Si aũt sicut iã hic determinatum est interrogatio que est ipsius vtruz semp est in oppositis: videmꝰ autem ꝙ querit vtrũ aliqd sit maius aut minus aut eq̃lis: tũc queramus que sit ꝯposito eq̃lis ad ea que sũt maius ꝛ minus. Nõ enim alteri soli est ꝯrium vt videt per nãm interrogationis facte per vtrum nec amboꝰ põt eẽ ꝯrium: vt videtur sm pͥdicta vbi ꝓbatũ est vnũ vni esse ꝯrium. Qñ enĩ amboꝰ sit ꝯriuz videt ex hoc ꝙ non magis eq̃le videt opponi maiori q̃ minori. ¶ Amplius aũt si dicat aliqs ꝙ eq̃lis opponit maiori ꝛ minori per rõnẽ ineq̃litatis que est in vtrisq;: tũc q̃ramus quõ eq̃lis ꝯriuz est ineq̃li: aut eni hoc qđ dico ineq̃lis erit in pluribꝰ: ita ꝙ significet plures nãs q̃ sunt cõuenientes diuisim maiori ꝛ minori: aut est in vno ita ꝙ significet vnã nãm qua opponat vtrĩq; illoꝝ in vna cõi nãm ꝛ si dicat ꝙ ineq̃le significet vnũ ꝛ idẽ que est vna nã simul in amboꝰ: tunc sequit ꝙ sit oppositũ amboꝰ. Illa eni natura vna nõ est potẽtia subiecti eo ꝙ illa nulli opponit: erit igit hec nã forme ꝛ actus per quã opponit maiori ꝛ minori: ꝛ ex hoc sequit ꝙ ineq̃le sit: nec maius nec minus: ꝛ ꝙ nec minus est eq̃le. ergo ineq̃le est eq̃lis qđ est ipossibile. ¶ Si autem eq̃le dicat duas naturas significare: quaꝝ vna ꝯuenit maiori ꝛ altera minori. Adhuc qdem innuat negatio ꝛ inducit vt hoc dicãt illi qui dicũt ineq̃lis eẽ dualitatis maioris ꝛ minoris: sꝫ ex hoc sequitur ꝙ vnũ qđ est eq̃lis duobꝰ est ꝯtrarium que vt dõe nature assignant is eo ꝙ est ineq̃le per negatione ineq̃litatis hoc est cõtra hoc qđ iã subtilr determinatũ est: ꝙ tñ vnuz vni opponit ipossibile est igit vnũ duobus opponi. ¶ Ampliꝰ eq̃le mediuz qđ dã videt eẽ magni ꝛ parui: ꝛ ex hoc iterũ alia orit difficultas: videt eni ꝙ ꝯrietatis nulluꝫ sit mediũ proisus. qꝛ ex diffõne ꝯrietatis que supͥus posita est videt nõ posse esse mediatio aliq̃ ꝯrioꝝ: q̃cũꝙ eni esset mediatio illa nõ esset nec eẽ posset distãtie finalis: sed potius illa distãtia que mediationẽ hꝫ semp hꝫ mediũ aliqd ꝓpinquũ: ꝛ illud semp sumet participãdo extrema sm diuersum modũ. que aũt sic sibi mediãdo appropinquãt nõ maxime distãt. Cum igit ꝯria maxime distent contraria nõ videnẽ esse que mediuz hñt: ꝛ sic multa priuatiue dicta nõ sunt ꝯria: qđ iterũ est ꝯ superius disputata. ¶ Restat igit ꝙ eq̃li opponat ineq̃le: aut sicut negationi eq̃litatis aut sicut priuatiõi eiusdẽ ꝛ sic vtruz vni opponat. Sed hoc iterũ videt stare nõ posse. qꝛ nõ videt eq̃lis opponi tñ alteri sꝫ duobꝰ amboꝰ. ¶ Dicat ergo rõ q̃re magis opponit magno q̃ paruo. opꝫ igit ꝙ negatio eiꝰ qđ dr̃ ineq̃le que est priuatiua sit hoꝝ amboꝝ que sũt maiꝰ ꝛ minus: ꝛ ideo ꝓprius ꝛ rõnẽ simplr̃ dr̃ ineq̃lis ad vtrũq; ꝛ non ad vnũ ꝓ alterũ. ¶ Dicimꝰ eni querẽtes per vtrũ vtruz hoc est maiꝰ vel eq̃lis aut vtrũ est hoc eq̃le vel minus: ꝛ hoc qdẽ est verũ: qꝛ equale dicit mediũ extẽdẽtis ꝛ excessi. ¶ Mediũ aũt in eo ꝙ mediũ forma est cõparata ad duo: ꝛ ideo duo hꝫ opposita nec ipedit quin ꝯria maxime distent q̃uis habeant media: qꝛ mediuz nõ ipedit distãtiã extremoꝝ. ¶ Sꝫ vnũ aliqñ mediũ plus distat ab extremo sm oppõnẽ q̃lis q̃ extremũ ab extremo: sic est in ꝓportiõibꝰ ꝛ in his que ptinẽt ad electionẽ: qꝛ mediũ duaꝝ malitiaꝝ est vtus que in gñe boni: ꝛ due malitie ambe sũt in gñe mali: sm ꝙ bonũ ꝛ maluz sunt gñia eoꝝ que sm mores determinant. ¶ Nihilominus tñ extrema sꝫ potẽtie distãtiã ꝛ extẽsionez eiꝰ maxie distãt: ꝛ hec poª est ꝓportio susceptibilis ꝛ subiti ad actuz ꝯrioꝝ: qꝛ cũ mediũ symbolũ hẽant cuz extremo facilior est trãsmutatio a medio ad extremum q̃ ab extremo ad extremuz: ꝛ iõ maior est distãtia extremi ad extremũ q̃ extremi ad mediũ vel ecõuerso. Mediuz eni est in qđ ꝓus venit trãsmutatũ q̃ in extremũ: sic dcm̃ est in 6º phyꝭcoꝝ. ¶ Attẽdẽduz autẽ est sic ꝛ supra dixim ꝰ ꝙ ꝓuatio hñs mediuz nõ est semp quecũq; eẽ: sꝫ opꝫ ꝙ sit gñis determiati. non. n. verũ est ꝙ oẽ ens oi enti sit eq̃lis vel maius vel minus: sꝫ tñ illis in quo aptũ natũ est eẽ eq̃le ꝛ maiꝰ ꝛ minus. est eni eq̃le alteri ꝙ neq; ad ipm magnũ neq; puuz est: sꝫ est aptũ natũ eẽ eq̃lis sibi ꝛ magnũ eẽ ꝛ puuz: ꝛ eq̃le qdẽ opponit amboꝰ illis: ꝓut ipa sũt negatio ꝓuatiua significata per ineq̃lis: qꝛ ꝓpt tale oppositũ mediatũ est: sic ẽt in moribꝰ: ꝙ neq; malũ est neq; bonum opponit ꝛ bono ꝛ malo: sꝫ mediuz tale in ꝓportionatis adinuicẽ ꝛ ꝯrijs est inoiabile ꝛ multiplr̃ dr̃: ꝛ hoc est necluz: qꝛ nõ est vnũ tñ mediũ sꝫ vnicã ꝓportionẽ tñ susceptibile ꝯrioꝝ: sꝫ sm multas ꝛ idefinitas: ꝛ iõ magis ꝛ significatiꝰ dr̃ per abnegationẽ vtriusq; extremoꝝ: sic si mediuz iter albũ ꝛ nigruz dicat ꝙ nec est albuz neq; nigrũ. hoc eni mediũ nõ dr̃ vnũ tñ vnice ꝓportiõis ꝛ ꝑticipatiõis extremoꝝ sꝫ dicit mõ q̃dã ifiniti: sic colores medij in qbꝰ ipa dr̃ ꝓuatiua negatio: qñ dr̃ neq; est albuz nec nigruz. hoc eni est neẽe aut subalbũ eẽ aut palliduz aut tale aliqd mediũ. ¶ Et et hoc pꝫ: ꝙ illi q opinant ꝙ oia media oportet ꝓprijs dici noibꝰ nõ recte corrigunt dictionẽ qñ mediuz noiat ꝑ abnegationem extremoꝝ. ¶ Opinant eni illi ꝙ si mediuz noiet ꝑ abnegationẽ extremoꝝ ꝙ iter q̃cunq; q̃runq; mõ abinuicẽ separata multa hoc mõ possunt dici media. si eni hoc verũ eẽt tunc iter pedẽ ꝛ manuz q̃ sunt mẽbra distãtia in corpe est mediuz ꝙ neq; pes neq; manꝰ. hoc eni dicunt: qꝛ ꝛ id qđ neq; bonũ est neq; maluz est boni ꝛ mali mediuz: ꝛ hoc dixunt q̃si talis media sint equalr̃ oĩuz est: ꝛ nõ determinẽt sibi genꝰ determinatuz. hoc autẽ sic iã ostẽdimꝰ nõ est neẽe accidere: eoꝝ eniꝫ que sunt opposita q̃ significant in negatiõe q̃ est mediuz qđ est inter ea est aptuz natuz eẽ distãtijs q̃ sunt gñis determiati. hec eni sunt extẽsiões potẽtie determiate: alioꝝ vo nõ est talis dña distãtie abinuicẽ eo ꝙ q̃rundã ꝯgregatiões ꝛ coelemẽtatiões sunt i alio q̃dã gñe: neq; ꝯrũ istis hñt vnuz subiectũ: ꝛ iõ nec adiuicẽ hñt ꝓportiõez: neq; mutant adinuicem.

¶ Cap. 8m. De solutione dubitationis que est de oppositione vnius ꝛ multi.

Est autẽ istis cuz inductis dubitatio: si eni dicit ꝙ multa simplr̃ opponunt vni sequitur ipossibile ꝛ icõueniẽs. Sequit eni ꝙ vnuz erit aut paucuz aut pauca qđ est icõueniẽs. Si eni multa paucis opponunt. ꝛ vnuz vni tñ opponit: opꝫ ꝙ vnuz sit paucuz: ꝛ ex hoc sequit ꝙ vnum sit plura: qꝛ oĩa pauca sunt plura. ¶ Ampliꝰ si ꝯcedat ꝙ duplatio est multiplicatio: tunc eni sequit ꝙ duo sunt multiplex: ergo multa: ꝛ et hoc sequit ꝙ vnuz paucũ: quia si duo sunt multuz cuz nõ possint eẽ multuz nisi ad vnuz: oꝫ autem multuz dr̃ opponi pauco. ergo vnuz est paucuz ad qđ dr̃ multuz ꝙ est duo: nihil eni est paucius duobꝰ nisi vnum. ¶ Ampliꝰ

Tex. c. 18.

Tex. cõ. 19.

Mediũ nõ ĩpedit extremorũ distãtiaz.

Tex. cõ. 20.

sicut breue & pductum sive lōgum se hīt ad lōgitudinem sic
ad pluralitatē se hīt multū aut paucū: sʒ in lōgitudie tam
breue q̄ pductuʒ est linea & nō punct⁹. ergo in pluralitate tā
multū q̄ paucuʒ est pluralitas. ostēsū est autē q̄ vnū ē pau
cum. ergo vnū est pluralitas qđ est absurdū. ¶ Ampli⁹ hoc
qđ est multuʒ & multa simul est qđdā multum pluralitatis:
hui⁹ eni nō est istātia qn semp multū sit multa nisi in q̄dā
cōtinuo humido & idetermīnato sic est aer & aq̄: quia aq̄ est
multū & nō multa pluralitate aliq̄ sed in numeris semp qđ
est multū est multa pluralitate sʒ s̄m hoc paucitas erit plu-
ralitas q̄dā: & q̄a paucitas ēt est pluralitas & q̄ est paucum
hoc mō est pauca: & ex hoc sequit̄ q̄ vnū sit pluralitas que-
dam. si ɔcedit̄ vnum eē paucū: necūʒ aūt est cōcedere vnū
eē paucum si ɔcedat̄ duo eē multa: sic aū pbatum eē videt̄:
& hoc est icōueniens. Sicut aūt diximus multū dr̄ aliquan-
do multa: & aliq̄n multū dr̄ differēter a multis velut aq̄ que
dr̄ multa aq̄: & tñ nō dr̄ multa pluralitate. Sed in his q̄ sunt
multa pluralitate: sunt ea que sunt diuisibilia in acto plura
vel diuersa: & dicunt̄ multa tñ vno mō: & hic modus est q̄
pluralitas hñs excedētiā ad aliā pluralitatē dr̄ multa respe
ctu ipsi⁹: aut si hʒ pluralitas illā excedētiā simplr̄ q̄ est exce-
dētia enormis ad aliā pluralitatē: ecōtrario autē dr̄ paucuʒ
q̄ est pluralitas defectum hñs: aut simplr̄ aut respectu alte
ri⁹ pluralitatis excedentis eā: & vtrūq̄ istoꝝ est tāq̄ nume-
rus: aut tāq̄ id qđ nō opponit̄ nisi vni. sub eni multi & pau
ci nō hʒ oppōnē nisi ad vnuʒ. eodē eni mō dicim⁹ multum &
multa sic dicimus vnū & vna aut album aut alba. ¶ Oia eni
hec aliter & aliter dicunt̄ in gñib⁹ diuersis: sed in gñe nume
ri hīt se sic dcm̄ est: & tunc ex hoc soluit̄ iducta q̄o: q̄a sic mē
surabile dr̄ ad metrū & ad metrū q̄ est mēsurabile & ad mē-
surabile: sic adinuicē dicunt̄ multiplicationes: ois eni nūe
rus est q̄dā multa: & sic nūerus est vnuʒ: sic mēsuratū ē vnū.
Ois eni numerus mēsurabilis est vni qđ numerat ipʒ: & ēt
est ois numerus cōpositus q̄dā vni mēsuratū: sʒ nō ois nu-
merus est cōposit⁹ ex pauco: q̄a duo est numerus q nec com
ponit̄ ex multis nec ex paucis: tñ tria sunt que sunt vnū pau
cum & multū: & iter hoc vnū est tñ metruʒ. Sʒ paucū ē & me
trum multi & mēsuratū vno multū autē simplr̄ est mēsura-
tum. Scđm p̄dicta duo q̄ sunt pauca simplr̄ sūt multa: hoc
mō duo dicunt̄ multa eē pluralitas nō hñs excedētiaʒ: duo
eni est nūerus nō hñs excedētiā ad aliqd qđ sit nūerus & nō
hñs excedētiam simplr̄. Nō eni est excedētia duo sʒ potius
duo sive dualitas est p̄muʒ q̄ in numeris est pauca simplr̄:
binarius eni est p̄muʒ in nūeris simplr̄ defectū hñs in plu-
ralitatis excessu. ¶ Propter qđ ēt nō recte astimauit Ana
xagoras suā positionē dicēs: q̄ simul sunt oēs res simplr̄ et
sunt isinite pluritate. loco eni pluralitatis debuit dixisse paucita-
te: q̄a paucitas est passio pluralitatis & nō pluritas: nō enim
sūt finita homogenea que ponit Anaxagoras: q̄a paucum
neq̄ pp vnū vt dicūt q̄dā neq̄ pp duo. q̄ autē nō pp vnum
pʒ: q̄a paucuʒ est plura. q̄ autē nō pp duo patet est: q̄a duo ē
multū qđ dā & multum opponit̄ pauco: hoc aūt aū determina-

Tex. cō. 21.

tuʒ est ¶ Dicam⁹ igit̄ q̄ nō ē soluētes q̄ vnum opponit̄ mul
tis per respectū: sic metrū opponit̄ ei qđ mēsurat̄: aliq̄ autē
sunt ad aliqd p accñs: vt illa q̄cūq̄ nō hʒ se sunt ad aliqd p
hoc ipʒ q̄ sunt: sʒ poti⁹ q̄a alia q̄dā relata sunt ad ipa. ¶ In
his eni relatio est in altero extremoꝝ tñ s̄m eē: & in reliquo

5. met. t. c. 20.

est tñ s̄m rōnē: est autē a nobis diuisuʒ in 5° hui⁹ sapiētie li
bro: q̄a ea que sunt ad aliqd dupl̄r sunt ad aliqd: alia n āq̄
sunt ad aliqd: sic sibi per oppositos respect⁹ ɔria siue cōtra-
posita. ¶ Alia vō dicunt̄ ad aliqd nō p oppositos respect⁹:
sed per respectū vni⁹ qđ est ad alteꝝ & nō ecōuerso. sic scien-
tia ad scibile respectū hʒ: & nō ɔuertit̄: vñ scibile est ad ali-
qd: q̄a aliud aliqd ab ipso dr̄ ad ipm: vnū vō nihil phibet
esse minus aliquo vt duob⁹: sed nō pp hoc sequit̄ q̄ sit pau
cius aliquo: q̄a non sequit̄ si est min⁹ q̄ sit paucū: pluralitas
eni q̄si qđ dā genus est numeri: nūerus eni ē pluralitas mē
surabilis vno: vñ ēt vnū & nūerus opponunt̄: nō vt ɔrie sic
sumunt obiecta: sʒ poti⁹ sic dcm̄ est: vt q̄dā ad aliqd dicta: q̄-
ruʒ vnum respectū hʒ ad reliquum s̄m eē: & reliquū non est
ad illō nisi s̄m dici: & s̄m esse absolutum: nō eni sic ei opponit̄
numerus & multuʒ nisi inq̄ētuʒ est mensurabilis numerus:
& multum nec vnum opponit̄ multo & numero nisi inq̄ētuʒ
est metrum: pp qđ nō sequit̄ q̄ oē qđ est numeri per aliquē

modum sit numerus: q̄a vnitas est numeri: est. n. metruʒ et
tamen vnitas nō est numerus. Si qđ enim indiuisibile est
numeri qdem est sed nō numerus. Silr̄ ad aliqd dicta est
scia ad scibile. Sed scibile ad sciam nō reddunt per relatio
nē illi qui hñt nām relationū cōsiderant: videt̄ tñ aliqb⁹ scia
metrū esse: & q̄ scibile sit mēsuratuʒ: sʒ ecōtrario est s̄m veri
tatē: & ideo accidit per ɔtraʒ: q̄ ois scia est scia scibilis sed
nō oē scibile est scie q̄a mō quodaʒ scia mensurat̄ per scibi-
le: vñ scie numerant̄ s̄m scita: & sic opponit̄ vnum & multū:
ita q̄ multuʒ est ad vnuʒ vt ad metrum sunt: pluralitas au
tē nō est ɔria pauco sic gen⁹ nō est ɔriū spēi. sʒ hoc est q̄ mul-
ta est sic pluralitas excedēs ex pluralitate aliq̄ supercrescē-
te: & sic nec vnū oi mō est ɔriuʒ pluralitati nisi s̄m formā sic
dcm̄ est: q̄a pluralitas est qđ diuisibile vnitas vō est qđ in
diuisibile: vñ multitudo & pluralitas sunt ad aliqd sic scie-
tia refert̄ ad scibile. Aliō autē est q̄ vnū nō hʒ se ad aliqd
est: sed sicut metrū & hoc est ad aliqd s̄m dici solū: & hoc ac
cidit ei inq̄ātū est metruʒ. multoꝝ autē & paucū opponunt̄
ad aliqd: ita q̄ vtrūq̄ est ad reliquuʒ: eo q̄ vnum dic̄ exces
sum & alteꝝ dicit defectuʒ. & hec sunt verissime ad aliqd sʒ
oppositos respect⁹. Si autē ē ɔrietas iter vnū & multa: hoc
nō est nisi gr̄a formaꝝ: sʒ verissime sūt opposita vt ad aliqd
dicta: sicut iā dictū est. Et per hoc patet solutio dubitatoꝝ.

¶ Cap. 11ᵐ. In quo pbatur q̄ media eiusdem generis sunt
cum extremis: & q̄ componuntur de ipsis.

Tex. cō. 22.

Quomodo vō iā ostēdimus in antehabitis q̄
ɔrioꝝ cōtingit eē medioꝝ sequit̄ necessario q̄
mediuʒ ɔrioꝝ & ipsa ɔria quoꝝ est mediū sint
in eodē genere: hoc autē pʒ ex ipa medij rōne.
Mediuʒ eni illō dicim⁹ eē in qđ p̄us necesse
est pmutari id qđ pmutat̄ q̄ in extremū: sicut
qđ pmutat̄ ex graui q̄ est hypate dcm̄ est ad hoc q̄ est acu-
tissimuʒ in cantu. si cōtinue trāsit de extremo ad extremuʒ:
opʒ q̄ cōtinue veniat per minimas dilas & rōnes medioꝝ
qui sunt medij progi siue soni. Qđ aūt dico q̄ hoc est veruʒ
si cōtinue trāsit ita dcm̄ est: q̄a in cōtinuo trāsitu sunt q̄dam
media s̄m mā & potētiā oia: sed nō vt in actu distincta: sicut
etiaʒ in phicis determinauim⁹ q̄ in quolibet motu sūt me-
dia s̄m potētiā isinita: sic eni in colore qñ est cōtinua muta-
tio ex albo in nigrū pfecto p̄us venit ī puniceū & plūbinum:
& oēs alios medios hʒ eē māle acceptos. Et hoc hʒ vnā simi-
tudinē est in oib⁹ alijs in qb⁹ est cōtinua mutatio ab extre-
mo in extremū: nō eni ɔtingit pmutationē fieri ee vno gñe
in aliō genus nisi s̄m accñs: sic si dicamus ex colore aliq̄ p-
mutationē in figura nō qdē per se: sed q̄a ex alteratiōe colo
ris fit & figura pmutat̄: sic ēt mutat̄ figura: qñ nix liquescit
in aquā: & hoc est s̄m accñs: & iō iter gñia diuersa per se non
est mediuʒ: q̄a duo gñia diuersa inq̄ētuʒ hui⁹ sunt due poten
tie ex qb⁹ extēdit̄ oppositio formaꝝ que est s̄m spēm: & sʒ ad
diuersitatē generꝝ sequat̄ diuersitas spērū: tñ hec nō est alia
de cā: nisi q̄a negata potētia negat̄ & actus: & iō nō sequitur
si nō fit pmutatio iter genera: q̄ nō fit pmutatio iter spēs: sʒ
si est pmutatio inter spēs vni⁹ gñis: sequit̄ q̄ oia media sūt
de genere illo in quo sūt extrema. Igit̄ necesse est q̄ media
& extrema quoꝝ sunt media sint in eodeʒ gñe. ois autē me-
dia sunt media: quoꝝ q̄dā oppositoꝝ iter que est pmutatio:
nō eni est pmutatio p se nisi inter opposita. ¶ Et hac rōne
iteꝝ apparet: q̄ ipossibile est q̄ aliq̄ sint media nisi opposi-
toꝝ: & ea q̄ sunt eiusdē gñis min⁹ sunt opposita: q̄a si essent
media aliq̄ nō de nā oppositoꝝ. tunc cuʒ per media sit pmu
tatio posset eē pmutatio ad nō opposita q̄a cuʒ mot⁹ sit via
& fluxus qdā nō ducit ad extremū nisi q̄ est de nā medij: op
positoꝝ autē que sunt opposita: s̄m ɔdictionē nō est mediū
aliqđ ɔdictio eni est ɔpositio qdā: cui⁹ altera q̄cūq̄ pars ē
semp & eternalr̄ vera & nō pmixta cū falso: & si daret̄ q̄ alte-
ra ps nō eēt semp sic ipermixta sequeret̄ q̄ ɔdictio nō nul-
lum mediuʒ hēt: & sic ɔdictio nō diuideret veꝝ & falsum: q̄
oia in 4° hui⁹ sapiētie libro reprobata sunt inter ɔdictio-
ti a igit̄ nō est mot⁹: sʒ mutatio que finis mot⁹ est nō mot⁹. si
cut in physicis dcm̄ est. ¶ Ceteroꝝ vō que per ɔpositionē
opponunt̄ q̄daʒ sunt ad aliqd: q̄dam opponunt̄ p̄uatiue: &
quedā ɔrie. sʒ inter ea que sunt ad aliqd q̄cunq̄ cū oppōne
ad aliqd nō sunt ɔria nō hñt mediuʒ. Cā vō est: q̄a quedā
relatiuoꝝ non sunt in eodē genere: sicut eni dixim⁹ aliq̄n do
vnū

vnū ad aliqd dictoꝝ esse relatiuum sm̄ suum eē:ꝛ nō sm̄ reliquum:ꝛ tunc nō sunt in eodē gñe.ꝛ habitū e st sup̄ia ꝙ de gñe in genus nō est pmutatio.qd enī posset ēt fingi mediū scie ꝛ scibilis per qđ est motus de scia ad scibile siue scitum. ¶ In alijs autē relatiuis que ambo in eodē gñe sunt nō potest eē mot⁹:qa sicut diximꝰ in a5babilis mot⁹ est de potencia ad actū:sed duo opposita sm̄ rōnē sunt duo act⁹:quꝝ neutrū est in potētia ad alteꝝ:s3 posito vno ponit ꝛ alterū. Sed si qui relatiuoꝝ sunt ꝯria vel pꝰuatiue opposita illa habēt medium:sic magni ꝛ parui mediū est eq̄le. ¶ Si autem sicut ostēsum est media ꝯrioꝝ sunt in eodē gñe.tunc sequitur nectio ꝙ cōponant ex eisdē ꝯrijs quoꝝ ipsa sunt media. Dico autē cōponi mediū dupľr:aut eni cōponit ad actū ꝛ formā medij ex formis ꝯrioꝝ:sicut in coloribꝰ medijs:aut cōponit ad potētiā ꝛ virtutē medij ꝛ nō ad actū eo ꝙ pticipat aliquo mō vtutes extremoꝝ ꝛ nō actū sicut est in medio spatij ꝛ situs:ꝛ sic est in q̄litatibꝰ que nō hñt mediū sm̄ actum. ¶ De hoc tñ alibi a nobis determinatū est:taliū eni mediorū ꝛ ꝯrioꝝ:aut est aliqđ genus cōe cuiꝰ po^a extendit in illa: aut nulliū est genus eoꝝ. Nō pōt aūt dari ꝙ nullum genꝰ sit taliū:ꝛ si dat ꝙ ipsoꝝ sit aliqđ genꝰ.opꝫ dari ꝙ aliqd sit pꝰus medijs in gñe illo:qa ls spēs coequeue sint in genere sm̄ ꝙ sunt spēs:tñ quādo genus sm̄ eē accipit:ꝛ ea que sūt sub genere sunt ꝯria e media minus ecunt extrema nō coequeus medijs.sed pꝰ eoꝝ ꝛ cause ꝛ sic in genere est aliqd añ media.sed ꝯstat ꝙ extremoꝝ ꝯrioꝝ dr̄ie que pores sūt medijs sunt cōstituētes ꝛ facientes spēs ꝯrias que sunt q̄si gñis species:ex gñe eni ꝛ differentijs cōstituit spēs. ¶ Quibꝰ igitur talis dr̄ia cōstitutiua e st sicut albi ꝛ nigri est talis prioritas ad media:ꝛ per tales dr̄ias pmas:albedo quidem est color disgregatiuus:nigredo aūt est color cōgregatiuus. Et ipse dr̄ie que sunt priores in gñe coloris sunt disgregatio ꝛ ꝯgregatio:ꝛ ista ꝯria que illis differentijs cōstituunt sunt priora ꝛ simpliciora:illa aūt que sunt ꝯria sine ꝯrietatis mō differētia sunt magis ꝯria q̄ illa que nō sic differunt pmis differentijs. ¶ Reliqua autē sunt media ꝛ sc̄da:que sm̄ ordinē nature sunt mixta siue cōposita ex genere dr̄iarum extremaꝝ: sicut pꝫ in oībus coloribꝰ qui sunt medij. Illi eni sunt albi ꝛ nigri sm̄ cōpositionē diuersam. Igit cū cōpositū sit in genere cōponētiū opꝫ ꝙ medij colores dicant eē de gñe in quo sūt albi ꝛ nigri. ¶ Est aūt hoc genus color ꝛ est color ex quibusdā differētijs primis cōstituēs ꝯria:hec aūt que sūt media nō sunt ꝯria prima.sed potius sunt ex primis. Sin aūt hoc negaret ꝛ diceret:ꝙ media cōstituunt ex simplicibꝰ primis ꝛ genere:tūc sequit ꝙ nullus sit medius sed oēs extremi:ꝛ sic q̄libet medioꝝ erit albus vel niger color que sunt extrema. ¶ Opꝫ igit dici ꝙ diuersa media sunt pmoꝝ ꝯrioꝝ:ꝛ hoc est necessariū:ꝛ sm̄ p̄dicta pme differētie essent disgregatiuū luminis ꝛ cōgregatiuū hec eni dr̄ie pme sunt querende per q̄s media ꝯstituant sm̄ cōpositionē. Quecūq ꝟo sūt vere ꝛ simpľr ꝯria in genere aliquo illa non sunt cōposita ex aliquo medioꝝ suoꝝ. Necessariū est eni ꝙ illa que sūt ī eodem gñe cōposita cōponant ex incōpositis ꝛ simplicibꝰ eiusdē generis:aut ꝙ maneāt icōposita ꝛ simplicia. Illa ꝟo que sunt priora ꝯria sunt incōposita siue nō cōposita ex inuicem:ꝛ ideo sunt pncipia alioꝝ. Sed que sunt media:aut oēa sunt cōposita:aut nullū cū vna.ꝛ eadē rō sit de oībꝰ que supra dicta est:ꝙ.vꝫ.medium est in qđ primū venit id qđ mutat q̄ in extremum:ꝯstat autē hoc eē falsū ꝙ nullū medium sit cōpositū. Habit hoc ergo eē veꝝ ꝙ oē mediū cōpositum est ex eiusdē generis extremis:ex ꝯrijs eni per cōpositionem fit aliqd:ꝛ ideo trāsmutatio fit prius in mediū q̄ in extremū: medium eni erit vniuscuiusq ꝯrij aut maius aut minꝰ.eo ꝙ nihil per eq̄litatē cōponit ex ꝯrijs:qa si aliqd per eq̄litatem extremoꝝ cōponeret:illud sm̄ equales virtutes haberet ꝯria:ꝛ cū nullum equaľr dominet sup alteꝝ eēt illud cōpositum incorruptibile. ¶ De hoc aūt diximus in libro scd̄o perigeneseos.ꝛ ostēdimus incōuenientia que sequunt ad dictū eius qui dicit medium ex eq̄libꝰ cōstare extremis: medium ergo est ꝛ maxime mediū motus ꝛ ꝯrioꝝ ꝙ sꝫ magis ꝛ minus habꝫ ꝯria extrema. Mediū eni motꝰ semp vnū extremū hꝫ ia accipiēdo:ꝛ alteꝝ in abijciendo:ꝛ id qđ habet in accipiendo sm̄ virtutē fortiorē habet:q̄lis in pnᵒ motꝰ ꝛ iuxta pnᵐ minus habeat sm̄ formā. ¶ Oīa igit que sunt media sic sunt cōposita:sic eni dicimus qđ est vnius qdē magis:alterīꝰ ꝟo minꝰ est cōpositū ꝛ est in illis quoꝝ dr̄ eē:ita ꝙ sit vnius qdē magis:alterius ꝟo minus.qa ꝟo inter ꝯria eiusdē generis:media non sunt diuersa priora eo ꝙ pme dr̄ie vnius gñis nō sunt nisi due:tunc opꝫ ꝙ oīa media sint ex duobꝰ ꝯrijs primis que sunt media eiusdē gñis:propter qđ ēt subcōtraria siue ꝯria iferiora cōtēta sub primis ꝛ media opꝫ eē ex ꝯrijs primis. ¶ Dico autē ꝯria inferiora q̄ nō sunt pure pma:sed sunt iuxta pma vt salsus ꝛ pinguis in saporibꝰ sunt iuxta amaꝝ ꝛ dulce. Palā igit ex dictis est ꝙ oīa media sunt in eodē genere cum his quoꝝ sunt media ꝛ ꝙ omnia media componuntur ex extremis.

¶ Cap.10ᵐ. De oppositione differentiarum primarum que sunt in eodem genere.

Diuersum ꝟo spē est ꝙ ab aliquo est diuersum: ita ꝙ ipsaꝫ sue diuersitatis cām hꝫ ab ea dr̄ia que facit diuersitatem diuidēdo po^am gñis:ꝛ opꝫ vt hoc qđ sic per diuisionē diuersificat insit ambobꝰ diuersis:ꝛ hoc est sic si dicā ꝙ hoc genus aīal per diuisionē diuersum est spē opꝫ ꝙ ambo diuidētia ipm̄ sint aīalia:necīum est igit ꝙ in eodem gñe sint q̄cūq diuersa spē sic per diuisionē ab vno gñe ꝓdicunt. ¶ Tale nāq hoc voco genus qđ ambobus diuidētibus vnū ꝛ idē dr̄ per p̄dicationē eē:ꝛ nō sm̄ accñs hñs potestate dr̄iam diuisiuā gñis ꝛ cōstitutiuā spēi:siue illđ generis sit sicut mā icuiꝰ ptāte est actꝰ:siue sit aīal sic forma cōis q̄ nisi diffinita:sed per dr̄ias in spēs determinat. ¶ His enim duobꝰ modis sumit genus ꝓprie.vt in 5ᵒ huius sapie lib. determinatū est.ad diuersitatē tñ nō suffic ꝙ diuersum nō sit in aliqd cōe p̄dicatū de ipsis:sꝫ opꝫ ēt adesse aliđ vtriq ꝙ facit diuersa eē sꝫ actū.ꝛ ista diuersa opꝫ eē hoc aīal ipꝫ qđ est cōe nō sm̄ eē:sed sm̄ rōnē p̄dicari substalis.opꝫ eni eē hoc qdē equū per equi dr̄iam:illđ aūt hoiem per dr̄iam ꝯstitutā hois:ꝓp qđ ēt hoc ꝙ est genus est cōe sic diuersoꝝ ab inuicē sm̄ spēm:ꝛ qđ vtrūq accipit sm̄ se diuisum:tūc hoc qdē est tale aīal:ꝛ illđ tale ꝛ nō sunt vniꝰ spēi:sic si hoc qdē sit equus illđ ꝟo hō. ¶ Et ex hoc cōcludit ꝙ eadē dr̄ia que sic diuidit genus est ipsius gñis diuersitas. Dico eni gñis differentiā esse illud qđ facit diuersitatē in genere illo inq̄tuꝫ facit diuersum:sed hoc eē idē genus determinādo ꝛ finiendo vt actus determinat ꝛ finit potētiam generis:ꝛ hec dr̄ia pro certo est ꝯrietas illa pma que diuidit genus:hoc autem palā est ex inductiōe.oēa nāq quecūq genera inducunt diuidunt per aliq̄ prima ꝛ maxime distātia ꝛ opposita:sic cum dico aīal rōnale ꝛ irrōnale.sꝫ eni hoc qđ dico irrōnale priuatio q̄dā sit:tñ sm̄ intellectū dicit illā nām in qua cōueniunt oīa illa sup que abondat hō per rōnē:ꝛ sic dicit q̄dā potentiā vlterius diuisibilē:donec stabit in vna specifica que sorte inoīata est sicut ꝛ in superioribus huiꝰ sapiētie determinatū est. ¶ Ostēsum est aūt paulo ante ꝙ ꝯria sunt in eodē genere:dr̄ia eni finalis maxie distātiū sm̄ extētionē vnā potentie generis est ꝯrietas.oēs aūt dr̄ia que est spēs faciens differre est aliqđ ꝛ alicuius generis:ꝛ hoc idē est genus qđ est equaľr in ambobꝰ spē differentibꝰ:ꝛ ex hoc sequit ꝙ oīa cōtraria sunt in eadē coelemētatiōe cathegorie q̄cūq sunt cōtraria spē dr̄ia ꝛ nō genere. ¶ Differētia eni spē sūt ab inuicē maxime dr̄ia:ꝛ hoc qdē non hñt genere dr̄ia vt color ꝛ sapor ꝛ sub̄a.ꝛ iō cōpatiunt se adinuicē nec hñt nām adinuicem sm̄ cuius extētionē maxie distent:sic lā in añbabilis diximus. ¶ Spē eni differentiū est dr̄ia finalis que maxīa est ꝛ talis diuersitas nō fit eoꝝ que sīl sunt adinuicē in subiecto vno:opꝫ igit ꝙ dr̄ia talis sit ꝯrietas.hec eni est diuersa esse spē ea que in eodē sunt genere hēe ꝯrietatē que sunt vlteriꝰ indiuidua per dr̄ias:sic sunt spēs spālissime que vlteriꝰ non diuidunt:quecūq eni spēs subalterne accipiunt ille nō sūt disticte per vltimā actū:ꝛ iō nihil determināt.sic nec genꝰ: ꝛ ideo ille dr̄ie nō sunt vltime:sed sunt permixte potētie generis.ea ꝟo quecūq sunt oīno īdiuidua entia sic particularia nullam hñt differētiaꝝ ꝯrietatem:qa non differūt nisi p mām:oēs autē ꝯrietates sunt in diuisiōe vltimaꝝ dr̄iarū:ꝛ in medijs que sunt inter illas sicut in p̄cedēti capl̄o dictum est:ꝛ hoc fit in spēbus vltimis priusq̄ veniat ad īdiuidua particulari a per solā mām ꝛ accidētia dr̄ia. ¶ Ex his palā est ꝙ si aliqd diuersoꝝ specie accipiat in genē aliq̄ illud nec

Tex.cō.23.

Cōpositio medij ex extremis ꝯrijs. vide in sextō libro c3.4.ꝛ.cō.36.

Tex.cō.24.

2ᵒ ꝑi.ꝛ corrup.t.c.45.ꝛ 46.

idē nec diuersuȝ est aliqd id qd nōiatū est gen⁹ eius. ꝛ hui⁹ cā sa est: qꝛ genus nihil di signat nec diffinit: ꝛ sic nec facit idē nec diuersum: ꝛ hoc eqꝫ est oīuȝ specieꝝ ꝯuenientiuȝ in vno genere. ¶ Mā eni ondit ꝛ cognoscit negatione for me que est pmo: genus aūt est vt mā eoꝝ quoꝝ dr eē gen⁹: ꝛ ideo sicut potētia māe nec idē nec diuersum est ab actu: ita nec gen⁹ a spē cōstituta in ipso gñe. ¶ Nō eni accipit hoc ge nus sic illō qd dr ab vno primo patre denoiatū: sicut dr genus Heraclitū qd ab Heraclito pmo patre incepit. Sȝ illō vo cat hoc genus qd in nā māe est genus ꝛ pmū subȝ: nec dicit genus ab ipsa que nō sunt in eodē genere: ꝛ differūt genere ab his que sunt in genere eodē: qꝛ hoc sic diximus non fa ciūt macimā diuersitatē. Specie vo differentia differūt ab eis que sunt in eodē gñe. ꝯrietatē eni necesse est eē dr̄iam: et nō spē differre sed facere ꝛ cōstituere ea que spē differūt: ita eni dr̄ia nō inest nisi his solū que sunt existētia in eodē ge nere. ¶ Differētia aūt ista finalis in omni genere fac diuer sum: ita qꝙ illa diuersitas nō pōt eē in subto eodem. Sȝ ta les spēs sunt aut disparate aut ꝯrie. quasi autē dr̄ie talium que disparata sunt aut ꝯrie in supiorib⁹ a nobis determinatū est.

¶ Cap. xi^m. De solone duaꝝ qōnuȝ qre masculꝰ ꝛ femina nō differūt spē: ꝛ qre nō oīs ꝯrietas facit dr̄iam fm speciem.

Cō. 25.

Dubitabit aūt aliqs dubitatiōe ex pdictis oc casionata: qre femina nō differt a viro fȝ spēȝ cū masculinū ꝛ femininū videant eē ꝯria eius dē generis: ꝛ sūt diuersa differētijs ꝯrijs: aīal eni masculinū ꝛ femininū nō sunt diuersa spē: cū tñ masculinū ꝛ femininū videant eē dr̄ie ꝯrie aīalis nō per accñs sȝ per se inq̄ntū ē aīal. nō eni isūt hoc aīali per accñs vt albedo ꝛ nigredo: sȝ poti⁹ masculinū ꝛ fe mininū isunt aīali inq̄ntū est aīal. ꝛ hui⁹ signū ē: qꝛ oē aīal est masculinū vel femininū: ꝫ in qbusdā aīaliū spēb⁹ nō sic cō pertū sic in anguilla ꝛ in qbusdā paruis pisciculis. ꝛ in qb⁹ nō nisi femininū iuenit. Sȝ de his in libro aīaliū determinatū est. ¶ Est aūt alia similis huic qō ꝛ enūtiatio que pambula est ad solonē istius. ꝛ tñ fere eadē est isti. est em gnāliter ꝛ solu tio ipsi⁹ oīc cāȝ ex qua determinat de masculino ꝛ feminino particulariter mota qō: ꝛ hec est qd qua qrit qre est qdā ꝯ rietas que facit alia ꝛ alia. siue diuersa ꝛ diuersa spē. ꝛ qdā est ꝯrietas que hoc nō facit. ¶ Cū eni diuidit aīal per gres sibile ꝛ volatile iste dr̄ie ꝯrie sunt ꝛ faciūt diuersa aīalia spē: albū aūt ꝛ nigrū eē aīal nō facit diuersuȝ eē spē: qramus eīȝ diuidētes qꝛ hoc est iō: qꝛ aut ista sunt ꝓprie aīalis passio nes que sūt gressibilis ꝛ volatilia ꝛ nō illa q̄ sunt albū ꝛ ni grū eē: aut hoc est pp aliā cām. Si enim iō est hoc qꝛ sūt ꝓ prie passiōes aīalis: sic et masculinū ꝛ femininū debēt face re diuersa in spē qꝛ ꝓprie sūt passiōes aīalia. hoc aūt falsuȝ est. ¶ Opȝ igit hui⁹ qrere cām aliā. Direm⁹ igit qꝙ qdā rō forme dr̄ia eē ꝛ rōnē est spēs imediate educta de suba po generis: ꝛ qdā est que nō est talis: sȝ est spēs ꝛ for^a māe cāra ex aliqb⁹ passiōib⁹ eius que sunt: aut passiōes pnripioꝝ ge nerātiū aut forte sunt gnātuȝ ꝯūtes: ꝛ quecūqȝ qdē sunt rō nes formaꝝ que sunt in rōne diffinitiua extracte de genere sic act⁹ ne po^a ille ꝯrietates faciant diuersitatē fm spēm. q̄ cūqȝ vo sunt ꝯrietates que sunt in supposito inq̄ntuȝ spēm est cōceptū cū mā ꝛ causant de passiōib⁹ māe sunt accñtia ꝓpa vel cōia māe. ꝛ iō fm spēs nō faciunt diuersitatē eo qꝙ talis diuersitas nō a mā est sed a forma. ꝛ iō albedo ꝛ nigredo nō facit hoies: qꝛ nō hec sunt hoiuȝ cōstitutiue dr̄e: nec in ho minis albedīe dr̄ia specificata est ad nigrū hoieȝ: nec nomē spēi est a tali accñtali dr̄ia positū. f. poti⁹ ab illa que forma lis est ꝛ specifica cōposit⁹ eni hō est q̄si quedaȝ mā. Sȝ tamē mā nō fac in eo verā ꝛ fm rōnē dr̄iaȝ: hoies eni nō sunt ho mines ab hois mā: sed poti⁹ ab hois formaꝝ: hoc est in eis nō diuisa nisi fm accñs. hoc est fȝ eē qꝙ hȝ in mā. ꝛ iō diuer sa q̄dā mā ha sūt carnes ꝛ ossa ex qb⁹ ē hoc ꝛ hoc. ¶ Sȝ hoc diuersuȝ in nūero est itegrū totuȝ differēs ab alio toto inte gro. Spēs aūt ꝛ forme subales nō sūt diuerse per se. ꝛ hui⁹ cā est: qꝛ mālis ꝯrietas nō est in rōne dicere formā dātē sub stātiā q̄ est spēs. sȝ hoc demōstratū est vltimū itegrū indiui duū qd in mā ꝯceptū est sic callias. Callias eni est rō ꝛ for^a quedā cōcepta cū mā: ꝛ sicut alb⁹ hō si callias est alb⁹: pȝ igit qꝙ fm accñs māe est hō alb⁹. sicut adt est hoc in his q̄ fm rō nē nō ꝯcipiant mām si in mā sensibili accipiant. ereus enīȝ circulus ꝛ ligneus nō differūt spē circuli: sȝ p mām tm̄. Sic aūt ꝛ triāgulus ereus ꝛ circulus ligneus qui differūt spē nō est hec diuersitas pp māe diuersitatē: sȝ poti⁹ iō qꝛ in rōne spēi ꝛ forme trianguli ꝛ circuli inest dr̄iaꝝ ꝯrietas que diui dūt figurā ꝛ cōstituūt fȝ spēm triāgulū ꝛ circulū qñ diuidūt figurā trilateralē ꝛ rotūdā. Tñ forte aliqs qret vtrū mā fa cit diuersitatē spēi qñ ipsa est diuersa fm spēm aut nō: aut si facit aliqñ diuersitatē spēi ꝛ aliqñ nō: qꝛ qdam diuerūt qꝙ in mathematicis qdē non facit diuersitatē spēi qñ est diuersa fm spēȝ vt in circulo ligneo ꝛ triāgulo ereo: qꝛ illa nō reci piūt mām in sua diffōne. aliqñ aūt facit sic in pñcipijs q̄ rōce pta sunt cū mā ꝛ mā cadit in diffōne ipsoꝝ. ¶ Mā si qrat q̄ re hic equus ab hoc hoie diuersus ē fȝ spēȝ: forte cā sumit tā ex forma q̄ ex mā cū rō talium sit ꝯcepta sic cū mā sic in ali babitis in 6° ꝛ 7° hui⁹ sapiētie li. determiatū est. aut eni hec ꝯrietas est iō qꝛ ꝯrietas dr̄iaꝝ equi ꝛ hois cadit in rōne dif finitiua ipsoꝝ. ꝛ mā sola nō est hui⁹ aliq cā: ꝛ nec et mā cū for ma fac hoc sȝ forma sola q̄ qꝛ cōcepta est cuȝ mā iō recipit mā in diffōne: sȝ tñ ipsa non est aliq cā diuersitatis sic vide mus in planiorib⁹ exēplis albi hois ꝛ nigri equi diuersitas est fm spēm: sȝ hoc nō est inq̄ntū hic ē alb⁹ ꝛ ille niger: ꝛ hoc pȝ qꝛ si daretur qꝙ ambo eēnt albi equus ꝛ hō: tñ adhuc di uersi eēnt fm spēȝ: ꝛ ex hoc pȝ qꝙ accñtia que sūt ex mā ꝛ ipsa mā nō sūt cā diuersitatis. Et hoc habito qōnis supi⁹ iducte facilis est solo: qꝛ verꝝ est qꝙ masculinū ꝛ femininuȝ sūt aīa lis proprie passiōes sȝ nō dr̄ie ꝛ iō oē aīal est mascu. vel fe. ꝛ aīal recipit in diffōne masculini ꝛ feminini sȝ nō sōt dr̄ie: qꝛ cāntur ab accñtib⁹ māe q̄ subijcit gnōni. vñ nō sunt dr̄ie fm subaȝ for^e accepte sȝ poti⁹ fȝ suas cās sūt i mā ꝛ corpe: ꝛ hoc pȝ p hoc qꝙ idē spma fit femia ꝛ mas si ꝯria patiat fȝ calorē ꝛ frigus. sic nos in scia de gnōne aīaliuȝ determinauim⁹.

For^a sola q̄ cū mā ꝯcepta ē.

¶ Cap. xii^m. Qꝛ corruptibile ꝛ icorruptibile dr̄nt fm genus.

Tex. cō. 26.

Ex his aūt que dicta sūt ostit qd nō dissimulādā quā in isti⁹ libri decimi fine ponemus. ¶ Dixi mus eni qꝙ ꝯria q̄ sunt in rōne forme diuersifi cant spēm: ea vo que sūt fȝ māȝ spēm nō diuer sificāt. Sūt adt qdā ꝯria corruptibile ꝛ icorru ptibile: ꝛ mortale ꝛ imortale q̄ a q̄litatib⁹ acti uis ꝛ passiuis in mā vident cāri: ꝛ iō opȝ queri vtrū ipa di uersificēt spēȝ vel nō: aut neutruȝ eoꝝ: sȝ pñt ꝯuenire eidem spē vel gñe: videt aūt statīȝ qꝙ cū icorruptibile dicat fȝ puā tionē qꝙ illa puatio sit in aliq po^a determiata ꝛ nō vniat cuȝ aliq po^a que ꝯduci possit ad corruptibile. ꝛ hoc pȝ ex hoc: qꝛ sic in pmo celi ꝛ mūdi ꝓbatū est. icorruptibile est qd hȝ potē tiaȝ ad semp eē ꝛ corruptibile qd hȝ po^m ad qñqȝ non esse. ¶ Si igit ista sit sint in vno gñe nō potest hoc eē nisi altero duoꝝ modoꝝ. aut enīȝ sūt dr̄ie coeque in gñe: ꝛ sic ex vna po^a ꝓducit actus semp eēndi: ꝛ act⁹ qñqȝ nō eēndi qd eē nō pōt: qꝛ cū genus designet māȝ sub po^e q̄ est ichoatio forme eēntis: opȝ qꝙ vna est cōis ꝛ vniuoca mā ex qua duob⁹ gene ratib⁹ ꝓduceret id qd hȝ po^m semp eēndi: ꝛ id qd hȝ po^m qñqȝ nō eēndi: ꝛ qꝙ iste due po^e eēnt vnū in radice qꝙ nullus accipit itellect⁹. aut oporteret qꝙ illō eēt alio mō sic. vȝ. qꝙ in corruptibile nō dicat dr̄iam coeq̄le corruptibili. ¶ Sȝ gen⁹ qdā sic sup: adixim⁹ rōnale dicere gñale qd daȝ ꝛ nō dr̄iam specificā. ꝛ si hoc mō dicat tūc cū idē sequat qꝙ pus: qꝛ illō gnāle deducet ad dr̄ia specifica per spālissimā aliquā dif ferētiā ꝛ sequet id ē qꝙ prius: qꝛ semp in radice pma erit de signatio alicui⁹ potētie que est idem corruptibilis po^e: ꝛ sic vnū ichoās fm eēntiā hēbit corruptibile ꝛ icorruptibile qd absurdū est fȝ nām. Necesse est igit diuersuȝ gñe ꝛ non tm̄ spē eē corruptibile ꝛ icorruptibile. ¶ Qd enim rōne sola cōt accipit: ꝛ nō designat mām in pñcipijs ꝛ realib⁹ inutile ē ꝛ va nū. Sȝ tñ ea que nūc dixim⁹ vsib⁹ fmonib⁹ ꝛ logicis decēt sūt accipiēdo illa noīa corruptibile ꝛ icorruptibile vsr nō refe rēdo ad determinatū aliqd. Sȝ accipiēdo ea in cōitate logi ca: put qdā sunt logicis idurti rōnib⁹ qui opinati sūt qꝙ ne cessariū nō sit qꝙ corruptibile ꝛ icorruptibile differūt spē: ꝛ tñ fm veritatē et gñe subti differāt. ¶ Dicūt eni illa spē nō differre: sic nec albū ꝛ nigrū differunt spē: ꝛ isti sunt tā stoici q̄ et Epicuri qui dicūt corruptibile ꝛ icorruptibile eē accñtia ex his qꝙ aliq sunt in mā vel sepata: ꝛ hoc qdē est dcm̄ stoi coꝝ. ¶ Epicuri aūt dicebāt corruptibile ꝛ icorruptibile ei deȝ accidere ex hoc qꝙ est in mā vel simile māe. sic patuit cuȝ

Stoicorum.

Opi. Epicureorum.

de sectis

de sectis his in pmo huius sapiētie lib. disputauim⁹. Scdz hos eni z pcipue stoicos qui ponūt ideas idē spē cōtigit esse corruptibile z icorruptibile: z nisi ꝯcesserimus q hec duo ad vniuse q est spēs referunt: sic eni cōtigit q aliqs hō ē al bus: z aliqs hō eñ niger sit sub hoc vniuu q est hō: ita ꝯtin git q vnus hō est corruptibilis z aliqs incorruptibilis: sub hoc vniuu q eñ hō: q est vse ad sepatū z ad nō separū: z in singularib⁹ sic cōtigit q vnus z idē hō aliqñ est alb⁹ z aliqñ niger successiue z nō sil. ita cōtigit q vnus z idē hō separ⁹ ē incorruptibilis z cōsilr⁹ cuz mā est corruptibil sz successiue nō sil que sont absurda. ¶ Sz solo dubitatiōis isti⁹ ē fz pi patheticos q hax duax ꝯrietatū que sūt albū z nigrū z cor ruptibile z icorruptibile: alrera gdē inest p accñs sic añ dici mus. hoc eni per accñs inest qbusdā q est albū z nigrū qui busdā: sic z alia multa isunt p accñs māe: alia añt nō est per accñs: sic est corruptibile z icorruptibile. hec eni nō isunt p accñs. Accñs. n. ꝯtingit nō existere: corruptibile autez oz de necitate corrūpi: z sic est de nūero eox qui est necitate exi stūt in oib⁹ his qb⁹ inest. ¶ Si qs añt dicat q nō ex necita te corrūpit: tūc sequit q erit idē z vnū spē sil: z idē z vnum nūero successiue corruptibile z icorruptibile. Si eni idē ipz corruptibile ꝯtigit nō existere corruptibile vel idē ipm icor ruptibile cōtigit nō existere incorruptibile. hoc eni iā paulo añ demōstrauimus: aut igit hoc icōueniēs dabit: aut oz di cere q corruptibile z icorruptibile sūt suba z forma: aut idē in suba forme exñs. corruptibile gdē corruptibiliū z icorru ptibile icorruptibiliū vnicuiq: z hoc gdē est verū. ¶ Eadez añt rō est si dicat corruptibile eē fm accñs. idē. n. erit corru ptibile z icorruptibile qd est absurdū. Cū ambo ista q sunt corruptibilis z icorruptibile de nūero eox que de necessita te ānt existūt: z sint in rōne formaliū dīsax. ¶ Igit si corru ptibile z icorruptibile hñt ꝯpositionē fm pᵐ modū ꝯrietatis per se z nō fm accñs: nec est q ista gñe diuersa sint non tm̄ spē: sic paulo añ dixim⁹. Palā igit est q has dīlas fz eē ac ceptas in vno cōi nō ꝯtigit eē spēs qbusdā sepatatas: sic di xerūt eē stoici: ita q nō equoce dicat illud cōe gñis de spēb⁹ sepatatis icorruptibilib⁹: z de sensibilib⁹ cōceptis cū mate ria corruptibilib⁹. ¶ Si añt sic in vno genere vniuoco non cōueniūt corruptibilia z icorruptibilia multo min⁹ cōueni unt in vna spē: z ga diuersa gñe in substātijs plus distāt q ea que sunt tm̄ diuersa spē: lz ea que differunt alijs generibus repugnantiam non habeant: quin aliquando possint eē in subiecto vno sicut in anteh abitis ostendimus.

¶ Incipit Liber Undecimus prime phie. Cuius primus Tractatus est de substantia in cōmuni z diuisionibus eius.

¶ Cap. pᵐ. De intentione Libri z quare theoria ista est to ta de substantia.

Tex. cō. pmi

Tota ista pars theorice de suba est sic sepe diximꝰ. In ista. n. sapiē tia qrunt pñ^a z cause sube tāq vere entis z pmo z pncipaliter: z hoc lz iā in 5° pbatū sit. hoc m aliq de hoc faciem⁹ rememoratio nē. ¶ Ens igit qd dr de oib⁹: aut ita se ha bet ad oia q est vniuersum z totū ad oia: vel ita dr de oibus q eñ fm analogiā per pus z per posteri⁹ pdicatū de ipsis: z si gdē se hz ad oia entia vt totū z vniuer sūz qd dā oia ꝯtinēs ꝯstat q nō oia continet vt coequeua in spē: sz gdā sūt in coordiatiōe ꝯtētox añ alia: sic ēt in vno ge nere pdti ꝯtēta sunt qdā añ alia. ¶ Si g talis est coelemen tatio vniuersox sub ente: ita q ipz sit totū z vniuersūz qd dā ad alia sic gdā diuersit: tūc pculdubio in ista coelemēta tiōe suba eñ pox alijs: z iō loquēdo de ente pmo loquēdūz ē de ipsa: sic de ente qd pcedit alia. Si añt nō sic: sz fm analo giā pdicat de entib⁹ z de vno per pus z de alio deinceps siue per posteri⁹: tūc iterz per ea q dcā sepe sūt ipsa eñ pmū ens z vere ens solū: z sic iterz pᵐ loquēdū est de ipsa. ¶ Sit añt cū his q dcā sunt itelligēdū est: q entia alia a suba ēt si de eo q simplr est loqmur non dicunt entia sz dicunt entis qlitates aut mot⁹ aut mēsure aut aliqd aliud: ita q poti⁹ sūt entis q̄ entia. z cū ita sit z nō sit loquēdū de eo q est entis nisi deter minatū sit de ente: qa sic in septimi hui⁹ phie pn° pbauim⁹ accñtia que nō sunt entia simplr sz entis nō hñt rōnē in qua recipiat suba z rō ipsox. ¶ Opz igit per hāc rōnē potissime loq de suba. Si qs añt hāc rōnē non valere dicat z asserat: oia illa simplr eē entia de qb⁹ pdicat ens quocūq mō. tunc sequet ēt nō albū z nō rectū eē entia: qa dicim⁹ q hoc nō al bū qd est linea eñ ens: z hoc nō rectū qd ē color ē ens: z hoc mō entia sūt pūatiōes qd est absurdū. sz poti⁹ sunt entis eo q pūatio pp ea qd relingt subm nō est oino nihil sz eñ entis. ¶ Si añt nos loquētes de ente de pūatiōib⁹ nō opz tracta re: tūc ēt de alijs q nō sūt simplr entis sz sūt entis nō tracta bim⁹. Sz de suba q est ens simplr z absolute. dicim⁹. n. ea q sunt pūatiōes sic eē q sunt entis: sic est ens qd dā nō albū: z eodē mō oia accñtia entis sont z nō entia simplr. ¶ Simpli⁹ nihil aliox pter subaz est sepabile: ita q sint p se sepatuz ab alijs exñs. Sola añt suba eñ sepatū ab alijs exñs. Igit sola suba est ens pncipalr z simplr. ¶ Et sic iterz loquētes de en te loqmur de suba: qa sic alia nō existūt p se: ita nec rōnē ha bēt per se absolutā: z eodē mō nō pñt sciri p se simplr z abso lute: hoc añt nō tā pbat rō q testimonia antiquox q in ipso ope sue theorice hoc testificant. ¶ Cū eni illi debēt qrere d ente qrunt sube causas z pnᵐ z elnta: q nō generalr facerēt tāq ab ipsa vltate coacti nisi suba pncipalis eēt ens z sim pliciter. ¶ Ex his igit palā est: q tota ista theorica consistit circa subaz. Et si qd tāgit in ea de accñtib⁹ hoc nō est nisi i quātū accñtia sūt hui⁹ entis q est suba. ¶ Cuz igit iā a pn° libri sexti hui⁹ sapie de suba in cōi determiatuz sit. z de pnci pijs eius q sunt ptes diffōnis: z ostēsuz sit de po° z actu que sunt pn° sube: z sit declaratuz q ipsa est vnū z nō multa ēt i uestigatuz sit de vno z multo in oib⁹ reb⁹. Restat vt hoc ad partes sube descēdamus. ¶ In vsl. n. scire est scire in po° z si perfecte oz sciri suba: oz q in ptib⁹ in ppria nā cognoscat: z adhuc faciendūz hoc quasi a pn° exordit l opz inuestigando que sint partes substantie z que passiones earum.

¶ Cap. 2ᵐ. De diuisione sube in vniuse z particulare: z q sit magis suba z pnᵐ z de conceptione que est in illis.

Tex. cō. 4.

Sunt autē gdā q diuidūt subam in subaz vlez z subaz pticularē siue designatā: z vlez gdē sub stātiā vocāt gña z spēs: pticularē añt vocant q designat dmtata ad sensuz: z dicūt q vsla ma gis sūt sube q pticularia: z dicti eox cā ē q ge nera dixūt eē subas z dicūt q hec sūt pn° z sub stātie aliox. Oē. n. qd ē pnᵐ eē z scie alteri⁹ eñ pncipali⁹ illo: gña autē sic se hñt ad alia q sunt pn° eē z scie aliox sicut di cunt: z iō gñā dixunt subas eē marie. z cā hui⁹ est: qa de re bus nō fecerūt nisi logicā inqsitionē nos añt iā in multis lo cis obiectiōis isti⁹ ondim⁹ iperfectionē: qm idē intuz qd est nā z nō gen⁹ sz nā simpler: z po° que cū actu cōplet esse z acci dit huic nāe q sit vniuse: z q sic gen⁹ z q sit pnᵐ scie: z hec oia plana sunt per supradicta in 5° hui⁹ sapie libro: z iō etiā ondimus q nullū vniuse ē suba in eo q vse est. ¶ Et ideo sunt antiqores his alij q mag dixunt eē subas res pticula res: z hoc dicūt ēt eē pn° subax: sic ignē z terrā: z cetera hui⁹ z nō dicunt q suba sit z pnᵐ cōe genus qd ē corp⁹. ¶ De ho rū autē disputatiōib⁹ adiuicē satis in pmo li. hui⁹ sapie de terminatū eñ. ¶ Stoicox eni tota schola dēendit vsla esse pn° z subas rex. Epicureox autē secta que antiqor oib⁹ est magis elegit particularia: z sensibilia esse pn° q vsla: qa lz hec secta in multis errauerit nō tñ in hoc errauit quin vi deret q vniuslia colligunt ex pticularib⁹ cū ex multis p me moriā acceptis vna fit vnilsis acceptio. ¶ Intellect⁹ añt est qui sic ex pticularib⁹ agit vniuse: z iō vniuse ꝯis est pticu lare: z iō nō pōt eē pnᵐ ipsius nisi logice accipiat fm intētio nes rex: z nō fm res ipsas. ¶ Sic. n. dicim⁹ vniuse eē añ pti culare z pnᵐ eē ad ipm: fm veritatē tñ ita se hz q si ipsa natu ra accipiat ad quā referē diffō illa est vnū illud qd est potes tia diffinita z dtermiata ad actū: tunc pculdubio illi⁹ sunt pn° potentia z act⁹: z mā qdē nihil est de eē nec de pncipijs eius nisi sub po° que eñ forme ichoatio designetur: z sic desi gnat per gen⁹: z hoc mō gen⁹ eñ pnᵐ esse z sube z dīa est de signatio act⁹: z spēs est totū esse spēi: z fm hunc modū diffō data per genus z dīam dic potētiā z actū z mām z formaz: sic nos in anhabitis ostēdimus: z hoc mō eadē sunt pn° eē z sube que sunt pn° sciētie: sed alr z alr accepta: hoc añt mō

Nō qñō diffō data p gen⁹ et dīā dic po°ᵐ z actū z mām z formam.

ab pcesserūt q dixerūt gña eē magis subas τ pn^a: sz poti^s in tēnōes cōes sm q cōes sunt uniuersale eē separatas p se τ non p intellm^m: τ iō nō dicunt in istis habuisse aliq̄ psiderationē logica. τ iō sunt decepti. hoc.n.mō dispōnes logice sunt ex intētionib^9 cōib^9 is qb^9 intellect^9 agit vlitarem: τ sunt vane oēs: τ tāto vaniores q̄to intēnōes ille p se a stoicis ponunt eē cōmunes τ sepate cū nec cōes sunt nec sepate nisi inq̄tū itellēs agit in eis vniuslitatē τ separatiōez. ¶ In mō igit pncipio:um sube Epicurei meliores sunt siuici lz errauerint in ipsa substātia pōnis q pn^a entis vt est ens est sine sube vt est suba nō sunt ignis τ aqua: sed potius ea que a nobis sepius determinata sunt in pcedētibus istius sapientie.

¶ Cap. 3^m. De trimēbri diuisiōe sube in corruptibilē mobilē τ in icorruptibilē mobilē. τ in eā q̄ est separata. τ est in eo digressio dclarās quare d̄r inter vtrunq̄ causis phic^9 τ pm^9 phs.

Tex.cō.5.

Substātie vere vera diuisio est q diuiditur in tres q̄a sube tres sunt. ¶ Diuidit enim primū suba in eā que est sensibilis: τ in eā que est insensibilis. Sēsibilis aūt diuidit in eā que ē corruptibilis: τ in eā que est icorruptibilis: isensibilis aūt d̄r imobilis que suas iferius hēbit diuisiones: τ sic sunt tres in cōi sensibilis τ icorruptibilis sed mobilis τ sensibilis corruptibilis: τ mobilis τ isensibilis: τ imobilis separata: τ de oib^9 his opz nos determiare sz modū τ ppietatē hui^9 sapiētie. ondemus.n. que est imobilis τ separata: τ quare ipsa est pn^m mobilis sube τ icorruptibilis: τ ondemus quare imobilis separata p motū sensibilis τ icorruptibilis est pn^m sube sensibilis τ mobilis τ corruptibilis: τ in hoc erit opis hui^9 q sapia vocat finis τ cōplemētū: q̄a tūc scimus pfecte ens vex τ in se τ in ptib^9: τ sm pprias passiōes ipi^9. Subax igit vna q̄dē est sensibilis τ illius diuisio est q alia isti^9 sube ps est sempiterna sic celū τ oia que in celo cōtinent. Alia aūt ei^9 ps est corruptibilis: τ has duas substātie ptes: oēs et pax itelligentes eē ↄfitent: q̄a per sensum ↄuincunt has duas eē subas sensibiles autē corruptibilis ē vt plāte τ aialia: alia aūt ps cōdiuidēs subam cū ista: sic dixim^9 est sempiterna: τ hui^9 sube elnta sumere necīum est in hac sapia siue vnū sit illud elntum siue sunt multa elnta ipsius. Quis.n. in phicis sumpta sint elnta ei^9 que est mobilis: nō tn̄ sunt sumpta put ipsa est suba: sed put ipsa est mobilis Sed nos sumem^9 hic elnta ei^9 put est suba siue a p^o formali τ vltimo fine. ¶ Has duas eni causas hec sapia cōsiderat pp^e: in phicis aūt mām τ efficiētē ↄsideranimus. et si de forma aliqd diximus hoc nō fuit nisi de forma mobili τ de fine put finis est terminus mot^9 mouētis. hoc aūt efficientē p^m τ per se ondemus eē vlem finē: τ q ab ipso fluunt oēs sube mobiles τ q ipse est sic dux exercit^9 ad vniuersuz. hoc eni est pprīū istius sciē: τ hoc mō nō actiplemus aliqd a scia nāli. Quis aūt ibi per motū onderimus pmuz mouēs eē imobile: nō tn̄ ondimus ipz put ipm est cā vniuersi eē et forma τ finis: τ hoc mō inuestigabimus hoc pmū motorem: vn̄ pz q ista theorica multū sup phicā cōtēplationē ē. Nec est dōm sic q̄dā dixerūt q. vz. de causis τ pncipijs mobilis sube tractet tā metaphysicus q̄ phicus: sed metaphicus is eis dicat pp qd: τ phicus accipiat q̄a: si enim phicus acciperet a metaphico oporteret q phica subalternaret pme phie qd a pn^o hui^9 sapie falsuz eē ondimus: nec et est dōm sic q̄dā alij dixerūt q phicus cōsideret efficientē τ māni: τ metaphysicus formā τ finē q̄a lz nos in 3° hui^9 sapiētie lib. tā osiderimus q pmus phs pncipale cōsiderat formā τ finez per que demrat sm pprietatē sue sapie eo q ille marie facit scire: tn̄ tā phicus q̄ metaphic^9 cōsiderāt oēs q̄tuor cās. ¶ Sz phicus cōsiderat eas put sunt pn^a mobilis: pmus aūt phus reducit efficientē in formā pmā τ finē vltimū: τ sic ipse est cā vniuersi esse τ forma τ finis τ st acciplat per motū pma causa hoc nō est vt sciat inq̄tū est mouēs talē motū: sed poti^9 inq̄tū ipse ambit virtute τ forma sua mobile τ motū qd est instrm fluxus totius entis ab ipso τ hoc modo nō cōsiderat ipm phicus ¶ Tertia vō suba est imobilis oino τ hāc q̄dā dicūt eē separabilē. τ est rō eorum: q̄a qcquid est coniunctū materie subiacet potētie: τ cum omnis potētia determinet ad vbi vel ad formam: opz necessario q omne qd est cōiunctum materie subiaceat motui locali vel motui locali simul τ motui ad formam. Et sic cōiūctio cū mā cā est mobilitatis erit separatio a mā causa oppositi: q est imobilitas p se τ p accidens. hec igitur causa est istius diuisionis.

Idē Auerroes in pūtu cō. τ 3 met. cō. 5.

Quare physicus τ metaphicus oē genus cause considerat.

¶ Cap. 4^m. De diuisione substātie separate τ de his que cōueniunt substantie sensibili.

Tex. cō. 5.

Anc aūt imobilē subam q̄dā sunt in duo diuidētes. Alij aūt in vnā nām ponūt eam eē eo q ideales spēs ponūt in eadē nā cū mathematicis. Alij aūt solū dicūt eē mathematica de numero separatax subax: τ illi q̄dē qui in duo diuidūt sunt ↄsoniti qui ponebant ideas τ mathematica pn^a eē sensibiliū: τ vtraq̄ dicebāt eē separata tā ideas q̄ mathematica. ¶ Illi aūt qui in vnā nām ista redacerunt sunt Pithagorici qui numeros mathematicos oium ps^a eē dixerūt: τ hec eē separata. Illi aūt q sola dixerūt eē mathematica fuerūt q̄dā de discipulis Platonis qui dixerūt phica cōponi ex mathematicis eo q pūcti fluxus facit lōgitudinē et additio linee ad lineā facit supficiē: τ addita supficies supficiei facit corp^9. ¶ Et sic cōponi dicūt sensibilia ex mathematicis separatis: sed ille sube q̄dē que sensibiles sunt phice sūt eo q cū motu sunt: phicus aūt oia cōsiderat q̄ sunt cum motu. τ iste oino sunt diuerse a separatis: vt dicūt eni q nullū pn^m hnt cōe cū separatis: sz potius separata sunt pn^a istarū: τ iste sunt pncipiate sube. ¶ Sēsibilis aūt suba est illa q̄ mutabilis est: τ sic sepe diximus ois mutatio q̄ est ad formā ē ex oppositis vel ex medijs iter opposita q̄a mediū cōparatū extremo est extremū: lz aūt mutatio sit ex oppositis: nō tn̄ ē ex oppositis oib^9 q̄buscūq̄ cōtingit: sed potius ex oppositis per se τ nō per accns. ¶ Cū.n. dico albū τ nō albū sunt opposita nō est qdlibet nō albū oppositū albo: q̄a vox est nō albū. τ tn̄ nō opponit albo. Sz mutatio est ex nō albo qd ē ↄriū albo τ silr est in alijs: τ si sic mutatio ois est de ↄrio in cōtrariū sic diximus in pmo phicox: nece est aliqd subijci illis ↄrijs q sit subm mutatiōis: τ hoc est tertiū qd est mā. τ huius cā est q ↄria nō trāsmutant adinicē ita q sint subiectū trāsmutatiōis sz sūt trāsmutatiōis termini. Et ipa trāsmutatio fluxus q̄dā est ↄrior. ¶ Ampli^9 vnū q̄dez ↄrior ad qd est trāsmutatio manet. aliud aūt ↄrior a quo est trāsmutatio nō manet sz abijcit. Subm aūt qd tertiuz est sub vtroq̄ cōtrarior manet idē: opz igit aliqd eē tertiū pter ↄria τ hec est mā. ¶ Sūt aūt trāsmutatiōes si sm genera in qb^9 sūt diuidant q̄tuor. sunt.n. q̄dā in qd siue in suba q̄dā aūt in q̄litate: τ q̄dā in q̄titate: τ q̄dā in vbi. Illa aūt que est in hoc siue in suba est illa que est gñatio simplr vel corruptio simpliciter. Ea vō que est in q̄titate est augmētuz vel decrementū. Illa aūt q̄ est sm q̄litatē est alteratio: q̄litatē autez in cōi vocam^9 passionē. Et ea que est sm vbi vocat ferētia siue latio siue loci mutatio: τ opz q in ↄrietate sint mutatiōes singulox si sunt recte: τ iō in oib^9 illis necesse ē trāsmutari materiā: q̄ sm valorē sine sz po^{ciam} possit in ambo cōtraria. hec eni oia cōueniūt illi sube quā sensibilē vocamus. ¶ In oib^9 aūt his modis trāsmutatio sm locū est a generāte τ causante formā: sic onsū ē in. 8. phicox. ¶ Et in oib^9 his attēdēdū est q ens d̄r dupl̄r sic distiximus in 9° hui^9 sapie lib^o. Dicit eni ens sm po^{ciam} τ ens sm actū. τ oē q his trāsmutatiōibus trāsmutat trāsmutat ex ptāte entia in ens actu: τ iō in oib^9 talib^9 dua ab^9 trāsmutationib^9 sunt q̄tuor termini: sic pz in generatiōe τ corruptiōe. Est.n. corruptio ex actu ente in ptāte ens: τ gñatio cōtra. τ sunt isti termini q̄tuor sz rōnē terminorum: tres tamē sm rem: τ ideo quidem in vna transmutatiōe duo sunt termini tm̄ sm rem τ rationez. in duob^9 autem quatuor sm rōnem: sed tres ad minus sm rē: q̄a cōtrariū alterū priuatione designat: τ si materia designat cū potētia priuata actu: τ sic sunt duo pncipia motus siue trāsmutationis tm̄. ¶ Si aūt ē accipiat vt subiectuz ambox: tunc sunt tria. sicut τ hic τ in phycis ondm̄ est. Sic igit omne qd trāsmutat trāsmutat ex potestate ente in actu ens. sic ex albo potestate in actu albū est alteratio: τ silr ē in augmēto τ decremento τ in omnibus alijs: dico autē ex potestate ente in ens actu. quoniam procuidubio verum est q non solum fit transmutatio ex nō ente sm accidēs sed etiam fit ex ente in ens: id eniz ex quo fit transmutatio est non ens sm accidens τ hoc est non simpliciter non ens: sed inquātum est subiectum priuationi τ potētie eius ad qd est trāsmutatio: τ hoc est ens in potentia ex quo fit ens in actu.

Tex. cō. 6.

Tex. cō. 7.

8. ph. tex. cō.

Tex. cō. 8.

¶ Cap. 5^m.

¶Cap. 5m. Qr fm ea que dicta sunt soluuntur dubitationes antiquorum.

Tex. cō. 9.

ET hoc qdē oēs antiqui de physicis loquentes dicere intēdebāt: sed exprimere nō sciuerunt: hoc eni qđ sic dicimus vnū z ens in po° ex quo fit omne qđ fit. Et est illud vnū qđ Anaxa. intēdit qñ dicit oia esse vnū mixtū ex oib°: z ex il lo fieri oē qđ fit: nō enim oē qđ fit ex illo fieret nisi in ipso eēt aliquo mō inchoatio formar oiam cum p̄uatione actus: z hoc non vocauit ipse priuationē sz latentiā. ¶Sed multo dignius est q̄ dicamus oia sic simul eē in pri ma mā fm potentiā z priuationē q̄z q̄ dicamus oia simul eē fm actū z latere: hoc etiā est qđ Empedocles dicere voluit per mixturā elementor q̄tuor ex qua oia fieri dixit. ¶Silr autē z hoc idē dicere intēdit Anaximāder qui posuit infini cū ex quo fierent oia pp materie ad qđlibet qđ fit ex ea idē finitatē. Similr aūt hoc est qđ Democrit° ait nobis oia eē potestate in p̄mo mālī p̄ncipio qđ eē arbom: sed non erant actu oia fm potētiā nisi cōcederetur q̄ essent cōtinuata cū materia oia. sed hoc nō cōcedit. ¶Dicebat enī hoc ḡnatio nem nō esse nisi cōgregationē z segregationem: z ideo dixit oēs figuras z situs z ordines athomor potentia eē quo ad nos: qa sic vel sic nobis apparent in his vel illis formis cū nō sunt sic fm actum: qa nō sunt nisi cōgregatio z segrega- tio que formas fm actū specie differentes nō faciunt: sz vi- deant eas facere quo ad nos: sz ergo ea que dicta sunt oia quecūq3 transmutant hūt mām: sed nō vnā z eādē hūt pro- priā mām sed poti° diuersam: sicut in antehabitis ondim°. ¶Quedā eñ que sunt de nūero sempiternor: z hec sunt qui dē quecūq3 nō sunt genita: sed sunt mobilia ferentia fm lo- cū: sed ḡnis ista ḡnonē nō habeant: habēt tñ po^am ad vbi z vbi: siue vnū z vnū qđ idē est. ¶Patet ergo q̄ sic loquēdo de sensibili suba oēs dubitatio soluitur antiquor: z oēs in- tēdecunt hoc dicere: sicut diximus: sz verbis p̄prijs exp̄me- re nō valerēt. ¶Dubitare tñ pōt adhuc aliquis ex quo nō ente fit generatio cū dicimus ḡnationē fieri ex nō ente: tri- pliciter eni dicit nō ens sicut in alijs locis dixim°. ¶Dicit enim nō ens qđ absolute nihil est: z sz hoc conueniunt oēs phi q̄ ex nō ente nihil fit oino. ¶Dicit etiā nō ens priuatio in genere que nō supponit p̄priū subiectū: z fm hoc iter nō fit trāsmutatio ex nō ente nisi per accñs sicut si dicaz ex non ente albo qđ est dulce fit albū. ¶Tertio mō dicit nō ens pri uatiue qđ relinqt p̄priū subiectū in quo est forme ichoa- tio cū act° priuatiōe: z hoc qdē dr nō ens quādo est qdē po- testate ens: sed nō est nō ens cuiuslibet generis: qa hoc mō fit diuersum ex diuerso que h̄nt dīas cōtrarias: z sic fit op positū ex opposito sicut dixim°. ¶Scōm ergo hūc modū nō sufficit dicere q̄ siml sunt res oēs: sed latēt sicut dixit Anaxa. opz ergo q̄ p̄dicte res differāt fm mām: qa cuiuslibet rei ē mā p̄pria eo q̄ nos iā diximus q̄ mā supponit cū forme i- choatione: z sicut inchoationes ille sunt diuerse: ita z mate rie. ¶Si eni nō sic dicat eē queremus ab Anax. q̄re res fa- cte sunt infinite z diuerse fm formas: sz mā est vna in se eq̄- liter cōtinēs oia. videt eni q̄ ex vno vno mō se hūte semp nō fit nisi vnū: z sic oia deberent eē vnū z nō multa z infini- ta per spēm z mām. ¶Et si dicat aliqs cū Anaxagora q̄ in- tellectus in eis fecit segregationē: videt hoc nihil eē: qa in- tellectus est vnus z simplex z ipermixt°: z ideo nō potest eē cā multitudinis z diuersitatis. Et iō sic diximº cām multi- tudinis oz ex pte māe assignare z ex parte po° mālis: qa q̄- tūs mā fit vna: subito tñ ipsa est facta in actu illud z nō aliō qđ per p̄priā po^am z formalē inchoationē erat ante sz pote- statē. Sic ergo omnis antiquor soluitur dubitatio.

¶Cap. 6m. De p̄ncipijs sube sensibilī mobilī z corruptibilī: z q̄ nō fit nisi cōpositum z nō materia neq3 forma fm se.

Tex. cō. 12.

CUiuslibet aūt sube mobilis z corruptibilis et sensibilis tres sūt cause z tria p̄n° ex qb° icipit z causat eē ipsi° z p̄ncipior: vnū3 qdem est rō e spēs: z dī forma sine habit° fm q̄ forma est for mās eē z rō fm q̄ est finis mutatiōis z spēs p- ut ipsum eē suba ad quā refert rō diffinitiua. ¶Scōm aūt est p̄uatio que qdē est p̄n^m z nō cā z est ipsa in qua est ichoatio forme cū negatiōe act° z cōplemēti. ¶Ter- tiū aūt est mā que est subm mutatiōis put substat p̄uatiōi: sed id qđ est cā loco istī° est cā mouēs de qua ifert° faciem° mētionē: z sic sūt tria qdē p̄n° z tres cause sunt: qa q̄rtū qđ ē cā finalis in talib° in idē icidit cū forma. Hoc aūt dico p̄n° z causas ei° q̄ in talib° fit: qa cū fit dīa iter illud qđ fit z cām ei°: z silr fit dīa inter id qđ est p̄n^m z p̄ncipiatū hor p̄ncipio eē z causar nullū fit: qa nec mā fit nec spēs z de p̄uatiōe con stat p se z de efficiēte q̄ nō fiūt: qa p̄uatio est que in mutatio ne abijcit z mouēs est nō id qđ mutat. Q̄ aūt non fiat ma- teria nec spēs sz se sz illa sint duo vltima ex quo z in quo fit trāsmutatio sic ondit. Omne eni qđ trāsmutat aliqd id ab aliq̄ z in aliqd trāsmutat ipz: ab aliq̄ qdē sic a p̄mo mouen- te: illō vō qđ trāsmutat est mā que est añ trāsmutationē: z post oēm trāsmutationē relicta: sic in p̄mo de phico auditu est ostēsū: id vō in qđ est trāsmutatio est spēs que est finis trāsmutatiōis. si igit detur q̄ id qđ fit est alter eor: sequit q̄ sunt ista mā. vz. z spēs in ifinitū: z hoc est sic si det q̄ nō so lū fit hoc cōpositū qđ est es rotūdū qñ fit sphera cuprea sed etiā fit es: z fit ipsa rotunditas in q̄tū id qđ mutat necē est stare in aliq̄ qđ est finis z termin° mutatiōis. Si. n. fiat mā cū oē qđ fit fiat ex mā: oportebit q̄ mā que fit hēat mām ex qua fit: z hoc necio ibit in ifinitū: qa ō illa mā ex qua fit ista eadē est rō: z hoc p̄cedit sine fine. ¶Silr āt si det q̄ fiat for- ma fm se oportebit q̄ illō sup quo fit forma termiet ad ali- quā formā: eo q̄ sic iā habitū est oē qđ mutat ex aliq̄ z ab aliq̄ z in aliqđ mutat. ergo forme est forma z hoc ibit in infi- nitū: z hoc facile est videre: z cū hoc sit ipoīe: constat q̄ nec mā fit nec for°. ¶Probat postea idē ex hoc q̄ vniuscuius- q3 suba fit ex vniuoco z cōueniēti sibi in noie z rōne: sz forte nomē nō sit ipositū. Cū3 aūt oē qđ fit fiat ex vniuoco sibi in noie z rōne: opz q̄ finis mot° sit spēs q̄ est silitudo p̄mi faci- entis: z q̄ eē termin° mot° siue mutationis non fit per mu- tationem: sicut iā ostēsum est nisi forte per accidēs inq̄ntū educitur de potētia. ¶Similr autē q̄ subijcitur mutatiōi est ex quo fit id qđ fit per mutationē: z hoc fieri non potest per mutationem cū sit ante eam. Q̄ autem omne qđ fit fiat ex cōueniēti sibi z noie z rōne probat per inductionē. Oia enim que sunt sube facte a nā z alia quecūq3 fiūt fiunt ex cō ueniēti z vniuoco sibi noie z rōne: oēs eni res que fiūt aut fiūt a nā aut fortuna vel casu aut anthomato hoc est per se: z dico per se fieri sicut ea que simile sibi in spēe nō habent extra generās. ¶Inter hec aūt est differētia: qa ars est p̄n^m in alio: est enim ars p̄ncipiū factiuum cū rōne in alio in qđ inducit formā artis. Natura autē est p̄ncipiū nō in alio sz in eo in quo est per se z nō fm accidēs: sicut determinatū est in secūdo de physico auditu. hō nāq3 generat hoiem. Reli- que vō cause que nō sunt ars z nā non tā cause sunt q̄ p̄ua- tiones har causar: z non sunt cause nisi per accidēs: z p̄ua- tiōes sunt artis z nature que sunt per se: sicut casus z fortu- na: sz enī hoc fit in his que fiūt p̄pter aliqd: tamē priuat in his z intētio nature z artis. ¶Et ideo forsan iste casus vo cat eo q̄ cadit ab intētione cause nālis z artificialis. Et iō nō est necesse q̄ in his querat q̄ omne qđ fit fiat a cōueni- enti sibi in noie z rōne: cum non habeant cām: sed cause pri uationē fm q̄ fiunt a casu z fortuna. ¶Scōm aūt q̄ ista re ducunt ad cām artis z nature sic fiunt ab vniuoco sibi noie z rōne: sicut in cōsequētibus patebit: qđ aūt fit ab arte con- stat q̄ fit a simili sibi fm formā: qa domus que est in lignis fit a domo que est in aia architecti: sicut diximus in 7° hui° sapientie libro: z cū eiusdē forme fm rōnem sit idem nomē: constat q̄ oia talia que fiūt per artē fiunt ab vniuoco. Que aūt fiunt per nām dicunt hoc a nobis que hūt generās vni uocū sibi z vniuocam habēt generationē. ¶In oibus autē talib° sz generans sit extra id qđ generat que dicit formati- ua: tamē virtus generātis que est hz eē in mā ex qua est ge- neratio. z est forma filijs generato p̄ter hoc solū q̄ aliter est in generato z aliter in mā ex qua fit generatio. ¶In ḡnato eni est sicut act° perficiens z dans eē z rōnē z in mā est sicut artifex in artificiato: hec enim est sicut ars artificis trāsdu cta per instrumēta z mot° artificis in māmque mutatur vt accipiat formā artis: sicut in alijs locis tā in libro aialiu3 q̄ in alijs nostris nālibus libris diximus aiās aialiu3 eē in se minib° eor. ¶Hec ergo forma que formatiua vocatur si nomē accipiat idem nomē habebit cū noie generati eo q̄ omne nomē a forma imponit: z cōueniētia in forma est cō-

Tex. cō. 10.

Tex. cō. 11.

Nō ens tripl'r

Tex. cō. 13.

uenientia in nōe vel rōne: igit̄ ⁊ ista fiūt ab vniuoco. Et cū ea que casu fiunt vel fortuna reducant̄ ad ea que fiūt natura vel arte cōstat ꝙ etiā illa que fiūt casu ⁊ fortuna sm̄ ꝙ habent cām fiunt ab vniuoco. ❡ Ea vō que fiunt ab homato hoc est per se sunt aīalia gn̄ata per putrefactionez: ⁊ de his iā in libris physicis in plurib⁹ locis ostēdimus ꝙ humor putrefactus in eis est sicut humor seminis aīaliu3: ⁊ calor qui est in eis ⁊ spiritus format̄ virtute stellar3 ⁊ celi ⁊ loci in quo sunt anguli incidētiū radior3 ⁊ per hāc virtutem h3 virtutē formatiuā que est similis formatori sicut forma artis est sīlis artificiato. hec etiā fiunt a sibi vniuoco: ⁊ sic inductiōe ꝓbatum est ꝙ oīa que fiūt a sibi vniuoco fiunt. Et ex ista ꝓpositione cōclusum est ꝙ nihil fit nisi cōpositum: ⁊ nō forma vel mā. habetur ergo intentio quā promisimus ꝙ cu3 sint tria principia ⁊ tres cause eius qd̄ fit non fit aliquid illoru3 principiorum sed ipsum tm̄ compositum.

❡ Cap. 7m̄. De differentia trium substantiaru3 que sunt forma materia ⁊ compositum.

Tex. cō. 14.

Ex his aūt accipit̄ ꝙ substātie quidē sunt tres: materia. s. ⁊ forma ⁊ cōpositū quarū due sūt cōponentes ⁊ tertia est cōpositu3. He aūt tres substātie diligenter cōsiderāde sunt: q2 nō scit̄ substantia corruptibilis sensibilis de qua hic loquimur nisi his diligenter scitis. ❡ Dicamus igitur ꝙ mā vniuscuiusq3 est cū qua est hoc aliqd ens ⁊ apparens. Mā quecūq3 sunt tactu ⁊ nō cōplātatiōe hec sūt materia ad sabm cuius est mā: sicut dicit Arist. ⁊ hor3 qdē verborum iste est intellectus. q2 q̄nque accidūt materie ex quibus perfecte cognoscit̄ mā ipsius: quor3 vnum ⁊ primū est ꝙ accidētia sensibilia sunt quibus subijcit̄ mā ꝓpria vniuscuiusq3: ⁊ forma nō est subiectū illor3 accidētiu3 sed mā. Et iō materia primo est qdem potētia quāta ⁊ quanta sm̄ actum subijcit̄ sensibilib⁹: ⁊ ideo notitia materie est illud qd̄ in re sentitur ⁊ subijcitur quātitati ⁊ sinui ⁊ sensibilib⁹. ⁊ dicit̄ sm̄ hoc materia cū qua est hoc aliquid ens: eo ꝙ ipsa est p̄mu3 principiū indiuiduatiōis: ⁊ cū indiuiduatens apparēs per hoc ꝙ est sensibilis distincta qualitate sensibili ⁊ quātitate: hec igit̄ duo sunt ꝓpria materie. s. ꝙ sit cū hoc aliquid inq̄tu3 est indiuiduans. Et ꝙ sit apparēs inquantū ipsa est id qd̄ quātitate ⁊ sensibili qualitate determinat̄ in substātijs sensibilib⁹. ❡ Neutrū cor3 accidit forme: ⁊ si vtrūq3 hor3 accidit cōposito hoc est ꝓpter mām: sm̄ aūt ꝙ accidit materie in cōparatione ad formā q2 forme substātialis non est sentiri sed intelligi: qd̄ aūt facit id qd̄ est sensibile est mā: et sic iter3 facit ipsa hoc aliquid: ⁊ nō forma que facit q̄le qd̄ in intellectu: ⁊ hoc facit aliquid sm̄ ꝙ est in sensu appātes. In sensu enim apparēs est omne qd̄ in sensu apparet per mā3: ⁊ aliter esset intelligibile nō sensibile. ❡ Tertium aūt ꝙ accidit materie est hoc qd̄ dicit̄ in fine primi phicor3. s. ꝙ materia nō intelligit̄ nisi per analogiā ad hoc aliqd ⁊ ad sensibilem substātiā que est per formā: ⁊ cū ꝓtēdimus intellectū ad acciplēdū substātiā eius ⁊ mām dicim⁹ ꝙ ipsa est hoc aliquid ⁊ id qd̄ sensu appet ⁊ nō per se intelligibilis. ❡ Quartum aūt est ꝙ accidit materie ꝓprie ⁊ prime ⁊ non remote: hoc enī est hoc aliqd sm̄ cām q2 ipsa est cā huius inquātu3 est hoc apparēs in sensu designatū. ❡ Quintum est aute3 ⁊ hoc est melius ⁊ magis ꝓpriū oībus que dicta sunt q2 cu3 resoluimus posterius in prius sm̄ formā ⁊ actū in potētia3 inuenimus semp cōius ⁊ vlius in quo stat resolutio: ⁊ hoc scito nō scitur res nisi in potētia: sicut manifestū est ex multis que determinata sunt in p̄cedentib⁹. ❡ Similiter autē cū primam mām resoluimus in priorē ⁊ notiorē non facimus hoc nisi per forme absolutionē: ⁊ ideo forma nulla est qñ accipit̄ mā p̄ma sed per priuationē intelligitur formar3: ⁊ ideo cōitas forme p̄me ⁊ cōitas materie prime sunt equoce: q2 vna est per formar3 priuationē ⁊ altera per simplicissime forme potētiā. hoc aūt mō mā nō est in mā sed solū in intellectu accepta per priuationē formar3: ⁊ sic nō est in potentia vt sensibiliū mā. ❡ Si igit̄ debeat accipi ꝓut est mā quedā aō sensibilium accipiet̄ quidē ꝓut ipsa est hoc aliqd: non qdez in esse formali: sed apparens in ipso ad sensum p̄ter formas: ⁊ sm̄ hoc quecūq3 in re ipsa sunt tactu ⁊ cōtinuatione ⁊ nō cōplantatione siue ordine sunt mā ad subiectu3 cuius est mā: q2 sicut diximus mā est id qd̄ determinat̄ cōtinuitate ⁊ tactu in reb⁹. cōplantatio aūt vnius cu3 alio ordinatio oīs fit per formā: q2 mā nec est cā cōplantatiōis nature: nec ordinis sed forma: iste igit̄ est perfect⁹ intellect⁹ materie: ⁊ hec est sn̄ia Peripatheticor3. Et iō in his que separata sūt nulla est mā prorsus: ⁊ hoc in sequētib⁹ declarabit̄: q2 hic nō loquimur nisi de p̄ncipijs sube sensibilis: mā aūtē que est suba formalis est hoc aliqd inq̄tū ipsa forma est habit⁹ quidā. Inq̄tū enī est habit⁹ ipsa est actus primus: ⁊ inq̄tū est habitus ⁊ act⁹ p̄mus est hoc aliqd id qd̄ est in esse nāe: q2 forma sola ⁊ tota cā est totius eē: ⁊ iō dr̄ esse hoc aliqd per cām loquēdo q2 ipsa est cā hui⁹ ꝙ est hoc aliqd inq̄tu3 est: sicut mā nō est cā esse: sed huius est cā inq̄tū est hoc indiuiduum designatū. ❡ Ampli⁹ aūt tertia suba est que ex his est cōposita: ⁊ illa est singula indiuidua designata que sm̄ rē qdez accepta optime per cōpositum designant̄. Singularis aūt illa suba est que est vt socrates ⁊ callias: ⁊ est hec substātia cōposita quā antediximus fieri ab vniuoco sibi cōuenienti in nōie ⁊ aliquo modo in rōne si nomen imponat̄ sm̄ rōnē forme que est in semine ex quo fit ꝓductio substantie.

❡ Cap. 8m̄. Et est digressio declarans qualr̄ sm̄ diuersa dicta phorum diuersorum vniuocum fit ab vniuoco.

Sunt tn̄ qui cōtra hoc obijciūt multas ferētes instātias. generat̄ eni3 ignis ⁊ calor ex motu: ⁊ nō videt̄ eē vniuocū aliqd generās. Gn̄at̄ et mulus ex equa ⁊ asino: ⁊ nō videt̄ eē vniuocu3 cōueniēs: gn̄ant̄ et multa ex putrefactione vt mures ex terra: ⁊ apes ex carnib⁹ vaccaru3: ⁊ vespe magne citrine ex carnib⁹ equor3: ⁊ serpentes parui de capillis mulier3: ⁊ aīalia multa ex stellis: ⁊ sol dr̄ eē pater vegetabiliū: ⁊ sol cū circulo decliui dr̄ esse cā gn̄ationis vniuersor3: ⁊ nihil hor3 videt̄ eē vniuocū: ⁊ sic videt̄ habere instantiā p̄inducta ꝓpositio. S3 ad hoc soluēdū multe sunt opiniones diuersor3 ponēde vt elucescat veritas. ❡ Platonis igitur sn̄ia est oīa fieri ex dijs scd̄is qbus deus deor3 dedit semētē gn̄ationis. Dij aūt scd̄i sunt stelle ⁊ orbes celestiū mouentes mām ad oīum generabiliū ꝓductionē: ⁊ illa sementis dr̄ forma q̄dā formās mām ad cōuenientes sibi in nomine. ❡ Hāc et̄ ⁊ hmōi formā dicit cōlcari materie per datorē formar3: ⁊ ipsam mām forme aptari recipiende per q̄litates actiuas ⁊ passiuas sm̄ numer3 ⁊ ꝓportionē mouentes ⁊ vigētes ⁊ alterantes hos aūt ꝓportionales dicit nūeros causari ex ꝓportiōe mot⁹ ⁊ luminis celestis vniuersalr̄ mā3 mouētis: ⁊ p̄cipue ideo q2 forma illa que est semē gn̄atiōis est in his que mouēt. ⁊ illa app̄hendit virtutes actiuas ⁊ passiuas: sicut app̄hendit forma artis instr̄a artificis quādo in mām artificiati ꝓducit formā artis artifex ⁊ iō illā dicit vocari formā a formādo sic dictā eā aūt que est in mām inducta dicit vocari imaginē eo ꝙ imitat̄ formam que est extra mām: ⁊ vocat̄ a q̄busdā resultatio. ⁊ a q̄busdā resolo: a quibusdā aūt vocat̄ vmbra eo ꝙ obscurat̄ qñ mām ingredit̄: et dicit ꝙ nā per intētionē quā h3 eo ꝙ opus nāe est opus intelligētie respicit ad illā formā sicut ad exēplar quādo ꝓducit res ad generationē ⁊ iō exequit̄ ad pat: ⁊ hoc mō fit vniuocū ab vniuoco sibi cōueniente. ❡ Cōtra autē hanc opionez multa sunt que obijcit Arist. q2 si forma est extra mām nō est esse substātie sensibilis nec est principiū cognitiōis ipsi⁹. ❡ Adhuc sm̄ hoc nō educit̄ de potētia ad actū sed inducit̄ in mām: ex quo sequit̄ ꝙ substātia diffinita sit multa ⁊ non vnū. ❡ Adhuc aūt sequit̄ ex hoc ꝙ oēs forme substātiaru3 sensibiliū sint icorruptibiles: q2 oēs sunt extra ⁊ non sunt in mā nisi per vestigiū: cui⁹ Joānes saracenus dat exēplu3 dicēs. ꝙ sicut est in testudinibus ⁊ voltis muror3 primo ponit̄ arcus ligneus sup quē cōcludit̄ testudo ⁊ postea remoto arcu remanet vestigiū in testudie ⁊ separat̄ arcus ⁊ remanet: ita est in formis idealib⁹ formantib⁹ substātias sensibiles: ⁊ corruptis sensibilib⁹ manet forma idealis que nō nisi p vestigium est in substātia sensibili: redeūte aūt eadez imagie celi que h3 semē illud formā illā iter3 formabit in mā3: ⁊ reiterabit simile illi qd̄ fuit in priori seculo. hoc enī est iuramētū deor3 ꝙ amplo reddit sacramēto. Sic igit̄ planū est q̄liter oīa fiūt ab vniuoco. ❡ Sūt autem adhuc alij qui aliter soluunt inductā qōnē. dicūt enī oīa3 formas preexistere sm̄ rōnē ⁊ ideas in mente dei siue prime cause: ⁊ hāc creare oēs formas: ⁊ q2 mens diuina est ars diui3: sicut in arte fit vniuocū

Nō 5 mōe p̄prietates ex q̄bus p̄fecte eī⁹ mā cognoscit̄.

Id ē Cōmentator hic.

Platonis sn̄ia

Impugnatio eiusdē ... Coñ. 7. ... c. 31. ... 23. ... tis.

Solutio

nocō

vocum ab vniuoco: ita etiã fit in nã q: in nã dicunt eẽ artifi
ciatũ dei. Huius aũt dicti sui rões inducũt rõnes dicũt.n.
isti eẽ pbatũ in libro pigeneseos ſubſtãtiã nihil agere: ſed
oẽm actionẽ eẽ primaꝝ q̃litatũ vel eoꝝ que creanẽ ex ipſis.
¶ Qualitates aũt actiuas ⁊ paſſiuas nõ agere dicũt niſi ad
ſpẽm ſibi vel ſubſtãtie ſue ſimilẽ. q̃litatẽ aũt ſimilẽ ſibi dicũt
eẽ ſicut ſi calidũ calefaciat. ⁊ frigidũ ifrigidet vel forte cale/
faciẽdo diſſoluat q̃dã ⁊ iduret q̃dã: ⁊ frigidum ſir coagulet
vel ꝯſtringat ſicut dictũ eſt in q̃rto metheoroꝝ. Simile aũt
ſubſtãtie ſue eſt ſicut ſi calidũ ignis rarefaciat ⁊ frigidũ in/
ſpiſſet. q: raꝝ ⁊ ſpiſſum vident dicere potẽtiã in ptib⁹ ſube
q̃ntate. Sic igiẽ dicũt ꝙ cũ nihil hoꝝ iducat formã ſubſtan/
tialẽ: ⁊ pcipue eã q̃ nõ eſt forã corporalis videẽ eis ꝙ oẽs ta/
les pcipue forme q̃ nec ſint corporales nec ſm ſitũ corpis di/
mẽſe ſint p creationẽ pme ſube q̃ creat ipas ex nihilo. Hui⁹
aũt pcipuã dicũt eẽ rõnẽ: q: cũ ꝯſtet oẽs cãs q̃ ſũt ſm ordinẽ
colligate ab iſerioꝛi vſq; ad ſupremã ſemp aliqd dignitatis
⁊ actionis hẽre in effectu rõnabile eſt pmũ maximã habere
dignitatẽ: nõ aũt põt hẽre dignitatẽ niſi in faciẽdo. igitur ſi
alie faciũt formas videtur ꝙ illa penit⁹ vacet ab efficiẽdo:
hoc aũt eſt impoſe: igiẽ videtur ꝙ illa efficiat id qd̃ eſt in re
pncipaliſſime. hec aũt eſt forma: igiẽ videẽ ꝙ faciat formã
⁊ ꝯſtat ꝙ nõ facit ipſam ex alio: ḡ facit eã ex nihilo. ¶ Con/ [*Improbatio.*]
tra hos aũt obijcit Auer. multa dicẽs ꝙ iſti deſtruũt poten
tias in reb⁹: qm̃ cuius eſt in reb⁹ nullus effect⁹ illius nulla ẽ
potẽtia cũ ois potẽtia p aliquẽ modũ reducaẽ ad actũ. Cũ
igiẽ in reb⁹ ſenſibilib⁹ vel mobilib⁹ nunq̃ fiat actus niſi per
creationẽ: opꝫ ꝙ nulla ſit in mã potẽtia ad actũ niſi forte diſ/
ponẽs mãm ⁊ nõ educẽs actũ de potẽtia: ⁊ hoc deſtruit to/
tã phiã que eſt de potẽtia ⁊ actu: ⁊ q̃cqd eſt de gñatiõe ⁊ cor/
ruptiõe ⁊ q̃cqd eſt de nã: q: nã eſt potẽtia q̃dã ⁊ deſtruit fie/
ri totũ q̃cqd eſt de nã. ¶ Jõ dicũt alij ꝙ oẽs q̃dẽ forme ſunt [*Solo alioꝝ ⁊ ẽ Anaxagore*]
in mã ⁊ actu ſunt in ea ſꝫ latẽt: ⁊ gñatio nõ eſt eductio actus
de potẽtia ſed manifeſtatio q̃dã ipſius p occultationẽ allo/
rũ q̃ phibebãt ipm eẽ manifeſtũ. ¶ Et ꝯ hãc opionẽ multa [*Impugnatio.*]
obijcit Ariſt. q̃ in locis plurimis iam ptrãſiuim⁹: eſt aũt qd̃
oſtẽdit iſtã põnẽ nihil eẽ pcipue hoc ꝙ ſm hoc non eſt vere
gñatio in his q̃ generanẽ ⁊ corrũpunẽ. ⁊ iteꝝ qb⁹ ſꝫ hoc infi
nita ſunt in ifinitis ex quo qdlibet ifinire gñatur vel manife
ſtaẽ ex quolibet. ¶ Adhuc aũt q: itellect⁹ agẽs quem ponit
iſta Anaxagore opio nõ eſt faciẽs aliqd ſed ſegregãs tm̃: ⁊ ſi
querẽ vñ hẽat ſegregare nõ põt aſſignari rõ: q: tãtũ cõpetit
ei ꝯgregare quãtũ ſegregare. ¶ Adhuc aũt q: ſm hoc nõ fit
vniuocũ ab vniuoco ſꝫ id qd̃ nõ eſt ꝯueniẽs cũ aliquo mani
feſtaẽ ex illo. ¶ Adhuc aũt põni huic nõ eſt poſe aſſignare:
vñ veniũt forme etherogeneoꝝ. Mas.n. ſicut ẽ forma hois
⁊ equi ⁊ manus ⁊ pedis ⁊ hui⁹: hoꝝ.n. ifinita nõ pñt dicere
latere in quolibet. hec ⁊ hmõi alia multa obijciunẽ ꝯ iſtos.
¶ Jdeo iteꝝ alij ſunt q dicũt ꝙ in veritate nihil hoꝝ q̃ idu/ [*Solo alioꝝ.*]
cta ſunt veꝝ eſt ſed poti⁹ ita eſt ꝙ itelligẽtia largiẽ oẽs for/
mas. virtus.n. itelligẽtie mouẽtis iformat motus: ⁊ virtu/
tes celoꝝ ⁊ hec iformata eiſdẽ virtutib⁹ apprehendunt q̃li
tates agẽtes ⁊ patiẽtes ⁊ formãt eas vt nõ poſſint agere niſi
ad formã quã largiẽ itelligẽtia: quaſdã aũt dicũt eſſe mate/
rias q̃ receptibiles nõ ſunt forme in ea puritate ⁊ nobilita/
te i q̃ eſt itelligẽtia ſed recipiũt eas in aliq̃ reſultatione
in qua poſſibile eſt eis recipere eã: ⁊ hui⁹ exẽplũ dãt in igne
q cũ ſit vnũ ſpecie ⁊ idiuiſibile in aliq̃ mã nõ inducit niſi fu/
mũ ⁊ in alia iducit flãmã fumoſam ⁊ in alia iducit flãmam
clarã. Et ſimiliẽ dicũt ꝙ itelligẽtia agens in qbuſdã nõ idu/
cit niſi eſſe terreſtre: ⁊ in qbuſdã vitã addit q̃ eſt vmbroſa
reſultatio vite ſue: ⁊ in qbuſdã addit ſenſum: ⁊ in his q̃ ac/
cedũt ad celi eq̃litatẽ ⁊ maxime recedũt ab excellẽtijs ꝯtroꝝ [*Improbatio.*]
iducit formã ſimilẽ ſibi que eſt aia itellectualis ¶ Hec aũt
opio multũ aſſimilaẽ Platonis opioni que ponit creatorem
formaꝝ ⁊ ſm eã vt dicit Auer. forma eſt ab extrinſeco ⁊ non
educta de potẽtia mãe: ſed potius iducta ⁊ ſi hoc eſt verũ:
tũc res gñata nõ eſt vnũ ſꝫ multa: ⁊ nõ eſt aliq̃ mã ꝓpria ali/
cui rei ſed ex quolibet põt fieri qdlibet: q: in pcedẽtib⁹ oſten
ſum eſt ꝙ mã ꝓpria eſt in qua eſt forma ſm eius ꝓpꝛiaꝫ in/
choationẽ: ⁊ alia multa ipoſſibilia ſequunẽ ad hãc opionẽ.
¶ Oibus igiẽ his obmiſſis dicimus ꝙ oẽs iſti tanq̃ ab ipa [*Solo ꝓpria.*]
veritate coacti aliqd dixerũt de veritate ⁊ irrendecũt dicere
ꝙ ois forma educiẽ de potẽtia ad actũ mouẽte aliquo qd̃ ẽ
cõueniens in noie ⁊ rõne: ꝙ aũt hoc veꝝ ſit pꝫ ſi ponamus q̃
⁊ quo circũſtãt gñationi ſubſtãtie ſenſibilis. ¶ Sũt aũt illa
vt in cõi dicaẽ qnq; quoꝝ pꝛimũ ⁊ principale eſt oẽ ꝙ qd̃ ge
neraẽ educiẽ de potẽtia ad actũ: ⁊ hec potẽtia de qua educi
tur eſt intra mãm ⁊ tñ nihil eſt de ſuba mãe. ¶ Scdm eſt ꝙ
oẽ qd̃ educiẽ de potẽtia ad actũ extrahiẽ p aliqd mouẽs qd̃
aut gñato eſt vniuocũ aut reduciẽ ad vniuocũ. ¶ Tertiũ ẽ
ꝙ ois motus iſerioꝛ q eſt in mã gñabiliũ reduciẽ ad motũ
celi q cã eſt ⁊ mẽſura hui⁹ motus p formã itelligẽtie mouen
tis motũ illũ: ⁊ p formã ſtellaꝝ orbis ⁊ p virtutes radioꝝ.
¶ Quartũ eſt ꝙ nihil ſit ex nihilo penitus ſm nãm: ſꝫ que/
cũq; ſiunt ꝓcedũt ex ideterminatis ⁊ ꝯfuſis icboationibus
ſuaꝝ eẽntiaꝝ que idite ſunt mãe ¶ Quintũ eſt ꝙ non qdli
bet ſit ex quolibet. ſed oẽ qd̃ ſit ex aliquo ſui generis ꝓcedit
⁊ hoc genus ambitu ſuo ⁊ extẽſione ambit id qd̃ ſit ⁊ ſuum
ꝯtriũ ⁊ iõ ꝯtria ſunt vnũ in radice ſui generis. ¶ Plato igiẽ
ꝯſiderãs ꝙ q̃dẽ mouẽs pꝛimũ mãe nõ ꝯiunctũ eſt itelligẽtia
p formã motus eius cauſans motũ mãe ⁊ formãs ⁊ regulãs
totã gñationẽ dixit omne qd̃ generaẽ ſic fieri ab vniuoco: q:
forma illa que regulat ⁊ format gñationeꝫ eſt hñs virtuteꝫ
ſemīalẽ in efficiẽdo ⁊ formãdo ⁊ regulãdo: ⁊ hãc dixit ideã [*Mõi q̃ Plato bñ dixerit ⁊ in quo defecerit*]
eſſe ab hac mã ſeparatã: ⁊ quo ad hoc bene dixit cãm pmaꝫ ⁊
vlem tangẽdo ⁊ nõ ꝓximã ⁊ ꝓpꝛiã. ⁊ iõ dictũ eſt in ſcdo pi/
geneſeos ꝙ ſol ⁊ circulus declinis ſunt cauſe corruptionis
⁊ gñationis: ⁊ in hoc male dixit qd̃ poſuit ꝙ hec forma i ma
teriã iducereẽ: q: hoc nõ eſt veꝝ cũ ipſa nõ ſit niſi mouens ⁊
ſit vlis ⁊ nõ ꝯiuncta. virt⁹.n. eius p media tãgens mãm mo
uet potentiã q̃ eſt in mã. ⁊ educit eã ad actũ ⁊ potẽtiã nõ idu
cit in mãm nec etiã actũ. Q: eniꝫ potẽtiã formalẽ nõ iducat
in mãm manifeſtũ eſt ex hoc: q: ſi illã iduceret: tũc talis eẽt
itelligẽtia in motu celi qualis eſt in mã. ⁊ hoc nõ põt eſſe: q:
ſic nõ eẽt niſi in potẽtia: ⁊ qd̃ nõ eſt niſi in potẽtia nõ mouet
neq; agit. ⁊ ſic mouẽs pꝛimũ nõ eſſet mouẽs ⁊ ꝯdictoꝛia ve/
rificarenẽ de eodẽ. ¶ Adhuc aũt dicit Ariſto. ꝙ ſm hoc ge/
neratio eẽt ſigillatio q̃dã ⁊ nõ trãſmutatio alicui⁹ mãe ⁊ ſic
forma que pꝛius in mã fuit maneret cũ ſequenti: ſicut qñ ſi/
gillaẽ cera manet forma cere cũ figura ſigilli. Adhuc autem
ſm Platonẽ forma nõ educiẽ de potẽtia ſed iduciẽ in ipſaꝫ:
que oia ſũt abſurda ⁊ falſa. ¶ Jlla aũt poſitio que dicit per
creationeꝫ fieri formas gñatoꝝ reſpexit ad hoc ꝙ primum
oium mouentiũ eſt cã pꝛia ⁊ ꝙ mouens eſt vniuocũ: ⁊ iõ hꝫ
apud ſe formã gñati: ⁊ cũ id qd̃ gñatur nõ hẽat formã ⁊ ꝓce
dat ante eẽ ad eẽ videbaẽ largiri formaꝫ ita ꝙ nihil forme
pexiſteret in mã: ⁊ ſic forã eẽt ex nihilo. ex nihilo enim fieri
diciẽ ꝙ nihil ſue eẽntie hꝫ an̄ ſe ſuppoſitũ in quo ſiat. hec ãt
poſitio errauit in hoc ꝙ cũ diciẽ gñatũ fieri ex nõ eſſe nõ ens
nõ dicit non ens ꝙ oino nihil eſt ſed nõ ens potẽtie forma/
lis ꝙ eſt mediũ iter eẽ ⁊ nõ eẽ: ⁊ ſic illud qd̃ ſit ex potẽtia ali/
quid ſue eẽntie pſupponit an̄ ſe ex quo ſit. ⁊ hoc vidit Ariſt.
⁊ iõ iprobauit hãc põnẽ: ⁊ ſic dicẽdo nec potẽtia deſtruiẽ nec
aliqd ſequiẽ incõueniẽs. Jlli aũt q poſuerũt formaꝝ latẽtiã
adhuc reſpexerũt ꝙ eẽ qd̃ gñatur gñaẽ ab vniuoco: ⁊ cũ nõ
viderẽt gñans vniuocũ extra mãm ⁊ viderũt ꝙ potẽtia nõ
vniuocaẽ actui elegerũt dicere formas oẽs ſm actũ pexiſte/
re in mã ſed latere. ¶ Cõtra hoc autẽ obijcit Ariſto. multa
q̃ ſũt ſcripta in diuerſis libris ſuis ⁊ noſtris. ꝙ. vꝫ. ſꝫ hoc oia
ſunt in oibus. Et ꝙ ifinita in ifinitis: ⁊ ꝙ a finito educiẽ ifi/
nitũ ⁊ ꝙ gñatio nõ eſt ſed alteratio occulti ad mãifeſtũ: ſꝫ
id qd̃ totã iſtã deſtruit põnẽ ⁊ ꝓpꝛiũ eſt huic ſapie eſt: ꝙ ſm
eã nõ idigemus cã mouẽte q̃ ſit mouẽs p ſe: mouẽs.n. per ſe
nõ poniẽ in nã niſi pp hoc ꝙ id qd̃ eſt in potentia nõ exit in
actũ niſi p id qd̃ eſt in actu. Si igiẽ forma ſm actũ ſit in mã
nõ idigemus aliquo mouẽte ⁊ hoc eſt abſurdũ. ¶ Ex his
igiẽ plane colligiẽ qualr ſola opio illa que de potentia dicit
educi actũ vera eſt: ⁊ oẽs alie ſimile aliqd hñt veritatis ſꝫ non
ſunt vere. ¶ Ad ea aũt q̃ iducta ſũt ꝯ põnẽ iſtã ꝙ oẽ gñans [*Solo ad obiecta pncipalia.*]
generaẽ ab vniuoco facilis eſt reſpõdere p ea q̃ dicta ſunt a
nobis in locis plurib⁹ ¶ Nõ.n. diciẽ hoc vniuocũ pure vni
uocũ: ſed id qd̃ in forma ꝯuenit: ſꝫ nõ ꝯueniat in eẽ illi⁹ for/
me ſicut forma q̃ eſt in ſemine ꝯuenit cũ forma generati nõ
in eẽ ſꝫ in vtute ⁊ actu ⁊ eẽntia cõfuſa. ⁊ ſicut forma in aĩa ar
tificis ꝯuenit cũ illa q̃ eſt extra. ⁊ hoc modo mot⁹ vel cã calo
ris ꝯuenit cũ calore: q: motus hoc mõ eſt diſſoluens ⁊ rarifi
cans ⁊ trahẽs potentiã ad actũ caloris. ⁊ hoc modo carnes

vacca: semētinā hēt in se inchoationē forme apam ꝛ com-
mirtū sperma añi cū mēstruo eque semētinā hēt potētiaꝫ
muli: ꝛ in oībus alijs facillimū est hoc modo determinare.

¶ Cap. 9ᵐ. An aliqua forma pōt esse extra cōpositū cuiꝰ ipsa est forma: ꝛ ostendiť ꝙ nulla nisi intellectus.

Tex. cō. 15.

Isi gbusdā aūt substātijs gñalibꝰ forma nunꝙ̄ est pter cōpositū subaꝫ qꝛ sicut de ipsa educiť ad actū ita corrupta ipsa corrūpiť i ipsaꝫ potētiā p accñs nō p se ꝛ nō māet i actu post cōpositūꝫ sicͭ nec fuit in actu añ cōpositū. sicͭ est spēs sine fora domus q̄ nō est ſi nō sit in lapidibꝰ ꝛ lignis nisi dicat aliqs ꝙ est ars in mēte artificis: ꝛ hoc pcipue est i formis artis q̄ nō sūt sube sed accñā: ꝛ iō sine subiectis esse nō pñt: sꝫ tñ formaꝝ haꝝ ꝛ aliaꝝ nō est p se gñatio ꝛ corruptio sicut añdictū est: sed alio accñtali mō sūt ꝛ nō sunt: qꝛ gñato cōposito sūt ꝛ corrupto cōposito nō sūt: sicut dicimꝰ domuꝫ ꝛ sanitatē sine mā nō eē nisi sicut in artificialibꝰ mētalr ꝛ non fm eē ꝙ faciunt iste forme q̄ sunt in ꝓprijs materijs exñtes aiam: ꝛ sic est de oī eo ꝙ est fm artē. Sed qꝛ iste forme sunt accñtia forte aliqs diceret ꝙ iō nō sūt sine mā qꝛ sūt accñā: ꝛ iō forme q̄ sūt nāe sube sūt sine materijs suis: etiaꝫ post corruptionē cōpositi sicut sine ipsa fuerūt ante cōpositi gñationē. iō opꝫ nos ꝓcedere tā i formis nālibꝰ q̄ȝ artificialibꝰ.

¶ Dicit. n. aliqs forte ꝙ qꝛ forme nāles subarū sensibiliuꝫ sunt sube iō nō maiefecit Plo: cū dixit ꝙ spēs ideales sunt quoꝝcūqꝫ est nā ꝛ nō alioꝝ eo ꝙ alia sūt accñtia ꝛ nō sube. Si igiť sūt spēs sicut dicit Plo ꝓculdubio nō sunt spēs nisi eoꝝ q̄ sūt in mā: sicut est hōgeneū ꝛ etheiogeneū ꝛ simplex ꝛ cōpositū vt ignis caro caput oīa nāqꝫ ista dicūt formas ꝯceptas cū mā. Adhuc aūt forme ille q̄s dicit Plo sūt maxime illius sube q̄ fisalis est in qua stat totiꝰ sube diuisio q̄ est idi uidua suba q̄ marie substat cuiusmodi forme sūt spēs ꝛ gñaque formas dicit eē Plo. ¶ Hāc aūt nos iaꝫ ostēdimꝰ educi de mā ꝛ nō iduci in eā: ꝛ iō nec illius sube videť esse fora pter cōpositū: hoc aūt tali via est iuestigādū. accipiamꝰ enīꝫ pnᵒ illius sube singula: ꝛ videamus q̄ ipsoꝝ pñt saluari sine mā: ꝛ q̄ nō: videmꝰ aūt ꝙ cāe ille q̄ dñr mouētes sūt distincte a mā ꝛ sunt ipsaꝫ māꝫ añtes: ꝛ sūt ēt ante illa q̄ facta sūe p gnōnē. ꝛ iō de illis ꝯstat ꝙ pñcēē sine illis q̄ facta sunt que sunt cōposita facta p gnōnē. ¶ Ille aūt cause q̄ sūt q̄si rō sine fora dans eē ꝛ rōnē cōposito sūt sil': ꝛ nō sūt nisi cū cōposito: ꝛ iō sicut dictū est ille de poᵃ educunť ꝛ nō sūt extra māꝫ igredietes in māꝫ: sicut dicit Plo. ꝛ hoc ꝓbať p iductioneꝫ ꝛ silr qñ sanať hō: tūc est sanitas fm illō esse qō facit sanū. Et silr qñ fit enea sphera: tūc est figura enee sphere fm eē qō facit sphericū. In aia. n. artificis exñtes forme ille nō sūt fm ordinē ꝛ actū formaꝝ: sꝫ potiꝰ fm itentionis rōnē: qꝛ aiaꝫ nō faciūt sanā vl sphericā: ꝛ iō nihil taliū formaꝝ videť posteriꝰ post corruptuꝫ cōpositū remāere.

Tex. cō. 16.

Tex. cō. 17.

¶ Si tñ aliqd formaꝝ illaꝝ taliū manet: hoc pscrutādū est subtili ꝛ ꝓpria indagatiōe: nā de qbusdā formis nō de poᵃ māe eductis sꝫ potius ab extrinseco in māꝫ iductis nihil ꝓhibet formā manere post cōpositi dissolutionē. Ut vbi grā iuestigādū si aia est talis aliqd. ꝯstat. n. p oīa que in. 3. de aia ꝛ in scōo de itellectu ꝛ itelligibili: ꝛ in libro de imortalitate aīe dicta sūt: ꝙ nō tota ꝛ oīs aia sic est sepabilis a cōposito corpe sꝫ itellectꝰ: ꝛ forsitā ipoſē ēt est oēm ꝛ totū itellēm manere post corporis dissolutionē: hoc aūt qualr vex sit renoceť ad memoriā ea q̄ in. 3. de aia ꝛ i. 2. de itellectu ꝛ itelligibili dicta sūt a nobis.

Nō qño et in tēnōe pipathe ticoꝝ forte impoſē ē totū intellectū remanere post corporis dissolutionem.

¶ Sapponimꝰ. n. itellēm agētē ptē eē aīe: ꝛ eē formā humāe aīe p ea q̄ in. 3. de aīa dicta sūt polem aūt itellēm ponimꝰ nō eē pparationē in corpe sicut mētitꝰ est Alex. eo ꝙ nec forma est armonie corpis nec aliqd ꝯñs armoniā: sed eē locū spēꝝ itelligibiliū sicut pspicuū est locus coloꝝ in quo sunt fm esse spūale qō lux ꝯfert ipsis: ꝛ iō itellectꝰ agēs ꝛ polis se hñt adinuicē sicut agēs p eētiā: ꝛ sic mā q̄ nō est oīno mā respectu itelligibilis sꝫ potiꝰ vt locus se hꝫ ad illa sꝫ ēt sicut mā respectu agētis: sic se hꝫ pspicuū ad colores sicut locꝰ: ꝛ sicut se hꝫ mā ad lucem. Intellectꝰ aūt formalis est q̄ iberet possibili ꝛ itelligibilibꝰ de actiōe agētis ꝓueniēs sic istud est forma visus fm actū: ꝛ visibiliū ꝙ de luce icorporať colori fm qō motiuus est visus. ¶ Intellectꝰ aūt oīno sepatus est itellectus itelligētie: cuiꝰ itellectꝰ hoīs est imago q̄dā ambiēs suū mobile ꝙ est corpꝰ hoīs sicut itelligētia sepata ambit suū mobile ꝙ est sphera: ꝛ itellectꝰ hoīs est in illo sicut lumina iferiora sūt in lumine supiori a quo recipiūt ꝛ formas ꝛ motus p influētiā. Et ꝯtinuať huiꝰ influētia forme ꝛ motus vsqꝫ ad cām primā q̄ mouet spherā primā vl' r' influētē q̄ est penitꝰ ipura q̄ a nullo aliqd recipit: ꝛ itellectꝰ hoīs ꝯtinue extēdendo se a seipso supꝰ tādē p ꝯtēplationē celoꝝ deuenit in cōtēplationē diuinoꝝ: ꝛ in illis pfecte ꝯtēplās stat sicͭ sol. Sed intellectꝰ iste hñanus ad seipꝫ nō deuenit: vt in se sit nisi prius se ueniat. Est igiť lumē itellectꝰ ꝛ itellectuū sicut iaꝫ dictū ē sparsuꝫ sit in oībꝰ itelligibilibꝰ primū qō acqrit itellectꝰ p studiū est itellectuū speculatiuoꝝ collectio in tribꝰ theorice partibꝰ: q̄ sunt phīca mathesis ꝛ pma phīa sicut a pnᵒ huiꝰ sapie lib. determinauimꝰ. ¶ Cetera aūt q̄ sūt de rōnibꝰ in grāmaticis q̄ ministrāt itelligibiliū signa: ꝛ logicis q̄ dant ueniēdi ꝛ accipiēdi veꝝ modū: ꝛ rhetoricis q̄ ex signis aliqd psuasionis eliciūt: ꝛ poeticis q̄ ꝯiectura te docēt e eitegumētis: ꝛ ethica aūt sunt pparatiōes ex pte studētis ne auertať a ꝯcupiscētijs: ꝛ hic itellectꝰ sic acceptꝰ est speculatiuꝰ. Quia vō in oībus speculatiuis id qō fulget est lumē itelligētie illustrantis sicut id qō fulget in coloribꝰ est lumē solis: iō p resolutionē itelligibiliū in lumē itellectꝰ qō micat in eis hō adipisciť cōtinue lumē itellēs sepati: ꝛ igrediť in ipꝫ ab extrinseco: ꝛ hec est itētio duplicis actꝰ: quoꝝ vnus manet ꝛ alter nō manet. Et huiꝰ cā est qꝛ vnꝰ est subalis ꝛ suba eiꝰ ꝛ alter est accñtalis: sicut dico ꝙ lucis est actꝰ substātialis lucere ꝛ est suba ipsius lucere qꝛ lux se ipsa lucet. Alius aūt actus potiꝰ est opatū qōdā sicut est fulgor ꝛ rubor aurore: ꝛ hoc accidit luci ex mā tali icidie: ꝛ cū sepať lux a mā tali: tūc manet fm actū pᵐ ipsius p oēm eūdē modū dicēdū est ꝙ itellectꝰ adeptꝰ ē quē adipisciť hō ex resolōne oium q̄ fm actū itellecta sūt in lucē itellectꝰ: q micat itellectis oibꝰ: ꝛ acceptio plena huiꝰ lucis ē itellectꝰ adeptꝰ: quo hō adipisciť itelēm veꝝ ꝛ ꝓpriā lucem eius fm ambitū oium itellectoꝝ q̄ lux itellectꝰ est suba itellectꝰ ipsius ꝛ hꝫ duplicē actū. vnū qdē quo reflectiť sup cōtinuū ꝛ tēpus q est actꝰ eiꝰ sicut est actꝰ lucis solis sup alienaꝫ māim: sicut dicimus de splēdore aurore. Aliū aūt hꝫ quo incet in itellectis puris ꝛ nudis ꝛ in se nō reflexus ad ꝯtinuū ꝛ tēpus sꝫ potiꝰ illustrās itellecta in ipsis primis sube principijs ꝛ entis: ꝛ iō itellectꝰ iste fm actū vnū manet post cōpositi resolutionē: ꝛ fm aliū nō manet. ꝛ sic sit qs ꝓprie loquatur nō corrūpiť itellectꝰ adeptus. Sed q̄dā actio ipsiꝰ corrūpiť: qꝛ hāc nō hꝫ nisi in ꝯiuncto de agēte aūt cōstat ꝙ nō corrūpiť. ¶ Similr aūt nec possibilis corrūpiť: ex quo locus ipse est spēꝝ: ꝛ subm agētis ꝛ nō differt ab eo nisi sicut pspicuū a luce: ꝛ cōpositio hoꝝ itellectuū ē sicut cōpō solis ꝛ itelēs adeptus in hijs est sicut cōprehēsio solis in oibꝰ effectibꝰ suis substātialibꝰ: ꝛ reductio ipsiꝰ itelēs est in itellectu itelligētie: sicut reductio illustratoꝝ a sole ad solē: ꝛ pfectio eiꝰ in itellectu pmo est sicut recordatio resultatiōis ꝛ vmbre speculi ad faciē eius cuiꝰ obiectu facta est imago resultās: ꝛ sic planuꝫ est qualr nō tota aia est manēs post cōpositi resolōnē: sꝫ itellectus ꝛ itellectꝰ ēt nō totus māet sꝫ in pte corrūpiť fm q̄dā actionē ipsius. ¶ Ex his ēt pꝫ cū oēs forme educant de potētia ad actū sicut dirimꝰ: ꝛ solus itellectꝰ adeptus sit ingrediēs ab extrinseco ꝙ nō opꝫ spēs idealis esse pp illā cām: ꝙ oē qō generať fiat ab vniuoco gñante: qꝛ in gnōne vniuoca hō generat hoīem fm se ꝛ in pticulari hic gñat hūc: ꝛ quilibet gñat aliquē pticularē. Silr aūt ēt est in artibꝰ: ars. n. medicinalis in itellectu medici rō est vniuoca sanitatis q̄ est in humoribꝰ. Alia aūt q̄cūqꝫ sūt gnāntia equoce ad vniuoca reducunť. Et vtus formatiua q̄ est i materijs eoꝝ est sicut ars in intellectu artificis: sicͭ pꝫ ꝙ calor q est in semine hoīs virtutes diuinas accipit a celo: ꝛ aia qbꝰ formať: ꝛ iō ve itellectꝰ ꝛ artifex a pipatheticis. Hec āt oīa dicta sūt fꝫ opionē pipatheticoꝝ: qꝛ nec in his nec in alijs in hac via phīe dicimus aliqd ex ꝓprio: qꝛ ꝓpriā intentionē quā in phīa habemus nō hic suscepimus explanare sed alibi dicetur.

Tex. cō. 18.

¶ Cap. 10ᵐ. Utrum eadem sint principia ꝛ elementa diuersoꝝ numero vel genere vel specie an diuersa.

Tex. cō. 19.

Uod aūt pcipue sciēdū de pncipijs sensibiliuꝫ corruptibiliū: hoc ē ꝙ alioꝝ fꝫ numerū sūt pnᵃ ēt alia fꝫ numeꝝ: lꝫ forte ꝯueniāt in spe ꝛ diuersoꝝ fm spēm ꝯuenientiū tñ in gñe diuersa sūt principia specie: sed in gñe ꝯueniētia: ꝛ diuer-

fōium in genere principia sunt diuersa in gñe: sed eadē pñt esse analogia siue ꝓportiōe: hoc aūt qualr sit verū sic est ne, clarādū. l3.n. principia sint diuersa. diuersoꝝ tñ hec eadez vniuersa pñcipia nihil ꝓhibet fm analogiā ⁊ ꝓportionē eē eadem oīuz. Tñ de hoc forte dubitādo obijcit aliqs dicens ꝙ si eadē sunt pñcipia ⁊ elīta substātiaꝝ ⁊ eoꝝ que ad aliqd ⁊ cuiuslibet cathegoriaꝝ ꝙ hoc mirū videt̄ precipue de ad aliqd ꝙ ita debilis est eētie ꝙ multi antiquoꝝ eē buī⁹ ꝑdicamēti nō dixerūt eē rē sed cōparatiōnē que in sola existit cōne.

Tex. cō. hic. Impossibile aūt videt̄ ꝙ eadē sint principia ⁊ elementa oīum cathegoriaꝝ. Si enim eadē sint pñcipia: tūc ex eisdē principijs ⁊ elītis eēt ad aliqd ⁊ subā: querēmus igitur qđ est illud pn̄ᵐ ⁊ qđ est illud elītū ex quo cōiter est substantia ⁊ ad aliqd ⁊ nō erit assignare: q: nihil est cōe fm rē sube ⁊ ad aliqd qđ possit eē vtriusqꝫ pn̄ᵐ: ⁊ elītū: oporteret et aūt si subā ⁊ ad aliqd hērēt idē pn̄ᵐ ⁊ elītū: ꝙ illud eēt cōe vtriqꝫ ⁊ prius vtroqꝫ illoꝝ: q: elītū est prius eo cui⁹ est elemētum. Adhuc aūt dici nō pōt ꝙ subā sit elītū ei⁹ qđ ē ad aliqd: nec ecōuerso id qđ est ad aliqd pōt esse elīcū sube: q: elītū est de intrinsecis ⁊ eētialib⁹ ⁊ ꝯstituētib⁹ rem cui⁹ est elītū: ⁊ si subā eēt elītū ad aliqd oporteret ꝙ eēt ad aliqd in gñe substātie: ⁊ ecōuerso si ad aliqd eēt elītū substātie ⁊ ꝓpriū pn̄ᵐ oporteret ꝙ subā eēt in gñe ei⁹ ꝙ est ad aliqd quoꝝ

Tex. cō. 20. vtrūqꝫ est falsū: ⁊ eadē rō est de alijs generib⁹. Amplius queramus quō ꝯtingit ꝙ oīum elīta sint eadē: nō eniz est posse ꝙ aliqđ elītū sit penit⁹ idē cū eo qđ cōponit̄ ex elītis. q: nihil cōponit̄ ex vno simplici: ⁊ si idē eēt elītū cū eo ꝙ cōponit̄ ex elītis: tūc idez eēt cōpositū cū simplici: ⁊ oporteret ꝙ oīa elīca cōponētia eēnt idē ⁊ vnū simplr qđ nō pōt eē. Syllabe eniz cōposite que est ba. nō pōt idē eē elītū cōponēs eam siue sit. b. siue. a. nec ipsa simplicia sunt iter se eadē: q: a. non

Tex. cō. 21. pōt esse. b. ⁊ hec oīa ꝯtingeret et: si eadē eēnt elīta cū ipsis elemētatis. Si aūt oīum elīta eēnt eadē: sequeret̄ ꝙ oīa eēnt eadē ⁊ elīta iter se eēnt eadē sicut iam ostēsuz est. Adhuc aūt nō pōt dici ꝙ elīta oīum que sūt eadez sunt vnū ⁊ ens ⁊ ꝙ hec sint elīta oīum: q: vnū ⁊ ens fm ꝙ sunt nō sūt aliud ab ipsis quoꝝ dicūt̄ elīta: ista. n. que sunt vnū ⁊ ens isunt singulis simplicib⁹: ⁊ his que sūt de nūero cōpositoꝝ: ⁊ nō hñt distiam ad illa sicut elītū ad elītatū: sicut sepe ostēdimus: ⁊ hoc si sint elīta cū elītū ⁊ elītatū nō sint idē: opꝫ ꝙ vnum ⁊ ens nec eēnt sube nec ad aliqd: cū tñ hoc sit nec̄iuz ꝙ vnum

Tex. cō. 22. sit subā ⁊ ens: ⁊ sīr ad aliqd est vnū ⁊ ens: ⁊ eadem rō est de oīb⁹ ꝑdicamētis. videt̄ igit̄ ꝙ ꝓp istas rōnes nō sunt oīum eadē elīta ⁊ pñcipia. hoc igit̄ aut opꝫ ꝯcedere aut opꝫ dicere sicut dicere ꝯsueuimus in hac sapia de multiplr̄ dictis ꝙ est qdē vno mō ꝙ est verū oīum eē eadē elīta ⁊ pn̄ᵃ: ⁊ qdem est modus alius fm quē nō est verū. Modus aūt fm quem est dicere elīta ⁊ pn̄ᵃ eē eadē in cōi valde ⁊ remote quo pñcipia ⁊ elīta sunt eadē: sicut si forsan diceremus ꝙ sensibiliū corpoꝝ sūt eadē pn̄ᵃ ⁊ elīta: ⁊ diceremus ꝙ in talib⁹ trāsmutationib⁹ sensibiliū sunt due q̄litates agētes prime ⁊ ꝙ vna illaꝝ q̄ est calor est q̄si spēs ⁊ eadē alio mō est pn̄ᵐ: sicut priuatio est frigus ⁊ ꝙ mā est prēter ambo ista nō sicut mā ꝓpria sensibiliū sed sicut subm primū. Sic eniz dicēdo nō assignamus pñcipia ⁊ elīta sensibiliū: nisi valde in cōi: ⁊ hec cōia ꝑ analogiā vniuscuiusqꝫ appropriata facit alia ⁊ alia eē elīta ⁊ principia huius ⁊ illius. Subā aūt cōiter accepta: sicut in ꝑhabitis diximus est ⁊ ea que sunt pñcipia substātie: ⁊ et illa cōposita subā que est ex his ⁊ tales sunt sube oēs ille ⁊ oīa illa quoꝝ ista sunt pñcipia. ⁊ hoc qdē determinat̄ dupliciter: aut s. qdez determinat̄ ꝓut est subā cōposita solū: aut ꝓut est substantia sensibilis. Si determinatur prout est substātia cōposita solū tūc est subā cuius sunt pñcipia mā ⁊ forma. Si aūt determinat̄ ꝓut subā sensibilis ⁊ mutabilis: tūc est subā illa que fit vnū ex calido ⁊ frigido: sicut est caro ⁊ os ⁊ alia mixta ꝑ actionē primaꝝ q̄litatū. necēiz eniz est ꝙ id qđ factū est ab illis q̄ sunt trāsmutatiōis ⁊ mutatiōis pn̄cipia sit diuersum ab ipsis pñcipijs. Illoꝝ igit̄ q̄ dicta sūt ea sunt principia ⁊ elīta q̄ inducta sunt: alioꝝ vō elītoꝝ sunt alia. ⁊ si alia sunt fm numerū ꝯuenientia in spē sūt elīta eoꝝ alia fm numerū ⁊ in spē ꝯuenientia. Si vō alia sunt in specie ꝯuenientia in gñe: ⁊ elīta sunt alia in spē ꝯuenientia in gñe: ⁊ si alia sunt in gñe nō ꝯuenientia in aliquo nisi ꝑ analogiaz dicto de illis: tūc ⁊ principia sunt alia in gñe nō ꝯtitia eadem

alia fm analogiā. Hoc aūt dico de substātia ꝓut determinat̄ hec subā. ⁊ nō ꝓut determinat̄ vt sensibilis: oīum aūtē quecūqꝫ sunt quocūqꝫ mō dicta vt ita dicat̄ de ꝓprijs principijs nō est accipe eadē eē pñcipia: sed potī⁹ hoc est rōnale sed in ꝓportionis cōītate pōt dici oīum eē eadez principia. Et hoc est sicut si aliqs dicat: q: in cōi pñcipia sunt tria que sunt spēs ⁊ priuatio ⁊ mā in cōi. Sꝫ hoc si cōparent̄ ad specialia vel idiuisibilia singula sunt diuersa pricipia fm diuersitatē vniuscuiusqꝫ generis principiatoꝝ. sicut in colore q̄rētes pricipia cōpositoꝝ coloꝝ nō primoꝝ dicemus ꝙ pricipia sunt prima simplicia: vt albū qđ est spēs ⁊ nigrū qđ est quasi priuatio ⁊ supficies terminati q̄si mā. deinde qo eētes principia dicimus: dicūt qdā principia assignātes ꝓpria: ꝙ sunt te, nebre: qdē priuatio ex qua fit dies ⁊ lux spēs ⁊ aer qui prēter est ambo. Ex his enim sunt nox ⁊ dies: ⁊ sic est de singulis. Hoc igit̄ mō accipiūt pricipia substātie sensibilis ꝓut ipsa est trāsmutabilis q: sicut diximus trāsmutatiōis sūt pricipia tria que in cōi sūt qdē mā priuatio ⁊ forma: ⁊ sunt oīuz trāsmutabiliū fm analogiā eadē: sed diuersoꝝ genere vel specie vel numero sunt diuersa genere specie ⁊ numero.

Cap. xᵐ. Q: sensibilium substantiarum principia que dicuntur cause ⁊ elementa sunt fm analogiā eadem: ⁊ fm appropriatum modū diuersorum sunt diuersa.

Tex. com. 23. NOs aūt vt pfectā faciamus doctrinā nō tñ determinabim⁹ pñcipia trāsmutabilis substātie sꝫ ꝙ est trāsmutabilis: sꝫ adhuc addem⁹ determinātes principia sube sensibilis: fm ꝙ ipa est sensibilis: hec. n. sūt i cōi loquēdo tria vel quatuor vel qnque lꝫ et ista diversoꝝ sint diuersa. Q: aūt hoc verū sit sic declarat̄. Sicut. n. sepe diximus ille cāe q̄ isunt reb⁹ alie sunt ab illis q̄ qdē cāe sūt sꝫ nō isunt. ille. n. q̄ isunt sicut forma ⁊ mā dicūt elīta ⁊ mā magis ꝓprie est elītū q̄ forma: alie aūt q̄ nō isunt vt efficiēs ⁊ finis dicūt pn̄ᵃ: ⁊ cā est nomē cōe ad elīta ⁊ pn̄ᵃ: lꝫ q̄dā dicant pn̄ᵃ que nō sūt cause: sꝫ de illis nō intēdimus hic. Palā igit̄ ex dictis est ꝙ diuersa sunt pn̄ᵃ ⁊ elīta in omni re q̄ hꝫ pñcipia ⁊ elīta: ⁊ ꝙ cā sua cōītate complectit̄ ambo h: ⁊ in istis que sic dicūt extra res esse cause ⁊ ex diuidit̄ pn̄ᵐ: vnū pꝫ ꝙ id qđ est q̄si mouēs aut stās: hoc est cā mot⁹ ⁊ gētis in reb⁹ est vnū de pñcipijs: ⁊ ex hoc ꝯcludit̄ ꝙ elīta eoꝝ que hñt elīta cōiter loquendo fm analogiā sūt tria q̄ sūt mā ⁊ forma ⁊ cū his finis in quibusdā q̄ est forma q: hec duo in substātia sensibili in idē incidunt: pñcipia aūt ⁊ cāe extēso vocabulo accepto pn̄ᵃ sūt quatuor q: pn̄ᵐ extēso vocabulo cōuertit̄ cū cā. Sed vnumquodqꝫ istoꝝ aliud ⁊ aliud est in alio ⁊ alio. hec. n. mō sūt diuersa. extra aūt hec oīa est prima cā v̄lis que oīuz est cā mouēs: ⁊ sic sunt qnque pricipia. s. mouēs extra gen⁹. ⁊ mouēs in genere: ⁊ mā ⁊ forma ⁊ finis. Et si nos primā cām ponam⁹ eē ante primū mouēs ⁊ reliū tūc erit cā efficiēs nō mouēs vnū principiū ⁊ cā prima mouens v̄lis. ⁊ cā mouēs in gñe ⁊ mā ⁊ forma ⁊ finis. ⁊ hoc fm analogiā accepta erūt eadē oīum: sed ꝯtra ⁊ appropriata erūt alia alioꝝ ⁊ diuersa. sicut si dicā gratia exēpli: ꝙ hoc sunt sanitas ifirmitas corp⁹ ⁊ mouens medicina. medicis a. n. est spēs talis ordinationis q: cuz ia aīa medici actū ꝓpriū nō hēat vt sanā faciat aīam tñ iordinationē q̄ est mā e sub priuatiōe eētis educit ad ordinē. infirmitas. n. est priuatio: ⁊ corpus mā ⁊ subm sanitas finis ⁊ forma ⁊ medicina mouēs v̄le. Sꝫ pm aūt medicina cū virtute nāe est sic mouēs ꝯiunctū mobili: hoc ēt mō vnū mouens est primū v̄lr. In gñe mouēs est ars edificatoria in architectis: in hoc. n. ⁊ in hui⁹ diuidit̄ pn̄ᵐ in cōi sumptū: q: sꝫ aūt sicut dicim⁹ in pñcipijs mouēs qđdā est vniuocū sic hō mouēs in gnōne hoīs ⁊ iterū in ipsis artificialib⁹ q̄ fiūt a mēte artificis mouēte: est et mouēs vniuocū aliq̄ mō: ⁊ hec est spēs artis vel ꝯtrariū spēi q: mouet̄ ad corruptionē: sic dicim⁹ fm aliquē modū pn̄ᵃ sūt tria: ⁊ fꝫ aliquē modū q̄tuor. ⁊ si qdē tres sūt cāe duplr pñt accipi. Si enim sūt pn̄ᵃ ꝯiuncta ⁊ cāe ꝯiuncte sūt tres. s. mouēs ꝯiunctū sic semē in pñcipijs ⁊ mā ⁊ forma. Alio aūt mō sūt tria mā ⁊ forma ⁊ finis cāe aūt sunt aliq̄ mō q̄tuor ⁊ fm quosdā quinqꝫ efficiēs vꝫ. nō mouēs ⁊ mouens ⁊ mā ⁊ forma ⁊ finis. Sed fm Arist. nō sunt nisi q̄tuor q: ipse nō ponit efficiētē nō mouentez mouēs. n. sanitatis siue ad sanitatē est medicina: ⁊ est mouēs nō cōiunctū ⁊ mouēs domus siue ad domum nō cōiunctū est edificator: mouens

Mā magis ꝓprie dr̄ elītū q̄ forma. vid. Cō. 5. meta. com. 4.

Tex. cō. 24.

antē cōiunctū sanitatis est medicina sumpta: τ mouens vo mō cōiunctū est ars in manib⁹ τ instrumentis architecti fm̄ actū edificātis: τ ī pĥicis hō generat hoīez τ est mouēs nō cōiunctū: mouēs aūt cōiunctū est sperma hoīs. ¶ Amplius autē id qđ est p̄ter oīa hec τ nō ordinabile cū ipsis τ primū oīum id qđ est mouēs oīa p motū celi primi τ mundi: τ fm̄ Platonē ante hoc id qđ est cā efficiēs oīuz q̄ sine motu quo moueat efficit deus deoꝝ ī celestib⁹ τ largit eis semētē ḡnatiōis: quē exequunt̄ p motū celoꝝ. Sic igit̄ loquēdo iterū alio modo q̄ī in priori capl̄o dictū sit principia τ cause τ elemēta substātiaꝝ τ oīum alioꝝ sunt τ eadez fm̄ analogiam: τ tñ diuersoꝝ numero spē τ genere sunt diuersa ḡne τ spē τ numero. ¶ In oībus tñ his aduertēdū est q̄ vnūq̄dq̄ fit a sui generis motore vniuoco sicut supra ostēdimus. hec tñ Aristo. dictū formidat Alexā. obijciēs: q̄ corrigia in flagro facit liuorē τ in se nō hz liuorē: τ serra in ligno facit icisionez τ nō hz incisionē: τ sol ḡnat hoīez τ nō hz formā hoīs: τ casu fiunt multa τ p accn̄s que nō sunt vniuoca: τ iō dicit Alexā. τ cōsentit ei Themistius: τ tñ his videt̄ sentire. Auer. q̄ cuz dicitur q̄ oē qđ fit fit a mouēte vniuoco q̄ hec ꝓpositio verificatur trib⁹ adiectionib⁹: q̄. vz. itelligat̄ de cā τ nō de instrumēto: τ q̄ intelligat̄ de cōiuncta τ nō de separata: τ itelligat̄ de cā p se τ nō de cā per accn̄s. Nos autez nō putamus hoc esse ita sicut isti dicunt: sed ꝓpōnem ḡnaliter itelligimus eo modo quo supius per disputationē verificata est.

Limitatio Auerrois i. xe cō. 24.

¶ Cap. 12ᵐ. De tertio modo qualiter sunt oīum eadē principia fm̄ analogiā: τ hoc mō quo substātia est principiū accidentium τ principia substātie sunt principia aliorum.

Tex. cō. 25.

Nos aūt adhuc tertio mō ostēdemus qualiter oīa τ oīuz p̄ncipia τ elēta sūt fm̄ analogiaz eadē: τ tñ in vno q̄q̄ fm̄ diuersitatē generis τ spēi τ nūeri sunt diuersa. Dicim⁹ igit̄ q̄ entia q̄dā sunt sepabiliā: ita q̄ sūt fm̄ se τ p se τ sine alijs: q̄dā aūt insepabilia nō p se existia sed eē eoꝝ est in alijs eē que cadunt in eoꝝ diffinitiōe. ea aūt que sic sepabilia sunt sube sūt: τ cuz alia entia nō sint nisi in suba nec diffiniant̄ nisi suba cadat in diffinitiōe eoꝝ: opz q̄ suba sit oīum alioꝝ cā: eo q̄ sine substātijs nō sunt passiōes τ motus: τ alia q̄cūq̄ accn̄tia: τ iō in cōi loquēdo p̄ncipia τ cause sube τ p̄ncipia τ elēta oīum accn̄tiū eadē sunt fm̄ analogiā: ꝓpria tñ principia sube nō ꝓpria p̄ncipia sunt accn̄tiuz sicut ostēsum est in p̄habitis hic aūt hoc mō est: suba. n. sensibilis sicut in. 6. hui⁹ sapie lib. determinatū est. cōcepta est cum mā que est determiata q̄ītate. Et iō cū accn̄tis subm̄ sit ꝓprie cōpositū: ꝓculdubio oē accn̄s sensibile est accn̄s mā̄e fz q̄ a forma subali sic vel sic pfecta est: mā. n. fm̄ se q̄dē ifinita est τ ideterminata τ cū potētia sit ad formā subalez τ sit potentia ad formā accn̄talez erit potētia ad formā substātialē fm̄ nām aū potētiā ad formā accn̄talē: lz tpe sit sil̄: τ iō ē hoc q̄ forma accn̄talis est cōpositioni τ nō mā̄e cōtingēs. nō enī mā finit accn̄s nisi prius finita forma substantiali. verū tñ si intelligam⁹ primā mām in poᵃ eē ad primā formā substantialē q̄ est sube sensibilis cū hoc q̄ poᵃ ꝓcedit ad actū opz q̄ hec mā accipiat q̄ātitatē. Sed hec est q̄ātitas ideterminate dimēsionis τ cū oīs suba sensibilis sit determinate dimēsionis τ figure pz q̄ q̄ātitatē ꝓpriā accipiat mā a forma subali. τ sic est de oībus alijs accn̄tibus ꝓprijs sube: accn̄tia aūt p accn̄s fiunt a causis p accn̄s τ nō nisi in suba cōposita. sic igit̄ manifestū est: q̄ cause sube cōposite sunt cāe accn̄tiū τ p̄ncipia sube sunt p̄ncipia accn̄tiū. q̄uis aūt suba noīe suo nō iportet accn̄s: tñ suba sensibilis noīe suo iportat accn̄s: τ hoc accn̄s cātur a p̄ncipijs ipsi⁹ sube. ¶ Et si aliqs obijciat q̄ calidū τ frigidū τ alia hui⁹ trāsmutāt mām sube sensibilis: τ sic videt̄ eē aū eā: dicēdū est q̄ subaz sensibilē dupl̄r est accipere. Si. n. accipiat̄ suba sensibilis i cōi aō erit trāsmutatio sube sensibilis nisi a suba sensibili: nec erūt q̄litates actiue τ passiue nisi in aliq̄ suba: τ sic pz q̄ suba sensibilis est aū accn̄tia sensibilia. Si aūt accipiat̄ in numero suba sensibilis hec vel illa nihil ꝓhibet aū hāc vel illā sensibilē eē q̄dā accn̄tia trāsmutātia mā̄z ipsius. Sumat̄ ḡ in cōi suba tūc p rōnē prius itroductā: p̄ncipia sube sunt p̄nᵃ p̄ncipioꝝ accidētiū: τ sic p̄nᵃ sube sunt p̄nᵃ oīum: τ hoc mō p analogie cōtractē eadē sunt p̄nᵃ oīum: q̄ cāe τ p̄nᵃ τ elēta sube in eo q̄ suba est sūt cause τ p̄nᵃ τ elēta oīuz alioꝝ: sic. n. in p̄sᵃ istius p̄me

Nō q̄ñ poᵃ ad formā substātialē ꝓcedit nā potētiā ad formā accn̄talez τ si tpore simul sint.

Suba sensibilis dupliciter sumitur.

phie ostēdimus: ex p̄ncipijs sube in eo q̄ suba est oriunt̄ p̄ncipia eoꝝ q̄ determiata sūt q̄ītitate: τ eoꝝ q̄ determiata sunt q̄litate: τ ipsa suba vt diuinū qđ precedit oīa alia τ est p̄nᵐ ipsoꝝ. Sūt aūt q̄dā p̄uersi intellect⁹ Cōmētatores q pp̄ ista dixerūt q̄ītitatē τ q̄litatē nō eē de veritate eēntie sube sensibilis asserētes. q̄ ex quo tota eēntia sube ex duab⁹ principijs q̄ sūt mā τ forma τ cetera sūt post eē ipsius q̄ suba sensibilis pōt eē sine his: τ hoc mō ē neq̄ q̄āta neq̄ q̄lis: τ fm̄ hūc modū dixerūt eē deos sensibiles sensibilib⁹ sīles in nā q̄ ad hoīes igrederēt̄ hostijs clausis: τ hoc ēt mō dicūt hoīes renascere post mortē. Sz hoc est error qr lz suba in eo q̄ substātia de v̄tute noīs τ rōnis sue nō iportet nisi substātie p̄ncipia: tñ pro certo sensibilis q̄ est aīal: τ hō τ plāta de noīe suo dicit subiectū: τ q̄ātitate τ q̄litatib⁹ totius τ partiū determinatū: oculus. n. nō est oculus nisi sit ex hūido τ frigido: τ sic est in alijs: τ iō absurdū est qđ isti idicunt: τ ideo sufficiat hic de hoc tractasse vsq̄ ad tñ. hec enī magis speculanda sunt in scientia de natura deoꝝ τ vita futura.

¶ Cap. 13ᵐ. Q̄ quarto mō sunt fm̄ analogiā eadez principia oīum que sunt aīa τ corpus τ intellectus τ desiderium.

Tex. cō. 26.

Deinde iterū aliter speculabimur q̄liter fz analogiā q̄ sūt eadē p̄nᵃ oīuniq̄; tñ diuersoꝝ sunt diuersa si approprient̄. dicamus igit̄ q̄ p̄ncipia q̄ fm̄ analogiā principia oīum forsan sunt aīa τ corpus: aut itellect⁹ τ desideriuz τ corp⁹: hoc aūt q̄liter sit vere sic opz intelligere. ¶ Si enim substātie fm̄ eē accipiant̄ ꝓculdubio sūt ante accn̄tia fm̄ eē: q̄ substātia cadit in rōne accn̄tis. Si aūt ipse sube fz ordinē cāe τ causati accipiant̄ τ fm̄ q̄ ꝓcedūt in eē ꝓcerto aīate substātie sūt aū iaīatas: τ si iterū aīata suba resoluat̄ in sua p̄ncipia resoluet̄ in aīam τ corpus. τ si tria p̄ncipia vlis motus τ eē accipiant̄ pro certo iuenient̄ primū intellect⁹ τ 2ᵐ desideriū τ tertiū corpus qđ itellect⁹ agentis τ desiderij est ꝓpriū τ aīatū instrumētū: hoc aūt ꝓbat̄ fm̄ hunc modum τ ostendat̄ primo q̄ aīata substātia est ante inaīataz. ¶ Hoc aūt planū est si ad mentē reuocamus q̄ cū substātia inaīata ꝓcedit ad eē q̄ hoc nō fit nisi agens aliqđ agat ad formā q̄ sit agens vniuocum: hoc aūt nō pōt eē nā: q̄ nā nō facit nisi vnū: τ p̄terea nā nō est nisi virtus inaīate substātie: τ cū hoc nō possit eē substātia p̄mā iter substantias cōpositas opz q̄ hēat ante se aliā icorruptibilē aīatā que agat substātias inaīatas oēs tam simplices q̄ alias q̄ sunt ḡnabiles τ corruptibiles. ¶ Hec aūt suba aīata cāe est τ substātiaꝝ iaīataꝝ τ ordinis eaꝝ τ mot⁹ eaꝝ: τ hec suba aīata est corpus celi fm̄ sciaz pipatheticoꝝ: ostēsum est aūt in. 8. phȳsi. q̄ mouēs primū qđ est cōpositū ex motore τ moto siue lato est p̄mᵐ celum. ¶ Igit̄ ostēsum est p hūc modū q̄ aīatū est ante inaīatū fm̄ ordinē cāūtatis. Itē ibidē in fine octaui phȳicoꝝ ostēdim⁹ q̄ primo primū mouēs est simpler penitus: τ hoc cū sic se hēat ad corp⁹ p̄mū sicut motor pro certo hēbit rōnē aīe τ nō nāe: q̄ nā nunq̄ mouet corp⁹ illud cuius nā est motu fm̄ locum. Adhuc aūt nā nō mouet nisi ad vnū: τ cū puenerit quiescit in illo. cui⁹ cā est: q̄ nā nō est cā motus localis nisi p ḡnās mouēdo n ad formā p ḡnā mouet ad locū q est illi⁹ forme: motor aūt celi nō mouet vnq̄ ad aliquē situ nisi moueat etiā ex illo. In aliqđ igit̄ mouere τ ex illo nō est nāe sed aīe: prima igitur principia substātie sensibilis sunt aīa τ corp⁹ qđ mouet aīa: cū aūt oīs motus celi sit fm̄ formā que est in intellectu: eo q̄ sicut in mēte artificis est spēs artis: ita in itellectu motoris est spēs eius qđ efficit̄ p motū ei⁹: q̄ aliter eēt motus eius p̄ter intentionē: τ eēt casu τ p accidēs. opz igitur q̄ id qđ est primū principiū mouēs sicut ars sit itellect⁹ vl̄iter agens: cuius scia practica cā est oīum que fiunt: sicut ars est cā eoꝝ que fiunt per artē: igit̄ itellectus est cā prime intellectus aūt nō explicat̄ p motū celi nisi sit desiderio iferioꝝ motoꝝ: τ etiā suprioris ad cōicandū eē cuius cā est scia sui itellectus q̄ ēt desideriū est de causis primis oīum: nō aūt iducit̄ in mām nisi p corpus distinctū virtutib⁹ accedentib⁹ τ recedentib⁹ fm̄ motū planes τ motū aplanes: sicut ostēditur in sequētib⁹: τ he virtutes nā sunt nisi corpora celestia. Sic ergo cōstat prima p̄ncipia substātie sensibilis esse aīam τ corpus τ itellectū τ desideriū τ corp⁹ celeste. Si aūt huic rationi adiungat̄ qđ ante ꝓbatū est: q̄. vz. substātia est p̄ncipiuz τ cā accidentiū: erit ꝓbatuz q̄ ista sunt principia omnium τ

sunt eadem fm analogiã sed diuersoꝝ tamẽ sunt diuersa qꝛ vno modo se hñtia nõ causabũt diuersa sed accedẽtia ⁊ recedentia diuersimode per motũ corporis aiati: qd̃ est celũ: ⁊ hec diuersitas ostendi hʒ in illa parte astronomie que de mũdi accidentib⁹ intitulatur. quã quidã de constellationibus generationũ vel de geneaticis vocauerunt.

Cap. 14m. Q: fm analogiã sũt eadẽ pñcipia oĩuʒ siue extra siue intus: ⁊ siue cõicantia cũ mã siue nõ cõmunicantia.

Tex. cõ. 36.

Amplius adhuc alio mõ ⁊ qnto ostẽdem⁹ oĩuʒ principia esse eadẽ fm q̃ est pñm id qd̃ est proportionale in cõitate sumptuʒ analogie ⁊ nõ in cõmunitate generis vel speciei vel eiusdẽ fm numeꝝ. ⁊ hoc est sicut si sumamus pñcipia que ꝯstituũt cõpositã substãtiã sensibilẽ. ⁊ hec sunt actus ⁊ potẽtia sed tñ ẽt hec ʒ in cõmuni oĩa vocent actus ⁊ potentia in ꝓprie accepta sunt alia in alijs ⁊ aliter huic ⁊ aliter alij cõueniẽtia. Sed hic notãdũ est diligenter q̃ in qbusdã idem q̃nq; est actus. ⁊ q̃nq; potẽtia. id enʒ qd̃ est actus aliqñ est potentia vnũ numero existens sicut vinũ caro ⁊ hõ. Et oĩa enim hec eadẽ penitus potẽtia sunt primo: ⁊ postea sunt actus: ⁊ ĩõ ista cadũt in dictas diũas ambas: ⁊ in dictas causas: ⁊ sic est de oĩbus que generanꝶ. Adhuc aũt obseruãdũ est in talib⁹. q̃ si spẽs que est in talib⁹ actus est entis separabilis q̃ per se eẽ põt vt substãtia: ⁊ sic ẽt illud qd̃ fit ex illis sicut ex pñcipijs ⁊ eẽntis est separabile: ⁊ per se est existẽs: actus enʒ ⁊ potentia sunt in omni gñe. pcipue tñ sunt in his in qbus per se est motus: ⁊ pñncipalissime sunt in suba qꝛ actus ⁊ potẽtia in substãtia cã sunt actus ⁊ potentie in oĩbus alijs generib⁹: ⁊ sicut diximus iam actus est spẽs: priuatio aũt est id p qd̃ res est deterius: ⁊ potẽtia que cõplectiꝶ ambo: vnde priuatio est sicut tenebre in aere: aut sicut labor siue ĩfirmitas in corpore cõplexionato. Sed mã est hoc qd̃ est potestate: mã enʒ potens est fieri ambo. taʒ act⁹ q̃ priuatio. Aliter aũt adhuc q̃ dictũ est differũt actu ⁊ potestate: ea quoꝝ nõ est eadẽ spẽs sed diuersa sicut dicim⁹ diuersa specie eẽ cãm hoĩs sicut eẽnta que sunt ignis ⁊ terra: dicimus hoĩs cãm eẽ sicut mã diciꝶ cã ⁊ spẽs hoĩs est causa formalis ꝓpria. Adhuc aũt diximus aliud aliquid eẽ cãm hoĩs q̃ tñ est extra hoĩem ꝯformẽ in specie sicut est pater generãs: ⁊ dicimus q̃ hec oĩa sunt potentia ⁊ actu q̃nq; ⁊ cõmunicãtia homini in mã dicimus etiã q̃ sol ⁊ circulus inclinatus siue occliuus sunt cause mouẽtes hoĩs ⁊ alioꝝ generabiliũ que nõ sunt in potẽtia neq; cõmunicãt cũ hoĩe in mã: neq; sunt spẽs talis qualis est hõ: neq; priuatio cõuenit ipsis neq; sunt mouẽtia ꝯiuncta cũ mã neq; vniuocationeʒ neq; ꝯformitatẽ cũ his habẽtia: quoꝝ dicunꝶ esse cã. hoc ergo mõ iteꝝ fm analogiã eadeʒ sunt pñcipia oĩuʒ cõmunitate analogie que cõplectiꝶ causas itrinsecas ⁊ extrinsecas: ⁊ cõmunicãtes in mã ⁊ pñatiõe ⁊ nõ cõmunicãtes: ⁊ tamẽ sic analogice eedem accepte valde sunt diuerse si queranꝶ singuloꝝ cause ꝓprie. qꝛ tunc nõ erit eadẽ potẽtia nec eadẽ priuatio nec eadẽ spẽs nec idem pater vel generãs: nec idẽ sol nec idem circulus. Sed potius tunc vnaqueq; res proprijs mensuraꝶ periodo solis ⁊ circuli inclinati: ⁊ ideo ẽt illa que sunt eadẽ specie ⁊ diuersa numero in regimine sui eẽ habẽt diuersitateʒ etiã si in vno tempore ⁊ in vno loco cõmuni nascantur qꝛ circulus natiuitatis vnius alius est a circulo natiuitatis alterius q̃uis in vno ventre simul concipiantur ⁊ in vna hora generenꝶ. Sic igitur pñcipia ⁊ cause sunt eedẽ ⁊ non eedem vt dictum est supra.

Vide pro hoc 2. de gñõe ⁊ corruptione. tex. cõ. 57.

Cap. 15m. Qualiter principia referunꝶ ad principiata vlr ⁊ particulariter ⁊ qualiter fm prima ⁊ qualiter non.

Tex. cõ. 37.

Amplius aũt opʒ q̃ quedã principia: hʒ sõ sint vlia tñ dicunꝶ ⁊ significanꝶ vt vlia: alia võ non sed significanꝶ vt particularia. ea aũt que sunt principia oĩum ⁊ prima sunt ⁊ pñcipaliora sũt duo qꝛoꝝ vnũ qdẽ et forma que actu est hoc sicut diximus in antehabitis. Scđm autez est mã que potestate est hoc: ⁊ hec qdeʒ duo vlia nõ sũt ꝓut sunt principia rei ⁊ substãtie: pñm enʒ singulariũ substãtiaꝝ singulare est res aũt oẽs singulares sunt. hoĩs enʒ vlis nõ est aliquis hõ vlis pñm sed singulariũ hoĩum pñm primũ est singularis hõ: sicut Pyrrus est pñm Achillis per hoc q̃ est pater eius fm generationẽ vniuocã. Huius enim designati hoĩs est aliquis pater: ⁊ hic pater hui⁹ filij: ⁊ similr est in alijs sicut hui⁹. b. pñm est hoc. a. sed. b. totaliter siue vlr acceptuʒ est pñm syllabe. ba. vlriter ⁊ simplr accepte. Unde intelligere opʒ: q̃ sicut tripliciter significaꝶ substãtia cõposita: sic etiaʒ triplr significanꝶ principia ipsius: significanꝶ enim vt supposite nature tñ. Sicut cũ dico hic vel ille significantur ẽt in nã cõmuni sicut cũ dico homo vel aĩal vel substantia: significanꝶ etiã in antecedentib⁹ sicut cũ dico filius vel socrates vel albus musicus vel aliqd hui⁹ sed ꝓprie loquẽdo hoc generat hunc: ⁊ qꝛ hic est hõ ideo p ꝯñs hõ generat hoĩem: ⁊ aĩal generat aĩal ⁊ substãtia subaʒ ⁊ qꝛ hic est fili⁹ ideo pater filiũ generat: ⁊ alia hui⁹ sicut deon sonẽ: ⁊ Pyrrus Achilleꝫ. Istis ergo modis significanꝶ principia ⁊ pñcipiata. sed cũ particulariter ꝓprie significanꝶ: ⁊ vlriter p ꝯñs ⁊ accidentaliter p accñs. Deinde etiã notãdũ est q̃ spẽs substãtiaꝝ diuerse diuersas hñt causas ⁊ principia illa que sunt cause substãtiaꝝ sunt ẽt cause alioꝝ entiũ ⁊ eẽnta ipsorum. sicut in phabitis ostẽdimus qꝛ sicut se hʒ substãtia ad alia entia ita se hñt pñcipia sube ad principia alioꝝ entiuʒ: qñ ni ꝓpria pñcipia sumunꝶ vniuscuiusq; entis: ⁊ sic eorum que sunt in diuersis generib⁹ sunt diuersa gña pñcipioꝝ: ⁊ hoc mõ nõ in eodẽ qdeʒ gñe sunt pñcipia coloꝝ ⁊ substãtiaꝝ ⁊ quãtitatũ pter enʒ solã cõitatẽ ꝓportionis ⁊ analogie nõ hñt aliquã cõitatẽ principia eoꝝ que gñe generalissimo diuersa sunt. sĩr ea que sunt diuersa numero: sunt tñ eadẽ spe principia hñt diuersa nõ specie s; numero: sicut forma platonis differt a forma socratis: ⁊ mã platonis a mã socratis nõ differt nisi numero: vñ taliũ pñcipia sunt aliud ⁊ aliõ fm diuersũʒ qd̃ diuersificat pñcipiata: ⁊ ĩõ sicut forma hoĩs est alia specie a forma aĩnti: ita mã est alia specie: ⁊ sicut forma aĩalis alia est gñe a forma plãte: ita etiã mã: ⁊ sic oĩa que sũt taliũ diuersoꝝ genere ⁊ spe ⁊ numero diuersificanꝶ sicut virtutes ⁊ actus ⁊ passiones nãles. Tria autẽ sunt principia sicut diximus mã: spẽs: ⁊ mouẽs qꝛ priuatio abijcitur ⁊ finis est idem cũ forma: ⁊ ista principia sunt qdeʒ oĩum eadem vniuersali rõne vel ꝓportione analogie ⁊ nõ alr. Quereꝶ ergo que sunt pñcipia substãtiarum ⁊ eẽnta ⁊ que ad aliqd: ⁊ que quãtitatũ ⁊ sic de alijs entib⁹: ⁊ querere vtrũ eadeʒ sint principia oĩum generũ hoꝝ aut diuersa palaʒ est q̃ est questio multiplr dictoꝝ. Singula enʒ pñcipia que diximus dicunꝶ multipliciter p analogiã: ⁊ sic cõitate analogie ⁊ multiplicitate sunt eadẽ. Diuersoꝝ aũt genere specie vel numero nõ sunt eadẽ sed diuersa nisi sic sicut dictuʒ est: ⁊ hoc mõ sunt oĩum principia eadem cõitate multiplicis p analogiaʒ accepti. Sunt ergo sic eadẽ inquãtũ ꝓportionaliter in cõmuni accipiunꝶ: sic enim oĩum principia sunt mã spẽs ⁊ priuatio cõiter accepta: ⁊ hoc mõ quo substãtiaꝝ cause sũt causa oĩum: eo q̃ destructis substantijs destruunꝶ oĩa alia sicut sepius diximus. Amplius principiũ in cõmuni significaꝶ quãdo dicimus: q̃ id est principiũ qd̃ primũ est endelechia siue prima forma: sic aũt prima diuersa sunt fm diuersitatẽ generꝫ: prima enim cõtrarietas in qꝛolibet genere est id qd̃ prima est endelechia in illo: qꝛ vnũ illoꝝ contrarioꝝ est forma ⁊ alteꝝ priuatio sicut sepe diximus. Hec aũt sic ad pñcipia ea ꝓpria relata nõ possunt esse oĩuʒ principia in aliqua cõmunitate generis: vel multipliciter dici fm ꝓportioneʒ: qꝛ ipsa sunt appropriata p hoc q̃ ad principia determinata referuntur. Et idem dicendũ est de causa cõmuni vel propria ⁊ de materia cõmuni vel propria. Sic igitur dictũ est a nobis de principio sensibilium ⁊ determinatũ est quot sunt ⁊ que q̃ño sunt eadem ⁊ quomodo diuersa.

Suba cõposita ⁊ principia eius triplr significanꝶ.

Tex. cõ. 38.

Tractatus secundus vndecimi libri prime philosophie qui est de substantia insensibili ⁊ imobili.

Cap. pñm. In quo ostẽdiꝶ istius tractat⁹ itroductio ⁊ ordo: ⁊ q̃ necesse est aliquã subaʒ insensibilẽ ⁊ imobilem esse.

Tex. cõ. 39.

Ab hinc aũt queremus de suba imobili ⁊ icorruptibili. Cũ eni per supradicta iam ꝯstet tres eẽ subas quaruʒ pñcipia ingrẽda sũt: quaꝝ vna est sensibilis mobilis ⁊ corruptibilis cui⁹ pñcipia determinata sunt: ⁊ scđa est sensibilis ⁊ mobilis ⁊ icorruptibilis: ⁊ tertia imobilis ⁊ insensibilis ⁊ incorruptibilis. Et tertia qdem est pñm scĩe: nec põt sciri scđa nisi p cer,

etiã: nõ.n. põt determinari aliqd fm pprietatẽ istius sapientie de motis motu ppetuo nisi p sciam imotoꝝ. ¶ Opꝫ nos in isto tractatu sequẽti post primũ loq̃ de imobili suba ⁊ insensibili ⁊ icorruptibili: ⁊ tũc iducere de ea que est mobilis ⁊ sensibilis ⁊ icorruptibilis: quo facto cõpleta est oĩs nr̃a intentio quã habuim⁹ in hac sapia. In his aũt que deinceps dicemus nemo arbitref ꝙ aliqd dicam⁹ de nr̃a itẽtiõe sicut nec dixim⁹ in aliquo libroꝝ nr̃oꝝ: sed tm̃ declarabim⁹ opiones pipatheticoꝝ de istis substãtijs relinquẽtes alijs iudicium qd veꝝ vel falsum sit de his que dixit. ¶ Dicam⁹ ĝ icipiẽtes ꝙ tres sunt sube quaꝝ pncipia quetim⁹ quaꝝ sũt due phice cũ motu ⁊ mã ꝯcepte: ea. vꝫ. de qua dictũ est: ꝙ est sensibilis mobilis ⁊ corruptibilis: ⁊ ea que est sensibilis ⁊ mobilis ⁊ icorruptibilis: de cui⁹ qdẽ nã in libro q de celo ⁊ mũdo istribitur dictũ est: sed qdã etiã in vltima istius sapie parte dicenf. vna aũt ⁊ tertia ab his sbstãtia que est isensibilis ⁊ immobilis de qua nũc dicẽdũ est. ⁊ pmũ qdẽ qd declarãdũ est de ipsa est: hoc. vꝫ. qd necẽ est ꝙ aliqua sit suba imobilis. ¶ Ad hoc aũt pbãdũ sumamus ppõnẽ in antehabitis sepius pbatã: ꝙ. vꝫ. substãtia est primũ iter ea que sunt ⁊ prim⁹ alioꝝ: ppter qd sequef ꝙ si substãtie oẽs essent corruptibiles ꝙ oĩa essent corruptibilia: qꝛ corruptis substãtijs impossibile est aliqd alioꝝ remanere. ostẽdimus aũt in primo celi ⁊ mundi ꝙ nihil est hñs potentiã ad nõ esse ꝙ nõ aliqñ corrumpaf. Si igif oẽs substãtie sint corruptibiles: oẽs hñt potentiã ad nõ esse. igif corrūpenf aliqñ: ⁊ tũc sequef ꝙ nihil erit oĩno qd est ipossibile apud itellectũ: qꝛ sicut ex nihilo nihil fit: ita ex eo ꝙ est nunq̃ fieri põt id qd nihil est penitus. Et si oĩs substãtia corruptibilis est: tũc cõpositum oẽ ⁊ ois mã ⁊ ois forma est corruptibilis ⁊ sic nihil erit penit⁹. ¶ Si aũt diceret aliquis ꝙ nõ sequif ꝯtria que inducta est: qꝛ in generatiõe circulari elmẽtoꝝ qdlibet elemẽtum fm quãlibet partẽ corruptibile est: ⁊ tñ manet i toto ⁊ sic nõ cessant generatio ⁊ corruptio ⁊ semp manet mundus. ¶ Dicimus ꝙ illa instãtia pueniit ex ignorãtia qꝛ nisi supponaf ꝙ aliq̃ substantia est icorruptibilis in totu que oblique afferẽ ⁊ differt generãs nõ erit corruptio in parte ⁊ gñatio in parte ⁊ nisi sit siliatio circularis nõ salual aliqd in toto: ⁊ tũc habef id qd itẽdimus ꝙ aliq̃ substantia est icorruptibilis: ꝙ aũt aliqua sit icorruptibilis suba pbaf p ea que in octano de phico auditu dicta sunt: ibi.n. dictũ est ꝙ ipossibile est motũ primuz aut fieri cũ nõ esset aut corrũpi vt nõ sit postq̃ fuit: semp.n. erat fm nãm. ¶ Dictũ est etiã ibidẽ ⁊ pbatũ ꝙ impossibile est tẽpus fieri aut corrũpi. ⁊ hui⁹ rõ est. qꝛ cũ tẽpus sit numerus motus circularis: ⁊ id qd ferf in circulo semp hẽat rõnem finis ⁊ principij in quocũq̃ nũc signaf tẽpus illud habebit rõnẽ finis respectu preteriti ⁊ pncipij respectu futuri: ergo ante qdlibet nũc fuit primũ tempus ⁊ post qdlibet erit tẽpus: ⁊ sic se hꝫ tẽpus nõ põt fieri aut corrũpi. ¶ Itẽ tempus fm principia nãe acceptũ neq̃ fieri põt neq̃ corrũpi sicut nec motus. Motus igif hoc mõ fm nãe principia est semp ꝯtinuus in esse sicut ⁊ tẽpus: ⁊ tẽpus sicut motus. tẽpus enim aut idẽ est cũ motu aut est passio eius sicut in phicis est pbatum. ¶ Cũ igif in quocũq̃ nunc ponaf fieri motus ⁊ tẽpus sequef prius nõ fuisse tẽpus ⁊ motũ: ⁊ ꝯtinue posterius fuisse vtrunq̃: ⁊ prius ⁊ posterius non fuit sine tpe ⁊ motu. ¶ Sequef ꝙ motus fuit ante motũ primũ: ⁊ tẽpus fuit ante tempus primũ ꝙ est ipossibile. hec autẽ oĩa subtiliter indagata sunt in octauo phy. nostroꝝ. Opꝫ igif fm nãe pncipia semp fuisse motũ ⁊ tẽpus: motus aũt ꝯtinuus ⁊ ppetu⁹ nõ est aliquis nisi ille qui est fm locũ: ⁊ iter motus q sunt fm locũ solus est ppetuus q est circularis: ⁊ circuli motus: ergo opꝫ ꝙ habeat motorẽ perpetuũ ⁊ semp manẽtẽ: hec aũt oĩa sufficiẽtissime sunt a nobis determinata in. 8. libro de phico auditu. nec hic opꝫ repetere: qꝛ ibi ostẽdimus ꝙ nõ est motus eternus nisi ⁊ motoris eterni q fm principia nãe nunq̃ fuit nõ mouẽs lꝫ fm volũtatẽ dei vt multis videf potuerit aliquãdo icipere: cũ aũt nõ eet. Et hãc et rõnẽ i phicis nostris sumus ꝓsecuti: ⁊ fm duas vias ibi ostẽdimus mundũ esse eternũ ⁊ motũ nõ esse eternũ: ⁊ ostendimus ꝙ ista nõ repugnãt: qm̃ nostra demõstratio nõ pbat nisi ꝙ motor tpe nõ precedit mobile ⁊ motũ: ⁊ hoc est veꝝ ⁊ ꝯcessuꝫ ab oib⁹: eternitate. s. pcedit ⁊ nõ tpe: eternitas aũt nõ dicit durationem diuisibilẽ: ⁊ iõ fm nullã durationẽ extẽsaꝫ diuisibilẽ primus motor ⁊ primũ cã pcedit motũ ⁊ celũ ⁊ mũdũ. nec vnq̃ iten. derunt phi motũ celi esse eternũ nisi illo mõ quo eternũ dicif hĩt cui⁹ iceptũ nõ ẽ ⁊ eẽ nõ pueniẽt tẽpus. Sic.n. mot⁹ semper fuit ⁊ ẽt tẽpus: hec aũt oĩa a nobis alibi declarata sunt: motor igif illius mot⁹ semp fuit nec fuit tps qñ nõ esset.

¶ Cap. 2m. Qꝫ hec substantia est actus purus nihil habens admixtum de potentia.

Si aũt dicaf ꝙ illa suba q̃ motor eẽ pmi motus nõ est fm actũ mouẽs: sꝫ est actiu⁹ fm aptitudinẽ: ⁊ est motor mobilis qd aptũ est moueri: sꝫ nõ mouef: ⁊ dicaf ꝙ nõ fm actũ est agens aliqd semp sequif ꝙ nõ sit mot⁹ semp: hoc aũt qualiter fiat sic accipiaf. ¶ Sumamus enĩꝫ id qd in scdo de aĩa iam pbauimus ⁊ in scdo hui⁹ sapie: ꝙ. vꝫ. duplex est mutatio. vna qdẽ qñ de ignorãte sit sciens: ⁊ alia qñ de sciẽte fm habitũ sit ꝯsiderãs fm actũ: ⁊ supponamus ea que p se manifesta sũt: ꝙ. vꝫ. prim⁹ motor nec p se mutaf nec p accñs: si igif dicef ꝙ primus motor est fm hitũ motor ⁊ nõ fm actũ: tũc opꝫ qd de ocio veniret ad actũ: ⁊ cũ ita sit ꝙ primus motor p sciaꝫ suipsius ⁊ suaꝫ sciam moueat oportebit ꝙ ipse fm habitũ ꝯsideret se: ⁊ sic de hitu venit ad actũ: ⁊ sic in pmo motore est mutatio: ⁊ cũ ita sit ꝙ id qd erit de potentia ad actũ nõ exeat nisi p aliqd mouẽs oportebit ꝙ hẽat aliquẽ aliũ motorẽ. ⁊ hoc est incõueniẽs: qꝛ nulla penitus põt eẽ mutatio in pmo motore: qꝛ sicut iferi⁹ ostẽdemus id qd p eẽntiã mouet nunq̃ cessat ab actu: pmus aũt motor p essentiã suã est motor ⁊ mot⁹ est actus ei⁹: sicut lucere est act⁹ lucis. ¶ Idẽ aũt sequif si mobilis est primũ celũ ⁊ nõ fm actũ motũ: ꝙ tũc oportebit ꝙ aliq̃ dispositio accedat per quã fit mot⁹ fm actũ: ⁊ sic in pmo mobili ante pmũ motũ est mot⁹ que oĩa sunt ipossibilia sicut in phicis est ostẽsuꝫ: qdcũq̃.n. hoꝝ duoꝝ nõ ponaf eẽ in actu sed in potẽtia ad motũ seqf nõ esse primũ motũ: vel ꝙ possibile est primũ motũ nõ esse: qꝛ id qd est in potẽtia vt agat ꝯtingit nõ agere: ⁊ si nõ agere ponaf nihil sequif impõe. ¶ Sequif aũt primũ motũ non eẽ ꝙ est impõe ergo impõe est primũ motorẽ q est substantia pma nõ esse aliqñ mouẽtẽꝫ fm actuꝫ. Si ergo ponamus substãtias que sũt motor ⁊ mobile eẽ sempiternas: ⁊ nõ ponamus ꝙ motor fm actuꝫ mouet ⁊ mobile fm actũ mouef nihil pdest pñti intẽtioni: qꝛ sequiẽ ex hoc motorẽ primuꝫ ⁊ mobile primũ nõ esse subas pmas ⁊ sempiternas: ⁊ hoc mõ ẽt nihil pdest ponere spẽs illis q sunt auctores eaꝝ nisi ponãt illas spẽs mouere fm actũ: ita ꝙ insit in eis potẽtia cõtinue mouẽdi mãm ad trãsmutationẽ: aĩr.n. spẽb⁹ exñtibus cessabit generatio. ¶ Si.n. ponaf nõ mouens spẽs q̃uis sit ppetua tñ isufficiens erit ad causandũ iquietã gñationeꝫ: ⁊ similr alia quecũq̃ substãtia ponif eẽ prima cã trãsmutationis isufficiens erit nisi ponaf fm actũ esse mouẽs ⁊ semp: sic igif nec spẽs nec quecũq̃ alia suba ponaf eẽ pma: isufficiẽs erit cã gñationis nisi agat fꝫ actũ semp. nã si def ꝙ nõ agat aliqñ vel nõ egeri ⁊ semp vel possibile sit ipsaꝫ aliqñ nõ egisse: sequif ꝙ mot⁹ nõ erit sempitern⁹: qd enim in potẽtia est ꝯtingit nõ esse. Et si est possibile primã substãtiã fm actum nõ mouere: si ponaf nõ mouere nihil sequitur impõe. Sequif aũt motũ nõ esse sempiternũ: ⁊ hoc est impõe: est ergo impõe primã substãtiã posse aliqñ nõ eẽ in actu mouẽtem. Opꝫ igitur primã substãtiaꝫ eẽ tale principiũ cui⁹ substãtia sit actus nihil hñs admixtũ de potẽtia: hoc aũt aĩr ⁊ fortius demõstraf. Renocef enim nobis id qd in scdo hui⁹ sapientie libro habitũ est: oẽs. vꝫ causas in quolibet gñe cause resolui ad vnã primã que est cã oium aliaꝫ eo ꝙ scda cã a prima cã hꝫ ⁊ ꝙ est ⁊ ꝙ cã est. Oẽs igif mouentes cause resoluunf ad cãm primariã mouẽtẽ. Cã aũt prima mouens non põt esse nisi illa que p eẽntiã mouet ⁊ cuius actus eẽntialis est ipse motus quẽ mouet: ⁊ hoc iam sepius pbatũ est: qꝛ si def ꝙ nõ p eẽntiã mouet: sequif ꝙ mouet p aliqd additum essentie sue: ⁊ sic est per accñs mouẽs. Nullũ aũt p accidẽs mouẽs est primũ: igif primũ mouens nõ est primũ mouẽs: ⁊ sic ꝯtradictoria verificanf de eodeꝫ. Opꝫ igitur ꝙ primũ mouẽs sit p essentiã mouẽs. sed ꝙ est p eẽntiaꝫ mouẽs eius actus essentialis est motus quo mouet: nunq̃ aũt deficif essentia essentiali actu quãdiu manet essentia: sicut lux semper lucet ⁊ nõ destituif actu lucendi q̃diu est lux: ĝ si prima suba est ppetua oꝫ ꝙ ppetuũ sit ei qd moueat. ¶ Si qs aũt

Pceli. 20 ⁊ 2 cõ. 8 . . vsq̃ in finem.

Obiectio.

Solutio

8. phi. tex. cõ. pmi vsq̃ ad 52.

Tps aũt idẽ ẽ cũ motu aut ẽ passio motus. idẽ Cõ. in pñte senti com.

Tex. cõ. 30.

2. de aĩa tex. cõ. 55. ⁊ 56.

2. meta.

Obiectio

Solutio.

dicat φ per essentiā mouēs nō est per voluntatē ꝛ sciam mo uēs nec facit multa motu suo sȝ vnū. CDicim⁹ φ iste istan tie ꝓcedūt ex ignorātia pbie: qꝛ iaꝫ ostēdim⁹ φ id qđ est p⁹ⁿ in gn̄e aliquo similitudinē h̄ris itellect⁹ p eēntiā multa facit: sicut spūs ꝛ calor q est in semine hoīs: pma aūt suba mouet p modū agētis itellect⁹ ꝛ sic instātie nō valent q̄ iducunt: de volūtate aūt ei⁹ iferius tractabim⁹. Quis aūt sic fm verita tē dicam⁹ tū ostēdem⁹ φ motoris simplicis ꝛ primi est act⁹ simplex ꝛ p̄mus ꝛ p diuersitatē corpis φ mouet iducit in to tamā diuersitas. cū tū sit ipsa suba simplex: q̄to eni prior est illa suba tāto relationē hȝ ad plura ꝛ tanto est virtutis multi plicioris. CForte aūt dicet aliqs φ si p eēntiaz mouet tunc nō pōt nō mouere: ꝛ sic ad mouēdū est coactus qđ est valde incōueniēs dicere de p̄ma suba. CSed ad hoc ꝛ huius nō oporteret non studere si bene scires qđ est coactū: coactū enī violētū est. Et hui⁹ p̄n^m est in altero: ꝛ hoc nō est i p̄ia suba: ꝛ iō nō cogit ab aliq̄. Si aūt aliqs dicat φ ad minus est nāe ad motū obligatio: ꝛ φ obligatū ē facere aliqd: nō hȝ liber tatē in illo: ꝛ sic p̄ma suba obligata mouet: ꝛ nō hȝ libertatē in mouēdo sȝ hoc nihil est penit⁹. Cōicare. n. se p essentiā ꝛ cōmunicare bonitates suas p eēntiā sūme est libertatis. li berū. n. hoc dicim⁹ φ cā sui est: ꝛ nō cā alteri⁹: ꝛ iō cū sue for malitatis cā cōicet se motu suo ꝛ pp se nō est obligata alitui: sed poti⁹ determinationis sue aꝫ dominationis sue φ restringi nō pōt quin pfundat motū q est act⁹ talis φ p ipm pfundit ois bonitas nobilis in eē φ fm eū post eā ꝛ si volūtas illaz restringeret sequeret φ illa volūtas minoraret pfusionē bo nitatū: ꝛ hoc eēt inuidia minorari p̄mā subam: ꝛ iō bene di xit Plato inuidiā relegatā eē a deo: qꝛ volūtas eēntialis nō restringit eēntialē pfusionē bonitatū. CEt attēde φ qn̄ di co φ est p se ꝛ fm ipm ꝛ eēntialiter mouēs: ꝛ tn̄ mouet vt i tellect⁹ agēs nō pōt itelligi φ moueat nisi p eēntiā: ꝛ non per aliquā formā q̄ sit nō eēntia sua: sicut mouet itellect⁹ statua rij qn̄ facit statuā p formā statue: sed poti⁹ sicut qn̄ calidum calefacit ꝛ nō mouet nisi ꝓpria eēntia: ita p eēntiaz ꝓpriam mouet primus motor: ꝛ ipse est forma oium eoꝝ que sunt p ipm vnus ꝛ simplex idiuisibilis sicut v̄tus formatiua in se mine p eēntiā est forma oium mēbroꝝ in corpore que intus ꝛ extra facit. Et hoc hic sufficit exēpiariter explanatū eē: qꝛ hoc in sequētib⁹ per demonstrationē erit manifestum.

Dicere se p essentiā ꝛ cōicare bonitates p essentiā sūme libertatis est.

CCap. 3^m. Qualiter p̄ma suba ē imālis ꝛ vbiqꝫ ꝛ sola ꝛ sem per est id qđ necesse est eē fm substātiā ꝛ fm potentiam.

Tex. cō. 30.

Amplius tales subas opꝫ eē penit⁹ sine mā: di co aūt eē sine mā nō qdē abstractū a mā qꝛ ab stractū a mā aliqn̄ fuit ɔiunctū māe sȝ sine mā dico illud cui⁹ penit⁹ nihil hȝ māe ꝓprietatem aliquā. Huius aūt cā est: qꝛ tales subas p eēn tiā mouētes opꝫ eē sempiternas: p̄mā aūt iter illas: cū hoc opꝫ eē necesse eē: ꝛ qđ sit neēe eē dixim⁹ in quto hui⁹ sapie libro. Q̄ aūt tales subas oporteat eē sempiternas ex hoc pbat: φ oꝫ aliqd aliud ab ipsis eē sempiternū: ꝛ hec est gn̄atio ingeta in iferiorib⁹ sicut ostēsum est in scđo pi ge. neseosi. CSēpiternū aūt nō est nisi duplex. vnū qđē fȝ suc cessionē qđ ē causatū alteꝛ fm subaz qđ est cā ꝛ si sempiter nū est aliqđ fm successionē opꝫ φ sit sempiternū fm subaz: qꝛ sequit necio si effect⁹ est φ ēt cā ꝓpria sit illius effectus id aūt qđ est sempiternū fm subaz est duplex sicut iam in p̄mis his habitū est quoꝝ est suba sensibilis mobilis q̄ reiteratur ꝛ icorruptibilis mota sicut celū: ꝛ cū oē motū hēat motorē cō iunctū sibi: vt ꝓbatū est in. 7. phyſi. opꝫ φ tn̄ illa suba sit alia suba imobilis oino sempiterna. Si aūt est imobilis penit⁹ nō pōt eē diuisa ꝛ distensa p vbi nec p formā: qꝛ non nisi his duob⁹ modis dicit imobilis penit⁹: φ aūt penit⁹ est idiui sibile p vbi ꝛ formā ē oino carēs mā: tū ois mā p hoc sit mā qꝛ p vbi ꝛ formā ꝛ diuisibilis ꝛ extēsibilis est: ꝛ ista est vera demōstratio φ suba p̄ma sit imālis ꝛ pulchrior oiuꝫ demon strationū: ꝛ qcqđ aliud ad hoc iducit nō hȝ demōstratiōis ve ritatē. CEx his igit vlterius elicit φ est vbiqꝫ ꝛ semp. ꝛ φ sit vbiqꝫ sic ꝓbat: qcqđ enim restringit ad situ ꝛ locū: opꝫ φ restringat p aliqđ idiuiduās. nihil aūt est idiuiduās per se nisi mā: igit qđ penitus caret mā penit⁹ caret idiuiduante. Sed p̄ma suba caret penit⁹ mā sicut iam ꝓbatū est: igit ca ret indiuiduāte: igit nō est hic vel ibi. CDico aūt eē vbiqꝫ sic φ nō hȝ respectū ad locū aliquē oia ambiēs. non aūt pōt nō oia ambire suba q̄ p eēntiā mouet oia. Hic aūt videm⁹ φ ois motor totā suā ambit māz quā mouet: sicut anima ambit totū corp⁹: ꝛ ea q̄ quocūqꝫ mō sūt in corpe: igitur in euitabiliter sic sequit p̄mā subaz eē vbiqꝫ. φ aūt sit semper iam aū ꝓbatū est. Est igit vbiqꝫ ꝛ semp p hoc φ ē sine mā.

Tex. cō. 56. ꝛ 7 ꝛ 12. 7. de generatiōe ꝛ corruptione.

7. ph. tex. cō. 10.

CDicet aūt forsitan aliqs φ ēt sūt alia imālia sicut moto res iferiores ꝛ itellect⁹ hoīs ꝛ tn̄ aliquo mō sūt mobilia ista ad min⁹ p accñs ꝛ diuisibilia p formas q̄ sunt sup istos itel lectus. CSȝ q hoc dicit nāz itellect⁹ ignorat: ois. n. itellect⁹ fm φ itellect⁹ est: est imobilis penit⁹ ꝛ vbiqꝫ ꝛ semp. Hoc aūt aliter sit iferius ostēdemus in ꝓprio loco: ꝛ de vij fm φ est qdā itellect⁹ iam ꝓbauit Arist. in primo posterioꝝ ana leticoꝝ: φ est vbiqꝫ ꝛ semp: vn̄ lȝ iferiores itellect⁹ aliter sint vbiqꝫ ꝛ semp ꝛ imāles q̄ p̄ma suba: tn̄ ista ɔuenisit eis scđa relatiōe ꝛ nō p̄ma: ꝛ hoc in sequētib⁹ determiabit. qcqđ. n. aliquo mō est ambiēs oia fm aliquē moduꝫ est vbiqꝫ ꝛ qc quid est tul⁹ eē nō deficit fm illū modum quo nō deficit est sem p sed eē semp diuersimode ɔtingit p̄me sube ꝛ sube iferiori secūde: qꝛ p̄ma suba sic semp est φ tota est simul nō di uisa nec distēsa p formā ꝛ vbi: iferior ꝛ scđa suba hȝ potētiā distēsam aliquo mō in eo φ nō pure est necesse eē. Id enim φ hȝ cām fm potētiā depēdet ad illā ꝛ nō est necesse eē sȝ pos sibile fm hoc. Secūde aūt substātie oēs cāte sūt a p̄ma ꝛ re cipiūt formas sui motus ab ea: ꝛ iō ꝛ fm eē ꝛ sȝ mouere po tētias hūt distēsas ꝛ aliquo mō diuisas: ꝓpter qđ sempiter nitas eaꝝ nō est tota simul. CSi aūt aliqs dicat φ hoc non pōt eē veꝝ: cū enim sint sempiterne vel eterne nō pnt habe re causaz fm eē. Dictū est aūt φ sempiterne sunt: ergo cām in esse nō hūt. CDicemus φ hec rō apud recte p̄hantes nō ɔcludit. Si enīȝ ponam⁹ mūdū eē eternū sicut qdā p̄hoꝝ posuerūt. nō tn̄ remouet p hoc qn hēat cām fm eē. Quis. n. dies sit cū p̄sentia solis ꝛ p̄sentia solis nō p̄ueniat eē diei: tn̄ nō tollit qn dies sȝ eē suū causet a solis p̄sentia: ꝛ oino eodē mō est in his que facit prima cā subas separas que sunt in esse ɔstitute lumine eēntie sue: nec opꝫ φ p̄ma eēntia preue niat eas aliqua diuisibili duratiōe sicut in p̄cedētib⁹ ostēdi mus: lȝ p̄cedat eas modo pfecte eternitatis que tota stat si mul sicut hoc ostēsum est. Patet igit primā subaz imobilez ꝛ icorruptibilē ꝛ imālez ꝛ sempiternā ꝛ vbiqꝫ existētē eē. CEx his aūt facile ɔcludit ipm actū p̄mū nihil potētie admittuꝫ hūtē esse. Si enim aliqd haberet potētie nō esset necesse eē: est aūt omni mō necesse eē: igit est act⁹ purus nihil h̄ns po tēt: e admittū. CScias aūt φ he oēs demōstratiōes sunt hoc solo supposito. φ primus maior sit suba p̄ma. hoc autez negat Plo ꝛ sui seq̄ces q dixerūt cām p̄mā efficiētē differre s p̄ma cā mouēte. ꝛ si hoc est veꝝ: tūc nō ɔcludūt ea que idu cta sunt. Sed ad veritatē hui⁹ incestigādaꝫ opꝫ intēdere cir ca Timeū Platōis: ꝛ hoc nō est p̄ntis negocij in quo nō su scepim⁹ nisi pipatheticoꝝ positiones exponere.

Obiectio.

Solutio.

Quō eē sp ꝛ vbiqꝫ ꝛ eē imāle ꝛ imobile p⁹ relōne cōuenisit p̄ime sube sȝ rōne scđa ēt de iferiorib⁹ itelligētys dicit.

Tex. cō. 31.

CCap. 4^m. In quo destruit error eoꝝ qui dixerunt potētiaz precedere actum in prima substantia.

Tex. cō. 32.

Dubitabit tn̄ aliqs. Si. n. prius est a quo non ɔuertit ɔña: sicut i logicis determiatū est. Oē aūt agēs potētiaꝫ hȝ agēdi. φ aūt potētiaꝫ hȝ agēdi nō semp pp hoc agit videbit potētia sȝ nāꝫ eē aū actū. CSi āt hoc ɔcedit seq̄ aliqn̄ nihil eē entiū ɔtingit. n. aliqđ posse eē ꝛ tn̄ ni hil eē: qꝛ nō ē neēe φ id qđ pōt eē sit: ꝛ ita nō ē neēe φ id qđ pt eē agēs sit agēs pp hoc. Et hoc ɔcedūt qdā theologizan tes p̄bi q dicūt primā cām nō sp mouisse sȝ fuisse tēp⁹ qn̄ nō mouit ꝛ cām dicūt fuisse: qꝛ volūtate mouit ꝛ qđdā t̄ps fuit se in quo mouere noluit: volūtatē volitum dicūt. n. differre qtū placet. ꝛ est mirū ne istis q ponūt mām ɔfusaꝫ fuisse sp: ita φ nullū tēpus p̄uenit mām ꝛ tn̄ dicūt deū non mouisse ꝛ isti sunt q ex nocte mūdū gn̄ant qꝛ dicūt tūc fuisse tenebras: qn̄ mā iformis ꝛ ɔfusa fuit. Et postea lucem exortā et parti o ri parte illius materie ꝛ factū eē dies. hoc ēt mō dixerūt qdā Phi dicētes oēs res fuisse simul primo in vna mā confusa: postea res fuisse distinctas oēs enim quotquot sunt qui di cūt tēpus fuisse qn̄ celū nō mouebat: ꝛ quando celuꝫ nō fuit dicunt idem impossibile φ sequit ex dictis eoꝝ ꝛ hoc est φ potētia p̄cedit actū: ꝛ ex hoc sequitur φ aliquādo nihil sit. Scias aūt φ qui dixit sicut dicit lex nostra. φ videlicet pri mus motor nō tempore sed eternitate indiuisibili precedit

Nō q̄r dēmā strātiōes dō mo ꝛ eternitate re ligiōi christiāe nō ɔtradicūt.

motū ꝛ mobile ad dictū illius nihil penitus sequit̃ impossibilium inductor. Adhuc aūt q dicit vt Plato dixit. vz. ꝙ primus motor nō est cā prīa ꝛ prīa cā est efficiēs sō mouēs: ꝛ ꝙ hoc eē fecit primū motorē ꝛ motū simul sine motu ꝛ tpe nihil dicit ad qđ sequat̃ impoſſe: qcūq3 aūt dicit ꝙ prīa mā cōfusa tpe p̄cedit motū ꝛ mūdū dicit pōnē ad quā sequunt̃ impossibilia inducta ꝛ plura alia. ¶ Queram⁹ ḡ ab illo: si aliqū nō fuit motor in actu mouēs: quō poſſe et ꝙ illa mouerentur q̄ postea mota sunt. nō. n. poterit dicere ꝙ ipsa eadē mā mouerit seipsaz: q: nulla mā mouet seipsaz. Sed videm⁹ ꝙ ars q̄ est extra mām mouet māz sicut ars tectonica mouet ligna ꝛ lapides ad faciēdū domū. Et siſr in phicis mā seipsam nō mouet: q: istrumēta q̄ sunt mā ḡnationis aialium ꝛ terra q̄ est mā plātaꝝ nō mouēt seipsa: sed mēstrua aialium mouēt sp̄mata aialiū: vł id qđ est loco sp̄macis: de vinte putrefacti ꝛ stellaꝝ ꝛ terrā mouēt semina vel vis semētina stellaꝝ vel sp̄ēs aliral⁹ q̄ ꝯcludit̃ in humore putrefacto. sicut sepe dixim⁹: hec aūt q̄ sic mouēt nō mouēt nisi mota: ꝛ iō necē est ꝙ ante oē qđ motū mouet ponat̃ aliqđ qđ ꝯtinue mouet cū nō sit motū ab aliquo: s3 sit p̄ᵐ mouēs ꝯtinue ꝛ imobile. ꝛ ꝙuis hoc ipfecte viderūt qdā: tñ in pōne sua fecerunt ꝙ aliqd semp est i actu mouēs: sicut fecerūt Leucipp⁹ ꝛ Plato. ¶ Isti. n. sp dicūt fuisse motū. Leucipp⁹ qdē motū athomorū in vacuo. Plato vo dicit p̄mā cām semp fuisse in actu ꝛ numerꝝ semp seip̄m mouisse: s3 nō dixit celū semper fuisse motū: nec tp̄s semp fuisse s3 eē generatū vtrūq3 sicut oñsuz est in phicis. ꝛ ꝙuis isti semp dicūt motū fuisse: tñ nō determināt q̄l e ꝛ ex quo mouēte ille mot⁹ sit ꝛ quis sit vtrū recti⁹ aut circuli mot⁹ fuerit: nec dicūt eū sic fuisse: sicut est primus mot⁹ in uā: nec dicūt eū fuisse ōium q̄ sunt cām: nec ēt ipsi⁹ mot⁹ assignāt cām cū tñ hoc sic facē sit p̄bi p̄mi. nihil. n. mouet vt ꝯtingēter ꝛ a casu in his q̄ semp aut frequēter mouētur: s3 in talib⁹ opz semp aliud existere: sicut est prima suba mouēs ꝛ sicut p̄ᵐ celū est sicut nūc illa semp existere ꝓbata sunt: q̄cūq3 eni3 fm nām sunt sicut sunt vt dictū est ꝙ habēt motorē ꝛ id qđ mouet̃. Silr āt quecūq3 violētia mouēt̃ hēbēt ēt motorē: q: aut mouent̃ ab itellectu opatiuo vt artificialia aut ab alio extrinseco sicut ꝓiecta aut tracta aut aliter ipulsa. ¶ Deinde queram⁹ a sic dicētib⁹: q̄lis motus sit prius iter mot⁹ fm nām: hoc. n. valde differt qcūq3 est ille q prior est fm nām: q: mot⁹ ad formā nō pōt eē primus ꝛ iter mot⁹ locales nō pōt eē p̄im⁹ nisi mot⁹ circuli: ꝛ sic iter circuli mot⁹ oz eē p̄imū q est circuli vniformis ꝛ ꝑpetui. ¶ Hoc aūt nō est impoſſe dicere platonicis fm suā pōnē: q: illi existimabāt aliqū ꝙ p̄ᵐ p̄mū mouēs ꝯiunctū ei qđ mouet̃ sit numera seip̄m mouēs quē aiam mūdi dicebāt eē: hec. n. aia cū ifusa sit entib⁹ motis: aut cū celo icepit eē. si tñ in celo eē ponat̃: aut ēt icepit eē posterius celo. Si ponat̃ ifusa oībus motis motu ꝑpetuo sicut mouent̃ ḡnabilia ꝛ corruptibilia in quieto motu q in scđo p̄ geneseos est determinat⁹. ꝛ hoꝝ vtrūq3 tam dicit Plato: ꝛ ēt sequaces ei⁹: ꝛ hoc iđ est dictū q: p̄mā subaz mouētē vere nō cognouerūt. ¶ Qđ aūt huius disputationis cā est: hoc est qđ existimāt multi p̄hoꝝ: ꝙ potētia est prior actu sicut obiectū est a p̄ᵒ: ꝛ hoc qdē3 vno mō bñ dictū est. Alio mō aūt male dictū est: dictū est aūt iaz a nobis in nono suprapositio libro q̄liter potētia est añ actuz ꝛ q̄liter nō. ¶ Qđ aūt oiu3 prius sit id p̄ᵐ ꝙ semp est actu ale testat̃ Anaxa. ꝛ ōis alius p̄hs q ordinē vidit mouētium ꝛ motoꝝ: dixit. n. Anaxa. ꝙ itellect⁹ agens semper est in actu agēs: nihil ꝑmixtū habēs potētie. Similiter aūt ꝛ Empe. ꝓpter hoc posuit amorē ꝛ odium semp mouere. Et Anax. quidē posuit intellectū agentē: eo ꝙ nihil agit diuersa ꝑmixtū nisi intellectus. Empe. aūt posuit amore3 ꝛ odium q: vidit diuersaz esse generationē ꝛ corruptionē: quaꝝ vna dissoluit sicut odium: ꝛ altera congregat sicut amor.

¶ Cap. 5ᵐ. In quo probat̃ ꝑ modū ḡnandi ꝛ corrūpendi ꙩ vnū est p̄ᵐ mouēs sp ꝛ actu existēs nihil hñs de potētia.

Tex. cō. 31.

Similiter aūt dicūt oēs isti q dicūt semp motuz eē sicut Leucippus ꝛ Democrit⁹. ꝛ hoc est cā qđ dicūt ꝙ chaos sine vacuū nō fuit ifinito tpe chaos: neq3 nox ifinito tpe remāsit nox: q: p ea q̄ ponebant sp eē mouētia factū est vt generatis eēt plenū chaos: ꝛ vt tenebra noctis ꝓrumperet in lucē ꝓducto sole ꝑ itellectū vel amorē ꝛ odiū mouētia. Illa. n. mouētia semp sunt eadē in mouendo aut in circuitu aut aliter alio quocūq3 motu. Intellect⁹ eni3 semp mouet ꝛ silr amor ꝛ odiū. ¶ Et iō dixerūt iaz noiati p̄hi ꙩ res semp circuierūt ꝑ ḡnationē ꝛ corruptionē ex mixto in mixtū ꝛ sic ꝯtinue implet̃ chaos: ꝛ nox terminat̃ in diem: ꝛ dies in noctē. ꝛ hoc eē nō posset nisi act⁹ prius sit ꙩ potētia. Si autē sic dicat̃ ꙩ eadez mā generatoꝝ semp sic mouet̃ in circuitu: oz de necessitate dicere ꙩ aliqd est qđ semp similr agit ꝛ fz modū vnū. ¶ Iā. n. in scđo p̄ geneseos ostēsuz est ꙩ in oi generatiōe ꝛ corruptiōe duo sunt: quoꝝ vnū est ꝯtinua ipsius eē ꝑmanētia fm eē diuinū: ꝛ alteꝝ est diuersitas ḡnationis ꝛ corruptionis: ꝛ iō opz eē duos modos circuli p̄mos quoꝝ vnus sit vniformis q est primi celi diuin⁹ q cā est esse diuini in oibus: ꝛ alter mot⁹ obliquus afferēs ꝛ differēs astrū generās q est circulus obliqu⁹ in quo mouent̃ astra oia fm accessum ꝛ recessum quoꝝ sol est p̄ᵐ: ꝓpter qđ sol pater generationis vocat̃ ab antiqs. ¶ Hec autē lz hic supponant̃ ꝛ in scđo p̄ geneseos sint phice ꝓbata in sequētib⁹ ꝓbabunt̃ ex ꝓprijs istius p̄me p̄hie: hoc aūt ꙩ hic sufficit ad p̄ns ē hoc ꙩ si fm dicta ꝑnominatoꝝ p̄hoꝝ idez est qđ semp mouet̃ in circuitu accessuz ꝛ recessuz faciēs ḡnationē ꝛ corruptionē siue illud sit amor ꝛ odiū siue itellect⁹ distinguēs siue circulus obliqu⁹: opz aliqd eē supra hoc qđ semp silr agat eq̄liter accedēs ꝛ recedēs: ꝛ si ponat̃ ꙩ odio mouēte semel incipientibus ḡnatio ꝛ corruptio: opz ꙩ ponat̃ aliqd agēs aliter ꝛ aliter: q: aliter nō faceret diuersaz ḡnationē. vz. ꝛ corruptionez: ꝛ ex hoc sequit̃ vt dictū est prius ꙩ sup hoc sit aliqd agēs vniformiter. Ex his igit̃ duob⁹ elicitur: ꙩ necium est ꙩ sit aliqd qđ fm se ꝛ eēntialiter agat ꝛ vno mō: ꝛ ꙩ aliqd scđo mō agat fm aliud ꝛ aliud in accessu ꝛ in recessu. ¶ Opz igit̃ fm hoc qđ dictū est ꙩ aut agat semp fz diuersuz: aut ꙩ agat fz motū primū p̄me sube. omne id qđ ꝑpetuū h3 motuz: totus enim ꝛ ois mot⁹ supioꝝ diuidit̃ in hec duo ꝛ nō plura pria: ꙩ eni3 fm diuersum accedit ꝛ recedit ꝛ iteꝝ ꝛ iteꝝ ꝛ sic cōtinue nō pōt esse cā ꝯtinue ꝑmanētie. Opz ḡ ꙩ illi aliquid sit melius ꙩ sit vera cā illius aūt cā nō est nisi illud qđ semp ꝛ silr se h3: ꙩ aūt alr ꝛ alr est diuersiū ꝛ diuersitas nō ē cā cōtinuitatis in eē: ꙩ aūt semp est ꝛ agit ꝛ aliter hoc cōplectiunt ambo dicta: q: iquātū est semp causat̃ ex motu p̄mi: ꝛ inquātū est aliter ꝛ aliter causat̃ ex motu obliquo. ¶ Palam igit̃ est ꙩ mot⁹ primi in ḡne sic se hñt vt dictū est: ꝛ hoc est ꙩ oēs p̄hi diuiserūt motū celi fm a diuisiōe in motū planes ꝛ in motū aplanes sicut iferius ostēdet̃: q: vo sic est vt dictū est: ꝛ ita res se h3: ꝛ si dicat̃ ꙩ primus motus nō sit eēntialiter a primo motore. sequit̃ ꙩ res generate ex nocte erunt: ꝛ ꙩ simul facti sūt oia sicut sepe dictū est: ꝛ ꙩ res generate fiunt̃ ex nō ente: que oia ipossibilia sunt fz nām. Opz igitur dicere ꙩ p̄mū erit sempiternū: ꝛ ꙩ mouet id qđ in motu est sempiternū ꝛ sempiternū mouet motū: celū eni est aliqū sempiternū ꝛ ꙩ mouet id qđ i motu est sempiternū est suba actu exñs nihil hñs admixtū de potētia: hoc aūt iaz in octauo de p̄hico auditu declarauimus. ꙩ est aliqđ cōpositū ex motore ꝛ moto qđ est mediū duoꝝ. s. ei⁹ qđ est mouēs tm̃: ꝛ eius ꙩ est motū tm̃. Si inueniat̃ vnū cōponentiū sine altero ꙩ ēt reliquū inuenit̃ sine isto: in nā aūt inuenitur id qđ est motū nō mouēs: ꝛ inuenit̃ mediū cōpositū ꙩ est mouens ꝛ motū. Igit̃ inuenit̃ etiā suba mouēs tm̃ ꝛ semp in actu exñs quā impoſſe est moueri: ꝛ hec ꝓpō nunq̄ h3 instantiā in his quoꝝ vtrūq3 cōponētiū est suba: ꝛ nō accñs ꝛ in qbus cōponentia sunt hñtia modos oppositos: sicut mouēs tm̃ h3 oppositū modū ad id qđ est motū tm̃ ꝛ ad id qđ ē motū ꝛ mouens: mouēs aūt tm̃ erit sempiternū mouēs motū: ꝛ iō opz ꙩ sit suba semp actu exñs: ꝛ nunq̄ in potētia: mā aūt generabiliū ꝛ corruptibiliū est suba que est mota tm̃ nō mouēs: circulus aūt celestis est suba mota mouēs igit̃ p̄ma subs que est insensibilis erit imobilis ꝛ mouens tm̃.

Tex. com. 33. ꝛ 34.

Tex. cō. 35. in scđo d ḡnatiōe ꝛ corruptiōe.

Tex. cō. 35.

8. phi. tex. 37 ꝛ 38.

¶ Cap. 6ᵐ. Qualiter primus motor immobilis mouet sicut desideratum ꝛ amatum.

Tex. cō. 36.

His aūt sic determinatis opz videre q̄liter moueat ex quo est imobilis ꝛ actus purus ꝛ simplex ab omni mā separatus: imobile aūt exñs mouet ꝑ eēntiā sicut iā anteddixim⁹: ꝛ hoc est ꙩ mouet sicut si distinguam⁹ amatū siue amabile siue desideratū ꝛ desiderabile in amabile

per se

per se et per accñs: amabile enĩ p se est q p se eẽ bonũ et opti mũ. Amabile aũt per accñs est q vt nũc vel hoc affert aliqñ in sensu vtilitatẽ vel delectationẽ. pp quã amat et nõ p se et pp se appetit: eoꝝ aũt que p se appetunt quedã sũt intellectua lia bona: et quedã nõ sunt intellectualia. et cõstat q illa que intel lectualia sũt nõ hñt cõtrariũ oino: et iõ amabiliora sũt et delecta biliora q̃ alia. ¶ Adhuc aũt inter se itellectualia quedaz sunt cõnaturalia et quedã nõ: sicut itellectui cõnaturale bonũ est q ẽ p fectio ipsius fm ipsaz quã itelligit et alio sic qñ intelligit q diameter eẽ assimetree est itelligibile fm ipm: sz qñ itelligit seipm est theoria fm ipz intellectũ. Adhuc aũt iter illa q̃ sũt fm ipm itelligibilia quedã bona quedã sunt q̃ faciunt ipm itelle ctũ eẽ intellectũ in sũmo: et quedã nõ. ea eni q̃ de se itelligit nõ faciũt ipm eẽ in pfectiõe vltima: q̃ aũt itelligit de lumine p̃ me sube faciũt eũ eẽ in sũmo quo põt eẽ. ¶ Cũ igit pbatuz sit pmã substãtiã nõ eẽ mãlẽ. cõstat q ipa eẽ itellect' purus: et cũ sit pma cõstat q est suba sũma: et cũ sit vlr agẽs: cõstat q largit oẽs pfectiões et eẽ sũmũ bonũ: et cũ sit eẽntialr agens cõstat q cõicat se: et sic dicit qd erpãdit se p oẽs itellectua les itellect': ipsa igit marie est amata et dsiderata ab oib': et oẽ qd monet desiderat ipsam. hoc igit mõ monet nõ mota eo q ipa nihil desiderat extra se: desideriũ aũt eẽ cã motus ois: monet aũt sic desiderabile et itellectuale bonũ oium fm eẽ et nãm vniusfruiusqz. Oium aũt sic motoꝝ et monẽtiũ sunt pn' eadẽ et simul qd nõ est in desiderijs nostris: qa ipz itelle ctuale bonũ in celestib' idẽ per seipm eẽ pn'm desiderij et mo tus: in nobis aũt et mãlib' ocupiscibile qdẽ et magis ocupi scibile: et qd ẽ marie ocupiscibile est apparens bonũ pmo in sensu: et q volumus eẽ pmũ bonũ in se: et iõ excitat dsideriũ primo aũ motũ quo moueamur ad ipm. ¶ Desideram' eiz ipm qa videmus ipm eẽ bonũ vel qa videt bonũ alijs vel forte nõ est bonũ i se. sz videt bonũ iõ q desideram' ipm: et iõ illud tale nõ statim eẽ pn'm mot' ad ipm: et aliqñ ẽt nõ põt esse pn'm mot': sed cõtinemus nos ne moueamur ad ipsum aliqñ. Sz hoc bonũ q eẽ itelligẽtia semp est bonũ vincens desideriũ et iõ semp monet: qr quotienscũqz motor fortior est eo q moueri dz sit mot': et qñ nõ est fortior nõ potest monẽ. ¶ Vñ hoc mõ itellect' monet ab itellectuali bono sine dila tiõe et sine medio: qa nõ fit pmo nũciatio boni pee sensum q moueat appetitũ nec est aliqd retrahẽs ex pre accipiẽtis i tellectus cũ id qd amat p se bonũ sit et imediate insinuat et sic vincẽs totũ desideriũ ei' rui insuit: et iõ mot' statim est actio ei' in eo q monet ad ipm: itellectuale ẽo bonũ sic dixit Pi thagoras. et sic nos paulo añ dixim' diversũ est et diversoꝝ coelemẽtatio bonoꝝ est q̃ sunt fm se bona. Sz in illa coele mẽtatiõe oiuz bonoꝝ et p̃m' et nobilissimũ id cui' substãtia est illud bonũ et nõ iformatũ p formã alienã: et q est simplex bo nũ: et q eẽ fm actũ purꝝ cui nihil admiscet po'. hoc eni ẽ ois boni bonũ et ab oibus desideratũ: cuius ifluẽtia se hz ad or bes: sic ifluẽtia luminis solis ad formas vite que ad gñatiõez monet vegetabilia et aialia. Hoc eni lumẽ solis iz vnũ sit: tñ receptũ ab vnoquoqz iformat calorẽ viuificuz et spũs vniuscu iusqꝫ: et monet ad pprij et cõnãlis boni consecutionẽ: et iõ an tiqui solẽ vocabant datorẽ vite: et sic eẽ in pmomotore sim plici lumen essentiale sibi insidente sup orbes celi et vniuer sum esse. hec eni est forma formans et ad esse monens oia: et omnia in seipso phabẽs virtute simplicis causalitatis sue: et oia substantificans et hoc ab intellectualibus intellectua liter e naturalibus nãliter: et a corporalibus corporaliter: et a celestibus mobiliter fm vbi: a generabilib' autem fm po tẽtiam motus ad formã percipit et ois monet et habet in se precipue tria. vz. q est per se sine priuatiõe intellectuale. pri uatio eni nõ nisi per alteꝝ est in intellectu: et eẽ substãtialr si ne assimilatione sicut ea que nõ per se: sed sua similitudie sunt in intellectu sicut sunt ea que cũ cõtinuo sunt et tẽpore: et ter tio est primũ et vltimũ bonum ois boni qd eẽ principiũ et fi nis idem manẽs perfectũ. Et ideo vincit oẽ desideriuz: cũ aũt dico idẽ bonũ esse simplex et vnũ non idẽ dico: sz simplex qd addit super vnũ modũ dicit vnius. vnũ eiz cõiter loquẽ do significat id qd est pmo metrũ: sicut dixim' in libro de cimo istius phie. Sed cum additur simplex vnum signifi cat simplicitatis modum: quo primũ hz vnitatẽ. est eni sim plex vnũ in quo nullus est numerus: qa oia que sunt in ipso sunt idẽ sibi: et q nulli nãe subiecto. sed est eẽntia simplex.

Nõ qño desi derat i nobis cognoscẽ et ii telligẽtijs. vid ẽt Cõmẽtato rẽ i pñti loco.

Nõ qño lumẽ diuine bonita tis diuisimode participat a cre aturis. vide p̃ mo ce.i.c.100

¶ Cap. 7m. Et eẽ digressio declarãs qualiter prima substan tia est simplex et super omne nomen.

Subijciet autẽ fortassis aliquis q cũ pma sub stãtia cognoscit se videt q pma substantia re flectit sup se. In omni aũt qd reflectit supra se: due sunt nature: reflexa. vz. et ea sup quã refle ctit igit videt prima substãtia nõ eẽ simplex: sed vna videt eẽ absqz simplicitate. ¶ Amplius ppõnes vere formant de pma substãtia: et cũ dicim' q ipsa est prima: et q ipsa eẽ bona: et q ipsa eẽ act': et q ipsa eẽ vo lẽs et sciens et huius. In oibus aũt de quibus format ppositio vera: aliqd eẽ qd subijcit et aliqd est qd predicat: ergo sũt ibi due nature: videtur ergo vnum simplex non esse. ¶ Ad huc autem vnũ simplex in fine simplicitatis nõ est nisi vnũ: sed prima substãtia verissime videt esse multa: qa est essen tia. et motor et sapiẽs et act' et intellectus et oia huius que so nant nobilitatẽ sz in oibus his eminet at supee oia alia: et sic iterum simplex eẽ non videtur. ¶ Adhuc autẽ dubiũ eẽ qua lite noiet: ex quo eni prima est nõ capitur ab aliquo intel lectu scdo nisi per modũ possibilitatis scdi intellectus mo dus autẽ ille nõ est fm nobilitatẽ que est in substãtia pma: ergo scds intellectus de prima substãtia nihil capit vñ cõdi gnum sibi nomẽ formare possit: et sic innoiabilis esse videt. ¶ Hoc aũt et huius oia soluunt que dicta sunt: qa pma sub stãtia cuz sit itellectus vlr agẽs nõ cognoscit se per modũ reflexiõis sup se qa ee vera qcqd reflectit supra se aliquam hz: aut ex duab' naturis aut ex duplici eẽ vnius et eiusdẽ cõ positionẽ: ex duab' qdez naturis sicut in his que cõponunt ex aia et corpore in qb' aia super corpus reflectit: ex duplici autẽ esse vnius nature sicut diximus de itellectu vnito sub stantie inferiori. hoc eni fm suaz nãm: et sepatat' est et agẽs: fm autẽ q est locus spẽruz eẽ possibilis et eẽ aliud et aliud eẽ vnius substãtie: qa agẽs reflectit super possibilẽ. ¶ Sz non est alia et alia substãtia vel eẽntia: et hoc mõ non eẽ in pma substãtia cui' intellect' nullius est receptiuus. sz potius est fontalis plenitudo oiuz formaꝝ que fluũt ab ipso: sic intelle ctus artificis eẽ fons formaꝝ artificialiuz: sz hoc nõ in toto sit sile: nisi poneremus q ipse itellectus sine aliquo habitu sibi addito pferret formas artis lumine sue substãtie: et q ipsa substãtia sua eẽt forma oium artificialiũ: hoc ergo mõ simplici pma substãtia cõtẽplatrix sui est: et iõ sola pfecte se ipsaz cõtẽplat: qa in ea idẽ eẽ itellectus itelligẽs et medium quo itelligit qd est spẽs suipsius et res intellecta. ¶ Qd au tẽ queritur de formãda ppõne dicendum q pro certo tãta est simplicitas prime substãtie q ipsa est essentialr qcqd ha bet cũ ppositio format de ea: qa sz in ea nõ sit sobiectũ et cui subijcit tamen oia que sunt in ea sunt verissime in ea et sua sapientia vera eẽ sapiẽtia: et sic eẽ de virtute et actu et volu tate et hmõi oibus. ¶ Cum igitur simplicitas non tollat ve ritatem eoꝝ que sibi attribuũtur de ipsis fm moduz signã di diuersum qui importat in ipsis et affirmatiua et vera for matue ppositio: et in illa idem eẽ in predicato et subiecto pe nitus: sed aliter significatur fm modũ significandi cui mo do nõ subest diuersa res: sz rõ nois qd sibi attribuit. ¶ Qd autem querit de noibus eiusdem substantie prime videtur dicendũ pcerto q sicut pbauimus. q sit super omne nomen et super oẽm itellectũ: nec intelligit nisi ab aliquo eoꝝ q̃ cau sant ab ipsa: q influit lumine suo i ea que sub ipsa sũt et ab illa noiat iperfecte qa nõ capit fm perfectionẽ et eminẽtiaz fm quã est in ipsa. sed mõ pportionali capacitati itellectus qui ipsaz accipit: et iõ melius noiat negatiõe oiuz q̃ affirma tiõe: sed qñ noiat intelligit nomẽ per negationẽ et eminen tiã et tãm sicut eẽ dicã eã eẽ substãtiã satiz dicã nõ eẽ substan tiã eo q cũ substãtia vel aliquo alio nõ est in genere vno: et addã q est eminẽs supra oẽm substãtiã et eẽ ois substantie causa: et sic est in oibus noib' qbus noiat. ¶ Noia aũt qbus noiat sunt que absolute et per se in oi re dicũt nobilitatem et bonitatẽ nature: sicut eẽ et intelligere et substãtiã eẽ et sapien tiã virtutẽ et bonitatẽ et actũ et motorez eẽ et huius. hec enim oia per prius sunt in ipsa et per posterius in alijs. et hoc mo do quo sunt in alijs cadũt in intellectus secũdos: et isto mõ diminuta sunt a nobilitate simplicitatis prime: et iõ illo mo do non vere attribuuntur prime substãtie nisi per negatio nem et eminentiam et causam sicut diximus.

Solutio.

Nõ qualr pri ma cã sit noia bilis.

¶ Cap. 8m. Et est digressio declarās quatuor que prime substātie conueniant: q͡ .vz. non est in genere: q͡ nō hʒ vniuersale ꝛ particulare: ꝛ q͡ multiplex est in resolutiōe: ꝛ q͡ distinctior est ab aliis quanto perfectior aliis.

Ex his patʒ q͡ duo sūt q̄ soli prime sube cōueniunt: quorū vnū est q͡ ipa non est in gn̄e aliquo p oēm modū: sʒ an̄ oē genus. ¶ Secūdʒ aūt est q͡ in ipa nō est aliqd vle vel pticulare vel eōe vel ppriū. ¶ Et huic addūt qdā alia duo: quorʒ vnū est q͡ quāto simplicior est in eētia tāto multiplicior ē in rerone ꝛ effectibꝰ. Scd̄ʒ aūt est q͡ quāto simplicior est tāto nobilitate sua ab aliis distictior est ꝛ nulli hʒ aliqd cōmune. ¶ Pōꝛ aūt pm̄ sic pbaf. oē qd̄ est in genere aut est in ipso sic spēs vel genꝰ: aut sic pn̄m gn̄is: aut spēi. cōstat aūt q͡ pma substātia nō est in gn̄e sic genꝰ vel spēs. ḡ nō est in gn̄e. ¶ Si eni eēt sic genꝰ aut pdicaref aut apta nata eēt pdicari de pluribꝰ. vt ens de rōne diffinitiua eorū: de nullo autē tali pōt pdicari pma substātia ꝛ ꝯstat q͡ nō ē spēs vl idiuiduū: qa tūc eēt cōpositū aliqd ex genē ꝛ dr̄ia: vel ex forma ꝛ mā q̄ oia absurda sūt de pma suba. Si āt eēt pn̄m gn̄is tūc eēt aliqd eēntiā cōstituēs genꝰ q͡ est suba. igif eēt forā vel mā: ꝛ qd̄cūqʒ eorū daref eēt vnibilis per eēntiā multis ꝛ cōponibilis cū illis q̄ oia sūt absurda. ḡ nō est in gn̄e sube. Et constat q͡ nō ē in aliq̄ gn̄e accītiū. ḡ in nullo ē gn̄e. ¶ Et cū dicaf substātia alia rōne dr̄ de ea suba ꝛ de aliis: dr̄ enīʒ suba ab actu substādiqʒ q̄ substat p se vel p aliō: p se sic mā ꝛ subiectuʒ: p aliud sic forā. dr̄ ēt substātia res p se exīs: ꝛ hoc mō dr̄ duobus modis. Si eni dicaf p se p oppoͫ eiꝰ qd̄ est p aliō: tunc hʒ duplicē itellectū: dr̄ enī p aliō existere qd̄ in se nō hʒ eē. sʒ in eiꝰ diffōne cadit aliō q͡ ipm est cām eiꝰ. dr̄: ꝛ sic accñs est res per se exñs. dr̄ ēt p se exñs p oppōnē ad id qd̄ est p cāʒ exñs: ꝛ sic sola substātia diuina pma est p se exñs q̄ sola ipsa penitus nullā hʒ cām in eē. ¶ Sic ḡ scif q͡ nō est in gn̄e substantie: ꝛ aliq̄ mō ipsa sola est substātia: ꝛ hoc mō supra diximꝰ in 5o huiꝰ sapiētie libro. q͡ ipsa sola est ens eo q͡ nō hʒ aliqd posf dependētis ad quācūqʒ cām aliā. ¶ Qd̄ aūt in ipsa non sit vniuersale ꝛ pticulare posset qdē stati cōcludi p hoc q͡ nō est in genere cū nihil sit in gn̄e directe nisi vle vel pticulare: tamē meliꝰ pbaf sic. In quacūqʒ nā est vle vel ptiulare in illa sūt due nature: quarʒ vna est cōicabilis ꝛ altera icōicabilis: sed in eo q͡ est in fine simplicitatis nō est nisi vnū simplex vt habitū est: ḡ nō est ipa vle ꝛ pticulare: vbicūqʒ aūt est vle inest particulare ꝛ eʒ. qa pticulare nō ē pticulare: nisi qa est cōīs nāe suppositū pticulās ipʒ. ¶ Adhuc aūt pma substātia cuʒ sit pma nō est cōicabilis pluribꝰ eo q͡ ipo ē est eē pm̄ in pluribus: qa pma nō sūt plura. Oē aūt vle cōicabile est pluribꝰ. ergo prima substātia nō pōt eē vlis. igif in pma suba nō est vle vl pticulare. ¶ Qd̄ āt tāto multiplicior sit in rerone quāto prior est ꝛ simplicior sic pbaf: quāto aliqd est simpliciꝰ tāto sit ad plura idigef ꝛ in pluribus inuenif. Simplicissima est aūt prima substātia: igif tāto sit ad plura idigef ꝛ in pluribꝰ vt eā primaria inuenif: ꝛ quāto in pluribꝰ inuenif tāto rerone habʒ ad plura. tū igif sit cā oiuʒ prior quāto prior ē ꝛ simplicior tanto multiplicior est in hoc q͡ plura referunf ad ipsaʒ. ipa enī sm̄ suum eē ad nihil depēdet ꝛ nullo idiget: sʒ alia oia eo q͡ eānf ab ipsa depēdēt ad ipsaʒ ꝛ referunf ad eā: sm̄ q͡ sūt eāta ipiꝰ. Respectꝰ aūt scdoꝝ ad pm̄ nō itelligif nisi coitelligaf etiā respectꝰ primi ad scd̄a. sʒ respectꝰ primi ad scd̄a rōnis ē ꝛ nō rei depēdētia: sʒ scdoꝝ respectꝰ ad primū est depēdētia sm̄ rē: ꝛ iō respectꝰ scdoꝝ ad primuʒ variat ꝛ ipedit plenam ipsoꝝ simplicitatē: quātūqʒ aūt sint respectꝰ primi ad scd̄a non obstāt simplicitati: qa nō sūt reales sʒ sūt quorūdam respectuū rōnes ꝛ talia relatiua in pcedētibꝰ diximꝰ esse in diuersis genēribꝰ: qa vnū nisi sm̄ rē est in genere relonis. Alterū autē nō sicut scitū ꝛ scia. ¶ Multi aūt ꝛ magni dubitauerūt de quarto: eo eni qd̄ viderūt primā substātiam simplicē eē ꝛ in fine simplicitatis: ꝛ viderūt q͡ pma predicata que simplicia sūt pdicanf de oibꝰ: ꝛ nō distinguunf ab aliq̄ sic vnuʒ ꝛ ens putabāt primā substātiā eē idistinctam ꝛ eē oē q͡ est: ꝛ putabāt ipsaʒ eū prima mā ꝛ prima itellectꝰ nāe eē idē penitꝰ. rōne aūt pra psu aū sūt sic diximus. qa putabāt oia illa eē eadem que nō differūt dr̄iis distiguēte. prima aūt mā ꝛ pma nā itellectꝰ: ꝛ pma substātia dr̄ia distinguēte nō differūt: qa si differre dicanf: tūc habebūt dr̄iaʒ qua distiguunf. Oia āt dr̄ia

distinguēs aliqd̄ eōe distinguit. igif qd̄libet istoꝝ hʒ duo in se distinguētē. vʒ. dr̄iaʒ ꝛ cōem nām distinctā. ḡ qd̄libet istorū est cōpositū: ꝛ hoc est ꝯ hypothesiʒ: qa datum fuit q͡ qd̄libet istoꝝ est simplex. Si autē demus q͡ sic sunt cōposita per hoc nō excusaf dubiū: qa resoluamus cōposita ista in sua simplicia: tūc sequif q͡ primū diuinū ꝛ primuʒ māie ꝛ primū intellectuale sunt vnū. ¶ Ad hec aūt adhuc tōcinanf p signū ppriū: qd̄ dicūt eē cū demfatione ꝛ cōuertibile: dicūt enīʒ q͡ quoꝝ est vnus ꝛ respectus eiusdē cōis ambitꝰ illa sunt eadē: vnus aūt ꝛ respectu eiusdē est hoꝝ triuʒ ambitꝰ: qa qd̄libet hoꝝ triuʒ ambit oēs formas ꝛ phabet eas qd̄dāmō: quia oēs forme sunt in prima substātia. pp qd̄ ēt a Platone dcā est mūdus archetipꝰ: ꝛ oēs forme sunt in itellectuali natura: ꝛ oēs sunt in mā pria: videnf igif hec tria eē vnū sm̄ esse indistincta: a quibus sit quādo quāe mā nō itelligit formas: sic intellectꝰ cū intelligere formā nihil sit sm̄ eos nisi qa est intus vt forma eius ꝛ nō vt est res nihil penitꝰ tūdē ꝛ nec valēt tūdere pcipue cū vna nā sit itellectꝰ ꝛ materie. Et in hoc incōueniēs de necītate incidit ēt liber Auicebron quē fonteʒ vite vocauit: qa ipse dixit q͡ vna nā cōis est materie ꝛ itellectus: sʒ itellectus addat primā formā sup mām: ꝛ sic sit cōpositum primū: qa quālis addere cōcedaf formā sup mām pria. tū per hoc nō ipedif quin receptio forme in itellectu sit receptio materie: ꝛ que sūt vniꝰ rōnis in receptiōe formarū hūt eundē actū in cōi. forma igif sicut sm̄ eē diuidit ꝛ distingit mām: ꝛ facit q͡ vna est lapis ꝛ alia est asinus: ita sm̄ eē in spēs distinguere dʒ itellectū ꝛ substātiā primā qd̄ est absurdissimū: ꝛ iō ab hoie omni horrēda ē ista vilissima phia que nūqʒ pcessit de subtilitate Peripateticoꝝ. ¶ Vn̄ sciēduʒ sicut ꝛ alibi diximꝰ q͡ prima simplicissima distinguunf abinuicē seipsis: ꝛ iō maximā hñt distinctionē: ꝛ substantia quidē prima est primissima ꝛ extra genus. Intelligētia autē cōpositū est primū in genere acceptū: ꝛ dico primū sm̄ esse ꝛ nō sm̄ coelemētationē cathegorie pdicabiliū qualr aūt intelligētia cōposita sit in sequētibꝰ docebimꝰ. Mā aūt pria ē primū subiectū sm̄ pationē forme acceptū: sic in antehabitis ondimus: vnde patʒ q͡ cū hec tria prima dicimꝰ equoce ꝛ nō vniuoce primū vocamꝰ: ꝛ cū dicūt q͡ distiguēs distiguit aliqd cōe dicemus q͡ hoc nihil est dictū nisi in eis que sunt in genere in quibꝰ cōitas generis per dr̄ias distiguif: sʒ quā simplicia a seipsis distinguūtur sicut distiguunf dr̄ie prime abinuicē vnūquodqʒ distiguif ab exteriori quolibet: ꝛ nō diuidit nām cōem que sit in ipso ꝛ in alio. ¶ Qd̄ autē dicunt de ambitu formarʒ dicēdū q͡ ambitus ille est equocus: qa prima substātia phabet formas sicut causans eas p seipsam: ꝛ nō hʒ eas sic subiectū: sʒ qa ipsa per suā eēntiā est forma ꝛ lux sua dat ꝛ fundit eas: ꝛ iō intelligēdo seipsaʒ itelligit oia que sunt ꝛ que eē psūt: ꝛ equalr itelligit ea dūʒ sunt ꝛ dū non sunt: qa quocūqʒ mō varienf res sm̄ māʒ ipsa res remanet idē fons lumine suo replēs oē qd̄ sue iuris ꝛ bonitatis ē pceptibile. Intelligētia aūt ambit formas eo q͡ est lumen lucis cause prime ꝛ imago: ꝛ iō mouef ad ipsaʒ sicut in sequētibus erit manifestū: mā vō ambit eas sicut sm̄ eē recipiēs: ꝛ sic plana est eā quāe nō itelligit eas. ¶ Huius eni nulla alia cā est: nisi qa sunt in itelligētia sic in loco spērum ꝛ in luce: in mā aūt sunt nō sicut in loco: sʒ potiꝰ sic in subiecto qd̄ de potētia sm̄ eē exit ad actū. Et huiꝰ cā est: qa itellectū nō distinguūt: sic ea que sūt in loco nō distinguūt locū: sic colores sm̄ esse spēi exñtes in pspicuo puio non distinguunt pspicuuʒ: exñtes autē in perspicuo terminato distinguunt ipsuʒ sicut actus distinguit potētiam que de priuatiōe facit esse actū.

Non suba dicatur de deo.

Mō quo deus solus aliq̄ pacto suba ꝛ ens est.

Q͡ in nā diuina nō sit vle ꝛ pticulare.

Probō tertiū

Nō friuola q̄ quidā qdē crediderūt pm̄ ens ꝛ pmā materiā idem esse.

Error Auicebron.

Solo ad rōnes adūsariorū.

¶ Cap. 9m. Qualiter mouet vt bonuʒ ꝛ per id qd̄ mouet ad aliud qd̄ est motum mouet omnia alia.

His autē sic determinatis reuertamur ad ppositū de mō motꝰ motoris. ¶ Resumamus aūt q͡ mouet vt optimū simplr ꝛ vnitūqʒ optimū sm̄ q͡ est capax sui vnūquodqʒ. Sic eni bonuʒ in quolibet vna coelemētatiōe q͡ est finis coordinatoꝝ sic est semp optimū coordinatoꝝ. Sic ꝛ q͡ sic est pportionale oibꝰ coordinatis est primū bonū illius coordinatiōis: ꝛ sic est in motoribꝰ ꝛ celis. ¶ Et iō prima substātia in eis est optimū ꝛ mouēs primū: qa vō illud est totꝰ cā est totū q͡ est illiꝰ coelemētatiōis ꝛ cā finalis oīum ordinē per diuisionē bonoꝝ. Est eni bonū alicui: ꝛ hoc ē q͡ est huic

Tex. cō. 37.

vel illi

vel illi bonū: et est bonū simplr q̄ est sic ultimus ōis boni bonū et substātialr bonū. Bonū huic et illi est bonū pticulare et distinctū ab eo cui9 est bonū: qa hoc bonū bonificat id cui9 est bonū per isformatione et in omni isformatiōe. ¶ Aliud est qd isformat et aliud qd isformat: et id tale qd nō est substātialr bonū: sz est sic nō ens bonū: sz factū bonū p formā boni sibi aduenientē: et id illud mouet ad formā boni. Id aūt qd simpliciter est bonū est eēntialr bonū et sba sua est ipm bonū: et id nō est sic nō ens bonū p formā boni factum bonū: ppr qd sequit necio q̄ ipm imobile ad bonū oia alia mouet ad bonū suū: p hoc q̄ sua eēntialis bonitas et pportionalis est oībus et pficiēs in eē et bn̄ eē oia: et vincēs vnūquodq̄ et nō mouēs itellectū p aliud sic mouet sensibile bonū: sz isluēs ei per seipm: pricipalr tn̄ alr et alr ab itellectualibus et aliis sic virtutibus: et sic cadit in diuersoz eē bonoz: mouet aūt illud bonū quasi desideratū et p motū desiderātiū ipm mouet oia alia: ita q̄ bonitas ei9 p vniuersum eē rex causataz diffundit: et sic oia descēdūt ab ipso: ita qdē q̄ itelligētie itellectualr capiūt ipm et qlibet itelligētia bonū qd sibi isluit p motum sui orbis exequtur et explicat: et id qd itelligētia per motum explicat mãe gñabilis et corrūptibilis ifundit: et sic semp tota impleē mãe capacitas: et q̄ itelligētia recipit itellectualr explicat a celesti circulo corporalr et mãliter recipit a mã actiuorū et passiuoz. ¶ Adhuc aūt q̄ itempalr et indiuisibilr est in cā pma et imēsurabilr: hec in itelligētia qdez est imãliter: nō tn̄ oino idiuisibilr et est in ea mensurate sm q̄ sibi cōpetit: et hoc in circulo celesti est mobilr et dist̄cte nō simul: in mã aūt est oino tempalr et diminute et mãliter: et sic pmū q̄ oino ē necesse diffunditur in id qd est necesse ex alio: et necessarium ex alio distenditur in id quod est necessarium ex ordie motus in circulo: et hoc deficit in id quod est frequenter: et hoc deficit in casum et id quod fit raro.

¶ Cap. 10m. Et est digressio declarans opiniones Peripatheticorum de animabus celorum.

Ecūdū aūt que dicta sunt pcul dubio cōstat q̄ oēs Peripathetici dixerunt orbes celoz aīas hīe. ¶ Sz qdā dixerūt aīas has itellu et imaginatiōe et desiderio siue appetitu distingui hoc hīe. p rōne: qa opz eas eē itellectuales itellectu actiuo: qa formas p motū sui orbis efficiūt sicut artifex explicat formaz artis p artis instrā: et he sunt forme qb9 plene sunt itelligētie: sic spūs formatiuus seminis aīalis plenus est formis mēbroz qs facit in mēbris. Sz qa vt dicūt itellus vlis est et forma nō explicat nisi p hūc pticularē motū orbis: hoc aūt pticularis mot9 nō est act9 mouentis: nisi q scit eū vt est pticularis. Et hec cognitio nō pficit per solū itellectū: sz p imaginatione mobilis et mot9 et oium accitiū mot9: id huic aie dederūt imaginatione. Cū autez intellect9 et imagīatio nō moueāt nisi pcipiēdo et determinādo motū desideriū aūt vel appetit9 moueāt sic iperū facientes et mouētes: id dederūt isti aie et desideriū sensuz aūt negauerūt inee id: qa celestis circulus nullius est sensibilis receptiuus: et hmōi simile dicūt in artificib9: qz ibi est itellus per suā practicā sciaz mouēs. Sz mot9 nō fit nisi p imaginationē istoz et actū ipsoz: et per desideriū opandi qd extēdit manuz. ¶ Qd aūt artifex sensus hz ec iperfectiōe dicūt eē pter hoc q itellus suus nō est sufficiēs ad artez ex seipso nisi accipiat a sensu nec obedit ei mã nisi violenter applicet per motuz istoz et manus. Et id in libro de aīalib9 dicim9 manuz eē organuz itellus practici siue opatiui siue actiui vl factiui vel quocūqz noie alio vocet. ¶ Celestis aūt ē circulus sensuz nō hz: qa nō accipit a reb9 sensibilib9 nec manum hz nec exteriora istra: qa mã quā ambit obedit ei: sic mã reī corporis obedit aie que ptinet ipm et accūtia aie et imaginatiōes variāt ipm et ipmūt in ipm: et sic vniuersa materia quā ambit circulus aliquis obedit aie circuli et circulo et motib9 eius et ipmit a circulo sm formas fluētes ab itelligētia p imaginationez mot9 e circuli: et hec positio antiq est multoz et magnoz: et hāc Auic. seq videt: fuit aūt hoc etiaz Platonis vt videt in dictis ei9. ¶ Alij aūt de his q posteriores fuerunt dixerūt q̄ celestes qdez circuli hn̄t aias: sed pter aias sunt itelligētie sepate opatiue p̄sidētes eis: et has intelligētias sm vulgus angelos vocāt. Et in oib9 aliis dicunt cū opione iā iducta. dicūt eni isti q̄ itelligētia nō est nisi separata: sicut dixit Anaxa. et est pn̄m distīctionis formaz et certi primū: qa sic diximus supra in 9o libro hui9 sapie. oēs itellectuales virtutes et potētie eo q̄ distincte sunt sūt ad multa et nō ad vnū: hoc igit qb9 plene sunt itelligētie per isfluentiam pme sube infinitum et agūt in aias celoz et celi exequunt eas per motuz sic dixim9. ¶ Hāc aūt opionē elegit sequi Algazel et quidā alij de sapiētibus Arabuz: et hoc qd hic intendimus accipere est: q̄ ēt isti cōsentiunt in hoc q̄ celi sunt aiati. In idē autē videt penit9 cōsentire iudeus phs qui vocat rabi Moyses et iudeus qui an ipsum fuit in phia magnus qui vocat Isaac. ¶ Quidā aūt pcipui Peripatheticoz mediā inter hos aliā secuti sunt viā et celos qdē aias hīe dixerunt et intelligētias ab ipsis aib9 separatas nō posuerūt: sz ipsas aias de virtutib9 aie nihil habere dixerunt nisi agētē vniuersalr itellectū et desideriū siue appetitū. Nibil eni nō est aliquid fingere et dicere nisi qd per rōnē pōt ostēdi: et qa isti cōsentiūt in hoc cū aliis: qa celi hn̄t aias: ideo sufficiūt in hoc per tres rōnes pcipuas: quaz vna sumit ex parte mouentis: scda aūt ex pte mot9: et tertia ex pte effect9 qui est p motuz. ¶ Ex pte mouentis qdē qa nos videmus q̄ oē qd per se mouet hn̄s in se pn̄m motus est aiatuz et motor suus ē aia sicut ostēsum est in 8. physicoz. Celum in seipso hz pn̄m sui motus ergo motor eius est aia: q̄ autē celum nō stat huius est alia causa quā inferius pprio loco explanabim9. Ex pte autē mot9 sic ostēdit celuz hīe aīam: constat eni q̄ mot9 celi nō est violentus et extra naturā: aut igit est a pncipio q̄ est nā aut a pn̄o q̄ est aia. et siqdez est a pn̄o q̄ est nā cū nālis virtus et po9 nō sit nisi ad vnuz et finituz quādo ecit in illo stabit in ipso: sicut per inductionē. pbat in oib9 per nām motis: sz nos videmus q̄ vbicūqz signat aliquod vbi ad qd mouet astruz statim mouet et illo. ad vbi antē signatum mouere ē et ipso et ad diuersa vbi mouere: et semp circa idez mouere diuersimode respiciendo illud sm accessuz et recessuz in circulo obliquo nō est virtutis ad vnūz vno mō mouētis: sed virtutis distīguētis que se hz ad multa: et hec dict9 est aia: et hoc ē argumētū Alex. et abbreuiatoris ei9 Themistij. ¶ Et alij qdē acceperunt ab istis. Rō autez que sumit ab effectu est q̄ celestis circulus mouet ad vitā et ad sensum: cū autez nulla forma corporalis moueat ad vitā et ad sensum nisi illa sola que isformata est aia opz celestē circulū aiatum eē: nā eni non est forma nisi corporalis. ¶ His aūt rōnib9 cōsentientes dicti Peripathetici dicūt aias has nō nisi itellectuz et desideriuz de virtutib9 aie hīe: nec oēm hn̄t nostre aie differētiā itellus: sed eū soluz qui est agēs formas vt p̄dictū est: qualiter aūt vnus itellus accipit ab alio priore se posteri9 dicemus: hoc igit itellus est actiuus: et eā entis per suā formam actiuā: vel vt melius dicat per seipm qui est forma facti ab ipso: desideriū autē est id qd elicit motū in eo q̄ fert. nec oz imaginationē ponere: ideo qa ista forma non est de formis a rebus extractis: sed potius de his que pcedunt in res fiēdas et faciendas: et ideo q̄ in intellectu est imãliter pcedēs in id qd fertur et in mãm efficit particulare: corpus aūt celeste nō est adeo iperfectū sicut corp9 hois. Sz sicut corp9 hominis hz virtutes affixas mēbris que mouēt mēbra et fluūt s corde et anima: et nō hz eas ex seipso corpus vel mēbra: ita pter corporis illius excellētiā et imortalitatē hz illud corp9 ex seipso virtutes quibus exequit motum: et nā sua est natura ei9 qd est ad motū talē: et ideo aie celoz supfiue hērent tales virtutes: cuz vtutes corporis celi ad hoc sufficiūt et sm quas vtutes ponit hic dextrū et sinistruz et hmōi: et qa natura sua est nā organi mot9 talis: id nunqz fit inobediētia iter motorē et id qd mouet: et sic nūqz lassat. Sicē si diceremus q̄ pes non hz nām aliā nisi organi et nō grauis que est potētis ad alium motum q̄ sit organi motus: tunc pes nō lassaret is motu: sed semper eēt obia inter virtutem gressibilē que mouet pedem et ipsum pedē: et insuper esset in motu tali summa delectatio semper cū delectatio vera non fit nisi in operatione naturali nō impedita et nō prohibita. ¶ Iste igitur sunt circa aias celestium opiniones Peripatheticoz: qd enī Astronomi dicūt de hoc nihil est ad ppositū: qa nō cōsiderant motū celestium sm principia motus: sz poti9 sm numez et mēsuram quātitatis sue. ¶ His aūt opinionib9 nihil addo: sed siue vere sint: siue non tales iudicētur a lectore quales ex rationibus que inducte sunt esse possunt.

Opio Algazelis et Isaac et rabi Moysi.

Nō tres rationes p q̄s pipathetici posuerunt celos esse animatos.

Nō opionem Platonis et Auicēne.

¶ Cap. 11m. Qꝫ primo motori ⁊ alijs motoribus celorum motus sui sunt delectabillissimi.

Tex.cō.38.

I Gitur fm ea que sepe diximꝰ: si qd mouet q̄cūqꝫ mō moueat illō necīo ꝯtigit alr se hēe cuz ois motꝰ sit. aut vbi post vbi: aut forª post forma. ⁊ iō id qđ mouet ad minꝰ ꝯtigit alr se hēe fꝫ locū: ⁊ si nō se hēat alr fꝫ subaz. ⁊ illiꝰ ꝙ sic se alr hꝫ ꝓpꝫ aliqd eē mouēs p se sine pcēntiam suā ꝙ sit ens ⁊ mouens: alia ꝙ entitas sua mouet. ⁊ sit actu ens absqꝫ oī poª alr se hñdi. ⁊ hoc nullo mō ꝯtigit alr se habere. ⁊ hoc mouet pᵐ motū: ⁊ hoc zᵐ locū: ferentia nāqꝫ circulit est pma mutationū oīū. ⁊ in ferentias pma mutatio q̄ est in circulo pmo. hūc igit mouet mouēs pᵐ. tale ergo mouēs est ens mouēs ex necīo ꝙ a nullo depēdet. sꝫ fm suā essentialē bonitatē mouet: ⁊ inqꝫtuz sic necīo est bñ ⁊ optime sic est pᵐ mouēs: ⁊ ē motꝰ actꝰ sibi eēntialr cōnālis. Slē eni diximus in 5º huius sapie libro. necīuz dī tot modis q̄t ibi dē determinati sūt. Et vno qdē mō dī necīū vi sine violētis: ⁊ hoc est ꝯtristabile: ⁊ motꝰ aliuz nō est sine tali necīo inqꝫtuz mā organi mouet in oppositū motꝰ ꝓcessoi. Et iō labor est in tali motu: eē eni ꝙ est pter nālez ipetum vicēte motore alieno motore nālē. ¶ Aliō aūt necīuz ꝙ est nece eē nō depēdens ab alio: ⁊ hic est actꝰ purus ⁊ nūqꝫ ē hoc sine bñ ⁊ optime. ⁊ iō illō est opatio eēntialis dulcissima. ¶ Tertio autez mō est necīuz qđ simplr nō ꝯtigit alr se hēe: qa lꝫ cāz hēat ex qua pēdet tñ illa imobilis est ⁊ nīe sine ꝓportionalr ꝓfectiua ⁊ ꝯfirmis q̄lis necītas est in celis que toto desiderio ad pmū mouent. ⁊ ex tali pnᵒ pendet celū ⁊ tota nāa ⁊ iō dulcissimus est celo motꝰ suus ⁊ dulcissimū vnicuiqꝫ cōseq p motuz nālez aliqđ de eē diuino pmi mouentis: pp qđ sine gete mouent celū ⁊ nāa nec vnqꝫ laborāt vel laxant. ¶ Huiꝰ autē ꝓbatio pulcherrima est ꝙ vnicuiqꝫ finis cōnālis ⁊ ppalꝰ est delectabillissimus ⁊ dulcissimus. finis aūt est attigere tale sꝫ effectuz q̄le est pᵐ mouēs fm nāz. ¶ Cū igit pᵐ mouēs intellectualia ad itellectualluz eē fm nām sit itellus purus attingere illū fm eē ⁊ veritatē est delectabillissimuz ⁊ dulcissimū. ⁊ huiꝰ rō est valde notāda: qa est nēria. ⁊ hec est cā ꝙ theoria sit attigens itellm puz in hōie afert rediuz ⁊ tps lꝫ non permaneat diu ꝓp icōmoda corporis ⁊ motū sensibiliuz: est autē idē intellus mouēs in tota nāa sꝫ nāa non attigit bonū efficientis pmi in rōne itellus: sed in vmbra ꝓuationū ⁊ mōe: ⁊ ideo delectabilr qdē mouet ad ipm: sꝫ nō tātaz in eo pcipit dulcedinē. In celestibꝰ autez ꝓfectissimo mō attigit: ⁊ iō motus eorz sunt in extrema dulcedie ⁊ delectatiōe. ¶ Eminenter autē est in pmo motore in quo subalr idē est finis ⁊ pncipiuz: vñ deductio ⁊ delectatio in celestibꝰ est semp ⁊ ꝯtinue talis q̄lis est aliqñ ad modicuz in nobis qñ mouentē per cōtēplationē attigimus itellm: ꝙ autē illa deductio semp ꝑseueret sic in nobis est ipoīe in hac vita. sꝫ tñ hoc est sūmuz ꝙ aia pōt hēe in corpore: vt mēte saltez aliqñ itellm puz attingat. ⁊ cū erūta corpore illi ꝯtinuabit qđ in corpore raptim aliqñ attingit hoc erit sūmuz gaudiuz ⁊ regnū celoz. ¶ Qꝫ aūt verz sit qđ diximꝰ. ꝓbat a signis in alijs aie operibus voluptuosis. Hec eni oia sunt in actu ⁊ agere ⁊ nō habitu vl gere: voluptas eni sic in ethicis dcm̄ est actꝰ est talis: ⁊ iō vigilia ⁊ sensus fm actuz ⁊ itelligentia fm suum actū sunt voluptuosa: qa voluptas siue delectatio faciēs deductionem est opatio ꝓpij ⁊ cōnālis habitꝰ nō ipedita. ¶ Si qua aūt alia sunt voluptuosa ⁊ dlectabilia sunt voluptuosa: qa referunt ad actꝰ ⁊ opatiōes: sic spes in futuꝝ ⁊ expectatū bonum fm actū ⁊ memorie pteritoꝝ ⁊ cōnāliuz que fm actū afferuntur bonoꝝ. Sꝫ illa itelligētia que est fm seipsaz itelligētia: ⁊ ois boni sūmiꝰ idest sīcles ē eiꝰ ꝙ ē sꝫ se optimū qa ipsa ē ipsiꝰ: ⁊ iter itelligētias q̄ marie intelligētia ⁊ magꝰ elōgata a ꝓuatiōe ē boni qđ ē marie bonū: qa sꝫ ꝙ se meliꝰ ⁊ eēntialiꝰ attigit sic meliꝰ ⁊ eēntialiꝰ attigit pᵐ ⁊ puꝝ itellz. ⁊ q̄to hoc sublimiꝰ attigit tāto sublimiꝰ iocūdat ⁊ dlectat: hoc aūt sic fit: q̄ciēscūqꝫ eni itellus itelligit alijs itelligit sꝫ itellibile ꝙ itelligit trāsumptionē tūc ipm itelligibile sit p resolōnē ordinās intellectū ad seipm ⁊ sit itelligibile ipm itellus fm actum itelligens. ¶ Dico aūt fm trāsumptionē itelligibile intelligi sic supra dcm̄ est de itellectu adepto qñ itelligibile in locū speꝝ trāsumptuz resoluit in spēm itelligibiliū hoc est in ipsū intellectū. tūc eni sic colores in ꝑspicuū trāsumpti ⁊ in spēz coloꝝ resoluti sunt lumē: ⁊ lumē ⁊ colores sunt idē actu: ita intelligibilia resoluta in spēz itelligibiliuz sunt idē actu cuz intellectu: ⁊ sic ordināt itellectuz: ⁊ sic idē sunt itellus ⁊ itelligibile. Susceptibile eni itelligibilis ⁊ subeᵉ eiꝰ ꝙ est itelligibile est itellus: qm̄ est locꝰ ⁊ spēs spēꝝ itelligibiliuz. ¶ Dico aūt sube illiꝰ susceptibilē itellectuz que est suba itelligibiliū. nec aliq̄ alia cā est: qa itellus susceptibile est itelligibiliū: nisi qꝛ pma suba que substātificat oiuz eē ⁊ subam est itellectꝰ. cuiꝰ lumen est hypostasis formaꝝ subaliuz. sic lumē solis est hypostasis coloꝝ: ⁊ iō itellus hñs itelligibilia eo mō quo dcm̄ est: si actꝫ agit actionē cōnālē ꝓpriā ⁊ delectat: ⁊ si hoc est verū. igit multo magis agit delectabilr illō qđ pntat ⁊ scit sine fallacia se hēe vt diuinū itelligibile ⁊ optimum. ⁊ hoc sic qñ sic per resolōnē siue trāsumptionē itelligibilis adeptꝰ est seipm: ita p resolōnez ⁊ trāsumptionē sui ꝓprij luminis iaz inuēit p itelligibile adipiscit pᵐ ⁊ puꝝ itellectū hoc eiz est in theoria dulcissimuz ⁊ desiderātissimū. ⁊ ꝙ oē qđ itellectuz hꝫ habet nālr scire sꝫ actū ⁊ cōtēplari desiderat. ¶ Ex oibꝰ autē his que dicta sūt palā est: ꝙ ⁊ si deꝰ siue itellectꝰ pmus ⁊ purus sic se hēat: sic nos habemꝰ: nos aliqñ qñ mēte attingimus eū semper est mirabilis ⁊ mirabiliuz dlectationū plenus: qa cū sibi nō desit hoc semp hēbit ꝙ nos aliqñ habuimus qñ hēmus mirabiliores ⁊ firmiores ⁊ puriores delectatiōes. ¶ Si aūt hꝫ sine mēsura magis q̄ nos: tūc est mirabilior in delectatiōe pura sine mensura q̄ nos: vel aliqd cātū sui ⁊ ita ista ꝯsideratio ē melior q̄ ē in tota phia: qa ꝑ certo sic se hꝫ deus: ⁊ hoies diuini efficiunt qñ sic se hñt.

5.meta.ca.de necessario.

Tex.cō.39.

¶ Cap. 12m. Qualis vita inest substātijs sepatꝫ ⁊ celis: ⁊ ꝙ sic eoꝝ dicunt equiuoce ad aias animalium inferiorum.

Tex.cō.39.

Huiusmodi aūt theoria vita est ꝓprie loquendo ⁊ talis vita q̄ est eē. viuere eni viuētibꝰ ē eē ⁊ q̄t modis dī vita in zº de aia dcm̄ est. ¶ Huius aūt sic ꝓbat vita ē actꝰ ꝯtinuus: hoc autez actꝰ alicuiꝰ agētis est: hoc aūt agēs nō pōt esse nāa: sꝫ actꝰ alicuiꝰ qđ est plus potēs q̄ nāa. ⁊ hoc est multiplex ⁊ fm quēlibet modū nāa se hꝫ ad illō sic motū ⁊ pᵐ vite se hꝫ sic agens ⁊ mouēs. ⁊ iō in zº de aia ostensum est ꝙ aia est pᵐ vite in his q̄ hñt aiaz ⁊ vita est actꝰ eiꝰ eēntialis ⁊ ꝯtinuꝰ in corpꝰ organicuz: ⁊ hoc actꝰ viuū dī ⁊ vita illa ē eē eiꝰ: ⁊ si caret illo nō dī noie viui nisi equoce: sic manꝰ non dī manus q̄ nō hꝫ actū vite manus: ⁊ silr nō est oculus q nō hꝫ actū vite oculi: ⁊ sic ē in alijs: ⁊ ex hoc accipit ꝙ vita viuorū est eē ⁊ dans rōnē diffinitiuā ipsis viuis: ⁊ qa sensus siue sensitiua aia est et pᵐ vite: iō viuere dī sentire: ⁊ sentire est sentientibꝰ eē ⁊ dans nomē ⁊ diffōnez. Est aūt sꝫ hoc potissimū pᵐ vite itellus purus: actꝰ igit itellus ꝓculdubio est vita: ⁊ actꝰ itellus qui est fm ipsiꝰ itellus subaz siue itellectui eēntialis. Sꝫ qm̄ aia q̄ est endelechia corporis organici est pᵐ ⁊ cā vite: ⁊ est in viuo priuatio vite ꝯtraria fm poᵃᵐ ꝓp hoc ꝙ corpus cōplexum est ex ꝯtrarijs: ⁊ iō actꝰ vite sic nō est pura vita ipermixta potentie ⁊ ꝓuatiōi. Sꝫ in separatis itellectibꝰ actꝰ vite est purus: neqꝫ potentie: neqꝫ ꝓuatiōi admixtus: ⁊ ideo illa vita ideficiens est ⁊ perpetua nihil hñs ꝯtrariuz: ⁊ nihil habēs qđ diminuat eā: ⁊ est in actu ꝯtinuo sempiterno. ¶ Adhuc autez q̄cunqꝫ essentia simpler hꝫ actuz aliquē nūq̄ desitūit illo: sicut eēntie nunq̄ deest esse ⁊ luci nūq̄ deest lucere ⁊ sic etiā illi qđ per se est pᵐ vite nunq̄ deest viuere: ⁊ semp vita fluit ex ipso ideficienter. ¶ Ex oibꝰ autem q̄ iā in phisicis diximus ꝯstat ꝙ pᵐ pnᵐ est actꝰ purus ⁊ ꝑfectus essentialr: ⁊ qa est suba illa itellus: ex nunc dictis cōstat ꝙ est actus viꝰ fm seipm siue essentialr: talis autem pncipij actus est vita sempiterna ⁊ optima: ⁊ vita est actus quē cōtinue ifluit motoribꝰ celoꝝ ⁊ oibꝰ. ⁊ ideo in pnᵒ octaui de physico auditu dcm̄ est: ꝙ motus huius motoris est q̄si vita quedā existētibꝰ oībus: qa qcqd est in motu exter motore: cuius ipse motus est actꝰ nec vnq̄ iste motus pᵐ esset vite nisi per se vita ⁊ essentialr esset vita pmus motoris. hoc autez in antehabitis ostēsuz est. ¶ Et ideo Democritꝰ videns ꝙ motor per se viuus largit vita per motum dicebat ꝙ oia hñt aias intellectuales sed sunt in q̄busdā materijs oppresse que nō operant nisi esse sine alimēto ⁊ sensu. In q̄busdam aūt minus opprimunt: ⁊ in illis operant esse ⁊ vitam sine sensu. ⁊ in alijs plus sunt libere: ⁊ in illis operātur esse viuere ⁊ sentire: ⁊ cū separate sunt operant intelligere.

2.de aia.t.c.

2.de aia.t.c.

8.ph.t.c.

viuere

vivere igit vita pura est itellectus oino separati qualis est suba prima ⁊ intelligentie separate: ⁊ ideo sm antiquos pbos dicimus deum esse aial sempiternū nobilissimū. ⁊ hec qdē diffinitio data est a Peripatheticis de pmo qꝫ monet ⁊ est cōpositū: sicut dixirimus in 8° phyficoꝝ. ⁊ cōpositio sua est ex pmo motore simplici ⁊ pmo corpore moto: hoc eni apud antiquos deus vocabat pp diuinū intellectū ⁊ perpetuitatem ⁊ vniuersitatē causandi qsā hz: ne hoc enim dicebāt qꝫ vita talis que semp est eterna inest deo: ⁊ hoc dicebāt deū eē. Et cū dicunt sic aiam inesse celesti circulo nō dicūt eiusdē rōnis esse aiam cū illa que est aialiū inferioꝝ. Sed cū omne id qd pn^m dicat aia: sicut in pmo de aia dos dixisse meminimus a quo per essentiā plures exeūt opatiōes substātias separatas: lō vocāt aias: qꝫ essentialr operant multa: tn aia que est pn^m vite inferioꝝ aialiū organica est ⁊ diuersitatē organoꝝ operat formatiua virtus que est in semine pp multā idigentiā corporis aialiū: vn sensus aialiū ē pp salutem ipoꝝ. In superioribꝫ aūt corpora remota sunt a cōtrarijs: ⁊ ideo nec vegetatiōe nec sensu indigent: ⁊ lō hec aia in eis vegetationē ⁊ sensū nō operat: ⁊ dico sensū eō, ter pst aibi dirimus. 10. eē sensus. 5. vz. exteriores ⁊. 5. interiores: nulli eni penitꝰ hnt sensū: nec etiā hnt rōnē: neqꝫ id qd participat qualr rōne: qꝫ rō est cum decursu inqsitiva pter dubiū collectiōis eorum que per signa a sensibꝰ accipit participans qualiter rōne: sicut irascibilis ⁊ ɔcupiscibilis q̄ rōnis persuasionē percipiunt oriunt ex sensu nisi sensibilis cōtingit rōnē: sed potius sm Peripatheticos qui rōnabilius loquunt supiora nō hnt nisi intellectū ⁊ itellectuale desiderium: nec hnt itellectū accipientē cū ɔtinuo e tempore: sed hnt itellectū: ⁊ sunt itellis vniuersalr actiuus qui est forma ⁊ spēs eoꝝ que fiunt in nā: sicut itellectus artificis est forma ⁊ spēs eoꝝ que fiunt per artē: ⁊ sicut formatiua que est in semine phabet spēs membroꝝ sic intellectus isti phabēt formas ⁊ spēs oium: ⁊ ideo Plato dixit hāc spēm eē ideam et vlē qꝫ est ante res: ⁊ phabet formas eoꝝ: ⁊ ex hoc pz qꝫ sicut manus est instrm itellectus practici in artificialibꝰ: ita totꝰ celestis circulus est instrm huius itellectꝰ ad totā mām naturē quā ambit. Preter hoc ēt est aduertendū qꝫ huiꝰ itellectus nihil accipit a corpore qd monet: sꝫ potius formas q̄s hz apud se per motū celi infūdit materie: ⁊ iste itellus nulliꝰ penitus corporis est actus ita qꝫ accipiat per corpꝰ illud sicut visus per oculum: ⁊ auditꝰ per auris tympanū: ⁊ nō est endelechia corporis aliq̄: nec est pn^m huius vite organice: ppter qd pz qꝫ equoce dr aia de superiori ⁊ iferiori aia. Et sicut superiora a qbusdam vocant aialia equoce dicuntur aialia: tn ab actu aie que est vita talis qualis dicta est antiqui dicebāt ea aialia. ⁊ sic loquit Apuleius deū diffiniens ⁊ dicens: qꝫ est aia mota ⁊ rōne mūdū gubernās. Peripatheticoꝝ autē cōsuetudo fuit nihil penitus dicere qꝫ certa rōne pbare nō poterant: ⁊ qꝫ ante pmi celi motorē per rationē nihil inestigare poterāt: ideo aūt pmū motorē nihil esse ponebant. Adhuc aūt qꝫ in omni natura motū eoꝝ que per se monent pportionatus ⁊ ɔiunctus est mobili: lō dicebāt pmū motorē ⁊ pportionatū e cōiunctū eē primo mobili: ex his esse vnū qd per se monet: ⁊ siue hoc verū sit siue falsū: hic pcerto est intellectus verboꝝ Arist. ⁊ in pma pbia sua: ⁊ in celo ⁊ mundo: ⁊ in. 8 suoꝝ physicorum.

Nō qꝫo equoce aia dr de superiori ⁊ iferiori aia. vide ēt 2. celi cō. 71. ⁊ 5. cap. de subastibus.

Cap. 13^m. Et est digressio declarans qualiter intellectꝰ separati dicuntur vniri corporibus.

Est autē dubitatio apud nōnullos platonicoꝝ qualiter vniant isti itellectus orbibꝰ quoꝝ sūt motores ⁊ aie sm istos. ⁊ hāc dubitationē monent ēt nōnulli Peripatheticoꝝ: ⁊ pp difficultatem solonis eius aliquātulum diuertunt in dogma Platonis: ex quo eni itellectꝰ vniuersalr agens semper est separatus ⁊ manet separ: ⁊ nulli nihil hz cōe sic dixit Anaxa. videt cū corpore nihil penitꝰ vnū facere ⁊ sic videt extrinsecus a corpore orbis. Sꝫ Arist. ⁊ sui sequaces supponūt q̄tuor ppōnes que iducūt eū ad ponēdū qꝫ ē intrinsecus corpori ⁊ vnitus. Quaꝝ vna est que pbat in pnᵒ 7. physicoꝝ. qꝫ iter motorē e mobile nō est mediū. Scda aūt est qꝫ motor qui est extra ⁊ per essentiā mouet mobile absqꝫ eo qꝫ trāsmutet ipm mouet violēter. Tertia est qꝫ pmus motus nō pōt esse violentus. Et quarta fortior oibus est qꝫ qñ motor est extrinsecus mobili: tunc mobile qd monet pfecte nō attingit formā motoris per motū suū: sic pz qꝫ si calor naturalis nō eēt informatꝰ intrinseca forma vite nō ageret. ars eni ⁊ quecūqꝫ sūt instrs inaiatis nō agūt ad formam vite viuū ⁊ eē: sed inducunt figuras ⁊ accūtia quedā: ⁊ cū videret Aristo. qꝫ motꝰ celi iducit eē ⁊ vitā ⁊ sensū dixit qꝫ motꝰ ille est aie itellectualis que intrinseca est corpori qꝫ monet.

Si autē querit qualr vnita sit ⁊ separata suba ad hoc dicit qꝫ ille sube sunt separate eo qꝫ in opatione essentiali sibi nullo vtunt corpore sicut in 3° de aia ⁊ in pluribꝰ locis ostendimus. Sꝫ vnite sunt qꝫ ambiūnt ⁊ cōtinēt ⁊ monēt corpora actu vite ⁊ motus. ambiūt autē amplitudine virtutis sicut lumē solis ambit hemisperiū: lumē eniz solis sic ambit hemisperiū qꝫ in perspicuo claro seipz imittit ⁊ pspicuo nō claro sed nebuloso vergit in coloris pspicui spēm. tāgit aūt et imissū in supficie terminati corporis efficit calor diuersus sm supficiei diuersitatē: ⁊ sic videmus qꝫ oia que sunt in hemisperio aliquo mō subijciunt ⁊ iformant per ipm: sic ēt infundit aia corpori ⁊ diuersis mēbris infusa diuersum accipit eē potētiaꝝ: sicut lumen in diuersis corporibꝰ hemisperij.

Nō qꝫ sꝫ peripatheticos aia celi ē vnita ⁊ q̄mō separata.

Intellectus aūt corpori nō imittit: sed ambit illū lumine suo ⁊ lumē suū facit actū qui est motꝰ in ipso corpore qꝫ monet. Lumē eni suum est scia practica qua mouet: ⁊ illa recipit celū ab ipso: sicut manus artificis recipit formas artis: ⁊ sic manus monet per formas artis: ita monet celū per formas itellus. Sicut eni aū dirimus corpora celestia nō indigēt virtutibꝰ corporalibꝰ qbus moueant q̄s virtutes recipiāt ab aia: sine in intellectu eo qꝫ hnt illas ex nāli sua perfectione. illis autē corpora que ex ɔrijs sunt: ⁊ motꝰ cōpletio aūt illa est ɔrius motibꝰ aie illa indigent actu ⁊ perfectiōe aie et virtutū aie qbꝰ perficiant ad motꝰ ⁊ opera aie: ⁊ lō aia illoꝝ est endelechia corpis: ⁊ vires talis aie sūt endelechie ptiū corporis: ⁊ hoꝝ nihil est in corporibꝰ celoꝝ: ⁊ lō itellectꝰ ipsorū nō est actꝰ corporalis ipsoꝝ: sed ambit ea sicut motor ambit mobile qd monet ab ipso: ⁊ sic artifex ambit manu istrumēta cū qbus operat: ⁊ ex hoc pz qꝫ actus vite ipsoꝝ nō est sm actū vel endelechiā corporalē aliquā: sed est sm vitā intellectus separati de qua prius dcm est: ⁊ tāto felicior q̄ nostrā: qꝫ nos in theoria existes nō facimus theoremata: sed potius faciūt nos sm actū vite ⁊ felicitatis: in illis aūt separatis substātijs ipse itellectus fundit vitā ⁊ facit formas: et exequit eas per motū. ⁊ hoc ē qꝫ dixit Plato qꝫ pater deoꝝ dixit dijs qꝫ exequerent formas ad par ⁊ equū: ⁊ ad se sumerēt qꝫ sic sibi cognoscerēt. Iste ḡ ē modus vnionis in diuinis ⁊ separatis itellectibꝰ cū corporibꝰ sphericis celestibꝰ.

Cap. 14^m. De exclusiōe erroris pithagoricoꝝ ⁊ Speusippi.

Quicūqꝫ nō sufficiūt in prebabitis qōnibꝰ vnicuiqꝫ satisfacere volentes ad silitudinem eoꝝ que in gn̄abilibus vident: sicut fecerunt Pithagorici ⁊ ex posterioribus nepos Platonis Speusippus. Hi nō dicunt sic nos diximus: sꝫ potius oia que iducta sunt negātes dicunt: qꝫ optimū ⁊ nobilissimū nō est in pmo pnᵒ rex. ⁊ huiꝰ dicti sui persuasionē adducūt a sili in gn̄atione: qꝫ vidēt qꝫ ⁊ plātaꝝ ⁊ aialiū quedā sunt pnᵃ ⁊ cause que sunt semina ⁊ spermata in qbus nō est nature bonū ⁊ perfectū: cū in ipsis nō sunt plāte ⁊ aialia nisi in potentia. ⁊ sicut ostēdimus in. 9. huiꝰ sapientie libro sm potētiā nō determinat bonū ⁊ perfectū: sꝫ sm actū: vn bonū ⁊ perfectū potius est in plātis ⁊ in aialibꝰ sm actū existibꝰ ⁊ principiatis q̄ in pncipijs eoꝝ. Isti autē tales sic dicētes nō rectā hnt extimationē: sicut eni determinatū est in antehabitis oēz potētiā pcedit actꝰ: vn spermata sunt ex actu existibꝰ que diuersa sunt a spermatibꝰ: sicut diuersus est actus a potētia: ⁊ illa priora monētia ⁊ finalia: qꝫ finis est silis pnᵒ nec monēs quiescit a monēdo nisi deducat ad sile sibi quātum silitudo sua pportionalis est ei qꝫ monet vn pmū nō est sperma: sed potius finalis spermatꝫ qꝫ vltimū fit ex ipso hoc est monēs primū: sicut si aliquis dicat hoiem priorē spermate: ⁊ qꝫ sperma silitudinem hꝫ anime hois que agit in spermate sicut ars: lō ex spermate generat hō. Ex hō sperma diuersum ab hoie est ex hoie: nec aliter posset pducere hoiem: ⁊ cū generās pmū non est vniuocū sicut cū sol generat hoiez informat forma que est in mā generatiōis a forma celesti: ⁊ hec celestis corporea iformat

Tex. cō. 40.

9. met. t. c. 19.

ab illa que est motoris celi: que est semp separata ⁊ imate-
rialis. ¶ Et hec est pma forma generans ⁊ pfectissima: nec
gñatio est delectabilis omni nãe nisi pp illã formã primã:
tota eni mortaliũ natura restoret ⁊ in delectatiõe diffundit
quãdo induit illã: ⁊ tota nã movet ut illa q̃tenꝰ põt imbua-
tur: ⁊ de hoc qdẽ multa iã diximus in pcedẽtibus: sic etiaꝫ
actus pfectissimus est pmoꝝ nature principioꝝ. ¶ Sꝫ Pi-
thagorici ⁊ Speusippus nõ cõsideraverunt nature pncipia
nisi prima que sunt in potẽtia: ⁊ ideo decepti sunt. manife-
stũ est ergo satis ex his que dicta sunt: qꝛ est aliqua prima
substantia sempiterna ⁊ imobilis a sensibilibus separata.

¶ Cap. 15m. Qꝛ pma subã nec est corpus neqꝫ virtus in cor-
pore: ⁊ est in eo digressio declarans errorem Auicebron de
materialitate intellectus.

Tex. cõ. 41.

Ex dictis aũt ⁊ hoc ⁊ in. 8. physicoꝝ pꝫ qꝛ istam
primã subãm nõ ꝯtingit hẽre mẽsurã per se vel
per accñs: per se eni hꝫ mẽsurã q̃titatis: per ac-
cidẽs aũt illã hꝫ mẽsurã que dr̃ eẽ virtꝰ in cor-
pore. ¶ Hec eni duplex est: aut enim est forma
corporeis que in pprio subto exñs maior ẽ in
maiori: ⁊ minor in minori: sic gravitas ⁊ levitas. aut nõ q-
dem est corporalis: sꝫ est virtꝰ in corpore: ⁊ illa qdẽ nõ ẽ ma-
ior in maiori: ⁊ minor in minori: sed tñ est armonia q̃dã sẽ-
sensus ⁊ iõ exigit sui subiecti quãdã eẽ armoniã: que si nõ
sit in subto sꝫ sit plus vel minꝰ nõ movebit ipm. Est eni p-
portio iter movẽs ⁊ motũ: ⁊ si motũ sit extra pportionẽ non
movebit a motore: ⁊ sic corpꝰ est pportionatum motori: ita
virtꝰ motoris pportionata est mobili: ⁊ q̃ñs non corrũpat
armonia corporis tñ si maius sit aut minus nõ movebitur
nisi a motore pportionato tãto mobili ⁊ nõ maiori aut mi-
nori: ⁊ si mobile sit mobile tpe finito non movebit a motore
pporto ⁊ ꝯiũcto nisi tpe finito: nec virtutẽ hẽbit ad movẽdũ
ipm per tps infinitũ. qꝛ aliter nõ eẽt pportio inter motorẽ
⁊ mobile. ¶ Ex his apparet qꝛ motor separatꝰ nõ est corpꝰ
nec virtus corporalis. nec virtꝰ in corpore: qꝛ illã subãꝫ se-
paratã nõ ꝯtingit hẽre mẽsurã aliquo mõ per se: tũ qꝛ nõ sit
corpꝰ: neqꝫ per accñs cũ nec sit virtꝰ corporalis: neqꝫ virtus
in corpore sicut dem̃ est. ¶ Sꝫ hec subã sine parte est ⁊ nõ in
maiori maior: nec in minori minor. Et est indivisibilis tum
nõ sit virtus armonica vel aliquo mõ mãlis cuiꝰ signũ est:
qꝛ movet per infinituꝫ tps q̃tuꝫ est de se sufficiens eni est p
infinitũ tps sine fine movere. ¶ Et iã ondimus in phabi-
tis qꝛ id qd est finitũ sicut virtus corporis nõ hꝫ potẽtiã infi-
nitã que moveat per tps infinitũ: mẽsurã enĩ dimẽsiõis se-
quit virtus corporis que est in ipso: unde cũ ois dimẽsio cor-
poris aut sit finita aut infinita: opꝫ virtutẽ aut finitã aut infi-
nitã eẽ: ostẽsuꝫ est aũt qꝛ subã separata nõ est finita. tum sit
actiõis infinite. qꝛ aũt nõ sit infinita sic virtus corporis osten-
dit ex hoc qꝛ nullũ penitus corpꝰ est dimẽsiõis ifinite. Opor-
tet igit qꝛ ista subã nõ sit virtus corporis sꝫ sit separata: ⁊ iõ
nec passibilis est receptiõe forme alicuius: nec alterabilis re-
ceptiõe ꝯrioꝝ: ⁊ opꝫ qꝛ nõ habeat magnitudinẽ penitus per
se vel per accñs: oẽs aũt alij motus qui sunt ad formã poste-
riores sunt eo qui est sm locũ: ⁊ hũc motuꝫ movet hec subã
imobilis exñs. Sic ergo manifesta est nã huius substantie
eo qꝛ hũc hꝫ modũ quẽ diximus. ¶ Pꝫ aũt in hoc error il-
lius Auicebron qui ponit oẽ id qd recipit formam mãm exi-
stere: ⁊ mãm esse mãm a potẽtia recipiẽdi formã: ⁊ mãm aũt
minoris ⁊ artioris potẽtie effici per formaꝝ receptionẽ: ⁊ cũ
recepit formã que est itellectualitas non esse tã ample rece-
ptionis sicut prius: ⁊ iõ itelligentiã dicit esse nõ tot ⁊ aliuꝫ
formaꝝ receptivã sicut mãm: habere eñ intelligentiã mãm
sicut subm sui a quo si abstrahat vel removeat forma itelle-
ctualitatis dicit relinq mãm pmã. Et iste est error ex maxi-
ma phie ignorãtia pveniens: qꝛ si intelligentia dicit mãm sic
nõ põt pbari qꝛ aliq̃ subã sm eẽ sit a mã separata: adhuc au-
tẽ intelligentie ut intelligẽtie nõ est recipere aliquã formaꝫ
sicut mã recipit. Sed intelligẽtie separate que uniter est agẽs
est facere formas ⁊ intelligẽtie possibilis est recipe formas:
sicut locus recipit locatũ: ⁊ sicut recipit spẽs intelligibiliũ for-
mas ⁊ species intelligibilis cũ quibus est unum actu: sicut lu-
men recipit colores in perspicuo illuminato: sicut sepe dici-
mus. ¶ Amplius nõ põt intelligi in tota nã qꝛ forma adve-
niens materie tollat ab ea rõnem ⁊ moduꝫ receptibilitatis

In quo Auicebron erravit.

quem hꝫ in recipiendo formas: ⁊ si tollat ab ea quarũdam
formaꝝ receptionẽ que forte oppositionẽ vel disperationeꝫ
hñt cum forma recepta. ¶ Si enim ponamus qꝛ mã recipit
hãc formam que est aialitas bene tollit a mã receptionẽ for-
maꝝ oppositaꝝ vel disparataꝝ: que sunt ligni ⁊ lapidis: tñ non
tollit ab ea moduꝫ receptiõis quin oẽm formaꝫ quã recipit
recipiet sm esse: ita qꝛ quelibet distinguit ⁊ dividit eã sꝫ eẽ.
Si ergo itellectus est forma recepta in mã: opꝫ qꝛ quelibet
forma posterius recepta ab itellectu sm esse sit in intellectu
⁊ distinguat intellectũ ⁊ dividat ad spẽs divisas qd est ab-
surdũ: ⁊ iõ error iste fugiẽdus est ab omni hoie qꝛ liber il-
le fere in oibus invenit erroneus. ¶ Sꝫ tenẽdũ est p cõstanti
qd supra diximus qꝛ id qd a nulla forma vel motu vel ma-
gnitudie vel ꝯtrarietate distinguit pcerto est imãle: ⁊ sic imã-
lis est non mõ solum pma substantia: sed oẽs substãtie sepa-
rate: ⁊ ideo sunt indivisibiles per formã ⁊ impartibiles p mo-
tum. ⁊ non habent aliquam magnitudinem penitus.

¶ Cap. 16m. Et est digressio declarans solutionẽ Joannis
grammatici.

Difficultatẽ tñ hec affere subtilis obiectio Joã.
grãmatici: dicit eni qꝛ omne corpus virtutẽ hꝫ
corporeã: ⁊ cũ corpus sit finitũ: necesse est illam
virtutẽ finitã eẽ: celũ aũt corpus finitũ est: igit
hꝫ virtutẽ corporis finitã. Oẽ aũt qd finitũ est
finiti est motꝰ ⁊ actiõis. ergo virtus illa nõ mo-
vebit tẽpore infinito: nec celuꝫ erit motus infiniti ut videt.
Si eni diceret pp hoc celuꝫ esse corruptibile non sequeret
nisi hoc adderet qꝛ cũ celũ sit in sũm motus universis qui na-
turã totam salvat ⁊ cõtinet si nõ ponat celuꝫ moveri: seqtur
qꝛ nõ salvat in eẽ: qꝛ illud qd est frustra nõ est in nã: ⁊ sic se-
quit celũ eẽ corruptibile: nec hoc valet solo quã dant qdam
hic qui cõcedunt celũ habere virtutẽ finitã. Sed hanc non
dicũt esse nisi potẽtiã ad motuꝫ localẽ ⁊ nõ ad formã: ⁊ iõ cũ
corruptio sit motꝰ ad formã: vel mutatio nõ sequitur ut di-
cũt qꝛ celum sit corruptibile. Sequitur tñ inevitabiliter sm
modum iã prius inductũ. ¶ Sũt aũt qdam qui hãc obie-
ctionẽ excludere ⁊ solvere volunt ꝯcedentes qꝛ celum habꝫ
virtutem finitam ad motũ. Sꝫ qꝛ hec virtus nõ est movẽs
celuꝫ: qꝛ illa virtus cũ sit virtus istrumẽti mobilis: vir-
tus aũt separate substãtie est que movet: ⁊ virtus separa-
ta nec est finita nec ĩfinita: ⁊ hꝫ actũ ĩfinitũ: ideo celũ movet
tẽpore infinito quãtuꝫ de se est: ⁊ ideo cõcedunt qꝛ celum sta-
bit tempore determinato quãtuꝫ est de virtute cõiuncta si-
bi: ⁊ qꝛ hꝫ principiũ standi in seipso. Sꝫ qꝛ nõ stabit hoc est
de virtute exteriori separata. ¶ Si eni hoc est verꝫ qd dicũt
tunc videt qꝛ celi virtus ad moveri nõ sit pportionata vir-
tuti separate ad movere. Sꝫ quãdocũqꝫ nõ est pportio in-
ter motorẽ ⁊ mobile solvit motus: ergo videt qꝛ celi motus
solvet sm nãm: ⁊ hoc nũqꝫ aliqs dixit phs. ¶ Quidã quidẽ
inveniunt dicere: ⁊ dixisse qꝛ solvet sm dei voluntatem sicut
Plato ⁊ theologi qdam: sed nunqꝫ aliqs dixit qꝛ solvẽdus
esset sm nãm. ¶ Dicẽdũ igitur videt qꝛ celum nõ hꝫ virtu-
tem corporis ad motũ nisi eam que est aptitudinis ⁊ instru-
menti: ⁊ de hac virtute nihil cõcludit obiectio Joãnis grã-
matici: qꝛ tñ pbat qꝛ virtus finita corporis nõ movet mo-
tum infinitũ ⁊ nõ agit actionem infinitam hoc nõ tenet nisi
de potẽtia virtutis active ⁊ nõ passive. Virtꝰ aũt instrumẽ-
ti ad motũ est virtꝰ obediẽtie ⁊ passiva: ⁊ cũ ponit qꝛ substã-
tia insiti nullã recipit alterationẽ pp̃ter potẽtiam semp exi-
stendi quã habet. seqtur qꝛ instrumentum semper est in
eadem aptitudine ad motum: ⁊ cum motor sit imobilis et
actus purus: sequitur qꝛ semper movebit ⁊ sic semper du-
rabit motus sm naturã principiorum motus: que sunt mo-
vẽs ⁊ id qd movet. nec est hoc mirũ in corpore perpetuo: qꝛ
etiam in corpore corruptibili sic esset si semper maneret ha-
bilitas eadem: ⁊ ideo dictum est in libro de aia. qꝛ si senior
acciperet oculuꝫ iuvenis videbit utiqꝫ sicut iuvenis: ⁊ si hoc
dictum est de motore qui est virtus in corpore finite actio-
nis: multo magis est hoc verũ de virtute celi que est virtus
obedientie ad motorẽ separatum: qui nec est virtus finita
neqꝫ infinita sed indivisibilis ⁊ simplex: sicut iam ante dixi-
mus. Hec igit dicta iterũ de pma substãtia sufficiãt. Iteꝝ
enim revertemur ad considerationem ipsius postqꝫ inquisi-
verimus de motoribus inferioribus celorum inferioꝝ.

¶ Cap. 17m.

Obiectio Joannis grãmatici, ꝓ qua vide Cõmẽtatorẽ hic cõ. 41. ⁊ in 8. phy. cõ. 79. ⁊ i ultio ca. ꝯ substã orbis.

Solõ Alberti in pñti commento.

Improbatio.

Solõ Alb.

pma de aia. cõ. 65.

Cap. 17m. Qua arte inueniēda est plītas motor separator.

Tex. co. 42.

De his igitur inquirere incipientes queramus verū ponēdū sit q vna sola sit talis sub̄a separata: sicut multi dixerūt: et dicunt vsq bodie: aut sunt plures substantie separate. Et si plures sint: opz nos querere quot sint nūero et qualiter se habeāt adinuicē. In qōne ista opz q nō obliuiscamur: sz diligēter reminiscamur eor que alij negociati sunt de illa mā: tūc eni inueniemus q nostra inqsitio est valde necia: qa apparebit q alij de pluralitate taliū subarū nibil certū tradiderūt: cum tn planū sit valde ee nō difficile inuenire modū pluralitatis ear: planū enim est ex sepius demōstratis q oē qd mouet per se hz motorē coniunctū sibi: est autē certū per antedicta et per visuz qūlibet spherā hīe motū ppriū et per se moueri. Cuz igit plura sint in celestib' per se mota: sic per se mouent aialia: ɔsequit necessario multos eē motores: q enī qdā Platonicor dixerūt subas eē separatas nō ad mobilia corpora relatas: oino dictū est pter rōnez pbīe: qa hoc nulla rōne poterit pbari. Sic aūt opinio quā multi susceperūt circa spēs ideales nullam penit' hz ppriā pbīe perscrutationē. dixūt enī q spēs sūt numeri pportionū qrūdā. Sz debētes loq de nūeris vt pncipijs primis entiū aliqñ aliq loquunt de numeris qst in infinitū excrescētib': aliqñ aūt loquunt de eis: ac si numeri pncipior crescāt vsq ad decada determinate eo q denarius surgit pgressiōe ɔtinua ex primis numeri principijs simplicib' et cōpositis: sic enī vnitas nō est nūerus sz numeri pnm. binarius aūt simplex est nūerus ex duob' simplicib' cōpositus: ppter qd et binariū qdā pluralitatē nō dixūt. quia ex nullo plurali cōponit: trinarius aūt ex vna cōposita pte est: et altera simplici cōposit' est: qternarius autē pmus est qui est ex cōpositis partib': et ex bis pgressiōe cōtinua surgit nenarius: et iō pmus est limes numeror: pp qd pn' qda entiū vsq ad decaduz multiplicabāt. Et hec ē cā q et Pithagoras in vtraq coelemētatiōe bonor. vz et malor decē principia posuit: sic in pn° buius sapientie libro determinatū est: quādo autē de spēbus locuti sunt nullū numer artificiose tradiderunt nec sillr dicunt ppter quā cām tāta sit pluralitas numeror cuz studio aliq demōstratiuo pter cōuenientiā quā dixim' nūc de prib' pgressiōis ex q surgit denari'. In illa eni ē simplex pm: et simplex pm cuz simplici p°: et cōpositū pm cū simplici p°: et cōpo pm cū cōposito p°: q qdē variatio videt eē pncipior: et id qd surgit eē dicūt pmuz pfectū ex oī mō pncipior numer. Nobis aūt nō est pcedēdū sic: sed dicēduz relinquit nobis de nūero subar separatar: et substātijs diuinis que determinate sunt a nobis. Me eni sube sūt corpora diuina imortalia que celestia vocant: que oia iā moueri pbauimus per seipsa: ita q pn° sui mot' bīt in seipsis. Iā aūt determinatum est a nobis q id qd est pm et primū oiuz entiū est imobile et sm se: et sm accns. dcm enim est q hoc est mouēs motū illū qui inter oēs mot' est vnus et simplex et sempiternus. Et hoc est mot' quē vocāt diurnuz: qui nō dr vnus et simplex eo q nō hēat ptes: sz iō dr vnus et simplex: qa vniformis est et eqlis per totū. et iō dr pmus: qa causa est oiuz alior: et suus motor est pma cā vniuersi entis sm Peripatheticos: qa sicut diximus: oē qd motum est necesse est moueri ab aliquo. et id qd est mouēs pmū motū necesse est imobile eē: qa aliter iret in infinitū in mouētibus et motis. Et iter sicut diximus necessario est sempiternū motum a sempiterno motore moueri: et vnū motū simplicē necesse est ab aliquo motore simplici moueri qui per eēntiam mouet. Et forte aliqs dicet: q suba separata non relata ad motū et mobile est aūt subam relatā ad motū et mobile: et ideo pma cā dz poni nō mouens: sed efficiens tm sicut dixit Plato. Adhuc aūt qa pme sube separate imediatius cōiungit intelligētia: que est et suba separata q celū: qd ē substātia corporea: et sic a pmo simplici non imediate est motus et mobile: sed suba separata imobilis: et forte adhuc addat q ab vno pmo simplici nō dz esse imediate nisi vnū simplex. Motor autē secūdus et mobile sm duo sunt: et hoc nō imediate dz exire a p° suba simplici: et iō ɔgruēti' ē a p° suba eē subaz itellectualē: et postea mediāte illa alia cāri. Adhuc aūt qa imediati' cāri p° cāe videt dōe eē illi': nihil āt ē silī' pme sube q intelligētia: et sic illa imediate dz cāri a p° suba.

Opinio platonicor 3 ɔtra

Ad hec oia et infinita silia q obijci pnt et a Platone obta sūt: vna ē rñsio Peripatheticor: q iste rōnes oēs topice sunt: siue dialectice et vane in p° pbīa et forte sophīce et in errorē inducentes: qa ponere primā subam nō mouentem est ponere esse ociosam: sicut ostēsum est supra in 8° pbicor. et ponere eam ociosam est ponere q aliquando mouet de ocio ad actū. aut opz dicere q semper esset sicut dormiens: et q non esset optimū qa pbatum est q optimū est in actu et nō in habitu. Adhuc aūt si daremus q ageret formas et nō moueret oporteret dicere q aut ille forme quas ageret essent per se actu existētes: qd supra improbatū est. vbi ostēdimus q nihil sit nisi cōpositū: aut oporteret dicere q ageret cōposita ex mā et forma: et tunc oporteret dare q moueat materia: et etiam si mouet opz q aliquid moueat eā qd sit corpus motū: et illius motus corporis erit ante motū materie ad motum: et tunc redibit q ipsa pmo mouet celum. Qd eni quidam dicunt q causat angelos et postea orbes pbari per demōstrationē non pōt. Et iō hoc dicere est preter pbīaz dicere: et cōtra hoc nō disputamus nec disputare possumus: et iō rōnes tales topicas refutamus. Vñ suba separata non relata ad motum et mobile nulla esse pōt sm rōnē pbīcam nec motū aliquid est ante motū localiter. et ideo rō nihil dīc nisi q corpus motū primū imediatū sit pme substātie mouēti: et lz intelligentia sm q est intelligentia magis similis videat prime sube q corpus: tamē intelligētia pportionata secundo mobili nō tātum accedit ad primuz mouēs quātuz mobile primū qd pportionatuz est sube prime mouenti. et silr lz primū mouens sit vnū simplex: m illud qd est ab eo non est vnum simplex: sed est corpus cōpositum: qa si simplex eēt penitus: sic ipsum nō esset distinctū ab ipso. Sz bene ɔcedēdum est: q est vnum solū: et hoc est primuz actui pmo et puro: et hoc est corpus nō nisi in potētia ad vbi existens: et motor illius est suba prima sm Peripatheticos sicut dixim': et ideo etiā illud aial esse dixerunt: et bene pōt esse q errauerunt in hoc. tamē sic dicunt: et hoc quā diximus est rō ipsorū. Sub ipsa aūt substātia multas dicunt eē subas mouentes diuersas spheras ɔsequēter ordinatas: que oēs respiciunt ad primam substantiā: sicut serui ad dominū: et ideo omnes obtinent in cōmuni motum qui est pprius pme substantie qui est motus diurnus velocior et simplicior omnib' motibus celorū: de hoc tamē in sequētib' subtilr declabit. mō eni nō inqrim': nisi an plures sube sint sepate et mouentes: et qa plures cōstat eē sicut iā pbauim': querem' q arte et qua rōne possim' puenire ad nūer et ad ordinē eor.

Solutio.

Vide phia Aui rroiz. 21. meta. cō. 44.

Cap. 18m. Q necē ē planetar mot' a diuersis eē motorib': quor qlibz ē suba qdā sepata et imobilis motu quē mouet.

Tex. cō. 43.

Videmus autē etiā oculis corporalibus pter illam ferentiā cirtularem quā diximus motum siue ferētiam vniuersi que est simplex et vniformis: et dicimus eā moueri a prima substātia imobili alias multas ferentias siue motus circulares sempiternas: sicut sunt motus planetarum: qui sunt sempiterni circuli: corpus eni celeste sempiternū est et instabile q nunq quietem interponit in regiratione: sicut facit reflexus motus in recto: sicut ostēdimus in octauo physicor. Q enim planetar motus et circuli diuersi sint pbat ad visum: qa videmus q nō possunt in vna cōtinua superfitie esse mota: quor vnuz est tardius alio: eo q sicut in 6° physicor probatū est. tardum diuidit magnitudinē. Motus autē planetarum sunt in tarditate valde diuersi de causa aūt hui' tarditatis: siue hoc sit ideo qa motor velocioris nobilior sit q tardioris: siue ideo sit: qa tardior est maioris quātitatis circuli q velocior nō tractamus hoc: qa nō querimus hic causam: sed solum hoc q inferiores videmus velociores superioribus: et ideo in orbe vno reuolui oēs planete non possunt: sed in multis et in tot vel pluribus quot sunt ipsi planete qui reuoluūtur. Necessarium est autē quālibet harum ferentiarum: siue circulationū moueri a quadā substātia separata que sit imobilis sm se et sit sempiterna. Et hui' qdem necessitatis causa et ratio est: qr si astror ipsor natura sempiterna quedā natura est: oportet q et mouēs ea sit sempiternū: qa sempiterne nature sempiternus est motus: aut oporteret ponere q esset ociosa ex quo facta est ad motū: et salus ei' sit in motu sicut in sūba-

8. phi. t. c. 64. et infra.

6. phy. t. c. 19.

bitis ostēsuz est: hoc autē natura mouēs est prius moto: sicut omne mouēs prius est ꝙ id qđ mouetur ab ipso nō prius tempore sed prius est: sicut causa prior est causato: qa motor est causa motus ⁊ mobilis ꝙ mouet: cui⁹ duratiōe tēporis simul fit cū ipso. Hec autē in sequentibus ostēdetur. ¶ Eadem aūt necessitate pbatur: ꝙ motor ille qui est primo ꝙ mouet si id qđ mouetur est substātia qđ ⁊ ipse necessario est substātia: qa substātia non causat nisi a substātia: nec vnꝙ potest esse accidens principium substātie: sed ecōuerso substātia est principium accidētis sicut sepe in antehabitis pbatum est. ex quo igitur hoc sic necessarium est eē: tūc palam est: ꝙ tot necesse est eē substātias mouētes. ⁊ sm naturam sempiternas ⁊ imobiles sm se: ⁊ que sint sine dimensione: eo ꝙ nec sint corpora: nec virtutes in corpore quot sūt perpetua mota corpora ppter iā inductam cām. Hec enim demōstratio sumitur ab effectu primo essentiali ⁊ cōuertibili. ¶ Palā igitur est ex his que dicta sunt: qa sunt in quodā numero substantie separate plures ⁊ ꝙ harum quedaz est prima: ⁊ quedā sunt scđe: ⁊ q̄daz tertie. ⁊ sic sunt in diuersis ordinibus sicut ordinant sphere eorum que mouentur.

¶ Cap. 19m. Et est digressio declarās qualis sit natura substātiarū separatarū inferiorū que sunt post primā subam.

Hoc igit habito sic opz primo inquirere quales sm nām sint iste substātie: ⁊ qualiter se habeant ad primaz subam ⁊ adinuicem: querentes aūt quales sint sm nāz queremus an sint simplices aut cōposite: ⁊ an sint imobiles oīno: sicut prima substantia: ⁊ an sint diuisibiles per aliquem modū. Qꝫ enim sint intellectus qdam: siue intelligētie facile pbatur. qa principiorū mouētiuz in motu illo quo per se mouent ea que mouētur id qđ mouet rōne boni simpliciter est intellectus: sicut in antehabitis est ostēsuz. ¶ Cōstat autē oēs spheras a se moueri ⁊ moueri gratia boni. qđ simpliciter est bonū. ergo mouētia eas sunt intellectus: cuz aūt omnis intellectus sit actiuus vel speculatiuus: ⁊ speculatiuus nihil moueat: oportet istos intellectus eē actiuos: ⁊ hoc quidē est veruz: ad hoc autē cuz ois intellect⁹ actiuus totū illud moueat qđ ambit instrm motus eius: oportet ꝙ quilibet horū intellectuū totū illud moueat qđ ptinet sphera ipsius. ois autem sphera: siue sit superior: siue sit inferior cōtinet totam mām actiuorū ⁊ passiuorū. Ergo quilibet istorum intellectuum mouebit ⁊ aget vniuersaliter in tota natura generabiliū ⁊ corruptibiliuz: ⁊ hoc pcerto est necessariū ⁊ verum. ¶ Adhuc autē cum omnis intellectus agēs eius qđ agit phabeat formas: qa aliter ageret casu ⁊ nō attingeret finē: ideo opz ꝙ quilibet istorū intellectuū plenus sit formis eorum que agit: ⁊ hoc est qđ dicitur ꝙ intelligentia est plena formis. videt autē ex his forte alicui intelligētias compositas eē: qa forme nō insunt alicui nisi sit cōpositū. ¶ Adhuc autē ꝙ dicitur qđ ex intelligētijs quedam sunt que habēt formas magis vniuersales: ⁊ quedā sunt que habēt formas magis particulares: ⁊ taliū formarum habitus nō videt eē posse sine cōpositione. ¶ Sed ad hec ⁊ silia oia leue est soluere si supradicta oia in mente habeant bene. Diximus eniz ꝙ substantia separata que est causa rerū phabet res sicut pncipiū ⁊ causa: ⁊ tale principiū nō phabet formas rerum sm se distinctas: sed potius phabet eas virtute: qa quanto ipsum simplicius est ⁊ prius: tāto virtus ei⁹ ambit plura. sicut virtus luminis solis: ⁊ sicut virtus spūs que est in spermatib⁹ ⁊ seminibus: ⁊ illud pncipium non habet formam additā sibi sed ipsa essentia eius est forma oium illorum ⁊ illustratio pcedēs ab ipso in corpus motū facit motum diffūsum in corpore: ⁊ in illo incipit diuersificari virt⁹ eius sicut virtus luminis solis multiplicat in his quibus incidit. ⁊ lz ipsum lumē in sole vnū sit ⁊ indiuisibile in quolibet pūcto solis: tamen sm ꝙ magis distat ab ipso diuidit plus ⁊ plus: ⁊ ꝙ incidit vni qđ illuminat nō est idem etiaz cū eo ꝙ incidit alij qđ ēt illuminat: ⁊ sic est in virtute ⁊ lumine istorū intellectuum agentiuz. Ille enim sunt indiuisibiles in ipsis substātijs indiuisibilibus: sed virtus expansa in corpus motū in partib⁹ moti est diuersa: ⁊ magis diuersificat quādo per motū incidit materie generabiliū: ⁊ fit intātū diuersa ꝙ id qđ percipit vnū nō est idez qđ percipit reliquum. vnā pz ꝙ ex his formis nulla inducit compositio in motoribus separatis. ¶ Et ꝙ dicit vna vniusis ⁊ alia particularis: nō est ideo dictum ꝙ vsium ⁊ particulariū sint receptiui intellectus isti: sed potius dicit vniusis sicut virtus plus ambiens: sicut est virtus sphere superioris ad inferiorem: ⁊ dicit particularis sicut virtus sphere magis determinate ad mām. In talibus eni hūt se in similitudine quadaz formarū adinuicem sicut prima ⁊ secūda. Sicut eni videmus formam generis non coartatam nec determinatā: sed simplicem: ⁊ illā dicimus esse differētiaz primi generis ꝙ est generalissimū: ⁊ sub ipsa accipimus aliam differētiam: ⁊ in illa est virtus pme: ⁊ est magis coartata: ⁊ sub his accipim⁹ iterum tertiam in qua due sunt pcedentes iterū determinate: ⁊ ita accipim⁹ vsq ad vltimā: que nō pōt plus coartari: ita est de formis motorū ⁊ motuum. Oēs eniz mouēt ad eē: sed sicut ordinantur ad esse vita sensus ⁊ ratio ⁊ itellectuale morale: ita ordinātur forme ille: vn̄ q̄libet earū est simplex: sz qa scđa manat ex pma: ⁊ tertia manat ex pma ⁊ secūda ⁊ sic de alijs est descēdendo: ⁊ qa sic inferioris motoris lumen ⁊ forma determinat: dicit habere particulariores formas q̄ superiorū: ⁊ ex oibus his nulla iducitur cōpositio: sicut nec in formis vt dictū est. ¶ Sed ex alia quadam rōne multis videntur esse cōposite. dicunt eniz ꝙ ⁊ verū est: qa omne qđ est citra pmā subam est recipiens a substātia pma: recipiēs autem ⁊ receptū dicūt q̄dā cōpositionē. Et ad hoc obieret sic Pithagorici dicētes ꝙ post monadē est dias attribuentes monadē pme sube que vere est vna: in qua nullus est numerus: diadē autē scđe ⁊ deinde sube: ⁊ sic videt ois suba scđa esse cōposita: ⁊ ꝙ maxime ⁊ multos ⁊ magnos ad hoc induxit est hoc ꝙ ois suba scđa reflectitur super seipsam. ois autē intellectus reflexus sup seipsuz est cōpositus: qa aliud est in eo qđ reflectit: ⁊ aliud sup qđ reflectit: sunt ergo due nature: ⁊ sic est cōposita intelligētia vt videt: ⁊ hoc concedunt multi pter hoc solū ꝙ nō dicūt intelligētiam eē duas naturas: sed vnā duplicem sm duplex eē qđ hz: est enim intelligentia sicut dictū est ambiēs ⁊ mouēs corpus qđ est orbis celi: vnde sm ꝙ est intelligētia reflectitur super seipsam sz ꝙ mouet: sicut dico ꝙ ars sm ꝙ ars est reflectit super se sz ꝙ scilicet mouet instrm formalitas eni artis cōuertit ad instrumētū quando mouet ipm: ⁊ sm ꝙ mouet ipm sic pducit in mām ⁊ quodā tactu metaphorico tāgit eam. ¶ Et ideo ibi hz esse aliquātulum magis māle q̄ in seipsa: ⁊ est simile de lumine qđ est vna quedā essentia in se: ⁊ sm ꝙ tangit superficiem coloratā tamen habet duplex esse ⁊ formale ipsi⁹ cōuertitur super materiale ipsius. Et ideo illa obiectio nō pbat ex duplici essentia constare intelligentiam: sed habere duplex esse in essentia vna.

¶ Cap. 20m. Et est digressio declarans exitum intelligētiarum in esse a causa prima ⁊ exitum celorum in esse ab intelligentia ⁊ a prima causa.

Hec autē intelligentia scđa ⁊ deinceps ordinis se hz ad pmā cām: sicut causatū ad cām. lz eniz cause efficiētis nō sit nisi educere formam de mā in his que hūt mām: tñ in his que nullam hūt mām causalitas cause pme est subare secūdā ⁊ fundare: qa cū intelligētia sicut dicunt Peripathetici sit forma celi: ⁊ motor non educit de ipso vt de potētia: qa nō est gñabile celum: ⁊ q̄uis poneret esse generabile: nō tñ ex ipso educeret: qa nō est intelligētia forma ⁊ suba que sit in mā. sed potius corpus nō aptat ei nisi vt sic instrm motus: ⁊ nō aptatur ei tanq̄ necessariuz ad eē talis sube: qa intelligentia ad esse suū corpore nō indiget. ¶ Est igit intelligentia id qđ in eē fundat a luce prime cause: sicut lumina stellarū cōstituantur a lumine solis. hec autē lux prime cause aptat sibi celū scđm super qđ est irradiatio formarum eius ⁊ per ipm: ⁊ per se irradiat sup oē illud qđ cōtinet celū eius: ⁊ ideo lux pma influit super scđam: ⁊ illuminatio illa fundat eam in esse: qa illuminatio illa cū sit actiua ⁊ actiui intellectus vniusr est cā esse: ⁊ id qđ cōuenit secū in eē est causatū primū qđ ante fuit a cā pma hz ꝙ est mouens ⁊ formā actiuā iā inuenit mobili suo qđ mouet ab ipsa est celum sm ꝙ mouet intelligētia scđa. ¶ In oib⁹ eni his aduertēdū est ꝙ oēs Peripathetici cōuenerūt in hoc cū stoicis: ⁊ maxime cū Platonicis: ꝙ materia prima non exiuit in esse per cām aliquaz generantē vel mouētē: sed ꝙ sit perpetua. Peripa-

thetici

Nō hic ß sm pluratē intelligenciarum.

Nō qđo in intelligētijs vicimus q̄ da habere formas magis vl'esse q̄dā min⁹ vl'a.

videlicet aūt dicebāt ꝙ mouēs primū dupl'r ꝯsideraꝫ in se. vꝫ. ⁊ sic est lux ⁊ itellectus actiuus vel supra lucē ⁊ itellectū existens: ꝯsideraꝫ ēt vt causans: ⁊ ex pte illa metaphorice attingit māꝫ: ⁊ quodā mō incorporaꝫ sicut itellectus artificis in se lux est: ⁊ ex parte qua mouet icorporaꝫ forma ⁊ lux artis corporeis istrumētis. ❡Qd igit est a cā pma prout ipsa est lux imensa in se existēs ⁊ luces emittēs est itelligētia primi ordinis post eā: ꝙ aūt fit ab ipsa fm ꝙ est tangens māꝫ est celū primū: qd ipsa p suā formā agentē mouet: pmo eniꝫ ꝯsiderata est ipsa actus ⁊ scdo mō ꝯsiderata est potētia actiua mixta mãe: ⁊ sīr itelligētia primi ordinis sub cā pma hꝫ hãc duplicē ꝯsiderationē: ⁊ in se qdē pũt eꝫ lumen causatū a cā prima irradiat ab ea lumē itelligētie cui iungitur irradiatio cause prime: ⁊ ꝙ sic fic duplici irradiatiõe magis est determinatū ⁊ cõtractū: qꝫ ꝙ fit ab vno lumine simplici: vñ ꝙ sic fica duplici lumine est itelligētia scdi ordinis q̃ e scda est sub prima: ⁊ ex illa ex parte illa que ꝯtingit māꝫ iterum pcedit suū celū: q: ex parte illa est potētia sicut ante dictum est: ⁊ sic causant oēs itelligētias ⁊ oēs orbes. Hic ãt moduꝫ causandi pipathetici de nā accipiūt: q: sicut dicit in. 8. phy. in his que p se mouenꝫ id qd fit in mũdo maiori simile est ei qd fit in minori mũdo: hoc est in aiali pfecto qd moueꝫ p se motu locali: in aiali aūt illo videmus ꝙ virtus formatiua que est in semine ⁊ est similitudo aie ⁊ itellect' actiui inquãtū est ab aia patris ⁊ est seminis humori mixta inquãtū est mãlis: ⁊ ex ipsa inquãtū est qdeꝫ lux ⁊ sīlitudo aie patris fm oēs vires aie patris pcedit ⁊ educiꝫ aīa nati que est lux corporis. Inquãtū aūt est mãlis qd fit ab ipsa est corpus fꝫ diuersitatē organoꝝ: ⁊ si quis obijciat ꝙ in celo nõ pcediꝫ a potētia ad actū: eo ꝙ celū est ingenerabile dicūt pipathetici ꝙ nõ obstat hoc quin talis sit ordo causa adi. ❡Si enim demus ꝙ sol semp steterit ⁊ stabit in hemisperio: tñ p hoc nõ toleret quin sit sol cā diei: ⁊ sīlr vestigiū pedis semp causatuꝫ a pede quãuis positio pedis in puluere nõ pcedat vestigiū: ⁊ sic est in multis. vnde lꝫ status talis mũdi in intelligentijs ⁊ orbib' qualis nūc est fm oē tēpus fuerit sicut nūc: tñ p hoc nõ excludiꝫ causalitas quin vnū fm esse causeꝫ ab alio ⁊ semp iferius causaꝫ a suo superiori. ❡Adhuc autē si quis obijciat ꝙ prima cā que supra nomē est nõ reflectiꝫ supra se sicut dictū est in antehabitis: ⁊ ita videꝫ ꝙ nūqꝫ attingit māꝫ: q: si attingit videbiꝫ duplex eē hērē sicut hꝫt alie itelligētie: ⁊ hoc supra negatū est. Dicendū ꝙ hoc est veruꝫ fm Platonicos: ⁊ ēt fm illos q ponunt itelligētias alias eē substãtias q̃ aias celoꝝ. sed fm illos q dicūt easdē esse substãtias ⁊ aias celoꝝ ⁊ itelligētias nõ est ita: q: lux prime cause simplex est ⁊ pura: ⁊ iõ cū attingit māꝫ nõ recipit obumbrationē sed vincit eā: ⁊ vincēdo terminat ad eē istrumenti sui qd est celū primū. ❡Cū aūt irradiat ad cõstitutionem intelligētie primi ordinis hoc fit p actū qui est cõpositi: ⁊ est actus prime cause in orbe primo: ⁊ iõ fit ꝙ id qd fit p huius irradiationē est ordinis iferioris q̃ ipsa sit: sic in hoie act' ꝯ̄nationis est actus cõiuncti: ⁊ tñ id qd in genitura est sīlitudo aie ptingit in eē aie: ⁊ ꝙ in genitura est mixtū cū humore ⁊ infectū ei facit cõstitutionem mēbroꝝ: ⁊ iõ fit ꝙ filius frequēter dissimilis est patri ex parte corporis. ❡Iste igitur ē modus quo ⁊ intelligētie ⁊ orbes causantur a cā prima: ⁊ ex isto ordine pꝫ qualiter pma cā irradiat sup omne qd est: q: vniuersitatē mãe cõtinet suus orbis: ⁊ tñ lumē eius est illud cui cõiungitur radius itelligētie scdi orbis: ⁊ tñ ille iferior sic iungitur sibi ⁊ determinat ipsum: ⁊ iste sic duplicatus radius iungiꝫ inferiori: ⁊ iteꝝ magis determinaꝫ: ⁊ sic fit processus descēdendo vsqꝫ ad māꝫ generabiliū in qua p qualitates ⁊ formas mãles maximā recipit determinationē. talis igitur fm peripatheticos est exitus in esse itelligētiarū ⁊ orbium: ⁊ per hoc pꝫ quasi quelibet intelligentia indiuiduatur per suum orbem ⁊ non per aliud.

Ꝑ.ꝓ.n.c.17.

Hꝫ qdo iter nis pot imagi nari efficiētia ⁊ potius cāe ad causatū.

❡Cap. xi[m]. Ec est digressio declarans modum per quē vna intelligentia est ab alia.

[I]N hoc aūt ordine aduertēdū est ꝙ semp superior influit iferiori ⁊ id qd influit est suū lumē eēntiale: ⁊ est totū bonū ⁊ desideratū itelligētie iferioris: ⁊ tñ q: fons totius luminis ⁊ esse est prima cā: iõ illa est que amaꝫ pportionaliter a quolibet: ⁊ ipsa se imittit cuilibet quãtū quelibet pōt suscipere de ipsa. Et hui' cā est ꝙ oēs quotquot sūt optinēt motū quē ipsa mouet q est diurnus ita ꝙ ille mot' etiā est in spheris actiuoꝝ ⁊ passiuoꝝ in oibus eētis mobilibus. vñ etiā mare influit ⁊ effluit ad modū circuli quãtuꝫ pōt: terra aūt q: imobilis est moueri non pōt. Et ideo ipsa sola iter simplicia corpora i hoc ordine est mota nõ mouēs: ⁊ in hoc deficit virtus primi motus: de hoc aūt dixim' in. 8. phicoꝝ nostroꝝ. Et cū quelibet ab altera accipiat fm ordinē ita ꝙ inferior ab oibus superiorib' in acceptū nec est cõpositū neqꝫ est inducēs cõpositionē. ⁊ huius cā est quā diximus i antehabitis: q: vꝫ. qñ forma posterior fluit ex forma precedēti vna vel plurib' ille forme pcedētes nõ sunt in sequēti nisi fm modū virtutis ⁊ potētie: ⁊ eētia manet simplex sicut esse est in vita: ⁊ vita in sentire: ⁊ sentire in cõne: ⁊ huiusmodi: ⁊ sic virtus oium mēbroꝝ eꝫ in spermate qd erit de mēbris: ⁊ in sequēti qdē semp fit determinatio maior ⁊ minor. sed in nulla essentiaꝝ cõpositio q: aliter differentie oēs eēnt cõposite. ❡Adhuc aūt cū sic accipit inferior a superiori bonitatē: ⁊ lumē per hoc accedit ad ꝯformitatē superioris: ⁊ quãto plus conformaꝫ superiori tanto fit magis simplex ⁊ magis vna ⁊ indiuisibilis. Et ideo ois itelligentia diciꝫ eē substãtia que nõ diuidiꝫ. ❡Modus aūt istius acceptionis qua vna sic accipit ab alia ⁊ oēs accipiunt a prima per duo similia satis pulchre ab his q precesserūt nos phis est ostensum: ⁊ vnū qdem exemplū est in artificijs diuersis que accipiuntur sub vno sicut est frenefactiua ⁊ gladiatia ⁊ scutatia ⁊ equestris: ⁊ hui' sub militari que vtitur oibus his. Omnes eniꝫ ille in formis quas inducūt in māꝫ respiciunt ad militarē: ⁊ vna respicit ad aliā sicut frenifactrix ad equestrē ⁊ sic se habēt intelligētie mouētes ⁊ orbes adinuiceꝫ. Aliud aūt est simile in regimine ciuitatis in quo oēs qui in aristocratia sunt ⁊ qui in timocratia respiciūt ad regē. Similiter aūt faciunt ⁊ qui sunt in officijs ⁊ artiū cõmunicationib' ⁊ respiciunt ad se vna ad aliaꝫ sicut officioꝝ cõmunicatio ad timocratiam ⁊ timocratia ad aristocratiā ⁊ aristocratia ad regimen siue ad regē: ita ꝙ semp superior informat inferiorem: ⁊ iõ sic vt in tali ordine ille qui sublimissime sunt ⁊ liberaliores actū suū nõ habeat determinatū io aliqua mã sed est vniuersalis eoꝝ inuenta fm optimū felicitatis actuꝫ: sicut militaris se hꝫ ad inferiores. ⁊ regimen se hꝫ ad alias potestates. cū eniꝫ alie potestates determinate sint in quadam sollicitudinis parte sicut in materia determinanꝫ frenifatrix ⁊ gladiatrix: regimen cõsistit in speculatione ⁊ cõtinentia totius sicut militaris oibus vtitur. ⁊ nõ habet determinatam māꝫ aliquā. ❡Hoc aūt ideo non est dictū ꝙ aliqua sit influētia superioris super inferioreꝫ nisi per motū corporis aiati fm peripatheticos. Sed q: aiatū primū indeterminatas ⁊ vniuersalissimas influit ⁊ exequiꝫ formas: ⁊ ille determinantur ad māꝫ plus: ⁊ plus fm ꝙ magis ⁊ magis descendūt ad māꝫ hãc ⁊ illā. ❡Si aūt est aliqua alia irradiatio superioris sup iferiora sicut dixit Plo: ⁊ sicut dicunt theologi illa p rõnē inuestigati nõ pōt: sed opꝫ ꝙ ad illā inuestigādā ponanꝫ alia pncipia ex reuelatõe spūs ⁊ fide religionis: ⁊ de hac nõ est loquēdū in phia peripatheticoꝝ: q: cum eis ista scia nõ cõicat in principijs: quãuis aūt talis irradiatio fiat p actū cõiuncti: tñ q: actus ille est itelligētie ⁊ primi motoris vt mouētis: iõ semp cõtingit ad formam mouētis sicut sepe diximus quantū possibile est recipe formā mouētis illi qd moueꝫ. ❡Ex his aūt iam pꝫ ꝙ id qd est indiuisibile ⁊ simplex in cā prima in itelligentia ptensum ⁊ extēsum sit in quãtitate orbis q est instrumētū motus in partes ips' ascendētes ⁊ descēdentes in mota: ⁊ ideo diuisibiliter effunditur in inferiora: ⁊ id qd de ipso accipit vnū nõ est id qd de ipso accipit alteꝝ: ⁊ hec est vera cā quare oportuit pduci orbes qui eēnt instrumēta motuū superioꝝ: ⁊ vt vndiqꝫ māꝫ equaliter respicerēt oportuit fieri spherica. ❡Ex his etiaꝫ scitur cā dicti Platonis ꝙ deus deoꝝ dixit superiorib' celestibus dijs: ꝙ ipse esset qui sementē generationis faceret ⁊ ipsis traderet sementē illum ad exequēdum. Et ex his iterum pꝫ ꝙ sicut motores simplices ⁊ compositi se habent ad māꝫ ⁊ adinuicem: sic se hꝫ ista sapientia ad alias sciētias: ⁊ ecõuerso alie scientie ad ipsam: ⁊ ideo ipsa vniuersalis est ⁊ indeterminata quo ad subm de quo est: q: non est de ente particulari determinato. ⁊ iõ magis libera ⁊ magis diuina:

Exēpla accōmodata satis in re difficili.

Qualr supna lis irradiatio superioris in inferiora p rõneꝫ nālē nõ sit ꝑscrutabilis.

Vide pro his Auerroem hic cō. 44.

& alie oēs pticulares sciē respiciūt ad ipsaz sicut in pmo hui⁹ sapie li. ostēsum est: & qr hūana negocia magis sūt circa pticularia: iō vtiliores qdē sunt nōnulle pticulariuz sciaꝝ & artium. nobilior aūt & diuinior nulla est penitus: sed nūc de numero motorū & orbium tempus est vt inquiramus.

Cap. 22ᵐ. Qualiter ex motibus spheraruz colligitur motorum numerus fm Eudocium.

Tex. cō. 44.

Numerū aūt & pluralitatē ferētiaꝝ siue circulationū ex qbus cognoscitᷓ motoꝝ numerus opz cognoscere ex illa phia de nūero mathematicarū sciaꝝ: que maxime est ppria taliū motū inuestigationi: hec aūt est astrologia que tales motus ex trib⁹ inuestigat ex visu. s. & rōne & instrumētis. Ad visum aūt deprehēdit motus diurnus qn̄ stelle ab oriente emergētes paulatim ascendere videntᷓ ad mediū celi: & deinde paulatiz descēdētes videntᷓ donec occidūt in occidēte: rōne aūt deprehēdunt multi mot⁹ ad quoꝝ experientiā nō sufficit vita hoīs. sicut est mot⁹ augiū & imaginū stellaꝝ que dnr fixe: illaꝝ. n. mot⁹ est cōpletus in triginta sex milib⁹ annis: & hoc nō scitᷓ nisi p rōnē: qr si aux & imago stellaꝝ mouetᷓ in. 100. annis gradu vno: tūc infra vnū annuz mouetᷓ ad minus vno minuto. & hoc possumus explri. & qr eq̄lis est motus rōcinamur q in partib⁹ tpis equalib⁹ eq̄les pficiet pfectiōes. & tūc inueniemus q in centū annis pficiet gradū: & qr sūt de toto circulo trecēti & sexagita gradus rōcinabimur q in 36. milib⁹ annoꝝ pficiet totū circulū. Per instra aūt pcludit multos motus astronomus vt sunt instra diuersa de qb⁹ hic agere nō est cōueniens sicut est armilla: & instrm eq̄noctij & instrm latitudinis stellaꝝ: & astrolabiuz & hmōi: de oīb⁹ āt his intēdit astrologia: illa nāqz est de suba sensibili icorruptibili sicut de celo & motib⁹ ei⁹. de his. n. facit theoricā speculationē: alie vo mathematice de nulla sūt suba sicut arithmetica q̄ est circa nūeros & geometria q̄ est de q̄titate imobili & musica q̄ est circa numeros armōicos in cantu modulato. Quia igitᷓ astrologia sola psiderat motus orbiū celestiū sumamus ex ipsa quecūqz in ea sapiētius dicta eē videntᷓ: qr aut sciemus numeꝝ motuū. & ex his numerū motoꝝ pcludemus: aut ad minus artē inueniēdi motores fm numeꝝ indeterminatū sciemus qr nūecus eoꝝ erit fm numeꝝ motuū: aliter. n. p rōnem numeꝝ eoꝝ inuestigare nō possumus. Qz aūt plures sint ferētie siue circulationes delatoꝝ in circulū astroꝝ manifestū est et paꝝ psiderātib⁹ in astris: qr sicut diximus et visu cōprehēdūntᷓ mot⁹ astroꝝ & fm ordinē & ꝯ ordinē signoꝝ moueri. vnūqdqz eniz astroꝝ errantiū fertᷓ & ferri videtᷓ plurib⁹ q̄ vno: qr ad visuz videtᷓ: & fm ordinē signoꝝ & ꝯ ordinē signoꝝ moueri. sz quot numero sint he ferētie siue circulationes nos dicim⁹ hic nūc grā nō inuestigātes veritatē de his fm nostrā sniaz: sed recitando ea q̄ dicūt qdā pbabiliores mathematicoꝝ: dicim⁹ aūt hoc iō vt pluralitas aliq̄ motuū & orbiū celestiū suscipiatur mēte: & quecūqz suscipitᷓ fm illā erit et nūerus subaꝝ mouentiuz separataꝝ. Qd aūt de his veꝝ sit: opz q relinquatᷓ illis q querūt mot⁹ & orbes istos fm ppria sue facultatis pricipia: & opz q ab iterrogātib⁹ ista p modū quo nos hec ista querimus relinqnantᷓ illa psuasis in eis si qd videtᷓ alioꝝ motuū eē in supiorib⁹: pter eos q mō dicentᷓ a nobis & dicti sūt ab auctorib⁹ astrologie & illis q tractāt talia: & opz nos amare vtrosqz: & illos qdē q fundamēta prima posuerūt: & eos qui addiderūt sed opz nos psuaderi a certiorib⁹: nos. n. fm cōuenietiā istius sapie nō possumus tm̄ descēdere vt de ente pticulari disputemus. Sed hoc qd psuasum est ibi accipimus: & ex illo syllogizabimus id qd itendimus de numero motoꝝ: pbabilioꝝ aūt vnus & prior q fundamēta dedit in astrologia apud antiq̄s chaldeos Eudoxus extitit: & ille quēdam numeꝝ motuū in astroꝝ spheris dedit. hic. n. sicut ois astronomus solē & lunā que sūt duo māifestiora luminaria isperit p obseruātias istrumētoꝝ: & vtriusqz ferētiā siue circulationē posuit esse in trib⁹ spheris: eo q ipse supposuit astrū nō pprio motu ferri sed motu circuli siue orbis alicuius: vidit aūt solē & lunā ferri ab oriente in occidētē: & ideo dedit eis sphærā aplanoꝝ. hoc est eā q̄ sine errore est que ferret solē & lunā ab oriente in occidēs motu diurno: vidit etiā q mouentᷓ luminaria hec fm ordinē signoꝝ in zodiaco ab occidente in orientē p mediū latitudinis zodiaci. Et ideo dedit eis orbē aliuz deferentē ea in motu isto. vidit et tertiū in illis motū latitudinis: & in luna qdē vidit motū latitudinis nō tm̄ respectu eq̄noctialis sz et respectu zodiaci. Et putabat similr q in sole eēt vtraqz latitudo qua declinat ad meridiē & ad aquilonē: & ad istuz motum dedit eis tertias duas spheras: & sic soli & lune simul dedit sex spheras deferentes. Spherā aūt deferētē dico que defert astrū p motū suū cōtinuū resoluēs āt sphera vocatᷓ: que reuoluit astrū retrorsuz ad reuertēdū ad locū zodiaci vnde motū est pri⁹: orbem aūt nullū reuoluētē posuit iste soli & lune eo q cōsensit cū antiquis q reuolutio nō fieret orbe reuoluēte siue regirāte. Sed tāpm supioris orbis qui retrahit vt direcuit aliqū planetā retrorsum ad locū vn̄ ante mot⁹ fuit: dicebat tm̄ iste q orbis latitudinis fm quē luna fertᷓ maiorē hz inclinationē ad meridiē & ad aquilonē q̄ fm quā fertᷓ sol.

Tex. cō. 45.

Sic ergo colligitᷓ q Eudoxus sex spheras dedit soli & lune deferētes alioꝝ aūt errātiū astroꝝ motū posuit sicut q vniuscuiusqz motus eēnt in q̄tuor spheris. Et primā qdē & scdaz qr dant pp motus duos aplanes & planes dixit eādē siue similitem soli & lune. Dixit. n. q sphera que est aplanoꝝ in motu diurno fert oēs spheras: & oēs stellas: & silr dixit q illa q̄ est ordinata sub ista sphera q̄ est planes: & hz nālē motū zodiaci: sed ordinē signoꝝ dixit & oīuz eē eo q oēs planetas viderat ab occidēte i orientē nāli & pprio motu moueri. Tertie vo sphere q̄ reuoluit in latitudinē respectu eq̄noctialis & zodiaci accepte dixit similr polos esse in medio zodioꝝ zodiaci eo q in reuolutiōe illa maiorē circulū putabat esse zodiacū: & putabat q tātū declinarēt a zodiaco versus aquilonem quātū declināt ab eo versus austrū. Et ideo zodiacus maior circulus est quē abscidit mot⁹ latitudinis planetaꝝ: & iō necesse est q poli eius sint in polis zodiaci: & hoc est esse polos in medio zodioꝝ. Quarte aūt ferentie siue circulationis posuit orbez icliuatoꝝ ad mediū suū hoc est zodiaci: qr erratō aliqū apparent in zodiaco nullā hntes latitudinē ab ipso & mouentᷓ sub signis: ita q eclipsant solez & eclipsantᷓ ab ipso necesse fuit q hērēt orbē ibi se deferentē. Dixit g̃ iste q tertij mot⁹ sphere i oīb⁹ plāetis hnt eosdē polos preterq̄ in venere & mercurio. Circuli. n. siue sphere latitudinis veneris & mercurij dixit hēre polos pprios a polis alioꝝ differētes. Et forte iō dixit hoc: qr vidit q isti duo alias hnt latitudies q̄ā alij planete. vn⁹ qdē in austro: alter āt in meridie. Hoc aūt est obseruādū q iste soli latitudinē posuit duplicē. vnā qdem respectu eq̄noctialis: & hoc cōcedūt oēs astronomi. Alterā aūt respectu zodiaci & hāc latitudinē nō ponit Ptolomeus. Qd aūt in oīb⁹ his fm nostrā in qua sumus itentionez accipitᷓ: hoc est q iste spheras posuit. 26. Soli qdem & lune sex. 20. aūt alijs qnque planetis: sz si veꝝ est qd dicit erit numerus separataꝝ substantiaꝝ. 26.

Cap. 23ᵐ. De numero spherarum fm Calippum.

Tex. cō. 47.

Calippus aūt in pōne qdem spheraꝝ quātū ad ordinez spheraꝝ eādē posuit cū Eudoxo: sz in numero discordauerit ordinez. n. abscidentiū & augiū eādez posuit cū Eudoxo: & dnr auges sūme eleuatiōes & abscides isime depressiōes vniuscuiusqz plāete. Et ex hoc videtᷓ q eccētricos posuit deferentes circulos iste Calippus: qr pcētrici circuli nō hnt auges & abscides sed vbiqz est in eq̄li eleuatiōe & depressione astrū qd mouetᷓ in eis. Pluralitatē vo iouis qdez & saturni & alioꝝ triuz planetaꝝ pter luminaria dedit eādem cū Eudoxo: ita q dixit q multos haberēt circulos deferentes: & cōcessit q qlibet haberet q̄tuor sicut dixit Eudoxus: sed tm̄ nō stetit nec fuit cōtentus in hoc: sed tm̄ diceret q illis de causis qlibet haberet q̄tuor deferentes quas dixit Eudoxus. addidit cuilibet vnū deferentez pp̄ter spetialē motū: cuius astrologiā Eudoxus nō cōpleuit: & sic eandem dedit cū Eudoxo pluralitatem deferētiū circuloꝝ: sed addidit cuilibet vnū: & pōt esse q illū quintū addidit pp̄ter eleuationez planete & depressionez quā fieri videbat de qua Eudoxus nihil dixerat. nō tm̄ aūt posuit iste spheras deferentes sicut Eudoxus: sed etiā posuit reuoluētes: & dicuntᷓ reuoluentes q̄ planetā reuoluūt retrorsum cōtra ordinez signoꝝ ad locū vn̄ recessit p motū deferentes aūt que planetā diutius tenēt in vno loco circuli signoꝝ q̄ in alio. Cum āt Eudoxus spheras tres deferētes dedisset soli: & tres lu-

ne iste duas reuolutiões existimabat addēdas eē soli ꝛ duas reuolutiões dixit addēdas lune: ꝛ hoc dixit eē necium si ea apparētia q̄ est in luminarib⁹ debeat se reddere ꝑ cām imaginatiuā: vidit .n. solē q̄rtas eq̄les circuli signoꝝ in tpib⁹ inequalib⁹ ptrāsire: ꝛ q2 in q̄dā q̄rta mouet̄ uiutius: ꝛ in q̄dā breuius dedit soli duas reuolutiões q̄ pcedere facerēt solē aliq̄n citius: aliq̄n tardius q̄ȝ mouet̄ in deferēte: in deferēte .n. mouet̄ equalr: vn̄ cū eq̄litas illa nō semp maneat dicebat iste ꝙ inequalitas motus nō poterat cāri nisi ex motu cōposito diuersaꝝ spheraꝝ in opp̄m mouētiū. Sphere aūt in opp̄m mouētes: si sūt sup eosdē polos destruūt seipsas: ꝛ iō nō posuit dicere ꝙ eēnt sphere deferētes in opp̄m: q2 cū aliq̄ triū quas ponit Eudoxus oporteret eas eē sup eosdē polos pcederet rū planeta manēs vel retrocedēs sub eisdē signis: ꝛ sup eundē arcū videt̄ retrocedere sub qb⁹ signis ꝛ sup quē ac̄ū visus est pcedere. ¶ Vidēs g̃ ꝙ nō potuit istā retrocessionis vel retardationis astrologiā cōplere ex deferentibus addidit soli duas reuolutiões: vnā q̄dē q faceret velocitatē in q̄rta q̄dā: ꝛ aliā q faceret tarditatē in q̄dā q̄rta alia. Vidit et ꝙ luna diutius morat̄ in mansione vnā ꝛ velocius ptransit mānonē aliā: ꝛ in q̄dā mouet̄ motu eq̄li medio. Et his duabus de causis lune dedit et duos reuolutiões: reliqs vō planetis a luminarib⁹ singulis addidit vnā spherā deferētem sicut dictū est pp depressionē ad absidē ꝛ eleuationē ad augem vt dictū est. Sed dicebat iterū Calippus ꝙ si cōposite sūt sphere redditure oia q̄ apparēt in ipsis necesse est ꝙ cuiuslibet quīqȝ erratiū sydeꝝ sint alie sphere diuerse que sūt vna minus pro q̄libet quā sint deferētes: ꝛ sic cū deferentes sint quinque pro q̄libet erratiū: opȝ istas eē q̄tuor pro q̄libet. ꝛ illas spheras dixit eē reuolutiões eo ꝙ sūt reuertētes retrorsum: ꝛ ad idē dirigētes potētiā astri: vn̄ pcessit sm ordinē signoꝝ: ꝛ prima q̄dē haꝝ spheraꝝ semp est iferius astri iclinati sm circulū obliquū in quo iclinate mouētur a circulo eqnoctiali. ¶ Ille .n. circulus in quo sm latitudinē mouet̄ planete dicit̄ iclinat⁹: eo ꝙ iclinat̄ in austrū ꝛ aqlonē a duobus circulis in qb⁹ aliq̄n apparēt planete quoꝝ vnus eē eqnoctialis: ꝛ alter est zodiacus. ꝛ q2 inequalr mouent̄ in latitudine illa: iō dedit eis spherā reuolutiē. alias aūt tres dedit pp tria q̄ apparēt in eis quoꝝ vnū eē retrogradatio sm statio: ꝛ tertiū cursus directio: sic .n. tot spheris positis solū exigit plāetaꝝ ferētiū fine circulationē oia facere q̄ apparēt in ipsis. Qui aergo sȝ dicta Calippi sphere in qb⁹ ea astra ferunt̄ alie q̄dē sūt octo sicut celi septē planetaꝝ ꝛ sphera stellaꝝ fixaꝝ qua oēs sūt sphere deferētes. Alie āt deferētes .5. planetaꝝ pter luminaria attribute sunt .25. Haꝝ aūt deferentiū spheraꝝ eas q̄ sunt deferētes stellas nō opȝ querti retrorsum vel extra viā deferētiū in qb⁹ spheris deferētib⁹ fertur astrū qđ ordinatū est in ipsis i fine. ita ꝙ finis astri sphera est q i sua supficie mouet̄. Posterioꝝ vō astroꝝ q̄ melius vident̄ reuolui q̄ sunt iuppiter mars venus ꝛ mercuri⁹ sūt q̄tuor reuolutiões circuli: ꝛ in sūma q̄tuor astroꝝ sunt .16 reuolutiões circuli: ꝛ in sūma saturni sunt q̄tuor ȝ nō ita expresse videant̄: sicut alioꝝ q̄tuor planetaꝝ. Sic g̃ p oēs planetas numerus spheraꝝ ꝛ deferētiū ꝛ reuolutiū est .55. q̄nque .n. planetaꝝ sūt .25. deferētes ꝛ .20. reuolutiões qb⁹ ad̄dant̄ sex differētes luminariū ꝛ q̄tuor reuoluentes fiunt .55. Si aūt qs abstulerit ab hoc nūero .8. spheras q̄ addunt̄ circulis eoꝝ ꝛ dixerit luminaria spheras simplices hēre: tunc remanebūt sphere .47. Sm igit̄ Calippū tāta sit pluralitas spheraꝝ. ¶ Et iō sm illius dicta rōnabile est ꝙ ēt suscipiat̄ ꝙ principia mouētia ꝛ sube imobiles q̄ mouent istas spheras sint sm eūdē numeꝝ. tot quot sūt sphere. hoc aūt est rōnabile nō necīuȝ: q2 necium nō pōt hoc inuestigari sed opȝ vt relinquat̄ illis qui fortiores sunt in ista inuestigatione q̄ propria celi principia cōsiderant: ꝙ non competit illi sapientie que non de ente particulari.

¶ Cap̄ 24m. Et est digressio declarans opiniones modernorum de numero orbium ꝛ motuum celorum.

Opinio chaldeorum.

Opiniones aūt modernoꝝ astrologorum dimittunt̄ ab antiqs in vno. ¶ Antiq .n. chaldei q semp de astris plixores erāt tres dederūt vias ad inestigationē accīntiū q̄ apparēt in motib⁹ astroꝝ: ꝛ vna q̄dē via antiq̄ssima fuit ꝙ orbes nō eēnt nisi octo ꝛ oēs haberēt eundē motū ab oriente in occidentē: sed planete ꝛ stelle nūll motu nō motu orbis mouerent̄ ecōuerso ab occidēte in oriētem. ꝛ dederūt exēplū de hoc sicut si rota voluat̄: ꝛ ȝ motū rote nitat̄ formica in opp̄m mot⁹ rote: ꝛ hij dicebāt ꝙ planete mouent̄ in latitudine pp suoꝝ circuloꝝ declinationē: ꝛ q̄dā eoꝝ eleuātur ꝛ deprimunt̄ ꝛ retrogradant̄ ꝛ dirigunt̄ ex motu pprio sm solstitudinē sui circuli: q2 celū cuiuslibet eoꝝ ponūt eē spissum: motū aūt planete motū dicūt eē sapientis ꝛ descendit ꝛ ascēdit sm ꝙ cōperit māe quā mouet: ꝛ hec opio a modernis dimissa est. ¶ Alia opio ē quā fere oēs sequunt̄ modernī q̄ est Ptolomei q cōpleuit eā p demōstrōnes eq̄tionū. ꝛ q̄dā addiderūt ei valde paruū: ꝛ hoc additū nō est nisi is motu octaui celi: ꝙ dicit̄ eē stellaꝝ fixarū. ¶ Ista aūt opinio ponit ecētricos ꝛ epiciclos ꝛ cētra diuersa: ꝛ in sūma collig̃t̄ in .1. motib⁹ quoꝝ tres sūt octaue sphere. vn⁹ q̄dē q est diurnus ꝛ scđs q est imaginū ꝛ stellaꝝ mot⁹ ab occidēte in oriētē in cētū annis gradu vno: ꝛ terti⁹ quē inuenit Thebit q dī motus accessionis ꝛ recessionis capitis arietis ꝛ libre sup diametrū .8. graduū fere q est de aqlone in austrū ꝛ ecōuerso. Soli aūt dant mot⁹ duos ꝛ lune .5. ꝛ mercurio .7. ꝛ cuilibet alioꝝ planetaꝝ .8 q oēs simul faciūt .1. ꝛ hoꝝ motuū astrologia est cōpleta. ¶ Tertia aūt opio est ab antiqs deriuata: sȝ nup p Alpetragiū quēdā arabē hispanū renouata. Dicentes spheras dicit moueri ab oriēte in occidētē ꝛ ꝙ oēs mouent̄ motore vno sicut hūt motū vnū: sed q2 virt⁹ illius motoris fortior est in celo imediato sibi q̄ in eo ꝙ cōiungit̄ ei p mediū: iō motū circuli pficit in primo celo in spatio viginti quatuor horaꝝ: in scđo aūt celo qđ est saturni nō pficit totā circulationē sed remāet aliquātulū ꝛ ille remanentie quotidiane simul collecte diminuūt vnā circulationē i spatio .30. annoꝝ. Et ideo videt̄ saturnus moueri ȝ firmamentū sm ordinē signoꝝ ꝛ in .30. annis cōplere circulū. In celo aūt Iouis iteꝝ plus diminuit̄ virtus motoris. ꝛ iō excrescūt more us ad circulationē in .12. annis: ꝛ in celo martis iteꝝ minore existe virtute motoris pficit̄ mora in circulū in duob⁹ annis ꝛ dimidio. In sole aūt perficitur in vno anno ꝛ sic de alijs est vsqȝ ad celū lune qđ est vltimū: ꝛ intm deficit in illo virtus ꝙ tāto spatio minuit̄ ꝙ infra mēsem pficit̄ circulus: q2 aūt planete videatur declinare in latitudines diuersas ꝛ exaltari ꝛ deprimi ꝛ stare ꝛ retrocedere ꝛ dirigi in cursu ꝛ eclipsare se in vna hora ꝛ nō alia: iō dixit iste oia hec accidere ex diuersitate pōnis poloꝝ hoꝝ orbiū: ꝛ ex motib⁹ poloꝝ eoꝝ: eo̅ ꝙ sidē quos dicit moueri circa polū mūdi ꝛ ascēdere ꝛ descēdere circa eū ꝛ hmōi imaginatiōis figura q̄dē descripta est: sȝ astrologia p obseruationē q̄litatū motuū nō est cōpleta. Ex oib⁹ aūt his ē accipe ꝙ ēt solū ptinet ad ꝑpositū ꝙ sm antiquos vnus est motor orbiū. Et q2 stelle ꝑprio motu moueri ponunt̄ ab illa opione tot sunt motores stellaꝝ quot sūt stelle. Et i hac opione cōsētire videt̄ Isaac ꝛ Rabi Moyses egyptius ꝛ alij cōples. Scđm aūt viā Ptolomei in qua ponit̄ ꝙ stella mouet̄ motu orbis sui oporteret ponere .1. eē motores sm numeꝝ .1. motuū q inueniunt̄ i celis sȝ obseruatiōes astroꝝ: q̄ a p visuȝ ꝛ instrā ꝛ rōnē deprehēderūt. Sm aūt opionē tertiā nouē sunt celi q2 vnuȝ qđ est simplicis motus ponit̄ eē primū ꝛ octaua sphera ponit̄ eē 2m celuȝ: ꝛ hoc oino mouent̄ aut in se aut in polis suis: ꝛ iō opȝ ponere .9. circulos ꝛ totidē motores. vnū q̄dē primū ꝛ octo sub ipso qui polos mouēt iferioꝝ spheraꝝ. talis igitur ꝛ tantus erit numerus substantiaꝝ separatorum ꝛ imobilium.

¶ Cap̄. 25m. Et est digressio declarans numeꝝ motorum ex ꝑprijs prime phie ꝛ per rationem.

Ea aūt q̄ magis certa sūt ꝛ ex his ꝑprijs istius prime phie dicta sūt quoꝝ mētionē aliquā i primo ꝛ quinto libro sapie libro fecim⁹: q̄tuor .n. dīe eē sub aꝝ inueniunt̄. est .n. eētiaꝝ eē simplicissimā sicut ostēdem⁹ in sequētib⁹ huius libri. Hec aūt eē tres accipit determinatiōes ꝛ vna q̄dē est p māam. Scđa aūt est p q̄litatis figuram. Tertia aūt per primaꝝ q̄litatū agētiū ꝛ patientiū cōmixtionē ꝛ cōplexionē. His aūt necesse est rñdere in causis ꝛ pncipijs nāe quādaȝ actiam. ¶ Cū igitur primus motor sit eētia simplex ꝛ motus suus sit cōtinuus ꝛ vnus ꝛ equalis: opȝ necessario ꝙ ipe p suā subȝ ꝛ motū faciat eē in oibus: ꝛ hic motus est aplanes ꝛ cā motus diurni in oib⁹ spheris: ꝛ sic ab vno simplici

primo mobili est motus vnus simplex: dũs aũt est vt in scdo mobili: duo sunt mot⁹: ꝛ iõ sphera stellata fm mobile esse nõ põt sicut alibi diximus: sic̃ ãt ꝛ cõpositio eẽ cũ mãnõ fit nisi vnũ pncipioꝝ cõponẽtiũ moueat ad alteꝝ. ¶ Cũ igit mot⁹ prim⁹ motus q causa eẽ sit motus ab oriẽte in occidẽteꝫ: oporrebit fm motũ eẽ ab occidẽte in oriẽte ꝯ primũ motũ: qꝛ iste motus est cõpõnis prime: ꝛ p huc modũ vnũ pncipioꝝ cõponentiũ obuiabit alteri: ꝛ hic mot⁹ est scdi mobilis: ꝛ hec duo sunt celi occulti: quoꝝ vnũ hꝫ motũ diurnuꝫ pp eẽ: alteꝝ aũt motũ planeꝫ pp cõpõneꝫ causat in oibus ꝯsequit. aũt hoc eius ꝙ cõpositũ est determinatio p quãtitatẽ ꝛ figurã ꝛ hic effect⁹ ẽt fm oẽs astronomos est celi stellati. ꝑpter qd ẽt illi celo multe imagies ꝯstellationũ attribuunt ꝛ hoc est tertiũ celũ ctes hñs mot⁹: sicut in aꝑhabitis determinatũ est ꝛ huiusꝫ mot⁹ ꝛ mobilia sunt ordinata semꝑ vno mõ crescẽtia fm recessuꝫ a primo simplici. Omne aũt qd determinatũ ẽ mixtõe ꝛ cõplexiõe ꝑmaꝫ ꝗlitatũ ẽ attributũ septẽ spheris. 7. plãetaꝝ: ꝛ ille nõ adeo ordinate abundãt in motibus sicut mobilia superiora: sed põne ꝛ impõne in motibus disponunt fm ꝙ mixtionẽ perficere pñt. ¶ In mixtione aũt nõ est nisi frigidũ cũ sicco ꝛ frigidũ cũ humido ꝛ calidũ cum sicco ꝛ calidũ cũ hũido: est aũt frigidũ cũ sicco ꝛ neutra illarũ qualitatũ est vite. sed vtraqꝫ mortificatiua. sed tñ in mixtura operat potẽtiã bene tenẽdi sed male recipiẽdi. ꝛ tñ potentia male recipiẽdi ĩpediat mixturã oportuit spheraꝫ per motũ suũ hos operãtẽ lõgissime poni a loco mixtionis: ꝛ tñ oportuit ipsam eẽ ꝑpter potẽtiã bene tenẽdi: ꝛ qꝛ hoc hꝫ pficere sphera saturni: iõ elõgata est maxime a loco mixtionis ꝛ suprema facta est: ꝛ tardissimi mot⁹. qꝛ aliter mixtura cito solueret. Frigidũ aũt cũ humido est duplr: est. n. humiduꝫ simplex ꝙ est elemẽtale ꝛ est humidũ cõplexionale ꝙ est subiectũ vite. ꝛ illud qdẽ qd est simplex opꝫ hẽre fortẽ motũ: vt miscibilib⁹ ingerat: ꝛ iõ ꝑpter illud est sphera lune vicinissima loco mixtiõis. vt fortius moueat: ꝑpter qd ẽt fluxus ꝛ refluxus maris sequt motũ lune: humidũ aũt cõplexionale hꝫ mouere sphera veneris: ꝛ iõ soli ꝯiuncta est qui est dator vite. calidũ aũt cũ humido est ꝛ calidũ cũ sicco: humidũ aũt cũ calido esse non põt nisi sit humidũ spirituale: ex quo fiunt spũs qui sunt vectores virtutũ vite: ꝛ ideo nõ põt esse excellẽs calidũ: qꝛ hoc nõ est nisi cũ sicco. ꝛ ideo calidũ est tñ humido cõplexionale calidũ ꝛ spũale humidũ: ꝛ hoc mouet sphera iouis: ꝑpter qd altius post saturnũ locata est: qꝛ ex tẽperamẽto sui nõ posset mouere mãm mixtionis: sꝫ mouere tam ꝛ mixte se ĩfluere põt. Calidũ aũt cũ sicco duplr est: aut enim est motiuũ totius mãe: aut digestiuũ ꝛ maturatiuum materie iaꝫ mote: ꝛ illud qdẽ qd est motiuũ totius mãe est feruẽs ꝛ furẽs calidum: ꝙ mouet sphera martis: ꝑpter qd elõgata est moderate vt attingere possit ꝛ nõ incendat ꝛ hꝫ locũ tertiũ: siccũ aũt cũ calido digestiuo ꝛ maturatiuo seminum ꝛ cõceptuũ est sphera solis mouẽs: ꝑpter qd in medio planetaꝝ est posita sicut eoꝝ ꝛ sibi attribuit dare vitã. Cum aũt isti sex planete sic mouere habeant principia mixtionis vn⁹ solus est q cõmiscibilẽ ꝛ applicabilẽ hꝫ virtutẽ q est mercurius: ꝛ iõ hꝫ motus ĩuolutos multos: ꝛ ponit inter duos planetas qui mouere hñt frigidũ ꝛ humidũ: ꝙ maxime est cõmiscibile ꝛ isti sunt luna ꝛ venus. Scdm aũt istam rationem. 10. erunt ordines subaꝝ mouẽtiũ. ¶ Est aũt attendendũ ꝙ nõ puto vnqꝫ fuisse cõprehẽsos ab aliquo mortalium oẽs mot⁹ celoꝝ: ꝛ iõ ẽt de substãtijs imobilib⁹ ꝛ precipue de numero eaꝝ incertũ est: sed id qd rationabili⁹ dici poterit vt videt iam a nobis dictũ est: qꝛ hoc certũ est spheras esse causas esse ꝛ vite ꝛ differẽtias spheraꝝ esse causas differentiaꝝ que sunt in esse ꝛ vita: ꝛ ideo videtur talis esse numerus earum qualis nunc dictus est.

Calidũ cũ sicco duplr ẽ.

¶ Cap. 26m. Et est di. de. dubitatiões q̃ oriunt circa pdicta.

Ritur autẽ hic qd grauis quãlꝫ in scdo celi ꝛ mundi tetigerimus: nĩ ẽt hoc soluẽda videtur eẽ. est aũt hec Quare primi duo celi nullã penitus hñt stellam. Tertiũ aũt hꝫ multas valde ꝛ septẽ alij celi qlibet hꝫ vnã tñ. ¶ Et cã hui⁹ ẽ ꝑculdubio: qꝛ sphera que vniformitatis est cã nõ põt esse uniformis in hñdo stellas vel stellã. est aũt eẽ in se vniforme qd est effect⁹ ꝑme sphere. ¶ Similr aũt cõpositio que tñ est ex principijs subẽ: nõ hꝫ difformitatẽ: ꝛ iõ fm ẽt nõ hꝫ stellã aliquã: sed cũ figure sint plurime ꝛ ꝑprie quibus distinguunt entia quanta: oportuit ꝙ stellata multis stellis eẽt sphera tertia ꝑpter qd ẽt ab astronomis isti sphere attribuit mouere terrã q̃ ꝑducit figuras plantaꝝ ꝛ aĩaliuꝫ: ꝛ tñ alie sphere nõ moueãt nisi pncipia simplicis ꝛ cõplexionatiũ: ꝛ illa sunt singula: nõ potuit quelibet aliaꝝ spheraꝝ habere nisi stellã vnã pro vnaquaqꝫ ꝛ tali ordine dispositas vt dictũ est. Hoc ẽt soluit id qd in celo ꝛ mũdo est tactũ ꝙ cũ mot⁹ gradatim crescãt ex prima sphera vsqꝫ ad tertiaꝫ postea nõ crescunt gradatim vsqꝫ ad quartã vltimã: qꝛ sol fm obseruatiões ꝑbabiliores nõ hꝫ nisi duplicẽ motũ: ꝛ saturnus ꝛ iuppiter ꝛ mars hñt plures: hui⁹. n. cã ẽ ꝙ in veritate planeta hꝫ mot⁹ tot quot põt pficere motũ ad quẽ est: qꝛ sicut iam in sequẽtib⁹ ꝑbabit motus est ꝑpter id qd mouet p ipm: ꝛ iõ opꝫ ꝙ qlibet planeta tot hẽat mot⁹ quot exigunt ad effectũ ei⁹ pficiẽdũ: ꝛ cũ sol simplicissimi sit effect⁹: qꝛ est dator vite: iõ motus hꝫ pauciores oibus alijs planetis quãuis. n. digerat semina ꝛ maturet hoc magis pficit magnitudine corporis sui q̃ multitudinẽ motus. ¶ Adhuc aũt tamen iste qualitates planetaꝝ ꝛ stellaꝝ referunt ad vitã oportuit ꝙ stelle oẽs illuminarent a sole: ꝛ p lumẽ suũ in suis corporibus ĩformatũ moueãt mãm sicut dictũ est: ꝛ hoc qdẽ ꝙ oẽs a sole illuminent ꝑbabilior dicit opio Astronomoꝝ. Sꝫ dubitabit fortassis aliqs: ꝙ cuꝫ motor ꝑsideat sphere ꝛ vtatur ea: sicut instrũ mot⁹ sui vtrũ presideat stelle vel toti sphere: aut alicui alij parti ipsius: ꝛ ꝙ rõnabili⁹ de hoc dici põt est: ꝙ in spheris simplicib⁹ quaꝝ lumẽ adeo simplex est ꝙ visui nõ subijcit itelligẽtia mouẽs toti sphere ꝑsidet. ¶ In stellatis aũt ꝑsidet stelle magis: ita tñ ꝙ sine hoc ꝛ nũc sit i sphera ꝛ stella: lꝫ maior virtus ei⁹ sit in vna pte q̃ in alia. ¶ In stella aũt ꝑpter subẽ spissitudinẽ magis lumẽ calcat ꝛ multiplicat: ꝛ cũ stella lumine suo faciat qcqd facit: opꝫ ꝙ ipsa stella principale sit instrumẽtũ intelligẽtie exequẽtis formas suas per stellas ꝛ orbes. Sicut enĩ intelligẽtia agens que in nobis est p spũs inebit manib⁹ ꝛ instrumẽtis formã quã inducere vult in mãm: ita intelligẽtia agens que mouet orbeꝫ ꝛ stellã vel stellas luminari inebit formas ꝛ p lumẽ lumiaris traducit eas i mãꝫ quã mouet ꝛ hoc sic tãgẽs mãꝫ educit eã de potẽtia ad actũ. Et hui⁹ signũ ẽ ꝙ sapiẽtes astronomi p hec pncipia que sũt loca stellaꝝ ꝑnosticant de effectib⁹ q luminib⁹ stellaꝝ inducunt reb⁹ inferioribus. hec ergo que dubitari possunt circa predicta sic determinata sunt.

¶ Cap. 27m. In quo est probatio ꝙ numerus separatarum substantiarum nõ aliter põt accipi q̃ dictum est.

Tex. co. 48.

Edeamus aũt nũc ad ꝑpositum dicentes: ꝙ si aliqs dicat ꝙ nõ possibile est ꝙ aliqua sit ferentia siue circulatio que ꝯtẽdat p ꝯtrietatẽ ad ferẽtiã sꝫ circulationẽ astri: hoc est qd dicat ꝙ astrũ fert motib⁹ quos iduximus ꝛ nõ orbis: sicut n. dixerũt multi: ꝛ ꝙ astra oia ferunt ab oriẽte in occidentẽ motu diurno ꝛ motu ꝑprio ferunt econuerso ab occidẽte in oriẽte: ꝛ nulla est circulatio circuli q̃ ꝯtendat ꝯ motũ primũ ꝛ dicat oẽm nãm ꝛ oẽm subaꝫ que imobilis est ꝛ imãlis ꝛ ipassibilis ꝛ est fm se nõ determinat p mãm fortiri semp ꝙ melius est: ꝛ estimet ipsam eẽ finẽ ꝛ optimũ: tunc opꝫ illũ ꝯcedere ꝙ nulla erit vniuersa nã sepata que nõ moueat aliquã stellã sꝫ necesse est ꝙ iste sit numerus subarũ q accipit fm numeꝝ eoꝝ que mouent in celo: siue illa sint stelle siue orbes: nã si sunt alique alie nãe sepate pter eas q̃ dicte sunt ille mouebũt sicut ille nãe q̃ existũt fines ꝛ optime ꝛ pfecte: qꝛ aliter eẽnt ociose sicut in aꝑhabitis determinatũ est mouebũt aũt eas que sũt vehibiles siue mobiles in circuitu ꝛ ille sunt stelle vel orbes. ¶ Si igit supponam⁹ ꝙ impossibile sit alias eẽ ferẽtias siue circulationes pter easque dicte sunt: hoc. n. rõnabile est suscipe: ex his opionib⁹ q̃ cõparate ꝛ collecte sunt a dictis antiqoꝝ ꝛ modernoꝝ: tunc opꝫ ꝙ numerus haꝝ subaꝝ sit fm numeꝝ eoꝝ que circunferunt. Si enim demus ꝙ ꝛ verũ est ꝙ omne ferens siue mouens localiter ꝛ circulariter est mouẽs nõ ꝑpter se: sed gratia circũferẽtis ꝙ ab ipso circũfert: ꝛ hoc ꝑpter naturã que aliter nõ subsistere põt: tũc sequit necessario ꝙ ois ferentia siue circulatio est alicuius ꝙ circumuehitur: ꝛ sic nulla ferentia erit ita sui causa ꝙ moueatur per seipsam sine mouente: nec põt dici ꝙ sit alicuius circũuehibilis illud mouens

nisi astroꝝ vel orbiū celoꝝ: ⁊ tūc concludit ꝙ numerus subaꝝ imobiliū est q dictus est prius. ¶ Si.n. aliqs diceret ꝙ vnū circūuebibile astrū vel orbis sit cā alterius circūuebibilis: ita ꝙ vnū corp⁹ moueat aliud: ⁊ corpus mouens iteꝝ egeat corpore gratia cui⁹ ipm moueat: tūc opȝ ꝙ hoc in infinitū vadat: cū oē corp⁹ moueat ab alio sicut in phicis pbatū ē. Cū aūt nō sit posse abire in infinitū: opȝ ꝙ deꝫ q̄d ad aliquē finē stet oīs circulatio eoꝝ q̄ circūuebunt: ⁊ sūt diuina corpora q̄ sunt in celo: in quo maior est ordo q̄ in aliis corporib⁹. Stare aūt nō pōt nūerus iste si corpus moueat corpus sicut dixerūt aliqui. ¶ Opȝ igit ꝙ stet sic ꝙ moueat ab imobili principio separato: ⁊ sic iteꝝ redibit ꝙ nūerus subaꝝ separaꝝ mouētiū est fm nūerū eoꝝ q̄ mouent accipiēdus. ⁊ si alique essent sube sepate nō mouētes sicut dixit Plo eēnt ociose: q̄ sube tales nō ponunt in nūero ⁊ ordine cāꝝ sꝫ poti⁹ in numero ⁊ ordine cāꝝ: ⁊ cāe nō pñt cāre eē in inferiorib⁹ nisi per motū supioꝝ. vn̄ q̄cq̄d dicit de causis vel diis nō mouētib⁹ q̄ dixit eē aūt primū motorē est erroꝝ fm phlaꝫ. Dicebāt enī q̄dā seq̄ntes socratē vnū esse deū sublimē q̄ est oīuꝫ deoꝝ pater: ⁊ est imobilis nō mouēs sꝫ cāns oīa: ⁊ q̄ p̄mo cānt ab ipso sunt .12. dii icorporales ⁊ imobiles ⁊ nō mouētes: ⁊ illi quasi senatū celi optinēt ⁊ sub istis sunt dii corporales q̄ mouent q̄ sunt planete ⁊ stelle alie: ⁊ sub istis iteꝝ sūt dii terreni q̄ hnt numina sua sup ea que pcedūt ex terra: ⁊ hec ē antiquoꝝ opinio ⁊ dicit ꝙ tradita est a socrate. ¶ Cū aūt nihil hoꝝ pbari possit per rōnē nō est illud dicendū in phia: neq̄ phus pōt disputare cū istis: q̄ nō cōicat cū eis in pricipiis. Sed hoc q̄d scit p phiā est ꝙ oē q̄d mouet mouet ab alio: ⁊ ꝙ motus ppetuus est a ppetuo motore q̄ nec est corp⁹ nec virtus in corpore: ⁊ iō sepatus ⁊ imobilis ⁊ idiuisibilis nullā hns magnitudinē p se vel per accñs: ⁊ nec finitus nec infinitus. ¶ Et iō fit ꝙ fm numerū talid motuū est numerus taliter mouentiuꝫ: ⁊ ꝙ oēs hmōi motores sunt sepate sube per se entes: ⁊ sunt principia alioꝝ que fiunt in natura.

¶ Cap. 28m. Qualiter celuꝫ sit vnū ⁊ multa: ⁊ qualis sit multitudo subñ antiarum separatarum.

Tex. cō. 49.

Uia ꝟo vnū celū totū sit manifestū est ex his q̄ dicent nūc. Mā si daret ꝙ plures eēnt celi sicut hō est nā que multiplicat in plura nūero rōne nictia in vna nā spēi: tūc oporteret ꝙ circa q̄dlibet celū eēt tale p̄n^m eēntie ꝙ eēt specie vnum ⁊ nūero multa po^a vel actu ⁊ ex hoc sequeret ꝙ cū p̄n^m sit forma celi q̄ est suba separata ꝙ motores ēt vni⁹ celi ⁊ possent eē ⁊ nūero multa ⁊ specie vnū. sed quecūq̄ sūt numero multa: mām hnt p quā diuidunt q̄ differētia numero nō differūt p formā sed p mām solā. Multoꝝ.n. numero differētiū est vna ⁊ eadē rō spēi sicut vna est rō hoīs quāuis hēat multa idiuidua ⁊ quoꝝ q̄dlibet est vnū nūero sicut socrates est vnus. illud.n. q̄d est q̄d erat eē tm̄ ⁊ separatū ⁊ primū nō hꝫ mām aliquā: eo ꝙ ipm est endelechia siue act⁹ purus ⁊ simplex sicut iā in antehabitis pbatuꝫ est. Opȝ igit ꝙ primū mouens q̄dlibet celū sit vnū tm̄ ⁊ rōne ⁊ nūero. fm ꝙ idē nūero est in quo nulla inenit diuersitas in numerādo: ⁊ illud mouēs est ens imobile: ⁊ q̄ sic motor est vnū numero ⁊ specie siue rōne: ⁊ motor est forma ⁊ actus eius ꝙ mouet. Opȝ ēt ꝙ id q̄d mouet motu cōtinuo ⁊ vno in quo reiterat fm vnā ⁊ eandē subaꝫ icorruptibilē motū sit vnū solū specie ⁊ numero ⁊ rōne. Ergo q̄dlibet celū ꝙ mouet est vnū soluꝫ fm suā spēm ⁊ rōnē: ⁊ ex ista pbatiōe hētur ꝙ oēs substātie separate differūt abinuicē spē: ⁊ sicut spē differūt sube separate. ita differūt ēt celi ⁊ stelle mote adinuicē specie: ⁊ nulla cū alia est vna spē ⁊ eadē. hoc ēt pbat aliter: q̄ quecūq̄ habēt vnā nām cōem que multiplicat p nām hnt actū vnū quo ipsam nām accipiūt: ⁊ hoc actus est gñatio. ⁊ hoc cōstat p hoc ꝙ nō est multiplicatio vni⁹ nāe in multas mās: nisi p pesse diuinū ꝙ nō pmanet in vno solo sicut pbatū est in fine scđi perigeneseos. que igit nō hnt actū gñationis ipsa sunt vnū nō multiplicabile p numeꝝ celi igit ⁊ stelle ⁊ substātie separate sūt nō multiplicabiles p numeꝝ ex hoc accipit ꝙ sicut loco spheraꝝ vna est supior altera ita ēt dignitate vna substātia differt ab altera. quāuis igit oēs sint itellectuales tm̄ intellect⁹ differūt p hoc ꝙ supiores sunt magis simplices q̄ inferiores ⁊ sicut diximus formas entiū hnt magis vles: ⁊ magis ambiētes q̄ iferiores: ⁊ fm hūc ordinē oēs referunt ad vnū p̄imuꝫ sicut mēbra in hoīe referunt ad coꝝ: ⁊ sic oēs operant ad idē ⁊ mouēt idē. ⁊ ab hac vnitate ordinis aliquōrū celū dicit vnū in qua vnitate p̄im⁹ motor est sicut coꝝ: ⁊ sicut dux a quo oēs accipiūt motū ⁊ formas quas per motus suos deducūt in mām. Et sic sphere ⁊ stelle inferiores sunt sicut mēbra in corpore que accipiūt ⁊ largiunt: ⁊ motor primus est sicut coꝝ ꝙ a nullo accipit sed largit oībus ⁊ oīa: q̄ nihil est corporaliū virtutū ꝙ coꝝ nō largiat: sicut in libro de aīalib⁹ ostēsum est: ⁊ fm hūc modū supiores planete saturnus ⁊ iuppiter qui pcidunt de circulo in circulū vel de triplicitate in triplicitatē accipiūt a spheris supiorib⁹ formas vles que signāt res maiores que accidūt in mundo sicut dicunt sapiētes astroꝝ. ¶ Istis igit modis celū est vnū ⁊ multa: ⁊ procul dubio scias ꝙ si celū est vnū specie ⁊ multa nūero: tūc oīa que in celo sunt hērent mām vnā ⁊ formas diuersas numero. ¶ Dico aūt mām vnā que potentie est vni⁹ ⁊ eiusdē: ⁊ sic mām hēt vnā trāsmutant adinuicē corpora igit celestia trāsmutabilia eēnt adinuicē q̄d nos videmus esse falsuꝫ. Si aūt q̄s querat q̄lis sit multitudo spheraꝝ ⁊ stellarū. Rñdendū ꝙ est multitudo eoꝝ sicut eoꝝ q̄ descēdunt ab vno p̄ncipio ad hoc ꝙ sint p̄ncipia determinātia eē sicut dictū est: ⁊ nō p̄ncipia eē determinātia vnde ē ⁊ idē: nisi sint diuersa cōueniētia in vna cōi nā itellectuali fm prius ⁊ posterius: ⁊ hec cōitas nō est eoꝝ que sūt vnū spē vel gñe sed eoꝝ que pportiones ⁊ analogiā hnt ad vnū. Et iō q̄dā dixerūt ꝙ sicut rō est in vmbra itelligētie: ⁊ sensus in vmbra rōnis: ⁊ vegetabile p̄n^m in vmbra sensus: ita vna itelligentiaꝝ est in vmbra alteri⁹: ⁊ prima itelligētia in vmbra cāe prime. Et dixerūt ēt ꝙ q̄dā itelligētia est que ifusa est actiuis ⁊ passiuis in sphera elātoꝝ q̄ opat in seminib⁹. ⁊ cui⁹ est op⁹ nāe: ⁊ hāc dixerūt esse in vmbra itelligentie que est in sphera lune: ⁊ propter illam dixit Orpheus: ꝙ oīa sunt plena diis ⁊ ꝙ aīa trahitur a respirantib⁹ per auras. sed de ista disputatione disputatum est alibi a nobis.

¶ Cap. 29m. Q fm eos qui fabulose loquuntur de celestib⁹ numerus motorum accipitur fm numerum mobiliuꝫ sicut fm eos qui loquuntur de eis phice.

Tex. cō. 50.

Uod aūt de celo ⁊ astris traditū est a seniorib⁹ ⁊ antiq̄ssimis in fabule figura dimissum est posteriorib⁹. ¶ Est aūt hoꝝ sniā ꝙ celestia corpora sūt dii ⁊ ꝙ hec oīa cōtinēt vniuersam nām ⁊ hnt eā in ptāte cōuertēdi pūt volūt ad libitū ⁊ reliqua q̄ de his dicta sūt ab antiq̄s iā a posteris sunt adducta ad psuasionē multoꝝ vulgariū. ⁊ cōuersa sunt ad leges q̄b⁹ colunt religiōes eoꝝ ⁊ ad cōferens ad vitam hoīuꝫ. ita ꝙ colūt ea supplicationib⁹ ⁊ sacrificiis: vt ad ppitiationē ⁊ placationē inducāt. dicūt.n. celestes substantias esse cōformes ⁊ hoīb⁹ ad sīitudinē trāsformāt eas animaliū alioꝝ. ¶ Circa hoc aūt multa dicūt cōsentia q̄dā sīitudinis q̄ sunt sīis dictis. Si q̄s aūt sepans ⁊ distinguens dicta eoꝝ id solū accipiat ab eis ꝙ ista dicūt eē deos tūc ēt ab his accipim⁹ estimationē: q̄ sube sepate sūt quedā diuine sube ⁊ q̄ sic dicit putabit dici ad impole ea q̄ sepe p successiones phoꝝ iuenta sunt. Quoꝝ oīum opīo semp fuit: ꝙ ille substātie eēnt dii ⁊ nobiles ⁊ in celis habitatiōes hērēt qm̄ ⁊ ante hec nr̄a tpa fuit phia ⁊ forte fm successiōes seculoꝝ ⁊ tēpoꝝ sepe corrupta ⁊ iteꝝ reinuēta: sicut ⁊ alie artes ⁊ easdē illoꝝ opīones q̄ ex illis tpib⁹ sibi successerūt videm⁹ vsq̄ nūc ad hec nostra tpa saluari: oēs aūt isti phi sic succedētes p secula cōcorditer posuerūt vt diximus: has eē substātias diuinas: ⁊ motores eaꝝ eē subas sepatas ⁊ eē ipsa p̄ncipia gñationis. ⁊ iō ēt fm eos q̄ fabulose phiam tradiderūt fm superius inductū modū accipiēdus est numerus motoꝝ ⁊ subñtiaꝝ imobiliū fabula.n. aliq̄d phīe est: ⁊ ex miris q̄b⁹ philosophari incepitū est cōterit phiam: quāuis aūt fabula ad hoīum sīitudineꝫ ⁊ alioꝝ aīaliuꝫ retorqueat celestia tm̄ hoc nō itenderūt ꝙ hoīes eēnt ⁊ aīalia: sed potius ex similitudinibus q̄busdā per pprietates quasdā dissimiles fariūt vulgariter inotescere quedā phica: nec itenderūt dicere nisi q̄ talia corpora virtutē causandi in iferiorib⁹ hnt: ⁊ substantie que mouēt ea separate sunt ⁊ imobiles ⁊ itellectuales: ⁊ sunt itellect⁹ practici: q̄ quaꝝ itellectus cā est entiū omnium quecūq̄ in mām cāntur p gñationeꝫ sicut dicit in libris de nā ⁊ virtute deoꝝ: quāuis.n. sepe corrūpant habitationes

per intēperies q̃ ex motu planetarū accidūt: τ plaga que non est habitabilis efficiat͛ habitabilis: τ ecōtra plaga que est habitabilis cōuertat͛ ad ihabitationē τ in his successionibus destruant͛ terre τ scie: τ iterū redificent͛ sicut nos ostēdim⁹ in libro de nā locati τ loci: tn̄ hoc semp remāsit quasi pro reliquis apud oēs ꝙ corpus qd mouet͛ perpetuo motu mouetur nō a nā sed a motore que est aīa τ itellectualis substātia sepata que p itellectū est cā entis: τ per motū suū exequitur formas quas hꝫ in seipsa. ¶ Et opinio igitur paterna que a primis ꝓgenitorib⁹ est deriuata nō amplius manifesta est nobis de primis substantijs quā modo dictū est.

¶ Cap. 30^m. De modo intellectus substantiarū separatarū.

Tex. cō. 51.

Circa aūt q̃ sūt circa itellectū hui⁹ subarū sepatarū q̄sdā hūt difficultates quas opꝫ determinare. Una aūt illarū est q̃ videt͛ eē ex nūero eorū q̃ apparēt oib⁹: τ est q̄si cōis ꝯceptio ab oib⁹ supposita ꝙ itellect⁹ τ itelligere sepatarū subarum sit q̄ddā marie diuinū hꝫ itelligēdi modū. Cū aūt talis sit itellect⁹ dictarū subarū marie difficultatē hꝫ qō itelligēdo sit se hūs: aut .n. suba itelligit sepata: aut nō itelligit. τ si itelligit aut itelligit ſm actū aut ſm habitū: si itellige ſm actū: aut sic itelligit ꝙ itellect⁹ τ itelligere: τ res itellecta idē sint: aut ꝙ hec sint diuersa. ¶ Hec .n. oia sunt dubia q̃ ingrere opꝫ: τ si q̄dē nō itelligit: tūc nō erit suba itellectualis: τ tūc queram⁹ qd erit ſm nām isignae suba sepata cū ꝯstet nāꝫ nō itellectualē nō hēre aliqd nobile siue isigne. Si aūt est q̄dē itellect⁹ siue itellectualis nā sepata τ nō vtitur itellectu ſm actū: sed hꝫ itellectū in habitu. tūc hꝫ se itelligēdo sicut dormiēs sit: q: dormiēs vt frequētl⁹ hꝫ itellectū τ nō vtit͛ ipso: τ hoc iterū nō est nobile: q: sic erit trāsmutabilis sepata substātia τ ociosa: τ hoc iā in aīhabitis īprobatū est. ¶ Si aūt dicat͛ ꝙ hmōi nā q̃ est sepata itelligat q̄dē. sed itelligēdo nō hꝫ aliqd ꝓpriū p qō differat ab alijs q̃ itelligunt hoc apud nos: tūc sequit͛ ꝙ itelligētia q̃ est act⁹ itellect⁹ nō sit idem cū suba sua: sꝫ suus itellect⁹ est i potētia sicut itellect⁹ hūanus. ¶ Et p itelligere exibit in actū: τ itelligētia q̃ est ꝯsideratio itellect⁹ est differēs a suba ipsius itellect⁹ sicut differt i hoie. ¶ Sepata igit͛ suba nō est optima τ nobilissima sꝫ est iperfecta τ potētie admixta: q: itelligit͛ ei inesse q̄dāꝫ honorabile qō educit eā de potētia ad actū: oē .n. qō potētiāꝫ educit in actū honorabili⁹ est illo sicut agēs honorabili⁹ est patiēte: oporteret .n. tūc ꝙ illud itelligibile eēt in lumine alicui⁹ itellect⁹ agētis p qō educeret itellectū i po^a exntē de potētia ad actū: τ sic altior eēt aliq̄s itellectus agēs q eēt nobilior q̄ aliq̄s itellect⁹ sube sepate. ¶ Amp̄. siue ponam⁹ ꝙ itellectus sit idē cū sua suba siue nō: τ siue ponam⁹ ēt ꝙ itelligētia que est ꝯsideratio itelligētis sit idē in suba cū itellectu siue nō: queramus de eo ꝙ itelligit qd sit illud τ quō se hēat ad ipsum: aut cū itelligit seipm tm̄: τ itelligēdo se itelligit alia. aut itelligit diuersūꝫ a se τ hoc est q̄rere. vtrū spēs itellecta sit idēꝫ ipsi p subāꝫ aut diuersa: τ queram⁹ iterū si itelligit diuersum aliqd a se aut illud diuersum est idē aliqd semp p qō itelligit q̄cq̄d itelligit aut itelligit aliud τ aliud sp sicut nos: hec eni oia opinata sūt iā a pbis. ¶ Si aūt itelligit diuersū a se: ita ꝙ spēs itellecta nō sit idem ei. Tūc queram⁹ vtrū differet in aliquo illud bonū τ nobile itelligere subarū sepatarū a nr̄o itelligere vel nō: τ videt͛ ꝙ i nullo differet quo ad hoc: q: sicut nos p aliud itelligim⁹ a nobis: ita faciūt sube separate. τ tūc queram⁹: vtrū ꝯtigēs sit itelligere subas separatas: vel nō. ꝯtingēs .n. eē videt͛: q: illud aliud p ꝙ intelligit suba separata pōt inesse τ nō inet͛ sicut τ i nobis: τ hoc de q̄busdā optimis τ nobilissimis substātijs absurdū ē itelligere. Palā est ergo ex his ꝙ hoc qō est suba sepata est itelligere qūdā qō est marie diuinū τ itelligit honorabilissimū τ per honorabilissimū itellectū q̄cq̄d itelligit: honorabilissimū autē hūs itellectū hꝫ cū semp in actu τ indiuisibilē: τ nō mutat͛ de itellectu vno in aliud vel de po^a ad actū. si .n. mutaret͛ hꝫ intellecta ipm foret idigni⁹. q: oporteret ꝙ efficeret͛ in actu p intellecta τ ante ea eēt in potētia: mutatio .n. talis est quidā motus sicut determinatū est in scōo de aīa τ in scōo de itellecta τ itelligibili: τ est motus impfecti veniētis ad pfectionē: ꝓbatū est aūt in aīhabitis ꝙ sube separate sunt imobiles: τ per se τ p accn̄s. Primū ergo ꝓn^m sit dicat͛ nō eē itelligētia pura sed dicat͛ eē potentia que p aliud a se efficit͛ in actu

2. de aīa. tex. cō. 55. τ 56.

rōnabile laboriosum fieri in accipiēdo itellectū τ intelligere ſm actū: q: itelligit per aliud a se qō ꝯtinet ei itellectuꝫ sicut actus ꝯtinet potētiā omne .n. qō itelligit p diuersum a se hꝫ potētiā: τ exitus illius ad actū motus est q lassitudinē inducit in eo ꝙ est māle. Māle aūt semp est qō est in po^a. Deinde palā iterū est: q: aliqd aliud erit ab ipso qō est dignissimū. in nā eni itellectuali opꝫ aliqd dignissimū ponere primū. τ hoc nō pōt eē illud p qō diuersum a se itelligit q: hoc est in potētia τ laborat in itelligēdo: in hoc .n. ꝙ sic itelligit dignius est itellectu q̄ ipse q itelligit itellectus: aliter .n. itelligēti inerit τ itelligere sicut diuersūꝫ ab ipso: τ itelligētia q̃ est cōsideratio itellect⁹ ēt inerit sicut diuersūꝫ ab ipso: τ erit idignissimū ab ipso itelligēte. cū .n. ipse itelligēs sit suba separata si itelligit p diuersūꝫ a se semp itelligit per aliqd: ꝙ sibi est idignuꝫ cū ipsa sit nobilissima oīum subarū: τ sic ois itelligētia sua q̄dā est vilificatio suiipsius: q: sp ꝯiungit͛ viliori se: τ eēt q̄ diffugiēdū sube sepate ab oi itellectu ne vnq̄ itelligeret hꝫ actuꝫ: q: ēt in nobis sic est: ꝙ nō videre q̄dā in qb⁹ vilificat͛ visus melius est q̄ videre: τ si sic itelligit nō erit nobile qd itelligētia ipsius. Hoc aūt in itellectu hūano nō est sīle: q: lꝫ noster itellect⁹ itelligat p diuersum a se illud aliqn̄ sit vilius: tn̄ q: nō itelligit illud nisi in actu τ lumine agētis intelligit noster itellect⁹ p nobili⁹ se τ nobilitat͛ τ adipiscit͛ itellectū agētē ꝯtinue. hoc aūt in p̄mis substātijs dici nō poterit. q: ille nō hūt aliqd nobili⁹ se p qō itelligibilia fiant: τ iō si sepata suba itelligit p diuersum a se oī mō itelligit p vilius: τ ois itellectus suus est vilificatio suiipsius: q: id qō adipiscit͛ per itellectuꝫ est vilius ipso. ¶ Opꝫ igit͛ dare ꝙ seipm τ per seipm intelligit si ꝯcedat͛ ꝙ ipse est id qō potissimū est in itelligendo. est aūt adhuc aliud qō de itellectu separatarū subarū: opꝫ aduertere q: cū itelligētia apud nos sit itelligētia dicta ad itelligētiā itelligibilis eo ꝙ itellect⁹ est rei itellecte itellect⁹: τ hꝫ eē ꝯ dependet ad itellectū itellect⁹ aūt ſm actū in nobis sp est ali⁹ siue alteri⁹ itellect⁹. sicut τ sensus τ opio τ mens τ oia q̃ ſm hūc modū dr̄: respect⁹ .n. horū oium ēt i ipsa voce nois qua vocant͛ iportat͛. In itellectu aūt sepate sube. nō est ita q: ille nō dependet ad reꝫ cū sic cā rei. sꝫ ecōuerso res dependēt ad ipsam sicut actificiata dependēt ad itellectū artificis. ¶ Amp̄. si itelligere sepate sube est aliqd aliud ab ipsa ſm ꝙ inest ei itelligere hūi: τ ſm optimū modū itelligēdi q est ſm actum. tūc semp ſm aliud ab ipso hꝫ itellm̄ optimū: τ tunc nō putabis ꝙ idē sit id qō itelligit͛ cū itelligentia in q̄busdā: sicut in eisdē nō est idē scia τ res scita. Et cū optimus itellect⁹ sit ille q est ſm actū semp optim⁹ itellect⁹ in his q̃ sic intelligunt erit ab alio: τ hoc est in oibus q̃ hūt intellm̄ in po^a. ¶ In potētijs q̄dē mālib⁹ verū est: q: sine mā p abstractionē idēꝫ est suba τ qd erat eē sicut ostēsum est in septimo hui⁹ sapie lib. In theoricis vo hoc est itellectualib⁹ τ puris: idē penit⁹ est rō per quā sit itellectus τ res itellecta τ ipsa itelligētia que ē ꝯsideratio intelligētis: cū igit͛ suba sepata sit tota theorica τ itellect⁹ purus nō itelligit diuerso exntē itellectu τ intellecto: q nec q̄ꝫ .n. theorica nō mām hūt idē sunt in eis itelligētia q̃ est actio itellect⁹ τ itellm̄: τ vnū sunt hec tria in eis intellectus. vꝫ. τ id qō itelligit͛ τ ipsa actio itellectus q̃ itelligētia vocat͛. in nostro aūt itellectu nō sunt idē nisi p accn̄s: qō vꝫ. accidit ipsi itellectui ꝙ intelligat͛: tūc .n. in nobis idēꝫ est itellect⁹ τ id qō itelligit͛. ¶ Amp̄. aūt adhuc restat circa hūc locū dubitatio de eo ꝙ intelligit p̄ma τ sepata suba: vtrum sit cōpositorū intellect⁹ eius vel nō. nostra .n. itelligētia indiuisibiliū in qb⁹ nō est verū vel falsum q̄ aūt verorū vel falsorū iaꝫ est cōpō q̄dā itellectuū: τ si dr̄ ꝙ itellect⁹ sube separate sit cōpositus: tūc opꝫ ꝙ trāsmutet͛ in partib⁹ cōpōnis totius ita ꝙ vnā ptē accipiat p̄mo τ postea aliā: τ tūc vnā cōponit cū altera: τ sic trāsmutat͛ sup cōponētia τ cōpōnē ipsorū: τ hoc nō facit itellect⁹ nisi q intelligendo diuersa τ a se τ abinuicē accipit intellecta. τ hoc iam ostēsum est nō ꝯuenire itellectui sube sepate. Hec .n. icōueniētia p certo sequitur aut opꝫ redire ad id qō supradictū est: ꝙ. vꝫ. oē qō nullo mō hꝫ mām vel potētiā mālēꝫ sicut hꝫ humanus intellect⁹ est indiuisibile: τ nō itelligit p diuersuꝫ a se. hūanus aūt intellectus quāuis nō hēat mām ex qua sit nā tn̄ caret potentia materiali taq̄ꝫ tū accipit cū cōtinuo τ tpe τ inquātū itelligit p diuersum a se: q: recipere diuersum a se nō accidit nisi habēti mālem potētiā: accipere enim cū cōtinuo τ tpe acci-

dit ei q inclinat ad nãm determinatã forma cõtinuitatis et q̃titatis. Sic ergo dicem⁹: aut q intellect⁹ subie sr pate est sicut dixãos qđ falsũ est: aut opz nos dicere q intellect⁹ cõpositoꝝ q itelligit accipiẽdo diuersum a se bene hz et suũ optimũ sortit in hoc itelligibili: aut in illo sm q adeptũ itellectũ colligit ex itelligibilib⁹. et sic itellect⁹ substatiaꝝ nobiliũ erit sicut noster itellect⁹: aut opz dicere q id qđ nobilissimũ est in nã itellectuali est aliud qđ a nobis qđ nõ itelligit sicut nos cõposita: sed poti⁹ intelligit cõposita resoluta ad simplicia et diuersa in se et sepz itelligẽdo itellit: et mãlia imãliter et tpalia itpalit et cõposita et cõplexa simplr: sic aũt se hñs subã sepata et talis est itelligẽtia ipsius imobilis et eternalr. sic igit de itellectu subaꝝ sepataꝝ sm Arist. sit determinatũ. Suis eni3 verbis nihil penitus addidimus nisi explanationem.

Cap. 31ᵐ. Et est di. de nãm itellect⁹ substãtiaꝝ sepataꝝ.

Redeundũ adhuc videt nobis ad pn^m vt meli⁹ videat veritas dictoꝝ: determinanda. n. q̃dã sũt de itellectu subaꝝ sepataꝝ quoꝝ tria iam tacta sũt sub breuitate. Primo q̃ q̃ram⁹ qlis sit itellect⁹ diuinaꝝ subaꝝ et huic addem⁹ qualr se habẽt adiuicẽ intellect⁹ illaꝝ subaꝝ: et qualr se hñt ad itellectũ primi motoris siue sube pme. Scdo aũt q̃remus qlis sit modus itelligẽdi illaꝝ subaꝝ. verũ. vz. aliqd diuersum a se accipiãt aut nõ: et qs sit modus itelligẽdi illi⁹ itellect⁹ q nihil accipit. Tertio q̃remus qualr itelligit ea q̃ itelligit: verũ. vz. in vli vel pticulari: aut itelligit cõposita et an itelligit mãlia et priuatiõs et hõi⁹. Ultimo aũt ex oib⁹ his q̃remus an itellect⁹ istaꝝ subaꝝ depẽdeat ad ens itellm vel ecõuerso. Ens itellectũ depẽdet ad ipm: de oib⁹. n. his iam nimis breuiter sm Arist. trãsiuim⁹ ita q breuitas generat obscuritatẽ. De primo igit q̃lis sit itellect⁹ subaꝝ diuinaꝝ determinãdo dicem⁹: q itellectus noie suo sonat substãtiã separatã et imãlem q̃ nulli aliqd hz cõe: qđ. n. est illud qđ formis q̃ in ipso sũt vel ab ipso ad nullã eẽ alicui⁹ forme distinguit: oino est sepatũ a mã talis aũt est ois intellectus et agẽs et possibilis et quocũq alio noie significet. Si enim formis distingueret et determinaret ad eẽ oporteret q ipse oia eẽt q̃ itelligeret qđ falsũ est. Est aũt mãe ppriũ q omni et soli cõuenit formis quas hz ad eẽ determiari. pz igit omnẽ itellectũ a mã eẽ absolutũ. Si aũt alicui aliqd hẽret cõe iaz eẽt itellectiu⁹ eoꝝ q̃ eẽnt de nã illoꝝ: sicut oculus nõ videt nisi q̃ cõtrant rũ nã pspicui: et auris nõ audiuit nisi q̃ cõcutit cũ aere tremẽte: et oporteret q eẽt virtus armonica et organica que oia possibilia sũt. et iprobata a nobis in libro. 3. de aia: et q nõ est virt⁹ in corpe nec actus alicui⁹ corporis: ideo oia intelligit et vlr est oium et nãlis et mathem alicoꝝ et diuinoꝝ. Est igit nã itellectualis talis vt dicta est: et hoc iam ab antiq̃ssimis acceptũ est p vba Anaxagore q talẽ eẽ dicit intellm solũ. Cũ igit sit sine oi mã et potẽtia mãli nisi p accñs accidat hoc itellectui hũano piuncto imaginationi et sensui sicut dicimus: opz q itellect⁹ de nã sua inquãtũ ipse intellect⁹ est cũ nulla re aliqd rõitatis habeat. Talis aũt erũt intellectus sicut iã pz p multa q̃ in pcedẽtib⁹ determinata sũt opz q sit mouẽs et imobilis p se et per accñs. Si eni3 nõ moueret pbatũ est q eẽt inutilis: et pcipue si nõ moueret et eẽt aptus mouere sm nãm: videmus. n. q ea que pfectũ hñt motũ voluntariũ sunt ea que hñt itellectũ in iferiorib⁹: alia. n. aialia mouent istinctu nãe p aliquẽ modũ. Solus aũt hõ discretũ hz motũ et mouet bono simplr: et nõ bono vt nunc tñ: opz igit itellectũ separatũ eẽ mouẽtẽ actu: q si nõ moueret cum ex se sit motus pn^m oporteret q esset ociosus et inutilis in eo q esset motiuus: et nõ moueret. dicere aũt de suba separata q sit inutilis et ociosa est error: cũ hec sit maxima demõstratio qua demõstramus subas separatas esse: q scimus ipsas eẽ p motũ ppetuũ. Si aũt mouẽs moueret ab alio quodaz p se nõ eẽt mouẽs pmũ et ppetuũ sicut sepe pbatũ est. Si quis aũt obiiciat q iferiores motores mouent a pmo motore: dicemus q hoc est falsum. qualr aũt se hẽant ad ipsuz in pte iã diximus et pro illa pte adhuc dicem⁹ inferius: neq eẽt mouet p accñs: q mot⁹ p accñs reducit ad motũ aliquez p se sicut hõ qui mouet motu nauis p accñs reducit ad motũ nauis q est p se: tũc oporteret q aliqd ante ipm moueret per se qđ absurdũ est: vñ pz q nec p se nec p accidẽs mouet substãtia sepata itellectualis: dato ergo q moueret cũ omnis

motor moueat ad aliqd opz q ad aliqd moueat: et sicut in antehabitis est pbatũ mouebit ad esse vniuersi: cũ igit itellectus sepatus nõ moueat ad esse vniuersi nisi largiẽdo formas qbus vniuersa fiunt et sunt et distinguunt: opz q de nã intellectus sit sepati dare formas. pz ex iudiciis q hoc non est itellect⁹ posis vel speculatiui vel adepti. Isti. n. itellectus mouent et fiunt in nobis et nõ faciunt neq causant res: sed fiunt et cãnt reb⁹: nec isti itellect⁹ mouẽs in sẽa aliq̃ sed potius accipiũt a corporeis organis sicut ab instrumentis. Colligamus igit hoc in vnũ et hẽbimus nãm sube separate: que est itellect⁹ sepat⁹ nulli hñs aliqd cõe modo suo quo mouet largit formas ad eẽ quas largit eẽntiali lumie suo p hoc q est itellect⁹ vlr est agẽs nihil a corpore recipiẽs qui neq mouet p se neq p accñs. hec igit est nã sube separate.

Cap. 32ᵐ. Et est digressio declarãs modum qualiter itellectus diuini se habeant adinuicem.

Sicut in antehabitis determinatũ est iste substantie se hñt adinuicẽ sicut se hñt adinuicẽ celi quos mouẽt: et iõ sicut celũ ambit celũ et ptinet ipz ita q iferius magis hz determiatũ et distinctũ motũ q̃ supius. Superioris aũt mot⁹ est magis vlis et formalis et ptẽtiuus: ita se hz itellect⁹ separat⁹ ad itellectũ: et hoc nõ fit sic q vna suba moueat aliã: sed sicut dicũt Astronomi q in piunctiõe luminũ celestium iferior applicat supiori eo q determinat ipso: et supius sm illã vtaz nõ applicat iferiori sed informat ipm: ita dicem⁹ q iferior itelligẽtia applicat supiori p hoc q determinat ipaz: et supior nõ applicat iferiori: q nihil recipit ab ipsa sed largitur ei lumen formale et vle qđ hz: et hec applicatio fit vsq ad mouẽs primũ qđ largit oibus et a nullo accipit: et iõ nulli dicit applicari: et sicut lumina stellaꝝ vniunt et fiunt vnũ sine motu mixtionis ita vniont forme itelligentie supioris formis itelligẽtie iferioris ad opationẽ esse qđ facit in materia. Nec est dicendũ q aliqd largit itellect⁹ supior itellectui iferiori nisi p motũ corporis qđ mouet itelligẽtia superior. q dõ posset p pbiam inueniri modus quo supior largiret et iferior acciperet. Sed poti⁹ sicut nos videm⁹ q omne instrm mouet in forma sui motoris: ita celũ cõpositũ ex motore et moto mouet in forma itelligẽtie mouẽtis ipm et cum inferioris celi itelligentia cũ suo celo ptineat a supiori sicut mã ptinet a forma sic per motũ applicat ei forma quã largitor supior et iferior determiat ea magis ad mãm et exequtur eã per motũ sui celi sicut iam in antehabitis diximus: nec mĩ inferior mouet a supiori ppͥe loquendo sed ibi est talis receptio sicut in corpore hũano recipit virtus pticularia ab vli sicut sensus pticularis recipit a sensu cõi: et sicut virtus epatis recipit a virtute cordis: et sicut vis motiua recipit a virtute cerebri et cordis. In oibus. n. talibus id qđ est formale fluit a virtute vli: et pticularis virtus determinat hoc ad actũ: et iõ applicatio talis nõ est motus sed determinatio. Ad primũ igit motorẽ oẽs hñt se sicut accipientes ab ipso et hoc q sunt et hoc q cause sũt sicut in antehabitis dictũ est: adinuicẽ aũt sic se hñt: q hoc qđ accipiũt a pmo motore determinãt sm descẽsuz vt pportionet huic prime et illi: q hoc qđ accipit vna pars mãe nõ accipit alia. tñ in his acceptionib⁹ qlibet mouet p eẽntiã sicut in antehabitis ẽ ostẽsuz: et qlibet est eẽntia simplex et imobilis: s3 supior est simplicissimus et imobilissimus et maxie virtutis. Cũ aũt cõparant in virtute motiua adinuicẽ nõ cõparant sm virtutem mouẽdi tpe ifinito: q: in illa virtute sũt eq̃les. sed cõparant sm vigorẽ mouẽdi: q in hoc vna supat aliã. Et similr sicut aia hois nõ mouet corpus capre: et sicut ars carpẽtaria non mouet istrumenta artis tibicine. ita itelligentia que mouet vnũ celum non mouet aliud celum: et hoc ideo est: q et ipse intelligentie et celi earum differunt specie adinuicez sicut in antehabitis determinatum est.

Cap. 33ᵐ. Et est digressio declarans quis sit modus intelligendi substantiarum diuinarum.

Et dicitis aũt iaz fere itelligit qs sit modus intelligẽdi istaꝝ substãtiaꝝ: nõ aũt intelligũt ens causatũ nisi p modũ illũ quo sunt cause ipsius. Et hoc est sicut si ponam⁹ q tota suba itellect⁹ practici sit ars: et nihil addit ei penit⁹ iste itells in se q̃ est idiuisibilis est s3 extensus in manus

Solutio primi quaesiti.

3. de aia. tex. co. 4 et infra.

Quod nulla suba separata mouet per se nec per accidens: vide per hunc Co. in 2. capitulo de suba orbis.

Separate sube nã q̃ sit ex pñti descriptione colligitur.

Superiores itelligentie nulli iferiori applicant: sz iferiores superiorib⁹.

Quo itelligẽtie se hñt respectu prie et quo adinuicẽ.

⁊ instrumēta diuisibilis est: ⁊ formā artificiali que ipse est p ptes exequit ⁊ instra que accipiūt formā parietis non accipiūt formā fundamēti: sed ponamus q aliis istrumētis facit vnū q alterum: ⁊ si demus et q eisdem istrumentis facit vtrūq ad huc verū est q illa forma que fit p ea in faciēdo parietē nō est illa que fit in faciēdo fundamētū: ⁊ eū non possumus dicere q ipse itellect⁹ talis q itelligēdo seipm itelligit se in se idiuisibiliter nō itelligat formā artis pcedētē a se in manū ⁊ istrumēta: ⁊ nō intelligat eā qū est in mā artificiali. ¶ Et si queramus p qd itelligat dicemus q p nihil nisi per seipm: ⁊ si queramus vtrū aliqd diuersū a se itelligat: dicemus q sic quia forma i manib⁹ ⁊ istrumētis est diuersa a seipso ⁊ forma in mā extra magis ē diuersa. Et si queramus: vtrū aliqd itelligēdo sic recipiat. Dicemus q nihil penitus eccipit sed oia facit nec p itellectū possibilē vel ꝯtēplatiuū vel adeptū itelligit: sed oia itelligit p itellectū agentē ⁊ operātē: ⁊ iō scia illa nec est scia in vli neq in pticulari: qr scia rei in vli est scia rei in hoc q ipsa res nō ē nisi in potētia sicut hō in aiali: ⁊ hoc mō nō est hic qr tota ⁊ expressa forma artificiali est ars siue accipiat in itellectu siue accipiat in manu ⁊ istrumētis siue accipiat put est mā. ¶ Hec etiā scia nō est scia in pticulari: qr scire rei particulari est scire in hoc q est nā sua ⁊ hoc mō p hoc q est nā rei nō itelligūt subē sepate: ⁊ iō hax substātiax est equoce dicta scia ad sciā nostram: qr scia nostra causat ab ente qd scim⁹ scia aūt illax substātiax est cā entis. Huius aūt exēpliū pulchrū satis duplex inenitur in nā. ¶ Quoꝝ vnū est in virtute spīa q est in semine: hoc enī iō qr discrete ⁊ diuersa in forma operat aliqū a plībus vocat intellectus: ⁊ aliqū vocat aia. ⁊ si ponamus q sit aia ⁊ intellectus p subam ꝯstat q illa substātia nō p formā aliquā additā sibi sed p suā substātiā opat oēs formas mēbroꝝ que fm q sunt in ipsa idē sūt ipsi substātie: ⁊ fm q pcedūt ab ipsa in humorē ⁊ mēbra diuersificant ab ipsa: ⁊ quāto plus recedūt ab ipsa tāto plus diuersificant ab ipsa ⁊ abinuicē: ⁊ tū si queram⁹ vtrū ille intellect⁹ cognoscat formas mēbrorum quātūcūq recedāt ab ipso: dicemus q sic: qr si nō cognosceret nō operet eas p suā sciā. Et si queram⁹ p qd cognoscit easdē: dicemus q p seipm: qr ipse est p essentiā cā ipsax. ⁊ si queramus qūo sunt in ipso: dicemus q sunt ipm inuicē ei⁹: ⁊ fm q sunt in ipso sunt id qd ipse est: ⁊ tū fm q distant ab ipso multa accidūt eis que nō accidūt itellectui illi: qr fm q distant ab ipso nō sunt idē ipsi: ⁊ id qd de lumine ei⁹ hz vnus nō est illud qd de lumine eius hz alia. ¶ Aliud āt exēpliū est de sole ⁊ luce solis. ponamus. n. q suba solis sit ipsa lux ei⁹: nec habeat aliā substātiā: adhuc lux solis idiuisibilis qdem erit i sole: ⁊ erit diuisibilis expāsa p omne pspicuū: ⁊ erit cā colox fm se lux expāsa imissa pspicuo superficiei terminati corporis: ⁊ lux sua erit ipsa colox substātia. Et si queramus vtrū sol habeat colores dicemus q hz eos sicut cā phabēs ⁊ fm hoc sunt id qd substātia eius. Et si queramus vtrū colores recipiant a luce solis dicemus q nō: sed poti⁹ causant ab ipsa: ⁊ modus qui sunt in ipsa est modus loci speciei non modus receptionis māe: sicut alibi dictū est. ¶ Et si ponamus q sol sit itellectualis substātia cognoscit oēs colores p modū qui iaz dictus est sepius. Qd igitur dixit Themisti⁹ de substātiis diuinis q cognoscūt res p hoc q cognoscūt se esse causas rex isufficienter dictū est nisi determinetur modus causalitatis isto mō quo diximus: qr ex hoc q aliqd se cognoscit vt cām nō cognoscit causatū nisi in potentia.

Cap. 34m. Et est digressio declarans modū cognitionis diuinarū substantiax ex parte cogniti.

Iam aūt clarū est id qd tertio querebat de cognito a substātiis diuinis. Iā. n. scit q subax diuinax scia nec est vlis nec pticularis nec vniuoca nostre scie: qr nō cognoscūt aliud nō cognoscēdo seipsas: iō mālia qdē cognoscūt imāliter ⁊ cōposita simplr: ⁊ tpalia intēporaliter: ⁊ multa vnite ⁊ diuisa idiuisibiliter: sicut. n. se hūt oia ad lucē sui itellectus q est cā ipsox: sic. n. forme sunt in vtute formatiua. ⁊ sic sūt colores in lumine solis: ⁊ sic sunt artificiata in arte: ⁊ hoc nō est difficile videre p andicta qr recessio eax a cā diuina est extēsio eax in motū ⁊ quātitatē ⁊ in mām: ⁊ ex hoc accipiūt ⁊ multitudinē ⁊ tpalitatē ⁊ motū ⁊ cōpositionē ⁊ diuisionē ⁊ nihil hox hūt a substātiis diuinis que est cā earū p itellectū: ⁊ ex hoc etiā soluit quaestio scilicet q si scirent primationes ipse diuine itelligentie: has. n. sciunt sicut ars scit peccata artis p hoc qr nō hūt artis formā pfectā. ¶ Sūt aūt q ex hoc obijciunt q sube diuine nō sciant res put sunt: qr multe sunt ⁊ diuise ⁊ cōposite ⁊ māles ⁊ hui⁹: ⁊ hec obō ex ignorātia puenit: qr lz ista nō accipiāt causata a cā sed a mā: tū cā cognoscens causatū per seipsaz cognoscit distantiā ⁊ dissimilitudinem sui a causato quolibet: ⁊ si cognoscit istā dissimilitudinē cognoscit ⁊ cām dissimilitudinis ⁊ modū: ⁊ sic cognoscūt oia suo modo substātie diuie. Nec fuit aliqd dicere q qdā ignari phie tradiderūt dicētes q cognoscūt res in vli ⁊ in particulari. ⁊ videnf esse de hac opinione Auicēna ⁊ Isaac ⁊ Algazel: qr cognoscere in vniuersali ⁊ in particulari nō accidit nisi itellectui ꝯtemplatiuo: ⁊ si nos phice loquamur sicut debemus in hac mā substātie diuine cōtemplatiuo intellectu nihil cognoscūt: nec hūt talem intellectū lz hūt intellectum ⁊ sunt itellectus vlr agens sicut dictū est ⁊ illi nō cōuenit cognoscere vle ⁊ pticulare sed poti⁹ cognoscere se ⁊ modos suos qbus explicat seipm in instrumenta qbus operatur in mām. Sed in hac scia diuina oēs fere errant: qr errorem Auicēne sunt sequuti: ⁊ quidam nostrorum sequuntur eum etiā in ipsis que ipsimet non intelligunt.

Cap. 35m. Et est digre. decla. vtrū itellectus substātiax diuinarū dependet ad id qd intelligit vel econuerso ⁊ quid sit illud qd oēs hoies scire desiderant.

Vtrū aūt iste talis itellectus ad itelligibile dependeat vel nō: sed ecōuerso itelligibile ad intellectū opz nunc ingrere. Dictū enī est in precedentib⁹ q scia relatiue dicif ad scitū: ⁊ scitū nō relatiue dicif ad sciam. ¶ In scia aūt diuinarū substantiax iō q scia est cā entis ecōuerso est: sicut ⁊ in forma artis: artificiū enim referf ad artem: sed ars nō necessario hoc ipm q est refertur ad artificiatū: ⁊ sic est in oibus que se adinuicē hūt vt causa ad causatum: causatū enim dependet ad cām: ⁊ est causatū ad alteꝝ: sz cā fm hoc ipm qd est nō depēdet ad causatū sed est ipsa ad seipsam ⁊ nō ad alteꝝ: causatū aūt ad alterū tm: siue enim sit causatū siue nō sit cā saluatur hoc ipm qd est. Sed causatum non saluaf in esse nisi cā esse habuit: ⁊ ppter hoc quidā dixerunt q cā pma non pōt deesse alicui causato: qr si in causato causa nō sit causatū peribit. Et huius assignāt rōnē dicētes q substātie separate nō per formā aliquā additaz sibi sz per essentiā sunt cause eoꝝ que sunt ⁊ fiunt: causa aūt p eēntiam semper agit fm actum: ⁊ sicut vita est existentib⁹ ita q esse rex videtur esse cōtinuus qdam fluxus ab eo qd essentialiter est causa esse: sicut dies est quidem cōtinuus fluxus luminis solis in hemisperiū: ⁊ sicut vita cōtinuus est anime fluxus in corpus. Si aūt sit sic: tunc videtur q eē oium eorū que sunt fieri quoddaz: ⁊ q nihil habet idē eē permanēs: ⁊ fm hoc sicut motus est forma post formā ita esse omniū eorum que sunt est motus quidā: ⁊ forma est vna post aliam: ⁊ fm hoc nihil omnium eoꝝ que sunt in eodem statu pmanet. Huius aūt adhuc aliā assignāt rōnem: dicunt enī oia que fiunt ab itelligentia per motū cōtinuū explicari: ⁊ que per motū continuū explicanf. videnf in motu ⁊ in fluxu eē: ⁊ hac de causa dicunt etiā omne esse mensurari tēpore ⁊ tēpus esse quātitatem eoꝝ que sic in motu ⁊ in fluxu sunt. Si aūt esse staret ⁊ nō moueret se: tunc nō haberet preteritū ⁊ futurū: hoc aūt falsum est: habet enī omne esse qd sub motu celi est preteritū ⁊ futurū: igitur est in fieri ⁊ non stat vt dicunt. Si aūt hoc verū est sequif q nihil sit in actu perfecto: motus enī est actus impfectus ⁊ actus impfectus est propter actum perfectū. Et si actus perfectus non sit nec actus imperfectus erit. oia igitur erunt in potētia ⁊ nihil in actu: ⁊ ideo pculdubio tenendū est q esse rex est esse eēntie stantis fm se: ⁊ hoc necessario pbat iducta obiectio: ⁊ si plāce in quamur: tunc cā nō adest semp causato qr lumen substātiarū diuinax quādo procedit ad materiā per motū non est nisi mouens ⁊ forma que est actus materie educif de materia per mouēs illud ⁊ ratio est actus stans ⁊ pmanens: nec est simile de vita ⁊ lumine diei: qr illa fiunt ab vno mouēte cōtinue: ⁊ hoc nō facit actus qui est perfectio potētie: sed educitur de materia ipsa sicut dictū est: tū Platonis ratio fuit actum predicto modo induci in materiā. Et si hoc cōcederetur

Mō scia itelligētiax nō est vlis neqz pticularis. vide ēt Cō. cō. 51. Scia equioce dr de scia separatax subax ⁊ d scia nrā. idem Cō. cō. 51. h⁹.

Nō ē Themistiū p quo vide ēt Cō. hic cō. 51.

Non em Au. ⁊ A[illegible]

retur non sequeret ꝑpter hoc ꝙ esset motus ꝯtinuus: qa re ceptū est in recipiente per potētiā recipiētis: ⁊ qr mā fundat formā stabit forma inq̄ꝫtū stat mā: q̄uis in mā aliqñ cōtrarie tate determinet: e cōtraria cōtinue agant in inuicē ⁊ patiā tur ab inuicē ⁊ in cōtinua actione ⁊ passiōe sicut in motu: non tamē eē ꝑpter hoc fluit sꝫ est eē sube: qa motus iste nō est in ipso nisi per accñs: tñ quātū ad talem mutationē bꝫ preritū presens ⁊ futur: sic ergo pꝫ id qđ querebat de intellectu diuinar subarum. ¶ Est autē attēdēdū ꝙ ordo istar subarum talis est ꝙ semper superior est lux ⁊ forma iferioris vsqꝫ ad motorē ꝑmū: qui est lux ⁊ forma oīuꝫ: ⁊ sꝫ q̄libet intelligētia resoluat lumē suū in id qđ est sibi cā intelligēdi: e lux sic adipiscit superiorē ⁊ lumē suū: ⁊ illā resoluēdo venit in eam que est aū cā: ⁊ sic recurrit vsqꝫ ad ꝑmā subaꝫ: ⁊ iferior oībꝰ est illa que est lux ⁊ forma itellectꝰ nostri. ¶ Et qa nos alibi iā docuimus qualr hō adipiscit intellectū suū: tūc iā ex isto potest sciri qualr adepto itellectu ꝑprio adipisci pōt intellectū subarꝫ diuinar: ⁊ qualr ista adeptio stat in itellectu sube prime que est lux oīuꝫ itellectuū ⁊ itelligibiliū per seipsaꝫ: ⁊ cū oēs hoīes nā scire desiderent: ⁊ illud desiderium nāle stet in fine ⁊ rōne. ⁊ causa oīuꝫ itellectuū ⁊ intelligibiliū ꝑ certo stabit desiderium in scientia intellectus prime sube: ⁊ propter hoc adipiscendū desiderat scire alia omnia: ⁊ quādo puenitur ad ipm stat ⁊ habet finem felicitatis cōtemplatiue.

Quid hoīes nā scire desiderant.

¶ Cap. 36m. In quo terminat de ꝑmo motore fm rōnē finis put ipm est oīs boni bonū ⁊ oīa ad ipsum ordinantur.

Tex. cō. 52.

Perscrutādū est post hoc qualr se hꝫ bonum ⁊ optimū in totꝰ vniuersi nā. Palā enī ꝫ est p ea que dicta sūt: ꝙ ꝑmus motor vt bonū oīs boni mouet oīa que sūt. ⁊ ꝙ oē qđ est ōsiderat ipm vt bonū ⁊ optimū suū: ⁊ ꝙ oīa que sūt aliquaꝫ ꝯsequunt eiꝰ bonitatē ⁊ per illā sūt hoc ꝙ sūt: ⁊ iō querēdū relinquit: vtrū bonū hoc ꝙ nā vniuersor hꝫ e desiderat sit sepatū qđ ab entibꝰ: ⁊ sit idē fm se sic diximus qdā: aut sit bonū in tali ordie participatū q est in ipsis ordinatis: ita ꝙ pricipet a q̄libet fm analogiā. ⁊ sit ei cā ordinis ad ꝑmū bonū ⁊ optimū: aut sit vtroqꝫ modo sic est bonū in exercitu. In illo enī ⁊ est bonū sepatū ꝙ est in vno q est dux exercitꝰ: ⁊ hec est victoria sup malitiā hostis: ⁊ tñ in eodeꝫ exercitu est bonū illud ꝑportionalr fm modū vniuscuiusqꝫ aliqđ cōferētis ad victoriā ad quā confert aliter miles pugnās: ⁊ aliter equū ꝑparās militi: ⁊ aliter gladiū faciens: et aliter cognans ⁊ cibū parās: ⁊ aliter speculās hostē: ⁊ aliter aciē ordinās ⁊ sic de alijs: cū tñ vniusqꝫ hor aliqđ ad victoriā ducis opet. Etenī in hoc ordie qdē bñ miles in actu pugne: ⁊ magis eē bñ miles in actu pugne q̄ alij: qa miles nō est pp ordinē fm ꝙ est in subministrātibꝰ militi equaꝫ et arma ⁊ cibū: ⁊ alia q̄cūqꝫ: sed ordo qui est in subministrātibus est pp militis actū. sicc enī in oībꝰ est in qbꝰ est ordo fm bonū: ⁊ melius ad idē optimū ordinātis. ¶ Dicemꝰ igit ꝙ est bonū ⁊ optimū qđ est in vno primo motore: ⁊ est bonum vniuscuiusqꝫ sibi ꝑportionatū: e est bonū vtroqꝫ mō qñ fm analogiā vniuscuiusqꝫ boni oīa ordinant ad ꝑmū: ⁊ illđ bonū est bonū finis vltimi qđ nō est in vno nisi fꝫ analogiā ad alia. ¶ Est aūt hoc bonū supeffluens largitas boni diuini in qđ oꝯsiderat ꝑmū bonū vt optimuꝫ: ⁊ alior vnūqđqꝫ est in gradu boni: fm ꝙ se hꝫ ꝑpe vel lōge ad illđ. per hoc enīꝫ vincit malitia ꝑuatiōis que nitit semper ad maleficiū sicut determinat in fine ꝑmi phicor. Vincit aūt p eē diuinū qđ aūr participat ab his q̄ sūt semp: ⁊ aūr ab his q̄ sūt frequenter: ⁊ aliter ab his q̄ sūt raro: ⁊ a qbusdā acqrit motu perpetuo: ⁊ a qbusdā motu nō ꝑpetuo: ⁊ a qbusdā motu vno ⁊ a qbusdā motibꝰ duobꝰ: ⁊ a qbusdā multis motibꝰ: oīa enim aliquo istor modor ordinata sūt ad ꝑmi boni pticipationē fm analogiā ꝯgruā vniculqꝫ ⁊ nō sūr: nō enī sūr ⁊ fm gradū vnū participāt illđ marina ⁊ volātia ⁊ plāte: ⁊ sūr alia q̄ participāt ipm. Videmus enī ꝙ aliđ e st bonuꝫ marinor ex frigido ⁊ hūido: ⁊ aliđ bonū volatiliū ex leui spirituali calido ⁊ hūido: ⁊ aliud bonū plante que vires accipit ex terrestri frigido ⁊ sicco: oīa enī hoc nō sic se hñt q̄si alteri ad alterū nihil sit ordinis fm analogiā boni. sed potiꝰ est eis aliqđ ordinis fm dictā boni ꝑportionē: eo ꝙ ad vnū oīa coordinant: ordie tñ diffiñ sic diximus: ⁊ hoc est queādmodum in oīs magne domus familia: in hac enī paterfamilias est sic motor ꝑmus: ⁊ liberi sicut celestia corpora: ⁊ serui sicut ea q̄ ex necessitate mouent gñabilia ⁊ corruptibilia: ⁊ bestie sunt sic mālia cōlicta malitie. In domo enī tali liberis qdē non est possibile aliqđ facere licētiose sꝫ oīa faciūt ad nutū pris familias sc̄tis ex desiderio ⁊ dilectiōe patēris: nec in eis ē locus malitie: ⁊ iō oīa aut plurima eor que faciūt sunt ordinata ad bonū patēris percipiēdū. Seruis vō ⁊ bestijs paūr qđ eor que agūt est ad vtilitatem cōem: ⁊ nō nisi hoc ꝙ faciūt superiore mouēte: multitudo aūt oper suor que procedit ex ꝑprio motu est ab euētu fm ꝙ euenit ex ipetu vementis cōcupiscētie ⁊ irrōnabilis ire. nō enī respiciūt ad patreꝫ familias ex rōne sꝫ ex necitate q̄dā coactiōis. ¶ Seruos eīꝫ hic vocamus eos qui nati sūt serui: a natiuitate autē seruus est qui nō sufficit p seipm ad vite regimē publice vel priuate. Liber aūt q cā sui pōt eē in vite regimie: qñs aūt q ex lumine itellectꝰ: ⁊ sibi sufficit ⁊ alijs. Bestia vō que in regimine vite semp idiget vt agat ab alio. ⁊ qñ sibi relinqui r sequit ad oper a ipetu cōcupiscētie ⁊ ire. Serui igit ⁊ bestie nō referūtur ad iconomice finem ⁊ bonū nisi mouēte quodā alio q ex seipso est bonus: ⁊ ita est in rebꝰ vniuersi fꝫ analogiā participati boni: tñ sꝫ liber enī eor que sūt nā ipsa qđda est boni ꝑmi fꝫ diuersuꝫ gradū bonor. ¶ Dico aūt ꝙ opꝫ oīa hec venite ad discernēdū gradū cōpetētē vniculqꝫ fm ordinem bonor: ⁊ in hac qdē discretiōe: q̄dā sic sūt ꝙ oīa eor sūt cōmunia bona ad totū vniuersum: sicut sunt ea que vno modo se hñt vt celestia oīa enī que attribunt illis de motu ⁊ coniūctionibꝰ ⁊ ꝑuētionibꝰ ⁊ respectibꝰ ⁊ alijs rōnibꝰ ueniūt ad cōeꝫ vniuersi vtilitatē. ¶ Alia autē que sunt frequēter sunt sicut serui ⁊ pmittas sibi hñt malitias: ⁊ nō attingūt vniuersi bonū nisi inq̄ꝫtū ab illo qđ semp est vno mō regunt ⁊ cōtinent: ea aūt que raro sunt: sic bestie que nō dirigunt nisi q̄dā freno eor q̄ sp ⁊ eor q̄ sūt frequēter in ordie bonū vniuersi.

Qui nā nati sūt serui ⁊ liberi qui vsū eo? sūt.

¶ Cap 37m. De opinionibus ⁊ erroribus antiquorum qui aliter dicūnt q̄ predictum est.

Tex. cō. 53.

Non aūt opꝫ obliuisci eor ipossibiliū ⁊ q̄ absurda ⁊ impossibilia sūt que ꝯtingūt aliter dicētibus quā nos hic diximꝰ de ꝑmo bono ⁊ vltio: ⁊ ordine bonor ad ipm: nec opꝫ obliuisci eorū que dicūt illi q grossius circa hāc mām loquūtur. ¶ Adhuc aūt nō opꝫ obliuisci eor circa q̄ sunt minime dubitatiōes: sic sūt dicta: nō enī suffic dicē ea que vera sūt in tā alta mā nisi ēostēdant errores eor q aliter senserūt circa illā. ꝯueniunt aūr oēs antiquores in hoc ꝙ oīa q̄cūqꝫ nos diximus pticipare bonū diuinum ⁊ dinter eē illđ bonū in eē his que semp: ⁊ his q̄ frequēter ⁊ his que raro sūt eē ꝯtrijs. sꝫ tñ hoc nō recte dī qa nō oīa sūt ex ꝯtrarijs: qa celū nō fit ex ꝯtrijs nec ēt ea in qbꝰ sūt ꝯtria sūt ex ꝯtrijs tñ qa mām opꝫ subijcere ꝯtrijs: qa ꝯtrijs existentibꝰ sine subto ꝙ est mā ꝯtria sunt ipossibilia ad inuicē: hoc aūt icōueniens a nobis soluit rōnabilr ponētibꝰ tertiū qđ eē qđ ē subꝫ vtriusqꝫ ꝯtrior. ¶ Isti aūt tales qui sic ex ꝯtrijs oīa faciūt: ordinē destruūt bonor qa fm eos nihil est bonū ⁊ optimū distinctū ab entibꝰ: nec aliqđ est ꝙ primuꝫ sit illi bono ꝑ eē sp in vna suba saluatū: vñ illi dicūt. ac si bonū domus totuꝫ sit in seruis ⁊ bestijs: e nihil sit ꝙ ad vnū ⁊ ad ordineꝫ redigat dissonas actiōes ipsor. ¶ Alij corrigētes errores istor. faciūt mām eīntū illud qđ diuersor est a ꝯtrijs: sꝫ qđ sit illđ materiale nō recte dicūt. sꝫ dicūt vnū ꝯtrior māle eē ad alteruꝫ. dicūt enī paruū ⁊ magnū eē ꝯtria: ⁊ paruū eē māꝫ magni: ⁊ qr ineq̄le ⁊ eq̄le ab his q̄ ab his cānt: ēt sic dicūt ꝙ ineq̄le māle est ad eq̄le. ¶ Et sūr dicūr de vno ⁊ multo. dicūt enī multa cōponi ex vnis multis ⁊ eq̄le ex ineq̄libꝰ: ⁊ magnuꝫ ex paruis: ⁊ in hac sniā fuit Plato: qui magnū ⁊ puuꝫ māliа contraria eē dixit formale aūt ꝑmū dixit eē ideaꝫ: ⁊ iō ēt destruxit ordinē bonor. error aūt iste soluit eodē mō: illa enī q̄ vere est mā est vna ⁊ subta vtriqꝫ ꝯtrior: ⁊ iō nulli ꝯtrior pōt eē ꝯtria. ¶ Amplꝰ fm istos oīa sūt malitie participatione ꝑter vnū qđ fm eos est mā: ⁊ hāc tñ ponūt eē eīntū ad alter contrarior: vt diximus: ⁊ ponūt eē alter ꝯtrior māle eīntuꝫ ad alteꝫ: ⁊ iō isti ponūt malitie pticipatiōnē ⁊ non ponūt aliqđ per qđ malitia participata redigat ad bonū ordineꝫ. ¶ Sꝫ alij sunt pōst q vt ꝑnꝰ oīum ponūt bonū ⁊ malum: q̄uis cum hoc dicāt ꝙ in oībꝰ bonū est marie ꝑnm: vident enī isti ꝙ bonū ⁊ maluꝫ sunt in istis que sunt ex ꝯtrijs: ⁊ dicūt ꝙ nihil est

sn cātis q̄d nō sit ex cāsis: ⁊ iō dicūt bonū ⁊ malū etiā eē in celi partib⁹ ⁊ in motonib⁹ celo⁊. ⁊ iō kalodemones ⁊ kacodemones eē dixerunt: dicunt tñ in q̄busdā mařie bonū eē pñm et ab his ōriuista est secta hereticoꝝ q̄ ponūt duo pn̄a. ¶ Alij v̄o vidētes q̄ nunq̄ redigit ad ordinē boni vniuersū nisi sit vnū bonū ⁊ optimū oisticuz nihil hñs de malitia: dicūt ⁊ recte dicunt in hoc: q̄ eēntialr̄ bonū est pñm: sȝ nō dicunt insufficiēter: nō eni dicūt q̄d bonū est pñm: vtrū. vȝ. sit pncipiū q̄si finis: aut sit pñm q̄si mouēs: aut sit pñm q̄si species ⁊ forma. ¶ Est aūt bonū pñm in rōne har triū cāruz: q̄a vt desideratū est finis: ⁊ vt largiēs est mouēs: ⁊ vt vniuocū est spēs ⁊ forma: ⁊ hec oīa iā in pbabitis satis pbata sūt: verū de ordie bonoꝝ. Et Empeď. tradit icōuenienter. dic enim q̄ bonū q̄d est ois boni bonū ⁊ cā est amor. ¶ Hic eni dicit eē pñm sicut finis est pñm. q̄a est id cui⁹ cā fit: ⁊ dicit ēt q̄d est vt mouēs q̄a dicit q̄ amor colligit: cōsugere aūt mouere ē: q̄a dixit q̄ gñatio est ꝯgregatio. dixit ēt q̄ amor est vt mā: dic eni q̄ est pa mixti in gñato. q̄a amica sibi facil⁹ cōueniūt in mixtura. ¶ Sedsm Empedo. sequit q̄ idē sit pñm vt mā ⁊ vt mouēs cū tñ ista nō ꝯtingat idē eē sm rē: sic ꝯsuz est in ꝯ⁹ phĭsicoꝝ. ¶ Queram⁹ igit ab Empeď. sm q̄d amorē bonū illō q̄d est ois boni bonū. Si eni nō est mouēs efficiēter: tūc scimus q̄ nō est pñm vt finis: nec sine intētione finis mouet id q̄d est ois boni bonū. p̄ȝ igit q̄ amor nullo mō est pncipiū. Est aūt adhuc icōueniēs sm Empeď. q̄ ponit odium q̄d est ꝯtrariū amori eē icorruptibile: ⁊ hoc dic eē cām mali et separatiōis. Hec eni dicit eē nām mali q̄ separat. Si enim sic est vt dicit q̄ bonū ⁊ malū in oib⁹ pugnāt: ⁊ nō est reducibile vniuersū in ordinē boni sicut dixim⁹: q̄a nō vincit mali nisi per id q̄d est bonū puꝝ ⁊ optimū: ⁊ p id q̄d nec io est bonū semp nihil pticipās de malitia: pp q̄d antiq theologi posuerūt in celo nō eē locū malitie: ⁊ in iferno nō eē locū alicui⁹ boni.

Tex. co. 55.

¶ Anaxa. aūt dixit q̄ pñm vniuersi eē est bonū: ⁊ ē pñm vt bonū: dixit eni q̄ mouēs ad eē est itellca. Cū aūt intellectus nō moueat nisi per itētionē: opȝ q̄ moueat alicui⁹ boni cā: ⁊ ponebat q̄ hoc bonū est diuersum ab ipso itellectu: ⁊ iō aliter dixit q̄s nos de bono mouēte: q̄a nos dixim⁹ q̄ bonū mouēs est ipse pmus motor: put ipe est ois boni bonū: q̄ aūt mouēs moueat intētiōe alicui⁹ boni q̄n mouēs est intellect⁹: p̄ȝ in artib⁹ mouētib⁹ per intellectū. medicina enim que est forma artis in itellectu mouet: ⁊ hoc est sanitas que dā q̄a est forma ⁊ rō sanitatis: ⁊ hoc mouet itētiōe sanitatē que iducit in aialis cōplexiōe: que nō est idē illi que est in intellectu mouentis. ¶ Adhuc aūt diminute dixit Anaxa. q̄a cū oē mouēs moueat ex aliquo in aliqd: ⁊ ex ꝯrio in ꝯriū: iō icōueniēs fuit nō ponere ꝯriū itellect⁹ ⁊ boni pp q̄d mouet intellectus: vnū eni ꝯrioꝝ est puatio que ꝯriat forme quā intellectus mouēs inducit in mām ⁊ bono pp q̄d mouet. Sic ḡ nicēs Anax. ēt nō cōpleuit ordinē boni: q̄a nō posuit q̄ aliqd pticipet malitiā q̄ idigeret ordie. sȝ oīa posuit eē pura bōa.

¶ Cap. 38m. Et est de inconuenientibus que sequuntur ad preinductos errores.

Tex. vltimo.

Lli aūt q dicūt oīa eē ꝯria adiuicē nō vtunt ꝯriis sm rectā rōnē ꝯrioꝝ nisi aliqs sm q̄dā figurā ⁊ silitudinē dicat ꝯria eē corruptibilia ⁊ icorruptibilia: ⁊ q̄rat cām q̄re q̄dā sūt corruptibilia ⁊ alia icorruptibilia cām eniȝ verā huius nullus dicit. ¶ Dicūt eni isti q̄ oīa entia sunt ex eisdē pncipijs pmis: ⁊ iō aut oīa debent eē corruptibilia aut oīa icorruptibilia. ¶ Quicūq; ḡ sic dicūt palā est q̄ non perficiūt debitū ordinē boni quē dixim⁹. Illa eni icorruptibilia sunt q̄ motu sm locū bonitatē pmi boni pticipāt vt liberi: corruptibilia v̄o que pp malitie nām bonitatē illā sine mutatiōe sube participare nō pñt: ⁊ sunt vt serui ⁊ bestie in domo. ¶ Ampli⁹ alij sūt q dicūt oīa fieri ex nō ente: ⁊ cōstat q̄ illi ꝯcedūt q̄ oīa pticipāt malitiā: alij v̄o volūt vi argumētatiōis cogere q̄ hoc q̄d isti dicūt nō ē verꝝ eo q̄ aliquid vnū est pñm ex quo fiunt oīa. Et cum nō sit q̄ faciat diuersitatē in vno: ⁊ vnū nō sit cā diuersitatis alicuius dicūt q̄ oīa sunt vnū: sic in pmo huius sapiētie libro satis est ostēsū: ⁊ nullus istoꝝ dicit q̄re semp fit gñatio: ⁊ q̄d sit gñatio ipsa: ⁊ q̄a ordo participatiōis boni nō determiāt nisi p hoc q̄ ē eā q̄ gñatio est semp sm successionē: ⁊ in hoc q̄ gñatio ipsa ē: iō isti nō dicūt cām boni q̄d est in ordie. ¶ Adhuc aūt tria determinare opȝ: quoꝝ vnū est bonū imobile mouēs nihil habēs de potētia ⁊ malitia sȝ subāȝ. 2m est bonū motū mouēs nihil hñs de malitia ⁊ potētia sm subām: sȝ hñs potētiā ad vbi sm motū tm̄. 3m aūt est pmixtū hñs subām cum malitia reducibile: tñ ad bonū per gñatiōnē ingetā sm successionē. Illis aūt qui dicūt duo eē pn̄a nec io cōtingit tertiū ponē pncipiū q̄d est magis ꝑpriū ⁊ illō est spēs. Hoc eni est q̄ participauit iā ⁊ participat ab iferiorib⁹: ex ꝯrijs eni agētibus et patiētib⁹ adiuicē cū illa sint q̄litates nihil ꝯstituit sȝ subāȝ: sed suba est q̄ iā pticipauit eē in seipsa: q̄a est per seipsam: ⁊ iō cū pticipat facit eē per se id q̄d participat eā. Alijs aūt q dicūt bonū ⁊ maluȝ eē ꝯria ex q̄b⁹ sunt oīa: ⁊ dixunt cuilibet bono eē ꝯriuȝ malū cōtigit q̄ ēt isti sciētie que per se est sapiētia ⁊ honorabilissima erit aliqd ꝯriū: ⁊ hoc dicūt eē ignorātiā: ⁊ sic diuine scie put est in itellectu dei: ⁊ ē diuinus intellect⁹: q̄a sua scia est cā oium est ꝯria ignorātia: q̄d est valde absurdū: cū scia sua sit sibi eēntialis: ⁊ sit per subāȝ idē q̄ ipse. hec aūt icōueniētia nō sequuntur ad dicta nrā. Nos eni dicimus q̄ pmo bono ⁊ optimo nihil penit⁹ est ꝯriū: oia eni ꝯria sunt circa ea sm potētiā que māȝ hñt: ꝯrietates eni in suba ⁊ ignorātia intell' sunt ordinata ad ꝯriuȝ hñs pme aūt sube nihil est ꝯriū sicut diximus. ¶ Ampli⁹ ꝯrietas erit pa oium: ⁊ oia ecunt ex ꝯrijs sicut isti dicūt: si ponamus q̄ nulla sunt entia pter sensibilia: sȝ hoc nō sit veruȝ: q̄nimo suba est triplex: sicut a pn̄ huius libri vndecimi diuisim⁹: tūc sunt multa pter sensibilia: ⁊ sunt pter ꝯtrarietatē: ⁊ tūc vere erit aliqd bonū ⁊ optimū q̄d est ois boni pñm: ⁊ erit in perpetuis subistētijs itellectualib⁹ ordo: ⁊ erit gñatio in his que per successionē participāt bonū diuinū: ⁊ erunt celestia corpora que per motū circuli cā sunt perpetuitatis in participatiōe bonoꝝ sm analogiā cōgruā vnicuiq;. ¶ Si aūt dicat sicut dixerūt antiqui theologi ⁊ phi oēs. q̄ pñm est pncipij: pñm eni phi dicūt esse pñm separatū diuinum vel mathematicū: ⁊ si nos dicamus q̄ hoc pñm pncipij est spēs idealis aut numeri: hoc pñm nō hȝ rōnē principij sȝ modū alicuius cause. Si eni haberet moduȝ alicui⁹ cause illa eēt cā formalis: illi⁹ aūt modū non hȝ. q̄a est in mā ⁊ idee ⁊ nūeri ponūtur eē extra mām. Sin aūt nō sic dicamus ⁊ ꝯcedamus numeros ⁊ spēs eē causas quasdā queramus ab eis qui sic dicūt dicētes: nunq̄d mot⁹ pōt puenire ex talib⁹ causis que separate sunt a mā. hoc eni iā pbatū sepi⁹ est q̄ nō mouet materiā. nec dat eē mãe: q̄d hȝ eē separatū ab ipa. ¶ Adhuc āt queramus ab istis q̄re ⁊ q̄o mēsura que est pa ⁊ cā mēsure erit intra mensurā istā sensibilē: ⁊ pcipue si nūeris ponit eē pñm: hoc eni ponit esse pa sicut eētū. ¶ Queram⁹ igit q̄ de cā sit cōtinuū: ⁊ mēsura numeri itra mēsuraȝ cōtinui: sic pa principij est in pn̄ pncipiato. Numerus eni qui de gñe discretoꝝ est nō facit cōtinuū: nec est pñm eius vt mouens: nec vt spēs siue forma. ¶ Dicebāt aūt isti numeꝝ eē pñm cōtinui: ⁊ cōtinuū mathematicū eē pa continui sensibilis: et oium boꝝ rōnē diximus in hui⁹ sapiētie libro pmo. sm istos aūt nihil erit ꝯrioꝝ q̄ sit ⁊ practicuȝ siue actiuū ⁊ motiuum: q̄cq̄d eni est ꝯrioꝝ hoc per motū ad ꝯriuȝ recipit non eē. Isti autē dicunt hec pn̄a eē eterna ⁊ imobilia: ꝯrioꝝ anteȝ est facere entia posteri⁹ ex potētia: ⁊ post potētiā: ⁊ si sic sūt entia ex pncipijs: tunc nō sunt sempiterna pn̄a sensibiliū: sed sunt sempiterna pn̄a insensibiliuȝ. sm istos igit hoꝝ que sunt ꝯria que dicunt pa est aliqd auferēduȝ de numero pncipiorum: ⁊ hoc iā olim q̄si dem fuit ⁊ cōcessuȝ a q̄busdā istoꝝ: et est cōtra sensuȝ: q̄a videmus sensibilia ex ꝯrijs ⁊ eē ⁊ gñari. ¶ Ampli⁹ nullus istoꝝ dicit a quo sint isti numeri: ⁊ a quo sit illō sensibile vnuȝ: ⁊ a quo sit aīa hȝ q̄ aīa: ⁊ a quo sit corpus sm q̄ corpus: ⁊ vniuꝛ a quo sint spēs reꝝ distincte: ⁊ in eo q̄ sunt distincte. Sȝ nō cōtingit eis hoc dicere per ꝑpriā vniuscuiusq; cāȝ alicui si nō dicit: vt nos dicimus. Et si nō facit pn̄ cōicare sensibilib⁹ ⁊ materie: sicut nos determinauimus cum de pncipijs sensibilis sube loqueremur. ¶ Similr̄ aūtē: ⁊ illi ꝑpria vniuscuiusq; pncipia nō possunt dicere qui dicunt q̄ numerus mathematicus est pñm pmum: ⁊ dicunt q̄ quelibet res sic semp hȝ aliā subāȝ q̄d est pñm sui: ⁊ est separatus numerus ab ipsa. ¶ Adhuc qui sic dicūt pncipia cuiuslibet eē alia ⁊ separata illi faciunt: ac si id q̄d est suba vniuersi eē sit accñtalis illi cuius est suba. illa eni suba que sic est alia q̄ est separata nihil penitus ꝯfert ad essentie illa

ne illa sub͞a separata sit: siue non sit: q̄a sicut in antehabitis multiplr̄ est ꝓbatū id q̄ð est extrisecū ꝛ separatū nihil est de eē sub͞e sensibilis: hoc igit̄ mō nō fit ꝑticipatio boni vniuersitatis: ꝛ dicunt qdā ꝙ ꝓnᵃ sint multa: hoc eni sequit̄ ex dictis eoꝝ qui ponant multa separata eē ꝓnᵃ: ꝛ hoc est incōueniēs: q̄a entia que sunt in vno vniuerso noīant: nec etiā possunt tractari hñ vel tuale sm̄ ordinē ad plures ꝑncipioꝝ dn̄atus: sicut dicūt hi q̄ ponūt plura eē ꝓnᵃ: pluribꝰ eni ꝑncipijs nō ad se inuicē ordinatis suppositis non saluat̄ ordo ad vnū bonū ꝛ optimū ꝙ est cā ordinis in oībus: hoc aūt oportet saluari: q̄a aliter entia adinuicē nō haberēt cōuōnē boni. Oportet igit̄ ꝙ dominatus ꝓmi ꝛ optimi sit vnus solus cuius participatione omnia sint vel fiant bona.

¶ Cap. 39ᵐ. Et est digressio declarās qualiter est vnus dominatus summi boni in omnibus bonis.

Secundū igit̄ ea que dicta sūt bonū q̄ð ē cā ordinis ꝛ boni in vniuerso nō potest cōsistere in duobꝰ ꝑncipijs: q̄a duo ꝓnᵃ nō possunt esse vniuoca. Si eni eēnt vniuoca tūc nō differrēt nisi per mām: ꝛ oporteret ꝙ ante se hērent aliud q̄ð esset ꝓnᵐ vtriusq: ꝛ sic neutrū eēt ꝓnᵐ. Si aūt nō eēnt vniuoca: nec respectū haberent ad vnū vniuocum vtriq: tūc oporteret ꝙ eēnt ꝯria: ꝛ quecūq sunt ꝯria habēt respectū ad vnū q̄ð est genus vtriusq: ꝛ sic iterum nō possent eē ꝓnᵃ. Si aūt diceret̄ ꝙ nō sunt in genere duo ꝓnᵃ: sed sint sicut genera alioꝝ: tūc sequit̄ ꝙ hec duo ꝑncipia duos hñt dn̄atus in vniuerso s vtrūq oīum est ꝓnᵐ: tūc autē ꝓnᵃ nō sint nisi sicut mouētia: sequit̄ ꝙ duo mouentia sint in oībus. Et cū oē mouens moueat ad formā silē mouēti eo ꝙ omne q̄ð fit fit ab vniuoco. sequit̄ ex hoc ꝙ motꝰ duoꝝ mouentiū hñt duos fines. Igit̄ ꝛ ipse motꝰ erit duo motus: q̄ erit fluxus duaꝝ formaꝝ que oīa sunt absurdissima ꝛ ꝓbie cōtraria: nō ergo possunt eē duo dn̄atus in entibꝰ sed vnus tm̄. Cū autē oē imꝑfectū in nā reducat̄ ad aliq̄ð perfectū q̄ð est cā ꝓma: ꝛ nos inuenimus bonū vniuersi inq imperfectū: q̄ð malitie ꝛ priuatiōi permixtū est: opꝫ ꝙ in nā sit bonū ꝛ optimū q̄ð priuatiōi ꝛ malitie penitꝰ est ipermixtū: ꝛ hoc nō pōt esse nisi per essentiā suā sit ipa pura bonitas. Oē eni cuius eē nō est bonitas hꝫ bonitatem additā sibi. Et oē q̄ð hꝫ aliqd additum sibi hꝫ illð sicut eē suū ꝯñs igit̄ in ipo aliud est quo est: ꝛ aliud quo bonū est igit̄ essentialis actꝰ illius nō est facere bonū: ꝓmi autē ꝑncipij semper est facē bonum. Igit̄ bonitas sua est essentia sua: q̄a iā an ꝓbauimꝰ ꝙ actio sua est essentia sua: ꝛ iō qcqd ab eo est bonū est hꝫ ꝙ ab ipso est: ꝛ si per intellectū poneret̄ ipm qdē esse ꝛ non bonum esse: ꝓculdubio nō sequeret̄ ꝙ id esset bonū q̄ð eēt ab ipso bonū igit̄ est essentia eius ꝛ nā. ¶ Si dicet forte aliqs ꝙ eadē rōne itelligentia sunt ꝛ sapiētia q̄cūq sunt ab ipo: ad q̄ð r̄ndemus ꝙ nō seqt̄: q̄a lꝫ primū ꝓnᵐ sit simplex: tn̄ multis modis significat̄: ꝓpea ꝙ oē genus perfectiōis que vere est perfectio est in ipso: ꝛ cū significat̄ vt eēntia hec significatio est significatio nāe ipꝰ: ꝛ aliq̄n significat̄ vt bonum: q̄a bonū est vnicuiq vltima assimilatio ad ipm: que assimilatio nō est nisi ad nām sm̄ q̄ð vnicuiq est possibile: ꝛ cū silitudo sit in bono perfectiuo nō ꝛ assimilatio nisi finis qui est vltimus: sic mouens primū ꝙ est essentia ꝛ esse: ꝛ sic pꝫ ꝙ bonum ꝛ ens ꝓmū siue sub͞a vnā nām dicūt mō diuerso. ꝓnᵐ ergo ꝛ bonū sunt vnā nām ꝛ eādē dicētia: sicut igit̄ ꝓpter eē principij sunt q̄cūq sunt ab ipso: ita ꝓpter bonū bona sunt q̄cūq sunt ab ipso bono itelligētia aūt ꝛ sapientia q̄uis significēt id q̄ð est nā tn̄ sm̄ modū rōnis qui importat̄ per nomē: nō ꝑtinet ad nām lꝫ ad actū pōtialis. Nō autē est necīū ꝙ cāto semp accipiat potētiā nālē sue cause: ꝑcipue quādo in mīria deficit ab ipso: lꝫ nūq ita deficiat quin eē ꝛ aliquā silitudinē cause accipiat: cū aūt hoc necessario sint vera ꝛ silitudo semp sit cā appetitus nālis: eo ꝙ esse q̄ð est simile appetit ꝛ refugit ꝯriū. opꝫ ꝙ oē q̄ð est a primo bono ꝛ optimo appetat ipm ꝓmū bonū ꝛ optimū cū iā sciamus ex is ꝓhicis dēterminatis ꝙ appetitꝰ est cā motus ꝛ actiōis ꝛ operis sequit̄ necīo ꝙ oīa appetūt bonū sub rōne silitudinis ad primū bonū: ꝛ ꝓp illud mouent̄ oībꝰ motibꝰ suis: ꝛ agūt oēs actiōes suas ꝛ operant̄ oīa sua opera. ¶ Amplꝰ aūt iā in ꝑcedentibꝰ habitū est ꝙ vna simplex bonitas nō participat̄ a multis ꝛ diuersis: quoꝝ vnū ꝑcipit diuersum ab eo ꝙ ꝑcipit alteꝝ nisi illa simplex bonitas extendat̄ in aliqd in quo diuisionē accipit. ¶ Adhuc aūt scitū est in nālibꝰ: ꝙ oē q̄ð priuatū est nō accipit bonū suum nisi per motū: ꝛ ꝙ hoc sensibilium mā nō mouet̄ ꝑ idē eodē mō se hñs: opꝫ igit̄ ꝙ ꝓma simplex bonitas in celū motū extendat̄: ꝛ hoc motū motu suo nālibꝰ ꝛ sensibilibꝰ boni participatiōe largit̄. ¶ Iste igit̄ dn̄atus est boni ꝓmi ꝛ optimi: et sic in formā boni redigit qcqd est ab ipso: sicut bonus pater familias in formā boni qua ipse regit domum redigit oīa que in domo sunt liberos. vꝫ. ꝛ seruos ꝛ bestias: ꝛ q̄cūq alr̄ dicūt de dn̄atu boni sequunt̄ eos icōuenientia q̄ dicta sūt.

¶ Incipit Tractatꝰ tertiꝰ Undecimi libri ꝓme ꝓhie q totꝰ ē digressio declarās subaꝫ icorruptibilē sensibilē mobilē.

¶ Cap. ꝓᵐ. De elementalibus principijs substantie celestis que sunt forma ꝛ materia.

Um autē in principio huius libri dixerimus ꝙ tres sūt ꝑtes substātie vniuersis: q̄dā enim est sub͞a sensibilis corruptibilis ꝛ mobilis: q̄dā autē est sub͞a isensibilis ꝛ imobilis ꝛ icorruptibilis: ꝛ q̄dā est sub͞a sensibilis ꝛ icorruptibilis ꝛ immobilis. ¶ Iā autē q̄ntū sufficit breuitati de ꝑncipijs duaꝝ subaꝝ pertrāsiuimus. Restat nūc de ꝑncipijs tertie partis sub͞e aliqd dicere: hec autē sub͞a est celū: ꝛ orbes ꝛ stelle ꝛc. que in celestibꝰ ꝯtinent̄: de principijs enim illius partis sub͞e hoc est dōm ꝛ aliter: ꝙ in libro de celo determinatū sit. Ea autē que ab antiqs dicta fuit iducemꝰ: vt bene qdem dicta sumētes faciliorē faciamus declarationē. ¶ Inueniunt̄ autē Peripatheticoꝝ qdā triplr̄ loq de parte ista sub͞e: cū eni sciamus oē corpus cōstare ex forma ꝛ mā: inuenimus quosdā loq de forma celi ꝛ mā ꝛ celoꝝ ꝓprio actu in quo perficit̄ celoꝝ esse ꝛ saluat̄. ¶ Adhoc notē q̄a sic in antehabitis est determinatum si actum est aīa inaiacum: dicunt qdā ꝓnᵐ celi esse aīaꝫ: ꝛ opꝫ nos ingrete de hoc ꝓnᵒ vtrū celū sit tale corpꝰ cuiꝰ forma ꝛ ꝓnᵐ sit aīa ꝛ q̄lis sit ipsa: sicut aliq̄ celi aīa. ¶ Adhuc autē cum aie ꝛ corporis sit ꝓnᵐ intelligētia: opꝫ nos oñdere qualr̄ intelligētia sit ꝛ aie ꝛ celi ꝓnᵐ: ꝛ his determinatis oñdemus qualr̄ nr̄a aīa ꝓcedit in esse ꝛ aie alioꝝ: ꝛ qualr̄ agētia oīa ꝛ patiētia ꝓuenerūt ex ipsis que hñt aīaꝫ quādā ꝛ ab itelligētia: ꝛ tūc fere ꝯsequuti sumus ꝓpositū in omni eo ꝙ itendimus in hac sapiētia nisi velimus addere ea que alij dixerunt de istis subijs separatis. Inuestigātes autē celestiū mām ꝛ formā sumimus hoc q̄ð ꝓmisimus: ꝙ ꝓculdubio oē q̄ð per formā distinctū ē in esse mām hꝫ: celestia aūt oīa per formas distincta sunt in esse: ꝛ iō opꝫ ꝙ mām habeāt. ¶ Adhuc autē oē q̄ð est in poᵃ ad formā quocūq mō sit forma corporalis hꝫ māꝫ: celū aūt in potētia est ad formā: hꝫ ꝯ mām. habitū eni est a nobis in 6ᵒ ꝓhicoꝝ nostroꝝ ꝙ celū mutat locū sm̄ formā ꝛ nō hꝫ substātiā: qcqd autē motu mutat formā accipit ꝑ motū formā post formā: ꝛ qcqd per motū accipit formā post formā est in poᵃ ad formā: qcqd aūt est in poᵃ ad formā ꝓfecto hꝫ mām. Celū igit̄ ꝛ celestia mām hñt. Est aūt vnūqðq celestiū corpoꝝ ex mā sua tota: cuiꝰ ꝓbatiōē iā alibi vedimꝰ: q̄a qcqd est de poᵃ ad formā eē dātem nihil hꝫ extra formā quā hꝫ ex mā sua tota: oīa vō celestia sic hñt potētiā cōpletā ꝑ actū ꝙ de potētia nihil relinquit̄ per aliā formā sunt ꝯ oīa celestia ex mā sua tota. ¶ Ex hoc autē vlterius sequit̄ ꝙ nihil celestiū moltiplicabile est per numerū: multiplicatio eni per numeꝝ est multiplicatio per mām: nihil autē pōt moltiplicari per māꝫ ꝙ est ex sua mā tota: q̄a ipm non est poᵃ in alia mā. Cōstat igit̄ omnia celestia abinuicē specie ꝛ ḡnē eē diuersa. ¶ Cōtra hoc tn̄ qdā obijciunt dicētes ꝙ spēs motuū simpliciū differunt ēt sm̄ nās corpoꝝ simpliciū. Igit̄ quorum vnus est motꝰ eoꝝ vna videt̄ eē nā formalis. celestiū autē vnus est motꝰ qui est circulatio: videt̄ igit̄ celestiū vna eē nā hꝫ formā. ¶ Sꝫ ꝙ hoc nō sit necīū ex hoc apparet in his que hñt rectū motū: hoc eni videmus descendere sic aquā ꝛ aerē ꝛ terrā ꝛ tn̄ nō esse vniꝰ nature sm̄ spēm. Si qs autē dicat ꝙ hoc mouent̄ a nā que est grauis in oībꝰ istis illð nihil est: q̄a in 8ᵒ ꝓhicoꝝ ꝓbatū est ꝙ motꝰ talium corpoꝝ est a generāte ꝛ dante formā spēi. Si autē dicat qs ꝙ nō eodē

6. ph. t. c. 85.

Obiectio.

Solutio.

8. phy. 32.

X z

mō descēdunt ista: nec vnū hūt terminū sue descensiōis: sicut alibi ꝓbatum: tunc patebit solo iducte dubitatiōis. q₂ cunc sciꝫ nō esse icōueniens ꝙ etiā circulariter moueant̄ que nō sunt eiusdez spēi: dūmō nō eodē mō circulariter moueant̄: sed sint super diuersos polos ⁊ forte sup diuersa centra sicut dixerunt sapientiores chaldeoꝝ. Ex his igit̄ scit̄ ꝙ falsum est qꝺ multi dicunt: ⁊ ꝙ ꝯn̄tia nulla est quā iducunt: dcm̄ eiꝫ ipsoꝝ est ꝙ oīa celestia sunt nature gn̄te ab elemētis ⁊ iō sunt nāe eiusdē fm̄ spēm: hoc eni iā ꝯfsuꝫ est esse ipōle. ꝯn̄tia autez quā inducunt est ꝙ eoꝝ que sunt vnius ⁊ eiusdē nature vnus sit mot⁹: vnus autē mot⁹ q est circularis est esse super idē centrū ⁊ ad eādē ptez. Sic igit̄ vt dicūt falsum est qꝺ dicunt de eccentricis ⁊ epiciclis: ⁊ de motu planetꝫ q est erraticus fm̄ ordinem signoꝝ ab occidente in oriētē: hec eniꝫ ꝯn̄tia fundamētū hꝫ falsuꝫ qꝺ est añs: ꝓbatuꝫ eni est ꝙ nō sunt eiusdē nature supiora oīa: nos aūt fniaꝫ de eccentricis ⁊ epiciclis: nec approbamus nec improbamus sed in sequētibus ostendemus ꝙ corpora celestia omnem motum hn̄t qui itelligētie mouētī debitus est ad hoc ꝙ formas q̄s hꝫ producāt in mām: ad hoc eni est celum vt sit instr̄m itelligētie sicut manus est instr̄m intellectus architectonici.

¶ Cap. 2ᵐ. Declarās quō aūt mot⁹ celi est act⁹ celi in quo pfecte saluatur esse eius fm̄ ꝙ ipsum est celum: ⁊ ꝙ ideo est cōtinuu ⁊ semper permanens fm̄ naturam ⁊c̄.

Cum aūt aliqꝺ corp⁹ motuꝫ duplicē hēat actū: actū. vꝫ. pfectuꝫ qui est forma: ⁊ actum iperfectū q est mot⁹ ipsi⁹ ad formā. Sunt q̄dā corpora que a seipsis mouent̄ q̄ hn̄t p̄n̄ᵐ mot⁹ ⁊ stat⁹ in seipsis sicut corpora aiāta: ⁊ hūc motuꝫ habēt duplicē. vnuꝫ qdē ad formā q est act⁹ iperfect⁹ cui⁹ finis in quo mot⁹ ille est in motuꝫ eē est act⁹ iperfect⁹: et hn̄t motuꝫ ꝓcessiuū de loco ad locū: q nec est act⁹ pfect⁹ nec imperfect⁹: sꝫ est ad desiderati ꝯsecutionē ⁊ mot⁹ ille nō est fructus desiderati aliqs: sꝫ appropiqꝺ atio tn̄: ⁊ ꝯsilis ita sit ꝙ spēs desiderati mouet in hoc motu tn̄ ille mot⁹ nō est forma post formā: sine fructus spēi desiderate in rem desideratā: sꝫ est vbi post vbi: ⁊ nō est act⁹ aliqs: sine pfectus sine imperfectuꝫ: sꝫ est ad id qꝺ est qes desiderij. Oēs aūt isti motus qui sunt in corporib⁹ sunt pp aliqd qꝺ est finis ipsoꝝ: ⁊ in ipso qescit ⁊ cessat mot⁹. Est autē adhuc motus: q ē motus instroꝝ ⁊ mēbroꝝ artificis in mām quā hꝫ ⁊ mouet hoc ē a mouente forma que est in itellectu agēte ⁊ in motu mēbroruꝫ ⁊ instroꝝ iducit̄ hec forma in mām: ⁊ tn̄ hꝫ aliqd illius forme mot⁹: ⁊ est hīi forma post formam: qa lꝫ ictus ⁊ sectio dolabre nō sit forma domus: tn̄ inqn̄tuꝫ ictus est ad ppendiculi rectitudinē: ⁊ ad figurā anguli debitaꝫ aliqd successiue dat ne forma ⁊ iddcit formaꝫ per ptes: ⁊ sic aliq̄ mō dat formā post formā: nec inuenimus nos in his que sūt plures motuū: ⁊ iste vltimus mot⁹ eo ꝙ est aliquo mō forma post formā est act⁹ iperfectus. Sꝫ est attēdendū ꝙ cum isti mot⁹ sint actus ⁊ mouētis: ⁊ eius ꝙ mouet̄ duo ex eis act⁹ sunt mouētis in actu pfecti ⁊ perficiētis id qꝺ est iperfectū: pmus. vꝫ. ⁊ tertius: ⁊ sunt iperfecti act⁹ eius ꝙ mouet̄. Medi⁹ autez est actus iperfecti mouentis: ⁊ querētis pficere se per desiderati cōsecutionē. ¶ In his aūt ꝯsiderāduꝫ est ꝙ ois talis motus pp iperfectionez est mouētis vel mobilis: ⁊ sic semp est ab aliquo ꝙ est nāe extraneꝫ: ad id qꝺ est aliq̄ mō pfectio eius ꝙ mouet̄. Si eni id a quo est mot⁹ esset nālis pfecto in ipso nā qesceret ⁊ nō abijceret ipꝫ: hoc tn̄ in motu aīis nō est verꝫ: eo ꝙ ille nō est a nā. sed a p̄n̄ᵒ extrinseco: ⁊ est cū violentia aliq̄ nisi qn̄ est nature minister artifex: sicut est medic⁹ ⁊ alchimicus aliqn̄: ⁊ qa motus tales sūt ad illꝺ qꝺ est act⁹ perfectus ⁊ sunt vie ad ipm: iō attingentes ipm actum cessant: ⁊ sic fit qes. Est autē motus in subacorporea non mobili aliquo motu corporis: ⁊ hoc est multiplex qn̄ est iperfecta: sicut qn̄ ex ignorātia mouet̄ ad sciam vel ex prauitate ad virtutis pfectuꝫ: ⁊ de hoc nō loqmur: qa nihil facit ad ꝓpositū: sed de illo motu quē hꝫ iā perfecta: ⁊ fm̄ nām ꝓprāꝫ fm̄ ꝙ est itellus per seipm vniuꝛ agēs ⁊ explicās seipm in ea que agit ⁊ perficit: hic autē mot⁹ nō ꝓprie mot⁹ est: sꝫ est actio exn̄tis in actu essentialr̄ per seipm: ⁊ hec actio q₂ eēn̄cialis est nūq̄ cessat manente ipsi⁹ intellectus subā: ⁊ cuꝫ illa sit icorruptibilis semp manebit in eē ⁊ agere: ⁊ hec actio q₂ essentialis est nō est aliqd hn̄s iperfectiōis: sed est perfecti ꝙ suas exerit ex seipso perfectiōes: ⁊ talis est cōtēplatio intellectus qua ꝯtēplat̄ seipm: ⁊ id qꝺ ante eū est idefitiens sibi: ⁊ id qꝺ post ipm est qꝺ est ex ipso. Ipse eni intellect⁹ contēplans se cōtemplat̄ ei idefitiēti in esse ⁊ agere indefitiēs in esse ⁊ agere: ⁊ ideo hec actio nihil hꝫ iperfectiōis: sed tota est subalis ⁊ nālis ⁊ delectabilis. Cōtemplās autē id qꝺ est ante se cōtemplat̄ cām priorem se vel absolute p̄mā ⁊ sic cōtemplat̄ ex lumine essentiali fluente super se: ⁊ sic iterꝫ cōtemplat̄ ex perfecto ⁊ optimo ⁊ indefitienti: ⁊ id qꝺ cōtēplatur est bonuꝫ ⁊ optimuꝫ ⁊ idefitiens: ⁊ ideo etiā ꝯtemplatio illa nihil hꝫ tedij: sed potius plenitudinē felicitatis: cōtemplans autē id qꝺ est post se cōtemplat̄: id qꝺ est ex ipso eēntiali lumine suo: ⁊ ꝯtemplat̄ ipꝫ in eodē suo lumine: qꝺ dat ei esse. Et ꝯsilis forte id qꝺ est post se aliqd habeat iperfectionis ⁊ impuritatis in suo esse: tn̄ hoc nō hꝫ ex lumine qꝺ dat ei esse: ⁊ iō intellect⁹ qui sic cōtemplat̄ verꝫ nihil hꝫ iperfectiōis: ⁊ huic simile est ꝙ artifex perfectus artificiatū contēplans in lumine artis qꝺ dedit esse artifitiato ꝯtēplat̄ ipꝫ in puritate: que nō hꝫ defectū: cum tn̄ forte ꝓpter nodositatem ⁊ tortuositatez materie fm̄ ipsaꝫ quā habuit ex lumine artis pulchritudinē in mām traduci nō potuit. ¶ His itaꝙ prelibatis videamus an celuꝫ hēat motū nature vel motuꝫ aīe: vel motuꝫ artis aut motuꝫ ꝯtemplantis itelligentie agentis. Si eni dicat̄ ꝙ mouet̄ motu nature cuꝫ oīs motus nature sit ex imperfectiōe ad aliquā perfectionē que imperfectio primo ⁊ pfectio postea succedunt sibi in ipso mobili: oporteret ꝙ celum moueret̄ ue cōtrario ad cōtrariū qꝺ oīno absurdum est. ¶ Adhuc autez tuꝫ nā sit mouēs ad vnū finem qui est actus vltimus fm̄ vbi vel formā: oporteret ꝙ celi motus staret in fine quodā qꝺ est contra nāꝫ. ¶ Adhuc aūt si nā que est ad vnum tn̄: sicut ꝓbatuꝫ est in 9ᵒ huius sapientie libro mouet: ab. a. in. b. nō mouebit cū hoc. a. b. in. a. In motu autem celi nō est astruꝫ egrediens ab aliquo puncto nisi referāt in idez punctum. Igit̄ motus celi nō est a natura: sꝫ q₂ nūq̄ fuit aliqs stoicoꝝ vel Peripatheticorū q de hoc dubitauerit ideo hic relinquamus: sufficit enim ꝙ de hoc dcm̄ est. ¶ Videt̄ aūt iste motus nō esse aīe motus: hoc eni sicut diximus formā nō explicat: hoc nullo mō conuenit celi motui: de qꝺo ꝓbatuꝫ est: ꝙ est quasi vita quedā existentib⁹ oibus: nec esset vita existentium nisi formas eē ⁊ viuere cōtinue inferret existentib⁹. Nō est igit̄ motus anime. ¶ Adhuc autē q₂ mouens nullo etiā mot⁹ est aīa: ⁊ est imperfecta nō hn̄s desideratum fm̄ rem sed fm̄ spēm tn̄: ⁊ querens ipsum adipisci fm̄ rē: mouens autez celū derisibile est dicere imperfectuꝫ in aliqꝺo. ¶ Adhuc autē animꝫ fm̄ hoc esse mouēs sicut virtus in corpore: talis eni est anima que est principiuꝫ mouens per cōcupiscentiā ⁊ irā: sicut in libro de principijs motuū aīalium determinat̄. nulli autem mouentiuꝫ ꝙ est virtus in corpore fm̄ nām pōt mouere infinito tēpore. Est aūt celi motus fm̄ nām tēpore infinito: igit̄ nō erit a mouente anima: nec pōt esse motus artis: q₂ tunc nō esset naturalis sed violentus: nec vnq̄ induceret aliquā formā substāntialē que oīa absurda sunt. ¶ Et si dicat aliqs ꝙ est artificialis: sicut minister nature est artifex illud nihil est: q₂ sic potissimū in natura corp⁹ ministraret ⁊ nō esset potissimū agens in genere corpoꝝ: qꝺ est valde absurdū: opꝫ igitur dare necessario ꝙ motus celi sit motus agentis intelligētie ⁊ cōtēplantis seipsaꝫ ⁊ id qꝺ est añ eam ⁊ id qꝺ est post ipsam sicut diximus. ¶ Si aūt sic dicimus motū celi esse motū intelligentie. sicut manus est mota ab intellectu artificis: tunc natura celi se hꝫ ad intelligentiā: sicut natura manus inquātū manus se hꝫ ad artē ⁊ intellectuꝫ artis: ergo nā celi est moueri sic ab intelligētia: ⁊ hoc mō saluat̄ in esse celi vt celum est: quādo intelligētia continue mouet ipm predicto mō cōtemplationis: ⁊ sic mot⁹ ei⁹ nō est actus eius imperfectus: sed potius est actus eius vltimus ad quē est esse eius: ⁊ in quo saluat̄ suū esse: ⁊ iō nūq̄ quiescere potest fm̄ nām. esse eni eius est cōtinue formā luminis intelligētie mouentē accipere ⁊ exercere per motum: ⁊ ideo sicut eē cordis saluat̄ in percipiēdo vite actum ⁊ exercēdo in mēbra: ⁊ quādo hoc nō potest facere nō est cor amplius: ita in esse celi saluat̄ celum accipiendo eorū ex intelligentia lumē: ⁊ vlterius inferēdo illud materie. ¶ Et hoc valde notabile est: q₂ per hoc scit̄ vera celi natura: que non

nisi

An mot⁹ celi sit mot⁹ nāe vel aīe vel intelligentie.

Sꝫ ꝯsiderꝫ ꝙ Auerroes reponere motū celi nālē. 2. phi. cō. 2. ⁊ p̄mo celi cō. 5.

Exēplū ex difficili suo idoneum.

nisi per istam p̄blam poterit determinari: vnde sicut cor ac cipiẽdo exerit vitã: ⁊ accipit ab anima ⁊ exerit in corpus: et hoc est esse cordis s̄m ꝙ est cor: ita celum accipiendo conti nue ab intelligentia exerit per motũ lumen intelligentie: ꝙ est forma esse ⁊ vite oium eoꝝ que sunt ⁊ viua sunt: ⁊ iõ celi eẽ saluatũ ẽ in motu: nec saluaret in eẽ nisi sic ꝯtinue moue ref: ⁊ mot⁹ ei⁹ ẽ actus pfect⁹: sic ⁊ motus cordis in animal.

℄Cap. 4m. De solutiõe dubitationis que fit circa p̄dicta.

Dubitabit autez fortassis aliquis dicẽs: ꝙ motus qui cõtinue exit de potentia ad actum non potest esse actus perfectus: motus aũt localis est cõtinue de potẽtia ad actum: q̄a de vbi ad vbi: ⁊ ideo nõ potest esse actus perfectus: ⁊ est ista obiectio eoꝝ qui ignorãt naturas rerum. ℄Adhuc autẽ q̄dam obijciunt dicẽtes ꝙ natura celi est in termino esse sicut nã ignis est esse in termino eĩntorꝫ: ⁊ q̄a sua natura est esse in termino simpliciter: ideo circũuoluit in illo sicut ignis in sphera elementoꝝ. ℄Hec aũt irrõnabiliter oĩno dicta sunt. cũ eni dicit ꝙ exitus de potẽtia ad actũ nõ põt esse actus perfectus hoc sõ est veꝝ nisi vbi id vnde mouet motuz est simpliciter in potẽtia ⁊ id ad qd mouetur est simpl'r actus: aut cõsequens potẽtiã in eo ꝙ potẽtia aut cõsequens actũ in eo ꝙ actus: huius aũt exemplũ est in motu ad formã. In illo eni id vnde est motus est simplex potentia cum priuatiõe: ⁊ locus talis a quo recedit: nõ est loc⁹ ei⁹: nisi s̄m ꝙ est in potẽtia: ⁊ ideo per vnũ motorem mouet: ⁊ in potentia ⁊ a loco. ℄Silr id ad qd est motus est simpliciter actus ⁊ finis ⁊ locus ad quez mouet est simpliciter locus in quo saluat id qd motũ est ad formã ⁊ ideo idez motor mouet ad formã ⁊ ad locuz: sed vbi mouetur aliquid perfectissimũ: in loco suo ⁊ nõ ad aliquã formã in vbi qd reliquit ita s̄m actum est locus eius sicut vbi ad qd vadit: ⁊ iõ s̄m substãtiam nunq̄ꝫ mutat locũ: sed s̄m quãdaz formã mutat ipsũ: ⁊ ideo ille motus nõ ꝓprie est exitus de potentia ad actuz: sed est de actu ad actum ⁊ est motus perfectissimi cuius eẽ est in motu eẽ sicut diximus. Qd aũt dicit ꝙ circũuoluit nõ habens quo moueat sicut ignis circũuoluit circa spheram elementoꝝ hoc dcm̃ est Platonicoꝝ: qui dicunt ignee nature eẽ celũ: ⁊ hoc alibi a nobis est improbatũ. Celum eni est alterius nature: ⁊ sicut corpus hois habet esse ab actu vite anime: ⁊ sine hoc nõ haberet esse. ita eẽ celi est actus intelligentie in ipsum: ⁊ motus circularis est actus saluans ipsuz in hoc esse: ⁊ figura circularis datur ei ꝓpter motuz sue salutis in esse: sicut datur cordi figura ⁊ motus cordis nõ eni ambiret mãz in quã agit intelligẽtia nisi esset sphericũ nec vndiq̄ꝫ ingereret formã intelligentie ipsi materie nisi motũ haberet circularem ⁊ cõtinuuz. ℄Sꝫ contra hoc forte quis obijciet dicens: ꝙ in nulla natura dignius est ꝓpter indignius se: corpora autẽ celestia digniora sunt q̄ꝫ generabilia ⁊ corruptibilia: videt ergo ꝙ non mouentur ꝓpter illa: ⁊ vt instrumenta eoꝝ. instrumenta enim queruntur ꝓpter mãꝫ in quaz inducẽda est forma per motum instrũoꝝ. ℄Hec aũt que sic obijciuntur: etiaz ante nos a quibusdã soluta sunt. qz cum dicit celi motus esse ꝓpter salutem sui eẽ statim scit ꝙ celum mouetur ꝓpter seipsum lꝫ hoc consequatur: q̄a vniuersa saluantur in motu ipsius: sicut ⁊ cor mouet s̄m sistolẽ ⁊ diastolem ꝓpter seipsuz. lꝫ ex hoc motu sequatur acceptio vite ⁊ salus in omnibus mẽbris. Salus enim esse celi est in cõtinua acceptione luminis intelligentie: ⁊ explicatiõe ipsi⁹ per motũ: q̄a per hoc hꝫ esse inquãtum est celuz. ℄Sequit autez ex hoc ꝙ tota materia per partes esse accipiat vniuersum: s̄m ꝙ diuersimode elõgatur vel obliquatur ad ipm: ⁊ hec est solutio vera. ℄Cũ hoc tamẽ dixerunt q̄dam iaz ꝙ non intendit inferioꝝ generationem per motũ suum: sꝫ intelligentie se assimilare intẽdit que est causa vniuersorum: hanc autẽ cãlitatem dicũt esse in hoc ꝙ sicut primus motor causa est per seipm vniuersoꝝ: ita celi sint causa per motuz: ⁊ hoc est dcm̃ Auerrois: ⁊ nihil penitus valet sicut cuilibet patet: qui ea que dicta sunt bene itelligit ⁊ aduertit. Ex omnibus autem que dicta sunt patet: ꝙ principia substantie mobilis ⁊ sensibilis: sed non corruptibilis sunt materia ⁊ forma ⁊ materia quidẽ est que est in motu in vbi determĩata: forma aũt que est in eẽ qd dat intelligentia ⁊ actus eius ꝓprius: ⁊ s̄m nãm saluans in esse ipm motus est circularis.

℄Cap. 4m. De improbatione erroris Auicẽne.

Est autẽ Auicẽne opinio ꝙ celi motor ꝓpinqu⁹ sit aia: ⁊ motor remot⁹ sit intelligẽtia: ⁊ ad hoc quidẽ non inducit rõnẽ que sufficiat: ⁊ est hec sua rõ cui plus innitit: q̄a motus particularis est motus celi ⁊ partiũ celi qui est ab .a. in .b. et a .b. in .c. ⁊ sic cõtinue donec perficiat hic circulus. Igitur iste mot⁹ particularis est a mouẽte cognitionez particularem hñte de partibus huius mot⁹ singularis: cognitionẽ aũt singularẽ de entibus nõ hꝫ intelligẽtia pura ⁊ simplex. dicit eni ꝙ aliq̄a intellectualiter cognoscit oẽs motus ⁊ lune: ⁊ motus modoꝝ capitis ⁊ caude draconis: ⁊ q̄ntitates eoꝝ s̄m oẽ t̄ps: q̄uis ille intellectualiter sciat rõnes eclipsiũ oium: nõ tñ scit hanc eclipsim vel illã nisi per aliq̄d qd est ꝓprium isti eclipsi ⁊ illi. hoc aũt qd facit ipm scire ꝓpriũ huius vel illi⁹ nõ est nisi sensus vel imaginatio: qd ẽ ꝓpria huius mot⁹ cognoscit est imaginatio ⁊ sensus. Quicũq̄ꝫ aũt motor est hui⁹ celi in hoc motu cognoscit hoc vbi ⁊ illud: ⁊ oia accñtia huius mot⁹: vt est hic mot⁹. Igit ille motus nõ est intelligẽtia: sed aia hñs ad minus imaginationẽ particularẽ: cũ aũt nõ moueat celũ nisi per desideriũ cõcedit Auicẽ. ꝙ nõ hꝫ hec aia desideriũ ꝯcupiscentie vel ire: sꝫ hꝫ desideriũ sapiẽtie qd est boni simpl'r: ⁊ nõ boni vt nũc sicut in p̄cedentib⁹ determinatũ est. ℄Quecũq̄ꝫ aũt sic inducunt ab Auicẽ. oĩno sunt erronea ⁊ falsa: sicut in p̄habitis ẽ probatũ. Ille eni intellus qui est vniuslĩꝫ est q̄dem speculatiuus ⁊ nõ actiuus. Intellus aũt actiuus duplex est: vnus quidez qui per accñs est actiuus: ⁊ alius qui est actiuus per seipsum. per accñs aũt est actiuus noster itellus qui nõ agit nisi per formã artis acceptã vel innẽtaz: per se aũt actiuus ẽ q̄i per seipm ⁊ per suã essentiã est actiuus reꝝ: ⁊ talis est intellectus subaꝝ mouentiũ celos: sicut sepe diximus: ⁊ iõ similis est hic actio actiõi virtutis formatiue que est in semine que agit diuersa in figura ⁊ sp̄e sicut intelligẽtia ⁊ aia et ideo ẽt a q̄busdã intelligẽtia vocat: ⁊ tñ vt agat in mãꝫ quã ambit per spiritũ nõ idiget imaginatiõe aliq̄. Ita ẽt diximus ꝙ corpus celi perfectissimũ corpoꝝ est ⁊ q̄a est sicut instr̃m intelligẽtie sit in eo forma intelligẽtie traducta in ipꝫ absq̄ꝫ imaginatiõe: hec eni forma q̄a est ad rem ⁊ nõ a re ipsa abstracta: nõ vadit per viã abstractã: sed per viã cõpõnis ⁊ sicut desideriũ quo mouet nõ est alicuius boni ꝙ sit hic ⁊ nũc sed boni simpl'r: ⁊ tñ mouet hic ⁊ nũc: ita etiã intellus qui est simpliciter intellect⁹ actiuus mouet hic ⁊ nũc q̄uis ipse nõ sit hic ⁊ nũc. hoc eni iõ fit q̄a corpus accipit formã vt instrumentũ: ⁊ ideo accipit eã ꝓgredictẽ in mãm: ⁊ hꝫ eã extẽsam ⁊ ꝯtensam in motũ quã intellect⁹ hꝫ simpl'r: sicut supra diximus. Vñ Auicẽna nõ potest dicere ꝙ hec imaginatio sit alicuius sensibilis aie sed dicit ꝙ sicut in nobis aliquo mõ cõcepto ab itellectu multiplicant imaginatiões ad illũ ⁊ assurgunt desideria ita multo magis dicit eẽ in illis corporibus que multo pfectiora sunt corporib⁹ nostris: ⁊ hoc nõ est necessariũ sicut p̄diximus. In nobis eni qñ aliq̄s multũ ⁊ arte ⁊ exercitio perfectus est inuenicur operãs ex intellectu: sine imaginatiõe que moueat a nã: constat aũt celestia corpora eẽ perfectissima: ⁊ ideo tali imaginatiua nõ indigere.

℄Cap. 5m. De improbatione erroris eorum qui dicunt celi motorem proximum esse animam imaginatiuam: ⁊ motorem primum esse intelligentiam: ⁊ de improbatione erroris eorum qui dicunt ꝙ non mouetur nisi a natura.

Sunt aũt q̄dã qui oia negãt que inducta sũt dicẽtes celos nõ posse eẽ corpora per itelligẽtias aiata. Accipiẽtes huius sue snie persuasionez ex eo ꝙ aia est motor multoꝝ: ⁊ in hoc differt a nã q̄a po⁹ cum cognitiõe semp est ad multa. ℄Cũ igit motori semp per ꝯgruitatez rñdeat mobile oportet corpus aiatũ omne eẽ cõpositũ ex organis disparibus in figura ⁊ cõpõne ꝓpter diuersitatẽ potẽtiaꝝ aie. ℄Cũ igit celũ sit simplex corpus ⁊ vniforme: videt celũ nõ eẽ corpus aiatũ ⁊ putant hãc suã obiectionẽ esse valde fortẽ. Adhuc aũt addũt dicentes ꝙ aiata que mouent a seipsis stãdi ẽt hñt ꝑn̄m in seipsis: celi aũt nunq̄ꝫ stant sꝫ naturã: ergo nõ mouent a motore qui sit aĩa. ℄Ampli⁹ oẽ qd mouet ab ipsa aia hꝫ instr̃a per que explet ⁊ perficit motum aialez: celũ aũt nñ hmõi hꝫ instr̃a. ℄Sed oĩa hoc facile de-

Marginal notes:

Solutio.

Mot⁹ celi ꝓprie nõ ẽ exit⁹ de potẽtia ad actum.

Dubiũ ꝯ predicta.

Solo ꝓ q̄ vid Auerroẽ. 12. met. c. 36. ⁊ 2. celi. 17. ⁊ 21.

Improbatio opinionis Auicẽne. ꝓ q̄ vide Cõmẽtatorẽ i p̄⁹ ⁊ 3. cap. de subs orb. ⁊ 12 meta. cõ. 36. ⁊ 44.

Solutio.

terminaã: si aduertantꝰ ea que ponũt Peripathetici: quorũ opinionẽ hic explanamus. quãdo eni aĩa intellectualis separata ab alijs accipiꝰ hoc est equoce dicta aĩa ad alias aĩas: et est pauce diuersitatis ſm potentias: et est mouẽs corpus in quo ꝓpter ipsius corporis perfectiõẽ nõ indiget imaginatiõe et sensu: et qñ sic accipiꝰ tũc etiã nõ indiget corpꝰ organoꝝ diuersitate: sed idiget tñ q̃ntitate et figura motui suo cõgruentibꝰ: et hoc iã in antehabitis ostẽsũ est. Si eni securis per seipsaꝫ moueretꝰ forma intellectus artificis nõ indigeret architectus manu qua moueret securim: et ita est in intelligentia et celo: et ideo mẽbris talibꝰ nõ indigẽt qbꝰ idigẽt in inferiora corpora aĩata. desideriũ aũt quo mouetꝰ celum fluit ab intelligentia in ipm: et illud est quo corpus desiderat eẽ per itelligentiã: et ideo mouetꝰ per totũ accipiendo ipsꝰ itelligentie a. tñ quo sit sicut diximus in anhabitis: et iõ ꝓbatũ est ꝙ mouetꝰ ab eo ꝙ est impartibile et imobile. nõ hñs aliquã partem penitꝰ. Si aũt moueretꝰ ab aĩa imaginatiua ꝓ certo moueretꝰ a virtute partibili: et nõ posset mouere tẽpore infinito. ¶ Ad hoc tñ dicit Auicẽna: ꝙ lꝫ aĩa sit virtꝰ partibilis mouens celũ tñ motus fluit in ipsaꝫ ex intelligẽtia que est subã separata et ipartibilis. fluere aũt in aĩam dicit motuꝫ per hoc ꝙ dicit in ipsaꝫ fluere virtutẽ motiuã: et qa itelligentia separata est et ipartibilis: et nõ ifinita nec finita: ideo dicit ꝙ aĩa põt mouere per tp̃s ifinitũ. ¶ Sꝫ hec solõ non est ꝯueniens: qa etiã in alia fluit ab itelligentia virtꝰ motiua: et tñ nõ mouent tẽpore ifinito: et ideo nõ sic dõm est: sed potius hoc mõ quo nos hãc qõnẽ determinauimus supra: vbi soluimus obiecta Jo. grãmatici. De pricipijs igiꝰ icorruptibilis corporis et sensibilis hec dicta sunt.

Auicẽne solo

Improbano

¶ Cap. 6m. De iprobatione coꝝ qui dicebãt celos et aĩas celoꝝ et itelligentias ꝯstitui ex tribꝰ modis contemplandi.

Pro hac opinioe vid Auicenã. 9. meta. sue capio. 4.

Et aũt nõ ꝑtermittendũ ẽt ꝙ qdã conati sunt dicere multitudinẽ hoꝝ ꝑncipioꝝ per moduꝫ mirabiliꝫ: et huic mõ multi posterioꝝ adheserũt. Cũ eni loquuntꝰ de celoꝝ ꝑncipijs sꝫ eẽ celoꝝ: et aĩaꝝ ꝑncipijs ſm esse aĩaꝝ: et sic de itelligentiaꝝ ꝑncipijs que sunt inferiores: et post eẽ motoris ꝑmi: dicunt ꝑmã subam nõ mouere celũ ꝑmum: sic mouet primus motor: sed eẽ ꝑmũ motorẽ. Sꝫ est necesse p moduũ oẽm qui nullo alio idiget vt sit et nullo mõ est in poª: et ideo ex seipso est ens necesse: et hoc dicunt eẽ ꝑme sube ꝓpriũ. primum aũt suũ causatũ qõ est ex ipso dicunt esse itelligentiã. que qdem cõtẽplatꝰ se et cõtẽplatꝰ id qõ est añ eaꝫ: et cõtemplatꝰ id qõ est post eã: et qa hec itelligentia nõ est a seipsa nisi in poª: ideo tũ cõtemplatꝰ se cõtẽplatꝰ se vt in poª: tum aũt sit ens necesse ab alio hꝫ necessitateꝫ essendi qõ est añ ipm: et ideo tũ cõtemplatꝰ id qõ est ante se est ens necesse per aliud. ¶ Cũ aũt cõtẽplatꝰ id qõ est post ipsam cõtemplatꝰ id qõ est in poª: nec accipit eẽ nisi per ipsaꝫ: et ideo hoc est in poª plus q̃ ipsa. dicunt igiꝰ ꝙ cũ cõtemplatꝰ id qõ ante se est ꝑp qõ ipsa est ens: necesse est intelligẽtia que est ens necesse ſm ꝙ est intelligentia cũ aũt cõtẽplatꝰ se efficiꝰ causa aĩe quã mouet itelligentia que est mouens celũ per virtutẽ quã itelligentia ifluit ipsi: et cũ cõtẽplatꝰ id qõ est post ipsaꝫ ꝙ est anima que ẽ ꝑnm corporis: efficiꝰ celi causa qõ mouetꝰ per aĩam illã: cõtẽplationẽ eni dicunt eẽ luminis irradiationẽ: et lumen illud dicunt factiuũ subaꝝ. Si aũt queriꝰ qualr ſm hoc in eẽ deducꝰ scdi ordinis itelligẽtia. Dicũt iteꝝ ꝙ ex cõtẽplatiõe ꝑme itelligentie qua cõtemplatꝰ cãm ꝑmaꝫ fit cõiunctio luminis itelligẽtie cõtemplantis cũ lumine prime cause cõtẽplate. Et hec luminũ applicatio est determinatio ꝑmi luminis simplicis: et ex hoc surgit scdi ordinis intelligẽtia. Et cũ hoc iteꝝ cõtemplatꝰ cãm primã et ꝑmi ordinis intelligentiã ipso lumine ꝙ vniusꝰ actiuũ est fit itelligentia ex triplicato lumine: et hoc fit tertij ordinis itelligentia et sic descẽdendo fiũt itelligentie decẽ vt dicunt: quaꝝ noueꝫ ꝑsidẽt nouem celis quos tñ dicunt esse. Decima auteꝫ ꝑsidet sphere actiuoꝝ et passiuoꝝ: et hec est que irradiat super aĩas nostras: et lumine suo agit in eis: et dũ quelibet cõtẽplatꝰ se fit causa aĩe dũ autẽ cõtemplatꝰ id qõ est post se fit cã corporis illius aĩe: sup quã irradiat. ¶ Si aũt queriꝰ ab istis ſm quẽ moduꝫ hmõi ꝯtẽplatio fit cã esse itelligentie: et aĩe et corporis dicunt: sicut et nos diximus ꝙ contemplatio ista est in lumine vniusꝰ actiuo: ꝙ per seipm est cã entis. Hoc igiꝰ in seipso causa est itelligentie ꝑme: reduplicatũ aũt et determinatuꝫ cũ lumine itelligentie fit cã aliaꝝ itelligẽtiaꝝ: sꝫ vbi vmbratꝰ fit cã aĩaꝝ: et nitatuꝫ materie in ꝯtemplatiõe anime que est cã et actus corporis fit cõstitutiuuꝫ corporis. ¶ Sꝫ si nos queramus ab istis qd fundat lumẽ ꝯtemplatiõis istꝰ ad hoc ꝙ efficiatꝰ id qõ est itelligentia vna et alia tũc nõ est sufficiens dcm̃ eoꝝ: qa ex quo lumen cõtemplatiõis est faciens esse et eẽ est actus eius: opꝫ ꝙ aliqd fundamentuꝫ eiꝰ sit per ꝙ intelligẽtia eiꝰ efficiatꝰ hoc aliõ: hoc eni est ipose dicere istis. ꝑcipue cũ dicãt ꝙ itelligẽtie non diuidunt diuisione mãe sed diuisiõe forme tñ. ¶ Nos aũt qui nõ ponimꝰ aĩas aliasnisi itelligentias et causas istꝰ diuisiõis sapertꝰ assignauimus. sic aũt et theologi qui itelligentias multas ponunt separatas et aĩas ponũt idiuiduãtes eas esse mãm: que tñ subali forma determinatꝰ: et nõ q̃ntitate vel ꝯtrietate. ¶ Adhuc autẽ qualꝛ possit ꝓbari ꝙ huiꝰ ꝯtẽplatio ꝑoris faceret intelligẽtiã cũ zm lumẽ ꝯiũctũ ꝑmo sibi accipiat ipuritatꝫ vel iferioritatis: et iõ videtꝰ ꝙ ex illo nõ resultaret itelligẽtia scdi ordinis: sꝫ eq̃lis ꝑme itelligẽtie vel nobilior ea. ¶ Adhuc aũt cũ dĩ ꝙ intelligentia ꝯtẽplatꝰ seꝫ sic est in poª: et non ens necesse: et ex hoc ꝓducitꝰ aĩa cuiꝰ modi genꝰ tãndi est illõ videtꝰ qõ nullũ: qa lꝫ illa nõ sit ex se id qõ est ipsa: tñ cũ cõtẽplatꝰ seipsaꝫ est in actu: et lumẽ nihil videtꝰ hĩc impuritatis. ¶ Adhuc aũt ꝯtẽplatꝰ id qõ ẽ post se: et ꝑ hoc dĩ esse cã corporis: hoc eni nõ videtꝰ hĩe ꝑferiã cãlitatis rõnẽ: nisi forte velint dicere ꝙ ꝯtẽplari ẽ facere ꝑ lumẽ incellũs actiui. et tũc dr melꝰ ꝙ lumẽ ꝯterminatũ ad id qõ ẽ post se in mãꝫ facit formã celi. adhuc aũt isti nõ pñt reddere rõnẽ: q̃re fiet ista contẽplatio in. 10. ordibꝰ itelligẽtiaꝝ: et nõ multiplicetur multo ampliꝰ: et iõ nõ videtur esse rõnabile qõ dictum est.

Oþ. Auicen reprobans ꝗ ꝗre vide Cõmẽtatorẽ. 12. metaꝑ. 44.

¶ Cap. 7m. De duabus vijs quibus processerũt antiq philosophi in cognitione principioꝝ in substantie.

Icut aũt nos in ꝑcedẽtibꝰ diximꝰ: aut via Platonis: aut via Arist. opꝫ nos incedere in mã ista de q̃ loquimur. Platonis autẽ via fundatꝰ sup ꝓpõnes ꝓbabiles nõ necias: qõ. vꝫ. icorporeuꝫ sit añ corporeũ: et simplex añ cõpositũ: et ꝙ ꝑmũ ꝑnm vniuersi eẽ sit ens ꝑm nõ ꝯiũctũ corpori nec i gñe existẽs cũ aliquo entiũ cãtoꝝ: et ꝙ ꝯspici nõ valeat nisi ab aliq̃ vir: et raptim q totũ a carne mentis sepauit ꝯtuitũ: et ꝙ hic sũetus nõ sit sꝫ potiꝰ vnitas pura et bonitas et cã esse oĩuꝫ: et ꝙ primũ qõ est iuxta hoc sit binariꝰ q ꝯsitꝰ ex iure ꝑt et ause et mã que nõ nisi forma simplici determinatꝰ: et ꝙ tertiũ ens in gñe nõ in nũero ẽ corpꝰ simplitiꝰ oibꝰ ꝙ ẽ circulare. Et sic descẽdẽdo opꝫ nos ꝯtexere entia donec veniamꝰ ad ea que sũt ex mã agẽtiũ et patiẽtiũ et simplicium ex quoꝝ cõmixtiõe fiũt cõposita: q̃ sꝫ variatiõeꝫ mioreꝫ et maiorẽ accipimꝰ ꝑmo mixta tñ: et deide mixta et cõplexionata in quoꝝ cõmixtiõe plus receditur ab excellẽtia ꝯrietaris q̃ in his q̃ mixta sunt tñ: et iõ sunt aĩata: et his q̃ cõplexionata sũt ponimꝰ gradus donec aliqd recedat ab excellẽtijs intãtuꝫ ꝙ appropinquat eq̃litati celi: et huic damus aĩaꝫ rõnalẽ. et ponemꝰ datorẽ formaꝝ triplicẽ: ꝑmã q dẽ rãꝫ q̃ dat formas ꝑmis substãtijs separatis. et semẽtẽ dat oiuꝫ aliaꝝ formaꝝ. zm autẽ q dat corporibꝰ celestibꝰ et ille ẽ multiplex: et dat orbibꝰ et stellis de luce sua aĩas et semẽtẽ formaꝝ iferioꝝ q̃ sũt cõposita. Tertiuꝫ aũt q preest his q̃ sũt sub luna dãdo formas illis. Et aliq̃ semẽtẽ mãliũ formaꝝ quã qdã vocãt itelligentiã q̃ irradiat sup aĩas et separata: et dicemꝰ oẽꝫ motũ nõ esse nisi ꝑparatio nẽꝫ formã aũt nõ extrahi de poª ad actũ: sꝫ potiꝰ dari a datore formaꝝ ſꝫ quẽlibet ordineꝫ. mãꝫ aũt dicemꝰ nõ fieri: sꝫ eẽ matreꝫ q̃ ꝯcepto semie datoris formaꝝ ſꝫ triplicẽ ordinem distiguiꝰ per ptes: et diuidiꝰ in entia sꝫ ꝓportionales numeros vniuscuiusq entis. Aristo. aũt nõ dicit aliqd ia his nisi ꝑ demſratiõem: et qa nõ põt esse demſatio ꝑmoꝝ ꝑcim: iõ ꝯtentus est de demõstratiõe qa: q̃ est ꝑ effectũ. Cũ aũt ꝓbatuꝫ sit oẽ corpꝰ moueri ab aliquo qõ nõ est corpꝰ: si corpꝰ illõ per se moueatꝰ ipse ꝑ nũeꝝ motuum ꝯcindit nũeꝝ motoꝝ q nõ sunt corpora: et cũ nũcꝰ motuũ supioꝝ corꝰ sit ifinitꝰ ſm tp̃s: ita ꝙ qlibet est ifiniti tẽporis: et motꝰ ifinitꝰ nõ põt esse nisi motoris sepati et ipartibilis: ꝯcludit totuꝫ nũeꝝ motoꝝ esse subas sepatas et ipartibiles. Impartibilia aũt non pñt esse forme corporales vel virtutes in corpore. nec hĩe diuisioneꝫ talium potentiaꝝ q̃les opantꝰ in organis corporꝫ: et iõ sunt

sunt stellis puri separati: et quia vnus est mūdus et vnus ordinat⁹: et quia sphera est intra spherā ɔtenta: ideo opz ordinez esse talez in motorib⁹ q̄lis est in motis: et ideo necē est esse pⁿ q̄ sit motor imobilis a nullo accipiens: et oia largiens sub alī suo motu. Et quia nihil mouet nisi ad bonuz suuz sm esse: et ideo oportet motorez esse mouētez: vt bonuz et optimū: et desideratuz ab his que mouent: sz quia nobis icerta sūt tria circa ea que mouent: ideo dubitauit Aristo. de trib⁹ illis: et nō certificauit ea per demonstrationez. Incertū est eni nobis vtrū vnū corpus plurib⁹ moueat motib⁹ an vno tm: incertuz etiā nobis ē vtrū ab vno corpore qḋ est stella ɔtus motiua fiuat i orbē: vel an stella moueat motu orbis sui tm̄ et nō p se. Incert⁹ ē nobis eē diuersus motoꝝ corpoꝝ celestiū cuz motibus suis. Et ideo Aris. nubilē locutus est de istis: per rōnez aūt certam nihil pōt cōprehēdi esse extra hoc. Et ideo penit⁹ de illis aut nihil dixit aut etiā talia esse reprobauit. ¶ Quidā aūt neutrā istaꝝ sequunt viā putātes icedere p viā pħie: et ɔfundūt pħiam in theologiā dicentes q̄ in veritate ab vno simplici primo agente per essentiā nō est nisi vnū sicut q̄ est ab ipo fit multa: et multiplex nō agit p essentiā videm⁹ aūt vnū celuz nō pduci in esse p alteꝝ: nec oino gñati celum ex mā: et ipm esse multiplex valde: opz igit q̄ pducat in esse p aliqd agēs per electionē: hoc eni multa agit vnū exñs sic vult: et causat ex nihilo cū nō idigeat subiacente mā pp excessum ifinite virtutis ipī⁹ sup omne agens: sz sicut nos in anībabitis ptestati sumus nos istas positiōes nō psequimur quia nō suscepim⁹ in hoc negocio explanare nisi viā Peripatheticoꝝ: q̄cunq3 aūt Platonici: habeāt firmitatez quā possunt donec forte ab aliquo explanent: theologica aūt nō ɔueniunt cū pħicis in pncipiis: quia fundant sup reuelatiōez et ispiratione et non super rationem: et ideo de illis in pħia non possumus disputare. Quecūq3 autem alia hec dicenda forent de substantia mobili et sensibili et incorruptibili in primo et secundo libro de celo et mundo sunt explanata.

¶ Incipit metaphysice Liber Duodecim⁹ qui totus est de principiis sube sensibilis separatis. Cuius primus Tractat⁹ est de positionibus eorum qui mathematica ponunt esse principia.

¶ Cap. pᵐ. De quo sit intentio et de diuisione opinionū hic introducendarum.

Capl̄o pmo i pħo lib°. 13.

E principiis autē substantie triplicis de qbus nūc identi sumus quidā penit⁹ aliter tradiderūt: et hoꝝ errorez opz nos manifestare: vn̄ sicut a pn° istius scie posuimus falsas eoꝝ positiōes qui de pncipiis sube que est veꝝ ens mentiti sūt: ita nūc in hui⁹ sapientie fine manifestabimus errorem eoꝝ qui de pncipiis sube triplicis falsa tradiderūt. Dictū est autez a nobis iā de sub a que est pnᵐ prorimum et pprium sensibilium in pncipio vndecimi libri quez iam ɔsecuti sumus: ultimus aūt ibi in methodo: determinauimus eni de mā pħicoꝝ corpoꝝ que sunt sensibilia et corruptibilia: et posterius determinauimus de ea suba que est principiū eoꝝdez corpoꝝ que est sz actū: et est forma que lz sm se sit prior mā: tn̄ in substātiis que vere pħice sunt determinate actiōe et passiōe ɔtrarioꝝ posterior est forma: quia cōceptā sont cū mā: et in eis mā recipit in diffōnib⁹ eaꝝ: et etiā in eis precedit potentia actum. ¶ Qm̄ vo nostra perscrutatio in qua nunc sumus est vtrū est aliqua suba que sit pter sensibiles subas imobilis et eterna que sit principiū sensibilium subaꝝ: an non est aliq̄ talis. Et si est aliqua talis suba perscrutatio nostra est que est illa: ideo pmuz speculāda sunt que ab aliis sunt dicta: vt errorem eoꝝ videntes: nō assentiamus his qui nō bn̄ dixerūt. Si qd aūt aliq bn̄ dixerūt q̄ est dogma cōe nobis et illis separatiz p honore auctoritatis eoꝝ attribuat illis: sit eniz nos vt̄tes dogmate cōi graues nō reputabimur: tā q̄ ipugnatores eoꝝ. Non eni graue sed amabile reputari dz si vn⁹ aliq̄ meli⁹ qdē dicit: et alter vtēs

Nō q̄sol pħr hos mā prece dit formam.

eisdē ad suoꝝ dictoꝝ ɔfirmationē dicit eas nō deteriora faciēdo per ipugnatiōez. ¶ Dicta igit antiquoꝝ de pncipiis sube sūmatiz pstrigentes dicim⁹: q̄ eoꝝ q separata ponebāt eē pnª sube due sūt opiones: quaꝝ vna qdez dic subas illas que sunt pnª sube eē mathematica: sic nūeros quosdaz et lineas q̄sdā: et alia mathematica cognata istis. alia aūt dicit eē pnª sube oēs ideas. hec tn̄ opiniones in seipsis differunt. ¶ Quidā eni istoꝝ in uno gn̄a reducunt in vnū qdē ideas: in alio vo mathematicos nūeros ideo qḋ nūeꝝ dicunt pportionē que inenit in pncipiis sm q̄ pᵒ sūt qb⁹ pportionib⁹ pncipioꝝ ligant entia adinicē: ideas aūt dicūt formas simplices ad quaꝝ imitationē et sigillationē formant sube. Alii aūt vtroꝝq3 hoꝝ ideaꝝ. vz. et mathematicoꝝ nūeroꝝ dicebāt eē vnā nām generis cōez: ideo q̄ ēt idee nō formant entia nisi sub q̄dā nūeri pportiōe: quia aliter idea nō eēt hui⁹ idea: et idea vnius nō differet ab idea alteri⁹. Alii ēt de eadē secta existentes dicūt q̄ nō sunt alique sube que sint pnª nisi mathematica: et hoc ideo est: quia nō putabāt eē subam aliquā nisi corporalē tm̄: sic nos in anībabitis ondimus: et illā putabāt cōponi lineis et supfitieb⁹: lineas aūt et suꝑficies putabāt eē ex domeris: eo q̄ dicebāt pūctū eē vnitatez addita positiōe: et vnitatis fluxū facere lineā: et sic pncipiabant entia que vere sunt entia: et oia alia dicebāt eē subaꝝ q̄litates: ita q̄ ēt aiaz dicebāt quādā eē numeroꝝ armoniā: et potētias aie causari ex mathematicis rectis lineis et circulis sic nos in pᵒ de aīa determinauim⁹. ¶ In disputatiōe igit ista pᵒ perscrutāduz est de his q ponūt mathematica eē pnª: et nullā eis aliā addūt nām que cū eis sit sube pnᵐ: sic faciunt illi qui q̄runt vtrū idee sint aut nō sint: et si sint vtrū sint pnª et tales sube q̄ faciūt substare entia vel nō. Illi eni querūt aliqd addē mathematicis que cū eis sint pnª: sed nos pnᵐ hui⁹ q̄onis ponemus q̄n apud mathematica solū sit ideo principii: siue ipsa mathematica sint per se separata sm esse: siue nō sint sm eē separata. Et si nō sint q̄remus qūo sūt et qūo sint sm esse separatū illa que sunt post ista mathematica que pncipiātur ab ipsis: et postea queremus que sūt cōuenientia simplr et sm se ipsis ideis: et q̄remus etiā de oib⁹ que diuulgant de pncipiis sube gñalegis: leges eni diuersaꝝ gētiū multa de pncipiis talib⁹ diuulgauerūt loquendo de diis vt̄tes rōnibus vulgarib⁹ que sunt extra modū pħie: quia metaphoris et fabulis loquunt de hmōi: et sic loq nō est pħicū cū sicut dr̄ in 2° topicoꝝ: hoc peccatū sit in pblematib⁹. ¶ Ampli⁹ aūt opz vti plurima rōne iter oēs q̄ones ad istā pscrutationē qn̄ pscrutabimur si sube que sunt pnª oium sint nūeri vel idee: oportet enim prius pscrutari an idee sint: et ista est tertia qō: vna enī est an idee sint: et scōa an idee nūeri sint: et tūc restat tertia qō si idee nūeri existētes sint pnª subaꝝ et sube: quia q̄ pnᵐ ē sube est suba. Si eni sunt mathematica sic quidā dicunt: q̄ aut sint in sensibilib⁹ sm esse aut q̄ habeāt esse separatuz a sensibilib⁹: et hoc mō ēt alii qdā dixerūt: aut forte neutrum hoꝝ est veꝝ: quia aut nō sunt: aut sunt alio mō: q̄. vz. sm esse sint ɔiūcta sensibilib⁹: et sm rōnem sint sepata: hoc aūt mō si sunt nō erit nobis dubitatio de esse mathematicoꝝ: quia scimus q̄ sz eē sūt in sensibilib⁹: sz de mō eēndi ē dubitatio. et hec qō qdē ita diuisa ē vt dixim⁹: et ideo pus disputandū ē de mathematicis an q̄ de ideis disputem⁹: hoc eni mō tenebimus ēt ordinē pħoꝝ: quia priores fuerūt qui mathematica dixerūt pnª esse q̄ illi qui ideas eē pnª primitus inuenerunt.

¶ Cap. 2ᵐ. Et est disputatio ɔ eos qui mathematica separata esse et subm habentia dicebāt esse in sensibilibus.

Isputantes igit de sensibilib⁹ dicem⁹ hoc pᵐ q̄ mathematica subiecto et eē sepata ipoie sit eē in sensibilib⁹: ita q̄ sic sint cū plasmate siue cū indiuiduo sensibili q̄ p nāz plasmat: et hz multas rōnes: si eni sic sint cū plasmate: opz q̄ duo solida sic sint in eodē loco. Nos aūt iā dicim⁹ i hui⁹ sapie 3° libro. q̄ ipoie est duo solida eē in eodē loco: quia sicut ondim⁹ in pħicis si duo solida sint in eodez duo solida erūt vnū solidū. ¶ Ampli⁹ si mathematica ɔcedant eē cum sensibilib⁹: et q̄ tn̄ sint sz esse et subm sepata: et nō sint mēsura sensibiliū: sz q̄n in eis et cū eis existāt: tūc eiusdē rōnis est cōcedere ēt alias nās et alias potētias esse in sensibilib⁹: et q̄ nulla nā sit sepata ab ipsis p locū: et hoc est falsuz: et ɔ ea que in 11° hui⁹ sapientie libro pbata sunt: et he rōnes in 3° huius

In pħo capitulo primo.

sapientie libro a nobis superius sunt idnete: cuz de dubita-
bilib⁹ hui⁹ scie disputaret. ¶ Ad hec aūt que dicta sūt dice-
mus qd̄ sequit̄ ꝙ q̄dcūq₃ corp⁹ ipoē est diuidi ex dictis isto
rū. Nā si diuidit̄ corp⁹ opꝫ ꝙ fꝫ istos diuidat̄ fꝫ cōponentis
diuidet. ꝙ fꝫ supficies ex qb⁹ cōponit̄: ⁊ eadē rōne qꝫ supfi-
cies vt isti dicūt cōponit̄ ex lineis diuidet̄ fm lineas: ⁊ vlte-
rius qa linea cōponit̄ ex pūctis diuidet̄ linea fm pūcta: igit̄
si pūcta ipoē est diuidere: ita ꝙ fꝫ pūcta fiat diuisio eo ꝙ di
uisio diuini nū q̄ stat in idiuisibili: tūc ēt sequit̄ ꝙ nō fiet di
uisio supficiei fꝫ lineā: ⁊ si nō pōt fieri diuisio fm lineā tūc ēt
fm alia nō pōt fieri diuisio: que aliq̄ mō sunt idiuisibilia: ⁊
hoc sequit̄ similr̄ in oib⁹ que dicunt̄ cōponi ex hui⁹ pncipiis
qui sūt pūcta linee ⁊ supficies: q̄ramus igit̄ ab istis qd diffe
rat dicere ꝙ dicam⁹ sensibilia qdez esse tales nās que cōpo-
nant̄ ex pūctis ⁊ lineis ⁊ supficieb⁹: aut ꝙ dicam⁹ sensibilia
quidē nō esse nās sic cōpositas: sꝫ ꝙ q̄dā nāe mathematice
sint in eis que talez hāt cōpōnē: idez eni īcōueniens sequit̄
vtrobiq₃. ¶ Si eniꝫ ꝯcedat̄ sic verū est diuidi sensibilia seq-
tur ꝙ eadē rōne sic diuidunt̄ mathematica q̄ sunt in ipsis:
aut opꝫ dicere ꝙ nec sensibiles sub̄as vez sit sic diuidē: nec
etiā possibile sit diuidi sic nās separatas q̄s mathematicas eē
dicūt. nā si ꝯcedant̄ esse solida separata que diuersa sint ab
his que sūt sensibilia: sꝫ loc̄alr̄ sint in ipsis ⁊ sint pn⁹ eoruz: et
sint priora ipsis sensibilib⁹: tūc cū sic solidū sensibile se hꝫ ad
solidū mathematicū ita supficies sensibilis se hēat ad sup
ficiez mathematicā: ⁊ linea ad lineā: ⁊ pūctū ad pūctū: nece
est etiā alias esse supficies sepatas in istis superficieb⁹: ⁊ li-
neas in lineis: ⁊ pūcta in pūctis que sunt pter supficies illi⁹
solidi mathematici ꝙ ē in solido sensibili ⁊ pter lineas ei⁹:
⁊ pter pūcta ⁊ sint sepata. ¶ Hui⁹ aūt ꝯrie rō est: qa semp
nō cōposita pn⁹ sunt priora cōpositis: si igit̄ corporib⁹ sensibi
lib⁹ priora sunt corpora nō sensibilia: eadē rōne supficies sūt
priores supficieb⁹: ⁊ opꝫ ꝙ ille supficies sint priores etiā il-
lis supficieb⁹ que in imobilibus siue mathematicis solidis
que sunt fm se habētia esse ⁊ sub̄m. ⁊ huius causa est: qa cō
cedit̄ q̄dlibet pn̄m fm esse ⁊ sub̄m prius esse pncipiato: ⁊ cuz
hoc cōcedit̄ superficies esse pn̄m solidi. opꝫ igit̄ dicere ꝙ ali
qua sunt plana ⁊ linee fm esse ⁊ sub̄m ab eis que sunt in so-
lidis siue cū solidis separatis: dicunt eniꝫ illi ꝙ aliq̄ sūt fm
eē mathematicis solidis sic composita cuz ipsis: ⁊ alia sunt
priora mathematicis solidis sicut pn⁹ que vt dicunt fm eē
⁊ sub̄m priora sunt ipsis: eadē aūt rōne ⁊ hez superficie-
rum que fm esse separate sunt a solidis erūt linee pn⁹: ⁊ iō
separatū esse hñtes ⁊ illis lineis: qa ⁊ ipe cōposite sunt ex i-
diuisibilib⁹ lineis: vt dicūt opꝫ esse alias priores lineas ⁊ il-
lis opꝫ esse priora puncta per eandez rōnem: ⁊ his lineis in-
diuisibilibus: opꝫ adhuc priora esse pūcta separatū esse ha-
bentia: qa vt dicunt pn⁹ illarū sunt puncta. Sꝫ illis non am-
plius vt dicūt nō sunt. ¶ Ampli⁹ priora pūcta alia: quia illa
sunt pn⁹ prima fm opionē istoꝝ: dicūt eni ꝙ si istis eēnt ad-
huc priora alia puncta fieret absurda cōgerens ⁊ ifinita: qa
⁊ eadem rōne ⁊ illa puncta ⁊ superficies ⁊ linee haberēt alia
se principiātia: ⁊ pcederet̄ in infinitū: si semper pūcti pūct⁹:
⁊ linee linea ⁊ superficiei superficies esset pn̄m. pdicto autez
mō accidit ꝙ solida qdem sunt vnica siue vnius gn̄is: que
sunt circa sensibilia: ⁊ illa que sūt in mathematicis. ⁊ sic sūt
duo genera solidoꝝ: ⁊ superficies que circa solida sunt: sunt
in his solidis sensibilib⁹ ⁊ mathematicis que sunt sic̄ duo
genera superficieꝝ: qbus vnū addit̄ genus superficiei ꝙ est
pn̄m solidi: ⁊ sic sunt tria genera superficieꝝ: vnū qdē qd est
pn̄m ⁊ duo principiata: sed linee vere existentes sunt quater
narie: sunt enim sensibilium: ⁊ mathematicoꝝ linee in soli-
dis ipsis: ⁊ linee superficieꝝ in ipsis superficieb⁹: ⁊ linee di-
uisibiles que sunt principia istarū: ⁊ linee indiuisibiles que
sunt principia lineaꝝ diuisibiliuꝫ: pūcta aūt fm hoc accidit
esse quinaria. Quoꝝ primū est pn̄m: ⁊ 2ᵐ est sub̄a linee indi
uisibilis: ⁊ 3ᵐ sub̄tātia linee diuisibilis quā facit fluxu suo:
lineā enim indiuisibilem sicut dicūt isti non facit fluxu sꝫ po
sitione ⁊ cōtactu. 4ᵐ aūt est nō fm se sub̄tātia sed per lineā:
cuius ipm pūctū sub̄a est: ⁊ est illud qd est in superficiei ter-
minis. 5ᵐ aūt longius adhuc est sub̄tātia corporis per hoc
ꝙ est sub̄tātia linee ⁊ superficiei: ⁊ fm istū modū solida fm
esse sunt duo: ⁊ supficies tres: ⁊ linee q̄tuor ⁊ puncta qnque
ex qbus est eē qd est: nullus aūt posuit istoꝝ puncta eē prin-
cipia sensibiliuꝫ: qa sꝫ corpori accidat diuisio in infinitum: ⁊
etiā corpori mobili fm ꝙ est mobile ꝯtr̄ tamē nō accidit cor
pori sensibili fm ꝙ est sensibile. ¶ Isti aūt dicebāt ꝙ iō cor-
pus diuidit̄ in infinitū: qa cōponit̄ ex infinitis punctis ⁊ su-
perficiebus ⁊ lineis: ⁊ ideo tertiū genus pūctoꝝ nō addide-
runt. sunt aūt qui ista numerāt fꝫ esse principioꝝ ⁊ pncipia-
toꝝ vt dictū est: ⁊ sic stant in dicto numero ⁊ sūt qui ista nu-
merant fm māam: ⁊ isti dicūt ea esse infinita: qa sic linea cō-
ponitur ex pūctis infinitis: ⁊ quidē pma via est Platonis.
Scd̄a aūt Democriti. Nos aūt ab his qui numerāt ista fꝫ
eē formale pncipioꝝ ⁊ pncipiatoꝝ queramus circa que enu
meratoꝝ erunt sciētie mathematice nō eni pōt dici ꝙ scie
mathematice sint circa ista plana ⁊ circa illas lineas ⁊ cir-
ca illa pūcta que sūt in solido imobili. oīs enim scia pcipue
doctrinalis que demōstratiua est semp est circa ea que na-
tura priora sunt inter ea de qb⁹ est sꝫ sunt pūcta ⁊ linee ⁊ supfi-
cies nō priora q̄ illa que sūt in solido imobili ⁊ sūt illa que
sūt pn⁹ ipsi⁹ solidi. Hoc aūt est absurdū: qa nos scimus sci-
entias mathematicas eē de his que sūt fm eē in solido nō
mō mathematico sꝫ ēt sensibili. ⁊ si alia eēnt que fꝫ eē ⁊ sub̄m
differūt ab istis: pcerto sciētie mathematice essent de il-
lis: ⁊ nō de istis: ⁊ eadem ratione est de numeris quos qui-
dā istoꝝ dicunt esse principia. fm istos eni ⁊ diximus pun-
cta principiant̄ ex vnitatib⁹: ⁊ sic quedā vnitates que sūt pn
cipia punctoꝝ erūt fm eē ⁊ sub̄m separatū preter singula pū-
cta: non essent enī sub̄e nisi haberēt separatū eē ⁊ sub̄z: ⁊ sic
erūt vnitates separatū eē hñtes pter singula entia singula-
ria siue sint sensibilia sicut corruptibilia ⁊ mobilia siue sint
intellectualia sicut mathematica: igit̄ diuersa eēnt gn̄a ma
thematicoꝝ nūeroꝝ qd est iteꝝ īcōueniēs: qa tota arithme
tica est de his numeris que fꝫ esse sunt in sensibilibus ⁊ in-
telligibilibus. ¶ Amplius queramus ab istis q̄ō cōtingit
soluere ea que determinata sunt supra in huius sapiētie li-
bro tertio. ibi enim quesiuimus si hoc vt dictū est sint gene-
ra mathematicoꝝ circa que sit astrologia. Astrologiam eni
videmus esse sic circa corpora sensibilia ⁊ mobilia que sunt
celestia: ⁊ etiam circa ea circa que est geomet. quia cū celuꝫ
cōsideret ⁊ motum eius nō considerat ipsa nisi fm quātita-
tem absolutam. ¶ Q̄ō autem possibile est eē celū: aut aliq̄
q̄dcunq₃ corpus qd motum hꝫ preter hoc celuꝫ ⁊ preter hoc
corpus motum circa qd sit astrologia. que vt dicunt nō est
de sensibili sed de alio qd fm esse ⁊ sub̄m diuersum ⁊ sepa-
ratum est ab isto. Similis aūt questio est de scientia optica
siue perspectiua: ⁊ sciētia armonica siue musica. iste eni fm
ea que dicta sunt cū sint scientie non possunt esse de sensibi-
libus: ⁊ cū tamē vox circa quā est armonica ⁊ visus circa quē
perspectiua nō sunt nisi circa sensibilia ⁊ singularia. ⁊ cū sīt
circa sensibilia ⁊ singularia: tūc palam est ꝙ opꝫ eos dicere
ꝙ sunt aliȷ sensus ⁊ alia sensibilia fꝫ esse q̄ ista: ⁊ tunc que-
remus qui si magis habēt illa singularia ⁊ illi sensus q̄ ista
singularia ⁊ isti sensus: ⁊ si non pōt inueniri tunc oportet ꝙ
etiam alia cōcedant̄ eadē esse illa ⁊ ista: ⁊ tunc sequitur ꝙ
illa ⁊ illi sensus sint idem cū istis. Igitur ⁊ armonica ⁊ pspe
ctiua sunt circa illa: ⁊ sic̄ alie scientie mathematici. ¶ Am
plius autem a mathematicis describuntur quedā quanti-
tates in figuris: ⁊ describūtur vniuersalr̄ ita ꝙ qcquid demon-
stratur de illis vniuersalr̄ demōstratum est de omni quan-
titate ꝯsimili: qa igitur omne vniuersale abstrahit ab hoc ⁊ ab
illo. Iste sunt quedā quantitates medie que sunt fm esse in
istis ⁊ in illis. ⁊ in oībus alijs sꝫ fm rōnez abstrahant ab oī-
bus. si ergo oīa quecūq₃ in abstractione accipiuntur sunt sub
stantie: tunc etiam ista sic descripta erunt quedaꝫ sub̄a me
dia que fm rationez separata est ab idealibus primis sub-
stantijs: ⁊ a mathematicis qde illi media dicebant esse in-
ter sensibilia ⁊ ideas: ⁊ hec sub̄tātia sic descripta erit nec nu
merus nec puncta: nec mensure: nec tēpus nec aliqua quā-
titas mathematica vel sensibilis: ⁊ totum habebit esse fm
istos: qa vt dicebāt esse qd est separatuꝫ fm rationez est se-
paratuꝫ fm eē. ¶ Hoc aūt est impossibile: qa hoc dato pro
certo iteꝝ fieret abstractio vniuersalis ab illo: qa ab omni
eo qd hꝫ esse separatū fm sub̄m fit vl̄is abstractio. Si autē
hoc est impossibile: ꝙ sic vniuersalr̄ descripta habeāt esse sepa-
ratū: tunc eadē rōne palam est: qa ipossibile est etiaꝫ ea que
mathematica esse dicunt̄ fm eē separata esse a sensibilib⁹:

sed potius totaliter siue vniuerse contingit per contrariam rationem veri a ratione eius quod consueti sumus suscipere in physicis: si quis ponat sic esse ipsa mathematica: vt separate quedam sint substantie vel nature que esse et subito diuerse sint a sensibilibus: quia sicut diximus si sic sint ista mathematica necesse est quod sint priora sensibilibus mensuris non solum secundum rationem: sed etiam secundum esse et substantiam: et tempus: et secundum veritatem sunt econtrario posteriores eis generatione et secundum esse et tempus. nam sicut diximus in fine primi physicorum imperfecta mensura que determinat materiam generatione quidem prior est: et substantia generata sensibilis est posterior: sicut inanimatum prius est generatione animato et sicut potentia prior est actu. sed perfecta et determinata mensura et figura generatione est posterior. ¶ Amplius cui et quomodo erit vnum mathematice mensure oportet. n. quod sit principiatum generatum sensibile: quod etiam faciat ipsum actu vnum et non multa: sicut determinatum est in antecedentibus istius sapientie libris. 7. et 8. et hoc quidem non videtur conuenire mensuris mathematicis quas illi substantias dicunt esse sensibilium: quia vna que sunt hec in sensibilibus sunt vna forme et actus sicut vna anime que est perfecta anima aut vna potentia anime: que non est perfecta anima sed pars potentie anime. aut vna alicui alii rationabili forme que facit vnum. Sin autem non sic fiant vnum tunc sunt multa congregata et dissoluuntur in ea ex quibus congregata sunt. ¶ Queramus igitur ab istis: cum illa mathematica que dicunt esse substantias sint diuisibilia et quanta ex infinitis congregata que sit causa quod sint vnum: et quod accidit eis vnitas qua vnum faciat id cuius ipsa dicuntur esse substantia et principia: non. n. potest huiusmodi causa rationabilis assignari. ¶ Amplius hoc idem generationes ostendunt. Si n. generationes sensibilium perfectorum consideramus que sunt animata primum quod in generatione est secundum diametrum que est in longum supra et infra ex eodem procedente spiritu sanguinem et sperma: et deinde fit generatio in latum ad dextrum et ad sinistrum. et postremo fit distributio generationi in profundum ab ante et retro: et tunc dimensio generationi habet finem. ¶ Si ergo quod generatione est prius est substantia posterius et econuerso: sicut ostensum est in nono huius sapientie lib. corpus quod est secundum diametrum in profundum acceptum erit prius substantia quam planum et longum. et ideo etiam secundum dimensionem profundi erit perfectum et totum: vel vt magis physice loquimur sic erit animatum et habens esse singularis generati. Et ideo etiam principium vite secundum profundum est quod est cor in medio profundi positum inter ante et retro. Sed longitudo que est linea quando dicitur animata vt principium vite sit secundum ipsam: aut quando dicitur superficies que principium est latitudinis: animata vt secundum ipsam sit principium vite. ¶ Hoc. n. axioma siue dignitas quam illi dicunt communem animi conceptionem esse est supra sensus nostros: nos. n. videmus sensibiliter quod anima que dat esse et facit vnum est secundum dimensionem corpoream que est profundi: et non secundum dimensionem longitudinis et latitudinis. igitur longitudo et latitudo non sunt substantie et principia corporis sensibilis perfecti secundum generationem lapides. n. et metalla et huiusmodi sensibilia sunt perfecta coagulatione et non sunt perfecte formata et nata. Et ideo in his non ita expresse videtur: quod dimensiones mathematice non sunt principia et substantie sensibilis substantie. ¶ Amplius secundum istos corpus mathematicum quedam est substantia eo quod iam habet perfectum esse: vt dicunt. Similiter autem et linee sunt substantie quedam. Dicunt. n. isti quod sunt sicut forme et species quedam: quia linea se habet ad ea quorum est linea sicut anima que est actus animatorum linea. n. non habet se ad ea in quibus est velut materia et corpus. nihil. n. constituitur materialiter ex lineis et superficiebus inter substantias sensibiles: nec etiam ex punctis: videtur aliquid constitui quod sit potens potentia materiali. ¶ Si autem essent hec aliqua substantia materialis tunc videretur quod paterentur et susciperent talem materie potentiam cuius perfectio esset actus: et subiicerentur generationi. Cum autem nihil horum patiantur linee et superficies et puncta et sint substantie vt isti dicunt oportet quod sint forme sicut anima. Si autem sic se habent tunc oportet quod sint priora secundum rationem. sed oportet nos distinguere iterum ea que sunt ratione priora quod etiam secundum substantiam sint priora: quecumque. n. aliquis non supponit esse separata possunt esse ratione priora et non substantia. sunt. n. talia ratione consecutionis priora. et non ratione diffinitiua: et ideo sunt ratione priora inquantum sunt rationes ex rationibus siue rationes ex antibus quibusdam supra. Quecumque autem tali ratione sunt priora non existunt simul secundum naturam sed vnum est prius altero. Et huius exemplum est: quia si dicamus sicut et verum est: quia nulle passiones sine accidentia habent esse preter substantias sicut est motus et album quod semper est in substantia: tunc scimus quod secundum rationem conueniens albo homini prius est album quia sequitur quod si albus homo est quod album est et non conuertitur. et tamen album non est prius secundum substantiam quam homo albus: quia si prius esset secundum substantiam tunc oporteret quod haberet esse separatum sicut substantia: non autem est separate passio aliqua sed semper est cum integro

composito videlicet quod est subiectum eius. Integrum hoc voco totum congregatum sicut est homo albus. patet igitur quod non hoc est generaliter verum quod dicunt isti: quod omne quod sit ex ablatione se habens ad alterum sit prius illo secundum substantiam: nec econuerso generaliter est verum: quod omne quod se habet ad alterum ex additione sit posterius. ideo enim punctum dicebant esse prius linea: et lineam prius superficie et superficiem prius corpore quia punctus ex ablatione se habet ad lineam: et linea ad superficiem et superficies ad corpus. corpus autem ex additione ad superficiem et superficies ad lineam et linea ad punctum. albus. n. homo dicitur ex additione albi et tamen album non est prius albo homine: nec homo albus posterius est albo: igitur a simili non sequitur quod puncta et linee et superficies sint magis substantie quam corpora: propterea quod ex ablatione se habent ad illud nec sequitur ista mathematica priores esse substantias istis sensibilibus: propterea quod ista ex additione se habent ad illa. prioritas. n. illa non est substantie sed rationis que totum congregatum ponit partem et non conuertitur. ¶ Dictum est igitur a nobis sufficienter quod mathematica separata a sensibilibus non possunt esse alicubi.

¶ Cap. 3m. Et est conclusio ex inductis quale esse habeant mathematica: et quod non sint principia sensibilium substantiarum: et qualiter orationes et demonstrationes sunt de ipsis.

Si autem exempla sensibilis non possunt esse alicubi nec etiam in sensibilibus ipsis contingit ea esse: ita quod sint substantie sicut illi dicunt. palam est: quia alterum oportet dicere quod videlicet totaliter aut non sunt sicut ea que nihil sunt: aut oportet dicere quod sunt quodam modo ita quod secundum esse in sensibilibus sint et secundum rationem diffinitionis sint separata: sicut ea que in sua diffinitione non concipiunt materiam sensibilem: et hec est veritas: et ideo non sunt principia. vnde non est dicendum quod simpliciter sint: quia non sunt simpliciter nisi que esse et subito sunt separata: dicitur enim esse multipliciter: et ideo ista dicimus esse sicut esse dicuntur vniuersalia in mathematicis que considerantur non concepta cum materia sensibili: sunt. n. ista de separatis a materia sensibili circa quantitatem continuam et discretam que sunt mensure et numeri. ¶ Sunt autem de hijs que diximus non inquantum sunt talia quia ista sunt illa quibus conuenit habere mensuram. quia sic essent substantia et substantie mensura. et nec etiam illa que sunt de numeris: non de eis vt de quibusdam diuisibilibus: quia illa sunt numerata in quibus diuisio est causa numeri: et sunt substantie diuise numerate. sed potius est ipsa mathematica de numero quo numeramus non concepto cum diuisis vel diuisibilibus numeratis. Si autem sic est quod scientia est de mensura id quod habet mensuram et est de numero non concernendo diuisum vel diuisibile quod numeratur. Tunc etiam contingit de sensibilibus mensuris esse orationes diffinitiuas et demonstrationes non inquantum sunt sensibilia: sed inquantum sunt talia: hoc est mensure et numeri. sic enim de sensibilibus non inquantum sunt sensibilia: sed inquantum sunt mota solum multe sunt rationes: que non conueniunt sensibili inquantum est sensibile sicut in. 6. physicorum ostendimus: et ille rationes sunt extra vnumquodque talium sensibilium: et sunt extra ea que accidunt sensibili inquantum sensibile: quia sunt de mobili tamen inquantum est mobile preterquam quod concernatur de forma sensibilitatis: et tamen non oportet quod mobile propter hoc sit secundum esse et subiectum separatum a sensibilibus. aut etiam motus: quia etiam de motu sunt multe rationes que conueniunt ei inquantum est actus mobilis: et non conueniunt ei inquantum est actus sensibilis. Nec oportet propter hoc quod motus habeat esse separatum a sensibilibus: aut non est extra sensibilia quod sit quedam distincta et determinata natura in sensibilibus que non habeat esse in ipsis nisi sicut in loco. sic. n. et in his que mouentur sunt vniuersales rationes scientie que non sunt mota: sed sunt de ipsis inquantum sunt corpora: et sic iterum sunt rationes sic de ipsis inquantum superficies sunt solum: et inquantum sunt longitudines solum et inquantum sunt puncta solum que sunt indiuisibilia positionem habentia: et sic hoc modo rationes de multis inquantum sunt indiuisibilia solum abstracta possunt sicut indiuisibilis est vnitas: igitur sic considerare res non est dicere quod simpliciter sint: sed potius non solum separabilia esse dicimus: hoc modo quod consideramus ea non concepta: sed etiam hoc modo possunt esse inseparabilia que concepta sunt cum materia per hunc modum. sicut consideramus multa non mota et mathematica: que tamen secundum esse et mota sunt et sensibilia: igitur ex hoc non sequitur quod talia simpliciter verum sit dicere separata esse a sensibilibus: et quod talia sint qualia illi esse dicunt quod videlicet sint subito et esse a sensibilibus distincta: et quemadmodum alias scientias a mathematicis simpliciter est verum dicere esse huius siue de hoc inquantum de hoc est: et non propter hoc sunt eius quod accidit illi prout dicimus communiter accidens. sed tamen subiectum illius scientie et accidens non sint esse separata: sicut si dicamus quia est album de quo est scientia: sed id quod est sa-

Infra ibi supra.

g° meta. c. 15.

Nota hic qualiter multe rationes in physicis sunt de sensibilibus non inquantum sensibilia sunt: sed inquantum mota solum. vide commen. 15. sexti physi. et 45. quasi.

nõ est albũ: tñ scia est de sano inquãtũ est sanũ nõ ꝯsiderãdo albũ: q̃uis fm esse nõ separet albũ a sano: aut ẽt scia est illi⁹ subti de quo est inquãtũ est cuiuslibet subti scia: vt sit sani est scia ꝯsiderat sanũ inquãtũ est sanũ separata ꝯsideratione ab his que sunt cõiter ꝛ nõ ꝓprie accidẽtia sano. ¶ Si igitur scia hois est: de hoie inquãtũ est hõ: nec ꝓpter hoc hoiẽ hẽe esse separatũ a sensibilib⁹: tũc etiã geometriã ꝯueniẽs est sic esse de mẽsuris inquãtũ mẽsure sunt: ita q̃ nõ ꝓpter hoc habeant esse separatũ a sensibilibus: nã sicut est sciẽtia hois inquãtũ hõ est: sic ꝗ geometriã sciam accideret esse eoꝝ quorũ est: tũc nõ esset mathematica: qꝛ tũc accideret sensibilis ea esse quoꝝ est vt ꝓprioꝝ subtoꝝ: sed illa nõ sunt sensibilia lꝫ eẽ habeant in sensibilib⁹: ꝗ sciẽtie mathematice nõ sunt sensibiliũ: nõ tñ ꝓpterea sequit q̃ sint de aliis fm esse a sensibilib⁹ separatis: multa vo accidũt reb⁹ fm esse ꝛ fm ipm sive per se que sũt sicut accidẽtia per se sine aliis: que i diffinitione sua ꝯcipiant: ita possunt ꝯsiderari ꝛ põt esse scia de ipsis inquãtũ vnũqdq̃ taliũ existit fm seipm: qm ꝛ aial ꝯsiderat inquãtũ est femininũ: ꝛ inquãtũ est masculinũ: ista equidẽ aialis ꝓprie sunt passiões: ꝛ tñ lꝫ ista fm se ꝯsiderent nõ est aliqd separatũ a sẽsibilib⁹ qd sit masculinũ ꝛ femininũ: igit etiã de mẽsuris erit hoc mõ ꝯsideratio inquãtũ sunt longitudines solũ: ꝛ inquãtũ superficies: ꝛ nõ opꝫ vt sit aliqd taliũ fm esse a sensibilib⁹ separatũ: id aũt qd sic ꝯsiderat tãto magis hꝫ certiorẽ sciam quãto ipm fuerit plus de priorib⁹ ꝛ simpliciorib⁹: qꝛ id qd est oium primũ est simplex. ꝛ iõ per se notũ: qꝛ nõ hꝫ per qd innotescat: nisi per seipm. Si. n. haberet aliquid ante se eẽntialiter iam nõ esset simplex: ꝛ iõ ea que accipiunt sine mensura q̃titate nõ determinata: sicut divina per sola principia subẽ accepta certiora sunt in se ꝛ simpliciora q̃ ea que ꝯcipiunt cũ mẽsura: ꝛ q̃titatis hñe determinationẽ: ꝛ maxime sũt certa ꝛ simplicia qui sine motu accipiunt sicut subẽ prime. ¶ Sed si ꝯsideram⁹ motũ tũc maxime certũ ꝛ simplicẽ ꝯstat esse primũ motũ qui est localis: hoc eni est simplicissim⁹ motuũ: sicut in vndecimo hui⁹ sapientie li. ostensum est. Istius aũt generis mot⁹ simplicissimus est motus primus: inquãtũ est eq̃lis ꝛ vniformis totus de actu ad actũ existẽs ex parte movẽtis ꝛ eius qd movet. ¶ Hec fuit eadẽ rõ: sicut obiiciebat de armoniis musicis: ꝛ de optica sive ꝑspectiva. neutra. n. haꝝ speculat inquãtũ visus aut inquãtũ est vox ipm sensibile qd speculat: sed vtraq̃ speculat id sensibile qd speculat inquãtũ numeri quidẽ: sicut musica ꝛ inquãtũ linee sicut optica sive perspectiva: ꝛ hoc quidem numeri. vꝫ. ꝛ linee sunt ꝓprie quidẽ passiones illorum sensibiliũ: qui sunt vox ꝛ visus: ꝛ similr alia mathematica sunt sensibiliũ passiones: ꝛ oia habẽt talẽ separatã ꝯsiderationẽ si quis sit talia ponens separata a sensibilibus: ꝛ sic intendat aliquid de his inquãtũ sunt talia: ꝛ nihil mentit ꝓpter hoc falsum aliqd penitus non dicens: sicut nec mentit falsum dicens quando figuras mathematicas describit in terra: ꝛ dicit lineã esse bipedalẽ que forte monopedalis est vel brevior. Nõ. n. est falsitas in talib⁹ ꝓportionib⁹ que ad rem fm esse rei nõ referunt: optime. n. sic speculabit vnũqdq̃ si quis separãs vnũqdq̃ per ꝯsiderationẽ ponat nõ separatũ vnũqdqꝫ fm esse: qꝛ si ꝯsiderat nãm eius inquãtum est ipm: nõ ꝯcernẽdo sibi aliqd alienũ: ꝛ talẽ ꝯsiderationẽ facit arithmeticus in numeris: ꝛ geometer in cõtinuis. Si. n. accipiamus celũ hoc sensibile inquãtũ est eriũ ꝓ certo ipm est vnũ indivisibile per formã subẽ sue: qꝛ aũt sic positũ est esse vnũ indivisibile: deinde aliquis sicut physicus speculat⁹ est celũ inquãtũ est indivisibile ꝛ multa hoc mõ demonstrat de ipso: sed geometer nec speculat ipm inquãtũ est celũ: nec inquantũ est indivisibile. sed inquãtũ est solidũ ꝯtinuũ: ꝛ hec q̃ dẽ inessent ei etiã si nõ poneret esse celũ ꝛ indivisibile: adhuc eni eẽt solidũ ꝯtinuũ. Palã igit est: qꝛ ꝯtingit celo iesse posse solidũ cõtinuũ sine celo: ꝛ indivisibili ita q̃ nã celestis eius ꝛ indivisibilitatis eius nõ ꝯsiderat: ꝛ iõ geometre recte dicũt ꝛ de his que sunt vere entia disputant. hec. n. que ꝯsiderãt vere sunt entia. Sicut. n. in phisicis determinatũ est ens dicit dupliciter de ente endelechia sive actu ꝛ de ente ptãte: ꝛ ideo talia q̃lia mathematici ꝯsiderãt sunt potestate in entibus sensibilibus vere sciẽtie ipsoꝝ sunt de entibus. Et ideo sicut supra docuimus in primo ꝛ in 6° huius phie libris. sunt de nũero sciaꝝ theoricaꝝ.

¶ Cap. 4m. Qualr mathematice scie ꝯsiderãt bonum ꝛ agathon qd est spẽs ꝛ ordo ꝛ cõmẽsuratio: ꝛ determinatum eẽ.

Oe etiã mõ nõ est icõveniẽs dicere q̃ mathematicus ꝯsiderat id qd est bonũ. Qd. n. Grece vocãt agathon: ꝛ latine sonat bonuꝫ valde diversum est in diversis: ꝛ nõ vni⁹ gñis ꝛ rõnis: bonũ. n. fm sui aliq̃ rõnẽ semp est in actu sive in opere sicut bonũ virtutis ꝛ artis. Aliud aũt fm aliã rõnẽ: bonũ est i his ẽt que sũt imobilia. ¶ Dicentes ꝗ q̃ mathematica scia nõ dicit aliquo mõ de bono: aut agathon mentiunt: maxime. n. dicũt ꝛ ostẽdũt bonũ mathematice scie: nõ. n. sequit q̃ nõ ostẽdãt bonũ si nõ noiant ipm in ꝓpõnib⁹ ꝛ rõnib⁹. Opera. n. mathematicoꝝ ꝛ rõnes eoꝝ ostẽdũt id qd est bonũ q̃uis nõ ipo noie boni. ea. n. que maxie sũt boni dicte sunt spẽs ꝛ ordo ꝛ cõmẽsuratio ꝛ determinatũ esse sive determinatio: ꝛ hoc maxie ostẽdũt mathematice scie. Qꝛ igit hec que dicta sũt videnẽ eẽ cãe finales multoꝝ: palã est qꝛ scie mathematice talẽ cãm dicũt que est finalis: ꝛ dicũt eã que est cã vt bonũ per aliquẽ modũ q̃uis nõ dicãt vt finem ꝛ in rõne boni: ꝛ iõ hec magis note ꝛ recte dicũt qñ alr dicim⁹ de ipsis ostẽdẽtes physice vel metaphysice q̃ he sunt finis vltim⁹ quẽ itẽdit efficiẽs: ꝛ ad quẽ pvenit mot⁹ ei⁹: spẽs. n. vniuscuiusq̃ est duplr iñeẽ, vꝫ. ꝛ in hoc q̃ est eẽ ꝯsis ex pte mãe. ¶ Scdm esse aũt spẽs accepta sola est: que dat eẽ ꝛ hãc scie mathematice nõ ꝯsiderãt. ꝓprium aũt ꝛ ꝓximũ ꝯsis ex pte mãe qd sequit eẽ forme subalis est ꝓpria forma sive circa aliqd ꝯsiãs figura: ꝛ hec qdẽ aut est regularis aut irregularis. ꝛ regulares qdẽ ꝯsiderat mathematicus q̃uis nõ ꝯsiderat eas ꝓut sunt termini physicoꝝ corpoꝝ ꝛ bonũ ipsoꝝ. ¶ Eodẽ ẽt mõ ordo duplr ꝯsideratur: est. n. ordo principioꝝ ad perfectionẽ principiati cõvenientium: ꝛ hec est pars boni ꝛ agathon: ꝛ est ordo mensurarũ ꝛ figuracũ partiũ in toto ꝛ in comparatione ad formã: sicut dicimus q̃ tibie danẽ tibicinis: ꝛ dolabrũ huius figure dat architecto. ꝛ similr rotunda figura visui: ꝛ oblonga triãgularis odoratui: sicut nos in libris animaliũ determinavim⁹. ꝛ hoc est bonũ qd fm id qd est ꝯsiderat mathematicus: nõ tamẽ in rõne illa in qua est bonũ: necesse. n. q̃ ordo sit in figuris partiũ mũdi maioris ꝛ minoris. ¶ Similr aũt dõm est de cõmẽsuratione: opꝫ. n. principia nõ tñ fm virtutes: sed ẽt fm dimẽsiones i quadã cõmensuratione ꝯstituere id qd ꝯstituunt: ꝛ istã cõmẽsurationẽ fm id qd est ꝯsiderãt scie mathematice: sed tamẽ nõ ꝯsiderat eã fm q̃ est huius vel illius: ꝛ iõ nõ ꝯsiderant eam in boni rõne. ¶ Idẽ aũt est de eo q̃ dicit determinatuꝫ. Sunt. n. termini esse ꝛ termini quãti ꝛ ꝑfecti: ꝛ terminos qdẽ esse colligit diffinicio: terminos aũt quãti ad perfectã quãtitatẽ deducti fm q̃ quãtitates sunt ꝯsiderat mathematicus: fm aũt q̃ sũt termini huius vel illius fm augmẽtũ nãe sibi debiti ꝯsiderat physic⁹: ꝛ sic mathematicus ꝯsiderat id qd est bonũ ꝛ agathon non aũt in rõne agathon. ¶ Est aũt hoc nõ pretereundũ q̃ tria de supra nominatis sunt vnũ bonũ: ꝛ quartũ dicit illius boni perfecti statũ ꝛ cõplementũ: nihil. n. est vere ens aũt substãtia nec suba eẽ põt nisi sit simplex vel cõposita: ꝛ si quidẽ est cõposita tunc bonũ eius ꝯsistit in spe forme ꝛ cõmẽsuratione que referẽ ad potẽtias ꝓprie mãe: vt nõ solũ potẽtia mãe sit cõmensurata forme: sed ẽt partiales potẽtie partium mãe cõmẽsuranẽ viribus ꝛ actibus forme. Ordo aũt ꝯsistit in ordine ꝓductiosis vnius de alio tam in toto q̃ is partibus. ¶ Si aũt est suba simplex: tunc ad hoc ipsa est principium sube: ꝛ sic spẽm hꝫ fm respectũ forme ꝛ cõmensurationem fm respectũ potentie qua potest in hoc cuius ipsa est principium: vt nec excellat nec excellatur: ꝛ ordinem habet in agendo id cuius est principiũ ꝛ ipm ꝛ partes eius. ¶ Si aũt est accidẽs tunc quidẽ potius est esse q̃ ens: ꝛ fm hoc habet hec tria: ita q̃ spẽs est in natura sua: ꝛ cõmẽsuratio extenditur in cõparatione ad potentias subiecti ex quibus causatur ꝛ ordo ꝛ esse qꝛ est de ꝯsequentibus: sicut patet cuilibet qui bene considerat naturam accidentis: fm q̃ in. 7. hui⁹ phie libro est determinata. Sunt autẽ hec ꝛ in mobilibus substãtiis: ꝛ tunc spẽs refertur ad bonum essentiale ꝛ intellectuale quo prefulgent: ꝛ cõmensuratio attenditur ad potentiam qua movet: ꝛ ordo fm quẽ vt cause antecedunt omnia alia. hec tamen non sunt de proposito. Tot igit et

In pḿo vbi supra.

Ea q̃ sũt maxime boni que sũt spẽs ordo ꝛ determinatio.

Spẽs vniuscuiusq̃ duplr ꝯsiderari pñt.

Documẽtum

ista dicta sunt a nobis de mathematicis: quia videlicet sunt entis et quomodo sunt entia: et quoniam priora sunt aliis: et quomodo non sunt priora sed posterius existentia: et sic dictum est de una parte opinionis superius inducte.

¶ Cap. 5m. De explanatione opinionis eorum qui ponebant ideas et in quo differebant a Socrate et Pithagoricis.

In primo capitulo secundo dicit. De ideis autem etc.

Secunda autem pars a principio posite opinionis est de ideis. de ideis autem disputare volentes: oportet nos primum perscrutari eam opinionem que est secundum ideas: ita quod ideam simpliciter consideremus non copulantes eam ad naturam numerorum. Sic enim ordinatior erit disputatio: et postea de numeris idealibus disputabimus. accipiamus igitur ideas in eadem acceptione in qua susceperunt ideas illi qui a principio ideas esse dixerunt. ¶ Dicamus igitur quod opinio de ideis sive speciebus accidit his qui posuerunt eas. hac de causa: quia posuerunt ideis sit fides et certitudo de veritate sciarum sermonibus Heracliticis qui probabat nihil sciri de veritate: nec aliquid esse verum: eo quod omnia sensibilia semper transeunt: ideo sicut obiecit Heraclitus. si scientia est perceptio accepta de re aliqua: oportet quod quedam nature sint diverse a sensibilibus que sunt manentes uno modo eo quod scientia non est de numero transitoriorum: sed permanentium: et oportet quod illa natura permanens sit non transitoriorum: et tamen secundum esse sit distincta ab esse eius: quia aliter transiret sicut sensibilia. ¶ Isti autem qui hac de causa ideas esse dixerunt primo inducti sunt ad hoc a Socrate. Socrates vero versans probando circa ethicas sive morales virtutes: et de his volens diffinire universaliter: eo quod vidit particularia diffinire non posse dixerit istos qui ideas posuerunt ad universalis considerationem: tamen Socrates a principio sue philosophie est parum probatus: eo quod ibi tangendo solum diffinit quid calidum et quid frigidum universaliter diffinitione. Pithagorici autem prius ante Socratem universales desiderant diffinitiones de quibusdam paucis. quorum tamen rationes diffinitivas ad numeros reduxerunt: eo quod principia omnium dicebant esse numerum: diffinierunt quidem sic: quid est tempus dicentes tempus esse numerum actionum vel motuum: et diffinierunt sic quid est iustum dicentes iustum esse equale et par: pluris et paucioris in damno et lucro. unde etiam iste Pithagoras sicut et Socrates sanius et verius inquisivit quid est: quam illi qui ideas invenerunt. Quia nec Socrates universale nec Pithagoras numeros posuit esse separato esse distincta et eterna. Syllogistice ergo uterque illorum quesivit quid est: eo quod principium omnium syllogismorum qui vere syllogismi sunt et probantes et inferentes est diffinitio dicens quid est per rationem diffinitivam. Illa enim diffinitio est medium syllogismi qui est propter quid dialectica enim virtus tota medium est quod est diffinitio quid erat esse dicens. ¶ Sic autem isti utebantur universalis diffinitione: ut possent intendi et accipi per intellectum ab eis et contraria eorum que diffinita erant absque diffinitione: quia diffinito uno contrariorum scitur diffinitio alterius: et illud contrariorum quod est sicut habitus est index sui et sui oppositi: et ista et non alia est scientia contrariorum. numero namque sunt que aliquis iuste reddet Socrati tanquam particulari sub universali diffinito reducens: reddet autem per exactivas et inductivas rationes similium: et eodem modo unum universale respicientium: et sic diffinire universaliter docuit socrates et sanius quam illi qui formas esse dixerunt separatim existentes sub quibus particularia colligi non possunt exactivis et inductivis rationibus. ¶ Ea namque ambo sunt circa principium scientie tam inductio videlicet quam universalis diffinitio. Sed socrates quidem fecit universalia separabilia a particularibus quia aliter scientia non esset de ipsis. et hoc ideo fecit: quia universalia vidit esse naturas communicabiles multis: et communicabile et incommunicabile quod est particulare non sunt idem: et tamen hec non sic dixit esse separata sicut separata sunt que subiecto et loco sunt distincta. diffinitiones autem que non naturas vel essentias: sed esse dicunt dixit Socrates non esse separatas: quia esse nunquam potest esse separatum ab eo cuius est esse. ¶ Alii autem qui ideas posuerunt separaverunt utraque ab eis que sunt et appellaverunt ipsa ideas. Ratio autem et nominis et separationis istius a nobis est exposita in huius philosophie libro primo et propter hoc per consequens accidit eis quod fere omnium sint idee quecunque dicuntur universaliter ita quod universalis non est in eis. Et dico fere propter artificiata: quia licet universaliter dicantur tamen ideas non habent sicut dictum est alibi: eo quod per se esse non possunt: et oportet dicere quod omnia secundum unam similitudinem habent ideas que universalis in se habent naturam: ita ut sicut in primo huius philosophie libro diximus: si quis numerare volens entia sensibilia: et putet numerare ea per ideas minus quidem: vel pauciores entes quam sunt ipsa sensibilia: putet non se ea numerare non posse: eo quod pauciora non numerant plura. Sed si plus secundum numerum faciat ideas quam sensibilia numeret. eo quod maior numerus includet minorem. Dicunt enim isti quod sensibilium substantiarum sunt plures species ut sic dicatur quod sint ipse: quia sensibilis substantia habet ideam speciei et generis. et generis subalterni et generis generalissimi et ideam differentie quia sunt plures idee quam sint substantie sensibiles. Querentes enim causas sensibilium substantiarum pervenerunt ex his que sensibilia sunt illuc ad ideas videlicet insensibiles. Quelibet enim substantiarum illarum equivoca est ad plures illarum que ibi sunt sicut diximus: et quelibet idearum est circa substantias multarum aliarum sensibilium que idealis substantia unum est in multis tam specie quam genere et differentia. Ista enim communicas: que una substantia est in multis equivoce est tam in his que sensibilia sunt quam etiam in sempiternis in quibus una predicatur de multis: dico autem equivoce: quia ex quo secundum esse divisum et separatum predicatum a subiecto non potest predicari de ipso nisi equivoce: hec igitur est opinio de ideis. Rationes autem huiusmodi opinionis posite sunt a nobis in huius philosophie libro primo. et sunt rationes que sunt contra hanc positionem: et ideo hic breviter pertransseundum est de ipsis.

¶ Cap. 6m. Et est disputatio contra eos qui ponunt ideas esse eadem que posita sunt in libro primo philosophie huius.

In primo vide supra.

Amplius autem sicut et in primo huius philosophie libro diximus secundum eosdem modos quibus ostenditur quod species sunt sive idee secundum nullum eorum videtur quod sint: ex quibusdam enim non potest fieri integrum. quia contrare in compositione cum aliis non possunt. ex quibusdam vero fieri potest: quia componibilia sunt. sed non sunt talia qualia illi putaverunt esse: sic illi enim dixerunt esse propter rationes que sumuntur ex scientiis species et idee erunt omnium eorum quecunque sunt scientie: et erunt species secundum hoc universale quod est unum in multis in affirmationibus et negationibus secundum compositionem et divisionem secundum quas fit syllogismus defectus qui fit in integro secundum quod aliquid affirmatur vel negatur ab ipso. sed secundum quod aliquid intelligitur vel intenditur corrumpi oportet esse formam corruptibilium phantasma enim est et apparens forma secundum quam aliquid intelligitur corrumpi: omne enim quod intelligitur per formam aliquam intelligitur. oportet igitur quod sit aliqua forma corruptionis ex qua componitur integrum sive compositum illud quod corrumpitur. ¶ Amplius autem quedam rationes quas certissimas reputant faciunt substantiam quam ideam dicunt esse ad aliquid: ita quod equalis non sit ad aliquid hoc ipsum quod est: tamen est cum comparatione ad aliquid: quia idea dicitur ad ideatum. hoc autem non competit incorruptibili substantie. quam solam dicunt esse secundum se. illa enim non debet secundum comparationem dependere ad aliquid: alie autem rationes que etiam certissimorum sunt secundum eos tertium esse dicunt hominem sicut in antehabitis diximus. Totaliter etiam isti ponentes ideas auferunt suas rationes: et destruunt eas et specialiter principales: quas iter omnes magis volunt esse illi qui dicunt ideas esse per hoc quod ponunt ideas esse quedam numerorum: ex dicto enim illo sequitur quod dualitas sive binarius mathematicus non sit primus numerus: et sequitur quod binarius non sit hoc aliquid: et quod non sit sed sive substantia: sed sit ad aliquid: et ut universaliter dicatur omnia illa sequuntur ex dicto isto quecunque aliqui qui adversantur positioni isti de principiis per syllogismum sequi faciunt contra istam opinionem: quia si idea equalis nomine dicatur eius cuius est idea: et est principium eius secundum esse: oportet quod ipsa idea dualitatis sit prima dualitas: et sit ante dualitatem et mathematicam qua numeramus ista sensibilia et sic alicuius idea et non absolute dicta: et hec omnia late exposita sunt in prehabitis. ¶ Amplius secundum illam susceptionem sive conceptionem intellectus secundum quam auctor huius opinionis dicit esse ideas: oportet quod ipse idee sint species sive forme: et quia universales dicit oportet quod sint forme diversorum adinvicem que multa sunt potentia vel actu: et oportet quod sint etiam aliorum quam sensibilium substantiarum: quia oportet quod sint omnium illorum de quibus est una universalis acceptio: et sic erunt etiam accidentium. Intellectualitas enim una communis non solum est substantiarum sed etiam non substantiarum: et hec est derisio quod idea accidentis sit forma per se existens: et accidens non sit per se: et tamen oportet quod secundum istos sic dicatur: quia scientie propter quas ponunt idee non sunt solum substantiarum. sed etiam accidentium. Sequuntur autem contra istam positionem etiam alia talia mille inconvenientia. ¶ Si autem consideremus simul id quod est necessarium secundum esse: et quod etiam sequitur ex positione talis opinionis: ut simul ex natura rei et hypothesis disputemus: tunc tam ex parte rei quam ex parte positionis oportet quod idee sint participabiles ab his quorum sunt sicut forme substantiales: et secundum hoc non possunt esse idee nisi substantiarum solarum. forma enim per se existens secundum esse et intellectum non potest esse forma accidentis: et ideo non potest esse quod idee secundum accidens aliquod sensibile participentur sed oportet quod singula participent naturam istam inquantum de subiecto aliquo dicitur. ¶ Dico autem

explanando hoc: vt si qd est duplu͂ p se exn̄s ꝙ est idea dupli hoc nō pōt pticipari ab eis ꝙ est accn̄s: ⁊ sic duplū in nūe͂ris nō est accn̄s. Silr aūt scia et sic spēs siue idea q̄daʒ p se exn̄s ⁊ non erit accn̄s. He vo idee quas ponūt illi signant subaʒ q̄ est hoc sensibilis apud nos: qꝛ dicūt eas eē nās ⁊ subas istarū subaꝝ: ⁊ si qd fuerint illic vbi ponunt eē de numero sepseoꝝ ibi significāt videri aliqd eē p̄ter eas ꝙ sit vnū in multis ⁊ de multis sicut vle: hoc.n. qđ est sicut vnū ī multis preter eas est qꝛ nō pōt esse separatū ab eis in qb⁹ ⁊ de qb⁹ ē: adhuc si spēs siue idea est aliqd p se: tūc opʒ ꝙ sit subm: ⁊ opʒ tunc ꝙ aliqd sit cōicas fm vnā nām in vtrisq̄ exn̄te: ⁊ ideis ⁊ pticipātib⁹ ideas. Qꝫ autē hoc sequaꝛ pʒ ex hoc: qꝛ nō pōt assignari rō q̄re magis vnū cōe p̄dicatuʒ qđ est dualitas sit cōe multis dualitatib⁹ ⁊ diuersis sed icorruptibilib⁹ quarū vna nō est alia q̄ cōe p̄dicatuʒ spēs equoca: hoc.n. eq̄li noie p̄dicata de illis q̄ñ p̄dicatū cōe dicit̄ de dualitate corruptibili ⁊ icorruptibili. ℂ Si.n. dicat aliqs: ꝙ noie p̄dicat̄ ⁊ non fm nām pticipatā aliquā tūc eēt talis p̄dicatio ac si qs diceret calliā ⁊ statuā ligneā eē hoīes nullā nāe cōitatē respiciēs istoꝝ: hoc aūt nō dicunt istius pōnis auctores: ⁊ si vna rōne p̄dicat̄ dualitas de icorruptibili ⁊ corruptibili: tūc sequit̄ ꝙ idee eē sic idea: ⁊ ibitur in infinitū. Si vo sic dicēdo cōgrue posuerimus: ꝙ ideaꝝ siue spēꝝ rōnes sunt alia q̄dā cōiter predicata de ipsis sicut iā diximus: tūc rōnes que sunt in circulis trib⁹ sensibili. vʒ. ⁊ mathematico ⁊ ideali: illi n. fm hoc habebūt cōes naturas p quas hēbunt rōnes diffinitiuas: ⁊ tūc hēbūt illi circuli sup ficiē que est vt genus: ⁊ alias partes diffōnis cōes istis trib⁹ circulis. Id aūt cuius est diffinitio addet medio circulo mathematico. vʒ. aut sup̄ficiei mathematice que est media īter idealē ⁊ sensibilē: aut addet oib⁹ circulis aut sup̄ficieb⁹: opʒ.n. ꝙ addant̄: qꝛ oīa que sunt in suba que diffinit̄ hūt ideas: ⁊ oīa q̄ sunt in suba q̄ est diffinitio sunt idee: vt aial ⁊ bipes sunt idee hoīs. ℂ Cū igit̄ mathematicus circulus ⁊ idealis sint in sensibili: ⁊ diffinitio datur de his que isunt opʒ ꝙ illa nā cōis que predicat̄ de his tribus circulis addat̄ cuilibet circulo: vt dicat̄ ꝙ circulus est sup̄ficies sup̄ficiei idealis ⁊ mathematice ⁊ sensibilis totum q̄ plana planiori ideali ⁊ mathematice ⁊ sensibili qđ est absurdum. ℂ Amp̄. palā est: qꝛ necesse est ꝙ id qđ est predicatū cōmune de tribus sic predicatū sit aliquid ⁊ sit aliqua natura que sit vt superficies aliqua que oibus his tribus speciebus circuli ineit sicut genus vnū istoꝝ triū: ⁊ ex hoc sequit̄ ꝙ de istis tribus hoc cōe vniuoce predicetur: ⁊ sic idee erit idea ⁊ ibitur in infinitū sicut diximus prius.

ℂ Cap̄. 7m. In quo ostenditur ꝙ idee nec prosunt ad sciētiaʒ nec ad generationem.

In p̄bo cap. 3 ibi. oium autē maxime dubitabit aliqs ⁊c.

Quod aūt maxime oēs inter oīa dubitare facit sicut ēt in p̄mo libro hui⁹ sapie diximus hoc est: qd cōferūt ipse spēs ideales ad sciaʒ vel ad generationē: si.n. sūt spēs sensibiliū: tunc dubitat̄ qd ꝯferūt sempiternis cū qb⁹ sensibilia nō hūt ꝯuenientiā. ℂ Si aūt sunt spēs icorruptibiliū: tunc dubitat̄ qd ꝯferūt his q̄ gn̄ant̄ cū qb⁹ icorruptibilia in nullo ꝯueniūt talis n. idealis ⁊ sepata spēs: nec est cā mot⁹ alicui⁹ nec trāsmutationis ipsis gn̄abilib⁹: qꝛ māꝫ nec tangit: nec tangit in eā: sed nec iuuabit aliqd ad sciam eoꝝ que sunt alia fm eē ab ipso: qꝛ oē qđ scit̄ p formalē cām agnoscit̄ que est suba nō distincta ⁊ sepata ab eē eius qđ scit̄: idea āt nō est talis suba hoꝝ q̄ sunt sensibilia gn̄ata. ℂ Si enim eēt suba istoꝝ: tūc fʒ eē in eis eēt ꝙ est ꝯtra hypothesim cuʒ sit sepata: nec ēt idee cōferūt ad eē: cuʒ.n. ponant̄ eē sepate fm esse: nō ponunt̄ eē in pticipātib⁹ eas fm esse: nō sunt aūt cause eē nisi sint inere ipsi eē pticipantiuʒ eas: qꝛ sic aliqs vere opinabit̄ albū eē cām albū eē aliqd q̄ñ fm esse est mixtuʒ albo: ⁊ nō separatū ab illo qđ est albū. sed nec rō qua petinadēt ideas eē minus facile mobilis est q̄ id qđ ꝓbāt p eā ⁊ concludunt: lʒ sit ab antiqs habita. Anaxa. n. oium prior est dubitās circa istā ⁊ Eudoxus posterior fuit in hac dubitatione: ⁊ sic deuenit ad Plonē p alios quosdā facile est. n. multa ipossibilia colligere ꝯtra talem pōnē sed nec ēt ex spēbus idealib⁹ sunt alia q̄ sensibilia sum fm aliquē modū cōsuetū dici quo aliqd sit. ex quo sicut patuit ex supra iductis dicere ꝙ sunt exēplaria ad que respiciētes dij faciunt ista sensibilia: ⁊ sic participant̄ ab istis sensibilib⁹ sicut forme que sunt in intellectu artificis participant̄ ab artificialis est vaniloquiū est dicere metaphorā poeticā p quā cause sempiterne ꝓportionant̄ hoīb⁹. ⁊ opa eoꝝ assimilant̄ opib⁹ hoīum. Si enim veritas ⁊ nō metaphore fabulaꝝ inspiciātur: quid est illud principiū qđ opatum est ista iferiora respiciens ad ideas: sicut ad exēplaria. ostēdimus. n. i antehabitis ꝙ intellectus vlr agens suo lumine subali causat entia: ⁊ nō ad aliqd respiciēs. sicut sol causat calores lumine suo nō respiciens ad aliqd: cōtingit qdē. n. sic ⁊ esse ⁊ fieri qđcūq̄ absq̄ omni assimilatiōe ad aliqd ideale. Igit̄ siue idealis socrates sit siue nō sit: fiet socrates talis qualis nunc est per nām. Similr aūt palaʒ est: qꝛ si posuerimus ꝙ socrates idealis ⁊ exēplaris est sempiternus sequit̄ ꝙ eius erunt plura exēplaria idealia fm numeꝝ nāꝝ que sunt in ipso: qꝛ sicut illius hoīs sensibilis nāe sunt aial ⁊ bipes: ita est hō q p se est hō separatus: ⁊ illi⁹ nāe ēt sunt qđdā aial ⁊ qđdaʒ bipes: ⁊ illius ēt opʒ esse exēplaris idealia ex quo vlia diffiniētia sunt exēplaria idealia. ℂ Amp̄. fm hoc nō solū sensibiliuʒ sunt species ideales: sed ēt ipsaꝝ ideaꝝ: sicut genus qđ est genus generis qđ ē de numero spēꝝ idealiū erit ēt spēs idealis. igitur idē numero lʒ non fm idem erit spēs siue idea ⁊ imago que imitat̄ ideaʒ: qꝛ erit idea sensibilis ⁊ imago illius spēi idealis que vt vlis vel vt vle predicat̄ de ipsa. ℂ Amp̄. sicut sepe alibi diximus in p̄habitis ipossibile videt̄ esse ꝙ illa que sunt sube eoꝝ fm eē existāt separatim fm eē ab ipsis substātijs. quō ergo pōt dici ꝙ idee que sunt sube reꝝ fm eē separate sint ab ipsis reb⁹ quaꝝ sunt sube. Si aūt aliquis dicat ꝙ idee nō sunt cause substātiales ipsius eē: sʒ tm̄ ꝙ sint cause ipsius fieri: videt̄ ꝯtrariū hypothesi: qꝛ in p̄hedrone dicitur ꝙ spēs ideales sunt cause ⁊ esse fieri reꝝ que sūt ⁊ fiunt: ⁊ ēt quāuis ponamus esse spēs ideales sicut isti dicūt: nō tn̄ ꝓpter hoc sequit̄ ꝙ res gn̄ate fiant nisi ponat̄ ꝙ idea sit aliquid mouēs māꝫ: nō aūt mouere pōt ꝙ est separatū fʒ eē: ⁊ ēt alia multa a nālibus fiunt ab arte vt domus ⁊ anulus: quoꝝ auctor illius opionis nō dicit eē spēs ideales: qꝛ tales forme accn̄tia sunt ⁊ forme ideales: eaꝝ nō p se pñt esse separate: sed opʒ ꝙ in subiecto eēnt aliquo. ℂ Palā est igit̄ a simili qꝛ ꝯtingit ēt nālia quoꝝ dicūt eē ideas ⁊ eē: ⁊ fieri ꝓpter tales causas que mouēt ⁊ tāgunt māꝫ quales cause artificialiū: que nunc dicte sunt esse causas eoꝝ que ideas nō habēt: ita ꝙ nō fiunt ꝓpter spēs ideales reꝝ de ideis ⁊ modis ideacū bene speculantib⁹ multa facile colligere similia istis: ⁊ p rōnabiliores ⁊ certiores sermones sicut ⁊ nos fecimus in huius philosophie libro primo.

ℂ Tractatus secundus duodecimi libri prime philosophie q est de disputatione cōtra eos qui ponebant ꝙ numeri sunt substantie separate ⁊ principia entium.

ℂ Cap̄. pm. Qualis fuit ista positio ⁊ quot sunt numeri.

In p̄bo capto 4. ibi. qm aūt determinatū de his ⁊c.

Quomodo vo iaʒ quātum p̄senti negocio suffirit determinatū est de his: ita ꝙ nulla est facta mētio de his q ideas nūeros quosdā eē dixerunt. Bene sebʒ iteꝝ speculari accn̄tia ipossibilia que sequunt̄ fm opiones que ponūt ideas eē numeros: hec enīʒ sequunt̄ ꝯtra eos qui dicunt numeros esse subas separatas ⁊ ꝙ illi numeri sint prime cause subales ⁊ formales entiū. ℂ Sic enī ꝓcedemus a simplicioꝛib⁹ ad minus simplicia: qꝛ p̄mo de mathematica oiuʒ ponētib⁹: scđo de his q cū mathematicis ideas: tertio de his q cū mathematicis ⁊ ideis numeros entiū principia ponūt disputabimus. ℂ Si igit̄ numerus est quedā nā vt illi dicunt que est suba separata ⁊ cā eoꝝ que sūt necesse est ꝙ illa nā ita sit prima ꝙ nō sit ab aliqua alia suba sicut a causa: sed hoc idē ꝙ ipsa est numerus vt dicūt qdā sit sua qdditas eius prima: illud vo qđ est habitū siue ꝯñs principiatū ex illis nā sit vnū qđq̄ entiū principiatoꝝ: quoꝝ vnū diuersum specie ab altero existit. Hec āt cā diuersitatis spe in his que causantur a numero aut statim in ipsis existit vnitatib⁹ ipsius numeri q est p̄nm entiū: aut existit in aliquo alio sicut in cā. Si aūt existit cā diuersitatis in specie in ipsis vnitatib⁹: tunc ita est ꝙ nō quelibet vnius rōnis vnitas cōcidit quibuslibet principiatis: sed potius vnitates eēnt diuerse in suba: ⁊ vna cau,

sat vnā spēm: z alis aliam: z sic erunt tot vnitates specie dif ferētes quot sunt entia principiata spē dīis. z nō erunt tunc vnitates se hn̄tes adinuicē sicut dicūt mathematicū nume rū hēre vnitates: naz in mathematico numero nō differt in aliquo vnitas vna ab alia. Si aūt nō sit vt differētes specie sunt vnitates nūeri qui cōstituit entia: tūc oz q altero duox modox vnitates se hēant adinuicē in nūero q entia consti tuit: aut .n. vnitates q̄ sunt in vno nūero sunt collate adinui cē p nāe z subē zfo: mitatē: aut nō sunt collate adinicē: ita q ille q̄ sunt in vno nūero zstituēte vnā spēm entis: sunt qdez collate adinuicē. Alie vo lz sint collate adinicē tn̄ nō sūt col late illis vnitatib⁹: que sunt in alio nūero aliā spēm entis cō stituēte. hoc aūt explanādo dico: vt sit dicat in nūeris q sōt pncipia entiū post vnū siue vnitatē eē prima dualitas: z de inde trinitas: z sic alius pgrediēdo deinceps nūerus: z di cat q in singulis numeris sm se sumptis sunt vnitates per vnā nām collate: z collecte sint vnitates q̄ sunt in pma dualit tate q̄ sepata est z collate sūt eis: hoc est sibiinuicē: z silr vnita tes q̄ sunt in singulis alijs nūeris sic sibi cōsecuntur. Ille vo vnitates q̄ sūt in ea dualitate de qua dictū est que est prima z sepata dualitas z pn̄ᵐ entis nō sunt collate illis vnitatib⁹ que sūt in trinitate ei dualitati nō collate: cū tn̄ illa trinitas sit etiaz vnus de primis nūeris sepatis q sunt sbe z princi pia entiū. Silr aūt oz accipi in alijs numeris deīde fz ordi nē numerādi exitib⁹: ppter hoc .n. vt dicūt z mathematic⁹ nūerat post vnū duo addēdo vnū vni: nō inquātū est idez: sed inqtū est diuersū vnū a priori vno: q: si eēt idē illi non faceret duo: q: nō eēt ibi discretio: z nūerat iterū tria qñ cuz duob⁹ bis addit aliud vnū a duob⁹ suppositis: z in residuis silr facit nūerus. ¶ Sic aūt nō est in alio nūero primo q est suba entiū: q: ibi nō supponit numerus pcedēs in sequēti: sicut fit in mathematicis nūeris: sz pori⁹ post vnū qd est pri ma vnitas z suba ponūt duo diuersa ad priorē vnitatē non collata: z ponit trinitas q̄ est pter dualitatē supposita nō col lata ad vnitates ipsius. Similr aūt est z alius nūerus qui cūq in sepatis sbstātijs sumptus: hoc aūt vt melius itelli gat scias: q isti nō distinxecūt iter numez quo numeram⁹: z iter numez nūeratū q pori⁹ primū numez q est cā entis direcūt eē numez nūeratū: q est numer⁹ formax primax: z sicut forme diuerse nō sūt collate adinicē sic canes z eq non zsecunt ita dicebāt diuersos nūeros nō zferri adinicē: z lz dic sit nomerus numerat⁹ in veritate tn̄ illi vocabāt eū nu merātē: q: supponebāt q entia formis numerarent. Hoxū aūt oium rōnes in pmo hui⁹ phie libro posuim⁹: nec hic oz eas repetere. ¶ Redeam⁹ ḡ ad ppositū dicētes: q aut opz talē eē prim͂ numez vt diximi⁹: ita q vn⁹ numer⁹ nō sit col latus alteri: aut opz eē illū numez nō primū sed potius opz eū eē aliquē scdox numerox: de qb⁹ est ductus alius a nume rus q est prim⁹: z opz illuz q dicit de ipso esse formalē nume rū q̄lis est ille quē dicūt mathematici: z tūc ille erit cā entis z suba. Tertium vo opz eē numez mālez q est in fine nume rox z est entis cāt. ¶ Amp. adhuc diuidendo numez dice mus: q opz hos nūeros quos ponūt eē pnª: z eē ante illum tertiū q est in fine: aut eē sepabiles a reb⁹ numeratis p eos: aut eē isepabiles sed eē in ipsis sensibilib⁹ zcretis: q princi piant z numerant p ipsos: tn̄ nō sic opz eē istos nūeros sensi biles sicut itēdunt pᵐ numez: q: ille oino sepatus est sz po tius q sit ex nūeris illis q isunt: z q est ipsa entis sensibilia: aut q aliqs numer⁹ sic eorūdē hox sensibiliū z sit ipsa sensi bilia. numerus vo eox q̄ sunt sepata sō sic idē qd ipa: aut q oēs nūeri sint cū nūeratis siue sint numeri sepatox siue sensi biliū sic ergo sunt tres nomeri is gñe .s. pmi z subales z cau santes z medij mathematici numerātes z nō cāntes: nec ēt cāti nec numerati: z in fine tertij sensibiles cāti z numerati. ¶ Oēs aūt hij nomeri aut sunt idē numeratis aut nō idez: aut qdē sic aut qdē nō. Adhuc autē aut hn̄t vnitates colla tas aut nō: z ū hn̄t aut sic hn̄t q vnitates vni⁹ numeri cōfe runt ēt vnitatib⁹ alteri⁹ nūeri aut nō. Silr ēt si nō hn̄t vnita tes collatas: aut nulla vnitas zfert alteri ēt in eodē nume ro: aut sic hn̄t nō collatas q: vnitates vnius numeri collate adinuicē nō cōferunt vnitatib⁹ alteri⁹ numeri: q tn̄ sibiis nicē in suo numero cōferunt: z illa est tota diuisio quā zse cuti sumus. ¶ Hi ergo soli ex necītate sufficientis diuisio nis sūt modi sm q̄s zringit tales nūeros eē diuersificatos.

¶ Cap. 2ᵐ. In quo illi qui dicunt vnitatem esse principium conueniunt cum istis.

Illi aūt q dicunt vnū: q est pma vnitas eē cox que sunt pnᵐ z subam z elmtuz oium fere idez dicunt cū istis in hoc q ex hoc z alio aliq̄ mali dicunt eē numex entis zstitui cuiuslibet hox sensibiliū. ¶ Iste .n. q hoc in modū quēdaz di cit istius absq hoc q non ponit vnitates non collatas sed oēs zstitui ex vna prima vnitate: z hoc accidit rōnabiliter: q: sicut diximus nō zrigit aliū modū numerox eē pter eos q dicti sunt. Et iō opz oium dicta q de numeris vt pncipijs loquunt in dictos reduci modos. ¶ Vtriq ergo istox dicūt pncipia eē numeros dicūt .n. aliquē numerū hn̄tē prius z posteri⁹: z hūc dicūt eē ideas: in quo vna idea est ante aliā sicut idea gñis ante ideā spēi. Aliu, aūt nūex q est numerus quo numeram⁹ pter ideas z rēs dicūt eē nu mex mathematicū: z ēt dicūt istū eē pter sensibilia: z mediū eē: z vtrosq numeros hos dicūt eē sepabiles a sensibilibus. Alij aūt dicunt solū eē mathematicū numex: z hūc dicūt eē primū entiuz z sepabilē z sepatū a sensibilib⁹. Pitbagorici aūt dicūt vnū solū eē numex mathematicū: nō tn̄ a sensibi lib⁹ sepatuz: sed ex hoc mathematico numero dicūt eē sensi biles subas. Isti .n. sunt q totū vniuersuz qd est fariunt esse quēdā numex sensibilē cōstantē ex mathematico numero: z tn̄ dicūt q zsistit ex nomeris nō vnitis p cōtinuationē sed descriptis manētib⁹: sed isti pitbagorici suscipiūt z zstitent vnitates hr̄e dimensionē q: nō sepant eas a sensibilib⁹ que dia dimēsionē hn̄t. Dubitat tn̄ qño cōsistit primū vnū qd ē vnitas prima hn̄s dimēsionē cuz de rōne vnitatis prime sit esse idiuisibile: nisi ponat aliquis alius eē numerus q sit ex indiuisibili vnitate: sz hūc nō determinauit Pithagoras. ¶ Dicunt igit qdā antiquox vnū qdē eē numex spēx idea lium. z aliuz eē numex mathematicū: z mathematici qdaz dicunt hunc eē numex mathematicū. Illi q nō ponūt ideas eē numex nec ēt simplr dicunt eē ideas. Alij autē dicunt nu mex eē sed nō mathematice. Et tn̄ ille quē dicunt est nume rus mathematicus dicunt .n. q dimēsiones que sunt vnita tes sensibiles nō icidunt is dimēsiones: nec dicūt aliq̄s vni tates dualitatē facere: vel aliquē aliuz numex: eo q vnita tes vnitatib⁹ nō sunt zferibiles ppter nāe sue diuersificatez. Sed oēs nomeros entiū dicunt eē monadicos: z in hoc cō ueniunt oēs q ponūt q vnū siue vnitas sit pnᵐ z elmtū entiū preter pithagoricos. illud autē vnuz siue vnitatē qd dicunt eē pnᵐ z elmtū entiū dicunt hre dimēsionē primā idiuisibilē quēadmodū dictū ē. ¶ Palā igit est ex his q̄ dicta sūt quoc modis zringit dici vel loq de numeris z p diuisionē quā po suim⁹ pz: q oēs modi numerox sūt q dicti sunt a nobis.

¶ Cap. 3ᵐ. Et est disputatio cōtra iducte qōnis hoc mēbrū: q si ponant primi numeri vnitates eē differentes.

Omnia autez ipossibilia sunt que dicta sunt tn̄ forsan qdā istox sunt magis ipossibilia q̄ alia ab his diuersa. ¶ Faciem⁹ ḡ pmo disputationē cōtra pōnē quo ad hoc diuisionis supius idu cte mēbrū q dicit vnitates numeri illius q est pnᵐ entiū eē differētes abinuicē sm rē: sic idee pme differūt. Hoc .n. supposito aut zfecunt vnitates aut nō zferunt si nō cōferunt. Queremus vtrum est in vnitatib⁹ illius numeri: quēadmodū diximus in expositiōe istius po sitionis. cōtingit .n. quālibet vnitatē cuilibet vnitati nō esse collatā. z sic nō eē nisi monadicos numeros entiū pncipia: cōtingit etiā vnitates vnius numeri in se collatas eē: sz non cōferri vnitatib⁹ que sunt in alio numero: sicut si vnitates que sunt hac dualitate nō cōfecunt vnitatibus que sunt in trinitate que est alius numerus. ¶ Queramus ergo vtruz vnitates que sunt in primo numero opz esse nō collatas in vnoquoq ad aliuz numerū: z ēt nō collatas adinuicē: si igit ex ista diuisione aliqs vel hunt modū: q illius primi nume ri sunt qdē abinuicē diuerse: sed tn̄ collate sunt oēs z cōnu merabiles adinuicē tūc sequit necessario q ille numer⁹ est mathematicus: z sic erit vn⁹ solus numer⁹ z nō duo nume ri. prior⁹ z mathematicus: z sm hec ideas nō zringit eē nu meros: q̄lis .n. erit numer⁹ znumerātiū z diuersax vnitatū p se sepatus hō: z p se sepatū aial: z aut alia quelibet idearū. sm eos .n. q ideas ponūt est vna idea cuilibet ideato entiz

In pmo capto s ibi p⁹ qdez igitur zsiderā dum.

sicut idea p se separati hois est vna que est hois sensibilis: ⁊ silr per se separati aialis est alia vna que est aialis sensibilis ⁊ ille vnitates nõ sunt cõnumerabiles ad aliquẽ numerũ cõstituẽdũ. Si aũt dicat ꝙ vnitates sunt simes spe tñ sũt diverse ⁊ ifinite: ⁊ sic excrescũt in numerũ. ¶ Queram⁹ tũc ab istis q̃re nõ magis est nunc trinitas illa q̃ est p se hois separati. q̃ ꝙ fiat nũerus p se hois: ⁊ q̃libet alia idealis trinitas aliarũ rerũ: q2 p se hois est trinitas sicut dixim⁹: cũ sit vnitas aliq̃ rõnalis ⁊ aialis alia vnitas: ⁊ alia vl̃is hois cui⁹ eẽ ptes sũt aial ⁊ rõnale. ⁊ si ɔcedat ꝙ hec sit trinitas. tũc sequeretur ꝙ suba ẽ multa ⁊ nõ vnũ: q̃ i phabilis iprobatũ est. ¶ Si võ dicat ꝙ nũerus ideaꝝ nõ est vnũ: dicat ẽt ꝙ oino ipoĺe ẽ eẽ ideã numerũ illũ q est pn^m ⁊ suba entiũ: eo ꝙ idee nõ sũt pn^e sed poti⁹ sunt ex pncipijs qbusdã: nũerus aũt ex vno sicut ex pn^o discretionis ⁊ est ex dualitate sicut ex pn^o pluralitatis ideterminato nõ ɔcto ad aliqd siue idea sit illud siue aliud: numeri aũt dñr eẽ pn^a ⁊ elnta: ⁊ ordinati dñr numeri: vnde ideas nõ ɔtingit priores esse nũeris: nec posteriores ɔpṫie: sed ɔtingit eas eẽ aliquã q̃dã sicut ⁊ alia q̃ numerant: tũc sequeret ꝙ numer⁹ ille q est pn^m entiũ nõ sit nisi mathematicus numerus: ⁊ sic nõ eẽt tres numeri sup plus iducti. hoc igit sequunt si sint vnitates ⁊ collate adinuicẽ. Si võ dicat ꝙ sunt qdẽ diuerse: sed nõ ɔferunt adinuicẽ vnitates: ⁊ sic dñr nõ ɔferri adinuicẽ ꝙ nulla ɔfert alij tũc sequit ꝙ hunc numerũ nõ ɔtingit eẽ mathematicũ: q2 in mathematico numero sibiinuicẽ ɔferunt vnitates. mathematic⁹. n. nũerus est ex vnitatib⁹ diuersis qdẽ sed nõ differẽtib⁹ spe vnitatibus: q̃ in dictione ostẽdunt aduersum se collecte sicut in calia ɔgenit: q2 aliter collectio nõ fieret. Sequit iterũ ex hoc: ꝙ ex nõ collatis nõ sit ẽt ipse ideaꝝ numerus: q2 non collata nõ faciũt collectionẽ ⁊ sic nec aliquẽ faciũt numerũ: fz hoc. n. dualitas pma istius numeri nõ põt fieri ex aliq̃ vno: ⁊ ex indiffinita collectiõe dualitatis: q2 sm hoc nulla est collectio: ⁊ eodẽ mõ nõ sunt isti q deinceps sũt numeri: vt sm ordinẽ nũerãtes dicim⁹ dualitas trinitas tetras siue q̃ternitas: nec aliqs erit penit⁹ numer⁹. In illo. n. vbi nõ sunt collate vnitates nec est collectio nec ordo discretoꝝ. Sed poti⁹ ille vnitates q̃ sunt in dualitate qsã illi vocãt primã dualitatẽ gñant simul: ⁊ nõ est vna prius ⁊ altera illi adiecta: vel si dicere velimus sicut primi auctores hui⁹ põnis dixerũt: ꝙ duo gñabant ex ineq̃lib⁹ spe eq̃lis: ⁊ nõ ordinẽ hñtibus prioris ⁊ posterioris siue ẽt aliter quocũq mõ dicamus. Semp enim seqt ex talib⁹ nullã fieri collectionẽ. ¶ Deinde iterũ obijciemus ɔtra istos dicẽtes: ꝙ si det prima vnitas esse diuersa ⁊ nõ cõnumerabilis alteri vnitati: tũc ẽt sequit ꝙ dualitas q̃ est ex his ⁊ talib⁹ vnitatib⁹ sit ẽt diuersa ab oibus alijs ⁊ nõ cõferibilis: ⁊ illa erit prior dualitas: si eciã illa dat eẽ aliqd: tũc oz ꝙ duo sũt vnũ qdẽ prius qđ ẽ vnitas: ⁊ aliud posteri⁹ qđ est dualitas ⁊ hoc statim erit ɔtra hypothesim: q2 nõ erit dualitas nisi sit collata vnitas. ¶ Amplius q̃ncũq qdẽ pmũ est vnũ siue vnitas: ⁊ deinde ẽt alioꝝ numeroꝝ aliqd est primũ vnũ: q2 in oi numero vnũ est pn^m ⁊ scdm est post illud ⁊ iterũ tertiũ est post scdm: tũc in oi tali collectiõe ⁊ scdm ⁊ tertium ⁊ sic deinceps post primũ vnũ. Igit vnitates sm rõnẽ principij sunt priores q̃ numeri in qb⁹ ipse vnitates complectunt. Sicut est videre in dualitate que cõponit tria cũ vnitate addita in qua tertia vnitas prius est q̃ ipsa tria sm naturalẽ numeri gñationẽ: ois. n. sequẽs numerus gñat ex eo q se antecedit ⁊ prima q̃ pn^m numeri est vnitate. ¶ Similr aũt est in trinitate in qua addit quarta vnitas ad quaternarij gñationẽ: ⁊ sic est in additiõe quinte vnitatis. In oibus eniz talib⁹ prior nã est vnitas: ⁊ est cõferibilis alijs. Nullus aũt de antiqs dixit. hũc eẽ modũ vnitatis sm nãm numeri gñãtis numeros: sed tñ dixerũt vnitates numeroꝝ eẽ nõ collatas. ¶ Est aũt rõnabile eẽ sicut diximus: si illuc siue ad separata de qbus illi loquunt pncipia gñationis nũeri trãsferimus sm võ veritatẽ ipsam impoĺe est ex nõ collatis eẽ numerũ aliquẽ. vnitates. n. priores esse ⁊ posteriores est rõnabile. Si est prima aliqua vnitas: ⁊ si est aliqđ primũ vnũ ⁊ discretionis est pn^m: tũc eniz illa vnitas collata alijs vnitatib⁹ que iter se sunt prius ⁊ posteri⁹ ordinate ɔstituit numerũ. Similr aũt ⁊ dualitates rõnabile est esse prius ⁊ posterius in numeris ordinatas: q̃uis sit aliqua prima dualitas que est pn^m pluralitatis: nã si cõcedit aliqd eẽ primũ in ordine aliquo: cũ primũ sit et scdm rõnabile est ⁊ medium sm ɔsitiã: ⁊ sm aliqd esse. ⁊ si z^m datur eẽ aliqd opz aliqd esse ⁊ tertiũ: ⁊ sic in ifinitũ alia deinceps opz eẽ: sed ex hoc: tũc sequit tant vnitates q̃ alios numeros esse cõferibiles ⁊ collatos. Sed dicere sicut isti dicũt ꝙ vnitas sit post vnũ ⁊ pmaz vnitatẽ illi nõ cõferibilis ⁊ ꝙ illa sit tñ scda vnitas ⁊ ꝙ similiter sit q̃dã prima dualitas nõ collecta ex pma ⁊ scda vnitate: ⁊ ꝙ sic sint alij numeri est impoĺe. ¶ Alij aũt sunt qui de ista sunt opione q dicũt ꝙ vnũ qđ est vnitas est primum entium ⁊ suba ⁊ cã: sed nõ dicunt scdm ⁊ tertiũ: ⁊ sic deinceps vnũ sit primũ vel cã vel elmtũ entiũ: ⁊ ponunt ẽt quãdã dualitatẽ esse primã: sed nõ dicunt ꝙ illa dualitas sit due vnitates sed potius est prima forma dualitatis: cui⁹ exẽplum in duab⁹ vnitatib⁹: sicut forma in mã existẽs facit binariũ qui est numerus. Et iõ dicũt ꝙ scda ⁊ tertia dualitas vel alius numerus nõ põt esse primũ ⁊ cã. Dicunt ẽt isti: ꝙ ex vno nõ fit binarius sed poti⁹ ex vno scdo cũ forma dualitatis fit binarius ⁊ sic dicũt ẽt de alijs numeris. ¶ Cõtra hos autem obijciẽtes dicim⁹: q2 palã est ex ipsa nã numeri ꝙ nõ cõtingit dualitatẽ dicere nisi cõiunctim ⁊ collate dicamus duas vnitates: nec trinitatẽ cõtingit eẽ nisi cõiunctim cõferantur tres vnitates. ⁊ similr nõ cõtingit alios eẽ numeros nisi collatis vnitatib⁹: siue nãq sint indifferẽtes vnitates siue differentes: ita ꝙ quelibet differat ab alia: necesse est ꝙ numer⁹ ois sm additionẽ collataꝝ vnitatũ numeret: vt in trinitate dualitatẽ cũ vno alio addito: ⁊ tetrade similr numerata trinitate vno addito. His aũt sm veritatẽ sic entibus impossibile est gñationẽ esse numeroꝝ: qualẽ isti dicunt. vt generet dualitas ex vno ⁊ forma siue idea dualitatis. fz generationẽ enim nãlem numeri dualitas precedens sit pars trinitatis: ⁊ trinitas sit pars tetradis: ⁊ eodẽ modo accidit in antehabitis siue ɔsequẽtib⁹ numeris ꝙ semp precedens pars est ɔsequẽtis sed ex dualitate prima ⁊ alia dualitate indeterminata sicut isti dicunt facta est tetras due dualitates: quia quatuor sunt bis duo quecũq absq omni determinatione: ⁊ sic tetras generat ex duob⁹ binarijs quoꝝ vnus est prior ⁊ alter additus illi absq omni alia ideali forma dualitatis: ⁊ sic nõ indigemus prima forma dualitatis: sed sufficit nobis collo duaꝝ dualitatũ ⁊ ordo primi ⁊ additi indeterminate. Sed si dicat ꝙ ea dualitas que est prima nõ est pars: nec põt esse pars alicuius cũ sit forma idealis: tunc iterũ opz ꝙ assit aliqua vna dualitas cũ binario faciẽs tetrada aut tetradia nõ gñabit. Et sic ẽt nõ ab idea dualitatis sed dualitas erit ab vno ⁊ alio vno. Sed si hoc ita se hz: cũc nõ est possibile formã primã que est pma dualitas indeterminata per duo vna esse elemẽtũ ⁊ pn^m numeroꝝ ⁊ entiũ: vnitatẽ enim generat vnũ: eo ꝙ vnitas abstrahit ab vno sed vnitas postea generat indeterminatã dualitatẽ oibus numeralib⁹ applicabilez absq omni dualitatis idea ¶ Amp. q̃o possunt esse dualitates alie: ⁊ trinitates diuerse que sint tñ forme preter oẽm dualitatẽ ⁊ trinitatẽ discretaꝝ vnitatũ. ¶ Hoc enim nõ est itelligibile: adhuc aũt q̃o põt itelligi ꝙ dualitates ⁊ trinitates cõponant ex vnitatib⁹ priorib⁹ idealibus ⁊ posteriorib⁹ ideatis vnitatib⁹: nõ enim est hoc itelligibile: q2 cõponentes numerũ vnitates vnius ⁊ eiusdẽ rõnis eẽ vident. ¶ Oia igitur que sic dicunt sunt ficta: ⁊ impossibile est esse sm rem primã dualitatez que sit dualitatis idea: ⁊ ꝙ postea sit trinitas ⁊ alij numeri: ⁊ tñ sm istoꝝ positionem hoc esse est necessariũ q2 dicunt ꝙ vnũ primũ ⁊ dualitas indefinita p duo vna que est forma dualitatis sicut numeroꝝ ⁊ entium elemẽta ⁊ substãtie. ¶ Si aũt ea que dicta sunt accidere siue sequi ex ista opione sunt ipossibilia: tunc etiã impossibile est ista que dicunt esse entiũ principia: ea igit que dicta sunt ⁊ alia talia impossibilia accidunt per cõsequẽtiaz ex necessitate: si quis dicat ꝙ vnitates differentes siue collate siue nõ collate sunt principium entium.

¶ Cap. 4^m. Et est disputatio cõtra illam partem diuisionis que est vnitates vnius ⁊ eiusdẽ numeri esse indifferẽtes ab inuicẽ sed esse differẽtes ab vnitatibus alterius numeri.

In prio [illegible]

Si võ aliquis aliam partem dederit superius inducte diuisionis ⁊ dixerit ꝙ vnitates sunt ⁊ differẽtes: ⁊ idifferẽtes. q2 que sunt in vno numero sunt a seinuicẽ idifferẽtes: sed sũt differẽtes ab his que sunt in alio numero solum: isto

modo etiã dicendo nõ minus ꝙ prius accidunt ipossia que difficile est sustinere. ¶ Insunt.n.in decade vnitates decez ex qb⁹ cõponit decas: cõponit aũt et ex duobus qnarijs decas: nõ.n. qlibet nũerus est ipsa decas. sed aliq determinati numeri cõponũt decadẽ: nec cõponit decas s3 istos ex quibuslibet qnarijs sicut nec cõponit vt dicũt ex qbuslibet vnitatib⁹: qz ex quo ponũt vnitates eẽ aliquo mõ differẽtes oꝫ cõponat ex illis q̃ sũt ꝓportiõate sic po⁹ ad formã decadis: si igit sic est: ꝙ decas cõponit ex duob⁹ numeris qnarijs vel alijs duob⁹ numeris: opꝫ ꝙ vnitates differãt q̃ sunt in decade. nã si dex ꝙ nõ differãt in decade: tũc seqt: ꝙ nec q̃ sũt in duob⁹ qnarijs differũt qd est ꝯ hypothesiꝫ. Ex duob⁹ autẽ qnarijs ꝯstat decas: q̃ ꝛ in decade differũt: decas est vnus nũerus: q̃ q̃ sũt in vno ꝛ eodẽ numero vnitates differũt qd iterũ est ꝯ hypothesim: qm.n. differũt vnitates q̃ sũt in qnarijs opꝫ ꝙ differãt in decade. Si aũt sic dixerit dic in denarijs aut in decade ierunt qnarij alij a duob⁹ dictis qnarijs: aut ierunt ei qnarij alij a duob⁹ dictis qnarijs: aut inerunt ei alij qnarij. Et siue dex ꝙ ierunt ei alij qnarij siue nõ seqt id qd est absurdũ. Si.n. detur ꝙ isunt ei alij qnarij q̃ vel cuiusmodi decas est q̃ cõponit ex illis. ¶ Nõ.n. põt dici ꝙ diuersa decas cõponit ex illis alijs qnarijs sic i ista decade sunt alia ꝑter istã. Si vo dex ꝙ nõ ierunt s3 isti tãtũ diuersarũ vnitatũ isunt: adhuc nõ põt sciri q̃ sit decas diuersaꝝ sm formã vnitatũ: nisi sit in ista qua numeram⁹ decadẽ q̃ cõformes hꝫ vnitates: ꝛ hoc est absurdũ qd ẽ. s3 tñ est necẽ: qz sequit ex hypothesi. ¶ Nõ.n. dicũt illi tetradã cõponi ex euenientib⁹ qbusdã vnitatib⁹ sicut dixim⁹ paulo ante s3 ex ꝓportionatis ad formã tetradis: nã vt dicũt isti ideterminata p numeꝝ dualitas accipiens determinatã nũeratoꝝ aliquoꝝ dualitatẽ facit duas dualitates: qz duo in duo ducta faciũt q̃tuor: dualitas.n. est efficax accepti sic in seipsam multiplicare: ideterminatã at dualitatẽ vocãt mathematicã: q̃ est numeri q̃ nũeram⁹: determinatã aũt dualitatẽ vocãt hic eã q̃ est vnitatũ realiuꝫ q̃ differũt p formã ab alijs vnitatib⁹ alterius numeri: ꝛ hoc est numerus aut idealis aut sensibilis. ¶ Amp. isti dicant dualitatẽ eẽ quãdã nũm separatã primã ꝛ idealẽ ꝛ trinitatẽ sitr: ꝛ sit dualitas est aliqd ꝑter duas vnitates. Et trinitas est aliqd ꝑter tres vnitates ꝛ queramus ab eis qño ꝯtigit: aut.n. pricipat alterũ alteꝝ: sicut forã q̃dã accñtali: aut sicut forma subali. Si pricipabit sicut forma accidẽtali: tũc erit sicut alb⁹ hõ pcicipat duo mixta siue ꝯcepta albũ. vꝫ. ꝛ hoiez. Est aũt absurdũ duas vnitates sic pticipare dualitatẽ: qz sic due vnitates possent nõ eẽ dualitas vna. Si aũt est q̃si alteri⁹ ad alteꝝ diuisa q̃dã sicut hõ pticipat duo mixta siue ꝯcreta sicut ꝯcernit po⁹ ꝛ actus sic pticipat aial ꝛ bipedẽ hõ tũc hoc erit iteꝝ absurdũ: ꝙ sit dualitas separata a duab⁹ vnitatib⁹ q̃ postea i formãs eas sit forma eaꝝ. ¶ Amplius aũt iter ea q̃ sic vniunt vna forma: alia qdeꝫ sũt tactu vnũ: alia vo mixtiõe: alia vo põne siue ordine: ꝛ nihil horũ ꝯtingit inẽ vnitatib⁹ ex qb⁹ sit dualitas ꝛ trinitas. Sed poti⁹ quẽadmodũ duo hoies nõ sũt vnũ qd s3 duo siue vteꝗ. Sic necẽ est eẽ duo nõ vnũ ipsas duas vnitates: nõ lõ ꝙ differãt in eo ꝙ sũt idiuisibiles: pũcta.n. ẽt sũt idiuisibilia si tñ duo pũcta accipiunt in eo ꝙ sunt duo: dualitas nõ erit aliqd separatũ ab eis. Igit multo minus in vnitatib⁹ nũeratis aliqd separatũ ab vnitatib⁹ erit dualitas vel trinitas. Adhuc aũt nõ opꝫ obliuisci: qz sm istos dualitates nec accidit priores eẽ nec posteriores: qz q̃cũqꝫ vnã formã sbalẽ participãt: illa forma non se hꝫ ad illa sic prior ꝛ posterior. ¶ Tres igit vnitates ex qb⁹ cõponit senari⁹ nõ sunt priores ꝛ posteriores in ordine nũeri qd est absurdũ. Simitr aũt est i alijs nũeris nã q̃ sũt in tetrade dualitates ꝯstituũt tetradẽ adiunicẽ sil accepte. s3 de his dualitatib⁹ q̃ sũt in senario q̃dam sũt priores: ꝛ q̃dã posteriores: ꝛ sic gñãt senariũ quẽadmodũ ille de qb⁹ dictũ: gñauerũt tetradã ꝛ sitr est de illis q̃ sunt in octonario. Igit si dex ꝙ ꝑma dualitas est idee opꝫ ꝙ oẽs ille q̃ gñãt dictos nũeros sint idee. eadẽ rõ est ẽt de vnitatibus qz vnitates q̃ sunt in prima dualitate ducte in se gñãt q̃tuor siue tetradã qz ille gñate vnitates sũt i tetrada. Igit oẽs vnitates numeroꝝ idee erũt: ꝛ sic cõponit idea ex ideis sicut nũerus ex nũeris. ¶ Igit palaꝫ ẽ: qz illa quoꝝ sũt hmõi idee sũt cõposita ex ideis: ꝛ hoc est ac si aialia dicat qs cõponi ex aialib⁹: qz idea cũ eo cuius est idea est eiusdem nois ꝛ rõnis: ꝛ hoc sequit: sit ꝯcedat hoꝝ eẽ ideas. Si aũt dicat ꝑp hoc ꝙ vnitates totaliter sunt differẽtes ꝛ in eodẽ numero ꝛ in diuerso quãtũlibet accipiant: hoc est incõueniẽs ꝛ fictũ. Dico aũt fictũ eẽ omne illud qd ad suppõnẽ sustinẽdam est coactũ nõ sm rei veritatẽ acceptum: neqꝫ.n. sm quatitatẽ: neqꝫ sm q̃litatẽ videm⁹ vnitatẽ vnã differre ab alia. ¶ Adhuc aũt necũ est: ꝙ aut vnitas sit eq̃lis vnitati aut ineq̃lis: ꝛ similr oẽm numeꝝ omni nũero necẽ est aut equalẽ eẽ aut ineq̃lez: ꝛ hoc eq̃litas ois est sm vnitatẽ que accipit in ipso. Si enim neqꝫ plus neqꝫ minus numerus ad numeꝝ est eq̃lis. Quecũqꝫ aũt eq̃lia sunt in numeris illa oia suscipimus indifferẽcia eẽ in numeris: ꝛ sic nulla dĩa est in vnitatibus. Si aũt hoc dicat nõ eẽ veꝝ: tũc sequit ꝙ ẽt vnitates q̃ sunt in decade nõ sũt eq̃les cũ sint tñ idifferẽtes cui⁹ ineq̃litatis cãm nullã habebũt dicẽdi illi q dicunt ideas idifferẽtes eẽ: qz nõ põt ostendi rõ ineq̃litatis vnitatis ad vnitatẽ cuꝫ sint indifferẽtes abinuicẽ. ¶ Amp. si ois vnitas cũ alia vnitate facit duo: igit illa vnitas que est ex dualitate cũ illa alia vnitate que est ex trinitate aliqua alia accepta duo facit: ꝛ erit dualitas quãuis sint differẽtes ꝛ indifferẽtiũ numeroꝝ: ꝛ siue sit vnitas prior siue posterior: videt enĩ ꝙ vnitas necessario magis sit prior ꝙ posterior: vna.n. vnitatũ quas accepim⁹ simul est cũ trinitate: ꝛ altera simul cũ dualitate: quas illi dicũt formas eẽ vnitatũ cũ tñ vnitas sit prior ꝛ dualitate ꝛ trinitate: ꝛ hoc est sm istos incõueniens: qz idea est ante id cuius est idea ꝛ forma: ꝛ sic oꝫ ꝙ dualitas ꝛ trinitas eẽt ante vnitatẽ qd est valde icõueniens ꝛ absurdũ. ¶ Nos.n. suscipimus totaliter siue vniter vnũ ꝛ vnũ: siue sint eq̃lia siue ineq̃lia duo esse: vt bonũ ꝛ malũ: ꝛ hoiez ꝛ equũ: dicẽtes aũt sic sicut isti dicũt ꝙ vnitates ipse in se differũt: faciũt ꝙ vnitates iam nõ erunt vnitates: eo ꝙ non sint corrigibiles in numeꝝ si nõ sit plus numerus q est trinitatis ꝙ q eã dualitatis: si vtraqꝫ sit forma idealis numeri. ¶ Si aũt sit plus trinitas ꝙ dualitas in mã vnitatũ: tũc palã qz in hoc est eq̃lis dualitas ꝛ vteqꝫ est prima idea ꝛ forma numeri. Igitur iste nũerus est indifferẽs cũ ipsa dualitate: ꝛ erunt coequeui trinitas ꝛ dualitas. Hoc aũt ꝙ sit absurdũ: ꝛ ꝙ nõ cõtingat numerũ eẽ palã est: si q̃a suscipiat ꝙ in ordine numeri semp est numerus vnus primus ꝛ prior alijs: ꝛ alius ẽ secundus post priorẽ: ꝛ si hoc est veꝝ tunc noia numeroꝝ non erunt idee. In hoc.n. solo recte dicũt illi qui in omni numero dignant eẽ diuersas vnitates: nõ enĩ hoc aliť eẽ põt nisi sint idee ꝛ forme nũero diuerse vt dictũ est prius. idea enim cuiuslibet est forma vna. Si aũt vnitates ponant eẽ indifferentes: tunc sequit necẽo ꝙ etiam dualitates ꝛ trinitates sint indifferẽtes: quapropter ẽt idifferẽs erit. sic numerari: vnũ duo tria: ꝛ sic deinceps: ita ꝙ semp vnũ assumat cũ existente numero: hoc enĩ necũm est eis cõcedere. ¶ Si enĩ dicamus numeros sic esse differẽtiuꝫ vnitatũ esse: ꝛ oẽm numerũ in omni numero cõmensurabilẽ: tũc gñatio numeroꝝ nõ erit ex ideterminata dualitate: ꝛ mã vnitatũ: qz non erit aliqua idea numeri. Si enim sit numeri idea: sequit ꝙ vnus idea numeri sit in alia sicut vnus numerus est in alio: ꝛ ꝙ oẽs spẽs ideales sint partes alicui⁹ vnius speciei: sicut oẽs numeri minores sint partes alicui⁹ numeri maioris: ꝑpter hoc aũt ꝛ similia incõueniẽcia aliqd quidẽ dixerunt istã sustinendo hypothesiꝫ: sed simplr sm rei veritatẽ nihil penitus dixerunt qz nihil recte dicũt. ¶ Ex dicto enĩ eoꝝ auferť multitudo ita ꝙ nihil sit multũ: dicunt enim isti ꝙ hoc ipsm hꝫ quãdã dubitationẽ: verũ. vꝫ. qñ numeramus dicẽtes vnuꝫ duo tria numerem⁹ assumẽtes ꝛ addẽtes vnũ numeꝝ alteri ꝛ sic ꝯstituẽtẽ multitudinẽ: aut facimus vtrũqꝫ numeꝝ numeratũ sm ꝑtiones pticulariter ꝯstitutas: vt vnũ sit p se ꝛ duo p se: ꝛ tria p se. sicut idee eoꝝ sunt distincte. qz igit hec oia derisibilia sunt ꝓculdubio: ꝛ derisio est ꝑn^m subã ꝙ accipitur sm rõnez principioꝝ substãtie ad tantã differentiaꝫ deducere ꝙ etiã numeri sint principia substantiarum.

¶ Cap. 5^m. Cõtra eos qui dicebant ꝙ numerus a numero differt ratione quãtitatis vnitatum.

Multũ aũt primũ illud necesse est determinare q sunt nũeri q accipiunt sm dĩas prionum vnitatis si sicut isti dicũt necẽ est dicere ꝙ nũeri differãt sm q̃titatẽ aut sm q̃litatẽ hui⁹ vnitatis prionũ. neutrũ.n. hoꝝ ꝯtingere videť: qz

In pño capło eodem.

bñq̄ ſīcū nūerus eſt differt nūerus a nūero ſm̄ q̄titatē: vnitas aūt nō eſt q̄titas aliq̄: ⁊ ſi aliqs diceret ꝙ vnitates q̄titate differebāt: tūc nūer⁹ a nūero differet ſm̄ q̄titatē: q̄ntis ſupponeret ꝙ plūritate vnitatū eēnt eq̄les ⁊ hoc eēt valde abſurdū. ¶ Amp̄. q̄ram⁹ ab iſtis vtrū ne p̄ores vnitates in nūero ſūt maiores poſteriorib⁹ vnitatib⁹ aut minores. ⁊ ad erie aſſignare: ⁊ vtrū ne ille q̄ ſūt poſteriores ſupaddāt q̄titatē p̄oris maioris ſic faciūt maiorē nūeꝝ aut ē cōꝛo iſti⁹. Oīa nāq̄ talia ſūt irrōnabilia. ⁊ iō eſt irrōnabilis p̄o: ſ3 nec iteꝝ pōt dici ꝙ vnitas differat ab vnitate ſm̄ q̄litatē: nō. n. poſſe eſt in eē vnitatib⁹ paſſionē aliq̄ eo ꝙ ſūt īdiuiſibiles ⁊ ſepate. ¶ Dicūt aūt iſti ꝙ q̄litas iſ ē poſterioꝛib⁹ vnitatib⁹ ⁊ poſterioꝛib⁹ nūeris: ⁊ ꝙ illis ēt iſt q̄titas: qꝛ tria gn̄a nūeroꝝ dicūt eē ſicut in ambitis diſtinxim⁹. ¶ Amp̄. id qō eſt bñs q̄titatē ⁊ q̄litatē nec ab vno ſic a ſuba illi cā factū eſt i eo ꝙ bz q̄titatē ⁊ q̄litatē. nec a dualitate inq̄tū eſt dualitas: vnū. n. qō eſt vnitas. nō ē q̄litas: ⁊ dualitas nō eſt q̄litate q̄lis: ⁊ illa q̄ ſūt ſenſibilia q̄lia ſūt aliq̄ q̄litate ⁊ iō ꝙ eſt nō q̄litas. nec bñs q̄litatē nō pōt ea facere q̄lia. nec iteꝝ vnitas ⁊ dualitas ꝯferūt entib⁹ ꝙ ſint multa ⁊ in q̄titate: qꝛ ꝙ entia ſint multa ⁊ diuiſa abinuicē hui⁹ cā eſt nā q̄ eſt ſoia q̄ dicūt abinuicē entia: vila. n. eſt cā nūeri. igiꝛ q̄cūq̄ mō ſe hēat nūerus ſp aſr dōm eſt q̄ iſti dicūt: marie in p̄° nūō quē dicūt eſſe p̄s ⁊ eſt determinādū ab eis ne vila vnitatis ex q̄ dicūt ꝙ vnitates differūt abinuicē. ¶ Nō. n. ſufficit dicere in cōi aliqd niſi determinet ⁊ modus q̄o differūt abinuicē. Talis āt determinatio marie neccia eſt i eo p̄n° ꝙ nece ē oib⁹ in eē. Sina ſūt ſic nō determināt diuaꝫ vnitatū ſm̄ q̄titatē ⁊ q̄litatē. Queramus ab eis quā dicūt ineē vnitatib⁹ diuaꝫ. ¶ Palā igiꝛ eſt ex dictis: ꝙ ſi nūeri dicanꝛ eē idee: qō nō ꝯtingit vnitates coꝝ eē ꝯiectas ſiue collatas nec nō collatas adinuicē: nec ēt cōtingit eas eē alio mō: nec ēt cōtingit eas eē vt aliq qdā poſteriores dixerūt circa numeꝝ: abili. n. illoꝝ hñ dicit ſic pꝫ ex iductis.

¶ Cap. 6m. Cōtra eos q dicūt nūeꝝ ſpēꝝ eē mathematicū.

In p̄ho vbi ſupra.

Uidā vō ſūt q̄cūq̄ ideas q̄dē dicūt nō poſſe eē: ⁊ ꝙ ſimplr nō ſūt idee: ⁊ qꝛ ēt nō ſūt venūeri q̄dā q ſint ſuba reꝝ: ſ3 tñ dicūt eē mathematicos p̄n°: ⁊ iter mathematica dicūt nūeros eē p̄mos iter entia ⁊ ipſoꝝ eē entiū p̄n°. ⁊ qꝛ p̄n nūeroꝝ eſt vnū ſiue vnitas: ⁊ iō dicūt vnitatē marie eē p̄n. Incōueniēs eñi eſt vnū q̄dē p̄ eē p̄n nūeroꝝ: qō vnū ſ3 nō ſit idea eſt tñ vt dicūt ſoia vnitatis. Et ꝙ dualitas ſm̄ formā nō ſit p̄n dualitatū nec trinitas ſ3 formā accepta ſic p̄n trinitatū: qꝛ oīa iſta ſūt eiuſdē cōnis: ⁊ iō ſit forma i vno eſt p̄n. tūc erit p̄n in oib⁹. Igiꝛ ſi ſic ſe hz cō q̄ eſt in numeris: ⁊ ponat aliqs ꝙ nō ē niſi vn⁹ nūerus mathematic⁹ vnū eſt qō eſt nūeroꝝ forma ⁊ nō eſt p̄n: nece eſt. n. iffinite qd eſt illud tale vnū ꝙ p modū p̄mi ⁊ p̄ncipij differt ab aliis vnitatib⁹. Sed ſi hoc daꝛ ꝙ vnitas eſt vnitatū p̄ma necesse eſt ēt dare ꝙ q̄dā dualitas ſ3 formā ſit p̄ma dualitatū. Sicr ſūt ⁊ alios nūeros deinceps nece hic p̄ores ſe formas q̄bus ſiant. Si aūt nō eſt vnū dicto mō p̄n ⁊ nos ſupponim⁹ formas q̄ſdā eē nūeroꝝ p̄ores nūeris mathematicis: tūc nece magis dicere ſic Plō dixit ſe hēe ea q̄ ſūt circa nūeros: ⁊ ꝙ ſit dualitas p̄ia idealis ⁊ trinitas p̄ia. Et ꝙ numeri illi nō ſūt ꝯiuncti adinuicē: ſ3 q̄libet ſit p ſe i ſua idea. Si qs aūt ſic ſeorſum ponit ea q̄ ſūt circa nūeros iam dicū eſt: qꝛ multa accidūt impoſſibilia: tñ nece eſt ꝙ ſic ſe hēant ea q̄ de nūō dīc: aut ꝙ nullo mō ſupradicto ſe hēat nūerus. Si igiꝛ nō pōt excogitari alius modus ꝯueniens quo ſe hēant nūeri ſepati: palā eſt ex his q̄ dicta ſūt qꝛ deterrime dictū eſt ꝙ tertius a mathematico ⁊ ſenſibili ſit nūerus ſepat⁹: ⁊ ꝙ idē nūerus ſit nūerus ſpēꝝ ⁊ mathematic⁹: vni. n. opioni q̄ dicit eundē nūeꝝ eē ſpēꝝ ⁊ mathematicū nece eſt accidere duo peccā: q̄ accidūt duab⁹ opionib⁹ p̄tialib⁹: quaꝝ vna ponit ideas eē p̄n° ⁊ altera pōit mathematica eē p̄n°: mathematicū. n. numeꝝ nō ꝯtingit hoc mō eē q̄ iſti dicūt vt forme nūeroꝝ ſine ſepate: ⁊ ſint p̄n° nūeroꝝ ſpēꝝ ita ꝙ ſpēs nūeroꝝ ſint cōpoſite ex mā ⁊ forma. Sed mathematicus nūerus poſit⁹ ex ſuppōnib⁹ ⁊ p̄ncipijs ꝓprijs ſibi ſicut ⁊ ꝯtinua q̄titas mathematica ita ꝯſideranꝛ ſm̄ rōnē ⁊ nō ſm̄ eē ſicut in aūbabitis ſtins libri determinatū eſt. ¶ Si eniꝫ eſſet p̄ncipiū entium mathematicus numerus: tūc quecūq̄ ſunt numeri mathematici illa necesse eſt mouere: qꝛ ſine motu nō poſſent eē p̄ncipiū entiū: ſicut etiā necesse eſt accidere p hiſm hoc eadē illis q dicūt ideas ⁊ ſpēs eē nūeꝝ qui eſt principiū entium.

¶ Cap. 7m. De contradictione Pythagoricoꝝ qui mathematicos numeros ponebāt nō eē ſepatos ⁊ ſimul cū hoc contra Platonē qui ponebat ſepatatas ideas numerorum.

In p̄ho vbi ſupra.

Pithagoricoꝝ vō modus quē in p̄mo hui⁹ p̄hie expoſuim⁹ alicubi q̄dē iſeriores ⁊ minus ipoſſibiles hꝫ difficultates q̄ ſint difficultates eoꝝ q iam p̄ius dicti ſūt alicubi vō habet ꝓprias ⁊ alias a p̄dictis. In hoc. n. q dicit nūeꝝ ſm̄ eſſe nō ſepatū a ſuba nūerata multa aufert q̄ ſunt de nūero eoꝝ ipoſſibiliū q̄ aliis accidūt q ſepatū numeꝝ eē ponūt. In hoc aūt ꝙ dicit corpora eē ſenſibilia ex nūeris cōpoſita eē ⁊ tñ hūt nūeꝝ eē mathematicū eſt ipoſſibile ſibi ꝓpriū: nō. n. ꝯtingit numeꝝ dicere eē ſ3 hoīs as dimēſiōes: ⁊ tñ hūt nūeri marie modū hūc ſm̄ Pithagorā. nec ēt pōt ſm̄ veritatē dici ꝙ vnitates habeāt dimēſionē ex q̄b⁹ corp⁹ cōponi poſſit: q̄ nō. n. eſt poſſe dimēſionē corporalē ex īdiuiſibilib⁹ cōponi. ¶ Adhuc aūt arithmetic⁹ nūerus eſt monadicus ſiue ex vnitatib⁹ cōpoſit⁹: illi vō q Pithagorā ſequunꝛ: dicūt ꝙ nūerus arithmetic⁹ eſt entia q̄dā ſenſibilia: ⁊ iō ēt theoremata nūeroꝝ ⁊ paſſiōes adaptāt corporib⁹ tanq̄ corpa ſint ex illis nūeris: quoꝝ theoremata aptanꝛ eis. Si ḡ eſt neccīū ꝙ ſi nūerus eſt aliqd eoꝝ q̄ ſunt ſm̄ ſe ⁊ ſepata: ꝙ ſit ſm̄ aliquē ſupius dictoꝝ modoꝝ: ⁊ iō ꝯtingit ꝙ nūerus ſit ſm̄ aliquē ipſoꝝ: palā eſt qꝛ nō eſt nūeri aliq̄ talis nā ſm̄ eē ſepata qualē nāꝫ ꝓbāt eē nūeꝝ q dicūt eū eſſe nām ⁊ ſubam quādā ſepatā: ꝓp qō ēt forte Pithagoras eū negauit eē ſepatū. ¶ Amp̄ āt adhuc ꝯ Pithagorā obijciētes q̄ram⁹ ex q̄ vnitates nō ſūt ſepate: q̄rem⁹ vtrū q̄libet vnitas eſt ex magno: cū ſit eq̄lis eq̄tis in minimū iſinicis q̄ ſunt i magno: aut habens q̄dē eū ex puo: ⁊ illa alia eſt ex magno: ſ3 ſi ſic dicaꝛ quocūq̄ mō ſeqꝛ ꝙ nō q̄libet entiū eſt ex oib⁹ nūeri eēntis: qꝛ nō eſt ex oib⁹ vnitatib⁹: ⁊ ſeqꝛ ēt ꝙ vnitates ſm̄ ſe nō ſūt indifferentes: cū vna ſit ex magno ⁊ altera ex puo: vel vna ex vno īdiuiſibili magni ⁊ altera ex altero: ſic. n. dicunt in hac vnitate exiſtere magnū in illa vō puū: qō eſt ſm̄ nām ꝯrīaꝫ magno qō exiſtit in alia vnitate vt dicūt. ¶ Amp̄. eēnt a nūeri q̄ ſunt in trinitate q̄ſo ſūt in ea. In trinitate. n. ſicut in quolibet ipari numero eſt ſupflua vna vnitas: ⁊ ſic vincere due vnitates vn⁹ nāe deberēt tertiā: ⁊ nō deberet vnus numerus fieri: tria. n. nō ſunt ꝯrīa ſ3 duo. Et iō due vnitates ꝯueniūt ⁊ ꝯrianꝛ tertie. Sed forte ipſi pithagorici trinariū vnū faciūt numeꝝ mediū ꝯiungētes abundāti vnitati. Si aūt dicaꝛ ꝙ vtraq̄ vnitatū nō ſumiꝛ ex ꝯrīis: ſ3 ē ex vtriſq̄ duob⁹ eq̄lis ſumptis ex magno ſiue ex puo vniformi tunc quecūq̄ q̄o dualitas erit vna nā eēns: cū ſic dicūt vnitates eī⁹ ſumanꝛ ex magno ⁊ ex puo: ⁊ iō ſit p̄n pl'alitatis: qꝛ ex magno: ⁊ tñ paucitas p̄ma qꝛ ex puo. Si. n. ꝯrīe ſunt vnitates ſeinuicē deſtruūt: ⁊ q̄raꝛ in quo differūt iſte vnitates inter ſe cū ea quā dicūt ꝯrīetas in eis nō īueniaꝛ. Adhuc aūt q̄raꝛ in quo differūt ab vnitate p̄ma q̄ eſt p̄n nūeri. ¶ Amplius prior eſt nā vnitas dualitate: qꝛ ablata vnitate auferꝛ dualitas: ſ3 nō ꝯuertiꝛ: ſic aūt ſe hñt adinuicē vnitas ⁊ dualitas: ita necesse eſt ꝙ adinuicē ſe habeāt idea vnitatis ⁊ idea dualitatis. ¶ Si dicam⁹ eē ideas ⁊ formas numeroꝝ: igiꝛ ideā vnitatis necīū eſt eē priorē idea dualitatis. Et itemꝫ necesse eſt: ꝙ ſit facta illa q̄ eſt prior: idea. n. p ſe eēns necesse eſt ꝙ facta prior ſit ab aliq̄ alia vnitate q̄ eſt i dualitate. Et etiā q̄ram⁹ qd ſit i vna vnitate ex quo ipſa ſit prior alia: dualitas. n. īdeterminata q̄ nō eſt ꝯcepta cū mā eſt duo vna q̄ ſūt prius: ⁊ neutrū hꝫ in ſe p p qd ſit prius alio niſi collectionis ordinē. Hec āt diſputatio eſt ꝯ Pithagorā: q̄ꝫ numerū nō ſepauerit mathematicū tñ formas ideales dixit eē nūeroꝝ. Plō q ſequut⁹ eſt Pithagorā: vñ diſputatio ſit eū ecōtra vtrūq̄. ¶ Amp̄. nece eſt aut iſinitū numeꝝ eē: aut ſinitū: ſeparabilē. n. dicūt eē numeꝝ Platonici. Igiꝛ nō poſſe eſt q̄n ſit numerus ſm̄ alteꝝ iſtoꝝ modoꝝ: ꝙ autē nō ꝯtingat iſinitū palā eſt. ¶ Oīs. n. numerus eſt par vel ipar ſ3 nec par eſt iſinitus: nec ipar iſinitu⁹: ḡ nullus numer⁹ eſt iſinit⁹. Gn̄atio vō numeroꝝ aut eſt iparis numeri ſemp aut paris. Si. n. vnū cadat in parē gn̄aꝛ numer⁹ ipar. Si vō cidat dualitas i numeꝝ parē: ⁊ duplicet ſp ex eodē pari gn̄abiꝛ ſemp numer⁹ par aliusꝛ ita ꝙ nō ſiat duplicatio ex ipib⁹ ſed ex paribus ſemper.

semp. ¶ Ampli⁹ ſi ōis idea eſt alicui⁹ idea ⁊ nūeri īfiniti eſt alicui⁹ idea: aut ḡ ē idea ſenſibiliū aliquoꝝ īfinitoꝝ: aut alteri⁹ alicui⁹ īfiniti: ⁊ tūc ſeqt̄ ꝙ īfinitū ſit actu ⁊ hoc eſt falſu̅. Infinitū eni ē nec ſ3 poſitionē ꝯtigit nec ſm rōnē. Ordiuauit aūt Plato ſic ideas: ꝙ ſemp idea eſt alicui⁹ idea: qa aliter eēt inutilis. Si aūt finit⁹ ē nūerus ōis: tūc q̄rat̄ vſq3 ad quā ſūmā multiplicant̄ idee nūeroꝝ: nūc eni in talib⁹ pbiis nō ſolū opꝫ dici qa ita ſit. ſ3 ēt opꝫ dici id ꝓpter qd ē id qd eſt: atq3 ſi nūerus idealis ē vſq3 ad decē. id qa ēt nūerus nō creſcit niſi vſq3 ad decē: vt qdā dicūt tunc p̄m qd obijcim⁹ ꝯ hoc eſt: qa ſ3 hoc cito deficiēt ſpēs ideales: ⁊ nō adeq̄būtur nūero entiū. Si eni ē trinitas idealis p ſe ſepat⁹ hō q̄ ē idea hōis: tūc ēt aliqs nūerus erit p ſe ſepat⁹ equus: ⁊ idē ē d̄ q̄libet nūero vſq3 ad decadā: ⁊ nec̄ē ſemp aliquā ſubaꝫ ideale alicui⁹ ex aliq̄ illoꝝ nūeroꝝ eē. ¶ Nō eni nūeri q ſunt vſq3 ad decada ſube ſūt p̄me ⁊ idee: attn̄ deficiet aliqs nūerus: aialis eni ſpēs exiſtūt multo plēs ꝙ decē: q̄cū q̄libet ē p ſe ⁊ idea. Palā aūt ē ꝙ ſi trinitas ſit p ſe hō ſepat⁹ ꝙ erūt ⁊ alie trinitates ſiles eni ſūt idee q̄ ſūt ī eiſdē nūeris vt dicūt. igit̄ īfiniti erūt p ſe ſepati hōies: q̄libet eni3 trinitas ē aliqs p ſe hō ſepat⁹. Sin aūt nō ē niſi vna trinitas: tūc ⁊ hōies reducunt̄ ad vnū ſepatū hōie3. ⁊ ſi nūerus mino2 ē ps maioris q eſt ex vnitatib⁹ ꝯlectis ſiue collectis q̄ ſūt ī eodē nūero: ⁊ ſ3 hoc ſi detras ē idea alicui⁹ vt eq aut aſini: ⁊ dualitas ē idea hōis: tūc hō erit ps eq vel aſini qd ē abſurduꝫ. ¶ Adhuc ēt incōueniēs ē decadis dicē eē ideā: vndenarij aūt nullā eſſe ideā nec alicui⁹ ꝯtiuꝫ ſiue habitoꝝ nūeroꝝ poſt decadem. ¶ Ampli⁹ aūt multa ſūt de qb⁹ ī añhabitis libris ptractauim⁹: quoꝝ nō ſūt aliq̄ ſpēs ideales. Queram⁹ ḡ q̄re illoꝝ nō ſūt ſpēs ideales: cū ſiat ſm nūeꝝ ꝓportionū ſic alia: qa ḡ hec ſūt irrōnabilia nō pñt ſpēs ideales ⁊ nūerales eē cauſe ⁊ ſn hec exiſtiū. ¶ Ampli⁹ adhuc icōueniēs ē: ꝙ nūerus q eſt vſq3 a decada magis ſit aliqd ens ⁊ qd ē ſpēs decadis magis ſit ens aliqd ꝙ ali⁹ nūerus. ¶ Hui⁹ eni rō nō pōt aſſignari: ⁊ ēt hui⁹ qdē nūeri nō ē ḡnatio alicui⁹: qa nūerus nullus generat eo ꝙ nō agit. illi⁹ vō qd ē ens ſenſibile ḡnatio ē ſemp ⁊ ſit p ḡnationē: ei⁹ aūt ꝙ dicūt tētant reddē rōnē dicentes: ꝙ pfect⁹ nūerus ꝯſiſtat vſq3 ad decada cui⁹ pfectionis nos ſupi⁹ aſſignauim⁹ rōnē ī 11° hui⁹ pbie libro: dicūt ēt ꝙ ḡnant̄ ſequētia q̄ ſūt ſenſibilia ſic ḡnat̄ ipar ꝓportio ad pfectionē decadis iperfecta ex decadeꝝ ſic ē de oib⁹ ſilib⁹ itra decada ꝯtētis. hec eni ſic pfecta ⁊ iperfcta ꝯtrāria Pithagorici reddūt duoꝝ ordinū p̄ncipijs q̄ ponunt: de qb⁹ in p̄n° hui⁹ pbie libro determiauim⁹ q̄ ſūt mot⁹ ſtat⁹ bonū maluꝫ: ⁊ alia hui⁹ q̄ in añhabitis dcā ſūt. ¶ Quedā vō ipſi ēt Pithagorici attribūt nūeris: ꝓpter qd vnū dicūt eē ipar: ⁊ illd ē ī trinitate q̄ quo mō ſilr ⁊ q̄nari⁹ ē ipar: par eni ⁊ ipar dicunt eē de nūero p̄ncipioꝝ. ¶ Ampli⁹ aūt ēt paſſiōes alioꝝ entiū: ⁊ ſilia reducūt ad p̄n° iſta: ita ꝙ ēt vſq3 ad mēſuras q̄titatū in hac dductiōe puenlūt: ſic qd dicunt ꝙ p̄ma linea q̄ vnitati attribuit̄ eſt linea indiuiſibilis: ſecunda autem que diuiditur in duo dualitati attribuitur: deinde determināt ea que ſunt de lineis vſq3 ad decada. Et ideo decem dicūt genera eē linearum de quibus determinatur in decimo geometrie.

¶ Cap. 8ᵐ. Utrum vnum ſit prius in ſpeciebus numeroꝝ ſm eos qui numerum ſeparatum eſſe ponunt.

In p̄ho vbi ſupra.

Ampli⁹ ſi nūerus ponat̄ eē ſepat⁹ ſ3 eē ⁊ ſubſtāriā ſic dicūt qdā: tūc aliqs dubitabit vtruꝫ pri⁹ ē vnū ꝙ trinitas: ⁊ dualitas ⁊ alie ſpēs numeroꝝ. Videt̄ eni vnū eē p̄us in q̄ntū nūer⁹ cōpoſit⁹ ē ex vnis: qa ſic vnū ſimplici⁹ ē ꝙ cōpoſiti nūeri: ſ3 in q̄ntū vnaqueq3 ſpēs numeri ē vle qddā ſepatū ſic ē ſpēs nūeri prior ꝙ vnū. Cū eni nūerus integrālr cōponat̄ ex vnis: ſic q̄libet vnitatū ps ē mālis nūeri ⁊ eſt q̄ſi mā. Hic aūt nūerus. v3. trinitas ⁊ dualitas: ⁊ alij numeri ſūt ve ſpēs ⁊ for°: ⁊ ē hoc aliqd ſile ei ꝙ ē̄ī recto angulo ⁊ acuto: rect⁹ eni in his p̄or ē acuto: qa acut⁹ diffinit̄ p rectū ⁊ rect⁹ ē rō acuti. Acut⁹ aūt ē q̄ſi ps recti ⁊ in euꝫ diuidit̄ rect⁹: ⁊ id acut⁹ qdē ē tāq̄ mā ⁊ elmū. Et ſilr vnitas ſe videtur hic ad nūeꝝ. S3 id qd ē ſ3 ſpēꝫ ⁊ ſm ſubaꝫ ⁊ ſ3 rōnē p̄us eſt ⁊ ſ3 hoc qd ē totū: qa ſpēs ē totū eē eoꝝ quoꝝ ē ſpēs. Id eni qd ē ambo cōpoſitū. v3. ex p°⁊ actu ꝓpinquus ſpēi ⁊ cāe cui⁹ ē rō diffinitiua: ſ3 ḡnatiōe ē ip3 poſteri⁹. Iſti ḡ q ſic ſepatuꝫ nūeꝝ eē ponūt dicūt ꝙ vnū ē p°ᵐ: qd aūt ſit p̄ᵐ dicūt ēt: qa dicūt ꝙ id ē p̄ᵐ qa nō ē diuiſibile. Indiuiſibile eni in diſcretis dicūt eē p̄ᵐ diuiſibilis. S3 nō attēdūt ꝙ vle ē idiuiſibile ⁊ eiꝫ qd ē ī rōne ptis ē ēt idiuiſibile ſ3 alio ⁊ alio modo: qa vnū ē idiuiſibile ſ3 q̄litatē: ⁊ alteꝝ ē idiuiſibile ſ3 q̄titate3: vt dcm̄ ē in 5° hui⁹ pbie libro: vn̄ vniuſe idiuiſibile ē ſm rōnē formalē: ſ3 elm̄ ē idiuiſibile ſ3 tp̄s: qa mot⁹ ei⁹ nō ē diuiſibilis ſ3 tp̄s vt ꝓbatū ē in 6° pbicoꝝ. ¶ His ſic diſtinctis q̄ram⁹ vtrū ē p̄ᵐ: ſic eni dcm̄ ē ⁊ rect⁹ acuto: ⁊ ecōuerſo acut⁹ recto videt̄ p̄or: ⁊ vterq3 ē vn⁹ ita ꝙ vnum eſt mālīter p̄us: ⁊ vnū ē id qd formalr ē p̄us: ⁊ vtrūq3 hoꝝ vnoꝝ faciūt qdā p̄ᵐ. S3 videt̄ eē ipoſſe: hoc vnū. n. illoꝝ ē ſic ſpēs ⁊ ſubſtāria q̄ ſimplr ē p̄us: alteꝝ aūt ē ſic ps ⁊ mā q̄ ſimplr ē poſteri⁹. Utrūq3 eni illoꝝ ē vnū: qa ⁊ vnū ē qd colligit̄ i nūero: ⁊ vnū ē q̄ q̄libet ſpēs nūeri ē vna: ⁊ vna dualitas ⁊ vna trinitas ⁊ ſic de alijs: ſ3 ſm veritatē vnū eſt p°nūerus. nā q̄uis nūerus ſit vnū qd ſ3 ſpēm: ⁊ nō ſit tn̄ concernatio vnitatū: ſ3 aliqd diuerſuꝫ ſm formā ab illo: ⁊ ſic ex diuerſis vnitatibus: tn̄ ſic vere dicūt vnitas q̄ p° eſt nūerus nō eſt endelebia vtiq3 qua nūerus ē in ſpē nūeri: ſic in 5° hui⁹ pbie libro determiatū eſt. ¶ Cā vō peccati illi⁹ qd accidit dicētib⁹ vnitatē que p° nūerus eſt eē p̄ᵐ: qa venati ſunt in nūeris ea que ſūc in mathematicis alijs: ⁊ putāt in vnitate accidere id qd accidit in pūcto: ex rōnib⁹ eni ſingulorꝝ q̄ ſūc i mathematicis q̄titatib⁹ venant̄ nūeroꝝ diuiſas: ex illis qdē faciūt vnū tāq̄ pūcū: ⁊ ſic p̄ᵐ linee punctuꝫ eſt. Ita poſuerūt vnū eſſe p̄ᵐ numeri: vnitas eni vt dicūt pūctuꝫ eſt nō hñs poſitionē: ⁊ pūctuꝫ eſt vnitas poſita. ¶ Et id quēadmodum diuerſi pbi entia cōpoſuerūt ex minimis q̄ p̄n° eſſe dixerūt: ſic iſti entia cōpoſuerunt ex vnitatib⁹: ⁊ ſic vnitas ſit mā numeroꝝ ex qbus cōſiſtunt oīa ⁊ ſilr tuꝫ hoc ſit vt dicunt p̄or dualitate ⁊ alijs nūeris. S3 tn̄ ꝯ hoc eſt: ꝙ ōis vnitas videt̄ eē poſterior q̄ eſt q̄ſi mā alicui⁹ ſic diximus p̄us. ¶ Adhuc etiā ſpēs dualitatis p ſe exiſtes ⁊ ſepate ſūt ēt aliq̄ mō vni⁹: ⁊ ſimilr ſpēs trinitatis ⁊ alioꝝ numeroꝝ ſic dixim⁹. ꝯtigit eni3 dualitatē vleꝫ ſeparatā q̄rere q̄ſi p̄dicamētum vnū qd p̄dicat̄ de q̄libet demp̄to binario: ⁊ ſic vnuꝫ qd eſt p° nūerus dicebāt eē nūeri tāq̄ ptēꝫ numeri: ſ3 ea vna q̄ ſic formalr et mālīter accipiūt̄ vnū qdē ſm formā qua q̄libet eſt vnuꝫ: ⁊ alteꝝ ſm mām qd eſt ps nūeri ipoſſe eſt ſilr ineē vni ⁊ eidē3 vnitati: qa ſic ſeq̄ret̄ ꝙ eē qd eſt eēt vnū vnitate numerali: qd in añhabitis ſepe ē iprobatū. Sin aūt ē vnuꝫ aliqd tunc oporteret ſ3 hoc ꝙ nō eēt niſi illd ſolū vnū qd ē indiuiſibile nōbis poſitionē aut ꝙ ē numeri p̄ᵐ: hec eni duo de vno dicere nihil refert dualitas qdē eni diuiſibilis ē ſm mām: vnitas vō nō ē diuiſibilis: ⁊ hoc modo vnitas ſilior erit ipſi vno qd ē de oib⁹ p̄dicatū in q̄ntū illd ēt eſt vnitas q̄dā: ſ3 ſi ēt illud ꝯuertibile cū ente vnū ſit vnitas: tunc erit vnitas ſormalis ⁊ vnitati nūerali ⁊ dualitati ⁊ oib⁹ alijs. Igit̄ vtroq3 mō ſ3 iſtos dicta vnitas erit p̄or dualitate q̄ eſt vle ſepatū: hoc aūt nō ꝯcedūt q̄ aū vnitatē q̄ ē mā nūeri ḡnant dualitateꝫ q̄ eſt vle ſepatatū. ¶ Ampli⁹ ſi dualitas eſt aliqd vnū: et etiā trinitas ⁊ ſic de alijs: tūc videt̄ ꝙ dualitas ſint ambo illa vnare ꝙ ē p° nūerus: ⁊ ꝙ ē forme vnitas q̄ſi dē dualitas nūerus vnus. Igit̄ ipſa dualitas eſt ex aliq̄ ſic ex potentia: ⁊ hoc mō erit prior illo. de his ergo intātuꝫ dictum ſit.

¶ Cap 9ᵐ. De dubitatiōib⁹ q̄ ſequunt̄ dicta eoꝝ q ſepatos nūeros dicūt eē cās ⁊ ꝯtinuoꝝ mathematicoꝝ ⁊ ſenſibiliū.

In p̄ho vbi ſupra.

Dubitabit aūt aliqs adhuc de nūeris q̄s dicūt ſepatos: qm̄ ſcim⁹ ꝙ tact⁹ nō eſt in nūeris: nec eni vnitas tāgit vnitatē nec nūerus nūeꝝ: ſed deiceps ſiue ꝯſr̄ eſt i nūeris in q̄ntū iter vnitates nihil ē mediū ſui ḡnis: ſic deiceps ſūt vnitates i trinitate: ⁊ ille q̄ ſūt is dualitate. ¶ Dubiū igit̄ ē vtrū deiceps ⁊ ꝯſr̄ ineſt ei vno ꝙ ē ſepatuꝫ ⁊ ſpēs vnoꝝ. Et iteꝝ vtrū dualitas ſepata p̄or ſit eis nūeris q ſūc deiceps ⁊ ꝯſr̄ poſt ipſā: aut ſit p̄or vnitatib⁹ tn̄ qa ſi dicat̄ ibi ē p̄us ⁊ deiceps ſiue ꝯſr̄ tūc q̄ram⁹ q̄ ſūt illa q̄ ſic ſunc ordinata dualitas ⁊ trinitas ſ3 ſpēs ſepata accepta nō ſūt ex vnitatib⁹ ordiarijs: ⁊ ſic nō videt̄ ineē eis p̄us ⁊ deiceps. Similr aūt difficilia ſoluere accidūt de ḡnib⁹ poſterioꝝ i nūeroꝝ: ⁊ accidunt ēt difficilia de linea ⁊ ſupſicie ⁊ corpore: nā id qd dcm̄ eſt de diuiſiōe qdā pbi faciunt ex duab⁹ ſpēb⁹ ꝯ3: loꝝ: que ſunt magnuꝫ ⁊ puuꝫ: ſic q faciunt longa ex de ob⁹ elmētis ꝯ3ijs vt dicunt que ſunt ꝓductuꝫ ⁊ breue ⁊ ſupſiciē faciūt ex

5.met.t.c.19.

In p̄ho vbi ſupra.

duobus que sunt latuz ⁊ strictuz: molē aūt corporeā faciunt ex pfundo siue alto ⁊ humili siue demisso. Et oīa ista dixerūt esse spēs magni ⁊ parui: ⁊ oīa vt dicūt pncipiant ex vno indiuisibili. ¶ Alij autē phī q sunt de numero facientiuz ista ex numeris sepatis ponunt ista aliter fieri: in his āt fʒ rōnem simili multe videntur ⁊ ipossia ⁊ ficta ⁊ ꝯtria sibi inuicez fm ꝙ oībus q rōnabiliter mouentur videtur: tales enī sunt iste positiōes: q̄s fore pditas et a seinuicez accidit: nisi sustinentes eas sequantur pnͣ posita ꝯcedendo oīa icōuenientia q̄cunqꝫ sint irrationabilia: aliter enī etiā se inuicez pderent sicut iaz diximus. ¶ Concedunt enī vt sit latuz ⁊ strictuz ⁊ pductum ⁊ breue: ⁊ ꝙ hec sint pnͣ aliorum. ꝙ si ꝯcedum ista esse erit superficies linea: ⁊ solidū erit supficies: qa hmōi breue ⁊ lōguz accidūt supficiei: ⁊ latuz ⁊ strictuz accidunt solido. ¶ Amplius anguli ⁊ figure ⁊ quecūqꝫ talia sunt reddent talibus ex his que sunt circa numerū. Hec nāqꝫ passiōes que dicte sunt: sunt dimensiōes quedā fm suum primuz subm. ¶ Et ideo dimēsiōes nō sunt ex ipsis: sed ecōuerso ipse sunt ex dimensiōibus: sic nec ex recto ⁊ curuo est lōguz: nec ex leui siue plano ⁊ aspero sunt solida. Omium vo istorum qui sic dicunt est cōe illud dubitare: qd accidit in spēbus vt in gnē quodā cōi: qn aliqs ponit illa vlia esse ⁊ esse numeros: tunc enī dubitat vtruz animal ipm separatuz sit in aiali isto: aut sit diuersuz illud ab illo animali. Si autē poneremus ꝙ nullū aial esset separatuz: tūc de talibus nulla fieret dubitatio: sepato aūt aiali existe quēadmoduz dicunt dicentes illa que sunt sepata eē vnius ⁊ numerorum separatorum sic cause ⁊ pncipij: ⁊ iō fm istos nō est facile soluere ista si ꝯueniens est dicere: ꝙ hoc iō est facile qd ē ipossibile. ¶ Queramus enī ab istis qn aliqs itelligit vnum aut qd cuiuscūqꝫ ⁊ pmū ⁊ subā est dualitas separata: vtruz itelligit illud idez qd est dualitas. aut diuersuz ab illo: hoc ipossibile ē dicere: qa veritas tei positiōi repugnat. ¶ Quidā aūt istoruz magna ⁊ magnitudines rerū gnant ex tali māa que est vnitates ⁊ numeri. ¶ Alij vo gnant ea ex puncto: videt āt eis esse nō qdez vnuz sine vnitas: sʒ qddā q̄le vnuz: qa positū vnum dicunt ipm: ⁊ videt eis esse alterius māe q̄ pluralitatis: sʒ cū que est q̄lis q̄dā pluralitas: qa dicunt eē iterū vnitatis posite in ꝯtinuuz ⁊ lōgū que significant non minus accidit eadē dubitare que prius de alijs dubitata sunt: nam si vere idē vnū positū est mā linea ⁊ supficies ⁊ solidum idē erūt: idē enī est qd ex eisdē est. Si aūt dicant plēs esse mā istorum. ita ꝙ alia sit linee mā: ⁊ alia superficiei: ⁊ alia solidi aut ille māe erunt ordiate: ita ꝙ sequunt seinuicem: aut nō. Igit eadez accideret ipossia que pns sic dicentibus. Si enim diuerse sunt māe sequit ꝙ superficies nō hʒ lineā qd falsuz ē. Si āt eadez mā sequit ꝙ supficies est linea qd iterū est falsuz: q.n. ex eodez sunt eadem sunt sic dictū est pns. ¶ Amplius queramus ab illis quō ꝯtingit numeruz esse ex vno ⁊ pluralitate tamē ex pncipijs mālibus: hoc enī nō est pbatū ab eis. Quocunqꝫ mō dicāt q numerū sepatuz ponunt eedez semp accidunt difficultates: q̄ accidunt ex ipsis q dixerūt ista fieri ab vno ⁊ dualitate ⁊ ifinitate: hoc enī ex pdicato vli gnat nūerū qui sic dicit dicēs dualitatez ⁊ alias spēs numerorū esse separata vlia que sunt forme numerorū ⁊ vnuz ⁊ ifinitum dicit esse māz. Ille vo de q̄ nunc dictū est gnat numerū ex aliq̄ pluralitate pticulari numeri: sʒ in ista gnatiōe pmū dicit esse dualitatē. Dicit enī ꝙ est pmū esse aliq̄ pluralitatez mālem numeri: dicta āt illa nihil differunt quo ad ipossia ꝯtingentia: sʒ eadez dubitatiōe vtraqꝫ dicta istorum: hec autez ipossia sunt mixtura entiuz aut positio que est ordiatio partiū in toto ⁊ in loco: aut pmixtio elmtorū: aut gnatio rerū diuersarū gnē ⁊ spē: ⁊ q̄m nēqꝫ talia: nisi hi enim haberi pōt cāri ex numeris sepatis q sūt sube. Marie vo dubitādo quereret aliqs si vnaqueqꝫ vnitas sensibilis ex aliquo est sepato nō.n. est idē vnuz spē vel gnē vel numero q̄libet sensibilis vnitas qa vnuz nec est genus neqꝫ spēs vnorum: ⁊ si fm istos necē est ꝙ vnitas isit omium vno ex eodem vno sepato: ⁊ aliq̄ pluralitate aut pte pluralitatis aliq̄ q̄ est sic mā. Qꝫ autē aliq̄ pluralitas sit vel dicat vnitas est ipossibile cum vnitas sit diuisibilis ⁊ pluralitas diuersa. Qꝫ aūt ex pte ē pluralitatis alias hʒ difficultates. ¶ Est enī necuz ꝙ vnaqueqꝫ prīuz pluralitatis sit idiuisibilis qa q̄libet ps pluralitatꝫ est vnitas: aut opʒ dicē ꝙ ps pluralitatis sit pluralitas: aut vnitas sit diuisibilis q̄rū vtrūqꝫ est falsuz: ⁊ ꝫ hypothesiz qa tunc sequit ꝙ vnuz ⁊ pluralitas non sunt pnͣ elmtorum vnorum: nulla enī vnitatuz ꝯsistit ex pluralitate ⁊ vno: sʒ eē pluralitas ꝯsistit ex vno ⁊ vnis. ¶ Amplius q hoc dicit nihil aliud facit nisi numeruz diuersuz: pluralitas enī idiuisibiliū est numerus: nec opʒ apponē vlia sepata. ¶ Amplius q̄rendum est a sic dicentibus: vtrū numerus sit ifinitus aut finitus: videt ꝙ numerus erit sicut finita pluralitas: qa ifinituz nō existit nisi p accns: ex finita autē pluralitate finite sunt vnitates ex quibus finitis vnitatibus mālibus ⁊ vno sepato est ipse numerus. Sicut āt ipsa pluralitas q̄ est p se exns sepata ē diuersa ab ea pluralitate q̄ ē infinita: q̄ramus igit q̄ sit illa pluralitas q̄ cū vno pmo ē elm numeri. Sicut āt ⁊ de pūcto q̄ret aliqs: qa hoc ēt elm dimēsionū eē dixerūt ex q̄ fecerūt dimēsiōes oēs. non enim videt ꝙ hoc sit vnū solū pūctū: q̄n is dicāt vnū solū eē pmū: ⁊ si hoc est verū: tūc opʒ ꝙ qdlibet aliorum pūctorum sit ex aliq̄: ex pmo enīz sūt oīa q̄ sequunt pmū: nō.n. pōt dicē ꝙ aliq̄ puncta sint ex distātia alia: ⁊ ex eo puncto q pmus eē supponit eē qa punctus nō habet distāciam. ¶ Adhuc autē partes indiuisibiles q̄s qdā ponebant non cōtingit distātie eē partes sic pluralitates ex quibus sūt vnitates coaceruant ex indiuisibilibus: numerus enim cōponit ex indiuisibilibus: mensura vo non.

¶ Cap. 10m. Unū ⁊ q̄ de cā iducti sūt antiq in tot errores.

Omnia antem ipossibilia que dicta sunt ⁊ alia multa similia istis manifestum est ꝙ facit positionē eorum impossibilē. impossibile est enī numerū ⁊ mēsuras esse existentia sepata. ¶ Amplius autem discordia qua discordant in modis quos dicūt de nūeris signū est: ꝙ res eedē quas dicūt nō vere exites: sicut dicunt pstant eis turbationem: qdam enī eorum nō faciunt nisi mathematicos nūeros: ⁊ hos fm eē fecerunt esse circa sensibilia: eo ꝙ speculabant difficultates ⁊ errorem qui accidit circa spēs ideales. Et iō desiterunt a numero spāli siue ideali. Et eum esse non posuerunt: sed mathematicum eē posuerunt. ¶ Alij vo voluerunt simul spēs ideales ⁊ numeros facere: ⁊ nō speculabātur principia que ponit quis nec speculabant quō ponēdum sit numerus mathematicus diuersus a numero spērū idealium: dixerunt ꝙ idem est numerus spēruz idealiū ⁊ mathematicus. rōnem pro se induxerunt dicentes: qa nisi nūerus mathematicus sit idearum numerus nō erit numerus fʒ actū sed in potentia solum: actu aūt eē auferetur: qa fm actuz est in sensibilibus ⁊ potentia tm̄ separatus. ¶ Ad hoc ergo vt actu sit opʒ ꝙ idem sit cuz ideis que actu sunt ⁊ separate vt dixerunt. Dicūt enim pprias ⁊ mathematicas hypothesesi ꝯtentioni sue cōgruentes. Qui vo prius posuit spēs esse ⁊ numeros: ⁊ dicit numeros spēs esse mathematicas ille rōnabiliter fecit eas esse separatas: sed ꝙ dixit eē fm eē sepatas in hoc nō rōnabiliter dicit: ergo oībus accidit fm aliud recte dicere: totaliter aūt nullus recte dixit. Et ideo qdā cōfitent in parte que alij dixerūt: nō tamē in toto dicūt eadez sed cōtraria dicunt adinuicem. cā vo huius est: qa hypotheses eorum ⁊ pncipia quibus vtunt sunt falsa: ⁊ est difficile valde nō bene se hūtibus pncipijs ⁊ hypothesibus bn̄ dicere: sicut testat Epicurus: qn enī nunc dictuz est ⁊ positum falsum stati apparet ꝙ nō bn̄ est se hns: qa statim sequit impossibile: ⁊ ve hoc impossibile euadat aliqs incipit fingere: ⁊ cū multa ficta posita sunt: tunc magis multiplicatur incōuenientia: qa sicut in celo ⁊ mundo determinatū est modicus error in pncipijs magnum ⁊ multiplicē facit errorem in conclusione: ⁊ vnus error mille errorum per hūc modū est occasio. fiebāt autem ista magis circa mathematica: eo ꝙ illa per rōnem videbant esse separabilia: ⁊ putabāt ꝙ sic abstrahētes mentirentur nisi fm esse essent separata: que fm rōnē erant separata: hoc autē non est verum sicut in añ habitis determinatū est. Circa nūeros aūt plus hoc accidit q̄ circa mēsuras: qr oēs res sunt in numero qui est vnus rōnis qd putabāt esse nō posse nisi numerus āt nā quedā ab oībus separata: sepatū aūt eē nō hʒ: qd nō est per se exns: qa qd in alio est nō est separatū: ⁊ sic dixerūt numerū eē ⁊ subam ⁊ separatū: ⁊ qa substātie sepate sūt cause sensibiliū sicut in 11° huius phie libro determinatū est. Ideo dixerūt numerū esse cām cūctorum. Sʒ tm̄ de numeris sufficiētia sunt ⁊ dubitata ⁊ determinata: multa aūt iō diximus de eis: qa magis crederet aliqs in his q̄ dicta sunt psuasus ex pluribus: q autē nō est psuasus ex multis non est magis facilis ad credendū eis que dicta sunt.

¶ Cap. 11m.

Valde difficile est vt ait Epicurus nō bn̄ se hn̄tibus pncipijs ⁊ hypothesibus bn̄ dicere.

1° celi ⁊ mū 33.

¶Cap. xi. De contradictione positionis idearum sm ꝙ ponuntur prime cause ⁊ prima elementa.

In phisicis in vltimo qđ incipit. Qđ aūt et dicendū ideas hz q̄dā dubitationem.

De primis vo principijs ⁊ primis causis ⁊ elemētis: quecūqꝫ dicunt antiq ēē de sola sensibili sub̄a diffinientes quedā illorum in hisque sūt de nā diximus vbi de singulis diximus dicta eorū: alia vo sunt pn̄tis tractatꝰ. ¶Ea autē que sunt dicētes ꝙ sicut pter sensibiles sub̄as q̄dā diuerse sub̄e habituz sine pn̄s est speculari ex his que dicta sunt: qm̄ ergo quidā antiquorum tales sub̄as dicūt eē ideas ⁊ numeros: ⁊ horum elnta dicūt entiū eē elnta sic diximus ⁊ pn̄cipia horum dicunt esse pn̄ entiuz perscrutandū est de his qđ dicūt: qui eni numeros faciunt soluz pn̄ ⁊ hos dicūt eē mathematicos posteriorē habebūt perscrutationez. Sz eorum q dicunt ideas eē sub̄as entiuz ⁊ quō dicūt aliqs diligēs speculabit in hisque diximus in dubitationibꝰ quas mouimꝰ de eis in pn̄cipijs: determinauimus eni ibi de eis simul ⁊ vtr̄ qa dixerunt ideas eē substātias ⁊ qa dixerunt eas esse separatas ab oībus alijs. ¶Qđ eni ista que dicūt nullo mō contingant dubitatū est prius: cā vo quare hec duo copulāt ad idē ꝙ .vz. sint idee vles: ⁊ ꝙ sint sub̄e est: qa antiqui non dixerunt sensibilia eē veras sub̄as. ⁊ huius cā fuit qa que in sensibilibꝰ sunt singularia trāsire ꝯtinue putauerunt ⁊ nihil eorum permanere: vniuse ergo dixerūt ppterea eē: hoc eni vt in pcedētibꝰ diximus mouit Socratē: ppterea ꝙ vidit qđ nō diffinit nisi vniuse: tn̄ Socrates nō separauit aliqd ꝙ diuersum sit ab entibꝰ quorum est vle ipm̄: ⁊ in hoc recte intellexit Socrates nō diffiniēs aliqđ separatum: ostēdit aūt hoc Socrates ex actibꝰ ppijs ipsius vl'is: nā sine vli nō est dicere esse sciam: separare vo ⁊ soluere causas difficultatū illarum que accidūt circa ideas eē huiꝰ qui ꝯsiderat vle q̄n necessario: vtrum .vz. sint quedā sub̄e preter sensibiles ⁊ trāsitorias: sic dicunt hi qui ponunt eē ideas: qa cū qdā non habebāt alias sub̄as q̄s dicerēt separabiles posuerūt: ꝙ idee vlr dicte eēt huiꝰ sub̄e separate. Et iō cuz dicto eorum coincidit: ⁊ hoc ꝙ ex quo ponebant eē vles. Et vle est qđ pdicat de multis ⁊ diuersis: ꝙ eedez nāe ideales essent vles ⁊ que predicant de diuersis dictorum. igitur de ideis erit aliq̄ sm se difficultas: tn̄ hoc etiā cum dicētibus ideas dubitationem hz cōem: ⁊ cum nō dicētibꝰ: ⁊ hoc qđem a pn̄ in 3° huiꝰ pbie libro de questionibus dictū est: ⁊ nunc iterum dicimus illis. Si quis eni inuadō hāc opinionē dicit sub̄as aliquas eē separatas. ⁊ dicat eas hoc mō eē vt di ab illis ꝙ sint de numero entiuz que sunt singularia ille aufert sub̄am sicut iaz voluimus dicere intēdēdo sub̄am que est pn̄m. Si qs tales substātias ponit separabiles: quō ponet eas eē sub̄as ⁊ pn̄ earum substātiarum que sunt sensibiles. Si eni pn̄m est singulare ⁊ nō vniuse: ⁊ est vnuz vnius pn̄m sm formā sicut vna idea viriꝰ est ideati: opz ꝙ tot ⁊ non plura sint entia quot sunt elementa idealia: ⁊ cum idee sint substantie singulares ⁊ singulare nō est scibile: opz ꝙ elnta idealia non sint scibilia ⁊ sicut nō erunt scita alia que dicunt sciri per ipsa: ⁊ sic nihil scitur de aliq̄ sub̄a ea esi que sūt in voce vt syllabe sint sub̄as elntales: ⁊ elnta earum sūt elnta sube syllabe: nec vnum ē aūt hoc elm vnuz aliqđ sm formā ꝯiunctiōis eē. ⁊ ideo ēt syllaba q̄libet vnū erit aliqd cōstitutuz ex mō ꝯiunctiōis forme elntalis: nisi syllabe sint in vsi eedē specie sine sises. He eni vnuz modum sm formā habebūt ꝯiunctiōis elntorum. Sz in ideis est vnaqueqꝫ numero aliqđ ⁊ hoc aliqđ: ⁊ nō est vniuocū hoc: sed sm vnā nām ⁊ formā acceptuz. ¶Amplꝰ qdē est idez ꝙ primuz vnū ideale ponunt vnūqđqꝫ: qa dicunt ꝙ vnū ideale pdicat de oībus vnis. Si vo eedē syllabe sunt ex pncipijs ex qbus sunt: ita ꝙ vna forma est vnius syllabe videt ꝙ nō sunt plura principia illo primo vno ex quo illud sz formā dicit esse vnum. Sic ergo eodē mō aliorum elntorum nullum erit plura sm formaz q̄ vnum sm eādem rōnem: qa neqꝫ aliarum syllabarum eadē elnta sunt alia ⁊ alia sicut dictū est. Sed si hoc est verum tunc nō erunt diuersa entia elnta quo sz numerum formarum elntorum erit numerus elntorum. ¶Amplꝰ sm hoc nec scibilia sunt elnta: qa illa elnta nō sunt vl'ia sed singularia scia autē est vl'ium. ꝙ autē scia sit vl'iū pbat ex demonstrationibꝰ ⁊ diffōnibꝰ que sunt media demōstrationū. Nō eni fit syllogismus demōstratiuus: qa hoc trigonū duobus hz tres angulos equales. Sed qa ois triangulus tres duobus rectis habet equales: nec demonstratur qa hic hō animal: sz potius qa omnis homo est animal. Et si nō ois homo sit aial nō demōstratur: qa homo sit animal. Si autē dicatur principia substātie vniuersalia esse: tunc oportet ꝙ ēē substantie que sunt ex his vniuersalibus pncipijs sint vniuersales: ⁊ sm̄ es que in huius pbie 7° libro pbata sunt. sequitur ꝙ principia substātie sint non substātia: qa vniuersale nō est substātia: ⁊ cum principium sit ante id cuiꝰ est pncipium. sequitur ꝙ nō substantia sit ante substantiam. vniuersale eniz sicut diximus est nō substātia ⁊ elementū. ⁊ pn̄cipium sicut isti dicunt est vniuersale. ⁊ prius est elementuz ⁊ principium his quorum est elemētum ⁊ principium. Ista eni incōuenientia rationabiliter sequuntur ex dictis etiā quādo ex elementis quibusdam faciunt species idearum: ⁊ dicunt ꝙ habent quasdam substantias sensibiles que sunt pter eādem ideam sm speciem ⁊ ante eam: ⁊ dignātur cuz hoc ꝙ idee nō sint aliquid separatuz ab istis sensibilibus: sz tamen obijciunt ea que dicūt probātes. dicunt eniz ꝙ sit nihil obest multa esse elemēta: vt in vocis elementis multa sunt que sunt .a. ⁊ .b. ⁊ huius alia: ⁊ hoc quidē elemēta nihil sunt determinatum preter multa: sed in multis sunt ⁊ faciūt eē multa: erit quidem vnum .a. ⁊ idem vnum .b. vt elemēta accepta: sed huius elementi causa erunt infinite similes syllabe: ita videt tunc ꝙ sint substātiarum determinata quedā elemēta que in se accepta sunt determinata: ⁊ tamē huiꝰ elementa sm diuersitatem ordinationis causa sunt infinitarū substātiarum que sunt ex elemētis: ⁊ hoc quidem est concedendum si elemēta dicātur substantie determinate. Si eni elementa sint vniuersalia separata: tunc est falsum: qa separata nō miscentur ad ꝯstitutionē substātie sensibilis. ¶Dicunt autem isti causam dicti sui: qa sciētia omniuz est scientia vniuersalis: ⁊ cum sic omnia scimus quādo principia ⁊ causas scimus ⁊ elemēta necesse est etiam oium principia esse vniuersalia. Hoc quidem est verum si non ppter hoc sint substātie separate vt sepe diximꝰ: hoc tamē qđ dicit de sciētia maxime habet dubitationē inter ea que dicta sunt. ¶Queret eni aliquis si est verum qđ dictum est vel est nō verum. ⁊ ratio quidem solutionis huius questionis est: qa sicut dictum est in secūdo posteriorum analeticorum. ꝙ sciētia duplex est quemadmoduz ⁊ scire: quorum vnus quidē modus est scire in potētia: alius autez est scire in actu. ¶Scire ergo in potētia est scire quasi in mā sm ꝙ mā designat cū potētia ad formā sm ꝙ designat per genus: ⁊ huius est sciētis que est vniualis ⁊ indefinita sicut ⁊ mā talis ⁊ genꝰ nō dicūt nisi sub̄az cuiꝰ sūt ꝯfuse ⁊ indefinite ⁊ vlr: idē aūt scire sm ꝙ est ens alicuius finiti in ppria natura ⁊ eē: est scia huius alicuius: ⁊ qm̄ est scia in actu sic existitis in actu huius alicuius: tūc sm accńs est ēt scia vl'is in quo illud est in potentia. Sed sz hoc accńs est idqđ qđ illud: ⁊ cū eni scimus hoc tūc per cōsequens scimus vniuse: ⁊ sciendo hoiem scimus animal: qm̄ hō est aial: sicut visum dicimus vlem colorē aspicē eo ꝙ hic color particularis quē aspicit est color: ⁊ sicut dicimus cuz speculat grāmaticus hoc determinatū .a. dicimus ꝙ ipse speculatur .a. qa hoc .a. est .a. vlr. Sed nihil horum esset verum si vniuse haberet eē separatum a particulari. Sz potiꝰ hoc ideo est: qa nō est aliud eē vl'is ⁊ particularis: qa vniuersalis nā est particularis nō qdē sm ꝙ est vle: qa sic nō ē sub̄a: sed sm ꝙ est nā simplex cui accidit eē vniuse: ⁊ eē in intellectu: sicut in 5° huius sapientie libro determinatum est. Verū igit qa si necesse est pn̄ substātie vniuersalia eē necesse ē etiā ea que sunt ex his eē vl'ia: sz hec sunt pn̄ nō vt in natura sed vt in demōstrationibꝰ accepta: ⁊ lz eadem sint sm eē principia essendi ⁊ sciendi: tamen non sunt eodez modo accepta vt in multis locis sepe diximus. Si autem nihil principiorum substantie est separabile: sicut dictum est: constat ꝙ nec substantia separabilis est eo modo separatiōis vt illi dicunt: sed hoc palam est: quia sciētia vno quidem modo est vniuersalis ⁊ ex vniuersalibus principijs: sed hoc est vniuersale non separatum sm esse: sed ꝙ abstrahit ab hoc ⁊ ab illo quolibet. alio autem modo sciētia nō est vniuersalis sm ꝙ vniuersale dicunt illi separatum sm esse ⁊ distinctum: qa sic non est de esse alicuius.

7° meta. t. cō. 44. ⁊ mira.

Duplex scia

Et si eadē sūt eēndi ⁊ sciēdi pn̄: nō tn̄ sūt vnū ⁊ eūdem modum sumpta.

¶Explicit Liber Duodecimus Metaphysice.

¶ Incipit Liber. XIII. prime phie: Cuiꝰ primus tractatus est de principijs eorū ex quibus generatur substantia.

¶ Cap. pᵐ. De his qui dixerunt vnum ⁊ equale ⁊ inequale esse principia: ⁊ qualiter encia diuersa procedere dixerunt.

In pho 14. met. cap. pᵐ.

Omnibus igitꝰ habitis que antiqui de principijs substantie separate posuerunt. Restat nūc inquirere qualiter ex huius principijs generationē fieri: ⁊ encia diuersa ꝓcedere dixerūt de substātia igitur separata que principiū est sensibilium substātiarū tot sunt dicta quot in p̄cedenti libro inducta sunt. ¶ De generatiōe vero aliarū substantiarum ex substancijs separatis volētes loqui antiqui phi omnes in hoc ꝯueniunt ꝙ faciunt principia generationis ꝯtraria. ⁊ hoc quidē ꝯcorditer faciunt: quia sicut in physicis vidēt esse principia contraria: ita dicunt etiā contraria esse circa imobiles ⁊ separatas substātias. Si autē hoc est verum: ꝙ in antehabitis vndecimi huius phie libri sufficienter ꝓbatum est: ꝙ. s. illi qd est principium oium ⁊ p̄mū nihil est prius: tūc sequitur ex hoc ꝙ illud principium nō est in sua substātia diuersū: sed potius simplex ⁊ in fine simplicitatis. Igitꝰ non ꝯtingit ipsum diuersum qd esse: ⁊ hoc est sicut si aliquis dicat principiū album esse: non quidē inquātum diuersum est ⁊ ꝯgregatum ex substātia ⁊ accidēte: sed potius inquantum album: ⁊ albedo est ipsa: ille quidē dicit principium esse ꝙ est de subiecto ⁊ diuersum sine congregatum ex subiecto ⁊ accidēte: sed nō dicit ipsū esse p̄ncipiū inquātum tale: sed potius inquātū est albū ⁊ albedo sic eius prius erit: ⁊ sic de substātia loquentes qd est principiū: oportet substātiam que est sūbm prius esse in eo qd est substantia. ¶ Dicūt autem ꝙ omnia fiūt ex contrarijs tanq̄ ex subiecto aliquo: qd ꝯtrarijs substat. ergo necesse est hoc existere: ꝙ. s. sūbm habeant vel que maxie sunt ꝯtraria: ⁊ hec sunt ꝯtraria prima que oibus alijs sunt contrarietatis tā. Oia igitur ꝯtraria sunt de subiecto aliquo: ⁊ nihil est ꝙ a substātia separabile sit ꝯtrariorū: substātia igitꝰ erit principium ante oia primum: videtꝰ autē ꝙ nihil sit substātie contrarium qd ⁊ ipsa testatur rō. nihil igitꝰ contrariorū ꝓprie loquendo est principiū ita ꝙ sit principiū oium. Sed id erit oium principium qd diuersum est a ꝯtrarijs oibꝰ. ¶ Quid autem sit illud qd diuersum est a ꝯtrarijs qd est principiū diuersimode determinatū est ab antiquis: quidam autē dixerunt ꝙ diuersum a ꝯtrarijs qd est p̄ncipium oium est materia. Alij vero dixerunt ꝙ est vnū: ⁊ dicunt ꝙ vnum est eq̄le primum: ⁊ addūt ei dualitatem vt ineq̄litatis principium: ⁊ dicunt ꝙ hoc vnū equale cum inequalitatis principio est nā ⁊ substātia malis omnia pluralitatis. Alij vero pax discordātes ab his dicunt ꝙ vnū est natura ⁊ sūba: ⁊ addunt ei pluralitatem eo ꝙ sicut dicūt numeri generantꝰ ex his duobus ex vno sicut ex mā: ⁊ ex pluralitate sicut ex indeterminata potentia generis. Sic enim diuersificati sunt antiqui ꝙ quidā eorū dicunt ꝙ numeri generātur ex vno ⁊ dualitate que est inequalitatis principium: ⁊ hāc dualitatem in substātijs generalibus dicebāt esse magnū ⁊ paruum: ⁊ alij dixerunt ꝙ generantꝰ ex substātia vnius ⁊ ex pluralitate ꝯfusa ⁊ indeterminata que potētia est ois numerus ⁊ fit actu: quādo p formā numeri determinatꝰ: ⁊ sic vt dicunt numerus entium quo subsistit entia generantꝰ ab his ambobus. Dicūt enim ꝙ elementa cuiꝰ sunt inequale ⁊ vnum: inequale vero dixē ꝙ substātia est ex magno ⁊ paruo: que duo dicūt esse primaz principiorū dualitatē: eo ꝙ oia putabant generari tanq̄ per ꝯpositionem ⁊ ꝯgregationem quantitatis: vnū dicebant esse sicut entis ipsa sm̄ substātiam: circa qd dicebāt esse principia inequale qd est magnū ⁊ paruū: ⁊ dicens hāc sententiam non determinauit qua rōne ⁊ nō determinauit etiam inequalitatē aliquo numero: sed dixit tm̄ omnia cōponi ex inequalibꝰ: ⁊ vnū esse sicut sūbam in ipsis. ¶ Sꝫ isti non bn̄ reddunt principia prima que vocāt elemēta: quia lꝫ vnum ꝯuertibile sit cum ente: nō tamē dicit id qd est ꝯtrariorum subiectum: ⁊ ipsius generati substātia: ⁊ sic magnum ⁊ paruum nō dicunt ea que vere sunt ꝯtraria ⁊ agētia ⁊ patiētia: nec etiā que sunt elemēta substātie generate quia sūba generati nō ꝓducitur in esse per aggregationē magni ⁊ parui sꝫ aliter sicut in physicis est determinatū. Ideo alij fuerunt qui dixerunt ꝙ magnū ⁊ paruum que p̄ma sunt inequalitatis principia cum vno ꝙ est substātia entium sunt tria entium elemēta ⁊ numerorū. Sed duo que sunt magnū ⁊ paruum dixerūt esse materiā: eo ꝙ substantia oium colligitꝰ ex magnis ⁊ paruis: vnū autē dixerunt esse formā: eo ꝙ forma vnit magna ⁊ parua collecta in substātijs entium. Alij autē dixerūt quidē vnum esse principium sicut formā: sꝫ mālia principia dixerunt esse multū ⁊ paucum eo ꝙ videbāt magnū ⁊ paruū magis esse ꝯtinua que ad mēsuram pertinēt: oium aūt substantias dicebant colligi ex multis ⁊ paucis: ⁊ multū ⁊ paucum dicebant esse ante magnū ⁊ paruū: quia dixerūt ꝙ multum cadit in rōne magni ⁊ paucum in rōne parui. magnū enim est qd ꝯponitur ex multis ⁊ paruū qd componitur ex paucis. Alij autē adhuc vnum dicentes esse formale principium acceperūt id qd est magis vniuersale in istis ꝯtrarijs mālibus ⁊ dixerunt: ꝙ cū vno principia sunt excedēs ⁊ excessū: ⁊ illi oia que dixerunt ꝯtraria dicebant esse inequalitatis p̄ncipia: siue esset magnū ⁊ paruum: siue multū ⁊ paucum: siue excedens ⁊ excessum: mediū aūt inter omnia hoc est equale. Differt autē nihil ab his que dicta sunt: vt si dicatꝰ contrarietas prima esse ad quedā ꝯferentiū sicut ad bonum ⁊ malū: ⁊ amorem ⁊ odiū: sicut etiam quidam antiquorū dixerūt: quia semper in oibus his est aliquid qd est magis vt priuatio: ⁊ alterū qd est magis vt substātia: ⁊ priuatio in rōne mali ⁊ odiosi: ⁊ oppositū priuationi: est in rōne boni ⁊ diligibili ⁊ optimi ⁊ amati: ⁊ qualis hec in ipsa positione ipsorū non habeat differentiā: tñ differt ad logicas positiōes quas isti seruant: eo ꝙ nō per causas essentiales rex sꝫ per signa remota ⁊ ꝓbabilia locuti sunt de principijs vnde et ipsi logicas dictorū suorū afferunt ꝓbationes siue demonstrationes que vere demōstratiōes nō sunt: sed ꝓpter logicas quasdā difficultates inciderūt in illas: sicut si cōponitur vnūquodqꝫ ex his in que resoluitꝰ: resoluitur aūt omne corpus in parua ⁊ magna: ergo cōponitꝰ ex illis sicut ex elēntis ⁊ congregatio istorū in ipsorū ex illis est generatio. ¶ Sic ergo inciderunt in has positiōes: preter hoc solū ꝙ excedens ⁊ excessum dixerunt eiusdē rōnis principia cum alijs qui dixerūt magnū ⁊ paruum ⁊ vnum ⁊ multū: hoc enim ex ꝓprio dixerunt vidētes excedens ⁊ excessum esse vniuersaliaꝫ in discretis ⁊ in ꝯtinuis: magnū autē ⁊ paruum esse in continuis tm̄: ⁊ multū ⁊ paucū in discretis tm̄. sed magnū ⁊ paruū dicebāt esse prius ⁊ esse ex elemētis dualitate excedētis ⁊ excessi: sic aūt dicebant ꝙ etiā multum ⁊ paucum sic essent ex dualitate ꝯmune prima elēnta esse dixerūt que sunt excedēs ⁊ excessum: sicut dixerimus: hec nāqꝫ vtraqꝫ magis sunt vlia: ⁊ ideo dicūt ista esse principia ⁊ nō illa. Alij aūt tanq̄ principia posuerūt dicunt quidem vnū sicut alij sed cōponunt ad vnū duo alia que vocāt diuersū: ⁊ aliud vnū quidē dicētes esse formale: diuersū aūt oppositū in forma: ⁊ aliud indiuisum sm̄ mām: ⁊ isti dicebant vnū esse sicut genus ⁊ diuersū sicut differētiā que ꝯstitutionē generis determinat: ⁊ aliud ab his dicebāt esse mām ⁊ sūbm ⁊ oēs isti respiciūt ad equale ⁊ ineq̄le. Alij aūt videntes semper dictas que exeunt ab vno in pluralitate ꝯsistere dixerūt ꝙ p̄nꝰ ex quibꝰ oia fiunt sunt pluralitas ⁊ vnum.

¶ Cap. 2ᵐ. De comparatione opinionum inductarum ⁊ improbatione earum.

In pho 14. [illegible]

Si aūt sunt vt quisqꝫ vult p̄ncipia que sūt de numero ꝯtrariorū: ⁊ vnū est ꝯtrarium vni aut nihil: sicut in decimo huiꝰ phie libro determinatum est: ⁊ in magnitudine est quedā ꝯtrarietas sꝫ ꝙ magnitudo est pluralitas quedā que est eq̄le ⁊ ineq̄le: diuersū vero ⁊ aliud sunt ipsa ꝯtraria qd est idē: tunc maxime hēt quandā opinionē rōnabilē qui ꝯponunt vnū pluralitati: nec tñ bñ dicunt sufficiēter: videtꝰ enim ꝙ sm̄ hos sequatꝰ ꝙ vnum sit paucū: quia sicut diximus in decio huius phie libro pluralitas est multitudo: multū aūt opponitꝰ pauco. ¶ Si ergo opponitꝰ pluralitas vni ⁊ vnū vni opponitꝰ: opꝫ ꝙ vnū sit paucū: ⁊ hoc est īprobatū in antehabitis: vnū vero ideo ꝙ significat metrū vniuscuiusqꝫ sicut in antehabitis ꝓbatū est. Palā est quia primū sūbm vnius in quolibet ge-

est diuersum

est diuersum ab aliquo re alterius generis ⁊ est minimum qđ est in illo genere ⁊ in armonia musica discretū: ⁊ in mensura continuoꝝ digitus aut pes aut aliqđ tale: ⁊ in rithmis basis aut huiusmodi: ⁊ dico basis in quo fundat̄ concordia rithmi. Silr̄ autē in grauitate libra est quedā diffinitio ad quā terminatur pōdus: ⁊ generalr̄ in q̄ntitatis quantū qđ dr̄: ꝙ aliquo mō indiuisibile est ſm mēſuram vel simplr̄ vel positione: ⁊ indiuisibile simpliciter est īdiuisibile ſm spēz. Indiuisibile autem positione est īdiuisibile ad sensuz. Sic igit̄ in diuersis generib⁹ diuersum est vnū q̄d nō erit aliq̄ vnū ſm vnam nām determinato qđ sit subā oīum: ⁊ est ſm rōnē rectam ⁊ verā: q̄a significat vnū quasi metrū alicuius pluralitatis: ⁊ q̄a nūerus est pluralitas mēſurata: ideo ⁊ numerus est metrū reꝝ numerataꝝ: ꝓpter qđ ⁊ rōnabiliter dictum est: ꝙ vnū nō est numerus: id eni qđ nō hȝ nisi ratiōe metri ⁊ nō mēſurat̄ nō est numerus: vnū aūt est pn̄ᵐ ⁊ metrū numeri: sed id qđ est metruz vniuscuiusqȝ opȝ ꝙ sit aliquid vnū ⁊ idem insit oībus eiusdē generis: sicut uidim⁹ ꝙ equus est metrū eoꝝ que sunt in genere equi ⁊ spē: tunc metrū erit equus: qui maxime hȝ vnicā nāz equi: ⁊ sic homo est metrū hoīum: hō magis hn̄s simplicem nām hoīs erit metrum. Sȝ si aliqua plura sunt in vno genere: ⁊ mēſurant̄ in natura illius generis: vt sic hō ⁊ equus ⁊ de⁹ sunt aīalia: tūc forsan eoꝝ numerus erit aīal ſm simplicē nām aīalis participatā ab ipsis. ¶ Et dico forsan: q̄a cū genus nō dicat aliquid determinatū ⁊ diffinitū non ꝓprie est mēſura nisi ꝓut determinata nā eius in specie: nec deus cōmēſurat̄ homini ⁊ equo: q̄a aīalitatem hec tria nō vna rōne participāt: sȝ potius per prius ⁊ posterius vel equiuoce: ⁊ nō mēſurat̄ in ipsa nisi prius reducat̄ ad vnum ⁊ vniuocū: sic ergo gn̄aliter loquēdo vnū qđ est in quolibet genere est aliquid qđ est subā minima illius generis: ⁊ ideo nō est vnū metrū aliqđ qđ mēſuret omne ens in omni genere: vn̄ si est vnum subm hō ⁊ albū ⁊ vadens que sunt congregata: ex his que sunt in diuersis generib⁹: sicut hō qui est in genere vno subē nō est numerus eoꝝ: ideo q̄a ei oīa insunt: ⁊ sunt vnū ſm numeruz subm ⁊ accn̄s: q̄a sic oīa vno numerarent̄ qđ falsuz ē: ⁊ in superioꝛib⁹ est iprobatū: attamē gt aūsm erit nūerus aut alicui⁹ alterius appellatiōis talis que ab vnica sit nā. ¶ Cum igit̄ vnum nō sit vnius nature in oībus: sed diuersaꝝ est nā in diuersis generib⁹ entiū: nō rōnabiliter fuit dictū ꝙ vnum qđ est numeri pn̄ᵐ sit pn̄cipiū oīuz: ⁊ silr̄ inequale qđ dicūt esse principium est vt aliquid vnum vnius nature in oīb⁹: ⁊ ideo etiā illud irrōnabiliter est positum pn̄ᵐ: sed illi q faciunt ⁊ ponunt dualitatem vt indefinitū principium magni ⁊ parui: que dicūt esse ēnta longe ab oībus aliis differētes dicunt ꝙ minimū hȝ rationis ab oīb⁹ aliis opinatis ⁊ possibilibus: q̄a hoc oīno est ipossibile ꝙ magnū ⁊ paruuz prima dualitate īdeterminata que est forma dualitatis diuisa sint entiū ēnta magnū eni ⁊ paruum dicūt q̄dā accn̄tia circa q̄litatē vel q̄ntitē. Igit̄ ista sunt passiōes ⁊ accn̄tia magis q̄ȝ subā ex q̄bus aliqđ fiat: ista igit̄ nō sunt subiecta numeris ⁊ mēſuris. Multū eni ⁊ paucū sunt passiones numeri ⁊ magnū ⁊ paruū sunt passiōes mēſure siue cōtinui sicut etiā passiōes sunt par ⁊ ipar: ⁊ lene ⁊ asperū rectū ⁊ curuuz: ⁊ ideo magis ista sūt pn̄cipiata a subto aliquo q̄ȝ qđ ipa sint subm. ¶ Ampli⁹ aūt ſm dicta istoꝝ necessario sequit̄ ꝙ magnū ⁊ paruū sunt cum eodē paucto ad aliqđ: q̄a cōparatus pūcto paruū est magnū ⁊ cōparatū excedēti est paruū. Ideȝ ergo est magnū ⁊ paruū: ⁊ sic est de oībus que sūt ad aliqđ: id aūt qđ est ad aliqđ nullatenus pōt esse subiectū cathegoriaꝝ: sed potius subā est illa que cathegoꝛiarū est subiectū. ¶ Adhuc autem ad aliqđ est ens posterius q̄litate ⁊ q̄ntitate: ⁊ per posterius dr̄ ens q̄ȝ qualitas ⁊ q̄ntitas. est enim passio quedā q̄ntitatis ad aliqđ qđ dicit̄ equale ⁊ ineq̄le: ⁊ sic nullo mō cōuenienter pōt dici entiū esse mā. Si qdēȝ oē qđ est ad aliqđ ⁊ cōiter ſm genus ⁊ spāliter in partib⁹ suis: ⁊ spēbus semper tū hoc qđ est ad aliqđ est diuersuz aliqđ: q̄a cū ad aliquid sit cōparatiōis respectus nō pōt eē per se: sed in diuerso a sui nā in quo est cōparationis ille respect⁹: vn̄ nō est aliqđ magnū vel paruū: vel multū vel paucū vel oīno ⁊ vniulr̄ ad aliquid ꝙ nō sit aliqđ diuersum mm hoc qđ est ad aliqđ: qđ eius in quo est respectus ille est multum vel paucū: aut magnū vel paruum ꝙ per respectuz quo cōparatur ad aliud dicit̄ esse ad aliqđ. Signuȝ est autem hoc q̄a ad aliqđ est debilis esse ⁊ nō est subā aliqua oīno nec est ens absolutū id qđ est ad aliqđ: q̄a ipȝ est solū inter ea que sunt cui⁹ nec generatio est nec corruptio nec motus q̄ȝ admodū motus est eius qđ est ſm q̄ntitatē ens qui est cremētuȝ ⁊ decremētuȝ: ⁊ sicut alteratio est ſm q̄litatē ⁊ ſm locuȝ est loci mutatio ⁊ ſm subam ē simplex gn̄atio ⁊ simplex corruptio. Sed nullus penit⁹ motus est ſm ad aliqđ: sine oī.n. motu sui est aliqđ: q̄nqȝ qdem magnuȝ: q̄nqȝ qdem minus siue magnū ⁊ paruū. q̄nqȝ diuersis cōparat̄ ⁊ sic ē ad aliqđ est eq̄le: qđ diuersis cōparatū est maius ⁊ minus ⁊ eq̄le. Si autē est hoc ſm q̄ntitatē palaȝ est ꝙ altero mō est ſm q̄ntitatē q̄ȝ ſm ꝙ motus est in q̄ntitate. Igit̄ ad aliqđ nō ē mā ex quo nō est mobile: nec in ipso est motus. ¶ Adhuc autem neciuz est cuiuslibet mām eē potentia tale q̄le est ipȝ qđ est subā ⁊ actus ad aliqđ vō nec potētia est nec subā nec ē actu eo ꝙ nihil sit absolutū. Inrōneniēs igit̄ est ⁊ magis ipossibile est iter ea que dicta sunt ab antiq̄s ꝙ subaꝝ dicant̄ eē elemēta nō subē que sunt ad aliqđ ⁊ ꝙ dicant̄ eē pri⁹ q̄ȝ subē. Oēs enī hē ⁊ hmōi cathegorie sunt posterius post subam. ¶ Amplius aūt ēnta non p̄dicant̄ de his quoꝝ sunt ēnta: q̄a sicut in 7° ⁊ 8° huius p̄hie libro ꝓbatum est: mā nō predicat̄ nisi per denoīationem. Sed multū ⁊ paucū ⁊ separatuȝ ⁊ ista predicātur de his quoꝝ sunt vt de numeris ⁊ lōgum ⁊ breue de linea ⁊ latum ⁊ strictū de superficie. Igit̄ nullum istoꝝ ē pn̄ᵐ sicut mā. Adhuc aūt sic pluralitas ipsa multitudin inuenit̄ quedā pluralitatis que semp est paucū: ⁊ nunq̄ȝ cōuenit ei multū esse: ⁊ hec est dualitas: q̄a si daret̄ ꝙ dualitas est multū sequeret̄ ꝙ vnū eēt paucum sicut superius diximus: q̄ȝuis multū simplr̄ sit decas: ⁊ si nō est decadis multum simplr̄: tunc mille erit simplex multū: vel aliqđ alius numerus magni excessus. Si aūt hoc sic est ꝙ aliqs numerus est semper paucus: ⁊ aliqs semp multus: q̄nō ḡ pōt dici ꝙ numerus sit ex pauco ⁊ multo sic ex ēntis. ¶ Si eni eēnt ēnta tūc sine ipsis ambob⁹ nō fieret aliqs numerus: aut eȝ ambo ēnta opȝ p̄dicari de elemento aut neutrum. Sȝ nūc ostensum est ꝙ alterum solum de aliquo predicatur.

7. meta. t. cō. 24. ⁊ 34.

¶ Cap. 3ᵐ. De improbatione eorum qui dicebant ideas ex numeris componi ⁊ cetera entia ex passionibus numeroꝝ: ⁊ quomodo multa procedunt ex vno.

Simplr̄ autē hic opȝ intēdere si possibile est ideas ex ēntis his cōponi ex quo nūeri ⁊ ēnta numeroꝝ ponunt̄ esse pn̄ᵒ oīum ⁊ esse ante oīa. Si eni idee ex his cōponunt̄ id qđ cōpositū est hȝ mām eo ꝙ elemētū sit māle cōponēs. ¶ Ampli⁹ necessariū est ꝙ id qđ nūc est ex aliquo ꝙ semp sit ex aliquo si ipm est semper q̄ȝ ⁊ hoc verū sit ꝙ si aliqđ factū est ex aliquo: ꝙ ex ipso fiat per generationē omne aūt qđ sic sit fit hoc qđ sit ex po°ente: nō eni fit aliqđ ex hoc qđ impossibile ē fieri nec erat vnq̄ȝ ex hoc qđ impossibile fuit eē illud. Id aūt qđ est possibile. Id ꝯtingit agere ⁊ non agere ex q̄a qđ potest esse potest nō esse. Quia igit̄ maxime est si mp nūerus cū sit separat⁹ ⁊ perpetuus vt dicūt: aut qđ tūqȝ aliud qđ hȝ mām vt isti dicūt ex qua sit. Sequit̄ ꝙ contingit non eē: q̄a oē qđ sit ex mā cōtigit nō eē id qđ hȝ vnam dr̄: ⁊ hoc qđ hȝ q̄ntūcūqȝ ampli⁹ tēporis dūmō ex mā factū sit: hoc ac nō opȝ de hoc qđ hȝ q̄dē mām: sȝ nō est factū: sic ē videre in celo qđ hȝ mām: ⁊ q̄a nō factū nō hȝ potētiā ad nō eē sȝ sub mām. Si igit̄ sit subā nūeri facta est ex mā. Et hȝ in tāto tēpore nō sit finis de esse eius: tū nō erit sempiterna: si cōcesserimus ꝙ hoc nō est sempiternū qđ ꝯtingit eē: q̄a qđ ꝯtingit eē cōtingit nō eē. sic in aliis sermonib⁹ p̄hicis cōtigit tractari: atqȝ sic est verū vr̄ qđ nūc dictū est: q̄a nulla ē sempiterna subā que nō est actu ⁊ act⁹ simplr̄ nō pmixt⁹ potētia: ēnta vō que dicūt sunt mā subē: sequitur ꝙ nulli sempiterne sube erūt ēnta ex q̄bus est ipsa subā existib⁹ ēntis in ipsa. ¶ Cū igit̄ numeꝝ ponūt esse ex ēntis: sequit̄ ꝙ numeri nō sunt sube sempiterne: ⁊ cū iteꝝ ponūt nūeros ideales subas sequit̄ ꝙ idee aut nō sunt sempiterne: aut non cōponant̄ ex numeris ⁊ numeroꝝ ēntis. Sūt autē q̄daȝ sicut iā aūt diximus qui dualitatē q̄dē indeterminatā siue idefinitā que ē simplr̄ forma dualitatis absit acta faciūt ēntū numeroꝝ ex entiū cū ipso vno pmo. Irrōnabilr̄ aūt dicūt gn̄ari numerū entiū ab inequali ꝙ est dualitas que est inequalitatis pn̄ᵐ: q̄

sicut diximus inequale efficitur in eo qd est ad aliqd et numerum cum uno. hoc enim necesse est per syllogismum accidere sic dicentibus. Qui vero sunt extra istam opinionem et ponunt numerum idealem esse substantiam entium et non numerum simpliciter etiam illis necesse est in eadem inconvenientia: quomodo ista numeri ponant entia sive faciant ex eis numerum specierum idealium sive mathematicam: multe vero sunt cause q ad istas mathematicas causas ut ad principia conversi sunt phi: maxima tamen causarum fuit que eos ad hoc convertit dubitatio: quam phi omnes habebant antiquitus. Videbat enim eis q omnia que per generationem facta sunt entia essent ipsum ens: quia ex ente non fit nisi ens simile illi: et ex non ente nihil penitus fit: hoc enim omnes confitebantur: et sic videbat q omnia non essent nisi unum ens: nisi quis solvere volens hoc vadat illi ratione qua vult Amendes phs dicens q aliquando fit diversum: sic fiunt diversa: et ideo quando non de more plantata sunt: sic quando diversa generis planta inseritur in aliam que alterius generis est ab ea: et sic etiam dicebat q semper fiunt eadem ex eisdem nisi diversi generis fiant principia: sicut mas et duo contraria et hoc dicebat esse diversa diversorum: sed secundum veritatem loquendo necesse est ostendere non ens si qd est non ens q possit esse principium. Sic enim ex ente qd est non ens potentia: et ens et alio quodam qd est actus fiunt entia quecumque sunt futura multa quia actus dividit inter multa ea que sunt unum in materia. Et primum quidem attendendum q ens dicitur multipliciter. hoc enim ens dicitur q significat substantiam: aliud vero dicitur ens quia significat quantitatem: et aliud quia qualitatem: et sic est de aliis cathegoriis: unum autem convertitur cum ente: et cum entia dicuntur unum eo q unum predicatur de entibus sicut et ens. Queramus quale unum sit illud qd entia dicuntur unum. Sed non fiunt illud non ens sic diximus: q est potentia ens sed fiunt unum q est unum natura actu existens. Queramus enim utrum illud unum sit substantia aut passiones qualitatum: aut aliud aliqd similiter omnium predicamentorum: dicimus enim unum hoc q est substantia: dicimus unum hoc q est tale sive quale: et sic secundum alias cathegorias quecumque unum significant: hoc enim antiquis maxime fuit causa erroris: quia videbant q unum et ens fiunt principia quandam: et non potuerunt videre quid esset principium multitudinis eorum que fiunt ex uno sed absurdum et magis ad hoc impossibile est quam id qd quidam dicunt: q una natura genita sit causa entis: sic q sit quod hec est substantia et hoc quantum et hoc ubi et hoc quale: et sic de aliis. Si enim hoc genitum sit: sic oportet q sit in aliquo genere entis: et principium illius generis erit causa ipsius: et non ipsum erit causa entis in genere illo. Deinde queramus si entia sunt ex non ente ex quali non ente sunt ea que fiunt: dicitur enim non ens multipliciter non ens cum hoc significat quidem ens sed non significat ens hominem. Similiter non recte significat non esse tale secundum actum et similiter non ... significat non esse tale secundum actum: queramus igitur ex quo ente et non ente sunt multa entia ex quo utique dicitur multipliciter propter qd antiqui dixerunt q oportet aliqd falsum supponere sicut et geometre falsum supponunt: quia lineam pedalem esse supponunt que descripta non est pedalis: ita dicebant q oportet supponere non ens qd non est non ens sed ens actu. Sed hoc est impossibile sic se habere non enim geometre aliquod falsum supponunt: sicut patet in his que de hoc in .2° libro prime sapientie libro determinata sunt: similiter in physicis cum dicitur non ens id qd est potentia ens non supponitur aliqd falsum quia propositiones que sunt in syllogismo sunt de simpliciter non ente necesse fit ex simpliciter non ente sed potius ex illo non ente in qd corrumpitur ens actu non autem constituitur in simpliciter non ens. Sed postea ideo: quia non ens secundum casum denominationem dicitur pariter cathegoriis hoc quantum substantia omnis dicitur non ens id de quo per denominationem et casum omnia alia dicuntur: et q sic est non ens entia: ens tamen secundum potentiam ex hoc est generatio omnium ipsa videtur unum substantia eorum: ut ex non homine actu potentia vero homine est homo et ex non albo actu potentia vero albo est album. Similiter sive fiat unum ex illo sive multa apparentia tamen hoc qd quam maxime fecerunt antiqui omnes: quia ex quo supposuerunt q unum est principium ex quo fiunt entia. Unum autem non est causa multitudinis dubium est: quomodo multa sunt entia generata: et in illo enim qd secundum substantiam est dicitur: hec autem est qd propter quam solvendam multa dixerunt de principiis pluralitatis antiqui tamen quia numeri et longitudines et corpora secundum esse sunt insensibilibus et sensibilia per se genita sunt: oportet q et ista genita sint illis genitis: et ideo absurdum est illa ponere generationis et multitudinis generatorum principia. Et similiter absurdum est querere primo quomodo multum est id qd est: et non querere primo quomodo sint que sunt substantie: aut qualia aut quanta ea que sunt. huius enim causam q hoc sit quid et hoc quale et hoc quantum non potest indefinita dualitas que est forma dualitatis duobus unis non determinatis: nec magnum: nec parvum que quidam ponunt primam dualitatem potest esse causa q sint duo alba aut q ea que multa sunt colores aut humores aut figure. Si enim hec essent multitudo tunc essent numeri vel unitates: sed cum tenent sicut illi dicunt a primo uno: et pluralitate prima. Si autem antiqui perscrutati fuissent ista non primo investigantes causam multitudinis: sed quidditatis eius qd fit: tunc perfecto vidissent causam veram generationis: et vera generationis principia que sunt in ipsis causa propria: illa enim causa ex excessu multiplicate: sunt causa multitudinis entium: quia sic cognovissent rerum proprias formas propter quas ipse res ponuntur in numerum: quamvis verius est causa q multa sint generata. Similiter ab antiquis querunt opposita entis: et unius ex quibus cum his duobus que sunt ens et unum fiant entia: videbant enim q nihil fit ex non ente: et q unum cum ente convertitur: et ideo sic fiunt entia ex ente ita fiunt ex uno. videbant etiam principia generationis opposita esse eo q mutatio est de opposito in oppositum: et ideo querebant opposita enti et uno: ex quibus fierent entia: et ideo talia opposita supponebant esse quedam que sunt ad aliqd: ut est inequale q nec est contrarium nec negatio illorum que sunt ens et unum que sunt una natura ut materia entium quemadmodum natura quorundam est q sine substantia et sic una natura est que eorum que sunt in qualitate: in omnibus enim generibus est unum et ens aliqd natura eorum que sunt in genere illo: q nec est contrarium nec negatio aliquorum que sunt in genere illo sed potius est principium substantiam omnium est hoc posuerunt dualitatem contrariorum que sunt et contraria adinvicem et negativa sed non habebant opponere ad id qd est principium substantiam que sic diversa sunt unum et ens in quolibet genere: et dicebant illa esse causas multitudinis relate ex uno et ente: sed tunc querere oportet et hoc qd dicunt quomodo ipsa ad aliqd qd dicunt esse principium: sint multa et non unum. Nunc enim querendum est quomodo multe unitates sunt circa principium unum: et querendum est quomodo sunt multa inequalia preter principium inequale: non enim ex dictis antiquorum sufficienter habetur ratio de illis: dicebant enim unum et unum non facere dualitatem nisi forma dualitatis superveniat: que inequalitatis est principium: et sic ab inequalitate dicebant causari multitudinem: utuntur enim talibus principiis: et dicunt magnum et parvum multum et paucum esse quoddam magnum et parvum ex quibus numeri fiunt: productum autem et breve dicunt quoddam magnum et parvum esse ex quibus linea sive longum: latum autem et arctum esse quoddam magnum et parvum ex quibus fit superficies: profundum autem sive altum et humile est quoddam magnum et parvum ex quibus fit corpus sive moles corporis: et adhuc ampliores et plures species eius qd est ad aliqd dicunt esse principia entium: et causam multitudinis in eis. Sed non queramus ab eis que sit causa talibus q ipsa sint multa. Constat enim q sicut in probatis dictum est q talia sunt genita principia sive generationis et multitudinis habent: cum autem causam non possunt assignare necesse est q supponant qd et dictas est q potestate ens est unicuique propriarum: et quia prime potestates sunt diverse: ideo diversa sunt que sunt entia: et hec diversitas causa est multitudinis: hoc autem qd est potestate ens et principium substantiam enuntiatur quod dicitur q aliqd est potestate ens qd est substantia: et hoc quidem est non ens secundum se: ut dicitur illud qui dicitur potestate ens quia est ad aliquid non ens ad eius. ut actu: sive illud sit quale sive quantum: sive aliqd aliud: qd quidem non potestate est unum aut ens: sed actu: nec est negatio unius aut entis sed est unum quid entium in aliquo genere multo magis ut dictum est sed iste que sunt quomodo multa sunt entia: alia enim sunt substantie: et alia passiones et alia ad aliqd et hec omnia fiunt ex potestate ente: et queritur quomodo hoc fiat. Ad hanc questionem respondendum dicimus q in aliis quidem cathegoriis id qd factum est ex potestate ente hoc id quod factum est quidam et alio quia in illis est congregatum: et non unit et ideo in illis secundum intentionem quomodo multa non per hoc q illa predicamenta non sunt separabilia: et ideo ipsa et substantia sunt multa et sic aliquis intentio qualia quidem esse multa et quanta esse multa: tamen oportet quandam naturam esse subiectam singulis generibus que est natura generis primi sicut primum subiectum est in genere substantie excepto hoc solo q impossibile est separabilem esse naturam generum aliorum a substantiis in quibus sunt: sed in genere substantie est separata natura generis. unde in his aliquibus quadam habet rationem questio qua querunt quomodo est multa id qd fit et hoc aliquid: nisi forte id qd fit et fiat aliqd et hoc aliquid sit in natura aliqua talis: sicut q ex potentia fit actu: hoc enim est unum et non multa: quia non est in natura alicuius est in natura actus eiusdem potentie in qua fuit potestate sicut in libris 7° et 8° huius philosophie determinatum est: unde magis est dubitatio secundum istos unde sint multe actu substantie: et non una ex subiecto uno et ente: est enim una que est aliqd subiectum idem est hoc aliqd et non diversum. De quanto autem non queritur quomodo quare multa quia non est unum subiectum prime substantie et quantitatis: ideo substantia quanta est duo: sed queri potest quomodo ipsa quanta secundum g

quanta

Idee: que sunt prime forme sepate. Et si ita nō dicat tūc qs esset locus ideaꝝ. tūc. n. nō haberēt locū iter causas: nec aliqd cōferrēt entib⁹: ⁊ hoc ꝓ incōuenientī cōcludā: tū sicut sepe diximus procerto idee nihil cōferūt ad eē: sicut nec mathematica apud illos q eas ponūt esse causas aliqd cōferūt ad esse entiū: vel ad sciā ipoꝝ. nullū. n. penitus theorema is mathematicis aliter hoc vel illud mathematicū cōstituat hāc vel illā subā: nisi aliqs velit mouere ⁊ trāsferre mathematica per similitudines adaptacionū: ⁊ sic facere velit q̄sdā ꝓprias nō vniūes opiones que non sunt theoremata demōstrabilia. ¶ Est aūt nō difficile sic accipere q̄scūq₃ suppōnes mathematicas: ⁊ ad alia q̄dā eas ꝓducere ⁊ cōglutinare eas eis per adaptatiōes similitudinū. Igit oēs isti ea cā que dicta est ideis inhiantes plus q̄ opꝫ peccāt in mathematicis principijs que ponūt alij vō p̄mo faciūt duo gīa nūeroꝝ que dicūt esse principia spērum: videlꝫ nūerū ⁊ mathematicū. Et isti nullatenus dixerūt nec ēt ex his que posuerunt habuerūt facultatē dicēdi q̄uo ⁊ ex quo sicut ex pricipio erit mathematicus nūerus ex ideali nūero. Hij. n. faciunt mathematicū nūerū mediū iter idealē siue spiritualē nūerū ⁊ sensibilē. Si. n. isti volūt dicere q̄ mathematic⁹ numerus ꝓducit ex magno ⁊ paruo: idē illi nūeri erūt ipsi qui sunt ideaꝝ nūeri: qꝛ magnū ⁊ paruū absoluta non sunt nisi idee magni ⁊ parui. Alius vō numerus secūdus: vt dicunt est numerus parui ⁊ magni: qꝛ isti mēsuras faciūt ex nūero parui ⁊ magni indefinite accepto. ¶ Si aūt aliqs dicit aliqd diuersum a numero parui ⁊ magni esse elemētū magnitudinū quas faciūt ex nūeris: ille plura dicit esse elementa q̄ dualitatē parui ⁊ magni. ⁊ hoc est cōtra hypothesim: qꝛ ex vno cū dualitate vt diximus oia dicunt generari: ⁊ si dicat q̄ vnū qd vtriusq₃ parui: videlꝫ ⁊ magni est cōe principiū: tūc queremus qd erit ipm vnū qd in ipsis principiū cōe est: adhuc aūt querendū est: q̄uo tunc multitudo q̄dā sit magnū ⁊ paruū: cū ipsa sint vnū qd est in eis: ⁊ q̄uo cōtingat simul cā hoc numerū fieri ex eis: cū sint vnū. Magnū eni ⁊ paruum fm istos sūt p̄ma simplicia cōtraria que in se habēt pluralitatē dualitatis indefinite. ¶ Adhuc aūt alr obijciēdo fm illū qui sic dicit vnū esse magnū ⁊ paruū: ipossibile est eē oia ea ex vno ⁊ dualitate indefinita qꝛ fm eū dualitas redit ad vnitatē. Sed ꝓculdubio sicut p̄us diximus ista que dicūt antiq aduersant: ⁊ sibiipsis inuicē: ⁊ aduersant his que fm veritatē sunt rōnabilia: ⁊ videt eē in eis Simonidis poete longa oratio: qꝛ sicut ille ita ⁊ iste nihil sanū dicūt. Videt etiā isti nō ex rōne q̄dē ponere magnū ⁊ paruū esse elemēta: sed potius vident ea violēter acclamare per cōtencionē ⁊ attracta cōtra rei nām: nullatenus eni pōt aliqd generare nūerum nisi duplicatū ab vno fm ꝓgressionē: cū nūerus sit cōseruatio vnitatū: ⁊ sic ad numerū nihil faciunt magnum ⁊ paruū: absurdū est ēt facere generationē eoꝝ que sunt sempiterna entia: ⁊ est hoc magis vnū quid de numero ipossibiliū q̄ q̄ ponat esse verū: nō opꝫ ergo nos dubitando ingrere: vtrū Pithagorici vere faciunt generationē aut non faciant. Manifeste enim dicunt q̄ vno cōstituto qd dicunt vnitatē sensibilē siue hoc cōstituat ex superficiebus mathematicis: siue ex calore qui est forma physica simplicis corporis: siue ex spermate qd est genitura animatoꝝ: siue etiā cōstituat ex quibusdā que dubitant dicere esse principia sicut est rectum indeterminatū qd proxime est infinito qd dicūt esse principiū: ⁊ ve generaliter dicat quocūq₃ mō constituat vnū hoc est attractū ad esse ⁊ terminatū termino cētrali: qꝛ aliter vnū nō esset diuisum ab alijs nisi esset sic terminatum: ⁊ sic patet quid dicunt eoꝝ que sūt esse generationē. Sed qui dictis suis sic decorant. ⁊ physice dici volūt istū est eos inuestigare ea que sunt de natura per principia naturalia. ⁊ hoc quidē nō faciant: sed tractatus iste p̄sens mō dimittat a nobis: qꝛ nos hec querimus principia que sunt in imobilibus substantijs: propter qd etiā taliū numeroꝝ quales inducimus a nobis hoc est persēmtāda generatio: qꝛ illi imobiles esse substantie ab antiquis ponebant. Ani qui aūt numeri q̄dē imparis generationem nō dicūt quasi palā sit: qꝛ existit impar numerus per generationes numeri paris: parē aūt primū iter pares numeros qui est dualitas faciunt ex inequalibus quidē ipsoꝝ: que inequalia dicūt eē magnū ⁊ paruū equata: ⁊ ad equalitatē reducta. Si autem verū est qd dicunt necessariū est q̄ illis equatis prius inst inequalitas ex qua reducta sunt ad equalitatē. Si eni semp fuissent equata siue equalia: tunc nō fuissent p̄mo inequalia: cū aūt ipso numero magni ⁊ parui nihil sit prius: videt q̄ nō fuerant prius inequalia: ⁊ ideo palā est q̄ nō faciūt generationē numeroꝝ speculandi causa ⁊ demonstrandi: sed potius vt ostendant sensibilia esse ex ipso: fm speculationem enim vt iam habitum est non potest fieri binarius ex inequalibus equatis: qꝛ equari dicebant in qualia per mixtionem magni ⁊ parui ad quanti generationem.

¶ Incipit Tractatus secundus tertijdecimi libri prime philosophie in quo inquiritur qualiter preindicta principia se habent ad bonum ⁊ optimum.

¶ Cap. p̄m. In quo ponit opinio eoꝝ q bonū ⁊ optimū nō dicebāt esse p̄n̄a. sed poti⁹ potētia eq̄it regnare bonū ⁊ malū.

In p̄mo cap. scdi tr. [illegible] aūt dubitationē ⁊ bene dubitāt interpretationē q̄r [illegible] ad bonū ⁊ malū elementa.

Habet aūt dubitationē magnā si nō cōtenti sumus q̄ loquamur in cōmuni de principijs: sed insensibus dicim⁹ primi principij interpretationē quid sit fm nām ⁊ suppositū: sic eni vt in 11° huj⁹ p̄hie lib. ostēdimus prima suba sepata est bonū ⁊ optimū oīs boni. ¶ Queramus igit ab his qui a fferos dicūt esse subas separatas ⁊ principia entiū: q̄uo se habet principiū qd ponunt ad id qd est bonū ⁊ valde bonū: ⁊ optimū. Ad hoc eni fꝫ aliquē modū opꝫ q̄ se habeant pricipia prima: ⁊ elemēta que isti ponūt. Dubitatio eni est qd eoꝝ sit principiū bonū: ⁊ verū est aliqd illoꝝ principioꝝ id qd volumus ⁊ intēdimus dicere bonū ⁊ optimū: aut nō est aliqd principioꝝ bonū ⁊ optimū: sed sicut dixerūt quidā bonū ⁊ optimū sunt ex principijs posterius genita: a theologis eni q̄busdā qui sunt ne adhuc tēpore Aristo. presentibus in vita ⁊ p̄hia: videt esse cōfessum hoc q̄ bonum ⁊ optimū nō sunt principia. sed genita ex principijs ⁊ illoꝝ fuit Eudoxus: ⁊ quidā alij tunc p̄sentes in p̄hia. isti eni nō dixunt apparere valde bonū ⁊ optimū nisi preueniente mā entiū: ⁊ sicut in antehabitis dictū est pfectū ⁊ bonū dicebāt esse principiatū ⁊ imperfectū ⁊ malo permixtum dicebāt eē principiū boni ⁊ optimi. hoc autem fecerūt ideo: qꝛ ad erubescentiā ducti fuerunt ex quadam vetā difficultate quam obijciebant sophe cōtra oēs illos qui dicebant vnū esse principiū oium mālē: sicut quidam antiquoꝝ dixerūt. fm enim illos accidit procerto imperfectū esse pricipiū pfecti: ⁊ permixtū malo priuationis esse principiū boni ⁊ optimi. Est aūt hec difficultas eueniēs nō ideo: qꝛ bonum reddat siue attribuat hoc qd dicūt: ita q̄ ipm qd vere pricipiū existens sit sicut dicūt sed potius iō: qꝛ dicūt vnū esse principiū ⁊ elementū mālē entiū: ⁊ dicūt q̄ numerus est ex vno ptāte: ⁊ qꝛ numerus ex vno est ptāte: ⁊ numerus est cā entium ideo potestatē dicunt esse principiū entiū: ⁊ sic iperfectum ⁊ pmixtū malo dicunt esse principiū: ꝓpter qd etiā antiq videntes q̄ ex vno mālī principio ꝓcedunt entia per cōtrarioꝝ actionē ⁊ passionē dicebant: bonum ⁊ malū esse principia: ⁊ principium lucis ⁊ principiū tenebrarū ⁊ principium humoris: ⁊ abyssum absorbens oia. ¶ Et iō dixerūt similiter inequali potētia ⁊ regnare ⁊ principiari nō q̄dē primos deos q sunt principia imperfecta fm eos qui sunt vt nox ⁊ celū quoꝝ vnū est principiū p̄cedentiū: ⁊ alterū principiū lucis sequētis: aut ēt chaos qd est abyssus absorbens que precedit aut oceanū qui principiū est humoris qui vite est fabm. Sꝫ Iouem pfectissimū oium ⁊ sublimē deū nō dicebāt primo regnare: sed postea ex alijs dijs genitū. His aūt cōtingit talia dicere ꝓpter hoc q̄ vident q̄ illi q principiant in entib⁹ fm oēs vtutes suas sūt cōtinue trāsmutabiles ⁊ amittentes virtutē ex cōtrarioꝝ successiōe: qm̄ dicere cōtingit q̄ oia sunt permixta ex permixtione istoꝝ principatuū. ⁊ hoc dicunt nō fabulariter sed expressa veritate sine tegumento fabularū: ⁊ hoc mō dicit Fericida p̄hus ⁊ alij sapientū quidā qui dixunt q̄ p̄mū dignitate qd est bonū ⁊ optimū est generatū ex principijs primis ⁊ elementis. hoc etiā quidā magni de numero posteriorū sapiētū dixerunt vt Empedo. ⁊ Anaxago. quoꝝ q̄dē Empedo. vꝫ. dixit amorē eē elemētū oiu: ille vō s. Anaxa. dixit oium principium esse intellectum: sed

inter eos qui immobiles subas dixerūt esse principia. Illi quidē dicūt ꝙ ipm vnū siue vnitas est principiū qđ est valde bonū. ⁊ dicūt vnū ⁊ vnitatem esse subam oīum: qꝛ putāt ꝙ vnū maxime sit ens ⁊ entiū cā: ea igiē dubitatio in qua nūc sumus est: vtrū opʒ nunc dicere bonū principiū aut principiatum: mirū aūt videē valde: si ei qđ est primum simplex ⁊ sempiternū ⁊ sufficiens nō existit hoc: ⁊ ꝯuenit ꝙ idē qđ est principiū sit valde bonū: ⁊ ꝙ ipm per se sufficiēs sit ⁊ saluꝰ: ⁊ nō accipiat illud ab alio sicut id qđ egrediē de potētia ad actū qđ eni incorruptibile est nō est ꝓpter aliud qđ ipm ad esse deducat: qđ eni incorruptibile est nō eo sine ab eo ꝙ bene se hʒ: nec est per se sufficiens sicut generata sunt propter generans ꝙ bene se hʒ ad agentis nām: nec tā est per se sufficiens: sicut generans determinatuʒ vt homo bene qdē se hʒ: sed tñ sine primo vniuersaliter mouēte nō est sufficiēs. ¶ Impossibile est igiē: ꝙ primū principiū appareat esse tale: ꝙ sit ipm vnū qđ est numeri principiū: aut etiā si hoc nō est principiū ipossibile est ꝙ appareat nunc elementū: ⁊ tale elementū ꝙ sit elementū quorūcūqꝫ numerorū: qꝛ talis principium vt diximus est potentia ⁊ imperfectū ⁊ malitie permixtū. Accidit eni ex hoc si ita dicaē multa difficultas: quaʒ quidā fugientes abdicauerunt ⁊ a positione recesserunt: cū tñ aliqñ dixissent vnū quidē pricipiū esse primū ⁊ elemētū: ⁊ negauerunt verū esse qđ prius vt ruʒ esse ꝯfitebanē. Mathematici aūt qui mathematica omniū dicebant esse principia: dixerunt numerum esse principium omnium: dicunt enim ꝙ in numero omnes vnitates sunt ⁊ generātur quēadmodum fit ⁊ generatur valde bonū ⁊ optimum quid.

¶ Cap. 2m. Qualiter malū participatur ab entibus: ⁊ est regio ⁊ locus boni ſm opiniones aliquorum.

In pho vbi supra.

Et multa ⁊ multiplex est inuestigatio inter philosophos valde bonorū. ¶ Ampliꝰ aūt si spēs ideales ponanē esse numeri tñ ſm hoc ꝙ numeri sunt prime sube separate: sequiē ꝙ oēs spēs sunt bonū qđ qꝛ sunt ⁊ quidditates ⁊ bonū: qđ vt diuinum appetunt oīa. Sed quicūqꝫ vult ponat aliqs ideas: nā si deē ꝙ idee sunt de numero bonorū solorū: sequiē ꝙ idee nō sūt substātie entiū. si aūt est bonū etiā substantiarū: nūc sequiē ꝙ oīa alia ⁊ plante sunt bona: ⁊ ea que etiā participāt bonū ⁊ optimū: ⁊ hoc nō dixerūt auctores idearū qui vnā ideā dixerūt esse: sicut alterius entis qđ est in genere vno: bonū eni dicerant esse ens in genere qualitatis. hec aūt incōuenientia accidūt: ⁊ accidit ēt ꝙ si vnū est elementū ꝙ etiā ꝯtrariū vni ⁊ bono sit elementuʒ sicut quidā dixerūt. illud vni contrariū elementū esse pluralitatē siue etiā ꝙ illud sit inequalitas que est magnū ⁊ paruum: ex quibus fiunt omnia cum vno. ⁊ dicit ꝙ ipsum elementū inequalitatis ⁊ pluralitatis est ipsuʒ malum: ꝓpter ꝙ etiam ille quem effugit bonū: ita ꝙ nō pōt copulare ipm vni qđ est in potentia omnia eo ꝙ necessariū sit ꝙ sit ex cōtrarijs generatio boni perfecti ſm actū dicit malū esse pluralitatis naturā forte ideo: qꝛ bonum est ex vna ⁊ tota sola causa: malū aūt est omnifariā sicut determinaē in ethicis. ¶ Alij vo dicunt inequale mali naturā esse ⁊ nō copulāt bonū cū vno: eo ꝙ est vnū elētū ⁊ ptāte qdā ens bonū aūt ſm actum ⁊ ſm vtrosqꝫ hos accidit oīa participare malo sicut participant pluralitatis: vel inequalitatis nature preter vnū qđ est semp vnū idē. ⁊ hoc est vnitas ipsa: ⁊ maxime accidit participare malo: in eo ꝙ permixtū est ⁊ participat: numeros aut mēsuras: ⁊ isti dicūt ꝙ malū est regio ⁊ locus boni: eo ꝙ eādē dicebāt esse receptionē loci ⁊ receptionē mãe qđ tñ nō est verū sicut ostensum est in 4° physicorū: ⁊ dixerūt ꝙ corruptibile desiderat bonū: sicut dem est in fine primi physicorū. vnū. n. ꝯtrariū corruptiuū est alteriusꝰ ⁊ vt generaliter dicaē quēadmodū diximus: qꝛ mã est potestate sicut id qđ est ignis actu prius est potestate ignis. Sic dicūt ꝙ ipm malū est potestate bonū: malū eni in talibꝰ est ꝯtra naturaʒ forme eē. ⁊ ideo malū ſm suppositū qđ supponit est mã sub priuatione. hec aūt incōuenientia oīa accidunt ex diuersis que supponunt que sunt facta circa prima pricipia. hoc. n. qđ dicūt ꝙ bonū est generatū sequiē ex hoc qđ dicūt: ꝙ illud pricipiū qđ est oīum primū est elemētū: quoc aūt ⁊ qles sint pricipiaꝰ mali ⁊ boni sequiē ex hoc qđ dicūt: ꝙ prima pricipia sunt ꝯtraria. ꝙ aūt pfectū ⁊ optimū sit potētia numerꝰ ⁊ multiplicē sequiē ex hoc qđ ꝯcedūt: ꝙ vnū qđ est pricipiū nūeri sit primū pricipiū ⁊ suba entiū. ꝙ aūt bonū ⁊ optimuʒ sit nūerus ⁊ species idealis sequiē ex hoc qđ dicūt: ꝙ prime sube sint nūerus ⁊ spēs ideales ⁊ sepabiles. Si ḡ ſm istorū dicta sequiē ꝙ ponere bonū iter pricipia est ipossibile: ⁊ ꝙ nō ponere ipm iter principia sit iterū ipossibile palā est ꝙ hoc est idō: qꝛ ſm dicta eorū principia male reducunē ⁊ adaptanē entibus: que si recte ponerenē nihil sequereē incōueniēs: nec prima principia inter ea que sunt principia recte ponunē ꝓcedere ab his que non sunt indefinita: sicut est mã ⁊ ea que sunt ptāte: prima. n. principiorū definita sunt ⁊ a nullo fiunt sed sunt cā oīum. ¶ Illi aūt dicūt ꝙ sunt iperfectorū iperfectissima. Dicūt eni ꝙ sunt potētie ꝓprie ex qbꝰ sit vnūqđqꝫ que sunt qdē iperfecte: ꝯsiter alia iperfecta sūt pfectiora qdā: cū tñ totū ꝯtrariū sit verū: qꝛ sunt pfectissima: ⁊ sūt actꝰ deducētes ad actū esse iperfectū. Hec igiē est cā ꝓpter quā sic se habere res dicūt in primis pricipijs: ⁊ idō dicūt ꝙ ēt ipm vnū qđ est principiū nō est ens qd determinatū: sed ptāte tñ est qd ens. ⁊ hoc totū accidit vt dicimꝰ: qꝛ dicūt ꝙ idē est principiū ⁊ elemētū: ⁊ tñ elementū nō sit nisi ptāte dixerunt ꝙ principium non sit nisi ptāte. ¶ Sunt aūt ⁊ h apud nos: vt mō nō loquamur de primis principijs: sed de proximis quedā principia perfecta ſm actū existētia ex quibꝰ sūt ea que sunt imperfecta: homo eni qui est actu perfectū principiū generationis generat: ⁊ ab ipso est sperma: ⁊ idō sperma nō est primū generās: ⁊ ita poterāt scire ꝙ ante oīa que sunt ptāte. sunt ea que sunt actu: ⁊ ꝙ prima pricipia sunt pfectissima nihil ꝯtrariū habētia: sed qꝛ in antehabitis hec sufficienter determinata sunt ideo hic relinquanē.

¶ Cap. 3m. Et est contradictio cōtra eos qui dicunt mathematica esse in loco: ⁊ contra eos qui dicūt ꝙ ea que sunt ex elementis prima sunt numeri discreti.

In pho erpo 2°. ibi. Incōueniēs aūt ⁊ locū sil cū mathematicis corporibꝰ facere.

Absurdū aūt est qđ dixerunt ꝙ solida mathematica haberēt locū: qꝛ hʒ determinatuʒ sil in 4° physicorū ꝙ locꝰ dādus sit mathematicis: tñ hoc nō fuit itellectū. nisi ſm ꝙ locꝰ est quātitas: ⁊ nō ſm ꝙ locus est nālis ⁊ principiū generationis: locū aūt ſm ꝙ est principiū generationis dederunt mathematicis illi qui mathematica principia entis ⁊ generationis esse dicebāt. ⁊ hoc est absurdū: locus. n. sit dictus mēsura est esse ⁊ singularū sensibiliuʒ est ꝓprius. cuius signū est: qꝛ illa sepabilia sunt a loco per motū ⁊ mouenē de loco ad locū ⁊ nō mathematica: qꝛ non sunt sic vbi sicut physica: ⁊ idō queramꝰ ab eis qd est dicē: qꝛ hec mō vbi erāt: ⁊ iterum queramꝰ qd est locꝰ in quo sunt mathematica. ⁊ nō poterunt tridere. ¶ Similr aūt ⁊ nunc opʒ ꝙ illi q dixerunt entia ex elemētis esse qbusdā itelligibilibus dixerunt cuʒ hoc ꝙ prima que sunt ex illis sint numeri diuisione discreti: queramꝰ. n. ab eis quō sit dicere sic aliud ex alio esse qua. n. trāsmutatione numerꝰ est ex numero: aut ex principijs numeri. queramꝰ. n. vtrū aliq̄ mixtura elemētorū numeri numerus est ex pricipijs numeri: hoc. n. dici nō pōt: qꝛ sicut ꝓp ea que in fine primi perigeneseos dicta sunt nō de facili pōt misceri: ⁊ iter alia que misceri nō pñt sunt principia nūerorū: ⁊ ipsi nūeri ipm ēt factū qđ sit qđ est vnum nō sit diuersum ⁊ alteratū a se per mictionē cū remaneat sepabile ⁊ separatū ⁊ discretū. ⁊ hoc mō ꝯiungi aliq̄ nō est de rōne miscibilium ⁊ mictionis nec pōt dici ꝙ sit alio mō cōmixtio q̄ que ē miscibiliū alteratorū adinuicē vnio. ¶ Alij aūt adhuc tridētes: ꝙ nō sit talis vniꝰ ⁊ pricipiorū nūeri cōmictio sed sit ibi cōpositio. ad entiū ⁊ numerorū ꝯstitutionē: sicut in syllaba cōponunē littere que tñ manēt discrete in sonis elemētorū quis indistāter ꝯsistenē. ¶ Si aūt sic dicaē tunc necesse est ꝙ nūeri que sunt cāe entiū sint ⁊ existāt sepatim ex vno: ⁊ ille q itelligit ea p cōponētia itelligit vnū qđ est suba nūeri: ⁊ itelligit pluralitatē que ē q̄si forma nūeri: in hoc. n. est ꝯstitutꝰ nūerꝰ p hūc modū: vnitas vt suba nūeri aut pluralitas vt forma nūeri: aut si cū vno ineq̄le est principiū numeri: tunc nūerus ſm hoc erit vnū: ⁊ inequale discreta ⁊ cōposita: sicut discrete ⁊ composite sunt littere in syllaba: ⁊ qm ex talibꝰ taliter cōpositis est esse numeri est pro certo vt ex eis que insunt discretiue posita ⁊ composita ⁊ vnū qdeʒ est principiū numeri quasi id qđ nōdū est nūerus: sʒ ptāte est ois numerus: sic eni vnitas est principiuʒ numeri: quasi de

4 phi tex. cō. 16. ⁊ 17.

p° ph. tc. c. 81.

prio de gnōne tex. cō. 85.

numero eoꝝ que sunt numero existẽs: ⁊ hoc mõ vnũ nõ est nisi generatio siue potẽtia generatiõis eoꝝ numeroꝝ quorum ipsa vnitas est principiũ sed hoc est vt diximus per modum illum per quẽ ex spermate est generatio: que est ex eo ꝙ est potentia. Sed nõ dicit hoc ꝙ sint nũeri: ex vno qđ possibile sit aliqd abire ex ipso per diuisionẽ cũ sit id indiuisibile: sed iõ dicit qꝛ nũeri sm̃ substã suã mãle nõ subsistũt ex ꝯtrarijs. Sed quecũqꝫ sic sunt ex vno mãli pricipio opꝫ ꝙ etiã ex aliquo alio sint subsistẽtia: ꝙ sit formale in ipsis sicut differentia ꝯstituens eas in esse. Et iõ qꝛ aliquis antiquoꝝ ponit ꝙ vnũ sit ꝯtrarium pluralitati. Alius autem ponit ꝙ sit cõtrarium ei qđ est inequale: ⁊ ideo vtit vno tanquã equali: ⁊ sic dicit ꝙ quasi ex ꝯtrarijs est numerus. Sic ergo sm̃ antiquos aliquid est diuersum ab vnitate ex quibus numerus est aut factus est: quoꝝ vnũ est sicut subsistẽs qđ est vnitas ⁊ alterum est sicut forma ꝯtraria vno sm̃ ꝙ est sub numeri priuatione. ¶ Amplius aũt disputantes ꝯtra istos: queramus quare oia alia quecũqꝫ sunt ex ꝯtrarijs: aut etiã quibus sunt alia cõtraria vt simplicibus elemẽtis corrũpunt. Numerus aũt q̃cũqꝫ ex oi ꝯtrarietate sit nõ corrũpit: nihil. n. de hoc dicit ab antiquis ⁊ videmus ꝙ ipm̃ qđ inest in aliquo contrariũ corrumpit ipm̃: sicut Empedo. dixit ꝙ odiũ corrumpit mixturã. ¶ Cũ aũt numerus nõ corrũpat ab aliquo qđ insit sibi: nõ oportebat numerum ex ꝯtrarijs cõponi dicere: nõ eni est aliqd ꝯtrariũ numero. Peccãt aũt in hoc antiqui: qꝛ cũ dicerẽt numeros esse causas ⁊ substãs entiũ: nihil diffinitũ est ab eis de hoc: vtrũ numeri sint cause esse ⁊ substantiarũ: ⁊ q̃liter sint cã. vtrũ. vꝫ. sint cã sicut termini dicunt cã: sicut qdã dixerũt puncta causas ⁊ terminos formales mẽsurarum sicut diximus in antecedentibus. Eutippus aũt qdã de secta istoꝝ ordinauit quis numerus cuius eẽt entis cã: vt ꝙ hoc quidẽ numerus esset cã hois: alius v̈o eq: ad modũ arithmeticoꝝ qui numeros qui sunt dicẽtes eẽ ad figuras ⁊ figuraꝝ ordines. Et ideo de figuratis ⁊ superficialibus numeris dicunt vnum esse triangulum ⁊ alium quadrangulũ. Et sic isti ex similibus enuntiationibus dixũt quosdã numeros esse formas plantarũ ideo: qꝛ sunt illi numeri sicut rõ aut ꝯsonãtia quedã numeroꝝ respondẽs cõpletioni plãtarũ. ¶ Similiter aũt etiã hic numerũ dicerũt eẽ alioꝝ quilibet passiones: passiones v̈o nũeri dixũt eẽ albũ ⁊ dulce: ⁊ calidũ per adaptatiões q̃sdã: ⁊ sic attribuũt oi numeris.

¶ Cap. 4m. Qꝫ numeri nec sunt cause formales nec efficientes nec finales entium.

In hoc capitulo dicit quod homo ⁊ aliorum vnumquodqꝫ.

Quod aũt nũeri nõ sint substãe ⁊ forme dãtes esse entibus palã ẽ ex hijs que nũc dicent. Substã eni est rõ diffinitiua rei ⁊ q̃ddita. Numerus aũt est mã sicut ẽ mã carnis aut ossis: numerus qdẽ elemẽtoꝝ ⁊ substãrũ que cõponũt carnes ⁊ ossa: Dixit. n. ꝙ sic cõmixta terra ignis ⁊ aq̃ duo cõstituunt carnes aut ossa sic dixit Empedo. ꝙ os est ex octo partibus: quaꝝ q̃tuoꝛ dant vulcano: ⁊ sic dicit ꝙ semp aliqs numerus est id q̃si sit sic semp mixtus aliquoꝝ vt igneus aut terreus: ⁊ dixerunt ꝙ monadicus est aliquis qui id qđ est vnius ⁊ simplicis est nãe: sed substã formalis est tñ hoc esse sm̃ id qđ est: ⁊ est ad tñ hoc ꝙ sm̃ mixturã ⁊ mixtionis rõnẽ est. hoc aũt nõ est numerus: sed potius formalis rõ mixtare numeroꝝ corporaliũ: aut quorũlibet numeroꝝ alioꝝ mãliũ q cõmixti sunt: sicut aũt numeri nõ sunt cãe formales entiũ: ita nec sunt factẽdi cã que vocat cã efficiẽs. ⁊ hoc pꝫ per se: qꝛ nõ qui mixtus aliqđ de nũero agẽtiũ vel mouẽtiũ vnũ generaliter loquẽdo nec numerus pluralis nec monadicus est cã aliq̃ q̃ sit rõ vel mã vel spẽs vel efficiẽs cã rerũ. ¶ Sꝫ forte dicet aliqs ꝙ nũerus est cuius cã ⁊ finis: ⁊ tunc dubitabit aliqs qd est illud ens siue vnũ qđ est ex numeris. Si. n. grã exẽpli referamus ad bonũ in medicina dicemus: qꝛ in nũero est mixtura q̃daꝫ: ⁊ illa mixtura aut est in mixtura rõnabili ⁊ pportionali mixtoꝝ ad finẽ sanitaris: aut est in mixtura ipari que nõ est pportionalis sanitati. nũc aũt põt esse ꝙ nihil sanius est ter tria cõmisceri sic debeat fieri melleratũ per mixtũ: sed aliqñ magis iuuabit qñ est aquosũ in nulla rõne pportionis existẽs: quã si sit parũ aquosum: ⁊ nõ sit in numero ⁊ pportione seruat ⁊ mixtũ: eo ꝙ sunt diuerse ifirmitates pp quas opꝫ plus ⁊ minus esse aquosum. ¶ Amplius rõnales mixture tales sũt in additiõe nũeroꝝ sm̃ quas additiones sunt diuerse pportiones: que sunt per mixtionem que sit in numeris sicut dicimus ter tria se hẽre ad duo in q̃druplici sexquialtera pportione: sed in hac eadẽ pportiõe nõ dicimus ꝙ sic se hẽant ad ter duo: sꝫ potius ad ter duo se habẽt ter tria in pportione sexquialtera tñ. In similibus eniã pportionibus: opꝫ idẽ genus esse multiplicationis: ppter ꝙ ẽt opꝫ mẽsurari numerũ pportionalẽ: sicut si dicamus qđ a. sit principiũ penes qđ attendit pportio opꝫ esse versũ ꝙ id qđ est. a. b. g. qđ est numerus proportionatus. Et similr per. d. qđ est rõ pportionis ⁊ pricipiũ opꝫ ꝯuerti sup. d. ⁊. e. pportionarũ numerum. Oia igit que sũt in eadẽ pportione mẽsurant per idẽ: ⁊ sic dicũt ꝙ. s. e. g. pportionata sic sũt ignis que sunt tria. Aque v̈o numerus eo ꝙ spissior est nõ est tria: sed ter tria: que sũt triplũ ad tria: ⁊ sic ignis ⁊ aq̃ sũt pportionata. ⁊ similr dicũt esse de alijs elemẽtis: qđ si verũ est necesse est ꝙ oia dicent nũeris pportionalibus: ⁊ necesse est ꝙ multa eadem sint: ⁊ hoc sepe necesse est: ꝙ idẽ numerus sit in hoc ente ⁊ in alio: ⁊ tũc etiã illa entia erũt vnũ ens qđ falsum est: qꝛ duo nunquã erunt vnum: opꝫ ergo dicere ꝙ h sit cã: sicut dictũ est: ⁊ ꝙ ppter illam cãm sit res ipsa in esse formali id qđ est: aut opꝫ dicere ꝙ nõ est manifestũ per quem modũ est aliqs numerus cursuum ⁊ motuũ solis. Et iterũ nõ est manifestũ per quẽ modum sit numerus eoꝝ que sunt lune ppria: ⁊ cuiuslibet vite ⁊ etatis aialium hoꝝ oium sm̃ ea que dicta sunt: opꝫ oẽm quẽdã numerũ: qui tñ nõ est manifestus. ¶ Queramus ergo ab istis q dicũt oium cãs esse numeros qd phibeat hoꝝ nũeroꝝ qui sunt cã vite ⁊ solis ⁊ lune quosdã esse quadrãgulos: ⁊ quosdã cubos ⁊ eq̃les in eo ꝙ eq̃liter sũt in se ⁊ in radice ducti quẽadmodũ cubũ perficiunt: ⁊ alios quosdã esse duplos ⁊ alios in alijs esse pportionibus: nõ eni põt assignari aliqd qđ phibeat: sed potius necesse est eosdẽ ⁊ eiusdẽ figure numeros ⁊ eiusdẽ pportionis ꝯuerti sepius ad idẽ ⁊ ad diuersa entia. ¶ Si hoc rũcedatur qđ dixerunt: ꝙ oia entia cõmunicauerant numeros: ⁊ sic ꝯtingit ꝙ illa que differunt specie ⁊ numero cadunt sub eodẽ numero. ¶ Si igit sic accidisset ꝙ aliqua iferiora habuissent eũdẽ numerũ illa effecerent eadẽ adinuicẽ. ¶ Cũ eandẽ numeri habeant spẽm: ⁊ sic sol ⁊ luna possent esse eadem cum aliquibus inferioribus eundẽ numerũ essentialẽ cãm sui esse habentibus: qđ est absurdũ ⁊ incõueniẽs. Queramus eni ab istis quare hec cause sunt cause. Scimus eniꝫ in septenario numero multa esse. septẽ eni apud grecos sũt vocales: ⁊ septem sũt chorde in aliquo instrumẽto musico: aut etiã septẽ armonie sm̃ antiquos: septẽ quoqꝫ sunt pliades: ⁊ etiã aliq ponũt q̃dã innumero que sũt. 7. ⁊. 10. ⁊ quedã dicũt nõ esse in numero illo. Itẽ septẽ sunt porticus qui sunt thebis: queramus igit an ppter hoc ꝙ talis ⁊ tantus est hic numerus: ideo illa que dicta sunt facta sunt septem sic opꝫ dicere ꝙ septenarius est cã istoꝝ: ita ꝙ ppter hoc qđ talis est septenarius pliades sint stellarũ. 7. aut illi qui sunt apud thebas sint porticus septẽ: aut ecõuerso septenarius est talis numerus: qꝛ pliades sunt septẽ stelle: ⁊ qꝛ porticus sunt septem apud thebas: aut qđ verius est hoc est ppter aliã aliquã cãm. ¶ Hanc aũt cãm quã diximus septenarij cõputationẽ. ita numeramus: cũ tamẽ nihil causalitatis habeat ad ista que per septenariũ numeramus: qꝛ in aia numeramus alio numero. sicut arturi stellas qdeꝫ numerant per duodecim: alij v̈o plures ponũt in eo q̃ꝫ centũ qꝛ numerus stellaruꝫ imaginũ celi apud diuersos diuersimode numerat: ⁊ ꝯsonãtias quidẽ dicunt esse tres. Et cũ querit ab eis que sit causa ꝙ sint tres assignãt cãm dicentes: qꝛ ⁊ hec que qdã alia sunt tria sũt: ⁊ si illa fuissent. x. milia non curaret ꝙ assignarent pro causis: ⁊ hoc videt esse ridiculũ: ꝙ eo aliqd sit cã alterius: qꝛ est eiusdẽ nũeri cũ illo: nã qđcunqꝫ signoꝝ celi acceperimus dicentes illud esse. d. k. p. erit vnum signũ qđcũqꝫ stellarum. ⁊ ideo nõ possumus dicere qđ est in tali nũero: ꝙ qđdꝫ alioꝝ est duplũ ad illud: aliud aũt non est duplũ. cãm verũ eni inspiciendo dicemus eẽ talẽ: sicut si causare velimus quare sunt tria loca piscatoꝝ super litus maris: ⁊ dicemus qꝛ hec tria sunt super que vtilius infert sagena qñ de mari extrahit: sed nõ dicemus ꝙ ideo sunt tria: qꝛ tres sunt ꝯsonantie acuta grauis ⁊ media: qꝛ sm̃ rei veritatẽ ꝯsonãtie sunt plures: sed siue sint tot siue plures siue pauciores nihil facit ad hoc ꝙ tria sint super mare loca pi

quãta sint multa: si eni id qd est esse dicit quãtũ qd dã eo q quãtitas discreta est vniuersũ: ꝛ hoc idẽ mãllter significat vnit aliqñ vnũ nõ accipit necessariũ. sed vt mã vniuersi: vnitas eni significat id qd est fm qtitatẽ indiuisibile ꝛ hec est mã vniuersi: ꝛ ideo si est diuersum qtũ ꝛ qd est sine suba nõ dicit ipm qd qd est ex aliquo sicut ex potẽtia qñ ponitur potẽtia ad subam potẽtia eni suba fm q est suba nõ est potentia quantũ necessario: nec etiã dicit qñ est multa id qd sic est ex potẽtia. ¶ Si aũt dicat q idẽ est potẽtia qd ens ꝛ potẽtia quãtũ: tunc ille qui dicit hoc multas sustinet ꝯtradictiones ꝛ ꝯtrarietates: qꝛ que sunt nãe subarꝫ qtitas ꝛ illa que sunt prima suba illoꝝ generũ nõ sunt eadẽ: etsi potẽtia nõ sint vnu nec ea que sunt in actu sunt vnum sed multa: ꝛ illius multitudinis oportet assignare ratione. Sic ergo questio hꝫ aliqñ rõnem: ꝛ nõ aliter: vbi.n. prima subã a diuersa sunt ibi etiam entia actu sunt diuersa.

¶ Cap. 4m. De collatione opinionũ que sunt de numeris ꝛ improbatione earum.

In ꝑso qrto decimo meta physice capitulo 2° ꝛ ẽ vltimum in ordine.

Est autẽ adhuc aliqs ꝑscrutationi de nũeris: ꝛ quęret vnde oporteat accipe fidẽ qꝛ sunt tales numeri sepati q sunt suba entiũ: illi enĩ qui ponũt q nũeri sint idee ponũt eos lõ qꝛ dicunt eos ꝯstare qñdã cãm in entib': si ita ponatur q cuiuslibet numeroꝝ est idea aliq eoꝝ ois idea videt fm ꝓportionem aliq esse idea eius cui' est: aliter eni vt dicũt nõ ligaret cũ entib' numeris.n. oia dicũt ligari idea võ sic nũero aliquo pfecta aliis posteriorib' vt dicũt cã est existẽdi quibusqꝫ existãt. Sic eni est eis subiect' nũerus q hoc nũerus huic idee subiicit hoc aũt nõ ꝓprio facto nũerus his ꝛ ideis his lõ qꝛ difficultates qdã videt inesse circa ideas qꝛ aliter nõ bene põt determinari de paritate idearũ ꝛ ideaꝝ nisi nũeris ꝓportionalib' illa paritas causaret ꝓpter qd etiã plato ideas vocãs sementẽ generationis dicit eas ad pat̃ere quẽdas. Sꝫ si hoc ita se habent: ꝯtingit facere numeros ideales: qꝛ tũc numerus ꝛ idee sunt diuerse sube: sicut ꝓportio nũeri diuersa a numerato. si aũt dicat necessarius esse numerus fm quẽ accipiat ꝓportio nõ opꝫ nisi mathematicũ nũerũ ꝛ nõ nũerũ idearũ: ꝛ si ponat talis esse numerus mathematic' q applicabilis est cuilibet numerato nõ opꝫ credere q sit alius talis numerus quẽ dicũt idealẽ esse numerũ: ad qd eni egent' aliis numeris qñ mathematicus habet. Similis.n. rei numerate nã est que vocat esse talẽ idealẽ numerũ. Sed nã vniuscuiusqꝫ numerati docet eũ esse qñ aliã quandã nãm que sit fm se in qua res numerate sint sicut in metro ꝛ mẽsura: nec videt esse ꝓpter ea quoꝝ cã ponit hoc esse idearũ nã theoremata ꝛ ꝯtemplationes siue ꝯsiderationes arithmeticorũ que de numeris sunt oia existũt de his numeris q sunt fm esse de sensibilib' in qbus diuisio est cã numeri sicut in anhabitis dcm est. igit illi qui ponũt ideas esse ꝛ dicũt eas eẽ nũeros dicũt eas accipere fm expositionẽ ꝛ cõparationem vniuscuiusqꝫ numeri circa multa qꝛ vnus numer' est multoꝝ numeratoꝝ vnde tentãt per numeros dicere mõ quodam qd est qdlibet entiũ sed nõ dicit quare sunt hõi numeri. ita q cãm necessariã qre numeri sint assignet sed tñ asserit qꝛ necessarii sunt ad existentiã eoꝝ que sunt. Ea aũt que dicũt nõ possibilia sunt: nec oõm est q talis numerus sit ꝓpter ea que dicũt Pithagorici võ eo q videt q multe passiones numeroꝝ sunt in corporib' sensibilib' fecerũt numeros esse entia nõ separabilia a sensibilib': sed tñ dixerunt eos esse in eis ita q sint cãe entiũ sensibiliũ ꝛ sube qꝛ nõ possent esse cause nisi essent sube formales entiũ. Quare võ sic dicãt respondẽt dicẽtes: qꝛ passiones numeroꝝ in armonijs siue musicis faciũt melodiam ꝛ existunt in celo ꝛ in multis alijs ꝛ determinant ea ad esse ꝛ morũ. Alij võ mathematicũ solũ dicũt esse numerũ ꝛ hũc dicunt cã esse ãm omnium entiũ sed nihil penit' cãe ꝯtingit dicere fm illas suppositiones que sunt cões aniuñt ꝯceptiões ꝛ quas qlibꝫ ꝓbat auditas sed id dcm est q dicunt qꝛ tũc vere scẽtie numeroꝝ ꝛ eoꝝ que sunt ꝛ nõ erat qñ isti ꝓbati sunt. nos aũt dicimus sicut diximus prius ꝛ palã est per se: qꝛ mathematica nõ sunt sepata fm esse ꝛ hoc pꝫ per hoc q si ea essent separata passiones nõ existerẽt in corporib' sensibilib' cũ corpora sensibilia nõ sint subiecta eaꝝ. Pythagorici ꝫ numeri

fm hoc q ipsi ponunt numeros esse nõ separatos ꝛ causas entiũ nõ sunt alicuius rei numeri. vt cãe subales eius existant sicut Pithagorici faciunt ex numeris physica corpora. Et cũ viderẽt q numeri nõ haberẽt grauitatẽ ꝛ leuitatem videbant loq de alio celo: ꝛ de alijs corporib' sensibilibus qui claudunt vt dicũt in istis ꝛ oia hec sunt ficta ꝛ coacta ad positionẽ sustinẽdã ꝛ nõ fm rei veritatẽ dicta. ¶ Alii aũt aliqs videns istas difficultates accidere Pithagoricis fecit numerũ fm esse separabilẽ: eo q dignitates nũeroꝝ qbus esse numeri ꝛ passiones ꝓbant nõ sunt in sensibilib'. vera.n. sunt dicta de nũeris ꝛ necessaria: cũ de sensibilib' nihil verũ ꝛ necessariũ dici possit vt dicũt ꝛ persuadẽt numerũ esse aiam ꝛ suscipiũt oia alia que numeroꝝ sunt esse separabilia. ¶ Similr aũt dicũt ꝛ mẽsuras mathematicas eẽ numerũ: sicut diximus in antehabitis. palã ꝫ est ex dictis: q rõ ista aduersans est sibiipsi: ꝛ ꝯtraria dicit. ꝛ qꝛ numer' est dimẽsiones numerus nõ est separat': qꝛ dimẽsiones nõ sunt separate: similiter aũt cũ in eo q aia separata non sit ꝛ numerus sit aia numer' nõ est separat'. Et q mõ dubitatũ est ab istis ꝓpter qd hoc separatũ ponũc numerum soluit ab eis dicentib': q verũ qdẽ est q passiones numerorum fm q ꝓbant de ꝓpriis subtilis nullaten' sunt in sensibilibus: que sunt de numero existentiũ ꝯ passiones in sensibiliũ fm rõnẽ diffinitiuã abstractoꝝ nõ sunt passiones sensibiliũ fm rõnẽ diffinitiuã cũ mã ꝯceptoꝝ: tñ fm esse nihil ꝓhibet eas eẽ in ipsis sensibilib'. Sunt aũt qdã alij qui ꝓpter hoc q punctũ ꝛ linea ꝛ superficies sunt termini punctũ qdẽ linee ꝛ linea superficiei: ꝛ superficies corporis estimãt q necesse sit q tales nãe sint spẽs ꝛ formales cãe eorũ: decepti in hoc q forme est terminare ꝛ extremitatis ꝫ termin' eq voce ꝯueniat eisdẽ ꝛ opꝫ nos hanc rõnẽ nõ minus inspicere q ꝫ eã que est de numeris iquãcũ est ifirma: ꝛ ostẽdere infirmitatẽ ips'. nõ.n. sube ꝛ subales forme sunt vltima qtitatis ꝓpter hoc q terminant sed sũt magis oia illa termini: multa.n. terminat que nõ sunt forme substãtiales: qñ ꝛ ambulationis. ꝛ ois mot' localis ꝓcessiui est aliqs terminus. Sed si verũ eẽt qd isti dicũt: sequeret q ꝯuenientes ad talez terminũ: eẽt hoc aliqd ꝛ suba aliq qd est absurdũ. In alijs aũt motib' ꝛ mutationib' terminus est forma subalis vel accidẽtalis sicut in alteratiõe ꝛ gñõne. In augmẽto aũt terminus est pfectio qtitatis: adhuc sensibiliũ quorũdã que sunt apud nos aia erit termin' ꝛ forma ꝛ punct' ꝛ linee ꝛ superficies nõ sũt qd siue qdditas ipoꝝ in his.n. q iste dicta dicit rõ diffinitiua talẽ eẽ terminũ. Quare igit ꝛ pp quã cãm mathematica ponunt eẽ sepabilia vt sint termini ꝛ forme sensibiliũ p q sint ꝛ sciant sensibilia. ¶ Ampli' aũt aliqs nõ valde ens optim': sed iprob'. ꝯtra istos queret de nũero omni quẽ ponũt. ꝛ silr de mathematico: cũ.n. ponant multi eẽ numeri nõ vident ꝯferre sibi aliqd inuicẽ priora posteriorib'. In talib'.n causis posteriores exeũt a priorib'. sic aũt nõ est q posterior nũerus mathematicus exeat a priori: q est idealis nec iterũ numerus mathematicus nõ ꝯfert aliqd ad eẽ dimẽsionis: quẽ si ponamus nõ esse nũerũ non ꝓpter hoc minus erit dimẽsiones apud eos q solas dimẽsiones dicunt esse mathematica: ꝛ existẽtib' solis dimensionib' nihil ꝓhibet aiam ꝛ corpora sensibilia esse sine oi numero. nõ eni videt esse partẽia qdã iter hoc: vt ex idealibus nũeris sint mathematici: ꝛ ex mathematicis nũeris sint dimensiones: ꝛ ex dimẽsionib' mathematicis sensibilia nã n existẽs accidẽtalis ad aliqd nõ videt esse sicut ex partẽib' sicut lugubres tragedias parẽtũ in filios discribũt poete: qꝛ numerus accidit dimẽsionib' ꝛ pñt eẽ dimẽsiões ꝛ sensibilia sine nũeris. ¶ Hoc aũt incõueniens qd mõ dcm est diffugit ab eis q ponũt ideas. illi.n. faciunt ꝛ ꝯstituũt mẽsuras ex mã prima quã dicũt eẽ indefinitã qtitatẽ. ꝛ ex nũero dicẽtes punctum esse vnitatẽ positã ꝛ hanc in mã fluere in duo ꝛ facere lineã: ꝛ per fluxũ linee in qtuoꝛ puncta ꝯstant superficiẽ: ꝛ per fluxũ superficiei in mãm ꝛ in octo puncta fieri dicũt corp'. ꝛ ideo binariũ dicunt esse primũ lineare numerũ quaternariũ aũt primũ quadratũ ꝛ octonariũ primũ esse cubicũ. ꝛ qꝛ sic ex numeris ꝓducũt dimẽsiones diffugit eos illud icõueniẽs: qd est priora nõ ꝯferre posteriorib'. dicunt eni q nisi mã ponatur ex qua fiunt dimẽsiones: q nihil erit qd sit fundamentũ portãs formã nũeri. sꝫ ea oia q sic fiunt nũeroꝝ prius erũt.

Alia igitur numerus nõ est separata.

scatorꝫ. hoc aūt ita posuimus ad ostendendū ꝙ inconuenien ter ponunt causas qui numeros dicunt esse causas entiū: sed tamē hō nondum possumus eos qui de talibꝰ sm poeticas fabulas multa incōuenienter dixerunt: sicut est Symiles: ⁊ alij qdā ex Homeritis poetis: qui ꝓpter pnas similitudines: quas vident in rebus statim dicunt vnaꝫ esse cām alterius ꝓpter numeri similitudinē: ⁊ videnꝫ esse ista sicut somniorꝫ ⁊ metaphorarū adaptationes. Sed isti magnas cōuenientias que sunt in veris ⁊ ꝯuertibilibus causis nō vident: sed preter vident. ❡ Dicunt enim quidā illorꝫ multa talia: sicut debentes rōnē reddere de hijs que sunt apud mediā vbi sunt due distantie in partibꝰ: quarū vna est. 9. ⁊ alia. 8. spatiorꝫ: ⁊ rō sūme est ꝙ sunt in vniuerso decem ⁊ septem: qui numerus est equinumeralis in spatijs. veniant aūt in dextra quidē nouē syllabe ⁊ in sinistra octo illorū qui numerant syllabas cōsonantiarū: ⁊ dicunt ꝙ qꝛ equalis est distantia ab. a. ad. b. que sunt signa illarum syllabarum ⁊ a nichea ad acutissimam pettam beatem vocatam in partibus denominatis. Ideo sunt vt dicunt tot syllabe inquātū numerus ceti est equalis hijs sm longitudinem vel latitudinem: quātuꝫ enī distat locus a loco in inferioribus: quātuꝫ est inter equinoctialē ⁊ locū ad quē mensuraꝫ de gradibus meridiani sm quātū est inter punctum orientis ⁊ zenit capitis de partibus circuli longitudinis in quo moueꝫ sol ab oriente vsqꝫ ad zenit capitis illius loci: ad quē extendiꝫ longitudo ⁊ in quo accipiꝫ zenit capitis. ❡ Omnia autē hec sic dicere ludicrū est: qꝛ in omnibꝰ nō causa pro causa assignatur. ⁊ ideo non refert siue ista exēpla que nos ponimus siue altera magis nota ponanꝫ: que nos enīꝫ ponimus sunt sm Aristo. exposita: ⁊ forte corruptꝰ est lib. vnde tale est ac si dicaꝫ ꝙ qꝛ quatuor sūt plage mūdi ideo quatuor sunt humores corporū complexionatorꝫ: ⁊ qꝛ. c. senatores fuerunt Rome: ideo sūt. c. ꝓuintie que Romanis subdebanꝫ: ⁊ qꝛ tres sunt stelle in triangulo qui apud Astronomos positio egypti vocatur. ideo tres sunt dimensiones corporis. vel aliud quodcūqꝫ exemplum ponatur. Uidere enim opꝫ ne quis talia dubitando disputet nec dicat nec inueniat per adaptationes in sempiternis que nō generanꝫ: eo ꝙ aliquando similia inuenit in hijs que sunt corruptibilia: qꝛ in hijs numeris sunt ligate nature ⁊ cōtraria naturarū vt ea que sunt ingenꝫ ⁊ nō seinuicem destruant sicut dicit Boetius. qui numeris elementa ligas vt frigora flāmis arida cōueniant liquidis: ⁊ sicut in nā ligant numeros. ita in ipsis naturalibꝰ agentibus ⁊ patientibus totaliter ligant ea que sunt in mathematicis sicut quidam dicunt: talia enim faciunt causas nature. Sed hec sicut diximus in sempiternis cauēdū est: qꝛ illa nō sunt ex cōtrarijs. ⁊ ideo non oportet ꝙ ligētur numeris ad hoc ꝙ nō dissoluanꝫ: tamen etiam in istis sensibilibus videꝫ sic phātibus tota natura eorū diffugere: nullo nāqꝫ modorꝫ quos sm veritatem determinauimus circa principia entium aliquid istorum numerorꝫ est causa. Faciunt autē illi qui dicunt numeros causas hoc qō dicūe manifestum: qꝛ dicunt ꝙ talis numerus existit ⁊ est eiusdē coelementationis in partibus suis cum partibus rei cuius est numerus: ⁊ dicunt ꝙ impar quidem numerus est boni: ⁊ similiter positione quorūdam numerorꝫ sunt boni: ⁊ quorundam mali: sicut est videre in sphera quam de pronosticationibus fecit Pithagoras: in qua si deueniat ad superiorem numerum signum est vite: ⁊ si ad inferiorem in sphera deueniat signū est mortis: ⁊ infortunij. ⁊ sic etiā dicunt cōuenire horas faustas vel īfaustas ad numeros tales vel tales: ⁊ alia quecūqꝫ dicunt colligentes ea ex mathematicis theorematibus: ⁊ attribuētes ea naturalibus ⁊ periodis vite ⁊ etatum: omnia enim talia huius habent potentiam qualem diximus. vnde assimilanꝫ nō cause quidem: sed cōcidentijs accidentalibus. Hec enim sunt accidentia similitudinem sm quasdaꝫ proprias concidentias ⁊ proportiones: ⁊ nō sunt cause adinuicem: id enim qō est ꝓportionale aliquo mō est vnū sm ꝓportionis vnitatem: sicut diximus: ꝙ sicut rectum est in longitudine sic est in latitudine leue siue planum: ⁊ in numero impar ⁊ in colore album: omnia enīꝫ hec sunt ea que magis ⁊ primo sunt conuenientia sm naturam: ⁊ hoc modo intendunt aptare numeros entibus. nec tamen propter hoc sunt cause. ❡ Amplius nō potest dici ꝙ

Boetiꝰ in. 3. de ꝯsolatione Metro nono

numeri sint cause specierum ⁊ formarum: numeri dico eorꝫ que armonica sunt ⁊ armonicam habent cōpositionem ⁊ talium huiusmodi existentiam. Differunt enim numeri ab inuicem. Quis sint equales specie: etenim vnitates differūt in talibus numeris omnibus. ❡ Species aūt in nullo differunt: ⁊ iō numeri ⁊ vnitates nō sunt faciende species: ergo ea que accidunt ex syllogismo inconuenientia sunt ea que dicta sunt: ⁊ hijs amplius multo plura colligi possunt ab aliquo si quis velit ad hoc intendere. Uidetur aūt esse theoremā siue argumentū eius qō dixímꝰ ꝙ videlꝫ numeri nō sunt cause entium hoc ꝙ multa patiunꝫ male ex inconuenientibus obiectis sibi circa generationeꝫ eorum que sunt que dicunt esse ex numeris. ⁊ tamē nullo mō possunt complecti ꝙ non sint separabilia ⁊ separata mathematica a sensibilibus sicut illi dicunt ea separata esse. Et qꝛ nō possunt complecti ea esse separata nō possunt probare ea esse sensibiliū principia. ❡ Hic igiꝫ sit finis disputationis istius: in qua non dixi aliquid sm opinionem meam propriā: sed omnia dicta sunt sm positiones peripatheticorū: ⁊ qui hoc voluerit probare diligenter legat libros eorum ⁊ nō me: sed illos laudet vel reprehendat.

❡ Explicit Aureꝰ Liber Metaphisice diui Alberti Magni.

Venetijs impensa heredum quondam Domini Octauiani Scoti Modoctiensis: ac sociorum.
15. Januarij.
1518.

Registrum Physicorum.

A a b c d e f g h i k l m n o p
A a o p Terni: ⁊ alij Quaterni.

Registrum de Celo ⁊ mundo ⁊c.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp
qq rr ff tt. gg Ternus alij Quaterni.

De Aīa ⁊ Metaphysice Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P
Q R S T U X Y. Y Ternus alij Quaterni.